~~C.d 5=1. 7=1.86=3.~~ 73=2

Rn 208
m 100

SAMUELIS
BOCHARTI
OPERA OMNIA.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA • SEVILLA

SAMVEL BOCHARTVS RHOTOMAGENSIS ANNO ÆTATIS SEXAGESIMO QVARTO
Neustria se tanti matrem miratur alumni,
Quem stupet ut rarum Numinis orbis opus.
Quicquid Arabs, Phœnix, Graius, docuitque Latinus
Inclusum vasto pectore solus habet.
P. du Bosc. A°. 1663.

SAMUELIS BOCHARTI
OPERA OMNIA.
HOC EST
PHALEG, CHANAAN,
ET
HIEROZOICON.
Quibus accesserunt Dissertationes variæ
AD ILLUSTRATIONEM SACRI CODICIS ALIORUMQUE MONUMENTORUM VETERUM.
Præmittitur vita auctoris à Stephano Morino descripta

Et Paradisi terrestris delineatio ad mentem Bocharti. Indices denique accurati & mappæ Geographicæ suis locis insertæ sunt.

In quibus omnibus digerendis atque exornandis operam posuerunt Viri Clarissimi Johannes Leusden & Petrus de Villemandy.

EDITIO QUARTA.

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud CORNELIUM BOUTESTEYN, & SAMUELEM LUCHTMANS.
TRAJECTI ad RHENUM,
Apud GUILIELMUM vande WATER, M. DCC. XII.

P R AE F A T I O

Praemiſſa editioni anni CIↃIↃCXCII.

LECTURO TYPOGRAPHI

S. P.

Accipis tandem, benevole lector, magni Bocharti opera omnia junctim edita, quibus ſacras litteras & omnem antiquitatem divinitus illuſtravit. Tanta enim cœleſtis ingenii ejus eſt praeſtantia, tanta diffuſae per omnes artes doctrinae vaſtitas, ut nihil ei par ſit & ſecundum. Sed de tanto Viro praeſtat tacere, quam pauca dicere. Cui enim, niſi barbaro, non eſt laudata & in coelum elata ejus Geographia ſacra, cujus primum tomum Phaleg inſcripſit, & alterum Chanaan? Cui, niſi hoſpiti in ſapientiae & doctrinae ſtudiis, ignotum eſt ejus Hierozoicon? Quanto plauſu fuerint ubique gentium excepta, iteratae oſtendunt editiones, non longo temporis intervallo diſtractae, ut a multis dudum deſiderarentur. Horum & totius orbis eruditi deſideriis ac commodis ut ſerviremus, junctim denuo haec praeclara tanti Viri opera litteris noſtris mandare in animum induximus, ſtuduimuſque ſumma cura ut emendatior quam priores editiones haec noſtra prodiret. His vero acceſſerunt variae οὐ πάνυ Diſſertationes, quae, praeter duas treſve, nunquam ante lucem adſpexerant, in quibus res obſcuriſſimas tam in ſacris quam in aliarum gentium voluminibus clara luce perfundit. Hae magno ſtudio, magnis ſumtibus ex variis orbis terrae partibus nobis non ſolum fuerunt conquirendae, quae eſt tantarum morarum, quae ſub proelis hoc opus tam diu detinuerunt, ut non maturius potuerit publicari, praecipua cauſa; ſed & Latine fuerunt ex Gallica lingua, qua pleraeque omnes ſcriptae erant, vertendae. Retardavit etiam noſtrum hoc inſtitutum acerba & nec opina mors Stephani le Moine, viri ingenio, doctrina & virtute praeſtantis, ut in primis, qui de re litteraria aetate noſtra praeclare meriti ſunt, ab omnibus numeretur. Ejus enim auctoritate praecipue permoti ſumus ad hoc opus ſuſcipiendum. Sed poſtea inveniemus tamen Viros eximios, qui nobis operam ſuam & offerrent, & navarent, ſummaque cura in id incumberent, ut nitidius & correctius hoc opus, quam antehac, divulgaretur. Hoc officium Bocharto & ejus lectoribus in Academia Trajectina praeſtitit Joannes Leuſdenius Hebraeae litteraturae in illa Profeſſor celeberrimus, & Lugduni Batavorum Petrus Villemandi Collegii Gallici, quod in illa eſt urbe, Rector laudatiſſimus. Quantum etiam ad iſtud exornandum contulerit Vir inſignis, & nunquam ſatis laudatus, Stephanus Morinus, cognoſçes ex vita Bocharti, quam memoriae prodidit, & quam huic operi praefixam vides. Linguas Orientales genuinis illarum litteris expreſſimus, ut vel hoc nomine noſtra ceteras editiones longo poſt ſe relinquat intervallo. Sic & mappas Geographicas ad illuſtrandum locorum ſitum, de quibus in Phaleg diſputatur, & plures & ampliores adornari, lociſque, ubi de iis agitur, inſeri curavimus. Una mappa priorum editionum in plures a nobis fuit diviſa, ut facilius & luculentius lectorum oculis omnia ſtatim occurrerent. In editione prima quatuor tantum reperiebantur chartae Geographicae, in noſtra videbis tredecim. Quos quidem labores pertulimus, & ſumtus omnes ſuſtinuimus, ut a te, Lector erudite, gratiam iniremus, quam ſi conſequemur, nec laborum nec ſumtuum nos poenitebit. Sed tu illis fruere, & Vale.

SAMUELIS BOCHARTI
GEOGRAPHIA SACRA,
SEU
PHALEG
ET
CANAAN,
CUI ACCEDUNT
VARIÆ DISSERTATIONES PHILOLOGICÆ,
GEOGRAPHICÆ, THEOLOGICÆ &c.
Antehac ineditæ:
UT ET
TABULÆ GEOGRAPHICÆ ET *INDICES*,
longè quam antea luculentiores & locupletiores.

EDITIO QUARTA
Prioribus multo correctior, & splendidior.

PROCURAVIT
PETRUS DE VILLEMANDY.

LUGDUNI BATAVORUM,
Apud CORNELIUM BOUTESTEYN, & JORDANUM LUCHTMANS.
TRAJECTI ad RHENUM,
Apud GUILIELMUM VANDE WATER, ANN. M. DCC. VII.
Cum Privilegio D. D. Ordinum Hollandiæ.

SYLLABUS
eorum, quæ addita sunt.

IN FRONTE PRÆFIXA SUNT.

I. *Authoris Vita.* Pag. 1. *Opera ejus aliàs edita, eorumque origo.* 4. *Opera affecta & inchoata, nondum extantia.* 5. *Paradisi Terrestris descriptio ad ejus mentem per Clariss. Morinum.* 9. *Compendiosa ejusdem delineatio per Bochartum ipsum.* 29. *Ineditorum quorundam, in Eruditorum musæis etiamnum delitescentium, enumeratio.* 33. *Authoris ingenium, mores, studia, mors.* 35

SUB FINEM ANNEXA.

II. *Animadversiones in Steph. Byzantini de Urbibus & Populis Epitomen, cum additamentis Joan. Palmerii, & Stephani Morini.* Pag. 791
III. *Geographiæ Sacræ, Phalegi & Canaan, defensio adversus quasdam Clar. Salmasii objectiones.* 827
IV. *De Serpente Tentatore, Paradiso Terrestri, nonnullisque aliis ad Jacobum Cappellum Ludovici filium Epistola,* ad Genes. 2. 8. 3: 1. *&c.* 834
V. *De eodem Serpente dissertatio ad eundem,* ad Genes. 3: vers. 1, 2. 3. &c. 835
VI. *De Linguæ Chaldaicæ,* & *Syriacæ pronuntiatione; Arabicæ utilitate, discendi modo, &c. ad Eundem,* ad Gen. 11: vs. 8, 9. &c. 853
VII. *De Reginæ Sueciæ humanitate, Eruditione, Bibliotheca, &c ad Isaacum Vossium ejus Consiliarium, Epistol.* 855
VIII. *De Versionis Syriacæ novitate, Characterum Samaritanorum cum Græcis affinitate, Onkelosi ævo, Samaritanæ Linguæ cum Chaldaica cognatione, Diluvii universalitate, &c. ad Eundem.* 857
IX. *De Versionis Syriacæ novitate iterum, ad Eundem.* 861
X. *Mosis* Genes. 11: vers. 26. & 32. *cum D. Stephano* Actor. 7: vers. 4. *circa Tharæ annos, & Abrahami è Charane egressum conciliatio.* 863
XI. *An Dudaim sint Tubera, ut vult Codarcus; an Mandragoræ? an quid aliud?* ad Genes. 30: 14. 866
XII. *De variis Mannæ speciebus; itemque de genere nominis* Manna *apud Latinos;* ad Exod. 16: 13. 871
XIII. *De hac voce Thalmudica* Colcha, *ad Mosis legem,* Levit. 19: 19 *ad D. Du Manoir Tapin Epistola.* 880
XIV. *Fauchelii ad Sam. Bochartum de Absolomi Capillis Epistola ad* 2. Sam. 16: 26. 883
XV. *Sam. Bocharti ad superiorem Epistolam de eodem argumento Responsio.* ibid.
XVI. *De Naamanis facto ad I. Tapinum Dissertatio,* ad 2. Reg. 5: 17, 18, 19. 892
XVII. *De eodem argumento ad Eundem dissert. altera.* 898
XVIII. *Explanatio* vers. 8. cap. 3. Jobi, *itemque* 36. cap. 38. *ad Eundem.* 902
XIX. *Enarratio* vers. 3. Psalm. 110. *ad Eund.* 904
XX. *Enarratio accuratior ejusdem versus, ad Eund.* 906
XXI. *Explicatio harum vocum* כפר *&* שושנה, Copher & Schouchannah. *ad Erudit. Stephan. le Moine, ad illustrationem* vers. 14. cap. 1. *Cant. &* vers. 1. cap. 2. 916
XXII. *Quid sit Kikaion, de quo* Jon. 4: 6. *ad Clariss. Steph. Morinum.* ibid.
XXIII. *Utrum quis anno ætatis* 10. *liberos procreare valeat, ad Ampliss. Carbonellum. Ad illust.* vers. 20. cap. 16. lib. 2. Reg. & vs. 1. cap. 18. 920
XXIV. *Sacræ Script. Divinitas insitis argumentis demonstratur, ad varior. cùm Vet. tum Novi Testam. Locor. explicationem, ad Tapinum.* 926
XXV. *Explicatur J. Christi in montem; Templique Pinnaculam, Transportatio ad Mat.* 4: 5, 6, 7. *&c. ad N. Herault fideliss. Alençon Eccles. Pastor.* 942
XXVI. *Explicatur rursus eadem Transportatio, ad Eund.* 952
XXVII. *Explicatur tertium eadem Transportatio. ad Eundem.* 974
XXVIII. *Symboli Apostol. Articulus,* Descendit ad inferos, *ad* Matth. 27. Marci 11. *&c. explanatur, ad Tapin.* 982
XXIX. *Enarrat.* vs. 14. cap. 2. *Epist. ad Rom.* Nam, quum Gentes, quæ legem non habent, *&c. Eidem.* 986
XXX. 1. *De Presbyteratu & Episcopatu,* 2. *Provocatione à Judiciis Ecclesiast.* 3. *Jure ac potestate Regum; ad varior. Scrip. S. Locorum illustrat. Amplissimo D. Morley, Regis Sacellano Epistola.* 988
XXXI. *Explicantur* vs. 5. cap. 5. 1. Corinth. Tradatur ille Satanæ ad destruct. carnis. *Item.* Vers. 12. cap. 6. *ejusd. Epist.* Omnia mihi licent, sed *&c. Tapino.* 1022
XXXII. *De Baptismo pro mortuis, ad* 1. Cor. 15: 29. *Eidem.* 1026
XXXIII. *Enucleantur vers.* 14, 15 *cap.* 14. 1. *Corinth.* Si enim precor linguâ, spiritus meus precatur, *&c. Item.* Vers. 22. cap. 16. *ejusd. Epist.* Si quis non amat domin. J. Ch. *&c. Eidem.* 1034
XXXIV. *Traditur sensus* vs. 9. cap. 2. *Epist. ad Coloss.* Siquidem in eo habitat omnis plenitudo, *&c. Item.* Vers. 4. cap. 2. 1. *Epist. ad Timoth.* Qui vult omnes homines servari, *&c.* 1038
XXXV. *Examen Libelli de Antichristo Amstelod.* 1640. *editi, ad Ampliss. Sarravium.* 1044
XXXVI. *Quid sint Plisti, de quibus Josephus* Antiquit. lib. 18. cap. 2. *An Iiar primus fuerit mensis apud Judæos à Simonis Maccabæi morte ad Vespasiani obitum.*
XXXVII. *Quid significet* προσυχῶν *apud Joseph.* Antiq. lib. 6. cap. 5. 1050
XXXVIII. *Errores Hornii in Observat. ad Sulpitium Severum, ad Isaacum Vossium.* 1146
XXXIX. *Num Æneas unquam fuerit in Italia, ad Clariss. Segræsium.* 1150
XL. *Quid sit apud Philostratum in Apollonio* Lib. 4. cap. 6. Ἀμαζόνων ἄσμα? 1178
XLI. *Sant-Amantii ad Boch. de Poëmate suo,* Moses Servatus, *inscripto Epistola.* 1182
XLII. *Bocharti ad Sant-Amantium Responsio, varias observationes in Poëma illud continens.* 1186
XLIII. *Posteriores quædam in Sant-Amantii Poëma notæ.* 1217
XLIV. *Notæ in Luciani Caphargamalensis presbyteri Scriptum* de Inventis D. Stephani protomartyris Reliquiis, *quale à Baron. Ann. Tom.* 5. *ad ann. Chr.* 415. *exhibetur.* 1228
XLV. *Notæ in Ecclesiæ Gallicanæ Decreta quædam in Judæos sancita, prout apud Laurent. Bochell.* Decretor. Eccles. Gallican. Lib 1. Tit. 13. *extant.* 1243

DE VARIIS REBUS EPISTOLÆ.

XLVI. *Nobiliss. Salmasio.* 1249
XLVII. *Eidem.* 1250
XLVIII. *Clarissimo Vossio Reginæ Sueciæ Consiliario.* 1251
XLIX. *Nobiliss. Salmasio.* 1253

JUVENILES QUIDAM LUSUS POETICI.

L. ELEGIA *In discessum D. Fabricii amici dilectissimi.* 1255
LI. EPITHALAMIUM *In J. Cappelli & Carlottæ Bergeriæ nuptias.* 1257
LII. CARMEN *In D. Smith. præceptorem suum, cùm ille ex aquis Spadanis poëta evasisse videretur.* 1261
LIII. *Observationes ad Historiam veterum Gallorum Ant. Gosselini.* 1265

F I N I S.

P R Æ F A T I O,

IN QUA

1. Operis hujus Meritum ex Subjecta materia, Principiis, Methodo; Iiſque, qui vel contradixêrunt, vel in Eodem argumento præivêre, aut ſecuti ſunt, oſtenditur; 2. Uſus indicatur. 3. à Nonnullorum contemptu vindicatur; 5. denique novæ hujus Editionis præſtantia monſtratur.

O*Pinionum commenta delet dies*, ait de Nat. Deor. Lib. 2. Tullius, *naturæ judicia confirmat.* Si quæ ſint, inquit, de Numinis Majeſtate ab hominibus minus verè commentata, minuſque cautè aſſerta, ea temporis lapſu ſenſim obſoleſcunt, tandemque penitus extinguuntur; ſi qua verò extent eandem in rem ſcitè diſſerta, atque ex ipſo Naturæ fonte deducta, hæc nedum temporum decurſu atterantur, tandemque aliquando evaneſcant; ut contrà ſtent æternum immota, in dies niteant, uſuque quotidiano magis ac magis ſplendeſcant. Quæ Author graviſſimus de commentationibus Dei conditionem ſpectantibus aſſerit, ea certè ad quævis Eruditorum quorumlibet quibuſcunque de rebus meditata poſſunt jure transferri. Quotquot enim commenta ſunt hominum, nullamque in rebus ipſis habent ſtabilitatem, ea humani ingenii, cujus partus ſunt, conditionem imitantur, quod cùm ſit admodum volatile & inconſtans, eo fit, ut nullatenus conſtent, ſed continuò diffluant, tandemque prorſus aboleantur; cùm è contrario quę ad naturæ ipſius typum ſunt expreſſa, acri judicio meditata, ſolidéque contexta; hæc in dies firmentur, noviſque ſplendeant ornamentis. Id teſtantur paſſim graviorum quoruncunque Authorum Scripta, at prę multis aliis palam facit Immortale hocce Celeberr. Bocharti Opus; quod, etſi cùm primum prodiit, longè latéque fulſerit, & ab omnibus doctis honorificentiſſimè fuerit exceptum, deinceps tamen eam eruditionis, ingenii, &c. famam obtinuit, ut *admirandi operis* elogio multi ornaverint.

Et certè, ſive Subjecta, quam deducit, Materia; ſive ea, quibus nititur, Fundamenta; ſive Singularis, quâ contextum habetur, induſtria; ſive Criticorum Nonnullorum, qui in illò quædam arguenda judicârunt, cenſuræ; ſive Illorum, qui idem argumentum antè vel poſt tractaverunt, Lucubrationes & ſcripta; ſive Uſus, &c. conſiderentur, ex hiſce omnibus elucebit, ipſum omni ex parte ſummè eſſe commendandum.

Subjecta Libri materia.

Duo in genere deducit, *Eas nempe Telluris plagas, quarum diſerta vel tacita extat in Scripturis Sacris mentio*, itemque, *Phœnicum Navigationes, Colonias, Commercia, Linguam*, &c. ſed dum hæc duo perſequitur, tam multa alia intermiſcet & abſtruſa & utilia & jucunda, ut vix queant enumerari. 1. Antiquiores quaſque & occultiores Gentium omnium Origines, Situs, Linguas, Mores, Religiones, Commercia, Colonias, Societates, &c. quæ omnia ſuperioribus ſeculis vel nullatenus (quod ſaltem ſciamus) vel obſcurè admodum & parcè fuerant explicata, incredibili labore, mirabili ſolertia, methodo fere inaudita, pleniſſimè & luculentiſſimè deducit; adeo ut Babylonicæ Terrarum Diſperſioni ejus Author præfuiſſe, Nationibuſque ſingulis regiones ſuas, idiomata, mores, cultus, inſtituta, præſens ipſe definiiſſe videatur. 2. Cùm horum permulta non potuerit aperire, quin varias Veteris Orbis plagas, pererrantes fluvios, influentes ſinus, interſperſos montes, cingentia littora, circunfluentes oceanos, &c. ſignet & deſcribat; hinc fit, ut cuncta iſthæc diligentiſſimè delineet, quaſi Author idem tractus illos omnes, circumfluenteſque aquas peragraverit reipſa, vel pernavigârit. Qui ſeculo decimo quarto inclinante, quintoque decimo ineunte, Novum Orbem, ante annorum millia aliquot nobis obſcuratum, penituſque intercluſum, ex Ægyptiorum quorundam Sacerdotum relatione, Phœniciorum & Carthaginenſium navigationibus, Platonis, aliorumque indiciis detexêre, omnium laudibus in cœlos, & quidem meritiſſimè, evehuntur; tametſi plures illi fuerint, Americanarumque regionum oras tantùm luſtraverint ac ſignârint. Unum autem hoc Opus Europę, Aſię, & Africæ terminos non modo, ſed interiores quoſque receſſus, primum fere penetravit ac recluſit. Multa quidem extant Geographica Scripta, quæ cùm eoſdem illos aperiant, Geographo illos noſtro præmonſtrâſſe videntur; at, pręterquam quòd eos tantùm aperiant, quales erant ante duo annorum millia, aut circiter, adhæc quàm inornate, quàm confuſe, quàm incertò, quàmque imperfecte, ne addam imperite, repręſentant: cùm contrà noſtra hæc Geographia ipſam Mundi ex Diluvio renaſcentis faciem delineans eam talem ferme exhibeat, qualis eo ſeculo aut proxime inferioribus extaret. In hiſce porrò ſi quæ ex antiquioribus & probatioribus quibuſque Geographis, aut Hiſtoriographis, *Homero, Herodoto, Diodoro, Joſepho, Scylace, Caryandenſi, Strabone, Pomponio Mela, Ptolemæo*, &c. hauriat, ea circumſpectione ſumit, ut ſingula quæque diligentiſſime exploret, vera exquiſitiſſimo judicio admittat, falſa rejiciat, emendet depravata. Ac proinde in hiſce, non ſecus quàm in omnibus aliis, Author eſt ſingulari laude dignus. Sed quod in hoc antiquitatum Theſauro præ cæteris commendandum venit, iſtud eſt; quòd, ſi quid in Gentium origine earumque per varias regiones Diſperſione præ cæteris memorabile videatur, & propter dignitatem, uſum ac jucunditatem ex oblivionis tenebris, temporumque caligine eruendum; cujuſmodi ſunt *Regnorum initia ac progreſſus, Religionum Inſtitutiones, ac incrementa, Ethnicarum fabularum natales & fundamenta*; ſimiliaque nonnulla; hæc mirabili prorſus ἀγχινοίᾳ inveſtiget ac inveniat, inventaque ſubminiſtret. Jam autem in hiſce aperiendis quot & quanta alia eodem aſpectu intuenda offert? Tot & tanta, ut varietate & pulchritudine ſua fere præſtinguant, ac in admirationem rapiant.

Jam vero ex quibuſnam principiis iſthæc omnia deducuntur? Ea certe neque ad placitum ſunt commentata, neque ex otioſorum quorundam hominum figmentis ullatenus derivata, ſed vel ad Naturæ ipſius exemplar imitata, vel ex antiquioribus quibuſque monumentis, gravioribuſque Authoribus deſumpta. Ex hoc Opere longiſſime exſulant *Fabuloſæ illæ & ſuppoſititiæ* Hebræorum, Chaldæorum, Perſarum, Ægyptiorum, Phœniciorum, Græcorum, Latinorum, *Antiquitates*; quibus facilioribus & negligentioribus doctis diu eſt illuſum. Nullam ex. g. in eo habent Authoritatem *Adami Geneſes*, quibus πρωτοπλάςκ hujus poſteri longe fuſiùs quàm à Moſe recenſeantur; Nullam itidem *Columnæ* quædam *Sethianæ*, quibus inſcripta haberentur Patriarcharum Ante-diluvianorum inventa Aſtronomica, Politica; &c. Nullam denique *Henochi Prophetiæ*, quę non modò imminens Diluvium prænuntient, ſed & potiſſimam ejus cauſam, nefarias nempe Angelorum cum hominum filiabus commixtiones, latiſſime deducant. Non ignorabat enim Author naſutiſſimus hęc eſſe vel Judæorum, vel Hęreticorum quorundam, Gnoſticorum videlicet, aut ſimilium aliorum, commenta, quę Prædiluvianorum Patrum pietati, ſapientiæ, & gravitati non ſatis convenirent. Nullum quoque in eodem pondus habent *Annianæ Beroſi Babylonii Antiquitates*, in quibus non ſolùm Mundi, ſed Imperiorum propemodum omnium origines, & progreſſus ad Dardanii uſque Regni inſtitutionem, enarrentur; ſiquidem probe nôrat

Libri fundamenta.

Auguſt. variis in locis. Carrer. Cens. in Beroſum. Joſeph. Ant. l. 1 c. 1. Kircheri OEdipo Ægypt.

idem

idem Author in hisce pleraque occurrere, vel falsa, vel è diametro cum iis, quæ genuinus Berosus in Fragmentis apud varios Scriptores extantibus habet, pugnantia; cujusmodi sunt, Noachum à Chamo filio ob ebrietatem, non modò irrisum, *sed & magicis carminibus generandi facultate prorsus privatum*; quæ Scripturæ Sacræ nequaquam consentiunt. Quale etiam, *à Lugdo Celtarum Rege Celticam provinciam Lugdunensem fuisse appellatam*; cùm ex probatioribus quibusque Authoribus, Stephano & aliis, longè post ab Urbe Lugduno per Munatium Plancum, dum Galliæ Comatæ præesset, extructa id nominis obtinuerit. Cujus denique ordinis, Babylonem à Semiramide ita amplificatam, *ut magis dici possit eam ædificasse, quàm ampliasse*; cùm contrà Berosus ipse apud Josephum adversus Appionem Scriptores Græcos arguat, *Quòd vanè arbitrati sint à Semiramide Assyriâ Babylonem ædificatam, miraque opera ab illa circa eam fuisse constructa.* Nullum rursus in Eodem Opere locum obtinent *Zoroastri cujusdam Persæ*, qui Nimrodis tempore Bactrianos Artibus Magicis sibi subjecerit, illisque Gentibus & Religionem & Astrologiam indiderit, *Sacri rituum Persicorum Commentarii*; quandoquidem Zoroastrem illum Author ipse *Phalegi Lib.* 4. *Cap.* 1. diu post Trojana tempora vixisse demonstret, probéque nôrit tritum apud Rabb. Proverbium, אין התורה מצויה באסטרלוגין, *Legem non inveniri apud Astrologos*; neque boni quicquam ab hisce hominibus expectandum. Nullum pariter inveniunt *Mercurii Ægyptii*, (seu Taauti) circa Mizraimi tempora florentis, *de Mundi ortu Commentarii*, aut Ejusdem monumenta ulla; etsi *Primus, referente Diod. Bibl. lib.* 1. *communem loquelam articulatim distinxerit, & Rebus multis nomine destitutis nomen indiderit, Literas invenerit, Deorum cultus ac sacrificia ordinaverit*, &c. Sive enim hi Commentarii, similesque alii, ab hoc Mercurio Trismegisto, sive ab alio ejusdem ferè nominis, Mosis coætaneo, qui ejus vestigia insistens eadem argumenta tractârit, pleniùsque deduxerit, procedant; quotquot supersunt Scripta *Mercurii* nomine insignita, ea sub Apostolorum tempora, quibus & Philosophia Platonica, & Artes Magicæ passim regnabant, conficta sunt; uti perspicuè ex Philosophiæ Platonicæ dogmatibus, Magicisque flagitiis Euangelicæ Doctrinæ inibi passim intermixtis colligitur. Nullam denique *Sanchoniati historiæ, è Lingua Phœnicia à Philone Biblio in Græcam transfusæ*, obtinent in eadem Geographia nostra authoritatem; tametsi Sanchoniaton Bello Trojano vetustior fuerit, Phœniciaque sua ex Jerombalis Dei sacerdotis consilio conscripserit, doctissimusque vulgo habeatur, &c. Cùm enim, fatente ipso Philone, Taauti Scripta diligentissime scrutatus sit, & ab his Historiæ suæ partem maximam derivârit; cùm præterea Philo ipse, ætate longè inferior, quippe qui Adriano σύγχρονος, multa ex fabulosissimis Græcorum Fabulis Historiis illis adjecerit; hæc non possunt non apud cordatum quemque maximè vilescere. An pluris ibidem fiunt *Orphei Argonautica*, quæ juxta Tatianum & Clementem Alexandrinum ab Onomacrito, Atheniensi Poëta, annis ante Christ. D. LX. Orpheo Argonautarum uni longè vetustiori fuere supposita? An *Daretis Phrygii Ilias*, ex qua Homerus suam dicitur traduxisse? An *Dictys Cretensis*, qui ipse Bello Trojano interfuerit, *Trojana*, cùm ex his quæcunque extent, ea à Græculis quibusdam longè recentioribus ad libitum sint conficta. An denique digniori loco in Eodem Opere habentur novitiæ illæ *Antiquitates Etruscæ*, ab Inghiramio ante aliquot annos editæ? Nequaquam certè, cùm perhibeantur vulgò Etruscis omnibus olim notissimæ, Romanis autem familiarissimè inter Etruscos versantibus, filiosque suos Religionis discendæ gratiâ in Etruriam mittentibus fuerint penitus ignotæ: cùm etiam à variis Commentariensibus longa annorum serie disjunctis collectæ supponantur; in illis tamen omnibus eadem prorsus dicendi ratio, idemque stylus observentur: cùm demum longissimam præ se ferant vetustatem, & nihilominus tamen pleraque earum statuta, multique ritus, inclinantis Judaismi (imò & Christianismi impurioris) cæremonias & errores redoleant; indéque aliquoties desumptę videantur. Cùm itaque probè nôsset Bochartus noster ex fabulosis hisce, adulteratis, & fallacibus Scriptis, nullam expectandam esse stabilem & tutam temporum veterum scientiam, *eumque unum, qui*, ut ait Judęorum Proverbium, *cum sapientibus versatur, sapientem evasurum*, הולך את חכמין יחכם eapropter omnia illa floccifecit, ut certiora & graviora adiret, ex quibus Geographiam & antiquitates suas erueret.

Indéque adeò, cùm Mosis Scripta Profanis omnibus Monumentis longè sint antiquiora, & tutiora; Prophetarum succedentium Vaticinia, Narrationes, Oracula, &c. multò certiora; ex hisce potissimùm gentium Origines, Situs, & Instituta eruenda esse judicavit. Eamque ob rem quęcunque in illis consignata haberentur de Populorum Originibus, Linguis, Nomenclationibus, Falsis Numinibus, Terrarum, quas inhabitarent, Situ, Conditione; earundem inter se Commerciis, Affinitatibus, &c. ea omnia studiosissimè adnotavit, ac quotquot singulari, quâ pollebat, sagacitate ex his possent deduci, eadem illa deduxit. Quoniam autem ad omnium confirmationem vel illustrationem multa poterant ex veteribus Mosis & Prophetarum Interpretibus, Gręcis, Chaldaicis, Syriacis, Arabicis, &c. ex Rabbinorum Commentariis, hauriri; ille verò amplissima Linguarum Orientalium cognitione esset instructus; diligentissimè eos omnes cùm inter se, tum eum Textu Hebręo contulit, adeo ut permulta ex his etiam suos in usus eduxerit. Cùm denique ex Authoribus aliis, Latinis, Gręcis, &c. plurima quoque utilissima & aptissima peti posse arbitraretur; illosque omnes haberet familiarissimos, & exploratissimos, abstrusiores quosque eorundem sensus mirabili solertia aperire, ac locos quosvis depravatissimos pari judicio ac successu emendare valeret, eosdem illos in auxilium passim advocavit, feliciſsiméque adhibuit. Hi sunt fontes, hi rivi, hęc flumina, quibus Geographiam suam irrigavit; quę cùm distinctius & plenius in Pręfationibus, quas *Phalego & Phœniciis* ipse pręfixit, enarrata habeantur, non est, quòd ea fusius persequamur.

Libri Methodus.

At verò quâ industriâ, quáve Methodo ex principiis hisce sua omnia deduxit? Quibusve argumentis firmavit? Eâ profectò industriâ, ut nihil concinnius, nihilque rerum ipsarum ordini, temporumque conditioni convenientius. Exorsus enim ab ipsa Mundi post Diluvium instauratione, Gentium Origines ac Sedes eo ordine persequitur, ut nullum ferè succedens seculum, quantuncunque caliginosum; Nullam ferè habitationem, quatunvis remotam, prętermittat; donec universa in apertam lucem eduxerit, & ad ea devenerit tempora, quibus singula quęque ex Gręcorum Historiis cœperunt illucescere. In iis autem firmandis tot plerumque adducit generis omnis argumenta, ut, qui floribus potiùs pascuntur, quàm fructibus, profundiorumque rerum scientiam aspernantur, illum ea de causa reprehendant. Quo jure, deinceps perspicietur.

Quo successu Nonnulli locos Operis quosdam aggressi sint. Vide Boxhornii Origines Gallicas [illegible] Ryckium [illegible] in Ital.

Quibuscunque tamen rationibus fulciantur ejus placita, quacunque industria disponantur, eorum tamen multis contradixêre Viri quidam in Orbe Literario non modò eruditione, sed & judicio eminentissimi, *Salmasius, Boxhornius, Ryckius*; at ea circumspectione, eâ erga Authorem reverentiâ, eáque moderatione contradixerunt; ut contradictiones ejusmodi applausibus quibuslibet vel liberalissimis sint honorificentiores. Præterquam quod enim Opus, cujus locos quosdam vexant, laudibus suis cumulant, adhæc eo consilio videntur aggressi, ut tantò præstantius deprehenderetur. Quid præstiterit Celeberr. Salmasius palam faciunt objectiones ejus inter Additamenta cum solutionibus quæque suis inferiùs extantes. Plura quidem & longè graviora poterat, eâ, quâ pollebat, & ingenii dexteritate, & judicii perspicaciâ, & inexhausta propemodum eruditione, adnotare, ac urgere; sed æqua facilitate, parique prorsus soliditate poterat Author noster explanare ac dissolvere. Quid etiam effecerit Clarissimus Boxhornius id vel ex ipso ejus proposito subjectaque materia aliquatenus innotescit. Contendit adversus Authorem

rem noſtrum Origines Gentium Occidentis ex Oriente minimè, ſed ex Occidente ipſo vel Septentrione arceſſendas: quaſi ibidem primùm efformatæ ſint illorum Linguæ, excogitata Religio, inſtituti Mores, &c. Quæ ſi quis admiſerit; is eodem propemodum jure poterit admittere primos orientis ſolis radios ex Occidentalibus plagis illuceſcere, indéque ad alias Orbis partes ſucceſſione continua propagari. Majori quidem apparatu, ſolidioribuſque argumentis *Diſſertationem de Æneæ in Italiam adventu* labefactare conatus eſt doctiſſimus Ryckius, ſed exquiſitiſſimo & numeroſiſſimo eo apparatu ſi infirmavit quodammodo, non labefactavit tamen; idque ſolùm eſt aſſecutus; ut in re admodum obſcura circumſpectiores quique aſſenſum deinceps ſint quodammodo ſuſpenſuri: cùm contrà vetus & ferè ingenita *de Adventu illo* omnibus opinio non priùs à Bocharto noſtro fuerit aliàs impugnata, quin continuò profligata fuerit. Eandem illam antea paucis ſollicitaverat Philip. Cluverius, in Hiſtoricis non minùs verſatus quàm in Geographicis, ſollicitationéque ſua utcunque infirmârat; eandem deinceps aggreſſus Author *Ital. Antiq. l. 7. c. 4.* noſter, ſive quòd fabuloſa ipſi videretur, atque à Romanis ad generis nobilitatem oſtentandam confictâ; ſive quòd in opinione dubitabili, tot ſeculorum tamen conſenſu firmatâ, evertendâ vires ſuas voluerit experiri: ut ut ſit, eo ſucceſſu aggreſſus eſt, fatente ipſo Clariſſ. Ryckio, ut ferè ſubruerit, eruditoſque propemodum omnes in ſententiam ſuam pertraxerit. Quid ergo ſperare potuit Vir Doctiſſimus ſuccurrendo? Quidve animo præſumſit? Se in priſtinam auctoritatem eam revocaturum? Neque quenquam deinceps ea de re dubitaturum? Potuit forſan præſumere; at ea non eſt hodiernum hominum credulitas, ut potuerit obtinere. Quidquid igitur ipſi poſſumus largiri, iſtud eſt; quòd nempe argumentorum ſuorum numero ac pondere Authoris noſtri ſententiam elevârit quadantenus, atque ad aliquod cum ſua æquilibrium revocârit. In quo certè ſumus liberales. Si enim argumenta ejus attentè perpendantur; neque ex numero, ſed ex pondere æſtimentur, uti revera debent, ea noſtris longè leviora videbuntur; quandoquidem ex recentioribus quàm noſtra Authoribus ſint deſumpta. Opinionum autem antiquiores quæque ſanctiores & ſacratiores; γνῶμαι δ' ἀμείνες εἰσὶ τῶν γεραιτέρων: *Veterum opiniones longè præſtantiores.*

At ſi quid ſit, in quo Libri hujus pretium eluceat, iſtud eſt; quod, cùm multi viri & ingenioſiſſimi & eruditiſſimi idem argumentum tractârint, nullus tamen ita perſecutus ſit, quin in eo plurima deſiderentur; Noſter autem Bochartus ipſum pertractâſſe omninò videatur. Et certè præeuntes omnes ſic eſt ſecutus, ut longo ſuperârit intervallo; quotquot autem eum deinceps ſecuti ſunt, ejus ſic preſſêre veſtigia, ut pauci ſint illum aſſecuti, nulli ferè prætergreſſi. Ex Veteribus præeuntes habuit, E. G. Joſephum, qui Gentium Origines & Situs accuratè ſatis variis in locis, *Antiquit. Lib. I. Cap. VII. duobus contra Appion. Libb.* &c. enarrat; ſed, cùm in hiſce ex Veteri Teſtamento eruendis, non Hebræo contextu, ſed Verſione Interp. 70. Græca unicè uſus ſit; cùm ex Authoribus vel Judæis, vel Græcis, vel Ægyptiis, non ſat fidis, multa exceperit; cùm denique ex gentis ſuę traditione admodum infida plurima conſignârit: inde factum, ut in quibuſdam hæſerit, ceſpitârit in aliis, in pleriſque demum à vero ſit evagatus. Præivit quoque Euſebius *Chron. lib. I. pag. 10. & ſeq.* Itemque *Præparatione Euangelica*; ſed, quanquam præſtantiſſimum ſit utrumque iſtud Opus, innumerabiliumque Antiquitatum, ex Authoribus quibuſlibet Græcis, Ægyptiis, Phœniciis, &c. laborioſiſſimè conquiſitarum, varietate quammaxime commendandum; cùm tamen Author eruditiſſimus in rebus penſitandis non videatur ſat attentus, dijudicandis ſat acris, diſponendis ac firmandis ſat induſtrius ac diligens: hincque in Chronicis eventus quoſque tantum indicet, non definiat autem, multo minus demonſtret; in *Præparatione* verò fuſe potiùs enarret, quàm demonſtret: eapropter potuit quidem Hiſtoriographo noſtro utcunque prælucere; at tutò ad certam rei cujuſque notitiam ducere illum non potuit. Præter hos Julius Africanus Tractatu *de Diviſionibus & Generationibus Gentium* (qui apud Henr. Caniſ. Antiq. Lection. Tom. 2. extat, ſi modò ſit Africani, non alterius cujuſdam) Epiphanius, Hieronymus, Auguſtin. complureſque alii potuere ſimiliter facem præferre ſequenti, multiſque in locis ſuccurrere vel hærenti, vel fluctuanti; ſed quam ab iis accepit lucem, ſic reflexit, ut ea ſua reflexione longe copioſiorem, longéque fulgentiorem tranſmiſerit. Ut ut ſit, illos omnes longiſſime eſt ſupergreſſus.

Idem eodem jure aſſerere poſſumus de Recentioribus quibuſdam, qui illi quoque videntur alluxiſſe; quales ſunt Poſtellus in *Originibus & Coſmographia*, Bodinus in *Hiſtoriarum Methodo* ſub finem, Goropius Becanus in *Beccezelenis Amazoniis, Hyperboreis, Croniis, Hermathenis, Vertumno, Gallicis*, &c. nonnullique alii; qui gentium origines ſtudioſe inveſtigârunt, prolixéque deduxerunt; ſed ſi illa, quæ Authori noſtro contulêre, cum iis comparentur, quæ adjecit, tam pauca ſunt, ut aquæ guttulæ quædam videantur Oceani undis inſtillatæ. Et ſane perluſtrentur, quæ Poſtellus eam in rem explicavit, quamquam illa verbis videantur multa, reipſa tamen tam pauca ſunt, ut ſi Bochartus noſter eum in quibuſdam ſit ſecutus, in nullis tamen ipſum ſit imitatus. Bodinus ſua quidem aptiùs diſpoſuit, ſolidiùſque firmavit; at, cùm propoſitæ ſibi Methodi leges ac cancelli non paterentur, ut in argumenti hujus explicationem excurreret, illud veriùs aliis explicandum indicavit, quam explicuit. Quod attinet Goropium, in illius explanationem eſt quidem late exſpatiatus, ſed enormiter adeò eſt evagatus, ut nullus deinceps extiterit, qui ſit ſecutus. Et certe, cùm circa Boream fere ſemper verſetur, pleraque ſua, propemodum omnia, peritis viſa ſunt adeo frigida, ut vix ullus occurrat, qui *ad Hyperboreos ea non ableget*, & cui reipſa ὃ λήρϰ Βεκκεσελήνϰ καὶ τῶν κρονίων ὄζειν, *delirationem Beccefelenicam Saturniáque tempora olêre non videantur.* Quanquam *Ariſtoph. in Nub. Plutarc. c. 1. de Vit. Phil.* igitur Recentiores illi, nonnullique alii, cujuſmodi Nebriſſenſis in *Quinquagenis*, Carrerius in *Ophira*, Arias Montan. *in Phaleg*, Selden. *de Diis Syris*, Fuller. in *Miſcellaneis*, Nicolaus Abramus *in Veteris Teſtam. Pharo*, &c. Authori noſtro in Opere ſuo contexendo pręiverint, imò & opibus ſuis aliquoties utiliſſime ſubvenerint, quæ tamen ipſi ſuppeditata fuerunt, ea tam magna reconditæ eruditionis acceſſione adauxit, tot rationibus, tot celeberrimorum quoruncunque Scriptorum teſtimoniis firmavit, tanta arte digeſſit, totque demum ornamentis coronavit, ut, quemadmodum antecedentium omnium gloriam eo in argumento obſcuravit; ita & ſuccedentibus quibuslibet ejuſdem illius ulterius deinceps amplificandi ac ornandi ſpem præciderit.

Et certe vel totum, vel partes ejus aliquas Poſteriores quidam Eruditi aſſumpſere rurſus amplificanda, ac illuſtranda; Hornius ex. g. tum in *Arca Noë*, tum in *Hiſtoria Philoſoph.* &c. Chriſtian. Schotan. in *Exercitat. Hiſtoric.* Lipenius in *Navigat. Salom. Ophiritica*, Pfeiferus in *Specimine Antiquit. Sacrar. ac Dubiis vexatis*, &c; (abſit ut eorum laboribus quicquam velimus derogatum;) at in hiſce ita verſati ſunt, ut pauca omninò addiderint.

Quantacunque tamen eruditione Opus hoc noſtrum ſit contectum, quantacunque diligentia ſit elaboratum; non adeò tamen ſumus nobis ſuffeni, ut numeris omnibus abſolutum putemus. In eo *deſunt* fortaſſe quędam; uti & *nonnulla forſan poterant omitti*, quemadmodum & alia *validiùs firmari*; ſed quiſquis minutias iſtas in Opere tam pręclaro inſectabitur, is profectò humanarum rerum conditionem prorſus ignorat. Quid enim in hiſce terris extat ab omni parte beatum? Nonne in ipſa terrę facie complures ſunt plagę prę ſaltibus, pręcipitiis, montibus, arenis, &c. ita ſalebroſę, ut in hunc uſque diem non potuerint adiri, multò minus ulla arte coli? Nonne itidem maria ſic vel ſcopulis vel glacie horrentia, ut hactenus non potuerint navigari? Quid mirum, ſi in ejus delineatione ſpatia quædam jaceant aut vacua prorſus, aut minus colorata, quę ignota hęc maris ac terrę loca

ſimilia

ſimiliaque alia inacceſſa ac inculta repræſentent? Denique an quiſquam ignorat, in omni ſegete aliquam ſemper occurrere ſpicam cæteris minus gravem minuſque plenam; nullamque dari meſſem adeo exquiſitam, quæ ſtipulam aliquam ad ſpicilegium non relinquat? Indéque adeò Clariſſ. Bocharto condonandum eſſe, ſi quędam ignorârit.

Simonius Crit. Vet. Teſt. lib. 3. cap. 20.

Paulo gravius eſt, quod objicitur ab aliis; *In hoc ejus Libro, non ſecus quàm in Hierozoico, congeſta eſſe quamplura minus utilia, quæ reſecanda forent; Majoremque eorum, quæ in Utroque afferuntur, partem ſolâ ſæpe niti conjecturâ.* Sed quanquam gravius facilè tamen ruet, ſi hæc attendantur. 1. Quemadmodum in rerum univerſitate ſapientiſſimus ejus Conditor alia fecit ad uſum, alia verò ad magnificentiam & ornatum; ſummamque ejus ſapientiam in poſterioribus hiſce non minus elucere, quàm in prioribus illis: ſic & Eruditos quoſque poſſe ad ejus imitationem in Operibus ſuis nonnulla ad voluptatem & ornatum utilibus & neceſſariis aliis intermiſcere; cùm in omni negotio, tum præcipuè in Literis, varietas ſatietatem arceat, lectoreſque refocillet; neque propterea vel *affectatæ eruditionis*, vel *imprudentiæ* alicujus eos eſſe inſimulandos. 2. Ea etiam, quæ minùs utilia in Doctorum lucubrationibus apparent, ſuam tamen aliquam in illis habere utilitatem; ſi enim ad cæterorum confirmationem nihil omninò conferunt, ad illorum illuſtrationem aliquid tamen afferre. 3. Cùm omnium ingeniorum eadem non ſit conditio, alia explicationes ament rerum prolixiores, alia contractiores; alia teſtimonia exquiſitiora, alia minus exquiſita, ea propter hæcce omnia afferenda eſſe, ac intermiſcenda, ut omnibus plenè ſatisfiat. Quæ cùm probè noſſet Bochartus noſter, omnibuſque hiſce eſſet abundè inſtructus, inde tanta rerum varietas, tantaque & rationum & teſtimoniorum copia in hoc ejus Opus ſunt effuſæ. In rebus ſecundis animi plerunque luxuriant, ſed hæc luxuries eſt rerum ſecundàrum affluentia, quam ſi qui ſicciores & ſteriliores damnent, caveant ne ex eo uno eam videantur damnare, quòd alienis in arvis fertilior ſeges ſit, quàm in ſuis, idque indignentur. Præterea ſi qua ſint, quæ in hac Geographia Sacra redundare videantur, hæc ſunt procul dubio tam multa innumerabilium cujuſvis generis Authorum teſtimonia, quæ paſſim adducuntur; verùm, ſi eorum quædam ad ſubjectæ materiæ illuſtrationem minus neceſſaria ſunt, eoque conſilio non afferantur, ut aliquam illi lucem affundant, afferuntur ut accipiant ipſamet, illorumque ſenſus vel ex materia ibidem tractata vel ex allatis ſimilibus aliis eluceſcat. Quibus adde, quòd cùm illorum pleraque ſint depravata & corrupta, Clariſſ. Bochartus oblata opportunitate uſus ea obiter commemoret, ut emendet. Quanto autem acumine quantoque judicio pleraque ferè omnia emendârit, nôrunt Eruditi omnes. Itaque *non nimis eſt longum, cui nil eſt quod demere poſſis.*

At verò *Major Pars eorum, quæ in medium affert, ſolâ conjecturâ nituntur.* Aſpiciat lucem, qui vult damnare tenebras. Miror certè hominem, qui ſua ferè omnia dictatoria authoritate proferat, in eoque totus ſit, (vel ſaltem totus eſſe videri velit, propter cauſas omnibus compertas) totus, inquam ſit, ut *Traditioni* fidem obtineat credulitatem ac levitatem ejuſmodi objectare viro mortalium ferè omnium diligentiſſimo & graviſſimo. Nonnulla quidem ſunt in ejus Scriptis, quæ ſolâ conjecturâ eſt aſſecutus; at præterquàm quòd ea proponit tanquam conjectata, qualia ſunt; primus ferè fuit, qui ſit aſſecutus conjecturâ, cùm eorum, qui præceſſerint, vix ullus vel ſuſpicione attigiſſet. De Babylone, e. g. Ninive, variiſque urbibus à Nimrode conditis; de Caſluchis, quos Colchos contendit; de Rodanim, quos Gallos, &c. multa profert; quis aliàs inter oculatiores quoſque vel leviſſimè conjectârat? Eſto, ea merè conjectet, an propterea floccifacienda ſunt? Primi illuceſcentis ſolis radii ſplendore longè cedunt ſuccedentibus; verùm, quandoquidem denſis illis tenebris, quibus cœlum ante obumbrabatur, ſuccedunt, idcirco non minori voluptate aſpiciuntur, quàm alii multò fulgentiores. Pari prorſus modo priores quique veri illuceſcentis radii gratè & jucundè excipiendi ſunt, ne ſi repellantur, verum ipſum tenebris maneat ſepultum, nunquamque radiet. Sed perpendantur principia, à nobis ſuperiùs notata, quibus ſua omnia ſolet firmare, ex illis facilè conſtabit, an Opinionum ſuarum pleraſque probabilibus conjecturis unice ſuffulciat. Verùm Author ipſe ab initio & *Phalegi* & *Phœniciorum* objectionibus hiſce abunde ſatisfecit; non eſt neceſſe, diutius illis immoremur.

Libri Uſus.

Jam autem ex iis, quæ hactenus tum de ſubjecta Libri hujus materia, tum de ejus Methodo explicata ſunt, perſpicue intelligitur; quàm late fuſus ſit illius *Uſus*, quamque multiplex & varius. Si quis *Geographicis* delectetur, Is in eo *Geographiæ Novæ*, ducentis ab hinc annis inſtitutæ, acrique ſtudio excultæ, partes præcipuas ex Media & Veteri reſumptas habebit fideliſſime exhibitas; *Mediæ* verò ante bis mille & quingentos inchoatæ, ſed inde ad Chriſti uſque tempora parum omnino amplificatæ, ab hiſce demum temporibus ad Orbis Novi patefactionem longiſſime provectæ, & ad ſupremam perfectionem fere perductæ, typum ibidem inveniet accurate delineatum: *Veteris* denique ſub Diluvii tempora primùm illuceſcentis; hincque ad Babylonicam uſque Captivitatem interiores Aſiæ, Europæ, & Africæ receſſus aliquatenus tantùm attingentis, delineationem fidiſſimam, uſpiam alibi vix extantem, hic quoque reperiet. Si quis etiam amet *Chronologica*; in eodem deprehendet antiquiorum quaruncunque gentium ſive ſacrarum ſive profanarum Origines; Nobiliorum quorumlibet Regum, & Principum ætatem, genuina graviorum Authorum ſcripta, Illuſtriores quoſcunque Orbis Eventus, &c. quibus omnibus tanquam ſtabilibus fundamentis veteres hiſtoriæ omnes ſunt ſuperſtructæ. Si quis rurſus optet *Hiſtorica*, hîc proſtant, ut jam aliquoties dictum eſt, antiquiorum earundem gentium habitationes, linguæ, inſtituta, mores, colonię, commercia, ea ſedulitate perſcripta, ut ex caliginoſis illis temporibus utilius & majus quicquam vix poſſit educi. *Theologica* & ad Religionem pertinentia extant quoque innumera ſcitiſſime reſerata. Patriarcharum gentiſque Judaicę & fides & ritus ſic in *Phaleg* paſſim explicantur, ut luculentus Moſis & Prophetarum commentarius cenſeri poſſit. In *Phœniciis* Fabuloſa Ethnicorum Numina, Superſtitioſi eorum cultus, cum Origine & progreſſu, ſic ex Scripturę Oraculis, Phœniciorum ac Ægyptiorum, &c. monumentis, aperiuntur, ut Sanchoniatones, Manethones, Mercurii Triſmegiſti, ſi jam ſupereſſent, plura vix poſſent ſuppeditare. In eo igitur Opere invenient nobilioris cujuſque Literaturę cultores, quibus ſibi abunde ſatisfiat.

Quòd ſi leviora quædam ſectentur, *Linguarum notitiam, Humaniorum literarum flores, & ornamenta, Critices minimè ineptientis & παιδαγωγικῆς leges & exempla*, ex eodem poterunt liberaliter haurire; quandoquidem horum non tenues quidam latices in illo fluant, ſed larga flumina exundent. Et primò quidem, quod Linguas attinet, quammultæ voces Hebrææ, Chaldææ, Syriacæ, Arabicæ, Phœniciæ, Græcæ, Latinæ, &c. in eo explicantur? Quammulti etiam ex elegantioribus quibuſque Authoribus, Latinis, Græcis, Hebraicis, &c. loci adducuntur, quorum vel ſenſus, vel elegantia, vel uſus mirabili ſolertia oſtenduntur. At ſicubi vaſtiſſima Authoris eruditio, ſingulareque judicii acumen, in eo maximè elucent, quòd, cùm innumerabiles Authorum locos laudet; Is perſpicuos & faciles ſcitiſſimè in uſus ſuos vertat, obſcuros & perplexos clariſſimè explicet; truncatos vel depravatos ſolertiſſimè compleat aut emendet; omnibus demum Opus ſuum luculentiſſimè exornet. Sunt quidem Critici nonnulli, qui ſecus ſentiant; at, dum ita ſentiunt, quandoquidem ſecus à vero ſentiant, paucos omninò habebunt aſſentientes; forſanque deinceps ſecus ſentient; ubi adverſus eos oſtenderimus Bocharti Noſtri *Eruditionem totam in Dictionariorum quorundam uſu* nequaquam *fuiſſe terminatam*, ſed ad alia longè nobiliora fuiſſe tranſlatam.

Revera quidem, ſi prætermiſſis Operibus ejus anteà editis, in quibus certè alia ſunt, quàm *Grammaticationes* & *Etymologiæ*; ad ea deveniamus, quæ huic Operi Tertia Editione acceſſêre, patebit evidentiſſimè Clariſſimum Authorem alia omnino ſibi propoſuiſſe diſcenda, etiam ab ipſa adoleſcentia, quàm Grammaticorum minutias, pueriliſque eorum παιδείας. Neceſſaria quidem & utilia illorum præcepta nunquam neglexit, nequidem in extrema ſenecta; quandoquidem probè ſciret, *Scripturam non poſſe intelligi Theologicè, niſi prius intelligatur Grammaticè*, neque ullum unquam futurum verè literatum, qui hiſce literis non eſſet imbutus. At, quanquam in illis aliquandiu ſit peregrinatus, perpetuò tamen non inhabitavit: ſed, cùm pueritiam exceſſiſſet, in altioribus & gravioribus adoleſcendum eſſe, ac conſeneſcendum judicavit; uti ex Poſthumis hiſce evidenter patet. Grammatica, Geographica, Hiſtorica hinc inde in illis interſperſa præterimus, quia, quantus ſit in hac Literatura, ex ſuperioribus ejus Operibus ſatis ſuperque conſtat; at quàm perſpicax ſit in aliorum erroribus notandis ac caſtigandis, quàm acutus & potens in refellendis; quàm ſolers & ingenioſus in ſenſu Scripturæ Sacræ inveſtigando; quàm denique in Fundamentis fidei muniendis & adverſus hoſtes quoſque firmandis acer & fortis, non poſſumus præterire: ſiquidem hæc ſingulari ratione in Additamentis hiſce eluceant.

Quid ſint Stephani Byzantini *Gentilia* nôrunt Eruditi omnes. In iis caſtigandis Salmaſii, Voſſii, Holſtenii, poſt alios multos diligentiſſimè laborârunt; ut nihil quicquam deinceps ſuccedentibus aliis caſtigandum reliquiſſe videantur. Cùm tamen Criticus noſter ea rurſus caſtiganda ſuſcepiſſet, tam multa caſtigatione digna notavit; ut multas infrà paginas impleant ejus Caſtigationes; eaſque tanti fecerit nuper Clariſſ. Berkelius, ut cunctas ferè in Animadverſionibus ſuis adoptârit. Quæ ſi illius in aliorum nævis animadvertendis & abſtergendis ſolertiam & acumen non ſatis probarent, poſſemus facilè adjicere, quæ Idem deinceps ad *Clariſſ. Hornii Notas* in Severum Sulpitium, quæ in Sant Amantii ἀδελφίας in *Moſe ſervato*, &c. at illa ſatis ſuperque ſolertiam illam teſtantur. Quantum etiam valeret in placitis aliorum minus probabilibus refellendis, id invictè demonſtrat unica ejus de *Serpente Tentatore* adverſ. Celeberr. Amyraldum pluresque alios Diſputatio; in qua profunda rerum Philoſophicarum & Theologicarum ſcientia ſic cum diſputandi ſolertia & judicio certat, ut definiri nequeat, cuinam horum palma debeat adjudicari.

Ex variis illis Scripturæ Sacræ locis, quos obiter tum in Phalego, tum in Phœniciis illuſtravit, intelligitur perſpicuè, quantum in eo genere valeat; at, ſi quis id velit certiùs cognoſcere, varios illos cùm Veteris tum Novi Teſtam. Contextus adeat, quos conſultò infrà variis Diſſertationibus enarrat. Conſultè adeo & eruditè explicat, ut nullum ferè attingat, quem nova luce non perfundat. Quoties etiam in Diſſertationibus illis grave aliquod Theologiæ dogma ſumit aſſerendum, tanta vi aſſerit, ut nulla unquam virtute labefactari poſſe videatur. Quod vel ex unica Diſſertatione *de Scripturæ Sacræ Divinitate* inferius edita patet evidentiſſime. Tametſi hæc Divinitas hoc ſeculo à multis fuſiſſime & doctiſſime fuerit demonſtrata, cùm tamen ea de re fuiſſet ab amicis interpellatus, etſi non alia fere aſſumat argumenta, quàm vulgaria, & ab aliis præoccupata, vulgaria tamen illa tanta vi premit, eaque methodo diſponit ut nova prorſus videantur, remque omnino conficiant.

Si qui igitur antea *merum Grammatiſtam, magnumque Etymologiarum fabricatorem, cujus peritia tota in Dictionariorum uſu* ſita fuerit, indigne vocârint, ſperamus eos deinceps æquiores futuros. In his quidem Opuſculis poterunt ex variis vocibus Hebræis, Thalmudicis, Græcis, &c. quæ inibi explicantur, in ea opinione firmari, illum eſſe *Grammaticum*; ſed ex doctioribus quibuſque Grammaticis Arabicis, Hebræis, Græcis, Latinis, &c. ex Muhammede Ahmedis filio, ex Erpenio; ex Moſe Kimchi, Buxtorfio, Druſio; ex Caninio, Sylburgio; ex Scaligeris, Sanctio, Voſſio, &c. *Grammaticum*; qui nempe vocum ſignificationes, vim ac ἐνεργείαν, &c. ex genuina origine, uſu, probatiorum quorunvis Authorum accurata lectione pernoſcat; non grammatiſtam aliquem, cujus ſcientia omnis in eo circunſcribatur, quòd Grammaticorum genealogias, ſcripta, methodum, &c. ad unguem teneat, in cæteris vere perpetuo fluctuet, hæreat, ceſpitet; eò quòd ex doctoribus quibuſdam nugaciſſimis, levitateque ipſa levioribus, vel ex erratica graviorum aliorum lectione, ſcientiam omnem ſuam delibârit.

Richard Simon. Reſp. ad judicia Theolog. quorundam Hollandiæ, &c. cap. 3.

Eundem quoque ibidem *Etymologum* deprehendent, ſed Etymologum, qui cum Scaligeris, Martiniis, Salmaſiis, Voſſiis, Meurſiis, Spelmannis, Ducangiis, &c. vocum ſignificationes apte ſciat ex ſua cujuſque origine definire; non vere otioſum quendam originum ſectatorem, qui cum Rabbinorum pleriſque, Cabbaliſtis maxime, pueriliter & inſulſè in hiſce ludat; vel cum Græcis quibuſdam, alias ſapientiſſimis, ſed Linguę ſuæ antiquitate perverſe occupatis, aut nimio in eam affectu ſeductis, Platone, ex. g. Etymologici Magni Authore, Euſtathio, &c. ſerio & graviter evagetur; aut denique cum Latinis nonnullis, Varrone, Iſidoro Hiſpalenſi, &c. intra Latium ſic oberret, ut paſſim impingat. Ad priorum illorum exemplum ſæpe quidem in difficiliorum quarundam vocum origines inquirit; ſed, cùm omnium fere primigeniarum linguarum radices, genium, ramos, earundem inter ſe affinitatem aut diſcrepantiam optime nôſſet; ſi quando vocis alicujus originem inveſtiget, præterquam quòd vix unquam in longinquiores linguas excurrit, eam ut inveniat, adhæc in hiſce aperiendis ita ingenioſus eſt & felix, ut raro aberret.

Vide Etymologic. Angl. Skinner Epiſt. ad Lector.

Jam autem, cùm leviora hæc aliquando ſectetur, nihil mirum, ſi *Dictionaria* aliquoties conſulat, eaque in memoriæ auxilium vocet aliquando. Ampliſſima quidem & promptiſſima erat ejus memoria; ſed quęnam ampla adeò, quę omnia complectatur? quęnam ita prompta, ut ad nutum ea omnia effundat, quę ipſi fuere commiſſa? Cùm itaque Dictionaria in eum finem ſunt adornata, ut, ſiquando illa hęſitet vel deficiat, ipſi ſuccurrant, Doctorumque opes in promptuariis hiſce eo conſilio repoſitę ſint, ut quiſque pro indigentia utatur: *Quid vetat alienis hiſce uti, ea parte, qua noſtra ſunt?* Quammulti & Grammatici & Critici in Republica Literaria hodie celebrantur, qui, ſi Kimchii *Radices*, Nathanis *Aruch*, Elię Levitę *Thisbitem*, Buxtorfii *Lexic. Thalmud.*, Stephanorum *Theſauros*, Druſii, Bezę, Grotii, Fagii, Lucę Brugenſis, Bonfrerii, &c. *Notas in Script. Sacr.* Morini *Exercitat. Biblic.* Capelli *Criticam Sac.* Valtoni *Prolegomena in Polyglott. Londin.* alioſque ſimiles Eruditionis Hebraicę, Grecę, &c. Theſauros in ſua non deportâſſent, emaciati eſſent, jacerentque in pulvere neglectiſſimi? Quid ſi illi pari cum Grammatico noſtro facilitate, parique ſucceſſu, ex receptaculis hiſce ad remotiores & primos quoſque fontes, Hebręos, Chaldęos, Arabes, Cophtos potuiſſent aſcendere, ut inde Puriora & Majora haurirent? Aſcendiſſent certe, hauſiſſent etiam largiùs, longéque forent ornatiores & cultiores. Non negamus igitur, quin Noſter ex iiſdem cum illis vel dictionariis vel Recentiorum obſervationibus pleraque ſua deprompſerit; ſed, præterquam quòd ex fontibus ipſis innumera adjecit; ad hęc ea ipſa, quę excerpſit, propriis inventis ſic auxit, firmavit, & ornavit, ut ſua omnino fecerit: cùm contrà plerique aliena ſic exportent, ac in Scriptis ſuis diſponant, ut nulli non continuo aliena & ſurrepta videantur. Plura ad Authoris noſtri commendationem poſſemus facillimè proferre; ſed ex iis, quę fuere allata, nullo negotio intelligetur, ſcientiam ejus totam intra *Grammatices* minutias, *Etymologiarum* peritiam, *Dictionariorumque uſum* haud quaquam circunſcribendam. Sic ſaltem ſentient ęquiores quique.

Eáque de cauſa nihil non egimus, ut quęcunque audiveramus fuiſſe olim ab illo meditata & elaborata, necdum tamen in lucem emiſſa, obtineremus, tertiæque huic Operum ejus Editioni adderemus. Omnia quidem non obtinuimus; quę tamen damus, hęc & numero, & dignitate talia ſunt, ut Lectoris cupiditati queant utcunque ſatisfacc-

facere; donec cætera offeramus: quæ multitudine hiſce forſan paria ſunt, ſed, ſi ex titulis & inſcriptionibus de illis ſit judicandum, pretio & utilitate inferiora videntur. Qualiacunque ſint, cùm nulli dubitemus, quin eadem cum cæteris eruditione ſint locupletata, eodem perfecta judicio, eâdemque elaborata induſtriâ, eam ob rem lubentiſſimè edemus, ſi in noſtram poteſtatem deveniant. Intereà hiſce fruantur Eruditi; tantamque optamus ex illis percipiant voluptatem, quantum in iiſdem illis diſponendis, corrigendis, & illuſtrandis exantlavimus laborem.

Pleraque in Manuſcriptis confuſa erant, & quanquam res ſpectarent diverſiſſimas, attamen conjuncta: hincque non modò ſecernenda fuere, ſed & ad ſuum quæque locum ſingula revocanda; omniaque demum ordine convenienti diſponenda. Cùm obſervaſſemus Diſſertationum quasdam in eo verſari, ut difficiliores aliquos Veteris Teſtamenti contextus; alias in eo, ut Novi quosdam; alias denique in eo, ut nonnullos certorum Authorum, cùm Profanorum tum Eccleſiaſticorum, locos explicarent; treſque iſtas ad claſſes poſſe omnes propemodum referri, eapropter juxta eum ordinem illas cenſuimus edendas.

Si qua à nobis notata ſunt in iiſdem Manuſcriptis Exſcriptorum errata, (illorum enim pauca nobis ſubminiſtrata fuere Authoris ipſius manu exarata,) ſi quæ, inquam, obſervata ſunt ejuſmodi vitia; hæc eâ, quâ potuimus, diligentiâ, eâque ſolertiâ, ſuſtulimus: cúmque Doctiſſimi Authoris & principia & diſſerendi rationem quoquomodo teneremus, pauca omninò, uti quidem putamus, diligentiam & emendationem noſtram ſubterfugêre.

At in id præ cæteris incubuimus, ut, cùm plurimi in iiſdem Manuſcriptis plurimorum Authorum, ſeu Hebræor. ſeu Chaldæor. ſeu Arabum, ſeu Græcor. ſeu Latinorum, loci vel à Bocharto ipſo in totum omiſſi eſſent, aut imperfectè adſcripti, aut tantùm annotati; quòd forſan arbitraretur eos aliis, quemadmodum ſibi, eſſe familiariſſimos, aut Opuſcula ſua illa aliquando properantiùs exequeretur; vel ab Exſcriptoribus ipſis, quibuſdam de cauſis nobis ignotis, prætermiſſi; eos, quoties expedire viſum eſt, ſuâ quemque linguâ, ſuoque charactere ex Authoribus ipſis integros ſuppleremus; quo omnia planiora evaderent & clariora.

Poſtremò, cùm horum Manuſcriptorum plurima eſſent è Lingua Gallica in Latinam transferenda, advigilavimus, ut aptè transferrentur. Quod ut fieret, Gallica Latinis fideliſſimè ſunt reddita. Tum ſervata in omnibus ſtyli uniformitas quædam, quæ à familiari Authori ipſi latinitate non multùm diſcederet. Ubique demum affectata eſt ſingularis perſpicuitas. Indeque adeò confidenter aſſerimus Verſiones noſtras Autographis ipſis neque elegantiâ, neque perſpicuitate cedere, ſed ſæpiùs excellere.

Hæc ſunt, quę in Additamentis hiſce pręſtitimus, ut Operis dignitati reſponderent. Quod ipſum Opus attinet, in utraque ejus parte nihil itidem omiſimus, quod ad ejus uſum, lucem & ornatum quidpiam videretur conferre. 1. Omnes propemodum Authorum citatorum locos cum fontibus ſuis contulimus, & ſi quid in citationibus vel Typothetarum vel Exſcriptorum incuriâ eſſet erratum correximus: ſi quid in locis ipſis ex voculæ alicujus defectu, redundantia, inverſione, &c. eſſet obſcurum, voculæ illius additione, ejectione, reſtitutione, &c. explanavimus.

2. Cum Tabulæ Geographicæ, Operi ad diſtinctiorem rerum & regionum notitiam inſertæ, anguſtioribus laterculis pleræque eſſent incluſæ, hincque variorum locorum ſitus ſat diſtinctè non exhiberent: cùm deinde laterculorum illorum plures ſæpe in eadem chartæ facie eſſent impreſſi, eaque de cauſa ad ſuas quíque ſedes à Compactoribus non poſſent transferri; eorum denique, ductus & colores non eſſent ſat elegantes & terſi, ſublata ſunt vitia iſthæc omnia. Nam Tabulæ fuerunt diviſæ, ut unaquæque ſuo loco apponeretur; latiùs multo deductæ, quo regionum, montium, fluviorum, oppidorum, &c. diſtantiam & ſitus evidentiùs & certiùs monſtrarent: æri demum lineamentis & ductibus longè quàm antea luculentioribus inciſæ, ne oculos vel fallerent vel offenderent. Quid quòd, cùm in iiſdem illis nomina locorum, Hebræa potiſſimùm, ſæpe eſſent peſſimè adnotata, ita ut aliquando in eorum ſignificatione peritiores quique hærerent, hæc cautè ſunt reſtituta. Ea igitur ſollicitudine ſunt aptatæ & adornatæ, ut, quanquam 12. vel 13 duntaxat extent, univerſam tamen Geographiam Veterem fideliſſimè exhibeant.

3. Indices ferè omnes ſunt adaucti; neque ſolùm adaucti; ſed præterea cùm generales duo *Phalegi* & *Canaanis* eſſent disjuncti, hi in unum ad uſum expeditiorem conjuncti ſunt; cæterique omnes ſuo ordine ſub Operis finem duobus hiſce ſunt ſubjecti. Inter eos præterea novus unus eſt additus, in aliis Editionibus deſideratus, vel certè deſiderandus. Varia toto Opere innumerabilium Authorum cùm Sacrorum tum Prophanorum loca hinc inde emendantur vel illuſtrantur; nullibi tamen in Indicibus ſimul comparebant. Hîc autem in Indicem unum ex ſingulis Libri capitibus non tantùm collecta, ſed & cum exemplaribus apud Scriptores ipſos quæque ſuis fideliſſimè collata; imò & quoties ad emendationem aut illuſtrationem intelligendam neceſſe fuit, plenè adſcripta, ſubjiciuntur.

4. Neque verò, dum graviora illa ſequebamur, leviora & minùs neceſſaria prætermiſimus. Cùm Accentuum ratio, literarum Majuſcularum adnotatio, aptæ periodorum interpunctiones; ejuſdemque generis alia nonnulla, ſemper nobis viſa ſint ad rerum ex ſe obſcurarum, quales multæ in hoc Libro occurrunt, cognitionem aliquid afferre; eamobrem univerſa iſthæc ex peritiorum Grammaticorum præceptis religioſiſſimè ſervata ſunt. Quibuſdam fortaſſe ad ſuperſtitionem uſque videbuntur obſervata; at nunquam nos ſuperſtitionis hujus pœnitebit; in minutiis enim illis ſuperſtitimus, ne cujuſquam greſſum morarentur. Unde & jure poſſumus de his duabus, tertia nim. & quarta Editionibus cum ſuperioribus aliis collatis Ciceronianum iſtud profari, *Recentiſſima quæque ſunt correcta, & emendata maximè.*

Academ. Quæſt. Lib. 1.

Si qua porrò ex hiſce omnibus in publicum redundet utilitas, hæc minimè nobis, ſed honeſtiſſimis & liberaliſſimis quibuſdam Viris, qui in his edendis & ornandis nos conſiliis ſuis adjuvârunt, vel beneficiis mactârunt, eſt tranſcribenda. Inter eos autem primum multis nominibus locum obtinet *ὁ μακαρίτης Steph. Le Moine*, qui, cùm hanc Operis hujus Editionem ſuſcepiſſet, neque præ negotiorum mole ipſi poſſet vacare, ejus curam in nos tranſtulit, pollicitus ſe non modò conſiliis ſuis nobis affuturum; ſed & multas Authoris cùm Epiſtolas, tum Diſſertationes nobis impertiturum; at cum primùm incaleſceret prælum, triſti fato eſt interceptus, noſque omnibus illis privati. Accedit 2. loco Doctiſſimus *Steph. Morinus*, Eccleſiæ Amſtelodamenſis Gallicæ Paſtor Vigilantiſſimus, digniſſimuſque in *Schola Illuſtri* Ling. Oriental. Profeſſor; qui, cùm olim Clariſſ. Bocharti Collega fuerit in Eccleſ. Cadomenſi conjunctiſſimus, intimaque cum illo diutiſſimè coluerit ſtudiorum commercia; non modò plures ejus nobis ſuppeditavit Epiſtol. & Lucubrationes, ſed & Editionis hujus frontem *Authoris vita, accurata Operum illius ſeu editorum ſeu ineditorum Recenſione, Eruditiſſimaque Paradiſi Terreſtris ad Collegæ mentem deſcriptione ornavit.* Succedunt 3. Celeber. *Joann. Georg. Grævius* Hiſtoriar. & Eloquen. in Academ. Trajectina, Clariſſ. *Cappellus* olim Ling. Oriental. in Academ. Salmur. Doctiſſ. *D. Baudry* Hiſtor. Eccleſiaſt. in Acad. Traject. jam memorata, *D. van Til* Theologiæ in Illuſt. Schola Dordracena, Profeſſores, qui omnes vel monitis ſuis, vel ſuppeditatis diſſertationibus, ad hujus noſtræ Editionis ornatum plurimùm contulêre. Accenſendus demum *D. d'Arthenar*, qui ſingulari in rem literariam affectu ex inſula Cæſarea nobis Opuſcula illa Omnia, quę Clariſſi. Tapino ſunt inſcripta, multaque alia liberaliſſimè communicavit. Hi ſunt, quibus iſthęc omnia debentur; nullíque dubitamus, quin Literati omnes eorum beneficentiam nobiſcum ſingulari affectu celebrent, eandemque illam ſuo tempore beneficentiſſimè Deus remuneretur. AMEN.

STEPHANUS MORINUS DE CLARISSIMO BOCHARTO ET OMNIBUS EJUS SCRIPTIS.

OMnes innatâ quâdam cupiditate ortus & totius vitæ decursus præstantissimorum virorum pernoscere exoptamus; verùm honestissima illa optata plerumque frustra sunt, quoniam fulgor ingens, quo dum vivunt exornantur, attentas mentes penitus occupat, neque sinit extra vagari; luctus verò post peracta illorum fata, adeo est acerbus, ut amici, & familiares ab eo suas cogitationes avocare, & ad diversissima studia eas deferre teneantur. Sanè plerasque Heroum origines ad rupes, ad quercus, aut ad Deos Antiqui retulerunt, quia genuinas ignoraverunt; mortem verò fabulosâ apotheosi condiderunt, adeo ut nihil sincerum de iis ferè remaneat.

Bochartus sorte illâ miserâ eximi meruit, & amici ejus etiam eum sedulo eximere fategerunt; invito enim luctu, in quem acerbâ ejus morte dejiciebantur, de scribenda ejus vitæ innumeris insignibus conspicuæ historia deliberarunt, & quo deliberatio prosperiùs cederet, etiam omnium votis delectus est vir facundissimus D. du Bosc tunc Ecclesiæ Cadomensis, & nunc Rotterodamensis Pastor Celeberrimus, qui in varia & multiplici eruditione, judicio acerrimo, ac propensissimo erga defunctum animo nulli cedebat, quique insuper diuturnâ cum ipso consuetudine omnibus ad hoc munus magnifice peragendum requisitis erat instructissimus; ipse autem illud lubens suscepit, atque ceteros ab illa sollicitudine exemit.

Verumenimverò incertissima sunt hominum consilia, tempestas enim illa sævissima, quæ omnes totius Galliæ Reformatæ Ecclesias dissipavit, nostram cœpit vehementer adoriri, urgentemque nobis ejus pastoribus imposuit necessitatem intendendi omnes nervos, & omnia adhibendi studia ad jus illius propugnandum, atque hostiles impetus propulsandos, idcirco præstantissimus collega, qui collegæ ab his molestiis modò liberati vitam meditabatur, & monumenta ad illam describendam necessaria, quæ consanguinei præstiterant, diligenti manu versabat, alio convertere oculos debuit: coactus est enim apologias edere, & multiplices, diuturnasque obire legationes quo imminens nobis exitium averruncaretur. Itaque monumenta omnia consanguineis restituta sunt, & prius propositum penitus evanuit, quia dira persequutio, & iniquissimæ lites à Clero Pontificio intentatæ ad Ecclesiæ nostræ Cadomensis cladem, & nostrum exilium perduraverunt.

Sic nostra calamitas toti Reipublicæ literatiæ luctuosa est, eamque eximio, & optatissimo monumento spoliat; quia illius auctor futurus à se nunc impetrare non potest, ut opus edat mancum, & quod numeris omnibus absolutum non sit; tale autem sperari non potest difficillimis hisce temporibus, quibus minimè licet scripta alicujus momenti è Gallia obtinere è Bocharti consanguineis, qui ne libertate quidem fruuntur.

Conveniebat etiam me iisdem rationibus distineri; sed hinc amici, illinc ingentia summi illius viri merita in me à teneris meis annis ad extremum diem, quo beatam assequutus est immortalitatem, humanissimè exhibita, ita impellunt, ut nullam mei rationem habere possim; verùm oblatam gratum animum declarandi occasionem ambabus manibus arripiam: ingenuè tamen fateor me omnibus destitutum esse adminiculis ad vitam illius illustrandam necessariis; at propriis ornamentis sufficienter illustratur, ut etiam valeat opellam meam illustrare.

Itaque mihi dumtaxat propositum est fideliter referre, quæ ex ipso audivisse recordor, aut mihi innotuerunt, dum familiariter cum ipso, ejusque affinibus agerem, ne quidquam eorum, quæ ad ipsum spectant silentio meo pereat, sed quocumque modo resarciam jacturam præteritâ negligentiâ factam; plurima enim è memoria exciderunt, quia de illis referendis non antea cogitaveram, neque viro immortalitate dignissimo me parentaturum credideram. Ita autem se res habet.

Samuel Bochartus præsens seculum antevertit, ut patet ejus effigie Hierozoico præfixâ, quæ testatur annum sexagesimum quartum egisse cùm sexagesimus tertius decurrebat: patrem autem habuit D. Mesnilletum Ecclesiæ Reformatæ Rothomagensis Pastorem vigilantissimum, qui ex antiqua, & nobilissima Bochartorum Prosapia oriundus erat, & consanguineos plurimos in aula, & Senatu Parisiensi Clarissimos habuit, è quibus fuit D. de Champigni Bochart inter Regii Consilii Proceres electus ad officium Intendentis in Provincia Lugdunensi, quo integerrimè functus est ad mortem usque, quam an. 1665. in rapidis Rhodani gurgitibus miserè nactus est. Materna origo paternæ non cedit, matrem enim habuit Estheram Molinæam Celeberrimi Petri Molinæi sororem, cujus prudentiam singularem, sinceram pietatem, & gravitatem mirabilem me puero omnes admirabantur; humanitatem verò & benevolentiam ego inprimis sum expertus ob memoriam Joannis de la Rüe Cadomensium Pastoris, avi mei materni, qui arctissimâ amicitiæ consuetudine conjunctus fuerat cum Mesnilleto Londini, quò duris Henrici III. Gallorum Regis temporibus ambo confugerant persequutionis fugiendæ causâ. A Molinæo tunc etiam in societatem

admiſſo pręterea didici Ruęum, quem ſemper piiſſimum nuncupabat, fuiſſe pręcipuum contractę inter eos affinitatis auctorem.

Fortes naſcuntur fortibus, & bonis, puer igitur nobili ſanguine creatus clara generoſę indolis ſpecimina ſtatim ab incunabulis edere cœpit, atque orientes vires in teterrima omnium monſtra nempe ignavum otium, & cęcam ignorantiam exeruit, ut ab illis ſe expediret, atque literis egregias quibus erat inſtructus corporis, & animi dotes omnino conſecraret; quare mirabiles in iis fecit progreſſus: teſtes ſint 44 verſus Gręci Atticis leporibus, & exquiſitâ eruditione referti, quibus Thomas Demſterus pręceptor ejus honori duxit commendari corpus Antiquitatum Romanarum à ſe anno ſalutis 1612 editum: ſic, antequam adoleſceret, opera viris maturis digniſſima peregit; tunc niſi memoria me fallit hoſpitabatur Pariſiis apud avunculum Petrum Molinęum.

Paulo poſt petiit Sedanum, & operam Philoſophię dedit ſub pręſidio D. Joannis Smith verbi divini miniſtri, & Philoſophię Profeſſoris in illius urbis Academia, theſeſque publicè cum totius auditorii applauſu anno 1615 propugnavit, eaſque Joachimo Molinæo Aurelianenſium Paſtori avo ſuo & Petro Molinæo Pariſienſium Paſtori ejus filio, ſuo avunculo dicavit verſibus ſuaviſſimis: præceptorem etiam ſuum, & Hayonium, Fabrum, Noientellum carminibus amœnis celebravit, quæ apponentur ad calcem cum iis quæ jam fuerunt commemorata; in primis autem merentur conſiderari, quæ circulo circumſcribuntur, quia inexpectata fuit *de mundo* diſputatio, quam exornant, vixque exigua noctis pars ſuppetebat; hâc ipſâ morâ excitatus opuſculum illud compoſuit multiplicibus verſuum generibus conſtans, quo totum circumdantem circulum penitus repleret; breviſſimi enim ſupremam, & infimam partem, longiſſimi mediam, & mediocres intermedias partes replent; ita ut *Ovum Simmiæ*, quod ad calcem operum Theocriti habemus, videretur imitari: ſed eo fuit ingenioſius Bocharti inventum, quòd orbi de quo agebatur propria eſſet figura rotunda, & multiplici elegantium verſuum ſpecie conſtabat; ſed, quod magis commendavit, affixum Academiæ valvis non potuit legi, neque intelligi, donec ipſe docuiſſet duplicem uſum ambientis circuli eſſe, atque figuram revera mundi deſignare, ſed inſuper primas, & poſtremas uniuſcujuſque verſus ſyllabas conſtituere, atque § O utrobique gerere vices. Innumera alia poëmata ſunt prætermittenda, ſed unum adhuc commemorare debeo, quo 1618 ingenioſiſſimâ proſopopœiâ Sedanum, Moſam, & Academiam querentes inducit de diſceſſu illuſtriſſimorum Principum Ludovici Philippi Comitis Palatini Rheni, & Friderici Mauritii Turræi Sedanenſium Principis, hoſque Principes amicis verbis reſpondentes, in eo enim ignea vis ingenii, politior facundia, & amœna ubertas ubique micant. Denique ad carmina natus videbatur, & ſæpe accidit ut dum ſimul iter faceremus ſolutâ oratione eum alloquerer, ipſe verò mihi terſis verſibus conſtanter reſponderet.

Etſi in humanis literis uberrimos faceret progreſſus, & Poëtarum illecebras, Oratorum ornamenta, Philoſophorum acumina, atque innumerabiles Hiſtoricorum opes in deliciis habere exiſtimaretur iis tamen exornari dumtaxat ſatagebat, ut inſtructior adiret S. Theologiam omnium doctrinarum dominam, ſeque totum ejus cultui penitus conſecraret; quapropter præcipuas ſtudiorum horas hauriendis præceptis Jacobi Capelli rerum divinarum, & Eccleſiaſticarum ſcientiſſimi religioſè addixit, atque iis ſolidiſſima documenta quæ ex ore Molinæi privatim hauſerat validè confirmavit.

Sedano profectus, non poſſum certo affirmare, quam Academiam petierit, puto tamen me didiciſſe, quòd Salmurii audiverit Cameronem, & eo præſide Theſes Theologicas defenderit; Camero autem Clariſſ. Gomaro anno 1618 ſucceſſor datus eſt, & Salmurio excedere, atque Londinum ſe conferre turbis civilibus coactus anno 1621; ſic præter hoc tempus aliud non ſuppetit, præterea certò ſcio quòd Cameronem in Angliam ſequutus eſt, & tunc Londini privatas ejus lectiones aliquandiu excepit: quin memini audiviſſe narrantem, quòd in ejus comitatu Regiam ingreſſus, ut Jacobum primum Anglię Regem intueretur prandentem, obſervaviſſet Lectorem qui ſecundum morem legerat S. Scripturę caput, ut piis ſermonibus præberet argumentum, tunc verſatum fuiſſe in cap. 27. Ezech. & Regem quęſiviſſe quamobrem in quibuſdam Verſionibus verſ. 11. dicerentur *Pygmæi* in Tyri turribus ad cuſtodiam conſtituti? Aquila enim, & Vulgata ibi Pygmæos habent. Quidam autem reſponderunt ex Cteſia quòd horum homunciorum μικρότατοι πηχέων δύο, οἱ δὲ πλεῖστοι ἑνὸς ἡμίσεως πήχεως *maximi ſint duorum cubitorum, plerique verò unius cubiti cum dimidio*, ut videre eſt apud Photium; unde ſequitur minimos eorum eſſe dumtaxat cubitales, & merito Pygmæos dici, eoſque propterea conſtitutos ad turrium Tyri cuſtodiam, ut pateret eas non egere cuſtodiâ, & aſpernari omnes hoſtium impetus, quemadmodum 2. Sam. 5: 6. Jebuſæi cæcos, & claudos ad urbis ſuæ cuſtodiam appoſuerant, ut Davidi oppugnanti contemptum ſuum declararent. Alter dixit hos Pygmæos exiguitate virium, & continuo cum agiliſſimis gruibus bello cui vix ſunt pares, reddi ſolertiſſimos, & conſequenter excubiis eſſe magis idoneos, quam viri fortes, qui ſolent contemnere pericula. Quidam ex eodem Cteſia potuerunt addere Pygmæos eſſe peritiſſimos ſagittarios, & licet validis non pollerent viribus potuiſſe tamen induſtriâ ſuâ nocumenta præcipuis obſeſſoribus inferre non contemnenda: nihilominus non ſatisfaciebant, quia Pygmæi illi cubitales exiſtimantur fabuloſi; ad rem propiùs accedere viſi ſunt, qui dixerunt in Textu Ebræo legi גמדים gamadim, & *Gamadæos* eſſe Phœniciæ populos; revera eorum meminit Plinius lib. 2. cap. 91. & eorum operâ commodè uti potuit vicina Tyrus; Aquilam autem & alios reſpexiſſe ad ſenſum, qui ambiguus eſt & æquè populos illos ſignificat, ac Pygmæos ſive Cubitales, ut qui mare אדום *Edom* ſive Idumæum, quod in confinio Idumææ eſt mare ἐρυθρὸν & Mare Rubrum, quia Edom Eſavi nomen Rubrum ſignificat: reſtabat tamen ſcrupulus ex eo quod altum eſt de Gamadæis illis ſilentium apud Ptolemæum, Strabonem, & alios Geographos; quin apud ipſum Plinium in inſignibus editionibus pro Gamadæis, Gamales leguntur; neque veriſimile Aquilam accuratum Interpretem mutâſſe nomen populi in oriente noti, & in ejus locum tranſtuliſſe nomen appellativum: quapropter Camero non ignotus in aula juſſus eſt ſententiam dicere; reſpondit autem modeſtè ſibi videri *gamadim* per Pygmæos rectè exponi potuiſſe, cùm utraque vox à voce *cubitum* ſignificante formetur, ſed ad ſtaturæ exiguitatem non debere referri, quoniam robur brachii potiùs ſignificat: ſanè πύγμαχος *pugil* nuncupatur, quaſi certans robuſta πυγμῇ, & *pugno*, à quo etiam verbum *pugno*, *pugnare*, & ipſa *pugna*; quia ſive cæſtu, ſive quibuſvis armis fiat robuſtam pugni cum brachio, & firmam articulationem requirit; unde *manum militarem* Græci, & Latini militares copias nuncupant; quod manu inprimis valeant, & θρασύχειρ *vir* audax, & bellicoſus dicitur: hac ratione addidit Camero Græcis Pygmęus eſt, qui Gallis diceretur *homme de main*, & Anglis *arme-ſtrong*: placuit Regi hæc expoſitio; ſed dum pluribus illam vellet confirmare Camero, ad pedes ejus Morio Regi gratus ſubito advolutus omnium Auli-

corum

corum ora ad se convertit, & non leviter perturbavit Cameronem: scilicet Arme-strong aut simillimo nomine vocabatur, & Cameroni applaudebat, gratiasque agebat, quòd nominis sui antiquitatem sacrâ Prophetę auctoritate comprobâsset, atque inde arripuit occasionem localiter perstringendi proceres, qui genuinâ nobilitate non contenti antiquiores Codro, Crono, & ipsis Titanibus volunt videri; quidam hoc morbo laborantes aderant, quos facetè provocavit ad secum de antiquitate contendendum: itaque joci & risus exceperunt seria, atque comparatum diuturnâ consuetudine in conviviis locum recuperaverunt.

Oxoniensem Academiam eodem illo tempore invisit, & recondita in ea doctę Antiquitatis monumenta sedulo perlustravit; querebatur tamen de incommoda Anglorum pronunciatione, quâ fit, ut Lingua Latina communis Doctorum cujusvis gentis interpres vix in ore Anglorum intelligatur, aut illam Angli in ore aliarum nationum intelligant; quod ridiculo experimento ipsi patuerat in ipsa Academia, quoniam obnixè rogaverat aliquem ex Academicis Proceribus ut ipsi concederetur locus, è quo ritus in Doctore jam jam creando observandos commodè cerneret: Doctor, qui è Patrię finibus nunquam excesserat, & suam dumtaxat noverat pronunciationem, peregrinum dumtaxat cum esse intellexit, & viatico egere judicavit, quamobrem, post brevem consultationem, respondit facultates Academiæ tunc esse tenues, atque paucos ipsi obtulit nummos, quos subridens respuit: sic olim nobili Anglo Latinis verbis eleganter salutanti Scaliger fertur respondisse: *excusatum me habeas rogo, domine, Anglicam Linguam non calleo:* frustra probaretur Veteres eodem modo loquutos, quoniam cum ipsis colloqui non ampliùs licet; quare convenientius esset recepto ubique mori se accommodare, ut talia incommoda evitarentur.

In Anglia paulisper commoratus est, nam anno 1621. vertente Lugduni Batavorum erat, & sub Erpenio Linguæ Arabicæ promotore intimam hujus Linguæ cognitionem adipisci satagebat, ejusque beneficio omnia Linguæ Ebręę arcana penetrabat: avidè etiam excipiebat doctissimas Lectiones A. Riveti Professionem Theologicam in illustri illa Academia paulo ante adepti, & ductâ in uxorem. P. Molinæi sorore cum ipso arctâ affinitate conjuncti; conjunctior tamen adhuc erat benevolentia, quam singularis ejus humanitas, & propensissimum Bocharti in res sacras studium conciliaverunt, cujusque testem esse voluit *Catholicum orthodoxum*, quem anno 1629. inscripsit ejus nomini: possem plura addere argumenta, me enim sępius in gratiam Bocharti Bredæ amantissime excepit rever. Rivetus, & observabam eum exultare gaudio quoties de illo inter nos agitaretur sermo: neque mirum, nullum est vinculum fortius sanctissimorum morum, & instituti ad gloriam Dei per pia studia certatim tendentis similitudine.

Tandem studiis feliciter peractis repetiit Patriam, & invenit matrem Patre suo, qui cœlum petierat, viduam, eique dulcissimum attulit solatium: tunc autem præclara illius fama ad Ecclesiam Cadomensem uno è Pastoribus suis orbam advolavit; ea autem illum illico advocavit ad suum regimen solemnibus omnium votis, ut damnum acceptum repararet, & morem gerentem huic vocationi summo applausu excepit: nullis verbis exprimi potest quanto cum studio omnes vigilantissimi Pastoris expleverit partes, aut quanta cum aviditate, delectationeque escam spiritualem ab ipso propositam grex ejus capesserit; condiebat enim sermones suos rarâ eruditione, quæ pariebat admirationem, sed ad captum etiam ita temperabat, ut gustui omnium mirabiliter saperent; præterea zelo ardenti inflammabat ad pietatem torpescentes, & reluctantes domabat; accedebant incontaminati nullâ vitiorum contagione mores, qui firmam ejus documentis fidem faciebant, & sincerus candor, ingenuaque libertas, quibus ipsa contumacia vix potuisset resistere: quapropter cunctis gratissimus fuit, etiam Pontificiis, modò illi excipiantur, qui cæco furore acti religionis summam in acerbo in dissentientes odio collocant, quique æstuantes invidiâ nihil sanctius habent, quàm adversari virtuti etiam cum insuperabili patientia dumtaxat de illorum injuriis tranquillè triumphatur.

Nihilominus non diu tranquilla fuerunt placidissimi illius viri studia, obsidium enim Rupellæ, quod classicum in Religionem Reformatam canere multis videbatur, innumeram *Controversistarum* colluviem excitavit, qui Pastores Celeberrimos ad disputandum provocârunt, non ut veritatem elicerent, sed ut in disputationis ardore incautâ aut ambiguâ quædam verba captarent, & sinistrorsum detorta in crimen calumniosè verterent, innumeraque damna Pastoribus, & eorum Ecclesiis inferrent: talis Thrasonicâ audaciâ famosissimus Vero, qui subdolas Jesuitarum artes in illorum sodalitio edoctus, illud deseruerat, ut decorus titulo *Doctoris in Academia ardentium*, & diplomate Regio munitus totam peragraret Galliam: post sæpius experimenta sua alibi facta hic balathro Cadomum petiit cum methodo sua textus formales S. Scripturæ iisdem verbis articulos Confessionis fidei nostræ exprimentes efflagitante; ne autem eadem oppugnaretur curaverat edi Novum Testamentum in quo expressis verbis missa ab Apostolis celebrata legebatur, Act. 13: 2. λειτουργούντων δὲ αὐτῶν *missificantibus illis* vertere non erubuit; sed alii Pontificii erubuerunt, & Joannes Morinus lib. 2. Exercit. Eccles. exercit. 5. probat evidenter λειτουργεῖν convenire Diaconis, qui sacrificare non possunt, ut sacerdotes quibus id officium vult convenire, & consequenter simpliciter ministerium Ecclesiasticum, quod in genere ipsis tribui potest, eo verbo significari, ut patet Canone 14. Apostolis tribui solito, & 13. Con. Chalcedonensis Oecumenici, Act. 15. & aliis: Vero itaque cœpit Bochartum lacessere 4. Septemb. 1628. neque ante destitit, quàm coëgisset in publicum cum ipso certamen descendere; arx ad id delecta est; Præsides, aut saltem assistentes fuerunt viri primarii, Dux Longavillęus Normannię pro-Rex, cùm per gravissimas occupationes licuit, arcis præfectus D. *du Lys* dictus, D. *de Sainct Clar* Turgot supplicum libellorum magister, & alii urbis magristratus ex parte Pontificiorum: ex nostra verò Marchio *de Courtomer*, D. *de Cagny*, &c. cum numerosa civium utriusque religionis corona: duravit autem hęc disputatio à 22. Septembris ad 3. Octobris & novem continuis sessionibus est peracta; quodque pręcipuum est, controversiæ majoris momenti in ea fuerunt acriter agitatæ; nempe *de sinceritate nostræ Versionis Gallicæ Bibliorum*, & *vitiis Vulgatæ*; quæ dederunt locum agendi *de imaginibus*, *de traditionibus*, *de intercessione Sanctorum*, *bonis operibus*, *missâ*, *Presbyteris*, *cibis vetitis*, *cælibatu*, *certitudine salutis*, *S. Scripturæ auctoritate*, *Ecclesiâ*, *primatu S. Petri*, *Papæ potestate*, *B. Virgine*, *Sanctis*, *reliquiis*, *libero arbitrio*, *meritis*, *votis*, *abstinentiis*, *justificatione*, *purgatorio*, *limbo*, *precibus pro mortuis*, *numero Sacramentorum*, *Eucharistiâ*, *æquivocis* &c. Acta præterea, quod rarum, habemus integerrima, quia statim ab initio convenerat ut duo scribę eligerentur, unus Pontificius, & alter Reformatus, qui ea exciperent, & in fine uniuscujusque Sessionis coram toto consessu conferrent, ut collata à Præsidibus & ab utroque disputatore subsignarentur; ita ut nihil in ipsis requiri possit, cùm authentica sint, & eodem illo tempore ab utraque parte typis fuerint edita, mirabili divinæ Providentiæ operâ, cùm ubique veritas de falsis dogmatibus, fraude, impudentiâ

dentiâ, & cæteris errorum patronis illuſtres reportet victorias, atque vario ſolidæ eruditionis decore ornata exultet: præſertim in primo illo ætatis flore Patrum ſcripta, & multiplicia Eccleſiaſticæ hiſtoriæ monumenta ſedulo perluſtrâſſe viſus eſt Bochartus in inſignibus additamentis quæ ad illam diſputationem fecit, quæque adverſarii procacitas non permiſerat in ordinem referre; atque in tertia agitandarum ex conſtituto controverſiarum parte, quam ſolus abſolvit, quia adverſarius vadimonium deſeruit: in hac autem poſtrema parte Orthodoxa *de Euchariſtia* ſententia contra Pontificiorum ſtrophas validè aſtruitur, propugnaturque, & evidentiſſimis quinquaginta Patrum quatuor primorum à Chriſto ſæculorum teſtimoniis confirmatur; trecentis inſuper articulis ex conciliis, canonibuſque Eccleſiæ Romanę deſumptis, probatur eam S. Scripturæ expreſſis verbis adverſari: denique accurata *cœlibatûs Eccleſiaſticorum hiſtoria* exhibetur, quâ plurimis uniuscujuſque ſæculi ad 16 uſque exemplis demonſtratur, matrimonium illorum graves habuiſſe Patronos, atque nunquam fuiſſe penitus ab uſu ſemotum. Convenit præterea obſervare quòd Veronis ſcriptis conſtanter inſiſtebat, ut ſaltem ſcripto poſtea reſpondere poſſet; quandoquidem colloquii ſpem fugâ ſuâ abſtulerat: verùm etiamſi diutiſſimè ſupervixerit, & Carentonii prope Pariſios Curatus ſive Parochus otio abundaverit, victoriam ſuo ſilentio ceſſit, & liber à Bocharto editus, ut inviolabile Trophæum, ad hunc diem permanſit: diutiùs in his oportuit immorari, quia liber ille Gallicus eſt, neque Doctis omnibus notus.

Solemnis illa diſputatio maturum, ſubactumque Bocharti ingenium, ſolertiam, variam eruditionem, acumen etiam, & ſive in argumentando, ſive in reſpondendo ſubtilem ſoliditatem adverſariis manifeſtè declaravit; quapropter alii ipſum metuerunt, alii æſtimârunt, & nullus per aliquot annos ſtudia ejus delicias interturbavit: illa autem ad Eccleſiæ ædificationem tota ſe conferebant, & obiter dumtaxat perfecit illa opera, quæ totus orbis deoſculatur, aut avidiſſimè expetit; nam pro ordinario concionum ſuarum argumento primum Moſis librum à Græcis *Geneſim* dictum delegerat, totumque expoſuit à principio ad verſ. 18. cap. 49. excellentiſſimis concionibus, quas manu ſuâ ad verbum nitidè deſcriptas ſuo ex unica filia nepoti Samueli *le Sueur* domino *de Colleville* in Parlamento Rothomagenſi olim Senatori cum multis aliis ſcriptis auro contra æſtimandis reliquit: quia autem in ſecundo illius libri capite *Paradiſus* in gratiam Adami conditus deſcribitur, ad illius ſitum agnoſcendum, & deſcriptionem illuſtrandam omnes ingenii, & eruditionis dotes adhibuit; multa autem occurrerunt quæ concionibus ad populum in Eccleſia habendis non conveniebant, ut ſunt nominum Ebræorum origines, citationes auctorum, variæ regionum, & fluviorum deſcriptiones, atque doctæ obſervationes, quæ Doctorum palatis dumtaxat ſapiunt: idcirco tractatum peculiarem *de Paradiſo terreſtri* eſt aggreſſus, & ſenſim ad finem perduxit.

Phaleg ſimilem habuit originem, cùm enim ad caput Gen. 10. perveniſſet, & ipſi exponendæ eſſent primæ omnium gentium origines totus earum ſcrutationi incubuit, antiquiſſimos conſuluit auctores, diverſa gentium monumenta cum Moſis hiſtoria ſedulo contulit, atque nulli pepercit labori, ut has poſſet illuſtrare, & nihil è Cathedra proferret, quod veriſſimum, & compertiſſimum non eſſet: dum verò huic ſtudio aſſiduam dat operam, Antiquorum & Recentium innumeros agnoſcit errores caducis innixos fundamentis, quos refellere debuit; vera etiam multa è denſis remotiſſimæ antiquitatis tenebris eruit, quæ validis argumentis, & auctoritatibus confirmanda fuerunt: nonnulla forſan veriſimilia tantùm, ſed conjecturis adeo ingenioſis ſuffulta, ut nemo ſit qui vera eſſe non velit: hâc ratione pedetentim crevit Geographiæ Sacræ opus, & tandem obtinuit complementum omnibus numeris abſolutum.

Chanaan, ſive priſca Phœniciarum navigationum veſtigia, quæ in plurimis populorum, regionum, fluviorum, urbiumque nominibus deliteſcebant, ſponte patuerunt dum Noachidarum omnium ſedes ubique gentium ſedulo perquirit, quoniam hæ paſſim permixtæ erant recentioribus Phœnicum Coloniis, licet difficiliùs diſcernerentur ob Linguam Ebraicam cum exiguo diſcrimine in harum, ac illarum originibus conſpicuam; ſed tanta erat illius ſagacitas, ut diſcrimen ipſi ſtatim ſuboluerit, & ope antiquorum monumentorum, quæ in promptu habebat, evidenter confirmaverit; ita utriſque quod ſuum erat aſſignavit, & eâdem operâ, quâ ſuum Phaleg, etiam Chanaan compoſuit.

Hierozoicon ex multiplici animalium mentione, quam fecit Moſes, ſimiliter coaluit, & longè plura etiam commemoranda fuerunt, quia nonnulla eorum nomina diverſis fuerunt attributa ſpeciebus, quas opus fuit attentè conſiderare, ut ex earum proprietatibus agnoſcerentur eæ, quibus præcipuè convenirent. Præterea Moſes diſertis verbis declarat jumenta, feras, reptilia, piſces, immania cete, aveſque & omnia viventia à Deo condita fuiſſe, & conſequenter de illis omnibus amplam de illis ſaltem generaliter agendi, & illorum peculiares dotes explicandi habuit occaſionem: præſertim nomina, quæ ipſis dicuntur fuiſſe ab Adamo impoſita, fecerunt ut plurimorum nomina excuteret ad videndum an quamdam cum Lingua primigenia, & inditis à natura facultatibus convenientiam haberent: verbi gratiâ, *Camelus* Latinorum, & Græcorum κάμηλος ad גמל *gamal* nos ſponte deducit, nam c & g ſibi penitus reſpondent, & utraque illa litera eumdem in alphabetho locum occupat; nam g in Ebræo, & Græco tertia eſt, ut c in Latino, & noſtro; unde Auſonius Edyl. 12. de lit. -- *gamma vice functa prius C*; quare quem Latini *Cajum* vocant, Græci γαίον dicunt: c etiam à κάππα vix differt, nam Colaphus κόλαφος, Colchis Κόλχις &c. eadem ſunt nomina: ad rationem nominis quod ſpectat, evidentiſſima eſt, *gamal* enim ſignificat *rependere*, & *retribuere*, conſtat autem Camelum præ cæteris animalibus injuriarum memorem, & idcirco dici ab hiſtoricis qui de illo agunt μνησίκακον. *Fera* Latinis dicitur omne animal agreſte, unde Servius, quod huc atque illuc vagans quò inclinat animus feratur, habere nomen exiſtimat; at Græcis ſimiliter φῆρα nuncupatur, & φὴρ iis qui volunt Æolicè ſic dici pro θὴρ: antiquiores autem Ebræi litem diremerunt, iis enim uſitatum nomen פרא *fera* ad ſignificandum feroces illas belluas, quæ in ſylvis degunt, quare Iſmaël earum luſtra frequentans, & truculentiam ſuperans genio venationis artibus dedito vocatur פרא Gen. 16: 12. id eſt ut exponitur in Verſione 70. ἄγροικος: prona patuit via ad ulterius procedendum, quoniam à *fera* formatur *ferus*, quem Virgilius 2. Æneid. ad equum, & 8. ad cervum ſignificandum adhibuit, quia humanâ induſtriâ cicures fiunt, & equus inprimis generoſam ſervat ferociam; niſi malimus quod *ferus* in hoc ſenſu reſpondeat Ebræo פרש *faras*, quo Arabes etiam, Æthiopeſque ad equum ſignificandum utuntur, & maximè Perſæ, qui inde ſuum obtinuerunt nomen, quia ſtatim à prima pueritia equitabant, & præſertim Cyro Duce ex equis pugnare aſſueverunt. Mihi exſcribendus eſſet totus hic liber, ſi exempla convenientia nominum Ebræorum cunctis animalibus impoſitorum cum illorum natura & proprietatibus inſignia mihi eſſent referenda; nam inſignia omnia ſunt, & ingenioſiſſima eruditiſſimaque Bocharti ſolertia adeo appoſitè illa cum his comparavit, conciliavitque, ut vix liceat ulla aliis anteponere. Hiſtoria diluvii

luvii

luvii poſtea animalia in pura, & impura diſcriminavit, ipſique diſquirendum fuit in qua ratione illud diſcrimen conſtitui deberet? an in naturali quadam fœditate quæ ſolo aſpectu nauſeam parit, ut cùm Tacitus dicit hiſt. l. 4. cap. 60. *prophana, fœdaque in uſum neceſſitas vertit*? an vero, quod videtur probabilius, ab eo tempore cœperint quædam animalia videri aptiora ad ſacrificia, ob ordinatam vivendi rationem, alia verò inepta ob ſpurciciem, & effrænatam in ſævitiam, aut ingluviem, aut libidines, & cætera vitiorum rudimenta propenſionem; ut quemadmodum familiam Noachi cæteris prætulerat, & ex ea Semum elegerat, ex Semi poſteris Eberum, Abrahamum, tandemque Iſraëlitas; ſic electas illas familias ab aliis certo quodam vivendi more atque ceremoniis præſcriptis Deus religioſe ſecerneret: quidquid ſit perſpicuum ſeptena ab excidio ex omni ſpecie pura fuiſſe ſervata, ut victui, ſacrificiis, & conſervationi ſuæ ſufficerent, & bina impura dumtaxat aſſervata, ut varietate, ornamento & quibuſdam dotibus peculiaribus univerſam rerum naturam redderent magis completam; quamobrem non potuit Bochartus eorum meditationem negligere, neque etiam prætermittere fabuloſa, ut phœnicem & cætera quæ unica dicuntur, quia bina omnia arcam ingreſſa dicuntur à Moſe, & conſequenter unica debuerunt excludi, ut S. Scripturæ ſarta tecta permaneat auctoritas.

De plantis, arbuſtis, & arboribus plurimis etiam egerat, quia Paradiſus terreſtris ornatus omnigenis plantis, & conſitus arboribus omnibus ad aſpectum gratis, atque ob fructus utilibus legitur. Deſcriptio illa eſt generaliſſima; ſed Levit. 23: 40. etiam arborem aſpectu pulchram ad tabernacula conficienda adhibere jubentur Judæi, & hâc arbore ſpecioſa intelligunt Citrum; ſic generalia vocabula cum excellentiam comitem habent poſſunt ab inferioribus diſtingui. Fit poſtea mentio arboris vitæ, & arboris ſcientiæ boni & mali, quæ amplam divinandi materiam Rabinis, Chriſtianiſque antiquis, & recentioribus ſuppeditârunt. Legitur in Diluvii hiſtoria Noachum arcam conſtruxiſſe ex lignis גופר *gopher*; ad Cupreſſum Latinâ terminatione ablatâ Ebręa vox adeo prope accedit, ut vix liceat aliter interpretari: attamen Chaldaicę Paraphraſes tres Onkeloſi, Jonathanis, & Hieroſolymitana unanimiter reddunt ligna Cedrina, habent enim voces קדרוס *Cadros* קדרונין *Cadronin*, & קדרינין *Cadrinin* ex voce κέδρ☉, aut *Cedrus* ipſis non ſatis notâ evidenter deformatas: Syra Verſio contrà reddit ܓܡܐ *gnaraca*, quâ exponunt Exod. 2: 3. גמא *juncum* ſcilicet herbam aquatilem ex qua potuit quidem confici arcula ad puerulum tantiſper ſuſtinendum apta, non verò ingens navis innumeris onuſta animalibus, & alimentis ad vitam illorum per plures menſes ſuſtentandam neceſſariis; quamobrem alii juniperum exponunt *cariem vetuſtatemque non ſentientem*, ut probat Plinius templo Dianę Sagunti *condito anno ducenteſimo ante excidium Trojæ, cui pepercit religione inductus Annibal, juniperi trabibus etiam nunc durantibus*, inquit lib. 16. c. 40. Arabs Interpres prætulit אלשמשאר *Scemſar Buxum*, cujus pondus non ſiviſſet arcam aquis ſupernatare: Perſica exponit זנובר *pinum* licet montium cacumina, & frigora malit, quàm planiciem, & mollem Babylonię aërem à qua primi orbis incolę inviti receſſerunt: Munſterus tamen hanc interpretationem amplexus eſt, & *Kifer* pinum Germanicè ſignificans ad illam confirmandam ſuppeditavit argumentum ipſi ſufficiens; at זנובר *Sanabar* in Lexico Coptico redditur κυπάριος☉: Gręca denique 70. Interpretum Verſio vult ἐκ ξύλων τετραγώνων ex *lignis quadratis* arcam factam; quod non deſignat ſpeciem ligni, ſed formam, omnia enim ligna poſſunt operâ fabrorum fieri quadrata; idcirco Vulgata Verſio Græcæ veſtigiis inſiſtens habet *ligna lævigata* id eſt *polita* & *complanata*, qualia debent eſſe, ut conſtructioni navis ſint idonea. Scholia Græca ξύλα ἄσηπτα explicationis gratiâ addiderunt; neque dubito quin ad arcam Dei juſſu in deſerto, ut præſentiſſimum eſſet Dei faventis ſymbolum, conſtructam reſpexerint: ſemper enim in Pentateucho dicitur conſtructa ex ξύλων ἀσήπτων *lignis incorruptibilibus*; at plurima ſunt ejuſmodi ſecundum Plinium l. c. Si autem recurramus ad vocem Ebræam שטים novas pariet ambiguitates; nam R. Aben-Ezra in Exod. 25: 3. ex Majorum ſuorum traditione refert, hoc lignum plantâſſe in Ægypto Jacobum, & monuiſſe liberos, ut exeuntes ſecum auferrent; R. Salomo Jarchi quidem addit ibid. ex Cedris in Ægypto plantatis prognatum illud lignum; ſed Cedrus cum שטים nullam habent affinitatem, & veriſimilius eſt quòd שִׁטִּים ſit *acacia* ſive ſpina Arabica, quam incolæ vocant שנט *ſant* inſerto *nun*, ut חִטָּה *triticum*, Arabes vocant חנטה *chinta*, quia dages Ebræum latentis *nun* eſt indicium; Ægyptii etiam acaciam nuncupant Σὸντ: quin licet exiſtimare ἄσηπτα ligna inde dicta, & Interpretes retinuiſſe vocem Ebræam, & in Græcam terminationem formatam ſcripſiſſe σήττα, cujus ſenſum ignorantes Interpretes in ἄσηπτα notiora permutârunt; ſanè in Jeſ. 41: 19. ubi ſingulariter שטה extat Aquila, & Symmachus σῆτταν habebant, & in S. Hieronymi ad h. l. commentario *Setta* legitur; & in Homil. 24. in Gen. S. Chryſoſtomi arcam factam ἐκ ξυλῶν ἀσήτων adhuc in Editione mea lego, ut pateat corruptionem gradatim factam: ſed quod manifeſtius eſt, & ſaltem intendebam hoc exemplo demonſtrare: nempe quòd in rebus manifeſtiſſimis plerumque cæcutiunt Interpretes, cùm in *gopher* Cupreſſum non animadverterint, Fullerus revera propendebat in illam, & cæteris arboribus convenientiorem judicabat; ſed Bochartus omnem dubitandi anſam abſtulit, Cupreſſetum etiam ex quo Cupreſſi cędi potuerunt detexit, utque à Deo ipſe locus ad id videretur deſtinatus, juxta ipſum Naphthæ fontem ſcaturiviſſe ex Strabone, & commodiſſimam Noacho arcam obtinendi materiam ſuppeditâſſe demonſtravit; denique obſervavit fuiſſe proximum Tigris alveum, quo fabricata in vicinia arca facilè deducta eſt aquis ejus ad ſcaturiginem juxta montem Ararat ſitam ab Oceano ingruente Notoque vehementer flante retroactis: plura non opus eſt addere ad demonſtrandam utilitatem Tractatûs, qui in eamdem è denſis tenebris lucem cæteras S. Scripturæ arbores, & plantas tranſtuliſſet.

De gemmis, unionibus, lapilliſque pretioſis opus etiam meditabatur, & multas congeſſerat obſervationes, atque nominum in S. Scriptura contentorum ex diverſis linguis, & antiquis Auctoribus examina, quæ in dies augebantur, & idcirco huic ſicut cæteris ultimam manum imponere differebat.

Tandem amicorum continuis precibus adactus ad Editionem ſui *Phaleg* animum appulit, utque correctior eſſet, effecit, ut Joannes Jannonius Sedanenſis Typographus evocaretur Cadomum, & uni huic operi totam induſtriam privatim adhiberet, quod anno 1646 abſolutum eſt, & *Chanaan* etiam ejus veſtigia preſſit, ut ex Epiſtolis dedicatoriis colligitur, & eodem anno in publicam prodiit lucem.

Exceptus cum incredibili omnium Eruditorum applauſu felix ille partus ſollicitabat Bochartum ad aſſiduam cæteris operam dandam, & ſponte currenti calcar addebat; dum autem ſuum adornat Hierozoicon, & commemorata in Sacris voluminibus animalia ad ſuas claſſes revocat, factaſque obſervationes ſatagit in ordinem redigere; diverſa occurrerunt avocamenta, quorum duo majoris momenti merentur commemorari.

Primum ſpectat funeſtas illas quæſtiones, quæ totam Angliam à multis annis agitârunt, & utinam agitare deſinerent. 1. *De Epiſcopatu, & Presbyteratu.* 2. *De provocatione a judiciis Eccleſiaſticis*; & 3. *De jure, ac poteſtate Regum*; ſuper his conſuluerat ipſum D. *Morley*, tunc Caroli II. Regis Angliæ Sacellanus, & ejus ſententia videbatur profectura ad conciliandos animos præcedentibus bellis exacerbatos, & in contrarias partes diſtractos; quod eo tunc erat optabilius quòd Scotorum Legati aderant, & cum Rege, ejuſque Miniſtris ſeriò agebant de illius inauguratione, & Ormondius Marchio in Hibernia fortiter propugnaret ejus cauſam; Anglique in eum & Regiam ejus dignitatem conjurati, ab aliis, quibus conſtitutum antiquis legibus regimen ſemper cordi fuerat, ad meliorem mentem ſenſim revocarentur: verumenimvero ſingulari prudentiâ opus erat, & in harum controverſiarum deciſione utriuſque partis ratio æqualis cautè erat habenda, ne dum in unius favorem videretur propendere, alteram offenderet; utrumque ſcopulum feliciter evitavit, liberavit Presbyterianos ab iniquis multorum ſuſpicionibus, legitimam apicis Epiſcopalis inſtitutionem, abſque ullo Presbyterianę ſimplicitatis prejudicio aſſeruit, & diverſa illa regimina, quorum hoc quibuſdam arridet, illud aliis, oſtendit meritò poſſe comparari cum Politicis, quæ omnibus eadem non conveniunt; ſiquidem Monarchicum plurimis videtur præſtantius, alii verò Ariſtocratico, aut Democratico gaudent: modò igitur ſupremum in Eccleſiam dominium, & condendarum legum auctoritas penes unum Deum ſarta tecta remaneat, non multum refert an Epiſcoporum an Presbyterorum operâ leges illæ religioſè obſerventur, cultuſque Deo debitus exhibeatur: quoniam neque Chriſtus, neque Apoſtoli ullam diſciplinæ formam præſcripſerunt Eccleſię, quę ab utriſque non poſſit exerceri: quin ſplendor Epiſcopalis videtur prętare in regnis, ne nimia Eccleſiaſtici ordinis humilitas vileſcat in oculis eorum, qui magnificis aulæ dignitatibus aſſueti exiſtimant præcipuum decus deberi religioni, quæ Regem gloriæ, Regem Regum ſpectat; hocque decus etiam utile eſſe, ad faciliùs diſponendos piæ nobilitatis animos in ſtudia religioſis muneribus neceſſaria: in Rebuſpublicis autem æqualitas Presbyterianæ diſciplinæ perhibetur convenientior, quia eminens Epiſcopatûs auctoritas expeditum ad tyrannidem iter habet, & experientia teſtatur multos Epiſcopos, atque Archiepiſcopos, Pontificemque Romanum per Eccleſiaſticas dignitates ad terrena dominia perveniſſe. Sed præſtat conſulere Bocharti Epiſtolam 4 Non. Mart. a. D. 1650 datam, quæ cunctis placuit, neque nocuit proſperis ſucceſſibus Bredani conventûs; propterea inter addita opuſcula invenietur.

Sereniſſima Suecorum Regina Chriſtina tunc illuſtrabat Septentrionem ſuum, propriiſque non contenta luminibus in aulam ſuam conſpicuos eximio doctrinæ ſplendore viros undique convocabat, & felicitatem Reipublicæ literariæ hactenus inexpertam lectiſſimo illo concurſu pollicebatur: idcirco celebratum inclytâ famâ Bochartum inprimis curavit accerſendum, atque ipſa literis ſuis honorificè invitavit; ſic iterum ab incœpto, & ad exitum tendente ſtudio avocatus longinquo itineri an. 1652 ſe commiſit; Reginæ imperio Clariſſ. Voſſius obviam veniens ipſum in Hollandia amicè excepit, & Celeberrimum Huetium ejuſdem itineris ſocium, qui illud eleganti carmine deſcripſit; Leydæ ſalutârunt Salmaſium, Heinſium, & cætera illius Academiæ ornamenta; inde Amſtelodamum, & Ultrajectum, ubi aderat *Schurmannia muliebris gloria ſexus*, cui ſua exhibuerunt officia, & poſt raram ejus eruditionem admirati ſunt *artis opus varium, quod mente ſagaci, aut manibus doctis virgo ingenioſa* paraverat, ut Huetii verbis mea exornem. Poſteà peragrârunt ſterilia Veſtphaliæ arva, Bremenſem tractum, Hamburgum, Cymbricam Cherſoneſum, & ejus quondam metropolim Slevicum luſtraverunt, Zelandiam ejuſque metropolim, ac totius Danici Regni caput Hafniam etiam inviſerunt, atque tandem Sueciam ipſam ac Stocholmiam Reginæ ſedem proſperè pervenerunt: Bochartum expetitum humaniſſimè excepit Regina, & multis præterea honoribus in aula eſt cumulatus. His tamen illecebris minimè captus eſt, ſed poſt præſtita ut decebat, Reginæ, & primariis omnium ordinum viris officia, ſe totum dabat Bibliothecæ Regiæ omni rariſſimorum librorum, & pręcipuè manuſcriptorum copiâ inſtructiſſimę, ineſtimabilibuſque ex ea incrementis partas antea eruditionis omnigenę opes ſuâ ſagacitate, & indefeſſo ſtudio auxit.

Dum ſic avidiſſimo diſcendi deſiderio morem gerit, decus, & ornamenta literarum dupliciter promovit; Huetium enim, quem *primo pubeſcens flore juventus* allicientibus aulę deliciis potuiſſet implicare, exemplo ſuo erga indolem ſponte ad ſtudia propenſam iis fortiori, præſtantiſſimæ Bibliothecæ etiam penitus addixit, eique auctor fuit, ut è pretioſis manuſcriptis, quorum copia ipſis erat, Origeniana hactenus inedita eligeret, & deſcriberet, quod aſſiduè fecit, atque etiam, ut opigneratam ipſi Reginæ fidem liberaret, publici juris fecit, atque doctiſſimis notis, & obſervationibus illuſtravit, unde lætam gloriæ meſſuit meſſem, in cujus partem Bocharto conſequenter venire licet: promovit inſuper literarum decus propriis ſuis obſervationibus, quæ maximâ parte auxerunt meditata ejus opera, plurima enim ſunt Arabum, & aliorum auctorum ſive editorum, ſive ineditorum documenta in Tractatu de animalibus, quæ antea non legerat, quęque ipſi valida argumenta, & utiliſſimas conjecturas ad eorum naturam agnoſcendam ſuppeditaverunt; quamobrem poſt ſuum in Patriam reditum hoc opus perficere alacriter ſatagebat.

Omnia ipſi ex voto videbantur ſuccedere, invenit enim inſtitutum, dum aberat, ſodalitium pręſtantiſſimorum virorum, qui in nullo doctrinę genere cedebant pręcipuis Celeberrimarum Academiarum ornamentis; Palmerius Grentemeſnillęus enim, Brioſius, Grandorgei Fratres, Hallęus, Vicmannuſque hanc Academiam naſcentem initio compoſuerunt, quę eum & Huetium ex Suecia, & Thouroudęum ex hac Provincia reduces in ſocietatem libentiſſimè excepit, intimè omnes diligebant Bochartum, qui eorum dulci conſuetudine admodum viciſſim delectabatur: quamobrem officiis mutuis dumtaxat decertabant, & ſeſe ad Academiam ſuam ſtudiis aſſiduis illuſtrandam excitabant.

Interea electus à noſtrę Provincię Eccleſiis ad Synodum Nationalem Lauduni indictam, in qua ſingularem ſuam prudentiam, & mirabilem in rebus arduis dexteritatem omnibus egregiè probavit; vix redierat cùm improviſę occurrunt remorę, quę expanſis omnibus velis in optatum portum tendentem detinuerunt; ſiquidem anno 1661 Jeſuita de la Barre ſuperbè inſurrexit fultus Synodi nationalis Charentonii habitę ſtatuto, quo, Proteſtantes Confeſſioni Auguſtanę addictos in noſtram communionem admitti poſſe declarabatur, quando illam animo pacifico, & ad concordiam propenſo efflagitabant: arguebat autem Reformatos noſtros odii intolerabilis in concives Pontificios, quòd pręfractè horum communionem averſarentur, & exterorum communionem ultro ambirent; quaſi nullum, aut ſaltem perexiguum eſſet inter Lutheranos, Pontificioſque diſcrimen; idcirco verbis, & ſcriptis hęc calumnia ipſi fuit refu-

refutanda, demonstrare etiam debuit comparationem inter eos, quos Lutheranos nuncupabat, & Pontificios respectu nostrûm iniquè institui; quoniam fides Pontificia à nostra innumeris iisque gravissimis articulis discrepabat, & cultum præterea à nostro diversissimum instituit; ita ut difficilior esset utriusque conciliatio, quàm cœli cum terra confusio: contrà Protestantes in præcipuis religionis capitibus, & in toto cultu nobiscum conveniunt, atque in diversis explicandi difficillima quædam mysteria modis dumtaxat discordant; quin discordes etiam illæ explicationes nullo negotio ad consensum unanimem revocarentur, si posset sincerè deponi partium studium, & Christiana charitas superbię cedere nesciæ generosè anteponi. Denique opus fuit ut evidenter demonstraret totum controversię statum à Jesuita malitiosè perverti, quia Synodus nostra Protestantes nostram requirentes communionem benigniter excipi voluit; at Pontificii illam non optant, sed nos ad suam vi, & injuriâ cogere annituntur. Aliæ insuper inter ipsos agitatę sunt controversiæ, & licet adversarius impar esset, facilemque concederet victoriam; nihilominus tempus non modicum occupavit, quoniam in rebus religionis velitatim agere nesciebat Bochartus; sed quæcunque ipsi tractanda erant, perficere, & omnibus numeris absolvere exoptabat.

Hactenus omnia Ecclesiastici muneris onera cum tribus Collegis æqualiter partitus fuerat Bochartus & quartâ eorum parte tantùm fungebatur; sed circa finem anni 1661 D. Le Couteur Cęsareâ insulâ oriundus, qui cum multis Anglis Regiarum partium sequacibus Cromwello dominante, patriâ cesserat, & Cadomi benevolè exceptus piis moribus, concionibusque zelum, & charitatem spirantibus egregiam toti Ecclesiæ, & Collegis suis præstabat operam, Rege Carolo II. in paternum solium restituto, designatus est Decanus insulæ suæ, & Cadomo discedens, ut munus suum gereret, Bochartum utili suo consortio spoliatum reliquit: id autem eò intempestivius fuit, quòd supremam manum Hierozoico imposuerat, & cum Londinensi Bibliopola egerat, ut illud ederet; fuit enim difficillima correctio, quia plurima folia simul corrigenda mittebantur, quæ illico corrigi debebant, ne mora nimia impressoribus noceret, multiplices etiam indices conficiendi erant, quamobrem opus auxilio habebat, cùm ordinarium muneris ejus onus sumpsit tantum incrementum.

Ecclesia Cadomensis, ut ei in his angustiis constituto succurreret, & jacturam factam simul resarciret, vota ad me convertit; sed multa obstabant, quamvis enim Cadomi domum haberem, ruri tamen in prædio meo tribus tantùm horis dissito commodissimè degebam, & Ecclesiæ meæ circumcirca dispersæ, atque ex plurimis nobilibus familiis, mihi affinitate, & singulari benevolentiâ conjunctissimis præcipuè constitutæ cum incredibili in difficillimis illis temporibus tranquillitate ministrabam: nihilominus vicinitas illa urbis efficiebat, ut non exigua pars Ecclesiæ meæ Cadomensem sæpe frequentaret, & Cadomenses plurimi meam vicissim frequentarent; familiaris autem illa consuetudo, & summa in me, atque meos Bocharti, qui nullis laboribus, ut voto compos fieret, pepercit, auctoritas conciliârunt tandem animos, ita ut communi omnium suffragio fuerit constitutum, ut meæ Ecclesiæ addictus remanerem, sed una singulorum mensium dominica, & bis diebus profestis Cadomi concionarer, hacque ratione vacuam Ministerii ordinarii partem adimplerem, præter debitum Ecclesiæ meæ officium; quod onus mihi leve visum, quia Bochartum sublevabat: sed vix potuit illo levamine frui, quia inexpectata calamitas duos superstites ejus Collegas subito abstulit; paulo post enim morte ablatus venerandus Beaumontius Senior, & atrox calumnia Clariss. D. du Bosc exulare coëgit, quamobrem sub gravissimis numerosissimæ Ecclesiæ negotiis fatiscebat, vixque habebat respirandi tempus, donec exoravit Ecclesiam meam, atque ut Ecclesiæ Cadomensi totus concederer, tandem obtinuit.

Ambo conjunctissimis viribus res Ecclesiæ statim curavimus, at cætera studia omitti debuerunt, aut saltem obiter & per transennam dumtaxat pertractari: affulsit equidem blanda quietis spes; cùm invitis fraudulentorum delatorum artibus, illibata D. du Bosc innocentia emicavit, ac ipse Regiâ auctoritate Ecclesiæ, nobisque amantissimis ejus Collegis honorificè est restitutus: ô quàm fallaces sunt rerum humanarum facies! blandiuntur, ut opprimant; eo enim ipso tempore quo omnia læta nobis pollicebamur, Pontificii antistites nobis horrendas intentârunt lites, quę omnes Ecclesias nostras miserabiliter dissipaverunt.

Pontificii scilicet in singulis Galliæ Provinciis conjuratione factâ Reformatos ubique opprimebant, & edicta Regum in horum gratiam promulgata impune violabant; hinc querelæ ab oppressis ad Regem undique deferuntur; Pontificii autem ut illas eludant, vertantque in perniciem nostram vicissim queruntur, atque fingunt novas instituisse Ecclesias, & nova struxisse templa Reformatos, ac præscriptos juris fines transcendisse: ut iis querimoniis obviam iretur, ii qui summis rebus prę erant ex composito cum adversariis præfecturam excogitârunt, quæ ęquissima videbatur, sed eventu ipso funestissima patuit; delegârunt enim in singulas Regni Provincias binos judices Regio diplomate ęquè instructos, & eâdem authoritate munitos, quorum unus Romanam, alter Reformatam religionem profiteretur, ut in utramque partem æqualiter propendere viderentur, & conjunctim semper agerent, quia cùm in diversas abibant sententias irritum manebat eorum judicium, lisque pendens & indecisa ad supremum Regis Consilium deferebatur: hâc autem judicii formâ eò facilius decepti fuimus, quòd olim ad exsequutioni mandandum Nanetense edictum fœliciter cesserat: verumenimvero hâc vice Pontificius Legatus secretorum conscius post generales quasdam agendi formulas cum Reformato affectatè observatas, & omnia illicita ad pertrahendum illum in Aulæ scopum adhibita, nullam Collegę, aut legum rationem habens secundum antistitum suorum postulata pronunciabat, quia certus erat, quòd ejusmodi judicium Aulę arridebat: tali itaque diplomate judices in inferiori nostra Normannia constituti sunt D. *du Gué* in supremo Regis Consistorio Consiliarius, & Libellorum supplicum magister, & D. Palmerius Grentemesnillæus avunculus meus 29. Novembris ann. 1664. ambo integerrimi erant, & ambo ita hoc officio functi sunt, ut nemini nisi merito nocuerint: sed collatum munus ad rei exitum non expleverunt, ad Lugdunensem enim Intendentiam D. *du Gué* translatus est, & Palmerius in vitam meliorem: nihilominus Baiocensis Episcopus cum suo Clero, & Benedictini Monachi quasi Classico excitati in nos illico surrexerunt, & acerrimam litem nobis intenderunt atque omni armorum genere nostram Ecclesiam expugnare tentârunt; ut autem jus illius propugnaremus necesse fuit, ut indefesso studio plurima monumenta antiquitatem ementientia evolveremus, & examini accurato subjiceremus, manuscriptaque plurima cum editis historiis conferremus ad fraudes detegendas, & convincendas; quamobrem huic studio totum se dedit nobiscum Bochartus, & quamvis non viderit causam nostram in Consilio Regio Regeque præsente de abversariorum auctoritate, & artibus victricem, multum contulit tamen ad reportandam illam victo-

victoriam, quæ in æternum declarabit iniquitatem qua paulo post absque omni juris specie sumus oppressi.

Lites illæ tot fidelium myriadibus funestissimæ impediverunt ne meditata de Paradiso terrestri, & gemmis arboribusque opera perficeret, & forsan conjunctim unita simul ederet; necessarium enim ad ea tempus ipsi defuit: attamen in Libris editis citat Tractatum de *Paradiso* quasi revera absolutus esset, sic enim in Phaleg lib. 2. cap. 28. *plura de Havila vide in descriptione Paradisi terrestris*, &c. & lib. 4. cap. 11. *de Chavilæis jam actum in descriptione Paradisi terrestris*, &c. in Hierozoici etiam part. 2. lib. 5. cap. 5. *terra Havila in qua Bedolach est ea pars Arabiæ ad Catipham, & Baharen, ex qua Margaritæ eruuntur, quod in accurata Paradisi terrestris descriptione tot asserimus argumentis, ut vix quidquam deesse putemus ad perfectam probationem*, &c. Nihilominus arbitramur, nunquam hanc Paradisi descriptionem fuisse penitus absolutam, & in ordinem debitum redactam, quia partium ejus, aut librorum, & capitum nullam facit mentionem; sed contentus generali designatione in Concionibus suis facta, & ideâ accuratâ quam in mente habebat, in libris suis dumtaxat observavit quæ ad confirmationem, & illustrationem pertinebant, quæque intra breve tempus facilè collegisset, quia notis scopo ejus convenientibus appositè erant distincta; vel si unquam in aliquem ordinem illa descriptio redacta est, putamus id statim ab initio, & ante cetera ejus opera contigisse, proptereaque post observationes primis potiores, & inexpectatam diversorum argumentorum copiam displicuisse ipsi primum hoc rudimentum, atque abolevisse: inauditum sanè non est magnos viros sibi ægre satisfacere, & ad summum perfectionis gradum tendentes damnare ad interitum opera perenni vita dignissima; quandoquidem parum abfuit, quin inæstimabilibus Æneidos carminibus etiam careremus, Virgilius enim, quia summam manum ipsis non poterat apponere

—— *jusserat hæc rapidis aboleri carmina flammis.*

Bochartus noverat irritum fuisse hoc mandatum, & maluit exsequi suum ne similiter amici illud prætermitterent, certus quòd si Deus ipsi concederet otium & vitam facilè hoc damnum resarciret: in hanc autem sententiam duobus præcipuè propendeo argumentis; primum est quod post illius excessum ab hæredibus rogatus, cum ipsis diligentissimè omnia ejus scripta perquisivi, & perscrutatus sum ob illam inprimis Paradisi descriptionem summoperè expetitam; aderat nepos ex unica filia, qui peracto accuratè ordinariorum studiorum cursu non mediocrem sperabat laudem ex superstitibus avi meritissimi lucubrationibus, quas propediem edere in lucem meditabatur, etiam aderat vir doctus ejus studiis privatim præpositus, qui omnia Bocharti Scrinia habebat compertissima, & solebat majoris etiam momenti scripta illius describere; attamen illam Paradisi descriptionem non invenimus: illico patuerunt oculis nostris omnes dissertationes in ordine convenienti dispositæ, Conciones etiam; sed ne minimum quidem illius descriptionis vestigium inter scripta intimo Musæi penetrali ordinatim constituta: in Musæo autem ipso sat magnam chartarum inutilium, & partim lacerarum farraginem, in qua capita quædam incompleta de Paradiso invenimus, sedulâ autem disquisitione factâ animadvertimus propositum ipsi fuisse in duas hunc Tractatum distinguere partes, & in prima intolerabiles sententias refutare, in altera verò suam solidis adstruere argumentis; sed inventa illa capita primam dumtaxat partem spectabant, & ne unum quidem ad posteriorem, potioremque potuit revocari: præterea testimonia auctorum, quibus tota Tractatûs series innitebatur, minimè referebantur, eorum sedes dumtaxat designabatur auctoribus nominatis, & libris, capitibusque citatis: ex his reliquiis negligenter projectis collegimus opus fuisse aliàs accuratiùs elaboratum; mos enim illius erat sic strictim delineare ea quæ meditabatur, ut postea ordinatè & appositè illa explicaret. Alterum argumentum quo mihi videtur constare, quamdam Paradisi terrestris delineationem ab ipso factam, est querela ipsius de quodam amico qui Paradisi terrestris situm descripserat, & ejus vitulâ aravisse videbatur, qui hâc suspicione se liberare fategit Epistolâ, quæ in rei memoriam mihi data est; Apologiæ autem illi, neque etiam suspicioni locus dari potuisset, nisi sententia Bocharti de Paradiso terrestri fuisset mandata scripto, atque cum quibusdam amicis aliquando communicata.

Verumenimvero quidquid de his argumentis judicetur certo certius est nullam Paradisi descriptionem reliquisse Bochartum præter eam quæ continetur in concionibus ejus in cap. 2. Genesis ante annos sexaginta circiter habitis, & ipsum testem possumus etiam appellare: in Epistola enim ad D. Jacobum Cappellum Salmuriensem Professorem 19 Aprilis an. 1665 scripta, quæ infrà tota exhibebitur, quâque se excusat quod petitam Paradisi terrestris descriptionem non mitteret, quia ejus verba sunt, *longo, & magno labore opus esset, ut exactam faceret, neque aliam tunc posset facere absque dolore in lucem edidisse informem partum, embryonemve, aut molam*, &c. evidenter declarat hâc ingenuâ confessione nondum fuisse omnibus partibus absolutum Tractatum suum; alioquin facillimum fuisset unum aut alterum ex eo caput describere, ut saltem genuinus ejus situs, quem duntaxat optabat Cappellus, ipsi pateret; quemadmodum ex Concionibus de Serpente tentatore plurima folia ut eidem Epistolæ satisfaceret, curavit describenda. Sanè ex chartis repertis, & suprà commemoratis sententia ejus circa Paradisi situm non potuit manifestè colligi, attamen non exiguo studio eas in debitum ordinem, ut plurimis Bocharti amicis morem gererem, partim redegi, lacunas etiam nonnullis supplementis fœliciter explevi, omnes citatos auctores diligenter consului, & plerumque notis marginalibus adjutus verba ipsorum subjectæ materiæ inservientia apposui; denique priorem partem adversas omnes sententias refellentem, perficiebam, & ad posteriorem veræ indicem expeditum sternebam iter, cùm impatiens quorumdam curiositas unius, aut alterius mensis moram non ferens, & forsan existimans sufficere chartas Bocharti, illas voluerunt inspicere, & cum meis conferre, ab eo autem tempore neutræ in meas redierunt manus, planeque ignoro quid de illis actum fuerit; quin ne minimum quidem earum vestigium mea conservavit memoria, neque id mirum cum viginti & tres anni præterierint ab illo tempore, & gravissimæ calamitates miseram mentem ab iis ad diversissimas cogitationes avocaverint: id autem observandum judicavi, ne absque diligenti examine descriptio Paradisi terrestris mox exhibenda Bocharto attribuatur, aut meæ conjecturæ ejus famæ noceant; sed rationes quibus fultus eam ipsi tribuam & ex ejus scriptis eruere satagam sedulo considerentur; homo enim sum, & à me nihil humanum puto; scio insuper esse difficillimum tanti viri vestigiis constanter insistere.

DISSER-

DISSERTATIO DE PARADISO TERRESTRI.

Convenit secundùm ejus methodum modò commemoratam sententias improbabiles breviter amovere, ut ad veram, & certam expeditum paremus iter; ne autem illarum diversitas nos offendat in ipso limine observandum Mosem brevem illius Paradisi fecisse mentionem & accuratissimè situm non descripsisse, quia nulla fuit ejus utilitas post Adami casum & sufficiebat omnibus innotescere, quòd nullus Paradisus in terris superstes erat, ut cœlestem dumtaxat anhelarent, hancque vitam exilium merum ducerent, & ei sua addicere caverent studia, quæ æternâ fœlicitate dumtaxat possunt beari: hâc ratione gratia valuit damnum nostrum in lucrum immensum convertere.

Vix possunt in numerum redigi omnes de Paradiso terrestri sententiæ; idcirco eas, quę celebres habuerunt patronos, dumtaxat referemus; omnium ab omni verisimilitudinis specie alienissima ea est, quæ totam Mosis de ipso narrationem convertit in allegoriam, quam ingeniosè adornat, & magno molimine tueri conatur Philo Judæus lib. 1. allegor. Legis, audite quàm confidenter: μὴ γὰρ τοσαύτη κατάσχοι τ' ἡμέτερον λογισμὸν ἀσέβεια, ὡς ὑπολαβεῖν ὅτι θεὸς γεωπονεῖ, καὶ φυτεύει παράδεισον, *absit enim ut tanta rationem nostram invadat impietas, ut suspicemur Deum colere, & plantare Paradisum, &c.* Absit equidem ô Philo ut existimemus Deum plantâsse hortum & coluisse arbores ob fructus, aut alias utilitates quibus indigeret, fatemur quòd seipso contentus est, & sibi etiam locus est; sed in gratiam hominis hortum omni arborum præstantissimarum genere consitum produxisse firmiter credimus, quia ipse docuit; neque obest quòd hominem rebellem ex eo expulserit, quia innocenti conveniebat; sic enim primæ decalogi tabulæ ob adoratum idolum fractæ sunt, expeditque bonis præsentibus spoliari peccatores, ut peccatorum suorum pœniteant: eandem tamen allegoriam pergit propugnare Libro *de plantatione Noe*; ei etiam Origenes *de principiis* lib. 4. cap. 2. adstipulatur, & S. Ambrosius de Paradiso ad Sabinum. Irenæus etiam adversus hæreses l. 5. c. 17. & passim, aliique: sed sæculo præcedenti, quod est mirabilius, Franciscus Georgius Venetus Minoritanus tomo primo *problematum in S. Scripturam* eandem sententiam amplectitur, & multis argumentis, quæ videri possunt in S. Bibliotheca Sixti Senensis part. 2. lib. 5. annotat. 34. adstruere conatur; frivola enim sunt illa argumenta, neque possunt labefactare auctoritatem S. Scripturæ; quæ in creationis historia productionem Paradisi exhibet, declaratque idem de utraque ferendum judicium, & creationem ipsam in allegorias, cum Paradiso vertendam, aut utramque secundùm proprium, & literalem sensum fide amplectendam; immò non tantùm mundus cum Paradiso parabolicus esset, sed homo ipse, cujus historia eodem modo describitur, metueremque ne effrænata licentia in ipsum Deum etiam impiè assurgeret; non sunt igitur pro arbitrio fingendæ allegoriæ, verbis divinis est adhærendum, & ad figuras dumtaxat est confugiendum, cum sensus literalis normæ fidei manifestè repugnat, & ipsis Dei verbis alibi exponitur, quod de Paradiso dici non potest, ut deinceps evidenter patebit.

Altera sententia Paradisum realem agnoscit, sed confundit cum illo in quem deduxit Christus pœnitentem latronem, & S. Paulus postea raptus est 2. Cor. 12, 4. & recepti putantur Enoch & Elias, quique tertium cœlum à S. Paulo ibidem nuncupatur; immò Angelum esse Valentiniani delirabant apud S. Irenæum lib. 1. cap. 1. advers. hæres. Sed Patres ut S. Irenæus, & cæteri omnes, qui meliùs edocti dumtaxat crediderunt Paradisum esse revera tertium cœlum ab Apostolo celebratum, non potuerunt terrenum existimare; quapropter Moses Bar-Cepha Syrus Episcopus Tractatu de Paradiso parte 1. cap. 7. (qui extat tom. 1. Bibl. Patrum, quorum opera Latinè extant) in oppositam quidem descendit sententiam, & probat corporeum, & terrenum fuisse, quamvis mysticum, & spiritualem sensum etiam habuerit, ut duæ Abrahami uxores duo fœdera, Petra deserti & Serpens Æneus Christum significaverunt, licet corporaliter existerent; sed distinguit tertium illud cœlum à Paradiso, & vult Apostolum in utrumque raptum, verùm duabus diversis vicibus; unde observat visiones promisisse, non unam visionem, atque duas etiam seorsim enarrâsse duobus distinctis versibus 2. Cor. 12. licet eodem modo eas describat, atque etiam æquè dubitet an in corpore an extra corpus contigerit ille raptus; sed eò redegit pios illos viros, & credulos jactata traditionum Apostolicarum auctoritas; Sic enim S. Irenæus l. 5. c. 7. de Enocho, & Elia: *dicunt Presbyteri, qui sunt Apostolorum discipuli, eos qui translati sunt, illuc translatos esse: justis enim hominibus, & Spiritum habentibus præparatus est Paradisus, in quem & Paulus Apostolus asportatus audivit sermones inenarrabiles, quantum ad nos in præsenti; & ibi manere eos, qui translati sunt usque ad consummationem conspicantes incorruptelam*, &c. Itaque excogitata traditio illa, & ambigua Paradisi vox modò significans Edenem, modò designatam ab Edene Beatorum sedem; quia ut in Edenem translatus à Deo Adamus ab omni labe purus ejus deliciis gaudebat, quandiu suam conservabat innocentiam; sic beati in integrum per gratiam restituti suavissimis gloriæ bonis constanter fruuntur, plerosque Patres in devia seduxit, & à vero Paradisi terrestris situ abduxit; illi enim ipsi qui à tertio cœlo illum prudenter cum Syro Episcopo distinxerunt, ob Eliam, & Enochum, quos in eo hospitari crediderunt, eum judicârunt collocandum extra hunc terrarum orbem, ne Sanctus ille Enoch à Diluvii aquis altissimos montes supergressis aliquam pateretur injuriam: sanè Moses Bar-Cepha Tractatûs modò citati cap. 8. propugnat *terram in quâ Paradisus existebat diversam quidem ab hac nostra, verùm non naturâ, ipsâque sui materiâ, sed raritate, & densitate, &c.* postea totam rerum universitatem in *cœlum superius illud Spiritibus Angelisque frequentatum; deinde quod illo inferius est, firmamentumque à nobis vocari solet; postea eam terram, quæ Paradisi est; demum eam terram, quæ est extra Paradisum*, nempe quem incolimus; additque fieri *ut cœlum illud beatorum Spirituum domicilium præcellentius sit firmamento; firmamentum Paradiso: Paradisus eâ terrâ, quam nos habitamus*; quamobrem constitutum Adamum in Paradiso, non in hac terra, quia nondum peccaverat, neque in supremo cœlo, quia nondum bona patrârat, & requisitam perfectionem obtinuerat; sed in loco intermedio: denique ut penitus hujus viri docti sententia, & plurimorum Orientis doctorum quos testes citat, agnoscatur, dicit destinatum illum Paradisum ut Adam cum suis dum integri manerent illum incolerent, *qui ubi contra conditoris sui imperium peccâssent, eliminati inde, pulsique sunt: ex illo porro tempore usque ad Christi adventum versati sunt in Paradiso Enoch, atque Elias; at post Christi Regis adventum huic præterea inseruit, ut in ipso habitent animæ hominum justorum, piorumque, atque eorum, qui per corporis sui cruciatus Christi fidem comprobârunt, quique fideles Deum amârunt exutæ corporibus usque ad resurrectionis diem*, &c. Eadem sententia auctoris *quæstionum & responsionum ad Orthodoxos* inter opera Justini Martyr. quæst. 76. & quæst. 85. Origenis Periarch. l. 2. cap. 12. & ferè Tertulliani, qui in Apologet. probans ipsas gentium fabulas à nostris

 verita-

veritatibus habere originem ſcribit: *Si Paradiſum nominemus locum divinæ amœnitatis recipiendis Sanctorum ſpiritibus deſtinatum maceriâ quâdam igneæ illius zonæ à notitia orbis communis ſegregatum, Elyſii campi fidem occupaverunt.* Hujus delicias fuſiùs deſcribit lib. de judicio Domini c. 9. meritò autem ad Paradiſum refert campos Elyſios quaſi alluderet ad Eliam illius incolam creditum: eidem ſententiæ aſtipulatur Sibylla Erythræa in his verſibus, quos ipſi tribuit Lactantius *de Origine erroris* l. 2. c. 13.

Οἱ δὲ θεὸν τιμῶντες ἀληθινὸν, ἀέναόν γε
Ζωὴν κληρονομοῦσι τὴν αἰῶνος χρόνον αὐτοὶ
Οἰκοῦντες παράδεισον ὁμῶς ἐριθηλέα κῆπον.

Qui autem Deum honorant verum, ſempiternam utique vitam hæreditario jure poſſident, per ſæculi tempus ipſi habitantes Paradiſum ſeu peramœnum hortum. Ibidem autem Lactantius videtur etiam extendere ad beatitudinem ſummum judicium ſequuturam: quod autem ad ſcopum noſtrum propiùs accedit lib. 2. Sibyl. orac. deſcribitur ex Paradiſo illo

---- ὁ Θεσβίτης ἀπὸ οὐρανοῦ ἅρμα τιταίνων
Οὐράνιον, γαίῃ δ' ἐπιβὰς ----

Thesbites Elias è cœlo currum cœleſtem agens, & in terras deſcendens. Sponte autem corruit illa opinio, cùm Textus Sacer declaret ex hac terra noſtra in qua creatus eſt Adamus Deum in Paradiſum deduxiſſe illum, quaſi per iter planum non verò in altum ſuſtuliſſe, atque ſurſum tranſportâſſe: præterea ex hoc Paradiſo Adamum, & Evam Deus expulit, non præcipites dejecit, eoſque collocavit non infra ipſum, ſed מקדם, 70. ἀπέναντι, Vulgata *ante*; quoniam in anteriori illius parte collocatus eſt à Deo Cherubinus, ut regreſſu prohiberentur, quod probat e regione Paradiſi fuiſſe illorum exilium, & facilem inſuper fuiſſe regreſſum, ſi liber aditus patuiſſet; fruſtra enim cuſtos apponeretur cœlo ad arcendos homines ne ipſi vim inferrent: præterea in Paradiſum ad Adamum omnia animalia, ut ipſis nomina imponeret venerunt: an perrepere omnes aëris regiones potuerunt reptilia? an ad cœlum volaverunt Elephantes? non debet reſponderi nihil eſſe Deo impoſſibile; ultro enim agnoſcam, ſed cùm ipſe Serpens ſuis anfractibus eò etiam ſerpſerit, puto quòd ſuarum partium ſtudio nemo ita abripietur, ut audeat aſſerere Deum ſuâ omnipotentiâ uſum ad transferendum miraculoſè inſtrumentum illud exitii noſtri, quo ſeduceret Evam innocentem. Evidenter patet Paradiſum fuiſſe ejuſdem conditionis cum terra noſtra, & in ea ſitum, eò quòd plurimæ terræ noſtræ partes ipſi dicantur ſimiles; ut campeſtris regio Jordani adjacens Gen. 13: 10. & ibid. Ægyptus ipſa, & Sionis deſolationes ipſi olim aſſimilandæ promittuntur Jeſ. 51: 3. Denique Tyrus Ezech. 23: 13. etſi enim exaggeratio quædam in his comparationibus poſſit ſubintelligi, res tamen inter quas fiunt non debent eſſe toto cœlo diverſe, ut eſſent, ſi Paradiſus firmamento eſſet contiguus, & affinis. Poſſem adducere ad ſuperiorum argumentorum confirmationem flumina nota, quæ è terra noſtra Paradiſum irrigabant, adjacenteſque regiones, ſed infrà harum illorumque appoſitiùs fiet mentio.

Tertia ſententia diverſas, ſed affines, ut præcedens, opiniones etiam comprehendit, & poterit aſſertorem habere S. Hieronymum, qui traditionibus ſive quæſtionibus Ebraicis in Geneſim explicans מקדם ſcribit: *quod Aquila poſuit* ἀπὸ ἀρχῆς, *& nos ab exordio poſſumus dicere; Symmachus verò* ἐκ πρώτης, *& Theodotion* ἐν πρώτοις, *quod & ipſum, non orientem, principium ſignificat: ex quo manifeſtè comprobatur, quòd priuſquam cœlum, & terram Deus faceret, Paradiſum antè condiderat ſicut & legitur in Ebræo: plantaverat autem Deus Paradiſum, &c.* Quandoquidem judicat ante hunc noſtrum orbem Paradiſum à Deo fuiſſe conditum, hunc ab illo diſtinguere videtur, & diſtinctam utrique aſſignare ſedem in hac inferiori mundi regione, nam aliàs veras arbores, fluvioſque ejuſdem cum noſtris conditionis ipſi attribuit; neque hoc inauditum, Moſes Bar-Cepha enim Tractatu citato teſtatur plures, & inter eos S. Ephrem (cujus tanta fuit in Oriente auctoritas, ut teſte S. Hieronymo paululum juniore de Script. Eccleſ. illius ſcripta poſt lectionem Divinarum ſcripturarum in Eccleſiis legerentur) dixiſſe *Paradiſum univerſam ambire terram, atque ultra Oceanum ita poſitum eſſe, ut totum terrarum orbem ab omni circumdet regione, non aliter atque Lunæ orbis Lunam cingit.* Cap. 13. Sed capite præcedenti obſervaverat alios, *qui elementa ambiri alterum ab altero, atque Oceani aquas univerſam omnino circumdare terram putant, ut nullum ſuperſit ſolum ultra mare, Paradiſum juxta mare quidem poſitum eſſe ajunt, verùm ob montes difficillimos, & penitus invios qui inter illum, & nos exiſtunt, neminem mortalium illuc acceſſiſſe*; atque concludit *Paradiſum extra eum terræ orbem, quem homines colimus, ſitum eſſe.* Poſtea ipſam mundi regionem diſquirens, orientalem cæteris præfert, & quidem Æquinoctialem quam Sol menſe Niſan ſive Martio deſignat, ita ut ſubjaceat Æquatori. S. Baſilio, S. Gregorio, & innumeris aliis placuit hæc ſententia; unde ferè omnia templa ad Orientalem plagam diſponuntur, ut orantes convertantur in Paradiſum, illiuſque vel potiùs cœleſtis ab eo deſignati, aditum ſibi patere obſervent: huic ſententiæ ingenioſus Arioſtus in *Orlando furioſo* accommodavit poëma ſuum, cùm Cantic. 34. deducit equo alato Aſtolfum in terreſtrem Paradiſum, & quidem meritò; nam poëtica figmenta penitus ſapit; quandoquidem inſolubilibus argumentis demonſtratur unicum ex aquis Oceani, & cunctis terræ partibus Globum confici, & conſequenter ultra Oceanum terras noſtras ambientem eſſe dumtaxat aërem ſubtiliorem, & tandem ſubtiliſſimum ipſi ſuccedere æthera, neque ullum terræ cujuſcunque generis ſuppetere locum: præterea ſi terra aliqua ambiret Oceanum, occurriſſet Victoriæ navi illi celeberrimæ, quæ bis totum terrarum atque mariùm globum circumivit, & Claſſi generoſæ Hollandorum, quæ ſub auſpiciis Georgii Spilbergen an. 1614. idem iter perfecit, duabuſque navibus Jacobi le Maire illud anno ſequenti repetentibus, ut nova freta novaſque regiones indagarent; ſuperficiem enim totius Oceani ab occaſu in Orientem ſulcantes offendiſſent neceſſariò Paradiſum illius terminum: & quamvis ſupponeremus illum paulo ſuperiorem, alicubi ſaltem ſubire debuiſſent, & lumen Solis, aut aſtrorum illius opacitate interceptum non ſiviſſet tantum prodigium abſque diligenti obſervatione prætermittere: ſeriò agamus, olim licuit in Geographia pro libitu multa ſupponere; at nunc patent nauarchis noſtris remotiores maris extremitates non tantùm ab ortu in occaſum, ſed à ſeptentrione ad meridiem, & terra Auſtralis olim penitus incognita ſæpiùs à Belgis fuit peragrata; Thule etiam *extrema* non ampliùs nuncupatur, Iſlandia, & Groenlandia remotiores continuis navigationibus frequentantur, atque extremum ſeptentrionem totum nobis tandem patefecit ampliſſimus Conſul noſter Dominus Witſenius uſque ad Oceanum Orientalem, ita ut in accuratiſſima, quam inter graviſſima Reipublicæ negotia incredibili ſtudio mirabiliter perfecit, quamque hoc ipſo temporis momento benevolè mihi dedit, tabula omnes Oceani ſeptentrionalis ſinus graphicè delineatos, omnia etiam Novæ Zemblæ, Moſcoviæ, & vaſtiſſimæ Tartariæ littora hactenus ignotiſſima diſtinctè expoſita cum plurimis præcipuorum locorum nominibus avidè perluſtrem;

ſtrem; nullibi autem ullum Paradiſi apparet veſtigium: cùm itaque tanta ſit Clariſſimorum etiam virorum ſedulitas in detegendis illis regionibus, quæ ſub nivibus & pruinis degunt, Paradiſus ipſis innotuiſſet, ſi in iis locum haberet: cùm illæ navigationes auſtrum, & ſeptentrionem petendo è Batavia, vel Hiſpania ſæpius, & in diverſiſſimis etiam locis lineam Æquinoctialem pertranſierint, Paradiſus terreſtris non effugiſſet nauarchorum perſpicacitatem, ſi in mari ſitus fuiſſet; multominus tamen in mediterraneis regionibus occultari ſub Æquatore potuit, quandoquidem omnes nobis penitus innoteſcunt, ſive ſint in America, ſive in noſtro hemiſphærio; & quidem in America, cunctis enim mortalibus eſt notiſſimum Æquatorem ibi diſterminare à parte Orientali Guianam in latere ſeptentrionali ſitam à Braſilia meridionale latus oppoſitum occupante; ab occidentali verò Peruvium meridionale à ſeptentrionali Popayana ditione, & novo Regno Granatæ: hę autem omnes regiones ab Hiſpanis prędę incolarum inhiantibus tritiſſimę ne minimam quidem rimam à multis annis incompertam conſervare potuerunt; neque ipſis profuerunt ęſtus illius zonę olim crediti intolerabiles, & pro Cherubini flammeo gladio à quibuſdam habiti; experientiâ enim potuit ſat moderatam ob dies noctibus æquales, ob frequentes etiam ab utroque mari ventos, & montes altiſſimos gelu, & nivibus rigentes, aëris temperiem: præterea in tota illa regione nullus cernitur fluvius in quatuor alios diviſus, ſed contrà plures in ſeptentrionem defluentes in fluvium Orenoques dictum, & plures contrà verſus meridiem in fluvium ab Amazonibus denominatum; quam ob rem ſola ſupereſt Africa, quam mediam ſecat Æquator, quæ Paradiſum contineat, ſi revera ſub illo contineatur, ut quidam voluerunt, præſertim ob Nilum quem unum è quatuor Paradiſi fluminibus exiſtimaverunt; hæc ſententia, ut immediatè præcedens, refutatur, quoniam mediterranea Africæ Regio ſub Æquatore ſita a multis Europæis fuit peragrata, totaque ferè poſſidetur ab Imperatore Æthiopum, qui inter utrumque Tropicum ſeptuaginta duo Regna habet, ut in fine Euangelii ſecundum S. Joannem Teſtamenti Æthiópici Romæ editi declaratur; vel ut ipſe Imperator in ſuis ad Emanuelum Luſitaniæ Regem an. 1521 & ad Clementem ſeptimum an. 1524. literis teſtatur octodecim cum imperio magnæ & ſuperioris Æthiopiæ quod cætera alia Regna amplitudine ſuâ facilè comprehendit. Ludolphus autem illuſtris Linguæ Æthiopicæ propagator, cujus ſingulari benevolentiâ glorior, viginti & ampliùs Regna eſſe dicit ſub መንግሥት *mengheſt*, quod *Æthiopiæ Regnum* propriè ſignificat; unde Rex ipſe *Negus* à ነገሠ *nagas regnare* etiam nuncupatur. De Æthiop. lib. 1. Cap. 3. Sanè ingens illud imperium à Nubia Ægypto contermina ad Regnum Manicongo ad littus occidentale Africæ ſitum extenditur, & conſequenter his Imperatoribus Chriſtianis ſponte patuiſſet Paradiſus, ſi intra ditiones eorum exiſteret; præterea in toto illo tractu unus eſt fluvius qui ex duabus oritur ſcaturiginibus, quas decem fontes conſtituunt, & tandem duplicem Nilum conſtituunt; *Nilum* nempe Ægyptium rectà tendentem in ſeptentrionem atque Nigrum in occidentem; Nilus enim & Niger eadem ferè nomina; ſiquiden nigredinem deſignant; Nilus enim Ebræis dicitur שיחר *Scichor* id eſt, niger, ut Græcis μέλας, & Latinis M*elo*, quia -- *Ægyptum nigra fœcundat arena*; Virg. Georg. lib. 4. ubi vid. Serv. Hâc ratione unus fluvius in quatuor diviſus hîc non quęrendus, ut clariùs conſtabit ex Geograph. Nubienſi quartâ part. Clim. 1. Novi equidem duplicis hujus ſententiæ aſſertores ultro agnoſcere, undique cingi Paradiſum aut innabili, ultra Oceanum, undâ, aut montibus ſub Æquatore inacceſſis; ſed montes illi, & undę ſaltem occurrerent, & viatores ſiſterent; attamen neque Adamo ingredienti aut egredienti, omnibuſque terrę animalibus obſtiterunt; denique, ut uno verbo refutem cętera commenta eorum, qui quocunque modo Paradiſum à noſtro orbe diſtinctum, ſejunctumque conſtituerunt, docueruntque homines primos ex eo in hunc orbem veniſſe, quia Giganteâ formâ pręditi tranarunt interpoſita maria, aut arcâ Diluvii tempore demum tranſvecti ſunt, obſervo terram in qua peccavit Adam ob ejus peccatum à Deo fuiſſe maledictam & ſpinas tribuloſque ſponte produxiſſe atque neceſſarias ad vitam noſtram fruges demum coactam ſuppeditâſſe: quod in hac noſtra terra quotidiè experimur, vult enim continuis ſudoribus noſtris, atque aſſiduis laboribus, immò adacto etiam in ſua viſcera ferro, infenſa illa mater adigi ad ingratos in communem parentem liberos ſuſtentandos; illa ipſa igitur eſt quę peccato contaminata, atque juſtâ Dei indignatione in nos armata lęſam illius majeſtatem meritò ulciſcitur.

Quartam ſententiam pręcedenti penitus oppoſitam propugnandam ſuſcepit Joach. Vadianus Sangalenſis in ſua *trium terræ partium Epitome*; ſentit enim totum terrarum orbem ante peccatum fuiſſe Paradiſum, & in Edene id eſt, in omnigena deliciarum copia, revera ſitum, quoniam Gen. 1, 28. jubet Deus hominem implere totam terram, eamque uſui ſuo addicere, & dominari in omnia animalia, quę in tota terra erant, unde in ſubjectionis teſtimonium ipſum adierunt ut nomina ab ipſo acciperent; quamobrem non eum in loco ſingulari concluſit; ſed dicitur Deus introduxiſſe Adamum in hortum delicioſum, quia deliciis eum undique ſepſit, & circumdedit; reum verò excluſiſſe ex Edene, ſive Paradiſo amœniſſimo, atque damnâſſe ad exulandum in hoc orbe ærumnoſo, cujus innumeræ deliciæ, Deo maledicente, in totidem calamitatum genera ſunt permutatæ, ut infidelitatis atrocitatem agnoſceret Adamus, atque ad pœnitentiam fortiùs excitaretur: quatuor imprimis flumina ex Edene prodeuntia hanc ſententiam ſtabilire videntur; Patres enim, & Judæi unanimi ferè conſenſu agnoſcunt Indicum Gangem unum eorum fuiſſe, alterum Tigrim Perſicum, tertium Euphratem Aſſyrium, & quartum Nilum Ægyptium, qui meridiem, orientem, & ſeptentrionem noſtri orbis alluunt, & majores illius partes pervagari cernuntur; ſic Joſephus Antiq. l. 1. c. 2. recentes Rabini ipſi aſſentiuntur, nam R. Salomo Jarchi in c. 2. Gen. deſignat Nilum, Euphratem, & Tigrim; Aben-Eſra pro Nilo torrentem Ægypti dicit: Patrum teſtimonia ſunt concordiora, nam S. Epiphanius in Ancorato §. 58. Gangem, Tigrim, Euphratem, & Nilum expreſſè nominat, & deſcribit, S. Ambroſius etiam lib. *de Paradiſo* c. 3. & S. Auguſtinus *de Geneſ. ad Lit.* l. 8. cap. 7. & plures alii. Hæc ſententia eſt paulo veriſimilior, propiuſque ad veritatem accedit; quoniam conſtat totum orbem in hominis gratiam revera conditum, ipſique fuiſſe ubique ſuppeditaturum ſuaviſſimas delicias cum numeroſa prole auctus diverſas incolere terras teneretur; neque minùs certum totam terræ amœnitatem peccato permutatam in triſtem ſterilitatem: nihilominus opus fuit primis parentibus ſede quâdam ſingulari, in qua initio conſiſterent, conveniebatque ut cæteris orbis in quo creati fuerant regionibus præſtaret & potioribus etiam deliciis abundaret, quo ex altera illa orbis parte in inſigniorem illam introducti agnoſcerent beatiorem adhuc conditionem poſt præſtitum fidele obſequium eſſe expectandam, quia immenſa Dei liberalitas, quæ in deliciis Edenis erat ſponte conſpicua, non ſinebat dubitare, quin fidelitas mandato probata ſuam haberet remunerationem, ut infidelitas pœnam; quoniam divina be-

na be-

na benignitas invitò punit, & ad benefaciendum eſt propenſiſſima. Præterea hanc ſedem S. Scriptura à cætero orbe accuratiùs diſtinxit, quàm ut confundi poſſint, aut penitus ignorari; fateor prædicta quatuor flumina non poſſe in unum, è quo ſuam habeant originem, reduci, & propterea infauſtos fuiſſe Veterum conatus, quorum alii in ſuprema aëris regione collocârunt Paradiſum, ut ex alto demittens aquam diverſas diſſitis fluminibus efficeret ſcaturigines; alii ultra Oceanum ut per occultos ejus meatus ex eo erumperet in meridionali Africa Nilus, & in oppoſitis ſeptentrionis plagis Euphrates, Tigris, & Ganges, quæ ſomnia ſunt ab omni rationis ſpecie alieniſſima; quamobrem aliâ ratione flumina Paradiſi erunt inter ſe componenda.

Quinta ſententia primâ fronte omnes amovere difficultates & S. Scripturæ, rationique omnino ſatisfacere videtur, & merito, quandoquidem aſſertores habuit Franciſcum Junium & Hugonem Grotium variâ eruditione celeberrimos: Junius antiquior prælect. in Gen. 2. obſervat *Edenem* duplicem commemorari, unam in Thelaſſar 2. Reg. 19: ℣. 12. cujus incolas Rex Aſſyriæ ſubegerat, & Jeſaiæ 37: ℣. 12. alteram juxta Damaſcum, de qua Amos 1: 5. ad illam autem pertinuiſſe Paradiſum exiſtimat, & propterea in Auranitide ad Euphratem ſitum; quin Auranitis, quaſi Audanitis ſive Edenitis ipſi videtur dicta; ſanè Donatus in Hecyram Terentii Act. 3. Scen. 4. aſſerit *quod r pro d poteſt poni, ut caro dicta ſit quaſi cado:* Varro etiam lib. 5. de L. L. obſervat quòd *meridies ab eo quod medius dies*, & quòd *d Antiqui non r in hoc loco dicebant* &c. Innumera exempla ex compoſitionibus verborum ſimiliter produci poſſent ut arrideo, arrepo &c. pro adrideo, adrepo. Oſtendit præterea non in Edene dumtaxat conſtitui Paradiſum; ſed orientalem partem Edenis illius à Moſe ipſi inſuper aſſignari, cùm ſcribit: *& plantavit Deus Paradiſum in Edene* מקדם *verſus Orientem*; quod verum etiam erat reſpectu Moſis in Arabiæ deſertis Libros ſuos ſcribentis: ad fluvios Paradiſi quod ſpectat optimè monet unum initio eſſe, qui poſtea in quatuor dividitur, & ex Edene procedit, oriri verò negat; quia alium habere ortum omnes norunt: vult enim fluvium illum eſſe Euphratem ex Armenia deſcendentem, primum verò fluentem ab eo diviſum dici à Moſe Phiſonem, & à ſcriptoribus exoticis Paſitigrin, *ſervatâ* (inquit in h. l. Grotius ὁμόψηφος) *nominis antiquitate*; putant igitur ambo quòd ex Phiſone in Tigrim circa Apameam confluente, & Tigri formetur Paſitigris, ſeu potiùs Piſotigris.

Secundum fluentum, inquit Junius, Gichon ſic dictum, quòd irrigandis agris inſerviat (unde Grotius etiam ἐκβολὴν id eſt, *divertigium fluminis* interpretatur) quamobrem etiam Chaldæus ab uſu illo Naharſares id eſt, *Fluvius diductus*, qui Ptolemæo corruptè Baarſares, Ammiano Marſias, Straboni, & Plinio Maarſares; eſt autem alveus citimus Euphratis reſpectu noſtri: Grotius ab ipſo nunc receдit, & medium Euphratis canalem intelligendum exiſtimat, qui נהר מלכא *Naar malca* A. Marcellino dicitur, Plinio autem corruptè Armalca; & optimè à Strabone βασίλειος ποταμὸς, *Regius Fluvius* interpretatur; *aut* (ſi id minus placet, inquit, quòd à regum aliquo factus is credatur alveus, & inde nomen habeat) Chaboras, quem cum Euphrate conjungi Ptolemæus teſtatur.

Tertius fluvius Chiddekel dictus ſecundùm Junium, eſt *Tigris Meſopotamiam ab Aſſyria, & Suſianes principium à ſuperiore Chaldææ parte diſterminans; ſed nomen illius hoc loco æquivocè de ſuperiore* βασιλείῳ *alveo in Tigrim confluente dicitur, quia videtur potiùs Tigris in alveum Euphratis incurrere quàm Euphrates in Tigrim, ac proinde alveus ille Tigridis nomen obtinet, & ita à Plinio auctoribusque aliis appellatur inter Seleuciam, & Cteſiphontem interfluens.*

Reſtat (ejuſdem etiam verba ſunt) *quartum fluentum, vel quartus* alveus nomine tantùm diſcretus, quia nihil ad circumſcriptionem terminorum pertinet; ſed mediam regionem ſecat, & nomen Euphratis obtinet κατ' ἐξοχὴν, ut ex his Ammiani verbis lib. 23. conſtat: *perfluunt has eaſdem terras potiores ante alios omnes hi quos prædiximus, & Marſias, & flumen regium, & Euphrates cunctis excellens, qui tripartitus navigabilis per omnes rivos inſulaſque circumfluens & arva cultorum induſtria diligentius rigans vomeri, & arbuſtis gignendis habilia facit*, &c. Grotius hos duos fluvios contentus nominâſſe, nihil obſervat quo ab aliis poſſint diſcriminari.

Secundùm hanc deſcriptionem Paradiſus fuit in Meſopotamia, cùm in ea Euphrates in plura fluenta ſubdividi incipiat, & Tigris ei etiam conjungatur; hæc autem ſententia videtur confirmari conſtanti primorum hominum ſtudio hanc regionem incolendi, quaſi à prima beatitudinis ſede minus recedere, & exilium ſuum propius reddere ſatagerent: nihilominus ſuas habet difficultates eaſque graviſſimas: quin eo ipſo quòd à prima rerum memoria putetur ab hominibus exculta Meſopotamia minus convenit Paradiſo, à cujus ingreſſu prohibiti ſunt homines, & coacti ab ejus orientali ſitu ſecedere: præterea nullus oritur in media Meſopotamia fluvius, cùm tota ambientibus fluviis ſit circumdata, ſed quod inprimis obſervandum, non eſt unus in Meſopotamia fluvius à quo cæteri procedant, ſed ipſe hujus ſententiæ aſſertor præcipuus fluenta duo Tigrim conſtituere affirmavit; quorum unum abſolutè Tigris dictum eſt, alterum verò Paſitigris ob ſuam cum Phiſone confuſionem: & Euphratem ſimiliter duo; nempe Euphratem propriè dictum, qui mediam Babyloniam ſecat, & citimum reſpectu noſtri alveum Euphratis, qui Gichon à Moſe, & à Chaldæis Naarſares nuncupatur; aut Chaboram: jam verò hæ partitiones duorum fluviorum cum Moſe unum quadrifariam diviſum dumtaxat agnoſcente non poſſunt conciliari: expreſſa enim ſunt hæc ejus verba Gen. 2: ℣. 10. ונהר יצא מעדן להשקות את־הגן ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים׃, *& fluvius oriebatur ex Edene ad irrigandum Paradiſum, & inde dividebatur, & erat in quatuor capita*; ea autem capita quatuor, ſive novæ ſcaturigines quatuor fluviorum poſtea nominatim deſcribuntur.

De variis Euphratis alveis non eſt magnopere diſputandum; alii quatuor, alii quinque eſſe dicunt, ut videre eſt Phaleg. lib. 1. c. 8. quod præcipuè noſtrum propoſitum ſpectat, & ad ſubvertenda præſentis ſententiæ fundamenta expedit obſervare, eſt quòd fluvius Regius, ſive ut Chaldæis nuncupatur נהר מלכא *Naar malca*, quem ſecundum fluvium facit Junius, non eſt nativus, ſed arte factus multis poſt creationem ſeculis; hinc βασιλικὴν διώρυχα *Regiam foſſam* Polybius lib. 4. illum vocat, & A. Marcellinus, l. 24. *foſſile flumen*, & *Naarmalcha*, *quod*, inquit, *amnis Regum interpretatur*; atque tunc cùm ad illum fluvium Julianus Cæſar pervenit *ſiccum* fuiſſe teſtatur, declaratque à Severo, & Trajano Imperatoribus excavatum antea fuiſſe, quòd limo fuiſſet procul dubio oppletus: quod innotuit Grotio, quamobrem à ſententia Junii diſceſſit, & alveo inconſtanti, & ſecundùm temporum neceſſitatem excavato Chaboram prætulit; ſed metuo ne in ſcopulum, quem vitare cupit, incurrat; fluvius enim ille Regius arte factus, qui Babylonem alluebat, videtur Chaboras ab Ezechiele dici cap. 1: 3. & paſſim poſtea; Ebraicè quidem ſcribitur כבר *Chebar*, & à 70 Interp. Χοβάρ. Sed non transferuntur

nomina

nomina ab una Lingua in aliam absque aliqua mutatione; præterea ibidem Propheta scribit, quòd in medio captivorum, & in terra Chaldæorum degebat; quamobrem S. Hieronymus in hunc locum Babylonis flumen proprio nomine docet designari, aut Tigrim, Euphratemque saltem significari, quia hæc vox *gravem* significat, ambo autem inter omnes fluvios gravissimi, atque maximi sunt: denique ipsa nominis ratio constat ex his verbis Plinii lib. 6. cap. 26. *Tradunt Euphratem Cobaris præfecti opere deductum ubi eum diximus findi, ne præcipiti cursu Babyloniam infestaret.* Addit ab universis Assyriis appellatum *Armalcar*, *quod significat Regiam*, voluit dicere נהר מלכא Nahar malca ex *quibus verbis* inquit Scaliger de Emend. temp lib. 5. incessere possit suspicio ποταμὸν βασιλικὸν, & Χαβόρραν *eundem esse*; suspicionem illam in sententiam mutat Casaubonus in librum 14. Strab. & scribit, quòd eum non pudeat eorum *esse sententiæ*, *qui Chebarem Ezechielis eundem esse opinantur cum Regio fluvio.* Sic diverso nomine eundem fluvium à Rege cujus imperio fiebat, dictum *Regium*, & à præfecto Cobare, Chobaram suspicamur exhibere Grotium, quia non existimamus verisimile, quòd intellexerit Chaboram ex monte Masio confluentem in Euphratem ducentis circiter leucis antequam ineat societatem cum Tigri; & consequenter remotior sit à cæteris fluviis in Paradisi descriptione enumeratis, pluresque propiores sint, ut Socoras major in Euphratem similiter influens, atque Lycus, Caprus, & Gordus, qui passibus ferè æquis adeunt Tigrim: sic hic Chaboras non potest inter Paradisi flumina admitti quin plurima illud consequantur, & eorum numerum extra modum multiplicent.

Naar sares sive נהר שרש id est, *fluvius utilitatem afferens* hoc ipso nomine declaratur factus ad irrigandos agros, qui aquarum ejus operâ fertilissimi fiebant, & mirabilem frugum copiam agricolis suppeditabant: sic etiam potuit dici quasi נהר כרים *fluvius avulsus*, aut *castratus*, quia avulsus à genuino Euphratis alveo, qui robur, uberiores aquas, & perennem earum fœcunditatem conservabat, deferebatur post eum languidus, & sicut Spado eviratus; transibat autem per Babylonem, ejusque gratiâ factus videtur.

Itaque jure ac merito A. Marcellinus auctor gravis, & qui Euphratem accuratè lustraverat l. 24. scribit: *major pars Euphratis in rivos diffinditur multifidos:* rivi dumtaxat sunt non fluvii, sæpe irrigandis agris, in quos deducebantur, non sufficiebant, & omnino exarescebant; quamobrem non sibi constant auctores, qui illos describunt, & modò plures, modò pauciores enumerant, quia nonnunquam unus in plures dividebatur, & aliàs plures in unum coalescebant, secundùm Principum placita; immò omnes post Babyloniam provinciam irrigatam iterum coeunt, & recuperato pristino Euphratis nomine juxta Apamiam unico alveo Tigrim ingrediuntur, quapropter inepti sunt ad quaternarium fluviorum Paradisi numerum cum Tigri constituendum.

Sexta demum sententia omnibus hujus & cæterarum incommodis, difficultatibusque medebitur, & verum Paradisi situm secundùm Mosis descriptionem manifestè demonstrabit: fundamenta illius jecit J. Calvinus miræ perspicacitatis, & judicii acerrimi Theologus in suo super Genes. 2, 15. Commentario; Bochartus autem ordinatè, atque firmiter illam perfecisset, si per graves ejus occupationes licuisset, nos verò utriusque prememus vestigia, cùm aliquo modo apparebunt. Bochartus igitur in illa epistola 19 Aprilis 1665. ad Cappellum scriptâ, quam suprà laudavimus, postquam impossibile illi esse accuratam Paradisi descriptionem tunc exhibere, scribit: *in summa illum in eodem loco, quo Calvinus colloco.*

Inde evidenter colligo collocandum judicavisse in utroque Tigris latere inter Ctesiphontem, & Apameam, quia in illo loco illum collocavit Calvinus: & quidem merito; quoniam ibi meditullium regionis dictæ עדן *Eden*, cui nomini ἡδονὴ quasi ab ipso formaretur apprimè respondet: 70 Interp. per τρυφῆς exponunt, quæ delicias exquisitissimas comprehendit; unde corrigendus obiter textus Theophili Patriarchæ Antiocheni ad Autolicum lib. 2. ubi legitur quòd Ἐδὲμ interpretatur τροφὴ & Interpres reddit *versionem*, cùm legi debeant τρυφὴ & *deliciæ* sint vertendę. Symmachus verò per ἄλσην, quam vocem minùs notam, Suidas τεμένη interpretatur, & vult designare regionen insigni cultu, & variis naturæ & artis ornamentis conspicuam, quales Homerus suis Heroibus solet assignare; ἄλση tamen ut ἄλσος *lucum amœnis arboribus consitum præcipuè significat*; & quia tales luci numini solebant consecrari, & Nymphæ similes incolere existimabantur, beatæque etiam piorum animæ in campis Elysiis, idcirco usurpatur ad designandum viridarium omnigenis deliciis divinitus repletum: regio autem Eden licet vasta, & per Orientis tractum latè extensa, attamen tota amœnissima erat, atque vix sufficiebat quævis illius pars ad capiendas delicias, quæ ex fœcundo ejus sinu profusè erumpebant: observavit suprà Junius duplicis Edenis in S. Scriptura memoriam conservari, unamque juxta Damascum sitam fuisse, alteram verò in Auranitide, quam genuinam existimat; nos utrasque genuinæ partes admittimus, eisque etiam addimus Insulam, quam Tigri fluvio ambiri, & circiter decem milliaria Anglica continere, Edenemque dici testatur Joan. Cartwigtus Anglus in itinerario; quin ibidem vult in regione Edene urbem Ninivem à Nimrodo conditam extitisse; sita autem erat in Assyria ad orientale Tigris latus, cùm occidentale occupet אלמוזל היא אשור הגדולה *Mosal quæ est Assur magna*, ובינה ובין נינוה הגשר לבד *& inter eam, Ninivemque est tantùm pons* inquit Benjamin Judæus in itinerario: Ninive quidem nuncupatur à Nino quasi נינוה *Ninnave* id est, *Nini sedes* aut habitatio; sed idipsum confirmat eam à Nimrode Babylonis conditore, qui in ea sub nomine Beli, cultus est, Ninivem etiam in Nini filii gratiam conditam, & ad exemplum Caini urbem à se conditam de nomine Enochi filii dicentis Gen. 4, 17. à filio, etiam denominatam, ut aliàs sæpiùs factum: sic studiosè satagebant fixas habere sedes in regione, quam sciebant suavissimas initio præbuisse delicias, utque desiderio suo faciliùs satisfacerent, potuerunt Edenis fines latiùs prorogare, quo regiones quas occupabant, in partem illius decoris venirent; sanè insulæ Edenis incolas pro Paradisi etiam parte illam habuisse suprà laudatus auctor testatur: Gabriel Sionita autem & Joan. Hesronita Maronitæ in *tractatu de nonnullis Orientalium urbibus*, &c. *Nubiensi Geographiæ addito* cap. 3. post descriptam Damasceni soli fœcunditatem mirabilem, & suavissimam aëris clementiam, addunt tantas esse, *ut meritò scriptoribus Paradisus terrestris nuncupetur*, &c. Sed non multum refert an amplissimi, an verò angusti fines Edeni assignentur, & nobis sufficit, clara vestigia, & quasdam illius reliquias circumcirca invenisse, quia in illam regionem, quam includere debent, gradatim nos deducunt, & simul Paradisum in ea consitum indicant, manifesta enim sunt illa Mosis verba Gen. 2, 8. בעדן מקדם *in Edene*, *à latere illius Orientali* vel *ad latus illius Orientale*; מ enim quæ *ex* & *ab* passim significat, nonnunquam etiam pro *ad* usurpatur: ut 2. Sam. 6, 2. מבעלי *ad Baalam Jehudæ*, ut 1. Chron. 14, 6. בעלתה *ad*

ad Baalam, ubi ה finale terminum motûs designat, & revera petebat David illam urbem, quæ aliàs Kiriath-Jearim nuncupatur Jos. 15: 9. ut ex ea deduceret arcam; quare 70 Græci Interpretes Gen. 13: 3. מנגב *εἰς τὴν ἔρημον ad desertum* interpretantur; Syrus etiam habet ܠܬܝܡܢܐ *versus meridiem*, & sic posset exponi Gen. 11: 2. מקדם *versus Orientem*: itaque intra Edenem, & juxta orientalem ejus partem collocatum à Deo Paradisum patet: eòdem nos etiam deducit celebrata illius Paradisi amœnitas, & fœcunditas incomparabilis; ut enim Damascum, & Assyriam vidimus raræ ubertatis, & deliciarum suarum jure quamdam cum Edene, & Paradiso affinitatem sibi vindicantes, sic nobis licebit pronum exuberantis illius fœcunditatis cursum sequi, atque ex ejus incrementis colligere proximitatem Paradisi, & centrum omnigenarum deliciarum, in quod totius orbis bona tendebant: revera descendendo ex Assyria & ex Syria Damascena procedendo orientem versùs occurrit Mesopotamia terrarum omnium feracissima, quæque eò etiam feracior, & præstantior est, quò propiùs orientem tangit, & magis ad Babyloniam vicinam accedere animadvertitur; nam Strabo lib. 16. testatur, quòd agri in Babylonis vicinia pro uno grano trecenta reddant, & solæ palmæ sufficiant ad vitam commodè sustentandam; cùm ex iis panis, mel, vinum, acetum, & varia textilia fiant; immò fit carmen Persicum, quo trecentæ & sexaginta utilitates hujus palmæ celebrantur: Herodotus lib. 1. §. 193. hunc multiplicem palmarum usum etiam refert, & Cereris fœcunditatem quæ nusquam non ducena det, aliquandoque tricena, tanto insuper vigore ut folia tritici, & hordei sint lata quaternorum majorum digitorum, milium verò, & Sesamum arborum proceritatem æquent, denique incredibilem fœcunditatem sibi compertissimam referre non audet, ne videatur fabulosa, & contentus est dixisse hanc regionem earum omnium, quas unquam vidit esse longè præstantissimam, quad testatur illam ab ipso lustratam, & propriis oculis visa prodigia sincerè eum referre: Plinius lib. 18. cap. 17. addit: *Bobylone bis secant* (nempe luxuriantes segetes) *tertio depascunt; alioqui folia tantùm fierent, sic quoque cum quinquagesimo fœnore messes reddit exilitas soli, verùm diligentioribus cum centesimo quinquagesimo*, &c. Curtius libro 5. etiam refert, quòd *jacentia inter Tigrim & Euphratem tam uberi & pingui solo sunt, ut à pastu repelli pecora dicantur, ne satietas perimat*, &c.

Sic soli ubertas, & clementia cœli fœliciter nos deducunt in orientem, & ad amœnos campos, qui fœcundis Tigris, Euphratisque aquis irrigantur; hæc autem flumina in Paradisi confiniis à Mose collocantur: nondum tamen constat de propria Paradisi sede; quoniam pagus תמבין *thsemaninus* ab octo personis, quibus constabat Noachi familia juxta Tigrim & ultra Euphratem jacebat, & in Oriente etiam; quandoquidem Noachidæ leguntur Gen. 11: 2. venisse in planiciem Senear מקדם *ex Oriente*, ad quæ verba R. Aben-Esra scribit לאות כי הרי אררט במזרח *in signum quòd Ararat*, (sive mons Gordiæus ut Arabs) *erat in Oriente*; scilicet respectu Mosis in desertis Arabiæ scribentis, & moris recepti, qui Orientis, Occidentisque limitem Tigrim constituebat; nihilominus pristinæ patriæ desiderio hanc sedem aliàs commodissimam deseruerant, ut Babyloniam versus descenderent: ratio evidens est non Tigris, non Euphrates disjuncti Paradisum proximum testantur; sed conjuncti, & in unum eumdemque alveum confluentes certa sunt illius indicia; propterea illorum concursus nobis est attentè considerandus.

Ne autem frustra huic considerationi incumbamus, expedit anteà inquirere an constet hæc duo flumina à Mose revera denotata? & idcirco ejus verba accuratè sunt perpendenda: scribit autem ונהר יצא מעדן להשקות את הגן: *& fluvius egrediebatur ex Edene ad irrigandum hortum.* Fluvius, inquit, non plures, isque uno alveo contentus horti irrigationi dumtaxat inserviebat, & abundè etiam sufficiebat, quia hortus, & compendium sparsarum per vastam Edenem deliciarum erat, sive angustum sacrarium hujus templi magnifici, cui tota vasti terrarum orbis amplitudo atrii vices exhibebat; sed in magnitudine Edenis indefinita plures occurrunt fluvii, qui extra Edenem suas habent scaturigines: quamobrem quid *egressus* illius fluvii significet scire debemus, & inde pendet præcipuum difficillimæ quæstionis pondus. יצא *egrediebatur* multiplices potest admittere expositiones; prima, quæ sponte subit mentem, primum illius fluvii in Edene ortum statuit, & revera מעדן *ex Edene*, & בעדן *in Edene*, non differunt, ut innumeris exemplis probare esset promtissimum; sic Exod. 33: 6. in *monte Horeb* מהר חורב: & Psal. 72: 16. *florebunt* מעיר *in civitate*, unde in h. l. Aben-Esra מעיר כמו בעיר *ex civitate, sicut in civitate*: verùm frustra in Edene quæremus hunc fluvium hoc modo erumpentem, aut scaturientem: מוצא המים *scaturigo aquarum* hujus fluvii, sive Euphratem sive Tigrim Edenem alluentes spectet, in remotiori Armenia conspicitur: attamen quid cogit de prima rerum origine secundùm præsentem statum judicare? Sol nunc genuina est origo lucis, quæ ab ipso ad nos constantes manat; at initio lux solem antecessit, & totum illustrabat orbem, licet nondum extaret Sol; sic nunc haustus diurno calore humor in nubis frigido sinu fit ros primo mane descendens, & plantas irrorans; tunc contrà *ascendebat* אד *ros è terra, & irrigabat universam terræ faciem* Gen. 2: 6. sic potuit in primo rerum exordio, quo omnes creaturæ in statu perfecto productæ sunt, & scaturigines non præcesserunt fluvios suos, primò erupisse ex Edene præ cæteris regionibus menti divinæ obversanti fluvius, qui quoquoversus totum suum illico replevit alveum, & deinde suam à destinata scaturigine habuit propagationem: nihilominus possumus communi rerum ordini verba Mosis commodissimè accommodare; licet enim S. Scriptura dicat *egredi* filios ex sinu materno aut parentibus suis, cùm primùm nascuntur, ut Gen. 15: 4; licet eodem utatur verbo ad surculos, & ramos ex stirpibus ortos significandos ut Jes. 11: 1; & fructus ex vitè immediatè prodeuntes, ut Jud. 13: 14: passim etiam usurpatur de sole, cæterisque syderibus continuo cursu orbem circumeuntibus, & nullum cursûs initium revera habentibus; quemadmodum autem dumtaxat dicuntur oriri respectu modò hujus gentis, modò illius, quia tunc ad earum conspectum perveniunt, sic fluvius in Edene ortus cùm primùm in ea defluens visus est, licet plures regiones antea permeavisset; sol, qui Gen. 19: 23. respectu Lothi Tsoarem ingredientis oriri legitur, priùs Persis, Indis, & cæteris Orientis gentibus ortus suam impertierat lucem; fluvius etiam Tigris aliâ singulari ratione in diversis locis oriri dici posset, quia ipsi familiare est immergi atque ex occultis suis meatibus sæpiùs prodire in lucem teste Plinio lib. 6. cap. 27, & Strabone lib. 6: idcirco ex circumstantiis in reliqua descriptione adhibitis, an ipse, aliusve fluvius sit intelligendus, disquirendum; sic autem pergit Moses.

ומשם יפרד והיה לארבעה ראשים *& inde dividebatur; & fuit in quatuor capita* Gen. 2: 10. totus rei cardo in his vertitur verbis, quæ significant, quòd fluvius ille ortus in Edene, quia in Paradiso Edenis meditullio unus revera incipiebat fluere, post irrigatum modicâ exundatione Paradisum dividebatur,

tur, conjunctasque ad illius fœcunditatem incomparabilem aquas inter diversas mundi regiones partiebatur, ut hoc ipso hunc hortum deliciarum esse cumulum declararet: divisio autem illa quadrifariam facta est, & fluvius ille unus in Paradiso, visus est extra ipsum quatuor diversos alveos implere, atque constituere quatuor flumina distinctis nominibus celebrata; id autem raro occurrit, idcirco tanto cum applausu exceptus Euphrates cum alveis suis post aliquot annorum millia Regum mandato excavatis, qui ad Paradisum non magis pertinent, quàm fossæ numero anni dierum pares Cyri industriâ factæ ad capiendam, ut refert Seneca *de ira* lib. 3. cap. 21. de fluvio vindictam, quem Jacobus Capellus Euphratem dicit, & vult illas ad capiendam Babylonem fossas 360. factas fuisse, *in historia sacra & exotica* ad an. mundi 3460 (quo auctore nescio.) Herodotus enim lib. 1. §. 189. hunc fluvium *Gyndem*, Seneca etiam & Plinius vocant, ille è *Mantienis* montibus per *Dardaneos* in Tigrim ferri etiam scribit; hos quidem Mantienos, Dardaneosve montes designare difficile: attamen Mantianos populos juxta Armenios collocat Mela lib. 1. c. 2. Mantianam etiam paludem in Armenia commemorat Strabo lib. 11. à quibus potuit denominari pars montis Niphatis, quæ fluviis in Tigrim se exonerantibus perennes aquas suppeditat; sanè ibidem etiam urbem *Darnam* apud Ptolemæum lib. 6. cap. 1. legimus; si autem his indiciis stemus Gynde fluvio, quem Cyrus ob absorptum equum mulctare voluit, intelligemus Gorgum Ptolemæi, qui ab illis montibus ducit originem, & juxta illam urbem fluere perhibetur, quemque vado transire maluit è Perside veniens Cyrus quàm rectà petere Babylonem, atque Tigris hujus fluminis, & Euphratis aquis aucti periculosum in hostium conspectu transitum aggredi; neque immerito; longè enim expeditius iter fuit per Gyndem, Tigrim, & Euphratem divisos, quàm in unicum alveum certatim concurrentes.

Itaque his factitiis fluminibus amandatis, genuinos, primigeniosque in debitum ipsis locum reducere, & veram eorum originem manifestè exponere nunc convenit; quod ut accuratiùs fiat observandum est, Mosem in sacræ suæ historiæ contextu sequi ordinem simplicissimum, & ad Lectorum cujuscunque conditionis sexûsve magis accommodatum; universalem creationem orditur à cœlis, qui cæteras creaturas ambiunt, & gradatim descendit ad terram hominis sedem, mundique centrum; ut autem declararet hominis illius gratiâ mundum fuisse conditum, terramque innumeris repletam bonis, sed potiora post probatum ipsius obsequium esse expectanda, paulo post absolutam omnibus numeris illius conformationem deduxit illum in Paradisum, in quem sparsas per totum orbem, quem lustrare non poterat, delicias congesserat: propterea Paradisi illius singularem descriptionem adornat, quo memoria divinæ beneficentiæ conservetur, & situs illius à posteris etiam possit agnosci; quamobrem incipit suam à centro illius Paradisi, & fluvio ob magnitudinem in oculos incurrente, atque cum cæteris regionibus, quoquoversus annectente: idcirco unum esse dicit, & in extremis ejus finibus demum inveniri divisum in quatuor fluvios, quorum duo ab uno latere, duo verò ab opposito latere recedunt; sive, quod idem est, duo flumina in aditu Paradisi conjunguntur, & uno contenti alveo simul placidè fluunt; in exitu autem quasi functi munere ad quod illorum societas requirebatur, iterum conjunctas partiuntur aquas, quas unus paululum, ut priùs declinando in Orientem, alter contrà in Occidentem, tandem in sinum Persicum similiter deferunt, quemadmodum apposita mappa evidenter demonstrat.

Diximus Calvini hanc fuisse sententiam, & hæc illius verba non sinunt dubitare id esse verissimum: *quomodo autem fluvius in quatuor fuerit divisus capita, non obscurum est; duo enim sunt amnes, qui in unum coëunt, deinde abeunt in diversas partes; ita flumen unum est in confluente, duo autem in superioribus alveis sunt capita, & duo versus mare, postquam rursus longiùs dividi incipiunt.* Hanc sententiam deosculatur, & propugnat Scaliger lib. 5. *de Emend.* tempor. *nihil*, inquit, *est apertius hac expositione, quæ etiam fuit sententia summi nostri temporis sacrarum literarum interpretis, quo nihil potest verius nihil doctius dici.* Postea acerbè reprehendit virum doctum, qui obtrudere diversam sententiam conatus fuerat libro paulò post edito; miraturque *divinam doctissimi viri de illis quatuor fluminibus sententiam illius famelicum judicium non explevisse.* Non potuit amplioribus laudibus hæc expositio ornari, & meritò docta, vera, divinaque nuncupatur, quoniam S. Scripturæ omnis veritatis normæ, & divinitus inspiratæ apprimè convenit. Nihilominus sobriæ aviditati superest locus, & ulterioribus disquisitionibus etiam poterit expleri: revera vir magnus Theologicis mysteriis totus deditus noluit in Geographicis difficultatibus diutiùs immorari; quare contentus præcipuas auctorum sententias retulisse suum de iis non fert judicium: imò dissimiles etiam negligit conciliare opiniones, ut cùm sequutus Strabonem lib. 11. scribentem quòd *Tigris delatus Seleuciam ibique se Euphrati jungens cum eo Mesopotamiam facit*, &c. & paulò pòst: *conjuncti autem postquam Mesopotamiam concluserunt alter per Seleuciam, alter verò per Babylonem in Persicum sinum devolvuntur.* Postea non aspernatur hanc observationem Plinii lib. 5. cap. 26. scribentis: *scinditur Euphrates à Zeugmate* 93000. *passuum circa vicum Masicem, & parte lævâ in Mesopotamiam vadit per ipsam Seleuciam, circa eam præfluenti infusus Tigri; dexteriore autem alveo Babylonem quondam Chaldææ caput petit, mediamque permeans, item quam Otrin vocant, distrahitur in paludes.* Ei contrà astipulatur, ad eamque mappam in sententiæ suæ declarationem depictam accommodavit; cernitur enim canalis ab Euphrate in Babylonem deductus, & ab ea tendens per paludes in Persicum sinum, cui tandem Gihon ex Edene egressus socium se præbet: præterea, quia observavit eundem Plinium lib. 6. cap. 28. scribere *Apamiam sitam ubi restagnatio Euphratis cum Tigri confluat:* aliosque auctores eódem reducere omnes fluvios ex Euphrate in totam Babyloniam similiter derivatos, ne iis adversaretur canalem exiguum pingi curavit in unum illum fluvium Paradisum irrigantem, suas conferentem aquas, antequam unus ille fluvius dividi incipiat; hâc autem ratione quintum caput ipsi succrescit: quamobrem ne quinque fluvios pro quatuor habeamus, ut sarta tecta S. Scripturæ auctoritas omnimodè conservetur, utque præcedens expositio cum ipsa penitus quadret, agnoscimus quidem plures fluvios Babylonem & Babyloniam permeâsse secundùm auctorum prædictorum descriptiones; sed propugnamus arte factos esse, & aliàs siccis illis regionibus secundùm Melam curâ Semiramidis immissos Tigrim, & Euphratem; atque flumen Regium Cobaris præfecti diligentiâ perfectum, & multifidos adhuc diversis temporibus excavatos fuisse canales; sed in exordio mundi non extitisse asserimus, quia Babylonia colonis carens irrigatione extraordinariâ minimè indigebat: præterea Gen. 11, 2. primi Babylonis conditores consilium de fundamentis illius jaciendis capiunt in בקעה *lato, & plano campo*; nam ut inquit R. Aben-Esra בקעה ערבה ישרה *bakaa est planicies recta, & æqualis*, oritur à בקע *divisit, & separavit:* neque convenientiùs designari potuit Babylonia solo Euphrate à Mesopotamia sejuncta; non igitur erat plurimis intersecta fluminibus, quæ illam ingenti huic multitudini, quæ unita manere volebat, ingratam reddidissent.

Cùm

Cùm nondum esset fluvius Regius, Apamia etiam non erat, *sub qua* τοῦ βασιλείου ποταμοῦ πρὸς τὸν Τίγριν συμβολὴ *Basilii fluvii cum Tigri fit commixtio*, inquit Ptolemæus lib. 5. c. 18. quia ab illa commixtione nomen habet; nam אפמיא *Apamia aquis circumdatam* significat, & revera ab uno latere circumdabatur aquis fluvii Paradisum alluentis, & ab altero excipiebat fluvium Regium, qui legitimo domino acceptas restituebat aquas: scilicet אפף & contractè אף apud Ebræos, & Chaldæos idem est ac *circumdedit*, & מיא in plurali emphatico, *aquæ*.

Verùm enimverò licet fluvius ille unus ambiens Apamiam, & excipiens Regium flumen post longum intervallum infrà demum dividatur, & duos alveos incipiat occupare, non debemus existimare sic ab initio contigisse, clamat enim ipsa ratio alveum in quem duo ingentia flumina irruperunt diu non potuisse illa continere; continuit igitur illa dumtaxat quamdiu Paradisi amœnitati conveniebat alveum ad extrema labra repleri, ut ejus superficiem penitus æquaret, & plantas, arbusta, arbores, cæteraque ornamenta horti commodiùs irroraret; post exhibita autem illa, quæ Providentiam Dei ad hominem beandum propensi demonstrabant, officia, debuit spontaneo impetui relinqui; idcirco fluvii societate ad breve tempus necessariâ diremptâ, in diversas partes statim abierunt, diversosque canales revocatis aquis iterum repleverunt: sed tandem interceperunt maximam hujus fluvii è duobus coalescentis aquarum partem canales suprà commemorati, minimamque ex agris sitibundis postea restituerunt; inde est quòd fluvius pristino destitutus impetu languidiùs cœpit fluere, & vix unum implens alveum coactus est novas longiori decursu colligere aquas antequam novo indigeret alveo, aut illum posset occupare: quamobrem novus ille alveus etiam non semper sibi constat, & duplex ille fluvius unico ostio quandoque cogitur Persicum sinum adire, ut modò videbimus. In præsentiâ enim expedit sigillatim considerare quatuor fluvios à Mose designatos, quia si discreparent ab expositione proposita illam funditus everterent; contrà ingens ei pondus accedet ab eorum in eundem scopum collimantium consensu.

שם האחד פישון *nomen unius* sive *primi Pison*: Græcis Interpretibus Φισῶν & Φεισῶν: Scaliger l. c. πλημμύραν sive *paludosum* ob ingentes, inquit, quas efficit paludes, interpretatur; à פוש *crevit*, & *auctus est* derivat, vel à פשה ejusdem significationis: Rabbini cum Versione Arabica, quæ pro *Pison* habet אלביל *Nilum* solent intelligere, voluntque sic dici quòd ejus aquæ exundantes ascendant per Ægyptum, & illam irrigent, quo sensu hoc verbum usurpari observat R. Salomo Jarchi Habac. 1: 8. פשו פרשיו *effunduntur equites ejus*, &c. addit pòst magnum Theologum ducem suum Scaliger illo nomine designari *fluentum Orientale*, quod scilicet, post irrigatum hortum, & partitas cum socio aquas, relicto ipsi latere occidentali in oppositum secedebat, circa Apamiæ sedem, ut verisimile; quia declivis debuit esse locus, ut in eum ex humili demissaque Babylonia descenderit fluvius Regius; loca autem declivia cadentibus ex alto aquis pondus, & robur addunt, atque eas ad novos alveos excavandos reddunt validiores. In hoc aquarum divortio novum sententiarum Scaligerum Calvinumque inter & Bochartum occurrit divortium, quod enim Orientale illi fluentum nuncupant, hic Occidentale esse affirmat, ut literis jam citatis patet, scribit enim: *fundamenta eorum sunt valdè caduca; collocant enim regionem Cus & Guihon intra Tigrim, & Euphratem, ultra autem sunt; contrà Pison ultra, qui intra est, unde eorum expositio plurimis erroribus est obnoxia.* Utinam sua exposuisset argumenta! Sed exprimit dumtaxat ardentissimum, quo flagrabat desiderium duos componendi libros, quorum unus erroneas circa hoc argumentum opiniones refutaret; alter astrueret sententiam suam, quam tot rationibus poterat munire, ut non dubitaret, quin omnes veritatis amatores libenter ipsam amplexarentur.

Nostrum est ex ejus scriptis, & rationibus ab ejus sententia emanantibus quædam componere argumenta; primùm autem ipsa Pisonis etymologia à Scaligero probata suppeditat; nam Occidentalis fluvius ex Apamia regionibusque Chaldeæ inferioribus in sinum Persicum descendens revera expatiatur, & exundans vicinos occupat campos, facitque λίμνας, καὶ ἕλη, *lacus, & paludes*, inquit Strabo lib. 16. & paulò pòst addit Alexandrum, stagna illa ab effuso in varias fossas fluvio facta lustrâsse, magnamque curam adhibuisse μὴ τὴν Ἀραβίαν δυσείσβολον τελέως ὑπὸ τῶν λιμνῶν ᾖ, ἢ καὶ τῶν ἑλῶν ἀποτελεσθῆναι *ne Arabia omnino difficilis efficeretur ingressu ob lacus & paludes*: tali curâ non indiguit oppositus fluvius. Plinius etiam lib. 6. cap. 24. de illis *Euphratis paludibus* mentionem facit; & antea lib. 5. cap. 26. post irrigatam Babylonem, & Otrin distrahi *in paludes* dixerat: in re adeo manifesta pluribus testimoniis non est opus; sed obiter observandum, quòd fluvius ille qui *Pison* ob aquas immodicè profusas dicitur, etiam primum Euphratis nomen, quod ante suam cum Tigri conjunctionem, obtinebat, etiam post divortium ab illo factum conservat, sicut Tigris, ut mox patebit; quare non licet dubitare duos illos fluvios ob diversam suam dispositionem in quatuor capita à Mose dividi: non debeo tamen prætermittere Arrianum, qui l. 7. de expeditione Alexandri scribit quòd Εὐφράτης μετέωρός τε ῥεῖ καὶ ἰσοχείλης πανταχῇ τῇ γῇ, καὶ διώρυχές τε πολλαὶ ἀπ' αὐτοῦ πεποίηνται, *Euphrates altior fluit, & ubique ripas terræ vicinæ exæquans, multi alvei ex eo fiunt*: addit quosdam ex iis esse perennes campos irrigantes, alios arte incolarum cùm utilitas requirit fieri; ita hic fluvius *Phison* sive *diffusus, & longè latéque expansus* tunc potest dici. Diversus Tigris Orientale littus alluentis status ibidem describitur; καθότι οὐ καταναλίσκεται αὐτοῦ οὐδὲν ἐς τὴν χώραν; ἐστι γὰρ μετεωροτέρα ἡ ταύτῃ γῆ τοῦ ὕδατος, *quandoquidem nihil ex eo flumine in terram vicinam effunditur, nam est terra quam alluit altior ejus aqua*; non igitur expatiatur, neque superat ripas ut vicinos agros inundet, Phisonisque nomen mereatur; sed primum Tigris nomen conservat nonnunquam Orientalis ille alveus, ut cum Phisone nullam habeat convenientiam.

Alterum argumentum Moses suppeditat addendo: הוא הסובב את־כל ארץ החוילה: *iste* (fluvius Pison) *circumit totam terram Chavilæ*: non est opus observare nondum hanc regionem Chavilæ nomen habuisse, sed per anticipationem sic dici à Chavila, qui illam occupavit, ita ut Mosis tempore ab ipso adhuc, denominaretur; hoc sponte patet, & in omnibus ferè locorum denominationibus observatur; ad propositum nostrum magis convenit observare duos viros hoc nomen habuisse, & utrumque gentis celebris auctorem extitisse, quorum unus Chusi filius, de quo Gen. 10: 7. sedem habuit in extrema Arabia Deserta versus Babyloniam, ut probat Bochartus in Phaleg lib. 4. cap. 11. alter autem à Semo oriundus per Jectanem Gen. 10: 29. incoluit partem Arabiæ Fœlicis ad Mare Rubrum extensam, ut videre licet apud Bochartum in Phal. lib. 2. cap. 28. quamobrem prior Chavila Babyloniæ contermina, à Pisone, ut Babylonia ipsa alluitur: altera etiam ad ipsum angulo suo Orientali proximè accedit, & Arabica gens, quæ vaga est, sedesque fixas raro servat, potuit facilè cognomini conjungi, & fines suos ad illum fluvium promovere; sed neutra ad ulteriorem alveum accessit, neque ullo modo fluvius

vius orientalis illam circuire potuit; cùm ipsa magis, quàm occidentalis fluvius, ad occidentem vergat.

3. In Mosis descriptione sequitur אשר־שם הזהב *in qua inest aurum:* Susiana autem, cujus occidentale littus fluvio orientali ex Edene orto alluitur, auro dives ab auctoribus non describitur: sat accuratè describit illam Strabo lib. 15. Plinius etiam, qui auriferam non dicunt; contrà Plinius lib. 6. cap. 28. de illa agens, & præcipuis ejus oppidis scribit: ibi *mortalium soli aurum in odio contrahunt, id defodiunt, ne quo cui sit in usu*; auriferæ enim regiones, brevi didicerunt aurum non esse odio habendum ex aliarum gentium commerciis, quæ in vicem auri res quasque utilissimas detulerunt: ne autem aliquis credat odium illud ex metu, ne aurum hostes invidos excitaret, ortum, Solinus de Babytace illius gentis oppido scribit: *in qua mortales universi odio emunt hoc genus metalli, & abjiciunt in terrarum profunda; ne polluti, ejus usu, avaritiâ corrumpant æquitatem*, &c. cap. 58. sic enim cum auro sponte innato emptitium coacervâssent, periculumque auxissent: quod verò spectat Chavilam, & regiones Arabicas fluvio occidentali proximas auro eas abundâsse constat, unde Arabia absolutè dives nuncupatur, ut ob aromata beata. Quamobrem regina Sabæ ex Arabia tantam auri copiam ad Salomonem attulit, & tot auri talenta idem Salomo, tributi nomine, ab Arabiæ regibus negotiatoribusque accepisse legitur 1. Reg. 10. & 2. Chron. 9. David etiam in benedictionibus Salomonis aurum Sabæ pollicetur Ps. 72: 15. Ut autem ad Havilam propiùs accedamus in Arabiæ descriptione Plinius lib. 6. cap. 28. commemorat *littus Hammæum, ubi auri metalla*, quod ad sinum Persicum erat situm: si quis plura testimonia auriferarum Arabiæ regionum optat habere, consulat Phaleg lib. 2. c. 27. monebo tantùm Dionysium Alex. in Perieg. vers. 951. testari ὄρεα ἢ χρυσῷ *montes* Arabiæ in *primis auro* abundare, montes autem Arabiæ Felicis, ut etiam Desertæ, Havilam quodammodo cingere; etiam vers. 954. observat quòd:

---- ὑπὲρ κλιτὺν [vel ὑπὸ κλιτὴν] λιβάνοιο
Ἀφνειοὶ ναίουσιν ἐπωνυμίην Ναβαταῖοι
Ἄγχι ἢ χαβλάσιοί τε.

Ultra declivitatem (vel sub declivitate) *Libani habitant divites Nabatæi, & Chablasii prope*, hi autem Chablasii divitibus Nabatæis adjuncti, sunt Havilæ incolæ, indifferenter enim, & prima hujus nominis litera per simplex H vel per Ch. redditur sæpe etiam omittitur; postea V in B, quod passim fit, permutatur, unde eosdem Chaulotæos vocat, & inter Nabatæos, & Agræos similiter collocat Strabo lib. 16. paulò antè etiam dixerat has gentes ab Ægyptia Heroum urbe versus Babylonem extendi, & ad recessum Persici sinûs pertingere, quod confirmat hanc gentem à Pisone fluvio occidentali allui.

4. וזהב הארץ טוב *& aurum hujus terræ bonum*, quod Arabiæ convenit præ cæteris regionibus, nullum enim Arabico auro præstantius; quamobrem ab Arabica voce דהב *aurum*, *Debas* populos dici, quasi aureos, vult Bochartus, quòd teste Strabone lib. 16. ῥεῖ ποταμὸς δι' αὐτῶν ψῆγμα χρυσοῦ καταφέρων *fluit per eos fluvius, qui auri ramenta defert*; quod suo calculo confirmat (apud Photium cod. 250.) Agatharchides lib. 1. de Mari Rubro cap. 48. additque οὕτω σύνδηλον τὴν δαψίλειαν ἔχων, ὥστε τὴν ἰλὺν τὴν πρὸς ταῖς ἐκβολαῖς συνηγμένην πόρρωθεν ἀποστίλβειν, *tam conspicua ubertate, ut limus ad ostia congregatus procul inde rutilet*, &c. & cap. sequenti de Alilæis, & Casandribus conterminis: τὸν μὲν τοι χρυσὸν ὀρύσσοντες ἐν τοῖς πλακώδεσι τῆς χώρας ὑπονόμοις εὑρίσκουσι πολὺν; οὐ συντηκόμενον μετ' ἐπιστήμης καὶ τέχνης, ἐκ τοῦ ψήγματος, ἀλλὰ τὸ αὐτόματον; καλούμενον ἢ διὰ τὸ συμβαῖνον, παρ' Ἕλλησιν ἄπυρον; οὗ τὸ μὲν ἐλάχιστον ἔχει μέγεθος πυρῆνος, τὸ δὲ μέσον μεσπίλου, τὸ δὲ μέγιστον ὥστε βασιλικοῖς παραβάλλεσθαι καρύοις. *Aurum sanè qui effodiunt, in latis terræ cuniculis magnâ copiâ inveniunt; non liquefactum arte & industriâ aurum; sed sponte natum, quod ab eventu ignis expers Græcis dicitur; hujus autem minor amplitudo, æquat olivæ nucleum; media mespillum, & maxima nucem Regiam*, &c. Sic patet maximâ copiâ in illis regionibus produci aurum, cùm sponte è terræ sinu erumpat, & flumina cum aquis volvant aurea ramenta; adeoque incolis vile fuerit, ut æri triplum auri, ferro autem duplum, & argento decuplum rependerent, ut ex Diodoro Siculo, & Strabone cum Agatharchide reconciliato etiam probat Bochartus loco laudato; idcirco eruditè observat, Casandres à Ptolemæo & Stephano Cassanitas, & à Diodoro Gasandes dici, servatâ in tanto discrimine Ebraica origine à חסן *thesaurus*, quasi ob tantas divitias ab omnibus κατ' ἐξοχὴν *thesaurariorum* elogium obtinere mererentur; mutatio enim C. in G. nullius est momenti; cùm constet C. respondere τῷ gimel Ebræorum & τῷ gamma Græcorum, eundemque locum illud in nostro alphabetho, ac hæc in eorum alphabethis obtinere; quin Bochartus ibidem probat suum Ophir habuisse Arabiam, & quicunque sedulò ejus argumenta pensitabit, animadvertet solida esse; sed ad scopum inprimis spectat auri Arabici præstantia; ex S. Scriptura autem constat Ophirinum aurum, ut purissimum, & pretiosissimum semper proponi: quamobrem regina Salomonis uxor in Ps. 45: 10. quo magnificæ ejus nuptiæ describuntur, est auro Ophirino ornata, & Paraphrastes Chaldæus, qui mysticè exponit, & hâc sponsâ legem intelligit, vult exaratam fuisse באובריזין דמן אופיר *literis ex obryso Ophiris*; obrysum enim est aurum præstantissimum, unde Plinius lib. 33. cap. 3. *aurique ignis est, ut simili colore rubeat, quo ignis; atque ipsum obrysum vocant*, &c quare Isidorus sic putat dici, *quòd obradiet* splendore auri optimi; ęquè est verisimile obrysum dici ob risum, quem possessoribus excitat, non eget enim y Gręco vox Latinę originis: sed cùm illud *y* sit *u* Gręcorum, probabilius est hanc vocem ab *obrussa* formari, nam, *obrussa* τὸ δοκιμάζον τὸ χρύσιον *experimentum auri*, ut in Glossis legitur; unde ad cętera experimenta transferunt auctores; sic Cicero vult sermonem expurgari *ad obrussam*, & Plinius Epist. 13. de certaminibus, quibus animus probatur, *hæc*, inquit, *ejus obrussa est*, & *ad obrussam*, cessit in proverbium ad significandum examen severissimum; idcirco aurum obrysium vel obrussium erit omnium purissimum; propterea Nero exigebat aurum obrysum Suet. in ejus vita cap. 44. & in codice Imperatores Gratianus, Valentinianus, Theodosius, Arcadius, & Honorius *solidorum obrysatorum* faciunt mentionem: attamen, quia obryzati etiam dicuntur, origo potest etiam inveniri in verbis ὀβρύζειν, & βρύζειν, quę magnus Salmasius in Solin. p. 1080. observat significare *spumam emittere*, hâc ratione ὄβρυζος erit aurum coctione sępius repetitâ expurgatum, secundùm sententiam Scholiastis Thucydidis lib. 2. pag. 110. de simulachro Minervę habente quadraginta pondo talentorum auri ἀπέφθου *excocti*, sic hoc aurum explicat: πολλάκις ἑψηθέντος, ὥστε γενέσθαι ὄβρυζον, id est, *sæpius cocti ut fieret obrysum*, cui suffragatur Etymologicum magnum in voce Βάσανος de lapide Lydio: ἐν ᾗ δοκιμάζεται χρυσὸς κἄντε ὄβρυζος, κἄντε κίβδηλος ᾖ. *In quo fit experimentum auri, an sit obrysum, an spurium.* Verùm enimverò nativam exhibet originem lingua Arabica, quę אברין *abrizon* vel obrizon vocat; est enim *a* quoddam in omnibus linguis, quod ad o proximè accedit; hoc autem nomen formatur à ברן *prodiit in lucem*, & *manifestatum est*; designatque

[d] optimè

optime aurum illud quod ſponte prodit è terra, & abſque ulla arte, ſed proprio ſplendore pretium ſuum declarat, eſtque *ἀκήρατον ab omni ſcoria expers:* neque mirum Arabicam habere denominationem, cùm in Arabia creſcat, & in Arabia primò innoteſcere potuerit. Quin Ophirium ipſum eandem habuit originem; Bochartus enim in Phaleg lib. 2. cap. 27. probat duplex fuiſſe Ophir; unum in India recentius, & Salomonis ævo dumtaxat celebratum; alterum verò antiquius in Arabia, cujus Job inter antiquiſſimos auctores numerandus, & Arabs aut Arabum vicinus aliquoties meminit, & ſemper aliis auri ſpeciebus præfert, ut cap. 22: 24. & 28: 16. quod Grotio olim ſuboluiſſe conſtat ex hac ejus in 1. Reg. 9: 26. annotatione, quâ Ophir ex communi ſententia in India ſitum dicit, & ſubjungit: *cogitemus tamen an fortè non in Indiam uſque iverint naves Phœniſſæ, & Judaicæ; ſed ad oppidum adſitum Arabico ſinui, quâ is ad Oceanum ſpectat, quod Aphar vocat Arrianus, Plinius Saphar, Ptolemæus Sapphara, Stephanus Sapphirinam, ut Indi nempe ſuas res huc attulerint, inde autem petierint longiùs ab India abſiti.* Ex his ejus ultimis verbis patet non obſervâſſe hanc regionem auri eſſe feracem, quare non potuit affirmatiùs loqui, quia Aphar à mari diſſita merces maritimas non poterat commodè excipere, & diſtrahere; proptereaque neceſſariis ad celebre emporium conditionibus ipſi videbatur deſtitutum; ſed ſi auriferum fuiſſe noviſſet, minimè dubitâſſet genuinum eſſe Ophir; quia nullæ locorum difficultates auri cupidos valent remorari: quin ipſa in hoc nomine ſcribendo diverſitas manifeſtè demonſtrat, auriferæ regioni in S. Scriptura celebratæ convenire; ut enim pars *auctorum Aphar* vocat, & alii *S* præponunt, & *Saphar* dicunt; idem accidit Ophir in S. Scriptura celebrato ſemper abſque S initiali. At Joſephus de Indico Ophir ad quod Salomonis Claſſis tendebat loquens lib. 8. cap. 2. Σωφίραν vocat, & 70. Græci Interpretes etiam S conſtanter præponunt ut 1. Paral. 29: 4. Job. 22: 24. & 28: 16. Jeſ. 13: 12. 1. Reg. 10: 11. & paſſim, ubi legitur σωφὶρ vel σȣφὶρ; neque malè illud U additur, nos enim deducit ad originem regionis Arabicæ nominis in illa requirendam, Arabicè autem ופר *auphara* ſignificat *copioſus, & dives fuit & אופר auphar copioſus*, & *abundans*; neque meliùs potuit deſignari regio tantis repleta deliciis, ut aurum puriſſimè ſponte ex ejus ſinu erumperet, & in ripis fluviorum inveniretur: ad S præpoſitum quod ſpectat, non debet ullum faceſſere negotium, quia non rarò ad deſignandam blæſam & ſuavem aſpirationem ſolet in Latinis etiam vocabulis addi: ſic ab *ἐρῶ ſero*, id eſt, *loquor*, à quo ſimplici *diſſero*, *aſſero*, &c. compoſita, ut ab *εἰρμὸς ſermo*, &c. quare nonnullæ etiam voces Latinæ cum illo S præpoſito, vel abſque eo ſunt indiſcriminatim: nam, Egeſta urbs ab Ænea condita, & ab Egeſto Egeſta nuncupata, poſtea Segeſta dicta eſt teſte Feſto: idem antea ſcripſerat: *Seſopia in Augurali & Saliari carmine appellantur, quas aliàs Eſopia, pro ſedibus dicere habemus nunc adhuc in conſuetudine*; malui antiquiſſima illa ex veteri auctore exempla referre, quàm plurima ex recentioribus.

Sponte autem agnoſcimus poſſe reſponderi, quòd iſta omnia licet vera parum propoſito noſtro inſerviant; quódque revera conſtat eſſe in Arabia varias regiones auri præſtantiſſimi feraciſſimas, & aurum illud poſſe ab ipſa copia dici *Ophir*, & etiam denominaviſſe metropolim Amphiritarum, aut ſecundùm Stephanum etiam inſulam, atque meruiſſe haberi pro exemplari præſtantioris auri; unde arte, & induſtriâ expurgatum perfectiſſimè, eodem nomine demum inſigniri poſſit; hæc inquam omnia non prodeſſe Chavilæ ſterili & auri vacuæ, quam *Piſon* circuire debuit, in quo totus rei cardo vertitur: benè eſt, difficile enim non erit huic difficultati ſatisfacere; quia in confeſſo eſt apud omnes, Aſiam ferè totam in Semi poſſeſſionem ceſſiſſe, jam verò certum eſt quòd ſi in æquas inter ejus liberos partes diviſa fuiſſet, Chavila quartus ab ipſo totam Arabiam potuiſſet jure obtinere, & conſequenter regionem à Mari Rubro, cui regiones auriferæ proximè adjacent, ad Piſonem fluvium à ſe denominare. Præterea Bochartus evidenter probavit omnes Joctanis liberos in Arabia fixiſſe ſedes; & cum Chavila ex eis uno illam occupâſſe, & inter ſe diviſiſſe poſt S. Scripturam Gen. 10: 30. quid impedit quominus totam à ſe denominaverit, quemadmodum Mitſeraim filius Chami toti Ægypto, Aram Semi filius toti Syriæ, & Aſſur Aſſyriæ meliorem Aſiæ partem comprehendenti nomina ſua impoſuerunt? Sanè non licet dubitare quin illi, qui primi vacuas regiones occupârunt, iis totis ſua impoſuerint nomina, cùm id ſupradicta exempla teſtentur, non minus autem evidens inter primos, qui terras occupârunt Chavilam annumerandum, cum terra ab ipſo dicta Paradiſi limitibus, ut tempore Moſis adhuc notiſſima, adhibeatur, quo ipſi innoteſcerent: itaque probabile eſt Chavilam fratribus ducem ſe præbuiſſe, & propterea nomen ſuum primæ regioni è Babylonia exeuntibus occurrenti impoſuiſſe, non tamen in ea ſemper manſiſſe, ſed ad intimam, & remotiorem etiam oram penetrâſſe, ut omnibus ejus opibus frueretur, ſicque illud ſenſim ad Mare Rubrum extendiſſe juxta Scebam, & Ophirum fratres ſuos, qui neceſſariis propriæ familiæ limitibus contenti eis etiam ſolis nomina ſua dederunt, & præoccupatam à Chavila totius regionis denominationem reliquerunt. Liceret etiam ſuſpicari alteram Chavilam Chuſi filium exemplo Nimrodi fratris primæ Monarchiæ auctoris, & ejus armis fretum totam illam regionem ſubegiſſe, ita ut ea ſimul venerit in poteſtatem Nimrodi, & fratris ſub ejus auſpiciis militantis nomen admiſerit: ſed conjecturis quantumvis probabilibus inniti nolumus, & hiſtoriam requirimus teſtem, quæ in primis illis gentium diviſionis temporibus eſt valdè confuſa: nihilominus in fabuloſis Bacchi victoriis res à Nimrodo geſtas omnes agnoſcunt, & ipſa nomina etiam convenire patet; nam Bacchus eſt בר־כוש *Bar chus*, id eſt, *Chuſi filius*, R in ſequentis C ſonum, & ſpeciem tranſeunte, & viciſſim Bacchus à Græcis nuncupatur Νεβρώδ, quod ipſum eſt *Nimrodi* nomen in Verſione Græca 70. Interpretum: jam verò Nebrodes ille, ſive Bacchus in Arabia primam exercuit auctoritatem, idcirco in ea natum poëtæ dicunt, uno contentus ero Dionyſio Perieg. qui myrrhâ, calamo odorato, caſiâ, & thuris honore fragrare docet, quia

—— ἀνὰ χθόνα λύσατο κείνην
Ζεὺς αὐτὸν Διόνυσον ἐυρμαφέος παρὰ μηρȣ̃.

In terra illa Jupiter ipſum Bacchum ſolvit à benè ſuto femore; conſulatur Scholiaſtes: in ea etiam primò dominium exercuit; unde Ovidius ad ipſum Faſt. 3. *Cinnama tu primus, captivaque thura dediſti:* opera fratris *Chavila*, cujus nomen Arabicum ſatis convenit; nam הולי *egregium adminiſtratorem* ſignificat; quare Græci per Ἀριαῖον *bellicoſum* expoſuerunt, quia generoſe geſſit res fratris, & cum Arabibus ſuis utiliſſimam ad Babylonicum imperium conſtituendum præbuit operam, quod teſtatur Diodorus Siculus libro 2. ſcribit enim quòd Nimrod, quem ſub nomine Nini filii deſcribit, Ἀριαῖον βασιλέα τῆς Ἀραβίας *Ariæum Arabiæ Regem* habuit ducem, & promotorem, atque tandem hunc τὸν δυναςεύοντα τῶν Ἀράβων παραλαβὼν ἐςράτευσε μετὰ πολλῆς δυνάμεως ἐπὶ Βαβυλωνίοις. *Dominatorem Arabum ſocium adhibens cum vi maxima belligeravit contra Babylonios, eos ſubegit, & longè latéque per Aſiam imperii ſui fines protulit.* Sic res debuit eſſe, nec potuit aliter ſe habere, quoniam Moſes Chuſi filium nuncupat Nimbrodum, quia cœpit

omnium

omnium primus in patriam auctoritatem insurgere, & Noachi avi justum regimen, & statuta violare; si qua enim antiquis traditionibus fides Chamo & ejus posteris Africa sola fuerat in hæreditatem assignata: quâ non contentus Semi portionem invasit, Ninum condidit, Assyrios pedetentim oppressit, & in sceleris societatem adduxit Patruum Chanaanum, qui subactæ Chananitidi suum imposuit nomen, & hoc jure illam possedit, donec Israëlitæ postliminii jure, & Dei Præsidis munere ad Semi posteritatem revocârunt; sic Havilam fratrem in Joctanis posteros Arabiæ legitimos possessores immisit, qui Patruum imitatus in signum victoriæ illam à se similiter denominavit, & ambo postea unitis cum Nimrodo viribus primam sub ipso composuerunt Monarchiam: sic tota Arabia tunc Havila potuit nuncupari.

5. שם בדלח ואבן השחם *ibi Bdolach, & lapis Soham.* Id est, *in illa Arabiæ parte, quam fluvius Pison alluit*, secundùm sententiam nostram, & rei veritatem; modo genuinus horum duorum verborum sensus pateat, qui diversa interpretum sententiâ ferè obruitur: nam Bdolach redditur à 70. Interpretibus ἄνθραξ *carbunculus*, sive gemma prunam micantem referens: at non sibi constant; nam Num. 11, 7. reddunt κρύσαλλον *crystallum* Chaldaicæ Paraphrases & Syrus Ebraicam vocem retinuerunt, Vulgataque habens bdellium: nisi velimus existimâsse eo gummi odoratum, translucidum & amarum, quod ex arbore nigra, magnitudine oleæ, folio roboris, fructuque caprifici colligitur secundùm Plinium lib. 12. cap. 9. significari, tunc enim à cæterorum Interpretum sententia penitus recederet: Persica Tawsii Versio habet בלור *bolor*; volunt autem Lexicographi transponi literas, & beryllum lapidem pretiosum, de cujus diversis speciebus videndus Plinius lib. 37. cap. 5. esse intelligendum; sed eadem vox legitur in Arabica Apocalypsis Versione cap. 18, 13. pro *cinamomo*, & potuit pretiosus ille frutex designari: Arabs denique rerum ad patriam suam pertinentium peritior reddit אללולי *allouli unionem, & margaritam* à לאלא *lala fulsit*; quæ interpretatio convenientissima videtur, quia Numer. 11, 7. manna globosum quoad figuram assimilatur semini rotundo coriandri, & quoad speciem candidam, & lucidam τῷ *Bdolach, unioni* eximio candore suo fulgenti; quamobrem idem Arabs ibi etiam habet אללולי *uniones*, ad quorum splendorem manna accessisse existimat; ipsi Thalmudistæ in *Joma* describunt manna עגול כגידא ולבן כמרגלית *rotundum ut Coriandrum, & candidum sicut Margaritam*; mitto plurima alia testimonia interpretationem hanc confirmantia, quæ videri possunt in Hieroz. part. 2. lib. 5. cap. 5. Insignem locum iis dumtaxat addam ex Targum Ben-Uziel in Gen. 6, 16. ubi de fenestra arcæ, quæ ab effectu, צהר *lumen* vocatur, & Noacho faciendum imperatur, sic autem paraphrasticè reddit: אזיל לפישון וסב מתמן יוהרא ותשויניה בתיבותא לאנהרא לכון, *ito ad Pison, & inde sumito Margaritam & pones ipsam in arca ad lucendum vobis.* Ubi Margarita illa ab ipsa luce etiam nuncupatur: neque licet eâ gemmam intelligere, non verò unionem; quoniam Lament. Jerem. 4, 7. adhibetur ab eodem Chaldæo Interprete ad significandum פנינים *uniones*, qui ibidem etiam non tantùm lucent, sed אדמו *rubent*: nempe Plinius ipse lib. 9. capite 35. *Sole rubescere* observavit, & *cœli eis majorem societatem esse quàm maris, inde nubilum trahi colorem, aut pro claritate matutina serenum*, dixit: sed nihil mediocre placet Rabbinis, & amant inprimis magnificè loqui de iis, quæ Deum auctorem habent, quare non est mirum si Plinii expressiones paulò superent, unionibusque inauditum attribuant fulgorem.

Soham in diversas sententias similiter partitur auctores, paraphrastæ Onkeloso est בורלא *Beryllus* ad Smaragdos viriditate lætâ accedens, licet varios simul admittat colores, ut docet Plinius lib. 37. cap. 5. Syrus Chaldæo suffragatur: Persa vocem Ebræam retinuit: 70. autem Græci Interpretes λίθον πράσινον verterunt; qui lapis πράσιος etiam dicitur & πρασίτις, quia viriditate suâ porrum refert; de quo sic Theophrastus lib. de lapidibus πρασίτις αὕτη δὲ ἰώδης τῇ χρόᾳ *prasius qui est æruginosi coloris*, rubigo enim in ære virescit; unde Plinius lib. 37. cap. 8. *Viridantium sunt plura alia genera; vilioris est turba Prasius*, ejusque plura genera postea refert. Sibi autem non constant hi Interpretes, & Exod. 25, 7. & 35, 8. idem nomen reddunt λίθους Σαρδίου aut Σαρδίους: *Sardam*, & Sardonychen Plinius vocat l. 37. c. 7. & testatur *primùm Sardibus repertam, sed laudatissimam circa Babyloniam, cùm lapidicinæ quædam aperirentur hærentem in saxi corde* inventam: Exod. 28, 9. λίθους Σμαράγδου, & 35, 27. & 39, 6. Sed paulò pòst in descriptione rationalis *Soham* est medius inter eos, qui quartum ordinem lapidum pretiosorum componunt, & reddunt βηρύλλιον; al. βηρύλλιον: denique Ezech. 38, 13. Σάπφειρον: superest Arabs, qui solet reddere בלור, quam vocem volunt transpositione literarum ex Beryllo formari, ut suprà observavimus, & sic suffragabitur Chaldæis, & Syro Interpretibus: contrà Latinus Interpres Onychen constanter vertit, neque Bochartus repugnat, licet enim suam expressè non dixerit sententiam; attamen Hieroz. part. 2. l. 5. cap. 5. probat Bdolach non esse Crystallum, aut lapidem pretiosum, quia à Mose distinguitur à lapide Soham; quod non fieret, si uterque lapis esset; additque Soham esse Beryllum, aut Onychen, & ab iis propterea distingui debere. Jam verò certum inter tot, & tam diversas sententias judicium ferre difficile est; si tamen consideremus lapillos illos in fodinis inter metalla, saxaque eodem modo gigni, atque inveniri, animadvertemus affines esse, & ejusdem ferè speciei, cùm secundùm plus aut minus soliditatis, inditique coloris plures dumtaxat differant; immò quidam ex aliis fiunt teste Plinio lib. 37. cap. 5. scribente, *in Cypro inventum ex dimidia parte Smaragdum, ex dimidia Jaspidem nondum humore in totum transfigurato*, & quod mirabilius: οἱ δὲ καὶ ἐν ἑτέροις εὑρίσκονται διακοπτομένοις *nonnulli inveniuntur in aliis dum cæduntur:* inquit Theophrastus lib. de lapid. quamobrem plurimi possunt diversis nominibus distingui qui revera iidem sunt, exiguisque qualitatibus dumtaxat discriminantur: sic Onyx, & Sardæ *dividuæ ex eodem nomine*, ut cum Plinio loquar, quia Sardonichæ etiam nuncupantur, quasi Onychus Sardibus inventi, & idcirco *Sardæ* etiam simpliciter dicti: Smaragdi à Beryllis similiter vix differunt, & Plinius lib. 37. cap. 5. post varia Smaragdi genera accuratè explicata scribit: *eandem multis naturam habere Berylli videntur*: præterea hi, & illi tot diversis coloribus inter se distinguuntur, atque dotibus, ut vix ab aliis, quàm à suis multiplicibus speciebus manifestiùs discriminari valeant; quamobrem ipsi artifices convenientia ipsis nomina vix possunt declarare, quanto minus S. Scripturæ Interpres ejus sensui, & divinis mysteriis præcipuè intentus: neque etiam omnino constat an singularem aliquem lapillum proprio nomine designare voluerit Moses, an generaliter pretiosos lapillos, ut altero uniones, & gemmas præstantiores significaverat; sanè Josephus lib. 3. cap. 8. vocat duos Lapillos Aaronis humeris impositos Σαρδόνυχες, iis nomen *Soham* exponendo, & paulò pòst אדם *odem* primus duodecim lapillorum nominibus Patriarcharum inscriptorum ipsi etiam est Σαρδόνυξ, licet non potuerit ignorare diversa in S. Textu esse nomina, & hoc à rubedine compositum, unde à Græcis πυρωπὸς, & à Latinis *carbunculus* similiter nuncupatur, ut ab Interprete Arabe ibi אחמר *Ahmor*, & à Davide de Pomis Judæo Ital. *Rubin*, eodem omnino sensu. Commentatores Ebræos referre supersedeo, quia in illum locum Exod.

 28, 17.

28: 17. ingenuè R. Aben-Esra agnoscit nullas haberi de illis gemmis traditiones, & pro libitu exponi; sed sat lucis præcedentes observationes ad institutum nostrum impertiuntur.

Siquidem probare nobis dumtaxat incumbit, quòd *Pison* est fluvius, qui alluit Babyloniam, & Orientalem Arabiæ partem post suum ab Edenis Paradiso egressum, ex eo quòd ad ejus latus occidentale Bdolach, & Soham reperiantur; jam verò multis argumentis patuit *Bdolach* significare uniones, & *Soham* lapides pretiosos, *Beryllum* nempe, aut *Smaragdum*, aut *Sardonychen*, aut *Prasium*, *Saphirumve*; nunc autem nullo id negotio demonstrabimus, cùm primam partem præstiterit ipse Bochartus Hieroz. part. 2. lib. 5. cap. 5. nempe *Bdolach* significare *uniones*, & *margaritas*, qui in conchis concipiuntur, formantur, & inveniuntur; obiterque etiam ostendit conchas illas esse frequentes, & celebratissimas in faucibus sinûs Persici, ad quas se exonerat alveus ille occidentalis fluvii è Paradiso exeuntis, quem Pisonem dicimus; nam ob eas magnopere commendatur insula Baharain, quæ in summa illius sinûs parte sita vergit ad oram Arabiæ, unde nomen suum ab ea mutuatur, ea quippe Chersonesus propriè בחרין *Baharain* nuncupatur, quia inter duo maria Rubrum, & Persicum extat, & ab iis circundatur; immò volunt insulam olim peninsulæ partem fuisse, & hujus nominis æqualiter compotem; atque post suam disjunctionem maris impetu factam illud conservavisse; quod tamen non est necessarium, quandoquidem sufficiebat eam in sinu oblongo constitui, & in longum versus ejus extremitatem, quam duo flumina suas aquas cum impetu exonerantia dividunt, protendi, ut etiam à duplici illo mari exemplo vicinæ regionis nuncuparetur: Catipha in ora Arabiæ è regione illius insulæ constituta unionibus abundare perhibetur similiter, & Benjamini itinerarium id evidenter declarat, in textu Bocharti potest videri; sed in eo observabo uniones, & eorum productionem clarè describi, eas autem solo *Bdolach* nomine designari; si quis autem verum Catiphæ & Baharain situm, & cum aliis Arabiæ locis affinitatem scire velit, adeat Geographum Nubiensem sext. Part. Clim. 3. Plinius præterea testatur lib. 9. cap. 35. quòd inter insulas piscatu unionum celebres *præcipuè laudantur circa Arabiam in Persico sinu Maris Rubri*; ubi *Rubri Maris nomen* sinui Persico tribuit, ut antè lib. 6. cap. 26. scribendo: *Persæ Rubrum Mare semper accoluêre, propter quod is sinus Persicus vocatur*; Pomponius Mela etiam l. 3. c. 1. Rubrum Mare dividit in duos sinus, Persicum, & Arabicum; sic Polybius in fine lib. 9. scribit videri Euphratem εἰς Ἐρυθρὰν ἐμβάλλειν θάλατταν *exonerare aquas in Erythræum Mare*, id est, in Persicum sinum. Unde uniones Martialis l. 5. epig. 38. vocat *lapillos Erythræos*, quia Rubrum, & Erythræum est idem; & lib. 8. epig. 28. gemmas Erythræas, quòd in Mari Persico crescerent, idque Rubrum; & Erythræum consequenter dici soleret: idem Plinius lib. 37. cap. 5. post Adamantem *proximum* apud Romanos *Indicis*, *Arabicisque Margaritis* pretium esse testatur: Isidorus Characenus autem in descript. Parthiæ, & ab Athenæo lib. 3. Deipnos. cap. 14. citatus, docet rationem, ob quam illæ Margaritæ in sinu Persico copiosissimæ pretium servent, nempe quia periculosus est piscatus, & duas dumtaxat conchas ambabus manibus capere urinator valeat, seduloque ipsi cavendum sit, ne apertæ sint, & manus includant; quoniam digitos illius abscinderent, & hoc cruciatu ipsum necarent; tamen effrænam id prædæ aviditatem non coërcet, neque impedit quominus incolæ Baharain mense Julio, & Augusto Margaritas ducentis, aut trecentis cymbis expiscari adhuc perseverent, & pretium ex illis partum quinquaginta ducatorum millia superet, ut idoneis testibus probavit l. c. Bochartus, quod consulenti patebit, ipsum enim non exscribimus: claudat agmen testium uniones in sinu Persico, & Orientali Arabiæ latere copiose inveniri declarantium Nearchus inter Alexandri Magni Duces Celeberrimus apud Strabonem lib. 16. λέγει δὲ καὶ ἐν ἀρχῇ τοῦ Περσικοῦ παράπλου νῆσον, ἐν ᾗ μαργαρίτης πολὺς, καὶ πολυτίμητός ἐστιν; ἐν ἄλλαις δὲ ψῆφοι τῶν διαυγῶν, καὶ λαμπρῶν, *dicit autem in Persici sinûs initio insulam esse, in qua multi, & pretiosi uniones sunt: in aliis autem clari, & pellucidi lapilli.* Si quis plura cupit adeat Arrianum in Periplo Maris Erythræi, & ejus interpretem Stuckium, qui antiquis, & recentibus suffragiis id confirmat.

Luculentus ille testis lapillos pretiosos esse in illis ipsis insulis, quas Pison in sinum Persicum irrumpens alluit, dicendo, videtur totum nostrum propositum perficere: sed nonnulli forsitan in contrariam sententiam inclinantes judicabunt, nequidem ad ipsum pertinere, quia agitur de Paradiso, & regione mediterranea, cui uniones in medio Oceani sinu producti minimè conveniunt, unde *maris poma* à Tertulliano de habit. mulieb. nuncupantur, & eo ipso quòd pretiosi illi lapilli unionum vicini dicuntur, in Paradisi descriptione non possunt locum habere: verùm si consulatur Moses, patebit non collocare gemmas, aut lapides in Paradiso; neque etiam in Edene ipsa, licet longè latéque in omnes partes expanderetur, & dumtaxat scribere, quòd unus è quatuor fluviis ex Edene exeuntibus, postea demum allueret Havilam longè versus sinûs Persici initium protensam; præterea ex iis, qui de Margaritis scripserunt, & à Bocharto citantur, conchas quidem in mari inveniri, sed tamen flumina & rapidiora etiam amare patet, ita ut non esset inauditum quasdam à sedibus suis maris impetu avulsas, & influxu ipsa flumina retrogredi cogente in regionem Edenis proximam fuisse delatas: sic Nearchi, & aliorum de gemmis ad rem nostram apprimè facit testimonium, & simul incipit ostendere Havilam lapidibus pretiosis etiam fuisse conspicuam; quosdam alios expedit addere, ut res extra omnem controversiam constituatur. S. Scripturæ auctoritas cæteris præire debet, ea autem 1. Reg. 10. & 2. Chron. 9. testatur Reginam Scebæ aurum, aromata, & pretiosos lapides copiose attulisse ad Salomonem, & his donis, quorum ejus regnum erat feracissimum, cum ipso de gloria voluisse contendere; Ezech. 27: 22. Sabæi ejus regni incolæ aromatibus, & omni lapidum pretiosorum genere negotiantur, & exotici Scriptores certatim referunt Arabiam inter regiones ob omnigenas gemmas celebriores, & in lib. 37. Plinii, qui de gemmis, pretiosisque lapidibus totus est, utramque paginam ferè complet Arabia; quamobrem sufficiet in ea observare lapides pretiosos, qui in supradictis Versionibus denominantur: Beryllus præcipuus est, cùm Syro, Arabi, & Chaldæis Interpretibus placuerit; quia autem Smaragdis annumerantur à Plinio lib. 37. cap. 5. & *eandem multis naturam, aut certò similem habere Berylli videntur*, obvios esse constat in Arabia, & adeò vulgares, ut domuum constructionem ingrediantur; sic enim ibidem Plinius: *Juba est auctor Smaragdum, quem Cholan vocant in Arabia ædificiorum ornamentis includi*, &c. חולאן *Chaulan* hodiè vocant Arabes eandem regionem, quam Moses Chavilam, aut Havilam dixit, & gemmam in ea natam ab ea etiam denominari est verisimile: in *India originem habere Beryllos* addit, & *raro alibi* reperiri; Theophrastus etiam de Smaragdo: σπανία καὶ τὸ μέγεθος οὐ μεγάλη *rarus est & amplitudine non magnus*; nempe extra natale solum; addit *enim: nisi credamus Ægypti Regum Annalibus; iis quippe traditur Regi illorum Smaragdum dono missum quatuor cubitorum longitudine, & trium cubitorum latitudine: etiam in Jovis obelisco positos fuisse quatuor Smaragdos quadraginta cubitorum longitudine, & latitudine partim quatuor, partimque duorum: ex iis autem qui à multis* Bactriani dicuntur maximus

mus est in Tyro, pila enim satis magna est in Herculis templo; nisi fortè sit ψευδὴς Σμάραγδος, καὶ γὰρ τοιαύτη γίνεταί τις φύσις *pseudo-Smaragdus, nam talis naturaliter gignitur:* Smaragdus hìc minùs perfectus; sed mole major potuit Berylli nomine, à nobiliori, qui (teste Plinio l. c.) non debuit, neque potuit scalpi, commodè distingui; sanè lapides *Soham* humeris summi sacerdotis impositi prægrandes, & scalpturæ capaces fuerunt, quoniam unicuique eorum sex Patriarcharum nomina insculpi dubuerunt. Jam verò inter varias Beryllorum species inprimis commendatur Chrysophrasus, qui virentem Smaragdi colorem, licet paulò pallidiorem, & in aureum colorem modicè exeuntem, etiam conservat; quare Prasius placuit nonnumquam Græcis Interpretibus, quia affinis, & æqualem cum Smaragdis habet societatem, atque ambo paululum accedunt ad Topazium in insula Arabica primò inventum, & postea ex nidis avium sæpiùs collectum in eadem Arabia, ut de natura harum gemmarum agens Plinius testatur lib. 37. cap. 8. & propterea nostro proposito, ut præcedentes, inservit: cap. 5. ejusdem libri Plinius observat postremam Beryllorum speciem Crystallis ferè similem esse; idcirco à præcedenti sententia non longè recesserunt, qui Sapphirum verterunt, siquidem Crystallus fossilis, & ex purissima aqua vehementi, & diuturno frigore concreta, ut nomen declarat, constans, pro prima, & nobiliori specie, habere בלור *Belour* legitur in loco insigni Arabis Abenbitar apud Bochartum part. 2. Hieroz. l. 6. c. 16. *Belour* autem levi transmutatione in Beryllum transivisse suprà observavimus, unde Exod. 24, 10. Deus apparet habens sub pedibus opus Candidum ad instar Sapphiri, Arabs autem Erpenianus reddit בלור *Belour*, at Valtonianus Bib. Lond. מהא *maha* Crystallum, à מהא *candore eximio nituit*, sic dictam; neque comparatio ejus ibidem cum cœlo albicante, & sereno facta sinit has expositiones in dubium revocare; quamobrem ad illum locum R. Aben-Esra multis probat post R. Sadiam כי ספיר לבן quòd *Sapphirus est alba*, neque dumtaxat rubra, & unionum candorem refert; itaque eædem gemmæ variis induuntur coloribus, & idcirco diversis etiam nominibus non rarò insigniuntur; & quidem Σάπφειρος πορφυρίζων *Sapphirus purpurascit*, inquit S. Epiphanius de duodecim gemmis §. 5. & Plinius l. 37. c. 9. *Sapphirus, & aureis punctis collucet, cæruleæ & Sapphiri, raròque cum purpura*; *raro cum purpura* esse dicit, non verò *nunquam*, ut purpureas quasdam cum Rabbino agnoscamus; sed sæpiùs earum purpura dilutior est, & candori propior, *quadam Crystalli cognatione*, ut cum Plinio loquar l. 37. c. 4. sicque ad cœli sereni speciem proximè accedit; sed arte opus est, ut perfectum Adamantis colorem penitus assequatur: quamobrem Pancirollus rerum memorabilium part. 2. quæ est *de recens inventis*, inter eas tit. 7. refert *modum Sapphyrum dealbandi, ut Adamas videatur*, & testem dat ducem Venetum, in cujus præsentia Sapphyrus sic dealbata, pro Adamante habita est, artisque peritis judicibus non potuit à genuino Adamante discerni: denique Plinius lib. 37. cap. 5. docet, quòd Indi Crystallo invento gemmas, sed præcipuè Beryllos adulterare repererunt, scilicet ob similitudinem: quod autem præcipuum est, hæc Crystallus Adamanti cognata, & Adamas ipse eximius, & Beryllus ille Sapphirinus in Arabia, atque juxta *Pisonem* nostrum teste de Beryllo Dionysio Perieg. vers. 1011. de Babylonia, Ναὶ μὴν καὶ χρυσοῖο φέρει χαριέστερον ἄλλο, ὑγρῆς βηρύλλου γλαυκὴν λίθον, ἣ περὶ χῶρον φύεται ἐν προβολῆς Ὀφιήτιδος ἔνδοθι πέτρης, *jam fert auro omni aliud præstantius, nempe humidæ Berylli glaucum lapidem, qui in loco illo nascitur intra Ophiten lapidem, apud effluvia torrentium.* De Sapphirino verò Beryllo Abenbitar l. c. & Plinio de Adamante lib. 37. cap. 4. ad lapides Sardios, aut Sardam, quod spectat, hic lapis in pectorali primus πυρωπὸς τῷ εἴδει, καὶ αἱματοειδής, Σαρδίῳ ὦ ἰχθύι τεταριχευμένῳ ἐοικὼς *apparet igneus, & sanguinis colorem refert, Sardæ pisci sale condito similis, teste S. Epiphanio* l. c. §. 10 Bochartus noster mavult eum שרד *sered rubricæ*, quâ fabri lignarii sua ligna delineant, assimilari, & ab ea etiam denominari; revera autem fuisse rubrum, & respondere τῷ אדם vidimus; nunc ut pateat *Pisonem* alluisse terram in qua crescebat, S. Epiphanio nominatim dicitur Σάρδιος Βαβυλώνιος *Sardius Babylonius*; utpote Babyloniæ ad ripam occidentalem Pisonis sitæ peculiaris: Plinius etiam lib. 37. c. 7. testatur quòd Sarda *laudatissima circa Babyloniam cùm lapidicinæ quædam aperirentur, hærens in saxi corde* reperta est. Huic gemmæ affines sunt Onyx, & Sardonyx, quæ rubedinem Sardæ dumtaxat temperant; quasi interposito ungue humano; nempe ὄνυξ *unguis*, qui quidem albus est, sed ob subjectam cutis rubedinem rutilescit, eodem nomine gemma rubicundula etiam significatur, & ob suam cum Sarda affinitatem Sardonyx suum similiter obtinuit nomen, & ambas propterea ad exponendum *Soham* vidimus adhiberi: ambæ autem in Arabia inveniuntur, & *Arabicæ excellunt candore circuli prælucido*, inquit Plinius lib. 37. cap. 6. de Sardonyche; & ibid. Arabicam Onychen postea describit: hinc idem de celeberrima gemma, quam Palycrates Samius Tyrannus in medium mare sponte projecit, ut voluntario hoc damno modum nimiæ prosperitati poneret, quamque piscis eximiâ magnitudine Regi datus escæ vice raptam ut ostentum faceret, in culinam ejus retulit, *Sardonychen fuisse constat*, inquit ejusdem libri cap. 1. Solinus autem cap. 36. *de Arabia* scribit: *ex istius littoris sinu Polycrati Regi advecta Sardonix gemma prima in orbe nostro luxuriæ excitavit facem*: Herodotus quidem scribit Smaragdum fuisse lib. 3. §. 41; verùm quandoquidem Romæ ex dono Augustæ asservabatur scriptoribus Romanis fidem non possumus derogare, & ex hac diversitate dumtaxat colligimus de eadem gemma fuisse diversa auctorum judicia, ut nemo miretur diversas præcedentium auctorum expositiones; sed potiùs admiretur tantam inter diversas illas gemmas affinitatem fuisse, ut si una earum in vicina Pisonis regione occurrisset, ad illum designandum sufficere potuisset, & idcirco cùm eas omnes in ea manifestè invenerimus nullum esse dubium potest, quin Pison revera sit alveus occidentalis fluvii ex Edene in sinum Persicum se immergentis.

Sextum denique argumentum peti potest à quibusdam Pisonis vestigiis in historia superstitibus; nam apud Arrianum in Perip. Maris Erythræi mentio fit emporii ad sinûs Persici extremitatem siti κατὰ Πασίνου χώραν κατὰ ποταμὸν Εὐφράτην *juxta Pasini regionem Euphrati fluvio adjacentem*, Pasina enim illa regio, à Pisone antico, qui tunc dictus Euphrates; jamjam enim demonstrabimus Pisonem fuisse Euphratis appendicem, aut potiùs ipsissimum Euphratem, qui post suum cum Tigri confluxum pristinas in latus occidentale revocat aquas, tandemque in sinum Persicum eas defert. Fateor tamen non omnes jus illud postliminii ipsi concedere; sed quasi cum ejus aquis nomen etiam absorpsisset Tigris, unius deinceps Tigris mentionem facere, ita ut post divortium aquarum duplex conspiciatur; in horum numero est Ptolemæus, qui libro 6. cap. 3. describit τὸ δυτικὸν στόμα τοῦ Τίγριδος, καὶ τὸ ἀνατολικὸν *occidentale os Tigridis, & orientale*, & utrumque alveum per duo illa ora ingredi sinum Persicum docet: alii propterea diversis nominibus illa ejusdem Tigris ostia ad evitandam confusionem exprimere voluerunt, & eum Tigris alveum, qui Euphratis paludes ingreditur κατὰ τὰς ἐκβολὰς ὀνομάζεσθαι Πασιτίγριν *ad ostia nominari* voluerunt *Pasitigrin*: ostia dicit, ut plura Tigrim habuisse declaret Strabo, varias diversorum illorum auctorum sententias

enarrando lib. 15. & Euphratis etiam mentionem facit ; ſed eo intelligenda eſt pars illa Euphratis, quæ ex eo deducta eſt per Babylonem, & ab ea in plurimos rivos ad irrigandam Babyloniam, & vicinam Arabiam, quarum ariditate nonnunquam exhauriebatur, ſed recuperatis poſteà aquis ad mare etiam perveniebat, ut paſſim aſſerit Strabo, & præſertim lib. 2. lib. 10. & 16. quo etiam patet hoc Euphrate è Mari Perſico peti navibus rectà Babylonem, ut Tigri Apamia, & Perſidis urbes petebantur ; hác ratione verus Euphratis alveus Tigri ſemel conjunctus ſub ejus nomine non deſiit latere, & Πασίτιγρις ut diſtingueretur à genuino Tigris alveo dictus ; in hoc autem nomine compoſito adhuc *Piſonis* veſtigium, quaſi *Piſotigris* nuncuparetur ad ſignificandum Piſonem Tigri ob priorem ſocietatem conjunctiſſimum ; ſic Paſitigris, & Paſina Regio, Piſonis veteris memoriam videntur conſervâſſe.

Ad textum Moſis redire convenit : *& nomen fluvii ſecundi* גיחון *gichon :* nomen illud duplicem poteſt admittere originem ; vel enim formatur à גוח *gouach, erupit*, quia uno alveo diutiùs coërceri cum Euphrate impatienter ferens, & propriæ velocitatis memor ſibi viam vi ſummâ aperit ; vel à גחון *venter*, quo repunt ſerpentes & cætera animalia pedibus carentia, quoniam licet celeriter repat, repit tamen, & à priſtina velocitate, quam è montibus decurrens, & per abrupta præcipitanter irrumpens oſtentabat, plurimum remittit : prior magis convenit priori Tigris nomini, ut paulò pòſt oſtendemus, hujus etiam nominis uſui ; nam *gichon* nuncupatur torrens è montibus Hieroſolymæ vicinis rapidè devolvens aquas in Siloam, ad quem unctus Davidis juſſu Salomo 1. Reg. 1: 30. unde in Paraph. Chald. pro *gichon* vix noto, extat Siloa ; illius aquas ut è loco ſublimiori, & rapidas legitur Ezechias deduxiſſe in urbem Davidis monti Sionis impoſitam ; ſic Oxus Bactrianæ ingens fluvius continuis montium altiſſimorum jugis orbiculatim circumdatus, & decem alia flumina excipiens rapidiſſimè fertur, & propterea גיחון *gichon* ſimiliter nuncupatur in Arabica Timuri hiſtoria : quod arguit Moſis gichonem non eſſe fluvium ſuprà deſcriptum planum Babyloniæ latus lentè alluentem, & nonnunquam etiam reſtagnantem ; ſed orientalem fluvium Suſianæ altioris, & montoſæ obices violenter ſuperantem ; quod verba ſequentia confirmabunt.

Ipſe *circumiens totam terram* כוש *Chuſi :* tota difficultas pendet ab illa terra ; ſed Bochartus illam ſuperavit, probaviſſe enim aſſerit his verbis Phaleg lib. 3. c. 5. quòd *Chutæi iidem qui Ciſſii, nempè Suſianæ incolæ ad ortum Babyloniæ, ut alibi nos probavimus.* Et lib. 4. cap. 12. ſuppoſitâ probatione illâ abſque ullis argumentis, dicit : *nempè Chuſæus erat Nimrod, id eſt, Arabs, & concivium ſuorum ope ad imperium evectus eſt. Proinde in præmium virtutis Chuſæis ſuis indulſit Nimrod regionem Trans-Tigritanam, quæ ex illorum nomine* כוש *Chus Ebræis, &* כות *Chuth Chaldæis, &* Κισσία *Ciſſia Græcis, & Perſis* חוזסתאן *Chuzeſtan dicta eſt, id eſt, Provincia Chus :* ſed hanc dumtaxat ſummam ſententiæ ab ipſo confirmandæ habemus, argumenta nobis deſunt, & ejus induſtriâ, eruditioneque ſummâ opus eſſet, ut in eandem quam meditabatur formam diſponeremus : attamen delineatis veſtigiis conabimur inſiſtere.

1. aſſirmat Nimrodem fuiſſe Chuſæum, quod ſuprà obſervavimus, neque poteſt negari, cùm è Gen. 10: 7. conſtet Nimrodem eſſe Chuſi filium & præ cæteris inſignem. 2. Eo ipſo quòd Chuſæus fuit, patere Arabem etiam fuiſſe, eam autem conſequentiam nemo poteſt negare poſt validas rationes cap. 2. ejuſdem libri expoſitas, & ſuprà obſervavimus Bacchum ſub cujus nomine ſolet latere Nimrod, propterea Arabem dici, & addere debemus ipſum Bacchi nomen eſſe Arabicum, atque à בכא *bacca flevit*, formari præter alteram originem ſuprà allatam poſſe ; idcirco Heſychius ſcribit Βάκχον, κλαυθμὸν, Φοίνικες, *Phœnices Bacchum* vocant *fletum* ; Evius etiám dicitur ; unde Horatius -- *diſſipat Evius curas edaces* - ab אוה *avah doluit, & planxit* ; inconditi enim ſunt Bacchantium clamores, & ad lugubres ululatus propiùs accedunt, quàm ad lætitiam, luctumque ſolent inducere. 3. Concivium ſuorum ope ad imperium perveniſſe etiam Diodori Siculi teſtimonio confirmavimus ; licet enim obſervaverimus Arabiam initio ceſſiſſe in hæreditatem Semi liberis, quorum multi revera ſedes in ea habuerunt, nihilominus probavimus Chavilam, aut Havilam Chuſi filium cum plurimis conſanguineis, in eam feciſſe incurſionem, & magnam illius partem, ſi non totam ſubegiſſe, atque victoriæ jure ſubditæ regioni ſuum impoſuiſſe nomen : quin veriſimiliter exiſtimavimus Chavilam illum Arabiæ domitorem deſignari Ariæo illo Arabum Rege, qui cum exercitu ſuo Nimrodem in Babylone debellanda adjuvit, & nomina ſenſu convenire etiam obſervavimus, atque licuiſſe inſuper dicere nomen Jovis Ἐνυαλίου, quem celebrat Heſtiæus apud Joſephum lib. 1. antiq. cap. 5. ei etiam tribui poſſe ; nam hoc ab ἐνύω *occido* formatur, quod officium eſt Martis, qui Ἄρης dicitur, ſi Græcis credamus ab ἀρὰ *noxa*, quaſi ἀραῖος *noxius* ; ſed cùm primum bellum ab Arabibus geſtum fuerit, & Arabibus אריש *aris* ſit *princeps, & dux*, qui bello dignitatem acquiſivit, Chavila convenientiori nomine non potuit deſignari quàm illo nomine Arabico, quod Græci Linguæ ſuæ accommodare ſategerunt. Quidquid ſit, Homerus Il. 8. verſ. 651. Merionem aſſimilat Ἐνυαλίῳ ἀνδρειφόντῃ ; & parvus ejus Scholiaſtes è regione ponit τῷ Ἄρει *Marti*, & ſic proximè accedit Ἐνυάλιος Heſtiæi ad Ἀριαῖον Arabiæ Regem Diodori Siculi : cùm tamen Ἀριαῖος formetur ab Ἄρης, ut ἄρειος Martium, & bellicoſum virum ſignificat, mallem ſimiliter exponere Ἐνυάλιον cum Heſychio, cui non tantùm eſt ὁ Ἄρης, ſed etiam ἢ πολεμικὸς, ἢ ὁ πολεμιστὴς *militaris*, aut *bellator* : ſanè Sophocles in *Ajace* flagell. eos diſtinguit in hoc verſu Chori : ἢ χαλκοθώραξ, ἤ τιν' Ἐνυάλιος *aut ferreo thorace armatus, aut Enyalius* ; idcirco Scholiaſtes optimè annotat : διαστέλλει τὸν Ἄρεα ἀπὸ τοῦ Ἐνυαλίου ὡς ἕτερον δαίμονα ὑπουργὸν τοῦ μείζονος, *diſtinguit Martem ab Enyalio, ut dæmonem miniſtrum majoris*, & declarat Martem ferreo thorace ſuo manifeſtè deſignari ; itaque Mars, Bacchus, & Nimrod unus, & idem vir Chuſi filius ; Ariæus, Enyalius, & Chavila unus etiam vir illius frater, & hyperaſpiſtes, qui poſt ſuperatos unitis viribus, & conſiliis Arabes, eorum exercitum ad debellandos Babylonios deduxit. 3. Dediſſe Nimrodem Chuſæis ſuis ſive Arabibus poſt victoriam in operæ egregiè navatæ præmium regionem transtigritanam, quæ ex illorum nomine dicta eſt, probabiliſſimum eſt, à prima enim antiquitate mos invaluit, ut victores devictarum gentium dignitatibus, & bonis potirentur, & ut jus illud armis partum uſu confirmarent, atque cogerent gentes illas omnem avitarum hæreditatum memoriam deponere, ſolebant in remotiſſimas regiones transferre, ut novi coloni tranquilliùs poſſiderent ablata illis prædia ; ſic Joſephus poſt acquiſitos Pharaoni omnium Ægyptiorum agros frumento ad ſuſtentandam illorum vitam diſtributo, Ægyptios ab una Ægypti regione, in oppoſitam migrare juſſit, ut omnes agnoſcerent ſe nullum jus ampliùs habere in agros, quos obtinebant, & Regi penitus ſe oppigneratos agnoſcerent : ſic Salmanaſſar expugnata Samaria, & debellatis Iſraëlitis, eos deportari curavit in Aſſyriam, & ingentem

ſubdi-

ſubditorum ſuorum copiam in vacuas eorum ſedes miſiſſe legitur 2. Reg. 19. Obvium eſſet has conſuetudines pluribus exemplis comprobare, ſed omnes Orientalium Regum hiſtoriæ ſatis notæ ſunt, quæ his ſuffragantur; nam apud Herodotum lib. 2. Seſoſtris poſt debellatam magnam Aſiæ partem, victrices copias ſubditis regionibus imponit, quarum Colchi reliquiæ exiſtimabantur; & contrà innumeros captivos ex ſubactis regionibus ſecum abduxiſſe legitur; ſic plures alii, & idem mos ad hunc uſque diem conſtanter obſervari patet ex relatione Petri Della Valle ab Urbanum VIII, Pontificem an. 1613. de Georgianis à Perſiæ Rege devictis, quos ferè omnes in Perſiam migrare voluit: ſecundùm igitur inſtituta illa non licet dubitare, quin ſubactâ Babyloniâ, & vicinis Provinciis, nobiliores & locupletiores incolas, quibus minus fidebat, inter fidos ſuos Arabes relegaverit, & Arabum militum præſidia juxta ſe depoſuerit, & debellatorum prædiis donaverit: revera in ipſa Perſide Arabes habuiſſe colonias certiſſimum eſt, & Dionyſius Periegetes Perſiæ gentes enarrans ſic incipit: Πρῶτα Σάβαι, &c. *primò Saba*, & his Paſargadas dat vicinos; Scholiaſtes autem ad hunc verſum qui 1069. eſt, annotat: ὅτι Σάβαι ἦσαν μὲν καὶ Ἀραβικοὶ ὡς προεγράφη, εὕρηνται δὲ καὶ ὧδε Περσικοὶ, *quamvis Sabæ ſint Arabici, ut ſuprà ſcriptum; inveniuntur tamen hîc etiam qui Perſici ſunt.* Et Ptolemæus lib. 6. c. 2. in Media juxta littus Hyrcani maris collocat *Sabæas aras*: ſed expedit regionem Chus ad littus fluminis Orientalis, qui ex Edene egreditur, diſquirere; ibi autem proſtat Suſiana, & Suſa metropolis, quibus lilia nomen dederunt, τα δὲ Σοῦσα οὕτω καλοῦνται διὰ τὸ τοῦ τόπου ἀνθηρόν; σοῦσα γὰρ ἐγχώριος τὰ κρίνα, *Suſa enim ſic nuncupantur ob amœnitatem loci floridi; Suſa enim indigenarum linguâ ſunt lilia*: ſic Chares, & Ariſtobulus apud Athenæum lib. 12. cap. 2. & cæteri Græci in plurale Græcum deformantes nomen Perſicum שושן *Suſan* lilium, cui radicalis eſt *N*, quam ſolent Græci abjicere è vocibus extraneis; ipſa urbs etiam *Suſan* nuncupatur, ut videre eſt Eſther 1: 2. & à liliorum etiam amœnitate formatum Suſannæ nomen. Licet autem Suſiana ſecundùm hanc etymologiam non habeat affinitatem cum *Chus* advena, aliunde habere idem auctor teſtatur addendo: τῆς δὲ Περσικης ταυτης τῆς Σούσων χώρας οἱ ἐγχώριοι, οὐ μόνον Σούσιοι, ἀλλὰ καὶ Κίσσιοι λέγονται, *incolæ autem hujus regionis Perſidis non tantùm Suſii dicuntur, ſed etiam Ciſſii*; idipſum teſtatur Strabo lib. 15. κίσσος autem eſt hedera Baccho in deliciis, & ſingulare militum illius ornamentum; unde ipſe Κισσευς quaſi *hederaceus* dicebatur; quamobrem ejus milites in colonias ab ipſo, ſive Nimrodo deducti meritò Κίσσιοι *Ciſſii* ab ipſo dicti. Quin Κίσσιοι, & Ciſſii poſſunt dici pro Chuſiis, aſpiratâ in tenuem mutatâ: Strabo ibid. addit Suſam à Titono Memnonis Patre dici conditam, & matrem ejuſdem Memnonis dictam Κίσσιαν Ciſſiam; atque arcem illius metropolis ab eo dictam Μεμνόνειον *Memnonium*: Herodotus etiam lib. 5. §. 54. de Suſiis ſcribit, τοῦτο δε Μεμνόνειον ἄστυ, *hæc urbs Memnonia urbs vocatur*, & in Ciſſia eſſe ait. Potiora addam, Pauſanias in Phocic. varias deſcribens pictas in tabulis imagines habet: παρὰ δὲ τῷ Μέμνονι καὶ παῖς Αἰθίοψ πεποίηται γυμνὸς, ὅτι ὁ Μέμνων βασιλεὺς ἦν τοῦ Αἰθιόπων γένους; ἀφίκετο μὲν τοι ἐς Ἴλιον οὐκ ἀπ' Αἰθιοπίας, ἀλλὰ ἐκ Σούσων τῶν Περσικῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ Χοάσπου ποταμοῦ τὰ ἔθνη πάντα ὅσα ᾤκει μεταξὺ, ὑποχείρια πεποιημένος. *Prope Memnonem autem puer Æthiops nudus depingitur, quia Memnon Rex erat Æthiopicæ gentis; attamen venit ad Ilium, non ex Æthiopia, ſed ex Suſiis Perſicis, & Choaſpe fluvio, poſtquam debellâſſet omnes intermedias gentes.* Jam verò Memnon ille Suſiorum Perſicorum auctor dicitur Æthiops, eo ſenſu quo Æthiopia ſolet pro Arabia brevi freto ab ipſa ſejuncta uſurpari, & prima forſan Æthiopum origine: ſanè Homerus initio Odyſ. commemorat Αἰθίοπας τοὶ διχθὰ δεδαίαται, *qui bifariam diviſi ſunt*; aitque οἱ μὲν δυσομένου ὑπερίονος, οἱ δ' ἀνιόντος, *alii quidem ſunt occidentalis ſolis, alii verò orientalis*: nempe occidentales ſunt Africani Æthiopes, Arabicis in orientem eorum reſpectu vergentibus: Homero ſuffragatur Strabo lib. 1. & poſt multa ad propugnandum, quod ipſi Æthiopes probè cogniti erant, atque totam meridionalis Oceani oram occupabant, concludit his verbis Αἰθίοπες δίχα διῃρῶνται φυσικῶς τῷ Ἀραβίῳ κόλπῳ, *Æthiopes naturâ ſunt bifariam diviſi ſinu Arabico*: propterea Eupolemus auctor vetuſtiſſimus, & ante ſexdecim ſæcula inter hiſtoricos celebris apud Euſebium in Præpar. Evang. Χοὺμ πατέρα τῶν Αἰθιόπων; *Chuſum* voluit dicere, licet pro libitu liceat extranea vocabula declinare; non eſt autem dubium, quin Chus ſit intelligendus, cùm ibidem aſſerat fuiſſe fratrem Chanaanis; per hos autem Æthiopes debemus intelligere Arabes; idcirco Jonathan Ben-Uziel, qui non contentus Noachidarum ſeriem cum Ebræo referre; ſed inſuper proprias unicuique aſſignat ſedes Geneſ. 10: ℣. 6. habet: filii Cham, Chus & Mitſeraim, Put & Canaan ושום אפרכיותהום ערביא ומצרים ואליחרק וכנען & *nomen Provinciarum eorum* (eas enim ἐπαρχία, quâ utitur ſignificat) *ſunt Arabia, Ægyptus, Alichrok* (quæ ignoratur) *& Chananitis.* Non opus eſt diutiùs in hoc immorari, cùm abundè probetur in Phaleg lib. 4. cap. 23. Chus occupaviſſe Arabiam, & à ſuo nomine vocâſſe, unde Numer. 12: 1. uxor Moſis nuncupatur כשית *Chuſſitis*, quæ *Arabica* erat, ut patet Exod. 2. & *Æthiopiſſa* dicitur in Verſione Arabica, Græca, Vulgata Latina, Gallica noſtra & Lovanienſi, Gallica & Italica Deodati, Anglica, &c. Eâdem ratione igitur Memnon Æthiops dictus, quia Arabs, & Chuſſæus, atque hoc nomen, ut durius à Græcis emollitum, ac Ciſſium dixerunt. Ne autem ulla dubitandi ratio ſuperſit, Strabo lib. 17. Memnonis Regiam, plurima ejus monumenta, ut Labyrinthum, & ſtatuam ab antiquis decantatiſſimam in Ægypto celebrat; & Dionyſius Periegetes etiam verſ. 250. deſcribens:

Θήβην ὠγυγίην, ἑκατόμπυλον, ἔνθα γεγωνὼς
Μέμνων ἀντέλλουσαν ἑὴν ἀσπάζεται ἠῶ.

Thebas priſcas (ab Ogygo Thebarum Bœotiarum Rege pervetuſto, de Thebis tamen Ægyptiacis hîc agitur, & in uſum evaſit Ogygius pro priſco) *habentes centum portas; ubi reſonans Memnon exorientem ſalutat Auroram*, ſuam matrem; ejus quippe ſtatua arte tantâ facta fuit, ut ſimul atque primi illius radii oris tangerent foramen dulces emitterentur ſoni, quibus Auroræ ortus celebrari videbatur: ſi autem Memnon inter antiquiſſimos Ægyptios Rex fuit conſequenter etiam conſanguineus Chuſſæorum, immò Chuſſæus; nam Arabes Ægyptiorum fratres, & affines erant, atque certatim convolare in auxilium Nimrodi, qui benè meritis proximam Regiæ urbis Provinciam ipſis dedit, & ab ipſis *Chuſiam* dici voluit: neque Suſis dumtaxat reperiuntur monumenta illius illuſtriſſimi Chuſſiorum Ducis, ſed per totam Aſſyriam; nam Oppianus lib. 2. Cyneg. commemorat,

Μεμνόνιον περὶ νηὸν ὅθ' Ἀσσύριοι ναετῆρες
Μέμνονα δακρύουσι κλυτὸν γόνον Ἠριγενείης.

Memnonium fanum circa quod incolæ Aſſyrii Memnonem inclytum filium Auroræ deflent; Strabo lib. 15. meminit ejus ſepulchri in Aradiorum regione circa Paltum ſiti; alterum in Troade antea commemoraverat lib. 13. & pagum etiam ejus nomine inſignitum; quod mirum videri non debet, cùm κενοτάφια, ſeu ſepulchra honoraria in pluribus locis ſolerent illuſtribus viris dicari, ut Hectori Æ-

peid.

neid. 3. Tot monumenta clamant egregia gessisse facinora Chusæum Memnonem, & utilissimam in constituendo Chaldæorum imperio cum Chussiis suis navâsse operam, quandoquidem ejus memoria a posteris tanto studio exculta fuerit, coloniis ingentem Provinciam repleverit, urbes condiderit, iis gentilitium nomen suum in media Semi posterorum hæreditate imposuerit, & poëtas ferè omnes tam Græcos, quàm Latinos à suo ævo, & sua Patria tantopere dissitos induxerit, ut ad illustranda poëmata nomen illius mutuarentur, atque immensis celebrarent laudibus: quamobrem Moses iis omnibus longè antiquior non potuit meliùs designare limites Gichonis, quàm scribendo ipsum alluere *Chussidem* eo tempore, quo Chussii, vel ut Græcis placet Cissii, florebant, eorum Coloniæ vicinas regiones implebant, & illustria Ducis eorum facinora in omnium hominum memoria, & præsertim inter Arabes consanguineos, quorum consuetudine diu fruitus fuerat Moses, vigebant, licet fabulose ad Trojanum bellum ejus mortem demum referat Homerus.

Alterum argumentum, quod præcedens mirabiliter illustrabit, petitur à genuino nomine, quo Cissii illi, vicinique Persæ, & cæteri Orientales populi Provinciam à Græcis Cissiam dictam semper vocârunt, & adhuc vocant nempe חוזשתאן *Chuzestan*, id est, *Provinciam Chusi*, & ipsos Susianos, & totam gentem à Perside ad Tigrim חוז *Chaus* dici testatur in Lexico Golius; sic in Geographia Nubiensi; in Latina quidem Versione passim legitur: *Churestan*, ut 6. part. Clim. 3. *ex parte meridionali Churestan fluit amnis* טאב *Tab* (qui Ptolemæo lib. 6. cap. 3. & 4. vocatur Ὀροάτις, & inter Susianam, & Persidem, ut communis utriusque limes repræsentatur) dividens ipsam Churestan à *Pares*, (id est, Persia, nempe à פרש *eques*, quia equitatu pollet, & hoc Ebræum nomen ab Arabibus, & Persis conservatur:) verùm Schikardus in suo *Tarich* semper habet *Chuzestan*; sed illud discrimen nullius est momenti, & ab uno punctulo dumtaxat pendet, quod impositum literæ Z facit, at sine illo est R: jam verò punctum illud in vocibus obviis sæpe negligunt, quia à Lectoribus facilè suppletur: præterea R blæsum apud illos proximè ad Z accedit. Benjamin Judæus in itinerario de Persia loquutus scribit: ומשם חזרתי לארץ כוזסתאן על שפת חדקל, *& inde redii ad regionem Chuzestan quæ juxta ripas Tigris:* Tigrim vocat Gichonem à confluvio Euphratis cum Tigri delapsum, & ut addit defluentem in mare Indicum, sive Persicum: postea mentionem facit regionis האולם *Haoulam*, & observat incolas esse בני כוש *Filios Chusi*, dicerem de Elymæis populis loqui; sed itinere septem dierum non sunt dissiti à Chusiis nostris, ut illi secundùm Benjaminum; præterea paulò antè observaverat, quòd כוזסתאן הי׳א עילם *Chusestan est Elam*, & Elymæi revera in Susiana à Ptolemæo collocantur, licet perperam Eldimæi scribantur; iter Benjamini Indiam versus tendebat; sicque novam Chussiorum coloniam exhibet in proxima regione. Si nunc enarrarem omnia recentiorum auctorum testimonia non finirem; sufficiat igitur observâsse omnes scriptores unanimiter referre inter hodiernæ Persiæ Provincias *Chusistan*, vel ob rationes suprà dictas *Churistan:* sic Schikardus in Regum Persiæ *Tarich* refert Omarem Kalipham an. 21. Hegiræ operâ Mosis Ascharæi occupâsse *Chusistaniam.* Joan. Cartwrigtus Anglus in Itinerario observat Susianam, nunc Cusestan dici, & ad Occidentem habere Mesopotamiam. Joan. Boterus in relatione de Regno Persarum, describendo amplitudinem regni ab Ismaële Sophi constituti, enumerat *Cusistan* à Susianis olim occupatam: denique Interpres Arabs Biblior. Lond. Gen. 10: 22. pro *Elam* reddit חורשתאן *Churistan.*

3. Romanis, & Græcis etiam illa Chussiorum Colonia inter antiquos Persas constituta innotuit: Plinius enim lib. 6. cap. 27. meminit Cossæorum, & Chossiorum, qui Susianis ab Oriente erant: Strabo etiam lib. 11. qui ad montana Mediæ eos promovet, & rapto vivere observat, ut Arabum mos est; & 16. etiam lib. Ptolemæusque Κοσσαίους in Susiana versus Assyriam collocat. Neque exigua in nominibus varietas nos morari debet; cùm longè majores in nominibus Barbaris Latini, & Græci facere soleant.

4. denique argumentum suppeditabunt Chuthæi ex Assyriorum ditione in vacuas transportatorum Israëlitarum sedes, Chuthęi enim & Chusęi iidem sunt, & mos est Chaldęis Ebręorum ש *S* mutare in ת *Th.* sive *T* blęsum, quod ad S proximè accedit; quin maxima Judęorum pars minimum inter harum literarum sonum hodiè facit discrimen: sed cùm de scriptura agatur, licet à confusa pronunciatione orta fuerit, quibusdam exemplis probanda est permutatio ש in ת passim ab iis facta: sic apud Bochartum in Phaleg lib. 4. c. 19. qui Ebręis est אשור *Assur*, Chaldęis dictus אתור *Atur:* unde Assyria etiam dicitur Atyria: & *Basan* etiam *Batan* nuncupatur, unde Batanęa; quia pro Ebręo בשן Chaldęi בתן dicebant: sic

Ebræis	שבר *Scavar.*	Chaldęis	תבר *Thevar*, id est, *fregit.*
Eb.	שד *Scad.*	Chal.	תד *Thad*, unde τιτθὸς, *mamma.*
Eb.	שב *Scau*, unde תשובה.	Chal.	תב *Thau*, & תתובא *reversus est*, & *pœnitentia.*
Eb.	שור *Scor.*	Chal.	תור *Thor*, id est, *Taurus.*
Eb.	שום *Scom.*	Chal.	תום *Thom*, id est, *Allium.*
Eb.	שלג *Sceleg.*	Chal.	תלג *Thelag*, id est, *Nix.*
Eb.	שלש *Scilesc.*	Chal.	תלת *Thelath*, id est, *triplicavit.*

Hęc exempla continuâ serie sibi succedentia, & ab eadem litera incipientia probant, innumera similia posse produci, sicque esse manifestum, quòd כוש *Chus* Ebraicè, & כות *Chuth* Chaldaicè non differant, & consequenter regionem *Chus* fuisse in orientali latere fluvii ex Edene exeuntis, Persięque vicinam: revera Ptolemęi tabula 5. Asię exhibet *Chuthos* in Carmania deserta juxta Susianam, quę olim eousque debuit extendi: Josephus etiam Antiq. lib. 9. cap. 14. testatur hos χουθαίους dictos διὰ τὸ ἐκ τοῦ χουθᾶς καλουμένης χώρας μεταχθῆναι, αὕτη δὲ ἐστὶν ἐν τῇ Περσίδι, καὶ ποταμὸς τοῦτ᾽ ἔχων ὄνομα, *quia è regione Chutha fuerant traducti; hæc autem Regio est in Perside, & fluvius insuper est habens hoc nomen*; quod potest confirmari ipso Chuthęorum idolo; quod 2. Reg. 17: ℣. 3. nuncupatur נרגל *Nergal*; vox enim illa videtur composita ex ניר *Ner ignis*, *luminare* &c. & גל *volvit*, *circumvolvit*, ad significandum solem motu suo circulari mundum illustrantem, quę sententia est Seldeni de Diis Syris Syntag. 2. cap. 8. Neminem autem latet solem fuisse pręcipuum Persarum Deum, & ignem ejus symbolum ab illis religiose cultum; unde eorum mystę Πύραιθοι, & sacra Πυραιθεῖα, vel Πυραθεῖα, de quibus Strabo lib. 15. in quibus πῦρ ἄσβεστον, diligenter asservabatur: A. Marcellinus etiam refert ignem illum cœlitus olim delapsum Persas credidisse, & ejus portionem exiguam ut faustam regibus pręivisse lib. 23. Si fortè autem extingui contigisset, radiis

diis ſolaribus reſtaurare amabant, quia primitus erat ἐκ Ἡλίου, inquit Julianus Apoſtata Orat. 4. *de Sole:* Tzetzes tamen hiſt. Chiliad. 66. refert à Perſeo ex fulmine primùm accenſum: Mandeslo lib. 1. Itin. Ind. teſtatur hodie eſſe ex Perſis cultui ignis adeo addictos, ut nequidem candelam extinguere vellent, aut guttulam aquæ incendio injicere, ut domus conſumptionem impedirent. Rabbini in diverſam abeunt ſententiam, docentque נרגל Chaldæis eſſe, quod ipſis תרנגול *tharnegol*, id eſt, *Gallus Gallinaceus.* R. Salomo Jarchi in 2. Reg. 17: 30. נרגל דמות תרנגול *Nergal ſimilis Gallo:* R. D. Kimchi ibid. *Gallinæ Sylveſtri* mavult: ſimilitudo nominum ſola eis hanc ſententiam perſuaſit; unum enim fit ex altero dumtaxat additâ unâ litera, & alterâ tranſpoſitâ; eſt autem Gallus Soli ſacer ſecundùm gentes omnes ob rationem, quam refert Pauſanias, cùm primo Eliac. obſervat, Idomeneum in tabulà depictum habuiſſe in ſcuto Gallum Gallinaceum; quia à Paſiphae Solis filia erat oriundus, Ἡλίου γὰρ ἱερὸν φασιν εἶναι τὸν ὄρνιθα, καὶ ἀγγέλλειν ἀνιέναι μέλλοντος τοῦ ἡλίου, *Soli autem ſacram hanc avem, quia proximum ſolis ortum nunciat.* Poſſem potiori ratione propugnare quod, ſicut Romani Floram à floribus, Pomonam à pomis, & Syri Rimmonem à רמון *Rimmon*, id eſt, malogranato (de quo 2. Reg. 5: 18.) *Nergalem* etiam dixerint Chuthæi ex Arabia orti, à נארגיל *nargil nuce Indica*, quæ in Indica regione ipſis proxima creſcebat; immò inter ipſos Cuthæos, cùm ad palmam tot modis utilem, de qua antea, poſſit referri, quia illam idolo ſuo dicaverant, quemadmodum ſuis alii dicaverant malogranata, poma aut flores; ſed hæc obiter. Patet igitur Suſios merito dictos etiam Ciſſios, quaſi Chuſios, aut Cuthios, & Cithios etiam, ut Jeſ. 23; 1. pro Chuthæis enim habendos cenſet R. Salomo Jarchi in h. l. כתים הם הכתיים *Cithim ſunt Cuthai.*

Nomen autem fluvii tertii חדקל *Chiddekel*: Onkelos, & Jonathan Paraphraſtæ Chaldæi reddunt דיגלת *diglat:* Syrus, Arabs, & Perſicus eos imitantur: 70. autem Interpretibus Græcis, & Latino arriſit Τίγρις *Tigris:* & merito, quoniam Tigris notior, & cum præcedenti nomine eundem fluvium ſignificat; quare Plinius de illo lib. 6. cap. 27: *ipſi, qua tardior fluit, Diglito* (nomen;) *unde concitatur, à celeritate Tigris incipit vocari*; Diglat autem dicitur ab Ebræo nomine, ח dempto, quod Syris & Chaldæis frequens, qui Ebræis enim eſt חרטם *chartom*, iis etiam dicitur רטן *reton, incantator*; ſic ex *Chiddekel*, primâ ſyllabâ ablatâ, remanet *dekel*, unde Diglat, & Diglito; quia G & C ſive K vix differunt; addit Plinius: *ita Medi ſagittam appellant.* Suffragatur Q. Curtius lib. 3: *ab celeritate, quâ defluit, Tigri nomen eſt inditum, quia Perſicâ linguâ Tigrim ſagittam appellant*, &c. Solinus etiam: *primùm pigre fluit, non cum ſuo nomine: at cùm fines Medorum invectus eſt, Tigris dicitur, ita enim Medi nominant ſagittam*; & Strabo lib. undecimo: at Heſychius, Τίγρης ποταμὸς Περσῶν, καὶ ὁ τοῦ ποταμοῦ ῥοῖζος, καὶ ζῶον; *Tigris fluvius Perſarum, & ipſe fluminis ſtridor; eſt etiam fera.* Quibus patet Tigrim non ſimpliciter fluvium, ſed fluvium cum tanto impetu fluentem, ut ῥοῖζον ſtridorem ſagittarum ex valido arcu violenter emiſſarum imitetur, & ad illas hoc nomen revera alludat: addit ſignificare etiam feram Tigrin, *animal*, inquit Plinius, *velocitatis tremendæ*, lib. 8. cap. 18: nullum autem obſervat diſcrimen inter fluvii, & feræ nomina; contrà Suidas ſcribit: Τίγρις τὸ ζῶον: Τίγρης ὄνομα ποταμοῦ, *Tigris fera; at Tigris nomen fluvii.* Nullum tamen habet fundamentum hæc diſtinctio, & fluvius Τίγρης & Τίγρις ab Antiquis promiſcuè uſurpantur, ut probat Scholiaſtes Dionyſii Periegetis ad verſ. 984. ubi -- ποταμῶν ὤκιστος ἁπάντων Τίγρις ἐυρείτης -- *fluviorum celerrimus omnium Tigris pulchrifluus nuncupatur.* Obſervat inſuper quòd hic fluvius revera rapidiſſimus ſit, & propterea, Τίγρις καλεῖται, ἤγουν ταχὺς ὡς βέλος, Μῆδοι γὰρ Τίγριν καλοῦσι τὸ τόξευμα, *Tigris vocatur, ſeu ut ſagitta velox, Medi enim ſagittam ex arcu volantem vocant Tigrin*; atque in ſimilis denominationis exemplum affert Acidem Siciliæ fluvium, qui Ἄκις dicitur, quia curſu rapido velocitatem acutæ ſagittæ referre videtur: nihilominus plures eſſe teſtatur, qui malunt, quòd παρὰ τὴν Τίγριν τὸ ζῶον ἡ κλῆσίς ἐστι τούτῳ τῷ ποταμῷ, *ob Tigrin feram hanc habuerit donominationem*, quoniam ejus rapiditas eſt maxima, atque fabula hanc ſententiam confirmat, & narrat hunc fluvium olim *Sylacem* dictum ob rapacitatem, quia præceps ex altiſſimis montium jugis cadens omnes obices ſecum rapit; ſed poſtea cœpiſſe nuncupari Tigrin, quia Dionyſius Junonis operâ furens, & fruſtra in hoc flumine vadum quærens graviter angebatur; donec Jupiter hujus filii ſui tandem miſertus miſit ipſi Tigrin, qui ducem viæ ſe prębuit, & commodè ad alteram ripam deduxit, in cujus rei memoriam, deinceps dictus eſt Tigris hic fluvius: ſanè ad hanc originem referendum Juliano Apoſtatę redditum Delphis oraculum, quo victorię, & trophęa ipſi promittebantur παρὰ θηρὶ ποταμῷ, *ad feram fluvium:* apud Theodoretum hiſt. Eccl. l. 3. c. 18. *ad feram fluvium*; certum enim eſt Tigrin eſſe cognominem ferę. Quod Tigris curſum ſpectat ſufficienter deſcribitur à Plinio, & Strabone, & actum ageremus, ſi in eo deſcribendo etiam immoraremur; dixiſſe igitur ſufficiat ortum habere in Armenia Majori è loco Elongoſine dicto: paulò poſt Taurum montem in Meſopotamiæ aditu perrumpit, & in Orientem multiplicibus gyris tendens, ut Meſopotamiæ amplitudinem faciat, tandem bifariam dividitur, & uno alveo Seleuciam quaſi in occurſum Euphratis defertur, altero orientaliori ad Cteſiphontem paulatim declinat, atque ſimul inſulam Edenem conſtituunt, ut conjunctim cum Euphrate perficiant: tum demum ſuis aquis conjunctis ſimul ambo fluunt: donec iterum diſſocientur.

Ipſe vadit ante Aſſur, id eſt, alluit regionem, quam Aſſur ſecundus Semi filius hæreditario jure à Patre Noacho obtinuit; cuique nomen proprium impoſuit Aſſuriam ſive Aſſyriam vocando; unde ejus incolæ Aſſyres, & Aſſyrii dicti; horum fines olim anguſti Adiabenem dumtaxat capiebant ſive Provinciam circa fluvios *Diavam*, & *Adiavam* ſitam; unde etiam habet hoc nomen, teſte A. Marcellino, nempe דיבא *deva* Chaldæis *Lupus*, qui Græcis λύκος; Lycus autem ille fluvius è Niphate monte deſcendens in Tigrim potuit vicino fluvio nomen ſuum communicare, & quia præcipuam Aſſyriæ partem alluebant, non immeritò ſimul etiam denominàrunt: vel ſecundùm Ptolemæum lib. 6. cap. 1. Aſſyriæ limes erit ab Occaſu Meſopotamia; à Meridie Suſania; ab Oriente Media; & à Septentrione Armenia Magna; alterutrâ autem diſpoſitione circuitus Tigris manifeſtè deſignatur, & Aſſyriam invadit, atque præterfluit, ut Plinius, Strabo, & Ptolemęus certatim declarant.

Et fluvius quartus הוא פרת *hou phrat:* 70 Gręci Εὐφράτης: cęteri Interpretes Ebręa verba retinent pręter Vulgatum Latinum, qui Gręcorum veſtigiis inſiſtens habet ſimiliter Euphratem; atque licet inde colligere ab errore hoc nomen ortum, & genuinum fluvii nomen fuiſſe *phrat*, quia *hou* eſt pronomen tertię perſonę ut *ipſe*, & paſſim verbi ſubſtantivi officio fungitur; ita ut הוא פרת ſignificet *ipſe eſt phrath*; quamobrem Gręci pronomen & nomen conjunxerunt, ut Gen. 28: 19. ex adverbio אולם oulam *utique*, & priſtino Bethelis nomine לוז *Lous* fecerunt Οὐλαμλούζ. Antiqui autem Phratis nominis veſtigium conſervatur in Characenes oppido *Phorat*, vel *Forath*, cujus meminit Plinius lib. 6. cap. 28. J. G.

 Stukius.

Stukius in Arriani Periplum maris Erythræi ex Odoardo Barbosa describit ad extremitatem sinûs Persici fluvium ingentem ab incolis Frataha dictum, cujus aquę insigni dulcedine celebrantur, & ex Paradiso terrestri originem ducere dicuntur, quoniam hic fluvius unus è quatuor ipsum alluentibus existimatur, affirmatque Euphratem esse, neque immeritò fit dulcedinis aquarum hujus fluvii mentio; quoniam פראת *forat* fluvii nomen propriè *aquam dulcem* significat: Ebręi verò dictum malunt, quia inquit R. Salomo Jarchi in h.l. מימיו פרין ורבין ומברין ארת הארם כוש ואשור עדין לא היו וכתב המקרא על העתיד:, *aquæ ejus fœcundant, multiplicant, dividuntque Arabiam, Syriam, & Assyriam, quæ quidem nondum erant; sed Scriptura futurum spectat:* revera in Scriptura sunt anticipationes plurimę, & quod ad fœcunditatem attinet, facit fertilem Euphrates Mesopotamiam, & in eam quotannis, quasi novos agros invehit, teste Cicerone lib. 2. de natur. deor. §. 13. & ibid. ob illam, quam infert fœcunditatem, cum Nilo, & Indo comparatur; constat etiam quòd ab illa fertilitate, & à divisione nomen ejus possit commodè deduci. Si quis alterum cum Barbosa requirit testem, qui affirmet ad hunc usque diem primęvum suum nomen conservâsse Euphratem, consulat Petrum Texeiram in itinerario, audiet narrantem, quòd 3.Octob.an.1604. trajecit Euphratem, & Persę, Arabesque eum vocarent *Forat.* Nubiensis Geographus eum similiter אלפראת *Frat* nuncupat, licet Versio semper reddat Euphratem, ut 3. part. Clim. 1. Hic fluvius, utpote Israëlitis notissimus nullis appositis notis designatur, ex historia enim Abrahami patuit eum ex trans-Euphratensi regione venisse Chananitidem: Jacobus præterea bis illum transire debuit, ut Syrum Labanem adiret, & postea domum paternam repeteret; quodque præcipuum est terræ Abrahamo, & posteris promissæ limes fuit designatus in ipso fœdere, *a flumine Ægypti ad flumen illud magnum, flumen Euphratis,* inquit Deus Gen. 15: 18. Quamobrem fluvius ille tot rationibus Israëlitis notissimus in S. Scriptura passim non nominatur, *fluviusque* simpliciter dicitur, ut Gen: 31: 21. Jacobus *trajicit fluvium* Exod. 23: 21. à deserto ad *flumen*, his enim & similibus locis Euphrates est intelligendus.

Euphrates adeò conspicuus in Paradisi descriptione sufficere posset solus ad genuinum ejus situm manifestè indicandum; quia si à primo ejus in Armenia ortu defluentem sequamur, & innumeris illius anfractibus accuratè insistamus, plura occurrent flumina, quæ ipsi associantur, & suas in ejus sinum aquas infundunt; at nullum eas repetit; Singas è Pieriâ occidentale ejus latus ingreditur, orientale Chaboras, & Saocoras, ut in Tabulis Ptolemæi patet; nullum verò effluit, & aliò divertens novum sibi aperit iter, antequam Babyloniæ attingat fines; & prope Seleuciam conjungatur Tigri; tum demum, inquam, occursu tanti fluminis tumens Euphrates subjectæ Babyloniæ visus est minari, & coëgit incolas plures ipsi aperire alveos, ut ejus divisis viribus facilè resisterent, & simul urbes suas munirent, atque arida arva irrigarent: nihilominus absque his diverticulis diu continuit se intra alvei sui limites, & Deus qui nutu suo furens mare coërcet, impetum ejus conjunctique Tigris ita rexit, ut tranquillè unà fluxerint, & hinc regionem à Babyloniis tandem occupatam, illinc Chusæorum colonias certatim alluerint, & post curriculum, cujus incerta longitudo, suam dirimunt societatem, unus pedetentim divertit ad orientale latus, alter verò ad occidentale: nemo sanè potest in dubium revocare, quin impetus utriusque conjuncti major fuerit; quàm post interceptas tribus, aut quatuor alveis Euphratis aquas, quia intercepta illa aquarum magna pars fregit utriusque vires, & partem earum juxta Apamiam recuperare debuerunt; antequam disjuncti novos replerent alveos; unde per totam trium graduum amplitudinem simul fluere perhibentur in Ptolemæi Tabulis, & vix in duos alveos divertere per unius gradûs spatium: verùm enimvero, cùm unitas conservabant omnes suas aquas, non longum simul decurrere spatium potuerunt: sed qualecunque fuerit Paradisi amplitudinem æquavit, quoniam משם *exinde* visus est dividi in quatuor partes sive capita, quæ ex præcedentibus observationibus patere videntur; nempe probavimus Tigrim & Euphratem eò deferri, & simul aliquandiu conjungi, & postea dividi, perque diversa ostia in sinum Persicum irrumpere; duo autem illi fluvii in unum coalescentes, & duo postrema fluenta ex hujus divortio iterum exorta quatuor capita evidenter faciunt, quæ modò pristina post divortium nomina retinent, modò nova, ut in Sacro Textu sortiuntur.

Liceat igitur nunc concludere nihil esse in Textu Sacro quod cum sententia nostra apprimè non quadret; rigidè enim loquendo exortus est in Edene unus fluvius, quia extra illam erant duo, nempe Tigris, & Euphrates, in ea autem demum coalescere in unum cœperunt: inde autem quatuor exivisse non dicuntur, quod videretur innuere Euphratem, & Tigrim retro fluxisse, contra consuetudinem, licet non sine exemplis, si Plinio credimus, dicit enim: *amnes retro fluere, & nostra vidit ætas* lib. 2. cap. 103; sed tantùm *inde divisos fuisse*, & divisim fluxisse; revera autem Adamo juxta unum Paradisi fluvium versus septentrionem deambulanti videbatur bifariam dividi, & revera dividebatur in Tigrim, & Euphratem in distinctis, & paulatim à se invicem magis recedentibus alveis fluentes.

Durius forsan videbitur, quòd ex duobus fluviis quatuor faciamus, & dicet aliquis potuerunt Euphrates & Tigris uniri, & postea dividi; sed cur amittent propria nomina, & Pison, & *Gichon* vocabuntur? quo jure nova hæc nomina obtinebunt? jure, dicam, communi gentium, quæ sibi licitum crediderunt nova nomina etiam ob causas leves imponere; testis ipse Euphrates, qui initio nuncupatur Pyxirates, postea Omirra, cùm Tauri montis obices irrumpit, & victor demum Euphrates, ut refert Plinius lib. 5. cap. 24. Præsertim non solent confluere flumina absque nominum suorum detrimento, plurium fluviorum nomina cum eorum aquis semper absorbent ingentes fluvii, Rhodanus Ararim, Dubim, Isaram, Druentiam, nulla autem eorum deinceps fit mentio, & licet in plures alveos etiam dividatur antequam mare adeat, atque ab aliis πεντάστομος, & ab aliis ἑπτάστομος, ex tot ostiis nullum ullius eorum nomen in memoriam revocavit: exempla ejusmodi passim occurrunt, alterum tamen addam, quia apprimè convenit: Rhenus noster ad *confluentias* excipit Mosellam, qui Ptolemæo est Obrincius, & ejus spoliis, nomineque suppresso superbus Schenkii munimentum usque pervenit; at ibi medius scinditur, & una pars cum *Vahalis* cognomento per Noviomagum occidentalem oram petit, tandemque cum Mosa confusus ab Oceano simul excipitur; altera verò Isala dicitur, & per Arenacum, Zutphaniam, Daventriam, & campos tendit in Australe Hollandiæ mare: non me fugit tertium alveum insuper habuisse Rhenum, quo per Ultrajectum, & Lugdunum-Batavorum suum usque ad Oceanum nomen deferebat: sed pridem penitus ille exaruit, & sive sponte, sive consilio aggeres, qui ejus aquas continebant, disrupti sunt, liberumque ad alienos canales diffluendi iter ipsis concesserunt; ita ut proprius ad mare Rheno aditus nullibi sit superstes, & Isala, Vahalisque Mosellæ, atque Rheni nominibus successerint. Danubius ipse post emensas quingentas leucas, & exceptos plures ingentes fluvios novum Istri nomen pristino deposito suscipere cogitur,

gitur, & quamvis septem alveos postea habeat nulli vetus nomen placuit, & nova ipsi prætulerunt omnes; ut Nilo similiter accidit.

Itaque non est inauditum fluvios sua deponere nomina, post immutatum præsertim cursum novis insigniri; neque Euphrati, aut Tigri licet queri de Gichone, & Pisone sua eorum aquis nomina imponentibus, quandoquidem Rhenus, & Mosella, exemplo nobiliorum fluminum, Isalam, & Vahalem patienter ferunt eorum exuviis exornari: nihilominus Euphrates, & Tigris non exiguâ gaudent prærogativâ, cum Gichone enim, & Pisone partiuntur denominationis gloriam; Tigrisque nomine uterque alveus adhuc designatur apud Ptolemæum; apud Plinium & Strabonem unus Tigris, alter Pasitigris, quasi Pisotigris nuncupantur; ibidem Euphrates etiam suum obtinet alveum, quo suas aquas in sinum Persicum exoneret: sicque manifestius fit Gichonem & Pisonem esse dumtaxat Tigris & Euphratis appendices: verùm enimverò id inprimis patebit his Syrachidis verbis Ecclesiastic. 24, 35. quibus ipsam sapientiam inducit loquentem, & se cum fluviis Paradisi sic comparantem: ὁ πιμπλῶν ὡς Φεισῶν σοφίαν, καὶ ὡς Τίγρις ἐν ἡμέραις νέων; ὁ ἀναπληρῶν ὡς Εὐφράτης σύνεσιν, καὶ ὡς Ἰορδάνης ἐν ἡμέραις θερισμοῦ; ὁ ἐκφαίνων ὡς φῶς παιδείαν ὡς Γηὼν ἐν ἡμέραις τρυγητοῦ, *replens sapientia, ut Pison & Tigris in diebus veris omnia renovantis*, largè exundant in agros; *copiosè profundens intelligentiam, ut Euphrates, & Jordanes in diebus messis* aquas, atque instar *lucis* eruditionem *manifestans, sicut Gichon tempore vindemiæ:* nihil manifestius est, quàm secundùm hunc auctorem conjunctissimos esse Euphratem & Tigrim cum Pisone, & Gichone, quoniam simul exundantes ut ab eadem scaturignie exortos, & in eodem canali fluentes exhibet; licet enim Jordanem similiter exundantem intermisceat, ut insinuet esse etiam affinitatem inter Paradisum & Chananitidem non perturbat propositum ordinem, quia Euphratem Gichoni simul associat: consulto autem videtur occidentali Euphrati Gichonem orientalem, & Tigrim contra orientalem Pisoni orientali sic associavisse, ut eorum conjunctio intima agnoscatur; neque dumtaxat superficialis, ut Tigris cum Arsania, quæ fit absque aquarum utriusque permistione, quia *Arsanias levior innatat IIII M. fermè spatio* (passus legerem, quibus mensurantur ibi distantiæ) inquit post Claud. Cæsarem Plinius lib. 6. cap. 27: diversam esse rationem Paradisi fluviorum declarat Syrachides, & ita permisceri vult, ut qui Tigri respondet cum Euphrate exundet, & cum Tigri qui Euphrati, adeo perfecta est eorum societas in Paradiso inita; quod observari, & sic repræsentari expediebat, quia Euphrates à remotissimis Armeniæ montibus ortus, & innumeris gyris serpens circum Mesopotamiam non potest eodem tempore aquis hybernis intumescere, quo Tigris rectiori alveo ex monte Niphate etiam propiori pluvias, & nives resolutas volvens; sed, ob intimam conjunctionem, non desinunt simul exundare, quia Tigris primæ exundationis quidem est auctor, sed Euphrates statim illam promovet, atque per totam æstatem sufficientes pergit suppeditare aquas Colonis, qui eas pro indigentia dispensant; *quoniam ibi rigandi modus manu temperatur*, inquit Plinius lib. 18. cap. 18. Hæc observatio necessaria est ad conciliandos cum Syrachide alios auctores, qui exundationes Tigris, & Euphratis non distinguunt semper, quia post conjunctionem suam, vel paulò antè, exundare incipiunt; quin Arrianus lib. 7. de expeditione Alexandri Mag. videtur negare Tigrim exundare, quia terra, quam interfluit, ejus aquis altior est: Syrachides autem sedulo expensâ utriusque fluvii origine, & dispositione, utrique distinctum exundandi tempus secundùm diversas originis & curriculi rationes convenienter assignavit, Tigrique primas primo vere, & simulatque glacialis hyems solvitur inundationes occurrentes tribuit, Euphrati verò postremas, quæ majores sunt, & insigniores, quare earum dumtaxat rationem habere solent auctores, ut Strabo lib. 16: πλημμυρεῖ ὁ Εὐφράτης κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ θέρους, ἀπὸ τοῦ ἔαρος ἀρξάμενος, ἡνίκα τήκονται αἱ χιόνες ἀπὸ τῆς Ἀρμενίας, ὡς ἀνάγκη λιμνάζειν, καὶ κατακλύζεσθαι τὰς ἀρούρας, *exundat Euphrates circa initium messis, à vere incipens; quia nives ex Armenia liquefiunt, ita ut necesse sit stagnare arva, & aquis obrui*, &c. non dicit stagnare Tigris instar primo vere, & cum incipiunt dari *novis primordia rebus*; sed à vere, sive post ver exactum: Plinius lib. 5. cap. 26. adhuc exactiùs scribit Euphratem *inundare Mesopotamiam sole obtinente vigesimam partem Cancri*, &c. id est, æstate jam provectâ: Polybius verò omnium, ut mos ipsius, exactissimè testatur, quòd Euphrates in multis differat ab aliis fluminibus, & in primis, quod flumina æstate minui soleant οὗτος δὲ καὶ πλεῖστος γίγνεται τῷ ῥεύματι κατὰ κυνὸς ἐπιτολὴν, καὶ μέγιστος ἐν τοῖς κατὰ Συρίαν τόποις, *hic contrà maximus evadat, &* copiosissimè fluat, *quando canicula exoritur, & plenissimus in locis Syriæ vicinis* conspiciatur, &c. sic optimè ipsi convenit, cum Syrachide, qui tempus vindemiæ in illis regionibus nostras antevertentis ipsi assignat.

Concludimus igitur Euphratem, & Tigrim distinctis alveis Edenem intrâsse, atque in aditu Paradisi, suam inivisse societatem, ac in unum coaluisse; postquam autem conjunctis aquis abundè irrigavissent, in exitu distinctos iterum occupavisse alveos, aquasque recuperatas sub novis Pisonis, & Gichonis nominibus in sinum Persicum tandem detulisse; quamobrem habere debuit ad Orientem regiones Chussæis à Nimrode in præstiti ad tyrannidem constituendam auxilii post aliquot sæcula concessas, quæ nunc nominibus Susianæ, & partim Persidis insigniuntur: ad septentrionem Assyriam: ad occidentem Mesopotamiam, & Babyloniæ partem: altera pars meridionalis, cum Chavila, sive Arabicis regionibus, quas Chavila Nimrodis frater, & bellorum, atque victoriarum comes occupavit, & pro more de suo nomine dici voluit. Sic Eden harum regionum meditullium occupavit, & Paradisus illius meditullium occupare debuit, & in eo præcipuè fœcundissimos Sinharis campos fuisse inclusos existimo, quia ab iis recedere nolebant primi orbis incolæ, licet cæteræ orbis regiones eorum arbitrio exponerentur, & omnibus hominibus curiositas rerum novarum, & dominandi libido innatæ sint. Constat ex Gen. 3, 24. Adamum ex fœlici horto ejectum in terram, è qua Deus eum formaverat, eamque fuisse מקדם *ab oriente* semotam; Syri autem se habere ex majorum suorum traditione affirmant, quòd Adamus in agro Damasceno creatus est, & in ipso Damasci nomine terram rubram linguâ suâ inveniunt; alii malunt dici Damascum דמשק *Damescec* Syriacè, quòd ager illi primus דם שקא *dam sceca*, id est, *bibit sanguinem* Habelis à Caino primo fratricida effusi; & revera incolæ prope urbem ostendunt locum hâc cæde pollutum, ut testantur Gab. Sionita, & Joan. Hesronita Maronitę è Libano de nonnullis orientalium urbibus, &c. ad calcem versionis Geographię Nubiensis ab iis factę; inde autem patet Adamum in vicina Syria cum liberis exulâsse, & propinquiores amissę Edenis regiones incoluisse: hinc Adami vestigia in urbe *Adam* ad mare Tiberiadis sita, de qua Jos. 3, 16. inque *Adma*, quæ prima è Mesopotamia in Chananitidem proficiscentibus occurrebat Gen. 10, 19. Addatur constans Judęorum sententia de Adamo cum Eva Chebrone sepulto, & Abrahamo cum Sara, Isaaco cum Rebecca, & Jacobo in idem sepulchrum cum Lea postea illatis; quapropter meruit dici קרית ארבע *Kiriath Arba*, id est, *urbs quatuor parium*, ob quatuor illa conjugum paria: aut Patrum audiatur chorus, qui

certatim prędicant Adamum ſepultum in Calvariæ monte, ut pateret ejus peccatum Chriſti mortis eſſe cauſam, atque ex eo ut è ſemine crucem prodiiſſe, ut ſanguine in ea fuſo purgaretur Adamus, & fidelis ejus poſteritas, unde Tertullianus adverſ. Marc. lib. 2. cap. 4.

Hic patitur Chriſtus, pia ſanguine terra madeſcit
Pulvis Adæ ut poſſit veteris cum ſanguine Chriſti
Commixtus ſtillantis aquæ virtute levari.

Maronitæ ibidem aſſerunt, quòd regio Damaſcena ob amœnitatem & inæſtimabiles, quibus abundat, delicias à ſcriptoribus merito *Paradiſus terreſtris nuncupetur:* mens eorum non eſt Damaſcum partem Edenis fuiſſe; ſed famam amœniſſimarum Edenis deliciarum has orientis regiones in vicinia ſitas ita repleviſſe, ut Edenen, & Paradiſum dicerent omnem locum fœcundis arboribus conſitum, limpidis aquis irriguum, gratâ aëris temperie conſpicuum, atque omnigenis bonis refertum: hinc Eden Ezechielis 27: 23. quæ inter opulentiores Arabiæ regiones celebratur; ſic in ipſa Arabiæ extremitate celeberrimum totius Orientis emporium *Aden*, eodem enim modo ac noſtra *Eden* עדן, ſcribitur & ſimiliter etiam legi poſſet: ſic oppidum in Cœleſyria *Paradiſus* nuncupatur apud Plinium lib. 5. cap. 23. & à Ptolemæo lib. 5. cap. 16. etiam celebratur, quodque meretur obſervari in vicinia Damaſci conſtituitur, & Libanum cedris ſuis & variis ornamentis inſignem proximum habet, atque etiam proximam *Adonii* fluvii ſcaturiginem, ut omnia concurrant ad *Edenis*, & *Paradiſi* nativam imaginem nobis exhibendam: imò memoria horti illius incomparabilis tam altas in animis gentium circumſtantium egit radices, ut ab hortis jucundiſſima loca ſoleant commendare; cùm *Taurim* Perſæ commendare volunt, & varias ejus amœnitates deſignare *octo Paradiſos* vocant, teſte J. Cartwrigto in ſuo *itinerario: Bagdad* etiam ad Tigrim à Babylone veteri unius diei itinere; quæ ad Euphratem erat, diſtans; & ab Almanſore anno Chriſti 762. condita, ſic nuncupatur à בג *baga*, id eſt; *hortus* & דאד *Dad*, nomine proprio Eremitæ, qui ibi tuguriolum habebat, ut Perſæ dicunt; ſed mallem nomen Dei Anachoretæ nomini ſubſtituere, Perſis enim חדא *Hoda*, Deus eſt; ſic Bagdad eſſet *hortus Dei*, & conſervaret memoriam horti revera à Deo in vicinia olim conſiti. Non ſoli Patres antediluviani regiones Paradiſi vicinas incolere ſategerunt; Noachidæ enim rapido Diluvii impetu ab illis abrepti vix, aliquandiu in fœcundiſſima valle monti, qui eos palantes, & anxios fœliciter exceperat, potuerunt commorari, & ſimul atque omnem depoſuerunt novæ calamitatis metum, minimè dubitârunt aſylum ſuum, oppidumque quod laborioſè condiderant, & quod commodiſſimum erat (unde Heraclius illud propterea inviſit, & Choſroes lethali morbo correptus cùm ejus amœnitate gauderet, poſt tot annorum millia) deſerere non dubitârunt; ut Aſſyriam repeterent: priſtinæ ſcilicet beatitudinis ibi amiſſæ deſiderio flagrabant, & nonnulla poſt cladem peccato illatam in illa regione veſtigia obſervantes, cæteris aliis præferendam judicabant; neque immerito ejus nomine teſte; Aſſyria enim quaſi אשורה *Aſſyra*, id eſt, *beata*, quia omnibus ad fœlicem vitam requiſitis abundè inſtructa eſt; &, licet ſæpius domini ſua regionibus nomina impoſuerint; potuit alter filiorum Semi ab illa fœliciſſima regione אשור *Aſſur* vel *Aſſyr* nuncupari, quia ſummæ fœlicitatis fuit amœniſſimam illam regionem jure hæreditario obtinuiſſe; denique licet poſtea Noachidis innotuiſſet cæteras orbis regiones ipſis eſſe occupandas turrim in ea ædificare voluerunt, ut commune ibi etiam Deo invito haberent Domicilium. Hæc, & plura, potioraque argumenta facilè exhibuiſſet Bochartus omni eruditionis copiâ inſtructus, & in Paradiſi illius meditatione verſatus per plures annos, & argumenta ſua raris atque exquiſitis illuſtrâſſet obſervationibus, quæ nos præcipitanter feſtinantes facilè prætereunt; ſed ſufficere debet, quòd Paradiſi ſitum ex Magni illius Viri ſententia judicaverimus, ut alii veſtigiis ejus inſiſtentes, veritatem è tenebris micare incipientem ſedulo ſectentur, propiúſque ſatagant intueri, donec plenam, & diſtinctam illius cognitionem aſſequantur.

VARIÆ

VARIÆ DISSERTATIONES, & EPISTOLÆ, quæ huic EDITIONI accesserunt.

PARADISI TERRESTRIS SITUS

Juxta SAM. BOCHARTUM, Ex EPISTOLA quadam AD LODOVIC. CAPPELLUM, S. Theolog. in Academia Salmuriensi Professorem, EXCERPTUS.

VERSIO.

ERUDITO LECTORI *EDITOR.*

Tametsi plenissima sit Paradisi Terrestris descriptio superiùs apposita, Bochartique sententiæ, eruditioni, & ἀκριβείᾳ apprimè respondeat; cùm tamen compendiosa hæc ejusdem Paradisi per Bochartum ipsum delineatio nobis ante aliquot menses à Dom. le Jeune *cultiorem literaturam Trajecti ad Rhenum profitente suppeditata fuerit, Clarissimusque Jacobus Cappellus, Celeberrimi Ludovici filius, certiores nos fecerit eam aliàs ad Patrem suum fuisse transcriptam, hîc subjiciendam judicavimus: quod Paradisi situm distinctissimè & firmissimè ostendat & determinet.*

Ex quatuor fluminibus, quorum apud Mosem in Paradisi descriptione fit mentio, duo sunt notissima, *Tigris* nempe & *Euphrates*: ex regionibus etiam, quæ ibidem memorantur, non minus nota est *Assyria*. Ex hisce porrò reliqua facilè satis eruuntur. Necesse est itaque Paradisus Terrestris juxta hæc flumina non procul ab Assyria fuerit situs: idque fatentur hodie Eruditi omnes, etsi diversâ ratione explicent.

Inter eas omnes diversas explicandi rationes nulla mihi videtur probabilior, quàm quæ à Calvino affertur; unde & Scaliger *De Emendat. Tempor. lib.* v. ubi de mundi conditu, eam ita extollit & miratur, ut ajat, *Nihil potuisse verius, nihilque doctius dici.* Sic autem se habet. Tigris ex Ptolemæo Euphratem intra Apamiam excipit, eoque modo ingentes hi duo fluvii coeunt, & ubi coiêre ad Asiam urbem confluunt, quo loco communis eorum fluxus diramescit, atque in fluenta duo dividitur, quæ seorsim in Mare Persicum desinunt; ad Orientem alterum, Susianam versus; alterum verò ad Occidentem versus Arabiam. Horum autem duorum fluentorum unum ex Ptolemæo vocatur *Ostium Tigris Orientale*, aliud verò *Occidentale*: ex Strabone autem unum Tigris ostium dicitur, alterum Euphratis. Itaque unus & idem alveus in quatuor capita secatur, quorum duo sunt superiora Tigris scilicet & Euphrates, duo verò inferiora, ea nimirum, quæ ex eo alveo in Mare Australe descendunt. Calvinus ergo contendit capita, seu fluenta duo superna, de quibus Textus sacer, *Euphratem* esse & Hiddekel seu *Tigrim*; duo verò inferna esse *Phison* & *Gihon*. Quemadmodum porrò Havila ipsi est *Susiana*, quæ ad Orientem jacet, Chus verò *Arabia*, quæ ad Occidentem sita; sic quoque Phison, qui Havilam circumluit, arbitratur esse alvei superiùs memorati Orientale ostium, Gihon contrà, qui Chusitim circumerrat, Occidentale. Ex his igitur Edenis hortus in ea Babyloniæ parte jacebat, in qua fluvii duo in unum alveum conjuncti fluunt, eo ferè loco, quo in Tabula Chorograph. hisce subjuncta signatur.

Vel potiùs suprà posita.

Hæc opinio quoad rem ipsam, ejusque essentialia, est verissima; siquidem Edenis locum verè aperiat.

1. Ezechielis 27: ỳ. 23. *Channeh*, aliàs Chalne, (quę deinde Ctesiphon vocata fuit) in Chalonitide locatur, *Charan*, vel Haran (hoc est Carras) inter & Heden. חרן וכנה ועדן רכלי *Charan, & Channeh, & Eden negotiatores tui.* Jam verò si Chalne inter Carras & Eden interposita sit, necesse est Edenis regio in ea parte Babylonię fusa fuerit, in qua Nos cum Calvino locámus.

2. Esai. 37: ỳ. 12. item 2. *Reg.* 19: ỳ. 12. Gozan, Haran, Reseph & Eden eo ordine recensentur, quo sunt à Septentrione, (aliqua quidem cum obliquitate Ortum versus) in Meridiem sitę. *Num liberaverunt eas Dii Gentium, quas pessundederunt Patres mei, nempe Gozan, Haran, Reseph & filii Eden, qui sunt in Thelassar?* Jam autem Gozan ex Ptolemęo est Gausanitis in Mesopotamia ad Chaborę & Saocorę fontes posita: Charan verò sunt Carrę, Gauzanitide paulò inferiores ad Chaboram. Reseph demum est Reseipha longè adhuc Carris inferior, ad Saocorę ostium, ejusque in Euphratem ingressum. His positis, necesse est Eden sit rursus inferior, ad Euphratis & Tigridis confluxum, aut paulò inferiùs.

In iisdem Textibus tum *Esaiæ*, tum 2. *Reg.* filii Heden dicuntur esse in Thelassár, vel Thalasser, ובני עדן אשר בתלשר, *Et filii Eden, qui sunt in Thalassar.* Hanc *Thalassar* eandem cum Ptolemęi *Thalatta* probabile admodum. Pro תלשר, *Thalassar*, enim Chaldęi dixere, טלתר, Thalattar, prout passim ש in ת solent mutare; unde apud eos אתור pro אשור, בתן pro בשן, כות pro כוש, *Attour* pro *Assur*, *Bathan* pro *Baschan*, *Cuth* pro *Cusch*. Et Thalattar Ptolemęus, adempto R, fecit Thalatta; forsanque Heden illa est *Addan*, vel *Addana*, quam Geographi ad Euphratem collocant. Sępe enim vastus ille alveus, in quo Euphrates & Tigris simul fluunt, *Euphrates* nuncupatur. Sic enim Stephanus in Ἄδανα; cùm Adanę cujusdam, quę est in Cilicia, & alterius, quę in Arabia Fœlice, mentionem fecisset, subdit continuò, ἔστι καὶ τρίτη πόλις πρὸς τῷ Εὐφράτῃ; *Est & alia tertia urbs ad Euphratem.* Quin & quartę alicujus Eddanę meminit, quę juxta Euphratem sedet, quam Phœnicum Co-

loniam ait. Ἔδδανα, inquit, πόλις πρὸς τῷ Εὐφράτῃ, κατοικία Φοινίκων, ἀπὸ Ἐδδανοῦ ἡγεμόνος. At hęc, si distinguatur, à proximè superiori, videtur esse *Addan*, de qua Esd. 2: ℣. 59.

Esdr. 1. ℣. 59. *Hi autem sunt, qui ascendunt ex Telmelah & Telharscha, Cerub, Addan, & Immer*; nisi cum Diodato tres has posteriores voces velis esse nomina trium quorundam Israëlitarum; qui ex urbibus hic commemoratis, *Telmelach & Thelha-scha*, ascenderunt.

Ut ut sit, quæcunque hactenus adducta sunt, ea rursus firmantur ab iis, quæ Moses habet, Gen. 4: 16, 17. quum ait *Cainum ad Hedenis Orientem Chanochiam condidisse.* Ptolemæus enim *Asiæ Tab.* v. Anuchtham quandam in Susiana locat, ad Talattæ Orientem, 200. aut circiter milliariis ab ea distantem. Chaldæi autem ab Hebraica voce חנוך *Chanoch*, vel *Hanoch* fecêre *Hanucha*, vel *Hanucta*, uti ab הם, Genes. 14: ℣. 15. percusserunt Zusim in *Ham*, fit המתא Hamta. Sic Syri à דמא deduxêre דמתא, Damta, à רם *Ramta*, &c.

Sed ex hisce omnibus jam satis constat, ubinam sita fuerit Hedenis regio, positusque Paradisus; ad alveum scilicet Tigridi & Euphrati communem supra Babylonem, ita ut tamen à superiori horum fluminum divisione, (vel concursu) ad inferiorem, sed utriusque divergium, extenderetur; unde fit, ut Moses ajat ex Hedene quatuor fluviorum capita exiisse. Siquidem hæc capita nihil aliud sint quàm bina Euphratis & Tigridis fluenta in unum intra Hedenem coeuntia, ibique per milliaria aliquot simul fluentia; tumque in bina alia intra eandem Hedenem discissa, seorsimque Sinum Persicum versus tendentia. Neque cuiquam mirum esse debet, quòd fluviorum divisiones, aut ostia, appellentur capita, non secus quàm eorum scaturigines; hoc enim familiarissimum est cùm apud Orientales, tum apud Græcos & Latinos: hujusque plurima possem, si per tempus liceret, afferre exempla.

Hactenus igitur Calvini opinio mihi videtur verissima; sed in eo fallitur, quod *Chus* cis Euphratem & Tigrim in Arabia collocet; *Havilam* contrà ultra utrumque illud flumen in Susiana. Siquidem Chus sit Susiana, ultra Tigrim sita, quam vetustiores Gręci κίσσεια appellabant: unde & Babylonis portæ, quæ Susianam versus ducebant, apud Herodotum *Cissiæ portæ* vocantur; unde quoque in Æschylo Memnon nuncupatur *Cissæus*, quòd esset Susianus: eademque de causa regionis ejusdem pars quædam vocatur *Cossæa*, incolæque *Cossæ* vel Cossæi. Κοσσαία, ait Stephanus, μέρος Περσίδος, οἱ οἰκοῦντες Κοσσαῖοι, *Cossæa pars Persidis, incolæ Cossæi.* Hebræis dicebatur כוש, *Chus*, Chaldæis כות, *Chut*. Hodie verò Geographi Persæ & Arabes cum indigetibus vocant *Chustan*, vel *Chusistan*, חוזשתאן, hoc est, *Chusi Provinciam*; siquidem *stan* Persicè sit Provincia.

Cùm itaque *Chusitis* regio ultra Tigrim posita sit, *Gihon*, qui Chusitidem pererrat, non est, uti credidit Calvinus, ostium Tigris Occidentale, sed Orientale. Vocatus autem fuit גיחון, *Gihon*, propter exundationes, quibus certis temporibus Characene tota obruebatur, uti testantur Authores cùm veteres, tum hodierni; quandoquidem גוח, vel גיח, unde גיחון *Gichon*, vel Gihon, sit *erumpere*. Susiana verò dicitur *Chus*; quia Nimrod Chusi filius, (Chus autem Arabiam Mari Idumæo vicinam posteris suis impleræt) Babylone in potestatem suam redactâ, eò deduxit Chussitarum vel Arabum Coloniam, qui in Susianam subinde diffusi eam inhabitavêre.

Havila contrà, quam Calvinus ad Orientem in Susiana constituit, ad Occidentem jacet, ad Babyloniam & Arabiam. Et certè Havila est regio arenosa: חול, *Houl*, enim apud Hebræos arenam significat. Notum porrò quàm arenosa sit Arabia, seu Havila. In Havila nascitur aurum; in multis autem Arabiæ locis, imò & proximè Euphratis ostium, multum reperitur. In Havila itidem Margaritæ, cùm ex Script. S. tum ex Hebræorum plerorumque authoritate. Sic *Numerorum cap.* 11. *vers.* 7. והמן כזרע־גד הוא ועינו כעין הבדלח. *Et manna illa erat sicut semen Coriandri, & species ejus sicut species Margaritæ.* Mannæ species nullatenus accedit ad Bdellii formam ac colorem, maximè verò ad Margaritæ: proinde hoc loco *Bedolah* non *Bdellium*, sed *unionem* significat, uti & fatentur doctiores quique. Ex quo sequitur, cùm dicitur *Genes.* 2: 12. *in terra Havila esse* הבדלח, *Bedolah*, eo loco non Bdellion sed uniones intelligendas esse. Jam verò totius orbis celebratissima unionum piscatio ad insulam Tylum, sive Baharem, in Arabia fit, paulò infra genuinum ostium Euphratis, qui inferiùs descendit, quàm Geographi sive vetustiores, sive recentiores notant; uti discitur ex iis, qui ab ostio scaturiginem versus ascenderunt, ex Teixeira potissimum. Ibidem quoque magna Beryllorum copia, uti scribit Dionysius Periegetes, ipse origine Carræus; Beryllus autem illud est, quod Moses שהם, *Schoham*, vocat, quam vocem malè vertimus per *Onyx*; cùm Judæi Βηρύλλιον *Exod.* 28: ℣. 9. &c. transferant, Græcique authores soleant appellare Βήρυλλος.

Ex *Havila* numero singulari, ac Havilot plurali, Græci dixêre *Chaulas*, *Chablas*, *Chalbas*, *Chauloth*; unde *Chaulasii*, *Chablassii*, *Chalbasii*, *Chaulothei*. Qui de his mentionem fecêre, *Phalegi lib.* 4. *cap.* 11. citantur: ubi etiam notatur apud Plinium ex scriptorum imperitia legi *Chancteos* pro *Chaueleos*. Hujusce Havilæ mentio fit *Genes.* 25: ℣. 18. itemque 1. *Sam.* 15: ℣. 7. *Percussitque Saul Amalec ab Havila, donec venias ad Sur, quæ est è regione Ægypti.*

Euphratis alveus, qui eam alluebat, *Phison* dicebatur; quæ vox derivatur à פוש, *Pusch*, quæ est *abundare, augeri*; uti & פרה, *Parah*; ex quo פרת, *Perath*, *Euphrates.* Indéque verbum פרה ferè semper in Paraphrasi Veteris Testament. Chaldaica per פוש redditur: ideóque idem illud flumen, quod vocatur פרת, antequam cum Tigri conjungatur, & in Chaldæam descendat; ubi descendit, & ab eo rursus est divisum, Chaldæam eandem alluens, appellatur Chaldaica voce *Phison*: eò quòd scilicet Hebraicum seu Aramæum *Perat*, & Chaldaicum *Phison*, sono equidem differant, sed significatione conveniant.

Hæc est in genere mea de Paradisi situ sententia, quam si vellem omnibus illis, quas possem congerere, rationibus ulteriùs firmare, adversantesque aliorum opiniones confutare, in librum excresceret Epistola; ad ejus intelligentiam & fidem isthæc sufficiant.

RECENSIO ALIORUM OPUSCULORUM HUIC EDITIONI ADDITORUM.

Plurima alia Opuscula composuit Bochartus; quæ in amicorum capsulis sedulo deposita hactenus delituerant. Eorum magnam partem cum magno labore variis ex locis obtinuimus. Quæ in hac editione exhibentur, sunt hæc.

1. No-

1. Notæ in Stephanum Byzantinum, ex ejus codice collectæ.

2. Defensio Geographiæ Sacrę contra Clarisſ. Salmaſii nonnullas objectiones.

3. Epiſtola de *Serpente Tentatore*, &c. ad Clariſſ. Cappellum, ex Sermone in *Geneſ.* 3: 1. Cui tamen facta eſt neceſſaria additio occaſione ſententiæ Clariſ. Amyraldi, à tentatione prima ſerpentem penitus excludentis, ut tota in Diabolum referretur; idcirco ejus argumentis reſponderi debuit.

4. Ad eundem altera Epiſtola de Linguæ Chaldaicæ, & Syriacæ pronunciatione, ac Arabicę utilitate.

5. Epiſt. ad Celeber. Iſaacum Voſſium de Chriſtinę Reginæ humanitate, eruditione, &c.

6. Altera ad eundem Epiſtola de Verſione Syriaca, Lit. Samaritanis, Onkeloſi ævo, &c.

7. Ad eundem tertia, quæ Verſionis Syriacæ novitatem oſtendit.

8. Moſis *Geneſ.* 11: 26. cum S. Stephano *Act.* 7: 4. Conciliatio. *Moſis cum martyre S. Stephano Con-*
ciliatio. Sed nullam ejusmodi tituli mentionem audivimus inter illius opera fieri. Prętcrea ingenuè fa-
temur Nos in eo mores, & genium Magni Viri etiam deſiderare. Edetur tamen, & prudentis
lectoris erit æquum de eo judicium ferre; obſervet modo non deſignari nomen illius, ad quem
illud ſcriptum eſt miſſum, neque ipſum tempus deſignari. Sed quod eſt majoris momenti 1. ſup-
ponit quod Thare genuit Abrahamum anno vitæ ſeptuageſimo, quia legimus *Gen.* 11, 26. *Vixit Tha-*
re ſeptuaginta annos, & genuit Abram, Nachor, & Haran; at *Lib.* 2. *cap.* 1. *Phaleg.* adverſam huic
ſuppoſitioni exhibet expoſitionem horum *Gen.* 5: 32. verborum iſtis ſimillimorum: *Et fuit Noe quin-*
gentorum annorum, & genuit Noe Sem, Cham, & Japhet. Probat enim evidenter eo anno nondum
fuiſſe genitum Semum, in primo ordine conſtitutum, quia *Gen.* 11: 10. legitur, quod *Sem centum*
annorum natus genuerat Arphaxadum biennio poſt Diluvium; nam ſic patet Semum dumtaxat habuiſſe no-
naginta & octo annos, cùm Diluvium orbem obruit, quod *anno ſexcenteſimo vitæ Noachi* dicitur fa-
ctum, *Gen.* 7: 11. & conſequenter biennio Sem junior erat primogenito Noachi, eoque adhuc junior
Cham, qui omnium minimus declaratur, *Gen.* 9: 24. An, quæſo, qui hoc noverat, & ſolidè de-
monſtraverat, potuit è ſimili loco colligere Abrahamum natum anno 70. vitæ Thare, quia primus
nominatur inter eos liberos, quos ab iſto anno cœpit gignere? an non debuit ſibi reſpondere, quod,
quemadmodum gratię ordinem ſequitur Moſes, cùm primum Semo nondum nato locum inter No-
achi liberos aſſignavit, ſimiliter Abrahamum prępoſuit Therachi filiis deſignando annum, quo cœ-
pit liberos ſuſcipere, etſi multis pòſt annis Abrahamum demum ſuſceperit? Id revera facit; ſed
negligenter, & quaſi hanc ratiocinationem, quam aliàs probâſſe conſtat, nunc aſpernaretur: ſiqui-
dem ne uno verbo ei ſatisfacere curat. 2. Conciliationes neſcio quas à nativitate ſpirituali, & na-
turali Abrahami, & morte ſimili patris petitas commemorat, quę vix à paucis receptę ſunt, re-
ceptiſſimam autem, & à Judęis, & Chriſtianis certatim propugnatam iis poſtponit, & ſolo con-
temptu illam excludit, quod eſt à Bocharti conſuetudine alieniſſimum; ſolet enim ſuam ſententiam
validè ſtabilire, oppoſitarumque fundamenta penitus diruere. Prętcrea hęc ſententia, quæ Abraha-
mum cęteris fratribus facit juniorem, quamvis ut Semus ob dignitatem primus nominetur, meruit
conſiderari: quia evidenti S. Scripturæ teſtimonio comprobatur; nam ſimulatque obiit Thare anno
vitæ ſuæ ducenteſimo quinto è Charane diſceſſiſſe legitur Abrahamus ſeptuaginta quinque annos na-
tus, qui 75 anni è 205 deducti relinquunt 130, & ſic clarum, & perſpicuum eſt Abrahamum anno
patris centeſimo & trigeſimo natum. Id quidem videtur mirum iis, qui putant obſtupuiſſe Abra-
hamum ad promiſſionem filii ſibi centenario factam, ut ad rem inauditam, ſi pater centum & tri-
ginta annos natus ipſum genuit; ſed ipſi mirabiliores ſunt, qui non cogitant innotuiſſe Abrahamo
Noachum, qui quingentorum annorum erat, cùm cœpit gignere; aut Semum, qui adhuc vivebat,
& centenarius demum ſuſceperat primogenitum ſuum, aut ſeipſum, cui Iſmael natus eſt cùm ageret an-
num octuageſimum ſextum. Si enim hæc optimè novit non potuit dubitare, quin filium poſſet
centenarius ſuſcipere; & revera plures etiam ſe obtenturum ſperavit poſt centum & triginta ſeptem
annos: quandoquidem poſt obitum Saræ, quæ vixit 127 annos, & decennio minor nata erat, du-
xit Cheturam & ſex filios ex illa habuit. *Vid. Gen.* 23, 1. & 25, 1. Totam igitur dubitandi anſam
ſuppeditabat ſterilitas Saræ longo matrimonii curriculo experta. At dicent, curriculum illud longè
minus fuit eo quod percurrere debuit ejus mater, priuſquam illam pareret, ſi verus calculus no-
ſter; debuit enim illam parere decennio toto poſt Abrahamum, anno Thare 140; cum autem an-
no ejus 70. cœpiſſet parere, & ante annum vigeſimum in longævis fæcunditas non occurreret, non
potuit ante nonageſimum parere Saram, quæ propterea ante illum annum de partu deſperare non po-
tuit, & ea etiam Iſaacum ſuum peperit. Haberet nonnullam veriſimilitudinis ſpeciem illa objectio, ſi
ex annis dumtaxat conſtitiſſet, innotuiſſetque ſterilitas Saræ: ineptè etiam cum matre conferretur, quæ
expertæ fuit fæcunditatis, cum ab ætate florente cœperit parere. Sed quod præcipuum eſt, *ipſis*
probandum fuiſſet unam tantùm habuiſſe uxorem Thare, non autem ſucceſſivè plures, ut verbis Celeberrimi
Riveti ex Exercitat. 70 in Gen. cap. 11. utar. Tantum autem abeſt, ut Bochartus id probabile
judicaverit, contra avunculi ſui ſententiam confirmaverit appoſita ad oram exemplaris mei manu ſua
hac nota; *plures habuiſſe patet, quia Sara ex alia matre*, *Gen.* 20: 22. Obſervatio illa videtur teſtari,
quòd Riveti ſententiam non improbabat; non ſolo tamen ejus nomine ipſi commendabatur. Jaco-
bus Cappellus ejus etiam affinis, & inter Chronologos Celeberrimus, ut inter Theologos, quos præ-
ceptores habuit ſolidiſſimus, illam validè aſſeruit in *Epochis illuſtribus*, & in *Hiſtoria Sacra, & Exo-*
tica ad an. 2003. Hic præterea declarat Ludovicum Cappellum ſuum patruum, dum viveret, eam
etiam aſſeruiſſe, ut illam poſt utrumque aſſerere perrexit Ludovicus Cappellus Salmurienſis Pro-
feſſor in *Chronologia ſacra*; adeo ut ſententia illa quæ Antiquorum, & Recentiorum ſuffragia plu-
rima meruerat, fuerit quaſi domeſtica Bocharto, & propterea ipſi non adeo contemnenda: ſed quod
imprimis impedit, ne pro legitimo Bocharti partu hoc ſcriptum agnoſcam, ſumma eſt ipſius in S.
Textum reverentia. Equidem non exiſtimavit omnes illius exſcriptores fuiſſe impeccabiles, & paſ-
ſim in numeris, & quibuſdam minutiis aut permutatas quaſdam litteras, aut tranſpoſitas, omiſſaſque
nonnunquam obſervavit; quod paſſa eſt Divina Providentia, quo ſeduliùs ejus ſtudio incumbere-
mus, & accuratiùs varia ejus Exemplaria, Verſioneſque etiam conſuleremus; quia unus aut alter
exſcriptor cùm errat ab aliis poteſt corrigi, & qui Verſiones edunt diverſis ſolent uti Exemplari-
bus, ut Lectiones præſtantiores eligant, hacque ratione ad genuinam dignoſcendam magnopere con-
ferunt. Verum enim vero noluit abſque ratione urgente, & valida errores ejuſmodi ſupponi, ut
patet *Diſſertatione* de Coma Abſalomi. Et merito: nam omnes æqui Providentiæ Divinæ æſtima-

tores

tores, qui ſciunt eam rerum omnium conſervationi ſemper invigilare, pro certo tenent eam non permittere ut errores fidei, & bonis moribus noxii, in Sacrum Textum irrepant; quamobrem permittere non potuit, ut in annis patris Abrahami admitteretur error, quo tota Sacra Chronologiæ ſeries perturbaretur. Si tamen aliquod bonæ notæ Exemplar propoſitæ emendationi faveret, exigua eſſet ratio ſuſpicandi veram lectionem in eo ſaltem conſervatam; at contra fidem omnium Exemplarium, contra authoritatem Paraphraſium Chaldaicarum, Verſionumque Græcarum, Syrarum, Arabicarum, Perſicarum, & Vulgarium Noſtrarum omnium è vita Thare ſexaginta annos auferre, id nimis temerarium mihi videtur, & Bocharto arriſiſſe non puto: præſertim cùm video unius Euſebii, non ſemper fidi, teſtimonio hanc lectionem duntaxat inniti: ſolus quippe citatur ex Chron. Græc. lib. 1. p. 10. ubi varias refert ſupputationes, neque hanc aliis præfert. Nullam autem facit mentionem Pentateuchi ipſius Samaritani Auctor Diſſertationis, quod quidem non eſt mirum, quoniam prima illius editio facta eſt demum anno 1631. à Johanne Morino; ſed mirum videtur tantam fidem ex ſola Euſebii, cujus multiplices errores agnoſcuntur, relatione huic Pentateucho adhibitam, ut corrigere Ebræum poſſet; præſertim cùm ipſe Euſebius Ebræum præferat; licet incogitanter calculos Græcorum 70. Interpretum ſequatur, ut poſt Georgium Syncellum obſervavit Scaliger in notis in Librum illum Euſebii. Denique Pentateuchus ipſe Samaritanus Ebræo anteponi nunquam debuit. Et ab Ebræo totam ſuam auctoritatem mutuatur; quia hic ab Eccleſia Judaica religioſe aſſervatus, & ſedulo Autographis divinitus conceſſis aſſimilatus; ille verò primam ab apoſtatis duxit originem, & partim incuriâ, partim malitiâ miſerè interpolatus eſt: permutationes enim ſimilium Literarum plurimæ incuriâ ſunt factæ; malitiæ autem depravationes ad ſtabiliendos errores debent aſſignari. Talis illa eſt, quæ *Deut.* 27: 4. pro Hebal poſuit Gueriſim, ut altare in Hebale Dei juſſu conſtruendum hac depravatione aliquod fundamentum præberet templo Guariſitano contra expreſſum Dei mandatum nefariè ædificato. Quod adcò manifeſtum eſt, ut cùm olim ante Regium Ptolemæi Philometoris Tribunal contenderent Samaritani & Judæi de Jure Templorum ſuorum, & Judæi Hieroſolymitanum propugnarent anteponendum, alii Guariſitanum; idque ſecundum Legis præſcriptum, & ea conditione, ut patroni qui cauſâ caderent morte afficerentur, cauſâ ceciderunt Samaritani, falſarii declarati ſunt, & morte temeritatem, ſceluſque luere debuerunt, quemadmodum refert Joſephus *lib.* 13. *Antiq. cap.* 6. Temeraria etiam eſt additio facta verſui 14. cap. 17. Geneſis, ubi exciſioni addicuntur ii qui non circumciduntur; addit enim *die octavo*, quaſi delictum patrum liberis foret funeſtum; eo quidem die eos debuerunt circumcidere parentes; ſed delictum non ſpectavit liberos, antequam præceptum agnoſcerent, ſecundum Legem. Mitto quod Eulogius apud Photium *Cod.* 230. teſtatur Doſitheum Samaritanum Libros Moſis diverſis corruptelis adulterâſſe: ubi pro Pentateucho Moſis *Octaplum* habet; quaſi hæreſiarcha ille integros libros ſuppoſuerit, Moſique attribuerit. Quinque enim ſcripſiſſe agnoſcunt omnes, quibus nonnulli Jobum addunt, ſed ad octonarium numerum ejus libros nemo evexit. An quæſo talis Pentateuchus Ebræo, & omnibus Verſionibus potuit à Bocharto acerrimi judicii viro anteferri? A me ut hoc in animum inducam impetrare non poſſum: neque dubium meum etiam leviter audauget, quod ignota eſt ſcripturæ manus, cùm in more ipſi ſemper fuerit propria manu amicis reſpondere, & amanuenſis Apographum ſibi reſervare. Ignota igitur manus, nullumque temporis indicium, & nulla mentio illius ad quem reſponſio facta elevant illius fidem, atque ſinunt exiſtimare quòd ſi ab ipſo facta eſt, nondum perveniſſet ad maturam ætatem, quæ ſubactum ingenium, & multiplicem eruditionem ipſi contulit, quoniam nulla illius eruditionis, ratiocinationiſve exhibet veſtigia.

9. Diſſertatio de דודאים *Gen.* 30: 14. & *Cant.* 7: 13. Non eſſe tubera contra Codurcum; an ſint Mandragoræ, &c.

10. De Variis Mannæ ſpeciebus, &c.

11. De voce כולכא, ad Moſis legem *Levit.* 19: 19.

12. Epiſtola D. Le Faucheur Pariſienſium Reformatorum Paſtoris de coma Abſalomi. 2. *Sam.* 14: 26. cum Bocharti reſponſione.

13. De Naamane, & ejus erga Regem ſuum obſervantia, ex 2. *Reg.* 5: 17.

14. Ejuſdem argumenti continuatio.

15. Explanatio *verſus* 8. *capit.* 3. *Jobi*, & *verſus* 36. *cap.* 38.

16. Enarratur ℣. 3. *Pſ.* 110.

17. Idem ℣. 3. fuſiùs explicatur.

18. De כפר & שושנה ad *Cant. Cant.* 1: 14. & 2: 1.

19. De קיקיון Jonæ 4: 6.

20. Agitatio quæſtionis, An decem annos dumtaxat natus liberos valeat procreare, ad 2. *Reg.* 16: 20: & 18: 1.

21. Demonſtratio Divinitatis S. Scripturæ.

22. Tres Epiſtolæ de Tentatione D. J. Chriſti, ad *Matth.* 4. quibus probatur eam à proprio, quo deſcribitur, ſenſu ad metaphoricum, & imaginarium non poſſe deduci, quin tota S. Scripturæ Auctoritas penitus deſtruatur.

23. Expoſitio Deſcenſus ad inferos, de quo in Symbolo.

24. Expoſitio *verſ.* 14. *cap.* 2. Epiſtolæ ad Rom.

25. Tractatus tres continens quæſtiones, quibus ſatis fit; De presbyteratu & epiſcopatu. 2. De provocatione à judiciis Eccleſiaſticis. 3. De jure ac poteſtate Regum, cujus ſuprà mentio facta eſt.

26. Expoſitio ℣. 5. *cap.* 5. Epiſt. ad Corinthios de traditione Satanæ, & *cap.* 6: 12. de iis quæ licent, & non conducunt.

27. De Baptiſmo pro mortuis, ex 1. *Cor.* 15: 29.

28. Enucleatio ℣. 14, 15. *cap.* 14. 1. ad Corinth. Item ℣. 22. *cap.* 16. ejuſd. Epiſtol.

29. Senſus ℣. 9. *cap.* 2. Epiſt. ad Coloſſ. Itemque ℣. 4. *cap.* 2. 1. Epiſt. ad Timoth.

30. Examen *Libelli de Antichriſto*, Amſtel. ann. 1640 editi.

31. Quid Pliſti apud Joſeph. *Antiq. lib.* 18. *cap.* 2. Item an Iiar fuerit primus menſis Judæorum, à Simonis Macchabæi morte, &c. Quid προστυχὼν apud eund. Joſeph. *Antiq. lib.* 6. *cap.* 5.

32. Errores Hornii in Obſervationibus ad Sulpitium Severum.

33 Num Æneas fuerit unquam in Italia? Ad Segreſium. Cuivis notum eſt Clariſſ. Segreſium Gallicis

licis verſibus elegantiſſimis Carmina Latina Virgilii reddidiſſe; ſed addo etiam humaniſſimum fuiſſe: quare cum Bocharto & cum cæteris Academiæ noſtræ ſodalibus frequens ſemper habuit Literarum commercium. Propterea ſæpius egit de ſua Æneide cum Bocharto, & tandem hanc ab eo obtinuit diſſertationem.

34. Quid ſit apud Philoſtratum in Apollonio, lib. 4. cap. 6. Ἀμαζόνων ἆσμα.

35. Sant-Amantii ad Bochart. Epiſtola, in qua reſpondet quibuſdam Bocharti annotationibus in Poëma ſuum, *Moſes ſervatus*

36. Bocharti ad ſuperiorem Epiſtolam Reſponſio, in qua non modò ſuperiores ſuas obſervationes tuetur, ſed etiam alias addit.

37. Notæ in Luciani Caphargamalenſis presbyteri Scriptum, De Inventione Reliquiarum S. Stephani Proto-Martyris.

38. Notæ in Eccleſ. Gallicanæ Decreta quædam Judæos reſpicientia, qualia referuntur apud Laurent. Bochellum, *Decret. Eccleſ. Gallic. Lib.* 1. *Tit.* 13.

39. Ad Clariſſimos quoſdam Viros Epiſtolæ nonnullæ familiares.

40. Elegantes quidam Luſus poëtici, &c.

Hæc ſunt, quæ undequaque ad Editionem hanc locupletandam & ornandam potuerunt obtineri: non multa quidem, ſi moles; ſed plurima, ſi gravitas & pretium conſiderentur. Quæ in Eruditorum Muſæis latent, quæque, quantacunque diligentia adhibita fuerit, vel temporum iniquitate, vel aliis de cauſis, non potuere comparari, iſthæc ſunt, quantum novimus, paucaque alia.

1. Eſt diſſertatio in locum Theophraſti *de Unionibus diaphanis.* Extat Libro de Lapidibus, & illum expoſuit Bochartus obiter *Hierozoic. Part.* 2. *Lib.* 5. *Cap.* 6. Sed non omnibus ſatisfecit. Verba Theophraſti hæc ſunt; Inter Lapillos pretioſos ἐστὶ καὶ ὁ Μαργαρίτης καλούμενος, διαφανὴς μὲν τῇ φύσει; *Eſt, quæ vocatur Margarita, naturâ tranſlucida.* Margaritæ autem, ſive uniones, non pellucent, neque à luce penetrantur, illamve tranſmittunt; idcirco Salmaſius in Solinum negationem addendam eſſe cenſuit; Bochartus autem repugnabat, & dicebat ipſi non dari locum initio, niſi μὲν loco moveretur: ſcribi enim non debuit, οὐ διαφανὴς μὲν, quod verum. At benè ſcripſiſſet Theophraſtus διαφανὴς μὲν οὐ τῇ φύσει, & ſic remanebat in loco ſuo μὲν. Verùm urgebat Bochartus hac altera ratione, quòd non convenit explicare rerum naturas, per id quod non ſunt. Supererat tamen reſponſio, id convenire, quia agebatur de Lapidibus, quorum quidam pellucidi erant, ut Adamas, Sapphirus, Smaragdus; alii non pellucidi, ut Onyx, Cyanus, Sardus, &c. Propterea que non immerito obſervâſſe Theophraſtum ad hos accedere uniones, & pellucidos non eſſe. Præterea addidit Theophraſti locum referri ab Athenæo & à Clemente Alexandrino, etiam abſque illa negatione, & plurimos authores etiam expreſſè aſſerere uniones eſſe pellucidos; licet neque lucem, neque colores, ut vitra, & Chryſtalli tranſmittant, & dumtaxat præſtantiſſimum habeant fulgorem. Ne autem ullum remaneret dubium, & forſitan objectiones ipſi factas ſolveret, peculiari diſſertatione hunc locum voluit accuratè explicare.

2. Reſponſio ad difficultates propoſitas à D. Samſone Regis Geographo ſuper Deſcriptionem Terræ Sanctæ.

3. Epiſtolæ tres ad dominum de la Moignon Senatus Pariſienſis Principem, quæ agunt de ſcriptis quibuſdam Indicis, arborum corticibus exaratis. Memini me illa vidiſſe, & cum Bocharto ſedulo conſiderâſſe, atque in iis nonnullas literas Arabicas animadvertiſſe. Scripta illa erant duarum, aut trium palmarum longa; ſed duorum digitorum circiter lata: non illa quidem expoſuit, ſed egregias ſuper illis fecit obſervationes, quæ mirificè placuerunt.

4. De tempore, quo vixerunt Leander, & Hero.

5. De celebri fabula, quâ fertur Achillem ab Apolline, aut à Paride ſagittâ talo infixâ occiſum.

6. De inſano more Babyloniarum mulierum ſententia ſemel in anno ſeſe poſtituentium, &c.

7. Epiſtola ad D. Huetium de *Merodach.* Nomen illud extat *Jeſ.* 39: 1. & ſignificat Regem Babylonis, qui filius Baladanis Regis erat, & amicus Ezechiæ; quamobrem ad hunc poſt ſanitatem miraculosè recuperatam miſit Legatos, qui ei congratularentur. Unde patet eundem eſſe, qui 2 *Reg.* 20: 12. dicitur Berodach, quia Baladanis filius, & Legatos ob eandem rem etiam miſit; idcirco in Græca Verſione Μαρωδὰχ aut Μερωδὰχ nuncupatur. Invenitur præterea *Jerem.* 50: 2. *Capta eſt Babylon, pudore affectus eſt Bel, fractus eſt Merodach, pudefacti ſunt dolores ejus, fracta ſunt ſtercora ejus.* Ubi Numen falſum eſt Babyloniorum, quia aſſociatur Belo à Babyloniis indubitanter culto, & S. Scripturæ mos eſt vana illa Gentium Terricula ſic proponere bina, ut falſa appareant; quia Deus omnipotens neque ſocio indiget, neque ſocium admittit; ſed eſſentialiter unus eſt, atque ſibi, ac omnibus creaturis abundè eſt ſufficiens, ut ipſæ Gentes ratione ſua utentes nonnunquam agnoverunt. Sic *Jud.* 2: 13. *Baal*, & *Aſtaroth*; *Jeſ.* 46: 1. *Bel*, & *Nebo*; 65: 11. *Gad*, & *Meni*; *Hamoſ.* 5: 26. *Moloch*, & *Chiun*, ſive Ραιφὰν, ut 70. aut Ρεμφὰν *Act.* 7: 43. qui Saturnus, nam Kirchero teſte in Prodromo Coptico *cap.* 5. Ægyptii ΡΗΦΑΝ vocabant Saturnum, & in eorum gratiam ea voce Ebræam expoſuerunt; ea etiam utitur Arabs, & ראפאן reddit. Cujus origo pigritiam, lentitudinem, debilitatemque ſignificat, quæ ſunt Saturni ſenis propriæ dotes. Sanè Paraphraſtes Chaldæus pro Numine Babyloniorum habuit Merodach, ut Bel. Nam reddit: *Capta eſt Babylon* בהיתו דפלחין לבל אתברו דפלחין למרודך בהיתו צלמנהא אתברא טעותהא: *confuſi ſunt cultores Belis, confracti ſunt cultores Merodachi; confuſa ſunt ſimulachra hujus, confuſa ſunt illius idola.* Cultum religioſum utrique æqualiter additum à ſuperſtitioſis hæc verba deſignant, & utrumque ſua idola etiam habuiſſe. Quodque debet etiam obſervari, uterque ille falſus Deus eidem pœnæ, ac idola ſua addicuntur, ſcilicet confuſioni & contritioni, quæ ſolent objectis idololatricis in S. Scriptura denunciari, & ſimulachra propriè ſpectant, quia vana ipſa ſunt, atque merum nihil. *Mich.* 1: 7. *Sculptilia Samariæ confringuntur*, & *Jeſ.* 45: 16. *Omnes Dii præter verum pudore ſuffunduntur*, & ipſi חרשי צירים *fabricatores torminum*, id eſt, idolorum, quæ tormina, doloreſque ut modò ab Jeſaia dicebantur, ob calamitates, & pœnas, quas in ſuos cultores acciunt; ut ſtercora, בשה *dedecus*, *Jerem.* 11: 13. טועבה *abominatio*, *Exod.* 8: 26. עצבים *dolores* Hoſ. 8: 4. &c. nuncupantur. Sed quid ſibi volunt Græci Interpretes, qui in illo loco Jeremiæ pro *fabricatoribus torminum*, reddunt ἐγκαινίζεσθε νῆσοι *renovamini inſulæ.* Malè legerunt חרשו ציים, ſimilibuſque erroribus ſcatent.

De ſignificatione autem nominis *Merodach* non idem ſentiunt omnes. S. Hieronymus *De Ebraïs Nomini-*

minibus 4. *libri Regum* exponit, *amaritudinem immittens*; revera מר *mar amaritudinem* ſignificat; ſed cùm דכך & דכא, atque דכה *daca* ſignificat *contudit*, & *contrivit*, convenientius fuiſſet dicere, *Amaritudinem continens*, at nullo ferè ſenſu; quare ea expoſitione non contentus in eodem Tractatu, ubi de Jeſaia agitur, dicit *amaram contritionem* ſignificare, ſive *procacitatem*, & in Jeremia addit *impudentiam*; difficile autem eſſet divinare qua ratione duo illa vitia in illo nomine invenerit. Bochartus verò, ut benè memini, ex Lingua Arabica illius originem petebat, dicebatque רודך *radach*, & cum *m* prę-fixo (ut fieri ſolitum in nominibus) מרודך *Moradach* ſignificare *adoleſcentem primo ætatis flore gaudentem*, ut teſtantur Lexicographi; ſicque hęc vox accedit ad Gręcam μειράκιον, excluſo delta, pro more Æolum, qui pro Ἀρτέμιδος, Θέτιδος, μήνιδος dicunt, Ἀρτέμιος, Θέτιος, μήνιος. Sic etiam Latini; nam exuo ab ἐξδύω.

Quęrendum nunc quis ille Deus à juventute ſua commendatus. Bel ejus ſocius etiam tacendo poteſt indicare. Nam ſi Belum exiſtimemus Babylonis conditorem fuiſſe Nimrodem cum Bocharto in *Phaleg lib.* 4. *cap.* 13. cum eodem ibidem agnoſcemus Ninum ejus filium fuiſſe, & conſequenter hunc pro Merodacho habendum; quia ut Belus antiquiſſimus habetur; & S. Hieronymo *Bel vetuſtas*, quaſi בלי *beli vetuſtas*, & *ſenium*, *De Nomin. Ebr. in Daniele*, nuncupatur; ſic ejus filius vocatur Ninus, quaſi *puerulus*; nam נין *nin* eſt filius; & inde verbum ינון *innon* de nomine Meſſię *Pſ.* 72: 17. quod ſoboleſcere, & numeroſa poſteritate propagari debuit, ut in Chriſtianis à Chriſto denominatis aliquo modo conſpicitur. Sanè ſolebant ſimul pingi, & apud Diodorum Sicul. *lib.* 2. *p.* 69. *Edit.* H. Stephani legimus, Babylone fuiſſe χαλκᾶς εἰκόνας Νίνȣ καὶ Σεμιράμιδος, καὶ τ̃ ὑπάρχων, ἔτι ȝ Διὸς, ὃν καλȣ̃σιν οἱ Βαβυλώνιοι Βῆλον, *æneas imagines Nini*, *& Semiramidis*, *& Satraparum*, *Jovis etiam*, *quem Babylonii vocant Belum*; quo Jove Nimrod ſenex intelligendus eſt; vel ejus pater adhùc ſenior Cham, qui Jupiter ab omnibus dictus, & conjunctim retinuiſſe utrumque nomen etiam perhibetur, cùm dictus eſt *Jupiter Hammon*. Prima enim hujus nominis litera indiſcriminatim per ch, & per h ſimplex, & abſque illis etiam exprimitur. Ex his obſervationibus patet, non immeritò Chaldæum Interpretem Merodachum, & Belum, pro Diis habuiſſe Babyloniorum; quamobrem Judæi etiam cæteri ſuffragantur, ut Iſaac Abrabanel in *Jerem.* 50: 2. Obſervat enim agi de Babylonis vaſtatione, & idcirco dicere Prophetam הוביש בל חת מרדך שהם שמות הפסילים שהיו הבבליים מאמינים בהם אלהות ועובדים אותם:, *confuſus eſt Bel*, *contritus eſt Merodach*, *quæ nomina ſunt Idolorum Babyloniorum*, *qui confidebant in his numinibus*, *& ea colebant*. R. Salomo Jarchi etiam: בל ומרודך שמות ע״ז בבבל, *Bel*, *& Merodach nomina idolorum Babylonis*; & R. David Kimchi: אלה אלהי בבל ואמר הריהם כאילו הובישו עתה וחתו כי לא יוכלו להציל את עובדיהם, *ſunt dii Babylonis*; *& dicit hos*, *ut Babylonios confuſos*, *& confractos fuiſſe*, *quod non potuiſſent liberare cultores ſuos*.

Verùm nomina illa Deorum priùs Regum erant, & demum Diis data ſunt, cùm illi Reges Apotheoſi donati in Deorum album evecti ſunt; quamobrem Regibus deinceps concedi potuerunt, & nihil frequentius eſt, quàm talia Deorum nomina hominibus concedi. Sic in Hiſtoria Apoſtolica *Hermas*, ſive Hermes, qui Mercurius, *Apollos* Sol, *Phœbe* Luna, & plurima paſſim ſimilia. Sunt etiam quędam à duobus Diis compoſita, ut apud Topiſcum *Serapammon*, à Serapide & Ammone; *Heraclammon*, ab Hercule & Ammone; apud Euſebium *Hiſt. l.* 7. *c.* 1. *Hermammon*, à Mercurio & Ammone. Sic Serapammon, Nilammon, Hermammon ex eodem Ammone, & Serapi, Nilo, & Mercurio in Epiſtolis Syneſii, & Iſidori Peluſiotæ: ſæpius tamen fiebat denominatio, cum quadam additione, ut *ex Baal*, Annibal, Aſdrubal, Maharbal, & Ithobalus 1. *Reg.* 16: 31. Ex ſole Ἡλιόδωρος, & Ἡλιόδοτος; ex Neith Minerva, teſte Platone in Timæo, Nitocris Regina. Itaque ex ſolis nominibus de idolo agi non ſolidè probaretur, ſi rex extaret, cui adaptari poſſent, & textus non repugnaret.

8. Epiſtola de Helleniſmo. Cuivis notæ ſunt controverſiæ de *Lingua Helleniſtica* circa medium hujus ſæculi curriculum acriter agitatæ; quæ quidem non fuit Lingua peculiaris cuidam regioni, ſed potiùs Judæis inter Græcos diſperſis, & puritatem illorum Linguæ non perfectè aſſequutis, ſed immiſcentibus phraſes quaſdam ex antiqua Lingua apud eos non ita extincta, ut quaſdam reliquias non conſervarent. At diſputationum fervor ultra limites ſolet ingenia etiam moderata efferre. Scripſit Salmaſius illius *Linguæ funus*, & cùm omnibus non ſatisfeciſſet, etiam Bochartus ab amicis rogatus eſt ſententiam ſuam explicare; & cùm à Salmaſio in quibuſdam diſſideret, parum abfuit, quin diſſidia erumperent, & pacifica eorum commercia turbarentur; ſed interceſſerunt amici communes, & inprimis Sarravius Senator Pariſienſis Celeberrimus, utrique ob raram eruditionem & ſingularem benevolentiam chariſſimus, atque obtinuerunt, ut poſt amica colloquia jungerent dextras, & mutuis officiis inter ſe duntaxat decertarent; quòd in cauſa fuit, ut hæc Epiſtola nondum viderit lucem, cujus eſt digniſſima.

9. Obſervationes ad Hiſtoriam veterum Gallorum Ant. Goſſelini. Goſſelinus ille fuit Regius in Academia Cadomenſi Profeſſor Eloquentiæ, præcipui Collegii moderator, & uni ex urbicis ſacerdotiis præfectus, hiſque muneribus per annos amplius quadraginta functus magnos in humanis ſtudiis fecit progreſſus; quod gratulabundus teſtari debeo, quia per biennium ſub ejus diſciplina vixi. Ille, inquam, decennio ante obitum hanc edidit Hiſtoriam, quæ Galliam, Galliæ populos, linguam, mores, conſuetudines ſive tempore belli, ſive pacis, & præclara facinora ſedulò deſcribit. Bochartus autem in vaſtiſſimo illo campo animadvertens multa, quæ amplificari, corrigi etiam, & reformari merebantur, ad id ſuum parumper adhibuit ſtudium; ſed noluit vulgare, ne parum ęquis rerum ęſtimatoribus videretur honorato in civitate viro invidere, & ex ejus laboribus ſibi conſtruere trophęum.

Pręter has Diſſertationes, & Epiſtolas; nonnullę alię ſunt, quarum exemplaria, ob ſcribę penuriam, ſępe non conſervavit, quamobrem rogamus, & obſecramus eos, qui Autographa habent, ut ea ad Bibliopolas hujus Editionis authores mittere dignentur, qui auctarium illico facient, cum honorifica pręfatione eorum à quibus illa accipient, quo gratus erga defunctum amicum animus, & propenſum eorum in literatos ſtudium omnibus celebrentur. Quę enim ſcripſit Magnus ille Vir, ea fermè omnia digna ſunt conſervari; quia ſingularis eruditionis ſale condita ſunt, & acerrimi judicii lancem exhibent; quod vel patet duabus Epiſtolis currente calamo Gallicè ſcriptis, una ad Cappellum de Utilitate Linguę Arabicę, & altera ad me de Ricino, ſive *Kikajon* Jonę. Inconditę ſunt & feſtinationis plenę, quòd ab illis edendis deterrebat, ſed inſtantię Bibliopolarum cedendum fuit, neque forſan illa improbabitur, ſi pondus *rerum ex fæcunda ſcaturigine ſponte erumpentium æſtimetur*. Mirabitur forſan aliquis me unam duntaxat exhibere, plures ſanè habeo, ſed de Literis non agunt, quia familiaribus Colloquiis noſtris eas reſervare ſolebamus.

Dum

Dum amicis ſuccìſivas horas liberaliter concedit, & præcipuas continuaſque Eccleſiæ ædificationi, aut impendentium calamitatum depulſioni diligenter impertitur, prænuncius, Eheu! certę, & ſubitaneę mortis nuncius ſupervenit. Videbatur firma, ut ſolebat, optimaque frui valetudine, & ſolita munia jucundè alacriterque peragebat, neque ipſe ullam in temperamento mutationem pręſentiebat; momento tamen cœpit ſpiritum ex imo pectore ęgrè educere, illico etiam ſuffocatur; loquela paulo poſt penitus intercipitur, & ſudor copioſè erumpens intimos ejus angores declarat. Conſulti Medici poſt varia examina reſpondent aſſiduis ſtudiis, & immodicis vigiliis ſanguinem ejus ita fuiſſe deſiccatum, ut vix flueret, & neceſſariam circulationem perageret; ſed in ipſo cordis orificio ſubſideret, ejus motum remoraretur, & ardorem excitaret, quem pulmones non valerent temperare, propterea totam conſtitutionis ejus œconomiam perturbari, extremumque ipſi inſtare periculum, cui impoſſibile eſſet confeſtim mederi; quia diuturnis, continuiſque incrementis ad tantam molem ſenſim excreverat morbus, & oppoſita methodo etiam ſenſim curari oportebat. Quædam igitur remedia ipſi præſcripſerunt, inprimiſque juſſerunt, ut generoſo vino interdum uteretur, & præſertim ſimulatque primos hujus oppreſſionis inſultus animadverteret. Verùm fruſtra fuit illud conſilium, antequam enim ulla inſtantis morbi indicia agnoſceret ſubito opprimebatur, quodque huic morbo peculiare fuit, ei blanda quies, & acrior labor indiſcriminatim pandebant viam. Tres ejus in paucorum menſium intervallo acceſſus dumtaxat vidi, neque plures fuiſſe memini. Primus concionem diei dominicæ pomeridionalem meditantem invaſit. Ambo è matutina concione pedibus ſimul redieramus, neque currum ſuum voluit aſcendere, quia ſæviebat hyems, & frigus moderato hoc exercitio commodè abigi poſſe videbatur. Revera hoc dimidiæ circiter horæ iter, ut aliàs, alacriter confecit, eumque benevalentem circa meridiem domi ſuæ reliqui; at inſtante hora ſecunda à meridie, cùm meditationi tranquillè finem imponeret, & ſeſe ad iter accingeret, quia ipſi concionandum erat; ejus reſpiratio cœpit paululum impediri, vixque potuit jubere, ut aliquis citò accurreret ad me, moneretque concionem mihi eſſe ejus loco habendam; ad verſpertinum autem tempus graviter laboravit, & poſtea priſtinum abſque ullis ægritudinis præteritæ veſtigiis ſtatum recuperavit.

Altera vice in lecto noctu placidè requieſcebat, & repentè excitatur ſævis doloribus; quare uxor conſternata me ædium ſuarum partem tunc occupantem ſtatim curavit advocandum. Advolo, nihilominus non ampliùs poterat loqui, languenteſque & interruptos vix trahebat ſpiritus: ad Medicum confeſtim mitto, qui in vicinia habitabat; ſed excitari, veſtiri, & adduci debuit; quantacunque autem ejus feſtinatio fuiſſet, nobis lenta videbatur; quia poſt violentos angores fatiſcebat; quamobrem proximum advocari curo Chirurgum; & quia omnis mora judicabatur funeſta, rogavi ut illico venam ſecaret; obſequitur ille, & excedente ſanguine animus ſenſim recreatur; ſpirituſque etiam recuperatur; jamque incipiebat loqui cùm Medicus adfuit. Is voluiſſet quidem ut peperciſſemus ſanguini, non copiâ, ſed qualitate dumtaxat nocenti: Bochartus autem licet D. Vicmannum eſſe ſui amantiſſimum, Artiſque ſuæ peritiſſimum noviſſet, nihilominus maximas mihi egit gratias meque vitæ ſuæ conſervatorem dixit, & precibus multis coëgit promittere, ut ſi in ſimili periculo verſantem unquam viderem illico venam ejus aperiri juberem: quia nulla alia ratione ipſi opem ferri credebat poſſibile, & affirmabat quod non potuerat à ſe impetrare, ut guttulam vini ſorberet, quando offerebamus, quia firmiter credebat, quod ab ea foret ſuffocandus, & dumtaxat opus haberet evacuatione, quâ liber reſpirationi fieret aditus. Sic dum corpore angebatur, animo fruebatur libero, videbat, audiebat, cunctaque diligenter obſervabat. Cito autem convaluit, ut priùs, & nullum afflictiſſimæ noctis dies vidit veſtigium. Supererat tamen domi inexhauſti doloris ſcaturigo, filia ejus unica, cujus ſuaviſſimi mores, ſingularis pietas, & tenerrimus in parentes amor intimos eorum affectus devinctos habebat; ſiquidem ea Hydropiſi incurabili laborabat, & ad cœleſtem gloriam feſtinabat; eam quidem maritus, & liberi chariſſimi nonnunquam videbantur paululum detinere, ſed ſolo reverendi patris periculo graviter anxia ei animitus inhærebat, ipſe viciſſim de illa ſollicitus ejus curationem ſuæ anteponebat, ego verò magnopere timebam ne individuus ille amor utrique tandem foret funeſtus.

Revera poſt hos ſęviſſimi illiùs morbi inſultus, venit ultimus die Lunæ 16 Maii anni 1667. Summo mane experrectus, ut ſolebat ſuum petiit Muſęum, ſcripſit ad amicos, ſuiſque ſtudiis incubuit uſque ad prandium, quod ſobriè, & jucundè ſumpſit; pranſus autem ſeſe compoſuit ad Collegium Sylvanum petendum, in quo unicus ex unica ejus filia nepos Dom. de Colleville, qui poſtea in ſupremo Neuſtriæ noſtræ Parlamento Senator fuit, Theſes Philoſophicas debebat propugnare. Unà autem ivimus, & ab hora tertia ad quintam cum incredibili delectatione audivimus generoſum adoleſcentem argumentis ſubtilibus, quibus plurimi doctores ejus ſententiam oppugnârunt, acutè, & ſolidè reſpondentem. Exultabat pręcipuè Avus videns totam Academiam, & omnes ejus Proceres ſuo nepoti applaudere, atque ex his primitiis fructus illuſtri ejus proſapia dignos pręſagire. Sic læti, & gaudentes diſceſſimus, & per viam plurimas adhuc amicorum gratulationes excepimus, tandemque pervenimus ad Clariſſimi Brioſii ędes excipiendis ea ipſa hora ſingulorum Lunę dierum Academicis ſodalibus deſtinatas. Tunc igitur ad ſelectam illam Academiam undique accedebant Viri eruditione conſpicui; inter quos ſępe fuerunt Proreges, Intendentes, Epiſcopi, pręcipuique Magiſtratus, qui honori ducebant ejus albo adſcribi.

Bochartus omnibus illis Academicis charus, eoſque viciſſim charos habens, eorum Conſeſſui aſſiduus aderat, quamobrem ad ipſum ſe contulit, ego verò, qui amicos expectantes domi habebam, ab ipſo divertere coactus fui. Heu, heu, non aliàs ipſi comes futurus? ab iis autem qui aderant didici, eadem, qua ante, libertate cum iis egiſſe, ſuam de iis, quę propoſita fuerant ſententiam appoſitè dixiſſe, atque doctis rationibus egregiè etiam confirmâſſe, denique quęſtionem fusè & ornatè expoſuiſſe ipſi factam à Domino Bouteroue, itineribus ſuis, ſingulari eruditione pręſertim circa numiſmata, ut libris editis demonſtravit, & integerrimè geſto in Camera Computorum munere, Celeberrimo. Nempe Inſignis Ille Vir Literis Gallicè ſcriptis petierat à Bocharto, quænam numiſmata eſſent, quę vulgo *Marbotins* dicerentur? Quidam autem ex Academicis ingenuè reſponderunt ignotum ipſis eſſe hanc vocem; alii dixerunt hanc monetam videri Gothicam; Bochartus verò judicavit eſſe Arabicam ob terminationem; pluralia enim plurima Arabum terminationem *in* habent, & diverſas alias rationes, quas dum explicare aggreditur, cœpit, ut antea, premi, angi, & ſuffocari; collecto tamen ſpiritu diſtinctè exclamavit: *O mi Deus, miſerere mei*, & deinceps nullum protulit verbum. Eodem momento citus ad me nuncius accurrit, & cùm funeſtam petiiſſem illico domum, inveni adhuc ipſum in medio ſodalium Academicorum ſubita illa mutatione obſtupeſcentium ſingultientem, & cum præſenti morte luctantem.

 In

In proximum conclave ſtatim transferri curo, ibique precibus ardentiſſimis ad Deum fuſis nitor ejus excitare attentionem: revera aperuit oculos, in me fixit, & ſtatim in altum extulit atque clauſit, neque alia intellectarum ab ipſo mearum precum indicia potui obtinere. Ita intra ſemihoræ dumtaxat ſpatium cœpit deſiitque laborare ingens illud lumen, & poſt illuſtratas exquiſitæ eruditionis ſplendore terras, petiit Cœlos, ut in æternum divinæ gloriæ decore illuſtretur.

Nullus dubito, quin curioſi Lectores libenter audirent poſtremas Bocharti in hæc numiſmata conjecturas, & ipſis ſponte morem gererem, ſi unquam vidiſſem; ſed exiſtimo quod eas non ſcripſit, ſed tantùm memoriter in Academia expoſuit. Sufficiat igitur obſervâſſe, quod in Arabica Elmacini hiſtoria duo numiſmatum genera tantùm occurrant, ſcilicèt: דינאר *dinar* ex Denario Romano originem ducens, licet Arabes deducant à verbo ſuo דנר *dannara*, quod ſignificat *ſplenduit*, *&* *abundavit his nummis*, qui aurei erant, & ducatorum aureorum valorem æquabant. Alterum nuncupabatur דרהאם *dirham*, & drachmas referre videtur. Dicunt tamen Arabes quod formatur à דרהם *darhama*, quod eſt *producere rotunda folia* his nummis ſimilia. Argentei autem erant, & viginti accedebant ad unius aurei valorem. Elmacinus autem *cap.* 12. & ad annum Chriſti 695. obſervat hos nummos literis Latinis inſcriptos, quod confirmat à Græcis, aut Latinis mutuatos; ſed Præfectum Hagiagium officinam monetariam tunc inſtituiſſe, ut omnia dominationis Romanæ veſtigia proculdubio aboleret, & monetam ſuam his verbis inſcripſiſſe אללה צמד *alla ſamad*, *Deus eſt Dominus*, convenienter ſtatutis Arabum, qui Deum prædicant abſolutum dominum, & principes ſuos *Chalifas*, id eſt, *vicarios* vocant. Hi autem nummi priſtina nomina retinuerunt; neque etiam vellem negare exprimi voce *Solidorum* in Hiſtoria Arabum Roderici Ximenes Archiepiſcopi Toletani *cap.* 10. Verum enim vero ille *cap.* 18. dicit *Almoravidas* ſibi ſubjeciſſe Hiſpanias, & capite ſequenti, ſive Arabum 177. *an.* qui cum anno Chriſti 893. concurrit, facit mentionem *Morabetinorum*, ſcribitque quod Abdelmelu Narbonam, Girundam, & vicina Galliæ oppida cepit, & tot ſpolia abduxit, *ut in quinta parte Iſen ſuo principi Morabetinorum quadraginta quinque millia pervenirent*, *ex quibus Mezquitam Cordubæ*, *quam pater ſuus inceperat*, *conſummavit*, &c. Capite 35. etiam refertur, quod Zuleman caput Almahadi ejus filio *miſit cum mille Morabetinis.* Morabetini autem non exigui pretii eſſe debuerunt, quia principi è ditione ſua dejecto à principe affini, ut rebus ſuis afflictis conſuleret, donabantur; ſed quanticunque valoris fuerint ab Almoravidis, qui imperium ſuum ex Africa in Hiſpaniam tranſtulerunt, dici videntur; *al* enim eſt Articulus ex nominibus facilè excidens; *u* verò, & *b*, ſicut *d*, & *t*, ſponte in omnibus Linguis permutantur. Præterea Ludovicus del Marmol Caravajal *Hiſt. lib.* 2. *cap.* 3. teſtatur *quod Hiſtorici Hiſpani Almoravidas vocant eos*, *quos Africani Morabitinos dicunt*, *pag.* 149. *Granatenſis Edit.* Ita ut argumentis, aut rationibus ullis ad id confirmandum non ſit opus. Cùm autem conſtet ex Hiſtoria Roderici Ximenes ſuprà laudata, quòd Regum nomina in moneta, & pannis, & Inſcriptionibus Epitaphiiſque apponerentur, *cap.* 31. *&* 48. non dubitandum nomina Almoravidum nummis eorum inſcripta obtinuiſſe, ut *marabotini*, ſive quod idem eſt *marbotini* dicerentur, ſicut olim *Darici*, *Philippei*, *Alexandrini*, *&* *Valeriani* dicebantur à Dario, Philippo, Alexandro, &c; atque nunc dicimus *Jacobos*, & *Ludovicos* Jacobi, & Ludovici Galliæ & Angliæ Regum nominibus nummos inſcriptos. Quin ad tempora noſtra horum nummorum nomina conſervata ſunt, & illa adhuc Hiſpanici *Maravedi* non obſcurè exhibent, licet diverſi pretii, quandoquidem hi idiomati Hiſpanico illi Africano accommodantur. Hæc ſufficiat innuiſſe, cùm Bochartus ipſe ejuſmodi minutiis dumtaxat obiter animum accommodaret.

Sanè eo præſertim tempore totus in mortis impendentis meditatione ſeriò verſabatur, ut certo indicio poſſum comprobare. Antea obſervavi Geneſim exponendam ſuſcepiſſe, hanc autem expoſitionem matutinis dierum dominicorum, qui ipſi incumbebant, concionibus conſtanter promovebat, & pervenerat ad hæc cap. 49: 18. verba, quæ glorioſum piæ Jacobi vitæ finem etiam impoſuerunt: *O Deus ſalutem tuam expectavi!* Licet enim tota ſeptimana adhuc intercederet, ſoleretque poſtremos illius dies meditationi, & meditatæ expoſitionis deſcriptioni impendere, tota illorum verborum expoſitio inventa eſt abſoluta. Antevertit igitur opus, & ſolitò citiùs perfecit, quia à Divina Providentia præmonitus voluit neceſſarium implere officium, propoſitam ſalutem anhelando, aſſiduiſque illam efflagitando precibus, quæ Deo fuerunt acceptiſſimæ; quandoquidem à calamitatibus Eccleſiæ noſtræ, & unicuique noſtrum imminentibus maturè, & fœliciter liberatus optata ſalute cum Deo fruitur.

Supereſt ut illius imaginem paucis verbis adumbremus. Pulchrum habebat corpus ſed mediocritati proximum, & agile, ita ut aliquando ſoleret celeriter ambulare. Caput decore compoſitum erat, cæſaries rara, & ſubflava, antequam canicies eam occupâſſet: frons lata & prominens, oculi grandes, & venuſti, genæ candidæ, naſus patulis naribus temperamenti ardorem oſtendebat: os modicum, & ingenuum, regnanſque per univerſam faciem lætus decor; cæteræ inſuper hujus domicilii partes aptè compactæ ita propriis fungebantur muneribus, ut nihil luxaret; ſed omnes debitam operam certatim conferentes mutuo ſuo concurſu alacritatem, ſanitatem, firmitatem, & ad omnia officia habilitatem ſingularem conſtituerent. Commodiùs itaque hoſpitari non potuit mens ejus planè divina; quamobrem expeditiſſimis & validiſſimis ſenſuum, cæterarumque facultatum organis adjuta innatum ad ſtudia impetum facilè promovit; ac indefeſſis laboribus, inſuperabili acumine, perſpicacitate ſumma, judicio acerrimo, aliiſque præſtantiſſimis dotibus ingentes fecit progreſſus, quos totus miratur orbis. Ad ejus mores quod ſpectat, benigni erant, innocui, & benefici; ad hilaritatem inclinabat, & facilè commovebatur, at ſponte reſidebat, & motus ſoli iniquitati adverſus ad ipſos auctores vix accedebat. Denique conſtantia ejus in amicitiis, & fidelitas, ſingularis humilitas, manſuetudo, & benevolentia erga omnes, ſinceraque cum ferventiſſimo zelo pietas erga Deum omnes laudes transgrediuntur, atque piis amicis ſemper erunt exemplo, & admirationi. Quamobrem eos omnes per gratum, quem conſervaſſe debent, animum, obſecramus ne ulla raræ illius eruditionis Monumenta perire ſinant; ſed ſi quædam præter nunc edita habent ea deferri curent ad Typographos noſtros, qui ſedulo curabunt ad formam, huic ſimilem ſecundum numerum exemplarium editorum ea Typis illico mandari, ut nullum ex iis poſſit ab emptoribus deſiderari.

FINIS.

AUTHO-

AUTHORIS IN QUATUOR LIBROS PHALEG PRÆFATIO,

IN QUA

Aperit quibus ex fontibus varios Gentium situs deduxerit, Operis hujus sui utilitatem adversus obtrectatores quosdam tuetur; Ejusdemque partes & materiam summatim exhibet.

Anno proxime præterito rogatus ab amicis ut sententiam meam scriberem de loco Paradisi Terrestris, novam instititi viam, neque à quoquam tritam hactenus. Quod cùm ipsa novitate illis displicere sensissem, qui decessorum sententiis hærent ita mordicus ut ne latum quidem unguem ab iis discedere fas putent: operæ pretium me facturum putavi, si, ut ex hominum animis hunc errorem revellerem, altero exemplo docerem, eóque perillustri, Geographica Mosis vocabula nondum fuisse satis cognita. Consilium igitur fuit Tractatui de Paradiso pro appendice subnectere brevem expositionem decimi capitis Geneseos de humani generis propagatione ex stirpe Noæ. Ex qua non veteres modo, sed & novitios interpretes horum ignoratione à Sacri Scriptoris scopo sæpe aberrasse pateret. Sed hoc meditanti mihi tam multa se obtulerunt, ut quod unius capitis angustiis concludi posse speraveram sub manum creverit in multos libros.

Itaque pro appendice ad libellum de Paradiso propediem edendum, si dederit Deus, en tibi Lector separatum opus de Dispersione gentium è Babylonia facta, & Divisione terrarum inter Noæ posteros. De quo argumento plurimi nonnulla strictim & obiter, nemo accurate scripsit hactenus. Quod sæpe mirari subiit, cum nobilissimum sit argumentum, & res scitu pernecessaria. Neque enim aliud quicquam superest unde priscarum gentium origines exsculpamus. Nam Chaldæorum, Phœnicum & Ægyptiorum monumenta pridem consumpsit ætas. Et Saiticus ille sacerdos, *Patenit* nomine, de quo Proclus post Platonem in Timæo, Græcos merito asserebat semper esse pueros nec unquam senes; utpote veræ vetustatis prorsus ignaros. Proinde quoties de rebus vetustis sermonem instituunt ad ridiculas fabulas devolvuntur. Atque alii se ex quercubus aut lapidibus, alii ex fungis, alii ex cicadis, alii ex formicis, alii ex draconis dentibus se fabulantur ortos. Quis porro gentium aliarum incunabula & primordia edoceri posse se putet ab iis, qui de propria origine talia mentiuntur? Itaque hoc restat unicum, ut ad sacram anchoram, hoc est, ad Scripturam confugiamus. Quæ non solùm in genere docet omnes homines ex uno semine esse editos, nempe ex Adamo in Creatione & post Diluvium ex Noa & tribus filiis, sed & recenset Nepotes Noæ, & qui populi ex singulis ortum duxerint. Ita ut ex uno capite Mosis, si modo recte intelligatur, multo plura & certiora possint erui de populorum originibus, quam ex omnibus, quotquot supersunt, vetustissimarum gentium monimentis.

Verum enimvero non est cujusvis hoc interpretari commode & ad Scriptoris mentem. Neque enim plerasque gentes iisdem vocabulis Hebræi appellant, quibus exotici scriptores. Peregrina illa nomina tanquam absona & incondita Græci vel rejecere prorsus, vel ita interpolavêre, ut quæ manent vestigia veteris appellationis sæpe fugiant perspicacissimos. Inde factum, ut Veteres in tam diversa abierint. Aliter enim hæc nomina Josephus interpretatur, aliter Africanus, quos sequuntur plerique Patres, aliter Chaldæi Paraphrastæ, aliter Arabs Interpres Lutetiæ nuper editus, aliter denique Gorjonides & Author libri Juchasim. Et in hac interpretationum varietate Recentiores suspensi hærent, nec habent quod sequantur. Nos in hoc Opere conati sumus his tenebris lucem inferre, partim ea tuendo novaque argumentorum accessione firmando quæ à Veteribus recte dicta sunt, partim etiam ea oppugnando in quibus videntur errasse. Nec defuêre rationes, quibus utrumque præstaremus.

Prima, quæque est maxime obvia, ducitur ex sono vocis. Nam ut Veteribus Madai Medos significat, Javan Iones, Thiras Thraces, Pelistim Palęstinos, Sidon Sidonios, Arki Arcęos, Arvad Aradios, Elam Elymęos, Assur Assyrios, Lud Lydos propter soni vicinitatem: ita nobis Mesech & Tubal sunt Moschi & Tibareni: Askenaz Phrygia Minor, ubi Ascania regio & urbs, & Ascanię insulę, & Bithynia, ubi Ascanius amnis, & in proximo Pontus Axenus: Togarma vel Torgama Cappadocia, ubi Trogmi populi: Elisa Peloponnesus, ubi Elis & Alisium: Tarsis, Phœniciè *Tartis*, Hispania, ubi Tartessis regio & Tartessus urbs & amnis: Rhodanim Gallia, ubi Rhodanus, Rhodumna, Rhedones, &c: Chus Arabia Saracenica, unde geminatis radicalibus כשכשה; est conversio ad Saracenismum: & hujus colonia trans Tigrim Hebraicè Chus & Chuth, Gręcè Cissia, Persicè & Arabicè Chuzestan appellatur: Chusi filii Seba, Chavila, Sabtha, Rhegma, Sabteca, Gręcis Sabęi, Chaulotęi seu Chablasii, Saphtha, & Sophtha, Rhegma, Samydace: Nepotes Seba & Dedan; unde alii Sabęi; & Daden regio & urbs ad Mare Persicum. Sic Babel est Babylon, Erec Arecca, Acchad vel Archad Sittace ad fluvium Argadem, Ninive Ninus, cujus nomen plenum extat in Ptolemęo & Ammiano. Calach Calachenę regioni nomen dedit. Pathros vel Phathures est Thebais, ubi Paturis oppidum & nomus Phanturites: Rahab Ægypti Delta, *Rib* hodieque dictum: Casluchim Colchi: Semari Simyra: Arpaxad Arrapachitis: Aram Arimi seu Syri; עוץ *Uts* vel *Guts* עוט *Gaut* vel עוטה *Gauta*, id est, vallis circa Damascum. Mas seu Mesech Masiani ad montem Masium, unde Masca fluvius. Rursus Mesa vel Musa & Saphar, ubi habitavit Jectan cum filiis, loca sunt Arabię Fœlicis ex Plinio, Arriano & Ptolemæo notissima. Et à Jectane, qui & Cahtan, Catanitæ dicuntur, & Baisat Jectan op-

pidum: Ab Almodad Allumæotæ: A Selepho Salapeni: Ab Hatſarmaveth, vel Hadhramauth, ut ſcribunt Arabes, Atramotæ: Ab Hadoramo Drimati: Ab Uzale vel Auzale Auſara: Ab Obale vel Aubale Abalitæ: Ab Abimaele vel Abimâle Mali regio & Malitæ vel Manitæ populi: A Seba Sabæi illi celebres ad Mare Rubrum: A Chavila Chaulan: Ab Jobabo Jobabitę, qui Ptolemęo mendosè Jobaritę.

In hoc argumento plus eſt virium cum pro una aut altera alluſione plures occurrunt. Exemplo ſit nomen Thiras, quò non ſolum Θρᾷξ & Θρῆσσα, ſed & Thuras alludit, unum è Martis nominibus, qui fuit Thracum Deus, Terus item & Therops Thracum Reges vetuſtiſſimi, Teres & Tiris Thracica nomina; Athyras, Tyras, Tearus, Tyrias, amnes Thracię aut vicini; Tyriſtaſis urbs, Thraſum regio, Tranſi populi.

Interim hic cavendum ne plus nimio nobis indulgeamus, & vocum origines huc referamus, quę jam aliunde notę ſunt. Ut Joſephus, qui à Meſa deducit Meſenęos circa Paſini caſtrum, cùm ibi Μεσηνὴ dicatur ea regio, quę media eſt inter duo Tigridis oſtia: & Gręci qui Rhodanim volunt eſſe Rhodios; cum Rhod Phœniciè dicatur, ut Gręcè Ophiuſa, à dracone, quo occiſo Phorbas in cœlum tranſlatus eſt ab Aſtronomis, & Ophiuchus dictus. Sic Cimmeriis nomen non fecit Gomer; ut volunt Recentiores; ſed כמריר *cimrir*, tenebrarum atror; nec Pathros Petręis Arabibus, ſed Petra urbs metropolis: nec Aram Armenis, ſed הרי מני *hare Mini*, montana Mini vel Minyadis regionis vicinę Ararat, cujus meminêre Jeremias & Nicolaus Damaſcenus apud Joſephum: nec Meſech Moſſynœcis, ſed μόσσυνες ſeu turres ligneę, quę ſunt illis inſtar ędium: nec à Chalne fit Calliniſum vel Callinicum, ſed à conditore Seleuco Callinico. Eos nihilo plus probo, qui nimiùm remota conſectantur, ut qui ex Chavila deducit Babytacen & Sachalitas & Sabteca. Et in ultimo Septentrione Opharitas & Sarmatas ab Ophir & Hatſarmaveth, qui in extremo Auſtro ſiti ſunt.

Jer. 51:27. *Joſeph. Antiq. lib.* 1. *c.* 4.

Profuit etiam attendere ad vocum ſignificationes quę raro ſunt otioſę. Itaque ut in filiis Chanaan Sidoniis à piſcatu nomen, Hetthæis à terrendo propter Anakæos admixtos ipſâ ſtaturâ terribiles, Pherezæis à pagis, Sinæis à lutoſo, Guergueſæis ab argilloſo ſolo, Hevæis à ſerpentibus propter vitam Troglodyticam: ita in Arabia Diklæi Minæorum pars à palmis dicti ſunt, quibus fertiles illorum agri, Jerachæi à Lunæ cultu, ut Arabicè Alilæi, Jobabitæ ab eremo, Sabæi à captivitate; quia Regi ex palatio ſuo prodire vetitum fuit ſub pœna lapidationis. Et in Ægypto Delta *Rahab* ſeu *Rib* appellabatur à pyri forma. Pyrum enim *rib* Ægyptiis. Unde eſt quod *Athribin*, oppidi nomen in medio Delta, Orion καρδίαν ἀπίων *cor pyrorum* explicat. Thebæ quoque dictæ *No-Amon*, vel *Amon-No* in Prophetis aliquoties, id eſt, Ammonis fanum aut ſedes ibi impensè culti. Et Nilus שחור *Sihor* vel *Siris*, ut Græci ſcribunt à nigredine. Regio enim quam alluit eſt μελάγγειος, ut Plutarchus author eſt, & ejus atrore aqua inficitur. Ægyptus ipſa denique *Miſrajim* nominatur ab anguſtiis; aut etiam à ſitu loci, quo nullus naturâ tutior. Nam Hebræa vox utróvis poteſt referri. Et circa Ægyptum Succhæi ſunt Troglodytæ, quia סכה *ſuccha* eſt antrum: Ludæi Æthiopes, ut לוד *lud* anfractus fluvii; quia Nilus in Æthiopia maxime ſinuoſus eſt: Lehabæi Libyægyptii Æthiopibus vicini, quia להבה *lehaba* eſt ardor Solis: Lubæi incolæ Xerolibyæ, quia לוב *lub* ſitim notat: Phutęi etiam iidem, id eſt, diſperſi appellantur, propter habitationes in Africa hinc inde ſparſas, ut maculas in pelle pardi: Ammonii ענמים *Anamim* vel *Ganamim*, propter paſtum ex carne & veſtitum ex pelle ovium, quia ענם *ganam* eſt ovis: ut ea ſpecie taceam ab iis coli Deum Ammonem. Naphtuhęi in Marmaricæ maritimis ab Ægyptio νέφθυ, quo littora montibus interciſa ſignificari ſcribit Plutarchus in Iſide: *Chub* locus circa Ægyptum Ezech. 30: 5. Paliurus, Marmaricæ urbs & lacus: quia Syris כוב *chub* paliurum ſonat. Itidem in Európa Galli *Rhodanim* dicti videntur à flavis crinibus, quia ראדני *rhadini* Arabicè flavum aut croceum ſonat; & Latium *Citthim*, quia כתים *cethim* eſt latens, ita ut tam *Citthim* quàm Latii vox ad latebras alludat. Et in Aſia *Lud* Lydia vocata eſt à Mæandri flexibus, ut Æthiopia in Africa, ubi authore Herodoto σκολιὸς καθάπερ ὁ Μαίανδρος ἐστὶ ὁ Νεῖλος, *Mæandri inſtar ſinuoſus eſt Nilus.* Phrygiam etiam conjectamus Hebraicè appellari *Gomer* à conſumendo, ut Græcè Φρυγίαν ἀπὸ τοῦ φρύγειν à torrendo, propter partem ejus κατακεκαυμένην; quæ videtur fulmine ambuſta: & *Tubal* Tibareniam, ubi Chalybes, atque æris & ferri fodinæ, quia *tubal* eſt ſquama ferri & æris: Moſchicam quoque *Meſech* à longo tractu montium: & Sidenem vel Siden *Caphthor*, quia utrumque eſt malum Punicum. Atque ut *Aram Naharajim*, id eſt, Syria duorum fluminum, Meſopotamia dicitur propter Tigrim & Euphratem illam ambitu ſuo complectentes, ita è duabus Meſopotamiæ partibus cultiori nomen *Paddan-Aram*; quia פדאן *Phaddan* Arabicè eſt cultus ager. Sic *Aſſur* Aſſyria dicta eſt, quaſi beatum ſolum; quia *terra eſt frumenti & muſti, terra panis & vinearum, terra olei & mellis* 2. Reg. 18: 20. Ut amomum & unguenta taceam & Aſſyrios odores. Et *Sinhar* terra eſt שנער, quæ excuſſit incolas ſuos, ut *Babel* locus in quo בלבול confuſio facta linguarum. Et *Ninive* נין נוה Nini ſedes: & *Erec* ארך à longitudine dicta eſt, ut quam Euphrates ter alluerat: & *Rehoboth* רחובות à plateis: & Suſa vel *Suſan* שושן *à liliis* ἀπὸ τῶν κρίνων, non *à fontibus* ἀπὸ τῶν κρήνων, ut in Stephano perperam legit Aurogallus.

Hoc Græcos non prorſus latuit, qui quandoque pro Hebræis verbis alia adhibent ἰσοδύναμα. Inde eſt quod *Sin* Πηλούσιον vocant nomine ęquè facto à luto, & Thebas Διόσπολιν pro Hebręo *No-Amon*, & Nilum Μέλανα pro Hebr. שחור *Sihor*, quod nigrum ſonat. Sic in Vibicii Tacticis Galli vocantur τὰ ξανθὰ ἔθνη, quomodò Hebraice *Rhodanim*, id eſt, flavi. Tale eſt, quod jam diximus, Phrygiam & *Gomer*, Siden & *Caphthor*, Latium & *Citthim* idem ſonare diverſis linguis. Neque aliud cauſę fuit, cur Ezech. 27: 11. גמדים *Gammadim* Aquila Πυγμαίους *Pygmæos* redderet, quàm quia גמד *gomed* eſt πυγμὴ menſura cubiti, & πυγμαῖος idem quod πηχυαῖος ſeu cubitalis. Atque id ipſum reſpexêre, qui primi Męones pro Lydis uſurparunt, & Męoniam pro Lydia, & Męandrum pro amne *Lud*, tanquam ἀπὸ τοῦ μαιοῦσθαι ab obſtetricando quia לדא eſt partus, & ילד obſtetricari. Quanquam illos fugit ratio. Id enim veriſſimum, quod ſuprà eſt obſervatum, tam in Aſia Lydiam quam in Africa Æthiopiam Hebraicè dici *Lud* à flexu amnium.

Nec fruſtra obſervari Scripturę ſynonyma docent pauca hęc exempla. I. Aſſyrii leguntur Iſraëlitas deportaſſe in *Chalach*, *Chabor*, *Hara & amnem Gozan*, 1. Par. 5: 26. Et *Hara* doctiſſimo Schikardo & aliis videtur eſſe Aria regio prope Paropamiſum non procul ab ora Indię. Nempe illos fugit *Hara* ibi eſſe pro *Madai* ſeu Mediâ, ut planum erit hunc locum conferenti cum 2. Reg. 17: 6. & 18: 11. Itaque *Hara* eſt Media, quę & ipſa *Aria* dicta eſt, ut docet Pauſanias in Corinthiacis. Unde eſt quod *Arios* pro Medis legere eſt in Herodoti Polyhymnia. Sed & apud Ptolemęum in Aſſyrię parte, quę Mediam attingit,

eſt

est mons *Chaboras*, nec procul inde *Calachene*; & in ipsa Media *Gauzania* urbs dicta, ut verisimile est, de nomine vicini amnis, quem Persę deinceps rerum potiti pro *Gozan* Cyrum appellarunt: ita ut jam nulla supersit dubitandi materia. II. Reginam Saba non fuisse Æthiopissam, ut Josephus & alii statuunt, sed in Arabia regnasse Christus aperte clamat, cum pro Regina Saba nominat Reginam Austri. Hebręis enim & Syris & Arabibus regnum *Jeman*, id est, Austri, est Arabię pars aromatifera. III. Ita Chus in Æthiopia non esse, ut volunt Veteres, sed in aditu Arabię Fœlicis ad Mare Rubrum, ubi Madian ex eo patet quod Madian & Chus vel Chusan pro synonymis adhibentur Hab. 3: 7. Proinde Num. 12: 1. Chusitis appellatur Sephora uxor Mosis, quę Madianitis erat. Et juxta Chaldęam Paraphrasim Cant. 1: 5. filii Chus habitant in tentoriis Kedar, id est, inter Cedreos Arabes, quos circa eadem loca ponit Plinius lib. 5. cap. 11. IV. Paddan Aram ex Arabismo me rectè explicasse Mesopotamię cultam partem, colligere est ex Os. 12: 13. ubi Propheta Jacobum fugisse scribit in שדה ארם *Sede-Aram.* Ita ut ibi *sede* id ipsum sit, quod Mosi פדן *Paddan.* Porro, ex omnium consensu, שדה *sede* est cultus ager.

Nec oscitanter pretereunda quę pertinent ad gentium κριτήρια & characteres, in quibus Sacris Scriptoribus cum Profanis mirè convenit. Sic in his Prophetę Habac. 3: 7. *In loco vano vidi tentoria Chusan, commota sunt aulæa terræ Madian*, clarum est agi de Saracenis, quos ob id ipsum Scenitas Veteres appellarunt quod sub aulęis semper degerent. Nec minus in eosdem quadrant hęc Jeremię cap. 13: ℣. 23. *Nunquid mutabit Chusæus cutem suam.* Saracenis enim color est inter fulvum & nigrum, ut Vartomanus author est, qui Mecchę diu habitavit. Quò faciunt hęc Chaldęi Paraphrastę Cant. 1: 5. *Nigræ fuerunt facies eorum ut filiorum Chus qui habitant in tentoriis Kedar.* Sabęi item ut Esa. 45: 14. describuntur אנשי מדה *viri mensuræ*, id est, proceri, ita in Agatharchide habent τὰ σώματα ἀξιολογώτερα *corpora spectabiliora.* Et Ezech. 27: 8. Tyriis adsunt pro remigibus incolę Sidonis, & Arvad, id est, Sidonii & Aradii, quorum φιλοπονίαν πρὸς τὴν θαλαττεργίαν, *rei navalis studium* Strabo multùm extollit. At Jerem. 46: 9. Phutęos, id est, Libes clypei insigniunt. *Phutæi*, inquit, תפשי מגן *apprehendentes clypeum.* Nempe Libes, teste Herodoto in Melpomene, utebantur armis Ægyptiis. Porro Ægyptii pugnabant σὺν ἀσπίσι ταῖς ποδήρεσι, instructi clypeis ad pedes usque porrectis, ut habetur in Xenophonte lib. 6. Cyrop. Unde est, quòd Maximus Tyrius sermone tertio meminit *Medici equitatûs, currum Persicorum, &* ἀσπίδων Αἰγυπτίων, *scutorum Ægyptiorum.* Rursus Ezech. 38: 15. in copiis Gog, id est, Scytharum omnes equitant, quomodo Scythæ describuntur ab Hippocrate ὑπὸ τῶν ἵππων ἀεὶ κοπτόμενοι, *ab equitatione semper defessi.* Et Ezech. 39: 3. minatur Deus se excussurum illorum arcus & sagittas, quæ sunt Scytharum arma perpetua. Neque aliter instructi Persæ, Susii & Elymæi. Quò pertinet illud Prophetæ Es. 22: 6. *Elam sumpsit pharetram.* Et Jerem. 49: 35. *Confringam arcum Elam.* Leguntur tamen Æthiopes arcuum mole, crebra jaculatione, & sagittandi peritiâ, mortales omnes longo intervallo superasse. Proinde Rex Macrobiorum Æthiopum arcum suum ad Cambysem mittens, illum monuit ut tum demum moveret bellum in suos *cum Persæ tam facile traherent arcus tantæ magnitudinis.* Herodoti verba sunt Musâ tertiâ. Meritò igitur Ludæos, id est, Æthiopes describit Jeremias תפשי דרכי קשת *tractantes & tendentes arcum*; *Jer. 46: 9.* & Esaias משכי קשת *trahentes arcum.* Sed & in Aruch Ludæi שאוכלין בני אדם, *qui comedunt filios hominum*, necessario sunt Æthiopes; quia extra Æthiopiam Africa nullos novit anthropophagos. Neque alii *Es. 66: 19.* Ludæi illi, quos Talmudici hora quavis ruere in cibum dictitant. Diodorus enim lib. 3. id ipsum habet *De Sabbatho fol. 10. 1.* de Æthiopibus Ichthyophagis. Quanquam Ichthyophagorum proprium nomen est ציים *Sijim*, quod docent verba Psaltis Ps. 74: 14. *Tu confregisti capita Leviathan, & dedisti in cibum populo Sijim*; id est, Ichthyophagis, qui è balænis in terram ejectis victum sibi comparabant, ut scribunt Agatharchides, Diodorus & Aben-Ezra.

Hoc quoque valdè observandum est, quid ex singulis locis exportetur. Puta argentum, ferrum, stannum & plumbum ex Tarsis ad Tyrias nundinas Ezech. 27: 12. Ex quo argumento vel unico abundè patet Tarsis nec esse Ciliciæ Tarsum, nec Africam aut Carthaginem, ubi metalla nulla, quamvis aliter statuat Theodoretus in Jeremiam cap. 10. Lucanus de Africa lib. 9.

In nullas vitiatur opes, non ære nec auro
Excoquitur.

Sed Tarsis est Hispaniæ Tartessis, quæ his ipsis metallis fuit olim ita fœcunda, ut prisci Phœnices argenti vi maxima inde collecta immensas opes comparaverint; ut testatur Aristoteles in libris Mirabilium, & Posidonius apud Diodorum lib. 5. Sic Ezech. 27: 6. buxus ad transtra navium petitur ex insulis Citthim, id est, Italicis; in quo numero est Corsica, ubi buxum esse crassissimam & pulcherrimam ex Plinio scimus & Diodoro & Theophrasto. Et versu sequente purpura ex insulis Elisa purpura est Laconica & Hermionica; ex Cytheris item, & Gyaro, & Amorgo, & Co, & Nisyro, & Rhodo, & Carpatho, aliisque insulis circa Græciam, ubi purpuræ proventus fuit uberrimus. Et versu 13. mancipia ex Javan & Tubal, id est, Ionica & Tibarenica seu Cappadocica; quia Tibarenia pars fuit Cappadociæ. Utraque apud Veteres fuêre celeberrima; sed Cappadocia vilissima, ut ex Plutarchi Lucullo constat, & Appiani Mithridaticis; Gręca autem & Ionica tanti pretii, ut ob id ipsum Darius bellum intulerit Græcis Atossæ uxoris impulsu, ut debellatâ Græciâ hujusmodi mancipiorum liberior esset optio. Ibidem æs ex Javan & Tubal, id est, Euboicum quod Strabo, & Mossynœcum quod Philosophus tam impensè laudant. Quippe ad Tibareniam Mossynœci pertinent. Aut si Hebræa voce נחשת chalybem intelligas, quomodo multi Hebræi; ibidem erant Chalybes à quibus chalybi nomen. Et in chalybis speciebus cum Chalybdico, Sinopico, & Lydio, Laconicum commendat Daimachus apud Stephanum, & Eustathium in Catalogo pag. 222. Ejusdem capitis versu 14. Tyrii mulos & equos ex Togarma sibi comparant. Inde collige Togarma non esse Turcomanniam, nec ullam partem Scythiæ, ubi, Herodoto, Strabone & Æliano testibus, asini non sunt, ac proinde nec ulli muli. Sed in Cappadocia mulos Heneticos Poëta laudat. Et equorum tanta fuit nobilitas ut eos Romani Cæsares sibi solis servari voluerint. Proinde, ut Geographus author est, Persis pro tributo annuo conferebat Cappadocia bis mille mulos & equos mille quingentos. Vinum *Chelbon* versu 18. defertur ex Damasco, Χαλυβώνιον *Chalybonium* Græci vocant. Ita Strabo, Athenæus, Hesychius & Eustathius. Mendosè scribitur in Suida Χαλυδώνιος οἶνος per δ, & in Plutarcho de fortuna Alexandri Καλυδώνιος per κ & δ. Hujus vini præstantiam ex eo collige, quòd Persarum Reges ut triticum ex Asso Æolidis, & aquam ex Eulæo petebant, ita οἶνον ἐκ Συρίας τὸν Χαλυβώνιον, *vinum ex Syria Chalybonium*, ut asserit Strabo lib. 15. Nomen à Chalybone oppido Syriæ notissimo, metropoli Chalybonitidis. Multi putant esse חלב *Aleppum*, quæ aliis est Berrhœa Veterum. Jam ne mireris apud Prophetam vinum Chalybonium non è Chalybone sed è Damasco Tyrum importari, observa hæc Athenæi lib. 1. cap. 22.

Ὁ Περσῶν

Ὁ Περσῶν βασιλεὺς τὸ Χαλυβώνιον μόνον οἶνον ἔπινεν, ὅν φησι Ποσειδώνιος κἀν Δαμασκῷ τῆς Συρίας γίνεσθαι, Περσῶν αὐτόθι καταφυτευσάντων τὰς ἀμπέλους, *Persarum Rex non aliud quam Chalybonium vinum bibebat, quod etiam in Damasco Syriæ gigni tradit Posidonius, cùm ibi Persæ vites sevissent.* Persæ, id est, Assyrii, quæ frequens est κατάχρησις. Nam quo tempore scripsit Ezechiel, nondum Persæ rerum potiebantur. Hæc ad Aquilonem Judææ maximè insignia.

At ex Austrinis regionibus aurum allatum, & margaritæ, & gemmæ, & aromata. Thuris ex Se-
Es. 60 6. Jerem. 6: 20. ba, id est, Sabæi, meminêre Esaias & Jeremias. Indidem balsami plantam in Judæam attulit Regina Saba, non ex Æthiopiæ Meroe, ut Josepho visum. Neque enim Æthiopicam, sed Arabicam plantam esse balsamum sciunt quotquot legerunt Agatharchidem, Strabonem, Diodorum & Pausaniam in Bœoticis. Sed & in Æthiopia frustra quæritur *topazius Chus*, de quo Job. 28: 19. Cum Topazos vel Chitis & Cytis, unde eruitur, Arabicæ sint insulę in Mari Rubro. Idem de Rhegma judicium Arabię oppido ad Mare Persicum ex Stephano & Ptolemęo notissimum, unde aurum & aromata Ezech. 27: 22. Chavila quoque unde onyx & bdellium, vel ut alii meliùs beryllus & margaritę, non rectè Indię assignatur; cùm sit in Arabiæ parte, quæ Mare Persicum attingit, ut pluribus docuimus in libello de Paradiso. Ibidem & in hoc ipso opere actum de plerisque locis auriferis, quorum in Scriptura mentio, nempe Ophir, & Paz, & Uphaz, & Parvaim, & Seba, & Rhegma, & Chavila, quæ vel sunt Arabiæ Fœlicis vel Taprobanæ. In Arabiæ Gasandibus, qui Cassanitæ Ptolemæo, tantam auri fuisse vilitatem scribunt Veteres, ut ferrum ibi duplo, æs triplo, argentum quadruplo auro venîret. Ab hac opulentia loco factum nomen Ophir, quasi opulentum dixeris; quo deinde Taprobanæ portum Phœnices appellavêre, ubi eadem fuit auri ubertas. Græci pro Ophir Ἵππουρον *Hippuron* suâ linguâ scripserunt. Ea vox in Plinio legitur & in Solino. In eadem insula Πάσι κόλπον *Pasi sinum*, & Φάσιος ποταμοῦ ἐκβολὰς *Phasis fluvii ostia* describit Ptolemæus, unde sumpta פז *Paz* &
2. Paral. 3: 6. אופז *Uphaz*. Ut Taprobanæ nomen ex טף פרון *taph Parvan*. *Parvan* Syra flexione idem est quod
Parvajim; & *taph Parvan* est littus Parvan seu Parvajim. Itaque aurum Parvajim idem est cum Ta-
1. Reg. 9: 26, & 10: 11, 22. probanensi. Rei firmandæ facit, quod quicquid ex Ophir afferebatur, lapides & ligna pretiosa, ebur, simiæ, pavones, etiam in Taprobana reperire est, vel in Indiæ proxima Chersoneso.

2. Par. 8: 18. Excutienda insuper Prophetarum oracula, in quibus non pauca latent quæ ad hanc rem multum conferunt. Javan esse Græciam & Macedoniam colligitur ex Daniele potissimùm, qui Alexandri gesta describit capite octavo sub nomine Regis Javan. Idem ubi de Antiocho cap. 11. ℣. 29. & 30. prædicit fore ut is Ægyptum invasurus invitus regrediatur, quia supervenient naves Citthim, id est, Romanorum Popilio duce, quorum metu discessit re infecta. Es. 20: 4, 5. Chusæis in captivitatem abductis Azotii timent & confunduntur à Chus expectatione sua. Hinc collige Azotios seu Philistæos Chusæis fuisse vicinos. Et vero id expresse legitur 2. Par. 21: 16. in Joramum insurrexisse Philistæos & Arabes, qui sunt vicini Chusæis. Chusæi igitur non sunt Æthiopes, sed Saraceni ut diximus. Proinde cum Æthiopia Judææ respectu sit trans Ægyptum, Ægyptus ab
Es. 18: 1. Esaia & Sophonia describitur trans flumina Chus. Et Ezech. 30: 8, 9. ex Ægypto navigatur ad
Sophon. 3: 10. Chusæos, id est, ad Saracenos per Mare Rubrum. Nam contiguæ terræ sunt Æthiopia & Ægyptus, nec ullum est mare intermedium.

Idem usus ex historiis. Sic terra Ararat in quo loco sit patet ex 2. Reg. 19: 37. ubi Senacheribi filii interfecto patre leguntur fugisse in terram Ararat, id est, in Armeniam. Ita enim Josephus Antiq. lib. 10. cap. 2. hanc historiam ex Beroso referens. Ut eos falli necesse sit, qui Ararat vel in Phrygia quærunt, vel circa Paropamisum. Sobæos ab una parte Syriam Damascenam attigisse colligitur ex 2. Sam. 8: 5. & 1. Reg. 11: 24. ab altera Euphratem ex 2. Sam. 8: 3. & 10: 16. Soba igitur nec est Sophene versus Euphratis fontes, ut Josephus interpretatur, nec Alep seu Berrhœa in Cyrrhestica, quæ Benjamini sententia est atque ipsorum Alepensium. Ex historia Jobi colligitur Ausitidem, in qua habitavit, Chaldæis & Sabæis fuisse vicinam, cùm in illius greges utrique irruerint. Itaque Jobi Ausitis nec Damascena fuit, nec Idumæa de qua Lam. 4: 21. sed tertia prope Babyloniam, cujus incolæ pro Ausitis in Ptolemæo Aesitæ perperam appellantur. Primæ conditor fuit Uts filius Aram Gen. 10: 23. Secundæ Uts filius Disan Idumæus Gen. 36: 28. Tertiæ Uts filius Nachor fratris Abrahæ Gen. 22: 21. Cui vicini Sabæi non sunt è posteris Jectan, quorum sedes ad extremum Austrum Matth. 12:
Strab. l. 16. p. 779. c. 42. sed Abrahæ nepotes ex Jocsan qui habitarunt ad Orientem Hebron Gen. 25: 3, 6. Hi sunt Sabæi, quos Strabo cum Nabatæis in aditu Arabiæ Fœlicis habitasse testatur.

Neque id frustra observaveris, quarum gentium Scriptura soleat conjunctim meminisse. Quippe vicinas esse credibile est quæ sæpe simul nominantur. Ut in Esaia & Jeremia *Madai* & *Elam*, id est, Medi & Elymæi. In Daniele & Esther *Madai* & *Paras*, id est, Medi & Persæ. In Nahumo *Chus* & *Misrajim*, id est, Saraceni & Ægyptii. Sic 2. Reg. 17: 24. *Babel* & *Cuth* mihi sunt Babylonia & Cissia; Es. 66: 19. *Phul* & *Lud* Philæ in Ægypti finibus cum vicina Æthiopia. Ezech. 38: 2. *Magog* & *Ros* Iberia vel Albania & Armenia Araxene, Scytharum antiquissima sedes, ut in Herodoto & Diodoro habetur. *Mesech* & *Tubal* Moschi & Tibareni, qui populi non modo vicini sunt, sed & ita conjuncti ut in Herodoto bellum gerant sub iisdem ducibus & iisdem armis instructi. Ibidem versu 6. *Gomer* & *Togarma* sunt Phryges & Cappadoces, qui contigui erant ante Gallogræcorum in Phrygiam migrationem. Jerem. 46: 9. & Ezech. 30: 5. cum Ægypto nominantur *Chus*, *Put* & *Lud*, id est, Saraceni, Libes, & Æthiopes; qui tres populi Ægyptum cingunt.

Etiam ordo sæpe observatur, ut in loco Ezechielis quem nuper citavimus, ubi *Magog*, *Rhos*, *Mesech*, & *Tubal*, id est, Iberia vel Albania, Araxene, Moschica & Tibarenia eo ordine nominantur, quem in natura obtinent. Et ejusdem capitis versu quinto *Chus*, id est, Arabia, media ponitur inter *Paras* & *Put*, id est, Persidem & Libyam. Et in his Jeremiæ 44: 1. *Qui habitabant Migdol & Taphnes & Noph, & in terra Pathros*, id est, Magdoli, Daphnis Pelusiis, Memphi, & in Thebaide, fit progressus ab Aquilone in Meridiem. Ita etiam in his Rabsakæ Es. 37: 12. *An eripuerunt eas Dii gentium quas destruxerunt patres mei; Gozan & Charan & Reseph, & filios Eden, qui erant in Talassar?* Id est, Mesopotamiæ Gauzanitidem, & Charras, & Rhescipham, & Talatham, ut pluribus docuimus in nostro Paradiso. Qualibus locis mire adstruitur regionum & urbium situs.

Huc quoque faciunt Scripturæ loca quibus docetur quam cœli plagam respectu Judææ obtineant singulæ gentes. Nam ad Occasum quędam describuntur ut Philistæi Es. 9: 12. pro quo LXX. τοὺς Ἕλληνας *Græcos* habent. Quædam ad Austrum ut Idumæa Abd. 19. Ægyptus Dan. 11: 5. Sabæi Matth. 12: 42. Quædam ad Ortum ut Persis Es. 46: 11. Eden Gen. 2: 8. Ausitis Job. 1: 1, 3. Kedar Jerem. 49: 28. Moab

Jud.

Jud. 11: 18. Ammon Deut. 3: 16, 17. Agareni 1 Paral. 5: 10. Madian Jud. 6: 3. & omnes Abrahæ filii, quos habuit ex Ketura Gen. 25: 6. Quædam ad Aquilonem, ut Gomer & Togarma Ezech. 38: 6. Magog, Rhos, Tubal & Mesech Ezech. 39: 2. Media Jerem. 50: 3, 9. Assyria & Ninive Sophon. 2: 13. Quædam denique sunt ambigui juris, & variè definiuntur. Sic regio Amalekitis ad Austrum ponitur Num. 13: 30. & ad Ortum Jud. 6: 3. quia inter utrumque media. Syria item, quæ media est inter Orientem & Aquilonem Orienti adscribitur Es. 9: 11. & Aquiloni Dan. 11: 6. Idem de Mesopotamia judicium, quæ pro Aquilonari habetur Jerem. 46: 2, 6, 10. & pro Orientali Gen. 29: 1. & Num. 23: 6. De Babylone itidem, quam Aquilonis nomine toties designat Jeremias. Tamen Ezech. 25: 4, 10. filii Orientis recte vocantur Babylonii, cum ad Orientem multò plus vergant. Itaque cùm venturis Babyloniis Jeremias Judææ minatur ab Aquilone malum impendere, non tam respicit situm [*Jer.* 1:13, 14. & 4:6. & 6: 1. 22. & 10: 22. & 13: 20. & 25: 9. &c.] Babylonis, quàm iter quo Babylonii in Judæam erupturi erant. Quippe ut vitaretur eremi vastitas, iter illis fuit per Riblam & Hamatham, id est, Antiochiam & Epiphaniam, quæ sunt ad Aquilonem Judææ. Non possum non addere duo loca Esaiæ, unum de vocatione gentium cap. 49. vers. 12. alterum de missione Apostolorum cap. 66. v. 19. quibus quatuor mundi plagas verbis propheticis designat. Prior sic habet: *Ecce isti è longinquo venient, & ecce illi ab Aquilone & Occasu, & isti de terra Sinæorum.* Quod idem est ac si dixisset populos in Ecclesiam confluxuros ex quatuor orbis partibus. Fit enim expressa mentio Aquilonis & Occasûs. Et terra Sinæorum seu Pelusiotarum ad Meridiem est. Ortum denique significat, cum alios dicit è longinquo venturos. Ut cap. 46: vers. 11. *Vocans ab Oriente volucrem, & è longinquo virum consilii mei.* Atque ea phrasis subinnuit terræ molem versus Ortum esse profundiorem. In altero loco Deus per Prophetam ita loquitur: *Mittam ex his qui evaserint*, (id est, ex reliquiis secundum electionem gratiæ factis) [*Rom* 11: 5.] *ad gentes Tarsis, Phul & Lud trahentes arcum, Tubal & Javan, regiones remotissimas quæ non audiverant famam meam.* Gentes Tharsis sunt Indi ad Ortum, Phul & Lud Æthiopes porrecti in Austrum, Tubal Tibareni & Moschi Aquilonem versus, & Javan Græci ad Occasum. Sic Jerem. c. 2: v. 10. *Citthim* & *Kedar* leguntur pro Occasu & Ortu, quomodo Psalm. vers. 89: cap. 13. *Tabor* & *Hermon.* Hinc eorum quæ dicta sunt multa firmari nemo non per se colliget.

Cavendum interim, ne ut simpliciter dicta sumantur quæ non dicuntur nisi κατά τι & certo quodam respectu. Ex quo errore factum est ut in extremo Oriente Paradisum multi quærerent, quia hortum legitur Deus in Oriente plantasse. Et filii Jectanis in Indiam ablegati sunt, quia dicuntur habitasse à Mesa vel Musa, quà itur ad Saphar montem Orientis: cum Saphar non vocetur mons Orientis nisi respectu Musæ. Alioqui enim hæc regio tota versus Austrum inclinat. Sic cum Babylonia tam sit orientalis quàm Armenia, mirantur interpretes quorsum Gen. 11: 2. ex Oriente proficisci scribantur, qui ex montibus Ararat veniunt in terram Sinhar, ignari Orientem dici in Assyriorum imperio quicquid trans Tigrim. Illud etiam multos torquet quorsum 4 Esdr. 1: 11. Deus in Oriente dissipasse se dicat populos Tyri & Sidonis, cum Tyrus & Sidon ad illud mare sitæ sint quod occidentale vocatur Deut. 15: 24. quia Judææ respectu est contra Solis occasum Jos. 1: 4. Sed vel ex hoc ipso apparet spurium illum Esdram, quisquis fuit, contra Judæam scripsisse in iis locis, quæ sunt ad Occasum Tyri & Sidonis, Romæ puta vel in Græcia.

Notandum etiam intra quos fines quosque populos Scriptura coërceat. Chananæos illos, quos Deus [*Gen.* 10: 19. *Jud.* 20: 1. 1 *Sam* 3: 20. 2 *Sam.* 3: 10. & 24. 2: 15. 2 *Par.* 30: 5. *Amos* 6: 14. 1 *Reg.* 8: 65 1 *Par.* 7: 8. 1 *Reg.* 4: 21, 24. 2 *Par.* 9: 26.] internecioni devoverat, Moses habitasse scribit à Sidone ad Gazam & Lesam usque, id est, Callirrhoem, ad Ortum lacûs Asphaltitis. Terræ Israëli, cum id solum significat quod Judæi occupabant, termini assignantur à Septentrione Dan, & à Meridie Bersabea. At ratione populorum qui Judæis tributarii fuêre, ejusdem fines multo plus patuêre. Unde est quod Judæa nonnunquam à torrente Ægypti ad Hamath aut ad magnum usque fluvium extenditur. Torrens Ægypti rivus est aut fluviolus per lacum Sirbonidem in mare se exonerans inter Casium montem & Rhinocoluram extremum Palæstinę oppidum. Is שחור *Sichor* appellatur Jos. 13: 3. eodem nomine quo Nilus Jerem. 2: 18. & Es. 23: 3. quia creditur esse ramus ex Pelusiaco Nili alveo in Sirbonidem deductus, ut ex Brochardo & Leone Africano probat [*Vide Theod. in c. 4. Jer.*] Fullerus Miscellan. lib. 2. cap. 8. Hamath est Epiphania, quæ ab incolis *Hama* hodiéque nominatur. Vox in Arabum historiis est frequens, & in Nubiensi Geographo. Et magnus fluvius est Euphrates, quo usque David & Solomon regni sui terminos produxerunt. David enim profectus esse legitur להשיב *ad vertendum* vel להציב *ad constituendum manum suam super fluvium Euphratem* 2 Sam. 8: 3. & 1 Par. 18: 3. Et Solomon habuisse sub ditione sua *omnia regna à fluvio* usque ad *terram Philisthæorum* 1 Reg. 4: 21. Nempe, ut sequitur versu 24. *dominabatur à Tiphsach usque ad Gazam.* Tiphsach est Tapsacus urbs, in qua fuisse τὴν διάβασιν & τὸ ζεῦγμα τοῦ Εὐφράτου, *Euphratis trajectum & pontem* Strabo non semel testatur lib. 2. & 16. Atque id sonat ipsum nomen: Hebræis enim פסח est transire. Et supra Tapsacum proxima erat חלים *Helam* Ptolemæo Ἀλαμάτα, ubi David percussit Mesopotamenos 2 Sam. 10: 16, 17. Hi regni Judaici fines etsi patuerunt longè latéque, tamen proferentur multo latiùs, si magistris creditur, quibus *Sarphath* est Gallia, & *Sepharad* Hispania, Abdiæ versu vicesimo ex eorum mente ita reddendo: *Et exules exercitûs istius, nempe filiorum Israël,* hæreditabunt *quæ fuerant Chananæorum Sarphath usque; & exules Hierosolymitani* hæreditabunt *quæ in Sepharad, hæreditabunt*, inquam, *urbes Austri.* Porro *Sepharad* Hispaniam esse volunt, quia in Chaldæo Interprete redditur אספמיא *Aspamia* & *Sarphath* Galliam, quia ex Hebręis verbis ita redditis videtur sequi *Sepharad* esse ad Austrum terræ *Sarphath*; quomodo Hispania est ad Austrum Gallię. Sed in priore hemistichio *Sarphath* est Sarepta urbs inter Tyrum & Sidonem. Et posterius sic explicandum: *Et exules Hierosolymitani, qui sunt in Sepharad hæreditabunt urbes Austri*, supple Judęę. *Sepharad* est Babyloniæ pars in qua Judæi captivi erant. Incolas pro Sepharadæis Græci trajectis literis *Strophas* aut *Strophadas* vocarunt. Ptolemęus in descriptione Babylonię lib. 5. cap. 20. Περὶ δὲ τὰ ἕλη Ἀμορδακία, ὑπερκειμένους ἔχουσα τοὺς καλουμένους Στρόφας, *Circa paludes Euphratis Amordacia subjectos habens Strophas.* Interpretes legerunt Στρόφαδας. Hinc in Ptolemęi Tabulis circa Apamiam, quæ est ad Euphratis & Tigridis confluxum, Strophades describuntur. Itaque regio *Sepharad*, ubi Græcorum *Stropha* aut *Strophades*, circa Apamiam fuit. Proinde pro *Sepharad* in Chaldęa Paraphrasi scriptum fuerat אפמיא *Apamia*, unde corruptum אספמיא *Aspamia*, quod Recentiores Hispaniam esse voluerunt. Huic ridiculo commento cętera superstructa. Græci Interpretes nihilo rectius Sepharad *Ephratham* interpretantur, & Hieronymus *Bosphorum*, & Junius *finem dominatûs*, tanquam voce composita ex סוף & רדה.

Cæteras gentes quod attinet, Ægyptum producit Ezechiel cap. 29. vers. 10. *à Turri Syenes usque ad*

terminos Chus. Et Syenem in Ægypti & Æthiopiæ finibus omnes summo consensu ponunt: in his Strabo, Josephus, Plinius & Solinus. Inde certa & invicta ratione colligitur Chus Ægypti terminum Syenæ oppositum non esse Æthiopiam, sed Arabiam. Regina Saba Matth. 12: 42. venisse dicitur ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς, *ex terræ finibus.* Ergo regni sedes non fuit Meroe in Mediterraneis, quę Josephi sententia est, sed Sabæorum regio ad Oceanum: ibi enim sunt terrarum ultimi fines. Ismaëlitas scribit Moses Gen. 25: 18. *habitasse à Chavila usquè ad Sur è regione Ægypti.* Hæc Arabiæ loca sunt ad Meridiem Judææ, ut constat ex 1. Sam. 15: 7. *Sur* in Chaldæa Paraphrasi Jonathanis exponitur חגרא *Hagra* seu Petra, in Hierosolymitana חלוצה *Elusa*, quod potest ferri, quamvis Sur eremi potius quam urbis nomen esse videatur. At pudendo errore Chavilam uterque Interpres הנדקי *Indiam* reddit. Ac si ditio Ismaëlitarum tam late patuerit quam Assyriorum imperium, quod in libro Esther extenditur מהדו ועד כוש, *ex Hoddu ad Chus*, id est, ab Indo flumine ad sinum Arabicum in provincias CXXVII. Nunquid inde probabili ratione colligitur has Paraphrases, quas pro vetustissimis Judæi nobis obtrudunt, vel esse procuratas, vel his commentis conspurcatas, postquam Saracenorum imperium cœpit latius se diffundere.

Sed & summe necessarium est observare urbium, montium & fluviorum nomina in singulis regionibus. Sic in *Madai* seu Media præter *Chabor* & *Gozan*, quæ jam dictæ sunt, describit Tobias Hebræus cap. 5. רגש ואגבתנים *Rhagas* & *Ecbatana* urbes, hanc in campo, illam in montibus, itinere bidui dissitas ab invicem. In *Elam* seu Elymaide Daniel 8: 2. *Susan* urbem ad fluvium *Ulai*, id est, Susa ad Eulæum. In Assyria Moses *Ninivem* & *Calach* unde Calachene ad Lyci fontes, & in medio *Rhesen* quam Λάρισσαν vocat Xenophon. In terra *Sinhar* seu Babylonia, *Babel*, *Erec*, *Chalne* & *Accad*, id est, Babylonem, Areccam, Ctesiphontem caput Chalonitidis, & Sittacem ad Argadem. In provincia Eden concursum Euphratis & Tigridis Gen. 2: 10. & Enoch urbem ad Orientem Gen. 4: 16, 17. quæ Ptolemæo est Anuchtha. In Chaldæis *Ur*, sive Plinii Uram intelligas ad Euphratis divertigium, aut Ur Ammiani in via è Tigri Nisibim, quod puto verisimilius. In Paddan Aram, id est, Mesopotamiæ culta parte Charran seu Carrhas. Sic in Syria Sobæa Soba & Berothai 2. Sam. 8: 3, 8. & Tadmor 2. Par. 8: 3, 4. Ptolemæo sunt Sabe, Barathena & Palmyra. Caput Aram, id est, Syriæ Damascenæ, est Damascus Es. 7: 8. Rabbath filiorum Ammon Deut. 3: 11. est Ptolemæi Philadelphia. Stephanus in Φιλαδέλφεια: Τρίτη τῆς Συρίας ἐπιφανὴς πόλις, ἡ πρότερον Ἄμμανα, εἶτ' Ἀστάρτη, εἶτα Φιλαδέλφεια, ἀπὸ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου. *Tertia Syriæ illustris urbs, quæ prius Ammana, deinde Astarte, & postmodum Philadelphia dicta est Ptolemæo Philadelpho.* Idem in Ῥαββατάμμανα urbem esse dicit montanæ Arabiæ; ut Polybius lib. 5. τὰ Ῥαβατάμανα τῆς Ἀραβίας. Et Theodoretus in Esaiam cap. 11. Ἡ μὲν νῦν Φιλαδέλφεια προσαγορευμένη, ἐστὶ δὲ πόλις Ἀραβίας λαμπρὰ, Ἀμμὰν μέχρι καὶ τήμερον τῇ ἐπιχωρίῳ καλεῖται φωνῇ. Quod ipsum repetit in Ezech. cap. 21. & in A-
Ptol. lib. 5. cap. 17. mos cap. 1. Nominis Moab vestigia apud Ptolemæum superessent in Arabiæ Petrææ duabus urbibus, si per corruptores licuisset. Prima scribitur Χαράκωμα in textu Græco, sed in Tabulis rectius *Characmoba.* Ita enim legit Stephanus cujus verba sunt: Χαράκμωβα, πόλις τῆς νῦν τρίτης Παλαιστίνης, ἣν ἀναγράφει Πτολεμαῖος ἐν γεωγραφικοῖς ἐν πέμπτῳ βιβλίῳ, ἐν τοῖς Ἀραβικοῖς. *Characmoba urbs tertiæ quæ nunc dicitur Palæstinæ, quam describit Ptolemæus lib. 5. Geograph. in Arabicis.* Et Theodoretus in Esaiam cap. 15. de Moabitis: Μητρόπολιν δὲ εἶχον τὴν νῦν καλουμένην Χαράκμωβα. *Pro metropoli olim habebant eam quæ nunc dicitur Characmoba.* Inde apud Glaucum Χαρακμωβηνοί. Dicitur & inversis vocibus Μωβουχάραξ. Altera in textu scribitur Ῥαβμάθμωμα, & in Tabulis *Rabathmoma*: in Stephano item: Ῥαβάθμωμα, πόλις τρίτης Παλαιστίνης, ἡ νῦν Ἀρεόπολις. Sed utrobique legendum Ῥαβάθμωβα *Rabathmoba*, quo Hebraice esset רבת מואב *Rabbath Moab* magna urbs seu metropolis Moab, ut רבת עמון *Rabbath Ammon* dicebatur Ammonitarum metropolis. Hieronymus ex Eusebio: *Moab urbs Arabiæ quæ nunc Areopolis dicitur*, &c. *Appellatur autem Moab ex nomine urbis & regio. Porro ipsa civitas quasi proprium nomen possidet Rabbath Moab, id est, grandis Moab.* Vetus nomen erat ער *Ar* Num. 21: 28. *Flamma*, &c. *devoravit Ar Moab.* Et Deut. 2: 29. *Moabitæ habitantes in Ar.* Et Es. 16: 1. *Vastata est Ar Moab.* Inde factum Areopolis. *Sela* סלע Hebræis petram sonat. Sela igitur Idumęę urbs 2. Reg. 14: 7. est Petra Arabię caput. Cujus aliud nomen *Rekem* vel *Rakim* pro Kades occurrit passim in Paraphrasi Chaldaica & Arabica. Nempe à conditore Rekem uno è Madianitarum Regibus, quos debellavit Moses Num. 3: 8. Ita Josephus Antiq. lib. 4. cap. 7. Hinc Epiphanius in hęresi Melchisedekianorum: Ὁ μὲν γὰρ ἐν τῇ Ἀραβίᾳ τῇ Πετραίων Ῥωκὼμ τε καὶ Ἐδὼμ καλουμένῃ. Etiam in Idumęa censentur Esiongaber & Eloth 1. Reg. 9: 26. id est, Essia, & Æla vel Elana urbs, ad Mare Rubrum, de quibus nos plura deinceps. Elanis vicina est Pharan ut ex Ptolemęo constat. Et aliquanto infrà Madian Mosis secessu nobilis Exod. 2: 15. In Ptolemęo Μοδιάνα est in littore, & intus Μαδιάμα. Incolę Stephano Μαρδηνοὶ καὶ Μανδιανῖται, sed legendum Μαδιηνοὶ καὶ Μαδιανῖται, ut utrumque sit à Madiane vel Madiene, nec nisi formâ nominis differant hę duę voces, ut addit continuo post ὅτι οἱ Ἄραβες τοῖς δυσὶ τύποις χρῶνται. Sequitur Arabia Fœlix, cujus multa ex Mose loca jam descripsimus. Et Ægyptus trans Mare Rubrum, ad quam pertinent *Sihor* Nilus, *Pathros* Thebais, & *Rahab* Delta; & in Thebaide & infrà usque ad Delta *Phul* Philę, *Sevene* Syene, *No-Amon* Thebę seu Diospolis, & *Noph* vel *Moph* Memphis; & in Delta *Soan* Tanis & *Hanes* Anysis. Et trans Delta *Chub* Paliurus. Et inter Delta & Arabiam, *On* Heliopolis, *Pithom* Patumos, *Pibeseth* Bubastus, *Ramesses* & *Gosen* Heroum vel Heroopolis & Heroopolites nomus, *Taphnes* Daphnę Pelusię, *Migdol* Magdolus & *Sin* Pelusium. Palęstinam, Phœnicem & Chananęam consultò pręterimus, quia non sunt hujus loci.

Jam si Veteres consulueris, reperies nos raro admodum à recepta sententia discessisse, quin Veterum aliquem habuerimus pręeuntem. Sic Eusebius ante nos Tharsis fecerat patrem Hispanorum, Θαρσεῖς, inquit, ἐξ οὗ Ἴβηρες. Et apud Gręcum Scholiastem in Ezechiel sunt qui Thogarma pronunciant esse Καππαδόκας καὶ Γαλάτας. Et in Ezech. 30: 5. hoc Veterum glossema Αἰθίοπες καὶ πᾶσα ἡ Ἀραβία, respondet Hebręis verbis לוד וכל ערב, *Lud & omnis Arabia.* Quo eódem pertinet, quod pro Ludęis Hierosolymitanus Paraphrastes habet ית מריוטאי *Mareotas.* Quippe pro Mareotis legendum esse ית מרויטאי Meroitas, id est, Æthiopes, res ipsa monet. Atque ita sumpsit Elias qui hos populos esse vult ממדינת פריטייני, *è regione Pretegiani.* Porro *Chus*, quod Æthiopiam alii interpretantur, Jonathani est ערביא *Arabia.* Et cum ipsum Jectanem, quem Scripturę interpretes in Indiam cum filiis ablegant, eum ipsum, inquam, pro parente & conditore agnoscunt Homeritę & Amanitę in Arabię parte aromatifera. Quod, pręter Theophanem, Anastasium & Euthymium, testantur Arabum scriptores non infimi Josephus Ben Abdillatif, & Mohammedes Ben Jacob Sirazita, & è Judęis Abraham Zacuth in libro Juchasin. Neque id Patres prorsus latuit, è quo numero Eusebius, Epiphanius, Eustathius Antioche-

tiochenus, author Chronici Alexandrini, Arabum genus deducunt ex Asarmoth seu Hatsarmaveth filio Jectan.

Sed & Ethnici scriptores in multis Mosi concinunt. Ut rem repetamus paulo altius, Diluvii fama, quo paucis superstitibus reliqui homines perierint, apud omnes gentes increbuit. De eo Hierapolitani apud Lucianum de Dea Syra longam historiam texunt ex archivis suis depromptam, narrationi Mosis per omnia similem, nisi quod Noę substituitur Deucalion: Plutarchus columbæ meminit ex arca emissę, & Abydenus avium quæ cum semel atque iterum ex immenso pelago in navigium statim se recepissent, non habentes ubi considerent, tertia vice talis lutulentis redierunt. Ex eodem discere est Arcam in Armenia substitisse, ibique extare ejus reliquias, quæ amuleti vim habeant. Quod ipsum docent Berosus & Polyhistor & Nicolaus Damascenus. Epiphanius quoque author est eas adhuc suo ævo in monte Cardyæorum ostensas. Et Benjamin scriptor Hebræus Omarem refert templum ex illis fabricasse in vicina Tigridis insula. Proinde mons, quem diximus, alio nomine vocatur mons *Themanim*, id est, τῶ ὀκτώ. Ita observant Elmacinus & Nubiensis, uterque Arabs. Nimirum ab octo illis qui ex Diluvio evaserant. Et in eodem monte κώμην Θαμανῶν memorat Agathias lib. 4. Quæ sequuntur de turre Babylone extructa, & confusione linguarum, & conditoribus inde dispersis per varias terrarum oras, ab Eupolemo & Abydeno disertis verbis referuntur apud Cyrillum & Eusebium. Et si de singulis agatur, Gręci genus suum ad Japhetum seu Japetum non obscurè referunt, cum illum esse perhibent hominum antiquissimum. Ita ut res cesserit in Proverbium, & *Japete vetustior* dicatur pro valde sene. Jam quod ad Javan alludit Ionum nomen, ad Elisam Elis & Hellas & Æolus, Græcorum originem ab his esse repetendam aperte prodit. Eadem in reliquis filiis Japheth vel soni vel significationis convenientia jam observata; si unum Magog excipias patrem Scytharum circa Caucasum, qui Græcorum fuit Prometheus. Id docet Japetus pater, & sedes in Caucaso, ignisque & metalla quæ volunt à Prometheo reperta; quia multa sunt in illis locis; & fabula de rosione cordis, quia *Magog* id significat: & quod Magog alio nomine dicta est urbs Hierapolis, quam Promethei filius Deucalion Scytha condiderat; ut à Luciano proditum. Chamum, vel Hamum, Afri sub Hammonis ut Noam sub Saturni nomine coluerunt. Inde Africa Hammonis & Hammonia dicta est; & Ægyptus in Plutarcho *Chemia* pro Chamia, id est, terra Cham ut appellatur in Psalmis. Nomen Mesraim mansit in mense Μεσορὶ, & in urbe Babylone prope Memphim, quam Ægyptii & Arabes מצר *Meser* vocant. Nomen Put in Pythone & Pythio Apolline. Nam Apollo Libycus Hammonis fuit filius, ut habetur in Ampelio. Nomen Chanaan in Mercurio: utrumque enim est à mercibus & mercatura: & Mercurius servus ut Chanaan; & Eloquentiæ pater, quia literæ sunt à Phœnicibus; & alatus, & viis præfectus propter longinquas eorumdem navigationes; & lac & mel illi libata, quę sunt deliciæ terræ Chanaan. Sed & ex Chanaan Χνᾶ *Chna* decurtatum, quod Phœnicis fuisse cognomen scribit Sanchoniathon. Unde Χνᾶ Phœnice regio, & Χνάοι incolæ in Stephano. Sic Chusi filium Nimrod vel Nebrod esse Bacchum docent in veste νέβριδες, & in curru נמרין *nimrin*, id est, tigrides, quibus ad nomen alluditur; & expeditiones in Orientem; & quod in Arabia dicitur esse natus. Denique quod Bacchus appellatur, id est, בר כוש *Bar-chus* filius Chusi, & Ζαγρεὺς, id est, potens venator. Rursus è filiis Chanaan Hevæi circa montem Hermonem habitabant, Jos. 11: 3. & Jud. 3: 3. qui est in Oriente terræ Chanaan Psal. 87: 13. Proinde *Cadmonim*, id est, orientales dicuntur Gen. 15: 19. & *Hermonijim*, id est, Hermonæi Ps. 42: 7. Græci igitur aperte docent ex hac potissimum tribu fuisse eos Phœnices, qui Thebas condiderunt, cum colonię ducem Κάδμον appellant, & ejus uxorem Harmoniam aut Hermionem. Hoc pręcipuum, quod utrumque fingunt in serpentem fuisse mutatum, quia Hevæorum nomen serpentes sonat. Inter Æthiopes & Ægyptios multa fuêre communia; ut quod Reges pro Diis habuêre; studium circa sepulchra, statuæ & literarum characteres ejusdem formæ, sacerdotum idem habitus. Hæc pluribus persequitur Diodorus lib. 3. unde concludit Æthiopes & Ægyptios cognatos esse populos & congeneres. Quibus hæc Mosis plane consona, *Mitsrajim genuit Ludim*, quæ significant Æthiopes Ægyptiorum esse colonos. Idem sequitur de Lehabęis, Anamęis, & Naphtuchęis, id est, Libyęgyptiis. Ammoniis & Adyrmachidis seu Marmaridis. Sic apud Herodotum Ammonii sunt Αἰγυπτίων τε καὶ Αἰθιόπων ἄποικοι, *Ægyptiorum & Æthiopum coloni*, & Adyrmachidę ab Ægyptiis sola veste differunt. Et in Marmaricę littore Aptuchi fanum habet Ptolemęus, qui videtur fuisse Naphtuchęorum pater. Casluchęos item seu Colchos ex Ægypto venisse docebat color ater, crispum capillitium, Circumcisionis ritus, & quod eodem modo linum elaborabant, vita denique omnis & lingua similis. Ex quibus notis hos Ægyptii generis fuisse colligunt Herodotus, Scymnus, Diodorus, Dionysius Periegetes, Valerius Flaccus, Ammianus, Agathias, & plures alii, quos suo loco citamus. Atque ut Casluchęis vicini Caphthoręi, ita Sideni Colchis. Nempe Side idem quod Caphthor, hoc est, malum Punicum. Itaque Caphthoręos Veteres magno Consensu in Cappadocia ponunt, ubi Side prope Colchidem. Turbat, quod ut Casluchęi & Caphthoræi ex Ægyptiis, ita ex Casluchæis & Caphthoręis Philistęi dicuntur orti. Porro parum credibile nonnullis videbitur, ut coloni ex Ægypto in Colchidem profecti alios colonos remiserint in Palęstinam, cum loca tam sint dissita. Sed utriusque itineris vestigia sunt in Poëtis, qui Typhonem Ægyptium memorant ad Caucasum usque progressum, & post aliquot pugnas saucium pedem retulisse, & in Palęstina expirasse prope lacum Sirbonidem.

Ex hoc specimine lectori palam fiet nos omnem movisse lapidem, nec quicquam intactum pręterivisse, ut veritatem in Democriti puteo latentem erueremus. In quo conatu si non fuit par ubique successus, tamen speramus fore ut nostram hanc qualemcunque opellam boni probent. Est aliquid prodire tenus, si non datur ultra. Non omnia possumus omnes. Nihil ignorare solius est Dei. Aliorum σφάλματα vidimus & correximus: alius nostra videbit & emendabit. Quod ęquo animo passuri sumus, modo id cum modestia fiat, atque amore veritatis, non obtrectandi studio. Quo vitio passi sunt nonnulli tenebriones ita se transversos abripi, ut hoc opus calculo suo damnaverint antequam viderint. Nempe consilium ipsum illis displicet. Vellent homines nostri scilicet nominis studiosi ut bonas horas utilius collocaremus. Et nos ab instituto nostro valde alienum fecisse putant, qui tantum studium in his minutiis posuerimus. Neque enim, si illis creditur, nostrâ multum interest scire quam mundi partem occupaverint filii Joctan, nec utrum in Arabia aut Æthiopia Chus consederit.

At hi monitores, qui otii & negotii rationem à nobis tam severe exigunt, ipsi nobis exemplo suo pręire debuerant, & re potius quam verbis docere quale sit illud pensum ad quod invitos revocant. Quippe haud quaquam ferendum est ut qui ipse nihil agat, & in turpi otio consenescat, id sibi sumat juris in

alios ut eorum ſcripta vellicet & pede ſuo metiri velit. Interim qui hujuſmodi labores ut inutiles carpunt, ſciant Moſem per noſtrum latus adeóque Deum ipſum peti. Idem enim eſt ac ſi dicant Deum hęc fruſtra dictaſſe Moſi, in quibus illuſtrandis operam noſtram impendimus. Certe ſi non fruſtra ſcripta ſunt, nec fruſtra eſt quod explicantur. Porro ut in Natura nihil fruſtra fieri, ita in Scriptura nihil fruſtra dici verum & indubitatum eſt. Nempe Libri Sacri ſupra cæteros hac prærogativa eminent, quod nihil in iis eſt quod vel vacet vel deficiat. Itaque facilius eſt ut cœlum & terra prætereant quam ut unus apex è Lege cadat. Et tam iis qui verbo ſuo adimunt quam qui addunt Deus graviſſima quæque interminatur. Ut enim Dei verbo quiſquis addit illud perfectum eſſe negat, ita quiſquis adimit idem accuſat tacite, ac ſi quædam habeat otioſa & ſuperflua, & vult haberi Deo ſapientior; & Paulum arguit mendacii, cum dicit quæcunque ſcripta ſunt ad noſtram doctrinam eſſe ſcripta, omnemque adeo Scripturam eſſe utilem ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in juſtitia.

Sed ut preſſiùs agamus, quod ajunt noſtrâ nil referre quam mundi partem inſederint Chuſæi aut Jectanæi, vox eſt belluæ non hominis, nedum Chriſtiani aut viri docti. Hæc aſinina ſunt axiomata, per quæ retroactis ſæculis periit ſenſus bonarum rerum, & barbaries in mundum invecta eſt, & æternam timuerunt ſæcula noctem. Noſtrane igitur nihil refert, ut Sacræ Hiſtoriæ & Prophetarum oracula intelligantur? Hæc autem quis intelliget, dum ignorantur populi quibus hoc vel illud eveniſſe narratur, aut eventurum prædicitur? Certe Dei verbo quoad nos non conſtabit ſua veritas, ſi de Æthiopibus id accipias quod refertur de Saracenis. Nec poterit Sacra Hiſtoria cum exotica conferri, nec eventus cum prædictione. Et Scripturæ interpres in devia feretur, ut qui de cepis reſpondent de alliis interrogati. Ac ſi quis in Cæſare Gallorum nomen ad Sarmatas referat, aut Britannorum ad Garamantas. Cujuſmodi errores cum nemo ferat in Cæſaris interprete, cur his nihilo leviores patienter pręteribimus in tractatore Scripturę? Maximè ſi tales ſunt, ut ea Sacris Scriptoribus affingant quę ridicula ſint aut ἀσύςατα. Quales nonnulli occurrunt, ex quibus profani homines anſam arripuerunt multa in Prophetas deblaterandi, ac ſi Geographię tam ſe prodant imperitos, quam aut Æſchylus aliquis, aut Antonius Diogenes, aut ſcriptores Argonauticôn.

Quę à me fruſtra non dici arguet hic ipſe liber, in quo hujuſmodi maculas à ſcriptoribus θεοπνεύςοις abſtergere conati ſumus; & tractare Geographica ut Theologum decuit; ad Dei gloriam omnia referentes, & Scripturę illuſtrationem, cui non Arabes modo & Hebręos, ſed & Rom. & Gręc. ſcriptores mirum in modum concinere toto opere paſſim docemus. Atque eo fine, cum res poſtulat, eorum teſtimonia congerere non dedignamur. Non quod talibus ſuffragiis Dei verbum in ſe fiat firmius, ſed ut infirmitati hominum conſulatur, & revincantur athei, qui nihil habent quod regerant, cum quę in Scripturis noſtris ſunt maximè paradoxa in eorum ſcriptis legunt in quorum verba jurarunt.

In primo è quatuor libris, cui titulum fecimus, *Diviſionis gentium* προηγούμενα, docemus Noam & tres liberos & nonnullos è nepotibus ſub aliis nominibus à Poëtis graphicè deſcribi; Et ubi terrarum arca fabricata ſit; Et quo in loco ſubſtiterit: Et cur ex Oriente profecti dicantur primi homines qui ex Armenię montibus in Babyloniam deſcenderunt, quę rectà eſt ad Meridiem. Ibidem multa diſquirimus de Babylonis amplitudine & ſitu, & mœnibus ex latere & bitumine, de altitudine turris Babylonicę, de conſilio ſtructorum, de confuſione linguarum, & gentium diſperſione. Quę ζητήματα ſic à doctis ultro citroque agitata ſunt, ut nondum exhauſta fuerint, & ſuperſint multa dicenda.

Agitur in ſecundo libro de Semo & Semi poſteris, quem cęteris prępoſuimus, ratione dignitatis. Hujus libri pars non infima verſatur in ſtirpe Jectan, quam omnes Scripturę interpretes Joſephi veſtigiis inſiſtentes in Indiam ablegaverant; Nos invictis rationibus Arabię parti aſſerimus ex qua thus & myrrha proveniunt & quicquid eſt aromatum.

Tertius eſt de Japhetho cujus filios in Aſia Mediam, Iberiam, Moſchicam, Tibareniam, Cappadociam, Paphlagoniam, Phrygiam; In Europa Thraciam, Gręciam, Italiam, Galliam & Iberiam ſeu Hiſpaniam occupaſſe probamus: Iis rejectis qui, ut illam intra limites anguſtiores coërceant, Rhodanim Rhodios eſſe volunt; & Cethim Cyprum, ubi Citium; & Tharſis Ciliciam, cujus Tarſus eſt metropolis.

In quarto agitur de Chami filiis: Et Chus dudum è patria exul in Arabiam ſuam poſtliminiò revertitur, ut Æthiopiam cedat Ludęis, quos eſſe veros Æthiopes pluribus demonſtramus. Et Phathruſęi Thebaidem occupant. Et Caſluchi hactenus ignoti ſe Colchos eſſe profitentur. De Babylone item & Ninive & aliis urbibus à Nimrode conditis multa habentur nondum vulgata, &, ut ſperamus, profutura.

Errata typographica ii facilius condonabunt, qui ſcient quot incommodis in hujus libri editione conflictatus ſim, & meliorum inopiâ eò neceſſitatis adactum ut illorum operâ mihi fuerit utendum qui ἐν πίθῳ, quod ajunt, τὴν κεραμείαν ἐμάνθανον. Taceo me in emendatione nullum habuiſſe adjutorem, & iis negotiis ſępe urgeri per quę ad hęc minutula non licet attendere quantum ſatis eſt. Sed & ſculptori qui tabulas Geographicas edidit, defuit peritia, potiſſimum in Hebręorum characterum efformatione, in quibus quęcunque deſunt ex ipſo libro lector facile ſupplebit. Ex qua occaſione ſit factum, ut huic tractatui alterum attexuerimus *De Phœnicum ſermone & coloniis*, dicetur in ſequentibus.

IN

EXIMIUM OPUS SUMMI

VIRI

SAMUELIS BOCHARTI,

DE

GEOGRAPHIA SACRA.

ἘΝΔΟΞΟΤΑ΄ΤΩ ΚΑΙ῾ ἘΥΓΕΝΕΣΤΑ΄ΤΩ ἀνδρὶ Σαμουήλι Βοχάρτῳ.

Κῦδος γραμματέων, περιφήμων δόξα Γαλάτων,
Ἀγλαΐη κόσμου κάλλιμε κρινοφόρου.
Εὐκλειὲς φέγγος Μουσῶν, ᾧ Φοῖβος Ἀπόλλων
Καὶ χάριτες πᾶσαι συμμαχέουσιν ὁμῶς.
Ἡμετέρη σοι Μοῦσα θύει, σέ τε Μοῦσα Βόχαρτον
Ὑμνεῖ ἡμετέρη, καὶ σεὸν ἔργον ὕδει.
Ἔργον παντοτελὲς, πατρὸς τέκος ἄξιον, ὅττι
Μηδεμίας σοφίας ἐς ἀποδευόμενον.
Ἔργον τῶν μυθῶν ἵεραξ, γελαόν τε Προμήθη,
Καὶ κτίστην λιθίνου Δευκαλιῶνα γένους.
Πεπνυμένη φλυάρων μάστιξ, τῇ πολλὰ παλαιὰ
Νώνυμα πολλ' ἐστὶν, καινά τε πολλὰ κενά.
Ἔργον ἄναξ ἔργων, πολὺ εἶ ἀντάξιον ἄλλων
Εἶ γὰρ πᾶσιν ὅρος, πᾶν δ' ἀόριστον ἔφυς.

Στέφανος Μοναχός.

EIDEM.

NUmine placato facies cum reddita terris
Prima fuit, solis octo superstitibus;
Queis prima emergens regio est habitata colonis,
Traxit & unde suos insula quæque viros;
Priscorum mendax commenta est fabula vatum,
Sincerumque nihil, nil sine labe fuit.
Sordibus ex istis densa & caligine lucem
Eruere, humanæ non fuit artis opus.
Desperata aliis unus tentare BOCHARTUS
Ausus, & ignotas primus inire vias.
Huic promunt Arabes, Phœnix, Chaldæus & Indus,
Quas proprie gazas continuêre sinu.
Purior & sacris hauritur fontibus unda,
Divite quam vena Nobile fundit Opus.

CLAUDIUS SARRAVIUS,
Senator in Suprema Curia Parisiensi.

EIDEM DEORUM GENTILIUM APANTHROPOSIS.

MAgna Deûm genitrix, quæ tot fœcunda nepotes
Ausa dedisse polo, Satanæ dum regna manebant,
Desine mœsta tuos ad sydera tollere vultus:
Expulit inde gregem natorum docta BOCHARTI
Pagina, cœlicolas quos credula finxerat olim
Simplicitas. Non astra regit, non fulmina torquet
Juppiter ille tuus, neque gentibus imperat ullis.
Quis fuerit quantusque docet, dum vita manebat,
Hic Liber, & quali perfuncti munere Fratres:
Quasque procul terras habitaverit impia proles.
Ut queat è superis tot Numina pellere regnis,
Non cupit impositum conscendere Pelion Ossæ.
Sed velut ense potens divini janitor horti,
Solo Scripturæ gladio fugat agmina victor.
Gentilesque Deos tot procul arcet Olympo,
Postquam sydereis insignibus exuit omnes, Suum cuique Deo Sydus assignatum.
Et dedit esse homines mortali sanguine cretos.
Sic ubi ridendas peragit comœdia partes,
Quem sceptro & gemmis & majestate superbum
Imperioque vides, hic mox cessante theatro
Fit miser, & laceris errat per compita pannis.
O fortunatos, quibus hæc in tempora nasci
Contigit, errores queis dissipat alta BOCHARTI
Mens agitata Deo! Quod si te prisca tulissent
Sæcula, non falsis extructa altaria Divis,
Non ut vera (nefas) coluissent Numina, quorum
Mortalis natura fuit. De faucibus Orci
Auxilio jam rapta tuo, quas solvere grates
Ethnica gens poterit, solum nunc fassa Tonantem,
Qui Deus humanos pro nobis induit artus,
Divinamque homini peperit per funera vitam?
Scilicet ut Latio servati gloria civis Christi panthroposis. Fidelium apotheosis.
Querna corona fuit spectati roboris index,
Sic Erebi te victorem post fata beatum
Incorrupta manet cœlo plaudente corona.

PHILIPPUS LE SUEUR DE PETIVILLE,
Senator in Supr. Curia Rhotomag.

EIDEM.

DUm sacræ explanans ignota volumina chartæ,
Docta hominum fictos pagina ridet avos.
Restituitque orbi veros veteresque colonos,
Et retegit cunctis quæ sit origo viris;
Quam tibi conveniunt divini verba Poetæ!
Quamque tuum pulchro carmine laudat opus!
Jam nova progenies cœlo demittitur alto,
Auctorem rursus quæ super astra feret.
Carmine nimirum fœlix BOCHARTE Maronis,
Quod te qui posset dicere solus erat.

JO. FRANCISCUS SARACENUS.

EIDEM Εὐχαριστικόν.

O Dignum cedro & victurum in sæcula librum!
O Superis dignum quod mihi mittis opus!
Ditior in nostris non surgit pagina terris,
Non ipsa Herois pagina Salmasii.
Namque habet & vocum Veneres, & pondera rerum
Continet, & doctus quas capit orbis opes.
Quærebas quis erat vacuæ vetus incola terræ,
Quas habuit soboles, quas habuitque domos.
Nuntiat hoc populis volitat quæ fama per orbem.
Nec mora, gestit avos noscere quisque suos.
Gestit, & ut cuncti promisso munere gaudent,
Gratum opus exornant munere quisque suo.
Hûc fluit & Latiæ fœlix opulentia Linguæ:
Musarumque parens Græcia tota fluit.
Contulit & gazas potat qui flumina Nili.
Contulit Eois proximus Indus equis.
Thesauros & Arabs, & reclusere Sabæi,
Et Chaldæus opes donat, & Assyrius.
Non tibi divitias Batavus, non Teuto negavit,
Non Geta, non Celtæ, sit licet hostis, Iber.
At dedit ante alios Byrsæ pugnacis alumnus,
Atque opus ornavit, docte BOCHARTE, tuum.
Quas tibi, quas referam pro tali munere grates?
Credo equidem dignas nemo referre queat.
Sed quas non alius, quas non ego solvere possum,
Ne dubita, solvent postera sæcla tibi.

ÆGID. MENAGIUS.

EIDEM.

Sol oculos pleno perstringit lumine fulgens,
Sic aciem mentis scripta, BOCHARTE, tua,
Configis cornicum oculos, doctique fatentur
Hactenus in tenebris se jacuisse meris.
Heli senex redivivo iterum à Samuele docetur: 1. Sam. 13: 17.
Et fit discipulus qui modo doctor erat.

JACOBUS BRIDOU Collega.

EIDEM.

Præmia BOCHARTO quis digna rependere possit,
Qui nobis adeo nobile promit opus?
Obscura illustrat, pandit confusa, revelat
Arcana, & nulli cognita multa docet.
Infanda errorum pridem quæ monstra Vetustas
Finxerat, Herculea conficit ille manu.
Orcus adoranda illuso quæ numina mundo
Suaserat, in Stygiis quam bene mersat aquis.
Factitios fugat ille Deos, illustrior inde
Emicet ut Veri gloria celsa Dei.
Vis plura? ignotum reserat mortalibus orbem,
Et prius occultas monstrat in orbe vias.
Nomina tot retegit priscis incognita sæclis,
Tot loca, tot populos, tot monumenta virûm,
Ut merito dicas: Hic orbem reddidit orbi,
Hic mundum veteri fecit in orbe novum.

PETRUS DU BOSC Coll

EIDEM.

BOCHARTE, antiquo generis qui stemmate ful
Clariùs at propria nobilitate micas.
Hellados, & Latii, spoliisque Orientis onusto,
Artesque & linguas cui tot habere datum.
Quâ Genesis referas mysteria, vivere cunctas
Per geneses dabit hæc pagina docta tibi.
Nam quod nemo priùs (conantum & plurima turba
Unus tu profers abdita sensa palam.
Chartis, quicquid habet terrarum legifer Heros,
Nunc pede inoffenso Lector obire potest.
Nosse coloratas vicino Hyperione gentes,
Et quascunque Orbis machina vasta capit.
Et vatum commenta, & quicquid Græcia mendax
Ausa Deûm est vanâ fingere in historiâ.
Jamque datur sobolem patris agnovisse Noachi,
Mundum qui retrò vidit & antè bifrons.
Atque vagis latè populos erroribus actos
Quos vatis codex principis enumerat.
Enumerat, sed erant cæcis hæc mersa latebris,
Quæ nunc BOCHARTI post monumenta patent
Cedite vosque novi doctores, vosque vetusti:
In lucem vestris clarius exit opus.
Est primus scriptor Moses, Samuelque secundus
Primus at interpres Mosis hic est Samuel.

N.

EIDEM.

Abstulit hic Mosi, quæ cornua cæca vetustas
Imposuit, lumen restituitque suum.

JACOBUS SAVA

EIDEM.

In Chaos antiquum Babylone rediverat orbis,
Nunc iterum ex tenebris lux rediviva micat.

JOHANNES LE MYE

INDE

INDEX CAPITUM.

LIBER PRIMUS.

Divisionis Gentium Προηγέμενα.

CAPUT I.
Historia de Noa & tribus filiis accuratè confertur cum fabula de Saturno & Saturni tribus liberis. Col. 1

CAP. II.
De nepotibus Noæ quorum mentio Gen. 10. Chanaan confertur cum Mercurio, Nimrod cum Baccho, Magog cum Prometheo; Plerosque alios non appellari veris nominibus, sed urbium aut gentium nominibus quas condiderunt. 10

CAP. III.
Arca Noæ quo loco substiterit. 13

CAP. IV.
Ubi ante Diluvium vixerit Noa, & arcam fabricaverit. 21

CAP. V.
De terra Senaar *vel* Sennaar *vel* Sinhar *vel* Singar, *in quam ex montibus Ararat profecti sunt primi homines.* 24

CAP. VI.
De pallio Sinhar Jos. 7: 21. 25

CAP. VII.
Cur Gen. 11: 2. מקדם ex Kedem *vel ex Oriente profecti dicantur qui ex montibus Ararat venerunt in terram Sinhar.* 30

CAP. VIII.
Babel seu Babylon ubi fuerit. 32

CAP. IX.
Turris Babel ubi fuerit. 35

CAP. X.
Quando & à quibus fuerit extructa turris. 37

CAP. XI.
Turrim & mœnia Babylonis ex latere & bitumine constitisse. 38

CAP. XII.
De Babylonis amplitudine. 43

CAP. XIII.
De altitudine turris Babylonicæ: de eadem fabulæ cum Mosis historia collatæ. 45

CAP. XIV.
Quo consilio primi homines tantam molem erexerint. 47

CAP. XV.
De confusione linguarum. 49

CAP. XVI.
De gentium dispersione. 61

LIBER SECUNDUS.

De Semi posteris.

CAPUT I.
De Semo. Col. 65.

CAP. II.
Elam עילם. 69

CAP. III.
Assur אשור. 72

CAP. IV.
Arphaxad ארפכשד. 73

CAP. V.
Aram ארם. 74

CAP. VI.
De locorum nominibus quibus vel præfigitur vel postponitur nomen Aram. 76

CAP. VII.
Semi nepotes ex Aram. 80

CAP. VIII.
Uts עוץ *Gen.* 10: 23. ib.

CAP. IX.
Hul חול. 81

CAP. X.
Gether גתר. 82

CAP. XI.
Mas מש *Gen.* 10: 23. *vel Mesech* משך 1 *Par.* 1: 17. 83

CAP. XII.
Lud לוד. ib.

CAP. XIII.
Sela שלח. 88

CAP. XIV.
Eber, Phaleg & reliqui Heberi filii usque ad Abrahamum. 92

CAP. XV.
Joctan vel Jectan יקטן. 96

CAP. XVI.
Almodad אלמודד, *& Saleph* שלף. 99

CAP. XVII.
Hatsar-maveth חצרמות. 100

CAP. XVIII.
De loco Arabiæ unde thus advehebatur. 103

CAP. XIX.
Jarach ירח. 109

CAP. XX.
Hadoram הדורם. 112

CAP. XXI.
Uzal אוזל. 114

CAP. XXII.
Dicla דקלה. 118

CAP. XXIII.
Obal עובל. 122

CAP. XXIV.
Abimael אבימאל. 127

CAP. XXV.
De homonymia nominis Seba & Sabæorum in Scriptura. 128

CAP. XXVI.
Seba שבא *filius Joctan, Gen.* 10: 28. 129

CAP. XXVII.
Ophir אופיר. 137

CAP. XXVIII.
Chavila חוילה, *Gen.* 10: 29. 142

CAP. XXIX.
Jobab יובב 143

CAP. XXX.
De Mesa משה *& Saphar* ספר, *Gen.* 10: 30. 144

LIBER

LIBER TERTIUS.

De Japhethi posteris.

CAPUT I.
De Japheto. Col. 147
CAP. II.
Thiras טירס. 151
CAP. III.
Javan יון. 153
CAP. IV.
Elisa אלישה. 155
CAP. V.
Chittim כתים. 157
CAP. VI.
Dodanim דודנים *sive Rhodanim* רודנים. 161
CAP. VII.
Tharsis תרשיש. 165
CAP. VIII.
Gomer גומר. 171
CAP. IX.
Askenaz אשכנז. 172
CAP. X.
Riphat רפת *vel Diphat* דפת. 174
CAP. XI.
Thogarma תוגרמה. 175
CAP. XII.
Tubal תובל *&* *Mesech* משך. 179
CAP. XIII.
Magog מגוג. 186
CAP. XIV.
Madai מדי. 193
CAP. XV.
Populi ex Japhethi filiis oriundi juxta Josephum Ben-Gorjon. 198

LIBER QUARTUS.

De Chami posteris.

CAPUT I.
De Chamo. Col. 203
CAP. II.
Chus כוש. 209
CAP. III.
Filii Chus. 216
CAP. IV.
Sabtheca סבתכא. 217
CAP. V.
Rhegma רעמה. 218
CAP. VI.
Dedan דדן. 219
CAP. VII.
De Seba vel Saba שבא *filio Rhegma.* 220
CAP. VIII.
De altero Seba filio Chus, Hebr. סבא *per* Samech. 221
CAP. IX.
De שבא *Seba nepote Abrahami.* 222
CAP. X.
Sabtha סבתה. 223
CAP. XI.
Chavila חוילה *filius Chusi.* 225
CAP. XII.
Nimrod נמרוד. 226
CAP. XIII.
Descriptio Babylonis. 230
CAP. XIV.
De conditore Babylonis. 232
CAP. XV.
De excidio Babylonis. 234
CAP. XVI.
Erech vel Arach ארך. 235
CAP. XVII.
Acchad אכד. 237
CAP. XVIII.
Chalne כלנה. 238
CAP. XIX.
Assur אשור. 240
CAP. XX.
Ninive נינוה. 247
CAP. XXI.
Rehoboth רחובות. 255
CAP. XXII.
Calach כלח. 256
CAP. XXIII.
Resen רסן. 257
CAP. XXIV.
Misrajim מצרים. 258
CAP. XXV.
Septem filii Mesraim. 262
CAP. XXVI.
Ludai לודים. 263
CAP. XXVII.
Pathrusai פתרוסים. 274
CAP. XXVIII.
Lehabai להבים. 279
CAP. XXIX.
Naphthuhai נפתוחים. ibid.
CAP. XXX.
Anamai ענמין. 284
CAP. XXXI.
Casluchi כסלוחים. 285
CAP. XXXII.
Caphthorai כפתורים. 290
CAP. XXXIII.
Put vel Phut פוט. 294
CAP. XXXIV.
Chanaan כנען. 299
CAP. XXXV.
Sidon צידון. 302
CAP. XXXVI.
De decem reliquis filiis Chanaan. 303
CAP. XXXVII.
Fines Chananaorum. 308
CAP. XXXVIII.
Explicatio decimi capitis Geneseos de divisione gentium ex Hebræo libro Juchasim. 309

Argumenta singulis capitibus præfixa docent explicatius quid in iis tractetur.

DESCRIPTIO TERRARUM IN QUAS DISPERSI SUNT STRUCTORES TURRIS BABEL.
SARMATIA ASIATICA
SCYTHIA INTRA IMAUM
Germania Ebr. recenti=oribus Ascenaz.
Sarmatia Europæa
GALLIA
THIRAS
ILLIRYCUM
ITALIA Ebr. CETHIM
MARE ASCENAZ
Gr: Pontus Axenus & Euxinus
MARE CASPIUM
Arab Georgian & Dailem & Chozar & Tabarestan dictum a regionibus adiacentibus
OXIDRACE
MARGIANA
HYRCANIÆ Pars
PARTHIA
HISPANIA
OCEANUS
Tarsis
MARE MEDITERRANEUM Ebr. MAGNUM et OCCIDENTIS Arab. שאמי
Sæami id est Syrum
JAVAN
THRACIA
BITHYNIA
GOMER
GALATIA
CAPPADOCIA
Thogarma
CARIA
PAMPHILIA
CILICIA
Creta
Rhodus
Cyprus
ASSYRIA
PADAN ARAM
ELYMAIS
MESSABATÆ
PERSIS
CARMANIA DESERTA
CARMANIÆ PARS
AFRICÆ PARS CIS TRITONEM
Ebr. PHUT
BARCÆI
Xerolibya Ebr. Lub
Libyes Ebr Lubim
PHUT
SINUS PERSICUS
Arab. Mare אלאחצר
Alachdar id est viride
ARABIA
SINUS ARABICUS
Chalzem
SALAPH
FELIX
SAPHARITÆ
Sachalites MARE INDICUM
Arab Mare Sin et Hind et Sind et Iaman et Hercand
ÆGYPTUS
THEBAIS
AETHIOPIA
Meroe metropolis
Insula Dioscoridis
Aromata prom. et emp.
Barbaria

LIBER PRIMUS.

DIVISIONIS ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΑ.

CAPUT I.

Historia de Noâ & tribus filiis accuratè confertur cum fabulâ de Saturno & Saturni tribus liberis.

Id verum quodcunque primum. Scriptura antiquissima, ex quâ petitum aut detortum quicquid antiquum in gentibus, ut fabula de Saturno & liberis, quæ tota latet in Historia Noæ. 1. Saturnus παγγενέτωρ. 2. Justitiæ præco. 3. Eo Rege omnia communia & indivisa. 4. Et homines in summâ pace degebant. 5. Et unius erant sermonis. 6. Ejus uxor Rhea seu Tellus, quia Noa appellatur *vir terræ*. 7. Idem agricola & vitisator. 8. Et ebrietatis præses. 9. Cur Saturnalibus servi dominorum loco. 10. Saturnus author legis quæ Deos vetat videre nudos. 11. Idem cum uxore & suis ex Oceano emersit. 12. Navis ejus Symbolum. *Capita aut navis*, Gall. *croix ou pile*. 13. Saturnus prædicit diluvium. Columba Deucalionis. 14. Cur tradatur Saturnus vorasse omnes liberos præter tres πολυθρυλλήτους. In Scriptura Prophetæ dicuntur facere quod futurum prænuntiant. *Cham* seu *Ham*, id est, Jupiter, Afris *Hammon*, Ægyptiis Ἀμμοῦν & Ἀμοῦν. Tria loca Scripturæ de Hammone quæ sumunt multò aliter interpretes. *Amon de No*, *Hamon-No*, *No-Amon*. *Diospolis* non est *Alexandria* quæ nondùm erat, sed ejus loco *Racotis*. Diospolis cur à Nahumo aquis circumdari dicatur. Diospolis prope Mendetem in mediis aquis. Magnam Diospolim, id est, Thebas, aquam habere pro muro. Eadem phrasis in Isocrate & Heliodoro. Africæ & Arabiæ loca ab Ammone dicta. Ipsa Africa *Ammonia* vel *Ammonis*. *Cham* vel *Ham* unde Ægyptus *Chamia*, *Chemia*, *terra Cham*, *Hermochymius*; hodie *Chemi* Cophtitis. *Chemia* Plutarcho nigredo oculi; חום *Chum* Hebr. nigrum, חם *Cham* fervidum ut Græcè Ζεύς. Cham ut Jupiter fratrum minimus. Quomodo cœli Dominus. Cur fingatur patrem execuisse. Verbum ויגד æquivocum Gen. 9: 22. Cur Corcyra Saturno odiosa, Gordiæi, montes Corcyræi. Japhet Neptunus maris Deus. Ejus portio in insulis & peninsulis. Locus Euhemeri. Ποσειδῶν Pœnis פשיטן *Pesitan* à dilatando ut Japhet. Neptunus Εὐρύστερνος. *Mare latum*. Neptunus à נפתה *Niphtha* vel à *Nephthy*. Non à nando vel nubendo. *Mosele* Ægyptiis. Sem idololatris exosus, ad inferos detrusus, pro Plutone habitus. Alludit ad שמה *samma*, quod ἀφανίζειν Græci reddunt, Σμὺ Typhon Ægyptiis, qui & *Seth* & *Bebon*. Utrumque explicatur.

Tertullianus adversus Praxeam rectè asserit *id esse verum quodcunque primum, id esse adulterum quodcunque posterius*. Necesse enim est ut veritas sit prior mendacio, cùm mendacium nihil aliud sit quàm corruptio veritatis. Itaque inter doctrinæ cœlestis characteres, & κριτήρια, meritò censetur antiquitas, adeóque dignitatis atque authoritatis apud homines multum illi inde accedit. Hæc porrò doctrinæ antiquitas non aliunde meliùs potest adstrui, quàm si doceamus in gentibus quicquid fuit antiquissimum, id ex Scripturis nostris aut petitum esse aut detortum. Exemplo sit prisca fabula de Saturno & tribus liberis orbis imperium inter se partientibus: in quâ docti pridem viderunt latere Noam & tres filios à quibus terra divisa est. Sed ut res clariùs elucescat, totam hanc fabulam libet conferre accuratiùs cum historiâ Mosis de Noâ; quod non puto quenquam hactenus sufficienter præstitisse.

Noam esse Saturnum tam multa docent ut vix sit dubitandi locus. 1. Omnium qui post diluvium vixerunt communis parens est Noa. Ita Saturnus in Orphei hymnis παγγενέτωρ & γενάρχης appellatur. Et ejus uxor Rhea,

Μήτηρ μὲν τε θεῶν ἠδὲ θνητῶν ἀνθρώπων.

2. Noa non justus modò, sed & justitiæ præco sedulus, cùm eo vixerit sæculo, quo hominum mores erant perditissimi, nihil non egit ut illos ad veræ pietatis normam verbo & exemplo reduceret. Saturnum itidem regem justissimum fuisse volunt, adeóque pro virili τοὺς καθ' ἑαυτὸν ἀνθρώπους ἐξ ἀγρίου διαίτης εἰς βίον ἥμερον μεταστῆσαι, καὶ διὰ τοῦτο ἀποδοχῆς μεγάλης τυχόντα, πολλοὺς ἐπελθεῖν τῆς οἰκουμένης τόπους, εἰσηγήσασθαι δὲ αὐτὸν ἅπασι τήν τε δικαιοσύνην καὶ τὴν ἁπλότητα τῆς ψυχῆς. *Homines sui temporis ex agresti vitâ ad humaniorem cultum transtulisse, & propterea magnos honores consecutum, multa orbis loca peragrasse, & omnes ad justitiam & animi simplicitatem induxisse:* Diodori verba sunt lib. 5. Bibliothecæ. Neque aliter Aurelius Victor in libro de origine gentis Romanæ: *Feros homines & rapto vivere assuetos ad compositam vitam traduxit.* Quibus hæc summi Poëtæ consona Æneid. lib. 8.

Is genus indocile & dispersum montibus altis
Composuit, legesque dedit.

3. Inter Diluvii tempus & Phalegi nativitatem anni centum intercesserunt, per quos, orbe nondum diviso, Noa in universum genus hominum, ut pater in liberos, naturale habuit imperium. Hæc est Poëtarum ætas aurea sub regno Saturni, quâ homines, ut fabulantur, omnia in commune possidebant: *Saturnus* (inquit Trogus apud Justinum lib. 43.) *tantæ justitiæ fuisse fertur, ut neque servierit sub illo quisquam, neque quicquam privatæ rei habuerit, sed omnia communia & indivisa omnibus fuerint, veluti unum cunctis patrimonium esset.* Et Virgil. 1. Georgic.

Nec signare quidem aut partiri limite campum
Fas erat.

Et Ovidius lib. 3. Amorum Eleg. 7.

Signabat nullo limite fossor humum.

4. Quod de eadem ætate habetur in Hesiodo,

Οἱ μὲν ἐπὶ Κρόνου ἦσαν, ὅτ' οὐρανῷ ἐμβασίλευεν,
Ὥστε θεοὶ ἔζωον, ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες,
Νόσφιν ἄτερ τε πόνων καὶ ὀϊζύος.

Cœlorum imperium dum Rex Saturnus habebat,
Diis similes summâ degebant pace, nec ullus
His labor aut ærumna fuit.

Id, inquam, videtur sumptum ex vaticinio Lamechi de Noâ, Gen. 5. 29. *Iste consolabitur nos de labore nostro, & de dolore manuum nostrarum, de maledictione quâ dominus terræ maledixit:* Eodem pertinent hæc Teleclidis apud Athenæum lib. 6.

> Εἰρήνη μὲν πρῶτον ἁπάντων ἦν ὥσπερ ὕδωρ κατὰ χειρός,
> Ἡ γῆ δ' ἔφερ' οὐ δέος οὐδὲ νόσους &c.
> *Primùm quidem omnibus pax fuit, ut manibus aqua,*
> *Nec quæ metum afferrent nec quæ morbum, terra genuit.*

Et quæ de Saturno habet Martialis lib. 12. Epigr. 63.

> *Antiqui Rex magne poli, mundique prioris,*
> *Sub quo pigra quies nec labor ullus erat.*

5. In eodem sæculo terra tota unius erat sermonis, teste Prophetâ, Gen. 11, 1. Quod fabularum consarcinatores extendunt usque ad bestias. Inde est quòd sub Saturno volunt communem aliquam fuisse linguam homini & brutis. Plato in Politico: Οἱ τρόφιμοι τοῦ Κρόνου παρούσης αὐτοῖς οὕτω πολλῆς σχολῆς καὶ δυνάμεως, πρὸς τὸ μὴ μόνον ἀνθρώποις ἀλλὰ καὶ θηρίοις διὰ λόγων δύνασθαι συγγίνεσθαι, κατεχρῶντο τούτοις σύμπασιν ἐπὶ φιλοσοφίαν. *Saturni alumni tanto otio & facultate non solùm cum hominibus, sed & cum bestiis colloquendi, hisce omnibus ad Philosophiam utebantur.* 6. Noa, Gen. 9, v. 20. appellatur איש האדמה *vir terræ*, id est, agricola. Tale *vir belli*, pro milite, Jos. 5, 4. *vir brachii*, pro robusto, Job. 22, 8. *vir sanguinis*, pro sicario vel homicidâ, 2 Sam. 16, 7. *vir pecoris*, pro opilione, Gen. 46, 32. *vir verborum*, pro diserto, Exod. 4, 10. *vir labiorum*, pro multiloquo, Job. 11, 2. *vir linguæ*, pro maledico, Ps. 140, 12. Nulla phrasis usitatior. Tamen de Noâ, *vir terræ*, sic fuit sumptum à Mythologis, ac si Terram sive Tellurem Deam duxisset in uxorem: Tellus enim eadem quæ Rhea Saturni uxor. 7. Sed cùm alios non lateret ad agricolæ & vinitoris descriptionem hæc pertinere, *Noa cœpit esse vir terræ, & plantavit vineam*, Saturno etiam agrorum & vitium cultus tribuerunt. Aurelius Victor ubi suprà: *Isque primus agriculturam edocuit.* Plutarchus in Ῥωμαικοῖς quæst. 42. καρπῶν ἀρετῆς ἢ γεωργίας ἡγεμὼν ὁ θεός, ἡ γὰρ ἅρπη τοῦτο σημαίνει. *Fructuum virtuti aut agriculturæ Deus ille præest, hoc enim falx significat.* Et in ejusdem Parallelis Saturnus Icarium docuisse legitur τρόπον τῆς οἴνου πόσεως καὶ τῆς ἀμπέλου. *Vini usum & vitis cultum.* Sic apud Macrobium Saturnal. lib. 1. cap. 6. *Huic Deo insertiones surculorum, pomorumque educationes, & omnium ejuscemodi fertilium tribuunt disciplinas.* Et Janus ibidem à Saturno *edoctus peritiam ruris*, ejus simulachro *falcem insigne messis adjecit.* Ita de Jano Servius in 8. Æneid. *Quem cùm docuisset Saturnus usum vinearum & falcis, &c.*

8. Quinetiam quia vir sanctus vino succubuit semel, fortasse nondùm expertus ejus vires, in ejus facti memoriam Saturnalibus more receptum erat multo mero se ingurgitare, & Saturnus ebrietati præesse credebatur. Proinde in Luciano dicit Saturnus sibi curam esse commissam κρότου, καὶ ᾠδῆς, καὶ μέθης, *plausus, cantûs & ebrietatis:* Et

In Epist. Saturn. In Saturn. Saturnalium septem diebus sibi non licere serium quicquam aggredi, πίνειν δὲ καὶ μεθύειν καὶ βοᾶν *sed inebriari & bibere & vociferari.*

Athen. l. 14. 9. Eodem Saturni festo, ut refert Athenæus lib. 14. Romanis in more fuit ἑστιᾶν τοὺς οἰκέτας, αὐτοὺς τὰς τῶν οἰκετῶν ἀναδεχομένους λειτουργίας. *Ut servos convivio exciperent, & servilia ministeria ipsi obirent.* Quod ipsum non Romæ solùm & in Græciâ, sed & Babylone usurpatum docet ibidem Athenæus ex Beroso. Noa videlicet Chamum execratus prædixerat fore ut ejus posteri servi essent servorum: atque id impletum in Chananæis, tum cùm subire coacti sunt Israëlitarum jugum qui Ægyptiis diu servierant. Sed Chami posteri, quos Græci postmodum & Romani imitati sunt, seriam maledictionem convertere conati sunt in rem ludicram, quasi oraculum impleturi, aut elusuri veriùs, hâc servitutis imagine.

10. Occasio anathematis à Noâ in Chamum contorti hæc fuit, quòd vidisset את ערות אביו *patris sui verenda nuda*, atque oculos suos hoc spectaculo pavisset. Fuit id ex parte notum Poëtis, qui latam à Saturno legem esse fingunt, quâ sancitur ne quis Deos nudos impunè contempletur. Proinde in Callimachi hymnis Minerva cum Tiresiam occæcasset, qui lavantem illam viderat, apud Tiresiæ matrem factum ita excusat:

> —— ἐγὼ δ' οὔτοι τέκνον ἔθηκ' ἀλαόν.
> Οὐ γὰρ Ἀθαναίᾳ γλυκερὸν πέλει ὄμματα παίδων
> Ἁρπάζειν. Κρόνιοι δ' ὧδε λέγοντι νόμοι,
> Ὅς κέ τιν' ἀθανάτων, ὅκα μὴ θεὸς αὐτὸς ἕληται,
> Ἀθρήσῃ, μισθῷ τοῦτον ἰδεῖν μεγάλῳ.
> ——*non per me perdidit ille oculos.*
> *Nec mihi luminibus pueros orbare voluptas.*
> *Ast à falcigero lex sene lata jubet,*
> *Ut pœnâ graviore luat, temeraria quisquis*
> *Audet in invitos lumina ferre Deos.*

11. Etiam id notandum quod in Timæo Platonis, Κρόνος καὶ Ῥέα καὶ ὅσοι μετὰ τούτων, *Saturnus & uxor Rhea, & qui cum illis fuerunt*, ex Oceano & Thetide nati dicuntur. Noa scil. cum suis ex aquis diluvii tanquam ex matrice emersit. 12. Itaque navim prisci Romani Saturni symbolum esse voluerunt. Quo quidem recentiores navim illam significari statuunt quâ in Italiam scilicet advectus est. Ovid. lib. 1. Fastorum:

> *Et bona posteritas puppim signavit in ære,*
> *Hospitis adventum testificata Dei.*

Macrobius ubi de Jano: *Quum primus quoque æra signaret, servavit & in hoc Saturni reverentiam; ut quoniam ille navi fuerat advectus ex unâ quidem parte sui capitis effigies, ex alterâ verò navis exprimeretur: quo Saturni memoriam etiam in posteros propagaret. Æs ita fuisse signatum hodieque intelligitur in aleæ lusu, cùm pueri denarios in sublime jactantes, capita aut navim* (Gall. croix ou pile) *lusu teste vetustatis exclamant.* Eadem legere est in Aurelii Victoris libello, quem citavimus de origine gentis Romanæ. Plutarchus item in Ῥωμαικοῖς ad quæstionem, Cur nummi veteres ab unâ parte haberint Ἰανοῦ διπρόσωπον εἰκόνα, *Jani bifrontem imaginem*, ab alterâ πλοίου πρύμναν ἢ πρῷραν ἐγκεχαραγμένην, *Navigii puppim aut proram insculptam*, à plerisque asseri dicit id fieri ἐπὶ τιμῇ Κρόνου πλοίῳ διαπεράσαντος εἰς Ἰταλίαν, *in Saturni honorem qui nave in Italiam trajecerit.* Quod tamen docet postmodum à se non probari satis, quia cum multis aliis Saturno commune id fuit: καὶ γὰρ Ἰανὸς, καὶ Εὔανδρος, καὶ Αἰνείας ἐκ θαλάττης προσεκομίσθησαν. *Quippe Janus etiam, & Euander, & Æneas mari in Italiam appulerunt.* Itaque videntur veteres symbolo navis aliud significasse, nempe arcam Noæ, quâ cum suis servatus est ab universali Cataclysmo.

13. Neque id Assyrios prorsus latuit, quamvis facti veritatem commentis suis obscuraverint, ut gloriæ uni Saturno, id est Noæ, debitæ portionem aliquam Regi suo Xisuthro tribuerent. Sub illo nimirùm narrat Alexander Polyhistor μέγαν γενέσθαι κατακλυσμὸν *magnum fuisse diluvium*, & σωθῆναι τὸν Ξίσουθρον προαγγείλαντος αὐτῷ τοῦ Κρόνου τὸ ἐσόμενον, *Apud Cyril. cont. Julian.* καὶ ὅτι προσῆκει ναυπηγῆσασθαι λάρνακα, καὶ ὁμοῦ πτηνοῖς, ἑρπετοῖς τε καὶ κτήνεσι πλεῖν ἐν αὐτῇ. *Servatum fuisse Xisuthrum, cùm ei quid futurum erat Saturnus prædixisset, fabricandam ipsi arcam, & in eâ cum volucribus, reptilibus atque jumentis esse navigandum.* Ita etiam in Abydeno, Κρόνος προσημαίνει μὲν ἔσεσθαι πλῆθος ὄμβρων. *Saturnus*

Saturnus quidem præsignificat magnam imbrium vim futuram. Sed Xisuthrus Rex ἐπ' Ἀρμενίης ἀνέπλωσε, καὶ παρ' αὐτῇ ἰὼν κατελάμβανε τὰ ἐκ θεοῦ: τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ ἐπείτε ὕων ἐκόπασε, μεθίει τῶν ὀρνίθων πείρην ποιεύμενος, εἴπου γῆν ἴδοι τοῦ ὕδατος ἐκδῦσαν· αἱ δὲ ἐκδεχομένου σφέας πελάγεος ἀχανέος, ἀπορεοῦσαι ὅκη καθορμήσονται, παρὰ τὸν Ξίσουθρον ὀπίσω κομίζονται, καὶ ἐπὶ αὐτῇσιν ἕτεραι. *In Armeniam navigavit, & cùm eò contenderet, vera esse deprehendit, quæ Deus prædixerat. Tertia autem die postquam remiserat tempestas, aves quasdam emisit, experimentum capturus, an ex terra aliquid visuræ essent ex mari extans: illæ verò ab immenso pelago exceptæ, cùm deesset locus ubi considerent, ad Xisuthrum retrò rediêre, & post eas aliæ.* Ita uterque scriptor diluvii vatem Saturnum ab eo distinguit qui implevit vaticinium, cùm in Scripturâ idem Noa, qui à Deo monitus diluvium prædixerat, etiam arcam fabricaverit. Sub Xisuthro verisimile est Tigrim & Euphratem in Babyloniâ aliquantò plus solito exundasse, atque huic inundationi ea tribuisse Assyrios quæ contigerant sub generali diluvio. Sic in particulari Thessaliæ diluvio Deucalionem etiam in arcâ evasisse, & ex eâ columbam emisisse tradunt Græci scriptores. In his ita Plutarchus, Δευκαλίωνι φασὶ περιστερὰν ἐκ τῆς λάρνακος ἀφιεμένην δήλωμα γένεσθαι, χειμῶνος μὲν εἴσω πάλιν ἐνδυομένην, εὐδίας δ' ἀποπτᾶσαν. *Columbam aiunt ex arcâ emissam Deucalioni indicem fuisse, cùm rediret, tempestatis, cùm avolaret, sereni cœli.*

In lib. utra animal. etc.

14. Quod penè omiseram, ad diluvium id quoque pertinere puto, quod Saturnum Poëtæ volunt devorasse omnes liberos præter tres illos πολυθρυλλήτους, Jovem, inquam, Neptunum & Plutonem, qui soli superstites orbem universum inter se diviserunt. Noa quatenus Propheta & Pastor aliquomodo pater fuit etiam mundi prioris: quem damnasse legitur Hebr. 11, 7. quia vaticinio suo diluvii pœnis addixit. Quippe ex Scripturæ phrasi Prophetæ dicuntur id facere quod futurum prænunciant. Sic Gen. 49, 7. *Divisi eos in Jacobo, & dispersi in Israële:* Divisi & dispersi, id est, prædixi dividendos & dispergendos. Ezech. 43, 3. *Quando veni ad perdendum civitatem*, id est, ad prænunciandum perdendam, ut rectè Junius. Hinc Deus legitur *cædere per Prophetas* Os. 6, 5; & præfecisse Jeremiam gentibus & regnis *ad extirpandum, & destruendum, & disperdendum, & dissipandum.* Eo sensu Noa consumpsit omnes homines, id est, prædixit consumendos. Tres solùm superfuere, nimirùm Sem, Cham & Japhet, qui orbis imperium inter se distribuerunt. Hi sunt tres Saturni liberi, quos habuit in regno successores, de quibus nunc agendum.

Cham seu Ham, vel quia fratrum minimus, Gen. 9, 24. vel propter anathema à patre in illius caput contortum, in Africæ steriles arenas ablegatus est, ubi per multa sæcula cultus est sub nomine Jovis *Ham*, seu *Hammonis.* Ægyptii mollito sono densæ aspirationis Ἀμμοῦν vel Ἀμοῦν dicebant. Herodotus in Euterpe, Ἀμμοῦν γὰρ Αἰγύπτιοι καλέουσι τὸν Δία, *Ammoun enim Ægyptii Jovem vocant.* Plutarchus in Iside: ἔτι δὲ τῶν πολλῶν νομιζόντων ἴδιον παρ' Αἰγυπτίοις ὄνομα τοῦ Διὸς εἶναι τὸν Ἀμοῦν, ὃ παράγοντες ἡμεῖς Ἄμμωνα λέγομεν. *Insuper autem cùm plerique sentiant proprium apud Ægyptios Jovis nomen esse Amoun, quod Hammonem dicimus, vocabulo inde deducto.* Ab Aristotele scribitur Ἀμμοῦς. Hesychius, Ἀμμοῦς, ὁ Ζεὺς, Ἀριστοτέλης. Ab Hebræis אמון *Amon* & המון *Hamon.*

De illo *Amone* vel *Hamone* Scriptura palam meminit tribus in locis, quæ interpretes multò aliter accipiunt: Primus Jerem. cap. 46. vers. 25. *Dixit dominus exercituum, Deus Israëlis: Ecce ego visito* אמון מנוא *Amon de No, & Pharaonem, & Ægyptum, & Deos ejus, & Reges ejus. Amon de No*, id est, Deum *Amon*, in cujus honorem consecratum fuit fanum in urbe *No.* Unde est quod illa urbs composito nomine dicebatur *Amon-No*, vel *No-Amon.* Ezech. 30, 15. והכרתי את המון נא *& succidam Hamon-No.* Et Nahum. 3, 8. התיטבי מנא אמון *An tu melior es urbe No-Amon?* Itaque non placet quod אמון vel המון his locis alii *tumultum*, alii *nutritium*, alii denique volunt nomen esse Regis Ægypti. Cùm sit ipsissimum nomen Jovis ab Ægyptiis *Hamon* dicti vel *Amon.* Unde est quòd LXX. reddunt in Ezechielis loco quem citavimus, καὶ ἐν Διοσπόλει ἔσαι ἔκρηγμα, *& in Diospoli erit scissio.* In Diospoli, id est, in Jovis urbe in *Hamon-No*, quomodo habet Propheta. Nec erat cur posteriores interpretes, Chaldæus, Hieronymus, Hebræi, Drusius etiam, hâc interpretatione rejectâ, pro Diospoli redderent Alexandriam. Nec enim verisimile est Ezechielem & Jeremiam imminentis excidii pœnam denunciasse urbi quæ nondum erat, quo sæculo illi scripserunt. Aut Nahumum Ninivem urbem ita compellasse: *Tu ne melior es*, (id est, munitior) *Alexandriâ aliquando extruendâ ab Alexandro Magno.* Similitudines nihil docent, nisi sumantur ex rebus notis, qualis esse non potuit civitas nondum condita, nec nisi multo post condenda. Quid quòd Ezechielis & Jeremiæ minas Nahum scribit esse completas, & incolas urbis *No-Amon* abiisse in captivitatem, & parvulos ejus fuisse illisos in capitibus omnium vicorum: Atque eo exemplo terret Ninivem, tanquam pari supplicio brevi multandam. Omninò igitur non structura modò, sed & excidium urbis *No-Amon* præcessit Nahumi scriptionem: Et verisimile est illum scripsisse quo tempore recens fuerat excisa à Rege Nabuchodonozoro, qui Hierosolymis & Tyro captis statim invasit Ægyptum. Fateor ante Alexandrum vicum vel oppidulum Racotim nomine in eo loco fuisse in quo condita est Alexandria. Strabo, Κατοικίαν δ' αὐτοῖς ἔδοσαν τὴν προσαγορευομένην Ῥακῶτιν, ἣ νῦν μὲν τῆς Ἀλεξανδρέων πόλεως ἐστὶ μέρος τὸ ὑπερκείμενον τῶν νεωρίων: τότε δὲ κώμη ὑπῆρχε. *Habitandum ipsis dederunt locum nomine Racotim, qui nunc est Alexandriæ pars, navalibus imminens: tunc verò vicus erat.* Pausanias in Eliacis lib. 1. ubi de Alexandria; λέγεται δὲ καὶ πρότερον ἔτι πόλισμα Αἰγυπτίων ἐνταῦθα οὐ μέγα εἶναι Ῥακῶτιν. *Dicitur & ante non magnum Ægyptiorum oppidum Racotin ibi fuisse.* Sed vel vicum vel exiguum oppidum à Prophetis extolli verbis tam magnificis, & cum Ninive conferri, nemo prudens judicaverit. Et hoc ipsum quòd *Racotis* vocatur hoc qualecumque oppidum, docet Alexandriæ priscum nomen non fuisse *No*, vel *No-Amon*, ut volunt. *At eis qui No-Amon volunt esse Diospolim, adversatur* (inquit Drusius) *urbis situs inter duo maria, qualem describit Nahum his verbis cap. 3. v. 8. Nunquid melius tecum erit, quàm cum No-Amon quæ habitat in fluminibus? Aqua circum eam est, ejus antemurale est mare: à mari murus ejus. Diospolis enim procul à mari aberat: Quare non recedo à priore sententiâ.* Huic Drusii objectioni bifariam potest occurri: Primò si dicamus non intelligi magnam illam Diospolim, id est, Thebas Ægyptias, quas à mari procul abfuisse Drusius rectè observat: sed alteram Diospolim prope Mendetem, & Leontopolim, & Busirim, quam præter Nili alveos Busiritem & Athribitem, varii lacus instar marium circumquaque cingebant. Strabo lib 17. Πλησίον δὲ Μένδητος Διόσπολις, καὶ αἱ περὶ αὐτὴν λίμναι, καὶ Λεοντόπολις, εἶτ' ἀποτέρω ἡ Βούσιρις πόλις ἐν τῷ Βουσιρίτῃ Νόμῳ: *Propè Mendetem est Diospolis, & lacus qui est circum eam* (en ipsissima Prophetæ verba) *& Leontopolis, deinde ulterius Busiris urbs in Busirite Nomo.* Et Suidas ubi de Demetrio Phalereo: ἐτάφη ἐν τῷ Βουσιρίτῃ Νόμῳ, πλησίον Διοσπόλεως τῆς ἐν τοῖς ἕλεσι, *sepultus est in Busirite Nomo, propè Diospolim, quæ est in paludibus.* Quibus ferè similia de eodem habet Diogenes Laertius

In Δημητρίῳ φαληρεῖ.

tius lib. 5. Obscura quidem fuit hæc Diospolis, nec conferenda cum Ninive: sed potuit esse celebrior antequam illam excidisset Nabuchodonosor, & sitûs ratione potiùs quàm magnitudinis cum Ninive conferri. Præterea nil quicquam obstat quominus ad magnam illam & celebrem Diospolim, id est, Thebas Ægyptias, referantur Prophetæ verba. Quippe utut à mari Thebæ procul abfuerint, tamen illis & toti Ægypto duo maria, Rubrum, inquam, & Mediterraneum, & Nili septem alvei, quidni fuisse dicantur instar propugnaculi, cùm prohibuerint quominus hostibus ad illas liber esset accessus, ut pluribus nos docebimus cùm ventum erit ad Ægyptum? Interim ea ipsa locutio notanda est in Busiride Isocratis, ubi tradit Ægyptum esse ἀθανάτῳ τείχει τῷ Νείλῳ τετειχισμένην, *Nilo ut immortali muro munitam.* Et lib. 1. Heliodori in quo describuntur prædones circa Ægypti Bucolium: τῷ μὲν ὕδατι πάντες ὡς ἅτε τείχει χρώμενοι, *aquâ omnes ut muro utentes.*

Nec in Ægypto solùm, sed & in Arabiâ & Africâ universa notum fuisse nomen Ammonis docent Arabiæ fluvius *Ammon*, [a] *Ammonium* promontorium, [b] *Ammonii* populi. [c] In Africâ propriè dictâ *Ammonis* urbs [d] ad Cinyphum fluvium. In insulâ Meroe delubrum *Ammonis.* [e] In Marmarica *Ammonia* [f] urbs quæ vulgò Parætonium. Et *Ammoniaca* [g] regio, ubi *Ammonis* oraculum toto orbe celeberrimum. Quid quòd Africa universa dicebatur *Ammonis* vel *Ammonia* ab *Ammonis* Dei nomine, teste Alexandro Polyhistore, qui in Ægypto vixit sub Ptolemæo Lathyro. Stephanus, Λιβύη, χώρα πολυώνυμος, ὡς Πολυΐστωρ, γῆ Ὀλυμπία, Ὠκεανία, Ἐσχατία, Κορυφὴ, Ἑσπερία, Ὀρτυγία, Ἀμμωνίς, *Africa regio multorum nominum, ut tradit Polyhistor: Terra Olympia, Oceania, Eschatia, Coryphe, Hesperia, Ortygia, Ammonis.* Item: Ἀμμωνία, ἡ μεσόγαιος Λιβύης, καὶ αὐτὴ δὲ πᾶσα ἡ Λιβύη οὕτως ἐκαλεῖτο ἀπὸ Ἄμμωνος, *Ammonia Africæ mediterranea, sed & ipsa Africa universa sic ab Ammone vocabatur.* Hinc de Ammone Lucanus lib. 9.

Quamvis Æthiopum populis Arabumque beatis
Gentibus atque Indis unus sit Jupiter Ammon.

a Plin. lib. 8. cap. 28. b Ptol. lib. 6. cap. 7. c Plin. ubi sup. d Ptol. lib. 4. cap. 3. e Plin. lib. 6. cap. 29. f Strab. lib. 17. g Ptol. lib. 4. cap. 5.

Hebræum חם *Ham* multi Cham scribunt, aspiratione densâ mutatâ in χ Græcum. Inde est quòd à priscis incolis Ægyptus vocabatur *Chamia* vel *Chemia*, id est, *terra Cham*, quomodo illam appellat Psaltes Psal. 78. 51. & 105. 23. 27. & 106. 22. Plutarchus, qui Ægyptios ignorabat à Chamo esse oriundos, à terræ nigredine putavit ita nominari, Ἔτι, inquit, τὴν Αἴγυπτον ἐν τοῖς μάλιστα μελάγγειον οὖσαν, ὥσπερ τὸ μέλαν τοῦ ὀφθαλμοῦ Χημίαν καλοῦσιν: *Adhuc Ægyptum, cujus solum maximè nigrum est, Chemiam Ægyptii vocant, ut nigrum illud, quod est in oculo.* Et verò Gen. 30. ubi de coloribus pecudum Labanis & Jacobi, חום *Chum* pro nigro quater occurrit. Tamen Χημία videtur potiùs ad Chamum pertinere, ut & apud Stephanum aliud Ægypti nomen compositum Ἑρμοχύμιος: & in Ægypto pagi vel urbes χέμμις, ψώχεμμις, ψιττάχεμμις, &c. Obiter nota Cophtitas, qui vetusta nomina pertinacissimè retinent, Ægyptum hodieque vocare *Chemi,* & Alexandriam *Rhacot:* vide Kircheri prodromum Coptum pag. 293.

Plut. in Iside.

Steph. in Αἴγυπτος.

Ut Noam esse Saturnum multis argumentis constitit, sic tres Noæ filios cum Saturni tribus filiis conferenti, Hamum vel Chamum esse Jovem probabunt hæ rationes. Primò ex nomine חם *Ham* factum Ægyptium Ἀμοῦν, & Africanum *Ammon* vel *Hammon*, quæ Jovis esse nomina nemo est qui nesciat. Secundò חם *Ham* fervidum sonat, à radice חמם fervere, incalescere: ita Jupiter Græcè Ζεὺς videtur à fervendo dici, quod auctor Etymologici refert ad calorem aëris, quasi Jovis nomine Poëtæ aërem intellexerint: Ζεὺς, inquit, παρὰ τὴν ζέσιν, θερμότατος γὰρ ὁ ἀὴρ, ἢ παρὰ τὸ ζέω, ὡς τρέω τρεὺς καὶ Ἀτρεὺς, *à fervore, aër enim est calidissimus, vel à verbo* ζέω *ferveo, ut treus vel Atreus à* τρέω *tremo.* Tertiò ut Cham filiorum Noæ fuit הקטן natu minimus, Gen. 9, 24. ita Jupiter Saturni. Callimachus Hymno in Jovem.

Cyrillus Alexand. [illegible] exponit lib. 2. Glaphyrorum in Genesim.

Τῷ τοὶ καὶ γνωτοὶ, προτερηγενέες περ ἐόντες,
Οὐρανὸν οὐκ ἐμέγηραν ἔχειν, ἐπιδαίσιον οἶκον.
Nec tibi par fratrum, quamvis præcederet annis,
Invidit, quæ sorte tenes, cœlestia templa.

Quartò, Cham seu Jupiter fingitur esse Cœli Dominus, quia illi obtigit Africa, cujus magna pars, cùm sit inter Tropicos, solem habet & reliquos planetas supra verticem, unde est quòd putatur esse cœlo proxima. Lucanus lib. 9.

Terrarum primam Libyem (nam proxima cœlo est,
Ut probat ipse calor) tetigit.

Quintò, quod in Phornuto, & aliis legitur Jupiter patrem Saturnum execuisse, sumptum videtur ex his Gen. 9, 22. perperam intellectis: *Et vidit Cham pater Chanaan verenda patris sui, & nunciavit &c.* Ibi enim *& nunciavit* Hebraicè est ויגד *Vaiagged*, quod à serie orationis divulsum, tùm cùm vocalia puncta aberant, legi potuit *Vejagod & abscidit*, tanquam à verbo גדד quod *excidere* significat, maximè cum de carne agitur. Sic Deut. 14, 1. in Hithpael לא תתגדדו *non vos incidetis*, ubi Jonathan לא תגודון בישריכון *non incidetis carnes vestras.* Et 1. Reg. 18, 28. ויתגדדו *Et incidebant se juxta ritum suum cultris & lanceolis.* Vide & Jerem. 16, 6. & 41, 5. & 47, 5. & 48, 37. Quin & locum admissi criminis per ambages Poëtæ designarunt. Arcam Noæ in Gordiæis montibus substitisse notum est: Hos alio nomine quidam Corcyræos vocant. Quorsum, dicetur deinceps. Alexander Polyhistor apud Eusebium in Chronico p. 8. τοῦ δὲ πλοίου τούτου κατακλιθέντος ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ, μέρος τι . . . . (suppleo εἶναι λέγεται) ἐν τοῖς Κορκυραίοις ὄρεσι τῆς Ἀρμενίας διαμένον. *Navigium autem illud cùm in Armeniam declinasset, pars quædam illius esse dicitur hodieque in Armeniæ montibus Corcyræis.* Itaque in Gordianâ, quæ & Corcyra vel Corcyræa dicebatur, Noam aliquandiu degisse verisimile est, & inibi à Chamo traductum. Hinc Poëtæ nominis æquivocatione delusi, in Phæacum insulâ Corcyrâ id contigisse volunt, quam & Harpen & Drepanen aut Drepanon aliter vocant, quod ibi servaretur scilicet falx quâ Jupiter execuit patrem. Lycophron in Cassandrâ versu. 76.

νῆσον δ᾽ εἰς Κρόνῳ στυγουμένην
Ἅρπην περάσας μεζέων κρεάνομον.
Adivit Harpen, insulam quam præ omnibus
Saturnus odit, partis abscissæ memor.

Harpen, id est, Corcyram. Scholiastes, τὴν Φαιακίαν νῆσον τὴν Κόρκυραν, ἐν ᾗ κεχωσμένον τὸ δρέπανον ἐν ᾧ ὁ Ζεὺς Κρόνον ἐξέτεμεν. *Phæaciam insulam Corcyram in quâ defossa erat falx quâ Saturnum abscidit Jupiter.* Proinde idem hanc falcem alibi vocat Κρονοτόμον δρέπανον ad verba Lycophronis Ἅρπης Κρόνου πήδημα. Apollonius, ut & alii, Jovi Saturnum substituit, & Saturno Cœlum, quo loco de Corcyra hæc habet, Argonaut. lib. 4. vers. 984.

Ἧ ὑπὸ δὴ κεῖσθαι δρέπανον φάτις (ἵλατε Μοῦσαι,
Οὐκ ἐθέλων ἐνέπω προτέρων ἔπος) ᾧ ἀπὸ πατρὸς
Μήδεα νηλειῶς ἔταμε Κρόνος.
Hic ubi Saturni falx abdita (parcite Musæ,
Invitus refero quæ nos docuere priores)
Quâ Patris abscidit genitalia.

Sed in Apollonii scholiis Timæus agnoscit ancipitem esse fabulam; Corcyram Drepanen vocari dicens ἐκ τοῦ δρεπάνου οὗ ἐξέτεμεν τοῦ οὐρανοῦ τὰ αἰδοῖα ὁ Κρόνος, ἢ ὁ Ζεὺς τὰ τοῦ Κρόνου; *à falce quâ execuit Cœli pudenda Saturnus, aut Saturni Jupiter.*

Japhet

EDENIS Seu PARADISI TERRESTRIS SITUS
COLCHIS חלח Chalach . 2 reg. 17-6. Colchis et Calacene, quo Transportata Pars exulum Israelitarũ Peruenit Superatis Euphratis faucibus 4. Esd. 13-40
MARE PONTI EUXINI
Phasis
Phasis A.
Trapesus
MARE CASPIUM
Euphratis Scaturigo
Mons Pariardis
ARMENIA MAIOR
ARMENIA MINOR
Ararat mons in Cuius Cacumine substitit arca. alias ארץ inde regio dicta Armenia
Tigris Scaturigo
Insula Omaris in qua ex Reliquiis arcæ Constructa mes quita Beniam. Itin.
Niphates Mons
ASSYRIA
Urbs Octo Nerape Noachi, trium liberorum, et uxorum Elmac. χωρη θαμανων L. 4. Dicitur Agathia.
Lycus A.
Caprus A.
Arbela
Gorgus A.
Casdim a Kesed fil: Nachor. gen. 22.
Masius Mons
MESOPOTAMIA.
Nisibis
Mygdonius A.
Ur Abrahami patria
Mousal Condita e regione Ninives ad oriente Tigris sita
Carræ
Chaboras A.
Aphadana
Saocoras A.
נהרדעא Naarda ptol. Celebris Iudæorum Schola.
Euphrates A.
Tigris
Eden Insula
EDEN REGIO
PARADISUS TERRESTRIS
Seleucia
Apamia
Phison
Chus fuit Chuth Persis Chuzestan et alius Susiana et Cissia
Gichon
Sennaar Reg.
Babylon
Pethora Balaami.
Ura Plin.
Regio Chauila Cuius incolæ Chaulotaei Straboni.
ARABIA DESERTA
SYRIA
DAMASCUS
Chrysorrhoas A.
Albahraim i Regio Duorum marium Rubri et persici Urbs Cognominis et Insula in mari ei Opposita de iis geog. Nubiens. sexta parte Climatis tertii.
Catipha Urbs in qua producitur Bdelium Benjamin. Itiner.
Bahrain
Sinus Persicus
Pars Arabiæ Fælicis

Japhet idem qui Neptunus, quem ideò mari præfecerunt, quia, cum Chamo Africæ, Semo Asiæ ceciderint amplissima latifundia, portio quæ Japheto obtigit magnâ sui parte constat insulis & peninsulis. In insulis sunt Britannia, Hybernia, Thule, Creta, Sicilia, Sardinia, Corsica, Baleares, &c. In peninsulis Hispania, Italia, Græcia, Asia minor, Taurica Chersonesus, & Cimbrica, Scandia, Aremorica, &c. *Neptuno*, inquit Lactantius, *maritima omnia cum insulis obvenerunt. Quomodo id probari potest? Nimirùm veteres historiæ docent. Antiquus auctor Euhemerus, qui fuit ex civitate Messanâ, res gestas Jovis & cæterorum qui dii putantur, collegit, historiamque contexuit ex titulis & inscriptionibus sacris, quæ in antiquissimis templis habebantur, &c. Hanc historiam interpretatus est Ennius & secutus; cujus hæc verba sunt ibi, Jupiter imperium Neptuno dat maris, ut insulis omnibus, & quæ secundum mare loca sunt, omnibus regnaret.* A dilatatione sumptum est Japheti nomen. Quo sic alludit Noa, Gen. 9, 27. יפת אלהים ליפת *Japht Elohim lejaphet*, id est, *dilatet Deus Japhetum.* Ita etiam Ποσειδῶν, Græcum Neptuni nomen, quod ex Græcâ linguâ explicare Grammatici frustra conantur, cùm Africanum esse doceat Herodotus in Euterpe. Verba sunt: οὐδαμῆ γὰρ ἀπ' ἀρχῆς Ποσειδέωνος οὔνομα ἐκτηνται, εἰ μὴ Λίβυες, καὶ τιμέωσι τὸν θεὸν τοῦτον ἀεί. *Posidonis enim* (id est, Neptuni) *nomen nulli ab initio usurparunt nisi Libyes, qui hunc Deum semper in honore habent.* Nempe Ποσειδῶν aut Ποσειδὰν est Punicum פשיטן *Pesitan*, quod latum & expansum sonat. *Scheva* primæ syllabæ est expressum per o breve, ut in Sodomâ & Solomone. T & D permutata sunt, ut in Τῆτες & Τῆδες; κίταρις & κίδαρις ex Chaldæo כתרא *Cithra.* Occurrit in tractatu Talmudico de Sabbatho פשיטנא *Pesitana* pro עשב שאינו נס אלא רחב *herbâ quæ crassa non est, sed lata*, id est, quæ latè se diffundit super terram. Radix פשט *pesat* est dilatare & expandere. Arabes בשט *basata* scribunt. Non est ulla vox Syris & Arabibus notior. Itaque Ποσειδῶν & *Japhet* sunt planè synonyma: utrumque à latitudine. Quod apprimè quadrat Neptuno maris Deo de quo Phornutus: εὐρύστερνος *lato pectore vocatur Neptunus ob maris latitudinem, quemadmodum dictum est* ἐπ' εὐρέα νῶτα θαλάσσης *per lata dorsa maris.* Dicitur quoque eandem ob causam εὐρυκρείων καὶ εὐρύοψ *latè imperans ac latisonans.* Mare latum Chaldæis & Syris est ימא פתיא & latitudo maris פתיות ימא vocibus deflexis à verbo פתא, unde & Japheti nomen. Hinc in Chaldæâ Paraphrasi Ps. 104, 25. ימא רבא ופתיא תחומין *mare magnum & latum terminis.* Et Job. 11, 9. de Dei sapientiâ פתיא יתיר מני ים *lata est plusquam mare.* Quo ferè sensu dictum 1. Reg. 4, 29. Deum Solomoni dedisse פתיות לבא *latitudinem cordis instar arenæ quæ est in littore maris.* Proinde cùm Syris & Phœnicibus esset perspectissimum quid significaret Japheti nomen: id expresserunt alterâ voce synonymâ *Pesitan*, quæ nonnihil inflexa tandem per Afros & Pœnos etiam Græcis innotuit. Ita ut tam de Neptuno quàm de Jove Theologiam ex Libyâ Græci hauserint. Quibus tamen *Japhet*, vel si mavis *Japetus*, aliunde jam erat notus, tanquam gentis suæ primus conditor. Sed illos prorsus latuit Japetum cum Neptuno eundem esse. Quin Japetum Saturni pro filio fratrem faciunt.

De falsa Relig. lib. 1. cap. 11.

Iliad. 3. v. 159.

Non possum non addere eodem posse referri Latinum *Neptuni* nomen, cum פתה unde Japhetus, in conjugatione Niphal, id est, passivâ, habeat נפתה *niphta.* Nisi quis Neptunum deduci malit ab Ægyptio νέφθυν de quo Plutarchus in Iside: Νέφθυν δὲ καλοῦσι τῆς γῆς τὰ ἔσχατα καὶ παρόρια καὶ ψαύοντα τῆς θαλάττης, *Nephthyn autem appellant terræ extrema & promontoria & quæ mare attingunt.* Id saltem vero propius quàm Neptunum à nando dici, vel à nubendo, prout Varroni visum. Utut sit, Neptunum Ægyptios multò aliter, nempe Μωσηλὲ *Mosele* vocasse scribit Tzetzes, id est, θεὸν τῶν ὑδάτων, voce compositâ ex μῶς & Hebr. אל *el.* *Mos* vel *Moy* aquam Ægyptiâ Linguâ dici, non pauci post Josephum scribunt.

Superest de Semo agamus, quem ita compellat Noa, Gen. 9, 26. *Benedictus sit Dominus Deus Semi.* Quia Dominus fuit Deus Semi peculiari ratione, quomodo Deus Abrahæ, propter fœdus cum illo initum. Ideò in Semi familiâ Deus sibi consecravit Ecclesiam, & ò Semi posteris natus est Jesus Christus Dei filius. Nec dubito quin ipse Semus Dei cultui constanter adhæserit, & gliscentem idololatriam verbo & exemplo pro virili compescuerit. Quocirca cùm Semi nomen Idololatris esset invisum, Deum quidem fecerunt, sed inferorum Deum. Atque ut in odium pietatis Saturnum, id est, Noam *tenebrosa in tartara missum* fuisse finxerunt; ita Semum etiam Ἅδου vel Plutonis nomine detruserunt in inferos.

Hùc facit allusio nominis שם *Sem* ad שמה *Samma* vel שממה *Semama*, quod vastitatem & desolationem sonat. Græci Bibliorum interpretes ἀφανισμὸν plerumque reddunt, & verbum שמם *Samam* ἀφανίζειν. Atque id ferè est Ἅδης vel Ἀίδης. Ἀίδης enim quasi ἀειδής; Et ἀειδής, ὁ ἀφανὴς Suidæ. Phavorino item ἀίδης ὀνομάζεται παρὰ τὸ μὴ ὁρᾶσθαι, ὃν οὐκ ἔστιν ἰδεῖν, ἢ διὰ τὸ ἀφανεῖς ποιεῖν τοὺς ὑπὸ γῆν γενομένους. Ἀφανεῖς ποιεῖν uno verbo est ἀφανίζειν שמם, unde voluerunt esse שם *sem*, quasi sit formæ שׁן & חן.

Ita & Typhon ab Ægyptiis Σμὺ cognominabatur, non sine allusione manifestâ ad Semi nomen. Plutarchus in Iside: ὁ δὲ Τυφῶν (ὥσπερ εἴρηται) Σὴθ καὶ Βέβων καὶ Σμὺ ὀνομάζεται, βιαιόν τινα καὶ κωλυτικὴν ἐπίσχεσιν, ὑπεναντίωσιν ἢ ἀντιστροφὴν ἐμφαίνειν βουλομένων τῶν ὀνομάτων. *Typhon (ut dictum est) Seth & Bebon & Smy appellatur, quæ nomina designant violentam quandam inhibitionem, contrarietatem aut inversionem.* Scilicet, Typhonem alii Gigantem θεομάχον, alii apud Strabonem draconem fuisse volunt in Arimis fulmine ictum: inde à nonnullis *Bebon* dictus est pro הבאב *Hubabon.* Eâ voce Arabes non tantùm serpentem aut draconem, sed & diabolum significant. Idem ab aliis *Seth & Smy* appellatus, ut eorum memoriam sic traducerent qui præcipui fuerunt divini cultûs assertores, Sethi, inquam, & Semi. Nam ut ante diluvium alibi non fuit Ecclesia quàm in familiâ Sethi; sic à diluvio ad Christi adventum, nulli gentium se patefecit Deus præterquàm Semi posteris. Typhonis nomine Ægyptii intelligebant quicquid noxium. Plutarchus πᾶν ὅσον ἡ φύσις βλαβερὸν καὶ φθαρτικὸν ἔχει μόριον τοῦ Τυφῶνός ἐστιν, *natura quicquid habet noxium & damnosum, Typhonis est.* Hæc de tribus Noæ filiis.

Strab. lib. 16.

CAPUT II.

De Nepotibus Noæ quorum mentio Gen. 10. Chanaan confertur cum Mercurio, Nimrod cum Baccho, Magog cum Prometheo; Plerosque alios non appellari veris nominibus, sed urbium aut gentium nominibus quas condiderunt.

Put Apollo Pythius, Africæ incola, Ammonis filius. Chanaan, id est, Mercurius. Cur à mercibus dictus, cur Deorum minister, & Pœnis שומש *sumes*, & Etruscis *Camillus.* Viis præfectus. Furum Deus. Eloquentiæ pater. Lyræ inventor & Astronomiæ; patris amorum pararius. Cur illi veteres lac & mel libaverint. Nimrod cur dicatur Bacchus. Quorsum illi tigres, & nebris, & Nebrodis nomen aut Zagrei. Cur in Arabiæ Nysa natus credatur, & præsidere vitibus, & expeditiones in Orientem suscepisse. Magog, id est, Prometheum, Japeti esse filium; Caucaso affixum; ignem cœlo sustulisse; aquilam cor illi rodere; Hie-

rapolis cur dicatur Magog. Gentium esse nomina *Citthim Dodanim*, *&c.* Locorum *Gomer*, *Mesec*, *Misraim*, *Put*, *Havilam*, *Lud*, *Sidonem*, *Diklam*, *Ophir*, *Jobab*. Quo sensu Japhet dicatur genuisse *Gomer* & *Mesec*, *&c.*

Jam si libet etiam ad nepotes descendere; in familiâ Hami sive Jovis Hammonis, *Put* est Apollo Pythius, quem in Africâ vixisse docet historia cæsi draconis: cùm dracones magnæ molis vix alibi reperire sit quàm in Africâ, vel Indiâ, quæ primis illis post diluvium sæculis videtur fuisse ignota. Proinde fuere è veteribus qui Apollinem Libycum esse scripserunt, & hujus Hammonis filium. Lucius Ampelius in libro Memoriali, capite, *Quot fuere Joves. Apollines quinque*, *&c. Quintus Ammonis filius in Libya natus.*

Chanaan idem qui Mercurius: 1. Uterque Jovis fuit filius, id est, Hami. 2. Utrique à mercibus & mercaturâ nomen. Hebræis כנען *Chanaan* mercatorem sonat. 3. Et quomodo fratrum servus indigitatur Chanaan; ita Mercurium in cœlo Ethnici servilibus ministeriis addixerunt. Unde tam acerba illius apud matrem expostulatio in uno è Luciani Dialogis, in quo sunt colloquutores Mercurius & Maia: *Quid non dicam ego, qui solus tot negotia sustineo quibus delassor* πρὸς τοσαύτας ὑπηρεσίας διασπώμενος *in tam multa ministeria distractus*: *Me siquidem manè surgentem* σαίρειν τὸ συμπόσιον δεῖ *verrere oportet convivii cœnaculum. Et curiam* τὴν ἐκκλησίαν *ubi stravero*, *& singula composuero*, *Jovi est assistendum ad perferenda illius mandata*, *toto die sursum & deorsum cursitando.* Et paulò post cum aliorum Jovis filiorum sorte suam conferens, *Hic quidem*, inquit, *Alcmenæ*, *ille Semeles filius*; *ambo miseris mulieribus prognati*, *securè epulantur*; *At ego Atlantide Maiâ progenitus* διακονοῦμαι αὐτοῖς *illis servio.* Denique se talem esse queritur, ὥσπερ οἱ ἐν γῇ κακῶς δουλεύοντες *quales ii qui duram in terris servitutem serviunt.* Hûc facit quod à Pœnis שומש *sumes*, id est, minister, & ab Etruscis *Camillus* dicebatur, id est, minister Deorum, ut docebimus suo loco.

4. Viis ideò præficitur, quia orti ab illo Chananæi seu Phœnices in remotissimas terras navigare primi ausi sunt. Alæ sunt vela navium, prout multi alas accipiunt, Es. 18, 1. 5. Ejusdem furacitas Phœnicum in commerciis vafritiem exprimit, de quâ Poeta Odyss. ξ.

----- Φοῖνιξ ἦλθεν ἀνὴρ ἀπατήλια εἰδὼς
Τρώκτης.

Τρώκτης Suidæ est ὁ ἀπὸ παντὸς κερδαίνων, qui ex omni re lucrum captat; lucrio, quæstuarius.

6. Sed & idem esse fingitur eloquentiæ pater, quia literas in Græciam Phœnices invexerunt. Id ita explicat Sanchoniathon, qui Mercurium invenisse dicit τὴν τῶν πρώτων στοιχείων γραφήν. 7. Eidem lyra tribuitur, quam Phœnicum esse inventum docet ipsum nomen כנור κίνυρα.

8. Sed & à Manilio invocatur Mercurius ut Astronomiæ repertor.

Tu Princeps auctorque sacri, *Cyllenie*, *tanti*;
Per te jam cœlum interius, *jam sidera nota.*

Quia ex siderum inspectione Phœnices navigationes suas dirigebant, & ex iis Astronomia venit ad Græcos, ut lib. 16. docet Strabo.

9. Insuper quia cum Chamo patre creditur Chanaan obscœno spectaculo se oblectasse, Mercurius fingitur esse Jovi lasciviæ minister, & amorum pararius. Et tanquam in admissi criminis memoriam pingebatur ὀρθὰ ἔχων τὰ αἰδοῖα, ut scribit Herodotus in Euterpe.

10. Adde Mercurio veteres ideò libasse lac & mel, quia illi obtigerat terra lacte & melle fluens. Antipater Anthol. lib. 1. cap. 38.

Εὔκολος Ἑρμείας, ὦ ποιμένες, ἐν δὲ γάλακτι
Χαίρων, καὶ δρυΐνῳ σπενδόμενος μέλιτι.

Pastores, *lac Mercurio & libamina mellis*
Cecropii facili munera ferte Deo.

Jam quis non videt Nimrodum esse Bacchum? 1. Bacchus enim idem qui בר כוש *bar-chus*, id est, Chusi filius. Barchus & Bacchus idem sunt, ut דרמשק *Darmesek* & דמשק *Dammesek* pro Damasco. 2. Et Jovis, id est, Chami, si non filius, saltem nepos fuit Nimrod. 3. Nomen alludit ad נמרא *Nimra.* Chaldæi Tigrim ita nominant. Inde tigres in curru Bacchi, & amictus è pelle Tigridis. 4. Alii ex nebride malunt, & Nebrodem Bacchum appellant.

Νυκτέλιον, νομιὸν, νεβρώδεα, νεβριδόπεπλον, Anthol. lib. 1. c. 38. Epig. 1.

Quasi vestitum pelle hinnuli, ignari hoc ipsissimum esse Nimrodi nomen apud Græcos. Vide LXX. Seniores, Josephum, & alios. 5. Quid quod in fabulis Bacchi nomen antiquissimum est Ζαγρεὺς, id est, robustus venator, quo epitheto Nimrodem sive Nebrodem insignit Moses. Gen. 10. 9. 6. Sed & Bacchum in Arabiæ Nysâ natum fingunt,

Τηλοῦ Φοινίκης, σχεδὸν Αἰγύπτοιο ῥοάων. Homer. apud Diod. lib. 1.

Quia Chusæus fuit Nimrod, id est, in eâ ipsâ Arabiæ parte natus, quam Homerus hoc versu designavit, Ægypto propiorem quàm Phœniciæ.

7. Neque immeritò vitibus præsidere creditus qui Babylone primus imperavit, ubi vinum illud præstantissimum nectaris nomine celebratum apud veteres. Athenæus, Χαιρέας δὲ ἐν Βαβυλῶνι οἶνον φησὶ γίνεσθαι τὸν καλούμενον νέκταρ. *Chæreas autem vinum Babylone dicit esse quod nectar vocant.* 8. Bacchi porrò expeditiones in Orientem & Indiam usque non gesta Nimrodi solius, sed & successorum continent.

Videtur & Magog esse Prometheus. 1. Quia ut Japheti filius Magog, ita Prometheus Japeti. 2. & Caucaso Prometheus affixus fuisse fingitur, quia vel ipse, vel gens Scytharum ab illo oriunda in Caucaso fixit sedes. 3. & ignem è cœlo in terram detulisse, quia metallis omnigenis in Soanis & Colchide & Iberia effossis, artem metalla igne excoquendi aut invenit, aut à Tubalcaino inventam restituit. Id non latuit Æschylum, poëtam vetustissimum, qui Prometheum inducit ita loquentem:

Χαλκὸν, σίδηρον, ἄργυρον, χρυσόντε τίς
Φήσειεν ἂν πάροιθεν ἐξευρεῖν ἐμοῦ.
Argenti & auri, *& ferri*, *& æris ante me*
Metalla quis se reperisse dixerit?

4. Et tota fabula de Promethei corde vel hepate, quod ab aquila erosum contabescit, videtur niti nomine *Magog*. Fit enim nomen *Magog* ab Hebræo verbo מוג *mug* vel מגג *magag*, cujus *Hithpael* התמגג *hithmogeg*, quod de animâ & corde usurpatum dissolvi & contabescere significat, atque animo frangi & cruciari. Sic Psal. 107, 26. *anima eorum in malis* התמוגג *contabescit.* Et Ezech. 21. v. 15. למען למוג לב *ut contabescat cor*, Chaldaicè למתבר לבהון, & Græce ὅπως θραυσθῇ ἡ καρδία αὐτῶν, *ut frangatur*, vel *ut vulneretur cor eorum.* Qui ipsissimus est morbus quem Prometheo Poëtæ tribuunt. 5. Itaque urbs Hierapolis, quæ teste Plinio à Syris Magog vocabatur, ab hoc eodem sive Magog, sive Prometheo, videtur traxisse nomen, quia Promethei filius Deucalion Scytha putatur hanc condidisse, & in eâ consecrasse templum Deæ Syriæ. Plin. l. 5. c. 23. Lucianus de Deâ Syriâ: οἱ μὲν ὦν πολλοὶ Δευκαλίωνα τὸν Σκύθεα τὸ ἱρὸν εἵσασθαι λέγουσι, *plerique igitur Deucalionem Scytham templum consecrasse dicunt.* Proinde nomen Magog urbi inditum vel ab ipso conditore, vel à Syris in conditoris memoriam, qui filius fuisse Magog & è terrâ Magog in Syriam venisse credebatur.

Hæc primævæ illius Antiquitatis rudera penitiùs scrutari jam non vacat. Nec est quod quis speret cætera omnia pari successu posse erui. Nam ut taceam gentium conditores plerosque Græcis fuisse prorsus

prorsus ignotos, multos eorum ipse Moses non appellat vero nomine, sed nomine illius gentis vel regionis cujus sunt conditores. Exempli gratiâ, quotiescunque pluralis est terminatio, ut in filiis Javan, Citthim & Rodanim; item in Mitsraimi filiis & Chanaanis, excepto Sidone & Heth; hæc populorum esse nomina nemo non videt, non singularium hominum. Quædam rursus non tam hominum quàm locorum sunt nomina: Sic in Joctanis filiis *Hatsar-maveth* loci nomen esse constat. Ad verbum enim *Hatsar-maveth* est mortis atrium seu regio. Et infrà probabimus *Gomer* dici Phrygiam ab illius parte exustâ; *Mesec* Moschicam à longo tractu montium; *Mitsraim* Ægyptum ab angustiis; *Put* Africam, quia sparsim habitatur; *Havilam* Arabiæ partem ab arenis; *Lud* Æthiopiam & Lydiam, illam à Nili, hanc à Mæandri flexibus; *Sidonem* à piscatione; *Diklam* in Minæis à palmarum frequentiâ; *Ophir* in Cassanitis ab opulentiâ; *Jobab* circa Sachalitem sinum ab eremi vastitate. Hæ igitur priùs locorum quàm hominum vel populorum fuerunt appellationes. Proinde cùm filii Japhet leguntur esse Gomer & Mesec; filii Javan, Citthim & Rodanim; filii Cham Chus, Mitsraim & Put &c. Intellige Japhetum Phrygiæ & Moschicæ, Javanem Italiæ & Galliæ, Chus Ægypti & Libyæ conditores progenuisse.

Hoc exemplo Salma dicitur pater esse Bethlehem, Hareph pater Beth-gader, Sobal pater Kirjath-jearim. 1. Paral. 2: 51, 52. Et vers. 54. filii Salmæ Bethlehem, Netophatæi, Hathroth, Bethioab. &c. Et cap. 4. v. 14. nominatur Joab pater vallis artificum. Ut scias in genealogiis etiam loca & populos in filiorum censum venire. Ac si quis Agenorem dicat genuisse Thebas, quia Cadmum genuit Thebarum conditorem.

CAPUT III.

Arca Noæ quo loco substiterit.

Montes Ararat Sibylla, Noæ nurus scilicet, in Phrygiâ ponit ad fontes Marsyæ, qui prope Celænas. Celænæ etiam Celæne. In Sibyll. carmine leg. Κελαίνης pro μελαίνης. Simile mendum in Polyæno. Sibyllarum versus spurii. Marsyæ nomen unde. Celænarum collis ad occasum Babylonis. Montes Ararat ad ortum. Fontes erroris. Prope Celænas aut eadem cum Celænis Apamia Cibotos. Ex sententiâ Gorionidis montes Ararat in Alanis. Communis sententia Ararat esse Armeniam. Quod probatur ex Beroso cum Esaiâ collato. Arcam in Armeniâ substitisse docetur ex Abydeno, Melone, Beroso, Eustathio, Chrysostomo, Isidoro, Haithone. Theophilus Antiochenus emendatur. Arabia usque ad Armeniam in Xenoph. & Plin. Arca in quo Armeniæ loco substiterit. Hieronymus & Rubruquis stetisse volunt circa Araxenem. Alii super Gordyæos montes. Sic sentire Berosum & Polyhistorem (in quo Corcyræi dicuntur, quia קרקור *Korkur* Arab. est navis) & Chald. Paraphrastas (ubi quædam spuria) & Arabem, & Epiphanium, & Elmacinum, & Nubiensem, qui emendantur. De horum montium situ. Ibi arcæ reliquias diu superfuisse. Regio *Cæron* in Josepho amomifera. Idem alii de Gordyene. Eadem *Minyas* Nicolao Damasceno, ut in Jeremiâ מני *Minni* vel *Mini*. Inde *Armenia*. Quid sit *Harmona* Amos 4:3. Mons idem cur *Baris* dicatur, Græcè βάρις navigii genus. Armeniis Dea *Baris*. Hebr. ברית *berith* fœdus. Arab. ברוז *baruz* vel בריז *bariz* ἀποβατήριον. Armeni, Syri, Arabes sermone & vitâ similes. Mons Ararat omnium altissimus.

Diluvii aquis paulatim subsidentibus, Arcam Noæ substitisse dicit Moses super montes Ararat. Quæritur ubi terrarum sint illi montes Ararat. In Sibyllinis Oraculis res ita definitur,

> Ἔστι δέ τις Φρυγίης ἐπὶ ἠπείροιο μελαίνης
> Ἠλίβατον τανύμηκες ὄρος, Ἀραρὰτ δὲ καλεῖται.
> *Assurgit Phrygiæ mons quidam in finibus atræ,*
> *Arduus, alta petens, Ararat quem nomine dicunt.*

Itaque, si Sibyllæ fides, in Phrygia fuit mons Ararat. Quin ut præcisè scias in quâ Phrygiæ parte fuerit situs, audi quod sequitur aliquantò post,

> Ἔνθα φλέβες μεγάλου ποταμοῦ Μαρσύου πέφυκαν.

Legendum, ut versus constet;

> Μαρσύου ἔνθα φλέβες μεγάλου ποταμοῖο πέφυκαν.
> *Marsya magnus ubi se prodit origine primâ.*

Néve sit quod dubites, illa eadem Sibylla jactat se Noæ fuisse nurum, & cum socero & socru & viro suo & leviris & janitricibus è diluvio evasisse. Verba sunt,

> —— ἔκφυγον αἰπὺν ὄλεθρον,
> Πολλὰ κλυδωνισθεῖσ' ἅμ' ἐμῷ πόσει, ἠδ' δαέρεσσιν
> Ἠδ' ἑκυρῷ θ' ἑκυρῇ, ὁμονύμφοισίν τε παθοῦσα.
> —— *fugi discrimina mortis,*
> *Cum leviris jactata diu, & cum conjuge fido,*
> *Et socero, socrúque & janitricibus almis.*

Porrò Marsyæ fontes ubi sint non puto quemquam ignorare: cùm magno consensu scribant Veteres Marsyam oriri circa Celænas, quo ferè loco Mæander. Xenophon lib. 1. Anabas: quo loco Cyri regiam describit quæ erat Celænis, Διὰ μέσου δὲ τοῦ παραδείσου ῥεῖ ὁ Μαίανδρος ποταμός. Αἱ δὲ πηγαὶ αὐτοῦ εἰσὶν ἐκ τῶν βασιλείων. Ῥεῖ δὲ καὶ διὰ τῆς Κελαινῶν πόλεως. Ἔστι δὲ καὶ μεγάλου βασιλέως βασίλεια ἐν Κελαιναῖς ἐρυμνὰ ἐπὶ ταῖς πηγαῖς τοῦ Μαρσύου ποταμοῦ, ὑπὸ τῇ ἀκροπόλει. Ῥεῖ δὲ καὶ οὗτος διὰ τῆς πόλεως, καὶ ἐμβάλλει εἰς τὸν Μαίανδρον. *Per medium* (Cyri) *vivarium fluit Mæander fluvius, ejusque fontes in ipsâ regiâ sunt. Sed & Celænis sub arce magni regis* (Artaxerxis) *est regia munita* (admodùm) *ad Marsyæ amnis fontes, qui & ipse urbem præterlabitur, & in Mæandrum intrat.* Livius lib. 38. de Mæandro: *hujus amnis fontes Celænis oriuntur.* Et paulo post: *Et Marsyas amnis haud procul à Mæandri fontibus oriens in Mæandrum cadit.* Strabo lib. 12. ubi de Celænarum tumulo: ὑπέρκειται δὲ καὶ λίμνη φύουσα κάλαμον τὸν εἰς τὰς γλώττας τῶν αὐλῶν ἐπιτήδειον, ἐξ ἧς ὑπολείβεσθαι φασὶ τὰς πηγὰς ἀμφοτέρας, τήν τε τοῦ Μαρσύου καὶ τὴν τοῦ Μαιάνδρου. *Supernè est & palus calamum edens ad tibiarum linguas aptum, ex quâ defluere ajunt, tam Marsyæ quàm Mæandri fontes.* Maximus Tyrius testis αὐτόπτης serm. 38. Φρύγες οἱ περὶ Κελαινὰς γενόμενοι τιμῶσι ποταμοὺς δύο, Μαρσύαν καὶ Μαίανδρον. Εἶδον τοὺς ποταμούς. Ἀφίησιν αὐτοὺς πηγὴ μία. *Phryges, qui circa Celænas habitant, fluvios duos Marsyam & Mæandrum venerantur. Fluvios vidi: Illos edit fons unus.* Curtius lib. 3. *Ad urbem Celænas exercitum admovit* (Alexander.) *Media illâ tempestate mœnia interfluebat Marsya amnis, fabulosis Græcorum carminibus inclytus. Fons ejus ex summo montis cacumine excurrens, in subjectam petram magno strepitu aquarum cadit.* Plinius lib. 31. cap. 2. *Theophrastus Marsyæ fontem* scribit *in Phrygiâ ad Celænarum oppidum saxa egerere.* Unde est quòd Cataractem appellat Herodotus; à quo his verbis describitur lib. 7. Παραγένοντο εἰς Κελαινὰς, ἵνα πηγαὶ ἀναδιδοῦσι Μαιάνδρου ποταμοῦ, καὶ ἑτέρου οὐκ ἐλάσσονος ἢ Μαιάνδρου, τῷ οὔνομα τυγχάνει ἐὸν καταῤῥήκτης, ὃς ἐξ αὐτῆς τῆς ἀγορῆς τῆς Κελαινέων ἀνατέλλων ἐς τὸν Μαίανδρον ἐκδιδοῖ. *Pervenerunt Celænas, ubi Mæandri amnis fontes erumpunt, & alterius fluvii Mæandro non minoris Catarractæ nomine, qui ex ipso Celænarum foro scaturiens in Mæandrum influit.* Vide & Plutarchum de fluviis, & Vibium Sequestrem, & doctissimi Casauboni notas in Strabonem lib. 12. ubi id ipsum multis probatur.

Proinde aut Sibyllæ oraculis fides est abjudicanda, aut agnoscendum arcam Noæ ad montem Celænis proximum substitisse, ex quo scaturiunt amnes notissimi Marsya & Mæander. Adeóque suspicor in versibus quos citavimus,

> Ἔστι δέ τις Φρυγίης ἐπὶ ἠπείροιο μελαίνης
> Ἠλίβατον τανύμηκες ὄρος, Ἀραρὰτ δὲ καλεῖται,

pro μελαίνης legendum esse Κελαίνης, ut sensus sit; montem Ararat esse prope *Phrygiam Celænam*: Celænam, id est, Celænas per numeri enallagen: quomodo

Eustath. in Dionys. vers. 66.

modo Maleam & Maleas, Athenam & Athenas, Theben & Thebas, Hierosolymam & Hierosolymas, Cyrenem & Cyrenas dicunt, & Hesperidem & Hesperidas. Sic in Solino cap. 40. *Asiam excipit Phrygia, in quâ Celæne.* In Marciano item lib. 6. Geometriæ: *In Phrygiâ Celæne &c.* Videtur igitur Sibyllinorum carminum author eodem exemplo scripsisse, Φρυγίης ἐπὶ ἠπείροιο Κελαίνης non μελαίνης. En in Polyęni Melantho simile mendum lib. 1. Stratagematum: ἐπολέμουν Μελαινῶν περί. Μελαιναί, χωρίον μεθόριον Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. Legendum Κελαινῶν & Κελαιναί, ut rectè monet magnus Casaubonus. Neque enim *Melenæ*, sed *Celænæ* erant in Bœotiæ & Atticæ confinio. Scholiastes Aristophanis Acharn. Act. 1. Scena 4. πόλεμος ἦν Ἀθηναίοις πρὸς Βοιωτοὺς περὶ Κελαινῶν, ὃ ἦν χωρίον ἐν μεθορίοις. Ita etiam Suidas & Phavorinus vocibus Ἀπατούρια & Κελαιναί. Non diffiteor tamen in Sibyllino carmine receptam lectionem Φρυγίης μελαίνης posse ferri, ut Phrygia nigra dicatur respectu partis illius, quam Græci Κατακεκαυμένην, id est, exustam nominant. Illa enim est, Strabone teste lib. 18. μέλαινα ὡς ἐξ ἐπικαύσεως, *nigra tanquam ex adustione.* Utut legas, mihi & aliis, quorum judicio multum tribuo, hæc Sibyllarum Oracula multis nominibus pridem fuere suspecta, adeóque in hoc ipso argumento de quo agitur. Nam, ut cętera taceam, Sibylla Noæ σύγχρονος quomodo meminit Marsyæ amnis? cum Marsyas, unde amni nomen, vixerit post Regem Midam, à quo idem amnis ante Marsyam vocabatur Midæ fons; ut scribunt Plutarchus de fluminibus, & Eustathius in Dionysium Periegetem.

2. Montem Ararat valde verisimile est unum esse è celsissimis, quia cum in eo substitisset arca septimi mensis die XVII. aquis ab illo tempore subinde decrescentibus, vicinorum montium vertices non apparuerunt ante mensem decimum; Gen. 8:4, 5. Neque verò potest negari, quod Justini lib. 2. Scythæ asserunt, *si omnes quondam terræ summersæ profundo fuerunt, profectò editissimam quamque partem decurrentibus aquis priùs detectam.* At locus prope Celęnas unde Marsyas oritur, ne mons quidem est, sed collis aut tumulus. Λόφον Gręci appellant, id est, γῆς ἀνάστημα, terræ apicem & cristam. Strabo lib. 12. de Męandro: Ἄρχεται δὲ ἀπὸ Κελαινῶν λόφου τινὸς, ἐν ᾧ πόλις ἦν ὁμώνυμος τῷ λόφῳ, *incipit a Celænarum apice quodam, in quo urbs est apici cognominis.* Ita in Ptolemæo legitur; Κελαινὸς λόφος *Celænus apex.* Et in Stephano; τοῦ λόφου ἐν ᾧ ἐτάφη Μαρσύας, *apicis in quo sepultus Marsyas.* Id à Monte quid differat, harum rerum periti sciunt. Proinde tumulum illum personata Sibylla describit tanquam ἠλίβατον τανύμηκες ὄρος *montem arduum & extensum*, non quòd sit reverâ talis, sed ut scenæ subserviat. 3. Hoc pręcipuum, quòd totum iter è Phrygiâ in Babyloniam est ab occasu in ortum: At qui ex arcâ excesserant profecti leguntur ex oriente, ut irent in terram *Senhar* seu Babyloniæ. Gen. 11:2.

Ptol. lib. 5. cap. 3. Steph. in Πισσινοῦς.

Sed bene est, quòd patent fontes erroris, quos lectori jam aperiam. Prope Celænas vel à Seleuco vel ab Antiocho Sotere ad amnem Marsyam condita est urbs Apamia in quam Celænarum incolæ migraverunt. Strabo ubi de Celęnis lib. 12. ἐντεῦθεν δ' ἀναστήσας τοὺς ἀνθρώπους ὁ Σωτὴρ Ἀντίοχος εἰς τὴν νῦν Ἀπάμειαν τῆς μητρὸς ἐπώνυμον τὴν πόλιν ἀπέδειξεν Ἀπάμας. *Inde cum transtulisset homines Antiochus Soter in eam, quæ nunc Apamia dicitur, urbem Apamæ matri cognominem constituit.* Livius lib. 38. *Migratum inde haud procul veteribus Celænis, novæque urbi Apameæ nomen inditum ab Apameâ sorore Seleuci Regis.* Inde est quod nonnulli Veterum promiscuè sumunt Apamiam & Celænas. Plinius lib. 5. cap. 29. *Tertius Apamiam vadit, ante appellatam Celænas.* Solinus cap. 40. *Asiam excipit Phrygia, in quâ Celæne, quæ antiquato priori nomine in Apamiam transiit.* Marcianus lib. 6. *In Phrygiâ Celæne antea, in Apamiam commutatâ.* Huic porro Apamiæ cognomen erat Κιβωτὸς, id est, arca. Strabo Ἀπάμεια ἡ Κιβωτὸς λεγομένη, *Apamia quæ Cibotos dicitur.* Idem μέχρι Ἀπολλωνιάδος τῆς πρὸς Ἀπαμείᾳ τῇ Κιβωτῷ. Ptolemęus, Ἀπάμεια Κιβοτὸς lege Κιβωτός. Tabula Peutingeri: *Apameà Ciboto.* Plinius ubi suprà: *Tertius Apameam vadit, antè appellatam Celænas, deinde Ciboton.* Itaque aut vehementer fallor, aut Κιβωτὸν, id est, arcam, ibi locorum substitisse ex hoc cognomine collegit atque aliis persuaderi voluit spurius scriptor, cujus verba sunt:

Strab. l. 12.

Ptol. lib. 5.

Ἔνθα φλέβες μεγάλου ποταμοῦ Μαρσύου πέφυκαν,
Τοῦ δὲ Κιβωτὸς ἔμεινεν ἐν ὑψηλοῖο καρήνῳ.
Marsya magnus ubi se prodit origine primâ,
Montis in excelsi summo capite arca resedit.

Sed fallacia hæc fuit à non causa ut causa. Neque enim necesse est ideò dictam Κιβωτὸν, quia ibi resedit arca. Aliæ potuerunt subesse causæ. Claudebatur in arcæ modum à tribus fluviis illam ambientibus. Plinius, *Sita est in radice montis Signiæ circumfusa Marsyâ, Obrimâ, Orgâ, fluminibus in Mæandrum cadentibus.* Sic Alexandriæ portus ab ambiente sinu dicebatur Κιβωτός. Aliud affert vir magnus in Solinum dictam fuisse *Ciboton*, quia Strabone teste emporium erat proximæ post Ephesum dignitatis, & commune Italiæ & Gręciæ ὑποδόχειον. Nomine montium Ararat Josephus filius Gorjon videtur Iberiam intelligere, & Scythiæ quicquid est ab Armeniâ & Caucasiis portis usque ad Tanaim & Męotides paludes, cum dicit l. 6. c. 96. ויהי עם אחד מעם ארץ הרי אררט ושם הגוי ההוא אלאן והם היו סגורים מסביב אחרי ההרים כי סגר עליהם אלכסנדרוס מוקדון המלך הגדול בבריחי ברזל ובבנין חזק במבוא הרים המפיקים את ארצם. *Et è populis terræ montium Ararat, unus fuit Alanus nomine. Hi undequaque clausi erant à tergo montium, quia illos concluserat Alexander Macedo magnus ille Rex claustris ferreis, & arce munitissimâ in aditu montium qui terram illorum ambiunt.* Vides, lector, montes Ararat à Caucasiis portis in Armeniæ & Iberiæ confiniis extendi usque ad Alanos, quos verus Josephus, unde hęc sumpta sunt, Scythas fuisse testatur, & habitasse περὶ τὸν Τάναϊν καὶ τὴν Μαιῶτιν λίμνην. Ita etiam Hegesippus, *incolebant Scythicum Tanaim, finitimaque ejus & Mæotides paludes*, id est, ex usu Scripturæ, terram Gog & Magog, non terram aut montes Ararat. Neque aliter Claudianus in Rufinum lib. 1.

Plin. lib. 5. c. 29.

Strab. lib.

De bello Jud. lib. 7. cap. 27. De excid. Jeros. l. 5. cap. 50.

——— *patriumque bibens Mæotin Alanus.*

Communis sententia hęc est, Ararat esse Armeniam. Itaque hoc ipso loco, Gen. 8:4. pro montibus Ararat Vulgatus Interpres habet *montes Armeniæ.* Et in Jerem. 51:28. Theodoretus Ararat vocari scribit Armeniam, Ἀραρὰτ τὴν Ἀρμενίαν καλεῖ. Et Esa. 37:38. Gręci Interpretes habent διεσώθησαν εἰς Ἀρμενίαν, ut Vulgatus 4. Reg. 19:37. *fugeruntque in terram Armeniorum*, pro Hebręis נמלטו ארץ אררט *effugerunt in terram Ararat.* Quam versionem esse optimam apparebit conferenti locum Esaiæ cum Beroso, qui hic habet, εἰς τὴν Ἀρμενίαν ἀπῆραν, *in Armeniam profecti sunt.* Utrobique agitur de Sennacheribi filiis, qui Sennacheribo patre interfecto coacti sunt solum vertere. Berosi eâ de re fragmentum insigne, & cum sacrâ historiâ mirè consonum lege apud Josephum Antiquitatum lib. 10. cap. 2.

Itaque arcam in Armeniâ substitisse plerique volunt. Sic apud Abydenum, Xisuthrus, id est, Noa, ut diluvium effugerot, ex Assyriâ ἐπ' Ἀρμενίης ἀνάπλεε *ad Armenios navigavit.* Et Melo vetus author qui scripsit τὴν σύσκευὴν τὴν κατὰ Ἰουδαίων, inter cętera narrat, μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἀπὸ τῆς Ἀρμενίας ἀπελθεῖν τὸν περιλειφθέντα ἄνθρωπον μετὰ τῶν υἱῶν. *Post diluvium ex Armeniâ ex-*

v. Cyrill. in Julian. lib. 1. Et Euseb. lib. 9. præpar.

niâ excessisse hominem qui cum filiis suis evaserat. Et Berosum asserit Josephus scripsisse de arcâ in quâ Noa servatus est, προσενεχθείσης αὐτῆς ταῖς ἀκρωρείαις τῶν Ἀρμενίων ὀρῶν *Cum ea appulisset ad Armeniorum montium juga.* Neque aliter sentiunt nostri scriptores: Eustathius Antiochenus; ἡ δὲ κιβωτὸς ἀνυψωθεῖσα ὑπὸ τοῦ ὕδατος εἰς ἄκραν τινὰ ὄρους τὴν κατὰ τὴν Ἀρμενίαν ἔστη. *Arca ab aquis sublata stetit in summitate cujusdam montis qui est in Armeniâ.* Chrysostomus in Orat. de perfectâ charitate: οὐχὶ καὶ τὰ ὄρη μαρτυρεῖ τῆς Ἀρμενίας, ἔνθα ἡ κιβωτὸς ἱδρύθη, οὐχὶ καὶ τὰ λείψανα αὐτῆς ἕως νῦν ἐκεῖ σώζεται πρὸς ἡμετέραν ὑπόμνησιν; *Nunquid etiamnum* (de diluvio) *montes Armeniæ testantur ubi constitit arca, nonne hodieque ibi servantur ejus reliquiæ ad nostram commonefactionem?* Aratus lib. 4.

In Hexam. pag. 49.

Armeniæ celsis instabat montibus arca.

Isidorus Orig. lib. 14. cap. 8. *Ararat mons Armeniæ in quo arcam historiæ post diluvium resedisse testantur.* Haitho Armenus cap. 9. *In Armeniâ est altior mons quam sit in toto orbe terrarum, qui Arath* (lege Ararat) *vulgariter nuncupatur; & in cacumine illius montis arca Noæ post diluvium primò stetit.* Idem scribunt multo plures, quos hic proferre longum esset. Et *Ariarathis* nomen in Armeniâ minori notissimum fuit: unde *Ariarathea* lacus salis apud Constantinum Porphyrog. Proinde cùm in Theophilo Antiocheno leguntur arcæ reliquiæ hodieque superesse ἐν τοῖς Ἀραβικοῖς ὄρεσιν, *In Arabicis montibus*, fortè legendum Ἀρμενιακοῖς vel Ἀρμενίοις; quanquam non desint, qui Arabiam usque ad vicina Armeniæ loca extendant. In his Xenophon qui Arabiæ Mesopotamiam accenset lib. 1. Anabaseos. Et Plinius, qui Euphratem Arabiam lævâ, dextrâque Comagenem disterminare dicit; Arabiam, id est, Mesopotamiæ partem Armeniæ proximam. Eum Plinii locum mihi indicavit vir doctissimus atque humanissimus Dn. de Grantemesnil, qui literas cum armis non credidit esse ἀσυστάτους, nec se abduci passus est communi nostrorum Nobilium errore.

Ad Autolycum lib. 3.

Plin. l. 5. cap. 24.

Superest, ut doceamus in quo Armeniæ loco steterit arca. Duæ sunt sententiæ, una Hieronymi qui stetisse vult circa Araxenam. *Ararat*, inquit, *regio in Armenia campestris est, per quam Araxes fluit, incredibilis ubertatis, ad radices Tauri montis qui usque illuc extenditur. Ergo & arca in quâ liberatus est Noa cum liberis suis, cessante diluvio, non ad montes generaliter Armeniæ delata est, quæ appellatur Ararat, sed ad montes Tauri altissimos qui Ararat imminent campis.* Id sequutus Guillelmus de Rubruquis cap. 49. Itinerarii Tartariæ, quam S. Ludovici Galliarum regis mandato peragravit ante annos ferè quadringentos, asserit *Araxi & Naxuanæ* (urbi ad Araxem ex Ptolemæo notissimæ) *duos imminere montes, Massis nomine, in quibus arca resedit; & Cemainum oppidum ab octo illis ibi conditum qui ex arcâ exiverunt, idque patere ex ipso nomine quo octo significantur.* Nempe *Cemainum* alludit ad Hebr. שמן *semon* octo.

Altera sententia, cui accedo libentius, quia plures habet assertores, & in his quosdam Hieronymo longè vetustiores, arcæ Noæ locum metatur in Gordyæorum montibus, qui iidem Carduchi dicuntur, Cardiei, Cordyæi, Cordueni, Gordi, Cordæi, Curdi, &c. Ut & variè scribitur montis nomen *Kardu, Cardon, Kurud, Kardynus, Cordyæus, &c.* Agmen ducit Berosus, Beli sacerdos, Alexandro Magno æqualis, qui post enarratam diluvii historiam hæc subjungit: Λέγεται δὲ καὶ τοῦ πλοίου ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ πρὸς τῷ ὄρει τῶν Κορδυαίων ἔτι μέρος τι εἶναι, καὶ κομίζειν τινὰς τὴν ἄσφαλτον ἀφαιροῦντας. χρῶνται δὲ μάλιστα οἱ ἄνθρωποι τῷ κομιζομένῳ πρὸς ἀποτροπιασμούς. *Fertur autem etiam nunc navigii pars aliqua superesse in Armeniâ in monte Gordyæorum, & quosdam inde auferre bitumine eraso: eo autem ablato utuntur homines pro amuleto.*

Apud Joseph. Ant. lib. 1. c. 4.

Nec multo aliter Alexander Polyhistor, nisi quòd hos Armeniæ montes pro Gordyæis Corcyræos appellat: quomodo vocasse credo locorum incolas, quorum lingua, Strabone teste, partim erat Arabica, quia Arabicè קרקור *Korcur est navis prælonga, navis magna.* Vide Giggeium tom. 3. p. 1142. Ergo hinc Corcyræi meritò dicti montes in quibus magna illa navis, id est, arca Noæ substitit. Polyhistoris verba sunt: τὸ δὲ πλοῖον τοῦτο κατακλιθέντος ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ, μέρος τι * . . . . . . ἐν τοῖς Κορκυραίοις ὄρεσι τῆς Ἀρμενίας διαμένειν, καί τινας ἀπὸ τοῦ πλοίου κομίζειν ἀποξύοντας ἄσφαλτον. χρῆσθαι δὲ αὐτὴν πρὸς τὰς ἀποτροπιασμούς.

In Euseb. Chron. lib. 1. p. 8.

* fortè ἔτι εἶναι λέγεται.

Idem sequitur è sacri textus Paraphrastis Chaldæus Interpres vetustissimus Jonathan, cujus verba sunt, Gen. 8: 4. *Et quievit arca mense septimo, is fuit mensis Nisan, decima septima die mensis* על טורי דקרדון *super montes Kardon.* Hactenus verus Jonathan. Nam quod sequitur de duobus montibus, *uno Kardania nomine, altero Armenia, in quo condita sit urbs Armenia ad terram Orientis*, nugæ sunt nugacissimæ à futili aliquo magistello consarcinatæ, qui paraphrasim alioqui nobilem & bonæ frugis commentis suis conspurcavit. Ita etiam Onkelos: *Quievit arca &c.* על טורי קרדו *super montes Kardu:* Et Arabs Erpenianus על גבאל אלקרוד *super montes Kurud*, id est, Cordyæorum.

Sed & è Patrum choro id ipsum scribit Epiphanius adversus Hæreses lib. 1. tom. 1. §. 4. Μετὰ δὲ τὸν κατακλυσμὸν ἱδρυσάσης τῆς λάρνακος τοῦ Νῶε ἐν τοῖς ὄρεσι τοῖς Ἀραράτ, ἀνάμεσον Ἀρμενίων καὶ Καρδυέων ἐν τῷ Λουβὰρ ὄρει καλουμένῳ. *Post diluvium cum arca Noæ constitisset in montibus Ararat inter Armenios & Cardyæos in monte Lubar dicto.* Et in Hæresi 18. quæ est Nazaræorum; ἔτι καὶ δεῦρο τὰ λείψανα τῆς τοῦ Νῶε λάρνακος δείκνυται ἐν τῇ Καρδυέων χώρᾳ. *Huc usque reliquiæ arcæ Noæ ostenduntur in Cardyæorum regione.*

Concinunt Arabum historici. Georgius Elmacinus historiæ Saracenicæ lib. 1. c. 1. *Heraclius deinde abiit* פי קריה תמנין *in pagum Themaninum* * *quem exstruxit Noa, super quem pax, postquam ex arcâ egressus est, & ascendit* אלי גבל גודי *ad montem Gudi* (lege גרדי *Gordi*) *& vidit locum arcæ qui eminet supra omnem illam regionem; est enim valde excelsus.* Et Geographus Nubiensis sextâ parte Climatis quarti. *Mons* ימנין *Jemanim* (lege תמנין *Themanim*) *idem qui* אלגודי *Algode* (lege אלגרדי *Algordi*, id est, *Gordyæus*) *in quo requievit navis illa, navis Noæ cui pax.* Pagum *Themanin, id est*, τῶν ὀκτὼ, ab illis octo qui ex arcâ exiverant, etiam Græci memorant. Agathias edit. Vulcanii lib. 4. pag. 135. Ἀμφὶ τὰ Καρδούχια ὄρη εἰς κώμην Θαμανῶν. *Circa Carduchios montes ad pagum Thamanorum.*

* Arabicè תמאן octo. Itaque pago nomen ab octo illis qui ex arcâ exierunt.

Hi omnes in id consentiunt arcam Noæ quievisse super montes Gordyæorum. Sed de illorum montium situ non convenit inter scriptores. Ptolemæus Gordenen & Gordiæos montes ponit circa fontes Tigridis, & Carduchos circa Cyrum fluvium, inter Cadusios & Martianam paludem, tanquam populos diversos à Gordiæis. Certum tamen est Carduchos ad Tigrim habitasse, non quidem ad fontes, sed in Armeniæ & Assyriæ vel Adiabenes confiniis, & ab his non distingui Cordyæos seu Gordyæos. Plinius lib. 6. cap. 13. *Adiabenis connectuntur Carduchi quondam dicti, nunc Cordueni, præfluente Tigri.* Et cap. 27. *Tigris ex Armeniâ acceptis fluminibus claris*, &c. *lustratis montibus Gordyæorum*, &c. Xenophon qui loca peragravit lib. 4. Anabas. Τὰ Καρδούχια ὄρη ἀπότομα ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ ποταμοῦ ἐκρέματο; *Carduchi montes prærupti ipsi fluvio imminent*, nempe Pigreti seu Tigridi. Et rursus: ἤκουον γὰρ τῶν ἁλισκομένων, ὅτι εἰ διέλθοιεν τὰ Καρδούχια ὄρη, ἐν τῇ Ἀρμενίᾳ τὰς πηγὰς τοῦ Πίγρητος ποταμοῦ, ἣ μὲν βούλωνται, διαβήσονται. *A captivis enim audiverant, se Carduchiis montibus superatis in Ar-*

meniâ Pigretis (Tigridis) *fluvii fontes si vellent trajecturos.* Strab. lib. 16. de Tigri: ἐπὶ πολὺ δ' ἐνεχθεὶς ἀφανὴς ἀνίσχει πάλιν οὐ πολὺ ἄπωθεν τῆς Γορδυαίας. *Diu ita lapsus ut videri non possit, rursus exoritur non procul à Gordyæis.* Item: πρὸς δὲ τῷ Τίγρει τὰ τῶν Παρθυαίων χωρία, οὓς οἱ πάλαι Καρδούχους ἔλεγον. *Ad Tigrin sunt Parthorum loca quos Veteres Carduchos appellabant.* Hinc *Procop. in Genes.* in Procopio, *Ararat*, (id est, mons Gordyęus) *medius inter Armeniam & Parthiam excurrit versus Adiabenam.* Dion in Trajano, eum narrat è Nisibi magno labore materiam convehi jussisse ad Tigrim fluvium, unde pontem strueret quo trajiceret in Adiabenem κατὰ τὸ Κάρδυνον ὄρος, *prope montem Kardynon* seu Gordyęum.

Hoc præcipuum, quòd in eo ipso loco, quem Gordyęorum montibus assignant tot Veterum testimonia, etiam arcæ reliquias fuisse docent Arabes & Hebręi scriptores; quod probare est in proclivi. Mosal est hodieque Mesopotamię urbs amplissima Tigri adjacens, è regione loci in quo sita erat Ninive. Ab hâc Geographus Arabs describens iter Amidam, oppidum ex Ammiano & Procopio notissimum, quod à Gordyæis Tigris *Clim. 4. part. 6.* dividit, *A Mosal*, inquit, *ad urbem Balad sunt* XXI. *millia &c. Et à Balad ad insulam filii Omar* LXIX. *millia. Ea adjacet montibus Jemanin* (lege Thsemanin) *Et Masurin & Kilsabur. Ex quâ montium serie est mons Godi* (lege Gordi) *Amidæ imminens è regione propugnaculorum. Quin mons Jemanin* (Thsemanin) *idem qui Godi* (Gordi) *in quo requie-* *Itiner. p. 61.* *vit navis illa, navis Noæ cui pax.* Ita Benjamin Judæus scribit se Nisibi profectum biduo venisse לגזיר' בן עמר והיא בתוך נהר חדקל' לרגלי הרי אררט מהל'ך ד' מיל'ין ל'מקום שנחה שם תבת נח, *ad insulam filii Omar, quæ est in medio Tigride, ad radices montium Ararat: unde quatuor distat millibus locus in quo requievit arca Noæ.* Addit Omarem Alcitabi filium arcæ reliquias ex illo monte in insulam transtulisse, & fabricasse ex illis templum quoddam Mahumetanum.

Antiq. lib. 20. cap. 2. Video esse viros doctos qui ab his dissentire Josephum putant, cùm arcæ reliquias ostendi dicit in regione Καιρῶν *Cæron*, quam Adiabenes Rex Monobazus dedit Izati filio: χώραν, inquit, δίδωσι Καιρῶν λεγομένην. Φέρειν δὲ ἡ γῆ πλεῖστον τὸ ἄμωμον ἀγαθή. Ἔστι δὲ αὐτῇ καὶ τὰ λείψανα τῆς λάρνακος, ἣν Νῶχον ἐκ τῆς ἐπομβρίας διασεσῶσθαι λόγος ἔχει, καὶ μέχρι νῦν ταῦτα τοῖς ἰδεῖν βουλομένοις ἐπιδείκνυται. *Regionem dedit Cæron dictam: Ea autem est terra amomi feracissima. Ibi etiam sunt arcæ illius reliquiæ, in quâ Noa diluvium evasisse fertur, & hodieque ostenduntur videre volentibus.* Sed mirum ni Josephi Καιρῶν corruptum sit ex Chaldęo קרדון *Kardon*, quo utitur Jonathan, unde Dionis Κάρδυνον ὄρος. Idem certè solum describi docet Adiabenes vicinia, & amomi feracitas, cujus proventu Corduene potissimùm insignis est. Strabo lib. 16. Ἔστι γὰρ εὔβοτος ἡ χώρα καὶ εὐερνής, ὥστε καὶ τὰ ἀειθαλῆ τρέφειν, καὶ ἄρωμα τὸ ἄμωμον. *Regio pascuis læta est & germinibus, adeóque fert etiam quæ semper virent, & aroma amomum.* Philargyrius in hæc verba *Odor cœni gravis*, Georg. lib. 4. *Odor gravis, quia & levis dicitur, ut Sallustius: Apud Corduenos amomum, & alii leves odores gignuntur.* Inde est quod amomum modò Armenium dicitur, ut in Dioscoride, Plinio, Avicennâ, &c. modò Assyrium, ut in Virgilio,

Eclog. 4. —— *Assyrium vulgo nascetur amomum.*

Sylv. l. 2. In Epiced. Pileti Ursi. Et in Statio.

—— *Assyrio manantes gramine succos.*

Et Silii lib. 11.

Nec crinem Assyrio perfundere pugnet amomo.

Nempe inter Assyriam & Armeniam Corduene ita media est, ut modò huic modò illi adscribatur.

Jam quęri potest non immerito quid Minyadis nomine significatum voluerit Nicolaus Damascenus, cùm arcæ locum definit in hęc verba: Ἔστιν ὑπὲρ τὴν Μινύαδα μέγα ὄρος κατὰ τὴν Ἀρμενίαν, Βάρις λεγόμενον, εἰς ὃ πολλοὺς συμφυγόντας ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ λόγος ἔχει περισωθῆναι. Καί τινα ἐπὶ λάρνακος ὀχούμενον, ἐπὶ τὴν ἀκρωρείαν ὀκεῖλαι, καὶ τὰ λείψανα τῶν ξύλων ἐπὶ πολὺ σωθῆναι. *Est super Minyadem ingens in Armeniâ mons Baris dictus, in quo fama est evasisse ex diluvio multos, unum verò in arcâ vectum ad verticem appulisse, & lignorum reliquias ibi diu servatas.* Fallor, an ibi *Minyas* est Hebręorum מני *Mini* vel *Minni* regio, quam cum Ararat, id est, Corduene, nominat Jeremias cap. 51. vers. 27. ubi de Babylone: *Convocate*, inquit, *contra eam regna Ararat, Minni & Ascenaz. Pro* מני Chaldæus habet הרמיני *Armeniam*, hîc & Micheæ 7: 12. Neque fortasse id malè, saltem in Jeremiâ. Videtur enim Armeniæ vox conflata esse ex הר־מני *Harmini*, id est, mons *Mini*, sive montana Minyadis. Quam Armeniæ partem fuisse suspicor Gordyænæ proximam, à quâ deinceps tota Armenia appellationem traxerit. Hujus aut huic simillimæ compositionis vestigia Veteres se deprehendisse putarunt in his verbis, Amos 4: 3. והשל'כתנה ההרמונה, quæ Jonathan ita exponit, ויגלון יתהון להלארה מן טורי הרמיני *& deportabunt eos ultra montes Armeniæ*, quomodo & alii. Theodoretus: ἀπορριφήσεσθε εἰς τὸ ὄρος τὸ Ἀρμανὰ, &c. ὁ δὲ Σύμμαχος τὸ Ἀρμανὰ Ἀρμενίαν ἡρμήνευσεν. Ὁ δὲ Θεοδοτίων, ὑψηλὸν ὄρος. Hieronymus: *Et projiciemini*, inquit, *in locis Armeniæ quæ vocantur Armona. Denique Symmachus ita interpretatus est: Et projiciemini in Armeniâ. Pro quibus* LXX. *montem Remman: Aquila montem Armona; Theodotio montem Mona. Quinta autem editio excelsum montem transtulerunt.* Vides plerosque interpretes hanc vocem sic interpretari, quasi sit composita ex הר & רמן vel מונה. Quid si מונה *Mona* מני *Mini* & *Minyas* idem sint?

De cætero nos latet cur Baris vocetur ille mons in quo substitit arca. An à Græcis inditum nomen, apud quos βάρις barbari navigii genus est? Aut ab Armeniis qui Deam coluerunt hujus nominis? Strabo lib. 11. in Armeniæ descriptione. Ὁ Ἄβος ἐγγύς ἐστι ὁδοῦ τῆς εἰς Ἐκβάτανα φερούσης, παρὰ τὸ τῆς Βάριδος νέων. *Abus mons est prope viam quâ itur Ecbatana, præter Baridis deæ templum.* An denique *Baris* dictus est ab Hebræo deflexa voce? Quia in illo ipso monte Deus ברית *Gen. cap. 9. vers. 9. 11. 12. 13. 15. 16. 17.* *berith*, id est, fœdus contraxit, non tam cum Noâ quàm cum hominum genere universo, iride datâ in signum fœderis. Unde est quod in historiâ exitus Noæ ex arcâ vox *berith* seu fœderis septies repetitur. Est & quarta conjectura his fortasse vero propior. Ἀποβατήριον, inquit Josephus, τὸν τόπον τοῦτον Ἀρμένιοι καλοῦσι. Et Eustathius Antiochenus: καὶ τὸν τόπον ἔτι καὶ νῦν ἐκεῖνον ἀποβατήριον οἱ ἐπιχώριοι προσαγορεύουσι. Idem ferè legitur in Eusebio de locis; quod Hieronymus ita transtulit: *Nunc locum Armenii exitum vel egressum vocant*, nempe ex arcâ vel nave in quâ Noa cum suis fuerat inclusus, quandiu duravit diluvium. Id enim propriè Gręcis ἀποβατήριον. Quam vocem esse Armeniam viri docti qui scribunt toto cœlo aberrant. Neque id voluit Josephus; sed Armenios suâ linguâ vocasse locum eo nomine quod Græcè translatum ἀποβατήριον sonat. Armenium porro illud nomen videtur fuisse *baris* vel *bariz*, id est, exitus. Sic ex Arabicâ linguâ interpretor, quâ ברז *baraza* est exire foras, & ברוז *baruz* vel בריז exitus. Nihil frequentius in Avicennâ; occurrit & in Alcorano passim. Vide Abrahami Suratam & Avicennam Arab. p. 9. & 23. & 45. Arabes jam diximus ad Mesopotamiam usque penetrasse & Armeniis vicina loca. Quin scribit Strabo τὸ τῶν Ἀρμενίων ἔθνος, καὶ τὸ τῶν Σύρων, καὶ τῶν Ἀράβων, πολλὴν ὁμοφυλίαν ἐμφαίνειν κατά τε τὴν διάλεκτον, καὶ τοὺς βίους, καὶ τῶν σωμάτων χαρακτῆρας. *Lib. 1. p. 41.* *Armeniorum, Syrorum & Arabum gen-*

bum gentes multum præ se ferre cognationis, sermone, vitâ, & corporum formâ. Inde est quod Polyęni libro 4. Eumenes ἐπιστολὴν προσήνεγκεν ὡς παρὰ Ὀρόντου σατράπου τῆς Ἀρμενίας γεγραμμένην Συρίοις γράμμασι. *Epistolam protulit quasi ab Oronte Armeniæ Satrapa Syriacis literis scriptam.* Armenis nempe & Syris, propter linguæ viciniam, communes erant literæ. Quod ideò hic observo, ne quis Armenia vocabula ex Arabismo putet absurdè peti.

Miscellan. l. 1. cap. 4. Si Fullero credimus, ad *Barin* alludit *Lubar* ejusdem montis nomen apud Epiphanium: *Imbarus* item vel *Nibarus* in Strabone, Armeniæ mons ab Abo monte ad Mediam usque protensus. Sed *Imbarus* vel *Nibarus* cum *Bari* vel *Lubari* mons idem esse non potest, quia repugnat situs.

Theodoretus Esaiæ locum exponens de urbe Babylonis, *Tu autem dixeras in mente tuâ, in cœlum conscendam*, Es. 14: 13. observat ad Aquilonem Assyriæ montem esse, omnium in terris altissimum, per quem speraverat ille rex se in cœlum esse ascensurum: Ὄρος, inquit, ὑψηλὸν εἶναι λέγεται βοῤῥᾶθεν Ἀσσυρίων καὶ Μήδων, ἀπὸ τούτων τὰ Σκυθικὰ διορίζον ἔθνη, πάντων τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην ὀρῶν ὑψηλότατον, δι' ἐκείνου πάντως ὑπέλαβες, ὡς εἰκὸς, τῆς εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνόδου κατατολμήσειν. Ego in tantâ locorum notitiâ vix crediderim Babyloniæ regem id habuisse in animo, nec puto tale quicquam ex Scripturâ posse elici. Tantùm accipio quod habet Theodoretus, omnium esse celsissimum montem quo Assyria terminatur ab Aquilone; id est, montem Gordyęorum, in quo substitit arca Noæ.

CAPUT IV.

Ubi ante Diluvium vixerit Noa & arcam fabricaverit.

PRimi homines circa Babylonem, ubi Paradisus terrestris, & Assyriam, ubi Ararat: Arca in Assyriâ fabricata, unde Oceanus à meridie erumpens, & venti Australes in Armeniam impulêre. Chaldæos scriptores ita testari. Sippara unde dicantur. Lignum Gopher, ex quo arca, esse cupressum. Nullum lignum firmius. Ephesini templi valvæ è cupressu. Et eorum sarcophagi qui pro patriâ occubuerant. Et sceptrum Jovis. Ex eâdem materiâ naves solêre fabricari: in Babyloniâ maximè & Assyriâ, ubi nulla alia materies. Gopher fortè locus idem qui Straboni ὁ Κυπαρισσών.

JAm videndum an aliquâ conjecturâ possimus assequi in quibus terris ante Diluvium vixerit Noa & arcam fabricaverit. In genere primos homines circa Babylonem & Assyriam habitasse tam ex Paradisi descriptione colligitur, quàm ex eo, quod Moses disertè asserit arcam substitisse in montibus Ararat, id est, Gordyęis prope Assyriam; unde sequitur eam alicubi in viciniâ fabricatam. Neque enim verisimile est machinam tantæ molis, formæ quadrangularis, neque ad motum comparatæ, tam multis animalibus & cibariis gravem, facilè potuisse longum iter emetiri. Sed qualecunque illud iter, quod aquis crescentibus confecit arca; tendebat, ut quidem puto, Septentrionem versus: cùm quia Oceanus, cujus potissimùm eruptione tam Assyria quàm Gordyęa obrutę & demersę sunt, à Meridie ingruebat; tum quia cœlo pluvio ab Austro flant plerunque venti. Quod in graphicâ illâ Cataclysmi descriptione Ovidius ita expressit:

> *Protinus Æoliis Aquilonem claudit in antris,*
> *Et quæcunque fugant inductas flamina nubes,*
> *Emittitque Notum: madidis Notus advolat alis.*

Unde & νότος Gręcè dicitur, si Gellio credimus, *quoniam est nebulosus atque humectus, νοτὶς enim Græcè humor nominatur.* Nec desunt qui Austrum quasi haustrum dici putant ab hauriendis aquis. Itaque valde credibile est illud navigium fabricasse Noam *Gell. lib. 2. cap. 22.* in locis Gordyęnę finitimis Austrum versùs, in Assyriâ scilicet, quæ ad Austrum illi proxima est.

Neque verò hęc sententia solis nititur conjecturis: cum ei vetustissimi scriptores adstipulentur, Berosus scilicet, Abydenus, & Polyhistor, qui Xisuthrum vel Sisuthrum illum suum, quem substituunt pro Noâ, ex Assyriâ volunt in Armeniam navigâsse, publicis instrumentis Heliopoli depositis in Sipparis. Heliopolin in Sipparis Ptolemęus simpliciter vocat Σιπφάρα *Sipphara.* *V. Euseb. Gr. Chron. lib. 1. p. 8.* Mesopotamiæ est oppidum ad Euphratem in orâ Babylonis inter Naardem & Seleuciam. Nomen ex ספריא *Siphraia* factum, id est, ex libris & monumentis quæ inibi servabantur. Sic in Chananęâ eandem urbem Hebræi appellant קרית־ספר *Kiriath-Sepher*, urbem librorum, & Chaldęi קרית־ארכי *Kiriath-arche*, urbem Archivorum, Jos. 15: 15, 16. & Jud. 1: 11, 12.

Jam quæ sequitur ratio non parum habet momenti. Arcam fabricare Noa jussus ex lignis גופר *gopher*. Gen. 6: 14. Porro *gopher* esse cupressum Fullerus rectè colligit ex ipsâ voce. Gręcè siquidem cupressus est κυπάρισσος: à quo nomine terminationem si demas, κυπαρ & *gopher* sono parum discrepabunt. *Miscell. sacr. lib. 4. cap. 5.* Præterea non aliam esse materiam cupressu firmiorem adversus cariem & tineas, ferè convenit inter scriptores. Quo, pręter Platonis & Plinii loca, quę legere est apud Fullerum, mirè faciunt hęc Martialis, lib. 6. Epigr. 49.

> *Sed vivâ generata de cupresso;*
> *Quæ nec sæcula centies peracta,*
> *Nec longæ cariem timet senectæ.*

Et Epigram. 73.

> —— *perpetuâ nunquam moritura cupresso.*

Adde ex libro secundo Thucydidis λάρνακας κυπαρισσίνας, arcas è cupresso fuisse, quibus Athenienses eorum ossa efferebant qui in bello pro patriâ occubuerant. Nempe, ut habet Scholiastes, διὰ τὸ ἄσηπτον εἶναι. *Quia est expers putredinis.* Pythagorei tamen, Hermippo teste apud Laertium lib. 8. ἀπείχοντο σοροῦ κυπαρισσίνης, διὰ τὸ τοῦ Διὸς σκῆπτρον ἐντεῦθεν πεποιῆσθαι, *abstinebant à sepulchro cyparissino, quia Jovis sceptrum ex hac arbore constat.* Quod ipsum non puto Poëtas aliâ de causâ finxisse, quàm quia ligni perennitas videbatur significare Jovis imperium esse æternum. Nec omittendus Theophrasti locus insignis, quo post earum arborum seriem, quæ vetustatem minimè sentiunt, hęc addit: *Hist. Plant. lib. 5. cap. 5.* τούτων δὲ χρονιώτατα δοκεῖ τὰ κυπαρίττινα εἶναι. τὰ γοῦν ἐν Ἐφέσῳ, ἐξ ὧν αἱ θύραι τοῦ νεὼ τεθησαυρισμέναι, τέτταρας ἔκειντο γενεάς. *Harum autem maximè diuturna videtur essa cupressina materies, ex quâ fabricatæ templi Ephesini valvæ per quatuor generationes incorruptæ durarunt.* Quod Plinius expressiùs: *Valvas esse è cupresso, & jam quadringentis prope annis durare materiam omnem novæ similem.* *Lib. 16. cap. 40.* Eódem faciunt hęc Vitruvii lib. 2. cap. 9. de cupressu & pinu: *In vetustatem sine vitiis conservantur, quòd is liquor, qui inest penitus in corporibus earum, habet amarum saporem, qui propter acritudinem non patitur penetrare cariem, neque eas bestiolas quæ sunt nocentes. Ideòque quæ ex his generibus opera constituuntur permanent ad æternam diuturnitatem.* Proinde idem Vitruvius lib. 7. cap. 3. vult ut camerarum asseres sint maximè cupressini, *quod abiegni ab carie & ab vetustate celeriter vitientur.* Itaque nihil proclivius, quàm ut cupressina fuisse dicatur arcæ materies, cujus reliquias superfuisse per plura annorum millia testantur ii, quos citavimus, Berosus, Abydenus, Alexander Polyhistor, Nicolaus Damascenus, Josephus, Theophilus & Eustathius Antiocheni, Eusebius, Epiphanius, Hieronymus, Chrysostomus, Isidorus, Haitho Armenus, Georgius

gius Elmacinus, Geographus Nubiensis, Benjamin Judæus &c.

Sed unum videtur deesse ad perfectam probationem; Hanc materiam ad navigia esse commodam nullo teste docet Fullerus, si unum verbulum excipias novi & obscuri scriptoris Petri Martyris ab Angleriâ, qui Cretæ scribit non tantùm domorum trabes & contignationes, sed naves etiam è cupressu construi. Nempe virum doctum fugerat Plutarchi locus Sympos. lib. 1. Problem. 2. *Neque naupegus primo collocat Isthmicam pinum*, ἢ τὴν Κρητικὴν κυπάριττον *aut Creticam cupressum.* Et Vegetii lib. 4. c. 34. *Ex cupresso ergo & pinu domesticâ sive sylvestri larice & abiete præcipuè liburna contexitur.* Et Theodorici Gothorum regis epistola ad Præfectum Abundantium; cui procurationem committens ad faciendos mille dromones quibus frumenta publica convehantur: *Per cunctam*, inquit, *Italiam directis artificibus apta operi ligna perquire. Et sicubi cupressos aut pinos repereris in vicinitate littoris, dato competenti pretio dominis consulatur.* Hæc de Cretâ & Italiâ. Sic in Phœnice Diodorus, ut probet materiam amplam suppetere ad fabricandas naves, Libanum ait circa Tripolim & Byblum & Sidonem refertum esse ξύλων κεδρίνων, καὶ πευκίνων, καὶ κυπαρισσίνων θαυμαστῶν τότε κάλλος καὶ μέγεθος. *Lignis cedrinis, & lariceis, & cupressinis, specie & magnitudine mirandis.* Et à Platone lib. 4. legum, inter arbores τοῖς ναυπηγοῖς utiles, post abietem & laricem nominatur κυπάριττος *cupressus.* Eódem faciunt hæc Theophanis in vitâ Anastasii: *Cùm didicisset classem Saracenorum ab Alexandriâ in Phœnicem properare ad ligna cupressina incidenda, eademque ad usum navium comparanda.*

Cassiod. Var. lib. 5. Epist. 16.

Lib. 19. pag. 702.

V. Baron. ad A. 714.

Probavi hactenus arcam è cupressu fuisse fabricatam: id porro nullibi gentium præstari potuit commodiùs quàm in Assyriâ vel Babyloniâ, ubi nulla est alia materies unde fabricentur naves. Unde est quod classis ingens, quam Babylone construxit Alexander, constitit ex solâ cupresso. Arrianus in Alexandro lib. 7. pag. 161. λέγει δὲ ὅτι καὶ ἄλλος αὐτῷ ἐναυπηγεῖτο στόλος, τέμνοντι τὰς κυπαρίσσους τὰς ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ. τούτων γὰρ μόνων τῶν δένδρων εὐπορίαν εἶναι ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Ἀσσυρίων, τῶν δὲ ἄλλων ὅσα ἐς ναυπηγίαν, ἀπόρως ἔχειν τὴν γῆν ταύτην. *Dicit autem* (Aristobulus, Alexandri expeditionum comes) *aliam quoque classem Alexandrum construxisse, cæsis cupressis quæ erant in Babyloniâ. Harum enim solùm arborum in Assyriorum regione copiam esse. Aliarum autem quæ conficiendis navibus aptæ sunt inopiâ hanc terram laborare.* Eadem habet Strabo lib. 16. pag. 741. & ex eodem fonte hausta.

Quid si *Gopher* Gen. 6: 14. sit loci nomen à cupressis ita dicti, ut à quercubus אלון *Elon*, à moris בכא *Baca*, à spinis Arabicis שטים *Sittim* vel *Setin*, à palmis תמר *Tamar* & דקלה *Dicla*, à malis punicis רמון *Rimmon.* Ligna *Gopher* erunt ligna τοῦ Κυπαρισσῶνος *Cupresseti*, cujus locum in Assyriâ Strabo designat his verbis: Περὶ Ἄρβηλα δέ ἐστι καὶ Δημητριὰς πόλις, εἶθ' ἡ τοῦ Νάφθα πηγὴ, καὶ τὰ Πυρὰ καὶ τὸ τῆς Ἀναίας ἱερὸν, καὶ Σαδράκαι τοῦ Δαρείου τοῦ Ὑστάσπου βασίλειον, καὶ ὁ Κυπαρισσὼν, καὶ ἡ τοῦ Κάπρου διάβασις συνάπτουσα ἤδη Σελευκείᾳ καὶ Βαβυλῶνι. *Circa Arbela est urbs Demetrias: deinde Naphthæ fons, & ignes* (id est, campus flagrans de quo Plinius, nisi quis malit intelligi τὰ πυραθεῖα: In quâ sententia est doctissimus D. de Grantemesnil) *& Templum Anææ* (aliis Anaitidis) *& Sadracæ Darii Hystaspis filii regia, & Cupressetum, & Capri trajectus jam ad Seleuciam & Babylonem pertinens.* Ex his constat Cupressetum in Adiabene fuisse, circa Capri trajectum, non procul ab ostio, ubi una portarum de quibus Nahumi 2: 7. ut suo loco probamus. In hoc, inquam, Cupresseto cædi potuere ligna ex quibus arca fabricata est. Quod ut conjecturam affero; absit enim ut temerè quicquam affirmem.

CAPUT V.

De terra Senaar *vel* Sennaar *vel* Sinhar *vel* Singar, *in quam ex montibus Ararat profecti sunt primi homines.*

Sinhar, *Senaar*, *Sennaar*, Gr. Βαβύλων & Βαβυλωνία, Arab. *Bagdad*, Chald. *Babel* & *Pontus.* Quomodo aliis *Ellasar.* Pontus fortè & Pontica terra pro Botticâ dicta, Chaldææ veteri nomine, à Macedonibus, ut videtur, imposito. Sinhar circa Babylonem. Abydeni locus & Hestiæi. Ratio nominis *Sinhar*, aliis *Singar*, unde *Singara* & *Singarena.*

Sinhar שנער, vel, ut scribunt Veteres, *Senaar*, & *Sennaar*, in Græcâ versione redditur Βαβύλων. Zachar. 5: 11. & Βαβυλωνία Es. 11: 11. in Arabicâ Pentateuchi אלבגדאד *Albagdad*: In Chaldaicâ Onkeli constanter בבל *Babel*: In Jonathane & Jerosolymitano Interprete, modò בבל *Babel*, modò פונטוס *Pontus.* Quomodo redditur אלסר *Ellasar* Gen. 14: 1. à Symmacho & Hieronymo. Quod non capio; nisi Pontum & Ponticam terram dici putemus pro Botticâ. Fuit id unum è Chaldææ seu Babyloniæ nominibus. Magnum Etymologicum: Βοττικὴ ἡ Χαλδαϊκὴ γῆ, καὶ θηλυκῶς λέγεται Βοττιαὶς, καὶ Βοτταϊκὴ, κτητικόν. Macedones, ut videtur, ita nominaverant propter similitudinem quam habet cum Botticâ vel Bottiæâ Macedoniæ; ubi lacus, & flumina quæ vel in lacum influebant, vel ex eodem emergebant. Strabonis Epitome de Pella: ἔχει δὲ λίμνην πρὸ αὐτῆς, ἐξ ἧς ὁ Λουδίας ποταμὸς ῥεῖ. τὴν δὲ λίμνην πληροῖ τοῦ Ἀξιοῦ τι ποταμοῦ ἀπόσπασμα. εἶτα ὁ Ἀξιὸς διαιρῶν τήντε Βοττιαίαν καὶ τὴν Ἀμφαξῖτιν γῆν, καὶ παραλαβὼν τὸν Ἐρίγονα ποταμὸν &c. *Habet autem lacum oppositum ex quo fluit amnis Ludias: Lacum autem implet Axii fluvii ramus: Deinde Axius dividens Bottiæam & Amphaxitin terram, & Erigonem fluvium assumens, &c.*

Strab. lib.

Utut sit, hoc certissimum terram Sinhar fuisse circa Babylonem. Nam Gen. 10. vers. 10. & cap. 11. vers. 2, 9. expressè dicitur *Babel*, id est, Babylon, fuisse in terrâ *Sinhar.* Et Daniel cap. 1. vers. 2. Nebucadnetsar legitur vasa templi deportasse in terram *Sinhar*, in fanum Dei sui, id est, Beli, Babylone, ut expressè habet Abydenus apud Eusebium lib. 1. Præparat. Αὐτὸς δὲ ἀπὸ τῶν ἐκ τοῦ πολέμου λαφύρων, τότε Βήλου ἱερὸν καὶ τὰ λοιπὰ κοσμήσας φιλοτίμως. *Ipse vero* (Nabuchodonosorus confecto Syriaco bello.) *de belli manubiis cùm Beli templum atque alia magnificè ornasset.* Quin apud Josephum & Eusebium Hestiæus Milesius rerum Phœniciarum vetustus scriptor, meminit Σενναὰρ τῆς Βαβυλωνίας. Neque obscura est ratio nominis. נער *naar* est excutere. Eo verbo Deus utitur, cùm dicit Job. 38: 13. *impios è terra excuti.* Merito igitur terra שנער *Sinhar* vocatur terra quæ excutit, id est, cujus incolæ justo Dei judicio in omnes mundi oras excussi sunt & dissipati, dum insanam illam Babylonicæ turris substructionem moliebantur.

Joseph. Antiq. lib. 1. cap. 5. Eusebius lib. 9. prap.

Sinhar שנער efferetur *Singar*, si litera *Ajn* mutetur in g, quomodo in צוער *Segor* עזה *Gaza* & עמרה *Gomorrha.* Unde multis persuasum *Sinhar* esse *Singaram* & *Singarenam.* Singaræ urbis in Mesopotamiâ meminêre Plinius, Eutropius, Ptolemæus, Ammianus, Athanasius in epistolâ ad solitariam vitam agentes, Geographus Nubiensis sextâ parte climatis quarti. Singarenæ regionis Sextus Rufus & Pomponius Lætus. Occurrit & mons Singaras in Ptolemæo. Singara urbs à Nubiensi describitur ad occidentem oppidi *Balad* ad milliare XXVII. Et Balad ad Tigrim XXI. M. pass. suprà Mosal;

Mosal; quæ item est ad Tigrim ex opposito Ninives. Itaque verisimile est ad Singarenam pertinuisse, præter Babylonis agrum, omnem oram Tigridis occidentalem usque ad montana Armeniæ. Quod non observo de nihilo, ut suo loco dicetur.

CAPUT VI.

De Pallio Sinhar Jos. 7:21.

Interpretationes Symmachi, Onkeli, Josephi, Aquilæ, Selomonis. Fabula Judaica omnes Reges palatia habuisse in terrâ Chanaan. Chald. מילתא *melata* non esse μηλωτὴν ut docti volunt, neque pelles, quibus Veteres incubabant ad captanda somnia, sed lanam mollissimam. Ex Mileto corrupta vox. Milesiæ lanæ præstantissimæ. LXX. ἐρία ἐκ Μιλήτου, Ezech. 27: 18. Ubi Chald. *lana melat circumligata*, id est, intecta ne inquinetur. Quod probatur ex Varrone, & Laertio, & Talmudicis. Non omnis melata ex Mileto, ut non omne cuprum è Cypro, &c. Saraballum aluminatum, in Talmude. Quid sit Saraballum. Aquæ aluminis usus in lixiviis. Alumen Babylonicum. Lapis Amiantus cur dicatur alumen plumeum. Ex eo telæ & panni. An id sit צריף. Ex eodem mantilia, & Brachmanum & Serum vestes, quæ in igne purgabantur. πυρὸς ξίφος; להב & להט tam acies quàm flamma. Purpura Babylonica ubi. Coccineus & purpureus color promiscuè sumpti. Inde lux Euangelistis. Stola nuda. Stola varia. Varios colores intexere Babylone inventum. Præcipuus usus in peristromatis, quorum pretium immensum. Et in mulierum vestibus, sed & in virilibus. Purpura Babylonica varia. Aurum vestibus intextum multo ante Attalum.

Obiter docendum quod genus sit vestis אדרת שנער *pallium Sinhar*, Jos. 7: 21. Quo Jerichunte viso, ita libidine exarsit Achan ut manum injecerit in interdictum. Symmachus exponit ἔνδυμα Συνάρ *vestem Synar*. Onkelos אצטלי בבלי *Stolam Babylonicam:* Aquila item, quem nonnulli eundem esse putant, στολὴν Βαβυλωνικήν. Quæ est interpretatio vocis: jam rei subsequitur.

Antiq. lib. 5. cap. 1. Josephus mihi videtur sibi non parum indulgere, dum asserit fuisse χλαμύδα βασίλειον ἐκ χρυσοῦ μὲν πᾶσαν ὑφασμένην, *paludamentum regium ex auro totum intextum.* Cui Judaico commento aliud multo putidius superstruens R. Selomo, nugatur ipsissimam fuisse stolam Regis Babyloniæ, quæ servabatur in palatio quod Jerichunte habebat, prout moris erat tum temporis ut omnes Reges palatium haberent in terrâ Israël; *Pallium*, inquit, *Sinar* est אצטילא דמילתא בבלי *stola ex lanâ molli Babylonica. Sensus est Regem omnem qui sibi non comparaverat palatia in terrâ Israël* לא נתקררה דעתו במלכותו *non refrixisse mentem ejus in regno suo*, (id est, animo illius non fuisse satis) *quia dicitur, Jerem. 3: 19. dabo tibi terram desiderabilem, hæreditatem decoram exercituum gentium. Itaque palatia Regis Babyloniæ Jerichunte fuere, quo cùm is se conferebat, illo pallio induebatur.* Credat Judæus Appella, non ego.

Interim id habemus, pallium illud ex mente Selomonis fuisse אצטילא דמילתא *stolam ex melata*, id est, ex lanâ molli. Quod ipsum Talmudici scribunt in tractatu Sanhedrin, ubi מילתא *melata* alii sericum esse volunt, alii lanam purissimam & mollissimam; quod verissimum. Nam eo significatu passim occurrit in Paraphrastis. Non probo tamen quod Munsterus, Boderianus, & uterque Buxtorfius, viri in istis literis ad miraculum usque docti, *melat* deducunt ex voce Græcâ μηλωτή. Quia μηλωτὴ planè est aliud, nempe προβάτειος δορὰ *ovina pellis*, sine ullo respectu ad lanam. Quin & πᾶν δέρμα & πᾶσα βύρσα μηλωτὴ λέγεται, *omnis pellis vel omne corium melote dicitur*; Ita Hesychius & magnum Etymologicum. Neque verò quisquam dixerit pretiosæ lanæ vellus fuisse Eliæ μηλωτὴν, aut Elisei, aut eorum, quos Apostolus circumivisse dicit ἐν μηλωταῖς ingruente persecutione. [LXX. 3. Reg. 19.] Quin apud scriptores Ecclesiasticos *melota* non usurpatur nisi de pelle asperâ, quâ Monachis in Ægypto amiciri moris erat. [13. 19. Et 4. Reg. 2. 8. 13. 14. Hebr. 11. 37.] Sedulius in cap. 11. epist. ad Ebreos: *Est autem melota pellis caprina ex uno latere dependens, quâ Monachi utuntur Ægyptii.* Primasius ibid. *Quidam dicunt ex pellibus taxi genus vestimenti esse compositum. Est enim animal quod taxus vocatur solitus in cavernis terræ habitare, cujus pellis hispida esse fertur, à quo nomine derivatur vocabulum hujus vestis, id est, à melo melota.* Joannes 44. Episcopus Hierosolymorum in libro de institutione Monach. cap. 38. *Dicitur enim melota proprie à melo animali, quod etiam taxus appellatur, de cujus pilis vel pelle facta vestis, quæ est valde hispida, melota proprie vocatur. Quanquam qualibet vestis de pilis animalium asperis, aut de pellibus hispidis facta, melota vulgariter dicatur.* En quid propriè sit *melota*. Quanquam illud de melo vel mele non agnoscam, quia meles non est Greca vox. [V. Erasm. in Hebr. 11, 37. Et Pausan. in Atticis. Lycophron. v. 1050. & Schol. Æneid. lib. 7.] Nihilo magis placet quod viri doctissimi loca Paraphrastarum in quibus agitur de lectis ex מילתא *melata*, id est, ex lanâ molli, conferunt cum ritu Ethnico incubandi pellibus ad captanda somnia, ad Podalirii puta vel Amphiarai sepulchrum. Ad quem morem alludens Poëta de Latino Fauni oraculum consulturo, hec habet:

> *Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit;*
> *Multa modis simulachra videt volitantia miris,*
> *Et varias voces audit.*

Neque enim istis pellibus commune quicquam fuit cum lectis ex מילתא; cum מילתא non significet pelles, sed lanam mollissimam; ut illi ipsi agnoscunt. Itaque Paraphrastæ lectorum ex מילתא non meminere, nisi cùm de illis agitur, qui molliter & delicatè vivunt. Sic in regali symposio, Esth. cap. 1. v. 6. Assuerus convivas collocat עלוי ערסן דמילתין דמתהן על דרגשין דנקלטיהון דדהב טב *super strata ex melatin*, id est, ex lanis mollissimis, *extensa super lectos, quorum columnæ sunt ex auro bono.* Et Lam. 2: 20. infantes educati molliter sic describuntur עולמיא רגיגיא דהוו מרפפין בסדינין דמילתא *puerulí qui agitantur in cunis* (ita interpretor ex Arabismo) *qui involvuntur linteis ex melata.* [Arab. רגיג Cunæ, & רגג agitari in cunis.]

מילת *melath* igitur non est μηλωτὴ, sed aliud planè, nempe, si modo rectè legatur, ipsissimum *Mileti* nomen, urbis in Joniâ, è quâ lanæ precipuæ deferebantur. Virgilius: [Georg. 3.]

> —— *Quamvis Milesia magno*
> *Vellera mutentur Tyrios incocta rubores.*

In quem locum Servius: *Lanæ pretiosissimæ. Nam Miletus civitas est Asiæ, ubi tinguntur lanæ optimæ. Ipse in Quarto, Milesia vellera Nymphæ carpebant. Cicero in Verrem: Quid a Milesiis lanæ sustulerit.* Tertullianus de Pallio: *Nec de ovilibus dico Milesiis, Selgicis & Altinis:* & de habitu fœminarum: *Age nunc si ab initio rerum & Milesii oves tonderent, & Seres arbores nerent* &c. Unde est quòd Sami tyrannus Polycrates, exquirens undiquaque quicquid uspiam eximium, coegit κύνας μὲν ἐξ Ἠπείρου, αἶγας δὲ ἐκ Σκύρου, ἐκ δὲ Μιλήτου πρόβατα, *canes quidem ex Epiro, capras autem ex Scyro, & oves ex Mileto.* Ita testantur Clitus in libro de Mileto, [Lib. 8. c. 2.] & Alexis in libris de Samiorum finibus apud Atheneum lib. 12. Milesiis quidem lanis Columella Gallicas anteponit: *Generis*, inquit, *eximii * Milesias, Calabras, Apulasque nostri existimabant, earumque optimas Tarentinas. Nunc Gallicæ pretiosiores habentur, earumque præcipuè Altinates.* [* Al. male, Calabras Apulasque milites nostri, Lib. 8. cap. 48.] Et Plinius Apulis primas defert his verbis: *lana laudatissima Apula, & quæ in Italiâ Græci pecoris appellatur; alibi Italica: Tertium locum Milesiæ oves obtinent.* At Sybaritis, qui in iis quæ ad mollitiem pertinent fuere acutissimi sensus, multo aliter visum. Neglectâ enim Appulâ & Tarentinâ, quæ obviæ erant & in proximo, è Mileto remotissimâ lanam sibi comparabant. Atheneus, [Lib. 12.] Ἐφόρουν δ' οἱ Συβαρῖται καὶ ἱμάτια ἐκ Μιλησίων ἐρίων

ἐρίων πεποιημένα. *Ferebant autem Sybaritæ vestes ex Milesiis lanis factas.* Hanc porro lanam esse quam

V. Hieron. in hunc locum.

מילת Chaldæi vocant apparet imprimis ex Ezech. 27. v. 18. ubi pro Hebræis צמר צחר *lana candida*, Græci habent ἔρια ἐκ Μιλήτου *lanas è Mileto*, & Chaldæus עמר מילת כבינה *lana Mileti* vel *milat circumligata*, id est, intecta; ut in Varrone; *Oves pellitæ propter lanæ bonitatem, ut sunt Tarentinæ & * Altinates, pellibus integuntur, ne lana inquinetur.*

De re rust. lib. 2.

* Al. Attaica, malè. Al. Atticæ, malè.

Unde Laertii lib. 6. Diogenis Cynici jocus, qui ἐν Μεγαρεῦσιν ἰδὼν τὰ μὲν πρόβατα τοῖς δέρμασιν ἐσκεπασμένα, τοὺς δὲ παῖδας αὐτῶν γυμνοὺς, ἔφη. Λυσιτελέστερόν ἐστι Μεγαρέως εἶναι κριὸν ἢ υἱόν. *Apud Megarenses intuitus oves quidem pellibus tectas, illorum autem filios nudos, dixit: Præstat Megarensis arietem esse quam filium.* Quod ipsum in usu fuisse apud Hebræos probat doctissimus Buxtorfius ex his Talmudis, Schab. fol. 54. 1. מכבנין אותו למילת *circumligant eum propter melat*, id est, ut lana maneat purissima & tenerrima, denique ut verè sit מילת, ut Milesiam lanam æquet candore, puritate & mollitie. Nam è Mileto deducta vox apud Hebræos non Milesiam solam significat, sed & quamvis aliam quæ cum Milesiâ possit bonitate certare. Neque enim semper est è Cypro cuprum, aut chalybs è Chalybum, aut sericum è Serum solo, aut è Cariâ caricæ, aut à Phasi phasianus, aut asturco ex Asturibus. In Petronio certè legas *Asturconem Macedonicum.* Sic lana מילתא dici queat etiam Babylonica, si modo Babylonica lana æquè fuit in precio. Quod tamen cùm nusquam legerim, non possum in animum inducere ut credam pallium שנער *Sinhar* à lanæ præstantiâ commendari.

In eodem tractatu Sanhedrin alii *pallium Sinar* interpretantur סרבלא דצריפא *saraballum aluminatum*, סרבל *sarbel* σαράβαλλον *saraballum* exponimus cum Aquilâ, Theodotione & Hieronymo. Dan. 3:21. Propriè femoralia significat, ut Arabicè סראויל *saravvilo*, & Græcè σαράβαρα. Tamen in usu est apud Judæos pro pallio. Elias in Thisbi: *Nos vocamus* למלבוש העליון *vestem superiorem* סרבל *sarbel, quæ in linguâ Germanicâ, & Italicâ appellatur* מנטיל *mantel.* Nempe radix סרבל est amicire. צריף *seriph* esse אלומי *alumen* didici ex Baal Aruc. Ergo *saraballum ex alumine* est pallium bene lotum aquâ aluminis, quâ in lixiviis usus. Unde est quod pro ברית *smegmate*, Jer. 2:22. Thargum olim habuit צריפתא. Ita citatur in Aruch. Et סרבלא דצריפתא Rabbi Hananeel exponit טלית נקי לבן *pallium nitidum & album.* Et verò alumen non solùm dealbat, sed & cuivis colori lumen & splendorem addit. Plinius de alumine, *Plura ejus genera. In Cyro candidum & nigrum, exiguâ coloris differentiâ, cum sit usus magna: quoniam inficiendis claro colore lanis candidum liquidumque utilissimum est, contráque fuscis aut obscuris nigrum.* Potuit aluminis in Babyloniâ hic esse usus, in quâ magnum optimi aluminis esse proventum ex Serapione scimus: *Melius alumen*, inquit, *est illud quod est novum, album, fortis albedinis, facilè se dividens, habens in se velut capillos albissimos, quos ventus rapit, & est acre multum & stipticum, non habens lapides. Defertur hoc tale ex Babyloniâ. Et secundum est rotundum, &c. naturaliter non artificialiter factum, cujus color est albus, &c. Est autem & hoc ex Babylone.* Obiter nota etiam in unionibus eos in pretio maximè fuisse qui summâ candoris sui claritate alumen æmulabantur, unde *exaluminati* dicti sunt. Plinius lib. 9. cap. 35. *summa laus coloris est, exaluminatos vocari.* Tamen si cuiquam videtur insolens quod pallium aluminis vel ex alumine vocetur quod in aquâ aluminosâ est ablutum; ejus erit disquirere annon Hebræi veteres vocibus סרבלא דצריפתא aliud significaverint, nempe pallium factum ex lapide amianto, quem *alumen plumeum* officinę vocant, quia alumini scissili est simillimus, & ex solo gustu deprehenditur. Dioscorides lib. 5. ubi de alumine scissili. Εὑρίσκεται δὲ καὶ λίθος ἐμφερὴς αὐτῇ ἄγαν· ὃν διακρίτεον τῷ τῆς γεύσεως κριτηρίῳ, μὴ στύφοντα, *invenitur etiam lapis illi simillimus, qui ex gustu dignoscendus qui non astringit.* Et in capite de amianto: λίθος ἀμίαντος γεννᾶται μὲν ἐν Κύπρῳ, σχιστῇ στυπτηρίᾳ ἐοικὼς, *lapis amiantus generatur quidem in Cypro alumini scissili similis.* Plinius item lib. 36. cap. 19. *Amiantus alumini similis.* Et Isidorus Orig. lib. 16. cap. 4. *Est scissi aluminis similis.* Hic porro lapis, cùm sit ἱμαντώδης πρὸς θέαν *in speciem flexilis instar lori*, ut habet Dioscorides, ita pectitur & texitur, ut ex eo telæ & panni fiant, qui in ignem conjecti non exuruntur, sed è flammis nitidiores evadunt. Quod præter Dioscoridem referunt Strabo, Apollonius, Plutarchus, Isidorus, & qui videre nostro sęculo, Podocottarus in rebus Cypriis, & Ludovicus Vives. Neque puto aliud fuisse linum illud asbestinum quod Plinius æquasse dicit precia excellentium margaritarum. Atque id ipsum voce צריפא significari à Talmudicis, potiùs quàm verum alumen, inde est conjectura non levis, quòd verbum צרף ex quo nomen צריפא non est purgare simpliciter; sed in igne purgare, quomodo metalla solent. Res notior est quàm ut probatione egeat. Proinde צריפא inde deductum videtur id esse propriè quod in igne purgatur, qualis amiantus. De quo etiam Hebręi in Midras in Cantica cap. 4. v. 11. צא ולמוד מן אמיינטון הזה שאינו מתגהץ אלא באור *Ito & disce ex hoc amianto, qui non purgatur nisi per ignem.* Quę conjectura si vera est, ut est valde verisimilis, צריפא primò & propriè significabit amiantum; & alumen secundariò propter similitudinem. Interim nulla est ratio cur pallium *Sinhar* seu Babylonicum credatur esse pallium ex amianto. Quia lapis amiantus in Cypro reperiebatur, aut Carysti Eubœę, in Babyloniâ non item. Ut taceam texturam illam diu post tempora Josuę esse repertam & in mantilium potiùs quàm in vestium usum. Quamvis ex hujusmodi lino Brachmanum in Indiâ vestes confectas fuisse reperiam apud Hieroclem: Χρῶνται δὲ, inquit, ἐσθῆτι λινῇ τῇ ἐκ πετρῶν. Λίθων τὰ μηρύματα μαλακὰ καὶ δέρματα, ὃ δὴ συνυφαίνουσιν, ἐξ ὧν ὑψάσματα (lege ὑφάσματα) γίγνεται, μήτε πυρὶ καιόμενα, μήτε ὕδατι καθαιρόμενα, ἀλλ᾽ ἐπειδὰν ῥύπου καὶ κηλῖδος ἐμπλησθῇ, ἐμβληθέντα εἰς φλόγα, λευκὰ καὶ διαφανῆ γίγνεται. *Utuntur veste lineâ ex lapidibus. Quod quidem texunt, mollia sunt lapidum stamina & membranæ ex quibus panni fiunt, qui neque igne exuruntur, neque aquâ expurgantur, sed cùm sordes & maculas contraxerunt, in flammam injecti albescunt & lucidi fiunt.* Et Geographus Anonymus sub Constantio à doctissimo Gothofredo editus Seribus idem tribuit. *Inlibata est vestis eorum, quæ neque insordidari potest: & si hoc contingat, per ignis gladium loturam expetunt.* Gladium ignis Syrus scriptor scripsit Syrorum phrasi, quibus להב & להט tam est ignis acies quàm gladii. Hinc Gen. 3:24. להט החרב pro acie gladii Veteres reddunt τὴν φλογίνην ῥομφαίαν. Itaque gladius sivę acies ignis est flamma.

Strabo lib. 10. Apollon. Mirab. Plut. de Orac. defectu, Vives in Aug. Civ. Dei 21. cap. Plin. lib. c. 1.

V. Steph. in Βραχμᾶνες.

Quarta est sententia cujusdam R. Chaninę, cui pallium *Sinhar* est pallium ex פרפרא בבלאה *purpurâ Babylonicâ*, id est, ex Apologo Babylonię vel Susianę portu, ad Euphratis ostium, prope Pasini regionem; unde πορφύρα καὶ ἱματισμὸς ἐντόπιος *purpura & vestes ibi confectæ* in Arabiam & Indiam deferebantur, teste Arriano in Periplo maris Erythręi. Quod sequi videtur Hieronymus, qui hîc habet *pallium coccineum.* Nam utut purpureum colorem à coccineo differre Brodęus rectè observet Miscellan. lib. 1. cap. 8. tamen promiscuè sumi certum est, quia sunt vicini colores. Horatius Serm. lib. 2. Sat. 6.

—— *rubro ubi cocco*
Tincta super lectos canderet vestis eburnos.

Et tertio post versu;

Ergo ubi purpureâ porrectum in veste locavit.

Matth. 27. 28. Joh. 19. 2. Unde est quod χλαμύδα κοκκινὴν Mattheus, & ἱμάτιον πορφυροῦν Joannes pro eodem sumunt.

Tamen quia purpurę Babylonicę puto recens fuisse inventum, cùm, pręter Arrianum & Chaninam illum quem dixi, nemo alius meminerit, quòd quidem sciam, & Babylonii veteres purpuram vel ex Tyro petierint, vel etiam ex Hermione, ut colligere est ex Plutarcho in vitâ Alexandri: Gręcam versionem maximè probo quę hìc habet σολλὼ ποικίλην, aut ut alii, ψιλὴν ποικίλην. Fortè utrumque Gręci scripserant, σολὴν ψιλὴν ποικίλην *stolam nudam variam.* Ψιλὴν, supple μαλλῶν aut τριχίων *villis aut pilis nudam*, ut distinguatur ab אדרת שנער quæ illis μηλωτὴ & δέῤῥις τριχίνη. v. 3. Reg. 19, 13. & Zach. 13, 4. Et ποικίλην variam, id est, variegatam & diversis picturę coloribus intextam & interstinctam: cujus texturę inventio Babyloniis debetur. Plinius l. 8. cap. 48. Plinius: *Colores diversos picturæ intexere Babylon maximè celebravit, & nomen imposuit.* Tertullianus: De mina-rum habitu fœ cap. 1. *Age nunc si ab initio rerum & Milesii oves tonderent, & Seres arbores nerent, & Tyrii tingerent, & Phryges insuerent, & Babylonii intexerent.* Martialis lib. 8. Epig. 28.

Non ego prætulerim Babylonica picta superbè,
Texta Semiramiâ quæ variantur acu.

Et lib. 14. Epig. 136. lemmate *Cubicularia polymita.*

Hæc tibi Memphitis tellus dat munera; victa est
Pectine Niliaco jam Babylonis acus.

Et de pavone Publius Syrus in Satyrico Petronii:

Plumato amictus aureo Babylonico.

Et Lucretius lib. 4.

Tunc Babylonica magnifico splendore rigantur.

Plurimus hujus texturę usus fuit in lectorum peristromatis. Ælianus Var. lib. 8. cap. 7. ubi de solemnibus illis nuptiis quę Susis celebratę sunt ab Alexandro & amicis, κεκόσμηντο πᾶσαι (κλίναι) ἁλουργοῖς καὶ ποικίλοις ἱματίοις ὑφῆς βαρβαρικῆς μεγατίμου. *Lecti omnes purpureis stragulis erant ornati & variâ veste texturæ barbaricæ magni precii.* Textura Barbarica alibi Phrygia dicitur, hîc potius Babylonica. Plautus in Sticho; Act. 2. scena 2.

Tum Babylonica peristromata, consutaque tapetia
Advexit nimium bonæ rei.

De Asse. l. 2. Quorum immensum fuisse precium docent hæc Pliniana: *Metellus Scipio tricliniaria Babylonica sestertiûm octingentis millibus vænisse jam tunc posuit in Capitonis criminibus, quæ Neroni principi quadringenties sestertiûm nuper stetere.* Ita lego cum Budęo, ex cujus supputatione Metelli Scipionis Babylonica æstimantur viginti millibus aureorum monetę nostrę, & Babylonica Neronis decies centum millibus. Gallicè dixeris *millionem aureum.*

Sed & eandem texturam & picturam Babylonii adhibuerunt in vestium usum, muliebrium maximè, ut colligere est ex eo quod habetur in Gemara Talmudis tractatu Pesachim: *Scriptum est Deut.* 16: 14. *Et lætaberis in festo tu & filius tuus, &c. Ergo tenetur quisque exhilarare filium suum & reliquos domesticos in die festo. Quomodo exhilarabit illos? Vino. Rabbi Juda dixit: viros, eo quod conveniens est ipsis; mulieres eo quod illas decet. Quid convenit viris? vinum. Quid decet mulieres? Docuit Rabb. Joseph.* בבבל בבגדים צבעונים בארץ ישראל בבגדים פשתן מגוהצין *in Babyloniâ ut* utantur *vestibus pictis, in terrâ Israëlis vestibus lineis dealbatis.* Tamen etiam viros Babylonios describit, Ezech. cap. 23. vers. 15. סרוחי טבולים בראשיהם ad verbum *luxuriantes tinctis* (supple *mitris*, vel *tiaris*) *in capitibus suis.* Tinctis, id est, variis. Kimchius reddit הצבועים במיני צבועים *pictis variis coloribus.* Ut in Ovidio describitur Vertumnus:

—— *pictâ redimitus tempora mitrâ.*

Et in Nonni Dionysiacis lib. 18. Assyriorum Rex Staphylus Baccho donat

—— ποικίλα πέπλα τάπερ παρὰ Τίγριδος ὕδωρ
Νήματι λεπταλέῳ τεχνήσατο Πέρσις Ἀράχνη.

Et quod maximè ad rem facit, Catonem dicit Plutarchus, ἐπίβλημα τῶν ποικίλων Βαβυλώνιον ἐκ κληρονομίας κτησάμενον εὐθὺς ἀποδόσθαι. In vit. Cat. *Pallium ex variis Babylonium, quod ei ex hæreditate obtigerat, statim divendidisse.* Noluit nempe vir modestus & frugi tam superbè amiciri. Id ipsum videtur esse Hebręis אדרת שנער, & Gręcis σολὴ ποικίλη. Nec puto aliud eos voluisse qui purpuram Babylonicam exponunt: nam Babylonica purpura, purpura est variis picturæ coloribus intexta, qualis de quâ Poëta: Æn. lib. 7.

—— *Nec purpura Regem*
Picta juvat.

Hinc in libro *Jalkut* רקמה *Rekama*, id est, acupictum opus, explicatur פרפרא *purpura.* Locum sic citat Buxtorfius in voce סלמנדרא: *Quæsivit R. Eliesér ex R. Simeone undenam fuerint vestiti Israëlitæ in deserto per quadraginta illos annos. Respondit ei: Ex eo quo Angeli ministeriales vestiverant eos, sicut dicitur* ואלבישך רקמה *& induam te recamâ.* Ezech. 16: 10. *Quid est* רקמה *Recama?* פרפרא *purpura.*

Denique eodem refero quod Josephus hic habet χλαμύδα βασίλειον χρυσοῦ πᾶσαν ὑφασμένην, *chlamydem regiam ex auro totam intextam.* Cujusmodi texturę in Veterum scriptis multa mentio. Apuleius, Asin. Aur. lib. 4. *Prædas aureorum argenteorumque vasculorum, vestisque sericæ & intextæ filis aureis invehebant.* Cyprianus, De bono pu-dic. *Vestibus aurum intexere, quasi pretio est vestes corrumpere.* Virgilius. Æn. lib. 3.

Fert picturatas auri sub tegmine vestes.

Neque verum est quod in Plinio habetur: Plin. l. 8. cap. 48. *Aurum vestibus intexere in eâdem Asiâ invenit Attalus Rex.* Nam multo ante Attalum Solomonis sponsam describit Psaltes, Psal. 45: 14. ממשבצות זהב לבושה *texturis auri vestitam.*

CAPUT VII.

Cur Gen. 11: 2. מקדם ex Kedem *vel ex Oriente profecti dicantur qui ex montibus Ararat venerunt in terram Sinhar.*

Montes Ararat ad Aquilonem Babyloniæ; non ad Ortum. Chaldæi מקדם reddunt à principio. Alii Orientem versus, ut Gen. 13: 11. Alii Orientis nomine Susianam intelligunt. Cappellus reddit ex Kedemo. קדם *Kedem* seu Orientem dici quicquid trans Tigrim, ut ערב *Ereb* Occasus seu Arabia quicquid cis Tigrim. Quomodo Tigrim trajecerint.

In hoc loco explicando multum se fatigant interpretes, quia montes *Ararat*, id est, Gordyæorum, non sunt ad Orientem, sed ad Aquilonem Babyloniæ. Proinde non מקדם *ab ortu*, sed מצפון *ab Aquilone* profecti sunt qui ex *Ararat* venerunt in terram Sinhar. Frigidum videtur quod nonnulli מקדם reddunt *ab initio*, ἀπ' ἀρχῆς. Chaldæus quidem Onkelos ita interpretatur בקדמיתא *in principio.* Sed & Hierosolymitanus מן שרויה *ab initio.* Et Hebræum מקדם etiam id significat: ut cùm Propheta Habacuc Deum ita compellat cap. 1. v. 12. *Annon tu es* מקדם *à principio?* Denique ibi agitur de eo itinere quod merito dici queat *ab initio* fuisse confectum, quia post diluvium nullum aliud præcessit quod quidem sciamus. Tamen si Prophetæ verba Gen. 11: 2. sic reddas. *Evenit autem, cùm ab initio profecti essent, ut invenirent vallem Sin-*

Sinhar in quâ consederunt, patebit illud *ab initio* alieno loco poni, & מקדם multo rectius explicari *ab Oriente*, ut duo termini profectionis sibi mutuo opponantur, Oriens scilicet unde facta est profectio, & terra *Sinhar* ad quam deventum.

Sunt, qui Babylonem observant ad meridiem montium Ararat ita esse sitam, ut ad Orientem nonnihil inclinet. Hi itaque מקדם planè contrario sensu exponunt *Orientem versus*: Quomodo Gen. 13: 11. Lotus è Bethele ad Jordanem & Sodomam iturus proficisci legitur מקדם *ab Oriente*, id est, in eam terram quæ Betheli est Orientalis, vel si mavis in regionem *ab Oriente* sitam. Is enim erat Jordanis & Sodomæ situs respectu Bethel. Itaque *ab Oriente* eo loco idem est quod ad Orientem. Sic 1. Sam. 14: 5. מצפון Hieronymus vertit *ad Aquilonem*, & מנגב *ad Meridiem*.

V. Drus. comment. in Gen. c. 30. et in Jud. c. 1. pag. 170.

Alii primos homines è montibus Ararat primùm descendisse conjectant in Assyriæ & Susianæ campos, atque inde demum in occasum, id est, in Babyloniam divertisse. Itaque ex horum mente Orientis nomine non intelligentur montes Ararat in quibus arca substiterat, sed Assyria & Susiana, quò usque fuisse progressos, antequam cogitarent de profectione in terram Sinhar, Propheta nobis divinandum reliquerit.

Jacobus Capellus ὁ μακαρίτης, affinis meus, quem honoris causâ nomino, hunc nodum ita conatur exsolvere in notis ad Genesim nondum editis: *Noæ posteritas ab Armeniæ montibus progressa fuerat in eam regionem, quæ postea dicta est* קדם *Kedem à Kedmâ novissimo Ismaëlis filio, Gen. 25: 15. Secundus Ismaëlis filius est Kedar. Hos duos fratres vicinas habuisse sedes colligimus ex Jerem. 49: 28. Ascendite Kedar ut vastentur filii Kedem. Postea verò cùm, inquit Moses Gen. 11: 2. egrederentur ex Kedemo, invenerunt vallem in terrâ Sennaaris. Sic locum hunc interpretandum censemus.* Hæc ille vir eximius & de me optimè meritus.

His aliorum conjecturis si liceat meam addere, dicam hîc loqui sacrum scriptorem more recepto apud Assyrios, qui Orientales vocabant imperii sui partes quæ trans Tigrim erant sitæ, ut Occidentales quæ cis Tigrim; Orientis & Occidentis terminis ab eo flumine sumptis qui inter ortum & occasum medius fluens Assyriorum ditionem dividebat in duas partes ferè æquales. Proinde ex hâc divisione rectè dicuntur montes Ararat ad Orientem pertinere, quia pars erant ditionis transtigritanæ. Atque eo fortasse pertinet quod Arabiæ nomine Veteres Mesopotamiam vocabant, & quicquid erat cis Tigrim. Nam ערב Hebræis tam occasum quàm Arabiam significat. Itaque ex hâc sententiâ duæ fuerunt partes imperii Assyriorum: una trans Tigrim קדם *Kedem* dicta, id est, Oriens: Altera cis Tigrim ערב *Ereb* nomine, id est, vel *Arabia* vel *Occasus*. Plinius lib. 6. cap. 9. ubi de majore Armeniâ. *Initium Mesopotamiæ facit inter duos amnes sitæ. Terræ quod interest ibi tenent Arabes Orei.* Idem cap. 26. in Mesopotamiâ plures Arabum gentes recenset, Aroeos, Mardanos, Salmanos, Maseos, &c. Et cap. 27. Tigrim asserit *Arabes, Aroeos, Adiabenosque disterminare.*

Nihil attinet quærere quomodo Tigrim illi trajecerint, quibus nec peritia nec materia deerat ad fabricandas naves. Ne dicam circa Gordyæam, quæ non procul est à fontibus, etiam sine cymbis & scaphis Tigrim potuisse trajici. Cùm circa Ninum & Arbelam, ubi multis amnibus alveo suo receptis longè rapidior est, Alexander cum toto exercitu reperto vado transierit. Vide Diodorum lib. 17. & Curtium lib. 4. & Arrianum lib. 3. Narrat quidem Ammianus lib. 25. Gallos quingentos ex Joviniani exercitu centesimo lapide infra Corduenam Tigrim natatu trajecisse; cùm aliter non liceret. Sed factum id circa canis exortum, quo tempore Tigris maximè tumet.

CAPUT VIII.

Babel seu Babylon ubi fuerit.

Babylon aliis Susa, aliis Ninive, aliis Bagdad ineptè. Bagdad potius Seleucia, quæ primò Babylonia διακριτικῶς, dein etiam Babylon dicta. Bagdad hodie trans Tigrim, olim cis Tigrim, ferè quo loco Seleucia. אלפרך pro אלכרך *Alcorch* in Benjamine Judæo: *Corche, Colche*, aut *Coche* prope Ctesiphontem. Quinque Euphratis alvei in Nubi. Geographo. 1. In Tigrim influit è regione Bagdad, quem Veteres per Seleuciam fluere dicunt. 2. Tsartsar. 3. *Almelic*, Ptolemæo *regius amnis*, Polybio *regia fossa*, Chaldæo & Ammiano *Naarmalcha*, Isidoro *Narmalcha*, Abydeno *Armacale*, Plinio *Armalchar*, Ezechieli *Chobar*, cum Tigri confluit circa Apamiam. 4. propriè Euphrates, in libro Baruch *Sud* pro *Sur*, apud quem Babylon & Sura seu Mahazia. 5. *Kupha*, Abydeno *Acracanus*, Plinio *Narragam*, Ptolemæo *Baarsares* aut *Maarsares*, Ammiano *Marsias*, quæ singula explicantur. Hæc flumina Babylonis ubi salices Ps. 137: 1. Babylonia *vallis salicum* Es. 15: 7. Hilarius notatus.

Qui ex Oriente venerant in terram *Sinhar* consilium iniverunt de ædificanda urbe & turri quæ in cœlum usque pertingeret. Urbs à Mose vocatur Babel, Gen. 11: 9. id est, Babylon, ut omnes consentiunt. Babylonem Bodinus & Sabellicus gravi errore eandem cum Susis faciunt Susianæ metropoli ad fluvium Eulæum: Non minùs hallucinatur author anonymus apud Suidam, qui novâ metamorphosi Ninivem transformat in Babylonem, de Semiramide sic agens: περιέθηκε δὲ καὶ τείχη πρώτη τῇ Νινευὶ, μετονομάσασα ταύτην Βαβυλῶνα. *Prima etiam Ninivem mœnibus cinxit, quam mutato nomine vocavit Babylonem.*

Aliis Babylon est *Bagdad* בעראד, in quo numero est Arabs Interpres, Gen. 10: 10. Chalcondylas, Curopalates, & plerique recentiorum, ignari se prophetas mendacii sic arguere; qui Babylonis ultimam cladem prædixerant, & perpetuas desolationes, ita ut nunquam deinceps habitaretur. Sed Bagdad cum Babylone perperam confundi situs manifestè docet. Babylon ad Euphratem erat, Bagdad ad Tigrim est sita; Et videntur hodieque rudera Babylonis procul à Bagdad circiter XL. millibus, vel ut Teixeira definit testis αὐτόπτης, quantum itineris posset viator expeditus uno die conficere.

Es. 13: et 14: et 21, 9. Jerem. 13: 26. 62.

Interim quia hæc sententia etiam apud doctos diu obtinuit Bagdad esse Babylonem; libet hîc aperire fontes erroris. Hujus sententiæ primi authores de vetere Babylone nequaquam cogitabant: sed de Seleuciâ, cujus vicinitate Babylonem exhaustam Plinius dicit in solitudinem rediisse. Nec multo aliter Strabo lib. 16. *Babylonis partem Persæ diruerunt, partem consumpsit tempus, partem Macedonum negligentia, præsertim postquam Seleucus Nicanor Seleuciam ad Tigrim condidit stadiis tantùm trecentis à Babylone dissitam.* Itaque in Babylonis opes & nomen successit Seleucia; quæ non solùm Babylonia (ut apud Plinium & alios διακριτικῶς; quia non una fuit Seleucia) sed & Babylon appellata est. Stephanus: Βαβυλὼν Περσικὴ πόλις μητρόπολις Σελευκία καλουμένη. En Babylonis ipsum nomen Seleuciæ tributum. Quo referenda hæc Sidonii carm. 9.

Plin. l. 6. c. 26.

Non coctam Babylona personabo,
Quæ largum fluvio patens alumno
Inclusum bibit hinc & inde Tigrim.

Porro vel in eodem quo Seleucia loco, vel certè in proximo *Bagdad* conditam fuisse oportet, cùm utramque ad ripam Tigridis & ferè in eâdem à veteri

teri Babylone distantiâ describant Geographi. Nam trecenta illa stadia, quibus à Babylone Seleuciam distare scribit Strabo, sunt milliaria prope XXXVIII, id est, diurnum illud iter inter Bagdadum & rudera Babylonis interjectum juxta Teixeiram.

Dices Bagdadum esse trans Tigrim in Susiana, cum Seleucia fuerit cis Tigrim in Babylonia, ut ex Ptolemæo & Plinio constat, quia Seleuciam describit in confluente Euphratis fossâ perducti, atque Tigris. Sed & Bagdadum condiderat Abujafar Almansor à parte occidentali Tigris. Ita tradunt Geographus Arabs, Clim. 4. part. 6. & Emirchondus apud Teixeiram. Verùm Abujafaris filius Almohedi, si Geographo credimus, cùm castra sua transtulisset à parte orientali, in locum quem hodieque vocant *Castra Almohedi*, evenit ut crebra ædificia erigerentur à *Corch* infra Bagdad usque ad *Hadith*. Hæc Arabs Geographus. Tamen Persarum Historicus Emirchondus rem multo aliter narrat, nempe Bagdadum quo loco ab Almansore fuerat condita perstitisse per annos CCCXLII; & anno demum Hegiræ CCCCLXXXVII, qui respondet anno Christi MXCV, ab Almustadiro Billâ, in alteram fluvii partem ideò fuisse translatam, quia Tigris inundationibus frequentiùs infestabatur. Utut res se habeat, tamen id certum Bagdadum olim occidentalem fluminis partem occupasse. Itaque Benjamin Judæus Tudelensis, qui scripsit Itinerarium diu post Almustadirum, nempe anno Christi MCLXXIII, Bagdadum adhuc appellat eam partem quæ cis Tigrim est. *Viginti octo sunt*, inquit, *Judæorum Synagogætam Bagdadi, quam Alcorchæ quæ trans Tigrim est.*

Mutavi אלפרך *Alphorc* vel *Alpherec* vocem nihili in אלכרך, id est, *Alcorcham*, monitus ab Arabibus. Sic Geographus Nubiensis in loco nuper citato dicit, urbe trans Tigrim translatâ continuata fuisse ædificia *à Corch usque ad Hadith*. Et Elmacinus scriptor Arabs historiæ Saracenicæ lib. 3. cap. 7. Bagdadi partem esse scribit, quæ nominatur אלכרך *Alchorch*. Et in Giggeio *Corch* legitur esse castrum in via Babylonis. Suburbium intelligo vel vicum Bagdado vicinum. Dicerem esse Eutropii *Corchen*, & Festi *Colchen*, & Orosii *Cochen*, si pateretur situs. Sed Cochen in altera parte fluminis, id est, cis Tigrim, describit Gregorius Nazianzenus, oppositam Ctesiphonti, illi tamen sic unitam ut utraque urbs, Ctesiphon inquam & Coche, pro una haberi possint; cum illas nihil dirimat preter flumen interjectum. Itaque aliud succurrit, duas nimirum urbes in unam coaluisse, & nomen *Coches* vel *Corches* utrique parti commune, tandem alterâ deletâ illius fuisse proprium, quæ trans Tigrim sola fuit superstes. Hec conjectura si quicquam valet, Arabum Corcha eadem erit cum Ctesiphonte. At Coche Veterum erat Seleucia, si Ammiano fides. Cui tamen vix assentior, quia Cochen probavimus è regione Ctesiphontis fuisse sitam, solo Tigri interjecto: cum Ctesiphontem ad tertium à Seleucia lapidem Parthos condidisse dicat Plinius.

Orat. 4. adversus Julianum.

Situm Babylonis quod attinet, ut res fiat clarior, necesse est aliquid dicere de diversis Euphratis alveis in agro Babylonico. Quod fuit hactenus tam intricatum, ut neminem legerim qui mihi satisfecerit. Juxta Geographum Arabem dividitur Euphrates in quinque alveos, quorum unus in Tigrim influit è regione Bagdad, reliqui quatuor infra Rahabam, (id est, Rehoboth, Genes. 36: 37.) ex Euphrate derivati merguntur in varios lacus. Primus ab Oriente est fluvius *Tsartsar* naviger, cui adjacet urbs *Tsartsar* à Bagdado distans novem millibus. Secundus est fluvius *Almelic*, id est, Regis, sex millibus à priore dissitus, ad quem est *Alcatsar*, id est, castellum filii Hobaira. Tertius ad Suram tendit. Quartus ad Cufam, quas urbes ab invicem distare scribit Benjamin itinere sesquidici.

Cl. 4. pag. 5. & 6.

Plerosque hos Euphratis alveos non multo aliter describunt Græci & Romani Scriptores, nisi quod de amne *Tsartsar* altum silent. Primus è quinque alveis, quem in Tigrim influere diximus è regione Bagdad, is est qui Seleuciam pretermeabat. Plinius; *Scinditur Euphrates à Zeugmate* LXXXIII M. *passus circa vicum Massicen: & parte lævâ in Mesopotamiam vadit per ipsam Seleuciam circa eam præfluenti infusus Tigri.* Ptolemeus; σχίζεται εἴς τε τὸν διὰ Βαβυλῶνος ῥέοντα, καὶ τὸν διὰ Σελευκείας, ὧν ὁ μεταξὺ καλεῖται Βασίλειος ποταμός. *Scinditur in eum alveum qui per Babylonem fluit, & eum qui per Seleuciam, quorum medius vocatur Regius fluvius.* Medius ille fluvius, quem Βασίλειον ποταμὸν *Regium amnem* Ptolemeus, & Polyb. lib. 5. τὴν Βασιλικὴν διώρυχα *Regiam fossam* vocari scribunt, est Arabum *Almelic*, & Chaldæorum נהרמלכא *Naarmalcha*. Ammianus lib. 24. *Ventum est hinc ad fossile flumen Naarmalcha nomine, quod amnis regum interpretatur.* Eusebius ex Abydeno perperam scribit Ἀρμακάλην pro Ναάρμάλκην, & *Plinius Armalchar*. Abydeni verba sunt de Rege Nabuchodonosoro; τοῦτε Ἀρμακάλην ποταμὸν ἐξήγαγεν, ἐόντα κέρας Εὐφρήτεω. *Armacalem etiam fluvium, qui Euphratis est cornu, deduxit.* Inde flumen Regium, quia regiâ curâ effossum. Isidorus Characenus in Stathmis Parthicis *Narmalchan* habet. Διαβάντων, inquit, τὸν Εὐφράτην καὶ Ναρμάλχαν ἐπὶ Σελεύκειαν τὴν πρὸς τῷ Τίγριδι. Eundem כבר Χοβὰρ *Chobar* dici putant in Ezechiele passim, à Chobaris nomine huic operi præfecti. Plinius; *Sunt qui tradunt Euphratem Chobaris præfecti operâ deductum, ubi eum diximus findi, ne præcipiti cursu Babyloniam infestaret, ab Assyriis verò universis appellatum Armalchar* (lege Naarmalcha) *quod significat regium flumen.* Mirum ab Ammiano scribi, qui locorum erat peritus, fluvium Naarmalcham Ctesiphonta pretermeare, cùm Ctesiphon fuerit trans Tigrim, & Naarmalcha seu Regius fluvius in Tigrim influat multò infra Ctesiphontem, nempe ad Apamiam. Ptolemæus, Ἀπάμεια ὑφ' ἣ ἡ τοῦ Βασιλείου ποταμοῦ πρὸς τὸν Τίγριν συμβολή, *Apamia sub qua est Regii fluvii commixtio cum Tigri.* Apamia videtur esse Arabum *Alcatsar*, quam à Bagdad, id est, à Ctesiphonte, distare dicunt tribus modicis stationibus, id est, XLV M: quod convenit ad amussim cum Ptolemei descriptione.

Plin. lib. 5. cap. 26.
Ptol. lib. 5 cap. 18.
Euseb. lib. 9. Præp.
Ezech. 1. 3. & 3. 15. 23. & 10, 15. 20. 22. et 43. 3.
Plin. l 6. cap. 26.
Ptol. lib. 5. cap. 18.
Nub. cl. 4. part. 6.

Jam sequitur alveus ad quem ex omnium consensu sita fuit Babylon. Euphratem plerique vocant servato prisco nomine, quia creditur esse nativus Euphratis alveus, non ut alii, fossilis & arte factus. Tantum in libro Baruch appellatur fluvius *Sud*; quo loco se librum suum legisse dicit *in auribus* πάντων τῶν κατοικούντων ἐν Βαβυλῶνι ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σοὺδ, *Omnium eorum qui Babylone habitant ad fluvium Sud.* At me authore legendum est Σοὺρ *Sur*. Nam ex Hebreorum monumentis id sumptum est, in quibus erat אל נהר סור *ad fluvium Sur*. Sed fefellit interpretem similitudo literarum ר & ד, id est, *Res* & *Daleth*. Is igitur legit סוד *Sud* pro סור *Sur*. *Sur* idem quod *Sura* vel *Sora*, urbs Babylonia notissima, ad hunc ipsum Euphratis alveum. Nubiensis Geographus; *Reliqua verò pars Euphratis fluens è Rahaba à tergo deserti in varia dividitur brachia, quorum unum pergit ad Tsartsar, aliud ad Alcatsar, aliud etiam ad Sura, quartum denique ad Cufam.* Et rursus: *E castello Ebn-hobaira ibis ad urbem Sura appositam ad latus Euphratis.* Chronicon Salseleth, f. 33.
נהרדעא וסורא תרויהון על נהר פרת ונהרדעא

Baruch. c. 1, 4.
Cl. 4. parte 5.
Ib. part. 6.

V. Buxtorf. commen. Masor. cap. 6.

לעיל מסורא טפי מן כ׳ פרסין *Naardea* (Naarda Ptolemęo & Neerda Josepho) *& Sura sunt ambæ supra fluvium Euphratem: Naardea autem supra Suram est plusquam viginti parasangis*, id est, LXXX. M. pass. *Sura* alio nomine מחוזא *Mahasia* dicta est, ut legitur in Benjamino; unde Proverbium apud Hebræos, אקלקי דמתא מחוזא ולא אפרני דפומבדיתא *Fimum urbis Mahasiæ non palatia Pombeditha:* quo volunt illius sterquilinia hujus palatiis esse pręferenda. Quia habuerunt in utrâque Academiam, sed Suræ multo celebriorem.

Superest Euphratis alveus maximè occidentalis ad Kupham tendens, à qua Suram distasse scribit Benjamin itinere יום וחצי *diei cum dimidio.* Sed puto vocibus transpositis legendum esse חצי יום *mediæ diei.* In hujus alvei nomine historici veteres haudquaquam sibi constant. Abydenus appellat Ἀκρακάνον, Plinius *Narragam*, Ptolemęus *Baarsarem* vel *Maarsarem*, Ammianus *Marsian.* In Abydeno pro τὸν Ἀκρακάνον legendum esse suspicor τὸν Νακρακανον, id est, נגר אגם *Nagragam*, fluvium stagni; atque id ipsum esse in Plinio *Narragam* pro נהר אגם *Naar-agam.* Quo nomine videtur dictus, quia vel alluebat, vel permeabat stagnum quadratum ingens ad occasum Babylonis, cujus unumquodque latus erat decem parasangarum, vel, quod idem est, stadiorum CCCXX. Unum in Abydeno legitur, alterum in Herodoto. Diodorus ex hoc numero demit solùm viginti stadia. De Maarsara & Marsia nihil succurrit, nisi statuas potiùs esse nomina pręcedentis alvei, qui ab urbe Maasia vel Sura *Maasia* dictus sit, & נהר סורא *Naar-sura*, fluvius Suræ, unde corruptores fecerint Marsian & Maarsarem.

Apud Euseb. lib. 9. Præp. Herod. lib. 1. Diod. lib. 1.

Hęc sunt נהרות בבל *flumina Babylonis*, vel *Babyloniæ* potiùs, de quibus, Psal. 137: 1. Quorum ripę tam multis salicibus erant consitæ, ut Babylonia ideò vocetur נחל הערבים *vallis salicum*, Esa. 15: 7. Et Moabitarum opes dicantur in vallem salicum deportandæ, id est, in Babyloniam. R. Selomo in hunc locum: *Hostes captivos adducent eos ad terram Babyloniæ, quæ est vallis salicum, unde dicitur, Psal. 137. Ad salices quæ sunt in medio ejus suspendimus citharas nostras.* Hęc cùm clara & aperta sint, mirum est Hilarium in hujus Psalmi explicatione ad allegorias confugere, tanquam ad sacram anchoram, ac si aliter verba Psaltis non possent intelligi. *Eos*, inquit, *qui secundum literam intelligenda omnia existimant, interrogare vellem quæ flumina Babyloniam prætermeant, ut illic captus populus consederit, &c.* At in media urbe non dixit Psaltes, sed in media *Babel*, id est, Babyloniâ, ut jam ante monuimus. Quanquam eò descendere nihil necesse est, cùm Babylonem ipsam in duas partes æquales diviserit Euphrates, cujus ripæ potuerunt vel in urbe mediâ salicibus esse consitæ.

CAPUT IX.

Turris Babel ubi fuerit.

Ex Es. 10: 9. juxta Græcam Editionem, Basilio, Gregorio Naz. & aliis, colligi turrim Babel Chalane esse ædificatam. Quod Hieronymus merito notat. Fontes erroris. Hebræi ejusdem turris locum Borsippæ metantur, frigidis allusionibus freti. Borsippa cur illis odiosa. In Ptolemæo malè *Barsita*, & in Justino *Byrsia.* Situs ex Benjamine. *Urbem & turrim* an sit figura ἓν διὰ δυοῖν? Turrim Babylone fuisse probatur ex Mose, Abydeno, Eupolemo, Sibyllinis, & Arabe Paraphraste, cui turris hic est אלקצר *Alcasar* seu Babylonis Acropolis. Eam non fuisse statim subversam, sed diu stetisse post linguarum confusionem.

Una è quatuor urbibus, quas in terrâ *Sinhar* condidit Nimrod, Chalne dicitur vel Chalane, Gen. 10: 10. id est, Ctesiphon, quæ ad Tigrim erat, ut suo loco docebimus. Non satis scio quibus machinis turrim Babylonicam eò transtulerint ex Babylone Gręci Interpretes, apud quos ita loquitur Rex Assyrius, Esa. 10: 9. οὐκ ἔλαβον τὴν χώραν τὴν ἐπάνω Βαβυλῶνος καὶ Χαλάνης, οὗ ὁ πύργος ᾠκοδομήθη? *Nonne cepi regionem quæ est supra Babylonem & Chalanem, ubi turris ædificata est?* In quem locum Basilius: πύργον μὲν οὖν ἐκεῖνον λέγει τὸν ἀρχαῖον, ὃν ἐν τῷ πεδίῳ τῷ Σενααρ ᾠκοδόμησαν. *Veterem illam turrim dicit quam in campo Senaar ædificarunt.* Et Cyrillus, Χαλάνη, οὗ ὁ πύργος ᾠκοδομήθη παρὰ τῶν ἀρχαιοτέρων, κεῖται μὲν ἐν ἐσχάτοις τρόπον τινὰ τῆς ἑώας μέρεσιν, ἐπέκεινα δὲ τῆς Βαβυλωνίων χωρᾶς τε καὶ γῆς. *Chalane ubi turris à priscis hominibus ædificata est, in extremis quodammodo Orientis partibus, ultra regionem & terram Babyloniorum sita est.* Hinc Gregorius Nazianzenus oratione 26. ὁ ἐν Χαλάνῃ πύργος, ὃς καλῶς τὰς γλώσσας ἐμέρισε, *turris quæ in Chalane, quæ linguas pulchrè divisit.* Et Constantinus Manasses in historicâ synopsi: οἰκοδομεῖν μὲν ἤρξαντο τὸν πυργον τῆς Χαλάνης, *Chalanes quidem turrim ædificare cœperunt.* Sed Hieronymus rectè monet LXX. Interpretes hęc addidisse de suo: *Pro Charchamis*, inquit, LXX. *addentes de suo*, regionem trans Babylonem, *interpretati sunt: &* Chalanem, *ubi ædificata est turris.*

Mihi originem exquirenti tam depravatæ interpretationis, aliud nihil succurrit, quàm in illis verbis, *Annon Chalno sicut Charchemis?* Gręcos ex ככרכמיש, *sicut Charchemis*, fecisse, בה כרכם יש, *in eâ munitio fuit*, quod interpretati sunt de turri Babylonica. כרכם Gręcum χαράχωμα est. Hujus plurale כרכומין pro Hebręo מצור legitur, Deut. 20: 20. in Jonathanis Paraphrasi. Alibi meliùs scribitur כרקום.

Pari acumine Hebręi huic ipsi turri metantur locum non Babylone, sed Borsippæ, freti scilicet allusione Chaldaici nominis בורסיף *Borsiph* ad Hebręum בור שאפי *Bor-saphe*, quasi dixeris *cisternam evacuatam.* Quia aër illius loci homines inducit in oblivionem omnium eorum quæ didicerunt. Unde factum ut linguæ suæ quisque esset immemor. Alii pro *Borsiph* volunt dici בלשיף *Bolsiph*, quia ibi Deus בלל שפת *Balal-sephath*, id est, *confudit linguam* totius terræ. Hęc in Lexico Talmudico doctissimus Buxtorfius, partim ex tractatu *Sanhedrin*, partim ex *Beresith Rabba.* *Borsiph* Beroso Βερσιππος, Straboni & Stephano τὰ Βόρσιππα, Babyloniæ urbs fuit non incelebris, in quâ Rex Nabonidus à Cyro captus, teste Beroso apud Josephum. Linificio clara fuit & vespertilionibus solito majoribus, qui ad esum condiebantur. Ibidem templa Dianæ & Apollinis, & Chaldęorum secta quędam multi nominis, in cujus odium Hebręos puto hęc de turri comminisci. Atque eodem pertinere Talmudicorum effatum: סימן רע לתורה בבל ובורסיף *Babel & Borsiph malum signum legi.* In Ptolemęo mendosè legitur Βάρσιτα pro Βόρσιππα. Justini lib. 12. Byrsia: *Omissâ*, inquit, *Babyloniâ in Byrsiam urbem trans Euphratem, desertam olim* (Alexander) *concessit.* Benjamin in Itinerario à Babylonis ruderibus לחילה *Chilam* quinque millia, & à Chila ad turrim quatuor millia passuum dinumerat.

Cont. Apion. lib. 1. Strab. lib. 16.

Sunt qui *urbem & turrim* per figuram ἓν διὰ δυοῖν nihil aliud esse volunt quàm urbem turritam, qualis fuit Babylon. Ctesias apud Diodorum: περιεβάλετο τεῖχος τῇ πόλει σταδίων τριακοσίων ἑξήκοντα διειλημμένον πυργοῖς πυκνοῖς καὶ μεγάλοις, *cinxit urbem muro stadiorum* CCCLX. *distincto turribus frequentibus & magnis.* Sed attentiùs legenti apparet turrim aliquam singularem designari: *Ædificemus nobis*, inquiunt vers. 4. *urbem & turrim cujus caput sit in cœlis.* Et vers. 5. Deus descendisse legitur, ut videret את העיר ואת המגדל *urbem & turrim.*

Sed in urbe fuisse turrim, adeóque fuisse partem urbis, ex eo planum est, quòd post dispersionem Moses

Moses hoc solùm dicit, illos ab urbe ędificanda cessavisse, mentione turris omissâ, ut pateat urbis nomine etiam turrim contineri. Proinde Abydenus apertè asserit primos illos homines τύρσιν ἠλίβατον ἀείρειν, ἵνα νῦν Βαβυλών ἐστι, *Turrim excelsam erexisse, ubi nunc est Babylon.* Atque id ipsum est in Eupolemo. Sed & Sibylla quędam apud Josephum & Eusebium turrim & urbem promiscuè sumens, ait urbi Babyloni ideò nomen esse, quia turris architectis Dii attribuerunt propriam unicuique linguam. Loca deinceps proferentur.

Itaque turrim designabant quæ in ipsa urbe esset instar Acropolis. *Alcaçar* Hispani dixerint, id est, אלקצר, qua ipsa voce hîc utitur Arabs interpres. Hebręi turris nomen passim ita usurpant. Sic Judic. 8. & 9. *Turris Penuel, turris Sichem, turris Thebes* sunt propugnacula totidem ad vim hostium propulsandam in mediis urbibus strui solita: quod expressè dicitur de turri Thebes, Jud. 9:51. מגדלות appellantur hæ turres ab amplitudine, qua multùm superant privatas domos.

A plerisque creditum turrim illam Deum subvertisse, quo momento confudit linguas. Sibylla: οἱ δὲ θεοὶ ἀνέμους ἐκπέμψαντες ἀνέτρεψαν τὸν πύργον, *Dii autem ventis immissis turrim everterunt.* Et de eâdem Eupolemus; πεσόντος δὲ τούτου ὑπὸ τῆς τοῦ θεοῦ ἐνεργείας, *quæ cùm vi diviną corruisset.* Abydenus etiam scribit τοὺς ἀνέμους θεοῖσι βωθέοντας ἀνατρέψαι τὸ μηχάνημα, *ventos Diis subvenientes opus subvertisse.* Et Benjamin, ובתוכו נפלה אש מן השמים ובקעה אותם עד התהום, *Et in medio ejus* (turris) *cecidit ignis è cœlis, qui diruit ipsos* (lateres) *usque ad fundamentum.* Sed cum Scriptura nil tale affirmet, credo hoc merum esse commentum, & eam turrim post dispersionem diu stetisse, adeóque illam esse turrim quę Belo deinceps consecrata est, quam multis describit Herodotus lib. 1.

CAPUT X.

Quando & à quibus fuerit extructa turris.

Turris condita nascente Phaleg. A. 101. post diluvium. Sæculum aureum intercessit. Itaque è conditorum numero excipiendi Phaleg, & Jectanidæ omnes; sed & viri pii Noa, Sem, &c. cum conditores vocentur *filii hominum*, ut opponantur filiis Dei, id est, piis, Gen. 6: 2. Qui proinde à pœnâ fuere immunes. Nimrod tum puer, aut nondum natus.

Tempus, quo turris condita & homines dispersi fuere, satis apertè designat Moses, cùm dicit, *Hebero natos esse duos filios, quorum uni nomen Phaleg, eo quod in diebus ejus divisa est terra*, Gen. 10:25. Quod idem est ac si diceret terram fuisse divisam, quo tempore Phaleg natus est. Nascenti enim à patre nomen inditum. Phaleg autem natus est post diluvium anno centesimo primo, ut constat ex Gen. 11: 10. usque ad vers. 16. Itaque eo ipso anno disturbatum est opus fabricatorum Babel, & hominibus dispersis terra divisa. Sęculum quod intercessit ideò Aureum Poëtæ vocant, ut jam ante notavimus, quia terrâ nondum divisâ omnia in commune possidebantur. Et Noa, quem Saturnum indigitant, hominibus non imperabat ut Rex subditis, sed tanquam parens filiis, eos non tam metu quàm amore coërcens & paterni nominis reverentiâ.

Hinc collige verba Mosis, Gen. 11:2, 3, 4. *Et evenit cùm ab Oriente proficiscerentur*, non referri ad eos omnes de quibus actum cap. 10. Neque enim è turris illius conditoribus potuit esse Phaleg, qui tùm recens erat natus, neque Jectan Phalegi frater natu minor. Multo minùs Jectanis filii tredecim post aliquot annos geniti. Sed neque Noam, aut Semum, aut Arphaxadum, aut Salam, aut Heberum, ad quos pertinebat fœdus, conspirasse verisimile est in tam insanæ substructionis fabricam. Quin videntur excipi, cùm vers. 5. descendisse dicitur Deus, *ut videret civitatem & turrim quam ædificabant* בני האדם *filii hominum.* Nam, Gen. 6:2. filiabus hominum opponuntur filii Dei ut fideles infidelibus. Sic igitur insinuat Moses solos filios hominum, id est, solos infideles, isti operi se mancipasse. Unde factum ut ii omnes qui fœderis erant participes, id est, Abrahami proavi usque ad Noam, à pœnâ fuerint immunes quæ in cęteros est inflicta. Aliorum enim linguis confusis, hi propriam retinuerunt, id est, antiquissimam illam, quæ ab Hebero Hebræa dicta est, quia sarta & tecta mansit apud Heberi posteros. Aliis item dispersis & disjectis in varias terrarum oras, hi à pristinis sedibus haudquaquam recesserunt. Saltem Ur Chaldęorum, ubi Abrahę Majores habitarunt, Gen. 11:28. non procul erat à Corduenâ, in quâ substiterat arca Noæ. Res patet ex Ammiani lib. 5. Ibi enim Romani transmisso Tigri ad locum à Corduenâ centesimo lapide disparatum, viâ sex dierum emensâ *ad Ur, nomine Persicum venere castellum*, unde profectis primò Thisalphata, deinde Nisibin iter fuit. Itaque Ur circa Nisibin, Tigri propior & Corduenæ duabus minimum stationibus.

Nimrod etiam non videtur ex illorum fuisse numero qui turrim exstruxerunt, sive tum puer fuerit, aut nondum natus. Alioqui cladem communem non evasisset, atque illi cum cęteris fuisset aliò migrandum; nec diceretur, Gen. 10:10. principium regni ejus fuisse Babylon, quâ nondum extructâ conditores vi θεηλάτῳ dissipati sunt. Puto igitur post illam cladem terram Sinhar aliquot annis jacuisse desolatam, recenti memoria tantę dissipationis omnes homines absterrente ab illa invadenda. Donec Nimrod homo pervicax eò se conferre ausus est, cum Chusęorum magna manu, ut opus dudum interruptum continuaret & perduceret ad umbilicum: atque eum ipsum locum, in quo disjectum fuerat humanum genus & undiquaque dispersum, voluit esse regni sui sacrarium & Metropolim. Quo fortè illum invitabat incredibilis regionis ubertas atque amœnitas, de quâ prolixè egimus in descriptione Paradisi Terrestris.

CAPUT XI.

Turrim & mœnia Babylonis ex latere & bitumine constitisse.

Ita habetur, Gen. 11: 3. & lateritia fuisse multi scribunt. In his Benjamin, in quo explicatur vox לאגור *lagur.* At חמר *chemar* pro bitumine *lutum* aut *calcem* multi reddunt. In quibus Diod. Tars. ac si bitumen ad ædificia sit inutile. Tamen *chemar* esse bitumen probatur ex Gen. 14: 10. & Exod. 2: 3. Bitumen & pix quàm similia. Hinc bituminare & picare verba promiscua. Multos Hebræorum agnoscere *chemar* esse bitumen. Josephus Ben-Gorion emendatur. Definitio τοῦ *chemar* in Aben-Ezra. Bitumen esse limum, & rubri coloris vel purpurei. *Brasalendi* in Serapione corruptè pro *Kaphar aljehudi.* Rubrica Scythica. Lacus Asphalt. cur vocetur rubrum mare. Chemar è rubedine dici. Bituminis lenta natura. Lignum arcæ eo illitum quandiu duraverit. Ejus usus in amuletis. Diodorum refellit Theodoretus ex αὐτοψίᾳ. Strabo, Dion, Suidas, Pollux de bituminis usu in ædificiis. Ejus ἀσφάλεια, unde Græcum nomen ἀσφάλτου. Mediæ & Susorum mœnia bitumine interlita. Babylonis itidem. Obiter quid sit *besalum.* Sulphur in Hygino & Cassiodoro pro bitumine sumi. Bituminis natura sulphurea. Beli templum ejusdem structuræ. Sub Nabonnide & Nabuchodonosoro nova Babylonis mœnia ex latere & bitumine. Berosus emendatus. Mœnia Mantineæ ex crudo latere.

Mœnia Babylonis partim ex latere cocto, partim ex bitumine facta. Ita tradit Sacer Scri-

ptor,

ptor, Gen. 11:3. *Et dixerunt alter alteri: Agite faciamus lateres & perfectè excoquamus, & fuerunt illis lateres pro lapidibus*, והחמר *& chemar fuit eis* לחומר *pro chomer*, id eſt, *bitumen pro cæmento*, ut habet Vulgata; rectè omninò. Nec multo aliter Septuaginta: Καὶ ἄσφαλτος ἦν αὐτοῖς ὁ πηλὸς *& bitumen erat illis lutum*, id eſt, pro luto vel cæmento.

De lateribus non dubitatur, quia vox Hebræa לבנה pro latere notiſſima eſt. Et Babylonis muros lateritios fuiſſe tradunt omnes ſummo conſenſu. Herodotus lib. 1. Ἑλκύσαντες δὲ πλίνθους ἱκανὰς, ὤπτησαν αὐτὰς ἐν καμίνοισι. *Cùm lateres ſatis multos effodiſſent, eos in fornacibus excoquebant, &c* Juſtinus ex Trogo lib. 1. *Hæc Babylonem condidit, murumque urbis cocto latere circumdedit.* Sed & præter Hiſtoricos, qui id ex profeſſo tractant, etiam apud Poëtas res eſt tralatitia. Ariſtophanes in Avibus.

> Περιτειχίζειν μεγάλαις πλίνθοις ὀπταῖς, ὥσπερ Βαβυλῶνα,
> *Circummœnire magnis lateribus coctis, ut Babylonem.*

Propertius lib. 3. Eleg. 9.

> *Perſarum ſtatuit Babylona Semiramis urbem,*
> *Ut ſolidum cocto tolleret aggere opus.*

Ovidius lib. 4. Metam. fab. 4.

> *——ubi dicitur altam*
> *Coctilibus muris cinxiſſe Semiramis urbem.*

Martialis lib. 9. Epigr. 77.

> *Nec latere cocto quo Semiramis longam*
> *Babylona cinxit.*

Lucanus lib. 6.

> *—— fragili circumdata teſta*
> *Mœnia mirentur refugi Babylonia Parthi.*

Benjamin de turre Babel, Itinerarii pag. 77. בנוי בלבנים הנקראים לאגור *Lateribus quos lagour vocant conſtructa eſt.* Ita doctiſſimus interpres. Sed ſcribendum *agour* non *lagour*. Nam אגור *agour* pro lateribus vox eſt Arabibus frequens, quaque adeò Arabs interpres hoc ipſo loco utitur. Itaque in לאגור τὸ *Lamed* ſervile eſt. Nempe קרא verbum cum *Lamed* paſſim conſtrui nemo neſcit.

At multos video dubitare, an verè חמר *chemar* ſit bitumen. E Chaldæis Jonathan & Arabs Erpenianus טין, id eſt, lutum, interpretantur. Ita etiam R. Selomo, & è recentioribus Pagninus, Vatablus, Oleaſter, & alii Hebræos ſequuti. E quo grege Kimchius חמר *chemar* lutum eſſe dicit ex arenâ & calce conſtans: Aquinas etiam exponit טיט וסיד *lutum & calcem.* Et Græcus vetus Scholiaſtes in hunc locum: ὁ Σύρος καὶ ὁ Ἑβραῖος ἄσβεστον φασίν. *Syrus & Hebræus asbeſton dicunt.* id eſt calcem vivam. Quin & Diodorus Tarſenſis, magnum olim Eccleſiæ lumen, Græcis Interpretibus eo nomine dicam impingit, quòd חמר bitumen pro calce reddiderint, hoc argumento fretus, quòd ἄσφαλτος εἰς οἰκοδομὴν ἄχρηστος, ἄσβεστος δὲ ἐπιτηδειοτάτη. *Bitumen ad ædificandum eſt inutile, calx autem aptiſſima.*

Tamen hæc nihil me abſterrent quominus חמר *chemar* bitumen eſſe aſſeram, non calcem, nec lutum ex calce. Nam præter locum in quo verſamur; vox eadem rurſus occurrit, Gen. 14: 10. ubi vallis Sodomitica dicitur fuiſſe plena בארות חמר *puteis chemar*, id eſt, *puteis bituminis.* Aliter explicare non poſſunt, qui ex Trogo, Diodoro, Joſepho, Tacito, Plinio, Solino, Galeno, Hieronymo, & aliis didicerunt ibi eſſe lacum Aſphaltitem, ſic dictum à bituminis glebis, quas magnâ copiâ evomit.

V. Juſt. l. 36. Diod. l. 19. Joſeph. Antiq. l. 1. cap. 10. Et belli Jud. lib. 5. c. 5. Tac. hiſt. lib. 5. Plin. lib. 5. cap. 16. Et l. 35. cap. 15. Solin. c. 36. Galen. ſimpl. l. 4. c. 20. Hieron. in locis.

Sed & idem colligitur, ex Exod. 2:3. ubi Hebræa ſic habent de arcâ papyraceâ in quâ Moſes à matre fuit expoſitus; ותחמרה בחמר ובזפת, quæ neceſſariò vertenda, *& bituminavit illam bitumine & pice.* Nam ſi nomen חמר *chemar* calcem explices, verbum חמר *chamar* inde deductum erit idem quòd Græcè κονιᾶν vel τιτανοῦν *calce oblinere.* Et Hebræa Græcè reddita ſic ſonabunt ad verbum, καὶ κεκονίακε αὐτὴν κονίᾳ καὶ πίσσῃ. Quod quàm ſit abſurdum nemo non videt, quia ſic junguntur planè ἀσύγκλωστα. Et πισσῇ κονιᾶν non magis dicitur quàm κονίᾳ πισσοῦν, *picare calce.* At pice bituminare, vel bitumine picare licet dicatur καταχρηστικῶς, tamen in ea locutione nihil inſolens, quia bitumen eſt pici ſimile. Ita definit Suidas in Ἀσφαλτῖτις: Ἄσφαλτος δὲ ξηρίον ἐστὶ πίττῃ ὅμοιον, *bitumen autem medicamentum eſt pici ſimile.* Unde paulò poſt: καὶ ἀσφάλτωσις ἡ πίσσωσις *& bituminatio eſt picatio.* Avicenna etiam lib. 2. bituminis virtutem ſcribit eſſe קריב מן קוה אלזפת *vicinam virtuti picis.* Itaque, Gen. 6: 14. pro Hebræis כפרת אותה בכפר *bitumine bituminabis eam*, Arabs habet תזפתהא באלזפת *pice picabis eam.* Atque eo ipſo in loco ἀσφαλτώσεις *bituminabis.* Heſychius exponit χρίσεις, πισσώσεις, *unges, picabis.*

Itaque etiam è Judæis multi coguntur dare manus: in quo numero ſunt qui apud Kimchium חמר *chemar* ſtatuunt eſſe מין זפת *ſpeciem picis.* Et Joſephus Ben-Gorion, qui lacum Aſphaltitem appellat אגם החמר *paludem chemar*, id eſt, bituminis. Ita legendum, non החומר *chomer*, cœmenti, ut habent noſtræ editiones. Sed & Aben-Ezra in Exodum, חמר *chemar* cùm deſcribit his verbis הוא טיט ארום מדבק ימצא בארץ ישראל, *Lutum eſt rubrum & glutinoſum, quod reperitur in terrâ Iſraëlis*, nequaquam calcem, ſed bitumen intelligit.

Vide edit. Venet. cap. 50. Et Baſil. lib. 5. cap. 14.

Lutum ſeu limum vocat, quia ex aquis eruitur; neque aliter Plinius: *Et bituminis vicina eſt natura, alibi limus, alibi terra. Limus è Judææ lacu, ut diximus, emergens; terra in Syriâ circa Sidonem.* Atque id ipſum videntur ſignificaſſe Chaldæus & Arabs nomine טין, id eſt, *luti* vel *limi.* Calcem certè non intelligi ex eo palam eſt, quòd lutum illud calci opponitur. Ita enim Chaldæus: *Lutum erat illis* לשיע, id eſt, *pro calce.*

Plin. l. 35. cap. 15.

Et lutum illud Aben-Ezra meritò rubrum eſſe aſſerit. Nam utut Aſphaltitem lacum Joſephus vomere ſcribat bituminis βώλους μέλανας *nigras glebas:* Et Tacitus *atrum eſſe naturâ ſuâ liquorem:* tamen plerique tradunt præſtantiſſimum in Judæa bitumen rubrum eſſe vel purpureum. Serapio, *Braſalendi* (lege ut in Avicenna קפר אליהודי *Kaphar aljehudi*) eſt *aſphaltus vel bitumen Judaicum rubeum.* Dioſcorides: Ἄσφαλτος διαφέρει ἡ Ἰουδαϊκὴ τῆς λοιπῆς. ἔστι δὲ καλὴ ἡ πορφυροειδῶς στίλβουσα. *Bitumen Judaicum omnium eſt præſtantiſſimum: Probatur autem quòd purpuræ modo ſplendet.* Avicenna: אגודה אלפרפורי *Optimum illud eſt quod purpuraſcit.* Ab illo ipſo colore piſſaſphaltus rubrica Scythica vocatur à Marcello Empirico. Neque alia occurrit cauſa cur Ἀσφαλτῖτις, id eſt, Aſphaltites lacus, ab Heſychio appelletur ἐρυθρὰ θάλασσα *rubrum mare*, quàm bituminoſus in eo color. Denique vocem Hebræam חמר *chemar* à rubedine ſumi palam eſt, ut חמר *chemer* vinum, יחמור *Jachmur* rupicapra, &c. Nam חמר *chamar* eſt rubere, Pſ. 75: 9.

De bello Jud. lib. 5. cap. 5. Tac. Hiſt. 5.

Lib. aggreg. cap. 177.

Etiam ad bituminis deſcriptionem id pertinet quod מדבק glutinoſum eſſe dicitur. Ita in Plinio: *Sequax ac lenta natura bituminis, ad omnem contactum adhærens.* Et in Solino: *adeò lentum mollitie glutinoſa, ut à ſe nequeat ſeparari.* Et Joſephus: ἀποκόπτειν οὐ ῥάδιον, ἀλλὰ διὰ εὐτονίαν προσήρτηται τῷ μηρύματι τὸ σκάφος. *Incidere non eſt facile, ſed propter tenacitatem bituminis grumo adhæret ſcapha.* Proinde idem obſervat utile eſſe bitumen πρὸς ἁρμονίας νεῶν, id eſt, *ad compages navium*, ut ab Iſidoro redditur Orig. lib. 16. c. 2. In quem ipſum uſum, Deo monente, Patriarcha Noa adhibuit, Gen. 6: 14. Unde lignis cypariſſinis, ex quibus arca

Plin. lib. 35. cap. 15.

Belli Jud. lib. 5. c. 5.

arca fabricata erat, tanta diuturnitas ut incorrupta duraverint per plura annorum millia, ut jam anteà probatum est. Hîc monuisse sufficiat à Beroso & Alexandro Polyhistore scribi nonnullos in Gordyæo monte ex arcæ reliquiis bitumen abrasisse quo uterentur πρὸς τὰς ἀποτροπιασμὰς *ad amuleta.* Noam imitata Jochebed mater Mosis bitumine illevit arculam illam, in quâ filium exposuit ad Nili ripas, ne flumine intumescente ligna in aquis demersa noxium humorem combiberent.

Jam ad Diodorum venio, qui bitumine mœnia Babylonis negat potuisse ferruminari, quia bitumen, si illi credimus, est εἰς οἰκοδομὴν ἄχρηστον *ad ædificandum inutile.* Huic pro me respondeat Theodoretus in Gen. quæst. 59. Τὴν ἄσφαλτον τινὲς τῶν διδασκάλων ἔφασαν ἄσβεστον εἶναι, οἱ ἀγνοοῦντες, ὡς εἰκὸς, τὰς ἐν Ἀσσυρίᾳ πηγὰς, ᾠήθησαν ἀσβέστῳ τὸν πύργον ᾠκοδομεῖσθαι. Ἀκριβῶς δὲ παρὰ τῶν ἐκεῖθεν ἀφικομένων μεμάθηκα, ὡς εἰσὶ πηγαὶ ταύτην ἀναβλύζουσαι τὴν ὕλην μεθ᾽ ὕδατος. Καὶ ὅτι ταύτην ταῖς οἰκοδομίαις συνυφαίνοντες, ἐπὶ ταύτης τὴν ὠπτημένην συνετίθησαν πλίνθον, οὕτω καὶ τὸν πύργον ᾠκοδομεῖσθαι φασί. *Dixerunt quidam è magistris bitumen* (hoc loco) *esse calcem, qui ignorantes, ut verisimile est,* bituminis *fontes, qui in Assyriâ sunt, putaverunt ex calce turrim ædificatam fuisse. Ego autem ab iis qui inde veniunt accurata inquisitione didici fontes esse qui materiam hanc cum aquâ evomunt, quam ædificiis attexentes coctilem cum eâ laterem composuerunt, atque ita turrim aiunt fuisse constructam.* Addit illos id comperisse ex laterum fragmentis (ex Babylonis ruderibus ut videtur effossis) quibus apparebat bitumen fuisse substratum, & Assyrios eò adigi lapidum & calcis penuriâ.

Theodoreto adstipulantur quotquot scriptores in ædificiorum usum bitumen Babylonicum commendant, de quo Strabo lib. 16. Ἐνταῦθα δὲ συνίστανται βῶλοι μεγάλαι πρὸς τὰς οἰκοδομὰς ἐπιτήδειαι, τὰς διὰ τῆς ὀπτῆς πλίνθου. *Ibi autem coëunt magnæ* (bituminis) *glebæ ad ædificia idoneæ, quæ fiunt ex cocto latere.* Et Dion in Trajano: Τοσαύτην γὰρ ἀσφάλειαν πλίνθοις ὀπταῖς ἢ καὶ λίθοις λεπτοῖς συμμιχθεῖσα παρέχεται, ὥστε καὶ πέτρας καὶ σιδήρου παντὸς ἰσχυρότερα αὐτὰ ποιεῖν. *Tantam enim firmitatem coctis lateribus aut etiam lapidibus minusculis commixtum* (bitumen) *præstat, ut & saxis & ferro quovis validiores faciat.* Nec multo aliter Suidas: τοσαύτην δὲ ἀσφάλειαν ποιεῖ τοῖς κτίσμασιν ἡ ἄσφαλτος, ὥστε ταῖς ὀπταῖς πλίνθοις καὶ τοῖς λεπτοῖς λίθοις συμμιγεῖσα, ἰσχυρότερα γίνεται παντὸς σιδήρου. Proinde ab hac ἀσφαλείᾳ asphalto nomen esse nonnulli volunt. Et inter ædificiorum materias à Polluce censentur πηλὸς, ἄσβεστος, τίτανος, ἄσφαλτος, *lutum, calx viva, calx, bitumen.* Et in Susianâ Xenophon Medeæ oppidi murum structum fuisse scribit πλίνθοις ὀπταῖς ἐν ἀσφάλτῳ κειμέναις, *lateribus coctis in bitumine stratis.*

Poll. lib. 7. cap. 28.
Anabas. l. 2.

Sed quod ad rem maximè facit, οἱ ἔξωθεν, fere quotquot sunt, de Babylonis mœnibus planè idem scribunt quod Moses, nempè non calce sed bitumine fuisse ferruminata. E Græcis hi sufficient. Herodotus lib. 1. μετὰ δὲ τέλματι χρεώμενοι ἀσφάλτῳ θερμῇ, *posteà verò pro luto utentes calido bitumine, &c.* Et aliquantò post: ὁ Ἴς ποταμὸς ἅμα τῷ ὕδατι θρόμβους ἀσφάλτου ἀναδιδοῖ πολλοὺς, ἔνθεν ἡ ἄσφαλτος ἐς τὸ ἐν Βαβυλῶνι τεῖχος ἐκομίσθη. *Fluvius Is una cùm aquâ plurimos reddit bituminis grumos, unde bitumen ad murum Babylonis deportabatur.* Ctesias apud Diodorum lib. 2. τὰς δὲ πλίνθους εἰς ἄσφαλτον ἐνδησαμένη, τεῖχος κατεσκεύασε, *lateribus autem bitumine ferruminatis murum adornavit.* Theocritus Idyll. 16.

—— ὅπη πλατὺ τεῖχος
Ἀσφάλτῳ δήσασα Σεμίραμις ἐμβασίλευσεν.
—— *ubi mœnia vastæ*
Dicitur asphalto firmasse Semiramis urbis.

Dion in Trajano: ἔνθα μὲν τοι τήν τε ἄσφαλτον εἶδε Τραιανὸς ἐξ ἧς τὰ τείχη Βαβυλῶνος ᾠκοδόμητο. *Ibi etiam vidit Trajanus bitumen* (bituminis fontem) *ex quo Babylonis mœnia ædificata sunt.* Josephus: ᾠκοδόμητο δὲ ἐκ πλίνθου ὀπτῆς ἀσφάλτῳ συνδεδεμένης, *extructa autem fuit ex latere cocto bitumine ferruminato.* Scholiastes Aristophanis in Aves: φασὶ γὰρ τὴν Βαβυλῶνα ἀπὸ ὀπτῶν πλίνθων ᾠκοδομηθῆναι, καὶ ἀντὶ γύψου ἀσφάλτῳ συνδεθῆναι τὰς πλίνθους. Et Theocriti: ἀσφάλτῳ ἔδησεν ἡ Σεμίραμις τὸ τεῖχος ἀντὶ πηλοῦ: Et Dionysii Eustathius: Βαβυλῶνα ἐν τῷ πεδίῳ κτίζει ἐξ ὀπτῆς πλίνθου καὶ ἀσφάλτου. Et Tzetzes Chiliade nonâ, Historiâ 175.

Τὸ Βαβυλῶνος κτίσμα γὰρ ὑπῆρχεν ἐκ βησάλου,
Ἀντὶ δ᾽ ἀσβέστου ἄσφαλτον εἶχεν ἐγκεχρισμένην.
Babylonis enim extructio fuit ex besalo,
Pro calce verò bitumen habuit illitum.

Ex besalo, id est, ex latere cocto, ut ipse ibidem explicat. Sumptum ex Latino bessale. Bessalium laterum meminit Vitruvius, id est, qui octo uncias habent longitudinis. Hoc me docuit magnus Salmasius in Solinum, pag. 12. 31.

Hæc ex Græcis hactenus: jam è Romanis Trogus lib. 1. *Hæc Babyloniam condidit, murumque urbis cocto latere circumdedit, arenâ, pice, bitumine interstrato, quæ materia in illis locis passim è terra exæstuat.* Curtius lib. 5. *Ad Memnium urbem pervenit: caverna ibi est ex qua fons ingentem vim bituminis effundit, adeò ut satis constet Babylonios muros ingentis operis hujus fontis bitumine interlitos esse.* Item: *Murus extructus laterculo coctili bitumine interlitus.* Plinius lib. 35. cap. 15. *Calcis quoque usum præbuit* (bitumen) *ita ferruminatis Babylonis muris.* Vitruvius lib. 1. cap. 5. *Babylone abundantes liquido bitumine, pro calce & arenâ ex latere cocto factum habent murum.* Item. lib. 8. cap. 3. *Babylone lacus est amplissima magnitudine, qui limne Asphaltis appellatur, habens supranatans liquidum bitumen, quo bitumine & latere testaceo structum murum Semiramis Babyloni circumdedit.* Ammianus lib. 23. *Babylon cujus mœnia bitumine Semiramis struxit.* Servius in Eclog. 8. *Bitumen ex fulmine dicitur procreari: unde juxta Babyloniam, quia frequentia cadunt fulmina, hac re lacus redundat, adeò ut inde fabricasse muros Semiramis dicatur.*

Neque aliud volunt qui sulphur habent pro bitumine. Hyginus fab. 223. *Murus in Babyloniâ quem fecit Semiramis Dercetûs filia, latere cocto, sulphure, &c.* Cassiodorus variorum lib. 8. epist. 15. *Babyloniæ muri quos Semiramis regina latere cocto, sulphure, ferroque construxit;* Sulphure, id est, sulphureo limo, quale bitumen. Plinius ubi suprà: *Fulmina & fulgura quoque sulphuris odorem habent, &c. Et bituminis vicina est natura.*

Jam ut scias Beli templum in turre, quam diximus ejusdem fuisse structuræ, Arrianum audi lib. 7. ὁ γὰρ τοῦ Βήλου νεὼς ἐν μέσῃ τῇ πόλει ἦν τῶν Βαβυλωνίων, μεγέθει τε μέγιστος, καὶ ἐκ πλίνθου ὀπτῆς ἐν ἀσφάλτῳ ἡρμοσμένης. *Beli enim templum fuit in mediâ Babyloniorum urbe, immensæ magnitudinis, ex cocto latere structum bitumine ferruminatum.* Et de eodem Diodorum lib. 2. pag. 69. τῆς δ᾽ ὅλης οἰκοδομίας ἐξ ἀσφάλτου καὶ πλίνθου πεφιλοτεχνημένης πολυτελῶς, *toto ædificio ex bitumine & latere summâ arte atque impensâ extructo.*

Sed & bitumen adhibitum ab iis qui post primam illam substructionem muros Babylonis aut repararunt, aut ampliarunt. Ita sub Nabonnide, τὰ περὶ ποταμὸν τείχη τῆς Βαβυλωνίων πόλεως ἐξ ὀπτῆς πλίνθου καὶ ἀσφάλτου κατεκοσμήθη, *mœnia Babylonicæ urbis quæ sunt circa fluvium ex cocto latere & bitumine adornata sunt.* Citat ex Aristæo Eusebius lib. 10. Preparat. Et apud Berosum Nabuchodonosor veritus ne hostis averso flumine aliquid in urbem moliretur, περιεβάλετο τρεῖς μὲν τῆς ἔνδον πόλεως περιβόλους, τρεῖς δὲ τῆς ἔξω τούτων, τοὺς μὲν ἐξ ὀπτῆς πλίνθου καὶ ἀσφάλτου, τοὺς δὲ

V. Euseb. l. 9. Præp. & Joseph. Antiq. 10. Et cont. Apion. l. 1.

τὺς ᾗ ἐξ αὐτῆς πλίνθυ. *Ternis mœnibus urbem interiorem totidemque exteriorem circumdedit, partim ex cocto latere & bitumine, partim ex ſolo latere.* Quod non capio ſatis, & puto eſſe ἀσύςατον. Neque enim per ſe ſtare poteſt murus ex ſolo latere, abſque ullo ferrumine quo partes agglutinentur. Fortè pro αὐτῆς legendum ἀοπλῆς, vel ἀνοπλῆς, id eſt, ὠμῆς: & ἀπὸ τῦ κοινῦ repetendum καὶ ἀσφάλτυ: ut ſenſus ſit & hæc & illa mœnia bitumine fuiſſe ferruminata. Nullâ aliâ differentiâ, quàm quòd in his coꝏti eſſent lateres, in illis crudi. Quod ne videatur inſolens, de Mantineæ muro hæc leguntur apud Suidam in πλίνθ☉. *Agis, &c. fluvium præterfluentem cùm in murum avertiſſet, ipſum diſſolvit,* ἦν γὰρ ἐξ ὠμῆς πλίνθυ *erat enim ex crudo latere,* qui *quidem adverſus murales machinas cocto eſt firmior, &c. Sed ab aqua non minùs diſſolvitur quàm à ſole cera.* Potuit ergo Nabuchodonoſor id habere in animo ut mœnia cocti lateris aquis, crudi hoſtibus opponeret. Sed hæc idcò cunctanter affero, quia licet ὀπλὸν pro cocto paſſim occurrat, tamen oppoſitum ἄνοπλον vel ἄοπλον nuſquam reperi, niſi de eo quod viſum fugit. Et ad vitandam homonymiam diceretur ἀοπλητός. Ὀπλὸν enim pro cocto contractum eſſe ex ὀπλητὸν notat in Homerum Euſtathius. Quod me monuit Nobiliſſimus D. de Grentemeſnil. Itaque omnibus expenſis huic illius conjecturæ accedo pro αὐτῆς reſcribendum ὠμῆς.

CAPUT XII.

Babylon magna urbs: non tamen cum Peloponneſo conferenda ratione magnitudinis, ut velle videtur Ariſtoteles: nec verum eſt quod eâ captâ ſcribit partem aliquam die tertio nondum ſciviſſe. Locus de mendo ſuſpectus. Diei partes, id eſt, horæ. De ambitu Babylonis Veteres diſſentiunt: tamen nemo minorem facit ſtadiis 360. præter Hyginum, in quo numerus corruptus. De murorum altitudine & craſſitie par diſſenſus.

Etſi Babylon appelletur jure merito *magna urbs*, Dan. 4: 30. & Nabuchodonoſori Regi Regum dederit materiam ſuperbiendi: non tamen eſt quod quis temerè Græculis fidem adhibeat, ex quorum relatione deceptus Ariſtoteles Babylonem ſibi fingit portentoſæ magnitudinis & Peloponneſo penè parem. Id ſibi volunt hæc verba quibus contendit civitatem mœnibus non definiri: εἰὴ γὰρ ἂν Πελοποννήσῳ περιβαλεῖν ἓν τεῖχ☉. Τοιαύτη ᾗ ἴσως ἐϛὶ καὶ Βαβυλὼν, καὶ πᾶσα ἥτις ἔχει περιγραφὴν μᾶλλον ἔθνυς ἢ πόλεως. *Liceret enim etiam totam Peloponneſum mœnibus circumſcribere. Talis fortaſſe eſt Babylon, & urbs alia quæcunque gentis potiùs quàm urbis habet circumſcriptionem.* Sed fuit hoc τὸ πρῶτον ψεῦδ☉ quod addit continuo poſt: ἧς γέ φασιν ἑαλωκυίας τρίτην ἡμέραν ὐκ αἰσθέσθαί τι μέρ☉ τῆς πόλεως. *Quâ captâ partem aliquam ferunt die tertiâ nondum ſenſiſſe.* Quod ſi ſemel conceſſeris, etiam id agnoſcendum Babylonem non malè cum Peloponneſo conferri, è cujus uno extremo ad aliud triduano curſu vix attingere poſſit expeditus eques. Fortè pro τρίτην ἡμέραν μέρ☉ τὶ ὐκ αἰσθέσθαι ſcripſerat aliquis τρίτον ἡμέρας μέρ☉ τινὰς ὐκ αἰσθέσθαι, vel voce μέρ☉ bis repetita τρίτον ἡμέρας μέρ☉, μέρ☉ τὶ τῆς πόλεως, &c. Hoc eſt, diei parte tertiâ aliquam partem urbis nondum ſenſiſſe, cùm aliquantò ante lucem capta fuiſſet. Neque enim in tantâ urbe quæ capta eſt in die feſto, pleriſque ſomno vinoque ſepultis & pridianam crapulam adhuc evomentibus, uno momento temporis, res potuit ubique ſciri. Verè igitur ſcribit Herodotus: ὑπὸ δὲ μεγάθε☉ τῆς πόλι☉, ὡς λέγεται ὑπὸ τῶν ταύτῃ οἰκημένων, τῶν περὶ τὰ ἔσχατα τῆς πόλι☉ ἑαλωκότων, τὺς τὸ μέσον οἰκέοντας Βαβυλωνίων ὐ μανθάνειν ἑαλωκότας, ἀλλὰ (τυχεῖν γάρ σφι ἐῦσαν ὁρτὴν) χορεύειν τὲ τῦτον τὸν χρόνον, καὶ ἐν εὐπαθείῃσι εἶναι. *Præ magnitudine urbis, ut ab incolis narratur, cùm capti eſſent qui erant ad extrema urbis, eos Babylonios qui mediam incolunt neſciviſſe ſe eſſe captos, ſed cùm fortè dies feſtus eis eſſet, in choreis & oblectationibus eo ipſo tempore fuiſſe.* Sed & Xenophon præſidiariis, qui tuebantur arces, rem innotuiſſe negat uſque ad plenam lucem. Verba ſunt: εἰ ἐπεὶ δὲ ἡμέρα ἐγένετο, καὶ ᾔσθοντο οἱ τὰς ἄκρας ἔχοντες ἑαλωκυῖάν τε τὴν πόλιν, καὶ τὸν βασιλέα τεθνηκότα. *Cùm autem illuxit dies, ſenſeruntque qui arces tenebant, & urbem eſſe captam & regem obiiſſe, &c.* Itaque potuit fieri ut qui erant in extremis parte demum diei tertiâ urbem captam eſſe deprehenderint. Parte tertiâ, id eſt, horâ tertiâ, poſt ortum Solis. Chaldaicè dixeris בשעה תליתא, ut Dan. 4: 16. בשעה חדא *hora una.* Sed eo ſenſu nondum in uſu erat apud Græcos. Tantùm diem per partes duodecim dividebant, idque à Babyloniis edocti. Herodotus: τὰ δυώδεκα μέρεα τῆς ἡμέρας παρὰ Βαβυλωνίων ἔμαθον Ἕλληνες, *duodecim diei partes* (id eſt, duodecim horas) *à Babyloniis Græci didicerunt.*

Polit. l. 3. cap. 3.

Lib. 1. c. 191.

Lib. 7. Cyrop.

Lib. 2. c. 109.

Hoc ipſum ſi fidem ſuperat apud eos qui Babylonem æſtimant ex modulo noſtrarum urbium; ſciant illi, Hygino excepto, in quo mendum eſſe ſuſpicor, Veterum neminem eſſe qui Babylonis mœnibus in ambitu minus aſſignet ſtadiis CCCLX. quæ faciunt millia paſſuum XLV. Hęc eſt in Diodoro Cteſiæ definitio, quam puto ſequutum Hyginum; & pro ſtadiis 300. (ita hodie legitur) reſcribendum 360. Alii omnes, quotquot videre contigit, ad hunc numerum aliquid addunt pro mantiſsâ & auctario. Sic Clitarchus Babylonem amplexu ſuo continere ſcribit ſtadia CCCLXV. Curtius CCCLXVIII. Strabo CCCLXXXV. Dio Caſſius CCCC. Oroſius CCCCLXX. Herodotus & Apollonius CCCCLXXX. Plinius & Marcianus Capella, quod idem eſt millia paſſuum ſexaginta. In hac Veterum inconſtantiâ, non facile eſt pedem uſpiam tutò figere. Niſi quod tutius credi puto Cteſiæ & Clitarcho qui fuere oculati teſtes & Babylone diu egerunt.

Diod. [illegible] p. 68. Hygin. fab. 233.

Apud Diod. [illegible] Curt. [illegible] Strab. 16. [illegible] Ctes. [illegible] chil. [illegible] 568. [illegible] lib. 2. [illegible] Herod. [illegible] c. 179. [illegible] pollon. [illegible] 6. 18. [illegible] l. 6. c. [illegible] Marcian. [illegible]

Non minor authorum diſcordia, cùm ad murorum altitudinem & latitudinem ventum eſt. Altitudo minima in Strabone & Diodoro eſt quinquaginta cubitorum. Curtius duplicato numero centum tribuit. Apollonius etiam, in quo tria ſemijugera, id eſt, ἡμίπλεθρα nî fallor, nam Græca non ſunt ad manum, præciſè ſunt centum cubiti. At in Cteſiâ murorum Babylonis altitudo eſt πεντήκοντα ὀργυιῶν *quinquaginta orgyarum*, quarum ſingulæ ſunt cubitorum quatuor, vel quod idem eſt, ſenûm pedum. Itaque eodem redit Herodoti deſcriptio, quam ſecutus eſt Oroſius, ὕψ☉ δὲ διηκοσίων πηχέων. Niſi quod hos cubitos regios eſſe aſſerit, tribus digitis majores vulgaribus. Plinius & Marcianus ex cubitis fecerunt pedes.

Ejuſdem muri craſſities Straboni & Curtio eſt pedum XXXII. Marciano & Plinio pedum L. Herodoto & Oroſio cubitorum totidem. Apollonio ferè unius jugeri, id eſt, pedum centum. Cteſias: τὸ πλάτ☉ τῶν τειχῶν ἓξ ἅρμασιν ἱππάσιμον. At Strabo modeſtiùs: ἡ δὲ πάροδ☉ ἐπὶ τῦ τείχυς, ὡς τέθριππα ἐναντιοδραμεῖν ἀλλήλοις ῥᾳδίως. Quomodo & Curtius: *quadrigæ inter ſe concurrentes ſine periculo commeare dicuntur.* Cætera vide apud Veteres quos citavimus. Nec enim libet his immorari.

CAPUT XIII.

De altitudine turris Babylonicæ, de eadem fabulæ cum Mosis Historia collatæ.

Turris descriptio ex Herodoto, Hieronymo & Adone. De eadem fabulæ Judaicæ in libro *Jalcut* & Itinerario Benjaminis. Et Chaldaicæ ex Sibyllâ, Eupolemo & Abydeno, in quibus multa vestigia veritatis. Quomodo ex Scriptura petitum fuerit, quod Babylonem scribunt condidisse Gigantes è terra editos, qui cùm in Deos bella movissent, Dii ventis immissis totum opus disturbaverunt. Græcos Chaldæis assentiri. Tamen Mosis narrationi nihil commune cum fabula de Aloidis. Juliani Apostatæ objectiones refelluntur. *Usque ad cœlum* pro valde sublimi.

De muris Babylonicis plura dicentur cùm ventum erit ad Nimrodum, qui ab istis affectum opus atque inchoatum duntaxat perfecisse legitur & ad umbilicum perduxisse. Turrim sic describit Herodotus lib. 1. ubi de templo Beli: ἐν μέσῳ δὲ τοῦ ἱεροῦ πύργος στερεὸς οἰκοδόμηται, σταδίου καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ εὖρος, καὶ ἐπὶ τούτῳ τῷ πύργῳ ἄλλος πύργος ἐπιβέβηκε, καὶ ἕτερος μάλα ἐπὶ τούτῳ, μέχρις οὗ ὀκτὼ πύργων: id est, ut vulgò redditur, *in medio templi turris solida extructa est, longa & alta stadium, cui alia rursus turris imposita est, & huic subinde alia ad octavam usque*, in quâ fuit νηὸς μέγας *fanum ingens* Belo sacrum. Proinde si singulæ turres eadem proportione creverunt, totius ædificii altitudo fuit stadiorum octo, id est, mille passuum. Quæ altitudo cùm sit immensa, nec ullum aliud ædificium legatur vel ad quadrantem attigisse, divinare non possum cur hunc numerum Hie-

In Es. l. 5. ronymus in quadruplum augeat; *Arx*, inquit, *id est, capitolium illius urbis est turris quæ ædificata post diluvium in altitudine quatuor millia dicitur tenere passuum* Si *pedum* rescripseris loco *passuum*, spatium erit justo brevius, nam stadia octo sunt pedum quinque millia. Ado in Chronico, Ætate prima, pedes in passus mutasse non contentus, numero aliquid addit pro auctario: *Hujus*, inquit, *altitudo quinquies mille centum septuaginta quatuor dicitur tenere passuum, paulatim altioribus in angustias coarctatis, ut pondus imminens facilius sustentaret. Describunt ibi templa marmorea lapidibus pretiosis auroque distincta, & multa alia quæ videntur incredibilia.* Vereor ne & falsa. Quid quod hęc Herodoti, quibus nititur quicquid de Babylonicæ turris altitudine traditum est, σταδίου καὶ τὸ μῆκος καὶ τὸ εὖρος, vere notat D. de Grentemesnil reddi perperam, *longa & alta stadium*, cùm εὖρος latitudinem non altitudinem significet. Itaque hoc solum vult Herodotus, turris basim fuisse quadratam, & tam in latitudine quàm in longitudine, id est, undiquaque stadium patuisse. Sed de altitudine non est quod speres quicquam ex Herodoto posse elici, cùm de illa altum sileat. Et in Strabone tantùm est σταδιαία τὸ ὕψος; ut & σταδιαία ἑκάστη τῶν πλευρῶν. Judæi in libro *Jalcut* hanc ipsam turrim mendacio suo extollunt ad milliaria viginti septem. Benjamin fundamenti longitudinem extendit usque ad duo milliaria, quod fuerit valde superfluum, cùm turris latitudinem finiri scribat ducentis quadraginta cubitis, id est, pedibus CCCLX, & longitudinem centum cannis, id est, pedibus DC.

Sed & de eadem turri Ethnici Scriptores multa

Jos. cont. Appion. l. 1. Euseb. l. 9. Præp. garriunt. Sibylla quędam apud Josephum & Eusebium: Πάντων ὁμοφώνων ὄντων τῶν ἀνθρώπων πύργον ᾠκοδόμησαν τινὲς ὑψηλότατον, ὡς ἐπὶ οὐρανὸν ἀναβησόμενοι δι᾽ αὐτοῦ. Οἱ δὲ θεοὶ ἀνέμους ἐκπέμψαντες ἀνέτρεψαν τὸν πύργον, καὶ ἰδίαν ἑκάστῳ φωνὴν ἔδωκαν, καὶ διὰ τοῦτο Βαβυλῶνα συνέβη κληθῆναι τὴν πόλιν. *Cùm omnes homines unâ linguâ loquerentur, altissimam turrim quidam ædificarunt, tanquam in cœlum per eam ascensuri: Dii autem ventis immissis turrim everterunt, & propriam unicuique linguam attribuerunt, unde factum ut urbi Babyloni nomen esset.* Eupole- *Euseb. ibid*

mus itidem scribit, πόλιν Βαβυλῶνα πρῶτον μὲν κτισθῆναι ἀπὸ τῶν διασωθέντων ἐκ τοῦ κατακλυσμοῦ, εἶναι δὲ αὐτοὺς γίγαντας, οἰκοδομεῖν δὲ τὸν ἱστορούμενον πύργον. Πεσόντος δὲ τούτου ὑπὸ τῆς τοῦ θεοῦ ἐνεργείας, τοὺς γίγαντας διασπαρῆναι καθ᾽ ὅλην τὴν γῆν. *Urbem Babylonem primùm ab illis fuisse conditam qui à diluvio servati sunt: eos autem fuisse gigantes, & celebrem illam turrim extruxisse, quâ vi divina prostratâ gigantes per universam terram fuisse dispersos.*

Et Abydenus apud Cyrillum & Eusebium: *Cyrill. advers. Julian. Euseb. l. 9. præp. & Gr. Chron. p. 13.*
Ἐντὶ δὲ οἱ λέγουσι τοὺς πρώτους ἐκ γῆς ἀνασχόντας ῥώμῃ τε καὶ μεγέθει χαυνωθέντας, καὶ δὴ θεῶν καταφρονήσαντας ἀμείνονας εἶναι, τύρσιν ἠλίβατον ἀείρειν ἵνα νῦν Βαβυλών ἐστι. ἤδη τε ἆσσον εἶναι τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τοὺς ἀνέμους θεοῖσι βωθέοντας ἀνατρέψαι περὶ αὐτοῖσι τὸ μηχάνημα, τοῦ δὴ τὰ ἐρείπια λέγεσθαι Βαβυλῶνα. Τέως δὲ ὄντας ὁμογλώσσους ἐκ θεῶν πολύθροον φωνὴν ἐνείκασθαι. Et paulo post: ὁ δὲ τόπος ἐν ᾧ πύργον ᾠκοδόμησαν νῦν Βαβυλὼν καλεῖται, διὰ τὴν σύγχυσιν τῆς περὶ τὴν διάλεκτον πρώτην ἐναργοῦς; Ἑβραῖοι γὰρ τὴν σύγχυσιν Βάβελ καλοῦσι. *Sunt qui dicunt primos è terra editos, cùm virium & molis ratione superbirent, & Diis se præstantiores esse jactarent, turrim excelsam erexisse ubi nunc est Babylon, & cùm ea jam esset cœlo proxima, ventos Diis subvenientes totum opus subvertisse: ruinis autem Babyloniæ nomen fuisse impositum. Cum verò ad id temporis homines unius linguæ fuissent, linguam diversam ipsis à Diis esse immissam, &c. Locus autem in quo turrim ædificarunt nunc vocatur Babylon propter confusionem perspicuitatis circa primum sermonem. Hebræi enim confusionem Babel appellant.*

Hæc ex Chaldæorum monumentis, quæ multa servant vestigia veritatis. Et si quid est superadditum, videtur id aliquo modo pendere ex sacro textu. 1. Babylonem conditam fuisse dicunt à Gigantibus, quia Nimrod conditorum unus גבור vocatur, id est, gigas, ut multi volunt; in his Græci Interpretes. 2. Eosdem gigantes scribunt è terra fuisse editos, quia de Nimrode dicitur, Gen. 10: 11. מן הארץ ההיא יצא *è terra illa prodiit*. 3. Et in Deos bella movisse, quia legitur fuisse ציד לפני יהוה *venator coram Domino*: id est, ut nonnulli reddunt, *bellator contra dominum*. Quæ est interpretatio R. Selomonis & aliorum. 4. Addunt erexisse turrim *cœlo proximam*, ἆσσον τοῦ οὐρανοῦ, *tanquam in cœlum per eam ascensuros*. Quia de illa turri dicitur, Gen. 11: 4. וראשו בשמים *& vertex ejus ad cœlum*. 5. Sequitur Deum ventis immissis tam ipsum opus quàm opifices dissipasse. Sumptum id ex historiâ Chaldaicâ in quâ legebatur facta fuisse hæc dissipatio בארבע רוחי שמיא *per quatuor ventos cœlorum*, id est, in quatuor mundi plagas, vel *super faciem omnis terræ*, ut habetur, Gen. 11: 8, 9. Sed interpretes sic acceperunt, ac si dissipatio facta fuisse diceretur ventorum ministerio. 6. Denique quia פוץ vel נפץ, quo verbo hic utitur Moses, non dissipare solum, sed & confringere significat, unde est quod fulmen vocatur נפץ, Esa. 30: 30. Aiunt totum opus confractum & subversum fuisse. Nec multo aliter Benjamin; *Ignis in medium turris cœlitùs delapsus est* ובקעה אותם, *& eos lateres diruit*.

Indidem origo Græcæ fabulæ de Gigantibus θεομάχοις è terra editis, qui cùm aggestu montium in cœlum sibi viam pararent, Jovis fulmine fracti & dissipati sunt.

Terra feros partus, immania monstra, Gigantes *Ovid. l. 5. Fast.*
Edidit, ausuros in Jovis ire domum.
Mille manus illis dedit, & pro cruribus angues.
Atque ait, in magnos bella movete Deos.
Extruere hi montes ad sidera summa parabant,
Et magnum bello sollicitare Jovem.

Fulmina

Fulmina de cœli jaculatus Juppiter arce,
Vertit in authores pondera vaſta ſuos.

Abſit tamen à nobis ut cum impuriſſimo Apoſtata Juliano credamus Moſis narrationem quicquam habere commune cum fabula de Aloidis,

Virgil. Æn. 6. ex Hom. Odyſſ.

—— qui magnum manibus reſcindere cœlum
Aggreſſi, ſuperiſque Jovem detrudere regnis:

Aut tam fuiſſe veſanos Babylonicæ turris conditores ut eam crediderint ad cœlum uſque poſſe evehi. Tantùm phraſi Hebræâ profitentur ſe turrim erecturos, cujus caput cœlum attingat, id eſt, in immenſum attollatur. Quod ipſum de Chananæorum urbibus affirmatur, Deut. 1: 28. & 9: 1. Sic in Homero ἐλάτηδ' ἦν ὐρανομήκης, *abies autem erat in cœlum uſque ſublimis*, id eſt, valde procera. In Ariſtophane: ὐράνιον γ' ὅσον, id eſt, πολὺ καὶ μέγα. Proinde Juliano Cyrillus merito regerit Scripturam, κατὰ τὸν κοινὸν ἢ τοῦτον καὶ καθ' ἡμᾶς λόγον ἀντὶ τοῦ ὑψοῦ δέχεσθαι τὸ εἰς ὐρανὸν, *juxta receptum apud nos loquendi morem pro alto uſurpare* τὸ *in cœlum:* & hâc eâdem hyperbole à Pſalte dici de iis, qui à maris fluctibus agitantur, ἀναβαίνουσιν ἕως τῶν ὐρανῶν, καὶ καταβαίνουσιν ἕως τῶν ἀβύσσων, *aſcendunt uſque ad cœlos, & deſcendunt uſque ad abyſſos.*

Odyſſ. E. v. 239. Suid. in ἀνεβοῶντο et in ὐράνιον, Cyr. in Julian. l. 4.

CAPUT XIV.

Quo conſilio primi homines tantam molem erexerint.

Turrim non extruxerunt ut ad cœlum viam ſibi facerent, neque ut vel Diluvii vel futuri incendii metu de aſylo ſibi proſpicerent; ſed 1. ut facerent ſibi nomen, Gen. 11: 4. id eſt, ut famam ſui nominis longè latéque propagarent, phraſi Scripturæ conſueta. Itaque malè ab Hebræis nomen hîc ſumitur pro Deo vel pro idolo. 2. Ne diſpergerentur: quo ipſo malum in ſe accerſunt, quod vitare erat animus. Quale fuerit illorum crimen. Quomodo mediis utendum.

Conditorum hujus turris conſilium non fuit, ut ad cœlum ſibi viam facerent, ut Abydenus & alii volunt. Veriſimile non eſt tam ſolemnia inſaniviſſe homines qui in hoc ipſo molimine tam ſe probant induſtrios. Quamvis lib. 7. Polyæni legerim quoſdam Thracas eó uſque credulitatis & dementiæ eſſe provectos, ut ducem ſuum Coſingam, qui idem erat Junonis Sacerdos, putaverint per ſcalas quas paraverat aſcenſurum in cœlos, ut eos accuſaret & reos perageret apud Junonem. At apud iſtos recens erat Diluvii memoria, quo ſciebant Arcam quindecim cubitis ſublatam ſupra celſiſſimos montes cœlis nihilo fuiſſe propiorem. Maximè, ſi verum illud quod à Joſepho traditur, Sethi nepotes jam ante Diluvium Aſtrologiæ dediſſe operam, & ſua inventa columnis inſcripſiſſe, quarum una ſua ætate adhuc in Syria extabat; eos qui à Diluvio evaſerant non latuit immenſitas ſpatii quo cœlum à terra diſtat. Denique nihil tam vaſtum & ſupra vires humanas eos ſibi propoſuiſſe Deus ipſe docet his verbis, Gen. 11: 6. *Non prohibebitur ab illis* (id eſt, non denegabitur illis) *quicquam eorum quæ cogitaverunt facere*, vult eos nihil aggredi quod non potuerit ſuccedere, ſi Deus opus non diſturbaſſet.

Antiq. l. 1. c. 2.

Nihilo videtur verior Joſephi ſententia, Babylonicæ turris architectos id ſibi propoſuiſſe, ut turrim ædificarent ὑψηλότερον ἢ τὸ ὕδωρ ἀναβῆναι συνηθείη, *celſiorem quàm ut aqua eò uſque poſſet aſcendere*, ſi diluvium rurſus ingrueret. Illos enim ab hoc metu præſtabat immunes ſolemnis Dei promiſſio, quamque adeò juramento firmaverat, Eſa. 54: 9. ſacramento iridis addito in ſignum fœderis, Gen. 9: 12. Cui promiſſioni ſi diffidebant, quorſum relictis montibus in plana deſcendebant, fixuri ſedes inter duos amnes vaſtiſſimos, Euphratem, inquam, & Tigrim, quorum inundationibus Babylonia eſt obnoxia? Neque prudens fuiſſet conſilium ſe lateritia turri munire contra vim aquarum, quarum impetum ne petræ quidem duriſſimæ poſſunt ſuſtinere aut retundere. Denique prioris mundi exitium abundè illos docuerat contra Dei manum armatam inania eſſe hæc κρησφύγετα; *& non eſſe ſapientiam, nec prudentiam, nec conſilium contra Dominum*, Prov. 21: 30.

Proinde neque id veriſimile eſt quod video quoſdam aſſerere, illos futuri incendii metu de aſylo ſibi proſpexiſſe, memores ſcilicet

—— affore tempus
Quo mare, quo tellus, correptáque regia cœli
Ardeat, & mundi moles operoſa laboret.

Quis enim in generali orbis incendio ſperet in turri ſe evaſurum, aut in ejus cacumine ſe tutum iri ab igne cœlitus delapſo, cum potiùs metu fulminis ima petantur & terræ ſpecus. Denique in communi periculo nonniſi paucis admodum ſic potuiſſet conſuli.

Sed conjecturis nihil eſt opus, cùm Moſes apertè aſſerat eos hanc turrim erexiſſe, ut famam ſui nominis longè latéque propagarent: *Ædificemus*, inquiunt, *urbem & turrim cujus faſtigium ad cœlum attingat, ut nobis faciamus nomen.* Hebræi quidem aliter accipiunt; volunt enim ibi *nomen* pro Deo ſumi, ut Levit. 24: 11. *Blaſphemavit* את השם *nomen*, id eſt, blaſphemavit Deum. Et Deut. 28: 58. *ut timeas nomen iſtud glorioſum & terribile*, id eſt, *Dominum Deum tuum*, ut ſtatim additur ἐπεξηγητικῶς. Itaque *faciamus nobis nomen* ex mente Hebræorum hîc ſignificat, *faciamus nobis Deum*, id eſt, idolum: ut cùm populus Aaroni dixit, *Fac nobis Deos qui nos præcedant*, Exod. 32: 1. Et verò hæc ipſa turris Belo poſtmodum conſecrata eſt. At Belus ille fuit Nimrod, qui tum vix erat natus, nec niſi poſt obitum cœpit coli. Itaque non ſtruxêre turrim, ut Belum in ea colerent, ſed neque alium quemquam. Saltem quicquid Hebrei velint, aſſero verba conditorum, *faciamus nobis nomen*, non admittere hanc interpretationem. 1. Utut enim *nomen* ſumatur in Scriptura pro vero Deo; nuſquam de idolo uſurpatur. 2. Præterea quoties de Deo res eſt, non dicitur שם, ſed השם τὸ ὄνομα articulo præfixo. At hi ſimpliciter dicunt נעשה לנו שם, ποιήσωμεν ἑαυτοῖς ὄνομα, ſine articuli nota. 3. Denique Scripturæ phraſi notiſſima *Facere ſibi nomen* eſt famam extendere factis. Sic 2. Sam. 8: 13. *David fecit ſibi nomen.* Eſa. 63: 12. de Deo *ut faceret ſibi nomen æternum.* Et verſu 14. *ut faceres tibi nomen glorioſum.* Et Jerem. 32: 20. & Dan. 9: 15. *Feciſti tibi nomen quale hodie.* Omnino igitur his verbis, *Faciamus nobis nomen*, apertè ſignificant hoc tantæ molis μηχάνημα ſe in eum finem erigere, ut immortale ſibi nomen compararent apud poſteros. Atque id apertè clamabat ipſa ædificii moles, quæ tota erat ad pompam, non ad uſum comparata.

Addunt, *Ne diſpergamur*, ac ſi animus malè ſibi conſcius præſagiiſſet mox futuram diſperſionem: cui dum volunt ire obviam, de firma ſtatione ſibi proſpicientes, eo ipſo malum iſtud in ſe accerſunt quod vitare erat animus. Tam malè ſubducunt calculos qui mediis humanis potiùs quàm Deo fidunt. Ædificare quidem per ſe non malum; ſed malum id ſine Deo aggredi. Quippe *niſi Dominus ædificaverit domum, in vanum laborant qui ædificant eam.* Malum ſacrificare reti ſuo, & adorare opus manuum ſuarum, ut hi qui ex ſucceſſu operis non Deo gloriam quærunt, ſed ſibi famam. Iſtius criminis reus, ejuſdem urbis reſtaurator, cujus hi conditores; dum hæc ſuperbè jactaret; *Nonne hæc eſt Babylon magna quam ego ædificavi, &c.* ejectus eſt ab hominibus & relegatus inter beſtias. Denique

Pſ. 127. Hab. 1. Eſ. 2. 8.

Dan. 4.

que mediis uti licet, ſed non licet iis fidere, ut hi qui dicunt; *Ædificemus urbem & turrim usque ad cœlum, ne diſpergamur.* Piorum turris ipſe dominus, Prov. 18: 10. *Turris valida nomen domini, ad eam currit juſtus ut exaltetur.* Hęc obiter in eos qui Babylonis architectos à crimine defendunt, & penè Deo dicam ſcribunt, quòd illos, ut hanc temeritatem & audaciam reprimeret, diſperſerit in omnes terras.

CAPUT XV.

De confuſione linguarum.

Terra pro incolis; Labium pro ſermone. Labium & verba an differant. Tum unicam fuiſſe linguam ex Abydeno & Sybilla probatur. Eam brutis fuiſſe communem Plato & alii fabulantur. Erat hæc Hebræa lingua, ut docent Chaldæi Interpretes, R. Selomo, Aben Ezra & Cabaliſtæ per Gematriam, & è Patribus Hieronymus & Auguſtinus. Linguæ Hebrææ antiquitas conſtat ex nominum etymologiis. Theodoretus & Maronitæ, qui Syram ſubſtituunt, refelluntur. Ab Hebere Hebræa lingua & Hebræi dicti, non à trajectu Euphratis, ut volunt. Hebrææ linguæ veneres quas reliquæ non aſſequuntur. Id agnoſcunt Siracides & Hieronymus. Quandiu floruerit, quando degeneraverit. Cur in Babylonia corrupta potiùs quàm in Ægypto, ubi Hebræi hæſerunt multo diutiùs. Babylon illi fatalis. Confuſio linguarum ſolius Dei non Angelorum opus. Cyrilli locus ea de re. Eadem Dei virtus in creatione & in Eccleſiæ reſtauratione, & in vita futura. Non tot linguæ fuerunt quot homines, ſed quot hominum coloniæ. Ex Hebræorum ſententia linguæ LXX. Gentes & Angeli iiſdem præfecti totidem. Id probatur ex R. Menachem & Chald. Paraphr. & Talmude, & ex Cant. 4: 10. per Gematriam. Græci LXXII. numerant. Ita Clemens, Euſebius, Epiphanius. Quod ſequuntur è Latinis Auguſtinus, Proſper Aquit. Philaſtrius, & alii. Chriſti diſcipuli totidem. Et Angelorum totidem Chiliades. Gentes ſecundum numerum Angelorum Dei Deut. 32: 8. Ægyptii idem aſſerunt, ideò Cynocephalum volunt eſſe mundi ſymbolum. Euphorus linguas & gentes LXXV. numerat. Pacianus CXX. At verus linguarum numerus multo major. In regno Mithridatis linguæ XXII. In unam Colchidis urbem conveniſſe populos linguarum CCC. Ex numero τῶν κεφαλαιώτων Gen. 10. linguarum numerum malè colligi. Ex Moſe fruſtra objici diviſas eſſe gentes ſecundum linguas ſuas. Α'νακόλουθον quod affertur de Diſcipulorum & Angelorum numero. Nec plus in loco Deuteron. quem LXX. malè legerant. Quo ſenſu dicatur Deus conſtituiſſe terminos gentium juxta numerum filiorum Iſraëlis. Procopius & Lyranus refelluntur, & Chaldæus Interpres. Non omnes linguas in illa confuſione natas. Multas hodièque naſci. In Scripturis nominantur circiter XX. linguæ præter Hebræam. Prima Chaldæa, quâ ſcripſere Daniel, Eſdras, Jeremias. Moſes etiam alicubi. Hebraicæ ita vicina ut Judæi Syrè loquentes non intellexerint. Ab eâ vix differt Syra, quâ uſi Chriſtus & Apoſtoli. Hebræam vocant Evangeliſtæ. Hujus voces & dialecti. Galilæorum dialectus impurior. Quàm ſit neceſſaria Theologis. Ubi ſit vernacula. Secunda Arabica, cujus author *Hatſarmaveth* vel *Joctan.* Arabiſmis ſcatere libros Scripturæ poëticos, Jobum imprimis. Eam cœpiſſe diffundi ab annis mille circiter, & orbis Veteribus cogniti occupaſſe ferè trientem. Ad Hebrææ linguæ cognitionem quantum conferat; Medicis item, Geographis, Mathematicis, &c. Tertia lingua Phœnicia, quâ Mochus & Sanchoniathon ſcripſere ante Troiana tempora. Hæc Hebrææ proxima, quæ ideò lingua Chanaan. Quarta lingua Ægyptia quæ Hebræis barbara, tamen quædam habuit cum Hebraica communia. Ægypti *Delta*, in Pſalmis, & in Eſaiâ *Raab*, Ægyptiè *Rib*, id eſt, pyrus; unde *Athribis* cor pyri. *Channa* planta Pſ. 80. unde *Chenoſiris*. *Tſaphnath Paaneach*, vel *Pſonton Phanech*, revelator ſecretorum, Gen. 41. *Sohar* pro carcere Gen. 39. *Pharao* Rex, vel ut alii, Crocodilus. *Moſes* ut volunt ex aqua eductus; quamvis videatur merè Hebræum. Exod. 16. מן *man* pro Hebr. מה *ma*. *Totaphoth* pro frontalibus vox ſemi-Ægyptia. *Rephan* Saturnus Ægyptiis hodieque, ut *Kijun* Perſis & Arabibus. Unde lux loco Stephani Act. 7: 43. Sapientia Ægyptiorum Act. 7: 22. Quàm multa ſcripſerit Hermes. Linguam Ægyptiam Græcæ eſſe matricem & illi proximam. Kircheri ſomnium multis refellitur. Quando Græca lingua in Ægyptum ſit introducta. Quinta lingua Azotiorum, id eſt, Philiſtæorum, media inter Ægyptiam & Hebræam. Hujus voces, *Dagon*, *Baalzebub*, *Marnas*, *Saran*, *&c.* Sexta, Perſica, Hujus voces ex Daniele, Nehemia & Eſther, Sarabara, gaza, purim, ahaſtheranim, Cyrus, Darius, paraſangæ. Quarum quædam in uſu hodieque apud Perſas. Huic linguæ nonnulla cum Germanica communia. Aliæ linguæ de quibus in Scriptura mentio. Vox Babel propriè quid ſit. Falſæ illius originationes.

Et erat tota terra (inquit Moſes, Gen. 11: 1.) *labii unius & verborum eorundem.* *Tota terra*, id eſt, omnes incolæ terræ. Sic 1. Reg. 10: 24. *Tota terra quærebant faciem Solomonis*, id eſt, *omnes Reges terræ*, ut explicatur 2. Paral. 9: 23. *Labii unius*, id eſt, ſermonis unius; inſtrumentum pro effectu. Ideóque additur ἐπεξηγητικῶς *& verborum eorundem.* Sic labium pro ſermone ſumitur Pſ. 12: 4. & 140: 4. & 1 Cor. 14: 21. Sunt qui ſubtiliùs quàm ſolidiùs diſtinguunt labium à verbis, quaſi hæc ſermonem ſignificent, illud modum proferendi: ut ſenſus ſit non modo eandem omnium fuiſſe linguam, ſed & eandem phraſim aut pronunciationem e tiam, quæ in eadem lingua ſæpe variat.

Unicam fuiſſe linguam, antequam conderetur turris Babel, etiam Ethnici agnoſcunt. Abydenus apud Euſebium & Cyrillum: τέως δὲ ὄντας ὁμογλώσσους ἐκ θεῶν πολύθροον φωνὴν ἐνείκασθαι; *cum vero ad id tempus homines unius linguæ fuiſſent, linguam diverſam ipſis à Diis eſſe immiſſam* Et in Joſepho Sibylla: ὁμοφώνων ὄντων τῶν ἀνθρώπων, πύργον ᾠκοδόμησαν, *&c. Cùm homines unius linguæ eſſent turrim ædificarunt, &c.* Quin brutis etiam fabulantur linguam illam fuiſſe communem; ut & homines cum brutis & bruta inter ſe conferre poſſent. Vide ea de re locum Platonis in Politico, quem jam ſuprà citavimus; & Philonem in libro de confuſione linguarum: λέγεται, inquit, ὡς ἄρα πανθ᾽ ὅσα ζῶα, χερσαῖα, καὶ ἔνυδρα, καὶ πτηνὰ, τὸ παλαιὸν ὁμόφωνα ἦν. *Narratur olim animantium omnium terreſtrium, aquatilium & volucrium eandem vocem fuiſſe.*

Communis illa omnium hominum lingua qualis fuerit his verbis docet Hieroſolymitanus Interpres: והוון כל דרייא דארעא לישן חד וממלל חד ועצא חדא ארום בלישן קודשא הוו ממללין דבה אתברי עלמא מן שרויא. *Et omnes incolæ terræ linguæ unius erant, & ſermonis unius, & conſilii unius, quippe linguâ ſanctâ loquebantur, quâ eſt creatus Mundus à principio:* hoc eſt, linguâ Hebræâ quæ à creatione fuerat in uſu omnium. Id ipſum habet Jonathan in Paraphraſi verbis parum diverſis. Et R. Selomo Jarchi: *Labium unum eſt lingua Sancta.* Et Aben Ezra: *Labium unum ſignificat linguam unam quæ mihi videtur fuiſſe Lingua Sancta.* Quin & Cabaliſtæ notant in Baal Hatturim שפה אחת, id eſt, *labium unum*, per Gematriam ſignificare לשון הקדש *linguam ſanctitatis*, id eſt, Hebræam, quia numeri utrobique iidem ſunt. Tamen numerus vocum הקדש לשון excedit unitate. Sed apud illos unitas, in numerorum collatione Gematrica, non eſt ullius momenti.

Sic Hieronymus in Sophoniæ cap. 3. aſſerit *linguam Hebraicam omnium linguarum eſſe matricem.* Et Auguſtinus de Civitate Dei lib. 16. cap. 11. *Non defuit*, inquit, *domus Heber, ubi ea, quæ antea fuit omnium, lingua remaneret.* Item, *Quia ergo in ejus familiâ remanſit hæc linguâ, diviſis per alias linguas cæteris gentibus, quæ lingua priùs humano generi non immeritò creditur fuiſſe communis, ideò deinceps Hebræa eſt nuncupata.* Item, *Quando autem erat una, nihil aliud quàm humana lingua, vel humana locutio vocabatur, quâ ſolâ univerſum genus humanum loquebatur.*

Linguam Hebræam omnium eſſe antiquiſſimam docent Etymologiæ nominum quotquot extant in hiſtoriâ Moſis, à mundi creatione uſque ad diſper-

dispersionem gentium. Sic hortus עדן *Eden* Hebræis est hortus voluptatis sive deliciarum. Terra נוד *Nod* terra exilii, quia ibi exulavit Cain. בבל *Babel* confusio, quia linguæ inibi confusæ sunt. אדם *Adam* primus homo dictus est, quia ex האדמה *Adamâ*, seu terrâ factus. חוה *Eva* à vita prima mulier, quia mater omnium viventium. קין *Cain* unus è filiis ab acquirendo, quia dixit mater, קניתי *acquisivi virum à Domino*. Alius שת *Seth* à ponendo; quia dixit, שת *posuit mihi Deus semen alterum*. חנוך *Enoch* à dedicando, quia natus in ipsa dedicatione urbis quam ædificavit Cain. Alterius Enochi filius מתושלח *Methuselah*, anno Diluvii mortuus, id significabat ipso nomine; quod illi à patre inditum prophetico spiritu. פלג *Phaleg* est à dividendo, quia in diebus ejus נפלגה divisa est terra. Taceo allusiones ex Hebræa lingua petitas, ut cùm de Noâ dictum, ינחמנו, *consolabitur nos*; & de Japheto יפת אלהים ליפת, *Deus dilatet Japhetum*.

Maronitæ, qui Syram, vel quod idem est Chaldaicam, linguam volunt omnium esse matricem, quod ipsum sensit Theodoretus, eadem ratione utuntur. Quia vocabula quæ diximus tam sunt in usu Syrorum quàm Hebræorum. Sed nihil habent quod regerant, cùm ventum est ad Adami verba, Gen. 2:23. *Vocabitur vira quia ex viro sumpta est.* Hebraicè ut איש *is* pro viro, ita אשה *issa* pro muliere vox est usitatissima; cujus originem hoc loco aperit ὁ πρωτοπλάστης, cùm mulierem dicit ideò אשה *issa* vocari, quia מאיש ex *is*, id est, ex viro sumpta est. Aliam esse linguam non puto quæ hanc allusionem assequatur. Chaldæis saltem & Syris scio aquam hîc hærere, & perire gratiam allusionis apud illorum Paraphrastas, qui pro muliere habent אתא *ittha* vel אתתא *itheta*, & pro viro גבר *gevar* aut בעל *baal*, voces planè dissonas, & nequaquam illi alteri similes. Addo linguâ Syrâ linguam Hebræam multo esse puriorem. Quippe ex externis linguis nihil quicquam habet admixtum; cùm Chaldæa & Syra peregrinas voces quamplurimas habeant. Syrorum denique & Chaldęorum Dialectos quisquis cum Hebræâ linguâ conferet, palam videbit hanc esse antiquiorem, quia simplicissima est, & Chaldaica sæpe vocabula inter se diversissima ad unicam ex Hebręâ linguâ radicem revocantur. Quod mihi esset obvium multis exemplis probare, si tanti esset.

Ab Hebere lingua Hebræa ut & Hebręi. Nam si verum id esset quod post Origenem alii multi scripserunt, Hebręum vocatum fuisse Abrahamum à trajectu Euphratis, quorsum propagatum fuisset hoc nomen in posteros. Pręterea, Gen. 10:21. cùm notat Moses Sem esse patrem omnium filiorum Heber, quid aliud significat quàm esse Hebręorum patrem? Alioqui quorsum genealogiæ seriem abrumpit ut hoc observet? Itaque filii Heber iidem qui Hebręi, & vicissim Hebręi iidem qui filii Heber: nisi quòd in magna familia, quæ Jectaneos etiam & Ismaëlitas, & Idumæos, & Moabitas, & Ammonitas, & Madianitas, & Amalecitas complectitur, & nonnullos Aramæorum, ii soli in Scriptura hoc elogio ornantur qui Heberi linguam ad posteros transmiserint incorruptam.

Hebræam linguam suas habere veneres, maximè cum agitur de rebus sacris, quas cęteræ linguæ non assequuntur, norunt eruditi omnes. Sed ii imprimis qui conati sunt aliquid ex Hebręo transferre. Hinc Siracidis querela vetus: παρακέκλεσθε, &c. συγγνώμην ἔχειν ἐφ' οἷς ἂν δοκῶμεν τῶν κατὰ τὴν ἑρμηνείαν πεφιλοπονημένων τισὶ τῶν λέξεων ἀδυναμεῖν. οὐ γὰρ ἰσοδυναμεῖ ἐν ἑαυτοῖς Ἑβραϊσὶ λεγόμενα, καὶ ὅταν μεταχθῇ εἰς ἑτέραν γλῶσσαν. *Admoniti estote ut veniam detis, sicubi videbimur circa interpretationem laborando vim quorumdam verborum non assecuti; non enim æquè valent illa cùm Hebraicè dicuntur, & cùm in aliam linguam translata fuerint.* Et Hieronymus in Esaiam lib. 11. *Multaque sunt nomina quæ ita leguntur in Græco ut in Hebræo posita sunt, propter interpretandi difficultatem, & ad comparationem linguæ Hebraicæ tam Græci quàm Latini sermonis pauperiem.*

Lingua hæc, cùm à creatione mundi usque ad captivitatem Babylonicam floruisset ferè per annos ter mille quadringentos, desiit esse vulgaris aut saltem à prisca puritate plurimum degeneravit. Judæi enim è captivitate reduces partim Chaldęi, partim Syri, partim Philistæi idiomatis admistione illam infecerunt: quod quis miretur non immerito, cùm Ægypti captivitas, quæ multo fuit diuturnior, linguam illam non corruperit, aut ullo modo alteraverit. An quia ex Hebręa lingua in Ægyptiam non tam proclivis erat lapsus? quia Ægyptia ab Hebręa multo plus differebat quàm Syra aut Chaldęa, quæ Hebrææ linguæ sunt dialecti, ab ea non remotiores quàm à Latinâ nostra vulgaris. Aut quod eruditè observat D. de Grentemesnil, quia Judęi in Ægypto conferti habitabant, in Babyloniâ dispersi, singuli apud dominos suos quorum lingua uti cogebantur. Utut sit, eadem Babylon, ubi cęterę linguę natę sunt, semper Hebraicę fuit fatalis, semel in confusione linguarum, & rursus cùm Judęi ibi captivi patrium sermonem dedidicerunt.

Confusionem linguarum invexit solus Deus. Neque enim ad Angelos dirigitur hîc sermo, *descendamus & confundamus*, &c. Sed est oratio Patris ad Filium & Spiritum Sanctum. Quippe si Deus Angelis diceret *descendamus*, sic loqueretur ac si esset unus ex illis, aut eodem modo descenderet, nempe mutando locum vero & reali motu. Pręterea linguam unicam uno momento vertere in multas, & inducta priore alias statim in animum infundere, res est quę longè superat Angelicam potestatem, nec ab alio proficisci potest quàm ab eo cui velle & facere idem sunt. Cyrillus Glaphyr. lib. 2. αὐτὰς δὲ (lege αὐτὸς δὲ) συγχεῖ τὰς γλώσσας: τὰ γάρ τοι μόνης τῆς τοῦ δημιουργοῦ δεόμενα τέχνης καὶ μέν τοι καὶ ἐξουσίας, ἁρμόσειεν ἂν οὐχ ἑτέρῳ τῷ πόθεν, ἀλλ' αὐτῷ δὴ καὶ μόνῳ. Γλώσσης δὲ μεταπλασμὸν, καὶ τὸ ἐξευρύνεσθαι λόγον εἰς ἠχὼ τὴν διάφορον, ἀναθείη τις ἂν εἰκότως τῷγε ἀληθῶς μόνῳ τε καὶ κατὰ φύσιν δημιουργῷ. *Ipse autem confundit linguas. Quæ enim solius creatoris arte & auctoritate egent nemini quàm ipsi & quidem soli conveniunt. Linguæ porro transmutationem, & sermonis in diversum sonum amplificationem, merito quis soli naturâ creatori verè tribuerit.* Hęc ille verè omnino.

Hęc eadem Dei virtus etiam aliàs emicuit. In creatione puta, cùm Adamo & Evę inspiravit Hebręę linguę cognitionem primo momento quo conditi sunt; ut & Dei se compellantis sermones intelligere, atque ipsi inter se possent mutuo alloquio frui. Similiter in Ecclesię nascentis instauratione, quę altera creatio fuit, idem indultum Apostolis atque aliis è sanctorum choro, ut non unâ atque alterâ, sed pluribus linguis efferrent τὰ μεγαλεῖα τοῦ Θεοῦ. Denique in vitâ futurâ haud dubiè beatis est proprius aliquis sermo, fortè Angelicus ille, de quo Apostolus, 1. Cor. 13:1, qui eorum animis statim post gloriam infunditur, ut communibus votis in Dei laudes prorumpant.

Sed his planè secus evenit, nempe ut pro communi linguâ, quâ loquebantur omnes, Deus illorum singulis proprium idioma inspiraverit, ne alii alios intelligerent, ut opus incœptum abrumperetur. Linguas tamen tot fuisse non puto quot homines. Sic enim periisset omnis hominum societas, nec pater potuisset filium aut vir uxorem convenire.

venire, nec ulla coaluiſſet civitas, imo nec domus. Quod in certiſſimam humani generis perniciem ceſſiſſet. Itaque veriſimile eſt ſingulas familias linguam habuiſſe peculiarem: aut iis familiis communem fuiſſe dialectum, quas in ſoquutura diſperſione Deus voluit in unam coloniam coaleſcere.

De cætero linguarum numerus, quæ ex illa confuſione natæ ſunt, haudquaquam poteſt definiri. Hebræorum hæc ſententia eſt, ſeptuaginta eſſe gentes, & ſeptuaginta linguas, & angelos totidem gentibus ſingulis præfectos. Hinc R. Menachem in Geneſ. 46: 27. ubi è familia Jacobi leguntur in Ægyptum veniſſe animæ ſeptuaginta. *Septuaginta animæ ſignificant ſeptuaginta angelos qui circumſtant thronum gloriæ, & conſtituti ſunt ſuper gentes.* Jonathan in Paraphraſi, Gen. 11. v. 7, 8. Dixit Deus לשבעין מלאכיא דקימין קדמוי, LXX. *angelis qui ſtant coram eo, venite nunc & deſcendamus & miſceamus linguas eorum; ut non intelligat vir linguam ſocii ſui. Et apparuit verbum Domini ſuper urbem, & cum eo* שובעין מלאכיא כל קבל שובעין עממיא, *ſeptuaginta angeli juxta ſeptuaginta gentes, quarum unaquæque linguam habet & ſcripturam propriam; & inde diſperſerunt eas ſuper facies omnis terræ* לשבעין לישנין, *in LXX. linguas, ita ut unus non noſſet, quid diceret ſocius ſuus, & ſe mutuo interficerent.* Rurſus Cantic. 4: 10. pro Hebræis verbis, *quàm boni ſunt amores tui* מיין *præ vino*, Chaldæus Interpres habet יתיר משובעין אומיא, *præ ſeptuaginta gentibus.*
10. Quia vox יין, id eſt, *vinum* per Gematriam ſeu
10. ſupputationem cabaliſticam producit ſeptuaginta.
50. Et Eſther 2: 22. his verbis quæ leguntur in ſacro
70. textu: *Notum fuit verbum Mardochæo*, addit Chaldæus Paraphraſtes, *quia tam doctus erat ut loqueretur* בשבעין לישנין *ſeptuaginta linguis.* Quin in tractatu Sanhedrin cap. 1. in Gemara legere eſt, *Non adſciſci in Synedrium niſi viros proceros, ſapientes, formoſos, ſenes, magiæ non ignaros,* וידעין בשבעין לישנין *& peritos LXX. linguarum.* Nititur hæc ſententia cap. 10. Gen. in quo numerantur trium filiorum Noæ filii vel nepotes ſeptuaginta; nempe ex Japheto quatuordecim, ex Chamo triginta, ex Semo viginti ſex.

Græci Patres ſeptuaginta duos & totidem linguas numerant, propter Eliſam & Kainanem in Græca Verſione additos, illum in Japheti filiis, hunc in Semi nepotibus; vel alterutro omiſſo, tamen hunc numerum conſtare putant, quia in eo Philiſtæos cenſent, qui è Chaſluchæis egreſſi leguntur Gen. 10. v. 14. Clemens Stromat. lib. 1. Φαίνονται δ' εἶναι καὶ κατὰ τὸν ἀληθῆ λόγον αἱ γενικαὶ διάλεκτοι δύο καὶ ἑβδομήκοντα, ὡς αἱ ἡμετέραι παραδιδόασι γραφαί. *Videntur autem ex vera ratione linguæ generales eſſe ſeptuaginta duæ, ut noſtræ tradunt Scripturæ.* Euſebius in Chronico lib. 1. pag. 11. Νῦν δ' ἐπανέλθωμεν πάλιν ἐπὶ τὴν πυργοποιίαν καὶ τὴν σύγχυσιν τῶν οβ ἐθνῶν καὶ γλωσσῶν. *Nunc autem redeamus ad turris ædificationem & confuſionem* LXXII. *gentium & linguarum.* Epiphanius adverſus hæreſes libri primi §. 5. de turris conditoribus: διεσκέδασε γὰρ αὐτῶν τὰς γλώσσας, καὶ ἀπὸ μιᾶς εἰς ἑβδομήκοντα δύο διένειμε κατὰ τὸν τότε ἀνδρῶν ἀριθμὸν εὑρεθέντα, ὅθεν καὶ μέροπες οὗτοι κέκληνται διὰ τὴν μεμερισμένην φωνήν. *Diſſipavit (Deus) illorum linguas, & ex una diſtribuit in ſeptuaginta duas pro hominum numero qui illo tempore repertus; unde & meropes dicti ſunt propter diviſam vocem.* Et Hæreſi 39. quæ eſt Sethianorum: οἱ πάντες ἑβδομήκοντα δύο ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν ἀρχηγοί τε καὶ κεφαλαιῶται. Et paulo poſt, ταῖς γλώσσαις διεσκεδάσθησαν συγχυθέντες. Item ἐξ ὧν περ καὶ μέχρι καὶ δεῦρο ἡ σύστασις τῶν λαλιῶν ἐνέστηκεν. *Qui omnes* LXXII. *viri ſtirpium authores & capita,* &c. *linguis confuſis diſperſi ſunt,* &c. *Unde conſtat hodiéque linguarum tota collectio.*

Neque alia mens Latinis Patribus. Utut enim Auguſtinus Philiſtæis in cenſu additis populos numeret ſeptuaginta tres, de Civitate Dei lib. 16. cap. 3. tamen ne excedat ſolemnem illum numerum τῶν οβ, Phalegum excludit ex catalogo, quia ejuſdem gentis & linguæ fuit cum patre Hebero. Unde eſt quod capite ſexto hanc quæſtionem ita concludit: *Ex illis igitur tribus hominibus Noæ filiis ſeptuaginta tres, vel potiùs, ut ratio declarata eſt, ſeptuaginta duæ gentes totidemque linguæ per terras eſſe cœperunt.* Quod ſequutus Auguſtino æqualis Proſper Aquitanus hæc habet de Vocatione gentium lib. 2. cap. 4. *Omnem illorum populorum loquelam, notis ſibi invicem ſignificationibus conſonantem, ſeptuaginta & duarum linguarum varietate confudit.* Et author Mirab. Script. lib. 1. cap. 9. *Linguas autem illas* LXXII. *eſſe plurimi authores conſentiunt, quia in ædificationem turris illius in terra Sennaar, quæ nunc eſt Babylon, tot patres congregatos fuiſſe dicunt.* Et Author quæſtionum ex utroque, quod opus ut & præcedens perperam Auguſtino tribuitur: *Tantæ ergo tunc linguæ intelliguntur extitiſſe quanti & homines fuerunt, qui diſperſi locis, in quibus habitarunt, unuſquiſque linguam ſuam inſtituit.* Tanti quanti, id eſt, tot quot. Et Philaſtrius Hereſ. 63. *Quando & nomina provinciarum diviſa ſunt, veluti* LXII. *linguarum.* Et Arnobius Rhetor, qui Commentaria ſcripſit in Pſalmos, quamvis *mille generationes*, de quibus Pſalm. 104. (vel 105.) verſ. 8. velit eſſe totidem præcisè patrias, id eſt, gentes, & earum cenſum inſtituat: tamen idem linguas plures eſſe negat ſeptuaginta duabus; *Fiunt* (inquit) *omnes linguæ ſeptuaginta duæ, patriæ autem generationum mille.* Arnobii locum exſcribunt Beda & Ado in Chronico, Ætate prima.

Nec deſunt aliæ rationes quibus niti putatur hæc ſententia. Sunt qui præter Hebræam & Chananæam linguam quæ Judæis erant vernaculæ, ſeptuaginta linguas & nationes totidem in reliquo orbe eſſe colligunt, ex eo quod vocavit Chriſtus ſeptuaginta diſcipulos, ut unaquæque gens ſcilicet haberet doctorem ſuum. Pro ſeptuaginta diſcipulis ſeptuaginta duos numerat qui ſcripſit de Mirabil. lib. Scripturæ A.C. 627. Et præter LXX. Seniores in quos ſpiritus Moſis diſtributus eſt, obſervat aliis duobus qui in caſtris reſederant, eiſd. Spiritum Domini fuiſſe condonatum; ex Num. 11: 25, 26. Alii volunt tot eſſe gentes quot angelorum chiliades, ut ſingulis gentibus præſint ſinguli angelorum Chiliarchæ. Angelorum porrò chiliades ſeptuaginta duas eliciunt ex Chriſti verbis Mat. 26. 53.
de duodecim Angelorum legionibus. Quia Romana legio erat ſex mille peditum. In quam mentem citantur hæc Hieronymi in Matt. 26. *Una legio apud Veteres ſex millibus complebatur hominum. Pro brevitate temporis numerum non occurrimus explicare: typum tantùm dixiſſe ſufficiat, ſeptuaginta duo Angelorum in quot gentes hominum linguæ diviſa eſt, de duodecim legionibus fieri.* Atque huc pertinere creditur quod in Verſione Græca legitur Deut. 32: 8. ὅτε διεμέριζεν ὁ ὕψιστος ἔθνη, ὡς διέσπειρεν υἱοὺς Ἀδὰμ, ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν ἀγγέλων Θεοῦ. *Quando dividebat Altiſſimus gentes, quando diſſeminabat filios Adam, conſtituit terminos gentium ſecundùm numerum Angelorum Dei.* Quod multis perſequitur Origenes Homilia 11. in Num.

Quid quod etiam Ægyptii totum terrarum orbem dividi aſſerebant in gentes LXXII. Unde eſt quod cynocephalum volebant eſſe mundi ſymbolum, quia moriturum tabes abſumit diebus ſeptuaginta duobus. In quam rem inſignis eſt Hori Apollinis locus, Hieroglyphicôn lib. 1. cap. 14. Οἰκουμένην δὲ γράφοντες κυνοκέφαλον ζωγραφοῦσι, ἐπειδὴ ἑβδομήκοντα δύο χώρας τὰς ἀρχαίας φασὶ τῆς οἰκουμένης εἶναι: τούτους δὲ τρεφομένους ἐν τοῖς ἱεροῖς καὶ ἐπιμελείας

τυγχάνον-

τυγχάνοντας, οὐ καθάπερ τὰ λοιπὰ ζῶα ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τελευτᾷ, οὕτω καὶ τούτους: ἀλλὰ μέρος αὐτῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν νεκρούμενον ὑπὲρ τῶν ἱερέων θάπτεσθαι, τοῦ λοιποῦ σώματος ἐν τῷ κατὰ φύσιν ὄντος: ἕως δ' ἂν αἱ ἑβδομήκοντα καὶ δύο πληρωθῶσιν ἡμέραι, τότε ὅλως ἀποθνήσκει. *Terrarum autem orbem indicantes, Cynocephalum pingunt, quia septuaginta duas ferunt fuisse jam olim orbis habitati regiones: hos porro si in templis cum cura nutriuntur, non ut cætera animalia uno die moriuntur, ita & ipsos mori: sed eorum partem aliquam singulis diebus emorientem à sacerdotibus sepeliri, reliquo interim corpore in sua natura persistente, donec expleti sint dies* LXXII; *tunc* enim *planè interit.*

Ab his parum recedunt qui gentes & linguas numerarunt LXXV. In quo numero fuit Euphorus. Ita asserit Clemens Stromaton l. 1. Εὔφορος δὲ καὶ ἄλλοι πολλοὶ τῶν ἱστορικῶν, καὶ ἔθνη, καὶ γλώσσας πέντε καὶ ἑβδομήκοντα λέγουσιν εἶναι. *Euphorus autem & alii plures Historici gentes & linguas esse referunt septuaginta quinque.* Quod videtur sumptum ex libro cui titulus erat Τὰ Εὑρήματα, quem libro quarto citat Athenæus, & idem Clemens alibi in hoc ipso libro.

Ex iis quæ diximus hactenus patet, scriptorum penè omnium qui hoc argumentum tractarunt, communem esse hanc sententiam linguas in toto orbe septuaginta circiter reperiri vel paulo plures. Mihi certè nullus occurrit qui hunc numerum multum excedat, præter unicum Pacianum Barcinonensem Episcopum, qui in Opusculo contra Novatianos, cujus meminit Hieronymus in Catalogo, epistola secunda, quæ est ad Sympronianum, linguas numerat centum viginti, quo fundamento fretus haudquaquam scio: *Hebræis*, inquit, *sua lingua est secundum copiam Domini, qui eam in centum viginti ora modulatus est.* Et paulo post: *Dic oro frater, Musæ literas repererunt?* &c. *Præter illas centum & viginti linguas, fuit adhuc alia Musarum?*

Nunc ut dicam quod res est, nullus dubito quin hodie extent adeóque olim extiterint idiomata plura. In uno regno Mithridatis, qui ne centesimæ quidem parti orbis terrarum imperavit, viginti duæ gentes linguis diversæ numerabantur. Quod ipsum leve est præ Dioscuriade Colchidis, in quam Timosthenes trecentas nationes quæ dissimilibus linguis utebantur, descendisse prodidit: & postea à Romanis centum triginta interpretibus negotia ibi gesta. Vide Plinium lib. 6. c. 5. Ex illo specimine lector æstimet quàm numerosa sit gentium atque idiomatum varietas in universo terrarum orbe.

Tamen si in linguarum dinumeratione Mosem simpliciter sequimur, ne constabit quidem numerus, quem Veteres definiverunt. Nam ex censu τῶν κεφαλαιώτων, ex quo linguarum numerum colligi voluerunt, eximendi primò Elisa Japheti, & Kainan Arphaxadi filii, qui in Hebræo textu non habentur. 2. Dein Phalegi Majores Arphaxad, Sale & Heber, quos utpote pios viros verisimile non est conspirasse cum reliquis in extructione turris Babel. Heber saltem, qui linguam illam antiquissimam, Hebræam à se dictam, transmisit ad posteros, constat à pœna fuisse immunem. 3. Sed & Jectan excipiendus cum liberis tredecim qui nondum erant nati. 4. Præterea non omnes qui supersunt κεφαλαιῶται diversi fuere sermonis. In Chananæa lingua consenserunt plerique filii Chanaan. In Græca Javan & Elisa. In Ægyptia Misraim & Pathrusim qui sunt incolæ Thebaidis. In Arabica cum Jectanæis filii Chus plerique omnes. In Aramæa Aram & Hus Syriæ, Mas Mesopotamiæ, Nimrod Babyloniæ, Assur Assyriæ incolæ. Ita ut jam vix supersint in illo censu triginta linguæ.

Magnâ pompâ objicitur quod dicit Moses de Japheti filiis, Gen. 10: 5. *Ab his divisæ sunt regiones gentium per terras earum, cuique secundum linguam suam.* Et de Chami & Semi posteris v. 20. & 31. *Isti sunt filii Chami*, aut, *isti sunt filii Semi secundum cognationes & linguas suas.* Ex quibus tamen verbis hoc solum sequitur unicuique populo suam fuisse linguam, sed non sequitur fuisse propriam & à cæteris distinctam. Sic cum in libro Esther c. 8. v. 9. legitur scriptas fuisse literas ex Assueri mandato ad præfectos provinciarum centum viginti septem secundum scripturam cujusque provinciæ; & secundum linguam cujusque populi: nemo inde collegerit totidem fuisse linguas imo & scribendi modos.

Nihilo magis ad rem proferuntur Christi discipuli septuaginta; nec enim ad singulas universi orbis gentes ii missi sunt, sed ad Judæos solos. Euangelii verba sunt Luc. 10: 1. *Designavit Dominus etiam alios septuaginta* (Vulgata *duos* addit) & misit illos *binos ante faciem suam in omnem civitatem & locum, in quem erat ipse venturus.* Porro non erat iturus ad Garamantas & Indos, nec ultra Sauromatas & Glacialem Oceanum, sed ut ipse testatur Matth. 15: 24. non missus est *nisi ad oves quæ perierant domûs Israël.* Itaque hi septuaginta non multo post officio suo functi cum gaudio ad Christum reversi sunt.

Sed & valde incertum est & ἀνακόλουθον quicquid affertur de numero angelorum. Nec enim eorum numerum Christus præcisè definivit duodecim legionibus. Quin esse plures apertè asserit, dicens fore ut si roget patrem, pater illi sistat *plusquam duodecim legiones angelorum*, Matth. 26: 53. Nec satis scimus quid sit legio, quia Romanæ legionis numerus non erat constans. Denique utut concedamus angelorum in cœlis chiliades esse septuaginta duas, non inde sequitur esse in terris septuaginta duas gentes aut linguas. Neque voluit Hieronymus id haberi pro argumento; tantùm in paribus numeris captavit allusionem.

Multo minus est virium in loco Deuteronomii juxta Græcam Editionem; *Constituit terminos gentium juxta numerum Angelorum Dei.* Nam, ut cætera taceam, planè aliud est in textu Hebræo quem sequitur Hieronymus, nimirum *constituit terminos gentium juxta numerum* בני ישראל *filiorum Israëlis.* An Greci Interpretes pro בני ישראל tribus literis omissis legerunt בני אל *filiorum Dei?* Ita videtur, quia Job. 1: 6. pro Hebreis בני האלהים *filii Dei* iidem habent οἱ ἄγγελοι τοῦ θεοῦ. Sed & Gen. 6: 2. ubi habetur filios Dei sibi in uxores accepisse è filiabus hominum quæcunque erant formosæ, in Grecorum multis codicibus pro *filiis Dei* legebatur οἱ ἄγγελοι, quod nonnullos Veterum impulit in errorem.

Sed & ex hoc ipso quod habet textus Hebræus, *Constituit terminos gentium juxta numerum filiorum Israëlis*, quidam colligunt Deum constituisse tot gentes adeóque tot linguas quot erant Jacobi filii, cùm ingressus est in Ægyptum, septuaginta nimirum, ut habetur, Gen. 46: 27. & Exod. 1: 5. & Deut. 10: 22. Ita Procopius & Lyranus: sed & Chaldeus Interpres Jonathan, qui sic habet ad verbum: *Cùm divisit Excelsus* (Deus) *mundum populis qui exierunt ex filiis Noæ, cum principibus populorum cum quibus apparuit ad videndum urbem* Babel: *eo*, inquam, *tempore constituit terminos populorum secundum numerum septuaginta animarum Israëlis quæ in Ægyptum descenderunt.* Nonnulli quinque addunt ex Greca Editione in Genesi & Exodo, & oratione Stephani martyris, Act. 7: 14. ubi pro septuaginta leguntur septuaginta quinque. Quod sequuti sunt illi quos citat Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromaton:

maton: ἔθνη καὶ γλώσσας πέντε καὶ ἑβδομήκοντα λέγουσιν εἶναι; ἐπακούσαντες τῆς φωνῆς Μωσέως λεγούσης: ἦσαν δὲ πᾶσαι αἱ ψυχαὶ ἐξ Ιακὼβ πέντε καὶ ἑβδομήκοντα αἱ εἰς Αἴγυπτον κατελθοῦσαι. *Gentes & linguas asserunt esse* LXXV. *cùm audierint vocem Mosis dicentis: erant autem omnes animæ ex Jacob* LXXV. *quæ descenderunt in Ægyptum.* Verum enim vero Prophetæ verba, *constituit terminos gentium secundum numerum filiorum Israëlis*, longè aliud sonant, nempe Deum inter populos orbem ita distribuisse, ut Israëlitis olim nascituris tantum terrarum reservaverit, aut in consilio suo destinaverit, quantum requiri noverat genti numerosissimæ ad commodam habitationem.

Nec est quod quis miretur, cùm hodie sermo hominum in plures linguarum centurias sit divisus, cur tam paucarum meminerit Moses: nec enim necesse habuit omnes omnino gentium aut linguarum conditores nominare. Satis illi fuit insigniorum meminisse; maximè in Judęorum vicinia, in quorum gratiam scribebat. Pręterea utut linguarum numerus hodie multum excedat, harum plerasque certum est non esse primigenias. Ex Germanica quis nescit natam esse Belgicam, Anglicam, Danicam, Norvegicam, &c. Ex Sclavonicâ Polonicam, Hungaricam, Bohemicam, Dalmaticam, Croaticam, &c. Ex Latinâ Gallicam, Italicam, Hispanicam? Et Latina ipsa magnâ sui parte facta est ex Æolica Gręcæ dialecto. Neque enim momentanea fuit maledictio, quam in homines inflixit Deus ex occasione turris Babylonicæ. Ea hodiéque durat; & durabit in posterum usque ad mundi consummationem. Unde fit ut linguæ omnes, paucis exceptis quas ex communi illa clade immunes libri pręstant, sint in perpetuo fluxu, & singulis prope sęculis magna sui parte mutentur atque alterentur. Usque adeò verum est quod à Poëta dictum:

> *Multa renascentur quæ nunc cecidere, cadentque*
> *Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,*
> *Quem penes arbitrium est & vis & norma loquendi.*

Itaque paucæ sunt linguæ de quarum antiquitate constet.

In Scripturis pręter Hebręam viginti circiter memorantur. Prima est Chaldęa seu Syra quâ Daniel & Esdras multa scripserunt, & Jeremias unicum comma cap. 10: 11. In Scriptura vul-
Dan. 2.4. usque ad 8. gò vocatur Aramęa, id est, Syra, sed & לשון
Esd. 4.8. usque ad 6, 15. כשדיה *lingua Chaldæorum*, Dan. 1: 4. Hujus lin-
et 7. 12. usque ad 26. guę vestigium extat antiquissimum, Gen. 31: 47. Ubi locus idem à Labane Syriacè vocatur יגר שהדותא *Jegar sahadutha*, id est, tumulus testimonii, & à Jacobo Hebraicè גלעד *Galed*, vel ut vulgo *Galaad* eadem significatione. Hanc lingu-
v. Joseph. Antiq. l. 12. c. 2. am, etsi Hebraicæ valde vicinam, Judęos ante captivitatem Babylonicam non intellexisse testatur Jeremias cap. 5. v. 15. Inde est quòd Rabsaces Syrus Judaicè loqui coactus est ut intelligeretur à Jerosolymitana plebe, 2 Reg. 18: 26. &c. Sed post captivitatem ex Hebraismi cum Chaldaismo mistione natus est tertius sermo, qui ad Hebręum ita accedit ut Chaldęo sit multo propior. Hebraicum tamen passim appellant Evan-
Job. 5, 2. et 19. 13. 17. Act. 21, 40. et 22, 2. et 26, 14. gelistæ quia Hebręorum erat sermo. Nos hodie Syrum vocamus. Hoc sermone Jesum Christum & Apostolos loquutos constat, quia *Talitha Kumi*; *Eloi, lamma sabachthani*, *Bethesda*, *Gabbatha*, *Golgotha*, *Aceldema*, *&c.* denique, quotquot vocabula ex lingua tum illis vernacula citant Evangelistę, sunt merè Syriaca. In hac lingua varias fuisse dialectos ex eo colligere est, quod
Marc. 14. ancilla dixit Petro: Καὶ γὰρ Γαλιλαῖος εἶ, καὶ ἡ λαλιά σου ὁμοιάζει: nempe Galilæorum dialectus multo erat impurior, ut multis probat doctissimus Buxtorfius in Lexico Talmudico voce גליל. Hęc lingua Theologis est summè necessaria, quia Hebraicæ vicina est, & Apostoli non paucas locutiones ex illa mutuantur: ut Chaldaicas Veteris & Syriacas utriusque testamenti Paraphrases taceam, quæ vetustæ sunt & magni usus, ut quotidie experimur. Syriaca lingua hodie nullibi est vernacula, pręterquam in paucis vicis circa Libanum.

Secundas do Arabicæ de qua agitur, Act. 2: 11. Hujus originem Gręci Patres referunt ad *Asarmoth* de quo Gen. 10: 26. Ipsi Arabes ad *Joctanem* illius patrem; ut suo loco docebitur. Antiquitas ex eo patet quod Arabismis referti sunt Scripturæ libri Poëtici, Jobi maximè, ut pridem observavit Hieronymus. *Hæc translatio*, inquit in præfatione in Jobum, *nullum de Veteribus sequitur interpretem, sed ex ipso Hebraico Arabicoque sermone & interdum Syro nunc verba, nunc sensus, nunc simul utrumque resonabit.* Unde est quod idem pręfatione in Danielem asserit, *Job cum Arabica lingua plurimam habere societatem*: atque id si dederit Deus spero me quandoque palam facturum. Hæc fuit olim valde obscura, nec Arabiæ limites transgressa est per annos ferè ter mille, donec crescente imperio Saracenorum abhinc annis mille circiter cœpit longè latéque propagari; ita ut hodie occupet ferè trientem orbis Veteribus cogniti. Ad Hebrææ linguæ perfectam cognitionem multo plus confert quàm creditum est hactenus. Quod Hebræorum in Scripturam commentaria docent, qui quoties hęret calculus ad hanc linguam confugiunt, tanquam ad sacram anchoram. Quamvis longè plura observassent ex Arabismo ad sacri textus illustrationem, si illius linguæ fuissent peritiores. Ex eadem lingua scientiis omnibus, Medicinę pręsertim & Geographiæ & Mathesi multum lucis accederet, si ederentur libri Arabici qui passim in toto Oriente habentur manuscripti. Notum enim est apud Arabes artes & scientias floruisse per annos ferè sexcentos, cùm regnaret apud nos fœda barbaries, & literatura omnis esset prorsus extincta.

Tertia sit lingua Chanaan, sive Phœnicum aut Punica, quę ex Phœnice in Africam perlata est, & occupavit quicquid terrarum est à Cyrene usque ad Gades. Hâc linguâ Mochus Sidonius de Philosophia scripserat, & Phœnicum historiam Sanchonia- *Strab. l. 16.*
thon, ante Trojani belli tempora. Et ut ex Hebręis *Euseb.*
ad Phœnices, ita ex Phœnicibus ad Gręcos cum li- *Præp. l. 1.*
teris venerunt scientiæ. Sed hæc infra pluribus. Hîc observasse sufficiat Hebræam vocari linguam Chanaan ab Esaia cap. 19. v. 18. non solùm quia Judæi Chananæam occupaverunt, sed & quia lingua Chanaan Hebraicæ valde erat affinis. Proinde in libro de coloniis & sermone Phœnicum si dederit Deus, non pauca Scripturæ loca ex ea illustrabimus.

Quarta esto lingua Ægyptia de qua Psal. 81: 6. *Cùm exiret contra terram Ægypti, ubi sermonem ignotum audiebam.* Et Psal. 114: 1. *Cùm exiret Israël ex Ægypto & domus Jacob ex populo* לעז, *barbaro*, id est, peregrini sermonis. Proinde vaticinatur Esaias, fore ut quinque urbes Ægyptiæ, pro Ægyptia lingua loquantur linguam Chanaan, Es. 19: 18. Et Josephus Ægyptium se esse simulaus fratres alloquebatur per interpretem. Itaque cùm inter se loquerentur, putabant se non intelligi, Gen. 42: 23.

Tamen quia Judæis vicini fuere Ægyptii, non dubito, quin Hebræus & Ægyptius sermo quædam habuerint communia, ex quorum collatione posset emergere aliquid lucis. Exempli gratia, quæritur cur Ægyptus vel Ægypti pars in Psalmis & in Esaia רהב *Raab* vocetur: Atque hîc interpretes multa comminiscuntur, ignari Hebræum *Raab* idem esse quod Ægyptium *Rib* vel *Riph*, quo nomine hodiéque

hodiéque *Delta*, ſeu pars Ægypti terquetra Nili oſtiis comprehenſa, vocatur à pyri forma. Id enim propriè erat *Rib*. Unde eſt quod in ipſo corde τȣ̃ Δέλτα Nomus medius *Athribis* appellabatur, id eſt, cor pyri. Etymol. in Ἀθριβὴς ex Orione. Rurſus hęrent interpretes in voce כנה *channa* Pſ. 80:16. cujus reperio verſiones ſeptem minimum, pleraſque remotiſſimas. Ego φυτὸν plantam expono ex Ægyptio ſermone quo hedera χενόσιρις dicebatur, id eſt, φυτὸν Ὀσίριδος *planta Oſiridis*, teſte Plutarcho in Iſide ex Alexarcho. Cùm paulo ante Pſaltes Deum ex Ægypto vitem tranſtuliſſe dixiſſet, de eadem vite ſubjungit: *O Deus*, &c. *viſita vitem hanc*, וכנה *vechanna*, id eſt, *& plantam quam plantaverat dextera tua:* Ægyptiâ voce uſus, quia de vite agitur ex Ægypto tranſlata. Ex eadem lingua petitum eſt Joſephi nomen quod illi impoſuit Pharao צפנת פענח *Tſaphnath Paaneach*, Gen. 41:45. Septuaginta Interpretes qui verſionem ſuam in Ægypto ediderunt illud ſcribunt Ψοντομφανὲχ. *Salvatorem mundi* interpretatur Hieronymus. At alii, quos *defendit numerus junctæque umbone phalanges*, occultorum interpretem vel futurorum revelatorem. Conſulendi ea de re viri undecunque docti Amama in Geneſim, & Kircherus Prodromi Copti cap. 5. & Joh. Viccars in Decaplis Pſ. 105. Etiam סהר *ſohar* pro carcere, Gen. 39:20. Ægyptium eſſe verbum ſuſpicatur Aben Ezra, propter interpretationem à Moſe additam: *Et Joſephi dominus*, inquit, *ipſum arreptum conjecit* אל בית הסהר *in domum Sohar*, *in locum ubi captivi regis detinebantur*. *Pharao* item eſt Ægyptia vox: Regem exponit Joſephus, Lexicographi Arabes Crocodilum. Et Moſes vel Moyſes, ſi Philoni & Joſepho credimus, & Clementi Alexandrino, apud Ægyptios ex aquis ſervatum ſonat, voce compoſita ex Μῶ aqua & ὔσης ſervatus. Sed huic commento non facilè aſſentietur quiſquis hęc attentè leget, Exod. 2:10. *Et vocavit nomen ejus* משה *Moſem*, *& dixit*, *quia ex aquis* משיתהו *eduxi eum.* Quæ Moſis nomen palam docent factum eſſe ex Hebręo verbo משה, quod nuſquam uſurpatur niſi de eductione ex aquis. Exempla vide 2 Sam. 22:17. & Pſ. 18:17. & Eſ. 63:11. Sic Exod. 16:15. cum Hebræi mannam videntes dicebant מן הוא *man hu*, quid hoc eſt? Haſcuni מן *man* pro Hebręo מה *ma* dicit eſſe Ægyptium. Et Talmudici, quos citat Kimchius in Lexico, טטפות pro *frontalibus* vocem eſſe volunt ſemi-Ægyptiam. Compoſitionis tamen ratio mihi haudquaquam probatur. Sed Ægyptium vocabulum *Rephan*, pro Saturno, ut *Moloch* pro Marte, hodieque in uſu eſt inter Coptitas, quorum lingua partim ex Gręca partim ex veteri Ægyptia conflata eſt. Unde certa lux Amoſi verbis juxta Gręcam Editionem, quam ſequitur Martyr Stephanus, Act. 7:43. ἀνελάβετε τὴν σκηνὴν τȣ̃ Μολὸχ καὶ τὸ ἄστρον τȣ̃ θεȣ̃ ὑμῶν Ραιφὰν, vel ut alii volunt Ρεφὰν aut Ρεμφάν. In quibus explicandis aqua hęſerat hactenus interpretibus, quos fugerat cur *Ræphan* reddatur Hebręum כיון *Kijun*. Ita enim legitur in Amoſi textu Hebręo cap. 5. verſ. 26. Sed jam ratio eſt manifeſta. כיון *Kijun* Aben Ezra teſtatur eſſe Saturnum, & hoc illi nomen eſſe etiam apud Perſas & Iſmaëlitas. Unde perſuaſum fuit Ægyptiis Anubin, qui Cyon Gręcè vocabatur, eundem eſſe cum Saturno, teſte Plutarcho in Iſide. Sed & in Plauti Pœnulo Saturnum appellari *Ciun* probat Samuel Petit ὁ μακαρίτης, Miſcellaneorum lib. 2. cap. 2. Itaque כיון *Kijun* idipſum eſt quod Ægyptium *Rephan*, id eſt, Saturnus. Atque ea voce Græci Interpretes libentiùs uſi ſunt, quia in Ægypto ſcribebant. Moſes Act. 7:22. legitur fuiſſe eruditus *omni ſapientiâ Ægyptiorum*, de qua vide Sixtum Senenſem lib. 2. Bibliothecæ. Horum antiquiſſimus ſcriptor Hermes Triſmegiſtus, in Jamblicho *de Myſteriis Ægyptiorum* ſcripſiſſe legitur librorum plus triginta ſex millia; Ego verſus interpretor. Neque enim Mercurii libros plures quadraginta duobus numerat Clemens Alexandrinus, qui horum catalogum accuratè inſtituit lib. 6. Stromatum. Ex his Theologiam ſuam & quicquid habet περὶ τῆς κοσμοποιΐας ſe hauſiſſe profitetur Sanchoniathon. In quibus quędam habentur Moſis ſcriptis valde conſona. Linguam Ægyptiam Veterem Græcæ fuiſſe matricem, imo Gręcam Antiquiſſimam, aut illi tam ſimilem quàm Latinę eſt Italica, Kircheri ſomnium eſt ex eburnea porta. Quod ex vetuſtis in Ægypto locorum nominibus facile eſt refellere; ex Herodoto item & Plutarcho, & Horo Apolline, & Jamblicho, & aliis; ubi vocum Ægyptiarum longam ſeriem reperias quę Gręciſmum non plus ſapiunt quàm Illyricę aut Germanicę. Et verò ſi Ægyptia lingua fuit eadem cum Gręca antiquiſſima, quorſum in fabulis Cecrops fingitur fuiſſe διφυὴς & δίμορφος *duplicis naturæ & formæ*, διὰ τὸ δύο φωνὰς ἐπίστασθαι Αἰγυπτίαν καὶ Ἑλληνίδα, *quia duas noverat linguas Ægyptiam & Græcam?* Quorſum Archandri urbem in Ægypto Herodotus, à Gręco homine conditam fuiſſe colligit, quia Ἄρχανδρος, ȣ̉ μάλα τοί γε Αἰγύπτιον τὸ ȣ̉́νομα, *Archander non eſt nomen Ægyptium*, ſed Gręcum? Cur neceſſe habuit Solon cùm Ægyptia nomina non poſſet carminibus ſuis inſerere, his alia Gręca ſubſtituere ejuſdem ſignificationis, ut teſtatur Plato in Critia? Cur apud Heliodorum (qui licet fabuloſus ſcriptor conatur tamen ſcribere vero quam ſimillima) miratur Calaſiris quod Cnemon ſit τὴν φωνὴν Ἕλλην ἐν Αἰγύπτῳ, *ſermone Græcus in Ægypto?* Cur ibidem Gręcus Theagenes Ægyptii ſermonis nonnihil addidiciſſe legitur ὑπὸ συνδιαιτήσεως μακρᾶς, longa conſuetudine & convictu cum Ægyptiis. Denique hoc certum in Ægypto nulla extitiſſe Gręci ſermonis veſtigia ad Pſammetichum uſque, ſub quo Cares & Iones circiter triginta millia in Ægyptum appulerunt. His dedit Pſammetichus loca habitanda circa Bubaſtin & Peluſium, & pueros Ægyptios commiſit Gręca lingua imbuendos. Ἀπὸ δὲ τȣ́των ἐκμαθόντων τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν, οἱ νῦν ἑρμηνέες ἐν Αἰγύπτῳ γεγόνασι. *Ab his autem linguam Græcam edoctis oriundi qui nunc in Ægypto ſunt interpretes.* Ita Herodotus in Euterpe. Sed deinceps ſub Ptolemęis Gręcus ſermo in Ægypto profundas egit radices, unde eſt quod hodie Coptorum dialectus multa plura habet Gręca vocabula quàm Ægyptia.

V. Kircher. Prodr. pag. 147. cap. 5.

Quinta ſit lingua Azotiorum de qua Nehem. 13:24. *Filii eorum partim loquebantur Azoticè, nec ſciebant loqui Judaicè.* Azoticè, id eſt, lingua Philiſtęorum quorum pars Azotii. Huic potiſſimum convenire puto quod de lingua Chananitide dicit Hieron. in Eſa. l. 7. *Inter Ægyptiam & Hebræam media eſt.* Philiſtęi ex Ægypto venerant & occupabant partem terræ Chanaan. Azotiorum Deus Dagon habuit Hebræum nomen à דגן *dagan* factum, id eſt, frumento. Philo Biblius & Sanchoniathone: ὁ δὲ Δαγὼν ἐπειδὴ εὗρε σῖτον καὶ ἄροτρον ἐκλήθη Ζεὺς Ἀρότριος. At Gazæorum Dei nomen *Marnas* מרנש merè Syrum eſt, & hominum Dominum ſonat. Accaronitarum autem idoli Hebræa erat appellatio *Baalzebub* q. d. Dominum muſcę vel ἀπόμυιον θεόν. Et Aſcalonitarum Urania Venus, de qua Herodotus in Clio; Hebraicè vocatur Aſtaroth, id eſt, *Aſtarte* à cura gregum, 1 Sam. 31:10. *Saran* סרן quod pro Philiſtęo principe paſſim occurrit in libris Joſuę, Judicum & Samuëlis, deduci videtur ex Hebręo שר *ſar*. Et *Abimelec* commune nomen Regibus Philiſtęorum antiquiſſimis Gen. 20. & 21. & 26. nemo non videt eſſe Hebraicum. Sed & urbium

bium Paleſtinæ nomina pleraque ſunt palam Hebrea. Itaque verum eſt quod diximus, Azotiam vel quod idem eſt, Philiſteorum linguam Hebrææ fuiſſe affinem.

Sexta eſto Perſica, cujus linguæ multa ſunt vocabula in libris Danielis, Eſdrę & Eſther, quia continent hiſtorias rerum ſub Perſis geſtarum. En tibi pauca è multis. Dan. 3: 2. leguntur quinque dignitatum nomina merè Perſica אחשדרפניא *ahaſdarpenaja* ſatrapæ, אדרגזריא *adargazraja* drungarii, גדבריא *gadbaraja* queſtores, דתבריא *dethabraja* conſiliarii, תפתיא *thiphthaje* exactores tributorum. Sic ex conjectura interpretor: nam primo & tertio exceptis, reliqua ſunt valde incerta. Ejuſdem capitis verſu 21. בסרבליהון *cum ſaraballis ſuis*, Grece σὺν τοῖς σαραβάροις αὐτῶν. Sarabara vel Saraballa ſunt Perſica femoralia. Nehemiæ 2: 8. פרדס *paradiſus* creditur eſſe Perſicum, quamvis etiam in Canticis & Eccleſiaſte reperiatur à Salomone uſurpatum. Et Eſter. 3: 9. גנזי *ginze*, vel ut Veteres legerunt, *ganze hammelec*, gazæ regię; ſed radix eſt Hebrea. Perſę hodie dicunt כניז *ceniz*. Perſicum item eſt פור *pur* pro ſorte toties repetitum in libro Eſther. Unde nomen habent פורים *Purim*, ſolemne feſtum inter Judęos. Rurſus ejuſdem libri cap. 8: 10. muli voce Perſica dicuntur אחשתרנים *ahaſtheranim*. Accedit hodierna אסתרהא *aſtherha*, quę legitur in Tavaſii Paraphraſi Perſica, Gen. 36: 24. כורש *Cores*, in Eſaia, Daniele & Eſdra, Cyri nomen eſt. Plutarchus poſt Cteſiam Solem exponit, quem כרשד *Corſad* nunc Perſę appellant. Iiſdem דרוש *darves* eſt ἔρξις coërcitio. Inde factum nomen דריוש, *Darjaves*, id eſt, Darii quod proinde Herodotus rectè ἐρξείην interpretatur. Sic paraſanga hodieque dicitur פרסך *pharſach* in Tavaſio, Gen. 35: 16. & 48: 7. Unde obiter colligere eſt, Veterem Perſarum linguam non periiſſe funditus, & manere hujus reliquias in hodierna Perſarum. Hanc, quod viri docti ſcribunt, accedere ad Germanicam in tanta locorum intercapedine nemo ſibi facilè perſuaderi ſinat. Tamen rei probandæ tot exempla congerunt, ut ab invitis penè fidem extorqueant. Vide Lipſium Ep. 44. centuriæ tertiæ ad Belgas. De lingua Perſica quædam alia ex occaſione obſervo lib. 4. cap. 10.

Scal. de Emend. temp. lib. 6.

Præter linguas ſuprà exhibitas nominantur Græca & Romana in titulo crucis; & Act. 2. linguæ Parthorum, Medorum, Elamitarum, Cappadociæ, Ponti, Aſiæ, Phrygię, Libyæ Cirenaicæ, Cretæ, &c. Et Act. 14: 11. lingua Lycaonica, de quarum ſingulis hîc agere longum eſſet & ſuperfluum.

A linguarum confuſione locus dictus eſt בבל *Babel* pro בלבל *Balbel*, altero L extrito, ut in Syro גוגלתא *Gogoltha* pro גלגלתא *Golgoltha*, & Chaldæis קיקלתא *Kikaltha* pro קלקלתא *Kilkaltha*, & שושילתא *Soſiltha*, pro שלשילתא *Solſiltha*. Res clara in Onkelo qui habet, Gen. 10: 9. *Ideò vocavit nomen ejus Babel; quia ibi* בלבל *bilbel*, id eſt, *confudit Dominus ſermonem totius terræ.* Sic Arabicè in Giggeio תבלבלת אלאלסן *linguæ confuſæ fuerunt.* Itaque בבל *Babel* non vox compoſita ex בא בל *venit confuſio*, ut putavit Aben Ezra; ſed nec à Belo deducta, ut ſcribit Etymologus; aut à Beli filio Babylonis conditore, ut ab Erennio traditum apud Stephanum.

CAPUT XVI.

De gentium diſperſione.

Ex confuſione linguarum ſequuta diſperſio. Refellitur Epiphanii ſententia de diviſione orbis per ſortes à Noæ filiis Rhinocoluræ jactas. Rhinocolura diu poſt condita. Fontes erroris. An terra Chanaan fuerit in Semi ſorte, & à Chanane uſurpata, ut quidam Veterum volunt. Rem aliter in Scriptura definiri. Philaſtrium eos habuiſſe pro hæreticis qui Noam inter poſteros orbem diviſiſſe negant, ſed ab eodem alia multa numerari inter hæreſes quæ verè hæreſes non ſunt. Termini diſperſionis. Semi poſteris id fuit peculiare quòd ex Aſia non exceſſerunt. Quod fortuitum reſpectu hominum, certa diſpenſatione factum reſpectu Dei, qui gentibus ſingulis aſſignavit habitationis terminos. Illud ipſum ædificium quod ſtruxerant homines metu diſperſionis, cauſa fuit cur diſpergerentur. Quod tamen illis deinceps ceſſit in bonum.

Mœnium & Turris Babylonicæ conditores quouſque opus promoverint non ſatis ſcimus. Hoc ſolum conſtat illos confuſis linguis ſtatim ab opere deſtitiſſe. Quod vel Scriptura tacente facile erat conjicere. Nam unionis inter illos vinculum erat communis ſermo. Quo ablato, non dubium quin linguarum confuſio plurimas pepererit contentiones, cùm poſcenti lateres unus aquam alius bitumen porrigeret, & ſic alter ab altero putaret ſe derideri. Ex jurgiis natum eſt odium atque averſatio mutua; ex qua factum ut initæ ſocietati non inviti renunciaverint. Inde ſecuta diſperſio in omnes terras.

Non placet quod Epiphanius in Hæreſi Manichæorum vult illos jeciſſe ſortes de diviſione orbis in urbe Rhinocolura, & unumquemque in illam ſeceſſiſſe provinciam quæ ei ſorte aſſignata eſt. Crediderim potiùs factam fuiſſe ſeceſſionem impetu quodam θεηλάτῳ, illo ipſo Spiritu, qui novas linguas inſpiraverat, eoſdem agente arcano motu in orbis partes remotiſſimas. Neque enim veriſimile eſt in certum locum ex pacto conveniſſe, ut mundum ſorte dividerent, poſtquam linguarum diverſitas illos reddidit ſibi mutuo barbaros. Id ſaltem certo certius, non potuiſſe indici conventum Rhinocoluræ, quam multis deinceps ſæculis ab Æthiopiæ & Ægypti rege Actiſane fuiſſe conditam ex Diodoro diſcere eſt.

Hæreſ. 66. §. 83.

Lib. 1. c. 60.

Sed error ex errore natus. Septuaginta Interpretes Eſ. 27: 12. *pro torrente Ægypti* (Hebr. נחל מצרים) *Rhinocoluram tranſtulerunt, non tam verba Scripturarum, quàm ſenſum verborum exprimentes*, ut Hieronymus rectè obſervat. Inde colligit Epiphanius Rhinocoluram Hebraicè dici נחל *Neel* vel *Naal*, id eſt, ſortem, ſi illi credimus; eo quod ſortibus ibi jactis Noa terrarum orbem diviſerit inter filios.

Atqui Rhinocolura non vocatur נחל uſpiam. Aliud enim Rhinocolura oppidum in Ægypti Palæſtinæque confinio, aliud נחל מצרים *Ægypti torrens* illi proximus. Neque ſors נחל *naal*, ſed גורל *goral* Hebræâ linguâ dicitur. Fateor quidem κλῆρον à Græcis paſſim reddi Hebræum נחלה *naala*, ſed נחלה & נחל *naal* multum differunt. Atque illud ipſum נחלה *naala*, cùm propriè ſit hæreditas, nuſquam redditur κλῆρος, niſi quatenus κλῆρος pro κληρονομίας ſumitur.

Nihilo magis probo quod ibidem addit Epiphanius, & repetit in Ancorato cap. 116. Noam orbe terrarum inter tres filios diviſo, & certa portione ſingulis aſſignata, ne qua diſcordiarum ſeges deinceps oboriretur, eos ſacramento adegiſſe; ne quis in fratris ſui ſortem invaderet, extrema quæque interminatum illis qui violaſſent jurisjurandi fidem. Chananaeem nihilominus, relicta regione ſua, quæ ob immodicos calores videbatur minus commoda, in Semi ſorte Palęſtinam occupaviſſe, atque ob illud ipſum crimen Chananęis ad internecionem deletis, Palæſtinam ſeu Chananæam Judæis Semi poſteris juſto Dei judicio fuiſſe reſtitutam.

Scio

Scio Epiphanium habuisse quos sequeretur, & pleraque hæc etiam in Eusebio legi Chronici lib. 1. pag. 10. in capite cui titulus, Μερισμὸς γῆς *partitio terræ*, quod videtur ex Africano descripsisse; atque in eadem esse sententia authorem sermonis 105. de tempore qui Augustino tribuitur. Sed vereor ne hæc non sint cum Scripturis satis consona, quæ docent terram Chanaan Deum gratis dedisse, non restituisse Judæis, & Chanaanem antequam divideretur orbis jam fuisse maledictum, atque aliis planè de causis ejus posteros excidisse jure quod habebant in terram Chanaan, nempe propter idololatriam, Deut. 12: 30. & nefarios concubitus, Levit. 18: 24, 25.

Sed neque id capio satis, quomodo potuerit Noa inter filios orbem dividere, cujus multo maxima pars nondum erat cognita. Dices Noam fuisse Prophetam, & orbis singulas partes Dei revelatione sibi notas designasse filiis. Sed Scriptura tacente nostrum non est hæc divinare. Tamen huic sententiæ Philastrius Brixiensis hæsit ita mordicus, ut pro hæreticis habeat hac de re disputantes: *Sunt*, inquit, *quidam hæretici, qui de divisione orbis terræ & portione habitationis rectè non sentiunt, disputantes quod Græci cœperint, aut Ægyptii, aut Persæ describere orbem terræ universum, non beatus Noa suis filiis tribus post Diluvium diviserit, dederit, ac definierit, & partierit ordine.* Sed ab eodem habentur pro hæreticis qui præter terram quam habitamus aliam negant esse terram matricem rerum omnium, de qua scilicet egerit Moses, Gen. 1. Item qui naturæ adscribunt terræ motus, & stellas in cœlo asserunt esse infixas, aut unam fuisse linguam ante Diluvium, aut corpus Adami ante animam esse factum. Item qui negant omnes Psalmos esse Davidis: & qui verba Caino dicta, *tu illi dominaberis*, de fratre natu minore, id est, Abele interpretantur. Itaque Bellarminus rectè observat, *multa à Philastrio inter hæreses numerari quæ verè hæreses non sunt, proinde cum prudentia legendum esse.*

Hær. 7.

De scriptor. Eccles. ad an. 380.

Termini dispersionis à Septentrione fuerunt Thracia ubi Thiras, & Caucasus ubi Magog. A Meridie Libya ubi Phut, Æthiopia ubi Ludim, & Arabia aromatifera ubi Jectan cum liberis fixit sedes. Ab Occasu Gallia ubi Rhodanim, & Hispania ubi Tharsis. Ab Oriente Media ubi Madai, Persis, & Elymais ubi Elam, & Carmania ubi Sabtheca. Nec enim iis assentior qui has colonias volunt in Indiam usque penetrasse. Quamvis hujus sententiæ Josephum primum authorem sequatur turba doctorum.

Cùm ex stirpe Cham multi Africam, ex stirpe Japhet multi Europam insederint, Semi posteris hoc fuit peculiare quòd ex Asia non excesserunt. Quod certo consilio illos fecisse non puto, sed unumquemque occupasse terras quæ primæ se obtulerunt. Hùc facit quòd rerum Phœniciarum vetustus scriptor Histiæus Milesius, postquam eos qui è Diluvio evaserant venisse dixit εἰς Σενααρ τῆς Βαβυλωνίας, *in Senaar Babyloniæ*, addit continuo post: σκίδνανται δὴ τὸ λοιπὸν ἐντεῦθεν ὑπὸ τῆς ὁμογλωσσίας (lege πολυγλωσσίας) τὰς συνοικίας ποιησάμενοι πανταχοῦ. καὶ γῆν ἕκαστοι κατελάμβανον τὴν ἐντυχοῦσαν. *De cætero inde dispersi propter linguarum varietatem habitarunt ubivis, & unusquisque terram occupavit in quam incidit.*

Sed si respectu hominum fortuitum id fuit, non fuit respectu Dei, qui ut stellis in cœlo, ita populis in terra, proprium metatur locum. Idem *qui mari apposuit vectem & valvas, & dixit, usque hûc venies, & non procedes ampliùs, & hîc confringes tumentes fluctus tuos*, idem, inquam, gentes singulas certis limitibus coërcet, quos transgredi non possunt, nisi ipso volente. Quo pertinent hæc verba Mosis, Deuteronom. 32: 8. *Quando dividebat Altissimus gentes, quando separabat filios Adam, constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Israël*; & Pauli Act. 17: 26. *Fecitque ex uno sanguine omne genus hominum, ut inhabitarent super universam faciem terræ, definiens statuta tempora*, καὶ τὰς ὁροθεσίας τῆς κατοικίας αὐτῶν, & *terminos habitationis eorum.* Proinde quamcunque terram occupamus, illam Deus se dedisse dicit, vult sibi acceptam ferri. Sic Deut. 2: 5. *In possessionem Esau dedi montem Seïr*, & vers. 9. *Filiis Loti tradidi Ar in possessionem*, & 3: 18. *Dominus Deus vester dat vobis terram hanc in hæreditatem.*

Job. 9: ... Job. 38: 20, 11.

Ex hac dispersione apparet à Salomone verè dici, Prov. 10: 24. *Quod timet impius, id evenit ei.* Metu dispersionis, urbem & turrim extruendam sibi proponunt, *Ædificemus*, inquiunt, *ne dispergamur.* At Deo sic disponente illud ipsum ædificium quod metu dispersionis magno molimine substruxerunt causa fuit cur citiùs dispergerentur; atque ipsum mali remedium illis cessit in perniciem. Interim idem Deus, prout è malo bonum elicit, & *in commotione iræ misericordiæ recordatur*, fecit ut hæc dispersio generi humano esset utilis, & longè majus inde bonum emergeret quàm quod sibi proposuerant. Erat illis animus in turris unius substructione inutiliter consenescere. At ideò dispersit Deus, ut gentes & urbes plurimas conderent in toto orbe terrarum, & fundamenta jacerent tot regnorum quæ hodiéque florent. Id lectori palam facient tres libri sequentes.

Hab. 3: 2.

LIBER

LIBER SECUNDUS.

DE SEMI POSTERIS.

CAPUT I.

De Semo.

DE primatu contentio inter filios Noæ. Sem à Deo prælatus, quamvis Japheto junior. Naturæ ordo non idem qui gratiæ. Res probatur exemplis. Non Semo ἐνεργητήσαντι, sed Deo benedixit Noa, tanquam authori boni. Tamen laus debita bonis, quia Deo cooperantur. Si quis habet bonos liberos, soli Deo ferat acceptum. Sic Deo benedicit Noa, ut & filio benedicat. Quid sit esse Deum Semi. Quàm multa bona lateant sub hac promissione. Prima Semi prærogativa, quòd fuit pater filiorum Heber, id est, Hebræorum. Secunda, quod ex ipso oriturus erat Christus. Obiter de Semi nomine. Tertia, Chanaan illi serviturus. Quod tum impletum cùm minimè expectabatur. Juxta Hebræos Sem idem qui Melchisedech. Contrà Melchisedech ex alio genere, eoque iguoto, & sacerdos diversi ordinis, nec Levitas habuit in lumbis suis. Nec Abraham solvisset decimas Semo proavo, nec in illius solo habitasset ut peregrinus. Neque id tacuisset Moses. Priscis denique Judæis, ut Josepho & Philoni, aliter visum. Quod addit Epiphanius tempora non convenire, refellitur ab Hieronymo. Ordo Semi filiorum.

INter tres Noæ filios de primatu est contentio. Cham licet natu minimus, tamen fratribus pręferetur, si Poëtarum judicio stamus, qui ex Chamo fecerent Jovem. Contrà Japheto, qui fuit natu maximus, primas dabimus, si sequimur naturę ordinem. At Semo, si gratiæ: quem fratribus prętulit Deus, non ex meritis, sed ex mera indulgentia.

Chamum filiorum Noæ fuisse natu minimum expressè habetur, Gen. 9: 24. Et Semum non esse primogenitum liquet ex Gen. 11: 10. ubi *Sem centum annorum natus generat Arphaxadum biennio post diluvium*, id est, anno ætatis Noæ 602. Diluvium enim contigerat anno Noæ sexcentesimo, Gen. 7: 11. Sequitur Noam generasse Sem anno 502. cùm biennio ante generasset primogenitum. Incœperat enim generare anno ætatis quingentesimo, Gen. 5: 32. Itaque Sem biennio junior fuit fratre primogenito, hoc est, Japheto, qui ideò major vocatur, Gen. 10: 21.

Proinde cùm Japhet esset trium fratrum primogenitus, Deus illi Semum prętulit, ut doceret in electione se non habere respectum ætatis, nec eundem esse gratię ordinem qui naturę. Natura enim primogenitis multa indulsit privilegia. Et statim ab orbe condito Deus Abelem subjecit Caino primogenito, Cainum ita compellans, cùm de fratre esset sermo: *sub te erit appetitus ejus, & tu dominaberis illi.* [Gen. 4: 7.] At in gratia idem Cainus Abeli postponitur, [Gen. 4: 4, 5.] *Respexit enim Dominus ad Abelem & ad munera ejus: ad Cainum verò & ad munera illius non respexit.* [Rom. 9: 13.] Ita in Isaaci familia cùm Jacob esset minor natu, [1Sam. 16: 11.] tamen *Jacobum dilexit & Esavum odio habuit.* [Act. 13: 22.] Et David, fratrum minimus & abjectissimus, vir fuit juxta cor Dei.

Semo Noa benedicturus, cùm ejus nuditatem Sem pallio suo texisset, in hęc verba prorupit; [Gen. 9: 26.] *Benedictus sit Dominus Deus Semi.* Quibus verbis Noa videbitur zelo abreptus à scopo aberrasse. Tum enim de Semo res erat, non de Deo. At pro Semo vir sanctus Deo Semi benedixit: & quod sibi Sem expectabat, id Noa transtulit in Deum: & cùm Chamo vel Chanaani nominatim maledixisset, cùm ad benedictiones ventum est, Semo non benedixit, sed Deo Semi: *Benedictus sit*, inquit, *Dominus Deus Semi.* Absit tamen ut putemus hoc illi temerè excidisse. Quin latet mysterium in hac personarum enallage. Reo enim in propria persona maledixerat, propter admissum scelus, quia mali fomes & scaturigo est in ipso homine. At Semi pietate delectatus, Deo maluit benedicere, quia Deum noverat, esse authorem hujus boni. Nam [a] ex nobis nihil possumus, nec cogitare quidem, sed ex Deo est ἡ ἱκανότης ἡμῶν. [a 2 Cor. 3: 5.] b *Deus est qui operatur in nobis & velle & perficere pro gratuita benevolentia sua.* [b Phili. 2: 13.] c *Omnia possum*, inquit Apostolus, *per Christum qui me corroborat*, & [c Phili. 4: 13.] d *Gratiâ Dei sum id quod sum*; item: e *Non ego, sed gratia Dei quæ mecum est.* [d 1 Cor. 10: 15. e Ibidem.] Proinde Propheta David; f *Non nobis, Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* [f Ps. 115: 1.] Et Christus: g *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent*, non vos, sed *Patrem vestrum qui in cœlis est.* [g Matth. 5: 16.] Id omnino pręstitit Noa. Sem fecerat bonum opus, & Noa benedixit non Semo, sed Deo Semi.

Non quòd bonis operibus nulla laus debeatur. Nam ob id ipsum boni sunt laudabiles, quòd cum Deo cooperantur, & sequuntur ipsius motus, dum alii illis obsistunt, & gratiam oblatam respuunt. Sed aliter laudatur artifex, aliter instrumentum quod est in manu artificis. Et cavendum ne glorietur securis contra cędentem ipsâ, aut serra exaltetur supra eum à quo agitatur. [Esai. 10: 15. Jer. 9: 23. 1 Cor. 1: 31. Jac. 1: 17.] Non glorietur sapiens in sapientia sua, nec glorietur fortis in fortitudine sua: sed si quis gloriatur, glorietur in Domino, qui est pater luminum & author omnis bonę donationis.

Imprimis si quis habet liberos bonę indolis, quique rectam viam insistant; caveat ne sacrificet reti suo, illud Poëtę usurpans:

Fortes creantur fortibus & bonis. [Horat. l. 4. Od. 4.]

Quasi generi debeatur hoc ferri acceptum, aut bonę educationi, cùm hęc omnia sine Deo nihil possint. *Paulus plantavit, Apollos rigavit, sed Deus dedit incrementum.* [1 Cor. 3: 6.] Proinde Deo sic permittente sępe liberi sunt degeneres, & ex justo Noa nascitur impius Cham, ex fideli Isaaco profanus Esau, ex pio Ezechia Manasse Idololatra, ut sciamus pietatem non esse hęreditariam, nec deberi naturę, sed gratię. Neque enim sancti simus beneficio generationis, sed regenerationis: atque ut granum frumenti expurgatum producit aliud cum palea, & ut pater circumcisus generat filium cum pręputio, sic pater regeneratus filium generat extra gratiam. Quia non generamus ut fideles, sed ut homines, nec fidem in liberos, sed corruptionem transfundimus. In nostris ergo liberis si quid est mali, dicendum; Hęc illi habent à nobis: hos in iniquitate formavimus, & in peccato generavimus. At ubi in illorum animis pietatis scintillę emicant, & virtutum semina pullulant, soli Deo danda est gloria, ut cum Noa dicamus; *Benedictus sit Dominus Deus Semi*: Laus sit Deo qui vota mea exaudivit, & benedixit labori quem insumpsi in eorum educationem.

Interim hîc observanda est sancti Patriarchę industria, qui Deo sic benedicit ut eâdem operâ etiam filio benedicat, & quibus verbis gratias agit pro acceptis beneficiis etiam imploret futura, & Dei benedictiones familię Semi annectat. Quippe cùm Deum appellat Deum Semi, hoc tacitè insinuat fore ut Deus sit illi Deus modo peculiari. Quod ipsum privilegium deinceps Abrahæ est collatum ex Semi stirpe oriundo. Illum enim ex patria cùm eduxisset

Deus, & ex media cognatione, ut toto vitæ tempore in peregrino solo exularet inter barbaros, hac promissione tanquam amplissima mercede servi sui fidem & obsequium remuneratus est: *Ero Deus tuus, & tui seminis post te.* Gen.17:5. & 26:24. et 28:13. Atque eadem promissio postmodum repetita est Isaaco & Jacobo, imò & Judęis omnibus, cùm ex Ægypto exierunt. Adeòque ab his ipsis verbis incœpit Deus legis suæ promulgationem: Exod.20:3. *Ego sum Dominus Deus tuus.* Utut enim Deus sit Deus omnium populorum, quia creavit omnes, tamen hæc est Ecclesiæ specialis prærogativa, quòd Deus est illius Deus. Quia multo aliter est Ecclesiæ Deus quàm reliquarum gentium. Nam si omnium hominum est Deus jure creationis, Ecclesiæ Deus est jure redemptionis, & quia proprio sanguine illam sibi acquisivit, ut sit gens sancta λαὸς εἰς περιποίησιν, 1 Pet. 2:9. id est, populus quem sibi ut proprium vindicat; hæc nempe sunt correlata, ut si Deus sit Deus noster, nos simus illius populus. Os.2:23. Unde in Osea dialogus inter Deum & Ecclesiam: *Dicam populo* olim *non meo, populus meus es tu, & ipse dicet, Deus meus es tu.*

Itaque cùm pollicetur Deus se fore Deum alicujus, sub hac promissione continentur omnia bona, sive præsentis sive futuri ævi. Sic quia Deus est Deus noster, ideò nobis suppeditat quæ ad hanc vitam necessaria sunt. Atque id sibi volunt Jacobi verba, Gen. 28:20,21. *Si fuerit Deus mecum, & servaverit me in via qua ego profecturus sum, & dederit mihi panem ad comedendum & vestimentum ad induendum, reversusque fuero prosperè ad domum patris mei; erit mihi Dominus in Deum*, id est, eum solum vitæ, fortunæ & salutis meæ authorem esse agnoscam, atque ut talem toto animo colam & celebrabo. Rursus quia noster est Deus, nos ad se vocat, & se revelat nobis. Jerem. 31:33. *Indam*, inquit, *legem meam menti eorum, & cordi eorum illam inscribam, quia ero eis in Deum, & ipsi mihi erunt in populum.* Et spiritum regenerationis eadem de causa largitur, ut testantur hæc verba Psaltis, Psalm. 143:10. *Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu. Spiritus tuus bonus me deducat in terram planam.* Atque illa ipsa promissione nititur spes resurrectionis in gloriam: inde est quod concludit Christus, fore ut olim resurgant Abraham, Isaac, & Jacob, quia Deus promisit se futurum illorum Deum; Matth.22:32. Deus autem *non est Deus mortuorum, sed viventium.* Denique hæc scaturigo est unde fluit omnis omnino gaudii plenitudo: Apoc.21:3,4. quod clamat vox magna è cœlo dicens: *Ipsi populus ejus erunt, & ipse Deus cum eis erit eorum Deus; & absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors non erit ampliùs, neque luctus, neque clamor, neque labor, &c.* Quæ omnia regius Psaltes ita paucis Psal.33:12. complectitur: *Beata gens cujus Dominus est Deus.*

Proinde cùm Dominus hîc appellatur Deus Semi, idem est ac si Noa spem fecerit Semo & suis, fore ut cœli & terræ bona Deus illis impertiatur, & ex iis nascatur populus per quem vere & ex animo colatur, quemque adeò gratiæ suæ & gloriæ reddat compotem. Non quòd omnibus Semi posteris Deus hęc esset largiturus: à Semo enim orti sunt Syri, Assyrii, Lydi, Armeni, Persæ, Elymęi, & innumeri alii Dei cognitionis prorsus expertes: tamen hæc Semi fuit prærogativa, quòd ex illo descendit Abraham, & totus Israël, quem populum elegerat Deus cui se revelaret, & ubi nomen suum & sanctuarium stabiliret, dum reliquus orbis tenebris plusquam Cimmeriis erat immersus. Unde est quòd Moses enarraturus Semi generationes, ita orditur Gen. 10:21. *Hi de Semo nati sunt patre omnium filiorum Heber*, id est, omnium Hebręorum; insigni hoc elogio illum evehens supra fratres. Neque id temerè prætereundum; quòd Semum Moses non aliunde commendat. Alius Semum observasset in vita, quam post illum nemo æquavit, hoc est, annorum sexcentorum, vidisse utrumque mundum: Et Noæ ex triente hæredem, quamvis Japheto natu minorem, tamen fuisse prælatum: Et totius orbis delicias, hoc est, Asiam illi obtigisse, terram auro & gemmis & margaritis divitem, & aromatibus omnis generis: Et Regum seriem enumerasset ex illius lumbis ortorum, & gentes vel potentia vel scientiis celebres, Syros, Assyrios, Chaldęos, Persas, Lydos, &c. quæ illum pro parente colunt. Sed Mosi satis fuit in genealogiæ lemmate hoc observasse, Semum esse patrem Hebręorum. Quamvis Hebręi tum temporis in Ægypto servirent durissimam servitutem, & populorum omnium essent despectissimi. Itaque videri posset hoc cedere potiùs in Semi probrum, quod pater fuit tam vilis & abjectæ gentis, quęque habebatur ὡς περίψημα καὶ περικαθάρματα τοῦ κόσμου. Verumenimvero Hebręi utut viles ea ętate, tamen generis humani pars erant longè nobilissima, quia illorum erat *adoptio, & gloria, & fœdera, & legis constitutio, & cultus, & promissiones.* Rom.9:4. Proinde meritò Apostolus: τί τὸ περισσὸν τοῦ Ἰουδαίου, &c. πολὺ κατὰ πάντα τρόπον, *quænam est præstantia Judæi? magna per omnem modum.* Rom.3:1. Nam licet homines aliter judicent, Ecclesiâ nihil est melius. Ecclesia est arca Noæ, quæ è Diluvio sola servatur, terra Gossen quæ sola fruitur beneficio lucis, Gedeonis vellus in agro arido solum uvidum & rore cœli madefactum, domus Rahab quæ ex ruinis Jerichuntis sola evadit.

Altera Semi prerogativa hęc fuit, quod ex ipso oriturus erat Christus secundum carnem, *qui est super omnia Deus benedictus in secula.* Rom.9:5. *In quo pater benedixit nobis omni benedictione spirituali in cœlis.* Eph.1:3. Ita ut de Semo tam verè quàm de Abrahamo dici queat fore ut in ipsius semine benedicantur omnes gentes; nempe quotquot beneficium à Deo sibi oblatum vera fide sunt amplexurę. Meritò igitur Sem dictus, id est, celeber aut magni nominis, qui his privilegiis emicuit supra fratres, & ἐδοξάσθη ὑπὲρ πᾶν ἐν τῇ κτίσει Ἀδὰμ, *gloriam adeptus est supra omnia in creatione Adam*, id est, hominum, vel inter homines creatos, ut habetur in libro Sirach cap. 49. verso ultimo.

Addit Noa de Semo, fore ut Chanaan ipsi serviat, *Benedictus sit*, inquit, *Dominus Deus Semi, & Chanaan sit servus ejus:* illi de servo prospiciens, postquam de domino prospexit. Quæ prophetia impleta est post annos demum octingentos, cùm oriundi è Semo Israëlitæ terram Chanaan invadentes, Chananęorum Reges plus triginta debellaverunt, & incolarum maxima parte deleta ad internecionem, reliquos servituti manciparunt, gravi tributo illis imposito: & Gabaonitarum operâ usi sunt ad ligna cędenda & aquas comportandas ad ministerium tabernaculi, usque ad Davidis tempora, qui mutato nomine נתינים *Nathinæos*, id est, dedititios appellavit, quòd se sponte dedidissent. Esd.8:20.

Nihil simile expectabatur, cùm in terra Chanaan Abraham habitabat ut peregrinus. Qui quidem erat valde potens, & pecore & servis dives, ita ut vernarum opera Lothum eripuerit è manu quatuor regum qui captivum abduxerant. Sed Sara uxor erat sterilis, & uterque provectę ętatis. Quin Isaacus ille, quem unicum in extrema senectute non sine miraculo genuerunt, duos solùm habuit liberos, Esavum, & Jacobum, quorum ille Deo exosus & ab eo fuit rejectus: alter, Jacobus nimirum, promissionum solus hæres, usque ad annum ętatis centesimum serviebat in domo Labanis. Tamen ex eodem Jacobo, post annos circiter trecentos, exiit populus stellis atque arena numerosior. Et populum illum, qui quasi rerum vice versa in Ægypto diu serviit Chami posteris,

Deus

Deus tandem eduxit manu forti & brachio extenſo, & ſicco pede traduxit per medias abyſſos, & coram illo dejecit mœnia urbium ad cœlum uſque ſublata, & gigantum proſtravit ſuperbiam, & deſtruxit ſeptem gentes Iſraëlitis majores & robuſtiores, ut illos introduceret in terram lacte & melle fluentem, quam ante aliquot ſæcu la patribus promiſerat.

Judæi Melchiſedechum putant cum Semo eundem eſſe, & Abrahamo benedixiſſe ut pronepoti ſuo, & hoc ipſo inferiori. Hinc Jonathan in Chaldaica Paraphraſi, Gen. 14: 18. ומלכא צדיקא הוא שם בר נח מלכא דירושלם נפק לקדמות אברהם ואפיק ליה לחם וחמר. *Et Rex juſtus, nempe Sem filius Noæ, Rex Jeruſalem, exiit in occurſum Abrahæ, & obtulit ipſi panem & vinum.* Et Hieroſolimytanus Interpres ומלכיצדק מלכא דירושלם הוא שם רבא *Et Melchiſedech Rex Jeruſalem eſt Sem magnus.* Et Midras Agada, quam hîc citat R. Selomo, מלכיצדק הוא שם בן נח *Melchiſedech eſt Sem Noæ filius.* Et Cabaliſtæ in Baal hatturim ex vocibus מלך שלם *Rex Salem* eliciunt nomen שם *Semi* per ראשי תיבות. Neque ſuperbis hominibus non videtur ferendum ut Abrahamo conditori ſuæ gentis præferatur alienigena, & ei benedicat & ab eo exigat decimas, tanquam ſacerdos ordinis ſuperioris. Sed 1. alienigenam fuiſſe Melchiſedechum docent hęc Apoſtoli, Heb. 7: 6. ὁ δὲ μὴ γενεαλογούμενος ἐξ αὐτῶν, *cujus autem generatio non annumeratur in eis.* 2. Nempe Sem, cujus genealogia nota eſt uſque ad Adamum, diceretur ἀπάτωρ & ἀγενεαλόγητος. 3. Sacerdotium Melchiſedechi fuit diverſi ordinis à ſacerdotio Levi: ſacerdotium Semi non item, in cujus lumbis tam fuit Levi quàm in lumbis Abrahami. Itaque tam dici poſſet Levi exegiſſe decimas quàm ſolviſſe, quia tam fuiſſet in lumbis exigentis quàm ſolventis, atque ita rueret tota Apoſtoli argumentatio. 4. Addo parum eſſe veriſimile ut à pronepote decimas acceperit proavus, qui idem Rex erat atque opibus affluens. *Reges terræ*, inquit Chriſtus, Matth. 17: 25. *à quibus accipiunt tributum vel cenſum? a filiis an ab alienis?* Et Paulus 2 Cor. 12: 14. *Non debent filii parentibus theſaurizare, ſed parentes filiis.* 5. Sed neque id credibile eſt Semum regnaviſſe in terra Chanaan quę erat in Chami ſorte, & Chanaani ceſſerat fratris filio. 6. Nec Abraham habitaſſet in ea terra ut peregrinus, nec ſibi & uxori ſepulchrum comparaſſet, ſi habuiſſet in propinquo gentis ſuę authorem in tanta dignitate collocatum. 7. Pręterea ſi Sem eſt Melchiſedech, nulla apparet ratio cur Moſes hoc diſſimulaverit, & Semum ſub alio nomine latere voluerit. 8. Denique à Priſcis non fuiſſe id conſtanter creditum conſtat ex Philone & Joſepho qui hanc hiſtoriam referunt ſine ulla mentione Semi. Quin à Joſepho Melchiſedech appellatur Χαναναίων δυνάστης *Chananæorum dynaſta*, Belli Jud. l. 7. c. 18. Addit Epiphanius in hęreſi Melchiſedechianorum Samaritanos refellens, qui cum Judęis idem ſenſerunt, tempora non convenire, quia Semus obierat antequam naſceretur Abraham. Quod probat ex annorum ſupputatione juxta Græcam Editionem. Sed ex Hebręo textu apparet Semum non Abrahami modo ſed & Iſaaci attigiſſe tempora: qua de re videndus Hieronymus in epiſt. 106. ad Euagrium. Itaque Abraham & Iſaacus potuerunt videre Semum. Non tamen ſequitur vidiſſe; ex Scriptura ſaltem haudquaquam conſtat. Ubi ſit urbs נוארדה *Nouada*, in qua Semi ſepulchrum eſſe fabulantur Arabes, mihi non eſt ſatis compertum.

Semi filii notiſſimi ſunt, ſed nepotes non item. Filios hoc ordine recenſet Moſes: *Elam, Aſſur, Arphaxad, Lud* & *Aram*, Geneſ. 10: 22. ab Oriente incipiens, & in Occidentem deſiturus, niſi neceſſe habuiſſet Aram ultimo loco ponere, ut connecteret hunc verſum cum ſequente qui ſic incipit: *Et filii Aram*, &c. Jam de ſingulis agendum.

CAPUT II.

Elam עילם.

Pro Elamitis Syrus interpres perperam habet Elanitas, Act. 2: 9. Elamitæ iidem qui Elymæi Medis vicini. Hinc in Scriptura *Elam & Madai.* Lucas medios ponit inter Mediam & Meſopotamiam. Malè Polybius ad Septentrionem Mediæ. Truces fuere & bellicoſi. Proprios habuerunt Reges. Arma ſagittæ & arcus, ut & vicinis populis. Magiæ colligunt fuiſſe deditos ex Act. 13: 8. Sed ibi *Elymas* Arabica vox. Suſii ab iis diverſi. Tamen in Daniele iidem cum Elamitis. Ita etiam in Benjamine, & in Arabe Paraphraſte. Nempe Elymæorum nomen quandoque patet latius. Elymæorum metrop. Elymais. In qua templum illud opulentum quod expilare conatus eſt Antiochus. Ita legitur 1 Macchab. 6: 1. & in Joſepho, Appiano, Polybio, Diodoro, Strabone, Hieronymo, Sulpicio. At pro Elymaide Perſepolim habet Jaſon, quæ diſtabat inde plurimùm, & multo ante Antiochum deſtructa fuerat ab Alexandro. Dignus vindice nodus.

Elam pater eſt Elamitarum, de quibus Lucas, Act. 2: 9. ubi Syrus Interpres perperam habet אלניא *Elanitas.* Alii enim Elanitæ, alii Elamitæ. Elanitę ſunt incolę urbis *Elana*, Hebr. *Elath* vel *Eloth*, prope Eſiongaber in mari Erythręo, ubi navale Salomonis. [*Deut.* 2: 8. 1 *Reg.* 2: 26.] Elamitę ſunt in Elymaide. Elam ſcil. eſt Elymais, & Elamitę ſunt Elymęi. Ex deſcriptione res patet, *Suſiæ*, inquit Strabo, *conjungitur Elymaitica, Elymaiticæ Media.* Inde eſt quòd Elam & Madai, id eſt, Elymęi & Medi, paſſim in Scriptura junguntur, Eſ. 21: 2. *Aſcende Elam, obſide Madai*, Jerem. 25: 25. *Cunctis regibus Elam & cunctis regibus Madai*, Act. 2: 9. *Parthi & Medi, & Elamitæ, & qui habitant Meſopotamiam, Judæamque, & Cappadociam, Pontum, & Aſiam.* In quo loco inſuper id notandum, in horum populorum cenſu Lucam ab ortu in occaſum ſemper progredi recto ordine. Itaque vel hinc colligas Elamitas fuiſſe medios inter Medos & Meſopotamenos, qui idem ſitus eſt Elymaidis. Nam Polybius, qui Elymæos ad Septentrionem Mediæ ponit cum Ariaracis Caddufiis & Matianis, [*Polyb. l.* 5.] omnium Geographorum ſententiæ palam obſiſtit. Mores etiam apprimè conveniunt. Truces enim & bellicoſos fuiſſe Elamitas ex Eſaia & Jeremia diſcere eſt, [*Eſa.* 21: 2. *et* 22, 1.] & ex Ezechiele inprimis, qui dicit Elamitas perculiſſe terram viventium terrore ſui nominis, cap. 32. v. 24. Qui verus Elymæorum character eſt, quos Strabo & Nearchus ſcribunt ex rapto vixiſſe, [*Strab. l.* 11.] & vicinarum gentium ſolos Parthis ſemper obſtitiſſe, atque adeò ex Perſarum regibus auſos tributum exigere. Illis ſemper fuere proprii reges, quorum præter Jeremiam etiam Strabo meminit, ubi ſuprà. [*Jerem.* 25: 25.] Horum duo memorantur, unus Codorlahomer, Gen. 14: 1. alter Arjoc, Judith 1: 6. Ille Abrahamo æqualis, hic Nabuchodonoſoro. Non poſſum non addere etiam à Prophetis eorum arma deſignari. Ita enim Eſaias; *Elam ſumpſit pharetram.* [*Eſa.* 22: 6.] Et Jeremias; *confringam arcum Elam.* [*Jer.* 49: 35.] Nempe, Strabone teſte, montana regio Elymaitidis στρατιώτας τρέφει, τοξότας τοὺς πλείστους, *milites nutrit quorum plerique ſagittarii ſunt.* Vicinis etiam Coſſæis, Suſianis & Perſis eadem arma. Idem Strabo; Κοσσαῖοι μὲν οὖν εἰσὶ τοξόται τὸ πλέον, *Coſſæi ferè ſagittarii ſunt.* Claudianus de bello Gildonico:

> —— *noſtraque premant pharetrata ſecures*
> *Suſa.*

Propertius ad Cynthiam lib. 2.

> *Non tot Achæmeniis armantur Suſa ſagittis.*

Et Polyęnus Stratagem. lib. 7. Cyrum in oppugnatione Sardium lignea ſimulachra conſtituiſſe ſcribit,

[library stamp]

in Beresith Rabbâ, & in Thargum pro *Ascenaz* Jerem. 51: 27. & pro *Eden*, Ezech. 27: 23. Sed pro הדייב *Hadiab* plerisque locis scribitur חדייב *Chadiab*, vel הרייב *Hariab*. Rectum est הדייב *Hadiab*, vel *Haddiab*, ut Aruch & Elias scribunt. Gręci sic dictam putarunt, quod propter fluviorum amplitudinem & frequentiam ferè esset ἀδιάβατος. Sed hunc errorem Ammianus pridem correxit, Adiabenem dici monens à fluminibus Diavâ & Adiavâ. דיבא *deva*, vel si mavis *diava*, Chaldęis est lupus. Itaque flumen *Diava* idem qui Gręcis *Lycus*; & articulo pręfixo הדיב *Hadiab* est *Lycia* sive Lupina regio.

In הדייב *&* הרמן

Aliud Assyriæ propriè dictæ priscum nomen est *Aturia* vel *Atyria*. Neque enim in Strabone probo quod Adiabenem distinguit ab *Aturia*, cùm ex descriptione pateat *Aturiam* illi esse quę reliquis Adiabene, nempe regionem in qua Ninus & Gaugamela, & Lycus flumen. Tamen etiam in Trajano Dion Atyriam videtur ab Adiabene sic distinguere, ut in Adiabene Ninum, in Atyria Arbelam ponat & Gaugamelam. Sed si Chaldęos Paraphrastas consulas, videbit אתוריא *Aturiam* passim occurrere pro *Assur*, adeóque eandem esse vocem, nisi quòd de more gentis ת & ש, id est, S & T sunt permutata. Atque id ex Dione notat Xiphilinus: *Assyriæ pars*, inquit, *Atyria vocitata est*, βαρβαρισὶ τὸ σίγμα εἰς τὸ ταῦ μεταπεσόντων, *Barbarorum more qui* S *in* T *transmutant.* Sed de his plura dicemus in Gen. 10: 11.

Ex eodem fonte est *Thuras*, Rex Assyriorum antiquissimus, Zamis filius, qui Nino successisse legitur, & multa bella gessisse in Caucasum filium Japheti, & ab Assyriis pro Marte coli & Belus vocari vel Baal. Suidas: Θȣ́ρας, ȣ̃τος ἐβασίλευσε μετὰ Νῖνον Ἀσσυρίων, ὃν μετεκάλεσαν εἰς ὄνομα τȣ̃ Πλανήτȣ ἀςέρος Ἄρεα· ὃς ἦν δεινὸς σφόδρα, καὶ πολεμήσας Καυκάσῳ τυράννῳ ἐκ τῆς φυλῆς Ἰάφεθ καταγομένῳ, ἀνεῖλεν αὐτόν. τȣ́τῳ προσεκύνησαν οἱ Ἀσσύριοι, ὡς θεῷ καὶ ὠνόμασαν αὐτὸν Βάαλ, ὅ ἐςιν κατὰ αὐτῶν γλῶσσαν Ἄρης. *Thuras, ille post Ninum Rex fuit Assyriorum, quem postea Martem vocarunt de planetæ nomine. Fuit is vir acerrimus, & cum bellum intulisset Caucaso tyranno, qui genus ab Japheti tribu ducebat, ipsum sustulit. Hunc Assyrii ut Deum adorarunt, & ipsum vocarunt Baal, quod ipsorum linguâ Martem significat.* Joannes Antiochenus apud Cl. Salmasium in Solinum, pag. 1235. Μετὰ Νῖνον ἐβασίλευσε Θȣ́ρας ὃν Ἄρεα ὠνόμαζαν. ἦν δὲ σφόδρα δεινὸς καὶ πολεμικὸς, καὶ προσεκύνησαν αὐτῷ Ἀσσύριοι ὡς θεῷ, ὀνομάσαντες αὐτὸν Βῆλον, ἤτοι Ἄρεα πολέμων θεόν. Ibidem alius ἀνέκδοτος ex Africano aut Eusebio, ut suspicatur Vir maximus: Μετὰ δὲ Νῖνον ἐβασίλευσεν Ἀσσυρίων Θȣ́ρας, ὅν τινα μετεκαλέσατο ὁ τȣ́τȣ πατὴρ Ζάμης, ὁ τῆς Ἥρας ἀδελφὸς, εἰς τὸ ὄνομα τȣ̃ Πλανήτȣ ἀςέρος Ἄρεα. Thuras per aphęresim idem qui אתור *Athur* vel אתורא *Athura*: Assurem ita vocant Chaldęi. Zamis dicitur esse filius, id est, Semi: & Nino successisse, id est, τῷ Nimrod: & Japheti filium Caucasum bello vicisse, id est, Gogum vel Magogum filium Japhet. Itaque si his scriptoribus fides, Belus Assyriorum non fuerit Nimrod sed Assur. Eundem, ex Gen. 10: 11, 12. condidisse colligunt urbes Assyriæ antiquissimas Niniven, Rehoboth, Calach, & Resen. Sed loco suo docebimus locum illum aliud sonare. Arabs interpres Paris. pro Assure hîc habet אלמוסל *Almosal*; quia Mosal urbs successit urbi Ninivæ quæ Assyriæ caput fuit.

Lib. ἀρχαιολογίας.

CAPUT IV.

Arphaxad ארפכשד.

Arpaxitis, Ptolemæo Arrapachitis, pars Assyriæ. Male Arphaxadæos confundi cum Chaldæis, id est, כשדים *Chasdim*, quorum pater כשד *Chesed*, Gen. 22:22. Unde *Ur Chasdim* per prolepsin, id est, vallis Chaldæorum. Ur pro valle in Esaia.

Arphaxad Assyriæ parti Arphaxitidi, quæ Ptolemæo Arrapachitis, videtur indidisse nomen. Nam quod Josephus & alii volunt Chaldæos olim ab eo dictos *Arphaxadæos*, merum somnium est. In Scriptura Chaldæi perpetuò vocantur כשדים *Chasdim* à patre suo כשד *Chesed* vel *Chased* filio Nachor fratris Abrahæ, Gen 22: 22. Hieronymus Traditionibus in Genesim: *Chased quoque quartus est, à quo Chasdim, id est, Chaldæi, postea vocati sunt.* Unde & אור כשדים *Ur Chasdim*, id est, Ura Chaldæorum, passim vocatur regio vel urbs in qua sedes fixerant. Fateor quidem Chased nondum fuisse natum, quo tempore legitur Abram ex Ura Chaldęorum excessisse, Gen. 11: 31. Sed Ura Chaldęorum per prolepsin vocatur illa urbs è qua deinceps Chaldæi erant orituri. Hac figura in Scripturis nihil frequentius. Ur vallem significat. Hinc Es. 24: 15. באורים שבחו יהוה, *in vallibus celebrate Dominum.* Itaque *Ur* regio vel urbs videtur in valle fuisse. Eam in via è Tigri Nisibin fuisse sitam probavimus ex Marcellino.

CAPUT V.

Aram. ארם.

Aram Nachoris ex Camuele nepos dicitur *pater Syrorum* in Græca & Vulg. versione, Gen. 22: 22. Id est, tribûs alicujus nomen in Syria. Nam gentis universæ pater Aram Semi filius multo est antiquior. Quomodo Aramæi dicantur Bathuel Laban & Jacob ex neutro prognati. Patria 1 nativitatis, 2 educationis, 3 conversationis. Christo patriæ tres: Jetheri duæ. *Arimi* in Homero, Hesiodo & Nonno sunt Aramæi. Ita explicant Posidonius & Strabo. Orontes cur olim Typhon. An Arimi Cilices. Plinius malè Scythas cum Aramæis confundit, nisi legas Arimaspos. Aramæus pro gentili & idololatra in Syra & Chald. Paraphr. & Talmude, quia inde orta idololatria. Syri & Armeni similes. *Aram* in Arab. Paraphrasi *Armenus*.

Præter Aramum Semi filium alius fuit Aram multo junior, Nachoris ex Camuele nepos. Ad hunc Syros referunt Græci & Vulgatus Interpres, qui, quo loco Camuelem vocat Moses *patrem Aram*, habent τὸν Καμȣὴλ πατέρα Σύρων, *Camuel patrem Syrorum*, Gen. 22: 22. Quod verum esse potest de Syrorum aliqua tribu, non de gente universa. Neque enim Aramo Camuelis filio Syri debent originem, sed Aramo Semi filio; de quo Josephus, Ἀραμαίȣς ἔσχεν, ȣ̀ς Ἕλληνες Σύρȣς προσαγορεύȣσι. Quippe ante Camuelem natum jam populosa erat Syria, & culta aliquot urbibus. Aramæi dicuntur Bathuel & Laban, Gen. 25: 20. quamvis ex neutro prognati, non nomine gentis, sed nomine patrię. Nati enim erant in Padan Aram. Quod ipse Moses ita explicat: *Duxit Isaacus Rebeccam filiam Bathuelis Aramæi de Padan-Aram*, quod additur ἐξηγητικῶς. Quin & Deut. 26: 5. Israëlitæ Jacobum patrem suum agnoscunt esse Aramæum, qui in eadem Aram cum Labane vixerat per annos 20. Uni scilicet homini variæ possunt esse patriæ, nativitatis, educationis & conversationis. Quomodo Christo tres patriæ adscribuntur, Bethlehem, Nazareth, Capernaum. Et Davidis sororius idem Jether Ismaëlita dicitur, 1 Chron. 2: 17. & Israëlita, 2 Sam. 17: 25.

Aramæorum nomen non fuit Græcis prorsus ignotum. Homerus saltem, qui Syros nusquam nominat, Arimorum ita meminit Iliad. β. v. 783.

Εἰν Ἀρίμοις, ὅθι φασὶ Τυφωέος ἔμμεναι εὐνάς.
In Arimis, ubi dicunt Typhoei esse cubilia.

Et Hesiodus Theogoniæ v. 304.

Ἡ δ᾽ ἔρυτ᾽ εἰν Ἀρίμοισιν ὑπὸ χθόνα λυγρὴ ἔχιδνα.

Tenebatur autem in Arimis sub terra tetra Echidna.

Et Nonnus Dionys. lib. 1. v. 140. de Cadmo Europam quærente,

Ἦλθε καὶ εἰς Ἀρίμων φόνιον σπέος.

Venit & in Arimorum cruentam speluncam.

Arimorum porrò nomine multi Syros vel Aramæos intelligunt. Strabo l. 13. οἱ δὲ τοὺς Σύρους Ἀρίμους δέχονται, οὓς νῦν Ἀράμους λέγουσι. *Quidam Arimorum nomine Syros intelligunt, quos nunc Aramos vocant.* Et lib. 16. Ἕλληνες Ἀραμαίους ἐκάλουν ἢ Ἀρίμους *Syros Græci vocabant Aramæos aut Arimos.* Atque idem scribit Posidonius apud Strabonem lib. 13.

Strab. l. 13. Arima Syriam significare. Hûc facit quod Syriæ flumen Orontes Typhon olim appellabatur, tanquam à Typhone, vel Typhoeo, ibi fulmine percusso. Tamen Arima Callisthenes Cilicibus adscribit: Et Typhoeum Cilicem faciunt Pindarus & Æschylus.

Pythion. 1. In Prometh. v. 150.

Sed & Cilicia Syriæ pars fuisse creditur, antequam Syros inde pepulissent Phrygiæ populi Cilices. Arimorum igitur nomen pro Syris apud Græcorum scriptores vetustissimos videtur fuisse solum in usu, sed usurpari desiisse, postquam Assyrium imperium cœpit augeri in majus, atque in Syrorum nomen paulatim concessisse. Unde factum ut Arimi vel Aramæi deinceps etiam doctissimis tam ignoti fuerint, ut turpi errore cum Scythis Aramæos confundat Plinius: *Persæ*, inquit, *illos Sacas in universum appellavere à proxima gente, Antiqui Aramæos.* Sed fortè Arimaspos scripserat Plinius non Aramæos.

Plin. lib. 6. cap. 17.

Utut sit, Syri hodiéque se vocant Aramæos. Quamvis etiam apud illos hoc nomen eviluisse ex eo constet quòd in Syriaca versione novi Fœderis Arámæus passim sumitur pro Gentili. Sic Gal. 2: 14. ארמאית חיא אנת *Tu vivis Aramaicè*, ubi Paulus ἐθνικῶς ζῇς *Gentilium more vivis.* Et Gal. 3: 28. *Non est Judæus* ולא ארמיא *neque Aramæus*, ubi Paulus, *neque Græcus*, id est, Gentilis. Ex Chaldæis sumpta hæc phrasis, apud quos Aramæus idem qui idololatra. Unde est quod in Gemara Babylon. Codicis de idololatria, f. 26. p. 2. Cuthæus seu Samaritanus medius est inter Judæum & Aramæum, id est, Ethnicum idololatram. Sic in Onkeli Chaldaica Paraphrasi, Levit. 25: 47. *Si vendiderit se frater tuus* לארמאי מזרעית גיורא, *Aramæo ex semine proselyti*, id est, idololatræ. Idololatria nimirum ab Arameis putatur orta, quia primi idololatræ, quorum in Scriptura fit mentio, Thare, Nachor & Laban, Jos. 24: 2. & Gen. 31: 19. patriâ erant Aramæi: proinde Thare patrem Abrahæ, qui ex Ure Chaldæorum migravit in Padan Aram, Hebræi volunt primum fuisse statuarium; in qua eadem sententia video fuisse Epiphanium qui de Thare hæc habet lib. 1. adversus hæreses §. 6. ἐντεῦθεν γέγονεν ἀνδριαντοπλασία ἀπὸ πηλουργίας καὶ κεραμεικῆς ἐπιστήμης διὰ τῆς τοῦ Θάῤῥα τούτου τέχνης. *Exinde cœperunt fingi statuæ ex argilla & figulino opere per artem hujus Thare.* Neque aliter Suidas voce Σερούχ. ἦν γὰρ ἀγαλματοποιὸς ἀπὸ διαφόρων ὑλῶν εἰκόνας ἐργαζόμενος, καὶ λέγων τούτους εἶναι θεοὺς: καὶ ὀφείλειν προσκυνεῖσθαι ὡς αἰτίους τῶν ἀγαθῶν. *Thare enim erat statuarius, qui ex varia materia fabricabat imagines, & has dicebat esse Deos, & adorari debere ut bonorum authores.*

In Beresith Rabba C. 38.

Syros & Armenos Strabo lib. 1. testatur πολλὴν ὁμοφυλίαν ἐμφαίνειν κατά τε τὴν διάλεκτον καὶ τοὺς βίους, καὶ τοὺς τῶν σωμάτων χαρακτῆρας, *multum cognitionis præ se ferre sermone & vitâ & corporum formâ.* Unde factum ut ab Aram dici Armenos nonnulli putaverint: adeóque Arami nomen Arabs interpres Parisinus ארמן reddidit, id est, *Armenum* vel *Armenium.* Tamen Armeniam aliunde appellatam esse jam docuimus.

CAPUT VI.

De locorum nominibus, quibus vel præfigitur, vel postponitur nomen Aram.

Aram Naharajim Mesopotamia, Interamna, Medamna. *Padan Aram* aliud est, etsi reddatur *Mesopotamia Syriæ*, quod Augustino suspectum. Chaldæis *paddan* de bobus par seu jugum. Id perperam huc referri; cum פראן *phaddan* Arabicè sit idem quod Hebr. שדה *sede*, ager sativus aut compascuus. Itaque *Padan Aram* id ipsum quod *Sede Aram.* Os. 12: 13. id est, Mesopotamiæ culta pars, quæ desertæ opponitur. Utriusque descriptio ex Strabone, Xenophonte & Polybio. Culta pars, ad *Araxem* qui & *Chaboras* vel *Aboras*; Deserta ad *Mascam* qui & Saocoras, & circa Tigrim in aditu Babyloniæ. In Epiphanio Mesopotamia duplex, *Phadan* & *Susoba*, fortè *Soba*. Ur Chaldæorum in Mesopotamia inter Tigrim & Nisibim, ubi *Ur* Ammiani. Ideo Stephano, Act. 7: 3, 4. idem Mesopotamia & terra Chaldæorum. Aliis *Ur* in Babylonia, ubi Ura Plinii, & Ptolemæi Auranitis. Prior sententia cur præferenda. *Aram Soba* habuit ab ortu Euphratem, ab occasu Damascenos. In ea sita Palmyra. *Soba* non est *Sophene* ut Josepho persuasum. Nec *Alep* est *Soba*, ut volunt. Sed in Ptolemæo *Sabe* & *Barathena* videntur esse *Soba* & *Berothai.* Fortè hi *Sabæ* Servii propè Libanum; & Plinii *Subei*, pro quo *Nubeos* scribunt. *Aram Dammesek*, *Damascena*, *Hoba*, *vallis Aven*, *Beth-eden*, *Hadrac*, Κοῖλον πεδίον, *Algauta*, *Amyca*, ejusdem loci nomina. *Aram Maacha* est Epicæros, non Comagena ut volunt. *Aram Beth-Rehob* prope Epiphaniam ad Aquilonem terræ Chanaan. Aliud oppidum Saul Rehoboth.

In Scriptura sex loca sunt quibus vel præfigitur, vel postponitur nomen Aram; nempe *Aram-Naharajim*, *Paddan-Aram*, *Aram-Soba*, *Aram-Dammeseck*, *Aram-Bethrehob*, & *Aram-Maacha.* De singulis dicendum. *Aram-Naharajim*, id est, Syria duorum fluminum, Græcè Μεσοποταμία, quia inter Tigrim & Euphratem media est. Latinè meliùs dicatur *Interamna*, quàm *Medamna* cum Prisciano, cujus verba sunt:

Indigenæ populi pro re dixere Medamnam.

Plerique putant *Paddan-Aram* id ipsum esse, quia Græcè & in Vulgata ferè redditur *Mesopotamia Syriæ*, sed Augustino videtur frustra dici Mesopotamia Syriæ, cùm Mesopotamia non dicatur nisi Syriæ. Nam quod Stephanus voce Ἀρίνθη Mesopotamiam describit in Oenotris puto esse sine exemplo. Proinde, ut idem Augustinus observat, nonnulli Syriæ vocem asterisco notarunt, tanquam aliunde adscitam. *Quasi*, inquit, *Mesopotamia dicatur nisi Syriæ, quamvis hoc Septuaginta habere non perhibentur, Syriæ, sed cum asterisco scriptum est.*

Locut. l. in Gen.

Chaldæis פדנא דתורין *paddana dethorin* est par boum, seu jugum boum. Ita *Paddan-Aram* David Kimchius geminam Syriam dici asserit, nempe Mesopotamiam & Aram Soba. Verumenimverò vocis, *Paddan*, vera significatio ex Arabica lingua petenda est, qua פדאן *Phaddan* idem esse quod Hebreis שדה *Sede* Josephus Kimchius, Aben Ezra & Selomo rectè observant: nempe שדה *Sede* est ager sativus aut compascuus. Ita Kimchius in Jos. 8: 24. Alii tantùm sativum volunt, ut שדה propriè sit ἄρουρα *arvum*, quomodo Veterum interpretum nonnulli reddunt, Gen. 27: 27. Atque id ipsum Arabicè est פדאן *phaddan.* Quod Giggeius cur tam cunctanter affirmet nullus capio, cùm in omnium manibus versentur adagia cum Lochmani fabulis ab Erpenio edita, quorum octavum sic habet: *Quicquid plantaveris* פי אלפדאן *in alphaddan proderit tibi; at hominem si plantaveris, eradicabit te.* Ibi *alphaddan* id esse quod diximus nemo non videt, agrum scil. sativum vel consitum. Indidem פדאד *phedad* Arabibus est agricola & rusticus. Sic in vita Tamerlanis pag. 4. וכאן הו ואבוה מן אלפדאדין ומן טאיפה ארסאב לא עקל להם ולא דין.

Erat

MESOPOTAMIA
Cum
Parte
BABYLONIÆ.
ARMENIÆ
PARS.
Taurus Mons
Thamanorum
pagus
Amida
Montes Ararat Seu
Gordyæorum in quibus
arca substitit
Calachene
Arrapachitis. Ebr.
Arphaxad
Tigris fl.
Lycus fl.
Caprus fl.
Aloni
Classitæ
Gaugamela
Samosata
Edessa
Rhisina
Nisibis
Ur
Masius M.
Migdonius fl.
Larissa Ebr.
Rhesen
Ninus
Ptol.
Nicatorius M.
Arbela
MESOPO-
ARAM
Gauzanitis.
PADDAN A-RAM
TAMIA Ebr.
NAHARAIM
Ninus
Ammiani
Cupressetum
in quo Arca
fabricata
est.
Singara
Labbana
Birtha Ebr
Rehoboth
Capri traiectus
Euphrates fl.
Sarug
Saocoras vel Masca fl.
Carrhæ
Ebr. Charan
Chaboras fl.
Rhesena
Singaras M.
Aphadana
Sipphara
Massic
Seleucia
Naardea
Ctesiphon
Alamatha
Ebr. חילים
Phalga
Thapsachus
Ebr. תפסח
Cercusium
Sura
Babylon
Corche
Euphrates fl.
Maarsares fl.
Regius fl.
Cupha
Apamia
Aphphadana
Auzara
Paludes
Strophæ
Seu
Strophades
Tigris fluvius
Borsippa
Ebr. בורסיף
Auranitis
BABYLONIÆ PARS
Cissiæ
Pars: Ebr
Chus et
Chuth
Palmyrena
Palmyra Ebr.
Thadmor
Pharga Ptol.
Charmanda
Ebr. Chelmad
Ezech. 27. 23.
Arecca
Ebr. Erec
Barathena
Ebr. Berothai
Sabe Ebr.
Soba
Ura Plin.
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
39
38
37
36
35
34
33
32

Erat tam ipse quam pater ejus è phedadinis (rusticis) *& ex eorum face, quibus neque est intellectus nec religio.* Rursus פדנא Chaldæis & Syris, פדאן Arabibus aratrum sonat. Itaque *Paddan-Aram* planè idem est quod שדה ארם *Sede-Aram*, ager sativus vel consitus Mesopotamiæ. Supplendum enim est נהרים *Naharajim.* Et verò, quod hujus vocis interpretes fugisse miror, Propheta Oseas ita exponit. Is enim c. 12. v. 13. Jacobum fugisse scribit in שדה ארם *Sede-Aram* pro eo quod habet Moses, illum ivisse in *Paddan-Aram* Genes. 28: 2. Ut jam nemini sit dubium quin פדן *Paddan* & שדה *Sede* sint voces ἰσοδύναμοι. Porro *Paddan* vel *Sede-Aram*, id est, Mesopotamiæ culta pars, alteri opponitur quæ deserta & inculta est. Res

Strab. l. 16. ex Strabone clara, qui duas partes facit Mesopotamiæ, quarum una παρόρειος, prope montes Armeniæ sita, est εὐδαίμων ἱκανῶς, καὶ εὔβοτος, καὶ εὐερνής, *fœlix satis, & pascuis & germinibus læta:* altera meridiem versus, ubi loca ἄνυδρα καὶ λυπρὰ *inaquosa & sterilia* habitant Scenitæ Arabes, ex rapto vivere soliti, & more Nomadum divagari. Utriusque descriptio egregia est in Xenophonte in primo Ἀναβάς. quo loco Cyrum narrat Euphrate trajecto prope Thapsacum, inde nonis castris, parasangis quinquaginta, progressum per Syriam, (id est, Paddan-Aram) ad Araxem amnem pervenisse (is aliis est Chaboras, vel Aboras) ibi fuisse vicos complures frumento vinoque refertissimos. Illinc per Arabiam (id est, Mesopotamiæ deserta) Euphrate ad dextram relicto, quinis castris, parasangis XXXV. iter per deserta loca fecisse: in eo spatio campos absinthii plenos latè patere in ęquoris modum; esse & fruticeta quędam, aromatum instar, fragrantissimi odoris, sed arborem omnino nullam. Ibidem capras repertas atque onagros, struthiones item & otides. Exinde Masca transmisso, (is est Ptolemei Saocoras) castris XIII. parasangis XC. progressum, ad Arabię portas pervenisse, (id id, Mesopotamiæ fines, quâ Babyloniam attingit) in eo intervallo quàm plurima jumenta fame periisse, οὐ γὰρ ἦν χόρτος, οὐδὲ ἄλλο δένδρον οὐδὲν, ἀλλὰ ψιλὴ ἦν ἅπασα χώρα, *Neque enim ibi erat pabulum, neque arbor ulla, sed nuda erat tota regio:* quod incommodum ut vitaret Antiochus, illi author fuit Zeuxis apud Polybium, lib. 5. ut Tigrim trajiceret, quia nisi trajecisset, oportuisset milites διελθόντας ὁδὸν ἔρημον ἡμερῶν ἓξ παραγενέσθαι πρὸς τὴν Βασιλικὴν διώρυχα καλουμένην, *Post habitum iter dierum sex per terram desertam ad regiam fossam devenire;* unum ex Euphratis alveis in aditu Babylonię. Hæc ex Strabone, Xenophonte & Polybio. Ex quibus abundè constat Mesopotamiæ duas fuisse partes, fertilem unam ab Armenię montibus usque ad amnem Chaboram, alteram incultam & asperam à Chabora Babyloniam usque. Prior à Mose vocatur *Paddan* & *Paddan-Aram*, ab Osea *Sede-Aram*, id est, Mesopotamię culta pars, à Strabone Mesopotamia felix, à Xenophonte Syria; ut posterior Arabia, quia illam Syri tenebant, hanc Arabes, quod ipsum ex Strabone atque Ammiano constat. Hujus Mesopotamiæ divisionis videri possit Epiphanio aliquid suboluisse, cùm scripserit: Ἰακὼβ δὲ ἀποδιδράσκει ἐπὶ τὴν Μεσοποταμίαν Φαδάν, ἐπέκεινα τῆς Μεσοποταμίας Σουσοβᾶ. *Jacob in Mesopotamiam Phadan profugus concessit, ultra Mesopotamiæ partem alteram quæ Susoba nominatur.* Interim cùm Geographi nullos Susobenos alibi notent quàm in Scythia, id mihi valde suspectum est, quod in Susoba facit esse partem Mesopotamiæ. Nunquid pro *Susoba* legendum Soba, quam Mesopotamiæ partem fecerit Epiphanius, quia illam proximè attingit solo Euphrate interjecto? unde est quòd juxta Hebræos Aram Naharajim & Aram Soba continentur communi nomine Paddan: quod tamen illis nequaquam concesserim.

Obiter in Scriptura nota Chaldæorum terræ nomine etiam intelligi Mesopotamiæ partem quæ Assyriæ propior est. Hinc toties *Ur Chaldæorum.* Nam ex Ammiano docuimus *Ur* in Mesopotamia fuisse in via è Tigri Nisibin. Proinde Martyri Stephano idem sunt *Mesopotamia & terra Chaldæorum.* Actor. 7: 2, 3, 4. *Deus*, inquit, *gloriæ apparuit patri nostro Abrahæ cum esset in Mesopotamia, priusquam moraretur in Charan, & dixit illi, exi de terra*, &c. *Tunc exivit de terra Chaldæorum, & habitavit in Charan.* Eupolemum, qui scripsit de rebus Judaicis, rem aliter definire non ignoro. Is enim Uram unde Abraham, vel Uriam, ut appellat, ponit in Babylonia, Ἐν πόλει, inquit, τῆς Βαβυλωνίας Καμαρίνῃ, ἥν τινας λέγειν πόλιν Οὐρίην, *in urbe Babyloniæ Camarina, quam quidam Uriam appellant.* Apud Euseb. l. 9. Præpar. Quod si quis malit sequi, non vehementer repugnabo. Sic enim *Ur Chaldæorum* erit *Ura*, de qua Plinius lib. 5. cap. 24. *Ita fertur* (Euphrates) *usque Uram locum, in quo conversus ad Orientem relinquit Syriæ Palmyrenas solitudines.* Quod putaverim Chaldęos אורן scripsisse, id est, *Uram* vel *Auran.* Unde apud Ptolemęum in Babylonię descriptione: Παράκειται δὲ τῷ μὲν Εὐφράτῃ ἡ Αὐρανῖτις χώρα, *Adjacet autem Euphrati Auranitis regio.* Interpretes malè *Auchanites.* Saltem Auranitis ibi sita est, ubi Ura Plinii, nempe in divertigio Euphratis versus Orientem. Nec mirum erit Babyloniæ partem à Stephano martyre Mesopotamiæ adscribi: cùm nonnulli Veterum Mesopotamiam extendant usque ad mare Persicum, ita ut Babylonia ejus censeatur esse pars. Plinius lib. 6. cap. 26. *Mesopotamia tota Assyriorum fuit vicatim dispersa præter Babylona & Ninum.* Et aliquanto post: *Reliqua pars Mesopotamiæ Assyriæque Babylonia appellata est.* Tamen est cur natale solum Abrahæ videatur esse potiùs Ura Ammiani inter Nisibim & Tigrim Amnem. Primò inde in Judæam via recta est per Carrhas seu Charan, è Babylone non item. Itaque si Abraham in terram Chanaan iturus, è Babylonia profectus est, quæretur non immeritò cur per Mesopotamiam & Carrhas iter fecerit: cùm via esset multo compendiosior per Arabiæ deserta. Si Abrahamum dixeris ipsa hæc deserta vitasse, regeri potest iter per Mesopotamiæ solitudines non minùs fuisse incommodum; quod palam constat ex Xenophonte. Maximè, cùm illâc euntibus Euphrates vastus amnis tam numerosæ familiæ, multisque armentis & gregibus gravi, bis fuerit trajiciendus. Quid quod Josue cap. 24. vers. 2. Abrahę patrem Tharam asserit trans flumen Euphratem habitasse מעולם *jam olim*, & ibi serviisse Diis alienis. At Babylonię pars, quam diximus, est cis Euphratem. Itaque hoc diceretur tantum respectu Charan urbis, ubi Tharam Diis alienis post Dei vocationem serviisse non est verisimile; sed neque videtur fuisse diu superstes. Utut sit, Tharam certum est ibi non habitasse מעולם *jam olim*, vel ut habent Septuaginta ἀπ' ἀρχῆς, & Vulgatus *ab initio.* Eo enim ex Ura se contulit valde senex post mortem filii Charan, ut habetur Gen. 11: 28, 31. Pręterea Ura Ammiani Cordyenę multo est propior, ubi substiterat arca. Unde Abrahami majores non multum recessisse par est: quia dispersi non fuerant cum turris Babylonicę conditoribus. De cætero Chaldęos ętate Mosis ibi habitasse mirum non est, cùm vicina Assyria jam per aliquot secula fuisset sub Chaldęorum imperio.

Aram Soba, vel Aram Suba, ut passim scribunt Gręci Interpretes, proximè Euphratem attingere ex eo patet, quod David profectus להשיב ידו *ut verteret manum suam*, vel להציב ידו *ut constitueret manum suam in fluvium Euphratem*, id est, ut ad Euphratem usque imperii sui limites propagaret, percussit Adar-ezerem regem Soba, 2 Sam. 8: 3. &

1 Paral.

1. Paral. 18: 3. Eodem facit quod Adar-ezer auxiliares copias educit *è Syria quæ trans flumen est*, id est, è Mesopotamia proxima, 2. Sam. 10:16. Psal. 60: 2. Euphrates igitur Syriæ Soba limes fuit Orientalis, ut Occidentalis terra Chanaan & Syria Damascena. Quibus vicinam fuisse suadet quod Sobæis tam sæpe res est cum Judæis & Damascenis. Ita Saul 1. Sam. 14: 47. David 2. Sam. 8:3. & 10: 6. Solomon 2. Chron. 8: 3. bello Sobęos adoriuntur. Sed Damasceni succurrunt, 2. Sam. 8: 5. Et Razon è Soba fugit Damascum, 1. Reg. 11:24. Hoc pręcipuum, quod Palmyra & vicinæ urbes, quas in deserto ædificavit Solomon, 1. Reg. 9:17, 18. leguntur sitæ fuisse in Hamath Soba, 2. Paral. 8: 3, 4. ut jam Syriæ Soba situs non possit ignorari: quo loco enim fuerint Palmyrenæ solitudines ex Plin. & Ptol. notissimum. Itaque hallucinatur Josephus qui Aram Soba statuit esse Sophenem, cùm Sophene in Armenia sit trans Taurum & Euphratem. Sed & Alep, olim Beroëa, videtur esse remotior quàm ut ibi commodè statuatur Aram Soba, quæ Benjamini sententia est, & Alepensium hodie, teste Teixeirâ. Sobęorum post Solomonis tempora ideò rara mentio, quia eorum vires à Saule, Davide & Solomone ita fractæ & accisæ sunt, ut deinceps in obscuro latuerint. Tamen in Josepho Gorjonide legitur Hircanus expeditionem suscepisse in Syriam Sobam. Verum is Soba de suo addit, cùm Syriam simpliciter scripserit verus Josephus. At in Ptolemeo Sabe & Barathena, Arabiæ desertæ urbes in Palmyrenæ finibus, videntur esse Soba & Berothai Sobæorum oppida, quorum in Scriptura mentio. Et Servius, qui Sabęos Libano & Antilibano vicinos facit, Sabęis perperam tribuit quod de Sobęis alicubi legerat. Insuper quo loco legimus apud Plinium in media Syriæ ad Libanum penetrasse Nubeos Arabes, Plinius ut quidem puto, Sabeos vel Sobeos scripserat, non Nubeos qui nullibi sunt. Nombæi enim vel Nobęi, quomodo legendum conjectat vir maximus, non Arabes, sed Judęi erant, à Libano remotissimi, in viâ quâ itur Diospolim, Jerosolymis tam vicini ut ex eorum urbe Nobâ vel Nombâ Jerusalem posset conspici.

Edit. Basil. l. 4. c. 4.

Antiq. l. 13. c. 17.

2. Sam. 8: 8.

Lib. 6. c. 26.

Hieron. in Es. 10.

Jam quæ sequitur Aram Dammesek, est Syria Damascena. Ita cum Plinio & Melâ vocamus Syrię partem inter Libanum & Antilibanum comprehensam, cujus caput Damascus, Esa. 7: 8. Fuit hęc vallis πολυώνυμος: nam & חובה *Hoba* vocatur, Gen. 14:15. & בקעת־און *vallis Aven*, & בית־ערן *Beth-Eden* sedes voluptatis, Amos 1: 5. & חדרך *Hadrac*, Zach. 9: 1. Et à Strabone κοῖλον πεδίον. Et ab incolis אלעוטה *Algauta*, Geographiæ Nubiensis clim. 3. part. 5. Et Polybii lib. 5. Ἀμύκη, id est, עמיקא *Amica* profunda. Quorsum, dicetur infra. Rigatur quinque fluminibus. Ex Hermone monte descendunt duo maximè insignes, Abana & Pharphar, 2. Reg. 5: 12. quorum hic urbem alluit, ille mediam secat: Benjamin Itiner. pag. 55.

Quæ supersunt Aram Maacha, 1. Paral. 19:6. & Aram-Beth-Rehob, 2. Sam. 10: 6. Chananęorum fuere potiùs quàm Syrorum oppida. Maacha est Ptolemęi Epicęros, Palestinæ urbs trans Jordanem. Saltem Deut. 3: 14. & Jos. 12: 4, 5. & 13: 11, 13. pro Hebręo *Maacha* in Chaldęa Paraphrasi legitur אפיקירוס *Epicæros*. Neque repugnat situs. Rehob fuit in limite Aquilonari terræ Chanaan, non procul ab Emath, quę alio nomine dicitur Epiphania. Vide Num. 13:21. Maacha Tribui Manasse, Rehob Tribui Aser obtigit, Jos. 13: 11. & 19: 28. Sed utramque Chananęi Judęis invitis retinuerunt, Jos. 13:13. & Jud. 1:31. Hęc in Scriptura cùm aperta sint, plerique tamen Aram-Maacha volunt esse Comagenam, id est, eam Syriæ partem quæ Tauro & Amano contigua est, cujus caput Samosata. Et Aram-Beth-Rehob vir magnus confundit cum Saul-Rehoboth urbe ad Euphratem positâ, Gen. 36: 37. Putaverunt nimirum ad Syriam propriè dictam pertinere Maacha & Rehob, propter nomen Aram pręfixum. Sed nihil obstat quominus etiam iis commune fuerit hoc nomen, qui cùm verè Syri non essent, tamen Syrorum mores & naturam exprimebant. Tale est quod Marc. 7: 26. Syrophœnissa vocatur mulier quæ verè Syra non erat, sed Chananæa, Matth. 15: 22.

CAPUT VII.

Semi nepotes ex Aram.

Qui Semi nepotes, Gen. 10. filiis accensentur 1. Par. 1. Filius pro nepote passim. Aliter conciliat Capellus.

Semi filiis accensentur Hus, & Hul, & Gether, & Mas, vel Mesech, 1. Paral. 1: 17. qui tamen propriè filii non erant, sed ex Aramo nepotes, ut habetur Genes. 10: 23. verum filii nomine sæpe intelligitur nepos. Tale est Laban filius Nachor, Genes. 29: 5. id est, nepos ex Bathuele, & Mephiboseth filius Saul, 2. Sam. 19: 25. id est, nepos ex Jonathane. Vir summus, meus olim præceptor, Ludovicus Capellus, in præstanti opere nondum excuso, multo aliter solvit hunc nodum. Vult enim in Hebræo textu Paralipomenon, capitis primi versu decimo-septimo post וארם supplеamus ex Genes. 10: 23. ובני ארם quæ omissa fuerint propter τὸ ὁμοιόπτωτον. Aliorum esto judicium.

CAPUT VIII.

עוץ *Uts Gen.* 10: 23.

Uts condidit Damascum. Ex עוץ factum Arabum עוטה *Gauta*, nomen Damascenæ vallis. צ & ט permutantur. עוטה etiam pro quavis valle. *Gauta* & *Algauta* in Arabica & Chald. Paraphr. Ejus descriptio ex Nubiensi. Statio XXV M. pass. *Amyca* Polybii. Alius *Uts* ex quo *Ausitis* Job. 1. & *Ausitæ* malè Aisitæ in Ptol. Tertius *Uts* è posteris Edom, unde Idumæa *terra* Uts.

Arami filiorum quatuor *Uts* primogenitus creditur condidisse Damascum. Ita Veteres docent summo consensu. Atque huc facere videtur quod Damascena vallis hodiéque ab Arabibus vocatur עוט *Gaut* & עוטה *Gauta*, & articulo præfixo אלעוטה *Algauta*, sono quidem diversissimo, sed iisdem ferè literis. Nam *Uts* Hebraicè est עוץ: litera *aiin* initialis sonat ut G in עזה *Gaza* & עמרה *Gomorrha*, & Arabicè quoties habet punctum adscriptum. Et *tsade* finale mutatur in *teth* ut in Tyro & Tani ex צור & צען. Quo exemplo in Syris vocibus טביא *capra* טיהרא *meridies*, עטלא *piger*, טריב *adustio*, טופר *unguis*, טלל *tegere*, *teth* est pro Hebræo *tsade*. Itaque mutatio τοῦ עוץ in τὸ עוט planè est analogica. Arabs Paraphrastes Lutetiæ nuper editus pro עוץ Uts hîc habet אלעוטה *Algauta*. Si quis *Gaut* putet nomen esse appellativum non proprium, quia nonnunquam, licet raro admodum, *gaut* & *gauta* dicitur etiam quævis alia vallis, atque hinc תעויט *taguit* profunditas; respondeo sic appellari etiam alias valles ad exemplum Damascenæ, quæ vallis est celeberrima. Tale est Achelous pro quovis amne, & Ponte pro quovis mari.

Pro *Gauta* & *Algauta* Jerosolymitanus Interpres scribit עותא *Gautha*, Gen. 14: 15. & Jonathan אלגוותא *Algautha*, Num. 34:6. Quæ voces ne deinceps crucem figant interpretibus, en tibi, lector benevole, descriptionem *Algautæ* ex Arabe Geographo, clim. 3. part. 5. *Damascus habet montes atque arva quæ vocantur Algauta, protenditurque Algauta spatio duarum stationum in longitudinem, & unius in latitu-*

latitudinem. Itaque *Algauta* est πεδίον κοῖλον *campus concavus* Strabonis lib. 16. inter Libanum & Antilibanum, cujus latitudo ad mare est stadiorum CC. longitudo autem à mari ad mediterranea dupla. Nam aliis verbis eadem *utrobique* mensura; cùm justa statio sit XXV M. passuum, vel quod idem est, ducentorum stadiorum. Κοῖλον Syris est עמיקא *Amica*. Proinde idem campus vocatur Ἀμύκης πεδίον. Polybius de Oronte fluvio lib. 5. τὴν ἀρχὴν τοῦ ῥεύματος λαμβάνων ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν Λίβανον καὶ τὸν Ἀντιλίβανον τόπων, καὶ διανύσας τὸ καλούμενον Ἀμύκης πεδίον, ἐπ' αὐτὴν ἱκνεῖται τὴν Ἀντιόχειαν. *E proximis Libano & Antilibano locis primùm ortus, per eam, quam Amycæ* (עמיקא) *planiciem nominant, labens, Antiochiam petit.*

Prçter hunc *Uts* filium Aram, alii duo fuere cognomines: unus filius Nachor fratris Abrahç, Genes. 22: 21. cujus regio *Ausitis*, Job. 1: 1. in Grçca Translatione; & posteri *Ausitæ* Arabiç Desertæ populi in Ptolemæo. Sic enim legendum, non Αἰσῖται *Æsitæ*. Alter *Uts* fuit in posteris Edom, Genes. 36: 28. à quo Idumæa nominatur *terra Uts*, Lam. 4: 21. Itaque à tribus illis tres fuere terrç *Uts*; prima circa Damascum, secunda in Arabia Deserta prope Chaldæam, tertia in Petræa in finibus terræ Chanaan: quæ tres regiones cùm & locis plurimum distent, & habuerint conditores diversissimos, ab Hieronymo tamen & ab aliis passim sumuntur promiscuè, unde oritur mira confusio.

CAPUT IX.

חול *Hul*, Gen. 10: 23.

Hul vel *Chul* Josepho *Otrus*: forte Otus, unde Otene, Ptolemæo malè *Motene* vel *Totene*. A *Chul* dictæ *Cholobetene*, *Cholua*, *Choluata*, *Cholimma*, *&c.* Armenorum lingua partim Phrygia, partim Arabica; Scriptura Syriaca.

Filii Aram tres qui supersunt, *Hul*, *Gether* & *Mas*, quas sedes habuerint valde incertum. *Hul* planè diverso nomine Josephus Otrum appellat, & in Armenia vult habitasse. Suspicor Otum scripsisse, nomen in fabulis notissimum, ut inde Otenem deduceret, quæ Armeniç pars est inter Cyrum & Araxem. Plinius: *Atropatene ab Armeniæ Otene regione discreta Araxe.* Quadratus lib. 2. Parthic. περὶ δὲ Κῦρον ποταμὸν Ὠβαρενοί τε καὶ Ὠτηνοὶ νέμονται, μέγα μέρος Ἀρμενίας ὄντες. *Circa Cyrum fluvium Obareni & Oteni habitant, qui sunt Armeniæ magna pars.* Et lib. 3. Πάκορος ἐν τούτῳ περὶ Ἀρτάξατα καὶ τὴν Ὠτηνὴν τῆς Ἀρμενίας διάγων. *Pacorus interim circa Artaxata & Armeniæ Otenem degens.* In Ptolemæo perperam est Μωτηνή, & in Tabulis Totene. Sed sive Josephus *Otum* vel *Otrum* scripserit; quid his nominibus commune cum Hebrço חול *Hul* vel *Chul?*

Plin. l. 6. c. 13. Apud Steph. in Ὠτηνή.

Si quis conjecturæ locus, חול videtur potiùs insedisse Χολοβητηνὴν *Cholobetenen*: Ea fuit pars Armeniæ cujus Satrapa erat Tigranes. Stephanus: Χολοβητηνή, μοῖρα Ἀρμενίας: Ἀρριανὸς ἕκτῳ Παρθικῶν. Τιγράνης ἀρχόμενος, ἄρχεται Σατράπης, ἧ δὲ χώρα ἧς ὑπῆρχεν Χολοβητηνὴ ὀνομάζεται. Cholobetene Armeniis erat חולבית *Cholbeth* Choli domus, vocibus transpositis ut in תגרן קרתא *Tigranocerta* pro urbe Tigranis. Quadratus apud Stephanum: Καὶ ᾤκησε τὰ Τιγρανόκερτα, τὸ δ' ἐςὶ τῇ Παρθυαίων φωνῇ Τιγρανόπολις. Sunt & ejusdem Armeniç diversæ urbes in Ptolemæo, *Cholua*, *Choluata*, *Cholimma*, *Colsa*, *Colana*, quarum nomina videntur eòdem alludere.

Lib. 1. Armenos dicit Stephanus Phryges esse genere, & linguam Phrygum in multis imitari, Ἀρμένιοι δὲ τὸ μὲν γένος ἐκ Φρυγίας, καὶ τῇ φωνῇ πολλὰ φρυγίζουσι. At Strabo multo aliter: τὸ γὰρ Ἀρμενίων ἔθνος, καὶ τὸ τῶν Σύρων, καὶ τῶν Ἀράβων, πολλὴν ὁμοφυλίαν ἐμφαίνει, κατά τε τὴν διάλεκτον, καὶ τοὺς τῶν σωμάτων χαρακτῆρας, καὶ μάλιστα καθὸ πλησιόχωροι εἰσί. *Armeniorum, Syrorum & Arabum gentes multum præ se ferunt cognationis sermone, vitâ, corporum formâ, maximè ubi vicini sunt.* Verisimile est Armenos partim ex Syris partim ex Phrygibus coaluisse, & ex gentis utriusque lingua tertiam conflavisse. Saltem Syriacè scripsisse videtur posse colligi ex his Polyæni de Eumene: ἐπιστολὴν προσένεγκεν ὡς παρὰ Ὀρόντου Σατράπου τῆς Ἀρμενίας γεγραμμένην Συριοῖς γράμμασι. *Epistolam protulit Syriacis literis scriptam, tanquam ab Armeniæ Satrapâ Oronte.*

CAPUT X.

גתר *Gether*, Genes. 10: 23.

Gether quo loco habitaverit incertum. *Gether* pro *Jatthir* in Vulgata. *Getara* pro *Gagara* in Ptol. Tab. *Getharia* in Nub. pro *Gerenta*. Mercerus notatur. Cares & Acarnanes Hieronymus, Bactros Josephus ex Gethere deducit. Bactri ex בגתרא *Begethera*; ut Bosphorus ex בספרד *Bispharad*. Fortè à *Gethere Gethri* amnis, qui *Centrites* Xenophonti & Diodoro, inter Carduchos & Armenos. In Arab. Paraphr. *Algerameka*. In Nubiensi *Algiormok*, in Paulo Veneto Ergimul, regio moscho fœcunda.

Gether locúmne aut populum aliquem de suo nomine appellaverit haudquaquam scio. Mihi saltem nullus occurrit. Nam in Vulgata Gether, 1 Regum 30: 27. est pro Hebræo יתר *Jatthir*. Et ubi *Getara* pingitur in Ptolemçi Tabulis ad mare Caspium in Albania, Grçcus Codex habet Γάγαρα *Gagara*. Denique in Peloponnesi descriptione apud Geographum Arabem Gethuria videtur esse Laconiç Gerenia. Clim. 4. part. 4.

Ex Gethere descendisse scribit Mercerus *Acarnanes, Cares & Bactrianos, vicinos inter se populos.* Quod viro alioqui impensè docto excidisse mirum est. Cùm nemo sit qui nesciat quantis locorum intervallis à se invicem dissiti sint Acarnanes in Grçcia prope Epirum, Cares in Asia Minore, è regione Rhodi insulç, & Bactriani in intima Asia ultra mare Caspium. Sed errori ansam dederunt Josephus & Hieronymus, quorum ille Bactrianos, hic Cares & Acarnanes deducit ex Gethere. Fallor aut Syrus author aliquis scripserat Gether habitasse בגתרא *Begethera*, id est, in Gethera urbe vel regione, ubicunque tandem fuerit. Pro quo Josephus legit *Bagtra* vel Bactra, quasi de Bactris ageretur. Pari errore בספרד *Bispharad*, id est, *in Sepharad*, Abd. 20. Hieronymus *Bosphorum* reddit; ac si B prçpositum pars esset vocabuli.

An à *Gethere* vel *Getere* גתרי *Getri* dictus est amnis inter Carduchos & Armenos medius, quem Grçci Centritem vocant? Xenophon lib. 4. Anabas. παρὰ τὸν Κεντρίτην ποταμὸν, εὖρος ὡς δίπλεθρον, ὃ ὁρίζει τὴν Ἀρμενίαν, καὶ τὴν τῶν Καρδούχων χώραν. ἀπεῖχε δὲ τῶν ὀρέων ὁ ποταμὸς, ὡς ἓξ ἢ ἑπτὰ ςάδια τῶν Καρδούχων. *Ad Centritem fluvium latum passuum CC. qui Armeniam dividit à regione Carduchorum, à quorum montibus abest stadia sex vel septem.* Diodorus lib. 1, 4. παραγενήθησαν πρὸς τὸν Κεντρίτην ποταμὸν, ὃν διαβάντες ἐισέβαλον εἰς τὴν Ἀρμενίαν. *Ad Centritem amnem accesserunt, quo trajecto in Armeniam ingressi sunt.* Quod me prope fugerat in Arabica Paraphrasi, quç Lutetiç nuper edita est, *Gether* est אלגראמקה *Algerameka*, id est, גרמק *Giormok* vel אלגרמק *Algiormok*, ut habetur in Nubiensi nona parte Climatis tertii. Pro quo Paulus Venetus lib. 1. cap. 62. corruptè scribit *Ergimul*. Sic appellatur Tartariç regio & urbs circa Sinas moscho fœcunda.

CAPUT XI.

מש *Mas*, Gen. 10: 23. vel משך *Mesech*, 1. Paral. 1: 17.

Mas, Gen. 10. *Mesech*. 1. Par. 1. *Masienorum* pater ad montem *Masium*, unde *Masca* fluvius Xenoph. Non procul Moscheni Plinii. A *Mas* Hieronymus deducit *Mæones* qui sunt Lydi. Josephus Mesanæos, quorum nomen merè Græcum. Apamia unde dicatur.

Mas ultimus filiorum Aram videtur fuisse binomius: Idem enim vocatur *Mesech*, 1 Paral. 1: 17. Occupavit is, ut quidem puto, Mesopotamiæ montem *Masium*, & ex eo profluentem fluvium *Saocoram*, qui Μασκᾶ vocatur à Xenophonte lib. 1. Anabas. *Masii* משי nomen ex מש, *Mascæ* משכא ex משך factum. Masii montis incolæ Stephano sunt Μασιηνοὶ *Masieni*, aut Μασιανοὶ *Masiani*. Ab Ortu est נציבין *Nisibis*, ab Occasu הדסה *Edessa* urbes celeberrimæ: ad Meridiem fluvii duo inde in Euphratem se exonerantes, quorum nomina in Ptolemæo sunt *Chaboras* & *Saocoras*, in Xenophonte *Araxes* & *Masca*. Eòdem forte pertinent etiam Plinii *Moscheni*, lib. 6. c. 9. circa Adiabenem & Armeniam Majorem.

Mas Mæonum esse patrem statuit Hieronymus, parùm memor Mæones eosdem esse cum Lydis quos à Lud ipse deducit. Porro Lud non fuit filius, sed frater Aram. Nihilo magis arridet Josephi sententia qui pro *Mas Mesan* scribit, ut ab eo derivet Mesanæos, populos prope Pasini castrum circa ostia Tigridis. Nempe ignorabat Mesanęos eosdem esse cum Mesenis seu incolis τ̃ Μεσήνης. Græco vocabulo ita dicitur regio interamna. Stephanus: Σπασίνȣ χάραξ, πόλις ἐν τῇ μέσῃ ȣ̃ Τίγρητ☉ Μεσήνη. Sic Apamia Mesenes ut in Plinio, vel Apamia Mesene ut in Ammiano legitur, urbs est quam Tigridis aquæ ambiunt. Stephanus: Ἀπαμεία ἐςὶ καὶ ἄλλη ἐν τῇ Μεσηνῶν γῇ τῷ Τίγρητι περιεχομένη. Plinius: *Tigris circumfunditur huic*. Obiter nota urbes hujus nominis fere quotquot sunt aquis pariter circumfundi. Plinius de Apamia Phrygiæ: *Sita est in radice montis Signia circumfusa Marsiâ*. Stephanus de Apamia Syriæ: ἐκλήθη καὶ χερρόνησ☉ ἀπὸ περιοχῆς τ̃ ὑδάτων, *vocata est & Cherronesus ab aquis quibus circumfunditur*. Ptolemeus de Apamia Babyloniæ, præter loca quæ jam citata sunt: Ἀπαμεία, ὑφ' ἣν ȣ̃ Βασιλείȣ ποταμȣ̃ πρὸς τ̃ Τίγριν συμβολή, *Apamia, sub qua Basilii fluvii cum Tigri commixtio*. Itaque verissimum puto quod observavit vir maximus, Apamiam nec à Seleuci nec ab Antiochi matre dici, sed vocem esse Syram, quamvis illius originem non videatur plenè assequi, quæ tota latet in Jonæ verbis cap. 2. v. 6. אפפוני מים (*aphaphuni majim*) *circumdederunt me aquæ*. Docti sciunt quid velim.

Plin. lib. 6. cap. 27. Amm. lib. 23.

Plin. lib. 5. cap. 29.

CAPUT XII.

Lud, לוד.

Lud Josepho & aliis Lydorum pater. At juxta Græcos scriptores Lydi olim *Mæones* dicti à Mæone patre Cybeles, & Lydi postmodum à Lydo Atyis filio, & ab utroque *Attalyda* urbs. Contrà *Lud* Phœnicibus flexuosum esse significat, ut לת Hebr. & לוי Arab. Inde *Lud* dicta Regio prope Mæandrum, & Æthiopia sub Ægypto, ubi Nilus maximè tortuosus est. Lydiam esse ad Mæandrum. Multa de Mæandri flexibus. *Lud* loci, non viri, nomen. *Lud* quasi fiat à ילד quod Græci μαιȣ̃ν vertunt, Μαίων redditum, unde *Mæones*, *Mæonia*, *Mæander*, *Mæon* fluvius. Ad Lydos etiam referri Cares & Mysos. Lydi ludorum inventores. לודית Lydia fercula Talmudicis. Καρύκη, Κάνδαυλ☉ Lydorum edulia. Baccharis Lydorum unguentum. In cadorum speciebus לודיות *Ludioth*. Lydi caupones. Lydorum antiquitas. Coloniæ. Fortitudo. Maris imperium. Res gestæ Alyattis & Crœsi. Lydos sagittandi peritissimos fuisse probant ex Esaia & Jeremia. Tamen ibi res de aliis Lydis. Lydorum arma non sunt sagittæ, sed hastæ & jacula, & regum gestamen Labris, id est, securis. Unde Labradius Juppiter. Unus Polyænus eos τοξεύειν de suo scribit. Ascalonem ab Ascalo Lydo Tantali fratre esse conditam cur videatur fabulosum. Lydorum mollities. Λυδιάζειν, Λυδοπαθεῖς, Λυδοφοῖται. Ladon pro Pactolo, & Hyde pro Sardibus.

Ab isto *Lud* Lydos deducunt Scriptores Ecclesiastici. Josephus: ȣ̃ς δὲ Λυδȣ̀ς νῦν καλȣ̃σι, Λȣ́δȣς δὲ τότε, Λȣ́δας ἔκτισε, *quos autem Lydos nunc vocant, tum verò Ludos, condidit Ludas*. Eustathius in Hexaemero. Λȣ̀δ ἀφ' ȣ̃ Λȣδαῖοι, οἱ νῦν Λυδοὶ, *Lud à quo Ludæi qui nunc Lydi*. Ita etiam Eusebius, Hieronymus, Isidorus, alii.

At Græci hoc quicquid est multo aliter definiunt. Lydos enim olim asserunt Mæones vel Meones fuisse dictos, & Lydiam Mæoniam. Herodotus Musa prima: ὁ δῆμ☉ Λύδι☉. &c. πρότερον Μήων καλεόμεν☉, *populus Lydius qui priùs Meon appellabatur*. Strabo lib. 13. τὸ δὲ Θήβης πεδίον Λυδοὶ, οἱ τότε Μήονες, *Thebes campum* (Trojani belli tempore) *Lydi* (occupabant) *qui tum dicebantur Meones*. Idem ibidem de Sardibus: Βασίλειον δ' ὑπῆρξε τ̃ Λυδῶν, ȣ̃ς ὁ ποιητὴς καλεῖ Μήονας, οἱ δ' ὕςερον Μαίονας, *Lydorum fuit regia quos Poëta vocat Meonas, posteriores autem Mæonas*. Dionysius Halycarnasseus lib. 1. de Tyrrheno: τȣ̃τον δὲ Λυδὸν εἶναι τὸ γέν☉ ἐκ τ̃ πρότερον Μηιονίας καλȣμένης. *Eum autem genere Lydum fuisse tradunt è regione quæ olim Meionia vocabatur*. Plinius lib. 5. c. 29. *Lydia autem, &c. Mæonia antè appellata*. Proinde Homerus sæpe Meonum & Meoniæ circa Tmolum & Gygęum paludem, at Lydorum & Lydiæ nusquam meminit.

Meones porro & Meoniam à Meone dici volunt Phrygiæ & Lydiæ prisco rege. Claudianus in Eutropium lib. 2.

——— *dicti post Mæona regem*
Mæones.

Putatur is fuisse pater Cybeles matris Deorum. Diodorus lib. 3. οἱ γὰρ ἐγχώριοι μυθολογȣ̃σι τὸ παλαιὸν γενέϑαι βασιλέα Φρυγίας καὶ Λυδίας Μήονα. Γήμαντα δὲ Δινδύμην γεννῆσαι μὲν παιδίον ϑῆλυ, &c. καὶ προσαγορεῦσαι Κυβέλην. *Fabulantur incolæ Phrygiæ quondam & Lydiæ regem fuisse Meonem, qui ex uxore Dindyme puellam genuerit, &c. & Cybelem appellaverit*. Eusebius Pręparat. lib. 2. Φρύγες δὲ φασι Μήονα βασιλεύσαντα τ̃ Φρυγίας παῖδα Κυβέλην κτήσαϑαι. *Meonem asserunt Phryges, cùm in Phrygia regnaret, Cybelem genuisse*.

Diu post hunc Meonem ibidem regnasse traditur Lydus Atyis filius, à quo Lydia & Lydorum nomen factum postmodum. Herodotus ubi suprà de iis qui ante Heraclidas Lydiæ regnum obtinuerant: ἦσαν ἀπόγονοι Λυδȣ̃ ȣ̃ Ἄτυ☉ ἀπὸ τευ ὁ δῆμ☉ Λύδι☉ ἐκλήθη ὁ πᾶς ȣ̃τ☉, πρότερον Μήων καλεόμεν☉. *Erant oriundi à Lydo filio Atyis, à quo Lydius dictus populus ille universus, cùm Meon antè diceretur*. Dionysius Halicarnasseus lib. 1. ἐκ δὲ Ἄτυος καὶ Καλλιθέας τ̃ χωραίȣ Λυδὸν φῦναι καὶ Τυρρήνον, καὶ τ̃ μὲν Λυδὸν αὐτȣ̃ καταμείναντα, τὴν πατρῴαν ἀρχὴν καταλαβεῖν, καὶ ἀπ' αὐτȣ̃ Λυδίαν τὴν γῆν ὀνομαϑῆναι. *Ex Atye verò & Callitheâ Choræi filiâ Lydum & Tyrrhenum natos, & Lydum quidem qui ibi remanserat paternum regnum suscepisse, & ab eo Lydiam regionem esse dictam*. Tale est quod Lydiæ oppidum Attalydam compositum nomen habere volunt ex Attye & Lydo, quia à patre Attye incœptum opus filius Lydus absolvit. Stephanus, Ἀτταλύδα πόλις Λυδίας κτισϑεῖσα ἀπὸ Ἄττυ☉, καὶ μετὰ ϑάνατον αὐτȣ̃ ὑπὸ Λυδȣ̃ ȣ̃ παιδὸς αὐτȣ̃. Hæc si vera sunt, Lydiæ nomen multo est recentius quàm ut ad Ludum possit referri. Sed Mæonem & Lydum reges esse commentitios, & Lydorum nomen vetustissimum, atque in Mæonum vocabulo latere puto. Ut

Res ut intelligatur, dicendum est de nomine לוד *Lud*, à quo Lydi dicti sunt. לוז *Luz* Hebræis est *declinare*, *obliquare*, *torquere*. Hinc Prov. 14: 2. pro Hebræis ונלוז דרכיו Septuaginta habent, ὁ δὲ σκολιάζων ταῖς ὁδοῖς αὐτοῦ, *qui tortuosè incedit viis suis*. Et Prov. 2: 15. in iisdem legas καμπύλαι αἱ τροχιαὶ αὐτῶν, *flexuosi cursus eorum*, ubi Hebræa נלוזים במעגלותם. Ibidem Chaldæus מפתלין *distorti*: R. Selomo עקומים *curvi*, & מתעקלים *flexuosi*: Aben Ezra מעוקלים *tortuosi*. Idem in Es. 30: 12. dicit נלוז esse הפך הישר *contrarium recto*. Ex Hebræo לוז *Luz* Syri & Phœnices לוד fecerunt, Z & D de more permutatis, ut in דוב & דיבא & דבח & דהב & דכא & דחל, &c. Arabes item quibus לוד id ipsum est quod Hebræis לוז. Giggeius לוד *flexuosus fuit*, *sinuosus fuit*, לואד אלואדי *fluvii anfractus & flexus*, לאדי אלמתלואדה *fluvius flexuosus*.

Inde Phœnices, à quibus Geographica vocabula pleraque mutuatus est Moses, *Lud* appellarunt duo loca quę sunt ad fluvios maximè anfractuosos, Lydiam scilicet quę est ad Męandrum, & Æthiopiam sub Ægypto; ubi teste Herodoto σκολιὸς, καθάπερ ὁ Μαίανδρος, ἐστὶ ὁ Νεῖλος, *tortuosus est Nilus sicut Mæander*. Sed de Æthiopia dicetur suo loco, cùm docebimus, qui sint *Ludim*, Gen. 10: 13. Nunc de Lydia. Lib. 2. c. 29.

Lydiam ad Mæandrum sitam fuisse constat ex Veterum scriptis. Scylax Caryandensis sic in periplo Lydiæ: παράπλους δὲ Μυσίας καὶ Λυδίας ἀπὸ Ἀσυρίων μέχρι Μαιάνδρου ποταμοῦ. *Prænavigatio autem Mysiæ & Lydiæ est ab Assyriis usque ad Mæandrum fluvium.* Plinius lib. 5. cap. 29. *Lydia autem perfusa flexuosi amnis Mæandri recursibus.* Maximus Tyrius Serm. 38. ὁ μὲν ἐπὶ Λυδίας ῥεῖ ὁ Μαίανδρος, *Mæander quidem in Lydiam profluit*. (Latinus Interpres perperam in *Lyciam*.) Inde est quod in Męonia sive Lydia πεδίον Μαιάνδριον, *Campum Mæandrium* ponit Dionysius Perieg. v. 837. Strabo etiam apud quem Mæander διορίζει τὴν Καρίαν καὶ τὴν Λυδίαν κατὰ τὸ Μαιάνδριον καλούμενον πεδίον, *Cariam a Lydiâ disterminat ad campum qui Mæandrius dicitur*. Lib. 12.

Mæandrum item constat fluviorum omnium maximè esse sinuosum. Μόνος γὰρ ἐκ πάντων τῶν ποταμῶν ἀπὸ τῶν ἰδίων ἀρχόμενος πηγῶν εἰς ἑαυτὸν παλινδρομεῖ. *Solus enim ex omnibus fluviis ab ipsis fontibus incipiens, in se ipsum recurrit.* Ita Plutarchus in Libello de fluminibus. Et Ovidius Metam. lib. 8. Fab. 2.

Non secus ac liquidis Phrygius Mæander in undis
Ludit, & ambiguo lapsu refluitque fluitque,
Occurrensque sibi venturas aspicit undas;
Et nunc ad fontes, nunc ad mare versus apertum
Incertas exercet aquas.

Et lib. 9. Fab. 11.

——— *Mæandri toties redeuntis eodem.*

Et Silius lib. 7.

Cum sibi gurgitibus flexis revolutus oberrat.

Et Propertius lib. 2.

——— *ut Phrygio fallax Mæandria campo*
——— *Errat, & ipsa suas decipit unda vias.*

Et Seneca in Hercule furente.

——— *qualis incertâ vagus*
Mæander undâ ludit & cedit sibi,
Instatque dubius littus an fontem petat.

Et Plinius: *Mæander, &c. crebris ita sinuosus flexibus ut sæpe credatur reverti.* Et Strabo, σκολιὸς ὢν εἰς ὑπερβολήν. ὥστε ἐξ ἐκείνου τὰς σκολιότητας ἁπάσας Μαιάνδρους καλεῖσθαι, *obliquus supra modum, ita ut ab eo Mæandri appellentur omnes obliquitates.* Sic apud Hesychium, Μαίανδρος εἶδος ἱππασίας, *Mæander genus ludi equestris*, quo equi multiplicibus flexibus & gyris agitantur,

——— *alternosque orbibus orbes* Æneid. 8.
Impediunt.

Apud Festum *Mæandrum picturæ genus dictum, à similitudine flexus amnis, qui appellatur Mæandrus.* Unde Poëta 5. Æneid.

——— *plurima circum*
Purpura Mæandro duplici Melibœa cucurrit.

Ubi Servius: *Erat in chlamyde flexuosa, in se remeabilis purpura.* Sed & Mæandri dicuntur vafra & obliqua consilia. Tullius in Pisonem: *Quos tu Mæandros, &c. quæ diverticula flexionesque quæsisti?*

Itaque tam Mæandri quàm Nili flexus, quos inter se confert Herodotus, Phœnices verisimile est לוד *Lud* appellasse, atque inde לודים *Ludos* seu *Lydos* utriusque accolas. Neque aliud sonat quod à Mose *Lud* accensetur filiis Semi. Ludi enim nomine patrem illorum intelligit qui à situ locorum Ludi vel Lydi dicti sunt. Tale illud 1 Paral. 2: 54. *Filii Salmæ Bethlehem, &c.* Nam viri nomen esse Bethlehem nemo dixerit, cum Hebraicè Bethlehem significet domum panis. Est igitur loci nomen à fertilitate sic dicti. Tamen Salmæ filius dicitur esse Bethlehem, id est, pater Bethlehemitarum. Ita Lud Semi filius, id est, Lydiæ conditor.

Jam docebo hûc pertinere etiam Mæandri nomen & Mæonum & Męonię. לודים *Ludim* & Lydos Hieronymus & alii *natos* explicant, id est, ילודים *Jeludim* à verbo ילד quod in *Cal* parere significat & in *Piel* obstetricari. Septuaginta μαιοῦσθαι reddunt, Exod. 1: 15. & מילדת μαῖαν id est, obstetricem, Gen. 35: 17. & passim. Unde est quod לוד *Lud* & לודים *Ludim* Gręcorum vetustissimi Μαίανδρον reddiderunt, & Μαίονας & Μαιονίαν, vocibus tam ad μαῖαν & μαιοῦσθαι alludentibus, quam לוד & לודים ad ילד quo id ipsum significatur. Cui allusioni maximè favet quod initiale *Jod* sępe deficit. Sic à ילד fit לדה *leda* partus. Neque id Veteres prorsus latuit Męoniam non dici à rege, sed à fluvio Męone. Stephanus: Μαιονία, ἡ Λυδία, ἀπὸ Μαίονος ποταμοῦ, *Mæonia Lydia a Mæone fluvio.* Męon idem qui Męander sive Lud Phœnicibus. Sed sequentia opus habent medica manu: ἀπὸ Μαίονος ποταμοῦ τοῦ περὶ τὴν Ἀχαΐδα γῆν ῥέοντος, *à Mæone fluvio qui circa terram Achaicam fluit.* Scilicet! Imo περὶ τὴν Μαιονίδα γῆν, *circa terram Mæonidem*, id est, Lydiam.

Ludorum nomine Phœnices etiam Mysos intellexisse puto, & Cares, qui trans Mæandrum Australem Asiæ partem habitandam sibi sumpserant. Cares enim & Mysos ejusdem fuisse cum Lydis originis ex Herodoto discere est, qui de Caribus hæc habet lib. 1. ἀποδεικνῦσι δὲ ἐν Μυλάσοισι Διὸς Καρίου ἱρὸν ἀρχαῖον, τοῦ Μυσοῖσι μὲν καὶ Λυδοῖσι μέτεστι, ὡς κασιγνήτοισι ἐοῦσι τοῖσι Καρσί. τὸν γὰρ Λυδὸν καὶ τὸν Μυσὸν λέγουσι εἶναι Καρὸς ἀδελφεούς. *In Mylassis Jovis Carii delubrum vetus ostenditur, quod Mysis etiam & Lydis commune est, ut qui sint Carum germani. Quippe Lydum & Mysum Caris fratres esse dictitant.*

Utut Græci *Lydos* appellent, tamen *Ludos* dici rectè indicio sunt Romanæ voces, *Ludus*, *Ludo*, *Ludio*, *&c.* inde deductæ. Ludorum enim inventores Lydi putantur. Herodotus l. 1. c. 94. Φασὶ δὲ αὐτοὶ Λυδοὶ καὶ τὰς παιγνίας τὰς νῦν σφίσι τε καὶ Ἕλλησι κατεστεώσας ἑωυτῶν ἐξεύρημα γενέσθαι; *dicunt autem ipsi Lydi, eos se reperisse ludos qui ipsis cum Græcis communes sunt.* Hesychius: Λυδοὶ οὗτοι τὰς θέας εὑρεῖν λέγονται, ὅθεν καὶ Ῥωμαῖοι λούδους φασί; *Lydi ipsi spectacula invenisse dicuntur, unde & Romani ludos dicunt.* Tertullianus de spectaculis cap. 5. *Ab his origo ludorum sic traditur. Lydos ex Asiâ transvenas in Hetruriâ consedisse, &c. Inde Romani accersitos artifices mutuantur, tempus, enunciationem, ut ludi a Lydis vocarentur.* Dionysius Halicarnasseus: καί εἰσιν οὗτοι τῆς πομπῆς ἡγεμόνες καλούμενοι πρὸς αὐτῶν ἐπὶ τῆς παιδιᾶς τῆς ὑπὸ Lib. 2. p. 97.

ὑπὸ Λυδῶν ἐξευρῆσθαι δοκέσης Λυδίωνες. *Et pompæ illius duces à ludo, cujus inventores Lydi crediti, ludiones vocantur.* Iſidorus: *Ludi à Ludiis vocati ſunt.*

Orig. lib. 18, cap. 16.

Aruch in לד.

Talmudici לודיות *ludioth* vocant, id eſt, Lydia fercula, intriti aut placentæ genus ex amylo, nucibus & malis punicis. Ita Græcis καρύκη & κάνδυλ☉ ſive κάνδαυλ☉ ſunt edulia Lydorum propria, illud ex ſanguine, hoc ex amylo, caſeo, melle; pane, carne & caſeo conditum. Et Baccharis vocatur μύρον Λυδῶν *Lydorum unguentum.* Vide Æſchyli Schol. in Sept. ad Thebas. Etiam in cadorum ſpeciebus לודיות *Ludioth*, id eſt, Lydios Talmudici jure recenſent, cùm Lydi mortalium primi cauponariam exercuerint, unde Proverbio locus, Λυδιὸς καπηλεύει.

Athen. l. 12. Gal. in Lex. Plut. Sym. lib. 4. Jul. Poll. lib. 6. &c.

Aruch in לד. *Herod. lib. 1.*

Gentis antiquitas etiam ex fabulis patet. Nam Attis, Tantalus, Pelops, Niobe, Arachne Lydi fuerunt. Amplitudo ex coloniis quæ in Peloponneſum & Cariam migrarunt, ſed & in Etruriam, ut volunt. Fortitudo ex rebus geſtis. Circa tempora Jephthe, annis ante Dominum circiter MCC. Lydi maris imperium Cretenſibus ereptum obtinuere per annos XCII. Euſeb. anno DCCCXL, ex libro veteri περὶ τῶν θαλασσοκρατέντων, cujus author Caſtor Rhodius apud Suidam: Λυδοὶ, οἱ καὶ Μαίονες ἐθαλασσοκράτεν ἔτη G'β. Et rurſus anno MCCCXLI. *Poſt Caras mare obtinuerunt Lydi.* Aliquot póſt ſæculis Lydorum Rex Alyattes urbes vicinas invaſiſſe non contentus, etiam Cyaxari & Medis bellum intulit ultro, & Cimmerios ex Aſia exegit. Et Alyattis ſucceſſor Crœſus omnes Aſiæ populos qui ſunt intra Halym fluvium, ut Phrygas, Myſos, Bithynos, Paphlagones, Iones, Æoles, Dores, Cares, Pamphylos, Lycios, Cilices imperio ſubjecit. Ut merito Herodotus ætate illa neget ullam in Aſia fuiſſe gentem bellica fortitudine cum Lydis conferendam. Proinde tam ad Aſiaticos quàm ad Africanos Lydos hæc Ezechielis referri queant, *Perſæ & Ludi & Phutæi fuerunt in exercitu tuo bellatores tui.* Niſi quis Africanos ideò malit intelligi, quia junguntur cum Phutæis.

Ezech. 27: 10.

Sunt qui Lydos τοξότας peritiſſimos fuiſſe colligunt ex his Jeremiæ 46: 9. *Lydi arripientes & jacientes ſagittas.* Et Eſa. 66: 19. juxta Vulgatum: *In Africam & Lydiam tendentes ſagittam.* In quem locum Hieronymus: *Lud autem; Lydos vocant, quorum coloni Hetruſci qui nunc Tuſci appellantur, quondam mittendarum ſagittarum peritiſſimi, & nunc dicuntur tendentes ſagittam.* Tamen in Herodoto Lydorum arma non ſunt ſagittæ, ſed haſtæ longæ quibus equites pugnabant: ἡ δὲ μάχη σφέων, inquit, ἦν ἀπ' ἵππων, δέρατά τε ἐφόρεον μεγάλα, καὶ ἀυτοὶ ἔσαν ἱππεύεσθαι ἀγαθοί. *Ex equis decertabant, haſtaſque longas ferebant, & equitandi erant periti.* Et Polybii lib. 5. Lydi ſunt ἀκοντισαὶ *jaculatores*, qui à ſagittariis quid differant nemo eſt qui neſciat. Et apud Plutarchum in Quæſtionibus Græcis Lydiæ regum ab Omphale uſque ad Candaulem geſtamen erat ſecuris, quam Lydorum lingua λάβρυν *labryn* vocabant. Unde in Caria Labradenſis dictus Juppiter qui ſecurim geſtabat pro triſulco fulmine. Denique ſolus Veterum Polyænus, quod meminerim, Lydos videtur ſagittariis adſcribere, cùm Cyrum iis interdixiſſe ſcribit, μήτε τοξεύειν, μήτε ἱππεύειν ἔτι μανθάνειν, *ne ampliùs ſagittare aut equitare diſcerent.* Sed illud τοξεύειν addit de ſuo. Herodotus enim hoc tantum: ἄπειπε μὲν σφι πέμψας, ὅπλα ἀρήϊα μὴ ἐκτῆσθαι. Et Trogus lib. 1. *Victis arma & equi adempti.* De ſagittis aut arcubus ne γρῦ quidem. Itaque Lydi illi ſagittarii, de quibus Eſaias & Jeremias, Aſiatici Lydi non ſunt, ſed Africani ſupra Ægyptum, ut ſuo loco dicetur.

Herod. lib. 1. cap. 79.

Polyæn. lib. 7.

Herod. lib. 1. c. 155.

Philiſtæorum urbs Aſcalon conditorem habuiſſe legitur Lydum Aſcalum. Ita refert in Lydiacis Xanthus apud Stephanum, ὅτι Τάνταλ☉ καὶ Ἄσκαλ☉ παῖδες Ὑμεναίε. τὸν δὲ Ἄσκαλον ὑπὸ Ἀκιάμε τε Λυδῶν βασιλέως αἱρεθέντα στρατηγὸν εἰς Συρίαν στρατεῦσαι. κἀκεῖ παρθένε ἐρασθεὶς (lege ἐρασθέντα) πόλιν κτίσαι, ἣν ἀφ' ἑαυτε ὅτως ὠνόμασε. *Tantalum & Aſcalum Hymenæi fuiſſe filios; Aſcalum autem ducem electum à Lydorum Rege Aciamo in Syria militaſſe, & virginis amore captum urbem ibi à ſe conditam de ſuo nomine appellaſſe.* Addit idem haberi in Nicolao Damaſceno. Quod mihi tamen ſuſpectum, quia Aſcalon urbs fuit vetuſtiſſima, una è quinque Satrapiis Philiſtæorum in libris Joſuæ & Judicum memoratis.

Lydorum fortitudo concidit poſtquam ex Crœſi conſilio Cyrus juſſit eos armis abſtinere, ſinuoſas ferre tunicas, cithara & tibiis ludere, Baccho & Veneri operam dare. Exinde Lydorum gens mollitie & luxu fuit infamis. Unde eſt quòd Λυδιάζειν & Λυδοπαθεῖς ii dicuntur qui ventri plus nimio indulgent & voluptatibus ſe immergunt. Et unguentarii eſt epithetum Λυδοφοίτης. Vide Athenæum lib. 15. cap. 12. & quid ibi Caſaubonus.

Neſcio an ad Lydos referam quod Pactolus Lydiæ fluvius aurifer à nonnullis Ladon dictus eſt. Varro in Hecatombe: *Ladon fluens ſub Sardibus flumen tulit aureum later*; Ladon, id eſt, Pactolus. Sed & in Homeri verſu quem citat Strabo, *Apud Nonium Later.*

Τμώλῳ ὑπὸ νιφόεντι Ὕδης ἐν πίονι δήμῳ.

Potuit Ὕδη, Sardium nomen, Lydiæ metropolis, fieri ex Λυδῇ initiali exciſâ. Sic cæruleum pigmentum quoddam Perſæ & Arabes לאזורד *lazurd* vocant, Græci recentiores λαζούριον, nos *azur* prima rejectâ. Quin & Græcis idem ſunt εἴβειν & λείβειν, ἀπήνη & λαπήνη.

CAPUT XIII.

שלח *Sela*, Gen. 10: 24.

Diluvium ſignificant nomina Sela & Methuſela, illud præteritum, hoc futurum. Quia Methuſela mortuus ipſo Diluvii anno, Sela natus aliquanto poſt. Enoch vel חנוך *Chanoc.* Ethnicis *Annacus* & *Cannacus*, corruptè *Nannacus.* Enochi & Methuſalæ hiſtorias ab iis permiſceri. Enoch Aſtrologiæ inventor. Eupolemo idem qui Atlas. Enoch Arabibus *Idris*, & Pœnis Atlas *Duris*. Cur in Lucâ Cainan inſertus inter Arphaxad & Sela. Refelluntur ii qui volunt Lucam ſequi LXX. Interpretes: aut Cainan in Hebræo textu deſiderari. Potiùs, ut rectè ſentit Cornel. à Lapide, Cainan errore librariorum tam in Sacrum Lucæ Textum quàm in Græcorum Verſionem irrepſiſſe multis probatur. Non inde ſequi, quod volunt, actum eſſe de fide, aut in Scripturâ nil eſſe certi. Sela Suſianorum pater & Coſſæorum. Sela Suſianæ urbs.

Sela שלח Hebræis *emiſſionem* ſignificat, nempe aquarum ſuper terram, ut Job. 5: 10. שלח מים על פני חוצות, *emittit aquas ſuper faciem agrorum.* Itaque pater pius Arphaxad, qui natus erat biennio poſt Diluvium, Geneſ. 11: 10. primogenito ſuo videtur hoc nomen indidiſſe, ut tam horrendi judicii memoriam refricaret apud poſteros. Ita Enoch Propheta ſummus, cùm prophetico ſpiritu prævidiſſet cladem illam, filii mortem ſtatim ſubſecuturam, vocavit illum מתושלח *Methuſela.* Quo nomine ſignificabat ſtatim illo mortuo futuram emiſſionem ſive aquarum inundationem in perniciem mundi totius.

Lector obiter monendus eſt, id non latuiſſe prorſus Ethnicos, qui in eo ſolum peccant quod Enochi patris & Methuſalæ filii hiſtorias permiſcent & promiſcuè ſumunt. Stephanus in Ἰκόνιον, poſtquam Iconium Lycaoniæ urbem eſſe dixit ad Taurum, de Annaco, id eſt, Enocho, hæc addit: Φασὶ δὲ ὅτι ἦν τῶ (lege ὁ) Ἀννακὸς, ὃς ἔζησεν ὑπὲρ τὰ τριακόσια ἔτη. τὲς δὲ πέριξ μαντεύσασθαι, ἕως τίνος βιώσεται. Ἐδόθη

Ἐδόθη δὲ χρησμὸς, ὅτι τούτου τελευτήσαντος πάντες διαφθαρήσονται. οἱ δὲ Φρύγες ἀκούσαντες ἐθρήνουν σφοδρῶς· ἀφ' οὗ παροιμία, τὸ ἐπὶ Ἀννακοῦ κλαύσειν, ἐπὶ τῶν λίαν οἰκτιζομένων. γενομένου δὲ τοῦ κατακλυσμοῦ ἐπὶ Δευκαλίωνος πάντες διεφθάρησαν. *Aiunt autem Iconium Annaci fuisse urbem, qui vixit supra trecentos annos, & loci incolas ab oraculo sciscitatos esse quamdudum viveret, datumque esse oraculum, fore ut cum obiisset omnes perirent. Quo audito Phryges magnum luctum ediderunt: unde Proverbium, Annacum flere, de iis qui graviter lugent. Facto autem Diluvio sub Deucalione omnes perierunt.* Annacus sive Enochus verè dicitur vixisse supra trecentos annos: attigit enim annum CCCLXV. Sed reliqua de Diluvio in ipsius morte falsa sunt, nisi de filio intelligantur. Alii Cannacum scribunt, propter aspirationem densam initio vocis חנוך, quam Græci passim per K efferunt. Erasmus in Adagiis, τὰ Καννάκου, *id est, res aut mala Cannacæ. Bifariam hâc utebantur parœmiâ vel de rebus ob vetustatem admirandis, vel de lamentis, &c. Cannacas quispiam Phrygum Rex, quemadmodum narrat Hermogenes in Phrygiis, cùm prævidisset eventurum Diluvium, convocatis omnibus ad templa Deorum, multis lachrymis supplicabat Diis ut id malum averterent. Unde Herodes Jambographus inquit,* ἵνα τὰ Καννάκου κλαύσω, *id est, ut Cannacæ more plorem.* Καννάκου vel Ἀννάκου, id est, חנוך Chanochi vel Enochi, quem prævidisse Diluvium, & inde nata occasione homines sui temporis ad pœnitentiam & luctum invitasse, tam ex filii nomine apparet quod ominabatur hoc malum, quàm ex terribili judicii futuri denunciatione quæ extat in epistola Judæ. In Suida pro Annaco vel Cannaco perperam scribitur Nannacus. Νάννακος, inquit, παλαιὸς ἀνὴρ πρὸ τοῦ Δευκαλίωνος: τοῦτον φασὶ βασιλέα γενέσθαι πρὸ τοῦ Δευκαλίωνος, ὃ προειδὼς τὸν μέλλοντα κατακλυσμὸν, συναγαγὼν πάντας εἰς τὸ ἱρὸν, μετὰ δακρύων ἱκέτευσε. Καὶ παροιμία, ἀπὸ Ναννάκου, ἐπὶ τῶν πσφόδρα παλαιῶν, καὶ ἀρχαίων. Non possum non addere quæ de eodem Enoch leguntur in Eusebio ex Eupolemo de Judæis. Ait is Abrahamum, cùm Astrologiam & alias scientias doceret Heliopoli, affirmasse Babylonios, τὴν εὕρεσιν αὐτῶν εἰς Ἐνὼχ ἀναπέμπειν, καὶ τοῦτον εὑρηκέναι πρῶτον τὴν ἀστρολογίαν, *earum inventionem Enocho tribuisse, & illum Astrologiæ primum inventorem fuisse.* Sequitur non multo post, Ἕλληνας λέγειν τὸν Ἄτλαντα εὑρηκέναι ἀστρολογίαν, εἶναι καὶ τὸν αὐτὸν καὶ Ἐνὼχ, τοῦ δὲ Ἐνὼχ γενέσθαι υἱὸν Μαθουσάλαν, ὃν πάντα δι' ἀγγέλων Θεοῦ γνῶναι, καὶ ἡμᾶς οὕτως ἐπιγνῶναι. *Græcos Atlanti tribuere inventionem Astrologiæ; eundem autem esse Atlantem cum Enocho, Enochi porro filium esse Methusalem, quo ab Angelis Dei omnia edocto, nos deinceps ita didicisse.* In quibus verbis notandum est Enochum & Atlantem pro eodem haberi. An inde factum quod ut Atlas à Pœnis *Duris* & *Dyris*, ita ab Arabibus Enoch vocatur אדריס *Idris.* Sed jam è diverticulo redeundem est in viam.

Chil.2.cent. 8. Adag.19.

Euseb.l.9. Præparat.

V. Plin.l.5. c.1.

Et Strab. lib.17.

V. Tarich Schikardi pag.24. & Alcoran. passim.

Cum hîc, & 1 Paral. 1: 18. Arphaxad legatur genuisse τὸν Σαλὰ, adeóque Gen. 11: v. 12. designetur Arphaxadi annus, quo natus est ab illo *Sela*, trigesimus quintus scilicet (ita enim habet Moses, *Arphaxad vixit annos triginta quinque & genuit Sela.*) Mirum à Luca inseri Cainan inter Arphaxad & Sala cap. 3: 37. ac sic Sala non fuerit Arphaxadi filius, sed nepos ex Cainan.

Sunt qui Lucam hîc sequi volunt LXX. Interpretes, apud quos itidem legas in loco in quo versamur: Καὶ Ἀρφαξὰδ ἐγέννησε τὸν Καϊνᾶν, καὶ Καϊνᾶν ἐγέννησε τὸν Σαλά; Et cap. sequenti: Καὶ ἔζησεν Ἀρφαξὰδ ἑκατὸν τριακονταπέντε ἔτη, καὶ ἐγέννησε τὸν Καϊνᾶν, &c. Καὶ ἔζησε Καϊνᾶν ἑκατὸν καὶ τριάκοντα ἔτη, καὶ ἐγέννησε τὸν Σαλά. Putant igitur Evangelistam in re non magni momenti, quæque ad fidem nihil pertinet, pia συγκαταβάσει maluisse errantes sequi, quàm intempestivo dissensu scrupulum injicere, aut etiam Evangelii sui αὐθεντίαν in discrimen adducere apud infirmos vel pertinaces, quibus persuasum erat hos Interpretes fuisse ἀναμαρτήτους. Sed in hac sententia, quod authorum pace dixero, non videtur quicquam esse sani. Neque enim verisimile est Sacrum Scriptorem minus habuisse curæ veritatis quam famæ: cui ne sic quidem consuluisset. Quippe ut vitaret scandalum aliquot Hellenistarum qui Grecę Versioni plus nimio erant addicti, objecisset se cavillis Judęorum omnium, qui Evangelium ipsius cum Hebræo textu contulissent; cujus multo potior ratio est habenda quàm nudæ Versionis, adeóque Versionis, quam vel temporum injuriâ, vel librariorum incuriâ, vel ipsorum etiam interpretum negligentiâ, multis in locis esse corruptam viri docti agnoscunt. Neque exempla sunt longè petenda, cùm hæc ipsa genealogia juxta Græcam Editionem tota scateat anachronismis; & tam à Vulgata Versione quàm ab Hebręo textu Mosis differat immensum quantum.

Frustra sunt qui nomen Cainan in Hebręo textu desiderari suspicantur. 1. Quippe, cùm hęc genealogia ter repetatur, hîc & cap. seq. & cap. 1. lib. 1. Paralip. omnes Hebręi codices ubique constanter asserunt Arphaxad genuisse τὸν Σαλὰ, absque ulla mentione τοῦ Cainan. 2. Atque id ipsum tradunt Philo, & Josephus, & Chaldæi Paraphrastæ, & Persæ, & Arabs uterque, & Vulgatus Interpres. 3. Quid quod apud ipsos Septuaginta Cainan non comparet, cap. 1. lib. 1. Paralip. in Editione Romana & Parisina quę sic habent. v. 17. υἱοὶ Σὴμ, Αἰλὰμ, καὶ Ἀσσοὺρ, καὶ Ἀρφαξὰδ, Σαλὰ, Ἔβερ, &c. 4. Apud Josephum & Eusebium Berosus Chaldęus, Græcis Interpretibus antiquior, Abrahamum ita describit: Μετὰ δὲ τὸν κατακλυσμὸν δεκάτῃ γενεᾷ παρὰ Χαλδαίοις τις ἦν δίκαιος ἀνὴρ, μέγας, καὶ τὰ οὐράνια ἔμπειρος. *Post Diluvium decima generatione, vir quidam extitit justus, eximius, & cœlestium peritus*, &c. Quibus verbis Cainan ex hoc catalogo necessariò excluditur. Nam si inseratur Cainan, non vixerit Abraham decima post Diluvium generatione, sed undecima. 5. Libro primo Paralipomenon versus 24. primi capitis habet tantum tres voces שם ארפכשר שלח *Sem, Arphacsad. Sela*, quæ singulæ habent ש S. Atque id Masorethę in margine observant, hunc versiculum esse ex eorum numero דאית בכל מליהון שין *in quorum dictionibus omnibus est Scin.* Quæ nota erit falsa si Cainan inseras inter Arphacsad & Sela. 6. Inserto Cainan stare non potest Judæorum Veterum epilogismus, juxta quem in duratione mundi numerantur annorum ב׳ אלפי תהו *duo millia tohu*, id est, sine lege, ab orbe condito ad Abrahamum: & ב׳ אלפי תורה *duo millia legis*, id est, sub lege, ab Abrahamo nato usque ad adventum Messiæ. 7. Quod pene omiseram, Samaritani Codices, qui tam ab Hebręis quàm à Grę cis multum differunt in supputatione annorum, in numero generationum sunt Hebræis planè gemini. Utrobique enim habetur Arphaxad genuisse τὸν Σαλά. Patet id ex collatione quam instituit Eusebius inter τὸ παρὰ Ἰουδαίοις Ἑβραϊκὸν & τὸ Σαμαρικὸν Ἑβραϊκὸν, in Chronico Edit. Scalig. p. 9. & 10.

Jos. Antiq. l. 1. c. 8.

Euseb. l. 9. Præp. Evang.

Talmud. Tract. Sanhedrin. c. Helec.

Itaque inter Lucam & Mosem concordiam aliter posse iniri non video, quam si accedamus sententiæ Cornelii à Lapide Jesuitæ non incelebris; qui errore librariorum putat nomen τοῦ Καϊνᾶν in Sacrum Textum irrepsisse, atque adeò in Editionem LXX. Interpretum. Et vero id ab illo temerè non asseri multa suadent, imò persuadent. 1. Quòd Philo & Josephus, quos Græcam Editionem in aliis sequi palam est, hujus Cainan non meminerunt. 2. Quòd doctorum veterum prope antiquissimus Theophilus Antiochenus, hanc genealogiam ita referens ut in numero annorum Græcos apertè sequatur κατὰ πόδα, tamen expressè scribit Arphaxad genuisse Salam, Cainane prorsus omisso. Ἀρφαξὰδ, inquit,

Theoph. l. 3. ad Auto.

ἐτέκνωσε Σαλὰ ὢν ἐτῶν ρλ'ε. 3. Addit idem à Diluvio ἕως τεκνογονίας Α'βραὰμ, id est, usque ad natum Isaac, numerari ἔτη αλς annos 1036. cùm ex supputatione Græcorum addito Cainan anni numerandi sint 1166. 4. Theophilo suppar Irenæus lib. 3. cap. 33. Lucam ostendere refert Christi genealogiam *usque ad Adam septuaginta duas generationes habere.* At si Cainan inseratur, reperientur septuaginta tres. 5. Neque id aliter definivit historicus insignis Julius Africanus, quem Eusebius in hæc verba citat in Græco Chronico pag. 9. Editionis Scalig. Γενεαλογία τοῦ Α'βραὰμ κατὰ τὸν Α'φρικανόν. Μετὰ δὲ τὸν κατακλυσμὸν Σὴμ ἐγέννησε τὸν Α'ρφαξὰδ, Α'ρφαξὰδ δὲ γενόμενος ἐτῶν ρλ'ε γεννᾷ τὸν Σαλά. *Genealogia Abrahami juxta Africanum. Post Diluvium Sem generavit Arphaxad, Arphaxad autem cùm esset annorum* 135. *genuit Sala.* Paulo post idem repetitur tanquam κατὰ τὴν τῶν ό ἑρμηνείαν, *juxta Græcorum Septuaginta Versionem:* Α'ρφαξὰδ γενόμενος ἐτῶν ρλ'ε γεννᾷ τὸν Σαλά. 6. Eodem pertinet quod Epiphanius in Lib. de ponderibus & mensuris §. 22. numerari observat, εἴκοσι δύο κεφάλαια ἀπὸ Α'δὰμ ἄχρι τοῦ Ι'ακὼβ, *viginti duo capita ab Adamo usque ad Jacobum.* Essent enim viginti tria, si Cainan insereretur. 7. Sed & idem Hæresi 55. quę est Melchisedechianorum, disertè scribit Arphaxad genuisse Salam: Α'ρφαξὰδ δὲ ρλ'ε ἐτῶν ὢν ἐγέννησε τὸν Σαλὰ; quamvis cœtera mordicus hæreat Græcorum supputationi. 8. Hieronymus itidem, Libro quęstionum in Genesim, in quo collatis Gręcis & Hebręis exemplaribus, sicubi differunt sedulo notat, scribit simpliciter Arphaxad genuisse Sale, nec ullam observat discrepantiam inter codices. 9. Denique Vetustissimum illud N. T. Exemplar, quo Beza usus est, nihil habuit de Cainan, ut ipse testatur in Notis.

Proinde, cùm sit verisimile primis post Christum seculis, saltem in plerisque Lucæ & LXX. Interpretum Versionis exemplaribus non comparuisse nomen Cainan; si quæras unde factum sit ut in hęc & illa deinceps non irrepserit modo, sed & ita intrusum fuerit ut jam ferè unanimi consensu recipiatur? Respondeo meum non esse divinare. Tamen si conjecturæ est locus, cùm Lucæ cap. 3: 37. agatur de Cainan filio Enos, fortasse non videbor procul à scopo aberrasse, si dixero scribarum incuriâ vocum ordine perturbato, transferri potuisse voculam ex illo versu in pręcedentem, id est, in versum 36. Quo errore semel admisso, & in Lucæ aliquot exemplaria propagato, audaculos homines id ipsum inseruisse in Gręca Seniorum Editione, ut quam corruptam esse putarent, propter dissensum à Luca. Argumento sit quòd, Gen. 11: 13, 14, 15. τῷ Καϊνᾶν & τῷ Σαλὰ iidem planè tribuuntur anni tam generationis quàm vitæ post generationem actæ. Uterque enim anno ætatis 130. generasse & annis 330. superstes fuisse legitur. Unde valde verisimili ratione colligas id, quod LXX. Seniores de solo Salâ scripserant, repetiisse scribas, ut commentitio Cainani eadem tribuerent.

Porrò licet eandem scribis non tribuam ἀναμαρτησίαν quàm Scriptoribus Sacris, non tamen inde sequitur quod nonnulli subinde oggerunt, actum esse de fide & doctrina salutis, & in ea nihil esse certi. Quis enim in aliis ferat sic argutantem? In Livii & Suetonii scripta quidam errores irrepserunt. Ergo in Historia Romana nihil est certi, & in iis quæ de Hannibale, aut Julio, aut Augusto leguntur, nutat fides. Aristotelis Græci codices sunt alicubi mendosi; Ergo quid ille senserit de rebus Philosophicis certo scire haudquaquam possumus. Quamvis exemplum sit valde dispar. Nam multo aliter invigilat Dei Providentia, ut sacros Scripturæ codices ab errore pręstet immunes, saltem in iis quæ ad fidem & salutem sunt absolutè necessaria. Unde est, quod utut Hebręi & Gręci codices varient in minutulis, & Sacri Textus Interpretes sæpe in diversa abeant, tamen in fidei capitibus, & τοῦ νόμου τοῖς βαρυτέροις, eadem ubique doctrina occurrit, non jam dico in αὐτογράφοις, sed & in versionibus corruptissimis. Sed de hoc argumento plura qui volet, legat accuratissimum scriptorem Fridericum Spanhemium in eximio opere de Dubiis Euangelicis. Nos ad alia properamus.

Sela vel Sala Susianorum creditur esse conditor. Eustathius Antiochenus in Hexaemero; Σαλὰ ἀφ' οὗ Σουσιανοί. Eódem redit quod Eusebius ab eo deducit Cossæos. Cossæi enim sunt in Susiana. Ptolemęus lib. 6. c. 3. Κατέχουσι δὲ τῆς Σουσιανῆς τὰ μὲν ἐπὶ θαλάσσῃ Ε'λδιμαῖοι (lege Ε'λυμαῖοι ut inferiùs) τὰ δὲ πρὸς τῇ Ἀσσυρίᾳ Κοσσαῖοι, *Tenent autem Susianæ maritima Elymæi, quæ verò ad Assyriam Cossæi.* Huic sententiæ non parum inde accedit roboris quod una ex Susianæ præcipuis urbibus *Sela* vocatur, tanquam à Selâ conditore. Ammianus lib. 23. *His tractibus Susiani junguntur, apud quos non multa sunt oppida. Inter alia tamen eminet Susa, sæpe domicilium regum, & Arsiana* (Alii *& Ariana*; lego ut in Ptolemæo *& Tariana*) *& Sela.* In Ptolemæo scribitur Σέλη. Illam πινακόγραφοι ad Eulęum amnem describunt infra Susa, quibus ab ubertate liliorum nomen esse alibi docebimus.

CAPUT XIV.

Heber, Peleg, & reliqui Heberi filii usque ad Abrahamum.

Hebræorum nomen non esse ab Abrahamo, nec à trajectu Euphratis, sed ab Hebere. Hebræi tamen vocantur non omnes Heberi posteri, sed qui Heberi linguam, id est, Hebræam, servarunt incorruptam. Hos in remotas terras non fuisse dispersos. Arphaxad Arrapachitidi in Assyriâ, Sela Selæ in Susiana nomen dedit. An à Phaleg vicus *Phalga* ad Euphratem? *Phalga* potiùs à situ, quia inter duas Seleucias medius. פלגא *Phalga* signif. medium, ut rectè Arrianus, non μετοπωρινόν, ut Isidorus Charac. Sed legendum μεσόπορον. Hesychius, Suidas & Ptolemæus correcti. A Ragau Phalegi filio campus *Ragau* in lib. Judith, id est, Nisæus, prope Ragas in via ex Perside & Babylone ad Caspias portas. Ibi equi CLM vel CLXM alebantur. Aliæ urbes cognomines in Media. Sedes Thare & Nachor Charan, id est, Carrhæ. Amnis ejusdem nominis. Locus ex Quadrati Parthicis emendatus. Carrhæi non sunt coloniæ Macedonum. Caræ urbs circa Macedoniam. Sarug urbs prope Carrhas à Sarug filio Ragau dicta. Epiphanii commentum, Phaleg & Ragau avos Abrahæ in Europam devenisse. Ortum Phalegi tria insigniunt. Dispersionem gentium factam illo nascente non moriente. Phalegi filius Jectan.

Ex Selâ natus est עבר *Heber*, cujus filius פלג *Phaleg*, nepos רעו *Reu* vel *Ragau*, pronepos שרוג *Serug*, abnepos נחור *Nachor*, adnepos תרח *Thare*, trinepos אברהם *Abraham.* De singulis frustra quæratur quibus populis nomen fecerint, quia omnes Hebræi fuerunt. Hebræos voco posteros Heber non omnes, sed eos duntaxat qui primitivæ linguæ, hoc est, Hebrææ, usum constanter retinuerunt. Hi autem sunt majores Abrahæ, qui Hebraicè loqui didicerat à patre, & is ab avo, & sic deinceps usque ad Heberum Abrahæ tritavum, cui tam lingua quàm natio Hebręa nomen debet.

Scio scriptores exoticos Hebręorum nomen ab Abrahamo deduxisse. Ita enim apud Eusebium asserit Artapanus, καλεῖσθαι αὐτοὺς Ε'βραίους ἀπὸ Α'βραάμου, *eos vocari Hebræos ab Abrahamo.* Et Charax apud Stephanum, Ε'βραῖοι, οὕτως Ι'ουδαῖοι ἀπὸ Α'βραμῶνος (sic legendum non Α'βραβῶνος,) *Hebræi, sic Judæi* appellantur *ab Abramone*, id est, Abrahamo. In quam sententiam videtur propendisse Augustinus, qui de Civitate Dei lib. 16. cap. 3. postquam Hebręos ex Hebere deduxit, aliam addit posse esse opinionem, *ut ex Abraham tanquam Abrahæi dicti*

De Conſenſu Evang. l. 1. c. 14. *dicti eſſe videantur.* Proinde alibi de Chriſto ſic habet, *Nepos fuit Abrahæ, à quo gens cœpit Hebræorum.* Sed idem libro ſecundo Retractationum cap. 16. hunc locum retractavit: atque id quidem meritò. Iis enim, qui literas Hebræas in primo limine ſalutarunt, notum eſt עברים *Hebræos* & אברהם *Abrahamum* diverſiſſimè ſcribi. Ut Hebræos taceam Abrahamo fuiſſe antiquiores vel ex eo conſtare, quod ipſe Abraham עברי *Hebræus* vocatur, Gen. 14: 13.

Sunt & alii quibus Hebræi dicti videntur à particula עבר *eber*, id eſt, περὰ *trans*, *ultra*, quaſi περᾶται, quia eorum Patriarcha Abraham Trans-Euphratenſis fuit. Ita ſenſerunt è Veteribus Africanus, Origenes, Diodorus Tarſenſis, Chryſoſtomus, Theodoretus, è recentioribus Scaliger & alii. Tamen in Scriptura certum eſt Trans-Euphratenſes non dici עברים, ſed אנשי מעבר נהר. Vide 2 Sam. 10: 16. Eſdr. 4: 10, 11. &c. Pręterea Hebræi nomen Abrahæ fuiſſet peculiare, non commune cum poſteris, quia ſolus fuit Trans-Euphratenſis. Denique Hebręorum gens etiam vocatur *Heber*, Num. 24: 24. & *filii Heber*, Gen. 10: 21. ut ab Hebere tam deduci ſcias Hebræorum nomen quàm Judæorum à Juda. Fruſtra objicit Theodoretus Hebręos dici in Scriptura ſolos Judæos, non omnes filios Heber; Jectanæos puta, Iſmaëlitas, Idumæos, Amalecitas, Moabitas, Ammonitas, Madianitas, &c. qui Hebræi nuſquam vocantur, quamvis Heberem patrem agnoſcant. Nam ratio eſt in promptu. Non vocabantur Hebræi, qui, Hebraicâ linguâ neglectâ, populorum inter quos degebant ſermonem æmulabantur. Sic Laban in Meſopotamia Syro ſermoni aſſueverat, Iſmaëlitæ in Arabia Arabico, &c.

V. Euſeb. Chron p. 9. Caten. in Geneſ. 14. et Chryſ. in Gen. Hom. 35. Et Theodor. in Gen. q. 60.

Itaque majorum Abrahæ fuit hæc prærogativa, quod Hebræum ſermonem ſervaverunt incorruptum, cùm reliqui omnes etiam in Heberi familia, aut illum prorſus mutaverint, aut infecerint ſaltem cœterarum linguarum quaſi contagione quadam. Cui privilegio junctum fuit alterum: quòd, cùm alii plerique ſtatim poſt confuſionem linguarum, in remotiſſimas terras disjecti ſint & diſſipati, his etſi non uni loco tanquam glebæ addictis, tamen liberum fuit manere in priſtinis ſedibus: nec neceſſe habuerunt aliò divagari. Proinde non conſtat ullum ex Abrahæ Majoribus in longinqua divertiſſe. Quin pleroſque circa Aſſyriam, in cujus finibus Arca ſubſtitit, habitaſſe, vel ex Scriptura vel aliunde probari queat. Sic Arphaxad Semi filius Arrapachitidi dedit nomen, quæ pars eſt Aſſyriæ. Hujus filius Sela Selæ urbi in Suſiana. Videri poſſit etiam Phaleg, vel è poſteris aliquis in avi memoriam dediſſe nomen vico Phalgæ ad Euphratem, non procul à confluxu Chaboræ, ad quem Carrhas condidit Charan Abrahæ frater. Tamen Arriano aſſentior, cui Phalga ex eo nomen habet, quòd ibi medium eſt inter duas Seleucias, Pieriam & Babyloniam. Stephanus, Φάλγα, κώμη μέση Σελευκείας τῆς Πιερίας καὶ τῆς ἐν Μεσοποταμίᾳ: Ἀῤῥιανὸς ἐν ι Παρθικῶν. ἡ δὲ Φάλγα γλώσσῃ τῇ ἐπιχωρίῳ τὸ μέσον δηλοῖ. Rectè: Nam & פלגא *phalga* Syris medium ſonat: & Phalgam inter duas Seleucias præciſe mediam fuiſſe conſtabit ſpatia dimetienti à Chaboræ confluxu in Euphratem; ubi fuiſſe Phalgam ſcimus ex Iſidoro Characeno qui ſic habet in Stathmis Parthicis: *Inde* Φάλιγα *Phaliga* (Phalga) *vicus ad Euphratem qui Græcè dicitur* Μετοπωρινόν. Et paulo poſt; Adjacet autem τῇ Φαλίγᾳ *Phaligæ* (Phalgæ) *oppidum Nabagath, quod alluit amnis* Ἀβούρας *Aburas*, (Ammiano *Aboras*, Ptolemæo *Chaboras*, Nubienſi אלחבור *Alchabor*) qui in Euphratem influit. At quorſum quę vox Arriano *medium* ſonat, ab Iſidoro μετοπωρινὸν *Autumnale* redditur? nullus dubito quin Iſidorus ſcripſerit μεσόπορον, id eſt, *medium iter.* Heſychius, Μεσόπορον, μέσην ὁδεύων. Suidas, Μεσορῶν, μέσην ὁδεύων. Utrobique legendum, Μεσόπορον, μέσην ὁδὸν; vel Μεσοπορῶν, μέσην ὁδεύων. Ptolemęus mutato nomine & ſitu pro *Phalga* ad confluxum Chaboræ, *Phargam* ad Euphratem deſcribit oſtio Saocoræ propiorem.

Fuit & circa Aſſyriam campus *Ragau*, dictus à *Ragau* Phalegi filio. De eo ſic liber Judith juxta Vulgatam, cap. 1. v. 6. *Nabuchodonoſor Rex Aſſyriorum, qui regnabat in Ninive civitate magna, pugnavit contra Arphaxad* (regem Medorum ut conſtat ex verſu 1.) *& obtinuit eum*, (id eſt, vicit) *in campo magno qui appellatur Ragau, circa Euphratem & Tigrim.* Sed Græca paulo aliter: Καὶ ἐποίησε πόλεμον ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις ὁ βασιλεὺς Ναβουχοδονόσορ πρὸς βασιλέα Ἀρφαξὰδ ἐν τῷ πεδίῳ τῷ μεγάλῳ, τοῦτο ἐστὶν ἐν τοῖς ὁρίοις Ῥαγαῦ. Καὶ συνήντησαν πρὸς αὐτὸν πάντες οἱ κατοικοῦντες τὸν Εὐφράτην καὶ τὸν Τίγριν. Summa eſt, Bello inter Reges Aſſyriæ & Medię moto, ad campum magnum in finibus Ragau, conveniſſe omnes montium vicinorum incolas & campeſtris regionis circa Euphratem & Tigrim. Itaque Niſęum Campum ſignificari puto * quem in Medię & Armenię confiniis Strabo videtur deſcribere, cùm illac eos tranſire dicit οἱ ἐκ τῆς Περσίδος καὶ Βαβυλῶνος εἰς Κασπίους πύλας ὁδεύοντες, *qui ex Perſide & Babylone ad Caſpias portas proficiſcuntur.* Herodotus etiam in Media ponit: Ἔστι, inquit, πεδίον μέγα τῆς Μηδικῆς τῷ οὔνομά ἐστι Νίσαιον. Et Suidas idem habet voce Νίσαιον. Et vero magnum eſſe oportet campum in quo alebantur equorum πεντεκαίδεκα μυριάδες, *centum quinquaginta millia*, ut habet Arrianus in Alexandro lib. 7; vel etiam ἑκκαίδεκα μυριάδες, *centum ſaxaginta millia*, juxta Diodorum lib. 17. pag. 621. Rectè me conjectaſſe ex eo colligere eſt, quòd in eodem tractu à Strabone deſcribuntur *Ragæ* vel *Ragiæ*, id eſt, רעו *Ragau.* Verba ſunt: Εἰσὶ δὲ καὶ Ἑλληνίδες πόλεις κτίσματα τῶν Μακεδόνων ἐν τῇ Μηδίᾳ, ὧν Λαοδίκειά τε, καὶ Ἀπάμεια, καὶ ἡ πρὸς Ῥαγαῖς αὐτὴ Ῥάγεια (vel Ῥάγα, ut Caſaubonus) τὸ τοῦ Νικάτορος κτίσμα, ὃ ἐκεῖνος μὲν Εὔρωπον ὠνόμασε, Πάρθοι δὲ Ἀρσακίαν, νοτιωτέραν οὖσαν τῶν Κασπίων πυλῶν πεντακοσίοις (Manuſcripti ὀκτακοσίοις) που σαδίοις. *Sunt & Græcæ urbes in Media a Macedonibus conditæ, in quibus Laodicea & Apamia, & apud Ragas, quæ eadem Ragia, a Nicatore conditæ*, id eſt, reſtauratę) *quam ipſe Europum vocavit, Parthi autem Arſaciam, quæ Caſpiis portis Auſtralior eſt quingentis* (alii *octingentis*) *circiter ſtadiis*, id eſt, CM paſſ. Arrianus l. 3. Ragas à Caſpiis portis unius diei itinere diſtare ſcribit, nempe equitis expediti. *Alexander*, inquit, *è Perſide* ἀφικνεῖται ἐς Ῥάγας ἐνδεκάτῃ ἡμέρᾳ, διέχει δὲ ὁ χῶρος οὗτος ἀπὸ τῶν Κασπίων πυλῶν ὁδὸν ἡμέρας μιᾶς ἐλαύνοντι ὡς Ἀλέξανδρος ἦγε. *Undecima die Rhagas pervenit. Diſtat hic locus unius diei itinere â Caſpiis portis urgenti quo modo Alexander*, qui tum Darium inſequebatur tanta feſtinatione ut multi equi perierint. Pro Ῥάγεια Caſaubonus Ῥάγα legit ex Stephano: Ῥάγα πόλις ἐν Μηδίᾳ, &c. ἐκτισμένη ὑπὸ Σελεύκου τοῦ Νικάτορος. Ἐκαλεῖτο δὲ Εὐρωπὸς, μετωνομάσθη δὲ καὶ Ἀρσάκη ἀπὸ Ἀρσάκου βασίλεως Περσῶν. Apparet de eadem agi. Ῥάγα in Stephano ſingulare eſt, aliis plurale, unde Tobias paſſim, ἐν Ῥάγοις τῆς Μηδίας. In Ptolemęo Rhagęa, Europus, & Arſacia ſunt tres diverſę urbes, illa in Parthia, hę in Media, omnes in locis à Caſpiis Portis remotiſſimis. Proinde commune nihil habent cum Raga, de qua in

Strab. l. 11.

Herod. l. 7. cap. 4.

* Ingenuè agnoſcimus nos in iis erraſſe, quæ de Caſpiis Portis & Niſæo Campo diximus, quia cum nonnullis Veterum, quos corrigit Plinius lib. 6. cap. 11. & 13. Caſpias Portas cum Caucaſiis eaſdem eſſe putavimus, cùm eæ diſtent ab invicem immenſum quantum. Nam in Iberia ſunt Caucaſiæ & Caſpiæ inter Mediam & Parthiam. Vide Ptolemæum & alios.

prę́ſens,

præsens. In Isidoro Characeno Ῥαγαῦ *Ragau* Mediæ urbs est in Margianæ finibus. Sed eidem Ῥάγα καὶ Χάραξ, *Raga & Charax* sunt vicinæ urbes, quarum illa est μεγίστη τῶν μετὰ τὴν Μηδίαν, *Medicarum maxima*; hæc ὑπὸ τὸ ὄρος, ὃ καλεῖται Κάσπιος, ἀφ' οὗ Κάσπιαι πύλαι, *sub monte Caspio à quo Caspiæ portæ.*

Gen. 11:28, 31. Jam ex Scriptura constat Tharam Abrahæ patrem habitasse in Chaldæorum oppido Ura, de cujus situ abundè dictum, atque inde migravisse *Charan*, urbem Mesopotamiæ, quam de filii Charan nomine sic dici voluit, qui paulo ante fatis concesserat. Græci & Romani Scriptores Carrhas vocant, Crassi clade nobile oppidum, ad fluvium cognominem, siquidem Stephano credimus. Κάρραι, inquit, πόλις Μεσοποταμίας, ἀπὸ Καρρᾶ ποταμοῦ Συρίας, *Carrhæ urbs Mesopotamiæ à Carrhâ Syriæ fluvio.* Idem alibi ex Quadrati Parthicis: Βόγχναι, ἔθνος τοῖς Καρρηνοῖς παρακείμενον, μέσον Εὐφράτου καὶ Κύρου ποταμοῦ, *Bonchnæ, gens Carrhenis adjacens inter Euphratem & Cyrum fluvium*: lege ut priùs, Καρρᾶ ποταμοῦ, *Carrham fluvium.* Fortè est fluviolus aliquis in Chaboram influens. Tam urbi quàm fluvio nomen à Charan fratre Abrahæ. Itaque Arabes hodiéque חראן *Charan* vel *Charran* vocant. Vide Geographum Arabem sexta parte Climatis quarti. Proinde merito suspectum quod Dionis lib. 37. Carrhæi leguntur esse Μακεδόνων ἄποικοι, *Macedonum coloni.* Caræ quidem in Polyæno lib. 4. urbs est Macedonica vel Thracica, nisi fallor, quam Philippus frustra obsedit. Sed hujus colonos esse Charræos Mesopotamiæ nemo scripsit quod quidem sciam. Eadem *Nachor* vocatur, Gen. 24: 10. de nomine alterius fratris Abrahæ.

Clim. 4. part. 6. Ragau filium habuit *Sarug*, à quo nepotum aliquis סרוג *Sarug* vocavit urbem Carrhis vicinam, quam Arabs Geographus Charan seu Carrhas euntibus à Ponte Manbeg occurrere à sinistris dicit, nec distare à Carrhis plusquam diei itinere. Pons Manbeg est super Euphratem bidui itinere infra Samosata. Puto esse Zeugma Ptolemæi & aliorum.

Ex his cùm constet plus satis Abrahæ majores & cognationem omnem primò in Assyria & vicinis locis, deinde Carrhis habitasse, mirum unde hauserit Epiphanius Phaleg & Ragau, illum atavum hunc abavum Abrahæ, in Europam devenisse, & cum Scythis ac Thracibus, quorum conditor est Thiras, in unum corpus coaluisse. Hæc enim illius verba sunt, in Epistola ad Acacium & Paulum: Φαλὲκ καὶ Ραγαῦ, οἵτινες, ἐπὶ τὸ τῆς Εὐρώπης κλῖμα νενευκότες, τῷ τῆς Σκυθίας μέρει, καὶ τοῖς αὐτῷ ἔθνεσι προσεκρίθησαν, ἀπὸ τῆς τοῦ Θήρας ἡλικίας, καὶ ἐπέκεινα, ἐξ οὗπερ οἱ Θρᾷκες γεγόνασι. *Phaleg & Ragau, qui cùm ad Europæ clima divertissent Scythiam versus, cùm ipsarum gentibus coaluerunt inde ab ævo Thiras & deinceps, ex quo Thraces orti sunt.* Quin Phaleg & Ragau Hebræi fuere & Hebrææ linguæ puritatem transmiserunt ad posteros: nec procul recesserunt ab iis terris in quibus patres consenuerant. Proinde in Mediæ & Armeniæ confiniis diu fuit illustre nomen *Ragau*, ut probavimus, & ejus nepotes Thare & Abraham Uræ degebant, quæ nec ipsa ab Armeniâ multum erat dissita, ut ex Ammiano constat. Inde itum Charras, & tandem in Chanaan.

Pelegi ortum tria insigniunt. 1. Ætatis hominum insigne decrementum. Cùm enim avi ejus omnes vixerint supra quadringentos annos, nec ipse nec è posteris quisquam attigit annum CCXL. 2. Linguarum confusio de qua egimus. 3. Dispersio gentium in varias terrarum oras. Quod, cum Josepho & Augustino, illo nascente contigisse credimus; atque hinc factum ut à patre Peleg vel Phaleg, id est, divisio, nominaretur. Nam si gentium dispersionem ad Phalegi mortem cum Hebræis & Hieronymo rejeceris, incides in Nini tempora, & Tharę patris Abrahami. Quo tempore est certo certius magnam partem τῆς οἰκουμένης dudum habitari cœpisse. Nec timendum ne centum annorum spatium, quod intercessit inter Diluvium & natum Peleg, sit brevius quàm ut potuerint tam paucis annis tot gentium conditores è tribus Noę filiis propagari. Nam si ponas singulis annis singulos generasse, & liberis sic nascentibus eandem tribuas fœcunditatem ab anno ętatis vicesimo, assero sęculo illo potuisse ex illis tribus nasci hominum plura millia, quod demonstrare sit facillimum, si tanti esset.

Joseph. Antiq. lib. 1. cap. 7. August. de Civit. Dei lib. 16. cap. 16.

Jam quod superest excutiendum, Heber pręter Phalegum, ex quo descendit Abraham, alterum genuit filium mirę fœcunditatis, Jectanem scilicet, cujus filios tredecim recenset Moses, totidem gentium conditores. Quarum nomina & situm cùm accuratè designet Sacer Scriptor, mirum est hujus loci Interpretes, quoscumque videre contigit, toto cœlo aberrasse, & in clara luce cęcutivisse: quod in iis quę sequentur spero me palam facturum; non animo carpendi quenquam (hoc absit à moribus nostris) sed ut elucescat veritas.

CAPUT XV.

Joctan vel Jectan יקטן, Gen. 10: 25, 26.

In Josepho Joctan cum filiis tredecim habitasse legitur circa Cophenem Indiæ fluvium & vicinam *Syriam.* Eusebius legit *Seriam*; & Hieronymus *Jeriam.* Rescribendum *Ariam*, ubi Cophen vel Cophetes teste Plinio. At Jectanis & filiorum vestigia ibi nulla sunt. Nam Sabæ Dionysii ab aliis vocantur Sibæ. Et Ophir à Cophene plurimum distat. Cùm Veteres hîc parum viderint, nec satis sibi constent; non debuisse recentiores eos hîc sequi mordicus. Jectanem in Arabia aromatifera sedisse probatur ex testimonio Arabum, à quibus vocatur *Cahtan* & *Jactan.* Inde *Catanæi* populi in Ptolemæo, & *Baisat Jactan* urbs Arabiæ. Homeritas seu Amanitas ad Jectanem referunt. Theophanes & Anastasius & Euthymius Homeritas Arabiæ πίζαν occupasse à mari Rubro ad mare Indicum. Eosdem Amanitas dici pro Jemanitis, quia *Jeman*, id est, Australem Arabiæ partem obtinent.

Joctan cum filiis tredecim legitur in iis locis fixisse sedes, per quę à Mesa itur Sepharam montem Orientis, Gen. 10: 30. id est, si Josepho credimus, Lib. 1. ἀπὸ Κώφηνος ποταμοῦ τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς πρὸς αὐτοῦ Συρίας τινὰ κατοικοῦσι. *A Cophene fluvio Indiæ & Syriæ quæ ad ipsum est loca quædam habitant.*

Atqui utut Indiam cum nonnullis extendas usque ad Cophenem amnem, tamen ibi nulla Syria est. Loco Συρίας Eusebius habet Σηρίας in locis Hebraicis, voce *Ophir*: Ὠφείρ, inquit, οὗ τοὺς υἱοὺς ἀπὸ Κωφῆνος ποταμοῦ ἕως τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς πρὸς αὐτῆς Σηρίας κατοικῆσαι Ἰώσηππος ἱστορεῖ. Ita etiam in Σωφειρά. At Hieronymus utrobique *Jeriam* habet & *Jeiram*; & in Traditionibus Hebraicis: *Possederunt à Cophene fluvio omnem regionem quæ vocatur Jeria.* Sed hactenus nihil actum est, quia in India & vicinis locis tam frustra quęras *Seriam* aut *Jeriam* quàm *Syriam.*

Itaque haud dubiè Josephi locus in mendo cubat. Et pro Συρίας, vel ut legerunt Eusebius & Hieronymus Σηρίας aut Ἰερίας, rescribendum est Ἀρίας, ut hęc sit mens Josephi, habitasse filios Jectan à Cophene fluvio Indię, καὶ τῆς πρὸς αὐτοῦ Ἀρίας τινὰ, *& Ariæ, quæ ad ipsum est, loca quædam.* Aria nimirum Cophenem seu Cophetem amnem attingit, Aria inquam latè sumpta, prout præter Arios propriè dictos, Gedrosos etiam & Arachotas, & Paropamisadas complectitur. Plinius; *Adjiciunt quatuor Satrapias, Gedrosos, Arachotas, Arios, Paropamisadas, ultimo fine Cophete fluvio, quæ omnia Ariorum esse aliis placet.*

Sed hæc Josephi sententia quo fundamento nitatur

tur nemo facilè dixerit: cùm is hoc nudè asserat, neque rem excutienti propiùs ulla ibi *Mesa* occurrat, aut locus ullus *Sephar* nomine, aut populus vel ipsi Jectan, vel uni saltem filiorum ejus, cognominis. Scio quid hîc docti afferant, saltem à Saba filio Jectan Sabas eo loco censeri à Dionysio Periegete, cujus verba sunt;

Τῶν δὲ μέσοι ναίουσι Σάβαι.

Horum autem fluminum *medii habitant Sabæ*, id est, inter Acesinem, Hydaspem & Cophetem, de quibus proximè egerat. Sed ut taceam hos Sabas in India fuisse trans Cophetem, non cis Cophetem in Aria, quam assignavit Josephus filiis Jectan; in Dionysio pro Σάβαι legendum Σίβαι rectè monet Salmasius ὁ μέγας. Quippe in India Sabas nemo alius nominavit. Sed Sibarum meminêre Strabo, Diodorus, Arrianus, Nonnus, Stephanus. Et Strabo quidem eos collocat inter Indum & Hydaspem, quo loco Sabas Dionysius. Itaque rectè omnino & ad mentem authoris, emendavit Dionysii locum vir magnus quem diximus. Sed & emendandus Curtius qui Sobeos appellat. Proinde nulli jam Sabę, nec ulla posterorum Jectan in Aria aut India vestigia jam supersunt.

Strab. l. 15. Diod. l. 17. Arrian. Ind. Nonn. Dionys. lib. 26. v. 218. Steph. in Σίβαι.

Quid-quòd hoc loco Veteres nequaquam sibi constant, cùm Ophir unum è filiis Jectan faciunt incolam insulæ Ophir ex qua aurum afferebatur Solomoni. Ophir enim insula, ad quam appellebant classes Hirami & Solomonis, non potuit esse in Aria, nec ad Cophetem: cùm Aria & Cophetes sint ad Paropamisi radices, & ab Oceano distent immensum quantum.

Sed ut lector semel & simul discat quàm parum viderint in hoc negotio Veteres; en de filiis Jectan Eustathii Antiocheni verba, Commentario in Hexaemeron: Υἱοὶ δὲ ἐγένοντο τῷ Ἰεκτὰν Ἀλμωδὰδ, ἀφ᾽ οὗ Ἰνδοί. Σαλὲφ, ἀφ᾽ οὗ Βάκτροι. Ἀσαρμὼθ, ἀφ᾽ οὗ Ἄραβες. Ἰαρὰχ, ἀφ᾽ οὗ Καρμανοί. Ὀδοῤῥὰ, ἀφ᾽ οὗ Μάρδοι. Ἰεζεὴλ, ἀφ᾽ οὗ Ἀῤῥιανοί. Δεκλὰ, ἀφ᾽ οὗ Κεδρούσιοι. Γέβαλ, ἀφ᾽ οὗ Σκύθαι. Ἀβιμεὴλ, ἀφ᾽ οὗ Ὑρκανοί. Σαβεὺ, ἀφ᾽ οὗ Ἄραβες Εὐδαίμονες. Οὐφὶρ, ἀφ᾽ οὗ Ἀρμένιοι. Εὐιλὰτ ἀφ᾽ οὗ Γυμνοσοφισταί. Quibus in plerisque consonant Eusebius & author Chronici Alexandrini. Ita magna pars populorum Asiæ, Indi nimirum, Bactri, Arabes, Carmani, Mardi, Gedrosii, Scythæ, Armeni, &c. deducuntur ex filiis Jectan. Et in gentes diversissimas, & regiones ab invicem remotissimas destrahitur unius viri familia, quam conjunctim habitasse docent hæc Mosis, Gen. 10: 30. *Et fuit habitatio eorum à Mesa quâ venis Sephar montem Orientis.* Ut taceam ita recedi à sententia Josephi & Hieronymi, qui Jectanis omnes filios volunt habitasse circa Cophenem.

Itaque cùm hac in parte sententia Veterum nulla probatione firmetur, & secum ipsa pugnet: non possum satis mirari cur recentiores interpretes hîc eorum vestigiis hæreant ita mordicùs, ut cùm ad hujus loci explicationem ventum est, vix aliud quicquam afferant, quàm gentes à Jectanis posteris propagatas Indiæ loca insedisse à nostra cognitione tam remota, ut nihil certi de iis sciri possit.

Imò ut rem certam assero Jectanem & Jectanis posteros neque Arianam insedisse, neque Indiam, sed Arabiæ Fœlicis intima, quod evincunt hæ rationes. Primò, nisi aliud obstet, unicuique genti natales suos referenti credi par est. Europęi pro conditore suo celebrant Japhetum seu Japetum, Africani Ham seu Hammonem, Ægyptii Mesrem, Syri Aram, Phœnices Χνᾶ seu Chanaanem, &c. Ita pridem apud Arabes invaluit hæc opinio, Jectanem sive קחטאן Cahtanem (is enim est apud illos binomius) esse Arabum parentem, & repertorem linguæ Arabicæ. Ita statuunt Scriptores inter illos magni nominis Josephus Ben-Abdillatif in Opere Genealogico, & Mohammedes Ben-Jacob Sirazita apud authorem Alcamus. Atque hîc quidem Jectanem sive Cahtanem designat filium Heber, filium Sale, filium Sem, filium Noæ, ut scias eum ipsum Jectanem innui de quo Moses. Et pro Jectane קחטאן *Cahtan* habetur in Arabica Paraphrasi Parisiis nuper edita.

V. Gabr. Sion. de Orient. c. 1

Præterea, ut à Cahtane Κατανῖται *Catanitæ* populi Arabiæ Fœlicis leguntur in Ptolemęo, ita Jectanis nomen hodiéque incorruptum superest in urbe territorii Mechensis בישת־יקטן *Baisath-jektan*, parvâ quidem, sed populosâ, ędiumque structurâ, camporumque & fontium amœnitate nobili. Ita describitur ab Arabe Geographo secundi Climatis parte quinta. Meridiem versus à Mecca septem abest stationibus & una statione à Mari Rubro.

Quid-quod ne quisquam hîc hęsitet, ignorans quę pars Arabum in gente tam latè diffusa ex Jectane traxerit genus; Scriptores idonei non desunt qui gentes ex illo oriundas nominatim designant. Primus esto Theophanes, Chronographus non incelebris circa initia noni sæculi, qui de Jactanęis hęc hebet: Εἰσὶ δὲ καὶ ἐνδότεροι αὐτῶν, μὴ ὄντες τῆς φυλῆς αὐτῶν, ἀλλὰ τοῦ Ἰεκτὰν, οἱ λεγόμενοι Ἀμανῖται, τοῦτ᾽ ἔστιν Ὁμηρῖται. In præcedentibus agitur de Ismaëlitis & Madianitis, atque ea parte Arabiæ in qua natus est Mahometh. Et sequitur continuò pòst, alios esse Arabes in interiore Arabia ex Tribu Jectan, qui dicuntur Amanitæ aut Homeritæ. Eadem planè legere est in Chronico Anastasii qui Theophanem sequitur κατὰ πόδα: *Sunt autem* (inquit) *& his interiores, qui non sunt de Tribu ipsorum, sed ex Jectan; videlicet hi qui vocantur Amanitæ, id est, Homeritæ.* Quibus consona sunt hæc Euthymii in Mahomethicis suis: Εἰσὶ δὲ καὶ ἐνδότεροι τούτων, οὐκ ἐκ τῆς φυλῆς αὐτῶν, ἀλλὰ ἐκ τοῦ Ἰεκτὰν, οἱ λεγόμενοι Ὁμηρῖται, τουτέστιν Ἀμανῖται.

Bibl. Pat. Græco-Lat. tom. 2. p. 283.

Ibid.

Ibid. p. 308. Steph. in Ὁμηρῖ.

Jam qui sint Homeritæ & Amanitæ non est obscurum. Homeritę à Marciano accensentur Æthiopibus, quia sunt illis proximi, Rubro Mari solum interjecto, qua parte est angustissimum. Quo faciunt hęc Procopii Cęsariensis de bello Persico lib. 1. Ὁμηρίτων δὲ ἀντικρὺ μάλιστα ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ Αἰθίοπες οἰκοῦσιν, οἱ Αὐξωμῖται καλοῦνται. *E regione autem Homeritarum in opposito continente Æthiopes habitant, qui vocantur Auxumitæ.* Concinit alter Procopius, Gazensis scilicet, in 1 Reg. Ὀνομάζουσι δὲ αὐτοὺς Ὁμηρίτας, καὶ ἀντικρὺ δὲ εἰσὶ τῶν Αὐξουμίτων, μέση δὲ τούτων κἀκείνων ἡ θάλασσα. *Eos vocant Homeritas. Sunt autem è regione Auxumitarum, mediumque inter hos & illos est mare.* Tertium adeo Ptolemæum, qui Homeritarum urbes ad Oceanum longo tractu describit, initio facto propemodum ab ipsis Arabici Sinûs faucibus. Sed cùm à Sabęis Homeritas distinguant Plinius, Ptolemæus, Arrianus, alii; tamen eos confundit & pro iisdem habet Procopius Gazensis quem diximus, & ante illum Philostorgius, qui libro secundo Sabęos asserit, Σάβας μὲν πάλαι, ἀπὸ τῆς Σάβας μητροπόλεως, νῦν δὲ Ὁμηρίτας καλεῖσθαι, *Saba quidem olim à metropoli Saba, nunc verò Homeritas vocari.* Unde est quòd idem lib. tertio Constantium legationem misisse scribit πρὸς τοὺς πάλαι μὲν Σαβαίους, νῦν δὲ Ὁμηρίτας καλουμένους, *ad eos qui olim quidem Sabæi, nunc vero Homeritæ vocantur.* Ita etiam vetus author apud Surium, quem Baronius citat ad annum 522. *Ditione tenebat Arabiam Fœlicem, quæ olim quidem Saba, nunc autem vocatur Homeritis, Dunàan Hebræus.* Neque vero est absimile quod contendit vir doctissimus, cui debemus Philostorgium, in Uranio legendum pro Σαββαιοὶ καὶ Ὁμηρῖται, prout à Stephano citatur, Σαββαῖοι οἱ καὶ Ὁμηρῖται *Sabbæ*, id est, Sabbęi, *qui & Homeritæ.* In qua ipsa sententia hodiéque esse Arabes videtur posse colligi ex eo quod Nubiensis Geographus urbem *Mareb* habitatam fuisse tradit ab Arabibus אל־חמירה Humairitis,

Stephan. in Χατραμωτῖται.

Clim. 2. part. 6.

mairitis, ſeu Homeritis, quos addit ſuperbiâ ſuperaſſe cæteras gentes. Quippe *Mareb*, eadem quę Veterum *Mariaba* vel *Meriaba*, Sabæorum metropolis, ut habetur in Strabone lib. 16. Et verum nomen erat, *Mareb*, unde eſt quòd Plinius lib. 6. cap. 28. *dominos omnium* interpretatur, vel *dominium* ſi mavis; quia Arabicè רב eſt *dominus* & מרבה *dominium*. Homeritæ ſcilicet, cùm eſſent Arabum numeroſiſſimi, Plinio teſte ubi ſuprà, in regiones conterminas tantâ copiâ diffuſi ſunt, ut vicinarum gentium priſcum nomen aboleverint.

Iidem Amanitæ vocantur pro Jemanitis, quia Arabiæ pars intima ad Meridiem ימן *Jeman* vocatur. Nempe ut Hebræis ita & Arabibus ימין *Jamin* vel *jemin* primò dexterum, deinde Meridiem ſonat, quia verſis ad Orientem, ubi volunt eſſe mundi anteriora, ad dexteram partem eſt Meridies. Amanitas pro Jemanitis dixerunt mediæ ætatis ſcriptores quos citavimus, quomodo Athribum pro Jathreb vel Jathrippa, quod fuit priſcum nomen urbis Medinæ, Pſeudoprophetæ natalibus famoſæ.

Uno verbo, cùm ad Jectanis genus hi ſcriptores referunt Homeritas & Amanitas, eos intelligunt populos, qui Arabiæ Fœlicis πέζαν occupant, Oceanum verſus, ab Arabico Sinu uſque ad Perſicum. Huc mirè facit locus Marciani Heracleotæ de Rubro Mari: ἐν τούτῳ δὲ τῷ μέρει τῆς θαλάσσης καὶ τὸ τῶν Ὁμηριτῶν ἔθνος τυγχάνει, τῆς τῶν Ἀράβων ἐπάρχων γῆς, μέχρι τῆς ἀρχῆς τοῦ Ἰνδικοῦ διήκον πελάγους. *In illa parte maris eſt gens Homeritarum quæ Arabum terræ imperat uſque ad initia Indici maris.* Unde eſt quòd in Philoſtorgio, & Nonnoſo apud Photium, Romani Imperatores Conſtantius & Juſtinianus legatos ad Homeritas mittere non dedignantur. Et apud Surium & Metaphraſtem Homeritarum Rex Dunaan in eo exercitu, quo Negran obſedit, conſcripſiſſe legitur hominum centum & viginti millia. Hæc in genere de Jectane; nunc de filiis agendum qui à Propheta recenſentur.

CAPUT XVI.

Almodad אלמדד,
&
Saleph שלף, *Gen.* 10: 26.

Ab Almodad Almodæi, qui Græcis *Allumæotæ*. *Almodad* Chaldæo Interpreti *Geometra*, & Saleph ὑδραγωγός. A quo *Salapeni*. Ptolem. in Tabulis perperam *Alapeni*.

Tredecim filiorum Jectan *Almodad*, natu maximus, videtur dediſſe nomen *Almodæis* populis, qui Græcis *Allumæotæ*. Hos in Ptolemæi Tabulis reperies penè in medio Arabiæ Fœlicis, prope fontes fluvii *Lar*, qui in mare Perſicum exit. In Græco Textu Ptolemæi legitur Ἀλλουμαιῶται. In Paraphraſi Chaldaica Jonathanis deſcribitur *Almodad* tanquam inventor Geometriæ דמשח ית ארעא באשלין, *qui menſuravit terram finibus*. Sed hoc commentum videtur ſolo niti nomine, quia Hebr. מודד *moded* eſt menſor. Sic qui ſequitur שלף *Saleph*, שלף מוי דנהרותא *aquas eduxit è fluminibus*. Ita idem Paraphraſtes ad nomen שלף *Saleph* palam alludens, quia אלף *Salaph* verbum eſt educere.

Is porrò *Saleph* vel *Salep* pater fuit Salapenorum, qui à reliquis remotiores pene uſque ad Arabię αὔχενα receſſerunt, non procul à fonte Betii amnis. Tabulæ Ptolemæi perperam *Alapenos* pro *Salapenis* ſcribunt. Nam in Ptolemæi Textu vocantur Σαλαπήνοι non Ἀλαπήνοι. Duo populi quos diximus, *Allumæotæ*, inquam, & *Salapeni*, Græcis parum noti fuerunt, quia in Arabiæ Fœlicis mediterraneis habitarunt à mari valde remoti.

CAPUT XVII.

Hatſar-maveth חצרמות, *Gen.* 10: 26.

Hoc nomen variè flecti propter ambiguum ſonum literarum ח & צ. Arabes dicunt *Hadhramauth* vel *Chadhramauth*. Patres *Aſarmoth*, *Sarmoth*, *Armoth*. Geographis regio *Adramytha*, *Chatramis*, *Chatramitis*. Incolæ *Athramotitæ*, *Chatramotitæ*, *Chatramotæ &c.* *Atramitæ* item & *Adramitæ*; populi Arabum notiſſimi. Patres Arabum genus & linguam referre ad *Aſarmoth*, ut Arabes ad Jectanem. Tamen *Hadhramautica* dialectus rudior & incomptior. Regionis ſitus. Metropolis olim *Sabota*, *Sabbata*, *Saubata*, hodiè *Sebam*. Ibi cultus Deus *Sabis*, id eſt, *Samis* Sol. B & M in illis locis maximè permutabiles. Eſt hodiéque urbs *Hadhramauth* regioni cognominis, unde aloë Hadhramitica. Atthobo cognomen regum quid ſignificet. Regionem eſſe thuriferam, ſed inſalubrem & thurilegis ſæpe lethiferam. Inde dici חצרמות, id eſt, *atrium* vel *regionem mortis*. Alia loca ejuſdem nominis. *Motho* Arabiæ locus, in quo cæſus Antigonus ab Arabum rege *Rabilo* juxta Uranium. Sed pro Antigono legendum Alexandrum, & pro *Rabilo Zabilum* vel *Zabelum*. R & Z cur confundant Arabes. *Rabil* Arabicè latronem ſignificat, inde lux Trogo. In odoriferis locis acontiæ ſeu jaculi, ſerpentis genus de quo Eſaias. Quod Interpretes latuit hactenus. Adramitas Ptolemæus malè diſtinguit à Chatrammitis.

Quamvis Arabicè חצרמות ſcribatur iiſdem literis, tamen pro *Hatſar-maveth* apud Arabes ſonat *Hadhramauth* vel *Chadramauth*. Apud Græcos in mille formas variatur hoc nomen propter ambiguum ſonum literarum ח & צ. Sciunt Hebraicè docti quid velim. In Sacrorum Interpretum & Patrum ſcriptis vulgò legitur Ἀσαρμὼθ, vel truncata voce Σαρμὼθ & Ἀρμώθ. Alicubi etiam Ἀτερμώθ. Regio Theophraſto Ἀδράμυτα, Dionyſio Periegeti *Chatramis*, Straboni *Chatramitis*. Incolæ Artemidoro *Atramotitæ*, Eratoſtheni & Plinio *Chatramotitæ*, Uranio *Chatramotæ*. Ptolemæo *Chatrimmitæ*, & *Chatrimmititæ*, & in Tabulis perperam *Chatramonitæ*. Nec ab his diverſi ſunt *Atramitæ* vel *Adramitæ*, quamvis diſtinguant Uranius, Plinius & Ptolemæus.

Hos porrò in Arabia fuiſſe ne Patres quidem latuit; ita enim in Hexaemero Euſtathius Antiochenus, quo loco inſtituit cenſum filiorum Jectan, Ἀσαρμὼθ, ἀφ' οὗ Ἄραβες: & Chronicum Alexandrinum, Σαρμὼθ, ἐξ οὗ Ἄραβες: & Euſebius in Chronico, Ἀραβὼθ, ἀφ' οὗ Ἄραβες. Quod corruptum ex Ἀσαρμὼθ, ut apparet ex ipſo ordine. Nam poſt Jectanem Araboth primus ſequitur. Neque hûc parum facit Epiphanii locus in hæreſi Sethianorum, in quo ut doceat ex Geneſeos cap. decimo poſſe colligi quis cujuſque linguæ ſit author, inter cætera hæc habet: ὡς Ἰωυὰν μετὰ τὴν Ἑλληνίδα ἔσχεν, &c. Μιςρὲμ τὴν τῶν Αἰγυπτίων, ψοὺς (lege χοὺς) τὴν τῶν Ἀξουμιτῶν, Ἀρμὼτ (lege Ἀσαρμὼτ) τὴν τῶν Ἀράβων. *Ut Javan Græcam linguam uſurpavit, &c. ita Meſrem Ægyptiorum, Chus Axumitarum, Aſarmot Arabum.* Itaque ex mente Epiphanii Jectanis filius *Aſarmot* vel *Hatſarmaveth* inventor fuit ſermonis Arabici. Tamen Arabes altius aſcendunt uno gradu, & ſermonis ſui originem ad Jectanem uſque referunt, ut ex Arabum ſcriptis probat vir doctiſſimus & mihi amiciſſimus Gabriel Sionita in aureo libello de Orientalium urbibus, religione & moribus. Et verò dialectus Hadhramautica hodiè maximè contemnitur, & ut barbara rejicitur. Hinc in Giggeio חצרם (*Hadhrama*) *in ſermone erravit. Extremas vocales malè vocibus appoſuit.* שאער מחצרם (*ſairon muhaddhrimon*) *Poëta vocibus barbaris utens.* אלחצרמיה (*alhadhramiatho*) *barbaries linguæ, &c.*

Hadhramauth, vel Chatramitis, regio eſt Arabum myrrhifera & thurifera, apud Ptolemæum à Climace monte pertingens uſque ad Sachalitas. Metropolis Sabota Plinio, Sabbatha Arriano, Saubatha Ptole-

Clim. 2. part. 6. Ptolemæo, שבאם Scebam Arabi Geographo, urbs fuit mediterranea, bene munita, vasta, populosa, sexaginta templa muris includens, sita in monte celso, ex cujus fastigio in subjectos campos patebat prospectus longe latéque.

Sabotis colebatur Deus Sabis cui thuris decimę solvebantur. Plin. l. 12. c. 14. Plinius; *Thus collectum Sabotam camelis convehitur, &c. Ibi decimas Deo, quem vocant Sabin, mensurâ non pondere sacerdotes capiunt.* Docti Sabam intelligunt Sabæorum conditorem, quia Plinio Atramitæ sunt Sabæorum pagus. Falluntur: Sabis est Sol. Id clarum erit cum Plinio conferenti Theophrastum, qui sic habet: (Histor. Plant. lib. 9. cap. 4.) συνάγεται πανταχόθεν ἡ σμύρνα, καὶ ἡ λιβανωτὸς εἰς τὸ ἱερὸν τοῦ ἡλίου, *Congeruntur undiquaque myrrha & thus in templum Solis.* Itaque videtur Plinius id ex Græco Scriptore habere, in quo librariorum errore, qui β & μ sæpe permutant, Σάβις fuerit pro Σάμις, id est, שמש vel שמס Sol. Quin etiam Arabibus B & M sunt literæ promiscuæ. Hinc locus ubi thus colligitur in Arabe Geographo vocatur מרבט *Merbat* & ברבט *Berbat*. Saracenorum metropolis מכה *Meccha* & בכה *Beccha*. Smaragdus זמרגד *zamargad* & זברגד *zabargad*. Tale in Chald. Paraphrasi מתנן *Matnan* & בתנן *Batnan* pro Basan seu Batanæa, אמנא *Amana* Damasci fluvius pro אבנה *Abana*, 2 Reg. 5: 12. Γομοκῖται Stephano pro Idumæis, qui aliis *Gobolitæ*. *Merodac & Berodac.* Sic amphisbæna Hesychio ἀμφίσμαινα *amphismæna*; & *promuscis* idem est quod *proboscis*.

Notat Arabs Geographus Clim. 1. part. 6. in terra *Hadhramauth urbem esse regioni cognominem*, ab עדן *Aden* quinque stationibus Orientem versus dissitam, unde affertur אלצבר אלחצרמי, *Aloë Hadramitica*, cujus in Oriente multus usus est, quamvis bonitate cedat aloë אלסקטרי *Socotrina*, id est, insulæ Socotræ, seu juxta Veteres, Dioscoridis. Cętera pete ex Geographis.

Ut Abimelec Palestinæ, Pharao Regum Ægypti, Cæsar Imperatorum proprium fuit nomen, ita אלתבע *Atthobo* Regum *Azarmauth* & *Hamir*, id est, Chatramitidis & Homeritidis. Ita habetur apud Giggeium. Atthobo est assectator & discipulus: quia Pseudoprophetæ vestigiis insistere se profitetur.

Notandum nomen חצר־מות *Hatsar-maveth* vel *Hadhramauth* aliquid habere infame. Id enim Hebræis *atrium mortis*, & Arabibus *regionem mortis* sonat. Unde liber nominum, qui Hieronymo tribuitur, *Asarmoth*, *atrium mortis*. Cujus nominis causam si roges, ecce tibi eam in promptu. Inter Arabiæ regiones thuriferas nominat Theophrastus Ἀδράμυτα, vel ut legendum contendit Cl. Salmasius (In Solin. p. 490.) Ἀδράμωτα, id est, חצרמות. Ita enim Plinius lib. 12. cap. 14. *Thura præter Arabiam nullis, ac ne Arabiæ quidem universæ. In medio ejus ferè sunt Atramitæ pagus Sabæorum, capite regni Sabota in monte excelso, à quo octo mansionibus distat regio eorum thurifera.* Et apud Ptolemænm *Chatrammitis*, quod idem est, ab Oriente contigui sunt *Sachalitæ*: ubi *Sachalites* sinus, quem sic describit Arrianus in Periplo: (Lib. 9. c. 7.) Ἄλλος ἐκδέχεται βαθύτατος κόλπος ἐπὶ πολὺ παρεκτείνων, λεγόμενος Σαχαλίτης, καὶ χώρα λιβανωτοφόρος, ὀρεινὴ δὲ καὶ δύσβατος, ἀέρα παχὺν ἔχουσα καὶ ὁμιχλώδη, κατὰ τῶν δένδρων φερόμενον τὸ λίβανον. *Alius sequitur sinus profundissimus, longo tractu extensus, qui Sachalites nuncupatur; & regio thurifera, quæ montana est & aditu difficilis, aërem crassum habens atque nubilum, & thus super arbores crescens.* Et paulo post: Μεταχειρίζεται δὲ ὁ λίβανος ὑπὸ δούλων βασιλικῶν, καὶ τῶν ἐπὶ τιμωρίᾳ πεμπομένων. ἐπίνοσοι δὲ δεινῶς οἱ τόποι, καὶ τοῖς μὲν παραπλέουσι λοιμικοί: τοῖς δὲ ἐργαζομένοις πάντοτε θανατώδεις. *Colligitur autem thus à servis regiis, & ab iis qui supplicio addicti sunt. Loca scilicet valde sunt insalubria, adeóque illis etiam qui prætervehuntur contagiosa, illis autem operariis omnino mortifera.* Proinde thurifera regio merito dicta est Arab. חצרמות *Hadhramauth* regio mortis, vel Hebraicè חצר מות *Hatsar-maveth* atrium mortis. Quomodo loca quædam, 1 Machab. 14: 15. Ἀσαρεμὼθ חצרי מות, id est, *atria mortis* dici conjectat Drusius ob pestilentiam aëris. Et in Arabia Deserta *Motho* quasi lethifer dicitur ille pagus in quo fato functus est Antigonus Macedo. Stephanus ex Uranio: Μωθὼ, κώμη Ἀραβίας ἐν ᾗ ἔθανεν Ἀντίγονος ὁ Μακεδὼν ὑπὸ Ῥαβίλου τοῦ βασιλέως τῶν Ἀραβίων (sup. ἀναιρεθεὶς) ὃ ἐστὶ τῇ Ἀράβων φωνῇ τόπος θανάτου. *Motho Arabiæ vicus in quo obiit Antigonus Macedo à rege Arabum Rabilo cæsus: atque id Arabicâ linguâ designat locum mortis.*

Obiter nota vel Uranium, vel Stephanum, vel exscriptores hîc graviter hallucinari. Neque enim Antigonus Macedo, sed successorum unus Alexander ὁ Βαλᾶ vel ὁ Βάλης, in Arabia cæsus est. Nec cędis author Rabilus fuit, sed Zabelus vel Zabdiel. Historia habetur, 1 Machab. 11: 16, 17. Καὶ ἔφυγεν Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἀραβίαν, &c. Καὶ ἀφεῖλε Ζαβδιὴλ ὁ Ἄραψ τὴν κεφαλὴν Ἀλεξάνδρου, καὶ ἀπέστειλε τῷ Πτολεμαίῳ. *Et fugit Alexander in Arabiam, &c. Et tollens Zabdiel Arabs caput Alexandri misit Ptolemæo.* Et Josephi Antiquit. l. 13. cap. 8. καὶ νικήσαντες εἰς φυγὴν ἐτρέψαντο τὸν Ἀλέξανδρον. οὗτος μὲν εἰς Ἀραβίαν φεύγει. *Et cùm vicissent* (Ptolemæus & Demetrius) *ad fugam Alexandrum compulerunt. Is igitur in Arabiam fugit.* Et paulo post: τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου κεφαλὴν ὁ τῶν Ἀράβων δυνάστης ἀποτεμὼν Ζάβηλος ἀπέστειλε Πτολεμαίῳ, *Alexandri verò caput amputatum Arabum dynasta Zabelus misit ad Ptolemæum.* Sed nihil mirum pro Zabelo vel Zabilo Rabilum scribi, cùm apud Arabes Z & R uno solum puncto differant. Itaque harum literarum frequens est παραγραμματισμός. Hinc in Arabe Geographo passim legas *Churestan* pro *Chuzestan*. Et in Pandectario Matthæi Sylvatici, *Reia*, *spelta*; *Galenus*. Reia, id est, ζειά. Item: *Rahaleb*, *muscas*. Vera scriptura esset זהאלף *Zahaleph*. Pari ratione Rabilus ex Zabilo factus. Et ambigua scriptura alium errorem peperit; Nempe Alexandrum illum non ab Arabum dynasta sive rege, sed à latronibus captum & cæsum, quia Arabicè רביל *rabil* est latro. Trogus lib. 37. de eodem Alexandro: *Cùm in fugam esset versus, magna vi tempestatis oppressus ac desertus, à latronibus capitur perductusque ad Gryphum interficitur.* Jam è diverticulo in viam.

Est & alia ratio nominis חצרמות. Pręter thus myrrha etiam & aloë & casia & cinnamomum nascebatur in Chatramitis, ut suo loco dicetur. Porro in odoriferis illis locis frequentissimi sunt serpentes, quorum morsus sunt lethiferi. Agatharchides cap. 50. ubi de Sabæis & Arabia Fœlici: Περὶ δὲ τοὺς δρυμοὺς τοὺς εὐωδῶν γένος ἐστὶν ὄφεων ἰδιώτατον πάντων, οἱονεὶ φθονούσης τοῖς ἀθρόοις ἐπιτεύγμασι τῆς τύχης, καὶ παραπλεκούσης τἀγαθῷ τὸ βλαβερόν. *In saltibus rerum odoratarum serpentis est genus omnium insolentissimum, quasi fortuna invidens tam largis terræ commodis bono malum attexat.* Addit esse serpentem colore puniceo, longitudine spithamę, δῆγμα δὲ ἀνίατον, ἂν τῆς λαγόνος ἀνώτερον αἱμάξῃ, *& morsum esse insanabilem si supra ilia sauciavit.* Apparet describi acontiam qui in viatores insiliens lethale vulnus infligit. Itaque ut habetur in sequentibus: τὴν πληγὴν δὲ δίδωσι παλλόμενος εἰς ὕψος, *plagam autem infert vibratus in altum*; pro παλλόμενον legi malim ἁλλόμενον. Quomodo habetur in Diodoro lib. 3. pag. 126. δήγματα δὲ ποιοῦνται παντελῶς ἀνίατα, δακνοῦσι δὲ προπηδῶντες, καὶ ἀλλόμενοι πρὸς ὕψος αἱμάττουσι τὴν χρῶτα. Et in Strabone lib. 16. pag. 678. Ὄφεις δὲ σπιθαμιαῖοι, φοινικοῖ τὴν χρόαν, προσαλλόμενοι καὶ μέχρι λαγόνος τὸ δῆγμα ἔχοντες ἀνήκεστον. His serpentibus à saltu nomen Arabicum in Avicenna קפאזה, & Hebraicum קפוז, Es. 34: 15. Quam Esaiæ vocem ab interpretibus hactenus non intel-

intellectam explicavi pluribus in Libro de animalibus. Pro jaculis ſeu acontiis ſerpentes ſubalatos iis in locis deſcribit Herodotus Muſâ tertiâ: τὰ γὰρ, inquit, δένδρεα ταῦτα τὰ λιβανωτοφόρα, ὄφιες ὑπόπτεροι μικροὶ τὰ μεγάθεα, ποικίλοι τὰ εἴδεα, φυλάσσουσι, πλήθει πολλοὶ περὶ δένδρον ἕκαστον. *Thuriferas enim illas arbores obſervant ſerpentes ſubalati, exiguâ ſtaturâ, verſicolori ſpecie, magno numero circa ſingulas arbores.* Etiam Plinius obiter meminit lib. 12. cap. 17. ubi ſtyracem Arabes urere tradit *ad ſerpentes fugandas in odoriferis ſylvis frequentiſſimas.* Itaque cùm vel aëris ratione, qui eſt νοσώδης & θανατώδης, vel propter ſerpentum copiam, quorum morſus ſunt lethiferi, loca illa ſint parum tuta, & multis periculis obnoxia, non dubito quin nomen חצרמות *Hadhramauth*, id eſt, regio mortis, ſit factum ex argumento. Atque id expreſſè habetur in libro cujuſdam Arabis de proprietatibus rerum quem Ariſtoteli tribuunt: Hadramot locum eſſe *ubi ventus*, id eſt, aër peſtilens, *multos homines interficit.*

Quod dixi Adramitas apud Ptolemæum & alios perperam diſtingui à Chatrammitis, patebit cum Ptolemæo conferenti Geographum Arabem, in quo populi *Hadhramauth* ſoli occupant quicquid terrarum utriſque aſſignatur à Ptolemæo. Nempe ut idem fluvius Chaboras & Aboras, eadem regio Choſroene & Oſroene, Chattenia item & Attene prope Gerrhæos, iidem populi Chalybes & Alybes apud Strabonem, ita iidem populi Chatramitæ & Atramitæ vel Adramitæ, eadem regio Chatramotis & Atramotis, prout Hebræa & Arabica aſpiratio adſcribitur vel negligitur. Ita pridem conjecerat Salmaſius ὁ πάνυ in Solinum pag. 400. Ego ut rem certam aſſero, iis quos dixi ſimul collatis. Atque id probare eſſet obvium, ſi tanti eſſet. Sed ad alia properamus. Tantùm libet pauca addere de loco unde thus advehebatur, quia in ejus deſignatione parum ſibi conſtant Veteres.

CAPUT XVIII.

De loco Arabiæ unde thus advehebatur.

Thus à candore dici Hebr. לבונה *lebona*, unde Græcè λίβανον: Arabicè כנדר *chonder* ex Græc. χόνδρος. Latinè thus quaſi θῦος, id eſt, θυμίαμα. Thus neque ex India afferri, neque ex Æthiopia, neque ex Panchaia, neque ex monte Libano, ſed è Sabæis. Sacros & profanos ſcriptores ita teſtari. Quatuor Arabiæ loca aromatifera in Theophraſto. Loca thurifera Eratoſthenem ſinui Arabico, Ptolemæum Perſico admovere. Thus ibi naſci ubi myrrha, nempe in Chatramotite & vicinis locis. Cana regionis thuriferæ emporium. Regio thurifera ad ſinum Sachalitem, & Syagrum promontorium, unde thus Syagrum. *Moſcha* portus. Regio Abaſenorum prope Chatramotas apud Geographos Arabes. *Merbat* & *Seger* unde thus advehitur ubi ſint. An *Merbat* & *Aſec* ſint Veterum *Mæphat* & *Aſcitæ*. Mare Indicum ibi eſſe mirè tranquillum probatur ex Avicenna. An huc pertineat Philoſtorgii locus, Ἐρυθρὰ ἐπὶ πλεῖστον μὴ κινουμένη. Legendum μηκυνομένη acutè obſervavit ampliſſ. D. Sarrau. Quod confirmatur ex Nicephoro. In eodem loco alia quædam explicantur. *Cliſma* vel *Clyſma* Ægypti urbs ad mare Rubrum. De eâ loca in Concilio Chalcedonico & Luciano & Antonino explicata & emendata. *Clyſma* Arabibus *Calzem*. Ibi alveus è Nilo in mare Rubrum. Clyſma Veterum Arſinoë. Fortè Κλεῖσμα verius. Ab eâ primò ſinus Heroum, deinde totum mare Rubrum denominatum. *Seger* vel *Sagar* thuris locus. Fortè mutato puncto Arabicè legendum *Sachar*. Ibi *Sachalites* ſinus. *Churtan* & *Murtan*, aliis *Curia & Muria*. Atramitæ pagus Sabæorum. In iiſdem locis *myrrha*, *aloê*, *oſſon* & *cerpaton*. Oſſon eſt חצם, cerpaton קרפה, id eſt, xylocinnamomum. Imperii Semiramidis Auſtralis terminus.

Plin. l. 12. cap. 14.

Thus Hebraicè לבונה *lebona* dicitur à candore. Plinius: *Autumno legitur ex æſtivo partu; hoc puriſſimum, candidum.* Et paulo poſt: *Creditur & novellæ arboris candidius, ſed & veteris odoratius.* Quod habet ex Theophraſto. Dioſcorides de Arabico thure & ex eo Aëtius: πρωτεύει δὲ ὁ ἄῤῥην καλούμενος σταγονίας, στρογγύλος φυσικῶς. ἔστι δὲ ὁ τοιοῦτος ἄτομος, λευκός τε. *Primatum tenet maſculum quod ſtagoniam vocant, naturâ ſuâ rotundum: tale autem individuum eſt & album.* Avicenna in titulo de electione thuris: *optimum in ſpeciebus ejus eſt* אלדכר אלאביץ אלמדחרג *maſculum, album, rotundum*, &c. Serapio: *Melius eſt maſculum, quod eſt rotundum, album & non facilè frangibile*, &c. Hinc Statius l. 1. Thebaidos,

----- *incanaque glebis*
Thura, &c.

Theophr. l. 9. cap. Dioſc. l. 1. Aët. tetrab. 1 Serm. c. 196. Avic. lib. 2. cap. כנדר. Serap. greg. c.

Ex Hebræo לבונה *lebona* factum Syrum לבונתא *lebonta*, Arabicum לבאן *loban*, Græcum λίβανος & λιβανωτὸς, & barbarorum *Olibanum*. Nam quod λίβανον dici volunt παρὰ τὸ λείβειν, ἢ παρὰ τὸ λίαν βαίνειν, aut à Libano monte, meræ nugæ ſunt.

Arabicè in Avicenna & aliis thus alio nomine כנדר *chonder* vocatur, voce deducta ex Græca χόνδρος, id eſt, granum (ſup. thuris.) Lucianus in Chronoſolone: λιβανωτοῦ χόνδρους πεμπόντων, *thuris grana mittunto.* Arrianus in Periplo: κᾂν χόνδρον τις ἄρῃ, *& granum* (thuris) *ſi quis ſuſtulerit.* Aëtius lib. 9. cap. 37. λιβάνου χόνδρος κυαμιαῖος, *thuris granum fabæ magnitudine.* Dioſcorides capite de Ammoniaco: λιβανωτίζων τοῖς χόνδροις, *grana thuris referens.* Et in capite de thure: χόνδρῳ ἀναφθέντι ἀπὸ λύχνου, *grano* (thuris) *lucernâ accenſo.* Inde ἔγχονδρος λίβανος eidem *thus grumoſum*, ut Marcellus; non *cartilagineum*, ut Hermolaus reddit perperam.

In Solin. pag. 500.

De nomine Latino ſic doctiſſimè Salmaſius ut ſolet: Θῦος Græcè idem quod Θυμίαμα. Inde Latinum *thus*, ut πῦον *pus*, γλοιὸς vel γλυὸς *glus*. Veteres Græci θύειν non pro ſacrificare, ſed ἀντὶ θυμιᾷν ponebant. Æolicum φύω, unde Latinum *fuo* & *fio*, & compoſitum *ſuffio* & *ſuffimen*. A θύω θυμὸς, Æolicè φυμὸς, unde *fumus* Latinum, & fumigare, ut à Græco θυμιᾷν. Heſychius: θυμὸς, πνοὴ, ἀήρ. Sic θῦος & θυμίαμα idem. Sed κατ' ἐξοχὴν Græci thus dixerunt θυμίαμα. Uranius in Arabicis apud Stephanum: ἡ χώρα τῶν Ἀβασηνῶν σμύρνην φέρει, καὶ ὄσσον, καὶ θυμίαμα: ubi θυμίαμα pro thure poſuit. Recentiores Latinitatis auctores *incenſum* appellavere, hoc eſt θυμίαμα. Gloſſæ θυμίαμα *incenſum*. Inde vox noſtra quâ thus hodie appellamus. Hæc ille vir eximius, quæ non piguit exſcribere.

Garc. l. 1. Aromat. Indic. c. 6.

Thuris ex India allati meminêre Dioſcorides, Avicenna & Serapio. Et Philoſtratus Apollonii ſui lib. 3. cap. 1. locum accuratè deſignat, nempe Caucaſi partem quæ reſpicit mare Rubrum, circa fontes Hyphaſis fluminis quo uſque Alexander eſt progreſſus. Tamen in India thus provenire Garcias & alii diſertè negant. Sic regiones thuriferas in Æthiopia deſcribit Strabo lib. 16. circa Pytholai promontorium, & Iſidem, & Nilum, quarum alibi nulla mentio. Itaque hoc valde ſuſpectum. Nihilo plus fidei Diodoro Siculo, cùm ſcribit Panchaiam inſulam φέρειν λιβανωτοῦ τοσοῦτο πλῆθος, ὥστε διαρκεῖν καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην πρὸς τὰς τῶν θεῶν τιμὰς, *thus producere tantâ copiâ, ut ad Deorum cultum ſufficiat per totum orbem.* Panchaia enim illa inſula purum putum eſt Euhemeri figmentum, ut pridem obſervavit Plutarchus in tractatu de Iſide. Ridiculi ſunt imprimis qui propter nominis alluſionem λίβανον in monte Libano aut inter Libanum & Antilibanum naſci volunt, ut Servius & Iſidorus, & Græculi, quos citat Cl. Salmaſius in Solinum pag. 1056.

Nihil de thuris natalibus poteſt afferri certius quàm quod in Scriptura traditur, è Sabæorum ſolo ſcilicet exportari. Sic Eſaiæ cap. 60. verſ. 6. *Illi omnes* משבא *è Saba venient, aurum & thus afferent.* Et Jerem. 6: 20. *Quorſum mihi thus de Saba veniet, & calamus ſuavè olens de terra longinqua?*

quæ? Itaque Sacris Scriptoribus hac in parte profani ferè omnes adstipulantur. Theophrastus de monte thurifero Histor. Plant. lib. 9, cap. 4. Τὸ δ' ὄρος ἅπαν μεμερίσθαι τοῖς Σαβαίοις, τούτους γὰρ εἶναι κυρίους. *Totum hunc montem divisum esse Sabæis, hos enim esse loci dominos.* Item ἔφασαν ἀκούειν ὅτι συνάγεται πανταχόθεν ἡ σμύρνα καὶ ἡ λιβανωτὸς εἰς τὸ ἱερὸν τὶ τοῦ ἡλίου, τοῦτο δ' εἶναι τῶν Σαβαίων. *Dixerunt audivisse se myrrham & thus collectum undiquaque ad templum Solis convehi, atque illud esse Sabæorum.* Agatharcides cap. 50. ubi de Sabæis agit: ἐπὶ δὲ τῆς μεσογείου δρυμοὶ συνεχεῖς εἴχουσι καὶ μεγάλοι. δένδρα γὰρ ἡ λίβανος τὰ σμύρνης τε καὶ λιβανωτοῦ, &c. καὶ τῶν ἄλλων ἀνεῖται τῶν τοιούτων. *In mediterraneis autem frequentes & magnæ sylvæ sese exporrigunt. Quippe exsurgunt præcelsæ arbores myrrhæ & thuris*, &c. *atque id genus aliorum.* Quæ eadem in Strabone & Diodoro legas. Inde Plinius: *Sabæi Arabum propter thura clarissimi.* Et rursus: *cibosque Sabæi coquunt thuris ligno, alii myrrha.* Et Virgilius,

Strab. l. 16. p. 778. Diod. l. 3. p. 125. Plin. 6. 28. Et 12. 17. Virg. Æn. 4.

—— centumque Sabæo
Thure calent aræ.

Item,

Georg. 1. *—— molles sua thura Sabæi.*

Item,

Georg. 2. *—— solis est thurea virga Sabæis.*

Et Valerius Flaccus,

Val. Argon. lib. 6. *—— thuriferos, fœlicia regna, Sabæos.*

In re tam manifesta plura congerere sit superfluum.

Sed operę pretium erit quærere ex quo loco Sabæorum thus sit advectum. Quod Theophrastus ita definit. Γίνεται μὲν οὖν ὁ λίβανος, καὶ ἡ σμύρνα, καὶ ἡ κασία, καὶ ἔτι τὸ κιννάμωμον ἐν τῇ τῶν Ἀράβων χώρᾳ νήσῳ (Cl. Salmasius emendat χερρονήσῳ rectè omnino) περί τε Σάβα καὶ Ἀδράμυτα, καὶ Κιτίβαινα, καὶ Μάλι. *Gignitur ergo thus, & myrrha, & casia, & cinnamomum in Arabum peninsula circa Saba & Adramyta, & Citibæna, & Mali.* Quibus verbis cùm Theophrastus quatuor locis quatuor aromatum genera provenire scripserit, non satis liquet utrum omnia in omnibus, an singula voluerit singulis locis gigni. Itaque aliunde lux quęrenda.

Juxta Eratosthenem apud Strabonem φέρει λιβανωτὸν μὲν ἡ Κατταβανία, σμυρναν δὲ ἡ Χατραμωτῖτις; *thus quidem gignit Catabania, myrrham autem Chatramotitis.* Catabania Theophrasto Citibæna, & Chatramotitis Adramyta. In eadem cum Eratosthene sententia in speciem est Ptolemæus, apud quem sub Cattabenis est ἡ λιβανοφόρος, *regio thurifera.* Et παρὰ τοὺς Χατραμμιτίτας ἡ ἐκτὸς σμυρνοφόρος, *apud Chatrammititas*, id est, in Chatramotide, *exterior regio myrrhifera.* Tamen in eo valde differunt Eratosthenes & Ptolemęus, quod ille Καταβανεῖς Catabanes seu Ptolemęi Cattabenos, ubi regio thurifera, ponit πρὸς τὰ στενὰ καὶ τὴν διάβασιν τοῦ Ἀραβίου κόλπου, *ad Arabici sinûs angustias & transitum.* Eosdem autem Ptolemęus ad Omanitarum Orientem exporrigit μέχρι τῶν Ἀσαβῶν ὀρῶν, *usque ad montes Asabon* vel *Asabo*, qui sunt ad fretum sinûs Persici. Itaque ex mente Ptolemęi thus prope fretum sinûs Persici, parte maximè Orientali, at ex mente Eratosthenis prope Arabici sinûs fretum gignitur in Occidentali angulo ejusdem Arabię.

Plin. lib. 12. cap. 15. Alii melius thus nasci volunt in ea parte Arabię in qua myrrha gignitur, in Chatramotiti scilicet & finitimis regionibus. Plinius, *Myrrham in iisdem sylvis permixtam* (thuri) *arborem nasci tradiderunt aliqui.* Ex eo numero est Arrianus in Periplo. Is enim Canam urbem (quę apud Ptolemęum Adramitarum est emporium) appellat emporium χώρας λιβανωτοφόρου, *regionis thuriferæ*, & quicquid in ea thuris gignitur inde ferri tradit Sabatham urbem mediterraneam: nec multo post meminit thuris inter ἐντόπια φορτία, *merces locorum proprias.* Quibus hęc Plinii ferè consona, lib. 12. cap. 13. *In medio ejus* (Arabię) *ferè sunt Atramitæ* (Adramitę Ptolemæo) *pagus Sabæorum, capite regni Sabota* (Arriano Sabbatha) *in monte excelso, à quo octo mansionibus distat regio eorum thurifera. Saba appellatur, quod significare Græci mysterium dicunt. Spectat ortus Solis æstivi, undique rupibus invia, & à dextra maris scopulis inaccessa.* Saba quidem appellat ex sententia Veterum. Tamen ex situ apparet eundem locum describi quem ab Arriano suprà. Quin & idem alibi Canam thuriferę nominat: *Veniuntque*, inquit, *circiter tricesima die Ocelim Arabiæ aut Canam thuriferæ regionis.* Eòdem pertinent quę sequuntur apud Arrianum: μετὰ δὲ Κανὴ τῆς γῆς ἐπὶ πλεῖον ὑποχωρούσης, ἄλλος ἐκδέχεται βαθύτατος κόλπος ἐπὶ πολὺ παρεκτείνων, ὁ λεγόμενος Σαχαλίτης, καὶ χώρα λιβανωτοφόρος. *Canam, magno spatio mari retrocedente, alius profundissimus sequitur sinus longo tractu extensus, qui Sachalites dicitur, & regio thurifera.* Sequitur thureę arboris descriptio, & morborum quibus obnoxii sunt qui ea loca frequentant. Atque ut scias Sachalitis sinûs eam partem designari quę Adramitas attingit, addit in Syagro promontorio, quod à Sachalitis illos dividit, esse φρούριον τῆς χώρας καὶ λιμένα, καὶ ἀποθήκην τοῦ συναγομένου λιβάνου, *regionis illius castrum, & portum, & collecti thuris apothecam.* Proinde in Dioscoride una species est thuris, ἄτομος καὶ σύαγρος καλούμενος, *quod atomum aut Syagrum vocant*, nempe quod è promontorio Syagro advehitur. Addit Arrianus aliquanto post: Καὶ μετ' αὐτοὺς, ὅρμος ἀποδεδειγμένος, τοῦ Σαχαλίτου λιβάνου πρὸς ἐμβολὴν, Μόσχα λιμὴν λεγόμενος, εἰς ὃν ἀπὸ Κανὴ συνήθως πλοῖα πέμπεταί τινα. *Et post ipsos*, (id est, Syagrum promontorium & sinum Omanum huic proximum) *sequitur portus insignis ad thus Sachaliticum convehendum, qui Moscha portus dicitur, in quem à Cana solent navigia quædam mitti.* At in Ptolemęo Μόσχα λιμὴν portus Adramitarum est, post quem sequitur Syagrus. Ex his apparet Arabię loca omnia thurifera ex Arriani sententia, quo nemo Veterum hęc persequitur accuratiùs, aut in Adramitis fuisse, aut in Sachalitis proximis.

Plin. lib. 6. cap. 23.

V. Ptol. lib. 6. cap. 7.

Neque aliud sibi volunt Uranii verba in Stephano: ἡ χώρα τῶν Ἀβασηνῶν σμύρνην φέρει, καὶ ὄσον, καὶ θυμίαμα, *terra Abasenorum myrrham fert, & osson, & thus.* Neque enim intelligit Africę Abasenos vel Abissinos, sed Arabię, à quibus oriundi sunt Africani. Hi porro Abaseni Adramitis, vel, quod idem est, Chatramotis erant proximi. Idem Uranius: Μετὰ τοὺς Σαβαίους Χατραμῶται καὶ Ἀβασηνοί, *post Sabæos sunt Chatramotæ & Abaseni.*

Ut res firmetur eo magis, consule Geographum Arabem. Thus gigni reperies in Arabię duobus locis, nempe in montibus מרבאט *Merbat*, & in terra שגר *Seger* vel *Sagar*. De illis ita habetur 6. parte 1. Climatis: גבאל מדינה מרבאט תנבת שגר אללבאן ומנהא יתגהז בה אלי גמיע אלמשארק ואלמעארב. *Montes urbis Merbat producunt arborem thuris: ex ea autem distrahitur in omnes partes Orientis & Occidentis.* Ita etiam Avicenna lib. 2. cap. de כנדר *chonder*, id est, de thure, ut diximus: יכון בבלאד יסמי אל־מרבאט והדה אלבלד ואקע פי אלבהר *est in regione quæ vocatur Merbat, mari vicina.* Merbat Geographus Arabs distare dicit ab האסך *Hasec*, altero oppido maritimo versus Ortum, quatuor stationibus itinere terrestri, vel maritimo duobus cursibus. Utrique porro opponi insulam aloës Socotram, id est, insulam Dioscoridis, cujus parti Orientali opponuntur in Ptolemæo *Ascitæ*, Occidentali Μαιφὰθ κώμη Ἀδραμιτῶν. Itaque nisi ex Plinio, & Marciano, & Stephano didicissem Ascitas dici παρὰ τῶν ἀσκῶν, quia in utribus navigant, Ascitas ab *Asec* crederem traxisse nomen, & *Maphat* corruptum esse ex Merbat.

Plin. l. 6. c. 29. Marc. in Perip. Steph. in Ἀσκῖται.

Obiter notandum ab Avicenna mare Rubrum vel Indicum in iis locis describi mirè tranquillum. Arabica verba quæ omiserunt Interpretes sic habent: *Thus provenit in regione Merbat nomine, mari vicina, ad quam qui navigant mercatores in via non agitantur, nec adversis ventis obluctantur, nec timent ne frangatur navis, aut obsistentium ventorum flatibus aliò propellatur; sed placidè ad locum illum appellunt, quem Merbat vocari diximus, unde thus evehitur multis navibus, quo negotiantur mercatores.* Apertum scilicet mare multo est placidius quàm in Arabici sinûs vel Persici angustiis.

Putaveram huc pertinere quod in Philostorgio legitur lib. 3. cap. 6. ἡ μὲν τοι Ἐρυθρὰ ἐπὶ πλεῖσον μὴ κινουμένη εἰς δύο τινὰς ἀπομερίζεται κόλπους. Ibi enim, ut in Avicenna, habetur mare Rubrum rarò agitari. Sed monuit me amplissimus, doctissimus, humanissimus, cuique plurimum debeo, D. Claudius Serravius, in Suprema Curia Parisiensi Senator dignissimus, ibi pro ἐπὶ πλεῖσον μὴ κινουμένη legendum ἐπὶ πλεῖσον μηκυνομένη, id est, ἐπὶ πλεῖσον μῆκος ἐκτεινομένη, ut explicat Nicephorus Callistus qui Philostorgium sequitur κατὰ πόδα. Ibi nimirum de Oceano non agitur, sed de sinu Arabico, quem mare Rubrum plerique vocant. Porro sinum illum ἐπὶ πλεῖσον μὴ κινεῖσθαι, *rarò agitari*, esset oppidò falsum, cùm illud mare sit valde inquietum. Itaque nihil certius quàm quod conjectat vir amplissimus, scripsisse Philostorgium, ἡ μὲν τοι Ἐρυθρὰ ἐπὶ πλεῖσον μηκυνομένη, *mare rubrum multum productum.* Atque id firmant quæ sequuntur, quæ cogor explicare, quia doctissimus Interpres non intellexit: εἰς δύο τινὰς ἀπομερίζεται κόλπους, καὶ τὸ μὲν αὐτῆς ἐπ' Αἰγύπτου χωρεῖ κλίσμα (lege κλύσμα) καθ' ὃ τελευτᾷ, τὸ ἐπώνυμον φέρον. *In duos quosdam sinus dividitur, quorum unus quidem ad Ægypti urbem Clysma tendit, ubi desinit, inde denominationem sumens.* Κλύσμα lego cum Nicephoro ubi suprà. Ea est Ægypti urbs in intimo sinu Arabico, cujus meminere Ptolemæus lib. 4. cap. 5. Epiphanius in hæresi Manichæorum; & Ægyptii Episcopi in Epistola ad Leonem Augustum Concilii Chalcedonensis parte tertia; cui Epistolæ inter alios subscribit *Poëmen Episcopus Clysmatis.* Ita legendum, non *Elismatis*, ut habent Editiones; uti nec *Eleusina*, quæ conjectura est Ortelii. De eodem Clysmate locum insignem reperi in Luciani Pseudomanti, cujus mentem non assequuntur qui Latinas Versiones procurarunt: Ἀναπλεύσας ὁ νεανίσκος εἰς Αἴγυπτον, ἄχρι τοῦ κλύσματος πλοίῳ ἀναγομένῳ, ἐπείσθη καὶ αὐτὸς εἰς Ἰνδίαν πλεῦσαι. *Cùm adolescens adverso amne in Ægyptum navigasset, provectus * ad Clysma usque navigio, persuasus etiam est ut in Indiam usque navigaret.* Est & hujus oppidi nomen in Itinerario Antonini corruptum, ubi pro *Clysma* legitur *Lismo.* Arabes rejecta vocali quæ est in fine scribunt קלזם *Calzem* vel *Colzum.* Hanc urbem multa insigniunt. Portus non incelebris; navium fabricandarum ratio peculiaris, quam describit pluribus Geographus Nubiensis quinta parte Climatis tertii: alveus denique è Nilo ductus ibi in mare Rubrum exiens: quem à Sesostri olim inchoatum, à Dario continuatum, & à Ptolemæis perfectum, deinde diu neglectum restituit Amrus mandato Omaris, ut legitur Hist. Saracen. lib. 1. c. 3. & ponte junxit Abdulazizus, ibidem cap. 12. Unde colligo Clysma eandem esse urbem cum Arsinoë seu Cleopatride Veterum, & falli Ptolemæum, qui tanquam diversas urbes describit diversis locis. Alveum enim è Nilo ductum ad Arsinoën, vel quod idem est Cleopatridem, in mare exiisse testatur Strabo. Indidem suspicio non levis, Κλίσμα vel Κλεῖσμα potiùs scribendum quàm Κλύσμα. Ut fiat ἀπὸ τοῦ κλείειν à claudendo. Nam in illo alveo Ptolemæi, ut docet idem Strabo, κλειςὸν ἐποίησαν τὸν Εὔριπον, ὥστε, ὅτε βούλοιντο, ἐκπλεῖν ἀκωλύτως εἰς τὴν ἔξω θάλατταν, καὶ εἰσπλεῖν πάλιν, *clausum Euripum fecerunt, ut quotiescunque liberet sine obstaculo possent in exterius mare navigare, & postliminio regredi.* Porro sinum intimum Rubri maris versus Ægyptum, quem ab Heroum urbe Heroopoliticum nominat Plinius lib. 5. cap. 11. suo ævo testatur Philostorgius à Clysmate denominatum. Unde factum ut Arabes non solùm sinum illum, sed & totum mare Rubrum ejusdem oppidi nomine hodiéque appellent בחר אלקלזם *mare Kalzem.* Exemplis id probare sit superfluum, cùm ita vocetur passim, non in historiis modò & Geographorum libris, sed & in Arabicis Sacri Textus Versionibus; Pentateuchi puta & Psalmorum, & N. Testamenti, quod facilè potest quivis per se statim deprehendere. Itaque hæc missa facio, veritus ne lectori tædiosa sit tam longa digressio.

Lib. 9. cap. 18.

* Alii ad inundationem.

Strab. lib. 17. p. 804.

Strab. Casaub. lib. 16. pag. 780. et ubi suprà.

Arabi Geographo thuris alter locus vocatur בלאד אלשגר *regio Seger* vel *Sagar.* Sed punctum exemerim lubens, quo *gim* Arabum differt à litera *cha*, ut legatur *Sachar* pro *Sagar.* Ita maximè accederet ad vetus nomen *Sachal*, unde *Sachalites* sinus & *Sachalitæ* populi. Id enim esse regionem *Sagar* vel *Sachar* multa evincunt. Primò ut versus Ortum Ptolemæus Chatrammitas extendit μέχρι τῶν Σαχαλιτῶν, *usque ad Sachalitas*; sic apud Nubiensem *terra Hadramauht ab Oriente contermina est terra Sagar.* Secundò idem insulas חרתאן *Churtan* & מרתאן *Murtan*, vel ut mutatis punctis lego, *Curian* & *Murian*, ponit *in sinu* אלחשיש *herboso*, quem profundissimum esse dicit, è regione terræ *Sagar.* Profundus porro ille sinus non potest alius esse quàm Sachalites. Denique ut apud Arrianum regio Sachalitis est thurifera, sic apud Nubiensem legitur de terra *Sagar* פיהא מנאבת אללבאן *in ea thus gignitur.* Itaque jam nulli non patet verum esse quod dixi in Chatramotiti gigni thus, & in vicinis Sachalitis.

Clim. 1. part. 6.

Ptol. lib. 6. cap. 7.

Clima 1. part. 6.

Idem 1. part.

Nondum tamen res est confecta. Quippe cùm tam ex Scriptura, adeóque illo ipso loco Mosis in quo versamur, quàm ex profanis scriptoribus constet שבא *Sabæos* & חצרמות *Chatramotas* seu *Adramitas* diversos esse populos, quomodo id verum erit, quod non Prophetæ soli, sed & Vetustiores quotquot sunt, Agatharchides, Theophrastus, Strabo, Diodorus, alii tanto consensu scribunt thus in Sabæis colligi? Responsio est in promptu, Sabæorum nomen sumptum latius ad vicinos populos extendi. Hinc Plinius lib. 12. cap. 14. *In medio ejus* (Arabiæ) *sunt Atramitæ pagus Sabæorum, capite regni Sabota.* Et paulo post: *Attingunt & Minæi pagus alius*, Sabæorum scilicet. De his plura qui volet videat lectiones Plinianas Cl. Salmasii, quem ingenuè fateor in multis mihi præluxisse.

Jam probandum præter thus alia etiam aromata ibidem provenisse. Et de myrrha quidem res clara ex Veterum relatione. Strabo lib. 6. Σμύρναν δὲ φέρει ἡ Χατραμωτῖτις, *myrrham autem fert Chatramotitis.* Ptolemæus lib. 6. cap. 7. παρὰ μὲν τοὺς Χατραμιτίτας ἡ ἐκτὸς σμυρνοφόρος. *Apud Chatramititas quidem est regio exterior myrrhifera.* Sic opponit interiori quæ sub Manitis erat, ut idem paulo ante scribit: ὑπὸ τοὺς Μανίτας ἡ ἐντὸς σμυρνοφόρος. Eódem facit quod Plinius inter myrrhæ genera meminit Atramiticæ lib. 12. cap. 16. Addenda ex Theophrasto casia & cinnamomum περί τε Σάβα καὶ Ἀδράμυτα: Et ex Arriano aloë quam gigni docet circa Canam emporium. Ἐξάγεται δὲ, inquit, ἐξ αὐτῆς ἐντόπια μὲν φορτία λίβανος καὶ ἀλόη. *Exportantur autem ex ea merces loci propria thus & aloë.* Proinde Geographus Arabs sexta parte primi Climatis aloës meminit Hadhramauth & terræ Sagar.

Sed

Sed & in Abasenis, qui sunt prope Chatramotitas, nominat Uranius ignota quædam aromata *osson* scilicet, & *cerpathon*: ἡ χώρα, inquit, τῶν Ἀβασηνῶν σμύρνην φέρει, καὶ ὄσον, καὶ θυμίαμα, καὶ κέρπαθον, *regio Abasenorum myrrham gignit, & osson, & thus, & cerpathon.* Forte *osson* est הצם, vel הַצָּם, aroma quod in certi unguenti confectione cum musco & ben, id est, balano myrepsicâ, misceri aiunt Arabum lexicographi. Et κέρπαθον est קרפה *kerphath*, ξυλοκιννάμωμον. Ita appellat Avicenna lib. 2. voce à Græcis mutuata, qui κάρφη vocant festucas cinnamomi. Herodotus lib. 3. τὰ ἡ κάρφεα ταῦτα, ἃ ἡμεῖς, ἀπὸ Φοινίκων μαθόντες, καλέομδυ κιννάμωμον, *festucas illas, quas, nos à Phœnicibus edocti, cinnamomum appellamus.* Obiter nota hæc loca diu ante Mosem ideo fuisse nota, quia Mose multo antiquior Semiramis imperii sui limites eò usque promoverat, ut quidem ipsa testatur his verbis in columna quadam in illius honorem erecta, si Polyæno credimus lib. 8. Stratag. Ἔγω Νίνῳ βασιλεύσασα, πρὸς ἕω μϑὺ ὥρισα πόταμον Ἰναμάμην, πρὸς δὲ μέσον ἡλίε τὴν φέρεσαν λιβανωτὸν καὶ σμύρναν. *Regni in urbe Nino constituti terminum ad Orientem habui fluvium Inamanem* (Plinius *Jomanem.*) *Ad Meridiem autem eam terram quæ thus & myrrham generat.*

CAPUT XIX.

Jarach ירח, Gen. 10: 26.

Inde Jerachæi quasi Lunares dicti, Arabib. olim Ἀλιλαῖοι *Alilæi* & Casandres, al. Gasandes & Cassanitæ. Ubi sint ex Agatharchide, Strabone, Diodoro, Ptolemæo. Alilæis nomen à Dea Alilat in Herodoto. Alilat, hodie Arab. *hilal* plur. *ahalil*, nova Luna ab Arabibus culta. Oratio ad Lunam ex Euthymio. Luna eadem quæ Venus. *Cubar* vel *Chabar* Luna. Anathematismus in Lunæ cultores. Lunulæ Ismaëlitarum, Jud. 8: 21. Lunæ corniculatæ effigies in templorum fastigiis. Alilæi, Jerachæi, filii Hilal, id est, Lunæ, in Nub. Geogr. iidem. Ἱεράκων insula in Ptolemæo pro Ἱεράχων vel Ἱεραχαίων, *Jerachæorum.* Quomodo barbara nomina Græci emolliant. Cassanitis vicini *Dosareni* Ptol. (malè *Doreni* in Tabulis) unde myrrha *Dusaritis* ab Arabum Deo *Dusare*, de quo Tertullianus & Stephanus. *Dusaris* Suidæ perperam Θεὸς Ἄρης, quasi Deus Mars. *Dusares* Nabatæis Bacchus in Hesychio. A volutatione non dicitur, ut Pamelius se collegisse putat ex Es. 19. Sed à דו אלשרי *Dussara*, idoli nomine apud Arabes, quod variè explicatur. Alterum Bacchi nomen *Urotal* quid significet. Bacchus Arabum lapis quadratus informis. Probatur ex Clemente, Arnobio, Maximo, Suida. Sic hodie in Mecchæ אלכעבה *Alcaba* vel *Chabatha* colitur lapis niger ridiculâ de causâ. Cur vocetur *Brachtan.* Suspicantur esse Venerem sive Lunam.

Jarach est terra ירחים *Jerachim*, id est, *Jerachæorum*, qui sunt Agatharchidis & Diodori Ἀλιλαῖοι Alilęi; populi ad mare Rubrum, Marciani & Ptolemæi Cassanitis vicini, aut etiam iis permisti. Horum reliquiæ hodiéque circa Meccham בני הלאל *filii Hilal* (quasi dicas filios Lunæ, quod ipsum significat Hebræum ירח) memorantur à Nubiensi Geographo, Clim. 2. part. 5. Res eget explicatione.

Vetustissimus scriptor Agatharchides cap. 49. eos Arabiæ populos recensens, qui Rubro Mari adjacent, inter Debebas & Carbos, quos sequuntur Sabæi, ponit Ἀλιλαίες *Alilæos* & Κασανδρεῖς *Casandres* populos συνοικοῦντας; quorum regio non frugibus solùm, sed & auro fertilissima est, quod per glebulas colligunt, modò olivarum officulis, modò mespylis, & nucibus basilicis crassitudine pares. Eadem in Strabone & Diodoro legas; nisi quod Diodorus pro Casandribus habet Gasandes: & Strabo utriusque gentis nomina διὰ τὴν ἀδοξίαν, καὶ ἅμα ἀτοπίαν τῆς ἐκφορᾶς αὐτῶν, id est, ut incelebria & dissona, prorsus omittit. Alii Geographi de Alilæis altum silent, & loco Casandrium vel Gasandium substituunt *Cassanitas.* Stephanus ex Marciano, Κασσανῖται,

Strab. l. 16. p. 277. Diod. l. 3. pag. 125.

ἔθνος ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Sic Ptolemæus in ora Maris Rubri, inter Cinædocolpitas & Elisaros, qui Sabæis contigui sunt, meminit Κασσανιτῶν χώρας, *regionis Cassanitarum*, quorum oppida maritima recenset *Badei regiam, & Amben, Mamalam & Adedum.* Itaque Cassanitæ, Gasandes, Casandres, idem populus, quibus permixti Alilæi. Hoc cognomen consecuti sunt propter cultum Deæ *Alilæ* vel *Alilat*, de qua Herodotus lib. 3. Διόνυσον δὲ θεὸν μοῦνον καὶ τὴν Οὐρανίην ἡγέονται εἶναι, &c. ὀνομάζουσι δὲ τὸν μϑὺ Διόνυσον Οὐροτάλ (ita lege non Οὐρατάλτ, nam T. accessit ex sequenti voce) τὴν δὲ Οὐρανίην, Ἀλιλάτ. *Bacchum & Uraniam* (Arabes) *solos Deos esse arbitrantur, Bacchum autem appellant Urotal, & Uraniam Alilat.* Multis probat Scaliger Uraniam sive Alilat esse Lunam, quæ in noviluniis hodiéque vocatur הלאל *hilal*, & in plurali אהליל *ahalil*, & ab omni ævo apud Arabes fuit in tanto honore, ut vix, ac ne vix quidem, ejus cultum excusserint Mahometismum professuri. Indicio sit oratio ab illis ad Lunam dirigi solita. Hujus hæc extat formula in Euthymii Mohamethicis, & in Constantino Porphyrog. de administratione imperii cap. 15. ἀλλὰ ἀλλὰ ϰαϰϐὰρ ἀλλά. *Cubar* כבאר propriè magnus est, idem quod כביר, unde κάβειροι *Dii potes:* sed illi Lunam ita vocant, quamquam alii Venerem interpretantur. Euthymius ibidem; τὸ δὲ κυβὰρ μεγάλη, ἤτοι Σελήνη καὶ Ἀφροδίτη. Item, καὶ ἡ μεγάλη (εἴτουν ἡ Σελήνη καὶ Ἀφροδίτη) Θεός. Lunam & Venerem pro eadem habet, quomodo vetus Poëta Philochorus in Atthide apud Macrobium Saturnal. lib. 3. cap. 7. Ita Phœnicum Astartem sive Uraniam Philo Byblius, Cicero, & alii Venerem interpretantur, & Herodianus Lunam. Inde explicare licet formulam anathematismi quo utuntur apud Nicetam qui è Moamedis perfidia ad Christi fidem convertuntur: Ἀναθεματίζω τοὺς τῷ πρωϊνῷ προσκυνοῦντας ἄστρῳ, ἤγουν τῷ ἑωσφόρῳ καὶ τῇ Ἀφροδίτῃ, ἣν κατὰ τὴν Ἀράβων γλῶσσαν χαβὰρ ὀνομάζουσι, τουτέστι μεγάλην. Eódem pertinere volunt quod ii Ismaëlitæ, qui à Gedeone cæsi sunt, שהרונים, id est, μηνίσκους *lunulas* in ornamentis habebant, Jud. 8: 21. Ut taceam quod hodiéque Mahumetani, quibus quicquam fingere vel pingere religio est, templorum tamen fastigiis Lunæ corniculatæ imaginem apponunt, ac si eorum animis hæreret adhuc aliquid veteris superstitionis. De hoc argumento plura qui volet, consulat aureum Seldeni libellum de Diis Syris, & Fulleri Miscellanea lib. 1. cap. 13. Mihi sufficit paucis docuisse Arabum Deam Alilat vel Alilam fuisse Lunam; atque inde petendam originem nominis Alilæorum, qui fortè illius cultui cæteris erant addictiores, aut superstitionem auxerant institutis novis ritibus; ita ut haberentur idololatrici agminis choragi velut & primipili.

Porrò qua ratione Alilæi ab Arabibus, eadem ab Hebræis ירחים *Jerachæi*, id est, Σεληνῖται dicti sunt, aut si mavis בני ירח *filii Jareach*; ut Arabicè hodiéque בני הלאל *filii Hilal*, id est, Lunæ.

Hi paulum mutatis sedibus ad Orientem Mecchę habitant, cùm olim Austrum occuparent. Geographus Nubiensis parte quinta secundi Climatis, ואלעאלב עלי נואחי מכה ממה ילי אלמשרק בני הלאל, *in partibus Mecchæ quæ Orientem respiciunt potissimi sunt filii Hilal.*

Quod probavimus hactenus Mosis ירחים *Jerachæos* seu *Jerachos* cum Ptolemæi Cassanitis mixtim habitasse, non parum ex eo firmatur, quòd in eodem Ptolemæo littori Cassanitarum objecta est Ἱεράκων νῆσος, *Hieracôn Insula*, ab accipitribus dicta; cùm dicenda fuisset Ἱεράχων vel Ἱεραχαίων, *Jerachæorum.* Phœnices, qui hoc mare plurimùm frequentabant jam inde à Solomonis ævo, ita vocarunt hanc insulam, quia adjacebat *Alilæis*, quos sua lingua ירחים *Jerachos* vel *Jerachæos* appellabant.

Sed

Sed ex Ἱεράχοις Ptolemæus facit Ἱέρακας. Nempe, ut Joſephus rectè obſervat, Græcis Scriptoribus id in more eſt ut peregrina & barbara nomina quantum licet ad Græcam formam emolliant. Sic illis *Ar* Moabitarum eſt Ἀρεόπολις, *Botſra* Βύρσα, *Akis* Ἀγχοῦς, *Aſtarte* Ἀστροάρχη, *torrens Kiſon* Χείμαῤῥος τῶν κισσῶν, *torrens Cedron* Χείμαῤῥος τῶν κέδρων, & talia ὡσεὶ κόνις.

Antiq. lib. 1. c. 6. et 7.

Inſuper id obſervandum quod Caſſanitis ad Orientem proximi ſunt Δωσαρηνοί. In Ptolemæi Greco Textu ita legitur, non *Doreni*, ut in Tabulis & Latina Verſione. Hinc *Myrrha Duſaritis* Plin. lib. 12. cap. 16. Porrò ut ab Alilæ Deæ cultu Alilæi, ita Doſareni dicti à cultu Dei Doſaris vel Duſaris. Quippe etiam Deus Duſares in Arabia cultus eſt. Tertullianus Apolog. cap. 24. *Unicuique etiam provinciæ & civitati ſuus Deus eſt, ut Syriæ Aſtarte, ut Arabiæ Dyſares, ut Noricis Belenus, ut Africæ Cœleſtis*, &c. Stephanus Byzantius; Δουσαρὴ σκόπελος καὶ κορυφὴ ὑψηλοτάτη Ἀραβίας. εἴρηται δὲ ἀπὸ τοῦ Δουσάρου: Θεὸς δὲ οὗτος παρὰ Ἄραψι καὶ Δαχαρηνοῖς τιμώμενος. *Duſare ſcopulus & locus editus in Arabia, ſic à Duſare nuncupatus: is autem ut Deus colitur ab Arabibus & Dacharenis*, id eſt, Nabatæis, ut ipſe alibi interpretatur. Pro Δουσάρης in Suida ſcribitur Θευσάρης, quaſi ſit Θεὸς Ἄρης *Deus Mars*, quem dicit in Arabia Petræa maximè coli. Ridiculè: neque enim ex Græco ſermone petendæ ſunt Arabicarum vocum origines. Nihilo melius Pamelius ad Tertullianum: *Si quid divinare liceat, Liber ita ab eis eſt cognominatus. Nam* דשרש *Daſares Hebraicè & Chaldaicè*, &c. Iſ. 19. *ſignificat eum qui volutatur ut ebrius.* Ita Pamelius ex Munſtero, viro alioqui Hebraicè doctiſſimo, qui tamen hîc graviter lapſus eſt. *Daſares* enim monſtrum eſt vocis omnibus linguis prorſus ignotum. Sed video fontem erroris. Eſ. 19: 14. pro Hebraicis verbis כהתעות שכור בקיאו, *ut oberrat ebrius in vomitu ſuo.* Chaldæus Interpres habet כמא דטעי רויא ומדשדש בתיוביה *ut oberrat ebrius & provolvitur* (vel conculcatur) *in vomitu ſuo.* Itaque ut דוש *dus* etiam Hebræis eſt calcare, ita דשדש *daſdes* eſt conculcari. Sed Munſterus legit דשרש *daſres*, deceptus ſimilitudine literarum *Res* & *Daleth*. Interim id veriſſimum eſt quod conjectat Pamelius Duſarem eſſe Bacchum. Ita enim Heſychius ex Iſidoro: Δυσάρην τὸν Διόνυσον Ναβαταῖοι, *Bacchum appellant Duſarem Nabatæi. Duſares* igitur idem eſt, qui Herodoti *Urotal.* Utrumque fuit olim Bacchi nomen apud Arabes.

Et Duſares quidem Arabicè ſcribebatur דו אלשרי *Du-ſſara.* Saltem in Arabum Lexicis apud Giggeium radice שרי reperio דו אלשרי *Du-ſſara* dici quoddam idolum, ſed ratio nominis non explicatur. Neque verò ea eſt obvia, cùm in Arabica lingua nihil quicquam occurrat quod poſſit huc pertinere. Sed explicanda vox שרי ex vicinis linguis, Syra ſcilicet & Hebræa. Utraque nempe שרי vel שרה eſt ſolvere & diſſolvere. Atque inde Hebræis משרת ענבים Num. 6: 3. eſt reſolutio ſeu expreſſio uvarum; & תשרי *Thiſri* menſis September in quo fit vindemia. Et Syris שרי *liber*, שריא *ſolutio*, שרוי *convivium*, אשתרי *epulari.* Itaque Arabica phraſi, quamvis voce ſemi-Syra, דו אלשרי *Du-ſſara* dicitur tanquam *Dominus ſolutionis*, id eſt, Λυαῖος, Λυσιμέριμνος; & *Dominus libertatis*, id eſt, Liber Pater; & *Dominus expreſſionis uvarum*, id eſt, Ληναῖος; *&* *convivii Dominus*, id eſt, Θιασώτης, κωμάστης, πολύκωμος, ἐγρεσίκωμος, quibus illum epithetis Poëtæ paſſim inſigniunt.

Plus eſt difficultatis in altero Bacchi nomine apud Herodotum οὐροτάλ, *Urotal*, quod deſiit eſſe in uſu. Tamen alludunt ערטל *artal* obeſus, & ערטויל *artawil* juvenis decorus, & ערטיל *artil* nudus, hoc Syrum, illa Arabica. Neque malè Baccho conveniunt quem obeſum pingunt, & nudum; quia

Quid non ebrietas deſignat? operta recludit.

Horat. l. 1.

Et florentis formæ juvenem.

——— *tibi enim inconſumpta juventa eſt,*
Tu puer æternus, tu formoſiſſimus alto
Conſpiceris cœlo.

Ovid. Metam.

Sed hæc deſcriptio Baccho Arabum parùm videbitur convenire, cujus ſtatua nihil erat quàm lapis quadratus, cætera planè informis. Clemens in Protreptico: πάλαι μὲν οὖν Σκύθαι τὸν ἀκινάκην, οἱ Ἄραβες τὸν λίθον, οἱ Πέρσαι τὸν ποταμὸν προσεκύνουν. Quæ ſic interpretatur Arnobius libro ſexto: *Ridetis temporibus priſcis Perſas fluvios coluiſſe, memoralia ut indicant ſcripta, informem Arabes lapidem, acinacem Scythiæ nationes.* Maximus Tyrius Serm. 38. Ἀράβιοι σέβουσι μὲν, ὃν τινα δὲ οὐκ οἶδα: τὸ δὲ ἄγαλμα, ὃ εἶδον, λίθος ἦν τετράγωνος. *Arabes Deum quidem colunt, qualem tamen minimè novi: ſtatua autem quam vidi erat quadratus lapis.* Suidas in Θευσάρης: τὸ δὲ ἄγαλμα λίθος ἐστὶ μέλας τετράγωνος, ἀτύπωτος; ὕψος ποδῶν δ', εὐρὺς δύο: ἀνακεῖται δὲ ἐπὶ βάσεως χρυσηλάτου. *Statua autem eſt lapis niger quadratus, informis, altus pedes quatuor latus duos; innititur autem aureæ baſi.* Sic hodiéque Mecchæ in *Alcahaba**, lapidem nigrum colunt Arabes, & *ob reverentiam oſculantur.* Roderici Toletani verba ſunt Hiſtoriæ Arabum c. 2. Et quidem hoc prætextu coli legitur in Nicetæ Saracenicis: ὡς ἐπάνωθεν αὐτοῦ τῇ Ἄγαρ ὁμιλήσαντος ὁ Ἀβραάμ, ἢ ὡς αὐτῷ τὴν κάμηλον προσδήσαντος, ὅτε τὸν Ἰσαὰκ ἔμελλε θύειν. *Quaſi Abraham ſuper eo cum Agare coiverit, aut ei camelum alligaverit, cùm immolaturus erat Iſaacum.* Quod ipſum Damaſceno Saraceni reſpondent ad hanc illius quæſtionem in libro de Hæreſibus: πῶς οὖν ὑμεῖς λίθῳ προστρίβεσθε κατὰ τὸν Καβαθὰν ὑμῶν, καὶ φιλεῖτε τὸν λίθον ἀσπαζόμενοι. *Quomodo igitur vos lapidi affricamini, qui eſt in Chabatha* veſtra, & illum ſalutantes oſculamini?* Non erat tamen cur vir doctus ſuſpicaretur hunc eſſe lapidem illum qui olim pro Baccho cultus eſt. Nam Bacchi lapis erat informis & ἀτύπωτος, id eſt, ſine figura, ut ex Suida didicimus: hic non itidem; φέρει γὰρ μέχρι καὶ νῦν τοῖς ἀκριβῶς κατασκοποῦσιν ἐκ γλυφίδος ἀποτύπωσιν κεφαλῆς, *nam hodiéque refert, ſi quis inſpectet accuratiùs, figuram capitis ſcalpro expreſſam.* Ita eſt in Euthymio, qui ſuſpicatur eſſe Venerem ſive Lunam, de qua jam actum. Ibidem lapis ille vocatur Βραχθὰν, id eſt, ברקה *borcathon*, qua voce ſignificatur apud Giggeium *lapis diſcolor.*

CAPUT XX.

Hadoram הדורם, Gen. 10: 27.

Adramitæ iidem, qui Chatramitæ filii חצרמות. At ex Hadoramo *Drimati* Plinii ad fretum ſinûs Perſici. Ubi Chatramis ponitur à nonnullis, & thurifera regio, quaſi *Drimati* iidem ſint qui Chatramitæ. Avienus & Dionyſius emendati. Myrrha Dianitis. Promontorium Chorodamum pro Hadoramo. H ſimplex apud Perſas & Carmanos ſonat ut χ vel κ, ut in *Brachmanum* nomine, & *Cormoſa*, & *Dec*, & *Shac*, id eſt, Rex, unde *Sacca* vel *Sacea* feſtum de quo Cteſias & Dio Chryſoſtomus: & Vulg. *Shac mat.* Locus ex Hiſtoria Saracenica explicatus. Ludus Schaccorum ex India ſub Coſroe.

Chatramotitas vel Chatramotas & Atramitas diſtinguunt, tanquam diverſos populos, Plinius & Uranius apud Stephanum. Et utroſque ſeorſim deſcribit Ptolemæus, ita ut τὰ μεσόγεια Chatramitis aſſignet, & Adramitis τὴν παραλίαν. His rationibus adductus, putavi olim Chatramotas & Adramitas diſtinctas fuiſſe gentes, & hos הדורם *Hadoram*, ut illos חצרמות *Hadramaut* patrem habuiſſe. Sed re perpenſa accuratiùs (cùm Adramitas videam eoſdem eſſe cum Chatramotis, & pro diverſis

versis frustra haberi) videtur potiùs Hadoram fixisse sedes in extremo Arabiæ angulo versus Orientem, ubi Plinii *Drimati* prope Macas, quos habitasse notum est ad fretum sinûs Persici. *Mizi*, inquit, *majores & minores, Drimati, Macæ. Horum promontorium contra Carmaniam. Distat* LM. *pass.* Fallor aut ex Hadoramo his Drimatis nomen est factum. Quos cùm Sachalites sinus, quantus quantus est, & varii populi dividerent à Chatramitis vel Adramitis filiis *Hadhramauth*, tamen fuere qui confunderent, populosque diversissimos pro iisdem haberent, nominum allusione ac similitudine decepti. In hoc numero ii sunt qui Chatramin vel Chatramitin ponunt prope Persidem & Macas. Dionysius Periegetes;

Plin. l. 6. c. 28.

—— οἷς ἐπὶ γαῖα
Χατραμὶς ἐνναίει κατεναντία Περσίδος αἴης.

Quæ Avienus ita reddidit,

—— *& inde*
Chatramis est tellus, Camæ vicina fluento
Persidis accedit.

Pro Camæ voce nihili legendum Macæ vel Maci, promontorio Macarum quod appellant *Maces* Ammiani lib. 23. Ita Macarum meminit hoc loco Priscianus, cujus verba sunt:

Chatramis atque Macæ contra sunt Persidis æquor.

Et fortè in Dionysio legerant Χατραμὶς ἐν Μάκει vel ἐν Μάκαις. Saltem id verissimum quod vir magnus observavit, Græcè non posse dici, γαῖα Χατραμὶς ἐνναίει, *tellus Chatramis inhabitat.* Neque enim habitat regio, sed habitatur. Et mirum esset de Mace vel de Macis meminisse utrumque interpretem præter mentem Dionysii. Ab his igitur credita est Chatramis Persidi & Macis imminere, ubi Drimatorum sedes; ac si iidem fuerint cum Chatramotis vel Adramitis.

Indidem eorum natus error qui thuris natalibus assignarunt hęc ipsa loca. Quos sequutus Ptolemęus prope fretum Persici maris posuit τὴν λιβανοφόρον. Sic Arrianus in Indicis è promontorio Maceta seu Macarum cinnamomum atque alia hujus generis aromata in Assyriam exportari tradit. Τῆς Ἀραβίας, inquit, ἔλεγον τὴν ἀνίσχουσαν ταύτην ἄκρην, καλέεσθαι δὲ Μάκετα· ἔνθεν τὰ κιννάμωμά τε καὶ ἄλλα τοιουτότροπα ἐς Ἀσσυρίους ἀγινέεσθαι. Ut appareat Drimatis prope Macas hos illud tribuisse quod Adramitarum vel Chatramotarum erat proprium. Non tamen negaverim in iis locis eam crevisse myrrhę speciem, quam Dianitim nominat Plinius lib. 12. cap. 16. nempe πρὸς μαντεῖον Ἀρτέμιδος, *circa Dianæ oraculum*, quod à Ptolemæo describitur in Sachalitarum littore prope λιβανοφόρον.

Obiter nota extremum illud Arabiæ promontorium, ubi regio λιβανοφόρος, vocari Κορόδαμον *Corodamum*; voce, ut videtur, deflexa ex *Hadoramo*, trajectione literarum D & R. *Corodamum* vel *Codoramum* pro *Hadoramo*, ut in Paulo Veneto lib. 1. cap. 23. *Cormoza pro* הרמוז *Hormuz*. Persis enim, & Carmanis qui in vicinia habitant, solemne est ut literam ה *He* fortiùs efferant, quasi esset χ vel k. Sic Brachmanum nomen Persicum ברהמנה scribitur per *He* simplex: Ut & דה *dec*, id est, *decem*, & שאה *shac* quod regem sonat. Unde Σακέα *Sacea* festum, cujus apud Athenæum meminit Ctesias in Persicis. Quo per singulas domos domini servum ἐνδεδυκότα στολὴν ὁμοίαν τῇ βασιλικῇ, *veste indutum regiæ simili*, familiæ præficiebant, & regis loco esse jubebant. Dio Chrysostomus oratione quarta de regno *Saccarum festum* nominat, & eo festo scribit solere unum è vinctis morti addictis in sella regis collocari, & ornari veste regia, fierique ei potestatem delicatè & molliter vivendi, regiisque pellicibus per eos dies utendi; neque illum quemquam impedire quominus quicquid voluerit faciat. Verba sunt: οὐκ ἐννενόηκας τὴν τῶν Σακκῶν ἑορτὴν, ἣν Πέρσαι ἄγουσιν, λαβόντες τῶν δεσμώτων ἕνα τῶν ἐπὶ θανάτῳ, καθίζουσι εἰς τὸν θρόνον τοῦ βασιλέως, καὶ τὴν ἐσθῆτα διδόασιν αὐτῷ τὴν αὐτὴν, καὶ τρυφᾶν καὶ ταῖς παλλακαῖς χρῆσθαι τὰς ἡμέρας ἐκείνας ταῖς βασιλέως, καὶ οὐδεὶς οὐδὲν κωλύει ποιεῖν, ὧν βούλεται. Itaque propter ludicra millam regumi maginem, *Sacea* vel *Saceorum*, id est, Regum festum, vocabant, à Persico שאה *Shac*, quod regem significare diximus. Indidem nomen Shaccorum ludo, quem voce composita Persæ שטרנג *shatrang* nominant, id est, regis ludum, Hispani *axadrez*, & Græci Recentiores ζατρίκιον. Et vulgare illud שאה מאת *schac mat* Persicâ linguâ sonat regem esse mortuum. Hinc Historię Saracenicę lib. 2. cap. 7. pag. 129. narratur Chalipham Alaminum huic ludo ita deditum, ut propterea res suas negligeret, cùm illi nuntiatum esset cum Cutero ludenti, regni metropolim Bagdad arctissima obsidione premi, respondisse, *sine me, jam enim apparuit mihi* עלי כותר שאה מאת *contra Cuterum Shach mat.* Mirum id non vidisse doctissimum interpretem, in his literis ad miraculum usque doctum, qui tamen hęc verba nullo sensu reddidit, *sine me, jam enim mihi apparuit contra Cuterum taurus sylvestris moriturus.* Fateor quidem Arabicè שאה etiam pro tauro sumi: sed cum de Shaccorum ludo hîc agatur, nemo non videt illud שאה מאת *shac mat* ita reddendum. Teixeira in Historia Regum Persię lib. 1. cap. 35. pag. 190. *En lugar de mate dizen Xamate, que en la misma lingua quie re dezir, el Rey es muerto:* Id est, *pro nostro vernaculo mate Persæ dicunt Xamate, quod Persica lingua significat Regem esse mortuum.* Ibidem docet Teixeira sub Regno Kesere Anuxiron (Nostri Cosroën appellant, Persæ & Arabes נושין רואן *Nusirrawan*) Indos hunc ludum à se excogitatum communicasse cum Persis, ut in ludicra velitatione varii eventûs illos admonerent bellorum fortuna quam esset anceps. Quod ideò observo, ne quis miretur ludi nomen esse Persicum. Sed de his fortasse plus satis.

Theocriti Schol. Idyl. 6. Achmes in Onircrit. c. 241.

CAPUT XXI.

Uzal אוזל, Gen. 10: 27.

Sanaa metropolis regni Aljeman, Judæis *Uzal* teste Abraham Zacuth. Aljeman Arabiæ pars Australis. Urbis *Sanaa* descriptio ex Arabe Geographo, Vartomano & Giggeio. Situs ex Nubiensi. *Uzal* Arab. *Auzal*, Græcè Αὔσαρα, unde *myrrha Ausaritis* in Gebanitis. Horum portus urbs Ocila, metropolis *Thomna*, *Tamna* & *Thumna*. Inter utramque *Auzal* sive *Sanaa.* Ibi aromata. *Gebanitæ*, aliis *Catabanes* vel *Catabeni*, non sunt ad fauces Persici sinûs, ut putavit Ptolemæus, sed ad fauces sinûs Arabici. Utroque nomine gentis avaritiam suggillari. Gebanitas dici quasi telonarios propter immensas exactiones; & Catabanes, id est, scribas seu notarios, ob exactam scribarum in subnotandis mercibus diligentiam. Utrumque ex Plinio probatur. Locus Ezech. 27: 19. subobscurus explicatur. Javanæi ex Uzal. Inde Casia & calamus. Variæ interpretationes conferuntur.

Uzal ubi sit locorum adhuc quærerem, absque Abraham Zacuth esset, Salmanticensi Judæo, ex cujus libro *Juchasin* aliud agens Drusius hæc verba citat in Matth. 12: 42. *Aljeman vocatur regnum Saba. Quin hodiéque Judæi qui illic sunt vocant* צנעא *(Sanaa) metropolim regni* אוזל *Uzal.* Aljeman est Arabiæ Fœlicis dextra pars sive Australis. Id enim significatur ipso nomine: quippe tam apud Arabes, quàm apud Hebręos & Syros, dextra mundi est ad Austrum, & læva pars ad Aquilonem. *Sanaa* porro, quam Judæorum Chronologus nominat metropolim regni *Aljeman*, ornatur hoc elogio ab Arabe Geographo sexta parte primi Climatis. *Urbs* צנעא *Sanaa est opibus referta, & ædificiis frequens: neque in tota terra Jeman urbs ulla est istâ tempore vetustior,*

Vide plura ex eod. infra lib. 4.

tustior, *nec latior finibus*, *nec incolis numerosior. Est autem initio primi Climatis*, *cœli tamen temperie & soli fœcunditate insignis*; *caloris enim & frigoris perpetuo lætatur temperamento.* Fortassè ob aquarum copiam & situs altitudinem. Eadem enim sic describitur à Ludovico Vartomano Navigationum lib. 2. cap. 10. *Ad urbem quandam Sana nomine perveni. Ea in editissimo monte sita est*, *arteque ac naturâ munitior. Hanc Sultanus* (Aden) *cum numerosissimo exercitu utpote octuaginta millium hominum octonis mensibus oppugnavit*, *sed nunquam expugnare quivit*, *&c. Mœnia constant ex humo congestâ altitudine cubitorum decem*, *lata verò brachia viginti*, id est, orgyias vel ulnas totidem. Et paulò post: *Regio est complurium ferax fructuum*, *nec multum ab arvis nostris* (Italiæ circa Romam) *differt*, *si copiam rerum omnium spectaveris*, *& cumprimis fontibus est irrigua.* Et rursus: *Fert ager ejus urbis nonnulla aromata*, *eaque leguntur non longe ab urbe. Ambitu circiter quatuor millia ædium continentur: ædes eorum elegantiâ ac pulchritudine nostris non concedunt: adeò urbs patescit ut intra mœnia visantur arva hortique*, *ac complura viridaria.* Regio vicina vocatur צנאע Sanaa. Illam cum Damascena regione propter fructuum ubertatem & fontium amœnitatem conferunt Arabum Lexicographi. Giggeius: אלצנאע *Regio quædam in Jaman multis arboribus & aquis referta*, *similis Damasco.*

Situm urbis Sanaæ ex Nubiensi colligere est, in quo Sanaa distat à *Meccha* viginti stationibus: ab *Aden*, quæ Ptolemæo est Arabiæ emporium, millibus passuum CCIV. A Tdhaphare, quæ Ptolemæo est *Sapphar*, millibus LXXVI. A *Zebid* denique, emporio Rubri maris notissimo, CXXXII M. pass. Quod iter sex stationibus à Vartomano confectum, ut unaquæque statio fuerit XXII. M. pass. Id notandum imprimis describi Sanaam פי צדר אלאקלים אלאול *initio primi climatis*, id est, gradu decimo quarto, è regione Musæ Arabiæ portûs in mari Rubro, in quo longissima dies est horarum XII. cum semisse, ut ex Ptolemæo constat. Neque temerè prætereundum quod nos docuit Abraham Zacuth, Judæos, qui in illis terris longè latéque imperarunt, vetusti nominis memoriam obliterari non passos, *Uzal* hodiéque vocare pro *Sanaa*, quę recens est appellatio. *Uzal* אוזל Arabibus erat *Auzal*. Neque enim fert linguæ genius ut initio vocis syllaba ex *elif* & *vau* apud illos aliter sonet. Ex *Auzal* Græci L. & R permutatis fecerunt Αὔζαρα *Auzara* vel Αὔσαρα *Ausara*; unde *myrrha Ausaritis.* Scio Ptolemæi *Ausara* esse ad sinum Sachalitem, unde *Sanaa* distat plurimum; nec defuturos qui putent inde dici *myrrham Ausaritin*, quia in vicina est ἡ ἐκτὸς σμυρνοφόρος, *regio exterior myrrhifera.* Sed myrrha inde advecta *Atramitica* dicebatur, non *Ausaritis.* *Ausaritin* enim in Gebanitis nasci palam est ex his Plinii lib. 12. cap. 16. *Troglodytica sylvestrium prima*; *sequens Minæa*, *in qua & Atramitica est*, *& Ausaritis Gebanitarum regno.* Omnino igitur alia fuit *Ausara* in Gebanitis, quos ea loca tenuisse, ubi *Uzal* vel *Auzal*, hodiè *Sanaa*, ex eodem Plinio constat; cui *Ocila* portus est, & *Tamna* vel *Thomna* caput Gebanitarum. *Ocila* est Ptolemæi *Ocelis*, emporium in Arabico sinu circa freti angustias. Et *Thomna* est ejusdem *Thumna*, quam in Tabulis reperies inter Sabatha & Maraba vel Mariaba metropoles. Patuit igitur regnum Gebanitarum ab Oceli Thumnam usque. In quo spatio fuisse *Uzal*, hodiè *Sanaam*, ex iis planissimum est quæ de ejus situ diximus. Itaque nihil obstat quominus *Uzal* vel *Auzal* sit *Ausara* Gebanitarum. Maximè cum illius agrum esse aromatiferum asserat Vartomanus testis αὐτόπτης. *Fert*, inquit, *ager ejus urbis nonnulla aromata*, *eaque leguntur non longè ab urbe.*

Ptol. lib. 6. cap. 7. et 8. Tab. 6. V. Baron. Annal. ad A. 522.

Plin. l. 12. cap. 19. Id. l. 6. cap. 28. et lib. 12. cap. 14.

Quamvis apud Plinium Juba Catabanos & Gebanitas separatim nominet tanquam diversos populos; tamen Gebanitarum descriptio Catabanis ita convenit ut appareat eandem esse gentem. Καταβανεῖς Eratosthenes ponit πρὸς τὰ στενὰ καὶ τὴν διάβασιν τοῦ Ἀραβίου κόλπου, *ad angustias & Arabici sinûs transitum*; quo ipso loco fuit Ocila *portus Gebanitarum*, ut habetur apud Plinium. Addit Eratosthenes βασίλειον αὐτῶν Τάμνα καλεῖσθαι, *Catabanum regiam Tamna vocari.* Ita Plinio Tamna vel Thomna urbs templorum LXV. est Gebanitarum caput. Sequitur in Eratosthene φέρει δὲ λιβανωτὸν μὲν ἡ Καταβανία, *thus quidem gignit Catabania.* Plinius solum thus scribit evehi per Gebanitas. *Evehi*, inquit, *non potest nisi per Gebanitas. Itaque & eorum regi penditur vectigal.* Sed id ipsum imposuit Veteribus, qui crediderunt thus in iis locis nasci per quæ efferebatur. Non capio cur Καταβήνους è sinûs Arabici faucibus deportaverit Ptolemæus μέχρι τῶν Ἀσαβῶν ὀρῶν, *usque ad montes Asabo*, qui sunt ad fauces sinûs Persici, contra mentem Veterum qui Catabenos docent ad mare Rubrum pertinuisse. Nam præter Eratosthenem de Catabenis, vel ut malè legunt, Clitabenis, scribit Dionysius Periegetes;

---- Ἐρυθραίης πλευρὸν ναίουσι θαλάσσης.

Et Priscianus.

---- *maris prope Rubri littora vivunt.*

Nomina Catabanorum & Gebanitarum quod attinet, cùm גבא *gaba* vel *geba* tributum exigere, & כתב *catab* vel *cetab* scribere significet, unde & כתבן *catban* scriba; puto Syros mercatores gentis avaritiam his epithetis verius quàm nominibus suggillasse, quod videretur modum excedere in aromatum quæ efferebantur descriptione & vectigalium exactione. Id colligere est ex his Plinii lib. 12. c. 14. *Evehi* (thus) *non potest nisi per Gebanitas. Itaque & horum Regi penditur vectigal*; *sunt & quæ sacerdotibus dantur portiones*, *scribisque Regum certæ. Sed præter hos & custodes*, *satellitesque*, *& hostiarii*, *& ministri populantur. Jam quâcunque iter est*, *alibi pro aqua*, *alibi pro pabulo*, *aut pro mansionibus variisque portoriis pendunt*, *&c.* Et cap. 15. ubi de myrrha: *Regi Gebanitarum quartas ejus partes pendunt.* Atramitæ in quorum solo thus & myrrha nascebantur, multo agebant humanius; nam myrrhæ nomine nihil exigebant, quia etiam alibi nascitur, & thuris solum decimas, idque sub obtentu pietatis, nempe ut esset quod Deo suo offerrent, & unde hospites sustentarent. Plinius lib. 12. cap. 14. *Ibi*, id est, Sabotæ Atramitarum metropoli, *decimas Deo quem vocant Sabin mensurâ non pondere sacerdotes capiunt. Nec ante mercari licet. Inde impensæ publicæ tolerantur. Nam & benignè certo itinerum numero Deus hospites pascit.* Et cap. sequenti: *non dant ex myrrha portiones Deo*, *quoniam & apud alios nascitur.* Hæc Plinius de Atramitarum urbanitate, cui statim opponit Gebanitarum rapacitatem, utroque loco quem diximus. Ut pateat Gebanitas seu telonarios appellari non immeritò, & quod eòdem redit, Catabanes כתבנים, id est, scribas seu notarios, propter exactam scribarum in subnotandis mercibus diligentiam, qui & ipsi jus suum pro inani insumpta opera rigidè exigebant. Plinius ubi suprà: *Sunt & quæ sacerdotibus dantur portiones*, *scribisque regum certæ.*

Ezechielis 27: 19. locus est subobscurus, qui si licuisset per Masorethas potuisset ita reddi; *Et Dan*, *& Javan* מאוזל *ex Uzal* (sub. veniens) *in nundinis tuis negotiati sunt.* Quasi velit Ezechiel ad Tyriorum nundinas confluxisse omnes populos, seu vicinos, puta Danitas, seu remotissimos quosque, ut Javanæos ex Uzal; nam præter Javanæos Græ-

Pl... 6. ca...

Plin. l... 12. cap...

Plin. l... 12. cap...

cíæ

ciæ, vel Ioniæ, qui cenſentur in filiis Japheth, alii ſunt Javanæi ex *Javan*, urbe *Jeman*, id eſt, intimę Arabiæ. Giggeius, יון *Javan oppidum Jeman*. Itaque hi Javanæi rectè dicuntur veniſſe ex Uzal, quæ metropolis fuit terræ Jeman, ſi credimus Salmanticenſi. Et id à Propheta potuit addi διακριτικῶς, יון מאוזל *Javanaus ex Uzal*; ne putaretur agi de Javanæis, qui vulgo; id eſt, Græcis vel Ionibus.

Huic interpretationi favet plurimum quod ſequitur apud Prophetam: *Et Danita, & Javanaus ex Uzal, nundinis tuis negotiati ſunt: ferrum nitidum, caſia & calamus odoratus in commercio tuo fuit*: nempe Danitis ferrum, Javanæis caſiam & calamum importantibus. Quod non poteſt intelligi de Javanæis Græciæ vel Ioniæ, ubi nulla ſunt aromata. Sed caſia & calamus ſunt Arabicæ merces. Agatharchides de Sabæis: παρὰ μὲν γὰρ αὐτὴν πέφυκε τὴν θάλασσαν τότε βάλσαμον πολὺ, καὶ κασία; *ad ipſum maris littus largum naſcitur balſamum & caſia.* Et paulò poſt; δένδρα γὰρ ἠλίβατα σμύρνης τε, &c. καὶ καλάμου, καὶ τῶν ἄλλων ἀνεῖται τῶν τοιούτων, *Celſa exſurgunt arbuſta myrrhæ*, &c. *& calami, & id genus aliorum.* Quod ipſum tradunt Diodorus & Strabo, & Arrianus in Alexandro lib. 7. Proinde Arabia Fœlix à Dionyſio deſcribitur odore fragrans,

——— εὐόδμου καλάμοιο
Ἠδ' κασίης.

Ubi Priſcianus,

Et caſiâ, nec non & cannæ dulcis odore.

Et Feſtus,

——— *calami coma pullulat almi,*
Gignit humus caſiam.

Scio non deeſſe qui negent calamum aromaticum alibi naſci quàm in India. Quod vel ſi conceſſero, (neque enim hanc litem facio meam) tamen in Arabum mercibus poterit computari, quia ex India per Arabes in Syriam convehebatur.

Nec ut nova rejici debet interpretatio quam diximus; illius enim Aquila author eſt, valde accuratus interpres. Hieronymus in hunc locum: *Aquila verò pro Meozel poſuit* de Uzal. *De quibus credendum eſt regionibus ferrum & ſtacten & calamum ad Tyri nundinas deportata.* Neque multum recedunt Seniores qui pro מאוזל *Meuzal* habent ἐξ Ἀσὴλ *ex Aſel*; ſive *Uzal* intellexerint, aut oppidum, *Aſel* nomine, in inſula Nili Meroe, cujus mentio apud Plinium lib. 6. cap. 30. Theodotion denique & Hieronymus *Meozel* invariatum retinuerunt, tanquam ſi ſit proprium nomen.

Altera tamen interpretatio, quæ מאוזל appellativè ſumit, tanquam participium *Piel* à verbo אזל *abire, proficiſci*, adſtipulatores habet, præter Chaldæum Interpretem, & Doctores Maſorethas, & Hebręos Recentiores, etiam è Gręcis Symmachum, de quo ſic Hieronymus; *Meozel quoque Symmachus tranſtulit*, deferens, *ut ſit ſenſus: Dan & Græcia detulerunt in nundinas tuas ferrum fabricatum*, &c. Proinde prudentis erit alterutram ita amplecti ut ne alteram exſibilet. Tantùm in Symmacho non poteſt ferri quod Græcos Tyrum advexiſſe vult caſiam & calamum odoratum: cùm Ezechielis ævo Græci à Phœnicibus has ſibi merces comparaverint, non Phœnices à Græcis. Meliùs igitur Recentiores, qui Kimchium ſequuti, hæc verba ſic ferè reddunt: *Et Dan & Javan vagus in nundinis tuis negotiati ſunt: ferrum nitidum, caſia & calamus in commercio tuo fuere.* In qua Verſione hoc incommodum eſt, quod contra morem Scripturæ duo hemiſtichia non cohærent. Sed præſtat ea divellere quàm ἀσύγκλωσα ſimul jungere.

CAPUT XXII.

Dicla דקלה, Gen. 10: 27.

D*ikla* Syris palma vel palmetum. Nobile palmetum in Arabiæ Fœlicis aditu multi deſcribunt. Ptolemæus obiter correctus. Hujus palmeti incolæ Scenitæ vel Saraceni. Alii Phœnicones. In Minæis palmæ frequentes. Probatur ex Ælio Gallo & Geographo Nub. multa ibi eſſe loca palmifera. Inde nomen habet Dikla. Minæi primi thuris fecêre commercium. Ibid. myrrha præſtantiſſima. *Aminnea* myrrha, non eadem quæ *Minæa*. Minæa etiam è vicinis locis. Stacte *Abirminæa* voce compoſita dicitur. Arabib. עאבר *abir*, ut Hebræis עובר *ober*, myrrhæ præſtantis epithetum, Cant. 5. Idem eſt *myrrha gabirea*, litera ע expreſſa per g. Vocis ſignificatio. Myrrhæ locus medius inter Minæos & Manitas. Minæorum metropolis *Carna* Eratoſtheni, hodiè *Karno-lmanazili*, id eſt, *cornu habitationum*, ſive habitatio in cornu vel angulo bivii. Ejuſdem phraſis multa exempla. Cur ita appelletur. Minæorum nomen à Minoe abſurdè peti. *Maon*, id eſt, habitatio: plurale *Meonim* vel *Meunim*. Varia loca hujus nominis. Pro *Meunim* Græci Interpretes *Minæos* habent. De his aliquot Scripturæ loca. Græca lectio Hebraicæ præfertur, 2 Chron. 20: 1. *Meunim* idem Hebræis quod Arabib. *almanazilo*. *Karno-lmanazili* Phœnicibus cornu Meunim ſeu Minæorum.

Chaldęis & Syris דקלא *Dicla* palmam aut palmetum ſonat. Hoc ſciunt quotquot Syriacè ſunt mediocriter docti. A Syris igitur *Dikla* dicta eſt pars Arabiæ Fœlicis quę palmis eſt maximè frequens. Plerique intelligi putabunt palmetum illud nobile in Arabiæ Fœlicis aditu ad mare Rubrum, quod ex Artemidoro Diodorus ita deſcribit: Ἑξῆς δὲ τοῦ μυχοῦ τόπος ἐστὶ παραθαλάττιος, ὁ τιμώμενος μὲν ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων διαφερόντως πρὸς τὴν εὐχρησίαν τὴν ἐξ αὐτοῦ; οὗτος δὲ ὀνομάζεται μὲν Φοινικών. ἔχει δὲ πλῆθος τούτου τοῦ φυτοῦ πολύκαρπον καθ' ὑπερβολὴν καὶ πρὸς ἀπόλαυσιν καὶ διατροφὴν διάφορον. *Proxime poſt Arabicum ſinum intimum locus eſt maritimus quem incolæ propter uſum maximè colunt: Phœnicon autem appellatur à palmarum ubertate, quæ tam ad oblectationem quam ad cibum plurimum præſtant.* Strabo etiam ibi teſtatur τὴν εὐκαρπίαν τῶν φοινίκων εἶναι θαυμαστὴν, *miram eſſe palmarum fertilitatem.* Et Procopius aſſerit eo loco nihil provenire præter palmas: ἔνθα δὴ τὸ παράπαν ἄλλο οὐδὲν, ὅτι μὴ φοίνικες μόνοι φύονται. Ejuſdem Phœnicônis in Agatharchide mentio cap. 46. & apud Ptolemæum lib. 6. cap. 7. ubi pro φοινίκων κώμη, quod interpretes peſſimè reddunt *Phœnicum oppidum*, legendum φοινικὼν, κώμη, *Phœnicon, vicus*, ut monet rectè omnino Salmaſius ὁ πάνυ.

Lib. 16. pag. 123.

Lib. 16. p. 776

Perſic. l. 1.

Sed hujus Phœnicônis incolæ Chuſi poſteri fuerunt, non Jectanis. Gręci Scenitas appellant & Saracenos. Eratoſthenes apud Strabonem, ubi de palmifera regione in aditu Arabiæ Fœlicis: Σκηνῖται δ' ἔχουσιν αὐτὴν Ἄραβες καμηλοβοσκοί. *Eam habitant Scenitæ Arabes camelorum paſtores.* Procopius ubi ſuprà: ταύτην δὲ τὴν ἠϊόνα εὐθὺς μὲν ὅρους τῶν Παλαιστίνης ὑπερβάντι Σαρακηνοὶ ἔχουσιν, οἱ ἐν τῷ φοινικῶνι ἐκ παλαιοῦ ἵδρυνται. *Hoc porro littus, quamprimum Palæſtinæ fines tranſgreſſus fueris, Saraceni obtinent, qui ab antiquo in Phœnicone degunt.* Nonnoſus apud Photium: τῶν Σαρακηνῶν οἱ πλεῖστοι, οἵτε ἐν τῷ Φοινικῶνι, καὶ οἱ τοῦ φοινικῶνος, καὶ τῶν ὀνομαζομένων Ταυρηνῶν ὀρῶν ἐπέκεινα. *Saracenorum plerique, tam qui in Phœnicone, quam qui ultra Phœniconem & Taurenos, quos vocant, montes degunt.* Itaque in hoc Phœnicone habitabant Scenitæ ſeu Saraceni, quos cum Chuſæis eoſdem fuiſſe ſuo loco probabimus.

Lib. 16. p. 767.

Fuere & alii Phœnicones, ut in inſula Chio apud Euſtathium, in Ægypto apud Antoninum, in Æthiopiæ Blemmyis apud Olympiodorum. At hîc Arabicum quærimus, & quidem in Arabię parte Auſtrali, ubi ſedes filiorum Jectan. Atque is commodum ſeſe offert in Minæis, quorum agri palma-

rum pro-

rum proventu fuere maximè feraces. Ita statuit Ælius Gallus Eques Romanus Augusto æqualis, qui partem Arabiæ non minimam peragravit octo mensibus. *Cætera*, inquit Plinius, *explorata retulit, Nomades lacte & ferina carne vesci: reliquos vinum ut Indos palmis exprimere, oleum esse sesamæ: numerosissimos esse Homeritas: Minæis fertiles agros palmetis arbustisque.*

Strab. l. 16. Plin. l. 6. c. 28.

Rem sic se habere comperiet quisquis, Minæorum situm à Ptolemæo edoctus, leget in Geographo Arabe descriptionem itineris Mecchá Sanaam sive Uzalem; de qua egimus capite præcedenti. Constat totum illud iter viginti stationibus, in quibus à quarta ad decimam tertiam occurrunt hæc loca palmis frequentia, *Caze*, *Rovaitha*, *Tabala*, *Baisat-Jactan*, *Niab*, *Cassa*, *Gioras & Negran*. Tum scilicet iter est per Minæorum agros: quibus semel emensis in reliquo itinere rara est aut nulla palmarum mentio. Sed nec in reliqua Arabia, quanta quanta est, tanta observatur uspiam palmarum fertilitas. Itaque ut in Judæa à palmis nomen habuit *Asasonthamar*, & Jericho appellatur *Urbs palmarum*, Chaldaicè קרתא דדקליא *kartha de diclaja*, Deut. 34: 1. quia agros habuit palmiferos: sic in Arabia Fœlici דקלה *Dikla*, id est, palma seu palmetum, dicebatur Minæorum regio; quæ palmarum ubertate omnium erat feracissima.

Cl. 2. part. 5.

Minæos plurimum nobilitavit thuris ex Atramitis advecti frequens cum Syris commercium. Plinius lib. 12. c. 14. *Attingunt &* (Sabæos) *Minæi, pagus alius, per quos evehitur* (thus) *uno tramite angusto. Hi primi commercium thuris fecère, maximéque exercent, à quibus & Minæum dictum est.* Nempe ex quatuor populis Arabiæ aromatiferæ hi primi se offerebant ex Syria venientibus. Nec aromatum mercatores ulteriùs penetrabant, tædio viæ longioris. Quin etiam ipsi Minæi thus & alia aromata ex locis remotioribus in Arabiam Petræam & Palæstinam usque vehebant. Agatharchides cap. 44. τὴν Πέτραν καλουμένην, καὶ τὴν Παλαιστίνην εἰς ἣν Γερραῖοι καὶ Μιναῖοι, καὶ πάντες οἱ πλησίον ἔχοντες τὰς οἰκήσεις Ἄραβες, τόντε λιβανωτὸν, ὥς λόγος, καὶ τὰ φορτία τὰ πρὸς εὐωδίαν ἀνήκοντα, ἀπὸ τῆς χώρας τῆς ἄνω κατάγουσιν. Atque id ipsum refert Strabo ex Artemidoro lib. 16. pag. 776.

Sed & in ipsa Minæa fœlix fuit myrrhæ proventus, quæ soli Troglodyticæ (de qua deinceps in Obal) bonitate cedebat. Plinius lib. 12. cap. 16. *Genera myrrhæ complura. Troglodytica sylvestrium prima; sequens Minæa.* Quin hæc duo myrrhæ genera Galenus non exæquat modò, sed & promiscuè sumit. Id saltem præ se ferunt hæc illius verba de Antidotis lib. 1. cap. 14. εἰδέναι δεῖ ἐπιτήδειον οὖσαν εἰς τὰς ἀντιδότους τὴν Τρωγλοδύτιν λεγομένην σμύρναν. ἔνιοι δ' αὐτὴν ὀνομάζουσι Μιναίαν ἀπὸ χωρίου, καθ' ὃ γεννᾶσθαί φασι τὴν καλλίστην. *Sciendum est ad antidota commodam esse myrrham quæ Troglodytis dicitur. Illam autem Minæam nonnulli appellant à loco, in quo gigni asserunt præstantissimam.* Itaque multum differunt myrrha Minæa & Aminnea, quam atro carbone sic notat Dioscorides in capite de myrrha lib. 1. καὶ ἡ Ἀμινναία δὲ καλουμένη ἀποδόκιμος, *improbatur etiam quæ vocatur Aminnea.* Nec minùs sunt ἀποδόκιμοι, qui Minæam hîc legi volunt pro Aminnea.

Nota myrrham Minæam dici etiam è vicinis locis. Plinius ubi suprà, *Sequens Minæa, in qua & Atramitica est, & Ausaritis Gebanitarum regno.* Potuit igitur Minæa dici etiam circa Musam portum Elisarorum, qui à Minæis propiùs abest quàm Atramitarum myrrhifera. Proinde docti videant, an non huc pertineat quod stacte, sive myrrhæ pars liquidior, circa Musam vocabatur Abirminæa. Arrianus in Periplo: ἐξάγεται δὲ ἐξ αὐτῆς ἐντόπια μὲν, σμύρνα ἐκλεκτὴ, καὶ στακτὴ ἀβειρμιναῖα. *E Musa autem exportantur aromata ibi nata, myrrha electa, & stacte Abirminæa.* Scio pro ἀβειρμιναῖα à multis rescribi σμυρναῖα: sed non debet mutari quicquam, libris reclamantibus, si ἀβειρμιναῖα potest ferri. Quidni porro ἀβειρμιναῖα dicatur esse composita vox ex ἀβεὶρ & μιναῖα. Ἀβεὶρ עאבר est Hebræum עובר *ober*. Ita enim mutant Arabes, quod nemo nescit. Hebræum autem עובר *ober* est myrrhæ præstantis epithetum. Cant. 5. ℣. 5. *manus meæ stillarunt myrrham, & digiti mei* מר עובר *myrrham ober.* Et ℣. 13. *Labia ejus lilia stillantia* מר עובר *myrrham ober*. Chald. Interpres reddit מירא בחירא *myrrham electam.* Ita etiam Aquila σμύρναν ἐπιλεκτήν. LXX. σμύρναν πλήρη *myrrham plenam.* Symmachus σμύρναν πρωτείαν. Vulgatus ℣. 5. *myrram probatissimam.* Et vers. 13. *myrrham primam.* Propriè מר עובר *mor ober* est *myrrha, transiens.* Quidam eo sensu dici putant, quo Gen. 23: 16. dicitur כסף עבר *pecunia transiens*, id est, proba moneta & inter mercatores recepta. Gall. *argent qui a cours.* Selomoni *myrrha, transiens* est myrrha, cujus רוח עובר ומתפשט לכל צד, *spiritus*, (id est odor) *transit & diffunditur in omnes partes*, id est, myrrha maximè fragrans. Utut sit, constat Arabibus עאבר *abir* id esse quod Hebræis עובר *ober*. Sic in Giggeio דרהם עאבר *Dirham abir* est moneta recepta, ut Hebraicè כסף עובר *ceseph ober*. Pari ratione עאבר *abir* Arabicè dici debuit myrrhæ species, quæ Hebraicè עובר *ober*. Nota porro literam ע *Ajin* ab initio vocis עאבר *abir* vel posse planè negligi, vel etiam exprimi per G. Sic enim eadem vox צער modò Ζόαρα scribitur, modò *Sogor & Segor*: ut פעור *Pheor & Phegor*; עיבל *Ebal & Gebal*; עציון גבר *Asiongaber & Gasiongaber*; עזה *Aza & Gaza*. Stephanus: Γάζα, πόλις Φοινίκης, νῦν δὲ Παλαιστίνης, πρὸ τοῦ Αἰγύπτου, ἐκλήθη καὶ Ἄζα. Sic עאבר myrrhæ epitheton potest scribi *abir* vel *gabir*. Ex priore fit in Arriano *Abirminæa stacte*, ex posteriore σμύρνα γαβιρέα *myrrha gabirea* in Dioscoride, quæ præstantissima est myrrhæ species: ἡ δέ τις γαβιρέα, inquit, λιπαρωτάτη, ἐν εὐγείοις καὶ λιπαροῖς τόποις γεννωμένη, ἡ δὲ πολλὴν ἀνίησι τὴν στακτήν. *Quædam autem* in myrrhæ genere *gabirea vocatur, pinguissima, lætis & pinguibus locis nascens, quæque adeò copiosam reddit stacten.* Γαβιρέα, id est, עאבר *abir* vel *gabir*. Cujus vocis significationem malim ex Arabica lingua petere, qua verbum עבר inter cætera est flere, & עברי de oculo *lachrymosus*, & עבר apud Anatomicos angulus oculi lachrymalis (ut ita dicam.) Ergò myrrha עאבר est myrrha lachrymans, seu lachrymosa, id est, quę pinguissima est & stactes plurimum sudat. Quę ipsissima est myrrhę gabireę descriptio apud Dioscoridem. Atque hîc lachrymarum & lachrymandi vocabulum est maximè proprium, cùm in myrrhę definitione à Medicis adhibeatur. Dioscorides: Σμύρνα δάκρυόν ἐστι δένδρου γεννωμένου ἐν Ἀραβίᾳ, *Myrrha lachryma est arboris in Arabia nascentis.*

Minęę myrrhę locus apud Ptolemęum medius est inter Minęos & Manitas, quorum regio *Mali* nominatur in Theophrasto, ut pluribus docebimus capite de Abimaële. Sed hi Manitę videntur pars fuisse Minęorum, quos Ptolemęus appellat μέγα ἔθνος *magnam gentem*. Et Eratosthenes recensens τὰ μέγιστα τέτταρα ἔθνη quatuor maximas gentes in Arabia odorifera, Minęis dat primum locum. Itaque Minęorum nomen etiam vicinos populos complecti verisimile est, & sic patuisse eorum fines usque ad loca vicina Mecchę: quę Ptolemęo est Μακόραβα *Macoraba*.

Id ipsum alia ratione sic colligitur. Eratostheni apud Strabonem Minęorum πόλις μεγίστη Κάρνα, *urbs maxima est Carna*. In Plinio *Carnon* appellatur; *Carna* in Ptolemęo, qui describit valde alieno loco, nempe ad Macorabę, id est, Mecchę, Septentrionem, cùm potiùs ad Meridiem vergat. Hęc urbs extat hodiéque, & vetus nomen servat:

nec supra duas stationes à Meccha distat, id est, milliaria circiter quadraginta vel quinquaginta. A Meridie nonnihil versus Ortum declinat. Ea *Carna Mercatoris*, & Geographi Arabis קרן אלמנאזל *Karno-lmanazili*, quam uno in loco dicit esse קריה כבירה *urbem magnam*, & in alio חצן עאמר באהלה עלי קארעה אלטריק, *Castrum populosum in bivio*. Ibi enim concurrunt duæ viæ, quarum unâ Taiphum itur è Meccha Orientem versus, alterâ Sanaam ad Meridiem: unde est ratio nominis. Ad verbum enim *Carno-lmanazili* significat *cornu habitationum*, id est, habitationem in cornu vel angulo bivii. Nam in Oriente cornu pro angulo passim sumitur. Sic in Syro Interprete, Act. 4: 11. ריש קרנא *caput cornu*, id est, κεφαλὴ γωνίας *caput anguli*. Et in Chaldæa Paraphrasi, Psal. 69: 13. יתבי תרעא בית קרנא *sedentes in porta, in loco cornuum*, id est, in trivio vel quadrivio. Periphrasis est hominum otiosorum, qui vulgò ab Hebræis dicuntur יושבי קרנות *sedentes in cornibus*, id est in viarum compitis. Quod de situ Carnæ dixi constat ex his Geographi Nubiensis. *Ad Orientem Mecchæ sexagesimo milliari est Taiph, quo iturus ab urbe Meccha* (prima statione) *proficiscitur ad oppidum Badid-almortaphe, &c. De inde ad castrum Carn-almanazil, &c. unde* (tertia statione) *perveniet ad urbem Taiph.* Et rursus aliquantò pòst: *Iter à Meccha Sanaam: Meccha primùm i bis Serain-almortaphe, &c. deinde Carn-almanazil urbem magnam.* Vides lector tam Taiphum quàm Sanaam è Meccha profecturis viam esse per *Karnalmanazil*, unde aliis ad Ortum, aliis ad Meridiem est iter. Inde ratio certa nominis.

Clim. 2. part. 5.

Clim. 2. part. 5.

Obiter hîc docendum Minæi unde dicantur. Veteres à Minoe Cretæ tam verè deduxere, quàm vicinos Minæis Rhammæos à Rhadamantho. Plinius lib. 6. cap. 28. *Minæi à Rege Cretæ Minoe, ut existimant, originem trahentes.* Et paulò pòst: *Rhammæi, & horum origo Rhadamanthus putatur frater Minois.* Tale est, quod Palæstinæ Gazam ab eodem Minoë scilicet Minoam dictam voluere: ἐκλήθη δὲ καὶ Μινώα, ὅτι Μίνως σὺν τοῖς ἀδελφοῖς Αἰακῷ καὶ Ῥαδαμάνθῳ ἰὼν, ἐξ αὐτῷ ταύτην ἐκάλεσεν. *Sed & Minoa vocata est, quia eò profectus Minos cum fratribus Æaco & Rhadamantho, inde illi fecit nomen.* Ita legitur apud Stephanum. Qui idem alius Minoæ in Arabia meminit à qua Minoitæ populi: ἔστι, inquit, καὶ Ἀραβίας (Μινώα) ἧς οἱ πολῖται Μινωῖται ἀπὸ Μίνωος, *est & Arabiæ Minoa, cujus cives à Minoe Minoitæ dicuntur.* Sed non dubito quin Minoæ & Minoitarum nomine Minæam & Minæos intelligat Mythologos sequutus, quos inanis nominum allusio cò adegit insaniæ, ut à Cretensi regulo, qui postquam in insula sua consenuisset, in Sicilia fato functus esse dicitur, Arabiæ intimæ populos deducerent.

Steph. in Γάζα. Idem in Μινώα.

Nos, his næniis valere jussis, ita rem aggredimur. Apud Hebræos מען *maon*, cujus plurale מעונים *meonim* vel *meunim*, habitaculum sonat. Vox est vel pueris nota. Sed & *Maon* loci nomen est, atque, ut videtur, non unius. Nam & in Tribu Juda mentio fit oppidi *Maon*, Jos. 15: 55. Et deserti *Maon* propè Jesçimon & Carmelum, 1 Sam. 23: 24. & 25: 2. Et in Moabitis fuit *Bethmaon* vel *domus Maon*, cui minatur Jeremias cap. 48. vers. 23. Et Jud. 10: 12. *Maon* est gentis nomen cujus plurale מעונים *Meunim* occurrit, 1 Chron. 4: 41. & 2 Chron. 26: v. 7. Græci Interpretes, τοὺς Μιναίους, Minæos utrobique reddunt. Falluntur Hebræi, qui Ammonitas putant per anagrammatismum significari. Nam, Jud. 10: 11, 12. עמון *Ammon* & מעון *Maon* sunt diversi populi. Res patet legenti locum qui sic habet: *Nonne* populi *ex Ægypto, & Amorrhæis, & filiis* עמון *Ammon, & Philistæis, & Sidoniis, & Amalec,* ומעון *& Maon oppresserunt vos?* Diversi etiam מעונים & עמונים in his verbis de Rege Ozia, 2 Chron. 26: 7, 8. *Adjuvit eum Deus contra Philistæos & Arabas habitantes in Guibaal* ומעונים *& Meunæos* (vel ut Græci *Minæos*) *Et dederunt* העמונים *Ammonitæ munus Oziæ.* Nec probo Recentiores, qui 1 Chron. 4: 41. hæc Hebræa ויכו את אהליהם ואת המעונים אשר נמצאו שמה sic reddunt, *Et percusserunt tentoria eorum, & habitacula, quæ ibi inventa sunt.* Nam si eo loco מעונים essent habitacula, dixisset Sacer Scriptor אהליהם ומעוניהם *tentoria eorum & habitacula eorum* eadem verborum serie, non *habitacula quæ ibi reperta sunt*, quasi possint abesse. Itaque ibi מעונים est omnino populi nomen: & Græci rectius, ἐπάταξαν τοὺς οἴκους αὐτῶν καὶ τοὺς Μιναίους, οὓς εὕροσαν ἐκεῖ, *percusserunt domus eorum, & Minæos quos ibi invenerunt.* Quin Græcam lectionem audeo Hebraicæ præferre in loco, qui habetur, 2 Chron. 20: 1. ubi Græci sic legunt, ἦλθον οἱ υἱοὶ Μωάβ, καὶ υἱοὶ Ἀμμών, καὶ μετ' αὐτῶν ἐκ τῶν Μιναίων. *Venerunt filii Moab, & filii Ammon, & cum ipsis ex Minæis*: Hebræi autem, *Venerunt filii Moab,* בני עמון ועמהם מהעמונים *& filii Ammon, & cum iis ex Ammonitis*: nullo sensu, ut quidem puto, quia Ammonitæ iidem sunt qui filii Ammon. Itaque frustra se torquent interpretes in his explicandis, *filii Ammon, & cum iis ex Ammonitis.* Sed si pro מהעמונים, Mem & Ajin transpositis, legatur מהמעונים, prout legisse Græcos ex illorum Versione constat, tolletur omnis scrupulus. Pari anagrammatismo, sed impari successu, lectum ab iisdem in Jobo צופר המענתי *Sophar Meunatites*, pro צופר הנעמתי *Sophar Naamathites.* Inde in illorum Versione Σωφὰρ ὁ Μιναῖος *Sophar Minæus*, & Σωφὰρ Μιναίων βασιλεὺς, *Sophar Minæorum Rex.*

Job. 2. 11. 11. 1. & 20. 1. & 42. 9.

Dices hæc ad Minæos Arabiæ Felicis haudquaquam pertinere, qui in tanta locorum intercapedine non possunt iidem esse populi. Alii enim in Arabiæ parte aromatifera, alii in deserta habitarunt, non procul ab Ammonitis & Moabitis, ut patet ex collatis Scripturæ locis. Præterea, cùm Minæos Arabiæ Fœlicis ad Semi stirpem referamus, Minæi Arabiæ Desertæ erant è stirpe Chami, ut habetur, 1 Paral. 4: 41, 42. Ex quo ipso obiter colligi hos Minæos perperam ab Hebræis confundi cum Ammonitis Loti filiis, Gen. 19: 38. Interim tam illos quàm hos Minæos, Phœnices, ut quidem puto, מעונים *Meunim* appellarunt, hac ratione moti. Minæorum urbs metropolis, quæque Phœnicum commerciis erat maximè obvia, quia propior, Arabicè vocatur hodiéque קרן אלמנאזל *Carno-lmanazili*, cornu habitaculorum. Quod à Phœnicibus redditum קרנא דמעונין *Karno demeunin*, quia ut Arabibus מנאזל, ita Phœnicibus מעונין habitacula dicebantur. Sed id à nonnullis ita acceptum, ac si מעונין *Meunin* esset gens illi cognominis, quæ in Arabia Deserta. Unde mos invaluit, ut Carnæ urbis incolæ & reliqui ejusdem gentis à Phœnicibus מעונים dicerentur, à Græcis Μιναῖοι, æquè ac illi alteri.

CAPUT XXIII.

Obal עובל, Gen. 10: 28.

O*bal*, Arab. *Aubal* vel *Abal*, migravit in Arabiam Troglodyticam, & nomen fecit sinui Abaliti vel Avaliti, ubi Avalites emporium. Unde exportatur ebur, testudo & myrrha omnium præstantissima, quæ Veteribus Troglodytica dicitur, in Serapione corruptè *Tarbalud & Tanchi.* Malè à Plinio vocari *sordidam atque barbaram*, cùm à natali solo à Græcis dicatur *Barbara.* Urbs *Barbara* vel *Barbora* in Avalite sinu. Zingiber ex Barbaria. Macer ex Barbara, id est, Troglodytica. Ex iisdem locis mocrotum, casia, thus peraticum, cinnamomum. Cur Mosylon dicatur. Hæc aromata hodiè defecisse. Avalitæ populi quorum pars Nubæ. Ibi Pygmæi Veterum, qui Hesychio Nobæ. Inde Ho-

Homero Pygmæi ad Oceanum, Ariſtoteli ad Nili ſcaturiginem, id eſt, Aſtaboræ, qui creditur eſſe Nili ramus. Et Troglodytis accenſentur. Ibi reperit Nonnoſus breviſſimos homines. Alii Nubei à veris Nili fontibus ad Ægyptum uſque extenſi. Equitum millia centum in illorum copiis. Inter Arabiam & Troglodytin fretum anguſtiſſimum. Cur vocetur *Almandab*, hodiè *Belelmandel*. Ab oppoſitis littoribus internoſci homines. Non tamen credibile quod ſcribit Metaphraſtes, catenâ fuiſſe intercluſum fretum illud. Abaſenos ex Arabia in Africam migraſſe. Inde Abaſeni Homeritæ. Syri appellantur Arabes. Obal Eval, unde Evaleni; & Gebala, & Gebana, quid differant.

Obal Arabicè eſſet *Aubal*, ſic enim ſtella Hebr. כוכב *cocab*, Arab. כוכב *caucab*; lilium Hebr. שושן *ſoſan*, Arab. סוסן *ſauſan*; pipio Hebr. גוזל *gozal*, Arab. גוזל *gauzal*. Vel Arabes O in A mutant. Sic ſigillum Hebr. eſt חותם *chotam*, Arab. חאתם *chatam*. Et in participiis activis primæ conjugationis, Hebr. עובד *obed*, ſerviens, Arab. eſt עאבד *abid*, & עובר *ober*, tranſiens עאבר *abir*, ut nuper dicebamus. Itaque עובל *Obal*, Arabibus vel fuit עובל *Aubal*, vel עאבל *Abal*. Videtur is ex Arabia Fœlici, freto tranſmiſſo ad fauces Arabici Sinûs, migraſſe in Arabiam Troglodyticam, & nomen feciſſe emporio & ſinui Abaliti vel Avaliti: nam utroque modo ſcribunt Veteres. Prius ſequitur Plinius lib. 6. cap. 29: *Ultra*, inquit, *ſinus Abalites, inſula Diodori, &c.* Poſterius Stephanus, cujus verba ſunt: Ἀυαλίτης κόλπος ἐν δεξιοῖς μέρεσι τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. *Avalites ſinus in dextris partibus Rubri maris.* Ita etiam Ptolemæus lib. 4. cap. 7. Μετὰ τὰ στενὰ ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ Δήρη πόλις ἐν ἄκρᾳ· εἶτα ἐν τῷ Ἀυαλίτῃ κόλπῳ Ἀυαλίτης ἐμπόριον. *Poſt freti anguſtias in mari Rubro Dera* (al. Diræ) *urbs in promontorio; deinde in Avalite ſinu Avalites emporium.* In Arriano Abaliten legas, ἐπ' ἀνατολὴν, inquit, ὁ Ἀράβικος κόλπος διατείνει, καὶ κατὰ τὸν Ἀβαλίτην μάλιστα στενοῦται. *Ad Ortum Arabicus ſinus procurrit, & prope Abalitem ſinum maximè in anguſtum contrahitur.* Sed & paulò poſt Avaliten, cùm addit in eo ſinu Ταπαρα dici barbara quædam emporia & portus, quorum primus eſt ὁ λεγόμενος Ἀυαλείτης, καθ' ὃν καὶ στενότατός ἐστιν ἀπὸ τῆς Ἀραβικῆς εἰς τὸ πέραν διάπλους, *qui vocatur Avalites, ad quem anguſtiſſimus eſt ex Arabia in ulteriorem regionem*, (id eſt, Troglodyticam) *trajectus.*

Avaliten emporium idem Arrianus ita deſcribit: μικρὸν ἐμπόριον ἐστιν ὁ Ἀυαλείτης, σχεδίαις καὶ σκάφαις εἰς τὸ αὐτὸ προσερχομένων. Προχωρεῖ δὲ εἰς αὐτὴν ὑαλῆ λιθία σύμμικτος, καὶ Διοσπολιτικῆς ὄμφακοι, καὶ ἱμάτια βαρβαρικὰ σύμμικτα γεγναμμένα, καὶ σῖτος, καὶ οἶνος, καὶ κασσίτερος ὀλίγος. Φέρεται δ' ἐξ αὐτῆς, ποτὲ καὶ τῶν βαρβάρων ἐπὶ σχεδίαις διαφερόντων εἰς τὴν ἄντικρυς Κῆλις (lege Ὄκηλις) καὶ Μοῦζα, ἀρώματα, καὶ ἐλέφας ὀλίγος, καὶ χελώνη, καὶ σμύρνα ἐλαχίστη, διαφέρουσα δὲ τῆς ἄλλης. *Parvum emporium eſt Avalites, in quod ratibus & ſcaphis navigatur*, nempe ex Arabiæ oppoſito continente. *In illud autem importantur lapis vitreus varius, & acerborum fructuum ex Dioſpoli* nonnihil, *& veſtes barbaræ promiſcua interpolatæ, & frumentum, & vinum, & parum ſtanni. Inde viciſſim exportantur, Barbaris etiam ad oppoſitos Arabiæ portus Ocelim & Muſam per rates advehentibus, aromata & parum eboris, & teſtudo, & myrrha pauciſſima quidem, ſed omnium præſtantiſſima.* Sic è Malao & Mundo & Moſyllo emporiis in eodem ſinu myrrha deferebatur, ut habet idem Arrianus. Atque hæc eſt myrrha Troglodytica apud Veteres tantopere celebrata. Dioſcorides lib. 1. cap. de myrrha: Πρωτεύει δὲ ἡ Τρωγλοδυτικὴ καλουμένη, ἀπὸ τῆς γεννώσης αὐτὴν χώρας, ὑπόχλωρος καὶ δηκτικὴ οὖσα, διαυγής. *Primas fert quæ Troglodytica vocatur, à regione in qua naſcitur, ſubviridis, mordens ac ſplendens.* Aëtius Tetrab. 1. Serm. 2. cap. 196. *Myrrha primaria eſt Troglodytica ſubviridis, pellucida, odorata, acris, &c.* Hinc corrige Serapionem qui myrrham optimam ſcribit nominari *Tarhalud & Tanchi è terris unde defertur.* *Tarhalud & Tanchi* Arabicè erat תרעלוד ותנכי pro quo legendum תרועלודותיכי *Troglodytica*, punctis ſolum mutatis, ut conſtabit has voces Arabicis characteribus ſcribenti. De eadem ita Plinius lib. 12. cap. 15. *Convehitur & ex ſylvis laudata, petuntque eam etiam ad Troglodytas Sabæi tranſitu maris.* Et cap. 16. *Troglodytica ſylveſtrium prima.* Et rurſus: *probatur Troglodytica pinguedine, & quod aſpectu aridior eſt, ſordidaque atque barbara, ſed acrior cæteris.* Ubi mirum *ſordidam atque barbaram* dici quæ Dioſcoridi eſt διαυγὴς, Aetio *pellucida*, Serapioni *clari coloris.* Plinium id fefellit quod Barbara vocabatur myrrha Troglodytica. Is enim id ita accepit ac ſi barbara diceretur ratione ſqualoris & ſordium adnatarum. Cùm à natali ſolo illi eſſet Barbaræ nomen. In Marciano quidem & Ptolemæo diverſæ ſunt regiones Barbaria & Troglodytica: quarum illa Barbarico, hæc Arabico & Adulico & Avaliti ſinui prætenta eſt. Sed alii Barbaris accenſent etiam Arabici maris accolas. Sic Arrianus in Periplo locat Barbaros & Barbariam circa Berenicem, & Orinem, & Ptolemaida Theron, & Avaliten, &c. quæ loca ſunt Troglodyticæ. Et Stephanus Barbariam ſcribit eſſe παρὰ τὸν Ἀράβιον κόλπον ubi Troglodytica. Arabs Geographus itidem Clim. 1. part. 6. terram ברבר *Barbariæ* jacere dicit ſecus mare *Jamen*, id eſt, Arabicum. Et in Avalite ſinu urbem Barbaram vel Barboram cum inſula cognomine deſcribunt multi Recentiores. In his Ludovicus Vartomanus & Odoardus Barboſa. Hinc igitur Barbara dicta eſt myrrha Troglodytica. Quo exemplo Zingiber ἀπὸ τῆς Βαρβαρίας exportari ſcripſit Galenus, id eſt, è Troglodytica. Ita enim Dioſcorides: Ζιγγίβερις ἴδιον ἐστὶ φυτὸν, γεννώμενον ἐν τῇ Τρωγλοδυτικῇ Ἀραβίᾳ πλεῖστον. *Zingiber planta eſt ſui generis, quod plurimum in Arabia Troglodytica naſcitur.* Rurſus in Dioſcoride: Μάκερ φλοιός ἐστι κομιζόμενος ἐκ τῆς Βαρβάρου, *macer eſt cortex advectus è Barbara*, ſub. terra, id eſt, è Barbaria: at in Arriano ex Malao Troglodytices in Avalite ſinu: ἐκφέρεται δὲ, inquit, ἀπὸ τῶν τόπων τούτων καὶ σμύρνα, καὶ λίβανος ὁ περατικὸς ὀλίγος, καὶ κασσία σκληροτέρα, καὶ δούακα, καὶ κάγκαμον, καὶ μάκειρ. *Ex illis locis affertur myrrha, & parum thuris peratici, & caſſia durior, & duaca, & cancamum, & macir.* Itaque falluntur interpretes Dioſcoridis qui nomine τῆς Βαρβάρου Indiam intelligunt.

Obiter nota quot aromatum genera ex illis locis Veteres exportaverint: ſic ab emporio Mundi, duobus inde curſibus, præter merces commemoratas, inſuper evehebatur θυμίαμα τὸ λεγόμενον μοκρότου, *thymiama mocroti appellatum.* Ex emporio Moſyllo, pari à Mundo diſtantia, κασσίας χρῆμα πλεῖστον, καὶ ἄλλα εὐώδια, καὶ ἀρώματα, &c. καὶ μοκρότου, καὶ λίβανος ὁ περατικὸς, &c. καὶ σμύρνα σπανίως, *caſiæ magna vis, & alia odorifera, & aromata, & teſtudines paucæ, & mocroti thymiama, & thus peraticum, myrrhæ etiam aliquantum.* Adde cinnamomum ex Plinio: *Portus*, inquit, *Moſſylicus quo cinnamomum devehitur.* Lib. 6. 29. Unde eſt quod vocatur Moſylum vel Muſulum. Simeon Sethi de ciborum facultatibus ubi de cinnamomo: ἄριστον δὲ τὸ λεγόμενον Μόσχλον, ἤτοι τὸ ἀπὸ Μουσούλου πόλεως, *optimum quod Muſulum vocant, ſeu quod à Muſulo urbe advectum*; Muſulo, id eſt, Moſylo. Id videtur vero propius quàm quod ſcribit Dioſcorides, Moſylon vocari διὰ τὸ φέρειν ποσὴν ἐμφέρειαν πρὸς τὴν μουσυλῖτιν καλουμένην κασσίαν, *quia caſſiam, cui Moſyliti cognomen eſt, aliquo modo refert.* Utut ſit, pleraque hæc aromata in illis locis tam defeciſſe quàm in Cyrenaica ſilphium, velut fatiſcente natura, teſtantur Luſitani mercatores, qui has regiones quotidie luſtrant.

In eodem Avalite ſinu præter Avalitem emporium fuere & Avalitæ populi, quorum pars Nube:

Ptole-

Ptolemæus lib. 4. cap. 8. ἐν ᾗ οἵτε Ἀδουλῖται, καὶ οἱ Ἀυαλῖται παρὰ τοὺς ὁμωνύμους κόλπους, *in qua* (Troglodytica) *sunt & Adulitæ* & *Avalitæ ad cognomines sinus.* Et paulò pòst: εἶτα Μολίβαι καὶ Μεγαβραδοὶ καὶ Νοῦβαι δυσμικώτατοι τῶν Ἀυαλιτῶν, *deinde Molibæ, & Megabradi & Nubæ qui Avalitarum sunt maximè Occidentales.* Hos Nubas Troglodyticos ad Avalitem sinum esse Pygmæos Veterum multa probant. 1. Pygmæi alio nomine dicuntur *Nubæ* vel *Nobæ.* Hesychius, Νῶβαι Πυγμαῖοι. 2. Pygmæos ponit Homerus ad Oceanum ubi hi Nubæ, cùm de gruibus dicit,

Iliad. Γ. v. 5. 6.

Κλαγγῇ ταίγε πέτονται ἐπ' Ὠκεανοῖο ῥοάων,
Ἀνδράσι Πυγμαίοισι φόνον καὶ κῆρα φέρουσαι.
Oceanique petunt, rauco clangore strepentes,
Littora, Pygmæis cædem mortemque ferentes.

3. Philosophus Hist. Anim. lib. 8. cap. 12. eosdem habitare tradit circa paludes ex quibus Nilus oritur. Verba sunt: Μεταβάλλουσι γὰρ (αἱ γέρανοι) ἐκ τῶν Σκυθικῶν εἰς τὰ ἕλη τὰ ἄνω τῆς Αἰγύπτου, ὅθεν ὁ Νεῖλος ῥεῖ, ἔστι δὲ ὁ τόπος οὗτος, περὶ ὃν οἱ Πυγμαῖοι κατοικοῦσιν. *Transeunt enim* (grues) *è Scythicis campis ad paludes quæ sunt supra Ægyptum, unde profluit Nilus: est autem locus ille circa quem Pygmæi degunt.* [Vid. et Plin. l. 6. c. 30.] Nili nomine Astaboram intellige, quem plerique Veteres Nili ramum esse crediderunt. Mela lib. 1. cap. 9: ubi de Nilo: *In Æthiopiam diffunditur, alteraque ex parte Astaboras, altera Astapus dictus est.* Et Plinius lib. 5. cap. 9. *Astaboras lævo alveo dictus est, hoc est ramus aquæ venientis è tenebris.* Et Solinus cap. 32. *Dextero alveo Astusapes, lævo Astabores nominatur.* Inde factum ut Nilus oriri crederetur è locis circa Mosylen, & sinum Avaliten, unde oritur Astaboras. Æthicus; *Fluviumque, Nilum, qui de littore incipientis maris Rubri videtur emergere, in loco qui dicitur Mossylon emporium.* Porro circa eadem loca Nubas statuit Ptolemæus. 4. Proinde Pygmæos Philosophus Troglodytis accenset, è quorum numero esse Nubas & Avalitas jam docuimus: οὐ γάρ ἐστι, inquit, τοῦτο μῦθος, ἀλλ' ἔστι κατὰ τὴν ἀλήθειαν, γένος μικρὸν μὲν, ὥσπερ λέγεται, καὶ αὐτοὶ, καὶ οἱ ἵπποι. Τρωγλοδύται δ' εἰσὶ τὸν βίον. *Neque enim est fabula,* (quod de Pygmæis traditur) *sed revera, ut asserunt, hominum & equorum genus pusillum est. Vitam autem quod attinet sunt Troglodytæ.* 5. Res ex Nonnoso confirmatur, cui, cùm circa hæc loca navigaret ex Homeritis iturus ad Auxumitas, ἐπὶ τὴν ἐσχάτην τῶν νήσων κατηντηκότι τοιόν δέ τι συνέβη, θαῦμα καὶ ἀκοῦσαι: ἐνέτυχε γάρ τισι μορφὴν μὲν καὶ ἰδέαν ἔχουσιν ἀνθρωπίνην, βραχυτάτοις δὲ τὸ μέγεθος, καὶ μέλασι τὴν χρόαν, ὑπὸ δὲ τριχῶν δεδασυμμένοις διὰ παντὸς τοῦ σώματος. εἵποντο δὲ τοῖς ἀνδράσι καὶ γυναῖκες παραπλήσιαι, καὶ παιδάρια ἔτι βραχύτερα. *Ad extremum insularum delato tale quid accidit vel ipso auditu mirandum. Incidit enim in quosdam formâ quidem & figurâ humanâ, sed staturâ brevissimos, & colore nigros, & toto corpore pilosos. Sequebantur autem viros prope æquales fœminæ, & pueri adhuc breviores.* [Tmem. 3.] Ita habetur apud Photium. Credibile est hos pumiliones colonos fuisse Nubarum, qui ex continente transierant in vicinam insulam. Quos tamen absit ut putemus statura fuisse cubitali, prout Poëtæ fingunt; qui omnia in majus augent. Tantum staturam his statuimus solitâ fuisse breviorem. Cave ne cum his Nubis confundas alios Nubas vel Nubæos, quorum regio prope ab ipsis Nili fontibus usque ad Ægyptum patet duorum mensium iter, ut tradit Geographus Arabs in ea gente natus, parte quinta Climatis primi. Ejusdem gentis meminêre Plinius, Ptolemæus, Stephanus, Suidas, & Georgius Elmacinus, Hist. Sarac. l. 1. c. 17. ubi כריאקוס מלך אלנובה *Cyriacus Rex Nubiæ*, cùm Christianos scivisset in Ægypto divexari, narratur eò cum centum millibus equitum contendisse, tamen Patriarchæ precibus exoratum rediisse ἀμαχητί. Nubæos Idem addit Jacobitarum sectæ adhærere; unde liquet hos Nubeos eosdem esse cum Abasenis seu Abyssinis.

Ne porro quis miretur nos unum è Jectanis filiis ex Arabia Fœlice in Troglodyticam, id est, ex Asia in Africam ablegasse; scire operę pretium est quàm angusto freto hę terrę inter se dividantur, circa sinum Abalitem, qui ab ipso freto incipit. Illi assignat Plinius passus quater mille quingentos, ubi de Berenice Epidires lib. 6. cap. 29: *Est sita,* inquit, *in cervice longè procurrente, ubi fauces Rubri maris* IV M D *passus ab Arabia distans.* Alii spatium hoc extendunt ad sexaginta stadia, id est, milliaria septem & semis. Strabo, τὰ δὲ κατὰ Δειρὴν στενὰ, συνάγεται εἰς σταδίους ἑξήκοντα. [Lib. 16. cap. 769.] *Angustiæ Diræ proximæ ad sexaginta stadia contrahuntur.* Arrianus, ἤδη συνερχομένης τε τῆς Ἀραβικῆς ἠπείρου καὶ τῆς πέραν κατὰ τὴν Ἀυαλίτην βαρβαρικῆς χώρας, αὐλών ἐστιν οὐ μακρὸς, ὁ συνάγων, καὶ εἰς στενὸν ἀποκλείων τὸ πέλαγος, οὗ τὸ μεταξὺ πόρον ἑξήκοντα σταδίων μεσολαβεῖ νῆσος ἡ Διοδώρου. [In Periplo pag. 8.] *Coeunte jam in unum continente Arabica & regione Barbarica ulteriore quæ est ad Avalitem sinum, fretum est non longum, quod pelagus contrahit & in angustum cogit: cujus freti transitum, qui sexaginta stadiorum est, medium intercipit insula Diodori. Almandab* אלמנדב vocant Arabes, id est, funestam; & freti ostium באב אלמנדב *Bab-almandab*, ostium funestum, propter brevia & syrtes in mari latentes. [Geogr. Nub. Clim. 1. part. 5. et 6.] A Recentioribus scribitur *Beb-elmandel.* Rhamusius eam insulam à continente distare scribit tribus millibus passuum: Andreas Corsalius ab Arabia duabus leucis, totidemque ab Æthiopia. At fretum ipsum Vartomanus testis αὐτόπτης patere negat plus III. M pass. [Navig. l. 2. c. 3.] *Ubi,* inquit, *ad ostium pelagi perventum est, inter septa sive claustra quæpiam esse videbamur, ostio non plus ternis millibus passuum patente.* Et Geographus Arabs mare in eo loco ita coarctari asserit ut ex terrę opposita parte ירי אל רגל צאחבה *socium suum quis* in altera *percipiat.* [Clim. 1. part. 6.] Non tamen citra hyperbolen de hoc freto sic scribit Metaphrastes apud Surium in actis Arethę martyris: *Itaque considerans* (Rex Homeritarum Dunaan) *angustissimum esse fretum quod est inter Æthiopes & Homeritas, neque superare latitudinem duorum stadiorum,* &c. *cum gravem ferream construxisset catenam, & quæ posset ferre vim ventorum & undarum, & eam utrimque à terra alligasset,* &c. [Vid. Sur. in diem 24. Octob. Tom. 5. Et Baron. ad ann. 528.] Utut sit, fretum illud constat esse angustissimum, ut nullo negotio potuerint Arabes illo transmisso migrare in oppositam continentem. Atque id non semel factum docti sciunt. Sic Abasenos vel Abissinos ex Arabia venisse fama est. Et Uranius Abasenos describit in Arabia aromatifera, prope Sabęos & Chatramotas. Itaque tam Arabicum est Abasenorum nomen quàm Francorum Germanicum. Huc facit quod pro Abasenis vel Abissinis quidam Veterum Homeritas appellant de Arabicę gentis nomine. Theophanes Byzantius apud Photium: ὁ Χοσρόης ἐπ' Αἰθίοπας φίλους ὄντας Ῥωμαίοις, τοὺς πάλαι μὲν Μακροβίους, νῦν δὲ Ὁμηρίτας καλουμένους, ἐστράτευσε. *Chosroes in Æthiopas Romanis amicos, olim quidem Macrobios, nunc verò Homeritas dictos, expeditionem suscepit.* Stephanus: Ὁμηρῖται, ἔθνος Αἰθιόπων, *Homeritæ, gens Æthiopum.* Quin & apud Plinium Juba, *Nili accolas à Syene non Æthiopum populos, sed Arabum esse dicit usque Meroen.* [Plin. lib. 6. cap. 29.] Atque eòdem referri queant verba Philostorgii: [Lib. 3. c. 6.] πρότεροι δὲ τούτων τῶν Ἀυξουμιτῶν ἐπὶ τὸ ἐξωτάτω πρὸς ἀνατολὰς καθήκοντες Ὠκεανὸν παροικοῦσιν οἱ Σύροι. *Ante hos Auxumitas Orientem versus siti ad exteriorem Oceanum Syri habitant.* Quippe ut ad Dionysium observat Eustathius, etiam Arabes à nonnullis Syri appellantur, διὰ τὴν ἐκ τοῦ ὁμορεῖν ἐπιμιξίαν αὐτῶν, *quia propter viciniam alii aliis permisti sunt.* Addo linguę & morum in multis similitudinem. Exterior porro ille Oceanus ad ortum Auxumitarum,

tarum, ubi Syros, id est, Arabes collocat Philostorgius, est sinus Abalites. עובל *Obal* in Græca Versione redditur Εὐάλ *Eval*, in Eusebio Γεβάλ *Gebal*, & *Ebal* in Vulgata. *Eval* est Arabiæ locus incertæ positionis, à quo Εὐαληνοί Evaleni populi apud Stephanum ex Uranio. Gebal vel Gebala Eusebio est Idumæa, facto nomine ex illo *Gebal*, de quo, Gen. 36: 23. Neque aliter sumit Stephanus, quamvis *Gebana* vir magnus intelligat. Ebal עיבל est mons Samariç prope Sichem & Garizim, ex quo Levitæ maledictiones in populum intonabant. Ex his Veteres patet legisse עיבל pro עובל, id est, *Jod* pro *Vau*.

Deut. 11: 29. et 27: 4, 13. Jos. 8: 30, 33.

CAPUT XXIV.

Abimael אבימאל, Gen. 10: 28.

Abimael Arabicè *Abumail* vel *Abumâl*, id est, *pater Mali*, seu *Malitarum*. Tale *Abi-Madmena*, *Abi-Guibha*, *Abi-Etam* 1. Paral. 2: 49. & 4: 3. *Mali* apud Theophrastum una è quatuor regionibus aromatiferis, pro qua alii Minæos habent. A *Mali Malitæ*, qui *Manitæ* Ptolemæo. L & N permutabiles. Ibi interior regio myrrhifera. *Mali* contractè. Multa exempla hujusmodi contractionum.

Abimael si scribatur juxta formam Arabicam, legetur אבומאיל *Abumail*, ut אסמאיל *Ismail*, נתנאיל *Nathanail*, אסראיל *Israil*, &c. Sed si scribas ut Hebraicè, quomodo Paraphrastæ Arabes, legendum erit אבימאל *Abimâl*, nec poterit aliud sonare. Abimâl est pater *Mali* seu Malitarum. Sic sæpe in genealogiis patres non aliter nominantur quàm à filiis quos genuerunt. Hinc 1 Chron. 2: 49. *Et peperit* (uxor) *Saaphi Abi-Madmena*, &c. *& Abi-Guibha*, id est, patrem Madmenæ & patrem Guibhæ seu Gabaæ. Et 1 Chron. 4: 3. *Item hi ex Abi-Etam*, id est, ex patre vel conditore Etam, quæ fuit urbs in Tribu Juda. Sic planè Abimâl est pater sive conditor Mali & Malitarum.

De *Mali* locus est insignis in Theophrasto, quo Arabiæ aromatiferæ quatuor seu metropoles seu provincias assignat, Saba nimirum, & Adramyta, & Citibæna, & Mali. Verba sunt: γίνεται μὲν ὧν ὁ λίβανος, καὶ ἡ σμύρνα, καὶ ἡ κασία, καὶ ἔτι τὸ κιννάμωμον ἐν τῇ τῶν Ἀράβων Χερρονήσῳ, περί τε Σάβα καὶ Ἀδράμυτα, καὶ Κιτίβαινα, καὶ Μάλι. *Nascitur igitur thus, & myrrha, & casia, adeoque & cinnamomum, in Arabum peninsula circa Saba, & Adramyta, & Citibæna, & Mali.* Nempe illo ævo Arabia aromatifera dividebatur in quatuor gentes celeberrimas, ut Theophrasto non multo recentior Eratosthenes his verbis testatur apud Strabonem: Κατοικεῖ δὲ τὰ μέγιστα τέτταρα ἔθνη τὴν ἐσχάτην λεχθεῖσαν χώραν. Μειναῖοι μὲν ἐν τῷ πρὸς τὴν Ἐρυθρὰν μέρει, &c. Ἐχόμενοι δὲ τούτων Σαβαῖοι, &c. Τρίτοι δὲ Καταβάνεις, &c. πρὸς ἕω δὲ μάλιστα Χατραμωτῖται. *Regionem Arabiæ ultimam, de qua dictum, incolunt quatuor maximi populi: Minæi quidem in ea parte qua vergit ad mare Rubrum, &c. His contigui Sabæi, &c. Tertii Catabanes, &c. Ad Orientem sunt maximè Chatramotitæ.* Ita etiam Dionysius Periegetes;

Hist. Plant. lib. 9. cap. 4.

——— γαῖα
Χατραμῶις ναίει κατεναντία Περσίδος αἴης,
Αὐτὰρ Ἐρυθραίης πλευρὸν ναίουσι θαλάσσης.
Μινναῖοί τε, Σάβαι τε καὶ ἀγχίγυοι Καταβηνοί.
——— *terra*
Chatramis incolitur contra mare Persidis oræ,
Oppositique tenent latus æquoris ordine longo,
Minnæique, Sabæque & contigui Katabeni.

His quatuor gentibus necesse est ut respondeant loca quatuor à Theophrasto designata. Et Saba quidem nemo non videt Sabçorum esse regionem, Adramyta Adramytarum, vel quod idem est Chatramotitarum, Citibæna Catabanum vel Catabanorum. Relinquitur ut Mali sit Minæorum regio, aut Minæorum regionis pars aromatifera. Nempe à Mali Malitæ dicti, qui Ptolemæo Manitæ, N & L permutatis, quâ μεταστοιχειώσει in illis linguis nil frequentius. Hinc Nabonidus idem qui Labonidus, לשכה & נשכה cubiculum, נתן & נתל dare. Sic Grçcis idem νίτρον & λίτρον; ἀνδράχνη & ἀνδράχλη. Ita Manitas & Malitas statuimus eosdem esse populos. Apud quos cùm myrrha gigneretur, tamen Minæa dicebatur, quia Malitç sive Manitç pars erant Minçorum. Ptolemçus; ὑπὸ τοὺς Μανίτας, ἡ ἐντὸς σμυρνοφόρος: εἶτα Μιναῖοι μέγα ἔθνος, *sub Manitis est interior regio myrrhifera, deinde Minæi magna gens.* Itaque Minæorum regionis cùm pars una sit palmifera, altera myrrhifera Mali nomine, cujus populi Malitæ vel Manitç, illam tenuit *Dikla*, hanc *Abimal* vel *Abimael*.

Quid si *Mali* contractè dicatur pro *Abimali*? Notum enim est in locorum nominibus compositis apud Hebrços priorem partem compendii causâ sçpe omitti. Tale *Sittim* Num. 25: 1. pro *Abel-Sittim* Num. 33: 49. *Baalmeon* Num. 32: 38. pro *Beth-baalmeon*, Jos. 13: 17. *Hermon* ut passim pro *Baal-Hermon*, Jud. 3: 3. *Tholad* 1 Par. 4: 29. pro *El-tholad*, Jos. 15: 30. & 19: 4. *Asan*, Jos. 19: 7. pro *Bor-asan* vel *Bechor-asan*, 1 Sam. 30: 30. *Nimrim*, Es. 15: 6. pro *Beth-nimrim* vel *Beth-nimra*, Num. 32: 36. *Ataroth*, Jos. 16: 5, 7. pro *Archi-ataroth*, Jos. 16: 2. *Seba* pro *Beer-seba*, Jos. 19: 2. Ibi enim באר שבע ושבע *Beersebа* & *Seba* non sunt duç urbes ut volunt, sed una binomia: quasi dixeris, *Beersebа quæ est Seba*; alioqui numerus non constaret, & pro eo, quod dicitur versu 6. tredecim fuisse urbes in Tribu Simeonis, censerentur quatuordecim. His adde *Salem* pro *Jerusalem*, Psal. 76: 3. & ex Vulgato Interprete *familiam Ezri*, Jud. 6: 34. pro *Abiezri*. Et *Jemini*, Esther 2: 5. pro *Benjemini*, & Ἄμμανα pro Ῥαββαθάμμανα apud Stephanum in Φιλαδέλφεια. Itaque nihil obstat quominus eodem exemplo *Mali* & *Malitæ* (unde *Manitæ*) dicti sint pro *Abimali* & *Abimalitæ*.

CAPUT XXV.

De Homonymia nominis Seba & Sabæorum in Scriptura.

Quatuor populi Seba. Totidem eorum conditores. 1. Chusi filius. 2. Nepos ex Rhegma. 3. Filius Joctan. 4. Nepos Abrahæ. Ex tertio Sabæi ad mare Rubrum ob thura clari, de quibus hoc loco.

Sabçorum gentem unicam Grçci & Romani norunt in varia loca dispersam. At ex Scriptura nos scimus quatuor esse populos Seba nomine; quia totidem gentium conditores hujus nominis recenset Moses; Primum Chusi filium; Secundum nepotem ex Rhegma, Gen. 10: 7. Tertium filium Joctan, Gen. 10: 28; Quartum denique filium Joksan, nepotem Abrahç, Gen. 25: 3. Primi nomen per ס *Samech*, reliquorum per ש *Schin* scribitur. E primis tribus nati populi commerciis, & ex quarto latrociniis dediti. Primus & secundus è Chami stirpe, tertius & quartus è Semi posteris. Primus, secundus, & quartus mari Persico, tertius Arabico propior fuit. Inde est quod Sabços scribit Plinius ad utrumque mare habitare. *Sabæi*, inquit, *propter thura clarissimi, ad utraque maria porrectis gentibus.* Nam quatuor hi populi, quantumlibet diversi, sub uno tamen Sabçorum nomine continentur. Nos rem intentatam hactenus conabimur; prout occasio se feret, singulis propriam assignare sedem, ex Geographorum veterum testimoniis cum Scriptura collatis. Isto loco solum agimus de Sabçis filiis Joctan.

Plin. 6. 28.

CAPUT

CAPUT XXVI.

Seba שבא *filius Joctan*, Gen. 10: 28.

SAbæorum nomen quandoque complectitur totam Arabiam Aromatiferam. Hic de Sabæis agitur propriè dictis, quorum pater Saba filius Joctan. Illorum sedes ad mare Rubrum inter Minæos & Catabanes. Iidem Sabatæ dicti. Horum oppida multa. In situ erravit Mela. Metropolis *Saba* vel *Sabas*. *Saba* non est in Adramitis. *Saba*, aliis *Sabe*, *Sabæ*, *Sabo*, id est, שבא. Ejusdem urbis aliud nomen *Mariaba*, id est, מרב, nomine ex dominatione facto, teste Plinio. Aliæ Metropoles hujus nominis. *Baraba* idem, sed corruptè. *Saba* alii mysterium explicant, alii σέβας, alii αἰχμαλωσίαν. Sed eminere significat. Quomodo ad Sabam & Sabæos id quadret. Saba in monte. Sabæi proceri, superbi, Arabum principes, beatissimi. Cæteræ gentes in aromatifera putantur esse Sabæorum pagi. Sabæorum opes partim aromata, quorum usus etiam in igne quotidiano: partim aurum & gemmæ. Nulla gens opulentior. Διαφορὰ in Agatharchide malè redditur. In Diodoro mendum. Metalla & aromata non tam in Sabæis nasci quàm afferri è vicinis locis. Rex Sabæorum semper captivus, an ratione nominis שבא *Saba*? Sabæorum Dii Sol & Luna. Circumcisio octavo die ritu Judaico: Judæi illis permixti. Rex Dunaam gente Hebræus. Agger urbis Mareb cur *Arim* dictus. Ejus altitudo immensa. Illo rupto urbs subversa. Incolæ Homeritæ. Inde Belkis regina Saba quæ convenit Solomonem. Ibi arces duæ, una Solomonis, altera *Belkis*. Ita habet Nubiensis. Quod ex Philostorgio confirmatur, & ex Theodoreto. Cur is Sabæos nominet Æthiopes. Ejusdem σφάλμα μνημονικόν. Idem Judæi sentiunt, ut Author Juchasin & Aben-Ezra. Regina Austri in Evang. id est, Regina *Aljeman*, quomodo vocatur passim pars Australis Arabiæ. Sabæis imperasse mulieres probatur ex Aben-Ezra, & Claudiano, & Chaldæo Jobi Paraphraste. Saracenis itidem ex Ruffino & Geographo vet. anonymo. Mauvia & Jemama Reginæ Arabum. Regina Saba ex terræ finibus. Terræ fines cur in Sabæis? An quia ibi Oceanus? Pompeii votum in Plutarcho. Balsamum in Judæam à Regina Saba allatum. In Arabia provenire balsamum afferunt Agatharchides, Artemidorus, Diodorus, Pausanias. Balsami in Ægypto meminit Dioscorides, sed eò recens allati. Josephi de Regina Saba multiplex error. 1. Pro Nitocri scripsit Nicaulem. De Nitocri Ægyptia Herodotus, Manethon, Africanus, Eusebius. Nitocris, id est, *Minerva victrix*. Vox composita ex *Neith*, id est, Minerva in Platone, & *kabr* Arab. victoria, unde *Cairo* nomen. Locus Elmacini de Cairo explicatur. 2. Nitocris non imperavit Æthiopibus, ut vult Josephus, sed solis Ægyptiis. Herodoti locus secus acceptus. 3. Solomonis ævo regnarunt in Ægypto Pharao & Sesac, non Nitocris. 4. Regina Ægypti non diceretur venisse è terræ finibus. 5. Meroe nunquam Saba dicta. 6. Nec à sorore Cambysis nominata, ut Josepho placet. 7. & 8. Tempora non convenire. 9. Ægypti Regum æra justo antiquior. 10. Pharaones etiam post Solomonem. 11. Aliud nomen peculiare singulis. 12. Hyc Ægyptiis Regem sonat; Pharao Crocodilum, quò alludit Ezechiel. Josepho in exoticis non temere credendum.

Etiam cùm agitur de Sabæis filiis Joctan, Sabęorum vocabulum non caret homonymia. Sæpe enim Sacri Scriptores, & post Agatharchidem Diodorus & Artemidorus apud Strabonem, atque alii Veterum, Sabęorum nomine quatuor illos populos complectuntur, qui Arabiæ πέζαν occupaverunt; nempe, præter Sabęos propriè dictos, Minęos insuper, & Catabanos, & Chatramotas. Id pluribus probatum est in 18. *Capite de loco thuris*. At nos hîc solùm agimus de Sabęis propriè dictis, quorum pater fuit שבא Seba vel Saba filius Joctan.

De his Eratosthenes, qui primus Veterum Sabæos distinguit à reliquis Arabiæ odoratæ gentibus: ἐχόμενοι δὲ τούτων Σαβαῖοι. Μητρόπολις δ᾽ αὐτῶν Μαρίαβα, *horum contigui sunt Sabæi, quorum metropolis est Mariaba.* Locum inspicienti apparebit his verbis poni Sabæos ad mare Rubrum inter Minęos & Catabanes, qui Arabici sinûs fauces occupant. Quod planè sequitur Dionysius Periegetes in loco, quem nuper citabamus.

Αὐτὰρ Ἐρυθραίης πλευρὸν ναίουσι θαλάσσης
Μινναῖοί τε, Σάβαι τε, καὶ ἀγχίγυοι Καταβηνοί.
Inde tenent Rubri latus æquoris ordine longo,
Minnæique, Sabæque, & contigui Catabeni.

Priscianus itidem;

Minæique Maris prope Rubri littora vivunt,
Atque Sabæ post hos, nec non habitant Catabeni.

Et Festus Avienus;

——— *Rutili contermina Ponti,*
Minæi, Sabatæque tenent superi; impiger ampla
Æquora dissulcat glebæ ditis Catabenus.

Rutili Ponti, id est, Rubri maris. Sabatę, id est, Sabæi. Ampla æquora, id est, Oceanum, quo usque prorogari voluit fines Catabanorum. Sic etiam Agatharchides, & qui eum sequuntur Artemidorus, Diodorus & Strabo; post Casandrinos vel Gasandas, qui sunt Ptolemæi, Marciani, & Stephani Cassanitæ ad mare Rubrum, Sabæos ponunt; solis Carbis intermediis, id est, Cerbanis Jubę & Plinii. Sed & in Ptolemęo Sabęi pene *Lib. 6. c. 28.*
Minęos & Cassanitas attingunt, nec sunt procul ab Arabico sinu. Et in Plinio Sabęorum multa oppida Murane, Marma, Corolia, Sabatra sunt in Rubro littore. Et in Theodoreto & Procopio Gazensi in 3. Regum Sabęos ab Auxumitis dividit mare Rubrum. Et in Stephano: Σαβαὶ πόλις μεγάλη πλησίον τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, καὶ φρούριον, *Saba urbs magna est & castrum in vicinia Rubri maris.* Itaque cùm Pomponius Mela facit Carmanis proximam eam Arabię partem quam Sabæi tenent, aut toto cœlo aberravit, aut alios Sabæos voluit filios Rhegma; de quibus suo loco egimus.

Sabęorum metropolis à vetustissimis scriptoribus appellatur *Sabo* vel *Sabas*. Agatharchides cap. 50. τὸ δὲ τῶν Σαβαίων ἄστυ τοῦ παντὸς ἔθνους προσηγορίαν δηλοῦν ἐπ᾽ ὄρους ἐστὶν οὐ μεγάλου, πολὺ κάλλιστον τῶν κατὰ τὴν Ἀραβίαν, ὃ καλεῖται Σαβᾶς. *Sabæorum autem urbs metropolis, Sabas nomine, omnium in Arabia pulcherrima, monti incumbit non magno.* Notatur in margine in quibusdam exemplaribus pro Σαβᾶς legi Σάβας & Σάββας. Sed in Diodoro, quem palam est Agatharchidem sequi, melius legitur Σάβα. Verba sic habent: τοῦ δ᾽ ἔθνους τούτου μητρόπολις ἐστὶν, ἣν καλοῦσι Σάβα, ἐπ᾽ ὄρους ᾠκισμένη. *Gentis autem illius metropolis est quam vocant Saba monti inædificata.* Ita Philostorgius lib. 3. Fœlicem Arabiam, in qua Sabęi, tradit καθήκειν ἐπὶ τὸν ἐξώτατον Ὠκεανὸν, ἧς μητρόπολις ἡ Σάβα. Et cùm Theophrastus aromata gigni scribit περί τε Σάβα καὶ Ἀδράμυτα, *circa Saba & Adramyta*, intelligit nomine Saba Sabæorum metropolim & regionem ei cognominem: nam pręter Plinium, quem fefellit hic ipse locus, nemo *Plin. lib. 12.*
Veterum tradidit *Saba* appellari thuriferam regio- *c. 14.*
nem in Adramytis. Itaque magno Salmasio id meritò fuit suspectum. Saba Ptolemęo est Σαβὴ, Stephano Σαβαὶ & Σάβω. Σαβαὶ, inquit, πόλις μεγάλη, πλησίον τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, καὶ φρούριον. τὸ ἐθνικὸν τῆς πόλεως καὶ τοῦ φρουρίου Σαβαῖοι. *Saba urbs magna prope mare Rubrum, castrum item; Gentile nomen urbis & castri, Sabæi.* Idem alibi: Σάβω, πόλις μεγάλη πέραν τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, οἱ πολῖται Σαβαῖοι, *Saba magna urbs trans Mare Rubrum, cujus cives Sabæi.* Apparet eandem urbem significari nominibus Sabę & Sabo, quia utraque est ampla, & in eodem situ, & eosdem habet incolas. Sed sive *Saba*, aut *Sabas*, aut *Sabæ*, aut *Sabo* scribatur, totidem erunt nomina deflexa ex Hebræo שבא *Seba*, quod Veteres *Saba* extulerunt, ut apparet ex Versionibus.

Ejusdem urbis aliud est nomen ab isto planè di- *Strab. l. 16.*
versum, *Mariaba* vel *Meriaba*. Eratosthenes de Sabęis; Μητρόπολις δ᾽ αὐτῶν Μαρίαβα, *Metropolis autem ipsorum est Mariaba.* Artemidorus; ἡ δὲ πόλις τῶν Σαβαίων, ἡ Μερίαβα; κεῖται μὲν ἐπ᾽ ὄρους εὐδένδρου, *Sabæorum autem urbs* (metropolis) *Meriaba sita est in monte arboribus consito.* Plinius postquam Sabæorum

bæorum urbes reliquas recenſuit: *Regia tamen*, vel ut alii, *Regina tamen omnium eſt Mariaba*. A Saba non eſſe diverſam multa evincunt; nam ut taceam quod deſcribitur ut gentis metropolis, & in monte ſita æquè ac Saba; Artemidorus, qui Agatharchidem ſequitur κατὰ πόδα in deſcriptione Sabæorum, etiam de metropoli eadem habet, niſi quod nomen *Saba* mutat in Μεριάβα. Accedit authoritas Geographi Arabis qui id expreſſè affirmat Clim. 1. part. 6. Verba ſunt, ומן מרן חצרמות מארב והי אלאן הראב וכאנת מדינה סבא. *Etiam ex urbibus terræ Hadhramauth erat Marab nunc diruta; ea autem eſt urbs Saba.* Turbat tamen quod contra mentem Veterum Marab ſeu Saba ponit in terra Hadhramauth, adeóque inter Tdhaphar & Sebam, id eſt, inter Saphar & Saubatha Ptolemæi. Ita enim habet Clim. 2. part. 6. *A Tdhafar ad Marab tres ſunt ſtationes.* Et rurſus: *A Marab ad Sebam tres ſtationes.* Itaque cùm Saba vel Mariaba Veterum videatur fuiſſe non procul à Mari Rubro; hæc in mediterraneis deſcribitur à mari valde remota.

Nomen *Mariaba* Plinius *dominos omnium* interpretatur. Nempe à verbo רבא *rabba*, quod dominari ſignificat, formatur nomen מרב *Marab* pro loco vel tempore dominationis. Eam enim vim eſſe ſciunt nominum hujus formæ quotquot Arabicas Muſas vel in primo limine ſalutarunt. Itaque מרב *Marab* Arabicè eſt ſedes dominantium, ſeu quod idem eſt, urbs metropolis: ex quo factum ut & aliæ in Arabia occurrant metropoles hujus nominis, quod doctos fugiſſe miror. Tres certè deſcribit Plinius in eodem capite. *Plin. lib. 6. cap. 28.* Prima Sabæorum eſt, *Regia* vel *Regina tamen omnium Mariaba.* Secunda Minæorum, *oppidum* XIIII M. *paſſuum Mariabæ.* Tertia Calingiorum, *Calingii*, inquit, *quorum Mariaba oppidum ſignificat dominos omnium.* Et paulò pòſt: *Gallus diruit*, &c. *ſupra dictam Mariabam* VI M. *paſſuum.* Sic in Ptolemæo præter Saben, quæ Sabæorum eſt Mariaba, in Arabia odorifera recenſentur Μαρίαμα & Βάραβα Μητρόπολις. Sed ibi legendum Μαρίαβα, hîc Μάραβα Μητρόπολις, ut in Tabulis rectè habetur. Notum à librariis nihil permutari frequentiùs quàm literas μ & β. Igitur quæ Saba propriè, *Marab*, vel ut Græci efferunt, *Mariaba* dicta eſt ἐπιθετικῶς, quia Regum erat ſedes & cæteris Sabæorum urbibus dominabatur.

Saba Græcorum alii myſterium explicant, ut in Plinio habetur, alii ridiculè deducunt ἀπὸ τοῦ σέβειν, eó quód in cultu Deorum præcipuus thuris uſus eſt. *Plin. lib. 12. cap. 14.* Heſychius multo verius, σαβὰ αἰχμαλωσία. Nam Hebraicè שבה, Chald. & Syr. שבא, & Arab. סבי eſt captivum ducere. Tamen *Saba* refero potiùs ad Arabicum שבא vel שבי, quod eminere ſignificat. Id enim in Sabæos apprimè quadrat, ſive ſitum reſpicias urbis metropoleos quæ fuit in monte ſita, ſive ſtaturam corporum; de quibus Agatharchides τὰ σώματά ἐςι τῶν κατοικούντων ἀξιολογώτερα, *incolarum corpora ſunt ſpectabiliora*; ut & Eſaias de Sabæis per ס c. 45: 14. סבאים אנשי מדה, *Sabæi viri proceri.* Præterea ſi mores ſpectes, urbis *Saba* ſeu *Marab* incolas Geographus Arabs ita deſcribit Clim. 2. part. 6. כאן להם מן אלתיה ואלעגב ואלכבר עלי סאיר אלאמם. *Faſtu, jactantiâ & ſuperbiâ reliquos* (Arabiæ) *populos ſuperabant.* Denique dignitate etiam & numero & potentiâ videntur cæteris præcelluiſſe. In Agatharchide, τὸ τῶν Σαβαίων γένος μέγιςον τῶν κατὰ τὴν Ἀραβίαν, καὶ παντοίας κύριον εὐδαιμονίας. *Sabæorum gens eſt omnium Arabicarum maxima, & iis omnibus affluens vitam quæ faciunt beatiorem.* In Strabone, ἡ τῶν Σαβαίων εὐδαιμονεςάτη μεγίςου ἔθνους, *Fœliciſſima eſt Sabæorum terra gentis maximæ.* In Diodoro Sabæi ſunt πολυανθρωπότατοι τῶν Ἀραβικῶν ἐθνῶν, *Arabicarum gentium numeroſiſſimi.*

Proinde aromatiferæ Arabiæ reliquæ gentes Minæi, Gebanitæ, Atramitæ, cenſentur in Sabæorum pagis. Et illarum omnium regia fuit Mariaba. Denique Sabæorum nomen paſſim apud Veteres totam Arabiæ πέζαν ſuo ambitu complectitur.

In Agatharchide, Strabone & Diodoro, Sabęorum divitiæ partim balſamo & caſiâ conſtant, & myrrhâ, & thure, & cinnamomo, & palmâ, & calamo odorato, & cæteris id genus, tanta ubertate ut in igne quotidiano non aliud lignum adhibeant quàm ex caſia & cinnamomo. Quod ſequutus Plinius l. 12. c. 17. *Non alia*, inquit, *ligni genera in uſu ſunt quàm odorata. Ciboſque Sabæi coquunt thuris ligno, alii myrrhæ.*

Leguntur & Sabęorum opes auro, argento & gemmis conſtitiſſe, & precioſa ſupellectile. Narrat Agatharchides eos ſumptus feciſſe regios in toreumatis, & ſculpturis, & poculorum varietate, & lectis, & tripodibus, & columnis argenteis, & phialis ſuper fores & faſtigia domorum, crebris gemmis & lapidibus pretioſis interſtinctis. Nullam denique gentem his eſſe opulentiorem, qui diſpenſant πᾶν τὸ πίπτον εἰς διαφορᾶς λόγον: ubi interpres, *quicquid ſub calculum tranſportationis cadit*: malim, *quicquid habetur pro ſumptuoſo* in Aſia & Europa. Ut ibi διαφορὰ ſit idem quod διάφορον, impenſa, ſumptus. Nam pro tranſportatione nuſquam reperi. Eadem legere eſt in Strabone & Diodoro, qui addit precioſa hęc cimelia affluere μάλιςα ἐν Σάβαις, ἐν ᾗ τὰ βασίλεια κεῖται, *maximè in urbe Sabis, in qua eſt regia.* Lego Σάβαις pro Σαγυαῖς vel Σάμαις, vocibus nihili. Σάβαις eſt à recto Σάβαι, de quo in Stephano. Sic apud Plinium Sabeos deſcribit Ælius Gallus, *ditiſſimos ſylvarum fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum riguis, mellis ceræque proventu.* Tamen pręter ſtactem & myrrham Recentiores nullum aromatis genus obſervant in Sabęis propriè dictis; ſed nec ulla auri metalla. Itaque Sabęis hęc tribuuntur latiùs accepto nomine, ut jam monui.

Regia dignitas apud Sabęos ſpecies erat captivitatis. Regi enim ſemel inaugurato juxta vetus oraculum vetitum fuit ex palatio prodire in publicum ſub pœna lapidationis. An ex ipſo nomine *Saba* nata eſt ſuperſtitio, quod à nonnullis αἰχμαλωσίαν *captivitatem* explicari diximus? Populi pars cum Rege incluſa vivebat in deliciis: alii agrorum cultui, alii erant intenti mercaturę, navibus coriaceis in Æthiopiam navigantes, ut aromata indigena diſtraherent, & Æthiopica compararent. Hęc ex Agatharchide & aliis.

Sabęorum Dii qui fuerint Philoſtorgius his verbis docet: Θύουσιν ἡλίῳ, καὶ σελήνῃ, καὶ δαίμοσιν ἐπιχωρίοις. *Sacrificant Soli & Lunæ, & dæmonibus indigenis.* Tamen Judęorum more circumcidebantur octavo die. Ibidem: ἐμπερίτομον γὰρ τὸ ἔθνος κατὰ τὴν ὀγδόην περιτεμνόμενον ἡμέραν. Sive circumcidendi ritum ab illa Regina edocti quæ Solomonem adiit, aut à Judæis admixtis. Quippe οὐκ ὀλίγον πλῆθος καὶ Ἰουδαίων αὐτοῖς ἀναπέφυρται. *Judæorum etiam non parvus numerus his admixtus eſt.* Quin ſub Juſtino Imperatore ibi regnavit דונעם *Dunaam* (quaſi Chariſium dicas) homo Hebræus & Chriſtianis infenſiſſimus. Ita habetur in Metaphraſte, cujus verba non pigebit exſcribere, quia firmant hæc quæ diximus: *Ditione tenebat Arabiam Fœlicem (quæ olim quidem Saba, nunc autem vocatur Homeritis) Dunaan Hebræus vir impius*, &c. *qui etiam omnes qui erant in ſua poteſtate habebat circumciſos, partim quidem Judaicam ſequentes ſuperſtitionem, partim planè Gentiles, Soli & Lunæ ſacrificantes, & dæmonibus, quos etiam more gentis honorabant fanis & columnis.* *Apud Sur. die 24. tom. 5. Baron. A. 522.* Itaque utut eſſent in ritu circumciſionis Judæorum æmuli, tamen pertinax ſuperſtitio retinuit avitos Deos, Solem ſcilicet & Lunam,

Lunam, de quibus actum in Atramitis & Jeracheis, vel quod idem est, Alilæis.

Geographus Nubiensis notat in urbe Marab, quæ & Saba, fuisse אלסד אלמסמי אבאל ערם *aggerem Arim nomine inter omnes gentes celebrem.* Hebraicè ערמה *arema* est acervus, & נערם coacervari. Unde נערמו מים *coacervatæ sunt aquæ*, Exod. 15: 8. Sic Arabibus ערם *arem* vel *arim* terræ aggerem sonat quo aquę cohibentur & in acervum cumulantur. Giggeius ערם אלואדי *claustrum in fluviis ad aquas cohibendas.* Is fuit usus aggeris de quo Geographus, quem ait in media urbe montis instar fuisse, & aquas ejus operâ intumuisse נחוא מן עשרין קאמה *fere ad viginti staturas*, id est, orgyias vel ulnas, ut ita in altum sublatæ in vicinos agros undiquaque derivarentur. Sed illis dormientibus, Deum torrentem immisisse qui allisu suo ruperit aggerem, & urbem subvert rit funditus, demersis omnibus incolis. Erant hi ארחמירה Humairitæ vel Homeritæ, qui fastu, inquit, cæteros Arabes superabant, nec Deo gratos se præbebant ob collata beneficia. Ex quo factum ut illius in se justitiam provocarent cujus bonitatem spreverant. Tale fuit ante aliquot sæcula fatum urbis celeberrimæ, quęque non multo post Diluvium putatur conditorem habuisse שבא Saba Jectanis filium.

Docet idem Geographus ibi regnasse Reginam illam quæ venit ad Solomonem. Verba sunt, ubi de *Marab*, Clim. 1. part. 6. ובאכת מדינת סבא דמנהא בלקיס זוגה סלימאן, *erat autem urbs Saba ex qua Belkis uxor Solomonis.* Et rursus Clim. 2. part. 6. *In ea fuit arx nomine* צרואח *Servach Solomonis filii David super quem pax, cujus hodie nil quicquam superest præter deformes ruinas & divulsa rudera.* צרואח aliis צרוח & צרח est arx vel palatium; ut Hebr. צריח, Jud. 9: 46, 49. in qua voce hæsisse video nonnullos interpretum. Hanc arcem condidisse dæmones fabulantur Arabum Lexicographi. Sequitur in Geographo: *Etiam in urbe Marab est arx* אלקשיב *alkasib, quæ fuit palatium Belkis uxoris Solomonis super quem pax.*

Ita è Veteribus Philostorgius scribit Sabæorum, vel Homeritarum regionem, μεγάλλω τε Ἀραβίαν καλεῖσθαι, καὶ εὐδαίμονα, πρὸς τ̃ Ἑλλήνων. καθήκει ἢ ἐπὶ τ̃ ἐξώτατον Ὠκεανὸν, ἧς μητρόπολις ἡ Σάβα, δι᾽ ἧς καὶ ἡ βασιλὶς κα᾽ὰ τ̃ Σολομῶντα παραγεγόνει. *Et magnam & Fœlicem Arabiam à Græcis appellari: ad extimum Oceanum attingere; metropolim habere Saba: per eam ad Solomonem Reginam accessisse* Huic adde Theodoretum quem viri docti, qui citant in contrariam sententiam, docent se non satis attentè legisse. Is enim ita habet in 3 Reg. q. 33. Σαβὰ ποῖον ἔθνος ἔθνος; Resp. Αἰθιοπικόν· ἐντεῦθεν δὲ αὐτὰς κεῖσθαι φασὶ τ̃ θαλάσσης τ̃ Ἰνδικῆς· ὀνομάζουσι δὲ αὐτὰς Ὁμηρίτας. καταντικρὺ δὲ εἰσι τ̃ Αὐξωμιτῶν. Μέση δὲ τούτων κἀκείνων ἡ θάλασσα. τούτων ἐβασίλευσεν ἡ θαυμασία ἐκείνη γυνὴ, ἧς ἐπῄνεσε τὴν σπουδὴν ὁ δεσπότης Χριστός. *Saba quisnam est populus? Resp. Æthiopicus. Eos autem aiunt ad mare Indicum esse sitos, & Homeritas nominant. Sunt autem è regione Auxumitarum, mari inter hos & illos intermedio. Iis imperavit admirabilis illa mulier cujus studium laudavit Dominus Christus.* Palam est Sabæos describi, quia vocat Homeritas, & ad Indicum Oceanum ponit, & ab Auxumitis, id est, Æthiopibus, dividi docet altero mari, id est, Erythræo. Tamen Æthiopes nominat, quia memoriç lapsu sibi finxit ab Evangelista sic vocari. Quod his verbis disertè asserit q. 22. in Num. Σαβὰ ἔθνος Αἰθιοπικὸν ἔθνος. Ὁ γὰρ Εὐαγγελιστὴς φησιν· βασίλισσα Αἰθιόπων ἀναστήσεται, &c. *Saba gens est Æthiopica. Evangelista enim dicit: Regina Æthiopum surget*, &c. Cùm in Evangelio legatur Βασίλισσα Νότου, *Regina Austri*, non *Regina Æthiopum*, nec ullius Æthiopum Reginæ Scriptura meminerit præter Candacem, Act. 8: 27. Theodoreti verba descripsit Procopius Gazæus, 1 Reg.

Idem Hebræi sentiunt. Salmanticensis lib. Juchasim. fol. 136. 1. *Regina Saba, quæ Nicolaa vocabatur, venit ex regno Jeman ad audiendam sapientiam Solomonis.* Regnum Jeman est Arabia aromatifera, ut statim pluribus dicetur. Aben-Ezra in Dan. 11: 6. *Filia Regis Austri est Regina Saba: nempe hoc regnum vocatur linguâ Ismaëliticâ*, (id est, Arabicâ *Aljeman.* Vid. infra & in fine l. 4.

Et verò è Sabęis Reginam illam esse profectam multo est verisimilius, quàm quod in Josepho legitur, eam ex Meroe venisse, quæ olim Saba dicta fuerit. Primò enim à Christo Jesu vocatur Βασίλισσα Νότου, *Austri Regina*, id est, Regina *Jeman* vel *Aljeman.* Quippe ut ימין *Jamin* Hebręis, ita Arabibus ימן *Jeman*, & cum articulo אלימן *Aljeman* Austrum sonat. Porro *Jeman* vel *Aljeman* Arabibus idem ferè est quod Hebræis *Regnum Saba*, & Romanis Scriptoribus Ἀραβία ἀρωματοφόρος, *Arabia aromatifera.* Nubiensis Clim. 1. part. 6. במדינה סבא טואיף מן אהל אלימן, *urbis Saba incolæ erant è gente Jeman.* Benjamin in Itinerario nuperę Editionis pag. 73. *Omnes Ecclesiæ terræ Babyloniæ & Persidis & Chorasan*, ושבא, היא אלימן, *& Saba quæ est Aljeman.* Et pag. 82. דרך מדבר ארץ שבא הנקרא ארץ אלימן, *Via deserti terra Saba, quæ vocatur terra Aljeman.* Juchasin fol. 14. b. *Rex Jeman est Rex* מלכות תימן, *regni Australis.* Et fol. 135. a. *Saba est ex regno Jeman.* Et 139. 6. de Saracenis: *Quorum regnum extenditur usque ad Aljeman, quod vocatur regnum Saba.* Aben-Ezra ubi suprà de Saba: *Hoc regnum vocatur linguâ Ismaeliticâ Aljeman.* Itaque si Reginam Sabęorum Christus appellavit Reginam *Jamin* vel *Jeman*, id est, Austri, cum vulgo locutus est, & ita ut à quovis facilè posset intelligi. At Austri nomine nemo est qui intelligit Æthiopiam: utut ad Austrum Judęę tam sit Æthiopia quàm terra Sabęorum, nusquam tamen ita vocatur. Non ignoro Ægypti Reges à Daniele passim appellari Reges Austri, quod æquè inusitatum. Sed aliter loquuntur Prophetę, quibus solenne est prędictiones suas verbis ęnigmaticis involvere: aliter qui res gestas referunt, simplici stylo, quod hîc faciebat Christus.

Frustra, ex Act. 8. & Strabone, Plinio, & Dione, objicitur in Æthiopia regnasse fœminas: cùm de Sabęis aliisque Arabum idem legatur. Aben-Ezra in loco antè citato de Sabęis in Aljeman: ועל היום אשה מולכת עליהם, *Hodiéque mulier illis imperat.* Claudianus in Eutropium lib. 1.

> —— *Medis levibusque Sabæis*
> *Imperat hic sexus, Reginarumque sub armis*
> *Barbariæ pars magna jacet.*

Sic cùm Sabęi latrones in Jobi servos & greges irruerunt, fuit *dux fœmina facti*, si credimus Interpreti Chaldęo, qui hęc Hebręa verba, ותפל שבא, *Et irruerunt Sabæi*, sic παραφράζει ונפלת בתכיף לילית מלכת זמרגד ודברתנון, *& derepente irruit Lilith regina Zmargad & Bartinnum.* Et cùm ad Christi fidem Saraceni conversi sunt sub Valentiniano Imperatore, Reginam habebant Maüviam, quę bellis frequentibus Palęstini & Arabici limitis provincias devastasse traditur, & Romanorum vires non parum attrivisse. Ruffin. l. 2. cap. 6. Unde Geographus anonymus sub Constantino, ante aliquot annos editus à doctissimo Gothofredo ex magni Salmasii Bibliotheca: *Prope hos degit Saracenorum gens, &c. Mulieres verò his imperare dicuntur.* Et Jemama pars Arabiæ ad mare Persicum è regione Mecchæ nomen habet â Jemama Regina Arabum quæ imperavit in illis locis. Geographus: *Terræ Oman ex parte Occidentali declinando ad Septentrionem confinis est terra Jemama, e cujus urbibus est Hagar* (Petra) *nunc diruta, in qua habitavit olim* אליממה אלמלכה *Regina Jemama.* Clim. 2. part. 6.

Redeo ad Reginam Saba, quæ venisse legitur ἐκ τῶν περάτων τῆς γῆς è terræ finibus, quos insidere Sabæi multo verius dici possunt quàm Meroitæ. Quia cùm in Africa ultra Meroen sint regiones amplissimæ, Sabæi Arabiæ, adeòque terrarum, extima occupant ad Oceanum. Unde est quod Pompejus Syriâ perdomitâ tam impensè optabat διὰ τῆς Ἀραβίας, ἐπὶ τὴν Ἐρυθρὰν ἐλάσαι θάλασσαν, ὡς τῷ περιϊόντι τὴν οἰκουμένην πανταχόθεν Ὠκεανῷ προσμίξειε νικῶν: *Per Arabiam ad mare Erythræum penetrare, ut victor perveniret ad Oceanum quo undiquaque terra cingitur.* Putabat nimirum sic futurum ut usque ad extremum orbem Romanorum arma promovisse diceretur.

Addo auri & aromatum, quibus Regina Saba camelos oneravit, multo plus esse in Sabæis quàm in Æthiopum solo. Quid quod Josephus Judęos tradit balsami plantam illi reginæ ferre acceptam. Verba sunt: λέγουσι δὲ ὅτι καὶ τὴν τοῦ ὀποβαλσάμου ῥίζαν, ἣν ἔτι νῦν ἡμῶν ἡ χώρα φέρει, δούσης ταύτης τῆς γυναικὸς, ἔχομεν. *Aiunt autem ex dono illius mulieris nos habere balsami radicem, cujus nostra regio hodiéque est ferax.* Jam quis nescit balsamum Arabicam esse plantam, non Æthiopicam. Saltem nemo est, quod quidem sciam, qui balsami meminerit in Æthiopia nati. At de Sabæis scribit Agatharchides: παρὰ μὲν γὰρ αὐτὴν πέφυκε τὴν θάλασσαν τότε βάλσαμον πολὺ καὶ κασία. *Etiam ad ipsum mare multum nascitur balsamum & casia.* Et Artemidorus apud Strabonem: παρ' οἷς καὶ σμύρνα, καὶ λίβανος, καὶ κιννάμωμον, ἐν δὲ τῇ παραλίᾳ καὶ βάλσαμον. *Apud quos & myrrha, & thus, & cinnamomum, in ora autem maritima etiam balsamum.* Et Diodorus: κατὰ μὲν γὰρ τὴν παράλιαν φύεται τὸ καλούμενον βάλσαμον. *Ad oram enim maritimam nascitur balsamum quod vocant.* Et Pausanias in Bœoticis: ἐν δὲ τῇ χώρᾳ τῇ Ἀράβων ὅσοι τῶν ἐχεῶν περὶ τὰ δένδρα τὰ βάλσαμα οἰκοῦσι. *In regione autem Arabum quotquot viperæ circa balsami arbores degunt.* Item: ἐπὰν οὖν συλλέγειν τοῦ βαλσάμου τὸν ὀπὸν ἀφίκηται τοῖς Ἄραψιν ὥρα. *Cùm igitur venit Arabibus legendi opobalsami tempus.* Reginam Saba Balsamum dices ex Ægypto evexisse. Nec enim Æthiopiæ solum, sed si Josepho fides, etiam Ægypto imperabat, quam feracem esse balsami Dioscorides & alii testantur. Sed in promptu est responsio, nec Herodotum, nec Strabonem, nec Diodorum, qui de Ægypto tam accuratè scripserunt, Ægyptii balsami uspiam meminisse; neque quenquam alium ante Dioscoridem. Quin & Plinium id latuit tam curiosum harum rerum indagatorem, Dioscoridi ferè coævum. Unde haud dubiè colligitur balsamum in Ægypto non fuisse plantam indigenam, sed aliunde recens advectam, quo ævo scripsit Dioscorides.

Taceo quod Arabię Saba multo est notior quàm Æthiopiæ. Hæc enim unius Josephi testimonio nititur, quod lectori sæpe imponit: quod vel ex hac Historia colligere est, cujus fides in multis nutat. Summa est Reginam illam, quæ Solomonem adiit, esse Herodoti Nicaulem quæ in Ægypto simul & Æthiopia regnavit: vocari Reginam Saba de nomine urbis metropolis; Æthiopum enim metropolim Saba fuisse dictam, antequam Cambyses Meroen appellasset de sororis suæ nomine: ante Nicaulem à Minæo, qui Memphim condidit, regnasse in Ægypto Reges CCCXXX. per annos plus mille trecentos: hos ab Herodoto non nominari, quia commune fuit omnibus nomen Pharaonis, quod Ægyptiis Regem sonat; sed post Nicaulem desiisse sic appellari. Hæc è Josepho hactenus, quæ fabulosa esse prorsus statim animadvertet quisquis non est obesæ naris.

Antiq.lib. 2.cap. 5.et lib.8.cap. 2.

1. Primò enim id falsum est Nicaulem in Ægypto regnasse: neque enim ab Herodoto Nicaule, sed Nitocris appellatur illa mulier quæ sola in Ægypto regnavit. Nec est quod quis suspicetur vocem esse corruptam, & Josephum aliter legisse. Asserit enim Herodotus eam Reginæ Babylonicæ Nitocri fuisse cognominem: τῇ δὲ γυναικὶ οὔνομα ἦν, ἥτις ἐβασίλευσε τόπερ τῇ Βαβυλωνίῃ Νίτωκρις. Nihil potuit scribi disertius. Et in dynastia Memphitarum apud Africanum ex Manethone: Νίτωκρις γεννικωτάτη καὶ εὐμορφωτάτη τῶν κατ' αὐτὴν γενομένη, ξανθὴ τὴν χροιὰν, ἣ τὴν τρίτην ἤγειρε πυραμίδα, ἐβασίλευσεν ἔτη ιβ'. *Nitocris generosissima & formosissima mulierum suæ ætatis, flavi coloris, quæ tertiam pyramidem excitavit* (in Ægypto) *regnavit annis duodecim.* Et apud Eusebium lib. 1. Chron. pag. 21. Θηβαίων Αἰγυπτίων ἐβασίλευσεν ἔτη κβ' Νίτωκρις γυνὴ ἀντὶ τοῦ ἀνδρὸς, ὅ ἐστιν Ἀθηνᾶ νικηφόρος. *In Thebanos Ægyptios regnavit annis XXII. Nitocris mulier pro viro, cujus nomen idem valet quod Minerva victrix.* Nempe Ægyptiis *Nit* vel *Neith* erat Minerva. Plato in Timæo ubi de Nomo Saitico: τούτου δὲ τοῦ Νόμου μεγίστη πόλις Σαΐς, ὅθεν δὲ καὶ Ἄμασις ἦν ὁ βασιλεὺς, οὗ τῆς πόλεως θεὸς ἀρχηγός ἐστιν, Αἰγυπτιστὶ μὲν τοὔνομα Νηΐθ, Ἑλληνιστὶ δὲ, ὡς ὁ ἐκείνων λόγος, Ἀθηνᾶ. *Illius porro Nomi urbs maxima est Saïs, unde oriundus erat Rex Amasis, ubi Dea urbis fundatrix, Ægyptiacè quidem vocatur Neïth, Græcè autem, ut illi asserunt,* Ἀθηνᾶ *Minerva.* Rursus Arabicâ linguâ, quæ inter Ægyptiam & Hebræam media esse creditur, קהר *cahara* est vincere, & קהר *cahr* victoria. Unde nomen אלקאהרה *Alcahira*, id est, victrix, urbi Cairo, quia Muazzus illam ædificavit in horoscopo Martis והו, קאהר אלפלך *qui vincit orbem.* Ita reddenda erant Elmacini verba Historiæ Saracenicæ pag. 228. quæ doctissimus interpres multo aliter accepit. Itaque ex *Neith* & *cahr* conflatam vocem *Nitocris*, Minervam victricem, Veteres rectè interpretantur.

2. Falsum item est hanc mulierem Æthiopibus imperasse, ut à Josepho asseritur. Saltem nihil tale est in Herodoto, quem Josephus sequi se profitetur. Herodoti quidem interpres alienigenam fuisse tradit, unde colligit non nemo eam in Æthiopia non in Ægypto natam. Sed in Herodoti Græco Textu planè aliud habetur, nempe ex Ægypti Regibus CCCXXX. decem & octo fuisse Æthiopes, & mulierem unam indigenam, hoc est, in Ægypto natam: ὀκτωκαίδεκα μὲν Αἰθίοπες ἦσαν, μίη δὲ γυνὴ ἐπιχωρίη. Itaque merum somnium est quicquid affertur de muliere Æthiopica, quæ in Ægypto regnaverit.

3. Quid quod ex Scriptura patet Solomonis ævo regnasse in Ægypto Pharaonem illum cujus filiam duxit Solomon, & Sesacum qui continuo post obitum Solomonis Roboamum bello aggressus est; at de muliere, quæ tum temporis in Ægypto regnaverit, altum ubique silentium. 4. Neque verò Regina Ægypti venisse diceretur ex extremis terræ finibus, cùm Ægyptus sit Palæstinæ proxima.

5. Est & hoc ἀνιστόρητον urbis Meroes ante Cambysen priscum nomen fuisse Saba. Meroen quippe Cambyses condidisse legitur. Itaque ante Cambysen planè nulla fuit Meroe. Lucius Ampelius de Cambyse capite, cui titulus *Reges Persarum. Æthiopiam profectus, &c. urbem ibi condidit Meroem.* Diodorus: πόλις ἐστὶν ἀξιόλογος, ὁμώνυμος τῇ νήσῳ, κτίσαντος αὐτὴν Καμβύσου, καὶ θεμένου τὴν προσηγορίαν ἀπὸ τῆς μητρὸς αὐτοῦ Μερόης. *Urbs insignis est insulæ cognominis, quam condidit Cambyses, & appellavit de nomine matris Meroes.* *Diod.li. pag. 20* 6. Proinde etiam in eo peccat Josephus, quòd à sorore Cambysis, non à matre, vult nominatam.

7. Nec Nitocrim dicit Herodotus post Reges CCCXXX. demum regnasse: tantùm ex illo numero unam fuisse refert, nec indicat quota fuerit. Quin horum ultimum Mœrim nominat, cui non successit mulier, sed vir fortissimus Sesostris. Et ex Eusebio colligere est circa Patriarcharum tempora Nitocrim imperasse

imperasse annis ante Solomonem minimum octingentis. 8. Finge tamen pro Mœri ultimam regnasse Nitocrim, ne sic quidem ratio constabit: quia Mœreos successor Sesostris ex Herodoti sententia diu vixit ante bellum Trojanum, quo recentior fuit Solomon annis circiter CLXX. Itaque omnino necesse est ut Nitocris aliquot seculis Solomonis tempora preverterit.

9. Jam quid absurdius fingi potuit quàm quod ante Solomonem regnasse vult Ægypti Reges per annos plus mille trecentos; cùm vel ex ipsius Josephi Historia colligere sit Diluvium Noachicum vix tanto ante precessisse.

10. Neque verum est post Solomonem Ægypti reges repudiasse nomen Pharaonis, cùm in Esaia, & Jeremia, & Ezechiele, & libris Regum multi recenseantur hujus nominis usque ad tempora captivitatis Babylonicæ, quam nemo nescit multis seculis esse Solomone recentiorem.

11. De cætero Ægypti Reges qui regnarunt ante Sesostrim ideò preteriit Herodotus, quia in eorum gestis affirmabant Ægyptii ὀυδὲν εἶναι λαμπρότητος, *nihil esse splendoris*, non propter Pharaonum commune nomen, ut Josephus comminiscitur. Nam & aliud singulis nomen fuit peculiare, ut apud Herodotum & Eusebium videre est.

12. Sed & id mihi suspectum est, quod apud Josephum ὁ Φαραὼν κατ' Αἰγυπτίους βασιλέα σημαίνει, *Pharao Regem Ægyptiis sonat*. Quia toties in Scriptura legitur *Rex Pharao*, quæ inanis esset ταυτολογία, si vox *Pharao* per se Regem sonaret. Et sacrâ saltem linguâ Ægyptiorum Rex vocabatur multo aliter vel ipso teste, qui lib. 1. contra Appionem ὑκσὼς *hycsos* interpretatur βασιλεῖς ποιμένας, *reges pastores*, τὸ γὰρ ὑκ, inquit, καθ' ἱερὰν γλῶσσαν βασιλέα σημαίνει, *hyc enim linguâ sacrâ regem significat*. Radix est Hebreum חק *hoc* quod legem sonat, unde מחוקק propriè legislator, à LXX. Senioribus redditur ἡγούμενος, & βασιλεὺς, & ἄρχων. Apud Arabes, quorum Dialectus Ægyptiaca vocabula multa habet admixta, פרעון *Pharao* est crocodilus, quo Ezechielem allusisse cap. 29. & 32. alibi docuimus. Tot Josephi σφάλματα tam paucis verbis docent illi scriptori fidem non esse temerè adhibendam, cum versatur in exoticis. Alioqui enim fatendum est nos illi plurimum eo nomine debere, quod sue gentis historiam summa fide & sedulitate scripsit.

CAPUT XXVII.

Ophir אופיר, Gen. 10: 29.

Ophir Arabice *Auphar*, id est, opulentissimus. Fœm. *Vphre*, quomodo pro *Urphe* legendum in Eupolemo. Terra Ophir duplex, una in Arabia, altera in India. Illa in Cassanitis vel Gasandis, quorum nomen à verbo חסן *chasan*, id est, thesauros recondere. *Gaza* & *Magazin* unde? Aurum ibi quàm facilè, quàm purum, quantâ copiâ effodiatur, quam vili precio comparetur. Aurum apyrum, ἄπυρον. Obryzum unde dicatur. Auri glebulæ nucis & mespili magnitudine. Mespilum aronium, τρίκοκκον, *Zarur*. Ferro autem repensum pari pondere. Æri triplum, ferro duplum, argento decuplum auri repensum. Locus Agatharchidis perperam translatus. In Strabone fœdus error. Utrique medicina. Cur auri tanta vilitas in Cassanitis. In Agatharchide ἄλλων pro ἁλιέων. Unde aurum Sabæis de quo Prophetæ & alii. Loca Scripturæ de Ophir Arabiæ. Alibi etiam aurum in Arabia. Aliam fuisse Ophiram in India, nempe Ophiram Solomonis. De cujus situ variæ sententiæ. Ea præfertur quæ Ophiram in Taprobana ponit. Ibi aurum, ebur, gemmæ, margaritæ, pavones, cercopitheci. *Pasis* sinus & *Phasis* amnis; unde aurum *Paz* & *Uphaz*. Aurum *Parvain*, 2 Par. 3. Phœnicibus *Parvain*, *Taph Parvan*, id est, littus *Parvan*, inbe *Taprobana*. Ophiram cur Phœnices dixerint.

Ophir Arabicâ formâ legendum אופר *Auphar*, quod quid sit jam dicemus. Arabibus ופר *Uvaphura* est περισσεύειν *abundare*. Giggeius ופר אלמאל *facultates ampla fuerunt*. Avicenna cap. *de Anatomia digitorum*: ופרת לחום אלאנאמל, *copiosæ sunt pulpæ in extremis digitis*. Et in quinta conjugatione תופר multiplicari. 1 Pet. 2: 20. תתופר עליכם אלנעמה מן אללה *multiplicabitur super vos gratia à Deo*. Ubi Syrus ירבא תשבוחתכון לות אלהא *multiplicabitur laus vestra apud Deum*. Et nomen substant. ופר *vuaphr*, vel ופרה *vuaphra* in Giggeio est *copia*, *opulentia*. Adjectivum vel participium ואפר (*vuaphir*) *dives*, *abundans*, cujus comparat. & superlat. אופר *auphar*. Sic in Avicenna capite *de Anatomia oculi*, אופר מקדאר *auphar mikdar* est amplior vel uberior mensura. Inde locus auro affluens Arabicè dictus est *auphar*, quasi uberrimum & opulentissimum dicas. In fœminino est ופרי *Uphre*. Itaque ארץ ופרי *ardh vuphre* terra est ditissima, גזירה ופרי *gezirath Uphre* insula ditissima. Quomodo pro *Urphe* legendum in Eupolemi loco insigni, quo Davidem narrat πλοῖα ναυπηγήσασθαι ἐν Ἀχάνοις (lege Αἰλανοῖς) πόλει τῆς Ἀραβίας, καὶ πέμψαι μεταλλευτὰς εἰς τὴν Οὐρφῆ (lege Οὐφρῆ) νῆσον, κειμένην ἐν τῇ Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, μέταλλα χρυσικὰ ἔχουσαν, καὶ τὸ χρυσίον ἐκεῖθεν μετακομίσαι τοὺς μεταλλευτὰς εἰς τὴν Ἰουδαίαν. *Naves fabricasse Ælanis urbe Arabiæ, & misisse metallicos ad insulam Uphre, in mari Rubro sitam, metallis auri fœcundam, & metallicos aurum inde in Judæam advexisse.* Que cum Scripture verbis planè consonant, nisi quòd Davidi tribuit quod à filio Salomone demum prestitum est.

Lib.1.sen.1. doct.5.sum. 1.cap.23.

Lib 3.sen.3. tract.1.c.1.

Apud Eusebi.lib. 9. Præpar. c. 30.

Terra Ophir duplex fuit, una in Arabia prope Sabeos, altera in India. Illa fuit in *Cassanitis* Ptolemæi & Stephani, quos Diodorus *Gasandes* vocat, & Agatharchides *Casandres*, facto nomine à verbo חסן *chasan*, quod in *Cal* est possidere, in *Niphal* recondere, unde יחסן *jechasen*, Es. 23: v. 18. לא יאצר ולא יחסן, *non reponetur in thesaurum, nec recondetur*. Indidem חוסן *chosen* thesaurus, Prov. 15: 6. *in domo justi est* חסן רב *thesaurus magnus*. Ezech. 22: 25. חסן ויקר יקחו, *opes & res pretiosas acceperunt*. Arabes per z חזן *chazan* scribunt, unde *gazæ* vox per apheresin, & מחזן *machzan* in plurali מחאזין *machazin*, nobis *magazin*, locus in quo reconduntur opes. Ch & G permutantur, ut in *galbanum* pro חלבנה χαλβάνη. Tale est quod iidem populi modò *Cassanitæ* vocantur & *Casandres*, modo *Gasandæ*. Proinde ut ab opulentia locus dicebatur אופר *Ophir* vel *Auphar*, ita incole *Cassanitæ* vel *Gasandæ* dicti sunt à חסן vel חזן, id est, gaza & thesauris, quos possidebant, de quibus jam audi Veteres.

Agatharchides: τὸν μέντοι χρυσὸν ὀρύσσοντες, ἐν τοῖς πλακώδεσι τῆς χώρας ὑπονόμοις εὑρίσκουσι πολύν. *Aurum qui effodiunt, reperiunt magnâ copiâ in latis terræ cuniculis*; quasi terra sponte dehiscente, ut latentes in visceribus suis thesauros metallariis retegat. Ideò cuniculos illos alii naturales vocant. Diodorus: τὸν δὲ χρυσὸν εὑρίσκοντες ἐν τοῖς φυσικοῖς ὑπονόμοις τῆς γῆς, συνάγουσι πολύν. *Aurum autem in naturalibus terræ cuniculis inventum multum colligunt.* Hec de effodiendi facilitate. Nunc dicendum quale sit aurum.

Agatharchides: οὐ τὸ συντηκόμενον μετ' ἐπιστήμης καὶ τέχνης ἐκ τοῦ ψήγματος, ἀλλὰ τὸ αὐτόματον, καλούμενον δὲ, διὰ τὸ συμβαῖνον, παρ' Ἕλλησιν ἄπυρον. *Non aurum ex ramentis cum scientia & arte liquefactum, sed sponte natum, quod ab eventu Græci apyron nominant.* Artemidorus apud Strabonem explicat, βωλάρια χρυσοῦ καθάρσεως οὐ πολλῆς δεόμενα, *auri glebulas quod multa purgatione non eget.* Esa. 13: 12. pro Hebreo פז *paz* Greci Interpretes habent τὸ χρυσίον τὸ ἄπυρον, *aurum apyrum*. In quem locum Basilius: ἄπυρον δὲ χρυσίον τὸ μηδεμίαν ἀμφιβολίαν ὕλης ἀλλοτρίας ἔχον ἐν ἑαυτῷ, ἀλλ' ὅμως τὸ φανῆναι πεῖθον τὴν ὄψιν τῶν ὁρόντων, ὅτι δοκιμόν ἐστι καὶ ἀμιγὲς χαλκοῦ ἢ τινος ἄλλης ἐπιπλοκῆς. *Aurum apyrum est*

quod nullam aliena materia ambiguitatem in se habet, sed quàm primùm apparet, solo aspectu fidem facit se probum esse & ab omni æris aut alterius metalli cujuscunque permistione purum. Eadem mens Theodoreti: Ἄπυρον οὖν χρυσίον τὸ καὶ δίχα πυρὸς φαινόμενον δόκιμον, τουτέστιν ἄπεφθον, ὃ νῦν οἱ πολλοὶ ἔυρυζον ὀνομάζουσι. *Apyrum igitur aurum est quod etiam sine igne probum apparet, hoc est, incoctum, quod multi nunc euryzum vocant.* Rectè explicat per ἄπεφθον: ita enim vocatur aurum quod è fodina tam purum eruitur ut nulla coctione sit opus ad illud expurgandum. Itaque ἄπυρον & ἄπεφθον, planè idem sunt. Sed aliud est ἔυρυζον vel ὄβρυζον, aurum scilicet quod sæpius despumavit & excoctum est. Græcè enim βρύειν, βρυζειν, ὀβρύζειν, de illis rebus dicuntur quę effervescendò spumam ejiciunt: unde & *obrussa* Latinè est auri experimentum quod igne sumitur. Vide Cl. Salmasium in Solinum pag. 1080. Itaque falluntur qui putant aurum *obryzum* pro *Ophirizo* dici; quamvis nonnulli interpretes in hac allusione sibi placeant. Ita Psal. 45: 10. pro *auro Ophir* Chaldęus habet אובריזין דמן אופר *obryzum quod est ex Ophir*: & Arabs Rom. Edit. אלדהב אלאברזין *aurum obryzum*: Et Es. 13: 12. pro Vulgatæ *obrizo* in Hebræo Textu אופר *Ophir* scriptum est, ut observat Hieronymus.

Jam sequitur auri glebarum crassitudo. Diodorus: κατὰ δὲ τὸ μέγεθος ἐλάχιστος μὲν εὑρίσκεται παραπλήσιος πυρῆνι, μέγιστος δὲ οὐ πολὺ λειπόμενος βασιλικοῦ καρύου. *Magnitudinem quod attinet, minima* (auri glebula) *ad nucleum, maxima autem ad nucis basilicæ magnitudinem accedit.* Strabo & Agatharchides medias esse scribunt magnitudine mespili. Sed aronium puto intelligi sive τρίκοκκον, Arab. זערור *zarur*. Nam nostratis mespili poma (σιτάνιον, vocant Veteres) nucem basilicam mole superant.

Porro cùm nullum auri usum scirent extra torques & armillas tam divitis soli incolæ, illud vicinis populis, Minæis puta, Gebanitis & Sabæis cum ære & ferro permutabant. Diodorus: τούτου μὲν οὖν γένους ἐπιπολάζοντος παρ' αὐτοῖς, χαλκοῦ δὲ καὶ σιδήρου σπανίζοντος, ἐπίσης ἀλλάττονται ταῦτα τὰ φορτία πρὸς τοὺς ἐμπόρους. *Cùm hoc genus*, (id est, aurum) *apud ipsos sit copiosum, æris autem & ferri magna raritas, ex æquo has merces cum mercatoribus permutant*, nempe ita ut ferro aurum rependatur pari pondere. Quod utut superet fidem, tamen leve est præ his Agatharchidis, quæ doctissimus interpres non satis intellexit: πρός τε τοὺς ἀστυγείτονας μετάγοντες, πωλοῦσιν εὐτελῶς. τὸν μὲν γὰρ χαλκὸν πρὸς τὸν χρυσὸν τρίσταθμον ἀλλάττονται, τὸν δὲ σίδηρον πρὸς διπλοῦν χρυσίον. ὁ δὲ ἄργυρος τοῦ χρυσοῦ δέκα δύναται μοίρας. *Et ad vicinos translatum distrahunt precio vili admodum: æri enim triplum & ferro duplum auri rependunt; argentum autem decuplum auri valet.* Unde obiter supplendus locus in Strabone mutilus: πωλοῦσι δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἀστυγείτονας εὔωνον τὸν χρυσὸν, τριπλάσιον ἀντιδόντες τοῦ χαλκοῦ, διπλάσιον δὲ τοῦ ἀργύρου. *Vili precio vicinis id aurum vendunt, æri triplum auri rependentes, argento autem duplum.* Ridiculè, quia cùm illis æs & argentum æquè deessent, nulla erat ratio cur æri argentum postponerent, & auri minus argento quàm æri rependerent. Itaque sic legendum ut Strabo sibi constet nec differat ab Agatharchide: τριπλάσιον ἀντιδόντες τοῦ χαλκοῦ, διπλάσιον δὲ τοῦ σιδήρου, καὶ δεκαπλάσιον τοῦ ἀργύρου. *Æri triplum auri rependentes, ferro autem duplum, & argento decuplum.* Quia διπλάσιον & δεκαπλάσιον vocabula sunt ὁμοιόπτωτα, alterum omiserunt scribæ. Et interpres verba Strabonis reddit in sensum planè contrarium; *vendunt aurum æris triplo, argenti duplo.* Quod fugisse demiror magnum illum commentatorem.

His ita explicatis, apparet quanta fuerit in illis populis auri vilitas, qui non modo χρύσεα χαλκείων ut Homericus Diomedes, pari pondere permutabant; sed & æs triplo auro, ferrum duplo, argentum decuplo pensabant. Ut avorum nostrorum memoriâ novi orbis incolæ, quorum auro & margaritis nihil rependebatur præter vitrea, & ahena, & fibulas, & cultellos, & securiculas, atque alia hujus generis crepundia & nugamenta. Nempe Gasandæ vel Cassanitæ hominum genus erant rude & imperitum, nec ullarum artium notitiâ imbutum, ita ut cùm in solo feraci degerent, & pro ratione climatis bene riguo, tamen agrorum cultum negligerent piscatui solum intenti. Diodorus, ἥτε χώρα πάμφορός ἐστι καὶ διάφορος κατὰ τὴν ἀρετὴν, οὐ μέντοι τυγχάνει τῆς ἐνδεχομένης ἐπιμελείας, διὰ τὴν τῶν ἁλιέων ἀπειρίαν. *Regio est omnium ferax, & soli bonitate præstans, sed solitæ culturæ est expers, propter piscatorum imperitiam.* In Agatharchide legitur τῶν ἄλλων ἀπειροτέρων ὄντων: ubi interpres, *ob cæterorum imperitiam*, sed legendum τῶν ἁλιέων, quasi diceres, ideò terram negligi, quia incolæ sunt piscatores rerum omnium imperiti. Cassanitas enim habitasse constat ἐν τῇ παραλίᾳ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, *in ora maritima Rubri maris*, ex Marciano & Stephano. Sed & ex Ptolemæo, à quo eorum oppida vel vici maritimi Βαδέου Βασίλειον, Ἄμβη πόλις, Μάμαλα κώμη, Ἀδήδου κώμη, longo tractu describuntur. Addit Strabo coactos fuisse aurum tam vili pretio distrahere διά τε τὴν ἀπειρίαν τῆς ἐργασίας, καὶ τὴν σπάνιν τῶν ἀντιλαμβανομένων, ὧν ἡ χρεία πρὸς τοὺς βίους ἀναγκαιότερα. *Cùm propter imperitiam illud tractandi, tum quia iis carebant quæ pro auro rependuntur, quorum usus ad vitam magis est necessarius.*

Inde tanta fuit auri copia apud Sabæos, qui, si Straboni credimus, auriferæ huic regioni erant confines: Συνάπτει, inquit, ἡ τῶν Σαβαίων εὐδαιμονεστάτη, (sub. γῆ) *his contigua est Sabæorum beatissima terra.* Agatharchides, & Diodorus, Carbos vel Carbas medios interponunt, gentem obscuram, & unico portu notam, ad quem fontium amœnitas aquatores invitabat. At in Ptolemæo Saba Sabæorum metropolis prope attingit fines Cassanitarum. Atque huc referendum quod in Scriptura toties auri Sabæi fit mentio. Ut Psal. 72: 15. *Illi dabitur de auro Seba.* Esa. 60: 6. *Omnes è Seba venient, thus & aurum afferent.* Ezech. 27: 22. *Mercatores Seba*, &c. *auro negotiabuntur in nundinis tuis.* 1. Reg. 10: 2. de regina Sabęorum: *Ingressa est Jerusalem cum exercitu numeroso, camelis ferentibus aromata, & aurum valde multum.* Et vers. 10. *Et dedit regi centum & viginti talenta auri.* Sed & cùm apud Plinium Ælius Gallus Sabeos dicit esse ditissimos auri metallis, quia Veteres nullas observant auri fodinas in Sabęis propriè dictis, aurum intelligi puto vicinorum Cassanitarum, qui vel erant sub Sabęorum jugo, vel aurum suum cum illorum quisquiliis permutabant.

Idem aurum ex proprio loci nomine vocatur aurum *Ophir*: neque enim ad Indicum aurum pertinent omnia Scripturæ loca quibus agitur de auro Ophir. Sic in his Jobi cap. 22. vers. 24. *Pones aurum super pulverem, aurum*, inquam, *Ophir super rupes torrentium*; Et cap. 28: 16. *non confertur auro Ophir*: de Indica Ophir agi verisimile non est: quia ætate Jobi qui Jacobo Patriarchæ pene fuit æqualis, ad terras illas tanta terrarum & marium intercapedine à Judæa dissitas nondum patuerat accessus. Sed nec Indicum aurum intelligo 1. Chron. 29: 4. ubi David obtulisse legitur mille talenta auri Ophir, quia in remotiorem illam Ophiram navigationem Solomon & Hiram primi instituerunt. Itaque cùm in illis locis constet Ophir nomine terram significari Judæa propiorem quàm sit India, hanc nemo cordatus alibi quæret quam quo loco diximus, ubi magna vis fuit auri præstantissimi, quodque facilè eruebatur, & vili precio distrahebatur. Fuit & alibi aurum

Plin. 6. 26.

bi aurum etiam in Arabia. Sic ex Juba Plinius in ſinu Perſico deſcribit *littus Hammæum, ubi auri metalla.* Et per Debas fluit amnis ψῆγμα χρυσȣ̃ καταφέρων, *auri ramenta deferens*, cujus præter Strabonem Diodorus & Agatharchides meminerunt. Unde & Debæ dicti, quia דהב *deheb* Arabicè eſt aurum. In Arabia denique, ut teſtatur Dionyſius Periegetes,

—— λιβάνῳ κομόωσιν ἄρȣραι,
Οὔρεα δὲ χρυσῷ.
Thure gloriantur arva & montes auro.

Sed, ut taceam nullibi à Veteribus tam eximium aurum deſcribi, nec tantæ fœcunditatis; cum Ophir, id eſt, incolæ terræ Ophir, fuerint è ſtirpe Jectan, non poteſt illis commodior ſedes aſſignari quàm in ea parte Arabiæ, in qua conſederunt cæteri fratres.

1 Reg. 9: 26. & 10: 11, 12. 2 Chron. 8: 18.

Interim non diffitendum aliam fuiſſe Ophiram remotiorem, nempe Solomonis Ophiram, in quam ſingulis trienniis ſemel navigabatur; unde præter magnam vim auri advehebantur ligna almugghim, ebur, ſimiæ, pavones, lapides pretioſi. Hanc Arabiæ non eſſe Ophiram, quam in Caſſanitis poſuimus ad ſinum Arabicum prope Sabæos, multa docent. 1. Quod in hoc iter triennium inſumebatur. 2. Non potuit ebur ex Arabia afferri in qua elephanti nulli ſunt; niſi quis ebur putet ex Adulitis eſſe allatum. 3. Conſenſus Veterum qui Ophiram in India ſitam eſſe clamant.

1 Reg. 10: 11. & 22: 49.

Tamen in qua parte Indiæ fuerit Ophira non ſatis conſtat. Quidam in Novo Orbe quærunt, atque aurum *Parvaiin*, 2 Par. 3: 6. volunt eſſe aurum Peruviæ; de ebore non ſolliciti, quod eò loci planè ignotum, nec de ratione itineris, quod ante uſum pyxidis magneticæ fuit prorſus ἀπρόσιτον. Alii Ophiram quærunt in regno Pegu: alii ut Joſephus & plerique Veterum in Aurea Cherſoneſo, quæ hodie Malaca dicitur: alii in Africæ regione Cephala vel Sophala, Chaldæum Interpretem ſequuti, qui claſſem in Ophiram profecturam ſamel atque iterum vocat ספינת אפריקא, *navem* ſeu claſſem *Africanam.* Quo faciunt hæc Origenis in Job. 22: 24. φασὶ δέ τινες τῶν ἑρμηνευτῶν τὴν Σωφεὶρ τὴν Ἀφρικὴν εἶναι. *Aiunt interpretum nonnulli Sophir eſſe Africam.* Sophir, id eſt, Ophir. Ita legitur in Græca Verſione, S appoſito perperam ad τὸ Ὠφεὶρ. Nec deſunt qui Ophiram in Taprobana inſula ponunt, ſive ea ſit Sumatra aut Zeilan.

1 Reg. 9: 28. & 10: 22. et 22: 49. 2 Paral. 3: 6. et 8: 18. et 9: 10. 21. Vartom. lib. 5. c. 21.

His ideò nos accedimus, quia Taprobanæ inſulæ, quam Zeilan eſſe alibi probabo, omnia ad amuſſim quadrant quæ de Ophira legere eſt in libris Regum & Paralipomenon. Ibi enim aurum & ebur gemmaſque & margaritas magnâ copiâ naſci nemo eſt qui neſciat. Scatere etiam pavonibus ſcribit Steuckius in Arrianum. Et in Cherſoneſo proxima magni precii cercopithecos memorat Ludovicus Vartomanus.

Neque hoc temerè prętereundem etiam *Paz*, Cant. 5: 11. & *Uphaz*, Dan. 10: 5. & Jerem. 10: 9. nominari inſulam Ophir. Quarum appellationum veſtigia videre eſt in *Paſi* ſinu, & *Phaſi* amne Taprobanes, à Ptolemęo memoratis. Appellatur & *Parvajim*, 2 Chron. 3: 6. id eſt, Syrâ & Phœniciâ flexione פרוין *Parvaiin*, & mutato genere פרון *Parvan* vel *Provan*, quod vocabulum in Taprobane latere nemo non ſtatim animadvertit. Itaque fallor, aut Taprobane vox coaluit ex duabus טף *taph* & פרון *Parvan* vel *Provan*. Arabicè טף *taph*, & geminatis radicalibus טפטף *taphtaph*, eſt littus & ora maris, ἀκτὴ, παραλία, παραθαλάσσιον. Vide Giggeium in טפף. Hanc porro vocem apud Phœnices, Ægyptios & Æthiopes in uſu fuiſſe argumento ſunt Phœnicum in Africa Propria urbes maritimæ *Taphrura & Tabraca*, & promontorium *Taphitis*, in Ægypto *Taphium* vel *Tapium*, urbs ad primum Nili oſtium verſus Syriam, & duplex *Taphoſiris* vel *Taposiris*, quarum una mari imminet, altera magnæ paludi quę maris inſtar eſſe poſſit: & ad ſinum Abaliten in Arriano *Tapara* emporia: ad Barbaricum *Tapatege*. Potuit igitur etiam inſulę *Parvan* vel *Provan* portuoſum illud littus, quò appellebant mercatores, à Phœnicibus vocari טף־פרון *Taph-Parvan* vel *Taphprovan*, unde Græcum Taprobane.

Summa eſt, primos Ophireos in Arabia fuiſſe cum cæteris filiis Jectan, & regionem occupaſſe auro maximè fœcundam; quę ex argumento אופר *Auphar* vel ופרי *Uphre*, id eſt, opulenta dicta eſt, & *Caſſanitis* propter חסנין, id eſt, theſauros in terra abditos. Sed cùm quaſi jure quodam id nominis ſibi adſciſcere viderentur auriferę aliæ terræ Phœnicum navigationibus perviæ; etiam Ophira dicta eſt altera terra remotior in India, è qua tantus auri proventus Hiramo & Solomoni. Phœnicibus ſcilicet ſolemne fuit ut loca nuper à ſe detecta vetuſtis nominibus cohoneſtarent. Hinc in mari Perſico alii Sidonii, alia inſula Tyrus, & Aradus altera: & in Hiſpania Nova Carthago; & in Boëtia alteræ Thebæ: & in mari Cretico altera Byblus: & Tharſis in utroque mari. Omnia enim hæc nomina impoſuere Phœnices. Itaque veriſimile eſt illos auriferæ terræ, quam in India detexerant, Arabicæ nomen indidiſſe.

CAPUT XXVIII.

Chavila חוילה, Gen. 10: 29.

Chavilæ duo. Hujus ſedes hodiè *Chaulan*. Cujus ſitus ex Arabe Geographo accuratè deſcribitur. *Chaulanitæ* iidem qui *Carbi* Agatharchidis & Diodori; & *Cerbani* Jubæ, pro quo perperam *Cembanos* habet Ælius Gallus. bellicoſiſſimi Arabum. Ideo *Carbi* dicti. Chaulanitarum arx *Chond* ubi ſit. Ptolemæi ὔιλα vel ὑαίλα fortè αὔιλα.

Geneſeos cap. 10. memorantur duo Chavilæ; Unus Chuſi filius verſ. 7. de quo agetur ſuo loco: Alter Jectanis verſ. 29. in quo verſamur. Hujus ſedes hodiéque parum mutato nomine appellatur terra *Chaulan*, cujus metropolis *Du-Sohaim* vel *Chaulan-Du-Sohaim*. Hinc Geographus Clim. 2. part 5. *Via è Meccha* אלי די סהים מן חולאן *ad Du-Sohaim è terra Chaulan, &c.* Et aliquantò pòſt, חולאן די סהים הי קלעה חצינה *Chaulan-Du-Sohaim eſt arx valida, &c.* Deſcribitur in ea parte terræ תהאמה *Tehamæ*, quæ terræ Jeman eſt confinis, ad ſtationem decimam tertiam à Meccha, quartam à portu Hali, ſecundam à *Baiſat-jectan*, inter Baiſat-jectan, inter Meccham & Sanaam de qua in Uzal egimus, ſpatio ferè medio. Tehama porro eſt Arabiæ Fœlicis regio ad mare Rubrum extenſa, longa duodecim ſtationes, lata quatuor, quam ad Ortum montes terminant, mare ad Occaſum, ad Aquilonem Meccha & Giodda, id eſt, Ziden portus Mecchæ, ad Meridiem, ubi *Chaulan*, terra Jaman ſeu Sabæorum.

Ex hac deſcriptione tam accurata, qualis extat in Geographo, apparet terram Tehamam hodiè Arabibus id ipſum eſſe quod Ptolemæo regio Caſſanitarum: & Chaulan ſeu Chavilam fuiſſe in extremis Caſſanitis prope Sabæos. Itaque Chaulanitę ſunt Carbi, de quibus Agatharchides: τȣ́των δὲ τῶν ἀνδρῶν συνεχεῖς Κάρβοι κατέχȣσι τὴν ἤπειρον, ἐκδεχομένȣ λιμένος ἀγχιβαθȣ̃ς, ἐν ᾧ κρῆναι πλείȣς ἀναβάλλȣσιν. Ἐφεξῆς δὲ τὸ Σαβαίων ἐπισυνάπτει γένος. *His autem*, id eſt, Caſſandribus vel Caſſanitis) *contigui habitant Carbi in continente, quam portus excipit profundus in quo plurimi erumpunt fontes: deinceps autem adhæret gens Sabæorum.* Et Diodorus: μετὰ δὲ τȣ́τȣς ὑπάρχȣσιν ὀνομαζόμενοι Κάρβοι, καὶ μετὰ τȣ́τȣς Σαβαῖοι, *poſt hos ſunt Carbi dicti, quos ſequuntur Sabæi.* Pro Carbis Cerbanos vocat Juba rex apud Plinium: *Agrei*, inquit, *Cerbani*, Plin. lib. 6. cap. 28.

bani, Sabæi Arabum propter thura clarissimi. Et Ælius Gallus *Cembanos*, quo loco Arabiæ populos inter se conferens dicit, *numerosissimos esse Homeritas, Minæis fertiles agros palmetis arbustisque, &c. Cembanos & Arios armis præstare.* Sed rescribendum *Cerbanos*, quibus Carborum vel Cerbanorum nomen videtur à Phœnicibus inditum ex argumento. Hebræis enim קרב *Kerab* est bellum, & קרב *Karab* confligere. Meritò igitur Carbi vel Cerbani dicti sunt populi bellicosi, quosque inter ceteros armis præstare observat Ælius Gallus. Atque ex hac ipsa nota illos patet eosdem esse cum Chaulanitis, quorum virtutem Geographus ita commendat: ubi de urbe *Chaulan-Du-Sohaim*: הי קלעה חצינה ולאהלהא מנעה ופיהם עזה, *ea est arx valida, & populo ejus robur, & in eis est virtus*; quasi diceret gentem esse virtute bellica præstantissimam. Hæc ille Climatis secundi parte quinta. Idem parte sexta rursus meminit alterius castelli ejusdem gentis. Verba sunt: *A Nagia ad Chond* מן אלנגה אלי אלהנד, *millia passuum XXVI. Chond autem est castellum populosum quem incolit gens è terra Chaulan* קום מן אלחולאן. *In eo plures putei, super magno colle situm est. Distat à Sanaa millia passuum CXL.* Sanaam probavimus urbem esse Gebanitarum. Idem de Nagia scribit Plinius: *Gebanitæ pluribus oppidis, sed maximis, Nagiâ & Tamnâ templorum LXV.* Itaque hæc pars Chaulanitarum non procul fuit à Gebanitis.

Etiam ad Chavilæ vel Havilæ nomen alludit Ptolemæi ὕελα vel ὑαίλα, ut scribitur in exemplari Palatino. Malim αὔιλα, A & Y transpositis, ut sit ipsissimum Havilæ nomen. Fateor quidem inter *Chaulan* & Hyelam non parvum esse interstitium. Nam Ptolemæi Hyela versus Austrum multum recedit trans Sapharitas. At gens vaga, qualis Arabum, maximè in terra Tehamæ, quidni potuerit in varias colonias spargi & dissipari? Geographus Arabs: בארץ תהאמה סרהא אלערב מן גמיע אלקבאיל: *In terra Tehama vagi sunt Arabes ex omni stirpe.* Plura de Havila vide in descriptione Paradisi terrestris.

CAPUT XXIX.

Jobab יובב, Gen. 10:29.

Prope Sachalitas in Ptolemæo *Jobaritæ*; legendum *Jobabitæ*. B & P Græcum sæpe confundi. Arabicè *Jebab* desertum. Ea regio valde deserta.

Ultimus filiorum Jectan est Jobab, pater Jobabitarum, qui Sachalitis fuere proximi. Ptolemæus: εἶτα πρὸς τοῖς Σαχαλίταις Ἰωβαβῖται, *deinde juxta Sachalitas Jobabitæ.* Sic legendum, non Ἰωβαρῖται *Jobaritæ*. Notat doctissimus Salmasius & allatis exemplis probat B & P Latinum à librariis passim confundi, quia literæ sunt similes. Tam proclivis fuit lapsus in β & ρ majusculis, id est, B & P. & tam facilè scribi potuit ΙΩΒΑΡΙΤΑΙ pro ΙΩΒΑΒΙΤΑΙ. Nec obscura est ratio nominis. Nam Arabicè יבאב *jebab* desertum sonat, & ארץ אליבאב *ardo-ljebabi* terra deserti. Porro in Arabiæ parte quam Jobabitæ tenuerunt supra Sachalitem sinum, pleræque sunt solitudines. Itaque hanc plerique Veterum securo saltu transmittunt. Et è Recentioribus Belleforestus totum hoc latus desertum esse scribit, ita ut a Materqua sive Metaeo (quod est initium sinûs Sachalitici) usque ad Covam (ubi desinit idem sinus) & promontorium Corodamum (olim, hodiéque Rasalgate nuncupatum) sexaginta ferè leucarum spatio, nulla civitas reperiatur.

In Solin. pag. 277.

CAPUT XXX.

De Mesa משה *& Saphar* ספר, Gen. 10:30.

Mesa Mosi, aliis *Musa* vel *Muza*, Arabiæ aromatiferæ portus celeberrimus, unde iter ad Sapharitas. Probatur ex Ptolemæo, Plinio, & Arriano qui habet *Aphar* pro *Saphar*. Quàm preciosæ ibi merces. Mons Climax. *Saphar* Mosi mons Orientis. Unde *Saphar* urbs metrop. & *Sapharitæ* populi. Urbes plurimæ vicinis montibus cognomines. Climax in Ptolemæo quantum extensus, & quot gentium terminus. Cur Arabia odorata per duo hæc loca designetur. *Saphar* Recentioribus *Tapharon*, *Taphron*, *Tarpharon*. Arabibus *Tdaphar* טפאר. Unde colligere est Veteres per *Sade* scripsisse, non per *Samech*. Sed Samech & *Sade* literæ promiscuæ. Nardus *Sampharitica* Dioscoridis, Avicennæ *Sapharitica*.

Ut veritas eorum quæ hactenus docuimus magis ac magis confirmetur, operæ pretium erit ex ipso Mose discere ubi locorum habitaverint filii Jectan. Audi igitur Divini Scriptoris diserta verba ויהי מושבם ממשה בבאך ספרה הר הקדם. *Et fuit habitatio eorum à Mesa, cùm tendis Saphar montem Orientis.* His velut intento digito designat Moses eam Arabiæ partem quam diximus. *Mesa* aliis *Musa* vel *Muza* portus fuit celeberrimus ad mare Rubrum, ad quem frequentes appellebant Ægyptii & Æthiopici mercatores, inde Orientem versus profecturi ad Sapharitas, à quibus thus & myrrham compararent, & quicquid est odorum Arabicorum. Inspice Ptolemæi Tabulas, ad sinum Arabicum, gradu 14. statim occurret Muza emporium. Græcè Μῦσα scribitur. Et pene rectà ad Orientem populi Sapharitæ, & Saphar metropolis propè, ad radices montis Climacis. Sed & legendus Plinius lib. 6. cap. 23. ubi multis referuntur mercatorum annuæ navigationes ex Ægypto in Arabiam & Indiam. Summa est ab Alexandria per Nilum navigari Coptum usque. A Copto camelis iri Berenicem oppidum, ubi portus Rubri maris à Copto distat CCLXIII M. pass. Inde eos, qui Indiam petunt, navigare Ocelin Arabiæ, aut Canam thuriferæ regionis, portus utiles Indicæ navigationi. At quibus id consilium est ut ex Arabia merces rectà in Ægyptum revehant, Muzam esse portum obvium ex quo ad Sapharitas & Sabæos iter est commodissimum. *Est*, inquit, *& tertius portus qui vocatur Muza, quem Indica navigatio non petit, nec nisi thuris odorumque Arabicorum mercatores. Intus oppida: regia ejus appellatur Saphar, aliudque Sabe.* Lege *Save* ut in Ptolemæo & Arriano, qui de Muza emporio & de metropoli Saphar agit multo pluribus. *Post hæc*, inquit, *in ultimo sinu sinistræ partis hujus pelagi* ἐμπόριόν ἐστιν νόμιμον παραθαλάσσιον Μοῦζα, *emporium est legitimum maritimum Muza, quod à Berenice Austrum versus distat circiter duodecim millia stadiorum. Totum incolitur ab Arabibus nauticæ & maritimæ rei peritis. Plenum præterea est atque refertum advenis mercaturam facientibus. Nam præterquam quod transmarinis atque Barygazenis * negotiationibus utuntur, suas proprias merces habent. Supra hanc trium dierum intervallo est urbs* Σαύη *Save, &c.* Καὶ μετ' ἄλλας ἐννέα ἡμέρας Ἀφὰρ † (lege Σαφὰρ) μητρόπολις: *& post alios dies novem Saphar metropolis, in qua sedem habet Charibael legitimus Homeritarum & qui hisce vicini sunt Sabaitarum*, (id est, Sabæorum) *Rex.* Hæc Arrianus de Muza emporio. Nunc ex eodem disce quàm preciosæ merces ibi venales prostiterint: *Merces*, inquit, *quæ in illud importantur, sunt purpura eximia & vulgaris, & vestes Arabicæ manicatæ & scutulatæ & inauratæ, &c. Crocus, cyperus, othonium, abollæ, lodices, zonæ sciotæ, unguentum, vinum, frumentum, &c. Inde exportantur quæ ibi nascuntur, myrrha electa, stacte abirminæa, lygdus, denique omnes illæ merces*

* Baryg… est Indi… portus … procul à … licut.

† Perv… ex Saph… propter … rum Sp… cedentes … ἡμέρας.

merces suprà commemoratæ quæ ex Aduli efferuntur: ebur scilicet, cornu rhinocerotis, testudo, nauplium, &c.

Ex his abundè patet quàm frequens & quanti nominis fuerit Muza vel Musa emporium, unde iter erat ad Saphar regiam urbem & Sapharitas populos. Itaque ex loco tam nobili voluit Moses omnibus palam fieri in qua parte terrarum Jectanæi degerent. *Habitatio eorum*, inquit, *fuit à Mesa*, (id est, à Musa portu Sabæorum, quomodo posset legi si liceret per Masorethas; quamvis nihil sit necesse, quia in tanto lapsu temporis, nemo mirabitur Mesam in Musam fuisse mutatum) *cùm tendis ad Saphar montem Orientis*, id est, Orientalem: non respectu Judææ, quæ Sabæos habet ad Austrum, inde est quod Reginam Austri Christus vocat reginam Saba: sed respectu Mesæ vel Musæ urbis, ad cujus Orientem sunt Sapharitæ, & montium longa series, quam Græci Κλίμακα nuncupant, & Moses *Saphar* de nomine vicinæ metropoleos. Sic *Nebo*, *Ziph*, *Hebron*, *Pharan*, *Saron*, *Phogor*, *Gelboe*, *Gabaa*, *Galaad*, *Gamala*, *Somron*, *Modin*, &c. non urbium solùm, sed & vicinorum montium sunt nomina. Nihil enim est frequentius apud Hebræos & Arabes, quàm ut urbes vicinis montibus aut vicissim montes vicinis urbibus sint cognomines. Itaque hoc exemplo Saphar tum dicebatur Mons Climax ob viciniam urbis Saphar, vel urbs metropolis mutuata est nomen montis proximè imminentis. Atque hunc montem memorat Moses ut tum temporis maximè notum. Is apud Ptolemæum longo tractu extenditur, & multarum gentium est terminus. Sic Σαβαῖοι καὶ Ἀγχῖται, ὑπὲρ τὴν Κλίμακα τὸ ὄρος, *Sabai & Anchitæ sunt super montem Climacem*; καὶ μέχρι τῆς Κλίμακος Ῥαβανῖται, *& usque ad Climacem Rhabanitæ:* & Χατραμῖται ἀπὸ τῆς Κλίμακος μέχρι τῶν Σαχαλιτῶν; *Chatrammitæ à Climace usque ad Sachalitas.* Item ἀπὸ δὲ μεσημβρίας τῆς Κλίμακος Μασονῖται, εἶτα Σαρῖται, καὶ παρὰ τοὺς Ὁμηρίτας Σαπφαρῖται, καὶ Ῥαθινοί. *A meridie Climacis Masonitæ, deinde Saritæ, & juxta Homeritas Sappharitæ & Rhathini.* Ibidem etiam fons Stygis: ἡ Κλίμαξ μεθ᾽, ὃ ἡ πηγὴ τὸ καλούμενον Στυγὸς ὕδωρ. Hæc omnia in Ptolemæo.

Proindè cùm Moses Jectanæos dicit habitare à Mesa vel Musa quâ viâ itur Sapharam; idem est ac si habitare scripsisset in Arabia odorata, in qua Ægyptii, & Æthiopes aromata comparaturi, hæc duo loca maximè noverant & frequentabant, Musam portum in quem appellebant, & montana Sapharitarum ubi urbs erat regia. Et verò rem sic se habere docuimus longa inductione omnium filiorum Jectan, unico Obale excepto, qui per Arabici freti angustias in Africam proximam migravit & in Abalitem sinum. Sed potuit hæc migratio fieri post Mosis tempora. Utut se res habeat, μία χελιδὼν ἔαρ οὐ ποιεῖ. Nec desinit esse verum in Arabia Fœlici habitasse posteros Jectan, etiam si illorum unus in vicinam regionem coloniam deduxerit.

A medii ævi scriptoribus *Saphar* vocatur *Tapharon*. Philostorgius ubi de Homeritis & Theophilo Indo: τῶν δὲ ἐκκλησιῶν μίαν μὲν ἐν αὐτῇ τῇ μητροπόλει τοῦ παντὸς ἔθνους Τάφαρον ὀνομαζομένῃ καθιδρύσατο. *Ecclesiarum quidem unam in ipsa totius gentis metropoli, quæ Tapharon appellatur, ædificavit.* Ammianus lib. 23. de Arabia: *Civitates habet eximias Geapolim, & Nascum, & Baraba, itidemque & Nagara, & Mephran, & Taphron*, &c. lege *Tapharon*. Stephanus inserto R plurali numero habet *Tarphara*. Τάρφαρα, inquit, οὐδετέρως, πόλις τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας, *Tarphara neutro genere urbs Arabiæ Fœlicis.* Geographus Arabs טפר *Tdaphar*, per T durum quod sonat ut D, propter punctum adscriptum, טפאר חי קצבה יחצב וכאנת טפאר פימא סלף מן אלבלאד אלכבאר ואלמשהורה *Tdaphar est metropolis* terræ *Jachseb*, *olim autem fuit Tdaphar è magnis & celebribus civitatibus.* Hinc colligas priscos Arabes *Saphar* scripsisse per *Sad* vel *Sade*, non per *Sin* aut *Samech*, ut ספר *Saphar* Moses. Omnino enim illud ט Td factum ex *tsade*, ut in טבי pro צבי: טל pro צל: טמא pro צמא & similibus. Sed quis nescit *Sin* & *Sad*, vel si mavis *Samech* & *Sade*, literas esse similis soni & sæpe promiscuas, maximè apud Arabes. Sic origanum Arabicè scribitur צעתר & סעתר; pharmacum quo provocatur sternutatio צעוט & סעוט; negotium צעל & סעל; vitta sanguine tincta, quam in capite gestant Arabicæ mulieres, cùm inciderunt in grave aliquod infortunium צקאב & סקאב: platea צוק & סוק: latus צטר & סטר, quomodo & Syris. Pari ratione potuit scribi צפאר & ספאר per *Samech* vel *Sin*, ut ab Avicenna scribitur in capite de סנבל *Sunbal*, id est, spicâ, nardi scilicet, נארדס ספאריטיקי (ita enim legendum) pro eo quod in Dioscoride est, νάρδος Σαμφαριτική, *nardus Sampharitica*, seu ex Arabiæ urbe Saphar.

Non possum non addere in Arabica Paraphrasi Lutetiana pro *Mesa* & *Saphar* haberi מכה *Meccham* & אלמדינה *Medinam*, ex quorundam sententia, qui primos Arabes Jectanis filios circa hæc loca degisse volunt. Hinc author libri Juchasim, qui pluribus citatur in fine libri quarti, ובני יקטן י״ג וכלם שכנו ממשא והיא הנקרא בלשון ערבי מכה, *Jectanis autem XIII. filii fuere, qui omnes habitarunt à Mesa. Ea vocatur Arabum linguâ Meccha.* Atque id quidem vero est propius quàm quod sanxere Veteres, Jectanis omnes posteros habitasse circa Cophetem in ora Indiæ. Tamen docebitur postmodum loca circa Meccham & Medinam tenuisse Chusæos, quibus Ismaëlitæ & Madianitæ mixti. At Jectanis plerosque filios in interiora Fœlicis Arabiæ secessisse ad regionem aromatiferam jam puto est luce clarius. Rectè igitur Theophanes (postquam dixit de Ismaëlitis: οὗτοι πάντες ᾤκουν τὴν Μαδιανῖτιν ἔρημον, καὶ ἐν αὐτῇ ἐκτηνοτρόφουν ἐν σκηναῖς κατοικοῦντες: *Hi omnes incolebant Madianitem eremum, & pecora in eo alebant in tabernaculis degentes*) de Jectaneis subjungit continuò pòst: εἰσὶ δὲ καὶ ἐνδότεροι αὐτῶν, μὴ ὄντες τῆς φυλῆς αὐτῶν, ἀλλὰ τοῦ Ἰεκτὰν, οἱ λεγόμενοι Ἀμανῖται, τουτέστιν Ὁμηρῖται. *Sunt autem & his interiores, qui non sunt de tribu ipsorum, seu ex tribu Jectan, qui Amanitæ dicuntur seu Homeritæ.* Quod ipsum in Anastasio legere est, & in Euthymii Moamethicis.

V. Biblioth. Pat. Græcor. tom. 2. pag. 289.

V. Ibid. & p. 307. et 308.

Porro soli Jectanis posteri pro ערב עארבה, id est, genuinis Arabibus haberi volunt; alios ערב מתערבה vel מסתערבה, id est, *Arabes factos* esse pertendunt. Quomodo in Judæis מתיהודים *Judæi facti*, Esther. 8: 17. veris & naturâ Judæis opponuntur. Quo allusum à Christo, Ev. Joh. 1:48. & Apoc. 2:9. & 3: 9. & à Paulo Rom. 2:29. & Galat. 2: 15. Hactenus de Semi posteris. Jam ad Japhetum Europæorum patrem, quemque dilatavit Deus ut habitaret in tabernaculis Semi. *Gen. 9: 27.*

LIBER TERTIUS.

DE JAPHETHI POSTERIS.

CAPUT I.

De Japhetho.

Japhetho pars Asiæ & Europæ obtigit, magnarum terræ partium minima, sed cultissima. Japheth Græcis Japetus. Decrepiti senes Japeti dicti per convitium. Japeto vetustior, adagium olim in usu. Japeti bella in Jovem. Japheth idem qui Neptunus. Prometheus est Magog. Japheth fratrum natu maximus. Tamen illius benedictio tantùm secundaria est, & quasi appendix ad Semi benedictionem; & in nomine non Jehovæ, sed *Elohim*. *Japhth*, id est, *dilatet Deus Japhetho*. Paronomasiæ quales in Scriptura passim. Exempla multa. *Japhth* Veteribus *dilatet*; Recentioribus *alliciat*. Prior interpretatio præfertur multis de causis. *Japhth* alii *condecoret* tanquam à יפה. In Augustino *lætificet*, sed legendum *latificet*. Alibi *lætatum* pro barbaro *latatum*, vel pro *lactatum* potiùs. Japhethi portio ideò amplissima, quia in Septentrione major hominum fœcunditas. Hæc verba Noæ, *& habitet in tabernaculis Semi*, quæ ad Deum aut ad Christi ἐνσάρκωσιν quidam referunt, potiùs ad Japhethum pertinere, cujus posteri Græci & Romani Asiæ portionem invaserunt quæ Chamo obtigerat. Vocationem gentium iisdem verbis contineri probatur etiam ex Chaldæo Paraphraste. Ecclesiam usque ad Christum fuisse in Semi tabernaculis. Japhethi posteros ad eam non pertinuisse. Hodiè tamen constituere maximam partem Ecclesiæ Gentium. Quinam è Japhethi filiis in Europam se contulerint.

Præter Asiæ partem non contemnendam Japhetho Europa obtigit, magnarum mundi partium minima, sed cultissima, & longè populosissima, & multis ab hinc sæculis humanitatis sedes, & politioris literaturæ, Græcorumque altrix & Romanorum, qui usque ad Africæ & Asiæ penitissima imperii sui limites longè latéque promoverunt.

Japetum, id est, Japhethum, Græci generis sui authorem esse agnoscunt, nec putant Japeto quicquam esse antiquius. Unde est quod decrepiti & deliri senes per convitium Japeti vocitabantur. Hesychius: Ἰαπετὸς, ἐπὶ διασυρμῷ πρεσβύτερος, ἀρχηγὸς (lege ἀρχαῖος) *Japetus, per derisionem senex, antiquus.* Ἀρχαῖον ex Suida rescribo qui sic habet: Ἰαπετὸς, ὄνομα κύριον, λῆρος, μωρὸς, ἀρχαῖος, *Japetus, nomen proprium, delirium*, (id est, delirus) *fatuus, antiquus.* Cujus locutionis en tibi illustre exemplum ex Nubibus Aristophanis, Act. 3. Scen. 3.

Μηδ' ἀντειπεῖν τῷ πατρὶ μηδὲν, μηδ' Ἰαπετὸν καλέσαντα
Μνησικακῆσαι τὴν ἡλικίαν.

Nec patri quicquam responsare, nec Japetum appellando senium ei exprobrare. Itaque id cessit in proverbium, *Japeto vetustior* pro valde sene. Hinc apud Lucianum in Dialogo Cupidinis & Jovis, Cupidini pueritiam prætexenti, ut peccatum extenuaret, Jupiter infensus regerit: Σὺ παιδίον, ὦ Ἔρως, ὃς ἀρχαιότερος εἶ πολὺ τοῦ Ἰαπετοῦ. *Tune puer ô Cupido, qui es Japeto longè vetustior.* Quod sumptum ex Symposio Platonis in Agathonis oratione. (Sub initium.)

Fingitur Japetus Jovi, id est, Chamo, bellum intentasse, propter dissidia quæ inter illos peperit dissimilitudo morum, Gen. 9: 22, 23. Cur ex eodem Japhetho Neptunum fecerint parum sibi constantes mythologi, docuimus libro primo; & Japhethi filium Magog eundem esse cum Prometheo.

Japhethus non Chamo solùm, qui fuit fratrum minimus, Gen. 9: 24. sed & Semo major fuit. Semum enim, ex Gen. 11: 10. natum esse constat anno Patris Noæ DII. Qui cùm Gen. 5: 32. anno ætatis D. generasse legatur; neque sit Chamus aut Semus qui illo anno natus est; relinquitur ut sit Japhethus. Omnino igitur Japhethus fratrum fuit natu maximus. Et verba Mosis Gen. 10: 21. LXX. rectè reddunt, τῷ Σὴμ, &c. ἀδελφῷ Ἰάφεθ τοῦ μείζονος, *Semo fratri Japheti majoris.* Ita ut Hebræum הגדול, id est, *magnus* vel *major*, Japhethi sit epithetum, non Semi, ut plerique volunt.

Sed utut ætate prior, tamen gratiâ posterior Japhethus, nonnisi secundo loco benedictus est à patre Noa, atque illa benedictione quæ fuit instar appendicis ad benedictionem Semi, in cujus semine futurum erat ut benedicerentur omnes gentes. Nec temerè esse Judæi putant quod in illa Noe Deum invocat solo nomine אלהים *Elohim*, id est, Dei, inter gentes recepto; non Tetragrammato יהוה *Jehova*, quod junxerat nomini *Elohim* in Semi benedictione. Sic scilicet innui putant Deum *Jehovam* nonnisi solis Semi posteris, id est, Judæis, revelandum.

Benedictio Japhethi sic incipit: *Dilatet Deus Japhetho.* Dilatet Hebraicè est יפת *japhth*. Quo verbo ad Japhethi nomen alludi nemo non videt. Atque his paronomasiis in Scriptura nil frequentius; ut cùm de *Noach* dictum, Gen. 5: 29. ינחמנו (*jenachamenu*) *consolabitur nos.* Et de Juda in benedictione, Gen. 49: 8. יודוך (*joducha*) *laudabunt te fratres tui.* Et de Dane ℣. 16. *Dan* ידין (*jadin*) *judicabit populum suum.* Et de Gade ℣. 19. גד גדוד יגודנו (*Gad gedud jegudennu*) *Gad, turma populabitur eum, sed ipse alios* יגוד (*jagud*) *populabitur tandem.* Tale illud de Nabale, 1 Sam. 25: 25. *Nabal est nomen ejus,* ונבלה עמו *&* (*nebala*) *stultitia cum eo est.* Et de Gaza, vel quod idem est Aza, Sophon. 2: 4. עזה עזובה תהיה *Aza* (*azuba*) *derelicta erit.* Et de Accarone eodem versu ועקרון תעקר *Et Accaron* (*theaccer*) *eradicabitur*; ut in Pseudosibyllinis.

Ἔσται καὶ Σάμος ἄμμος, ἐσεῖται Δῆλος ἄδηλος,
Καὶ Ῥώμη ῥύμη.

Erit & Samos arena, erit Delus ignota, & Roma vicus.

Huc pertinet illud Jeremiæ cap. 1. vers. 11. & 12. Et ad me factum est verbum Domini dicendo: *Quid tu vides Jeremia? Et dixi virgam* שקד (*saked*) *amygdali video. Tunc mihi dixit Dominus, benè vidisti: nam* שוקד (*soked*) *festino ego super verbo meo, ut illud efficiam.* Ibi proponitur amygdalus tanquam symbolum festinationis propter allusionem nominis שקד *saked*, amygdali, ad festinandi verbum שקד *sakad*. Neque inanis est allusio. *Floret* enim *omnium prima amygdala mense Januario, Martio verò pomum maturat.* Plinii verba sunt lib. 16. cap. 25. Tale quid affectavit Græcus Author adjectionum ad Danielem, quem uni seniorum qui se vidisse dixerat Susannam ὑπὸ σχῖνον sub lentisco, respondentem inducit, *Angelus Dei* σχίσει σε μέσον, & alteri qui dixerat, ὑπὸ πρῖνον *sub ilice*; *Angelus Dei* πρίσει σε μέσον, *secabit te medium*, &c.

יפת *Japhth* est futurum *Hiphil* à פתה. Plenum esset יפתה *Japhtheh*. Sed litera *He* finalis per apocopen excisa est, ut in ירד à רדה, Es. 41: 2. & תשק à שקה, Gen. 21: 19. Porro פתה in *Cal* est pellici, in *Piel* pellicere. At in *Hiphil* alibi nusquam occurrit, præterquam apud Chaldæos, quibus אפתי est di-

est dilatare. Hoc sequuti Chaldæus Onkelos, Greci, Arabes, &c. cum Hieronymo hîc reddunt, *Dilatet Deus Japheth*, pro eo quod Recentiorum nonnulli ex Hebræorum usu, *Alliciat Deus Japhethum*. Quarum interpretationum cùm utraque pia sit & erudita, prior tamen multis de causis videtur præferenda. Primò enim credibile non est Noam frustra mutasse conjugationem *Piel* in *Hiphil*, quâ in alliciendi significatione nemo unquam est usus. Secundo פתה verbum ita medium est ut tamen ferè semper sumatur in malam partem. Cùm enim in Scriptura frequentissimè occurrat, uno aut altero loco exceptis, nihil aliud significat quàm pellicere, & decipere, & seducere, & in errorem inducere. Græci ἀπατᾷν plerumque reddunt allusione manifesta, sed quæ verbi vim rectè exprimit. Tertiò פתה cùm in alliciendi significatione sumitur, semper regit accusativum: at hîc יפת dativo jungitur. Dativi enim nota est *Lamed* litera voci *Japheth* præfixa, יפת אלהים ליפת. Itaque cùm dici non possit, *Alliciat Deus Japhetho*; necessariò reddendum, *Dilatet Deus Japhetho*, supp. locum aut habitationem. Hebræi enim sic loqui amant. Ita Gen. 26: 22. הרחיב יהוה לנו, *dilatavit Dominus nobis*: & Psal. 4: 2. *in tribulatione* הרחבתה לי *dilatasti mihi*: & Prov. 18: 16. *Donum hominis* ירחיב לו *dilatabit ipsi*, supp. viam.

Non me latet tertiam esse interpretationem eorum qui יפת exponunt *condecoret*, quasi fiat à יפה. In qua sententia fuit Jonathan, qui sic habet in Chald. Paraphrasi ישפר ״ תחומיה דיפת, *condecoret Dominus terminos Japhethi*. Sic & Rabbi Mardochæus qui in Hebræis concordantiis, quas vocant, hunc locum refert ad יפה. Quo pertinere volunt nonnulli Recentiorum quod habet Augustinus ex vetusta illa Versione Italica, *Lætificet Deus Japheth*. Sed hanc interpretationem, cùm Grammaticæ legibus repugnet, Aben-Ezra his verbis jure merito suggillat, *Interpretatio quâ Japhth deducitur à verbo* יפה *(japha) decorum esse, non est interpretatio* יפה *(japhe) decora*. Neque hûc pertinet ut volunt τὸ *lætificet* in Augustino. Rescribendum enim *latificet*, qua voce, barbarè quidem, sed significanter tamen, Grecum πλατύναι expresserat Italicę Versionis author. Et verò *latificet* legitur non *lætificet* in eodem Augustino contra Faustum Manichęum lib. 12. cap. 24. ubi citatur idem locus. Sic Job. 31: 27. ubi pro Hebræo יפת, & Græco Symmachi ἐπλατύνθη, Vulgatus habet *lætatum est*; (*lætatum est in abscondito cor meum*.) Suspicor *lætatum* factum ex barbaro *latatum* pro *dilatatum*. Nisi quis malit *lactatum* legi, quod non malè responderet Græcæ voci ἠπατήθη, quâ hîc utuntur Septuaginta Seniores. Proinde pro Hebræo יפתה, & Græco ἀπατήσει in Aquila & Theodotione, idem interpres *lactandi* voce utitur in his verbis, Prov. 16: 29. *Vir iniquus lactat amicum suum*.

De Civit. Dei l.16.c.1.

Sed redeo ad verba Noæ, quibus Japhetho benedixit. Quæ cùm consensus Veterum & similium locorum collatio doceat sic optimè reddi, *Dilatet Deus Japhetho*, supple habitationem: iis omnino assentior qui per hæc verba volunt Japhetho promitti fore ut in terræ divisione amplissimam illi portionem habitandam Deus assignet. Quod Deum abunde præstitisse statim agnoscet quisquis, pręter Europam quanta quanta est, ad Japhethi portionem pertinere cogitabit Asiam minorem, & Mediam, & Armenię partem, & Iberiam, & Albaniam, & vastissimas illas regiones ad Boream, quas olim Scythę, hodiè Tartari obtinent. Ut de Novo Orbe taceam, in quem per fretum Anianis migrasse Scythas vero non est absimile. Nempe, cùm Japhethi posteris Deus partem mundi assignaverit quę vergit ad Septentriones; ubi vetus Gothorum scriptor Jornandes merito scribit esse *officinas gentium & velut vaginas nationum*, quia mira in illis locis hominum fœcunditas; Regiones illorum habitationi destinatas vastissimas esse oportuit, ne Japhethi familia præ cæteris sobolescens nimis in arctum comprimeretur.

Jam quod sequitur, *& habitet* vel *habitabit in tabernaculis Semi*, interpretes aliter atque aliter exponunt. Sunt qui Dei nomen volunt ex proximo repetendum, quasi dicatur, *Dilatabit (quidem) Deus Japhetho, sed habitabit* (idem Deus) *in tentoriis Semi*. Hoc est, Japhetho quidem largietur Deus ampliorem terræ portionem, sed in Semi posteris Ecclesiam sibi eliget, in qua habitet sempiternum. Quæ ferè sunt verba Psaltis Psal. 132: 13, 14. *Elegit Dominus Sionem, elegit eam pro habitatione sua*, dicens: *hæc requies mea in sæculum sæculi, hîc habitabo, quoniam elegi eam*. Quod toti Ecclesiæ ita convenit, in peculiari ratione in Christo fuerit impletum, in quo *habitat* (κατοικεῖ) *omnis plenitudo Deitatis*, Col. 2: 9. Is autem, cùm esset in terris, inter Semi posteros, id est, Judæos, habitavit, è quibus carnem sumpserat. Proinde Johannes de Christo cap. 1. v. 14. *Verbum caro factum est*; & (ἐσκήνωσεν) *habitavit in nobis*. Hanc expositionem multis persequuntur è Veteribus Theodoretus in Genes. quæst. 58. & è Recentioribus Fullerus Anglus Miscellaneorum lib. 2. cap. 4. Præiverat è Chaldæis Onkelos qui sic habet: *Dilatet Deus Japhetho, & habitet* שכינתו *majestas* (ad verbum *habitatio*) *ejus in tabernaculis Semi*. Hinc Arabs Erpenianus: *Et habitet* נורה *lux ejus*, id est, Dei gloria seu majestas, *in tabernaculis Semi*.

Hæc interpretatio piam & magni momenti doctrinam in se continet, quam tamen aliunde puto meliùs probari quàm ex hoc loco. Ubi illud *habitet* videtur pertinere potiùs ad Japhetum de quo dictum, *Dilatabit Deus Japhetho*; ut hæc sit mens sancti Patriarchæ, Deum aliquando Japhethi terminos ita dilataturum ut habitet etiam in Semi fratris tentoriis. Hunc locum ita accipiunt Hieronymus in Traditionibus Hebraicis, Augustinus contra Faustum Manichæum lib. 12. cap. 24. & Chrysostomus in Genes. Homil. 29. Nempe, cùm versus præcedens totus ad Semum pertineat, hic totus ad Japhethum videtur referendus. Legenti res patebit: *Dilatet Deus Japhetho, & habitet in tentoriis Semi, & Chanaan sit servus ejus*, id est, Japhethi: nam de Semo jam fuerat dictum; *Benedictus sit Deus Semi, & Chanaan sit servus ejus*. Itaque superfluè repeteretur, si de eodem Semo ageretur. Porro si ad Japhethum id referas, *& Chanaan sit servus ejus*, etiam ad illum referendum quod proxime pręcedit; *& habitet in tentoriis Semi*. Hæc est Cajetani ratio, quæ non parum habet virium.

Superest ut doceamus quomodo Japheth habitaverit in Semi tentoriis, aut Chananæis imperaverit: atque utrumque valde est obvium. Nam idem Moses, quo referente Noam scimus hoc prophetasse, aliud oraculum recitat, Num. 24: 24. pro prædicitur fore, ut כתים Citthæi posteri Japheth affligant Assur & Eber, id est, Assyrios & Hebræos Semi posteros. Et, vel Scriptura tacente, tamen Historiæ nos docent Græcos & Romanos ex Japhethi stirpe oriundos Asiæ portionem invasisse, quæ Semo & Chananæis obtigerat. Et, sicubi Chananæorum reliquiæ superfuerant, puta Tyri à Sidoniis, & Thebis à Cadmo, & Carthagine à Didone conditis, id omne vel à Græcis vel à Romanis excisum.

Sed & vocationem gentium iisdem verbis contineri pręvidit jam ante eventum Chaldęus Interpres Jonathan, in cujus Paraphrasi hęc verba sunt valde notanda, ישפר ״ תחומיה דיפת ויתגיורון בניו וישרון

וישרון במדרשא דשם. *Condecorabit Dominus terminos Japhethi, & proselyti fient*, (id est, convertentur) *filii ejus, & habitabunt in schola*, id est, templo vel ecclesia, *Semi*. Nos scilicet, qui sumus Japetionidæ, aut in eadem ecclesia habitamus cum Judæis qui crediderunt; aut incredulis ejectis, eorum locum occupamus. Id sequuntur Hieronymus, Augustinus, & Chrysostomus in locis suprà citatis.

Ex hac interpretatione tria emergunt non temerè prætereunda. Primò, Ecclesiam dici *tabernacula Semi*, quia usque ad Christi adventum familiæ Semi fuit affixa. Ut per tabernacula taceam Ecclesiæ statum in terris rectè exprimi, non modò quia Patriarchæ Abraham, Isaac, & Jacob in tentoriis habitarunt ut peregrini, ut observat Apostolus, Heb. 11:9. sed & quia fidelium omnium in hac vita eadem est conditio. Hinc Petrus in secunda cap. 1. vers. 13. ἐφ' ὅσον εἰμὶ ἐν τούτῳ τῷ σκηνώματι, *quandiu sum in hoc tabernaculo*. Et Paulus 2. Cor. 5:1. *Scimus enim quod si* ἡ ἐπίγειος ἡμῶν οἰκία τοῦ σκήνους καταλυθῇ, *terrestris nostra domus tabernaculi dissolvatur, ædificium ex Deo habemus, domum non manufactam, æternam in cœlis*.

Secundò, Japhethi posteros olim non habitasse in tabernaculis Semi, id est, ad ecclesiam Dei nullo modo pertinuisse, nec sortem habuisse in Jacob: quod Apostolus docet his verbis, Eph. 2:12. *Eratis illo tempore sine Christo, alienati à republica Israëlis, extranei à pactis promissionis, spem non habentes, & Dei expertes in mundo*.

Tertiò, eosdem Japhethi posteros hodiè ita habitare in tabernaculis Semi ut præcipuam partem constituant Ecclesiæ gentium. Quamvis enim neque Semi neque Chami liberos ab Ecclesia excludat Deus, in qua nec Græcus est, nec Judæus, aut Barbarus, aut Scytha, sed Christus omnia in omnibus: tamen hoc certum, Christi fidem jam inde ab ævo Apostolorum in Europa maximè viguisse, & Asiæ partibus quæ in Japhethi sortem ceciderunt. Quod longa inductione demonstrare sit facillimum. Sed hæc sunt alterius loci.

Col. 3.11.

Japhethi septem filios recenset Moses, & nepotes totidem. De septem filiis duo solùm in nostram Europam migrarunt, nempe Thiras & Javan: quorum Ille Thraciam & Mysiam obtinuit, atque Europæ ferè quicquid est ad Septentrionem obversum: Hic illas Europæ partes quæ ad Meridiem vergunt, & Mediterraneo mari imminent, Græciam puta, & Italiam, & Galliam, & Hispaniam. Ab his initio facto, videbimus quas Asiæ partes reliqui obtinuerint.

CAPUT II.

Thiras תירס, Gen. 10:2.

Ex *Thiras Thrax*, ξ pro Samech in Alphabetho Phœnicio. Thracia Hebræis *Thrasia*, *Thressa* mulier, Θρᾶσσα, Θρῆσσα, Θρέϊσσα. Veteres è Thiras Thraces deducunt. Multa vestigia hujus nominis in Thracia & vicinis locis. *Athyras*, *Tyristasis*, *Thrasus*, *Trausi*, *Agathyrsi*, *Idathyrsus*, *Tyras*, *Tyris*, *Tearus*, *Tyrias*, *Thuras*, *Thures*, *Thuros*, *Theritas*, *Thero*, *Tereus*, *Therops*, *Teres*, *Tiris*. Lucianus emendatus. Ortelius notatur. Thiras Arabi Interpreti Persæ.

Thiras putatur esse Θρᾶξ, *Samech* & ξ permutatis, ut in Alphabetho quod Græci à Phœnicibus acceperunt, in quo litera ξ occupat locum literæ *Samech*. Inde est quod *Thrasia* תראסיה per *Samech* scribitur à nonnullis Hebræorum. Josephus filius Gorjon Historiæ lib. 2. cap. 8. Editionis Venetæ Alexandrum Magnum inducit ita loquentem; *Audite me principes Macedoniæ* ותארסיה ותלאסיה, legendum ותראסיה ותסאליה *& Thrasiæ, & Thessaliæ. Thrasiæ*, id est, *Thraciæ*. Neque aliter Abraham Zachut in libro Juchasin fol. 145. a. ותירס הם תראסיה: *Et Thiras sunt populi Thrasiæ*. Quin & Græcè mulier è Thracia Θρᾶσσα & Θρῆσσα & Θρέϊσσα dicitur, quæ ab Hebræo *Thiras* proximè absunt.

E Thiras Thraces deducunt hi Veterum, quantum memini. Josephus, cujus verba sunt: Θείρης δὲ Θείρας μὲν ἐκάλεσεν ὧν ἦρξεν; Ἕλληνες δὲ Θρᾷκας αὐτοὺς μετωνόμασαν. *Thires autem Thiras vocavit eos quibus imperavit; Græci autem Thraces ipsos vocarunt*. Eusebius, Θηρὰς ἐξ οὗ Θρᾷκες, *Theras*, (id est, Thiras) *ex quo Thraces*. Eustathius Antiochenus: Θείρας τοὺς Θείρας, τοὺς νῦν Θρᾷκας. Epiphanius: Θρᾷκες ἀπὸ τοῦ Θήρας, ἐπίκλην τοῦ ἐν τῇ πυργοποιΐᾳ γεγεννημένου, καλῶνται. Hieronymus: *Thiras Thraces, quorum non satis immutatum est vocabulum*. Ita etiam Isidorus & alii Recentiores: & è Chaldæis Jonathan & Jerosolymitanus Interpres pro *Thiras* habent תרקי *Thraces*.

Joseph. Antiq. l.1.c.6. Euseb. in Chron. Eust. in Hexaem. Epiph. advers. Hær. l.1.§.7. Hieron. in Tradit. Hebr. Isid. Orig. 9.c.10.

Quin apud Thraces & vicinos populos multa supersunt vestigia hujus nominis. *Athyras* portus, & sinus, & fluvius circa Byzantium in Propontidem exiens; apud Plinium, Melam & Ptolemæum: *Tyristasis* vel *Tiristasis* urbs in Thraciæ Chersoneso apud Plinium & Demosthenem: Et *Thrasum* Θρᾶσον tractus Thraciæ apud Procopium lib. 4. Ædificiorum. Et *Trausi* Thraciæ populus ad Hæmum montem, Herodoto 5. & Livio 38. & Hesychio. Stephanus à Græcis vocari scribit Ἀγαθύρσους, *Agathyrsos*, quod ipsum nomen ultima sui parte videtur alludere ad *Thiras*. Ut & Idathyrsus Regis Scytharum nomen ad Istri ostia, quem Darius bello est aggressus. Vide Plutarchi Apophthegmata. Eòdem pertinet *Tyras* Mysiæ urbs ad amnem cognominem, cujus ostium non procul abest à Danubii ostiis. Vide Herodotum, Strabonem, Plinium, Ptolemæum. In Hesychio perperam scribitur Τυρίς. His addendus *Tearus* amnis Thraciæ, fontibus duodequadraginta insignis, cujus aqua scabiem & alios morbos curat. Vide Herodotum lib. 4. cap. 89. & 90. & Plin. lib. 4. cap. 11. Et in proxima Bithynia Gallus, unde Galli Cybeles, dictus olim *Tyrias*, ut in Stephano habetur.

Sed & huc videntur alludere vetustissima Thracum nomina: Θοῦρας *Thuras* unum è nominibus Martis qui fuit Thracum Deus. Ab aliis scribitur Θούρης & Θοῦρος. Unde in Homero ἐπιθετικῶς, Θοῦρος Ἄρης. Tamen à Dorotheo poëta vetustissimo passim usurpari tanquam proprium Martis nomen observat doctissimus Salmasius in Solinum, pag. 1235. Quin & *Theritam* cognominari de nomine *Therûs* nutricis tradit Pausanias in Laconicis: Θηρειτὰν δὲ ἐπονομάζουσιν ἀπὸ Θηροῦς. ταύτην γὰρ τροφὸν εἶναι τοῦ Ἄρεως λέγουσι. Nec reticendus hîc *Tereus* Martis filius, primus Rex Thracum, quo in fabulis Poëtarum nemo decantatior. Nec *Therops*, de quo Diodorus lib. 3. in eadem Thracia Rex à Baccho constitutus Lycurgi loco. Nec Odrysarum Rex *Teres*, de quo Lucianus in Macrobiis ex Theopompo. Hodiè legitur Τήρης ὁ Δρυσῶν βασιλεὺς unde interpres, *Teres Drysorum Rex*, qui nullibi sunt. Itaque legendum Ὀδρυσῶν *Odrysarum*, quæ Thraciæ gens est notissima. Miror Ortelium hoc non vidisse, qui Drysos suspicatur nomen esse gentile à *Drys*. At inde fierent Δρυεῖς vel Δρυσίδαι, non Δρυσοί. Stephanus Δροῦς πόλις Θράκης, &c. ὁ πολίτης Δρυεὺς καὶ Δρυσίς. De cætero *Drys* non est regnum, sed oppidulum, quod nunquam habuit proprios reges: at Odrysarum regnum in latitudinem patebat ab Abderis ad Istrum, iter undecim dierum; & in longitudinem à Byzantio ad Leæos, vel ut apud Thucydidem legit Stephanus, ad Dainos populos Pæonicos circa Strymonem, iter tredecim dierum. Sed quod rei caput est, in eodem Thucydide legitur primus Te-

mus Teres, Sitalcis pater, Odrysarum regnum amplificasse: Ὁ δὲ Τήρης οὗτος, inquit, ὁ τοῦ Σιτάλκου πατὴρ πρῶτος Ὀδρύσαις τὴν μεγάλην βασιλείαν ἐπὶ πλέον τῆς ἄλλης Θρᾴκης ἐποίησε. *Hic autem Teres Sitalcis pater primus Odrysarum regnum reliquâ Thraciâ majus reddidit*. Et de eod. Plutarchus in libro Apophthegmatum: Τήρης ὁ Σιτάλκου πατὴρ ἔλεγεν, ὁπότε σχολάζοι καὶ μὴ στρατεύοιτο, τῶν ἱπποκόμων οἴεσθαι μηδὲν διαφέρειν. Sitalcis etiam filius fuit *Teres* nomine quem civitate donarunt Athenienses. Consule Scholiastem Aristophanis in Acharn. Act. 1. Sc. 4. Est & *Tiris* Thracicum nomen. Polyęnus Stratag. lib. 4. cap. de Antiocho Antiochi filio: ἔχων σὺν αὐτῷ Θρᾳκῶν εὐπατρίδας πολλοὺς, ὧν ἡγοῦντο Τίρις καὶ Δρομιχαίτης. *Multos secum habens nobiles Thraces quibus praerant Tiris & Dromichaetes. Thiras* Arabs Paris. Editionis פארס Persas interpretatur, quomodo & quidam Hebręi.

CAPUT III.

Javan יון, Gen. 10: 2.

Iones non dici ab *Ione* Xuthi filio, sed ab alio antiquiore *Ione*, qui Hebr. est *Javan* filius *Japheth. Javan* in Gr. vers. Ἰωύαν. Iones Homero *Jaones*, al. *Jannes* & *Jades*. Ionum nomen præter Athenienses etiam Bœotos & Achæos complectitur & Macedonas. Mare Ionium. Jonum colonia, in Asiam profecta, non fuit ex solis Atheniensibus. Iones è Thracia usque ad Isthmum. Alexander rex Javan, Dan. 8. In columna Thesei, quæ stetit usque ad Codrum, Ionia opponitur Peloponneso. Mancipia ex Javan, Ezech. 27. id est, Ionica & Græca, quæ maximè in precio. Atossa Darium impulit ad bellum Græcis inferendum, ut ancillas inde haberet. Aes ex Javan in Ezechiele, id est, Euboicum; & ferrum ex Javan, id est, Macedonicum & Aonium vel Bœoticum.

Quominus Ionum nomen referatur ad Javan, quæ Josephi sententia est, adeóque Veterum & Recentiorum omnium, videtur obstare quod Græci scribunt de Ionum origine. Summa est, Xuthum Hellenis filium Deucalionis nepotem è Phthiotide Athenas concessisse regnante Pandione, Creusam Pandionis sororem duxisse in conjugem, filium quem ex Apolline scilicet illa conceperat adoptasse, atque Ionem ideò vocasse quod ἰόντι eunti in Apollinis templum primus occurrisset. Hunc Ionem, bello in Eumolpum Thracię regulum fœliciter confecto, tantam consequutum esse gloriam, ut ab eo deinceps non Athenienses solùm, sed & Atheniensium coloni omnes Iones dicti fuerint. Sed tota hæc narratio mihi quidem valde suspecta est: neque enim verisimile est priscum nomen antiquasse Athenienses in bellici ducis gratiam. Hoc ad injuriam Erechthei pertinuisset, qui Athenis tum regnabat. Itaque Græcorum Historiographos puto invitos huc confugisse, quia nullum noverant Ionem antiquiorem. Sed is commodùm hîc sese offert, *Javan* scilicet, vel *Ion*, filius Japheth. Nam vocalibus ademptis Hebręum יון utroque modo potest legi. Græci Interpretes legerunt Ἰωύαν. Inde, inquam, *Iones* dicti, qui Homero *Jaones*, aliis *Jannes* & *Jades*. Nempe Græcis id solemne est ut peregrina vocabula variè detorqueant. Interim Homeri *Jaon* maximè accedit ad *Javan*. Ionum porro nomine nolim solos Athenienses & Atheniensium colonos intelligi. Quamvis ita accipiant Herodotus, Aristoteles, Heraclides, Strabo, Plutarchus & alii. Haud dubiè patuit olim hoc nomen multo latius. Nam Achæos etiam & Bœotos Ionum nomine contineri habetur in Hesychio. Quo refero, quod à Strabone Ionicus campus ponitur in Bœotia. Et in Homeri hymno in Apollinem Iaones sunt Delii. Macedoniam etiam hûc pertinuisse cum vicinis gentibus ad occasum docet, quod Ionium appellatur mare illis obtentum. Proinde Chaldæi Interpretes pro *Javan* hic habent Macedoniam. Neque verò ex solis Athenis educi potuit Ionum tam numerosa colonia quæ Androclo duce Codri filio in Asiam profecta duodecim urbes condidit, in his Ephesum, & Miletum, & Phocęam, urbes maximas, pręter insulas Samum & Chium. Itaque Mileti, & Colophonis, & Prienes conditores Pylios aut Thebanos fuisse fatetur Strabo, non Athenienses. Atque ut scias coloniam hanc undécunque fuisse collectam, Asiaticos Ionas Herodotus habuisse scribit τέσσαρας γλώσσης χαρακτῆρας, *quatuor linguæ characteras*, id est, idiomata; unum solùm habituros, si fuissent ex una civitate profecti. Uno verbo, ad Ionas pertinuisse puto Macedones & plerosque Græcos. Quin juxta Scholiasten Aristophanis in Acharnan. πάντας τοὺς Ἕλληνας Ἰάονας οἱ βάρβαροι ἐκάλουν, *omnes Græcos barbari Iaones appellabant*. Crediderim tamen usum sic voluisse, ut ii potissimum Hebræis Javan vel Iones dicerentur qui è Thracia habitarunt usque ad Isthmum. Hinc est, quod Alexandrum Daniel cap. 8. v. 21. appellat regem Javan. Confirmat id quod diximus columna olim â Theseo in ipso Isthmo erecta cum hac inscriptione, qua parte spectabat Megaram, τὰ δ' οὐχὶ Πελοπόννησος, ἀλλ' Ἰωνία; *Hæc non sunt Peloponnesus, sed Ionia*; & qua parte Peloponnesum, τὰ δ' ἐστὶ Πελοπόννησος, οὐκ Ἰωνία; *Hæc sunt Peloponnesus, non Ionia*. Hujus columnæ mentio est apud Plutarchum & Strabonem, qui eam stetisse scribit usque ad Codri regnum, id est, per annos circiter centum & quinquaginta.

Iliad. N. 685. Hesych. in Ἰάννας. Harpocrat. in Ἀπόλλων. πατρῷος. Apud Harpocrat. in Ἀπόλλων πατρῷος. V. 147. et 152.

Plut. in Thes. Strab. l. 9.

Mancipia ex Javan, id est, Græca & Ionica, venalia Tyri prostitisse scribit Ezechiel, cap. 27. v. 13. ut quæ in toto Oriente maximè essent in pretio. Heliodorus lib. 7. συναπέστελλε δὲ καὶ ἀνδράποδα ὑπηρετησόμενα, κόριον μὲν τῇ Χαρικλείᾳ, παιδάριον δὲ τῷ Θεαγένει, τὸ μὲν γένος Ἰώνικα, τὴν δὲ ἡλικίαν ἥβης ἐντός. *Misit etiam mancipia quæ illis servirent, Chariclea quidem puellam, puerum vero Theageni, genere quidem Ionica, ætate verò intra pubertatis annos*. Et lib. 8. τὸ οἰνοχοῆσαν τῇ Κυβέλῃ παιδισκάριον, ἦν δὲ τῶν Ἰωνικῶν ἅτερον, *puella quæ erat à poculis Cybele, erat autem una ex Ionicis*. Hinc apud Ælianum de Animalibus lib. 11, cap. 27. cur Græcis bellum inferretur causa fuit Darii uxor Atossa Cyri filia, ποθήσασα θεραπαίνας κτήσασθαι Ἀττικὰς καὶ Ἰάδας, *cùm ancillas Atticas & Ionicas possidere summè cuperet*. Itaque Eadem in Thalia Herodoti virum, qui valde erat uxorius, his ferè verbis sollicitat. *Omisso bello in Scythas qui quandocunque voles tui erunt, adversus Græciam expeditionem para*: ἐπιθυμέω γὰρ λόγῳ πυνθανομένη, Λακαίνας τέ μοι γένεσθαι θεραπαίνας, καὶ Ἀργείας, καὶ Ἀττικὰς, καὶ Κορινθίας, *Lacænas enim & Argivas & Corinthias mihi ex fama cognitas servas habere exopto*. Ad quem locum Claudianus ita alludit lib. 2. in Eutropium:

Fœlices aliæ, quas debellata maritis
Oppida, quas magnis quæsitæ viribus ornant
Exuviæ; quibus Argivæ, pulchræque ministrant
Thessalides, famulas & quæ meruêre Lacænas.

Martialis etiam lib. 4. Epig. 66. servos ex eadem gente ita commendat.

Nec tener Argolica missus de gente minister.

Et lib. 7. Epig. 79.

Sed Mitylenæi roseus mangonis ephebus,
Vel non cæsus adhuc matre jubente Lacon.

In eo ipso Ezechielis loco, quem citavimus, commendatur æs ex Javan, id est, Græcia. Euboicum æs intelligo, de quo Strab. lib. 10. καὶ μέταλλον δ' ὑπῆρχε θαυμαστὸν χαλκοῦ καὶ σιδήρου κοινὸν, ὅπερ οὐχ ἱστοροῦσιν ἀλλαχοῦ συμβαῖνον. *Mirabile etiam metallum æris & ferri commune ibi fuit, quale negant alibi extitisse.*

Et ali-

Et aliquantò pòſt verſ. 19. agit idem Ezechiel de ferro ex Javan, id eſt, Macedonia, ſi Javan idem ſignificatur qui ſuprà. Geographus anonymus ſub Conſtantio cap. 34. de Macedonia: *Ejicit*, (id eſt, mittit) *ferrum & plumbum*. In quem locum multa obſervat de metallis Macedoniæ doctiſſimus Gothofredus qui Geographum illum primus edidit. Quibus addo ex edicto Pauli Æmilii apud Livium lib. 45. *Metalla quoque auri atque argenti in Macedonia non exerceri, ferri & æris permitti.* Et Bœoticum ferrum, de quo Dionyſius Perieg. v. 476.

Ἀονίῳ τμηθεῖσα πολυγλώχινι σιδήρῳ.

Aonium multâ quam ſcidit cuſpide ferrum.

Aonium, id eſt, Bœoticum, ut Euſtathius rectè monet. Aones enim ἔθνος βάρβαρον οἰκῆσαν πότε ἐν Βοιωτίᾳ, *gens barbara, quæ in Bœotia quondam habitavit.* Sed cur ſuſpicer Javan, de quo ibi Ezechiel, eſſe in Arabia Fœlici, dixi cap. 21. lib. 2.

CAPUT IV.

Eliſa אלישה, Gen. 10:4.

Eliſa, aliis Hellas, Æolis, Elyſii campi, Almeſiſa ſeu Mopſveſtia. Potiùs *Elis* & in genere Peloponneſus. In Ezechiele purpura ex inſulis Eliſæ, id eſt, ex Peloponneſo & vicinis inſulis. Purpura Laconica, & in ſinu Corinthiaco, & Hermionica Suſis reperta, & Coa, & è Niſyro una Cycladum, & è Carpatho, & è Cytheris, & ex Gyaro, & ex Amorgo. Byſſus & purpura cur promiſcuè ſumpta. Byſſus in Elide, in Græcia nuſquam alibi.

Javanis filii quatuor, Eliſa, Tarſis, Kethim, Dodanim, à quibus provinciæ totidem denominatæ. Eliſa Chaldæis eſt אלס *Hellas*; Joſepho *Æoles*; Vilalpando *Elyſii campi* in Fortunatis Inſulis; Arabi Interpreti Pariſiis nuper edito אלמציצה *Almeſiſa*, id eſt, Mopſveſtia Ciliciæ oppidum: mihi Peloponneſus, in quo *Elis* vetuſtiſſima eſt & ampliſſima regio, cujus una pars ab Homero vocatur *Aliſium*. Proinde cùm purpuræ meminit Ezechiel ex Eliſa allatæ cap. 27. verſ. 7. Eliſæ nomine Peloponneſum intelligo, in quo purpuræ piſcatio circa Eurotæ oſtia in Veterum ſcriptis celeberrima. Plinius lib. 9. cap. 36. *Ros purpuræ præcipuus eſt Aſiæ, & in Laconica Europæ.* Pauſanias in Laconicis: Κόχλους δὲ ἐς βαφὴν πορφύρας παρέχεται τὰ ἐπιθαλάσσια τῆς Λακωνικῆς ἐπιτηδειοτάτας μετά γε τὴν Φοινίκων θάλασσαν. *Conchas ad tincturam purpuræ maritimæ partes Laconicæ poſt Phœnicum mare aptiſſimas præbent.* Horat. lib. 2. Od. 18.

---- *nec Laconicas mihi*
Trahunt honeſtæ purpuras clientæ.

Statius lib. 1. Sylva 2.

---- *quis purpura ſæpe*
Oebalis, & Tyrii moderator livet aheni.

Val. Flaccus lib. 1.

Illic Tænario pariter tremit ignea ſucco
Purpura.

Etiam in Corinthiaco ſinu reperiebatur purpura, ſed in Phocide circa Anticyram, cujus pleroſque incolas purpuræ fuiſſe piſcatores teſtatur Pauſanias in Phocicis. At in Peloponneſo non procul à Mycenis fuit Hermione urbs ad Argolicum ſinum purpuræ proventu nobilis, quæ à Plutarcho Hermionica dicitur, cum Suſis ab Alexandro captis, ibi narrat πορφύρας Ἑρμιονικῆς εὑρεθῆναι τάλαντα πεντακισχίλια, συγκειμένης μὲν ἐξ ἐτῶν δέκα δεόντων διακοσίων, πρόσφατον δὲ τὸ ἄνθος ἔτι καὶ νεαρὸν φυλαττούσης. *Purpuræ Hermionicæ inventa fuiſſe talentorum quinque millia, annos ſervata decem minùs ducentis, quæ florem recentem adhuc ac novitium retineret.* Itaque etiam de hac purpura poteſt accipi locus Ezechielis quem diximus, de purpura ex inſulis Eliſæ. Adde Coam purpuram & conchylia Coa ex Ægei maris inſula Co prope Cariam. Juvenalis Sat. 8.

---- *Spartana chlamys, conchylia Coa.*

Horatius lib. 4. Ode 13.

Nec Coæ referent jam tibi purpuræ.

Ubi Acron, *Coæ pretioſæ à loco: in hac enim inſula melior*, (id eſt, optima) *purpura tingitur.* Unde eſt quod inſula Niſyrus, tam vicina Co ut crederetur ejus eſſe fragmentum, ἐκαλεῖτο καὶ Πορφυρὶς ἀπὸ τῶν ἐν αὐτῇ πορφυρῶν, *vocabatur etiam Porphyris à purpuris quæ in ea ſunt.* Author Stephanus in Ethnicis. Ita etiam Carpathus olim dicta *Porphyris*, teſte Euſtathio, à purpurarum copia. Et Cythera Πορφυροῦσσα, ut ab Ariſtotele ſcribitur, διὰ τὸ κάλλος τὸ παρὰ τῶν πορφυρῶν, vel ut habet Euſtathius διὰ τὸ καλλίστας ἔχειν πορφύρας, *quia eximias habet purpuras.* Rhodiæ quoque purpuræ meminit Vitruvius l. 7. c. 13. *Hoc rubrum*, inquit, *Rhodo etiam inſula creatur.* Sed nec eâ caruiſſe Gyarum, Cycladum unam, quantumvis cætera inopem, colligere eſt ex Luciani Toxari, in quo Agathocles ut amico Diniæ in Gyarum relegato victum quæreret, παραδοὺς ἑαυτὸν τοῖς πορφυρεῦσι συγκατεδύετο, *purpurariis operam ſuam locans cum iis urinabatur.*

Eſt & è Cycladum numero *Amorgus* à qua Amorginæ veſtes, id eſt, purpureæ, ſi credimus Etymologo. Nec deſunt qui ad Ἀμοργὸν & *Amorgina* alludere putent Hebræum nomen ארגמן *argaman* quo hîc utitur Ezechiel. Sed de his plura part. 2. lib. 1. cap. 14.

Aliud eſt quod intactum præterire ſit religio, byſſinas ſcilicet vel è byſſo veſtes, quod genus eſt lini tenuiſſimi, purpureum colorem non raro imbibiſſe. Unde in Scriptura toties *byſſus & purpura*, vel *purpura & byſſus* pro purpurea byſſo per figuram ἓν διὰ δυοῖν. Atque inde factum ut byſſus pro purpura ſumeretur & byſſinus pro purpureo. Heſychius: Βυσσὸς, &c. χρῶμα ἀντὶ τῆς ὕσγης παραλαμβανόμενον, *byſſus color qui hyſges, id eſt, cocci, loco aſſumitur.* Idem: Βύσσινον, πορφυρόν. Item, Βυσσινᾶ, πορφυρᾶ. Suidas: Βύσσινον, βύσσῳ βεβαμμένον, *byſſinum, byſſo tinctum.* Ut ſcias pro colore ſumi. Et Arab. בוץ *ſincero colore fuit.* Itaque cùm purpuram & byſſum promiſcuè ſumi pateat: fortaſſe in his Ezechielis, *hyacinthus & purpura de inſulis Eliſa fuit operimentum tuum*, purpuræ nomine byſſus ex Elide intelligitur; de qua Plinius ubi de asbeſtino lib. 19. cap. 1. *Proximus byſſino mulierum maximè deliciis circa Elim in Achaia genito.* Et Pauſanias in Eliacis l. 1. Θαυμάσαι δ' ἄν τις ἐν τῇ γῇ Ἠλείᾳ τήν τε βύσσον, ὅτι ἐνταῦθα μόνον, ἑτέρωθι δὲ οὐδαμοῦ τῆς Ἑλλάδος φύεται. *Eſt & quod quis miretur Elei agri byſſum, ibi ſolùm nec alibi uſpiam in tota Græcia naſci.* Et paulò pòſt: Ἡ δὲ βύσσος ἐν τῇ Ἤλει λεπτότητος μὲν εἵνεκα οὐκ ἀποδεῖ τῆς Ἑβραίων, ἔστι δὲ οὐχ ὁμοίως ξανθή. *Byſſus autem quæ in Elide eſt, tenuitate non cedit ei quam fert Hebræorum terra, ſed non eſt ita flava.* Et in Achaicis ubi de Patrenſibus fœminis: Βίος δὲ αὐτῶν ταῖς πολλαῖς ἐστὶν ἀπὸ τῆς βύσσου τῆς ἐν τῇ Ἤλιδι φυομένης. Κεκρυφάλους τε γὰρ ἐπ' αὐτῆς καὶ ἐσθῆτα ὑφαίνουσι τὴν ἄλλην. *E byſſo quæ in Elide creſcit pleræque illarum victitant. Reticula enim ex ea & reliquas veſtes contexunt.* Si ſic purpuram accipias, quo Ezechielis loco diximus, optimè cohærebunt duo hemiſtichia; nam in eodem verſu proximè præceſſerat: *E byſſo varia de Ægypto fuit carbaſus tua ut eſſet tibi in velum.*

CAPUT

CAPUT V.

Chittim כתים, Gen. 10: 4.

Chittim Græci *Citios* reddunt, id est, Cyprios, quia *Citium* in Cypro. Josepho χεθὶμ sunt insulares omnes: inde מלכי החתים, 2 Reg. 7. reddit *Regem insularum*, ac si scribatur per *caph*. *Chittim* al. *Chii*, al. *Indi*, al. Cilicia, ubi regio *Cetis*. Chaldæis אכויא corruptè pro אכייא *Achaia*. *Chetim* lib. 1. Macchab. pro *Macedonia*. Cui versioni favere videtur Esaias cap. 23. & allusio nominis *Chittim* vel *Chetim* ad *Macetiam*. Tamen aliud *Chetim*, aliud *Javan*. Et Prophetias de *Chittim*, Dan. 11: 29, 30. & Num. 24: 24. Romanos meritò referunt omnes interpretes; Chaldæi etiam qui Longobardorum circa Romam hîc meminere, unde obiter colligitur eos esse recentiores. Et Ezech. 27. buxei asseres ex insulis Chetim, id est, è Corsica insula. Massorethæ locum corruperunt. In Italia urbes *Cetia* & *Echetia* & *Cetus* amnis. Cocinthus in extrema Italia quasi חק כתים *Choq Citthim* terminus Cittæorum. Latini olim Cetii dicebantur. Latium à latendo. Sic *Chetim* Arabicè est latens, *Chetema* latere, unde נכתמא Chald: *operculum*. Sed & Hebr. נכתם *recondita est*, Jerem. 2: 22. Quod probatur ex locis parallelis. כתים *Chittim* vel inde deduci, vel eò saltem alludere. Unde factum ut *Latium* redderetur. Illud Esaiæ de Tyro, *de terra Chittim revelabitur illis*, non pertinere ad Macedonas, sed ad Cittios vel Cissios prope Babyloniam multis probatur. Latii nomen vetustissimum. *Camesene* etiam à latendo factum, à כמוס *camus* Hebræis latens, reconditum.

Dan. 11: 30. Es. 23: 1, 12. Num. 24: 24. Chittim כתים Græci Interpretes Κιτίεις reddunt, & Κιτιεῖς & Κιτιαίους, id est, Cyprios, si Josepho credimus; quia in Cypro insula *Citium* urbs est celeberrima, patria Zenonis Stoici, qui Κιτιεὺς inde appellatur. Addit idem omnes insulas, & loca maritima pleraque Hebraicè vocari Χεθίμ. Quo errore abductus Antiq. lib. 9. cap. 2. *Regem insularum* habet, τὸ βασιλέα τῶν νήσων pro Hebræo את מלכי החתים, 2 Reg. 7: 6. ac si חתים Chittim per ח *Cheth* iidem essent qui כתים Chittim per כ *Caph*. Josephum sequuti Epiphanius in Hæresi Manichęorum, & Hieronymus in Genesim, & Eustathius in Hexaemero, & Victor presbyter in Jeremiam, Cyprum itidem vel Cyprios interpretantur. Atque id ipsum sequitur Arabs Interpres nuper editus qui hîc habet קברס *Cyprum*. Nec dubito quin Cittæorum nomine vel Cyprios vel Citiæos intelligat Menander, cùm de Elulæo Tyri Rege scribit apud Josephum Antiquit. lib. 9. c. 14. Οὗτος ἀποςάντων Κιτταίων ἀναπλεύσας, προσηγάγετο αὐτοὺς πάλιν, *hic ad Cittæos navigans qui defecerant, eos ad obsequium reduxit*.

Alii Χίους *Chios* malunt, alii Ἰνδῶν ἔθνη *Indorum gentes* apud Olympiodorum & Chrysostomum in Catena Græcorum Patrum, in Jeremiæ caput secundum. Multi Ciliciam pręferunt, cujus pars non minima *Cetis* regio apud Ptolemęum & Basilium Seleuciensem libro primo de vita Theclę.

In Chaldæis Duobus pro Chittim occurrit אכויא vox nihili. Sed legendum est אכייא *Achaia*. Author primi libri Macchabæorum, haudquaquam contemnendus scriptor, putavit haud dubiè *Chittim* esse Macedones. Quippe statim initio libri narrat Alexandrum Macedonem egressum esse ex terra Chetim, ἐκ τῆς γῆς χεττιμ. Et cap. 8. v. 5. Perseum illum Macedonem, de quo Romani triumpharunt, vocat Κιτιέων βασιλέα, *Citieorum Regem*. Cui sententiæ videtur non parum accedere roboris, ex eo quod Esaias c. 23: 1. Tyriis excidium interminatus, addit fore *ut reveletur*, id est, erumpat, in illos hoc malum מארץ כתים *à terra Chittim*, quod referunt ad Macedonas qui Alexandro duce Tyrum oppugnarunt & devastarunt. Eódem facit quod ad Cetthim videtur alludere Macedoniæ vetus nomen *Macettia*, vel *Macetia*, unde Macedones dicti *Macetæ*. Hesychius, Μακεττία, ἡ Μακεδονία. Gellius lib. 9. c. 3. *Philippus Amyntæ terræ Macetiæ Rex, cujus virtute industriaque Macetæ locupletissimo imperio aucti, &c.* Ausonius de claris urbibus cap. 2.

—— *Macetûmque attollite nomen.*

Tamen est, cur credam כתים *Chittim* potiùs esse Italos. Primum argumentum hoc esto. Cùm Daniel Alexandrum nominet Regem *Javan*, si dicatur idem Rex *Chittim*, confundentur *Javan & Chittim*, quæ manifestè distinxit Moses.

Præterea ejusdem Prophetę cap. 11. vers. 29. & 30. de Chitteis ea dicuntur quę meritò ad Romanos referunt ferè quotquot sunt interpretes. *Constituto*, inquit, *tempore* Antiochus *rursus invadet Austrum*, id est, Ægyptum, *sed posterior primæ non erit similis: supervenient enim naves Chittim, & invitus regredietur*. Naves *Chittim* haud dubiè sunt naves Romanorum, Caio Popilio duce, quorum metu Antiochus re infecta discessit. Itaque in Vulgato Interprete pro *Chittim* Romanos legas. Quam expositionem sequuntur Gręci & Latini Patres, & ex Hebręis Josephus Ben Gorion, Selomo Jarchi, R. Saadias Gaon, Aben-Ezra, Josephns Jachiades. *Liv. l. 4. et 5 Decad. 5. Polyb. in excerpt. Legat. c. 92.*

Sic in Balaami vaticinio, Num. 24: 24. *Naves* מיד כתים, *à parte Chittim, affligent & Assyrios & Hebræos*. Verba מיד כתים, *à parte Citthim*, Hieronymus reddit *de Italia*, Onkelos מרומאי, & Arabs Interpres, מן אלרומאנין *de Romanis*, & Hierosolymitanus בלברניא מן מדינתא רבא, *in Lombardia ex urbe magna*, id est, Româ, & Jonathan מן למברניא ומארע איטליא, *ex Lombardia, & è terra Italiæ*. In utroque pro למברניא *Lombarnia*, vel לברניא *Libarnia* legendum *Lombardiam*, id est, *Longobardiam*, ex Saadia didici; qui ציים hîc & Dan. 11: 30. exponit לונגוברדים *Longobardos*. Unde obiter colligere est hos Paraphrastas multo esse recentiores, quàm credit vulgus Hebręorum, & eo demum ęvo scripsisse quo in Italia Longobardi rerum potiebantur, id est, post annum Christi DLXX. aut saltem in iis quędam addidisse Judęos posteriores.

Rursus Ezech. 27: 6. Hebręa verba מאיי כתים, *ex insulis Chittim*, Chaldęus reddit ממדינת אפוליא *è provincia Apuliæ*, & Vulgatus Interpres, *de Insulis Italiæ*. Quam Versionem maximè probo. Agitur enim eo loco de Tyriorum navibus quorum transtra dicit Ezechiel ebore distincta fuisse בתאשורים *in buxis*, id est, in asseribus buxeis allatis *ex insulis Chittim*, quasi dicat ex insulis circa Italiam. תאשורים *buxum* expono cum [a] Græcis, & [b] Vulgato, & [c] Chaldęo Interprete, & [d] plerisque Hebręorum. Buxus porro nullibi crassior quàm in Corsica insula Italię proxima. De hac Buxo sic Plinius; *Buxus Pyrenæis ac Cytoriis montibus, & Berecynthio tractu; crassissima in Corsica*. Et apud Theophrastum buxi arbores in Corsica insula (ἐν Κύρνῳ, non ἐν Κυρήνῃ, ut viri docti rectè corrigunt) leguntur esse μέγισοι καὶ κάλλισοι, *maximæ & pulcherrimæ*, & εὐμήκεις *proceræ*, & πάχος ἔχουσαι πολὺ παρὰ τὰς ἄλλας, *multo crassiores cæteris*. Et Diodorus lib. 5. Φύεται δὲ κατὰ τὴν νῆσον ταύτην καὶ πύξος πλείστη καὶ διάφορος, *plurimum quoque buxi, ejusque præstantissimi, in illa insula nascitur*. Itaque in buxi speciebus nulla materies aptior ad transtra navium fabricanda, quę ipsa latitudo commendat. Neque hęc insula Phœnicibus potuit esse inaccessa, quorum agnati Carthaginenses Sardiniam tenebant huic prope contiguam: sed & ipsi Corsicę aliquandiu imperarunt. Proinde valde verisimile est agi de hac specie buxi in Ezechielis loco, cujus mentem Masorethæ cùm non satis perciperent, vocem בתאשורים in duas perperam divulserunt, & alienis vocalibus appositis corruperunt, quod in avia traxit nuperos interpretes. Tamen Chaldæus rectè reddidit דפין דאשכרועין מכבשין בשן דפיל *asseros buxeos ebore obdu-*

[a] *Esa. 41: 19.* [b] *Ibid. et Es. 60: 13.* [c] *Ibid et hoc ipso loco.* [d] *R. Jona, Kimchi, R. Selomo, etc. Plinius l. 16. c. 16. Hist. l. 3. c. 15.*

obductos. Et R. Selomo monet non posse aliter intelligi quàm de arbore, ita ut legatur כתאשרים, ac si esset תבה אחת *una dictio:* quo nihil esse verius experienti constabit.

Lib. 8 pag. 376.

Jam si nominis *Chittim*, vel *Chetim*, ut Veteres scribunt, vestigia quæras in Italia, occurret in ipso Latio urbs Κετία *Cetia* apud Halicarnasseum, una è septem urbibus à Coriolano captis, quas in ejus vita Plutarchus testatur fuisse μεγάλας καὶ πολυανθρώπους, *magnas & populosas.* Occurret item Ἐχετία *Echetia* Italiæ urbs apud Stephanum; eadem, ut videtur, cum *Echetra* vel *Ecetra*, in Volscis clarissima, & inter Æquos & Hernicos loco valde commodo sita, cujus post Dionysium & Livium meminit idem Stephanus. Et circa Cumas Κετὸς *Cetus* fluvius in quo tradit Aristoteles plantas ἀπολιθοῦσθαι. Unde *Cetum* colligas eum esse fluvium, quem alii Silarum vocant. Nam de Silaro Campaniæ amne id ipsum referunt Strabo, Plinius, Silius Italicus.

Dionys. Halic. lib. 4. 6. 8. 10. Liv. l. 2. & 3. Arist. lib. de Mirab. Strabo in fine lib. 5. Plin. l. 11. c. 103. Sil. lib. 8. vers. 582.

Eódem refero, quòd *Cocinthum*, quasi חק כתים *choq Citthim*, terminum Cittæorum, Veteres appellarunt extremum Italiæ promontorium, de quo Polybius lib. 2. τὸ προκείμενον ἀκρωτήριον τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν μεσημβρίαν, ὃ προσαγορεύεται μὲν Κόκινθος. Videtur esse quod vocant hodiè *Capo di Stilo*, quia Plinius medium ponit inter Lacinium & Leucopetram lib. 3. cap. 5. Ibid. cap. 10. *Cocinthum esse longissimum Italiæ promontorium aliqui existimant.* Et in Antonino Cocinthum oppidum XXII M. pass. distat à Scylace vel Scylacio, hodiè *Schilaci.* חוק *choq* pro termino reperitur, Job. 26: 10. Prov. 8: 29. &c.

Nec desunt, qui Romanos & Latinos asserunt è *Citiis* vel *Cetiis* traxisse originem, atque hanc illis fuisse priscam appellationem. Eusebius, Κίτιοι, ἐξ οὗ Λατῖνοι, οἱ καὶ Ῥωμαῖοι; *Citii* populus *ex quo Latini qui & Romani.* Chronicon Alexandrinum, Κίτιοι ἐξ οὗ Ῥωμαῖοι οἱ καὶ Λατῖνοι. Ex Κίτιοι factum Ῥόδιοι per scribarum imperitiam. Cedrenus in Annalibus: τῆς δὲ Ἰταλίας ἐβασίλευσεν ὁ υἱὸς τοῦ Ἡρακλέους ἀπὸ τῆς Αὐγῆς Τήλεφος, καὶ μετ᾽ αὐτὸν υἱὸς αὐτοῦ Λατῖνος ἔτη ιη. ὃς τοὺς Κηταίους ἐπονόμασε Λατίνους. Suidas, Λατῖνοι οἱ νῦν Ῥωμαῖοι. Τήλεφος γὰρ υἱὸς Ἡρακλέους, ὁ ἐπικληθεὶς Λατῖνος, μετωνόμασε τοὺς πάλαι Κητίους λεγομένους νῦν Λατίνους. *Latini qui nunc Romani: Telephus enim Herculis filius cognomento Latinus eos, qui olim Cetii vocabantur, mutato nomine Latinos nominavit ut nunc vocantur.*

Quid si in ipsa voce *Chittim* Latinorum nomen lateat. Saltem à latendo dici Latinum plerique consentiunt. Sic Herodianus lib. 1. Saturnum narrat apud Janum κρυπτόμενον λαθεῖν, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα δοθῆναι τῷ χώρῳ τῆς Ἰταλίας, *absconditum latuisse, unde & nomen Italiæ loco inditum*, nempe Latio, ut statim additur. Eutropius lib. 1. *Hic Saturnus quia in Italia latuit, ab ejus latebra Latium appellata est.* Ovidius in Fastis lib. 1.

Et dicta est Latium terra latente Deo.

Virgilius lib. 8. Æneidos:

---- *Latiumque vocari*
Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.

Ad quem locum ita alludit Minucius in Octavio, *latebram suam, quòd. tutò latuisset, nominari maluit Latium.* Et in eundem sic Servius; *Virgilius Latium vult dici, quod illic Saturnus latuit. Varro autem Latium dici putat, quod latet Italia inter præcipitia Alpium & Apennini.* His duabus sententiis quarum una fabulosa est, altera cum situ locorum parum convenit, liceat tertiam addere, quam doctorum judicio submitto libens. Ea sic habet, Latii vocem, quæ à latendo deducitur, effictam fuisse ad instar Hebrææ כתים *Chittim.* Nam Arabica dialecto, quæ Hebrææ linguæ ramus est, כתם *chetema* est abscondere, & כתים *chetim* occultus, latens. Hac voce nihil frequentius. Hinc in Proverbiis Abi-Ubeid. Prov. 60. מן כתם סרה, *men chetema sirroho*, qui abscondit secretum suum. Et rursus, Prov. 155. מא כתמתה *non tegerem illum.* Et in Anonymi adagio 51. *Non est scientia nisi quæ est* מכתום *recondita in pectore.* Idem vocabulum extat, Luc. 8: 17. pro Græco ἀπόκρυφον. Sic אנכתם ἐστὶ κεκαλυμμένον, 2. Cor. 4:3. Et אסתכתם ἐστὶ ἀφανής, Hebr. 4: 13. Et כתמת περιέκρυβεν, Luc. 1: 24. Et לא אכתם *non abscondam*, Psal. 40: 11. Inde נכתמא Chaldæis est operculum: pro quo corruptè legitur הנכתא in Jonathane, Num. 31: 23. ut in margine notavit Hebræus Scholiastes. Sed & apud Hebræos verbum כתם fuisse in usu liquet ex Jeremia, in quo Deus populum suum ita compellat, cap. 2. vers. 22. נכתם עונך לפני, *recondita est iniquitas tua coram me.* Omninò ita vertendum. Neque enim ad rem facere quæ hîc afferunt interpretes cordato lectori liquebit. Sed Arabicæ linguæ ignaros hæc latuisse nihil mirum est. Quanquam ex locis parallelis explicari potuisset hic locus. Qualis est ille Mosis, Deut. 32: 33, 34. *Nonne illud est* כמוס *reconditum apud me,* חתום *obsignatum in thesauris meis? mea est ultio & retributio*, &c. Et alter Jobi 21: 9. *Deus* יצפון *abscondet*, id est, reponet *filiis iniquitatem ejus.* Tertius item, Oseæ 13: 12. צרור *Ligata est* (ut in marsupio nummi) *iniquitas Ephraim,* צפונה *absconditum est peccatum ejus*, id est, coram Deo reconditum atque alta mente repostum. Quæ sunt ipsissima Jeremiæ verba, nisi quod utitur voce נכתם pro כמוס & צפון, quarum illam usurpat Moses, hanc Jobus & Oseas. Itaque כתם *chatam* Jeremiæ planè idem est quod כמס & צפן recondere & abscondere. Ita ut כתים *Chittim* inde deductum per *Latium* rectè explicetur.

Si *mem* finale dixeris notam esse pluralis numeri, nec ad radicem pertinere, hoc tibi probandum incumbet contra Aben-Ezram, cui *Chittim* שם יחיד *nomen singulare*, quamvis pluralium formam imitetur. Quod tamen mihi perinde est. Nam sola allusio vocum כתים *Chittim* & כתים *chetim*, quarum hæc latentem sonat, Veteribus potuit ansam dedisse vertendi *Chittim* in Latium. Tale est quod אים Hieronymus Faunos explicat à quibus terrores Panici, quia אים est terribilis, quamvis ם in אים servile sit non radicale.

In Num. 24:24.

Jam si objicias illud Esaiæ de Tyro, *de terra Chittim revelabitur illis*, ut probes Chittim esse Macedones à quibus excisa est Tyrus. Respondeo hæc perperam referri ad Macedones, quia in illo capite non agitur de postremo Tyri excidio, quod sub Alexandro contigit, sed de priore, cujus author Nabuchodonozor. Itaque valde incertum est quorsum hic fiat mentio terræ Chittim; atque in eo nodo solvendo non parum laborant interpretes. Divinat Moses Kimchius mercatores è terra Chittim Babyloniam profectos authores fuisse Chaldæis ut Tyrum obsiderent, & rem aggressuros consilio juvisse atque opibus, naves etiam aliquot iis accommodasse. Sed eruditi sciunt Europæos illo ævo nihil habuisse commercii cum Chaldæis. Neque enim Megastheni temerè credendum puto, referenti Nabuchodrosorum (is illi est Nabuchodonosor) usque ad columnas Herculis penetrasse, belloque in Hispaniam illato Iberes inde ad oram Ponti dexteram deportasse, id est, in Iberiam Asiaticam. Sola nominum similitudo ansam dedit huic commento, in quo si quid subesset veri, res non latuisset Græcos, quibus ante Alexandri tempora Nabuchodonosor ne de nomine quidem erat notus. Nihilo verius est quod conjectat Selomo Jarchi, istis Esaiæ verbis, *de terra Chittim revelabitur*, significari Chittæos arcanum revelasse de Tyro obsidenda, ut Tyrii cladis futuræ conscii fugâ sibi prospicerent. Neque enim Chittæis in Occidente quicquam subolere poterat de consilio Nabu-

Esa. 23:1.

Apud Strab. 15. & Joseph. in Chron. lib. 5. Præp.

Nabuchodonosoris, quem ne famâ quidem noverant. Sed aliud affert idem Selomo quod mihi maximè probatur, hoc loco scilicet nomine *Chittim* significari כותיים *Chutijim*, id est, Chutæos. Cui conjecturæ plurimum favet, quod ejusdem capitis vers. 12. Esaias כתיים scribit geminato *Jod*, διακριτικῶς, ut scias non agi de *Chittim*, quorum nomen nusquam ita scribitur, sed de *Chutæis*. Itaque non probo quod Masorethæ alterum *Jod* suppresserunt, quod Isaias non frustra adhibet. Sed & Iidem videntur *hiric* scripsisse pro *kibbuts*, id est, כתים *Chittim* pro כתיים *Chutijim*. Nisi Chuttæos dixeris etiam vocari כתיים *Chittijim*, quomodo Græcè Κιττίυς vel Κισσίυς. Chutæi enim iidem qui Cissii; nempe Susianæ incolæ ad Ortum Babyloniæ, ut alibi nos probavimus. Qua voce sic exposita, nemo non videt cur Tyriis malum imminere dicatur è terra כתים vel כתיים; id est, Susiana, vel quod idem est, Babylonia; ex qua Nabuchodonosor. Jam lege, sodes, versus 12. & 13. apparebit luce clarius rem se habere ut diximus: *Virgo*, inquit, *filia Sidon*, (id est, Tyre à Sidoniis condita) *surge*, *transi* ad *Chitijim* (Chittæos vel Cittios) *etiam illic non erit tibi requies.* Quidni vero? causam habes versu proximo. *Ecce* etiam *terram Chaldæorum* (in quam deportabimini) *quam olim inhabitatam Assyrii fundaverant eremicolis*, (id est, ut in illam ii secederent qui anteà in locis desertis habitabant) *& arces in ea erexerant*, *& palatia excitaverant*, eam, inquam, terram *Deus posuit in ruinam*, id est, excidio destinavit. Quam Prophetiam implevit Cyrus aliquantò pòst, capta & vastata Babylone. Merito igitur negat Esaias etiam in illa terra tutum fore Tyriis secessum.

Fuit & Latii vel Italiæ vetustissimum nomen *Camesene* vel Camisene jam inde à Jani temporibus, de cujus origine *Grammatici certant & adhuc sub judice lis est.* Ad Camisen quidem omnes referunt. Sed de Camise nihil certi. Hunc enim alii cum Macrobio & Hygino & Protarcho Tralliano, advenam & imperii consortem; alii Jani fratrem faciunt cum Catone in Originum libris; alii denique Camisen asserunt sororem & conjugem fuisse Jani, ut Draco Corcyræus apud Athenæum lib. 15. Unde videtur desumptum quod Servius in lib. 8. Æneidos Tiberim vel Tiberinum *Jani & Camesenæ filium facit.* Quid? si Camesen vel Camisenem dicamus id ipsum esse quod *Latium* & כתים *Cethim*, quia כמס *camas* Hebræis est abscondere. Hinc Moses Deut. 32: 34. *nonne illud est* כמוס *(camus) reconditum apud me?*

V. Macrob. Saturnal. l. 1. c. 6. al. 7.

CAPUT VI.

Dodanim דודנים *sive Rhodanim* רודנים, Gen. 10: 4.

Dodanim Chaldæis Dardani. Esdras legit *Rhodanim*. Ita etiam Samaritanus codex; & LXX. qui *Rhodios* reddunt. Sed Rhodi nomen recens, & à rosis factum; & ipsa Rhodus serò nota; & angustior quàm ut sufficerit uni è filiis Javan. Rhodi primi incolæ Heliadæ Mosi æquales. Rhodanim sunt Rhodanenses, qui Rhodano in Gallia fecêre nomen. Rhodanus non est à *Rhoda* ut volunt; quia Rhodius diceretur; & Rhoda est in Hispania ultra Pyrenæos. Sed à Rhodano *Rhodanusia* dicta Lugdunum, & incolæ *Rhodanenses* vel *Rhodanitæ*. Eodem alludunt *Rhodumna*, *Rhedones*, *Ruteni*. *Rhodani* Phœnicibus, ut Arab. *Rhadini*, flavum sonat. Galli olim tam naturâ quàm studio & arte flavi. Britanni minùs flavi licet Borealiores, & ob hoc ipsum Gallicæ originis esse crediti. Rutilus tam flavum quam rufum sonat, ut Græcè ξανθὸς. Indidem Celtarum nomen vel Galatarum, quia חלתא Chalta est crocus. Galli Urbicio τὰ ξανθὰ ἔθνη.

Dodanim דודנים Chaldæi *Dardanos*, Recentiores *Dodonæos* interpretantur. Sed prisca lectio habuit רודנים *Rhodanim* per ר non per ד. Ita habetur in genealogiis Esdræ 1. Paral. 1: 7. & in Pentateuchi Versione Samaritana Parisiis nuper edita. Et utrobique Græci exponunt *Rhodios*, propter vocum allusionem. Quanquam id argumentum parum firmum est: quia Mose recentius est Rhodi nomen. A Rhodo puella deducit Diodorus lib. 5. Grammatici παρὰ τὸ πολὺν ῥοῦν αὐτόθι δονεῖσθαι, πρὶν φανῆναι τὴν νῆσον. Alii ἀπὸ τῶν ῥόδων à rosis potiùs, quæ ibi magnâ copiâ succreverint, ut in Cariæ continente proximo, in qua Alabandicas rosas Plinius & alii laudant. Ut ab hortensi rosa Rhodus nominata sit, quomodo à sylvestri vicina insula Cynorrhodussa. Ita nonnulli Veterum in Pindari Scholiaste Olymp. Ode 7. Τινὲς δὲ φασι κληθῆναι οὕτω, διὰ τὸ σπυδαῖα ἔχειν ῥόδα, *quidam Rhodum vocari aiunt, quia eximias habet rosas.* Vide & Isidor. Orig. lib. 14. cap. 6. Utut sit Rhodum olim multo aliter vocitatam fuisse Veteres summo consensu scribunt. Heraclides; ἐκαλεῖτο δὲ Ὀφίυσα διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐνόντων ὄφεων. Strabo lib. 14. Ἐκαλεῖτο δ' ἡ Ῥόδος πρότερον Ὀφίυσα, καὶ Σταδιά, εἶτα Τελχινίς. Stephanus; ἐκαλεῖτο Ὀφίυσσα καὶ Αἰθραία. Eustathius; Ἐκλήθη δέ ποτε, φασίν, Ὀφίυσα, εἶτα Τελχινίς. Plinius; *Vocitata est anteà Ophiusa*, *Asteria*, *Æthræa*, *Trinacria*, *Corymbia*, *Poeessa*, *Atabyria ab rege*, *deinde Macris*, *& Oloessa.* Quid quod insulam Rhodum è mari emersisse tradunt, haud dubiè quia non statim fuit nota. Ammianus lib. 17. *In Asia Delos emersit*, *& Hiera*, *& Anaphe*, *& Rhodus.* Plinius; *claræ jam pridem insulæ Delos & Rhodos memoriæ produntur enatæ.* Heraclides; Ῥόδον τὴν νῆσον τὸ παλαιὸν κεκρύφθαι λέγυσιν ὑπὸ τῆς θαλάσσης, ἀναφανῆναι δὲ ὕστερον ξηρανθείσαν. *Rhodum insulam olim sub mari occultatam fuisse fama est*, *posteà verò arefactam comparuisse.* Itaque affirmat Pindarus Veterum sermonibus jactari, quo tempore Dii, id est, filii & nepotes Noę, terram inter se diviserunt, Rhodum nondum apparuisse, sed in fundo maris latuisse. Verba sunt Olymp. Ode 7.

In Dionys. V. 505. Lib. 5. cap. 31.

Φαντὶ δ' ἀνθρώπων παλαιαὶ
Ῥήσιες, ὅπω ὅτε
Χθόνα δαίοντο Ζεύς τε καὶ ἀθάνατοι,
Φανερὰν ἐν πελάγει
Ῥόδον ἔμμεν ποντίῳ,
Ἁλμυροῖς δ' ἐν βένθεσι νᾶσον κεκρύφθαι.

Vide & ea de re Philonis locum insignem in libello de Mundo. Præterea Rhodus insula est angustior quàm ut uni è quatuor Javanis filiis suffecerit, quibus Europę magna pars in sortem obtigit. Rhodus quota Græciæ, aut Italię, aut verò Hispaniæ portio est, regionum amplissimarum, quas alii tres inter se diviserunt. Denique ex Zenone didici, quem libro 5. citat Diodorus, Rhodi primos incolas *Heliadas* floruisse circa tempora Cecropis, qui Mosi fuit ęqualis. Proinde cùm Mosis ævo demum Rhodus habitari cœperit, Rhodaniorum nomine Moses Rhodios non intellexit. Rhodanim igitur seu Rhodanitas, nam id populi nomen est, non in insulam Rhodum, sed in Galliam appulisse putamus, circa ostia Rhodani, quem de suo nomine nuncupaverint. Certè, si de voce certetur, Rhodanim ad Rhodani nomen accedit propiùs quàm Rhodi vel Rhodiorum. Præterea videtur Rhodus cum vicinis insulis in Elisę sortem cecidisse, ut jam anteà monuimus.

Sed objectio in promptu est, Rhodanum non à Rhodanim, sed à Rhoda oppido dici, quod à Rhodiis conditum posteà Massiliensium fuit. Ita Plinius; *Agatha quondam Massiliensium*, *& regio Volcarum Tectosagum*, *atque ubi Rhoda Rhodiorum fuit*, *unde dictus multo Galliarum fortissimus amnis Rhodanus.* Et Hieronymus in epistolam ad Galatas; *Oppidum Rhoda coloni Rhodiorum locaverunt*, unde

Lib. 3. c. 4.

Præfat. l. 2.

unde amnis Rhodanus nomen accepit. Hæc Plinius & Hieronymus. At illorum ſententiæ cur non accedam has habeo rationes. Primò amnis à Rhodia non Rhodanus, ſed Rhodius dictus fuerit, cujus nominis fluvium in Troade Homerus & alii recenſent. Præterea Rhodani nomen qui novitatis arguunt, debuerant priſcum indicare. Neque enim ante Rhodiorum coloniam eò tranſlatam ſine nomine fuit fluvius ingens, quem inter tres Europæ maximos computant Scylax & Solinus. Rhodanum certè conſtanter vocant non ſolùm Apollonius, Timæus, Polybius, Artemidorus, alii ſine numero, ſed & his longè vetuſtiores Æſchylus & Euripides apud Plinium; & Euripide non multo junior Scylax Caryandenſis. Hoc potiſſimum, quod ut à Rhoda nomen ſortiretur Rhodanus, debuit eſſe Rhodæ vicinus: at à Rhodano Rhoda diſtat immenſum quantum; ut quæ in Hiſpania ſit, non in Gallia; procul à Rhodani oſtiis terreſtri itinere paſſuum millibus ferè centum & quinquaginta. Strabo de Rhodiis; μέχρι Ἰβηρίας ἔπλευσαν, κἀκεῖ μὲν τὴν Ῥόδον (Ῥόδην legit Caſaubonus) ἔκτισαν, ἣν ὕστερον Μασσαλιῶται κατέσχον, *uſque ad Hiſpaniam navigàrunt, & ibi Rhodam ædificarunt; quam Maſſilienſes poſtmodùm occuparunt.* Pomponius Mela capite de Hiſpania; *Proxima eſt rupes quæ in altum Pyrenæum extrudit; dein Thicis flumen ad Rhodam.* Ptolemæus in deſcriptione Hiſpaniæ Tarraconenſis; Ἐνδιγετῶν Ῥωδίπολις, vel ut eſt in emendatis exemplaribus Ῥωδὴ πόλις, *Indigetorum eſt Rhode urbs.* Stephanus: Ῥώδη πόλις Ἰβηρίας, *Rhode urbs Hiſpaniæ.* Livius *Inde Rhodam ventum & præſidium Hiſpanorum, &c. Ab Rhoda Emporias perventum, &c. Jam tum Emporiæ duo oppida erant muro diviſa, unum Græci habebant à Phocæa, unde & Maſſilienſes oriundi; alterum Hiſpani, &c.* Ex his abundè liquet illam ipſam Rhodam, quam condidêre Rhodii, & Maſſilienſes tenuerunt, in Hiſpania fuiſſe, non in Gallia. Et verò ea ipſa urbs hodiéque extat in Catalonia. *Roſes* vocant incolæ. Jam quis in media Gallia fluvium credat traxiſſe nomen ab Hiſpanica urbe trans Pyrenæos. Sed quid viris magnis impoſuerit puto mihi eſſe compertum. Ad Rhodanum fuit Rhodanuſia Maſſilienſium urbs, quam acceperunt pro Rhoda. Marcianus Heracleota,

Vid. l. ... 20. Strab. lib. 13. Plin. l. 5. c. 30. Argonaut. lib. 4. Apud Strab. lib. 4. Plin. lib. 37. cap. 3. Arrian. in Periplo. Scylax. cap. Λίγυες. Lib. 14. Lib. 2. cap. 6. Lib. 2. cap. 6. Lib. 34.

Οἱ Μασσαλίαν κτίσαντες ἔχον Φωκιεῖς
Ἀγάθην, Ῥοδανουσίαντε, Ῥοδανὸς ἣν μέγας
Ποταμὸς παραῤῥεῖ.

Phocæa Maſſiliæ oppidi gens conditrix,
Quam Rhodanus ingens alluit, Rhodanuſiam
Habuit & Agatham.

Stephanus: Ῥοδανουσία πόλις ἐν Μασσαλίᾳ, *Rhodanuſia, urbs in Maſſilienſi tractu.* Hujus ita meminit Sidonius Apollinaris; *Egreſſo mihi Rhodanuſiæ noſtræ mœnibus.* Lugdunum videtur ſignificare, ut carmine quinto verſu 578.

Obſide præcepto noſtræ de mœnibus urbis.

Id eſt, Lugduni, ut ipſe explicat quarto pòſt verſu.

Lib. 1. ep. 5.

Hinc & ipſa regio Rhodanuſia vocatur, & incolæ Rhodanenſes. Irenæus Lugdunenſis Epiſcopus; Ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς κλίμασι τῆς Ῥοδανουσίας, πολλὰς ἐξηπατήκασι γυναῖκας; ubi vetus interpres; *In iis quoque quæ ſunt ſecundum nos regiones Rhodanenſes, multas ſeduxerunt mulieres.* Sed in veteri inſcriptione Rhodani accolæ *Rhodaniti* dicuntur. Itaque firmum hoc manet, nihil obſtare quominus à *Rhodanim* nomen Rhodani deducatur. Atque eódem alludunt Rodumna Seguſianorum urbs, hodiè *Roane*; Rhedones & Ruteni Galliæ populi, quorum metropoles hodiè *Rennes* & *Rodés*. An & hinc Eridani nomen, quem cum Rhodano confundunt ſcriptores vetuſtiſſimi?

Lib. 1. cap. 9. vid. et Epiphan. Hæreſi 34. Apollon. Argon. lib. 4. v. 627.

Jam lector monendus eſt, *Rhodanim* ex terminatione videri nomen plurale, quomodo in Miſraim poſteris, *Ludim, Anamim, Lehabim, &c.* Itaque gentilitia ſunt hæc nomina, non hominum ſingularium: ita ut hæc verba Moſis, *Miſraim genuit Ludim, Anamim, &c.* non ita ſint accipienda, ac ſi quis *Mitſraim* nomine ex ſe immediatè genuerit filios his nominibus inſignes. Minimè eſt hæc mens Prophetæ. Tantùm vult ex *Miſraim*, id eſt, ex Ægyptiis oriundos eſſe *Ludæos, Anamæos, &c.* quomodo ex Gallis orti ſunt Galatæ ſeu Gallogræci, & Pœni ex Phœnicibus. Eodem exemplo Rhodanim, id eſt, Rhodanenſes ſeu Gallos, recenſet inter filios Javan. Qua ipſa phraſi dixit Eſdras 1. Paralip. cap. 2. ℣. 50. & 51. Sobalem, Salmam & Harephum patres eſſe totidem urbium; & ibid. ℣. 54. Salmæ filios eſſe Bethlehem, Netophathæos, &c. Et cap. 4. ℣. 14. Joab eſſe patrem vallis *Charaſim* ſeu artificum, id eſt, incolarum illius vallis. Sed hoc jam ante eſt obſervatum.

Rhodanim igitur, ſeu Rhodani, ex Javane oriundi, cùm in eam ipſam Galliæ oram appuliſſent, quam multis deinceps ſæculis occuparunt Maſſilienſes, fluvium, quem inſederunt, de ſuo nomine *Rhodanum*, & oram adjacentem *Rhodanuſiam* appellaverunt. Porro ſi quæras amplius de ratione nominis, mihi nihil quicquam occurrit vero propius, quàm ſi veteri Gallorum linguâ (quæ ut deinceps multis probo, fuit ſemi-Hebræa) *Rhodani* id ipſum fuiſſe dicas quod Arabibus ראדני *rhadini*, id eſt, flavum & croceum; *Alcamus*, ראדין *rhadin crocus*, אחמר ראדני (*achmar rhadini*) *rubrum flavo commixtum, rubrum flavo diſtinctum.* Gallis, inquam, veriſimile eſt hoc nomen fuiſſe inditum, propter colorem capillitii quod pleriſque fuiſſe flavum, aut croceum, ſeu rutilum, probant hæc loca Veterum. Livius lib. 38. *Gallis promiſſæ & rutilatæ comæ.* Virgilius lib. 8. Æn. de Gallis,

Aurea cæſaries ollis, atque aurea veſtis.

Lucanus lib. 10. de Cleopatræ miniſtris,

----pars tam flavos gerit altera crines,
Ut nullas Cæſar Rheni ſe dicat in arvis
Tam rutilas vidiſſe comas.

Silius lib. 3.

Jam puer auricomo performidate Batavo.

Et lib. 4. de Sarmente Gallo;

Occumbit Sarmens, flavam qui ponere victor
Cæſariem, crinemque tibi Gradive vovebat
Auro certantem, & rutilum ſub vertice nodum.

Martialis lib. 5. Epigr. 38. de Erotio puella,

Quæ crine vincit Bætici gregis vellus,
Rhenique nodos, aureamque nitelam.

Et Epigr. 69. ad Lesbiam,

Arctoâ de gente comam tibi Lesbia miſi,
Ut ſcires quantum ſit tua flava magis.

Claudianus in Rufinum lib. 2.

Inde truces flavo comitantur vertice Galli.

Et Stilich. Panegyrico ſecundo;

----flava repexo Gallia crine ferox.

Diodorus; οἱ δὲ Γαλάται τοῖς μὲν σώμασιν εἰσὶν εὐμήκεις, ταῖς δὲ σαρξὶ κάθυγροι καὶ λευκοὶ, ταῖς δὲ κόμαις οὐ μόνον ἐκ φύσεως ξανθοὶ, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς κατασκευῆς ἐπιτηδεύουσιν αὔξειν τὴν φυσικὴν τῆς χρόας ἰδιότητα. Τιτάνου γὰρ ἀποπλύματι σμῶντες τὰς τρίχας συνεχῶς, καὶ ἀπὸ τῶν μετώπων ἐπὶ τὴν κορυφὴν καὶ τοὺς τένοντας ἀνασπῶσιν, ἵνα διαφανεῖς ὦσιν. ὥστε τὴν πρόσοψιν αὐτῶν φαίνεσθαι σατύροις καὶ πᾶσιν ἐοικυῖαν. παχύνονται γὰρ αἱ τρίχες ἀπὸ τῆς κατεργασίας, ὥστε μηδὲν τῆς τῶν ἵππων χαίτης διαφέρειν. *Galli autem corpore quidem proceri ſunt, carne autem humidi & candidi, capillis autem non ſolùm naturâ flavi, ſed & arte ſtudent augere naturalem coloris proprietatem; calcis enim ablutione crines aſſiduè purgantes, etiam à fronte in verticem atque cervices retrahunt, ut pellucidi appareant. Ita ut Satyrorum & Panum*

ſpeciem

speciem præ se ferant. Crassescunt enim assiduâ curâ capilli, ita ut à setis equinis nihil differant. Totum hunc locum non piguit hîc describere, quia docet apertissimè, Gallos hunc colorem in comis aut à natura habuisse, aut summo studio affectasse. Ut Romanæ mulieres, de quibus Martialis lib. 2. Ep. 33.

Et mutat Latias spuma Batava comas.

Id obiter tangit Plinius, quo loco saponem dicit Gallorum esse inventum rutilandis capillis ex sevo & cinere, lib. 28. cap. 12. Itaque Britanni licet Gallis Borealiores, tamen minùs erant flavi. Strabo de Britannis lib. 4. οἱ δὲ ἄνδρες εὐμηκέστεροι τῶν Κελτῶν εἰσὶ, καὶ ἧσσον ξανθότριχες. *Viri autem Gallos proceritate superant, & comas habent minùs flavas.* Atque ob hoc ipsum Britannos Gallicæ esse originis conjectat Jornandes, historiæ Gothorum cap. 9. quòd illis sunt *rutilæ comæ.* Rutilas dixit pro flavis, quomodo Ammianus lib. 15. *Candidi pene Galli sunt omnes & rutili*, capillitii ratione scilicet. Nempe, licet rutilus in capillis color Varroni sit idem qui rufus, qui mulieres valde rufas *rutilas* dici asserit, de Lingua Latina lib. 6. tamen etiam pro flavo rutilum sumi docet, quod habetur in Samonico:

Ad rutilam speciem nigros flavescere crines:

ut & Lucani & Silii loca, quæ nuper adduximus. Et Græca vox ξανθὸς ad utrumque pariter est homonyma; quod putaverim Clementi imposuisse, qui Pædagogi tertio Scytharum & Gallorum comis τὸ ξανθὸν ita tribuit, ut apertè doceat, rufum à se colorem non flavum intelligi: nam sequitur continuò pòst, συγγενές τι ἔχειν τὸ χρῶμα τῷ αἵματι, *colorem aliquid habere cognatum cum sanguine.* Nempe ut ξανθὸς Doricè flavum, ita Atticè πυῤῥὸν rufum sonat. At priore sensu Gallis tribui docet Diodori locus, quo ξανθοὺς fieri docet τιτάνου ἀποπλύματι. Neque enim rufedo crinibus, sed flavedo conciliatur calcis ablutione. Hos proinde flavo vertice Claudianus, & aurea cæsarie describit poëta summus. A quo colore Hebraicè רודנים *Rhodanim*, vel Arabicè בארניון *Rhadinium*, id est, *croceos* à Veteribus suspicor fuisse dictos; nam croceus color idem qui ξανθὸς. Unde est quod ξανθότριχα crocum à Poëtis appellari observat Cl. Salmasius in Solinum. Nec ab eo differt flavus, nisi quod paulo dilutior est.

Videtur id posse firmari ex eo, quod in Talmudico Tractatu *Nidda* חלת pro croco sumitur, siquidem Hebræis fides, & viris undecunque doctis Boderiano & Buxtorfio. Nam ex חלת *Chalath* Galatarum, id est, Gallorum, nomen tam commodè deduci queat quàm ex חלבנה *chelbena* galbanum. Et idem חלת, si libeat Chaldæo more inflectere, fiet חלתא *chalta* vel *chelta*, vox proximè accedens ad Celtas. Ita croceis capillis Galli tam Celtarum & Galatarum quàm Rhodaniorum nomen debebunt. Non possum non addere quod nuper me docuit præstantissimus juvenis & magnæ spei D. Isaacus Vossius in Urbicii Tacticis, quę propediem editurus est, Gallos passim appellari τὰ ξανθὰ ἔθνη *flavas gentes.* Quod me pene fugerat. Arabs Interpres novæ Editionis pro Dodanim vel Rhodanim hobet אַדָנָה *Adana*, cujus nominis urbs hodiéque est in Cilicia notissima.

CAPUT VII.

Tarsis תרשיש, Gen. 10: 4.

Tarsis aliis Tarsus Ciliciæ, aliis *Carthago* vel *Tunis*, Eusebio rectè Ἴβηρες, id est, Hispani. Hercules Phœnix in Hispaniam & Africæ partem oppositam navigavit Josuæ temporibus. Columnæ in Tingitana erectæ hujus expeditionis testes. Græco Herculi id falsò tribui docet vetus templum Gadiritanum, ubi colebatur Hercules Phœnicio ritu non Græco. Geryon à Græco Hercule victus non regnavit in Hispania, sed circa Ambraciam. Hispania olim opulentissima. Ibi Homeri Elysii campi, circa Tartessum & Turdetaniam, ubi Phœnices Gadira, Malacam, Auderam, & tandem Carthaginem Novam condidêre. Hinc nomina omnia Phœnicia. *Gadira* est septum. *Malaca* vel Malachà ταρίχεια. *Audera* propugnaculum. *Carthago* Solino *Carthada* nova civitas. Baleares σφενδονῆται. Hispania vel *Spania* quasi cuniculosa dicta à copia cuniculorum. *Iberia*, id est, extrema terra. Ibi maris & terræ terminus. Ultima terræ. Iberi primi & extremi eodem sensu dicti. Fabulæ de Sole ibi centuplo majore, & cum stridore occumbente, & nocte statim post occasum ingruente. Ultra Hispaniam loca ἄβατα, Chaos, tenebræ, pars Oceani inenarrabilis, deserta, mundi finis. Columnæ Herculis Indis proximæ, ex sententia Aristotelis. Imperii Messiæ fines in Abdia *Sarphath*, & *Sepharad*, id est, Gallia & Hispania juxta Judæos. Nerium in Artabris *finis terræ.* Hispania olim omnis generis metallis fœcundissima. Ibyllæ prope Tartessum fodinæ auri & argenti. Ferrum, æs, plumbum, stannum magnâ copiâ effossum. Auri vicena millia pondo annis singulis, Argenti drachmarum XXV. millia singulis diebus prope Novam Carthaginem effossa. Aletes pro Deo cultus propter inventas argenti fodinas. Phœnices in immensum locupletati ex Hispanici auri & argenti permutatione cum rebus vilissimis; Naves illorum argento onustæ, anchoræ etiam argenteæ. De his agit Ezech. 27: 12. Proinde Tarsis esse Tartessum. Mutatio analogica. Tarsis etiam Chrysolithus ex Hispania. Tarseium pro Tartesso, in tabulis fœderis inter Romanos & Pœnos. Thersitæ pro Tartessiis in ænea tabula ab Hannibale descripta. Alia Tarsis in India. Tarsis non est Carthago nec Africa.

Tarsis, Josepho & Chaldæis & Arabi Interpreti, quem nuper citavimus, Ciliciæ *Tarsus* est; Græcis, Vulgato Interpreti, Hieronymo, Theodoreto *Carthago*, Arabi Geographo *Tunis.* Unus Veterum mihi videtur rem acu tetigisse, Eusebius scilicet, cujus hæc verba; Θαρσεὶς, ἐξ οὗ Ἴβηρες, *Tarsis, ex quo Iberi seu Hispani.*

Ut probem id ab illo verissimè asseri, necesse habeo pauca præfari de Tyriorum & Phœnicum in Hispaniam navigationibus, quarum originem arcessunt ab heroicis temporibus. Nempe Hercule Tyrio duce, quem multi faciunt Mosi σύγχρονον, Phœnices in Hispaniam & usque Gades navigasse creduntur. Fallor an id ea ætate factum, quâ Judæi facti compotes Terræ Chanaan veteres incolas aliò migrare coegerunt: ita ut in Bœotiam pars una secesserit, altera in Africam & Hispaniam. Id certè palam clamitant binæ columnæ olim in Tingitana visendę, cum Phœnicia inscriptione, quæ docebat fuisse erectas ab iis qui fugerant *à facie Josuæ prædonis filii Nave*, ut legere est apud Procopium, Vandalicorum libro secundo. Ex ea, inquam, inscriptione liquet loca Gadibus proxima jam tum frequentari cœpisse à Phœnicibus.

Nos non latet Græcos Poëtas hanc ipsam expeditionem Herculi suo tribuisse. Sed eos mendacii palam arguit templum vetus Gadiritanum, in quo colebatur Hercules Phœnicio ritu non Græco. Appianus in Ibericis; τότε δὲ Ἡρακλέους ἱερὸν τὸ ἐν στήλαις Φοίνικές μοι δοκοῦσιν ἱδρύσασθαι, καὶ θρησκεύεται νῦν ἔτι Φοινικῶς. ὅτε Θεὸς αὐτοῖς οὐχ ὁ Θηβαῖος ἐστιν, ἀλλ' ὁ Τυρίων. *Herculis fanum quod est apud columnas, Phœnices mihi videntur exstruxisse; colitur enim hodieque Phœnicio ritu; & Deus ipsis Thebanus non est, sed Tyrius.* Proinde scribit Diodorus hoc templum Phœnices condidisse & in eo instituisse θυσίας μεγαλοπρεπεῖς τοῖς τῶν Φοινίκων ἔθεσι διοικουμένας, *sacrificia magnifica quæ Phœnicio ritu administrantur.* Ita etiam Arrianus lib. 2. Ἀναβάσ. Τόνγε ἐν Ταρτησσῷ πρὸς Ἰβήρων τιμώμενον Ἡρακλέα (ἵνα καὶ στῆλαί τινες Ἡρακλέους ὠνομασμέναι εἰσὶ) δοκῶ ἐγὼ τὸν Τύριον εἶναι Ἡρακλέα. ὅτι Φοινίκων κτίσμα ἡ Ταρτησσὸς, καὶ τῷ Φοινίκων νόμῳ ὅτε νεὼς πεποίηται τῷ Ἡρακλεῖ τῷ ἐκεῖ, καὶ θυσίαι θύονται. *Herculem illum qui Tartessi ab Iberis colitur (ubi etiam columnæ quædam sunt Herculeæ dictæ.)*

puto ego Tyrium eſſe Herculem. Quia Tarteſſus à Phœnicibus condita eſt, & Phœnicum more templum eó loci Herculi ſtructum eſt, & ſacra fiunt. Philoſtr. de vita Apollon. lib. 2. cap. 14. ait *non Thebanum Herculem, ſed Ægyptium ad Gades veniſſe, ibique terrarum terminos conſtituiſſe.* Pomponius etiam lib. 3. cap. 6. *Templum Ægyptii Herculis, conditoribus, religione, vetuſtate, opibus illuſtre, Tyrii condidere. Cur ſanctum ſit, oſſa ejus ibi ſita efficiunt.* In eadem fuit ſententia Hecatæus vetus hiſtoricus, ex quo didici tricorporem illum Geryonem à Græco Hercule devictum, non regnaſſe in Hiſpania circa Gades, ſed in Græcia circa Ambraciam. De Templo Gaditano qui plura volet, legat Strabonem. Narrat is quo inſulæ loco, & qua occaſione Tyrii templum illud condiderint ab oraculo moniti. Silius etiam de hoc eodem templo multa habet inſignia, initio libri tertii, quæque fruſtra alibi quæras. Sed piget me plura exſcribere.

Arrian. ibid. Et Euſtath. in Dionyſ. v. 561.

Sed & in Strabone multa legas de Hiſpaniæ opulentia, maximè circa Gades; de qua cùm Homerus aliquid inaudiviſſet ex indicio Phœnicum, campos Elyſios ibi deſcripſit, & Beatorum inſulas. Addit idem Strabo Phœnices pleraque Hiſpaniæ loca Tarteſſum & Turdetaniam tenuiſſe, & condidiſſe Gadira, & Malacam, & Auderam, & Carthaginem Novam, & Gymneſiis Inſulis à ſe occupatis Balearidum feciſſe nomen.

Et verò locorum nomina merè Phœnicia ſunt. Gadira ſeptum vel ſepem explicant Plinius, Solinus, Feſtus Avienus, Iſidorus; Heſychius item; Γάδειρα, τὰ περιφράγματα Φοίνικες. Atque id ipſum eſt Hebræis גדר *gader*, Syris & Arabibus גדיר *gadir*.

Malaca unde dicatur nulli erit ambiguum, qui legerit hæc Strabonis; Ταριχείας ϗ ἔχει μεγάλας, *ſalſamentis autem abundat.* Nempe מלח *malach* Hebræis eſt ταριχεύειν ſale condire; unde מלחא *Malacha* dictum Salſamentorum oppidum. Græcè ſcribitur Μάλακα aſpiratione dempta. Hinc Τάριχ☉ Γαδειρικὸν, de quo Eupolis in Marica. Vide Stephanum in Γάδειρα.

Audera Ptolemæo *Abdara*, & Stephano *Abdera* ad inſtar Thracicæ Abderæ, Phœnicibus erat אודר *Audar* ד & ז permutatis. Nam Arabicè אוזר *Auzar* ſunt munimenta, propugnacula. Unde *Auzara* urbs ad Euphratem in Arabia deſerta, de qua Ptolemæus lib. 5. cap. 19.

Carthaginis etiam nomen Phœnicium fuit, ſed à Romanis interpolatum. Phœnicio enim ſermone ſcribebatur *Carthada*; à quo propius aberat Græcum Χαρχηδών. *Carthada* eſt καινὴ πόλις nova urbs; Chaldæis & Syris קרתא חדת *Kartha-hadath*, vel קרתא חדתא *Kartha-hadtha*. Ne quis putet nos hîc quicquam de noſtro comminiſci, Veteres audiendi ſunt. Solinus de Africana Carthagine; *Carthadam dixit, quod Phœnicum ore exprimit novam civitatem.* Et de eadem Euſtathius, Ἐκάλεσε τῇ Λιβύων φωνῇ Καινὴν πόλιν. Et Stephanus: Ἐκαλεῖτο ϗ καινὴ πόλις. Dein de Hiſpanica Carthagine ſequitur apud eundem: ἐςὶ δὲ ϗ ἄλλη Καρχηδὼν πόλις Ἰβηρίας, ἐκαλεῖτο δὲ ϗ αὐτὴ καινὴ πόλις. Nempe καινὴ πόλις, *nova civitas* Græco ſermone idem erat, quod Phœnicio *Carthago*, aut *Carthada* veriùs.

Sed & Gymneſiarum incolæ Phœnicio vocabulo dicti ſunt *Baleares*, quod Polybius & Stephanus rectè omnino σφενδονήτας *funditores* explicant. Nam Baleares (vel ut Hebraicè ſcriberetur בעלי הראה *baale harea*) ſignificat ad verbum Magiſtros projectionis, id eſt, peritos artis projiciendi lapides. ראה *projectio* nomen eſt formæ צאה à verbo ירא pro ירה, quomodo ſcribitur 2. Paralip. 26: 15. quo ipſo loco agitur de projectione lapidum.

Polyb. lib. 3. Steph. in Γυμνησίαι.

Vide et Job. 38: 6. et Gen. 31: 31.

Quid quod alibi docuimus ipſum Hiſpaniæ nomen, vel *Spaniæ*, ut Veteres ſcribunt, merè eſſe Hebraicum. Hebræis enim שפן *ſaphan* eſt cuniculus: inde שפניה *Spanija* dicta cuniculoſa regio; quo epitheto partem Hiſpaniæ Celtiberiam inſigniit Catullus. Sed Phœnices jure merito regionem univerſam, in qua cuniculi olim fuerunt ita frequentes, ut intactum nil relinquerent, nec radicibus ſolùm & ſtirpibus & ſeminibus eſſent noxii, ſed & oppida ipſa continuis ſuffoſſionibus ſubverterent. Quin & vicinis Balearibus tam infeſta fuit hæc peſtis, ut ab Auguſto coacti ſint milites depoſcere, quibus ſe tuerentur adverſus hæc animalcula. Unde eſt, quòd plerique Veterum de cuniculo ſic agunt, quaſi eſſet animal Hiſpaniæ peculiare. De his videndi è Romanis Varro & Plinius: è Græcis Strabo, Ælianus & Galenus, quorum loca nos citavimus in libro de Animalibus.

Rom. 1: 24. 23. Plut. … flum. … lo. … Am… Orbis … Geograph. ſub Conſt. 50. vide Voſſ. de Ida. lib. 1. c. … pag. 251. Varro de re ruſt. l. 3. c. … Plin. … 29. 55. et 58. Strab. lib. … Ælian. de anim. l. … c. 15. Gal. l. 3. Alim.

Etiam Iberiæ vox ex Phœnicum lingua petenda. Nam Caucaſios Iberos in Hiſpaniam veniſſe & regioni dediſſe nomen meræ nugæ ſunt. Quid igitur? Hebræis עבר *eber*, Chaldæis עברא *ebra* vel *ibra*, eſt tranſitus, & quicquid eſt ulterius. Inde plurale עברין *ebrin* vel *ibrin*, terminos & fines ſignificat. In Evangelio Syro, & in Verſione Syra Pſalmorum paſſim uſurpatur hęc vox, ubi Græca habent πέρατα τῆς γῆς, & Hebræa אפסי ארץ *fines terræ.* Meritò igitur Iberi dicti, qui ex Phœnicum ſententia terrarum fines ultimos occuparunt; Hiſpani nempe, quorum urbem Calpen Tyrii putaverunt eſſe τέρμονας τ᾽ οἰκυμθύης, *terræ habitatæ terminos*, ut in Strabone habetur. Tale eſt quod Gaditanum Templum Poſidonius ſcribit eſſe ϗ γῆς ϗ θαλάτ]ης τὸ πέρας, *& maris & terræ terminum.* Et quod in Homero Proteus Menelaum ita compellat;

Matth. … 41. Luc. 11: … Pſal. 2: … et 22. … 59: 14. … 67: 8. … 8. et 98: … Lib. 3. p. 169. Ibid. pag. 170. Od. δ. …

> Ἀλλά σ᾽ ἐς Ἠλύσιον πεδίον ϗ πείρατα γαίης
> Ἀθάνατοι πέμψουσιν.
> *Te ſed ad Elyſios campos atque ultima terræ*
> *Mittere Diis libitum.*

Id eſt, in Hiſpaniam, ut interpretatur Strabo. Quos ſequutus Claudianus de Stilichone dicit;

Lib. 3. … negy.

> ---- *in extremos aciem mittebat Iberos.*

Pro quo alibi primos vocat, ſed eodem ſenſu, lib. 1. in Rufinum;

> ---- *à primis Ganges horrebat Iberis.*

Et in Apollonio Philoſtratus lib. 2. cap. 14. *In ipſo* (clypeo) *Hercules inſculptus erat terminos terræ penes Gades collocans.* Et lib. 5. initio: *De Columnis, quas veluti terræ terminos poſuiſſe Herculem ferunt.* Itaque in Pindaro nihil frequentius quàm ultra Herculis columnas non poſſe navigari. Vide illum imprimis Olympiâ 3. in fine, ubi de his ſermonem ita claudit:

> ---- Τὸ πόρσω
> δ᾽ ἐςὶ σοφοῖς ἄβατον,
> ϗ᾽ ἀσόφοις, ὐ μὴν διώξω, κεινὸς εἴην.

Quod ultra eas eſt ſapientibus & inſipientibus æquè *inacceſſum. Itaque non proſequar, nam vanus eſſem.* In quem locum dicit Scholiaſtes, Herculem voluiſſe ulterius progredi: at inquit; χά☉ εὑρὼν ϗ ζόφον, ἔςησε ςήλας, δι᾽ ὧν ἐμήνυσε τὸ τέλ☉ τ᾽ θαλάσσης, ὡς μηδὲν εἶναι περαιτέρω πλωτόν. *Cùm chaos & tenebras reperiſſet, columnas conſtituit, per quas ſignificavit hunc eſſe finem maris, ita ut ulterius nihil ſit navigabile.* Quibus conſona hæc anonymi Geographi ſub Conſtantino: *Oceanum eſſe dicitur, & hujus partem quam nemo hominum narrare poteſt.* Deinde barbarus ſcriptor quaſi cunctabundus addit: *Sed quid ibi eſſe poteſt? Eſt enim deſertum, & ſicut ajunt, eſt ibi finis mundi.* Plura vide apud Eraſmum in adagio Ἡράκλειαι ςῆλαι. Inde nugæ illæ olim creditæ apud Poſidonium & Artemidorum, Solem cùm prope Gades occumbit videri ἑκατονπλασίονα, id eſt, centuplo majorem, quàm alibi appareat, & in ipſo Solis occaſu

Cap. 50. Ubi de Hiſpania.

Strab. lib. 3. p. 138.

casu stridorem edi, *ὡσανεὶ σίζοντος τοῦ πελάγους κατὰ σβέσιν αὐτοῦ διὰ τὸ ἐμπίπτειν εἰς τὸν βυθὸν, tanquam stridente pelago, cum extinguitur Sol, quia in abyssum demergitur:* & statim ab occasu noctem ingruere, Philostr. Apollon. lib. 5. c. 1. demerso scilicet & extincto Sole: & quo tempore excrescens Oceani aqua regionem inundat, animas morientes non deserere. Quales nugas referunt non Græci solùm, sed & Romani scriptores. In his Florus, cujus verba sunt lib. 2. c. 17. *Decimus Brutus aliquanto latius, Celticos Lusitanosque & omnes Gallæciæ populos, formidatumque militibus flumen* OBLIVIONIS, *peragratoque victor Oceano non priùs signa convertit, quàm cadentem in mare Solem, obrutumque aquis ignem, non sine quodam sacrilegii metu & horrore deprehendit.* Sed nec Aristoteli visum est incredibile, quod nonnulli opinantur, συνάπτειν τὸν περὶ τὰς Ἡρακλείους στήλας τόπον τῷ περὶ τὴν Ἰνδικὴν, *locum qui est circa columnas Herculeas ei conjungi qui est circa Indicam.* Atque eadem de causa terræ suæ terminos apud Abdiam (Abd. 20.) צרפת *Sarphath* & ספרד *Sepharad* Judæi volunt esse Galliam & Hispaniam, quia Ps. 72: 8. Psaltes Christi imperium extendit usque ad fines terræ, quos Aben-Ezra in illum locum scribit esse בסוף מערב *in extremo occidente.* Denique ab Hispanis ipsis Nerium vel Celticum promontorium in Artabris vocatur *Finis terræ.*

Etiamsi vereor ne lectori tædiosa sit tam longa digressio de Phœnicum in Hispaniam navigationibus; illarum tamen finem & fructum non possum non addere, lucrum scilicet immensum ex metallorum effossione, quibus Hispania tum temporis erat maximè fœcunda. Strabo (Lib. 3.); οὐκ ἄργυρος, οὐδὲ δὴ χαλκὸς, οὐδὲ σίδηρος οὐδαμοῦ τῆς γῆς, οὔτε τοσοῦτος, οὔθ' οὕτως ἀγαθὸς ἐξήτασται γενόμενος μέχρι νῦν. *Neque argentum, neque æs, neque ferrum ullibi terrarum, neque tam multum, neque tam bonum gigni compertum est hactenus.* Stephanus; Ἴβυλλα πόλις Ταρτησίας, τὸ ἐθνικὸν Ἰβυλλῖνος, παρ' οἷς μέταλλα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, *Ibylla urbs Tartesiæ,* (Hispaniæ circa Tartessum) *gentile Ibyllinus, ubi auri & argenti fodinæ.* Item, Ταρτησσὸς πόλις Ἰβηρίας, ἀπὸ ποταμοῦ τοῦ ἀπὸ τοῦ Ἀργυροῦ ὄρους ῥέοντος, ὅστις ποταμὸς καὶ κασσίτερον ἐν Ταρτησσῷ καταφέρει. *Tartessus urbs Iberiæ à fluvio dicta qui ex Argyro monte fluit, qui stannum etiam in Tartessum urbem defert.* Diodorus (Lib. 5. p. 216. Ibid. p. 217.): αὕτη γὰρ ἡ χώρα σχεδόν τι πλεῖστον καὶ κάλλιστον ἔχει μεταλλευόμενον ἀργύριον. *Nam ea ipsa regio plurimum ferè & optimum habet argentum fossile.* Item (Pag. 218.): γίνεται δὲ καὶ κασσίτερος πολλοῖς τόποις τῆς Ἰβηρίας, *gignitur autem etiam stannum in multis Iberiæ locis.* Item; ὑπεράνω γὰρ τῆς τῶν Λυσιτανῶν χώρας ἐστὶ μέταλλα πολλὰ τοῦ κασσιτέρου, κατὰ τὰς προκειμένας τῆς Ἰβηρίας ἐν τῷ Ὠκεανῷ νησίδας, τὰς ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος Κασσιτερίδας ὠνομασμένας. *Nam supra Lusitanorum regionem multæ sunt stanni fodinæ in insulis in Oceano Iberiæ oppositis, quæ ex argumento Cassiterides nominantur.* Mela (Lib. 2. c. 6.); *Ferro, plumbo, ære, argento, auroque tam abundans, & adeò fertilis, &c.* Plinius (Lib. 3. c. 3.); *Metallis plumbi, ferri, æris, argenti, auri, tota ferme Hispania scatet.* Item; *Omnis dicta regio à Pyrenæo metallis referta auri, argenti, ferri, plumbi nigri albique,* id est, stanni. Silius lib. 1. vers. 228.

> ——— *hîc omne metallum,*
> *Electri gemino pallent de semine venæ.*
> *Atque atros chalybis fœtus humus horrida nutrit;*
> *Sed scelerum causas operit Deus. Astur avarus*
> *Visceribus laceræ telluris mergitur imis,*
> *Et redit infœlix effosso concolor auro.*

Et lib. 15. vers. 500.

> *Augebant animos argenti pondera & auri,*
> *Parta metalliferis longo discrimine terris.*

Et lib. 16. vers. 25.

> ——— *jam terrâ cedit Iberâ,*
> *Auriferis tandem Phœnix depulsus ab arvis.*

De auro ex Hispania effosso sic Plinius lib. 33. c. 4. *Vicena millia pondo ad hunc modum annis singulis Asturiam atque Galleciam & Lusitaniam præstare quidam tradiderunt, ita ut plurimum Asturia gignat. Neque in alia parte terrarum tot sæculis hæc fertilitas.* Argenti fodinam prope Novam Carthaginem tam fœcundam fuisse tradit Polybius, ut ex ea drachmarum eruerentur in dies viginti quinque millia. Addit Idem fossile plumbum circa Castalonem atque aliis Hispaniæ locis habere aliquid argenti: & montem ex quo profluit Bætis ἀργυροῦν argenteum vocari διὰ ἀργυρεῖα τὰ ἐν αὐτῷ, ob argenti fodinas quæ in eo sunt. Hæc in Strabone Polybius. Idem lib. 10, ubi de Aletę tumulo prope Carthaginem Novam; δοκεῖ δ' οὗτος, εὑρετὴς γενόμενος τῶν ἀργυρείων μετάλλων, ἰσοθέων τετευχέναι τιμῶν. *Illum fama est propter inventa argenti metalla Diis pares honores esse consecutum.*

Inde factum ut Phœnices, genus hominum callidissimum & maximè intentum in rem, ἀγοράζοντες τὸν ἄργυρον μικρᾶς τινος ἀντιδόσεως ἄλλων φορτίων, *argenti magna vi ex Hispanis rerum vilium permutatione comparata,* brevi in tantum opum excreverint ut terrori fuerint omnibus populis, & colonias in Lybiam, Siciliam & Sardiniam deduxerint, adeóque in ipsam Hispaniam maximè circa Tartessum. Hæc ex Posidonio multis refert Diodorus libro quinto Bibliothecæ pag. 216. Quibus consona hæc Aristotelis in libris Mirabilium: τοὺς πρώτους τῶν Φοινίκων ἐπὶ Ταρτησσὸν πλεύσαντας λέγεται τοσοῦτον ἀργύριον ἀντιφορτίσασθαι, ἔλαιον καὶ ἄλλον ναυτικὸν ῥύπον εἰσαγαγόντας, ὥστε μηκέτι ἔχειν δύνασθαι μήτε ἐπιδέξασθαι τὸν ἄργυρον, ἀλλ' ἀναγκασθῆναι ἀποπλέοντας ἐκ τῶν τόπων τά τε ἄλλα πάντα ἀργυρᾶ οἷς ἐχρῶντο κατασκευάσασθαι, καὶ δὴ καὶ τὰς ἀγκύρας πάσας. *Primos Phœnices ferunt, cùm Tartessum navigassent, tantam argenti vim oleo aliisque nauticis sordibus permutavisse, ut nec capere naves nec ferre possent, quocirca coactos sub discessum ex illis locis, tum cætera omnia quibus utebantur, tum etiam omnes anchoras ex argento conflare.*

His perlectis non puto quemquam esse qui non videat *Tarsis* vel esse Hispaniam, vel Hispaniæ partem, quam Tyrii maximè frequentabant, Gades nimirum & Tartessum, in loco Ezechielis quo Tyrum ita compellat cap. 27: v. 12. *Tarsis negotiatrix tua præ copia omnium divitiarum: argento, ferro, stanno & plumbo negotiati sunt in nundinis tuis;* cùm his ipsis metallis divitem fuisse Hispaniam, & hanc illecebram Tyrios eò terrarum pellexisse, jam abundè probaverimus. Tartessus aliis est Carteia civitas prope Calpen unde initium freti Herculei, aliis insula Gades in Oceano, aliis denique insula & urbs interamna inter duo Bętis ostia, qui & ipse Tartessus dicitur ab Aristotele, Strabone, Pausania & Avieno. Inde & Straboni Tartessis est regio circa Bætis ostia. Circa hæc loca videtur fuisse *Tarsis.*

Quin & nomen Hebręum *Tarsis* potuit à Phœnicibus mutari in *Tartessum*, vel primâ geminatâ per pleonasmum, vel in תרשיש *Tarsis* altero ש in ת mutato, ut cum אתור *Aturia* dicitur pro אשור *Assyria*, & בתנן *Batanæa* pro בשן *Basan.* Sciunt φιλεβραῖοι quid velim. Atque indidem patet cur chrysolithus Hebraicè dicatur תרשיש *Tarsis*, nempe à loco ex quo tum eruebatur. Exo. 28:20. et 39:13. Ezech. 1:16. et 10:9. et 28:13. Plinius de chrysolithis (Plin. l. 47. c. 9.); *Bocchus author est & in Hispania repertas, quo in loco crystallum dicit ad libramentum aquæ puteis effossis inde erutam.*

Est & cur Phœnices suspicer in voce Tharsis nihil mutasse. Polybius lib. 3. pag. 179. recitat verba fœderis inter Romanos & Pœnos sanciti, quo Μαστίας Ταρσηΐου μὴ λῄζεσθαι ἐπέκεινα Ῥωμαίους, μηδ' ἐμπορεύεσθαι, μηδὲ πόλιν κτίζειν: *Ultra Mastiam &*

 Tarseium

Tarseium Romanis prædas agere non licet, neque ad mercaturam proficisci, neque urbes condere. Ταρσήϊον porro Stephano est πόλις πρὸς ταῖς Ἡρακλείαις στήλαις, *urbs ab Herculis columnas*, cujus gentile analogicè esset Ταρσηΐτης vel Ταρσειώτης, sed ex usu est Ταρσηϊός. Rursus in ænea tabula ab ipso Hannibale descripta, quam Lacinii se legisse testatur Polybius ejusdem lib. pag. 187. & 188. inter populos, quos ex Hispania in Africam trajecit Hannibal, Thersitæ nominantur: ἦσαν δὲ, inquit, οἱ διαβάντες εἰς τὴν Λιβύην Θερσῖται, Μαστιανοὶ, πρὸς δὲ τούτοις ὀρεῖται Ἴβηρες, Ὀλκάδες. *Qui in Africam trajecerunt erant Thersitæ, Mastiani, item montani quidam Hispani, Olcades nomine.* Ubi nota Mastianos cum Thersitis recenseri, quomodo suprà Mastiam cum Tarseio. Unde colligo Thersitas eosdem esse quos Tarsenos vel Tarseitas, & utrumque deflecti ex Phœnicio תרשיש.

Alia fuit Tharsis in Oceano Indico ad quam contendebant naves profectæ ex Esiongaber, 2 Chron. 20: 36, 38. Ophiræ, ut videtur, id est, Taprobanæ proxima. Fortè ad promontorium Cory, quod Hispanicam Calpen utcunque refert. Quæ potuit esse causa cur eodem nomine à Phœnicibus appellaretur; præterquam quod uterque locus fuit à Tyro valde remotus, & propter metalla quæsitus. Ex quo ipso colligere est falli LXX. Interpretes, adeóque quotquot Veterum volunt Tharsis esse Carthaginem aut Africam. Quamvis enim in multis Africæ partibus metalla abundè suppetant, tamen id Veteres ita latuit ut hanc mundi partem putaverint nihil esse nisi terram, nec metalli pretiosioris quicquam in ea generari. Lucanus lib. 9. in Libyæ descriptione.

In nullas vitiatur opes; non ære nec auro
Excoquitur, nullo glebarum crimine, pura
Sed penitus terra est.

CAPUT VIII.

Gomer גומר, Gen. 10: 2.

Gomer Chald. *Africa*, Josepho *Galatæ*, Ezechieli Gomer & Togarma ad Aquilonem Judææ. Al. *Cimmerios* exponunt. Gomer est *Phrygia*; cujus pars Κατακεκαυμένη, id est, exusta, dicitur: quia cinericia & nigra est tanquam ex adustione: inde *Gomer*, quia *Gamar* Hebr. est consumere, & *Gumrin* Syris carbones: ut Græcè φρύγειν torrere, unde Phrygia. Phryges cùm sese jactitent omnium esse antiquissimos, malè deduci à Brygibus Macedoniæ. Eò posse referri Josephi sententiam qui Galatarum nomine Phrygiam intelligit, quam occupabant Galatæ. Sed & Chaldæis אפריקי Phrygiam esse non Africam.

Jam ex Europa in Asiam trajicientibus primò se offert *Gomer*, cum tribus filiis *Ascenaz*, *Riphat* & *Togarma*. Ferri non potest quod Chaldæi *Gomer* Africam exponunt; sed neque quod *Gomer* Josephus Galatarum facit patrem, nisi Galatarum nomine Phrygas intellexerit, quorum sedem Galatæ invaserant. Nam multò antequam Galatæ è Gallia profecti Asiam invasissent, Gomeritas Ezechiel ad Aquilonem Judææ posuit prope Togarma, quo nomine Cappadociam significari mox docebimus. Plerique hodiè nomine *Gomer* Cimmerios intelligunt, qui ultra Pontum Euxinum versus Aquilonem tam remoti fuerunt, ut eorum famam vix putem ad Judæam usque emanasse.

Lib. 12. et 13. V. et Steph. in Κατακεκαυμένη. Itaque omnibus expensis terra *Gomer* mihi videtur esse Phrygia, cujus portio est regio Κατακεκαυμένη, quam alii Mysiæ, alii Mæoniæ adscribunt, ut videre est apud Strabonem. Sed eandem Phrygiæ Hesychius attribuit ad vocabulum Εἰναρίμοις; Ἄριμα, inquit, τινὲς τὴν Κατακεκαυμένην τῆς Φρυγίας χώραν, *Arima quidam esse volunt Phrygiæ regionem Katakecaumenem*; Diodorus item, quo loco fabulatur Ægidem belluam ignivomam à Pallade occisam, τὸ μὲν πρῶτον φανῆναι περὶ τὴν Φρυγίαν, καὶ κατακαῦσαι τὴν χώραν, ἣν μέχρι τοῦ νῦν Κατακεκαυμένην Φρυγίαν ὀνομάζεσθαι: *Primum apparuisse circa Phrygiam, & exussisse regionem, quam hodiéque Phrygiam Katacecaumenem, id est, combustam, nominant:* (Lib. 3. pag. 142.) tam verè, quàm quod alii apud Strabonem ἐκ κεραυνοβολιῶν καὶ πρηστήρων à fulminibus & ignium procellis hoc contigisse dicentes, eò referunt fabulam Typhonis, à Jove scilicet fulmine icti. (Strab. lib. 13.) Utut sit, *Katacecaumene* dicitur Phrygiæ portio circa Caystrum & Mæandrum & urbem Philadelphiam, de qua Apoc. 3: 7. cujus campestris regio est τεφρώδης *cinericia*; montana autem & saxosa μέλαινα ὡς ἐξ ἐπικαύσεως, *nigra tanquam ex adustione.* Terra denique tota est εὔθρυπτος, καὶ ψαθυρὰ, *fragilis & friabilis*, πλήρης τε ἁλμυρίδων, καὶ εὐεκπύρωτος, *& plena salsuginis, & facilè inflammatur.*

Hæc ex Strabonis lib. 12. & 13. ideò hîc affero, ut constet ratio nominis *Gomer*, quam puto hinc posse colligi. Nempe terra *Gomer* Phrygia dicta est ratione partis illius, quæ velut tacta fulmine aut igne cœlesti ambusta tota videtur in cineres & carbones resoluta. Nam Hebræum גמר *gamar* inter cætera est consumere. Chaldæi & Syri passim ita usurpant. Hinc Onkelos, Job. 22: 20. גמרת אשתא, *consumpsit ignis.* Et Syrus Psal. 37: 20. גמרין *consumuntur & sicut fumus pereunt*; undè & carbonem appellant גמרא *gumra* vel *gumro.*

Neque aliò referendum Φρυγίας *Phrygiæ* Græcum nomen. Nam Græcè φρύγειν est torrere; unde & Φρυγία dictus locus quidam Oetæ montis, ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ πεφρύχθαι τὸν Ἡρακλέα, *quia ibi Hercules ambustus est.* Ita Eustathius in Dionysium, & Stephanus in Φρυγία, & Callimachi Scholiastes hymno in Dianam vers. 159. Hinc Hesychio Φρυγία, ἡ φρύγουσα.

Herodotus, atque alii qui Phrygas deducunt è Brygibus Macedoniæ, injuriam faciunt vetustissimæ genti, quæ antiquitatem suam non jactasset tam plenis buccis, si Macedonas habuisset conditores. Itaque in hac sententia sum, tam *Phrygiæ* quàm *Gomer* nomen, cùm olim fuisset proprium regionis Katacecaumenes, tandem universæ genti fuisse communicatum; adeóque *Gomer* Hebræis idem esse quod Græcis *Phrygiam.*

Neque est quod quis arguat novitatis hanc sententiam. Nam Josephum jam diximus Galatarum nomine intelligere Phrygiæ partem, quam Galatæ occupaverant. Chaldæis item אפריקי non puto hîc esse *Africam*, sed *Phrygiam*; & Aleph initiale ideò additum, quia Phrygiæ vox incipit à duplici consonante. Tamen liberum hîc esto Lectori judicium. Eusebius Cappadoces exponit qui sunt Phrygibus proximi. Arabs nuper editus אלתרך *Turcas.* Jam dicendum de filiis Gomer, quorum primus Ascenaz.

CAPUT IX.

Ascenaz אשכנז, Gen. 10: 3.

Ascenaz al. Asia, al. Adiabena, al. Rhegines, al. Mazices, al. Sclavi, al. melius Bithynia, ubi sinus Ascanius, Ascanius lacus & amnis, Ascania regio & urbs, Ascaniæ insulæ. Pontus olim Ascenaz, Græcè Ἄξενος, quasi inhospitalis dictus: contrà Scythas & cæteros Ponti accolas ab æquitate commendari. Abii, Sacæ, Galactophagi, Scythæ reliqui omnium hominum justissimi. Anacharsis, Abaris. Apud Sunitas virginum optio datur optimis. Jeremiæ Prophetia de convocandis Ascenazæis contra Babylonem quando impleta.

Ascenaz quid sit valde incertum. Chaldæi Asiam hîc explicant, in Jeremia הדייב *Adiabenam*: Josephus *Rhegines*, h. e. ignotum per ignotius: Chroni-

Chronicon Alexandrinum *Mazices* æquè ignotos; nisi sint Mazices Mauritaniæ, quo nihil potest fingi absurdius. Arabs Interpres אלצקאלבה *Sclavos.* Non pauci hodiè Bithyniam, in qua est sinus Ascanius, & Ascanius lacus & amnis; & Troadem, & Phrygiam Minorem, in quibus Ascania regio & urbs, & Ascaniæ insulæ. In horum sententiam concedo libens, quia antequam Thyni & Mysi ex Europa in Asiam trajecissent, omnia illa loca tenebant Phryges. Itaque hoc maneat, è terra Gomer, id est, Phrygia Majore, colonos duce Ascenaz in Minorem, Troademque deductos ad Pontum usque se diffudisse, qui cùm ex accolarum nomine diceretur Ascenaz, à Græcis paulum deflexa voce nominatus est Ἄξενος, *inhospitalis*; & postmodum Εὔξεινος, in contrarium versa significatione ad vitandam δυσφημίαν. Pyndarus Pythiâ 4. Σὺν Νότε δ᾽ αὔραις ἐπ᾽ Ἀξείνε σόμα πεμπόμενοι ἤλυθον. *Cum Noti flatibus ad Axini os missi venerunt.* Apollonius Argonaut. l. 2.

Θῆκεν ἐπ᾽ Ἀξείνοιο πόδας Θυνηΐδος ἀκτῆς.

Thynidis Axino vestigia littore fixit.

Ubi Scholiastes, Ἄξεινον τὸν Εὔξεινον πόντον φησὶν, οἱονεὶ κακόξεινον. Diodorus lib. 4. ubi de Jasone & Argonautis: τὸν δὲ πόντον κατ᾽ ἐκείνους τοὺς χρόνους περιοικούμενον ὑπὸ ἐθνῶν βαρβάρων καὶ παντελῶς ἀγρίων Ἄξενον προσαγορεύεσθαι, ξενοκτονούντων τῶν ἐγχωρίων τοὺς καταπλέοντας. *Pontum autem cùm illis temporibus circumhabitaretur à gentibus barbaris & prorsus feris, & locorum incolæ trucidarent hospites adnavigantes, Axenum appellatum fuisse.* Apollodorus apud Strabonem lib. 7. dicit, καλεῖσθαι Ἄξενον διὰ τὸ δυσχείμερον καὶ τὴν ἀγριότητα τῶν περιοικούντων ἐθνῶν, καὶ μάλιστα τῶν Σκυθῶν ξενοθυτούντων καὶ σαρκοφαγούντων, καὶ τοῖς κρανίοις ἐν πώμασι χρωμένων: *Axenum appellatum ob nimium rigorem & sævitiam accolentium populorum, & Scytharum maximè hospitum immolatorum carnibus vescentium, ac calvariis poculorum loco utentium.* Similia legere est in Ovidii Tristibus, lib. 4. Elegiâ quartâ; & apud Plinium lib. sexti statim initio: & Melæ lib. 1. cap. 19. & apud Lucianum in Toxari. Sed ab hoc crimine veteres Scythas & cęteros Ponti accolas Homerus ita absolvit, Iliad. N.

Νόσφιν ἐφ᾽ ἱπποπόλων Θρηκῶν καθορώμενος αἶαν,
Μυσῶν τ᾽ ἀγχεμάχων, καὶ ἀγαυῶν Ἱππημολγῶν,
Γλακτοφάγων Ἀβίων τε, δικαιοτάτων ἀνθρώπων.

Ad Boream conversus, ubi gens Martia Thraces,
Pugnacesque Mysi, & clarum genus Hippemolgi,
Lactivorique Abii, quîs gens non justior ulla est.

Æschylus item, cujus hęc verba,

Ἀλλ᾽ ἱππακῆς βρωτῆρες εὔνομοι Σκύθαι.

Sed justi equino lacte qui vivunt Scythæ.

Et Chœrilus, qui sic habet in Xerxis Diabasi:

Μηλονόμοι τε Σάκαι, γενεᾷ Σκύθαι· αὐτὰρ ἔναιον
Ἀσίδα πυροφόρον: Νομάδων γέ μεν ἦσαν ἄποικοι
Ἀνθρώπων νομίμων.

Pastoresque Sacæ, Scythicum genus Asida terram
Qui coluere, vaga Nomadum de gente coloni,
Justitiæ cultorum hominum.

Et Ephorus eosdem asserit, τῇ δικαιοσύνῃ πάντων διαφέρειν, *eos omnes homines justitiâ superare*: διότι ταῖς διαίταις εὐτελεῖς ὄντες, καὶ οὐ χρηματισαὶ, πρὸς ἀλλήλους εὐνομοῦνται, *quia cùm sint victu frugales, neque quæstui dediti, alii erga alios secundum leges se gerunt.* Exemplo sit Anacharsis Scytha, quem Idem scribit, νομισθῆναι ἑπτὰ σοφῶν ἕνα, τελείᾳ σωφροσύνῃ καὶ συνέσει, *perfectæ temperantiæ ac sapientiæ ratione unum de septem Sapientibus esse habitum.* Strabo etiam Anacharsin & Abarin & alios Scythas apud Græcos vixisse refert in magna existimatione, ὅτι ἐθνικόν τινα χαρακτῆρα ἐπέφαινον εὐκολίας, καὶ τελειότητος, καὶ δικαιοσύνης, *quia gentilitium quendam comitatis, & integritatis, & justitiæ characterem præ se ferebant.* Quin affirmat de Scythis etiamnum id ipsum sentire Græcos, ἁπλουστάτους τε γὰρ, inquit, αὐτοὺς νομίζομεν, καὶ ἥκιστα κακεντρεχεῖς, εὐτελεστέρους τε πολὺ ἡμῶν, καὶ αὐταρκεστέρους, *simplicissimos enim eos esse existimamus, & minimè fraudulentos, tum nobis multo frugaliores, & paucioribus contentos.* Ita etiam Nicolaus Damascenus in libro de Moribus gentium, apud Stobæum Serm. 5. ubi de Galactophagis: Εἰσὶ δὲ καὶ δικαιότατοι, *sunt autem justissimi.* Et paulò pòst; παρὰ τούτοις οὐδὲ εἷς οὔτε φθονῶν, ὥς φασιν, οὔτε μισῶν, οὔτε φοβούμενος ἱστορήθη, διὰ τὴν τοῦ βίου κοινότητα καὶ δικαιοσύνην. *Apud hos nullus est qui invidiâ vel odio vel metu moveri conspiciatur, propter vitæ communionem & justitiam.* Et Serm. 42. de Sunitis, quos Alanis vicinos esse constat ex Procopio: Παρὰ Σουνίταις κατ᾽ ἔτος, οἵ τε ἠΐθεοι κρίνονται δημοσίᾳ, καὶ αἱ παρθένοι. Ὁ δὲ κριθεὶς ἄριστος εἶναι, λαμβάνει ἣν βούλεται, εἶθ᾽ ὁ μετ᾽ ἐκεῖνον δεύτερος, καὶ οὕτως ἐφεξῆς. *Apud Sunitas quotannis adolescentes & virgines publicè judicantur, & qui judicatur esse optimus ducit virginem quamcumque vult, deinde post eum secundus, & sic deinceps.* Plura de hoc argumento vide in Luciani Toxari & Gymnasiis. Ex quibus cùm Scythas pateat à Græcorum humanitate non tam fuisse alienos, quàm vulgò putant, aliam esse causam cur Pontus dicatur Axenus non immerito colligitur.

Absque hac genealogia, uno Scripturæ loco agitur de regno Ascenaz, nempe Jerem. 51:27. his verbis: *Convocate contra eam regna Ararat, Minni & Ascenaz.* De Babylone agitur à Cyro Rege occupanda illorum auxiliis, quorum regna subverterat. In his nominantur *regna Ararat, Minni & Ascenaz.* De regnis Ararat & Minni erit alibi dicendi locus. Hic probasse sufficiet incolas regni Ascenaz, id est, Phrygiæ Minoris, in expeditione Babylonica Cyro adfuisse. Quod ex Xenophonte clarum, qui libro septimo Cyrop. Cyrum narrat, Sardibus captis, & Caribus sub jugum missis, Hystaspem cum exercitu misisse ἐπὶ Φρυγίαν τὴν περὶ Ἑλλήσποντον, *ad Phrygiam quæ est circa Hellespontum*, id est, Minorem; & Phrygię compotem Histaspem ex ea abduxisse Φρυγῶν πολλοὺς ἱππέας καὶ πελτασάς, *multos Phrygum equites & scutatos*, quos Babylonem deduxit Cyrus, alios cum equis & armis, alios solis fundis instructos, prout eos in se noverat benè aut malè affectos. Pag. 128 et 129.

CAPUT X.

Riphat רפת, vel *Diphat* דפת, Gen. 10:3.

Riphat al. Riphæi montes, al. Franci, al. Sauromatæ, al. Garamantes. Josepho Paphlagones. Esdras legit *Diphat.* Eò utcunque alludit *Tobata* urbs Paphlagoniæ, & Paphlagonicum nomen *Tibius* à monte *Tibio*, quem nonnulli Phrygiæ adscribunt, unde *Tibia* pro Phrygia. Ad *Riphat* alludit *Rhebas* Bithyniæ amnis, in Pontum exiens, al. *Rhebæus*, unde *Rhebæi & Rhebantii* & *Rhebantia* regio.

Plerique Riphæos montes hîc intelligunt qui nullibi sunt; Chaldæus, ni fallor, Francos; nam quid aliud sit פרכוי nullus capio: & Arabs nuper editus hîc habet פרנגת *Franciam*: Eusebius *Sauromatas*, pro quo scriptum Γαράμαντες in Chronico Alexandrino. Malo sequi Josephum, qui Paphlagones hîc habet, populos Asiæ Minoris ad Pontum, Phrygibus vicinos.

Cęterum in voce רפת *Riphat*, *Res & Daleth*, literas quàm simillimas, scribarum incuriâ puto fuisse permutatas, quomodo in *Rhodanim* & *Dodanim* de quo anteà. Nam pro *Riphat* in Esdra scribitur דפת *Diphat.* A quo non abludit *Tobata* nomen ur-

Lib. 7. pag. 304. nomen urbis Paphlagonicæ in Ptolemæo; item que in Paphlagonia nomen receptum *Tibius*. Strabo; *Servius Attici nomina imponebant aut gentis unde fuerant allati, ut Lydum, Syrum*, ἢ τοῖς ἐπιπολάζουσιν ἐκεῖ ὀνόμασι προσηγόρευον, ὡς Μάνην ἢ Μίδαν τὸ Φρύγα, Τίβιον δὲ τὸ Παφλαγόνα, *aut usitatis ibi nominibus appellabant, Phrygem puta Manem vel Midam, & Paphlagonem Tibium.* Verisimile est sic dictos à loco Paphlagoniæ. Tamen Phrygiæ adscribit Stephanus, quia Phrygia & Paphlagonia regiones erant vicinæ. Ejus verba sic habent; Τίβειον, ὄρος Φρυγίας ἀπὸ Τιβείου τινὸς, ἐκ τούτου καὶ Τιβείους τοὺς δούλους καλοῦσι, *Tibion, mons Phrygiæ à Tibio quodam, ex quo etiam servos Tibios vocant.* Quin & Suidæ *Tibia* est tota Phrygia: Τιβία, ὅλη ἡ Φρυγία οὕτω καλεῖται. Sed Straboni credo potiùs cui *Tibius* est Paphlagon, unde colligo *Tibiam* vel esse Paphlagoniæ partem, ut sit idem quod Hebræum דפת *Diphat* vel *Dipat*. Nihil necesse est monere literas D & T, & literas B & P, esse homogeneas & facilè permutabiles, quia sunt ejusdem organi.

Hæc de *Diphat* hactenus. Tamen si quis רפת *Riphat* malit, eò alludet *Rhebas* vel *Rhebæus* vel *Rhebanus* Bithyniæ amnis in Pontum exiens, non procul à Paphlagonia. Apollonius lib. 2. Argonaut. vers. 791.

Ἐς δ' ἐπὶ Ῥήβαιο προχοὰς, σκόπελόν τε Κολώνης,
Παφλαγόνεστε.
Ad rapidi vada Rhebai, scopulosque Colonæ;
Paphlagonesque.

Orpheus Argonaut. vers. 711.

Ῥήβανοῦ προχοαῖσι μέλαιν' ἐξικόμεθ' ἀκτήν.
Cœruleas petimus Rhebani fluminis undas.

Fortè Ῥήβαιο legendum ut suprà. In aliis habetur *Rhebas*. Arrianus in Periplo: ἀπὸ δὲ ἱεροῦ πλέοντι ἐν δεξιᾷ Ῥήβας ποταμός. Plinius lib. 6. cap. 1. *A faucibus Bosphori est amnis Rhebas, quem aliqui Rhæsum dixerunt.* Sed & Apollonius lib. 5. vers. 349.

Ῥήβαν ὠκυρόην ποταμὸν, ἀκτήν τε μέλαιναν.
Amne cito Rheban, & nigri littora Ponti.

Et Dionysius in Perieg. vers. 794.

Ῥήβας ἔνθ' ἐραβεινὸν ἐπὶ προϊησι ῥέεθρον,
Ῥήβας ὃς Πόντοιο παρὰ στομάτεσσιν ὁδεύει,
Ῥήβας οὗ κάλλιστον ἐπὶ χθονὶ σύρεται ὕδωρ.
Obliquus Rhebas ubi fundit amabile flumen,
Rhebas, vicini qui fertur ad ostia Ponti,
Rhebas, qui vitreâ per terram volvitur undâ.

Rhebas etiam regionis nomen, cujus populi Rhebæi. Stephanus; Ῥήβας, ποταμὸς παρὰ τῷ Πόντῳ, ἔστι καὶ χώρα, οὗ τὸ ἐθνικὸν Ῥηβαῖοι. Rhebas Rhebæ dicitur, unde *Rhebai*; vel Rhebas Rhebantis, unde *Rhebantii* & *Rhebantia* terra. Eustathius in Dionysium: τὴν ἀπὸ Βοσπόρου γῆν ἕως ἐπὶ Ῥήβαντα Βιθυνοί ποτε κατέχον, *Terram à Bosphoro usque ad Rhebantem Bithyni aliquando tenuêre.* Idem ex Arriani Bithynicis: γῆν λέγει Ῥηβαντίαν τὴν πρὸς τῷ Ψιλλίῳ ποταμῷ, *Rhebantiam terram vocat quæ est ad Psillium amnem.* Itaque Rhebantia regio dicebatur non solùm quæ circa Rhebantem. Nam à Rhebante distabat Psillius stadiis CCCCL, ut ex Periplo constat. Ibi si fuit *Riphat*, ad Bithyniam pertinet potius quàm ad Paphlagoniam.

CAPUT XI.

Thogarma תוגרמה, Gen. 10: 3.

Thogarma, Ezech. 38: 6. prope Gomer ad Aquilonem Judææ, & Ezech. 27: 14. inde equi & muli Tyrum adducti. Chald. Germaniam exponunt. Multi Turcomanniam, ubi nulli muli, nec asini, nec cum Tyriis commercium. Al. Borades, al. Georgianam, al. Barbariam, al. Phrygiam, al. Armeniam, al. Cappadoces & Galatas. Quod verum. Cappadocia equis nobilissimis fœcunda, qui in Imperatorum usum servati; unde divina animalia dicta. Muli etiam Homero noti; & mulæ quæ pariunt: unde tributum annuum Regi magno. Asini item in pretio. Thogarma Græcis Torgama; inde Trogmi vel Trocmi Galatæ in parte Cappadociæ. Iidem Trocmeni & Trogmades. De Trocmo duce quod scribitur tam fabulosum quàm quod de Tolistoboge. Veri Galatarum duces, Japhethi Posteri è Cappadocia in Ciliciam se diffudêre. Anchiale, Cydnus, Parthenium seu Tarsus ab Japeti, id est, Japhethi, Posteris dicti.

Thogarma est ultimus filius Gomer, id est, ultima è tribus coloniis è Phrygia deductis, quæ à Mose recensentur. Constat ex Ezechiele Thogarma regionem esse Judæis Aquilonarem, non remotam à terra Gomer, equorum & mulorum præstantiâ nobilem, quos ad Tyriorum nundinas Thogarmæi deducebant. Prophetæ verba sic habent cap. 38. vers. 6. *Gomer & domus Thogarma latera Aquilonis*; & cap. 27. vers. 14. *De domo Thogarma equos, & equites, & mulos abduxerunt, ô Tyre, ad nundinas tuas.* Chaldæus Interpres Ezechielis exponit Germaniam, quomodo & Thalmudici tractatu Joma. Multi hodiè Turcomanniam in Tartaria & Scythia; utramque remotiorem, quàm ut inde quisquam venerit ad Tyriorum nundinas. Ut taceam in Scythia non esse mulos propter aeris intemperiem. Herodotus in Melpomene; οὐδὲ ἔστι ἐν τῇ Σκυθικῇ πάσῃ χώρῃ τὸ παράπαν, οὔτε ὄνος, οὔτε ἡμίονος διὰ τὰ ψύχεα; *nullus omnino est in terra Scythica aut mulus, aut asinus propter frigora.* Strabo: ὄνους τε γὰρ οὐ τρέφουσι, δύσριγον γὰρ τὸ ζῶον, *nam neque asinos alunt, est enim animal frigoris impatiens.* Lib. 7. pag. 307. Ælianus apud Gesnerum; *Pontica & Scythica terra, & finitima asinis carent.* Tamen Βοράδες *Borades* hîc habet Chronicon Alexandrinum, etiam ipsos gentem Scythicam, Gothis vicinam, de qua hæc Gregorius Thaumaturgus in Epistola Canonica: ἵν' ἐπειδὰν αὐτοῖς Βοράδοι καὶ Γότθοι τὰ τοῦ πολέμου εἰργάσαντο, αὐτοὶ ἄλλοις Βοράδοι καὶ Γότθοι γένωνται, *ut quoniam Boradi* (iidem qui Borades) *& Gothi eis hostilia fecerunt, ipsi aliis Boradi & Gothi sint.* Suspicor dici *Borados* vel *Borades* potiùs, pro *Boreades*, ut apud Diodorum lib. 2. Βορεάδας in Hyperboreis ἀπογόνους Βορέου. Est & Scythiæ ad Caucasum portio ירגאן *Georgiana* seu Iberia, qua voce *Thogarma* redditur in Arabica Paraphrasi citata jam aliquoties. Josephus explicat *Phrygiam*, & Jerosolymitanus ברבריא *Barbariam*; nisi fallor, eadem mente. Neque enim hunc Interpretem putaverim fuisse tam fungum, ut *Thogarma* regionem, quam Ezechiel, ut diximus, ponit ad Aquilonem, voluerit esse Barbariam Troglodyticam in extremo Meridie. Itaque Barbariæ nomine Phrygiam intelligo, quam Barbariam dici non incommodè patebit ex his Turnebi Adversar. lib. 9. cap. 18. *Cùm ex antiquo Poëta affertur*, (lib. 1. Tusculan.) astante ope barbarica, *barbaricum interpretor* Phrygium; *ut sit, stante Phrygum imperio. Sic apud Horatium lib. 1. Ep. 2.*

Græcia Barbariæ lento collisa duello;

Id est, *Phrygiæ. Et apud eundem Epod. lib. Epod. 9.*

Sonante mixtum tibiis carmen lyra,
Hâc Dorium, illis Barbarum;

Id est, *Phrygium. Et apud Maron. lib. 2. Æneid.*

Barbarico postes auro spoliisque superbi.

Id est, *Phrygio.* Quibus adde ex eodem Turnebo lib. 5. cap. 15. *In illo autem versu Lucretii lib. 2.*

Jam tibi Barbaricæ vestes Melibæaque fulgens;

Barbaricæ vestes Phrygiæ intelligendæ sunt. Unde & Barbaricarii in jure civili, (id est, Phrygiones.) *Nam Barbarum pro Phryge dici est frequentissimum.*

Jam si alios consulas, *Thogarma* Eusebius *Armeniam* interpretatur: & Græcus Scholiastes in Ezechiel. 38. κατὰ μὲν τινας Ἀρμενίους καὶ Ἴβηρας, κατὰ δὲ ἑτέρους Καππαδόκας καὶ Γαλάτας, *juxta quosdam quidem Ar-*

dem Armenos & Iberos, juxta alios autem Cappadoces & Galatas. In qua interpretatione nihil est quod meritò desideres: cùm & Cappadocia terræ Gomer, id est, Phrygiæ, vicina sit, & Judææ respectu recta ad Aquilonem sita, equisque adeò & mulis nobilissimis tam fœcunda, ut hac in parte cedat nulli terrarum. Solinus ubi de Cappadocia; *Terra illa ante alias altrix equorum & proventui equino accommodatissima est.* Solinum sequutus Isidorus; *Terra ejus ante alias nutrix equorum.* Dionysius Periegetes vers. 973.

---- ἐπ' ἠπείροιο βαθείης
Καππαδόκαι ναίουσι, δαήμονες ἱπποσυνάων.
---- *Campi tenet arva patentis*
Cappadocum gens, cura rei quam tangit equestris.

Oppianus Cyneg. lib. 1. vers. 197. de equis Cappadocicis:

Καππαδόκαι τε κλυτοὶ Ταύρου προπάροιθε νέμονται.
Inclyta Cappadocum prope Taurum armenta residunt.

Item,

Κραιπνότεροι δὲ πέλουσιν ὅσω μάλα γηράσκουσι.
Quod mirère, animos addit viresque senectus.

Claudianus in Rufinum lib. 2.

---- *jam pascua fumant*
Cappadocum, volucrumque parens Argæus equorum.

Et in laudibus Serenæ,

---- *delectus equorum,*
Quos Phrygiæ matres Argæaque gramina pastæ
Semine Cappadocum sacris præsepibus edunt.

Et de equo Arcadii,

Sive illum Armeniis aluerunt gramina campis.
Turbidus Argæâ seu nive lavit Halys.

Strab. l. 12. Argæa gramina, & Argæâ nive; id est, Argei montis in Cappadocia altissimi, ad quem sita Mazaca Cappadociæ Metropolis. Unde dici putantur equi Μάζηκες in Oppiano lib. 1. vers. 170. Quomodo apud Arabes מסיך *Masik* est equi genus. Ita statuit Ritterhusius in notis ad Oppianum. Tamen equos Mazeces & Cappadoces apertè distinguit Oppianus; cujus verba sunt:

---- Κρῆτες, Μάζηκες, Ἀχαιοὶ
Καππαδόκαι, Μαῦροι, &c.

Itaque Μάζηκες equi potiùs ex Africana gente Mazacum vel Mazicum, de qua Lucanus, Claudianus, Ammianus, alii. Nam & Mazacum equos ita commendat Nemesianus, vers. 261. *Lucan. l. 4. Claud. l. 1. in Stilich. Ammian. l. 29.*

Quemque coloratus Mazax deserta per arva
Pavit, & assiduos docuit tolerare labores.

Coloratus, id est, niger: ut apud Poëtam, Georg. lib. 4. vers. 293.

Usque coloratis amnis devexus ab Indis.

De Cappadocibus equis qui plura volet, legat Philostorgium, Cappadocem Historicum vetustissimum, quem abhinc biennio primus edidit Vir Doctissimus Jacobus Gothofredus cum accuratissimis dissertationibus, è quibus non piguit hæc exscribere, quia ad rem nostram maximè faciunt: *Pag 115.* *Tanta Cappadocum equorum nobilitas fuit, ut Imperatorum fermè usibus servarentur, unde & divina animalia in dicta Veteris Orbis descriptione, id est, Imperatoria; de quibus & Nemesianus Cynegetico, & Claudianus in laudem Serenæ. Ex his equis, erant Palmati illi, de quibus Nemesiani locus, Hesychii, lib. 1. Chronicorum in Glossis Nomicis, Lex un. C. Theod. de Grege Dominico: & Lex 1. Eod. Cod. de Equis Curulibus, tandem & Itinerarium Hierosolymitanum, prout ejus verba restituimus. Hujuscemodi equis nonnullis nulli fas fuit uti, vel factionibus dividere præter Imperatorem, ne Consulibus quidem. Vide Capitolinum in Gordianis pag. 152. De quo accipio & quod infra dicitur lib. 11. cap. 6.* Nempe Eutropium ab Arcadio capite fuisse multatum, quod cùm esset Consul, βοσκήμασιν ἀπεχρήσατο, *animalibus præter fas usus esset*, quibus nulli alii præter Imperatorem uti licebat. Locus, quem citat vir doctissimus ex Veteri Orbis descriptione, ita habet cap. 21. ubi de Cappadocia: *Ubique eam mittere aiunt leporinam vestem, & Babylonicum pallium, & illorum divinorum animalium formositatem:* Id est, præstantissimos illos equos solius Imperatoris usibus destinatos.

Hæc de Cappadocum equis plus satis. Jam de mulis audi Homerum in Catalogo, Iliad. B.

Ἐξ Ἐνετῶν, ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων,
Ex Heneta urbe, genus mulis agrestibus unde est.

Id est, ex Amiso Cappadociæ urbe ad Pontum celeberrimâ, ut Veteres interpretantur. Unde colligit Constantinus Porphyrogenneta, Them. 7. τὸ τῶν ἡμιόνων γένος ἐκεῖθεν πρῶτον ἐκφῦναι, *mulorum genus inde primò esse ortum.* Et Plutarchi περὶ φιλοπλουτίας, in divitum jumentis censentur ἡμίονοι Γαλατικοὶ, quia inter Galatas & Cappadocas medii sunt Heneti. De iisdem ita Plinius; *Theophrastus vulgo parere mulas in Cappadocia tradit, sed esse id animal sui generis.* *Lib. 8. c. 44.* Et Strabo Cappadociam scribit Persis conferre quotannis tributi nomine ἵππους χιλίους καὶ πεντακοσίους, ἡμιόνους δὲ δισχιλίους, *equos mille quingentos, & mulos bis mille*; ut scias tam mulos quàm equos affatim inde venisse, ut à Propheta observatum. *Lib. 11.* Muli nimirum ex equa procreantur & asino, in quo genere Cappadoces quàm in pretio fuerint vel ex Apuleio discere est, qui sub asini scilicet figurâ latens fabulatur à præcone se pro Cappadocio venditatum. Verba sunt lib. 8. Metam. *Is* (emptor) *nimio præstinandi studio præconem rogat, cujatis essem: at ille Cappadocium me & satis forticulum denunciat*; vel ut alii legunt, *Cappadocum me satu, & forticulum denunciat.*

Pro *Thogarma* Græci Interpretes constanter scribunt Θόργαμα vel Τόργαμα. Annon inde Trogmorum & Trocmorum nomen inditum διακριτικῶς Galatarum illis, qui *Trogmam* aut *Torgamam*, id est, Cappadociam insederunt? Strab. lib. 12. ἔχουσι δὲ οἱ μὲν Τρόκμοι τὰ πρὸς τῷ Πόντῳ καὶ τῇ Καππαδοκίᾳ, *Trocmi Ponti & Cappadociæ confinia possident.* Imo in ipsa Cappadocia trans Halyn tenuere aliquot urbes, Androsium puta, Caressam, Saralum, &c. ut ex Ptolemæo constat. Ideò apud Polybium in Excerptis cap. 108. soli Galatarum Trocmi Cappadocum regi Ariarathi litem de finibus movent, quam ut componerent legati à Romanis missi sunt. *Trogmos* cum G. scribunt Cicero de Divinatione lib. 2. & Rerum Ponticarum scriptor vetustus Memnon apud Photium Tmem. 224. Sed & iidem apud Stephanum Τροκμηνοὶ *Trocmeni* dicti, & *Trocmades* vel *Trogmades* in Concilio Chalcedonensi, in quo sæpe nominatur Κυριακὸς ἐπίσκοπος τροκμάδων. Ortelius legit Τρογμάδων. Trocmeni porro dicti à *Trocma*, & *Trogmades* à *Trogmade*, cujus rectus casus *Trogmas* planè videtur ex Torgama factus. Ne hilum quidem me movet, quod scribit Strabo Trocmos dici à Trocmo duce. *Tria*, inquit, *Galatarum sunt genera, quorum duo* τῶν ἡγεμόνων ἐπώνυμα, *ex ducibus nomina habent, Trocmi & Tolistobogi, tertium verò à Celtica gente Tectosages.* Nihil est tam obvium quàm ducum nomina sibi fingere cùm veræ rationes desunt. Tam falli potuit Strabo in Trocmis quàm in Tolistobogis, quibus nomen ex duce non fuit, sed ex gente circa Tolosam, cujus meminit Florus. Et verò Gallorum in Asiam trajectionis duces ex Memnone notissimi sunt *Leonorius* & *Lutarius*, quorum illum nominat Strabo, Livius corruptè scribit *Lomnorium* & *Lutatium*. *Lib. 38.* Ergo ex illorum nomine Galatæ dicendi fuerant *Leonorii* & *Lutarii*, non Trocmi & Tolistobogi.

Obiter nota Japhethi posteros è Cappadocia, ut verisimile est, in vicinam Ciliciam se diffudisse. Japetum saltem Cilices pro conditore agnoscunt. Stephanus; Ἀγχιάλη, πόλις Κιλικίας παραθαλάσσια τῇ Ταρσῷ καὶ Ζεφυρίῳ. ἔστι δὲ κτίσμα Ἀγχιάλης τῆς Ἰαπετοῦ θυγατρὸς, ὡς Ἀθηνόδωρος περὶ τῆς αὐτοῦ πατρίδος γράφων. *Anchiale urbs Ciliciæ in eodem littore cum Tarso & Zephyrio. Est autem opus Anchiales Japeti filiæ, ut habet Athenodorus de sua ipsius patria scribens.* Ibidem ex Diodoro Grammatico hæc citantur, tanquam iis consentanea quæ à Ptolemæo Rege scripta sunt; (sive Lagum intelligas aut Euergetem: uterque enim historias scripsit) γίνεται δὲ Ἰαπετοῦ θυγάτηρ Ἀγχιάλη, καὶ κτίζει πόλιν Ἀγχιάλην, Ἀγχιαλέα (lego πρὸς Ἀγχιαλέα) τὸν παρακείμενον ποταμόν. γεννᾷ δ' υἱὸν Κύδνον, ἀφ' οὗ ποταμὸς Κύδνος ἐν Ταρσῷ. ὁ δὲ Κύδνος υἱὸν Παρθένιον ἀφ' οὗ ἡ πόλις μετωνομάσθη Παρθενία; μεταπεσόντος δὲ τοῦ ὀνόματος Ταρσὸς ἐκλήθη. *Japeti filia Anchiale ad adjacentem amnem Anchialem, Anchialem urbem condidit. Eadem Cydnum peperit, à quo Cydnus Tarsi fluvius. Cydnus autem filium habuit Parthenium à quo Parthenium urbs, quæ mutato nomine Tarsus postmodum appellata est.* Idem habet Eustathius ad Dionysium Periegetem. Tamen Sardanapali sepulchro inscriptum fuit; Ἀγχιάλην ἔδειμε καὶ Ταρσὸν μιῇ ἡμέρῃ, *Anchialem & Tarsum uno die condidit*, ut Strabo, Arrianus, Atheneus & alii scribunt. Sed is restaurare potuit urbes jam ante ab aliis conditas.

Strabo lib. 14. Arrian. Alex. lib. 2. Athen. lib. 12. Suidas & Phavor. in Ἀγχιάλη. Eustath. in Dionys. Euseb. ad An. 1184.

CAPUT XII.

Tubal תובל & *Mesech* משך, Gen. 10: 2.

Tubal & Mesech semper in Scriptura juncti, ut cognati populi; Chaldæi *Italiam* & *Ausoniam* explicant: Josephus *Iberos* & *Cappadocas*: Eusebius *Illyrios* & *Thessalos*: Arabs *Sinas* & *Ghorasan*: Chron. Alexandr. *Macuacos*: Talmudici *Uniakos*, quorum casei vetiti. Potius *Mesech*, vel *Mosoch*, & *Tubal* sunt *Moschi* & *Tibareni*. L. & R. sæpe permutari. Moschi non sunt iidem qui Mosynœci. Verus Moschorum situs. Moschici montes, ubi Tibareni. Moschos & Tibarenos vicinos fuisse populos. Ex Tubal & Mesech mancipia & vasa ærea, Ezech. 27: 13. Mancipia multa in Ponticis regionibus; maximè in Cappadocia, cujus pars Tibarenia. Ibi servi venales 4. drachmis. Libertas Cappadocibus intolerabilis. Æs Mossynœcum splendidissimum. Æs Iberiæ, ubi Moschi, optimum: נחשת etiam chalybem significat. In Tibarenia Chalybes, ubi chalybs primò repertus, & omnium laudatissimus. Eudoxus emendatus. Daimachi locus de chalybis generibus. Χαλυβδικὸν vox Æolica. Tibarenis mixti Chalybes qui & Chaldæi à quibusdam vocantur. Mesech & Tubal terribiles, Ezech. 32: 26. quia populi fortissimi & immanissimi. Malè probari ex Psal. 120. *Mesech* esse in Arabia. *Mesech* ibi non esse loci nomen, sed temporis, nec conqueri Psalten, quòd in *Mesech*, sed quòd diu, sit peregrinatus. Quàm ineptè Judæi nomine *Mesech* Christianos intelligant, ut Turcas nomine *Kedar*. *Mesech* Arab. pellis, ut μόσχος. Μασχάνη Scenitarum urbs unde dicta. Aben-Ezræ *Mesech* Tuscia; & *equi benè pasti* משכים *maschim*, Jerem. 5: 8. equi Tusci. Sed ibi *maschim* planè aliud. Versiones conferuntur. Emendatur Chaldæa Versio. Malè colligi ex Es. 66: 19. Moschos ab arcus tensione dici: neque enim arcus habuere, sed hastilia in bello. Moschum Sidonium huc non pertinere. Sed Moschicam משך vocari à longo tractu montium. Gens Tubal transiit in nomen Tubal Caini, qui primus tractavit ferrum: Arabicè תובאל *Tubal* est squama ferri.

De Tubal & Mesech ideò conjunctim agemus, quia eos non solùm Moses & Esdras, sed & Ezechiel ubique jungit tanquam cognatos populos. *Tubal*, inquit, *& Mesech, ipsi institores tui*, cap. 27. vers. 13. Item; *Ibi Mesech & Tubal, & omnis multitudo ejus*, cap. 32. vers. 26. Item; *Principem capitis Mesech & Tubal*, cap. 38. vers. 2. & 3. & cap. 39. v. 1. Chaldæi *Tubal* & *Mesech*, quantum licet colligere ex vestigiis vocum quæ valde corruptæ sunt, Italiam explicant & Ausoniam. Josephus Iberos & Cappadocas. Atque Iberorum nomine, non Colchidi vicinos populos, (quæ Josephi mens fuit) sed Hispanos intelligit Hieronymus. Quin & Es. 66: 19. pro *Tubal* Italiam habet. Multo aliter Eusebius, qui nomine Mosoch Illyrios, & nomine Tubal vel Thobel Thessalos intelligit. Quod sequitur Epiphanius in hæresi Sethianorum. At pro *Tubal* & *Mesech* Arabs habet אלצין *Sinas* & חראסאן *Chorasan*. Pessimè omnium Author Chronici Alexandrini, qui nescio quos Μακουακοὺς *Macuacos* hîc sibi fingit qui nusquam sunt: neque fortassè melius Talmudici, qui Uniakos reddunt. *Tubal*, inquiunt, זה בית אונ״קי, *est domus Uniacorum*. Quamvis aliquam esse gentem hujus nominis ex eo colligatur, quod in tractatu Joma prohibiti sunt גבינות בית אונ״קי, *casei domus Uniacorum*. Unnos intelligi suspicor, quorum casei Judæis ideò prohibiti, quia ex equino lacte facti. Hippacen Græci vocant.

Mihi *Mesech* (vel ut Veteres scribebant *Mosoch*) & *Tubal sunt Moschi & Tibareni*, qui apud Græcos Scriptores eodem modo junguntur quo apud Hebræos *Mesech* & *Tubal*. Herodotus in Thalia cap. 49. *Moschis autem & Tibarenis*, &c. Μόσχοισι δὲ καὶ Τιβαρηνοῖσι *trecenta talenta imperata erant.* Et in Polymnia cap. 78. Τιβαρηνοὶ δὲ, &c. κατάπερ Μόσχοι ἐσκευασμένοι ἐστρατεύοντο, *Tibareni autem*, &c. *eodem ornatu militabant quo Moschi.* Item; τούτους δὲ συνέτασσον ἄρχοντες οἵδε, Μόσχους μὲν καὶ Τιβαρηνοὺς Ἀριόμαρδος, *hos verò regebant hi duces, Moschos quidem & Tibarenos Ariomardus.* Vides eadem arma, atque eosdem in bello duces; unde hos populos colligas arctissima inter se necessitudine fuisse junctos. Itaque cùm à *Mesech* vel à *Mosoch Moschos* rectè deducant non pauci Recentiorum, est quod miretur lector nulli dum venisse in mentem *Tubal Tibarenos* condidisse, ut *Mesech Moschos*. Neque enim si ex *Tubal* Græci fecerunt *Tibar* & Τίβαριν χώραν, ut habet Diodorus; aut *Tibaros* ut Eusebius & Strabo libro 11; & crescente voce *Tibarenos*; mutatio hæc tanti fuit ut debuerit doctorum oculos configere: cùm Græcos sit notissimum scribere Φιχὼρ pro *Picol*, & Σαρὰδ pro *Saled*, & Βελιὰρ pro *Belial*. Tale est quod Uzal vel Auzal factum Ἄσαρα, & ex *Ghalmadda* Χαρμάνδη. Jam de singulis seorsim.

Diod. lib. pag. 413. Euseb. de Præpar. lib. 1.

Moschos putat Stukius eosdem esse quos Mossynos vel Mossynœcos, sic dictos à turribus ligneis. Μόσσυνας Græcè appellant. Tamen apud Veteres omnes, adeóque ipsum Herodotum, Moschi habitant diversi à Mossynœcis. Moschi habitant montes Moschicos, qui Iberiam dividunt ab Armenia & utramque à Colchide. Unde est quod apud Strabonem Moschicæ partem Iberes tenent, partem Armenii, partem denique Colchi, in qua situm fuit Leucotheæ templum à Phryxo conditum. Pomponius Mela Moschos admovet Hyrcano Mari; Plinius fonti Phasidis & Ibero amni in Cyrum defluenti; Hecatæus apud Stephanum Matienis vicinos facit, id est, Mantienis montibus, unde oriuntur Gindes & Araxes fluvii. Soli Ptolemæus & Strabo Moschicos montes producunt longo tractu ab Iberiæ finibus usque ad Pontum Cappadocium. Tamen ne quidem Moschi Mossynœcos attingunt, quos Xenophon, Diodorus, & Plinius ponunt inter Cerasuntem & Cotyorum, Ptolemæo Cyteorum, urbes in ora Ponti notissimas.

Strab. lib. 11. Plin. lib. 6. cap. 4. Xen. lib. 5. Diod. l. 14. Plin. lib. 6. cap. 4.

Inde difficultas non levis; in eo ipso intervallo, sed Cotyoro propiores, fuere Tibareni. Nam euntibus Occasum versus post Mossynœcos occurrebant Chalybes, post Chalybes Tibareni in quorum agro est Cotyorum. Ita testantur præter Xenophontem qui loca illa peragraverat, & Diodorum,

& Pli-

Dion. vers. 767 etc. Mel. l. 1. c. 20. Amm. l. 22. Orph. vers. 739. Apoll. l. 2. Val. Fl. l. 5.

& Plinium quos citavimus, Dionysius Periegetes, Mela, Marcellinus, & tres scriptores Argonauticôn, Orpheus, Apollonius, & Valerius Flaccus. Uno verbo, inter Moschos qui sunt ad Phasim, & Tibarenos Cotyoro vicinos, hi ferè populi censentur, Biseres, Sapires, Bechyres, Macrones, Phylires, Mossynœci, Chalybes; de quibus vide Stukium in Periplum Ponti Euxini. Itaque non videntur Moschi potuisse cum Tibarenis quicquam habere commercii, tot gentibus interjectis, iisque feris admodum. Tamen in copiis Xerxis, utrisque eadem fuere arma, iidem duces; & in Ezechiele, Mose, & Esdra semper junguntur Mesech & Thubal, id est, Moschi & Tibareni, tanquam vicini populi.

Solvi poterit iste nodus, si dicamus alios etiam fuisse Tibarenos prope Phasim & Moschicam; quomodo alios ibi Chalybes lib. 4. memorat Xenophon testis αὐτόπτης, quos distinctionis ergo Plinius Armenochalybes appellat. Et hi Tibareni erunt Iberi, si Josephum sequimur, cui Θόβηλοι, id est, filii *Thobel* vel *Tubal*, ii sunt, οἵτινες ἐν τοῖς νῦν Ἴβηρες καλοῦνται, *qui nunc Iberi vocantur.* Iberi scilicet Moschis tam vicini sunt, ut Strabone teste, partem Moschicæ regionis teneant; eam nempe, quam ponit Plinius ad Iberum fluvium, genti cognominem.

Sed & aliud potest regeri, Hebraica nimirum nomina, *Mesech* & *Tubal*, multò patere latiùs quàm Græca Moschorum & Tibarenorum; & vel omnes, vel plerosque populos interjectos sub iis contineri. Moschos igitur præter Moschicam propriè dictam putaverim occupasse quicquid est montium à Phasi usque ad Pontum Cappadocicum; atque inde esse quod illi montes Moschicorum montium nomen eò usque integrum atque illibatum servant, ut videre est in Strabone & Ptolemæo. Atque eos statim excepisse Tibarenicas gentes ex Strabone colligitur, qui Tibareniam & Tibarenorum fines extendit usque ad Pharnaciam & Trapezuntem, Moschicosque & Colchicos montes: ita ut medii fuerint inter Trapezuntios & Armeniæ Minoris incolas. Hoc sibi volunt illa Strabonis lib. 7. (Pag. 309.) ἐν δὲ τῇ ὀρεινῇ τῶν Ταύρων, καὶ τὸ ὄρος ἐστὶν ὁ Τραπεζοῦς ὁμώνυμον τῇ πόλει, τῇ περὶ Τιβαρηνίαν καὶ τὴν Κολχίδα, *est & in montanis Taurorum mons Trapezus cognominis urbi, quæ est circa Tibareniam & Colchidem*; & lib. 11. (Pag. 527.) de Caucaso; συνάπτων δὲ καὶ τοῖς Μοσχικοῖς ὄρεσι καὶ Κολχικοῖς μέχρι τῶν καλουμένων Τιβαρήνων, *attingens etiam ad Moschicos et Colchicos montes usque ad eos qui vocantur Tibareni.* Et lib. 12. (Pag. 548.) τῆς δὲ Τραπεζοῦντος ὑπέρκεινται καὶ τῆς Φαρνακίας Τιβαρηνοί τε καὶ Χαλδαῖοι, &c. καὶ ἡ μικρὰ Ἀρμενία, *supra Trapezuntem verò & Pharnaciam Tibareni & Chaldæi sunt, &c. & Armenia Minor.* Et rursus, (Pag. 548.) ὑπὲρ μὲν καὶ τῶν περὶ Φαρνακίαν καὶ Τραπεζοῦντα τόπων οἱ Τιβαρηνοὶ καὶ Χαλδαῖοι μέχρι τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας, *supra Pharnaciam & Trapezuntem sunt Tibareni & Chaldæi usque ad Parvam Armeniam.* Addit continuò pòst eos Armeniis paruisse, ut Trapezuntem & Pharnaciam attigisse probet Armeniorum ditionem.

Itaque jam exhaustum est quicquid erat difficultatis, & Moschorum montibus Tibarenos vicinos fuisse constat ex testimonio Principis Geographorum; quem hìc maximè fidem mereri fatebuntur omnes, qui scient eum Amasiæ natum in Ponto Galatico, ita ut horum locorum fuerit apprimè gnarus.

Nunc facile erit explicare Scripturæ loca de his populis. *Tubal et Mesech* (inquit Ezechiel cap. 27. vers. 13.) *institores tui fuerunt, mancipiis & vasis æreis negotiantur in commercio tuo.* Mancipia enim duci solita è Ponti regionibus, quarum incolæ plerique homines erant ad servitutem nati. Hinc Polybius lib. 4. Ponti regiones suppeditare τὸ τῶν εἰς τὰς δουλείας ἀγομένων σωμάτων πλῆθος, *servilium corporum maximum numerum.* Et Philostratus lib. 8. *Ponticos*, &c. *servos gregatim huc advectos invenire licet.* Sed ex omnibus Ponti regionibus Cappadocia imprimis, cujus pars Tibarenia, hoc genere mangonii fuit celebris. Unde Cicero in Oratione post reditum in Senatum; *Cappadocem modo abreptum de grege venalium diceres.* Et Horatius Epistol. 6. lib. 1.

Mancipiis dives eget æris Cappadocum rex.

Id est, Turnebo interprete, mango & venalitiarius, qui mancipiorum greges venalium habet; ut apud Persium, Sat. 6. Advers. l. 22. c. 8.

—— ne sit præstantior alter
Cappadoces rigidâ pingues pavisse catastâ.

Id est, Ne sit ullus venalitiarius qui plures servos habeat. Et Martialis lib. 10. Epigr. 76. Id. Advers. l. 30. cap. 7.

Nec de Cappadocis eques catastis.

Id est, de servo Cappadoce eques Romanus factus. Et lib. 6. Epigr. 77.

Quid te Cappadocum sex onus esse juvat?

Inde mancipiorum ibi tanta vilitas ut Lucullo Cappadociam peragrante Romani venales servos reperirent quatuor drachmis. Appianus in Mithridaticis; τὸ μὲν ἀνδράποδον τεττάρων δραχμῶν αὐτίκα ἐγίγνετο. Et Plutarchus in Lucullo; εἰς τοσαύτην ἦλθεν εὐπορίαν, ὥστε τὸν μὲν βοῦν ἐν στρατοπέδῳ δραχμῆς, τὸ δὲ ἀνδράποδον τεττάρων ὤνιον εἶναι. (Lib. 16. pag. 504.) Nempe Cappadocum ingenia tam erant servilia, ut cùm illis Romani permisissent vivere suis legibus, libertatem deprecati sunt, οὐ γὰρ δύνασθαι φέρειν αὐτὴν ἔφασαν, *ut quam esse sibi intolerabilem dicerent.* Hæc de suis concivibus refert Strabo ipse Cappadox.

Etiam id ad rem nostram est quod additur à Propheta, *Tubal & Mesech vasis æreis negotiari.* Nam in Tibarenis sunt Mossynœci, de quorum ære insignis est hìc Aristotelis locus: φασὶ τὸν Μοσσύνοικον χαλκὸν λαμπρότατον καὶ λευκότατον εἶναι, οὐ παραμιγνυμένου αὐτῷ κασσιτέρου, ἀλλὰ γῆς τινος αὐτοῦ γενομένης, καὶ συνεψομένης αὐτῷ. (De Mirabil. auscult.) *Aiunt Mossynœcum æs splendidissimum et candidissimum esse, non admixto illi stanno, sed terrâ quâdam ibi nascente, et simul cum eo coctâ.* Sed & in Iberia, cujus partem Moschi incolunt, creditur esse æs omnium præstantissimum. Unde est, quod lib. 7. Chalcondylas æs Paphlagonicum ita commendat, ut asserat nulli cedere præterquam Iberico.

Verum enimvero ut pleniùs intelligatur Ezechiel, Lector hìc monendus est, vocem נחשת quâ utitur, & æs significare, ut vulgo, & chalybem ut Jud. 16: 21. & Lament. 3: 7. Unde est quod נחוש chalybeum Hebræi interpretantur, Levit. 26: 19. Job. 6: 12. & Es. 48: 4. Vide Kimchium in Lexico, & R. Levi in Jobum, & Jarchium in Threnos. Quo sensu si hìc sumatur, quis nescit celeberrimos chalybis artifices in Tibarenia vixisse cum Mossynœcis; Chalybes, inquam, populos à quibus chalybi nomen, quomodo à gente *Tubal* squama ferri & æris Arabicè dicitur תובאל *Tubal* apud Avicennam & alios. (Vide Avic. l. 2.) Nempe Chalybes creduntur primi tractasse Ferrariam. Ammianus lib. 22. *Chalybes, per quos erutum et domitum est primitus ferrum.* Arrianus in Alexandro; Χάλυβες πρῶτοι ἀνθρώπων αἰτίαν ἔχουσι, χαλκεύσασθαι σίδηρον, *Chalybibus crimini datur, quòd primi cuderint ferrum.* (Apud Eustath. in Dionys. Apud Apollon. Schol. l. 2.) Puto illum respexisse, cùm id scriberet, hos Callimachi versus;

—— Χαλύβων ὡς ἀπόλοιτο γένος,
Γειόθεν * ἀντέλλοντα κακὸν φυτὸν οἵ μιν ἔφηναν;
—— *Chalybum gens malè dispereat,*
Per quam invisa cavâ stirps è tellure revulsa est.

* Lege ἀντέλλοντι.

Quos ita reddidit Catullus in *De coma Berenices*:

—— Chalybôn omne genus pereat:
Et qui principio sub terra quærere venas
Instituit, et ferri frangere duritiem.

Nempe ignorabant ante Chalybes vixisse Tubalcainum, quem Vulcanum esse multi putant. Interim fieri potest ut Chalybes post Diluvium primi tractarint Ferrariam, aut ferrum in chalybem durandi artem excogitaverint. Utut sit, hoc certum chalybem à Chalybibus ideò dictum, quia chalybs nullibi præstantior est, quàm apud Chalybes populos. Eudoxus lib. 1. ἐκ δὲ τῆς Χαλύβων χώρας ὁ σίδηρος ὁ περὶ τὰ στομώματα ἐπαινούμενος ἐξάγεται, *ex Chalybum regione ferrum ad aciem indurandam laudatissimum advehitur.* In Stephano Χαλκοῦς legitur pro Χαλύβων nullo sensu. Præstantissimum illum chalybem Græci Χαλυβδικὸν vocant. Ita Daimachus in Poliorceticôn insigni locò de chalybis generib. στομωμάτων γὰρ τὸ μὲν Χαλυβδικὸν, τὸ δὲ Σινωπικὸν, τὸ δὲ Λύδιον, τὸ δὲ Λακωνικόν. Καὶ ὅτι Σινωπικὸν καὶ Χαλυβδικὸν εἰς τὰ τεκτονικά: τὸ δὲ Λακωνικὸν εἰς ῥίνας καὶ σιδηροτρύπανα καὶ χαρακτῆρας, καὶ εἰς τὰ λιθουργικά: τὸ δὲ Λύδιον καὶ αὐτὸ εἰς ῥίνας, καὶ μαχαίρας, καὶ ξυρία, καὶ ξυστῆρας, *Chalybis enim genus aliud Chalybdicum, aliud Synopicum, aliud Lydium, aliud Laconicum. Synopicum autem & Chalybdicum ad fabrilia adhibetur; Laconicum ad limas, & terebella, & characteres, & ferramenta lapidaria. Lydium autem & ipsum ad limas, & gladios, & novaculas, & scalpella.* Χαλυβδικὸν Æolicè idem quod Χαλυβικὸν, ut monet Isacius in illud Lycophronis:

> Χαλυβδικῷ κνώδοντι συντεθραυσμένη.
> *Mucrone ferri vulnerata Chalybdici.*

Unde obiter colligere est non solùm ad fabrilia, sed & ad arma adhiberi ferrum Chalybum.

Nunc in rudiorum gratiam libet apponere loca Veterum, ex quibus pateat Chalybes promiscuè habitasse cum Mossynœcis & Tibarenis. Xenophon; [Cyri Min. lib. 5.] Ἐπορεύθησαν ὀκτὼ σταθμοὺς, καὶ ἀφικνοῦνται εἰς Χάλυβας: οὗτοι ὀλίγοι ἦσαν, καὶ ὑπήκοοι τῶν Μοσυνοίκων, καὶ ὁ βίος ἦν τοῖς πλείστοις αὐτῶν ὑπὸ σιδηρείας· ἐντεῦθεν ἀφικνοῦνται εἰς Τιβαρηνούς. *Octavis castris venerunt ad Chalybas, qui pauci erant & Mosynœcis subjecti, & victus plerisque erat ex Ferraria; inde venerunt ad Tibarenos.* Orpheus Argonaut. [Vers. 739.]

> Καὶ Χάλυβες, Τιβαρηνά τ' ἔθνη, λαοί τ' ἐπίχειρες
> Μίγδην σὺν Μοσύνοισι πέδον περιναιετάουσι.
> *Et Chalybes sociæque manus, & proxima Moschis*
> *Gens permixta solo Tibarenica degit eodem.*

Pomponius Mela; [Lib. 1. cap. 20.] *Tibareni Chalybas attingunt, quibus in risu lusuque summum bonum est.* Ex Ephoro, [Ephor. apud Stephan.] cujus verba: Τιβαρηνοὶ καὶ τὸ παίζειν, καὶ τὸ γελᾶν εἰσὶν ἐζηλωκότες, καὶ μεγίστην εὐδαιμονίαν τοῦτο νομίζουσιν. Stephanus: Τιβαρηνία, χώρα πρὸς τῷ Πόντῳ πρόσοικος Χάλυψι καὶ Μοσυνοίκοις, *Tibarenia regio ad Pontum vicina Chalybibus & Mosynœcis.* Sic apud Strabonem [Lib. 11. pag. 528.] Chalybes modò junguntur Mosynœcis, ut cùm dicit, *Chalybibus & Mosynœcis ademptam fuisse Parænetum:* modò junguntur Tibarenis; ut cum supra Trapezuntem & Pharnaciam ponit Tibarenos & Chaldæos, id est, Chalybes. [Lib. 12. pag. 548.] Addit enim non multò post: οἱ δὲ νῦν Χαλδαῖοι Χάλυβες τὸ παλαιὸν ὠνομάζοντο, *qui autem nunc Chaldæi, Chalybes olim vocabantur.* Eadem in Dionysio legas, & Apollonio, & Plinio, & Valerio Flacco, & Ammiano Marcellino. [Dion. vers. 767. Apoll. l. 2. Plin. lib. 6. cap. 4. Val. lib. 5. Argon. Marcell. lib. 22.]

Alter est locus de gentibus Mesech & Tubal, Ezech. 32: 26. quo dicuntur in iis occubuisse plures qui olim terrorem incusserunt in Terra viventium. Chaldæus intelligit de dominatione in terram Israël, cùm tamen terra viventium sit ubicunque vivunt homines. Atque ut hos populos scias non immeritò fuisse terrori, Xenophon dicit Chalybes fuisse ὧν διῆλθον ἀλκιμωτάτους, *omnium eorum, quos pertransierunt, fortissimos,* & prælium iniisse cum cantu & tripudio. Et apud Apollonii Scholiastem Nymphodorus tam generosos esse Tibarenos, [Cyri Min. lib. 4.] ut nonnisi indicto bello, ac ipsius prælii loco, tempore, ipsâque horâ priùs denunciatâ, manum conserere soliti sint. Et Mosynœcos scribit Strabo tres [Strab. lib. 12.] Pompeji cohortes interemisse, & Iberorum campestria tenere homines agriculturæ & pacis studiosos, [Ibid. l. 11.] sed montana, id est, Moschicam, viros bellicosos, qui vivunt more Scytharum.

Addo incussisse terrorem ratione immanitatis & belluinæ ferociæ: Æschylus de Chalybibus; [In Prom. vinct. v. 690.]

> Ἀνήμεροι γὰρ οὐδὲ πρόσπλαστοι ξένοις.
> *Namque efferi sunt atque inaccessi advenis.*

Eusebius de Tibarenis, seu Tibaris: [Præp. lib. 1. pag. 9.] Τίβαροὶ δὲ ζῶντας κατεκρήμνιζον τοὺς ἐγγυτάτω γέροντας, *Tibari autem vivos præcipitabant eos quibus imminebat senectus.* Xenophon de Mosynœcis: τούτους ἔλεγον οἱ στρατευσάμενοι βαρβαρωτάτους διελθεῖν, καὶ πλεῖστον τῶν Ἑλληνικῶν νόμων κεχωρισμένους. *Hos dicebant* nostri *commilitones omnium esse, per quorum fines transiissent, inhumanissimos, & à Græcorum moribus maximè alienos.* Denique, Strabone teste, ἅπαντες οἱ ὄρειοι τούτων ἄγριοι τελέως, *quotquot illorum montes incolunt sunt planè feri.* Dicetur capite sequenti, cur Ezech. 38. & 39. Gog in terra Magog dicatur esse *Princeps capitis Mesech & Tubal.*

Non est quod quemquam moveat objectio Beroaldi, qui contendit terram Mesech esse in Arabia Kedarena, fretus hoc loco Psal. 120. vers. 5. *Hei mihi, quòd peregrinatus sum* in *Mesech, habitavi in tabernaculis Kedar.* Neque enim ibi משך *mesech* loci nomen est, sed temporis. Et verba Hebræa, גרתי משך, non reddenda sunt, *peregrinatus sum* in *Mesech*, sed *peregrinatus sum diu*; vel ut Aquila, προσηλύτευσα ἐν μακρισμῷ, *advena fui longo tempore.* Alius (ni fallor, Symmachus) inversis verbis reddidit, παροικῶν παρείλκυσα, id est, גר משכתי, *peregrinans protraxi,* sub. tempus, pro גרתי משך. Rursus aliter LXX. ἡ παροικία μου ἐμακρύνθη; id est, גרותי משך *incolatus meus prolongatus est*, ut habet Vulgatus Interpres, quos sequuntur Syrus & Arabs. Tamen idem sensus manet. Nempe verbum משך propriè est trahere. Unde ad tempus translatum est differre & prorogare, quo sensu Romanè dixeris, *trahere bellum* & *trahere comitia.* Sic Ezech. 12: 25. & 28. לא תמשך עוד *non trahetur ampliùs*, id est, non differetur. Prov. 13: 12. תוחלת ממשכה, *spes tracta*, id est, quæ differtur. Neh. 9: 30. תמשוך עליהם שנים רבות, *traxisti super eos annos multos*, id est, ultionem distulisti. Es. 13: 22. ימיה לא ימשכו, *dies ejus non trahentur*, id est, non prorogabuntur. Psal. 85: 6. תמשוך אפך לדר ודר, *trahes iram tuam*, id est, prorogabis è *generatione in generationem.* Eodem sensu legitur [Vide Lex. Talmud. Buxtorf. pag. 1271] משך חסד, trahere seu prorogare benignitatem, Psal. 36: 11. & 109: 12. Proinde ex eo verbo nomen משך *mesech* est dilatatio, prorogatio, vel simpliciter spatium, longitudo, tractus temporis; ut cùm Hebræi dicunt במשך י׳ שנים, *intra spatium decem annorum*, & במשך הזמן, *tractu temporis.* Ita planè in verbis Psaltis גרתי משך pro במשך, *peregrinatus sum longo tempore:* quomodo interpretatur Ipse, cùm statim addit versu sequente, רבת שכנה לה נפשי, *multum* (sub. temporis) *incola fuit anima mea: LXX.* πολλὰ παρῴκησεν.

Solus Veterum Chaldæus Interpres משך *Mesech* pro populo accepit. Quem avidè sequuti Hebræi posteriores, nomine משך *Mesech* Tusciam, id est, Italiam & Romanorum imperium intelligunt, ut nomine קדר *Kedar* Saracenicum & Turcicum. Itaque his verbis agi volunt de captivitate sua inter Christianos & Turcas: ac si dixerit Propheta locutus sub persona Judæorum, quos hodiè miseræ servitutis jugum opprimit; Hei mihi, quòd peregrinatus sum in ditione Christianorum, & habitavi cum Ismaëlitis, id est, Turcis & Saracenis. Sed è Judæis Kimchium puduit hujus commenti. Is itaque משך ad tem-

ad temporis diuturnitatem referens verba Psaltis sic παραφράζει, *Hei mihi* שנמשכה, *quòd protracta est captivitas mea valde.*

Tamen dato, non concesso, משך *Mesech* in verbis Davidis proprium esse loci nomen, non statim sequetur locum eundem designari cum illo *Mesech*, qui cum Tubal semper jungitur. Neque id probabit Adversarius, nisi prius subverterit quæcunque à nobis disputata sunt de vero situ Tubal & Mesech. Potuit inter Arabes Kedarenos sive Scenitas locus aliquis vocari משך *Mesech*, non à Mesecho filio Japheth, sed à pellibus quibus tentoria obtegebantur. Chaldæis certè & Syris משך *mesach*, & Arabibus מסך *mesech* est pellis, unde Græcorum μέσκος, pro vellere vel pelle quavis. Hesychius ex Nicandro; Μέσκος, κώδιον, δέρμα; Νίκανδρος. Atque eo alludit nomen *Maschanes* urbis Scenitarum Arabum, de qua Quadratus in Parthicis. Stephanus: Μασκάνη πόλις πρὸς τῶν Σκηνιτῶν Ἀράβων; Κοδρατος ὀγδόῳ Παρθικῶν.. Nisi *Maschanen* quis malit esse Arabicum מסכן *Maschan*, id est, scena, tabernaculum; ut sit eadem cum Scenis urbe Scenitarum Arabum, quam describit Strabo lib. 16. Quæ ratio nominis סכות *Succoth* oppidi in Tribu Juda, Gen. 33: 17. ubi LXX. Σκηναί. Sic in Ægypto *Scenæ Mandrorum*, *Scenæ Veteranorum*, *Scenæ Extrage*, vel ut alii, *Scena Sexta Gerasa*, totidem urbium nomina.

Sunt & alia Scripturæ loca, quæ ad hunc ipsum populum perperam referuntur. Sic de equis è terra

Kimch. in Lex. rad. משך. Mesech tanquam præstantissimis agi putat Aben-Ezra in his Jeremiæ verbis, סוסים מיזנים משכים

Jerem. 5:8. היו, quæ ita interpretatur, *sunt ut equi Mesechæi benè pasti*, id est, inquit, *oriundi è Mesech, unde veniunt fortes equi qui fremunt & appetunt fœminam.* Mesech porro, si credimus, est Italiæ Tuscia. Sed ibi משכים planè aliud, nempe qui mane surgit, ut Os. 6: 4. טל משכים *ros matutinus*, non *ros Moschorum.* Itaque Prophetæ verba sic sonant, *Ut equi benè pasti, cùm mane surgunt, unusquisque ad uxorem proximi sui adhinniunt.* Ita Selomo & Kimchius rectè ex mente Prophetæ. In loco facili mirum est cespitasse tot interpretes. Vocem Hebræam משכים *maschim* Septuaginta securè prætereunt: Græcorum alii reddunt, ἕλκοντες *trahentes*, ac si esset מושכים *mosechim*: *Ut ostendatur*, inquit Hieronymus in hunc locum, *magnitudo genitalium.* Proinde explicat *emissarios.* Chaldæus אחרין *tardantes*, nullo sensu. Sic habent exemplaria quotquot videre mihi contigit. Sed nullus dubito quin legendum sit שחרין, id est, mane quærentes, ut respondeat Hebræo משכים.

Rursus agitur de Gente Mesech, Esaiæ 66: 19. si sequimur Seniores, qui habent Λοὺδ καὶ Μοσὸχ, *Lud & Mosoch*, pro Hebræis לוד משכי קשת *Ludæi trahentes arcum*, id est, *tendentes*, דרכי, ut explicat Jeremias cap. 46, vers. 9. Ita 1 Regum 22: 34. ואיש משך בקשת, *& vir traxit in arcu*, id est, tetendit arcum, vel jaculatus est arcu. Quod cùm palam sit Ludæis non Moschis tribui; ut suo loco pluribus explicabimus, tamen inde multi colligunt ab arcûs

Lib. 7. c. 77. tensione Moschis fuisse nomen. At ex Herodoto discere est Moschos pro armis arcus non habuisse, sed ἀσπίδας καὶ αἰχμὰς σμικρὰς, λόγχαι δὲ ἐπῆσαν μεγάλαι, *scuta & hastilia brevia, quibus inerant longi mucrones.* Sic in Xenophonte Chalybum his proximorum arma non arcus neque sagittæ, sed hasta longa cubitorum decem & quinque, & μαχαίριον gladiolus de zona pendens, ὅσον ξυήλη Λακωνική, *ut harpe Laconica.* Probo vocabulorum origines quæ historiam astruunt, non quæ destruunt. Multò absurdiùs Stukius in Arrianum Moschorum originem ad Moschum refert Sidonium Philosophum, quem de

Xenoph. Cyr. Min. l. 4.

Strab. l. 16. atomis disputasse volunt Posidonius & Strabo ante Trojani Belli tempora. Quid quòd Moschum Sidonium è stirpe Chanaan eundem esse vult cum Mosoch filio Japheth? Ego, ut dicam quod res est, non puto Mesech nomen esse singularis hominis, sed populi, vel terræ, quæ משך dicta sit à longo tractu montium. Sic Psalm. 126: 6. David dixit משך הזרע *tractum seminis*, propter sulci longitudinem in quem semen tractim spargitur, ut habetur Amos 9: 13. Huic conjecturæ faciliùs assentietur, qui in Ptolemæi Tabulis inspexerit quàm longo tractu ferantur Moschici Montes ab intima Iberia usque ad Pontum Cappadocicum. Et fortasse non absimili de causa Ægyptii vocantur גוי ממשך *gens tracta*, vel in longum extensa, Esa. 18: 2. Nam supra Delta Ægyptus tota in longitudinem patet usque ad Æthiopiæ fines.

Gentem Tubal nemo non videt in illius transiisse nomen, cujus Artem intermortuam prima post Diluvium exsuscitavit: Tubalcainum intelligo, de quo Gen. 4: 22. Nec leve superest vestigium vetustæ rei, in eo quod jam diximus, Arabes Gentis illius prisco nomine, *Tubal*, hodiéque vocari squamam ferri & æris. Avicenna lib. 2. capite חדיד, id est, de ferro, ותובאל אלסאבורקאן קריב מן תובאל אלנחאס, *& thubal assaburchan accedit ad Thubal æris*, id est, squama chalybis ferè ejusdem est virtutis cujus est squama æris. *Saburchan* est chalybs naturalis, ut פולאד *phulad* chalybs artificialis. Hæc Avicennæ verba respondent his Dioscoridis quæ Plinius non intellexit: Λεπὶς δὲ στομώματος δύναμίς ἐστιν αὐτὴ τῇ τοῦ χαλκοῦ λεπίδι. Vide Cl. Salmasium in Solinum pag. 1084.

CAPUT XIII.

Magog מגוג, Gen. 10: 2.

Magog alii aliter, Josephus, Eustathius, Hieronymus & Theodoretus optimè Scythas reddunt, nempe qui sunt circa Caucasum. In loco Ezech. 38: 2. ראש *Rhos* vel appellativum est vel proprium. Si prius, Gog in terra Magog dicitur esse princeps capitis, id est, initii Mesech & Tubal, vel Terræ Scythiæ, quæ inde incipit ubi desinit *Mesech & Tubal.* Hujus locutionis plura exempla. A Gog dici Καύκασον, quasi *Gogkasan* Gogi munimentum, & Armeniæ *Gogarenem.* At si *Rhos* sit proprium, ut Græci reddunt; sensus erit, *Gog*, id est, Scythas *incolas terræ Magog*, id est, Scythiæ, insuper fuisse principes terrarum *Rhos, Mesech, & Tubal. Rhos* loci nomen negat esse Hieronymus, quia aliunde est ignotum. Sed multa alia habet locorum nomina idem Ezechiel æquè ignota. Arabibus *Rhos* est Araxes. De eo locus Nubiensis Geographi explicatus & emendatus. Et in Gorjonide *Rhossi* habitant circa Cyrum Araxi vicinum. Scythas olim & Sacas imperium suum eò usque promovisse; & primum habitasse circa Araxem. A *Rhos & Mesech*, id est, *Rhossis & Moschis*, descendisse *Russos & Moscovitas. Rhos* appellari Tauricam Chersonesum. *Rhoxalani* unde dicti. Eorum sedes. *Magyni* dicti à Magog. Equi & equites Gog & Magog, Ezech. 38: 3, 4, 15. id est, Scytharum, qui semper in equis. Eorum arcus, Ezech. 39: 3. ἱπποτοξόται. Scythæ, sagittarii. *Scutten* jaculari Germanicè. Arimaspi cur unoculi? Amazones unde dictæ. Mulieres Scythicæ quàm bellicosæ. Duellum apud Sacas inter futuros conjuges. Equites Gog induti מכלל, id est, cataphracti. Scytharum equites αὐτόδηλοι. Persarum equites cur *clibanarii* dicti. Κλίβανον pro thorace apud Græcos Recentiores. Vocem esse Persicam & Chaldaicam. גלבא *galba* ferri squama Chaldaic. שרין גלבין *lorica squamata.* Aruch & Elias notati. *Galba* vel *gliba* idem quod קלפא *kalpha* & קליפא *klipha.* Inde *glibanar* clibanarius. Clibanariorum loricæ hamatæ et ex squamis seu laminis ferreis. Vaticinium Ezechielis de excidio Gentis Gog et Magog quando impletum non satis scimus. Ezech. 39: 11, 15, 16. urbs et vallis ab iis dicta ad orientem Maris, nempe Scythopolis ad ortum Lacus Tiberiadis; ita Chaldæus et Eusebii Chron. Hierapolis unde dicatur Magog. Magog est Prometheus, cujus filius Hierapolim condidit.

Magog Ambrosio Gothorum, Eusebio Celtarum & Galatarum, Authori Chronici Alexandrini Aquitanorum, Chaldæis Germanorum, Arabibus *Ambros. de fide ad Gratiandib. 2. c. 4.*

Hieron. Quæst. in Gen. & Præfat. lib. 11. in Ezech.

bibus Tartarorum; Josepho, Eustathio, Hieronymo & Theodoreto Scytharum pater fuit; quod verissimum.

Colligitur id ex verbis Ezechielis, cap. 38. v. 2. *Pone faciem tuam contra Gog in Terra Magog*, נשיא ראש משך ותובל, *Principem capitis Mesech & Thubal*, vel *principem Rhos*, *Mesech & Thubal*. Utramque Versionem verba Hebræa ferre possunt. Priorem sequuntur Chaldæus Interpres, Aquila, Hieronymus; Posteriorem (ἄρχοντα Ῥώς Μοσὸχ καὶ Θοβὲλ) Septuaginta Interpretes, Symmachus, Theodotion & Proclus Episcopus apud Socratem Histor. lib. 7. cap. 43. Utramvis sequaris nostrâ nil refert. Quia ex utraque videtur sequi Terram Magog esse in Scythia.

Quippe si stamus priori interpretationi, verborum Ezechielis hic erit sensus; Gog incolam terræ Magog in illis imperare locis unde incipit terra Mesech & Tubal. Notum enim ראש *caput* passim apud Hebræos pro initio sumi. Sic 1. Paralip. 14: 15. cùm audieris incessum בראשי הבכאים *in capitibus mororum*, id est, in initiis, non in cacuminibus, ut volunt. Neque enim in mororum cacumine quisquam incedit. Et in Esaia & Nahumo, בראש כל חוצות *in capite omnium platearum*, id est, in principio. Et in ipso Ezechiele toties ראש דרך, *caput viæ*, est initium viæ. In Jeremia denique Galaad vocatur ראש הלבנון, *caput Libani*; quia Libanus inde incipit, ubi desinit Galaad. Hieronymus de locis; *Galaad mons, &c. est ad tergum Phœnicis & Arabiæ, collibus Libani copulatus.* Brocardus in descriptione Terræ Sanctæ: *Ultra Jordanem sunt varii montes, nempe mons Seir, mons Hermon, mons Libani, & mons Galaad, qui tamen omnes sunt unus mons continuus; nisi quòd in diversis locis diversa sortitur nomina.* Itaque ut mons Galaad vocatur Libani caput aut initium, quia Libanus ex eò incipit; pari ratione terra Gog, vel quod idem est, terra Magog poterit appellari ראש משך caput seu initium *Mesech*, quia terræ continuæ sunt, & terra *Mesech* incipit à terra Magog. Sic terra Gog vel Magog erit Scythiæ pars circa Caucasum, quam Colchi & Armeni, quorum dialectus erat semi-Chaldæa, גוג חסן *Gog-hasan* vocaverint, id est, Gogi munimentum; atque inde Græci Καύκασον, sono molliore; ut cùm pro גמל *gamel* κάμηλον dicunt. Sed & ipsissimum nomen Gog integrum Græci servarunt in Γωγαρηνὴ *Gogarene*, Iberiæ parte trans Cyrum, quam Iberis Armeni ademerunt; ut testatur Strabo libro undecimo. In Stephano *Gogarene* est χωρίον μεταξὺ Κόλχων καὶ Ἰβήρων τῶν ἀνατολικῶν, *locus inter Colchos & Iberos Orientales.*

Esa. 51: 20. Nah. 3: 10.

Lam. 2: 19. Ez. 16: 25, 31. et 21: 24. et 42: 12.

Jer. 22: 6.

Res eódem recidet, si cum LXX. Senioribus ראש *Rhos* sumamus pro nomine populi vel regionis. Quod quidem negat Hieronymus, sed argumento non satis certo. *Nec in Genesi*, inquit, *nec in alio Scripturæ loco, nec in Josepho quidem, qui omnia Hebraicarum* (malim Hebraica) *gentium in primo Antiquitatum libro exponit nomina, hanc gentem potuimus invenire. Ex quo manifestum est Rhos non gentem significare, sed caput.* Nempe Vir tantus, cùm hæc scripsit, non cogitabat in illo ipso Ezechiele multa locorum esse nomina quæ alibi nusquam occurrunt, puta [a] *Chebar*, [b] *Gammadim*, [c] *Chelmad*, [d] *Chub*, [e] *Chetlon*, [f] *Sibraim*, &c. Itaque etiamsi *Rhos* nec in Josepho, nec in aliis extet Scripturæ locis, tamen nihil obstat quo minus possit esse loci nomen. Et mihi quidem *Rhos* videtur esse Armeniæ fluvius Araxes & Araxene regio.

a Ezech. 1: 1. etc.
b Ezech. 27: 11.
c Ezech. 27: 23.
d Ezech. 30: 5.
e Ezech. 47: 15.
f Ezech. 47: 16.

Clim. 5. part. 6.

Arabicè saltem constat in Geogr. Nub. *Rhos* vocari Araxem. *In Armenia*, inquit, *duo sunt fluvii magni nominis, nempe* נהר אלרס ונהר אלכר, *fluvius Rhos & fluvius Kor*, id est, Araxes & Cyrus; *ambo ex occasu ad ortum labentes; & quidem fluvius Kor* (Cyrus) *qui magnus est & naviger, oritur prope montem* (Caucasum;) *& excurrens ad Tiflis* (Zallissam Ptolem.) *indéque tendens ad fines Hanua &* סמכון *Samcun* (uno puncto addito, quo Arabicè N. & T. differunt, legerim *Samcut* potiùs, ut sit Ptolemæi Σαγγοῦτα *Sanguta*) *confluit cum flumine Rhos* (Araxe) *& exit in mare* אלחזר *Chozar* (Caspium.) *Similiter flumen Rhos* (Araxes) *est magnum valde: egreditur ex partibus* ארמניה אלדאחלה, *Armeniæ interioris* (non *minoris*, ut habet Latina Versio) *è Calicala* (Turcis Carachala, id est, nigrum castellum.) Cætera ibi vide, & confer cum Itinerario Guillielmi de Rubruquis cap. 49.

Ex his cùm constet plus satis *Rhos* esse fluvium Araxem, est & cur putem accolas eodem nomine appellari. In Josepho Ben-Gorion hæc legere est capite primo Venetæ Editionis, רוסי הונים על נהר בירא (lege כירא) השופך בים גורגאן, *Rhossi habitant ad fluvium Cyrum qui defluit in mare Georgian*, id est, *Caspium.* Cyrum pro Araxe dixit, quia sunt vicini amnes, quique adeò confluentes, uno, & eodem ostio, in mare Caspium exeunt. Et ad utrumque Rhossi habitant in regione interamni, quæ Græcorum est Araxene.

Ex ista interpretatione, verborum Ezechielis hæc erit paraphrasis: *pone faciem tuam contra Gog*, obfirma vultum tuum ad prophetandum contra Regem Scytharum; *in terra Magog*, qui regni sedem habet in Scythia prope Caucasum: *Principem Rhos, Mesech & Tubal*, principem Armeniæ Araxenæ, Moschicæ, & Tibareniæ, regionum contiguarum, quæ tum erant Scythici juris. Scythas enim vel Sacas, quod idem est, imperii sui limites eò usque promovisse disertis verbis testatur Strabo lib. 11. Σάκαι, inquit, τῆς Ἀρμενίας κατεκτήσαντο τὴν ἀρίστην γῆν, ἣν καὶ ἐπώνυμον ἑαυτῶν κατέλεγον τὴν Σακασηνὴν; καὶ μέχρι Καππαδοκῶν, καὶ μάλιστα τῶν πρὸς Εὐξείνῳ, οὓς Ποντικοὺς νῦν καλοῦσι, προσῆλθον. *Sacæ optimam Armeniæ regionem occuparunt, quam à se Sacasenam denominarunt; & usque ad Cappadoces, eos maximè qui Pontici dicuntur, ad mare Euxinum progressi sunt.* Quin Scythæ in Trogo leguntur juxta Thermodonta consedisse. Et Thermodon in Plutarcho de fluviis ποταμός ἐστι Σκυθίας, *fluvius est Scythiæ*; in Philostrato Scytharum limes.

Justin.

Nec desunt, qui Scytharum circa Araxem sedem antiquissimam fuisse volunt. Ita habetur in Herodoto; Σκύθας τοὺς Νομάδας, οἰκέοντας ἐν τῇ Ἀσίῃ, πολέμῳ πιεσθέντας ὑπὸ Μασσαγετέων οἴχεσθαι, διαβάντας ποταμὸν Ἀράξεα ἐπὶ γῆν Κιμμερίην. *Scythas Nomades qui Asiam incolunt, cùm à Massagetis bello vexarentur, Araxe trajecto in Cimmeriam abiisse*; Cimmeriam, id est, Scythiam. Scythia enim dici cœpit postquam Cimmeris pulsis Scythæ illam occupaverunt. Id ipsum multò expressius docet Diodorus libro secundo; τὸ μὲν οὖν πρῶτον (οἱ Σκύθαι) παρὰ τὸν Ἀράξην ποταμὸν ὀλίγοι κατῴκουν, παντελῶς καὶ διὰ τὴν ἀδοξίαν καταφρονούμενοι. *Scythæ primùm juxta Araxem amnem pauci habitarunt, & propter ignobilitatem despecti.* Sequitur Montanos Scythas inde usque ad Caucasum esse progressos: Campestres verò usque ad Mæotidem paludem, & Tanaim, & Septentrionalem Oceanum.

De vita Apollon. l. 6. c. 11.

Credibile est ex ראש *Rhos* & משך *Mesech*, id est, Rhossis & Moschis vicinis populis circa Araxem, de quibus Ezechiel, descendisse Russos & Moscovitas, gentes in Europæa Scythia celeberrimas, quæque latissimè patent. Russi transmisso Araxe videntur primò occupasse Tauricam Chersonesum, & de suo nomine *Rhos* appellasse. Tauri enim sic nominantur apud Tzetzem, Cedrenum, Curopalatem. Tzetze nihil est expressius;

Chil. 1. histor.

Ταῦροι δὲ γένος τῶν βοῶν οἱ ἄρρενες καλοῦνται.
Ἔστι καὶ γένος Σκυθικόν; ἐπεὶ δ᾽ ἄδηλον τοῦτο,
Σαφέστερον

Σαφέστερον ἐδήλωσα Ταύρες τὺς Ῥῶς καλεῖσθαι.

Tauri generis boum masculi vocantur. Est & genus Scythicum. Quia autem hoc obscurum est, clarius indicavi, Tauros vocari gentes Rhos. Tzetzis ævo scilicet notius erat nomen *Rhos* quàm Taurorum. Unde est quod Ταυρογλυφὲς ibidem exponit Ῥωσογλυφές. Itaque in Scytharum censu ab eodem alibi ponuntur οἱ Ῥῶς; & ex anonymo Poëta citatur hist. 396.

Τέταρτον ἐ Ῥῶς ἀλλὰ τῷ γένει Μυσός.

Quartò è Mysorum gentibus Rhos non erat.

Geographi quidam veteres Tauros nusquam ita nominant. Tamen hoc nomen non esse hodiè & heri natum docet vox composita *Rhoxalani* apud Plinium. *Hamaxobii*, inquit, *aut Aorsi, alias Scythæ degeneres & à servis orti, aut Troglodytæ, mox Alani & Rhoxalani.* Rhoxalanorum enim nomen conflatum esse nemo non videt ex ראש *Rhos* vel *Rhox* & *Alanis*; tanquam ex utroque mixtis populis, quod vel ex situ patet. Nam inter Tauros & Alanos medii sunt Rhoxalani circa paludem Mæotidem. Ptolemæus lib. 3: cap. 5. Καὶ παρ' ὅλην τὴν πλευρὰν τῆς Μαιώτιδος, Ἰάζυγες, καὶ Ῥωξολᾶνοι, καὶ ἐνδοτέρω τούτων οἵτε Ἀμαξόβιοι, καὶ οἱ Ἀλαῦνοι Σκύθαι. *Et per totum Mæotidis latus, Jazyges & Rhoxolani* (Rhoxalani) *& iis interiores Hamaxobii & Alauni* (Alani) *Scythæ.* Plura de illorum situ vide apud Jornandem cap. 36. A Rhoxalania Russiam dici asserit Matthias à Michou, de Sarmatia Europæa lib. 2. cap. 1. Circa eadem loca Magynorum fuit sedes, quos inter Scythiæ populos versus Thraciam & Tanaim Tibullus ita recenset in Panegyrico ad Messalam:

Plin. lib. 4. cap. 12.

Quàque Hebrus Tanaisque Getas rigat atque Magynos.

Porrò ut ex *Ros* & *Mesech Russi & Moscovitæ*; ita *Magyni* à *Magog* videntur traxisse nomen.

Pergit Propheta vers. 3. & 4. ejusdem cap. 38. *Ecce me contra te, ô Gog, &c. Educam te & omnes copias tuas, equos & equites,* &c. Et vers. 15. *Nonne venies è loco tuo, à partibus Aquilonis, tu & populi multi tecum insidentes equis omnes, &c.* Nempe Scythis etiam in plena pace id in more fuit ut semper equis vectarentur. Hippocrates Libro de aëre, aquis & locis de Scythis ita loquitur: ὑπὸ τῶν ἵππων ἀεὶ κοπτόμενοι ἀσθενέες γίγνονται εἰς τὴν μῖξιν; *ex equitatione semper defessi imbecilli fiunt ad coitum.* Item; ὑπὸ τῆς ἱππασίης αὐτέες κέδματα λαμβάνει, ἅτε ἀεὶ κρεμαμένων ἀπὸ τῶν ἵππων τοῖς ποσὶν; *ab equitatione ipsos corripiunt articulorum dolores, quia pedes ipsorum semper ab equis propendent.*

Nec temerè id prætereundum ex ejusdem Prophetę cap. 39: vers. 3. *Excutiam arcum tuum è manu sinistra tua, & sagittas è dextra tua dejiciam.* Nam Scytharum arma perpetua sagittæ & arcus. Ideò Scytharum equites vocantur ἱπποτοξόται *hippotoxotæ* ab Herodoto & Luciano. Nempe à teneris jaculari assueverant etiam κινέμενοι ἀφ' ἵππων, *dum ab equis movebantur*: idque tantâ peritiâ, ut rarò à scopo aberrarent. Unde est quod in Plutarchi Symposio dicit Anacharsis animalia Dei motionibus non minùs obsequi, ἢ Σκύθαις τόξα, λύραι δὲ Ἕλλησι, καὶ αὐλοὶ συμπαθοῦσιν, *quàm Scythis arcus, lyræque Græcis & tibiæ obsequuntur.* Et apud Herodotum Mediæ rex Cyaxares filium suum Scythis committit, ut ab iis addiscat τὴν τέχνην τῶν τόξων supp. χρωμένων, *artem arcu jaculandi.* Et in Ctesiæ Persicis Darius & Scytharces, hic Scytharum rex, ille Persarum, ἀντέπεμπον ἀλλήλοις τόξα, ἐπικρατέστερον δ' ἦν τὸ τῶν Σκυθῶν, *arcus sibi misêre mutuò, sed Scythicus prævalebat*; quod Darium ita perculit ut fugâ sibi consuluerit. Eò Scytharum nomen multi revocant, quia Germanis *scutten* sunt jaculatores. Quomodo Scytharum pars Scythica voce Arimaspi, id est, coclites vel unoculi dicuntur, διότι τοξιμώτατοι ὄντες ἐπιμύουσι τὸν ἕτερον ὀφθαλμὸν, διὰ τὸ πρὸς βολὴν εὔσχον, *quia cùm sint jaculandi peritissimi, altero oculo connivent, ut colliment rectiùs.* Et Amazonum nomen tractum est ab alterius mammæ jactura: ἐπεκαίοντο γὰρ βρεφόθεν τὸν δεξίον μαζὸν, ὡς ἂν μὴ ἐπικωλύῃ τὴν τόξειαν, *dexteram quippe mammam ab infantia inurebant, ne sagittarum jactum impediret.* Quod fabulosum non esse prorsus colligere est ex Platone, cujus verba sunt de Legibus lib. 7. οἶδα ὅτι μυριάδες ἀναρίθμητοι γυναικῶν εἰσὶ τῶν περὶ τὸν Πόντον, ἃς Σαυρομάτιδας καλοῦσιν, αἷς οὐχ' ἵππων μόνον, ἀλλὰ καὶ τόξων καὶ τῶν ἄλλων ὅπλων κοινωνία καὶ τοῖς ἀνδράσι ἴση προτεταγμένη ἴσως, ἀσκεῖται. *Novi circa Pontum innumeras esse mulierum myriadas, Sauromatidas dictas, quibus non equorum modo, sed & arcuum & reliquorum armorum communis cum viris exercitatio sit instituta:* Sed & de iisdem hęc habet Hippocrates ubi suprà: τουτέων αἱ γυναῖκες ἱππάζονταί τε καὶ τοξεύουσιν, καὶ ἀκοντίζουσιν ἀπὸ τῶν ἵππων, καὶ μάχονται τοῖς πολεμίοις, ἕως ἂν παρθένοι ἔωσιν; οὐκ ἀποπαρθενεύονται δὲ, μέχρις ἂν τῶν πολεμίων τρεῖς ἀποκτείνωσι. *Horum autem mulieres equitant & arcu utuntur, & jaculantur ex equis, & cum hostibus congrediuntur, quandiu sunt virgines; neque viris copulantur, priusquam tres ex hostibus confecerint.* Et paulò post; τὸν δεξίον δὲ μαζὸν οὐκ ἔχουσιν, παιδίοις γὰρ ἐοῦσιν ἔτι νηπίοις, αἱ μητέρες χάλκεον τετεχνημένον ἐπ' αὐτῷ τουτέῳ διάπυρον ποιέουσαι, πρὸς τὸν μαζὸν τιθέασιν τὸν δεξιὸν, καὶ ἐπικαίεται. *Dexteram autem mammam non habent. Puellis enim adhuc infantibus matres æneum instrumentum in hunc usum paratum igne candefacientes, dextræ mammæ applicant, & exuritur.* Hæc Plato & Hippocrates in re seria de Scythis sui temporis. Neque aliter Nicolaus Damascenus in Libro de moribus gentium, ubi de Galactophagis: Μάχιμοι δ' οὐχ' ἧττον αὐτῶν αἱ γυναῖκες ἢ οἱ ἄνδρες, καὶ συμπολεμοῦσιν αὐτοῖς, ὅταν δέῃ, *non minus pugnaces viris sunt eorum mulieres, & cum viris bellum ineunt si res postulat.* Et ubi de Sauromatis: Παρθένον δὲ οὐ πρότερον συνοικίζουσι πρὸς γάμον, πρὶν ἂν πολέμιον ἄνδρα κτείνῃ, *virginem ad nuptias non admittunt, antequam aliquem ex hostibus interfecerit.* Et Ælianus Var. lib. 12. cap. 38. Cùm apud Sacas quis puellam ducturus est, μονομαχεῖ τῇ παιδίσκῃ, ut penes victorem sit imperium. Sed & apud Tzetzem, Chil. 13. hist. 451. Sacarum mulieres συμμάχονται τοῖς ἀνδράσιν. Et Massagetides,

Herod. lib. 4. cap. 46. Lucian. in Toxari & in Hermot.

lib. 1. c. 73.

Eustath. in Dion. vers. 31. Ex Herod. 3. 116. & 4. 27. Eustath. in Dionys. vers. 828. Justin. lib. 2.

Apud. Stob. Serm. 5.

Σὺν τοῖς ἀνδράσι τοῖς αὐτῶν ταῖς μάχαις ἐκαρτέρουν.

Et ut de Thomiri taceam, Turgataûs Mæotidis & Amages Sauromatidis ἀνδραγαθήματα nota sunt ex Polyæno lib. 8. Stratag. Mela etiam consulendus lib. 1. cap. 21. & lib. 3. cap. 4. ubi de Sarmatia.

Etiam id observandum in exercitu Magog censeri equites לבושי מכלל *indutos perfectione*; vel ut Chaldæus לבושי גמיר *vestitos penitus.* Kimchius interpretatur *instructos omni genere armorum*; LXX. ἐνδεδυμένους θώρακας; Et Vulgatus, *vestitos loricis.* Non malè: nam intelligitur lorica cataphractorum, quæ à collo ad genua usque demittitur. Atque ita οὐ τὰ στέρνα μόνον, ἀλλὰ καὶ σῶμα τὸ ἄλλο ἅπαν τεθωρακίσαι, ut habetur in Heliodoro. An hi sunt Scytharum equites quos apud Lucianum Toxaris appellat ἱππέας αὐτοτελεῖς; ubi interpres vir doctissimus *equites ad plenum instructos.* Non deerunt, qui sic accipiant. Tamen iis accedo potiùs, quibus equites αὐτοτελεῖς ii dicuntur, qui suo sumptu vivunt, quales *Voluntarii* quos vocant, qui sponte dant militiæ nomen nullo stipendio adstricti.

Æthiop. hist. lib. 9.

Libet hîc docere obiter, quod doctissimos fugit hactenus (absit invidia dicto) cur cataphracti Persarum equites dicti sint *Clibanarii.* Sunt qui vocem peregrinam Romana civitate donant, ut author Glossarii Nomici: Κλιβανάριοι, inquit, ὁλοσίδηροι: Κλίβανα γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι τὰ σιδηρᾶ καλύμματα καλοῦσι, *Clibanarii, plane ferrei: Romani enim Clibana*

vocant

vocant ferrea integumenta. Alii ex Græco sermone *Clibanarios*, quasi thoracatos dici volunt, quia κλίβανον vel κλιβάνιον apud Græcos recentiores pro thorace sumitur. Sic in Achmete, κλιβάνιον μονομερὲς *thorax simplex*; κλιβάνιον πολυμερὲς καὶ πολύτμητον, *thorax multiplex & multifidus.* Et in Codino de Officiis Aulæ Constantinop. Φορȣ̃ντες καὶ ἐπάνω κλίβανα ἠεράνεα, *ferentes etiam supernè loricas coloris aërii.* Et in Leonis Tacticis; Εἰ δύνατον δὲ καὶ θώρακας ἔχειν, οἵ τινες καλȣ̃νται νῦν κλιβάνια: *Si fieri potest ut etiam thoracas habeant, qui nunc vocantur clibania.* Et quod maximè ad rem facit, his clibaniis Veteres armasse dicit equitem cataphractum. Verba sunt; ὥπλιζον τὸν μὲν καταφράκτον καβαλλάριον πανταχόθεν, αὐτόν τε, καὶ τὸν ἵππον αὐτȣ̃, καὶ τὸν μὲν ἄνδρα λωρικίοις καὶ κλιβανίοις ἢ σιδηροῖς, ἢ ἐκ κεράτων ἐπιπλεγμένοις. *Armabant quidem equitem cataphractum undique, & ipsum & equum illius, & virum quidem loricis & clibaniis aut ferreis aut ex cornibus intextis.* Et paulò pòst: καὶ τȣ̀ς τραχήλȣς τῶν ἵππων διὰ κλιβανίων, ἢ λωρικίων, ἢ ἄλλης ὕλης κατέσκεπον, *& colla equorum clibaniis aut loricis, aut alia materia integebant.* Itaque ab illis clibanis vel clibaniis Clibanarios dici cataphractos equites valde verisimile est. Nondum tamen res est confecta: cùm κλίβανον vel κλιβάνιον sit vox barbara, quam ignorarunt Græci Veteres. Itaque Romani agnoscunt *clibanarii* vocabulum à Persis se accepisse. Alexander Severus apud Lampridium: *Cataphractarios, quos Persæ clibanarios vocant, decem millia in bello interemimus.* Ammianus lib. 16. *Sparsique cataphracti equites, quos clibanarios dictitant Persæ.* Nempe Chaldæis, qui tum erant sub imperio Persarum, גלבא *galba* est ferri squama seu lamina. Hinc 1. Sam. 17: 5. ubi textus Hebræus habet שרין קשקשים, Græci θώρακα ἁλυσιδωτὸν, Vulgatus *loricam squamatam*, legitur in Versione Chaldaica שרין גלבין *sirjan galbin.* Baal Aruch & Elias perperam legunt גלכין *galcin.* His imposuit similitudo literarum ב *Beth* & כ *Caph.* Kimchius item in notis ait גלכין legi per *Caph*; sed monet continuò pòst se reperisse גלבין *galbin* in quibusdam exemplaribus. Quæ Scriptura hodiè obtinet, & haud dubiè vera est. Quia mutatis literis homogeneis גלבא *galba* idem est quod קלפא *kalpha*, qua voce pro squama passim utuntur Chaldæi & Syri scriptores. Unde Magistris Hebræorum שרין קליפא *sirjon kelipha* est lorica squamata. Ita citantur apud Kimchium. Itaque id ipsum significabit שריון גליבה *sirjon geliba* vel גלבנה *gilbana*; unde גלבנר *gilbanar* (formæ פיילר *phialar* vel סנדלר *sandalar*) erit *clibanarius.* Nihil verius hac conjectura. Veteres enim disertè scribunt clibanariorum loricas fuisse ex squamis vel laminis consertas, ne motus impediretur. Ammianus ubi suprà: *Cataphracti equites, quos clibanarios dictitant Persæ, thoracum muniti tegminibus, & limbis ferreis cincti; ut Praxitelis manu polita crederes simulachra, non viros, quos laminarum circuli tenues, apti corporis flexibus, ambiebant.* Nota hæc verba, *Laminarum circuli tenues*, id est, גלבין *galbin.* Sed Heliodorus multò expressiùs in elegantissima illa descriptione Persarum cataphractorum: ἐργασία δὲ τȣ̃ θώρακος τοιάδε. σκυτάλας χαλκᾶς τε καὶ σιδηρᾶς ὅσον σπιθαμαίας πάντοθεν εἰς σχῆμα τετράγωνον ἐλάσαντες, καὶ ἄλλην ἐπ' ἄλλην κατ' ἄκρα τῶν πλευρῶν ἐφαρμόζοντες, (ὡς τῇ κατωτέρᾳ τὴν ὑπερκειμένην ἀεὶ, καὶ τῇ πλαγίᾳ τὴν παρακειμένην κατὰ τὸ συνεχὲς ἐπιβαίνειν) καὶ ῥαφαῖς ὑπὸ τὰς ἐπιπτυχὰς τὴν συμπλοκὴν ἀγκιστρώσαντες, χιτῶνα τινὰ φολιδωτὸν ἀπεργάζονται. *Loricæ autem opificium tale est; Laminas æreas & ferreas ferè palmares undiquaque in quadrangulam formam ducentes, & aliam super aliam ad extrema laterum adaptantes, (ita ut inferiorem superior, & transversam adjacens continua serie semper transcendat) & suturis subter commissuras texturam*

Onirocrit. cap. 156.

cap. 5. §. 49.

Cap. 6. §. 4.

Ibid. §. 31.

Vid. Chald. Lev. 11: 9, 10, 12. Deut. 14: 9, 10. et Syr. Act. 9: 18.

Lib. 9. hist. Æthiop.

connectentes, tunicam quandam squamatam efficiunt. Squamatam, id est, גליבה *geliba*, vel גלבנה *gilbana*, unde clibanarius. Itaque has laminas Poëta *squamas* appellat, Æn. lib. 11.

> *Spumantemque agitabat equum, quem pellis ahenis*
> *In plumam squamis auroque inserta tegebat.*

In quem locum Servius; *Cataphractum eum fuisse significat.* Et paulò pòst; *Ahenas squamas, aneas laminas intelligimus.* Non possum non addere clibanariorum equitum insignem descriptionem ex lib. 2. Claudiani in Rufinum.

> *Quos operit formatque chalybs, conjuncta per artem*
> *Flexilis inductis hamatur lamina membris,*
> *Horribilis visu: credas simulachra moveri*
> *Ferrea, cognatoque viros spirare metallo.*
> *Par vestitus equis; ferrata fronte minantur,*
> *Ferratosque movent securi vulneris armos.*

Sed ut è diverticulo redeamus in viam; cum vix ex historiis possit colligi quando impleta fuerint Ezechielis vaticinia de excidio gentium Gog & Magog; hac omissa disputatione, ne cogar divagari extra limites, solum id observabo, prædixisse Prophetam vers. 11, 15, & 16. capitis 39. fore, ut copiis Gog ad orientem maris excisis, & multis Gogæorum seu Scytharum ibi sepultis, vallis & urbs proxima nomen ab illis sortiantur. Nunquid ea est Scythopolis urbs in Aulone seu Scythopolitana Valle nobilis; ad orientem lacûs Tiberiadis, quem Syri vocant *mare Ginnosar.* Huic certè conjecturæ plurimum favet Chaldæus Interpres, qui sic habet vers. 11. *Dabo* לגוג, τοῖς Gog, *locum commodum in cœmeterium, in valle transeuntium, ad orientem Maris Ginnosar.* Et cum Scythopoleos vetus nomen fuerit *Bethsan*, ut ex Josepho constat, non alia occurrit ratio cur prisco nomine antiquato novum istud sit substitutum. Nisi malis credere Scythas à Libero Patre eò fuisse deductos, ut ex Plinio perperam colligit Solinus. *Liber pater*, inquit, *condidit hoc oppidum, &c. Incolæ deerant, è comitibus suis Scythas delegit.*

Me pene fugerat Eusebii locus Græci Chron. lib. 1. pag. 40. qui videtur ad hanc rem maximè pertinere: Σκύθαι τὴν Παλαιστίνην κατέδραμον, καὶ τὴν Βασὰν (lege Βαισὰν) κατέσχον, τὴν ἐξ αὐτῶν κληθεῖσαν Σκυθόπολιν. *Scythæ Palæstinam percurrerunt & Baisan* (id est, Bethsan) *occuparunt, quam de suo nomine vocarunt Scythopolim.* Sed unum hîc me malè habet, quod Scytharum excursio sub Cyaxare, de quâ ibi Eusebius, videtur Ezechielis vaticinium præcessisse aliquot annis.

Scytharum in Syriam expeditionis aliud vestigium id fuit, quod Syriæ urbem Bambycen vel Hierapolin (Alep hodiè, ut multi putant) Syri appellabant *Magog.* Plinius lib. 5. cap. 28. *Cœle habet Apamiam, &c. Bambycen, quæ alio nomine Hierapolis vocatur, Syris verò Magog.* Sed origo hujus nominis mihi quidem videtur altiùs repetenda; nempe ab illo ipso Magog filio Japheth, à quo Scythæ sunt oriundi. Magog scilicet Hebræorum idem est qui Græcorum Prometheus, à cujus filio Deucalione consecratum fuisse Hierapolitanum Templum docet Lucianus in libro de Dea Syria. Proinde urbi nomen inditum vel ab ipso conditore, vel à Syris in conditoris memoriam, qui filius fuisse Magog, & è terra Magog in Syriam venisse credebatur. Plura de hoc argumento habentur capite secundo libri primi, quæ non necesse est hîc repetere.

Urbis vel regionis *Magog* in Syria meminit etiam Rabbi Moses filius Maimon in *Halicoth therumoth* cap. 1. §. 9. ubi inter Syriæ loca memorantur

rantur .דמשק ואהלב וחרן ומגבב Legendum דמשק והלב וחרן ומגוג, *Damascus*, *&* *Alep*, *&* *Haran* seu Carrhæ, *&* *Magog*. Unde videtur colligi Magog, seu Hierapolin, & Alep esse diversa oppida.

CAPUT XIV.

Madai מדי, Gen. 10:2.

Medi non dicti sunt à Medo Medeæ filio, ut Græci fabulantur, sed à conditore *Madai*, vel ab Arab. מדי quo significatur terminus. Media etiam urbis nomen, quæ est *Medena*, & articulo præfixo *Hammedena*, hodiè *Hamadan*. Ibi Judæorum quinquaginta millia, illorum reliquiæ quos in Mediam deportavit Salmanassar. *Chalach* est Ptolemæi Chalachena. *Chabor* ὁ Χαβώρας, *Gozan Gauzania*; & הרא *Ara*. 1 Par. 5:26. est *Aria*; unde Medii Arii dicti; aliis *Ariania* prope Cadusios, id est, Mediæ pars montana. Fulleri conjectura Cadusios esse ex stirpe Judæorum cur parum verisimilis. De præstantia Mediæ Polybii locus insignis. Mediæ caput Ecbatana urbes omnes alias longè antecellit. Ambitus. Thesauri. Sepulchra Regum. Templum Anaitidis. Murorum descriptio mirabilis in libro Judith. Polybio tamen urbs ἀτείχιστος. Sed arcem ambibant mœnia septem, alia aliis altiora. Horum amplissimum æquabat Athenarum ambitum, de quo obiter. Pinnæ gradatim prominentes quibus coloribus distinctæ. Inde *Ecbatana* vel *Agbatana* dicta ab אגבת *agbata*, quod significat vario colore distingui. Aliæ vocis origines à doctis allatæ hactenus. Regiæ magnificentia incredibilis ex Polybio & Aristotele. Ecbatanis dies æstivos, ut Susis hybernos agebat Rex Persarum. Ælianus notatus. Susis quàm immensus calor. Regiæ conditor Propheta Daniel creditus. Ideò ejus custodia Judæis semper commissa. Urbis varii conditores. Ævo Semiramidis jam extitisse. Regiam à Daniele conditam miratur Josephus suo ævo adhuc recentem apparuisse. Sed vetustam illam exciderat Tigranes; & recentior alius reparaverat. In Isidoro Characeno quid sint Ἀδραπάναυτα. Ecbatana in plano fuisse, non in monte, ut vult Plinius: & eo ipso Rhagis opponi in Tobia Hebræo. De situ plura. Parthorum Regia ex Ecbatanis Rhagas translata. Sarmatæ Medorum soboles. Sarmatæ Parthi & Medi gentes affines. Sarmatæ quasi שאר מדי *Sear Madai*, Medorum reliquiæ.

Dan. 5. 28. et 6. 9. 12. 16. et 8: 20. Esth. 1. 3. 14. 18. 19. et 10, 2. Si Arabem excipias, qui hîc habet מאהאת *Mahat*, quod non capio, Madai מדי Medorum esse gentem apud omnes in confesso est. Quippe pro Medis & Persis libri Danielis & Estherę passim habent פרס ומדי *Paras & Madai*. De Mediæ situ dicere nihil necesse, quia res est notissima. Græci nugantur à Medo Medeæ filio nomen habuisse; cùm à conditore מדי dicti sint, vel ab Arabico מדי terminum significante, quia versus Orientem Media fuit terminus terrarum, quas possederunt filii Japheth. Nemo facile dixerit quod sit hodiè Mediæ nomen, quia non solùm nomina, sed & regionum prisci limites antiquati sunt. עראק אלעגמי *Irak Alagemi*, id est, Irak barbara seu Persica, latiùs patet; & hujus portiò אלגבאל *Algebal*, id est, montana regio, angustior est quàm fuit olim Media. Media etiam *Medena* dicta in Sexto Rufo, & 1. Esdrę 6: 2. in Versione Vulgata, *Ecbatanis, quod est castrum in Medena provincia*. Inde factum ut Media urbs provinciæ cognominis, de qua Trogus lib. 42. & Isidorus Orig. lib. 15. cap. 1. *Medena* diceretur, & præfixo articulo Hebræo *Hammedena*. Hæc est illa המדאן *Hamadan*,
Clim. 4. part. 6. de qua Geographus Arabs; *Dicimus sub Algebal urbes contineri ditionesque perillustres, quarum maximæ sunt Hamadan, Dainur, Asbahan, & Comm.*
Itiner. p. 96. Et Benjamin Judæus; *Hæc est Madai magna illa urbs, in qua sunt Judæorum quinquaginta millia*; reliquiæ, nisi fallor, Israëlitarum, quos in Mediam deportaverat Salmanassar. Nam ut hoc obiter afferam, nullus capio quorsum vel in Colchidem & & Iberiam, vel in Armeniam Minorem, vel in ultimam Scythiam ii relegentur, quos Scriptura dicit expressè migrasse in Assyriam & in Medorum urbes, 2 Reg. 17: 6. & 18: 11. Maximè cùm in Assyriæ, vel Mediæ parte illi vicina, reperiantur loca, quorum Sacra Historia meminit, nempe חלח *Chalach*, חבור *Chabor* גוזן *Gozan*. *Chalach* est Ptolemæi *Calachena* ad Aquilonem Assyriæ. *Chabor* est ejusdem Ptolemęi ὁ Χαβώρας τὸ ὄρος *mons Chaboras*, inter Mediam & Assyriam, ubi Tabulę perperam habent *Choatras*. A quo monte ad mare Caspium euntibus, medio ferè spatio, occurrit *Gauzania* urbs, id est, גוזן *Gosan*, inter duos Cyri alveos; quam regioni & fluvio proximo nomen dedisse verisimile est, antequam ibi locorum Persæ dominarentur, à quibus Cyrus dici cœpit iste amnis, ut vicinus alter Cambyses, in gratiam Cyri & Cambysis. (Ammian. l. 23.) Pro Media in Esdra est הרא *Hara* 1 Paral. 5: 26. Neglecta aspiratione Hieronymus legit *Ara*. Nempe Media etiam à Græcis alio nomine *Aria*, & Medi *Arii* appellantur. Herodotus in Polymnia: οἱ δὲ Μῆδοι ἄρχοντα παρείχοντο Τιγράνην ἄνδρα Ἀχαιμενίδην. ἐκαλέοντο δὲ πάλαι πρὸς πάντων Ἄριοι. (Herod. l. 7. cap. 62.) *Medi autem ducem habebant Tigranem Achæmenidem. Porrò quondam ab omnibus Arii appellabantur*. Pausanias in Corinthiacis de Medea: Παραγενομένη δὲ ἐς τὴν λεγομένην τότε Ἀρίαν, τοῖς ἀνθρώποις ἔδωκε τὸ ὄνομα καλεῖσθαι Μήδους ἀπ᾽ αὐτῆς. *Cùm in eam regionem venisset quæ tum Aria dicebatur, incolis à se Medorum nomen dedit.* Eòdem refer quod Apollodoro apud Stephanum Ἀριάνια est ἔθνος προσεχὲς τοῖς Καδουσίοις, *gens vicina Cadusiis*. Ariania enim idem quod Aria; & Xenophontis rerum Gręc. lib. 2. Θαμνήριοι τῆς Μηδείας, ἐγγὺς Καδδουσίων, *Thamnerii Mediæ prope Cadusios* sunt Arii Meridionales, conflata voce ex Aria vel Ariis & תימן *Theman*, id est, meridie. Porro Aria est הרא. Crediderim *Hara* nomine propriè significari Mediæ partem, Septentrionem versus, quam Arabes vocant אלגבאל *Algebal* propter montium continuam seriem. Quia הר *har* Hebræis id ipsum est quod Arabibus גבל *gebal*, mons nimirum & montana regio. In his porro Mediæ montanis plerosque fuisse advenas Strabo disertè scribit. Verba sunt; ἡ δὲ προσάρκτιος ὀρεινὴ καὶ τραχεῖα καὶ ψυχρά; Καδουσίων κατοικία τῶν ὀρεινῶν καὶ Ἀμαρδῶν, καὶ Ταπύρων, καὶ Κυρτίων, καὶ ἄλλων τοιούτων, οἳ μετανάσται εἰσί. *Mediæ pars Aquilonaris montana est, & aspera, & frigida, Cadusiorum montanorum sedes, & Amardorum, & Tapyrorum, & Cyrtiorum, aliorumque id genus qui advenæ sunt.* Et Amardos quidem & Cyrtios ex Armenia venisse in sequentibus Idem docet. Sed Cadusii & Tapyri unde migrarint nobis reliquit divinandum. De illis igitur quæri possit non immerito, an Israëlitarum sint reliquiæ. Quę Fulleri est sententia, *qui Cadusios* dici vult, quasi קדושים *Kedosim*, sanctos ratione vocationis: & *Gelas* apud Plinium à Chald. גלא *gela* quod migrare est. Et in Festo Avieno *Gerros*, id est, גרים *gerim*, advenas. Sed fallaci etymo non est nitendum. Cadusios & Tapyros non esse advenas patet ex vetustissimo scriptore Ctesia, qui utrosque Nino subjicit. (Diod. l. 3. p. 64) Ἐκυρίευσε, inquit, τῆς τε Καδδουσίων χώρας καὶ Ταπύρων, *Imperavit Caddusiorum regioni & Tapyrorum*. Narrat idem Caddusiorum bellum ingens cum Artæo vel Arsæo Rege Medorum, (Ibid. p. 84.) quem cum octingentis hominum millibus in Cadusios irruentem vicit Parsodes. Inde inter Medos & Cadusios odia & bella perpetua usque ad Cyrum. Quo imperante, cùm Persarum jugum volentes subiissent, & denuo rebellassent sub Artaxerxe Longimano, (Xenoph. Plutarch. in Artax. Apian. Parth.) Is expeditionem in illos suscipiens, trecentorum millium peditum & decem mille equitum exercitu instructus, re tamen infecta rediisset, nisi duos Cadusiorum Reges dolo circumvenisset Tiribazus. Vide Plutarchum in Artaxerxe.

De præstantia Mediæ Veteres multa recensent: sed nemo meliora Polybio, qui ut Molonem Mediæ Sa-

diæ Satrapam terribilem fuiſſe doceat διὰ τὸ μέγεθος τῆς δυναςείας, *propter dominatus quem obtinebat magnitudinem*, hæc de Media ſcribit Hiſtoriarum lib. 5. τάτε γὰρ ἱπποφόρβια πάντα τὰ βασιλικὰ Μήδοις ἐγκεχείρισαι. σίτου τε καὶ θρεμμάτων πλῆθος ἀναρίθμητον παρ' αὐτοῖς ἐςί. περί γε μὲν τῆς ὀχυρότητος, καὶ τοῦ μεγέθους τῆς χώρας, οὐδ' ἂν εἰπεῖν δύναιτ' ἀξίως οὐδείς. ἡ γὰρ Μήδεια κεῖται μὲν περὶ μέσην τὴν Ἀσίαν. διαφέρει δὲ καὶ κατὰ τὸ μέγεθος, καὶ τὴν εἰς ὕψος ἀνάτασιν, πάντων τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν τόπων ὡς πρὸς μέρος θεωρουμένη. *Equorum enim armenta regia omnia ſunt in manu Medorum* (in Niſæo ſc. campo, in quo equorum quindecim vel ſedecim myriades paviſſe ferunt) *deinde frumenti & pecoris infinita quadam apud illos eſt copia. De munitione verò & magnitudine regionis pro argumenti dignitate nemo dixerit. Sita enim eſt Media in Aſiæ meditullio. Et ſi hanc partem cum cæteris contendas & amplitudine ſpatii, & altitudine montium quibus cingitur, omnibus Aſiæ locis eam præſtare deprehendes.* Similis eſt locus lib. 10. ἐςὶ τοίνυν ἡ Μηδία κατά τε τὸ μέγεθος τῆς χώρας ἀξιοχρεωτάτη τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν δυναςειῶν, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος, καὶ κατὰ τὰς ἀρετὰς τῶν ἀνδρῶν ὁμοιῶς δὲ καὶ τῶν ἵππων. *Provinciarum Aſiæ opulentiſſima eſt Media, cùm propter regionis magnitudinem, tum propter copiam & præſtantiam quà virorum, quà equorum.*

Mediæ caput erant Ecbatana, quæ eidem Polybio lib. 10. videntur πλούτῳ καὶ τῇ τῆς κατασκευῆς πολυτελείᾳ μέγα τι παρὰ τὰς ἄλλας διενηνοχέναι πόλεις, *urbes omnes alias opibus & operum magnificentiâ longo ſuperaſſe intervallo.* Diodorus lib. 17. ambitum conſtare dicit ſtadiis CCL, & in ea haberi θησαυροὺς πολλῶν χρημάτων. Ecbatanis ſcilicet fuit θησαυροφυλάκιον, ut author eſt Iſidorus Characenus. Sed ſepulchra Regum, & templum Anaitidis eandem urbem non parum nobilitarunt.

Muri ſic deſcribuntur Libri Judith cap. 1. juxta Græcam Editionem, à qua Vulgata differt nonnihil: ᾠκοδόμησεν ἐπ' Ἐκβατάνων κύκλῳ τείχη ἐκ λίθων λελαξευμένων εἰς πλάτος πηχῶν τριῶν, εἰς μῆκος πηχῶν ἕξ. Καὶ ἐποίησε τὸ ὕψος τοῦ τείχους πηχῶν ἑβδομήκοντα, καὶ τὸ πλάτος αὐτοῦ πηχῶν πεντήκοντα. Καὶ τοὺς πύργους αὐτοῦ ἔςησεν ἐπὶ ταῖς πύλαις αὐτῆς πηχῶν ἑκατόν. Καὶ τὸ πλάτος αὐτῆς ἐθεμελίωσεν εἰς πήχεις ἑξήκοντα. Καὶ ἐποίησε τὰς πύλας διεγειρομένας εἰς ὕψος πηχῶν ἑβδομήκοντα, καὶ τὸ πλάτος αὐτῶν πήχεις τεσσαράκοντα. *Ædificavit Ecbatanis circumquaque muros ex lapidibus cæſis in latitudinem cubitorum trium & in longitudinem cubitorum ſex. Muri item altitudinem fecit cubitorum* LXX, *& latitudinem cubitorum* L. *Et turres* C *cubitorum impoſuit portis ejus. Et fundamenti latitudinem extendit uſque ad cubitos* LX. *Et portas ejus erexit in altitudinem cubitorum* LXX, *& latitudinem cubitorum* XL.

Tamen, ſi Polybio credimus, urbs ipſa erat ἀτείχιςος ſine mœnibus. Sed arcem habuit manufactam, θαυμασίως πρὸς ὀχυρότητα κατασκευασμένην, *ad firmitatem ad miraculum uſque munitam.* Illam ſcilicet ambibant muri ſeptem, ſic conſtituti ut extimus eſſet humillimus, & ſupra illum ſecundus, & ſupra ſecundum tertius totis pinnis prominerent, atque ita gradatim reliqui uſque ad ſeptimum: adjuvante ipſo loci ſitu ut qui collis eſſet ſenſim aſſurgens. Horum murorum ampliſſimus, teſte Herodoto, æquabat Athenarum ambitum, quem Thucydides definit ſtadiis CLXXVIII; Dion Chryſoſtomus ſtadiis CC; Ariſtides diei itinere; Dionyſius Halicarnaſſeus cum Roma confert amplitudine; & Plutarchus cum Syracuſis, quarum mœnia Stadiis CLXXX patuiſſe teſtatur Strabo. Pinnæ murorum, quas deſcripſimus, gradatim prominentes coloribus diſtinguebantur. In extimo ſcilicet pinnarum color erat albus, in ſecundo niger; in tertio purpureus; in quarto cæſius; in quinto ſandaracinus, qui rubor eſt intenſiſſimus. Sandaracha enim illa maximè probatur, quæ eſt κατακορὴς πυῤῥὰ καὶ κινναβαρίζουσα τὴν χρόαν, *rubra ad ſatietatem & colore cinnabaris.* Sextus denique argento, & ſeptimus auro fulgebant.

Herod. lib. 1. cap. 98.
Thucyd. l. 2.
Dion. Orat. 6.
Ariſtid. in Panathen.
Dion. Halic. lib. 4. & 9.
Plut. in Nicia.
Strab. l. 6.
Dioſcor. lib. 5.

Ab hac colorum varietate putaverim *Ecbatana* dicta, quia Arabicè hodiéque אעבת *agbatha* idipſum ſignificat. Giggejus, אלאעבת (*alagbatha*) *vario colore diſtinctus fuit.* Huc facit, quòd Ecbatana dicebantur ipſa mœnia tot coloribus interſtincta. Herodotus, ubi de conditore Dejoce; οἰκοδομέει τείχεα μεγάλα τε καὶ κρατερὰ, ταῦτα τὰ νῦν Ἐκβάτανα κέκληται, *mœnia conſtruxit ampla ſimul & valida, quæ nunc Ecbatana vocantur.* Quid quod Stephanus ex Herodoto pro Ecbatanis legit *Agbatana*, voce quæ merè eſt Arabica, quomodo & multi Veteres. Idem Stephanus; Δημέτριος δέ φησιν Ἀγβάτανα διττὰ, τὰ μὲν τῆς Μηδείας, τὰ δὲ τῆς Συρίας. Item; Κτησίας δὲ πανταχοῦ τῶν Περσικῶν τὰ παρὰ Μήδοις Ἀγβάτανα διὰ τοῦ, α, γράφει. Item; Ἑλλάδιος ἐν τῷ, α, ςοιχείῳ παρέθετο τὸ ἐθνικὸν Ἀγβατανηνός. Scaliger compoſitam vocem eſſe aſſerit ex ignoto אך *ac*, vel אג *ag*, & Chaldaico ביתן *bithan*, quod *palatium* exponit, cùm *interius* ſonet potiùs, ut plerique reddunt, Eſther. 1: 5. Alii Ecbatana volunt à Chaldæis dici אחמתא *achmatha*, pro quo Hieronymus habet *Ecbatanis*, Eſdr. 6: 2. & Græci Ἐκβατάνοις, lib. 3. Eſdræ. Tamen אחמתא eſt *ſcrinium*, quomodo & ibi ſumitur. Taceo Fungeri ſomnium in Etymologico trilingui Ecbatana deduci ab עוג *coxit* & בית *domo* & חנה gratioſo.

Prope arcem idem ambitus includebat τὰ βασιλήϊα, regiam domum, quæ ſtadia habuit in circuitu ſeptem. Hujus materia è cedro aut cupreſſu. Trabes, lacunaria & columnæ in porticibus & periſtyliis, laminis partim argenteis partim aureis erant circumamictæ; omnes item tegulæ fuere argenteæ. Laminarum porro iſtarum pleræque in Alexandri & Macedonum adventu ſunt detractæ, cæteræ cùm Antigonus & Seleucus Nicanor rerum potiebantur. Adhuc tamen quo tempore eò profectus eſt Antiochus, fanum quod τῆς Αἴνης, *Ænæ*, indigitant (Malim Ἀναίας, Anææ, id eſt, Anaitidis) columnas circà habuit deauratas: lateres quoque & tegulæ ex auro & argento ibi congeſtæ reſtabant, ex quibus pecunia conflata eſt ad talentorum ferè IV. M. ſummam accedens. Hæc omnia ex Polybio, quibus conſonant hæc Ariſtotelis, aut Nicolai Damaſceni veriùs, Lib. de Mundo, ubi de magno Rege: Αὐτὸς μὲν γὰρ, ὡς λόγος, ἵδρυτο ἐν Σούσοις ἢ Ἐκβατάνοις, πάντι ἀόρατος, θαυμαςὸν ἔχον βασίλειον οἶκον, καὶ περίβολον χρυσῷ καὶ ἠλέκτρῳ, καὶ ἐλέφαντι ἀςράπτοντα; πυλῶνες δὲ πολλοὶ καὶ συνεχεῖς, πρόθυρά τε συχνοῖς εἰργόμενα ςαδίοις ἀπ' ἀλλήλων, θύραις τε χαλκαῖς καὶ τείχεσι μεγάλοις ὠχύρωτο. Id eſt, Apuleio interprete, qui vagatur paulò liberiùs; *Cùm apud Suſam & Ecbatanas, ut in fano quodam ſacratus, nulli temerè notitiam moris ſui panderet, ſed circumſeptus admirabili Regiâ, cujus tecta fulgerent eboris nive, argenti luce, flammis ex auro vel electri claritate. Limina verò alia præ aliis erant. Interiores fores, exteriores januæ imminebant, portæque ferratæ & muri adamantina firmitate.*

Junguntur Suſa & Ecbatana, quia ut æſtivos dies Ecbatanis, ita hybernos Suſis agebat Rex Perſarum. Ita Xenophon, Strabo, Plutarchus, Athenæus, Euſtathius, alii. Ut vel falli neceſſe ſit vel corruptum eſſe Ælianum, quo loco Regem Perſarum deſcribit, θερίζοντα μὲν ἐν Σούσοις, χειμάζοντα δὲ ἐν Ἐκβατάνοις, repugnante natura rerum. Ecbatanis enim æſtate multo commodius degebatur, quia clima frigidius eſt quàm Suſis, ubi aër æſtivus eſt tam fervidus ut lacerti & angues, circa meridiem in viis intercepti uſtulentur. Ita habetur apud Strabonem.

Ecbatanorum Regiæ conditor fertur eſſe Daniel Propheta. Joſephus Antiq. lib. 10. cap. 12. ᾠκοδόμησεν ἐν Ἐκβατάνοις τοῖς Μηδικοῖς βάριν, εὐτρεπέςατόν τι

κατα-

κατασκεύασμα, καὶ θαυμασίως πεποιημένον, ἣ μέχρι δεῦρο μέν ἐστι, καὶ σώζεται, *ædificavit Ecbatanis Mediæ Regiam, opus elegantissimum & mirabili arte constructum, quæ hodiéque durat.* Tamen ædificii splendor & amplitudo videtur superasse opes privati hominis. Nec virum sanctum credibile est in tam insanæ molis structuram pecunias suas temerè profudisse. Addo Danielem Susis non Ecbatanis sepultum esse, ut ex Benjamine constat. Interim hanc de Daniele famam non esse planè futilem suadet, quod ad suam usque ætatem in more fuisse scribit Josephus ut Regiæ illius custodia Judæo sacerdoti concrederetur. Ταύτην πεπιστευμένος Ἰουδαῖος ἐστὶν ἱερεύς, καὶ τοῦτο γίνεται μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας. Itaque Darium Medum, cui idem opus alii tribuunt, in operis œconomia & architectura crediderim Danielis operâ & consilio usum. Quo munere cùm Vir Magnus egregiè functus esset, Regem in gratitudinis monimentum hoc sanxisse ut Judæorum fidei Regia deinceps committeretur.

Scio alios Ecbatana recentiora facere. Nam
Plin. l. 6. c. 14. juxta Plinium *Ecbatana, caput Mediæ, Seleucus Rex condidit.* Vicissim alios vetustiora. Sic in libro Judith Arphaxad Medorum Rex Nabuchodonozori æqualis Ecbatana condidisse narratur. In
Euseb. Chr. l. 1. p. 37. Herod. l. 1. Diod. l. 1. p. 72. Chronico Eusebii, Δηιόκης ὁ Μήδων βασιλεὺς ἔκτισεν Ἐκβάτανα τὴν μεγάλην καὶ περιβόητον, quod habetur ex Herodoto. Quin si Diodoro credimus, qui Ctesiam se sequi profitetur, Ecbatana jam extabant ævo Semiramidis; quam, Oronte monte perfosso, stadiis XII. ab urbe dissito, aquas ex magno lacu eò derivasse tradit. Unde factum ut urbs anteà languens penuriâ aquarum egregiè esset irrigua. Sed in historiis tralatitium est ut urbes ii dicantur condidisse, qui vel auxerunt vel instauraverunt. Proinde uni urbi varios conditores tribui nil mirum.

Miratur Josephus Regiam tanto ante conditam tam videri recentem, quàm si nuper esset extructa, τοῖς δὲ ὁρῶσι, inquit, δοκεῖ προσφάτως κατασκευάσθαι, καὶ ἕως αὐτῆς ἐκείνης, ἧ ἕκαστος αὐτὴν, ἡμέρας ἱστορεῖ γεγονέναι· οὕτως νεαρὸν αὐτῆς καὶ ἀκμαῖον τὸ κάλλος καὶ μηδαμοῦ γεγηρακὸς ὑπὸ τοσούτου χρόνου. *Spectantibus apparet recentis esse structuræ, & illa ipsa die esse absoluta, quâ quisque illam viderit; tanta est novitatis species, & formæ vigor integer, quem nullo modo consumpsit ætas tam longa*, Anni scilicet sexcenti minimùm, qui à Danielis obitu fluxerant. Sed Regiam Ecbatanorum, quæ Josephi ævo extabat, non puto fuisse tam vetustam, quia Isidori Stathmis Parthicis memini me legere Tigranem Armenium excidisse Ἀδραπάναντα βασίλεια τὰ ἐν Βατάνοις, id est, ἐν Ἐκβατάνοις. Ἀδραπάναντα corruptum ex אחשדרפנותא *ahasdarpanuta*, quasi Σατράπειον dicas, vel palatium Satrapæ. Ita vocabatur Regia, quia Rege absente, ut plerumque, ibi habitabat Mediæ Satrapa. Itaque veterem Regiam à Tigrane subversam recentior aliquis erexerat & instauraverat.

Superest de situ dicamus. Plinius lib. 6. cap. 26. Ecbatana oppidum translatum fuisse tradit à Dario Rege ad montes. Alii tamen in planis locant. Ammianus *sub Jasonio monte* in terris Syro-Medorum: Polybius ὑπὸ τὴν παρωρείαν τὴν παρὰ τὸν Ὄρον, *sub montana regione quæ est ad Orum.* Pro Oro Orontem ibi habet Ptolemæus. Et Diodorus ex Ctesia, postquam descripsit Ἐκβάτανα πόλιν ἐν πεδίῳ κειμένην, subjungit aliquantò pòst; τῶν γὰρ Ἐκβατάνων ὡς δώδεκα σταδίους ἀπέχον ἐστὶν ὄρος ὃ καλεῖται μὲν Ὀρόντης. *Ab Ecbatanis stadiis circiter XII. distat mons Orontes nomine.* Hæc sunt apud Strabonem τὰ ὑπερκείμενα τῶν Ἐκβατάνων ὄρη. Itaque Ecbatana erant in plano ferè ad radices montium, non in ipsis montibus. Quo ipso Ecbatana Rhagis opponit Tobias Hebræus, cap. 5. his verbis: ורגש בהר ואגבתנים בשדה *Raga sunt in montanis & Ecbatana in campo.* Ibidem Ecbatana distant à Ragis דרך שני ימים *iter bidui.* Plin. l. 6. c. 13. & 14. et 27. Strab. l. 11. Diodor. l. 17. 2 Reg. 17. et 6. 18. 11. et 19. 12. 1 Par. 5:26. Es. 37: 12.
Et in Plinio Ecbatana DCCLM. pass. absunt à Seleucia Magna, à Portis Caspiis XXM, à Susis CCCCLM, totidem à Gazis Atropatenes; quę sunt *Gaza* Strabonis, Scriptorum Sacrorum *Gozan*, Ptolemæi *Gauzania.* Diodorus è Nisæo Campo Alexandrum septem diebus Ecbatana venisse scribit. Quæ cùm videantur ἀσύστατα, malo sequi Ptolemæum, dum lux aliunde affulgeat.

Lector obiter monendus est, sub Parthorum imperio Mediæ Regiam ex Ecbatanis translatam fuisse Rhagas. Athenæus lib. 12. οἱ Πάρθων δὲ βασιλεῖς ἐαρίζουσι μὲν ἐν Ῥάγαις, χειμάζουσι δὲ ἐν Βαβυλῶνι, *Parthorum autem reges ver traducunt Rhagis, & Babylone hyemem.* Et verò juxta Isidorum Characenum μεγίστη τῶν κατὰ τὴν Μηδίαν ἡ Ῥάγα, *Mediæ urbium maxima est Rhaga.* Rhaga idem quod Rhagę. De illius conditore & situ jam diximus.

Sunt qui ad Medos revocant Sarmatarum originem. Plinius ubi de Mæoti lib. 6. cap. 7. *incolunt Sarmatæ, Medorum, ut ferunt, soboles, & ipsi in multa genera divisi.* Mela lib. 4. cap. 3. *Sarmatæ gens habitu armisque Parthicæ proxima.* De Parthis porro sic Trogus lib. 41. *Sermo his inter Scythicum Medumque medius ex utroque mistus. Vestis olim sui moris, posteaquam accessere opes, ut Medis perlucida ac fluida. Armorum patrius ac Scythicus mos.* Ex his videtur colligi Sarmatas, Parthos & Medos gentes fuisse affines. Et fortè dicti Σαρμάται ex Chaldæo שאר־מדי *Sear* vel *Sar-Madai*; quasi *Medorum reliquias* dixeris. Æthicus Medos & Parthos pro iisdem habet populis: *Generaliter*, inquit, *Parthia dicitur, quamvis universa Scriptura sæpe Mediam vocant.* Legendum *universam.* Ita enim est in Orosio quem hic sequitur κατὰ πόδα: Oros. l. 1. c. 2.
Generaliter Parthia dicitur, quamvis Scripturæ Sanctæ universam sæpe Mediam vocant.

CAPUT XV.

Populi ex Japhethi filiis oriundi juxta Josephum Ben-Gorion.

Gomer Franci. *Riphat* Britones. *Thogarma* populi decem, plerique Istri & Volgæ accolæ. *Javan* Macedones. *Medi* Arzali & Corasan. *Thubal* circa Pisas, & *Mesech* Senis in Tuscia. *Thiras* Russi, Posnani & Angli. *Elisa* Alemanni, Burgundi & Brabanti. *Tarsis* Cilices. *Citthim* Romani. *Dodanim* Dani, Dalmatæ, Croatæ, Sclavi, Servi; Liburni, Carpathes, Bosni. In plerisque his Gorionidem cæcutiisse.

Cùm in his totus essem, incidit in manus meas historia Josephi Ben-Gorion Venetiis edita An. 1544; in qua multa reperi quæ in Basiliensi Editione desiderantur; in his delineationem prosapiæ Japhethi ex mente Judæorum. Quę licet in multis vana sit & commentitia prorsus, tamen quia quædam habet quæ ad Sacræ Geographiæ illustrationem aliquo modo pertinent, operæ pretium me facturum putavi si eam hîc exhiberem, mendis si non omnibus saltem plerisque purgatam. Quod non ita fuit obvium; neque enim memini legisse me quicquam depravatius. Hebraica verba prout reperi exhibeo, & meas correctiones, seu conjecturas veriùs, appono ad marginem.

גומר.

בני גומר הם [a] פרנקוס היושבים בארץ פרנצא [a] פרנקוס.
על נהר [b] פרנסא על נהר סינא: [b] פרנצא.

Gomer.

Filii Gomer sunt Franci, qui habitant in terra Franciæ, ad flumen Franciæ, id est, ad flumen Seina, (Sequanam.)

Verus Josephus Galatas, id est, Galatiæ vetustissimos incolas, qui Phryges erant, è Gomero deduxe-

duxerat. At hic illius simia Galatarum nomine non Gallos modo, sed & Francos intelligit, adeóque Francos illos qui sunt in agro Parisino prope Sequanam.

ריפת.

ריפת הם ברטונים היושבים בארץ ברטניא על נהר לירא ושופכים מי סינא ולירא בים אוקיינוס הוא הים הגדול:

Riphat.

Riphat sunt Britones qui habitant in terra Britanniæ ad fluvium Lira (Ligerim:) *Aquæ autem Seina & Lira* (Sequanæ & Ligeris) *defluunt in mare Oceanum, quod est mare magnum.*

Putavit scilicet ex ריפת factum esse פרית *prith* per *ἀναγραμματισμὸν*; & Britonum nomen inde oriri. Cæterum in Gomeri filiis Askenaz hîc fuit omissus.

תוגרמה.

תוגרמה הם עשר משפחות מהם כוזר ופצינך [a] ואליקנוס ובולגר [b] ורגביג וטורקי ובוז [c] וזבוך ואונגרי וטילמץ. כל אלה חונים בצפון ושמות ארצותם על שמותם והם חונים על נהרי היתל הוא [d] אטלאך אך אונגר ובולגר [e] ופוצינך חונים על נהר הגדול הנקרא [f] דובני:

[a] אנקיילוס. [b] ורגוזה. [c] וזבולך. [d] ארטאך. [e] פצינך. [f] דנובי vel דונבי.

Thogarma.

Thogarma sunt decem familiæ, scilicet Chozar & Patzinac, & Anchialus, & Bulgari, & Ragbiga, & Turcæ, & Buz, & Zabuc, & Hungari, & Tilmats. Omnes illi in Aquilone degunt, & terras suas de nominibus suis appellarunt. Habitant autem ad fluvium Ethel qui est Elatach. Tamen Hungari & Bulgari & Patzinacæ habitant ad magnum fluvium Danubium.

Quia familiis Thogarmæ assignantur ירכתי צפון *latera Aquilonis* Ezech. 38: 6. Pseudo-Gorionides ex iis deducit plerosque Aquilonares, Danubii maximè & Rha, seu Volgæ, accolas. Quem cum Arabibus appellat *Ethel* & *Etalach*, aut *Elatach* veriùs, quomodo scribunt Tabulæ Ismaëlis Abulfedæ. Has porrò familias vult esse decem numero. Prima *Chozar*, Ortelio *Cunsar* perperam, est locus ad Mare Caspium, à quo vocatur *mare Chozar* à Geographo Nubiensi. Secunda *Patzinac*, est Dacia Veterum. Suidas; *Δάκες οἱ νῦν Πατζινακῖται.* Patzinacas habet Cedrenus. Tertia *Anchialus* (ita scribo pro *Alichanus*) est Thraciæ urbs ad Pontum. Quarta *Bulgaria*, quàm nota est, tam ignota est quinta *Ragbiga*, sed rescribendum רגוזה *Raguza*, id est, Epidaurus. Sextam, id est, *Turcas*, Mela & Plinius describunt ad paludes Mæotides. Septima *Buz*, aliis *Buza*, est Daciæ vetus oppidum, Ptolemæo *Napuca*. In octava pro *Zaboch* puto legendum *Zavolch* זבולך. Hæc Tartarorum est familia celebris prope Volgam. Nonâ, id est, Hungariâ, nihil notius. Decima *Talmits* videtur esse Germaniæ Misnia, quæ olim *Dalemincia*.

Vide Geogr. Nub. Clim. 5. pag. 7.

Clim. 5. pag. 7.

יון.

בני יון הם יונים היושבים בארץ מקדוניאה:

Javan.

Filii Javan sunt Iones (Græci) *qui habitant in terra Macedoniæ.*

Res ex Daniele constat qui Alexandrum Macedonem appellat regem Javan. De Magog ne γρῦ quidem, qui in Sacro Textu præcedit Javan.

מדי.

מדי הם [g] אזרלוס היושבים בארץ [h] בורסן:

[g] ארזלוס. [h] כורסן.

Madai.

Medi sunt Azrali qui habitant in terra Borasan.

Quis hoc capiat? Sed legendum *Arzali & Chorasan.* Arzali fortè iidem qui Arzanii in Procopii Persicis, unde Arzanene Ammiano regio Transtigritana. Chorasan propriè est Aria Veterum. At hîc sumit multo latius; quod & alii faciunt.

תובל.

תובל הם היושבים בארץ תושקיה על נהר פישאה:

Thubal.

Thubal sunt qui habitant in terra Tusciæ ad fluvium Pisarum, id est, Arnum.

Sic Thubal Hieronymus Italiam exponit, Esa. 66: 19.

משך.

משך הם שיבשני lege שיושבים בשני:

Mesech.

Mesech ii sunt qui habitant Senæ.

Quæ & ipsa Tusciæ oppidum est. Inde est quod Kimchius in Michlol radice משך scribit à Josepho Ben-Gorion Mesech exponi Tusciam.

תירס.

תירס הם [i] רוסיש בושני ואנגליסי יושבים על הים הגדול: רוסי חונים על נהר [k] בירא השופך בים גורגאן:

Thiras.

Thiras sunt Russi, Posni (vel Posnani in Polonia) *& Angli qui habitant ad mare magnum. Russi habitant ad fluvium Cyrum qui defluit in mare Georgiam*, id est, Caspium.

Credibile est scilicet Russos, Posnanos & Anglos eandem esse gentem.

אלישה.

אלישה הם אלמנייא היושבים בין הרי יוב ושיבתמו ומהם לומברדי אשר מעבר [l] לנהרי יוב ושיבתמו ויכבשו ארץ איטליאה וישבו בה עד היום על נהרי פואו ותישינו. ומי פואו שופכי בים בונדקיאה. בורגונייא היושבים על הנהר הגדול רודני ומהם [m] ברדיא היושבים על נהר רינוס השופך בים הגדול:

Elisa.

Elisa sunt populi *Alemanniæ, qui habitant inter montes Jou & Septimo, ex quibus sunt Lombardi, qui sunt trans montes Jou & Septimo, & subegerunt terram Italiæ, quam hodiéque obtinent ad fluvios Ticinum & Padum, cujus aquæ defluunt in mare ad Venetias. Burgundi item qui habitant ad magnum fluvium Rhodanum nomine, & Brabanti Rheni accolæ qui exit in mare magnum.*

His consona quæ de Latino Rege capite tertio fabulatur: זה לטינוס נלחם עם יושבי אלמניא ובורגוניא בני אלישה וישימם למס עובד *Iste Latinus bellum intulit Alemanniæ & Burgundiæ incolis filiis Elisa, & iis tributum imposuit.*

Alemanniæ nomine hîc significat eas Galliæ & Italiæ partes quæ Germaniæ tum temporis erant annexæ; & Germanos Imperatores pro Dominis agnoscebant. In his 1. Arelatense Regnum inter montes *Jou* & *Septimo*; id est, Juram & Septimanos. Nam Arelatense Regnum complectebatur Provinciam, Delphinatum & Sabaudiam. 2. Lombardia, quam dicit esse trans Juram, id est, trans Alpes ad Padum & Ticinum. 3. Burgundia quæ est ad Ararim, non ad Rhodanum; sed Ararim paulò infra Burgundiam excipit Rhodanus amnis. 4. Brabantia ברבנד"א, quomodo legendum putamus pro ברדיא voce nihili. Et hoc nomine etiam reliquas intelligimus Belgii provincias, quæ ratione sitûs & commercii linguæ ad Germanos potiùs quàm ad Gallos attinent.

תרשיש.

תרשיש הם באו במקדוניא בדת אחת מהם טרסוס ויהי כאשר לכדו ישמעאלים את ארץ טרסוס ברחו יושביה בגבול בני יון הם נלחמו עם הישמעאלים אשר בטרסוס:

Tharsis.

Tharsis populi in eandem legem convenerunt cum populis Macedoniæ; ex iis sunt Tarsenses, qui cum eorum terras invasissent Ismaëlitæ, fugerunt ad Græcorum fines. Inde moverunt bellum contra Ismaëlitas qui Tarsi erant.

Ita verus Josephus, & alii plures nomine Tharsis Tarsenses intelligunt.

כתים.

כתים הם רומיים החונים בבקעת קנפנייא על נהר תיבראו:

Citthim.

Citthim sunt Romani qui degunt in valle (agro) *Campaniæ ad fluvium Tiberim.*

Hæc verissima puto, nisi quod Campaniam ad Latium usque extendit perperam.

דודנים.

דודנים הם עם דנישכי היושבים תוך ערי לשונות ים אוקיאנוס בארץ [a] דינא מכבא ובארדנא. בתוך ים הגדול אשר נשבעו לבלתי יעברו לרומניים ויתחבאו בתוך גלי ים אוקיאנוס ולא יכלו כי הגיע שם ממשלת רומי עד אחרית איי הים [b] וגלי רתציאו וקראוותי [c] וסלקיי [d] וליצפי [e] ולוומי [f] וכרכאר [g] וכיזרמין [h] ובזמין מבני דודנים יחשבו והם חונים בחוף הים מגבול בולגרי עד בונדקיארה ומשם מושכים עד הגבול עד הים הגדול הם הנקראים סקלבי ואומרים אחרים שהם מבני כנען אך הם מתיחסים לבני דודנים:

a דניא.
b דלמציאה.
c וסקל.
d וצירפים.
e וליוורני.
f וכרבארת.
g וכרכזין.
h בזנין.

Dodanim.

Dodanim sunt populus Daniscorum (Danorum) *qui occupant urbes sitas in mediis finibus maris Oceani in terra Daniæ, * Mecham & Bardanam, in medio maris magni. Quia juraverant, nisi transirent ad manos, for ut latitarent in medio fluctuum maris eani. Et alibi non potuerunt: quia jam pervenerat erium Rmanorum ad extremas insulas maris. lmatæ iten & Croatæ, & Sclavi, & Servi, & urni, et Carpates* (circa montem cognominem) *Craczi* [incolæ *Cracz* Stiriȩ urbis ad Muram vium] *et Bosnii reputantur è filiis Dodanim. Hant autem in sinu maris à finibus Bulgariæ usque Venetiam. Sclavi porro qui vocantur, inde sese endunt usque ad terminos maris magni. Eos au-*
1 *dicunt esse è filiis Chanaan. Revera tamen genus m referunt ad filios Dodanim.*

* Urbes ignotas. Mendum subesse suspicor.

Hæc mire corrupta & depravata explicavi ut ui. Rectène an secus, doctorum esto judim. Utut sit plus satis constat Pseudo-Gorioem in plerisque hic cȩcutiisse prorsus. Gomer, bal & Mesech Ezechiel ad Aquilonem; Iste Occasum Judæ ponit in Gallia & Italia. Thoma, unde Tyrii ulos & equos sibi comparant, ech. 27: 14. ponit d Volgam, ubi nec ulli muli, ullum fuit unqua cum Tyriis commercium.
2 dsam, ubi purpuræ p catio, Ezech. 27: 6. debit ad Rhenum, & I lum, & Rhodanum aut arin in mediterraneis. Tarsis unde afferuntur gerti, ferri, stanni & pl mbi metalla, Ezech. 7: 13. vult esse Ciliciæ Tarsu, ubi fodinȩ nullȩ. taque apparet Pseudo-Josephu hæc effutire sinȩ udico, & delirasse Judæos, quin illius verba jucarut.

LIBER QUARTUS.

DE CHAMI POSTERIS.

CAPUT I.

De Chamo.

Chami portio in divisione terræ. Arabes è Chami stirpe, 1. Par. 4: 40. Ægyptus *terra Cham*. Ejusdem nominis alia vestigia in Ægypto & tota Africa. חם *Cham* calidus & חום *chum* niger. Chamo nomen tam conveniens non datum sine Numine. Ἀμῦν Ægyptiis κρύψις & προσκλητικὴ φωνή. Utrumque ex Hebræo אלמוני *almoni* absorpto L. At Dei nomen *Ammon* e חם *Ham* vel *Cham* dempta aspiratione, quam alii per χ exprimunt ut in χημία. Chamum Pseudo-Clemens vult esse Zoroastrem, & inventorem Magiæ ita enim Cassianus. Noa à Chamo scil. devotatus & obligatus. Chami libri Magici. Contrà Zoroastre Magus Chamo multò recentior, solùm sexcentis annis ante Xerxem; & perperam confunditur cum Bactrianorum Rege Zoroastre Nino æquali, quem Ctesias Oxyartem appellat. ...n Zoroastrem, nec scribit fuisse Magum. Magiæ inventores Angeli ante Diluvium in libro Enoch apocrypho. Idem emendatus. Locus Agathiæ de ætate Zoroastris. Zoroastrem scriptorum vulgus exponit *Astrum vivum*. At Dinon Persicorum nobilis author ἀστροθύτην. Malim ἀστροθεάτην astrorum contemplatorem, voce composita ex Heb. & Persica; שור Heb. contemplari, & אסתר Persis astrum sonat. ש sæpe ...r Z exprimi. Chemiæ vel Alchymiæ nomen à Chamo nonnullos exsculpere. Multæ similes nugæ. ...osis, Mariæ, Hermetis, Osthanis Democriti, ...ri Chymica. Jasonis vellus aureum liber Chymicus. Chymici libri in Ægypto à Diocliano conquisiti & exusti. Tubalcainus Chymiam ab Angelo edoctus. *Chema* liber Chymicus ab Angelis ante Diluvium traditus. Contrà, Alchymiæ nemo meminit ante Julium Firmicum; & Arabicè חם *Ch* & כמיה *chemia* non scribuntur iisdem literis. Nomen est ab occultando: quia hæc ars studiosè celatur tanquam Sacra & Divina; quamque non nemo sacris Scripturis præferre ausus est. Ex Eusebii Chronico de Alchymia locus suspectus.

Cham licet maledictus, non tamen fuit exclusus à terrenis benedictionibus Illius, qui sole suo illuminat bonos & malos, & pluviam ex æquo demittit super justos & injustos. *Matth. 5: 45.* Quippe in Mundi divisione, Illi præter Ægyptum atque Africam universam, Syriæ magna pars obtigit atque Arabiæ, ut de Babylonia, & Susiana, & Assyria & aliis terris taceam, quas Semi filiis eripuit Nimrod Chami nepos.

Inde est, quòd illi Arabes, quorum pascua invadunt Simeonitæ 1. Paral. 4 40. dicuntur esse מן חם *è Chami stirpe*. Et à Davide passim Ægyptus appellatur *terra Cham*; & in Plutarcho Χημία *Chemia*; & in Stephano voce composita Ἑρμοχύμιος *Hermochymius*. *Psal. 78: 51. & 105:23, 27. & 106: 22.* *Plutarch. in Iside.* Ægypti denique Nomorum vocabula *Chemmis*, *Psochemmis*, *Psittachemmis*, ad Chami nomen palàm alludunt. Idem pro Chamo ab Ægyptiis & Afris Ἀμῦν dictus, unde Ammonia urbs in Marmaricæ littore, & Ammoniaca regio, ubi Ammonis oraculum & templum toto orbe celeberrimum; & Africa universa Ammonia, ut ex Alexandro Polyhistore probat Stephanus Byzantinus. Sed & Thebas Ægyptias, ut Græcè Διόσπολιν, ita Hebraicè à Prophetis appellari אמון נא *Amon-No*, vel נא אמון *No-Amon*, id est, Hammonis ædem, quia Jovi Ammoni, id est, Chamo, sacræ fuerunt, suo loco probavimus. *Lib. 1. cap. 1.* Et totam de Saturno & Jove fabulam natam esse ex historia Noæ & Chami.

Hebræis חם *cham* calidum, & חום *chum* nigrum sonat. Itaque Chami nomen vel a calore vel à nigredine factum. Neque ut videtur sine Numine; cùm, quæ Chamo contigit, Africa immodico æstu laboret, ejusque posteri ferè omnes vicini sideris ardore sint exusti, atque infuscati. Quod ipsum pono in parte maledictionis; quamvis in Africa loca sint, quæ nulli parti terrarum fertilitate cedunt. Ægyptii, quos hujus vocis significatio latuit, de Ammonis nomine multa comminiscuntur. In Plutarchi Iside Manethos Sebennita Ἀμῦν interpretatur τὸ κεκρυμμένον καὶ τὴν κρύψιν, *occultum & occultationem*. Et Hecatæus Abderita hoc verbo Ægyptios uti scribit, ὅταν τινὰ προσκαλῶνται, προσκλητικὴν γὰρ εἶναι τὴν φωνήν, *cùm aliquem accersunt; vocem enim esse vocativam*. Nempe Ægyptii *Amon* dicebant pro Hebræo אלמוני *Almoni*, quod Septuaginta κρυφίον reddunt. At Aquilæ & Theodotioni τὸ δεῖνα [Gallicè dixeris *un tel*] nomen est fictitium, quo vocatur aut vir aut locus, cujus nomen nos latet. Fit à radice עלם, id est, abscondere, ע & א permutatis. Exempla sunt Ruth 4: 1. & 1. Sam. 21: 3. & 2. Reg. 6: 8. Patet igitur Ægyptiis *Amon* id ipsum fuisse; cùm alii occultum explicent; alii vocantis esse velint, plane eâdem ἀμφιβολίᾳ. Itaque *Amon* ex *Almoni* factum, literâ L aut absorptâ inter pronunciandum, aut etiam prorsus inductâ; ut in Gallicis vocibus *chaume* & *coutre* pro Latinis *culmus* & *culter*. At Dei nomen Ἀμῦν vel *Ammon* planè aliud. Omnino enim factum est ex חם *Cham* vel *Ham* mollito sono Hebrææ aspirationis. Quam iidem alibi per χ exprimunt, ut in voce Χημία, quâ dicebatur Ægyptus. Atque ut illam Hebrææ חום *chum* synonymam fuisse scias, audi Plutarchum: Ἔτι, inquit, τὴν Αἴγυπτον, ἐν τοῖς μάλιστα μελάγγειον οὖσαν, ὥσπερ τὸ μέλαν τοῦ ὀφθαλμοῦ Χημίαν καλοῦσιν. *Adhuc Ægyptum, cujus solum maximè nigrum est, Chemiam Ægyptii vocant, ut nigrum illud quod est in oculo.* Non vacat addere Græcorum nugas de Ammone ἀπὸ τῆς ἄμμου.

Chamum eundem esse volunt cum Zoroastre Mago. Hujus sententiæ primus author, quod quidem sciam, est Pseudo-Clemens, qui libro quarto Recognitionum Magiam scribit, hominibus ante Diluvium à mulierosis illis Angelis traditam, Ægyptiorum conditorem Mesraimum didicisse à Chamo patre; & Chamum à posteris, hujus Artis admiratoribus, Zoroastrem, seu vivum astrum, propterea fuisse dictum, & pro Deo habitum. Id sequutus Cassianus Collationis octavæ cap. 21. *Quantum*, inquit, *antiquæ traditiones ferunt, Cham filius Noæ, qui superstitionibus istis & sacrilegis fuit artibus ac profanis infectus, sciens nullum se posse super his memorialem librum in Arcam prorsus inferre, in quam erat cum patre justo ac sanctis fratribus ingressurus, scelesta ac profana commenta diversorum metallorum laminis, quæ scilicet aquarum inundatione corrumpi non possent, & durissimis lapidibus insculpsit. Quæ Diluvio peracto eâdem quâ celaverat curiositate perquirens, sacrilegiorum ac perpetuæ nequitiæ seminarium transmisit in posteros.* Inde invaluit hæc opinio Chamum fuisse Magum, & carmine magico patrem, dum dormiebat nudus, ita devotasse & obligasse, ut deinceps ad mulierem non potuerit affectari, & Magicos libros scripsisse, quorum partem combusserit Ninus, altera superstite. Nam hodióque extat impium opus continens elementa & praxim Artis Necromanticæ sub titulo *Scripturæ Chami filii Noæ*. *Vide Alex. Hist. Bibl. Semi lib.*

Sed Chami memoriam fictitiis criminibus infamare nihil est opus; cùm vera suppetant satis superque,

perque, quorum nomine constat à patre meritò fuisse maledictum. Chamum quidem pravi contortique ingenii fuisse oportet, cùm non modo ex pii patris dedecore voluptatem ceperit, sed & eum traduxerit apud fratres. At non sequitur fuisse Magum, aut eundem cum Zoroastre. Certè tempora non conveniunt, Chamo enim multis sæculis recentiorem esse constat Magum illum Zoroastrem, cujus oracula Græcè edita cum Pselli & Plethonis Scholiis circumferuntur. Illum quidem Eudoxus apud Plinium sex millibus annorum ante Platonem vixisse prodidit, id est, multò ante mundum conditum. Nec multò agunt modestiùs, qui ibi citatur Hermippus; & Plutarchus in Iside, & Hermodorus Platonicus apud Laertium in procemio; qui eundem faciunt quinque annorum millibus Bello Trojano vetustiorem. Sed has annorum chiliadas mutavit in centurias totidem ignotus author apud Suidam. Et his omnibus vetustior Xanthus Lydius nonnisi sexcentos annos numerat à Zoroastre usque ad Xerxis transitum. Laertius ubi suprà; Ξάνθ@ δὲ ὁ Λυδὸς εἰς τὴν Ξέρξȣ διάβασιν ἀπὸ τȣ̃ Ζωροάστρȣ ἑξακόσια φησὶν ἔτη γεγονέναι. Quin Apuleii Floridorum lib. 2. legitur Pythagoras doctores habuisse *Persarum Magos, ac præcipuè Zoroastrem omnis divini arcani antistitem.* Ita vixerit Zoroastres diù post Trojana tempora. At plerique scriptores æquo faciunt antiquiorem, quia Magum illum confundunt, cum Bactrianorum Rege Zoroastre, Nino æquali. Unde Trogus lib. 1. *Postremum illi* [Nino] *bellum cum Zoroastre Rege Bactrianorum fuit, qui primus dicitur Artes Magicas invenisse.* Et Arnobius lib. 1. *Ut inter Assyrios & Bactrianos, Nino quondam Zoroastreque ductoribus, non tantùm ferro dimicaretur & viribus, verum etiam magicis & Chaldæorum reconditis disciplinis.* Et de eodem Augustinus de Civit. Dei lib. 21. cap. 14. *Magicarum artium fuisse perhibetur inventor.* Et paulò pòst: *A Nino Rege Assyriorum cùm esset ipse Bactrianorum Rex bello superatus.* Orosius lib. 1. cap. 4. ubi de Nino: *Zoroastrem Bactrianorum Regem, eundemque Magicæ, ut ferunt, artis repertorem pugnâ oppressum interfecit.* Sed Ctesias, ex quo Diodorus, Bactrianorum Regem, in quem dimicavit Ninus, Ὀξυάρτην *Oxyartem* appellat, non Zoroastrem; neque Magum fuisse dicit, aut viribus hostium magicas artes opposuisse; quamvis hoc bellum referat multo pluribus quàm quisquam alius Veterum. Pone tamen Bactris regnasse Magum Zoroastrem; quid hoc ad Chamum Noæ filium, cui Bactriana non obtigit, sed Africa, & Asiæ portio in Africæ finibus à Bactris remotissima? Itaque ut à Zoroastre Oxyartes, ita Cham ab utroque planè fuit diversus. Et Magiam à Chamo tam falsum est post Diluvium fuisse invectam, quàm ab Angelis ante Diluvium. Quod videtur sumpsisse spurius Clemens ex Enochi libro apocrypho, ubi in earum artium censu, quas ab Angelis magistris didicerunt ante-Diluviani homines, etiam Magiæ fit mentio in hæc verba: ὁ δὲ ιαʹ Φαρμαρὸς ἐδίδαξε φαρμακείας, ἐπαοιδίας, σοφίας, καὶ ἐπαοιδῶν λυτήρια, *undecimus autem* Angelus *Pharmarus nomine docuit veneficia, incantationes* [Magorum] *artes, & incantatorum sacrificia expiatoria.* Credat Judæus Apella, non Ego. Φαρμαρὸς corruptum ex Φαρμακεὺς, vel פרמקום Φαρμακὸς, qua voce à Græcis mutuatâ Hebræi veneficum significant. Itaque sic dictus est Angelus qui docuisse putatur τὰς φαρμακείας.

Plin. lib. 30. cap. 1.

Diod. lib. 2. pag. 66.

Non possum non addere locum insignem de Zoroastre ex Agathiæ lib. 2. ubi de Persis: ἀλλοίοις δέ τισι καὶ οἷον νενοθευμένοις χρῶνται νομίμοις, ἐκ τȣ̃ Ζωροάστρȣ τȣ̃ Ὀρμάσδεως διδαγμάτων κατακηληθέντες. Οὗτ@ δὲ ὁ Ζωροάδ@ (lege Ζωροάστρ@) ἤτοι Ζαράδης (διττὴ γὰρ ἐπ' αὐτῷ ἡ ἐπωνυμία) ὁπηνίκα μὲν ἤκμασε τὴν ἀρχὴν, καὶ τȣ̀ς νόμȣς ἔθετο, ȣ̓κ ἔνεστι σαφῶς διαγνῶναι. Πέρσαι δὲ αὐτὸν, οἱ νῦν, Ὑστάσπεως ὑπὸ δή τι ἁπλῶς φασὶ γεγονέναι, ὡς λίαν ἀμφιγνοεῖσθαι καὶ ȣ̓κ εἶναι μαθεῖν, πότερον Δαρείȣ πατὴρ, εἴτε καὶ ἄλλ@, ȣ̓τ@ ὑπῆρχεν Ὑστάσπης: ἐφ' ὅτῳ δ' ἂν ἤνθησε χρόνῳ, ὑφηγήτης αὐτοῖς ἐκεῖν@ καὶ καθηγεμὼν τȣ̃ μαγικῆς γέγονεν ἁγιστείας. *Alienis verò ac veluti adulterinis institutis utuntur, Zoroastri Oromasdæ filii disciplina deliniti. Ille verò Zoroaster aut Zaradus (is enim fuit binomius) quando primùm floruerit & leges condiderit liquidò non constat. Persæ verò hujus ætatis sub Hystaspe simpliciter fuisse dicunt, ita ut valde ambigatur neque certò sciri possit, an Darii pater aut alius quispiam hic Hystaspes fuerit. Quócunque vero tempore floruerit, author eis & dux Magicæ Religionis extitit.* In his de Zoroastris ætate Agathias ita dubitat, ut palam faciat se iis non assentiri, qui volunt tam esse antiquum. Alioqui non poneret in incerto, an ille Hystaspes, cui Zoroastres fuit æqualis, Darii fuerit pater qui Cambysi successit Cyri filio.

Jam, ut de nomine dicam nonnihil, Zoroastrem vulgus scriptorum *astrum vivum* exponit, tanquam ex Pseudo-Clemente. Id Græculorum est somnium, quibus ζωρότερον Iliad. 10. idem est quod ζωτικώτερον, ac si fiat ἀπὸ τȣ̃ ζῆν, πλεονασμῷ τȣ̃ ρ. Vide Homeri Scholiastem & Magnum Etymologicum. At Dinon celebratus author, cuique nos plurimùm de Persicis rebus credimus, μεθερμηνευόμενόν φησι τὸν Ζοροάστρην ἀστροθύτην εἶναι. Ita Laertius ubi suprà, in quem locum Magnus Scaliger *Vult Zoroastrem Linguâ Persicâ significare astrorum sacrificulum. Nos scimus de posteriore verbo verissimum esse* Ster *Persice esse* ἄστρον aut ἀστέρα, *unde Esther dicta fuerit. De priore membro quærant peritiores Linguæ Persicæ. Non enim sumus ii quos pudeat non omnia scire.* Hæc ille. Nos suspicamur Græcam vocem esse corruptam, quia astrorum sacrificulus non diceretur ἀστροθύτης. Quin ἀστροθύτης ad verbum esset, qui astrum immolat, ut βȣθύτης, qui bovem: sensu tam ridiculo quàm quod legitur in Philone Byblio de Dea Phœnicum Astarte; εὗρεν ἀεροπέτη ἀστέρα, ὃν καὶ ἀνελομένη ἐν Τύρῳ τῇ ἁγίᾳ νήσῳ ἀνιέρωσε. *Reperit astrum volans quod mactatum in Tyro sacrâ insulâ consecravit.* Cui obscurissimo loco cum bono Deo lucem deinceps inferemus. Itaque verbum ἀστροθύτην mutandum censeo in ἀστροθεάτην, id est, *astrorum contemplatorem.* Ita Zoroastres scribetur שורואסתר *Zoroester*; literâ ש expressa per z; ut in σιζὰ pro שישא in Græca Versione 3 Reg. 4: 3. & ζόφ@ caligo pro שוף; & ζατρίκιον Schaccorum ludus pro voce Persica שטרנג. Porro in שורואסתר nemo non statim agnoscit שור Hebræum, quod *contemplari* significat; etiàm cùm de cœlo agitur, ut Job. 35: 5. הבט שמים וראה ושור שחקים, ubi Vulgata rectè; *Suspice cœlum & intuere, & contemplare æthera.* Ita etiam apud Arabes שורה *aspectum* sonat & שור in prima & decima aspicere, in secunda & quarta indicare. Videtur hæc vox, ut ab Hebræis ad Arabes, ita ab Arabibus transiisse ad Persas, ut aliæ de quibus suprà. Sed me sentio paulò longiùs esse provectum, quàm propositi argumenti ratio postulabat.

Lib. 4. Recognit.

Vide Plin. l. 10. c. 44. et Cornel. Nep. in Con.

Priori de Zoroastro commento simile aliud de *Alchymia*, cujus authorem faciunt Chamum; quasi de nomine authoris pro *Chamia* dicatur *Chemia* & *Chymia*, & Arabico articulo præfixo, *Alchymia.* Antiquitatis enim gloriam maximè affectant hujus artis ἐπόπται: quos non pudet proferre Mosis Prophetæ χημευτικὴν συντάξιν; & Mariæ sororis Mosis librum Alchymisticum. Ut taceam Hermetis Trismegisti scilicet Tabulam Smaragdinam, & ejusdem Chymicos tractatus septem, & opus de corporibus transmutandis: & Osthanis & Democriti & Ori Χημευτικά; & Jasonis vellus aureum; τȣ̃το γὰρ ȣ̓χ' ὡς ποιητικῶς

Φε-

φέρεται, ἀλλὰ βιβλίον ἦν ἐν δέρμασι γεγραμμένον, περιέχον ὅπως δεῖ γίνεσθαι διὰ χημείας χρυσόν. *Neque enim fuit vellus illud, quale Poëta fabulantur, sed liber fuit in membranis scriptus, continens quomodo parandum sit aurum per Chemiam.* Ita nugatur ignotus scriptor apud Suidam in voce Δέρας. In Eodem, voce χημεία, de Diocletiano hæc legere est; τὰ περὶ χημείας χρυσοῦ καὶ ἀργύρου τοῖς παλαιοῖς γεγραμμένα βιβλία διερευνησάμενος ἔκαυσε, πρὸς τὸ μηκέτι πλοῦτον Αἰγυπτίοις ἐκ τῆς τοιαύτης προγίνεσθαι τέχνης, μηδὲ χρημάτων αὐτοὺς θαῤῥοῦντας περιουσίᾳ τοῦ λοιποῦ Ῥωμαίοις ἀνταίρειν. *Libros à Veteribus de auri & argenti Chemia conquisitos cremavit, ne Ægyptii ex tali arte ampliùs sibi opes compararent, néve pecuniarum copiâ freti Romanis in posterum obsisterent.* Ac si tam fallaci arte potuerint tam copiosè ditescere, ut Romanis inde fierent terribiles.

Quin, quasi leve sit Chemiam ab authore Chamo arcessere, non desunt qui artibus ante Diluvium repertis illam accenseant, Tubalcainum è fabro transmutantes in Philosophum Chymicum; edoctum scilicet ab Angelo * Exael, quem primum Enochi liber apocryphus homines docuisse scribit τὰ μέταλλα τῆς γῆς, καὶ τὸ χρυσίον πῶς ἐργάσωνται, *quomodo metalla terræ & aurum elaborentur.* Unde Zosimus Panopolites lib. 9. χημευτικῶν collegit eos Angelos, quos vult in mulierum amorem exarsisse, ante omnia Chemiam tradidisse: τοῦτο οὖν, inquit, ἔφασαν αἱ ἀρχαῖαι καὶ θεῖαι γραφαί, ὅτι ἄγγελοι ἐπεθύμησαν τῶν γυναικῶν, καὶ κατελθόντες ἐδίδαξαν αὐτὰς τὰ πάντα τὰ τῆς φύσεως ἔργα. Et paulò post; Ἔστιν οὖν αὐτῶν ἡ πρώτη παράδοσις χημᾶ περὶ τούτων τῶν τεχνῶν. Ἐκάλεσαν δὲ ταύτην τὴν βίβλον χημᾶ: ἔνθεν καὶ ἡ τέχνη χημία καλεῖται. *Sacra & Divinæ Scripturæ Angelos dicunt mulieres concupivisse, & cùm in terram descendissent, eas edocuisse omnia naturæ opera, &c. Prima igitur illorum traditio fuit Chema de his artibus. Vocaverunt scilicet hunc librum* Chema, *unde Ars etiam* Chemia *vocatur.*

* Hebr. עזאל est צק quia יצק est fundere.

Interim Alchymiæ certum est novum esse inventum, nec illius quemquam meminisse ante Julium Firmicum Imperatori Constantino σύγχρονον, qui Mathes. lib. 3. cap. 15. lunam scribit *in nono ab horoscopo loco in nocturna genitura hominem ad scientiam Alchymiæ propensum reddere.* Et commentum de Chamo refellunt Arabum scripta, qui hanc artem maximè excoluerunt. Ab iis enim Alchymia non scribitur, ut Chami nomen per *Cha*, sed per *Cheph* אלכימיא vel אלכמיה. Unde patet origo nominis toties quæsita nec dum reperta. Arabicè nimirum כמי *chema* est occultare. Verbum eâ significatione in usu primâ, quartâ, & quintâ conjugatione. Inde igitur כמיה *Chemia* vel אלכמיה *Alchemia* est ars occulta. Quo non potuit dari nomen aptius, sive rem ipsam respicias, sive docendi modum. Ars enim ipsa tam est abdita, ut in ejus cognitione adipiscenda oleum & operam miserè perdant plerique mortalium. Et qui adeptos se putant, quasi cæteris hanc gloriam inviderent, tot verborum involucris atque ambagibus artis arcana obtegunt, ut videantur ideò solùm scripsisse ne intelligerentur. Quin ipsi librorum tituli significant agi de re arcana. Exemplo sint Calidis filii Jaziach Judæi liber *Secretorum Alchemiæ*; & Raimundi Lulli libri *De secretis naturæ*, seu *De quinta essentia*, & *De inventione secreti occulti*; & *Secreta secretorum*, quæ Aristoteli tribuunt, atque alia hujus farinæ Chymica Scripta. Græci itidem ut profanos statim à limine arceant, ἱερὰν καὶ θείαν τέχνην, *sacram & divinam artem appellant.* Et nostro sæculo Martinus Rulandus Cæsareus medicus, cætera vir doctus, & quem suo præconio Thuanus non judicavit indignum, Artis illius mysteria ipsi Scripturæ præferre non erubuit: *Si Paulo*, inquit, *consentienter ratiocinari licebit, eminentior Dei notitia ex hujus Artis Alchymiæ praxi hauriri potest, ipsis Sacrarum Literarum monimentis.* Hæc ille in dedicatione progymnasmaton Alchymiæ. Quod jam ante me notaverat Henricus Salmuth in Pancirollum lib. 2. tit. 7.

Hist. lib. 127.

Me prope fugerat Eusebii locus Græci Chronici lib. 1. pag. 43. quo eos puto niti potissimùm qui Alchymiæ antiquitatem adstruunt. Is sic habet: Δημόκριτος Ἀβδηρίτης φυσικὸς φιλόσοφος ἤκμασεν ἐν Αἰγύπτῳ μυηθεὶς ὑπὸ Ὀστάνου τοῦ Μήδου, σταλέντος ἐν Αἰγύπτῳ παρὰ τῶν τηνικαῦτα βασιλέων Περσῶν ἄρχειν τῶν ἐν Αἰγύπτῳ ἱερῶν ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Μέμφεως σὺν ἄλλοις ἱερεῦσι καὶ φιλοσόφοις; ἐν οἷς ἦν καὶ Μαρία τὶς Ἑβραία σοφὴ, καὶ Παμμένης συνέγραψε περὶ χρυσοῦ, καὶ ἀργύρου, καὶ λίθων, καὶ πορφύρας λοξῶς. Ὁμοίως δὲ καὶ Μαρία ἐπῃνέθησαν παρ' Ὀστάνου, ὡς πολλοῖς καὶ σοφοῖς αἰνίγμασι κρύψαντες τὴν τέχνην. *Tum floruit Democritus Abderita Physicus Philosophus in Ægypto initiatus ab Ostane Medo, eò misso ut Ægypti sacris præsideret in templo Memphitico cum aliis sacerdotibus & Philosophis. In quibus etiam erat Maria quædam Hebræa sapiens; & Pammenes, qui per ambages scripsit de auro, & argento, & lapidibus, & purpurâ; quomodo etiam Maria. Qui proinde ab Ostane laudati sunt, quòd per multa, eáque docta ænigmata, Artem celassent.* Sed, quia Magus Ostanes diu ante Democritum vixit, nec unquam in Ægyptum se contulisse legitur, multo minus præsedisse sacris Ægyptiorum; hæc Magno Scaligero jure merito suspecta sunt, tanquam à Panodoro monacho in Eusebii textum intrusa. Utut sit, vel hinc apparet Alchemiam Arabes ab occultando meritò nominasse, cùm jam olim Artis ἐπόπται illius præcepta tam studiosè celaverint.

Chamum alii pro Mago vel Chymico Prophetam fuisse statuunt. In his Basilidis filius & discipulus Isidorus, qui ἐν τοῖς τοῦ προφήτου Παρχὼρ ἐξηγητικοῖς, *in commentariis prophetæ Parchor* prophetiæ Chami scilicet meminit in hæc verba; Καί γάρ μοι δοκεῖ τοὺς προσποιουμένους φιλοσοφεῖν, ἵνα μάθωσι τί ἐστιν ἡ ὑπόπτερος δρῦς, καὶ τὸ ἐπὶ αὐτῇ πεποικιλμένον φᾶρος, πάντα ὅσα Φερεκύδης ἀλληγορήσας λαβὼν ἀπὸ τῆς τοῦ Χὰμ προφητείας τὴν ὑπόθεσιν, ὡς πάλαι παρεσημειωσάμεθα. *Mihi enim videtur æquum ut ii qui Philosophorum nomen sibi vindicant, discant quid sit quercus alata, & varium super ea pallium, quæ omnia Pherecydes allegoricè dixit è Chami prophetia sumpto argumento.* Pherecydem Syrium intellige, Pythagoræ, vel ut alii Thaletis, præceptorem, solutæ scriptionis inter Græcos ἀρχηγὸν; quem Assyrium Augustinus & Tzetzes, & Babylonium Eustathius perperam faciunt. Neque enim Syrius à Syria vel ab Assyria dictus est, sed ab insula Syro, unâ Cycladum, in qua Laertii ætate adhuc extabat ejus ἡλιοτρόπιον. Itaque viro magno assentior qui in Eustathio pro Φερεκύδης ὁ Βαβυλώνιος scribi vult ex Strabone Φερεκύδης ὁ Βάβυος, id est, Pherecydes Babyis filius. Is porro Pherecydes solutâ quidem oratione, sed poëtico stylo de Natura & Diis librum scripserat perobscurum, & Heracliti scriptis similem, qui ratione obscuritatis Σκοτεινὸς est appellatus. Hujus libri initium in Laertio tale est: Ζεὺς μὲν καὶ χρόνος (lege Κρόνος) εἰσαεὶ, καὶ χθὼν ἦν. Χθονίῃ δὲ ὄνομα ἐγένετο γῆ, ἐπειδὴ αὐτῇ Ζεὺς γέρας διδοῖ. *Juppiter & Saturnus & Tellus semper fuerunt. Tellus autem ge dicta est, quia Juppiter illi* geras, *id est, honorem tribuit.* Hinc Christianus Philosophus Hermias in libro, cui titulus διασυρμὸς τῶν ἔξω φιλοσόφων, *Gentilium Philosophorum derisio*: Φερεκύδης ἀρχὰς μὲν ἀρχὰς εἶναι λέγων Ζῆνα καὶ Χθονίην καὶ Κρόνον: Ζῆνα μὲν τὸν αἰθέρα, χθονίην δὲ τὴν γῆν, Κρόνον δὲ τὸν Χρόνον. Ὁ μὲν αἰθὴρ τὸ ποιοῦν, ἡ δὲ γῆ τὸ πάσχον, ὁ δὲ χρόνος ἐν ᾧ τὰ γινόμενα. *Pherecydes principia esse dicit Jovem, & Tellurem, & Saturnum: & Jovem quidem esse ætherem, Tellurem autem terram, Saturnum autem tempus; quorum æther est agens, terra patiens, & tempus id*

id in quo omnia *ſint*. Ex eodem libro hæc profert Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromaton: Ζὰς (malim Ζεὺς) ποιεῖ φᾶρος μέγα τε καὶ καλόν; καὶ ἐν αὐτῷ ποικίλλει γῆν καὶ Ὠγῆνον, καὶ τὰ Ὠγῆνου δώματα. *Juppiter magnum facit pulchrumque pallium, quo cœlum & Ogenum*, (id eſt, Oceanum) *& Ogeni domos variè exornat.* Eódem pertinere videtur locus ab Iſidoro allatus de vario pallio quo tegitur alata quercus, quamvis allegoriæ ratio non pateat ſatis. Ex hujuſmodi nugis Theologiam ſuam conſarcinaverat impurus Baſilides, ὡς κατά ποιητικόν τινα ἐνθουσιασμὸν ἐμβροντηθεὶς, *tanquam poëtico quodam furore perculſus*, ut habet Epiphanius in hæreſi Baſilidianorum. Sed cùm puderet Baſilidianos, veros dogmatum ſuorum authores agnoſcere, finxerunt Ethnicos Philoſophos hæc aliunde uſurpaſſe, ut eo plus fidei commentis ſuis adſtruerent. Hinc Iſidorus Prophetæ, ſcilicet Chamo, tribuit, quod de alata quercu ſcripſerat Pherecydes. Prout alibi dogma de geniis vel dæmonibus, quos adeſſe volebant ſingulis hominibus, ne quis ab Ariſtotele illos hauſiſſe objiciat, fingit Ariſtotelem ex Prophetis in ſuos libros tranſcripſiſſe. Ἀριστοτέλης, (inquit) δαίμοσι κεχρῆσθαι πάντας ἀνθρώπους λέγει, συνομαρτοῦσιν αὐτοῖς παρὰ τὸν χρόνον τῆς ἐνσωματώσεως: προφητικὸν τοῦτο μάθημα λαβὼν, καὶ καταθέμενος εἰς τὰ ἑαυτοῦ βιβλία. Et alibi rurſus; καὶ μή τις οἰέσθω, ὃ φαμὲν ἴδιον εἶναι τῶν ἐκλεκτῶν, τοῦτο προειρημένον ὑπάρχειν ὑπό τινων φιλοσόφων. οὐ γάρ ἐστιν αὐτῶν εὕρημα. τῶν δὲ προφητῶν, σφετερισάμενοι προσέθηκαν τῷ μὴ (lege μὲν) ὑπάρχοντι κατ' αὐτοὺς σοφῷ. *Nec eſt quod quis putet, id quod dicimus electorum eſſe proprium, jam ante dictum à Philoſophis. Neque enim eorum eſt inventum. Sed cùm à Prophetis ſumpſiſſent, id ſapienti ſuo tribuerunt.* Sed apage fictitios vates Nebulonis Impuriſſimi, & vaniſſima commenta dare pondus idonea fumo.

V. Clem. Alex. l. 6. Strom.

CAPUT II.

Chus כוש, Gen. 10: 6.

Eupolemi locus reſtitutus in quo Chús *Chum* appellatur; & idem eſſe dicitur, qui Græcorum Asbolus ab Hercule interfectus. Centaurus Asbolus vetus ſcriptor ante Homerum. Chus cæteri Æthiopiam, ſolus Jonathan Arabiam rectè exponit. Chuſan & Madian ἰσοδύναμα, Hab. 3: 7. Sephora Chuſitis, Num. 12: 1. id eſt, Madianitis. Æthiopiam in Arabia fruſtra quæri. Σφάλμα μνημονικὸν Theodoreti. Job. 28: 19. *topazius Chus*, id eſt, Arabica. Ægyptus à Syene uſque ad Chus, Ezech. 29: 10. Syene ubi. Ezech. 30: 9. naves ex Ægypto in Chus, id eſt, in Arabiam per Mare Rubrum. Bella Regum Chus in Judæos. Philiſtæi & Arabes vicini Chuſæis, 2 Par. 21: 16. Chuſæis Azotii fidunt, Eſ. 20: 4. Ægyptus trans flumina Chus, Sophon. 3: 10. & Eſ. 18: 1. qui locus obiter explicatur. Ægyptus terra cymbali orarum, ſeu marginati, id eſt, ſiſtri. Siſtrum à vulgari cymbalo quid differat. Siſtrum Iſiacorum proprium. Ægyptus trans flumina Chus, id eſt, Arabiæ; nempe flumina vel torrentes Boſor, Rhinocoruræ, Trajanum & Coryn. Ægyptus in mare mittit imagines in vaſis papyraceis ſuper aquas, id eſt, caput Oſiridis; quod navigio ex papyro facto diabolica vi ex Ægypto Byblum quotannis deferebatur. Teſtes Lucianus, Cyrillus, Procopius. Chuſæi iidem qui Scenitæ & Saraceni. Horum ſitus ex Plinio, Eratoſthene, Procopio & Marciano. Scenitas à Recentioribus appellari Saracenos. Ratio utriuſque nominis. Saraceni latrones. Saraca vicus. Sawarakia. Madianitæ & Iſmaëlitæ Saraceni in Paraphraſi Chald. & apud Auguſtinum. Cur Saracenorum regio hodiè vocetur *Hegiaz*. Metropoles Medina & Meccha. Medina Arabibus *Iathrib*: Veteribus Ἰάθριππον & Ἰαθρίππα. Theophanes, Euthymius, Ptolemæus in illo nomine correcti. *Egra* vel *Arga* urbs maritima prope Medinam, hodiè *Algiar*. *Iathrib* unde dicatur. *Macoraba* Ptol. *Meccha rabba*, id eſt, magna. Bætius fluvius Sapphiri. Meccha & Beccha. Baccha idolum. An Bacchus. Terminatio fœminina in Arab. maſculinis. Chuſæ gens valde potens, tamen deſpectiſſima. Chuthæi iidem qui Chuſæi. Chuſæorum vocatio, converſio ad fidem, & ſequuta defectio. A nomine Chus fit אלכשכשה *alchaſchaſa*: id eſt, migratio ad Arabiſmum. Cur dicatur Jerem. 13: 23. *Nunquid mutabit Chuſæus pellem ſuam?* Chuſæi coloris ſubfuſci. Judæi buxei. Chuſæorum color Arab. *achdhar*. Nigri Arabes. *Ereb* veſpera, *Oreb* corvus. *Erembi* Kedareni à קדר. Gall. *hâlé Nigra ut tentoria Kedar*, id eſt, ut Kedareni Scenitæ. Kedareni pro Chuſæis. Chuſæos ſeu Saracenos à multis ſcriptoribus vocari Mauros.

In Eupolemo apud Euſebium lib. 9. Præparationis ſupereſt inſigne fragmentum generationum Chami ex Babyloniorum monimentis depromptum, ſed in nonnullis depravatum, quæ conabor reſtituere. Verba ſunt; Βαβυλωνίους λέγειν πρῶτον γενέσθαι Βῆλον, ὃν εἶναι Κρόνον: ἐκ τούτου δὲ γενέσθαι Βῆλον καὶ Χαναὰν (lege καὶ Χὰμ;) τοῦτον δὲ τὸν Χαναὰν γεννῆσαι τὸν πατέρα τῶν Φοινίκων: Τούτου δὲ Χοῦμ (lege καὶ Χοῦμ) υἱὸν γενέσθαι, ὃν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λέγεσθαι Ἄσβολον, πατέρα δὲ Αἰθιόπων, ἀδελφὸν δὲ τοῦ Μεστραεὶμ πατέρα (lege πατρὸς) Αἰγυπτίων. *Babylonios dicere primum fuiſſe Belum, quem eſſe Saturnum*, (id eſt, Noam:) *Ex illo autem natos eſſe Belum & Chamum* (Belum, id eſt, Nimrodum, conditorem ſuæ gentis, quem ratione ὑπεροχῆς Noæ faciunt filium primogenitum, cùm fuerit tantùm pronepos:) *hunc autem* (Chamum) *genuiſſe Chanaanem patrem Phœnicum: Ejuſdem etiam filium eſſe Chum* (Chus) *Æthiopum patrem, quem Græci Asbolon dicunt, & fratrem Metſraimi patris Ægyptiorum.*

Cur *Chus* in *Chum* mutaverit Eupolemus, aut eum velit Græcorum eſſe Asbolon, non ſatis capio. Suſpicor tamen Χοῦμ ex Χοῦν factum, accuſativo τοῦ Χοῦς (Peregrina enim nomina Græci ſolent ſic declinare:) & Χοῦμ exponi Ἄσβολον, quia ut חום *chum* Hebræis atrum ſonat, ita Græcis ἄσβολος fuliginem. De cætero mihi nullus occurrit hujus nominis præter Centaurorum ducem Asbolum, quem in Centaurorum pugna interfectum Hercules crucifixiſſe legitur hoc adſcripto epigrammate. *Tzetz. Chil. 5: cap. 12.*

> Ἄσβολος οὔτε θεῶν τρομέων ὄπιν, οὔτ' ἀνθρώπων,
> Ὑψικόμοιο κρεμαστὸς ἀπ' εὐλιπέος κατὰ πεύκης
> Σύγκειται, μέγα δεῖπνον ἀμετροβίοις κοράκεσσιν.
> *Divorum atque hominum qui ſpreverat Asbolus iras,*
> *Pendet in excelſa ſuffixus ſtipite pinûs,*
> *Alitibus nigris convivia lauta daturus.*

An hic ille eſt Centaurus Asbolus, quem Tatianus Aſſyrius in Oratione contra Græcos, & ex illo Euſebius lib. 10. Præparat cenſent in catalogo ſcriptorum, qui Homeri ætatem præceſſerunt? Nempe inter Centauros nonnulli docti fuêre, ut Chiron tot heroum pædagogus; & in Ovidio, Metam. l. 12. augur Aſtylus. Utut ſit, huic Asbolo commune nihil eſt cum Chuſo Chami filio.

Alia hîc ſeſe offert majoris momenti quæſtio, nimirum quæ ſit terra Chus, illius nomine dicta. Chus alii Æthiopiam, alii Arabiam explicant. Priorem interpretationem præter Hebræos ferè quotquot ſunt, etiam Græci ſequuntur, & Vulgatus Interpres, & Philo, & Joſephus, & Euſebius, & Hieronymus, & Euſtathius in Hexaemeron, & Author Chronici Alexandrini, & chorus Patrum univerſus. Arabs etiam nuper editus, qui hîc habet אלחבש Abaſenorum ſeu Abiſſinorum terram, id eſt, Æthiopiam. Poſteriorem è Veteribus, quod ſciam, ſolus Jonathan, in cujus Paraphraſi Geneſ. 10: 6. pro Hebræo *Chus* eſt ערביא *Arabia*. Itaque ſi authoritate certatur, prior interpretatio haud dubiè obtinebit; ſed rationem ſi conſulimus, poſterior erit longè præferenda. Id temerè à me non dici hæc argumenta palam evincunt.

Primò *Chuſan* (idem quod *Chus*, niſi quod diminutivum eſt) & *Madian* Habac. 3: 7. ponuntur ut vocabula ἰσοδύναμα. Prophetæ verba ſic habent; *In loco vano vidi tentoria Chuſan, commota*

Numer. 12: 1. Joseph. Antiq. lib. 2. cap. 5. Hieron. de loc. Hebr. Ptol. lib. 6. cap. 7.

sunt aulæa terræ Madian. Quale est, quod Chusitis appellatur Sephora uxor Mosis, quæ Madianitis erat, Exod. 2: 16, 21. Porro urbem Madian in Arabia fuisse in Maris Rubri littore ex Josepho, & Hieronymo, & Ptolemæo constat. Chusitis igitur eo loco non est Æthiopissa mulier, sed Arabica. Nisi quis aliam Æthiopiam in Arabia sibi fingat. Quod unum habent, quod regerant Augustinus & Theodoretus in explicatione hujus loci. Sed Augustinus nititur aliis Scripturæ locis in quibus Versiones Æthiopiam habent pro Hebræo *Chus:* & Theodoretus lapsu memoriæ putat Reginam Saba seu Sabæorum, qui in Arabia sunt, vocari Reginam Æthiopum in Luca vel Matthæo. Illorum enim verba sic citat: Βασίλισσα Αἰθιόπων ἀναστήσεται, καὶ κατακρινεῖ τὴν γενεὰν ταύτην, *regina Æthiopum surget*, &c. contra omnium codicum fidem, in quibus constanter legitur βασίλισσα Νότου, *regina Austri*, non βασίλισσα Αἰθιόπων, *regina Æthiopum.* Atque id ipsum habent Syrus, & Arabs, & Æthiops, & interpretes quotquot sunt. Denique nullam Æthiopum Reginam Scriptura memorat præter Candacen, cui cum Sabæa nihil commune.

Luc. 11: 31. Matth. 12: 42.

Secundò Job. 28: 19. פטדת כוש, *pitdath Chus*, non est Æthiopica topazius, sed Arabica. Neque enim Æthiopicæ topazii meminit quisquam Veterum. Sed Arabica notissima est in Chiti, vel Topazo, Maris Rubri insula. Plinius; *Egregia etiamnum topazio gloria est, suo virenti genere, & cùm reperta est, prælata omnibus. Id accidit in Arabiæ insula, quæ Chitis vocatur, &c.* Hujus insulæ præter Plinium meminerunt Agatharchides, Strabo, Diodorus, Isidorus, alii, quos citavimus in Libello de Scripturæ gemmis.

Lib. 37. cap. 8. Agathar. cap. 42. Strab. lib. 16. Diod. lib. 2. pag. 121. Isid. Orig. lib. 16. c. 7.

Tertium argumentum hæc Dei verba suggerunt Ezech. 29: 10. *Desolabo terram Ægypti à turri Syenes usque ad terminum Chus.* His verbis designari palam est duos Ægypti terminos oppositos. Syenem autem omnes sciunt esse terminum Ægypti versus Æthiopiam. Strabo de Syene; ἡ μὲν ἐπὶ τῶν ὅρων τῆς Αἰθιοπίας καὶ τῆς Αἰγύπτου. *Illa quidem urbs est in Æthiopiæ & Ægypti finibus.* Plinius; *Ditionis Ægyptiæ esse incipit à fine Æthiopiæ Syene.* Solinus; *Ditionis Ægyptiæ esse incipit à Syene in qua fines Æthiopum.* Hinc Josephus Ægyptum habere dicit à Meridie τὴν διορίζουσαν ἀπὸ Αἰθιόπων τὴν Συήνην, *Syenem, quâ ab Æthiopibus dirimitur.* Et in Stephano Syene est πόλις Αἰγύπτου καὶ Αἰθιοπίας, *urbs Ægypti & Æthiopiæ*, quasi inter illas ambigua. Itaque *Chus* Ægypti terminus Syenæ oppositus non potest esse Æthiopia. Quin Arabiam intelligi plane necesse est, quâ terminatur Ægypti pars ab Æthiopia remotissima.

Lib. 17. pag. 817. Plin. lib. 5. cap. 9. Sol. cap. 35. De bello Jud. lib. 5. cap. 1.

Capite sequenti Deus Ægypto & Ægyptiis multa interminatus ita loquitur: *Postquam immisero ignem in Ægyptum*, &c. *In die illa prodibunt nuncii à facie mea navibus ad perterrendam Chus securam.* Hoc de Arabia commodè potest intelligi, in quam Ægyptii navibus per Mare Rubrum sæpe commeant. De Æthiopia nequaquam, in quam ne per Nilum quidem adversum navigatur propter Cataractas prope Syenem.

Ezech. 30: 8, 9.

Hûc etiam non parum facit, quod 2. Reg. 19: 9. Sennacheribum, obsidentem Libnam in Tribu Judæ, Tirhaca Rex Chus ex improviso adortus est. Neque enim Æthiopiæ Rex eò se conferre potuisset, nisi subactâ priùs Ægypto quæ interjacet. Idem de Zera judicium altero Rege Chus, qui in Azam Judææ Regem duxit decies centena millia militum, 2. Par. 14: 9.

Non minus in eo est virium, quod 2. Paral. 21: 16. legitur excitasse Dominus contra Joramum animum Philistæorum & Arabum qui finitimi sunt Chusæis. Palam enim est eo loco Chusæos non posse esse Æthiopes, quia nulli Arabes Æthiopibus finitimi sunt præter solos Troglodytas, quos à Judæis disterminat Ægyptus interposita. Taceo quod Troglodytas Scriptura non vocat Arabes, sed Succhæos 2. Paral. 12: 3. vel quia in סכות *Succhoth*, id est, in tabernaculis degunt, vel ab oppido *Suchis*, quod describit Plinius in media Troglodytica non procul ab Adulitis.

Plin. lib. ... cap. ...

Sic Esaiæ 20: 4, 5. Chusæis & Ægyptiis in captivitatem abductis *timebunt* Azotii *& confundentur à Chus expectatione sua, & ab Ægypto gloriatione sua.* Nempe Azotiis in Palæstina subsidio esse poterant Chusæi Arabes & Ægyptii, Æthiopes non item propter Ægyptum interjectam.

Hoc potissimum, quod Ægyptus describitur *trans flumina Chus*, Sophon. 3: 10. & Es. 18: 1. quem locum, quia obscurus est, & multum torquet interpretes, & ad hanc rem maximè facit, libet obiter explicare; *Væ*, inquit, *terræ cymbali orarum, quæ est trans flumina Chus, mittenti in mare imagines, idque in vasis papyraceis super aquas.* Significat Ægyptum αἰνιγματωδῶς pro more Prophetarum. כנפים alii alas, ego oras explico, quomodo כנף passim sumitur pro ora & extremitate cujusque rei, puta terræ, fluminis, vestis, ædificii. Ergo צלצל כנפים *cymbalum orarum* phrasi Hebræa cymbalum est, cujus in lateribus sunt oræ seu margines, id est, sistrum. Nempe sistrum est cymbali species. Hesychius; Σῆστρα (id est, σεῖστρα) κόσκινα ἢ κύμβαλα. Et merito vocatur צלצל, id est, *tinnulum instrumentum* à verbo צלל quod *tinnire* est. Sistrum enim non minus erat tinnulum, quàm vulgare cymbalum; Ovidius,

Jactantem Phariâ tinnula sistra manu.

De Ponto lib. 1. 1. Metam. 11.

Apuleius; *Æreis & argenteis, imò verò aureis etiam sistris, argutum tinnitum constrepentes.* Sed in eo differt sistrum à vulgari cymbalo; quod cùm rotundum fuerit cymbalum, in formam acetabuli, ut probat doctissimus Turnebus ex Scribonio Largo, qui herbam κοτυληδόνα scribit similia folia cymbalis habere, sistrum fuit ovali formâ cum certis oris seu marginibus, ex quibus appensa tintinnabula argutum strepitum concussu edebant. Vide Dempsteri Paralipomena ad Rosini Antiquitates Romanas cap. ult. libri secundi. Hebraicè ergo sistrum צלצל כנפים *cymbalum orarum*, id est, *marginatum*, dicitur διακριτικῶς, propter oras quas diximus. Itaque *Væ terræ cymbali orarum*, id est, *væ terræ sistri.* Ex pluribus κριτηρίοις, quibus designatur Ægyptus, hoc primum est, adeóque notissimum. Nemo enim est qui sistrum nesciat esse proprium sacerdotum Isidis.

Advers. 26. ...

Sequitur κριτήριον alterum, *quæ est trans flumina Chus.* Id Ægypto quomodo competat si *Chus* sit Æthiopia? An Esaias in Judæa scribens Ægyptum trans Æthiopiam esse dixerit, cùm planè contrà Æthiopia Judææ respectu sit trans Ægyptum? Omnino igitur ibi *Chus* est terra media inter Judæam & Ægyptum, nempe Arabia Chusæa. Hujus flumina sunt *Besor* in Mare Mediterraneum, *Rhinocoruræ torrens* in lacum Sirbonidem, & *Trajanus amnis* in Mare Rubrum ad Heroum urbem influens; & *Corys*, è quo Regem Arabum tres aquarum elices in viam deduxisse, quâ è Babylone in Ægyptum ivit Cambyses, testatur Herodotus in Thalia. Trans hæc flumina dicitur esse terra sistri, seu quæ sistro in sacris utitur, id est, Ægyptus.

Lib. 3.

Tertium κριτήριον hoc est, quod *in mare mittit imagines*, idque *in vasis papyraceis super aquas.* צירים alii legatos, nos imagines vertimus, à verbo צור quod est *formare.* Sic apud eundem Esaiam cap. 45. vers. 16. חרשי צירים sunt *fabri imaginum.* Quotannis nimirum caput Osiridis in mare injectum

injectum diabolica vi ex Ægypto Byblum deferebatur septem diebus. Rem ita se habere testatur Lucianus testis *αὐτόπτης* in *De Syria Dea*. Nec dissimilia habent Cyrillus & Procopius in Esaiam. *Vasa* porro *papyracea* sunt Ægyptiaca navigia quæ ex papyro fiebant. Theophrastus; αὐτὸς δὲ ὁ πάπυρος πρὸς πλεῖστα χρήσιμος, καὶ γὰρ πλοῖα ποιοῦσιν ἐξ αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς βίβλου ἱστία πλέκουσι καὶ ψιάθους. Quæ Plinius ita reddidit; *Ex ipso quidem papyro navigia texunt, & è libro vela tegetesque.*

Ex iis, quæ hactenus à nobis disputata sunt, credo constare luce clarius Chusæos in iis locis habitasse, quæ suprà indicavimus; nimirum supra Ægyptum ad Rubri Maris sinum intimum, in parte Arabiæ Petrææ & Fœlicis. Unde colligere est Chusæos eosdem esse cum Veterum Scenitis & Saracenis Recentiorum. De Scenitis Lib. 5. c. 11. ita Plinius; *Ultra Pelusiacum Arabia est ad Rubrum Mare pertinens, & ad odoriferam illam ac divitem, & Beatæ cognomine inclytam. Hæc, &c. Scenitarum Arabum vocatur sterilis, præterquam ubi Syriæ confinia* Lib. 1. Persic. *contingit.* Et Eratosthenes apud Strabonem; *Arabiam Fœlicem habent primi post Syros & Judæos homines agricolæ. Post illos autem terra est arenosa & sterilis, palmas habens paucas, & spinam, & myricam, & aquas fossiles ut Gedrosia; eam autem obtinent Scenitæ Arabes camelorum pastores.* Et de Saracenis Procopius; *Hoc autem littus*, (sinûs Arabici circa Elanam) *quàm primùm Palæstinæ fines transgressus eris, Saraceni obtinent, qui* ἐν τῷ Φοινικῶνι, *in palmeto jam olim sedes fixerunt.* Et Marcianus Heracleota: περὶ τὸν αὐχένα, *circa cervicem, Arabiæ Fœlicis post Arabiam Petræam habitant qui vocantur Saraceni, qui populi sunt multorum nominum & multam terram desertam occupant.* Eosdem addit Palæstinę, & Persidi, id est, Babyloniæ, & Arabiæ Petrææ & Desertæ & Fœlici esse finitimos. Itaque ubi Scenitas Eratosthenes, ibi Saracenos ponunt Procopius & Marcianus. Saraceni nimirum à Scenitis hoc solùm differunt, quòd Scenitarum nomen est vetustius. Ammianus lib. 22. *Scenitas prætenditur Arabes, quos Saracenos nunc appellamus.* Et lib. 23. *Scenitas Arabes, quos Saracenos posteritas appellavit.* Ptolemæus tamen videtur distinguere, Scenitas ponens in ipso aditu Arabiæ Fœlicis, & ad horum Austrum Saracenos. Sed Idem alios Saracenos, saltem Saracenam Regionem, describit prope Ægyptum, in Arabia Petræa, ubi sunt Plinii Scenitæ.

Scenitæ Chusæi dicti sunt, quia in tabernaculis degebant, ut habetur Habac. 3: 7. & *Saraceni* à latrociniis. Nam Arabicè סרק *saraka* est latrocinari. Itaque horum hominum vitæ genus planè ληστρικὸν graphicè exprimit hoc nomen. Qui ad Saram referunt, nugas agunt. Sed nec à loco *Saraca* fuisse nominatos Stephano concesserim, cujus verba sunt; Σάρακα, χώρα Ἀραβίας μετὰ τοὺς Ναβαταίους; οἱ οἰκοῦντες Σαρακηνοί. Neque enim fuit *Saraca* prope Nabatæos, sed in Sabæis loco à Nabatæis remotissimo. Vide Ptolemæum lib. 6. c. 7. Scio hodiéque in Arabia exstare Vid. Gigg. vicum סוארקיה *Sawarakiam* inter Meccham & Medinam, vel, ut alii volunt, in via quâ itur Mecchâ Ierosolymas: sed vicus ille obscurior est quàm ut genti nomen fecerit. Neque ab eo *Saraceni*, sed *Sawarakieni* dicerentur. Hoc potissimum, quòd Saracenos ipsi se nunquam appellant, sed à vicinis populis per contemptum sic vocitantur. Hierosolymitana Paraphrasis, Gen. 37: 25. pro Ismaëlitis habet סרקיין *Saracenos*; neque id malè. Apparet enim ex versu 28. promiscuè usurpari Ismaëlitas & Madianitas, quos Chusæis accenseri probavimus ex Numer. 12: 1. & Hab. 3: 7. Itaque Madianitas & Saracenos Augustinus pro iisdem habet. In Num. q. 20. *In his*, inquit, *locis dicitur eos persequutus Israël, ubi Madianitæ habitant, qui nunc Saraceni appellantur.* Utut enim Chusæi, Madianitæ, Ismaëlitæ fuerint diversi generis, tamen promiscuè habitarunt, & in unam Saracenorum nationem coaluerunt.

Ea pars Arabiæ hodiè vocatur חגאז *Hegiaz*, à dividendo; quomodo in Avicenna diaphragma vocatur אלחגאב אלחגאז, *velum dividens*: Avic. 1. 22. & Ephes. 2: 14. האטר חגאז *paries intergerinus.* Nimirum regio *Hegiaz* Petræam Arabiam à Fœlici dirimit, & propriè ad neutram pertinet. Nam ad Fœlicem Græci nullâ ratione referunt, cùm nihil sit infœlicius. Hegiaz dividitur in Tractum Medinensem & Mecchensem. Metropoles Medina & Meccha, infames natalibus & sepulchro Pseudo-Prophetæ. Medina per compendium dicitur pro מדינה אל־נבי *Medinatho-lnabi*, id est, civitas Prophetæ. Sed vetus nomen erat יתרב *Jathreb* vel *Jathrib*. Geographus Nubiensis; *A Meccha ad Medinam,* Clim. 2 par. 5. *cujus nomen est Jathreb,* יתרב, *viâ rectâ decem ferè sunt stationes.* Item; *Magnitudo urbis Jathreb æquat mediam partem Mecchæ.* Rodericus Tolet. hist. Arabum c. 1. *In villa, quæ Jathrib dicitur, prope Meccham erat homo Ali nomine, &c. & uxor ejus Emina, &c. quæ concepit & peperit filium, quem vocavit Mahometh.* Et c. 2. *Eum à Meccha in Jathrib fugere compulerunt.* Multi Αἴθριβον scribunt. Theophanes in Moamethicis; ἐκράτησεν ἡ αἵρεσις αὐτοῦ τὰ μέρη τοῦ Αἰθρίβου. Et ex illo Anastasius Bibliothecarius; *Tenuit hæresis ejus partes Æthribi.* Et Euthymius Monachus de Heraclio Imperatore, μέλλοντος αὐτοῦ διελθεῖν τὴν Αἴθριβον, ἀπῄει πρὸς ὑπάντησιν αὐτοῦ ὁ θεομισὴς Μωάμεθ. *Cùm per Æthribum transiturus esset, ivit illi obviam Deo exosus Moameth.* Sed rescribendum ubique Ἰάθριβον *Jathribum*, i. e. יתרב *Jathrib.* Veteres Ἰαθρίππαν scripserunt. Stephanus de urbibus; Ἰάθριππα πόλις Ἀραβίας πλησίον τῆς Ἔγρας, *Jathrippa urbs Arabiæ prope Egram.* Item; Ἔγρα πόλις Ἀραβίας, πρὸς τῷ Αἰλανίτῃ κόλπῳ, *Egra urbs Arabiæ ad Ælanitem sinum.* Egra est Arabum *Algiar*, Medinę portus ab ea distans itinere trium dierum. Geographus Nub. Ubi suprà. *Inter Medinam & Mare interest spatium trium dierum, & Algiar est portus ipsius.* Egræ meminit Plinius in oppidorum censu quæ in Arabia diruit Ælius Gallus. Lib. 6. c. 28. In Ptolemæo Ἔγρα urbs est Mediterranea. Πινακόγραφοι perperam *Negran* scribunt; neque enim ibi fuit Negran, sed in Arabia interiore. At quæ Stephano est *Egra* & Arabibus *Algiar*, Ptolemæo est *Arga.* Illi nimirum *Arga* est urbs maritima è regione Jathrippæ, cujus nomen perperam scriptum *Lathrippa* & *Laorippa.* Itaque corrigendus hic error tam in Græco textu quàm in Tabulis. *Jathrib* est urbs terrea, nomine facto ex תראב *thurab*, id est, terra: habet enim *mœnia & aggeres ex humo*, id est, terreos, ut legere est in Vartomano. Navig. l. 1. c. 11. Ad Austrum Jathrippæ in Ptolemæo est *Macoraba*, id est, מכה רבה *Mecca Rabba*, seu *Mecca magna*, interjecto amne Bætio qui hodiè ודי אלעקיק *Wadi-lakik*, fluvius Sapphiri. Mecca magna dicitur vel absolutè, vel διακριτικῶς; *ut* המת רבה *Emath magna*, id est, *Antiochia*, propter alteram minorem, nempe Epiphaniam, ut censet Hieronymus. Sic Merodac. Es. 39. 1. Berodac 2. Reg. 20: 12. בתנן & מתנן *Mecha* etiam בכה *Beccha* dicitur apud Giggeium & alios; vel ex permutatis literis labialibus, ut sępe fit, vel ex idolo *Beccha*, aut *Baccha*, ibi culto. Euthymius in Maomethicis cap. 8. τὸ Βακχὰ, Ἰσμακὲχ καλούμενον, εἴδωλον, ὅπερ αὐτὸς προσκυνήμα παρατηρήματος ὀνομάζει τοὺς ἀθλίους βαρβάρους προσκυνεῖν ἐκέλευσε. *Idolum Baccha, Ismakech dictum, quod ipse numen observationis appellat, miseros barbaros adorare jussit.* An Baccha idem qui Bacchus, Deus Arabum, quem alii Οὐροτὰλ *Urotal*, alii Δουσαρὴν Herod. Hesych.

Dusarem appellarunt? Nil quicquam obstat in בכה *Baccha* fœminina terminatio. Nam & Hebræum קוהלת *kobeleth*, id est, Ecclesiastes, & Arabicum חליפה *chalipha*, id est, Imperator, sunt fœmininæ terminationis. Et Arabes asserunt id pertinere ad dignitatem. Quid quod Orpheus Hymno in Mysen Bacchum appellat,

---- ἄῤῥητον ἄνασσαν,
Ἄῤῥενα καὶ θῆλυν, διφυῆ λύσειον Ἴακχον.

Quia Bacchus credebatur esse utriusque sexus.

Sed ut redeam ad *Chusæos* seu Saracenos, gentem jam olim fuisse præpotentem inde constat, quòd ex ea sub Rege Zara armatorum prodierint decies centena millia, 2. Par. 14: 9. Ut de Tirhaka taceam qui Sennacheribi copias ultrò lacessere ausus est, 2. Reg. 19: 9. Merito igitur Nahum. 3: 9. כוש עצמה *Chus valida* deprædicatur. Tamen in summo contemptu fuisse apud pios probant hæc Amos 9: 7. *Nonne ut filii Chusæorum vos mihi estis, filii Israël? dicit Dominus*; id est, vilissimi & abjectissimi. Unde est, quod κατ' ἐξουθενισμὸν uxorem Mosis Maria & Aaron Chusitim potiùs quàm Madianitidem vocant, Num. 12: 1. Atque id ipsum Judæi sibi volunt, cùm Cuthæorum nomine traducunt Samaritanos. Cuthæos enim probavimus eosdem esse cum Chusæis. Interim horum etiam vocatio disertis verbis prædicitur, Psal. 68: 32. & 87: 4. Atque id demum impletum est cùm Saracenorum Regina Mauvia & Rex Alamundarus, illa Valentiniano, hic Anastasio imperantibus, cum magna parte gentis Christianam fidem amplexi sunt. Sed haud multò pòst, sub Heraclio, sequuta est horribilis defectio incentore Mahumetho.

Memoria nominis כוש *Chus* apud Arabes planè periit. Tamen hodiéque usurpant nomen כשכשה *chaschasa* inde deductum, geminatis radicalibus. Quomodo ex Hebræo חול *chul* derivatur חלחלה *chalcala*. Illis scilicet אלכשכשה *alchaschasa* est migratio ad Arabismum, quâ peregrinus in illam gentem inseritur & adoptatur. Ita explicatur in Giggeio. Itaque ut מתיהדים *Mithjehudim*, seu οἱ Ἰουδαΐζοντες, Esth. 8: 17. sunt qui ex Ethnicismo transeunt ad Judaismum; ita planè מתכשכשים sunt, qui ex alia gente ad Arabum regionem & mores se transferunt.

Unum habent quod opponant, qui volunt nomine כוש *Chus* Æthiopes significari; nempe Jeremiæ ἐπιφώνημα, c. 13. v. 23. *Nunquid mutabit* כושי *Chusæus cutem suam, aut pardus maculas suas?* Quod conferunt cum adagiis Veterum, Αἰθίοπα σμήχεις, & Αἰθίοπα σμήχειν ἐπιχειρῶ, & Αἰθίοψ οὐ λευκαίνεται, ut probent de iisdem populis utrobique rem esse. Sed eo argumento parum nitetur quisquis veros Chusæos, id est, Saracenos, de facie noverit. Utut enim Saraceni non sint omnino nigri, nigricantes tamen sunt & coloris subfusci. De Judæis dicitur in Glossa Misnæ, Tractatu Sanhedrin, fol. 18. 1. הן כאשכרוע לא שחורים ולא לבנים *sunt ut buxus nec nigri nec albi.* Cujus coloris ratione ἐκωμῳδεῖτο Chærephon Philosophus, & vocabatur πύξινος *buxeus* propter faciem sublividam. Et Maximinæ vetulæ dentes buxeo concolores Martialis ita deridet, lib. 2. Epigr. 34.

Schol. Aristoph. in Nub. Act. 1. Scen. 6.

Et tres sunt tibi Maximina dentes,
Sed planè piceique buxeique.

Is si fuit color Judæis, Saracenos credibile est vicinioris syderis vaporem inficere multo magis. Sed nihil opus argumentis, cùm habeamus testes αὐτόπτας. Ludovicus Vartomanus, qui Mecchæ degit diu, illos describit his verbis: *Staturâ sunt despicabili parvâque, color est inter fulvum & nigrum.* Hunc colorem ipsi Arabes אחצר *achdar* vocant, & nocti tribuunt. Giggeius; אחצר אלליל *nigra valde fuit nox, vel obscura:* אלאחצר *Mauri Arabes*, אלאחצר *quidam Arabes nigri.* Hi sunt illi Arabes, de quibus Historia Saracenica lib. 1. c. 5. p. 41. ubi Abubecrus ex Ægypto ejecisse legitur הריתא Harithæos, qui sunt מן אסוד אלערב *è Nigris Arabum.* Itaque non de nihilo est quod ערבי (*Arabi*) Arabs, ערב (*ereb*) vespera, & עורב (*oreb*) corvus sunt ab eadem radice. Nec desunt, qui Arabes ab Homero Ἐρεμβοὺς dici volunt, quasi Ἐρεμνοὺς vel Ἐρεβεννοὺς, id est, nigros. Vide Strabonem & Magnum Etymologicum. Tamen verosimilius est tam Erembos quàm Arabes fieri ab Hebræo ערב, id est, *Arabia*, quod promiscuè legitur ערב *Arab* vel ערב *Ereb*, ut patet conferenti loca 1. Reg. 10; 15. & 2. Chron. 9: 14. Ergo Arabes ab *Arab*, & ab *Ereb* Erembi dicti, inserto μ epenthetico. Similis origo nominis קדר *Kedar*, à quo *Kedareni* Arabes, (*Cedrei* Plinio, & Uranio Κεδρανῖται) qui Pars erant Saracenorum. Nam Hebraicè verbum קדר significat obtenebrare, & nigrorem contrahere propriè à Sole. Unde Jobi querela c. 30. v. 28. קדר הלכתי בלא חמה *ater ambulavi etiam sine Sole*, id est, etiamsi me non infuscaverit, tamen mœror quo conficior me totum decoloravit. *Kedar* igitur id ipsum quod Gallis *hâlé*, qui Solis ardore perustus est atque infuscatus. Cujusmodi fuisse Kedarenos constat vel ex Sponsæ verbis in Cantico Solomonis, *Nigra sum, &c. ut tentoria Kedar*, id est, juxta Chaldæum Interpretem, כבני דכוש דשרין במשכני קדר, *ut filii Chus, qui habitant in tentoriis Kedar.* Ubi rursus id notandum, filios Chus & Kedarenos promiscuè usurpari. Ex his constat plus satis Saracenis apprimè convenire hæc Jeremiæ: *An mutabit Chusæus pellem suam?* Tamen ferri potest Versio Gallica, quæ habet? *Le More changera-il sa peau?* Quippe etiam Saracenis Maurorum nomen tribuunt Historici recentiores, imprimis qui scripserunt res à Saracenis gestas circa tempora Caroli Magni. Lucas Tudensis in Chronico apud Baronium: *Posthac Mauri* (Saraceni) *totam ferè Hispaniam, atque Provinciam, Burgundiam, & Pictavium, ferro flammâque attritas suo dominio manciparunt.* Item; *Froilanus Maurorum ducem Galleciam invadentem vicit gloriosâ victoriâ, cæsis ex Saracenis quinquaginta quatuor millibus.* Item: *Aurelius infamem illam conditionem subire non renuit, ut numerum quendam Christianarum virginum loco tributi quotannis Maurorum regi solveret, &c. & decretum ut nobiles Hispaniæ mulieres matrimonio jungerentur cum Saracenis.* Item anonymus author sui temporis scribens Annales, à quibus Regino & alii; *Hoc eodem anno adversus Mauros Carolus duce Burchardo, classe immissa in Sardinia atque Corsica adversus eos, pugnavit, atque iterum profligavit, qui iidem Saraceni & aliis in locis pugnando tulère posteriores.* Plura vide de Chusæis in Paradiso Nostro.

Navigat. lib. 1. cap. 8. — Plin. 5. 11. — Apud Stephan. — Cant. 1. — Ad A. §. 15. — Ad A. §. 10. — Ad A. §. 32. — Ad A. §. 4.

CAPUT III.

Filii Chus.

Ex Veterum sententia filii Chus in Africa. Josephi hallucinationes. Eorum situm Hieronymus profitetur se ignorare. Chaldæus etiam & Arabs Interpretes in meris tenebris versantur. In utroque multa explicata. *Phacusa* unde dicta. Lentes Pelusiacæ. Omnes Chusi filios præter Nimrodum habitasse circa Mare Persicum.

Chusi filii sex, *Seba*, *Chavila*, *Sabta*, *Rhegma*, *Sabteca*, & *Nimrod*; & ex *Rhegma* nepotes duo, *Sceba* & *Dedan* à Mose recensentur. Horum plerique Veteres, cùm in Africa sedes quæsiverunt, toto cœlo aberrarunt. Ex utroque Sceba Sabæos Josephus indiscriminatim deducit, id est, Meroitanos. Quippe Meroës nomen vetus asserit fuisse Saba. Tamen

men de thurifera Sabæa intelligit Hieronymus. Cur iidem ex Chavila Getulos, & ex Sabatha Aſtabarros derivarint, non puto aliam habuiſſe rationem quàm alluſionem nominum, quæ tamen valde eſt remota. Pro Rhegma & Sabteca Joſephus Rhomum & Sabactam ſcribit, & patres facit Rhomæorum & Sabactenorum, qui populi nuſquam ſunt. Maluit Hieronymus ignorantiam ingenuè profiteri. *Rhegma*, inquit, *& Sabathaca paulatim antiqua vocabula perdidêre, & quæ nunc pro veteribus habeant ignoratur.* Dedanis item poſteros uterque locat in Occidentali plaga Æthiopię. Sed pro Dedane & Dedanæis Judam & Judæos perperam ſcripſit Joſephus.

Arabs nuperæ editionis è nominibus filiorum *Chus* ſolùm *Seba* & *Nimrod* invariata retinet, cætera mutat pro libidine. *Havila* in זוילה *Zavila* propter ſoni vicinitatem: *Sabta* in זגאוה *Zogava*: *Raama* aut *Rhegma* in אלפאקו *Alphacu*: *Sabtheca* in אלדמס *Addams* vel *Aldams*: *Sçeba* & *Dedan* in אלסנד *Aſſind* vel *Alſind* & אלהנד *Alhind*, id eſt, Indiam & Sindiam quæ eſt in ora Indiæ. Reliqua vel ſunt Ægypti, vel prope Ægyptum. *Zavila* & *Zogava* ſunt Marmaricæ loca, Ptolemæo *Zagylis* & *Zygis*. De *Zavila* ſæpe meminit Geographus Nubienſis, Clim. 2. & 3. part. 3. *Alphacu*, Giggeio & Guill. Tyrio פאקוס *Phacus*, Ptolemæo *Phacuſa*, Straboni *Phaccuſa*, Stephano *Phacuſſa*, Athanaſio *Phacuſa*, urbs in Ægypto fuit, Arabiæ Nomi metropolis, ad Bubaſticum ſeu Peluſiacum Nili alveum, à qua fuit initium foſſæ à Nilo ad mare Rubrum ductæ. *Aldams* Nubienſi Geographo דמסים *Damaſis* eſt Ægypti urbs in Delta ad præcipuum Nili alveum.

Obiter nota *Phacuſa*, ad Peluſiacum Nili alveum, nomen eſſe à lente, quæ Græcis φακὸς aut φακή: quia lens in iis locis copioſa & in precio. Virgilius lib. 1. Georg.

Nec Peluſiacæ curam aſpernabere lentis.

Ad quem locum Servius; *Peluſium, unum eſt de ſeptem oſtiis Nili, ubi optima lens naſcitur, unde* κατ᾽ ἐξοχὴν *locutus eſt.* Martialis lib. 13. ep. 9.

Accipe Niliacam Peluſia munera lentem.

Auſonius Idyl. 12.

Et Peluſiaco de ſemine plana teres lens.

Planam & teretem dicit, quia *duo genera ejus in Ægypto, alterum rotundum nigriuſque, alterum ſuâ figurâ*, Plin. lib. 18. cap. 12. Inde Alexandrini σύντροφοι τῷ φακίνῳ βρώματι *lente plurimum veſcebantur*: & tota urbs πλήρης φακίνων *plena lenteorum*, teſte Cynulco apud Athenæum lib. 4.

E Chaldæis Jonathan Chavilæ aſſignat הינדקי *Indiam*, Rhegmæ modò לובאי *Lybes*, modò מוריטנוס *Mauritanos*, Sabtecæ זינגאי *Zingitis*, Sçebæ זמרגד *Smaragdum* montem in Ichthyophagis, Dedani מזג *Mazaces* vel *Mazices* populos Mauritaniæ. Qui ſint סיניראי *Sinirai* pro Seba, & סבדאי *Sebdai* pro Sabatha divinare non poſſum. Nam de Armeniæ Sinera vel Sinoria, & Sibda oppido prope Halycarnaſſum, illum non puto cogitaſſe. Sed quicquid habuerit in animo, noſtrâ nil refert, cùm appareat illum in meris tenebris hîc verſari. Itaque his relictis, nos aſſerimus omnes Chuſi filios, quos hîc nominat Moſes habitaſſe circa Mare Perſicum, pręter Nimrodum, quem Babylonem migraſſe teſtatur Moſes. Libet ſingula deſcribere initio facto à Sabtheca omnium remotiſſimo, ideóque minùs noto.

CAPUT IV.

Sabtheca סבתכה, Gen. 10: 7.

M & B in Oriente maximè permutabiles. Exempla multa. *Sabtheca* vel *Sabithace*. Gr. *Samydace* Carmaniæ urbs. *Samydacus* Fl. Ptolemæus emendatus. Carmania quàm ferax, præcipuè vitibus: inde nomen. Ex Arabia in Carmaniam facilis navigatio. Fretum in medio quàm ſit anguſtum.

In Arabia & vicinis locis literę M & B ſunt maximè permutabiles. Hinc in libris Regum idem vocatur *Merodac-Baladan*, & *Berodac Baladan*. In Chaldęo Paraphraſte *Baſan* redditur בתנן *Bathnan*, & מתנן *Mathnan*: & אבנה *Abana*, Damaſci amnis, exponitur אמנה *Amana*. Et Arabibus בעדאד *Bagdad* & מעדאר *Magdad*; מכה *Meccha* & בכה *Beccha*; מרבאט *Merbat* & ברבאט *Berbat* eędem urbes; & Smaragdus modò זמרגד *Zamargiad* ſcribitur, modò זברגד *Zabargiad*. Et Gręcis Interpretibus *Libna* eſt *Lemna*; *Sobna*, *Somnai*, *Jabne*, *Jamnia*. Et genus ſerpentis ἀμφίσβαινα *amphisbæna* in Heſychio λέγεται καὶ διὰ τοῦ Μ ἀμφίσμαινα, *etiam per M dicitur amphiſmæna*. Hęc pręfari neceſſe habui, ne cui videatur inſolens, quòd *Sabtheca* vel *Sabithace* mutetur in Σαμυδάκην *Samydacen*. Samydace Stephano eſt urbs Carmanię cujus gentile Σαμυδακηνός. Eandem cum cognomine fluvio Samydaco deſcribit Marcianus Heracleota ad ſinum Paragonem in Carmanię Chelonophagis. Ubi & Ptolemæus, ſed depravatâ ſcripturâ. Nam in Gręco textu pro urbe *Samydace* legitur *Samycade*, & *Samydocus* fluvius, vel *Samyraces* etiam pro *Samydaco*. *Martian perieg. p. 31. Steph. in Σαμυδάκην. Ptol. l. 6. c. 8.*

Carmanię pars una deſerta eſt; altera, ad quam Sabthecam putamus appuliſſe, (ubi *Samydace* urbs & *Samydacus* fluvius) omnium arborum eſt ferax pręter oleam. Auro etiam & argento dives eſſe traditur, & ęre, & arſenico, & minio, & ſale, & frugibus perſicarum ęmulis. Sed Carmaniam nihil tantopere commendat quàm portentoſa vitium ubertas, quarum uvę ſolent eſſe bicubitales, grandibus acinis ac denſis. Ita habetur in Strabone: Γεώργια δ᾽ ἔχει παραπλήσια τοῖς Περσικοῖς, τά τε ἄλλα καὶ ἄμπελον, ταύτης δ᾽ ἡ Καρμανία λεγομένη παρ᾽ ἡμῖν; καὶ δίπηχυν ἔχει πολλάκις τὸν βότρυν, πυκνόρραγά τε ὄντα καὶ μεγαλλόρραγα ἢν εἰκὸς ἐκεῖ εὐερνεσέραν εἶναι. Et in Indicis Arriani, ὁρμίζονται δὲ ἐν Βαδειχώρῳ τῆς Καρμανίης οἰκουμένῳ, δένδρεά τε πολλὰ ἥμερα πεφυκότα ἔχοντι, πλὴν ἐλαίης; καὶ ἀμπέλους ἀγαθάς. Et Plinius lib. 6. cap. 3. ubi de Carmania: *Inde vineas coli & arva*, &c. Ab hac vitium copia & pręſtantia כרמאן *Carman*, id eſt, Carmania videtur dicta. Chaldęis enim & Syris כרמא *carma eſt vitis.* Arabes ſcribunt כרמה *carama*, Hebręi כרם *cerem*.

In Carmaniam ex Arabia, unde oriundus erat Sabtheca, navigatio eſt facillima; Perſici enim Maris intermedii *oſtia adeò perhibentur eſſe anguſta, ut ex Harmazonta Carmaniæ promontorio contra oppoſitum aliud promontorium, quod appellant incolæ Maces, ſine impedimento cernatur.* Ita Ammianus lib. 23. Quibus conſona hęc Eratoſthenis de eodem mari apud Strabonem lib. 16. τὸ μὲν σόμα φησὶν εἶναι σενὸν οὕτως ὥστ᾽ ἐξ Ἁρμόζοντος τοῦ τῆς Καρμανίας ἀκρωτηρίου τῆς Ἀραβίας ἀφορᾶται τὸ ἐν Μάκαις. Tamen idem Strabo lib. 15. hoc ipſum oſtium tradit eſſe μεῖζον διάρματος ἡμερησίου, *majus quàm ut uno die transfretari poſſit.* Diei navigatio ferè centum eſt milliarium.

CAPUT V.

Rhegma רעמה, Gen. 10: 7.

Rhegma urbs & ſinus Arabiæ in Mari Perſico. De quibus Ptolemæus, Stephanus, & Ezech. 27: 22. Veterum & Recentiorum σφάλματα in illius ſitu.

Inſpice Ptolemæi Tabulas, ſupra oſtium Perſici Maris & ſinum Ichthyophagorum, ſtatim occurret urbs *Rhegama*. Sed reſcribendum eſt *Rhegma*,

Lib.6.cap.7. *gma*, ut in Græco textu habetur: Εἶτα Ναρειτῶν Ῥέγμα πόλις, *postea Naritarum Rhegma civitas.* Et in Stephano de Urbibus; Ῥῆγμα πόλις, &c. καὶ κόλπος Ῥῆγμα περὶ τὸν Περσικὸν κόλπον, *Rhegma urbs*, &c. *& Rhegma sinus circa Persicum sinum.* De hac urbe sic Ezechiel cap. 27. v. 22. *Mercatores Seba, & Rhegma, mercatores tui fuerunt, præstantissimo quoque aromate, & omni lapide pretioso, & auro locupletarunt nundinas tuas.* Pro *Rhegma* רעמה in Hieronymo *Raama*, in Vulgata *Reema*, in Græca Editione *Rhamma*, sed in Theodoreto meliùs Ῥεγμᾶ *Rhegma.* Nam conditoris nomen, quod Hebraicè scribitur iisdem planè literis, Gen. 10: 7. Veteres omnes constanter efferunt *Rhegma.* Itaque etiam in hoc nomine, ut in Gaza & Gomorrha, ע *Ajin* idem sonat quod G. *Rhegma* sive *Rhaama* fatetur Hieronymus se nescire quæ regio sit. Theodoretus putat gentem esse Indiæ vel Æthiopiæ. Vilalpandus Sabæorum esse epithetum, quo nihil alienius fingi potuit. Sed verus illius situs jam patet ex Ptolemæo & Stephano. De aromatibus & auro inde exportatis alibi dicetur.

CAPUT VI.

Dedan דדן, Gen. 10: 7.

Dedan non procul à Rhegma, hodiè *Daden.* Ejus situs. Inde *Daden* regio. De ea Ezech. 27: 15. Alia *Dedan* urbs Idumeæ, quam condidit *Dedan* Abrahæ nepos. Ezechiel de utraque. Pro *Dedan* Græcos legisse *Rhodon* perperam. Ea de re Vilalpandi error.

In eodem littore prope Rhegmam ad Orientem fuit urbs *Dedan*, hodiè *Daden.* Hanc describunt Ortelius & alii Recentiores, medio ferè spatio inter fretum Basoræ, id est, ostium Maris Persici, & Omanorum fluvium *Om*, qui *Lar* est Ptolemæi, & *Phalg* Geographi Nubiensis. Ab hac urbe, *Daden* dicitur etiam vicina regio. Odoardus Barboza in descriptione regni Ormuz; *Avanti nella detta costa è un altra terra nominata Dadena*, &c. Ea videtur esse *Dedan*, quam condidit Dedan Rhegmæ filius, Gen. 10: 7. Quo pertinent hæc Ezechielis cap. 27. v. 15. *Filii Dedan institores tui, insulæ multæ negotiatio manus tuæ, cornua eboris & ebenum permutarunt pretio tuo.* Neque enim iis assentior, quibus hæc Dedan eadem est cum Dedan urbe Idumeæ mediterranea, de qua Jeremias cap. 25. v. 23. & 49. v. 8. cujus incolæ *Dedanim*, Es. 21: 13. & conditor Dedan alius, Abrahæ nepos, Gen. 25: 3. Omnino agit Ezechiel de urbe maritima, quæ vicinas habuit multas insulas, unde in Indiam commoda fuit navigatio. Indicis quippe mercibus sunt ebur & ebenus, quas merces cum Tyriis precio commutasse dicit tam Dedanæos quàm vicinos insulares. Dadenæ, quam diximus, omnia conveniunt. Illi enim adjacent multæ insulæ, & vicinum est ostium Maris Persici, à quo India proximè abest. Taceo Rhegmæ viciniam, quam Rhegma condidit pater Dedan. Et Sçebam fratrem mox docebimus in propinquo habitasse. Proinde idem Propheta cap. 38. v. 13. Sçebam & Dedanem jungit ut loca non remota. *Sçeba*, inquit, *& Dedan, & mercatores Tharsis*, &c. Hoc præcipuum, quod ne Dedan Persici Maris cum Idumaica confundatur, utramque memorat Ezechiel in eodem capite 27. Illam versu 15. quem citavimus, cujus merces ebur & ebenus: Alteram versu 20. quæ, pro nobilibus illis cimeliis, nihil aliud Tyrum mittebat quàm *segestria.*

Pro filiis Dedan Græci habent υἱοὶ Ῥοδίων *filii Rhodiorum*, qui pro דדן legerunt רדן *Rhedan* vel *Rhodon*, ut rectè monet Hieronymus, qui frequentissimus est error propter similitudinem literarum *Res* & *Daleth.* Sic statim sequenti versu pro כדכד *Chodchod* legerunt Χορχὸρ *Chorchor.* Vilalpandus tamen, ut Græcos ab hoc errore excuset, sibi fingit Rhodi priscum nomen fuisse Dedan, quod processu temporis in *Rhedan* vel *Rhodum* mutatum fuerit. Meræ nugæ. Nam ut cætera taceam, Tyrios nemo dixerit è Rhodiis comparasse ebur & ebenum, cùm ad loca, unde advehuntur, Tyriis quàm Rhodiis multò liberior fuerit accessus, quia Phœnices habuere portus ad Mare Rubrum, unde in ultimam Africam & in Indiam navigabant.

CAPUT VII.

De שבא *Seba vel Saba filio Rhegma*, Gen. 10: 8.

Seba & Sabæi vox valde homonyma. Sabæi Melæ prope ostium Maris Persici. Ibid. montes *Sabo*, *Asabo* vel *Pasabo.* In Carmania *Sabis* urbs & Fl. & *Sabæ* populi. Mahomet Dramku Sabæus ante ann. ferè 700 Armuzam condidit. Scripturæ loca de his Sabæis.

De Homonymia nominis Seba, vel Sabæorum, libro secundo egimus, & de Sabæis ad Mare Rubrum filiis Jectan, qui fuerunt omnium longè celeberrimi. Jam alii illi Sabæi ex stirpe Chusi, quorum hîc Scriptura meminit, ubi locorum sedes fixerint conabimur jam aperire. Sabæos dicit Pomponius Arabiæ Fœlicis tenere *partem ostio Maris Persici proximam & Carmanis.* Lib.3 Et in illo ipso ostio Carmanis proximo recenset Arrianus in Periplo ὄρη μέγιστα λεγόμενα Σαβώ, *montes maximos Sabo dictos*, tanquam à Saba. Ptolemæus scribit *Asabo*, & Marcianus *Pasabo.* Sed utrobique manent vestigia nominis Sabæ.

Hos Sabæos ut putem patrem habuisse שבא *Sabam* Rhegmæ filium & fratrem Dedanis, facit locorum vicinia. Nam urbs *Dedan*, hodiè *Daden*, proximè abest ab illo freto, & prope Dedan erat Rhegma.

Eosdem verisimile est per freti angustias trajecisse in vicinam Carmaniam, in qua *Sabin* urbem describit Ptolemæus, Plinius *Sabin* fluvium, Dionysius Periegetes *Sabas* populos vicinos Pasargadis.

Πρῶτα Σάβαι, μετὰ τὰς δ' Πασαργάδαι.

Sic ante annos circiter sexcentos vel septingentos ex Sabæ Regum prosapia oriundus Mahomet Dramku in Carmaniæ continentem & adjacentes insulas traduxit magnam Sabæorum manum, & in insula Vorocta Armuzam urbem condidit; Illi Armuzæ cognominem, quam in continente proximo describunt Geographi veteres. Ita refertur in Chronico Regum Armuziæ, quod Persicâ linguâ scripsit Armuziæ Rex Torunxa, & Hispanicâ reddidit Petrus Teixeira.

Quod prope omiseram, de hoc שבא videtur agi in illis Scripturæ locis, in quibus cum שבא *Seba* per *Sin* jungitur סבא *Seba* per *Samech*, aut *Rhegma* aut *Dedan*, aut quis alius de stirpe Chus. Sic Psal. 72: 10. *Reges Seba* (per Sin) *& Seba* (per Samech) *donum offerent*; Et Ezech. 27: 22. *Mercatores Seba & Rhegma mercatores tui fuerunt*; Et Ezech. 38: 13. *Sçeba, & Dedan, & mercatores Tharsis.* Eòdem & hæc refero, Ezech. 27: 23. *Charan, & Canne, & Eden, mercatores Sçeba Assur & Chelmad negotiatrix tua.* Nam ibi de Sabæis agi Persici Maris inde colligo, quod in unum fasciculum compinguntur cum Tigris & Euphratis accolis, qui in Mare Persicum exeunt.

CAPUT VIII.

De altero Seba filio Chus, Gen. 10: 7.

Hebr. סבא per Samech.

Om, *Oman. Lar*, *Phalg*. Seba pater Jemamitarum. Horum Regia *Hagiar* seu *Petra*, Plinio *Omanorum Petra Sabe*, non *Batrasabe*. Hi Sabæi proceri valde. Locus Esaiæ ex Agatharchide explicatus. Vir mensuræ, id est, procerus. Chaldæus Esaiæ Interpres hanc phrasim non intellexit. In horum nomen videntur concessisse Gerrhæi. Gerrhæorum opulentia. Nomen unde.

Omanitis, quorum sedes est circa *Om* amnem, qui *Lar* est Ptolemæi, & *Phalg* Arabum, ad Caurum confines esse Jemamitas Nubiensis docet *Clim. 1. part. 6.* his verbis; *Terræ Oman ex parte Occidentali ad Septentrionem confinis est terra Jemamæ*. Hi genus suum referunt ad Sebam Chusi filium, cujus nomen scriptum per Samech. Alcamus apud Giggeium; סבא *Seba vir quidam, qui tribus Jemamiticas collegit*, id est, qui gentem condidit. Jemamitæ tamen dicuntur pro Sabæis à Regina quadam Jemama in illis locis celeberrima. Horum urbs regia חגר *Hagiar*, id est, *Petra*, dicebatur. Geographus ibidem; *Terræ Oman, &c. confinis est terra Jemamæ, è cujus urbibus est Hagiar modò diruta, quam tamen antea Regina Jemama ætatis suæ tempore inhabitabat*. Hæc Petra fortè est *Omano-* *Plin. l. 6. c. 28.* *rum Petra Sabe*, de qua Plinius. Videtur enim ita legendum, non ut vulgo *Batrasabe*. Sic Petra dicatur, ut Arabicè *Hagiar*, à situ; & *Sabe* ex conditoris nomine, quomodo duæ Sabæorum urbes non procul à Mari Rubro.

Cap. 50. Quod de Sabæis in genere dixit Agatharchides; *τὰ σώματά ἐστι τῶν κατοικούντων ἀξιολογώτερα*, *corpora eorum qui terram illam incolunt sunt spectabiliora*, ad hos maximè pertinere docent hæc Esaię verba de Sabæis per *Samech*, quorum pater Chu- *Es. 45: 14.* si filius; סבאים אנשי מדה *Sabæi viri mensuræ*, id est, proceri. LXX. rectè ἄνδρες ὑψηλοὶ, & Vulgata *viri sublimes*; & R. Selomo viri גובהי קומה *elati statura*, & Kimchius, & Aben-Ezra, *viri mensuræ*, sub. *magnæ*. Qua eadem phrasi Chananæi dicuntur אנשי מדות *viri mensurarum*, Num. 13: 32. Græcè ἄνδρες ὑπερμήκεις. Et Getthæus gigas איש מדון vel איש מדה *vir mensuræ*, Gręcè ἀνὴρ ὑπερμεγέθης, 2 Sam. 21: 20. & 1 Chron. 20: 6. & magna domus בית מדות *domus mensurarum*, Jer. 22: 14. Ut mirum sit in hunc lapidem impegisse Chaldæum Interpretem, qui in Esaiæ loco de Sabæis quem citavimus *viros mensuræ* accepit pro גברי דשחורא *viris negotiationis*, id est, negotiatoribus. Quales quidem fuisse Sabæos non diffitemur. Sed Propheta aliud voluit.

Hi Sabęi Veteribus ideò parum noti, quia illorum nomen aboleverunt Γεῤῥαῖοι ex Babylonia *Lib. 1. 6. p. 766.* advenæ, de quibus Strabo; ἐν βαθεῖ κόλπῳ κεῖται πόλις Γέῤῥα Χαλδαίων φυγάδων ἐκ Βαβυλῶνος. *In profundo sinu jacet urbs Gerrha Chaldæorum è Babylone exulum*. Item; πεζέμποροι δ' εἰσὶν οἱ Γεῤῥαῖοι τὸ πλέον τῶν Ἀραβίων φορτίων καὶ ἀρωματικῶν. *Gerrhæi negotiatione ferè terrestri distrahunt Arabum merces & aromata*. Item; Ἀριστόβουλος δὲ τοὐναντίον φησι, τοὺς Γεῤῥαίους τὰ πολλὰ σχεδίαις εἰς τὴν Βαβυλωνίαν ἐμπορεύεσθαι, ἐκεῖθεν δὲ τῷ Εὐφράτῃ τὰ φορτία ἀναπλεῖν εἰς Θάψακον, εἶτα πέζῃ κομίζεσθαι πάντῃ. *Contrà ait Aristobulus Gerrhæos frequentiùs ratibus in Babyloniam mercatum proficisci, atque inde per Euphratem merces Thapsacum navigare, postea quolibet itinere terrestri ferri*. Et *Cap. 59.* Agatharchides; οὐδὲν γὰρ εὐπορώτερον Σαβαίων καὶ Γεῤῥαίων εἶναι δοκεῖ γένος. οὗτοι πολύχρυσον τὴν Πτολεμαίου Συρίαν πεποιήκασιν, οὗτοι τῇ Φοινίκων φιλεργίᾳ κατασκευάκασι λυσιτελεῖς ἐμπορίας. *Nullum hominum genus Sabæis & Gerrhæis opulentius esse videtur. Hi auro locupletarunt Ptolemæi Syriam. Hi Phœnicum sedulitati lucrosissimas negotiationes dederunt*. Polybius apud *In σκλ̃ι.* Suidam; Κυρωθείσης δὲ τῆς ἐλευθερίας τοῖς Γεραίοις, ἐστεφάνωσαν παραχρῆμα τὸν Ἀντίοχον τὸν βασιλέα πεντακοσίοις ἀργυρίου ταλάντοις, χιλίοις δὲ λιβανωτοῦ, καὶ διακοσίοις τῆς λεγομένης στακτῆς. *Confirmatâ autem libertate Geræis, coronarunt* (remunerati sunt) *illico Regem Antiochum quingentis argenti, mille thuris, & ducentis stactes, quæ dicitur, talentis*. De Gerrhæorum opulentia plura vide apud Agatharchidem, & Stra- *Agath. ubi suprà. Stra. lib. 16. p. 778. Diod. l. 3. p. 126.* bonem, & Diodorum, qui Agatharchidis locum sic citat, ut solis Sabæis tribuat quidquid ille conjunctim Gerrhæis & Sabæis. Pro Gerrhæis Ptolemęus & Polybius simplici R *Gerhæos* scribunt, quod propiùs accedit ad Hebręum גרים *gerim* & Chaldaicum גריא *geraja*: quomodo vocant advenas, quales erant illi Geręi.

CAPUT IX.

De שבא *Seba nepote Abrahami*, Gen. 25: 2.

Seba nepos Abrahami habitavit prope Nabatæos in ipso aditu Arabiæ Fœl. De eo locus Strabonis ab interprete perperam acceptus. Inde Sabæi in Jobi greges irruunt. Plura de illorum situ & latrociniis.

Pręter duos illos Sebas, unum filium, alterum *Vide Gen. 25.* nepotem Chusi, est & tertius Abrahami nepos, & quartus filius Joktan. Illius posteri habitarunt & in ipso aditu Arabię Fœlicis non procul à Nabatęis. Strabo; Πρῶτοι δ' ὑπὲρ τῆς Συρίας Ναβαταῖοι καὶ Σαβαῖοι τὴν εὐδαίμονα Ἀραβίαν νέμονται, καὶ πολλάκις κατέτρεχον αὐτῆς, πρὶν ἢ Ῥωμαίων γενέσθαι. *Primi autem super Syriam Nabatæi & Sabæi Fœlicem Arabiam incolunt, & sæpe in illam excurrerunt, priusquam esset ditionis Romanorum*. Grandi flagitio interpres omisit illud Πρῶτοι, *Primi*; vocem maximi momenti, quę docet pręter Sabęos intimę Arabię, quorum alii Rubro, alii Persico Mari vicini erant, etiam alios fuisse in Arabia Fœlici quidem, sed Syriæ & Nabatęis proximos. Quod nos scire multum interest. Quia aliter non potest intelligi, quod in Scriptura legitur, in armenta & greges Jobi, qui Ausitidis erat incola, Sabęos irruisse. Neque enim verisimile est Sabęos ob æstio Maris Persici vel Arabici in Arabiam Desertam excurrisse ut greges abigerent. Sed neque Sabęi Jemamę prope Gerrhęos intelligendi; quia in Jobo legitur שבא non סבא. Quid igitur? Haud dubiè significantur filii שבא Sçeba nepotis Abrahami, quos habitasse ad Orientem Hebron colligere est ex Gen. 25: 6. Atque ibidem Sabęos collocat Strabo in parte Arabię Fœlicis, quę Syrię confinis est & Nabatęis, quibus hoc commune fuit cum Sabęis quos dicimus; quòd utrique ad Abrahamum genus suum referebant. Nam ut Sçeba ex Joksan, ita Nabatęorum pater Nebajot Abrahami nepos fuit ex Ismaële, Gen. 25: 13. Atque inde per Arabię deserta facilis fuit excursus in Ausitidem, ἐπὶ τοὺς ὁρίους τοῦ Εὐφράτου, (ut habetur in fine Jobi,) & Ausitas populos Ptolemęo non ignotos; nisi quòd pro Αυσῖται, *Ausitæ*, perperam legitur *Ex Anglic. codice.* Αἰσῖται in nostris exemplaribus. Insuper id notandum, hos Sabęos à Strabone ut grassatores describi; *Sæpe*, inquit, *excurrebant*, πολλάκις κατέτρεχον. ut scias fuisse hominum genus latrociniis infame. ut non multum laborare Satanam oportuerit in illis ad id impellendis, quo sponte ferebantur. De Sabæis filiis Jectan. lib. 2. diximus.

CAPUT

CAPUT X.

Sabtha סבתה, Gen. 10: 7.

Sabtha Veteribus *Sabatha* & *Sabathes*, primò incola & conditor *Saphthæ* urbis Arabicæ; dein navigasse videtur in *Saphtham* Persicam insulam, & in Persidem postmodum; & Messabatenæ, id est, Mediterraneæ Sabatenæ, nomen dedisse. Alii Sabtæi in Persidis & Carmaniæ confiniis per literarum trajectionem Stabæi dicti. Similes trajectiones Persis frequentes. Tale Persicum *Karda* pro *Kadra*, unde Cardaces. Et retiarii milites *Sagartii* dicti pro *Saragtiis*. Σαργάνη Græcum unde. Ex *Adir* Hebr. *Ard*, unde *Ardschir*, *Ardwan*, *Artabanus*, *Artas* illustris, Ἀρτοξέρξης, Ἀρταῖοι. Item Οὐάριζες pro Οὐάζιρες vulgo *Vezires*. Et *Pasargadæ*. Persis nomen ab equitatu & equis, quibus Cyro authore primùm assueverunt. Itaque Persarum nomen tum primùm natum, quod olim *Cuth* & Elam. *Cephenum* & *Artæorum* fabulosa nomina. Persæ cur à Scythis *Chorsaci* dicti.

Sabtha סבתה, Veteribus *Sabatha* & *Sabathes*, videtur primam regni sedem constituisse in Arabiæ Fœlicis Leanitis ad Mare Persicum; ubi à mari paulò longiùs, in via è Gerrhæorum sinu ad Arabiam Desertam, Σαφθὰ urbs à Ptolemæo describitur. Sed inde Sabthæorum vel Sabatæorum colonias mari transmisso in Persidem migravisse argumento sunt; Primò Σῶφθα Sophtha Persica insula in eodem Ptolemæo (Marciano Σωφάθ,) quam Ortelius putat esse Pharam Ammiani lib. 23.

Secundò Messabatæ vel Massabathæ, à quibus Massabitica regio dicta, Plinio Mesobatene circa Mediæ Persidis & Elymæorum confinia; voce, ni fallor, ex Chaldæo מִצַּע mesa, id est, medio, & סבתה, ut Messabatæ dicantur quasi Mediterranei Sabtæ: quia à mari longissimè distant, versus Eulæi & Oroatis fontes siti. Ad Babylonis Septentrionem describit Dionysius Periegetes versibus 1014. & 1015. Alii potiùs ad Ortum. Strabo l. 16. Massabaticam Elymæis adscribit, & per eam è Media & locis Zagro vicinis in Elyma idem patere iter asserit. Plinius Eulæum ait in Medis ortum, & per Mesobatenem lapsum circuire arcem Susorum: & Susianis ab Oriente proximos esse Chosieos (aliis Cossæos:) & supra Chosieos ad Septentrionem Mesobatenem sub monte Cambalido. Mesabatas Ptolemæus ponit in Perside infra Mediam, intermedia Sarętacene. Hęc Messabaticę situm non patiuntur nos ignorare.

Tertiò in eadem Perside circa Carmanię confinia sunt alii Sabtęi à mari parum dissiti, quos unius literę trajectione Stabęos appellat Ptolemęus. Sive is corruperit vocem, aut ipsi Persę, quibus hanc μετασοιχείωσιν non esse infrequentem docent pauca hęc exempla è multis. Cardaces à Persis vocari militum genus post Strab. tradit Hesychius: Κάρδα γὰρ, inquit Strabo lib. 15. τὸ ἀνδρῶδες καὶ πολεμικὸν λέγεται, *Carda enim dicitur quod virile & bellicosum est*. At Arabibus, à quibus Persę vocem mutuati sunt, virtus non dicitur *karda*, sed קדרה *kadra*.

Rursus Persę Sagartios appellant Nomadum genus, quos Persis Herodotus, Ptolemęus Medis adscribit. Horum equites, ut in gladiatoriis Romanorum ludis retiarii, pugione instructi, σειρῇσι πεπλεγμένῃσι ἐξ ἱμάντων, *restibus ex loris flexis*, ἐπεὰν συμμίσγωσι τοῖσι πολεμίοισι, βάλλουσι τὰς σειρὰς, ἐπ' ἄκρῳ βρόχους ἐχούσας, ὅτευ δ' ἂν τύχῃ, ἤν τε ἵππου, ἤν τε ἀνθρώπου, ἐπ' ἑωυτὸν ἕλκει: οἱ δὲ ἐν ἄρκεσι ἐμπαλλασσόμενοι διαφθείρονται. *Cùm congrediuntur cum hoste, eas restes injiciunt in summo laqueos habentes, & sive in equum aut hominem inciderint, eum ad se trahunt; illi autem retibus impliciti conficiuntur*. Ab his equitum restibus & retibus populi Sagartii dicti sunt pro Saragtiis. Hebręis enim סרג vel שרג *sarag* est implicare, & idem verbum usurpant Syri, Chaldæi, Arabes. Atque inde Syris סריג *serig* & Græcis σαργάνη est rete; sportula item ex viminibus contextis, ut Arabicè שרגה *sarga*; quomodo sumit Paulus 2. Cor. 11: 33. Eadem ratione ex Hebræo אדיר *adir*, id est, illustri, magnifico, deducitur Persicum ארד *ard* ejusdem significationis, unde componitur ארדשיר *Ardschir* Artaxerxes, ארדואן *Arduvan* Artabanus, &c. Græci per T perperam scribunt, sed rectè *magnum* exponunt & *illustrem*. Hesychius; Ἀρτὰς, μέγας καὶ λαμπρός. Herodotus Musâ sextâ; Ξέρξης, ἀρήϊος; Ἀρτοξέρξης, μέγας ἀρήϊος. Unde est quod veteres heroës *Artæi* dicebantur. Hesychius; Ἀρταῖοι, οἱ ἥρωες παρὰ Πέρσαις. Stephanus de Urbibus, in Ἀρταῖα; Ἀρταίους δὲ Πέρσαι, ὥσπερ οἱ Ἕλληνες τοὺς παλαιοὺς ἀνθρώπους καλοῦσι. Tale est, quod qui vulgo *Vezires* & Οὐϊζήριοι, etiam dicuntur Οὐάριζες; ut apud Procop. de bello Pers. lib. 1. καὶ στρατηγὸν ἄνδρα Πέρσην, Οὐαρίζην μὲν τὸ ἀξίωμα, *& ducem virum Persam Varizem quidem dignitate*.

Sic etiam Pasargadas, vel Passargadas, dici constat pro Parasgadis, voce facta ex פרס־גד *Parasgad*, id est, Persicus exercitus. Passargadas enim in eo Persidis loco condidit Cyrus, in quo Astyagem & Medos profligavit; atque inde appellavit Passargadas, id est, copias aut castra Persarum. Ita testantur apud Stephanum vetus scriptor Anaximenes Alexandri Magni comes, & ex illo Diotimus: τὰς δὲ Πασσαργάδας ἔκτισεν ὁ Κῦρος ἐφ' οὗ τόπου παραλαξάμενος Ἀστυάγην ἐνίκησεν, ὀνομάζεται δὲ ἡ πόλις διερμηνευθεῖσα Περσῶν στρατόπεδον. Hæc de nomine Passargadarum, Persidis urbe, tam Astyagis clade quàm Cyri sepulchro celeberrima.

At Persis ipsis (ut & hoc obiter addam) nomen fuit ab equitatu, quo maximè valebant, equitare à teneris edocti. Herodotus; Παιδεύουσι δὲ τοὺς παῖδας ἀπὸ πενταέτεος ἀρξάμενοι, μέχρι εἰκοσαέτεος, τρία μοῦνα, ἱππεύειν, καὶ τοξεύειν, καὶ ἀληθίζεσθαι. *Liberos suos à quinto anno incipientes usque ad vicesimum tria duntaxat edocent, equitare, sagittare, & vera loqui*. Quâ tamen disciplinâ primus illos imbuit Cyrus. Anteà enim, ut tradit Xenophon lib. 1. Cyropædiæ, ἐν Πέρσαις διὰ τὸ χαλεπὸν εἶναι καὶ τρέφειν ἵππους, καὶ ἱππεύειν, ἐν ὀρεινῇ οὔσῃ τῇ χώρᾳ, καὶ ἰδεῖν ἵππον σπάνιον. *In Persis quia & equos alere & equitare difficile est, cùm montosa sit regio, vel videre equum rarum erat*. At Cyro sic providente, ut narrat idem lib. 4. Persæ ex peditibus equites facti equis deinceps ita assueverunt, ut οὐδεὶς ἂν, inquit, τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἑκὼν ὀφθείη Περσῶν οὐδαμοῦ πεζὸς ἰὼν, *nemo Persarum vir bonus videatur ultro pedes ire uspiam*. Cyrus enim leges tulerat, ut turpe esset, si quis illorum, quos equis instruxerat, φανῇ πεζῇ πορευόμενος, ἐάν τε πολλὴν, ἐάν τε ὀλίγην ὁδὸν δέῃ διελθεῖν, *videretur pedes incedens, sive multum aut parum itineris esset conficiendum*. Itaque ex tam repentina mutatione factum, ut hæc regio פָּרס *Paras* & incolæ פרסאי *Persæ* dicerentur, id est, equites. Arabicè enim פרס *pharas* est equus, & פארס *pharis* eques (ut Hebraicè פרש *paras*.) Porro vox eadem *pharis* etiam Persam significat. Inde est, quòd neque Moses, nec libri Regum, nec Esaias aut Jeremias, Persarum meminerunt, neque quisquam eorum, qui vixerunt ante Cyrum. At in Daniele & Ezechiele Cyro coævis, & in libris Paralipomenon, & Esdræ, & Nehemiæ, & Esther, &c. qui post Cyrum scripti sunt, Persarum est frequens mentio. Anteà verisimile est Hebræa nomina כות *Chut* & עילם *Elam* magnam Persidis partem inclusisse. In ea sententia fuit Josephus, qui Ἔλυμον & Ἐλυμαίους fuisse dicit Περσῶν ἀρχηγέτας, *Persarum generis authores*; & Cuthæos dici Samaritanos, διὰ τὸ ἐκ τῆς Χουθᾶς καλουμένης χώρας μεταχθῆναι, αὕτη δ' ἐστὶν ἐν τῇ Περσίδι καὶ ποταμὸς τοῦτ' ἔχων ὄνομα. *Quia è regione Cutha translati sunt, quæ est in Per-*

Herod. lib. 7. cap. 85.

Perſide, aut fluvius ejuſdem nominis. Atque id multò eſt certius, quàm quod habet Herodotus lib. 7. Perſas olim à Græcis Cephenas dictos, & à ſe ipſis Artæos. Cephenum enim nomen à Cepheo non eſt verius, quàm Perſarum à Perſeo. Nec Artæi dicebantur niſi magnates aut heroës, ut dictum ſuprà; unde Artabazi nomen, & Artabani, & Artaphernis, & Artaxerxis, quod ipſe Herodotus exponit μέγαν, ἀρήιον. In Hellanico quidem legitur apud Stephanum; Ἀρταῖα Περσικὴ χώρα, ἣν ἐπόλισε Περσεὺς, ὁ Περσέως καὶ Ἀνδρομέδας; οἱ οἰκοῦντες Ἀρταῖοι. Sed è fabulis petita hæc eſſe nemo non videt. Reperio & Chorſacos (ita legit doctiſſimus Salmaſius) vetus eſſe Perſarum nomen apud Plinium & Solinum; ſed à Scythis ſolùm uſurpatum, idque per retaliationem, ſi Solini mentem benè capio. *Scythas*, inquit, *Perſæ linguâ ſuâ Sacas dicunt, & invicem Scythæ Perſas Chorſacos nominant.* Voce, ut apparet, ad Sacas alludente, quaſi Græcè dixeris φυγοσάκας aut Σακοφόβους. Suſpicor enim hanc vocem tale aliquid ſignificaſſe: cùm Cyri in Scythia clades & Darii fuga Scythis juſtam cauſam ſubminiſtrarint Perſas his dicteriis & probris inceſſendi. De veteribus Perſarum inſtitutis vide Agathiam, lib. 2.

Plin. l. 6. c. 17. Solin. c. 49.

CAPUT XI.

Chavila חוילה, Gen. 10: 29.

Pro *Chavileis Chaulothæos* ſcribi & *Chablaſios*, & *Chaulaſios*, & *Chalbaſios*, in Plinio *Chancleos*; reſcribendum *Châveleos*. Tam multiplex ejuſdem vocis depravatio unde orta ſit. Chavilæi medii inter Nabatæos & Agræos. Agræi ſunt Agareni, de quibus 1 Paral. 5: 10. & Pſ. 83: 7. Ubi Syrus & Arabs perperam habent *Gadarenos*, & Chaldæus *Hungaros*. Nabatæorum ſitum Veteres non rectè definiunt, ut neque Chavilæorum. Utriuſque probatio.

Apud Strab. l. 16. v. 656. l. 5. c. 11.

Sabthæ ſuccedit *Chavila*, Ptolemæo prorſus ignota, ſed cæteris non item; quamvis nomine tam deformato, ut pene fugiat perſpicaciſſimos. Nam pro Chavilæis Eratoſthenes habet *Chaulothæos*, Dionyſius *Chablaſios*, Feſtus Avienus *Chaulaſios*, Priſcianus *Chalbaſios*. Plinius omnium optimè *Chaveleos* ſcripſerat, quod ſcribarum imperitia mutavit in Chancleos. Ex חוילת *Chavilat* in regimine, vel ex plurali חוילות *Chavilot*, facti ſunt *Chaulotæi*; ex *Chavila*, *Chaulas*, *Chablas* & *Chalbas*, unde *Chaulaſii*, *Chablaſii*, *Chalbaſii*. Hæc de nomine, jam de ſitu. Eratoſthenes apud Strabonem dicit Fœlici Arabię ab Heroum urbe Babylonem uſque adjacere Nabathæos, Chaulotæos, & Agræos. In Dionyſio iidem populi à Libano ad mare Perſicum eodem ordine proponuntur, Nabatæi nimirum, & Chablaſii, & Agrees. De Nabatæis filiis Nebajot primogeniti Iſmaël Gen. 25: 13. alibi dicetur. Agræi vel Agrees ſunt Agareni, Iſmaëlitarum portio, dicti ab Agar matre Iſmaël. Hebraicè vocantur הגרים vel הגריאים, 1 Chron. 5: 10. 19. 20. & Pſal. 83: 7. Ubi Syrus & Arabs Pariſinæ Editionis perperam habent Gadarenos, ſed Chaldæus multò abſurdius *Hungaros*. Eſdras habitaſſe dicit ad Orientem Galaad, & pecore tam fuiſſe divites, ut iis cæſis Rubenitæ inde abegerint camelorum. L. millia. & ovium CCLM. 1 Par. 5: 10. &c. Inter hos Agræos & Nabatæos ab Eratoſthene & Dionyſio ſtatui videntur Chaulotæi vel Chablaſii, id eſt, Chavilæi, ut diximus. Plinius itidem Scenitis, quos Agræos ſeu Iſmaëlitas eſſe jam docuimus, ab Oriente jungit Canchleos (Chaveleos) & Canchleis (Chaveleis) Nabatęos, quos in extremis ponit. Nempe veteri errore abductus, quo Nabatæam Petram creditum eſt verſus Babylonem eſſe. Ita ſtatuit Eratoſthenes; cùm Nabatæa Petra fuerit Ægypto multò propior inter Syriam & Ægyptum. Babyloniæ igitur proximi non erant Nabatæi, ſed Chavilæi. Atque id ex Scriptura conſtat, in qua Sur deſertum prope Ægyptum, & Chavila opponuntur, tanquam Arabię termini ab invicem remotiſſimi. Sic Gen. 25: 18. Iſmaëlitæ leguntur habitaſſe à Chavilà uſque ad Sur è regione Ægypti. Et 1 Sam. 15: 7. Saul percuſſiſſe dicitur Hamalekitas à Chavila, donec venias ad deſertum Sçur, quod eſt è regione Ægypti. Sed de Chavilæis jam actum in Deſcriptione Paradiſi Terreſtris.

Lib. 16. pag. 767.

CAPUT XII.

Nimrod, נמרוד.

Nimrod Bacchus Veterum. Ab illo ſumpſit initium Poëtarum ætas ænea. De quatuor ætatibus Poëtæ cum Scriptura collati. Fabula de Saturno à Jove ex regno ejecto unde ſumpſerit originem. Nimrodi nomen à rebellione. Ninus habuit Arabum exercitum, id eſt, Chuſæorum, quibus indulta Suſiana, unde dicta *Chus* & *Chuth*, Gr. *Ciſſia*, Perſis *Chuzeſtan*. Fratres Nimrodi per ſaturam recenſiti. Nimrod ſeorſim et quorſum. Nimrod גבור *gibbor*, id eſt, potens. Eadem vox gigantem ſignificat, ut Chald. *Gibbar*, & Arab. *gabbara*; unde Gigas ille advectus ex Arabia qui Plinio *Gabbara*. Id ſequi Græcos Interpretes perperam. גבור ציד *potens venatione*. *Coram Domino* pertinet ad αὔξησιν. Proverb. *ut Nimrod potens venator*. Quomodo Scripturæ veritas teſtimoniis humanis firmari poſſit. Nimrod venationum prætextu collegiſſe juvenum manum quos talibus exercitiis ad belli labores induravit. Ferarum venationes militiæ rudimentum & præludium. Cyrus, Mithridates & plerique Heroes ita inſtituti. Bellum à belluis. Stemmata nobilium urſi, tigres, leones. Venatio cur olim maximè neceſſaria. Venatio Nimrodo gradus ad monarchiam. Regni initium in terra Sinhar, ex qua in Aſſyriam egreſſus ædificavit Ninivem. Verba Moſis ſic explicanda, contra quam plerique putant, probatur ſex rationibus. אשור pro לאשור phraſis Hebræis frequens. Nimrod *egreſſus in Aſſyriam*, nempe ut bellum inferret. Hebræos ita loqui paſſim. Arabes item. Exempla ex Elmacino.

Supra Chavilam eſt Babylonia, in qua regnavit Nimrod, etiam ipſe Chuſi filius. Libro primo probavimus eum fuiſſe Bacchum Veterum. Ab eodem initium ſumpſit tertia illa ætas, quam æneam Poëtæ vocant. In prima enim regnavit Saturnus, id eſt, Noë; arvis nondum diviſis. Tibullus;

——— non fixus in agris, *Tib. l. 1. Eleg. 3.*
Qui regeret certis finibus arva, lapis.

Virgilius;

Nec ſignare quidem aut partiri limite campum *Georg. 1.*
Fas erat.

Hæc fuit aurea ętas, id eſt, centum anni, qui fluxerunt à Diluvio uſque ad Phalegum, quo naſcente terra diviſa eſt.

Succeſſit argentea ætas, quâ jam diviſis agris cœperunt homines terram colere, & de domibus ſibi proſpicere.

Tum primum ſubiêre domos, &c.

Nempe eo ſeculo non modò privatę domus ſtructę, ſed & inſana illa moles Turris Babylonicę.

At tertia demum ętate Nimrod inſurgens, primò venator, mox bellator, vim ſuam à feris convertit in homines, & per tyrannidem imperium ſibi erexit. Hinc Virgilius;

Tum laqueis captare feras, & fallere viſco *Georg. 1.*
Inventum, & magnos canibus circundare ſaltus.

Et Ovidius;

Tertia poſt illum ſucceſſit ahenea proles,
Sævior ingeniis, & ad horrida promptior arma.

Et Heſiodus;

Ζεὺς δὲ πατὴρ τρίτον ἄλλο γένος μερόπων ἀνθρώπων
Χάλκειον ποίησ' οὐκ ἀργυρέῳ οὐδὲν ὁμοῖον,

Ἐκ μελιᾶν, δεινόν τε καὶ ὄμβριμον, οἷσιν Ἄρηος
Ἔργ' ἔμελε στονόεντα δὲ ὕβριες.
Tertia deinde ætas summi Jovis edita nutu,
Vilior argento, de duro constitit ære.
Fraxinea & vehemens robustaque, Martis amore
In pugnas & bella ruens.

Tertiam hanc ætatem excepit ætas ferrea; in qua vivimus.

Ex eadem est origine fabula de Saturno à Jove ex regno ejecto: nam Jovis nomine intelligitur Jovis sive Chami nepos Nimrod, qui Saturni, id est, Noachi, jugo excusso, imperium in homines usurpavit. Atque ea rebellio significatur nomine Nimrod, seu propheticum sit nomen, seu post eventum inditum. Nam מרד, unde est *Nimrod*, est rebellare. Porro, cùm scriptores Ethnicos constet gesta Nimrodi patris referre ad Ninum filium, & illius uxorem Semiramidem; non temerè prætereundum est, quod in Diodoro habetur, Ninum Arabum exercitum sibi comparasse, & ope Regis Arabiæ Babylonios subegisse. Nempe Nimrod erat Chusæus, id est, Arabs, & concivium suorum ope ad imperium evectus est. Proinde in præmium virtutis Chusæis suis indulsit Nimrod regionem Trans-Tigritanam, quæ ex illorum nomine כוש *Chus* Hebræis, & כות *Chuth* Chaldæis, & Κισσία *Cissia* Græcis, & Persis חוזסתאן *Chuzestan* dicta est, id est, provincia *Chus*.

Lib. 2. pag. 64.

Pertinet ad Nimrodi ὑπεροχὴν supra fratres, quod, postquam quasi per saturam recensuit Moses cæteros Chusi filios, de isto seorsim agens, *Et Chus*, inquit, *genuit Nimrodum:* quâ figurâ in titulo Psalmi 18. legitur David fuisse liberatus de manu omnium hostium, & de manu Saulis.

Quod addiur, *Et Nimrod cœpit esse* גבור *potens in terra*, non probo quod ad staturam corporis Græci referentes ita reddunt: οὗτος ἤρξατο εἶναι γίγας ἐπὶ τῆς γῆς. *Hic cœpit esse gigas super terram*, quamvis ex Hebræis idem sentiant Onkelos & Baal Hatturim. Fateor quidem Hebræum גבור *gibbor* pro gigante posse sumi, ut Chaldaicum גבר *gibbar*, & Arabicum גבאר *gabbara*. Unde est, quod *Gabbaram* vocabant gigantem illum Arabem, de quo Plinius; *Procerissimum hominem ætas nostra Divo Claudio principe, Gabbaram nomine, ex Arabia advectum decem pedum & totidem unciarum vidit.* Sed Moses videtur aliquid majus Nimrodo tribuisse, qui res gessit maximas, non tam corporis quàm animi viribus; quarum ratione Ninum Diodorus ita commendat; γενόμενος γὰρ φύσει πολεμικὸς καὶ ζηλωτὴς ἀρετῆς, *cùm esset naturâ bellicosus & virtutis sectator.* Neque verò dixisset Moses, si res esset de statura corporis, *hic cœpit esse gigas*, sed *hic primus fuit gigas.* Præterea nullus video, quid sit *gigas in terra*, aut *gigas super terram.* Omnino igitur reddendum *potens in terra.* Sic in sequente versu גבור ציד non debuit reddi γίγας κυνηγὸς, *gigas venator*, sed δυνατὸς, vel ἰσχυρὸς; ut habet Scholiastes, βίαιος κυνηγὸς, *potens venator*, uno verbo Ζαγρεὺς; quomodo id expressisse notavimus fabularum architectos. Sic necessariò vertendum patet ex nomine ציד *tsajid*; quod, cùm *venationem* significet, *non venatorem*, non potest aliter cohærere cum voce גבור *gibbor*, quàm si גבור reddatur *potens.* Nam quis *potens venatione* rectè dicitur; *gigas venatione* non item. Πρὸς αὔξησιν additur *coram Domino.* Fuit *potens venatione*, id est, potens venator *coram Domina*, id est, quàm maximè potens. Ut *urbs magna Deo*, Jonæ 3: 3. est *urbs multò maxima.* Et Act. 7: 20. puer ἀστεῖος τῷ θεῷ, *venustus Deo*, is dicitur, qui fuit maximè venustus & formâ elegans. Nam aliquid esse coram Deo dicitur, quod reverà tale est; quia Deus est homine longè perspicacior, & rerum intima visu suo penetrat, nec ejus judicium potest falli. Itaque, cùm Nimrod dicitur fuisse potens venator coram Domino, significatur illum reverà fuisse talem, & Deum ipsum; quem nihil latet, neminem in terra vidisse cum ipso conferendum.

Plin. lib. 6. cap. 16.

Unde factum, ut res cederet in proverbium, & vulgo diceretur de viro forti, *Est ut Nimrod, potens venator coram Domino.* Hoc proverbium accepit Moses ex usu vulgi ad confirmandam veritatem suæ narrationis. Tale quid vide Num. 21: 27. & 1. Sam. 10: 12. ubi in eundem finem proferuntur adagia vulgò recepta. Non quod Dei loquentis in verbo suo veritas his egeat tibicinibus, quibus fulciatur & sustentetur: Dei enim testimonium, cùm sit omni exceptione majus, per se est ἀξιόπιστον. Deo nihil accedit ex numero suffragatorum. Solus est instar omnium: tamen quia infirmi sumus, ut omnem dubitandi ansam nobis præcidat, hominum testimonio quandoque uti non dedignatur. Itaque nobis ne sit fraudi, quod ea, quæ tradit Moses, illustrare conamur testimoniis undecunque conquisitis; etiam ex Poëtis Ethnicis, qui vetustissimas historias fabularum suarum involucris sæpe texerunt.

Nec frustra observat Moses Nimrodum fuisse potentem venatorem. Sic enim docet, quâ viâ gradum sibi fecerit ad Monarchiam. Nempe venationum prætextu collegit juvenum robustam manum, quam talibus exercitiis ad belli labores induravit. Neque id prætermissum à Diodoro, qui de Nino suo sic habet; κατώπλισε τῶν νέων τοὺς κρατίστους, γυμνάσας δι' αὐτοὺς πλείονα χρόνον, συνήθεις ἐποίησε πάσῃ κακοπαθείᾳ, καὶ πολεμικοῖς κινδύνοις, *armavit juvenum fortissimos, quos cùm multo tempore exercuisset, assuefecit ad omnem laborum tolerantiam, & ad bellica pericula.* Quod Ninum illos juvenes diu exercuisse dicit, referendum ad venationem,

---- opus utile famæ,
Vitæque & membris.

Horat. lib. 1.

Nam quisquis pedes vel eques assuevit lustrare saltus, ut cubilibus excutiat feras, & in iis insequendis superare immensa montium juga, & horrentibus scopulis gradum inferre, ab hoste persequendo non facilè deterretur iniquitate loci, nec fatiscit labore victus; & quâ industriâ, quo animo, quibus viribus aggressus est immanes feras; iisdem utitur, cùm res postulat, ad debellandos homines. Itaque ab omni ævo creditum est militiæ rudimentum esse & quasi præludium ferarum venationes. Xenophon de venatione; ἀληθεστάτη δοκεῖ αὕτη ἡ μελέτη τῶν πρὸς τὸν πόλεμον εἶναι, *videtur hæc esse verissima rerum bellicarum meditatio.* Cicero; *Immanes feras & belluas nanciscimur venando, ut & vescamur iis, & exerceamur in venando ad similitudinem bellicæ disciplinæ.* Philo; τῷ μέλλοντι πολεμαρχεῖν καὶ στρατηγεῖν ἀναγκαιόταται αἱ περὶ τὰ κυνηγέσια μελέται. *Imperatori futuro necessaria sunt venationum exercitia.* Athenæus; ἐπὶ κυνηγέσια ἐξιᾶσιν οἱ νέοι πρὸς μελέτην τῶν πολεμικῶν κινδύνων, *ad venationes procedunt juvenes, tanquam ad meditationem bellicorum periculorum.* Plinius in Panegyr. *His artibus futuri duces imbuebantur, certare cum fugacibus feris cursu, cum audacibus robore, cum callidis astu.* Julius Pollux; ἔστι πολεμικῆς τόλμης μελέτημα, πρὸς ἀνδρείαν φέρον, ῥωμαλέοντε εἶναι γυμνάζει, καὶ ποδώκην, καὶ ἱππικὸν, καὶ ἀγχίνουν, καὶ φιλεργόν. *Est audaciæ militaris specimen, ad fortitudinem utile, & exercitatione reddit robustum, & celerem, & equitandi peritum, & solertem, & laboriosum.* Inde est, quod Cyrus in Armenos moturus, belli gerendi rationem cum venatorum artibus longâ inductione confert. Et Persarum Reges Xenophon in primo Cyropediæ Persis præivisse testatur tam in venationibus quàm in bellis ineundis; adeóque Idem docet, statim initio Cynegetici, veteris ævi heroas ple-

Cyrop. l. 1.
De Nat. Deor. l. 2.
De Joseph. p. 411.
Athenæus lib. 1. c. 14.
In præfat. lib. 5.
Cyrop. in fine.

plerosque omnes, Nestorem, Theseum, Castorem, Pollucem, Ulyssem, Diomedem, Æneam, Achillem, &c. fuisse *μαθητὰς κυνηγεσιῶν*, *discipulos venationum*; Chirone illos venandi artem summâ curâ edocente, tanquam ad bellicam disciplinam non parum profuturam. Quin & bellum à belluis Grammatici dictum volunt, quia prima bella fuerunt in belluas. Ex quo ipso nobilitatem sæpe sumpsisse exordium, docent in nobilium stemmatibus ursi, tigres, leones, feræ alicujus prostratę monumenta, &c. Non possum non addere de Mithridate locum insignem ex Justini lib. 36. *Diversis*, inquit, *montium regionibus pernoctabat, ignaris omnibus quibus esset locis, assuetus feras cursu aut fatigare aut prosequi, cum quibusdam etiam viribus congredi. Quibus rebus & insidias vitavit, & corpus ad omnem virtutis patientiam duravit.*

His de causis cùm venationis studium in pretio semper fuerit, tamen credibile est illud fecisse multo pluris primos homines; qui cùm pauci numero, vagique & palantes essent, sub dio plerunque degentes, aut in tabernaculis, sine vallo & mœnibus se tuerentur ab insultibus ferarum, maximè in Austrinis regionibus, Arabiâ puta & Babylone, quæ his portentis plurimùm scatent; magnam apud illos gratiam iniit Nimrod, cùm se opposuit malo longè latéque grassanti, & multorum animos suâ fortitudine sibi conciliavit. Quâ benevolentiâ fretus, & expeditâ manu juvenum, quorum operâ usus fuerat ad ferarum venationes, ausus est majora moliri, & conversis viribus à feris in homines, imperium in vicinos populos usurpare, Babyloniam scilicet & Susianam, & Assyriam; quod posteri deinceps non parum ampliarunt.

Regni porro principium fuêre Babylon, & Erech, & Chalne, & Acchad in terra Sinhar; ex qua in Assyriam egressus, ibi ædificavit Ninivem, & Rehoboth urbem, & Chalach; & Resen, quæ est magna urbs inter Ninivem & Chalach.

Hæc est mens verborum Mosis versibus 10. 11. & 12. Quorum qui medius est a plerisque ita redditur: *Ex terra illa egressus est Assur* (Semi filius) *& ædificavit Ninivem*: quod à Prophetæ mente cur putem esse planè alienum has habeo causas non contemnendas. Primò, aliena esset hoc loco mentio Assuri filii Semi, quia hæc est genealogia filiorum Chami, non Semi. 2. Nec patitur ordo historiæ, ut Assuri gesta referat Moses versu 11. & nativitatem versu 22. & ex abrupto memoret urbes ab eo conditas, quem anteà ne nominaverat quidem. 3. Præterea non fuit peculiare Assuri Semi filio, quod egressus est ex terra Sçinhar, cùm ex eadem prodierint penè universi homines, quos inde dispersit Deus in omnes terras, Gen. 11: 8. Itaque nullus video quorsum velint hujus expositionis assertores Prophetam tam alieno loco de Assure id observasse, quod illi fuit commune cum toto humano genere. 4. Addo hæc optime cohærere & penè necessario nexu; Principium regni Nimrodi fuit Babel, &c. in terra Sçinhar; & Is inde egressus est in Assyriam, &c. Nam ideò principium regni vocatur Babylon, quia priori illi regno aliud adjunxit Nimrod, nempe Assyriam. Quod si neges, hiulca erit & pendula oratio Mosis, nec poterit colligi ex Sacro Textu, cur Babylon & terra Sçinhar dicantur fuisse principium regni Nimrod. 5. Nec leve est, quod Assyria vocatur terra Nimrod in loco Micheæ, quo bis idem dicitur diversis
Mich. 5: 5. verbis: *Et depascent terram Assyriæ gladio, & terram Nimrod lanceis ejus*, aut si mavis, *in ostiis ejus*. 6. Denique historia exotica, quam non puto temerè rejiciendam, receptæ interpretationi planè repugnat. Nam ex Ctesia Diodorus & alii docent Ninum & Babylonem statim ab initio eosdem habuisse dominos, & Belum illum, qui Babylone colebatur, fuisse Nini patrem, à quo Ninive nomen habuit. 7. Itaque habeo persuasissimum *Assur* hîc hominis nomen non esse, sed loci, ut Gen. 2: 14. & passim; adeóque verba Hebræa יצא אשור ita reddenda; *Egressus est in Assyriam*; ut אשור sit pro לאשור, quomodo בית, 2 Sam. 6: 10. pro אל בית, quod habetur, 1 Chron. 13: 13. & ארין, 2 Sam. 10: 2, pro אל ארין, 1 Chron. 19: 2.

Nimrod porro dicitur egressus esse in Assur, nempe ad bellum inferendum. Id enim fert Hebræa phrasis. Sic 2 Sam. 11: 1. *Et fuit vertente anno, quo tempore egrediuntur Reges*, id est, *eo tempore quo solent Reges ad bella procedere*; quomodo interpretatur Hieronymus, rectè omnino; & ex Hebræis Selomo Jarchi, & R. Levi Ben Gersom. Sic Zachar. 14: 3. *Egressus est Dominus, pugnavit in gentes.* Es. 42: 13. *Dominus ut robustus miles egreditur.* Psal. 60: 12. *Non es egressus, ô Deus, cum exercitibus nostris.* Eadem locutio frequens est apud Arabes: Sic Elmacinus historiæ Saracenicę pag. 16. Lib. 1. c. 2.
Egressus est, חרג. *Abubecrus justus contra Abasenos & Dibanos.* Et pag. 22. *Egressus est Omar in Syriam.* Ib. c. 3.
Et pag. 63. *Egressi sunt contra Hagagum*, nempe ad bellum. Ib. c. 12.
Ita egressus est Nimrod in Assyriam; quæ cùm obtigisset Semi filiis, Nimrod è Chami stirpe nihil habebat in eam juris. Sed quod jure non poterat sibi arrogare, id per vim usurpavit.

CAPUT XIII.

Descriptio Babylonis.

Babylonis figura, situs, muri, turres, portæ; fossa; ambitus, ædificatores, domus, vici, crepidines: muri & portæ ad Euphratem; lacus vicinus; pons lapideus, Regiæ duæ, Πτερὰ, Acropolis; horti pensiles; Beli templum & turris; obeliscus; porticus in qua jus dicebatur; suburbium Callistum, ubi Calanum se concremasse scribit Ælianus contra aliorum fidem. Babylonis quanta dignitas: de ea Scripturæ loca.

Babylon ראשית, id est, vel initium, vel caput regni Nimrod, urbs fuit immensi operis, quadrata, in campo sita, Euphrate interfluo, à quo dividebatur in duas partes ferè æquales. Murus latere coctili extructus, bitumine interlitus, quinquaginta cubitos altus, tam latus, ut quadrigæ inter se concurrentes tutò commeare possent. Hinc Jeremiæ 51: 58. *Murus Babylonis ille latissimus.* In eo turres CCL; denis pedibus, quàm murus, altiores; æreæ portæ centum: fossa extrinsecùs latè patens. Ambitus CCCLXV. stadia complectebatur. Hominum ducenta millia singulis diebus singula stadia perfecisse leguntur, atque ea ratione totum opus unico anno ad umbilicum perduxisse. Domus intrinsecùs trium & quatuor contignationum; habitationes, minaci proceritate mirabiles, spatium duorum ferè jugerum à muris abfuêre. Vias rectas Euphrati parallelas transversæ ad angulos rectos secabant, ab Ortu & Occasu ad Euphratem deducentes, fluvium stadio latum; quem molis utrinque maximæ crepidines coërcebant. His superstructa mœnia, qualia in ambitu urbis, cum portis æneis totidem quot vici eò ferebantur.

Sed omnium operum magnitudinem superabat lacus prope Sippara effossus, altus viginti ulnas; quadraginta parasangas, seu quod idem est, stadia MCCLXXX. ambitu suo complectens, ad accipiendum impetum fluminis; quod, ubi appositæ crepidinis fastigium excesserat, urbis tecta corripuisset, nisi fuissent specus lacusque qui exciperent.

Flumini incumbebat pons lapideus, latus XXX. pedes, cedrinis & cyparissinis trabibus, & palmarum trun-

truncis contextus. Hic quoque inter mirabilia Orientis opera numeratus est. Quippe Euphrates altum limum vehit,

---- καὶ πολλὸν ἐφ' ὕδατι συρφετὸν ἕλκει.

Callimach. hymno in Apoll.

Quo penitus ad fundamenta jacienda egesto, vix suffulciendo operi firmum reperiebatur solum. Arenæ igitur subinde cumulatæ, & saxis quibus pons sustinetur annexæ, quæ morarentur amnem. Saxa ferreis repagulis sunt colligata, liquefacto plumbo in commissuris infuso.

Illo ponte jungebantur Regiæ duæ, in utraque fluminis ripa mirabili arte fabricatæ. Quarum una ad Orientem, ambitu triginta stadiorum, æneis Beli Ninique & Semiramidis statuis valde insignis. Altera ad Occidentem duplo vastior, triplici muro cincta, stupendæ altitudinis, cum diversis animalium & venationum figuris ex latere ad vivum expressis. Macedones Πτερὰ vocarunt. Stephanus; τινὲς δὲ Πτερὰ ἑτέρως τὴν ἀκρόπολιν Βαβυλῶνος.

Ibidem erat hortus pensilis, quadratus, sedecim jugerum, summam murorum altitudinem exæquans, multarumque arborum umbra & proceritate amœnus. Saxeæ pilæ tanto oneri pares erant extructæ. Et super pilas lapide quadrato solum stratum, patiens terræ, quam altam injecêre, & humoris quo terrę rigabantur, aquâ antliis & tollenonibus, aliisque organis pneumaticis, ex Euphrate haustâ. Adeóque validas arbores hæ moles sustinebant, ut stipites earum octo cubitorum spatium ęquarent crassitudine, & in quinquaginta pedum altitudinem eminerent, & tam essent frugiferę ac in nativo solo.

In urbis parte opposita fuit Beli templum ęreis portis, figura quadrata, duorum undecunque stadiorum amplitudine; in cujus medio turris illa, quam libro primo descripsimus. In eodem templo statuę, & mensę, & sellę, & carchesia, & crateres ex solido auro fuêre, quarum pretium ex Ctesię supputatione ęquabat ferè quatuor aureos *milliones* monetę nostrę.

Nec, cui locum esse voluerunt inter septem orbis miracula, omittendus est obeliscus in media platea erectus ad spectantium stuporem. Lapis fuit pyramidatus, in Armenia excisus, & summo labore Babylonem advectus, pedum centum triginta longitudinis, & viginti quinque crassitudinis.

Fuit & eximia porticus, in qua rex jus dicere consueverat. Hujus fornix in formam clypei fabricata, & sapphiris tota obducta, Deorum appictis imaginibus, cœli faciem referebat. Et aureæ jynges seu motacillæ quatuor, quæ ex testudine pendebant, Ἀδράστειαν significantes; regem admonebant ne se supra hominem efferret. Ita habetur in Philostrato. Quod non capio satis: nisi voluerit fortunæ vices atque instabilitatem hujus avis perpetua circumactione designari. Κάλλιστον, Callistum, prætereo, suburbium Babylonis, ab elegantia sic appellatum, ubi Calanum Indum extructa pyra se concremasse scribit Ælianus in variis. Sed aliis accedo potiùs qui rem in Perside gestam referunt; quia moriturus Calanus Alexandro dixisse fertur illum se μετ' ὀλίγον χρόνον ἐν Βαβυλῶνι ὄψεσθαι. Ita Plutarchus, vel ὅτι ἐν Βαβυλῶνι αὐτῷ ἐντύχων ἀσπάσεται, ut habetur in Arriano; quo ipso significatur Alexandrum Babylone tum abfuisse.

Hæc breviter de figura urbis nobilissimæ, quæ Dan. 4: 30. appellatur *urbs magna*: Es. 13: 19. *decus regnorum, gloria superbiæ Chaldæorum*: Es. 14: 4. *aurea*: Es. 47: 1, 5, 7. *tenera & delicata, domina regnorum.* Jerem. 50: 23. *malleus universæ terræ.* Jerem. 51: 20. *Flagellum & instrumenta bellica ad dissipandas gentes & perdenda regna.* Qui plura volet, Ctesiam, & Herodotum, & Berosum, & Abydenum, & Curtium consulat, & Philostratum; & è Recentioribus Tzetzem. Nobis enim non vacat in his immorari diutiùs.

CAPUT XIV.

De conditore Babylonis.

Babylonem à Semiramide esse conditam docet vulgus scriptorum post Ctesiam. Illi tamen Herodotus nullum aliud opus tribuit præter aggeres circa Euphratem; & hoc commentum refellunt Berosus & Abydenus, in quibus Belus Babylonis est conditor. Et fatetur Curtius id à plerisque credi. Hunc Belum confundit perperam Dorotheus cum Tyrio Belo, quem Herennius, aliis Byblius, Semiramide multo facit antiquiorem, quæ Phœnicum est vanitas. Sunt qui cœptum opus à Belo, à Semiramide perfectum volunt. Sed his ambagibus nihil opus, cùm historia de Babylone à Semiramide condita unius Ctesiæ fide nitatur, qui cum Beroso & Abydeno non conferendus. Belus idem qui Nimrod. Prius nomen à dominio, posterius à rebellione, proinde suppressum à Chaldæis. Nabuchodonozor quo sensu glorietur se Babylonem condidisse. Muri Babylonis ab eo reparati, & Babylon ita exculta, ut gloriari potuerit se marmoream reliquisse, quam lateritiam reperisset.

Conditæ Babylonis gloriam Semiramidi adstruunt Ctesias, Theocritus, Diodorus, Strabo, Dionysius Periegetes, Trogus, Mela, Ovidius, Hyginus, Cephalæon, Solinus, Cassiodorus, Lucius Ampelius, alii sine numero. Tamen his omnibus antiquior Herodotus nullum aliud opus Semiramidi tribuit præter χώματα, id est, aggeres, quibus Euphratem coërcuit, anteà frequentiùs restagnare solitum; & Semiramidi Nitocrin præfert ut συνετωτέρην. Et apud Josephum Berosus, μέμφεται Ἑλληνικοῖς συγγραφεῦσιν, ὡς μάτην οἰομένοις ὑπὸ Σεμιράμιδος τῆς Ἀσσυρίας κτισθῆναι τὴν Βαβυλῶνα, καὶ τὰ θαυμάσια κατασκευασθῆναι περὶ αὐτὴν ὑπ' ἐκείνης ἔργα ψευδῶς γεγραφόσι. *Culpat Græcos scriptores, ut qui vanè existimaverint ab Assyria Semiramide Babylonem esse conditam, & miris fuisse ab eadem operibus exornatam falsò scripserint.* Sic apud Eusebium Abydenus Belum asserit, Βαβυλῶνα τείχει περιβαλεῖν, *Babylonem muro cinxisse.* Et ingenuè fatetur Curtius lib. 5. ita credi à plerisque: *Semiramis*, inquit, *eam condiderat; vel, ut plerique credidêre, Belus, cujus regia ostenditur.* Neque alia mens Dorothei Sidonii, vetusti Poëtæ, quem in hæc verba citat Julius Firmicus:

Joseph. lib. 1. cont. Apion.

Euseb. lib. 9. Præpar.

Ἀρχαίη Βαβυλὼν Τυρίου Βήλοιο πόλισμα.

Urbs Babylon vetus, à Tyrio quæ condita Belo est.

Quamvis in eo fallatur, quòd Tyrio Belo tribuit opus ipsâ Tyro multò antiquius. Nempe, quæ Phœnicum erat ἀδολεσχία & vanitas, ut ad Belum suum referrent tam vetustæ urbis originem, finxerunt illum Semiramidem præcessisse multis sæculis. Stephanus MSS ex Herennio, quem cum Philone Bybliensi eundem esse probat magnus Salmasius; Βαβυλὼν, &c. κτίσμα Βαβυλῶνος, ἀνδρὸς σοφοῦ παιδὸς Βήλου σοφωτάτου, οὐχ ὡς Ἡρόδοτος ὑπὸ Σεμιράμιδος. Ταύτης γὰρ ἦν ἀρχαιοτέρα ἔτεσι χιλίοις δύο. *Babylon, &c. opus Babylonis viri sapientis, filii Beli sapientissimi, non, ut Herodotus, à Semiramide condita; quippe Babylon Semiramide antiquior fuit duobus annorum millibus.* Eustathius in Dionysium legit solùm, ἔτεσι χιλίοις ὀκτακοσίοις, *annis mille octingentis*; utrumque falsissimum. Belo enim Tyrio (de quo Philonem ibi agere nullus dubito, ut gentem suam à vetustate commendet) multo vetustior fuit Assyrius, id est, Nimrod; qui tamen Semiramidem paucis antecessit annis, ut quam ejus filius Ninus in uxorem duxerit. Interim ex illorum testimonio id habemus, Babylonem Semiramidis opus non esse, sed Beli, quisquis ille sit. Unde Etymologus voce Βαβυλών: Εἴρηται δὲ ἀπὸ Βήλου· ὁ κτίσας αὐτὴν, ἀπ' αὐτοῦ

αὐτ͂ προσηγόρευσε. Κάλα (lege Βάλα בעלא) γὰρ καλεῖται τῆ Σύρων φωνῆ ὃ τῆ Ἑλλωίδι Βῆλος.

Sunt qui, ut hanc litem componant, volunt à Belo inceptum opus perfecisse aut reparasse Semiramidem, aut Belum solam Acropolim, Semiramidem Babylonis mœnia condidisse. Ammianus Marcellinus lib. 23. *Babylon, cujus mœnia bitumine Semiramis struxit; arcem enim antiquissimus Rex condidit Belus.* Orosius lib. 2. cap. 6. *Babyloniam à Nimrod gigante fundatam, à Nino vel Semiramide reparatam multi prodidêre.* Hæc illi.

Sed nihil opus his ambagibus, cùm historia de Babylone à Semiramide condita unius Ctesiæ fide nitatur. Neque enim Diodorus, & Trogus, & alii, qui Ctesiæ suffragium afferunt, ullum alium habuerunt è vetustioribus historicis quem sequerentur. At Ctesiæ fides doctis pridem cœpit esse suspecta. Illum saltem nemo dixerit cum Beroso conferendum, sacerdote Babylonio, viro magni nominis, cui statuam inauratâ linguâ in publico gymnasio Athenienses erexisse Plinius author est. Sed neque cum Abydeno, quem æquè ac Berosum historiam suam hausisse constat ex vetustissimis Chaldæorum archivis & monumentis. Hi porro, & illos sequuti plurimi, quos citavimus, rejectis Græculorum de Semiramide commentis, nullum alium à Belo Babylonis conditorem agnoscunt: Mosi hac in parte concinentes, in quo Nimrodum eundem esse cum Belo Nini patre ratio temporum palam arguit. Nempe qui à rebellione, quâ vel in superiores vel in pares insurrexerat, dictus fuerat נמרוד *Nimrod*, id est, rebellis; idem à dominio בעל *baal* & בל *bel*, id est, dominus, post stabilitum imperium vocari cœpit. Quarum appellationum sola posterior in Chaldæorum monimentis servata est, priore obliterata, ut quæ videbatur ad sui regis contumeliam pertinere.

Nabuchodonozor quidem, Dan. 4: 30. eo nomine gloriatur, quòd Babylonem condiderit. *Nonne*, inquit, *hæc est Babylon illa magna, quam ego ædificavi?* Sed passim apud Hebræos urbem ædificare is dicitur qui desolatam restaurat. Quo sensu Hebronem Roboam, & Ailam Azarias leguntur (2 Par. 11:6. 2 Reg. 14:22.) ædificasse, id est, novis ædificiis auxisse atque exornasse. Id ipsum Babyloni præstitit Nabuchodonosor, qui mœnia vetustate collapsa restituit, & urbis decori pristino multum adjecit. Abydenus; (Joseph. Antiq. l. 10. c. 1. Et in Apion. l. 1. Et Euseb. l. 9. Præpar.) λέγεται, &c. Βῆλον Βαβυλῶνα τείχει περιβαλεῖν: τῷ χρόνῳ δὲ ἱκνεομένῳ ἀφανισθῆναι: Τειχίσαι δὲ αὖθις Ναβουχοδονόσορον. *Fama est Babylonem Belum mœnibus cinxisse, quæ cùm tempus abolevisset, nova mœnia struxisse Nabuchodonosorum.* Berosus; τήν τε ὑπάρχουσαν ἐξ ἀρχῆς πόλιν καὶ ἑτέραν ἔξωθεν προσχαρισάμενος καὶ ἀνακαινίσας, *urbemque Babylonis, quæ jam erat, nova altera addita cùm exornasset & restaurasset.* Itaque Nabuchodonozoro Babylon id ipsum debuit, quod Augusto Roma; quam excoluit adeò ut jure sit gloriatus, (Sueton. in Aug. c. 29.) marmoream se relinquere quam lateritiam accepisset. Quod tamen refert Dion, οὐ πρὸς τὸ τῶν οἰκοδομημάτων αὐτῆς ἀκριβὲς, ἀλλὰ πρὸς τὸ τῆς ἀρχῆς ἰσχυρὸν, *non ad elegantiam ædificiorum, sed ad imperii firmitatem.* Utut sit, Babyloni veteri novam alteram adjecit Nabuchodonozor, & muro triplici utramque cinxit, atque aggeribus ita obsepsit, ut ne posset hostis Euphratem in perniciem urbis avertere; & hortos illos pensiles à Græcis tam decantatos fecit in uxoris gratiam, quæ cùm Meda esset genere, montiumque & nemorum aspectu delectaretur, in campestribus locis virum compulit amœnitatem naturæ hoc artificio imitari. Hæc omnia legere est in Berosi loco quem citavimus. Sed & in Abydeno quędam habentur explicatiùs: Nempe *Narmalcam amnem, qui divergium est Euphratis, & Acracanum divertisse; & in gratiam Sipparenorum fossam effecisse, quæ in ambitu haberet parasangas quadraginta, in altum viginti orgyias, & claustra apposuisse quibus apertis irrigaretur ager. Ea septa appellari* ὀχετογνώμονας, *aquæductuum normas.* Hæc ideò protuli, cùm ut intelligat Lector, quo nomine jactet Nabuchodonosor se Babylonem condidisse: tum ut pateat Ctesiæ vanitas, qui uni Semiramidi tribuit hoc quicquid est; ac si quis ad Romulum aut Numam referat Romæ amphitheatra & thermas & palatia, quæ Cæsares ędificarunt.

CAPUT XV.

De excidio Babylonis.

Babylon jactitabat se regnaturam in æternum, nec videbatur posse destrui. Tamen impleri oportuit Prophetarum minas, Psal. 137. & Esaiæ & Jeremiæ. Ejus hodiè nil superesse præter rudera, nec locum ullum esse in toto illo tractu minùs frequentem probatur ex Eustathio, Benjamine & Teixeira. Partem Persæ diruêre, partem tempus, partem Seleuciæ vicinia. Strabo & Pausanias cum Megalopoli conferunt. Muri tum superstites, & paucæ domus. Notatur obiter Curtius. Muris ævo Hieronymi includebantur regiæ venationes. Nulli alii incolæ præter paucos Judæos apud Theodoretum. Euphrates etiam aliò derivatus. De Babylonis excidio Luciani vaticinium.

Babylon quamdiu fuit in flore, videbatur esse æterna urbs, nec ulla vi posse aboleri. Atque id ipsa de se jactabat, Es. 47: 7. *Dixisti in sempiternum ero domina.* Et vers. 8. *Dicis in corde tuo, ego sum; & non est præter me ampliùs: non sedebo vidua, & ignorabo sterilitatem.* Nempe ut verè Orosius, illam *vel humano opere extrui potuisse, vel humana virtute destrui posse, utrumque pene incredibile apud mortales erat.* Tamen eventus tandem docuit non frustra esse quod Prophetę Babyloni toties minantur ultimam cladem. Psal. 137: 8. *Filia Babel vastanda; beatus, qui tibi retribuet, &c.* Es. 13: 19. *Et erit Babylon, &c. similis subversioni, quâ Deus subvertit Sodomam & Gomorrham. Non habitabitur in sæculum, &c.* Vide & Es. 14. & 47. & Jerem. 50. & 51. ubi easdem minas Dei nomine gravissimis verbis sæpe ingeminant Esaias & Jeremias. Et verò tam vastæ urbis hodiè nihil superest præter rudera. Eustathius in Dionysium; τὴν γὰρ εἰρημένην Βαβυλῶνα, μεγάλην ποτὲ γενομένην, ὕστερον ἐρημωθῆναι φασὶ, *dictam autem Babylonem, quæ magna olim fuit, tandem desolatam esse dicunt.* Benjamin in Itinerario p. 76. *Inde Babel unico itinere distat; Hæc est antiqua illa Babel. Jam* החרבה *devastata, quæ plateis suis ad triginta milliaria extendebatur: quin hodiéque ibi visitur palatium Nabuchodonosoris* חרב *vastatum*, ויראים בני אדם לכנס בו מפני הנחשים והעקרבים שיש בתוכו, *eóque homines ingredi verentur, propter serpentes & scorpiones, qui sunt in medio ejus.* Ita scilicet prædixerat Esaias cap. 13: v. 22. ותנים בהיכלי ענג, *& dracones in* ejus *palatiis voluptariis.* Teixeira in descriptione itineris sui ab India in Italiam cap. 5. *Entramos per tierras de Mesopotamia, &c. dexando à la derecha el lugar y sitio de la antiqua Babylonia, a dos leguas de distantia de laqual se veen pocos vestigios, ges al lugar el menos frequentado de tota aquella region.* Id est: *In Mesopotamiæ terras ingressi sumus, &c. relicto ad dexteram loco, in quo sita fuit vetus Babylon, distante solùm duabus leucis. Hujus nihil nisi pauca supersunt vestigia: nec in tota regione locus ullus est minus frequens.* Et quod mirere magis, factum id absque externa vi. Nulla evidentior excidii causa Seleucię vicinitate. Plinius lib. 6. *In solitudinem rediit exhausta vicinitate Seleuciæ, ob id conditæ à Nicatore intra nonagesimum* (lege quadragesimum) *lapidem.* Strabo lib. 16. κατήρειψαν τῆς

πόλεως τὰ μὲν οἱ Πέρσαι, τὰ δὲ ὁ χρόνος, καὶ ἡ τῶν Μακεδόνων ὀλιγωρία περὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ μάλιστα ἐπειδὰν τὴν Σελευκείαν ἐπὶ τῷ Τίγρητι πλησίον τῆς Βαβυλῶνος ἐν τριακοσίοις που σταδίοις ἐτείχισε Σέλευκος ὁ Νικάτωρ. *Partem urbis Persæ diruerunt, partem tempus consumpsit & Macedonum negligentia; maximè postquam Seleucus Nicator Seleuciam ad Tigrim condidit stadiis tantùm trecentis à Babylone dissitam.* Hieronymus in Esaiæ cap. 13. *Non habitabitur in æternum. Pro illa enim Seleuciam & Ctesiphontem urbes Persarum inclitas fecerunt.* Tum tamen extabat adhuc, sed magnâ ex parte deserta. Strabo Babyloni suo tempore convenisse tradit, quod de Arcadiæ Megalopoli dixit Poëta Comicus:

Ἐρημία μεγάλη ᾿στιν ἡ Μεγαλήπολις.
Est magna solitudo nunc Megalopolis.

Sed & Pausanias in Arcadicis, postquam questus est Megalopolim, veteribus ornamentis ac pristinis opibus amissis, magnâ jam ex parte inter ruinas & rudera jacere, ut magnarum urbium doceat hæc esse fata, etiam meminit Babylonis his verbis: Βαβυλῶνος δὲ ταύτης, ἥν τινα εἶδε πόλεων τῶν τότε μεγίστην ἥλιος, οὐδὲν ἔτι ἦν εἰμὴ τεῖχος. *Illa autem Babylon, quas unquam Sol aspexit urbium maxima, jam præter muros nihil habet reliqui.* Curtius è trecentis sexaginta octo stadiis, quæ totius operis ambitus ex ipsius descriptione complectitur, nonaginta solùm habitari scribit, nec omnia contigua esse, quia tutiùs visum pluribus locis spargi, cætera seri colique, ut si extrema vis ingruat, obsessis alimenta ex ipsius solo urbis subministrent. Nempe ignorabat à paucis sæculis ita desolari cœpisse: & certo conditorum consilio contigisse vult, quod ex mera necessitate factum. Maximus Tyrius, qui scripsit sub Commodo, describit jacentem. Κἂν τις (inquit Serm. 6.) αὐτόπτης γένηται Βαβυλῶνος κειμένης: *& si quis propriis oculis Babylon vidit jacentem.* Hieronymi ætate nihil erat Babylon quàm vivarium aut septus locus, in quo feræ pascebantur. *Didicimus* (inquit in Es. 13.) *à quodam fratre Elamita, &c. venationes regis esse in Babylone, & omnis generis bestias murorum ejus tantùm ambitu coërceri.* Et in Esai. 14. *Exceptis muris coctilibus, qui propter bestias concludendas post annos plurimos instaurantur, omne in medio spatium solitudo est.* Theodoretus in idem caput dicit inibi habitasse paucos quosdam, eosque nec Assyrios, nec Chaldæos, sed Judæos: Νῦν αὐτὴν οἰκοῦσιν ὀλίγοι τινὲς, οὔτε Ἀσσύριοι, οὔτε Χαλδαῖοι, ἀλλὰ Ἰουδαῖοι; & in Jer. 52. ὀλίγας γὰρ ἔχει νῦν οἰκίας, καὶ ταύτας ἐσκεδασμένας. Idem in cap. 50. Euphratem, qui mediam alluebat, aliò divertisse scribit, nec nisi tenuissimum ejus incile per rudera ferri: ἐτέτραπτο, inquit, εἰς ἑτέραν ὁδὸν, σμικροτάτη δὲ διώρυξ διὰ τῶν ἐριπίων ὁδεύει. Per hos gradus tandem devenit Babylon ad extremam illam desolationem quam Prophetæ prædixerant. Atque id illi fatum imminere Lucianus in Charonte ita auguratur: ἡ Βαβυλὼν δέ σοι ἐκείνη ἐστὶν ἡ εὔπυργος, ἡ τὸν μέγαν περίβολον, οὐ μετὰ πολὺ καὶ αὐτὴ ζητηθησομένη, ὥσπερ ἡ Νῖνος. *Babylon autem illa est multis turribus munita, magnoque ambitu mœnium septa, haud ita multò pòst desideranda & ipsa Nini instar.*

CAPUT XVI.

ארך, *Erech* vel *Arach*.

Erech non videtur esse Edessa, ut volunt Veteres, sed Arecca Ptolemæi, & Ammiani Arecha. Unde Areccæi campi Tibulli. De iis locus insignis Cl. Salmasii. Idem esse Herodoti Ardericam vel Andericam. Susa nimis à Tigri removit Ptolemæus, cùm unius diei itinere abfuerint. Ard-Erica, id est, magna Erica vel Arecha. *Erech* Hebræis longitudinem sonat. Longissimam fuisse probatur. Hujus coloni, Esd. 4, 9. ארכוי LXX. Ἀρχυαῖοι Vulg. *Erchuæi.*

In eadem terra שנער *Sinhar*, præter Babylonem metropolim, tres urbes extruxit Nimrod minùs celebres. Eæ sunt *Erech*, *Acchad*, & *Chalne*. *Erech* & *Acchad* Veteres putant esse Edessam & Nisibin, quod parum est verisimile; quia neque nomina conveniunt neque situs. Nam Edessa & Nisibis sunt in ea Mesopotamię parte, quæ versus Armeniam est à Babylone multùm dissita. Sed *Erech* est Susianæ urbs ad Tigrim; *Arecca* Ptolemæo; & Ammiano *Arecha*. *His tractibus*, *Lib. 23.* *inquit*, *Susiani junguntur, apud quos non multa sunt oppida. Inter alia tamen eminet Susa sæpe domicilium Regum & Arsiana* (lege & Tarsiana) *& Sela, & Arecha.* Doctissimus Salmasius ad Solinum; *Ab illa Aracca vel Arecca Susidis* Areccæi campi *Tibullo, in quibus Naphtæ, hoc est, liquidi bituminis fontes scaturiebant.* *Pag. 1194. Edit. Paris.*

Ardet Areccæis aut unda perhospita campis.

Ita legendum, non Arecteis (prout legerat Scaliger *In Tibull.* ad hunc locum.) *Aracca illa vel Arecca in confinio* *lib. 4.* *Susianæ & Babyloniæ; sed ad Susianam pertinebat. In Susiana autem Naphtæ liquidæ fontes.* Strabo lib. 4. de liquido bitumine; ὅτι ἡ μὲν ὑγρὰ, ἣν καλοῦσι νάφθαν, γίνεται ἐν τῇ Σουσίδι, ἡ δὲ ξηρὰ δυναμένη πήττεσθαι ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ. *Unda perhospita Tibullo est naphta*, τὸ ἄγαν ξενίζον ὕδωρ, *ut pervesperi, paradulescens, perastutus, perinteger, pervirgo Ciceroni.* Plinius; *Naphta liquidi bituminis modò profluens circa Babyloniam. Arecca autem illa Arec dicitur*, Gen. 10. Hæc à Salmasio hactenus; quæ non potui non exscribere, quia plena sunt eruditionis, & ad rem maximè faciunt. Unum addo Herodoti *Ardericam* vel *Andericam* idem videri oppidum cum *Erech* Mosis, & Ptolemæi *Arecca*, vel Ammiani *Arecha*. De Arderica vel Anderica bis meminit Herodotus; semel libro primo, cùm Nitocrim dicit Euphratem effossis incilibus ita tortuosum reddidisse, ὥστε δὴ τρὶς ἐς τῶν τινα κωμέων, τῶν ἐν τῇ Ἀσσυρίῃ, ἀπικνέεται ῥέων. Τῇ δὲ κώμῃ οὔνομά ἐστι, ἐς τὴν ἀπικνέεται ὁ Εὐφρήτης, Ἀρδερικά. Καὶ νῦν οἳ ἂν κομίζωνται ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἐς Βαβυλῶνα καταπλέοντες ἐς τὸν Εὐφρήτην ποταμὸν, τρίς τε ἐς τὴν ταύτην κώμην παραγίνονται, καὶ ἐν τρισὶ ἡμέρῃσι. *Ut ter influat quendam Assyriæ pagum, cui nomen est Arderica, & qui nunc è mari per Euphratem fluvium navigantes Babylonem versus subvehuntur, ter ad hunc eundem pagum applicent, idque tribus diebus.* Alter locus est libro sexto, in quo de Eretriensibus à Dario captis hæc habet: σφέας τῆς Κισσίης χώρης κατοίκισε ἐν σταθμῷ ἑωυτοῦ, τῷ οὔνομά ἐστι Ἀνδέρικα, ἀπὸ μὲν Σούσων δέκα καὶ διηκοσίους σταδίους ἀπέχοντι, τεσσαράκοντα δὲ ἀπὸ τοῦ φρέατος, τὸ παρέχεται τριφασίας ἰδέας· καὶ γὰρ ἄσφαλτον καὶ ἅλας καὶ ἔλαιον ἀρύσσονται ἐξ αὐτοῦ. *Eos in suo Cissiæ regionis stathmo collocavit, cui nomen est Anderica: ducentis ac decem stadiis procul a Susis, quadraginta autem à Puteo, qui trifarias exhibet rerum species. Bitumen enim & salem & oleum ex eo hauriunt.* His locis inter se collatis apparet Ardericam vel Andericam 1. pagum esse celebrem in Assyriæ regione Cissiâ, quæ cum Susiana eadem est. 2. Ad Euphratem positum, id est, ad Tigrim cum Euphrate commixtum: alioqui enim Euphrates Cissiam non alluit. 3. Idque infra Apamiam, quia illàc iter est navigantibus à mari Babylonem: quæ notæ omnes Areccæ conveniunt apprimè. 4. Hoc potissimum quod in vicinia nempe ad stadium quadragesimum, seu milliare quintum, est puteus liquidi bituminis & fœtentis olei, quod Persæ ῥαδινάκην vocant, ut habetur in sequentibus, hoc est, naphtæ, & petrolei quo utebantur ad lucernas. Quod doctissimi Salmasii conjecturam mirè illustrat. Unum videtur obstare, quod in Herodoto Anderica stadiis

tantùm

tantùm ducentis decem à Susis distat, à quibus Areccam Ptolemæus semovet multò longiùs. Sed *Pag. 680.* Susa Ptolemæus valde alieno loco describit, nempe à Tigri remotissima, quem unius diei itinere à Susis distasse scimus ex Diodoro, qui sic habet lib. 19. ὥρμησεν ὄπὶ τ̃ Τίγριν ποταμὸν, ἀπέχοντα Σούσων ὁδὸν ἡμέρας. 5. Nomen quod attinet *Arderica*, vel *Anderica*, posterius putamus ex priori restituendum, & Ardericę nomen Persas conflasse ex ארד *ard* & ארך *Erec*. *Ard* Persicè magnum sonat, ut probavimus in capite de *Sabtha*. Arderica & Anderica idem sunt; ut Nebucadrezar & Nebucadnetsar. *Erec* Hebræis & Syris longitudinem significat. Ita oppidum meritò dictum, quod ad oram Tigridis tam longo tractu protendebatur, ut qui è mari Babylonem navigabant eò ter appellerent tribus diebus continuis. Persę ob hoc ipsum *Ard-Erec* dici voluerunt, seu *magnam Erec*. Ex hoc oppido coloni Samariam deducti ארכוי *Archevaje* Chaldaicè nominantur, Esdr. 4: 9. in Gręca Versione Ἀρχυαῖοι, in Vulgata Erchuęi. Erech quorsum ab Arabe Paris. Edit. reddatur אלברס *Albars* adhuc quæro.

CAPUT XVII.

אכד, *Acchad*.

LXX. Ἀρχὰδ pro *Acchad*. Tale *Darmesek* pro Dammesek, & multa ejusmodi. Hinc Ἀργάδης vel Ἀρχάδης fluvius prope Sittacen. χ & γ permutabiles, & Chald. ג & כ. *Archad* vel *Argad* & Sittace eadem urbs. Amnis & urbs cognomines. Ita in iisdem locis, *Chabora*, *Singa*, *Is*, *Sura*, *Tsartsar*, *Carrhæ*, vel *Carrha*, *Mygdonia*, *Susa*. Idem in Sicilia frequens. Sittace vel Psittace dicta à copia psittaciorum. Distat a Tigri 15. stadiis. Ejus uberior descriptio. Babyloniæ pars trans Tigrim. *Artacena* Strabonis, potiùs *Arcatena*, id est, *Arcadena*.

Pro *Acchad* LXX scribunt Ἀρχὰδ *Archad*, ex Chaldæorum idiomate, qui solent punctum *Daghes*, quo geminatur litera, resolvere in literam R prętixam literę *Daghessatæ*. Sic דרמשק *Darmesek* Damascus occurrit pro דמשק *Dammesek*, פרציד *parsid* rivus pro פציד *passid*, שרנק *sarnek* strangulare pro שנק *sannek*, פרנק *parnek* oblectare pro פנק *pannek*, ערגל *argel* volvere pro עגל *aggel*. Pari ratione pro אכד *Acchad* Chaldęi dixerunt ארכד *Archad*. Cujus nominis vestigium manifestum in *Argade* fluvio Sittacenes apud Ctesiam. Ælianus de animalibus lib. 16. c. 42. Κτησίας γε μὴν ὁ Κνίδιος λέγει περὶ τὴν Περσικὴν Σιττάκην ποταμὸν εἶναι Ἀργάδην ὄνομα, *Ctesias quidem Gnidius refert ad Persicam Sittacem fluvium esse Argadem nomine.* χ & γ literæ sunt tam sono vicinæ quàm formâ; unde est quod facilè permutantur. Hinc pro *Chobare Gobares* in Plinio, & ex χαλβάνη fit *galbanum*, ex ἄγχω *ango*, unguis ἀπὸ τ̃ ὄνυχος. Quin & Chaldęis כ & ג literę sunt promiscuę, ut videre est in כיף *cheph* & גיף *geph* pro littore, כומצא *chumsa* & גומצא *gumsa* pro fossa, כנפא *chanpha*, & גנפא *ganpha* pro ala. Sic videntur idem esse *Archad* & *Argad*, unde nomen Argadi fluvio. Ita ut ab *Archad* vel *Argad* oppido dictus fuerit Argades fluvius; quomodo apud Ptolemęum à *Chabora* & *Singa* oppidis nomen habent *Chaboras* & *Singas* fluvii, qui in Euphratem exeunt. Et apud Hero-*Lib. 1, c. 179.* dotum: ἐστὶ ἄλλη πόλις ἀπέχουσα ὀκτὼ ἡμέρων ὁδὸν ἀπὸ Βαβυλῶνος, Ἶς οὔνομα αὐτῇ. ἔνθα ἐστὶ ποταμὸς οὐ μέγας. Ἶς καὶ τῷ ποταμῷ τὸ οὔνομα. ἐσβάλλει δὲ οὗτος ἐς τ̃ Εὐφράτην ποταμὸν τὸ ῥέεθρον. *Est alia urbs Is nomine, distans octo dierum itinere à Babylone. Ibi est fluvius non magnus ejusdem nominis, in Euphratem fluvium se devolvens.* Eum fluvium hodiéque Arabes עיסי *Isa* vocant. Sic Euphratis alveus, qui *Suram* prætermeabat, dicebatur amnis סור *Sur*, pro quo סוד *Sud* legit perperam Gręcus scriptor Baruch. 1: 4. *Geograph. Nub. part. 5. Clim. 4.* Et *prope Bagdad*, inquit Geographus Nubiensis, *est flumen Tsartsar navigerum, cui adjacet urbs Tsartsar.* *Part. 6. Cl. 4. V. in Κάρραι & in Βίγχις.* Et apud Stephanum, ex Quadrato nisi fallor, Κάῤῥαι, πόλις Μεσοποταμίας, ἀπὸ Καῤῥὰ ποταμοῦ Συρίας, *Carrhæ urbs Mesopotamiæ a Carrha Syriæ fluvio.* Et Antiochiæ Mygdoniæ, id est, Nisibi, Μυγδόνιος ποταμῶν κάλλιστος τὴν αὐτοῦ προτίθησι φήμην, *Mygdonius fluviorum pulcherrimus suum nomen communicat.* Ita Julianus oratione secunda, quę est de rebus gestis Constantii Imperatoris. Susa denique imminent *Susæ fluvio*, si Isidoro fides. Itaque quod de Sicilię urbibus refert Duris apud Stephanum, ὅτι αἱ πλεῖσται τ̃ Σικελῶν πόλεων ἐκ τ̃ ποταμῶν ὀνομάζονται, *urbes plerasque Siculas à fluviis denominari*, *In Ἀκράγαντος.* etiam de Assyriis videtur posse dici; quod conjecturam nostram de Argade amne, urbi Argad vel Archad cognomine, non parum firmat.

Eadem urbs *Sittace Sitace* & *Psittace* potuit appellari deinceps à copia Psittaciorum, seu quod idem est, pistaciorum. Ita scriptum à Demophilo. Stephanus; Ψιττακὴ, πόλις παρὰ τῷ Τίγριδι, ἐν ᾗ τὸ φυτὸν τ̃ ψιττακίων, ὡς Δαμόφιλος. Ad Tigrim ponit Stephanus, sed Xenophon αὐτόπτης à Tigri distasse docet quindecim stadiis. *Cyr. Min. l. 2. Strab. l. 16 Xenoph. ubi suprà.* Et Strabo à Babylone Susa euntibus, transmisso Tigri, totum iter scribit esse per Sittacenam. Urbs magna fuit & populosa; agri vicini arboribus omnis generis consiti. *Plin. l. 12. c. 17. Arist. Mirab. Ælian. l. 16. c. 42.* Ibidem nascitur ladanum, & loca sunt quæ semper flagrant. Et prope Argadem amnem angues nigro corpore, capite albo, longi sex pedes, quorum morsus est lethifer.

Notandum est Sitacenam, etiamsi sit trans Tigrim, tamen Babyloniæ, id est, terræ שנער Sinhar adscribi à Strabone lib. 15. *Susidi*, inquit, *ea pars Babyloniæ proxima est, quæ quondam Sitacena, postea Apolloniatis est appellata.* Neque id omittendum regionem circa Arbelam, quę aliis est Arbelitis, à Strabone dici Ἀρτακήνην *Artacenam*; Scaliger & Casaubonus Aractenam emendant, tanquam ab *Arac* vel *Erec*, de quo diximus. Sed Arac, id est, Arecca, ut docuimus, illinc distabat plurimum, & ab Arac fieret Aracena, non Aractena. Itaque si quid mutandum est, legi malim Ἀρκατήνην, ab ארכד *Arcad*, id est, Sittace, sono τ̃ *Daleth* aliquantum emollito. Quippe etiam Arbelitim ad Sittacenam pertinuisse ex his Plinii colligere est: *Plin. 6. 26.* *Sittacene est eadem Arbelitis & Palæstine dicta.*

CAPUT XVIII.

כלנה, *Chalne*.

Chalne; *Chalno* & *Channe*. Confertur cum magnis urbibus, Amos 6: 2. & Es. 10: 9. Non est Ammiani Callinisum, ut volunt. Nam Callinisum mendosè scribitur pro Callinico urbe Osroenæ Græci nominis procul a Babylonia. Sed *Chalne*, ut rectè Veteres, est Ctesiphon caput *Chalonitidis*. Parthorum Regia. De *Chalonitide* Plinius, Strabo, Polybius. Inde *Chalonitæ* Dionysio, Prisciano & Festo. Ctesiphontis priscum nomen *Chalone*, *Chalane* vel *Chalne*. Græcum indidit Pacorus. An ibi fuerit Turris Babel.

Hujus nomen variè scribitur; כלנה *Chalne* hîc & Amos 6: 2. כלנו *Chalno* Es. 10: 9. כנה *Channe* Ezech. 27: 23. Et in Arabica Paraphrasi nuper edita חלני *Chalna* per *cha* loco *ceph*. Illam confert Amos Propheta cum magnis urbibus; *Transite*, inquit, *Chalnem & videte, & ite inde Hamath magnam* (Epiphaniam, alii Antiochiam) *& descendite in Gad Palæstinorum, an sint meliores regnis istis*, &c. Et in Esaia Rex Assyrię propter victorias suas superbè sese efferens, & insignes aliquot urbes à decessoribus suis sub jugum missas sub calculos revocans, ita loquitur: *Nonne ut Carcemis*

(Cercu-

(Cercusium) *est Chalne? Nonne ut Arphad* (Arphas Josépho, Arfa Isidoro, Arefa in lib. Notit.) *Chamath?* (Epiphania.) *Nonne ut Damascus Samaria?* In Ezechiele *Channes*, id est, *Chalnes*, fit mentio inter urbes versus Euphratem & Tigrim, quibus cum Tyro fuit commercium. *Charan*, inquit, (id est, Carræ) & *Channe* & *Eden* (Talatha) *Negotiatores Sabæorum*, *Assyria & Chelmad* (Charmande) *tecum negotiatæ sunt.* Hæc Scriptura de Chalne.

Callinisum ex Ammiano explicant viri impensè docti, quos mirum est non vidisse pro *Callinisio* rescribendum *Callinicum.* Quomodo in Procopio legitur, & in libro Notitiarum, & in Ambrosii Epistola ad Theodosium Imperatorem, & in vita Simeonis apud Theodoretum. Gallinicum Zosimus & Orosius scribunt, Eutropius corruptè *Gallicinum.* Vide Theatrum Ortelii. Porro Callinicum ex Chalne deduci nemo dixerit, cùm vox Græca sit notissima, quâ pro cognomento usi sunt quidam è Seleucidis, ut Seleucus ὁ Καλλίνικος; à quo conditum esse hoc oppidum, ut conjectat Dn. de Grentemesnil, vero non est absimile. Ut taceam Callinicum fuisse prope Carrhas in Osroena, quò usque nullus Veterum produxit Babyloniam.

Itaque malo assentiri Chaldæis Interpretibus, & Eusebio, & Hieronymo quibus Chalne קטסיפון *Ctesiphon*, vel oppidum, vel pagus ad Tigrim celeberrimus, tertio milliari à Seleucia Babyloniæ, caput Chalonitidis & Parthorum. Lib. 16. Strabo, Πάλαι μὲν οὖν ἡ Βαβυλὼν ἦν μητρόπολις τῆς Ἀσσυρίας, νῦν δὲ Σελεύκεια ἡ ἐπὶ τῷ Τίγρει λεγομένη. Πλησίον δ' ἐστὶ κώμη Κτεσιφῶν λεγομένη μεγάλη. Ταύτην δ' ἐποιοῦντο χειμάδιον οἱ τῶν Παρθυαίων βασιλεῖς, φειδόμενοι τῶν Σελευκείων. *Olim quidem erat Babylon Assyriæ metropolis, nunc autem Seleucia ad Tigrim quæ dicitur. Prope eam autem est pagus maximus nomine Ctesiphon, in quo hyemabant Parthorum Reges Seleuciæ parcentes.* Dion, ubi de Parthis lib. 40. Οἰκοῦσι δὲ ὑπὲρ Τίγριδος, τὸ μὲν πολὺ τείχη καὶ φρούρια, ἤδη δὲ καὶ πόλεις, ἄλλας τε καὶ Κτησιφῶντα, ἐν ᾗ καὶ βασίλεια ἔχουσι. *Habitant autem trans Tigrim amnem plerumque in arcibus & castellis, sed & in urbibus cum aliis, tum Ctesiphonte, ubi & Regiam habent.* Lib. 6. cap. 26. Plinius: *In solitudinem rediit Babylon* exhausta *vicinitate Seleuciæ*, &c. *Invicem ad hanc exhauriendam Ctesiphontem juxta tertium ab ea lapidem in Chalonitide condidêre Parthi, quod nunc est caput regni.* Lib. 6. cap. 27. Idem; *Jungitur Chalonitis cum Ctesiphonte; non palmetis modò, verum & oleâ, pomisque, aliisque arbustis nobilis.* Chalonitidis præter Plinium etiam alii meminêre. Strabo lib. 11. *Tigris in voraginem incidens, longoque spatio infra terram labens*, ἀνατέλλει κατὰ τὴν Χαλωνῖτιν, *ad Chalonitidem emergit.* Et lib. 16. *Babyloniæ pars est*, &c. ἡ περὶ τὸ Ζάγρον ὄρος Χαωνῖτις, *quæ ad Zagrum montem est Chaonitis.* Legendum Χαλωνῖτις *Chalonitis*, ut Casaubonus rectè monet. Polybius l. 5. διακομίσαντες εἰς τὴν Χαλωνῖτιν πρὸς αὐταῖς ἀνεσταύρωσαν ταῖς εἰς τὸν Ζάγρον ἀναβολαῖς. *Delatum* cadaver *in Chalonitidem ad ipsum Zagri montis ascensum crucifixerunt.* Chalonitidis populi Chalonitæ Dionysio Periegetæ.

Αὐτὰρ ὑπὲρ Βαβυλῶνος, ἐπὶ πνοιὴν Βορέαο,
Κισσοὶ, Μεσσαβάται τε, Χαλωνῖται τε νέμονται.

Priscianus:

At supra Babylona vides, Aquilonis ad oras,
Cissos, Messabatasque, Chalonitasque feroces.

Chalonitidis nomen factum ex Chalone, id est, Chalne, quod mutatum in Ctesiphontem à Pacoro Rege Persarum. Ammianus lib. 23. *Ctesiphon, quam Vardanes priscis temporibus instituit, posteaque Rex Pacorus incolarum viribus amplificatam & mænibus, Græco indito nomine, Persidis effecit specimen summum.* In hac urbe Turrim Babel extructam, & linguas fuisse confusas Basilius, Cyrillus, Gregorius Nazianzenus, Constantinus Manasses, & Græcorum alii collegerunt ex Es. 10, 9. ubi Græca Versio, τὴν χώραν τὴν ἐπάνω Βαβυλῶνος καὶ Χαλάνης, οὗ ὁ πύργος ᾠκοδομήθη. *Regionem, quæ est supra Babylonem & Chalanem, ubi turris ædificata est.* Unde Eustathius in lib. 1. Iliad. p. 73. Οἱ μέντοι τῆς ἡμετέρας θείας αὐλῆς μέροπας τοὺς ἀνθρώπους ἐπικληθῆναι φασὶν ἀπὸ τοῦ μερισμοῦ ἤτοι διαμερισμοῦ τῆς ὀπὸς, ὃν ἔπαθον μετὰ τὸν τῆς Χαλάνης πύργον. *Qui divinæ nostræ aulæ sunt consortes homines* μέροπας *cognominari dictitant à sermonis divisione, quam post Chalanes turrim passi sunt.* Sed libro primo conati sumus detegere fontem erroris.

CAPUT XIX.

אשור, *Assur.*

Assur hîc non hominis, sed regionis nomen. Quibus rebus sit fertilis. Assyria mala. Assyrium amomum. Assyrii odores. Assyrius lapis. Literæ Assyriæ. Assyriæ vestes. Assyrii maximè beati. Ibi Eden quæsitus. Olim Ἀσσυρεῖς pro Ἀσσύριοι. Assyria etiam *Atyria* & *Aturia*; ut Chald. אתור; literis ש & ת permutatis ut passim: quod à Dione observatum. אורטיא in Aben-Ezra pro אטוריא. Assyria etiam Adiabene, non quod sit ἀδιάβατος, ut volunt, propter flumina ambientia. Nam ab Aquilone patet accessus: & ipsi amnes sunt διαβατοί. Sed Adiabene factum ab הדייב *Adiab*, quomodo Talmudici appellant & Chaldæi Interpretes. Utrobique hæc vox corrupta. Chabor in Assyria. *Diava* & *Adiava* Assyriæ amnes. *Diava* est Lycus, malè Λευκὸς Ptolemæo. Xenophon vocat Ζάταν. Falli Fullerum, cum *Zabatum* & Zaten distinguit tanquam diversos amnes; nec harum vocum etyma assequi. *Adiavas* πολυώνυμος, aliis *Physcus*, & *Caprus*, & *Bumadus*, & *Bumelus*, & *Bumello*, & *Absitris*, & *Gorgus*; quæ diversis linguis idem sonant, atque à rapido & præcipiti cursu sumpta sunt. Quædam obiter correcta. Aprorum proprium συῤῥύγχος. Cur hic rapidior altero. Apud Recentiores pro *Diava & Adiava*, *Zaba* major & minor. Mirum cur Geographus Arabs eos dicat coalescere, cùm ostia sint valde dissita. *Zaba* & *Diava* solâ dialecto differunt. *Anzaba*, id est, ad Zabam. Quid sint portæ fluminum, Nahum. 2, 7. Locus similis in Herodoto. In hoc tractu Arbela & Gaugamela. Arbela unde dicatur. *Arbelum* Assyriæ Regem fuisse colligunt ex Cyrilli loco corrupto, ubi factum Ἄρβηλος ex ἀρχὴ Βήλου ערבלא *arbela* Chald. populorum colluvies. *Gaugamela* cameli collis, non cameli domus, ut volunt. Ibi mons Nicatorium. Vel גוי גמלא *Gave gamela*, quomodo in Plinio legit Barbarus, cameli tributa. Ratio nominis ex Plutarcho. Ibid. Sadracæ, naphtæ fons & templum Anææ vel Anaitidis. Clemens emendatus. Aspasia Anaitidis sacerdos. Cur Anaitis aliis Venus, aliis Diana. Omanus, id est, Sol. Locus 2 Macchab. 1: 13. 15. restitutus. Ναναία pro Ἀναία. Ibid. *Cupressetum* in quo Noa videtur arcam fabricasse. Ibid. *Aloni* populi unde dicti, & *Zerbis*. Et *Silices*, & *Suc. Classitæ* pro *Calachitæ*; & *Absithris* pro *Absyrto.* Adiabeni cur *Saccopodes* in Strabone. Conjectura viri magni. Fortè legendum Σαυκρόποδες, id est, ἁβρόποδες. Ex molli incessu vitæ mollitiem argui. Quid sit טפוף Esa. 3, 16. explicatur ex Arabismo. Ut & Chaldæum חשיתא de mollitie incessus, Deut. 28, 56. Persæ & Assyrii ἁβροβάται in Æschilo. Σαυκρὸς quid significet. Hoc animi vitium Firmicus in astra rejicit.

Jam monuimus Assur, Gen. 10: 11. non esse nomen hominis, sed regionis, & verba Sacri Textûs ita esse reddenda: *Et è terra illa* (è Babylonia) *exiit* (Nimrod) *in Assur* (in Assyriam.) Huic vel à conditore nomen, vel à fœlicitate & ubertate soli. Nam אשור beatum sonat. Assyria porrò *terra est frumenti & musti, terra panis & vinearum, terra olei & mellis*, 2. Reg. 18: 32. Ab eadem citrei Assyria mala dicti. Et amomum in Statio Assyrium gramen; & passim in Poëtis unguenta quævis aromatica Assyrii odores; & Assyrius lapis Jaspidis quædam species apud Dioscoridem; & in Plinio literæ Assyriæ, tanquam ibi primùm repertæ: & sericeæ vestes Assyriæ, quia ex

ex Assyria bombyce. Proinde, si Josepho credimus, Antiq. lib. 1. cap. 7. Assyrii omnium hominum μάλιςα εὐδαιμόνισαν, maximè beati fuêre. Et multi hortum Edenis in Assyria quæsiverunt. In his Chaldæus Interpres, qui Ezech. 27: 23. pro *Edene* habet הדי"ב, id est, Assyriam, ut deinceps docebimus. Notat Eustathius Eratosthenem Veteres imitatum, scripsisse Α'σσυρὲς pro Α'σσύριοι tanquam à recto Α'σσυρ; quæ est ipsissima vox Hebrea אשור, Gen. 10. &c.

Assyria etiam *Atyria* dicitur apud Dionem in Trajano, & *Aturia* in Strabone lib. 16. & in Suida, voce Νῖνος, ubi Æmilius Portus pro Α'τυρία perperam rescribit Α'σσυρία. Sed *Assyria* & *Atyria* vel *Aturia* sola dialecto differunt; uno deducto ex Hebræorum אשור *Assur*, altero ex Chaldæorum אתור *Atur*, quibus solemne est ש Hebræum in ת mutare. Inde בתן *Batan* (Batanæa) pro בשן *Basan*, כות *Cuth* pro כוש *Cus*, תור *tor* (taurus) pro שור *sor*; & similia ὡσεὶ κόνις. Neque id latuit Dionem, qui Assyriæ quicquid est circa Ninum, Arbela & Gaugamela, Α'τυρίαν vocari scribit, βαρβαρισὶ τ͂ Σίγμα εἰς τὸ Ταῦ μεταπεσόντων, *Barbara dialecto literis S & T mutatis*. Quod verissimum, nec in dubium revocari debuit à viro undecunque docto in notis ad Strabonem lib. 16. Mercerum, Drusium & alios fugit hactenus hinc esse corruptum אורטיא *Aurtia*, in Aben-Esra, cùm dicit in notis ad Jonam cap. 1. *Ninive regia fuit Assyriæ, quæ hodie desolata est: dicunt porro Sapientes Israël qui in Græcia sunt, eam* (terram) *vocari* אורטיא *Aurtia*. Legendum אטוריא *Aturia*, literâ T ex quarta sede in secundam restitutâ, qui verus est illius locus. Hoc terræ nomen, non urbis, ut docti volunt. Quorsum enim urbi, quæ non est, novum nomen indidissent Sapientes Israëlis?

Aliud Assyriæ nomen *Adiabene*, διὰ τὸ εἶναι πλείους ποταμοὺς ἐν αὐτῇ, καὶ δυσχερεστέραν ποιεῖν τὴν διάβασιν, *quia in ipsa plures sunt fluvii, qui difficilem aditum faciunt*, Ita Suidas; & multo antè Ammianus; *quod inter Oenam & Tigridem sita, navigeros fluvios, adiri vado nunquam potuit*. Quis sit Oena fluvius, cujus alius nemo meminit, divinare non possum. Hoc unum scio falsam esse hanc originationem. Nam ab Aquilone saltem nullo transmisso fluvio per montes Carduchios vel Gordyæos in Assyriam patet accessus. Quin & Assyriæ fluvios non esse plane ἀδιαβάτους docent expeditiones Xenophontis & Alexandri; quorum ille Lycum, hic Tigrim, Assyriæ amnes longè maximos, cum universis copiis vado trajecisse leguntur.

Lib. 23. Vide & Eustath. in Dionys. p. 102.

Sed Adiabene nomen factum est ad instar Chaldæi הדיב vel הדי"ב *Hadjab*, quomodo vocari Adiabenem à Talmudicis & Chaldæó Interprete mirum est notasse neminem. Sic Jer. 51: 27. pro Hebræis *regna Ararat, Minni, & Ascenaz*, Chaldæus habet מלכות ארעא דקרדו משרת הורמיני והדי"ב, *regna terræ Kardu* (Gordyæorum) *copiæ Hurmine* (Armeniæ) *& Hadjab* (Adiabenes.) Ezech. 27: 23. Hebr. *Charan & Channe & Eden*; Chald. הרן נציבין והדיב *Carræ, Nisibis & Hadjab*. Ita legendum, non הריב *Harjab*, vocem nihili, quam habent libri editi. Sic in Tractatu Talmudico Bava Bathra, יעקוב הדייבא *Jacob Hadjava* (Adiabenus;) & זוגא דמן הדי"ב *par* sapientum *ex Hadjab*. Et in tractatu *Kiddusin*, הבור זו הדי"ב *Chabor* 2 Reg. 17: 6. *est Hadjab*, Adiabene. Ibi scribitur per ח *Cheth*, quomodo legit Baal Aruch Ezech. 27: 23. Sed rescribo ה *He*.

In his locis הדיב *Hadjab* vel הדייבא *Hadjava* esse Adiabenam, præter ipsum sonum vocis, docent loca vicina, Carræ, Nisibis, Gordyene, & Armenia, quæ simul nominantur: atque illud imprimis quod *Chabor* dicitur pertinere ad *Hadjab*; quod de Adiabene, vel Assyria, verissimum. Nam & Scriptura id testatur disertis verbis 2 Reg. 17: 6. & 18: 11. Et in Ptolemæo Χαβώρας est Assyriæ montosa pars, quæ Mediam attingit. Atque id maximè confirmat, quod jam antè docuimus, Israëlitas in ea loca fuisse translatos ab Assyriorum Rege Salmanassaro.

Ptol. l. 6. c. 1.

Porro unde sit factum, ut Assyria vocetur הדייבא *Hadjava* docet Ammianus his verbis: *Nos autem didicimus, quod in his terris amnes sunt duo perpetui, quos & transivimus, Diavas & Adiavas, juncti navalibus pontibus, ideoque intelligi Adiavenam cognominatam.* Res ut planior fiat, sciendum est Assyriæ nobilissimam partem (in qua olim Ninus civitas, & Arbela, & Gaugamela, clade insignes loci) duobus includi fluviis, qui è Gordyorum montibus orti ambo in Tigrim exeunt. Horum unus altero major, quique à Tigri prior excipitur, ab Ammiano דיבא *Diava* vocatur, id est, lupus vel lupinus. Chaldæis enim lupus est דיבא *Deva*. Inde est, quod idem fluvius Græcè dicitur Λύκος *Lycos*. Ita habetur in Strabone, & Curtio, & Plinio, & Arriano. Ex quibus corrigendus Ptolemæus, in quo pro Λύκος est Λευκὸς *Leucus*. Pro Diava Xenophon Cyri Minoris libro secundo Σάβατον, & libro tertio Ζάτην nominat. Sed rescribendum Ζάβατον, ut in priore loco. Ζάβατος factum videtur ex constructo דייבת *Diabat*.

Lib. 23.

Strab. l. 16. Curt. l. 4. Pl. l. 6. c. 26. Arrian. lib. 3.

Nicolaus Fullerus (vir doctissimus & in his minutiis mirè perspicax) Ζάτην & Ζάβατον in Xenophonte putavit esse diversos amnes: Ζάτην esse majorem illum quem *Diavam* esse diximus; & Ζάβατον minorem alterum, qui Marcellino est *Hadjava*. Adeóque Ζάτην mutat in Ζάβην, & Ζάβατον in Ζάβκατον, ut sic fiat Zabes minor; quia קטון *caton* Hebræis parvum sonat. Sed quod illius pace dixerim; hæc, utut ingeniosè conficta, nihil habent solidi. Nam ut taceam קטון *caton* pro parvo Hebræam quidem esse vocem, sed Chaldęis planè ignotam: certum est Zaten fluvium Xenophontis libro tertio eundem esse cum Zabato, de quo libro secundo egerat. Ibi enim narrat Græcos, è Parysatidis vicis cum excessissent, fluvium Zabaton attigisse, ad quem cùm moras necterent, Clearchum Imperatorem suum & præcipuos plerosque Duces, Tissaphernis artibus in Persarum castra pellectos, insigni proditione fuisse interemptos.

Hæc libro secundo Xenophon. Tertio deinde telam retexens institutæ narrationis, refert Græcos hoc casu, ut par erat, valde perculsos, & incertos quid agerent, tandem oratione sua erectos & recreatos, animos resumpsisse, atque in mortuorum locum alios suffecisse duces. Quo facto demum *Zaten*, id est, *Zabaton*, de quo priùs, instructo agmine trajecisse. Zaten porro, seu Zabaton, eundem esse cum Lyco patet cùm ex amplitudine; nam describitur latus quatuor plethris, id est, pedibus quadringentis: tum quia illo trajecto nullus alius occurrit Græcis usque ad montes Carduchiorum, præter torrentem sine nomine; de quo dicetur infrà.

Alter Adiabenes fluvius isto minor הדייבא, *Adjavas*, multis apud Veteres inclaruit nominibus, quæ explicare non est cujusvis. Φύσκον Xenophon, Κάπρον Strabo & Ptolemęus, Βούμαδον & Βούμηλον Arrianus, *Beumello* Curtius, *Absitrim* Plinius, & Ammianus *Adiavam* appellat. Sed & in Ptolemęo *Gorgus* videtur idem esse cum *Capro*, & unus amnis diversis nominibus bis describi, quod ab illo non semel factum. Nam in illis locis alii nullum norunt fluvium alicujus nominis pręter duos quos diximus.

Cyr. Min. l. 2. Strab. l. 6. Ptol. l. 6 c. 1. Arrian. Alex. l. 3 et 6. Plin. l. 6. c. 26. Ammian. l. 23. Ptol. ubi suprà.

Interim pleraque hæc nomina pene eódem recidunt.

dunt. 1. *Phyſcus* in Xenophonte eſt Chaldæum פחיז *Phechiz* ad Græcam formam effictum. Nempe פחיז rapidum & præcipitem ſonat, & de aqua propriè dicitur. Sic Gen. 49:4. פחז כמים *Præceps fuit ut aqua.* 2. In Arriano Βούμαδος libro tertio eſt vox nihili, ſed ex libro ſexto reſcribendum Βούμηλος, cui vicinum *Boumello* apud Curtium. Quæ & ipſa corrupta ſunt; ſed facilè reſtituentur, ſi B & M tranſponantur, ut ſic fiat Μούβηλος, id eſt, מבהל *Mubel*; itidem à præcipiti curſu; nam מבהל *Mebael*, idipſum ſonat. 3. Sic הדייבא *Hadjaba* factum videtur ex Arabico הדיב *Hadib* ejuſdem aut valde vicinæ ſignificationis. Giggeius הדב (*Hadaba*) *properavit*: הדב אלשי *res fluxit*: אלאהדאב (*Alahdab*) *celeritas volatûs*, *celeritas curſûs*. 4. Neque aliud eſt Γοργὸς. Heſychius; Γοργὸς, εὐκίνητος, ταχύς. Item; Γέργευσον, τάχυνον, σπεῦσον. 5. Jam in Plinio pro *Abſitris* quis non videt reſcribendum eſſe *Abſyrtus*, id eſt, Ἄψυρτος, cujus nominis fluvius fuit in Ponto Cappadocico, qui idem vocatur *Abſarus* & *Apſorrhus*. *Apſorrhus* autem aut *refluum* ſignificat aut *celeriter fluentem*, prout vox deducitur vel ab

Pag. 317. ἄψ, vel ab αἶψα. Scholiaſtes in Homerum Iliad. Σ. Ἀψόῤῥου εἰς τοὐπίσω ῥέοντος, ὑποχωροῦντος, ἢ τοῦ ταχέως ῥέοντος. Etymologicum; Ἀψόῤῥου, παρὰ τὸ ἄψ καὶ τὸν ῥόον, πλεονασμῷ τοῦ ο; ἢ παρὰ τὸ αἶψα ἄψορῥος; ἀμφότερα γὰρ δύνανται εἶναι. Eadem habet Euſtathius in Odyſſ. Υ. Itaque etiam nomen Apſorrhous, vel quod idem Abſyrtus, à præcipiti curſu deducitur. 6. Hûc denique pertinet quod idem fluvius Κάπρος, id eſt, Aper appellabatur, quod animal, quoties eſt accenſa bilis, in venatores obvios multo cum impetu fertur:

Et ruit oppoſiti nitens in vulnera ferri.

Ita de apro Ovidius in Halieut. & 8. Metam.

Hinc aper excitus medios violentus in hoſtes
Fertur, ut excuſſis eliſus nubibus ignis.

Proinde ſuum & aprorum proprium eſt irrumpere, συῤῥήγνυσθαι. Julius Pollux, quo loco agit de curſu & pugna animalium lib. 5. cap. 15. Εἴποις δ' ἂν ἔλαφον θεῖν, λαγωὸν φύγειν, σῦν καὶ κάπρον συῤῥήγνυσθαι. *Dices porro cervum currere, leporem fugere, ſuem & aprum irrumpere.*

Hæc de priſcis Adiavæ fluvii nominibus, qui videtur altero ideò fuiſſe rapidior, quia compreſſiore eſt alveo. Nam in pari longitudine latitudo

Lib. 2. Cyr. Min. diſpar admodum, ut ex Xenophonte patet, in quo alter eſt τετράπλεθρος, hic ſolùm πλεθριαῖος, id eſt, quadruplo anguſtior.

Apud Recentiores, puta Paulum Diaconum, Cedrenum, Calliſtum, authorem Hiſtoriæ Miſcellaneæ, Zabæ nomen utrique flumini commune eſt, Diavæ, inquam, & Adiavæ. Sed diſtinctionis ergo vocatur unus Zaba major & alter Zaba

Cl. 4. part. 6. minor. Sic Arabs Geographus Senn & Haditham oppida deſcribit ad Tigrim, illam ad Zab minoris, hanc ad majoris oſtia, ſpatio millium XXXVI. ſuperiorem. Unde docemur hi duo amnes quanto intervallo diſtent, ſaltem circa oſtia. Itaque non ſatis capio, quod ibidem additur; *Cæterùm duo Zab ſunt duo flumina magna, quæ quando in unum coaleſcunt, æquant, imò ſuperant dimidiam partem Tigris.* Quomodo aut quando coaleſcunt duo amnes, ſi illorum oſtia diſſita ſunt ab invicem paſſuum millibus XXXVI? An hoc voluit Tigrim utroque auctum eſſe duplo ampliorem? Zaba corruptum ex *Diava*, ut prius *Diava*, vel דיבא *Deva* ex Hebraico זאב *Zeeb.* Itaque *Zaba* & *Diava* ſola dialecto differunt, & in Xenophonte *Zabatos* magis accedit ad *Zabam.* Quin & Ammianus lib. 18. pro *Diava* habet *Zabam*; *Poſtquam*, inquit, *Reges Nineve, Adiabene ingenti civitate tranſmiſſâ in medio pontis Anzabæ*; id eſt, *pontis ad Zabam.* *An* eſt Arabicum ען quod nonnunquam ſumitur pro על, ut Hebr. 1: 3. ען ימין *ad dextram.* Itaque quo loco dicitur, *tranſitis fluminibus Anzaba & Tigride*, puto delendum *An*, perperam præfixum voci Zaba; quia particula ען, *an*, ibi loci planè eſt ſuperflua.

Ponti Anzabæ, ſeu ſuper Zabam, ex oppoſito reſpondent ἡ τοῦ Κάπρου διάβασις, *Capri trajectus* apud Strabonem lib. 16. Nam διάβασιν docti ſciunt paſſim pro ponte ſumi. Ad hos pontes, ut quidem puto, fuêre portæ fluminum Ninives, de quibus Nahum. 2: 6. *Portæ fluminum apertæ ſunt*, שערי הנהרות נפתחו, *& propugnaculum eſt diſſolutum.* Cui loco non parum lucis afferunt hæc Herodoti lib. 5. cap. 52. Ἐκδέχεται δὲ ἐκ τῆς Φρυγίας Ἅλυς ποταμὸς, ἐπ' ᾧ πύλαι τε ἔπεισι, τὰς διεξελάσαι πᾶσα ἀνάγκη, καὶ οὕτω διεκπερᾶν τὸν ποταμόν: καὶ φυλακτήριον μέγα ἐπ' αὐτῷ. *Phrygiam accipit fluvius Halys, cui imminent portæ per quas tranſire omnino neceſſe eſt, atque ita fluvium trajicere; propugnaculum magnum ad illum fuit.* Hujuſmodi portas cum vicino propugnaculo ad Aſſyriæ fluvios prope Ninivem videtur deſcribere Propheta Nahum.

Inter Diavam & Adiavam, id eſt, Lycum & Caprum, præter Ninivem, de qua deinceps, Strabo & alii notant duo loca Darii & Alexandri prælio maximè illuſtria, nempe Arbela & Gaugamela; quorum Arbela eſt ad Caprum, Gaugamela inter duos amnes medio ferè ſpatio, prope montem Nicatorium, quem ab eventu pugnæ Alexander ita vocavit. Ibi enim verus prælii locus, non ad Arbela, ut multi volunt. Vide Strabonem, Plutarchum, Arrianum, Dionem, Marcellinum, &c.

Arbela Græci Scriptores nomen habere volunt à conditore Arbelo Athmonei filio. Alii Recentiores ab Arbelo priſco Aſſyriæ Rege & Deo, ut quidem ex Cyrillo contendunt lib. 3. contra Julianum. Sed fefellit illos Latina Verſio quæ fecit Arbelum ex ἄρα Βῆλος. Ita enim eſt in Græco Textu; πρῶτος ἀνθρώπων τῆς Ἀσσυρίων γῆς βεβασίλευκεν, ἀνὴρ ἀλαζὼν καὶ ὑπερόφρυς ἄρα Βῆλος. Quod & à novo interprete, viro doctiſſimo, rectè redditum; *Primus hominum terræ Aſſyriorum dominatus eſt, vir arrogans & elati ſupercilii, Belus.* Sed ערבלא, *Arbelæ*, vocem Chaldæi uſurpant pro populorum colluvie. Plurale ערבלאין, *arbelain*, reperitur in Chaldaica Paraphraſi Cant. 1: 9. pro miſcellaneis turbis. An hinc Arbelæ dicantur alii videant.

Gaugamela Strabo & Plutarchus perperam exponunt *Cameli domum.* Malim *Cameli collem*, id eſt, גבגמלא, *Gab-gamela.* Nam ex Strabone liquet in proximo fuiſſe montem Nicatorium, qui fortè ante Alexandrum vocabatur *Cameli collis.* Quamvis aliud ſuccurrat, quod puto eſſe verius. גבא *geva* Chaldæis eſt exigere, גבאי *gabbai* ὁ τελώνης, tributi exactor, גבי *gavi* vel גביא *gevia* collecta, tributi exactio. Hinc igitur גבי גמלא *gave gamela* (quomodo diſtinctis vocibus ſe legiſſe ſcribit Hermolaus Barbarus in Plinii MSS. optimæ notæ) erunt Cameli tributa ſive cenſus. Nempe, ut teſtatur Plutarchus, τῶν πάλαι τις βασιλέων ἐκφυγὼν πολεμίους ἐπὶ καμήλου δρομάδος ἐνταῦθα καθίδρυσεν αὐτὴν ἀποτάξας τινὰς κώμας καὶ προσόδους εἰς τὴν ἐπιμέλειαν. *Priſcorum Regum aliquis, qui hoſtes effugerat camelo dromade vectus, illum ibi collocavit, certis vicis & vectigalibus in ejus curam attributis.* Illa vectigalia vocantur גבי גמלא, *gave gamela*, vectigalia cameli, unde loco nomen factum. Priſcum illum Regem Strabo Darium eſſe ſcribit Hyſtaſpis filium, cujus Regia Sadrace prope Arbela, Sadraci cognominis uni è tribus Danielis contubernalibus.

Circa

Circa eadem loca Strabo deſcribit naphtæ fontem, & ignis ſcatebras, καὶ τὸ τῆς Ἀναίας ἱερὸν, *& Anaæ templum*, id eſt, Anaitidis; de qua idem Strabo alibi paſſim, & Agathias lib. 2. & Pauſanias in Laconicis, & Plutarchus in Artaxerxe. Ex quibus corrigendus Clementis locus in Protreptico de eodem Artaxerxe; ὃς πρῶτος τῆς Ἀφροδίτης Ταναΐδος τὸ ἄγαλμα ἀναστήσας ἐν Βαβυλῶνι, καὶ Σούσοις, καὶ Ἐκβατάνοις, καὶ Πέρσαις, καὶ Βάκτροις, καὶ Δαμασκῷ, καὶ Σάρδεσιν, ὑπέδειξε σέβειν. *Qui primus erectâ Veneris Tanaidis ſtatuâ Babylone, & Suſis, & Ecbatanis, & in Perſis, & Bactris, & Damaſci, & Sardibus, Deam oſtendit eſſe colendam.* Pro Ταναΐδος reponendum Ἀναΐτιδος. In qua emendatione non debuit heſitare Vir Doctus. Nam præter Perſicam illam Anaitidem, de qua præter Strabonem Agathias libro ſecundo, etiam Ecbatanis Anaitidem fuiſſe cultam ex Plutarcho ſcimus, & Suſis, & in Lydia, ubi Sardes, ex Pauſania. Et in illius cultum Artaxerxes quàm fuerit propenſus inde colligas, quòd celebrem illam Aſpaſiam Cyri olim concubinam, cujus formam & reliquas dotes tam multis deprædicat Ælianus in Variis, initio lib. 12. creavit ſacerdotem, ut præficeret
Plut. in Artax. templo Anaitidis Ecbatanenæ. Nec quenquam movere debet, quòd Anaitidem alii Venerem, alii Dianam explicant. Nam rarò ſibi conſtant priſci ſcriptores, cùm peregrina numina Græcis nominibus efferunt. Anaitidi multi Dianam eſſe
Vide Scal. in Catal. p. 96. voluerunt, quia communi fano cum Deo המן Omano, id eſt, Sole, colebatur; ut teſtatur Strabo lib. 15. Viciſſim alii Venerem eſſe maluerunt, quia infami ritu virgines in illius templo proſtabant, ut idem refert in fine libri undecimi. Cæterùm ex loco Strabonis, in quo verſamur, in quo Ἀναία *Anaa* vocatur, quæ aliis Anaitis, reſtituenda ſunt loca de eadem Anaitide, 2 Macchab. 1: verſ. 13, 15. In iis enim pro Ἀναία ſcriptum Ναναία. Nempe in his verbis περὶ τὴν Ναναίαν. N initio vocis aſſumptum ex fine pręcedentis; inde ortus error latiùs ſe propagavit; nam & eodem verſu legitur, ἐν τῷ τῆς Ναναίας ἱερῷ, pro τῆς Ἀναίας, ut in Strabone: & Verſ. 15. τοῦ Ναναίου, etiam ſexu mutato.

Eſt & circa Arbelam & Caprum amnem ὁ Κυπαρισσὼν *Cupreſſetum*, ut notat Strabo. Quod non temerè prætereundum eſt. Nam, ſi conjecturæ locus eſt, in eo cupreſſeto Noa fabricavit arcam; ſaltem id probare conati ſumus Libri Primi cap. quarto, argumentis, ut putamus, non prorſus contemnendis.

De Aſſyriæ locis Plinius lib. 6. cap. 26. paucis verbis multa habet, quæ nemo alius: *Gordyæis*, inquit, *juncti Aloni, per quos Zerbis fluvius in Tigrim cadit, Azones, Silices montani, & Orontes. Quorum ad Occidentem oppidum Gaugamela. Item Sue in rupibus, ſuprà Silici, Claſſitæ, per quos Lycus ex Armenia fertur; Abſitris ad hybernum exortum, Azochis oppidum.* Gordyæos jam diximus occupaſſe montes Ararat, quos Chaldæus Interpres appellat montes
Cyr. Min. l. 4. קרדו *Kardu*, & Xenophon Καρδούχεια ὄρη, ubi Ptolemæi Niphates. His Gordyæis juncti *Aloni per quos Zerbis in Tigrim cadit.* Aloni nempe occuparunt campeſtrem vallem inter Gordyæos montes & Lyci oſtia. Chaldaicè dicebantur חילון *Heluan*, quia
Vide Aruch in הרי״ב. חילא *hela* eſt vallis. Talmud in tractatu *Kidduſin*, לחלח, זו חילון, וחבור זו הדי״ב, *in Halach*, id eſt, *Cheluan; & Chabor*, id eſt, *Hadiab* (Adiabene.) Dicerem ab אלון *allon* vel *elon* dici *Alonos*, ſi tam Chaldæi quàm Hebræi pro valle uſurparent. *Zer-*
Cyr. Min. l. 3. *bis* per Alonos in Tigrim fluens videtur eſſe Xenophontis Χάραδρα *torrens*, quem tranſmiſſo amne Zabato Græci reperêre ſecundis caſtris. Nomen à verbo זרב *zerab* vel *zarab*, quo non Chaldæi ſolùm, ſed & Hebræi utuntur & Arabes. Propriè ſignificat effluere more torrentis. Inde Job. 6: 17. de torrentibus, בעת יזרבו, *tempore quo effluunt.* Jam qui ſequuntur *Silices montani* ex argumento ſic dicti; Chaldæis enim סלק, *ſelac*, eſt aſcendere, & סליקא *ſelica* aſcenſus. De Gaugamelis jam dictum. Huic proximum oppidum, *Sue in rupibus*, nomen habet merè Chaldæum; nempe שוע *ſua*, vel *Vide Pſal.*
ut Veteres *Sue*, rupem ſignificat. Vox eſt Syris in *Syr. 27: 5 et*
multo uſu, ſed & Chaldæis, Prov. 30: 19. על שועא *40: 3. Et A-*
ſuper petram. Claſſitæ, per quos Lycus ex Armenia *poc. 6: 15. 16. &c.*
fertur, meliùs dicerentur Calachitæ, vel Calacheni, a Calach כלח urbe, quam condidit Nimrod, Gen. 10: 12. Unde Calachene regio in eodem ſitu Straboni & Ptolemæo. Pro Abſitri jam monuimus legendum eſſe Abſyrtum, id eſt, Caprum, cujus ſcaturigines Ptolemæus deſcribit ad hybernum exortum Calachenes. Hæc obiter notare viſum eſt in locum Plinii valde obſcurum.

Eſt & in Strabone locus de Adiabenis, quem doctiſſimus Caſaubonus præterivit intactum: καλοῦνται δ' οἱ Ἀδιαβηνοὶ καὶ Σακκόποδες, in quem Vir Maximus ad Solinum ita ſcribit: *Haud ſcio quare ſic dicti, niſi ſit quod ſuſpicor. Græci* Ἀδιαβήνους *patarunt nominatos, quaſi* τοῦ διαβαίνειν *impotes, qui minimè poſſent crura divaricare ad ambulandum; haud ſecus ac ſi pedes ambo intra ſaccum conditos haberent*, καὶ συμβεβηκότας. Hæc ille quidem acutè, ut ſolet. Tamen ego aliud ſuſpicor, nempe mendoſè ſcribi Σακκόποδες pro Σαυκρόποδες; & vocem ignotam librarios corrupiſſe. Σαυκρόποδες Heſychio ſunt ἁβρόποδες, id eſt, ἁβρὰ βαίνοντες, qui infracto greſſu & ſuſpenſo mollitiem animi præ ſe ferunt. Hinc Suidæ ἁβρὰ βαίνων eſt θρυπτόμενος, *deliciis fractus*; & Heſychio ἁβρὰ βαίνων eſt τρυφερόβιος, *qui molliter & delicate vivit.* Nempe mollis inceſſus mollem & effœminatam vitam arguit. Eſtque id vitium frequens fœminis, quæ liberaliùs educatę ſunt, & in lautiore fortuna. Sic in Medea Euripidis Glauca Creontis filia Regis *Verſ. 1163.*
Corinthiorum,

- - - - - - - - - διέρχεται
Στέγας, ἁβρὸν βαίνουσα παλλεύκῳ ποδί
- - - - - - - - - *ambulat*
Per tecta, gradiens molliter pede candido.

Et Propertii Muſa; *Lib. 2. v. 409.*

- - - - - - - - - *digitos & lumina nigra puellæ,*
Et canit ut ſoleant molliter ire pedes.

Et filiæ Sion, Eſ. 3: 16. ibant הלוך וטפוף, id eſt, juxta Aben-Ezram מהלך טף inceſſu molli & tenero puerorum inſtar. Forte etiam ab equis ſumptum; nam Arabicè פרס טפאף eſt equus leniter incedens. Sic Propheta ſtatim addit metaphora ab equis ſumpta, וברגליהם תעכסנה, *& pedibus ſuis quaſi compeditæ erant*, nempe ut equi, qui tolutim incedere docentur. Hieronymus rectè reddit, *compoſito gradu incedebant*; niſi quod verſio ambigua eſt, & compoſitus gradus videtur potiùs cedere in laudem contra Prophetæ mentem. Sed compoſitum gradum multo aliter ab eo accipi docet nota hæc appoſita: *Ut compoſito incedant gradu; non naturam ſequuntur ducem, ſed hiſtriones redimunt præceptores.* Itaque compoſitus gradus ibi ſumitur pro affectato. Muliebrem hanc mollitiem graphicè exprimunt verba Moſis, Deut. 28: 56. quamvis non citra hyperbolem: *Mollis in te & delicata, quæ non tentavit plantam pedis ſui figere ſuper terram præ deliciis & præ mollitie.* Græci optimè, ἡ ἁπαλὴ ἐν ὑμῖν καὶ ἡ τρυφερὰ, ἧς οὐχὶ πεῖραν ἔλαβεν ὁ ποὺς αὐτῆς βαίνειν ἐπὶ τῆς γῆς διὰ τὴν τρυφερότητα καὶ διὰ τὴν ἁπαλότητα. Mollitiem illam Chaldæi duo Interpretes Jonathan & Jeroſolymitanus voce חטיתא vocant vel חיטוי״א voce maxime propria. Nam חטי verbum apud Arabes proprie ſignificat molli inceſſu progredi. Ita explicatur in Giggeio. Quod ſi ne in fœminis quidem ferenda eſt hęc mollities, in viris multò minus. Eleganter

Cicero lib. 1. de Officiis: *Cavendum autem ne tarditatibus utamur in gressu mollioribus, & pomparum ferculis similes esse videamur.* Quod imitatus *De Offic. lib. 1. c. 18.* Ambrosius ita scribit; *Sunt etiam, qui sensim ambulando imitantur histrionicos gestus, & quasi quædam fercula pomparum & statuarum motus nutantium, ut quotiescunque gradum transferunt, modulos quosdam servare videantur.* Talis, de quo Poëta vetus apud Suidam:

Ἐκεῖνος ὄντως ἁβρὰ βαίνων ἐδόκει,
Is ire molli pol videbatur gradu.

Et Agag Rex Amalek, qui venit ad Samuelem *1 Sam. 15:32.* מעדנות *in deliciis*, delicatè incedens. Chaldæus habet מפנקא lasciviens, delicias agens, ἐντρυφῶν. Et Kimchius; בתענוג *in deliciis, quasi dicat, & si esset morti proximus, tamen ivit ad eum* בגאוה *cum* *Vers. 955.* *fastu.* In eo numero denique Persæ & Assyrii, quos in Æschyli Persis Rex Xerxes ita compellat: Γοᾶσθ' ἁβροβάται, *gemite ô molli incessu viri.* Ἁβροβάται iidem qui Ἁβρόποδες & Σαυκρόποδες. Nam quomodo βάσις & πούς, ita etiam ἁβρὸς & σαυκρὸς sunt voces synonymæ. Hesychius σαυκρὸν exponit ἁβρὸν, ἔλαφρον, ἄκρον, τρυφερὸν, σεμνὸν, σοβαρὸν, *mollem, levem, summis pedibus insistentem, deliciosum, gravem,* (id est, ostentabundum) *cum fastu incedentem.* Ἄκρος propriè summus est. Nos hic sumimus pro eo, qui ἄκροις τοῖς ποσὶν ἐπιβαίνει; quod Græcè est ἀκρίζειν, ἀκροβάζειν & ἀκροβατεῖν. Id autem ad fastum & pompam pertinet; aut etiam ad delicias. Utroque vitio Assyrios laborasse non diffiteor. Tamen quisquis Ninyæ legerit & Sardanapali vitam, atque aliorum Assyriæ Regum, potiùs ad mollitiem & luxum referet hoc epithetum, quàm ad fastum & superbiam. Proinde *Cyr. in Nahum. 3:13.* Assyrios Cyrillus dicit κοσμεῖσθαι κορικῶς, *ornari instar puellarum.* Et Ninivitas pro fœminis habet Nahum, Ninivem ita compellans; *Ecce populus tuus mulieres in medio tui.* Itaque Assyrios etiam in incessu mulierum mollitiem expressisse verisimile est: atque eodem sensu Σαυκρόποδας vulgi verbio dictos, quo ab Æscylo Ἁβροβάτας. Julius Firmicus hæc animi vitia perperam in astra rejicit, scribens eos, qui Pleiades habent in horoscopo, *molliter ambulantes vestigia suspendere, eosque pœnitere quod viri nati sint.* Jam ad Ninivem.

CAPUT XX.

Ninive, נינוה

Ninive, vulgò *Ninus*, Ptolemæo Νινευὶ, Ammiano *Nineve*, à Nino vel à Ninya Nili filio. Terræ & urbes vocantur possessorum nominibus, Gen. 4:17. Ps. 49:12. Assyria terra Nimrod, Mich. 5:6. Lucianus Ninives locum negat posse indicari. Alii ad Euphratem, alii ad Tigrim describunt. Et horum alii ad Occasum, alii ad Ortum Tigridis, quorum rursus pars supra & pars infra Lycum. Quin Herodotus, Diodorus & Ammianus modò Euphrati modò Tigri Ninum admovent. Probatur duplicem esse Ninum, unam ad Euphratem in Comagena, alteram in Assyria trans Tigrim. De priore Philostratus lib. 1. ex Dami inde oriundo, & Ammianus lib. 14. Et Suidas in Δάμις, quæ vocatur verus Ninus. Plinius posteriorem ponit ad Occasum Tigridis, ubi hodiè *Mosal*. Sed Nubiensis & Benjamin docent inter Mosal & Nini rudera Tigridem esse interjectum. Fullerus perperam negat Ninivem fuisse ad Tigrim, cùm penè omnes Veteres disertè id asserant; nec debuit Ptolemæo Strabonem opponere, cùm de situ Ninives idem uterque statuat, nempe Ninivem esse supra Lycum. Tamen ab Ammiano, & Diacono, & Benjamine ponitur infra Lycum. Fortè Ninus, quæ tum extabat, non fuit in eodem loco in quo vetus illa Ninus: aut planè ignoratur locus Ninives juxta id quod prædixerat, Nahum. 1:8. & 3:17. Ninive urbs magna Deo, Jon. 1:2. ut Moses ἀστεῖος τῷ θεῷ Act. 7:20. *Itineris trium dierum*, nempe in ambitu, quod sequuntur multi Veteres. Ninus major Babylone omnium urbium multò maxima. Longitudo, latitudo & ambitus. Murorum altitudo & latitudo; quot annis condita, conditorum numerus. Tumulus immensi operis ibi excitatus à Semiramide. Ambitum stadiorum CCCCLXXX, seu milliarium LX, triduanum iter conficere. Diurnum iter sunt XX. millia, quod multis probatur, σταθμὸς *mansio* plerumque id ipsum. Duodecim infantum myriades Ninive. Seleuciæ hominum DCM. Thebis Ægyptiis DCCM, ætate militari. Romæ aliquando censa civium capita CCCCXXVIIIM. Athenis servorum CCCCM. Sybari armata hominum millia CCCM. Carthagine hominum DCCM. Agrigenti DCCCM ævo Empedoclis. In insula Ægina CCCCLXXM. Hierosolymis Paschæ tempore tricies centena hominum millia. Ninive peregrinis jus civitatis indultum. Ninivitæ multiplicabantur ut bruchi, Nahum. 3:15. Cur *piscina aquarum*, Nahum. 2:8. *Aquæ* pro populis. *Gloria* pro multitudine. Fossæ incisæ circa Ninivem. Ninive tam à Cyaxare, vel Assuero, quàm à Nabuchodonozoro subversa, & quo anno. Locus eam in rem Drusii insignis. Ninive diu jacuit. De ejus excidio multi scriptores. Herodotus corrigitur. Alia Ninive recentior: etiam hæc ipsa exhausta vicinitate Mosal in parte opposita Tigridis.

Ninive Græcis & Romanis scriptoribus est *Ninus*. Tamen illis nomen Nineves non fuit planè ignotum. Ita enim Ptolemæus lib. 8. ἡ μὲν Νῖνος, ἡ καὶ Νινευὶ: Et Ammianus lib. 18. *Postquam Reges Nineve Adiabenes ingenti civitate transmissa, &c.* נינוה *Nineve* dici putatur quasi נין־נוה *Nin-nave*, id est, Nini habitatio, vel à Nini filio Νινύᾳ. Ut hîc sit illustre exemplum vanitatis illius, quam notat Psaltes, Ps. 49:12. קראו בשמותם עלי אדמות, *terras appellant nominibus suis.* In quem locum rectè Selomo: *Terras*, id est, *domos quas ædificant, ut sui sint monumentum: Sic Gen. 4:17. Cain vocavit urbem nomine filii sui Enoch; ut Antiochus condidit Antiochiam, Seleucus Seleuciam.* Caini exemplum maximè est ad rem, quia Ninus Nimrodi filius, ut Enoch Caini fuit: uterque autem urbem à se conditam appellavit non suo, sed filii nomine. Sic Assyria universa vocatur terra Nimrod, Mich. 5:6. Quod illi nomen inditum à Nimrode verisimile est. Sed Assyrii maluerunt patris sui nomine appellari.

Hæc de nomine; jam de situ. Lucianus in Dialogo, cui titulus ἐπισκοποῦντες, Ninum ita periisse scribit, ut nullum illius supersit vestigium, nec ejus locus possit indicari: ἡ Νῖνος μὲν ἀπόλωλεν ἤδη, καὶ οὐδὲν ἴχνος ἔτι λοιπὸν αὐτῆς, οὐδ' ἂν εἴπης ὅπου ποτ' ἦν. Et verò de loco Ninives

Historici certant, & adhuc sub judice lis est.

Et in eo indicando est, quod miremur Veterum levitatem, penè dixero desultoriam. Alii enim ad Euphratem describunt, ut Ctesias & Diodorus; alii *Diod. l. 2. pag. 65.* ad Tigrim ut Arrianus & Eustathius. Atque hi *Arrian. Indic.* rursus multifariam divisi. Ninum enim ad Occa- *Eustath. in Dionys.* sum Tigridis in Mesopotamia solus ponit Plinius, alii ad Ortum; sed pars supra Lycum ut Ptolemæus, pars infra Lycum versus Arbela, ut Strabo & Ammianus, si quidem Fullero credimus. Quid quod horum singuli sibi non constant, & de situ ejusdem urbis scribunt planè ἀσύστατα. Herodotus lib. 1. cap. 185. obiter de Nino locutus, Euphratem amnem fluere scribit διὰ τῆς πόλιος μέσης, *per mediam urbem.* Sed id recantat idem his verbis cap. 193. ejusdem libri; τὸν Τίγριν παρ' ὃν Νῖνος οἰκέαται, *Tigrim, ad quem Ninus habitatur.* Et rursus cap. 150. libri secundi; τὸν Τίγριν πόταμον παραῤῥέοντα τὴν Νῖνον, *Tigrim fluvium Ninum præterfluentem.* Par inconstantia in Diodoro, qui cùm libro se- *Pag. 65.* cundo dicat Ninum fuisse conditam super Euphratem, ἐπὶ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν: tamen idem lib. 17. *Pag. 590.* ait Darium *studuisse, ut* περὶ τὴν Νῖνον, *circa Ninum dimicaretur, quod latissimi ad eam campi explicandis commodè ordinibus numerosi exercitus essent aptissimi: Et castra metatum esse* περὶ κώμην τὴν ὀνομαζομένην Ἄρβηλα, *ad vicum nomine Arbela.* Quod idem est, ac si Ninum in Adiabene prope Arbela esse scriberet;

ret; quo loco fuit conflictus Darii cum Alexandro. Ammianus videtur agi eodem spiritu vertiginis. Ninum enim lib. 14. ponit circa Euphratem in Comagena prope Samosatam & Hierapolim. *Comagena*, inquit, *nunc Euphratensis, clementer adsurgit, Hierapoli, vetere Nino, & Samosatâ civitatibus amplis illustris.* Sed idem lib. 18. tanquam sui oblitus Adiabenæ Ninum adscribit his verbis: *Reges, Ninive Adiabenes ingenti civitate transmissa*, &c. Et rursus lib. 22. *In hac Adiabena Ninus est civitas, quæ olim Persidis regna possederat.* Non video hæc aliter posse conciliari, quàm si dicatur duplex fuisse Ninus; Una ad Euphratem in Comagena; Altera in Assyria trans Tigrim, quas licet diversissimas, tamen promiscuè sumunt scriptores, passim Euphratensi tribuentes quæ propria sunt Trans-Tigritanæ. Hæc conjectura firmatur ex Philostrato, in quo Apollonius, ex Antiochia in Mesopotamiam iturus, transit per antiquam Ninum. Philostrati verba sic habent ex versione Rhinuccini; nam Græca non sunt ad manum: *Antiochiâ discessit, duobus tantùm famulis, comitatus, &c. Cum his profectus, ad antiquam Ninum pervenit, &c. Post hæc in Mesopotamiam venientes, ab eo, qui ponti custodiendo præfectus erat quid mercium secum veherent interrogati sunt.* Vides, lector, hanc Ninum in Syria fuisse cis Euphratem, illi attiguam & ponti junctam. Quæ descriptio non potest non esse vera, quia illam hausit Philostratus ex Dami Apollonii discipulo & perpetuo peregrinationum socio; quique adeò ex hac ipsa Nino erat oriundus, ut Philostratus pluribus ibidem refert. Omnino igitur præter Ninum Assyriæ, alia in Syria fuit prope Euphratem, quæ illa ipsa est Ninus, de qua nuper Ammianus: *Comagena nunc Euphratensis clementer assurgit, Hierapoli, vetere Nino, & Samosatâ, civitatibus amplis illustris.* Ubi notandum appellari *veterem Ninum*, quomodo etiam à Philostrato, qui sic de Apollonio; *Ad antiquam Ninum pervenit.* Et à Suida in *Damis*, Δάμις (inquit) ἀνὴρ οὐκ ἄσοφος, τὴν ἀρχαίαν οἰκῶν Νῖνον, *Damis vir non indoctus, incola Nini veteris.* Nempe sic appellabatur διακριτικῶς, ut in Phœnice Palętyrus, & Palæbiblus: in Cypro Palæpaphus: in Caria Palæa Myndus; in Ionia Palægambrium; in Phrygia Παλαιὸν Βεῦδος; in Troade Palæpercote: in Thessalia Palæpharsalus: in Campania Palæpolis non procul à Neapoli. Sic ad Euphratem fuit *vetus Ninus* ab altera Nino diversa. At cur vetus? An credibile est Euphratensem illam Ninum vetustiorem fuisse Assyriacâ Nino quam condiderat Nimrod? Non puto; sed è synonymis urbibus illi, quæ erat obscurior, id potuit in solatium tribui ut antiquior diceretur. Utut res se habeat, hoc credo jam clarè patere geminam esse Ninum; atque id ipsum Veteres in errorem induxisse, qui Euphratensem ita describunt, ac si fuisset nobilis illa Ninus, imperii caput, urbium longè maxima.

Lib. 1. c. 13. et 14.

Nos, Euphratensi valere jussa, alterius verum situm indicare conabimur. Plinio ponenti Ninum ad Tigris Occasum, id est, in Mesopotamia, multi hodiè assentiuntur, quia ibi est *Mosal*, quam putant esse Ninum. Sed locorum periti monent inter Mosal & Nini rudera Tigrim esse interjectum. Geographus Nubiensis; *Mausel est urbs ad occidentalem Tigris partem extructa; habetque tentoria ampla & provincias magnas, ac* pręcæteris רפתאק לינו *territorium Lino*, (id est, Nini) *urbis vetustissimæ, sitæ ab orientali latere Tigris è regione Mausel.* Benjamin Judæus; *Hinc biduo profectus sum* לאלמוצל היא אשור הגדולה, *Almozalem, quæ est Assur magna.* Et paulò pòst; והיא יושבת על נהר חדקל ובינה ובין נינוה הגשר לבד. *Sita autem est ad flumen Tigrim, & inter illam & Ninivem pons tantùm intercedit.*

Clim. 4. part. 6.

Pag. 61. & 62.

Hactenus res est manifesta. Sed ex qua parte fuerit Lyci amnis, qui exit in Tigrim, non usquequaque constat. Ptolemæum Fullerus *egregiè falli* asserit, cùm supra Lycum ponit ad Tigris Ortum. *Neque enim*, inquit, *ad Tigrim extructa erat Ninus, sed ad Lycum amnem, &c. Neque verò cis Lycum ad Occasum, sed in regione ulteriore Ortum versus, ut est apud Strabonem gravem & locupletem sanè authorem.* Hæc vir egregiè doctus, quæ utut proferat tanquam ex tripode dicta, tamen sunt valde incerta, aut etiam apertè falsa. Certè non debuit negare Ninivem fuisse ad Tigrim; cum præter Plinium & Ptolemæum, Herodotus etiam id asserat disertis verbis libro primo & secundo, & Arrianus in Indicis, & Eustathius in Dionysium pag. 125. & Haitho Armenus in libro de Tartaris cap. 11. & Geographus Nubiensis Climatis quarti parte sextâ, & Benjamin Judæus Itinerarii sui pag. 62. Tanto Veterum consensui se opponere parum tutum est, nisi invictę rationes suppetant; at Fullerus nullas habet, ne verisimiles quidem, quod illius pace dixero. *Ad Tigrim*, inquit, *Ninus non erat, sed ad Lycum.* Hæc opponit ut ἀσύστατα, cùm nihil pugnent. Potuit enim esse Ninus ad utriusque confluxum. Quod sequitur de Strabone, illum trans Lycum Ortum versus Ninum describere, Viro Docto non excidisset, si Strabonem attente legisset, qui haud dubiè Ninum ponit in eodem situ cum Ptolemæo, hoc est, cis Lycum. Quod apertè colligitur ex illis ipsis verbis, quę ex Strabone profert Fullerus; *Trans Lycum verò Aturiæ campi Ninum circumjacent:* ibi enim *trans Lycum* non dicitur esse Ninus respectu nostri, sed respectu Arbelorum, quæ Strabo & alii describunt ad Orientem Nini inter Lycum & Caprum. *Aturia*, inquit, *similis est iis locis quæ circa Arbela sunt, & Lycum flumen intermedium habet. Arbela enim ad Babyloniam pertinent & juxta eam sunt. Trans Lycum verò Aturiæ campi Ninum circumjacent.* Hoc vult Strabo Lycum dividere Babyloniam ab Aturia, adeóque Arbela & Arbelitem non pertinere ad Aturiam, sed ad Babyloniam; quia inter Arbelitim & Aturiam, in qua est Ninus, Lycus est intermedius. Nunquid hæc ipsissima est Ptolemæi sententia, in quo Lycus Arbelitim à Nino dividit, cum Fullerus tam Ninum quàm Arbela includat inter Lycum & Caprum. Illi igitur Strabo non minùs adversatur quàm Ptolemæus.

Tamen certum est Ammianum & Paulum Diaconum Fullero consentire, cùm ille Persarum Reges ex Oriente venientes Ninive transmissâ scribat pontem Anzabæ transiisse; hic Heraclium in Orientem proficiscentem, trajecto Zabâ, castra metatum esse juxta Ninivem. Omnino igitur Zaba fluvius, qui cum Lyco planè idem est, ut multis probavimus, occidentalior est Nino. His Benjaminum addo, qui à Ninive dicit Arbelam unâ parasangâ distare, id est, passuum quatuor millibus.

Itaque hoc unum superest, vel ut Strabonem & Ptolemæum dicamus ignorasse verum Nini situm, vel ut Ninum urbem, quæ Ammiani ęvo & deinceps per aliquot sęcula duravit, negemus in eodem loco fuisse, in quo prisca Ninus quam Medi pridem exciderant. Res non est sine exemplo, ut urbs mota sedibus suis retineat priscum nomen. In vicina regione, id Babyloni accidisse & Bagdado & Corchæ jam probavimus. Proinde, omnibus expensis, hoc unum scimus, nos hac in parte nihil scire certi, donec alicunde plus lucis affulgeat. Tantùm hoc constat Ninum ad Tigrim fuisse versus Ortum, nec procul à Lyco flumine. Sed ex qua parte Lyci, an à dextris an à sinistris, res est adhuc in ambiguo. Ita compleri oportuit Pro-

phetæ Nahumi de hac urbe vaticinia cap. 1. verſ. 8. *conſummationem faciet loci ejus*; id eſt, Ninivem Deus ita delebit, ut ne locum quidem ejus quiſquam agniturus ſit. Et cap. 3: verſ. 17. *non agnitus eſt locus ejus* (Ninives) *ubi fuerint* (Ninivitæ.) Quod ipſum eſt in Luciano; οὐδὲν ἴχνος ἔτι λοιπὸν αὐτῆς, οὐδ' ἂν εἴπης ὅπου πότ' ἦν. Proinde puto doctos ſe fatigare fruſtra in loco Ninives præciſè definiendo.

Jon. 1. 2. & 3. 3. De magnitudine Ninives tria habentur in Jona non leviter prętereunda. Primò magnam eſſe urbem, & quidem *magna Deo* לאלהים LXX. recte τῷ θεῷ. Quam vocem Vulgatus Interpres cur omiſerit nullus capio, cùm ſit maximi momenti, niſi quod librarios perculit novitas locutionis. Liveleius poſt Hieronymum & Kimchium reddidit, *Urbs magna Dei*, id eſt, divina. Ac ſi *Lamed* præfixum voci *elohim* eo loco genitivi ſit nota, non dativi, ut in מזמור לדוד. Sed obſtat, niſi fallor, ępithetum גדולה interjectum inter עיר & לאלהים. Illi optimè interpretantur, qui hanc locutionem conferunt cum altera huic planè geminâ de Moſe, Act. 7: 20. ἦν ἀστεῖος τῷ θεῷ, *erat venuſtus Deo*, id eſt, ſummè venuſtus. Et Ruth. 2: 20. ברוך הוא ליהוה, *benedictus ſit ille Domino*, id eſt, ſummè benedictus. Ita hoc loco *urbs magna Deo* eſt urbs multo maxima. Chaldęus Interpres rectè ad ſenſum, *urbs magna* קדם *„ coram Domino*, quomodo Nimrod vocatur *magnus venator coram Domino*, id eſt, revera magnus; & ex judicio Dei ipſius, qui res videt intrinſecùs, & ex veritate æſtimat.

Hæc ita reddita cum ſequentibus rectiſſimè cohærent; *urbs erat magna Deo* (multo maxima) *itinere trium dierum*. Magnitudo urbis ex ambitu præſertim æſtimatur, non ex ſola longitudine. Itaque cùm Ninive magna dicitur itinere trium dierum, rectè monet Aben-Ezra intelligi סביב המדינה *urbis ambitum*. Ita etiam Hieronymus; *Civitas magna & tanti ambitus, ut vix trium dierum poſſet itinere circumiri*. Et Cyrillus; Εὐρεῖαν οὖσαν τὴν πόλιν, καὶ εἰς τοῦτο μεγέθους ἐκτεινομένην, ὡς δεῖσθαι πορείας ἡμερῶν τριῶν, εἴ τις ἕλοιτο περινοστεῖν; *cùm eſſet vaſta urbs, & eò magnitudinis extenderetur, ut ſi quis eam circuire vellet, triduo indigeret*. Et Theodoretus: Τινὲς μὲν περὶ τῆς χώρας ἐξειλήφασι τῆς ὑπὸ τὴν πόλιν τελούσης, ὡς τριῶν ἡμερῶν ὁδὸν κατά τε τὸ μῆκος καὶ τὸ εὖρος ἐχούσης. Τινὲς δὲ, ὡς τοῦ κηρύττοντος διὰ τριῶν ἡμερῶν ἅπασαν περινοστῆσαι δυναμένου τὴν πόλιν. *Quidam de regione acceperunt, quæ urbi ſubjecta erat, ut quæ trium dierum iter tam longitudine quàm latitudine contineret. Quidam verò Prophetam prædicantem triduo potuiſſe totam urbem circuire intelligunt.* Hactenus Theodoretus, qui horum ſententiæ profitetur ſe accedere; ita tamen ut videatur illud ſuum περινοστεῖν multò latiùs extendere, quàm oporteat; ac ſi potuerit Jonas tam vaſtæ urbis ἀγορὰς, καὶ ἀγυίας καὶ ῥύμας fora & compita & vicos triduo obambulare. Quod, quiſquis ſeriò perpendet quanta fuerit urbs Ninive, non facile illi conceſſerit.

Lib. 16. Strabo, qui Babylonis ambitum definit ſtadiis CCCLXXXV. Ninum tamen aſſerit multò fuiſſe ampliorem; Ἡ μὲν οὖν Νῖνος πόλις, &c. πολὺ μείζων ἦν τῆς Βαβυλῶνος. Addit Diodorus illius conditorem Ninum id ſibi propoſuiſſe, *ut urbem extrueret tantæ magnitudinis*, ὥστε μὴ μόνον αὐτὴν εἶναι μεγίστην τῶν τότε οὐσῶν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην, ἀλλὰ μηδὲ τῶν μεταγενεστέρων ἕτερον ἐπιβαλλόμενον ῥᾳδίως ἂν ὑπερθέσθαι; *ut non ſolùm urbium, quæ tum temporis per totum orbem extabant, eſſet maxima, ſed neque poſterorum ullus quicquam moliri majus facilè aggrederetur.* Et paulò pòſt; Τηλικαύτην πόλιν οὐδεὶς ὕστερον ἔκτισε κατά τε τὸ μέγεθος τοῦ περιβόλου, καὶ τὴν περὶ τὸ τεῖχος μεγαλοπρέπειαν, *talem urbem nemo condidit deinceps, neque magnitudine ambitus, neque mœnium magnificentiâ.* Res ex deſcriptione patebit, qualis ibidem extat. Longa erat CL. ſtadiis, lata XC. Mœnium ambitus ſtadiorum CCCCLXXX. Altitudo pedum centum. Latitudo, quam tres currus ſimul perambularent. Turres in mœnibus mille quingentæ altæ pedum ducentorum. Proinde Cyrillus in Nahum. 2. ἀπόρθητον τῇ πόλει τὸ τεῖχος ταῖς ὑπὲρ λόγον μεγαλουργίαις εὖ μάλα πεποιημένον, *murus urbi erat inexpugnabilis ſupra quam dici poteſt, magnificè conſtructus.* Et in cap. 3. pag. 511. ἀρρήκτοις τείχεσι πεπυργωμένην, *muris qui dirui nequeunt munitam.* In ea condenda laborarunt annis octo continuis centum & quadraginta hominum myriades. Ita habetur in Euſtathio. In ipſa Regia tumulum ſibi & Nino extruxit Semiramis altum novem ſtadiis & latum decem, de quo ſic Antipater, Anthol. lib. 4. cap. 28.

Diod. l. 2. p. 67.

Euſtath. in Dion p. 125.

Τίς τόδε μουνόγληνος ἅπαν δωμήσατο Κύκλωψ
Λάϊνον Ἀσσυρίης χῶμα Σεμιράμιος;
Ἢ ποῖοι χθονὸς υἷες ἀνυψώσαντο Γίγαντες
Κείμενον ἑπταπόρων ἀγχόθι Πληϊάδων;
Ἀκλινὲς, ἀστυφέλικτον, Ἄθωος ἶσον ἐρίπνᾳ,
Φυρηθὲν γαίης εὐρυπέδοιο βάρος.
Quem ſtructorem habuit vaſta de gente Cyclopum
Aſſyriæ moles tanta Semiramidis?
Quive hunc terrigenæ tumulum erexere Gigantes,
Tangentem pluvias vertice Pleiades?
Arduum & inconcuſſum ut Athos, immobile ſaxum,
Jugeraque immani pondere multa premens.

Sed hoc ſolum ad rem noſtram eſt, quod legitur Nini circuitus ſtadiorum fuiſſe CCCCLXXX. id eſt, milliarium ſexaginta; quę triduanum iter facient, ſi ſingulorum dierum iter æſtimes viginti milliaribus: quomodo definierunt non Juriſconſulti ſolum, ſed & Gręcorum vetuſtiſſimi. Herodotus lib. 5. cap. 53. πεντήκοντα δὲ καὶ ἑκατὸν στάδια ἐπ' ἡμέρῃ ἑκάστῃ διεξιοῦσι, *centum & quinquaginta ſtadia unoquoque die peragrantibus.* CL. ſtadia ſunt viginti milliaria, ex Judęorum ſupputatione, quibus ריסים שבע וחצי ריס, id eſt, *ſtadia ſeptem & ſemi* faciunt milliare. Uno verbo iter diei id ipſum eſt quod Romanis *manſio*, Græcis σταθμὸς, Hebræis מסע, Chaldęis מטלן, Arabibus מרחל. Quod utut varie definiatur; tamen Gręci σταθμῷ plerunque quinque paraſangas aſſignant, id eſt, viginti paſſuum millia. Tale eſt quod Xenophon lib. 4. Anabaſeos Gręcos dicit progreſſos σταθμοὺς τρεῖς, παρασάγγας πεντεκαίδεκα, *manſiones tres, paraſangas quindecim ad Teleboam amnem veniſſe.* Et paulò pòſt iterum: Ἐντεῦθεν ἐπορεύθησαν σταθμοὺς τρεῖς διὰ τοῦ πεδίου παρασάγγας πεντεκαίδεκα. *Hinc per campos manſionibus tribus progreſſi ſunt paraſangas quindecim.* Et poſt aliquot paginas: ἦλθον σταθμοὺς τέτταρας, παρασάγγας εἴκοσι, πρὸς πόλιν μεγάλην, *quatriduo paraſangis viginti confectis venerunt ad magnam urbem.* Et in eodem libro iter paraſangarum DCXX. dividit in ſtathmos CXXII. Ita ut ſolum decem paraſangę in toto numero ſuperfluant; & cum in Herodoti Terpſichore tres σταθμοὶ ſint paraſangę quindecim cum dimidia, ſolâ illâ dimidiâ paraſangâ in tribus manſionibus exceditur numerus, quem diximus. Qui plura de hoc argumento volet conſulat in Benjamini Itinerarium eruditam diſſertationem Conſtantini l'Empereur, viri docti inter paucos, cuique literæ Hebrææ plurimum debent.

His ita explicatis, non puto quenquam eſſe, cui difficulter ſuadeatur in tanta urbe cenſeri potuiſſe duodecim infantium myriades, quibus dextram

tram à sinistra internoscere per ætatem nondum licebat. Utut enim ponamus hanc descriptionem non pertinere nisi ad infantes infra bimatum, hi faciunt ut plurimum urbis partem minimùm quintam. Eo posito, Nini incolæ non fuerunt plures sexcentis millibus. Qui fuit ævo Plinii numerus incolarum Seleuciæ: *Ferunt*, inquit, *ei plebis urbanæ* DC M. *esse*. At Thebis Ægyptiis *habitasse quondam septingenta millia ætate militari* testabatur Ægyptiaca inscriptio, Germanici ævo superstes; de qua Tacitus lib. 2. Annalium. Neque fortasse pauciores habuit Roma, cum in ea censa sunt civium capita CCCCXXVIII M. CCCXLII. Nam peregrinos & servos civium numerum multis partibus superasse nemo dubitat. Sic in Atheniensium censu, quem instituit Demetrius Olympiadis CX. anno primo, cùm civium numerus viginti unum millia non excederet, reperta sunt advenarum decem, & servorum quadringenta millia, μυριάδες τεσσαράκοντα. Ita refert Ctesicles apud Athenæum lib. 6. Non absimili miraculo urbs Lucaniæ Sybaris, postmodum Thurium dicta, in bellum eduxisse legitur contra Crotoniatas trecenta hominum millia. Ita referunt scriptores minimè vani Strabo lib. 6. & Diodorus lib. 12. Et initio tertii belli Punici Carthaginenses, πόλεις μὲν εἶχον τριακοσίας ἐν τῇ Λιβύῃ, ἀνθρώπων δὲ ἐν τῇ πόλει μυριάδας ἑβδομήκοντα, *urbes quidem in Libya trecentas habuere, & in urbe hominum septingenta millia* Sed Agrigenti incolas, Siciliæ oppidi non ita magni nominis, ævo Empedoclis hunc numerum excessisse quis credat; urbisque insularis & mediterraneæ mœnibus inclusa fuisse hominum octingenta millia. Quod ex aliorum relatione asserit Laertius lib. 8. exponens cur Agrigentum μέγα ἄσυ dicatur ab Empedocle: Μέγαν δὲ τὸν Ἀκράγαντα εἰπεῖν φησιν, ἐπεὶ μυριάδες αὐτὴν κατῴκουν ὀγδοήκοντα. Nec minùs miror in Ægina insula saxosa & sterili, cujus ambitum Strabo & Eustathius definiunt stadiis CLXXX, Plinius XXM pass. quondam habitasse Myrmidonum myriades quadraginta septem, id est, quadringenta & septuaginta millia, Pindari Scholiastes in 8. Olymp. πλῆθειν γὰρ ἀνδρῶν ἔτω φασὶ τὴν Αἴγιναν, ὡς εἶναι ἐν αὐτῇ τεσσαράκοντα ἑπτὰ μυριάδας ἀνθρώπων. Sed utrobique suspicor mendosos esse numeros. Saltem Laërtium myriades scripsisse non octoginta colligo ex his Diodori lib. 13. p. 376. Ἀκραγαντῖνοι μὲν ἦσαν, πλείες τῶν δισμυρίων (lege δεκακισμυρίων) σὺν δὲ τοῖς κατοικᾶσι ξένοις ἐκ ἐλάττες τῶν εἴκοσι μυριάδων. *Agrigentini quidem erant plures decem hominum myriadibus, & cum inquilinis advenis non minùs viginti myriadibus.* Itaque, quod sæpe accidit in literis numeralibus, π' pro κ' scriptum est in Laërtio. Hierosolymas taceo, in quibus quod narrat Josephus belli Judaici lib. 7. cap. 17. obsidionis tempore periisse hominum undecies centum millia, & nonaginta septem millia capta, posset pro fabuloso haberi, nisi sciremus plerosve non fuisse cives, sed advenas, qui undecumque in urbem confluxerant propter Paschale festum. Quo tempore tricies centena millia hominum Hierosolymis congregata fuisse legitur in Augustini de Tempore sermone 204. Quod verum esse constat ex hostiarum enumeratione, quę sub Cestio facta est. Vide Josephum Belli Jud. lib. 7. cap. 17. Ninivem quod attinet, in tam numerosa multitudine, prȩter Assyrios credibile est multos eò se contulisse ex imperii partibus remotissimis, urbis maximæ & populorum dominæ fama allectos. Quippe ut in eam amplitudinem citiùs excresceret, jus civitatis non Assyriis solùm, sed & peregrinis omnibus indulsit Ninus, quem sequentes Reges verisimile est hac in parte esse imitatos. Diodorus ex Ctesia: Κατῴκισε δ' εἰς αὐτὴν τῶν μὲν Ἀσσυρίων τὲς πλείσες καὶ δυνατωτάτες, ἀπὸ δὲ τῶν ἄλλων ἐθνῶν τὲς βελομένες. Hoc respiciens Propheta Nahum Ninivitas dicit התכבד כילק *multiplicari ut bruchum*. Item; *Ninive a diebus fuit sicut piscina aquarum*, id est, jam olim populosa, & hominibus referta: aquæ enim multę multi sunt populi Apoc. 17: 15. *Aquæ quas vidisti populi sunt & gentes.* Atque eodem sensu dicit Esaias; *Ecce Dominus adducit contra eos aquas fluminis istius fortes & multas, videlicet Regem Assyriorum & omnem gloriam ipsius*, id est, omnem multitudinem. Sic, Es. 5: 13. *Gloria ejus sunt homines famelici, & multitudo ejus aruit siti.* Tam כבוד *gloriam*, quàm המון *multitudinem*, Græci πλῆθος interpretantur; quia ibi sunt synonyma.

Lib. 7. c. 26.

Epitome Liv. Dec. 5. lib. 4.

Nahum 3: 15. & 2: 8.

Es. 8: 7.

Potest etiam Ninive ad literam conferri cum piscina aquarum propter aquas ambientes. Ante ultimum excidium Ninivitę, ut hostem à mœnibus arcerent, εἰς πόλλας καὶ μακρὰς τάφρες τὰ περὶ το ἄσυ χωρία καὶ δὴ καὶ δυσπόρευτον τοῖς ἐχθροῖς ἀπετέλεν, παροχετεύοντες ποταμὲς, καὶ ὑδάτων ἐμπιπλῶντες, καὶ τελμάτων ἔμπλεω ποιῦντες τὴν γῆν. *Spatia urbi circumjecta multis & longis fossis inciderunt, & deductis eò fluminibus, & fossis illis aquâ repletis, & terrâ in palude redactâ, hostibus viam inviam reddiderunt.* Cyrillus in Nahum cap. 3.

De anno excidii Ninives hęc Drusii insignia sunt: *Ninum eversam scribunt alii à Cyaxare, ut Eusebius & Herodotus; alii à Nabuchodonosore, ut Hieronymus, & Hebræi ad unum omnes. Utrumque verum est. Nam hi duo Reges conjunctis viribus Ninum simul obsederunt, ceperunt, & deleverunt. Quaris unde hoc habeam? Ex historia sacra Tobiæ, &c. In ea sic habetur:* Καὶ ἤκεσε, πρὶν ἢ ἀποθανεῖν αὐτὸν, τὴν ἀπώλειαν Νινευὴ, ἣν ἠχμαλώτισε Ναβυχοδόνοσορ καὶ Ἀσύηρος. *Ecce ait abductam Ninivem à Nabuchodonosoro & Asuero. Nihil verius. Asuerus enim iste est, quem Eusebius & alii Cyaxarem vocant. Cum enim in lingua Persica Dynastam vel principem significat. Axares autem sive Oxyares, id est, Asuerus, &c. Annum excidii Eusebius conjicit in vicesimum secundum Cyaxaris. Rectè sanè. Nam deleta fuit, ut Hebræi tradunt, anno primo Nabuchodonozoris Magni. In Chronico Hebraico, quod Seder olam rabba vocant,* בשנת ראשנה כבש נבוכדרצר את נינוה, *anno primo subegit Nabuchodonozor Ninivem. Non dicit delevit Ninivem: sed tamen deletam eo anno fuisse constat ex Chronico Eusebii. Ex eodem liquet, hunc annum Cyaxaris in annum primum Nabuchodonozoris, qui quartus erat Joachim Regis Judæorum, ut ex Jeremia discimus.*

In Nah. c. 1.

Tob. 14: 15.

Jer. 25: 1.

A Medis & Chaldęis excisa Ninive diu jacuit: de ejus excidio Arrianus solùm obiter in Indicis: παρὰ πόλιν Νῖνον, πάλαι ποτὲ μεγάλην καὶ εὐδαίμονα; & Plinius lib. 6: cap. 13. *Fuit & Ninus imposita Tigri, &c.* Et Herodotus in Clio: ἐς τὸν Τίγριν, παρ' ὃν πόλις οἴκητο, *Tigrim ad quem Ninus urbs sita erat.* Ita in margine ex MSS. In textu malè οἰκέαται *sita est.* Sed idem alii expressè tradunt. Diodorus ex Ctesia lib. 2. τῆς Νίνε κατεσκαμμένης ὑπὸ Μήδων, ὅτε κατέλυσαν τὴν Ἀσσυρίων βασίλειαν, *Nino à Medis diruta, cùm Assyriorum imperium subverterunt.* Strabo lib. 16. ἡ μὲν ἦν Νῖνος πόλις ἠφανίσθη παραχρῆμα μετὰ τὴν τῶν Σύρων κατάλυσιν, *Ninus igitur urbs post subversos Syros statim deleta est.* Lucianus in dialogo, *Contemplantes*: ἡ Νῖνος μὲν ἀπόλωλεν ἤδη, καὶ ἐδὲν ἴχνος ἔτι λοιπὸν αὐτῆς, *Ninus quidem ita periit ut nullum ejus vestigium supersit.* Cyrillus Alexandrinus in Nahum cap. 2. διόλωλει ὁλοτρόπως, &c. ὡς μηδὲ ὅπου ποτὲ γέγονεν ὁρᾶσθαι λοιπὸν, *omnimodè periit, ita ut quo loco fuerit non appareat amplius.* Eustathius in Dionysium: *Dicunt etiam Ninum ad Tigrim, cùm Babylone multo major esset,* ἀφανισθῆναι καταλυθέντων τῶν Περσῶν, *deletam esse cùm Persæ subversi sunt.* Persas dicit pro Assyriis, ut Cyrillus, qui de Ninive: Περ-

ve: Περσικὴ ἢ πόλις ἦν, *Persica autem urbs erat*, in caput 1. Jonæ.

Floruit quidem Ninive Ammiani ævo & deinceps: sed ut jam ante diximus, merito dubitatur an restaurata fuerit eo in loco, in quo priùs condita. Utut sit, hæc ipsa Ninive pridem diruta & exhausta est vicinitate Mosal oppidi in parte opposita fluminis, solo ponte intercedente. Benjamin; (Pag. 62.) *Inter quam Almosal & Ninivem pons tantùm intercedit. Hæc devastata est, attamen multos pagos & vicos habet.* (De Tartaris c. 11. p. 425.) Haitho Armenus; *Ista civitas* (Ninive) *ad præsens est totaliter devastata. Sed per ea, quæ adhuc sunt apparentia in eadem, firmiter credi potest quod fuerit una ex majoribus civitatibus hujus mundi.*

CAPUT XXI.

Rehoboth, רחבות.

Quia רחבות *Rehoboth* plateas significat, quidam hîc רחובות עיר reddunt *plateas urbis.* Sed rectiùs reddi *Rehoboth urbem* probatur quatuor rationibus. Id sequuti sunt Græci, Onkelos, & Arabs uterque. Alia urbs Rehoboth ad Euphratem; unde Saul, Idumææ Rex, Gen. 36: 37. Arabibus *Rahabath melic*, id est, regis; paulò infrà Cercusium & confluxum Chaboræ. At hæc in Assyria, vel Assyriæ vicina. Quidam volunt esse Orobam. Sed Oroba est ערבא, quasi πεδινὴν dixeris. Fortè *Rehoboth* est *Birtha* Ptol; quæ *Virta* Ammiano, siquidem Chaldæis בריתא plateæ, ut Hebræis *Rehoboth.* Explicatio Talmudicorum.

Trium urbium, quas cum Ninive condidit Nimrod, memoria deleta est simul cum ipsa Ninive. Itaque vix quicquam possumus hîc afferre præter conjecturas valde incertas. Conabimur tamen ea dicere quæ sunt verisimilia. רחבות עיר alii appellativè explicant *plateas civitatis*, alii propriè *Rehoboth urbem*, quod videtur esse verius. 1. quia plateæ urbis dicerentur רחובות העיר cum ה præfixo ante עיר. 2. Præterea quorsum dicatur Nimrod ædificasse Ninivem, & plateas urbis Ninives? Quis nescit in urbe vasta non deesse plateas; atque eas ædificari simul cum ipsa urbe? 3. Quoniam ædificandi vox hîc videatur minùs propria, quia non tam ædificantur plateæ quàm domus circa plateas. 4. Denique si רחובות sit nomen urbis, Assyria tam fuerit τετράπολις quàm terra *Sinar*, quod videtur vero propius. 5. Itaque ne רחובות putaremus esse plateas, Moses signanter addidit רחובות עיר *Rehoboth urbem*, ad vitandam homonymiam. Rectè igitur Græci τὴν Ῥοωβὼθ πόλιν; & Onkelos ית רחובי קרתא; & Arabs Erpenianus רחובות אלבלד, id est, *Rooboth*, vel *Rehobe*, vel *Rehobot urbem*; & Arabs nuper editus קריה אלרחבה *urbem Rahaba*; omnes eodem sensu.

6. Hujus nominis oppidum ad Euphratem describitur, Gen. 36: 37. Saulis Idumææ Regis ortu nobile. Unde est, quod illud Arabes *Rahabath Melic*, id est, *Rahabath Regis*, hodiéque appellant. Est paulò infra Cercusium & ostia Chaboræ fluminis. Geographus Nubiensis Clim. 4. part. 5. *Postea Euphrates labitur ad Cercusium, ibique cernitur ostium Alchabur, deinde ad Rahabath-Melic.* Quod de Cercusio dicit consonum est his Ammiani lib. 23. *Cercusium, &c. est munimentum tutissimum & fabrè politum, cujus mœnia Abora & Euphrates ambiunt flumina, velut spatium insulare fingentes.* Neque aliter Procopius lib. 2. Persic. *Est in altera* (Orientali) *fluminis* (Euphratis) *ripa Romanorum oppidum munitum, quod Circesion vocatur, præruptum ex magna parte, ad quod Aborrhas fluvius ingens ostia emittens Euphrati miscetur. Abora* vel *Aborrhas*, Ptolemæo *Chaboras*, est Arabum אלכבור *Alchabur.* Scribitur ἀδιαφόρως *Aboras* & *Chaboras*, ut apud Strabonem lib. 12. *Alybe* vel *Chalybe*, prout aspiratio ח vel profertur vel omittitur. Cercusium viri docti putant esse כרכמיש *Carcemis*, urbem ad Euphratem, de qua 2. Paral. 35: 20. & Es. 10: 9. Sed hæc obiter.

Porro ut Rehoboth ad Euphratem infra Chaboræ confluxum sit illa eadem *Rehoboth*, quam circa Ninivem condidit Nimrod, non patitur locorum distantia. Itaque aliud quærendum. Vir doctissimus *Orobam* exponit Assyriæ urbem ad Tigrim inter Lycum & Caprum, quo ferè loco est Ammiani Ninus. Sed *Oroba* est ערבא, quasi diceres campestrem urbem; quia in ea parte Assyriæ campi latissimè patent. Inde Strabo lib. 16. ἐν πεδίῳ τῆς Ἀτερίας, *in Aturiæ campo.* Item; τὰ τῆς Ἀτερίας πεδία, *Aturiæ campi.* Et Diodorus lib. 17. de Nino urbe: Εὐθετωτάτων ὄντων τῶν περὶ αὐτὴν πεδίων, καὶ πολλὴν εὐρυχωρίαν παρεχομένων, *cùm circa eam idonei sint campi, & latissimum spatium præbeant.* Sic Jos. 15: 6. & 18: 22. בית הערבה *Beth haaraba*, id est, campestris domus, est nomen urbis in Tribu Benjamin. Symmachus Πεδινὴν explicat, & Chaldæus בית מישרא. Ita Πεδιέας circa Phocidem urbs, Herodoto, lib. 8. & Πεδιεῖς urbs in Caria, Stephano, à latitudine camporum nomen habent.

Sed cùm plateæ, à quibus appellata est urbs Rehoboth, Chaldaicè dicantur בריתא, fortè urbs *Rehoboth*, Gen. 10. eadem erit cum Ptolemæi Birtha urbe ad Tigris Occasum sita, supra ostium Lyci fluminis. Ammianus *Virtam* appellat lib. 20. & sic describit: *Virtam adoriri disposuit* Sapores, *munimentum valde vetustum, &c. in extremo quidem Mesopotamiæ situm, sed muris velut sinuosis circumdatum & cornutis, instructioneque varia inaccessum.*

Quorsum Talmudici tractatu *Joma* Rehoboth urbem, Gen. 10: 11. exponant פרת דמישן, & *Chalach* eodem versu פרת דבורסיף alii quærant. An פרת דמישן est regio Mesene ad ostia Tigridis, & פרת דבורסיף regio circa Borsippam? in quibus voluerint has urbes condidisse Nimrodum. Si hæc illorum mens fuit, ut verba ferunt, quomodo ad Assyriam pertinere dixit Moses; cùm Borsippa & Mesene sint infra Babylonem?

CAPUT XXII.

Calach, כלח.

Calach caput Calachenes, de qua Strabo. Hæc Calacine Ptol. Incolæ Classitæ Plinio. Fortè חלה *Chalach*, quò deportavit Israëlitas Salmanassar, idem quod כלח *Calach.* כ & ח quandoque permutari.

Calach urbs caput fuit regionis Calachenes, circa fontes Lyci fluminis, de qua Strabo aliquoties. Sic libro undecimo pag. 503. Ἕως Καλαχάνης καὶ Ἀδιαβηνῆς; & pag. 530. ἕως τῆς Καλαχηνῆς καὶ τῆς Ἀδιαβηνῆς ἔξω τῶν Ἀδιαβηνῆς ὅρων, *usque ad Calachenem & Adiabenem, extra Armeniæ limites*, aut ὅρων *montes.* Et initio lib. 16. Καλαχηνὴ, καὶ Χαζηνὴ, καὶ Ἀδιαβηνή. In Ptolemæo Calacine legitur pro Calachene, & ponitur supra Adiabenem ad oram montis Niphatis, ubi Carduchi vel Gordyæi Veterum. (Lib. 6. cap. 1.) Hinc Plinio *Classitæ* populi, per quos Lycus ex Armenia fertur. (Lib. 6. cap. 26.) *Classitæ*, id est, *Calachitæ*, vel *Calacheni* potiùs.

Cum Rex Assyriæ 2. Reg. 17: 6. & 18: 11. legitur Israëlitas *deportasse in Assyriam & collocasse in Chalach & in Chabor*, etiamsi חלה per *Cheth* scribatur non per *Caph*, tamen potest intelligi eadem Calachene. Nam hæ literæ, imo & ח & ק nonnunquam permutantur. Sic Esth. 6: 12. in Thargum

gum secundo אתחסף, *confusus fuit*, est pro אתכסף. Et Arab. tam חנז quàm כנז est recondere. Et Syris אוחר accendere fit ab Hebræo אוקיד. Et in Arabica Paraphrasi pro כלנה scribi חלני jam monuimus. At *Calach* ibidem est אלאבלה *Obolla*, quæ est urbs celeberrima in intimo sinu Persico, circa ostium Euphratis & Tigridis. Vide Nubiensem in prologo & Cl. 3. part. 6. Apologum vocat Arrianus in Periplo Maris Rubri, voce deflexa ex *Obollach*, prout אבלה Persæ efferunt.

CAPUT XXIII.

Rhesen, רסן.

Duæ urbes ejusdem aut vicini nominis in Mesopot. Sed hæc inter Ninivem & Calach. Resen esse Λάρισσαν Xenophontis. 1. Situs convenit. 2. Larissa magna urbs. 3. Voces alludunt. Larissa Græcum nomen. Sed fortè factum ad imitationem genitivi Chaldæi לרסן *leresen*. L servile propriis nominibus præfixum sæpe sumi pro parte vocis. Exemplo sunt *Labela*, *Lachlach*, *Labœmath*.

In Mesopotamia duæ urbes hujus aut vicini nominis apud Ptolemæum occurrunt, una Ῥήσινα *Rhisina* inter Edessam & montem Masium, altera Ῥαισένα *Rhæsena* inter Chaboram & Saocoram amnes, quarum hæc videtur esse Stephani Ῥέσινα πόλις περὶ τ᾽ Ἄβορον ποταμὸν, *Rhesina urbs circa*
Amm. l. 23. *Aborum fluvium.* Et Ammiani *Resaina*, Gordiani Imperatoris monumento nobilis. Sed neutra est illa *Rhesen*, de qua Moses, Gen. 10: 11. quod ex situ manifestum est. Illæ enim in Mesopotamia, hæc in Assyria fuit inter Ninivem & Calach, ut expressè habet Moses. Tam præcisa definitio nos non patitur longiùs evagari. Itaque nihil occurrit præter Xenophontis Λάρισσαν, quam post Zaten, vel Zabaton, id est, Lycum, trajectum, secundis castris reperit ad Pigretem seu Tigrim amnem, ut verus illius situs non
Anabas. l. 3. possit ignorari. *Græci*, inquit, *quod ejus diei reliquum fuit, tutò progressi ad Pigretem amnem pervenerunt: ibi fuit urbs magna, sed deserta, Larissa nomine, quam olim Medi tenuerant. Mœnium autem latitudo pedum erat XXV. altitudo centum, ambitus duarum parasangarum, materia ex coctili laterculo. Crepido lapidea suberat alta viginti pedes. Hanc obsessam Persarum Rex* (Cyrus,) *cùm Persæ Medos imperio spoliarunt, nullo modo capere poterat. At cùm Sol obtenta nube defecisset, oppidani animis conciderunt, & urbs capta est.* Hanc urbem ut suspicer esse Resen multa me movent. Primò situs prorsus convenit, si verè Ninus fuit inter Lycum & Caprum, ut hodiè docti contendunt. Secundò Larissa magna urbs πόλις μεγάλη, mœniumque latitudine & altitudine conspicua, ambitu etiam, quem Xenophon duabus parasangis definit, id est, passuum octo millibus. Itaque si statuamus Resen esse Larissam, cùm dicit Moses; *Ædificavit Ninivem, & Calach, & Resen inter Ninivem & Calach, ea est magna urbs*, verba ultima ad longius antecedens, id est, ad Ninivem, referre nihil erit necesse; quod durum est & planè insolens, cùm Larissa etiam magna fuerit. Fateor hanc magnitudinem cum magnitudine Ninives aut Babylonis non esse conferendam; sed neque illas confert Moses. Tantùm, cùm illi fuerit satis Babylonem & Ninivem solo nomine indicasse, quia notæ erant omnibus; Resen ut minùs notam voluit designare hoc κριτηρίῳ, *Ea est magna urbs.* Tertiò videtur Xenophon *Resen* mutasse in Λάρισσαν propter vocum allusionem. Saltem hoc certum Larissæ vocabulum planè esse Græcum, atque urbes hujus nominis in Græcia plures extitisse: & si quæ alibi fuerunt extra Græciam, eas pro Græcis esse
Lib. 6. c. 28. habitas. Plinius in descriptione Arabiæ Fœlicis; *Fuerunt & Græca oppida Arethusa, Larissa, Chalcis,* &c. Appianus in Syriacis; *In Syria & iis, qui supra incolunt, barbaris, multa Græcorum, multa quoque Macedonum oppidorum insunt nomina, Beroea, Edessa, Perinthus, Maronia, Callipolis, Achaia, Polla, Oropus, Amphipolis, Arethusa, Astacus, Tegea, Chalcis, Larissa.* Larissa igitur Græcum nomen. Proinde Larissæ in Syria Syrum nomen aliud fuit *Sizara*. Stephanus; Λάρισα, &c. ἕκτη Συρίας, ἣν Σύροι Σίζαρα καλοῦσιν, &c. At in Assyria Græcæ urbes ævo Xenophontis, id est, ante Alexandrum, nullæ fuêre: proinde nec ulla Larissa. Omnino igitur hujus urbis verum nomen interpolavit Xenophon, ut ad Græcam elegantiam accommodaret. Et verisimile est Græcis rogantibus, cujus urbis essent rudera, Assyrios respondisse לרסן *Leresen*, addito *le* genitivi notâ, ut in מזמור לדוד; atque illud *Leresen* mutatum esse in Λάρισσαν. Mendo planè simili, legitur in Vulgato Interprete, 1 Paral. 5: 26. Rex Assur transtulisse Israëlitas in *Lahela*, pro in *Hela* לחלח; ac si ל sit pars nominis. Sed & Chaldæus Interpres, Cant. 5: 4. *Abduxit illos* כלחלח *in Lachlach & in Chabor.* ובחבור Quod sequutus Benjamin habet ויגלם בלחלח *& abduxit eos in Lachlach*, imò לחלה vel בחלה, id est, in *Chalach*, ut apparet ex collatione, 2 Reg. 17: 6. & 18: 11. cum 1 Paral. 5: 26. & Hieronymus de locis *Labœmath* ponit in locorum censu, sumens in לבוא חמת L servile pro radicali; ut minùs mirum sit Græcos Hebraismi prorsus ignaros eodem errore peccasse, & Larissam fecisse ex לרסן *Leresen*.

CAPUT XXIV.

Misrajim, מצרים.

Misrajim duale; nomen non est hominis, sed regionis, cujus metropolis *Meser*, & primus mensis *Mesori*. *Misrajim* à singul. מצור *Masor*. Ita vocatur Ægyptus in tribus Scripturæ locis. מצור est munitus locus, nomen Ægypto congruum; quia nulla regio naturali situ tutior. Quod probatur ex Diodoro & Strabone. Duale *Misrajim* docet duplicem esse Ægyptum. Una vocatur superior, altera inferior. In superiore terra *Pathros*, id est, Thebais. Inferior est *Delta*, in cujus medio pagus *Athribis* dictus, id est, cor pyri. Ita Orion. *Ath* vel *Eth* cor Ægyptiis, *Rib* pyrum. Ita vocatur Delta à forma pyri; & articulo præfixo hodiè אלריב *Errif*. Hebræis id ipsum רהב *Raab*. An רהב sit Ægyptus vel Ægypti pars, Job. 26: 12. An Ægyptus sit ποταμόχωστος, ut volunt. Quatuor rationes quibus videtur id probari. Contrà Tanis ævo Mosis jam extabat; & in historia Isidis & Ori, &c. nominantur Nili Taniticum ostium, Busiris, Taphosiris, Butus, Pelusium, &c. & Menelaus Canobum appulit. Itaque Ægyptus semper fuit in eodem situ; neque à Pharo remotior, quàm nunc est, ut Homerus fabulatur. Vera Phari distantia ab Ægypto. Benjamin emendatus. Ægypti fontes non sunt amari, ut à Plutarcho traditum. Conchylia in montes non invexit Nilus, sed Generale Diluvium, quod agnoscit Theophrastus. Simile exemplum in Numidia. De Nomis Ægypti multa.

Misraim non est nomen hominis. Id non patitur forma dualis. Itaque cùm in Chami filiis secundus censetur Misrajim, nomine Misrajim intellige patrem incolarum terræ *Misrajim*, id est, Ægypti, cujus metropolim *Alcairo*, hodiéque Arabes מצר *Meser* vocant. Sed & apud Ægyptios primi mensium priscum nomen erat Μεσορὴ *Mesori*.

Misrajim puto factum per compendium ex Mesorajim; nam singulare est מצור *Masor*. Id in Scriptura occurrit aliquoties. Sic 2 Reg. 19: 24. *Siccabo planta pedum meorum* כל יאורי מצור *omnes rivos Masor*, id est, Ægypti. Et Es. 19: 6. והרבו יארי מצור *& siccabuntur fluvii Masor:* ubi Kimchius, *Masor idem quod Misraim.* Rursus Mich. 7: 12. ולמני מצור ועד נהר *Et à Masor usque ad fluvium*, id est, ab Ægypto usque ad Euphratem, qui sunt termini terræ Chanaan.

מצור *Masor* est munitus locus. Nomen ex argumento sumptum. Neque enim ulla regio est naturali situ tutior. Lib. 1. pag. 18. Ὀχυρότητι δὲ φυσικῇ, inquit Diodorus, οὐκ ὀλίγῳ δοκεῖ προέχειν τῶν εἰς βασιλείαν ἀφορισμένων τόπων, *munimento naturali non parum videtur antistare locis* reliquis *in regnum distinctis*. Atque id probat in sequentibus longa inductione. Ab Occasu, scilicet, desertum habet inaccessum. A Meridie Nili cataractas & montes Æthiopiæ. Ab Ortu item eremum, & barathra, & paludem Serbonidis. Ab Aquilone mare prope importuosum. Nam ab Joppe Phœniciæ usque ad Parætonium Libyæ nullus est portus præter Pharum. Hæc postquam pluribus docuit Diodorus, ita concludit: ἡ μὲν οὖν Αἴγυπτος πανταχόθεν φυσικῶς ὠχύρωται. Pag. 478. Hæc ille libro primo. Et lib. 15. de Ægypti Rege Nectanebi Persis adventantibus: ἐθάῤῥει δὲ μάλιστα μὲν τῇ τῆς χώρας ὀχυρότητι, δυσπροσίτου παντελῶς οὔσης Αἰγύπτου, *fidebat maximè regionis munitione, cum Ægyptus undiquaque sit inaccessa*. Ita etiam Strabo lib. 16. Jam inde ab initio Ægyptus valde fuit Pag. 819. pacata διὰ τὸ αὔταρκες τῆς χώρας, καὶ τὸ δυσείσβολον τοῖς ἔξωθεν, *quia regio est suis contenta bonis, & in quam exteris non obvius est ingressus*. Atque id probat deinceps iisdem argumentis, quibus Diodorus.

Sed & Ægyptus potuit dici מצור *Masor* ab angustiis, quia צור coarctari, & צר angustum sonat. Angusta enim est Ægyptus, quod omnes sciunt, & à mari Syenem usque tota patet in longitudinem. Unde est, quod Ægyptios Esaias appellat גוי ממשך gentem in longitudinem protractam vel extensam, cap. 18. vers. 2.

Vox dualis מצרים *Misraim* docet duplicem esse Ægyptum, quarum una superior appellatur, Tob. 8: 3. altera inferior. In superiore Nilus unico alveo fertur, in inferiore dividitur in plures alveos. Utriusque meminerunt Æthicus in Asiæ descriptione, & Orosius hist. lib. 1. cap. 2.

Superior distinguitur in Thebaidem, & huic subjectam Heptanomum; ita dictam à septem Nomis, quos aliter atque aliter numerant Ptolemæus & Eustathius in Dionysium. Heptanomus apud Hebræos nomen peculiare non habuit, quod quidem sciam. Sed Thebais est terra *Pathros*, quam Es. 11: 11. Jerem. 44: 1. ab Ægypto distinguunt Esaias & Jeremias, ut suo loco dicetur.

Inferiorem à Græcis *Delta* vocari propter formam triangularem, nemo est qui nesciat. At eandem quomodo Ægyptii & Hebræi appellaverint nondum est à quoquam observatum. Quod tamen ex Scriptura cum Græcorum atque Arabum monumentis collata potest non difficulter erui. Ptolemæi Tabulas inspicienti statim apparet Athribitis Nomi metropolim Athribin præcisè esse in medio τοῦ Δέλτα. Inde dicta est Athribis, id est, *cor pyri*, ut ex veteri Grammatico Ægyptio Orione docet Author Magni Etymologici: Ἄθριβιν προσηγόρευσαν, ὅπερ εἴ τις Ἑλληνιστὶ βούλοιτο φράζειν οὐκ ἄλλως ἔχοι λέξαι, πλὴν καρδίαν ἀπίου, (ἀπίδος;) οὕτως Ὠρίων: *Athribin appellarunt, quod si quis Græcè vellet effari, non posset aliter dicere quam cor pyri: Ita Orion.* Nempe Ægyptiis ἀθ vel ἠθ est cor, ut scribit Horus Hieroglyphicôn lib. 1. cap. 7. & ῥίβ vel ῥίβι *pyrum*; inde *Athribis* cor pyri, quia in medio pyri, id est, Ægypti partis, quam à pyri forma Ægyptii *Rib*, id est, Pyrum, vocabant. Quod nomen hodiéque servat post tot sæcula incorruptum. *Errif* scribit Leo Africanus, id est, אלריב, præfixo articulo Arabum, qui ante R non aliter sonat, ut norunt illius linguæ periti. Porro id ipsum Hebræis est רהב *Raab*, quoties pro Ægypto occurrit, ut Ps. 87: 4. *Memor ero Rahab & Babylonis*, Et Ps. 89: 11. *Tu contrivisti Rahab tanquam confossum*. Et Es. 51: 9. *Nunquid non tu percussisti Rahab, vulnerasti Draconem? Rahab* & *Rib* idem sunt: quomodo נחל *Nahal* & Nilus; aut נחש *nahas* & νεῖσι; quomodo pro μεισὶ legendum contendit Magnus Scaliger in Hori Hieroglyphicis cap. 56. lib. 1. Vide Scal. Emend. temp. lib. 3. pag. 194. Ergo *Rahab*, ut *Rib* vel אלריב *Errif*, propriè significat Ægypti Pyrum, seu partem illam, cujus infima pyri instar paulatim dilatantur. Tamen in Scriptura per synecdochen sumitur pro tota Ægypto. Sunt qui eódem referant hæc Jobi verba cap. 26. vers. 12. *Robore suo fidit mare, & intelligentiâ suâ percussit* רהב *Rahab*. In his R. Selomo, qui de Ægyptiis vult agi, Dei virtute contritis, tum cùm Israëlitæ ex Ægypto excesserunt. Sed videtur ibi רהב appellativè sumi pro elatione maris; quia Job vetustior est Mose.

Ægyptum divisit Sesoosis vel Sesostris in *Nomos* triginta sex: quorum decem Thebaidi; decem τῷ *Delta*; & reliqui sedecim regionibus intermediis attributi. Diod. lib. 1. pag. 35. Strab. lib. 17. Singulis *Nomis* præfecti singuli *Nomarchæ*, qui quasi totidem Reguli provinciæ præerant & regiis vectigalibus; inde est quod *Nomos* Plinius *præfecturas*, & Esaias ממלכות *regna* interpretatur cap. 19. vers. 2. Aristot. Oecon. l. 2. Diod. lib. 1. pag. 46. Hesych. Suid. Plut. lib. 5. cap. 9. *Committam*, inquit, *Ægyptios cum Ægyptiis, ut quisque pugnet in fratrem suum, & quisque in amicum suum, civitas in civitatem*, ממלכה בממלכה *regnum in regnum*; id est, νομὸς ἐπὶ νομὸν, *nomus in nomum*, ut rectè Septuaginta. Ita enim legendum, non νόμος ἐπὶ νόμον, *lex in legem*, ut habent Nostra Exemplaria. Id pridem observaverat Cyrillus Alexandrinus in Commentariis ad hunc locum: Ὥστε καὶ πόλιν (lege πόλιν ἐπὶ πόλιν) καὶ νομὸν ἐπὶ νομὸν ποιεῖσθαι τὰς ἐφόδους. Νομὸς δὲ λέγεται παρὰ τοῖς τὴν Αἰγυπτίων οἰκοῦσι χώραν ἑκάστη πόλις, καὶ αἱ περιοικίδες αὐτῆς, καὶ αἱ ὑπ᾽ αὐτῇ κῶμαι. Καὶ τέθρυλλαι παρ᾽ αὐτοῖς ἡ τοιάδε φωνή. *Ita ut civitas in civitatem & nomus in nomum insurgat. Nomus autem dicitur Ægypti incolis unaquaque civitas, cum vicina regione, & pagis, qui ei subsunt, voce apud eos pervulgata.* Sed & ante Cyrillum Epiphanius in hæresi Basilidianorum: Ὅπου γὰρ ἐν τῷ ἁγίῳ προφήτῃ Ἡσαΐᾳ εὕροις γεγραμμένον περὶ νομῶν πόλεως Αἰγυπτιακῶν, οἷον Τάνεως, ἢ Μέμφεως, ἢ νομοῦ τῆς Βουβάστου, Αἰγυπτιακῶς τὴν περίχωρον (al. περίμετρον) τῆς τυχούσης πόλεως σημαίνει. *Ubi enim apud sanctum Prophetam Esaiam de Ægyptiacis civitatis alicujus, puta Taneos, vel Memphis, vel Bubasti, Nomis scriptum aliquid reperies, id Ægyptiacè circumjacentem cujuscunque civitatis agrum significat.* Hoc imitatus Author libri primi Macchabæorum cap. 10. vers. 30. meminit Νομῶν *nomorum* etiam in Samaritide & Galilæa, quod à Josepho redditur τοπαρχιῶν, & à Vulgato Interprete *civitatibus*. Antiq. lib. 13 cap. 9. Pari καταχρήσει Herodotus in Thalia *Nomos* appellat Persarum Satrapias. Herod. lib. 3. cap. 90. &c. *Nomos* Eustathius in Dionysium vult idem esse quod ἐνορίας, hoc est, regiones iisdem finibus comprehensas. Et, eodem teste, τοὺς Λιβυκοὺς ἡ συνήθης φράσις εἶναι βούλεται. Sensus est, ut quidem puto, *Nomos* propriè dici eas Ægypti partes, quæ versus Libyam vergunt. Itaque ibidem observat omnes urbes *Heptanomi*, excepta Babylone, esse à sinistra Nili, id est, à parte Libyæ. Res est tamen omnino certa, non minùs *Nomos* dici Ægypti partes, quæ ad Arabiam, quàm quæ ad Libyam inclinant. Atque id constat plus satis ex iis, quæ jam dicta sunt. Perperam igitur hinc colligunt *Nomi* vocem esse Libycam. Quin iis assentior potiùs, qui vel Græcam esse volunt, vel Ægyptiam. Quæ ipsa lis est adhuc sub judice. Casaubonus in Strabonem; *Quidam putant hanc vocem esse Ægyptiacam, quos falli & omnes sciunt, qui aliquid Græcè sciunt, & Diodorus disertè admonet.* Nempe lib. 1. pag. 46. ubi Ægypti partes *Nomos* appellari asserit κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον, *juxta Græcam dialectum*. Tamen Casauboni socer Henricus Stephanus, Græcis literis æquè imbutus, in notis ad Diodorum pag. 830, *Ego* (νομὸν) *Græcam esse vo-*

esse vocem vix mihi persuasero. Et Casaubonus ipse agnoscit νομὸν apud Græcos propriè dici locum, ubi sunt αἱ νομαὶ pascua. Quo sensu ii non sumunt, qui Ægyptum distingui scribunt in Nomos triginta sex. Neque enim Ægypti ager est ubique compascuus. Denique quam vocem Diodorus Græcæ linguæ suprà asseruit, eandem idem adscribit Ægyptiis, cùm dicit de Sesoosi lib. 1. pag. 35. τὴν δὲ χώραν ἅπασαν εἰς ἓξ καὶ τριάκοντα μέρη διελὼν, ἃ καλοῦσιν Αἰγύπτιοι νομοὺς. *Totam Ægypti regionem in triginta sex partes cùm divisisset, quas Ægyptii Nomos vocant.* Neque aliter Cyrillus suprà; Νομὸς δὲ λέγεται παρὰ τοῖς τὴν Αἰγυπτίων οἰκοῦσι χώραν, *Nomus dicitur ab Ægypti incolis.* Quod idem est ac si dixisset Ægyptiam esse vocem. Et Epiphanius disertissimè: αἰγυπτιακῶς τὴν περίχωρον τῆς τυχούσης πόλεως σημαίνει. *Ægyptiacè significat cujuscunque civitatis regionem circumjacentem.* Fallor, aut ex Hebræo מנה *mana*, vel מנא *mono*, ut Syri efferunt, factum est νομὸς vel ab Ægyptiis, vel à Græcis, hac metathesi peregrinum vocabulum emollire conatis. Certè huc facit, quod *Nomum* Diodorus exponit μέρος, id est, partem seu portionem: cùm Syra voce מנא *mono*, quam diximus, id ipsum designari sit notissimum. Eusebius itidem lib. 3. Præparat. pag. 57. μέρος τι τῆς Αἰγύπτου, ὃ καλοῦσι νομὸν: *Ægypti portio quædam, quam Nomum vocant.*

Diod. l. 1. p. 25. Herod. l. 2. c. 5. Arist. Meteor. l. 1. c. 14. Diod. l. 3. pag. 101. Ægyptum plerique volunt Nili fluminis invectu paulatim esse aggestam. Proinde illam Ephorus appellat ποταμόχωσον; Herodotus ἐπίκτητον γῆν, & δῶρον τοῦ ποταμοῦ; Philosophus τοῦ ποταμοῦ ἔργον. Atque ex eo ipso Æthiopes sese Ægyptiis antiquiores esse probabant, quod cùm Ægyptus olim fuisset mare, tandem τοῦ Νείλου κατὰ τὰς ἀναβάσεις τὴν ἐκ τῆς Αἰθιοπίας ἰλὺν καταφέροντος, *Nilo per excessus suos limum ex Æthiopia afferente*, facta esset terra continens. Cui rei probandæ multa afferunt. Primò quoties Nilus exundat limi alluvionibus cedere pelagus, & removeri nonnihil. 2. In Ægypti montibus conchylia reperiri. 3. Puteos & fontes, quotquot sunt, salsam habere & amaram aquam, ac si reliquiæ maris in iis subsederint. 4. Denique ad Pharum insulam, hodiè solùm septem stadiis, aut ad summum mille passibus, ab Alexandria disparatam, Homeri ævo noctis & diei cursu ab Ægypto distasse; ut idem testatur Odyss. lib. 4. vers. 356. *Herod. l. 2. c. 12. Plut. in Isid. p. 654. Pl. l. 2. c. 85. Aristid. Orat. Ægypt. Ammian. l. 22. Vide Brodæi Miscell. l. 3. c. 5.*

Constat tamen Ægyptum semper in eodem fuisse situ. Nam, ut cætera taceam, Tanis Ægypti olim Regia non procul à Tanitico Nili ostio jam extabat tempore Mosis, qui *mirabilia fecit in terra Ægypti in campo Taneos*, Psal. 78: 12. Quin antiquissima urbs Hebron, in qua decimus à Diluvio Abraam diu vixit, Gen. 13: 18. & 23: 2. nonnisi septennio ante Tanim fuit condita, Num. 13: 23. Itaque fabularis historia Isidis, & Ori, & Osiridis, quâ nihil antiquius habent Ægyptii, multorum meminit locorum in infima Ægypto; ut quę illo ævo jam extiterint. Sic in Plutarcho de Iside, Osiridem legas arcâ inclusum in mare fuisse dejectum, διὰ τοῦ Τανιτικοῦ στόματος, *per Nili ostium Taniticum*, & postmodum Busiride sepultum, aut, ut alii volunt, Taphosiride: & Orum Buti educatum: & Pelusium oppidum ab Iside conditum. Sed & Trojanis temporibus creditur Menelaus Canobum appulisse; unde Pharus aberat solùm centum & viginti stadiis. Itaque falsissimum est quod ab Homero traditur, à Pharo in Ægyptum noctis & diei cursum fuisse, adeòque cursum navis: *Plut. in Isid. Aristid. ubi sup.*

——— ἣ λιγὺς οὖρος ἐπιπνείῃσιν ὄπισθεν,
——— *stridens quam ventus pone sequatur.*

Navis enim integrum diem vento secundo procedens, eoque stridente & acri, iter emetitur decuplo longius, id est, pro centum & viginti stadiis stadia mille & ducenta. Id lectorem malo docere Aristidis verbis in Oratione Ægyptiaca: Κάνωβος Φάρου σαδίους εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἀπέχει, καίτοι ναῦς πανημερία θέουσα, ὑπ' ἀνέμου κατὰ πρύμναν πνέοντος, προσθήσω δὲ καὶ λιγέως, οὐκ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν σαδίους ἀνύσει μάλισα, ἀλλ' ἴσως μᾶλλον διακοσίους καὶ χιλίους. Sed nec Ægypto quicquam ex Nili alluvionibus accedere concesserim. Id enim quicquid est facilè dissipat continua maris agitatio. Proinde cùm Alexandria stet ab annis ferè bis mille, tamen semper est littorea, & quantùm à Pharo distabat olim, tantùm hodiéque distat, nempe stadia septem, aut, ut alii, mille passus. Aristides ubi supra; Καίτοι τῆς μὲν ἠπείρου ἀπέχει Φάρος ἑπτὰ μάλισα σαδίους. Ammianus lib. 22. *Insula Pharos, ubi Protea cum Phocarum gregibus diversatum Homerus fabulatur inflatius, a civitatis littore mille passibus disparata.* Hæc Veteres. Jam è Recentioribus ita Geographus Arabs parte tertia Climatis tertii: ובין הדה אלמנארה ובין אלמרינה מיל פי אלבחר, *inter hoc candelabrum* (πυρσον in turri Pharia) *& urbem intercedit milliare maritimi itineris.* Obiter Benjaminum hinc corrige, quo loco hanc turrim pro מנאר *Menar* candelabro מגאר *Megar* appellat, literis quàm simillimis נ & ג permutatis. Nihilo magis credo, quod habet Plutarchus in Iside, omnes Ægypti fontes & puteos esse amaros. Fontem Solis prope Heliopolim multi describunt; sed amarum esse nullus observat, ut neque quenquam alium in Ægypto, quod quidem sciam. Jam quod de conchyliis in summitate montium præter Plutarchum Herodotus etiam tradit, malo referre ad signa generalis inundationis, quæ in Diluvio contigit. Quo mirè faciunt hæc Theophrasti apud Philonem de Mundi perennitate: σημεῖα τὰ τῆς παλαιᾶς ἐναπολέλειφθαι θαλαττώσεως, ψηφῖδας τέ καὶ κόγχας, καὶ ὅσα ὁμοιότροπα πρὸς αἰγιαλοὺς εἰώθασιν ἀποβράττεσθαι. *Pristinæ inundationis signa superesse calculos & conchas, & quæcunque hujus generis æstuante mari solent ad littus ejici.* Itaque etiam in Numidia Pomponis lib. 1. cap. 6. aliquid observat simile; *Interius*, inquit, *& longè satis à littore (si fidem res capit) mirum ad modum spinæ piscium, muricum, ostreorumque fragmenta, saxa attrita (uti solent) fluctibus, & non differentia marinis, infixæ cautibus anchoræ. Alia & hujusmodi signa, atque vestigia effusi olim usque ad ea loca pelagi, in campis nihil alentibus esse invenirique narrantur.* Et Metam. lib. 14. Ovidius locorum suppresso nomine:

——— *vidi factas ex æquore terras,*
Et procul à pelago conchæ jacuêre marinæ,
Et vetus inventa est in montibus anchora summis.

De Ægypto plura qui volet, præter Geographos, Herodotum, Diodorum, Plutarchum, Aristidem, Heliodorum consulat, quorum scrinia compilare neque nostri moris est, nec instituti.

CAPUT XXV.

Septem filii Mesraim.

E Septem gentium à Mesraim ortis fabulatur Josephus Sex Æthiopico bello fuisse deletas. Sed illa destructio tam commentitia est, quàm bellum ipsum quo deletas fuisse scribit. Chaldæi duo, & Junius eos magna ex parte sequutus, quomodo septem hæc nomina interpretentur. Arabs Interpres multò aliter.

Ab Ægypto septem populos deducit Moses, לודים *Ludæos*, ענמים *Anamæos*, להבים *Lehabæos*, נפתוחים *Naphthuchæos*, פתרוסים *Patrosæos*, כסלוחים *Casluchæos* ex quibus orti Philistæi, & כפתורים *Caphthoræos* in quibus explicandis multum operæ frustra insumptum. Josephus maluit nodum secare, quàm solvere. Et cùm in aliis aliquid conetur, hîc palam profitetur se uno solo ex- *Antiq. l. 1. c. 6.*

 cepto

cepto de iis populis nihil quicquam scire, nisi quod illorum urbes Æthiopico bello, de quo deinceps acturus est, subversæ & deletæ sunt. Ita etiam Hieronymus Josephi vestigiis insistens; *Cæteræ sex gentes ignotæ sunt nobis: quia bello Æthiopico subversæ, usque ad oblivionem præteritorum nominum pervenêre.* Bellum intelligit Mosis auspiciis confectum, quo Æthiopes tum temporis totius Ægypti domini non solùm Ægypto pulsi, sed & Meroën usque fugati, eaque obsessa & capta, cum Regis filia, Tharbi nomine, quam in uxorem duxit Moses. Hæc præter Scripturæ fidem partim ex Artapano, partim ex Hellenistarum lacunis petita refert Josephus; mendacia putidissima, quæ refellere non est hujus loci. Tantum Lector id meminerit, sex gentium destructionem, cujus Josephus author est, tam esse commentitiam, quàm illud ipsum bellum quo vult esse deletas: nec cujusquam industriam remorari debere tam futilem assertionem.

Tradit. in Gen. cap. 10.

Vid. Euseb. lib. 9. Præpar. Joseph. Antiq. l. 2. c. 5.

Chaldæorum unus Jonathan pro Ludæis habet ניוטאי *Neutaos*, id est, incolas Nomi Νεῦτ, de quo vide Ptolemæum; pro Anamæis מריוטאי *Mareotæos*, id est, incolas Mareotidis; pro Lehabæis ליוקאי *Libycos*, id est, Libyes; pro Naphthuchæis פנטסכינאי *Pentaschœnitas*, vel Pentaschœni incolas, de quibus Stephanus in Μαγδωλός & in Ταχομψώ. Pentaschœnus vel Pentascinum, ut ab Antonino scribitur, pagus fuit inter Pelusium & Casium montem. Pro Pethrosæis idem habet נסיוטאי Νησιώτας *insulares*; sed ex collatione hujus Paraphrasis cum Hierosolymitana colligo corruptam esse vocem, & legendum פלוסיוטאי *Pelusiotas*. Pro Casluchæis idem habet פנטפוליטאי *Pentapolitanos* seu Cyrenæos, & pro Caphthoræis קפרוקאי *Cappadoces*.

Chaldæus alter, cui ab urbe nomen, Naphthuchæis omissis, reliquos ita recenset: *Misraim genuit Mareotas & Pentapolitanos* וית לוסטאי *& Lustæos* (legendum ליווסטאי Libystios, quomodo Libyes vocat Stephanus) *& Pelusios, & Pentaschœnitas, ex quibus orti sunt Philistæi, & Cappadoces.* Arabi Nuperæ Editionis *Ludæi* sunt תניסין *Thennesæi*, ab urbe *Thenneso* prope Pelusium, de qua Cassianus Collat. 11. cap. 1. & Nubiensis Clim. 3. part. 3. *Anamim* אלאכסנדראיין *Alexandrini*: *Lehabim*, בהנסן *Bahnasæi* ab urbe *Bahnas*, id est, Panos, seu Panopoli, de qua Nubiensis Clim. 2. part. 4. & Clim. 3. part. 3. *Napthuchai* אלקרמנין *Carmani*: *Pethrosæi* אלימנין *Jemanæi* in Arabia Fœlici: *Chasluchæi* אלסעידין *Saidæi* in Ægypti Thebaide; *Caphthoræi* denique sunt אלדמיאטיין *Damiatæi* ab urbe Damiata, Pelusio vicinâ, quæ Stephano Ταμίαθις. Quæ eadem est Benjamini interpretatio.

Junio Naphthuchæi sunt illi Æthiopes, quorum metropolis est Napata; Pethrosæi sunt Pharusii, qui sunt ad mare Atlanticum; Casluchæi sunt Cassiotæ; & Caphthoræi Sethroitæ. In cæteris sequitur Junius Jerosolymitanum Interpretem. Hæc simul & semel dicta volui, ne deinceps tempus pereat in proferendis aliorum conjecturis.

CAPUT XXVI.

Ludæi, לודים.

Hebraicum Æthiopiæ nomen hactenus esse ignoratum. Decem argumenta, quibus probatur *Lud* esse Æthiopiam, & לודים *Ludæos* Æthiopes: I. Primum à nomine. Ut Hebr. לוז ita Arab. לוד tortuosum esse, maximè cùm de flumine agitur. Inde לוד *Lud* Lydiam dictam propter Mæandrum; & Æthiopiam, quia Nilus ibi maximè anfractuosus est; quod ex Herodoto, Agatharchide, Strabone, Diodoro, Lucano & Ptolemæo probatur. Obiter quid sint *Ancones* in Nilo. II. Ludæi arcubus & sagittandi arte insignes, Es. 66: 19. & Jerem. 46: 9. Nempe Æthiopum arma sagittæ & arcus. Persarum arcus prægrandes, tamen Æthiopum majores. Carduchorum arcus tricubitales Xenophon describit tanquam maximos: sed Æthiopum arcus erant uno cubito majores, nempe quatuor cubitorum. Sed sagittæ brevissimæ, quibus pro mucrone smyris. Herodotus emendatus. Æthiopes sagittas capiti radiorum instar circumligabant, quas creberrimas jaculabantur in nubis speciem; idque certo ictu & destinato. Avium scilicet jaculationibus exercitati. *Nisicastas* vocat Plinius, potiùs *Misicastas*, à משך & קשתא, id est, à trahendo arcu. Etiam aversi jaculabantur. Et ex ictu sequebatur mors præsentissima, quia sagittas venenis imbuebant herbarum, aut draconum; qui alibi innoxii, ibi mortiferi. Occidentales etiam Æthiopes iisdem armis instructi hodiéque. III. Es. 66: 19. *Phul* & *Lud* junguntur tanquam vicina loca. *Phul*, id est, *Philæ*, urbs & insula in Nilo ambigui juris inter Ægyptios & Æthiopes, centum stadiis supra Syenem. Origo nominis fabulosa apud Servium ex Seneca. Philæ idem Ægyptiis quod Græcis Elephantine, quia פיל *Phil* est *Elephas*. Philæ & Elephantine diversæ urbes, sed simillimæ, ideò promiscuè sumptæ. *Phul* pro *Phil* scripsit Esaias permutatis *vav* & *jod*, quod apud Hebræos frequens. Viro docto *Phul* est Cyrena, quia ibi regnavit *Aphuras*, quomodo vult in Justino rescribi pro Ophella. Contra Ophellas in Cyrene regnavit post Esaiam annis 400. Nec invidendum Græcum nomen Græco homini, qui aliunde notissimus est. Probatur hunc Ophellam Macedonem fuisse, primò Alexandri, dein Ptolemæi comitem, & Athenis uxorem duxisse Euridicem è stirpe Miltiadis, &c. IV. Esaiæ loco, quem diximus, agi de vocatione Æthiopum ad fidem, quod impletum, Act. 8: 27. ubi Candaces non est Eunuchi nomen, ut putarunt quidam Veteres, sed Reginæ. De Candace Plinius, Strabo, Dio. V. Ludæos seu Æthiopas Ægyptiorum esse colonos. Multa communia utrique genti. Reges pro Diis. Studium circa sepulchra. Statuarum formæ. Literæ Hieroglyphicæ. Sacerdotum ordines & tonsura & vestes. Circumcisio. Iidem Dii. Color prope similis. Capilli pariter crispi. De antiquitate certamen inter illos. Sed Æthiopes suam asserunt vanissimis rationibus. Æthiopes *Ægiptini* cur dicti. VI. In Jerosolymitana Paraphrasi legitur Misrajim genuisse *Mareotas*. Legendum *Meroitas* à *Meroe*, quæ caput Æthiopiæ. Simile mendum in Lucano eluit Cl. Salmasius. Rectè igitur Elias hos collocat in regno Pretigiani, id est, Abyssinorum. Sed in eo perperam *Maronitæ* pro *Meroitæ*. VII. Aliquem è Græcis Interpretibus Αἰθίοπας hîc habuisse probatur ex glossemate, quod in textum irrepsit in quibusdam editionibus. VIII. In Talmude Ludæi anthropophagi, quales in Africa nulli extra Æthiopiam. De Æthiopiæ Anthropophagis Philostratus, Plinius, Solinus, Ptolemæus, Marcianus. IX. Hora prima in Talmude, id est, hora prandii Ludæorum; sic Æthiopum quosdam Diodorus edere dicit prout libido fert. X. Talmudicis *Lubdekis* asinus è terra Lud fortior cæteris, mediæ naturæ inter sylvestrem & mansuetum. Sic & alii Onagros in Æthiopia describunt maximos & magno numero. Zebra animal. Pro *Lubdekis* alii *Levakerin* & *Lebrekin*; Malim לודבריקין *Lud-brikin*. Africanos asinum βρικὸν vocare. Hinc Hisp. borrico & Arab. *Alborac* אלבראק.

Chus non esse Æthiopiam, ut Veteres crediderunt, iis rationibus probavimus quas nemo facilè eludet. Sed unum poterat objici, nullum aliud è Scriptura edi nomen, quo appelletur Æthiopia; nec esse verisimile gentem celeberrimam & Ægyptiis conterminam, Judæis fuisse ignotam, aut de illa prorsus tacuisse vates Hebræos, qui de populis remotissimis non pauca scriptis suis passim inserunt. Huic objectioni, quæ hactenus planè est intacta, uno verbo respondeo, Æthiopiam Hebraicè dici לוד *Lud*, & Æthiopes לודים *Ludim*, aut si mavis *Ludæos*. Id evincunt multa argumenta, quæ, quia nova sunt & inaudita, mihi necesse est multis persequi.

I. Primum ducam ab ipso nomine. לוז *Luz*, Hebræis est *declinare, obliquare, torquere*. Inde Phœnices לוד, *Lud*, fecerunt, & Arabes לוד. Z & D de more permutatis. Giggeius; לוד *flexuosus fuit, sinuosus fuit*, לואד אלואדי, *fluvii anfractus & flexus*, ואדי מתלווארה *fluvius flexuosus*. Ex quo factum, ut לוד *Lud* vocaretur Æthiopia quæ sub Ægypto, ubi Nilus est maximè anfractuosus. Herodotus

Lib. 2. c. 29. rodotus de Nilo supra Elephantinem; unde incipit Æthiopia; σκολιὸς γὰρ ταύτῃ, καθάπερ ὁ Μαίανδρος, ἐστὶ ὁ Νεῖλος, *tortuosus ibi est Nilus, sicut Mæander.* Agatharchides cap. 10. ubi ex Thebaide ventum est ad Æthiopiam, Νεῖλος ἐκεῖσε ἀποκάμπτει περιφανῶς, καὶ ποιεῖται κατὰ τὴν δεξιὰν ῥύσιν τῶν ἀγκώνων τὴν κλίσιν μεγάλην. *Nilus insigniter illic curvatur, & facit ad dexterum Anconum tractum magnam illam declinationem.* Quod fugit interpretes, Ancones, id est, cubitos, ibi propriè vocat Nili flexus. Sic Strabo lib. 17. *A sinistra cursus Nili Nubæ habitant in Lybia, magna gens à Meroe incipiens,* μέχρι τῶν Ἀγκώνων, *usque ad Ancones*; id est, usque ad Nili flexus. Malè legunt Ἀγιόνων vocem nihili. Flexus illos ita describit Eratosthenes; Ῥυεὶς ἀπὸ Μερόης ἐπὶ τὰς ἄρκτους ὡς δισχιλίους καὶ ἑπτακοσίους σταδίους πάλιν ἀναστρέφει πρὸς μεσημβρίαν καὶ τὴν χειμερινὴν δύσιν, ὡς τρισχιλίους καὶ ἑπτακοσίους σταδίους· καὶ σχεδὸν ἀντάρας τοῖς κατὰ Μερόην τόποις, καὶ εἰς τὴν Λιβύην πολὺ προσπεσὼν, καὶ τὴν ἑτέραν ἐπιστροφὴν ποιησάμενος, πρὸς τὰς ἄρκτους φέρεται πεντακισχιλίους μὲν καὶ τριακοσίους σταδίους ἐπὶ τὸν μέγαν καταράκτην, παρεπιστρέφων μικρὸν πρὸς τὴν ἕω, χιλίους δὲ καὶ τοὺς ἐπὶ τὸν ἐλάττω τὸν κατὰ Συήνην, πεντακισχιλίους δὲ ἄλλους καὶ τριακοσίους ἐπὶ τὴν θάλατταν. *Postquam fluxit à Meroe Nilus versus Septentrionem ad* MMDCC *stadia, rursus vertitur ad Meridiem & hybernum Occasum ad stadia* MMMDCC; *prope obversus locis circa Meroem, & in Lybiam magno impetu ruens rursus alio flexu facto ad Septentrionem fertur* VMCCC *stadia ad magnum cataractem, paululum in Ortum inclinans; hinc stadia* MCC *ad minorem cataractem qui est prope Syenem,* Pag. 19. *& alia rursus* VMCCC *usque ad mare.* Et Diodorus lib. 1. καμπὰς ποιεῖται μεγάλας, ποτὲ μὲν ἐπὶ τὴν ἀνατολὴν καὶ τὴν Ἀραβίαν ἐπιστρέφων ποτὲ δὲ ἐπὶ τὴν δύσιν καὶ τὴν Λιβύην ἐκκλίνων. *Flexus facit magnos, quandoque ad Ortum & Arabiam obversus, quandoque rursus in Occasum & Libyam inclinans:* Item: ποτὲ μὲν ἑλίσσεται πρὸς τὴν ἠῶ, ποτὲ δὲ πρὸς τὴν ἑσπέραν, ἔστι δ' ὅτε πρὸς τὴν μεσημβρίαν εἰς τοὐπίσω λαμβάνων τὴν παλίρροιαν. *Nonnunquam ad Ortum decurrit, nonnunquam ad Occasum, sed & quandoque ad Meridiem fluxu in contrarium versus.* Et Lucanus lib. 10.

Rursus in Occasum flexus torquetur & Ortus,
Nunc Arabum populis, Libycis nunc æquus arenis.

Proinde Nilum Æthiopicum ab Ægyptio Strabo distinguit his verbis, τὴν μὲν Αἰθιοπίαν οὔτε πᾶσαν διέξεισιν ὁ Νεῖλος, οὔτε μόνος, οὔτ' ἐπ' εὐθείας, &c. τὴν δὲ Αἴγυπτον καὶ μόνος καὶ πᾶσαν, καὶ ἐπ' εὐθείας. *Æthiopiam quidem neque totam permeat Nilus, neque solus, neque in rectum; Ægyptum verò & solus, & totam, & in rectum.* Atque id maximè patet ex Ptolemæi Tabulis, quæ sunt in omnium manibus. Meritò igitur *Lud*, id est, fluminis flexus, ea regio appellatur, in qua Nilus alibi rectus tam insigniter flectitur.

Hanc conjecturam plurimum firmat, quod eodem nomine לוד *Lud*, id est, Lydia, dicitur regio quæ ad Mæandrum est. Plinius; *Lydia autem perfusa flexuosi amnis Mæandri recursibus.* Lib. 5. c. 29. Itaque etiam apud Mosem duplex *Lud*, nam præter Ludæos illos filios Mesram, Gen. 10: 13. alii nominantur eis cognomines vers. 22. inter Semi filios: *Filii Sem*, inquit, *Elam, Assur, Arphaxad, Lud & Aram.* Sed de his plura diximus suo loco. Hîc sufficit id observasse, idem nomen fuisse regionibus tam dissitis, quia utramque alluunt amnes maximè flexuosi; unde est quod Herodotus illos inter se conferens, de Nilo Æthiopico hæc habet: σκολιὸς δὲ ταύτῃ, καθάπερ ὁ Μαίανδρος, ὁ Νεῖλος, *tortuosus ibi est Nilus, sicut Mæander.*

II. Secundum argumentum, quo Ludæos probamus esse Æthiopes, ducitur ex iis Scripturæ locis, quibus Ludæi describuntur tanquam arcubus potissimum insignes. Sic Esa. 66: 19. פול ולוד משכי קשת *Phul & Lud trahentes arcum.* Et Jeremiç 46: 6. ולודים תפשי דרכי קשת *& Ludæi tractantes & tendentes arcum.* Chaldæus utrobique, ולודאי דנגדין ומחן בקשתא, *& Ludæi, qui arcu jaculantur & feriunt*, nempe ictu certo & destinato. Non potuerunt Æthiopes ullo alio charactere meliùs insigniri. Primò id ex historia constat, arcus & sagittas arma fuisse Æthiopum. Vetus author apud Suidam de Semiramide: Ἐπιβάτας δὲ ἐφ' ἑκάστην κάμηλον δύο ἔταξεν Αἰθίοπας τοξεύειν καὶ ἀκοντίζειν, *& in singulas camelos duos imposuit Æthiopes, qui sagittas & iacula mitterent.* Strabo de Maurusiis & Nigretibus lib. 17. τοξεύουσι καθάπερ οἱ Αἰθίοπες, *arcu utuntur instar Æthiopum.* Heliodorus lib. 9. πρός τινος τῶν Αἰθιόπων τόξῳ βληθεὶς, *à Æthiope arcu transfixus*; Neque illi arcus è vulgo fuêre, sed vasti admodum. Agatharchides; χρῶνται δὲ ἐπὶ τῶν κινδύνων τῶν πολεμικῶν Αἰθίοπες τοῖς μὲν τόξοις μεγάλοις, *utuntur autem Æthiopes in bellicis periculis magnis arcubus.* De Mari Rubr. l. 1. c. 7. Proinde licet etiam arcus Persici prægrandes fuerint, quod disertè scribit Xenophon lib. 3. Anabas. μεγάλα δὲ καὶ τὰ τόξα τὰ Περσικά ἐστιν, tamen Æthiopum arcus Persicis erant majores. Unde est, quod apud Herodotum Rex Æthiopum Macrobiorum arcum suum Cambysis legatis ostentans, ipsique adeò Cambysi dono mittens; *Arcum hunc*, inquit, *illi offerentes hæc dicite: Rex Æthiopum Regi Persarum author est, ut tum demum in Æthiopes Macrobios bellum moveat*, ἐπειδὰν οὕτω εὐπετέως ἕλκωσι τὰ τόξα Πέρσαι ἐόντα μεγάθεϊ τοσαῦτα, *cùm Persæ tam facilè trahent arcus tantæ magnitudinis.* Nempe Carduchorum, quos Xenophon è Persis rediens describit tanquam maximos, trium ad summum fuerunt cubitorum. *Optimi*, inquit, *erant sagittarii; habebant autem* τόξα ἐγγὺς τριπήχη, *arcus ferè tricubitales.* At Æthiopum arcus integro cubito longiores, id est, quatuor cubitorum fuerunt. Ita Veteres constanter tradunt. Herodotus lib. 7. τόξα δὲ εἶχον ἐκ φοίνικος σπάθης πεποιημένα μακρὰ, τετραπηχέων οὐκ ἐλάσσω; *arcus ex palmarum spathis gerebant, quatuor non minus cubitis longos.* Strabo lib. 17. χρῶνται δὲ καὶ τόξοις Αἰθίοπες τετραπήχεσι ξυλίνοις πεπυρακτωμένοις, *utuntur etiam Æthiopes quatuor cubitorum arcubus è ligno prausto.* Diodorus lib. 3. *Armantur*, &c. ξυλίνοις τόξοις τετραπήχεσιν, οἷς τοξεύουσι μὲν τῷ ποδὶ προσβαίνοντες, *arcubus ligneis quadricubitalibus, quibus pede admotis jaculantur.* Contrà sagittæ brevissimæ, quarum acumen non ex ferro, sed ex smyri lapide. Herodotus, *Arcus habebant*, &c. *quatuor non minùs cubitis longos*, ἐπὶ δὲ καλαμίνους οἰστοὺς μικροὺς (malè legitur μακροὺς) ἀντὶ δὲ σιδήρου ἐπῆν λίθος ὀξὺς πεποιημένος, τῷ καὶ τὰς σφρηγῖδας γλύφουσι; *parvas item ex arundine sagittas, quibus pro ferro lapis erat acuminatus, quo sigilla sculpunt.* Μακροὺς mutavi in μικροὺς; fretus Heliodori loco ex lib. 9. οἱ δὲ μικροῖς μὲν τοῖς βέλεσιν, &c. ἐπιτοξεύοντες, *illi autem parvis sagittis jaculantes*; & his, ex Agatharchide, *utuntur Æthiopes magnis arcubus*; βραχέσι δὲ τοῖς οἰστοῖς, *brevibus autem sagittis: in extrema porro arundine pro ferro funibus constrictus firmatur lapis formâ oblongus, acutus supra modum.* Nec graves esse oportuit, quas in pharetra non gerebant, sed tanquam radios in serto, quo caput erat redimitum. Lucianus de saltatione; τὸ βέλος Αἰθίοψ ἀνὴρ ἀφελὼν τῆς κεφαλῆς, ταύτῃ γὰρ ἀντὶ φαρέτρας χρῶνται, περιθέοντες αὐτῇ ἀκτινηδὸν τὰ βέλη. *Sagittam vir Æthiops à capite adimens; eo enim utuntur Æthiopes pro pharetra, sagittas capiti radiorum in morem circumligantes*, &c. Heliodorus; πλέγμα γάρ τι κυκλοτερὲς τῇ κεφαλῇ περιθέντες, καὶ τοῦτο βέλεσι κύκλῳ περιπείραντες, τὸ μὲν ἐπτερωμένον τοῦ βέλους

πρὸς τῇ κεφαλῇ περιτίθενται, τὰς δὲ ἀκίδας οἷον ἀκτῖνας εἰς τὸ ἐκτὸς προβέβληνται. *Texturâ enim quadam circulari capiti circumpositâ, & illi sagittis in orbem infixis, partem quidem sagittæ alatam ad caput convertunt, spicula autem tanquam radios extrorsum prominere sinunt.* Claudianus lib. 1. in Stilich.

Venerat & parvis redimitus Nuba sagittis.

Et in De Nuptiis Honorii & Mariæ:

---- *quantum crinita sagittis*
Attulit extremo Meroe circumflua Nilo.

Et lib. 5. de Consulatu Honorii,

---- *Meroe traxit de crine sagittas.*

Et in De Nilo;

Et gens compositis crinem velata sagittis.

Atque has sagittas Æthiopes in medio conflictu tam crebras jaculabantur; ὥστε εἰς νέφους φαντασίαν τὴν πυκνότητα παραστῆναι, *ut illarum densitas nubis speciem exhiberet*, ut in Heliodoro habetur. Et eæ quantum libet breves tamen rectà feriebant. Idem Heliodorus; ἀντετόξευον δὲ καὶ οἱ Αἰθίοπες, &c. εὐσκοπώτερα βάλλοντες, *etiam ex adverso* Persarum *jaculabantur Æthiopes, certiori ictu petentes.* Cyrillus in Esaiam lib. 2. τὰ πρόσοικα τῇ Θηβαίων ἔθνη βάρβαρα, Βλέμμυες δὲ οὗτοι οἳ καὶ εἰσὶν Αἰθίοπες, εὐτεχνήσατα μὲν τὰς βελῶν ἀφέσεις ποιεῖσθαι μεμελετήκασι, *Thebaidem attingunt gentes barbaræ, Blemmyes scilicet Æthiopes, sagittis magna arte mittendis exercitati.* Mutavi ἀφαιρέσεις in ἀφέσεις in Græco textu Cyrilli, authore nobilissimo D. D. Grentemesnil, quem jam aliquoties nominavi. Diodorus lib. 3. οὐκ ὀλίγοι δὲ αὐτῶν καὶ ταῖς τοξείαις συνηθληκότες τῶν πτηνῶν εὐστόχως πολλὰ τοξεύουσι, δι' ὧν τὴν τῆς φύσεως ἔνδειαν ἀναπληροῦσιν. *Illorum non pauci avium jaculationibus exercitati multas sine errore feriunt, atque inde victum sustentant:* Solinus cap. 30. *Maritimos Æthiopas quaternos oculos dicunt habere: sed fides alia est; illa denique quod & vident plurimum, & manifestissimè destinant ictus sagittarum.* Plinius lib. 6. cap. 30. *Regio supra Sirbitum, ubi desinunt montes, traditur quibusdam maritimos habere Æthiopas Nisicastes Nisitas, quod significat ternûm & quaternorum oculorum viros; non quia sic sint, sed quia sagittis præcipua contemplatione utantur.* Fallor, aut aliquis Plinio imposuit, & *Nisicasta* corruptum est ex Syro, vel Phœnicio, משיך קשתא *Mesic-casta* tendens arcum. Quod est ipsissimum Æthiopum epithetum in Esaiæ loco in quo versamur; ubi vocantur משכי קשת. Quin & Parthorum in morem fugientes & aversi feriebant. Heliodorus; καὶ ἀπεστραμμένοις εἰς τοὐπίσω τοῖς τόξοις, καὶ παρὰ τὴν φυγὴν βάλλοντες, *& adversis in tergum arcubus etiam in fuga jaculantes.* Sed in Æthiopum jaculatione nihil fuit tam terribile quàm quod mors ex vulnere præsentissima sequebatur; nempe acutus ille lapis, quod in sagitta præstabat ferri vices, erat φαρμάκοις θανασίμοις βεβαμμένος, *venenis lethiferis tinctus.* Quod præter Agatharchidem & Theophrastum lib. 9. cap. 15. Hist. plant. etiam Cyrillus refert his verbis, ubi suprà, φαρμάκῳ δὲ ταύτας ἀποχρίοντες ὀλεθριωτάτῳ ἐπαφιᾶσι τοῖς μαχομένοις, κἂν εἰ προσψαύσειαν, τεθνήξεται πάντως ὁ πληγεὶς, καὶ ὥσπερ τις ὀφιόδηκτος γεγονὼς παραχρῆμα πεσεῖται. *Veneno autem perniciosissimo eas* (sagittas) *inungentes, in hostes ejaculantur, atque eos si tetigerint, qui percussus est omnino moritur, & perinde ac qui morsus est à vipera repente concidit.* Hinc Claudianus Stilich. panegyr. 1.

---- *Æthiopum geminata venenis*
Vulnera.

Draconum scilicet venenum in eum usum adhibebatur. Heliodorus; μικροῖς μὲν τοῖς βέλεσιν, ἰῷ δὲ δρακόντων πεφαρμαγμένοις εἰστοξεύοντες, ὀξύν τινα, καὶ ἀπότομον θάνατον ἐπέφερον, *parvis quidem sagittis, sed veneno draconum infectis jaculantes, acerbum & præceps mortis genus inferebant.* Plinius quidem, Aëtius, & alii draconem venenum habere negant. Unde est, quòd noxias herbas ideò leguntur edere, ut morsu suo plus periculi creent. Homerus; *Plin. lib. 29. cap. 4. Tetrab. 4.* *Serm. 1. cap. 34.*

Ὡς δὲ δράκων ἐπὶ χειῇ ὀρέστερος ἄνδρα μένῃσι *Iliad. χ. vers. 93.*
Βεβρωκὼς κακὰ φάρμακα.

Ælianus: *cùm homini aut feræ cuipiam moliuntur insidias*, θανατηφόρους ῥίζας ἐσθίουσι, *mortiferas radices edunt.* Sed utut de Græciæ draconibus ita scribatur, tamen Africæ draconibus virus inesse lethiferum scribit Leo Africanus. Proinde Moses in Cantico; *venenum draconum vinum eorum.* Et Poëta Lucanus eleganter, ut solet: *Lib. 6. cap.* *Lib. 9.*

Vos quoque, qui cunctis innoxia numina terris,
Serpitis aurato nitidi fulgore dracones,
Pestiferos ardens facit Africa.

Sed & præter venenum draconum, radix quædam, cujus nomen subticetur, eosdem præstabat usus. Theophrastus ubi suprà; ἐν Αἰθιοπίᾳ, ᾗ τοὺς οἰστοὺς χρίουσι, ῥίζα τίς ἐστι θανατηφόρος. *In Æthiopia, quâ sagittas inungunt, radix quædam mortifera est.* Unum addo non modò Æthiopes, qui ad Nilum sunt sub Ægypto, sed & Occidentales ad Oceanum ab arcubus insigniri. Scylax de Æthiopibus ad Occidentalem Oceanum pag. 52. εἰσὶ καὶ ἱππηλάται, καὶ ἀκοντισταὶ, καὶ τοξόται, καὶ χρῶνται τοῖς βέλεσιν πεπυρακτωμένοις. *Etiam periti sunt equites, & jaculatores, & sagittarii, & sagittis utuntur ignitis.* Quæ eadem arma vicinis Mauris. Vulgatum illud Poëtæ:

Integer vitæ scelerisque purus *Hor. lib. 1. Carm. Od. 22.*
Non eget Mauri jaculis, nec arcu,
Nec venenatis gravida sagittis,
Tusce, pharetra.

Quin hodiéque id ipsum in usu. Nubiensis in prima parte primi Climatis; ubi Mauri & Æthiopes occidentales: *Arma incolarum*, inquit, אלקסי ואלנשאב ועליהא הדתהם *arcus & sagittæ, in quibus impetus illorum.*

III. Ex illo ipso loco Esaiæ, quem citavimus, alterum emergit argumentum non contemnendum. Is enim ita habet: *Ad gentes Tarsis, Phul & Lud trahentes arcum; Tubal & Javan, regiones longinquas.* Ibi ratio manifesta, cur conjunctio, *Et*, inferatur inter Tubal & Javan; nempe ex variis populis Javan nominatur ultimus, & claudit orationem. At quorsum eadem conjunctione potiùs junguntur *Phul* & *Lud* quàm *Tarsis* & *Phul*, aut *Lud* & *Tubal*? *Tarsis*, inquit, *Phul* & *Lud*, *Tubal*, &c. Uno verbo respondeo *Phul* & *Lud* loca esse vicina, cùm reliqua sint à se invicem valde dissita. Nempe *Phul* id ipsum est, quod Græcis *Philæ*, urbs ad Nilum fluvium centum stadiis supra Syenem, in insula non magna, ambigui juris inter Ægyptios & Æthiopes. Aristagoras Philiam vocat apud Stephanum in Takompso, Stephanus Philam, alii Philas. En ipsa verba Veterum. Strabo lib. 1. οἱ κατὰ Συήνην καὶ τὰς Φίλας· ὧν ἡ μὲν τῆς Αἰγύπτου ἐστὶν, αἱ δὲ Φίλαι κοινὴ κατοικία τῶν Αἰθιόπων καὶ τῶν Αἰγυπτίων. *Qui ad Syenem & Philas, quarum illa Ægypti est, Phile autem communis habitatio Æthiopum & Ægyptiorum.* Et lib. 17. τοῦ δὲ καταῤῥάκτου μικρὸν ἐπάνω, τὰς Φιλὰς εἶναι συμβαίνει κοινὴν κατοικίαν Αἰθιόπων δὲ καὶ Αἰγυπτίων. *Paulò supra Cataracten Philas communem Æthiopibus & Ægyptiis habitationem esse contingit.* Et paulò pòst: Ἤλθομεν δ' εἰς Φιλὰς ἐκ Συήνης ἀπήνῃ δι' ὁμαλοῦ σφόδρα πεδίου, σταδίους ὁμοῦ τι ἑκατόν. *Philas ex Syene plaustro venimus per campum valde planum, stadia circiter centum.* Heliodorus lib. 8. Ἡ γὰρ αἱ Φίλαι, κεῖται μὲν ἐπὶ τῷ Νείλῳ, τῶν ἐλαττόνων καταῤῥακτῶν ἀνωτέρω μικρὸν Συήνης δὲ καὶ Ἐλεφαντίνης ἑκατὸν που τοῖς μεταξὺ σταδίοις διείργεται, ταύτην ποτὲ φυγάδες Αἰγύπτιοι καταλαβόντες καὶ ἐνοικήσαντες, ἀμφίβολον Αἰθίοψί τε καὶ Αἰγυπτίοις κατέστησαν· τῶν μὲν τοῖς καταῤῥάκταις τὴν Αἰθιοπίαν ὁριζομένων: Αἰγυπτίων δὲ καὶ τὰς Φίλας κατὰ τὴν προενοίκησιν, τῶν παρ' ἑαυτοῖς φυγάδων, ὡς ἂν δορυαλώτοις ἑαυτοὺς προσνέμειν ἀξιούντων. *Urbs enim Philæ ad Nilum*

lum sita est paulò supra minores catarractas: à Syene autem & Elephantina centum circiter stadiis distat. Hanc exules Ægyptii quondam cùm occupassent & inhabitassent, ambiguam fecerunt inter Æthiopes & Ægyptios, illis quidem Æthiopiæ fines ad catarractas promoventibus; Ægyptiis verò etiam Philas, ut quas sui exules incoluissent, tanquam bello partas sibi vindicare volentibus. Aristides in Oratione Ægyptiaca: Φίλας γὰρ τὰς ὑπὲρ τῶν καταρακτῶν, μεθόριον Αἰγύπτου λέγω καὶ Αἰθιοπίας, *Philas enim quæ sunt supra cataractas dico esse confinium Ægypti & Æthiopiæ.* Et aliquantò antè: ὑπερβὰς ἐπὶ τὸν ὅρμον, ὃς ἐστι πρῶτος ὑπὲρ καταδούπων, εἰς Φίλας διέβαλον. ἔστι δ' αὕτη νῆσος μεθόριον Αἰγύπτου καὶ Αἰθιοπίας, τοσαύτη τὸ μέγεθος ὅσηπερ ἡ ἐν αὐτῇ πόλις· περιρρεῖ δ' αὐτὴν ὁ Νεῖλος, ἀκριβῶς μέσην ἑαυτοῦ ποιῶν. *Conscenso portu, qui primus est supra cataractas, in Philas trajeci, quæ insula Ægypti & Æthiopiæ confinis est, tantæ magnitudinis quantæ est ejus oppidum. Illam autem circumfluit Nilus, faciens sui præcisè medium.* Aristagoras Ægyptiacorum primo: Τακομψὸς, κώμη ἐν τοῖς ὁρίοις Αἰγυπτίων καὶ Αἰθιόπων, πρὸς τῇ Φιλῷ νήσῳ, *Tacompsus, vicus est in finibus Ægyptiorum & Æthiopum ad Philiam insulam.*

Diodor. l. 1. p. 13. Strab. l. 17. Plin. l. 5. c. 9. Senec. Nat. Q. l. 4. c. 2. Lucan. l. 10. Ptol. l. 4. c. 5. Anton. Serv. in Æn. 6. Proc. Pers. l. 8. Steph. in Φίλαι. Isac. in Lycophron. p. 44.

De Philis qui plura volet legat Diodorum, Strabonem, Plinium, Senecam, Lucanum, Ptolemæum, Antoninum, Servium, Procopium, Stephanum, Isacium, quorum loca exscribere mihi non vacat, sed nec puto esse necesse. Philarum nominis ratio fabulosa profertur à Seneca libro, quem citat Servius de situ & sacris Ægyptiorum: *Philas*, inquit, *hoc est Amicas, vocant, ideò quòd illic est placata ab Ægyptiis Isis, quibus irascebatur, quod membra mariti Osiridis non inveniebat, quem frater Typhon occiderat, quæ inventa, &c.* Nugæ. Philarum nomen non est Græcum, sed Ægyptium, vel etiam Æthiopicum. Atque idem sonare videtur, quod Græcum *Elephantine*, quia Syris, Chaldæis, Arabibus, Æthiopibus, פִּיל *phil*, est elephas. Potuerunt vicinæ urbes commune nomen habere propter similitudinem. Strabo certè urbem Philas dicit esse κατασκευασμένην ὥσπερ καὶ τὴν Ἐλεφαντίνην, καὶ τὸ μέγεθος ἴσην, *structam instar Elephantines, & magnitudine parem.* Unde factum putaverim, ut promiscuè sumantur. Id saltem à Plinio factum, qui Elephantinem pro Philis accepit, & Philas pro Elephantine, ut observat doctissimus Salmasius in Solinum. Sed & Ægyptius scriba, qui Herodoto duos montes in acutum desinentes, unum *Crophi*, alterum *Mophi* nomine, inter Syenem & Elephantinem descripsit, Elephantines nomine videtur Philas intellexisse. Cùm ex testibus αὐτόπταις Strabone & Aristide, constet inter Syenem & Elephantinem præter fluvium Nilum nihil fuisse interjectum.

Pag. 437. Edit. Paris. 311. Ultraj. Herod. l. 2. c. 28.

Phul pro *Phil* scripsit Esaias permutatione literarum *Vau* & *Jod*, quâ nihil frequentius. Sic in variis scripturæ locis [a] פעו *Paü* & [b] פעי *Paï* [c] תעו *Thoü* & [d] תעי *Thoï*, [e] פרודה *Peruda* & [f] פרידה *Perida*, sunt idem nomen aliter atque aliter scriptum. Quidni pari exemplo *Phul* sit idem locus qui *Phil*? Itaque in Esaia *Phul & Lud* sunt Ægypti extrema cum contigua Æthiopia. Quod prope omiseram, pro *Phul* Chaldæus habet plurali numero פולאי *Phulae*, cui proximè accedit Φίλαι, *Philæ*.

a Gen. 36: 39.
b 1 Chron. 1: 50.
c 1 Chron. 18: 9.
d 2 Sam. 8: 9.
e Esdr. 2: 54.
f Nehem. 7: 57.

Virum scio valde doctum, & de his literis bene meritum, *Phul* vel *Pulem*, ut ille scribit, multò aliter explicasse; nempe *Cyrenem sive Pentapolim & ulteriorem Africam; ubi*, inquit, *regnavit Aphulla ab Agathocle Siculo circumventus; corruptè Ophellas apud Justinum lib. 22.* Sed hæc conjectura tanti non est, ut quenquam remoretur. Neque enim ullum esse puto, qui sibi persuaderi sinat, ab Esaia *Phul* appellari, eo quod sive *Ophellas*, sive *Aphulla*, regulus nulla alia re quàm clade sua memorabilis, erat ibi regnaturus post quadringentos demum annos. Nam tot circiter anni fluxerunt ab Esaiæ usque ad Ophellæ tempora. Neque id ferendum, quod vir doctus, ut scenæ subserviat, Justini *Ophellam* in *Aphullam* mutat. Fateor quidem Veteres in hoc nomine variare nonnihil. Nam Aristoteles & Polyænus, simplici L, Ὀφέλαν scribunt, & Plutarchus Ὀφέλταν. Tamen in Suida disertè legitur Ὀφέλλας, & in Osorio *Ophellas*; & in ejusdem ævi scriptore Theophrasto Hist. plant. l. 4. Τὸ οὖν Ὀφέλλου στρατόπεδον ἡνίκα ἐβάδιζεν εἰς Καρχηδόνα, *Ophellæ igitur copiæ cùm irent Carthaginem.* Sed & in Diodoro, qui de eo plura refert quàm quisquam alius, constanter scribitur Ὀφέλλας locis, nisi fallor, quatuordecim. Et Ophellas Græcum nomen est, etiam in proverbiis receptum, ut cùm dicunt, *Venit ad nuptias ut Ophellas non invitatus.* Apollodorus Carystius: Καὶ νῦν γε φασὶ Χαιρεφῶντ' ἐν τοῖς γάμοις ἄκλητον ὡς τὸν Ὀφέλλαν εἰσδεδυκέναι. At *Aphullæ* nomen ne apud Barbaros quidem in usu, quod quidem sciam. Nec debuit Vir Doctus Græcum nomen invidere Græco homini; Ophellæ, inquam, Regi Cyrenes, qui fuit unus ex amicis Alexandri, & conjugem Athenis duxit Eurydicen vel Euthydicen, è magni illius Miltiadis prosapia. Diodorus: οὗτος δὲ ἦν μὲν τῶν φίλων τῶν συνεστρατευμένων Ἀλεξάνδρῳ. Et paulò pòst; πρὸς μὲν Ἀθηναίους περὶ συμμαχίας διεπέμπετο, γεγαμηκὼς Εὐθυδίκην τὴν Μιλτιάδου θυγατέρα. Plutarchus; Εὐρυδίκην, ἣ Μιλτιάδου μὲν ἦν ἀπόγονος τοῦ παλαιοῦ, συνοικήσασα δὲ Ὀφέλτα τῷ Κυρήνης ἄρξαντι, μετὰ τὴν ἐκείνου τελευτὴν ἀφίκετο πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας. Hic est Ophellas Macedo, de quo in Arriano de rebus post Alexandrum gestis apud Photium, Artic. 92. Ὀφέλλας ἀνὴρ Μακεδὼν, ὃς ὑπὸ Πτολεμαίου τοῦ Λάγου ἐπὶ βοηθείᾳ τῶν Κυρηναίων ἐτύγχανε σταλεὶς. *Ophellas vir Macedo qui à Ptolemæo Lago ad Cyrenensium auxilium missus est.* Vides igitur lector hęc talia non esse, ut nos dimovere debeant à priore sententia, quâ Phul & Lud asserimus esse Philas & Æthiopiam, quę sub Ægypto est.

Aristot. Oeconom. l. 2. Pol. Strat. l. 5. in Agathocle. In Demetrio. Voce Ὀφέλλας. Hist. l. 4. c. 6. Diod. l. 20

Athen. l. 6. p. 243.

Lib. 20. p. 753.

In Demet. p. 1639.

IV. Inprimis id notandum, in eo Esaiæ loco agi de Vocatione gentium, quas è Judæis פליטים (id est, evasuri cladem, quam Universæ Genti Deus erat interminatus) uno verbo, Apostoli atque eorum Discipuli conversuri erant ad Christum. Quod impletum cùm ex illa gente Eunuchus à Philippo baptizatus Evangelium Æthiopibus prędicavit tanto successu, ut hodiéque post tot sæcula in Christi fide jugiter perseverent. Is porro Eunuchus Candaces appellatur à Luca, genitivo casu, non nominativo, ut putavit Gregorius Nazianzenus, cujus hæc verba in oratione de Bapt. Φίλιππός εἰμι, γ' νυ Κανδάκης, *Philippus sum, esto Candaces.* Atque hunc sequuntur Euthymius & Anastasius Sinaita. Tamen in Græcis Lucæ verbis nulla est ambiguitas, ἰδοὺ ἀνὴρ Αἰθίοψ εὐνοῦχος, δυνάστης Κανδάκης τῆς βασιλίσσης Αἰθιόπων, *Ecce vir Æthiops Eunuchus dynasta Candaces Reginæ Æthiopum.* Nempe Candaces nomen tum temporis Æthiopum Reginis commune fuit. Plinius ubi de Meroe; *Regnare fœminam Candacem, quod nomen multis jam annis ad Reginas transiit.* Nec desunt, qui ad hanc ipsam referant hæc verba Strabonis lib. 17. Τούτων δ' ἦσαν καὶ οἱ τῆς βασιλίσσης στρατηγοὶ τῆς Κανδάκης, ἣ καθ' ἡμᾶς ἦρξε τῶν Αἰθιόπων, ἀνδρική τις γυνὴ πεπηρωμένη τὸν ἕτερον τῶν ὀφθαλμῶν. *Ex iis erant etiam duces Reginæ Candaces, quæ nostro ævo Æthiopibus imperavit, virilis mulier quædam, altero oculo capta.* Et Dionis in Augusto; ὑπὸ δὲ τὸν αὐτὸν καιρὸν οἱ Αἰθίοπες, οἱ ὑπὲρ Αἰγύπτου οἰκοῦντες, προσεχώρησαν ἄχρι τῆς χώρας τῆς Ἐλεφαντίνης ὠνομασμένης, πάντα τὰ ἐν ποσὶ πολιορκοῦντες, συμπαρούσης αὐτοῖς καὶ τῆς βασιλίσσης αὐτῶν Κανδάκης. *Eodem tempore Æthiopes, qui supra Ægyptum incolunt, usque ad regionem, quæ Elephantina dicitur, progressi, omnia quæ se offerebant obsidentes, eos etiam Regina Candace præ-*

Act. 8: 27.

Euthym. in Act. Anast. l. 6 Hexaem.

Lib. 6. c. 29.

v. & l. 54.

sentia

sentiâ suâ confirmante. Tamen verisimile est has Reginas esse diversas, quia unum sub Augustino gestum, alterum sub Caligula.

V. Quintum argumentum ducetur è verbis Mosis, Gen. 10: 13. ומצרים ילד את לודים, *Et Misraim genuit Ludim*, quasi diceret Ægyptiorum colonos esse Æthiopas; nam cognatos fuisse populos ex Diodoro apparet, qui multa commemorat utrique genti communia; puta, τὸ τοὺς βασιλεῖς θεοὺς νομίζειν, *Reges pro Diis habere*; καὶ τὸ περὶ τὰς ταφὰς μάλιστα σπουδάζειν, *& plurimum circa sepulchra studium adhibere.* Quibus addidit insuper, τάς τε τῶν ἀγαλμάτων ἰδέας, *statuarum formas*, καὶ τοὺς τῶν γραμμάτων τύπους *& literarum characteres.* Hieroglyphicæ quippe literæ tam erant in Æthiopia quàm in Ægypto receptæ, atque eâdem pingebantur utrobique figurâ. Sequitur τὰ συστήματα τῶν ἱερέων παραπλησίαν ἔχειν τάξιν παρ' ἀμφοτέροις τοῖς ἔθνεσι. *Cœtus sacerdotum simillimum habere ordinem apud utramque gentem. Purè se gerere omnes qui ad Deorum cultum accedunt, & pariter tonderi; & similes ferre tunicas, ejusdemque figuræ sceptrum in aratri formam, quo etiam utuntur Reges: & pileos oblongos in vertice umbilicum habentes, & serpentibus, quos aspides appellant, circumvolutos.* Hæc ex Diodoro hactenus, quibus ex Herodoto circumcisionem adde utrique genti communem, & ex Plinio delubrum Hammonis Æthiopibus religiosum, & ex Strabone Herculem, Panem, Isidem, Meroë cultos; quæ fuerunt ipsissima Ægyptiorum numina. Quid quod tam Ægyptii quàm Æthiopes describuntur μελάγχροες καὶ οὐλότριχες, *atri coloris & crispi capilli*, Herodoti Musâ secundâ.

Itaque nullum dubium quin utrique populo communis fuerit origo. Tantùm de antiquitate certamen fuit; cujus primas utrique sibi arrogarunt. Cùm enim Ægyptii omnium hominum primos se esse contenderent, contrà asserebant Æthiopes eos, qui sub Meridie habitant, primos à terra ἐζωογονῆσθαι fuisse editos, quia ibi calor solis intensior efficaciùs operatur ad naturalium generationem; quin & Ægypti terram volebant, cùm priùs esset æquor, paulatim fuisse aggestam multo limo ex Æthiopia advecto per Nili amnis inundationes. Quibus freti rationibus audebant sibi asserere primæ vetustatis gloriam, & in coloniis à se deductis Ægyptiorum gentem censêre. Sed hanc litem decidit Moses, affirmans *Mesraim genuisse Ludæos*, seu Æthiopes. Et verò certum est, primos homines ex Armeniæ montibus profectos, in quibus substiterat arca, ad Austri regiones devenisse paulatim, & per Assyriam, Babyloniam, Syriam & Ægyptum, tandem in Æthiopiam penetrasse. Itaque locorum situs postulat ut Ægyptus prior culta atque habitata fuerit. Ridiculum enim est, quod Ægyptum asserunt, in principio rerum non extitisse, & Nili exundationibus debere suam originem. Cùm illas Ægypto nihil addere nos docuerit tot sæculorum experientia: & Ægyptus sit hodiéque in eodem situ, quo fuit ætate Herodoti ante annos bis mille fato functi, quod suprà jam attigimus. Sed multo id absurdius, quod homines fungorum instar volunt è terra esse editos, cùm hodiè ne canis quidem eo modo generetur. Nec frustra est, quod Æthiopes à Veteribus *Ægyptini* dicti sunt. Festus, *Ægyptinos*, *Æthiopas*; Ægyptinos quasi Ægyptios, quos Ægyptiæ crederent esse originis.

Diodor. lib. 1.

VI. Sextum argumentum nititur authoritate Hierosolymitani Interpretis, qui sic habet, *& Misraim genuit* ית מריוטאי *Mareotas*, id est, si Junio & aliis credimus, Mareoticæ præfecturæ in Ægypto incolas. At ego nullus dubito, quin *Jod* & *Vau* transpositis legendum sit ית מרויטאי *Meroitas*, id est, Meroes incolas, quæ insula est Æthiopica in medio Nilo, lata mille stadiis, triplo longior, elephantis, frumento, vino præstantissimo, palmis, hebeno, ferro, ære, argento, auro & gemmis ferax. Ejus uberior descriptio petenda ex Diodoro, Strabone & Heliodoro. Insulæ urbs cognominis Meroe caput fuit Æthiopiæ. Gentile apud Stephanum Μεροΐτης *Meroites.* Inde igitur מרויטאי *Meroitæ* Hierosolymitano Interpreti iidem, qui Ludæi seu Æthiopes. Huic planè simile mendum corrigit doctrinæ portentum Salmasius in hoc Lucani versu:

Diod. l. 1. pag. 201. Strab. lib. 17. Heliod lib. 12. Salmas. in Solin. pag. 387. Luc. l. 10.

---- ebenus quamvis Mareotica vastos
Non operit postes,

Et pro *Mareotica* rectè monet legendum *Meroitica*, quia in Ægypti Mareotide non nascitur ebenus, sed in Meroe Æthiopiæ. Diodorus, ubi de Meroe insula: πρὸς δὲ τούτοις (λέγουσι) ἔχειν πλῆθος ἐβένου. *Præterea (dicunt) habere copiam ebeni.* Proinde idem Lucanus infrà,

Lib. 1. pag. 20.

---- nigris Meroe fœcunda colonis,
Læta comis ebeni.

Ita hîc *Mareotas* in *Meroitas* asserimus esse mutandos. Huic conjecturæ plurimum favet Elias in Methurgeman, modò grave mendum eluas ex his illius verbis: *Ludæos Thargum Jerosolymitanum explicat* ית מריוטאי *Mareotas*, (imò Meroitas,) *illi mihi videntur esse populus, qui hodiè vocatur* מארונ׳טי *Maronitæ; Is autem est* ממדינת פריט״יני *ex regione Pretegiani.* Quid audio? Maronitas, populos in monte Libano notissimos, esse *ex regione Pretegiani*? Nihil absurdius dici potuit. Sed ex voce מארונ׳טי si *nun* auferas, pro Maronitæ legetur מארויטי *Meroitæ.* Atque erit id verissimum Meroitas populos esse in regione *Pretegiani*, id est, Regis Abyssinorum, quem falso nomine vulgus historicorum ita nominat, cùm in ultimis Asiæ finibus, non in Africa, imperarit ante annos ferè quadringentos Rex Christianus, qui Persico sermone appellabatur פדשה פרסתגאני *Padesha Prestigiani*, id est, Rex Apostolicus. Sed in Elia ferendus error, qui communis illi fuit cum tot aliis sui sæculi scriptoribus, quos sequutus. Cùm hos populos regionis *Pretegiani* dixit esse incolas, non puto quenquam esse qui dubitet quin Æthiopes intellexerit. Atque hoc ipsum est, quod nos volumus.

Vide Scal. lib. 7. de Emend. temp.

VII. Pro septimo argumento sit, quod Ezech. 30: 5. in Græca Versione post καὶ Λίβυες, id est, ופוט, in quibusdam exemplaribus addi notant, καὶ Αἰθίοπες καὶ πᾶσα ἡ Ἀράβια; quæ si cum Hebræo conferas, apparebit respondere Hebræis vocibus ולוד וכל הערב. Omnino igitur hoc glossema, quod ex Veterum Versionum una aliqua excerptum & margini adscriptum tandem in textum irrepsit, docet etiam è Græcis Interpretibus aliquem, quisquis ille sit, nomine לוד *Lud*, in eo loco Ezechielis *Æthiopes* intellexisse.

VIII. Octavum argumentum suggerunt hæc Hebræorum in Baal Aruch, לודאי פרוש אומה שאוכלין בני אדם; *Ludæi sunt populus, qui comedunt filios hominum*, uno verbo, Anthropophagi. Quod idem est, ac si Ludæos in Æthiopia poneret, cùm extra Æthiopiam Africa nullos noverit Anthropophagos. At de Æthiopibus Anthropophagis ita Philostratus: Νασάμωνες δὲ, καὶ Ἀνδροφάγοι, καὶ Πυγμαῖοι, καὶ Σκιάποδες, ἔθνη μὲν Αἰθιόπων καὶ οἵδε· καθήκουσι δὲ εἰς τὸν Αἰθίοπα Ὠκεανόν. *Nasamones verò & Anthropophagi, & Pygmæi, & Sciapodes, sunt & ipsi gentes Æthiopum; pertinent autem ad Oceanum Æthiopicum.* Sic in Plinii loco de vario victu Æthiopum, post Agriophagos & Pamphagos, recensentur *Anthropophagi humana carne vescentes.* In Solino item; *Anthropophagi, quorum mores vocamen*

Lib. 6. cap. 12. & in Phot. pag. 1015.

Plin. lib. 6 cap. 30.

Solin. cap. 30.

Lib.4.cap.9. *men sonat.* Sed & Ptolemæus expressè, ubi de sinu inter Africam & Menuthiam; (hodiè S. Laurentis insulam, vel Madagascar) τῦτον μὲν ἐν τῷ κόλπον περιοικῦσιν Αἰθίοπες Ἀνθρωποφάγοι; *hunc porro sinum circumhabitant Æthiopes Anthropophagi.* Ita etiam Marcianus pag. 42.

Vide Buxt. in לור. IX. Nonò, Talmudici Tractatu de Sabbatho legitimam prandii horam definientes, statim primâ Ludæos prandere scribunt, secundâ latrones, tertiâ hæredes, quartâ operarios, quintâ vulgus hominum: quòd penitus excutere non est hujus loci. Solum obiter id observandum, cùm de Ludæis ibi dicitur; שעה ראשונה מאכל לודים, *hora prima* est hora *prandii Ludæorum*, eos suggillari ut gentem barbaram & moribus valde inconditis, ut quæ prandii statum tempus nullum habeat, sed primo quoque tempore in cibum ruat veluti pecora, quæ natura prona atque ventri obedientia finxit. Tale est, quod de Æthiopibus L.3.p.107. Ichthyophagis asserit Diodorus: ὁ μὲν πρὸς μέτρον ἢ σαθμὸν ἐσθίοντες, ἀλλὰ πρὸς τὴν ἰδίαν ἑκάσου βέλησιν, τὴν φυσικὴν ὄρεξιν ἔχοντες τῆς ἀπολαύσεως περιγραφὴν ἀνεκλείπτως γὰρ καὶ διαπαντὸς ἑτοίμοις χρῶνται ταμιεύμασιν. *Non quidem ad mensuram aut pondus comedentes, sed prout cujusque fert libido*, &c. *nec aliam edendi legem habentes, quàm naturalem cibi appetitum, obsoniis semper paratis indesinenter utuntur.*

X. In eodem Tractatu aliud habetur non temerè prætereundum: יוצא הגמל באפסר ונאקה בחטם ולובדקים בפרומביא *Egreditur* (licitè die Sabbathi) *camelus* μετὰ ψαλίς *cum freno, & dromas cum annulo in naribus, & lubdekis* μετὰ φορβεῖας *cum capistro.* Utor vocibus Græcis, ex quibus Hebræi suas mutuati sunt. *Lubdekis* Bartenoræ est *asinus è terra Lud*; *Illi enim*, inquit, *fortiores sunt & duriores, majorique custodia opus habent, quàm asini cæteri in terra habitabili.* Et Rabbi Mosi Vide Buxtorf. Lex. Maimonidi *Lubdekis* est *asini species non mansuefacti, media inter asinum sylvestrem & mansuetum.* Hi asini è terra Lud sunt asini Æthiopici, vel onagri veriùs, quales secus viam Apollonium & socios plures vidisse scribit Philostratus, quamprimum è Nili catadupis in Æthiopiam iter fecerunt. Lib.6.c.12. *Viderunt*, inquit, *secus viam*, &c. *cervos & capreas struthionesque & asinos sylvestres complures, & animalium diversa genera.* Photius in excerptis ita habet: ἀγχῦ τῆς ὁδῦ, &c. δορκάδες καὶ σρυθοὶ καὶ Lib.3.c.45. ὄνοι, πολλὰ μὲν καὶ ταῦτα ἑωρᾶτο. Et Paulus Venetus in descriptione *Abasiæ*, id est, Terræ Abyssinorum, quæ cum Æthiopia eadem est; *Leones, Leopardi, Onagri*, &c. *in magna ibi nascuntur abundantia.* Hos asinos ita apud Philostorgium lib. 3. cap. 11. Theophilus Indus ex Æthiopia redux: Καὶ αὐτὴ ἡ χώρα καὶ ὄνυς ἀγρίυς μεγίσυς τῷ μεγέθει φέρει, καὶ τὴν δορὰν κατὰ τὸ ξενίζον πεποικιλμένυς, λευκῦ σφίσι καὶ μέλανος χρώματος ὁ κατὰ μικρὸν συμποικιλλομένυς. Ἀλλὰ ζωναί τινες εἰσὶ ἀπὸ τῆς ῥάχεως ἐπὶ τὰς πλευρὰς καὶ τὴν κοιλίαν καθήκυσαι, καὶ ἐνταῦθα ἐπισχιζόμεναι, καὶ κατά τινας περιφέρειας ἀλλήλαις ἐνλιττόμεναι, θαυμασήν τινα καὶ ξένην ἀπεργάζονται πλοκὴν καὶ ποικιλίαν. *Sed & hæc ipsa regio fert asinos agrestes multò maximos, & cute mire varios, albo nigroque colore plurimum interstinctos: quin & zonæ his quadam sunt à spina dorsi ad latera ventremque usque demissæ; indeque divisæ & convolvulis quibusdam inter se implicatæ, mirum quendam & novum exhibent nexum & varietatem.* Cui loco illustrando hæc ad me nuper scripsit is, quem jam citavi aliquoties nobilissimus Dn. de Grentemesnil: *Talis animalis pellem vidi Amsterodami, in cujusdam mercatoris* κειμηλιοθήκῃ: *Item ejus imaginem in aulæo depictam Parisiis. Id animal est frequens in montibus circa Guineam Africanam, quos vocant Sierra Liona. Ab Hispanis Zebra vocatur, nec non à locorum incolis. Nescio an sit onager. Sed est animal ferum & ferox, nec facilè cicuratur. Eo ad onera trahenda utuntur. Æthiopes in eodem aulæo depicti erant multis camelopardalibus sequentibus clitellatis etiam & onera ferentibus.* Quo fere modo describitur à Petro du Jarric, Indiarum lib. 3. cap. 6.

De cætero hæc sive asini sive onagri species cur appelletur *lubdekis* nemo facilè dixerit, & vox videtur esse corrupta, quia pro *lubdekis* alii לובדקים *lubdekim* scribunt, alii לודין *ludin*, vel *levadin*, alii denique לוקרין *levakerin* vel *lukerin* in Chaldæis Paraphrasibus Jonathanis & Jerusalem, Gen. 32: 15. & Elias לברקין *labrekin* in Meturgeman. Si quis conjecturæ est locus, suspicor legendum לודבריקין *Ludbricin*, id est, asinos è terra Lud. Βρικὸς pro asino vox Africana est, quam è Libybus acceperunt Cyrenæi. Hesychius; Βρικὸν, ὄνον Κυρηναῖοι; βάρβαρον supp. ὄνομα, id est, barbarum vocabulum & à vicinis barbaris sumptum. Ex quo ipso fonte haustum & Hispanorum *borrico.* Neque enim doctos id latet, ex Africa in Hispaniam mille monstra vocabulorum unà cum Mauris transfretasse. Atque eódem fortè pertinet, quod אלבראק, *alborak*, vocant Arabes jumentum sui Prophetæ, mediæ naturæ, ut quidem volunt, inter mulum & asinum. De eo quid fabulentur vide Collationis Arabicæ Christiani cum Mahumetano, Romæ excusæ. pag. 46. & 47.

CAPUT XXVII.

Pathrusæi, פתרוסים.

Jonathanem sibi non constare cùm *Pathrusæos* exponit נסיוטאי νησιώτας, *insulares*, id est, incolas τῦ Δέλτα. Hierosolymitanum nihilo melius interpretari פילוסאי Pelusios. Nam *Pathros* & *Sin* diversa loca, Ezech. 30: 14. Porro Sin est Pelusium. Utrumque nomen à luto. Ideo *Sin robur Ægypti*, Ezech. 30: 15. quia ex illa parte Ægyptus maximè δυσείσβολος. Græci vocant Ægypti clavem & ostium. Pelusiotæ Sinæi dicti, Es. 49: 12. Saadiæ vox in Kimchio corrupta. Pathrusæis nihil commune cum Pharusiis; nec cum Petræis Arabiæ, quibus à Petra urbe nomen, non à *Pathros*. *Petra* Hebr. *Sela*, Arab. *Hagar*, domos habet in petra excisas: eò allusum Gal. 4: 25. *Pathros* vel *Phatures* villa in Ægypto ad unum è Nili ostiis Brocardo & Adrichomio. At in Scriptura *Pathros* regio ab Ægypto ita diversa, ut incolas habeat Ægyptios. Pathros videtur esse Thebais, quam ab Ægypto multi distinguunt. Ægyptios prædicit Ezechiel 20: 14. reducendos in terram Pathros, id est, in Thebaidem, quæ maximè fuit afflicta. *Honorati No-Amon*, Nah. 3: 8. id est, Thebarum principes, de quibus Mela. Locus corruptus ex Homero restituitur. Situs terræ Pathros utcunque colligitur ex Jerem. 44: 1. *Migdol* Magdolus ut *Pithom* Πάτυμος in Herod. *Taphnes* Δάφναι Πηλέσιαι. *Noph* vel *Moph* Memphis. Gravis error Viri Docti. N & M Ægyptiis permutabiles. *Pathros* aliis *Phatures*. Inde Plinio *Phanturites Nomus*; & in Ptol. Παθυρὶς. Sic legendum non Ταθυρὶς. Thebaidis caput *Thebæ*, *No-Amon*, *Amon-No*, *Diospolis*. In ea centum portæ; currus bellici XX M. DCC M hominum ætate militari. Cato numerat septingentas incolarum myriades. Sed in tota Ægypto Josephus tantùm quinquaginta numerat supra septingentas. Ibid. fabulæ de longitudine. Verus ambitus ex Diodoro. Situs. Mœnia. Domus. Aulæ. Porticus. Equilia. Quatuor præcipua templa. Templum Hammonis. Donaria. Colossi. Obelisci. Sepulchra Regum XLVII. Sepulchrum Osimandyæ stadia decem patens. Hortus pensilis, imò tota urbs. Memnonium, ubi & Memnonis statua. Ejus prima vastatio sub Nabuchodonozoro, de qua Nahum, Ezechiel, Jeremias, qui idem prædixit restaurandam. Secunda à Pœnis illata. Tertia à Cambyse. Quarta à Cornelio Gallo. Deinceps jacuit ad solum diruta, aut solùm vicatim habitata est.

E Chaldæis Jonathan נסיוטאי νησιώτας, *insulares*, exponit; Hierosolymitanus פילוסאי *Pelusæos*, id est, Pelusiotas. Insulares sunt incolæ τῆς νησευομένης Αἰγύπτυ, id est, τῦ Δέλτα; quæ Ægypti pars Hebræis non est *Pathros*, sed *Raab*, ut jam ante probavimus; nec est cur Jonathanem sequamur hac in parte, Vide Etymol. in Δ'θρίβις. cùm

cùm ipſe ſibi non conſtet. Idem enim pro Ludæis habet נֵיוּטאֵי *Neütæos*, id eſt, incolas Nomi *Neut* qui pars ſunt inſularium, ut ex Ptolemæo conſtat. Sic igitur Ludæi pars erunt Pathruſæorum, cùm in Scriptura proponantur ut diverſi populi. Proinde Jonathanem non puto ſcripſiſſe נסיוטאי νησιώτας, ſed פלוסיוטאי *Peluſiotas*, ita ut in eadem fuerit ſententia cum Interprete Hieroſolymitano.

Utut ſit, Pathruſæos eſſe Peluſiotas æquè falſum eſt, cùm ob alias cauſas, tum maximè, quia Ezechielis cap. 30. verſ. 14. & 15. diverſa loca ſunt *Pathros* & *Sin*, id eſt, *Peluſium*, ut rectè interpretatur Hieronymus. Nam Peluſio nomen fecit πηλὸς, *lutum*. Strabo; Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ Πηλούσιον κύκλῳ περικείμενα ἔχει ἕλη, ἅτινες Βάραθρα καλοῦσι, καὶ τέλματα, *ipſum adeo Peluſium cinctum eſt lacubus, quæ nonnulli Barathra vocant, & paludibus.* Et paulò pòſt; ὠνομάσθαι δὲ ἀπὸ τοῦ πηλοῦ, *à luto autem nomen habet.* Meritò ergo Peluſium סִין *Sin* appellatur à Syris, quibus סִין id ipſum eſt quod Græcis πηλός. Sic Pſ. 18: 43. Græci habent πηλὸς πλατειῶν lutum platearum, & Chaldæus סִין אשקקי, & Syrus סינא רשוקא. Rurſus Ezechiel dicit *Sin* eſſe מעוז מצרים *robur Ægypti*, quia ex illa parte Ægyptus eſt aditu maximè difficilis. Strabo; Ταύτῃ δὲ καὶ δυσείσβολός ἐστιν ἡ Αἴγυπτος. Et Diodorus; μάλιστα τὸ Πηλουσιακὸν στόμα κατεσκεύασαν, διὰ τὸ κεῖσθαι μὲν αὐτὸ πρῶτον πρὸς τοὺς ἀπὸ Συρίας πορευομένους. *Os Nili Peluſiacum maximè muniverunt, quia primum iis ſe offert qui ex Syria* in Ægyptum *proficiſcuntur.* Suidas; Πηλούσιον, &c. κλεὶς τῆς Αἰγύπτου, καὶ εἰσόδου καὶ ἐξόδου, *Peluſium, &c. clavis Ægypti tam in ingreſſu quàm in exitu.* Polyænus lib. 7. Stratag. Καμβύσης Πηλούσιον ἐπολιόρκει, Αἰγύπτιοι καρτερῶς ἀνθίσταντο, ἀποκλείοντες τῆς Αἰγύπτου τὰς ἐμβολὰς, *Cambyſes Peluſium obſidebat, Ægyptii fortiter obſtiterunt, clauſis Ægypti oſtiis.*

Lib. 17. p. 802, 803.

Ezech. 30: 15.
Strab. lib. 17. p. 803.
Diod l. 15. pag. 478.

A nomine *Sin* סינים *Sinæi* Eſ. 49: 12. ſunt Peluſiotæ; *Ecce inquit iſti* מרחוק *è longinquo venient, & illi ex Aquilone, & ab Occaſu, & illi è terra Sinæorum.* Hieronymus *Sinæos* intelligit ex monte Sinai, in quo nulli erant incolæ. Alii in ultimo Oriente *Sinas*, qui tum ignoti prorſus; Græci Perſas, quod non capio. Melius Aben-Ezra פארץ מצרים *regionem verſus Ægyptum.* Optimè Saadias apud Kimchium אתרא פלסיון, *locum nomine Peluſium.* Sic legendum, non בלפיון, ut habent libri editi. Hieronymus & Hebræi rectè obſervant in hoc verſu deſcribi quatuor mundi plagas. Aquilo & Occaſus expreſſè nominantur. *E longinquo* מרחוק, id eſt, ex Oriente, quia *terra Iſraëlis ab Oriente remotior eſt* & *magis ad Occaſum vergit.* Ita Kimchius. Denique *è terra Sinæorum, id eſt,* מארע דרומא *è terra Auſtrali*, ut habent Jonathan & Hieronymus. Nempe Ægyptus & Peluſium ſunt ad Auſtrum terræ Chanaan.

Vir quidem undecunque doctus *Pathruſæos* vult eſſe *Phauruſios* vel *Pharuſios*, qui ſunt in interiore Libya non procul ab Oceano Atlantico. Vide Plinium & Ptolemæum. Et quod mirere magis, Jeremiæ 44: 1. & Ezech. 29: 14. & 30: 14. terram *Pathros* Ægypti partem, vel Ægypto vicinam, in quam Judæi ſeceſſerant, vult illam ipſam eſſe, de qua Gen. 10: 14. id eſt, terram Phauruſiorum. Arias Mont. pariter deceptus alluſione nominis, Petræos interpretatur, id eſt, Arabiæ Petrææ incolas; cùm Petræa dicatur non à *Pathros*, ſed à metropoli *Petra*, cujus Hebræum nomen סלע *Sela*, 2 Reg. 14: 7. & Eſ. 16: 1. & Arabicum חגר *Hagar* Geograph. Nub. Clim. 3. part. 5. Hebræis autem סלע *Sela*, & Arabibus חגר *Hagar* id ipſum ſunt, quod Græcis Πέτρα; atque hoc nomen urbi inditum, quia illi imminent ſaxoſi montes; de quibus ita Geographus Arabs: *Hagar diſtat* מן ואדי אלקרי *a torrente Kora* (Cory fluvio Herodoti) *ſtatione una, eſtque arx pulchrè ſita inter montes, in quibus commorabatur familia* תמוד *Thamud* (Θαμουδηνοὶ Agatharchidis, Diodori, Uranii; Thamudei Plinii; Θαμυδῖται Ptolemæi) ובהא ביות מנקורה פי אלצחר, *ſuntque ibi domus exciſæ in petra.* Hos montes Arabica voce *Agar*, id eſt, Petram, appellat Paulus Gal. 4: 25. tanquam urbi cognomines. Sed hæc obiter. Pleriſque Recentiorum Brocardo, Adrichomio, aliis, *Pathros* vel *Patures* villa eſt vel oppidulum prope mare, ad unum ex Nili oſtiis; Pathmeticum, ut puto, vel, quod idem eſt, Buſiritim.

Plin. lib. 5. cap. 8.
Ptol. lib. 4. cap. 6.

Herod. lib. 3. cap. 9.
Agath. cap. 47.
Diod. l. 3. pag. 124.
Steph. in Θαμουδ.
Plin. lib. 6. cap. 28.
Ptol. lib. 6. cap. 7.

At in Scriptura *Pathros* neque villa eſt neque oppidum, ſed terræ nomen, ſeu provinciæ & regionis. Jerem. 44: 1. *Habitantes, &c. in terra Pathros.* Ezech. 29:14. *Reducam eos in terram Pathros.* Atque hanc terram Eſaias ab Ægypto diſtinguit: *Ab Aſſyria*, inquit, *& ab Ægypto, & à Pathros, & à Chus, &c.* cap. 11. verſ. 11. Ita etiam Jeremias ubi ſupra; *habitantes in terra Ægypti, &c. & in terra Pathros.* Itaque in his verbis verſ. 15. ejuſdem capitis, *Populus habitantium in terra Ægypti, in Pathros, &c.* videtur, *&*, ſupplendum. Quamvis terram *Pathros* aliquo modo pertinere ad Ægyptum pateat ex Ezech. 29; 14. ubi prædicitur fore ut Ægyptii ex captivitate ſua reducantur in terram Pathros, terram commorationis ſuæ.

Ex his valde veriſimili conjectura colligo, terram Pathros eſſe Thebaidem, quæ modò Ægypto attribuitur, ut plerumque; modò ab illa diſtinguitur, ut in his Caſſiani lib. 1. cap. 3. *Per univerſam Ægyptum & Thebaidem.* Et in his Plinii lib. 18. cap. 18. *Excellentius Thebaidis regionis frumentum*, (quàm Ægypti;) *quoniam paluſtris Ægyptus.* Et cùm Veteres ſpinam & palmam Thebaicam ab Ægyptia diſtinguunt; ut pluribus docet clariſſimus Salmaſius in Solinum. Ita Hebræis *Pathros* ab Ægypto diverſa. Proinde cùm Ægypti tres partes ii numerent, qui Thebaidem Ægypto accenſent, ut Ptolemæus & Strabo; Ægyptum juxta Hebræos tantùm fuiſſe bipertitam docet ipſum nomen מצרים *Miſrajim*; quod duale eſt. Nempe Thebaidem ab Ægypto plerunque non diſtinguebant; ita ut duæ ſolum Ægypti partes ſupereſſent; Una, quæ ſuperior Ægyptus vocatur, Tob. 8: 3. & τοῖς ἔξωθεν Heptanomus & Arcadia; Altera inferior, quæ Δέλτα Græcis, Hebræis רהב *Raab*, & Ægyptiis *Rib* vel *Ribi*; ut jam antè monuimus.

Hûc faciunt verba Ezechielis nuper citata ex cap. 29. ℣. 14. *Reducam captivitatem* (captivam multitudinem) *Ægyptiorum, reducam*, inquam, *eos in terram Pathros, in terram commorationis eorum*, id eſt, in Thebaidem, quam præcipuè afflixerat *Nabucadnetſar*, in captivitatem abducens pleroſque Thebarum incolas. Conſtat id ex Nahumi 3: 10. ubi hæc leguntur de urbe *No-Amon*, quam probavimus eſſe Dioſpolim ſeu Thebas: *Etiam hæc fuit deportata, abiit in captivitatem, &c. de honoratis ipſius projecerunt ſortem, & omnes magnates ejus vincti fuerunt ferreis catenis.* Magnates centum illi ſunt, de quibus ita Pomponius; *Thebæ utique* (ut Homero dictum eſt) *centum portas, ſive* (*ut alii volunt*) *centum aulas habent, totidem olim principum domos; ſolitaſque ſingulas, ubi negotium exegerat, dena armatorum millia effundere.* Sic ex una urbe exiiſſent armatorum militum centum myriades, (*un million:*) quod omnino fidem ſuperat. Sed Homerus pro myriade tantum habet διηκοσίους ducentos.

Αἵθ' ἑκατόμπυλοί εἰσι, διηκόσιοι δ' ἀν' ἑκάστην
Ἀνέρες ἐξοιχνεῦσι σὺν ἵπποισιν καὶ ὄχεσφιν.

Iliad. I. verſ. 383.

His ſolido portæ ſunt centum ex ære, viroſque
Curribus inſignes & equis dat quæque ducenos.

Ut

Ut summa sit tantùm viginti millium. Itaque vel erravit Mela, vel qui Melam descripserunt.

Sed & situs terræ *Pathros* aliquo modo colligi- *Jer. 44: 1.* tur ex his Jeremiæ: *Verbum, quod fuit ad Jeremiam contra omnes Judæos habitantes in terra Ægypti, qui habitabant Migdol, & Taphnes, & Noph, & in terra Pathros*; in quibus Propheta ab iis locis incipiens, quæ sunt Judææ proxima, paulatim ad ulteriora progreditur. Id ex explicatione patebit. *Migdol* urbs, quam primo loco censet, *Lib. 2. cap. 159. Hecat. apud. Steph. in voce Μάγδωλος.* Herodoto, Hecatæo, & Græcis Interpretibus, rectè Μάγδωλος, Antonino *Magdolus*, fuit penè in ingressu Ægypti, ad milliare XII. à Pelusio, ut in Antonino habetur; non procul à Mari Rubro, Exod. 14: 2. Num. 33: 7, 8. Ex Migdal factum Μάγδωλος, ut ex פיתום *Pitom*, Exod. 1: 11. Πάτουμος Herodoti lib. 2. Quæ statim sequitur *Taphnes*, *Lib. 2. c. 30. Os. 9: 6.* Herodoto Δάφναι Πηλούσιαι, Stephano Δάφνη πλησίον Πηλουσίου, aliquantò ulteriùs, ad milliare XVI. à Pelusio sita. Post Taphnes succedit *Noph*, alibi *Moph*, id est, Memphis, urbs in Ægypto Superiore, cujus situs est notissimus. Tamen & hîc graviter errat Vir Doctus, quem diximus, cùm in Esaiam cap. 14. ℣. 13. scribit Memphim oppidum fuisse *summum Æthiopiam versus*, nam ab Æthiopiæ finibus distat Memphis ferè quadringentis passuum millibus. מוף & נוף ut Νεισὶ & Μεισὶ, νέτωπον & μέτωπον; ex Hebr. נטף, vel Chald. נטופא, Exod. 30: 33. Interim ex iis quæ dicta sunt videtur sequi terram *Pathros* esse supra Memphim, ubi Thebais.

Pathros Græcis Interpretibus est Παθούρης vel Φαθωρής, Hieronymo *Phetros*, *Patures* vel *Phatures*. Inde Plinio *Phaturites* Nomus in Thebaide; sic legendum non *Phanturites*. Et in Ptolemæo *Pathyris* vicus mediterraneus prope Memnonem contra Thebas ex altera Nili parte. Sed pro Παθυρὶς *Pathyris* legitur Ταθυρὶς in nostris exemplaribus. Nempe in MSS. Π & Τ passim confundi docti observant. Vide Salmasium in Solinum pag. 389. & 394. &c. Itaque in Pathyri vico, & Phaturite Nomo Thebaidis, remanent vestigia terræ Pathros & Pathrusæorum.

De Thebaidis capite Thebis jam libet paucis agere. Nomen Ægyptium & Hebræum *Amon-No*, vel *No-Amon*, cui respondet Græcum Διόσπολις, suprà explicavimus. Quam vasta fuerit urbs patet ex portarum numero, quarum singulas belli tempore ducenos fudisse currus ex Homero jam ob- *Tacit. Annal. l. 2.* servatum. Cum earum vestigia invisit Germanicus, manebant adhuc structis molibus Ægyptiæ literæ, priorem opulentiam complexæ; jussusque è senioribus sacerdotum aliquis patrium sermonem interpretari referebat habitasse quondam septingenta hominum millia ætate militari. *Steph. in Διόσπολις.* Apud Stephanum Byzantium refert Cato, priusquàm à Persis destrueretur, ὅτι μυρίας τρισχιλίας κώμας εἶχε καὶ τριάκοντα, ἀνθρώπων δὲ μυριάδας ἑπτακοσίας, ἀρουρῶν δὲ τόπον μεμετρημένον τρισχιλίων καὶ ἑπτακοσίων, ἑκατὸν δὲ πύλας διακεκοσμημένας, τετρακόσια στάδια τὸ μῆκος: *Habuisse tredecies mille & triginta pagos, hominum septuagies centena millia, agri dimensi jugera tria millia & septingenta, centum portas egregiè instructas, & quadringenta stadia longitudinis*, quæ omnia in majus aucta. *De Bello Jud. l. 2. cap. 16.* Neque enim credibile est in una urbe habitasse tot hominum myriades, quot vix habuit tota Ægyptus. In Josepho saltem Ægyptus universa ab Æthiopibus & Indis usque ad Alexandriam solùm habere legitur πεντήκοντα πρὸς ταῖς ἑπτακοσίαις μυριάδας ἀνθρώπων, *quinquaginta supra septingentas hominum myriadas*. Sed & hoc fidem planè superat quadringenta stadia fuisse longam; quamvis aliquantò plura scripserit Eustathius, nempe εἰς σταδίους κ καὶ τετρακοσίους ἐκτείνεσθαι, *ad stadia CCCCXX. extendi*, quantum Babylon aut Ninive vix habuêre in ambitu. Itaque veriùs Strabo lib. 17. Καὶ νῦν δείκνυται δ' ἴχνη τοῦ μεγέθους αὐτῆς ἐπὶ ὀγδοήκοντα σταδίους τὸ μῆκος; *ostenduntur hodiéque magnitudinis illius vestigia ad LXXX. stadiorum longitudinem.* Quanquam hoc quoque sit nimium, si verè tradit Diodorus Regem Ægypti Busiridem ejus τὸν περίβολον ὑποστήσασθαι σταδίων ἑκατὸν καὶ τεσσαράκοντα, *circuitum complexum esse stadiis centum & quadraginta.* Pars in Libya, pars in Arabia fuit, mediam alluento Nilo. Mœnium structura ambitiosa, privatæ domus quatuor aut quinque contignationum. Centum illas Homeri portas alii volunt totidem esse aulas principum, alii προπύλαια τῶν ἱερῶν templorum porticus totidem, alii denique ἱππῶνας, id est, equilia centum juxta Nilum extructa, quorum singula exceperint ducenos equos. In templis eminebant quatuor potissimùm, quorum maximum idemque antiquissimum Jovis Hammonis murus ambibat stadiorum XIII. altus XLV. cubitos, latus pedes XXXIV. Eadem urbs donariis ex auro & argento & ebore & colossis & obeliscis tot numero fuit insignis, ut constet μηδεμίαν τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον οὕτω κεκοσμῆσθαι, *nullam aliam sub sole tam fuisse exornatam.* Ibidem fuere sepulchra Regum XLVII. mirabilis operis. In his Osimandyæ stadia decem patens, porticibus, peristyliis, ambulacris, palatiis, lectisterniis, bibliothecis, statuis, sculpturis, inscriptionibus decorum. Uberior descriptio petenda ex Diodoro. Legitur & pensilis hortus, imò verò totum oppidum etiam quodammodo pensile, exercitus armatos subter educere solitis Regibus, nullo oppidanorum sentiente. In Libyca parte urbis fuit Memnonium, ubi Memnonis statua quotidiano Solis ortu contacta radiis crepare dicebatur; quod se audivisse testatur Strabo, scriptor minime vanus.

Hæc urbs cùm diu floruisset tandem experta est varias fortunę vices. Primæ vastationis author fuit Nabuchodonozor, cujus graphicam descriptionem Ninivitis exhibet Nahum; ut *Nah. 3: 8.* virium suarum fiducia tumentes similis excidii metu perterreat: *Nunquid*, ait, *melius tecum erit, quàm cum No-Amon* (Diospoli, seu Thebis;) *quæ habitat in fluminibus, & aqua circum eam, cujus antemurale est mare, à mari murus ejus*; (quæ ad Nilum sita est, & præter ejus septem alveos, Mare Rubrum ac Mediterraneum habet pro vallo naturali:) *Chus* (Arabia) *robur ejus, & Ægyptii infiniti* (septingentæ myriades;) *Phut & Lubim* (Afri & Libyes) *fuerunt in auxilio ejus. Tamen hæc fuit deportata, abiit in captivitatem*, (ejus incolæ captivi abducti sunt;) *parvuli ejus illisi sunt in capitibus vicorum*; (ut fit in urbibus vi captis. Vide 2 Reg. 8: 12. Psal. 137: 9. Es. 13: 16. Os. 14: 1.) *Et de honoratis ipsius projecerunt sortem*; (cives nobilissimos sorte, ut mancipia, Babylonii inter se diviserunt;) *& omnes magnates ejus vincti fuerunt ferreis catenis*, manibus insertis, ut Jerem. 40: 4. Ejusdem Thebarum excidii meminêre, Ezech. 30: 14, 15, 16. & Jerem. 46: 25, 26. Ne quis tamen Prophetas putet ultimam Diospolitanis cladem interminari; illos ibidem Jeremias solatur hac spe, fore ut Diospolis *iterum habitetur, ut diebus pristinis.* Quod & postea contigit.

Sed eadem deinceps triplici clade tandem obtrita est & solo prorsus afflicta. Primam intulêre Pœni. Secundam Cambyses Cyri filius. Tertiam sub Augusto Cornelius Gallus. Quod Ammianus Marcellinus paucis ita describit lib. 17. *Hanc inter exordia pandentis se latè Carthaginis, improviso occursu duces oppressere Pœnorum: posteaque reparatam Persarum Rex ille Cambyses, quoad vixerit alieni cupidus & inmanis, Ægypto perrupta aggressus est, ut opes exinde raperet invidendas, ne Deorum quidem* do-

donariis parcens, &c. *Longè autem postea Cornelius Gallus, Octaviano res tenente Romanas, Ægypti procurator, exhausit civitatem, plurimis interceptis.* Hinc Hieronymus in Chron. ad A. Eusebianum MDCCCCLXXXIX. *Thebæ Ægyptiæ usque ad solum dirutæ.* Ita factum ut deinceps nonnisi vicatim habitarentur. Strabo, qui non multò pòst scripsit; νυνὶ δὲ κωμηδὸν συνοικεῖται. Tacitus de Germanico; *mox visit veterum Thebarum magna vestigia*, Thebarum vestigia, non Thebas, quæ non extabant amplius. Juvenalis Sat. 15.

Atque vetus Thebe centum jacet obruta portis.

Pausanias in Arcadicis; τὰ δὲ ὑπερηρκότα πλούτῳ τὸ ἀρχαῖον, Θῆβαί τε αἱ Αἰγύπτιοι, καὶ ὁ Μινύης Ὀρχομενὸς, καὶ ἡ Δῆλος τὸ κοινὸν Ἑλλήνων ἐμπόριον, αἱ μὲν ἀνδρὸς ἰδιώτου μέσου δυνάμει χρημάτων καταδέουσιν ἐς εὐδαιμονίαν. *Quæ olim opibus eminebant, Thebæ Ægyptiæ, & Minyarum Orchomenus, & Delos commune Græcorum emporium, illa quidem hodiè ne mediocres quidem privati hominis fortunas adæquant*, &c. Inde est quod in scriptis Arabum de Thebis nil quicquam occurrit. Itaque Scaligero non possum assentiri, qui Thebas post Cornelium Gallum integras stetisse asserit, & Hieronymum hallucinari cum ad solum scribit fuisse dirutas.

CAPUT XXVIII.

Lehabai, להבים.

Lehabæi non sunt Libyes in genere, ut volunt; sed Liby-Ægyptii, vel Libyes Ægyptii, de quibus Mela, Plinius, Ptolemæus. Situs. Nomen ab æstu sumptum. Id enim Hebr. להבה *lehaba*, & Arab. articulo præfixo אללהבאן *allahban*.

Vulgo *Lehabæi* putantur esse Libyes, vocabulo non abludente. Sed videtur obstare, quod Libyæ nomen pertinet ad partem Africæ multò maximam. Neque enim verisimile est uni è septem filiis *Misraim* tantum obtigisse terrarum, aut tam diversos populos ab illo descendisse: præterea Libyes in aliis Scripturæ locis appellantur פוט *Phut*, vel לובים *Lubim*, ut suo loco dicetur. Porro *Phut* non fuit filius, sed frater *Misraim*. Sed responsio est obvia, nempe *Lehabæos* non esse quosvis Libyes, sed Λιβυ-Αἰγυπτίους *Liby-Ægyptios*, vel *Libyes Ægyptios*. Quomodo Mela, Plinius & Ptolemæus nuncupant quosdam Africæ populos Ægypto proximos, recta ad Occasum Thebaidis; qui in solo arenoso degunt & immodicis caloribus exusto & retorrido; unde factum est illis nomen Lehabæorum. Nam voce להבה *lehaba* non flammam solùm, sed & Hebræi æstum significant. Sic Joël 1: 19. *flamma succendit omnes arbores agri*; Flamma להבה *lehaba*, id est, æstus. Atque id ipsum est Arabibus להבאן *lahban*. Giggeius אללהבאן *æstus*, אללהבאן מן אליום *dies æstuans*.

Mela lib. 1. cap. 4. Plin. lib. 5. cap 8. Ptol. lib. 4. cap. 5.

CAPUT XXIX.

Naphthuhai, נפתוחים.

Naphthuæi, vel Nephthuæi, sunt populi נפתוח *Nephthuah*. Et *Nepthua* idem quod Νέφθυς, quod Plutarchus exponit montium abrupta, quæ mare attingunt. Tale *Iesua*, *Iesus*, *Blemua* Βλέμυς. Unde nata fabula, Blemyes esse sine capite. Naphthuæi Jonathani פנטסכנאי *Pentaschœnitæ*. Vel Naphthuæi fuerunt in Ichthyophagis & Troglodytis ad Mare Rubrum, vel in Marmarica ad Mediterraneum. Sed Ichthyophagos, & Troglodytas Scriptura aliter nominat, nempe ציים & סכיים. Vide 2. Chron. 12; 3 ubi pro Hebr. סכיים *Succhæi* Gr. Τρωγοδύται & Vulg. *Troglodytæ*. Rectè. Nam ut Troglodytæ dicuntur, qui in cavernis vivunt, ita סכיים à סכה succha, id est, caverna, Psal. 10: 9. Job. 38: 40. Succhæorum *Succhæ* urbs hodiè *Suachen*. In libris antiquis Τρωγοδύται non Τρωγλοδύται, Τρῶγαι *foramina*. תוכיים 1. Reg. 10: 22. alii *pavos* reddunt. Josephus *Æthiopes*, quasi sit pro שוכיים. Fortè Meleagrides à patria sic appellantur. Insula Troglodytica Meleagridum ferax. Meleagrides hodiè *gallopavi*. ציים pro Ichthyophagis, Ps. 74: 14. Leviathan in cibum populo *Sijim*, id est, Ichthyophagorum. Ichthyophagos etiam ex carne Leviathan, id est, cetorum victitasse probatur ex Agatharchide, Diodoro & Aben-Ezra. Ps. 72: 9. *coram eo se incurvabunt Sijim*, id est, Ichthyophagi. Quomodo id verum de Solomone; quomodo de Christo. Ichthyophagi passim in extremis terrarum. Diodori locus insignis de recessu Rubri Maris in Ichthyophagorum littore, ita ut fundum apparuerit. Fundum illum virere propter algam. Diodorus, Artemidorus, Agatharchides, de algæ copia in Mari Rubro. Unde Hebr. ים סוף *mare algosum*. Etiam ציים dici, qui degunt in desertis & siticulosis locis. Αὐάσεις unde dicantur. חוא propriè domus Arabum in orbem digestæ, urbs & πόλις unde. Africa pardali similis. *Avases* quomodo definiat Strabo, *Oasis*, *Oeasitæ*. *Avasitæ*. Ichthyophagi & Troglodytæ Arabes, non Ægyptii. Erembi ab ערב *ereb*, id est, Arabia. Naphthuhæi in Marmarica. Ibi *Adyrmachidæ* ab Ægyptiis sola veste diversi. *Addermuch* vestis genus. Gigamæ. Aptuchi fanum alludit ad נפתוחים. *Aptuchus* etiam *Autuchus*. Neptunus unde dictus.

Naphthuhim, vel ut Hieronymus *Nephthuim*, id est, *Naphthuhai*, vel *Nephthuai*, sunt populi נפתוח *Nephthuah*. Porro quid Ægyptiis sit *Nephthuah* Plutarchus his verbis docet in Tractatu de Iside: Νέφθυν καλοῦσι τῆς γῆς τὰ ἔσχατα καὶ παρόρια, καὶ ψαύοντα τῆς θαλάσσης, *Nephthyn vocant terræ extrema, & montium abrupta, quæ mare attingunt.* *Pag. 652.* Νέφθυν *Nephthyn* est à recto νέφθυς *Nephthys*, quomodo scribit idem Plutarchus non multò pòst. *Nephthys* autem est pro *Nephthuah*, quomodo Ἰησοῦς *Jesus* pro ישוע *Jesua*, *Blemys* pro בלי מוח *beli muah*, sine cerebro. Unde nata est fabula, *Blemyes*, vel Blemmyes, esse sine capite. Plinius; *Lib. 5. cap. 8.* *Blemmyis traduntur capita abesse, ore & oculis pectori affixis.* Ergo נפתוח *Nephthuah* idem quod Νέφθυς, ora nempe maritima, montibus intercisa. Puto id respexisse Jonathanem qui נפתוחים reddidit פנטסכנאי *Pentaschœnitas*. Nam Πεντάσχοινος in Stephano, vel *Pentascinum* in Antonio, maritimus est locus inter Pelusium & Cassium montem: sed recentior, obscurior & angustior, quàm ut huc possit pertinere.

Ego duos omnino locos in Ægypti vicinia puto Naphthuhæis posse assignari: Unum in Ichthyophagis & Troglodytis ad Mare Rubrum, alterum in Marmarica versus Occasum Ægyptii Δέλτα, in ora maris Mediterranei. Et in Ichthyophagis quidem à Ptolemæo describuntur ὀρειναὶ ῥάχεις, *montosæ crepidines*, *Ptol. lib. 4. cap. 5.* & ab Agatharchide οἰκήσεις παρὰ τὰς ῥαχίας, quas putaverit aliquis esse Plutarchi παρόρια & Ægyptiorum Νέφθυας, unde *Nephthuai* dicti. Sed causas habeo, cur *Nephthuais* malim assignare Marmaricæ, quàm Maris Rubri littora in Ichthyophagis & Troglodytis. Quarum prima hæc esto, quod Ichthyophagos & Troglodytas Scriptura multò aliter appellat, nempe ציים & סכיים.

De his illustris est locus 2. Chron. 12: 3. ubi inter varios populos, ex quibus Sesaci Regis Ægypti exercitus constitit, nominantur סכיים *Succhai*, id est, Τρωγλοδύται *Troglodytæ* juxta Græcos & Vulgatum. Nempe utriusque nominis eadem est ratio. Troglodytas dici notum est, quia τρώγλας subeunt, id est, terræ foramina & specus. Plinius, *Troglodytæ specus excavant.* *Lib. 5. c. 8.* Idem alibi, *Aristoteles in cavernis vivere Pygmæos tradit.* *lib 7. c. 2.* Aristotelis verba sunt quo loco agit de Pygmæis: *Hist. anim. lib. 8. c. 12.* Τρωγλοδύται δ᾽ εἰσὶ τὸν βίον. Ita juxta Plinium: οἱ Τρωγλοδύται τὸν βίον sunt, *qui in cavernis vivunt.* Atque id ipsum sunt Hebr. סכיים *Succhai*, quia סכה *succha* non solum est tabernaculum, sed & spelunca. Hinc de leone dicitur Ps. 10: 9. כאריה בסכה, ubi

ubi Græci ὡς λέων ἐν τῇ μάνδρᾳ; & Vulg. *quasi leo in spelunca sua.* Et Job. 38:40. de leonibus itidem ישבו בסכה, *sedent in succha*, Vulg. *in specubus.* Ab his Succhæis nomen habet oppidum Troglodyticæ *Succha* in ora Rubri Maris de quo Plin. lib. 6. c. 29. Hoc crediderim potiùs, quàm quod ex Strabone colligunt, ideò Suchas dici, quia Σήκου ἵδρυμα. Hodiè *Suachen* vocant levi mutatione. Cæterum ne quis putet in Græca Versione mendosè scribi Τρωγοδύται pro Τρωγλοδύται, notanda sunt hæc Turnebi, Adversar. lib. 24. cap. 42. *Trogodytas autem perpetuo in libris antiquis reperias, cùm Troglodytas semper edant: & tamen cùm utrumque æquè Græcum sit, ac Trogodytas etiam agnoscat Hesychius, qui* Τρώγας *foramina interpretatur; eo fretus defendam veteres membranas.*

Dum in Troglodytis sumus, quos Scriptura vocat סוכיים, non possum non addere, in his Josephi, lib. 8. c. 2. de classe Solomonis; ἄργυρος, καὶ χρυσὸς ἐκομίζετο τῷ βασιλεῖ, καὶ πολὺς ἐλέφας, Αἰθίοπές τε καὶ πίθηκοι, *argentum & aurum afferebatur regi, & multum ebur, Æthiopesque & simiæ*, Æthiopum vocem respondere Hebrææ תוכיים, quam alii *pavos* exponunt 1 Reg. 10:22. & 2 Par. 9:21. ac si תוכיים iidem sint, qui שוכיים permutatis ש & ת, ut in בתן, & כות, & אתור. Quid si תוכיים à patria dicantur Meleagrides? Saltem in ora Troglodyticæ insulam describunt Veteres, quæ his avibus plurimum scatet. Agatharchides cap. 42. ubi de Myoshormo Troglodytices portu celeberrimo: ἐν οἷς καὶ νῆσοι τρεῖς εἰσὶ προσκείμεναι; ὧν αἱ ἐλαίαις πεπυκνῶνται, μία δὲ ἧττον μὲν δασεῖα, τῶν δὲ καλουμένων μελεαγρίδων ἐκτρέφουσα πλῆθος. *Qua parte etiam tres insulæ adjacent, quarum duæ olivis scatent, una autem minus quidem est sylvosa, sed Meleagridum, quas vocant, copiam nutrit.* Neque aliter Diodorus de hac eadem insula lib. 3. pag. 120. μία δὲ λειπομένη τῷ πλήθει τῶν προειρημένων δένδρων, πλῆθος δ' ἔχουσα τῶν ὀνομαζομένων Μελεαγρίδων. Et Artemidorus apud Strabonem lib. 16. pag. 769. μίαν δ' ἧττον κατάσκιον, μελεαγρίδων μεστήν. Meleagrides hodiè *gallopavos* multi appellant, quia pavonum in morem caudam in orbem explicant. Videndum an id ipsum voluerint Veteres, quibus תוכיים sunt pavi. Sed de his alibi pluribus.

Jam pro Ichthyophagis reperitur nomen ציים *Sijm*, Psal. 74:14. *Tu confregisti capita Leviathan, & dedisti in cibum* לעם לציים *populo Sijm*, id est, Ichthyophagorum. Nam agitur de Pharaone & Ægyptiis, quos absorpsit Mare Rubrum prope littus Ichthyophagorum. Et his ipsis verbis alluditur ad victum apud illos usitatum. Neque enim Ichthyophagi tantum vivebant ex minutis piscibus, sed & ex carne *Leviathan*, id est, cetorum, sicubi se offerebat. Agatharchides cap. 20. ἐκ τῶν ἐκριπτομένων εἰς τὴν χέρσον κητῶν ἀποζῶσι, *è balænis in terram ejectis victum sibi comparant.* Et de iisdem Diodor. lib. 3. pag. 110. Διατρέφονται γὰρ ἀπὸ τῶν ἐκπιπτόντων εἰς τὴν χέρσον κητῶν, ποτὲ μὲν δαψιλείαν τροφῆς ἔχοντες, διὰ τὰ μεγέθη τῶν εὑρισκομένων θηρίων, &c. *Nutriuntur enim cetis in terram ejectis, quandoque cibos affatim habentes propter belluarum, quas reperiunt, magnitudinem.* Et rursus pag. 117. *Mulieres cum pueris minores pisces & littori propiores captos in terram projiciunt. At qui corporibus vigent, manus inferunt* τοῖς διὰ τὸ μέγεθος δυσκαταγωνίστοις, *piscibus qui propter magnitudinem difficulter expugnantur. A mari enim ejiciuntur non solùm* ὑπερμεγέθεις *immanes murænæ & scorpii, & canes, sed & phocæ, & multa talia piscium genera, nomine & forma ignota.* Aben-Ezra; *Dixit R. Moses omnem piscem vasti corporis in mari natantem vocari Leviathan. &c. Et Deum ipsum dedisse in cibum* לעם לציים *populo Siim, id est, populo qui habitat* בציה כנגד הים, *in solitudine ad littus maris, & nota esse loca in quibus eo vescuntur stato tempore.* Nempe, ὅταν ἐκ πελάγους ἡ πλημμυρὶς ἐπὶ τὴν χέρσον φέροιτο (ὃ ποιεῖ δὶς ἑκάστης ἡμέρας, πρὸς ὥραν ἐννάτην τε καὶ τρίτην) *cùm ex mari æstus terræ se infert (quod facit bis in die hora tertia & nona)* ut est in Agatharchide. De eodem populo rursus agitur, Ps. 72:9. *Coram eo se incurvabunt* ציים *(Siim) Ichthyophagi.* Atque id optimè cohæret cum precedente versu; *dominabitur à mari usque ad mare, & à flumine usque ad fines terræ.* Nam si de Solomone intelligas; *Is à mari dominatus est ad mare*, id est, à Mari Mediterraneo usque ad Mare Rubrum, ubi statim Ichthyophagi; *& à flumine usque ad fines terræ Chanaan*, id est, ab Euphrate usque ad Ægyptum. Aut si de Christo, significabuntur extrema terrarum & oceani, ubi passim Ichthyophagos Geographi describunt. Pausanias in Atticis; Ἀνθρώπων δὲ τῶν ὑπὲρ Συήνης ἐπὶ θάλασσαν ἔσχατοι τὴν Ἐρυθρὰν κατοικοῦσιν οἱ Ἰχθυοφάγοι.

Obiter nota insignem locum de Ægyptiis Ichthyophagis ad Mare Rubrum ex Diodoro lib. 3. pag. 122. Παρὰ δὲ τοῖς πλησίον κατοικοῦσιν Ἰχθυοφάγοις παραδέδοται λόγος, ἐκ προγόνων ἔχων φυλαττομένην τὴν φήμην, ὅτι μεγάλης τινὸς γενομένης ἀμπώτεως ἐγενήθη τοῦ κόλπου ξηρὸς πᾶς ὁ τόπος, ὁ τὴν χλωρὰν ἔχων τοῦ τόπου πρόσοψιν, μεταπεσούσης τῆς θαλάττης εἰς τἀναντία μέρη. Φανείσης δὲ τῆς ἐπὶ τῷ βυθῷ χέρσου, πάλιν ἐπανελθοῦσαν ἐξαίσιον πλήμην ἀποκαταστῆσαι τὸν πόρον εἰς τὴν προϋπάρξασαν τάξιν. *Apud vicinos Ichthyophagos veteri fama, quam à majoribus acceptam tradunt, fertur magno quodam maris recessu, omnibus locis ejus sinûs arefactis, & mari in oppositas partes relabente, fundum coloris viridis apparuisse; & rursus immenso æstu mare refluum in priorem locum esse restitutum.* Quibus verbis nemo non videt describi miraculum ingens, de quo Moses Exod. 14:21. cùm

Pervia divisi patuerunt cærula Ponti, Sedulius in Pasch.
In geminum revoluta latus, nudataque tellus
Cognatis spoliatur aquis.

Et locorum accolę, utut barbari, tamen rei tantæ memoriam perire non passi sunt, sed eam ad posteros studiosè propagaverunt.

Fundum maris virere dicunt propter algam adnatam. Idem Diodorus pag. 121. de loco quodam Rubri Maris: ἥτε θάλαττα τεναγώδης οὖσα τὸ βάθος εὑρίσκεται οὐ πλεῖον τριῶν ὀργυιῶν, καὶ τῇ χρόᾳ παντελῶς ὑπάρχει χλωρά. τοῦτο δ' αὐτῇ φασὶ συμβαίνειν, οὐ διὰ τὸ τὴν τῶν ὑγρῶν φύσιν εἶναι τοιαύτην, ἀλλὰ διὰ τὸ πλῆθος τοῦ διαφαινομένου καθ' ὕδατος μνίου καὶ φύκους. *Mare autem ibi limosum non est altius tribus ulnis, & colore prorsus viret; quod illi contingere aiunt, non quod talis sit aquæ natura, sed propter copiam musci & algæ super aquas extantis.* Sic Artemidorus apud Strabonem ποάζειν dicit τὴν ἐπιφάνειαν διαφαινομένου τοῦ μνίου καὶ τοῦ φύκους, ὅπερ πλεονάζει κατὰ τὸν πόρον, *herbaceam esse superficiem, quia per aquas translucent muscus & alga, quæ in illo freto abundat.* Quid quod in Ichthyophagis sunt, qui degunt ὑπὸ ταῖς τῶν ἰχθύων πλευραῖς, φυκία ἐπιβάλοντες αὐτοῖς, *sub piscium costis, quibus algæ insternuntur.* Ita habet Agatharchides. Lib. 5. c. 17 Nec desunt, qui antra sibi excavant sub algæ & musci acervis, prope littora montium instar congestis, ab omni ævo & continuo Solis ardore constipatis. Diodorus ubi suprà pag. 109. Ἐκ τοῦ παντὸς αἰῶνος σεσώρευται τοῦ μνίου φόρτος ἄπλετος, ὄρει παρεμφερής. οὗτος ὑπὸ τῆς συνεχοῦς τοῦ καύματος πληγῆς πεπιλημένος, τὴν φύσιν ἔχει στερέμνιον καὶ συμπεπιλημένην ἄμμῳ. ἐν τούτοις οὖν τοῖς ἀναστήμασιν ὑπονόμους ἀνδρομήκεις ὀρύττοντες, τὸν μὲν κατὰ κορυφὴν τόπον ἐῶσι στέγην, κάτωθεν δ' αὐλῶνας παραμήκεις καὶ πρὸς ἀλλήλους συντετρημένους κατασκευάζουσιν. *Ab omni ævo montis instar aggestus est algæ acervus ingens, qui continua æstus verberatione constipatus naturam habet solidam & cum arena coactam. In his igitur acervis cuniculos ad hominis men-*

mensuram suffodientes partem quidem supremam in tegminis usum relinquunt: at infra fossas oblongas & inter se perforatas instruunt. Hinc obiter collige, cur Mare Rubrum seu Sinum Arabicum Hebræi ים סוף, id est, mare algosum, appellent: nempe ab algæ copia, cujus aggeres ad littora coacervati præbent accolis ædium usum. Græcè πολυμνίαν dixeris. Hesychius; Πολυμνία, ἡ θάλασσα ἡ πολὺ φυκίον ἔχουσα, *Polymnia, mare, quod multam algam habet.*

Hoc quoque hic observandum Hebræo nomine ציים, præter Ichthyophagos, etiam omnes significari, qui in locis desertis & siticulosis degunt, quia ציה est solitudo, γῆ ἄνυδρος, ut sæpe reddunt LXX. Interpretes. Quò pertinet quod Αὐάσεις Ægypti vocant habitationes, quæ sunt in medio deserto, voce composita ex צי *si*, & חוא *hava*. צי desertum ut ציה, & חוה *hava* est *habitatio*; unde plurale חות, Num. 32: 41. Arabicè חוי est *ambire*, & חוא multæ domus Arabum tanquam in orbem digestæ, ut fit: nam & urbs est ab *orbe*, & πόλις ἀπὸ τοῦ πολεῖν. Ergo חואצי Αὔασις propriè est ambitus domorum, id est, villa vel oppidum in loco siticuloso; aut potiùs habitatio, quam ambiunt loca siticulosa. Quomodo Græci definiverunt, quamvis vim vocis ignorarent. Strabo de Africa lib. 2. ἐοικυῖα παρδάλει· κατάστικτος γάρ ἐστι ταῖς οἰκήσεσι περιεχομέναις ἐρήμῳ καὶ ἀνύδρῳ γῇ. καλοῦσι δὲ τὰς τοιαύτας οἰκήσεις Αὐάσεις οἱ Αἰγύπτιοι. *Pardali est similis; Interpuncta enim est habitationibus, quæ circumdantur terrâ desertâ & siticulosâ: tales autem habitationes Ægyptii vocant Avases.* Et lib. 17. rursus; Αὐάσεις δ' οἱ Αἰγύπτιοι καλοῦσι τὰς οἰκουμένας χώρας περιεχομένας κύκλῳ, μεγάλαις ἐρημίαις, ὡς ἂν νήσους πελαγίας. In Strabone legunt Ἀνάσεις, sed Αὐάσεις rescribit Casaubonus ex Stephano, in Αὔασις: quam lectionem veram esse docet, quod pro Avasi *Oasin* scribunt Herodotus, Ptolemæus, & alii ad legem VII. D. de interdictis & relegatis §. 5. Incolas Plinius *Oeasitas* appellat, Æthicus & Orosius *Avasitas.*

Herod. lib. 3. Ptol. lib. 4. cap. 5. Plin. l. 5. cap. 9. Æth. in c. alia tot de-ser. Orosius. lib. 1. c. 2.

Jam ut è diverticulo redeamus in viam, Naphtuhæos, παραθαλασσίους populos circa Ægyptum, ideò negavimus ad Mare Rubrum pertinuisse, quia totum illum tractum occupabant populi duo, Ichthyophagi & Troglodytæ, quos aliter Hebræi vocant, ut jam probatum. Huic rationi alteram majoris momenti subjungimus nempe Ichthyophagos & Troglodytas gentes fuisse barbaras, & ab Ægyptiorum genio & cultu planè alienas. Itaque quamvis Ægypto fuerint propiores, tamen Arabiæ illos attribuunt Veteres omnes. Homerus etiam, cui Ἐρεμβοὶ sunt Troglodytæ, non ἀπὸ τοῦ εἰς ἔραν βαίνειν, ut volunt filii Grammaticorum, sed ab Hebræo ערב *Ereb*; quod idem est quod ערב *Arab*, nempe *Arabia.* Proinde, ut ab *Arab* Arabes, ita ab *Ereb* Erembi dicti Rubri Maris accolæ versus Ægyptum. Strabo l. 1. Ἐρεμβοὺς, οὓς εἰκὸς λέγειν τοὺς Τρωγλοδύτας Ἄραβας.

Superest ut Naphtuhæis assignentur littora Mediterranei Maris prope Ægyptum in Marmarica, ubi Herodotus posuit Adyrmachidas populos, quos Ægyptiis ait moribus fuisse similes, & sola veste diversos: πρῶτοι Ἀδυρμαχίδαι Λιβύων κατοίκηνται, οἱ νόμοισι μὲν τὰ πλέω Αἰγυπτίοις χρεώνται, ἐσθῆτα δὲ καὶ φορέουσι οἵην καὶ ἄλλοι Λίβυες. *Colunt Ægyptum versus Libyum primi Adyrmachidæ, qui iisdem ferè quibus Ægyptii legibus utuntur; sed vestem gestant qualem & alii Libyes.* Quæ potuit esse ratio nominis Adyrmachidarum; nam Arabicè אלדרמוך *addermuch* est vestis genus. Addit iisdem uti legibus, νόμοισι παραπλησίοισι, Gigamas his contiguos, circa Aphrodisiadem, id est, Veneris insulam; à qua non procul Ἀπλοῦχου ἱερὸν *Aptuchi fanum* in Ptolemæo servat adhuc vestigia nominis נפתוחים *Naphthuchæorum. Aptuchus*, aliis *Aphtuchus* & *Autuchus*, in fabulis legitur esse Cyrenes filius & Aristæi frater. Apollonii Scholiastes de Aristæo: ἦν Κυρήνης τῆς Ὑψέως καὶ Ἀπόλλωνος, ἀδελφὸς δὲ Αὐτούχου: ἀλλ' ὁ μὲν ἐν Λιβύῃ, Ἀρισταῖος δὲ ἐν τῇ Κέῳ.

Lib. 4. cap. 168.

Ibid. cap. 169.

Suspicor & Neptuni nomen ab eadem esse origine. Certè non parum accedit ad Ægyptium Nephthyn, quo Plutarchus nos docuit significari littora maris. Et ex Herodoto Neptunum scimus Libycum fuisse Deum, cujus nomen ἀπ' ἀρχῆς *ab initio* nulli usurpaverunt nisi Libyes.

Herod. lib. 2. cap. 50.

CAPUT XXX.

Anamai, ענמין.

ענם, Anam, fortè ovis olim Ægyptiis, ut Arab. ענם iisdem literis. Hinc Anamæi à pastu ovium, & victu, & veste, &c. Locus, ubi templum Ammonis, patuit arietis indicio. Ammon κριοπρόσωπος. Cur Anamæi dicti Ammonii. Ammonios esse Ægyptiæ originis. Nasamones unde dicantur, & Amantes, & Hammanientes, quorum domus ex sale, & Garamantes, & Achæmenes. Libybus Ægyptii mores usque ad Tritonidem paludem.

ענם *Anam*, priscis Ægyptiis ovem vel pecudem fuisse puto; ut Arabibus ענם *ganam*, iisdem literis; nisi quod *Ajin* litera propter punctum appositum ferè sonat ut nostrum G: quomodo in Hebræis vocibus עזה *Gaza* & עמרה *Gomorrha.* Atque hinc ענמים *Anamii* dicti videntur ii Nomades, qui fuerunt circa Ammonem & in Nasomonitide. Causæ nominis plures. Prima, pastu ovium, Herod. lib. 4. cap. 186. Secunda, ex iisdem victus, cùm ab esu vaccarum & suum abstinerent, Herodotus ibidem. Tertia, vestes ex pelle ovium. Mela lib. 1. cap. 8. *Primores sagis velantur, vulgus bestiarum pecudumque pellibus.* Diodorus; δοραῖς αἰγῶν σκεπάζουσι τὰ σώματα, *caprarum pellibus corpora tegunt.* Quarta, quod locus, in quo erat templum Ammonis, creditur arietis indicio patuisse primis incolis. Ita ex Hermippo Hyginus, & Germanicus in Aratum, & Athenagoras in quinto Amorum. Quinta denique, Dei Ammonis ibi cultum idolum κριοπρόσωπον. Unde factum putaverim, ut pro Anamiis facili lapsu dicerentur Amonii vel Ammonii. Utut sit, cùm Ammonios deduco ex Ægyptiis, historiam sequor ducem. Eos enim Herodotus disertè scribit Ægyptiorum & Æthiopum fuisse colonos, & sermonem usurpasse partim ex Ægyptio partim ex Æthiopico conflatum. Herodoti verba sic habent: Ἀμμώνιοι ἐόντες Αἰγυπτίων τε καὶ Αἰθιόπων ἄποικοι, καὶ φωνὴν μεταξὺ ἀμφοτέρων νομίζοντες.

Lib. 3. pag. 128.

Ejusdem esse originis crediderim vicinos *Nasamones*, quasi dicas נשי אמון *Nase-Amon*, homines Amon, id est, Ammonios; Solini item *Amantes?* & Plinii *Hammanientes*, populos ultra Syrtim majorem, qui ex sale domos extruunt; & *Amantibus* proximos *Garamantes* ad fontes Cinyphi fluminis; quasi *Amantum* habitationem dixeris: (nam גר *gar* Hebræis, &c. est habitare;) aut advenas seu colonos ex Amoniis vel Amantibus; (nam גר *ger* advenam sonat.) Et prope Tritonidem fluvium *Achæmenes* in Ptolemæo, quasi dixeris אחראמון *Achu-Amon*, pascuum Amon vel Amoniorum. Saltem ex Herodoto constat plerosque Libyæ incolas ad Tritonidem usque amnem Ægyptiis usos moribus, cum multò aliter viverent, qui trans Tritonidem degebant.

Herod. lib. 4.

CAPUT

CAPUT XXXI.

Casluchi, כסלוחים.

Casluchi, id est, Colchi. Probatur ex Poëtis Colchos esse Ægyptiæ originis. Idem tradere Historicos. Sed falsum est Sesostrim Ægyptios in Colchidem deduxisse. Colchi diu ante Sesostrim. Sesostris à Colchis victus. Colchi atri coloris & crispi capilli: κελαινωπεῖς & Æthiopes dicti, & Colchis Æthiopia. Sebastopoli urbe Colchica CCC nationes. Mauri populi Colchidis. Colchi circumcisi jam olim, non tamen statim à prima migratione. Linum eodem modo elaborant, quo Ægyptii. Vita omnis & lingua similis. Dii Colchorum Sol & Diana & Phasiana Dea, quâ figurâ pingebatur mater Isidis. Isis fluvius infra Phasim. In Leucotheæ fano immolatur aries. Colchorum Reges, ut Ægyptii & Æthiopes, filii Solis. Vetus inscriptio de Rameste in Ammiano. Magia utrobique. Circe & Medea Colchæ, ut Ægyptii Janes & Jambres, de quibus ex Talmude quædam. Philosophia, ut in Ægypto, ita in Colchide floruit. Inde Marsyas Philosophus heroico ævo. Colchi Geographiæ studiosi. Colchos quidem Poëtæ, sed & Ægyptios, describunt immanissimos; utrumque falsò. Ut Busiridem absolvit Isocrates, ita Medeam Ælianus. Phasiani maximè hospitales. Extra Romanorum ditionem nulla gens cultior Colchis. Ut Ægyptia lingua, sic & Colchica quædam habuit communia cum Hebræa. Colchi ex Casluchis. *Phasidis* nomen Syrum. *Phasid* rivus. Regia Colchorum *Sybaris* unde dicta. *Polæ* Colchorum coloniæ ab exilio nomen; id ad Hebr. פלה *pala* deduci. Lacus à Colchis dici maria. גזא Syris gazam & vellus significat, שור murum & taurum, נחש æs & draconem. Ex his æquivocationibus natam esse fabulam de aureo vellere. Aurum absolutissimum Colchis ex ramentis fluminum. Salaucis & Esubopis regum Colchidis opes immensæ.

Casluchos hîc dicit Moses Ægyptiorum esse ἀπογόνους, & Philistæorum προγόνους. Hos si *Colchos* esse dixero, qui ab Ægypto & Palæstina tanta terrarum sunt intercapedine dissiti, vix impetrabo fidem. Tamen habeo rationes, quę me non impellunt modo, sed & penè invitum trahunt in hanc sententiam.

Primò Colchos esse Ægyptiæ originis constans fama est inter Veteres, atque eo deductos scilicet à Sesostri Rege Ægyptio. Apollonius Argonaut. lib. 4. vers. 277.

> Αἶαγε μὴν ἔτι νῦν μίμνει ἔμπεδον, υἱωνοί τε
> Τῶν δ᾽ ἀνδρῶν, οὓς ὅγε καθίσσατο ναίεμεν Αἶαν.
> *Æa tamen stat adhuc immobilis, atque nepotes*
> *Horum, quos Pharius Rex degere jusserat Æa.*

Æa Colchidis est urbs vetustissima, in quam Ægyptios à Rege Sesonchoside, qui aliis est Sesostris & Sesoosis, translatos fuisse narrat in eum locum Scholiastes; τὴν Αἶαν φησιν ἀπὸ τοῦ Σεσογχώσιδος χρόνων μέχρις αὐτοῦ μένειν ἄθραυσον, καὶ τοὺς ἐκείνων ἀπογόνους τοὺς ἀπὸ Σεσογχώσιδος κατοικισθέντας. Dionysius Periegetes vers. 689.

> Πὰρ δὲ μυχὸν Πόντοιο μετὰ χθόνα Τυνδαριδάων
> Κόλχοι ναιετάουσι, μετήλυδες Αἰγύπτοιο.

Priscianus:

> *Intima sed Ponti, post fines Tyndaridarum,*
> *Ægypto missi Colchi tenuêre coloni.*

Festus Avienus:

> *Impiger hos propter Colchus colit. Iste feraci*
> *Exul ab Ægypto celsa ferit aspera rupis.*

Valerius Flaccus Argonauticôn lib. 5. vers. 421. de Sesostri:

> - - - - - - - *ut clade suorum*
> *Territus, hos Thebas patriumque reducat ad amnem,*
> *Phasidis hos imponat agris, Colchosque vocari*
> *Imperet.*

Neque id Poëtæ solùm sed & Historici tradunt. Herodotus; Φαίνονται μὲν γὰρ ἐόντες οἱ Κόλχοι Αἰγύπτιοι. *Nam id quidem apparet, Colchos esse Ægyptios.* L. 2. c. 104. Diodorus; φασὶ τῶν Αἰγυπτίων τινὰς καταλειφθέντας περὶ τὴν Μαιῶτιν λίμνην συνῳκίσθαι τὸ τῶν Κόλχων ἔθνος. L. 1. p. 35. *Aiunt quosdam Ægyptiorum circa Mæotidem paludem derelictos constituisse Colchorum gentem.* Strabo etiam libro primo meminit Ægyptiorum in Colchos μεταστάσεως; & Ammianus lib. 22. Colchos appellat *Ægyptiorum antiquam sobolem.* Et Agathias lib. 2. λέγεται δὲ τοὺς Κόλχους Αἰγυπτίων εἶναι ἀποίκους, *dicuntur autem Colchi Ægyptiorum esse coloni.* Idem legere est in Eustathio ad Dionysium Periegetem; & in Isacio ad Lycophronem; & in Apollonii Scholiaste, qui testem citat Scymnum Chium, vetustum Geographum in Asiæ descriptione: ὅτι δὲ Κόλχοι Αἰγυπτίων ἄποικοι, ὥς φησιν Ἀπολλώνιος, καὶ Σκύμνος ἐν τοῖς περὶ Ἀσίας λέγει.

Atque in illa sententia palam falsum est Colchos iis debere originem, qui à Sesostri in Colchidem ducti sunt. Nam, si Josepho credimus, Sesostris est Sesac Roboami Regis Juda æqualis, cujus res gestæ narrantur, 1 Reg. 14: 25. & 2 Chron. 12: 2. Joseph. Antiq. l. 8. c. 4. Multis porro sæculis pręcesserat Argonautarum expeditio in Colchos. Quid quod Sesostris non vicit Colchos, sed ab iis victus est. Plinius lib. 33: cap. 3. *Jam regnaverat in Colchis Salauces & Esubopes, &c. illius aureæ cameræ & argenteæ trabes narrantur, & columnæ atque parastatæ, victo Sesostre Ægypti Rege tam superbo, ut prodatur annis quibusque sorte Reges singulos è subjectis jungere ad currum solitus, sicque triumphare.* Hinc suprà Valerius Flaccus: *ut clade suorum territus, &c.* Victoris autem est, non victi, colonias in hosticum deducere.

Interim id manet Colchos esse sobolem Ægyptiorum; neque enim id Herodoto compertum fuit ex sola fama, quæ

> *Tam ficti pravique tenax, quàm conscia veri est.*

Sed ex iis indiciis, quæ nemo prudens rejecerit. Primò enim Colchos observat perinde atque Ægyptios fuisse μελάγχροας *atri coloris*, & οὐλότριχας *crispi capillitii.* Et jam ante Herodotum Pindarus appellaverat κελαινωπεῖς, nigros aspectu, id est, facie. Verba sunt Pythiâ Ode 4. vers. 376. ἔνθα κελαινώπεσσι Κόλχοισι βίαν μῖξαν, *ubi nigris aspectu Colchis robur suum miscuerunt.* In quæ Scholiastes; ὅτι Αἰγυπτίων ἄποικοί εἰσιν οἱ Σκύθαι, διὰ τοῦτο καὶ μελανόχροας αὐτοὺς εἶναι λέγουσι, *quia Ægyptiorum coloni sunt Scythæ,* (id est, Colchi) *proinde etiam illos aiunt esse atri coloris.* Atque inde videtur id esse, quod Ecclesiastici Scriptores Colchos Æthiopes appellant, & Colchidem Æthiopiam. Hieronymus in Catalogo de Apostolo Matthia: *In altera Æthiopia, ubi est irruptio Apsari & Hyssi portus, prædicavit Evangelium.* In altera Æthiopia, vel ut Sophronius habet ἐν τῇ δευτέρᾳ Αἰθιοπίᾳ, id est, in Colchide. Ibi enim Apsarus amnis; & Hyssi portus est in ipso terræ flexu ad Aquilonem, paulò supra Trapezuntem. Vide Ptolemæum & Arrianum in Periplo. Sic de Andrea Sophronius: ἐν Σεβαστοπόλει ἐκήρυξε τῇ μεγάλῃ, ὅπου ἐστὶν ἡ παρεμβολὴ Ἀψάρου, καὶ Φᾶσις ὁ ποταμός. Ἔνθα οἰκοῦσιν Αἰθίοπες οἱ ἐσώτεροι. *Magnæ Sebastopoli prædicavit ubi Apsari est irruptio & Phasis fluvius. Illic incolunt Æthiopes interiores.* Mallem οἱ ἕτεροι *alteri*, ut in Hieronymo. Ptolemæo Sebastopolis eadem quæ Dioscurias, Colchidis emporium olim adeò clarum, ut trecentæ in illud nationes, quæ dissimilibus linguis uterentur, mercaturæ gratia confluxerint. Ita ex Timosthene Plinius, qui addit à Romanis CXXX interpretibus negotia ibi gesta. Plin. l. 6. c. 5. Itaque hoc manet, Colchis Æthiopum nomen inditum ab Hieronymo, & Sophronio. Tale est, quod ab Orpheo, vel One-

vel Onomacrito veriùs, Mauri vocantur populi in ingressu Colchidis, qui post emensos Chalybes & Tibarenos, & Mosynes, seu Mosynœcos, primi occurrunt in sinistram flexa navigatione, id est, Aquilonem versus. Orphei versus sic habent:

Argon. vers. 741.

Λαιὰ δ' ἐπιπλώσαντες ἐκέλσαμεν αἰγιαλοῖσι,
Ἄγχι τε Μαῦροι ἔσαν Μαριανδύροισιν ὅμαυροι.
Lævæ ubi reflexo cursu ratis appulit oræ,
Gens Marianduris successit proxima Mauri.

Addit Herodotus Circumcisionem tam fuisse in usu apud Colchos quàm apud Ægyptios & Æthiopes, neque id ex recenti instituto, sed ἀπ' ἀρχῆς, ab initio. Cujus locutionis vis vel ex Scriptura nota, quæ dicit Satanam mendacem fuisse ἀπ' ἀρχῆς, id est, מקדם ab ipso mundi primordio. Absit tamen, ut Ægyptios credamus jam cœpisse circumcidi, tum cùm ex Ægypto in Colchidem Casluchi migraverunt. Nam ex Abrahamo ad Arabes, & ex Arabibus ad Ægyptios manavit circumcisionis ritus. At Casluchos & Caphthoræos ex Ægypto migrasse certum est ante Abrahami tempora; quia ex his orti Philistæi jam tum pulsis Auvæis Palæstinâ potiebantur, & Reges suos habebant, cum quibus fœdus contraxerunt Abraham & Isaac, Gen. 20. & 26. Et hoc ipsum, quod Philistæi non circumcidebantur, docet circumcidendi ritum nondum fuisse in usu inter Casluchæos & Caphthoræos, quo tempore ex iis excesserunt Philistæi. Sed credibile est Colchos, qui Ægyptii generis sese esse non ignorabant, ut exprsse habet Herodotus, aliquot post migrationem sæculis recepisse hunc ritum Ægyptiorum æmulatione, ut hac in parte patrissarent. Penè omiseram Diodori de ea re locum insignem: ὅτι τοῦτο τὸ γένος Αἰγυπτιακόν ἐστι, σημεῖον εἶναι, τὸ περιτέμνεσθαι τοὺς ἀνθρώπους παραπλησίως τοῖς κατ' Αἴγυπτον, διαμένοντος τοῦ νομίμου παρὰ τοῖς ἀποίκοις· καθάπερ καὶ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις. *Ægyptium esse hoc genus argumento esse* (dicunt) *quod Ægyptiorum ritu incolæ circumciduntur, prisco illo more apud colonos manente; quomodo etiam apud Judæos.*

Præter illa, quæ jam diximus, aliud observat Herodotus, quod nimirum soli Colchi & Ægyptii *linum* ἐργάζονται κατὰ ταυτά, *eodem modo elaborant.* Pindari Scholiastes Pythiâ, Ode 4. Ἔχουσι, καὶ λινουργοῦσι τὴν καλάμην, ὥσπερ Αἰγύπτιοι. Καλλίμαχος· Κολχίδος ἐκ καλάμης. *Habent arundinem, ex qua linum conficiunt ut Ægyptii. Callimachus; Colchidis ex calamo.* Strabo etiam eos dicit, qui volunt συγγένειάν τινα τοῖς Κόλχοις πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους ἐμφανίζειν, *Colchorum cum Ægyptiis cognationem aliquam demonstrare*, hoc argumento persuaderi. Et Eustathius in Dionysium Colchos æquè ac Ægyptios asserit λινᾶς ἐσθῆτας ἀμπέχεσθαι, *lineis vestibus indui.* Unde est quod Valerius Flaccus Tagi Colcho tribuit

Lib. 11. pag. 498.

Argon. lib. 6. vers. 225.

---- *candentis carbasa lini.*

Sed nihil magis urget quàm quod ab Herodoto additur pro mantissa: καὶ ἡ ζόη πᾶσα, καὶ ἡ γλῶσσα ἐμφερής ἐστι ἀλλήλοισι. *Vita etiam omnis & lingua est apud utrosque similis.* Quod vel Herodoto tacente res ipsa docet. Nam Ægyptiorum Dii Sol & Diana etiam à Colchis maximè culti. Et Phasim intrantibus in ipso ostio ad sinistram apparebat Phasianæ Deæ statua, habens in manu cymbalum & leones sub throno; quâ figurâ pingebatur mater Isidis Rhea, ut Arrianus in Periplo observat. Sed & ab Isidis nomine Isis fluvius ab eodem Arriano describitur infra Phasim stadiis CLXXX. Et Leucotheæ templum prope Phasim fuit in Moschica, ὅπου κριὸς οὐ θύεται, *ubi aries non immolatur*, inquit Strabo lib. 11. Quomodo idem lib. 17. ovem in Ægypto negat alibi immolari, quàm in Nitriote Nomo. Verba sunt: παρὰ μόνοις τούτοις θύεται ἐν Αἰγύπτῳ πρόβατον.

Etiam Ægyptium id fuit, quod Colchorum Rex vetustissimus Æætes dicebatur esse Solis filius. Ita enim de Rameste Ægypti Rege inscriptio vetus, quam ex Ægyptio sermone in Græcum interpretatus est Hermapion: Βασιλεὺς Ῥαμέστης, Ἡλίου παῖς αἰωνόβιος, *Rex Ramestes, filius Solis in æternum victurus.* Sed & Æthiopiæ Regibus, qui Ægyptii generis erant, idem persuasum. Unde est, quod Regina Æthiopum ita loquitur lib. 4. Heliodori: ἐπικεκλήσθω μάρτυς ὁ γενάρχης ἡμῶν Ἥλιος, *testis invocetur Sol nostri generis author.* Et rursus lib. 10. Ἥλιε γενάρχα προγόνων ἡμῶν, *Sol author generis majorum meorum.*

Ammian. l. 17. Argon.

Præterea Magicæ Artes utrobique in multo usu. Colchæ erant Circe & Medea, & Ægypti Janes & Jambres (aliis Mambres) qui Mosi obstiterunt, de quibus Talmudici: אמרי' ליה יוחנא וממרא למשה תבן אתה מכניס לעפרים, *Mosi dixerunt Johane & Mamre: Stramen tu importas in Aphraim,* locum in quo multum fuit straminis. Ac si quis Latinè dicat, *in sylvam ligna ferre*, aut Græcè γλαῦκας εἰς Ἀθήνας. Ita significabant Mosem operam ludere, cùm in Ægypto signa ederet quæ tota scatebat præstigiis. Sed clavum clavo trudit Moses, & huic adagio alterum opponit למתא דירקא ירקא שקיל *in urbem olerum olus importa.* Hæc in Tanchuma legere est sumpta ex Talmud. Babyl. tractatu *Menachoth* cap. 9. Quæ ideò libentiùs attuli, quia aliquo modo illustrant Pauli locum, 2. Tim. 3: 8.

Vide Buxtorf. Lex. Talmud. in ירק.

Ex Ægypto venisse notum est Philosophos vetustissimos, & eò se contulisse Pythagoram, Thaletem, Solonem, & Græcorum alios, ut Philosophiæ præceptis imbuerentur. Ita heroico ævo è Colchide venisse fertur Marsyas Philosophus. Eusebius Græci Chron. lib. 1. pag. 32. Κατὰ τούτους δὲ χρόνους καὶ Μαρσύαν φιλόσοφον λέγουσι γενέσθαι. Et paulò pòst; ἀπὸ Κολχίδος δὲ οὗτος ὥρμητο, *circa illa tempora fuisse ajunt Marsyam Philosophum; is autem è Colchide venerat.*

Item in Ægypto notum est floruisse imprimis Geographiæ studium, & ἱερογραμματεῖς, seu *sacros scribas*, quos vocabant περί τε τῆς κοσμογραφίας καὶ γεωγραφίας, &c., Χωρογραφίας τε τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς τοῦ Νείλου διαγραφῆς accuratè fuisse edoctos, ut testatur Clemens Alexandrinus lib. 6. Stromatum. Atque id ipsum de Colchis in Apollonia legere est.

Οἳ δή τοι γραπτῦς πατέρων ἕθεν εἰρύονται
Κύρβιας, οἷς ἔνι πᾶσαι ὁδοὶ καὶ πείρατ' ἔασιν
Ὑγρῆς τε τραφερῆς τε πέριξ ἐπινεισομένοισιν.
Descriptas servant tabulas, quas ordine longo
Transmisêre patres: His index certa viarum,
Æquoris & terræ totius habetur imago.

Utrumque ad Sesostrim refert Eustathius his verbis in epistola Dionysio præfixa. Καὶ Σέσωστρις δὲ, φασιν, ὁ Αἰγύπτιος πολλὴν περιεληλυθὼς γῆν πίναξί τε δέδωκε τὴν περίοδον, καὶ τῆς πινάκων ἀναγραφῆς οὐκ Αἰγυπτίοις μόνον, ἀλλὰ καὶ Σκύθαις εἰς θαῦμα μεταδοῦναι ἠξίωσεν. *Sesostris autem Ægyptius, ut ajunt, cùm multum terrarum peragrasset, tabulis descriptionem edidit mirabili arte, quam non solum Ægyptiis sed &* * *Scythis impertiri dignatus est.*

* Id est Colchis.

Poëtæ quidem multa narrant de Colchorum immanitate, quæ ab Ægyptiorum moribus videntur perquam aliena. Sed & iidem in Ægyptios, quoties efferbuit bilis, non minùs acerbè invehuntur;

---- *Quis aut Eurysthea durum,*
Aut illaudati nescit Busiridis aras?

Virg. lib. 3. Georg.

Et ut scias quanta sit illis mentiendi licentia, ut à ξενοκτονίᾳ Busiridem Isocrates, ita Medeam à crimine τεκνοκτονίας absolvit Ælianus, & fabulam ab Euripide confictam esse agnoscit in Corinthiorum gratiam, qui ipsi cædis erant authores, καὶ ἐπικρατῆσαι τοῦ ἀληθοῦς τὸ ψεῦδος διὰ τὴν τῶν ποιητῶν ἀρετὴν, *& veri-*

Var. lib. 5. cap. 21.

& veritati mendacium prævaluisse propter Poëtæ præstantiam. Et Heraclides de Politiis, cui potior habenda fides quàm Poëtis omnibus; Phasianos commendat ut quàm maximè hospitales: φιλόξενοι δ' εἰσὶν, inquit, ὥστε τοὺς ναυαγοὺς ἐφοδιάζειν, καὶ τρεῖς μνᾶς διδόντας ἀποπλεῖν; (malim διδόναι ἀποπλεῦσι.) *Hospitum ita sunt amantes, ut naufragium passis viaticum præbeant, & abnavigantibus tres minas largiantur.* Et de iisdem sic Agathias lib. 3. ἐν γὰρ τοῖς ἔθνεσι τοῖς ὅσα ὑφ' ἑτέραν βασιλείαν τετάχαται, οὐκ οἶδα ἔγωγε ἄλλο οὕτω κλεινὸν που φῦλον καὶ εὔδαιμον, πλούτου τε ὑπερβολῇ καὶ πλήθει κατηκόων, τόπων τε εὐκαιρίᾳ καὶ ἀφθονίᾳ τῶν ἐπιτηδείων, καὶ τῇ τῶν ἠθῶν εὐκοσμίᾳ τε καὶ δεξιότητι. *Inter nationes, quæ sub alieno imperio constitutæ sunt,* (id est, extra Romanorum ditionem) *nullam equidem aliam vidi ita celebrem atque fœlicem tam opum excellentiâ quàm multitudine subditorum, locorum etiam opportunitate abundantiâque rerum necessariarum, ac morum elegantiâ & dexteritate.*

Unum in Herodoto superest, Colchicam linguam Ægyptiæ fuisse similem; quod penitius scrutari nostrum non est, cùm hodiè neutra extet. Tantùm, ut Ægyptiam passim observamus communia quædam habuisse cum Syra & Hebręa; ita de Colchica non despero id ipsum posse probari. Primò ipsum Colchorum nomen factum videtur ex Hebræo & Ægyptio כסלוחים *Casluchim*, ablatâ literâ S; quæ ante L difficilius sonat. Et Phasidis vocabulum pro rivo vel flumine merè Syrum est: Sic Psalmo Syro 42: 2. על פצידא דמויא (*al phaside demojo*) ad rivos aquarum. Et veteris Colchorum Regiæ Σύβαρις *Sybaris* nomen videtur compositum ex ignoto Συ & βάρις. Ita Græci efferunt Hebræum בירה *byra*; quod pro Regia occurrit aliquoties in libris Esdræ, Danielis & Estheræ. Sic Dan 8: 2. ἐν Σούσοις τῇ βάρει, ubi Hebræa בשושן הבירה. De Regia Colchorum Sybari en tibi locum insignem ex Diodori lib. 4. pag. 164. τὴν δὲ Μήδειαν ἱστοροῦσι καθηγήσασθαι τοῖς Ἀργοναύταις πρὸς τὸ τοῦ Ἄρεος τέμενος, ἀπέχον ἑβδομήκοντα σταδίους ἀπὸ τῆς πόλεως; ἣν καλεῖσθαι μὲν Σύβαριν, ἔχειν δὲ τὰ βασίλεια τῶν Κόλχων. *Medeam aiunt Argonautas ad templum Martis deduxisse stadiis septuaginta procul ab urbe Sybari Colchorum Regia.* Fuit & Istriæ & Italiæ confiniis *Pola* urbs à Colchis exulibus condita, quod ipsum Polæ nomen significasse testantur hæc Callimachi apud Strabonem lib. 1. & 5.

Ἄστυρον ἐκτίσαντο, τὸ μὲν φυγάδων τις ἐνίσποι
Γραικὸς, ἀτὰρ κείνων γλῶσσ' ὀνόμηνε Πόλας.
Urbem extruxerunt, cui lamentabile fecit
Nomen ab exilio Colchica lingua Polas.

Nempe פלה *pala* in *Piel* Hebræis & Syris est separare, auferre, amovere. Unde in Chaldęo Paraphraste passim פלי מן ארעא *amovit à terra*, id est, in exilium egit. Sic 1 Sam. 28: 9. *Saul* פלי *removit pythones & ariolos ex terra:* 1 Reg. 15: 12. ופלי *Et removit scorta ex terra:* Et 22: 47. פלי *Removit illos ex terra.* Inde *Pola* Colchis exulem vel exilium sonabat. Rursus, ut lacus ab Hebræis & Syris maria appellantur; hinc mare Galilææ, mare Genezareth, &c. ita etiam apud Colchos. Aristoteles Meteor. lib. 1. cap. 13. ἥ γε ὑπὸ τὸν Καύκασον λίμνη, ἣν καλοῦσιν οἱ ἐκεῖ θάλατταν, *lacus sub Caucaso, quem incolæ vocant mare.* Apparet ex sequentibus lacum illum fuisse circa Coraxos, quos inter Colchidis populos recensent Mela, Plinius, Stephanus, &c. Fuit & alius in Colchide lacus circa Phasidis ostia, quod parvum Mare dicebatur. Agathias lib. 3. τῆς γὰρ λίμνης, ἣν δὴ σμικρὰν θάλατταν ὀνομάζουσι, τὴν ἐς τὸν Εὔξεινον πόντον ἐκροὴν φερομένην. Quin & tota de aureo vellere fabula videtur sumpsisse originem ex homonymia vocis Syræ גזא quæ & *gazam* & *vellus* significat. Proinde vellus illud aureum nil quicquam fuit quàm gaza seu thesaurus regius, quem Argonautæ expilarunt. Tale est quod שור murum & taurum significat, נחש æs & draconem. Quâ homonymiâ abusi, ut innuerent ærarium in arce servari muro duplici cincta, & aheneis portis obserata, duos tauros finxerunt, & draconem velleris aurei custodem esse.

Colchorum porro Regibus aurum fuit affatim ex fluminum ramentis, maximè apud Soanes, de quibus Strabo lib. 11. παρὰ τούτοις δὲ λέγεται καὶ χρυσὸν καταφέρειν τοὺς χειμάρρους, *apud illos autem ajunt aurum etiam deferre torrentes.* Et Appianus in libro Mithridatico: χρυσοφοροῦσι δὲ ἐκ τοῦ Καυκάσου πολλαὶ πηγαὶ ψῆγμα ἀφανὲς, *multi fontes è Caucaso fluentes auri ramenta deferunt.* Et Eustathius in Dionysium: χρυσὸν παρ' αὐτοῖς οἱ χείμαρροι καταφέρουσιν, *aurum apud illos torrentes deferunt.* Quo auro tradit Plinius nullum esse absolutius, quia cursu ipso trituque perpolitur. *Lib. 33. c. 4.* Quinetiam iisdem è locis auri fodinæ erutę, siquidem his Plinii fides: *Lib. 33. c. 3.* *Jam regnaverat in Colchis Salauces & Esubopes, qui terram virginem nactus, plurimum argenti aurique eruisse ~~dicitur~~ in Samnorum gente* (legi malim Soanorum vel Soanum, quomodo Idem alibi Soanes vocat) *& alioquin velleribus aureis inclito regno. Sed & illius aureæ cameræ & argenteæ trabes narrantur, & columnæ atque parastatæ.* Hęc de Colchis sive Casluchis, quę multò erunt firmiora, cùm explicavero qui sint כפתרים Caphthorei.

CAPUT XXXII.

Caphthorim, כפתרים.

Caphthoræi vicini Casluchis. Philistæi ab utrisque orti. Caphthor omnes Veteres statuunt esse Cappadociam. Intelligo Cappadociæ partem Colchis proximam, circa Trapezuntem, ubi *Side* & *Sidene*. *Side* Gr. idem quod Hebr. *Caphthor*, nempe malum Punicum. Ptolemæus emendatus. Sidenes populi. Flumen Sidenum. Opes Colchidis expeditionum in eam incentivum. Quomodo Ægyptiorum, qui eò se contulerant, pars regressa est in Palæstinam. Poëtis de hac expeditione aliquid suboluisse. Typhon Ægyptius, ad Colchidem & Caucasum usque progressus, retrocedere coactus, obiit in Palæstina prope lacum Sirbonidis. Testes Apollonius, Herodotus & Plutarchus. Prope Sirbonidem Cassius mons unde dicatur. Mons קצי *Cassi*, id est, *Terminalis*. In manu Cassii Jovis malum Punicum, Caphthoræorum symbolum. Casluchi & Caphthoræi Chaldæo Interpreti & Junio qui sint. *Damiata* Ταμίαθις non Pelusium. Ezech. 30. multæ urbes Ægyptiæ adducuntur, omittuntur tamen Caphthoræi. Amos 9: 7. Terra Caphthor extra Ægyptum locatur. *Syros è Kir*. Chald. קרני vel קרינא. *Kir* Gedrosiæ urbs. Κυρήνα, ad Amardum fl. *Cyrus* Iberiæ fl. etiam *Cyrnus*. *Kir* circa Elymæos, Es. 22: 6. Cassiotæ & Sethroitæ unde dicti, Sethronis oppidi cur videtur conditor Sethon. Cur pro Casluchis Chaldæorum unus habeat Pentapolitanos, alter Pentaschœnitas. Uterque refellitur.

Caphthorei populi sunt à Casluchis ita diversi, ut vicinos esse pateat, quia Philistęi hîc è Casluchis, alibi è Caphthoręis prodiisse leguntur. Jerem. 47: 4. *quia vastat Dominus Philistæos* שארית אי כפתור, *residuum provinciæ Caphthor*; Amos 9: 7. *Annon Israëlitas deduxi ex terra Ægypti, & Philistæos ex Caphthor?* Quin & ipse Moses narrat, Deut. 2: 23. quomodo Auvęos circa Gazam habitantes Caphthorei ex Caphthor egressi destruxerint & eorum sedes occupaverint. Quę mihi non videntur aliter posse conciliari, quàm si Casluchos & Caphthoręos dicamus populos ita fuisse conjunctos, ut in unum coaluerint. Ergo vel in ipsa Colchide, vel in finitimis locis Caphthoręorum fuit sedes.

In hac dubitatione, si consulamus scripta Veterum, omnes unanimi consensu respondebunt Caphthor esse Cappadociam & Caphthoręos Cappadoces,

padoces. Ita Græci Interpretes, & Vulgatus, & Eusebius, & Hieronymus, & Theodoretus, & Cyrillus, & Procopius, & Veterum si qui alii sunt, qui in ea Scripturæ loca inciderint, in quibus agitur de Caphthoræis. Neque aliter Chaldæi tres Interpretes Onkelos, & Jonathan, & Hierosolymitanus, qui pro terra *Caphthor* habent קפוטקיא, & pro Caphthoræis קפוטקאי vel קפודקאי, id est, Cappadoces. Et in historia Josephi Ben-Gorjon aliquoties pro Strabone Cappadoce legitur סטרבון ה-פתור *Strabo Caphthoraus.*

Cap. 6. edit. Venet. etc.

Itaque hoc maneat Caphthoræos in Cappadocia quidem fuisse, modò ne intelligatur universa Cappadocia, quam aliis jam ex parte assignavimus; sed ea Cappadociæ pars, quæ Colchis fuit proxima, nempe circa Trapezuntem; ubi desinebat Colchis. Strabo lib. 12. τ̃ Ἑρμωνάσσης πλησίον ἡ Τραπεζȣ̃ς, εἶθ' ἡ Κόλχις, *prope Hermonassem est Trapezus, deinde Colchis.* Arrianus in Periplo; Τραπεζȣντίοις μὲν Κόλχοι ὅμοροι. *Trapezuntiis quidem Colchi sunt finitimi.* Quin & Xenophon his antiquior Trapezuntem describit ἐν τῇ Κόλχων χώρᾳ, *in regione Colchorum*, Anabas. lib. 4. sub finem.

Unum afferam, ex quo constabit nos rectè conjectasse. Malum Punicum Hebræi *cap thor* vocant, & Græci σιδην *siden* In iis porro locis urbs fuit Σίδη *Side*, à qua Sidene regio dicta. Strabo lib. 12. pag. 548. Μετὰ δὲ τὴν Θεμίσκυραν ἐστὶν ἡ Σιδηνὴ, *post Themiscyram autem est Sidene.* Et paulò pòst; Τήντε Σίδην, ἀφ' ἧς ὠνόμασται Σιδηνὴ, *Sidem urbem, à qua nomen habet Sidene.* Et rursus; Μετὰ δὲ τὴν Σιδηνὴν ἡ Φαρνακία ἐστὶν ἐρυμνὸν πόλισμα, καὶ μετὰ ταῦτα ἡ Τραπεζȣ̃ς, *post Sidenem autem est Pharnacia munitum oppidum, & postea Trapezus.* Et Ptolemæus lib. 5. cap. 6. in urbibus Ponti Cappadocici παρὰ τὴν Σιδηνὴν *juxta Sidenem* (ita legendum, non Σιδόνην Sidonem, ut vulgò) urbes littoreas quinque recenset, *Iscopolim, Cerasuntem Pharnaciam, Hyssi portum & Trapezuntem.* Inde Plinius lib. 6. cap. 4. *Sidenes habet populos, flumenque Sidenum, quo alluitur oppidum Polemonium.* Ex quibus locis inter se collatis colligo Sidenes populos Ponti Polemoniaci & Cappadocici maritima tenuisse, à Thermodoonte fluvio usque ad Trapezuntem & Colchidis fines; cùm in Mediterranea non liceret se diffundere, quia Chalybes & Tibareni occupabant montes proximos. Hi porro Sidenes à Side dicti, quæ est ipsissima urbs *Caphtor*, velata nomine diversæ linguæ.

Neque est, quod quisquam roget cur Casluchi & Caphthoræi è patrio solo egressi in tam remota secesserint. Multæ potuerunt subesse causæ tam longinquæ peregrinationis, quas divinare nostrum non est. Tamen hæc Strabonis maximè est obvia: ὁ πλȣ̃τος τ̃ ἐκεῖ χώρας ἐκ τ̃ χρυσείων, καὶ ἀργυρείων, καὶ σιδηρείων, δικαίαν τινὰ ὑπαγορεύει πρόφασιν τ̃ στρατείας. *Opes illius regionis ex aurei, argenti, ferrique metallis justum expeditionis prætextum subministrant.* Atque id ipsum Phrixum impulit, & Jasonem, & Sesostrim, & Persas, & Medos postmodum, Saracenos denique ex intima Arabia, ut in Colchidem excurrerent. Itaque cùm fama tenui veteres Ægyptii aliquid inaudivissent de regione aurifera versus Bootem, verisimile est Casluchæos hac illecebra pellectos ὥσπερ ἴυγί τινι, id in animum induxisse, ut colonias eò deducerent.

Lib. 1. pag. 45.

Sed post exantlatas itineris tam tædiosi molestias, seu res famæ non responderet; sive hominibus in Ægypto natis frigus illorum locorum minus esset tolerabile; sive per Scythas, & Moschos, & Tibarenos qui vicinos locos tenebant, non liceret illis pacatè & in tuto degere; multos cepit patriæ veteris desiderium: unde factum, ut pars illorum, cùm decrevisset in patriam postliminio reverti, priscasque revisere Sedes, devenerit Palæstinam usque, ubi hæsit pulsis Auvæis, Deuter. 2: 23. Hæc sunt in re obscura, quæ vero mihi videntur maximè esse consentanea.

De hac expeditione videtur Græcis Poëtis aliquid suboluisse, quod illi more suo fabulis involverunt. Typhonem scilicet fingunt, gigantem Ægyptium fratrem Osiridis, ut ex Plutarcho & Diodoro constat, bellum in Superos moturum ad Caucasum usque penetrasse, & post multa prælia fulmine ictum à Jove, fugisse in Palæstinam, & ad lacum Serbonidis exspirasse, ubi hodiéque jaceat. Non pigebit ea de re Apollonii versus adscribere, quibus Colchici draconis natalem locum ita describit:

Plutarch. de Iside. Diod. lib. 1. pag. 12.

---- ὃν αὐτὴ γαῖ' ἀνέφυσεν
Καυκάσȣ ἐν κνημοῖσι, Τυφαονίη ὅθι πέτρη:
Ἔνθα Τυφάονά φασι Διὸς Κρονίδαο κεραυνῷ
Βλήμενον, ὁππότε καὶ στιβαρὰς ἐπορέξατο χεῖρας
Θερμὸν ἀπὸ κρατὸς στάξαι φόνον, ἵκετο δ' αὔτως
Οὔρεα καὶ πεδίον Νυσήϊον, ἔνθ' ἔτι νῦν περ
Κεῖται ὑποβρύχιος Σερβωνίδος ὕδατι λίμνης.

Lib. 2. vers. 1213.

Ii Latinè sic sonant:

---- mater quem terra creavit,
Hic ubi Caucasio est in saltu petra Typhonis;
Fulmine ibi cæsum memorant atque igne Typhœum,
Impendens capiti fatum ut præverteret, ambas
Opposuisse manus telo Jovis, & juga Nysæ
Præcipiti petiisse fugâ, mersumque jacere
Nunc etiam in torpente lacûs Serbonidis unda.

Inde in Thalia Herodotus; ἀπὸ δὲ Σερβωνίδος λίμνης, ἐν τῇ δὴ λόγος τ̃ Τυφῶ κεκρύφθαι, *à Serbonidis lacu in quo Typho fertur occultus.* Et Plutarchus in Antonio Serbonidem lacum dicit ab Ægyptiis appellari Τυφῶνος ἐκπνοὰς *Tiphonis exhalationes.* Hæc ideò affero, quia Typhon ille quisquis est, videtur fuisse dux expeditionis Ægyptiorum primùm ex Ægypto in Colchidem, deinde ex Colchide in Palæstinam susceptæ. Quod non obscurè significant hæc fabularum involucra. Stephanus in Ἡρῶ Typhonem scribit Jovis fulmine percussum fuisse Heroopoli, quæ à Serbonidis lacu non longè distat.

Dum in eo sumus, non omittendum prope lacum Serbonidem Cassium esse montem, Syris קצי *Cassi*, id est, Terminalem dictum; quia Ægyptum Syriamque disterminat. Herodotus lib. 3. ἀπὸ Κασίȣ ὄρεος ȣ̃ ȣ̃ρίζοντος Αἴγυπτόν τε καὶ Συρίην. In eo porro monte & Pelusii, quæ est urbs proxima, delubrum fuit Cassii Jovis; quem veriùs Deum Terminum dixeris. *Is pingebatur extensâ manu, malum Punicum ferens propter mysticam aliquam causam.* Achillis Tatii verba sunt lib. 3. προβέβληται δὲ τὴν χεῖρα, καὶ ἔχει ῥοιὰν ἐπ' αὐτῇ; τ̃ δὲ ῥοιᾶς ὁ λόγος μυστικός. Sic nempe significabatur eum Deum terminos tueri Palæstinæ; cujus incolæ, origine Caphthoræi, habebant pro insigni כפתור *caphthor*, id est, malum Punicum. Hæc videtur esse ratio mysterii latentis, de quo Tatius, τ̃ δὲ ῥοιᾶς ὁ λόγος μυστικός.

Interpretatio, quam attulimus, non parum confirmatur ex aliarum incommodis. Pro Casluchis Jonathan habet Pentapolitanos seu Cyrenæos, Jerosolymitanus Pentaschœnitas Pelusio proximos, uterque Cappadocas pro Caphthoræis. Et Arabs *Damiatam*, & pro Casluchæis *Saidæos*, id est, incolas Thebaidis in extrema Ægypto prope Æthiopiam. Hæc planè sunt ἀσύστατα. Sic enim Caphthoræi divelluntur à Casluchis, cùm ex Scriptura constet conjunctos fuisse populos, quia modò ad hos, modò ad illos refertur origo Philistæorum. Ne in hoc ἄτοπον incideret Junius, Casluchæos posuit in Cassiotide, & Caphthoræos in Sethroite Nomo; ambos circa Pelusium. Nam ad Cassium montem est

Cassiotis & Sethroïtes Nomus, ad Orientem Bubastici fluminis, ubi metropolis *Sethron*, quę alio nomine dicitur Ἡρακλέους μικρὰ πόλις, *Herculis parva urbs*. Vide Strabonem, Ptolemæum, Plinium, Stephanum, &c. Sed huic sententiæ primò opponitur Veterum consensus unanimis, qui terram *Caphthor* in Cappadocia ponunt. Unum excipio ex Hebræis Benjaminem, atque hunc sequutos Arabem Interpretem nuperæ editionis, & Authorem libri *Juchasim*, quibus כפתור est דמיט *Damiata*, id est, Stephani Ταμιάθις; non *Pelusium*, ut volunt. Nam *Damiata* est in *Delta* trans Bubasticum ad Taniticum ostium. Secundò cùm toties incidant Sacri Scriptores in earum urbium nomina, quæ prope Palæstinam fuerunt, in ipso Ægypti aditu; mirum erit Casluchos & Caphthoræos, siquidem erant tam obvii, ne semel quidem nominari, cùm de Ægypto res est. Maximè, Ezech. cap. 30. qui è vicinis urbibus meminit *Tsoan*, id est, Taneos; & *Sin*, id est, Pelusii; & *Aven*, id est, Heliopoleos; & *Pibeseth*, id est, Bubasti; & *Taphnes*, id est, Daphnarum Pelusiarum. Tertiò si Casluchis & Caphthoręis sedes in Ægypto fuit, adeóque in ea Ægypti parte quæ Palæstinam attingit, non satis video quorsum Deus ita loquatur, Amos. 9: 7. *Nonne Israëlem eduxi è terra Ægypti, & Philistæos è Caphthor; & Syros è Kir.* In eo certè loco aut componuntur ἀσύγκλωσα, quod absit ut vel cogitemus; aut Philistæi tam advenæ fuerunt in terra Caphthor, quàm Israëlitæ in Ægypto, & Syri in Kir; quo abducti fuerant ab Assyrio Rege Tiglat-Pileser, 2 Reg. 16: 9. Unde sequitur terram *Caphthor* fuisse extra Ægyptum: Neque enim Philistęi filii Mesraim potuerunt in Ægypto haberi pro advenis. Preterea Kir à Syria valde remota est; sive urbs intelligatur in provincia Mechran, id est, Gedrosiâ, cujus meminit Geographus Arabs: aut cum Chaldæo קרני vel קרינא, id est, Ptolemęi Κυρήνα, interpretibus *Curna*, Mediæ urbs Mediterranea ad Mardum vel Amardum fluvium, qui in mare Caspium exit: nisi quis Iberiam intelligi malit & regionem ad *Cyrum* fluvium, qui idem vocatur Κῦρος *Cyrnus* Dion. lib. 36. Neque enim Africæ Cyrene potest hîc intelligi, quę nondum erat condita, nec unquam fuit sub Assyriorum jugo. Addo circa Elymæos *Kir* fuisse colligi ex his Esaiæ 22: vers. 6. *Elam gestavit pharetram, &c. & Kir exprompsit clypeum.* Rursus iter Israëlitarum ab Ægypto in terram Chanaan pro longo haberi potest, si respicias tempus insumptum in ea expeditione, quadraginta scilicet annos, & viarum ambages per quas illos circumduxit Deus in Eremi solitudine. Itaque Philistæos si fingas ex Sethroïte Nomo aut ex vicina Cassiotide in Palæstinam migrasse, non videtur potuisse conferri Philistæorum migratio è terra Caphthor cum eductione Syrorum è Kir, & Israëlitarum ex Ægypto. Neque Doctum & pium Virum puto quicquam movisse, ut Casluchos haberet pro Cassiotis, & Caphthoræos pro Sethroitis, quàm nominum allusionem quandam, licet valde remotam. Sed hæc qualiscunque allusio in Hebraica Scriptura nulla est. Neque enim Cassiotæ à Casluchis, sed à Cassio monte dicti, quem Syri קצי *Cassi*, quasi Terminalem vocabant, ut jam antè monuimus. Nec Sethroitæ à Caphthor, sed à Sethrone Metropoli; & Sethron urbs inserto R à Sethone conditore; qui, cùm in iis locis Sennacheribum & Assyrios Pelusium obsidentes & relique Ægypto imminentes magna clade affecisset, ut ex Herodoto & Josepho discere est, videtur eam urbem excitasse in victoriæ monumentum. Quo facit, quod binomia fuit; nam & Sethron vocatur à conditore, ut quidem nos conjectamus, & Ἡρακλέους μικρὰ πόλις, *Herculis parva urbs*, tanquam illi Deo consecrata, cujus auspiciis Ægyptii putabant se victoriam adeptos. Ex Sethone *Sethron* factum πλεονασμῷ τοῦ ρ, ut in σκῆπτρον, & similibus.

Strab. l. 17. Ptol. l. 4. c. 5. Steph. in Σέθρον.

Part. 7. Cl. 2. Lib. 6. c. 2.

Ex. 16: 35. & 13: 18. Num. 32: 13.

Herod. l. 2. c. 141. Joseph. Antiq. l. 10. c. 1.

Jam hoc quoque aperiendum, cur pro Casluchis, è quibus egressi sunt Philistæi, Chaldæorum Unus habeat Pentapolitanos, Alter Pentaschœnitas. Notum est Philistæorum quinque fuisse præfecturas: his quinque prefecturis unus respondere putavit in Pentapoli quinque urbes, alter in Pentaschœno quinque schœnos. Utrumque valde absurdè: neque enim è Pentapoli potuerunt egredi Philistęi, quæ Palæstina recentior est annis minimum mille trecentis. Multò minùs è Pentaschœno, Nomo ignobili inter Casium & Pelusium, cui nomen fecit ambitus quinque schœnorum, id est, milliarium XL.

CAPUT XXXIII.

פוט *Put* vel *Phut*.

Phut & Misraim Africam inter se diviserunt. Ab Ægypto ad Tritonidem usque paludem plerique Ægyptiis utuntur moribus. Πατέεσθαι quid significet. Valla & Stephanus notati. Hesychius emendatus. *Putea* urbs. *Phut* flumen. *Phthia* portus. *Pythis* extrema. *Phthemphuti* Nomus. Pars Phutæorum Ægypto vicini, Ezech. 30: 5. *Chub* quis populus. An qui circa Paliurum. Phutæi clypeo insignes, Jerem. 46: 9. Ægyptiorum clypei ad pedes usque porrecti. Libyes ad Tritonidem eodem modo armati. *Phut* idem quod פוץ *phuts* sparsus. צ & ט permutantur. Afri dispersi & Nomades. Inde Africa pantheræ pelli similis. לוב *Lub Libya*, & *Lubæi Libes* in libris Paral. & Daniele & Nahum. *Lub* esse Ægyptum Hebræi quàm ineptè probent. Libes non dicuntur à colore, sed à qualitate soli. לוב *Lab* Arab. sitis. תלאובות siticulosa loca, Os. 13: 5. Deserta siti regio. *Xerolibya*. Arab. לוביה *Lubia*. Avicenna emendatus, interpresque ejus latinus notatus. Lilybæum Phœnices dixisse quasi ללובאי, quia Libyam versus porrigitur. Europæ itidem & Asiæ nomina Phœnicia. *Europæi* ab alba facie dicti, ut & Europa Cadmi soror. Asia quasi חציה *asija* media; quia Asia Minor, cui primò competit hoc nomen, inter Europam & Africam media. *Lubæi*, id est, Libes, *curribus & equitibus*, 2 Par. 16: 8. LXX. malè id legerunt. De Libyum equis & curribus multa. Equitandi ars à Neptuno, Libyco Deo. In fabulis primus equus è petra natus cur *Scyphius* dictus. Syr. שקיף *sciph* petra.

Africam inter se diviserunt duo Chami filii *Put* vel *Phut* & *Misraim*. Huic Ægyptus obtigit & pleraque Africæ ad Tritonidem usque Paludem, quæ Africam dividit in duas partes penè æquales. Illi quicquid trans Tritonidem usque ad Oceanum Atlanticum. Argumento sit, quod docet Herodotus Africæ plerosque incolas ad Ortum Tritonidis Ægyptiis uti moribus; cùm multò aliter vivant quotquot ad Occasum degunt. Præstat audire ipsum Herodotum; μέχρι τῆς Τριτωνίδος λίμνης ἀπ' Αἰγύπτου νομάδες εἰσὶ κρεοφάγοι τε καὶ γαλακτοπόται Λίβυες, καὶ θηλέων τε βοῶν οὔτι γευόμενοι, διότιπερ οὐδὲ Αἰγύπτιοι, καὶ ὗς οὐ τρέφοντες. βοῶν μὲν νυν θηλέων οὐδ' αἱ Κυρηναίων γυναῖκες δικαιεῦσι πατέεσθαι, διὰ τὴν ἐν Αἰγύπτῳ Ἶσιν, ἀλλὰ καὶ νηστείας αὐτῇ καὶ ὁρτὰς ἐπιτελέουσι: αἱ δὲ τῶν Βαρκαίων γυναῖκες οὐδὲ ὑῶν πρὸς τῇσι βουσὶ γεύονται. ταῦτα μὲν δὲ οὕτω ἔχει. τὸ δὲ πρὸς ἑσπέρης τῆς Τριτωνίδος λίμνης οὐκ ἔτι Νόμαδες εἰσὶ Λίβυες, οὐδὲ νόμοισι τοῖσι αὐτοῖσι χρεώμενοι. *Ab Ægypto usque ad Tritonidem lacum Nomades Libyes sunt, qui carne & lacte vescuntur, sed ab esu vaccarum abstinent; sicut & Ægyptii, suesque non alunt. Sed nec Cyreneæ fœminæ vaccas gustare legitimum putant, propter Isim quæ in Ægypto colitur, quin & jejunia & festos dies ipsi consecrant. Barcæorum autem mulieres, præter vaccas, etiam à suibus abstinent. Et hæc quidem ite se habent. At Libyes, qui ad Occasum lacus Tritonidis habitant, jam non sunt Nomades, nec iisdem utuntur legibus.* Lectorem obiter moneo, vocem πατέεσθαι in Herodoto, quam Valla non intellexit, non debuisse H.

Lib. 4. c. 186. et 187.

Stephanum habere pro suspecta. Nam Herodoto πατέεσθαι est *degustare*. Sic lib. 2. cap. 6. κτείναντες μὲν τοι ἐ πατέονται, *postquam occiderunt non gustant.* Hesychius; Πατέοντο, ἐγεύοντο. Sic legendum, non ἐγένοντο.

Aliquod servabat vestigium prisci nominis *Put* vel *Phut* Africæ urbs *Putea* sub Adrumeto, & Mauritaniæ Tingitanæ amnis *Fut*, qui in Oceanum influit. Illius meminit Ptolemæus, hujus Plinius & multi Veterum. Josephus; ἔκτισε δὲ καὶ Φϑτης τὴν Λιβύην; Φϑτϑς ἀπ' αὐτϑ καλέσας τϑς ἐπιχωρίϑς. Ἔςι δὲ καὶ ποταμὸς ἐν τῇ Μαύρων χώρᾳ τϑτο ἔχων τὸ ὄνομα. Ὅθεν καὶ τϑς πλείςϑς τῶν Ἑλληνικῶν ἱςοριογράφων ἐςὶν ἰδεῖν μεμνημένϑς τϑ ποταμϑ, καὶ τῆς παρακειμένης αὐτῷ χώρας Φϑτης λεγομένης. Hieronymus; *Phut Libya: à quo & Mauritania fluvius usque ad præsens Phut dicitur, omnisque circa eum regio Phutensis. Multi scriptores tam Græci quàm Latini hujus rei testes sunt.* Idem habetur in Eusebio de Locis, & in Eustathii Hexaemero, & Isidori Originum lib. 9. cap. 2. Pro *Fut* vel *Phut* Ptolemæus Θϑθ, & interpretes *Phthuth* scribunt.

Ptol. lib. 3. cap. 1.
Plin. lib. 5. cap 1.
Joseph. Antiq. lib. 1. cap. 7.
Hieron. in Tradit. Hebr.
Lib. 3. cap. 1.

Sed & in Marmarica hùc videntur alludere, quamvis Græcam formam habeant, Φϑία λιμὴν, *Phthia portus*, & Πυθὶς ἄκρα, *Pythis extrema*; & in ipsa Ægypto, qua parte Libyæ contermina est, *Phthemphuti* vel *Phthembuthi* Nomus; ita variè scribitur in Ptolemæo; & in Plinio *Phthemphu*. Neque enim *Phutæos* omnes trans Tritonidem ablegamus. Illorum nonnullos in Ægypti vicinia sedes habuisse ex eo patet, quod Jerem. 46: 9. & Ezech. 30: 5. Ægyptiacis bellis implicantur cum Arabibus, & Chusæis, & Ludæis, & Chubæis, quos habitasse puto circa *Paliurum* oppidum in Marmarica; quia כוב *Chub* Syris est *Paliurus*. Sed & Nahumi 3: 9. præter Chusæos & Ægyptios etiam Phutæi censentur inter populos, qui suppetias ferunt urbi *No-Amon*, id est, Thebis, adversus ingruentes Chaldæos.

Ptol. lib. 4. cap. 5.
Plin. lib. 5. cap. 9.
Ptol. lib. 4. cap. 5.
Antonino Paniurus.

Hùc facit, quod Phuthæos Jeremias describit tanquam clypeo potissimum insignes: *Phutæi*, inquit, תפשי מגן, *apprehendentes clypeum*; clypeum nempe inusitatæ magnitudinis, ut ex eo essent notabiles. Atque hæc ipsissima fuit Ægyptiorum armatura: quos describit Xenophon Cyrop. lib. 6. σὺν ἀσπίσι ταῖς ποδήρεσι, *cum clypeis ad pedes usque porrectis.* Cujusmodi clypeum ex Homero appellaveris ἀσπίδα ἀμφιβρότην; id est, τὴν πανταχόθεν τὸν βροτὸν, ὅ ἐςι, τὸν ἄνθρωπον περιέχϑσαν καὶ σκέπϑσαν, clypeum *ambivirum*, ut ita dicam, seu qui hominem ab omni parte ambit & circumtegit. Hos clypeos idem Xenophon lib. 7. cum Persarum thoracibus & gerrhis ita confert: αἵ τε ἀσπίδες πολὺ μᾶλλον τῶν θωράκων καὶ τῶν γέρρων καὶ ςέγϑσι τὰ σώματα, καὶ πρὸς τὸ ὠθεῖσθαι συνεργάζονται, πρὸς τοῖς ὤμοις ϑσαι. συγκλείσαντες ϑν τὰς ἀσπίδας ἐχώρϑν καὶ ὤθϑν. *Et Clypei multò magis corpora tegunt quàm Persarum thoraces & gerrha* (cetræ vimineæ) *& ad urgendum juvant, cùm ad humeros sint. Consertis igitur clypeis Ægyptii procedebant & urgebant.* Hinc Maximus Tyrius sermone tertio: ἐπιόντος αὐτοῖς βαρβαρικϑ ςόλϑ, ἵππϑ Μηδικῆς, ἁρμάτων Περσικῶν, ἀσπίδων Αἰγυπτίων, *irruente in ipsos barbarico exercitu, equitatu Medico, curribus Persicis, scutis Ægyptiis.* Et Heliodorus lib. 9. χρόνον μὲν ϑν τινὰ συνειςήκεισαν οἱ Αἰγύπτιοι, καὶ τῷ συνασπισμῷ πρὸς τὴν τοξείαν ἀντεῖχον. *Ægyptii igitur aliquandiu servarunt ordines, & facta testudine jaculationi obstiterunt.* Id enim est propriè συνασπισμὸς, cum in conferto agmine testudinis in modum clypei conferuntur.

Jerem. 46: 9.

Iliad. N. 130.

Φράξαντες δόρυ δϑρὶ, σάκος σάκεϊ προθελύμνῳ,
Ἀσπὶς δ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.
Hastamque hasta premit, parmam quoque proxima parma,
Et clypeus clypeum, & galeam galea, atque virum vir.

Ad quem pugnæ modum ab Ægyptiis acceptum se conformasse Libyes ad Tritonidem usque paludem suspicatur Herodotus in Melpomene: quin & τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ κράνος inde ad Græcos devenisse eodem in loco asserit; Τὴν ἀσπίδα καὶ τὸ κράνος, id est, מגן וכובע *clypeum & galeam*; quibus armis Phutæos instruit Ezech. cap. 27. vers. 10. & 38. vers. 5.

Cæterum cur Phutæorum nomen inditum fuerit his populis nondum est à quoquam observatum, quod tamen est valde obvium. *Phut* planè idem est quod פוץ *phuts*, sparsus, dispersus, ט *teth*, & צ *tsade* permutatis; ut in Syris טבי pro צבי *caprea*, & טיהרין pro צהרים *meridies*, & טלל pro צלל *tegere.* Quotquot utramque linguam vel primoribus labris degustarunt, sciunt hac permutatione nihil esse frequentius. Phutæis ergo nomen est à dispersione, quia propter sterilitatem regionis in magna parte Africæ continuæ non sunt habitationes, sed huc illuc dispersæ. Pomponius de Africanis Nomadibus: *In familias passim & sine lege DISPERSI, nihil in commune consultant.* Strabo de ipsa Africa lib. 17. κατοικίαις δὲ κατάςικτός ἐςι μικραῖς, καὶ ΣΠΟΡΑΣΙ, καὶ Νομαδικαῖς ταῖς πλείςαις, *habitationibus parvis & DISPERSIS, & magna ex parte Nomadicis est interpuncta.* Nomades vocari notum est, qui sine tectis passim ac sedibus vagi habent potiùs terras quàm habitant: cujus dispersionis ratione confertur Africa cum pelle pardi, ut quæ habitationibus tanquam maculis sit interpuncta. Idem Strabo lib. 2. Ἔςι δ', ὥσπερ οἵ τε ἄλλοι δηλϑσι, καὶ δὴ καὶ Γναῖος Πείσων ἡγεμὼν γενόμενος τῆς χώρας διηγεῖτο ἡμῖν, ἐοικυῖα παρδάλει. κατάςικτος γάρ ἐςι ταῖς οἰκήσεσι περιεχομέναις ἐρήμῳ καὶ ἀνύδρῳ γῇ. *Est autem, ut & alii docent, & Cnæus Piso, qui ejus regionis prætor fuit, nobis narravit, pantheræ similis. Interpuncta enim est habitationibus, quæ circundantur terra deserta & siticulosa.* Addit has habitationes ab Ægyptiis vocari Αὐάσεις *Avases*, de qua voce jam actum. Hanc Africæ cum panthera similitudinem paulò aliter interpretatur Dionysius Periegetes, pellis maculas referens, non ut Strabo, ad loca culta, sed ad solitudines. Verba sunt:

Lib. 1. cap. 8.

Παρδαλέῃ δέ μιν ἄνδρες ἐπικλείϑσιν ὁμοίην,
Ἡ γὰρ διψηρή τε καὶ αὐχμήεσσα τέτυκται,
Τῇ καὶ τῇ κυανῇσι κατάςικτος φολίδεσσιν.
Pardalis hanc pelli similem dixêre priores,
Quam loca senta situ, loca fœta furentibus Austris
Huc illuc squamarum instar longo ordine signant.

Aliud Africæ nomen לוב *Lub*, id est, *Libya*, est in Hebræorum usu; unde Libes לובים *Lubæi* in variis Scripturæ Locis. Sic 2. Chron. 12: 3. *Venerunt cum eo ex Ægypto* לובים *Lubæi, Suchæi, & Chusai*, id est, Libyes, Troglodytæ & Scenitæ. Et ibidem 16: 8. ולובים *Et Lubæi fuerunt in exercitu numeroso, in curru & equitibus.* Et Dan. 11: 43. de Antiocho לובים *Lubæi & Chusai in gressibus ejus*, id est, Libyes & Scenitæ erunt pedissequi illius, sive illi subjecti. Et Nahum. 3: 9. *Phut* ולוב & *Lubæi* (Libyes) *fuerunt in auxilio tuo:* unde Vir Doctus perperam colligit Phutæos & Libyes diversos esse; ibi enim *& Libyes* additur ἐπεξηγητικῶς.

Scribunt Lexicographi *Lub* Hebræis esse Ægyptum. Et Talmudici quidem ita asserunt, sed putri fundamento nixi, hoc nimirum, quod Ægyptia faba, cùm est recens, לובי *Lubi* vocatur. Neque enim à loco habet illud nominis, sed à λοβοῖς, id est, siliquis, quibus est adhuc inclusa; voce à Græcis mutuata. Sic τϑς δολίχϑς phaseolos Græci posteriores λοβϑς vocarunt, & Arabes לובא *luba* & לוביא

Buxtorf. in Lex. Talm. in לוב.
Aruch. in לבדק.

לוביא *lubia*; quia τοῖς λοβοῖς continentur. Quomodo ἀσάχυας *spicas* appellant ὅλως τὰς σιτηρὰς καρπὰς, *totum tritici fructum*, ut Galenus rectè observat.

De facult. aliment. lib. 1. c. 28.

Λίβυας à colore dici affirmat Vir undecunque Doctus. *Etenim*, inquit, λίβυς *antiquâ linguâ Græcâ niger.* Malim ego Libyum nomen deducere ab Hebræo *Lub*, cujus diversa ratio. Neque enim ab incolarum colore, sed à qualitate soli sumptum est. Nempe לוב *lub* nomen Arabicè est sitis, & לוב verbum siti languere. Hinc אבל לוב cameli siti deficientes, & נחל לוב agmen apum siti languidum. Hebræis לאב *laab* id ipsum est quod לוב *lub*, quomodo לאט *laat* idem quod לוט *lut*. Et ex לאב factum nomen תלאובות significat arida & siticulosa loca. Sic Oseæ cap. 13. ỳ. 5. *Ego te cognovi in deserto* בארץ תלאובות *in terra siticulosa.* Ita explicat R. Jonas ex lingua Arabica, atque eum sequuntur Kimchius & Aben-Ezra. Itaque *Lub* est terra sitiens: ut à Lucano appellatur,

Vide Giggeium.

---- per calidas Libyæ sitientis arenas.

Lib. 1.

Quod nomen sic toti convenit, ut tamen specialiùs videatur posse tribui illi Africæ parti, quam Græci *Xerolibyen* ex argumento nuncuparunt. Servius in illud Virgilii Æneidos lib. 4. *Hinc deserta siti regio. Dicit*, inquit, *Xerolibyam, id est, partem Africæ quandam quæ est inter Tripolim & Pentapolim.*

Lub vel *Lubiæ* nomen etiam Arabes pro Libya usurpant. Sic Avicenna capite de dipsade; *Est in regione* לוביה *Lubia*, pro eo quod Ælianus, γίνονται καὶ ἄρα ἐν Λιβύῃ. Et in capite de basilisco; *Hic serpens multiplicatur in terra* אלתרך ולוביה, *Turciæ & Lubiæ*, id est, Libyæ. Ælianus; οἱ τὴν Λιβύην ὁδοιπορῦντες τὴν τ͂ τοιύτων τροφὸν, *qui per Libyam iter faciunt horum nutricem*, id est, basiliscorum. In Latino Avicenna priore loco pro *Lubia* vel Libya ineptè habetur *Lokiati*, in posteriore *Nubiæ*. Sed & in Arabico mendosè scribitur אלתרך *Altorc*, id est, *Turcia*, in qua nullibi basilisci, pro אלברך *Albarc*, id est, Barcæorum vel Barcitarum regione, Cyrenaicæ parte, in qua creantur. Plinius; *Cyrenaica hunc* (basiliscum) *generat provincia.* Solinus; *Cyrenis, &c. à tergo barbarorum variæ nationes, & solitudo inculta, squalens & inaccessa, quæ basiliscum creat.* Non potuit expressiùs designare Barcæorum solitudines, quæ sunt à tergo Cyrenes & Pentapolis. Ptolemæus; Κατέχυσι ϛ͂ τ͂ χώρας, τὰ μὲν ὑπὸ τὴν Πεντάπολιν, Βαρκῖται, *regionem autem tenent sub* Cyrenaica *quidem Pentapoli Barcitæ.* Omninò igitur in Avicenna pro אלתרך, *Altorc*, scribendum אלברך *Albarc*, *id est, Barcæ solitudo, ut hodiéque vocatur.* Facilis fuit lapsus, quia T & B Arabum solis punctis differunt.

Lib. 4. fen. 4. tract. 3. cap. 38. Hist. anim. lib. 6. cap. 51. Avic. ubi sup. c. 22. Hist. anim. lib. 3. cap. 31.

Plin. lib. 8. cap. 21. Sol. c. 30.

Dum versamur in nomine *Lub*, hoc quoque est animadvertendum, è tribus Siciliæ promontoriis Lilybæum Africam versus porrigi. Strabo; Ἔσι ϛ͂ καὶ ἀπὸ Λιλυβαίυ τ᾽ ἐλάχισον δίαρμα ἐπὶ Λιβύην. *Est & à Lilybæo brevissimus in Libyam trajectus.* Diodorus lib. 13. κατέπλευσε τ͂ Σικελίας ἐπὶ τὴν ἄκραν, τὴν ἀπέναντι τ͂ Λιβύης, καλυμένην Λιλύβαιον. Mela; *Pachynum vocatur, quod Græciam spectat, Lilybæum quod in Africam.* Plinius; *Pelorus vergens in Italiam, Pachynum in Græciam, &c. Lilybæum in Africam.* Solinus; *Lilybæum in Africam extenditur.* Ptolemæus; Ἐν Ἀφρικῷ πελάγει Λιλύβαιον πόλις καὶ ἄκρα, *in Libyco mari Lilybæum urbs & promontorium.* Silius lib. 14.

Lib. 6. pag. 267.

Lib. 2. c. 7. Plin. lib. 3. cap 8. Solin. c. 5. Ptol. lib. 3. cap. 4.

Hic contra Libyamque situm, Caurosque furentes
Cernis devexas Lilybæum nobile chelas.

Polyb. lib. 1. τέτραπται μὲν εἰς αὐτὴν τὴν Λιβύην, &c. προσαγορεύεται ϛ͂ Λιλύβαιον, *Libyæ quidem obversum est, vocatur autem Lilybæum.* Inde origo certa nominis, quæ tam est obvia, ut eam mirer nondum à quoquam esse observatam. Hoc promontorium Phœnices, qui multis sæculis hæc loca insederunt, cùm viderent in Libyam maximè vergere, suâ linguâ vocarunt promontorium ללוב *Lelub*, id est, versus Libyam, vel ללוביא *Leluba*, id est, versus Libas, supple vergens: ut vel hinc constet etiam Phœnices ita nominasse Africam. Quos imitati Græci ex *Lub* Libyam fecere. Hæc vera sunt incunabula vocis haudquaquam negligendæ, cùm veteris orbis tertia pars ex illa denominationem sumpserit.

Sic videntur Phœnicibus debere nomina Asia atque Europa, de qua fatetur Herodotus in Melpomene, neque sciri ὁκόθεν τὸ ὔνομα ἔλαβε τῦτο, ὔτε ὅσις οἱ ἦν ὁ θέμψ, *unde hoc nomen sumpserit, neque quis ipsi imposuerit.* Neque nesciebat à Pœnis Europam dici חור אפא *Ur-appa*, quasi terram λευκοπρόσωπον, quia Europæi Africanos candore faciei multùm superant. Unde & Europa dicta est Cadmi soror, quasi *alba facie* virgo. Asia porro cum propriè dicatur magna illa peninsula, quæ inter Europam & Africam medium occupat locum, quis non videt Asiam dici à Phœnicio חצי *asi*, quod non solùm dimidium, sed & medium sonat. Sic חצי השמים est μεσουράνημα medium cœli, Jos. 10: 13. חצי הלילה μεσονύκτιον, Jud. 16: 3. & passim. Itaque חצירה *Asia*, id est, media, cœpit vocari Asiæ pars illa, quæ media est inter Africam & Europam. Asiam Minorem vulgò appellant, de qua Plinius in præfatione libri tertii. *Hinc*, id est, à Gadibus, *intranti dextra Africa est, læva Europa. INTER HAS ASIA EST.* Et Mela de Asia lib. 1. cap. 2. *MEDIA nostris æquoribus excipitur.* Sed & alio respectu Asiam cum Europa & Libya conferens Eustathius illam asserit μέσην ἀμφοῖν ἔχειν διάθεσιν, *medium inter illas habere statum.* Videsis locum in Dionys. post versum 270.

Sed ut ad Lubæos redeam sive Libas, de illis hæc Esdræ notanda sunt, 2. Paral. 16: 8. והלובים לרכב ולפרשים *Et Lubæi fuerunt in exercitu multo cum curribus & equitibus.* Pro לרכב *cum curribus* Septuaginta legerunt לרהב εἰς θάρσ; sed alii Græci rectè habent εἰς ἅρματα, & Hieronymus *quadrigis*. Nempe jam olim Libes vel de equis, vel de curru præliari soliti, ut qui equitatu multùm valeant. Herodotus in Melpomene: Τέσσερας ἵππυς ζευγνύναι παρὰ Λιβύων οἱ Ἕλληνες μεμαθήκασι, *Quadrijugos equos jungere à Libybus Græci didicere.* Xenophon de Cyro lib. 6. Cyrop. τὴν μὲν Τρωικὴν διφρείαν πρόσθεν ἔσαν, καὶ τὴν Κυρηναίων ἔτι νῦν ἔσαν ἁρματηλασίαν κατέλυσε. τὸν γὰρ πρόσθεν χρόνον, καὶ οἱ ἐν τῇ Μηδίᾳ, καὶ Συρίᾳ, καὶ Ἀραβίᾳ, καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ Ἀσίᾳ τοῖς ἅρμασιν ὕτως ἐχρῶντο, ὥσπερ νῦν οἱ Κυρηναῖοι. *Solvit Troum bigas olim in usu & Cyrenæorum currus quibus hodiéque utuntur. Superiore enim tempore & Medi, & Syri, & Arabes, & Asiatici omnes ita utebantur curribus, ut nunc Cyrenæi.* Idem infrà meminit τ͂ Τρωικῆς καὶ Λιβυκῆς διφρείας. Et apud Maximum Tyrium sermone sept. τὰ Κυρηναϊκὰ (παιδεύματα) διφρεῖαι, *instituta Cyrenaica* sunt *aurigationes.* Ita & Dionysius Periegetes;

Κυρήνη τ᾽ εὔιππ, Ἀμυκλαίων γένΘ ἀνδρῶν.
Et Spartana dehinc Cyrene mater equorum.

Quod puto sumptum ex his Pindari in Pythiis, Ode 4. statim initio.

Σάμερον μὲν χρή σε παρ᾽ ἀνδρὶ φίλῳ
Στάμεν εὐίππυ βασιλῆϊ Κυράνας.

Vide quid Strab. 837. B. ex Callimach.

Hodiè quidem oportet te apud virum amicum sistere equestris Regem Cyrenes. In quæ verba Scholiastes Cyrenen εὔιππον *equestrem appellat, non* ἐκ τ͂ παρατυχόντΘ, *ex præsenti occasione; sed quia Neptunus Libes docuit*, τὴν τ͂ ἁρμάτων καταζεύξιν, *equos currui jungere, & equestrem Minervam in Libya ortam esse dicunt. Quin & nonnulli asserunt*, ὅτι ἡ ἱππικὴ ἐν τῇ Λιβύῃ εὑρέθη, *Artem equestrem in Libya esse inventam.*

Tale est quod ibidem Pindarus Cyrenas appellat εὐάρματον πόλιν, & Libyes ἐλάσιππον ἔθνος. Hinc Ephorus; Ἀθηναῖοι περὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν, Θετταλοὶ περὶ τὴν ἱππικὴν ἐμπειρίαν, Βοιωτοὶ περὶ τὴν τῆς γυμνασίας ἐπιμέλειαν, Κυρηναῖοι δὲ περὶ τὴν διφρευτικὴν ἐπιστήμην ἠσχόληνται. *Athenienses quidem ad nauticam, Thessali ad equestrem, Bœoti ad gymnasticam, Cyrenæi autem ad curulem artem se applicant.* Et Pausanias in Eliacis: Θεόχρηστον δὲ Κυρηναῖον, ἱπποτροφήσαντα κατὰ τὸ ἐπιχώριον Λίβυσι. *Theocrestum Cyrenæum equos Libyum more ad curulia certamina alentem.* Et in Æliani variis Anniceris Cyrenæus ut artis suæ specimen Platoni exhiberet, juncto curru in Academia multos cursus circumegit, οὕτως ἀκριβῶς φυλάττων τοῦ δρόμου τὸν στοῖχον, ὡς μὴ παραβαίνειν τὰς ἁρματοτροχίας, ἀλλ᾽ ἀεὶ κατ᾽ αὐτῶν ἰέναι. *Tam accuratè currus meatum servans, ut non discederet ab orbitis, sed semper in eodem tramite permaneret.* Unde est, quod apud Polyænum lib. 7. Stratag. Arsabes Persa, in Græcos dimicaturus, à Barcæis petit τὴν τῶν ἁρμάτων βοήθειαν, *curruum subsidium.* Plura pete ex doctissimo Casaubono in Athenæum lib. 3. cap. 21.

Steph. in Βοιωτία & in Βάρκη.

Var. lib. 2. cap. 27.

Hûc facit quod Neptunus Libycus Deus, cujusque adeò cultum à Libybus Græci profitentur se didicisse, equos junxisse primus creditur, & equitandi Artem invenisse. Quin & equorum genus ad Neptunum Poëtæ referunt. Atque ut hanc fabulam Libycam esse scias, & à Pœnis in Libya ortam, *Scyphius* vocari traditur primus ille equus qui natus est è Neptuni semine in saxo dormientis, atque ideò Petræi dicti. Pindari Scholiastes enarrans quorsum Petræus appelletur Neptunus Pythia Ode 4: ἐπίθετον Ποσειδῶνος ὁ πετραῖος· Φασὶ δὲ καὶ ἀγῶνα διατίθεσθαι τῷ πετραίῳ Ποσειδῶνι, ὅπου ἀπὸ τῆς πέτρας ἐξεπήδησεν ὁ πρῶτος ἵππος, *Petræus Neptuni epitheton. Aiunt autem certamen institutum esse in honorem Petræi Neptuni, ubi ex petra exiliit primus equus.* Et paulò antè; ἐπί τινος πέτρας κοιμηθεὶς ἀπεσπερμάτισε, καὶ τὸν θορὸν δεξαμένη ἡ γῆ, ἀνέδωκεν ἵππον πρῶτον, ὃν ἐπεκάλεσαν Σκύφιον. *Super quadam petra consopitus semen emisit, quo accepto terra primum equum edidit, quem vocarunt Scyphium.* Nempe Pœnis שקיף *sciph* erat petra, quomodo Chaldæis & Syris. Sic in Chaldæo Paraphraste שקיף עורב *sciph oreb* est petra Oreb, Jud. 7: 25. & Es. 10: 26. & passim occurrit שקיפי כיפא *sciphe cepha*, id est, scopuli petræ. Et in Syro Interprete לעל לשקיפא *leel liscipho* super rupem. Ex שקיף (*sciph*) שקיפי *sciphi*; unde σκύφιος Pœnis & Libybus idem quod Græcis πετραῖος. Ita vocatus est equus juxta fabulam ex petra editus.

Herod. l. 2. cap. 50. Pausan. Arcad. Sophocl. Oedip. Colon.

V. & Isac. in Lyco pag. 123.

Vide 1 Sam. 13: 6. Es. 2: 21. & 7: 19. & 57: 5. Jer. 16: 16. Matth. 8: 32. Marc. 5: 13.

Adhuc quæro quorsum *Phut* ab Arabe reddatur תפרת *Tapsta.*

CAPUT XXXIV.

Chanaan, כנען.

Judaicam fabulam de viris quatuor, Adamo, Abrahamo, Isaaco, & Jacobo, in Hebrone sepultis, quæ inde dicta sit *Kirjath-Arbe*, niti verbis Josuæ 14: 15. perperam intellectis. Aliud commentum de cedris circa Sodomam, ex quibus arca Noæ. Item de urbibus in terra Chanaan conditis à tribus filiis Noæ. Phœnicum & Chananæorum nomen Græcos Interpretes promiscuè usurpare. Quæ Chananæa Matthæo, Marco est Syrophœnissa. Locus Eupolemi de *Chanaan*, à quo Phœnices. Et Philonis Byblii de *Chna* seu Phœnice. Veteres terram Chanaan χώραν τῶν φοινίκων à palmis dici putarunt. Falluntur qui Phœnices è Rubro Mari venisse, & à puniceo colore Rubri Maris dici putant. Phœnicum nomine etiam Judæos intelligi. Cur Chananæorum nomen Phœnices abjecerint. Syri à צר *Sor*, id est, Tyro dicti; & Assyrii pro הצורים. Sidonii pro Phœnicibus. Unde lux Jacobi vaticinio, Gen. 49: 13. Populi undecim à Chanaane oriundi.

Fama est Chananæam statim ab orbe condito habitari cœpisse, Adamum à Paradiso exulem eò delatum, ejus sepulchrum esse Hebroni, quæ *Kirjath-Arbe* dicta fuerit, hoc est civitas τῶν τεσσάρων; quod ibi sepulti fuerint viri quatuor insignes, Adam, Abraham, Isaac & Jacob, cum totidem mulieribus, Evâ, Sarâ, Rebeccâ, Leâ. In libro Beresith Rabba sic fabulantur Judæi, quos ex parte sequitur Hieronymus in Epitaphio Paulæ. Sed fabula tota nititur his Josuæ verbis perperam intellectis cap. 14. vers. 15. *Nomen Hebronis anteà fuit Kirjath-Arba* (id est, civitas Arbæ.) *Fuit is* Arba *homo magnus inter Anakim.* Quæ sic Judæi detorquent, ac si legatur Hebronem dictam fuisse civitatem τῶν τεσσάρων, virorum quatuor insignium, quorum unus fuerit Adam ibi situs inter Anacæos. Sed quàm parum hæc quadrent cum ipso contextu verborum, quisquis Hebraicè nescit, discat ex Sixtino Amama, in censura super hunc locum.

Nihilo certius est, quod ex Jacobo Orrohaita preceptore magni Ephrem excerpsit Moses Barcepha lib. 1. de Paradiso cap. 14. Noam in terra Chanaan fixisse sedes, & in solo Sodomitarum plantasse cedros ex quibus construxit arcam. Quod tamen refellere nostrâ nihil interest. Solum observo cedros, quę in editis locis ut plurimùm crescunt, verisimile non esse circa Sodomam provenisse.

Alii sibi fingunt urbes in Chananęa conditas à tribus Noę filiis; nempe Salem à Semo qui sit idem cum Melchisedech [a]; & Hebronem à Chamo [b]; & Joppen à Japhetho [c]. Sed cùm nihil horum probetur ex ullo teste idoneo, mihi gentis originem arcessere sufficiet à Chanaane Chami filio, quem sub Mercurii nomine coluisse Veteres probavimus Libri Primi capite secundo.

[a] *Isid Orig. lib. 15. cap. 1.* [b] *R. Selom. in Jos.* [c] *Schindl. Pentagl. rad.* יפו.

Porro ex Chananęis ortos esse Phœnices facilè animadvertet quisquis aut Phœnicię nomen & situm, aut priscorum Phœnicum linguam, instituta, mores & artes accuratè perpenderit. Hinc est, quod LXX. Interpretes Phœnicię & terrę Chanaan, Phœnicum item & Chananęorum nomen, promiscuè usurpant. Sic idem Saul dicitur filius τῆς Φοινίσσης, Exod. 6: 15. & τῆς Χαναναίτιδος, Gen. 46: 10. ut in Hebręo textu. Item, Exod. 16: 35. ἔφαγοσαν τὸ μὰν, ἕως παρεγένοντο εἰς μέρος τῆς Φοινίκης; Et Jos. 5: 12. ἐκαρπίσαντο δὲ τὴν χώραν τῶν Φοινίκων. Pro Phœnice & regione Phœnicum utrobique est in Hebręo *terra Chanaan.* Rursus ejusdem capitis versu primo, οἱ βασιλεῖς τῆς Φοινίκης, id est, *Reges Chanaan* vel *Chananæorum.* Ita enim Josue. Et Job. 40: 25. alii 30. ubi de Leviathan; μεριτεύονται αὐτὸν Φοινίκων ἔθνη, Hebr. *Chananai* vel *mercatores.* Et Prov. cap. ult. vers. 24. Σινδόνας ἐποίησε καὶ ἀπέδοτο τοῖς Φοίνιξι, καὶ περιζώματα τοῖς Χαναναίοις. Voces τοῖς Φοίνιξι desunt in plerisque exemplaribus; & verò sunt glossema, quod irrepsit in textum è margine; ubi pro τοῖς Χαναναίοις aliquis ex alio interprete scripserat, τοῖς Φοίνιξι. Hoc exemplo, quam Chananęam Matthęus appellaverat, eam Matthęi fidus interpres Marcus Evangelista nominat Syrophœnissam.

Matth. 15: 22. Marc. 7: 26.

Et verò quamvis Chananęorum apud Gręcos sit valde obscura mentio, tamen eos id non latuit prorsus. Phœnices ex posteris Chanaan ortum duxisse. Habemus ea de re insignem Eupolemi locum in libro de Judęorum Assyria, quamvis alioqui multis fabulis intersperso. Ibi nempe legitur ex Saturno Belum ortum & Chanaan, τοῦτον δὲ τὸν Χαναὰν γεννῆσαι τὸν πατέρα τῶν Φοινίκων; *hunc verò Chanaan genuisse Phœnicum patrem.* Ex Eupolemo citat Alexander Polyhistor, ex Alexandro Eusebius. Hûc facit, quod in Philone Biblio Sanchoniatonis

Præpar. l. 9.

Vide Euseb. lib. l. 1. niatonis interprete, Phœnicii scriptoris longè vetustissimi, mentio fit cujusdam ΧΝᾶ τοῦ πρώτου μετονομασθέντος Φοίνικος, *CHNA*, *qui Phœnicis cognomine primus insignis fuerit*. Nemo enim est, qui non videat nomen CHNA natum esse ex decurtato *Chanaan*. Itaque apud Stephanum Byzantinum in libro de Urbibus Phœnice vocatur *CHNA*, & Phœnices *CHNAI*. Verba sunt; ΧΝᾶ, οὕτως ἡ Φοινίκη ἐκαλεῖτο. Et paulò pòst; τὸ ἐθνικὸν ταύτης Χνᾶος.

Homil. 6. in Jos. Sup. Ex. q. 83. Ad hæc cùm non attenderent Origenes, & Augustinus, putaverunt terram Chanaan dici Φοινίκην, & χώραν τῶν Φοινίκων; eò quòd esset palmis consita; cùm vera causa nominis ea sit quam indicavimus, scilicet quod Phœnices à Chananæis orti sunt, & iidem qui Chananæi.

Herod. in Clioc. 1. Justin. l. 18. Diod. l. 16. Strab. l. 1. Vide Fuller. Miscellan. l. 4 c. 20. Herodotum quidem scio, & Trogum, & Diodorum, & Dionysium Periegetem, & alios apud Strabonem de Phœnicum origine statuere multò aliter; Eos nempe fuisse olim Rubri Maris accolas, sed terræ motu vexatos, Assyrium stagnum primò, mox Maris Mediterranei littus incoluisse; inde vocari Phœnices à puniceo scilicet colore Maris Rubri. Verum enimvero docti jam sciunt Mare Rubrum vel Erythræum à colore non dici, sed ab Erythra Rege, qui Hebræis est Edom, cujus posteri Phœnices non sunt, sed Erythræi vel Idumæi. Fateor etiam Phœnices habitasse ad Mare Rubrum; sed ii fuêre coloni Tyriorum, non illorum Tyrii. Tamen si qui Phœnices à Mari Rubro venisse dicendi sunt, hi sunt Israëlitæ, qui Mare Rubrum transgressi ex Ægypto venerunt in terram Chanaan. Phœnicum enim nomine ab Herodoto etiam censeri Judæos, inde Josephus rectè colligit, quod is scribit in Palæstina circumcidi quosdam Phœnicum: cùm ibi circumcisionem apud nullos populos in usu fuisse certum sit, præterquam apud Judęos. Sed de his alibi pluribus.

Euterp. c. 104. Joseph. Antiq. l. 8. c. 4. et contra Appion. l. 1. Vide Gen. 34: 14. Jud. 14: 3. et 15: 18. 1 Sam. 14: 6. Jerem. 9: 26. Ezech. 28: 10. et 32: 23. Jam si roges cur Phœnices, si verè sint posteri Chanaan, in Græcorum monumentis Chananæi nusquam vocentur; respondebo Chananæos puduisse sui nominis, & desiisse sic appellari, propter anathema contortum in patrem suum Chanaan: maximè cùm viderent à Judæis se bello peti internecino, & magnis affligi cladibus, non alia de causa, quàm quod Chananæi essent. Itaque pro Chananæis *Syros*, *Assyrios*, *Sidonios*, *Phœnices*, *Syrophœnices* appellari se maluerunt. Et Syrorum quidem nomen, commune illis deinceps cum circumfusis gentibus, puto olim fuisse proprium, cùm deductum videatur à Phœnices metropoli Tyro. Eam enim צור *Sor* vel *Sur* Hebræi nominant, & incolas *Sorim* vel *Surim*, qui ipsissimi Σύροι sunt.

Jam si præfigatur articulus, ut 1 Paral. 22: 4. & Nehem. 13: 16. ex Sorim fient הצורים *Hassorim* vel Hassurim, id est, Assyrii; quo nomine Tyrios & Phœnices designari sæpe videas. *Apud Assyrios sive Phœnicas* (ait Macrobius) *lugens inducitur Dea.* Et *Saturn. l. 1. c. 27. Georg. l. 2.* Virgilius;

Alba nec Assyrio fucatur lana veneno.

Assyrio veneno, id est, purpura Tyria. Et in descriptione Beroës apud Nonnum:

Dionys. l. 41. ——— Ἀσσυρίῳ Λιβάνῳ παραπέπταται.

Assyrium Libanum pro Phœnicio appellat. Ab his Assyriis planè diversi sunt אשורים Assyrii, filii Assur trans Euphratem & Tigrim; atque ipsa etiam *Herod. l. 9. c. 63.* Scriptura Hebraica multum discrepat. Cujus rei ignoratione Græci scriptores duos populos tanta locorum intercapedine à se mutuo dissitos in unam gentem sæpe compingunt.

Porro quia Sidoni cum Tyro de primatu fuit contentio, ut à *Sur*, quæ Tyrus est, Phœnices Σύροι Syri dicti sunt & Assyrii; sic à *Sidone Sidonii*. Hesychium id non latuit, qui Σιδονίας interpretatur Φοίνικας. Itaque LXX. Seniores *Phœnices* pro *Sidoniis*, Deut. 3: 9. & pro *Sidone Phœnicen* habent, Es. 23: 2. Quod non observo de nihilò. Nam inde lux Jacobi vaticinio, quo prędixerat latus Zabulonis futurum ad *Sidonem*, Gen. 49: 13. cùm certum sit Zabulonios non superasse Carmelum, qui ab urbe Sidone distat millibus XL. minimum. Clarum ergo Sidonis nomen ibi pro urbe non sumi, sed pro regione Phœnicis, quam attigêre Zabulonii. De Phœnice & Syrophœnice dicetur libro sequenti.

Populos undecim à Chanaane oriundos recenset Moses, Sidonios, Hetthęos, Jebusęos, Amorrhęos, Gergesęos, Hevæos, Arkęos, Sinęos, Arvadæos, Samaræos & Hamathæos. De singulis dicendum aliquid.

CAPUT XXXV.

Sidon, צידון.

Sidon non est admiratio, ut putavit Vir valde Doctus. Potiùs à piscium ubertate sic appellatur, ut habetur in Trogo. Sidon multò antiquior Tyro, & Poëtis multò notior. Sidon magna, *Jos.* 11: 8. & Diod. lib. 16. & Melæ. Tamen post Sidonem à Persis captam, Tyrus par Sidoni fuit, aut etiam præferenda. Utriusque descriptio. Sareptæ unde nomen. Quomodo Sidon πολύχαλκος. Incolarum industria, scientiæ, & artes. Sidonii πολυδαίδαλοι. Quàm pacatè diu vixerint.

Quod vir, qui in his literis paucos habuit æquales, *admirationem* explicat vocem צידון *Sidon*, non sine admiratione legi. In loco, quem citat ex libro *Vaikra rabba*, nihil tale habetur. Nec ibi explicatur צידון, sed צדא vel הצדא ex Dan. 3: 14. idque voce Gręca אונטום ὄντως, id est, ἀληθῶς *verè*; ut Græci & Vulgatus habent. Itaque hęc οὐδὲν πρὸς ἔπος. Sed verum esse puto, quod Sidonem scribit Trogus *à piscium ubertate* sic appellari. Nam *Said*, id est, piscatio, hodiéque Sidon dicitur, ut Galilææ oppidum *Bethsaida*, quasi domum piscationis dixeris. Nec Sidoni minùs congruit, quam Hebræi nos docent esse ad mare piscosissimum. Itaque cùm Gen. 10: 15. legitur Sidon fuisse Chananis primogenitus, per Sidonem intellige Sidoniorum patrem, vel Sidonis conditorem; quocunque fuerit nomine. *Boderian. in Lex. Chald.* *Jonathan. Deut. 33: 29 Kimchi et R. Selomo in Sophon. c. 1. v. 10.*

Sidonem ex hoc loco discimus fuisse valde vetustam, ut quę conditorem habuerit Chami nepotem, Noachi pronepotem. Itaque licet Tyrum Sidonis æmulam, antiquam, & Cadmæam, & Ogygiam Poëtæ passim appellent, & Tyrii Esaiæ 23: 7. & Herod. lib. 2. antiquitatis nomine plurimum sese efferant; tamen Sidoni Tyrus cogitur submittere fasces & illam pro parente agnoscere. *Post multos deinde annos* (inquit Trogus lib. 18.) *à Rege Ascaloniorum expugnati* Sidonii, *navibus appulsi*, *Tyrum urbem ante annum Trojanæ cladis condiderunt*: id est, Josepho interprete, Antiq. lib. 8. annis ducentis quadraginta antequam Templi fundamenta jecisset Salomon. Proinde cum de Sidone agatur in libris Mosis, & Josuæ, & Judicum, & in vaticinio Jacobi Patriarchę, qui vixit diu ante Mosem, de Tyro nihil reperimus ante tempora Davidis; nisi quis מבצר צור, Jos. 19: 29. putet esse *Palætyrum*. Itaque ut observat Strabo, οἱ μὲν οὖν ποιηταὶ τὴν Σιδόνα τεθρυλήκασι μᾶλλον, *Sidonem quidem Poëtæ magis celebrant*. Et Homerus, qui Sidonis & Sidoniorum meminit in tot locis, Tyrum ne nominat quidem. Jam si de magnitudine certamen instituatur, in libro Josue Sidon appellatur רבה *magna*, id est, inter Phœnicias urbes maxima. Diodorus lib. 16 πλούτῳ τε καὶ ταῖς ἄλλαις χορηγίαις ἡ πόλις πολὺ προεῖχε τῶν κατὰ τὴν Φοινίκην πόλεων· τὸ δὲ μέγιστον, τριήρεις καὶ πεντήρεις εἶχε πλείους τῶν ἑκατόν. *Opibus & aliis adminiculis longè* *Æneid. l. 4. Mart. l. 9. Dion. v. 911.* *Lib. 16.*

gè superabat ea urbs reliquas Phœniciæ urbes, & quod maximum est triremes & quinqueremes habebat plures centum. Pomponius; *Adhuc opulenta Sidon, antequam à Persis caperetur, maritimarum urbium maxima.* Sed Tyrus illi deinceps, si Straboni creditur, ἐνάμιλλος conferenda; si Curtio, præferenda. Is enim Tyrum affirmat & claritate & magnitudine ante omnes urbes Syriæ Phœnicesque fuisse memorabilem, quo tempore obsessa est ab Alexandro. Circuitus erat XIX M passuum, intrà Palætyro inclusa. Oppidum ipsum viginti duo stadia obtinebat. Domus amplæ, magnificæ, pluribus tabulatis, & altiores quàm Romę. Eminebant potissimum templa ab Hiramo condita, Agenorium puta & Jovis Olympii, & Astartes, & Herculis Tyri maximè culti. In iis aureæ columnæ, & stantes è smaragdo cippi, & multorum Regum anathemata. Murus altus pedum CL è saxis ingentibus inter se gypso commissis. Portus geminus, unus Sidoni objectus, alter Ægypto. Sidonis itidem Achilles Tatius, statim operis initio, duos describit portus angusto aditu & lato sinu, in quorum interiore naves hyeme se recipiunt, quia tutior est statio. Tyrus à Sidone distat stadiis ferè ducentis. Ita habetur in Strabone. In medio Sarepta nomen habet ab æris & ferri fusione, cujus ibi magnum fuisse proventum Hebræi colligunt ex benedictione Aser horum locorum incolę, Deut. 33: 25. *Ferrum & æs sub calceo tuo.* Atque hûc omninò pertinet illud Eumæi Sidonii apud Homerum antiquitatis sedulum indagatorem:

Lib. 1. cap. 12.
Plin. lib. 5. cap. 19. Strab. lib. 16.

Ἐκ μὲν Σιδῶνος πολυχάλκου εὔχομαι εἶναι.
Ærifera ex Sidone genus mihi glorior esse.

Odyss. O. vers. 425.

Nec erat, cur interpretes Poëtæ verba traherent in alienum sensum, quasi circa Sidonem æris fodinæ nullę fuissent.

Tyri & Sidonis incolis indulserat Deus ingenium acre, vividum, & ad omnia flexile. Arithmetica & Astronomia ab iis manarunt ad Gręcos. Et ut taceam Recentiores, Sidone Mochus de atomis philosophari cœpit ante Trojani belli tempora. Et Abdemonus Tyrius quęstionibus propositis Regem Solomonem provocare ausus est. Sed pręcipua celebritas ex Mechanicis Artibus. Tyri mixtura purpurę, Sidoni Vitraria, & Textura sindonum ex lino tenuissimo feruntur inventa primùm. Et Fabrorum peritiam impensè laudat Solomon his ad Hiramum Tyri Regem 1. Reg. 5: 6. *Nosti non esse quenquam inter nos, qui sciat cædere ligna ut Sidonii.* Hinc est quod Homerus appellat πολυδαιδάλους; & si quid concinnum in vestibus, aut in vasis affabrè factum, aut ludicrum in crepundiis, id tribuere solet Sidoniorum industrię. His artibus illorum opes in immensum brevi crevêre, dum iis vacare licuit per longę pacis otium. Nam pacatè diu vixisse prę cęteris mortalibus vel hinc colligas, quod libri Judicum cap. 18. Sidonii proponuntur in exemplum summę securitatis; ità enim habetur vers. 7. de Lais incolis: *Habitabant securè, pro more Sidoniorum, quietè & confidenter.*

Iliad. 23. 743. et 6. 289. Et Odyss. 17. 424. et 4. 84.

CAPUT XXXVI.

De decem reliquis filiis Chanaan.

Hitthæorum situs. Quàm fuerint terribiles? Hitthæi Arba & Anakim. Cur pro Hetthæis Regibus Reges insularum habeat Josephus. Jebusii Hierosolymis. David illorum sarcasmis irritatus quid regesserit. Gordonius notatus. Jebusiorum nomen manet in Ebuso vel Ibissa. Amorrhæi quo loco. Poëtæ Chananæi carmen ἐπινίκιον à Mose citatum. Amorrhæorum robur & proceritas. Raphaim illis permixti. Og Rex Basan. Gergesæi circa Gerasa vel Gadara, non in Africa. Solo nomen ab argilla. Hevæi non erant Tripoli, sed in *Hermone* monte. Unde *Cadmonim* dicti, Gen. 15: 19. idest, Orientales. Hinc Cadmus & Harmonia. Hevæorum coloniæ. Hevæi & Hauvæi quid differant. Arkæi in Libano Arkam tenuêre, unde Venus Architis. Sinæi aliis prope Arcam, al. in monte Sina, al. in Cypro & Amathunte. Pelusii potiùs. Arvadæi vel Aradii in Arado & circa Aradum. De Arado multa Strabo. Ibi aqua dulcis ex alto maris per tubos trahitur. Curtius Thalassus Aradi cur vivus combustus cum Romanorum quatuor cohortibus. Aradiorum remiges, Ezech. 27: 8. & studium rei navalis. Tripolis constabat ex Aradiis, Tyriis & Sidoniis. Aliæ Aradi. Samaræi à Samaritanis re & scriptura diversi. Isidorus & Hieronymus emendati. Edessa & Emesa ubi sitæ. Simyra prope Orthosiam. Samaræi Orthositæ. Hamathæi ab Hamath, quæ aliis Antiochia, aliis Epiphania; quod verius. *Hama* hodiè. Ibi Terræ Sanctæ terminus. Mendum in Epiphanio. Pherezæi in montanis. Chananæi ad mare & prope Jordanem speciali nomine sic dicti. Cinæi & Cenizæi, Gen. 15: 19. alioqui valdè obscuri. Eustathius emendatus.

Hitthęi filii *Heth* habitarunt circa Hebronem & Bersabeam ad Austrum terrę Chanaan. Hi fuêre vicinis tam terribiles, ut חתה *hittha* vox inde deducta pavorem significet & subitam consternationem. Qualis invasit Syros Samariam obsidentes, cùm Hittheos à Rege Israël adversus se conductos esse suspicarentur, 2. Reg. 7: 6. Hitthęus erat nimirum is Arba, de quo diximus, cujus filius *Anak*, nepotes *Achiman*, *Sesai* & *Thalmai*, reliquique posteri *Anakim* vel *Enakim*; ex parentis nomine dicti, tanta mole fuerunt, ut prę illis Israëlitę viderentur pumiliones & locustarum instar. Ex eo loco, quem diximus 2. Reg. 7: 6. pro מלכי החתים, id est, *Regibus Hitthæorum* Josephus habet τὸν (βασιλέα) τῶν νήσων, *regem insularum*, Antiq. lib. 9. cap. 2. quasi חתים iidem essent qui כתים, *Cheth* & *Caph* permutatis. Idem enim lib. 1. cap. 7. insulas omnes asserit dici כתים *Chetim*.

Jos. 15: 13, 14.
Num. 13: 23.
Num. 13: 34.

Jebusii, virtute bellica non inferiores Hitthęis, Hierosolymam & Sionis arcem Judęis invitis tenuerunt usque ad tempora Davidis; qui cùm eam obsessum iret, illi fiduciâ loci, & in Regis contumeliam, non alios quàm cęcos & claudos custodes mœnibus apposuerunt, militari licentia hoc subinde ingerentes: *Non hûc accedes, quin te arceant cæci & claudi*, id est, ignavissimi quique. Quibus David provocatus in hęc verba prorupit; *Quisquis Jebusæos percusserit primus, is erit dux & imperator.* Rursus: *Quisquis percusserit Jebusæos, is dejiciat in alveum* muro proximum, *tam cæcos quàm claudos Davidi maximè exosos.* Quę cùm planissima sint, non erat cur Viri undecunque Docti in illorum expositione tantoperè se fatigarent. Gordonium miror imprimis, qui dicam Judęis hîc impingit, quasi fontes Hebręos hoc loco corruperint. Jebusiorum nomen creditur manere in Ebuso, hodiè Ibissa, insulâ prope Hispaniam; ubi una fuit ex Phœnicum coloniis.

Jos. 15: 63. Jud. 1: 21. et 19: 10.
2. Sam 5: et 1. Chron. 11: 6.

Amorrhęi Judęę montanis insederant; sed plerique Jordanem transgressi bellum intulêre Moabitis & Ammonitis, & occupaverunt Basan & Hesbon, & quicquid terrarum est inter fluvios Jabok & Arnon: in cujus victorię memoriam Poëta Chanaęus scripsit carmen ἐπινίκιον, quod Moses libris suis inserere dignatus est. Hos fuisse testatur Amos proceritate cedris, robore quercubus pares; quia gigantes Rephaim (quorum unus fuit Og Rex Basanis) vel ex Amorrhęorum genere, vel Amorrhęis erant permixti.

Jos. 5: Num. [illegible] 30. Num. [illegible] 27. Amos Deut. [illegible] et 2: [illegible]

Gergesęos hęsisse circa Gerasa vel Gedara trans Jordanem usque ad Christi tempora ex Evangelio discimus, Matth. 8: 28. Contra quam Hebręi scribunt, eos in Africam secessisse adveniente Josua. Gergesęos verisimile est ab argilloso solo dici; Hebręis enim גרגש *garges* argillam sonat. An hi Circesium condidêre ad confluentem Euphratis & Aborrhę?

Vide [illegible] Marc. et Luc. [illegible] 26. Talm. Hieros. lym. [illegible] de ju[illegible] cap. [illegible]

Hevęo-

Hevæorum habitatio non fuit circa Tripolim, ut putavit Hierosolymitanus Interpres, qui pro Hevæis habet טרפולאי Tripolitanos, sed in Hermone monte. Qui cùm ad Orientem terræ Chanaan maximè vergat, ut ex Psalmo 89. verf. 13. rectè colligit Chaldæus Paraphrastes; meritò Hevæi *Cadmonim*, id est, Orientales dicuntur, Gen. 15: 19. Ex Hermone & Cadmonæis Cadmi nomen palam sumptum est & uxoris ejus Harmoniæ, quos fuisse Hevæos vel inde constat, quod utrumque fabulantur in serpentem fuisse mutatum. Nempe Hevæorum nomen serpentes Hebræi sic dictos putant, quia Troglodytæ fuêre, & serpentum instar subibant terræ cavernas. Hevæorum coloni Gabaonitę & Sichemitæ fuêre; quorum illi Hierosolymis hi Samarię finitimi magis erant ad Occidentem.

Jos. 13: 3. Jud. 3: 3. *Jos. 11: 19. Gen. 34: 2.*

Cum Hevæis חוים Hawæos העוים video confundi passim, etiam ab Hebręis; quod minus probatur; nam neque nomen convenit, neque sedes fuit eadem. Illi enim Hermonem, ut diximus, hi Palęstinam incolebant, Jos. 13: 3. Unde pulsi à Gaphthoręis, Deut. 2: 24. putantur Euphratem trajecisse, atque inde in Samariam ab Assyriis translati, 2. Reg. 17: 31. Cæterum non videntur fuisse ex genere Chananæorum.

Moses Gerund. in Deut. 2: 23. R. Nachman. in Jos. 13: 3.

Arkæi tenuêre Arcam, vel Arcen, urbem in Libano sitam; cujus meminêre Ptolemęus & Josephus ex Menandro. In ea credo fuisse templum Veneris Architidis à Phœnicibus impensè cultæ, ut testatur Macrobius Saturnal. lib. 1. cap. 27. Venus Architis eadem cum Aphacite, ut suo loco dicemus.

Antiq. lib. 1. cap. 7.

Scribit Hieronymus non procul ab Arca fuisse *Sin* Sinæorum urbem; quæ posteà vario eventu bellorum subversa nomen tantùm loci pristinum reservaverit. Arabs Paris. Edit. reddit אלטראבלסיין *Tripolitanos*. Sunt qui Sinæos Sinæ montis accolas fuisse putent; quod vix patitur illius eremi vastitas, in quo Sina mons. At pro Sinęis Jonathan & Onkelos habent אנתוסאי *Amathusios*; Hierosolymitanus כפרוסאי *Cyprios*, quasi Sinęi navigantes in Cyprum Amathuntem condiderint; à quo Cyprum *Amathusiam* appellavit Xenagoras, & Cyprium frumentum Hipponax Amathusium. Verum enimvero si libet ex terra Chanaan Amathusios arcessere, quidni habita nominis aliqua ratione eos potiùs derivabimus ex Amathęis cum Eusebio & authore Chronici Alexandrini? Ego Sinęorum nomine Pelusiotas intelligo; quorum urbs cur *Sin* à Syris dicatur & Πηλέσιον à Gręcis jam diximus; ubi de Pathrusęis. De his Sinęis agitur, Esa. 49: 13.

Plin. lib. 5. cap. 31. Strab. lib. 8. *Ἀμαθεῖς ἐξ ὧ Ἀμαθέσιοι.*

Qui sequuntur Arvadęi, vel Aradii, Aradum insulam occupaverunt in ora Phœnices ad os Eleutheri fluminis, & partem vicinæ continentis, ubi Antaradus, Marathus, Laodicæa. Inde Hierosolymitanus Interpres pro Arvadæis habet אנטרדאי *Antaradios*, & Jonathan לוטסאי, corruptè pro לותכאי, id est, Laodicenses. De Aradiis alibi multa sparsim, sed in uno Strabone omnia: *Laodiceæ*, inquit, *propinqua sunt oppidula Posidium, Heraclium, Gebala*, (forte גבל *Gebal*, Ezech. 27: 9.) εἶτ' ἤδη ἡ τῶ Ἀραδίων παλαιὰ (lege παραλία.) *Deinde Aradiorum maritima regio, Paltus, Balanæa, & Caranus Aradiorum navale. Postea Enydra & Marathus, antiqua Phœnicum urbs nunc diruta. Agrum sorte divisum Aradii tenent.* Et paulò pòst: *Ante jugum quoddam & importuosum littus Aradus jacet, inter suum navale quod diximus & Marathum, distans à terra stadiis viginti. Est autem saxum circumfluum, septem fere stadiorum ambitu, habitationibus plenum; huc usque tam populosum, ut domos inhabitent multarum contignatio*num. *Illud condidisse aiunt quosdam è Sidone exules.* Quod haudquaquam concesserim, quia ex Mose apparet Sidonios & Aradios Phœnicum esse diversas tribus. Addit in pace aquari partim ex cisternis, partim ex opposita continente; in bello aqua dulci per tubos petita ex imo freto. Ita etiam Plinius lib. 2. cap. 103. *Dulcis haustus in mari plurimis locis, ut ad Chelidonias insulas & Aradum.* Et lib. 5. cap. 31. *Et jam dicta Arados, inter quam & continentem quinquaginta cubita alto mari (ut author est Mutianus:) è fonte dulci aqua tubo coriis facto usque à vado trahitur.* Aradiis olim proprii fuêre Reges; donec Persarum, deinde Macedonum, & tandem Romanorum jugum subire coacti, pristinæ tamen potentiæ aliquid retinuerunt, & oppositæ continentis partem non contemnendam sub ditione sua habuerunt. Quo imperio mirum videri queat illos à Romanis non fuisse spoliatos; cùm sub Augusti initia *Curtius Thalassus* (al. Salassus) *in insula Arado cum quatuor cohortibus vivus combustus est, quod tributa gravius exigeret*, ut habetur in Eusebii Chronico. Sed ex Dione discere est, Histor. lib. 48. hæc perpetrasse Aradios in Antonii odium; qui pleraque Syriæ oppida acerbissimis exactionibus per præfectos suos miserè divexabat: quod multis motibus præbuit occasionem; ὥστε καὶ τὰς Ἀραδίους τὰς νησιώτας μήθ' ὑπακοῦσαι τε τοῖς ὑπ' αὐτοῦ πρὸς σφᾶς ἐπὶ χρήματα πεμφθεῖσι, καὶ προσέτι καὶ φθεῖραί τινας αὐτῶν. *Ita ut Aradii insulares iis, qui ad se pecuniæ exigendæ causâ missi fuerant, non modò non obtemperarent, sed & eorum nonnullos interimerent.* Aradios maximè commendavit rei navalis peritia. Strabo; *Huic verò fœlicitati etiam providentiam addiderunt, & studium rei navalis.* Inde est, quod ex Arado & Sidone remiges habuit Tyrus, Ezech. 27: 8. *Habitatores Sidonis & Aradi fuerunt remiges tui.* Sed & eosdem bellica virtute polluisse docet, quod habetur vers. 11. *Aradii cum copiis tuis super muros tuos circumquaque.* Phœnices urbs clara Tripolis partim ex Aradiis constabat, partim ex Tyriis & Sidoniis. Scylax in Periplo; αὕτη ἐστὶν Ἀράδου, καὶ Τύρου, καὶ Σιδῶνος. ἐν τῷ αὐτῷ τρεῖς πόλεις, καὶ περίβολον ἑκάστη τοῦ τείχους ἴδιον ἔχει. Strabo lib. 16. Τρίπολις ἀπὸ τοῦ συμβεβηκότος τὴν ἐπίκλησιν εἰληφυῖα. Τριῶν γάρ ἐστι πόλεων κτίσμα, Τύρου, Σιδόνος, Ἀράδου. Diodorus lib. 16. τρεῖς γὰρ εἰσὶν ἐν αὐτῇ πόλεις σταδιαῖον ἀπ' ἀλλήλων ἔχουσαι διάστημα. ἐπικαλεῖται δὲ τούτων, ἡ μὲν Ἀραδίων, ἡ δὲ Σιδωνίων, ἡ δὲ Τυρίων. Plinius lib. 5. cap. 20. *Tripolis, quam Tyrii, & Sidonii, & Aradii obtinent.* Etiam Antiochia Pieriæ nomen vetus erat Aradus, ut & insulæ cujusdam prope Cretam, & alterius insulæ in mari Persico; ut puto ab his Aradiis, quamvis Persici Aradii Phœnicios jactitarent suos esse colonos.

Jam venio ad Samaręos; quos qui cum Samaritis ex monte Somron confundunt nihil aliud quàm suam produnt in literis Hebraicis infantiam; cùm, ut cætera taceam, צמריים Samaræorum nomen Hebræum multò aliter scribatur quàm שומרונים Samaritanorum. Pro Samaræo Amaręum Isidorum scripsisse non monerem, nisi gravius mendum subesset in his illius verbis; *Amaræus, à quo Syria nobilis civitas, quæ vocatur Cœlis.* Sed quod facilè corrigas ex Hieronymo, qui sic habet: *Samaræi, quibus Edessa nobilis Syriæ-Cœles civitas.* At Isidorus Edessę mentione omissa ex Cœle Syrię, fecit Cœlim, Syrię nobilem urbem. Sed & Hieronymi verba mihi de mendo suspecta sunt. Cùm enim trans Euphratem Edessa sit, & in Mesopotamia potiùs, ut habetur apud Strabonem, Eusebium, & Ptolemęum; quidni legamus Emesam, vel Emisam, pro Edessa, pręeunte Paraphrasi Jonathanis & Jerusalem, in quibus pro Samaręis reperio חמצאי *Emesenos*? Quod ipsum voluit

Orig. lib. 9. cap. 2.

Arabs Nuperæ Editionis, qui hîc habet אלחמצײן. Emeſa certè fuit urbs Cœle-Syriæ nobilis ad Orontem poſita; de cujus Regibus Sampſigerano (Sampſiceramum vocat Strabo) & Azizo, & Sohemo, & Jamblicho, multa legere eſt apud Joſephum. Potuit & Semarajim urbs in Tribu Benjamin, & in littore Phœnices prope Orthoſiam Simyra, Semaræos habere conditores. Hûc facit, quod Euſebius Orthoſitas deducit ex Samaræis: Σαμαραῖος, inquit, ἐξ οὗ Ὀρθοσῖται.

Antiq. lib. 19. c. 7. & l. 20. c. 5. Et Belli Jud. lib. 7. cap. 27. *Joſ. 18:22.*

Hamathæi ſoli ſuperſunt, terræ Hamath incolæ; quorum metropolis Hamath [a] eſt Antiochia, ſi Olympiodoro [b] credimus, & Paraphraſtis Jonathani & Hieroſolymitano, [c] & Rabbino Selomoni. [d] Sed obſtat, quod in Scriptura toties *ad introitum Hamath* [e] Septentrionalis figitur Terræ Sanctæ terminus; quam nemo locorum peritus Antiochiam attigiſſe dixerit. Huic dubio facile eſt occurrere ex Hieronymo, qui [f] Hamath vel Hemath duplicem fuiſſe ſtatuit, quarum una ſit Græcorum Antiochia, altera Epiphania. Illam addit vocari *magnam*, Amos 6: 2. ad diſtinctionem minoris, Epiphaniæ ſcilicet. Idem Hieronymus poſt Joſephum [g] ſæpè aſſerit [h] *Hemath* uſque hodiè vocari Epiphaniam. Proximè accedit nomen Arabicum *Hama* in Nubienſi Geographo [i]. Igitur utut Judæorum fines longè infra Antiochiam ſubſtitiſſe concedamus, tamen ab Epiphania, quæ & ipſa vocatur *Hamath*, non erant valde diſſiti. Cur in cenſu filiorum Chanaan pro Hamathæo Φιλισιαῖον ſcripſerit Epiphanius [k], aliis divinandum relinquo. Arabs Pariſ. rectè habet אלחמאײן.

a 2 Reg. 23: 22. & 25: 21. Jer. 39: 5. et 52: 9. 27. *b Olymp. in Jer. 52.* *c In Gen. 10. verſ. 18.* *d In Amos 6: 2.* *e Num. 13: 22. et 34: 8. Joſ. 13: 5. Jud. 3: 3. etc.* *f In Amos lib. 3.* *g Antiq. lib. 1. c. 7.* *h Com. in Eſ. cap. 10. & in Zach. c. 9. & de locis Hebr. et Quæſt. in Gen.* *i Clim. 4. part. 5.* *k Hæreſ. 66. §. 84.*

Hi undecim populi originem debent undecim filiis Chanaan, qui quidem plures liberos habuiſſe non legitur. Itaque *Pherezæi* & *Chananæi* ſpecialiùs ſic dicti, quos inter poſteros Chanaan ab Iſraëlitis internecino bello delendos paſſim recenſet Moſes [l], etiam hûc referendi ſunt. Sed ad quam familiam pertinuerint horum undecim, dicere non eſt obvium; cùm altum ea de re Scripturæ ſit ſilentium. Id ſolum ex Scriptura conſtat Pherezæos [m] habitaſſe in montanis & ſylveſtribus locis; Chananæos [n] partim ad mare, partim ad ripas Jordanis. Hinc agreſte hominum genus Pherezæos fuiſſe colligas; qui cùm procul ab urbibus in ſolis pagis degerent Pherezæi dicti ſunt, non immerito. Hebræi quippe pagos פרזות *pharazoth*, paganos פרזים *pherazim* vocant.

l Gen. 15: 20. Exod 3: 8, 17. & 33: 2. et 34: 11. etc. *m Joſ. 11: 3. et 17: 15.* *n Num. 13: 29. Deut. 1: 7. et 11: 30.*

Fortè Chananæis etiam ab argumento nomen inditum; Hebraicè nimirum כנענים Chananæi ſunt mercatores, quales eos fuiſſe par eſt, qui mari magno & Jordani finitimi, terras coluêre mercibus comportandis tam commodas. Niſi Chananæorum appellationem illis indultam fuiſſe putes ſpeciali prærogativa; eò quòd inter Chananis poſteros aliquando tenuerint principem locum.

His inſuper addi poſſunt Cinæi & Cinizæi, quos in promiſſione Abrahamo facta, Gen. 15: 19. in unum faſciculum conjicit Deus cum cæteris Chananæis ab Iſraële ſubjiciendis. Cæterum de his populis nihil quicquam reperi, præterquam in Euſtathii Antiocheni Epiſcopi Hexaemero, ubi Cinæos aſſerit habitaſſe *circa Libanum & Amarum*; ſed legendum eſt *Amanum*. Horum ego nomen deletum fuiſſe putaverim in eo temporis intervallo, quod inter Abrahami & Moſis ævum interceſſit. Id certè neceſſe eſt, in obſcuro latuiſſe tempore Joſuæ, qui nec in diviſione terræ, nec in cenſu gentium à ſe devictarum illorum meminit uſpiam.

Κιναῖοι περὶ Λίβανον ᾤκουν καὶ Ἄμαρον.

Hi ſunt poſteri Chanaan, qui per annos ſeptingentos plus minus occupavêre terrarum quicquid eſt ab Idumæa & Palæſtina uſque ad Orontis oſtium. Scio terram Chanaan intrà breviores limites à Moſe coerceri Septentrionem verſus. Sed Moſes eam duntaxat illius terræ portionem deſcribendam ſibi proponit, quam Deus poſſidendam Iſraëlitis indulſerat.

CAPUT XXXVII.

Fines Chananæorum.

Cur Chanaan pro Chamo fuerit maledictus. Ratio Theodoreti petita ex libro Bereſith Rabba. Cur ex undecim familiis, quas diximus, ſolùm quinque internecioni devotæ. Arcana Dei judicia. Sidon, id eſt, Sidoniorum ager, Terræ Chanaan limes ſeptentrionalis. Gerara, Gaza. De Sodomæ excidio Strabo, Tacitus, Solinus. Laſa vel Leſa non eſt Lais, ſed Callirhoe, ut reddunt Jonathan & Hieronymus. Ibi aquæ calidæ. Callirhoes verus ſitus. Solinus notatus. Fortè Laſa eſt Ptol. *Lyſa* & Joſephi *Luſſa*. Aliud *Alus* & *Eluſa*, ubi Venus & Lucifer à Saracenis culti; Chald. חלוצא. Chananæi à Judæis pulſi quò ſeceſſerint, & quas urbes condiderint.

Operosè quæritur, cur Chami maledictionem in caput filii Chanaan Noa contorſerit. Reſpondet Theodoretus in Geneſ. quæſt. 57. ab Hebræo quodam ſe didiciſſe primum Chanaan avi ſui verenda animadvertiſſe, & patri oſtentaſſe, tanquam de ſene ridentem. Et verò talem quid legitur in Bereſith Rabba ſect. 37. qui liber ſcriptus fuit diu ante Theodoretum. Sed quæritur iterum, cur ex poſteris Chanaan in hos potiùs, quàm in illos, contorta ſit eadem maledictio. Siquidem ex Chananæorum familiis undecim ſex immunes præſtitit Deus ab hoc anathemate; Sidonios nimirum, & Arkæos, & Sinæos, & Aradios, & Samaræos, & Hamathæos. Cæteros, arcano quidem judicio ſed juſtiſſimo, internecioni devovit.

Horum fines ita deſcribit Moſes, Gen. 10: 19. *Fuitque terminus Chananæorum à Sidone, quà venis Geraram, Gazam uſque. Et Gaza, quà venis Sodomam & Gomorrham, & Admam, & Seboim, & Leſam uſque.* Sidonis nomine intellige non urbem ſolùm, ſed regionem Sidoniorum, quæ ab urbe Orientem verſus patebat prope ad Jordanis fines. Hic fuit terræ à Judæis mox occupandæ limes ſeptentrionalis. Cætera ad meridionalem pertinent. Gerara & Gaza ſunt Philiſtæorum urbes vicinæ, quarum Gaza eſt notiſſima. Gerara Abrahami & Iſaaci peregrinationibus nobilis, Gen. 20, & 26. & Chuſæorum clade. Sodoma & Gomorrha ſuâ. Admam & Seboim ejuſdem criminis reas idem conſumpſit ignis. Hujus incendii meminêre Strabo, Tacitus, Solinus. Supereſt de Leſa vel Laſa dicamus; Hebræos לשע. Sunt, qui Cæſaream Philippi interpretantur, id eſt, ליש *Lais*, quaſi Laiſa ſit eadem cum Laſa; aut quia Euſebium ſequuntur, cui Laſa eſt Chananæorum terminus circa Sidonem, cùm fuerit in terræ Chanaan angulo planè oppoſito, ut verba Moſis palam arguunt. Itaque melius Jonathan pro Laſa habet קלרהי *Callirhoen*; in qua eadem ſententia eſt Hieronymus; *Laſa*, inquit, *ipſa eſt, quæ nunc Callirhoe dicitur, ubi aquæ calidæ prorumpentes in mare Mortuum defluunt.* De his aquis ita Plinius lib. 5. cap. 16. *Eodem latere* (à Meridie Aſphaltitis) *eſt calidus fons medicæ ſalubritatis Callirhoe, aquarum gloriam ipſo nomine præferens.* Tamen Callirhoen Ptolemæus ab Oriente ponit; quod his Joſephi de Herode conſonum: διαβὰς γοῦν τὴν Ἰορδάνην τοῖς κατὰ Καλλιρόην θερμοῖς ἐκέχρητο, ταῦτα δὲ ἔξεισι μὲν εἰς τὴν Ἀσφαλτίτιν λίμνην. *Jordanem tranſgreſſus apud Callirhoen aquis calidis utebatur, quæ in lacum Aſphaltitem exeunt.* Solinus Hieroſolymis proximam facit: *Callirhoe*, inquit, *Hieroſolymis proxima, fons calore medico probatiſſimus.* Sed ridiculè, ut ſolet. Neque enim potuit Hieroſolymis eſſe proxima Callirhoe, quia trans

Gen. 20: et 26. *2 Par. 14: 13.* *Strab. l. 16.* *Tacit. hiſt. lib. 5.* *Solin. c. 36.* *De Bello Jud. lib. 1. cap. 21. et de et ant. l. 17. c. 8.*

Jorda-

Jordanem erat & lacum Asphaltitem. Est & cur subdubitem, an verè לשע *Lasa* sit Callirhoe. Lasa fuit in termino meridionali terræ Chanaan; Callirhoe non item. Cùm Judæi ad Austrum illius non pauca possederint. Itaque si qui velint Judææ terminos Notum versus latiùs promoveri, eorum erit perpendere, nunquid *Lasa* vel *Lesa* sit urbs Arabum Λύσα Lysa, quæ apud Ptolemæum medio ferè spatio sita est inter Mare Mortuum & Erythræum. Eadem est Josepho Λύσσα, in censu *Antiq. lib. 14. c. 2.* earum, quas Judæorum Rex Alexander supra Arabes usurpaverat.

Aliud אלוש *Alus* deserti locus, ubi castra metati sunt Israëlitæ, Num. 33: 13. Aliud item Ἔλουσα, Ptolemæo Idumææ, Stephano olim Arabiæ, dein tertiæ Palæstinæ urbs, de qua Hieronymus in vita Hilarionis: *Vadens in desertum Cades*, &c: *pervenit Elusam, eo fortè die quo anniversaria solemnitas omnem oppidi populum in templum Veneris congregaverat. Colunt autem ob Luciferum, cujus cultui Saracenorum natio dedita est.* Cætera ibi vide. Eleusa, id est, חלוצה, quomodo שור *Sur* redditur, Gen. 16: 7. à Hierosolymitano Interprete. Tamen pro Lesa in Arabica Paraphrasi legitur הלוץ *Chalus*, id est, *Elusa* ut diximus.

Hactenus de veteri Chananæorum habitatione; cujus mediterranea cedere Judęis coacti, cùm in terram Chanaan illos introduxit Josue, in littoralem tęniam secesserunt, quæ à Syria Cassiotide longo tractu extenditur usque in Palęstinam propriè dictam, id est, Philistęorum Pentapolim. Ibi Palton, Balaneam, Aradum, Simyra, Orthosiam, Tripolim, Botryn, Sareptam, Tyrum, Sycaminon, Turrim Stratonis; & in mediterraneis Marathum, Antaradum, Arcam, Gabalam, Capharzabam, Straboni Crocodilorum urbem, de novo condiderunt. Et Gebal seu Byblum Cinyræ Regiam, Berytum, Sidonem, Aczib seu Ecdippam, Acco seu Ptolemaidem, Doram, Japho seu Joppen, Jabneel seu Jamniam, jam conditas multum auxerunt; atque inde libero mari commeantes nova & externa domicilia armis sibi quęsiverunt, & frequentes colonias penè toto orbe diffuderunt. Quod libro sequenti pleniùs exequi libet.

CAPUT XXXVIII.

Explicatio decimi capitis Geneseos de divisione gentium ex Hebræo libro Juchasim.

Juchasim, id est, genealogiæ. Libri quis author, quando scripserit, ubi excusus. Divisionis gentium προηγέμενα. Ararat est Armenia. Ibi Arcæ reliquiæ pro medicina & theriaca. Inde Ἀποτροπιασμοί. Cur longævi primi homines. Præter tres Noæ filios quartus Ionicus, Astrologiæ doctor & Polemices. Hæc fabula in notis refellitur. Noa jam tum ætate provectior. Omnes homines è tribus filiis Noæ. Cur ætati illius non attexatur hæc clausula, *& genuit filios, &c.* Saturni tres liberi. Orbis in tres partes divisus. Mosis silentium de quarto filio Noæ. Commenti hujus authores quàm nuperi & sublestæ fidei. Frustra citari Methodii Chronica, qui nulla scripsit. In verbis, quæ Methodio tribuunt, nihil sani. In supputatione annorum manifestus ἀναχρονισμός. Ionici nomen esse Græcum & κτητικόν. Terra Ethan, ubi Ionicus, nullibi gentium. *Fluvii Ethan*, Ps. 74: 15. *Ethan* in Josepho non est terra fluviis irrigua, &c. ut putavit Isidorus Pelusiota; sed Solomonis prædium prope Hierosolymam. Fluvii *ethan*, id est, rapidi. Multos Veteres ita reddere. Sic *torrens ethan* Amos 5. Et *maris ethan*, id est, robur, Exod. 14: 27. Nimrod gigas δεκάπηχυς in Pseudo-Methodio. Ibid. Nimrod è Semi stirpe contra Mosem & Esdram. Ibid. Daniel plagiarius. Ibid. pro Babyloniis Persæ & Græci primi regnant. Ibid. Græci è Semi stirpe. Ibid. Ionicus, vir scilicet θεόπνευστος, malorum incentor Nimrodo. Injurios esse in Methodium virum sanctum & benè doctum, qui has nugas illi tribuunt. Author *Juchasin* LXXII familias deducit è tribus Noæ filiis; Hebræorum alii tantùm LXX. Idem non satis extendit limites filiorum Japheth. Et confundit Portugalliam cum promontorio Finis terræ. Et Gomer & Magog habet pro eodem populo. *Halic* quid sit. Mediam malè jungi Moscoviæ. Fluvius *Athel*, id est, *Rha* seu *Volga*. Urbs *Athel*. Mare *Chozar*, id est, Caspium. Terra *Chozar*. Media hodiè *Servan*. Malè ponitur ad Occasum Maris Caspii. *Thubal* cur velit esse *Sepharad* seu Hispaniam. *Mesech* Russia. *Moschinus* fluvius, id est, *Moscou*. *Thubal* & *Mesech* esse vicinos populos. Thraciam non rectè poni inter Venetias & Hungaros. *Ascenaz* non est Germania. Bohemia cur caput Germaniæ. *Riphat*, id est, *Aquileienses* & *Tarvisiani*, qui circa Venetias. Cur ex Asia venisse dicantur & ex *Idingik*. Veneti ex Paphlagonia. *Thogarma* non est *Turchestan*. *Elisa* insulæ Archipelagi. Hellespontus quasi *Elisæ Pontus*. Constantinopolis quomodo Hebraicè & Arabicè scribatur. *Tarsis*, id est, Tarsus, *Citthim* Cyprus, *Dodanim* Rhodus, quæ singula refelluntur. Filii Chus in Æthiopia & Mauritania: imò sunt Saraceni. *Aljeman*, Australis pars Arabiæ Fœlicis. *Seba* & *Sceba* filii Chus non habitarunt in *Aljeman*, sed *Sceba* Abrahæ filius. Phutæi in Libya. Terra & fl. Phut. Ninive *Mosal*. *Calach* Calacene vel Calachene. *Caphthor* an *Damiata*. Ægypti Regum à Misraïmo usque ad tempora Mosis longa series deprompta ex historiis Arabum. *Kobtim*, à quo *Cophtitæ*. Regni Ægypti translatio à Caphthoræis ad Cophtitas. *Tutu Pharao* Abrahæ æqualis. Mater ejus *Churia* ancillam Agar Saræ dedit. Aliis Agar filia Pharaonis. Pharao *Rian* Josepho, Pharao *Talma* Mosi σύγχρονος. Cur hæc suspecta. Amorrhæus non legitur habitasse prope Jerusalem. *Georgestan* ex Guirgasæis. Contra, Matth. 8: 28. Georgi populi. Hevæi ante Libanum in Hermone. *Arka* à Tripoli quantùm distat. *Sinæi* non sunt Tripolitani, sed Pelusiotæ. *Aradus* ubi. *Semaræi* tenent Emesam. *Amathæi Hamam*, id est, Epiphaniam. Sem non esse Melchisedechum, nec ædificasse Jerusalem. Salem ubi fuerit. Semi filios non omnes habitasse ab Euphrate ad Indiam. Aramæi conditores Trachonitidis & Damasci. Ebræi ab Ebere dicti. *Mesa* non est *Meccha*, sed *Musa*. Meccha locus peregrinationis. Mahumeth ubi sepultus. *Medinath alnabi* quomodo aliter vocetur. Filii Jectan in *Aljeman*. Regnum Aljeman & Seba vel Sabæorum idem. *Sanaa* metropolis regni *Jeman*, *Uzal* Hebræis. *Hatsarmaveth* servavit nomen.

Ut suprà ex Josepho Ben-Gorjon; ita hîc ex libro *Juchasim*, sive genealogiarum, qui in manus nostras nuper incidit, visum est hîc adjicere quicquid pertinet ad historiam divisionis gentium, in qua versamur. Author Abraham Zachut, Judæus Salmanticensis, qui scripsit A. Christi 1502. Constantinopoli excusus est A. 1556. & Cracoviæ A. 1580. Quam editionem nos hîc sequimur.

DIVISIONIS GENTIUM προηγέμενα.
fol. 134. b.

אחכ״ איש צדיק המים זה ינחמנו נח שמו ולתר״ שנה לחיו היה המבול על הארץ הקב״ה הצילו בתיב׳ א׳ ותנח תיבתו על הרי אררט הנק׳ ארמניא ועד היום יש רושם שמה ובימים הקדמונים היו מתרפאים מהם כמו התריאק בזמנינו כך כתב בן גוריון בספרו הארוך עוד כתב כי היו חיי הקדמונים ארוכים בהשגחה אלהי׳ כדי שיוכל להשלי החכמות וכתוב בתורה כי נח ושלוש בניו יצאו מהתיב׳ וכתבו * בתאריכי׳ כי אחכ״ נולד לו בן רביעי שמו יוניקו ולמד בעולם חכמת התכונה ולמד לנמרוד אופן המלחמה ומהג׳ בנים של נח היו עב״ משפחות מיפא טו״ ומשם כה״ ומחם לב״:

* *Arabicè* תאריח *est ara, vel notatio temporis.*

Postea fuit vir justus & integer, de quo scriptum est, *iste consolabitur nos, Noa nomine. Hujus ætatis anno sexcentesimo Diluvium fuit super terram; sed servavit eum Deus benedictus in arca, quæ quievit super montibus Ararat, id est, Armeniæ; ubi hodiéque supersunt arcæ vestigia* (nempe reliquiæ ligni;) *quibus superioribus sæculis pro medicina utebantur* a, *ut nos theriacâ hodiè. Ita scripsit in libro suo filius Gorjon. Addit Aruch longævos fuisse priscos homines, Deo sic providente, ut scientiæ possent perfici. Porrò in*

Lege quidem habetur Noam cum tribus filiis ex arca exivisse, sed in Chronicis b historici *scripserunt, illi natum esse deinceps quartum filium Ionicum nomine, Astrologiæ inventorem, quique Nimrodum docuit rationem belli gerendi. E tribus autem Noæ filiis familiæ natæ sunt septuaginta duæ* c, *è Japhetho quindecim, è Semo viginti quinque, & è Chamo triginta duæ.*

a. Nempe hujus ligni particulis superstitione quâdam ducti locorum incolæ utebantur πρὸς τὺς ἀποτροπιασμὺς. Ita ex Beroso Josephus & Alexander Polyhistor. Quibus consona hæc Abydeni: τὸ δὲ πλοῖον ἐν Ἀρμενίῃ περίαπτα ξύλων ἀλεξιφάρμακα τοῖσι ἐπιχωρίοισι παρείχετο. *Navigium in Armenia locorum incolis ligna præbuit amuleti vim habentia.*

b. Quæ sequuntur de Ionico sunt planè commentitia. Noam enim post Diluvium nullos generasse liberos multa sunt, quæ non suadeant modò, sed & planè persuadeant. Primò ætas jam provectior. Jam enim superaverat annum sexcentesimum, cùm ex Arca est egressus; & uxorem verisimile est illi fuisse penè æquævam: 2. Addo à tribus illis, quos generaverat ante Diluvium, propagatum esse totum genus humanum in universa terra. Ita tradit expresè Moses Gen. 9: 19. Itaque nullos alios habuit Noa, nisi ponas fuisse steriles, & priori commento commentum aliud superstruas. Nec leve momentum in eo est, quod summæ annorum vitæ Noæ, Gen. 9: 29. non attexitur solennis illa clausula, *& genuit filios & filias*, quomodo iis qui Noam antecesserant, Gen. 5: 4. &c. ne quis putaret illis nullos esse natos liberos, quàm quos Scriptura memorat. 4. Eòdem facit, quod Saturno, quem esse Noam abundè probavimus, non nisi tres liberos Poëtæ assignarunt. 5. Et orbis cogniti prisca divisio in tres partes, quarum Europa Japheto obtigit, Africa Chamo, & Semo magna pars Asiæ. 6. Denique solum Scripturæ silentium id evincit. Nam si quos habuit liberos post Diluvium Noa, & in his unum aliquem præ cæteris insignem, Astrologiæ inventorem & Polemices, quorsum id reticuisset Moses? Aut, eo tacente, quis alius Hebræis hoc revelavit? Hebræis, inquam, illis Recentioribus hodiè & heri natis; in qua fæce est Author libri *Juchasim*. Aiunt ita haberi בתאריכים, in Chronicis aut Annalium libris; nempe in Historia Scholastica, in Fasciculo temporum, in Vincentii speculo historiali, in Philippi Bergomatis supplemento supplementi, in Jo. Laziardi Cœlestini historiæ universalis Epitome, in Mari historiarum, in Vasto Opere de temporibus in sex ætates distributo; atque aliis hujus farinæ scriptoribus. Quorum quidem nonnulli citant B. Methodii Chronica: sed B. Methodius nulla scripsit Chronica. Saltem qui Methodii scripta recensent Hieronymus & Suidas, hujus Chronicorum non meminêre, nec Veterum quisquam alius, quod quidem sciam. Quin ille ipse locus, quem ex Methodio citant, nihil habet sani. Verba sunt; *Centesimo anno tertiæ Chiliadis genuit Noa filium ad similitudinem suam, quem appellavit Ionicum.* Ita genuerit Noa annis post mortem ferè centum. Si Methodium sequi dicas Græcorum supputationem, qui multos annos addiderunt, ne id quidem poterit stare. Nisi Ionicum illum natum esse dixeris multò ante Diluvium, quod juxta Græcos contigit anno mundi 2242. At in Diluvio saltem ex Scriptura planè certum est, Noam nullos habuisse filios, præter tres, quos diximus. Non minùs absurdum est, quod Noam volunt Græcum Ionici nomen indidisse filio suo, adeóque nomen κτητικὸν; ac si quem vocari dixero Gallicum aut Italicum. Sed is fortasse Romano more Ionicus dictus est ab Ionia triumphata. De Eodem sequitur: *Trecentesimo anno (Noa) largitus ei amplissima dona, misit eum in terram Ethan, quam ille pervasit usque ad mare Orientis.* Hoc unum probo, quod vir, qui nunquam fuit, ablegatur in terram, quæ nusquam est; id est, in terram *Ethan* ad mare Orientis. Scio non deesse, qui terram Ethan sibi fingant, fretos hoc loco Psal. Latin. 73. Hebr. 74: 15. *Tu siccasti fluvios Ethan:* & Isidorum Pelusiotam illam in Lib. 2. ep. 66. Palæstina describere ποταμοῖς καταῤῥύτον, καὶ δένδροις, καὶ καρποῖς κατάκομον, ζώωντε πλήθη (lege πλήθει) καὶ ἰχθύων εὔθηρον, *fluviis irriguam, & fructiferis arboribus opacam, atque propter ferarum pisciumque multitudinem venationibus accommodam.* Sed Josephus, Antiq. l. 8 cap. 2. quem testem advocat, nil nisi prædium Solomonis describit hujus nominis, ad alterum ab urbe schœnum; ubi certum est nulla fuisse flumina, sed solùm ναμάτων ἀποῤῥοὰς, *laticum incilia.* Utut sit, Ethan, de quo ibi Josephus, à mari Orientis tantum distat, *quantum Hypanis Veneto distat ab Eridano.* Proinde Docti pridem observarunt איתן *ethan* in loco Psalmi, quem diximus, appellativum esse nomen non proprium; & *fluvios ethan* Hebræa phrasi dici *fluvios roboris*; id est, rapidos & violentos. Quod sequuntur è Veteribus Syrus, & Chaldæus, & Arabs, & Aquila, & Hieronymus. Ut Hebræos taceam Kimchium & Aben-Ezram. Tale Amos 5: 24. *ut volvatur, &c.* כנהל איתן, *ut torrens ethan*, id est, *ut torrens validus*; Vulg. *quasi torrens fortis.* Et Exod. 14: 27. Et reversum est mare, &c. לאיתנו *juxta suum ethan*, id est, robore & impetu suo. Ita Onkelos, Jonathan, & Arabs. Jam ad reliqua pergamus. *Hic Ionicus accepit à Domino donum sapientiæ, & invenit Astronomiam. Hic gigantem Nimrod decem cubitorum proceritate, & nepotem Sem, ad se venientem erudivit, docuitque quibus in locis regnare deberet. Multa etiam prævidit ac prædixit. Imprimis autem de quatuor Monarchiarum ortu, successione & occasu, quam Prophetiam multis post sæculis Daniel edidit. Prædixit autem ille primos omnium regnaturos de stirpe Sem Persas & Græcos, postremos de genere Japheth Romanos.* In his penè tot monstra quot verba. Sufficiet è multis pauca observasse. Nimrod statuitur fuisse gigas ex Græca Versione, cui cum Hebræo textu hoc loco parum convenire docuimus lib. 4. cap. 12. Sed Pseudo-Methodio debetur statura illa δεκάπηχυς, quam attigisse nemo legitur. Eodem duce jam in Semi familiam inserendus erit Nimrod, quem nos, sequuti Mosem & Esdram, Chami ex Chuso nepotem feceramus. Adeóque Daniel, cui credideramus hactenus, quæ nostra est εὐήθεια, cùm repetit toties se vidisse visionem, aut sibi Deum apparuisse, jam erit eximendus è Prophetarum numero, & pro plagiario habendus (absit blasphemia dicto) ut qui laborem alienum pro suo venditaverit. Quid quod, non satis convenit inter exemplar & ἀπόγραφον? Prædixerat enim Ionicus *primos omnium regnaturos de stirpe Sem Persas & Græcos.* At in Daniele de Chami stirpe Babylonii primi regnant, Græci tertio demum loco; neque illi de Semi, sed de Japheti stirpe. Quod satis apertè indicat Daniel, cùm Græcorum regnum appellat regnum *Javan*, qui fuit unus è filiis Japheti. Jam quid putidius illo figmento, Nimrodum, qui quâ vi quâve injuriâ imperium per fas & nefas in æquales usurpavit, virum θεόπνευστον habuisse pro consultore & malorum incentore. Videbor fortasse tempus trivisse frustra in his nugis refellendis, quas recitasse est refutasse. Sed, cùm præeunte Scriptura totum orbem diviserim in tres Noæ filios, pati non potui, ut quartus ὑποβολιμαῖος in illorum sortem invaderet. Ne dicam B. Methodio (ἀνδρὶ λογίῳ ὄντι, καὶ σφόδρα περὶ τῆς ἀληθείας ἀγωνισαμένῳ, *viro diserto & veritatis acerrimo propugnatori*, ut de Epiphan. Hær. 64. illo Epiphanius) hos βεβήλους καὶ γραώδεις μύθους non 1. Tim. 4. posse tribui sine magna illius injuria. Quisquis in

Phot. ab auth. 234. usque ad Epiph. Hær. 64. à §. 40. usque ad 63. Photio legerit, aut in Origenianis Epiphanii, quę Methodii supersunt, illum reipsa comperiet serium fuisse scriptorem, & benè doctum, & ab his nugis quàm maximè alienum.

c. Hìc discedit à communi Hebræorum sententia, qui cum Hebræo textu solùm numerant LXX. κεφαλαιώτας, 14. è stirpe Japheth. 30. è stirpe Cham, & 26. è stirpe Sem.

POSTERI JAPHETH.

ובני יפת ז׳ באי׳ אורופה שהוא שליש העולם
*L. מתחלת. וישכנו * מחתלת מושקוף עד פורטוגאל
הנקרא קצת הארץ ובספרים הקדמונים נקרא
לושיתניא:

Et filii Japheth septem fuerunt in regione Europæ, quæ est orbis triens; & habitarunt ab initio Moscoviæ usque ad Portugalliam a *quæ vocatur finis terræ* b *& in veteribus libris Lusitania.*

a. Non rectè Japheti posteris eosdem, quos Europæ, figit limites; cùm ex iis non paucos in Asia habitasse statim agnoscat. b. Portugallia nusquam vocatur *finis terræ*, sed Artabrorum promontorium nautæ hodiè sic appellant, quia ad Occasum maximè vergit.

Gomer & Magog.

גומר ומגוג הם הגודש אשר באו מקרוב
מושקוף והמושקוף והליך:

Gomer & Magog sunt Gothi, a *qui venerunt è locis Moscoviæ vicinis & Moscoviâ & Halic.*

a. Gomer & Magog non sunt idem populus. Veteribus Magog sunt Scythæ, & Gomer Phryges vel Galatæ, qui Phrygiam occuparunt usque ad Halym-fluvium. An inde sumptum est Halic? Alioqui, quid sit, nescio.

Madai vel *Medi.*

ומדי״ הם נוטים מצד אל מלכות מושקוף והנהר
*אתל. הגדול הנקרא * אהל בא ממדבר מושקוף אל
ים כוזר אשר סביב זה הים לצדי מערב הוא מדי
* שירבן הנק׳ * שריבן וכל המלכות אשר סביבו:

Medi autem ab una parte attingunt regnum Moscoviæ, a *& magnum fl. Athel* b *nomine, qui è deserto Moscoviæ fertur ad mare Chozar* c. *Ad illud, inquam, mare à parte Occidentis* d *est Media, quæ hodie Servan* e *dicitur cum vicinis omnibus regnis.*

a. Nihil dici potuit absurdius. Media est in diverso climate, & à Moscovia immensum distat. b. אהל vocem nihili mutavi in אתל *Athel*, quomodo Arabicè vocatur fluvius *Rha*, aliis *Volga*. *Athel* vocatur à magna urbe cognomine; vide Geogr. Nub. Clim. 5. part 7. c. Mare *Chozar* est Mare Caspium. Ita nominant Arabes à terra *Chozar* ad ostia fluminis *Athel*, cujus Athel est metropolis. Hæc pluribus in Nubiensi. d. Imò ab Australi parte. e. Ita scripsimus pro שריבן *Serivan*. Mediæ hodie magnam partem *Servan* vocari nemo est qui nesciat.

Javan, Thubal, Mesech & Thiras.

ויון ידעת מוצא׳ ומובא׳ : ותובל היא ספרד:
* הרוסיא. ומשך נקר׳ מלכות * הפירסיא מלכות גדול׳
אשר למעלה על׳ שפת הים השחור ועד היום
בארצ׳ נהר נק׳ מישכינו :ותירס הם תראסיה
מסביב ויניציא עד האונגרוש:

Terræ autem Javan a *nosti aditus & exitus. Et* Tubal *est Hispania* b; *Et* Mesech *vocatur regnum Russiæ* c, *quod regnum magnum est, situm supra mare Nigrum, unde est quod hodiéque in ea terra amnis est* Meschinus d *nomine.* Thiras *est Thracia, inde à Venetia usque ad Hungaros* c.

a. Id est, nosti situm Græcię. b. Hebr. est *Sepharad*, quomodo Hispaniam appellant ex Abd. 20. Thubal Josepho sunt Iberi ad Mare Caspium non Hispanię c. Hebr. *regnum Persiæ*. Sed apparet ex sequentibus hoc mendum esse typographicum, & rescribendum *regnum Russiæ*. Regnum Russiæ idem est regnum cum regno Moscovię, quod jam assignaverat populis Gomer & Magog. Nec ferendum, quod *Thubal* & *Mesech*, populos conjunctissimos, ut ex Ezechiele constat, deportet in terras ab invicem ita dissitas. Qui tamen illi communis est error cum plerisque Veterum, d. Intellige *Moscovv* fluvium, à quo Moscovię nomen est e. Egregia scilicet Thracię descriptio. Inter Venetiam & Hungariam est Illyrici pars & Germanię; Thracia inde remotissima.

Filii Gomer.

ובני גומר אשכנז וראש מלכות בוהמיא : וריפת
* אנויליזיש. * אינגליזיש וטרוי״אנוס אשר היו באסיה מקום
*L. אילריק. הנקרא היום † איידנגיק: ומשם נסעו ובנו
עיר ויניציא : ותוגרמה הם הטורקי״א הנקר׳
בלשון טורקי טורקישתאן והם מלכות גדול נוטה
אל צד פרס מצד א:

Et Filii Gomer Ascenaz a: *Regni caput est Bohemia* b. *Et Riphat Aquileienses* c *& Tarvisiani* d; *qui fuerunt in Asiâ* e *in loco quem hodie vocant Idingik* f, *& inde profecti sunt & ædificarunt urbem Venetiam; Et Thogarma est Turcia* g, *quæ linguâ Turcicâ vocatur Turkestan; est autem regnum magnum ab una parte Persidem attingens.*

a. Ascenaz in Hebręorum scriptis est Germania, Ridiculè; nam, ut alia taceam, populos regni Ascenaz in Babylonem convocat Deus, Jerem. 51:27. b. Bohemię Rex est primus Electorum. c. vocem nihili אינגליזיש *Inglizes* mutavimus in אנויליזיש *Aquilezes*: Aquileienses Hispani sic appellant. d. Aquileienses & Tarvisiani sunt populi circa Venetias. e. Ita plerique sentiunt Venetos è Paphlagonia venisse, ubi Homeri Heneti. Porro Josepho Riphath sunt Paphlagones. f. *Idingik* est vox nihili; sed legendum est אליריק *Illiric*. Cum Heneti legantur è Paphlagonia venisse in Illyricum, confudit Ineptus Scriptor profectionis terminos, & eos ex Illyrico venisse sibi finxit. g. Thogarma si sit Turkestan, quomodo equi & muli Tyrum inde deducuntur, Ezech. 27: 14? Maxmè cùm in tota Scythia, cujus pars est Turkestan, nec muli nec asini sint.

Filii Javàn.

ובני יון אלישה הם אי״ ארסיפלגו מקנדי״א עד
שיאו והאיים אשר סביבותיהם ועד היום
להלאה מגאליפו * הקאשטיליוש נקרא
אלישפונט : ותרשיש ראש מלכות גדול על
* הקסטנטי׳ גיאש. שפת הים קריב לאנטכיא נק׳ † שיצליא: כתים
* שיליא: הם אי׳ ניפרי ונוגה שליט עליהם: ורודנים היא
אי׳ רודש כן נק׳ בדברי הימים רודנים:

Et è filiis Javan Elisa sunt insulæ Archipelagi, à Candia usque ad Chion, cum vicinis insulis circumquàque. Proinde hodièque mare quod à Gallipoli Constantinopolim b *usque extenditur, vocatur Elispont* c. *Tarsis* d *est metropolis regni ingentis ad oram maris prope Antiochiam, quod Ciliciam vocant. Cittim sunt incolæ insulæ Cypri, super quos dux dominatur. Et Dodanim est insula Rhodus; unde est quod vocantur Rhodanim in Libris Paralipomenon.*

a. Hoc valde est verisimile, quia Ezech. 27: 7. agitur de purpura ex insulis Elisę, id est, ex insulis Ægei & Cretici maris, ut suo loco docuimus. b. Pro Gallipoli, olim Callipoli, Hebr. est *Gallipo*,

Et pro

Et pro Conſtantinopoli, *Caſtilias*, reſcribo *Coſtantinas*. Benjamin ſcribit קושטנדינא *Koſtandina* & Nubienſis קוסטנטינה *Koſtantina*. c. Ita hodiè Vir Magnus Helleſpontum deducit ab Eliſa. d. Tarſis vult eſſe Tarſum Ciliciæ metropolim, in qua ſententia multi Veteres; ut & Citthim eſſe Cyprum in qua Citium: & Rhodanim eſſe Rhodum. Sed ſi Tarſis eſt Cilicia; quomodo inde affertur argentum, ferrum, ſtannum & plumbum, Ezech. 27: 12. Si Citthim eſt Cyprus; quando impletum eſt, quod prædicitur Num. 24: 24. fore, ut Citthæi affligant Aſſur & Eber? & quænam erant illæ naves Citthim, Dan. 11: 30. quarum adventu Antiochus, qui cogitabat Ægyptum invadere, cogitur regredi re infecta? ut Dodanim vel Rhodanim putentur eſſe Rhodii ſola facit nominum ſimilitudo. Sed aliunde dici Rhodios Libro ſequenti docebitur.

POSTERI CHAMI.

Filii Chami, Chus & Phut.

ובני חם כוש ומצרים ופוט וכנען: ובני כוש לא נודעו באמתות מקומם אים רק ידענו בפי׳ שהם במלכות הכושי׳ במאוריטאני׳ והם מלכות השחורים ואלחבש: וסבא ושבא הנזכרים בפסוק הזה אינם מלכות אלימן רק אותם שנז׳ בבני קטורה הוא שבא ממלכות ימן ופוט הם השוכנ בהרי לוב הנק׳ ליבירה ועד היום נק׳ ארצם ונהר גדול מקיף אותה פוטי ונק׳ ליביא על שם להבים בן מצרי׳ ונינוה קרוב לאשור הנק׳ * מוצול וכלח נקרא כלך:

* מוצל.

Et filii Cham Chus & Miſrajim & Phut & Chanaan. Et filiorum Chus loca non certò novimus. Tantùm in genere ſcimus eos in Æthiopiæ rêgno & Mauritania degere quæ ſunt regna Nigrorum & Abyſſinorum a. *Porro Seba & Sçeba, quæ in hac ſectione memorantur, non ſunt regnum Aljeman* b, *ſed ille Sçeba, cujus mentio fit inter filios Keturæ, Gen.* 25: 3. *eſt Sçeba regni Aljeman* c. *Phutæi autem habitant in montibus Lub, Libyam vocant. Unde eſt quod hodiéque Phuti vocatur terra eorum* d, *& magnus amnis illam ambiens. Libya autem vocatur de nomine Lehabim* e *filii Miſraim. Ninive eſt urbs Moſal* f *prope Aſſyriam; & Calach vocatur Calac* g, id eſt, Calacene.

a. In eo errore verſantur omnes Veteres, & plerique Recentiorum. Cùm in Scriptura Chuſæi ſint iidem qui Saraceni. b. *Aljeman* eſt Arabiæ Fœlicis pars maximè Auſtralis, quod ipſum nomen indicat. c. Quin Sçeba, vel Sabæi, regni *Aljeman* ſunt è filiis Jectan. d. Nullam terram novimus *Phuti* nomine, ſed fluvii *Phut* multi meminêre. e. Libyæ nomen eſt à לוב, & ſignificat terram ſiticuloſam. f. *Mozal* quidem eſt prope Aſſyriam ad Occaſum Tigridis, ſed Ninive fuit ad Ortum in ipſa Aſſyria. g. Calacene vel Calachene Aſſyriæ pars eſt ad montes Gordyæos, ex Ptolemæo & Strabone nota. Hoc hemiſtichium ſequebatur id quod ſtatim habetur de Philiſtæis. Nos ſua ſede motum in verum locum reſtituimus.

Filii Miſraim.

ובני מצרים * פתרוס וכפתור הוא דמיאט והפלשתי׳ מעזה ועד מצרים והשאר לא נודע אם מקומם וכתבו בס׳ זכרון המלכים אשר לערביי״ כי המלך הא׳ למצרי׳ נק״ מצרים בן חם והב׳ קבטים אשר יווחסו אליו הקופטיי׳ והג׳ קפטורי והד׳ בודישיר והה׳ עדים והו׳ שדאת והז׳ מנקאוס והח׳ מנאוס והט׳ מנאקיוס והי׳ מרקורא והיא בלאטס והיב׳ אתיב והיג׳ קלימון והיד׳ קרשון ונעתק המלכות מבני קפטורים אל בני בן קבטים אחד׳ אשר נק׳ שמו שאומבני בני׳ מרקוביש והב׳ אבסר והג׳ סא והד׳ תראר׳ס והה׳ מאליק והו׳ כרבתא והז׳ כלבן והח׳ מליא והט׳ טוטיס׳ וזה היה פרעה הראשון אשר היה בימי אברהם ומת ונשאר בנו קטון׳ ומלכה במקומו אמו נק׳ חוריא והיא אשר נתנה שפחתה לשרא נק׳ הגר וזאת המלכה הבריחוה מעליה קרובי המלכות אל ארץ אתרו והקימו עליהם מלך ואחכ״ המיתוהו ולא נשאר מיורשי עצר רק בת אחת מזרע המלוכה נקר׳ דלפא בת מומס ואחכ״ מלך אימן׳ ואחכ״ מלך וליד בן דומע וימלוך תחתיו בנו ריאן בן וליד וזה נק׳ פרעה של יוסף: אחכ״ מעדאן ונק׳ טלמא והוא פרעה של מושה רבינו עה״ אשר צלל במצולו׳ כמו אבן:

* פתרוס.

Et filii Miſraim Pathros & Caphtor, id eſt, Damiata a, *& Philiſtæi à Gaza uſque ad Ægyptum; De reliquis ignotum eſt ubi habitaverint. Scriptum* b *autem eſt in hiſtoriis Regum Arabiæ primum Ægypti Regem fuiſſe Miſraim filium Chami; ſecundum Kobtim, à quo Cophtitæ originem ducunt; tertium Caphtorim; quartum Bodiſir: quintum Adim; ſextum Sadath; ſeptimum Manchæum; octavum Menas; nonum Menachium; decimum Mercurium; undecimum Belatas; duodecimum Athib; decimum-tertium Calimon; decimum-quartum Carſon; ſub quo tranſlatum eſt regnum à filiis Caphtorim ad filios unius è filiis Kobtim; ex quo genere primus vocabatur Saumbeni. Filii ejus Marcobis, ſecundus Abſar, tertius Sa, quartus Theraras, quintus Malik, ſextus Charabtha, ſeptimus Chalban, octavus Mali, nonus Tutis. Hic eſt Pharao primus qui fuit in diebus Abraham & mortuus eſt, ei ſuperſtite parvo filio: in cujus locum regnavit mater ejus Churia nomine; ea nimirum quæ ancillam ſuam Agar Saræ dedit. Illa cognatorum Regis unumquemque dimiſit ad locum ſuum, qui Regem à ſe ejectum aliquantò poſt interfecerunt. Neque è regni hæredibus ullus fuit ſuperſtes præter puellam unicam à regia proſapia Dalipham nomine filiam Momam. Poſtea regnavit Eman, poſt quem Valid filius Doma, cui ſucceſſit filius Rian; Is eſt Pharao Joſephi. Sequutus eſt Maadan, & qui vocatur Talma. Is eſt Pharao Moſis magiſtri noſtri ſuper quem pax, qui tanquam lapis in abyſſos demerſus eſt.*

a. Hoc ſumpſit ex Benjamine, cui itidem *Damiata* eſt *Caphthor*. Sed ſuo loco docuimus terram Caphthor, ubicumque ſit, ab Ægypto & Philiſtæis non parum eſſe diſſitam. Vide Amos 9: 7. b. Sequitur longa ſeries Regum Ægypti à conditore Miſraimo uſque ad tempora Moſis, quam ex Arabum hiſtoriis profitetur ſe deprompſiſſe. Quàm verè alii judicent. Solum obſervo hanc ſeriem nil quicquam habere ſimile cum Regum Ægypti catalogis, quos vel in Herodoto, vel in Diodoro habemus vel in Africano ex Manethone; & pleraque hæc nomina planè abhorrere ab Ægyptiæ linguæ genio. Ut valde ſit veriſimile, Hebræorum nugivendulos hæc de ſuo confinxiſſe. c. Alii fabulantur Agar filiam fuiſſe Pharaonis. Ita Chaldæus Paraphraſtes Jonathan, Gen. 16: 1. *Illi* (Saræ) *erat ancilla Ægyptia, Agar nomine* ברת פרעה *filia Pharaonis, quam dedit ipſi in ancillam, quo tempore ea ſublata percuſſus eſt per verbum Dei.* Addit R. Selomo in notis ad hunc locum Pharaonem, cùm vidiſſet ſigna quæ propter Saram facta ſunt, dixiſſe Agaræ: *Filia mea melius eſt ut in illa domo ſerva ſis, quam in alia domina.*

Filii Chanaan.

ובני כנען צידון בכורו ועד היום נק׳ צידון והחתי והאמורי קרוב לירושלם והיבוסי בירוש׳ עצמו והגרגשי הניח ארצו לישראל והלך אל ארץ אשר עד היום נקר׳ גורגיסטאן והחוי היו יושבי׳ ההר אשר לפני הלבנון והערקי נקרא עד היום

היום קרוב יום אחד לטריפול נקרא ערקא והסיני הם טריפול והארודי עד היום הי'א אי אחד קרוב לאנטארטוש בגבולי טריפול נקרא ארוד: והצמר' הם חמץ והחמתי הי'א חמא:

Et filii Chanaan, Sidon primogenitus ejus, cujus sedes hodiéque vocatur Sidon: & Chittæus: & Amorrhæus prope Jerusalem; & Jebusæus in ipsa urbe Jerusalem: & Guirgasæus, qui relicta Israëli terrâ suâ se contulit in regionem quæ ad hunc usque diem appellatur Georgestan b. *Hevæi autem habitarunt in monte qui est ante Libanum* c. *Et Arkæi in urbe Arka, quæ a Tripoli distat unius diei* d *itinere; at Sinæi sunt Tripolitani* e: *& Arvadæorum est hodiéque insula Aradus* f *Antarado opposita in Tripolitanorum finibus, & Semaræi tenent Emesam* g: *& Amathæi Hamam* h.

a. Amorrhæos prope Jerusalem habitasse Scriptura non dicit uspiam. Plerique trans Jordanem sedes fixerant inter torrentes Jabok & Arnon, Num. 21: 24. b. Quin usque ad Christi tempora Guirgasæos, vel quod idem est, Gergesenos hæsisse circa Gerasa trans Jordanem colligere est ex Matth. 8: 28. collato cum Marco 5. vers. 1. & Luc. 8. vers. 26. Georgestan regio est Georgorum. Circa Iberiam & Colchidem, de quibus Mela & Plinius Georgianos, hodiè nominant. c. Mons ante Libanum in quo Hevæi, vocatur Hermon, Jos. 11: 3. & Jud. 3: 3. d. In Ptolemæo Tripolis ab Arca non distat multò ampliùs. e. Sinæos fuisse potiùs ad Meridiem terræ Chanaan colligere est ex Esaiæ 49: 12. nimirum *Pelusiotas*, quorum urbs à luto, Syr. *Sin*, appellatur Ezech. 30: 15. & Gr. Πηλούσιον. Tripolim Sidonii, Tyrii & Aradii condidêre, unde dicta est Tripolis. Tamen id ipsum sensit Arabs Interpres nuper editus Sinæos esse Tripolitanos. f. De Arado abundè diximus. g. Ex Chald. Paraph. Jonathanis & Jerusalem, qui pro Semaræis habent המצאי Emisenos, neque aliter Arabs, quem diximus. h. Epiphania Hebræis *Hamath* & Arabibus *Hama*, quod hîc sequitur Salmanticensis.

Filii Semi.

ואמרו ז"ל כי שם הוא מלכיצדק ובנה ירושלם: ובני שם היו חמשה וכלם שכנו באסי'א מנהר פרת עד ים אינדי'א: הראשון עלם הנק' בעת פרס: והב' אשור הנקרא בעת * מוצול: והג' ארפכשד אשר נק' בעת כלדיים: והד' לוד אשר נק' בעת לידוש: והה' נקר' ארם ובלשון יון שיריש ומזה נקר' שורי'א ובנו טרקוני'טא וראש מלכותם דמשק':

* מוצל

Dixerunt patres nostri beatæ memoriæ Sem esse Melchisedechum a *qui ædificavit Jerusalem* b. *Porro Sem habuit quinque filios qui omnes habitaverunt in Asia ab Euphrate fluvio usque ad mare Indicum* c. *Primus Elam, à quo descendit quæ hodiè vocatur Persis. Secundus Assur, à quo quæ nunc vocatur Mozal. Tertius Arphaxad, à quo quæ nunc Chaldæi vocantur. Quartus Lud, à quo Lydi quos vocant. Quintus denique Aram, à quo Aramæi qui Græcè Syri vocantur. Unde Syriæ nomen. Hi condiderunt Trachonitidem* d, *& Damascum habuerunt pro regni metropoli.*

a. Hoc commentum refellimus, ubi de Semo. b. Nec multò certius id quod sequitur, Melchisedechum ædificasse Jerusalem. Urbis *Salem*, cujus Rex Melchisedech, his verbis meminit Hieronymus: *Salem civitas Sicimorum, &c. In octavo quoque lapide à Scythopoli in campo vicus Salumias appellatur.* c. Semi filios omnes ab Euphrate ad Mare Indicum, id est, ad Orientem Euphratis habitasse falsissimum est. Quippe Lud ex quo Lydi, & Aram ex quo Syri cis Euphratem fixisse sedes nemo est qui nesciat. d. Hæc ex Josepho sumpta, τῶ δὲ Ἀράμου παίδων τεσσάρων ὄντων, Οὔσης μὲν κτίζει τὴν Τραχωνίτιν καὶ Δαμασκὸν, *quatuor autem Arami filiorum Uses quidem Trachonitidem condidit & Damascum.* Condidit Trachonitidem, id est, urbes in Trachonitide; quamvis enim Græcè rectè dicatur κτίζειν τὴν Τραχωνίτιν, tamen Latinè condere de regione non est in usu. Vide Scalig. in Animadvers. in Euseb. fol. 36. B. Par hîc est catachresis in verbo Hebræo בנה. Quod sequitur, Damascum Syriæ esse metropolim, legitur Es. 7: 8.

Filii Arphaxad.

ואחד מבני ארפכשד נק' שלח ושלח הוליד את עבר אשר היהוד' לקחו שם עברי מעבר ובני עבר פלג ויקטן ובימי פלג נפלג' הארץ ובני יקטן י'ג וכולם שכנו ממשא והי'א הנקרא בלשון ערבי מכה אשר הי'א מקום החוגה שלהם ושם בקרוב קבר מחמד נבי'אם במקום אשר נקר מדינת אלנבי והולך ומתפשט מלכותם עד אלימן ונקרא מלכות שבא ועד היום היהודים אשר שם קוראי' לצנעא אשר הי'א ראש מלכות ימן אוזל וכן חצרמות נק כן עד היום:

Et unus è filiis Arphaxad nomine Sela Eberum genuit, à quo Judæi Ebræorum nomen sumpserunt. a. *Eber autem filios habuit Phalegum & Joctanem; & in Phalegi diebus terra divisa est. Jectanis autem filii tredecim fuêre, qui omnes habitarunt à Mesa. Ea vocatur Arabum linguâ Meccha* b, *& est locus peregrinationis* c *eorum. Nec procul inde* d *habent sepulchrum Mahumetis Prophetæ sui, in loco qui dicitur Medinath alnabi* e. *Illorum autem regnum extenditur usque ad Aljeman* f, *quod vocatur regnum Seba* g; *& ad hunc diem Judæi, qui illic sunt, Sanaa* h *metropolim regni Jeman vocant Uzal: ita etiam Hatsarmaveth* i *nomen hodiéque servat.*

a. Hoc multò verisimilius, quàm quod vulgò creditur, dici Ebræos ab Euphratis transitu, ut suo loco probatum. b. *Mesa* & *Meccha* sunt diversæ voces, nec invicem permutabiles. *Mesa* est *Musa* vel *Muza* portus in Mari Rubro. At *Meccha* Saracenorum est Metropolis, qui iidem sunt cum Chusæis. Tamen Arabs, quem citavimus, pro *Mesa* & *Saphar* habet מכה *Mecham*, & אלמדינה *Medinam*. c. Peregrinatio hîc חוגה dicitur voce Arabica, potiùs quàm Hebræa. d. Mecca distat à Medina decem stationibus, milliaribus 270. In vastis arenarum molibus iter dirigit pyxis nautica, ut in medio mari. Vide Geogr. Nub. part. 5. Clim. 2. & Ludov. Vartomannum navigat. 1. cap. 14. e. Urbis verum nomen est יתרב *Jathreb*. Stephano Γάθριππα, & Ptolemæo corruptè Λάτριππα. Sed *Medinath alnabi*, id est, civitas Prophetæ, dicitur; quia impostor Mahometh ibi natus & sepultus est. f. *Aljeman* est Arabia odorata, vel Arabiæ Fœlicis pars maximè Australis, ut jam antè monuimus. g. *Seba*, id est, Sabæorum. Hos Sabæos suprà dixerat esse Abrahami filios ex Ketura. At hîc sui oblitus eosdem annumerat filiis Joctan, quod verissimum. h. Hæc illa ipsa verba sunt, quæ ex Drusii fide jam antè citaveram, & multis explicaveram lib. 2. cap. 21: 1. *Hatsarmaveth* Arabicè sonat *Hadramauth*, unde Græcorum *Atramotæ*, *Chatramotæ*, *Chatramotitæ*, *&c.* Vide lib. 2. cap. 17. Vel ob hunc locum non parum lætor, me in hunc authorem incidisse; qui quamlibet cætera ineptus, tamen de sede filiorum Jectan multò veriora scripsit quàm Veteres, quotquot extant. Illi enim Jectanis posteros in Indiam ablegaverant; Hic iisdem assignat sedes in Arabia Fœlici, in qua Jectanis filii *Seba* & *Uzal* & *Hatsarmaveth* nomen transmisere ad populos, qui hodiéque supersunt.

FINIS Tom. I.

GEOGRAPHIÆ SACRÆ
PARS POSTERIOR
CHANAAN
SEU
De Coloniis & ſermone Phœnicum.

AMPLISSIMO *VIRO* CLAUDIO SARRAU IN SUPREMA CURIA PARISIENSI Senatori integerrimo

S. BOCHARTUS S. P. D.

VIR AMPLISSIME,

Aliud quidem opuſculum σὺν θεῷ propediem in lucem emittendum tibi deſtinaveram. Sed hac occaſione oblata gratitudinis meæ tibi teſtificandæ poſt tot in me collata beneficia, non potui mihi temperare, nec ſilentio premere diutiùs quot modis me tibi devinctum ſentiam: qui poſt beatam illam diem quâ tuæ dignitatis immemor amicitiam tuam nihil tale ſperare auſo mihi primus obtuliſti, illam deinceps tam conſtanter excoluiſti, ut nullum officii genus prætermiſeris, quo ſignificares me ſerio à te amari. Nempe ex illo tu mei & meorum patrocinium ſuſcepiſti. Tu mihi domum, ſcrinia, bibliothecam, quam habes inſtructiſſimam, & quod majus eſt, pectus ipſum aperuiſti. Quin per te patuit acceſſus ad libros Thuanæos & Bibliothecæ Regiæ: & Viri undecunque celebres, Bignonii, Puteani & Salmaſii, mihi ſunt conciliati. Taceo frequens amiciſſimarum literarum commercium, ex quibus in hoc terrarum angulo jugiter edoceor quid rerum geratur toto orbe literario. In quo cum pleriſque doctis tam arcta tibi neceſſitudo intercedit ut illi nihil te celent, neque id ſolum quod agunt, ſed & quicquid meditantur in numerato habeas. Hoc potiſſimum quod & re & conſilio ſtudia mea ſubinde adjutas, & aſſiduus ἐργοδιώκτης inſtas, ab hinc aliquot annis otii & negotii rationem, amicè quidem, ſed tam ſedulo à me exigens, ut votis tuis me puduerit nulla ex parte ſatisfacere: & timor idem, qui me antea meæ tenuitatis probè conſcium à ſcribendo deterruerat, tum demum ad ſcribendum impulerit, cùm id à tali viro ſenſi non requiri modò, ſed & obnixè efflagitari. Quin jactâ ſemel aleâ, poſtquam ſchedulas meas & ipſe perlegiſti,

legisti, & cum amicorum doctissimis communicasti, incredibile dictu est quantum me cunctantem adhuc & meis viribus merito diffidentem tua & illorum suffragia confirmaverint. Licet enim non sim nescius te amori aliquid dare, tamen in te perspecta morum probitas non vulgaris, doctrina eximia, judicium acre & vividum, & reliquæ virtutes quibus emines supra vulgus hominum, apud me tantum potuêre, ut de meis laboribus tibi multò plus quàm mihi ipsi crediderim. Itaque me totum tibi permisi, obsequi certus etiam cum famæ dispendio. Quamvis viris doctis & bonis non displicitura confidam quæ tuo tu calculo comprobaveris. Utut erit, Vir Amplissime, *quandoquidem ita vis, hoc quicquid est oneris in te depono, ut publici judicii aleam tu meo loco subeas, neque mea jam, sed tua res agatur. Vides in quas Symplegadas imprudens te conjeceris, unde non liceat referre pedem. Plura dicturum cohibet animi mœror de tuo statu anxii,* vir eximie, *quem didici minus valentem, anni tempestate gravissima, longum iter suscepisse, & multis periculis obnoxium. Proinde ex intimis Deum rogo atque obtestor ut te salvum & sospitem ad tuos brevi reducat, & omni bonorum genere cumulatum, cum piissima conjuge, singularis exempli fœminâ, & suavissimis pignoribus, diu præstet incolumem. Interim opus, cujus scribendi, atque in vulgus edendi, author, promotor atque instigator fuisti, patere ut tibi offeram, amoris & observantiæ tibi debitissimæ qualecunque pignus futurum. Datum Cadomi pridie Cal. Novemb.*
A. M DC XLVI.

IN LIBROS DE COLONIIS ET SERMONE PHOENICUM

AD LECTOREM PRÆFATIO.

Humaniores literas & disciplinas Græcis debere plurimum nemo non sponte agnoscet, qui non sit idem ab omni humanitatis sensu alienissimus. Hi enim artes vel invenêre, vel ab aliis inventas ita excoluêre, ut apud se natæ esse videantur. Atque ad Europæas maximè gentes pertinet hoc beneficium, quas obruit fœda barbaries, donec Græcos habuerint magistros scientiarum. Interim in illis hoc desidero, quòd sint recentiores quam ut de rerum origine possint quicquam accuratè docere. Proinde si de Natura disserunt, alius Chaos sibi fingit, alius mundum æternum, alius concursum atomorum, quia de rerum omnium creatione ex nihilo ne fando quidem quicquam audiverant. Si de rerum inventoribus, Adamo & Caino, qui agros primi coluerunt, Cererem substituunt aut Triptolemum; Abeli pastorum principi Panem Arcadem; Jubali Musicæ repertori Mercurium aut Apollinem: Tubalcaino, qui metallorum conflaturam excogitavit, Curetes, aut Cyclopes, aut Vulcanum Lemnium: Noæ, à quo vinum inventum, Liberum patrem Cadmi nepotem, & alios hujus farinæ hodiè & heri natos. Iidem si historiam scribunt, quoties ad antiquiora conantur assurgere, statim in fabulas devolvuntur. Et fatetur Thucydides statim initio præclari operis, ante bellum Peloponnesiacum, quod Artaxerxis & Nehemiæ ævo gestum est, se nihil potuisse σαφῶς εὑρεῖν διὰ χρόνου πλῆθος, *liquido comperire propter longinquitatem temporis.* Ita ut Gręca historia inde demum incipiat, unde Sacra desinit.

In Geographicis id ipsum accidit, in quibus cùm nihil sit quod vel audiamus libentiùs, vel majori studio disquiramus, quàm quid sit antiquissimum in unaquaque gente, quosque habuerit conditores, & à quo nomen, & ex qua causa sit inditum; Græci ea de re consulti vel planè obmutescunt, vel puerilibus nugis lectori suo palam imponunt. Europa, inquiunt, ab Europa sorore Cadmi; Asia ab Asia Promethei matre, & à Libya Epaphi filia Libya dicta est; Spania item à Pane, & Lusitania à Luso Bacchi sociis; & Baleares à Baleo comite Herculis: ut Scythia, Galatia seu Gallia, Lydia, Cyrnus seu Corsica, Sardinia & Africa, à Scythe, Galata, Lydo, Cyrno, Sardo & Afro ejusdem Herculis filiis: & Italia ab italo, id est, vitulo seu bove Herculis qui in Siciliam transfretavit: & Melite à nympha Melite ex qua Hyllum idem genuit. Quale est, quod Armenos deducunt ab Armeno Jasonis socio, Medos à Medea Colcha, Persas à Perseo Argivo, Syros, Babylonios, Arabes & Garamantes ab Apollinis filiis Syro, Babylone, Arabo & Garamante. Tam vere, quàm quod iidem volunt Neptuni filios Dorum, Pelasgum, Phæacem, Siculum, Sicanum & Læstrygonem totidem generasse populos cognomines. Nec fabulæ desunt quibus astruant tam futilia commenta. Cùm hujusmodi næniis scateant libri Græcorum, aliis eget adminiculis quisquis ad veram & genuinam primævæ illius antiquitatis cognitionem aspirat.

Hæc reputanti mihi duo se obtulerunt, unde speravi nonnihil lucis his tenebris posse inferri. Primo loco sunt scripta Mosis, qui licet Græcorum antiquissimos multis præcesserit sęculis, tamen vel ex lectione librorum sui temporis, vel ex Veterum traditione, vel ex eorum relatione, qui in longinquas oras profecti erant, vel, quod potissimum est, ex Dei revelatione, se Geographiæ præstitit multò peritiorem quàm vel Homerus, vel Hesiodus, vel vicinorum temporum apud Græcos quisquam alius. Nam & plures gentes memorat, & longè remotiores. Nec nominasse contentus, illarum origines aperit, qua ætate, & ex quo loco, & qua occasione singulæ dispersæ sint in terras maximè dissitas. Ita ut in uno capite, in quo hoc attingit obiter, & tanquam aliud agens, continuam populorum seriem reperias à Mari Caspio & Persico usque ad extremos Gades: quod abundè docuimus in quatuor libris qui præcesserunt.

Nunc secundo loco se offerunt Phœnicum navigationes, qui paulò post ætatem Mosis à Josua & Israëlitis è patrio solo pulsi, primò in Phœnices littora, mox per totum Mare Mediterraneum cœperunt se diffundere, & in multis Europæ, Asię & Africę locis colonias disseminare. Partem in Africam concessisse colligere est ex Procopii Vandalicis, ubi meminit columnarum in Africa Tingitana erectarum cum Phœnicia inscriptione in hanc mentem: ΗΜΕΙΣ ΕΣΜΕΝ ΟΙ ΦΥΓΟΝΤΕΣ ΑΠΟ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΙΗΣΟΥ ΤΟΥ ΛΗΣΤΟΥ ΥΙΟΥ ΝΑΥΗ, *Nos ii sumus qui fugerunt à facie Josuæ latronis filii Nave.* Concinit Eusebius, qui de Chananęis hęc habet Gręci Chronici pag. 11. Οὗτοι ἔφυγον ἀπὸ προσώπου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ κατῴκησαν Τρίπολιν τῆς Ἀφρικῆς, *Hi fugerunt à facie filiorum Israëlis, & Africæ Tripolim habitaverunt.* Idem sub Josua & Othoniele vixisse docet Cadmum & Phœnicem, vel fratres vel filios Agenoris Regis Phœnices, quorum ille primum in Bœotia & postmodum in Illyrico, hic in Thracia & Bithynia sedes fixit. Jam si Mythologis credimus, ex eadem familia fuêre Cilix qui Cilicię, & Thasus qui Thaso insulę nomen dedit.

Et Cadmi cognatus Membliarus, qui regnavit in Thera circa Cretam. Et Phœnicis filius Archaleus, à quo Gades conditæ. Siciliam item & Sardiniam eodem impetu fuisse occupatas in Diodoro habetur. Cephaleniam taceo, quam tenuisse Taphios à Cadmeis oriundos Veteres diserte docent: & Cythera, & Melon, & Oliarum, & reliquas insulas Ægei maris; quarum imperium ævo Minois, Cadmi ex sorore nepotis, penes Phœnices & Cares fuit. Ita asserit Thucydides. Nempe Cares & Phœnices tum erant conjunctissimi: quia turma Phœnicum à Cadmo in Rhodo relicta Cariæ partem invaserat. Unde est quod Caria Phœnice dicitur à Corinna & Bacchylide: qua ratione Pisidiam aut Pamphyliam Plutarchus in Alexandro Phœnicem vocat, & Quintus Smyrnæus Φοίνικον ἔθος, propter Solymos ibi degentes, quos Phœnicii fuisse generis ex Chœrilo Poëta discimus. Nec recentem fuisse hanc coloniam docet bellum in Solymos à Bellerophonte gestum annis quinquaginta plus minus post Thebas à Cadmo conditas. Me penè fugerat Cyprus insula, quam Trojani belli tempore tenebat Phœnices Rex Cinyras, imperio ut videtur à majoribus accepto. Eusebius saltem in Chronico num. DLXXXIX Paphon, Phœniciam in Cypro urbem, cum Melo Thaso & Callista seu Thera conditam fuisse observat, dum Cadmus regnabat Thebis.

Hæc sub Josua gesta aut deinceps. Sed & suspicio est non levis etiam ante Josuam colonias ex Phœnice in Africam fuisse emissas. Eusebius enim hæc habet ad numerum CCCCXCVIII, qui fuit Mosis annus LXXIII: Ἡρακλέα τινές φασιν ἐν Φοινίκῃ γνωρίζεσθαι Διωδᾶν ἐπιλεγόμενον. Et ibidem Hieronymus: *Hercules cognomento Desanaus in Phœnice clarus habetur.* Porro Phœnix iste Hercules cognomento Diodas vel Desanaus omnino videtur idem fuisse cum primo Hercule, qui numero CCCCXLII Antæum vicisse refertur, nempe in extrema Libya circa Zilim & Tingim: ibi enim regnabat Antæus. Unde sequitur ultimam Africam à Phœnicibus jam frequentari cœpisse. Eódem facit, quod in libro Mirabilium Aristotelis Phœnices leguntur Uticam in Africa condidisse, annis CCLXXXVII antequam Carthago conderetur. Carthago quippe in Appiano condita fuisse traditur annis quinquaginta ante Trojam excisam. Et in Eusebio Τροίας ἅλωσις refertur ad numerum DCCCXXXV. Itaque Uticæ κτίσις præcessit excidium Trojæ annis CCCXXXVII, & incidit in annum CCCCXCVIII numeri Eusebiani, qui præcisè annus est quo Phœnicium Herculem celebrem evasisse nuper notavit Eusebius. Proinde verisimile est Uticam illo ipso anno conditam ab Hercule jam sene in iis terris in quibus Antæum juvenis devicerat, & Phœnicum imperium in Africa ea ratione stabilitum hoc illi nomen peperisse inter barbaros, qui vel in antris hactenus degere soliti more ferarum, vel sub attegiis & mapalibus, ad novæ urbis encænia obstupuerint, mirati hominis industriam cum tanta virtute conjunctam.

His Phœnicum expeditionibus Græci illi vetustiores quod opponant nil quicquam habent, sive tempus respicias, aut magnitudinem rerum gestarum. Nam Argonautarum expeditio in Colchidem, à qua cœperunt inclarescere, nihil habet conferendum cum Phœnicii Herculis pugna in Antæum Regem in extrema Libya, & annis plus trecentis posterior est. Itaque cùm Cadmus & Phœnix primo illo Hercule non paulo sint juniores, tamen Phineum, apud quem Argonautæ diversati sunt, Græci septimum à Phœnice in Bithynia regnasse asserunt. Et in Stephano, voce Θάσος, Argonautarum unus, Thebanus Hercules, decimus censetur à Belo Cadmi vel patruo vel avo. *Apollon. Schol. l. 2.*

Sequentibus porro sæculis Græci quocumque profecti sint ferè semper habuerunt Phœnices præeuntes. Sic de Cinyra jam diximus Rege Phœniciæ & Cypri, à quo excepti sunt ii Græcorum qui in Cyprum primi migrarunt. Et de Solymis è Phœnice advenis, qui vicina Lyciæ loca jam insederant, cùm eò navigavit Bellerophon. Sed & ὤκουν Φοίνικες περὶ πᾶσαν μὲν τὴν Σικελίαν, ἄκρας τε ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ ἀπολαβόντες, καὶ τὰ ἐπικείμενα νησίδια; *habitabant Phœnices circa omnem Siciliam occupatis extremis ad mare partibus, & adjacentibus insulis*, cùm Græci primùm illam invaserunt. Ita habetur in Thucydide. Idem de Sardinia judicium, in quam utut Thespienses demus & Iolaum ex Attica terra venisse ante Trojana tempora, tamen, si Pausaniæ credimus, πρῶτοι διαβῆναι λέγονται ναυσὶν ἐς τὴν νῆσον Λίβυες; primi in eam insulam transmigrasse dicuntur Afri, id est, Pœni seu Phœnices. De Libya dicere nihil est opus, cujus ne situm quidem Græci noverant usque ad Batti tempora qui Cyrenen condidit nongentis circiter annis post primum illum Herculem de quo suprà. Tum enim, teste Herodoto in Melpomene, Theræi profecti Delphos ut Apollinem consulerent, & à Pythia jussi urbem in Libya condere, ἀλογίην εἶχον τοῦ χρηστηρίου, οὔτε Λιβύην εἰδότες ὅκου γῆς εἴη, οὔτε τολμῶντες ἐς ἀφανὲς χρῆμα ἀποστέλλειν ἀποικίην; *oraculum neglexerunt, quia neque sciebant ubi terrarum esset Libya, neque coloniam audebant in incertum mittere.* Itaque res dilata in septennium, donec viæ ducem in Creta nacti sunt Corobium purpurarium, quem venti fortè fortunâ in Libyam abripuerant. Simili casu Samii quidam, ea ipsa tempestate in Ægyptum vela facientes, flante Subsolano delati extra Columnas Herculis, Tartessum appulerunt, θείῃ πομπῇ χρεώμενοι, deducente eos numine, ut refert ibidem Herodotus. Atque ex ea occasione Græcis ignotus hactenus Oceanus patere cœpit. Ita tamen ut in ipso aditu diu substiterint, nec legantur, quod quidem sciam, per aliquot sæcula ulterius esse progressi. Quin putarunt ultra Columnas mare esse prorsus inaccessum, & præter chaos & tenebras in eo nil quicquam occurrere, & Solem cùm prope Gades occumbit videri centuplo majorem, & in abyssum Oceani cum stridore demergi, & illo ipso momento noctem ingruere densissimam, tanquam demerso & extincto Sole. Cujusmodi nugas præter Pindarum etiam Posidonius & Artemidorus referunt apud Strabonem, & Cleomedes lib. 2. tanquam ex Epicuro. Atque id ipsum leve videbitur præ eo, quod Herodotus lib. 2. & 4. planè negat ullum esse Oceanum, & Geographos sui temporis arguit, quod ab Oceano terram ambiri sine probatione asserant. Nempe idem alibi profitetur de extremis Europæ partibus se nihil habere compertum, & ignorare loca unde affertur electrum & stannum, id est, Germaniam & Britanniam. Et qui diu post Herodotum vixit Aristoteles tam malè noverat quomodo extrema Europæ se habeant ad reliquas mundi partes, ut suspicatus sit συνάπτειν τὸν περὶ τὰς Ἡρακλείους στήλας τόπον τῷ περὶ τὴν Ἰνδικήν, *Indiæ cohærere loca quæ sunt circa Columnas Herculis.* Nec levius peccat Lycophron cùm Auroræ cubilia ponit in insula Cerne quæ est ad Occasum Africæ. Phœnicibus interim in Occidentali Oceano à Cerne ad Cassiterides & Thulem usque omnia pridem erant pervia, & partem ejus Septentrionalem Himilco descripserat, & Australem Hanno libello, qui hodiéque est superstes. Ut taceam de magna insula ab iisdem in extremo Occidente repertâ, quam Aristoteles & Diodorus ita describunt ut multi putent esse Americam.

Hæc de Occasu, jam ad Ortum quis nescit Mare Rubrum & Persicum & Oceani quicquid est clausa fuisse Græcis usque ad Alexandri tempora. Hinc Æschylus in Prometheo Vincto Colchidem appellat γῆς ἔσχατον πόρον, *terrarum tractum ultimum*, & Plato in Phædone orbis habitati terminos non extendit latius

tiùs quàm μέχρις Ἡρακλείων ϛηλῶν ἀπὸ Φάσιδ☉, *à Phaside ad Columnas Herculis.* Quo errore imbuti Alex-
andri milites montem Paropamisum in Indiæ finibus voluerunt esse Caucasum vicinum Colchis. Quasi ad *Arrian. de Alex. l. 5.*
Alexandri gloriam hoc maximè pertineret ut Caucasum, hoc est, ex eorum mente, ultimos terrarum fi-
nes, attigisse diceretur. Similis imperitiæ illustre exemplum habemus in ipso Rege, cùm scripsit ad matrem *Diod. l. 17.*
Olympiadem se in India reperisse Nili fontes. Nempe cùm in Indo amne crocodilos vidisset, & ad ri- *Arrian. l. 6.*
pas Acesinis, qui in Indum cadit, fabas Ægyptiis similes, inde collegit Indum ex India in Ægyptum ferri
& eundem esse cum Nilo. Tale commentum de Nysa Indiæ urbe Baccho sacra: cùm Nysa sit Arabiæ mons,
qua parte ad Ægyptum vergit. Homerus à Phœnicibus edoctus ita scripserat in Bacchi hymno, quem non
unus Veterum citat:

Ἔϛι δέ τις Νύσῃ ἄβατον ὄρ☉, ἀνθέον ὕλῃ,
Τηλȣ̃ Φοινίκης, χεδὸν Αἰγύπτοιο ῥοάων.
Mons jacet umbroso tollens se vertice Nysa,
Ægypto propior, magis à Phœnice remotus.

Nempe Nysa vel Nyssa est in Arabia mons prope Ægyptum, in quo extabat hæc inscriptio à Mose exarata *Exod. 17:15.*
יהוה נסי *Jehova nissi*, id est, Deus vexillum meum. Sed Phœnices *Deum Nysæum*, & Græci Διόνυσον inter-
pretari maluerunt, tanquam à monte Nysa facto nomine. Adeóque cùm pro Arabico quidam hunc montem
Indicum appellassent, prout Græcis tralatitium est Indiæ nomine nuncupare quicquid est trans Mare Inter-
num, inde Alexandri militibus nata est occasio Nysam in Indiam transferendi.

Cùm igitur usque ad Alexandrum Asiæ remotiora Græci planè ignoraverint, Phœnices à temporibus
Davidis & Solomonis, hoc est, annis ante Alexandrum sexcentis aut septingentis, cœperant per Ma-
re Rubrum Asiæ littora lustrare, & in Indiam usque commercii causâ navigare, deductis Ælana co-
loniis, quod Arabici sinûs emporium est, & ad Tyrum & Aradum Persici sinûs insulas Phœniciis
cognomines. Itaque horum operâ classem instruxit Solomon subinde mittendam in Ophir, id est, in
Taprobanam insulam, quæ Zeilan est Recentiorum, ut suo loco probamus. Atque inde verisimile est
in Asiæ extrema penetrasse usque ad Orientalem Oceanum, & ex horum relatu summum Poëtam Solem
orientem describere

Ἐξ ἀκαλαῤῥείταο βαθυῤῥόȣ Ὠκεανοῖο.
Qui placide fluit Oceani de gurgite vasto.

Id est, ex Mari Pacifico quod Asiam ab Ortu alluit. Nam eo pertinere videtur, quod vocatur Oceanus
ἀκαλαῤῥείτης, id est, pacatus & leni fluxu. Hesychius: Ἀκαλαῤῥείταο, ἀκυμάντȣ, πράως ῥέοντ☉, Nec incom-
modè referantur eódem Prophetæ verba Psal. 139: 9. *Si alas auroræ sumpsero, ut habitem* באחרית ים *in
extremo mari*, ac si dixerit se frustra fugam moliturum in illud mare quod est in extremo Oriente.

Sed & sub Nerone Phœnices ex Ægypto & Mari Rubro in Occasum navigasse narrat Herodotus,
ita ut Solem ad dextram haberent, & Africæ circuitu confecto per Gades in Ægyptum regrederentur.
Quod cum hodiè passim fiat, tamen plerisque Græcorum ita incredibile visum est, ut Strabo pluribus
neget Africam posse circumiri; Ptolemæus illam ab Austro cum India cohærere velit; adeóque ipse Hero-
dotus, cui debemus hanc historiam, rejiciat inter fabulas quod hi Phœnices asserebant, se Africam cir-
cumeuntes Solem ad dextram habuisse. Polybius etiam, qui ut Europam & Africam penitiùs cognosce-
ret in Atlanticum navigaverat, de Æthiopia fatetur ignorari πότερον ἤπειρός ἐϛι κατὰ τὸ συνεχὲς τὰ πρὸς τὴν
μεσημβρίαν, ἢ θαλάττῃ περιέχεται, *sit ne continens terra quæ inde versus Meridiem se porrigit, an mari ambiatur.*

Ex iis quæ diximus liquidò constat Græcos à Phœnicibus tam rei Nauticę quàm Geographicę peri-
tia longo intervallo superari. Cùm Phœnices diu ante Græcos orbem lustrare cœperint, & processerint
multò longiùs. Nempe hoc penè unicum genti studium ab ipsa statim origine innatum fuerat, ut quo-
quoversum in omnes partes terrarum orbis vela facerent, & colonias deducerent. Sive illos incitaverit
gloriæ sitis, aut patrię tædium, aut imperii cupido, aut naturæ arcanorum indagatrix curiositas, aut lucri
aviditas inexplebilis, quæque ad nihil non cogit mortalia pectora, auri sacra fames. Proinde qui primi
apud illos ausi sunt fragilem truci committere pelago ratem tantæ fuêre posteris admirationi, ut ob id
ipsum Diis adscripti sint. In hoc numero fuerant Saturnus & Astarte, quos describit Sanchoniathon ter-
ram circumeuntes: & Hercules qui Antęo in ultima Africa devicto Gadibus obiisse creditur. Quid
quod sedula gens & industria in eo instituto per annos ferè bis mille perseveravit? Neque enim pauciores
fluxerunt à primo Hercule ad extrema Romani Imperii tempora, quibus ille navigandi ardor non-
dum deferbuerat. In quam rem expressa sunt hæc Hieronymi de Syris seu Phœnicibus in Ezech.
27. *Usque hodie permanet in Syris ingenitus negotiationis ardor, qui per totum mundum lucri cupiditate dis-
currunt.* Quibus Augustinus ita concinit lib. 2. de Adulter. conjug. cap. ult. *Syræ, quarum mariti
negociandi quæstibus occupati, juvenes adulescentulas deserunt, & vix aliquando senes ad aniculas revertun-
tur.* Ut jam nemo miretur quod in Lucani Toxari scribitur de Phœnicibus illos navigare παν-
ταχȣ̃ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Βαρβαρικῆς θαλάττης, *per universum mare Græcum & Barbarum.* Et rursus: ἅπα-
σαν γὰρ ȣ̃τοι ἀκτὴν καὶ πάντα αἰγιαλὸν ὡς εἰπεῖν διερευνησάμενοι καθ' ἕκαϛον ἔτ☉, ὀψὲ ȣ̃ μετοπώρȣ εἰς τὴν
αὐτῶν ἐπανίασιν. *Hi siquidem scrutati quotannis, ut ita dicam, omnem oram & omne littus, extremo tandem
Autumno in patriam revertuntur.*

Itaque si hodiéque Phœnicum monumenta superessent, inde accederet magna lux Historię Sacræ & Pro-
fanę; & repleretur hiatus qui est inter Mosem & Græcos. Nec pauca disceremus de veteribus terrę in-
colis, & gentium migrationibus. Et pateret cur vetustis nominibus antiquatis nova substituta sint. Sed
cùm illa maximo rei literariæ damno pridem consumpserit ętas, & ex historia Phœnicum nihil reliquum
habeamus præter tenues lacinias in Gręcorum & Romanorum scriptis hinc inde sparsas; has, quod u-
num potuimus, tanquam è naufragio tabulas expiscari undecumque & in unum corpus colligere visum
est. Ut iis inter se collatis planum esset quas terrarum oras priscis illis temporibus maximè frequentaverint,
& vernaculis nominibus appellaverint. Qua disquisitione facta deprehendimus hanc gentem divagatam esse
multò longiùs quàm quisquam crediderit. Et pręter regiones in Asię, Africæ & Europę continente cele-
berrimas quas occupavisse legitur, paucas esse in Mari Mediterraneo quas non aliquando tenuerit. At-
que ubicumque fixit pedem, non obscura sui monimenta reliquisse. In quibus hoc pręcipuum quod
quę nomina locis imposuit, quantumlibet barbara Gręcis auribus, tamen post tot sęcula vel inviolata
manserunt, vel tam leviter interpolata ut non difficulter ab iis agnosci possint qui harum rerum aliquem
gustum habent. Proinde Gręcos in illis ex sua lingua explicandis tam frustra laborasse, quam si Belga
ex Belgica aut Britannus ex Britannica lingua deducere studeret nomina quę Hispani indiderunt terris
nuper à se detectis.

Græcorum igitur commentis valere jussis, & Jove, Baccho, Neptuno, Hercule atque Apolline numerosa illa prola orbatis, quam Mythologi iis affinxerunt, ne deessent à quibus terræ denominarentur, vetustissima Geographorum vocabula pleraque conati sumus ex Phœnicia lingua interpretari. Nec inanis fuit ille conatus. Nam in iis vocabulis multæ res tanquam in myrotheciis inclusæ latent. Phœnices enim gens industria, & cujus interventu literæ & disciplinæ humaniores ex Oriente in Græciam demigrarunt, has locis appellationes non imposuêre temerè, nec nisi certa ratione. Atque hic potissimum illud obtinet quod ait Plato in Cratylo, nominum impositionem non fuisse φαύλων ἀνδρῶν, οὐδὲ τῶν ἐπιτυχόντων, *imperitorum hominum, neque quorumvis.*

Nempe loca quædam à Diis aut sacris ritibus nuncupata fuisse comperi, Berytum puta, Adonim, Idalium, Delum, Inopum, Naxum, Oncæas Thebarum portas, Adranum, Amestratum, Onobalam, Canthelen, Cartejam, Cordubam, Onobam, &c.

Quædam ab incolarum habitu, naturâ, moribus & artibus; Europam videlicet à candore faciei: Celticam à flavis crinibus: Corcyram à quiete; A nobilitate Phæaciam & Casmenas; Cretam à sagittariorum, & Baleares à funditorum peritia: A commerciis Scheriam & Teriam; A textrinis Coam & Amorgum; A piscatione Sidonem; Ab agricultura Centuripas & Imachara; A vaticiniis Hyblam Galeotim; Ab incantamentis Latium & Telchinim; A feritate Læstrygoniam; A libidine Aphaca, Selgam & Sestrachum.

Nec desunt quibus nomen fecerunt animalia: Nam ab elephantis Philæ dictæ sunt; A leonibus Lixus; Ab hystricibus Cinyphus: Ab equis Caccabe: A pecudibus Bomo & Gyttæ: A gregibus Catria; Ab ovibus Caria & Caris: A vulpibus Selambina & Suel, ut in Judæa Hatsarsual: A leporibus Imbros; A cuniculis Spania vel Hispania; A muribus Gyarus; A chamæleonte Girba; A cancris Asterium; A draconibus & serpentibus Rhodus, Chius, Pelinas, Tenus, Salamin & Neæ; A gallis Tanagra; A corvis Lugdunum: A piscibus Tagus, Icarus, Hyccara, Curium, Cuarius; A salsamentis Malacha; A conchis Carpessus; Ab hippopotamis Bambotus vel Bamotus verius.

Porro à sylvis aut lucis nominati sunt Pyrenæi, Solymi, Anaphe, Ascra, Corsica, Tabraca; A pascuis Parnassus & Parnes; A desertis Oasis; Ab ariditate & sterilitate Libya, Bæturia, Cosyra, Myconus, Sicinus, Psyra, Jabesa, Sorbiodunum: A fertilitate Byzacium, Adrumetum, Arzuges, Chalcia: A præcoci maturitate Melos & Bochri: A fructibus Peparethum: A proventu hordei Jabadiu insula; Segetum Africa & Ebora; Vitium, uvarum & vini, Carmania, Chremetes, Sicilia, Inycus, Anapus, Arvisium, Arambys: Ficuum Ruspina & Ebusus: Olearum Zaita & Uzita: Amygdalarum Lusitania: Avellanarum Pontus: Terebinthorum Æla & Patmos: Loti Pharidis insula: Cypri arbusti Cyprus insula: Apii Crimisus; Croci Corycus: Calamorum Lychnidus: Picis Calabria & Italia quæ olim ferè nihil erat quàm Brutiorum ager: Casei Cythnus: Mellis Calymna & Alabus; A certis lapidibus Carystus, Achates, Charidemi promontorium; A metallis Britannicæ insulæ, Cassanitæ, Debæ, Dairi, Thasus, Odonis, Siphnus, Temese, Carcoma, Orospeda, Pasi sinus & Phasis fl. in insula Taprobana: A metallicis Cimolus & Minius: A luto aut argillâ Adramyttium, Thebæ, Tenedos, Camirus, Camarina.

Sic aquis copiosis nomen debent Tacape & Arelate: Circumfluis Apamia: Scaturientibus Epigranea, Permessus, Hippocrene: Deficientibus Menix & Amenas: Profundis Cephissus: Asperis mare Ægeum: Obstreperis Rhene, Castalia, Castulo: Rapidis Gargaphie, Zerbis, Physcus: Tardis Arar: Lacustribus Bætis, Bagradas, Drecanum, Perca, Percusa; Dulcibus Holmius: Amaris Himera: Frigidis Asines: Calidis aut tepentibus Emmaus & Helbessus: Fœtentibus Syraco & Syracusæ. Et a fontibus dictæ Cyrene, Enna, Enguium: Ab æstuariis Asta, Menesthei portus, Nebrissa, Onoba Listuria: A vadis Abara & Abrotonum: A littore Basti vel Bastitani: A sinu Hippo, Olisippo, Hyccara, Cacypara, Rabbotis, Cyclopes, Cicynethus: A trajectu Julia Joza: A statione seu portu Leptis & Lapethus: Ab aggeribus Bucra, Hirminius, Hermata: A naufragiis Caphareus, Scylla, Charybdis, Saso.

Rursus ab ignibus erumpentibus dicti Ætna, Epopos, Mosychlus, Lemnos, Liparę: A calore Sulchi; Ab exustione Cea vel Ceos: A frigore Calaris: A vento Carbâ Carbasia: A meridie Lacter: Ab occasu Jammona: A tenebris Thule & Cimmerii: A numero Sanisera, Cephalenia, Lesbos, & Thamanorum pagus: A magnitudine Cibyra, Samatho, Symæthus, Cypara: A longitudine Motye: A latitudine Ampsaga: Ab angustiis Massicytus, Icus, Ocha, Capsa: A terræ scissione Chalcis & Nisyrus: A flexu Lydia, Hexi, Camicus, Cephalœdis: A forma angulosa Cyrnus: Rotundâ Gaulus; Acuminatâ Drepanum & Lindus: Humani vestigii Sardo: Maxillæ Malca: Urnæ Calpe: Falcis Zancle: Tubi Assinarus.

A situ medio Asia; Interiore Bithynia: In angulis Carna & Syme: In extremis Mauritania, Iberia, Hibernia, Cerne, Acabe, mons Cassius: In petris & asperis locis Tyrus, Cilicia, Celenderis, Cragus, Telmessus, Ios, Scyrus, Seriphus, Prepesinthus, Pholegandrus, Cythera, Cithæron, Ithaca, Solois, Dertossa, Caledonii: In montibus Abyla, Ilipa, Ilerda, Illiberis, Gebennæ, Allobroges, Elymi, Phocenses, Maritima, Entella, Eryx, Alontium, Abacænum, Inessa, Hybla Heræa, Maro, Arne, Helicon, Samos, Zacynthus, Telus, Milyas: In locis planis & vallibus Hispalis, Amyca, Ustica, Nantuates.

A firmitate, robore & munitione appellantur Amanus, Itanus, Butoe, Neetum, Herbita: Ab arcibus Byrsa, Cercina, Tarraco, Acesta, Echetla, Acragas: A specula Pachynus: A pharo Lampas vel Lampidosa: A cavernis Parus, Herbessus, Marpessus: A muris terreis Jathrippa, & calicatis Melita: A septo Gades & Thoiar. A colore albo Libanos, Alpes, Avara: Cœruleo Dirce: Flavo Sirbos; Vario Ecbatana. Ab amœnitate Elysii campi, Hypsa, Enna, Ichana, Aganippe, Ialysus, Zuchabari. A casu aliquo memorabili vel vi miraculosa, Harma, Scolus, Melogonis, Trophonii antrum, Alæsus, Delli, Asbamæa. A vicinis locis Scandaria, Carpathus, Andrus, Naron, Arion, Lilybæum, Sicani, Marmarica. Ab antiquitate Utica; A novitate Carthada seu Carthago.

Hæc & alia hujus generis nos rectè interpretari primò patet ex sono vocum, quas Græca terminatione dempta Phœnicius sermo vel easdem exhibet, vel tam similes ut quicquid est mutationis sit prorsus analogicum. Secundò ex descriptione locorum quæ interpretationi nostræ reperitur planè congrua. Accedunt quandoque Veterum expressa testimonia: Ut cùm Carthadam seu Carthaginem novam civitatem explicant: Caccaben caput equi, Gades septum, Abylam montem altum, Baleares funditores, Samatho magnam, Aphaca amplexum, Nisibin columnas, Zaitam oleum, Susa lilium, Naarmalcha fluvium Regis, Thor bovem unde Thurium. Eódem facit quod Phœnicio nomini Græcum aut Romanum alterum synonymum sæpe respondet. Sic Britannicę insulę alio nomine dicebantur Cassiterides, Joza Traducta, Carteia Heraclea, Orospeda mons Argenteus, Eresus Pityusa, Calabria Peucetia, Sardinia Ichnusa,

Lęstry-

Læstrygones Leontini, Hybla Heræa Plaga Heræa, Carthago Cænepolis, Zuchabari collis Gratiarum, Thojar Gerra, Sirbos Xanthus, Casus Achne, Rodos & Tenos Ophiusa, Icarus Ichthyusa, Rhene Celadusa, quæ vel ejusdem sunt vel valde vicinæ significationis. Sunt qui, ne locorum nomina cogantur è peregrina lingua arcessere, eas significationes Græcis vocabulis affingunt, quæ sunt merè Phœniciæ. Ut qui *σάμον* sublimem explicant, & *νάξαι* immolare; unde dicantur Samos & Naxos, quarum notionum exempla extra Phœnicismum frustra quæsieris.

Insuper in Græcorum fabulis Phœnicia multa latent. Puta quod Latium volunt scatuisse veneficiis, quia לט *lat* *φαρμακείαν* sonat. Cimmerios in tenebris perpetuò degisse, quia כמריר *cimrir* est tenebrarum atror. Æolum imperio premere luctantes ventos tempestatesque sonoras, quia עלעל *alol*, vel עיעל *aol*, est tempestas. Argo navem in puppe lignum habuisse loquax, id est, clavum quo regebatur, quia דבר tam loqui quàm regere significat. Columbas Jovi ferre ambrosiam, quia Arabicum אמאם *imam*, id est, sacerdos, cujus munus est Diis cibos subministrare, alludit ad חמאם *hemam*, id est, columbas. Quomodo קנים *kinnim* nidi ad קנמון *kinnamon*, id est, cinnamomum; Unde est quod cinnamomum ex avium nidis decuti fabulantur. Tale est quod Europam nave abvectam à tauro raptam fuisse fingunt, quia Phœnicium אלפא *alpha* vel *ılpha* ad utrumque est ambiguum. Et Cadmum pede suo altius in limum impresso Ismenum fluvium excitasse, qui inde dictus sit Cadmi pes; quia רגלא, prout variæ vocales apponuntur, vel pedem vel fluvium sonat. Itaque pro Cadmi fluvio Ismenus Cadmi pes appellatus est, atque inde fabula nata. Sic draco, ex cujus dentibus satis orti milites, est fodina æris unde suos armavit Cadmus. Is enim in Græcia primus æs reperisse legitur. Et נחש modò æs significat, modò serpentem. Et tria Chimæræ capita, leonis, capræ & draconis, sunt tres Solymorum duces quos debellàvit Bellerophon. Unus enim Aryus, id est, ארי *ari* leo dicebatur, unus Arsalus, id est, ארזיל *urzil* hinnulus, tertius Trosibius, vel Rosibius potiùs, id est, ראש חויא *ros hivja* caput serpentis. At Neides, in Samo feræ quas barritu suo terram diffidisse nugantur, sunt נידות *nidoth* vel נידים *nidim*, id est, terræ motus, quorum fragore & mugitu nonnunquam dissilit solum. Et in Rhodo boves ænei, qui futura præsagiebant, nil quicquam erant quàm augures. Nempe אלוף מנחש, prout aliter atque aliter effertur, vel bovem æreum significat, vel doctorem augurem. Ita Pan & Faunus crediti terrores immittere, quia פון *pun* vel *phun* consternari; & פן *pan* consternatum sonat. Et Hercules ad Abilam & Calpen columnas constituisse, eo quod *Abila* non solùm sylvam altam designat, vel montem altum ut reddit Festus, sed & columnam altam: qua æquivocatione ii abusi sunt qui primi columnas in illis locis erectas sibi finxerunt. Et quia עקלתון *akalaton*, modò diaboli modò anguis epithetum apud Hebræos, *σκολιὸν* tortuosum significat & sinuosum, fingitur Enceladus draconum capita centum habuisse, & multis viperarum spiris, in quæ femora desinunt, Jovem ipsum implicavisse.

Ex his & similibus, quæ suis locis passim observamus, veteres Phœnices apparet in vocibus ludentes sæpe Græcis imposuisse, & fabularum architectis latam portam aperuisse. Sed ipsi Greci multò plura de suo confinxerunt Phœnicismi ignoratione. Quale illud est Byrsam Carthaginis à corio dissecto dici. Drepanum à Saturni aut Cereris falce. Cyclopes ab oculo in fronte orbiculari. Palicos *ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι* quod in terram prius mersi denuo inde reversi sint. Arethusam Alpheiam ab Alpheo amne Elidis. Buthoen Illyrici & Thebas Bœotiæ urbem *ἀπὸ τῆς θεύσεως τοῦ βοός*. Hippocrenem ab equi ungula, quâ solo percusso fons exortus est. Delum & Anaphem insulas à subita emersione. Amanum ab Oreste ab insania liberato. Acen, quæ Josuæ est עכו *Acco*, *ἀπὸ τοῦ ἄκεος* à remedio, quia Hercules ibi sanatus est ab Hydrę morsu. Samariam *ἀπὸ τοῦ σήματος τοῦ Ἄρεως* à sepulchro Martis, quod nimirum filio suo Ascalapho illum Samariæ erexisse testatur distichum vetus:

> Σῆμ' Ἄρεως ἔτυμον Σεβοημένον Ἑλλάδι φήμη.
> Οὕνεκ' Ἄρης ταύτῃ τέκνον ἔχωσε πόλει.

Eódem refer tot fictitios heroes à quibus gentium & locorum appellationes illos per summam impudentiam deduxisse jam docuimus.

Fabularum utrumque genus in hoc opere refellimus, digito in fontes intento. Et vocabula quę ansam dederunt tam futilibus commentis Phœnicia esse docemus, & multò aliter intelligenda, iis conjecturis freti, quæ acerrimi judicii viros & in re literaria magni nominis traxerunt in assensum. Non me latet ab imperitis id ipsum passim objici, quod in plerisque meris conjecturis nitimur. Quasi parum sit res hoc sæculo prorsus ignotas & vetustate collapsas saltem ex conjectura restituere. In densissimas tenebras quantulacumque lux inferatur non potest non esse jucunda. Scaliger literatorum sui ęvi facilè princeps quid aliud in Varronem quàm conjectanea protulit, quæ tamen docti exceperunt magno applausu? Non tam bene nobiscum agitur ut de omnibus possimus texere seriem demonstrationum. Neque semper id necesse est, cùm sæpe tam obviæ sint & tam fœlices conjecturæ ut demonstrationibus æquipolleant & penè ab invitis fidem extorqueant. Conjecturæ igitur non sunt statim rejiciendæ, ne veritatis dispendio id fiat. Tantùm in lance judicii serio perpendendum est quàm rectè stabiliantur, ut ne temerè iis credamus.

De harum disquisitionum usu dicere nihil necesse est apud lectores ęquos & pios, qui ad Scripturæ commendationem id vel maximè pertinere statim agnoscent, ut ejus lingue quâ tradita est dignitas & antiquitas omnibus modis adstruantur: quo in illius studium, quod toto orbe Christiano friget, generosi animi accendantur magis ac magis. Porro id quoque fatebuntur, secundum Prophetarum scripta nihil esse unde plus majestatis & authoritatis Hebręę Lingue concilietur, quàm si doceatur ex ea elici penè quicquid uspiam fuit antiquissimum, etiam apud gentes à Judæorum commercio remotissimas; & ad illius lucem Græcorum fabulas evanescere, ut orto Sole spectra & *μορμολύκεια*, quæ in tenebris pueri sibi fingunt. Addo in his observationibus ex Phœnicismo quędam explicari obscura & intricata, quæ non parum conferunt ad Sacri Textûs illustrationem.

Phœnicium sermonem & Hebręum ferè promiscuè, sumimus, quia Phœnicius est Hebręi dialectus à prototypo suo non multum dissimilis, ut pluribus probo peculiari libello, in quo ea magnâ curâ collegi, atque tam ex Hebręa quàm ex vicinis linguis explicare conatus sum pene quicquid in Veterum scriptis Phœnicismi superest: ne Plautinis quidem exceptis, nec Africanis herbarum nominibus, quę in Apuleio habentur & in Auctario Dioscoridis; quę doctissimis hactenus crucem fixerant.

Amici quidam interioris admissionis, quorum precibus non soleo quicquam denegare, à me obnixè rogaverant ut his aliquid adderem de scientiis & artibus, quę inter Phœnices illa ętate floruerunt quâ

Gręci vel erant barbari, vel ſupra barbaros parum exculti. Unde factum ut Gręcorum Philoſophorum vetuſtiſſimi Phœnices habuerint magiſtros, nec paucę Phœnicum voces Philoſophicę & technicę in Gręcam linguam irrepſerint. Sed cùm hęc commentatio non poſſit in pauca contrahi, & curę graviores aliò me vocent, ſpero me miſſionem in pręſens à benigno lectore non difficulter impetraturum.

VIRO

ANTIQUÆ NOBILITATIS, PIETATIS EXIMIÆ, DOCTRINÆ SINGULARIS, SAMUELI BOCHARTO, IN LIBRUM SUUM.

Priſca ſuperſtitio coluit cœloque locavit
Quos generis primos credidit eſſe patres.
Nec bene tota ſui populis conſtabat origo,
Nec bene mortalis turba locata fuit.
BOCHARTUS Sol alter adeſt, inſtarque Gigantis
Pſ. 19. al. 18. verſ. 6. *Exurgens tenebras diſcutit, atque Deos.*
Dedecus exemptum eſt cœlo, ſua gloria terræ
Reddita: Sic Samuel præbet utrique ſuum.

DE BOUGY.

EIDEM.

Ergo novas aperis ævi quas priſca prioris
Sæcula non fuerant auſa aperire vias?
Ducis & ad Primi gentes primordia Mundi,
Omnibus ignota quæ latuêre prius?
Scilicet hæc nova ſunt, ſed quæ tamen alma vetuſtas
Condiderat gremio non temeranda ſuo.
Soli quæque tibi ſervaſſe videtur, ut eſſet
Materies genio digna, BOCHARTE, tuo.

EIDEM.

Cedite nunc Gallis Romani, cedite Graji,
Majus enim veſtris Gallia promit opus.

PETRUS DE CARDONNEL.

SYLLABUS CAPITUM.
LIBER PRIMUS.
De Phœnicum Coloniis.

CAPUT I.
Scopus authoris, & de Phœnicum & Syrophœnicum nomine. Col. 345
CAP. II.
Phœnicum navigationes & coloniæ quàm multæ. 351
CAP. III.
Phœnices in Cypro. 352
CAP. IV.
Phœnices in Ægypto. 357
CAP. V.
Phœnices in Cilicia. 358
CAP. VI.
Phœnices in Piſidia & Solymis. 360
CAP. VII.
Phœnices in Caria & Rhodo. 366
CAP. VIII.
Phœnices in inſula Samo & in Adramytteno ſinu. 377
CAP. IX.
Phœnices in Chio, Leſbo, & Tenedo. 381
CAP. X.
Phœnices in Bithynia & Paphlagonia. 387
CAP. XI.
Phœnices in Thracia, & in inſula Thaſo. 392
CAP. XII.
Phœnices in Samothracia, Imbro, Lemno & inſulis circa Magneſiam Macedoniæ. 393
CAP. XIII.
Phœnices in Eubœa; Mare Ægeum unde dicatur. 401
CAP. XIV.
Phœnices in Cycladibus. 404
CAP. XV.
Phœnices in Creta & vicinis inſulis. Col. 420
CAP. XVI.
Phœnices in Bœotia. 426
CAP. XVII.
Voces Bœotis propriæ à Phœnicibus deſumptæ. 436
CAP. XVIII.
Phœnices Bacchi cultum cum toto ejus choragio ex Oriente in Græciam invexiſſe. 438
CAP. XIX.
Fabulæ de Cadmo & Harmonia & Serpentis dentibus ſatis ex lingua Phœnicia explicantur. 447
CAP. XX.
Græcos accepiſſe literas à Phœnicibus & Cadmo. 448
CAP. XXI.
Phœnices Athenis. 454
CAP. XXII.
An Phœnices Spartam condiderint. Iidem in Cytheris. 456
CAP. XXIII.
Phœnices in Illyrico: Pauca de quibuſdam inſulis ad Illyricum & ad Occaſum Græciæ. 460
CAP. XXIV.
Phœnices in Africæ parte, quæ cis Gades. 465
CAP. XXV.
De Africæ nomine & fertilitate, & locis in ea feraciſſimis: Pauca de vicinis regionibus. 487
CAP. XXVI.
Phœnices in Melita & vicinis inſulis. 497

CAP.

CAP. XXVII.
Phœnices in Siciliæ parte Occidentali à Lilybæo ad Pelorum. 506
CAP. XXVIII.
Phœnicum vestigia in Siciliæ parte Orientali à Peloro ad Pachynum. 521
CAP. XXIX.
Phœnicum vestigia in Siciliæ parte Meridionali à Pachyno ad Lilybæum. 545
CAP. XXX.
De Siciliæ priscis incolis. 559
CAP. XXXI.
Phœnices in Sardinia. 571
CAP. XXXII.
An Phœnices Corsicam tenuerint. 578
CAP. XXXIII.
An Phœnices in Italiam colonias deduxerint. Homerum ab iis multa didicisse. 580
CAP. XXXIV.
Phœnices in Bætica Hispaniæ. 598
CAP. XXXV.
Phœnices in reliqua Hispania & Balearibus & Pityusis insulis. 618
CAP. XXXVI.
Phœnices in Oceano. 637
CAP. XXXVII.
Phœnices in Africæ parte Occidentali ad Oceanum. 639
CAP. XXXVIII.
An Phœnices navigaverint in Novum Orbem, & habuerint usum magnetis? 645
CAP. XXXIX.
Phœnices in Britannia & Hibernia & Cassiteridibus insulis. 647
CAP. XL.
Phœnices in insula Thule. 654
CAP. XLI.
An Phœnices colonias deduxerint in Galliam. 656
CAP. XLII.
Gallicum sermonem priscum Phœnicio in multis fuisse similem. 660
CAP. XLIII.
An primi Phœnices è Mari Rubro venerint. 683
CAP. XLIV.
An Phœnices colonias in Mare Rubrum deduxerint, & in quæ loca. 684
CAP. XLV.
Phœnices in sinu Persico. 688
CAP. XLVI.
Phœnices in insula Ophir: eam esse Veterum Taprobanam, & Seilan Recentiorum. 691

LIBER SECUNDUS.

De Lingua Phœnicia & Punica.

CAPUT I.
Phœnicium sermonem & Punicum Ebræo fuisse affinem. Col. 699
CAP. II.
Phœnicia quædam ex Sanchoniathone scriptore vetustissimo. 704
CAP. III.
Phœnicia ex Herodoto. 712
CAP. IV.
Phœnicia ex Josepho. 714
CAP. V.
Phœnicia quædam ex aliis historicis, Polybio, Livio, Trogo, Strabone, Plutarcho, Solino, Herodiano, Julio Capitolino & Eunapio. 716
CAP. VI.
Punica ex Plauto. 720
CAP. VII.
Athenæi Phœnicia. 725
CAP. VIII.
Phœnicia quædam ex Quintiliano, Macrobio, Jamblicho & veteri inscriptione. 729
CAP. IX.
Punica quædam ex Festo & Varrone. 732
CAP. X.
Punica ex Servio. 734
CAP. XI.
Phœnicia quædam ex Hesychio. 736
CAP. XII.
Phœnicia & Punica ex Stephano Byzantio. 742
CAP. XIII.
Punica ex Eustathio, & Pindari & Apollonii Scholiastis, & Tzetze. 746
CAP. XIV.
Punica & Phœnicia ex Etymologico Magno. 748
CAP. XV.
Africana seu Punica herbarum nomina ex Auctario Dioscoridis & Apuleio. 752
CAP. XVI.
Punica ex Hieronymo & Augustino; Tertulliani locus explicatus. 763
CAP. XVII.
De Sanchoniathone. 771

FINIS.

AUTHORIS AD LECTOREM IN Posterioris hujusce Partis tabulas Geographicas ADMONITIO.

Ut quæ de singulis terris dicimus plenius & planius intelligantur, tabulas aliquot Geographicas adjicere visum est quæ rem ponerent ob oculos. Itaque ut in Priore Volumine peregrinationes posterorum Noæ, de quibus Moses Gen. 10. unica Tabula complectimur, ita in Isto conati sumus Phœnicum navigationes & colonias tribus tabulis exhibere. Quod non ita facile fuit, quia terræ quas adierunt huc illuc disjectæ sunt in loca ab invicem remotissima. Proinde ut tam paucis tabulis tota res conficeretur, quædam necesse habuimus quasi in unum fasciculum congerere & compingere, quæ alioqui nullo inter se naturali nexu cohærent.

Prima tabula, quæ statim sequitur, ex duabus constat, quarum una Phœnicium orbem uno intuitu exhibet, ab insula Ophir seu Taprobana usque ad ultimam Thulem. Hoc enim illis fuit quasi stadium assignatum, quod solitis navigationibus decurrerent. Nam si qui eorum totam Africam circumiverunt, alii in Orientalis Oceani extrema penetrarunt; alii denique Americæ partem attigerunt (quod vero consentaneum esse ex iis quæ dicentur multi colligunt) id extraordinarium fuit, nec nisi à paucis præstitum.

Ejusdem pars altera continet Mare Ægeum, cum orientali Thraciæ, Macedoniæ & Græciæ, nec non occidentali Asiæ portione, à Paphlagonia & Pamphylia. Ibi præter Rhodum, Carpathum, Melon, Cythera, & plerasque insulas Maris Cretici & Ægæi, Phœnicii juris fuere in Græcia Thebæ & universa Bœotia; in Thracia mons Pangæus, Datus, Scaptensula & Phinopolis, in Bithynia Prænetum, in Paphlagonia Sesamum, in Caria pars Australis Rhodo adversa, in Pamphyliæ parte Pisidia, ubi Solymi. In Asiæ parte interiori, in qua nil quicquam erat quod ad Phœnices pertineret, Cyprum insulam exhibemus partem regni Cinyræ Regis Phœnices, cum Ciliciæ parte opposita, quam à Cilice Cadmi fratre nomen habere fabulantur. Ibidem insulæ Cos & Chios (ut in alterius partis extremis Taprobana) paulo uberius describuntur, quam in generali tabula.

Secunda tabula, etiam ipsa gemina, in una parte exhibet Italiæ partem & Illyrici, Siciliam, Corsicam, Sardiniam; Græciæ partem Occidentalem cum vicinis aliquot insulis; & his objectam Africam proprie dictam. In altera Hispaniam & Africæ partem Occidentalem. In qua parte terrarum sub Phœnicum aut Pœnorum ditione fuerunt, præter insulas quas diximus, Illyrici pars inter Naronem & Drilonem amnes comprehensa, Africæ pleraque, & Hispania pæne universa: sed Bætica diutius & constantius. Hanc ideo exhibemus peculiari tabella, quia obteguntur Africæ solitudines.

Tertiam tabulam reperies col. 506. In illa Siciliam delineamus, cujus littora omnia tenuisse Phœnices, antequam Græci eo appellerent, author est Thucydides. Itaque Phœnicum ibi vestigia pæne tam multa occurrunt quam in ipsa Phœnice. Quod à me vere affirmari sequentia palam docebunt. In prioribus tabulis fere Ptolemæum sequimur: In ista maxime Cluverium, qui in descriptione Siciliæ decessorum diligentiam longo intervallo superavit. In descriptione locorum, vulgari & recepto nomini Phœnicium apponimus literis Hebræis scriptum, nisi cum per spatii angustias non licuit. Sed in Hebræa scriptura per Sculptoris imperitiam in multis peccatum est, quę ex ipso libro supplenda.

EDITORIS SUBMONITIO.

In tabulis hisce vitia duo occurrunt. Primum, ut notat Author, istud est; quòd in Hebręa locorum nomenclatione per Sculptoris imperitiam multoties sit peccatum. Alterum vero, quod Author minimè notavit, eò quod visum fuerit ipsi levissimum, hoc est, quòd in iisdem tabulis, potissimum prima & secunda aliqua adsit confusio; inde nata, quod tabulę tabulis inserantur, locique reipsa disjunctissimi in illis cohęreant. Utrique huic vitio obviam, quantum pote, est itum, tum genuina Hebręorum Nominum adscriptione, tum tabularum ipsarum secretione & multiplicatione.

LIBER

TABULA
Universalis Locorum,
quæ Phoenicum
NAVIGATIONIBUS
Maxime frequentata Sunt,
A TAPROBANA
Thulen usque.
SEPTE 60 NTRIO
MERI 60 DIES
OCCIDENS
ORIENS
Pythiæ Thule Phoenicibus
hodie Islandia
Circulus Polaris
OCEANUS SEPTEN-
TRIONALIS
Thule Ptol: hodie Schetlandia
SCANDINAVIAE PARS Ubi Procopii Thule
EUROPA
HIBERNIA
BRITANNIA
Caledonii
Brigantes
Ordouices
Coritani
Silures
Cimbrica Chersonesus
GERMANIÆ PARS
Belgæ
Sillinæ Insulæ al. Cassiterides et Hesperiæ et Oestrymnides
Celtæ
Alesia
GALLIA
Aquitani
Nemausus
Alpes m.
ITALIA
HISPANIA
Bætica
Baleares
Corsica
Sardinia
Carthago
Sicilia
Melita
OCEANUS Ph.
Emporicus Sinus
Tingi
Iol Cæsarea
Utica
Adrumetum
MAURI
MARE MEDITERRANEUM
Tripolis
AFRICA PROPRIA
Illyricum
Macedonia
Thracia
PONTUS EUXINUS
Epirus
Græcia
Theba
Eubœa
Sparta
Peloponnesus
Creta
Rhodus
Cyprus
Amastris
Prænetum
Adramyttium
ASIA MINOR
Celenderis
Solymi
Amanus m.
SYRIA
Arabia deserta
Petra
Aela
Esiongaber
Madian
Cyrene
Barce
Sais
Memphis
MARMARICA
ÆGYPTUS
Hyoshormus
MARE CASPIUM
ASIA MAIOR
ARABIA FŒLIX
MARE PERSICUM
Aradus
Tylus
Albus pagus
Berenice
Asturte
MARE RUBRUM
Moscha
Saphar
Cane
Muza
Cardamine
Combusta
Adulis
Mosylon
ÆTHIOPIA SUB ÆGYPTO
Nilus fluvius
Tropicus Cancri
Solois prom.
AFRICA
Chremetes fl.
Bambotus fl.
Deorum Currus M.
MARE RUBRUM Vel INDICUM
INDIÆ PARS
Calingæ hodie Calechut
Colchi hodie Cochin
Cory prom. hodie Comori
Taprobana hodie Zeilan
Ophir

LIBER PRIMUS.

DE

PHOENICUM COLONIIS.

CAPUT I.

Scopus Authoris, & de Phœnicum & Syrophœnicum nomine.

In tenuibus, quas habemus, Phœniciæ Historiæ reliquiis latere quicquid uspiam antiquissimum. Phœnices cum suis coloniis Hebraismum ubique disseminasse. Inde multa posse erui, quæ Scripturæ lucem afferant. Phœnices nomen obscuræ originis. Quidam à palmis deducunt, quidam à Rubri Maris, alii à purpuræ colore, alii παρὰ τοῦ φόνε, alii à Phœnice Tyrio. Quidam Hebraicè scribunt פנחס al. פנק al. פנג, quæ singula explicantur. קוליא Chald. Ezech. 27: 17. fortè bellaria ex melle, ut κολία in Hesych. Phœnicum nomen Hebr. sed Græco habitu velatum. Multa exempla hujusmodi. Hebr. בני ענק *bene* vel *phene anak.* B & φ permutabilia. לפני pro לבני, Prov. 4: 3. Ex *phene-anak* N elisum ut in בת *bath* pro בנת *beneth* filia, & בדן *bedan* pro בנדן *bendan.* Chadre-Anak Carthago. Anakæi Phœnicum nobilissimi, robur, moles. Urbes præcipuæ *Hebron* & *Debir*, una Belli arx, altera Literarum sedes. Ejus variæ appellationes. Arba unde dictus. Conjectura Cappelli. Alia verisimilior. *Arba* pro *Abiarba*, ut *Ibezer* pro *Abihezer. Abi-Arba* ὁ πατὴρ τῶν τεσσάρων. Ejus posteri quatuor valde insignes, *Anak* filius & nepotes, *Achiman*, *Sesai*, & *Thalmai.* Hæc nomina quid sonent. Anakæi Judæis quàm terribiles. Tamen à Josua victi migrarunt ad Philistæos. Anacæi Gigantes & alii Gigantes eodem ævo. Dicuntur quidem filii *Rapha*, sed ibi *Rapha* est quivis gigas. Anakæorum urbes Gath, Gaza & Azotus. Ascalon non item, quamvis ita ferat Græca Versio. Eorum ossa Hebrone & Damasci. In Asteria insula cadaver Asterii longum decem cubitos, cujus pater *Anax*, id est, Anakæus. Ita Pausanias. Ἄναξ nomen sacrum & augustum. Dioscuri *Anaces.* Ut in Libya Libyphœnices, sic in Syria Syrophœnices populi mixti, vel inter Phœnices & Syros medii. Damascus pars Syrophœnices. Syrophœnissam Marc. 7: 16. Int. Arabs deducit ex אלעור *Algaur*, id est, ex Cœlesyria. *Algaur* quid sit in Nub. Geogr. Cœlesyria propriè circa Damascum inter Libanum & Antilibanum. Eadem עמיקא *amica*, id est, profunda dicta, Polybio Ἀμύκης πεδίον. Aliis Syrophœnices Syriæ, Africanis oppositi, id est, Pœnis. Luciano Syrophœnix pro Tyrio. Ita sumi in Marco, & Juvenal. Sat. 8. At Eunapio Syrophœnices sunt Cœlesyri.

Stadio jam prope emenso, metam interiore gyro stringere dum paramus, ecce alius nascitur labor, & nova subinde occasio nos ad carceres revocat, magnam partem orbis olim cogniti cum Phœnicibus decursuros, quorum coloniæ diffusæ sunt penè in remotissima terrarum. Neque hoc labore frustra fungimur. Quamvis enim de Phœnicum navigationibus & coloniis nonnisi pauca supersint monimenta; quia pleraque tempus absumpsit, & penè quicquid scripserant cum ipsa gente funditus periit: tamen in tenuibus illis Phœniciæ Historiæ reliquiis latere prope dixero quicquid uspiam antiquissimum, non solùm inter Barbaros, sed & in ipsa Græcia. Quod Lectoribus, ut quidem spero, sequentia palam facient; licet mihi fuerit satis singula obiter perstringere, & uberiorem tractatum requirat hoc argumentum.

Hac eadem commentatione prodesse conatus sum Hebrææ Linguæ studiosis; cujus cùm lingua Phœnicia dialectus fuerit, Phœnices cum suis coloniis Hebraismum etiam ubique disseminârunt; neque illum ita corruptum, ut non ex ejus ruderibus multa possint erui, quæ obscuris Scripturæ locis lucem afferant. Verum id ex professo tractare, & accuratè persequi mihi non fuit hîc propositum. Tantùm ubi se offert occasio, nonnulla Sacri Textus ex Phœniciis obiter expono vel illustro, ut viam aliis aperiam deinceps idem tentandi.

Phœnices jam probavimus Chananæorum esse sobolem. Phœnicum porro vel Phœniciæ nomen, sit licet pervulgatum, obscuræ tamen est originis & perincertæ. Sunt, qui ἀπὸ τῶν φοινίκων à palmarum copia Phœniciam dictam volunt; alii à colore Rubri Maris, unde scilicet in Syriæ littora migraverint primi Phœnices; alii à purpuræ colore puniceo, cujus Tyri magnus proventus; alii παρὰ τοῦ φόνε, à cædibus, quibus fuerint olim impensè dediti; alii à Phœnice Tyrio, cujus in Poëtarum fabulis multa mentio.

Plerique Recentiorum nomen Hebræum esse putant à Græcis interpolatum; quod quidem Scaliger פנחס *Pinchas*, Fullerus פנק *Panek*, alii פנג *Pannag* scribi volunt, nullis authoribus freti: cùm Hebræus scriptor vetustus nullus extet, qui Phœniciam vel Phœnices his nominibus appellaverit. Tantùm in Scriptura פנחס *Pinchas* (vel quod idem est *Phinees*) duorum sacerdotum nomen est, quorum unus Eleazari, alter Heli filius fuit. Et פנק *pannek* Syris est deliciari. Et פנג *pannag*, Ezech. 27: 17. Septuaginta *casiam* reddunt, Hieronymus *balsamum*, Josephus filius Gorjon, quem sequitur Selomo Jarchi, אפרסמון *opobalsamum.* Malim hîc sequi Zoharem, vetustum librum, in quo apparet לחם פנג esse aliquid dulciarii operis. Unde est, quod Chaldæus pro *pannag* habet וקליא κολία Græcam vocem, quam interpretatur Hesychius τὰ ἐκ μέλιτος τραγάλια (legendum τρωγάλια) *bellaria ex melle.* Utut sit, Veterum nullus est qui פנג *pannag* Phœnicem esse dixerit.

Hist. lib. 4. cap. 22. Edit. Basil.

His igitur omissis, nos Phœnicum vocabulum Græcum esse non diffitemur; sed quomodo Græcæ sunt tot populorum, urbium, fluminum nomenclaturæ, quas ex Hebræa Lingua desumptas Græci ad suæ typum sic effinxerunt, ut viderentur apud se natæ. Ita ex *Moph* fecêre *Memphin*, ex *Bosra Byrsam*, ex *Pibeseth Bubastum*, ex *Taphnes Daphnas*, ex *Gibliis Byblios*, ex *Philistæis Allophylos*, ex *Horæis Heroum* urbem, ex *Ar* Moabitarum *Areopolim*, ex torrente *Jabok Jobacchum*, ex torrentibus *Kedron*, & *Kison*, torrentes τῶν κέδρων & τῶν κισσῶν, id est, cedrorum & picarum, ex *Jabneel Jamniam*, ex *Diu-Socotora*, id est, insulâ *Socotorâ*, insulam *Dioscoridis*

Os. 9: 6. Ezech. 30: 17. & 27: 9. Ps. 55. Hebr. 56: 1. Gen. 46: 20. Es. 25: 1. Job. 18: 1. Jud. 4: 7. & Suidas in Γαζιν.

Ea planè ratione Phœnicum vocem à Græcis effictam fuisse puto ad instar Hebraicarum בני ענק *phene-Anak*; ac si *filios Anak*, vel *Anacæos* dixeris. Rectiùs quidem scripseris *Bene-Anak.* Sed Græci

Beth Hebræum passim ita emolliunt, ut cùm *Sophenem* dicit Josephus pro *Soba* parte Syriæ. Tale est φρέαρ *puteus* ex Hebræo באר *beer*, & φαλαίναι *balænæ* ex Syro בעלי נון *baale-nun*, quasi piscium dominos dixeris, vel maximè eximios. Et apud Hesychium ἄρφα *arrhabo* pro Hebr. ערבה *araba*. Et Παωφὶ, Φαμενὼθ, Φαρμυθὶ, Ἐπιφὶ, pro באבה *Babe*, ברמהאת *Barmahath*, ברמודה *Barmude*, אביב *Abib*, totidem nominibus mensium Ægyptiacorum. Et quod eadem nucis species Persis dicitur בסתק *bistak*, Syris פסתק *pistak*, Arabibus פסתק *phistak*. Quæ triplex diversitas etiam ab Athenæo his verbis observata est: ἃ δὴ νῦν πιστάκια οἱ Σύροι καλοῦσι, ὁ ἢ Νίκανδρος φιστάκια, Ποσειδώνιος δὲ βιστάκια. *Quæ nunc pistacia Syri vocant, Nicander autem cum spiritu phistacia, Posidonius verò bistacia.* Ut jam nemo miretur, quod nos בני ענק *bene Anak*, & *Phœnices*, & *Punicos* vel *Pœnos* pro iisdem habeamus. Quid quod ipsi etiam Hebræi לפני *liphne* pro לבני *Libne* scribi notant, Prov. 4: 3. & in alio loco simili, qui tamen mihi non occurrit, quod sciam.

Antiq. lib. 5. c. 5. & l. 8. c. 2.

Unum videtur obstare, quod in *ben anak* est N duplex: sed prius excidit per Syncopen vel Apocopen in ea voce familiarem Hebræis; qui observant בת *bath* filiam dici pro *beneth*, & Samsonem Danitam 1. Sam. 12: 11. vocari בדן *Bedan* pro בן דן *ben Dan*, filium Danis, literâ N elisâ. Quidni pari compendio etiam בענק *beanac* vel *pheanac* olim dictum fuerit pro בן ענק *ben-Anak*. Maximè cùm apud Hebræos in propriis nominibus sæpe aliquid elidatur. Tale *Abraham* pro pleno *Ab-rab-hamon* & *Samuel* pro *Saul-meel*. Summa est, ex Chananæo nomine *Ben-Anak*, vel contracto *Beanak*, Græcos primò *Pheanac*, mox *Phœnicem* fecisse, more suo καλλωπίσαντας τὰ ἔθνη τοῖς ὀνόμασι πρὸς τὸ συνετὸν αὐτοῖς, *cohonestantes populos nominibus, quæ facilius perciperent*; quod verè observat Josephus.

Antiq. lib. 1. c. 6.

Et vero בני ענק *bene-Anak* filios Anacæorum se credi voluisse Phœnices inde colligas; quod Carthaginem à se conditam nominarunt *Chadre Anak* חדרי ענק sedem Anacæorum, ut legere est in Plauti Penulo. Quamvis enim Phœnicum paucos ex Anacæorum familia verè ortum duxisse non eam inficias, tamen Gentis celebritas multis suadere potuit, ut ab ea natales suos conarentur arcessere. Quid quod, in singulis gentibus id ferè tralatitium est, ut nomen sortiantur à parte sui nobilissima. Porro inter Chananæos hæc familia nulli omnium virtute cessit, neque splendore nominis. Robur erat humano majus, atque ea moles corporis, ut præ illis Israëlitæ essent instar locustarum. Urbes præcipuæ duæ *Hebron* & *Debir*: quarum antiquior etiam ante Tanim condita Pharaonis Regiam. Ea fuit Arx belli, ut *Debir* Literarum sedes; quæ proinde *Kirjath-Sepher* urbs librorum, & *Kirjath-Sanna* urbs doctrinæ vel legis appellatur à Josua; & ab Interprete Chaldæo *Kirjath-Arche* קרית ארכי *urbs Archivorum*. Etiam Hebroni cognomen *Kirjath-Arbæ*, id est, *Arba* civitas, qui fuit conditor gentis Anakæorum. Jacobus Capellus ὁ μακαρίτης hunc Arbam quatuor cubitis procerum fuisse colligit ex nomine. Hebræis enim ארבע *arba* significat quatuor: & אמות cubitorum vox non rarò subauditur. Sed cùm *Arba* legatur fuisse *magnus inter Anakæos*, id est, Anakæorum maximus; quatuor cubitorum statura minor fuerit, quàm ut famæ respondeat; minor certè quàm vel Goliathi, vel Ogis Regis Basan, cujus sponda ferrea Rabbathæ servabatur longa novem cubitos. Itaque *Arba* mihi potiùs per aphæresin fit אבי ארבע *Abi arba*; ὁ πατὴρ τῶ τεσσάρων; qua ratione *Iezer* Num. 26: 30. legitur pro *Abihezer*, Jos. 17: 2. Nempe inter Arbe posteros quatuor Scriptura memorat, qui virtute & robore cæteris præcelluerunt. Hi fuerunt *Anak* filius; & nepotes *Achiman*, *Sesai*, & *Thelmai*. ענק *Anak* (quasi *Torquatum* dicas, qualis fuit ille Gallus, quem devicit Manlius ad Anienem) familiæ nomen fecit. אחימן *Achiman* (ad verbum, *quis frater meus?*) ipso nomine significabat sibi neminem esse comparem. Idem potuit esse cognomen primi Regum Persiæ, quem Græci vocant *Achæmenem*: erat enim id elogium regio fastu dignum, & Persico supercilio. Talmudici אחימן *Achiman*, tanquam voce deducta ex אח & ימין, exponunt מיומן שבאחיו, τῶ ἀδελφῶν ὑπερδέξιον, *dextrâ* seu manu *fratribus superiorem*. Fratrem ששי *Sesai*, quasi *Sextium* nuncupatum verisimile est à statura sex cubitorum; qualis fuit Goliath; ut & *Thalmai* תלמי à תלם sulco, quod proceritate corporis sulci longitudinem exæquare videretur. Hi fuêre Gentis proceres; quorum sola species exploratores terræ Chanaan ita perculit, ut redeuntes ad suos, reliquorum Chananæorum mentione vix facta, solos Anacæos semper creparent & in ore haberent. *Robustus est* (inquiebant) *populus; qui habitat in ea terra, & civitates munitæ valde; etiam Anacæos ibi vidimus.* Rursus; *Populus omnis, quem in ea vidimus, sunt homines proceri; etiam ibi vidimus gigantes* בני ענק (*bene Anak*) *filios Anak*. Quâ figurâ dixit Homerus; Τρωάς τε καὶ Ἕκτορα; Et Lucas: *cum mulieribus & matre Jesu*. Et David, aut quisquis est, in titulo Ps. 18. *Liberavit eum Deus à manu omnium hostium suorum, & à manu Saulis.* Unde in Judæorum castris trepidatio & murmur ingerentium subinde; *Quis stabit coram filiis Anak?* Hi tamen à Josua victi & fugati sunt, coactique solum vertere, & migrare ad Philistæos: ubi eorum reliquias hæsisse verisimile est usque ad tempora Davidis. Anacæos enim fuisse Goliath & Lachmi fratres, & Sippai, & Isbibenob, & Gigantem illum sedigitum à Jonathane occisum, Hebræorum Magistri inde colligunt; quòd ii omnes nati legantur in urbe Gath; quæ fuit una earum urbium, in quas secesserant Anacęi à Josua pulsi. Neque id obstat, quod dicuntur patrem habuisse הרפא *Rapha*; quasi fuerint è posteris *Rephaim* seu *Raphaorum*, non autem Anacęorum. Nam ibi loci *Rapha* est appellativum, non proprium viri nomen; ut apparet ex articulo prefixo. Itaque *Rapha* est quivis gigas. Addo multos esse, qui putent etiam Raphęos Gigantes Anacęorum fuisse prolem. Prętęr Gath etiam Gazę & Azoti habitarunt reliquię Anacęorum, alibi nusquam; ut expresse habetur, Jos. 11: 22. Proinde mihi suspectum est, quod habet Gręca Versio, Jerem. 47: 5. ἀπερρίφη Ἀσκάλων καὶ τὰ λοιπὰ τῶ Ἐνακὶμ; vel καὶ οἱ κατάλοιποι Ἐνακίμ. Unde Theodoretus & alii colligunt Anakęos etiam Ascalone degisse. At malo sequi Hebręos, qui non habent שארית ענקים *reliquiæ Anacæorum*, sed שארית עמקם *reliquiæ vallis eorum*; atque id sequitur Vulgatus Interpres.

Num. 13: 34. Jos. 11: 21. Num. 13: 23. Jos. 15: 15, 49. Jud. 1: 11, 12. ex Arab. linguâ. Deut. 3: 11. Jos. 15: 13, 14. Etymol. Magnum ἀῦλαξ ἡ ἐπιμήκης τομὴ, αὖλαξ, ἐπιμήκης ταράσσει. Num. 13: 28: 33. Deut. 9: 2. 1 Chron. 20: 4. Et 2. Sam. 21: 16.

Si quis plura desiderat Anacęorum monumenta, reperiet apud Josephum eorum ossa Hebrone suo ęvo adhuc ostensa, majora quàm ut quis credat, qui non viderit. Simile quid refert Benjamin Tudelensis; Anacęi cujusdam *Abcamazi* nomine, qui regnaverit scilicet orbe toto, vidisse se Damasci costam pendentem in palatio, longam novem spithamas, latam duas. Neque aliò pertinet, quod in Atticis scribit Pausanias, in Asteria prope Miletum insula repertum fuisse cadaver longum decem cubitos Asterii Herois, cujus pater fuit *Anax* terrę filius, id est, Anacęus gigas. Ἀσερίαν, inquit, τὴν ἑτέραν ὀνομάζουσι, καὶ τῶ Ἀσερίων ἐν αὐτῇ ταφῆναι λέγουσιν: εἶναι δὲ Ἀσέριον μὲν Ἄνακτος, Ἄνακτα δὲ γῆς παῖδα. Ἔχει δὲ ὢν ὁ νεκρὸς ἀδέν τι μεῖον πηχῶν δέκα. Ab

Antiq. lib. 5. c. 2. Itiner. p.

Ab hoc Anacte Miletus olim *Anactoria* dicta eſt. Euſtath. in Iliad. Α. pag. 16. Καὶ κύριον ὄνομα φέρεται Ἄναξ υἱὸς γῆς καὶ ὀυρανοῦ, ἀφ᾽ οὗ καὶ ἡ Μίλητος Ἀνακτορία ἐκλήθη ποτέ. Stephani Epitomaſtes voce Μίλητος pro Ἄνακτος perperam habet Ἀνάκτορος, cùm de Mileto ſcribit: Ἀπὸ Ἀνάκτορος τοῦ γῆς καὶ ὀυρανοῦ ὠνομάσθη Ἀνακτορία. Indidem factum id eſſe putaverim, quod apud Poëtarum antiquiſſimos nomen Ἄναξ in honore eſt tanquam ſacrum & auguſtum, Regibuſque & Heroibus peculiare. Etiam Dioſcuros Ἄνακας ideò dictos eſſe conſentaneum eſt, quod ſtatura & majeſtate cæteris mortalibus anteſtarent. Apparet ergo Gigantum Anacæorum magnam fuiſſe celebritatem; neque potuiſſe Chananæos digniore virtutis elogio cohoneſtari, quàm ſi ſe בני ענק, filios Anacæorum, prædicarent; unde ſumpſit originem Phœnicum vocabulum, qua ratione diximus.

Ut in Africa porro, qui Carthagini & mari propiores erant, *Phœnices* ſimpliciter; qui in interiorem Africam conceſſerant *Libyphœnices* vocabantur, utpote *miſtum Afris Punicum genus*, ut in *Decad. 3. lib. 1.* Livio habetur; ita hîc Phœnices, qui maritimam regionem incolebant; oppoſiti verò *Syrophœnices*, qui Syriæ proximi erant, & Syris ferè permixti. Syriam hîc ſumimus, non ut Phœnicem includit, ſed ut ei opponitur; qua ratione ſcribit Pli- *Plin. lib. 5. cap. 12.* nius *circunfundi Syriâ Phœnicen*; & Dionyſius Periegetes;

> Οἱ μὲν ἐπ᾽ ἠπείρῳ, τοίπερ Σύριοι καλέονται,
> Οἱ δ᾽ ἁλὸς ἐγγὺς ἐόντες, ἐπωνυμίην Φοίνικες.
> *Interiora tenent alii, gens illa Syrorum eſt;*
> *Littus habent alii, Phœnicum nomine dicti.*

Inde adagium apud Suidam, Σύροι πρὸς Φοίνικας, *Syri contra Phœnices*; quo alii aliis opponuntur. Et Ælianus ibidem verbo ὑπόστασις: Ἀπέστη τὸ Σύρων, καὶ Φοινίκων τοὺς γείτονας προσέλαβεν, *defecit Syrorum gens & Phœnicum vicinos aſſumpſit*. Syrophœnices igitur medii inter hos duos populos occupabant regiones in utriuſque confinio ſitas, Heliopolim puta, Chalcidem & Marſyæ tractum. Quibus acceſſere Damaſcus & Abyla Lyſaniæ, quas Cœleſyriæ adſcribunt Ptolemæus & Strabo; ſed Euſebius & Hieronymus Phœniciæ; Tertullianum *Lib. advers. Jud. & cont. Marc. l. 3.* ſequuti, qui *Damaſcum in Syrophœnicem transſcriptam eſſe* aſſerit *ex diſtinctione Syriarum*, à Romanis ſcilicet facta. Quod ipſum de Damaſco jam antè ſcripſerat Juſtinus Martyr; *In Dial. cum Tryph. Jud.* νῦν προσνενέμηται τῇ Συροφοινίκῃ λεγομένῃ, *nunc attribuitur illi oræ quæ Syrophœnice dicitur.*

Confirmat id, quod diximus, Syrophœnicem eſſe Cœles Syriæ partem circa Damaſcum, Marci Interpres Arabs, vir, quiſquis fuerit, doctiſ- *Marc. 7: 26.* ſimus. Is enim hæc Evangelii verba, ἦν δὲ ἡ γυνὴ Ἑλληνὶς Συροφοίνισσα τῷ γένει, ad verbum ita reddidit, *& erat Græca Syra, & genus ei* מן אלעור *ex Algaur*, id eſt, ex *Cœleſyria*. Nam *Algaur* id ipſum eſt, quod Græcè κοῖλον concavum. Unde & vitium illud oculi, quod Græci κοίλωμα vocant, in Avicenna nominatur עור אלעין *guvvur alaini*. Et cavernæ מעארת *megarath* Arabicè à cavitate dicuntur; unde & Græcè μέγαρα Heſychio & Phavorino ſunt κατάγεια οἰκήματα, *ſubterraneæ domus*. Sed ne meris conjecturis videamur hîc niti, præeuntem habemus Geographum Nubienſem; qui quinta parte Climatis tertii docet quid ſit *Algaur* his verbis: *Habitationes gentis Lot*, (id eſt, Moabitarum & Hammonitarum) *mare fœtidum*, (id eſt, mortuum) *& Zogar* (Segor) *uſque ad Baſan & Tiberiadem, vocantur Algaur*: לאנא בקעה בין גבלין, *quia eſt planities inter duos montes*. Planum eſt deſcribi *Cavam Syriam*:

> *Dion. Perieg.* Ἣν Κοίλην ἐνέπουσιν ὁμώνυμον, οὕνεκ᾽ ἄρ᾽ αὐτὴν
> Μέσσην καὶ χθαμαλὴν ὀρέων δύο πρῶνες ἔχουσι.
> *Quam dixère Cavam, celſo quia vertice montes*
> *Hanc utramque premunt gemini, & ſubſidere cogunt.*

Jam ſi *Algaur* Cœleſyria eſt, etiam eò pertinet regio circa Damaſcum inter Libanum & Antilibanum; quæ vel maximè propriè Cœleſyria dicitur. Strabo; *Omnis regio, quæ ſupra Seleucidem eſt, & in Ægyptum & Arabiam uſque recedit, Cœleſyria appellatur; propriè verò, quæ Libano & Antilibano definitur*, id eſt, ager Damaſcenus. Nam Cœleſyriam illam propriè dictam Strabo latam eſſe dicit ſtadiis CC. hoc eſt XXV. millibus, & longiorem duplo. Et agro Damaſceno Geographus Arabs unam ſtationem latitudinis, & longitudinis duas tribuit; quarum ſingulas, ſi juſtæ ſint, rectè definit vir doctiſſimus Gabriel Sionita ſpatio XXV. millium. Itaque eadem eſt menſura.

Cœleſyria ut Arabibus *Algaur*, ita Hebræis עמוקה *Amuca*, & Syris עמיקא *Amyca*, id eſt, profunda dicebatur. Unde Ἀμύκης πεδίον, *Amycæ campus* in Polybio lib. 5. cum de Oronte amne ſic agit: τὴν ἀρχὴν τοῦ ῥεύματος λαμβάνων, ἀπὸ τῶν κατὰ τὸν Λίβανον καὶ τὸν Ἀντιλίβανον τόπων, καὶ διανύσας τὸ καλούμενον Ἀμύκης πεδίον, ἐπ᾽ αὐτὴν ἱκνεῖται τὴν Ἀντιόχειαν. *E proximis Libano & Antilibano locis ortus, per eam, quam Amycæ planitiem nominant, labens, Antiochiam petit.*

Sunt, qui Phœnices prope Syriam Syrophœnices dici putant διακριτικῶς, ut diſtinguantur ab Africanis Phœnicibus, id eſt, Pœnis. Itaque ex horum ſententia Syrophœnix idem qui Phœnix. Quo ſenſu à Luciano uſurpari palam eſt in Concilio Deorum; ibi enim Bacchus legitur eſſe Συροφοίνικός τινος ἐμπόρου, οὗ Κάδμου θυγατριδοῦς, *Syrophœnicis cujusdam mercatoris, Cadmi* ſcilicet *nepos*. Syrophœnicis, id eſt, Phœnicis, ſive Tyrii. Tyrius enim fuit Cadmus; unde & alibi vocatur ab eodem Luciano Κάδμος ὁ νησιώτης; quia natus ex Tyro inſula. Potuit pari ratione Marcus Syrophœniſſæ nomine Tyriam intelligere, vel Sidoniam. Eam enim ex illis partibus fuiſſe oriundam videtur poſſe colligi ex Marci collatione cum Matthæo, qui ſic habet cap. 15. verſ. 21. *Et egreſſus inde Jeſus receſſit in partes Tyri & Sidonis; & ecce mulier Chananæa à finibus illis egreſſa*, &c. *Sic Juvenalis Satyrâ octavâ*;

> *Obvius aſſiduo Syrophœnix udus amomo.*

Syrophœnix, id eſt, Phœnix. Ita nominat unguentarium, quia unguenta in Phœnice laudatiſſima fuêre. Dioſcorides ubi de Lilino unguento; δοκεῖ δὲ διαφέρειν τὸ ἐν Φοινίκῃ, *præſtantiſſimum eſſe videtur, quod in Phœnice conficitur*. Plinius de unguento lib. 13. cap. 1. *Cyprinum in Cypro, deinde in Ægypto; ubi Mendeſium & Metopium ſubito gratius factum eſt. Mox hæc abſtulit Phœnice.* Item; *In Cyprinum addunt myrrham & panacem. Hoc optimum Sidone.*

Sunt & quibus Syrophœnices iidem ſunt cum Cœleſyris. Res patet ex his Eunapii de Libanio: ὃ πάντες οἱ Συροφοίνικες ἔχουσι κατὰ τὴν κοινὴν ἔντευξιν ἡδὺ καὶ κεχαρισμένον, τοῦτο παρ᾽ ἐκείνου λαβεῖν μετὰ παιδείας ἔξεστιν. *Quod ſuave & jucundum habent in vulgari colloquio omnes Syrophœnices, hoc ab illo cum eruditione petere licet.* Syrophœnices, id eſt, Cœleſyri. Libanius enim Antiochiæ natus erat, Cœleſyriæ metropoli. Idem Eunapius; Λιβάνιον δὲ Ἀντιόχεια μὲν ἤνεγκεν ἡ τῆς Κοίλης καλουμένης Συρίας πρώτη πόλεων, *Libanium quidem produxit Antiochia Cœleſyriæ, quam vocant, metropolis.*

CAPUT II.

Phœnicum navigationes & coloniæ quàm multæ.

Phœnice colonias emisit ferè per totum orbem. Variæ causæ migrationum. Quarum præcipua soli angustia, postquam Phœnices maximam partem occuparunt Israëlitæ. Nulli mercatores Phœnicibus θειότεροι. Eorum coloniæ in Cypro, Ægypto, Cilicia, Pisidia, Caria, Rhodo, Bithynia, Thracia, Samothracia; & aliis Insulis Ægei & Cretici Maris, Creta, Græcia, Illyrico, Sicilia, Sardinia, Hispania, Balearibus, Africa intra Gades & extra, Gallia, Cassiteridibus, Thule, Syria, Arabia, Mari Persico, &c.

Phœnice, licet terrarum angustissima, tamen in orbem totum colonias emisit è suo sinu; incolarum aliis imperii cupidine sollicitatis, aliis novarum rerum avidis, aliis crebris terræ motibus fatigatis, aliis multitudinis domi minuendæ gratiâ, nova & externa domicilia armis sibimet quærere coactis. Hæc partim ex Curtio, partim ex Sallustio; in quibus id maximè probo, quod ultimo loco allatum. Postquam enim terra Chanaan penè universa occupata fuit à Judæis duce Josua, littoralis illa tænia, quæ amplissimæ genti sola relicta est, cùm tantæ multitudini non sufficeret, pars Phœnicum multò maxima è terra sua exules mari se commiserunt, alias quæsituri sedes. Quod facile fuit exequi; quia quicquid ad navigationem requiritur ipsis abundè suppetebat; mare apertum, portus commodi, multa ex Libano materies navibus fabricandis, juventus animosa & industria. Proinde, Tibullo teste;

Prima ratem ventis credere docta Tyrus.

Et Phœnices primi omnium longinquas profectiones susceperunt, & maris imperium diu tenuerunt; quia navigandi peritia reliquas gentes longo intervallo superabant. Meritò igitur Lucianus in Toxari nullos esse asserit θειοτέρους ἐμπόρους, diviniores mercatores Phœnicibus; cùm non in Pontum solùm aut Bosphorum usque navigent; sed quaqua versus Græcum & Barbarum Mare percurrant, & omnia prope littora quotannis perscrutati nonnisi extremo Autumno in patriam revertantur.

Illorum porro colonias dinumerare non est facile; neque verò id oneris in nos suscipimus: tamen hæc præcipuæ sunt, & ex historia notissimæ. In Cypro Citium & Lapethus à Belo, Carpasia à Pygmalione, Cinyreium à Cinyra conditæ; Cerynia item & Paphus & Amathus Cypri urbs vetustissima, in qua Rex Phœnicum Adonis colebatur. In Ægypto Castra Tyriorum prope Memphin; ubi peregrinæ Veneris fanum; (Thebas addunt, sed fabulosè.) In Asia Minore Cilicia, quam conditorem habuisse volunt Cilicem filium Agenoris, & Cilicibus vicini Solymi, qui

Γλῶσαν μὲν Φοίνισσαν ἀπὸ σομάτων ἀφιέντες,

ipso sermone satis prodebant se Phœniciæ esse originis. Quod & aliunde patet. Nec procul inde Caria, Phœnice dicta à Corynna & Bacchylide apud Athenæum lib. 4. Et Rhodus, in qua multa vestigia supersunt Phœnicum habitationis. Et Bithyniæ pars Mariandyna cum urbe Pronecto, quam vel Phœnices condidêre, vel ipse Phœnix. Adde insulas Ægei & Cretici Maris, Samothraciam, Imbron, Thasum, Samon, Oliarum, Theran, Cythera, Melon, Anaphem; hanc Membliarum, illam Byblida olim appellatam; & Cretæ urbem Itanum; & in Græcia Thebas; & populum Atticæ Gephyræos; Spartam etiam, si Timagoræ credimus, qui eam deducit ἀπὸ τῶν μετὰ Κάδμου Σπαρτῶν; & Thraciæ loca quædam circa Pangæum; & Illyrici Butoen vel Butoam urbem, & populos Encheleas; & in Sicilia Motyen & Lilybæum; & in Sardinia Caralim & Sulcos; & in Hispania Malacam, Auderam, Carteiam, Carthaginem Novam, & vicinas insulas Gades, Ebusum, Baleares; & in Africa cis Gades, præter celebrem illam Romani imperii æmulam, & terrarum orbis avidam, Carthaginem, Ausatam ab Ithobalo illo conditam, de quo 1. Reg. 16: 31. Abrotonum, Tripolim, Leptim triplicem, Adrumetum, Tunetem, Uticam, Hipponem, Chalcem, Tingin; cum insulis Ægimuro, Cercinna, Gaulo, Lampade, Cossura, Eudipne, Isto, Melita; & extra Gades, Lixum, Thymiaterium, Caricum murum, Gytten, Acran, Melittan, Arambyn, Cernem ab Hannone conditas; qui triginta hominum millia eò deduxit in coloniam. Taceo trecentas urbes, quas à Phœnicibus ad Oceanum extructas Nigretes & Pharusios excidisse scribit Eratosthenes; & magnam in Mari Atlantico insulam plurium dierum navigatione à Libya dissitam, quam à se occupatam Carthaginenses in asylum sibi destinabant, si suæ urbi quid accidisset secus. Et colonias, quas in Galliam & Cassiterides & Thulem usque misisse mihi fit verisimile, ut suo loco dicam. Neque dum egi de Phœnicum coloniis vel in ipsa Phœnice, vel in vicina Syria; Tyro, Arado, Tripoli, Emisa ad Euphratem: nec de Arabiæ Elana ad Mare Rubrum, neque de Maris Persici insulis, Tyro vel Tylo & Arado. Jam de singulis obiter, si modo aliquid occurrat nostra commentatione dignum.

CAPUT III.

Phœnices in Cypro.

Cinyras Cypri Rex Adonim ex Myrrha genuit circa Trojana tempora. Tria nomina Phœnicia. Cinyras Musicæ artifex, Agamemnoni æqualis. A Belo conditæ urbes Citium & Lapethus. Pygmalionis & Didus pater Belus vel Methres vel Matgenus, id est, מתגאון. Alius Belus multò antiquior. Pygmalion פוג מעליון Παυσίθεος. Paphus successor [al. Epaphus & אביב] Paphum condidit. Elulæi expeditio in Citiæos. Citium fortè כתים. De Citio quædam. *Carpasia* vel *Carbasia* urbs sic dicta, quia ad ventum *Carban* & ad occasum brumalem, Chald. גרבית *garbith*. Italicè *Garbino*. *Cerynia* vel *Cerinæum*, *&c.* fortè קרניים *Karnajim*. *Lapethus* vel *Lepethis* urbs, id est, statio, ab Arabico לבת *labatha* stare, ὀρμεῖν, ἱστᾶναι. *Uraniæ* cives in stellas. Inde *Urania* dicta. Imò ab *Uraniæ* cultu. *Amathus* ab חמת *Amath*, Jonathan habet אנתוסאי *Amathusios* pro Sinæis. Amathusii reliquiæ Phœnicum. Amathunte cultus Adonis. Amathusa mater Cinyræ. Imò Pharnace פרנקא. Amathusii in boves, inde *Cerastæ*. Cyprus cur *Cerastis*. *Malica* Hercules. *Curium & Marium* à Cinyræ filiis conditæ. Curium & Curias & Marium unde dicantur. *Golgos* à *Golgo* scilicet Adonidis filio. Quin à גלגל *Golgol* deflexum. Multa de Golgo. *Idalium* non dicitur à Sole, sed ab *Idala*, Jos. 19: 15. Ab Hieronymo scriptum *Iadela*, id est, locus Deæ seu Veneri sacer. Cyprus à Cypro Cinyræ filio. Cyprus muliebre nomen. Cyprus insula potiùs à Cypri flore, Arab. *albenna* & Hebr. כופר *Copher* Cant. 3. Tremithus à terebinthis.

Ante Trojani Belli tempora in Phœnice & Cypro regnabat Cinyras, qui ex Myrrha filia Veneris amasium Adonin genuit. Cinyras Phœnicibus erat כנור *Cinnor*, vel *Cinor*; Myrrha מור *Mor*; Adonis אדוני *Adoni*. כנור *Cinor*, Græcè κινύρα, est Citharæ species, à qua Cinyræ nomen inditum. Causam habes apud Suidam; Κινύρας, &c. Θείαντος παῖς βασιλέως Κύπρου, ζάπλουτος, ὅν φασιν ἁμιλλώμενον τῷ Ἀπόλλωνι, ὡς οἷα Μουσικῆς τεχνίτην, ἀπολωλέναι. διὸ καὶ Κινύρας ἐκλήθη, παρωνύμως τῇ κινύρᾳ. *Cinyra filius Thiantis Regis Cypri, valde dives, quem ajunt ut Musices artificem cum Apolline certantem periisse. Quapropter etiam Cinyras vocatus est, quo nomine ad cinyram* (id est, citharam) *alluditur*. Hic est ille Cinyras vel Cinyres, à quo

Aga-

CILICIA
et
Cyprus
Taurus M.
TAVRVS M.
Septentrio
Meridi
Occident
Orient
Olbasa
CILICIA ASPERA
Philadelphia
Caystrus
Domitiopolis
CETIS
Iotape
Selenus
Antiochia ad Tragum
Anemurium
Arsinoe
Aphrodisia
Celenderis
Calycadnus A.
Flaviopolis
Irenopolis
CILICIA PROPRIA
Diocæsarea
Seleucia aspera
Corycus
Sebaste
Lamus A.
Tarsus
Lamus
Soli
Cydnus A.
Sarus A.
Pyramus A.
Adan
Anazarbum
Castabala
Mopsuestia
Mallus
Aegæ
CILICIÆ FRETVM
ISSICVS SINVS
Crommyon pr.
Acamus pr.
Lapeth
Lapethus A.
Carpasia
Cerynia
Aphrodisiū al. Vrania
Arsinoe
CYPRVS
Ph.
Salamis
Pedalium pr.
Olympus M.
Tremithus
Idalium
Paphos nova
Curium
Amathus
Mariū
Tamassus
Paphos vetus
Drepanū pr.
Citium
Curias pr.
Orthosia
Simyra
Posidium
Heraclea
Laodicea
Gabala
Paltos

Agamemnon thorace donatus est. Homerus Iliad. Λ. de Agamemnone,

——— θώρηκα περὶ στήθεσσιν ἔδυνε
Τόν ποτέ οἱ Κινύρης δῶκε ξεινήϊον εἶναι:
Πεύθετο γὰρ Κύπρον δὲ μέγα κλέος.
——— munit præcordia thorax:
Pro xenio quem Rex Cinyras donaverat olim,
Nam fuit usque Cyprum celeberrimus.

Est & id petitum ex historia, quod apud Poëtam Æneæ dixit Dido in primo illo congressu, Æneid. lib. 1.

——— *genitor tum Belus opimam*
Vastabat Cyprum, & victor ditione tenebat.

Belum enim hanc insulam tenuisse docent ab illo conditæ urbes Citium & Lapethus. Alexander Ephesius apud Stephanum in Λάπηθος:

Βήλου δ᾽ αὖ Κιτιόν τε, καὶ ἱμερόεσσα Λάπηθος.
Præterea Beli Citium, & peramœna Lapethus.

Neque verum est, quod in Virgilii locum scripsit Servius, Cyprum à se subactam Belum Teucro concessisse, ut in ea collocaret imperium. Nam tempora non conveniunt; & Beli filium Pygmalionem post Belum in Cypro regnasse discimus ex Neanthe Cyziceno, & ex commentariis Asclepiadis Cyprii περὶ Κύπρου καὶ Φοινίκης; quos citant Porphyrius Tyrius libro quarto περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων, & Hieronymus in Jovinianum lib. 2. cap. 9: ubi Eantem pro Neanthe perperam legi moneo. Belus pater Didonis alio nomine *Methres* dictus est, si Servio credimus. Sed in Phœnicum Annalibus apud Menandrum idem appellatur Μάτγηνος, id est, מתגאון *Mitgaon*, vir eximius. Regnavit annis 32. & Pygmalion annis 40. Cave ne Belum illum confundas cum prisco Belo primo Rege, de quo Poëta;

Implevitque mero pateram, qua Belus & omnes
A Belo soliti.

Pygmalion est פוגמעליון *Pugmeelion*, quies ab altissimo Deo, uno verbo Πανσίθεος, פוג est Hebræis פוגה, & *Elion* Deus Phœnicum, ut ex Sanchoniathone constat. Melchisedech Rex Chananæus verum Deum hoc eodem nomine coluit, Gen. 14: 18, 19. Pygmalioni successit Paphus, qui Paphum in Cypro condidit. Ubi inclitum illud templum Paphiæ Veneris, de quo multa Tacitus (quæ alibi non reperias) lib. 2. Histor. Eò loci primùm appulisse fertur Venus è mari emergens. Alluit Παφίης νυμφήϊον ὕδωρ Σέστραχος ἱμερόεις, *Veneris sponsalis aqua Sestrachus amabilis*, in quo cum Adonide lavabatur. Ita habet Nonnus lib. 13. Itaque pro Σέστραχος legerim lubens Ἔστραχος. Id esset Syris libidinosus amnis; ut אשתרח *estarach* verbum *ardere libidine*, Rom. 1: 27. & 1. Pet. 4: 4. Sic Aphacis prope Libanum nomen fuit ab amplexibus Veneris & Adonidis, ut suo loco dicetur. Tamen in Lycophrone Σάτραχος vel Σέτρεχος est Cypri amnis. Paphus pro Epapho dictus, & Epaphus Ægyptiis Ἄπιφι est אביב *Abib.*

Pygmalione recentior Elulæus annis fere CL classe vectus in Cyprum Citiæos, ab imperio Phœnicum cùm defecissent, ad obsequium reduxit. Menandri verba sunt, apud Josephum Antiquit. lib. 9. cap. 14. Καὶ Ἐλουλαῖος ὄνομα ἐβασίλευσεν ἔτη τριάκοντα ἕξ. Οὗτος, ἀποστάντων Κιτιαίων, ἀναπλεύσας προσηγάγετο αὐτοὺς πάλιν. Rex Elulæus Salmanassari fuit σύγχρονος, à quo decem Tribus abductæ. Nomen, ut *Hilleli*, ab הלול *hillul*, id est, à laude videtur ductum.

Josephus, Eusebius, Hieronymus & alii Citium, adeóque Cyprum, putant Hebraicè dici כתים *Cethim*; quod facilè concessero; modò ne referatur ad priscum illum *Cethim* filium Javan, Gen. 10: 4. quem in Italia fixisse sedes pluribus suprà docuimus. Citium urbs fuit nobilis, sed nulla re celebrior, quàm ortu Zenonis Philosophi; & obitu Cimonis Atheniensis, quem post mortem Citienses ut Heroem coluerunt. Ævo Alexandri Citium Regem habebat proprium, qui Alexandro donavit μάχαιραν θαυμαστὴν βαφῇ καὶ κουφότητι, ensem tincturâ & levitate mirabilem, quâ deinceps semper usus est. Phœnices fuisse incolas scribunt Laërtius & Suidas in Zenone.

Vide Diod. lib. 12. & Plut. in Cimone. Plut. in Alex.

Phœnicum item urbes in Cypro fuêre *Carpasia*, *Cerynia*, & *Lepethis* vel *Lapethus*, de qua jam antè. Scylax; Καρπάσεια, Κερύνεια, Λήπηθις, Φοινίκων, *Carpasia*, vel ut alii *Carbasia*, unde dicatur nos docet ex Demetrio Salaminio Stephanus Byzantinus: Δημήτριος δ᾽ ὁ Σαλαμίνιος Καρβασίαν φησὶν, ὅτι πρὸς τὸν καλούμενον Καρβᾶν ἄνεμον κεῖσθαι δοκεῖ, *Demetrius Salaminius Carbasiam dicit, quia ad ventum Carban dictum sita videtur.* Carbas à Vitruvio lib. 1. cap. 6. ponitur circa Solanum inter Aquilonem & Eurum, in quo situ est Cypri *Carpasia*. Itaque *Carbas* idem ventus, qui Chaldæis גרבית *garbith*. Docti *Cæciam* exponunt & Boream. Frustra igitur Carban à Caribus dici somniant; aut à Carbanis populis, qui nusquam sunt.

Cerynia Plinio *Corinæum*, Ptolemæo Κερωνία, & in Tabulis *Ceraunia*, hodie *Cerines*, variante scriptura, ut fit in peregrinis nominibus. Phœnicibus fortè קרנים *Karnajim*, cujus nominis in Phœnice plura oppida. A Cerynia diversa est Cinyria, de qua Plinius & Nonnus lib. 13. ubi legitur urbs esse ἐπώνυμος πετρῶν ἀρχεγόνου Κινύραο, *cognominis petris prisci Cinyræ.*

Lapethum, vel Lepethim, Strabo & Stephanus scribunt habuisse ἔφορμον καὶ νεώρια *navium stationem & navalia.* Unde origo certa nominis. Arabibus enim לבת *labitha* est in aliquo loco stare, morari & desidere. Vide N. T. Arabicum Act. 9: 9. & 11: 26. & 18: 20; & in Alcorano Suratam Josephi versu 42. & Cebetis tabulam Arabicam pag. 14. & 54. Hinc Lapethus vel Labithus linguâ Phœnicum idem quod ὅρμος seu statio. De nave enim ὁρμεῖν est stare. Ita explicat Philosophus lib. de Poëtica cap. 21. τὸ ὁρμεῖν, inquit, ἐστὶν ἱστάναι τι. Proinde Homero Odyss. Α. Νηῦς δέ μοι ἥδ᾽ ἕστηκεν, *navis autem mihi stetit*, id est, ὥρμησεν. Loco suo dicetur Africæ *Leptin* & Cypri *Lepethin* voces esse synonymas. Nonnus lib. 13. habet ἐκ δὲ Λαπήθων, tanquam à recto τὰ Λάπηθα.

Diodorus lib. 20. pag. 757. *Uraniæ* meminit tanquam urbis Carpasiæ vicinæ. Libri MSS. habent ἠρανίαν, editi οὐρανίαν rectiùs. Nam inter oppida Cypria recensetur à Nonno ubi suprà,

——— οὐρανίης πέδον ἕδρης,
Αἰθερίου κενεῶνος ἐπώνυμον. ὅττι πολίτας
Ἔστρεφεν ἀστράπτοντας ἐπουρανίων τύπον ἄστρων.
——— *ager Uraniæ urbis,*
Cum celso commune polo qua nomen adepta est,
Propter mutatos in lucida sydera cives.

Cujus fabulę vestigia alibi non reperi. Sed undecunque illam acceperit Nonnus, non dubito, quin Urania urbs nomen habuerit ab Urania Venere, cujus cultum ex Ascalone Phænices in Cyprum esse translatum scribit in Clio Herodotus; atque id asserere ipsos Cyprios.

Amathus etiam Phœnices habuit conditores, vel ex familia τοῦ חמת *Amath* filii Chanaan; vel ex Sinæis, si Jonathani credimus, qui Gen. 10: 17. pro Sinæis habet אנתוסאי *Anthusae*, id est, *Amathusios*, ut Hierosolymitanus כפרוסאי *Caprosae*, id est, Cyprios. Mirum est viros doctos potuisse hîc cespitare. Utut sit, Amathusios pro Phœnicibus esse habitos etiam ex Theopompo scimus, quem Historiarum lib. 12. narrasse testatur Pho-

 tius

tius, τίνα τρόπον Ἕλληνες οἱ σὺν Ἀγαμέμνονι τὴν Κύπρον κατέσχον, ἀπελάσαντες τοὺς μετὰ Κινύρου, ὧν εἰσὶν ὑπόλοιποι Ἀμαθούσιοι. *Quomodo Græci, qui cum Agamemnone* (ad Trojam militaverant) *Cyprum obtinuerint, iis ejectis qui cum Cinnyra erant*, id est, Phœnicibus, *è quibus reliquiæ sunt Amathusii.* Amathunte pro Deo colebatur Adonis, quem cum Ægyptio Osiride nonnulli confundentes Adonim Osiridem appellabant. Hinc Stephanus: Ἀμαθοῦς πόλις Κύπρου ἀρχαιοτάτη, ἐν ᾗ Ἄδωνις Ὄσιρις ἐτιμᾶτο. Ὃν Αἰγύπτιον ὄντα Κύπριοι καὶ Φοίνικες ἰδιοποιοῦνται. *Amathus, Cypri urbs vetustissima in qua colebatur Adonis Osiris, quem licet Ægyptium Cyprii & Phœnices sibi vendicant.* Hæc tam vera, quàm quod sequitur vel ab Amathone Herculis filia dici Amathuntem; vel ab Amathusa matre Cinyræ. Quin Hesychio *Pharnace* est Cinyræ mater, Κινύρας Ἀπόλλωνος καὶ Φαρνάκης παῖς βασιλεὺς Κυπρίων. Neque id à vero est alienum; cùm Phœnicium nomen sit פרנקא *Pharnace*, quod delicias sonat. Amathusios ira Veneris, propter hospites immolatos, mutavit in cornutos boves; *unde etiam nomen traxêre Cerastæ*, si Ovidio credimus Metam. lib. 10. fab. 6. Quin Cerastæ dicti sunt Cyprii omnes; quia ipsa insula *Cerastis*, à frequentibus promontoriis in cornuum modum prominentibus. Stephanus; ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Κεραστὶς ἀπὸ τοῦ πολλὰ ἄκρα ἔχειν. Hinc Nonnus lib. 13. & passim Κεραστίδος εἰς χθόνα Κύπρου. Malè scribitur Κεράσαδος. Ab iisdem Amathusiis cultus Hercules *Malica*, id est, מלכא *Malca*, Rex. Hesychius Μάλικα, τὸν Ἡρακλέα, Ἀμαθούσιοι.

Curium etiam & *Marium* Cypri oppida condidisse putantur *Curieus* & *Marieus* Cinyræ filii. De priore sic Stephanus: Κούριον, πόλις Κύπρου, ἀπὸ Κουρέως τοῦ Κινύρου παιδός. Et de posteriore; Μάριον, πόλις Κύπρου ἡ μετονομασθεῖσα Ἀρσινόη, ἀπὸ Μαριέως. Et paulò pòst; ὁ Κινύρου Μαριεύς; sed hi Cinyræ filii non sunt aliunde noti, quod sciam. Itaque res mihi suspecta. Et Curium, æquè ac Curiadem vicinum promontorium in mare multum prominens, putaverim ab ubertate piscium כורי *curi* vel *cauri*, id est, εὔιχθυν piscosum appellasse Phœnices. Et *Marium*, hodie *Marin*, iisdem erat מרי *Mari*; quasi κυριακὸν dixeris, vel βασιλικόν. Itaque Græca lingua vulgari vicinus amnis hodiéque vocatur *Vasili potamo*, regium flumen. Prope Curium fuit sylva & templum Hylatæ Apollinis, de quo Lycophron vers. 448. Ubi Scholiastes perperam scribit Κάριον pro Κούριον.

Fertur & *Golgon* à *Golgo* dici Veneris & Adonidis filio. Ita habet Theocriti Scholiastes in Adoniaz. Γολγός, πόλις Κύπρου, ὠνομασμένη ἀπὸ Γολγοῦ τινος Ἀδώνιδος καὶ Ἀφροδίτης. Quin *Golgon* deflexum nomen est à Phœnicio גלגל *Golgol*. Hebræi *Galgal* & *Gilgal* & *Gilgul* dixerint. Sed & *Golgol* legi voluit Hieronymus in Locis. *Golgol*, inquit, *quæ est Galgal.* Hujus nominis loca quædam habuit Terra Chanaan, à rotunditate sic dicta. Græci Γόλγον & Γόλγους dicunt, finali L abjecto, ut in Ἀννίβα & Ἀσδρούβα. Antequam Paphi Agapenor templum struxisset Veneri, ἡ θεὸς παρὰ Κυπρίων τιμὰς εἶχεν ἐν Γόλγοις καλουμένῳ χωρίῳ, *à Cypriis Dea colebatur in loco Golgis dicto.* Ita Pausanias in Arcadicis. Proinde Theocritus in Adoniaz.

Δέσποιν' ἃ Γολγόντε καὶ Ἰδάλιον ἐφίλασας.
Golgon & Idalion quæ diligis, ô Venus alma.

Et Lycophron in Alexandra.

---- γαῖαν ἵξονται θεᾶς
Γόλγων ἀνάσσης.

Venient in terram Deæ Golgorum Reginæ, id est, in Cyprum; ubi Golgi, oppidum Veneri sacrum. Catullus de Venere;

In Annal. Volus.

Quæque Ancona, Cnidumque arundinosam,
Colis, quæque Amathunta, quæque Golgos.

Inde apud Stephanum; Γολγία, ἡ Ἀφροδίτη, *Golgia, Venus.* Golgon Lacedæmoniorum coloniam è Therapne Praxandrum deduxisse author est Isacius in Lycophronem. Plinius in Cypro quindecim recenset urbes, quarum ultima Golgos. Hujus alioqui apud Geographos rara mentio.

Nec multo notius est Idalium, Cypri nemus & oppidum; unde Idalia Venus passim apud Poëtas. Grammatici volunt à Sole dictum, quia cùm oraculum Chalcenori redditum illum jussisset urbem ibi condere, ὅπου ἴδοι τὸν ἥλιον ἀνίσχοντα, *ubi videret Solem Orientem*, & unus è comitibus exclamasset, εἶδον, βασιλεῦ, τὸν ἄλιον; *ô Rex Solem animadverti*; cùm placuisset omen, urbs eopse loco condita vocata est *Idalium.* At, ut cætera taceam, in Idalium a breve est, quod in ἄλιον non potest non esse longum; quia est loco η. Proinde videtur Idalium Phœnicium esse יראלה *Iidala* vel *Idala*, cujus nominis oppidum in Tribu Zabulon memoratur Jos. 19: 15. Hieronymus in Locis scribit *Iadela*, tanquam conflata voce ex duabus יד *Iad* & אלה *ela.* *Iad-ela* ad verbum est *locus Deæ*, id est, locus Veneri sacer. יד *Iad* sæpe locum sonat, ut Deut. 23: 13. & Es. 56: 5.

Steph. in Ἰδάλιον.

Quod me penè fugerat, etiam ipsam insulam ajunt à Cypro Cinyrę filia nominari. Stephanus; Κύπρος, νῆσος μεγάλη ἐν τῷ Παμφυλίῳ κόλπῳ, ἀπὸ Κύπρου τῆς θυγατρὸς Κινύρου, *Cyprus insula magna in Pamphilio sinu, à Cypro Cinyræ filia.* Ita etiam Constantinus ex Philostephano περὶ νήσων, & Istro ἐν ἀποικίαις Αἰγυπτίων. Meliùs quàm Eustathius in Dionysium, cui Cyprus est filius Cinyrę. Nam muliebre nomen est Κύπρος; quod in usu fuit apud Phœnices. Scaliger in Eusebium pag. 149. *Κύπρος igitur vocabatur mater Herodis, non Κύπρις, quod commentum est Eusebii. Unde turris, quam Is in honorem matris suæ constituit, Κύπρος non Κύπρις vocabatur. Similiter Agrippæ Regis uxor non Κύπρις, sed Κύπρος dicta fuit. Et Zonaras Josephum non Eusebium sequutus, tam matrem Herodis, quàm Agrippæ uxorem Κύπρον vocat.* Item; *Sic Josepho Κύπρος vocatur ea, quam Herodes præcipiebat fratri Pheroræ uxorem ducere. Itaque Κύπρος est nomen Judaicum.* Tamen quia Cyprus Cinyrę filia neque in fabulis neque in historia celebratur, quod sequitur apud Stephanum & Eustathium arridet magis, dici Cyprum insulam ἀπὸ ἐκεῖ φυομένου ἄνθους κύπρου, *à Cypri flore, qui ibi nascitur.* Cyprus est Arabum אלחנא *alhenna*, non ligustrum, ut multi volunt. Hebr. dicitur כופר *cophér*, Cant. 1: 14. & 4: 12. Neque vero est absimile, inde vocari Cyprum insulam; cùm rara alioqui planta & eximia ibi plurima proveniat. Plin. lib. 12. cap. 24. ubi de Cypri generibus: *Optimum habetur è Canopica, in ripis Nili nata: Secundum Ascalone Judææ; Tertium Cypro insula, odoris suavitate.* Sic ejusdem Cypri oppidum *Tremithunta*, *ex qua sanctus Spiridion*, Veteres dici observant ἀπὸ τῶν περὶ τὸν τόπον πεφυκυιῶν τερμίνθων, ἃς Κύπριοι τρεμίθους καλοῦσιν, *à terebinthis, quibus locus cingitur, quas Cyprii tremithos appellant.*

Tamassum, ubi μέταλλα χαλκοῦ ἐστιν ἄφθονα, *æris fodinæ copiosæ sunt*, Phœnices condidisse nemo scripsit. Nomen tamen est Syrum à metallorum fusione. Nam אתמסא *etmesa* verbum est liquescere. Sic Ezech. 22: 22. כאתמסאה כספא, *sicut liquefit argentum.* Et תמס *temes* est Hebręis liquefactio. Dubitant interpretes utrum ad hanc Tamassum, an ad Brutiorum Temesam, quę & ipsa ęre abundat, pertineat illud Homeri Odyss. A. versu 148.

Strab. lib. 14. Steph. in Ταμασός.

Eustath. Vet. Schol. in Odyss. Tzet. in Lycophr.

Ἐς Τεμέσην μετὰ χαλκόν.

CAPUT

CAPUT IV.

Phœnices in Ægypto.

Belum, Phœnicem, & Cadmum non esse Ægyptios, sed Phœnices. Diu ante Cadmum Pastorum in Ægypto dynastiæ tres, quarum prima Phœnicum; Ægyptii *Hycsos* vocabant. Hi fuêre immanissimi. Inde execrandi pastores Ægyptiis, Gen. 46: 34. Sex Regum nomina explicantur. Castra Tyriorum circa Memphim. Ibi Venus peregrina, fortè Astarte. Pagus Syrus, ubi & Syrorum oppidum in Geogr. Arabe.

Apollodorus, & alii fabularum consarcinatores, Belum patrem Phœnicis, adeóque Phœnicem ipsum; & Cadmum Phœnicis filium, qui Boëoticas Thebas condidit, aiunt in Ægypto esse natos. Hinc Eusebius Chron. lib. 2. A. DLXII. *Phœnix & Cadmus de Thebis Ægyptiorum in Syriam profecti apud Tyrum & Sidonem regnaverunt.* Sed hanc fabulam refellunt Beli, Phœnicis & Cadmi nomina; quæ Phœnicia sunt, non Ægyptia; & vetusti Phœnicum Annales, quorum author Sanchoniathon. Ibi enim Χνᾶ *Chna*, qui Phœnicis cognomen primus habuisse legitur, ex Phœnicia est oriundus. Atque illud ipsum nomen *Chna* vel ex *Chanaan*, vel ex *Chananæo*, contractum esse apparet. Phœnicum denique sacra & ritus sunt ab Ægyptiacis diversissima. Athanasius in Orat. contra Gentes: Φοίνικες γοῦν οὐκ ἴσασι τοὺς παρ' Αἰγυπτίοις λεγομένους θεούς· οὐδὲ Αἰγύπτιοι τὰ αὐτὰ τοῖς παρὰ Φοίνιξι προσκυνοῦσιν εἴδωλα. *Phœnices quidem Ægyptios Deos non agnoscunt; nec Ægyptii vicissim eadem adorant idola cum Phœnicibus.* Tamen ex Manethonis Dynastiis, quarum excerpta sunt in Africano, didici pastores Phœnices sex in Ægypto regnasse diu ante Cadmum. Verba sunt; Πεντεκαιδεκάτη δυναστεία Ποιμένων. ἦσαν δὲ Φοίνικες ξένοι, βασιλεῖς ἕξ, οἳ Μέμφιν εἷλον, ὧν Α Σαΐτης ἐβασίλευσεν ἔτη ιθ', ἀφ' οὗ καὶ ὁ Σαΐτης Νόμος· οἳ καὶ ἐν τῷ Σεθροΐτῃ Νόμῳ πόλιν ἔκτισαν, ἀφ' ἧς ὁρμώμενοι Αἰγυπτίους ἐχειρώσαντο. Β Ἀνῶν ἔτη μδ'. Γ Παχνὰν ἔτη ξά. Δ Σταὰν ἔτη ή. Ε Ἀρχλῆς ἔτη μθ'. ς Ἀφωβὶς ἔτη ξά· Ὁμοῦ ἔτη σμβ'. *Decima quinta dynastia pastorum; Fuêre autem Phœnices advenæ sex Reges qui Memphin cœperunt quorum primus Saites* (malim Σαΐς *Sais*) *regnavit annis 19: à quo dictus Saites Nomus. Iidem in Sethroite Nomo urbem ædificarunt, ex qua erumpentes Ægyptum subjecerunt. Secundus Anon regnavit annis 44. Tertius Pachnan annis 61. Quartus Staan an. 8. Quintus Archles an. 49. Sextus Aphobis an. 61. Summa est annorum 242.* Pastorum item fuêre duæ sequentes dynastiæ; Ægyptii uno verbo ὑκσὼς *hycsos* nominabant, id est, βασιλεῖς ποιμένας. Hi leguntur apud Josephum lib. 1. contra Appionem Ægypti urbes incendisse, Deorum templa diruisse, Ægyptiorum alios peremisse, alios oppressisse jugo durissimæ servitutis, nullum denique immanitatis genus ab iis prætermissum. Inde תועבת מצרים כל רועה צאן, *execrandus erat Ægyptiis omnis pastor ovium.* (Gen. 46: 35.) Ita fratribus asserit Patriarcha Josephus, cujus ævo tot scelerum memoria erat recens. E tribus illis pastorum dynastiis prima sola fuit Phœnicum, quod ipsa Regum nomina palam docent. Primus *Sais*, à quo *Sais* urbs & *Saites* Nomus, à candore videtur dictus. Phœnicibus enim שיש *Sajis* marmor Parium vel candidum sonat. Secundus Anon חנון, id est, misericors: Tertius *Pachnan*, id est, פאה כנעני *Pea Chanaani* dux Chananæus; *Chanaan* enim contractè *Chnan*. Quartus *Staan*, id est, אשתען *Estaan* firmus. Quintus *Archles*, id est, ערקל *arkel* celer. Hinc Ἀρχαλέα Græci vocant unum è Phœnicis filiis, à quo Gades conditæ. Claudius Jolaus in historiis Phœnices; Ἀρχαλεὺς υἱὸς Φοίνικος, κτίσας πόλιν Γάδειρα, ὠνόμασε τῇ Φοινίκων γραφῇ, *Archaleus Phœnicis filius urbem Gades cùm condidisset, Phœnicio nomine vocavit.* Sextus *Aphobis*, id est, חבוב *Abob* dilectus. Fortasse horum Phœnicum reliquiæ erant, qui circa Protei templum habitabant in urbe Memphi, de quibus ita Herodotus Musâ secundâ: περιοικέουσι δὲ τὸ τέμενος τοῦτο Φοίνικες Τύριοι. καλέεται δὲ ὁ χῶρος οὗτος ὁ συνάπας Τυρίων στρατόπεδον. *Circa templum illud habitant Phœnices Tyrii: vocatur autem totus ille locus Castra Tyriorum.* Sic Castra Judæorum fuerunt circa Bubastum: Castra Carum & Ionum circa ostium Pelusiacum. In hoc Protei templo describit idem Herodotus ἱρὸν τὸ καλέεται ξείνης Ἀφροδίτης, *sacellum, quod Veneris peregrinæ vocatur*; quam ille Helenam interpretatur, ego Astartem vel Uraniam, Phœniciam Venerem in Ægypto pro peregrina habitam. An eódem pertinet, quod prope Memphim ab Achille Tatio pagus describitur *Syrus* nomine, ad quem Nili parvum cornu dividitur in tres alveos? Certè Syrus dici videtur à Syriis incolis, qui iidem sint cum Phœnicibus. Hûc facit, quod eundem, ni fallor, pagum Geographus Arabs Clim. 3. part. 3. appellat קריה אלשאמיין *oppidum Syrorum.* Ad Nili ripam Orientalem describitur, aliquot millibus infra *Meser* seu Babylonem; in via, quâ itur Thennesum & Damiatam.

CAPUT V.

Phœnices in Cilicia.

Cilix Cadmi frater. *Tarsus Tarsis* nonnullis, & *Cetis Cethim.* Sandocus צדוק Cinyræ pater Celenderim in Cilicia condidit. *Celenderis* גלד ארץ *Geled-erets* terra aspera. Ciliciæ nomen primò inditum parti asperæ. חלקים *Challekim* lapides, χάλιξ, κάχληξ, κόχλαξ, *Coclacæ.* Mons Χελκά, Jos. 11: 17. id est, lapidosus. Aspera Cilicia, Turcis *tas Wileieth* lapidosa provincia. In *Amano* multæ feræ ut in *Amana*, Cant. 4: 8. Tamen Amana mons alius, pars Libani, unde oritur Amana vel Abana fl. Amanus à firmitate dictus non ab Orestis μανίᾳ, nec Acco ab ἄκος. Adrianopolis Orestias. Crocus & Corycus Hebr. כרכם *carcom.*

E Phœnice, vel è Cypro, quam statim occuparunt Phœnices, facilis fuit in Ciliciam trajectus; cujus partem aliquam illos tenuisse suadet, quod Mythologi tanto consensu Cilicem Cilicum patrem faciunt Cadmi fratrem. Nec desunt, quibus *Tarsus* Ciliciæ metropolis, Pauli Apostoli ortu nobilis, videtur esse תרשיש *Tarsis*, & *Cetis* כתים *Cethim.*

Cetidis in Cilicia regiunculæ præter Ptolemæum meminit Basilius Seleuciensis, qui lib. 1. de vita Theclæ, Isauricæ Seleuciæ vicinum amnem Calydnum oriri scribit ἀπὸ τῶν τῆς Κητιδος μυχαιτάτων χωρίων, *ab intimis Cetidis recessibus.* Unde apparet Basilii *Calidnum* eundem esse cum aliorum *Calicadno*, vel *Calidno.* Merito igitur Stephanus in Hyria: ἔστιν Ὑρία καὶ κατὰ Ἰσαυρίαν Σελεύκειαν, ἣν παραρρεῖ ὁ Καλύκαδνος, ὃν Καλυδνόν τινες καλοῦσιν. *Est & Hyria prope Seleuciam Isauricam, quam præterfluit Calycadnus, à nonnullis Calydnus dictus.* (Plin. lib. 5. cap. 27. Ptol. lib. 5. cap. 8. Amm. lib. 14.) Apollodorus lib. tertio Bibliothecæ Sandocum, (id est, צדוק *Sadoc*) Cinyræ patrem narrat, è Syria profectum in Ciliciam, Celenderim urbem condidisse. Celenderis est Cetidis in Cilicia portus celebris, de quo Strabo, Josephus, Tacitus, Lucanus, Ptolemæus. Unde apud Plinium *regio Celenderitis.* Celenderis Phœnicibus erat גלד ארץ *geled erets*, dura regio. Erat enim in Cilicia aspera. Vox prior ex Arabica lingua est notissima, quâ גלד *geled* est terra dura, & גליד *gelid* στερέωμα firmamentum: item crystallum & glacies, ut Syris. Celenderim Artemi-

Artemidorus & alii apud Strabonem Ciliciæ principium fuisse volunt. Celenderim auxêre Samii. Proinde Samiorum coloniis annumerat Pomponius lib. 1. cap. 13. De situ non convenit satis. Celendrin enim vel Celendros Lucanus lib. 8. ad Selinuntem ponit. Verba sunt,

---- parvisque Celendris
Quo portu mittitque rates recipitque Selinus.

At in Strabone inter Selinuntem & Celenderim multa sunt interjecta.

Ciliciæ nomen quod attinet, videtur id à Phœnicibus primò & præcipuè inditum Ciliciæ parti asperæ. Ciliciæ enim ἡ μὲν λέγεται τραχεῖα, ἡ δὲ πεδιάς, *pars aspera, altera campestris dicitur.* Prior etiam Τραχειῶτις, & incolæ Τραχειῶται. Hi, inquam, primò Cilices dicti. Neque enim à fabuloso Cilice nomen sumptum, sed à חלקים *challekim* vel *challukim*, id est, lapidibus; quia lapidosa est regio. Ex Hebræo חלק *challek* vel *challuk* Græci χάλικα fecerunt & κάχληκα, vel κόχλακα ejusdem significationis. Sed & Romanis *Coclacæ* sunt lapides in flumine rotundi. Vide Festum. Hinc Jos. 11: 17. מן ההר ההלק ubi LXX. ἀπὸ ὄρους Χελκὰ, id est, *à monte lapidoso*; vel præ lapidum copia glabro & lævi. Ita accipiunt Symmachus, Masius, Drusius, &c. Notandum asperam Ciliciam à Turcis vocari hodiéque טאס ולאיה *tas Wileieth* πετρώδη ἐπαρχίαν, טאס *tas* enim turcicè est saxum, & ולאיה *Wileieth*, ut Arabibus, provincia. Vide Eusebiana Scaligeri pag. 275. Eódem referenda hæc Silii lib. 13. vers. 881.

Stepb. in τραχεῖα. Eusta̓th. in Dionys.

Hinc Cilicis Tauri saxosa cacumina viset.

Et hæc Nonni Dionys. lib. 34. vers. 195.

Αὐχένα πετρήεντα Κίλιξ δοχμώσατο Ταῦρος.
Colla petrosa Cilix Taurus demissa reclinat.

De Ciliciæ monte Amano multi Solomonem egisse volunt, cùm dicit Cantic. 4: 8. *Mecum à Libano, sponsa, mecum à Libano venies, contemplaberis à vertice Amana, à vertice Senir & Hermon, è lustris leonum, è montibus pantherarum:* Quibus in speciem non parum favet, quod mons Amanus abundat feris. Cervorum è monte Amano Ælianus ita meminit lib. 5. de Animalibus, cap. 56. οἱ ἐν Σύροις ἔλαφοι, γίνονται μὲν ἐν ὄρεσι μεγίστοις, Ἀμάνῳ τε καὶ Λιβάνῳ, καὶ Καρμήλῳ. *Qui in Syria sunt cervi, nascuntur in celsissimis montibus, Amano, Libano & Carmelo.* Et lib. 3. Cyneget. Oppianus memorat lupi genus planè eximii, densis pilis, labiis æneis, immenso robore præditi, degentis super nivosa Tauri juga,

Κιλικάς τε πάγους καὶ πρῶνας Ἀμανοῦ.
Et Cilicas colles & culmen Amani.

Et Valerius Flaccus lib. 1. Argonaut. tigridum venationes circa montem Amanum ita describit:

---- haud aliter saltus vastataque pernix
Venator cùm lustra fugit, dominosque timentem
Urget equum, teneras complexus pectore tigres,
Quas astu rapuit pavido; dum sæva relictis
Mater in adverso catulis venatur Amano.

Proinde dum Ciliciam provinciam administrabat Cicero, à Cecilio Rhetore rogatus est, ut ex Cilicia Romam ad ludos pantheras ad se mitteret. Ita habet Plutarchus in Cicerone: Κεκιλίου δὲ τοῦ ῥήτορος δεομένου παρδάλεις αὐτῷ πρός τινα θέαν εἰς Ῥώμην ἐκ Κιλικίας ἀποστεῖλαι. Sed Καιλίου legendum pro Κεκιλίου. Ad Cœlium enim è Cilicia scribit Cicero lib. 2. epist. 11. *De pantheris per eos, qui venari solent, agitur mandato meo diligenter.* Et statim sequitur jocus, quem Plutarchus ibidem refert, de fuga pantherarum è Cilicia in Cariam, querentium nihil cuiquam insidiarum in Ciceronis provincia nisi sibi fieri.

Attamen, eo, quo diximus, loco, cum Sponsam rogat Sponsus ut secum è *Libano* veniat, & contempletur è vertice *Amana, Senir, & Hermon*; Amana non potest esse Ciliciæ Amanus. 1. Quia in Judæa & vicinis locis est scena sacri dramatis. 2. Quia *Libanus, Amana, Senir & Hermon* usurpantur ut synonyma. Itaque ut *Hermon & Senir*, ita etiam *Amana* pars est Libani: nempe, si conjecturæ sit locus, ea pars Libani Montis, è qua oritur fluvius cognominis *Amana*. Ut sæpe montium, unde scaturiunt, nomina mutuantur amnes. Sic è monte Chabora oriebatur Chabor fluvius, de quo 2. Reg. 17: 6. & 18: 11. è monte Cyre Cyre fons, à quo Cyrene dicta. Et in Orientali Sicilia ex Eryce amnis Eryces. Ita è monte *Amana* defluxisse verisimile est fluvium ejusdem nominis; qui B & M permutatis etiam *Abana* dicitur in Hebræo textu, 2. Reg. 5: 12. Sed Chaldæus Interpres habet אמנה *Amana*, proinde in hoc ipso loco idem habet נהר דאמנה *fluvium Amanæ*, quasi de fluvio hîc agatur, cùm montem palam designet Solomon.

Interim tam Ciliciæ mons *Amanus*, quàm Libani pars *Amana*, à firmitate nomen habent. Id enim est Hebræis אמנה *Amana*. Nam quod Amanum dici volunt, quia Orestes ἐν τῷ τοιούτῳ ὄρει τῆς μανίας τὴν λύσιν εὗρε, *in hoc monte ab insania liberatus est,* tam ridiculum est, quàm quod Phœniciæ Ptolemaidis vetus nomen *Acen* (Hebr. עכו *Accò*) referunt ad Græcum ἄκος, id est, remedium; ac si Ἀκὴ dicta fuerit ἀπὸ τῆς ἰάσεως τοῦ γενομένου δήγματος Ἡρακλεῖ ὑπὸ ὄφεως, *eo quod ibi sanatus est Hercules ab hydræ morsu.* Aliis Adrianopolis Thraciæ ideò dicebatur olim Orestias, quod Orestes ἐκεῖ λουθεὶς ποταμοῖς ἰάθη τῆς μανίας, *fluviis ibi lotus ab insania convaluit.* Vide Ttetz. Chil. 8. hist. 247. & Lampridium in Heliogabalo.

Suidas Ἄμανος. Et Isac Lycophr. pag. 2 Steph. Ἀκὴ & Πτολε

Ita cùm *crocus* Hebraicè כרכום *carcom* dicatur, Cant. 4: 14. & Syriacè כורכם *curcam* vel *corcam*, *Corcam* Phœnices inde appellasse verisimile est celeberrimum Ciliciæ montem, in quo gignitur crocus omnium præstantissimus. Is Græcis est Κώρυκος *Corycus*.

CAPUT VI.

Phœnices in Pisidia & Solymis.

Pisidæ quondam Solymi appellabantur, eorumque sermo Phœnicius. Solymi montes prope lacum. Solymi prope Lycios. Josephus, Tacitus, Stephanus, Tzetzes ad Hierosolymitanos frustra referunt ea, quæ in Homero de Solymis. Solymi τροχοκούραδες, quod Judæis prohibitum, Levit. 19: 27. *Sisoe*, ציצית, κρώβυλος, cirrus, πλεξείδιον, Περιτροχηλάτη. Περίτροχον κείρεσθαι Francos, ὑποτρόχαλα. Arabes sic tonderi ad instar Bacchi. De eo Herodotus, & Jerem. 9: 26. Saracenis idem in more. De Sisoe locus Hesychii ab Heinsio restitutus. Phaselitæ hanc vocem non mutuati sunt à Syris, sed à vicinis Solymis. Angustiæ circa Phaselidem Hebr. מצוקות *mesucot*; Μασικυτος & mons *Massycites*. Φοίνικος ἕδος prope Massicytum. Phœnice ibid. זרב *zarab* fluere. Job. 6: 17. זרב *zirb* decursus aquæ. Xanthus amnis olim *Sirbes & Sirbos*. זרבא *zirba* flavus ξάνθος. Panyasis emendatus. Olba חלבא, non Olbia, Solymorum urbs, non Pamphyliæ. Solymorum regio *Cabalais*, id est, montana. גבל *gabal* Arab. mons. Termissus vel Telmissus in saxo, unde תחלמיש. Cibyræ ambitus centum stadiorum, כבירה *cebira*, id est, magna. *Milyæ* cur Solymi dicti. מוליא *mulia* tumulus. מולאי *mulae loca montosa.* *Selge* & ἀσελγεῖς unde dicantur. צלם *Selem* Hebr. umbra, tenebræ; unde ad picturam translata vox. *Salmon* mons umbrosus; ita *Solymi* propter sylvas. Solymorum nomen non planè intercidit, ut Veteres volunt. *Tzelymi* circa Lyciam. De Diis Solymorum Plutarchi locus insignis. Cur exosi Lyciis iidem Dii, quos Solymi coluêre. Vir Magnus notatus. Plutarchus ex Eusebio & Theodoreto emendatus. *Arsalus, Aryus, Trosibius* tres dii Solymorum, ex quibus conflata Chimæra. Chimæra quid significaverit. Variæ sententiæ. *Arsalus* Syr. אורזיל *urzil* capreæ hinnulus, Aryus ארי *ari* leo, *Trosibius* vel *Rosibius* ראש חויא *ros hivia* caput serpentis. Ex his tribus Chimera constitit.

Ægæi Maris
Insulæ
Cum parte aliquâ
Græciæ
&
Asiæ Minoris
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
Pontus Euxinus
Propontis
Thracia
Hæmus Mons
Macedoniæ Pars
Bithynia Phrygiæ Maioris Pars
Galatiæ Pars
Paphlagonia
Pontus
Mysia
Phrygia Minor
Troas
Æolis
Ionia
Lydia
Caria quæ et Phoenice
Lycia
Pamphyliæ Pars
Pisidia
Mylias
Solymi
Ægeum Mare
Creticum Mare
Carpathium Mare
Pamphylium Mare
Lycium Mare
Creta
Lesbos
Euboea ins. quæ et Macris
Attica
Athenæ
Peloponesi Pars
Laconia
Phthiotis
Boeotia
Saronicus sinus
Thermaicus sinus
Crisseus seu Corinthiacus sinus
Byzantium
Chalcedon
Nicomedia
Nicæa
Cyzicus
Sigeum
Tenedos
Lemnos
Imbros
Samothrace
Thasus
Chius
Samus
Ephesus
Smyrna
Sardes
Philadelphia
Miletus
Rhodus
Carpathus
Naxus
Delos
Melos
Thera
Scyros
Alexandria
Pergamus

tit. Bellerophon Solymis debellatis ideò dictus debellasse Chimæram. Pisidæ Manlii ætate fortissimi.

Ciliciæ vicina est Pisidia, montana regio, quam occupabant Pisidæ Solymorum soboles. Plinius lib. 5. cap. 27. *Insident verticem Pisidæ, quondam Solymi appellati.* Stephanus in *Pisidia*; οἱ Πισίδαι, πρότερον Σόλυμοι. Solymos porro Phœnicum esse colonos sermo palam arguebat. Chœrilus apud Joseph. lib. 1. cont. Apion.

Τῷ δ' ὄπιθεν διέβαινε γένος θαυμαστὸν ἰδέσθαι,
Γλῶσσαν μὲν Φοίνισσαν ἀπὸ σομάτων ἀφιέντες,
Ὤκεε δ' ἐν Σολύμοις ὄρεσι, πλατέῃ ἐνὶ λίμνῃ.
Pone sequebatur genus admirabile visu;
Barbara Phœnicum quod ab ore vocabula mittens.
Montibus in Solymis lacui loca juncta tenebat.

Nempe Strabone teste lib. 14. prope Phaselidem est λίμνη; ὑπέρκειται δ' αὐτῆς τὰ Σόλυμα ὄρος, *lacus, cui Solymi montes imminent.* Ex horum vertice Neptunus apud Homerum Ulyssem ad Phæaces navigantem prospectat, Odyss. E. vers. 282.

Τὸν δ' ἐξ Αἰθιόπων ἀνιὼν κρείων ἐνοσίχθων
Τηλόθεν ἐκ Σολύμων ὀρέων ἴδεν.
Æthiopum è regione redux Neptunus ut illum
Eminus è Solymis prospexit montibus.

Et Iliad. ζ. vers. 184. Lyciorum Dux Bellerophon;

---- Σολύμοισι μαχέσατο κυδαλίμοισι,
Καρτίστην δὴ τήν γε μάχην φάτο δύμεναι ἀνδρῶν.
---- *Solymis pugnacibus intulit arma,*
Quo se certamen gravius pugnasse negabat.

Rursus vers. 204. Bellerophontis filium Isandrum, aut Pisandrum, ut legit Strabo,

Μαρνάμενον Σολύμοισι κατέκτανε.
Pugnantem in Solymos morti dedit.

Unde Solymos colligere est Lyciis fuisse vicinos. At Josephus, quem hæc latebant, cùm in Chœrilo legeret Phœnicii sermonis homines in Solymis montibus prope lacum habitasse, putavit de Judæis agi, & Asphaltite lacu; à quo non procul absunt Solymi montes, id est, Hierosolymorum; ut quidem interpretatur. His simile quid in Tacito Histor. lib. 5. *Clara alii Judæorum initia; Solymos, carminibus Homeri celebratam gentem, conditæ urbi Hierosolyma nomen è suo fecisse.* Et in Stephano; Ἱεροσόλυμα, ἡ μητρόπολις τῆς Ἰουδαίας, ἡ Σόλυμα ἐκαλεῖτο ἀπὸ τῶν Σολύμων ὀρῶν; *Hierosolyma, Judææ metropolis, Solyma vocabatur à Solymis montibus.* Et in Josepho rursus Antiq. lib. 7. cap. 3. postquam urbem Jerosolymam *Solyma* nominari dixit, φασί τινες ὅτι καὶ Ὅμηρος ταῦτα ὀνόμασεν Σόλυμα; *etiam Homerum aiunt nonnulli horum Solymorum meminisse.* Atque id sequutus Tzetzes Chiliade 7. hist. 149.

---- Σολύμους λέγει δὲ τυγχάνειν τοὺς Ἑβραίους,
Οὓς Ὅμηρος καὶ λέοντι ὡς ἀναιδεῖς εἰκάζει.

Solymos dicit esse Hebræos, quos leoni Homerus ut impudentes assimilat. Sed, ut alia taceam, obstat, quod iidem populi versu statim sequente describuntur τροχοκουράδες, id est, vertice tonso in orbem. Quod tonsuræ genus Judæis lege fuit interdictum Levit. 19: 27. Verba sunt; לא תקפו פאת ראשכם, *non radetis in orbem angulum* (id est, angulos) *capitis vestri.* Aquila habet, οὐ περικυκλώσεις: Theodotion, οὐ κυκλώσετε: Symmachus, οὐ περιξυρήσατε κύκλῳ: Hieronymus, *neque in rotundum attondebitis*: Arabs: לא תדורוא, *non circuibitis* (novacula scil.:) Chaldæi לא תקפון, quæ Mosis est vox ipsissima; omnes in eundem sensum: Septuaginta, οὐ ποιήσετε σισόην ἐκ τῆς κόμης τῆς κεφαλῆς ὑμῶν, *non facietis sisoen ex coma capitis vestri*; Sisoen, id est, ציצית *sisith*; cincinnum qui solus in occipitio supererat, reliquâ capillitie in orbem circumtonsâ; Græcus Scholiastes κρώβυλον; Cyprianus *cirrum*; Suidas πλεξείδιον; doctissimus Heinsius περιτροχηλάτην interpretatur. Apud Græcorum Criticos sic nominatur tonsura, quæ fit σφαιρηδόν. Sunt, qui malunt περίτροχον, ut Agathias de Francis lib. 11. περίτροχον κείρονται. Eo modo se totondisse Arabes Bacchi æmulos Herodotus in Thaliâ author est; τῶν τριχῶν, inquit, τὴν κουρὴν κείρεσθαί φασι, κατάπερ αὐτὸν τὸν Διόνυσον κεκάρθαι. κείρονται δὲ ὑποτρόχαλα. *Eodem modo quo tonsus est Bacchus tonderi se aiunt; porro in orbem tondentur.* Unde est quod, Jerem. 9: 26. Idumæi, Ammonitæ, Moabitæ, cæterique Arabiæ desertæ incolæ appellantur קצוצי פאה, *circumcisi* seu *circumtonsi angulis*, nempe capitis. Et Græcus Scholiastes in Leviticum docet, ad suum usque ævum Saracenos ita usurpasse, & capitis sui *sisoen*, id est, κρώβυλον aut πλέγμα Saturno consecrasse. Proinde in Arabia mos ortus inde manavit ad Solymos. De *sisoe* locus est in Hesychio corruptissimus, Σισοκοῦρα, ῥοιά, Φασηλῖται; quem Vir Magnus miro acumine sic restituit; Σισόη, κουρᾶ ποιά, Φασηλῖται: *Sisoe, tonsuræ species, vox Phaselitarum.* Sed minus probo, quod Phaselitas hanc vocem à Syris ultra Ciliciam accepisse conjectat; cùm Phœnicum linguam & ritus usurpasse Solymos, adeóque fuisse τροχοκουράδας ex Chœrilo sit notum. Hi porro Phaselidi quàm fuerint vicini docent hæc verba Strabonis, quæ jam ex parte citavimus; Εἶτα Φασηλὶς, τρεῖς ἔχουσα λιμένας; πόλις ἀξιόλογος, καὶ λίμνη, ὑπέρκειται δὲ αὐτῆς τὰ Σόλυμα ὄρος. *Deinde Phaselis tres habens portus, urbs insignis; & lacus, cui imminent Solymi montes.* Proinde ex hac vicinia factum, ut Phaselitæ Phœniciæ linguæ nonnihil Græco sermoni inspergerent. Id à me frustra non dici alio exemplo statim patebit;

Aristarch. cap. 4.

Sequitur apud Strabonem; Περὶ Φασηλίδα δ' ἐστὶ τὰ κατὰ θάλατταν στενὰ δι' ὧν Ἀλέξανδρος παρήγαγε τὴν στρατείαν: ἔστι δ' ὄρος Κλίμαξ καλούμενον; ἐπίκειται δὲ τῷ Παμφυλίῳ πελάγει, στενὴν ἀπολεῖπον πάροδον ἐπὶ τῷ αἰγιαλῷ. *Circa Phaselidem sunt ad mare angustiæ, per quas exercitum traduxit Alexander: mons autem vocatur Climax Pamphylio mari incumbens, & prope littus angustum relinquens transitum.* Eum ipsum montem Ptolemæus Μασίκυτον appellat, voce prorsus Phœniciâ, quæque palam alludit ad Hebræam מצוקות *mesucot*, id est, angustias. Hâc conjecturâ nihil certius. Pro Masicyto in Lyciæ descriptione apud Plinium juxta mare & Limyram amnem est mons *Massycites*. Plin. lib. 5. cap. 18.
Et in Q. Smyrnæo Lycium Ducem Chlemum Limyri fluvii accolam, tanquam Regem venerantur.

Πάντες ὅσοι Φοίνικον ἔδος περὶ πάγχυ νέμοιται, Lib. 3. vers. 233.
Αἰπύτε Μασσικύτοιο ῥίον, βωμόν τε Χιμαίρης.
Phœnicum quicunque solum, jugaque ardua montis
Massicyti quicunque colunt, aramque Chimæræ.

Ubi rursus id notandum, Φοίνικον ἔδος *Phœnicium solum* vocari loca Massicyto vicina propter Solymos ibi degentes. Eódem pertinet, quod Alexandrum è Xantho Lyciæ urbe profectum, ut oram maritimam pacaret, Plutarchus venisse dicit μέχρι τῆς Φοινίκης καὶ Κιλικίας, *usque ad Phœnicem & Ciliciam.*

Fuêre & alia circa Solymos Hebraismi vestigia. זרב *zarab* Hebræis & Arabibus est fluere, Job. 6: 17. unde זרב *zirb* in Giggeio est *decursus aquæ*, & *Zerbis* flumen in Assyria, ut jam notavimus. Eódem refero, quod Lyciæ amnis Xanthi priscum nomen

nomen erat *Sirbes*. Strabo lib. 14. εἶθ' ὁ Ξάνθος ποταμὸς, ὃν Σίρβην ἐκάλουν οἱ πρότερον. Græci Ξάνθον reddiderunt, quia זרבי *zirba* flavum seu rubentem sonat apud Arabes, vide Giggeium. Pro *Sirbe* alii *Sirbon* appellant. Panyasis Poëta vetus, Herodoti patruelis, apud Stephanum in Τρεμίλη;

Σίρβῳ ἐπ' ἀργυρέῳ ποταμῷ παρὰ δινήεντι.

Malè legitur Σίβρῳ.

Olba aliis Olbia, Solymorum fuit oppidum. Stephanus in Ὀλβία; Τετάρτη Παμφυλίας, ὡς Φιλόξενος, οὐκ ἔστι δὲ Παμφυλίας, ἀλλὰ τῆς τῶν Σολύμων γῆς, καὶ οὐδὲ Ὀλβία, ἀλλὰ Ὄλβα καλεῖται. *Quarta est Olbia Pamphyliæ juxta Philoxenum, quæ tamen Pamphyliæ non est, sed terræ Solymorum; neque vocatur Olbia, sed Olba.* Olba idem quod חלבא urbs Aseritarum, Jud. 1: 31.

Ipsa Solymorum regio alio nomine vocatur à Strabone Καβαλαὶς *Cabalais*, id est, *montana*, Arabicè id esset גבליה *gabalia*. Sed Græci g & c permutarunt ut in καμήλῳ & aliis. Hinc & Solymi Cabalenses. Strabo; Σολύμους δ' εἶναι φασὶ τοὺς Καβαλλεῖς.

Iidem eodem authore lib. 13. *Termissenses* appellantur à Termesso promontorio, cui imminet Solymus: τῆς γοῦν Τερμήσσεως ἄκρας, inquit, ὁ ὑπερκείμενος λόφος καλεῖται Σόλυμος, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Τερμησσεῖς Σόλυμοι καλοῦνται; *tumulus qui supra Termessum promontorium jacet Solymus, & ipsi Termissenses Solymi appellantur*; lege Telmissum & Telmissenses. Nam & pro Τερμήσσεως libri scripti habent Τελμήσσεως, ut observatum à Casaubono. Sic in his verbis lib. 14. Ὑπέρκειται δ' αὐτῆς τὰ Σόλυμα ὄρος, καὶ Τερμισσὸς Πισιδικὴ πόλις ἐπικειμένη τοῖς στενοῖς, *supra hanc sunt Solyma mons & Termissus Pisidica urbs angustiis incumbens*, malè pro Telmisso legi Termissum ex Eustathio didici; qui hunc ipsum locum sic citat ubi de Phaselide: ταύτης ὑπέρκειται τὰ Σόλυμα; καὶ Τελμισσὸς, &c. Sed & Arrianus lib. 1. Ἀναβασ. constanter scribit Τελμισσοῦ & Τελμισσέας. Et Hesychio Τελμισεῖς *Telmissenses* sunt ἔθνος περὶ Λυκίαν, *gens circa Lyciam*. Et apud Ciceronem de Divinatione lib. 1. *Telmessus in Caria est.* Suidas etiam habet Τελμισεῖς ex Polemone & Dionysio Chalcidensi, qui scripsit urbium origines. Et verò Solymorum linguâ Telmissus erat תחלמיש *Tahalmis*. Nempe חלמיש *halmis* Hebræis rupem sonat, & ad formam nominis pertinet ת præpositum: quod à saxo deductum, seu monte prærupto, cui incumbebat. Arrianus; χωρίον δὲ οἰκοῦσιν ὑπερύψηλον, καὶ πάντη ἀπότομον, *locum autem inhabitant valde excelsum, & omni ex parte præruptum.*

Telmesso vel Termesso Cibyra fuit proxima.
Lib. 13. Strabo; ἡ δὲ Τέρμησσός ἐστι Πισιδικὴ πόλις, ἡ μάλιστα καὶ ἐγγύτατα ὑπερκειμένη τῆς Κιβύρας. Pars incolarum erant Solymi, aut Solymorum linguam usurpabant. Idem; τέτταρσι δὲ γλώτταις ἐχρῶντο οἱ Κιβυρᾶται, τῇ Πισιδικῇ, τῇ Σολύμων, τῇ Ἑλληνίδι, τῇ Λυδῶν. Locum occupabant εὐερκέστατον ἐν κύκλῳ σταδίων περὶ ἑκατὸν, *munitissimum stadiorum ferè centum in ambitu*. Inde in bellum armati prodibant millia peditum triginta, equitum duo, ut jure merito *Cibyra* כבירה, id est, magna, nuncupata sit, voce Phœnicia prorsus.

Rursus Telmesso vel Termesso imminebant angustiæ montium, per quas iter erat in montana Milyadis. Strabo lib. 14. *Termissus Pisidica urbs angustiis imminens per quas itur in Milyada.* Et in fine lib. 13. *Milyus montana est regio, quæ ab angustiis prope Termessum*, &c. *Sagalassum usque extenditur*, &c. Inde Milyæ Solymi dicti. Herod. lib. 1. οἱ δὲ Μιλύαι τότε Σόλυμοι ἐκαλέοντο. Stephan. Μιλύαι αἱ πρότερον Σόλυμοι, ὡς Τιμαγένης, &c. καὶ ἡ χώρα Μιλύας. Quod addit Milyada à quadam Milye dici sorore Solymi & uxore, quæ deinde etiam Cragi conjux fuit, merè fabulosum est. Phœnicibus מוליא *mulia* est tumulus; & מולאי *mulae* dicuntur loca montosa. Talmudici in *Bava metsia: quia venitis* ממולאי *(de mulae) è locis celsis, loquimini verba* מולייתא *(mulietha) celsa* & grandia. Glossa, דברים גבנונים *verba eminentia, superciliosa.*

Sed & Telmesso vicina Σέλγη *Selga*, etiam ipsa Pisidica urbs, ὅπου κακῶς ἔζων οἱ ἄνθρωποι, καὶ ἀλλήλοις ἐκοινώνουν, *in qua homines intemperanter vivebant, & illicito coitu invicem se polluebant.* Unde impudici dicti ἀσελγεῖς cum *alpha* ἐπιτατικῷ. Ita Suidas & Etymologus: ex quo fit, ut *Selgam* suspicer per literarum metathesim nomen habere ab Hebræo שגל *sagal*, id est, coire & constuprare, ut Græcè σαλάγειν.

Jam ipsum Solymorum nomen unde dicatur docere est operæ pretium. צלם *selem* Hebræis umbram & tenebras sonat, ut Arabicè טלם. Hinc Ps. 39: 7. בצלם יתהלך איש, *in umbra ambulat homo*, vel *in tenebris*. Ita sumunt ex Hebræis R. Donès & David Kimchi. Inde translatum nomen צלם ad imaginem, quia vetustissimi pictores hominem non aliter pingebant, quàm umbrâ ejus lineis circumductâ, ut in Plinio habetur lib. 35. cap. 3. Ut taceam inter picturæ genera σκιὰν esse & ἀποσκίασμα *umbram & adumbrationem*. Atque id opponi vivæ & expressæ imagini etiam ab Apostolo, Hebr. 10: 1. Ejusdem originis est צלמון *Salmon* montis nomen, Ps. 68: 15. cujus verticem arborum densitas opacabat, ut constat ex Jud. 9: 48. Neque alia fuit ratio nominis Solymorum; quippe id nomen complectitur Pisidiæ montana, de quibus Strabo. lib. 12. κύκλῳ δ' ὑπέρκεινται δρυμοὶ ποικίλης ὕλης, *suprà in orbem sylvæ sunt diversæ materiæ.*

Apud Plinium lib. 5. cap. 30. *Ex Asia interiisse gentes, tradit Eratosthenes, Solymorum:* nempe Solymorum nomen transierat in Pisidas, ut jam antè docuimus. Tamen Eratosthene tot sæculis posterior Eustathius testatur ævo suo non fuisse prorsus abolitum: Τόπος γάρ ἐστιν, inquit, ὀχυρώτατος περί που τὴν Λυκίαν, οὗ οἱ ἐγχώριοι βαρβαρικώτερον τοῖς ἐκεῖ καλοῦνται Τζέλυμοι. *Locus enim est munitissimus alicubi circa Lyciam, incolæ ab illorum locorum hominibus barbarè vocantur Tzelymi.*

De Solymorum Diis habetur insignis locus apud Plutarchum in libro de Defectu Oraculorum, qui citatur ab Eusebio lib. 3. Præpar. & à Theodoreto lib. 3. Therapeut. Σολύμους, inquit, πυνθάνομαι τοὺς Λυκίων προσοίκους ἐν τοῖς μάλιστα τιμᾶν τὸν Κρόνον, *vicinos Lyciorum Solymos audio Saturnum imprimis colere*, id est, olim coluisse, à majoribus suis ita edoctos. Saturnus enim apud Phœnices & Pœnos in maximo fuit cultu. Ἐπεὶ δὲ ἀποκτείνας τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν Ἄρσαλον καὶ Δρυὸν καὶ Τροσωβιὸν, ἔφυγε καὶ μετεχώρησεν ὁπηδήποτε (τοῦτο γὰρ οὐκ ἔχουσιν εἰπεῖν) * ἐκείνους μὲν ἀμεληθῆναι. *Postquam autem* Saturnus *principibus* (vel ducibus) *eorum interfectis Arsalo, Dryo, & Trosobio fugit, & quocunque terrarum concessit (neque enim id dicere habent) Saturnum illos neglexisse*; nempe ut Saturni loco colerent Arsalum Dryum & Trosobium. Sequitur; τοὺς δὲ περὶ τὸν Ἄρσαλον σκληροὺς θεοὺς προσαγορεύοντες, καὶ τὰς κατάρας ἐπὶ τούτῳ (lege τούτων cum Eusebio & Theodoreto) ποιεῖσθαι δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ Λυκίους; hoc est, Lycios, utpote Solymis infensissimos, quod vel ex Homero constat, hos ipsos Deos *duros* vocasse, & devovisse diris publicè & privatim. Hæc Vir Magnus cùm non caperet; receptam lectionem perperam sollicitavit, & mutavit cum Eusebio σκληροὺς in σκιεροὺς nullo sensu; quod illius pace dixerim. *Nihil est*, inquit, *minus verisimile, quam* σκληροὺς *dixisse, quos interemptos tantopere dolerent, & pro benefactis divinis afficere honoribus vellent.* At multò minùs verisimi-

* Lege ἐκεῖνοι cum Euseb. & Theodor.

le iisdem

le iisdem Diis publicè, & privatim maledixisse; quod tamen à Plutarcho additur. Verum enimvero Solymi & Lycii vicini quidem erant, ut Plutarchus antè monuit; diversi tamen populi, alii aliis maximè exosi; ut Lyciorum ducum Bellerophontis & Isandri vel Pisandri bella in Solymos palam arguunt, Iliad. lib. 7. Itaque nihil mirum est eosdem Deos execratos esse Lycios, quos Solymi venerabantur.

Jam tria illa sive Ducum sive Deorum nomina explicare ideò non est obvium, quia scriptura est ambigua. Nam pro Δρύον καὶ Τροσωβιὶν Theodoretus habet Α'ρυον καὶ Τίσαβιν; & Eusebius Α'ρυτον καὶ Τόσιβιν. Unde Suidas; Τόσιβις, θεὸς τῶ .... legendum τῶ Σολύμων, *Tosibis Deus Solymorum.* Ex hac collatione colligo Plutarchum scripsisse, Α'ρσαλον, καὶ Α'ρυον, καὶ Τροσιβὶν; atque ex his tribus conflatam fuisse Chimæram, de qua Hesiodus; Θεογον. vers. 321.

Τῆς δ' ἦν τρεῖς κεφαλαί; μία μὲν χαροποῖο λέοντος;
Η' δὲ χιμαίρης, ἡ δ' ὄφιος κρατεροῖο δράκοντος:
Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα.

Forma erat huic capitis triplex; trucis una leonis,
Et levis una capræ, & torvi fuit una draconis:
Ante leo, retroque draco medioque capella.

Vide & Homer. Iliad. γ. & Eustath. & Isac. in Lycophr. pag. 6. & Jo. Tzetz. Chil. 7. hist. 149.

Aut capra si mavis, aut rupicapra; quia χίμαιραν Hesychius αἶγα ἀγρίαν *capram sylvestrem* exponit. Hoc monstro, quod devicisse dicitur Bellerophon, aiunt tria hostium genera significari, quibuscum illi res fuit, dum erat in Lycia, ut refert Homerus lib. 6. Iliad. Solymos nimirum, & Amazones, & Lycios. Solymos cum leone conferri propter fortitudinem; Amazones cum caprea διὰ τὸ κρημνοβατεῖν αὐτὰς δίκην αἰγῶν, *quia caprarum instar prærupta loca gradiuntur*; Lycios denique cum dracone vel angue propter insidias, quas Bellerophonti struxerant. Quæ utut videantur ingeniosè conficta, tamen ideò non admitto; quia durum videtur ut tres hostes diversissimi, quosque tribus præliis debellavit Bellerophon, Poëtæ in unum fasciculum compegisse dicantur, & latere voluisse sub unius monstri symbolo. Itaque Chimæra meo judicio solos Solymos significat, quorum tres Deos aut Duces tribus Chimeræ capitibus adumbrari docent ipsa nomina ex Phœnicio sermone exposita. *Arsalus* Phœnicibus *Arzal*, ut Syris אורז'ל *urzil*, propriè est hinnulus capreæ: *Aryus* ארי *ari* vel אריה *arje* leo; *Trosibius* vel *Trosibis* ראש חויא *ros hivja* serpentis caput. T initio vocis perperam addidêre Græci. En tria Chimeræ capita; quæ in signis militaribus tanquam Deorum suorum symbola puto pinxisse Solymos. Quos cùm fudisset Bellerophon, dictus est vicisse monstrum triceps, in quo

Vide Chald. Cant. 4: 5. & 7: 3.

Πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα.

Id est,

Ante Aryus, retro Trosibis, medio Arsalus ibat.

Vel, ut agam pressiùs, ארי *ari*, id est, leo in signis militaribus pictus, in primo agmine Ducis Aryi symbolum præferebatur: & in postremo *Trosibii* vel *Rosibii* potiùs symbolum ראש חויא *ros hivja* caput serpentis: in medio denique *Arsali* symbolum *arzal* vel אורז'ל *urzil*, id est, hinnulus capreæ.

Solymorum sobolem Pisidas famam Bellicæ fortitudinis diu servasse probant hæc Livii lib. 38. ubi de expeditione Manlii in Pisidiam & vicina loca. *Inde in agrum Sagalassenum uberem fertilemque omni genere frugum ventum est. Colunt Pisidæ longè optimi bello regionis ejus.*

CAPUT VII.

Phœnices in Caria & Rhodo.

Caria Phœnice vocatur. Urbs Phœnices prope Rhodum. Mons & vicus Phœnix. In Jalyso urbe Phœnices templum Neptuni à Cadmo conditum. Lindi lebes Minervæ ab eodem consecratus cum Phœnicia inscriptione. Heliadæ ex Rhodo pulsi à Phœnicibus, Phœnices à Caribus. Iphiclus quo stratagemate Phœnicum ducem Phalantum ex Achæa seu Jalyso ejecerit. Phalantus Hebr. פלט, Phacas פכח. Phala Sidonius, dux classis Memnoniæ, cum suis substitit in Rhodi urbibus Camiro & Jalyso. Rhodus τρίπολις. Ptolemæus notatus. Lindus in australi mucrone Rhodi. Eò appulit Danaus ex Ægypto fugiens. למרא *limda* mucro. Quia aculeus Phœniciæ, inde Lindus. Acuendi verba Phœnices ad disciplinas cur transferant. *Ialysus* olim *Achaa.* Vetus nomen à mœrore sumptum, recens à lætitia. Sic Α'ξενος mutatum in Εὔξεινον, *Maleventum* in *Beneventum*, *malacia* in *bonaciam*. Α'ργιλοέντα Κάμειρον *argillosam Camirum* à חמר *chemer*, id est, argilla, dictam. Rhodi mons *Atabyris*, ubi templum Jovis Atabyrii, in quo cur mugire dicantur æneæ boves, cùm calamitas imminet. Rhodus Atabyria, Atabyris Thabor תבור, Appiano Ταβύριον. Montes ejusdem nominis in terra Chanaan & in Sicilia. Α'ταβύριον quid significet ex Hesychio & Hebræis, Rhodi nomen est Phœnicium. *Iarod* vel *rod* per aphæresim draco. Rhodus olim Ophiusa propter serpentum copiam. Phorbas his deletis & magno dracone occiso in cœlum translatus sub Ophiuchi nomine. Hinc insula Jarod vel Rod, id est, draconis, dicta. Minus rectè scribi *jarud.* Hæc ævo Mosis gesta. Rhodus *Stadia* dicta, id est, צדיא *Tsadia* desolata. *Telchines* Magi, à Phœnicio תלחיש *Talchis. Telchis* & *Telchin* idem. *Ignetes* Rhodi indigenæ, fortè iidem qui Telchines. Ζὰψ mare. Simmiæ Rhodii locus in Clemente restitutus. Α'μμας mater. Insulis prope Cariam nomina esse Phœnicia. Carpathus quasi כרפאת *Carpath* Cariæ ora. Carpathum Isidorus unde deducat. Casus insula etiam Α'χνη dicta, id est, stipula, ut Hebr. כש *cas*, unde Casus. שומא *suma* angulus, unde *Syme* insula in angulo Cariæ. *Telus*, id est, תל *tel* tumulus. Error Plinii de telino unguento. Hesychius correctus. *Chalcia* vel Chalce חלקא ab agri fœcunditate. Calimna חלי מנה dulcis sedes ob mellis præstantiam; *Calydna* idem. Astypalæa ab Astypalæa Phœnicis filia Ancæi matre. אשתפל se demittere. Nisyrus fragmentum insulæ Co. De eo fabula. Nisyrus unde dicatur juxta Eustathium. נסורת *nissoreth* fragmentum, נסירו *nesiru* sectio: inde Nisyrus, נשר *nasar* serra secare. Mons *Prion*, id est, serra, in parte Coæ, unde Nisyrus abrupta. In insula Co bombycinæ vestes à mulieribus texi solitæ; non in Ceo, ut volunt Varro, Plinius, & Solinus. Loca Veterum de Cois vestibus, & de Coa bombyce. קו *cau*, Hebr. tenue filum, funiculus תקוה idem, & trama seu subtemen aut subtel. Jobi locus explicatus. Trama unde dicatur. Parcarum fabula unde. מקיה netum ex Ægypto subtilissimum. Vulgatus reddit *de Coa.* קוי *kovva* Arab. funiculus. קוין *kavvin* Chald. fila aranearum. קוואי *kavvae* Talmud. textores. *Co* vel *Coa* insula inde dicta. Ibi urbs *Astypalæa.* Ibid. promontorium *Scandaria*, id est, שכן דארעא *saken dara* vicinum continenti. Et ad Meridiem *Lacter*, id est, חלק טהיר *alak tair* pars Meridionalis, *Lycastris*, *Lyca*, *Leucolla. Drecanum* prope Stomalimnem seu lacum ad mare apertum, id est, דיר אגם *dir-agam* habitatio ad lacum. *Libinthus* à Syro לבינתא *lebentha.* Πλίνθος cur later Græcis. Caria & Cares, unde Κὰρ, Ionicè ovis, Hebr. כר *Car* agnus vel aries. *Cos* non est ovis, ut volunt, sed vellus. *Cos* quorsum *Caris* dicta.

Cariam Phœnicem vocari diximus à Corinna & Bacchylide. Ita legitur in Athenæo: εἰ μὴ ἄρα καὶ ἡ Καρία Φοινίκη ἐκαλεῖτο, ὡς παρὰ Κορίννῃ καὶ Βακχυλίδῃ. Unde lux loco Steph. de Astyra alioqui valde obscuro: ἔστι καὶ πόλις Φοινίκης κατὰ Ῥόδον, ἐν ᾗ Α'θηνᾶ, *est & urbs Phœnices prope Rhodum, in qua colebatur Minerva.* Phœnices prope Rhodum, id est, Cariæ, ubi mons *Phœnix* & vicus *Phœnix*, de quo in Phœnice Stephanus, ἔστι καὶ Φοῖνιξ οὐ πολὺ ἀπέχον Ῥόδου. Rectè. Nam ut apparet ex Ptolemæo vicus *Phœnix* parvo sinu discretus est à Rhodi urbe Jasylo, clara imprimis Neptuni templo vetustissimo, cujus conditor fuit Cadmus. Diodorus lib. 5. *paulò post Cadmum*

Athen. lib. 4. cap. 23.

Cadmus Agenoris filius à Rege missus ad quærendam Europam Rhodum navigavit. Et cùm in ipsa navigatione gravi tempestate jactatus vovisset se templum Neptuno structurum, servatus in eadem insula templum illi Deo condidit, ejusque curam demandavit quibusdam Phœnicibus ibi relictis, qui Jalysiis permisti remanserunt συμπολιτευόμενοι τούτοις, *unam cum illis urbem* (vel *unum reipublicæ corpus*) *constituentes.* Addit & Minervæ Lindiæ Cadmum inter cætera dona æreum lebetem obtulisse, veteri more fabrefactum, *cum inscriptione* Φοινικοῖς (lego Φοινικικοῖς) γράμμασιν *Phœniciis literis, quæ ex Phœnice in Græciam dicuntur esse primùm allata & appellari Phœnicia.* Sed & Phœnicum in Rhodum expeditionis meminit Conon his verbis, Narratione 47. τὴν δὲ
Apud Phot. Auth. 186. Ῥόδον τὸ μὲν ἀρχαῖον λαὸς αὐτόχθων ἐνέμοντο, ὧν ἦρχε τὸ Ἰλιάδων γένος (corrigo Ἡλιάδων ex Diodoro & Strabone) οὓς Φοίνικες ἀνέστησαν, καὶ τὴν νῆσον ἔσχον. *Rhodum autem antiquitus populi indigenæ tenuerunt, quibus imperabant Heliadæ; quos Phœnices ejecerunt & insulam occuparunt.* Additur ibidem Cares expulsis Phœnicibus Rhodiis imperasse, qua tempestate etiam alias Maris Ægæi insulas tenuerunt. Φοινίκων δὲ ἐκπεσόντων Κᾶρες ἔσχον. ὅτε καὶ τὰς ἄλλας νήσους τὰς περὶ τὸ Αἰγαῖον ᾤκησαν, id est, aliquantò post Trojani Belli tempora. Diodorus lib. 5. de Lesbo: Μετὰ τοὺς Τρωικοὺς χρόνους κατέσχον τὴν νῆσον Κᾶρες, καθ' ὃν καιρὸν ἐθαλαττοκράτουν. Apud Athenæum lib. 8. Ergeas Rhodius ἐν τοῖς περὶ πατρίδος προειπὼν τινὰ περὶ τῶν κατοικησάντων τὴν νῆσον Φοινίκων, *in Libris de patria sua quædam præfatus de Phœnicibus, qui in insula habitarunt*, pluribus narrat quo stratagemate Iphiclus Phalantum Phœnicum ducem ex Achæa ejecerit, Rhodi oppido munitissimo. Summa est, Phalantum visis corvis dealbatis, & pisciculis Larcæ cujusdam opera in craterem suum injectis, ex urbe sponte excessisse, tanquam rebus conclamatis. Quia Oraculo monitus fuerat fore, ut è Rhodo ejiceretur, cùm vidisset corvos albos & pisces in crateribus. In Polyzeli Rhodiacis non Larcas, sed Dorcia Phacæ filia, Iphicli amore incensa, narratur in Phalanti poculum pisces injecisse, & corvos à se dealbatos emisisse. Phalantus Græcum nomen est: sed Phœnicium fuit פלת *Phaleth* vel פלט *Phalet.* Vide 1. Par. 2: 33, 47. & 12: 3. *Phacas* Hebr. est פקח vulgò *Phacee*, 2. Reg. 15: 25. Hinc Hesychius; Φακεὲ, διάνοιξις, non malè: nam פקח verbum est aperire.

A Phalantho diversus Phala Sidonius; cui cùm à Memnone fuisset commissa classis è Phœnice Trojam deducenda, milites occiso duce in Rhodi insulæ urbibus Camiro & Jalyso substiterunt. Rem ita narrat Dictys Cretensis lib. 4. *Reliquos neque numero inferiores, imposito Phalâ duce atque rectore, mari misit* (Memnon.) *Qui appulsi Rhodum, ubi animadvertêre insulam Græcis sociam, veriti ne re cognita incenderentur naves, ibidem operiebantur. Ac mox divisi in Camiram* (Camirum) *&* *Galisam* (Jalysum) *urbes opulentas. Neque multò pòst Rhodii Phalam incusare, quod paulò antè eversâ ab Alexandro Sidone patriâ suâ, auxilium ei, à quo læsus sit, ferre cuperet. Quoque animos exercitûs permoverent, confirmare haud dissimiles Barbarorum videri eos, qui tam indignum facinus defenderent. Multa præterea, quæ accensura vulgus, & quæ pro se factura essent, differere. Quæ res haud frustra fuit. Phœnices namque, qui in eo exercitu aderant plurimi, permoti querelis Rhodiorum, dein cupidine diripiendarum rerum, quas secum advexerant, Phalam lapidibus insecuti necant; distributique per supradictas urbes, aurum atque reliqua præda inter se dispertiunt.*

Phœnicum in Rhodo insula commorationis non aliud certius monumentum est, quàm quòd vetusta locorum nomina penè omnia sunt Phœnicia. Pindarus in Olympiis Ode 7. sub initium Rhodum appellat τρίπολιν νᾶσον, quia tres olim urbes habuit,

> Λίνδον, Ἰηλυσόν τε, καὶ ἀργινόεντα Κάμειρον. Iliad. B. vers. 656.
> *Lindon, Jalyssumque, argillosamque Camirum.*

Ita nominat Homerus in Catalogo. Insula versus Austrum in longum mucronem extenditur, in quo Camirum ponit Ptolemæus, cùm Lindum debuisset. Omninò enim in Austrino illo mucrone sita erat Lindus; quod constat ex his Strabonis lib. 14. Ἔστι δὲ πρώτη μὲν Λίνδος, &c. πόλις ἐπὶ ὄρους ἱδρυμένη, πολὺ πρὸς μεσημβρίαν ἀνατείνουσα, καὶ πρὸς Ἀλεξάνδρειαν μάλιστα. *Prima quidem est Lindus, &c. urbs monti imposita, plurimùm versus Meridiem vergens & Alexandriam maximè.* Unde est, quòd ex Ægypto Rhodum navigans Danaus, primò Lindum appulit, atque ibi Minervæ Lindiæ templum & statuam consecravit. Diodor. lib. 5. Κατὰ δὲ τούτους τοὺς χρόνους Δαναὸς ἔφυγεν ἐξ Αἰγύπτου μετὰ τῶν θυγατέρων. Καταπλεύσας δὲ τῆς Ῥοδίας εἰς Λίνδον, καὶ προσδεχθεὶς ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων ἱδρύσατο τῆς Ἀθηνᾶς ἱερὸν, καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς θεοῦ καθιέρωσεν. τῶν δὲ τοῦ Δαναοῦ θυγατέρων τρεῖς ἐτελεύτησαν κατὰ τὴν ἐπιδημίαν τὴν ἐν τῇ Λίνδῳ. *Circa illa tempora Danaus cum filiabus ex Ægypto fugit, & cùm appulisset Lindum Rhodi oppidum, ab incolis susceptus, Minervæ templum extruxit, & Deæ statuam consecravit; porro è Danai filiabus tres abstulit pestis quæ Lindi grassabatur.* Lindus igitur Phœnicio nomine למדא *Limda*, quasi mucro aut aculeus dicta est, quia in insulæ mucrone sita. Ab eadem radice Hebræum מלמד pro stimulo aut aculeo sumitur, Jud. 3: 31. Nempe ut שנן ita & למד tam acuere quàm docere significabat, & eleganti metaphora Phœnices acuendi verba transtulerant ad disciplinas, quia obtusum ingenium discendo fit acutius. Simili metaphora, ut דק *dak* tenue & minutum, ita דקדוק *dikduk* subtilem & acutam dissertationem sonat. Et חריף & מפלפל est acutus disputator. Prius ab acumine sumptum. Posterius à piperis acrimonia. Suidas in voce Ῥόδας totam insulam *Lindum* dici asserit.

Jam quæ sequitur *Jalysus* olim *Achæa* dicebatur. Ergias Rhodius apud Athenæum lib. 8. οἱ περὶ Φάλαντον ἐν τῇ Ἰαλυσῷ πόλιν ἔχοντες ἰσχυροτάτην τὴν Ἀχαΐαν καλουμένην, *Phalanthus* dux Phœnicum *in Jalyso urbem habens munitissimam Achæam nomine.* Diodorus lib. 5. de Heliadis: Κατῴκησαν ἐν τῇ Ἰαλυσίᾳ κτίσαντες πόλιν Ἀχαΐαν, *habitarunt in Jalysia Achæa urbe condita*; sensus est Achæam urbem, quam condiderant Heliadæ primi Rhodi incolæ, eandem esse quam Jalysum à qua insulæ pars Jalysia dicta est. Nempe qui Heliadis successerunt Phœnices priscum Achææ nomen mutaverunt in Jalysum ad vitandam δυσφημίαν. *Achæa* enim tristitiam atque animi mœrorem sonat. Hesychius; Ἀχαίας, λύπας. Item: Ἀχαία, ἐπίθετον Δήμητρος ἀπὸ τοῦ περὶ τὴν κόρην ἄχους, ὅπερ ἐποιεῖτο ἀναζητοῦσα αὐτήν. Vult *Achæam* dici Cererem à mœrore, quo confecta est, filiam Proserpinam quærens. Quod ipsum asserit Aristophanis Scholiastes in Acharnanes Act. 2. Sc. 6. Et qui scripsit in Nicandri theriaca, vers. 484. Contrà, Phœnicium *Jalysus*, (id est, יעליץ *jaalits* vel יעלים *jaalis*) est à lætitia factum. Itaque eodem animo Achææ vocabulum mutatum à Phœnicibus in Jalysum, quo à Græcis Ἄξενος in Εὔξεινον, à Romanis *Maleventum* in *Beneventum*, & à nautis vulgari lingua *malacia* in *bonaciam.*

Quæ superest *Camirus* Phœnicibus erat חמירה *Chamira*, quasi argillosam dixeris; nam חמר *chomer* est argilla. ח in c mutatum ut in *Tapasco* ex תפסח, & *Malaca* ex מלחה, & *Calacene* ex כלח. Natum nomen ex argumento, quia Camirus erat in argilloso solo. Unde est quod Homerus, cujus

jus epitheta raro sunt otiosa, vocat ἀργινόεντα Κάμειρον *argillosam Camirum*.

Fuit & Rhodi celeberrimus mons *Atabyris* vel *Atabyrium*, in cujus vertice templum habuit Juppiter *Atabyrius*. Strabo lib. 14. ubi de Rhodo: εἶθ' ὁ Ἀτάβυρις, ὄρος τῶν ἐνταῦθα ὑψηλότατον, ἐν ᾧ ἱερὸν Διὸς Ἀταβυρίου. Rhianus apud Stephanum: Ἀτάβυρον ὄρος Ῥόδου, &c. ἐξ οὗ καὶ Ἀταβύριος Ζεύς. Apollodorus de Althemene: Προσίσχει τινὶ τόπῳ τῆς Ῥόδου, &c. ἀναβὰς δὲ ἐπὶ τὸ Ἀταβύριον καλούμενον ὄρος ἐθεάσατο τὰς πέριξ νήσους. *Appulit ad quendam Rhodi locum; conscenso autem Atabyrio monte vicinas insulas circumspectavit.* De eodem Diodorus lib. 5. pag. 228. ἐπὶ δ' ὄρους Ἀταμύρου (lege Ἀταβύρου) Διὸς ἱερὸν ἱδρύσατο τοῦ προσαγορευομένου Ἀταμυρίου, (lege Ἀταβυρίου) *super montem Atabyrum templum Jovis condidit, qui dicitur Atabyrius.* Pindarus in Olympiis Ode 7. sub finem: ὦ Ζεῦ πάτερ νώτοισιν Ἀταβυρίου μεδέων, *ô Juppiter pater qui in Atabyrii juga dominaris.* In quem locum Scholiastes: ἐπάνω δὲ τοῦ ὄρους ἵδρυται ὁ Ζεὺς, *in summo monte situs est Jupiter.* Jupiter id est, Jovis templum. Et paulò pòst: εἰσὶ δὲ χαλκαῖ βόες ἐν αὐτῷ, αἵ τινες, ὅταν μέλλῃ ἄτοπόν τι γενέσθαι, μυκῶνται, *in eo autem sunt aneæ boves, quæ mugiunt, quoties aliqua calamitas imminet.* Quod ipsum habet Tzetzes Chiliade 5. hist. 138. Phœnicia hæc est fabula, cujus mens est, in eo templo fuisse augures qui imminentia mala præmonebant. Phœnicibus scilicet אלוף מנחש voces ambiguæ sunt, quibus & *doctor augur* significatur, & *bos ex ære*. Quod posterius ideò amplexi sunt fabularum architecti, quia παραδοξότερον. Ab Atabyrio monte etiam ipsa insula dicta est *Atabyria*. Hesychius; Ἀταβυρία, ἡ ὀγδόος πάλαι; rescribe, ἡ Ῥόδος πάλαι. Plinius; *Vocitata est anteà Ophiusa, Asteria, &c. Atabyria ab Rege:* imò à monte *Atabyri* vel *Atabyro* quem diximus. *Atabyris* vel *Atabyron* Phœnicibus erat תבור *Thabor.* Unde est quòd in Appiani Mithridaticis sine *alpha* προσθετικῷ legitur Ταβυρίου Διὸς ἱερὸν, *Jovis Tabyrii fanum.* Et paulò pòst; ἐκ τοῦ Ταβυρίου; & rursus; τὸν ἐκ Ταβυρίου πυργόν. Ejusdem nominis montem & oppidum in Phœnice ex Scriptura notissimum Josephus, Aquila, Symmachus *Itaburium* nominant, & Polybius Ἀταβύριον Histor. lib. 5. Fuit & in Sicilia circa Agrigentum Polybio teste lib. 9. ἱερὸν Διὸς Ἀταβυρίου, καθάπερ καὶ παρὰ Ῥοδίοις, *templum Jovis Atabyrii sicut apud Rhodios.* Nempe ad montem cognominem de quo Pindari Scholiastes; & Stephanus ex Timæo; ἔστι καὶ Σικελίας Ἀταβύριον. Sed eam Siciliæ partem Punicis nominibus scatere nihil mirum est, cum illam Pœni diu tenuerint. De cætero quid vel *Thabor* vel *Atabyrion* significet non usquequaque constat. Nisi quod Hesychius Ἀταβύριον interpretatur ὄρος ἔνθα θηρία συνάγονται, *montem, ubi feræ congregantur.* Neque fortasse id malè: cum *Thabor* ad כר vel בור alludat. Syri sic vocant locum incultum feris pascendis destinatum. Unde חיות ברא fera agri, Dan. 2: 38.

Jos. 19: 22, 34. Jud. 4. 6. &c. & 8: 18. 1 Sam. 10: 3. Psal. 89. 13. &c. Olymp. 7.

Quid si nomen ipsum insulæ (quod suprà cum Scholiaste Pindari à rosis deducebamus, quia nil suppetebat melius) probavero esse Phœnicium. Res verò est apertissima. Syris & Chaldæis ירוד *jarod* est draco. Phœnices per aphæresim, cujus in sequentibus multa exempla proferemus, pro *jarod* רוד *rod* dixerunt. Ut אר *or* pro יאר *ieor* rivus, Amos cap. 8. vers. 8. Illis igitur גזירת רוד *gezirath rod*, unde Græci Ῥόδον fecerunt, erat *insula draconis.* Rhodi nimirum priscum nomen erat *Ophiusa.* Id testantur Veteres magno consensu. Strabo; Ἐκαλεῖτο δὲ ἡ Ῥόδος πρότερον Ὀφιοῦσσα, *Rhodus anteà vocabatur Ophiusa.* Stephanus; ἐκαλεῖτο Ὀφιοῦσα καὶ Αἰθραία. Eustathius; Ἐκλήθη δέ ποτε φασὶ Ὀφιοῦσα. Plinius: *vocitata est anteà Ophiusa.* Ammianus; *Rhodus Ophiusa & Pelagia prioribus sæculis dictitata.* Jam disce causam ex Heraclide; Ἐκαλεῖτο δὲ Ὀφιοῦσσα διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἐνόντων ὄφεων. *Vocabatur autem Ophiusa propter serpentum copiam quibus scatebat.* Et ex Hesychio, ubi pro Ὀφιοῦσα ἡ Ῥόδος, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὄφεων, *Ophiusa Rhodus propter copiam serpentum,* ridiculè legitur, Ὀφιοῦς, Ἡρόδοτος, &c. *Ophius, Herodotus, &c.* Rem Diodorus narrat pluribus lib. 5. pag. 228. Μετὰ δὲ ταῦτα τῆς Ῥοδίας γῆς ἀνείσης ὄφεις ὑπερμεγέθεις, συνέβη πολλοὺς τῶν ἐγχωρίων ὑπὸ τῶν ὄφεων διαφθαρῆναι. *Post hæc cùm Rhodia terra serpentes produxisset multò maximos, plures incolarum à serpentibus interimi contigit.* Sequitur Rhodios misisse Delphos qui ab Apolline sciscitarentur quo pacto averteretur hoc malum; respondisse Apollinem ut Phorbantem cum sociis in insulam accerserent. Quo facto, ὁ μὲν Φόρβας ἀνεῖλε τοὺς ὄφεις, καὶ τὴν νῆσον ἐλευθερώσας τοῦ φόβου, κατῴκησεν ἐν τῇ Ῥοδίᾳ. Γενόμενος δὲ καὶ τ' ἄλλα ἀνὴρ ἀγαθὸς, ἔσχε τιμὰς ἡρωϊκὰς κατὰ τὴν τελευτήν. *Phorbas quidem deletis serpentibus, & insulâ ab hoc metu liberatâ, habitavit in Rhodia; & cùm cætera vir esset bonus, heroicos post obitum honores consecutus est.* Hic ille est Phorbas quem *Ophiuchum* dictum Astrologi in cœlum transtulerunt. Hyginus lib. 2. in Ophiuchi asterismo: *Polizeius* (lege Polyzelus) *autem Rhodiis hunc Phorbanta nomine demonstrat, qui Rhodiis auxilio maximo fuisse demonstratur. Nam cùm eorum insulam, serpentium multitudine occupatam, cives Ophiusam appellassent, & in ea multitudine ferarum draco fuisset ingenti magnitudine, qui plurimos eorum interfecisset, & patriâ denique desertâ carere coegisset; dicitur Phorbas Triopæ filius, ex Hioclâ * Myrmidonis filiâ natus, eo tempestate delatus, omnes feras & eum draconem interfecisse. Qui cùm maximè Apollini dilectus esset, locatus in cœlo interficiens draconem, laudis & memoriæ causâ videtur.* Itaque ut Ophiusam Græci propter serpentum copiam, ita Rhodum appellarunt Phœnices ab illo insigni dracone, quo cæso Phorbas ab Astronomis cœlo est insertus. Obiter lector monendus est in plerisque Lexicis pro ירוד *jarod* scribi ירוד *jarud.* Tamen in Chaldæa Paraphrasi ferè per cholem scribitur. Sic Ps. 74: 14. לירודי *lirode* draconibus. Jer. 2: 4. כירודא *Cheiaroda* sicut draco. Jer. 9: 11. & 10: 22. מדור ירודין *medor jerodin* habitaculum draconum. Jer. 14: 6. Es. 35: 7. & 43: 20. & Mich. 1: 8. *chirodin* sicut dracones. Sed neque id omittendum quicquid de Phorbante diximus contigisse Mose adhuc adolescente. Eusebius ad A. CCCCXL. qui fuit Mosis XV. *Hoc tempore Phorbas Rhodum obtinuit.* Cyprus etiam *Ophiusa* dicta est, si Ovidio credimus, apud quem propter Hospites ab Amathusiis in Cypro immolatos,

* Al. Hiscilla & Hiscilla.]

Ipsa suas urbes Ophiusiaque arva parabat
Deserere alma Venus, — Metam. lib. 10. fab. 16.

tanquam hanc Cypriorum immanitatem haudquaquam ferens. Sed vel memoriâ lapsus Poëta Rhodi nomen perperam Cypro tribuit, vel pro *Ophiusia* legendum *Amathusia.*

Secundum Rhodi nomen apud Strabonem est *Stadia:* Ἐκαλεῖτο δὲ, inquit, ἡ Ῥόδος πρότερον Ὀφιοῦσσα καὶ Σταδία, *Rhodus autem initio dicta fuit Ophiusa & Stadia.* *Stadia*, id est, צדיא *tsadia* desolata. Sic, Gen. 1: 2. in Versione Onkeli; Et terra erat צדיא (*tsadia*) *desolata.* Græci, quibus T ante S in eadem syllaba nil quicquam sonat, necessariò scripserunt Σταδίαν pro *Tsadia.* Tale *Bostra* pro בצרה *Botsra*, *Mestrem* pro מצרים *Mitsraim*, &c. *Tsadia* igitur vel *Stadia* dicta est Rhodus, quandiu desolata fuit à serpentibus. Nam à Diodoro jam didicimus πολλοὺς τῶν ἐγχωρίων ἀπὸ τῶν ὄφεων διαφθαρῆναι, *multos incolarum à serpentibus esse interemptos:* & ab Hygino draconem, quem confecit Phor-

Phorbas, cùm Rhodiorum plurimos interfecisset, reliquos *patriâ desertâ carere coegisse.*

In eodem Strabone tertio nomine dicta est Rhodus Τελχινὶς, ἀπὸ τοῦ οἰκησάντων Τελχίνων τὴν νῆσον, *Telchinis à Telchinibus insulæ incolis.* Hos etiam ante Heliadas Rhodum invasisse nonnulli tradunt; nec desunt qui Diluvium præcessisse fabulentur apud Diodorum & alios: Et apud Eusebium & Orosium circa Isaaci Patriarchæ tempora Telchines à Phoroneo Rege Argivorum & Parrhasiis bello victi & patria pulsi in Rhodum insulam secedunt. Ratio nominis non satis constat, nisi quòd plerique magos & veneficos explicant. Telchinas scilicet volunt malis artibus inclaruisse. Diodorus lib. 5. pag. 226. Λέγονται δ' οὗτοι καὶ γόητες γεγονέναι, καὶ παράγειν, ὅτε βούλοιντο, νέφη τε καὶ ὄμβρους καὶ χαλάζας, ὁμοίως δὲ καὶ χιόνα ἐφέλκεσθαι. Ταῦτα δὲ καθάπερ καὶ τοὺς μάγους ποιεῖν ἱστοροῦσιν. Ἀλλάττειν δὲ καὶ τὰς ἰδίας μορφὰς, καὶ εἶναι φθονεροὺς ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῶν τεχνῶν. *Dicuntur etiam præstigiatores fuisse, nubesque & imbres & grandinem, nivem etiam pro libito induxisse: atque hæc patrasse narrantur ritu magorum; sed & proprias mutasse formas, & in Artium doctrina fuisse invidi.* Sic apud Strabonem lib. 14. legere est Telchinas fuisse βασκάνους καὶ γόητας, θείῳ καταῤῥαίνοντας τὸ τοῦ Στυγὸς ὕδωρ ζώων τε καὶ φυτῶν ὀλέθρου χάριν; *fascinatores & præstigiatores, qui sulphure admixtam Stygis aquam instillarent ad perdendum animalia & stirpes.* Et in Ovidio lib. 7. Metam. fab. 11.

> *Phœbeamque Rhodon, & Jalysios Telchinas,*
> *Quorum oculos ipso mutantes omnia visu,*
> *Juppiter exosus fraternis subdidit undis.*

Hinc Suidas, Τελχῖνες πονηροὶ δαίμονες, ἢ ἄνθρωποι φθονεροὶ καὶ βασκανοὶ, *Telchines, mali dæmones, aut homines invidi & fascinatores.* Et Hesychius, Τελχῖνες, βάσκανοι, γόητες, φθονεροὶ, ἢ παρὰ τὴν τῆξιν, ἢ παρὰ τὸ θέλγειν. *Telchines, fascinatores, incantatores, invidi, aut à tabe, aut à deliniendo dicti;* utrumque ridiculè. Tamen posterius etymon etiam alii amplectuntur. Et pro recepto Τελχῖνες non Hesychius solùm, sed & alius, quem citat Eustathius in primum Odysseæ, Θελγῖνες scribunt, tanquam à verbo θέλγω. Nempe Grammaticos latuit Phœnicum esse vocabulum, quibus לחש *lachas* incantare & תלחיש *talchis* erat incantator; quomodo למד *lamad* discere & תלמיד *talmid* discipulus. Inde Græcum *Telchis* & *Telchin*, quali mutatione non alia est usitatior. Tale δελφὶς & δελφὶν, Ἀτλὶς & Ἀτλὶν, Σαλαμὶς & Σαλαμὶν, Ἐλευσὶς & Ἐλευσὶν, θὶς & θὶν, ῥὶς & ῥὶν, ἀκτὶς & ἀκτὶν, Φορκὺς & Φορκύν. Itaque jam constat unde factum sit, ut Magi illi Telchines dicerentur.

Telchinibus Hesychius successisse tradit *Ignetes:* Ἴγνητες, inquit, οὕτως ὀνομάζοντο οἱ μετὰ τοὺς Τελχῖνας ἐποικήσαντες τὴν Ῥόδον. Tamen *Ignetes* seu *Gnetes* iidem qui γνήσιοι seu ἰθαγενεῖς, id est, indigenæ. Stephanus, Γνῆς, ἔθνος οἰκῆσαν τὴν Ῥόδον. ἔνθεν καὶ γνῆτες, οἱ ἰθαγενεῖς. λέγεται δὲ καὶ μετὰ τοῦ ι, Ἴγνητες. Itaque ante Ignetes nullos habuit incolas Rhodus. Fortasse Telchines & Ignetes idem populus. Utrisque saltem eadem origo. Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromaton, dum in eo est ut probet voce Ζὰψ apud Veteres mare significari, postquam id probavit exemplis ex Euphorione & Dionysio Jambo & Cratino allatis, addit ex Simmia Rhodio, Ἀμασιγνήτων καὶ Τελχίνων ἔφυ ἡ ἀλυκὴ Ζάψ, id est, ut quidem volunt, *ex Amasignetis & Telchinibus nata est Zaps salsa.* Quod est perridiculum. Primò enim illud *ex* nusquam comparet. Deinde Amasignetæ nulli sunt. Denique juxta fabulatores, *Zaps,* (id est, mare) nata non est ex Telchinibus, sed Telchines ex Zabe, id est, ex mari nati. Diodorus lib. 5. τὴν δὲ νῆσον τὴν ὀνομαζομένην Ῥόδον πρῶτοι κατῴκησαν οἱ προσαγορευόμενοι Τελχῖνες. Οὗτοι δὲ ἦσαν υἱοὶ μὲν Θαλάσσης, ὡς ὁ μῦθος παραδέδωκε. *Insulam Rhodum nomine primi habitarunt qui dicuntur Telchines: illi autem erant maris filii, ut fabulæ tradunt.* Itaque in Clemente legendum:

> ---- ἄμμας
> Ἰγνήτων καὶ Τελχίνων ἔφυ ἡ ἀλυκὴ Ζάψ.
> *Telchinum Ignetumque parens Zaps salsa creata est.*

Sic non modò constabit versus, sed & sensus erit commodus. Ἄμμας pro matre deductum ex Syro אמא *imma* vel *emmo*, quomodo ex אבא *abba* ἄππα pro patre in hymno Callimachi in Dianam. Etymologus: ἀμμὰ, ἡ τροφὸς καὶ ἡ μήτηρ κατὰ ὑποκόρισμα, καὶ ἡ Ῥέα. Λέγεται καὶ ἀμμὰς, *Amma, nutrix & mater per blanditias; & Rhea* mater Deorum. *Dicitur etiam Ammas.* Mare autem dici potuit Ζὰψ ζαβὸς, quia spumosum: Arabicè enim זבד *zabd* est spuma.

E Rhodo verisimile est in vicinas Cariæ insulas demigrasse Phœnices. Saltem observo plerisque Phœnicia esse nomina. Res est tam manifesta ut nullo modo possit negari. *Carpathus* ab ipso situ כרפאת *Carpath* dicta est, quia est ad oram Cariæ. Ut enim Hebræis פאה *pea* vel פאת *peath*, ita Syris פאתא *patha* est latus, ora, plaga, regio. Quod in Isidoro legere est *Carpathon* vocatam *propter celerem fructuum maturitatem* tam futile est quàm quod sequitur, ex hac insula dici Carpasias naves magnas & spaciosas.

Casus Phœnicibus erat קש *cas*, id est, stipula, vel minuta palea quam ventus rapit. Sic Psal. 83: 14. כקש לפני רוח *ut cas* (ut stipula) *ante facies venti.* Et Jerem. 13: 14. *Et dispergam eos* כקש *ut cas* (ut stipulam) *transeuntem ad ventum deserti.* Cur inde dicatur insula *Casus* mihi non constat. Id tantùm constat inde dici Casum, quia Casi aliud nomen est *Achne.* Plinius lib. 5. cap. 31. *Rhodiorum insulæ, Carpathus, quæ mari nomen dedit: Casus, olim Achne, &c. Achne* scilicet Græcis id ipsum est quod Hebræis קש *cas.* Hesychius Ἄχνη, τὸ ἄχυρον: ὡς δ' ἄχνας φορέει, *Achne, stipula,* ut in Homero Iliad. ε. vers. 499. *Ut ventus achnas fert,* id est, stipulas.

שומא *suma* Syris est angulus. Sic Levit. 19: 27. in Jonathanis Paraphrasi: *Non tondebitis* ית שומת *angulum barbarum vestrarum.* Inde Σύμη vocatur insula, quæ paulò infrà Cnidum est, in ipso anguli flexu, à quo Cariæ littora excurrunt ab Occasu in Aquilonem.

Triopio seu Cnido *Telus* objacet, insula μακρὰ, ὑψηλὴ, στενὴ, *longa, celsa, angusta.* Ita describit Strabo lib. 10. *Telus* Phœnicibus erat תל *tel*, id est, agger sive tumulus. LXX reddunt χῶμα & ὕψος & μετέωρον. Inde תלול celsi montis epithetum, Ezech. 17: 22. Itaque sic dicta est *Telus*, quia ὑψηλὴ celsa. Unguento nobilem appellat Plinius magno errore: quasi à *Telo* dicatur Τήλινον μύρον; cùm *telinum unguentum* nomen habere constet, ἀπὸ τοῦ τήλεως à fœno Græco, quod in telini compositione præcipua res est. Vide Dioscoridem, & Aëtium adeóque ipsum Plinium lib. 13. cap. 1. Telus alio nomine *Agathussa* vocabatur, teste Plinio & Jasone apud Stephanum. Mendosè igitur Hesychius: Ἀγάθουσα, ἡ Δῆλος ἐκαλεῖτο πρότερον. Et pro Δῆλος legendum Τῆλος.

In Strabone *Chalcia* insula distat à Telo stadiis LXXX. à Carpatho CCCC. ab Astypalæa DCCC. Pagum habet ejusdem nominis & fanum & portum. De eadem ita Theophrastus Hist. plant. lib. 8. cap. 3. ὑπερβάλλον δέ τι τούτου, καὶ πάντων θαυμασιώτερον, τὸ περὶ Χαλκίαν τὴν νῆσον τὴν Ῥοδίων γινόμενον. Ἐκεῖ γάρ φασιν εἶναί τινα τόπον πρῴιον καὶ εὔφορον, ὡς σπαρεισῶν κριθῶν, ἅμα ταῖς ἄλλαις θερίσαντες ταύτας σπείρουσι πάλιν, εἶτα θερίζουσιν ἅμα τοῖς λοιποῖς. Quæ ita reddidit Plinius lib. 17. cap. 4. *In Chalcia Rhodiorum insula locus quidam est*

Euseb. Num. 229. Oros. lib. 1. cap. 7.

Orig. lib. 13. cap.

Herodot. lib. 7.

Jos. 8:28. Jer. 30: Ezech. Plin. lib. cap. 12.

Dioscor. l. Aët. tetr. 1. Serm.

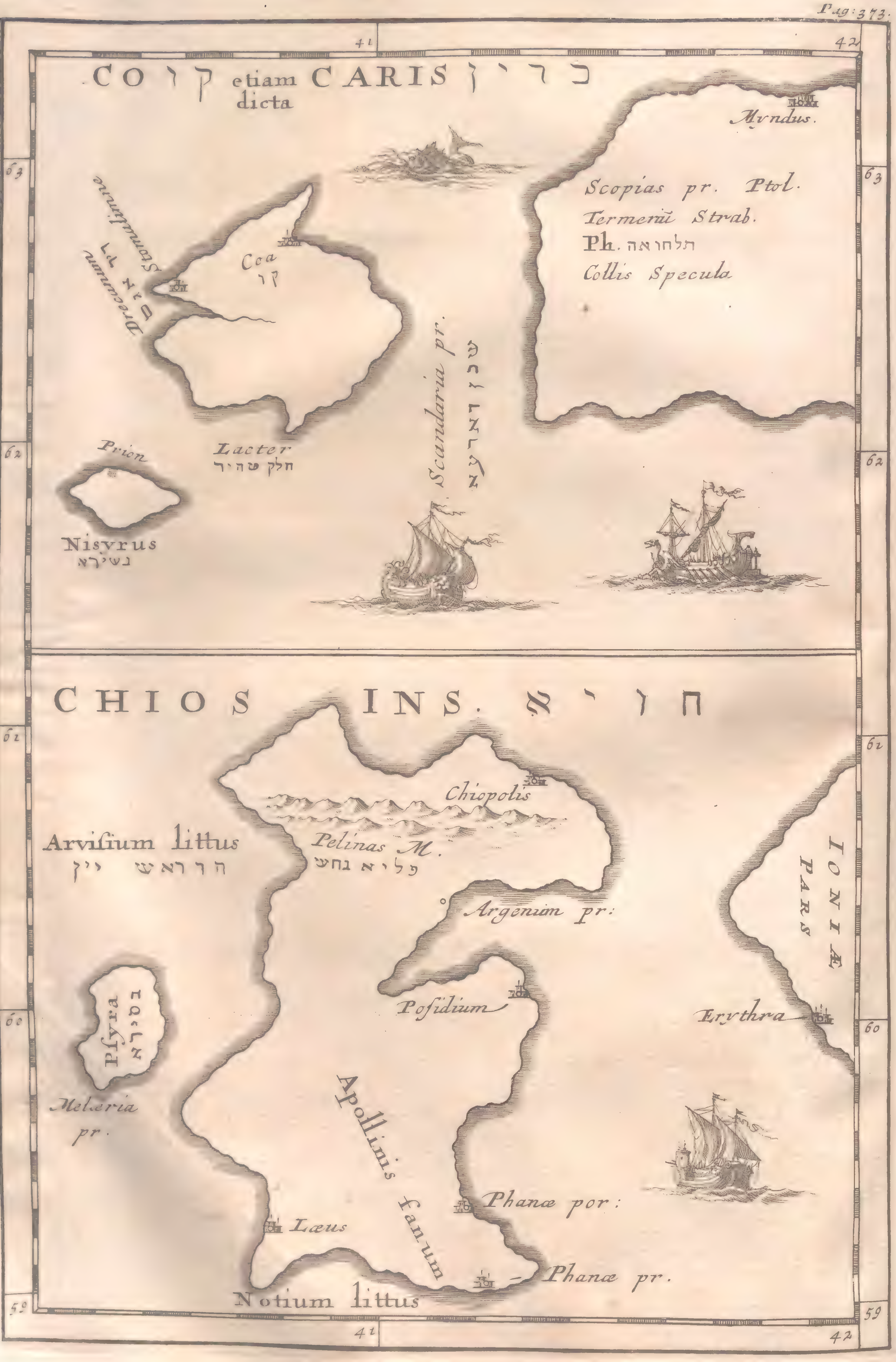
CO etiam CARIS dicta
Myndus.
Scopias pr. Ptol.
Termerū Strab.
Ph. תלחואה
Collis Specula
Coa
Drecanum
Stomalimne
Scandaria pr.
Lacter
Prion
Nisyrus
CHIOS INS.
Chiopolis
Pelinas M.
Arvisium littus
Argenum pr.
Posidium
IONIÆ PARS
Erythra
Psyra
Meleria pr.
Apollinis fanum
Phanæ por:
Phanæ pr.
Læus
Notium littus

eſt in tantum fœcundus, ut ſuo tempore ſatum demetant hordeum, ſublatumque protinus ſerant, & cum aliis frugibus metant. Idem alibi *Chalcen* vocat ut & Thucydides lib. 8. חלקא *chalca* vel *chalce* Phœnicibus eſt ἄρουρα, & חלקיא *chalcia*, ἀρουραία. Inſula ſic nominatur ab agri fœcunditate. Plerumque ſcribitur חקלא *chacla*, quomodo paſſim occurrit in Chald. Paraphraſi pro Hebr. שדה. Sed & חלקא *chalca* reperitur, Prov. 23: 10. unde plur. חלקתהון *agros ipſorum*, Mich. 2: 4.

Circa eadem loca ſita eſt inſula *Calymna*, de qua Ovidius Metam. lib. 8.

---- fœcundaque melle Calymna.

Inde mel Calymnium, de quo Strabo in fine libri decimi: Ἅπαν μὲν οὖν τὸ νησιωτικὸν μέλι ὡς ἐπιτοπολὺ ἀστεῖόν ἐστι, καὶ ἐνάμιλλον τῷ Ἀττικῷ. τὸ δὲ ἐν ταῖς (lege ταύταις) νήσοις διαφερόντως; μάλιστα δὲ τὸ Καλύμνιον. *Omne quidem mel inſulare plerumque eſt egregium, & cum Attico certat; maximè tamen excellit in iſtis inſulis, & Calymnium imprimis.* Itaque Calymna Phœnicibus erat חלי מנח *chali-mnah* dulcis ſedes מנח *mnah* ſedes eſt vel quietis locus, Gen. 8: 9. Deut. 28: 65. Pſ. 116: 7. Juxta Venet. edit. Et חלי *chali* dulcis eſt mellis epithetum in Chald. & Syr. Paraphraſi, Jud. 14: 18. Pſal. 19: 11. & Apoc. 10: 9, 10. Alii *Calydnam* & *Calydnium* malunt, quod eſſet חלי טינע *Chali-tina* dulcis rupes, id eſt, quæ melle fluit, ut Deut. 32: 13. & Pſal. 81: 17.

Sequitur *Aſtypalæa*, quam dictam volunt ab Aſtypalæa Ancæi matre. Stephanus; Ἀστυπάλαια νῆσος μία τῶν Κυκλάδων, &c. Ἐκλήθη δὲ ἀπὸ Ἀστυπαλαίας τῆς Ἀγκαίου μητρός. Hanc porro Aſtypalæam Phœnicis fuiſſe filiam ſcribunt Veteres. Pauſanias in Achaicis: Ἄσιος δὲ ὁ Ἀμφιπτολέμου Σάμιος ἐποίησεν ἐν τοῖς ἔπεσιν ὡς Φοίνικι ἐκ Περιμήδης τῆς Οἰνέως γένοιτο Ἀστυπαλαία καὶ Εὐρώπη. Ποσειδῶνος δὲ καὶ Ἀστυπαλαίας εἶναι παῖδα Ἀγκαῖον. *Aſius Amphiptolemi filius Poëta Samius in epico carmine ſcripſit Phœnicem ex Oenei filia Perimede genuiſſe Aſtypalæam & Europam: Neptuni autem & Aſtypalææ filium eſſe Ancæum.* Apollonii Scholiaſtes lib. 1. ὁ μὲν Ἀγκαῖος υἱὸς Ἀστυπαλαίας ἦν τῆς Φοίνικος, *Ancæus quidem filius erat Aſtypalææ Phœnicis filiæ.* Vox Græca quidem eſt Aſtypalæa notiſſimæ ſignificationis; atque ut vult Themiſtagoras, ita dicta eſt Sami portio ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ ἐκεῖσε ὄντος ἄστεος, *à veteri oppido ibi condito.* Sed cùm Sami regnaverit Ancæus; ut pluribus docebimus cap. undecimo, tam Sami portionem quam inſulam de qua in præſens ab Ancæi matre putamus Aſtypalæam appellatam. Quo nomine ſi verè dicta eſt, aliam eſſe oportet vocis originem quam quæ prima fronte videtur. Phœniciam nimirum; abſurdum enim eſt ut Græco nomine, eoque à vetuſtate oppidi ſumpto, vocetur Phœniſſa mulier. Itaque ſi divinare licet, Aſtypalææ verum nomen fuit אשתפלא *Aſtippela* ab humilitate ductum. Syris enim אשתפל *eſtappel* eſt ſede dejicere, & demittere. Ita uſurpat Chaldæus Paraphraſtes, 1. Sam. 2: 36.

Poſt Aſtypalæam eſt inſula Niſyrus molis & purpurâ celebris. Hanc aiunt ἀπόθραυσμα εἶναι τῆς Κῶ, *Co inſulæ fragmentum eſſe*, à qua diſtat ſtadiis circiter ſexaginta. Fabulâ etiam additâ, ὅτι Ποσειδῶν διώκων ἕνα τῶν Γιγάντων Πολυβώτην, ἀποθραύσας τῇ τριαίνῃ τρύφος τῆς Κῶ ἐπ' αὐτὸν βάλοι, καὶ γένοιτο νῆσος τὸ βληθὲν ἡ Νίσυρος. *Neptunum cùm quendam è Gigantibus Polyboten perſequeretur, fruſtum inſulæ Co tridente fractum in eum conjeciſſe, idque inſulam Niſyron eſſe factum.* Geographi verba ſunt circa finem libri decimi: quibus conſona hæc Apollodori lib. 1. Πολυβώτης δὲ διὰ τῆς θαλάσσης διωχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ποσειδῶνος, ἧκεν εἰς Κῶ. Ποσειδῶν δὲ τῆς νήσου μέρος διαρρήξας, ἐπέρριψεν αὐτῷ τὸ λεγόμενον Νίσυρον. Neque multò aliter Stephanus de eodem Polybote: Ποσειδῶν δὲ ἐπ' αὐτὸν ἀφεὶς τὴν τρίαιναν τοῦ μὲν ἥμαρτε. γέγονε γὰρ (malim γέγονε δὲ) νῆσος τὸ βληθὲν Νίσυρος. Proinde Niſyri nomen deducit Euſtathius ἀπὸ τοῦ νέω καὶ τοῦ σύρω, διότι ἀποκοπεῖσα τῆς νήσου τῆς Κῶ τῇ τοῦ Ποσειδῶνος τριαίνῃ ἐπεσύρη τῷ γίγαντι Πολυβώτῃ νέοντι. *A natando & trahendo, quia Neptuni tridente ab inſula Co abſciſſa, Niſyrus in Polybotem gigantem enatantem* (vel *abeuntem*) *attracta eſt.* Quæ ſunt nugæ nugaciſſimæ. Omnino enim Niſyrus Phœnicium nomen. Phœnicibus ſc. apud quos nata hæc fabula, נסורת *niſſoreth* eſt fragmentum, & נסירו *neſiru* vel נסירות *neſiruth* ſectio. Inde dicta Niſyrus quaſi fragmentum vel pars deciſa ex inſula Co. Radix Hebræis נשר *naſar*, 1. Chron. 20: 3. Syris & Chaldæis נסר *neſar* & Arabibus נשר *naſara*, propriè eſt πρίειν ſerrare; unde משור eſt πρίων ſerra, Eſ. 10: 15. Quod non obſervo de nihilo. Nam inde *Prion*, id eſt, Serra dicebatur pars Coæ inſulæ, ex qua Niſyrus credebatur abrupta. Plinius in Coæ deſcriptione: *Mons ibi Prion; & Niſyron abruptam illi putant.* Fortè legendum *abruptam illic*, vel *abruptam illi*, id eſt, *ab illo.*

Nunc operæ pretium erit docere Coa inſula unde dicatur, quæ & *Co* & *Cos*, & *Cous.* Notum in illa veſtes ſericas ſeu bombycinas ex bombyce vermiculo à mulieribus texi ſolitas. Id quidem de *Ceo* vel *Cia* inſula Attica prope Euboëam poſt Varronem nonnulli tradunt. In his Plinius, qui lib. 4. cap. 12. hæc habet in Cei deſcriptione; *Ex hac profectam delicatiorem fœminis veſtem author eſt Varro.* Et rurſus lib. 11. cap. 22. de bombycibus; *Telas aranearum modo texunt ad veſtem luxumque fœminarum, quæ bombycina appellarunt. Prima eas redordiri rurſuſque texere invenit in Ceo mulier Pamphyla Latoi filia, non fraudanda gloriâ excogitatæ rationis, ut denudet fœminas veſtis.* Et Plinii ſimia Solinus; *Ceos quæ, ut Varro teſtis eſt, ſubtilioris veſtis amicula arte lanificæ ſcientiæ prima in ornatum fœminarum dedit.* Sed Docti pridem obſervarunt Pamphilam Latoi filiam, quæ inveniſſe dicitur id genus texturæ ſubtilioris, Coam fuiſſe non Ceam. Ita habet Ariſtoteles de Hiſtor. anim. lib. 5. cap. 19. πρώτη δὲ λέγεται ὑφᾶναι ἐν Κῷ Παμφίλη Λατώου θυγατήρ, *prima autem in Co texuiſſe legitur Pamphila Latoi filia.* Nimirum τὰ βομβύκια bombycina, de quibus eo loco res eſt. Et verò bombyces, unde texuntur, in Co inſula naſci vel ex Plinio conſtat, qui id refert pluribus lib. 11. cap. 23. Unde eſt, quod Coæ veſtes paſſim celebrantur apud Poëtas; Ceæ nuſquam, quod quidem ſciam.

Vide Brodæi Miſcell. lib. 2. cap. 22. & Salmaſ. in Solin. pag. 143.

Tibul. lib. 2. Eleg. 4.

---- ---- Coa puellis
Veſtis, & è rubro lucida concha mari.

Et Eleg. 6.

Illa gerat veſtes tenues, quas fœmina Coa
Texuit.

Propertius lib. 1. ad Cynthiam:

Et tenues Coâ veſte movere ſinus.

Et lib. 2. ad Mecænatem,

Sive togis illam fulgentem incedere Cois,
Hoc totum è Coa veſte volumen erit.

Et lib. 4. in fabula Vertumni:

Indue me Cois, fiam non dura puella.

Et ad Lenam,

---- ---- Coæ textura Minervæ.

Item,

---- ---- Coa dederit nec munera veſtis.

Ovidius lib. 2. de arte:

Sive erit in Cois, Coa placere puta.

Horatius Sat. 2.

---- ---- Cois tibi penè videre eſt
Ut nudam.

Ubi Acron; *Perlucida utitur veſte, ut ita nuda conſpici poſſit. Hæc enim veſtis in Co inſula conficitur, per cujus nimiam ſubtilitatem quæ ſunt interiora*

tranſlu-

translucent. Ex utraque sententia conflata sunt hæc Isidori, Orig. lib. 14. cap. 6. *Coos insula adjacens provinciæ Atticæ, in qua Hippocrates medicus natus est, quæ, ut Varro testis est, arte lanificii prima in ornamentum fœminarum inclaruit.* Plinium enim & Solinum videtur sequi, cùm eam insulam facit vicinam Atticæ, quasi de Ceo agatur. Sed ad insulam Caricam palam pertinet, quod ibi natus traditur Hippocrates. Is enim Cous fuit non Ceus. Proinde idem Isidorus *Coon* scribit non *Ceon*, idque tanquam ex Varrone. Neque aliter lib. 19. cap. 22. *Bombycina est à bombyce vermiculo, qui longissima ex se fila generat, quorum textura bombycinum dicitur, conficiturque in insula Coa.*

His ita observatis facile erit eruere Coi etymon. Hebræis קו *cau* tenue filum est vel funiculus. LXX. σπαρτίον exponunt, & Symmachus σχοινίον, Job. 38: 5. Ex eadem radice est תקוה, unde, Jos. 2: 21. תקוה השני *funiculus coccineus.* Et Job. 7: 6. *Dies mei velociores fuerunt radio textoris, & defecerunt.* באפס תקוה *in fine fili*, id est, tramæ seu subteminis; cui & aliud nomen *subtel* à subtilitate. Quod ipsum respiciens Ennius *filum gracilentum* nominat:

Annal. lib. 7.

Deducunt habiles radios filo gracilento.

De Ling. Lat. lib. 4.

Sed & trama appellatur, ut ait Varro, quod frigus eam trameat. Eâdem, quâ Job, metaphorâ etiam Ezechias utitur in Esaiâ cap. 38. vers. 12. Neque Poëtarum Parcis aliunde fuit origo, quàm ex tali modo loquendi. Rursus ex קו *cau* est מקוה netum, vel opus subtilissimum ex Ægypto advectum, 1. Reg. 10: 28. & 2. Chron. 1: 16. ubi Vulgatus *de Coa*, quasi sit loci nomen: nec multò aliter Græci Interpretes. Sed Kimchius rectè exponit מלאכת הפשתן ועבודתו הוא במצרים יותר משאר הארצות *opus ex lino*, id est, ex bysso *textile, quod excellit in Ægypto plusquam ullibi terrarum.* Cui firmando citat loca ex Prov. 7: 16. & Es. 19: 9. & Ezech. 27: 7. Eódem refer Arabum קוי *kovva* pro funiculo; & חבל קו *chablo kovvin* pro fune ex funiculis contexto apud Giggeium: & Syrum קוין *kauvin* pro filis aranearum in Chaldæa Paraphrasi, Es. 59: 5, 6. & Talmudicum קיואי *kevvae*, vel ut Aruch legit קוואי *kavvae*, pro textoribus in Tractatu de Sabbatho. Denique hûc pertinet, quod קו *Co* vel קוה *Coa* vocata est à Phœnicibus insula texturæ delicatioris artificio nobilissima. Phœnices enim Coam aliquando tenuisse vel inde apparet, quod urbs insulæ cognominis olim dicta est Astypalæa. Strab. lib. 14. Ἡ δὲ τῶν Κώων πόλις ἐκαλεῖτο τὸ παλαιὸν Ἀστυπάλαια, *Coorum autem urbs olim vocabatur Astypalæa.* Nempe ab illa ipsa Astypalæa Phœnicis filia, de qua diximus. Hinc Stephanus; Ἀστυπάλαια νῆσος μία τῶν Κυκλάδων, &c. δευτέρα, πόλις ἐν Κῷ.

Jam si aliud requiris, Coam insulam constat nulla sui parte continenti propiorem esse, quàm promontorio *Scandaria*; quod ab opposito Myndiorum promontorio *Termerio* solùm distat quadraginta stadiis. Strabo in Cariæ descriptione lib. 14. Ἑξῆς δ' ἐστὶν ἄκρα Τερμέριον Μυνδίων, καθ' ἣν ἀντίκειται τῆς Κώας ἄκρα Σκανδαρία, διέχουσα τῆς ἠπείρου σταδίους τεσσαράκοντα. Itaque *Scandaria* vel *Scandara* contractum ex Syro שכן דארעא *Sacen deara*; quasi continenti vicinum dicas.

Eadem insula ἔχει πρὸς Νότον μὲν ἄκραν τὴν Λακτῆρα, *ad Meridiem habet Lactera promontorium.* Ita Strabo, meliùs quàm Λακητῆρα, ut Plutarchus in Hellenicis quæst. 58. *Lacter* enim contractum est ex Phœnicio חלק טהיר *alak tair*, id est, *pars meridionalis.* Prima gutturalis facilè omissa est in חלק *alak*; quia subest *hatephpatah*, id est, a brevissimum; quod ita raptim efferebatur ut vix quicquam sonaret. Similis elisionis exempla multa occurrent in sequentibus. Fortasse pagus & fluviolus ibidem fuit ejusdem nominis; atque inde restituendæ in Vibio corruptæ voces, *Lycastris Coa* flumen, *à quo Lyca civitas.* Legitur & Λεύκωλλα vel Λεύκωλα τῆς Κώας Athen. lib. 5.

Eodem Strabone teste Coa ad Occasum habuit Δρέκανον, κώμην καλουμένην Στομαλίμνην, *Drecanum & vicum Stomalimnem nomine.* Stomalimnas appellari τὰς εἰς θάλασσαν ἐξομωμένας λίμνας, *lacus ad mare apertos*, id est, qui in ipsum mare suo ore ingrediuntur, docet Theocriti Scholiastes in 4. Idyll. Itaque Cos ad Occasum hujusmodi lacum habet, à quo Stomalimne dictus etiam vicus adjacens. Neque aliò referendum Drecani nomen. Videtur enim *Drecan* detortum esse ex דיר־אגם *dir-agam*, quasi dixeris *habitationem lacus* vel ad lacum. Utraque vox Syris notissima; hæc etiam Hebræis. Obiter nota Berosum Chaldæum primam Astrologiæ scholam hîc aperuisse Græcis. Vitruvius lib. 9. cap. 7. *Primumque Berosus insula & civitate Coo consedit, ibique aperuit disciplinam.*

Circa eadem loca est *Lebinthus*, de qua Mela in censu Sporadum lib. 2. cap. 7. *Nisyros, Lebinthos, Calydna.* Et Plinius lib. 4. cap. 17. *Corasiæ Lebinthus, Leros.* Et Strabo lib. 10. Ἔστι δὲ καὶ Ἀμοργὸς τῶν Σποράδων, Λέβινθος, καὶ Λερία. Et Ovidius Metam. lib. 8. fab. 3. ubi de Dædalo & Icaro è Creta avolantibus,

——— *& jam Junonia lævâ*
Parte Samos fuerat, Delosque Parosque relictæ,
Dextra Lebinthos erat, fœcundaque melle Calydna.

Nomen est à lateribus, quacunque tandem de causa. Later enim Hebraicè לבנה *lebena* dicitur, Chaldaicè & Syriacè לבינתא *lebentha* vel *lebentho.* Sic Onkelos, Gen. 11: 3. *Fuit ipsis* לבינתא (*lebentha*) *later in lapides.* Inde Græcorum πλίνθος, quasi βλίνθος, B & L transpositis. Nam quod πλίνθον dici volunt παρὰ τὸ πήλινον θέσιν εἶναι sunt nugæ Grammaticorum.

Denique ipsum Carum & Cariæ nomen Phœnicium est, & per Phœnices usque ad Cariæ vicinos Iones penetraverat. Hesychius: Κὰρ, πρόβατον γένος Καρικόν. Item; Κάρα, Ἴωνες τὰ πρόβατα. Ita Hebræis כר *car* est agnus, vel aries. Itaque à gregum copia potuêre dici Caria & Cares. Sed Eustathium falli puto, cùm Coi insulæ nomen eódem refert, ac si Caricâ linguâ Cos ovem significet: Φασὶ δὲ, inquit, τοὺς Κᾶρας οὕτω καλεῖν τὰ πρόβατα, ὅθεν καὶ ἡ νῆσος Κῶς, ὡς πολυθρέμμων δι' εὐβοσίαν. Quin Κῶς, vel Κώδιον, Græcè non est ovis, sed vellus. Hesychius; Κῶς, νῆσος, καὶ δέρμα. Item; Κώδιον, σκῦλον, ἢ δέρμα προβάτου χωρὶς σώματος. Neque videtur aliud significasse apud Caras, quos πλεῖστα Ἑλληνικὰ ὀνόματα ἔχειν καταμεμιγμένα, *admixta habere Græca vocabula plurima* testatur apud Strabonem vetus Caricarum rerum scriptor Philippus, è Cariæ urbe Theangela. Sed & Cares Græci sermonis jam olim fuisse æmulos, licet non succederet satis, vel ex eo colligere est, quod eos appellat Homerus βαρβαροφώνους, id est, Strabone interprete, κακῶς Ἑλληνίζοντας, *Græce imperitè loquentes*; ut in vicinia Solenses, ex quorum oppido Σόλοις factum σολοικίζειν & σολοικισμός. Interim quod vult Eustathius Coo nomen fuisse ab ovibus δι' εὐβοσίαν, non est prorsus rejiciendum. Eò nempe pertinebat aliud Coi nomen Καρὶς in eodem Eustathio ad lib. 2. Iliad. ἡ Κῶς Καρὶς ἐλέγετο κατὰ τὴν διάλεκτον τῶν ἐθνικῶν, *Cos Caris dicebatur juxta gentium nominum collectorem*, id est, Stephanum. In quo legitur de insula *Co*; ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Καρία; sed rescribendum est Καρίς. Insula *Caris*, id est, כרין *Carin* agnorum seu ovium. De Crisami Coo πολυθρεμμάτῳ vide mirabilem historiolam in Hesychio & Suida.

In Iliad. β. pag. 974.

Strab. lib. 14. Athen. lib. 6.

Iliad. ν. 221.

CAPUT VIII.

Phœnices in insula Samo & in Adramytteno sinu.

Ancæus Phœnicis ex Astypalæa nepos, Argonautarum unus, Sami regnavit. Imbrasia Juno. Idem imperavit Lelegibus, quorum plerique in Adramytteno sinu. *Adramyttium* al. *Atramyttium & Thebæ Hypoplaciæ.* Utrumque nomen à luto. Sami nomen Phœnicium. Arab. כמא *sama* eminere, unde שמים *samajim* Hebr. *cæli.* Inde celsa loca Σάμοι. Talis Samothracia, ubi mons Saoces altissimus. Et Samos Ionica, ubi Ampelos. Tota insula montosa. Et Samos prope Ithacam, quæ Homero παιπαλόεσσα; & Samos Elidis super montem. Samus diu deserta propter Neides vel Neades feras, quarum barritu solum diffindebatur. Suidas emendatus. Prov. μείζων βία τῶν Νεάδων. Ossa earum ostensa. Eadem fortè quæ Amazonum, à Baccho scilicet in Samo interemptarum. Nam & earum boatu terra dirupta. Terræ motus intelligi, qui omnimodos emittunt sonos. Sub terra sonus similis mugitibus aut clamori humano, aut fragori armorum. A sono terræ motûs dicuntur μυκηματίαι, ut ab hiatu χασματίαι & ῥῆκται. Multa exempla terræ motuum cum fragore & mugitu. Tale aliquid Sami. *Neides* unde dicantur, ניד *nid* Hebr. commotio, נוד Hebr. de motu terræ, Es. 24:20. & vers. 19. in Chald. Paraph. Terræ motum Sami futurum præsensit Pherecydes. Laërtius emendatus. Ancæus solus Argonautarum Astrologiæ peritus. Phœnices ex syderibus navigationem dirigebant. Cynosura Phœnice dicta. De Ancæo dictum: *Multa cadunt inter calicem, &c.* Icarus insula non dicitur ab Icaro, de quo fabulæ, sed à Phœn. איכר *Icar*, id est, insulâ pascui, vel איכורי *Icaure*, id est, *Ichthyusa* piscosa. *Hyccara* Siciliæ unde dicta. *Patmo* insulæ nomen à terebintho, quæ בטמא *batmo* Syris. Terebinthi in Cycladibus. Inde nomen multis insulis. Plinius emendatus.

Post Caricas insulas sequitur Samus, Ionica insula Junoni sacra; ubi heroicis temporibus regnasse fertur Ancæus Phœnicis ex Astypalæa nepos, unus Argonautarum. Apollonii Scholiastes lib. 1. ὁ μὲν Ἀγκαῖος υἱὸς Ἀστυπαλαίας ἦν τοῦ Φοίνικος καὶ Ποσειδῶνος, *Ancæus quidem ex Astypalæa Phœnicis filia & Neptuno natus est.* In Samo regnasse scimus ex Apollonio, qui discedentem reliquisse scribit Ἰμβρασίης ἕδος ἥρης, *Imbrasiæ sedem Junonis*, id est, Samiæ, in Samo enim amnis erat Imbrasus.

In Asii Poëtæ Samii epico carmine, quod citat Pausanias in Achaicis, legitur idem Ancæus Lelegibus imperasse; quorum maxima pars ab Homero ponitur in Adramytteno sinu. Strabo lib. 13. ὁ Ἀδραμυττηνὸς κόλπος ἐκδέχεται, ἐν ᾧ τοὺς πλείους τῶν Λελέγων κατοικίζων ὁ ποιήτης φαίνεται. In Adramytteno sinu fuit urbs Adramyttium, aliis Atramyttium, cui vicinæ Thebæ Hypoplaciæ; quin eandem urbem multi faciunt. Etymologici author: Θῆβαι, τὸ νῦν Ἀδραμύττειον καλούμενον. Ita etiam Joannes Lydus, & Phavorinus in Lexico, & Lydum sequutus Ortelius. Sed & Livio lib. 37. Atramytteum & Thebes campus idem sunt: *Atramytteum*, inquit, *hostiliter itinere facto petit, agrum opulentum, quem vocant Thebes campum, carmine Homeri nobilitatum:* saltem Phœnicium utrumque nomen est & à luto sumptum. De Thebarum nomine dicetur in Bœotia. Adramyttium est חצרא־מודי *Atsramudi*, regio lutosa. Phœnicium מוד *mud* pro luto, de quo nos alibi rursus. Philo Byblius μὼτ scribit, & exponit ἰλὺν lutum, vel ὑδατώδους μίξεως σῆψιν, *aquosæ mistionis putredinem.*

Sed & Sami nomen tribus insulis & Elidis urbi commune merè Phœnicium est. Nemo nescit Hebraicè cœlos שמים *samajim* dici: Phœnices *samen* vel *semin* efferebant. Hinc illis ζωφασημὶν צופה שמין ὁ οὐρανοῦ κατόπτης, & σαμημερουμος שמים־רום ὁ ὑψουράνιος. Ita ex Sanchoniathone Philo Byblius. Radix Arabicè סמי *sama* eminere & excelsum esse sonat. Unde factum, ut celsa loca Σάμοι dicerentur à Phœnicum illis, qui primi colonias in Græciam deduxerunt. Talis Thracia Samos, vel Samothrace; de qua Homerus Iliad. Ν. vers. 13.

> Ὑψοῦ ἐπ' ἀκροτάτης κορυφῆς Σάμου ὑληέσσης
> Θρηϊκίης.

Neptunum fingit è summo vertice montium Samothraces tanquam ex altissima specula Trojanos & Græcos observasse. Nempe Samothrace, teste Plinio, *attollitur monte Saoce immensæ altitudinis, à quo & Saocis olim dicta est.* *Plin. lib. 4. cap. 12.* Hesychius; Σαωκὶς, ἡ Σαμοθράκη, οὕτως ἐκαλεῖτο τὸ πρότερον. Hinc Priscianus in vers. Dion.

> ---- *Samothracia cernitur alta.*

Hâc Samus Ionica nihilo fuit humilior. Strabo lib. 14. *Promontorium habet Samus, quod Ampelos dicitur, obversum Drepano Icariæ. Eodemque nomine totus mons dicitur*, ὃ ποιεῖ τὴν ὅλην νῆσον ὀρεινήν; *quia totam insulam facit montosam.* Montem hunc Herodotus in Thalia, & Eustathius in Dionysium, celsum esse scribunt εἰς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ὀργυιάς, *ulnas centum & quinquaginta.* Tertia etiam Samos prope Ithacam ab Homero παιπαλόεσσα, id est, præerupta, vocatur; quia montibus est inæqualis. *Odyss. δ. vers 671. & 844.* Et de Samo urbe Elidis ita Strabo lib. 8. Ἀχαιαὶ πέτραι ἀπότομοι τοῦ αὐτοῦ ὄρους, ὑπὲρ ὧν ἡ Σάμος γέγονε πόλις, *Achæa saxa montis ejus prærupta, super quæ fuit Samus urbs.* Itaque, ne quis nos putet meris conjecturis niti, idem Strabo agnoscit ab altitudine sic dictam, ἐπειδὰν σάμους ἐκάλουν τὰ ὕψη, *quia loca excelsa samos appellabant.* Et Samothraciam Eustathius indidem appellari asserit: Σάμοι γὰρ, inquit, φασὶ τὰ ὕψη. Ita etiam Constantinus Porphyrogenneta Themate XV, ubi de Samo Ionica: Σάμος, ἀπὸ Αἰγαίου (lege Ἀγκαίου) καὶ Σαμίας τῆς Μαιάνδρου τοῦ ποταμοῦ θυγατρὸς, ἢ διὰ τὸ ὑψηλὸν τῆς νήσου καὶ ἀπόκρημνον. οἱ γὰρ παλαιοὶ Ἕλληνες σάμον τὸν ὑψηλὸν ἐκάλουν τόπον. *Samus nomen suum accepit ab Ægæo* (lege Ancæo) *& Samia Mæandri fluminis filia; vel à sublimi & prærupto situ: Σάμον enim sublimem locum appellabant Græci veteres.* Edocti nimirum à Phœnicibus. Alioqui enim Σάμος pro celso apud Græcos nusquam occurrit, quod quidem sciam.

Monstri instar est, quod Samum narrant diu fuisse desertam, quia feræ *Neides* vel *Neades* ibi stabulabantur, quarum barritu solum findebatur. Heraclides de Politiis in Republ. Samiorum: Σάμον, τὸ μὲν ἐξ ἀρχῆς ἐρήμην οὖσαν, λέγεται κατέχειν πλῆθος θηρίων μεγάλην φωνὴν ἀφιέντων· ἐκαλοῦντο δὲ τὰ θηρία Νηΐδες. *Samum, cùm initio deserta esset, inhabitasse legitur vis ferarum magnam vocem emittentium, quæ Neides appellabantur.* Ælianus de Animalibus lib. 17. cap. 28. Εὐφορίων δὲ ἐν τοῖς ὑπομνήμασι λέγει τὴν Σάμον ἐν ταῖς παλαιοτάταις τοῦ χρόνου ἐρήμην, γενέσθαι δὲ ἐν αὐτῇ θηρία μεγέθει μὲν μέγιστα, ἄγρια δὲ καὶ προσπελάσαι δεινὰ, καλεῖσθαι δὲ μὲν νηάδας, ἅπερ οὖν καὶ μόνῃ τῇ βοῇ ῥηγνύναι τὴν γῆν. *Euphorion in commentariis refert temporibus antiquissimis in Samo, cùm ea incolis esset vacua, fuisse feras maximæ molis, truces & obviis terribiles, Neades nomine, quarum sola voce terra dehisceret.* Inde corrigendus Suidas, qui in voce Νηΐς sic habet: Καὶ ἐν Σάμῳ δὲ θηρία γενέσθαι φασὶν, ὧν φθεγγομένων ῥήγνυσθαι τὴν γῆν: ἐκαλοῦντο δὲ Νήϊα, ὡς ἐνταίων; lege Νηΐδες, ὡς Εὐφορίων. Hinc ortum Proverbium in usu apud Samios: μείζων βία τῶν Νεάδων, *Neadibus robore major.* In Æliano addit Euphorion sua ætate adhuc ostensa fuisse earum ossa. Eadem fortè quæ Samiorum alii pro Amazonum ossibus ostentabant, à Baccho scilicet in Samo interemptarum. Nam & illarum boatu ferunt terram circa Phlœum esse diruptam. Plutarchus in Hellenicis Quæst. 56. Φεύγουσαι Διονύσιον (lege Διόνυσον) αἱ Ἀμάζονες ἐκ τῆς Ἐφεσίων χώρας εἰς Σάμον διέπεσαν. Ὁ δὲ ποιησάμενος πλοῖα, καὶ διαβὰς μάχην συνῆψε, καὶ πολλὰς αὐτῶν ἀπέκτεινε. *Amazones ex Ephesia ditione Bacchum fugientes in Samum evaserunt; Ille autem*

classe fabricata transfretavit, & conserto prælio multas illarum interemit. Et paulò pòst; τῶν δὲ φονευθέντων ἀποθανεῖν τινὲς ἢ λέγονται περὶ τὸ Φλοιὸν, καὶ τὰ ὀστᾶ δείκνυται αὐτῶν. Τινὲς δὲ λέγουσι καὶ τὸ Φλοιὸν ἐπ᾽ ἐκείνων ῥαγῆναι, φθεγγομένων μέγα τι καὶ διάτορον. *Earum autem, quæ occisæ sunt, quædam circa Phlœum obiisse dicuntur; quarum etiam ossa ostenduntur. Nec desunt, qui Phlœum ab ipsis ruptum esse asserant, cùm magna & contenta voce clamarent.*

Hæc ex fabulis hactenus, in quibus si quid veri latet, aio *Neadum* vel *Neidum* nomine, quarum barritu terra diffindebatur, terræ motus intelligi; per quos quandoque dehiscit dissilitque terra cum multo fragore & murmure. Quò pertinet illud Poëtæ lib. 6. Æneid.

Sub pedibus mugire solum, & juga cœpta moveri.

Et Luciani lib. 3.

Sæpe cavas motu terræ mugire cavernas.

Et Lucret. lib. 6.

Speluncas inter magnas fremit ante tumultu.

Sed & apud Philosophum Meteor. lib. 2. cap. 8. *Aër agitatus in terræ motu* διὰ τὸ προσπίπτειν στερεοῖς ὄγκοις καὶ κοίλοις καὶ παντοδαποῖς σχήμασι παντοδαπὰς ἀφίησι φωνὰς, ὡς ἐνίοτε δοκεῖν, ὥσπερ λέγουσι οἱ τερατολογοῦντες, μυκᾶσθαι τὴν γῆν. *Quia offendit solidas & concavas moles, & figuras omnimodas, omnimodos emittit sonos, ita ut videatur aliquando mugire terra, prout loquuntur ii, qui prodigia narrant.* Quod ipsum Plinius ita exaggerat, ubi de terræ motu lib. 2. cap. 80. *Præcedit verò, comitaturque terribilis sonus, aliàs murmur, similis mugitibus aut clamori humano, armorumve pulsantium fragori, pro qualitate materiæ excipientis, formaque vel cavernarum vel cuniculi, per quem meat.* Et Seneca Natur. Quæst. lib. 6. cap. 13. *Antequam terra moveatur, solet mugitus audiri, ventis in abdito tumultuantibus.* Et Suidas in Χθονίας Βροντάς. Ὅτε γὰρ ἠχεῖ ἡ γῆ, ἀναπέμπει τὸν ἦχον τὸν οὐρανὸν, καὶ δοκοῦσιν οἱ ἄνθρωποι ἐξ οὐρανοῦ γίνεσθαι τὰς τοιαύτας βροντάς. Ab hoc mugitu terræ motus μυκητίαι dicuntur & μυκηματίαι; ut ab hiatu χασματίαι vel ῥῆκται. Aristoteles de Mundo cap. 4. οἱ δὲ συνιζήσεις ποιοῦντες εἰς τὰ κοῖλα, χασματίαι; οἱ δὲ χάσματα ἀνοίγοντες, καὶ γῆν ἀναῤῥηγνύντες ῥῆκται, id est, Budæo interprete, *Qui labes terræ relinquunt in cava subsidentes, Chasmatiæ; qui vero hiatum eruptione facta patefaciunt, Rhectæ* (id est, effractores) *dicuntur.* Et paulò pòst; γίνονται δὲ καὶ μυκητίαι σεισμοὶ, σείοντες τὴν γῆν μετὰ βρόμου, *fiunt & Mycetiæ, terræ motus, terram quatientes cum fragore.* Ammianus lib. 17. *Fiunt autem terrarum motus modis quatuor; aut enim brasmatiæ sunt, &c. aut clematiæ, &c. aut chasmatiæ, qui grandiore motu patefactis subito voratrinis terrarum partes absorbent, &c. Inter hæc tria genera terræ motuum mycematiæ sonitu audiuntur minatorio, cum dissolutis elementa compagibus ultro adsiliunt, vel relabuntur considentibus terris. Tunc enim necesse est velut taurinis reboare mugitibus fragores fremitusque terrenos.*

Si quis exempla requirit, audiat Dionem in Trajano de motu terræ Antiochiæ: πρῶτον μὲν γὰρ μύκημα ἐξαπίνης μέγα ἐβρυχήσατο, ἔπειτα βρασμὸς ἐπ᾽ αὐτῷ βιαιότατος ἐπεγίνετο, καὶ ἄνω μὲν ἡ γῆ πᾶσα ἀνεβάλλετο. *Primùm enim repentinus quidam mugitus magno fragore intonabat, quem violentissima concussio sequebatur, & tota terra sursum attollebatur.* Et Trebellium Pollionem in Galieno: *Auditum præterea tonitruum, terra mugiente, non Jove tonante: motu quo multæ fabricæ devoratæ sunt cum habitatoribus; multi terrore mortui.* Et Agathiam lib. 5. de terræ motu Constantinopoli sub Justiniano: ἦχός τις βαρὺς καὶ ἄγριος, ὥσπερ χθονία βροντὴ, ἐκ τῆς γῆς ἀναπεμπομένη, ἐπηκολούθει τῷ κλόνῳ καὶ ἐδιπλασίαζε τὰς ἐκπλήξεις. *Sonus quidam gravis atque immanis, veluti terrestre tonitru, è terræ visceribus emissus succussionem subsequebatur, terroremque duplicabat.* Et Baronium ex Niceta ad A. 862. *Vox etiam & sonus inarticulatus è terra & mari emittebatur, qui cordibus hominum metum & horrorem injiciebat.* Et Bzovium ex scriptore anonymo ad A. 1202. *Hujus anni die 30. Maji fuit terræ motus* (in Phœnice) *quo vox etiam terribilis audita est, incerto authore.* Meminit & Michaël Glycas Annal. 4. mugitûs sub Arcadio Imp. per totos septem dies auditi maximo cum terræ motu.

Tale quid ævo rudiore in Samo contigisse reor, & solum in terræ motu disruptum cum fragore & mugitu; cujus causam prisci illi mortales cùm non caperent, immania monstra sibi finxisse, quorum barritu scilicet terra diffinderetur. Utut sit, has fictitias feras Phœnices, quibus res erat perspectior, *Neidas* appellarunt vero nomine. Omnino enim Phœnicibus *neid* vel ניד *nid* erat terræ motus, à verbo נוד *nud*, quod in hoc argumento Hebræi & Syri passim adhibent. Sic Esa. 24: 20. *vacillando vacillabit terra ut ebrius* והתנודדה כמלונה *& commovebitur ut tugurium.* Et in Chaldæa Paraphrasi versu proximè antecedenti מנוד תנוד ארעא, *movendo movebitur terra.* Proinde in animalibus frustra quærantur *neides*, quarum boatu terræ dissiliant & dissipentur; cùm *neides* nihil sint aliud quàm terræ motus. Itaque in Scriptura ניד *nid* vel נידה *nida* pro motu occurrit. Vide Job. 16: 5. Lam. 1: 8.

Terræ motum Sami futurum haustu aquæ è jugi puteo præsensisse ac prædixisse legitur vel Thaletis vel Pythagoræ præceptor Pherecydes Syrius. Rem referunt Cicero & Plinius suppresso loci nomine. Sed in Samo rem contigisse didici ex Maximo Tyrio, qui Sermone Tertio sic habet: Φερεκύδης σεισμὸν Σαμίοις προεμήνυσε, *Pherecydes Samiis terræ motum prædixit.* Et ex Laërtio idem liquebit in vita Pherecydis, si modo Ψάμμου mutaveris in Σάμου; quomodo legendum probat doctissimus Casaubonus ex Porphyrio apud Eusebium.

Jam ad Ancæum redeo, quem ex Argonautis omnibus solum Poëtæ commendant ab astrorum peritia. Orpheus;

Ἀγκαῖός τ᾽ ἔμολε Πλευρώνιος, ὅς ῥα πορείας
Οὐρανίας ἄστρων ἐδάη, κύκλουστε πλανήτας.
Venit & Ancæus cœli Pleuronius orbes
Astrorumque vias animo indagare peritus.

Illa scilicet tempestate Phœnicibus peculiare id fuit, ut cursus suos dirigerent ex stellarum inspectione. Strabo lib. 16. *Sidonii cùm multarum tum optimarum artium magistri perhibentur, ad hac Astronomiæ & Arithmeticæ periti,* ἀπὸ τῆς λογιστικῆς ἀρξάμενοι καὶ τῆς νυκτιπλοΐας, *ab Arte Calculatoria & nocturna Navigatione facto initio.* Plinius lib. 5. cap. 12. *Ipsa gens Phœnicum in gloria magna literarum inventionis & siderum, Navaliumque ac Bellicarum artium.* Propertius lib. 2. vers. 989.

Quæritis & cœlo Phœnicum inventa sereno,
Quæ sit stella homini commoda, quæque mala.

Aratus de Cynosura in phænomenis;

Τῇ δ᾽ ἄρα Φοίνικες πίσυνοι περόωσι θάλασσαν.
Hâc quoque Phœnices freti lata æquora sulcant.

Germanicus in Aratum; *Arcturus Minor à pluribus, Phœnice, &c. vocatur, quam Sidones aspicientes, continuo navigant.* Hyginus lib. 2. *Phœnices autem, &c. observant, & hanc studiosiùs percipiendo diligentiùs navigare existimantur; & verè eam ab inventoris nomine Phœnicem appellant.* Lucianus in Icaromenippo sub initium: καθάπερ οἱ Φοίνικες, ἄστροις ἐτεκμαίρου τὴν ὁδὸν, *ut Phœnices ex stellis viam designabas?*

Unum

Unum addo de Ancæo; ab eo natum esse vulgatissimum proverbium;

Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος καὶ χείλεος ἄκρου:
Multa cadunt inter calicem supremaque labra:

Quia jamjam potaturus ab apro interfectus est. Historiam ex Aristotele pluribus referunt Apollonii Scholiastes & Isacius in Lycophronem. Meminit & Heraclides in Repub. Samiorum.

Samo proxima est *Icarus*, vel *Icaria* insula, quæ Icario mari nomen dedit. Icarus, id est, איכר *Icar*; ad verbum, *Insula pascui*. Hæc etymologia quam quadret docebunt verba Strabonis lib. 10. ἡ μὲν οὖν Ἰκαρία ἔρημός ἐστι, νομὰς δ' ἔχει καὶ χρῶνται αὐταῖς Σάμιοι; *Icaria quidem deserta est, sed pascua habet, quibus utuntur Samii.* Tamen alia occurrit, quam huic merito præfero. *Icarus* olim *Ichthyusa* vel *Ichthyoessa* dicta est. Stephanus: ἐκαλεῖτο δὲ Μάκρις, καὶ Δολίχη, καὶ Ἰχθυόεσσα. Plinius lib. 4. cap. 12. *Icaros ante vocata Doliche, & Macris, & Ichthyoessa.* Nempe propter piscium præstantiam & ubertatem. Ita asserunt multi Veteres. Heraclides in Politiis; Ἴκαρος ἡ νῆσος Ἰχθυοῦσσα ἐκαλεῖτο διὰ τὸ κάλλος τῶν ἐν αὐτῇ γινομένων ἰχθύων, *Icarus insula Ichthyusa vocabatur propter præstantiam piscium, qui in ea sunt.* Athenæus lib. 1. cap. 24. Ἐκαλεῖτο δὲ ἡ Ἴκαρος πρότερον Ἰχθυόεσσα, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ τῶν ἰχθύων πλῆθος, *vocabatur olim Icarus Ichthyoessa propter copiam piscium.* Eustathius in Bœotia pag. 131. Ἴκαρος γοῦν Ἰχθυόεσσα ἦν ὅτε ἐκαλεῖτο διὰ τοὺς ἐκεῖ πολυπληθεῖς ἰχθύας. *Fuit cum Icarus Ichthyoessa diceretur, quia ibi pisces abundant.* Itaque ut Græcè *Ichthyusa*, hoc est, piscosa seu pisculenta à piscium ubertate; ita Phœniciè dicta est אי כורי *I-caure*, insula piscium; unde Græcorum Ἴκαρος. Quomodo in Sicilia ex חיק כורא *hec-caura*, id est, sinus piscis seu piscosus, factum est *Hyccara*. Utrumvis etymon admiseris, repetito naufragio peribit fabulosus Icarus, de quo Poëta,

Icarus Icariis nomina fecit aquis.

In Icario mari ad Austrum Icari *Patmus* est; quam, si nihil aliud, secessus certè D. Johannis, qui scripsit Apocalypsin, non parum nobilitavit. Apoc. 1: 9. in Arabica Paraphrasi per B scribitur בטמוס *Batmos*. Nomen habet à terebinthis. Syris enim terebinthus est בטמא *batmo*, ut Chaldæis בוטמא *butma*: ut Arabibus בטם *botmon*, cujus plurale est בטאם *botamo*, unde barbaris *botim* & *albotim*. Et ut Author est Dioscorides, nascitur terebinthus in Judæa, Syria, Cypro, Libya, καὶ ἐν ταῖς Κυκλάσι νήσοις, *& in Cycladibus insulis.* Quod sequutus Isidorus Orig. lib. 17. cap. 7. terebinthinam afferri asserit *ex Arabiæ partibus, atque Judæâ, & Syriâ, Cypro, & Africâ, ex insulis quoque Cycladibus.* E quo numero est *Patmus* latè sumpto vocabulo, quomodo illi sumunt. Sic terebinthorum in insula Co meminit Plinius lib. 11. cap. 23. Et alicubi in Mari Ægeo describitur ab Antiphilo insula Τερεβινθώδης Anthol. lib. 1. cap. 58. Sed & circa Byzantium *Terebinthum* insulam memorant Nicetas, Zonaras, Curopalates, & Liber Constitutionum: an eandem cum *Erebintho* Plinii in censu insularum Propontidis, in fine lib. 6.?

CAPUT IX.

Phœnices in Chio, Lesbo & Tenedo.

Melicerta Palæmon in Tenedo cultus puerorum victimis. *Chios* non est *mastiche* Syris, ut putat Isidorus. Lentiscus mastichem fundens, fortè מציק *metsik* Phœnicibus. ἰξίνη spinæ genus, unde mastiche, cur Arab. *lama*. Mons *Pelinas* vel *Pelinæus* in Chio. Multi scriptores emendati. *Pelinas* Phœnicibus mons פליא נחש, *peli naas*, stupendi serpentis, propter draconem ibi latentem. *Chia* vel *Chios* indidem, quia חויא *chivja* est serpens Syris, à longævitate. In Chio celebratur vinum *Arvisium* vel *Ariusium* ex promontorio cognomine. Hebr. הר ראש יין, *mons capitis vini*, id est, præstantissimi. *Psyra*, id est, בסירא, *Bsira*, despecta, in vilitatis proverbium abiit. Lesbus in septem majoribus insulis semper censetur ultima. Inde לחשבוע *Esbu* septima Phœnicibus, & metropolis השבוע *Lesbu*; à qua tandem insula dicta. Cadmus in Lesbo, id est, Cadmilus. *Tenedos* non est Τέννου ἕδος *Tenis sedes*, ut volunt, sed insula טין אדום *tin edom* luti rubri ad figulinas. Tenedii olim *Asterii*. Cancri securigeri in Asterio, vel Asserina promontorio, id est, הסרטן *Hassartan* cancri. Suidas emendatus. Vel Asterii ab הצתרי *Hassitri*, id est, origano. Tenedium origanum. Idem locus Antiphani tributus & Eubulo. Zoili figmentum, Alpheum è Tenedo fluere, quò pertineat. Tenedia securis.

Phœnices in his insulis habitasse nusquam legimus. Sed tam obvias quis crediderit ab ea gente neglectas, quæ mare Ægeum toties pervagata est, & in Bithyniam & Paphlagoniam usque per Hellespontum penetravit. Quid quod Cadmi nepos Inous Melicerta, seu Palæmon, jam inde ab Heroum ævo in Tenedo tam impensè colebatur, ut infando ritu pueri pro victimis illi offerrentur? Isacius in Lycophronem pag. 47. Ὁ Μελικέρτης ὁ τῆς Ἰνοῦς υἱὸς σφόδρα ἐτιμᾶτο ἐν τῇ Τενέδῳ, ἔνθα καὶ βρέφη αὐτῷ ἐθυσίαζον. Quò hæc Cassandræ pertinent:

Καὶ δὴ Παλαίμων δέρκεται βρεφοκτόνος
Ζέουσαν αἰθυίησι πλεκτανοστόλοις
Γραῖαν ξύνευνον Ὠγένου Τιτηνίδα.
Infanticida nunc Palæmon aspicit
Fervere mergis funium implexu horridis
Titane natam conjugem annosam Ogeni.

Sensus est Palæmonem, qui puerorum victimis in Tenedo colebatur, videre Oceani conjugem, (id est, Thetidem seu mare) Græcorum navibus refertam, ut magnâ mergorum catervâ. Denique Chios, Lesbos & Tenedos etiam in ipsis nominibus manifesta habent Phœnicismi vestigia.

De Chio res est confecta, si hæc Isidori vera sunt Orig. lib. 14. cap. 6. *Chios insula Syrâ linguâ appellatur, eò quod ibi mastix gignitur: Syri enim mastichen chion vocant.* Sed Isidoro hac in parte haudquaquam assentior: quia Chii nomen pro mastiche in Oriente tam est ignotum, quàm quod ignotissimum. Quin Hebræi & Arabes Græcam vocem usurpant. Sic Maimonides tractatu *Berachoth* cap. 9: 6. הוורד ומי הוורד והלבונה ומסטכי *rosa, & aqua rosacea, & thus, & mastiche.* Avicenna lib. 2. scribit מצטכי. Ita etiam Arabs Geographus Clim. 4. part. 4. ubi עלך אלמצטכי *gluten* seu *viscum mastiches* dicit in Samo colligi, Samum pro Chio usurpans. Mastichem è lentisco fundi notum est, vulnerato quotannis arboris trunco. Et legem Chiorum multi referunt, quâ jubetur abscissâ manu pœnas dare quisquis lentiscum *mastichem fundentem* exciderit. Proinde Phœnices putaverim lentiscum appellasse עץ מוציק *ets motsich* vel מציק *metsic*, id est, *arborem fundentem*; atque inde factum nomen *mastices*, ut scribit Plinius. Fuit & spinæ species, quam Theophrastus ἰξίνην vocat, è qua stillabat mastiche. An eadem quæ *lama* Arabum, de qua Plinius lib. 12. cap. 17. *Ergo transit in masticen, quæ & ex alia spina fit in India, itemque in Arabia lamam vocant.* Saltem par ratio nominis. Nam, ut Arabicè לאם, *lama* verbum, est res divulsas agglutinare & facere ut coalescant: ita ἰξίνη factum ab ἰξὸς, id est, viscus aut gluten. Ἰξίνην docti putant esse chamæleonem, de quo Dioscorides; ἰξίαν τοῦτον ἐκάλεσαν, διὰ τὸ ἔν τισι τόποις ἰξὸν εὑρίσκεσθαι πρὸς ταῖς ῥίζαις αὐτοῦ, ᾧ καὶ ἀντὶ μαστίχης χρῶνται αἱ γυναῖκες. Quod Plinius ita reddidit lib. 22. cap. 18. *Chamæleonem aliqui ixiam vocant, &c. Quibusdam in locis viscum gignit album sub alis foliorum, &c. Hoc ut mastice utuntur mulieres.* An *Chion* & *ixian* propter soni vicinitatem promiscuè sumpserit Isidorus non satis

Hist. plant. lib. 7. cap. 4. & lib. 9. cap. 1.

Lib. 3. cap. 8. al. 10.

satis scio. Utut sit, Chion Syris esse mastichen, & Chion insulam inde appellari, merum somnium est. At Chii nomen esse Syrum alia ratione docebo.

Chii mons altissimus *Pelinæus* est. Strabo lib. 14. Πελιναῖον ὄρος ὑψηλότατον τῶν ἐν τῇ νήσῳ, *Pelinæus mons eorum, qui in insula sunt, altissimus.* Ælianus scribit Πελινναῖον de Animal. lib. 16. cap. 39. Ita etiam Pindari Scholiastes in Pyth. Ode 10. Unde Πελινναῖος ὁ Ζεὺς ἐν Χίῳ, *Pelinnæus Jupiter in Chio* apud Hesychium & Phavorinum. Stephanus igitur, ubi de *Pelinna* urbe Thessaliæ in Phthiotide à *Pelino* nominatâ, haud dubiè scripserat; ἔστι δὲ καὶ Πελιναῖον vel Πελινναῖον ὄρος Χίου; non Πελληναῖον ut hodiè legunt. Quid enim ad Pelinnam mons Pellenæus? Id verè observatum à magno Salmasio. Ut & in Dionysio Periegete, pro eo quod vulgò legitur,

Καὶ Χίος ἠλιβάτου Πελληναίου ὑπὸ πέζαν,

rescribendum ἠλιβάτοιο Πελινναίου: ita enim legisse Festum docet versio;

Tumque Chius patulæ prospectans arva Pelinnæ.

Eustathius in scholiis habet ὄρος τὸ Παλινναῖον, quod itidem pro Πελινναῖον. Et Lucius Ampelius *montem Chii Pelinnam.* Itaque etiam apud Plinium in Chii descriptione legendum; *Montem habet Pelinæum,* non *Pellenæum.* Sub hoc monte vetustissimæ Chiorum historiæ referunt quondam latuisse draconem portentosæ magnitudinis; qui insulares aliquandiu territavit sibilis suis; donec sylvâ circa latibulum accensâ absumeretur. Rem ita narrat Ælianus ubi suprà: Λέγουσι γοῦν καὶ οἱ τὰς ὑπὲρ τῆς Χίου συγγράψαντες ἱστορίας, γενέσθαι ἐν τῇ νήσῳ περὶ τὸ ὄρος τὸ καλούμενον Πελινναῖον, ἐν αὐλῶνί τινι δασεῖ καὶ δένδρων ὑψηλῶν πεπληρωμένῳ, δράκοντα μεγέθει μέγιστον, οὗπερ οὖν καὶ τὸν σύριγμον ἐπιφρίκασιν οἱ ταῖς Χίον κατοικοῦντες; Οὐκοῦν οὐδὲ ἐτόλμων τινὲς ἢ τῶν γεωργούντων ἢ τῶν νεμόντων πλησίον γενόμενοι καταγνῶναι τὸ μέγεθος, ἀλλὰ ἐκ μόνης τῆς σύριγγος πελώριόν τι καὶ ἐκπληκτικὸν τὸ θηρίον εἶναι ἐπίστευον. *Ajunt, qui de Chiorum rebus historias conscripserunt, in ea insula circa montem, quem Pelinnæum vocant, in opaca quadam valle & proceris arboribus referta, draconem fuisse immensæ magnitudinis, cujus vel solum sibilum Chii perhorrescerent. Ita ut neque agricolæ neque pastores accedere auderent, ut ejus magnitudinem propiùs intuerentur; sed tantùm ex sibilo conjectarent immanem quandam & terribilem esse belluam.* Sequitur arbores vento collisas ignem concepisse, quò intercepta bellua cùm conflagrasset, solum caput & ossa quædam stupendæ molis ex incendio superfuisse; ex quorum indicio Chii deprehenderint quàm vastum fuerit animal.

A dracone tam immani Chii mons, quem diximus, Phœnicio sermone vocatus est mons פליא נחש *Peli-naas*, id est, *stupendi serpentis.* Unde primo Græcè Πελίνας & Πελιναῖος, ut habetur apud Strabonem; deinde duplicato N Πελίννας & Πελινναῖος, tanquam deducto nomine à Thessaliæ urbe *Pelinna* vel *Pelinnao*, de qua Pindarus in Pyth. Ode decimâ. Ubi Scholiastes, Πελινναῖον πόλις Θεσσαλίας ἡ πατρὶς τοῦ νικηφόρου, ἀφ' ἧς καὶ τὸ ἐν Χίῳ ὄρος ἐκλήθη. *Pelinnæum, urbs Thessaliæ victoris patria, à qua etiam dictus est mons Chii.* Quanquam illa ipsa dici potuit *Pelina* vel Pelinæum, à conditore *Pelino.* Ita enim vocat Stephanus; Πέλιννα, inquit, πόλις Θεσσαλίας ἐν τῇ Φθιώτιδι, κέκληται ἀπὸ Πελίνου, τοῦ Οἰχαλιέως; *Pelinna, urbs Thessaliæ in Phthiotide, cui nomen est à Pelino Oechaliensi.* Livius *Pellinam* vocat. Utut sit, non video quid Thessaliæ urbs *Pelinna* vel *Pelina* commune habeat cum Chii monte *Pelinna* tam procul inde dissito. Itaque montem ab urbe nomen duxisse merum figmentum, & nostra observatio verissima est.

Quin ab hoc eodem serpente tota insula *Chia*, vel *Chios*, dicta. Utrumque legitur in Plinio; *Chios*, inquit, *libera, quam Æthaliam Ephorus prisco nomine appellat, Metrodorus & Cleobulus Chiam à Chione nympha, aliqui à nive.* Scilicet! Imò *Chia* est Syrum חויא *chivja*, quod serpentem sonat. Itaque insula *Chia* est insula serpentis. Ex חויא *chivja* v consonum à Græcis est necessario omissum, ut in Ἰάω ex יהוה *Javo* Dei nomine tetragrammato. Serpentem à longævitate Syri sic vocant, quia senectutem quotannis exuere creditur, & vitam sic producere in multos annos. Horus Apollo lib. 1. cap. 2. Καθ' ἕκαστον γὰρ ἐνιαυτὸν τὸ γῆρας ἀφεὶς ἀποδύεται. Statius lib. 4. Thebaidos:

---- liber senio & squallentibus annis
Exutus, lætisque minax interviret herbis.

Plura vide apud Aristotelem, Theophrastum, Plinium, & alios.

In Chio celebratur vinum *Arvisium.* Plinius de vinis transmarinis lib. 14. cap. 7. *In summa gloria fuere Thasium Chiumque. Ex Chio, quod Arvisium vocant.* Virgilius in Daphni:

Vina novum fundam calathis Arvisia nectar.

Silius lib. 7.

Tmolus, & Ambrosiis Arvisia pocula succis.

Græci Ἀρiούσιον appellant. Plutarchus in Epicurum; Λαΐδι συγγενέσθαι, καὶ πιεῖν οἶνον Ἀριούσιον, *Laide frui & bibere vinum Ariusium.* Athenæus lib. 1. cap. 25. Χαριέστερος δ' ἐστὶν ὁ Χῖος, καὶ τοῦ Χίου ὁ καλούμενος Ἀριούσιος, *gratius est vinum Chium, & ex Chio, quod Ariusium vocant.* Sed & regio Ἀριουσία. Strabo lib. 13. in descriptione Chii: εἶθ' ἡ Ἀριουσία χώρα, τραχεῖα καὶ ἀλίμενος, σταδίων ὅσον τριακοσίων (Steph. τριάκοντα) οἶνον ἄριστον φέρουσα τῶν Ἑλληνικῶν. *Deinde Ariusia regio, aspera & importuosa, trecentorum* (imò *triginta*) *circiter stadiorum, vinum ferens omnium Græcanicorum optimum.* Pro Ἀριουσία in Stephano malè scribitur Ἀρσουσία *Arsysia.* Romani *Arvisiam* dixerint. Servius; *Arvisia autem, id est, Chia, à promontorio Chii insulæ Arvisio.* Vibius; *Arvis* (lege *Arvisius*) mons *in insula Chio, unde vinum Arvisium.* Arvisium vel Ἀριούσιον Phœnicibus erat הר ראש יין (*Har-ros-jain*) *mons capitis vini.* Caput vini Phœnicia phrasi est præstantissimum vinum. Tale ראשי בשמים *capita aromatum*, id est, præstantissima aromata, Cant. 4: 14. ראש מר *caput myrrhæ*, LXX. τὸ ἄνθος σμύρνης, *flos myrrhæ*, Exod. 30: 23. בראש כל־בשם *capite omnis aromatis*, id est, præstantissimo quoque aromate, Ezech. 27: 22. שמן ראש *oleum capitis*, id est, præstantissimum, Psal. 141: 5.

A Melæna Chii promontorio ad Occasum stadiis L. vel ut alii, LXXX. distat insula *Psyra* nomine, *quæ quoniam est perpusilla & ignobilis, in contemptum ac vilitatis proverbium abiit; ut quæ sordidè parumque magnificè fierent Psyrice facta dicerentur.* Ita Erasmus. Et è Veteribus Stephanus; Λαμβάνεται γὰρ ὄνομα ἐπὶ εὐτελείᾳ, διὰ τὸ εὐτελεστάτην εἶναι τὴν νῆσον; *usurpatur ejus nomen cum de re vili agitur, quia vilissima est insula.* Suidas; λέλεκται καὶ ἐπὶ τῶν εὐτέλειαν σημαινόντων; *etiam de iis dicitur quæ vilitatem significant.* Sic in Cratino, Ψυρᾷ τὸν Διόνυσον ἄγοντες, *in Psyram Bacchum agentes.* Item; Ψυρᾶτε τὴν Σπάρτην ἄγεις, *in Psyram Spartam agis.* Vide Stephanum & Suidam & Eustathium in lib. 3. Odyss. cui παρὰ Ψύρα τὸν Διόνυσον ἄγειν, *ad Psyra Bacchum deducere*, est ἐν οὐδενὶ τίθεσθαι τὸν Διόνυσον, *Bacchum nihili habere.* Psyra igitur vocem esse Phœniciam nemo negaverit, qui sciet בסירא *bsira* Chaldæis & Syris idem esse, quod εὐτελῆ, vilem nempe & despicabilem. Sic in Abdia vers. 2. בסיר ארת לחדא (*bsir ath lachada*) *contemptus es valde.* Et Jerem. 22: 28. בסירא (*bsira*) *despectus* in Chald. Paraphrasi respondet Hebræo נבזה. Radix בסר *bsar* est despicere. Nulla est vox usitatior.

Jam ut eruatur *Lesbi* etymon, sciendum est Veteres meminisse passim septem majorum insularum in Mari

Lib. 5. cap. 31.

Erasm. Adag. 1994.

in Mari Mediterraneo: in quarum dimensione quamvis parum sibi constent, tamen in eo conveniunt, quod Lesbon semper censent septimo loco. Scylax in Periplo, capite de Magnitudine insularum; Μεγίστη Σαρδὼ, δευτέρα Σικελία, τρίτη Κρήτη, τετάρτη Κύπρος, πέμπτη Εὔβοια, ἕκτη Κύρνος, ἑβδόμη Λέσβος. *Maxima Sardinia, secunda Sicilia, tertia Creta, quarta Cyprus, quinta Eubœa, sexta Corsica, septima Lesbus.* Et Poëta vetus anonymus in Eustathio. (Is est Alexius Comicus, ut ex Constantino Porphyrogenneta didici in Siciliæ themate.)

Τῶν ἑπτὰ νήσων, ἃς ἔδειξεν ἡ φύσις
Θνητοῖς μεγίστας, Σικελία μὲν, ὡς λόγος,
Πρώτη μεγίστη, δευτέρα Σαρδὼ, τρίτη
Κύρνος, τετάρτη δ' ἡ Διὸς Κρήτη τροφὸς,
Εὔβοια πέμπτη στενοφυὴς, ἕκτη Κύπρος,
Λέσβος δὲ τάξιν ἑβδόμην λαχοῦσ' ἔχει.

Septem insularum, quas haberi maximas
Natura voluit, Sicula magnitudine
Prima est, secunda Sardo, Cyrnus tertia,
Et quarta magnum Creta quæ tulit Jovem,
Eubœa stricto limite in quinto ordine,
Cyprusque sexto est, atque Lesbus septimo.

Et Aristoteles, aut ut alii, Nicolaus Damascenus lib. de Mundo cap. 3. ubi de majoribus insulis: Καὶ τούτων αἱ μὲν ἀξιόλογοι 1. Σικελία, 2. καὶ Σαρδὼ, 3. καὶ Κύρνος, 4. καὶ Κρήτη, 5. καὶ Εὔβοια, 6. καὶ Κύπρος, 7. καὶ Λέσβος. Quod sequutus Apuleius, nisi quod pro Cyrno vel Corsica perperam habet Peloponnesum: *Ipsarum verò insularum quæ sunt in nostro mari digna memoratu, 1. Trinacria est, 2. Eubœa, 3. Cyprus, atque 4. Sardinia, 5. Creta, 6. Peloponnesus, 7. Lesbus.* Ita Balearium alteram Timæus apud Strabonem lib. 14. maximam insularum esse asserit μετὰ τὰς ἑπτὰ, 1. Σαρδὼ, 2. Σικελίαν, 3. Κύπρον, 4. Κρήτην, 5. Εὔβοιαν, 6. Κύρνον, 7. Λέσβον. Quem sequutus Diodorus lib. 5. pag. 206. easdem insulas recenset hoc ipso ordine, nisi quod Sardiniæ suam Siciliam jure merito præponit. Inde, ut quidem conjectamus, Lesbus insula *Esbuith* & contractè *Esbu*, id est, septima, dicta est à Phœnicibus; voce deflexa ex Hebræa השביעית *hasschiith*; quomodo in Damascio; apud Photium Auth. 242. Phœnicium *esmun* vel ἔσμουνος octavus ex Hebræo השמיני *hasschemini.* Ex quo factum, ut præfixo *lamed* להשבוע *lesbus* diceretur urbs insulæ metropolis, id est, *Ad septimam,* supp. *insulam:* quâ nominum formâ nihil frequentius apud Pœnos. Sic *Ad septem aras, Ad septem fratres, Ad septimam, Ad decimam septimam, Ad tres insulas, Ad sex insulas,* vel Africæ vel Hispaniæ loca sunt. Ita *Lesbus* primò solum oppidi fuerit nomen; unde postmodum etiam insula fuerit appellata; quod his verbis asserit Stephanus; ἦν δὲ πεντάπολις ἡ Λέσβος μίαν ἔχουσα τῶν πέντε τὴν Λέσβον, ἀφ' ἧς ἡ ὅλη νῆσος Λέσβος ἐλέγετο. *Lesbus in quinque urbibus unam habuit Lesbum nomine, à qua insula universa Lesbus appellata est.* Hinc Hesychius; Λέσβος, νῆσος καὶ πόλις, *Lesbus, insula & urbs.*

Cadmum Phœnicium in Lesbo habitasse non nemo colligit ex his Lycophronis;

Ὡς μή σε Κάδμος ὤφελ' ἐν περιῤῥύτῳ
Ἴσσῃ φυτεῦσαι δυσμενῶν ποδηγέτην.
Utinam futurum Cadmus hostium ducem
Te nunquam in Issa procreasset insulæ.

Ibi enim Issa est Lesbos, quæ Issa dicitur de nomine unius quinque urbium. Hesychius, Ἴσσα, ἡ Λέσβος τὸ πρότερον. Sed Cadmus ille est Cadmilus, seu Mercurius, Cabirorum unus, de quo dicetur in Samothrace. Prylin is in Lesbo genuit, qui Græcis Trojanorum consilia, & rationem capiendæ per equum Trojæ aperuit. Vide Isacii scholia.

Tenedos dici putatur, quasi Τέννου ἕδος *Tennis sedes,* à Tene quodam, quem Cycnus pater à noverca concitatus cùm arcâ inclusum in mare projecisset, is ad insulam Leucophryn ejectus est, & ab incolis Rex creatus, & post obitum pro Deo cultus. Atque inde factum ut Insula pro Leucophry Tenedos appellaretur. Ita referunt Aristoteles, itidemque Heraclides in Politiis, Strabo lib. 13. Diodorus lib. 5. Pausanias in Phocicis, Plutarchus in Hellenicis, Conon apud Photium, Servius in lib. 2. Æneidos, Eustathius in lib. 1. Iliad. Isacius in Lycophronem, Suidas in Τενέδιος ἄνθρωπος, Stephanus, Phavorinus, alii. Et Tenem à Tenediis relatum fuisse in Deos docent hæc Ciceronis lib. 3. de Natura Deorum: *Jam verò in Græcia multos habent ex hominibus Deos, Alabandum Alabandi, Tenedi Tenem,* &c. Et lib. 1. in Verrem; *Tenedo Tenem ipsum, qui apud Tenedios sanctissimus Deus habetur, qui urbem illam dicitur condidisse, cujus ex nomine Tenedus nominatur, &c.* Et templi in ejus honorem erecti meminerunt Plutarchus & Heraclides; unde tibicines excludebantur propter Molpum tibicinem, qui Tenem accusaverat. Nec fas erat in eo proferre nomen Achillis, à quo fertur esse interemptus.

Tamen hanc fabulam non esse ex ultima vetustatis memoria repetitam ex eo colligere est, quod de Tene nil quicquam habetur apud Poëtas vetustiores: sed nec in Apollodoro, Hygino, Palæphato, & Mythologorum aliis. Nec à Tene fieret Τένεδος, sed Τενέεδος, ut Μοψεσία, Ταυρόκερας, Κριομέτωπον, Ἱπποκρήνη. Neque enim fert Græcæ linguæ genius, ut aliter coalescant substantiva cum substantivis. Denique Τένεδος vel Τενέεδος neutrum esset, non fœmininum. Sed fingenda fuit hæc fabula, quia pudebat Tenedios nescire suas origines, & rationem nominis sui.

At Phœnices si consuluissent, insulam suam didicissent *Tenedum* dici, quasi insulam טין ארום *Tin-edom,* id est, *luti rubri;* cujus plurimus in figulinis usus. Quia in Tenedo celebres fuêre figulinæ; unde Tenedia vasa in magno pretio apud Veteres. Quod Plutarchus in Libro de vitanda usura, & ex eo Aristophanis Scholiastes in Nubibus Act. 4. Scen. 3. his verbis docent: τὴν δὲ τράπεζαν ἡ καλὴ Αὐλὶς, ἢ Τένεδος, ἀντικοσμήσει τοῖς κεραμεοῖς, καθαρωτέροις ὄσι τῶν ἀργυρῶν. *At mensam amœna Aulis vel Tenedos figulinis instruet vasis, quæ argenteis mundiora sunt.* ארום *adom* vel *edom* pro rubro sumi vel pueri sciunt. Et טין *tin* vel טינא *tina* pro luto figuli passim occurrit in Paraphrastis. Vide Chaldæum, Es. 29: 16. & Jer. 18: 4, 6. Syrum etiam & Arabem, Rom. 9: 21. &c. Ex טין ארום *Tin-edom* factum *Tenedos,* quomodo λαὸς vel λεὼς populus ex לאום *leom.*

Tenedii olim *Asterii* dicti. Hesychius; Ἀστέριοι, οἱ πρῶτοι τὴν Τένεδον κατοικήσαντες; *Asterii, qui primi Tenedum incoluerunt.* Nempe ab *Asterio* Tenedi loco, de quo Plutarchus, in libro de Pythiæ oraculis: Σελινούντιοι ποτὲ σέλινον ἀναθεῖναι λέγονται; καὶ Τενέδιοι τὴν πέλεκυν ἀπὸ τῶν καρκίνων τῶν γινομένων περὶ τὸ καλούμενον Ἀστέριον παρ' αὐτοῖς; μόνοι γὰρ, ὡς ἔοικεν, ἐν τῷ χελωνίῳ τύπον πελέκεως ἔχουσι. *Selinuntii quondam aureum apium dedicasse dicuntur, Tenedii securim à cancris, qui apud eos nascuntur ad locum, cui Asterio nomen; Soli enim in testa formam securis expressam habent.* Suidas paulò aliter: Ἀσσερίνα, τόπος ἐν Τενέδῳ, ἔνθα ποταμίσκος, ἐν ᾧ καρκίνοι τὰ χελώνια διηρθρωμένα ἐπίπλοιον (lege ἐπιπλεῖον) ἔχοντες, καὶ πελέκει ἐμφερῆ. *Asserina, Locus in Tenedo ubi fluviolus est, in quo sunt cancri, qui testas habent ut plurimum ita formatas, ut securim referant.* Ridiculè Vir Doctus χελώνια *chelas* explicat; & ἐπίπλοιον *navem;* quod nos mutavimus in ἐπιπλεῖον; quia series orationis ita postulat. Sed & pro Ἀσσερίνα legendum Ἀστέριον, ut ex Plutarcho colligimus. Rursus *Asterion*

Suid. in Τενέδιος ξυνήγορος.

rion trajectis litteris putaverim esse deflexum ex cancri nomine Phœnicio הסרטן *hassartan*. Nihil apud Græcos tam frequens quàm hujusmodi trajectiones peregrinis nominibus. Nec fortasse displicebit quod olim conjectabamus tam *Asterios* pro Tenediis, quàm *Asterium* Tenedi locum, dici ab Hebræo הצתרי *hassitri*, id est, origano. Nam eos falli, qui satureiam reddunt, abundè docent illi ipsi ad quos provocant, Baal Aruch scilicet, & glossator Talmudicus; quibus Hebræum צתרי *sitri* id ipsum est, quod Arabicum צעתר *satar*. Arabicè autem ציעתר vel סעתר esse origanum constat ex Lexicographis & Avicennæ definitione lib. 2. Can. pag. 221. Tenedium porro origanum quàm fuerit in pretio docent hæc Eustathii in Iliad. λ. pag. 814. Περιάδεται ἐν κρομύοις τὸ Σαμοθράκιον παρὰ Ἀντιφάνει, καθὰ καὶ τὸ Κύπριον νάπυ, καὶ τὸ Μιλήσιον κάρδαμον, καὶ ὁ Ὑμήττιος θύμος, καὶ τὸ Τενέδιον ὀρίγανον. *Celebratur ab Antiphane in cepis Samothracia, ut & Cyprium sinapi, & Milesium nasturtium, & thymus Hymettius, & Tenedium origanum.* Ipsamet verba Antiphanis legere est in Athenæo lib. 1. cap. 22. & in Julio Polluce lib. 6. cap. 10. §. 2. Qui tamen, quod mirere, ea non citat ex Antiphane, sed ex Eubuli Glauco.

Strab. lib. 6. Idem ille Zoilus, qui Homerum suggillat ut μυθόγραφον, in Tenediorum encomio scripsit fabulam putidissimam nempe Alpheum fluvium Elidis ἐκ Τενέδου ῥεῖν *è Tenedo fluere*. An quia Tenedi fluviolus, quem diximus, Alpheo erat cognominis? Nempe Hebræum חלף *halaph* inter cætera idem significat, quod כרת amputare & succidere. Vide Job. 10: 17. & 11: 10. & Es. 2: 18. unde חליפה *halipha* excisio, Job. 14: 14. מחלפים *mahalaphim* cultri, Esdr. 1: 9. ut Talmudicis חלופות *hilluphoth*; & Arabicè חלף *halph*, cultri acies, item securis, bipennis. Inde Phœnices Tenedi fluviolum חלפין *halphin*, vel חלפי *halphe*, id est, securium appellasse verisimile est propter cancros illos securigeros, de quibus suprà Plutarchus & Suidas: atque id Græcos facili lapsu in Ἀλφειὸν mutasse. Indidem est ortus sermo de Tenediis securibus, quem cum non intelligerent, aliò detorserunt fabularum architecti; ac si Τενέδιος πέλεκυς *Tenedia securis* dicatur ἐπὶ τῶν ἤτοι πικρῶς ἢ καὶ μᾶλλον συντόμως ἀποκοπτόντων τὰ ζητήματα, *de iis, qui rigidè aut præcisè nimis lites judicant*, propter Tenedi Regulum, qui legem de adulteris securi feriendis in proprium filium strinxit: aut alium, qui securim in ipso tribunali gestabat, quâ reos statim feriret; aut denique propter Tenem ipsum, qui patrem in hanc insulam appulsurum repulit, & navis ab arbore aut saxo religatæ funes securi præcidit. Eódem pertinuisse volunt securim in Tenediis numismatibus incisam, & quod Apollo Tenedius fuit bipennifer. Vide Pausaniam in Phocicis, & Suidam ubi suprà, & Aristotelem apud Stephanum.

CAPUT X.

Phœnices in Bithynia & Paphlagonia.

Phœnix coloniam in Bithyniam deduxit, quæ priùs Mariandyna. *Bithynia* vel à בטן vel à ביתן, interior regio, intra Propontidis angustias. Scaliger notatus. Bithyniam etiam Pontum dici. Phœniciè בטנא *Botno*, Hebr. בטנים *botnim* propriè pistacia, Gen. 43: 11. Primas in nucibus obtinent: unde Persis *bistacia*, quia Rex *bistax*. Pistacium Syriæ penè peculiare. *Batnæ* prope Berrhoeam inde dictæ. A ventre prominente בוטן *boten* pistacium. Amygdalis simile. Posidonius emendatus. Nicander notatus. Arbor pistacii terebintho similis est. Inde terebinthus pro pistacio in Talmude & Græcis. Palladius emendatus. Et Arabs Mosis Interpres. בטנים alii στροβίλους; alii avellanas, alii pistacia exponunt. Pro avellanis quandoque sumi. Pontus inde terra בטנא *Botno* ab ubertate avellanarum, unde *Ponticæ* dicuntur, Hebr. פונדקין *Pondekin*, Arab. בנדק *Bondok*. *Heracleoticæ* idem. A Phœnice septimus Bithyniæ Rex *Phineus* Argonautis æqualis. Pronectus Bithyniæ urbs à Phœnicibus condita ubi sita & unde dicta. A Phineo *Phineum* & *Phinopolis*; quæ duplex, ut quidam volunt, una in Thracia, altera in Asia. Phœnice insula in sinu Mariandynorum. Paphlagonia à *Paphlago*, vel à Phalego potius, quasi פאת פלג Phalegi ditio. Sesamus urbs à Phineo condita. Eadem *Damatris*. Imò *Amastris* ab *Amastri* Darii nepte. Sesami nomen unde. Cares cum Phœnicibus Sesamum condiderunt. Iidem in Tanais ostio. Carum portus & Caria inter Istrum & Bosphorum.

Idem Phœnix Cadmi frater, à quo Phœnicem dici volunt, colonos deduxisse legitur in Bithyniam. Eusebius Chron. lib. 1. pag. 28. Βιθυνία ἐκτίσθη ὑπὸ Φοίνικος, ἡ πρὶν Μαριανδυνή, id est, interprete Hieronymo ad numerum Eusebianum DXCIV. *Bithynia condita est à Phœnice, quæ primum Mariandyna vocabatur.* In quem locum Scaliger miratur pro Mariandyna vocatam esse Bithyniam, ex quo ἐκτίσθη ὑπὸ Φοίνικος. *Hoc*, inquit, *ego crederem, siquidem ὁ κτίστης vocabatur* Βιθυνός. *Alioqui ἀπὸ τοῦ κτίστου Φοινικία potiùs quàm* Βιθυνία *dicenda fuit.* A situ respondeo non à conditore dici. בטן *beten* Hebræis est venter: & Arabicè באטן *batin* interius sonat. Sic Eph. 3: 17. פי בשרכם אלבאטן, *in homine vestro interiore*. Psal. 50. al. 51: 7. *Docuisti me* בואטן *interna mysteriorum sapientiæ tuæ.* Id ipsum Phœnicibus fuit בטין *betin*, ut conjectamus: & inde בטיניא *Betinia*, vel ut Græci efferunt Βιθυνία dici potuit regio interior. Quid quod etiam Hebraicè מבירת intrinsecus significat, & ביתן *bithan* interius. Unde Esth. 1: 5. גנת ביתן à Chaldæo Interprete redditur גנתא גואה *hortus interior*. Itaque Bithyniæ nomen tam commodè potest inde deduci, quàm ex באטן *batin* de quo suprà. Bithynos enim interiora occupasse Veteres docent. Mela lib. 1. cap. 19. *Interius Bithyni sunt & Mariandynei.* Plinius lib. 6. cap. 32. *Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni.*

Bithynia etiam Πόντος *Pontus* dicitur, ut ex Ptolemæo & aliis constat; atque inde *Pontus* mare proximum & tandem mare quodvis. Πόντος, id est, Phœniciè בטנא *botno*. T & N à Græcis transposita sunt, ut mollior esset sonus, ut S & R in Βύρσα pro *Bosra*. בטנא *botno* vel *botna*, Hebræis בטן *boten*, unde plurale בטנים *botnim*, Gen. 43: 11. propriè est pistacium. Falluntur Scripturæ interpretes quotquot aliter reddunt. Ibi Jacobus jubet filios, ut è Judæa in Ægyptum ferant מזמרת ארץ fructus terræ laudatissimos, & in iis recenset בטנים *botnim*. Nempe in nucibus pistacia facilè primas obtinent. Nihil esse jecori nihil stomacho amicius testantur Medicorum filii: & præcipuam esse vim contra venena & serpentum ictus. Sed & ratione saporis amygdalo præfert Theophrastus. Et inter ciborum delicias, quas in jejuniis exquirebant Monachi vitæ lautioris, pistaciorum meminit Hieronymus in epist. ad Nepotianum. Omnium denique fructuum optimum esse pistacium post R. Mosem asserit Arabs Pandectarius. Itaque ut βασιλικὰ κάρυα basilicæ sive regiæ nuces Græcè dicuntur juglandes propter molem, ita has potiori jure Persæ ratione præstantiæ regias appellarunt. Id enim esse *bistacia* (quomodo scribunt Posidonius, Athenæus, & Suidas) facilè agnoscet, quisquis sciet à Persis Regem dici *bistaca*. Hesychius; Βίσταξ ὁ βασιλεὺς παρὰ Πέρσαις. Præterea pistacium fructus est Judeæ & Syriæ penè dixero peculiaris. Posidonius Athenæi lib. 14. Φέρει ἡ Συρία τὸ καλούμενον βιστάκιον; *fert Syria, quod vocatur bistacium.* Dioscorides lib. 1. Πιστάκια τὰ μὲν ἐν Συρίᾳ γενόμενα; *Pistacia quæ quidem in Syria generantur.* Plinius lib. 13. cap. 5. *Syria peculiares habet arbores; in nucum genere pistacia nota.* Galenus lib. 8. simpl. Πιστάκιον ἐν Συρίᾳ πλεῖ-

Ptol. lib. 5. cap. 1.

ϛον γενᾶται, *Piſtacium in Syria multum provenit.* Serapio; *Piſtoch ſunt fructus, qui veniunt de Damaſco.* Adde Geographum anonymum ſub Conſtantio, qui pſittacium nominat inter Syriæ fructus eximios. Ideò à piſtaciis dicta eſt urbs בטנים in Tribu Gad, Joſ. 13:26. ubi LXX. βοτανὶμ; & בטן in Tribu Aſer, Joſ. 19:25. Et *Batnæ* urbs prope Berrhœam, quam tam pulchrè deſcribit Julianus Apoſtata epiſt. 27. ad Libanium. Neque verò Galenum fugit piſtacia uberrimè provenire circa Syriæ Berrhœam: Γεννᾶται μὲν (inquit lib. 2. Aliment.) κατὰ τὴν μεγάλην Ἀλεξάνδρειαν ταῦτα, πολὺ πλείω δὲ ἐν Βεῤῥοίᾳ τῆς Συρίας. Sed & hoc valde obſervandum eſt, piſtacium Hebraicè בטן *boten* à ventre dici quaſi fructum γαϛρώδη ſeu ventrioſum dixeris; quia Hebræis, ut jam antè diximus, בטן *beten* eſt venter. Proinde nomen aptius piſtaciis indi non potuit, ſi formam conſideremus. Illis enim ab una parte venter prominet, quod malo Dalechampii verbis deſcribere quàm meis: *Piſtacia*, inquit, *nuces ſunt figuræ oblongæ, acuminatæ ſuprà, ab una parte tumidiore, & in angulum deſinente, VENTRE PROTUBERANTES.*

Dalech. Hiſt. plant. lib. 3. cap. 27.

Hæc igitur eſt Hebræi nominis origo certiſſima. Etiam in eo aliquid momenti eſt, quod in Jacobi verbis, cum שקדים, id eſt, amygdalis, junguntur בטנים *botnim.* Nam amygdala & piſtacia ſunt fructus congeneres: itaque etiam Dioſcorides de utriſque conjunctim egit. Et piſtacium à Theophraſto deſcribitur ὅμοιον ταῖς ἀμυγδάλαις Hiſt. plant. lib. 4. cap. 5. Quo eodem referendum, quod apud Athenæum, ubi ſuprà, ſcribit Poſidonius, biſtacion eſſe μάκρον, παρεμφερῆ τοῖς δακρύοις. Nam pro δακρύοις haud dubiè legendum καρύοις, id eſt, amygdalis. Κάρυα enim ſæpe eſſe amygdala alibi multis probo. Tamen piſtacium amygdalo ſolo fructu eſt ſimile, non etiam arbore, ut vult Nicander. Sive is ſcripſerit, ut citat Athenæus,

Πιϛάκια ἀκρεμόνεσσιν ἀμυγδαλέοισιν ὅμοια:

vel ut nos hodiè legimus in Theriacis, verſ. 891.

Πιϛάκια ἀκρεμόνεσσιν ἀμυγδαλόεντα πέφανθαι.

Neque enim piſtacii arbor amygdalum, ſed terebinthum refert. Dalechampius; *Tota arbor terebintho ſimilis eſt.* Et Matthiolus, qui profitetur ſe vidiſſe non ſemel in variis Italiæ locis: *Eſt hæc tota facie terebintho ſimilis.* Inde eſt, quod apud Syros nomina ſunt valde vicina. Nam בוטנא *botna* vel *buna* eſt piſtacium, & בוטמא *butma* terebinthus. Quin promiſcuè uſurpantur; ut in Talmudis Hieroſolymitani tractatu *Cilaim* cap. 1. אדם נוטע לוזים ובוטמין מה נפק פסתקין, *Si quis amygdalis terebinthos inſerat, quid prodit ex illis? piſtacia.* In his verbis eſt certo certius non poſſe intelligi veras terebinthos. Nam utut amygdalo terebinthus inſeratur, tamen ex eo nil quicquam prodit quàm terebinthi fructus; qui nux non eſt, ſed granum. Arabes vocant חב הצרא & Hebræi גרגיר ירוק *granum viride.* Quid igitur? Terebinthi, quas amygdalis inſitas Talmudici piſtacia ferre aſſerunt, ſunt ipſæmet piſtacii arbores, quæ terebinthi vocantur; quia terebintho ſunt ſimillimæ. Has enim amygdalo inſeri diſcimus ex Palladio, qui ſic habet lib. 11. tit. 12. de piſtacio: *Inſeritur terebintho menſe Februario vel Martio: At alii AMYGDALO INSERI poſſe firmarunt.* Et rurſus in carmine de Inſitione:

Quin & amygdaleos ſubeunt piſtacia ramos,
Et meritum majus de brevitate petunt.

Legebatur, *Et debitum majus*, nullo ſenſu, & verſu repugnante; id mutavi in *Et meritum.* Vult piſtacium amygdalo inſitum majoris fieri, etſi arbor ſit minus procera. Nec mirum Hebræos בוטמין, id eſt, terebinthos, pro piſtaciis uſurpare; cùm Græci, quos omnes ſciunt ſcribere multò accuratius, in eundem lapidem nonnunquam impegerint. Sic apud Athenæum Georgicorum Authores Anonymi: τὴν τέρμινθον, ἃ δὴ νῦν πιϛάκια οἱ Σύροι καλοῦσιν, *terebinthum, quæ quidem nunc*, (id eſt, cujus fructus) *Syri piſtacia vocant.* & Theophraſtus Hiſt. plant. lib. 4. cap. 5. Φασὶ δ' εἶναι καὶ τέρμινθον; οἱ δ' ὅμοιον τῇ τερμίνθῳ; ὃ τὸ μὲν φύλλον καὶ τὰς κλῶνας καὶ τ' ἄλλα πάντα ὅμοια ἔχει τῇ τερμίνθῳ; τὸν δὲ καρπὸν διάφορον: ὅμοιον γὰρ ταῖς ἀμυγδάλαις. εἶναι γὰρ καὶ ἐν Βάκτροις τὴν τέρμινθον ταύτην καὶ κάρυα φέρειν ἡλίκα τὰ ἀμύγδαλα. *Ferunt etiam eſſe terebinthum; aut, ut alii, ſimilem terebintho arborem; quæ folium quidem & ramos & reliqua omnia habet terebintho ſimilia; fructum autem diverſum; ſimilem enim eſſe amygdalis: & in Bactris etiam eſſe hanc terebinthum, & ferre nuces amygdalis ſimiles.* Hoc ſequuti LXX. Interpretes בטנים τερέβινθον explicant, id eſt, terebinthum non veram, ſed eam quæ fert piſtacia. Nec ab hac interpretatione alii multum recedunt. Arabs Erpenianus hîc habet מסתק *miſtac*, quod *maſtichen* quidam eſſe volunt; perperam, cùm legendum ſit פסתק *phiſtac*, id eſt, piſtacia. Kimchius in Lexico Hiſpanicè reddit פנ״ולי *pinoli*, id eſt, ϛροβίλους, ſeu pineos nucleos; quos ratione virtutis cum piſtaciis conferunt Poſidonius, Dioſcorides, Plinius, Avicenna, Serapio & alii; ut qui cum piſtaciis ferè eoſdem uſus, & effectus habeant. Aben-Ezra exponit אגוזים *nuces*: R. Nathan & Pomarius Italicè נוצלי *nocelle*: Elias Germanicè האזילנוס *haſelnuſs*; Aquinas Hebraicè אגוזים קטנים λεπτοκάρυα minutas nuces. Sed & in Hebræis fuêre, qui בטנים *botnim* piſtacia eſſe agnoverunt. Kimchius ubi ſuprà; בטנים *quidam exponunt fructum, qui Arabicè dicitur* פסתאק *phiſtac.* R. Selomo in hunc locum; *Neſcio quid ſint* בטנים *botnim. Sed in interpretationibus alphabeticis*, (id eſt, in Lexico) *Rabbi Macchir, vidi reddi* פישטקיאם *piſtacias; quas puto eſſe* אפרסרים *Perſicas.* Imò Perſicæ nuces à piſtaciis multum differunt. Interim hoc habemus ex ſententia R. Macchir, qui inter veteres Hebræos doctor fuit magni nominis, בטנים eſſe piſtacia. Ita etiam Maimonides in Talmudico tractatu *Sebiith* cap. 7. בטנה *botna* פסתק piſtacium interpretatur. Itaque etſi recentiores Bibliorum Interpretes hoc omnino fugerit בטנים *botnim* eſſe piſtacia, tamen hæc verſio & pervetuſta eſt, & certa ratione nixa; quod probavimus plus ſatis. Nolim tamen Ariæ, Mercero, Munſtero, &c. dicam ſcribi, qui Nathanem & Eliam & Hebræorum alios ſequuti בטנים reddunt *avellanas.* Certum enim eſt Hebræos בטנים *botnim* pro avellanis uſurpare, ut & לוזים *luzim*, quæ vox propriè ſignificat amygdala. Nempe Hebræa vocabula alia nulla ſuppetunt quibus dicantur avellanæ. Proinde coguntur uti verbis tranſlatis. Quin & eadem καταχρήσει Pontus à Phœnicibus dictus videtur terra בטנא *Botno*, & mare proximum mare *Botno*, propter nobilia illa Ponti nuceta, de quibus Statius lib. 1. Sylvarum:

Quicquid nobile Ponticis nucetis.

Athen. lib. 2. Dioſc. lib. 2. cap. 104. Plin. lib. 23. cap. 8. Avic. lib. 2. Serap. in Pandect.

Ubi avellanæ tam præſtantes & tanta ubertate creſcunt, ut inde Græci *Ponticas* vocent. Dioſcorides lib. 1. τὰ δὲ Ποντικὰ, ἃ ἔνιοι λεπτοκάρυα καλοῦσιν, *Ponticæ autem, quas nonnulli appellant minutas nuces.* Galenus lib. 7. ſimpl. Ἔϛι δὲ καὶ ἕτερόν τι γένος καρύων μικροτέρων, ἃ δὴ Ποντικὰ προσαγορεύεται. *Eſt & aliud genus nucum minorum, quæ Ponticæ nominantur.* Author Geoponicôn, κάρυον δὲ ἐϛὶ Ποντικὸν τὸ λεπτοκαρυόν, *Pontica autem eſt minuta nux*, ſeu avellana. Cauſam nominis addit Plinius lib. 15. cap. 22. *In Aſiam Græciamque è Ponto venêre, & ideò Ponticæ nuces vocantur.* Et apud Macrob. Servius lib. 3. Saturnal. *Hanc autem nucem Græci Ponticam vocant, dum unaquæque natio indit huic nuci nomen ex loco, in quo naſcitur copioſior.* Talmudi פונדקין *Pondekin*

kin scribunt, & Arabes quandoque פנדק *phondok*, sed multò frequentius בנדק *bondok*. Vide Avicennam lib. 2. Can. capitibus בנדק *bondok* & רמה *roma*, quam definit אלבנדק אלהנדי *albondok albindi*, id est, avellanam Indicam. In Nassirio Oxonii MSS. lib. 2. sect. 22. cap. 34. קוס אלבנדק *causo-lbondoki* est arcubalista. Ita vocatur propter astragalum (vernaculè *noix d'arbaleste.*) Nec desunt, qui easdem nuces Heracleoticas appellent, quomodo semper Theophrastus, ab Heraclea scilicet urbe Ponti metropoli.

Pag. 147. & 252.

Theophr. hist. lib. 1. c. 5. & 16. & lib. 3. cap. 6, 7, 8, 9. & 15. & de caus. lib. 2. cap. 18. & lib. 3. cap. 2.

A Phœnice septimus in Bithynia regnabat פנחס *Phinees*, vel *Phineus*, quo tempore Argonautæ expeditionem susceperunt in Colchidem. Inde Agenoridem Poëtæ vocant, quia Agenoris filius erat Phœnix. Apoll. lib. 2. Argonauticôn:

Ἀντιπέρην γαίῃ Βιθυνίδι πείσματ' ἀνῆψαν,
Ἔνθα δ' ἐπάκτιον οἶκον Ἀγηνορίδης ἔχε Φινεύς.
E terræ regione Bithynidis anchora jacta est,
Creteus ubi Tyrio regnabat Agenore Phineus.

Sunt, qui hunc Phinea Agenoris filium esse volunt, quia ibidem ita loquitur:

...... πατὴρ δέ μ' ἐγείνατ' Ἀγήνωρ.

Alii Phœnicis malunt, quem ajunt ex Cassiopea Arabi filia genuisse Cilicem, Phinea, & Dorychum. At quia inter illud tempus, quo colonia in Bithyniam missa est, & Argonautarum profectionem intercedunt anni centum & sexaginta, illis accedo potiùs, quibus, cùm verisimile non fiat ut Phœnicis filius Phineus Argonautarum ætatem attigerit, ἕτερον τοῦτον φασὶ τὸν Φινέα, ἕβδομον ὄντα ἀπὸ Φοίνικος τοῦ Ἀγήνορος, πρὸς ὃν ἀπήντησαν οἱ ἥρωες, *alium hunc Phinea esse dicunt ab Agenoris filio Phœnice, septimum, quem Heroes convenerunt.* Ita Apollonii Scholiastes Scriptor eximiæ eruditionis.

Inter oppida, quæ Phœnices in Bithynia condiderunt, Pronecti fit mentio. Stephanus; Πρόνεκτος, πόλις Βιθυνίας, πλησίον τοῦ Δρεπάνης, ἣν ἔκτισαν οἱ Φοίνικες; *Pronectus urbs Bithyniæ prope Drepanem, quam extruxêre Phœnices.* Drepane, aliis Drepanum & Hellenopolis, erat ad Nicomediæ sinum, ut à Nicephoro describitur. Ibidem igitur Pronectus: quod & alii testantur, quibus Prænetum vel Prenetum est Pronectus. Socrates lib. 6. cap. 16. Καταλαμβάνει αὐτὸν ἐν Πρενέτῳ· ἐμπόριον γὰρ τοῦτο καταντικρὺ τῆς Νικομηδείας κείμενον. *Deprehendit illum Preneti. Id enim* Bithyniæ *emporium est è regione Nicomediæ.* Πραίνετον vel Πραίνητον habent Cedrenus & Constitutiones Pontificiæ Imperatorum Orientalium. Et Anthol. lib. 4. cap. 19. epigramma habetur εἰς λουτρὸν ἐν Πραινέτῳ, *in balneum, quod est Praneti.* Factum videtur nomen ex Syro בירנתא *biranta* vel *birneta*, quod pro castro vel palatio passim occurrit in Paraphrastis. Sed & Hebraicè בירניות *birnajot* sunt arces aut castella 2. Par. 17: 12.

A Phineo nomen habent Ponti loca Phineum & Phinopolis. Suidas; Φίνειον, ὄνομα τόπου ἐν Πόντῳ ἢ ὄρος. Stephanus; Φίνειον τόπος τοῦ Πόντου, κτίσμα Φινέως. Item; Φινόπολις, πόλις πρὸς τῷ Πόντῳ ἀπὸ Φινέως. In Plinio videtur duplex esse *Phinopolis*, una in Thracia lib. 4. cap. 11. Veteranorum Phinopolis, juxta quam Bosphorus. Hujus meminit Ptolemæus. Altera in Asia, & ipsa circa Bosphorum lib. 5. cap. ultimo. *Inde* VIIIMCCL *pass. ubi Phinopolis oppidum fuit. Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni, is finis Asiæ est.* Nisi quis malit hoc ipso loco Europæam Phinopolim intelligi. Utut sit, in Europa Phineum habitasse multi volunt. Atque id videtur posse colligi ex Apollonii versibus, quos nuper citavimus. Proinde ibi Scholiastes; ὁ Φινεὺς (ὥς οἱ πλεῖστοι) ἐπὶ τοῦ Σαλμυδησσοῦ λέγεται ᾠκηκέναι, ὃς ἐπὶ τῆς Θρᾴκης, κατὰ τὰ ἀριστερὰ μέρη τοῦ Πόντου εἰσπλέοντι. *Phineus juxta plerosque dicitur Salmydessi habitasse, quæ Thraciæ urbs in Pontum navigantibus ad sinistram occurrit.* Vide etiam Nonnum Dionysiac. lib. 2. vers. 686.

Nec omittenda Phœnice insula, de qua Herodotus lib. 4. ἀπὸ τοῦ Μαριανδυνῶν κόλπου τοῦ πρὸς Φοινίκην κειμένου, ut appellatum pateat ab iis Phœnicibus, quos Mariandinam tenuisse docuimus. Phœnicem Sigeo littori adjacere tradit Plinius. Eandem Diogenes Cyzicenus apud Stephanum in Βέσβικος ponit in censu insularum, quæ sunt circa Cyzicum.

Sed & Paphlagonia, si Stephano credimus, dicta est ἀπὸ Παφλάγονος τοῦ Φινέως παιδός *à Paphlago Phinei filio.* Ita etiam Constantinus Porphyrogenneta Themat. 7. Paphlagones deducit ἀπὸ Φινέως τοῦ πρώτου τὴν Παφλαγονίαν οἰκήσαντος, ὃς ἔσχεν υἱὸν Παφλαγόνα, ἐξ οὗ καὶ ἡ χώρα τὴν προσηγορίαν ἐκληρονόμησεν. *A Phineo, qui primus Paphlagoniam habitavit, qui filium habuit Paphlagonem, à quo etiam regio denominationem accepit.* Fortasse Phinei filius pro Paphlago fuit *Phaleg*; unde Paphlagonia composito nomine פאת פלג dicta fuerit *plaga Phalegi.* Id enim propriè פאה *pea.* Volunt & Paphlagoniæ priscam urbem Sesamum, de qua Homerus Iliad. β.

...... καὶ Σήσαμον ἀμφενέμοντο,

conditorem habuisse Phineum. Stephanus: Σήσαμον, πόλις Παφλαγονίας, ἐν ᾗ ᾤκησεν ὁ πρῶτος Φινεύς, *Sesamum urbs Paphlagoniæ, in qua primus habitavit Phineus.* Hujus cognomen *Damatris* legitur in Apollonii Scholiaste lib. 2: τὸ δὲ Σήσαμον μετωνομάσθη Δαμάτρις ἀπὸ Δαρείου ἀδελφοῦ θυγατρός, *Sesamum autem Damatris cognominatum est à Darii fratris filia.* Sed legendum Ἄμαστρις *Amastris.* Plinius lib. 6. cap. 2. *Sesamum oppidum, quod nunc Amastris.* Strabo lib. 12. ἡ Σήσαμος ἀκρόπολις τῆς Ἀμάστρεως λέγεται. Nempe, ut ibidem narratur, Amastris uxor Dionysii tyranni Heracleæ, filia Oxyatræ fratris illius, quem Alexander debellavit, urbem è quatuor pagis composuit, Sesamo, Cytoro, Cromna ac Teio; e quibus Sesamus arx Amastris dicitur. Sesami vetus nomen factum volunt à Sesamo, id est, שומשמא *sumsema.* Scholiastes, qui suprà; ἐκλήθη δὲ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ σήσαμον λαβεῖν παρὰ Καρῶν, ἀντὶ τῆς χώρας βουλομένων κτίσαι τὴν πόλιν. Malim legi ἀπὸ τοῦ σήσαμον λαβεῖν (supp. τοὺς ἐγχωρίους) ἀντὶ τῆς χώρας παρὰ Καρῶν βουλομένων κ. τ. π. *Initio Sesamum appellatum est ex eo quod (incolæ) sesamum pro urbis spatio acceperunt à Caribus illam ædificare volentibus.* Videntur hi Cares venisse cum Phœnicibus è Phœnice Cariæ, de qua dictum est suprà; inde Mæotin usque navigasse, & locum ostio Tanais vicinum occupasse. Plinius lib. 6 cap. 7. *Oppidum in Tanais quoque ostio fuit. Tenuêre finitima prima Cares, dein Clazomenii & Mæones.* Arrianus in Periplo in Bosphorum & Danubii ostia habet Καρῶν λιμὴν *Carum portum.* Et in Mela ibidem *est portus Caria.* Malim *Cariæ*, quia regio, quæ circa portum est, *Caria* appellatur. Arrianus; καὶ ἡ γῆ ἐν κύκλῳ τοῦ λιμένος Καρία καλεῖται.

Mel. lib. 1. cap. 2.

CAPUT XI.

Phœnices in Thracia & in insula Thaso.

Pangæus Thraciæ mons, ubi auri metalla reperit Cadmus. Datus urbs aurifera. Proverb. Δάτος ἀγαθῶν. Item Θάσος ἀγαθῶν. Thasi & Scaptensulæ proventus auri annuus. Thasi nomen à טס *thase*, id est, auri bracteæ. Ibid. templum Herculis à Phœnice conditum. Thasus cur olim *Chryse* & *Odonis*, & incolæ Δαῖροι. *Dahira* Arab. thesaurus, vox frequens à Giggeio prætereita. Thasi obiit Cadmi mater. A quo ad Herculem decem generationes. An Phœnices tenuerint Byzantium & Chalcedonem.

Pangæum in Thracia montem Dion describit juxta Philippos. Ibi auri metalla reperit Cadmus,

mus. Plinius lib. 7. cap. 56. *Auri metalla* (invenit) *& conflaturam Cadmus Phœnix ad Pangæum montem.* Appiano lib. 4. Civilium, Datus urbs eadem quæ Philippi: οἱ δὲ Φίλιπποι, inquit, πόλις ἐστὶν, ἡ Δάτος ὠνομάζετο πάλαι. Tamen Strabo in epitome libri septimi ut diversas describit, sed utramque auriferam. A Dato Proverbium Δάτον vel Δατὸς ἀγαθῶν, cujus Strabo & Suidas meminêre. Huic geminum adagium in Zenodoto Θάσος ἀγαθῶν ab insula non minus auri fœcunda Thaso, quæ à Philippis aberat centum stadiis, ut ab Appiano scribitur. Incolis scilicet tam ex Thasi quàm ex vicinæ Scaptensulæ fodinis auri proventus annuus talentorum erat ducentorum, quandoque etiam trecentorum. Quin his multò admirabiliora ibi reperisse Phœnices, qui Thasum urbem condiderunt refert Herodotus lib. 16. Proinde Thaso nomen fecisse autumo, non fabulosum illum Thasum, quem ab Agenore cum fratre Cadmo missum ad Europam investigandam, ibi substitisse Poëtæ fingunt; sed auri bracteas, quæ in dies inde efferebantur. Id enim Syris est טס *thas*. Cur teth per Θῆτα efferam jam monui. De Herculis templo à Phœnicibus Thasi condito Eustathius his verbis meminit: εἶχε δὲ ἱερὸν Ἡρακλέους ἡ Θάσος, ὑπὸ τῶν αὐτῶν Φοινίκων ἱδρυθὲν, οἱ πλεύσαντες κατὰ ζήτησιν τῆς Εὐρώπης τὴν Θάσον ἔκτισαν. *Habuit & Thasus templum Herculis ab iis ipsis Phœnicibus extructum, qui ad quærendam Europam profecti Thasum condidêre.*

Vide Marcian. Perieget. & Apollod. l. 3. et Euseb. A. 589. et Eustath. in Dionys. vers. 523. et Nonn. Dionys. lib. 2. vers. 684.

Ante Phœnicum adventum Thasi Græcum nomen erat Chryse propter metalla, quæ diximus. Eustathius ex Arriano; ἐκαλεῖτό ποτε καὶ Χρυσῆ νῆσος διὰ τὰ χρυσᾶ μέταλλα. An eódem referendum, quod etiam *Odonis* dicta est? Hesychius; Ὀδωνὶς, ἡ Θάσος τὸ πάλαι: tanquam ab Arabico עדן *adana*, unde addito servili M מעדן *madan* est fodina; ut Hispanis *almaden*. Jam incolæ quorsum Δαῖροι? Hesychius; Δαῖροι, Θάσιοι. An quia דאחר *dahir* Arabibus est ὁ θησαυρίζων, & דחירה *dahira* thesaurus? Mirum utrumque fugisse Giggeii diligentiam, cùm nihil sit frequentius. Exempla reperies in N. T. Arabico, Luc. 6: 45. & 12: 21. Rom. 2: 5. 2. Cor. 12: 14. Hebr. 11: 25. Et in Geographo Clim. 1. part. 1. & in Tamerlani historia pag. 2. & passim. Thasi obiisse creditur Europæ mater Telephassa. Stephanus ex emendatione illustris Scaligeri: Θάσος, νῆσος πρὸς τῇ Θράκῃ, ἔνθα Θηλέφασσα ἡ τῆς Εὐρώπης θνήσκει μήτηρ. Ibidem numerantur decem generationes à Cadmo Phœnicio usque ad Thebanum Herculem.

In Dionys. vers. 528.

Collegerit aliquis Byzantium etiam & Chalcedonem olim tenuisse Phœnices ex his Eustathii ad Dionysium: Λέγονται μεγάλως ἰσχύσαι καὶ οἱ Βυζάντιοι. πιεσθῆναι δέ ποτε τοὺς Φοίνικας ἐπιπλέοντας, καὶ ἀποφυγεῖν τὴν σφετέραν. Φυγόντας δὲ εἰς τὸν Εὔξεινον μετὰ τῶν Καλχηδονίων οἰκῆσαι τὴν Μεσημβρίαν πόλιν. *Dicuntur & Byzantii multum polluisse viribus, sed metu Phœnicum ad se navigantium sua urbe deserta in Pontum Euxinum cum Chalcedoniis fugisse, & Mesembriam urbem incoluisse.* Sed sumpta hæc sunt ex Herodoto lib. 6. cap. 33. ubi de Phœnicibus agitur sub Dario militantibus.

CAPUT XII.

Phœnices in Samothracia, Imbro, Lemno & insulis circa Magnesiam Macedoniæ.

Cadmi uxor Harmonia è Samothracia. Ibi mysteria *Cabirorum.* Cur iis imbuti plerique heroum, & Alexandri pater Philippus. Cabiri Dii Phœnicum. כביר *cabir* magnus. Cabirorum nomina Phœnicia. *Axieros* Ceres אחזי ארץ possessio mea terra. *Axiokersos* Pluto & *Axiokersa* Proserpina אחזי קרצא possessio mea mors. Sic diabolus habet imperium mortis, Hebr. 2: 14. קרץ mors, Jerem. 46: 20. *Casmilus, Camillus, Cadmilus, Cadmelus,* חרמאל *Chadmel* minister Dei Mercurii nomen. Cabirorum simulachra ridicula. Hebr. *samadracos* morio, quasi Samothraces Deos gestu imitetur. Chrysostomus scribit σαμάρδακον, Augustinus *samardacum.* Cabirorum sacerdos κόης & κοίης, id est, כהן *cohen.* N cur ablatum. Κοιᾶσθαι, ἱερᾶσθαι. Cabiris sacra *Zerynthus*, ubi canes Hecatæ immolabantur. זהרתא *Zibartho* Luna seu Hecate Syris. זהרה *Zabrath* Venus Arabibus. *Zerynthia* Venus. Lingua Samothracum in sacris. *Imbros*, Cabiris sacra insula, leporibus mirè scatet. Inde ארנבי *Irnebi* dicta, id est, *Lagusa.* *Lemnon* adiit Philoctetes à serpente morsus propter Lemniam terram, cujus vi labra vulnerum coalescunt, maximè in venenato morsu. Id significari Arab. vocibus לאם נחס *lam naas.* Tamen *Lemnos* potiùs לבנא *Libno*; ut Λεμνὰ pro *Libna*, Jos. 21: 13. Multa hujusmodi. *Lemnos* לבנא *Libno* à candore terræ Lemniæ, vel saxorum, vel ignium è terra erumpentium; unde & *Æthalia.* לבן Hebr. de candore ignis. Mons *Mosychlus*, in quo Vulcani fornax, unde dictus. Vulcanus cur Græcè Ἥφαιστος. *Tubalcain.* *Neæ* insula prope Lemnum, in qua Philoctetes morsus, unde dicta. *Scyrus* petrosa insula, vel Græcum nomen vel Arabicum. צחור *suchur* Arab. petræ. *Sciathus* קשיתא *ksiatho*, quia dura & aspera. *Peparethus* פפרתא à copia fructuum, etiam *Euœnus* dicta. Plinius emendatus. Icos עיקא, id est, angusta. *Cicynethus* insula חיק עינות *chek ainoth* sinus fontium; quia in Pagasæo sinu, à fontibus sic appellato, non ab Argo ibi compaginata.

Thaso vicina est Samothracia, unde oriundam esse fabulantur Cadmi uxorem Harmoniam, vel Hermionem. Diodorus lib. 5. ubi de Samothracibus: Μετὰ δὲ ταῦτα Κάδμον τὸν Ἀγήνορος κατὰ ζήτησιν τῆς Εὐρώπης ἀφικέσθαι πρὸς αὐτοὺς, καὶ τῆς τελετῆς μεταχόντα γῆμαι τὴν ἀδελφὴν Ἰασίωνος Ἁρμονίαν. *Cadmum deinceps Agenoris filium, cùm Europam quærens ad eos pervenisset, perceptis mysteriis uxorem duxisse Harmoniam.* Mysteria Cabirorum intelligit Deorum Samothraciæ, tum temporis celeberrima. Credebantur enim iis imbuti justiores fieri & sanctiores, & in quibuscumque periculis præsentissimos habere Deos, & à naufragio maximè esse prorsus immunes. Quo errore excæcati Jason, Orpheus, Hercules, Castor, Agamemnon, Ulysses & Pollux, & heroum plerique, sed & Alexandri pater Philippus Samothraciæ sacris voluerunt initiari. Vide Diodorum ubi suprà, & Apollonii Scholiastem in primum Argonauticôn, & Plutarchum in Alexandro, & Suidam in Σαμοθράκη.

Hæc porro sacra esse Phœnicia docet ipsum Cabirorum nomen. Cabiri enim vel Caberi sunt Dii Phœnicum, qui Beryti maximè colebantur. Sanchoniathon apud Eusebium lib. 1. Præparat. Καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ Κρόνος Βύβλον μὲν τὴν πόλιν θεᾷ Βααλτίδι, τῇ καὶ Διώνῃ, δίδωσι; Βηρυτὸν δὲ Ποσειδῶνι καὶ Καβείροις. *Interea Saturnus Byblum quidem urbem Deæ Baaltidi, quæ & Dione, dono dedit; Berytum autem Neptuno & Caberis.* Damascius apud Photium; Ὁ ἐν Βηρυτῷ Ἀσκληπιὸς οὐκ ἔστιν Ἕλλην, οὐδὲ Αἰγύπτιος, ἀλλά τις ἐπιχώριος Φοίνιξ. Σαδύκῳ γὰρ ἐγένοντο παῖδες, οὓς Διοσκόρους ἑρμηνεύουσι καὶ Καβείρους. Ὄγδοος δὲ ἐγένετο ἐπὶ τούτοις ὁ Ἔσμουνος השמיני, ὃν Ἀσκλήπιον ἑρμηνεύουσιν. *Æsculapius, qui Beryti colitur, non est Ægyptius, sed Phœnix aliquis indigena. Sadyco enim filii fuêre quos Dioscuros & Cabiros interpretantur: octavus autem illorum fuit Esmunus quem Æsculapium exponunt.* כביר *cabir* Hebræis & Arabibus magnum & potentem sonat. Hinc jam alii observarunt inde appellatos Cabiros, id est, Divos potentes, ut Varro & Tertullianus explicant, θεοὺς μεγάλους καὶ δυνατοὺς, Orpheo ἐνδυνάτους.

Vide Varr. de Ling. Lat. lib. 4. Tertull. de Spectac. cap. 8. Orph. hymno in Curet.

Nunc rem intentatam hactenus, singulorum Samothraciæ Cabirorum nomina Phœnicia esse docebo. Ea sic refert Apollonii Scholiastes lib. 1. ex Mnasea: Τέσσαρές εἰσι τὸν ἀριθμὸν, Ἀξίερος, Ἀξιόκερσα, Ἀξιόκερσος. Ἀξίερος μὲν οὖν ἐστὶν ἡ Δημήτηρ. Ἀξιόκερσα δὲ ἡ Περσεφόνη, Ἀξιόκερσος δὲ ὁ Ἅδης. Ὁ δὲ προστιθέμενος τέταρτος Κάσμιλος ὁ Ἑρμῆς ἐστὶν, ὡς ἱστορεῖ Διονυσόδωρος. *Quatuor sunt numero, Axieros, Axiokersa, Axio-*

kersos. Axieros nimirum est Ceres, Axiokersa autem Proserpina, & Axiokersos Pluto. Quartusque qui additur Casmilus est Mercurius, ut narrat Dionysodorus. Idem referunt Phavorinus, & Etymologus in Κάβειροι.

Axieros pro Cerere Phœnicibus erat אחזי ארץ *Achazi-eres* possessio mea terra, ut *Achazias* possessio mea Deus. Ex *Achazi* factum *Axi* per syncopem, ut in Græcorum historiis Oxyares ex Persico אחשורוש *Achasueros* vel ut alii *Assuerus*. Et in libro Enochi apocrypho Ἐξαὴλ Angeli nomen à viro magno exponitur אחז אל *Achaz-el* possessio Dei. Tamen legi malim יצקאל *Iscael* à verbo יצק quod est metalla fundere, quia angelum illum docuisse scribit τὰ μέταλλα τῆς γῆς καὶ τὸ χρυσίον πῶς ἐργάσωνται, *quomodo metalla terræ & aurum elaborentur.*

Axiokersos & *Axiokersa* pro Plutone & Proserpina solùm genere & terminatione differunt: & utriusque vocis prima pars jam explicata est. *Axio* enim idem quod *axi* vel *achazi* possessio mea, o in fine addito, ac si esset ab ἄξιος. Quippe, ut jam sæpe notatum, barbaras voces Græci quantum possunt in Græcas μετασχηματίζουσι. Quod superest *kersa* vel *kersos* fit ex Hebræo קרץ *keres*, quod pro excidio & morte sumitur, Jer. 46: 20. ut monent Hebræi omnes. Unde & Arabicè in Giggejo קרץ *obiit, mortuus est*, אלאנקראץ *mors, consummatio.* Omnino igitur אחזי־קרץ *Achazi-keres* vel *Axiokersos* vocatur Pluto propter imperium in mortem & inferos. Nec dissimili locutione diabolum dicit Paulus, Hebr. 2: 14. τὸ κράτος ἔχειν τοῦ θανάτου, *imperium habere mortis.* Ubi Syrus Interpres דאחוד *qui possidet imperium mortis*, usus illo ipso verbo Syro more inflexo ex quo componitur *Axiokersos*, Syris enim אחד *achad* idem est quod Hebræis אחז *achaz*, *daleth* & *zain* de more permutatis. Alio nomine Pluto à Phœnicibus μοὺθ מות, id est, θάνατος mors dicebatur, ut testatur Philo Byblius.

His tribus Mnaseæ Cabiris, quartum addit Dionysodorus Casmilum seu Mercurium: quanquam illum plerique ponant in inferiori ordine, & pro ministro duntaxat habeant. Varro: *Casmilus nominatur in Samothraces mysteriis Deus quidam administer Diis magnis.* Plerique alii Camillum scribunt. Plutarchus in Numa; καὶ τὸν ὑπερετοῦντα τῷ ἱερῷ τοῦ Διὸς ἀμφιθαλῆ παῖδα λέγεσθαι Κάμιλλον, ὡς καὶ τὸν Ἑρμῆν οὕτως ἔνιοι τῶν Ἑλλήνων Κάμιλλον ἀπὸ τῆς διακονίας προσηγόρευον. *Et ministrantem in æde Jovis puerum in flore ætatis dici Camillum, ut & Mercurium Græcorum nonnulli, ita Camillum à ministerio appellavêre.* Dionys. Halicarnasseus lib. 2. ὑπηρέτουν τοῖς ἱερεῦσιν οἱ λεγόμενοι νῦν παρὰ Ῥωμαίων κάμιλλοι, *serviebant sacerdotibus qui à Romanis nunc camilli dicuntur.* Sic Statius Tullianus ait *dixisse Callimachum Tuscos Camillum appellare Mercurium.* Tamen Varro Casmillum scribit tanquam ex Callimacho. Festus: *Flaminius Camillus puer dicebatur ingenuus patrimes & matrimes, qui Flamini Diali ad sacrificia præministrabat: Antiqui enim ministros camillos dicebant.* Macrobius Saturnal. lib. 3. *Romani quoque pueros puellasve nobiles & investes camillos appellant Flaminicarum & Flaminum præministros.* Pacuvius in Medea: *Cœlitum camilla expectata advenis.* Hinc Poëta Metabum dicit *Camillam* appellasse filiam, Dianæ scilicet præministram: sed & idem *Casmillam* scribit.

Macrob. lib. 3.

Æn. lib. 11.

— matrisque vocavit
Nomine Casmillam mutata parte Camillam.

Ubi Servius: *Camilla quasi ministra dicta est: ministros enim & ministras impuberes camillos & camillas in sacris vocabant. Unde & Mercurius Hetruscâ linguâ Camillus dicitur quasi minister Deorum.*

Sed Bœoti qui vocabulum à Phœnicibus didicêre, neque *Camillum* scribebant, neque *Casmillum*, sed *Cadmillum*. Vetus author apud Phavorinum: Κάδμος οὐ κύριον μόνον, ἀλλὰ καὶ Ἑρμοῦ ἐπίθετον, οὗ παράγωγον ὁ Κάδμιλος παρὰ Λυκόφρονι. *Cadmus non tantùm proprium nomen, sed & Mercurii epithetum, unde derivatur Cadmilus apud Lycophronem*; Nempe in Cassandra vers. 162.

Βουλαῖς ἀνάγνοις ἃς ὁ Καδμίλου γόνος
Ἤρτυσε, τοῦ ὕστατον λοῖσθον ἐκπιὼν σκύφον,
Φερωνύμους ἔδυψε Νηρέως τάφους.
Dolis scelestis Cadmili quos filius
Paravit hausto deinde supremo scypho,
Sepulchra subiit Nerei cognomina.

Myrtilum intelligit Cadmili Mercurii filium, qui Myrtoo mari nomen dedit, in quod illum dejecit præcipitem Pelops. Scholiastes in hunc locum: Καδμίλος, ὁ Ἑρμῆς Βοιωτικῶς, ὁ καὶ Κλεοβούλου υἱὸς (lege οὗ καὶ Κλεοβούλης υἱὸς) ὁ Μυρτίλος ὁ Οἰνομάου ἡνίοχος. *Cadmilus Mercurius Bœoticè, cujus & Cleobulæ, filius fuit Myrtilus Oenomai auriga.* Mercurium igitur patet pro *Camillo* & *Casmillo* etiam dici *Cadmilum*. Quam scripturam merito suo reliquis longè præfero, cùm quia in Bœotia nata est, ubi Phœnices diu hæserunt: tum maximè quia Arabicè חדם *chadama* est ministrare. Nullum est verbum notius. Sic in Proverbiis Abi Ubid in ultimo secundæ centuriæ פחדמת אלבנת (*phechadamathilbintho*) *& ministravit filia.* Joh. 12: 26. חאדמי (*chadimi*) ὁ διάκονος ὁ ἐμὸς *minister meus*, & מן יחדמני (*men jachdamoni*) *qui ministrabit mihi* διακονῇ. Atque ut usurpari scias etiam de sacro ministerio, Luc. 1: 5. pro sacerdotum ἐφημερίᾳ Arabs Interpres habet חדמת *chadmath*. Et Jacob. 1: 27. eadem voce redditur θρησκεία: & Exod. 28: ℣. 4. de sacerdotibus dicitur אן יחדמוני (*inna jachdamuni*) *ut mihi ministrent*, pro Hebræis לכהנו לי εἰς τὸ ἱερατεύειν μοι. Omnino igitur *Cadmilum* Phœnices scripserunt חדמאל *Chadmel*, id est, ministrum Dei, ministrum sacrum, quomodo Camillum & Casmillum Veteres summo consensu explicant. C factum ex ח *cheth* ut in Tapsaco ex תפסח *Thipsach*, & *Malaca* ex מלחא *Malacha*, & *Calacina*, ex כלח *Calach*, & similibus. Rursus *Chadmel* mutatum in *Cadmilum*, quia Phœnicium אל *el* Græcè scribebatur Ἦλος. Hinc in Theologia Phœnicum apud Philonem Ἦλος idem qui Κρόνος: nempe Saturnus אל *el*, id est, Deus, κατ' ἐξοχὴν appellabatur. Ita legitur in Damascio. Quin & *Cadmelum* reperias apud Nonnum, qui de Mercurio sic habet lib. 4. Dionysiac.

Οὐδὲ μάτην Κάδμηλος ἀείδεται.
Cadmelumque hunc jure vocant.

Cabirorum simulachra erant ὅμοια τοῖσι τοῦ Ἡφαίστου, *Vulcani simulachris similia.* Ita Herodotus lib. 3. Forma nimirum & species utrisque ridicula. Proinde ut ibidem narratur, Cambyses Memphiticum Vulcani templum ingressus τῷ ἀγάλματι κατεγέλασε, *statuam ejus excepit multo risu.* Sed & Cabirorum fanum solis sacerdotibus permissum cùm adiisset, τὼγάλματα καὶ ἐνέπρησε πολλὰ κατασκώψας, *simulachra concremavit multis in ea jocatus verbis.* An hinc in Hebræorum libris סמדרקום *samadracos* pro morione sumitur, quasi Samothraces Deos, id est, Cabiros, oris atque corporis habitu imitetur: Chrysostomus pro *samadraco* unius literæ trajectione σαμάρδακον eodem sensu usurpat, sic scribens homil. 17. in epist. ad Ephesios: Οὐχ ὁρᾷς τοὺς λεγομένους γελωτοποιοὺς σαμαρδάκους, οὗτοι εἰσὶ οἱ εὐτράπελοι. Non erat cur σαμαρδάκους mutarent in τοὺς κορδάκας qui nuperas editiones procurarunt. Omnino enim σαμάρδακος idem ibi qui סמדרקום *samadracos*. Et videntur *samadracos* Phœnices & Hebræi deflexisse ex *Samothrace*. Eódem refero Augusti-

V. Buxtorf. Lex. Talm.

ni *sarmadacos* Academicorum lib. 3. cap. 15. *Ille autem*, inquit, *casu planus erat de iis quos sarmadacos jam vulgus vocat.* Pœnorum vulgus, nisi fallor, intelligit. Nam in Africa scripsit hos libros in Verecundi Grammatici villa Cassiaco, non procul à Tagaste.

Cabirorum sacerdos dicebatur κοίης vel κόης. Hesychius: Κοίης ἱερεὺς Καβείρων ὁ καθαίρων φονέα, οἱ δὲ Κόης, *Κœes sacerdos Cabirorum homicidam lustrans, aliis Coes.* *Coes*, id est, *cohen* Hebraicè sacerdos. Nempe ex Hebræis nominibus in N desinentibus Græci formant accusativos suos. Ut à Jonathan Ἰωνάθης Ἰωνάθην, à Chanaan Χνᾶ, Χνᾶν, ab *Esion* in *Esion-Gaber* Αἰσία Αἰσίαν: Sic à כהן *cohen* κόης κόην. Dicitur etiam κοίης addito *Iota*, ut aliquo modo suppleat defectum τοῦ ה. Unde verbum κοιᾶσθαι idem quod ἱερᾶσθαι *sacerdotio fungi*. Hesychius κοιᾶται, ἱερᾶται.

Cabiris Samothracum sacra fuit spelunca quædam *Zerynthus* nomine, in qua canes Hecatæ immolabantur. Lycophron versu 77.

> Ζήρυνθον ἄντρον τῆς κυνοσφανοῦς (lege κυνοσφαγοῦς) θεᾶς
>
> *Zerynthon antrum immane canicidæ Deæ:*

Id est, Hecates cui θύουσι κύνας, ὥς φησι Σώφρον ἐν μίμοις, ὁ γὰρ κύων βαΰξας λύει τὰ φάσματα, *canes immolant, ut ait Sophron in mimis, quia canis latratu spectra dissolvit.* Ita Scholiastes ad Lycophronem. Et Stephanus: Ζήρυνθος πόλις καὶ ἄντρον Ἑκάτης ἐν Θρᾴκῃ, *Zerynthus urbs & antrum Hecates in Thracia.* Imò ἐν Σαμοθρᾴκῃ *in Samothracia.* Nicandri Scholiastes ad Theriaca vers. 462. Τὸ Ζηρύνθιον ἄντρον ἐν Σαμοθρᾴκῃ φασὶν εἶναι, *Zerynthium antrum in Samothracia esse dicunt.* Ovidius Tristium lib. 1. Eleg. 9.

> *Inde levi vento Zerynthia littora nacta,*
>
> *Threiciam tetigit fessa carina Samon.*

Nonnus Dionysiac. lib. 13. vers. 400. in Samothraciæ descriptione.

> Καὶ ζαθέην Ζήρυνθον ἀκοιμήτων Κορυβάντων,
>
> Κτίσμα φατιζομένης Περσηΐδος.
>
> *Quamque tenent vigiles Zerinthus sacra Cabiri,*
>
> *Grande celebris opus Perseidis.*

Id est, Hecates Persæ filiæ. Suidas in Ἀλλ' εἴτις de Samothracia: ἦν δὲ ἐκεῖσε καὶ τὰ τῶν Κορυβάντων μυστήρια, καὶ τὰ τῆς Ἑκάτης, καὶ τὸ Ζήρυνθον ἄντρον, ἢ κύνας ἔθυον. *Illic etiam erant Corybantum,* (id est, Cabirorum) *& Hecates mysteria, & Zerynthum antrum, ubi canes immolabant.* Aristophanis Scholiastes in pace: οἱ ἐν κινδύνοις γενόμενοι ἐπεκαλοῦντο τούτους τοὺς δαίμονας τοὺς ἐν Σαμοθρᾴκῃ, τούς τε Κορύβαντας καὶ τὴν Ἑκάτην. ἐξ ἧς καὶ διαβόητον ἦν τὸ Ζήρυνθον, ἔνθα ταύτῃ ὠργίαζον καὶ ἐλευθεροῦντο. *Qui versabantur in periculis Samothracios illos dæmones, & cum Hecate Corybantas invocabant: unde celebre illud antrum Zerynthium, in quo in illius honorem orgia celebrabant & liberabantur.* Ἄντρον Ζήρυνθον, id est, זהרתא *Ziartho* Lunæ, quam cum Hecate candem esse vel pueri sciunt. Nempe Luna Syris זירדא *Ziara* à splendore dicitur, ut à rotunditate סיהרא *Sihara.* Sic Deut. 4: 19. in Jonathane, ודלמא תתלון עיניכון לצית שמיא ותחמין ית שמשא וית זיהרא, *ne suspensos teneatis oculos vestros versus cœlos & contemplemini Solem & (Ziara) Lunam.* Ex absoluto *Ziara*, vel *Ziaro* ut Syri efferunt, fit emphaticum זיהרתא *Ziartho*, ex quo Græcum *Zerynthos.* At Arabibus זהרה *Zahra*, *Zahrath*, *Zahrathon* est Venus, quæ & ipsa cum Cabiris in eodem antro colebatur. Unde est quod Ζηρυνθίαν vocat Lycophron. Quomodo dici Venerem ab antro Zerintho testantur Suidas, Isacius, & author Etymologici.

Ex hoc specimine apparet quorsum de Samothracibus scribat Diodorus lib. 5. Ἐσχήκασι δὲ παλαιὰν ἰδίαν διάλεκτον οἱ αὐτόχθονες, ἧς πολλὰ ἐν ταῖς θυσίαις μέχρι τοῦ νῦν τηρεῖται. *Habuerunt autem indigenæ linguam veterem sibi propriam cujus in sacrificiis hodiéque multa servantur.* Lingua illa vetus erat Phœnicia, cujus vocabula sunt *Samos*, *Cabiri*, *Axieros*, *Axiokersos*, *Cadmilus*, *Coes*, *Zerynthus*, *&c.* Pag. 222, & 223.

Prope Samothracem iisdem Cabiris & Mercurio sacra fuit Imbros Insula & oppidum. Stephanus: Ἴμβρος, νῆσος ἱερὰ Καβείρων καὶ Ἑρμοῦ, ὃν Ἴμβρον λέγουσι μάκαρες; Ἐστὶ καὶ πόλις. *Imbrus, insula sacra Cabiris & Mercurio, quem Imbrum Dii appellant: est & oppidum* in insula ejusdem nominis. Hæc insula leporibus mirè scatet. Geographus anonymus sub Constantio: *Imbrus leporinam vestem multam ejicit*, id est, emittit. Addit horum animalium ibi esse multitudinem. Lepus Hebr. est ארנבת *arnebeth*, Arab. ארנב *arneb* vel *irneb.* Unde literis trajectis factum *Inbros* & *Imbros*, N mutato in M propter B sequens. Itaque *Imbros* idem est quod *Lagusa* Græcis, cujus nominis aliquot insulas habuit Ægeum mare, etiam circa Troadem. Vide Plinium lib. 5. cap. 31.

Est & cur Phœnices putem nomen imposuisse vicinæ Lemno. Trojani belli tempore Philoctetes ab hydro vel chersydro morsus, aut ut Sophocles, à vipera, in ea insula relictus est, quia Vulcani sacerdotes Lemnii ἐθεράπευον τοὺς ὀφιοδήκτους. Ita habet Eustathius in lib. 2. Iliad. Forsasse ex Dicty Cretensi qui idem refert lib. 2. Lemnum scilicet nobilitat imprimis terra Lemnia, cujus astrictoria vi labra vulnerum coalescunt & obducuntur, maximè in venenoso morsu. Galenus cùm in Lemnum ideò navigasset ut hujus terræ vires penitiùs cognosceret, quendam refert se convenisse qui ἐπὶ τραυμάτων, καὶ παλαιῶν καὶ δυσεπουλώτων, ἐχεοδήκτων τε, καὶ ὅλως θηριοδήκτων, ἐπί τε τῶν θανασίμων φαρμάκων, οὐ προδιδοὺς μόνον, ἀλλά τε καὶ ἐπιδιδοὺς ἐχρῆτο τῇ σφραγίδι. *Ad vulnera cùm vetera, tum cicatrici obducendæ contumacia, & ad morsus viperæ, adeóque omnes venenosos morsus lethalia venena, non solùm pro antidoto, sed & post venenum sumptum, sigillo utebatur*, id est, terra sigillata sive Lemnia. Similia de terræ Lemniæ viribus, in Aëtio & Avicenna & Serapione legas. *Aët. Tetrab. 1. sermon. 2. cap. 4. Avic. lib 2. Serap. cap. 405.* Fallor an inde pharmaco nomen, adeóque toti insulæ? Cùm Arabicè לאם *lama*, cùm de vulnere agitur, sit id ipsum דמל *damila*, consolidare, obstringere, agglutinare. Unde eleganti metaphora ejusdem verbi usus est in conciliatione animorum, cùm qui priùs dissidebant redeunt in gratiam, & novo concordiæ vinculo inter se coalescunt. Videant igitur peritiores an fiat Lemnos vel ex simplici לאם *lama*, vel ex composito לאם־נחש *lam-nahs*, q. d. συνουλωτικὸν φάρμακον τῆς δήξεως, pharmacum vulneris ex morsu obducendi vim habens. Arabicè enim נחש *nahs* est morsus.

Aut si quis putet hoc etymon nimis esse operosum, quia in illis linguis hujusmodi compositiones sunt infrequentes, ecce aliud facilius, quodque adeò puto verius. Quamvis Galeni Lemnia rubricæ colorem habeat, tamen alia est Lemnia in alia parte insulæ quæ vel alba est vel subalbida. Stephanus Albacarius testis αὐτόπτης in literis ad Busbequium è Lemno scriptis: *Quæ ibi effoditur terra majori ex parte candicat, aut paulisper subrubet.* Itaque ut populus alba Græcè λεύκη & Hebraicè לבנה *libne* dicitur ab albedine, ita etiam hæc terra Phœniciè dici potuit *libno* vel *lebno*, quod Græci in *Lemnon* verterint ad vitandam κακοφωνίαν. Tale in Josepho & aliis *Iamnia* urbs pro יבנה *Iabne*, & in Græca Versione Σομνᾶς pro *Sobna*; Et pro לבנה *Libna* Λομνὰ *Lomna* 2. Par. 21: 10. & Λεμνὰ *Lemna*, Jos. 21: 13. Et Λέμνα *Lemna* her-

ba foliis albis in Orchomenio Bœotiæ lacu de qua nos infrà. Aut לבנא *Libna* dicta est *Lemnos* ab albedine rupium; ut in vicina Samothrace quam Aristoteles *Leucasiam*, Heraclides *Leucaniam*, & Eustathius in Iliade ω. *Leuconiam*, appellat; nec procul inde Tenedos, cujus vetus nomen erat *Leucophrys*. *Libna* denique dici potuit, quod nemo non statim agnoscet, à candore ignium ex illa erumpentium. Nam ideò Vulcanus fingitur in eam è cœlo delapsus ὅτι πῦρ ἐκεῖ γῆθεν ἀνεδίδοτό ποτε αὐτόματον, *quia olim ibi è terra erumpebat spontaneus ignis*. Ut scribit Eustathius in lib. 1. Iliad. Itaque etiam Αἰθάλειαν *Æthaliam* Veteres vocarunt, ut Polybius author est apud Stephanum, tanquam ἀπὸ τοῦ αἴθεσθαι *ab ardendo*. Hinc Lycophron in Alexandra

---- τεφρώσας γυῖα Λημναίῳ πυρὶ
---- *adurens igne membra Lemnio.*

Vide Suid. in Λημνίῳ

Et Seneca in Hercule Oetæo vers. 1359.

Quæ tanta nubes flamma Sicanias vomit?
Quæ Lemnos ardens?

Hûc facit quod verbum לבן *laban*, unde לבנה *Libna*, in *Piel* & *Hiphil* significat candefacere, quomodo in igne metalla. Sic in Misna ליבן סכין באור *candefacit cultrum in igne:* Item ברזל שהלבינו באש *ferrum quod in igne candefaciunt*, id est, accendunt & emolliunt ad fusilia opera.

Ignis Lemni erumpebat maximè è monte *Mosychlo* de quo Hesychius & Nicander in Theriacis vers. 472. Ad quem locum Scholiastes hæc citat ex Antimacho.

---- Ἡφαίστου πυρὶ εἴκελον, * ἥν ῥα τιτύσκει
Δαίμων ἀκροτάταις ὄρεος κορυφαῖσι Μοσύχλου.
---- *quales in summa rupe Mosychli*
Mulciber accensis fornacibus excitat ignes.

Et ex Eratosthene,

---- φαίνεσκε Μοσυχλαίῃ φλογὶ ἶσον
---- *elucet Mosychlæis ignibus æquum.*

Itaque *Mosychlus* vel מזלגא *Mazlego* splendens, ut in Syra Paraphrasi, Apoc. 21. vers. 21. vel מזלק *Mazlec* ardens, unde זליק *zelic* Chald. scintilla. Et Vulcanus Græcè dicitur Ἥφαιστος, Doricè Ἅφαιστος, id est, אב אשתא *af-esto*, pater seu inventor ignis, quia ut Græci fabulantur ἀφεῦρε πῦρ, καὶ τέχνας δὲ καὶ τὰς ἐκ πυρὸς ὁπόσας *invenit ignem & artes ex igne quotquot sunt.* Nempe *Vulcanus* est *Tubalcain*, quod ipsum nomen indicat.

Tzetz. Chil. 10. hist. 335. Gen. 4: 22.

Inter Lemnum & Hellespontum *Neas* vocari tradunt insulam ἐν ᾗ Φιλοκτήτης ἐδήχθη ὑπὸ ὕδρου, *in qua Philoctetes ab hydra morsus est.* Stephanus & ex illo Suidas. Nempe נחש *nahas* Hebræis est serpens. Sed Veteres dicebant *nees*. Tale *neel* pro נחל *nahal* in Epiphanio hæres. 66. & passim *beel* pro בעל *Baal* in nomine *Beelzebub*. Porro *Neæ* factum ex *Nees*, ut *Thebæ* ex תבין *Thebes*, *Daphnæ* (Pelusiæ) ex תחפנס *Taphnes*, *Liparæ* ex נברש *Nibras*, ut suo loco docemus.

Lemno ad Austrum subsunt insulæ multæ ante Magnetes sitæ, αἱ δ' ἐν ὀνόματι Σκίαθός τε, καὶ Πεπάρηθος, καὶ Ἴκος, Ἁλόνησός τε, καὶ Σκῦρος, ὁμωνύμους ἔχουσαι πόλεις; *in quibus celebres Sciathus, & Peparethus, & Icus, & Halonesus, & Scyrus cum oppidis ejusdem nominis.* Harum Halonesus & Scyrus à Græcis, reliquæ à Phœnicibus nomen consequutæ sunt. Quanquam de *Scyro* non satis constat. Græcè quidem σκῦρος est λατύπη ut volunt, id est, quod à lapidibus marmorarii abradunt: & in Eustathio σκυρώδης occurrit pro *petricoso*, & in Hesychio σκυρωθῶσι pro λιθωθῶσι: & in Pindaro Pythia 5. σκυρωτὰν ὁδὸν Scholiastes λιθόστρωτον *lapidibus stratam*, Hesychius ἀπόκροτον *asperam* interpretatur. Inde *Scyrus* dici putatur, quia petricosa est insula. Sed vox hæc Græcis quàm est infrequens, tam familiaris est Arabica צחור *sachur* pro petris à qua Σκῦρος nomen deduci potuit non incommodè. Vide Arabicas Paraphrases, Psal. 103: 13. Matth. 27: 51. Apocal. 6. ℣. 15, 16. &c. *Sciathus* per metathesim deductum ex קשיתא *ksiatha*, quasi dixeris duram & asperam insulam, facto nomine ex argumento. Quod planum faciunt hæc Senecæ de consolatione ad Helviam cap. 6. *Deserta loca & asperrimas insulas Sciathum & Seriphum, Gyarum & Cosuram pete.*

Peparethum cum oppido quondam Euonum dictam scribit Plinius lib. 4. cap. 12. Sed pro *Euonum* scribendum *Euœnum*, id est, εὔοινον *vino fertilem*. Erat enim insula εὔοινος. Ita habetur in Heraclidis politiis, qui eam tam à vini quàm à pomorum & frugum feracitate commendat: αὕτη ἡ νῆσος, inquit, εὔοινός ἐστι, καὶ εὔδενδρος, καὶ σῖτον φέρει. *Hæc insula vino & arboribus & frumento est ferax.* In Ovidio legitur Metam. lib. 7. fab. 15.

---- *nitidæque ferax Peparethos olivæ.*

Et in Philoctete Sophoclis vers. 549. ἐς τὴν εὔβοτρυν Πεπάρηθον, *in vitiferam Peparethum.* Itaque à verbo פרה *para*, quod feracem esse sonat (duplicatis radicalibus ut in שעשעים ex שעה, & תעתעים ex תעה, & יפיפיה ex יפה) primò פרפרת *Perpareth* factum, deinde פיפרת *Pepareth*, altero R pereunte, ut alterum L in Syris גוגלתא *gogoltha*, שושילתא *sosiltha*, קיקלתא *kikaltha*, & similibus, pro plenis גלגולתא *golgoltha*, שולשילתא *solsiltha*, קילקלתא *kilkaltha*; & alterum R in שישורא *sisura* catena pro שרשורא *sirsura*.

Icos exigua est insula Eubœæ propior, cujus præter Strabonem meminêre Scylax, & Phanodemus apud Stephanum, & Livius lib. 31. & Appianus lib. 5. civilium, sed & Antipater Sidonius, epitaphio in Homerum Anthol. lib. 3. cap. 25. ubi βραχύβωλον appellat brevis glebæ insulam, id est, angustam & perpusillam. Verba sunt:

---- ἴδ' ὅτι κεύθει
Καὶ Θέτιδος γαμέταν ἁ βραχύβωλος Ἴκος.
---- *insula parvi*
Cespitis Æmonium Pelea condit Icus.

Nomen ab angustiis factum; id enim Syris est עיקא *Ico*, à verbo עוק *uk*, id est, coarctare, etiam Hebræis notissimo. Eo fortè allusit Antipater, Poëta Sidonius, cui Syra vox non potuit non esse nota.

Est & in ora Magnesiæ *Pagasæus* vel *Pagasicus* vel *Pagaseticus* sinus (Ptolemæo Pelasgicus) in quo insula *Cicynethus*. Strabo lib. 9. ubi de sinu Pagasetico: ἐν δὲ τῷ κόλπῳ φησὶν εἶναι τὴν Κικύνηθον νῆσον, καὶ πολίχνην ὁμώνυμον, *in illo autem sinu dicit* (Artemidorus) *esse insulam Cicynethum, & oppidum ejusdem nominis.* Scylax: ἐν δὲ τῷ Παγασητικῷ κόλπῳ ἐστὶ νῆσος Κικύνηθος καὶ πόλις, *in sinu autem Pagasetico est insula Cicynethus cum urbe.* Mela lib. 2. cap. 7. *Pagasæus sinus Sciathon prospicit, Cicynethum amplectitur.* Plinius lib. 4. cap. 12. *Pagasicus sinus ante se habet Eutychiam, Cicynethum, &c.* Quia ex eo sinu Argonautæ profecti sunt, urbem Pagasas quæ nomen simul dedit, plerique dici volunt, ἀπὸ τοῦ ἐκεῖ πεπῆχθαι τὴν Ἀργώ, *ab eo quod navis Argo ibi compacta & compaginata est.* Οἱ δὲ πιθανώτερον ἡγοῦνται τοὔνομα τῷ τόπῳ τεθῆναι τοῦτο ἀπὸ τῶν πηγῶν, αἳ πολλαί τε καὶ δαψιλεῖς ῥέουσι. *At* (ex sententia Strabonis) *probabilius alii statuunt loco nomen esse à fontibus* (Doricè παγαῖς) *qui frequentes ibi largique fluunt.* Scepsius etiam apud Apollonii Scholiastem lib. 1. Pagasas dici asserit ἀπὸ τοῦ πηγαῖς περιῤῥέεσθαι τοὺς τόπους, *à fontibus qui hæc loca circumfluunt.* Hæc ideò notanda duxi, quia mihi videtur ex iis posse colligi *Cicynethus* unde dicatur. Nempe quam urbem Græci *Pagasas* ab ubertate fontium, eandem suâ linguâ Phœnices עינות *ajanoth*, vel ἀρχαϊκῶς *ainoth* aut *enoth*, id est, fontes appellarunt; & sinum Pagasæum חיק עינות *chekainoth*, id est, sinum fontium; & insulam in medio sinu,

sinu, insulam *chek-ainoth:* quod Græci mutarunt in *Cicynethum.*

CAPUT XIII.

Phœnices in Eubœa; Mare Ægeum unde dicatur.

Βωμώ Hesychio Μάκρις, id est, Eubœa, quæ *Macris* à longitudine dicitur, & *Bomo* בהמא à pecudibus, ut Gr. Εὔβοια & Ἀργιβοίη. Ibi multa pascua. Arabes in Eubœa. *Abantes* nec ab Abis dicti, nec ab Abante heroe, sed ab אבס *abas* saginare. *Ocha* vel עוקא *Oka*, id est, angusta Eubœa dicta. Nugæ de Ocha. *Chalcis* in freti angustiis, id est, חלקין à divisione terrarum. *Carystus* חרישתי ab ardente tela. *Caphareus* כיפא רוין *cepharus* scopulus contritor. De mari Ægeo unde dicatur variæ sententiæ. עז *az* asperum maris epithetum. In Scriptura Rubri maris מים עזים *aquæ asperæ*. Mare Ægæum nihilo esse clementius multis probatur. De eo proverbia. Hinc dictum est mare עז *az*, id est, asperum, quod redditum Αἰγαῖον tanquam à capra, qui אז *ez*, id est, capra, iisdem scribitur literis, Τράγος & αἶξ unde dicantur.

Nunc pauca de Eubœa. Hesychius: Βωμώ, οὕτως ἡ Μάκρις ὠνομάζετο, *Bomo, ita Macris appellabatur.* Macris, id est, Eubœa. Idem Hesychius; Μάκρις, Εὔβοια ἡ νῆσος, *Macris, Eubœa insula.* Sed & apud Plinium Ephorus, & Dionysius Periegetes versu 520. & Festus, & Priscianus, & Stephanus *Macrin* appellant. Non ut mythologi volunt à Macri vel Macride nutrice Bacchi de qua Apollonius lib. 4. vers. 1134.

> Κείνη δὴ πάμπρωτα Διὸς Νυσήϊον υἷα
> Εὐβοίης ἔντοσθεν Ἀβαντίδος, ᾧ ἐνὶ κόλπῳ
> Δέξατο.
> *Nascentem illa Jovis Nysæ de vertice natum*
> *Excepit, fovitque ulnis in Abantidis antro*
> *Eubœæ.*

Sed ἀπὸ τῆς μακρότητος à longitudine, quia insula est περιμήκης prælonga. Strabo; Διὰ δὲ τὴν στενότητα καὶ τὸ λεχθὲν μῆκος ὑπὸ τῶν παλαιῶν Μάκρις ὠνομάσθη. *Ob angustias & quam diximus longitudinem à Veteribus Macris fuit nominata.* Eustathius; *Macris dicta est* διὰ τὸ τῆς θέσεως ἐπίμηκες, *propter situs longitudinem.* Stephanus; *Eubœa insula, una è septem majoribus,* περιμήκης, ἡ καὶ Μάκρις *prælonga, quæ & Macris.* Strepsiades apud Aristophanem in Nubibus Act. 1. Scena 2.

> ---- ἡ δὲ γ' Εὔβοι' ὡς ὁρᾷς
> Ἡδί, παρατέταται μακρὰ πόῤῥω πάνυ.
> ---- *en tibi Eubœam ut vides,*
> *Quæ tota multam in longitudinem patet.*

Hæc de prisco Eubœæ nomine Macri, quo Hesychius alterum interpretatur multò ignotius, *Bomo* nempe de quo deinceps. בהם *bohmo* Arabicè pecora vel pecudes sonat, ut Hebraicè בהמות *behemoth.* Itaque insula *Bohmo* est insula pecudum, quod Græco Eubœæ nomini à bubus sumpto planè respondet. Eódem pertinet quod à Poëtis hæc eadem insula dicitur Ἀργιβοίη tanquam à bubus albis apud Ælianum de Animalibus lib. 12. cap. 36. Nempe jam ante Trojana tempora boum pascuis celebrem fuisse hanc insulam vel ex fabulis colligere est de bobus ab Autolyco * ex Eubœa abactis. Apollodorus lib. 2. κλαπεισῶν ἐξ Εὐβοίας ὑπὸ Αὐτολύκου βοῶν. Proinde initio belli Peloponnesiaci Athenienses πρόβατα καὶ ὑποζύγια ἐς τὴν Εὔβοιαν διεπέμψαντο, *oves & jumenta in Eubœam miserunt,* ut habet Thucydides lib. 2. Nec mirum Arabico nomine *Bohmo* appellatam esse Eubœam, cùm inter incolas illius vetustissimos à Strabone numerentur Ἄραβες οἱ Κάδμῳ συνδιαβάντες, *Arabes qui cùm Cadmo trajecerant.*

* De Autol. furtis v. Tzetz. Chil. 8. vers. 443.

Indidem constabit quorsum *Abantes* appellentur Eubœenses. Ita enim Poëta semper, quod Strabo pridem observavit. Et ipsa insula dicta est *Abantis* vel *Abantias.* Id præter Dionysium, Strabonem, Plinium, Stephanum, Eustathium, atque alios Recentiores, Hesiodus etiam his verbis asserit apud Stephanum:

Iliad. β. 536. 541. 542. & δ'. 464.

> Τὴν πρὶν Ἀβαντίδα κίκλεσκον θεοὶ αἰὲν ἐόντες,
> Τὴν τότ' ἐπώνυμον Εὔβοιαν βοὸς ὠνόμασεν Ζεύς.
> *Quam genus immortale Deûm appellarat Abantin,*
> *Hac tum Eubœa Jovi bovis est de nomine dicta.*

Hinc duplex sententia de Abantibus, quos alii ab Abis urbe Phocidis cum Aristotele deducunt, alii ab Abante heroe. Fingitur enim ex Neptuno & Arethusa natus Argivus, ex quo Abas Abantum pater. Ita apud Stephanum Aristocrates, & in Eustathio Arrianus. Quale est quod *Macris* & *Eubœa* leguntur esse nutrices, hæc Junonis illa Bacchi. Quin אבס *abas*, unde Abantes, Hebraicè est saginare. Hinc שור שבוס, Prov. 15: 17. Theodotion rectè reddidit βοῦν σιτευτὸν, Vulgatus *vitulum saginatum.* Inde factum à Phœnicibus verbale nomen אבס *abas* pro pecudum saginatore. Cujus plurale Phœnicium esset אבסין *abasin*, sed Græca flexione est *Abantes.* Itaque ut à boum pascuis insula בהם *Bohmo* & *Eubœa*, ita incolæ אבסין *Abasin* vel *Abantes* appellati sunt à boum saginatione.

Strab. lib. 10.

Sed & Phœnicium est *Ocha*, priscum ejusdem insulæ nomen apud Strabonem, cujus vestigia diu servata sunt in monte ejusdem nominis: Καὶ Ὄχη δὲ ἐκαλεῖτο ἡ νῆσος, καὶ ἔστιν ὁμώνυμον αὐτῇ τὸ μέγιστον τῶν ἐνταῦθα ὀρῶν. *Quin etiam Ocha vocabatur insula, & illi cognominis est mons Euboicorum altissimus.* Est & apud Plinium *Ocha* una è vetustis Eubœæ urbibus. Nempe Carystus, ut suspicor, quam describunt Strabo lib. 10. & Stephanus (in Κάρυστος) ὑπὸ τῷ ὄρει Ὄχῃ, *sub Ocha monte.* Utut sit *Ocha* vel עוקה *Oca* Pœnis angustam sonat, quo nomine illos hanc insulam appellasse verisimile est διὰ τὴν στενότητα, ut *Macrin* à longitudine. Mela: *Eubœa, &c. nusquam lata, duûm millium spatium habet ubi arctissima est.* Scylax; τὸ δὲ πλάτος, στενή ἐστιν Εὔβοια. *Latitudine autem angusta est Eubœa.* Alexius Comicus in censu septem insularum: Εὔβοια πέμπτη στενοφυής, *Eubœa quinta natura angusta.* Ex עוקה *Oca* factum Ὄχη aspiratione addita ut in *Ezechia, Ezechiele, &c.* Valeant igitur nugæ Grammaticorum apud Stephanum & Eustathium, Ocham dici ἀπὸ τῆς τῶν θεῶν μίξεως Διὸς καὶ Ἥρας ἢ διὰ τὸ τὰ πρόβατα κυΐσκεσθαι, ὀχευόμενα ἐν τῷ τόπῳ, *a congressu Jovis & Junonis, vel quia statim concipiunt oves eo loco coëuntes,* vel ἀπὸ τῆς Ὄχης τῶν προβάτων, *ab ovium pastu,* vel ἀπὸ τῆς ἐξοχῆς, *ab eminentia.*

Chalcis etiam, non solùm urbs metropolis ad Euripum, sed & insulæ totius nomen apud Plinium ex Cleodemo, nec à fabulosa Chalcide Asopi filia dicta videtur, nec à monte Chalcide, nec ab ære primùm ibi reperto, quæ fama est valde incerta: sed à Phœnicio חלקין *chalakin*, quasi *divisiones* dixeris: quia putatur Eubœa continenti quondam hæsisse, & maris irrumpentis impetu esse abscissa, inter Eubœæ Chalcidem & Aulidem Bœotiæ, quæ tam angusto freto ab invicem divisæ sunt, ut intermedio ponte aliquando junctæ fuerint. Ephorus ubi de Bœotia: Τὴν Εὔβοιαν τρόπον τινὰ μέρος αὐτῆς πεποίηκεν ὁ Εὔριπος, οὕτω στενὸς ὢν, καὶ γεφύρᾳ συνεζευγμένος πρὸς αὐτὴν διπλέθρῳ. *Eubœam Bœoticæ partem aliquo modo facit Euripus, qui ita angustus est ut duorum jugerum ponte jungatur.* Strabo de eodem Euripo: Ἔστι δ' ἐπ' αὐτῷ γέφυρα δίπλεθρος· πύργος δ' ἑκατέρωθεν ἐφέστηκεν, ὁ μὲν ἐκ τῆς Χαλκίδος, ὁ δ' ἐκ τῆς Βοιωτίας. *Illi duorum jugerum pons instratus est, turris autem utrinque extat, una à Calchide, altera à Bœotia.* Plinius: *Eubœa & ipsa avulsa Bœotiæ, tam modico interfluente Euripo ut ponte jungatur.* Itaque ut ad fretum Siculum Rhegium à rumpendo dictum

Steph. in Χαλκίς.

Strab. lib. 9.

ctum est, quod est Græcè ῥαγῆναι, quia ut volunt mare irrumpens,

Hesperium Siculo latus abscidit.

Sic ad Euripum *Chalcis* חלקין *Chalakin* à Phœnicibus videtur à dividendo dicta, quia medium spatium inter Chalcidem & Bœotiam impetu maris divisum est, & per angustiam scissum.

In Eubœa nil quicquam fuit lapide Carystio mirabilius, ex quo texebatur tela, quæ ubi sordes contraxerat in ignem injecta purgabatur. Vide Strabonem lib. 10. Apollonium in Mirabilibus, Plutarchum de defectu oraculorum, & Stephanum in Κάρυστος. Ab hac ardente tela à lapide Carysti eruto dici potuit ipsa Carystus, quia Hebræis חרר *charar* vel חר *char* ardere & שתי *sti* telam significat.

In Orientali Eubœæ angulo naufragiis infamis scopulus est *Caphareus*, id est, כיפא רוץ (*cepharus*) scopulus contritor, de quo capite sequenti plura, ubi de Andro insula una Cycladum.

Locus monet ut aliquid de *Ægeo* mari dicamus, quod ab *Ægis* insula prope Eubœam Neptuno sacrâ dici asserit Apollonii Scholiastes lib. 1. Et Conon ibidem ab *Ægea Carystia*, id est, à Carysto Eubœæ, quæ & Ægæa dicebatur. Et Strabo lib. 8. ab Ægis ejusdem Eubœæ oppido. Tamen idem lib. 13. deducit ab *Æga* Æolidis promontorio: & Plinius ab *Æge* scopulo inter Tenedum & Chium: & Festus vel à crebris insulis, quæ procul aspicientibus videantur species αἰγῶν caprarum, vel ab *Ægea* Amazonum Regina, quæ ibi perierit, vel ab *Ægeo* Thesei patre, qui in Ægeum se dederit præcipitem. De quo longam fabulam texit Suidas, nisi fallor, ex Nicocrate, quem refellit Apollonii Scholiastes. Ubi rursus alii ad *Ægeum* referunt Neptuni nomen in Pherecyde, alii ad *Ægeonem* qui sit idem cum Briareo. Alii denique sic appellari volunt ἀπὸ τῆς περκανίας αἰγὸς, *à percania capra*, quod non capio. An legendum Ὠλενίας vel ὐρανίας? Ut significetur capra cœlestis, qua exoriente (ut ait Suidas in Αἶγες) venti vehementes spirant, unde ἐπαιγίζειν flare in modum turbinis, & Ægæum pelagus dicitur, quod maximè terribile est. Ita Suidas: at Isacius in Lycophronem à terrestri capra deducit, quia hoc mare δίκην αἰγὸς κυματοῦται, *capræ instar agitatur.* Sed his relictis jam conabimur aliquid afferre vero propius.

Hebræum עז *az*, id est, validum, durum & asperum, quandoque maris est epithetum, ut Esa. 43:16. *Sic dixit Dominus qui dat in mari viam,* ובמים עזים *& in aquis asperis semitam.* Et Nehem. 9:11. *Et mare divisisti coram iis; & per medium mare sicco pede transiverunt, & persecutores eorum projecisti in profunda, tanquam lapidem* במים עזים *in aquas asperas* Utrobique agitur de Mari Rubro, quod absorpsit Ægyptios, & Hebræis fuit pervium: & ejus aquæ meritò appellantur מים עזים *aquæ asperæ*, cùm παραλίαν habeat τράχειαν, δυσπαράπλευστον, δύσορμον, ἀπρόσιτον, καὶ κατὰ πάντα φοβερὰν, *asperam, navigatu difficilem, importuosam, inaccessam atque omnino terribilem.* Ita de eo Agatharchides, & Strabo, & Diodorus, & Arrianus. Nec in Ægeo mari clementior est navigatio. Constantinus Porphyrogenneta Themate XVII. Τὸ δὲ Αἰγαῖον πέλαγος βαρύπλουν ἐστὶ καὶ δυσπέρατον, καὶ κύματα μακρὰ καὶ ὄρεσιν ἐοικότα ἀνεγεῖρον τοῖς πλέουσιν: εἴτε διὰ τὸ πυκνὸν τῶν νήσων, εἴτε καὶ διὰ τὸ ῥεῦμα τοῦ πόντου τὸ καταβαῖνον εἰς Ἄβυδον καὶ προσαρασσόμενον ταῖς νήσοις μετὰ μεγάλου ῥοιζήματος. *Est verò Ægæum mare navigatu & trajectu perquam difficile. Ingentes enim fluctus volvit, qui navigantibus montium instar assurgunt, vel ob insularum frequentiam* (unde Poëta *crebris freta concita terris*) *vel propter Ponti in Abydum defluxum, qui magno impetu in has insulas fertur, iisque illiditur.* Dionysius Periegetes vers. 133. de eodem Ægæo,

Agath. cap. 47. Strab. lib. 17. Diod. lib. 3. Arrian. Alex. lib. 7.

Οὐ γάρ τις κείνῳ ἐναλίγκια κύματ' ὀφέλλει,
Ὑψόθι μορμύρων ἕτερος πόρος ἀμφιτρίτης.
Murmure non aliud tanto circumtonat æquor,
Non aliud tantos extollit ad æthera fluctus.

Valerius lib. 1. Argonaut. vers. 630.

---- quantus fremitu se sustulit Ægon.

Et lib. 4. vers. 714.

---- tantas quamvis Tyrrhenus & Ægon
Volvat aquas.

Horatius lib. 1. Od. 14.

Interfusa nitentes
Vites æquora Cycladas.

Heraclides Sinopensis Epigr. lib. 3. cap. 22.

Αἰγαίου τ' οἶδμα κακὸν πελάγους.
Ægæique unda tumens pelagi.

Hinc τὸ Αἰγαῖον πλεῖν, *Ægæum navigare* de iis dicitur qui in summo discrimine versantur. Erasmus hoc adagium citat ex Æliani epistolis; & aliud non absimile ex Luciano de sectis, ἐπὶ ῥιπὸς τὸ Αἰγαῖον διαπλεῦσαι *virgulto*, (id est, virgulteâ scaphâ) *Ægæum transmittere:* In eos qui rem supra modum arduam levi opera conficere tentant. Quibus tertium addi queat ex Ciceronis lib. 4. de legibus: *Excitabat fluctus in simpulo Gratidius, quos post filius ejus Marius in Ægeo excitavit mari.* Itaque tam Ægeum quàm Rubrum Mare habet מים עזים *aquas asperas.* Unde dici potuit, atque ut putamus dictum est à Phœnicibus mare עז *Az*, id est, inclemens & asperum. Quod cur *Ægeum* Veteres reddiderint statim patebit. Apud Hebræos עז *az* asperum, & עז *ez* capra, non modò conjugata sunt, sed & iisdem scribuntur literis; & solùm punctis differunt à Masorethis nuper additis. Nempe ut hircus Græcè τράγος dicitur παρὰ τὸ τραχὺ δέρμα ἔχειν, ut Grammatici observant, ita Hebraicè עז *ez* capra nominata est ab asperitate pilorum, quorum usus in ciliciis veste omnium asperrima. Inde factum ut mare עז Αἰγαῖον diceretur tanquam à capra sumpto nomine. Idque eo libentius quod αἴξ capra Græcè unde Αἰγαῖον, alludit ad Hebræum עז *ez*, & videtur ex eo natum, quod jam alii observarunt. Quin & עז *az* vel עזא ἄζα Phœniciè capra dicta est. Vide Stephanum in Ἄζωτος. Itaque *mare* עז *az* reddi potuit *mare capræ.*

CAPUT XIV.

Phœnices in Cycladibus.

Mare Ægeum insulosum. Cyclades, omnes insulæ maris Ægei, numero LIII. Sed propriè quæ Delum ambiunt. Aristæus in Cea, Bacchus in Naxo, Astypalæa à Phœnicis filia dicta. Oliarus, Ios, Melos à Phœnicibus cultæ, & pleræque aliæ. *Delus* insula דהל *Deel*, id est, Dei Apollinis. *Inopus* עין אוב *Ain-ob* fons Pythonis. *Cynthus* חנטא *Chinto*, quia Apollo ibi editus. *Anius*, Hebr. עני *Ani*, Deli Rex & sacerdos è Cadmi genere. Hujus filiæ *Oenotropæ*, Oeno, Spermo, & Elais, vinum, triticum & oleum procreabant. Tria hæc offerri lex jubet. *Cio* vel *Cia* nomen à כי *ci*, id est, adustione Solis. Ceos cur à Sole adusta. Ibid. Sacrificia quotannis ad Etesias impetrandos. *Cythnus* pro *Cyphno* vel גובנא *Gufno* dicta propter casei præstantiam: θ & φ permutabiles. Ælianus emendatus. Gesnerus notatus. Cythnus culta jam olim. De ea proverbia. *Rhene* רעמה à strepitu undarum, unde & *Celadusa.* *Andrus* עד־רוץ *Ad-Rus*, quia vicinus *Caphareus* seu כיפא־רוץ *Cepha-Rus*, scopulus contritor. Alii ab Andro quodam Anii fratre aut filio. Stephanus correctus. *Tenos* vel *Tanos* insula תנות *thannoth* serpentum: indidem *Ophiusa* & *Hydrusa:* vipera *Tenia.* Alia de Teno. *Myconus* מוכון *Mucon* ab inopia dicta. De Myconiorum paupertate adagia. *Syrus* vel *Syra* contrà dives & beata insula, unde nomen. *Scyros* pro *Syro* perperam, & *Scyricum* pro *Syrico*, Hebr. סירקון *sircon.* Phœnices in Syro. *Arybas* in Homero *Azrubal.* Pherecydes Syrius reconditos Phœnicum libros sibi comparavit. Idem heliotropium erexisse dicitur in insula Syro. Tamen hoc heliotropium Homeri ævo jam extabat.

De

De heliotropio Regis Achaz in quo recessit umbra Solis. Refelluntur qui volunt Solem ipsum recessisse. *Naxus* ἀπὸ τοῦ νάξαι, id est, ab immolando. Syrum hoc esse verbum non Græcum, ut Grammatici volunt. Νάξαι Græcis aliud. Naxus quàm opulenta. *Parus* etiam *Zacynthus* dicta, id est, זחות quia montosa. Ibi marmor *lychnites* ex intimis terræ cavernis ad lucernas erutum. *Paro* פרעא inde nomen, & *Marpessæ* מערבצע. *Cabarni* in Paro Cereris sacerdotes קרבנין. Suidas bis correctus. In *Siphno* auri & argenti metalla, unde opes immensæ צפונים *sephunim* thesauri Hebr. *Seriphus* Hebr. רציפה *Resipha* q. strata lapidibus, quia valde petrosa. Fabula de incolis in lapides conversis. *Amorgon* dici volunt ad ארגמן *argaman*, id est, purpura, quia ἀμόργη multis purpura. At aliis byssi species, quod verius. *Amorgos* אם אורגין propter texturæ artificium. *Ios* Hebr. עיון *Ijon* quia lapidosa. Ibi Homerus in saxo sepultus. Prepesinthus pro Tretesintho etiam à saxis dicta. *Gyarus* ab עכור *acuar*, id est, muribus, qui fugatis incolis ferrum etiam rodebant. *Oliarus* fortè *Ariel*. R & L sæpe transponi. *Pholegandrus* ferrea insula: Hebr. גונדרי *gundari* lapidosus. *Sicinus* pauperrima, *siccen* indigere. *Melos* non dicitur à mali rotunditate, nec à Melo Phœnice; sed ab Hebr. מלא *melo* pro repletione, quia terra effossa statim repleri credita; vel pro maturitate frugum. Fruges ibi maturuisse intra tricesimum diem. Theophrastus emendatus. Gaza notatus. *Melos*, *Mimallis*, *Memblis* & *Byblis* idem, M & B permutari. Cur ibi dicatur terra repleri. Sulphur ibid. & alumen, unde צריפיה *Zeriphia*. Gr. *Zephyria* tanquam à situ. Terra *Melia*: *Melinum* album, at *melinus* color luteus. *Cimolus* unde *cimolia* cretæ species. Cur נתר *nitrum*, Jerem. 2: 22. Talmudici *cimoliam*, & בורית *borith*, id est, herbam fullonum, אשלג *asleg* interpretantur. Quid sit *asleg*. Nugæ Gemaristarum. *Cimolia* ex *Siraph* urbe Persidis. *Cimolus*, id est, גום אהלא *gum ohala* fossa saponis. Cimolia terra saponaria. *Cyclas* Phœniciè גיגלא *Gigla* & *Sporas* פוירה *Pzira*.

Mare Ægæum Ammianus insulosum esse dixit, quia multis scatet insulis. Harum dicuntur Sporades, quæ sparsim jacent, & Cyclades, quæ circa Delum in orbem sitæ sunt. Scio Cycladum nomen etiam ad eas extendi quæ à Delo maximè distant. Stephanus enim in hoc numero Cariæ insulas censet Casum, Telum atque Nisyrum, & Ioniæ Tragæam, Macedoniæ item Icon & Peparethum, Æthicus etiam & Orosius, quos Isidorus sequitur, pro Cycladibus habent omnes insulas Ægei maris, id est, insulas LIII, quarum ab Oriente prima est Rhodus, à Septentrione Tenedus, à Meridie Carpathus, & ab Occasu Cythera. Tamen Cycladum nomine propriè intelligi quas diximus, præter testimonia Veterum, ipsa vox apertè docet. Dionysius Periegetes:

Δῆλον ἐκυκλώσαντο, καὶ οὔνομα Κυκλάδες εἰσί.
Delum circunstant, hinc Cyclades esse feruntur.

Strabo: ἡ Δῆλος, καὶ αἱ περὶ αὐτὴν Κυκλάδες, *Delus, & quæ circa illam sunt Cyclades.* Mela: *Quia in orbem jacent Cyclades dictæ sunt.* Plinius: *Et à promontorio Geræsto circa Delum in orbem sitæ, unde & nomen traxêre Cyclades.* Ammianus; *Cycladas ideò sic appellatas, quod omnes ambiunt Delum, patriam Deorum insignem.*

Itaque præter *Delum* quæ in centro est, pro Cycladibus à plerisque habentur *Cea* vel *Ceos* prope Atticam. *Cythnus*, *Rhene*, *Andrus*, *Tenus*, *Myconus*, *Syrus*, *Naxus*, *Parus*, *Siphnus*, *Seriphus*. Sed & nonnulli *Amorgon* & *Astypalæam* addunt, & *Gyarum*, & *Oliarum*, & *Prepesinthum*, & *Pholegandrum*, & *Sicinum*, & *Ion*, & *Melon*, & *Cimolum*.

In plerisque his insulis olim habitasse Phœnices pro comperto est. In *Cea* imperavit Aristæus Cadmi gener ducta Autonoe. *Naxum* tenuit Bacchus Cadmi nepos ex Semele. *Astypalææ* nomen est ab Astypalæa Phœnicis filia matre Ancæi, quem Samum tenuisse diximus. *Oliarus* est Σιδωνίων ἀποικία *Sidoniorum colonia*, teste Heraclide Pontico apud Stephanum. *Ios* etiam, ut docet *Phœnice* priscum nomen. Plinius: *Ios, &c. anteà Phœnice appellata.* Stephanus: ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Φοινίκη ἡ Ἴος. Et *Melos*, si Festo credimus, *dicta est à Melo, qui ex Phœnice ad eandem fuerat profectus.* Alii *Byblum* asserunt vetus fuisse nomen a Bybliis conditoribus. Stephanus: Φοίνικες γὰρ οἰκίσαι πρότερον, ὅθεν καὶ Βύβλος ἐκλήθη, ἀπὸ τῶν Βυβλίων Φοινίκων. *Hujus primi incolæ Phœnices; unde & Byblus appellata est à Bybliis Phœnicibus.* Denique Thucydide nihil est expressius, qui libro primo hæc habet de insulis circa Græciam: Καὶ οὐχ ἧσσον λῃσταὶ ἦσαν οἱ νησιῶται; Κᾶρές τε ὄντες καὶ Φοίνικες: Οὗτοι γὰρ δὴ τὰς πλείστας τῶν νήσων ᾤκησαν. *Neque insulares minus latrocinabantur, Cares nimirum & Phœnices: Hi enim insularum plerasque incolebant.* Inde factum ut pleræque servent illa ipsa nomina quæ Phœnices imposuerant; quod palam fiet ex sequentibus.

Ab ipsa Delo sit initium, quam Veterum fabulæ ex eo nomen habere volunt quod Latona paritura κρυπτομένην αὐτὴν ἐν τῇ θαλάσσῃ ὁ Ζεὺς δήλην ἐποίησε, *eam in mari latentem Juppiter fecit manifestam.* Quin *Delus* factum ex דחל *daal*, quomodo *Belus* ex בעל *Baal*. Syris דחל *daal* est timor, deinde Deus qui timetur, juxta illud Poëtæ:

Primus in orbe Deos fecit timor.

Plerumque in Paraphrastis usurpatur de Diis gentium. Ut Exod. 20: 20. דחלן דכסף ודחלן דדהב *Dii argentei & Dii aurei.* Tamen Deut. 32: 15. in Hierosolymitano, & ibid. vers. 18. in Onkelo & Jonathane verus Deus vocatur דחלא (*Daala*) vel דחלת (*Daalath*) *timor*, ut Hebraicè, Gen. 31: 42, 53. פחד יצחק *timor Isaaci*, & Psal. 76: 12. מורא *reverentia.* Delum igitur Phœnices appellarunt insulam דחל *Daal* vel ἀρχαικῶς *Deel* (ut נחל *neel*,) id est, insulam Dei Apollinis, vel plurali numero insulam דחלן *Daalan* aut *Deelan* Deorum propter Dianam & Apollinem, quorum natalibus erat celebris. Proinde *Inopus*, id est, עין אוב *Ain-Ob* fons Pythonis, dictus rivulus in eadem insula per occultos terræ meatus è Nilo derivari creditus. Et *Cynthus* Deli mons in quo Latona edidit Apollinem, quia חנט *chanat* est in lucem edere. Sic Cant. 2: 13. *Ficus* חנטה (*chanta*) id est, *edidit grossos suos.* Unde Hebræis חניטה *chanita* productio, generatio, emersio in lucem. Fallor an Phœnicibus id ipsum fuit חנטא *chinta* vel *chinto*, unde Græcorum Κύνθος *Cynthus*, *teth* expresso per *theta*, ut in alphabetho Cadmi; & *cheth* per *cappa* ut in *Tapsaco*, & *Carrhis*, & *Calacina*, & *Malaca*, & *Cadmilo* & similibus. Trojani belli tempore Deli regnabat *Rex Anius*, *Rex idem hominum Phœbique sacerdos.* Fuit is è Cadmi stirpe, matre Rhoeo nata ex Staphylo Bacchi filio. Anium vocavit Rhoeo παρὰ τὴν ἀνίαν *à mœrore*, ut ait Etymologus, vel διὰ τὸ ἀνιαθῆναι δι' αὐτὸν, *quia ipsius causâ divexata est*; ut scribit Isacius in Lycophronem pag. 96. Nam ex Apolline gravida ut fabulantur, & è paterna domo pulsa, eum post multos errores peperit in antro Eubœæ. Ἀνία Phœnicibus est עני *ani*, quomodo etiam *afflictum* vocant. Itaque Anii nomen tam Phœnicium est quàm Græcum. Plura de Anio vide Apud Diodorum lib. 5. pag. 229. Nos ex fabulis hoc solum addimus hunc Anium ducta Dorippe genuisse tres Oenotropas, Oeno, Spermo & Elaidem, quibus Bacchus id impertivit, ut quotiescunque vellent pro nominum ratione vinum, semina & oleum consequerentur. Unde est quod fame Græcos circa Trojam multum urgente, illas ab Agamemnone per Palamedem accersitas aiunt exercitum diu sustentasse. Fabulæ dedit occasionem magna vini, frumenti & olei copia ab Anio sacerdote Apollinis in Græcorum castra submissa. Hæc enim ex oblationibus illi abundè suppetebant. Nempe ex omni terræ proventu à cultoribus suis tria hæc exigebat diabolus Dei simia. Ita enim in lege passim vinum, frumentum & oleum in decimas & primitias offerre jubetur Israël.

Virg. lib. 3. Æn.

Hesychius in Οἰνοτρόποι. Lycophron. vers. 573. Isacius pag. 96. et 98. Dictys Cret. lib. 1. in fine. Etymol. et Phavor. in Δωρίππη.

Israël. Sic Deut. 18: 3, 4. *Dabunt sacerdoti*, &c. *primitias frumenti, vini & olei.* Et Num. 18: 12. *Omnem medullam olei & vini & frumenti, quicquid offerunt primitiarum Domino tibi dedi.* Et Deut. 14: 23. *Comedes in conspectu Domini*, &c. *decimam frumenti tui & vini & olei.* Itaque ad hæc verba Legis Levit. 27: 30. *Omnes decima terræ ex terræ semine aut fructu arborum sunt Domini*, notat R. Selomo per terræ semen דגן *frumentum*, & per fructum arborum תירוש ויצהר *vinum & oleum* intelligi.

Ceos insula prope Atticam *Cos* contractè dicitur ab Heraclide & Diodoro; à Romanis scriptoribus Virgilio, Ovidio, Plinio, Sallustio apud Servium *Cea*; à Ptolemæo *Cia*; à Lysia apud Suidam & Æliano de Animalibus *Cios*; à Philone & Mela *Cianos*; vocabulis ita diversis ut ea constet omnia esse orta ex uno fonte. Nempe כוה *cava* Hebræis est exurere, ut Græcis καύειν vel καίειν, & כי *ci* vel כויה *cevija* exustio. Hoc de quavis exustione, illud propriè usurpatur de adustione Solis, Es. 3: 24. Nomen insulæ cur eò referam statim patebit. Liber pater Cadmi nepos Icarium vel Icarum, (id est, איכר *iccar* agricolam) misit in Atticum agrum, ut vitium culturam Athenienses edoceret. Hunc vino poto rustici semiebrii, venenum se bibisse credentes, nefariè interfecerunt, & admissi criminis sibi conscii aufugerunt in Ceam insulam, in qua regnabat Aristæus Cadmi gener, ut monuimus. Hyginus ex magni Salmasii emendatione lib. 2. Astronomicôn cap. *Arctophylax. Interfectores ejus* (Icarii) *animi conscientiâ permoti statim se fugæ mandaverunt, & in insulam Ceum* (lege *Ceorum*) *pervenerunt, à quibus ut hospites recepti domicilia sibi constituerunt.* Aliquantò post ira numinis reos persequente, ut quidem volunt, *canicula exoriens æstu Ceorum loca & agros fructibus orbabat, & ipsos morbo affectos pœnas Icario cum dolore sufferre cogebat, quod latrones recepissent.* Quibus malis concitatus insulæ *Rex Aristæus Apollinis & Cyrenes filius, &c. petiit à parente, quo pacto calamitate civitatem posset liberare. Quem Deus jubet multis hostiis expiare Icarii mortem, & ab Jove petere, ut quo tempore Canicula exoriretur, dies quadraginta ventum daret, qui æstui Caniculæ mederetur. Quod jussum Aristæus confecit, & impetravit ut Etesiæ fierent.* Hæc ex Hygino hactenus, quibus similia referunt etiam alii antiquiores. Theophrastus de Etesiis: εἰ δέ ποτ' ἐξέλιπον, καὶ Ἀρισαῖος αὐτοὺς ἀνεκαλέσατο, θύσας τὰς ἐν Κέῳ θυσίας τῷ Διῒ, καθάπερ μυθολογοῦσι. *Si quando defecerunt, & eos revocavit Aristæus sacrificiis in Ceo insula Jovi peractis, ut fabulantur.* Et apud Apollonium lib. 2. Argonaut. cùm Syrius οὐρανόθεν Μινωΐδας ἔφλεγε νήσους, *Minoidas* (id est, Cyclades) *è cœlo torruit insulas*, monitu Apollinis Aristæus in Ceum se contulit,

Lib. de ventis pag. 405.

Καὶ βωμὸν ποίησε μέγαν Διὸς Ἰκμαίοιο,
Ἱερά τ' εὖ ἔρρεξεν ἐν οὔρεσιν ἀσέρι κείνῳ
Σειρίῳ, αὐτῷ τε Κρονίδῃ Διΐ; τοῖο δ' ἕκητι
Γαῖαν ἐπιψύχουσιν ἐτήσιαι ἐκ Διὸς αὖραι
Ἤματα τεσσαράκοντα; Κέῳ δ' ἔτι νῦν ἱερῆες
Ἀντολέων προπάροιθε κυνὸς ῥέζουσι θυηλάς.
Icmæoque Jovi solemnem condidit aram
Pacavitque sacris per montes ritè peractis
Sirion, iratumque Jovem, & desæviit ardor
Syderis; hinc recreant spirantes mollius auræ
Rura quater denas luces, Ceusque sacerdos.
Cùm canis exoritur repetit nova sacra quotannis.

Plura vide apud Scholiastem, & in Heraclidis politiis, & Diodori lib. 4. & Ciceronis de Divinatione lib. 1. & in Germanici fragmento ad Arati phœnomena capite *Aquarius*, qui omnes meminêre hujus sacrificii ab Aristæo instituti, & à Ceis celebrari soliti ad Etesias impetrandos.

Ad eundem Aristæum pertinent hæc Athenagoræ in legatione pro Christianis: Χῖοι Ἀρισέον τὸν αὐτὸν καὶ Δία καὶ Ἀπόλλω νομίζοντες. Sed legendum Κεῖοι Ἀρισαῖον, &c. *Cei Aristæum eundem esse cum Jove & Apolline credentes.*

Cythno videri queat nomen fecisse קטנות *katnuth* parvitas, nam exigua est insula. Tamen aliud succurrit quod licet minus obvium, fortasse multò est verius. Κύθνιος τυρὸς, *Cythnius caseus* fuit olim valde celebris. Ita observant Stephanus & Eustathius ubi de Cythno. Et à Polluce lib. 6. cap. 10. τυρὸς Κύθνιός τε καὶ Σικελικὸς, *caseus Cythnius & Siculus* censentur inter τὰ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐδέσματα ἐνδόκιμα, *cibos apud Veteres maximè probatos.* Quin & *Cythnius* dicebatur à vicina Ceo vel Cio caseus, quem ex Æschylidis libris de re rustica multis describit Ælianus de Animalibus lib. 16. cap. 32. Summa est in solo sterili oves cytiso, ficus & oleæ foliis, siliquis, & spinis nutritas lac emittere ex quo fiat caseus præstantissimus; καλεῖσθαι δὲ αὐτὸν Κύνθιον (lege Κύθνιον,) &c. καὶ τὸ τάλαντον αὐτοῦ πιπράσκεσθαι δραχμῶν ἑκατὸν καὶ ἐννενήκοντα, *vocari autem Cythnium, ejusque talentum venire drachmis centum & nonaginta.* Κύνθιον vocem nihili mutat Gesnerus in ἀκάνθιον, quia partim ἐξ ἀκανθῶν ex spinis nutriebantur oves quarum lac in hujusmodi caseum coagulabatur. Sed ex iis quæ de Cythnii casei præstantia diximus, constat scribendum esse Κύθνιον ut conjectamus. Utut enim Cythnius caseus propriè non dicatur qui è Cythno non est, tamen recepta καταχρήσει *Cythnius* dici potuit caseus à vicina Ceo; vel propter viciniam, vel quia fuit ejusdem saporis & dignitatis cum Cythnio. Itaque ut in Antonino *Cynthos* pro *Cythnos*, ita in Æliano Κύνθιον scribitur pro Κύθνιον. Porro propter casei dotes; Cythnus Phœniciè, ut suspicamur, dicta est insula גובנא *gubna* vel *guphno*, quomodo Syri hanc vocem efferunt, id est, insula casei. Sed Græci pro Γύφνῳ, Κύθνον scripserunt, id est, Γ pro Κ ut in κάμηλος ex גמל *gamal*, & Θ pro Φ ut passim. Sic θύλλα & φύλλα *folia*, θῆρες & φῆρες *feræ*, θλίβω & φλίβω *affligo*, θλᾶν & φλᾶν *frangere*, θλαδιᾶν & φλαδιᾶν *contundere*, ψαθυρὸς & ψαφαρὸς *friabilis* sola dialecto differunt. Et Καφηρεὺς Eubœæ promontorium etiam Καθηρεὺς dicitur apud Stephanum. Hinc inebriari Græcè σκυθίσαι dici volunt pro σκυφίσαι, συγγενὲς γὰρ εἶναι τῷ φ τὸ θ. Ita Hieronymus Rhodius apud Athenæum lib. 11. Ibidem à Methymnæis ὁ σκύφος *scyphus* vocatur σκύθος *scythus.* Eodem exemplo *Cythnus* pro *Cyphno* dicta. Cythnum jam olim fuisse cultam docet historia vetus de Cythniis ab Amphitruone malè multatis, quod cessit in proverbium. Hinc enim Κυθνώδεις συμφοραὶ, *Cythniæ calamitates* dicuntur de gravissimis. Adagii meminit Suidas, & Zenodotus tanquam ex Aristotele. Helladius apud Photium scribi vult per L non per D. τὸ κυθνώλης, inquit, διὰ τοῦ λ γράφουσιν, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦ δ. Et in Hesychio Κυθνώλης est ἐξώλης, qui perditus est funditus, quomodo Cythnus ab Amphitruone planè excisa est & devastata: addit enim πεποιῆσθαι τὴν λέξιν ἀπὸ Κύθνου τῆς νήσου, ἀπόλεσθαι γὰρ αὐτὴν ἀπὸ Ἀμφιτρύωνος. Ita legendum, non Κυθμώδης & Κύθμου per M ut habent libri editi.

Rhene etiam *Celadussa* dicta est. Plinius; *Proxima ei* (Delo) *Rhene, quam Anticlides Celadussam vocat*, nempe à strepitu undarum. Id enim propriè κελαδεῖν. Unde Poëta dixit ποταμὸν & πόντον κελάδοντα, id est, *flumen* aut *mare strepens & tumultuans.* Quod ipsum Hebræis est רעם *Rhaam.* Sic 1. Paral. 16: 32. & Psal. 96: 11. & 98: 7. ירעם הים ומלאו *perstrepet mare & plenitudo ejus.* Phœnicium igitur nomen non fuit *Rhena*, sed רעמה *Rhaama* vel *Rheema* ἀρχαικῶς: & Græci, quod passim fit, M & N permutarunt.

Andrus

Andrus Phœniciè עד רוץ *Ad-Rus* à ſitu dicta eſt. Nempe Auſtrali Eubœæ angulo eſt objecta, ubi duo promontoria, Geræſtus & Caphareus, quorum illud Andro propius, ſed hoc multò eſt notius ob crebra naufragia. Nam, ut cætera taceam, Græcorum è Trojano bello redeuntium claſſis univerſa ibi diſſipata eſt, & pleræque naves contritæ. Unde Poëta Æn. lib. 11.

---- Euboicæ cautes, ultorque Caphareus.

Vide inſuper Euripidem in Helena, & Lycophronem in Caſſandra verſu 373. & Smyrnæum lib. 14. & Hyginum fab. 116. & Senecam in Agamemnone, & Hercule Oetæo, & Baſſum Anthol. lib. 1. cap. 55. Merito igitur כיפא רוץ *Cepha rus*, id eſt, contritor ſcopulus à Phœnicibus eſt appellatus. Quippe ut כיפא *cepha* petram & ſcopulum, ita רוץ *rus* conterere & contritionem ſonat. Sic Jud. 9: 53. ותרוץ את גלגלתו, *& contrivit cranium ejus.* Proinde etiam inſula huic ſcopulo vicina ab iiſdem dicta eſt עד רוץ *Ad-Rus*, id eſt, *ad* ſcopulum *Rus* ſupple objecta. Sic *Ad Albulas*, *Ad Dracones*, *Ad Fratres*, *Ad Olivam*, *Ad Regias*, &c. loca ſunt Mauritaniæ. Stephanus multò aliter: Ἄνδρος, νῆσος, μία τῶν Κυκλάδων, ἐκλήθη ἀπὸ Ἄνδρου τοῦ Εὐρυμάχου, ἢ τοῦ Ἀνανίου ἀδελφοῦ, τοῦ πατρὸς τῶν Οἰνοτρόπων. Τινὲς δέ φασιν Ἀνδρέα τοῦτον, καὶ Ἀνανίου παῖδα. *Andrus, inſula, una Cycladum, vocata eſt ab Andro Eurymachi aut Ananiæ fratris, patris Oenotroparum. Quidam Andrieum malunt & Ananiæ filium.* Sed hujus ſive Andri ſive Andriei memoria de cætero valde obſcura eſt. Nec Ἀνανίου legendum, ſed Ἀνίου, cujus filiæ erant Oenotropæ; ut ex Pherecyde Iſacius in Lycophronem pag. 96. & 98. Dictys Cretenſis libro primo extremo, Heſychius in Οἰνοτρόποι, Etymologus in Δωρίπτη, & plures alii docent. Itaque ſi Stephano credimus, Andrus, à quo inſula dicta eſt, Anii fuit frater aut filius, ac proinde è ſtirpe Cadmi: Anium enim probavimus è Cadmo eſſe oriundum.

Tenos, Doricè Τᾶνος, Phœniciè inſula תנות *thannoth*, id eſt, draconum ſeu ſerpentum. Ariſtophanis Scholiaſtes in Plutum: Ἐν τῇ Τήνῳ μιᾷ τῶν Κυκλάδων νήσῳ ὄφεις καὶ σκορπίοι δεινοὶ ἐγίνοντο, *in inſula Teno Cycladum una ſerpentes & ſcorpii terribiles fuêre.* Ibidem Ὀφιοῦσσα *Anguina* dicitur ab Antimacho. Quod & alii imitati ſunt. Atque eódem refero quod à nonnullis *Hydruſſa* dicebatur. Nempe ab hydris facto nomine, non ab aquis, ut Veteres volunt. Euſtathius: ὕδατι κατάρρυτος, διὸ καὶ Ὕδροῦσα ἐκλήθη. Stephanus; ἐκλήθη δὲ Ὕδροῦσα, διὰ τὸ κατάρρυτον εἶναι, καὶ Ὀφιοῦσσα. Plinius; *Tenos cum oppido XV M. paſſ. porrecta, quam propter aquarum abundantiam Ariſtoteles Hydruſſam appellatam ait, aliqui Ophiuſſam.* Quin & vipera *Tenia* dicta eſt tanquam à Teno. Heſychius; Τηνία, ἔχιδνα: quia Tenus fuit θηριώδης ut habet Scholiaſtes qui ſuprà. Ariſtoteles in fine libri Mirabilium narrat de ſerpente quodam in Teno urbe magicis cantibus exanimato. Sed Tenus illa in Theſſalia fuit, non in inſula Teno. Τηνίων σκορόδων, *alliorum ex Teno* meminit Ariſtophanes in Pluto; quæ volunt fuiſſe δριμύτατα *acerrima.* In Ariſtotele non reperio quod ex eo citat Stephanus, ibi φιάλων σύγκραμα εἶναι, ἐξ οὗ πῦρ ἀνάπτουσι πάνυ ῥᾳδίως, *aliquid in phialis eſſe dilutum, ex quo facillimè ignem accendunt.* Nihilo fortaſſe verius quàm quod aſſerit Athenæus lib. 1. ibidem eſſe fontem, cujus aqua vino non miſcetur. Anthologiæ lib. 1. cap. 38. Antipater Tenum ita cum Delo confert:

Νῦν δὲ σὺ μὲν ζώεις, ἡ δ' οὐκ ἔτι, τίς κεν ἐώλπει
Ὄψεσθαι Τήνου Δῆλον ἐρημοτέρην.

Tene viges Delo exciſa, & ſi credere fas eſt,
Nunc Delus Teno eſt inſula culta minùs.

Unde colligitur Tenum inſulam eſſe non magnæ rei.

Myconus tamen multò vilior & deſpectior. Unde Statius lib. 1. Achil.

---- placet ire per altas
Cycladas, hinc ſpretæ Myconos, humiliſque Seriphos.

Athenæus lib. 1. Myconios dicit διὰ τὸ πένεσθαι καὶ λυπρὰν νῆσον οἰκεῖν ἐπὶ γλισχρότητι καὶ πλεονεξίᾳ διαβάλλεσθαι, *propter inopiam, & quia ſterilem inſulam habitant, tenacitatis & avaritiæ nomine traduci.* Unde illud Cratini in hominem ſordidum & avarum: Πῶς ἂν Ἰσχομάχου γεγονὼς Μυκωνίου φιλόδωρος ἂν εἴης. *Quomodo tu ab Iſchomacho Myconio genitus, munificus eſſes?* Et proverbia Μυκόνιος γείτων & Μυκονίων δίκην, in eos qui non vocati ad convivia ſe ingerebant. Videantur Parœmiographi, & Euſtathius in Odyſſ. ρ. Proinde Μύκονος Phœnicibus erat מוך און *Muc-on*, quaſi dixeris *cenſu tenuem.* Quamvis citra compoſitionem מוך *muc* per ſe id ſignificet. Sic Lev. 25: 25. *cùm frater tuus* ימוך *facultatibus attenuatus fuerit:* LXX. ἐὰν πένηται ὁ ἀδελφός σου. Itaque in Phœnicio *Mucon* N finale videtur potiùs pertinere ad formam nominis.

Syrus, Diogeni Laërtio, Heſychio Mileſio & Suidæ *Syra*, & Homero *Syrie*, tam beata fuit & dives quàm miſera & inops Myconus. Quod planum facit hæc illius deſcriptio apud Poëtam Odyſſ. ο. verſ. 405.

Εὔβοτος, εὔμηλος, οἰνοπληθής, πολύπυρος,
Πείνη δ' οὔποτε δῆμον ἐσέρχεται, οὐδέ τις ἄλλη
Νοῦσος ἐπὶ στυγερὴ πέλεται δειλοῖσι βροτοῖσιν.

Paſcua, læta ovibus, bona frugibus, apta Lyæo eſt.
Nec populum premit ægra fames, nec peſtifer aër
Pallida moroſis exercet corpora morbis.

Itaque per aphæreſim Phœnicibus familiarem, quod alibi multis probavimus, vel שירה *Sira* pro עשירה *Aſira*, id eſt, dives, vel שורה *Sura* pro אשורה *Aſura*, id eſt, beata, dicta eſt. *Scyron* pro *Syro* perperam habent Scylax, Mela & Ptolemæus. Sed & in cenſu Cycladum apud Plinium *Scyros* eſt intruſa perperam, & libris repugnantibus, ut obſervatum eſt à magno Salmaſio. Tale eſt quod idem lib. 33. cap. 12. inter ſilis ſpecies pro *Syrico ex Syro*, *Scyricum* habet *ex inſula Scyro.* Sil propriè limus eſt rubri coloris quo inter pigmenta utuntur. Ita definit Plinius in loco quem citavimus. Tamen lib. 35. cap. 6. Syricum recenſet idem inter colores factitios. Ut qui fiat ex ſinopide & ſandyce mixtis. Et in Neophyto *ſori*, *Syricum* & *ſandyx* pro eodem habentur. Σῶρι, inquit, καὶ τὸ Συρικὸν, ὃ καὶ σάνδυξ λέγεται. Utut ſit Syricum à Syro dici certum eſt, non Scyricum à Scyro. Itaque etiam hoc loco Plinium emendat Salmaſius ex MSS, quæ *Syricum* habent & *Syro.* Hinc apud Hebræos סירקין *ſircon* & סירקא *ſirca* vel סקרא *ſicra* per metatheſim pro minio ſępe uſurpatur: & סרק *ſarac* vel סקר *ſacar* per metatheſim eſt μιλτοῦν *miniare.*

Syron Phœnices frequentare cœperunt ab heroicis temporibus. Proinde in Homero Phœnices mercatores in hac inſula per annum commorati, Cteſii Regis pellicem inde abducunt, quę & ipſa Phœniſſa fuit Sidone nata ex *Arybante.* Ἀρύβας deflexum nomen ex עזרובעל *Azrubaal*, qui Recentioribus Ἀσδρούβας, *zain* Hebręo verſo in σδ, ut in Eſdrę nomine. Sed Poëta planè omiſit propter κακοφωνίαν. Cur *Aſdrubalem* Gręci Κλειτόμαχον interpretentur in ſequenti libro dicetur.

Syron maximè illuſtrarunt natales Pherecydis, qui compilatis Phœnicum ſcriniis in magnum virum evaſit, & primus Philoſophiam docuit apud Gręcos. Heſychius Mileſius in libro de iis qui eruditionis famâ claruêre: Φερεκύδην τὸν Σύριον (ἔστι δὲ μία

 τῶν Κυ-

τῶν Κυκλάδων νήσων ἡ Σύρα) Φασὶν ἐ χεῖν διδάσκαλον, ἀλλ᾽ ἑαυτὸν ἀσκῆσαι, κτησάμενον τὰ Φοινίκων ἀπόκρυφα βιβλία. *Pherecydem Syrium ajunt (Syra autem una est è Cycladibus insulis) nullo magistro usum suo marte profecisse, postquam reconditos Phœnicum libros comparasset.* Ita etiam Suidas in verbo Pherecydes, & Eustathius in Odyss. lib. 15. Hunc alii Pythagoræ, alii Thaletis præceptorem fuisse volunt. In Syro diu superfuisse legitur ejus insigne monumentum, heliotropium scilicet, id est, machina sciotherica, cujus stylus ἡλίου τροπὰς seu solstitia per umbrarum incrementa & decrementa significabat. Laërtius in Pherecyde: Σώζεται δὲ καὶ ἡλιοτρόπιον ἐν Σύρᾳ τῇ νήσῳ, *servatur & ejus heliotropium in Syra insula.* Tamen est cur hanc machinam suspicer multò fuisse antiquiorem, & Homeri ævo jam extitisse. Nempe ita suadent Poëtæ verba Odyss. ο. vers. 402.

> Νῆσος τις Συρίη κικλήσκεται (εἴπου ἀκούεις)
> Ὀρτυγίης καθύπερθεν, ὅθι τροπαὶ ἠελίοιο.
> *Trans Delum, si fortè tuas pervenit ad aures,*
> *Insula in Ægeo est, ubi solstitialia puncta,*

seu Solis conversiones, supple gnomone notantur in organo sciotherico. Quid enim aliud sint in ea insula τροπαὶ ἠελίοιο quàm ἡλιοτρόπιον de quo suprà? Eustathius quippe fallitur, cùm per ἡλίου τροπὰς Occasum vult intelligi, quasi sita sit Syrus πρὸς τὰ δυτικὰ μέρη τῆς Ὀρτυγίας, *ad occiduas partes Ortygiæ* seu Deli. Cùm contrà Deli ad Ortum sit Syrus, non ad Occasum. Ita describunt Geographi. Et rem sic se habere vel ex ipso Homero patet, apud quem Eumæus in Ithaca Συρίην asserit esse Ὀρτυγίης καθύπερθεν, *trans Ortygiam*, id est, trans Delum. Quo nihil dici potuit falsius, si Syrus sit ad Occasum Deli, ubi etiam Ithaca. Omnino igitur ἡλίου τροπὰς in Syro fieri dixit Poëta, quia significabantur per heliotropium ibi erectum. A qua interpretatione non recedit vetus Scholiastes, qui ad hæc verba sic habet: Ἔνθα φησὶν εἶναι τὸ ἡλίου σπήλαιον, δι᾽ οὗ σημειοῦνται τὰς τοῦ ἡλίου τροπάς. *Ibi dicit esse Solis spelæum, per quod significant Solis conversiones.* Phœnicum potuit esse hoc opus, quos Strabo & Plinius & alii commendant ab Astronomiæ peritia. Saltem id constat Regem Achaz Ezechiæ patrem talem aliquam machinam Hierosolymis erexisse annis circiter ducentis ante tempora Pherecydis. In qua per miraculum ingens, ad confirmandum Ezechiam in fide divinæ promissionis de vitæ prorogatione, umbra retrocessit decem gradibus per quos jam descenderat. Umbram ajo, non Solem ipsum, quia nihil in Scriptura reperio quod nos cogat ut credamus Solem ipsum retrocessisse. In historia Regum de Sole nihil habetur. Solùm umbra legitur reversa esse retrorsum. In Esaia etiam Deus pollicetur duntaxat se facturum ut umbra regrediatur decem gradibus, unde explicanda sequentia; *Et reversus est Sol decem gradibus.* Sol, id est, umbra Solis, vel etiam lumen Solis, quod recedenti umbræ successit. Eo sensu Sol accedere dicitur, prout Solis lumen accedit aut recedit. Itaque miraculum fuit in heliotropio: non in ipso corpore Solis: quod si tot gradibus retrocessisset, quicquid graduum nomine intellexeris, tam insigne prodigium ubicunque terrarum perculsisset homines. Neque id silerent libri Veterum. Et nihil opus fuisset è Babylone in Judæam mitti legatos qui de portento interrogarent, quia rei gestæ fides mortalium neminem latuisset. Sed hæc obiter.

2. Reg. 20: 9, 10, 11. Es. 38: 8.

Naxi vocabulum Veteres dum conantur ad Græcam linguam revocare, vel cæcis palam faciunt Syram habere originem. *Naxus*, inquiunt, παρὰ τὸ νάξαι, ὅ ἐστι θύσαι, *à verbo* νάξαι, *quod immolare est.* Ita Euphorion, Stephanus, Suidas, Phavorinus. Et causam addit Eustathius, Naxum scilicet ita vocatam, διὰ τὰς θυσίας ἐξαιρέτους τινὰς ἐκεῖ γινομένας, *propter selecta sacrificia ibi celebrata*; nempe Baccho, cui tam sacra erat Naxus quàm Vulcano Lemnos, aut Delus Apollini. At in Græcorum scriptis νάξαι pro θύσαι nusquam occurrit. Quin Hesychio teste νάξαι est planè aliud, nempe σάξαι & βύσαι, id est, farciendo & constipando implere. Homerus Odyss. φ. ἀμφὶ δὲ γαῖαν ἔναξε, *circum autem terram constipavit*; ubi Scholiastes, ἔναξε, συνεπόλωσεν, sed legendum συνεπίλησεν. Eustathius; τὸ δὲ ἔναξεν, ἀντὶ τοῦ ἐπίλησεν ἢ πατήσας ἢ χερσὶ συμπιλήσας, *id est, constipavit aut calcans, aut manibus subigens.* Josephus; πᾶσα οἰκία ὁπλίτων νένακτο, *tota domus armatis erat constipata; id est, referta.* Inde νάκτα Hesychius exponit τοὺς πίλους καὶ τὰ ἐμπιλία, *coactilia.* Et Suidas; νακτὸν, πυκνὸν, πλῆρες, μεστὸν, μὴ ἔχον ὑπὸ κοῦφόν τι, *densum, plenum, refertum, quod sub se nihil habet leve.* Panis vel placentæ est epithetum valde subactæ, apud Athenæum, Hesychium, Pollucem, & Etymologicum magnum. Sed Syris נכס *necas* est immolare, & נכסא *nicsa* sacrificium. Phœnices scripsêre *nacsa*, quomodo *adan* salicem pro Syro אידן *idan*, & *nabla* nablium pro נבלא *nibla.* Ex *nacsa* factum *Naxus.* Rectè igitur Naxi nomen à victimarum copia aut præstantia Veteres deduxerunt. Et in eo solùm error fuit quod ad Græcismum revocarunt vocem merè Phœniciam.

Non possum non addere voce eadem נכסא *nicsa* vel *nacsa* etiam significari censum & opes, quod in Naxum & Naxios non malè quadrat. De Naxo enim Herodotus lib. 5. ἡ Νάξος εὐδαιμονίῃ τῶν νήσων προέφερε, *Naxus inter insulas opulentiâ præstabat.* Et Aristoteles in Naxiorum Republ. apud Athen. lib. 8. τῶν παρὰ Ναξίοις εὐπόρων, οἱ μὲν πολλοὶ τὸ ἄστυ ᾤκουν, οἱ δὲ ἄλλοι διεσπαρμένοι κατὰ κώμας. *Divitum apud Naxios plerique in urbe habitabant, alii vicatim erant sparsi.* Et Eustathius in Dionysium: Νάξος μεγέθει μὲν οὐ μεγάλη ἐστὶν, ἄλλως δὲ καλή τε καὶ ἀγαθὴ, ἀγχοῦ τῆς Ἰωνίας χρήματα ἔχουσα πολλά. *Naxos circa Ioniam est, insula non magna, sed opulenta & fœcunda, & divitiis multis affluens.* Naxiis tribuit Herodotus ὀκτακισχιλίην ἀσπίδα καὶ πλοῖα μακρὰ πολλὰ, *scutorum*, (id est, scutatorum) *octo millia, & naves longas plurimas.* Naves Naxias Græci vocant Ναξιουργεῖς κανθάρους. Vide Suidam, & Athenæum lib. 11. & Aristophanem in pace. Etiam *Strongyle* dicta est Naxus, quamvis non rotunda prorsus, sed folio vitis similis, ut habetur in Eustathio. Cur eadem à Veteribus *Sicilia minor* appellata sit in Sicilia dicetur. De Naxo plura qui volet præter Geographos consulat Diodorum lib. 5. & Nonnum lib. 57.

Parus Nicanore teste apud Stephanum etiam *Zacynthus* dicta est. An quia זחות *zachuth* Phœnicibus erat sublimitas, ut infrà docebimus, ubi de insula Zacyntho? Certè ut *Zacynthus*, ita *Parus* montosa fuit & inæqualis; unde Ovidius Amorum lib. 1. cap. 7.

> *Cæduntur Pariis qualia saxa jugis.*

Et Dioscorides in Lycambidas Anthologiæ lib. 3. cap. 12.

> Οὔτε Πάρον νήσων αἰπυτάτην ἱερῶν.
> *Nec quâ celsior est insula nulla Paron.*

Parii porro montes profundis cuniculis scatent, & Soli tam inaccessis ut candidum marmor in iis latens non nisi ad lucernas possit erui; unde factum ut *lychnites* seu lucernarius diceretur Parius lapis. Plinius lib. 36. cap. 2. loquutus de Chiis quibusdam sculptoribus magni nominis: *Omnes autem tantùm candido marmore usi sunt è Paro insula, quem lapidem cœpêre Lychnitem appellare, quoniam ad lucernas in cuniculis cæderetur, ut author est Varro.* Λίθον λυχνέα ob id ipsum appellat Callixenus Rhodius apud Athenæum lib. 5. ubi de thalame-

go Philopatoris: ἵδρυτο δ' ἐν αὐτῷ τῶν τῶν βασιλέων συγγένειας ἀγάλματα εἰκονικὰ λίθου λυχνέως. *In eo regia cognationis imagines erant collocatæ ex lapide Lychneo.* A cuniculis quos diximus nomen habere *Paron* insulam statim agnoscet, quisquis sciet Hebræis פרה *pera* ex Esai. 2: 20. & פרעא *paro* Syris esse terræ cuniculum. Hinc Hebr. 11: 38. pro Græcis καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς, *& cuniculis* (seu cavernis) *terræ*, Syrus Interpres habet ובפרעיה דארעא.

Pari mons è quo marmor eruebatur *Marpessa* dictus. Stephanus; Μάρπησσα, ὄρος Πάρου, ἀφ' οὗ οἱ λίθοι ἐξαίρονται, *Marpessa*, id est, מערבצע *Maarbetsa* caverna excisionis, voce מער *maar* contracta ex מערת *marat* vel *mearat*. Alii *Marpessum* vel *Marpeson* scribunt: Vibius Sequester in montibus: *Marpessus in insula Paro.* Servius ad illud Poëtæ; *Quam si dura silex aut stet Marpesia cautes*, lib. 6. Æn. *cautem Marpesiam lapidem dicit. Marpesos enim mons est Pariæ insulæ, habens durissimos lapides.*

Sacerdotes Cereris apud Parios Καβάρνοι *Cabarni* dicebantur. Hesychius; Καβάρνοι, οἱ τῆς Δήμητρος ἱερεῖς, ὡς Πάριοι. Hinc Suidas in Ὀργεῶνες. ὁ γοῦν Ἀντίμαχος ἐν τῇ Δυδῇ (lege Δήδης) γενεᾷ Καβάρνους θῆκεν ἀβακλέας (lege ἀγακλέας) ὀργεῶνας, *Antimachus igitur in Ledæ genealogia Cabarnos posuit illustres sacerdotes.* Stephanus in Πάρος scribit post Nicanorem, etiam ipsam insulam dici Κάβαρνιν ἀπὸ Καβάρνου τοῦ μηνύσαντος τὴν ἁρπαγὴν τῇ Δήμητρι τῆς θυγατρὸς, *Cabarnin à Cabarno, qui filiæ* (Proserpinæ) *raptum Cereri indicavit.* Quod nihilo est verius quàm quod ibidem habetur ex Callimacho, & in politiis Heraclidis, Parum dici à Paro Arcade Parrhasii filio. Ut Pari vocabulum Phœnicium est, ita etiam Cabarnorum, quamvis trajectis literis. Phœniciè enim *Cabarni* essent קרבנין *Carbanin*, ut קרב *careb*, offerre, & קורבן *corban* oblatio. Quam vocem apud Tyrios in usu fuisse docet ex Theophrasto Josephus lib. 1. contra Appionem.

Siphnum cætera miseram auri & argenti fodinæ in immensum locupletarunt. Eustathius; λέγονται δέ ποτε ἀκμάζειν τοῖς πράγμασιν οἱ Σίφνιοι, καὶ πλουτεῖν μάλιστα, διὰ τὸ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ ἐν τῇ νήσῳ εἶναι μέταλλα. *Siphnii dicuntur olim rebus fuisse florentibus, & in magnas opes crevisse, quia in insula fuêre auri & argenti fodinæ.* Ita etiam Herodotus Musâ tertiâ: Νησιωτέων μάλιστα ἐπλούτεον, ἅτε ἐόντων αὐτοῖσι ἐν τῇ νήσῳ χρυσέων καὶ ἀργυρέων μετάλλων οὕτω, ὥς τε ἀπὸ τῆς δεκάτης τῶν γινομένων αὐτόθεν χρημάτων θησαυρὸς ἐν Δελφοῖσι ἀνακέεται, ὅμοια (lege ὅμοιος) τοῖσι πλουσιωτάτοισι. *Insularium erant ditissimi, ut qui haberent aurea & argentea metalla; ita ut ex decima pecuniarum quæ inde suppetebant, Delphis thesaurus reponeretur opulentissimo cuique par.* Et vetus author apud Suidam in Σίφνιοι: Οὗτοι πλουσιώτατοι ἐγένοντο οὐ μόνον τῶν νησιωτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἠπειρωτῶν εὖ μάλα συχνῶν, ἕως μὲν οὖν τὴν δεκάτην ἐς Δελφοὺς ἀπέστελλον εὐτάκτως, καὶ ἐπείθοντο τῷ χρησμῷ τῷ τοῦτο προστάξαντι, τὰ τοῦ πλούτου αὐτοῖς ἐπίδοσιν εἶχε, φανέντων ἀργυρείων μετάλλων. *Isti non solùm insularium, sed & aliorum plurimorum continentis incolarum ditissimi fuerunt. Quandiu nimirum decimas Delphos ritè mittebant, & oraculo parebant, quo ita facere jubebantur, eorum opes incrementum habuerunt, cùm argenti fodinæ ipsis apparuissent.* Idem Suidas & Phavorinus: Ἰσοϋψεῖς οἰκίαι, καὶ παράλληλοι τῷ τείχει, ἐν σιφλῷ (lege Σίφνῳ) οὖσαι καταλύματα τοῖς ἐργαζομένοις τὰ χρύσεια μέταλλα. *In Siphno domus erant paris altitudinis & muro parallelæ, in illorum diversoria qui in auri fodinis operabantur.* Ab hac opulentia *Siphnus* Phœniciè dicta est צפנא *Siphna* vel *Siphno* per *sade*: quia צפן *saphan* est recondere. Græci reddunt θησαυρίζειν *thesaurizare*, Prov. 1: 18. & 2: 7. & 13: 23. Et צפונים *sephunim* sunt thesauri reconditi, Symmacho ἀπόθητα, Ps. 17: 14. Quomodo Siphnii ex his opibus in summam inopiam inciderint discere est ex Herodoto & Suida.

Seriphum Aristophanis Scholiastes in Acharnanes dicit esse νῆσον εὐτελεστάτην, *insulam vilissimam*: Seneca ad Helviam cap. 6. desertam & asperrimam. *Deserta* inquit *loca & asperrimas insulas Sciathum & Seriphum pete.* Et apud Plutarchum de exilio, Stratonicus eò delatus cùm ab hospite didicisset τοὺς ῥαδιουργοὺς, *falsarios* in exilium mitti: Τί οὖν (εἶπεν) οὐκ ἐραδιούργησας, ὅπως ἐκ τῆς στενοχωρίας ταύτης μεταστῇς, *cur non igitur* (*inquit*) *falsi crimen admisisti, ut ex his angustiis migrares?* De eadem sic agit Tacitus, ac si tota sit saxum, de Cassio Severo dicens lib. 4. Annalium: *Bonisque exutus, interdicto igne & aqua, saxo Seriphio consenuit.* Seriphus scilicet, Eustathio referente post Geographum, οὕτω πετρώδης ἐστὶν, ὥς τε κωμῳδεῖται ὑπὸ τοῦ Γοργόνος τοῦτο παθεῖν, ὡς τοῦ Περσέως αὐτόθι τραφέντος, καὶ τὴν τῆς Γοργόνος δῆθεν ἐκεῖ κομίσαντος κεφαλὴν δι' ἧς τοὺς ἐκεῖ ἀπελίθωσεν. *Ita saxosa est, ut fabulentur Comici hoc illi accidisse à Gorgone: ac si Perseus eò appulsus Gorgonis caput attulerit; per quod loci incolas in lapides converterit.* *Seriphus* igitur pro *Resipho* dicta videtur per metathesim, quia רציף *resiph* apud Phœnices lapidibus stratum sonabat. Hæ sunt Cyclades propriè dictæ quia Delo viciniores. Sequuntur insulæ quædam ambigui juris, quas alii Cycladibus, alii Sporadibus adscribunt.

Strab. lib. 10. vid. & Isac. in Lycophr. pag. 35. & 36.

Sic *Amorgus*, *Astypalæa* & *Ios*, quas plerique Sporadas, Stephanus & Eustathius Cycladas esse statuunt. Sunt qui *Amorgon* insulam, ex qua ἀμόργη purpuræ genus, & ἀμόργινα ἱμάτια, *amorginæ vestes* seu purpuræ, per literarum inversionem fieri volunt ex Hebræo ארגמן *argaman*, quo purpuram significari nemo est qui nesciat. Favet quod in Etymologo, in voce ἀπομόρξατο, Ἀμόργινα ἱμάτια redduntur τὰ πορφυρᾶ, & ἀμόργη, εἶδος βοτάνης πορφυρᾶς. Sed & in Eustathio ἀμόργη est πορφύρα κατὰ γλῶσσαν. Et in Stephano ἀμόργινος χίτων, χρώματος ἴδιον. Et in Suida ἀμόργεια, χρώματος εἶδος ἀπὸ νήσου Ἀμοργοῦντος. Aliis tamen placet vestes amorginas à materia dici, quia ἀμοργὶς aliquid est bysso simile vel carpaso (Gall. *crêpe*) in vestium usum olim adhibitum. Suidas; Ἀμόργινον, ὅμοιον βύσσῳ καὶ πολυτελὲς, *Amorginum, bysso simile & pretiosum.* Item: ἔστι δὲ ἡ ἀμοργὶς, ὅμοιον ἀλεπίστῳ λίνῳ. Περιλεπίζουσι δὲ αὐτὸ καὶ ἐργάζονται. Ἔστι δὲ σφόδρα λεπτὸν ὑπὸ (lege ὑπὲρ) τὴν βύσσον ἢ τὴν κάρπασον. *Amorgis autem est quid simile lino decorticato, quod decorticant & elaborant. Estque id tenuissimum supra byssum aut carbasum.* Etymologus: Ἀμοργὶς δέ ἐστι τοῦ καλάμου τῆς ἀνθήλης τὸ λεπτότατον μέρος ὅθεν ἀμόργη, *Amorgis in lini calamo est pappi vel lanuginis pars tenuissima ex qua fit amorge.* In eadem sententia sunt Hesychius, Julius Pollux, Harpocration, Lexici Attici Author, Pausanias, Phavorinus, alii. Atque id verum esse suadet quod in Æschine ἀμόργινα & ἔργα λεπτὰ sunt synonyma. Γυναῖκα, inquit, κατέλιπεν ἀμόργινα ἐπισταμένην ἐργάζεσθαι, καὶ ἔργα λεπτὰ εἰς ἀγορὰν ἐμφέρουσαν, *mulierem reliquit quæ amorgina peritè elaborabat, & opera tenuia deferebat in forum.* Nec minus lucis in Aristophanis loco ex Lysistrata, in quo mulierem tædet τῆς ἀμοργίδος ἣν ἄλοπον οἴκοι καταλέλοιπε, *Amorgidis quam domi reliquit nondum decorticatam.* Adde ex μαλθακοῖς Cratini ἀμοργὸν βρυτίνην, *amorgon* seu linum *bryttinum*, id est, Hesychio interprete byssinum seu bombycinum, uno verbo sericum. Omnino igitur ἀμοργὶς est lini genus in Amorgo insula nasci aut elaborari solitum. Julius Pollux: τὰ δὲ Ἀμόργινα γίγνεσθαι μὲν τὰ ἄριστα ἐν τῇ Ἀμόργῳ; λίνου δ' οὖν καὶ ταῦτα εἶναι λέγουσιν, *Amorgina autem optima in Amor-*

Vide Salm. in Solin. pag. 1125.

go fieri dicunt, eaque etiam esse linea. Tamen amorgen pro purpura, & amorgina pro purpureis ideò sumi suspicor, quia colore purpureo plerumque imbuebantur. Qua ipsa de causa byssus quoque pro purpura usurpatur, ut suo loco diximus. Interim *Amorgon* à Phœnicibus appellatam esse crediderim אם אורגין *em oregin* matrem textorum vel insulam אום *om* aut עם אורגין *am oregin* gentis textorum, aut etiam הם אורגין *ham oregin* copiæ textorum; voce הם *ham* ex המון *hamon* contracta, ut in אברהם *Abraham.* De Astypalæa jam dictum inter Caricas insulas.

In Phaleg. lib.3.c.4.

Ios insula Homeri sepulchro veneranda, & matris Homeri natalibus, dicta putatur ἀπὸ Ἰώνων οἰκησάντων, *ab Ionibus incolis*, ut & à Lydis *Lydias*, & *Phœnice* à Phœnicibus. Quippe etiam his nominibus insignitur apud Stephanum. At cùm linguæ Græcæ ratio non ferat ut *Ios* dicatur ab Ionibus, *Ion* puto Phœnices עין *Iion* expressisse. Cujus nominis urbs fuit in Judæorum Tribu Nephthali, ab agro lapidoso, nisi fallor, sic appellata. Hebræis enim עי *i*, plur. עיים *ijim* vel עיין *ijin*, est acervus lapidum, ut Chaldaicè יגר *iegar*, & Græcè λιθόριον in Aquila, Psal. 79: 2. Ita exponit Hieronymus epist. 135. ad Suniam & Fretellam. Hinc Aquila, Mich. 3: 12. καὶ Ἱερουσαλὴμ λιθολογηθήσεται, *& Jerusalem in lapidum congeriem redigetur*, pro Hebræis עיין תהיה. *Ion* igitur insulam ex ipso nomine lapidosam fuisse colligo. Saxosam certè describunt multi eorum, qui Homeri meminerunt ibi sepulti. Paulus Silentiarius Anthol. lib. 3. cap. 25.

1. Reg. 15: 20. 2. Reg. 15: 29. 2. Par. 16: 4.

---- Θεῖον Ὅμηρον
Κλεινὸν ἐπ' αἰγιάλῳ τύμβος ἔχει σκοπέλῳ.
---- *vatis Homeri*
Ossa sub æquorea rupe sepulta jacent.

Et de eodem Antipater Sidonius:

Ἀδ' ἔλαχεν νασῖτις Ἴος σπιλάς.
Saxo hîc condit Io circumflua.

Et Alcæus Messenius,

Καὶ νέκυν ἀκταίῃ θῆκαν ὑπὸ σπιλάδι.
Ossaque littoreâ composuêre petrâ.

Homerus nimirum è Samo Athenas profecturus, ad hanc insulam appulit, & in saxoso littore morbo correptus interiit & sepultus est. In vertice rupis erat oppidum, à quo καταβαίνοντες αἰεί τινες τῆς ἐκ τῆς πόλιος, ἀπεσχόλαζον παρὰ τῷ Ὁμήρῳ. *Oppidanorum aliqui subinde descendentes ægrotanti Homero operam dabant*, Herodotus in vita Homeri.

Strabo dicam scribit Artemidoro quod *Prepesinthum*, *Gyarum* & *Oliarum* Cycladibus accenseat; tamen de *Gyaro* Varro & Hyginus, & de *Oliaro* Plinius Stephanusque idem sentiunt. De *Prepesintho* præter Geographos, eosque numero paucissimos, non meminit ullus Veterum, quod quidem sciam. Nempe propter saxa aut arenas deserta fuit insula. Sed propter saxa potiùs, ut suspicamur. Nam *Prepesinthum* dici puto pro *Tretesintho*, (quomodo πίσυρες, pro τέσσαρες, πέμπε pro πέντε, Πίγρης pro Τίγρης, Περκώπη pro Περκώτη, *Palmyra* pro תדמור *Tadmor*, σπολὴ pro στολή, σπάδιον, pro στάδιον, &c.) Et *Tretesinthum* pro טרטישית *Tartisith*, quasi Saxosam dixeris. Syris enim & Phœnicibus טרשא *tarsa* & prima geminata טרטישא *tartisa* saxum aut rupem sonat.

Gyarus vel *Guarus* Γυάρος unde dicatur colligere est ex historia veteri, quam ita attingit Plinius lib. 8. cap. 29. *M. Varro author est, &c. ex Gyaro Cycladum insula incolas à muribus fugatos.* Et cap. 57. *Theophrastus author est in Gyaro insula, cum incolas fugassent, ferrum quoque rosisse eos.* Et Stephanus Byzantius, Ἀντίγονος δ' ὁ Καρύστιός φησιν, ὅτι ἐν ταύτῃ οἱ μύες διατρώγουσι σίδηρον, *Antigonus Carystius mures in ea ferrum rodere asserit.* Quæ & apud Suidam legas in verbo Γυάρος. Phœnices igitur credibile est Γυάρον appellasse insulam עכבר *acuar* vel כור *cuar*, Phœnicia aphæresi, quam sæpe observavimus, id est, insulam muris. Mus Hebraicè est עכבר *acbar.* Sed עכבר *acbar* & עכור *acvar* idem sunt, quomodo פרבר *parbar* & פרור *parvar* loci pars exterior, סרבל *sarbal* & סרול *sirval* sarabullum, תסבר *thisbar* & תסור *thisvar* thesaurus, אבה *aba* & אוה *ava* avere, expetere, אברקסין *abracsin* & אורקסין *avracsin* braccæ. Ex *acuar* vel *cuar* factum Γυάρος *Guarus*, ut Ἄγβαρος *Agbarus* ex אכבר *acbar*, *Argo* navis ex ארכא *arco* & similia.

Oliarum ex Heraclide jam probavimus Sidoniorum esse coloniam. Sed nos latet ratio nominis. An ut insula *Membliarus* à conditore *Membliaro* dicta est, ita etiam *Oliarus* ab Oliaro, qui fortè Hebræis אריאל *Ariel*, id est, leo Dei? Fuit id virorum fortium cognomen apud Moabitas 2. Sam. 23: 20. & 1. Paral. 11: 22. In *Oliaro* ex *Ariel*, R & L transposita sunt, ut in *Calari* pro *Carali*, & *beryllo* ex בלור *belur*, & κλῆρος ex גורל *goral*, & *Siluribus* ex סרול *sirval*, ut suo loco dicetur, & *calasiri* ex קרסל *carsol*, id est, talo. Ægyptiis enim *calasiris* erat ποδήρης χιτώνιον *talaris toga*: & περὶ τὰ σκέλεα crura ambiens, ut habetur in Herodoto.

Sequuntur ex Ptolemæo *Philocandrus* & *Sicinus*, quam etiam agnoscit Mela. *Philocandrus*, aliis *Pholegandrus* ex Hesychio *Phlegandrus* est פלך גונדרי *phelec-gundari* tractus lapidosus. Qua notione vox גונדרי *gundari* usurpatur à Talmudicis in tract. *Bava metsia.* Rectè me conjectasse doceant hæc Strabonis lib. 10. quæ inde descripsit Stephanus: Φολέγανδρος ἣν Ἄρατος σιδηρείην ὀνομάζει διὰ τὴν τραχύτητα, *Pholegandrus quam Aratus ferream vocat propter asperitatem.* Arati versus sic habet;

Ὦ Λητοῖ, σὺ μὲν εἰς γε σιδηρείη Φολεγάνδρῳ
O Latona tenet nunc ferrea te Pholegandrus.

Malè legitur μὲν εἰς μὲν, quod non patitur metri ratio.

Prope Pholegandrum est *Sicinus*, de qua præter Melam & Ptolemæum meminit enim Scylax, & Apollonius lib. 1. vers. 624. & apud Scholiastem Theolytus, Xenagoras, Cleon Curiensis, & Asclepiades Myrleanus. Quidam *Sicynum* & *Sicenum* vocant, & prisco nomine *Oenoën.* Plinius lib. 4. cap. 12. *Sicynus quæ anteà Oenoë.* Strabo lib. 10. ἀπὸ δὲ τῆς Ἴου πρὸς ἑσπέραν ἰόντι Σίκηνος, *ab Io insula versus Occasum eunti est Sicenus.* Stephanus; Σίκηνος, νῆσος περὶ τὴν Κρήτην, ὡς Στράβων δεκάτῃ, αὐτὴ Οἰνόη πρότερον ἐκαλεῖτο, *Sicenus insula circa Cretam, ut ait Strabo lib. 10. Ea ante vocabatur Oenoë.* Nempe διὰ τὸ εἶναι ἀμπελόφυτον, *quia vitibus consita est*, ut placet Etymologo & Apollonii Scholiasti. Tamen Apollonius utrumque nomen è fabulis repetens Thoantem Lemni Regem in arca hûc delatum narrat ex *Oenoë* nympha *Sicinum* peperisse: unde factum ut priùs *Oenoë*, deinde *Sicinus* diceretur. Et apud Scholiastem, etiam Xenagoras Sicini nomen deducit ἀπὸ Σικίνου υἱοῦ Θόαντος καὶ Νηΐδος νύμφης, pro quo Etymologus ἀπὸ υἱοῦ Θόαντος Σικίνου καὶ νύμφης Οἰνοναΐδος. Utrobique legendum Οἰνηΐδος, id est, *à Sicino Thoantis filio & nympha Oeneidis*, quæ aliis est Oenoë. Mihi *Sicinus* tam fabulosus quàm *Oenoë* vel *Oeneis.* Et *Sicinus* vel *Sicenus* insula dicta videtur a paupertate: quia סכן *siccen* Hebræis est indigere. Misera enim erat insula & ignobilis. Proinde apud Laërtium Solon Pholegandrum & Sicinum tanquam insulas obscuri nominis & parvæ rei ita opponit Athenarum celebritati:

Εἴην δὴ ποτ' ἐγὼ Φολεγάνδριος ἢ Σικινίτης,
Ἀντί γ' Ἀθηναίου πατρίδ' ἀμειψάμενος.
Pro terra mihi Cecropia Pholegandrus ut esset,
Aspera vel Sicinus patria terra velim.

Super-

Supersunt *Melus* & *Cimolus*, quas licet à Delo multùm dissitas, & Cretæ longè propiores, tamen pro Cycladibus habent Artemidorus & Strabo. Ut de Plinio & Stephano taceam, qui de Melo idem sentiunt. *Melos* insula fuit πολυώνυμος. Eadem enim dicta est *Mimallis* vel *Mimalis*, & *Memblis*, & *Byblis* aut *Byblos*, & *Zephyria*, & *Siphnus*, & *Acytus*, & *Lastus*. Quod probant hæc loca Veterum, Solinus; *Melos, quam Callimachus Mimallida dixit.* Plinius; *Melos cum oppido quam Aristides Byblida appellat, Aristoteles Zephyriam, Callimachus Mimalida: Heraclides Siphnon & Acyton.* Hesychius, Μιμαλὶς, ἡ νῦν Μῆλος, *Mimalis quæ nunc Melos.* Idem; Μεμβλὶς, Μῆλος ἡ νῆσος, *Memblis, Melos insula.* Item; Λάςος, ὁ Ἀκραγὰς τὸ παλαιὸν, καὶ ἡ Μῆλος, *Lastus Acragas olim, & Melus.* Stephanus; Βύβλος ἐκλήθη ἀπὸ τῶν Βυβλίων Φοινίκων, *Byblus appellata est à Bybliis Phœnicibus.* *Melon* à mali rotunditate plerique dici volunt, quia *Melos* Plinio authore *insularum rotundissima est.* Festus *à Melo qui ex Phœnice ad eandem fuerat profectus.*

Sed Hebraicè מלא *melo* est plenitudo vel expletio. Itaque insula מלא *Melo* est insula plenitudinis, vel insula expletionis. Quod nomen quò pertineat jam disquiremus. Rem de hac insula refert Philosophus in libro Mirabilium quæ superat omnem fidem: Φασὶ δὲ καὶ ἐν Μήλῳ τῇ νήσῳ ἐν τοῖς ἐξορυσσομένοις τόποις τῆς γῆς πάλιν ἀναπληρώματα γίγνεσθαι. *In Melo insula ferunt in effossis terræ locis, expletiones rursus fieri.* Vult in effossæ locum terram aliam ita succedere, ut fossa per se repleatur. Quod miraculum sive verum sive fictum, si modo fuit creditum, potuit dare nomen insulæ. Ita ut dicta sit insula מלא *melo*, seu quod idem est ἀναπληρώματος *repletionis*, id est, in qua fossæ excavatæ aggestâ terrâ per se replentur.

Præterea Hebræis מלא *melo* vel מלאה *melea*, id est, plenitudo, cùm de frugibus agitur, maturitatem sonat. Sic Exod. 22: 28. מלאתך *plenitudinem tuam, &c. non tardabis reddere.* Plenitudinem, id est, maturas fruges, quomodo reddunt Junius & Tremellius, Salomonem sequuti, qui hîc habet כשתתמלא תבואתך להתבשל, *cùm fructus tuus plenè maturus erit.* Et Num. 18: 27. והמלאה מן היקב, *& ut plenitudo è torculari* ab iisdem vertitur, *& sicut maturus liquor ex torcularis lacu.* Et à Jarchio similiter לשון מלאה, בישול תבואה שנתמלארת *plenitudo, id est, maturitas fructus quæ plena est.* Rursus Deut. 22: 9. המלאה *plenitudo*, in Junio est *fructus maturus.* Neque aliter reddit Kimchius in Lexico. Alii plenitudinem fructuum pro copia & ubertate sumunt, ut Deut. 33: 16. *de frugibus terræ, & de plenitudine ejus.* Utrovis sensu sumpseris in Melon insulam mirè congruet, quæ & fructus tulit uberrimos, & tam mira ratione maturescentes, ut jure merito potuerit inde denominari. Soli scilicet fuit tam portentosa feracitas, ut fruges intra tricesimum diem perfectè maturescerent, & sementis à multis fieret propemodum in ipsa messe, nec agricolæ tam tardo quicquam inde decederet. Theophrastus de causis plantarum lib. 4. cap. 12. τὸ γὰρ αὖ περὶ Μῆλον συμβαῖνον τῆς τελειώσεως, ὥστε τῷ ὕςατον σπείροντα θερίζειν ἅμα τοῖς πρώτοις ἐπὶ τὴν χώραν ἀνοίσεον ὡς εὔτροφον. *Quod enim in Melo accidit de maturitate frugum, ut qui serit novissimus una cum primis metat ad terram est referendum, ut quæ sit maximè ferax.* Idem multò expressius de hist. plant. lib. 8. cap. 3. Ἐν Μήλῳ δέ τι θαυμασιώτερον λέγουσιν. Ἐν γὰρ τριάκοντα ἡμέραις θερίζουσι. Διὸ καὶ λέγειν αὐτοὺς ὅτι μέχρι τούτου δεῖ σπείρειν, ἕως ἂν ἴδῃ τις δράγμα. Γίνεσθαι δὲ οὔτε ὄψιμα ταῦτα, οὔτε πολλὰ (lege φαῦλα) παρ' αὐτοῖς. Δεινὴν δέ τινα διαδοῦναι τὴν χώραν τροφήν. Καὶ γὰρ εἶναι σιτοφόρον μὲν καὶ ἐλαιοφόρον ἀγαθὴν, ἀμπελοφόρον δὲ μετρίαν. *In Melo autem aiunt aliquid mirabilius contingere. Sata enim ibi metunt intra trigesimum diem. Proinde serendum esse dicunt, donec quis viderit manipulum. Et sic sata nec serotina, nec vitiosa esse apud ipsos. Totamque adeò regionem uberrimum ferre alimentum, cùm triticum & oleas affatim vitesque etiam modicè ferat.* Hæc vera est interpretatio loci, quem usque adeò non intellexit Gaza ut reddiderit planè in contrarium sensum. Virum enim alioqui doctum turbavit vox πολλὰ quam in φαῦλα mutavimus, sic postulante sensu. φαῦλα, id est, *vitiosa*, ut in eodem capite δόλιχος φαῦλος καὶ ἐρυσιβώδης, *phaselus vitiosus & æruginosus.* Itaque frumenta in Melo sata Theophrastus negavit esse φαῦλα vitiosa, etiamsi serò serantur. Non negavit esse πολλὰ multa: neque enim id cohæreret cum sermonis tota serie. Nec regio in qua fruges properè quidem, sed parcè maturescerent diceretur esse εὔτροφος, & σιτοφόρος ἀγαθὴ, & δεινὴν τινα διαδοῦναι τροφήν. Nec præferretur Siciliæ Mylis, ubi terram dixerat reddere trigesimum fœnus. Itaque jam nulli obscurum *Melon potuisse* dici à Phœnicibus ארץ מלא *terram Melo*, id est, plenitudinis, vel ubertatis nomine, vel maturitatis frugum; item ארץ ממלא *terram memalle* vel ממליא *mamli*, quasi dicas terram complentem, id est, ad plenam maturitatem brevi spatio perducentem. Atque ut ex *memalle Mimallis & Mimalis*, ita ex *mamli* deflexa *Memblis & Byblis*, M & B permutatis: cujusmodi παραγράμμασι nihil frequentius apud Græcos. Talia τέρμινθος & τερέβινθος, μύρμηξ & βύρμηξ, μέλλειν & βέλλειν, μυρσίνη & βυρσίνη. Nec puto aliud esse causæ cur terram in Melo effossam statim repleri fabulentur, quam quod in sulcis vomere ductis semen statim progerminans & protuberans vulnus terræ inflictum aliquo modo sarciat, & cicatricem obducat. Hûc facit quod ut docuimus Phœnicia phrasi terra complere dicitur cùm frugibus maturitatem affert. Unde & מלא *male* plena dicitur stipula cùm est matura, Nahum. 1: 10. Ita interpretantur Kimchius & Selomo. De cætero frugum in Melo tam præcox maturitas naturæ soli tribuenda quod calidum est & sulphureum. Dioscorides lib. 5. cap. de sulphure: γενᾶται δὲ πλεῖστον ἐν Μήλῳ καὶ Λιπάρᾳ, *nascitur autem plurimum in Melo & Lipara.* Plinius lib. 35. cap. 13. *Nascitur in insulis Æoliis inter Siciliam & Italiam, quas ardere diximus, sed nobilissimum in Melo insula.*

Melos etiam *Zephyria* dicitur. Stephanus; Βύβλος ἐκλήθη ἀπὸ τῶν Βυβλίων Φοινίκων, ἀλλὰ καὶ Ζεφυρία, *Byblus appellata est à Bybliis Phœnicibus, sed & Zephyria.* Plinius; *Aristides Byblida appellat, Aristoteles Zephyriam.* Quod nomen ita factum à situ, ut simul imitetur Phœnicium צריפיא *zeriphia*; quasi aluminosam vel aluminariam dixeris; propter alumen optimum in ea nascens. Dioscorides lib. 5. postquam egit de Ægyptio alumine: Γεννᾶται δὲ καὶ ἐν ἄλλοις τισὶ τόποις, ἐν Μήλῳ, ἐν Μακεδονίᾳ, &c. *Nascitur etiam in aliis locis, in Melo, in Macedonia, &c.* Plinius lib. 35. cap. 15. *Laudatissimum* (alumen) *in Ægypto, proximum in Melo.* Et paulò pòst; *Optimum ex omnibus quod Melinum vocant, ab insula Melo, ut diximus. Nulli vis major neque astringendi, neque denigrandi, neque indurandi. Nullum spissius.* Item; *Ad omnia quæ in cæteris generibus diximus, efficacius intelligitur ex Melo advectum.* Melon igitur *Zeriphiam* dictam fuisse conjectamus, quia צריפה *Zeripha* est alumen. צ per z efferimus ut Veteres in צור *Zor* & צוער *Zoar* & similibus. Sub Augusto plures Judæos in hac insula habitasse planum est ex Josepho Antiq. lib. 17. cap. 14. & Belli Jud. lib. 2. cap. 5.

Ut à *Cimolo Cimolia*, sic à *Melo* dicitur terra

Melia vel *Melias*. Meminit Theophrastus in libro de lapidibus, ubi postquam recensuit quatuor terræ genera, quæ olim in precio fuêre, Meliam, Cimoliam, Samiam & Tymphaïcam è qua fit gypsum, de Melia hæc addit: χρῶνται δὲ οἱ γραφεῖς τῇ Μηλίᾳ δὴ μόνον, vel ut magnus Salmasius τῇ Μηλιάδι μόνον, *Pictores autem nonnisi Melia* (vel *Meliade*) *utuntur*. Sunt qui cinerei coloris fuisse volunt. Dioscorides lib. 5. Ἡ δὲ μηλία τὴν μὲν χρόαν καὶ αὐτή ἐστιν ἐμφερὴς Ἐρετριάδι τῇ σποδοειδεῖ. *Melia autem & ipsa colore est similis Eretriadi cinereæ.* Melia tamen id ipsum est quod *melinum* de quo Plinius lib. 35. cap. 6. *Melinum candidum & ipsum est, optimum in Melo insula*, & cap. 7. *Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecêre, ex albis melino, &c.* Sed *melia* duplex fuit, una medicorum quæ cinerea, altera pictorum quæ candida. Hæc Latinè *melinum*

Plaut. Mostell. Vitruv. lib. 7. c. 7. Paul. Pandect. lib. 31. dicitur in Plauto, Vitruvio, Plinio, & Paulo Jurisc. Rursus ab hoc melino diversum μήλινον χρῶμα. Qui color idem cum luteo, ut rectè observat Salmasius. Neque enim à Melo insula, sed ἀπὸ τῶν μήλων à malis, sumpsit denominationem.

Melo vicina est Cimolus, à qua Cimolia terra est inter cretæ species. Plinius lib. 35. cap. 17. *Cretæ plura genera. Ex iis Cimoliæ duo ad medicos pertinentia, candidum & ad purpurissum inclinans.* Hinc Ovidius lib. 7. Metam.

—— *cretosaque rura Cimoli.*

Ad medicinam quid conferat medicorum filii pluribus docent. Sed ejus usum in vestibus poliendis & desquamandis nullibi reperies uberius quàm in Plinio. Ex cinere, nitro & cimoliâ Veteres fecerunt lixivii genus, quo in balneis sordes eluebant. Aristophanes in Ranis,

Ὁ πονηρότατος βαλανεὺς, ὁπόσοι
Κρατοῦσι κυκησιτέφρου
Ψευδονίτρου τε κονίας
Καὶ Κιμωλίας γῆς.
Balneator omnium pessimus, quotquot
Tractant turbantem cineres
Falsoque nitro mixtum pulverem;
Et Cimoliam terram.

Ad quæ verba Scholiastes: ἡ Κιμωλία νιτροποιὸς γῆ ἐξ ἧς τὸ νίτρον, *Cimolia terra nitrifica ex qua nitrum.* Hinc in Dionysium Eustathius: ἡ Κίμωλος περὶ Κρήτην, ἐξ ἧς ἡ Κιμωλία γῆ, ἐπιτηδεία εἰς νίτρου κατασκευήν, *Cimolus circa Cretam; ex qua Cimolia terra, apta ad nitri præparationem.* Et Dioscorides lib. 2. cap. de felle: σὺν νίτρῳ ἢ γῇ Σιμωλίᾳ σμῆγμα κράτιστον, *cum nitro aut terra Cimolia smegma optimum.* Inde factum ut Talmudici hæc promiscuè sumentes *nitrum*, Jerem. 2: 22. per *Cimoliam* explicaverint. Locus Jeremiæ sic habet: *Si laveris te* בנתר *nitro, & multiplicaveris tibi* ברית *borith*, id est, herbam fullonum, puta, στρούθιον aut saponariam. Et ad illum Talmudici נתר ובורית קמוליא ואשלג לכבס בגד קטן *nitrum & borith*, id est; *Cimolia & asleg ad lavandam vestem parvam.* Absurdè, cùm parvæ & magnæ vestes eodem modo

Dalech. lib. 7. cap. 13. Avic. lib. 2. Dioscor. lib. 2. laventur. Itaque pro בגד קטן (*beged caton*) *vestem parvam*, legendum בגד כתום (*beged cathum*) *vestem maculatam. Asleg* est Persicum *aslengi*. Arabes vocant כנדס *condus*; Græci στρούθιον, unde στρουθίζειν, id est, τῷ στρουθίῳ καθαίρειν, Romani *radi-*

Plin. 19. cap. 3. *culam* & *herbam lanariam*, quia ut Plinius author est lavandis lanis succum habet, mirum quantum conferens candori mollitiæque. Phœnices in auctario Dioscoridis συρὶς, id est, שורש *sores*, radicem, quomodo Romani *radiculam* & *radicem*. Columella:

Col. lib. 11. Plin. lib. 24. cap. 11. ---- *à Syrioque venit quæ semine radix.*

quoniam, teste Plinio, *nihil ferè excepta radice struthion est.* Hæc Talmudici veteres non imperitè. Sed ad utramque vocem Gemaristæ sunt ridiculi. In Gemara enim *Cimolia* explicatur à R. Juda עשב שמיבשין אותו וטוחנין אותו ורוחצין בו את ידיהם והוא מוציא את הזוהמא, *herba quâ arefactâ & commolitâ lavant manus ut eluantur sordes*, quod pertinebat ad *asleg*. At *asleg* vel שלגא *salga* R. Samuel, ab iis scilicet edoctus qui in mare descendunt, vult id esse quod reperitur בנוקבי דמרגניתא in foraminibus margaritarum, & inde educitur ברמצרה דפרזלא stylo ferreo; quo nihil fingi potuit ineptius. Cimoliam Avicenna post doctorem quendam חנין *Hanin* peti dicit è loco maritimo cui nomen est אלסיראף *Assiraph* vel *Alsiraph*. *Siraph* est urbs Persidis notissima in littore maris Persici ad gradum ab Æquatore XXIX. de qua Nubiensis Clim. 3. part. 6. & Geographorum alii. Sic Cimoliam Thessalicam, & Lyciam, & Sardam, & Umbricam laudat Plinius. Tamen propriè Cimolia dicitur quæ è Cimolo est. Adeóque cùm Talmudicis & Chal- Job. 9 & 39.
dæo Paraphrasti גומא *guma* sit fossa, & אהל *ahal* vel אוהל *ohal* inter genera smegmatum, fallor aut composita voce *Cimolos* à Phœnicibus גום־אהל *gum-ohal* dicebatur, id est, fossa smegmatis, propter terram saponariam, quæ ex ea eruebatur. Cimolia enim passim definitur γῆ σμηκτὶς *terra smectis* aut *saponaria*. Sic in Hippocrate σμηκτίδα γῆν Galenus & Erotianus exponunt τὴν Κιμωλίαν. Et in Julio Polluce lib. 10. cap. 31. γῆ σμηκτρὶς juxta Nicocharim id ipsum est quod Aristophanis Κιμωλία γῆ.

Cyclas, quod unum superest Phœnicibus, dicta est גיגלא *gigla* pro גלגלא *gilgla*, ex Hebr. גלגל *gilgal* quod circulum sonat. Prius L. est omissum, ut in קיקלא *kikla* ex קלקל *kilkal*. Itaque ex *gigla* κύκλος & Κυκλάς. G & C permutari passim jam sæpe monuimus. At Sporas iisdem erat פזורה *Pzura* vel פזירא *Pzira*, ut פזר *pazar* vel *pzar* σπείρειν spargere. Phœnicium PZ Græci mutarunt in SP propter soni insolentiam ut CS in SC in *Sciatho* ex קשיתא *Csiatho*, & TS. ST in *Bostra* ex בצרא *Botsra*, & *Mestrem* ex מצרים *Mitsraim*, & TN in NT in *Ponto* ex בטנא *Botno*, & SL in LS in ἄλσος ex אשלא *aslo*.

CAPUT XV.

Phœnices in Creta & vicinis insulis.

Quò appulerit Asterius Europâ raptâ. Ejus frater *Atymnus* cultus à Gortyniis. *Atymnus*, id est, תימן *Theman*. *Europa* חור אפא à candore faciei, Junonis pigmentum illi datum. Europa cur *Hellotia* dicta, & Europæ corona *Hellotis*, & *Hellotia* festum. An ab הלות *halloth*, id est, epithalamium canere? Mos coronandi nuptas antiquissimus. Coronæ Europæ, Ariadnes, Proserpinæ. Ejusdem ritus in Scriptura vestigia. *Itanus* urbs Cretæ à Phœnice *Itano*, id est, אתן *Ethan*. *Itamus* עיטם idem. *Creth* vel *Ceritha* vel *Creta* Palæstinæ regio, cujus incolæ *Cerethii* & *Cretes*. Gaza *Minoa* dicta tanquam à *Minoe*; *Menois* urbs ibid. *Marnas* Gaza cultus pro Jove Cretensi. Cerethæi vel Palæstinæ Cretes sagittis maximè valuêre. Eadem Cretensium arma perpetua. Quod alii à Minoe, alii ab Apolline arcessunt, aut Saturno & Curetibus. Strabo emendatus. Arcus Creticus. Calami Cretici. Sagittandi studium ad situm regionis referri. Inde *Cretes* dicti ut כרתי *Cretim* Sagittarii Palæstinæ. *Membliarus* vel *Membriareus*, id est, ממרא הראש *Mambre haros*. Dux Mambre Cadmi cognatus in Thera insula. Membliari pater *Pæcilus*, id est, *Picol*. Theras à Cadmo octavus Theræ nomen dedit. Inde Battus qui Cyrenas condidit. *Membliarus* insula prope Theram, quæ & *Anaphe*. Stephanus emendatus. *Anaphe* unde dicta. Delo & Anaphæ multa communia. Philonis error. *Anaphe*, id est, ענפה, id est, *Anepha* ramosa, opaca. Ortelius notatus. Anaphæi sacra Apollinis cum conviciis celebrant. Iisdem periculum à perdicibus.

In Cretæ urbe Gortyna ad Lethæum amnem, ad quem Europâ raptâ appulit Asterius, colebatur Europæ frater *Atymnus*. Solinus capite undecimo ex magni Salmasii emendatione: *Gortynam amnis*

Lethæus

Lethæus præterfluit, quò Europam tauri dorso Gortyni ferunt vectitatam. Iidem Gortyni & Atymnum colunt Europæ fratrem, ita enim memorant. Atymnus, id est, תימן *Teman*, ut *Atabyrius* תבור *Tabor*. Polyb. lib. 5. Et Europa est חור אפא λευκοπρόσωπ☉. Hujus scilicet formam quanti fecerint prisci mortales docet fabula de puella nomine Angelo Jovis & Junonis filia, quam ajunt κλέψαι τὸ τῆς Ἥρας μύρον, ᾧ τὸ πρόσωπον αὐτῆς αἶθον ἦν χριόμϑυον, καὶ δῦναι Εὐρώπῃ τῇ Φοίνικ☉ θυγατρί. *Junonis pigmentum surripuisse, quo peruncta faciei splendorem conciliabat, & Europæ dedisse Phœnicis filiæ*. Hæc Theocriti Scholiastes Idyll. 2. Europam *Hellotiam* appellasse Veteres scribit Etymologus, ὅτι οἱ Φοίνικες τὴν παρθένον Ἑλλωτίαν καλοῦσιν, *quia Phœnices virginem Hellotiam vocant*. Sed & in Hesychio Ἑλλῶτις est Europa, & ἑλλώτης *Europæ corona textilis viginti cubitorum*, & Ἑλλώτια Europæ festum in Creta. Et in Stephano, vel Hermolao si mavis, Gortyna urbs de Cretensi Europæ nomine dicebatur olim Ἑλλωτίς. Ellotiæ porro nomine virginem significari, ut tradit Etymologus, mihi non fit verisimile. Quorsum enim à Cretensibus virgo dicta fuerit, quæ virgo non erat ampliùs, cùm in Cretam appulit? Præterea lingua Phœnicum עלמא *alma* virgo dicebatur, non *Hellotis*, nec *Hellotia*. Hieronymus in Esaiam: *Linguâ Punicâ, quæ de Hebræorum fontibus manare dicitur, propriè virgo ALMA appellatur*. Si tamen in his vocibus, ut in plerisque Creticis, quod spero me docturum aliàs si dederit Deus, Phœnicium quid latet, putaverim esse referendas ad Hebræorum הלות *halloth*, quod & in genere *laudare est*, & in specie ὑμϑυαιοῦν *epithalamium canere*. Sic Psal. 78: 63. *virgines ejus* לא הללו *non fuerunt laudatæ*: supp. nuptiali carmine, id est, innuptæ manserunt: antecedens pro consequente. Ita accipiunt Hebræi omnes. Et in Thalmude passim הלול *laus* est nuptiale carmen vel festum: & בית הלול *domus laudis*, domus, in qua celebrantur nuptiæ: & in Jonathanis Paraphrasi, Exod. 2: 1. גנונא דהלולא *thalamus laudis* sumitur pro nuptiali thalamo. Itaque ab הלות *halloth* vel *helloth* Hellotia dici potuêre à Cretensibus Asterii & Europæ festa epithalamia, quæ renovabantur quotannis. Potuit & ex eadem causa Hellotis dici ipsa Europa, & Gortyna urbs penè in umbilico Cretæ, in quam convenire mos erat festum illud celebraturos. Denique Ἑλλώτης στέφαν☉ dicta fuerit ob hoc ipsum Europæ corona nuptialis. Antiquissimi enim esse moris quod sponsæ coronantur, ut alia taceam, docet corona Ariadnes ex auro & Indicis gemmis ipso die nuptiarum illi à Venere indulta, & deinceps in cœlum translata. Vide Aratum, & Germanicum, & Festum Avienum in phœnomenis, & Hyginum lib. 2. & Tertullianum de corona militis cap. 7. & 13. Et Claudianum lib. 2. de raptu; ubi agens de Proserpina, quæ caput floribus redimiebat paulò ante raptum, ad hunc morem ita alludit,

> ---- *seseque ignara coronat,*
> *Augurium fatale thori.*

Proinde in Sacris Scriptoribus multa reperire est vestigia hujus moris. Ut Cantic. 3: 11. *Videte, filiæ Sion, Regem Solomonem, cum corona, quâ mater illum coronavit in die sponsaliorum ejus*. Et Ezech. 16: 8, 12. *Cùm viderem te quod ecce tempus tuum esset*, (id est, ætas nubilis) &c. *conveni tecum in fœdus, ait Dominus Deus, ut nuberes mihi, & posui, &c. coronam decoris in caput tuum*.

In Cretæ parte orientali *Itanum* urbem, de qua Herodotus, Ptolemæus, alii, condidisse fertur Itanus Phœnicius. Stephanus; Ἴτανος, πόλις ἐν Κρήτῃ ἀπὸ Ἰτανοῦ Φοίνικ☉. *Itanus*, id est, איתן *Etan* vel *Ethan*, Phœnicium nomen ex Scriptura notissimum. In Ptolemæi Tabulis legitur *Itamus* per M, id est, עיטם *Etam*; cujus nominis duæ sunt urbes in terra Chanaan, una in Tribu Juda, altera in Tribu Simeon. Voces porro איתן *ethan*, & עיטם *etam* scripturâ & origine multum differunt: tamen utraque validum sonat. Nam עיטם idem quod עצום. 1. Chron. 4: 32. et 11:6.

Jam de Cretæ nomine. In Giggejo קריתא *Keritha* Arabibus est *Palæstina regio*; id ipsum erat כרית *Creth* Syris: & incolæ Hebræis dicuntur כרתי *Crethi* vel כרתים *Crethim*, vox in Scriptura frequens, quam Vulgata reddit *Cerethi* vel *Cerethæos*, LXX. nonnunquam Κρῆτας *Cretenses*. Sic Ezech. 25: 16. pro Hebræa paronomasia והכרתי את כרתים (*vehicratthi eth Crethim*) *& exscindam Cerethæos*, LXX habent, καὶ ἐξολοθρεύσω Κρῆτας, *& perdam Cretenses*. Et Sophon. 2: 5. Πάροικοι Κρητῶν *advenæ Cretensium* pro Hebr. גוי כרתים (*goi Crethim*) *gens Cerethæorum*. Sed utrobique agi de Philistæis apparebit legenti loca. Prior enim ita habet: *Extendam manus meas contra Philistæos, & exscindam Cerethæos, & perdam reliquias portuum maris*, quia Palæstinæ regio ad mare tota patebat. Et posterior in Sophonia: *Væ iis qui habitant ad tractum maris, genti Cerethæorum: Verbum Domini contra vos. Chanaan est terra Philistæorum*, (id est, terra excidio & internecioni devota, ut olim terra Chanaan) *disperdam te ita ut non sit habitator*. Jam in utroque loco clarum est Cerethæos & Philistæos pro uno sumi. Proinde lib. 1. Sam. 30: 14. נגב הכרתי *meridies Crethi*, vel ut Chaldæus דרומא כרית *daroma Creth*, explicatur ℣. 16. per ארץ פלשתים *terram Philistæorum*. Neque puto LXX. Interpretes in tanta luce cæcutivisse, & ad Cretenses è Creta insula voluisse referri loca Scripturæ, quæ pertinere ad Philistæos luce meridiana clarius est. Tantùm sonum Hebrææ vocis exprimunt Græca simili. Sic Sophon. 2: 6. Hebrææ כרת נות רעים *mansiones fossionum pastorum*, id est, in antris effossæ à pastoribus Τρωγλοδύταις, legerunt aliis vocalibus & mutato vocum ordine כרת נות רעים, unde nata est hæc versio, καὶ ἔσαι Κρήτη νομὴ ποιμϑύων, *& erit Creta pascuum pastorum*. (Ποιμϑύων lego cum Complutensi, non ut alii ποιμνίων.) Non quasi de Creta insula res sit, sed quia Palæstinam vel Palæstinæ partem littoralem, ut à Syris כרית *Creth* vocabatur, ita Græcè putaverunt Κρήτην *Cretam* posse appellari. Quò eòdem refero quod Philistæorum Gaza metropolis Minoæ cognomen habuit, quasi Cretensium Rex vetustissimus Minos eò coloniam deduxerit. Stephanus ubi de Gaza: Ἐκλήθη δὲ καὶ Μινῴα, ὅτι Μίνως σὺν τοῖς ἀδελφοῖς Αἰακῷ καὶ Ῥαδαμάνθει ἰὼν ἐξ αὐτοῦ ταύτην ἐκάλεσε. *Minoa etiam dicta est, quia Minos eò profectus cum fratribus Æaco & Rhadamantho, illam vocavit de suo nomine*. Nempe cùm nescirent quorsum Palæstina כרית *Creth*, & Philistæi כרתים *Crethim* dicerentur, fingenda fuit fabula quæ secaret hunc nodum. Hûc accedit quod prope Gazam erat *Menois* vel *Minois* oppidum tanquam à *Minoe* dictum. Hieronymus in locis: *Medemana in Tribu Juda, cujus meminit Esaias, & nunc est Menois oppidum juxta civitatem Gazam*. Quin qui Gazæ colebatur *Marnas* מרנש, de quo Hieronymus in Esaiam lib. 2. & in epistola ad Lætam, & in vita Hilarionis, credebatur esse Jupiter Cretensis. Stephanus ubi suprà: ἔνθεν καὶ τὸ τοῦ Κρηταίῳ Διὸς παρ᾽ αὐτοῖς εἶναι, ὃ καὶ καθ᾽ ἡμᾶς ἐκάλουν Μάρναν, ἑρμηνευόμϑυον Κρηταγενῆ. *Unde & apud eos* (Gazenses) *fanum esse* (ajunt) *Jovis Cretensis, qui à nobis vocatur Marnas, id est, è Creta genitus*. Ridiculè, neque enim id significat *Marnas*, sed dominum hominum. Interim hoc manet in Philistæorum metropoli *Marnan* pro Jove Cretensi esse habitum, quasi Philistæis aliquid esset commune cum Cretensibus. Sed & LXX. Seniores, tanquam recepto errore abrepti, in loco Sophoniæ, quem citavimus, Philistæos pro

גוי כרתים

גוי כרתים *gens Cerethæorum* vel *Cretum* vocant παροίκους Κρητῶν *advenas Cretensium*, ac si è Creta putaverint illos migrasse in Palæstinam. Qui errores mihi videntur ex hoc uno fonte manasse, quod כרת *Creth* Palæstinæ, & כרתים *Crethim* Philistæorum nomen ad *Cretam* & *Cretenses* alludit.

At si alterum ab altero sit deducendum, cùm Cretensibus antiquiores sint Philistæi, mihi fit verisimilius Cretenses à Philistæis quàm Philistæos à Cretensibus id nominis esse mutuatos. Quin video quasi per nebulam qua ratione id sit factum. Præcipua Philistæorum arma erant sagittæ & arcus. In Gelboensi prælio, quod Sauli & filiis fatale fuit, his armis Philistæi se præstiterunt maximè terribiles. Ita habetur 1. Sam. 31: 3. *Ingravescente prælio in Saulem, assequuti sunt eum viri sagittarii. Is itaque valde timuit ab istis sagittariis.* Nec desunt qui in rei memoriam locum ubi Saul cæsus est dici volunt גבעת המורה *Gabaath hammore* vallem jaculatoris, Jud. 7: 1. Proinde ne Judæi deinceps in ejusmodi discrimen inciderent, David *jussit ut docerentur filii Juda tractare arcum* 2. Sam. 1: 18. Et pace facta cum Philistæis, quosdam habere voluit ex illorum sagittariis ad custodiam corporis sui. Hi sunt Cerethæi, quorum in historia Davidis Scriptura meminit toties. Vid. 2. Sam. 8: 18. & 15: 17. & 20: 7. & 1. Reg. 1: 38, 44. & 1. Paral. 18: 17. Quibus locis Chaldæus Interpres pro Hebræo כרתי *Crethi* semper habet קשתיא *sagittarios.*

Porro nemo est qui nesciat hæc eadem fuisse Cretensium arma perpetua. Lucanus lib. 3.

> *Creta vetus populis, Gnossasque agitare pharetras*
> *Docta, nec Eois pejor Gortyna sagittis.*

Et lib. 7.

> *---- Creta Cydonas*
> *Misit, Ituræis cursus fuit inde sagittis.*

Virgilius in Cyri,

> *Attica Cretæâ sternebat rura sagittâ.*

Maximus Tyrius Serm. 7. παιδεύματα Κρητικὰ, θῆραι, ὀρειβασίαι, τοξεῖαι, *instituta Cretica venationes, montana itinera, sagittationes.* Et Serm. 13. Ἐλεύθεροι Κρῆτές ποτε; ὅτε ὅπλα εἶχον, ὅτε ἐτόξευον. *Liberi olim fuêre Cretes, cùm armati erant, cum sagittabant.* Solinus ubi de Creta: *prima mari potuit remis & sagittis.* Inde est quod Isacius in Lycophronem pag. 14. Herculem scribit didicisse τὴν τοξικὴν à Cretensi Rhadamantho. Et apud Strabonem Ephorus author est, inter vetustissimi νομοθέτου Minois leges unam fuisse, quâ jubebantur Cretenses à puero ἀσκεῖν τοξικῇ *sagittatione exerceri.* Quin in Diodoro mythologi hoc institutum arcessunt multò longiùs. Undecim enim Curetas, è quorum numero fuit Saturnus, in Cretam ajunt τὰ περὶ τὴν τοξικὴν εἰσηγήσασθαι, *sagittandi disciplinam introduxisse.* Quanquam alii malint id referre ad Apollinem, quem asserunt apud se natum, & εὑρετὴν τοῦ τόξου γενόμενον διδάξαι τοὺς ἐγχωρίους τὰ περὶ τὴν τοξείαν, ἀφ᾽ ἧς αἰτίας μάλιστα παρὰ τοῖς Κρησὶν ἐζηλῶσθαι τὴν τοξικὴν, καὶ τὸ τόξον Σκυθικὸν (lege Κρητικὸν) ὀνομασθῆναι. *Et reperto arcu jaculandi artem loci incolas edocuisse. Qua ex causa Cretenses jaculatione maximè delectari, & arcum appellari Scythicum.* Imò *Creticum.* Audeo enim hîc Σκυθικὸν mutare in Κρητικὸν, ita postulante sensu. Quæ emendatio confirmatur ex his Pollucis lib. 1. cap. 10. §. 13. Εὐδόκιμα δὲ θώραξ Ἀττικουργὴς; κράνος Βοιωτουργὲς; πῖλος καὶ ἐγχειρίδιον Λακωνικά; ἀσπὶς Ἀργολικὴ, τόξον Κρητικόν. *Maximè probantur thorax Atticus; galea Bœotica; pileus & pugio Laconicus; scutum Argolicum; arcus Creticus.* Sic & in calamis sagittariis præcipua laus Cretico, qui apud Theophrastum ὀλιγογόνατός τε, καὶ μάλιστα κάμψιν δεχόμενος, καὶ ὅλος ἄγεσθαι δυνάμενος ὡς ἂν θέλῃ τις θερμαινόμενος. Quod Plinius ita imitatur: *Suum p genus sagittario calamo, sed Cretico longissimis internodiis, obsequiumque quo libeat flecti calefacto.* Hinc tam sæpe apud Poëtas laudantur Cretææ & Cydoneæ sagittæ; Arcus item Cydonii, Gnossiaci, Gortyniaci à Cretæ urbibus Cydone, Gnosso, Gortynia: & Pindari in Pythiis Ode quintâ, Κρῆτες τοξοφόροι; & in bellorum historiis nihil tam frequens quàm τοξόται Κρῆτες, *Cretenses sagittarii.* Atque id ipsum refert Plato in primo de Legibus ad Cretæ insulæ situm, quæ cùm montosa sit & inæqualis, ad pedestrem militiam aptior esse creditur. Ἐλαφρὰ δὴ τὰ ὅπλα ἀναγκαῖον ἐν τῷ τοιούτῳ κεκτῆσθαι, καὶ μὴ βάρος ἔχοντα θεῖν. τῶν δὲ τόξων καὶ τοξευμάτων ἡ κουφότης ἁρμόττειν δοκεῖ. *Quapropter*, inquit, *armaturam leviorem esse necesse est, ne pondere suo cursum impediat: cui rei arcuum & sagittarum levitas videtur apprimè congruere.* Sic in Creta Julianus Orat. 7. vult primùm esse repertos τοξότας καὶ τὰ κουφότερα τῶν ὅπλων, *sagittarios & leviorem armaturam*, τῇ φύσει τῆς χώρας ἀκολουθούντων τῶν ἐπιτηδευμάτων, *quia regionis naturam ipsa rerum studia consequuntur.* Itaque ut apud Phœnices כרתי *Crethi* vel *Creti* dicebatur sagittarius è Palæstina; ita ab iisdem כרתים *Crethim*, id est, *Cretes* dicti sunt ii Græcorum qui eandem artem maximè excoluerunt.

Strab. lib. 10.

Diod. lib. 5. pag. 231.

Hist. Plant. lib. 4. cap. 12.

Creticas insulas quatuor Phœnices occupaverunt, Melon, Cimolon, Theram & Anaphen. De Melo & Cimolo jam actum in Cycladibus. Superest ut de Thera & Anaphe dicamus. In Theram insulam Phœnicum coloniam deduxit Membliarus, qui sub cognato Cadmo stipendia meruit. Herodotus lib. 4. cap. 147. *Erant autem in insula, quæ nunc Thera vocatur, quondam Callista* ἀπόγονοι Μεμβλιαρέω τοῦ Ποικιλέω, ἀνδρὸς Φοίνικος, *posteri Membliari Pœcili filii viri Phœnicis. Cadmus enim Agenoris Filius Europam quærens, in insulam quæ nunc Thera vocatur cum appulisset, sive regionis amore captus seu quid aliud habuerit in animo, in ea reliquit* ἄλλους τε τῶν Φοινίκων καὶ δὴ καὶ τῶν ἑωυτοῦ συγγενέων Μεμβλίαρον, *cùm alios Phœnices, tum è consanguineis suis Membliarum.* Quidam pro Membliaro Membriareum scribunt, ut Pindari Scholiastes Pyth. 4. ὑπέμειναν γὰρ ἐν Θήρᾳ μετὰ Μεμβριάρεω τοῦ Κάδμῳ συνεξορμήσαντος Φοίνισσαί τινες γυναῖκες. *In Thera enim substiterunt Phœnices quædam mulieres cum Membriareo, qui eò cum Cadmo appulerat.* An *Membliarus* vel *Membriareus* Phœnicibus erat ממרא הראש *Mamre haros*, id est, *dux Mamre* vel *Mambre*, ut ferè scribunt? Hujus nominis fuit unus Abrahæ commilitonum, Gen. 14: 24. Et unus è Magis Ægyptiis qui Mosi obstiterunt 2. Tim. 3: 8. Membliarus patrem habuit *Pœcilum*, id est, *Picol* פיכל. Vide Gen. 21: 22.

Octavâ post Membliarum generatione Theras γένος ἐὼν Καδμεῖος, *qui è Cadmi genere erat* Callisten insulam occupavit, & de suo nomine Theram dixit. Quidam Membliari posteros penes quos fuit insula, Theræ ultro cessisse volunt, quia Cadmæus erat, Membliarus autem è plebe. Pausanias in Laconicis: τὴν δὲ ἀποικίαν ὁ Θήρας ἔστελλεν ἐς τὴν νῆσον τὴν τότε ὀνομαζομένην Καλλίστην, τοὺς ἀπογόνους οἱ τοῦ Μεμβλιάρου παραχωρήσεσθαι τῆς βασιλείας ἐλπίζων ἑκόντας. ὅπερ οὖν καὶ ἐποίησαν, λαβόντες λογισμὸν ὅτι Θήρᾳ μὲν ἐς αὐτὸν ἀνήει Κάδμον τὸ γένος, οἱ δὲ ἦσαν ἀπόγονοι Μεμβλιάρου. Μεμβλιάρον δὲ ἄνδρα ὄντα τοῦ δήμου Κάδμος ἐν τῇ νήσῳ κατέλιπεν ἡγεμόνα εἶναι τῶν ἀποίκων. *Coloniam deduxit Theras in insulam quæ illis temporibus Calliste vocabatur; de cujus imperio Membliari posteros speravit ultro sibi decessuros: quod & fecerunt, id apud se reputantes, Theræ genus ad ipsum Cadmum referri, cùm ipsi à Membliaro descendissent, quem plebeja stirpe natum Cadmus in ea insula colonorum ducem reliquisset.* Tamen in Herodoto

Herod. l.

Herodoto Membliarus plebeius non est, sed è Cadmi consanguineis. E Theræ posteris fuit Battus qui Cyrenas in Africa condidit.

A Membliaro *Membliarus* vel per aphæresim *Bliarus* dicta est insula prope Theram & Anaphem. Stephanus; Μεμβλίαρος, νῆσος πλησίον Θήρας καὶ Ἀνάφης, ἀπὸ Μεμβλιάρου τοῦ Θήραν οἰκήσαντος Φοίνικος, τῶν μετὰ Κάδμου ἑνός. Λέγεται καὶ κατὰ ἀφαίρεσιν Βλίαρος. Quin Membliarus eadem est insula cum Anaphe. Idem Stephanus: Ἀνάφη, νῆσος μία τῶν Σποράδων πλησίον Θήρας, ἥτις ἀπὸ Μεμβλίαρος (lege Μεμβλιάρου) τοῦ Κάδμου πλεύσαντος εἰς ἀναζήτησιν Εὐρώπης Μεμβλίαρος ἐκαλεῖτο. *Anaphe insula una Sporadum prope Theram, quæ olim Membliarus vocabatur à Membliaro qui cum Cadmo navigavit ad quærendam Europam.* Itaque in priore loco pro Μεμβλίαρος, νῆσος πλησίον Θήρας καὶ Ἀνάφης, *Membliarus, insula prope Theram, quæ & Anaphe* dicitur. Porro *Anaphen* dici volunt, quia Argonautis maris agitatione divexatis ex media caligine ἀνεφάνη apparuit. Idem Stephanus; τοῖς δὲ Ἀργοναύταις ἀπὸ χειμῶνος τευχομένοις καὶ σκοτομήνῃ ἀναφανεῖσα, Ἀνάφη ἐπικέκληται, vel quia illis metu perculsis ibidem Sol illuxit. Apollonius lib. 4.

V. & Conon. hist. 49.

——— Ἀνάφην δέ τε λισσάδα νῆσον
Ἴσκον, ὃ δὴ Φοῖβος μιν ἀτυζομένοις ἀνέφηνε.
——— *Anaphe de nomine dicta est*
Insula, quod pavidis illuxerit æthereus Sol.

Alii ad Phanæum Apollinis cognomen allusum putant. Phornutus; *Deinde & Delium vocarunt, & Phanæum, eo quod res per ipsum in manifestum agantur, & mundus illuminetur. Ita ut etiam Anaphæ Apollini templum erexerint.*

Delo & Anaphæ multa communia; quod utraque Apollini sacra: Phornutus; *Delum & Anaphen illi* (Apollini) *sacras fecerunt.* Utraque è mari subitò emersisse credita. Plinius lib. 2. cap. 87. *Claræ jam pridem insulæ Delos & Rhodus memoriæ produntur enatæ. Postea minores, ultra Melon Anaphe.* Denique volunt utrumque nomen ex eadem causa factum, Deli ἀπὸ τοῦ δηλεῖν, & Anaphes ἐκ τοῦ ἀναφαίνειν: & Apollinem ut ex una *Delium*, ita ex altera *Phanæum* dici. Id errandi ansam Philoni præbuit, qui Delon & Anaphen credidit unius insulæ diversa esse nomina: Τὴν δὲ Δῆλον, inquit, καὶ Ἀνάφην ὠνόμασαν, δι' ἀμφοτέρων ὀνομάτων πιστούμενοι λεγόμενον, ἐπειδὴ ἀναφανεῖσα δήλη ἐγένετο, ἀδηλουμένη καὶ ἀφανὴς οὖσα τὸ πάλαι. *Delum etiam Anaphem nominarunt, ut utroque nomine persuaderent id quod dicitur, quia subitò apparens conspicua facta est, cum olim ignota fuisset, nec appareret.*

Philo de mund. perenn.

Sed τὸ πρῶτον ψεῦδος hoc fuit, quod Anaphen ex eo dictam voluerunt, quod subitò ἀνεφάνη: cùm *Anaphe* sit Phœnicium ענפה *Anepha.* ענפה *Anepha*, id est, ramosa & opaca. Ita sumitur Ezech. 19:10. Rectè me conjectasse ex Anaphes descriptione collige, quam habet Apollonius lib. 4. ℣. 1714.

---- τοὶ δ' ἀγλαὸν Ἀπόλλωνι
Ἄλσει ἐνὶ σκιερῷ τέμενος, σκιόεντά τε βωμὸν
Ποίεον.
---- *in opaco nobile luco*
Templum erexerunt, & opacam frondibus aram
Latoidæ.

Anaphe igitur, id est, opaca, meritò est appellata ratione luci illius qui fortè totam occupabat atque opacabat. Parvam enim fuisse his verbis docet idem Apollonius.

Τοῖσι δέ τις Σποράδων βαιὴ ἀπὸ τόφρ' ἐφαάνθη
Νῆσος ἰδεῖν.
Parvaque tunc inter Sporades apparuit illis
Insula.

Βαιὴ νῆσος, *parva insula*, id est; Anaphe, ut patet ex sequentibus. Unde Phavorinus; Βαιὴ νῆσος, ἡ Ἀνάφη κληθεῖσα πλησίον Θήρας: quæ sunt verba Scholiastis. Itaque fallitur Ortelius qui ea sic accepit, quasi Βαιὴ *Baie* esset proprium hujus insulæ nomen. *Baie*, inquit, *eadem vocatur in Phavorini Lexico.* Cur Ægletæ Apollini Anaphæi σὺν τωθασμῷ, *cum derisione* sacrificaverint & κερτομοῦντες ἀλλήλους, *sibi invicem conviciantes*, ex Conone discat qui volet. Si Hegesandro credimus, cùm quidam Astypalæensis duas perdices in hanc insulam immisisset, τοσοῦτον πλῆθος ἐγένετο περδίκων ἐν τῇ Ἀνάφῃ ὡς κινδυνεῦσαι ἀναστάτους γενέσθαι τοὺς κατοικοῦντας; *tanta in Anaphe perdicum copia est prognata, ut metuendum fuerit incolis ne cogerentur alio immigrare.* Ita Athenæus lib. 9.

Con. hist. 49 apud Phot. auth. 186.

CAPUT XVI.

Phœnices in Bœotia.

Thebas Phœnices תבץ *Thebes* appellarunt. Urbs sic dicta Jud. 9:50. pro qua Josephus Θήβας. Thebarum nominis vanæ & falsæ originationes. תבץ *Thebes* à luto dicta. Habuit enim πηλὸν πολὺν, quia tota κάθυγρος. Thebarum forma & amplitudo. *Cadmæam* condidit Cadmus. *Oncææ* portæ à Minerva, quæ Phœniciè *Onca*, *Onga*, vel *Ogga.* אגח *aggah* Syris movere bellum. *Ismeno* nomen à pinguedine. Cur idem *Cadmi pes. Cuarius* à piscibus. *Cephissus* ab alvei altitudine. *Dirce*, id est, cœrula vel pellucida. *Epigranea* & *Hippocrene* fontes ab erumpendo dicti. *Aganippe vel Enippe* à cratere viridi. *Arethusa* Syr. ארית. *Gargaphie* ubi Dianam vidit Actæon, à præcipiti cursu per primæ geminationem. גרף quid Hebræis & Arabib. *Permessus* & *Holmius* rivi Heliconis, hic à dulcibus, ille ab uberibus aquis. באר *beer* puteus Hebraicè pro fonte. Multi fontes Musis sacri. *Castalia* in Phocide fons à murmure aquarum, in quo aliquid fatidicum. *Castalia* fons alius prope Daphnem Antiochiæ easdem habet vires. קסטלה *castala* Arab. aquæ murmur. Hæc vera origo nominis; aliæ rejectæ. Castaliam Daphnensem ab Adriano obstructam recludere conatus est Julianus. Oribasii legatio ad Apollinem. *Castalia* aliis *Daphne* vel *Daphnis*. An de ea Moses egerit, Num. 34:11. *Cithæron* mons clade Penthei & Actæonis nobilis à petris dictus. *Helicon* ab ambulatione, vel à celsitudine potiùs. Helicon Parnasso æqualis. Παρνάσσος pro magno. *Tilphusius* à feracitate. *Messapius* à specula. *Temmicus* ab altitudine. *Thurius* à bove qui תור *thor* Phœnicibus. *Parnassus* à pascuis. *Phicius* à *Phice*, id est, Sphinge, quam Φῖκα Bœoti vocant. Hebr. פקח *pikkeah* apertus oculis, sapiens, sagax. Sphingis solertia. Sphinx in casside Minervæ. פקה *phikh* Arab. jurisprudentia, & פקיה *phakih* Jurisconsultus. Et jam hoc pertinere ad Sphingem. Eadem fuit vates. *Pici* oraculum unde dictum. *Almon Arne* & *Ascra*, Bœotiæ urbes, quomodo Phœniciè appellatæ. *Alalcomenæ*, id est, invictæ, quia ob Minervæ reverentiam semper intactæ. *Tanagræ* nomen à gallis. Proximus mons *Colœphryx*, id est, [illegible]. *Chalcis* à divisione ibi facta. *Harma* ab execratione propter Amphiaraum hiatu terræ ibi absorptum. *Scolus* ubi Pentheus discerptus ab infortunio. *Trophonii* antrum & oraculum à consulentium consternatione. *Hercyna* fons à cataracta, qua apertâ subitò erupit. Cur Priene *Cadme* & Prienenses *Cadmii* dicti.

Jam si è Creta in Bœotiam cum Cadmo trajiciamus, statim se Thebæ offerent, Phœnicibus תבץ *Thebes* dictæ, ut urbs terræ Chanaan ad quam molæ fragmento percussus Abimelech interiit, Jud. 9:50. & 2 Sam. 11:21. Itaque hanc historiam referens Josephus *Thebas* scribit: Ἤλαυνεν, inquit, ἐπὶ Θήβας, *ad Thebas promovit agmen* de eodem Abimelecho Antiq. lib. 5. cap. 9. Et rursus lib. 7. cap. 7. Ὃς ἐπεὶ τὸν ἐν Θήβαις πύργον ἑλεῖν ἐβούλοντο (lege ἐβούλετο,) *qui Thebis cùm turrim vi capere conaretur.* Id docti si observassent, non scripsissent tam aliena de Thebarum nomine. Sunt qui vocis originem ab Ægypto accersunt, & Bœoticas Thebas volunt ab Ægyptiis nomen mutuari. At Varro de re rustica lib. 3. cap. 1. *Thebas* vel sine afflatu *Tebas* ex Sabinorum lingua colles exponit. Alii Cadmum sibi fingunt urbem à se conditam à תבה *theba* nominasse, id est, navem in formam arcæ, quâ in Bœotiam sit advectus. Pausanias à *Thebe* deducit, Asopi scilicet filia. Eustathius

ſtathius ἀπὸ τῆ θεύσεως ἤτι δρόμε τῆ βοὸς, *à curſu bovis*, quem ducem itineris habuerit Cadmus. Quin ſi fides Etymologo & Iſacio in Lycophronem pag. 180. Θήβα Σύροις λέγεται ἡ βοῦς, *bos Syriacè Theba dicitur*. Nugæ nugaciſſimæ. Thebis, ut jam diximus, Phœnicium nomen fuit תבץ *Thebes* formæ תבל *thebel* & תמס *themes*. Itaque ut à בלל confundere fit תבל confuſio, Levit. 20: 12. & à מסס liquefacere, תמס liquefactio, Pſ. 58: 9. Ita תבץ *Thebes* fieri palam eſt ex inuſitato בצץ unde בץ vel בצה pro luto & cœno in Scriptura occurrit aliquoties. Sic Job. 8: 11. *An creſcet juncus* בלא בצה *ſine cœno?* Job. 40: 16. *in occulto arundinum* ובצה *& cœni*. Jerem. 38: 22. *Immerſi ſunt* בבץ *in cœno pedes tui*. Ezech. 47: 11. בצאתו וגבאיו *cœnoſa ejus & paluſtria ejus*. Itaque urbi *Thebes* ſeu *Thebis* à luto nomen. Quod quàm ſit appoſitum te docebunt hæc Dicæarchi in libro cui titulus Βίος Ἑλλάδος pag. 174. ubi de Thebis: Ἐγχειμάσαι οἷα χειρίςη, διὰ τὰς ποταμὰς καὶ τὰ πνεύματα, καὶ γὰρ νίφεται, καὶ πηλὸν ἔχει πολὺν, *urbs eſt ad hyemandum valde incommoda propter amnes & ventos, nive enim obruitur, & cœnum habet plurimum*. Nempe ut idem dixerat pag. 172. tota eſt κάθυδρος *aquoſa*, &c. καὶ γὰρ ποταμοὶ ῥέεσι δι' αὐτῆς δύο, τὸ ὑποκείμενον τῇ πόλει πεδίον πᾶν ἀρδεύοντες. *Etenim per eam fluunt amnes duo* (Aſopus & Iſmenus) *qui agrum omnem urbi ſubjectum irrigant*. Addit ex Cadmea, id eſt, ex Acropoli, deſcendere ὕδωρ ἀφανὲς, διὰ σωλήνων ἀγόμενον, ὑπὸ Κάδμε τὸ παλαιὸν, ὡς λέγεσι, κατεσκευασμένων, *clam per tubos deductam aquam, olim à Cadmo, ut ajunt, fabrefactos*. Ex hac aquarum copia factum ut tota circumquaque regio hyeme eſſet valde lutoſa. Thebæ formâ erant rotundâ, amplitudine ſtadiorum LXX. Cadmeam ſolam condiderat Cadmus, id eſt, partem urbis ſuperiorem. Cadmi poſteri cùm inferiorem addidiſſent, Cadmeam habuêre pro Acropoli. Thebis captis Alexander civium occidit nonaginta millia; triginta millia vendidit.

Dicæarchus ubi ſuprà. Pauſan. in Lacon. et Bœot. Ælian. lib. 13. cap. 7.

E ſeptem Thebarum portis Oncææ nomen habent ab Onca, id eſt, Minerva juxta Phœnices, cui aram eò loci conſecravit Cadmus. Stephanus; Ὀγκαῖαι, πύλαι Θηβῶν, &c. Ὄγκα, γὰρ ἡ Ἀθηνᾶ κατὰ Φοίνικας, *Oncæa, porta Thebarum, &c. Onca enim eſt Minerva Phœnicibus*. Nonnus Dionyſiac. lib. 44.

Λάϊνος Ὀγκαίης ἐλελίζετο βωμὸς Ἀθήνης,
Ὅν ποτε Κάδμος ἔδειμεν.
Marmorea Oncææ dejecta eſt ara Minervæ,
Nobile opus veteris Cadmi.

Qui de *Onca* plura volet legat aureum Seldeni libellum de Diis Syris Syntagmat. 2. cap. 4. mihi monuiſſe ſufficiet Deam bellorum præſidem Ὄγκαν vocaſſe Phœnices à verbo אנח *aggah* quod Syris eſt movere bellum. Proinde pro *Onca* nonnulli Ὄγγαν *Ongan* vel *Oggan* ſcribunt. Heſychius; Ὄγγα, Ἀθηνᾶ ἐν Θήβαις. Dubitatur an אנח conjugationis *aphel* pertineat ad נגח, id eſt, ferire, cornupetere; vel ad גוח erumpere, luctari etiam παλαίειν, quomodo Aquila reddidit, Job. 38: 8. Utrumvis eligas, mihi perinde eſt.

Sunt & alia Bœotiæ loca plurima, quæ utut pro Græcis habeantur, ſapiunt tamen, ut quidem puto, Phœniciam originem. Sic è fluviis *Iſmenus* qui Thebas alluit, nomen habet ab impinguando (verbo detur venia.) Id enim Hebræis eſt השמין *hiſmin*. Fabulatur Plutarchus, in libello de fluviis, eundem appellaſſe Veteres Κάδμε πόδα *Cadmi pedem*, quia cùm Cadmus dracone cæſo ſitibundus aquas quæreret, & circa Corycium antrum dextrum pedem in limum altiùs defixiſſet, amnis Iſmenus ſubitò exortus eſt. Nempe apud Syros רגלא *riglo* pes, & רגלא *ragelo*, torrens aut amnis, iiſdem ſcribuntur literis. Quin & Arabicè רגלה *rigla* eſt decurſus aquarum. Hinc factum ut pro torrente

Vide Syr. Pſalt. Pſ. 18: 5. et 78: 20. et 123: 4. et Job. 38: 11.

vel amne Cadmi, Cadmi pes appellaretur Iſmenus, & fabula quam diximus indidem nata eſt. Ejuſdem Bœotiæ fluvius *Cnarius* Syris כורי *cavari* piſcoſum ſonat. *Cephiſſus*, Arabibus חפיז *chaphiz*, profundum: eſt enim ἀγχιβαθὴς alti gurgitis teſte Pauſania in Bœoticis: & in Melanis cum Cephiſo confluxu βαθεῖαν λίμνην *profundum lacum* deſcribit Theophraſtus hiſt. plant. lib. 4. cap. 12.

De fontibus ita Plinius lib. 4. cap. 7. *Præterea fontes in Bœotia Oedipodia, Pſammate, Dirce, Epigranea, Arethuſa, Hippocrene, Aganippe, Gargaphie*. Horum *Dirce* propior Thebis, cujus nomen palam factum eſt ex Arabico זרקה *zirca* vel *zarca* permutatione literarum Z & D, ut in Syro דרק *derac* ſpargere pro Hebraico זרק *zarac*. Arabicè ſcilicet זרקא *zarca* cœrulam ſonat: quod ipſiſſimum eſt *Dirces* epithetum in his Statii lib. 1. Thebaidos:

Cœrula cum rubuit Lernæo ſanguine Dirce.

Ajunt Arabes de fonte dici cujus aqua cœrula eſt & διαφανής. Hinc Giggejus: זרקת אלמא *aqua fuit pellucida*, מא אזרק *aqua pellucens*. Talis aqua Dircæi fontis. Hinc Ælianus in variis lib. 12. cap. 57. Δίρκη καθαρῷ καὶ ἡδεῖ ῥέεσα ὕδατι, *Dirce pura & dulci aqua fluens*. Et in Euripidis Phœniſſis eidem tribuitur καλλιπόταμος νοτίς, *pulchrifluus humor*. Hæc cùm ſit ratio nominis, valeant fabulæ Veterum de Dirce Lyci uxore verſa in hunc fontem, aut in eo demerſa.

Epigranea fons à Phœnicibus פגרן *Pigran* dictus eſt ab erumpendo. Radix Arabicè פגר *phagara* in prima, ſecunda & quarta conjugatione *fontem aperire*, in quinta & ſeptima *fontem erumpere* ſignificat. Sic Pſal. 73. (Hebr. 74.) verſ. 16. פגרת אלעין *aperuiſti fontes*. Et Alcor. cap. 2. אנפגרת *eruperunt ex ea duodecim fontes*. Articulo præfixo ex פגרן *Pigran* factum הפגרן *Happigran* vel הפגרנא *Happigrana*: unde Græcum Ἱπποκρήνη Hippocrene, tanquam ab equo deducta voce, & Perſio *fons caballinus*. Hinc nata fabula de fonte è terra edito equi ungulâ percuſſâ.

Aganippe אגן אבא *Agan-ibba*, ad verbum crater viroris, id eſt, viridis, quia fontis crater eſt.

Margine gramineo patulos ſuccinctus hiatus.

אגן *agan* propriè eſt κρατὴρ *crater*. Ita reddunt Græci Interpretes, Exod. 24: 6. & Cant. 7: 3. Sed quâ metaphorâ Græcè κρατῆρες, eâdem Syrè אגניא *aganaja* dicuntur in foſſis & fontibus aquarum conceptacula. Sic in Chaldæo Paraphraſte, Jud. 4: 11. מישר אגניא *vallis craterum*, interprete Kimchio, ager eſt in quo ſunt lacunæ craterum inſtar aquis plenæ. *Aganippe* etiam *Enippe* dicta eſt, id eſt, עין אבא *en-ibbe* fons viroris. Vibius Sequeſter qui perperam in montibus recenſet: *Aganippe Bœotiæ antè Enippe dicta*.

In *Arethuſa*, de qua pluribus, cùm ventum erit ad Siciliæ Arethuſam, ſola terminatio eſt Græca; Syris enim אריתא *arith* eſt rivus.

Gargaphie fons fuit Dianæ ſacer in opaciſſimo luco circa Platæas ad radices Cithæronis. In eo fingitur Actæon Dianam vidiſſe nudam. Meminêre præter Plinium Herodotus lib. 9. cap. 25. & 48. Hyginus fab. 181. Ovidius lib. 3. Metam. fab. 2. & Statius lib. 7. verſ. 272. Ex quibus pro *Garga Eubœæ*, repone in Vibio capite de fontibus, *Gargaphia Bœotiæ, ubi Actæon laceratus eſt à canibus*. Phœnicium nomen גרגפא *Gargapha* factum à verbo גרף *garaph* per primæ geminationem, ut in טרטשא *tartiſa* petra pro טרשא *tarſa*, & גרגרא *gargera* ex גרר *garar*, & גלגלא *galgela* ex גלל *galal*: nec diſſimile βόλβιτον pro Attico βόλιτον. Porro גרף *garaph* de torrente dicitur, qui per præceps lapſus omnia avehit. Sic Judic. 5: 21. in cantico Deboræ epinicio: *Torrens Kiſon* גרפם (*garapham*) *avexit eos*. Alibi in Scriptura non extat. Sed apud Arabes paſſim occurrit,

rit, ut cùm dicunt גרפתה אלסיל *avexit eum torrens*, סיל גרף *torrens omnia avehens*. אגרף אלמכאן *torrens rapidus locum occupavit*. Nempe גרף propriè præceps sonat, ut Matth. 8: 32. עלי גרף κατὰ τοῦ κρημνοῦ *per præceps*: & in tabula Cebetis גרף dicitur de ascensu præcipiti. Itaque *Gargaphien* torrentis in morem ferri per præceps ex ipso nomine conjectamus.

Præter hactenus memoratos, *Permessum* & *Holmium* seu fontes seu fluviolos ex Helicone ortos & statim confluentes in Copaidem lacum prope Haliartum incidere Strabo lib. 9. author est. Holmium dici volunt ἀπὸ Ὀλμέως τοῦ Σισύφου παιδὸς, *ab Holmio Sisyphi filio*. Ego facili conjectura deduco ex Phœnicio חול מיא *hol-maja*, quasi *dulcem aquis* dixeris. Quippe tam חול *hul* quam חלי *hali* Syris est dulcescere. Vide Chaldæum Interpretem Proverb. 24: vers. 13. Et *Permessi* nomen apud Poëtas notissimum Phœnicibus erat באר מיצא *Beer-metso*. Hebraicè id esset באר מוצא (*beer-motsa*) ad verbum puteus processûs suppl. מים aquarum. Nempe puteus passim sumitur pro fonte quovis. Nihil est frequentius in Nubiensi Geographo. Quin & in Scriptura Cant. 4: 15. *fons hortorum*, & *puteus aquarum viventium* sunt synonyma. Et fons ille ad quem reperta est Agar, Gen. 16: 7. puteus appellatur ejusdem capitis vers. 14. & Gen. 24: 62. & 25: 11. Itaque *puteus processûs* (aquarum) Hebræa phrasi est fons uberrimus, vel ex quo multæ aquæ procedunt. Sic Psal. 107: 33. *Redegit flumina in desertum*, ומוצי מים לצמאון *& processus aquarum in siticulosum solum*. Et ibid. vers. 35. *Mutat desertum in stagnum, & terram siccam* למצאי מים *in processus aquarum*, id est, in aquas uberrimas. Et Esa. 58: 11. *Et eris ut hortus irriguus*, וכמוצא מים אשר לא יכזבו מימיו, *& ut processus aquarum, cujus aquæ non deficiunt*: LXX. ὡς πηγή; Hieronymus *ut fons aquarum*; Chaldæus כמבוע דמיין *ut scatebra aquarum*, quomodo & Junius: Arias *sicut scaturigo*. Qui plura hujus locutionis exempla desiderat videat 2 Reg. 2: 21. & 2 Paral. 32: 30. & Es. 41: 18. Vulgata מוצאי מים reddit *fontes* & *rivos* & *exitus aquarum*.

Permessus & Holmius, quia ex Helicone fluunt, sunt Musis sacri de quibus in Theogonia Hesiodus:

> Καί τε λοεσσάμεναι τέρενα χρόα Τερμησσοῖο (lege Περμησσοῖο)
> Ἢ Ἵππου κρήνης, ἢ Ὀλμειοῦ ζαθέοιο.
> *Quæque lavant tenerum corpus Permessidos undæ,*
> *Holmiive sacri, volucrisve in fonte caballi.*

Hinc Statius in Thebaide lib. 7. vers. 283.

> - - - - - - *tuque ô Permesse canoris*
> *Et fœlix Holmie vadis.*

Sunt & circa Heliconem Apollini & Musis sacri fontes *Hippocrene* & *Aganippe*; ut in Parnasso fons *Castalius*, Phœnicii & ipse nominis. Nam Arabicè קסטלה *castala* est fluminis vel fontis murmur. Sunt qui fragorem reddunt. Giggeius קסטלה *fluvii murmur & fragor*, נהר קסטאל אלנהר *fluvius fragorem edens*. Talis porro fons Castalius: Virgilius in Culice:

> *Castaliaque SONANS liquido pede labitur unda.*

Quin Castalii fontis murmur putabatur aliquid habere fatidicum. Unde est quod apud Nonnum Dionysiac. l. 4. Cadmo Apollinis oraculum consulente,

> - - - - - - ὀμφήεντι ῥεέθρῳ
> Κασταλίης πάφλαζε νοήμονος ἔνθεον ὕδωρ.
> - - - - - - *vocalibus undis*
> *Castalii strepuêre Deo vada plena liquoris.*

Et in Luciani Jove Tragœdo Apollo ad vaticinia deesse sibi queritur πηγὴν μαντικὴν, οἵα ἡ Κασταλία ἐστὶν, *divinatorium fontem, qualis est Castalius*. Et Clemens in Protreptico: Σεσίγηται γοῦν ἡ Κασταλίας πηγὴ, καὶ Κολοφῶνος ἄλλη πηγὴ, καὶ τὰ ἄλλα ὁμοίως τέθνηκε νάματα μαντικά. *Siletur jam fons Castalius, & alter Colophonis; atque alia pariter periêre divinatoria fluenta.* Quò palam alludens Gregorius Nazianz. orat. 4. Πάλιν, inquit, ἡ Κασταλία σεσίγηται καὶ σιγᾷ, καὶ ὕδωρ ἐστὶν οὐ μαντευόμενον ἀλλὰ γελώμενον, *Castalia rursus siletur & silet, nec vaticinatur amplius illius aqua, sed ridetur.* Quale est quod idem scribit orat. 39. Κασταλίας μαντικὸν πόμα divinum Castaliæ laticem solum silentium suum vaticinari non potuisse. Quod quidem Scholiastæ referunt ad Syriæ Castaliam prope Daphnem Antiochiæ: sed ad hanc nostram Constantinus Porphyrog. Themate *Nicopolis*. Nempe eadem virtute pollere fons uterque creditus est. Sozomenus lib. 5. cap. 19. ubi de Daphne Antochię: Ἐπιστεύετο δὲ παρὰ τοῖς τὰ δὲ πρεσβεύουσι, ῥεῖν αὐτόθι καὶ ὕδωρ μαντικὸν ἀπὸ Κασταλίας τῆς πηγῆς * ὁμοίας τῆς ἐν Δελφοῖς ἐνεργείας τε καὶ προσηγορίας λαχούσης. *Credebatur autem ab iis qui talia venditant divinatricem ibi aquam è Castalio fonte fluere ejusdem virtutis & nominis cum Delphico.* Ita etiam Nicephorus Callistus hist. lib. 10. cap. 28. Proinde in Syra illa Castalia ex aquarum motu & strepitu ὑδρομάντεις futura prædixisse constans fama est. Hinc Apollinem refert Suidas in Antiochiæ Κασταλίᾳ solitum χρησμολογεῖν, αὔρας καὶ πνοῆς ἐκ τοῦ ὕδατος ἀναδιδομένης, *oracula edere, aura & flatu ex aqua exspirante*. Et Nicephorus in scholiis ad Synesium pag. 400. Ἐν τῇ ἐκροῇ τοῦ ὕδατος ἀνεδίδοτο πνεῦμα, ὅπερ ἄλλοτε ἄλλην καθίστα τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν, ἣν περισκοποῦντες οἱ μάντεις τὰ μέλλοντα προέλεγον. *In aqua defluxu flatus edebatur, à quo aliter atque aliter aqua agitabatur, quo observato vates futura prædicebant.* Ex ea porro aquarum agitatione, fragor & murmur consequebatur. Quod & alii disertè scribunt. Græcus Scholiastes in Gregorium ubi supra: Κασταλία, πηγὴ περὶ τὴν Ἀντιόχειαν, ἐν ᾗ καὶ ὁ Ἀπόλλων ἐφορεύει. Μαντεία οὖν τις ἐξεφέρετο κατὰ τὴν τοιάνδε πηγὴν, ἢ τοῦ νάματος, οὐ κατὰ φωνὴν, οὐ γὰρ φωνή τις ἐξηχεῖτο, ἀλλ' ἁπλῶς ἦχου τινος καὶ πνεύματος ἀναδιδομένη (lege ἀναδιδομένου). *Castalia, fons circa Antiochiam cui Apollo præsidet; proinde divinatio quædam ad fontem illum edebatur ex defluxu, non per vocem; neque enim vox ulla resonabat, sed solùm sono quodam & flatu edito.* Et ibidem Nicetas, quem mihi Græcè videre nondum contigit: *Castalia, fons est Antiochiæ, qui cum stridore atque impetu & flatu labitur, ex quo qui bibebant, si strepitum audiissent, dæmonis afflatu futura prædicebant.* Vides, Lector, huic aquæ sonum, stridorem & strepitum tribui, id est, קסטלה *castala*, unde *Castalia* dicta est, non à *Castalio* de quo Pausanias in Phocicis, nec ab Acheloi filia *Castalia* de qua ibidem Panyasis, & Constantinus in Nicopoli, nec à Castalia nympha, quę metu insequentis Apollinis eò se præcipitem dejecerit, ut à Lutatio traditum. Quod privatum adhuc Adrianum in Castalia didicisse aiunt se futurum Imperatorem ex vaticinio lauri folio inscripto quod in hunc fontem immerserat, res est sine exemplo, quæque illum ita perculit, ut postquam ad imperium evectus est fontem obstruxerit ingenti mole saxorum, ne quis ad capessendam rempublicam eadem ratione impelleretur. Sed multorum curiosior Julianus novam consilii viam ingressus est, quâ fontis venas fatidicas dudum obstructas & neglectas recluderet. Hęc partim ex Sozomeno & Nicephoro ubi suprà, partim ex Ammiani lib. 22. At impuro Apostatę tam parum successit hic conatus, quàm Oribasii legatio, qui ab eodem missus ad Apollinem Delphicum, responsum hoc tulisse fertur:

> Εἴπατε τῷ βασιλῆι, χάμαι πέσε δαίδαλος αὐλά,

* Lege ὁμοίας.

 Οὐκέτι

Οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβαν, ὡ μαντίδα δάφνην,
Οὐ παγὰν λαλέουσαν, ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ.
Diruta ubique jacent sacrata palatia Phœbo,
Vaticini nec fontis aquæ, nec conscia fati
Delphica laurus adest: Hæc Regi dicite vestro.

Tamen Castalii fontis prope Antiochiam Juliano multo posterior Agathias ita meminit, in Eustorgii Poëtæ epitaphio Anthol. lib. 3. cap. 26.

Μηδὲν ἀπαγγείλας ἐς Ἀντιόχειαν ὁδῖτα,
Μὴ πάλιν οἰμώξῃ χεύματα Κασταλίης.
Civibus Antiochi ne nuntius esto viator,
Ne fluat in luctus Castalis unda novos.

Et Sozomenus, Nicephorus, Suidas & alii Castalium hunc fontem in amœnissimo illo Daphnes luco describunt; ut videatur idem esse cum fonte *Daphne*, cujus aquis abundantissimis Antiochiam frui scribit Hieronymus in Ezech. cap. 47. In qua sententia fuisse video Willielmum Tyrium.

Obiter nota Veteres ad hunc fontem referre verba Mosis, Numer. 34: 11. וירד הגבל משפם הרבלה מקדם לעין, *& descendet terminus Sephamâ Riblam; ab Oriente Ain*, id est, fontis. Quæ sic exponit Vulgatus: *Et de Sephama descendent termini in Rebla contra fontem Daphnim* (vel *Daphnem*.) Idque ex mente Hieronymi, qui sic habet ubi suprà: *A fine igitur Septentrionalis plagæ, hoc est, atrio Enan, tendunt fines* (terræ Chanaan) *juxta Numerorum librum usque Sephama, quam Hebræi Apamiam nominant; & de Apamia descendunt termini in Reblam, quæ nunc Syriæ vocatur Antiochia. Et ut scias Reblam hanc significare urbem, quæ nunc in Syria Cœle nobilissima est, sequitur: Contra fontem: quem perspicuum est significare Daphnem: de quo fonte supradicta urbs aquis abundantissimis fruitur.* Sequitur locum vocari Daphnem propter laurus quibus consitus est, ut de eo fonte agi scias, qui in Daphnensi luco scaturit. Sed & Chaldæi Paraphrastæ duo Jonathan & Hierosolymitanus pro *Rebla* דפני *Daphnen* hîc habent; & pro *Sephama* אפמיאה *Apamiam* vel אפמים *Apamias*, quò respexisse videtur Hieronymus. Tamen termini terræ Israel, quam ibi definit Moses, nunquam tam latè patuêre.

In Bœotiæ montibus nobilissimus est *Cithæron*, clade Penthei & Actæonis Cadmi nepotum, quorum illum Bacchæ, hunc canes ibi decerpsisse narrantur. Nomen fecêre קתרי *kethare* petræ, ut & *Cytheris* insulæ Laconicę, de qua deinceps, quia Citheron est vel maximè saxosus & confragosus. Unde est quod in eo Nonnus passim describit σκοπέλους, πέτρας, ἐρίπνας, *scopulos, petras, rupes*, Dionysiac. lib. 5. & 45. Et apud Aristophanem in Bacchi orgiis,

Κιθαρώνιος ἠχὼ
Μελάμφυλλά τ' ὄρη δάσκια, καὶ νάπαι
Πετρώδεις βρέμονται.

Echo Citheronia, & nigris foliis opaci montes, & petrosi Citheronis *clivi fremunt.* Et in Bacchis Euripidis versu 38. Bacchę per Citheronem oberrantes ἀνορόφοις ἧνται πέτραις, *sedent in excelsis petris.* Et versu 703. non sine allusione ad miraculum Mosis Num. 20: 11.

Θύρσον δέ τις λαβοῦσ' ἔπαισεν εἰς πέτραν
Ὅθεν δροσώδης ὕδατος ἐκπηδᾷ νοτίς.
Thyrsumque sumens una percussit petram,
Et inde aquarum roscidus fluxit latex.

Et versu 989. Pentheum deprehendunt in insidiis λευρᾶς ἀπὸ πέτρας, *à lævi petra.* Et versu 1095. cum impetunt lapidibus ἀντίπυργον ἐπιβᾶσαι πέτραν, *conscensa rupe opposita.* Et versu 1135. discerptus jacet Pentheus ὑπὸ τυφλοῖς πέτραις, *sub cæcis saxis.* Sic apud Theocritum Idyll. 26.

Πενθεὺς ἀλιβάτω πέτρας ὕπο πάντ' ἐθεώρει.
Cuncta videt celsæ rupis de vertice Pentheus.

Et Ovidii Metam. lib. 3. fab. 2. canes in Cithęrone sequuntur Actęonem,

Per rupes, scopulosque, aditumque carentia saxa.

Et apud Senecam Oedipus ita loquitur Thebaidis penè initio,

Ibo, Ibo quà prærupta prætendit juga
Meus Cithæron, quà peragrati celer
Per saxa montis jacuit Actæon suis
Nova præda canibus.

Et Propertius lib. 3.

Saxa Cithæronis Thebas agitata per artem,
Sponte sua ad muri membra coisse ferunt.

Cithęrone non est minùs celebris mons *Helicon* Musis dicatus, cui, si magno Casaubono credimus, nomen fecit הליכה *halica* ambulatio, quia certos ibi conventus habuere Veteres, in quibus de rebus seriis pręsertim de rerum naturalium & divinarum cognitione agerent. Sed cùm hujusmodi conventibus, si qui fuêre, Heliconis nomen videatur esse antiquius, illud deduxerim potiùs ab Arabico *halic* vel *halica* quod montem sublimem sonat. Giggejus: אלחאלק *plur.* חאלקה *mons sublimis*, אלחאלקה *idem*; נא מן חאלק *ab alto loco venit*; חלק אלטאיר *avis in altum volatu se extulit.* Nempe Heliconis sublimitatem passim Poëtæ deprædicant. Sic Aratus in Phœnomenis vers. 216. καθ' ὑψηλοῦ Ἑλικῶνος, *ad sublimem Heliconem.* Et Hesiodus, cùm de Musis scribit statim initio Θεογονίας:

Αἵ θ' Ἑλικῶνος ἔχουσιν ὄρος μέγα τε ζάθεόν τε.
Quæque Helicona tenent montem magnumque sacrumque.

Proinde Heliconem Strabo lib. 9. κατά τε ὕψος καὶ περίμετρον, *altitudine & ambitu* scribit esse Parnasso ἐνάμιλλον *conferendum*: de quo Theophrastus hist. plant. lib. 3. cap. 3. Ἐν γε τοῖς μεγάλοις ὄρεσιν, οἷον τὰ ἐν Παρνησῷ, *in magnis montibus, ut in Parnasso.* Et Ovidius lib. 1. Metam. fab. 7.

Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus,
Nomine Parnassus, superatque cacumine nubes.

Unde Παρνασσῶν μεγέθη apud Aristophanem in Ranis, & ἄνθρακες Παρνάσιοι pro magnis in Acharnan.

De cætero *Tilphusius* à feracitate dictus est, quasi תל פוש *Tel-phus* mons ferax. *Messapius* est מצפה *Mispa* specula, ut mons de quo Os. 5: 1. ubi Gręci Μασσηφά. *Temmicus* Arab. טאמח *Tamich* vel טמאח *Timach* excelsum sonat. Inde dicti *Temmices* Bœotiæ populus antiquissimus, de quo pręter Strabonem, Nonnum & Stephanum, Lycophron in Cassandra vers. 644. *Strab. lib. 7. et 9. Non. Dionys. lib. 15.*

Ἄρνης παλαιᾶς γέννα Τεμμίκων πρόμοι.
Arnes vetustæ ex stirpe Temmicum duces.

Et ibi Scholiastes: Τεμμίκων, τῶν Βοιωτῶν ἀπὸ ὄρους Τεμμίκου, *Temmicum, id est, Bœotorum à monte Temmico.* Sed & *Thurium* volunt à Phœnicio תור *thor* dici. Sic illi bovem nominant. Plutarchus in vita Syllæ: Οἱ δὲ φασι τὴν Κάδμῳ δοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πυθίου καθηγεμόνα βοῦν, ἐκεῖ φανῆναι, καὶ τὸν τόπον ἀπ' αὐτῆς προσαγορευθῆναι. Θὼρ γὰρ οἱ Φοίνικες τὴν βοῦν καλοῦσι. *Quidam ajunt bovem quam Cadmo Pythius ducem dederat, ibi primùm esse conspectam, & locum ab ea vocatum: Thor enim Phœnices bovem vocant.* Sic *Parnassus* Achaiæ mons de quo nuper, & Atticæ *Parnes* alludunt ad Syrum פרנס *parnes* pascere, unde פרנוס *pirnus* pascuum.

At nos prope fugerat *Phicion* vel *Phiceon*, Bœotiæ mons circa Onchestum, aut circa Anthedonem, quem Sphingem insedisse scribunt Apollodorus lib. 3. & Plutarchus in libro quod bruta ratione utuntur. Tzetzes item in Hesiodum & Lycophronem, à quo Sphinx vocatur Φίκειον τέρας, *Phiceum monstrum.* Porro nomen à Sphinge factum, quam Bœoti Φῖκα *Phicem* vocabant. Hesiodus in Theogonia de Chimera: *in Cass. v. 1465.*

Ἡ δ' ἄρα Φῖκ' ὀλοὴν τέκε Καδμείοισιν ὄλεθρον.

Phicem ea Thebanis monstrum fatale creavit.

Et ibi Scholiastes: Τὴν Σφίγγα λέγει: αὕτη δέ ἐστι θυγάτηρ χιμαίρας καὶ Τυφῶνος. Ἀπ' αὐτῆς ἐκλήθη καὶ τὸ Φίκιον, ἔνθα διέτριβε. Φῖκα δὲ αὐτὴν οἱ Βοιωτοὶ ἔλεγον. *Sphingem significat Typhonis & Chimaræ filiam, à qua etiam Phicium dictus locus in quo diversabatur. Phicem scilicet illam Bœoti appellabant.* Et in scutum Herculis idem de monte Phicio: Ὠνομάσθη δὲ ἐκ τῆς Σφιγγὸς ἣν Φῖκα ἐκάλουν οἱ Βοιωτοί, *à Sphinge dictus est, quam Phicem Bœoti vocabant.* Et Festus lib. 13. *Picati appellantur quidam, quorum pedes formati sunt in speciem Sphingum, quod eas Dorii phicas vocant.* At Æoles *Picas* dixerunt, unde *Picati*. Nonnulli etiam *Bicas*. Hesychius; Βίκας, σφίγγας, Nempe Siculi aut Macedones, qui φ & β permutatis Βρύγες dicebant, & Βίλιππον, & Βερενίκην. Phœnicibus autem, unde hæc vox primò ad Bœotos, deinde ad reliquos Græcos manavit nonnihil immutata, Sphinx, nisi fallor, dicebatur פקחה *Picceha* vel ἀρχαικῶς *Phiccaa*. Masculina vox פקח *picceah* primò apertum sonat, nempe oculis vel auribus, id est, oculatum vel auritum. Sed quia de oculis usurpatur multò frequentiùs, פקח per se est is qui videt. Sic Exod. 4: 11. *Quis fecit mutum aut surdum*, פקח *apertum, aut cæcum?* Apertum, id est, βλέποντα *videntem*, ut hîc habent veteres Interpretes. Sed & quia *sapientis oculi sunt in capite*, Eccles. 2: 14. פקח *picceah* etiam sapientem sonat. Ut Exod. 23: 8. *Nec munus accipies, quia munus excæcat* פקחים (*piccehim*) *apertos* seu *videntes*, id est, חכימין σοφοὺς *sapientes*. Ita Chaldæus, Onkelos & Aquila; & Hieronymus *prudentes*, & Arabs אלחדאק *sagaces*. Cujus interpretationis author est ipse Moses, qui Deut. 16: 19. hanc legem repetit iisdem verbis, nisi quod pro פקחים *apertos* habet חכמים *sapientes*. Inde פיקח ab Hebræis passim sumitur pro homine sagace & industrio. Et Psal. 146: 8. pro Hebræis *Dominus* פקח *aperit cæcos*, LXX. habent *Dominus* σοφοῖ *sapientes facit*, & Arabs יפהם *intelligere facit*. Sphingem igitur Phœnices פקחה *Phiccaa*, & Bœoti Φῖκα dixerunt propter sagacitatem: quia mulier fuit acutissima, quæ per griphos & ænigmata solertissimorum sui ævi ingenia exercebat. Apollodorus ubi suprà: Μαθοῦσα δὲ αἰνίγματα παρὰ Μουσῶν, ἐπὶ τὸ Φίκειον ὄρος ἐκαθέζετο. *Cùm ænigmata didicisset à Musis, super Phicium montem habitabat.* Plutarchus robur ei tribuit cum sapientia conjunctum: Τὴν Σφίγγα ἐκείνην οὐκ ἂν ὤνησεν ἡ σοφία περὶ τὸ Φύκιον (lege Φίκιον) ἄνω καθεζομένην, αἰνίγματα καὶ γρίφους πλέκουσαν, εἰ μὴ ῥώμη καὶ ἀνδρεία πολὺ τῶν Καδμείων ἐπεκράτει. *Sphingem quoque illam Phicio monti insidentem, griphosque nectentem & ænigmata, nihil juvisset sapientia, nisi robore & fortitudine longè Thebanis antecelluisset.* Inde est quod apud Ægyptios Sphinx utriusque erat symbolum. Clemens Alexandrinus lib. 5. Stromatôn: Ἀλκῆς τε αὖ μετὰ συνέσεως ἡ Σφίγξ, τὸ μὲν σῶμα πᾶν λέοντος, τὸ πρόσωπον δὲ ἀνθρώπου ἔχουσα. *Roboris autem rursus cum ingenii solertia (symbolum erat) Sphinx, quæ totum quidem corpus habet leonis, faciem autem hominis.* Et Athenis in Parthenone Minerva, quæ tam sapientiæ quàm fortitudinis erat Dea, Sphingem habebat in casside. Pausanias in Atticis: Αὐτὸ δὲ ἐκ τε ἐλέφαντος τὸ ἄγαλμα καὶ χρυσοῦ πεποίηται. Μέσῳ μὲν οὖν ἐπίκειταί οἱ τῷ κράνει Σφιγγὸς εἰκών. *Ipsum autem Deæ signum ex auro & ebore factum est, & in media galea eminet Sphingis imago.* Arabicè פפקה *phakiba* per *he* loco *cheth* scire est in prima conjugatione, in secunda & quarta docere, & in tertia de doctrina cum alio contendere, in quinta pro docto vel sapiente se gerere. Inde פקה *phikh* φρόνησις intelligentia vel prudentia, Ephes. 1: 8. passim pro Jurisprudentia sumitur, & פקיה *phakih* pro Jurisperito & Legis interprete apud Arabes & Turcas. Quo ipso sensu dixit Moses ubi suprà, munus excæcare פקחים (*piccehim*) videntes seu sapientes: agitur enim de judicibus, qui accepti muneribus jura pervertunt. Ita Sphinx פקחה *phiccaa* dici potuit a Phœnicibus, quia judicens præsidebat inter Bœotos, ut in Israële Debora, Jud. 4: 4, 5. tanquam perita juris & legum, ac è regio sanguine orta. Sphinx enim, ut Pausanias author est, erat νόθη Λαΐου θυγάτηρ, *spuria Laii filia*, qui Thebarum Rex fuit à Cadmo tertius. Et ex eodem colligere est illam arbitram fuisse litium de successione regni, & eos qui causâ ceciderant morte multasse. Hæc tam atrox severitas Poëtarum odium illi conciliavit, qui Sphingis sapientiam ita prædicant ut feritatem execrentur. Unum addo Sphingem olim etiam pro vate habitam: Euripidis Scholiastes in Phœnissis: Σωκράτης δὲ ἐγχωρίαν αὐτήν φησι χρησμολόγον δύσγνωστα μαντευομένην, ἅπερ ἀγνοοῦντες οἱ Θηβαῖοι καὶ ἐναντίως αὐτοῖς χρώμενοι ἀπώλοντο. *Socrates illam asserit vatem fuisse indigenam, obscura oracula edentem, quibus per ignorantiam secus acceptis Thebani usi sint in propriam perniciem.* Porro hoc ipso nomine פקחה Sphinx dici potuit, id est, videns & aperta oculis. Quomodo Propheta Hebræis חוזה vel רואה *Videns*, & גלוי עינים *apertus oculis*. Vide Num. 24: 4. & 1. Sam. 9: 9. Apud Aborigines nihil fuit vetustius Pici Regis oraculo, quem in Romanis quæstionibus scribit Plutarchus ὑπὸ φαρμάκων τῆς γυναικὸς μεταβαλεῖν τὴν φύσιν καὶ γενόμενον δρυοκολάπτην ἀποφθέγγεσθαι λόγια, καὶ χρησμῳδεῖν τοῖς ἐρωτῶσιν; *veneficiis uxoris transmutatum in picum avem oracula edidisse, & interrogantibus responsa dedisse.* Unde est quod picum illum cum Dodonæa columba confert Dionysius Halicarnasseus, ut qui Aboriginibus id ipsum præstiterit quod columba Thesprotis. At Servius in Æn. lib. 7. hoc ideò fingi interpretatur, *quia augur fuit Picus, & domi habuit picum per quem futura noscebat.* Ego picis valere jussis aio פקה *piccea* esse videntem, id est, Phœnicia phrasi vatem; inde *Picus* dictus est vir ob vaticinia celebris, ut φὶξ apud Bœotos mulier fatidica.

Ex urbibus *Almon* in Stephano urbs Bœotiæ, (Hellanico perperam *Salmon*) ut in Chananæa עלמון *Almon*, Jos. 21: 18. An à Syro & Chaldæo עלם roborari, muniri. Scribitur etiam per *aleph*, & Hebr. per *cheth*. *Arne*, est הר־נאה *Har-nae* mons amœnus. Strabo situm esse dicit ἐν ὕψει in *sublimi loco.* Homerus appellat πολυστάφυλον *uvis abundantem.* Et Nonnus Dionys. lib. 13.

Ἄρνην βοτρυόεσσαν ἀγαλλομένην Διονύσῳ.
Arnem vitiferam Lenæo præside lætam.

Græcorum de ea nugas vide apud Suidam in Ἐς κόρακας, & in Scholiaste Lycophronis pag. 106.

Quàm amœna & fertilis Arne, tam misera fuit *Ascra* urbs, Hesiodi patria, ad Heliconis radices in agro rerum omnium sterili. Hesiod. in oper. & dieb.

---- ἄγχ' Ἑλικῶνος ὀϊζυρῇ ἐνὶ κώμῃ
Ἄσκρῃ, χεῖμα κακῇ, θέρει δ' ἀργαλέῃ, οὐδέποτ' ἐσθλῇ,

---- *misera prope lucum Heliconis in Ascra,*
Dura hyeme, at æstate gravi, semperque molesta.

Ascra, id est, אשרה *ascera*, lucus ubi steriles sunt arbores. Hesychius; Ἄσκρα, δρῦς ἄκαρπος.

Alalcomenas nobilitavit Minervæ templum: unde Poëta Ἀλαλκομενηῒς Ἀθήνη: nempe Minerva credebatur nata esse Alalcomenis, & ibi erat in summo cultu. Itaque parva cùm esset & in plano extructa urbs, semper tamen ἀπόρθητος intacta & inviolata mansit, quia ob Deæ reverentiam πάντες ἀπείχοντο πάσης βίας, *ab omni vi omnes abstinebant.* Ita habetur apud Strabonem. Putaverim igitur Alalcomenis

Iliad. δ. & ε. 908. Pausan. in Bœot.

Strab. l. 9.

nis factum nomen ab אלה אלקומה *ela alcuma*, id est, Dea invicta, vel contra quam nemo insurgit, ut מלך אלקום *melec alcum* est rex invictus, Prov. 30: 31. Hinc Arabib. עלכום *alchum* validum sonat permutatis homogeneis.

Nemo paulò humanior est, qui non aliquid audiverit de Tanagræis gallis ad certamina natis. De illis ita Varro, *Sine dubio sunt pulchri, & ad certandum inter se maximè idonei.* Et Plinius: *Quidam galli ad bella tantùm & prælia assidua nascuntur, quibus etiam patrias suas nobilitarunt Rhodum ac Tanagram.* Et Pausanias in Bœoticis ubi de Tanagra: Ἔστι δὲ καὶ γένη δύο ἐνταῦθα ἀλεκτρυόνων, οἵτε μάχιμοι, καὶ οἱ κόσσυφοι καλούμενοι. *Sunt & ibi gallorum genera duo, pugnaces & qui merulæ vocantur.* Cætera ibi vide. Columella lib. 9. cap. 2. *Tanagrici plerumque Rhodiis ac Medicis amplitudine pares.* Item: *Deliaci quoniam procera corpora & animos ad prælia pertinaces requirebant, præcipuè Tanagricum genus & Rhodium probabant.* Unde est quod proverbio jactabant Veteres ἀλεκτρυόνα ἀθλήτην Ταναγραῖον, *gallum pugilem Tanagræum.* Hi galli Colœphryges dicti sunt à monte cognomine prope Tanagram in quo alebantur. Hesychius; Κολοιφρυξ Ταναγραῖος ἀλεκτρυὼν, καὶ ὄρος Βοιωτίας, *Colœphryx, Tanagræus gallus, & mons Bœotiæ.* In Etymologico magno scriptum Κολόφρυξ: sed in Phavorino Κολοίφρυξ; & in Stephano Κολοίφρυγες pro loco Bœotiæ qui aliis Ἀντικονδυλεῖς. Ita Stephanus ex Aristophanis libro de Bœotiæ limitibus. Porro utrumque vocabulum, *Tanagra*, inquam, & *Colœphryx*, ex Phœnicia lingua est inflexum. Gallus enim Syris est תרנגל *tarnegal.* Græci L finali rejecto ut in Ἀννίβα & Ἀσδρούβα, ex *tarnega* unius literæ trajectione *Tanagram* fecerunt. Ita ut urbs *Tanagra* sit urbs galli, id est, gallorum; quomodo Esiongaber à Chaldæo Interprete appellatur כרך תרנגלא (*crac tarnegola*) *arx galli.* Et mons vicinus *Colœphryx* dictus propter כלוא אפרוחים *Kelo-ephrochim* claustrum pullorum, id est, nobile ὀρνιθοβοσκεῖον in eo constitutum. Talmudicis כלוא פרוחי *claustrum pullorum* est muliebre capitis integumentum, ita dictum, ut quidem puto, quia caveæ formam imitabatur. Sunt & quæ קוריא urbes vocantur ab urbis similitudine. Vide Thargum Hierosolymitanum, Num. 31: 48. Ita Cybele mater Deûm cum turrita corona pingebatur.

De re rust. l. 3. cap. 9. Plin. lib. 10. cap. 21.

Suid. in Ἀλεκτρυόνα, & in Ταναγραῖοι ἀλεκτορίσκοι.

Bœotia ad Austrum habuit Drymum urbem de qua Suidas: Δρυμὸς, ἐν τῷ παραπρεσβείας Δημοσθένους πόλις ἐστὶ μεταξὺ Βοιωτίας καὶ τῆς Ἀττικῆς; *Drymus in oratione Demosthenis de falsa legatione urbs est inter Bœotiam & Atticam.* Panacto vicinam fuisse docent hæc Demosthenis: Περὶ Δρύμου καὶ τῆς πρὸς Πανάκτῳ χώρας μεθ' ὅπλων ἐξερχόμεθα, *circa Drymum & Panacti regionem cum armis prodiimus.* Græcè Δρυμὸς est sylva. An inde dicta est *Drymus*, aut à Phœnicio דרום *darom* quod Meridiem sonat, quia Australe erat oppidum?

Eubœam Bœotiæ jungebat olim angustus Isthmus circa Chalcidem, quo à reciprocis Euripi fluctibus exciso & dirupto, Eubœa à Bœotia avulsa est, & in insulam facta, ut ex Ione lib. 1. probat Strabo. Quibus Procopius ita concinit lib. 4. de ædificiis Justiniani. *Eubœa in mari objecta est Græciæ, videtur autem olim abrupta esse. Quandoquidem priùs una erat terra, quæ post freto est divulsa: Maris undoso fluxu hic circa Chalcidem urbem continentem perrumpente, & quod à terra dejectum est in insulam redigente.* Ab hac terrarum divulsione tam Chalcidi in Eubœa quàm Rhegio in Brutiis nomen factum. Phœnicibus quippe חלק *chalak* dividere est, & חלקה *chelka* divisio. Phœnicum porro atque Arabum qui cum Cadmo venerant nonnullos hæsisse Chalcide testatur Strabo lib. 11.

Jam si libet cætera persequi, *Harma* Bœotiæ locus erat columnis septus propter vatem Amphiaraum hiatu terræ ibi absorptum ita execrandus, ut fama sit neque aves illis columnis insedisse, neque feras herbam attigisse in intercolumnio illo crescentem. *Harma* igitur non à curru, ut volunt, sed ab execratione dictus. Id enim est Phœnicium חרמה *Harma.* Sic Σκῶλος *Scolus* sub Cithærone vicus pro infausto habitus, eo quod ibi Pentheum à Bacchis discerptum fabulantur, unde natum proverbium:

Strab. l. 9. Pausan. in Bœot.

Strab. ibid.

Εἰς Σκῶλον μήτ' αὐτὸς ἴμεν, μήτ' ἄλλῳ ἕπεσθαι.
Nec tu Scolon eas, nec eò comiteris euntem.

Scolus est Phœnicium סקול *Scol*, quomodo Elias & Baal Aruch legerunt in Versione Hierosolymitana, Gen. 42: 4. & 38. pro Hebræo אסון quod *exitium* exponunt, vel lethale aliquod infortunium: Galli optimè *quelque encombrier mortel.* Sic in Jonathanis Paraphrasi Levit. 10: 19. *& mihi accidit* סקול *scol in illis*, id est, in duobus filiis meis quos consumpsit ignis è Dei conspectu exiens. Est expostulatio Aaronis apud Mosem. Græcis σκῶλος aliud est; nempe spina, sudes præacutus & scandalum. Quanquam hoc ultimo sensu Hellenistæ usurpent, & ex iis Græci Patres.

V. Hesych. & Suid. & LXX. Exod. 10: 7. Deut. 7: 16. Jud. 11: 35. 2. Par. 18: 23. Es. 57: 14.

Fuit & in Bœotia Trophonii antrum, quò quisquis descenderat oraculum consulturus multo terrore attonitus redibat, κάτοχος τῷ δείματι, ut testatur Pausanias ipse expertus. Unde apud Aristophanem in Nubibus Strepsiades:

---- ὡς δέδοικ' ἐγὼ
Εἴσω καταβαίνων ὥσπερ ἐς Τροφωνίου.
---- *quam totus tremens*
Descendo, sicut ad Trophonii specum.

In quem locum Scholiastes: *Qui eò descendit non ridet amplius* διὰ τὴν τῶν ὄφεων ἔκπληξιν, *propter terrorem ex serpentibus.* Unde proverbium de morosis & tetricis, εἰς Τροφωνίου μεμάντευται, *in Trophonii antro vaticinatus est.* Sed hæc vulgata: non item Trophonii nomen, factum à Syro טורפא *tauropho*, quod pro consternatione passim occurrit. Sic Psal. Syr. 61: 13. בטורפא דלבי *in consternatione cordis mei.* Radix טרף *teraph* est turbari & consternari. Hinc Jonathan & Onkelos Gen. 41: 8. מתרפא רוחיה *conturbatus est spiritus ejus.* Jer. 25: 16. יטרפון *Iittarephun* percelluntur. In ipso antri aditu est Hercyna fons vel amnis, quem amoto lapide Proserpinam excitasse fabulantur. Pausanias: ῥυῆναί τε δὴ τὸ ὕδωρ ὅθεν ἀνείλετο ἡ Κόρη τὸν λίθον, καὶ ὀνομασθῆναι τὸν ποταμὸν ἐπὶ τούτῳ λέγουσιν Ἕρκυναν; *aquam erupisse ajunt, quo loco Proserpina lapidem submoverat, & propterea fluvium dictum fuisse Hercynam* Ab Hercyna scilicet Cereris filia, de quà antè. At ego Hercynam idem esse puto quod חרך־עין *Harac-ain* cataractam fontis, seu foramen ex quo fons ebulliit amoto illo lapide tanquam aperta cataracta. Cœlorum cataractas in Diluvio apertas hoc eodem verbo significant Jonathan & Hierosolymitanus Interpres.

Vide Suid. & Aristoph. in Nubib.

Vide & Ps. Syr. 42: 5, 6. & 75: 5. et 142: 4.

Notandum est Cadmi nomen è Bœotia in Ioniam penetrasse, ubi Priene urbs *Cadme* dicta est, quia conditorem habuit Philotam Bœotium. Strabo lib. 14. Λέγεται δ' ὑπό τινων ἡ Πριήνη Κάδμη, ἐπειδὰν Φιλώτας ὁ ἐπικτίσας αὐτὴν Βοιώτιος ὑπῆρχεν. Proinde Prienenses *Cadmios* vocavit Hellanicus, quod hunc Geographi locum mirè illustrat. Hesychius: Κάδμιοι, οἱ Πριηνεῖς, ὡς Ἑλλάνικος.

CAPUT XVII.

Voces Bœotis propriæ à Phœnicibus desumptæ.

Ἀχάνη mensura quædam Bœotis, Persis & Ægyptiis, כנה *Chana* Talmudicis. Obiter de *artaba.* Πίτταχος vasis genus Hebr. פתקא *pittecha.* Λέμνα Phœnicib. לבנה *libna*, herba quædam a Bœotis sic dicta propter

propter folii candorem, non à squamis, ut volunt. Juppiter Ἐλιεὺς Thebis, id est, אלוה eloa vel עליון elion. Idem Καραιὸς fortè כראי carai, quasi κριοπρόσωπος, vel à καρὰ capite seu vertice, quæ est Phœnicia vox. Mercurius Cadmus & Cadmilus. Malum Punicum σίδα Arab. *sidra*. Λέσχη commune cœnaculum לשכה *lischa*. Βάννα mulier, בנות *banoth* Hebr. pro mulieribus. Βαιδυμὴν ex Βαιδύω colere terram, ut Hebr. עבד *abad*. Ἔραχος manipulus ex פרכא *peracha* primâ abjectâ.

Ἀχάνη Bœotis est mensura frumenti, medimnus. Hesychius: Ἀχάνη, μέτρον σίτου ἐν Βοιωτίᾳ χωροῦν μέδιμνον ἕν. Id Talmudicis est כנא *chana*, & si præfigas articulum Hebræum erit הכנא *hacchana*. Sic כנא דפירי, *chana fructuum*; כנא כנא בפרוטא, *singulæ chanæ pro obolo*: באתרא דכ״לי בכני, *in loco ubi metiuntur chanis*. Hæc ex Talmude Baal Aruch, & doctissimus Buxtorfius Lexici Talmudici pag. 1023. Apud Persas hoc ipsum vocabulum fuit in usu. Idem Hesychius: Ἀχάνας, Περσικὰ μέτρα. Illud Ἀχάνας ex Aristophane sumptum, qui sic habet in Acharnensibus Act. 1. Scena 3. ἀχάνας ὅδιγε χρυσίου λέγει, *auri modios ille dicit*, ubi Scholiastes: ἀχάνη μέτρον ἐστὶ Περσικὸν, ὥσπερ ἡ ἀρτάβη παρ' Αἰγυπτίοις; Sensus est Græcos achanen & Ægyptios artaben à Persis usurpasse. Artaba enim olim Persica fuit potiùs quàm Ægyptia: Herodotus in Clio, ἡ δὲ ἀρτάβη μέτρον ἐστὶ Περσικόν. Hesychius & Suidas dicunt esse μέτρον Μηδικὸν σίτου, *Medicam frumenti mensuram*. Sed postquam Ægyptum Persæ invaserunt, eadem mensura cœpit esse Ægyptia. Fannius:

> *Est etiam terris quas advena Nilus inundat*
> *Artaba, cui superat modii pars tertia post tres.*

Hieronymus in Es. 5: 10. pro triginta modiis, &c. Septuaginta vertunt ἀρτάβας ἕξ, *artabas sex, quæ mensura Ægyptia est, & facit modios viginti*. Proinde idem Aristophanis Scholiastes alibi de artaba: Περσικὸν δὲ καὶ Αἰγύπτιον τὸ ὄνομα.

Πένταχος vasis genus erat apud Bœotos. Hesychius τάλαρον exponit; πένταχος, inquit, τάλαρον, Βοιωτοί. Τάλαρον vulgò pro qualo sumitur, sed & Pollux τάλαρον recenset inter vasa, quibus reponitur lac lib. 10. cap. 29. Sic פתקא *pitteca*, unde πένταχος, ut quidem puto, vas magnum fuit continens quatuor aut quinque heminas. Ita definit author secundi Targum, Esther cap. 1 vers. 8. Erat in usu apud Persas.

Theophr. hist. l. 4. c. 11. Theophrastus ubi de plantis Orchomenii lacus in Bœotia; ὁ γὰρ προσαγορεύουσι λέμνα τοῦτο πλεῖον τὸ καθ' ὕδατός ἐστι. *Nam quod à Bœotis lemna vocatur hoc altius aquæ immergitur.* Dalechampius historiæ plantarum lib. 9. cap. 11. & alii pro λέμνα scribunt λέμμα, ut squamam significet, quia hæc herba, ut inquiunt, quatuor habet foliola squamis piscium simillima. Sed in squamis hoc præcipuum quod incumbunt sibi invicem, ut in lorica laminæ, aut os quoddam circa tempora quod scribit Galenus λεπιδοειδῶς ἔχειν ἐπιβολάς, *applicamenta habere squamatim incumbentia*, quale in hac herba nihil apparet. Solùm in apice flosculus est quatuor foliolis constans ita inter se connexis ut harum alteri nulla incumbat. Præterea herba à squamis λέμμα non diceretur, sed λεπὶς aut λεπίδιον: neque enim λέμμα est squama, sed cortex aut cuticula. Λέμνα autem à Bœotis dicta est hæc herba, ut לבנא *lebna* à Phœnicibus à candore floris. Nam flore candido eam describunt medicorum filii. Et pro *Libna*, *Sobna* & *Jabne* Græci Interpretes scribunt *Lemnam*, *Somnam* & *Jamniam*, ut notavimus in capite de Lemno insula.

Jovem Thebani vocabant Ἐλιέα. Hesychius; Ἐλιεύς, Ζεύς, ἐν Θήβαις; voce deflexa vel ex Hebr. אלוה *eloa* Deus, vel ex Phœnicia עליון *elion*, id est, altissimus. Philo ex Sanchoniathone: Ἐλιοῦν καλούμενος ὕψιστος. Hunc genuisse aiunt cœlum & terram. Erat & aliud Jovis nomen Καραιὸς apud Bœotos. Idem Hesychius; Καραιὸς Ζεὺς παρὰ Βοιωτοῖς. Ita vocari volunt διὰ τὸ ὑψηλὸν εἶναι ἀπὸ τοῦ καρὰ, quia celsus est à voce καρὰ, id est, caput vel summitas. Quid si Καραιὸς sit Phœnicium כראי *carai*, arietinus, id est, Hammon qui pingebatur κριοπρόσωπος. Cur ab iisdem Mercurius Cadmus dicatur & Cadmilus jam explicatum.

Malum Punicum Græcè ῥοιὰ, Bœoticè σίδα vocatur, ut Arabicè סדרה *sidra*. Athenæus lib. 14. Σίδας δὲ ὅτι τὰς ῥοιὰς καλοῦσι Βοιωτοί, Ἀγαθαρχίδης. &c. γράφει. Sequitur historia de Epaminonda, agrum Sidam nomine à Punicorum copia sic appellatum, eo argumento Bœotis asserente contra Atheniensium vindicias, quod σίδη Bœotis diceretur, quæ Atheniensibus ῥοά; Σίδη est Arabum *sidra*. R abjectum, ut in Talmudicis vocibus זוטא *zuta* parvus, pro זוטרא *zutra*; מוסא *musa* coagulum, pro מוסרא *musra*; גודא *guda* sepes, pro גודרא *gudra*; טינע *tina* petra, pro טינרא *tinra*, *Zama* pro זמרא *Zamra* fons in Africa canoras voces faciens. Pl. l. 31. c. 2.

Hebræis לשכה *lischa* est conclave & cubiculum. Septuaginta παστοφόριον sæpe reddunt, & ἐξέδραν, & αὐλὴν, &c. Sic Bœoti λέσχας *leschas vocabant* communia cœnacula. Etymologus: λέσχαι παρὰ Βοιωτοῖς, τὰ κοινὰ δειπνητήρια.

Βάννα Bœotis est mulier. Hesychius: Βάννα, γυνὴ ὑπὸ Βοιωτῶν. Sic Hebraicè בנות *banoth* propriè filias sonat, sed & in genere mulieres. Ut Gen. 30: 13. *beatam prædicabunt* בנות *banoth* filiæ, id est, mulieres. Itaque Græci hîc habent, μακαρίζουσί με αἱ γυναῖκες; & Vulgatus, *beatam me dicent mulieres*. Onkelos item: ישבחוני נשיא *laudabunt me mulieres*. Rursus Jud. 12: 9. בנות (*banoth*) *filias adduxit filiis suis*, id est, γυναῖκας *uxores*, ut Græci habent & Hieronymus.

Βαιδυμὴν, ἀροτριᾶν, Βοιωτοί. Et Κριαδέμεν γεννᾶν, Βοιωτία δὲ ἡ λέξις. Utrumque in Hesychio. Bœotica hæc duo ἀπαρέμφατα simul confero, quia sunt similis formæ, βαιδυμὴν vel βαιδύμεν potiùs est ex βαιδύω; ut κριαδέμεν ex κριαδέω. Porro βαιδύω est Hebr. עבד *abad*. Utrumque est colere terram.

Sed & Ἔραχος, δράγμα, id est, manipulum Bœotis in Hesychio audeo referre ad Syrum פרכא *peracha* vel *perucha* ejusdem significationis. Neque enim sine exemplo est ut in derivationibus prima radicalis omittatur.

CAPUT XVIII.

Phœnices Bacchi cultum cum toto ejus choragio ex Oriente in Græciam invexisse.

Cadmus ideò Bacchi pater, quia ejus cultum ex Oriente invexit. Bacchus Cadmo antiquior. In epitaphio Nini Baccharum mentio. Cadmus in Euripide Bacchi cultum ex antiquitate commendat. Tyrii Bacchum sibi vindicant. Fabula Tyria Græcæ similis de Baccho & Icaro. *Sanguis uvæ* pro vino, phrasis Tyria & Hebræa, Gen. 49: 11. Deut. 32: 14. Bacchus tam advena Tyri quàm in Græcia. Bacchus Nimrod. Inde Bacchum ab Assyriis ad se venisse dicunt. Κίσσα *pica* Baccho cur sacra, & κίσσος *hedera*. Bacchus *Cissius*. *Staphylus* Bacchi successor in Assyria. Nimrod seu Belus pro lurcone Deo habitus. *Thyæ* Babylone, Dan. 2: 27. Bacchus *Zagreus* & *Nebrodes*. Bacchus cur Διόνυσος. Inscriptio in Arabiæ monte *Jehova Nissi*, Exod. 17: 15. Ibi Nysa Mons Arabiæ. *Jehova Nissi* redditum Deus Nysæus & Διόνυσος. Bacchus etiam Ἰάω dictus, id est, יהוה. *Jobacchus*, *Adoneus*, *Eleleus* nomina veri Dei. *Hyes* & *Attes* itidem. De Deo dictum *es hu* vel *hu es* ipse est ignis, Deut. 4:24. In *Attes* mutata persona *Atta es* tu es ignis. Bacchus πυρηγενὴς & hostes igne feriens. Idem Taurus dictus, id est, אביר *abbir*. *Evoe* unde *Evius* & *Evan* sumptum ex Proverb. 23: 29. *Cui* אבוי *evoe*? *Saboe* ex סבא *saba* inebriari. *Sabazius* idem qui *Methymnæus*. *Phanace* à fremendo, ut *Bromius*. *Bassareus* à vindemia ut

Πλεταίγυνες

Πρoτρυγῆς. *Thriambus*, *Lythirambus* & *Dithyrambus* idem sonant, διπάτορα scilicet, quia fingitur bis genitus. *Iacchus* Syris ינקא vel יקא *Iacco* est puer lactens, א latente in *Daghes*. Id propriè *Iacchus*: unde λίκνοι, id est, cunæ in ejus mysteriis. Cur è femore Jovis. *Femur* pro pudendo. Alii montem malunt. *Femur montis*, id est, latus. *Brisæus* à melle. Bacchus *Licnophorus* cur in sphæra Lunæ, Mercurii *Silenus*, Veneris *Lysius*, &c. Saturni *Pericionius*, quia כיון *Cijun* est Saturnus. *Dusares* & *Urotal* Arabica Bacchi nomina. *Liber* Hebr. חור. Ita vocantur principes & nobiles. Heroes unde dicti. Sileni fabula sumpta ex prophetia de *Silo* horrendum in modum detorta. Id quasi per nebulam vidit Justinus Martyr; in quo ὄνον in οἶνον mutarunt Librarii. *Sirenes* ex שיר *Sir* canere. *Silenus* ex שיל *Sil* & *Silo*. Athenæus emendatus. *Pan* cur dicatur terrores Panicos immittere. *Faunus* itidem פן *pan* Hebr. attonitus, à verbo פון *pun* vel *phun*, Psal. 88: 16. Satyri hircorum specie שעיר & hircum & dæmonem significat. Hâc formâ Diabolus sibi placere creditus. Zabios ita credere. Τράγε φάσμα. Cur Satyri salaces? Cur saltantes & ὀρχησῆρες. Hebræum nomen צותרא *Sutra* vel ציתורא *Saitura*. Satyrica vestis ἰξάνη & τραγή. *Cobali* Bacchi dæmones impostores. κοβαλεία astus, impostura. חבל *Chebel* propriè funis, laqueus, translatè techna, Psal. 119: 61. Sic & Arab. Et האבל *chabil* magus, præstigiator. חבל *Chobl* dæmon. Mulieres in Bacchi copiis. Ita moris est in Oriente. *Bacchæ* à luctu, *Thyades* à divagando. *Mimallonides* à loquacitate; vel à ממל *mamal* torculari: ut Ληναί. *Thyrsus* è pinu תרזה *thirza*. Θύσθλα vitis folia aut rami cum fructu appenso Syr. טוטלא *totla*. Phallus est מפלצת. Malum Punicum ex Bacchi sanguine Σίδα pro Arab. *Sidra*. Orgia Chald. ארזיא *arazaia*. G & Z permutantur. Μάζονες epulæ Bacchi, מזון *mazon* obsonium. In Bacchi fabula Vossius multa observat ex historia Mosis palam descripta: tamen Bacchus non est Moses. Neque enim illum coluissent pro Deo benefico Phœnices & Ægyptii. Tantùm ad Mosis historiam allusêre Mythologi. Ad alias Scripturæ historias allusiones similes. Lycurgus & Scamgar, Jud. 3: 31. stimulo boum armatus. Bacchus in lucta sponte cedit ut Angelus Jacobo. Eurypilo quid acciderit propter arcam Bacchi temerè apertam. Athenienses in pudendis afflicti ob spreta Bacchi sacra, sanari non potuêre, donec phallos erexissent. Cur plura Phœnices sumpserint ex historia Mosis.

Jam si probare contendam totam Bacchi fabulam ex eodem fonte manasse, videbor actum agere post Belgarum par eximium, Heinsium dico & Vossium, viros summos, qui eo argumento laborarunt tanto successu. Nobis tamen ne sit nefas illorum vestigiis sic insistere, ut non pauca de nostro addamus.

De veris Bacchi natalibus fuit inter Veteres lis acerrima, tanto scilicet cive multis certatim gloriantibus. In his Græci fabulatores non alia de causa volunt Cadmum esse Semeles & Bacchi patrem, quàm quia is Bacchi cultum ex Oriente allatum in Græciam primus invexit. De cætero Cadmo Bacchum esse multò antiquiorem ipsi Græci non obscurè innuunt. Apud Phœnicem Colophonium Athenæi lib. 12. Baccharum fit mentio in epitaphio Nini, qui Cadmi ævum antecessit annis minimum sexcentis. Et in Bacchis Euripidis ipse Cadmus id apertè significat, cùm cultum illum Græcis ex antiquitate commendat, & ex patrum traditione tuetur. Verba sunt:

> Πατρὸς παραδοχὰς, ἅσθ' ὁμήλικας χρόνῳ
> Κεκτήμεθ', ὐδεὶς αὐτὰ καταβάλλει λόγος.
> *Ævo coæva est quam tenemus à patre*
> *Traditio, & illam nulla ratio destruit.*

Nec minùs Tyrii quàm Græci Bacchum sibi vindicant. Achilles Tatius lib. 2. ex emendatione viri magni, qui eleganti scriptore à se nuper edito me donavit: ἦν γὰρ ἑορτὴ Προτρυγαίε Διονύσε τότε: Καὶ γὰρ Διόνυσον Τύριοι νομίζουσιν, ἐπεὶ καὶ τὸν Κάδμου μῦθον ᾄδουσιν, καὶ τῆς ἑορτῆς διηγοῦνται πατέρα μῦθον, οἶνον οὐκ εἶναί ποτε παρ' ἀνθρώποις, οὔπω παρ' αὐτοῖς· οὐ τὸν μέλανα, οὐ τὸν ἀνθοσμίαν, οὐ τὸν τῆς Βιβλίας ἀμπέλου, οὐ τὸν Μάρωνος τὸν Θράκιον, οὐ Χῖον τὸν ἐκ Λακαίνης, οὐ τὸν Ἰκάρου τὸν νησιώτην, ἀλλὰ τούτους μὲν ἅπαντας ἀποίκους εἶναι Τυρίων ἀνθρώπων; τὴν δὲ πρώτην παρ' αὐτοῖς φῦναι τῶν οἴνων μητέρα. *Quippe tum erat festum Bacchi Protrygæi. Bacchum enim Tyrii suum esse existimant, adeóque Cadmi fabulam canunt, & de festi origine hæc referunt: olim nusquam fuisse vinum, cùm nondum esset apud ipsos, non nigrum, non odoratum, non Biblinum, non Maronæum ex Thracia, non Chium ex Lacæna, non insulare ex Icaria, sed hæc omnia vini genera à se esse propagata, & primam ejus matrem apud se esse natam.* Sequitur fabella illi similis, quam de Icaro memorant Athenienses Bacchum à pastore quodam Tyrio lautè acceptum, illi propinasse vinum, quo hausto pastorem rogasse; πόθεν οὕτως εὗρες αἷμα γλυκὺ, *unde tam dulcem sanguinem reperisti?* cui respondisse Bacchum τοῦτό ἐστιν αἷμα βοτρύων, *hic est uvarum sanguis*, id est, דם ענבים phrasi mere Phœnicia quâ utuntur Jacob. Gen. 49: 11. & Moses, Deut. 32: 14. (ubi Græci αἷμα σαφυλῆς) & simul cum responso pastorem edocuisse vitis & vini usum. Hæc Tyrii hactenus.

Nos tam Tyri quàm in Græcia Bacchum putamus Deum fuisse advenam, & ejus cultum arcessimus à Nimrodo Nini patre, quem cum Baccho eundem esse suo loco probamus rationibus non contemnendis. *In Phaleg. lib. 1. cap. 2.* Qua in parte habemus Indos assentientes; qui Bacchum non è Græcia, sed *ab Assyriis ad se venisse perhibent*. Ita legitur in Philostrato lib. 2. cap. 4. Atque id ipsum Græci videntur tacitè innuere, cùm ex avibus κίσσαν *picam*, & ex plantis κισσὸν *hederam* Baccho consecrant, quia Κίσσιος, id est, *Cissius*, vel כושי *Chusæus*, erat Nimrod, & è Cissia prope Tigrim, & Cissiis Babylonis portis profectus in Orientem. Quid quod in Græcorum fabulis Baccho pro successore datur Staphylus filius Assyriæ Rex; quod idem est ac si dicerent in Assyria regnasse Bacchum? *Nonn. lib. 18. Et Etymol. in σαφυλή.* Taceo quod Belus seu Nimrod ab Assyriis pro lurcone Deo est habitus, ut qui duodecim similæ artabas, & oves quadraginta, & vini sex amphoras crederetur absumere in dies. *In adject. ad Dan.* Quo videntur alludere hæc Jeremiæ cap. 51. ℣. 44. *Animadvertam contra Belum Babylone, & ex ore ejus extràham quicquid deglutiit.* Proinde ut Bacchæ Thyades, sic Babylonii haruspices à Symmacho vocantur Θυαὶ *Thyæ*, Dan. 2: 27. Hieronymus: *Pro aruspicibus, quod nos vertimus, in Hebræo* גזרין *habetur, quod solus Symmachus* Θυὰς *interpretatus est.* Puto igitur Bacchi cultum in Assyria natum, inde ad Syros & Phœnices, & per Phœnices ad Græcos dimanasse.

Ut jam nulli sit obscurum cur Græci tot voces barbaras usurpaverint in Bacchi sacris: illas scilicet à magistris Phœnicibus edidicerant. Ut res palam fiat expende Bacchi nomina. Jam diximus quorsum Bacchus vocetur & Zagreus & Nebrodes. *Sup. in Phaleg. lib. 1. cap. 2.* Διόνυσος vox est hybrida, facta ad instar Hebræarum יהוה נסי *Jehova nissi*, id est, *Dominus vexillum meum*. *Exod. 17. 15.* Amalekitis ab Israële victis, dum Moses in monte coram Deo prostratus manus in cœlum attolleret, pro victoriæ monumento erectum est altare cum hac inscriptione, *Jehova Nissi*. Posteri Deum Nissæum vel Nysæum interpretati, putarunt ibi esse Nysam, & Bacchum pro Jehova Nysæo Διόνυσον appellarunt, Jovem Jehovæ substituentes. Quamvis ipsum nomen *Iao* (quomodo Græci, יהוה *Jehovam* efferebant) ad Bacchum referatur in oraculo Clarii Apollinis, quod in Macrobio legere est primo Saturnalium:

> Χείματι μὲν τ' ἀΐδην, διὰ δ' εἴαρος ἀρχομένοιο,
> Ἠέλιον δὲ θέρεις, μετοπώρου δ' ἁβρὸν Ἰάω.
> *Pluto hyemi, veri præfectus Juppiter, & Sol*
> *Mensibus æstivis, Autumno mollis Iao.*

Sic ex יהוה *Jehova*, ut quidem volunt, factus *Jobacchus*, ex אדני *Adonai*, *Adoneus*, ex אל אלוה *El-eloah*, vel אל אלהי *El-eloe*, *Eleleus*, sanctissimis Dei nominibus per insignem blasphemiam translatis in

Vide Gen. 33:20. & 46:3. Num. 16:22. *Strab. l. 10. Demost. de corona. Suid. in Ἄττις & in Ὕης.*

tis in impurissimum Idolum. Eódem referendum quod vocatur *Hyes* & *Attes* in barbaro illo Bacchantium epiphonemate, Εὐοῖ, Σαβοῖ, Ὕης, Ἄττης, Ἄττης, Ὕης. *Hyes* vel *Hues* sumptum ex הוא אש *Hu es*, ipse est ignis, quod de vero Deo dictum habetur, Deut. 4: 24. Atque id ipsum est *Attes*, persona solùm mutata אתה אש *atta es*, tu es ignis. Nempe Bacchus, ut πυριγενὴς ex igne natus, ita credebatur esse ignitus, & in hostes depugnaturus in ignem transformari. Nonnus lib. 21. ex persona Deriadis de Baccho:

> Καὶ πυρόεις σέο Βάκχος ἀκούεται, ὅττι τεκούσης
> Ἐκ λαγόνων ἀνέτελλε Διοϐλήτοιο Θυώνης.
> *Igneus esse tuus fertur Deus, hunc quia mater*
> *Cùm peperit, tela cecidit Jovis icta Thyone.*

Ita etiam lib. 36.

> Ἀλλὰ πάλιν μετάμειψε Θεὸς δέμας, ὑψιφανὴς γὰρ
> Ἠέρα θερμαίνων ἐλελίζετο πυρσὸς ἀλήτης.
> *Mutavit rursus speciem Deus, aëre toto*
> *Flammiferam glomerans nubem, atque incendia dira.*

Et lib. 48.

> Καὶ πυρὶ μάρνατο Βακχὸς ἐς ἠέρα δαλὸν ἄλλων.
> *Atque hostes ferit igne facem Deus aëre vibrans.*

Idem Bacchus in Euripide describitur ταυρόμορφος *tauriformis*. De eo enim sic Pentheus in Bacchis vers. 918.

> Καὶ ταῦρος ἡμῖν πρόσθεν ἡγεῖσθαι δοκεῖς.
> *Et nos videris taurus antecedere.*

Et paulò pòst:

> Ἀλλ' ἦ ποτ' ἦσθα θήρ; τεταύρωσαι γὰρ οὖν.
> *Tune fera factus? tauri enim speciem geris.*

Ita apud Lycophronem:

> Ταύρῳ κρυφαίας χέρνιϐας κατάρξεται.
> *Arcana Tauro is offeret libamina.*

Plutarch. in Hellen. q. 36

Tauro, id est, Baccho, ut interpretatur Scholiastes pag. 42. & 43. Et in Elide mulieres hunc hymnum Baccho accinebant: Ἐλθεῖν ἥρω Διόνυσε ἅλιον ἐς ναὸν ἁγνὸν σὺν χαρίτεσσιν ἐς ναὸν, τῷ βοέῳ ποδὶ θύων, ἄξιε ταῦρε, ἄξιε ταῦρε. *Veni heros Bacche in sacrum fanum maritimum, cum Gratiis in templum bubulo pede ruens, digne taure, digne taure.*

Vid Gen. 49: 24. Ps. 132: 2. Es. 49: 26. & 66: 16 Job. 34: 20. Ps. 22: 13. et 50: 13. & 68: 31.

Quia verus in Scriptura Deus sæpe vocatur אביר *abbir* voce homonyma quæ & potentem significat & taurum. Frustra se fatigant Plutarchus & Isacius in Lycophronem ut hujus appellationis alias causas comminiscantur.

Evoe quid sit non latebit legentes hæc Salomonis, Proverb. 23: 29, 30. *Cui væ? cui* אבוי *Evoe? iis qui vino immorantur.* Nec malè jungitur *Saboe*, cùm סבא sit inebriari. Ab *Evoe Evius* & *Evan*: à *Saboe* dicuntur *Sabazia*, & *Sabazius*. Itaque *Sabazius* planè idem est quod Methymnæus. Sic à fremendi verbo פנך *phanac*, ejusdem Dei cognomen *Phanace* apud solos mystas in usu, non aliud significavit quàm vulgatum *Bromius*. Et *Bassareus* rectè explicetur per Æliani προτρύγην, cùm בצר *bassar* Hebræis sit idem quod Græcis τρυγᾷν, vindemiare scilicet. Tsade SS hic efferimus, ut LXX. passim.

Plutarch. Sympos. l. 3. q. 2. Auson. Ælian. Var. hist. l. 3. c. 41.

Thriambus, *Lythirambus*, & *Dithyrambus* non sunt diversa Bacchi nomina, ut creditum est hactenus, sed unicum variè inflexum. Nempe ut illum Græci Διμήτορα & Romani Bimatrem appellant, ita eundem Syri תרי אבהן *there-abhan*, vel præposito lamed cum daleth לתרי אבהן *lithere-abhan* & דתרי אבהן *dithere-abhan*, id est, διπάτορα nominarunt, quia fingitur bis fuisse genitus. Ex *there-abhan*, *lithere-abhan*, & *dithere-abhan*, Græci fecêre Θριάμϐον, Λυθίραμϐον, & Διθύραμϐον.

Vide Nonn. Dionys. l. 9. vers. 208.

Jacchus, Syr. ינקא *Janko vel* יקא *Jacco*, litera נ latente in Daghes. Tale הדו *Hoddu* pro הנדו *Hondu*, id est, *Indus* vel *India*; אפו *appo* nasus ejus, pro אנפו *anpho*; אזגדין *izgaddin* vel *azgaddin* legati, pro אזגנדין *azgandin*, nam est Persicum *Asganda*: כלמד *Chilmad*, Ezech. 27: 23. Syr. כלמדא *Chalmadda* pro כלמנדא *Chalmanda*, Xenophonti *Charmande*: מדו *maddo* pallium ejus, pro מנדו *mando* Pers. μανδύας: עזים *izzim* capræ pro ענזים *inzim*, חטה *chitta* triticum pro חנטה *chinta*: חכי *chicci* palatum meum, pro חנכי *chinci*, quod Arabica lingua nos docet. Porro Syrum *Janco* vel *Jacco* propriè est puer lactens: quod ipsum sonat *Jacchus*. Suidas: Ἴακχος, Διόνυσος ἐπὶ τῷ μαστῷ, *Jacchus, Bacchus ad mammam.* Lucretius lib. 3.

> —— *mammosa Ceres est ipsa ab Jaccho.*

Inde Orpheus apud Clementem in Protreptico:

> —— παῖς δ' ἦεν Ἴακχος.

puer vel *infans* potiùs erat *Jacchus*. Atque id apertè innuebat *mystica vannus Jacchi*, de qua Poëta lib. 1. Georg. Vannus enim Græcè est λίκνος, quæ vox non solum vannum significat, sed & infantum cunas. Quod respexisse Bacchi mystas ex his Hesychii discere est: Λικνίτης, ἐπίθετον Διονύσου, ἀπὸ τῶν λίκνων ἐν οἷς τὰ παιδία κοιμῶνται, *Licnites, Bacchi epithetum, à cunis in quibus infantes dormiunt.* Multi à Thebano diversum hunc Bacchum esse volunt, quia Thebanus Semeles, hic fuit Cereris filius. Arrianus in Alexandro lib. 2. Ἀθηναῖοι Διόνυσον τὸν Διὸς καὶ Κόρης σέϐουσιν, ἄλλον τοῦτον Διόνυσον. Καὶ ὁ Ἴακχος ὁ μυστικὸς τούτῳ τῷ Διονύσῳ, οὐχὶ τῷ Θηϐαίῳ, ἐπᾴδεται. *Athenienses alium Bacchum colunt Jovis & Proserpinæ filium, cui mysticus Jacchus canitur, non Thebano.* Sed inter Mythologos non est quod quisquam speret concordiam posse iniri.

Natus fingitur ex femore Jovis, quia Phœnices nominibus ירך & פחד quæ propriè femur significant, etiam verenda intelligunt. Unde tritum illud in Scriptura, egredi è femore patris, Gen. 46: 26. Exod. 1: 5. Sunt quibus in historia natalium Bacchi Μηρὸς non est femur, sed montis nomen in quo putatur esse genitus. Quod potest ferri, modò commodè sumatur, non pro monte in India Meri nomine, sed pro latere montis: nam & hoc Phœnicium est partes montis vocare ירכתין *femora*. Hinc Judic. 19: 1. ἐν μηροῖς ὄρους Ἐφραΐμ, *in femoribus montis Ephraim*, Hebr. בירכתי & 4. Reg. 19: 23. μηροὺς τοῦ Λιϐάνου, *femora Libani*, Hebr. ירכתי לבנון. Ita Bacchus potuit nasci ἐν μηρῷ *in femore*, id est, in latere montis, ut propterea nihil sit opus Meron montem in India sibi fingere. Tale Ἴδης ἐν κνημοῖσιν in Homero & Nicandro. *In Idæ montis cruribus.* Et πολύκνημον Ἐτεωνόν. *Eteonum multis cruribus*, id est, salebrosum & inæquale.

Strab. l. 15. Mela l. 3. c. 7. Plin. 6. 21. & 16. 34.

Brisæum plerique dictum volunt à mellis usu. Nempe quasi Blisæum, quia Βλίσαι Hesychio est καπνίσαι μελίσσας, καὶ ἐξελάσαι τῶν σκηνῶν (lege σμηνῶν) ὑπὲρ τοῦ μέλιτος; Alii à Brisis nymphis quę primæ docuerint μελιττουργίαν. * Ita est in Etymologo. Alii denique voce *Bris*, quam jucundum explicant. Cornutus in Persium Sat. 1. *Est Briseus Liber pater cognominatus, &c. à mellis usu, eoque quod ipse primùm invenisse dicitur mel, & ex favis exprimere. Bris enim jucundum dicimus.* Ita Grammatici nugantur, utpote ignari Syri sermonis quo ברין דובשא *brez* † vel *briz doubsa* est lacus mellis. Sic in Chaldæa Paraphrasi 1 Sam. 14: 26. legitur Jonathan reperisse ברוז דובשא *lacum mellis*. Idem Baccho cùm accidisset, inde בריזאי *Brizæus* dictus est, vel quod idem est *Brisæus* & *Bressæus* etiam. Hesych. Βρησαῖος Διόνυσος.

** De Brisis vide Heraclidem in republ. Coorum vel Ceorum ut rectè corrigit Salmas. in Solin p. 144.* *† Ital bresca est favus.*

Platonici, qui Orphicam Theologiam penitius introspexerunt, illum observant Lunæ sphęrę prę-

Vide Lil. Girald. Syntag. de Musis. Et Geofr. Linacr. in Mythol. Musi. cap. 1.

fecisse Bacchum Licnitem seu Licnophorum, Mercurii sphæræ Silenum, Veneris Lysium, Solis Trietericum, Martis Bassareum, Jovis Sabazium, Saturni Amphietem, octavæ sphæræ Pericionium, nonæ denique Eribromon. Quæ singula ratione aliqua mystica niti videntur: Lunæ puta cui corpora humida subsunt præficitur Bacchus Licnophorus propter cribrum quod manu gestat: vanno scilicet & cribro commune nomen est λίκνον. Artium Deo Mercurio comes additur Silenus qui Bacchi fuit pædagogus. Veneri Lysius propter solutum aut dissolutum etiam vitæ genus. Hæc & alia similia potest quivis per se indagare. At cur octavæ sphæræ præsit Bacchus *Pericionius* nemo dixerit absque peritia linguæ Hebrææ, quâ כיון *kijun* vel *kion* esse Saturnum alibi probavimus. Ergo Bacchus *Perikionius* in ea sphæra merito locatur, quæ ambit Saturni sphæram.

Sunt & in Bacchi nominibus *Dusares* & *Urotal* ambo in usu apud Arabes, de quorum utroque in Phaleg egimus ubi de Jerachæis lib. 2. c. 19. Liber, quod penè omiseram, dicitur Bacchus Hebræa Phrasi, quâ חורים *horim* vocantur principes, id est, liberi. Sic Eccles. 10: 17. *ô te beatam regionem, cujus Rex est filius* חורים *liberorum*, id est, præclaris ortus parentibus & ab illis liberaliter institutus. Atque ita nominantur Babylonii Principes, Esa. 34. ✠. 12. ubi Chaldæus habet בני חירין *bene herin* filios liberorum seu heroum; inde enim heroum nomen: ut non immerito Nimrodum Methodius appellet ἀδελφὸν τῶν ἡρώων.

Locus postulat ut de Bacchi comitibus Sileno, Pane, Satyris, Cobalis & Bacchis quædam addamus. Et Sileni quidem fabula unde sumpserit originem, nonnisi gravatè refero, nempe ex Prophetia de Silo, qui Christus est, horrendum in modum detorta; quod quasi per nebulam cùm viderit Justinus Martyr, hanc ipsam Prophetiam scripsit Demones ad Bacchum retulisse, & in ejus mysteriis ὄνον asinum recensuisse: Hęc ille duobus locis, semel in posteriore apologia pro Christianis, & rursus in dialogo cum Tryphone Judęo, ubi mira metamorphosi ὄνον in οἶνον Librarii mutarunt. Jam ut res expendatur accuratiùs. 1. ut ex שיר *sir*, id est, cantico, Phœnices שירן *Siran*, & Gręci fecêre *Sirenes*; ita ex שילה *silo* vel שיל *sil* ab illis שילן *Silan*, ab his *Silenus* dictus. 2. Et quia de Silo dicitur: *Illius erit* יקהת *doctrina populorum*; vel congregatio docendi causâ, Silenum ajunt fuisse valde doctum, & Bacchi εἰσηγητὴν καὶ διδάσκαλον τῶν καλλίστων ἐπιτηδευμάτων; In Æliano Silenus de altero orbe mira narrat, in Plutarcho de morte, in Virgilio disserit de principiis rerum. 3. Additur sive de Christo, sive de Juda, ut quidam volunt: *ligans ad vitem asellum suum, & ad generosam vitem pullum asinæ.* Inde Silenus est ἐπὶ ὄνȣ τὰ πολλὰ ὀχούμενος, *asino plerunque vectus*; & Baccho Deo vitium *comes indivulsus adhærens.* 4. Tale est quod calcandis uvis ideò Silenum addicunt, quia sequitur; *lavat in vino vestimentum suum, & in sanguine uvarum operimentum suum*, instar calcantium in torculari, ut explicatur in Esaia. 5. Sed nihil tam impium quàm quod Silenum semper ebrium esse fingunt, &

Inflatum hesterno venas ut semper Iaccho,

Qui statim additur; *rubent illi oculi ex vino*, ac si eodem id sensu dicatur quo à Solomone, Prov. 23: 29, 30. *cui rubor oculorum? iis qui vino immorantur.* 6. Sileno denique pro cibo

Καὶ τυρὸς ὀπίας ἐςί, καὶ βοὸς γάλα.

Coagulatus caseus est & lac bovis.

Quia prophetia finitur hâc clausulâ, *& dentes ex lacte albescent.* Nihil poterat diabolus fœdius comminisci, ut sanctissima religionis nostrę mysteria

Diod. l. 4. Ælian. nat. hist. lib. 3. cap. 18. Plut. de consol. ad Apollon. Virg. Ecl. 6. Lucian. in concil. Deorum. Vide Etymol. in Σιληνός. Vide Es. 63: 2.

Eurip. in Cyclop. vers. 136.

profanaret, & impiorum hominum cavillis exponeret. Obiter moneo in versu Euripidis nuper citato Athenęum lib. 14. & Eustathium in lib. 4. Odyss. pro βοὸς γάλα legisse διὸς γάλα *lac Jovis*, non *lac bovis.* Lac Jovis, id est, eximium, Jove dignum, ut διὸς ἐγκέφαλος *Jovis cerebrum* est cibus suavis & opiparus. Ita Erasmus in Adagiis, quem tamen refellit Casaubonus, priorem lectionem solùm admittens.

Pan, unus è Bacchi ducibus, ideò terrores Panicos creditur immittere, quia totidem literis פן *pan* Hebraicè is dicitur qui attonitus stupet. פן *pan* est Benoni verbi פון, à quo futurum אפונה *aphuna* in his Davidis, Psal. 88: 16. נשאתי אימיך אפונה, *portavi terrores tuos*, ita ut *obstupescam.* Vide Syrum Interpretem & commentaria Kimchii & Aben-Ezrę. Faunus Latinis idem Deus & ex eadem origine, quia פון aliis sonat *fun.* Dionysius Halicarnasseus de Fauno: τȣ́τῳ γὰρ ἀνατιθέασι τῷ δαίμονι Ῥωμαῖοι τὰ πανικὰ, καὶ ὅσα φάσματα ἄ ὅτε ἀλλοίας ἴχοντα μορφὰς εἰς ὄψιν ἀνθρώπων ἔρχονται δείματα φέροντα. Ovidius in Phędra:

--- Faunique bicornes
Numine contactas attonuêre suo.

Polyan. Stratag. l. 1. Et Eurip. in Rheso. Pausan. in Phoc.

Satyris hircorum species ideò tribuitur, quia שעיר *sair* Hebręis, & hircum significat, & Dęmonem hircinâ formâ. Quam fuisse Dęmonum formam credidêre צביים *Zabii*, ut author est Maimonides, quia diabolus ea specie sępe se prębet conspiciendum. Sic in Jamblichi Babyloniacis apud Photium τράγȣ τι φάσμα ἐρᾷ Σινωνίδος, *hirci spectrum quoddam deperit Sinonidem*, id est, diabolus hirci specie. Et è Recentioribus Bodinus & Delrius multa testimonia congerunt, quibus probent dæmonem in hac potissimum forma sibi placere. Neque id Hebræos latuit. Kimchius enim non semel scribit שעירים *sairim*, id est, hircos vocari dæmones לפי שהם נראים כדמות השעירים למאמינים בם, *quia credentibus in se hircorum specie conspiciendos se offerunt.* Quod ipsum legere est in Aben-Ezræ commentariis super hæc Levitici cap. 17. ✠. 7. *Et non sacrificabunt ampliùs sacrificia sua* לשעירים *hircis* (Satyris) *quibuscum fornicantur.* Unde videtur occasio nata illos describendi salaces, quamvis alia species fornicationis, idololatria nimirum, ibi intelligatur. Neque pertinet minùs ad Satyrorum characterem quod eos in eremis saltare dicit Esa. cap. 13. ✠. 21. Ita enim Poëtæ passim. Virgilius:

Maimon. More Nebuc. l. 3. cap. 46.

Vide Philostr. lib. cap. 13. Et Pausan. in Atticis.

Saltantes Satyros imitabitur Alphesibœus.

Eclog. 5.

Et Nonnus lib. 14. Dionysiac.

Γήμονες ὀρχηςῆρες, &c.

Nomen Hebræum Buxtorfius conjectat esse צותרא *Sutra.* Legitur in Midras seu commentario mystico in Jeremiæ Lament. cap. 1. ✠. 5. Hebræorum alii fœdum & deformem explicant, alii aridum & macilentum. Pro צותרא *sutra* in Baal Aruch legitur צ״יתורא *saitura.* In ludis, ut Pollux author est, Satyrica vestis erat νεβρὶς αἰγῆ, ἣν καὶ ἰζάνην ἐκάλȣν καὶ τραγῆν, *pellis hinnuli caprini, quam izanem vocabant & tragen.* Ut posterior est Græca vox, ita prior Syris debetur, quibus capra est עזא *izza.*

Lib. 4. cap. 18.

Sunt & *Cobali* dæmones in comitatu Bacchi. Aristophanis Scholiastes in Plutum: Κόβαλοι δαίμονες εἰσί τινες σκληροὶ περὶ τὸν Διόνυσον ἀπατεῶνες, *Cobali sunt duri quidam dæmones circa Bacchum, impostores.* Proinde Bacchus ipse vocatur κόβαλος à Philochoro in Atthide. Vafrum & impostorem plerique reddunt. Atque hinc κοβαλεία est versutia & astus. Origo vocis est חבל *chebel.* Hebræi, Syri & Arabes funes & laqueos & pedicas sic vocant. Unde secundaria significatione חבל est techna, machinatio, saltem apud Arabes. Sic Prov. 42. Abi Ubeid de meretricibus dicitur: *Ne cadas*

cadas פי אלחבאלהן *in technas earum*. Sed & Hebraicè Psal. 119: 61. *Funes impiorum circumplexi sunt me*, חבלי funes, id est, doli. Et ex eadem radice התחבולות passim pro solertia sumitur. Rursus Arabicum אלחאבל *alchabilo* apud Giggejum est *magus*, *præstigiator*, *quasi pedicas injiciat*. Et אלחבל *alchoblo* cum puncto super *cha* est dæmon. Ut jam non sit obscurum Cobalos inde dici vafros & versutos dæmones qui finguntur adesse Baccho.

Cæterum in eodem exercitu tot mulieres Bacchum docent in Oriente gessisse bella. Ita enim moris erat apud Persas & Assyrios ut in bellicis expeditionibus uxores viris adessent: sic Darius in Alexandrum dimicaturus uxorem, matremque, & aliarum fœminarum gregem circumducebat. Quin & Indicæ mulieres viris συστρατεύουσι, *omni armorum genere instructæ*. Ita refertur à Megasthene apud Strabonem lib. 15. Hæ porrò in Bacchi copiis cur *Bacchæ*, & *Thyades*, & *Mimallonides* dictæ sint, multis docet nobilissimus scriptor in Nonnum. Summa est *Bacchas* à luctu dici, ut Hebraicè מבכות *mebaccoth*, Ezech. 8: 14. quia Bacchi sacra multo cum fletu & ululatu celebrari solita; & *Thyades à* תעה vel טעה, id est, vagari & oberrare, quia vino tactæ vel furore hùc illùc vagabantur. Et *Mimallonides* quasi ממללן *memallelan*, id est, garrulas & loquaculas. Nisi quis à ממל *mamal* seu torculari deduci malit, ut *Mimallonides* eædem sint quæ Ληναί.

Curt. lib. 3. cap. 9.

Rursus in Bacchi pompa eandem originem referunt *thyrsi*, *thysla*, *phallus* & *side*, & ipsa denique *orgia*. *Thyrsus*, inquit magnus author quem nuper citavimus, *manifestè est* תרזה *thirza*, *quæ vox pinum denotat; quam pampinis ac ferro induebant. Unde Hesychius* Θύρσοι, κλάδοι, λαμπάδες, λύχνοι. *Nam è pinu optimæ fiebant lampades ac tædæ. Quare & Baccho pinum, hoc est,* πεύκην, *in sacris chorisque & ex ea tædam assignarunt. Euripidis Bacchabus:*

ὁ Βακχεὺς δ᾽ ἔχων
Πυρσώδη φλόγα πεύκης.

Cætera ibi vide. Θύσθλα Iliad. lib. 6. 8. plerique *vitis folia* aut *ramos* exponunt, nempe cum fructu appenso; qui à Syris טוטלא *totla* dicitur, vel *thothla*, si mavis. Unde plur. טוטלוותא pro racemis & uvis extat in Jonath. Deut. 4: 21. & in Thargum Jerusalem, Lev. 19: 10. *Phallus* idem est quod מפלצת. Hieronymus Priapum reddit 1. Reg. 15: 13. & 2. Paral. 15: 16. Rabbi Joseph in tractatu Talmudico *avoda zara* dicit esse כמון זכרות & David de Pomis צורת אבר מבוער *pudendi virilis imaginem*. Phallus & מפלצת cur à פלצות *phallasuth*, id est, terrore dicantur malo lector aliunde discat. Est & in Bacchi supellectile quod ex illius sanguine germinasse volunt malum Punicum, cæteris Græcis ῥοιά, sed Bœotis σίδα pro סדרה *sidra* quomodo appellant Arabes. *Orgia* pro mysteriis Chaldæis sunt ארזיא *arznia*. Z & G permutantur, ut in Ital. *Rhezo* pro *Rhegio*, & vernaculo *orge* pro Italorum *orzo*. Sic in alphabetho Romano G est in loco Græci Z.

Clem. in Protrept. Agatarch. apud Athe. lib. 14.

Quod me penè fugerat Athenæus libro quarto μάζωνας *mazonas* vocari asserit convivia Bacchica. Ἐν ἅπασι τοῖς δείπνοις, inquit, μάλισα ἢ τοῖς λεγομένοις μάζωσι: τοῦτο γὰρ ἔτι καὶ νῦν ἡ Διονυσιακὴ σύνοδος ἔχει τοὔνομα. In quem locum doctissimus Casaubonus apprimè notat מזון *mazon* Hebraicè cibum & obsonium dici.

Vossius vir mirabilis, & de quo meritò dubites utrum majorem à doctrina & ingenio an à modestia laudem mereatur, in Bacchi fabula multa observat ex historia Mosis palam descripta: puta quod à nonnullis fingitur in Ægypto natus, & statim arcæ inclusus, & aquis impositus, & διμήτωρ, & formâ præstans, & in Arabia educatus, & bellis clarus, & fœminas habuisse in exercitu: & quod Bacchum Orpheus Μίσην pro Mose appellat, & θεσμοφόρον *legiferum*, & eidem tribuit δίπλακα θεσμὸν quasi duplices legis tabulas. Addit vocari bicornem, quomodo pingitur Moses ex loco Exod. 34: 29. perperam accepto; & angues esse in Bacchi mysteriis, & canem illi socium, ut Mosi *Caleb*, cujus nomen Hebræis canem sonat. Et in Euripide Bacchas aquam è petra thyrso percussa educere, & terram quâcumque illis est iter, lacte, vino & melle fluere; quomodo terra Chanaan, ad quam Israëlitas perduxit Moses, non lactè solùm & melle, sed & vino erat affluens, ut patet ex nobili palmite cum uva sua abscisso, quem in vecte portabant viri duo, Num. 13: 24. Hęc ille acutè admodum; quibus si addas ex Nonni Dionysiacis Bacchum Orontem & Hydaspem fluvios thyrso tactos & exsiccatos trajecisse, & baculum hederaceum à Baccha in terram projectum draconis instar reptasse, & quercui se obvolvisse, & Indos in tenebris fuisse dum Bacchæ luce fruebantur: ex mirabili illo concentu vel cæcis apparebit priscos fabularum architectos è Scriptoribus Sacris multa esse mutuatos; Phœnicas potissimum qui primi Bacchum ex Oriente deductum in Græcorum scenam produxerunt.

Nonn. lib. 23. et 25. et 35. et 45.

Non tamen inde collegerim cum viro magno Mosem esse Phœnicum & Ægyptiorum Bacchum. Neque enim verisimile est virum tam multis nominibus utrisque odiosum pro Deo benefico potuisse ab illis coli. Tantùm puto fabulatores ad Mosis historiam sic allusisse, quomodo in Sileni fabula ad prophetiam de Silo. Et verò non Mosis solius, sed & aliorum historiæ latent in Bacchi mythologicis. Dionysiacorum lib. 20. Lycurgus circa Carmelum fundit Bacchi copias (ut Sçamgar Philistæos, Jud. 3: 31.) non aliis armis instructus quàm βουπλῆγι, id est, stimulo boum; atque id ex Homero sumptum, qui Bacchas fugientes describit,

---- ἀπ᾽ ἀνδροφόνοιο Λυκούργου
Θεινομένας βουπλῆγι.

Iliad. 6.

Ab homicida Lycurgo percussas boum stimulo. Et lib. 48. Bacchus in lucta contra Pallenem sponte cedit, instar Angeli qui luctabatur contra Jacobum.

Καὶ θεὸς αὐτοκύλιστος ἑκούσιος ἤριπε γαίῃ
Οὐτιδανῇ παλάμῃ νικώμενος.

Scribit Pausanias in Achaicis Græcos Trojæ reperisse λάρνακα arcam Libero sacram, quam cum aperuisset Eurypilus, & in ea reconditam Bacchi statuam esset intuitus, αὐτίκα ἦν ἔκφρων μετὰ τὴν θέαν, *statim à spectaculo mentis impos factus est.* Sumptum id ex 1. Sam. 6: 19. ubi Betsemitas legitur Deus ideò percussisse, quòd in arcam suam inspexissent. Tale est quod Bacchum fabulantur Athenienses iratum eo quod sua sacra sprevissent, nec cum pompa excepissent, cùm è Bœotia in Atticam à Pegaso primùm allata sunt, illos in pudendis afflixisse gravi morbo; à quo nullis fuerit salus, donec ab oraculo moniti, Deo se morigeros præbuissent, & phallos, hoc est, imagines illarum partium quas afflixerat, in ejus honorem erexissent. Non ovum ovo similius quàm hoc commentum historiæ de Philistæis, quibus cùm propter arcam indignè habitam Deus immisisset hæmorrhoides, consulti divini responderunt, eos non posse aliter sanari, quàm si aureas hæmorrhoidum imagines Deo consecrarent. Hæc exempla docent plus satis in Bacchi fabula etiam ad reliquam Scripturam passim alludi. Ita tamen ut ex historia Mosis petantur multò plura, quia cùm primum Phœnices Cadmo duce in Græciam appulerunt, recens erat adhuc memoria rerum à Mose gestarum. Cadmus enim

Aristoph. Schol. in Acharn. Act. 2. Sc. 1.

ſub Joſua vixit, & eorum dux fuit qui ut imminenti exitio ſe proriperent, mari ſe commiſerunt alias terras inquiſituri.

CAPUT XIX.

Fabulæ de Cadmo & Harmonia & ſerpentis dentibus ſatis ex lingua Phœnicia explicantur.

Cadmus Regis Tyri vel Sidonis potiùs μάγειρος, id eſt, שר טבחים ut Potiphar, & Arjoc, & Nebuzardan, qui vocantur ἀρχιμάγειροι, fuit קרמוני *Kadmoni*, id eſt, è Cadmonæis, de quibus Gen. 15: 19. Hevæi ſic dicti, quia in Oriente terræ Chanaan, circa Hermonem, unde Cadmi uxor Hermione vel Harmonia. Iidem in ſerpentes mutati, quia Hevæus Syr. חויא eſt ſerpens. Facere milites, id eſt, conſcribere. Serpentis dentes שני נחש ſunt cuſpides vel haſtæ æreæ. Cadmus repertor æris. Cur *quinque* ſolùm. חמש pro ſoni varietate vel *quinque* ſonat vel militem expeditum, ut Exod. 13: 18. Æris uſus olim pro ferro.

Cadmum alii è Tyro, alii è Sidone arceſſunt. Quibus habenda potior fides quia Cadmi ævo Tyrus nondum erat condita. Regis filium Græci faciunt ut ſuo honori conſulant, qui regnavit in Græcia. Sed hoc commentum refellunt Sidonii apud Euhemerum Coum, Cadmum dicentes, cùm ſui Regis eſſet μάγειρος *coquus*, cum Harmonia tibicina aufugiſſe. Id videtur veriſimilius; modo is coquus intelligatur qui Hebraicè dicitur שר טבחים quales fuêre Potiphar, & Arjoc, & Nebuzardan. Joſephus & Græci reddunt ἀρχιμάγειρον. At Chaldæi multò meliùs רב קטוליא *magiſtrum ſatellitum*, vel רב ספוקלטוריא *magiſtrum ſpeculatorum*, & Arabs ריים אלסאפין *ducem* τ̃ ξιφοφόρων, & Hieronymus *magiſtrum militum* & *principem exercitûs*, quia טבח vulgò *coquere*, etiam *occidere* eſt, Pſ. 37: 14. & Lam. 2: 21. Familiam quod attinet, ex ipſo nomine colligimus Κάδμον fuiſſe קרמוני *Cadmoni*, id eſt, Cadmonæum, ex illis Cadmonæis, de quibus agit Moſes, Gen. 15: 19. Hi porro Cadmonæi cum Hevæis iidem erant. Neque obſcura ratio cur Hevæi *Cadmonim*, id eſt, orientales dicti ſunt, cùm Joſ. 11: 3. & Jud. 3: 3. legamus eos occupaſſe montem *Hermonem*, quæ pars erat terræ Chanaan maximè Orientalis. Unde eſt quod pro Oriente *Hermon*, ut pro Occaſu *Thabor*, Pſal. 89: 13. Cadmonæus igitur idem qui Hermonæus. Atque hinc factum ut Cadmi uxor vocetur *Harmonia* vel *Hermione*, nempe à monte *Hermone* ex quo erant oriundi. Nec jam obſcurum cur in ſerpentes fingantur eſſe mutati. Hevæi enim erant, & חויא Hevæus Syris eſt ſerpens.

A.then. lib. 14.

Libet dum in eo ſumus, alîus de Cadmo fabulæ iſtâ non minus intricatæ rationem aperire. Ajunt ex ſerpentis dentibus à Cadmo diſſeminatis ortos fuiſſe milites magno numero, quibus in mutuam perniciem ruentibus, ſolùm quinque ſuperſtites univerſam Bœotiam imperio ſuo ſubjeciſſe. Hâc fabulâ nihil ineptius; nihil magis vero abſimile. Sed bene eſt quod in illa quicquid eſt reconditum Phœnicius ſermo detegit. Rem paucis explicabimus. Primò Cadmus Hebræa phraſi dicitur feciſſe milites quos conſcripſerat. Sic 1. Sam. 14: 48. ויעש חיל, *& fecit copias*, id eſt, conſcripſit. At quorſum ex ſerpentis dentibus? Phœniciâ linguâ, quæ partim fuit Syra, partim fuit Hebraica, שני נחש, *dentes ſerpentis* etiam erant *æreæ cuſpides*, qualibus primus in Græcia Cadmus armavit milites ſuos. Is enim repertor æris. Hyginus cap. 274. *Cadmus Agenoris filius æs Thebis primus inventum condidit*. Proinde lapis æroſus ex quo fit æs à Cadmo Cadmia dicitur hodiéque. Jam ut conſcripti milites ad numerum quinarium redigerentur fecit ambiguitas vocis חמש, quæ pro ſoni varietate aut *quinque* ſignificat, aut eum qui ad bellum expeditus & accinctus eſt. Vide Exod. 13: 18. Ut rem in pauca conferam; de Cadmo veriſimile eſt ſuâ linguâ Phœnices in hunc modum ſcripſiſſe עשה חיל חמש אנשים נושקים בשני נחש. Quæ verba ſic reddita ſunt, *fecit exercitum quinque virorum, armatorum ex dentibus ſerpentis*; cùm reddi debuiſſent: *conſcripſit exercitum expeditum virorum armatorum cuſpidibus*, id eſt, haſtis *æreis*. Tales enim Græcorum haſtæ. Homerus de Achille:

Plin. lib. 34. cap. 1. & 10.

Στῆ δ' ἄρ ἐπὶ μελίης χαλκογλώχινος ἐρειϑείς.
Fraxineæ incumbens æratæ cuſpidis haſtæ.

Ære ſcilicet pro ferro utebantur priſci mortales: Tzetzes in Heſiodi opera & dies: χαλκοῖς γὰρ τὸ παλαιὸν καὶ ὅπλοις, καὶ ξίφεσι, καὶ γεοργικοῖς ἐργαλείοις ἐχρῶντο βαφῇ τινὶ ταῦτα ςομοῦντες; *æreis olim armis & gladiis & ruſticis inſtrumentis utebantur tincturâ quâdam illa indurantes*. Et Apollonii Scholiaſtes in lib. 1. Argon. Ἀπολλώνιός φησιν ἐν πρώτῳ τῶν ὑπομνημάτων τὸν σίδηρον ὑπὸ τῶν ἀρχαίων χαλκὸν λέγεσθαι; ἀγνοῶν ὅτι μητέπω εὑρεθέντος σιδήρου χαλκῷ ἐχρῶντο, ὡς καὶ Ἡσίοδός φησι,

Χαλκῷ δ' ἐργάζοντο, μέλας δ' οὐκ ἔσκε σίδηρος.

Refert Apollonius in primo commentariorum ferrum à Veteribus χαλκὸν *æs nuncupari; tanquam Veteres neſciens ære pro ferro eſſe uſos, cùm ferrum eſſet inventum, ut & Heſiodus author eſt,*

Dum ferro caruêre, æs ferri præſtitit uſum.

Et Lucretius lib. 5. verſ. 1286.

Et prior æris erat quàm ferri cognitus uſus.

Et Iſidorus Orig. lib. 8. cap. 11. ubi de magnæ matris ſeu Telluris cymbalis æreis: *Ideò ære, quod terram antiqui colebant ære, priuſquam ferrum eſſet inventum*. Porro Cadmo Græci debent inventionem æris, & primum armorum uſum. Vide Hyginum fab. 274.

CAPUT XX.

Græcos accepiſſe literas à Phœnicibus & Cadmo.

Phœniciæ & Cadmeæ literæ dictæ, quia Græci a Cadmo accepêre & Phœnicibus. Non tamen in Phœnice natæ ſunt, ſed à Syris, Aſſyriis & Hebræis ad Phœnices devenerunt. Refellitur Joſephus, qui literarum uſum apud Græcos Cadmo adeóque Homero vult eſſe recentiorem. Contrà, inſcriptiones Thebis literis Cadmeis ab Amphytrione ſcriptas ſe legiſſe refert Herodotus. Multi ſcriptores ante Homerum. At ex ſententia Tzetzis Græci habuêre literas etiam ante Cadmum. Duo objicit futiliſſima; 1. Oraculum ipſi Cadmo redditum, quod ſcribi neceſſe non fuit. 2. Literas Bellerophonti datas. Fruſtra, cùm Cadmo poſterior ſit Bellerophon. Literas è Phœnice in Græciam veniſſe probat primò figura, ſi Ionicæ cum vetuſtis Phœnicum literis comparentur, quibus utuntur Samaritani. 2. Nomina quæ palam ſunt Hebræa & Phœnicia, quod agnoſcunt Græci ſcriptores. 3. Idem ordo, quod probatur ex collatione Græci alphabethi cum Hebraico; 4. Poteſtas eadem aut leviter mutata, nec niſi certa de cauſa. Epiſema olim pro literis fuiſſe. Tamen antiquiſſimis temporibus ſolùm ſedecim literæ in uſu. Irenæi Interpres notatus. Literæ Græcorum propriæ; quomodo Arabes & Æthiopes & Ruſſi & Cophtitæ ſuas habent. Literarum ſitus inverſus cum ipſa inſcriptione. Quæ mutatio facta eſt natura duce. Rationes ex Scaligero. Græcos olim ſiniſtrorſum ſcripſiſſe & βουστροφηδόν. Verſus inde dicti. Solonis leges ſic ſcriptæ, & Olympiæ vetus inſcriptio. Tabula ignotis literis, effoſſa Thebis ex Alcmenæ ſepulchro: Chonuphis de ea conſultus. Proteus Phœnix.

Idem Cadmus aliud in Græcia reliquit ſui monimentum ære perennius, nempe literas, quas à Cadmo ſe accepiſſe Græci penè omnes agnoſcunt. Herodotus; οἱ δὲ Φοίνικες οὗτοι οἱ σὺν Κάδμῳ ἀπικόμενοι, &c. ἐσήγαγον διδασκάλια ἐς τοὺς Ἕλληνας, καὶ δὴ καὶ γράμματα οὐκ ἐόντα πρὶν Ἕλλησι. *Phœnices autem qui cum Cadmo venerant, cùm alias doctrinas in Græciam introduxêre, tum etiam literas quæ apud Græcos anteà non fuerant.* Philoſtratus lib. 2. de vitis Sophiſtarum:

Lib. 5. cap. 58.

rum: Πάλιν ἐκ Φοινίκης γράμματα, *Rursus è Phœnice literæ.* Et in epistolis: Ξένα καὶ τὰ γράμματα· ἐκ Φοινίκης γὰρ ἦλθεν, *peregrinæ sunt etiam literæ, nam è Phœnicia venerunt.* Critias apud Athenæum lib. 1.

Φοίνικες δ' εὗρον γράμματ' ἀλεξίλογα.
Subsidium vocis scripta reperta Tyri.

Zenodotus de Zenone, in epigrammate apud Laërtium:

Εἰ δὲ πάτρα Φοίνισσα, τίς ὁ φθόνος; ἦν καὶ ὁ Κάδμος
Κεῖνος, ἀφ' οὗ γραπτὰν Ἑλλὰς ἔχει σελίδα.
Si patriâ es Phœnix, quid tum? Fuit hæc quoque Cadmo
Patria, qui Græcis prima elementa dedit.

Inde Φοινικήϊα & Καδμήϊα γράμματα Phœniciæ & Cadmeæ literæ dictæ, ut ibidem additur; & in Timone Phliasio apud Sextum Φοινικικὰ σήματα Κάδμου, *Phœnicia signa Cadmi.* Et Plinii lib. 5. cap. 12. *Ipsa gens Phœnicum in gloria magna literarum inventionis.* Et Lucani lib. 3.

Phœnices primi, famæ si credimus, ausi
Mansuram rudibus vocem signare figuris.

Lib. de aqua & igne. Et apud Hesychium ἐκφοινίξαι *phœnicissare est* ἀναγνῶσαι *legere.* Hinc mare advexisse dicit Plutarchus ex Φοινίκης γράμματα μνημόσυνα λήθης, *ex Phœnice literas adversus oblivionem remedium.* Et Tacitus l. 11. *Fama est Cadmum classe Phœnicum vectum rudibus adhuc Græcorum populis artis ejus authorem fuisse.* Et Mela de Phœnicibus lib. 1. cap. 12. *Literas & literarum operas, aliasque etiam artes, maria navibus adire, classe confligere, imperitare gentibus, regnum præliumque commenti.* Et Curtius lib. 4. c. 4. *Si famæ libet credere, hæc* (Tyriorum) *gens literas prima aut docuit aut didicit.* Et Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum. Κάδμος δὲ Φοίνιξ ἦν, ὁ τῶν γραμμάτων Ἕλλησιν εὑρετής, ὥς φησιν Εὔφορος (al. Ἔφορος,) *Cadmus autem erat Phœnix, Græcis literarum inventor, ut ait Euphorus* (al. *Ephorus.*) Vide insuper Plutarchi Symposiaca lib. 9. q. 2. & 3. Victorinum lib. 1. cap. de orthographia. Isidorum Orig. lib. 1. cap. 3. Suidam in Γράμματα & Κάδμος & Φοινικήϊα γράμματα. Geographum anonymum sub Constantio cap. 18. Nonnum Dionysiacorum lib. 4. vers. 260. & lib. 41, v. 381. Et Athanasium contra Gentes.

Literas tamen in ipsa Phœnice natas non crediderim, sed à Syris vel Assyriis ad Phœnices devenisse. Diodorus lib. 5. Σύροι μὲν εὑρεταὶ γραμμάτων εἰσί; παρὰ δὲ τούτων Φοίνικες μαθόντες τοῖς Ἕλλησι παραδεδώκασιν, οὗτοι δ' εἰσὶν οἱ μετὰ Κάδμου πλεύσαντες εἰς τὴν Εὐρώπην. *Syri quidem literas invenerunt: ab iis autem edocti Phœnices Græcis tradiderunt; Hi nimirum qui cum Cadmo in Europam navigaverunt.* Plinius lib. 7. cap. 56. *Literas semper arbitror Assyrias fuisse: sed alii apud Ægyptios à Mercurio, ut Gellius: alii apud Syros repertas volunt. Utique* (malim *utrique*) *in Græciam intulisse è Phœnice Cadmum.* Eusebius lib. 10. Præparat: πρῶτος τοιγαροῦν ὁ τὰ κοινὰ γράμματα, αὐτὰ δὴ τὰ πρῶτα τῆς γραμματικῆς στοιχεῖα, Ἕλλησιν εἰσηγησάμενος Κάδμος, τὸ γένος Φοίνιξ ἦν, ὅθεν καὶ Φοινικήϊα τὰ γράμματά τινες τῶν παλαιῶν ἐπικλήκασιν. Εἰσὶ δὲ οἳ Σύρους γράμματα ἐπινοῆσαι λέγουσι πρώτους. Σύροι δ' ἂν εἶεν καὶ Ἑβραῖοι. *Primus qui communes literas, id est, prima Grammaticæ elementa Græcis tradidit, Cadmus genere Phœnix erat unde Phœnicias literas appellarunt quidam veterum. Sunt autem qui Syros literas primos reperisse asserunt. Syri porro sunt etiam Hebræi.*

Josephus contra Apionem libro primo contendit literarum usum apud Grecos Cadmo esse multò recentiorem; οἱ γοῦν, inquit, ἀρχαιοτάτην αὐτῶν τὴν χρῆσιν εἶναι θέλοντες, παρὰ Φοινίκων καὶ Κάδμου σεμνύνονται μαθεῖν. οὐ μὴν οὐδ' ἐπ' ἐκείνου τοῦ χρόνου δύναιτό τις ἂν δεῖξαι σωζομένην ἀναγραφὴν οὔτ' ἐν ἱεροῖς, οὔτ' ἐν δημοσίοις ἀναθήμασιν. *Qui literarum usum antiquissimum esse volunt, à Phœnicibus & Cadmo gloriantur se didicisse. Sed neque illo tempore quisque demonstrare possit servatam inscriptionem, neque in templis, neque in publicis anathematibus.* Addit post multam quæstionem tandem constitisse Græcos Trojani belli tempore adhuc ignorasse literas, atque id esse in confesso, nullum apud eos extare scriptorem Homero antiquiorem; nec deesse qui Homerum ipsum asserant poëmata sua non scriptis, sed recitantium memoriæ commisisse. Sed pleraque hæc palam falsa sunt. Neque enim in Græcia deerant inscriptiones, non Homero solùm, sed & Trojano bello vetustiores. Talis illa Amphitryonis, quam Thebis in Ismenii Apollinis templo literis Cadmeis in tripode incisam se legisse scribit Herodotus:

Ἀμφιτρύων μ' ἀνέθηκεν, ἐὼν ἀπὸ Τηλεβοάων.

Facta hæc ætate Laii qui Cadmum habuit proavum. Ibidem legere est duas alias inscriptiones penè ejusdem ævi. Scriptores Græcos quod attinet, quamvis hodiè nullus extet Homero vetustior, tamen olim multi extiterunt. In his celeberrimi sunt Lycus, Orpheus, Musæus, Amphion, Sibyllæ quædam; & Oroebantius Trœzenius; & Lyrici carminis primus author Thaletas. Et Melesander de Lapitharum & Centaurorum pugna; & Thamyris vel Thamyras Thrax, quintus aut ut alii octavus Poëta ante Homerum, qui cum Musis certasse fertur, & scripsisse κοσμογονίαν versuum quinque millibus; & Trojani belli scriptores Syagrus, & Dares Phrygius; & Teucri scriba Sisyphus Cous, ut Idomenei Dictys Cretensis, & Palamedis discipulus Corinnus Iliensis, qui scripsit Iliadem ἔτι τῶν Τρωϊκῶν συνισταμένων, *Trojano bello adhuc durante.* Quid quod circa belli initia, cùm Pedasum, olim Moneiam, urbem agri Trojani munitissimam, aliquandiu obsedisset Achilles, & re infecta esset discessurus, virgo quædam in urbis mœnibus Achillis amore capta eum confirmasse legitur his ferè verbis pomo inscriptis: Μὴ σπεῦδ' Ἀχιλλεῦ, πρὶν Μονηίαν (al. Μονηνίαν) ἕλῃς· ὕδωρ γὰρ οὐκ ἔνεστι, διψῶσι κακῶς. *Ne propera Achilles, antequam Moneiam* (al. *Moneniam*) *ceperis: aqua enim deest, misere sitiunt.* Ita vetus Scholiastes & Eustathius in lib. 6. Iliados; & apud Plinium lib. 13. cap. 13. *Mutianus ter Consul prodidit nuper se legisse, cum præsideret Lyciæ, Sarpedonis è Troja scriptam in quodam templo epistolæ chartam.* Proinde scripturam apud Græcos in usu fuisse constat diu ante Homeri ævum.

Ælian. Var. l. 11. c. 2. & l. 14. c. 21. Tatian. orat. cont. Græc. Euseb. l. 10. Præp. Clem. Alex. l. 6. Strom. Eustath. præfat. in Iliad. Suid. in Θαλήτας, & Θάμυρις, et Κόριννος. Tzetz. Chil. 7. hist. 108.

Contrario errore Tzetzes probare nititur Græcos habuisse literas etiam ante Cadmum, duplici argumento; priore, quod oraculum redditum fuit Cadmo:

Φράζεο δὴ τὸν μῦθον Ἀγήνορος ἔκγονε Κάδμε,
Ἠοῦς ἐγρόμενος, &c.

Altero argumento quod Bellerophon antiquior Cadmo scriptas tabellas de sua cæde attulit. *Sed utrumque argumentum futilissimum est*, inquit illustris Scaliger in Eusebium, *Nam utrumque gestum fictum est à Poëtis.* Potuit aliud regeri, nempe prius argumentum prorsus esse ἀνακόλουθον. Oraculum ipsi Cadmo in Græcia redditum est; ergo literæ tum temporis erant in usu inter Græcos: non sequitur. Multi populi ante literarum usum habuêre suos vates. In posteriore argumento Tzetzes supponit rem falsissimam, nempe Bellerophontem antiquiorem esse Cadmo. Quin Bellerophontis avus Sisyphus & Cadmus erant σύγχρονοι. Sisyphus enim Ephyram, seu, quod idem est, Corinthum condidit triennio solùm antequam Cadmus conderet Thebas. Et Rex Argorum Proetus, qui hospiti seu Bellerophonti dedit σήματα λυγρὰ funestas literas in Lyciam ferendas ad Jobaten, regnare cœpit

Chil. 5. vers. 815. et 829. Et Chil. 10. vers. 443. Et Chil. 12. vers. 79. Oraculum hoc vide in Schol. Eurip. ad Phœniss. vers. 641. et in Schol. Aristoph. Ranis Act. 5. Scen. 1.

Argis annis quadraginta quinque post Thebas à Cadmo conditas. Vide Eusebium lib. 2. Chronicorum numeris DCVIII. DCXI. & DCLVI.

Denique res ipsa docet literas è Phœnicia in Græciam esse allatas. Primò si figuram spectes, Græcæ literæ, maximè antiquiores illæ, quarum exempla in Eusebianis profert doctissimus Scaliger, vetustis Phœnicum literis, quibus hodiè utuntur Samaritani, in plerisque tam sunt similes, ut nemini non pateat illas ex his esse expressas.

Secundò nomina pleraque sunt palam Phœnicia, aut Hebræa etiam. Quod manifestum imprimis in ἄλφα, βῆτα, δέλτα, εἶ, ἐπίσημον βαῦ, ἦτα, θῆτα, ἰῶτα, κάππα, λάμβδα, μῦ, νῦ, πῖ, ἐπίσημον κόππα, σὰν, ταῦ expressis ex Hebræis totidem, *aleph*, *beth*, *daleth*, *he*, *vau*, *heth*, *teth*, *jod*, *caph*, *lamed*, *mem*, *nun*, *pe*, *koph*, *sin*, *thau*. Neque id Græcos latuit, qui apud Varronem agnoscunt illa nomina non esse Græca. Cùm enim Crates Philosophus quæstionem Grammaticam in Græcia agitaret, cur non diceretur ἄλφα ἄλφατος, ut γράμμα γράμματος, responderunt alii Græci; *Hæc non sunt vocabula nostra, sed barbara*, id est, Phœnicia. Et Plutarchus in Symposiacis lib. 9. q. 2. Cadmum dicit τὸ ἄλφα πάντων προτάξαι, διὰ τὸ Φοίνικας οὕτω καλεῖν τὸν βοῦν, *alpha omnibus præposuisse, quia Phœnices bovem sic vocant.*

Tertiò Græci in literis Phœnicum ordinem servant, quem esse vetustissimum docent Davidis & Jeremiæ versus acrostichi. Res constabit pleniùs ex hoc diagrammate, in quo Samaritanum seu Phœnicium, Hebraicum & Græcum alphabethum proponuntur, singula veteri ordine.

Alphabethum Samaritanum seu Phœnicium.	Alphabethum Hebraicum.		Alphabethum Græcum.	
ࠀ	א	*aleph*	α	ἄλφα
ࠁ	ב	*beth*	β	βῆτα
ࠂ	ג	*gimel*	γ	γάμμα
ࠃ	ד	*daleth*	δ	δέλτα
ࠄ	ה	*he*	ε	εἶ vel ἐψιλὸν
ࠅ	ו	*vau*	ϛ	vel ἐπίσημον βαῦ
ࠆ	ז	*zain*	ζ	ζῆτα
ࠇ	ח	*heth*	η	ἦτα
ࠈ	ט	*teth*	θ	θῆτα
ࠉ	י	*jod*	ι	ἰῶτα
ࠊ	כ	*caph*	κ	κάππα
ࠋ	ל	*lamed*	λ	λάμβδα
ࠌ	מ	*mem*	μ	μῦ
ࠍ	נ	*nun*	ν	νῦ
ࠎ	ס	*samech*	ξ	ξῖ
ࠏ	ע	*ajin*	ο	ὀμικρὸν
ࠐ	פ	*pe*	π	πῖ
ࠑ	צ	*sade*	ϙ	ἐπίσημον κόππα
ࠒ	ק	*koph*	ϡ	ἐπίσημον σάνπι
ࠓ	ר	*res*	ρ	ῥῶ
ࠔ	ש	*sin*	σ	σίγμα vel σὰν
ࠕ	ת	*thau*	τ	ταῦ
			υ	ὐψιλὸν
			φ	φῖ
			χ	χῖ
			ψ	ψι
			ω	ὦ μέγα

Ex hac collatione liquet Græcos eundem in literis ordinem servare quem Phœnices, & Hebræos, nisi quod ἐπίσημα duo κόππα & σάνπι sunt transposita; & hoc illius locum occupat. Nam κόππα debuit postponi, quia respondet Hebræo *koph*, & σάνπι præponi, quia respondet Hebræo *sade*. Hodiè in vulgaribus Græcorum alphabethis ἐπίσημον βαῦ, & duo alia quæ modò diximus, κόππα & σάνπι, planè omittuntur, quia nullum ampliùs in literis usum habent, nec nisi numeris inserviunt: nempe ϛ pro senario ponitur, ϙ nonaginta significat, & ϡ noningenta.

Potestas literarum non ubique servata. *Aleph*, *he*, *heth* & *ajin* meros spiritus Græci in vocales mutarunt. *Jod* ex consonante transiit in vocalem ι. Aspiratæ & tenues videntur officia permutasse, cùm Græcum *theta* sit loco *teht*, & *tau* loco *thau*. Tamen Græci prius aspirant, Hebræi posterius. *Xi* tenet locum ꝟ *samech*, & *sigma* ꝟ *sçin*. Tamen *Xi* sono propiùs accedit ad *sçin*, & *sigma* ad *samech*. *Caph* per *cappa* expressum, cùm magis accedat ad *chi*. Et *pe* Hebræum olim sonabat ut *phi*. Denique jam monuimus ex veteri alphabetho tres literas tribu moveri, quia desierunt esse in usu. Taceo υ, φ, χ, ψ, ω, à Græcis addita postmodum, in alphabethi fine, & literarum situm inversum, & quod maluerunt à sinistra scribere ad dextram; cum Phœnices à dextra ad sinistram scripserint.

Sed pleraque hæc aut non tanti sunt aut certa ratione facta. Quatuor spirituum usus mutatus; quia Græcis, quorum lingua est mollior, tam multæ aspirationes fuissent superfluæ. Ex iis igitur vocales factæ, quibus carebat scriptura Phœnicia. Ut A fieret ex *Aleph*, & E ex *He* suadebant ipsa nomina. *Jod* mutatum in I vocalem propter analogiam: supererat ut *Ajin* esset O; nam U Romanum Græci non habent, & *Y* serò usurpatum. *Heth* tandem in ἦτα mutatum; id est, in E longius; sed apud priscos Iones fuit ἐπίσημον fungens aspirationis munere, ut hodiéque Latinum H. *Teth*, & *thau*, & *samech*, & *sçin*, potuerunt variè efferri pro diversis dialectis. Sic Judic. 12: 6. Ephraimitæ dicebant *Sibboleth* pro *Sçibboleth*, id est, *samech* pro *sçin*. In quem locum scribit Kimchius Gallos eandem literam ita efferre ac si esset *thau Raphatum*. Et Christi ævo in illis locis, unde creditur venisse Cadmus, in Phœnicia scilicet & vicina Galilæa, sermo erat horridus & inconditus, ut ex Talmude multis probat doctissimus Buxtorfius in locum Evangelii πολυθρύλλητον, Marc. 14: 70. Γαλιλαῖος εἶ, καὶ ἡ λαλιά σου ὁμοιάζει.

Episema quod attinet, hæc olim fuisse pro literis colligitur ex Romano alphabetho, in quo Episemon βαῦ transiit in F, & Episemon *Koppa* in Q. Et prius illud Æoles usurpasse pro consonante nemo nescit. Tamen antiquissimis temporibus è viginti duabus literis in alphabetho Cadmi, sedecim tantùm in usu erant, nempe Α, Β, Γ, Δ, Ε, Ζ, Ι, Κ, Λ, Μ, Ν, Ο, Π, Ρ, Σ, Τ, reliqua sex episema. Inde est quod plerique Veteres sedecim solùm literas censent à Cadmo traditas. Plinius lib. 7. cap. 56. *Utrique in Græciam intulisse è Phœnice Cadmum sedecim numero.* Plutarchus in Quæstionibus Platon. ὡς ἐδήλωσαν οἱ παλαιοὶ διὰ τῶν ἑκκαίδεκα φράζοντες ἀποχρώντως καὶ γράφοντες, *ut Veteres significarunt per sedecim literas sufficienter loquentes & scribentes.* Irenæus lib. 1. cap. 12. Ἕλληνες ὁμολογοῦσιν ἀπὸ Κάδμου πρῶτον ἓξ καὶ δέκα παρειληφέναι, *Græci fatentur à Cadmo* (non *ab æstimatione* ἀπ' εἰκασμοῦ, ut habet Vetus Interpres) *primùm sedecim literas se accepisse.* Marius Victorinus, *Scripseram autem vobis, quantum repeto & alia plura, inter quæ nostros anteà, sicuti & Græcos quoque* XVI *literis usos.* Cassiodorus in Grammatica statim initio ubi de literis: *Quas primus omnium Cadmus sexdec*

sexdecim tantum legitur invenisse easque Græcis studiosissimis tradidisse. Eusebius lib. 2. Chron. num. MDCXVII. *Athenienses* XXIV *literis uti cœperunt, quum ante* XVI *tantùm literas haberent.* In quem locum consule magnum illum Scaligerum qui multa hîc habet plena reconditæ eruditionis.

De Pythagoræ litera, & quatuor sequentibus, quas alphabeto Cadmi vel Palamedis addidit aut Simonides, aut Epicharmus, neque enim id satis constat, nihil attinet hîc dicere. Notum eodem exemplo Arabes & Æthiopes, quorum idiomata sunt Hebraicæ dialecti, quasdam literas habere proprias. Russos item & Cophtitas alphabeto Græco sic uti, ut quosdam characteres præter Græcos commenti sint, *sine quibus*, inquit Vir Magnus, *claudicaret eorum scriptio.*

Quod postremo loco notaveram, Phœniciarum situm Græci inverterunt. Sic ex 𐤁 factum B; ex 𐤂, Γ; ex 𐤄, E; & sic de cæteris. Quia literarum situm cum ipsa scriptione mutari necesse fuit, postquam dextrorsum scribi cœptum est, cùm Phœnices & Ægyptii, teste Herodoto, scripserint sinistrorsum, ut hodiéque Hebręi, Syri, Arabes, &c. Quæ mutatio facta est natura duce. Nam, ut rectè observat Julius Scaliger, motus naturalis extrorsum est; quies enim intus ad pectus & oculos in fœtu. Igitur primus motus extrorsum explicatur. Quare pugna quoque sic cietur extento brachio non retracto. Præterea nobis relinquitur sub oculis ad contemplandum quid quantumque descriptum sit, quod illis calamo ac manu integitur, sæpe etiam recenti scriptura inducitur. Illud verò argumentum invictum est, eos ipsos qui sinistrorsum scribunt, literarum ipsarum virgulas ac lineas directas aut transversas à sinistra inchoatas in dextram desinentes terminare. Quæ igitur partis ratio, eadem sit totius: & quemadmodum linearum tractus, ita literarum quoque ordo servandus erit.

De caussis linguæ Lat. l. 1, c. 46

Cæterum mos Hebræorum scribendi sinistrorsum Græcis non fuit planè ignotus: quorum vetustissimi eum ex parte æmulabantur. Postquam enim à sinistra dextram versus stylum ducentes lineam absolverant, inde quia is locus primò se offerebat, sinistrorsum Hebræo more in scribendo recurrebant, postea rursus dextrorsum, & ita deinceps eodem ordine. Quod aptissimo vocabulo appellabant scribere βȢςροφηδὸν, id est, ita ut linearum ductus boum arantium sulcos imitarentur qui secundum sulcum ducere inde incipiunt unde prior desiit. Hanc vocem Hesychius ita explicat: Ȣ̓́τως ἔλεγον, ἐπὰν ὁμοίως τοῖς ἀροτριῶσι βȢσὶ τὰς ἀντιςροφὰς ποιῆ τις. ἔλεγον δὲ ἐπὶ τȢ̃ γράφειν τρόπῳ τοιȢ́τῳ. *Ita appellabant quando instar arantium boum fit regressus, quod usurpatum, quia eo modo scribebatur.* Inde est quod lineæ vocantur *versus*, si Isidoro credimus Orig. lib. 6. cap. 13. *Versus*, inquit, *vulgò vocati, quia sic scribebant antiqui, sicut aratur terra. A sinistra enim ad dexteram primùm ducebant stylum: deinde convertebatur ab inferiore, & rursum ad dexteram versus; quos & hodiè rustici versus vocant.* Talis erat scriptura legum Solonis, quæ Axones & Cyrbes dicebantur, ut author est Euphorion, & ex eo Didymus, qui inter varias causas cur ὁ κάθωτεν νόμος dicatur à Demosthene hanc attulit: διὰ τὸ σχῆμα τῆς ἐν τοῖς Ἄξοσι γραφῆς βȢςροφηδὸν γεγραμμένης, τὸν ἀπὸ τῶν εὐωνύμων ἀρχόμενον νόμον, κάτωθεν ὀνομάζει ὁ Δημοσθένης: ὅτι γὰρ βȢςροφηδὸν ἦσαν οἱ Ἄξονες καὶ οἱ Κύρβεις γεγραμμένοι δεδήλωκεν Εὐφορίων ἐν τῷ Ἀπολλοδώρῳ. *Propter figuram scripturæ in Axonibus, quæ boum versuram imitabatur, legem cujus scriptura incipit à sinistris inferiorem vocat Demosthenes. Axones enim & Cyrbes eo modo fuisse scriptos quo convertuntur boves significavit Euphorion in Apollodoro.* Hæc in Harpocratione & Suida leguntur in ὁ κάτωθεν νόμος. Sed & Olympiæ Cypselidarum extabat inscriptio γράμμασι τοῖς ἀρχαίοις, *literis antiquis* βȢςροφηδὸν scriptis, quibus Pausania teste in prioribus Eliacis ἀπὸ τȢ̃ πέρατος τȢ̃ ἔπȢς ἐπιςρέφει τῶν ἐπῶν τὸ δεύτερον, ὥσπερ ἐν διαύλȢ δρόμῳ, *à superioris versus fine fit conversio ad initium sequentis, ea ratione quâ in diaulo curritur.* De his consule viros undecumque doctos Meursium Attic. lect. lib. 1. cap. 22. & Vossium Grammaticæ lib. 1. cap. 34.

In Plutarchi libello de dæmonio Socratis, narratur è sepulchro Alcmenæ Thebis, circa tempora Agesilai, effossam esse tabulam æream literis ignorabilibus scriptam, quæ ad Ægyptiarum typum videbantur esse effictæ: Γράμματα, inquit, πολλὰ θαυμαςὰ ὡς παμπάλαια, γνῶναι γὰρ ἐξ αὐτῶν Ȣ̓δὲν παρεῖχε, καίπερ ἐκφανέντα τȢ̃ χαλκȢ̃ καταπλυθέντος, ἀλλ' ἴδιός τις ὁ τύπος καὶ βαρβαρικὸς τῶν χαρακτήρων ἐμφερέςατος Αἰγυπτίοις. *Literæ multæ erant mirabiles, ut videbantur pervetustæ, ex quibus nil quicquam poterat intelligi, etiamsi apparerent, postquam æs est ablutum; sed proprius quidam erat & barbaricus characterum typus Ægyptios valde referens.* Prophetarum Ægyptiorum doctissimus Chonuphis de iis consultus, postquam Ægyptios libros de variis characterum generibus plurimos per triduum evolvisset, tandem respondit τȢ̀ς τύπȢς εἶναι τῆς ἐπὶ Πρωτεῖ βασιλεύοντι γραμματικῆς. Ἡρακλέα δὲ τὸν Ἀμφιτρύωνος ἐκμαθεῖν, *esse scripturæ Ægyptiæ typos, qualis erat in usu sub Rege Proteo, quam edidicerat Hercules Amphitryonis filius.* Nugę. Hercules præceptorem habuit Linum, à quo vel Græcas vel Phœnicias literas edoctus est, non Ægyptias. Unde est quod Linum nonnulli putant primùm è Phœnice literas in Gręciam intulisse. Suidas; λέγεται δὲ πρῶτος Ȣ̓̃τος ἀπὸ Φοινίκης γράμματα εἰς Ἕλληνας ἀγαγεῖν, γενέσθαι δὲ καὶ ἩρακλέȢς διδάσκαλος γραμματῶν. Quod sumptum est ex Heraclisco Theocriti Idyl. 24. Sed & Phœniciam esse oportuit scripturam quæcumque reperta est in Alcmenæ tumulo, quia Phœnices habuit authores è stirpe Cadmi, qui tum Thebis imperabant. Itaque Chonuphis responsum commentitium esse oportet, nisi quis ævo Protei putet Ægyptios Phœnicum usurpasse characteres. Saltem id illis commune fuit quod tam Ægyptii quam Phœnices scribebant sinistrorsum. Quid quod Proteum nonnulli volunt Phœniciæ esse originis. Tzetzes Chil. 2. hist. 44.

Πρωτεὺς Φοινίκης Φοίνικος παῖς καὶ τȢ̃ Ποσειδῶνος,
Περὶ τὴν Φάρον κατοικῶν τῆς νῦν Ἀλεξανδρείας.
Proteus Neptuni filius & Phœnicis filiæ,
Circa Pharum habitans quæ nunc Alexandria.

Hæc si vera sunt potuerunt ævo Protei Phœnicum characteres apud Ægyptios esse in usu.

CAPUT XXI.

Phœnices Athenis.

Aristogiton & Harmodius Gephyræi vel Gephyres qui è Phœnice oriundi. Hi Tanagra pulsi à Bœotis Athenas diverterunt. Ibi jus civitatis certis conditionibus adepti templa ab aliis diversa extruxerunt. In his Achææ Cereris, quæ & Gephyræa dicitur. Gephyræi dicti qui pontem habebant ad Cephisum per quem Eleusin ibant mystæ. In illo ponte derisores, qui prætereuntes cavillis excipiebant, & scommata sua ponti inscribebant. Hinc γεφυρὶς, γεφυρίζειν, γεφυριςαὶ, γεφυριςαί. Meursius de Gephyræis ne gry quidem in Atticæ populis: sed in Atticis lectionibus idem hoc abundè sarciit. Phœnices genus quoddam Athenis. An iidem qui Gephyræi. Phalereorum disceptatio contra Phœnices de Neptuni sacerdotio, Bœoti vel Phœnices in Attica insula Salamine Arab. סלאם *salam* ἐφιδρυτος. *Salamis* inde dicta, quam olim obtinebat dra-

co à

co à Rege Cychreo cæſus. A nonnullis Cychreus ipſe pro dracone habitus.

Ariſtogiton & Harmodius qui Hipparcho interfecto Athenas tyrannide liberarunt, genere Gephyræi erant. Gephyræi autem, teſte Herodoto; *Herodot. lib. 5. cap. 55. 57. & 61.* ἦσαν Φοίνικες τῶν σὺν Κάδμῳ ἀπικομένων Φοινίκων ἐς γῆν τὴν νῦν Βοιωτίην καλουμένην, *Phœnices erant ex iis qui cum Cadmo in terram quæ nunc Bœotia vocatur devenerunt.* Horum prima ſedes fuit Tanagræ; unde à Bœotis pulſi Athenas diverterunt, ubi jus civitatis certis conditionibus adepti, templa Athenis extruxerunt, τῶν οὐδὲν μετὰ τοῖσι λοιποῖσι Ἀθηναίοισι, ἄλλά τε κεχωρισμένα τῶν ἄλλων ἱρῶν, *quæ cum aliis Atticæ templis nihil habebant commune, ſed ab iis erant diſtincta.* In his fuit Ἀχαιίης Δήμητρος ἱρόν τε καὶ ὄργια, *Achææ Cereris templum & orgia.* Hanc ſcilicet Phœnices ut Cabirorum unam peculiari cultu venerati ſunt. Hæc eſt Gephyræa Ceres de qua Etymologus: Γεφυρεῖς δῆμος Ἀττικός; ὅθεν καὶ Γεφυραία Δημήτηρ, *Gephyres populus* (vel pagus) *Atticus, unde & Gephyræa Ceres*; Gephyres iidem qui Gephyræi. Indidem diſcere eſt, unde ſint dicti Gephyres vel Gephyræi nempe ἀπὸ τοῦ ἔχειν γέφυραν, δι' ἧς ἐπὶ Ἐλευσῖνα κάτεισιν οἱ μύσται, *quia pontem habent per quem Eleuſinem myſtæ deſcendunt.* Pons erat ad Cephiſum amnem, à quo non procul Athenis Eleuſin euntibus occurrebat templum Cereris & Proſerpinæ, penè in ipſo trajectu, ut videre eſt in Pauſania. Sed & Strabonis lib. 9. ποταμοὶ δ' εἰσὶν, ὁ μὲν Κηφισσὸς ἐκ Τρινεμέων τὰς ἀρχὰς ἔχων, ῥέων δὲ διὰ τοῦ πεδίου, ἐφ' οὗ καὶ ἡ γέφυρα, καὶ οἱ γεφυρισμοί. *Fluvii autem Atticæ ſunt, unus quidem Cephiſſus, qui apud Trinemos ortus per planiciem defluit, ubi eſt pons & gephyriſmi.* In illo ponte ſtare ſolebat vel impura meretrix, vel perſonatus nebulo, à quibus nobiliſſimi cives ad Eleuſinia ſacra ituri ſe cavillis excipi, & convitiis proſcindi patiebantur. Heſychius; Γεφυρίς, πόρνη τὶς ἐπὶ γεφύρας ὡς Ἡρακλέων, ἄλλοι δὲ οὐ γυναῖκα, ἀλλὰ ἄνδρα ἐκεῖ καθεζόμενον τῶν ἐν Ἐλευσῖνι μυστηρίων συγκαλυπτόμενον ἐξ ὀνόματος σκώμματα λέγειν εἰς τοὺς ἐνδόξους πολίτας. Inde γεφυρίζειν in Plutarcho & Polybio cavillari, & γεφυριστής ſubſannatorem vel cavillatorem ſonat. Idem Heſychius qui ſupra: Γεφυρισταὶ, οἱ σκῶπται, ἐπεὶ ἐν Ἐλευσῖνι ἐπὶ τῆς γεφύρας τοῖς μυστηρίοις καθεζόμενοι ἔσκωπτον τοὺς παριόντας, *Gephyriſtæ, deriſores, quia Eleuſine qui ad pontem myſteriis inſidebant, deridebant prætereuntes.* Quin & ſuas cavillationes ſtricta vel ſoluta oratione ipſi ponti inſcribebant. Ammonius de differ. voc. Γεφυριασμὸς δὲ (lege Γεφυρισμὸς) ἀπὸ τοῦ τοῖς Ἀθήνησιν ἐπὶ τῶν γεφυρῶν ἐπιγράφειν, ἤτοι ἔμμετρα, ἢ καὶ δίχα μέτρων ἀποσυρμοὺς (malim διασυρμοὺς) τινῶν. In Æliano Γεφυρισμοὶ uſurpari videntur pro ipſo feſto Eleuſiniorum, cùm dicit lib. 4. de animal. cap. 43. κεκήρυκται γὰρ Διονύσια, καὶ Λήναια, καὶ Χύτροι, καὶ Γεφυρισμοί. Hæc de Gephyræis Atticæ populo non incelebri ideò libentiùs attuli, quia doctiſſimus Meurſius in accurato libello, in quo populos Atticæ magno labore collegit, de iſto ne gry quidem habet.

Lib. 5. cap. 31. Hæc cùm ſcripſiſſem incidi in ejuſdem Meurſii lectiones Atticas, in quibus ſe Gephyræos in populorum Atticæ catalogo conſulto præteriiſſe aſſerit, quia minimè fuêre inter veteres veroſque ejus regionis populos. Ibidem de Gephyræis multa obſervat inſignia, quæ malo ex ipſo diſcat quiſquis harum rerum curioſus eſt.

Idem in eodem opere in fine libri quinti notat apud Dionyſium Halicarnaſſeum inter Dinarchi orationes publicas genuinas, unam inſcriptam celebrari Διαδικασία Φαληρέων πρὸς Φοίνικας ὑπὲρ τῆς ἱερωσύνης τοῦ Ποσειδῶνος, *Phalereorum diſceptatio contra Phœnices de Neptuni ſacerdotio.* Et Silburgium notat perperam hunc locum ſollicitaſſe, quaſi nomen Φοίνικας ibi non conveniat. Imò verò, inquit, rectum quoque eſt illud Φοίνικας. Nam Athenis familia quædam Φοίνικες dicta. Φοίνικες, γένος τὶ Ἀθήνησιν. Quod ſumptum eſt ex Heſychio.

Sed & Phœnices, qui in Bœotia degebant circa Aſopum, in Salaminem Atticæ inſulam ſe contuliſſe colligimus, ex eo quod Veteres tanto conſenſu ſcribunt, huic Inſulæ nomen eſſe ab Aſopi fluminis filia Salamine eò à Neptuno tranſlata, & ejus concubitu natum Cychreum vel Cenchreum, cùm obiiſſet ſine liberis, ſucceſſorem habuiſſe Telamonem patrem Ajacis: rejectâ interim fabulâ de Salamine, nobis inſula סלאמין *Salamin* eſt inſula τῶν ὀφιοδήκτων: Arabicè enim סלם *ſalama* de ſerpente eſt mordere, סלם *ſalm* morſus ſerpentis, סלים *ſalim* & סלאם *ſalam* ὀφιόδηκτος qui à ſerpente morſus eſt. Ratio nominis ex hiſtoria patet. *Cychreus* vel *Cenchreus* quem diximus, dum in ea inſula regnaret, ἀπέκτεινεν ὄφιν ὑπερφυῆ τὸ μέγεθος, λυμαινόμενον τοὺς ἐγχωρίους, *ſerpentem interfecit portentoſæ magnitudinis, qui ſæviebat in incolas.* Ita Diodorus lib. 4. pag. 190. Et de eodem Apollodorus lib. 3. Κτείνας δὲ ὄφιν οὗτος ἀδικοῦντα τὴν νῆσον, ἧς αὐτὸς ἐβασίλευε, *cùm is ſerpentem interfeciſſet illi inſulæ noxium in qua regnabat.* Inde *Salamin* à Lycophrone appellatur νῆσος δράκοντος *draconis inſula*: in quem locum Scholiaſtes pag. 23. Τὴν Σαλαμῖνα πρώην δράκων κατεῖχεν, *Salaminem olim draco obtinebat.* Et paulò pòſt: Κυχρεὺς δὲ ὁ Ποσειδῶνος καὶ Σαλαμῖνος υἱὸς, ὥς φησιν Εὐφορίων, ἀνεῖλε τὸν δράκοντα, καὶ τὴν Σαλαμῖνος βασιλείαν κατέσχεν. *Cychreus autem Neptuni & Salaminis filius, ut refert Euphorion, draconem interfecit, & Salaminis regnum obtinuit.* Et pag. 80. ὄφις πότε ἐλυμαίνετο τὴν Σαλαμῖνα καὶ ἀοίκητον αὐτὴν ἐποίει, ὃν ὁ Κυχρεὺς ἀνεῖλεν, ὅθεν καὶ ἀνάξιφος ἐκλήθη. *Salaminem olim affligebat & deſolabat ſerpens, quem interfecit Cychreus, unde & Anaxiphus dictus eſt.* Nullo ſenſu, ſed legendum ἄναξ Ὄφις, *unde & Rex Ophis*, id eſt, ſerpens *dictus eſt.* Quod ipſum agnoſcit Stephanus, quamvis aliò transferat, cùm de Cychreo ſcribit in Κυχρεῖος πάγος: Ὄφις ἐπεκλήθη διὰ τὴν τραχύτητα τῶν τρόπων, *Ophis cognominatus eſt propter aſperitatem morum.* Euſtathius itidem, niſi quod Cychrei cognomen *Ophis* ibi ridiculè refertur ad τραχύτητα τόπου, *aſperitatem loci*; ſed reſcribendum τρόπων *morum*, ut in Stephano. Eódem pertinet quod legitur in Pauſaniæ Atticis Athenienſibus in Medos navali pugna circa Salaminem decertaturis δράκοντα ἐν ταῖς ναυσὶ φανῆναι, *draconem in navibus apparuiſſe*, & Apollinem ea de re conſultum reſpondiſſe Κυχρέα εἶναι τὸν ἥρωα, hunc draconem *eſſe heroem Cychreum.* Quin juxta Stephanum & Euſtathium, Salaminis vaſtator ſerpens non alius fuit quàm ipſe Cychreus, quem ab Eurylocho inde pulſum, Cereris æditurum volunt Eleuſine egiſſe. Et in Heſiodo apud Strabonem ſerpens à Cychreo educatus in inſulanorum perniciem ὑπὸ Εὐρύκλῳ (lege Εὐρυλόχῳ) ab Eurylocho pellitur. Rurſus in Etymologo Aſopus è Bœotia Salaminem profectus Regem Ὄφιν interfecit & pro eo regnavit.

CAPUT XXII.

An Phœnices Spartam condiderint.

Spartam vocari fabulantur ἀπὸ τῶν σπαρτῶν ἀνδρῶν à viris à Cadmo ſeminatis ex draconis dentibus. Spartæ Heroum Cadmi. Spartiatæ Judæorum fratres & ex Abrahami ſtirpe. Proverb. Φοινικὸν ψεῦδος de commento putidiſſimo propter fabulam de draconis dentibus. Sparta potiùs à Sparto Phoronei filio, vel ab Eurotæ filia Sparta uxore Lacedæmonis. Heroum Cadmo cur & à quibus Spartæ erectum. Cadmi poſterorum longa ſeries. Theras à Cadmi ſtir-

pe

pe primus Spartam migravit. Cur Rex Lacedæmonum Arius Spartiatas & Judæos fratres esse afferat. Fabula de Judæo Spartone in exercitu Bacchi qui potuit confundi cum altero Spartone vel Sparto Spartæ conditore. Oebalum Laconum Regem perperam confundi cum Obale vel Ebale, de quo Gen. 10: 28. In Laconico sinu Phœnices Cythera occupant. Uraniæ seu Veneris fanum ibi vetustissimum, quæ ut in Cypro armata pingebatur. *Cytheia* ut *Cithæron* à petris dicta. Eadem *Cranae* & *Porphyrusa*. Purpuræ petris gaudent. Phœnicus portus. *Malea* Phœnic. מרהליעה *Matlea*, & Lycophroni γαμφηλαὶ ὄνε quorsum. *Tænarus* vel *Tænar*, id est, rupes. Inde via ad inferos.

Eustathius in primum Odysseæ Spartam vocari scribit ἀπὸ τῶν μυθευομένων μετὰ τῦ Κάδμυ σπαρτῶν ἀνδρῶν, οἱ κατὰ τὴν παλαιὰν ἱςορίαν ἐκεῖ ἐκπεσόντες Σπάρτην ἀφ' ἑαυῶ τὴν πόλιν ὠνόμασαν; *a viris Spartis*, (id est, è draconis dentibus satis) *ut fabulantur, qui juxta veterem historiam eò pulsi Spartam urbem a se nominarunt.* Historiam hanc ex Timagora citat Stephanus Byzantius in voce Σπάρτη. Hinc Epaminondæ sepulchro clypeus impositus est cum dracone insculpto quo significabatur eum esse ἐκ γένες τῶν Σπαρτιατῶν, *generis Spartiatarum.* Ita habet Suidas in voce Ἐπαμινώνδας. Eòdem quidam referunt quod Spartæ in quadam Λέσχῃ, fuit ἡρώων Κάδμε ἐκ Ἀγήνορ☉, *Heroum Cadmi filii Agenoris* Pausaniâ teste in Laconicis. Quin quia Strabonis lib. 10. legitur Cadmus præter Phœnices etiam Arabes habuisse in comitatu, quorum pars ex Abrahamo est oriunda; inde esse volunt quod Spartiatæ dicuntur esse ex Abrahami genere & Judæorum fratres 1 Macchab. 12: 21.

Suid. voce Φοινικόν. Sed ipsi Ethnici agnoscunt quicquid narratur περὶ τῶν μετὰ Κάδμε σπαρτῶν commentum esse putidissimum. Adeò ut in proverbium cesserit Φοινικὸν ψεῦδ☉ sumptum ἀπὸ τῶ κατὰ τὸ δράκοντα, καὶ τὰς σπαρτὰς, καὶ Κάδμον ψευδῶς λεγομένων. Et nos ope linguæ Hebrææ personatæ fabulæ larvam anteà detraximus, atque id docuimus multò aliter esse sumendum. Itaque arundineo tibicine innituntur qui tam futili commento aliquid superstruunt. Quamvis utut verum esset Thebis satos homines coloniam deduxisse Lacedæmonem, Spartani non ideò Phœnices aut Arabes, sed Thebani essent origine.

Pausan. in Lacon. Euseb. Chron. Gr. p. 25. Multo verius igitur quod alii volunt Spartam vel à Sparta dictam Eurotę filia & uxore Lacedæmonis, vel à Sparto Phoronei filio, vel διὰ τὸ τὰς πρώτας συνοικίσαντας τὴν πόλιν Λέλεγας διεσπαρμένας εἰς ταυτὸν συνελθεῖν καὶ μίαν οἴκησιν ποιήσασθαι; *quia primi urbis incolæ Leleges, cùm priùs essent dispersi, in unum convenêre ut simul habitarent.* Neque verò draco insculptus Epaminondæ titulo significabat illum esse Spartiatam, sed Thebanum. Quis enim unquam fando audiit Thebanum Epaminondam è Sparta genus duxisse? Proinde iis omnino assentior qui apud Suidam σπαρτῶν legunt pro Σπαρτιατῶν. Tam frustra est quod afferunt de Heroo Cadmo Spartæ consecrato. Neque enim illud Heroum Cadmo tanquam conditori publico consensu civitatis erectum fuit, sed privato affectu Męsis, Lææ, & Europæ tanquam patriarchæ suo. His nimirum pater Hyræus, Hyræo Ægeus, Ægeo Oeolycus, Oeolyco Theras, Theræ Autesion, Autesioni Tisamenes, Tisameni Thersander, Thersandro Polynices, Polynici Oedipus, Oedipo Laius, Laio Labdacus, Labdaco Polydorus, Polydoro Cadmus: quorum primus omnium Theras Lacedæmonem migravit, Spartæ Regum Eurysthenis & Proclis suorum ex sorore nepotum tutor futurus. Atque iisdem comitibus coloniam aliquantò pòst in Theram insulam deduxit.

Quorsum igitur Rex Lacedæmonum Arius in literis ad Oniam hæc habet 1 Macchab. 12: 21. Εὑρέθη ἐν γραφῇ τινι περί τε τῶν Σπαρτιατῶν καὶ Ἰεδαίων ὅτι εἰσὶν ἀδελφοὶ, καὶ ὅτι εἰσὶν ἐκ γένες Ἀβραάμ; vel ut in Josepho legitur ἐντυχόντες γραφῇ τινὶ, εὕρομεν ὡς ἐξ ἑνὸς εἶεν γένες Ἰεδαῖοι καὶ Λακεδαιμόνιοι, ἐκ τῆς πρὸς Ἀβραὰμ οἰκειότητ☉? Antiq. l. 12. Quorsum Lacedæmoniis tanquam fratribus scribit Jonathan Judæorum summus sacerdos hujus ipsius Arii epistolæ testimonio fretus 1 Macch. 12. 6, 7. & Joseph. lib. 13. cap. 9.? Aliud non habeo quod regeram quàm quod apud Stephanum Byzantium Claudius Jolaus Judæos fabulosè deducit ἀπὸ Ἰεδαίε Σπάρτων☉ ἐκ Θήβης μετὰ Διονύσε ἐςρατευκότ☉, *à Judæo quodam Spartone qui Thebis cum Baccho in militiam profectus est.* Commentitius ille Sparton, author scilicet generis Judæorum, potuit confundi cum alio Spartone Phoronei filio, Spartæ conditore ut nonnullis visum, quos tamen refellit Pausanias in Laconicis. Ex tali aliqua fabula hausit Arius Lacedæmones Judęis esse congeneres. Quod avidè arripuit Jonathan, ut hoc obtentu à Lacedæmonibus auxilium cùm esset opus Judæi liberiùs implorarent.

Non possum non addere quæ de hoc argumento legi apud Scaligerum lib. 3. Canonum Isagogicorum pag. 332. *Unde illa cognatio Judæis cum Lacedæmoniis? Quid magis mirum, quam Lacedæmonios ab Abraham prognatos esse. Quidam vaticinantur Oebalum patrem Tyndarei, avum Castorum & Helenæ, eum esse qui Ebal nominatur* Gen. 10: 28. *quod multis de causis futilissimum est. Primò, Eber suscepit filios duos, Jektan & Phaleg. Ebal est filius Jektan, Abraham est sextus à Phaleg. Quomodo igitur prognati Abrahamo possunt deduci ab Ebal, qui fuit frater Phaleg atavi Abraham? Deinde habitatio posteritatis Ebal fuit in partibus Orientis, in finibus Syriæ, unde profectò nullæ unquam coloniæ deductæ fuerunt in agrum Spartanum: quod vel putare ridiculum est. Postremo Oebalus fuit infra centum annos ante excidium Troiæ. Phaleg autem obiit anno mundi 1993. annis plusquam* DCLXIV. *ante Oebalum.*

Interim Laconia non videtur Phœnicibus fuisse prorsus inaccessa. Saltem eos constat Cythera occupasse Laconici sinûs insulam, inter Tænarum & Maleam promontoria. A qua Venerem ideò Cythereum dici volunt.

--- ὅτι προσέκυρσε Κυθήροις, Hesiod. in Theog.

quia è mari emergens ad Cythera primùm appulit. Fabulæ dedit occasionem quod Phœnices eò appellentes לעשתרתא Astartæ Deę suæ Græcis adhuc ignotę templum ibi extruxerunt. Astarte enim Gręcis est Venus. Cicero lib. 3. de natura Deorum: *Quarta Venus Syria Tyroque concepta, quæ Astarte vocatur quam Adonidi nupsisse traditum est.* Suidas Ἀςάρτη, Ἀφροδίτη. Uraniam appellat Pausanias in Laconicis, Herodotum sequutus. *A Scandea*, inquit, *ad ipsa Cytherorum mœnia ascenditur per stadia decem.* Τὸ δὲ ἱερὸν τῆς Οὐρανίας ἁγιώτατον, καὶ ἱερῶν ὁπόσα Ἀφροδίτης παρ' Ἕλλησιν ἐςὶ ἀρχαιότατον. *Est illic Uraniæ fanum sanctissimum, & omnium quæ apud Græcos Veneri dicata sunt antiquissimum.* Idem in Atticis: Πρώτοις δὲ ἀνθρώπων Ἀσσυρίοις, κατέςη σέβεσθαι τὴν Οὐρανίαν: Μετὰ δὲ Ἀσσυρίας Κυπρίων Παφίοις, καὶ Φοινίκων τοῖς Ἀσκάλωνα ἔχεσιν ἐν τῇ Παλαιςίνῃ: Παρὰ δὲ Φοινίκων Κυθήριοι μαθόντες σέβεσιν. *Primis hominum Assyriis Uraniam colere contigit, & post Assyrios Cypriorum Paphiis, & Phœnicum illis qui Ascalone in Palæstina degunt: A Phœnicibus autem edocti Cytherii eandem colunt.* Proinde tam in Cytheris quàm in Cypro Venus erat armata. De Cytheria enim Venere sic Pausanias in Laconicis ubi suprà: Αὐτὴ δὲ ἡ θεὸς ξόανον ὡπλισμένον, *ipsa autem Dea statua est armata.* Et de Cypria Hesychius: Ἔγχει☉, Ἀφροδίτη, Κύπριοι, *Encheos, Venus, Cyprii.* Porro *Encheos* hastatam sonat.

Cythera dici vult Stephanus ἀπὸ Κυθήρε τῦ Φοίνικ☉, *à Cythero Phœnice.* Sed Cytherus ille Phœnix, cùm aliunde non sit notus, tam Cythera insulam,

quam Cithæronem Bœotiæ montem, Phœnices appellasse puto à קתרי cethare, id est, à petris. Chaldæus Interpres de cuniculis Prov. 30: 26. *Faciunt sibi domicilium* בקתרי *in petris.* Nam ut Bœotiæ Cithæron de quo suprà, ita Cythera insula scopulis scatet. Mercator in Cytheris: *Oppidum habet ejusdem nominis ac multos portus, sed parùm tutos, atque circa ipsam insulam sparsi sunt plures scopuli.* Proinde apud Eustathium in lib. 3. Iliad. Cythera quidam volunt eandem esse insulam cum *Cranae*, quia κραναὸς asperum sonat & confragosum. Et purpuræ quæ petrosis & calculosis locis maximè gaudent circa hanc insulam multæ fuêre, unde & *Porphyris* vel *Porphyrusa* dicta est. Plinius lib. 14. cap. 15. *Cythera cum oppido, anteà Porphyris appellata.* Aristoteles apud Stephanum: Ἐκαλεῖτο δὲ Πορφυροῦσα διὰ τὸ κάλλος τὸ παρὰ τῶν πορφυρῶν, id est, Eustathio interprete, διὰ τὸ καλλίστας ἔχειν πορφύρας, *Porphyrusa vocabatur, quia pulcherrimas habet purpuras.* Quas quod scopulis aut calculis plurimum gaudere diximus Plinius testatur his verbis lib. 5. cap. 1. *Ebori citroque sylvæ exquiruntur, omnes scopuli Getuli muricibus ac purpuris.* Et lib. 9. cap. 37. *Purpuræ calculosæ appellantur à calculo maris mirè apto conchyliis.* Et Oppianus lib. 1. Halieuticon vers. 314.

> Πολλὰ μὲν ἐν πέτρῃσι, τὰ δ' ἐν ψαμάθοισι νέμονται.
>
> *Multa quidem in petris, quædam pascuntur arenis.*

A Phœnicum appulsu portus Phœnicus dicebatur: Xenophon. lib. 4. Hellenicon: ὡρμίσθη τῆς Κυθηρείας εἰς Φοινικοῦντα, *ad Cytheræ portum Phœnicuntem appulit:* Interpres ridiculè *Phœnicuntem adortus est.* Cythera caseo, ficubus, vino & melle abundare scribit Heraclides in Politiis, & avaros & laboriosos esse incolas.

Laconicum sinum, in quo Cythera, ab Ortu claudit *Malea* promontorium, ab Occasu *Tænarus* vel Ταίναρ *Tænar*, ut scribit Isacius in Lycophronem pag. 20. utrumque Phœnicii nominis. *Malea* factum ex מתלעה *mathlaa* vel *mathlea*, quæ vox malam significat sive maxillam cum molaribus. Nempe hoc ipsum promontorium Lycophron in Cassandra versu 94. appellat γαμφηλὰς ὄνου, id est, τὰς σιαγόνας τοῦ ὄνου *maxillas asini*, διὰ τὸ ἐοικέναι σιαγόσιν ὄνου, *quia maxillis asini simile est*, ut ibi habet Scholiastes: vel quod puto verò propius ab undarum rauco strepitu, quasi asini ruditum imitentur. Statius lib. 1. Achilleidos:

> ——— *undisonæ quos circuit umbo Maleæ.*

Et lib. 7. Thebaidos.

> ——— *raucæ circumtonat ira Maleæ.*

Et Sidonius carmine undecimo:

> *Atque recurrentem ructatum ad rauca Maleam.*

Strabo & Ptolemæus Ὀνουγνάθον *Onugnathon*, id est, maxillam asini circa eadem loca describunt, sed à Malea diversam. Phœnices etiam credibile est plenè dixisse מתלעת החמור *Mathleath-hachamor, maxillam asini*; sed ultima vox rejecta à Græcis, & ex priore T excidit ad vitandam κακοφωνίαν. Qua ipsa de causa Masorethæ pro plurali מתלעות *mathleoth* legi voluêre *methalleoth*, Job. 29: 17. Prov. 30: 14. & Joël. 1: 6. contra analogiam, quia est inversum ex מלתעות *maltheoth*, Psal. 58: 7.

Tænarus vel Ταίναρ est ipsissima vox Phœnicia טינר *tinar*, quæ pro rupe passim occurrit in Chaldæa Paraphrasi. Vide Exod. 17: 6. Deut. 8: 15. Job. 29: 6. & 39: 21. &c. Syri trajectis literis scribunt טירן *tiran* & טרנא *tirno*, Psal. 78: 15, 20. & 105: 41. & 114: 8. &c. Itaque *Tænar* est rupes. Et verò in Tænaro monte lapidicinas describit Strabo lib. 8. Εἰσὶ δὲ, inquit, λατομίαι λίθου πολυτελοῦς, τοῦ μὲν Ταιναρίου ἐν Ταινάρῳ παλαιαί. *Sunt in agro Laconico lapidicinæ pretiosi lapidis, Tænarii* nempe *in Tænaro veteres, &c.* Fuit & circa Tænarum ut in Cytheris purpuræ piscatio. Valerius Flaccus lib. 5.

> *Accipe Tænarii chlamydem de sanguine aheni,*

id est, chlamydem purpurâ Tænariâ imbutam. Sub hac rupe antrum est immane, unde viam ad Inferos Poëtæ patere volunt.

CAPUT XXIII.

Phœnices in Illyrico: Pauca de quibusdum insulis ad Illyricum & ad Occasum Græciæ.

Cadmei Bœotiâ pulsi ad Illyricum se conferunt ad *Encheleas*, inter Drilonem & Naronem flu. ubi *Buthoen* condidêre. *Cylices* locus in quo Cadmus & Harmonia conversi in angues. Fabulæ origo. Κύλικες calices, id est, גבעים quod potiùs colles reddendum. Heroes & viri magni in locis celsis conditi. Aaron, Josue, Eleazarus. Ita etiam Cadmus. Fictitium miraculum ad sepulchrum Cadmi. *Buthoe* vel *Butua* hodiè *Budua*, nec à bovis celeritate, nec ab Ægypti *Buto*: בטותא *Betua*, unde *Butua*, id est, secura, tuta. Locorum incolæ חקליין *akeliin* rustici unde corruptè *Enchelii*. *Naron* נהר און *fluvius On* trans quem Onæi regio. Drilon al. Oriundes & Arion, potiùs *Orion* vel אור יון *Or Javan* fluvius Javan, id est, Macedoniæ quam attingit. Sclavos esse è filiis Chanaan. Illyricus Cadmi filius. Quæ pars Illyriorum Gallicæ sit originis. *Lychnadus* à Cadmo condita prope lacum, inde dicta. Germani sint ne Chananæi? Ex Ægypto coloniam in Germaniam penetrasse verisimile est. *Corcyra* & *Melita* prope Illyricum. Epirotica *Corcyra* à quiete cur dicta. (Carcor. קרקר pro quiete, Jud. 8: 10.) Eadem *Scheria* propter negotiationes. Hesychius emendatus. *Cercurus* navis genus. *Phæaces*, id est, eminentes, quorsum Corcyræi dicti. Insula *Saso*, id est, excidii, quia vadosa. *Cephalenia*, id est, Διδύμη, quia bifariam divisa. Spelunca *Macpela*, *Caphelta*, *Dijotaron*. Cephaleniam tenuêre *Taphii* seu Teleboæ, Phœniciæ originis, à rapinis nomen adepti. *Ithaca* à soli asperitate dicta, & *Zacynthus* à sublimi situ.

Cadmei ab Argivis Bœotiâ pulsi ad Encheleas Illyrici populos se contulerunt, inter Drilonem & Naronem amnes, ubi *Buthoen* vel *Butuam* urbem ædificarunt. In vicinia locus, Κύλικες *Cylices* dictus, in quo Cadmum & Harmoniam fabulantur in angues fuisse conversos: quia ibi stabant lapidei angues duo à Phœnicibus in eorum honorem erecti. Quo symbolo significabant, ut jam antè monuimus, illos fuisse Hevæos; quia חויא Syris tam serpentem significat quàm Hevæum. Eo nomine dictos Hevæos Hebræi putant, quod serpentum in morem essent Troglodytæ, & in antris plerumque degerent. Loco nomen Κύλικες Calices, id est, גבעים quod potiùs *colles* reddendum. Tum enim more receptum erat ut Heroes & viri magni conderentur in locis celsis. Sic Aaron & Josue, cui Cadmus penè æqualis, in montibus sepulti sunt. Et Aaronis filius Eleazarus sepultus est בגבעת פנחס *in colle Phinees*. Ita Cadmo & Harmoniæ cenotaphium *in colle* Phœnices erexisse verisimile est. Sed pro *colle* posteri *calicem* interpretati sunt, æquivoca voce decepti. Utut enim pro calice plenè scribatur גביע cum *jod* ante ultimam, tamen & sine Jod reperias שלשה גבעים *tres calices*, Exod. 25: 33. Et verò ad Cadmi & Harmoniæ sepulchrum describuntur à Poëtis:

Margin: Herod. l. 5. Nicander Theriac. Dionys. Perieg. Scylax in Periplo. Steph. in Βουτόη. Athen. l. 11. Marc. Heracl. p. 18. Nonnus Dionys. l. 1. v. 418. l. 44. v. 117 & l. 46. v. 365. Num. 20:28. Deut. 10:6. Jos. 24: 30, 33. Jud. 2:9.

> ---- δύο πέτραι
>
> Αἵτ' ἄμφω συνιᾶσι δονεύμεναι, εὖτέ τις ἀρχὴ
>
> Γίγνεται ἐνναέτῃσι κυλινδομένοιο κάκοιο.
>
> *Quæ coëunt duo saxa gravi collisa fragore,*
>
> *Infensa Illyriis quoties fortuna minatur.*

Margin: Dionys. vers. 395.

Hinc Tzetzes Chiliad. 4. hist. 139.

> οἱ τάφοι δὲ Κάδμου καὶ Ἁρμονίας
>
> Κάκου τινὸς Ἰλλυριοῖς καὶ βλάβης γενομένης
>
> Ἀλλήλοις κυλινδούμενοι πάταγον συνεκρότουν.

Urbs proxima Sophocli Βουθοίη, Scylaci & Philoni Βουθόη, Plinio *Butua*, Ptolemæo mendosè *Bulua*,

JTALIÆ PARS
CVM
VICINIS HINC INDE
INSVLIS ET AFRICÆ
PARTE OPPOSITA
ITALIA
SINUS ADRIATICUS
ILLYRICI Pars
MACEDONIÆ Pars
THESSALIÆ Pars
EPIRUS
MARE THYRRHENUM
MARE ADRIATICUM
SICILIA
MARE AFRICANUM
AFRICA PROPRIA
DESERTA LIBYÆ INFERIORIS
Etruria
Sabini
Picenum
Roma
Latium
Tiberis fl.
Frentani
Samnium
Hirpini
Apulia
Capua
Baiæ
Neapolis
Vesuvius m.
Surrentum
Calabria
Lucania
Sybaris
Crotona
Brundisium
Corcyra
Leucas
Cephalenia
Zacynthus
Ithaca
Strophades
Corsica
Sardinia
Caralis
Sulchi
Nora
Ustica
Æoliæ Insulæ
Leucosia
Temesa
Hipponium
Scylacium
Scylaticus sinus
Locri Epizephyrii
Rhegium
Zancle
Tauromenium
Catana
Syracusæ
Camarina
Pachynum prom
Panormus
Drepanum
Lilybæum
Agrigentum
Gaulos
Melite
Junonis Templum
Herculis Templum
Cossira
Hermæum Prom
Apollinis Prom
Apis
Clupea
Neapolis
Carthago
Utica
Hippo
Tabraca
Hippo Regius
Sicca Veneria
Adrumetum
Leptis Parva
Thapsus
Brachodes Prom
Cercina
Syrtis minor
Gerra
Tacape
Sabrata
Oea
Leptis Magna
Tripolis
Abrotonum
Emporia
Syrtis major
Philenorum aræ
Tritonis Palus
Pallas Palus
Libyæ Palus
Mons Zuchabari
Thambes Mons
Mampsarus M.
Cirna M.
Byzacitis regio
Libyphoenices
Uzan
Cartaginenses
Sisera Palus
Jovis M.
35
40
45
30

lua, hodiè *Budua* vel *Budovo*. Quam apud Stephanum alii sic dictam volunt, ἀπὸ τὸ Κάδμον ἐπὶ ζευγῶς βοῶν ὀχέμενον, ταχέως ἀνύσαι τὴν ἐς Ἰλλυριοὺς ὁδόν, *quia Cadmus jugo boum* (expeditissimâ scilicet vecturâ) *vectus viam in Illyricum celeriter confecit*. Alii Cadmum nominasse volunt ἀπὸ τῆς Αἰγυπτίας Βούτης, *ab Ægyptia Buto*. Sed verùm nomen Phœnicium erat בטוחה *Betua*, id est, secura, tuta; cujus incolæ habitabant לבטח *in tuto*, naturâ loci nimirum, aut vallis & mœnibus, aut propriis viribus freti. Ex *Betua* factum *Butua*, sçeva transeunte ut passim in sonum sequentis vocalis. Tale *Sabaoth* & *Raphaim* pro *Sebaoth* & *Rephaim*; *Idithun* & *Phithigil* pro *Iedithun* & *Phethigil*: *Sodoma* & *Solomon* pro *Sedoma* & *Selomon*, &c.

Locorum incolas Phœnices appellarunt חקליין *akeliin*, id est, rusticos: ut in Talmude בני חקילתא rustici urbanis opponi solent. Inde Græci corrupta voce fecerunt *Enchelios* & *Encheleas*. Regio tota est inter Naronem & Drilonem fluvios ab invicem distantes unius diei navigatione. *Naron*, id est, נהר און (*Naar on*) *fluvius On*, quia trans illum in proximo fuit Onæi urbs & regio, ut videre est in Ptolemæo. Hebræa vocalis duplex in נהר *naar* Græcè in longam coaluit. Nicander in Theriacis versu 607.

---- Δρίλων καὶ Νάρωνος ὄχθη
Σιδονίου Κάδμοιο θεμείλιον Ἁρμονίης τε.
---- *Drilon & Naronis ora*
Sidonii Cadmi nota Harmoniæque sepulchrò.

Scylax tam lati esse ostii Naronem scribit, ut per eum invehantur triremes aliaque navigia ad emporium quod à mari distat stadiis LXXX. Huic oppositus Drilon à Scylace constanter vocatur *Arion* quatuor locis, & à Livio *Oriundes*. [*Livius l. 45.*] *Ad Scodram*, inquit, *inde ventum est*, &c. *duo cingunt eam flumina*, &c. *Hi duo amnes confluentes incidunt Oriundi flumini; quod ortum ex monte Scodra, multis & aliis auctum aquis mari Adriatico infertur.* Nemo non videt his verbis describi Drilonem amnem. Nempe præter vulgare Drilonis nomen à Nicandro, Metrodoro, Strabone, Plinio & Ptolemæo usurpatum, à quo hodiernum *Drino* parum recedit, alterum illi fuit nomen minus in usu; Oriundes scilicet, ut habet Livius, vel Arion ut Scylax. Id Phœnicibus fuit, nisi fallor, אר יון *Or Javan*, fluvius Javan. אר *Or* est fluvius ut יאר *jeor*. Ita occurrit Amos 8: 8. ubi de Nilo. Atque eodem sensu usurpaverat Sirachides Ecclesiast. 24: 35. ubi interpres perperam pro lumine accepit. Itaque אר יון *Or Javan* est fluvius *Javan*, id est, Macedoniæ, quæ post illum fluvium statim incipit. Res expressa in Strabone, qui de Drilone sic habet lib. 7. Συνάπτει δὲ τοῖς Μακεδονικοῖς ἔθνεσι, *attingit autem gentes Macedonicas*. Igitur ut prior נהר און *Nar on*, id est, *fluvius On* dicitur propter vicinos Oneos; ita iste אר יון *Or Javan* propter vicinam Macedoniam. Ex *Or Javan* factum *Orion* vel *Arion*, quomodo ex Javan Jon vel Jonia, & Jonium pelagus ad ejusdem amnis ostia.

Cùm his finibus Phœnices se continuisse disertis verbis testentur Herodotus, Scylax, Nicander, Dionysius, Athenæus, Marcianus, Heracleota. Iis assentiri non possum qui omnes Illyrios ex Phœnice deducunt. Josephus quidem Ben-Gorjon ubi de Sclavis, à nonnullis asseri tradit שהם מבני כנען *eos esse è filiis Chanaan*. Et Stephanus author est dici Illyricum & Illyrios ἀπὸ Ἰλλυριοῦ τοῦ Κάδμου παιδός, *ab Illyrio Cadmonis filio*, id est, Cadmi. Neque aliter Eustathius in Dionysium: Δεξιτερὴν δὲ κατὰ χεῖρα, ἡ Ἰλλυρὶς ἐστὶ γῆ οὕτω καλουμένη ἀπὸ Ἰλλυριοῦ υἱοῦ Κάδμου, *ad dextram autem manum* (mare Ionium ingredienti) *est terra Illyris, sic appellata ab Illyrio Cadmi filio*. Et Apollodorus lib. 3. καὶ βασιλεύει Κάδμος Ἰλλυριῶν, καὶ παῖς Ἰλλυριὸς αὐτῷ γίνεται, *& Illyriis imperat Cadmus, & Illyrius filius illi nascitur.* Sed nec Illyrii nomen Phœnicium est, neque in Illyriorum lingua aut moribus quicquam est quod Phœniciam originem redoleat. Proinde alii aliter statuunt. Sic Appianus in Illyricis Celtam Illyrium & Gallum Polyphemi Cyclopis & Galateæ filios Celtis & Gallis nomen dedisse asserit. Quæ utut fabulosa docent tamen quosdam Veterum in ea fuisse sententia, Illyrios cum Gallis communem habuisse originem. At mihi quidem hæc sententia nihilo videtur verior priore illa de Phœnicibus. Tantum ut Phœnices duce Cadmo, ita Galli Brenno duce Illyrici partem insederunt, Boii puta, Scordisci & Taurisci, gentes Gallicæ originis, quas Illyricis accensent Posidonius & Strabo.

Phœnices tamen eam Illyrici partem quæ Macedoniæ confinis est ad intima usque penetrasse ex eo colligere est quod *Lychnadum* oppidum in Dassaretiis à mari valde dissitum condidisse scribitur Cadmus. Chrestodorus de Johanne Illyrici præfecto sub Imperatore Anastasio Anthol. lib. 3. cap. 1.

Εἶχε δ' ἀπ' εὐσεβέων προγόνων ἐρικυδέα πάτρην
Λύχναδον, ἣν Φοῖνιξ Κάδμος ἔδειμε πόλιν.
Ἔνθεν λύχνος ἔην Ἑλικώνιος, εἵνεκα Κάδμος
Στοιχείων Δαναοῖς πρῶτος ἔδειξε τύπον.
Patria cui fuit à proavis veteri inclita famâ
Lychnadus, à Cadmo urbs ædificata Syro.
Unde faces fulsêre Heliconis & unde Pelasgis
Cadmus Agenorides prima elementa dedit.

Allusionem Poëta quæsiit inter λύχνον & Λύχναδον, quasi *Lychnadus* λύχνου seu facis instar Græciæ præluxerit. Sed Λύχναδος vox peregrina est, quæque aliter atque aliter scribitur; à Polybio Λυχνιδίον, à Strabone Λυχνιδοῦς, à Stephano Λυχνιδός, à Livio constanter sine aspiratione *Licnidus*, ab Herodiano per Τ Λύχνιτος. [*Polyb. apud Strab. lib. 7. Strab. ib. Steph. in* Λυχνιδός. *Liv. l. 27. & 43. & 44.*] Fallor an prisci Phœnices id extulêre לקנות *Lecanoth*, vel contractè *Licnoth*, id est, ad arundines vel arundinosas paludes: nam hęc sumuntur promiscuè. Sic Job. 40: 16. בסתר קנה ובצה *in latibulo arundinis & paludis*. Et Es. 35: 7. pro eodem usurpantur אגם *stagnum* & חציר לקנה וגומא *viror (lekane) arundinis & junci*. Itaque urbs לקנות (*Licnoth*) *ad arundines* dici potuit quæ ad paludem erat sita. Quem hujus oppidi fuisse situm Strabo his verbis disertè tradit, Αἵ τε λίμναι εἰσὶν αἱ περὶ Λυχνιδοῦντα ταριχείας ἰχθύων αὐτάρκεις ἔχουσαι. *Lacus autem qui sunt circa Lychnidum ad salsamenta pisces abundè suppeditant.* Hinc Diodorus lib. 16. pag. 514. Πάντας τοὺς μέχρι τῆς Λυχνίτιδος καλουμένης λίμνης κατοικοῦντας, *omnes qui Lychnitidem nomine paludem accolunt*. Et Polybius lib. 5. περὶ τὴν Λυχνιδίαν λίμνην, *circa Lychnidium lacum*. Et Stephanus Byzantius: Λυχνιδός, πόλις Ἰλλυρίας ἀρσενικῶς λεγομένη, λίμνη θηλυκῶς, *Lychnidus, urbs Illyrici cùm est masculini generis, & palus cùm fœminini.* Et paulò post; τὸ ἐθνικὸν Λυχνίδιος καὶ Λυχνία λίμνη, *Gentile Lychnidius & Lychnia palus.* Legerim Λυχνιδία. *Lychnidum* alii Illyriis, solus Ptolemęus Macedonibus adscribit. In utriusque confinio sitam fuisse liquet ex Polybio, Livio & Strabone.

Sunt qui ex Illyrico Phœnices in Germaniam penetrasse asserunt ex Hebręorum fide, quos Aben-Ezra in Abdiam tradere scribit כי ארץ אלמנ״א הם הכנענים שברחו מפני בני ישראל, *terræ Alemaniæ incolas esse Chananæos qui fugerunt à facie filiorum Israel.* Sed Rabbinicum illud somnium ex eburnea porta nullam habet apud me fidem. Interim credibile est non quidem ex terra Chanaan, sed ex Ægypto proxima priscam aliquam coloniam ab Ægyptio Hercule eò deductam. Argumento sint sacra Isidis à Suevis usurpata. Tacitus in libello

bello de moribus Germanorum. *Pars Suevorum & Isidi sacrificat. Unde causa & origo peregrino sacro parum comperi, nisi quod signum ipsum in modum liburnæ figuratum docet advectam religionem. Tuito* item & *Mannus*, quos pro conditoribus celebrant, videntur esse *thoth* & *menas*. *Thoth* Ægyptiis est Mercurius, & *Menas* primus Regum. Sed & *fuisse apud eos Herculem memorant, primum omnium virorum fortium.* Ita Tacitus ubi suprà.

Illyrici parti quam descripsimus adjacent Corcyra Nigra, & Melita seu Melitene. De hac dicetur, cùm ventum erit ad Africanam Meliten. Illi nomen fecêre Corcyræi è Corcyra vicina Epiro, qui cum Cnidiis eò commearunt, ut ex Strabone colligere est. Epirotica autem Corcyra unde dicatur non satis constat, nisi quod Arabibus קרקרה *carcara* terra est in qua tutò & pacatè vivitur. Ita habetur apud Giggejum. Et verbum קר *carra* (unde קרקר *carcara*) quiescere & in tuto esse significat, maximè in decima conjugatione; sic Psal. 106: (Hebr. 107.) 28. *fluctus maris* אכתקרת *quieverunt.* Proinde Jud. 8: 10. pro eo quod in Hebræo est *Zeba & Salmana erant* בקרקר *in Carcor*, Hieronymus habet, *Zebee autem & Salmana requiescebant*, quasi *esse in Carcor* significet *esse in quiete*, vel quod idem est *requiescere*. An inde dicta est *Corcyra*, in qua Phæaces per multa sæcula tutò & pacatè vixisse constat, tam loci situ quàm propria virtute fretos? Hinc illa Nausicaæ Regis Phæacum filiæ jactatio apud Homerum Odyss. ζ.

Οὐκ ἔσθ' οὗτος ἀνὴρ διερὸς βροτὸς, οὐδὲ γένεται.
Ὅς κεν Φαιήκων ἀνδρῶν ἐς γαῖαν ἵκηται,
Δηϊοτῆτα φέρων, μάλα γὰρ φίλοι ἀθανάτοισιν,
Οἰκέομεν δ' ἀπάνευθε πολυκλύστῳ ἐνὶ πόντῳ
Ἔσχατοι. οὐδέ τις ἄμμι βροτῶν ἐπιμίσγεται ἄλλος.
Non hic, quisquis is est, mortali aut semine cretus
Quisquam alius, terras Phæacum attingere classe
Audeat hostili: Divûm nos cura tuetur,
Atque immota manet medio procul æquore sedes
Nostra, nec est qui se nobis immisceat ullus.

Ejusdem insulæ aliud nomen Σχερίη, apud Homerum perpetuum, Phœnicibus erat סחרא *Schara*, quasi emporium dixeris, aut negotiationis insulam, quo sensu, Es. 23: 3. *Sidon* vocatur סחר גוים (*schar gojim*) *negotiatio gentium.* Nempe Phœnicum instar Phæaces negotiandi causâ in longinquas oras libenter se conferebant, utpote navigationis peritissimi. Quod Homerus non semel scribit. Sic Odyss. 3. vers. 270.

Οὐ γὰρ Φαιήκεσσι μέλει βιὸς, οὐδὲ φαρέτρη,
Ἀλλ' ἱστοὶ καὶ ἐρετμὰ νεῶν, καὶ νῆες ἐΐσαι,
Ἧισιν ἀγαλλόμενοι, πολιὴν περόωσι θάλασσαν.
Non pharetra, aut habilis curæ est Phæacibus arcus,
Sed mali, & lento luctantes marmore tonsæ,
Velivolæque rates, quibus impavidi æquora sulcant.

Et Odyss. 11. vers. 107.

Τόσσον Φαίηκες περὶ πάντων ἴδριες ἀνδρῶν
Νῆα θοὴν ἐνὶ πόντῳ ἐλαυνέμεν.
Quantum alios homines Phæacum industria vincit,
Cùm marium tentanda via est.

Obiter de Corcyra corrigendus est Hesychii locus in Σχερίη, qui sic habet: ἡ Σχερία, ἡ τῶν Φαιάκων χώρα, ἡ νῆσος, καὶ ἡ κουρὰ τὸ πρότερον οὕτως ἐκαλεῖτο, *Scheria Phæacum regio & insula & tonsio sic olim appellabatur.* Imo Corcyræ, non tonsionis, *Scheria* fuit priscum nomen. Itaque pro καὶ ἡ κουρὰ rescribendum Κέρκουρα. Nam & *Cercura* dicitur, unde *Cercurus* Plauto & aliis navis Corcyræi genus. Scheriam dici fabulatur Aristoteles apud Stephanum ἀπὸ τῶν ποταμῶν ἐπισχεθέντων, *à cohibitis fluminibus:* quia Neptunus rogatu Cereris Epiri flumina coërcuit, ne aggestâ terrâ ex insula continens fieret.

Corcyræi olim Φαίακες *Phæaces*, id est, eminentes dicti. Ex Arabica lingua sic reddo, quâ פאיק *phaik* dicitur qui vel opibus, vel dignitate, vel virtutibus supra alios eminet. Phæacibus id bellè congruit, quos propter opulentiam, industriam, & comitatem, & reliqua tam animi quàm fortunę bona Poëtę penè ad Deorum sortem evehunt. Unde est quod Poëta summus eos appellat ἀγχιθέους, id est, εὐδαίμονας καὶ ἰσοθέους, *beatos & Diis æquales*, ut rectè interpretatur Hesychius post veteres Scholiastas. Ex quo rerum successu factum ut tandem insolescerent, & nimio fastu turgerent, quod ex Aristotele idem Hesychius in verbo Κερκυραῖα.

Supra Corcyram è Brundisio in Epirum navigantibus occurrit insula *Saso*, id est, שצאה (*sesaa*) excidii, quia vadosa est, nec facilis appulsus. Lucanus lib. 5. vers. 650.

Non humilem Sasona vadis.

Silius lib. 7. vers. 481.

Adriaci fugite infaustas Sassonis arenas.

Infra Corcyram Acarnanię objecta est *Cephalenia.* Nomen à verbo כפל *cephal*, quod Syris est duplicare, ut כפל *caphal* apud Hebręos. Quia bifariam divisa est, & videtur esse gemina insula, partibus Isthmo tam plano inter se cohęrentibus, ὥσθ' ὑπερκλύζεσθαι πολλάκις ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν, *ut sæpe ab uno mari ad aliud demergatur.* Ita Strabo. Indidem pręfixo servili M dici putatur, Gen. 23: 9. *spelunca* מכפלה *Macpela*, quę Onkelo est כפלתא *Caphelta*, & Jonathani כפילתא *Cepheltha*, & Gręcis τὸ σπήλαιον τὸ διπλοῦν, *caverna duplex*, & in Beresith Rabba sect. 62. דיוטרון *dijotaron*, quasi duplex antrum.

Cephaleniam insulam olim tenuêre *Taphii* seu *Teleboæ*, à quibus *Taphus* dicta est una Echinadum ad Acheloi ostium. De his ita Veteres in Etymologico & Phavorino, verbo Τάφιοι. Αὐτοὶ δὲ τὸ ἀνέκαθεν Φοίνικες τῶν μετὰ Κάδμου σταλέντων, *ex illis Phœnicibus oriundi sunt qui cum Cadmo missi fuêre.* Nec obscura ratio nominis. Latrociniis infamis fuit gens Taphiorum. Homerus Odyss. ο. 426.

Ἀλλά μ' ἀνήρπαξαν Τάφιοι ληΐστορες ἄνδρες.
Sed Taphii me per plagium rapuêre latrones.

Et Odyss. π. 426.

Οὕνεκα ληϊστῆρσιν ἐπισπόμενος Ταφίοισιν.
Dum fugitiva premit Taphiorum terga latronum.

Apollonius lib. 1. Argonaut. vers. 749.

Οἱ μὲν ἀμειβόμενοι, ἀτὰρ οἵγ' ἐθέλοντες ἀμέρσαι.
Ληϊσταὶ Τάφιοι.
Illi obsistentes, ast hi spoliare volentes
Prædones Taphii.

Ad quę verba Scholiastes de Taphiis: Ἄνδρες λῃστρικώτατοι τὸν τρόπον, *viri sunt latrociniis addictissimi.* Et Eustathius in lib. primum Odyss. Λῃσταὶ δὲ οἱ Τάφιοι κατὰ τοὺς παλαιούς. Ἐλέγοντο δὲ οἱ αὐτοὶ καὶ Τηλεβόαι, *juxta Veteres latrones fuêre Taphii, qui & Teleboæ dicti.* Nempe ut ibidem additur διότι λῃζόμενοι τῆλε τοὺς βόας ἀπῆγον, *quia cùm latrocinabantur boves procul abigebant.* Mycenis puta in Elidem ut videre est Apollodori lib. 2. Eodem *Taphi* nomen & *Taphiorum* pertinet per aphęresim ab חתף *hataph*, id est, à rapiendo deductum. De Phœnicia illa aphęresi alibi dictum.

Cephalenię ad Ortum proxima est עיתקא *Ithaca*, quasi duram dixeris & asperam insulam. Nam עתק *athac* Hebręis durum sonat. Sic 1. Sam. 2: 3. *ne exeat*

ne exeat עתק *durum* (ſup. verbum) *ex ore veſtro.* Et Pſal. 31: 19. *loquuntur contra juſtum* עתק *durum* vel *dura* ut Hieronymus. Et Pſal. 94: 4. *loquentur* עתק *durum.* Et Pſal. 75: 6. בצואר עתק *in collo duro*, id eſt, refractario & renitente. Itaque ſi ad terram transferas, *Athaca* vel *Ithaca* dicetur quæ dura & intractabilis eſt, nec culturę patiens. Qualem Ithacam Veteres deſcribunt ſummo conſenſu. Telemachus Odyſſ. 4 verſ. 605.

Ἐν δ᾽ Ἰθάκῃ οὔτ᾽ ἄρ δρόμοι εὐρέες, οὔτέ τι λείμων
Αἰγίβοτος, καὶ μᾶλλον ἐπήρατος ἱπποβότοιο.
Nec ſpatioſa locis Ithaca eſt, nec paſcua capris
Apta tenet, nec ubi acre genus paſcatur equorum.

Et Odyſſ. 1. verſ. 242. Minerva latens ſub perſona poſtoris Ithacenſis.

Ἤτοι μὲν τρηχεῖα, καὶ οὐχ ἱππήλατός ἐστιν.
Aſpera terra quidem eſt, & non equitabilis ora.

Et Plutarchus in libro quod bruta ratione utantur de eadem inſula: μόλις ἀπ᾽ ἔργων τε πολλῶν καὶ διὰ πόνων μεγάλων μίκρα καὶ γλίσχρα καὶ μηδενὸς ἄξια τοῖς γεωργοῦσιν ἀναδίδωσι; *poſt multam impenſam operam magnoſque labores, parva quadam & tenuia, nec ullo precio digna cultoribus rependit.* Cicero lib. 1. de Oratore; *Ithacam in aſperrimis ſaxulis* (malim *ſcopulis*) *tanquam nidum affixam.* Multo plura poſſem addere, niſi hæc eſſent plus ſatis.

Zacynthus Homero ὑλήεσσα, Virgilio *nemoroſa*, aliis etiam *alta* dicitur. Ovidius in epiſtola Penelopes,

Dulichii, Samiique, & quos tulit alta Zacynthus.

Teixeira in Itinerario Indico pag. 106. *Gira eſta iſla del Zante ſeſenta milas, y es quaſi tota cercada entorno de altas montanas* (*Zacynthi inſulæ ambitus eſt* LXM. *& tota cingitur celſis montibus.*) Sed præcipuè aſſurgit Elato monte, de quo Plinius lib. 4. cap. 12. *mons Elatus ibi nobilis.* Huic incumbit hodiéque Zacynthus arx cum oppido à qua inſula dicta. Zacynthus Phœnicibus erat זחות *Zachuth* ſublimitas. Radix זוח *zuach*, id eſt, attolli. Inde זחות *zacuth* nomen eſt formæ רמות *ramuth*, טבות *tabuth*, זרות *zaruth*, &c. Proinde Zacyntho nomen à ſitu. Et eadem de cauſa Parus etiam Zacynthus dicta eſt.

CAPUT XXIV.

Phœnices in Africa parte quæ cis Gades.

Dido Byrſam condidit. Pœni Græcè Phœnices. Libyphœnices. Carthaginenſes Tyrio Herculi decimas exſolvebant. Navis ad eas ferendas magnâ curâ delecta. Tyriorum conſilium de pueris, &c. Carthaginem deportandis. Annibal quomodo à Tyriis exceptus. Ruſtici Carthagine ſe Chananæos eſſe aſſerunt. Chananæi in Tingitana & Tripoli. Cadmus in Africa centum urbes condidiſſe dicitur. Carthago Didone multo antiquior, quæ nil niſi Byrſam condidit. Phœnices quando extra columnas progreſſi ſint. Virgilii anachroniſmus. *Zorus* & *Carchedon* non ſunt conditorum nomina, ut volunt, ſed urbium. *Zorus* Tyrus, *Carchedon* Carthago. Verum nomen *Carthada.* Quomodo Καρχηδὼν & *Carthago* inde deflexa. Carthaginis tres partes 1. *Cothon*, id eſt, portus factitius qualis Adrumeti. קטם *catam* Hebr. incidere. Tunetem uſque Cothon productus. 2. *Byrſa.* Hujus deſcriptio è Veteribus. Templum Æſculapii quàm amplum. Fabula de corio unde? *Byrſa* pro *Boſra.* 3. *Magalia* vel *Magaria* vel *Megara.* Hebr. *magur* habitatio. Carthaginis ambitus, latitudo, muri; Numerus incolarum & ſubditarum urbium. *Caccabem*, id eſt, caput equi, conditores offendiſſe. Vox explicatur. *Origo* in Euſebio pro *virago.* Didonis nomen quid ſignificet. Variæ ſententiæ. Hercules *Diodas* cur à procis invocatus. Carthago ſub judicibus, qui *Suffetes* quorſum dicti. Minora etiam oppida habuiſſe ſuos *Suffetes.* *Utica* Gr. Ἰτύκη Phœnicia urbs maxima & Carthagine vetuſtior q. עתיקא *Atica*, id eſt, vetuſta. *Hipponem Diarrhytum* non condidêre Græci equites, ſed Phœnices. *Hippuacram* alii vocant & *Hippagreta.* Appianus notatus. *Zaritus* pro *Diarrhyto. Diarrhytus* unde dictus. Stagnum Hipponenſe. Regiæ in utroque Hippone. *Hippo* Phœnicie אבע *Ubbo*, id eſt, ſinus & ſtagnum. *Regius* Auguſtini ſedes. *Tabraca* pro תורקא *Tavarca*, id eſt, Φυλλὰς. Saltus in vicinia. *Tingi* ab Antæo conditum. Ejus corpus LX cubitorum. Tingis uxor Antæi. Græcos eò eſſe tranſlatos fabuloſum. Chananæorum ſeu Phœnicum ſoboles Tingitani. Quod probatur ex Procopio & Mela. Phœnices è Tingi tranſlati in Hiſpaniæ urbem *Traductam*, quæ Straboni *Ioza.* Utriusque vocis origo. G Arabum mollius ſonat. Explicantur fabulæ de Antæo ab Hercule victo & malis aureis Heſperidum. *Tingis* Phœnicie Τιγγίρ. תגר, id eſt, emporium. Quantum à Belone diſtet. *Abila* mons altus Phœnicii nominis una è columnis Herculis. *Adrumetum* vel *Adrume*, Phœnicum colonia, Byzacii metropolis, non habet à morte nomen, ut docti volunt, ſed à centeſimæ frugis incremento. U pro O Phœnicibus. Phœnices in *Tripoli*, cujus urbes *Oea*, *Sabrata* & *Leptis.* Iſidorus & Silius emendati. In Synodis è Tripoli unus Epiſcopus: Tripolis urbs eadem quæ Neapolis: Leptis diverſa. *Oea* variè ſcribitur. Phœnicie חוא, & *Sabrata* אברת. Utraque urbs magna. Callimachus notatur. *Leptes* duæ, parva prope Adrumetum, magna in Tripoli. Euſtathius & Mercator notati: & Strabo. Leptem magnam alii ad Sidonios, alii ad Tyrios, omnes ad Phœnices referunt. Severus Leptitanus. Lepti ſermo Punicus in Numidicum tranſiit. Leptis, id eſt, לבת ſtatio. Leptis vectigal talentum in dies. Ibi regio fertilis *Emporia.* אמפורין *emporin* ἐμπόριοι. *Abrotonum* pro *Abaritano* ex עברא *Abara*, id eſt, vado ad vicinum lacum. Aliæ *Abaræ* ad aquas. *Bethabara* Joh. 1: 28. *Auzam* vel *Auzatem* condidit Ithobalus Achabi ſocer, 1 Reg. 16. *Uzita* dicta ab oleis. *Capſa* Numidiæ urbs, cujus conditor Hercules Phœnix. Non eſt eadem cum Ptolemæi Capſa. Origo nominis. *Calamintha* Phœnicum urbs in colle. *Canthele*, id eſt, Saturni prædium, ubi ſita. *Chalce*, Phœnicium oppidum, inter Jol & Gades. Ibi æris fodina. *Carcoma* Ptol. id. *Chalcea* Polyb. Carthaginenſium ditio à Philænorum aris uſque ad Gades mille leucarum. *Ampſaga* Numidiæ fl. dictus à latitudine. *Zamæ* fons vel *Zamar* à cantu. *Rubricatus* & *Siſara* palus à rubrica. *Bagradas*, al. *Bacra* & *Bragadas* à ſtagno prope oſtium. *Catada* vel *Carthada* de nomine urbis Carthadæ ſeu Carthaginis. *Libya* palus ab ardore. *Triton* à paſcuis. *Cinyphus* ab hyſtricibus. *Acabe* fons à ſitu in extrema Africa. *Collis Gratiarum* cur Pœnis *Zuchabari.*

Phœnicum in Africam navigationem Veteres tanquam radio ſolis ſcripſerunt. Nihil extat aut frequentius aut illuſtrius in hiſtoria; in qua nemo eſt tam infans qui Didonem è Tyro neſciat in Libyam navigaſſe, & condidiſſe Byrſam; & Pœnos *Liv. l. 21.*
Græcè dici Phœnices; & in vicinia Carthaginis *Juſtin. l. 18.*
Libyphœnices eſſe mixtum Afris Punicum genus. Inde eſt quod Carthaginenſes originis ſuæ memores Tyrio Herculi decimas quotannis exſolvebant. Quod cùm aliquandiu intermiſiſſent, ab Agathocle *Diod. l. 20.*
deinceps variè afflicti, putaverunt ſe dare pœ- *p. 739.*
nas contemptæ religionis, & infeſtum ſcilicet numen ingentibus donis placare conati ſunt. Neque ceſſatum deinceps, quandiu ſtetit Carthago. Saltem non multis annis ante ultimum ejus excidium, Demetrio Regi ex Italia in Phœnicem trajecturo conductam fuiſſe obſervat Polybius ἐν τῷ στόματι τοῦ Τιβέριος ὁρμοῦσαν Καρχηδονίαν ναῦν ἱεραγωγὸν, *Carthaginenſem navem ſacra ferentem, quæ ad oſtium Tiberis appulerat.* Navem ſacra ferentem, id eſt, *Polyb. in excerpt. Legat.*
quâ primitiæ Carthagine Tyrum ad Herculem *114.*
convehebantur. Sequitur enim continuò pòſt: Συμβαίνει δὲ τὰ πλοῖα ταῦτα κατ᾽ ἐκλογὴν λαμβάνεσθαι ἐκ τῆς Καρχηδόνος, ἐφ᾽ οἷς εἰς τὴν Τύρον ἐκπέμπουσιν οἱ Καρχηδόνιοι τὰς πατρίους ἀπαρχὰς τοῖς θεοῖς. *Solent autem cum cura hæ naves deligi ex omni numero navium quæ ſunt Carthagine ad deferendas Tyrum primitias, quæ illuc Carthaginienſes Diis patriis mittunt.* Proinde cùm Tyrus obſeſſa eſt ab Alexandro, Tyrii maximè fiebant τοῖς ἀπογόνοις αὐτῶν Καρχηδονίοις, *nepotibus ſuis Carthaginenſibus.* Et τέκνα μὲν καὶ γυναῖκας καὶ τοὺς γεγηρακότας εἰς Καρχηδόνα διακομίζειν ἐψηφί-

σαντο; *pueros fœminasque & senes Carthaginem deportare decreverunt.* Ita habetur in Diodoro lib. 17. Et cùm Annibal Tyrum adiit, *exceptus est*, inquit Livius lib. 34. *à conditoribus Carthaginis ut aliâ patriâ.* Quin & Chananæorum nomen videtur ibi diutiùs & constantiùs conservatum quàm in ipsa Phœnice. Nam usque ad ævum Augustini, id est, annis ferè mille nongentis post primam Phœnicum in Libyam migrationem, si quis è vulgo rusticorum circa Hipponem aut Carthaginem interrogaretur quis esset, aut cujas esset, respondebat se esse כנעני *Chanani* Chananæum. Augustinus in expositione inchoata epistolæ ad Romanos: *Interrogati rustici nostri quid sint, Punicè respondentes Chanani, corrupta scilicet voce, sicut in talibus solet, quid aliud respondent quàm Chananæi?* Neque verò corrupta erat vox, ut putavit Vir tantus, sed purum putum Punicum, quod *Chanani* respondebant pro Chananæo. Quid quod Procopii ætate, qui sub Justiniano scripsit circa Annum Christi 540. in Africa Tingitana stabant adhuc columnæ duæ ab iis Chananæis erectæ qui fugerant à facie Josuæ, ut testabatur inscriptio. Et Eusebius in Chronico lib. 1. pag. 11. in Africæ Tripolim colonias deduxisse scribit illos ipsos Chananæos quos Israëlitæ fugaverant.

Procop. Vandal. lib. 2.

Itaque illum ipsum Cadmum qui circa tempora Josuæ Thebarum arcem condidit, post aliquot bella in Afros prosperè gesta, urbes in Africa plurimas condidisse Græci asserunt. Nonnus Dionysiac. lib. 13.

Vers. 333.

Καὶ Λίβυες ςρατόων (lege ςρατόωντο) παρ' ἑσπέριον κλίμα γαίης,
Ἀγχινεφῆ ναίοντες ἀλήμονος ἄςεα Κάδμε
Κεῖθι γὰρ ἀντιπόρων ἀνέμων πεφορημένος αὔραις
Εἰς χρόνον ὤκεε Κάδμος ἔχων Σιθωνίδα νύμφην.
Armantur Libes Occiduæ telluris in ora,
Nubibus erronis Cadmi vicina tenentes
Oppida; Cadmus enim huc adversis flatibus actus,
Ætatis partem egit habens Sithonida nympham.

Id est, uxorem Harmoniam è Samothracia adductam, formæ præstantis mulierem: cujus amore incensi Libes & Maurusii cùm in bella proruppissent,

Vers. 346.

Ἁρμονίης πτολέμιζε προασπίζων παρακοίτης,
Ἑσπερίων δ' ἐφόβησεν ὅλον γένος Αἰθιοπήων.
Impiger Harmoniam dum Cadmus ab hoste tuetur,
Extremis tremor Æthiopum per membra cucurrit.

Atque his tandem pacatis,

Vers. 349.

Κεῖθι καὶ ὡς ὀνέπεσι παρὰ Τριτωνίδι λίμνῃ
Ἁρμονίῃ παρέλεκτο ῥοδώπιδι Κάδμος ἀλήτης.
Hic quoque Agenorides Cadmus Tritonis ad undam
Dicitur Harmoniæ thalamos intrasse jugales.

Nec multò post,

Vers. 364.

---- Λιβυστίδι Κάδμος ἀρέρῃ
Δωμήσας πολίων ἑκατοντάδα, δῶκε δ' ἑκάςῃ
Δύσβατα λαϊνέοις ὑψέμενα τείχεα πύργοις.
---- *Libystide condidit ora*
Cadmus centum urbes, firmo quas aggere moles
Saxorum immanes, turritaque mœnia cingunt.

Proinde Bacchum Cadmi nepotem in expeditionibus bellicis multi ex Africa comitantur,

Vers. 369.

Τικτομένης (lege Αἰθομένης) ναίοντες ἐδέθλια γείτονα Μήνης,
Καὶ Διὸς Ἀσβύςαο μεσημβρίζοντας ἐναύλους
Qui lucenti habitant vicina magalia Menæ,
Et fano Jovis Asbystæ in penetralibus Austri.

Item:

Vers. 374.

Οἵτε ῥόον Χρεμετάο, καὶ οἱ παρὰ Κίνυφος ὕδωρ
Ἐίκεον ἀζαλέης ψαμαθώδεα πέζαν ἀρέρης,
Αὐχῆται, Βακαλῆες τε.
Quique ad aquas Chremeta, quique ad vada Cinyphis errant,
Exusti calidis Libyæ sitientis arenis,
Auchetæ, Bacalesque.

Chremeta amnis (quem ad Oceanum Atlanticum se exonerasse probamus infrà ex Hannone, Aristotele, Basilio, adeóque ex ipso Nonno) mentio hîc prorsus aliena est. *Mena* autem, *Asbystæ*, *Cinyps*, *Auchetæ* & *Bacales* sunt circa Syrtes. *Menam* in lacu Tritonide multis describit Diodorus lib. 3. pag. 130. Sed ea cur à Nonno τικτομένη dicatur nullus video. Nugantur enim interpretes quibus τικτομένη Μήνη est *Luna nascens.* Proinde τικτομένης mutare audeo in αἰθομένης, id est, *ardentis* vel *lucentis.* Mena sic dici potuit propter πυρὸς ἐκφυσήματα μεγάλα, *magnas ignis exhalationes*, de quibus Diodorus, vel ardens etiam propter situm in interiore Libya. Asbystæ Herodoto & Dionysio Periegeti sunt in Mediterraneis supra Cyrenem non procul ab Ammonia. Ἀσβυςαῖοι vel Ἀβυςαῖοι dicuntur Hesychio & Phavorino. His ad Occasum proximi *Auchetæ* & *Bacales.* Herodoto *Auschisæ* & *Cabales* vel *Bacales* variante scriptura. Porro *Cinyps* vel *Cinyphus* fluvius Africæ notissimus, inter utramque Syrtim fuit ferè medius. Afros qui ex his locis Baccho comites se addiderunt è Cadmi centum urbibus venisse scribit Nonnus:

Vers. 378.

Τόσος (inquit) λαὸς ἔην ἑκατόμπολις.
Tanta virûm seges è centum affluit urbibus.

Proinde, ex Græcorum sententia, quos Nonnus hîc sequutus est, ea Libyæ loca primùm insederant Phœnices, jam ab ætate Cadmi. Unde obiter apparet falli scriptorum vulgus, qui ad Didûs tempora primam referunt Phœnicum in Africam exscensionem. Neque verò sacerdotis vidua, clam è Tyro se subducens inscio Rege, in spem novę colonię multos potuit abducere. Itaque Dido Phœnices non tam eò deduxit quàm adiit, neque tam Carthaginem condidit quàm instauravit & auxit Byrsâ adjectâ. Quod non latuit Appianum, qui Didonem ait Tyro venisse Carthaginem à Phœnicibus jam multò ante conditam, nempe annis quinquaginta, ante Troję subversionem. Nec multò post bellum Trojanum iidem, Strabone teste, extra columnas progressi colonias eò deduxêre. Circa quę tempora licet Didonem fingat Poëta summus Carthagine regnasse; Eam tamen annis minimum trecentis fuisse juniorem docent Phœnicum historię apud Josephum contra Appionem libro primo. Ut merito asserat Servius falsum esse & contra historię fidem confictum quicquid de Didone & Ænea refertur. *Constat enim*, inquit, *Æneam ter centum quadraginta annis ante ædificationem Romæ venisse ad Italiam, cùm Carthago nonnisi quadraginta annis antè ædificationem Romæ constructa sit*, id est, à Didone reparata & aucta.

Lib. 1. pag. 48.

In Æneid. 1. & 4.

Post Philistum Naucratitam Appianus, Eusebius, & Hieronymus Carthaginem à *Zoro* & *Carchedone* conditam scribunt. Sed *Zorus* & *Carchedon* sunt urbium nomina, non conditorum. Nempe *Zorus* est idem quod צור *Tsor* Phœnicium Tyri nomen. Ita efferebant Veteres. Liber nominum in Hieronymo cap. de Marco: *Tyrus quippe linguâ Hebræâ Zor dicitur.* Et Καρχηδὼν *Carchedon* est Carthago. Verum nomen erat *Carthada*, id est, קרתא חדתא *Kartha hadtha*, nova urbs. Solinus: *Elissa mulier extruxit & Carthadam dixit, quod Phœnicum ore exprimit civitatem novam.* Inde est quod utraque Carthago tam Libyca quàm Iberica Græcè dicta est καινὴ πόλις. Vide Stephanum & Eusta-

& Eustathium. Ex Carthada factum Καρχηδὼν χ & θ permutatis; quod Siculorum est proprium, qui pro ὄρνιθες dicunt ὄρνιχες, ut rectè notat doctissimus Salmasius in Solinum pag. 322. Et nomen Latinum Carthago ex eadem est origine, sed ab Hispanis interpolatum, quibus *gama* est dama, & *golphin* delphin, & *tortuga* testudo. Ita Carthago ex Carthada factum. Tale Gallis *manger* mandere, *ronger* rodere, &c.

Carthaginis tres erant partes; Κώθων, Μέγαρα & Βύρσα. Cothon variè definitur. A Strabone lib. 17. νησίον περιφερὲς Εὐρίπῳ περιεχόμενον ἔχοντι νεωσοίκους ἑκατέρωθεν κύκλῳ, *insula parva, rotunda, Euripo circumdata, utrimque habente in orbem navalia.* Portum fuisse muro cinctum, cujus pars una rotunda fuit, altera quadrangula colligere est ex Appiano cujus verba sunt: Ἐπεχείρει τῶν λιμένων τῷ καλουμένῳ Κώθωνι, *portum Cothonem nomine est aggressus.* Item; ἐνεπίμπρη μέρος τοῦ Κώθωνος τὸ τετράγωνον, *incendit partem Cothonis quadrangulam.* Item; ἐπὶ θάτερα τοῦ Κώθωνος ἐς τὸ περιφερὲς αὐτοῦ μέρος ἀνελθών, *ad alterum Cothonis latus*, nempe *ad partem ejus rotundam ascendens.* Et rursus; ληφθέντος δὲ τοῦ περὶ τὸν Κώθωνα τείχους, *occupato muro qui Cothonem cingebat.* Diodorus lib. 3. pag. 124. de portu Charmutha in Arabum Thamudenis: ἐμφερέστατός ἐστι τῷ κατὰ τὴν Καρχηδόνα λιμένι, προσαγορευομένῳ δὲ Κώθωνι, *simillimus est portui Carthaginis Cothoni nomine.* In margine ex libris scriptum κάθωνι. Hirtii libro quinto nominatur aliquoties *Cothon*, non Carthaginis, sed Adrumeti urbis Africæ in hoc eodem littore notissimè. *Varus*, inquit, *Adrumeto ex Cothone egressus.* Et paulò pòst; *Reliquæ naves*, &c. *Adrumetum in Cothonem se universæ contulerunt.* Et rursus; *navibus onerariis quæ erant extra Cothonem incensis omnibusque reliquis aliis aut subductis, aut in Cothonem compulsis.* Festus scribit *Cothones appellari portus in mari interiores arte & manu factos.* Et in illud Poëtæ: *Hîc portus alii effodiunt.* Servius; *id est, Cothona faciunt. Cothona sunt portus in mari non naturales, sed arte & manu facti. Est autem & masculini & neutri generis. Nam & Cothon hujus Cothonis facit, & Cothonum hujus Cothoni.* Vocem Africanam aut Punicam esse oportet; cùm neque apud Græcos, neque apud Romanos scriptores uspiam pro portu occurrat, nisi quibus locis agitur de Africanis urbibus. Radix קטם *katam*, vel Phœnicio more *katham* apud Talmudicos est incidere, unde קטום *katham* incisus, & קטום *kittbum* vel קטימה *kethima* incisio. Ita etiam apud Arabes. Atque hinc in Geographo parte quinta Climatis secundi גבל אלמקטם *gebal almokattam* vel *almukattim* potiùs, mons concisus. Ita קטום *Kathum* vel *Katum* portus erat, ut jam dictum, non naturalis, sed arte humana excisus. Græcis, qui nullam habent vocem desinentem in M, pro *Kathum* dictus est *Kathon* vel *Kothon*, & levicula hac mutatione factum ut barbara vox Græca civitate donaretur.

Appian. in Lib. p. 79.

Æn. lib. 1.

Cothonem Carthaginensem Afros Tunetem usque produxisse docent hęc Geographi Nubiensis de Tunete Clim. 3. part. 2. הו עלי בחירה מחתפרה *Ea ad stagnum effossum*, id est, ad Cothonem *sita est, latum magis quam longum: nam longitudine VI M. pass. latitudine* VIII M. *pass. occupat, habetque ostium per quod cum mari conjungitur, quod vocatur* פם אלואדי (*Phum alvvadi*) *os fluminis. Stagnum istud anteà non erat, sed* חפר *effossum fuit per continentem, & Tunetem usque deductum. Ab ostio hujus stagni ad urbem Carthaginem habentur tria milliaria & semi.* Hæc ille. In Polybio lib. 1. & 14. Tunis à Carthagine distat stadia cxx.

Fuit & *Byrsa* pars Carthaginis Veterum scriptis plurimum decantata. Eam sic describit Strabo: Κατὰ μέσην δὲ τὴν πόλιν ἡ ἀκρόπολις, ἣν ἐκάλουν Βύρσαν, ὀφρὺς ἱκανῶς ὀρθία, κύκλῳ περιοικουμένη. *Circa mediam urbem arx fuit quam Byrsam vocarunt: supercilium satis erectum circumquaque habitatum.* Ambitus, authore, Servio, fuit stadiorum XXII. vel juxta Eutropium *paulò ampliùs quàm duo millia passuum.* Sic fuit in medio urbis ut ad Meridiem magis vergeret, & peninsulæ collum in quo sita erat Carthago. Eam cingebat murus triplex altus triginta cubitos, multis turribus interstinctus quatuor contignationum, in quarum infima elephanti trecenti, in secunda quatuor equorum millia stabulantur, in supremis militum præsidiariorum habitant XXIV millia. In Byrsæ vertice templum Æsculapii tantæ fuit capacitatis, ut Byrsa capta à Scipione, in eo delituerint per septem dies quinquaginta millia hominum. Fabellam de corio in tenuissimas partes dissecto, unde *Byrsæ* factum sit nomen, docti pridem exploserunt, & monuerunt à Græcis βύρσαν dici pro בצרה *Bosra*, ad vitandam κακοφωνίαν; quia Græcæ linguæ genius non patitur ut S & R continuentur. Tale ἄλσος nemus pro אשלא *asla*. *Bosra* Hebræis est munimentum, à verbo בצר munire. Atque id ipsum erat *Byrsa*, Straboni Ἀκρόπολις, & Appiano τὸ ὀχυρώτατον τῆς πόλεως, *locus urbis munitissimus.* Vide Appian. Libyca. Et Strabon.

Byrsam undiquaque cingebat tertia pars Carthaginis *Magalia* nomine. *Carthago anteà speciem habuit duplicis oppidi, quasi aliud alterum amplecteretur, cujus interior pars Byrsa dicebatur, exterior Magalia.* Hæc ex Cornelio Nepote Servius; Servius in Æn. 1. & 4. qui idem pro *Magalia* dicendum asserit *Magaria, quia magar, non magal, Pœnorum linguâ villam significat.* Ita etiam Isidorus: *Magalia dicta quasi magaria, quod magar Punici novam villam dicunt.* Origi. l. 15 sic. 12. In Plauti Penulo in Prologo lectio est ambigua; nam ubi vulgò legitur,

Cum nutrice una periêre à Magalibus,

optimæ editiones habent *à Megaribus.* Ultimum illud sequutus Appianus eam Carthaginis partem constanter appellat *Megara.* Ἀπεπείραζε, inquit, τῶν καλουμένων Μεγάρων νυκτὸς μιᾶς διχῆ λανθάνων, *quæ vocantur Megara clam una nocte duobus locis aggressus est.* Et continuò post; χωρίον δ' ἐστὶν εὐμέγεθες ἐν τῇ πόλει τὰ Μέγαρα τῷ τείχει παρεζευγμένον, *Megara autem sunt locus in urbe peramplus mœnibus contiguus.* Item; Ἐς τὰ τείχη διαδραμόντες, καθήλαντο ἐς τὰ Μέγαρα, &c. καὶ φυγὴ ταχεῖα τῶν Καρχηδονίων ἐς τὴν Βύρσαν ἦν, ὡς τῆς ἄλλης πόλεως ἁλούσης, *cùm mœnia transcurrissent, inde in Megara desilierunt*, &c. *Et subita fuit in Byrsam fuga Carthaginensium, tanquam reliqua urbe capta.* Ex his apparet quid sint *Megara* vel *Magaria*, aut corruptè *Magalia*: nempe portu & arce demptis reliquum urbis civium habitationi destinatum. Res in Strabone manifesta, qui pro eo quod alii scribunt *Megara* aut *Magalia* fuisse vicina mœnibus, ita ut ambitu suo Byrsam complecterentur, hoc solum habet Byrsam fuisse ἐν κύκλῳ περιοικουμένην, *circumquaque habitatam.* Ut jam origo vocis, in qua investiganda video magnos Viros & undequaque doctos frustra se fatigasse, non possit esse obscura. Hebræis enim גור *gur* vel גר *gar* est habitare & diversari. מגור *magur* habitatio. Sic Psal. 55: 16. *Mala sunt* במגורם (*bemaguram*) *in eorum habitatione*, pro eo quod dictum est priùs, *violentia & contentio in urbe*, ut Aben-Ezra rectè observat. Et Job. 18: 19. *nullus erit superstes* במגוריו (*bimeguraυ*) *in habitationibus eorum.* Pœni variante dialecto pro מגור *magur* מגאר *magar* dixerunt, quæ forma nominum est Arabica. Et notandum hîc illam vocem eo quadrare magis, quod in Africa Pœni erant גרים advenæ. Proinde illorum domus propriè *Megara* dictæ, id est, habitationes in terra peregrina. Hæc enim est Hebræi מגור *magur* genuina significatio, quamvis

vis sumatur latiùs pro quavis habitatione.

Hæc de Carthaginis partibus: Ambitus idem fuit qui Babylonis, id est, stadiorum CCCLX, latitudo solùm XXV, saltem in Australi parte, duobus hinc inde Euripis eam in arctum comprimentibus. Murorum altitudinem quadraginta cubitis, latitudinem viginti duobus definit Diodo-
Ap. Phot. auth. 244. rus lib. 32. Nec multo aliter Eutropius lib. 4. Apud Suidam Carthago legitur fuisse μεγίστη τῶν κατὰ τὴν οἰκουμένην πόλεων καὶ δυναμικωτάτη, *maxima totius orbis terrarum* & *potentissima urbs*. Initio belli Punici Carthago civium habuit septingenta millia, & in Africa trecentas urbes sub sua ditione. Plura pete ex Strabone & Appiano: neque enim nostri est otii ab aliis dicta nudè exscribere.

Carthaginis conditores, cùm prima urbis fundamenta jacerent, aiunt è terra eruisse caput equi, quod posteà in omen versum. Trogus lib. 18. *Ibi quoque caput equi repertum, bellicosum fortemque populum futurum significans, urbi auspicatam sedem dedit.* Virgilius:

Aeneid. 1. *Effodere loco signum quod regia Juno*
Monstrarat, caput acris equi; sic nam fore bello
Egregiam & facilem victu per sæcula gentem.

Silius Italicus:

Punic. l. 2. *Ostentant caput effossa tellure repertum*
Bellatoris equi, atque omen clamore salutant.

Græci Carthaginem addunt ex eo dici *Caccaben* prisco nomine, quo caput equi significatur. Stephanus; ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Κακκάβη. Τοῦτο δὲ κατὰ τὴν οἰκείαν αὐτῶν λέξιν ἵππου κεφαλὴ δηλοῦται. Eustathius in Dionysium: ἐκαλεῖτο δὲ Κακκάβη, ὅπερ τῇ ἐγχωρίῳ διαλέκτῳ ἵππου δηλοῖ κεφαλήν. Antonius Augustus dialogo sexto scribit se habere numisma Carthaginense argenteum, in cujus una parte est caput equi eleganter pictum cum quibusdam literis ad infimum collum, quæ putantur significare *CACCABE*. Tamen & hîc Græci videntur peregrinę linguæ vocem ad suam accommodasse; sed ita ut facili negotio possit restitui. Nempe si legatur *Carcabe*. Quamvis etiam apud Phœnices potuerint idem esse *Caccabe* & *Carcaba*, quomodo idem erant *Acchad* & *Archad*: *Acco* & *Arce*; *Dammesec* & *Darmesec*. In Carcabe vox est contracta ex כר *car* & רכבה *recaba*. In propriis nominibus receptę sunt hujusmodi contractiones. Exemplo sint *Samuel* & *Abraham*. כר *Car* ut Hebraicè *ducem*, ita Punicè caput videtur significasse analogica ratione, & inde transiisse ad Græcos; quorum antiquissimi, ut Homerus & Hippocrates, κὰρ pro capite usurparunt. Tale est quod Phœnicium *alpha* pro capite sumitur, ut Hebræum אלוף *alluph* pro duce. Hesychius; Ἄλφα, βοῦς, κεφαλὴ, Φοίνικες. Ita legendum, non ut vulgò βοὸς κεφαλή. Superest nomen רכבה *recaba*, quod equum explico, ut Arabicum רכובה *recuba*, quia Hebræis etiam רכב *racab* est equitare, & רכב *raccab* eques, & מרכב *mercab* equitatus. Fortasse etiam *Caccabe* deflexum est ex simplici voce קרקף *karkaph* vel קרקפה *karkapha*, quæ pro capite passim occurrit in Hebręorum libris, unde & קרקפן *karkephan* est capitosus. Quomodo sumptum *Caccabe* non esset caput equi, sed caput quodvis, & equi vocabulum esset supplendum. Hæc fortasse nimis multa, sed de voce quam ex lingua Punica posse explicari docti desperaverant.

Scaligerum & alios plurimum torsit quod in
Eus. Chron. l. 1. p. 34. Eusebii Græco Chronico Carthaginis vetus nomen videtur esse *Origo*, nusquam alibi lectum. Verba sunt: Καρχηδὼν ἐπεκτίσθη ὑπὸ Καρχηδόνος τοῦ Τυρίου, ὡς δὲ ἄλλοι, ὑπὸ Διδοῦς τῆς ἐκείνου θυγατρὸς μετὰ τὰ Τρωικὰ ἔτεσι ρλγ. ἐκαλεῖτο δὲ πρὸ τούτου Ὀριγώ. *Carthago condita est à Carchedone Tyrio, aut, ut alii volunt, ab ejus filia Didone annis* CXXXIII. *post Trojana tempora. Vocabatur autem anteà Origo.* Sed facilè solvetur nodus, si postrema hæc verba, *vocabatur autem anteà Origo*, ad Carthaginem malè referri dixeris, cùm ad Didonem pertineant. Didûs enim priscum nomen fuit *Elissa* אל־אשה, id est, *divina virago*, vel *virago* simpliciter, si Arabicus articulus אל *al* vel *el* fuit apud Pœnos in usu. Romanum porro nomen *virago*, quod Græcè scribendum οὐιράγω, corruptum in Ὀριγώ. Id à Servio præposterè acceptum, à quo virago redditur non Elissæ nomen, sed Didûs. *Dido*, in- Serv. in Æn.
quit, *id est, virago, appellata est.* Item, *Didonem vocat, ut suprà diximus, Pœnorum linguâ viraginem: nam Elissa dicta est, sed virago est appellata, cùm se in ignem præcipitavit.* Tam absurdè quàm si pro Cepha Simonem petram esse dixeris. Errore huic planè gemino Didonem Eustathius ἀνδροφόνον *viricidam* exponit. Διδὼ, ait, ἐκάλεσαν οἱ πλεονεκτη- Eustath. in Dionys.
θέντες τὴν τοιαύτην γυναῖκα ἐπιχωρίῳ φωνῇ, ὡς ἂν εἴποι τὶς ἀνδροφόνον, διαβάλλοντες ἐκείνην ὡς δῆθεν αἰτίαν ἔχουσαν τοῦ ἀνδροφονῆσαι, διὰ τὸν ἐκ τοῦ ἀδελφοῦ φόνον. *Vernacula voce Didonem, quasi viricidam dixeris, appellarunt qui ab illa victi sunt, mulierem ita traducentes, ut quæ causa fuerit cur vir interficeretur, propter Sichæi cædem à fratre admissam.* Nugæ. Neque enim Didonis, sed Elissę nomen eò tractum, quasi scribatur חל־אישה *hellissa*, quia איש *is* virum sonat, & חלל *halal* confodere.

Plus in iis est rationis, qui Didûs nomen volunt ab amore factum, ut Hebræa *David*, *Dodo*, *Dodai*, *&c.* Et Phœnicium דיודא *Dioda*. Eusebius in Chronico lib. 1. pag. 26. Ἡρακλέα τινές φασιν ἐν Φοινίκῃ γνωρίζεσθαι Διωδᾶν ἐπιλεγόμενον; ὡς καὶ μέχρι νῦν Καππαδόκων καὶ Ἰλίων νικλῆσθαι; *Herculem quidam dicunt Diodan cognomine tum in Phœnice clarum fuisse, ut hodiéque à Cappadocibus & Iliensibus appellatur.* In Hieronymi versione legitur *Desanaus*; sed è Græco textu censeo *Diodan* restituendum. Quod Herculi suo cognomen puto indidisse Phœnices, quia invocabatur à procis, & ex illius numine pendere putabatur fœlix successus in amoribus. Unde est quod legitur in Nonni hymno ad Herculem Tyrium Dionysiac. lib. 40.

Εἰ γάμον, ἢ σκιεροῖς ὃν Ἔρως ἔσπειρεν ὀνείροις
Μιμηλῆς τελέων ἀπατήλιον ἵμερον εὐνῆς.
Seu tibi conjugium, & quos fallit imagine somni
Vanus amor, lubet optatas contingere metas.

Tamen iis accedo potiùs qui Didonem Πλανῆτιν, id est, vagam exponunt seu erraticam: in iis est Etymologus, qui Didonem dicit, cùm anteà Elissa vocaretur, κληθῆναι ὕστερον τῇ Τυρίων φωνῇ Διδῶ διὰ τὸ πολλὰ πλανηθῆναι, ἀπὸ Φοινίκης ἀπαιράσαν ἐπὶ Καρχηδόνα. Τῇ γὰρ Φοινίκων φωνῇ τὴν πλανῆτιν Διδὼ προσαγορεύουσι. *Appellatam esse postmodum Tyriorum linguâ Didonem, quia multum est divagata, cùm è Phœnice Carthaginem proficisceretur; Phœnicum enim sermone erraticam Didonem appellari.* Rectè. Nam ab Hebræo נדד *nadad*, quod errare est & divagari, דיד *did* pro vagatione tam analogicè deducatur quàm שיג *sig* insectatio à נשג *nasag*, & שיא *si* elatio à נשא *nasa*.

Didone fato functa regium Carthaginis regimen mutatum in populare, aut verò aristocraticum. Nam summa rerum erat penes paucos judices, quibus jus vitæ & necis summum fuit in universos cives. Livius lib. 33. *Judicum ordo Carthagine ea tempestate dominabatur, eo maximè quod iidem perpetui Judices erant: Res, fama, vitaque omnium in illorum potestate erat. Qui unum ejus ordinis, & omnes adversos habebat. Nec accusator apud Judices infensos deerat.* Sic Israëlitæ à Josua usque ad Saulem

Saulem suos Judices habuerunt. Et Tyri post tempora Nabuchodonosoris δικαςαὶ κατεςάθησαν καὶ ἐδίκασαν, *Judices constituti sunt & judicarunt.* Horum nomina & seriem vide apud Josephum lib. 1. contra Appionem. Sed & Athenis post Codrum aliquandiu fuêre ἄρχοντες διὰ βίου. Carthagine ut nimiam Judicum potentiam retunderet Annibal, & in ordinem cogeret, legem promulgavit pertulitque Præturæ suæ tempore, ut in singulos annos Judices legerentur, ne quis biennium continuum Judex esset. Hi Judices, aut qui in illis principem locum obtinebant, à Romanis scriptoribus *Suffetes* appellantur. Livius lib. 28. *Suffetes eorum, qui summus Pœnis est Magistratus.* Et lib. 30. *Senatus itaque Suffetes, quod velut consulare imperium apud eos erat, vocaverunt.* Et lib. 34. *Cùm Suffetes ad jus dicendum consedissent.* Et Seneca de tranquillitate cap. 3. *Non vis enim nisi consul aut prytanis aut ceryx aut sufes administrare rempubl.* Et Calidius apud Festum & Paulum: *Senatus censuit referentibus Suffetis. Suffeti* vel *Suffetes, id est,* שופטים *Sophetim.* Ita vocantur ab Hebræis summi Judices, quos Judæorum rempublicam administrasse diximus inde à morte Josuæ usque ad Reges electos. Unde libro Judicum Hebræis titulus שופטים *Sophetim.* Nemo non statim agnoscet hoc esse verisimilius quàm quod contendit Vir maximus in notis ad Festum *Suffetes* esse צופים *Sophim*, id est, ἐφόρους, ἐπόπτας, ἐπισκόπους. Neque sola Carthago suos habuit Suffetes. Quippe in Africanis inscriptionibus, quas mecum benigne communicavit Vir doctissimus atque idem humanissimus D. Isaacus Vossius, video singulas Africæ civitates cum Romanis egisse per *Suffetem.* Sic pro civitate Themetrensi cum C. Silio C. F. & Fab. Aviolà *egerunt Banno Himilis filius Suffes, Azdrubal, &c.* Et pro Senatu populoque Timiligensi *Azrubal Suffes Annibalis filius, Agdibil, &c.* Et pro Senatu populoque Siagitano *Celer Imilconis Guilissæ F. Suffes.* Et pro civitate Apisa diversi legati, in quibus *Chinisdo Suffes.*

Punicarum in Africa urbium, si Carthaginem demas, nulli cessit Utica Græcis Ἰτύκη. Appianus; Ἰτύκη δὲ, Λιβύης μεγίςη μετὰ Καρχηδόνα πόλις, λιμένας τε ἔχουσα εὐόρμους, καὶ ςρατοπέδων καταγωγὰς δαψιλεῖς ἑξήκοντα ςαδίους ἀπὸ Καρχηδόνος ἀφεςῶσα. *Ityca* (Utica) *autem Libyæ maxima urbs post Carthaginem, portus habens commodos & spatiosos, in quos classes appellerent; sexaginta stadiis à Carthagine distans,* nempe versus Occasum: Stephanus eam scribit esse Τυρίων ἄποικον *Tyriorum coloniam*, Tyrii scilicet putantur Uticam condidisse, quamprimùm in Africam appulerunt. Justinus lib. 18. *Cùm & opibus & multitudine* Tyrii *abundarent, missa in Africam juventute Uticam condidêre.* Itaque de antiquitate gloriabatur non parum; quin & eo nomine Carthagini præferebatur. Silius Italicus lib. 3.

Proxima Sidoniis Utica est effusa maniplis
Prisca situ, veterisque ante arces condita Byrsæ.

Aristoteles in libro Mirabilium: Τῆς δὲ Λιβύης ἐν Ἰτύκῃ καλουμένῃ ἣ κεῖται μὲν, ὥς λέγουσιν, ἐν τῷ κόλπῳ τῷ μεταξὺ Ἑρμαίας καὶ τῆς Ἵππου ἄκρας, ἐπέκεινα δὲ Καρχηδόνος ὡς ςαδίους διακοσίους; ἣ καὶ πρότερον κτισθῆναι λέγεται αὐτῆς τῆς Καρχηδόνος ἔτεσι διακοσίοις ὀγδοήκοντα ἑπτὰ, ὡς ἀναγέγραπται ἐν ταῖς Φοινικικαῖς ἱςορίαις. *In Libya Utica, quam vocant, quam in sinu sitam esse aiunt inter Mercurii & Hippi promontoria, ultra Carthaginem stadiis fere ducentis; atque annis* CCLXXXVII *ante Carthaginem esse conditam, ut in Phœniciis historiis scriptum habetur*: quę verba Latinus interpres cur omiserit nullus capio. Velleius Paterculus circa Codri tempora, qui Sauli fuit æqualis, Tyrios paucis annis post Gades Uticam condidisse refert. Urbi igitur tam vetustæ nomen fecit ipsa antiquitas. Utica enim, vel Ityca, Punicè עתיקא *atica*, id est, prisca, dicebatur.

Pergentibus ad Occasum post promontorium Apollinis in magno sinu occurrit *Hippo Diarrhytus*, & in altero sinu post Rubricatum amnem *Hippo Regius.* Solinus Græcos Equites utrumque condidisse vult, factâ ex nomine conjecturâ. Quod falsum est & ridiculum. Græcos enim colonias in eam Africæ partem deduxisse nemo scripsit, sed nec frequentasse ante Agathoclem. Nec deduci solent Equites in transmarinas colonias. Græci denique sermonis aut ritûs in illis locis vestigium nullum apparet. Proinde Sallustio potior fides, qui Hipponem accenset Phœnicum urbibus. *Postea*, inquit, *Phœnices Hipponem, Adrumetum, Leptim, aliasque urbes in ora maritima condidêre.* Hipponem dixit ἑνικῶς, ut intelligatur, Hippo antiquior, id est, Hippo Diarrhytus, de quo in Scylace Geographorum quotquot extant longè vetustissimo hęc legere est: ἀπὸ Ἰτύκης εἰς Ἵππου ἄκραν Ἵππου πόλις, καὶ λίμνη ἐπ᾽ αὐτῇ ἐςὶ, *ab Utica ad Hippi promontorium Hippi urbs cui palus adjacet.* Hippi, id est, Hipponis Diarrhyti, quæ nec ab Utica longè distat, & vicinam habet paludem Hipponitim nomine. Notandum ab Hippi promontorio cui imminet, ipsam urbem Ἵππου ἄκραν appellari, ut in his Diodori de Agathocle lib. 20. pag. 762. Φυλακὴν ἀπολιπὼν ἐπὶ τῆς πόλεως, ἐςρατοπέδευσεν ἐπὶ τὴν Ἵππου καλουμένην ἄκραν, ὠχυρωμένην φυσικῶς τῇ παρακειμένῃ λίμνῃ. *Præsidio Uticæ relicto, castra admovit urbi quam Hippuacram vocant ex adjacente lacu naturaliter munitæ.* Et rursus pag. 763. de Eumacho uno ex Archagathi ducibus, qui Agathoclis fuit filius: Τὴν ὀνομαζομένην Ἄκραν Ἵππου (εἷλε) τὴν ὁμώνυμον τῇ χειρωθείσῃ κατὰ κράτος ὑπ᾽ Ἀγαθοκλέους, *urbem Hippuacran nomine cepit* (hîc Hipponem Regium intelligo) *illi alteri cognominem quam per vim occupaverat Agathocles.* Hinc Stephanus: Ἱππούακρα, πόλις Λιβύης, ὁ πολίτης Ἱππακρίτης, *Hippuacra, urbs Libyæ, cujus incolæ Hippacritæ.* Et Polybius lib. 1. Ἐπολιόρκουν τοὺς Ἰτυκαίους καὶ τοὺς Ἱππακρίτας, *obsidebant Uticenses & Hippacritas.* Item; Ἡ τῶν Ἱππακριτῶν καὶ τῶν Ἰτυκαίων ἀπέςη πόλις, *Hippacritarum & Uticensium civitates defecerunt.* Eandem *Hippagreta* dici in his Appiani liquet: Ἐς Ἱππάγρετα μετῆλθεν, ἣ μεγάλη τε ἦν, καὶ τείχεσι καὶ ἀκροπόλει καὶ λιμέσι, καὶ νεωρίοις ὑπ᾽ Ἀγαθοκλέους τοῦ Σικελιωτῶν τυράννου κατεσκεύαςο καλῶς. *Ad Hippagreta transiit, urbem magnam, mœnibus, arce, portubus, navalibus ab Agathocle Siculorum tyranno egregiè instructam.* Quamvis Hipponi haudquaquam conveniat quod statim sequitur: Μέση δὲ οὖσα Καρχηδόνος καὶ Ἰτύκης, *cùm inter Carthaginem & Uticam esset media.* Neque enim Hippo, sed Utica medium situm obtinet. At Docti pridem observarunt Appianum Geographiæ parum fuisse peritum. Adjecto epitheto *Hipponem Diarrhytum* Veterum plerique appellant. Sed pro Diarrhyto *Zarytum* vel *Zaritum* scripsit media antiquitas, quomodo *zetam* pro diæta, & *zabulum* pro diabolo. Hinc *Hipzaritum* legas in Victore Uticensi, & in Africæ Notitia *Marianus Hipzaritenus*, & in collatione Carthaginensi *Hippo Zaritorensis*, & in Concilio Carthaginensi sub Cypriano de baptizandis hæreticis: *Martyr Petrus ab Hippone Zarito.* Sed verum nomen Διάῤῥυτος, id est, καταῤῥυτος irriguus. Verè igitur Plinius: *Hipponem Diarrutum vocant,* Διάῤῥυτον *à Græcis dictum propter aquarum irrigua.* Nempe in vicinia est λίμνη Ἱππωνῖτις, palus aut stagnum Hipponense, de quo præter Diodorum & Geographos ita Plinius Alter ad Caninium lib. 9. Epist. 33. *Est in Africa Hipponensis colonia, mari proxima: adjacet navigabile stagnum: ex hoc in modum fluminis æstuarium emergit, quod vice alterna, prout æstus aut repressit aut impulit, nunc infertur mari, nunc redditur*

stagno. Omnis hic ætas piscandi, navigandi, atque etiam natandi studio tenetur. Sequitur historia insignis de Delphino loci incolas dorso gestare solito. Ut ab hoc stagno *Hippo Diarrhytus*, ita *Regius* alter dictus est, quia sub Numidiæ Regum ditione. Addunt ibi fuisse Regiam, ac proinde à Silio dici,

Sil. lib. 3. ---- *antiquis dilectus Regibus Hippo.*

Sed & alter Regiam habuit, si vera sunt hæc Strabonis: οἱ δύο Ἵππωνες, ὁ μὲν πλησίον Ἰτύκης, ὁ δὲ ἀποτέρω, πρὸς τῇ Τρητῷ μᾶλλον, ἄμφω βασίλεια, *Hippones duo, unus prope Uticam, alter remotior ad Tritum promontorium magis* vergens, *ambæ regiæ.* Atque hæc quidem satis plana sunt. At Ἵππωνες *Hippones*, id est, equilia, quorsum appellentur non item. An Numidæ aut Carthaginenses, qui equitatu plurimum valebant, mandras equorum ibi habuêre, quibus in bello uterentur, quomodo ארות סוסים *equilia* habuit Salomon בערי רכב *in urbibus curruum?* Veteres nihil tale referunt. Contrà bellicos equos quater mille in ipsis Carthaginis mœnibus stabulasse ex Appiano scimus. Nec ab equis aut equilibus *Hipponem* Græco nomine Phœnices appellassent, sed בית ארות *Beth Uroth*, aut alio simili vocabulo. Proinde in Hippone suspicor latere barbarum nomen à Græcis interpolatum. *Hippo* nempe à Phœnicibus *ubo* vel *ubbo* dici potuit, quia in sinu latet. Sinus enim Syris est עובא *ubo*, vel עבא *ubbo* etiam, ut multi scribunt. Et *Arabicè* עב *ubbon* tam stagnum quàm sinum sonat. Giggeius אלעב (*alubbo*) *sinus, stagnum.* Quorum utrumque in Hipponem Diarrhytum mirè quadrat, sive situm respicias in Hipponensi sinu, sive stagnum urbi proximum. Hanc conjecturam non parum firmat, quod Ptolemæo describitur, alia Ἵππου ἄκρα, *Hippu acra*, in intima Syrti majore, Ἵππου *Hippu*, id est, עבא *Ubbo* sinus, ut interpretor, quia est in medio sinu. Duorum Hipponum hodiè Regius solus superest, B. Augustini sedes. Victor Uticensis lib. 1. *Hippone Regiorum obsessa est civitas, quam omni laude dignus B. Augustinus, librorum multorum confector, pontifex gubernabat.*

Inter duos Hippones media fuit *Tabraca*, Tyriæ & ipsa originis in his Silii, nisi sit mendum, ut dicam deinceps:

Tabraca tum Tyrium vulgus, Sarranaque Leptis.

Stephanus ex Polybio citat Τάβαθρα *Tabathra*; sed vocum ordo docet scripturam esse corruptam. In Plinio scribitur *Tabracha*, & in Ptolemæo Θαβράκα *Thabraca.* Et in Concilio Carthaginensi sub Cypriano: *Victoricus à Thabraca*, id est, תורקא *Thavraca*, quasi frondosam dixeris propter ambientes sylvas. Juvenalis Sat. decimâ:

Quales umbriferos ubi pandit Tabraca saltus.

Ad quæ verba vetus Scholiastes: *Opacas sylvas esse in Africa Poëta dicit, in regione Tabracena.* Nempe ורק Syris est libri folium, & Arabibus etiam arboris, unde תוריק *thauric* φύλλωσις, φυλλοφορία. Itaque תורקא *Thavraca* est Φυλλοῦς: cujus nominis in Thessalia fuit oppidum, ubi templum Phyllæi Apollinis, & in vicinia mons Phylleus. Vide Strabonem, Stephanum & Apollonium lib. 1. Argonaut. *Thavraca* vel *Thauraca*, & *Thabraca* idem sunt, ut *Tauriz* & תבריז *Thabriz*, quomodo scribunt Arabes: & Josephi Antiq. lib. 15.

Nub. Cl. 4. Pag. 6. cap. 13. Αὐρανῖτις & Ἀβρανῖτις. Et in Chaldæis Paraphrastis *braccæ* vel sunt אורקסין *avracsin* vel אברקסין *abracsin.*

Ab Hippone & Tabraca ad usque Gades Phœnicium nihil reperio præter *Tingi* vel *Tingim*, in ipso freto insigne oppidum, à quo Tingitana dicta est non contemnenda pars Mauritaniæ. In fabulis habetur hoc ab Antæo esse conditum. Solinus: *Tingi excipit, Mauritaniæ nunc colonia, cujus primus author Antæus est.* Plinius: *Tingi quondam ab Antæo conditum:* & paulò pòst ubi de vicinis oppidis Zili & Lixo: *Ibi regia Antæi, certamenque cum Hercule & Hesperidum horti.* Inde Plutarchus in Sertorio ubi de Tingi ab illo capta: Ἐνταῦθα τὸν Ἀνταῖον οἱ Λίβυες ἱστοροῦσι κεῖσθαι; καὶ τὸν τάφον αὐτοῦ Σερτώριος διέσκαψεν, τοῖς βαρβάροις ἀπιστῶν διὰ μέγεθος: ἐντυχὼν δὲ τῷ σώματι, πηχῶν ἑξήκοντα μῆκος (ὥς φασι) κατεπλάγη. *Antæum ibi jacere tradunt Libyes: ejusque sepulchrum eruit Sertorius non habita barbaris fide ob magnitudinem: & cùm incidisset in corpus* LX *cubitorum longitudinis, ut fama est, obstupuit.* Credat Judæus apella, non ego. Et paulò pòst: Τιγεννῖται δὲ μυθολογοῦσιν, Ἀνταίου τελευτήσαντος, τὴν γυναῖκα Τίγγην Ἡρακλεῖ συνελθεῖν. Σόφακα δ' ἐξ αὐτῶν γενόμενον, βασιλεῦσαι τῆς χώρας, καὶ πόλιν ἐπώνυμον τῆς μητρὸς ἀποδεῖξαι. *Fabulantur Tingitæ Antæo fato functo uxorem ejus Tingem concubuisse cum Hercule, ex quibus editum Sophacem regioni imperasse, & oppido matris indidisse nomen.* Ibidem plura vide de Græcis ex Olbia & Mycenis ab Hercule eò translatis, quorum ope Sophacis filius Diodorus latè in Africa regnasse fertur. Quæ sunt aniles nugæ: neque enim Græcus Hercules, sed Phœnicius in ea loca se contulit. Quod pluribus probabimus in capite de Phœnicibus in Hispania. Proinde Tingitani non erant Græcæ originis, sed Phœniciæ. In quam rem expressa sunt hæc Procopii Vandalicorum lib. 2. quo loco agit de Phœnicibus, qui à Josua victi & fugati deserta Phœnice & Palæstina diffusi sunt per universam Africam: Ἐδείμαντο δὲ καὶ φρούριον ἐν Νουμιδίᾳ πόλει, οὗ νῦν πόλις Τίγισίς ἐστί τε καὶ ὀνομάζεται: Ἔνθα στῆλαι δύο ἐκ λίθων λευκῶν πεποιημέναι ἄγχι κρήνης εἰσὶ τῆς μεγάλης, γράμματα Φοινικικὰ ἐκκεκολαμμένα ἔχουσαι, τῇ Φοινίκων γλώσσῃ λέγοντα ὧδε: Ἡμεῖς ἐσμὲν οἱ φυγόντες ἀπὸ προσώπου Ἰησοῦ τοῦ λῃστοῦ υἱοῦ Ναυῆ. *Ædificarunt autem castellum in civitate Numidica, ubi nunc urbs Tigisis* (Tingis) *est & appellatur. Ibi ex albis lapidibus constant columnæ duæ prope magnum fontem erectæ, Phœnicios habentes characteres insculptos, qui Phœnicum linguâ sic sonant: Nos ii sumus qui fugerunt à facie Josuæ prædonis filii Nave.* Nec est cur cuiquam Procopii fides hac in parte suspecta sit, cùm id ipsum, nempe Phœnices fuisse Tingitanos, constet ex testimonio Geographi insignis & in vicinia nati. Is est Pomponius Mela, qui lib. 2. cap. 6. Hispaniæ littora describens ad fretum Herculeum Tingitanis opposita, inter cætera hæc habet: *Carteia, ut quidam putant, aliquando Tartessus: & quam transvecti ex Africa Phœnices habitant, atque unde nos sumus Tingi altera; tum Mellaria & Belo.* Locum hunc variè corruptum mira εὐστοχίᾳ sic restituit magnus Salmasius in Solinum pag. 288. Is ut intelligatur, sciendum est Romanos è Tingi & Zeli vicina colonos in adversum Hispaniæ littus deduxisse. Ita asserit Strabo lib. 3. Ἦν δὲ καὶ Ζῆλις τῆς Τίγγιος ἀστυγείτων; ἀλλὰ μετῴκισαν ταύτην εἰς τὴν περαίαν Ῥωμαῖοι, καὶ ἐκ τῆς Τίγγιος προσλαβόντες τινάς. *Fuit & Zelis Tingi vicina urbs, sed eam Romani in oppositum littus transvexerunt, nonnullis etiam ex Tingi assumptis.* Inde est quod colonia illa vocatur à Mela inde oriundo *Tingi altera. Quam transvecti,* inquit, *ex Africa Phœnices habitant, atque unde nos sumus Tingi altera.* Id est, urbs nostra, quæ Tingi altera jure merito dici queat, cùm ejus constet magna pars ex iis Phœnicibus, qui ex Africa Tingitana adeóque ex urbe Tingi transducti sunt in oppositum Hispaniæ littus. Unde & *Julia Traducta* vel *Transducta* appellata est. Τρανσδοῦκτα *Transducta* legitur in Ptolemæo & Marciano: & *Julia Traducta* in his Plinii: *Tingi quondam ab Antæo conditum, postea à Claudio Cæsare, cùm coloniam faceret, appellatum Julia*

Julia Traducta. Ita tamen ut coloniæ nomen in eam urbem perperam transferat unde colonia orta est, id est, in Africæ Tingim: cùm vel cæcis appareat *Traductam* appellandam & verò esse appellatam non ipsam Tingim, sed coloniam è Tingitana traductam in Hispaniam. Sed & geminato errore Claudio tribuit quod à Julio factum. Neque enim Strabo, qui sub Augusto vixit, potest meminisse rei Claudio imperante gestæ. Et *Claudia Traducta* non *Julia Traducta* diceretur colonia, quam transvexisset Claudius. Utrumque hoc Plinii mendum castigat rectè omninò Vir summus, quem diximus. Quod me penè fugerat, etiam *Traductæ* meminit Gregorius Turon. lib. 2. his verbis: *Prosequentibus Alamannis, usque ad Traductam* (unde ex Hispania in Africam trajicitur) *transito mari Vandali per totam Africam ac Mauritaniam sunt dispersi.*

Jam quæri potest non immerito quorsum hanc eandem coloniam pro Julia Traducta *Juliam Jozam* nominet Strabo. Καὶ ὠνόμασαν, inquit, Ἰουλίαν Ἰόζαν τὴν πόλιν, *& urbem appellarunt Juliam Jozam.* Docti τρανσδέκταν rescribunt, à quo Ἰόζαν immensum distat. Ego nihil mutandum censeo: quia *Joza* vel גוזה *giuza* Punicè id ipsum erat quod Latinè *Transducta*, (literam g hîc effero mollius Arabum more, apud quos g non aliud sonat quam j consonum aut g Gallicum ante e & j) Arabicè certè גאוז *giavvaza* & גוז *guz* Syris est trajicere & transvehere. Hoc verbum passim occurrit in Arabum scriptis, & in Chaldæa Paraphrasi, quoties agitur de fluvii aut maris trajectione. Rem omnibus notissimam exemplis probare sit superfluum. Hinc igitur *Transducta* voce planè synonyma גוזה *Joza* est appellata, non tamen à Romanis ut vult Strabo, sed à barbaris. Ut hîc *Joza* pro *Giuza* scriptum, sic Arabum גוז *giauz* pro nuce barbari interpretes ferè *jeuz* scribunt, quod nemo nescit.

Ad Tingim redeo, & ad fabulas de Anteo & pomis aureis: Antæus gigas fuit terræ filius, LX cubitorum, quia ab Hercule in lucta sæpe prostratus, quoties terram attigerat, toties redintegratis viribus resurgebat. Proinde sublimem in aëre præfocavit Hercules. Videtur id ad navale certamen pertinere. Longitudinem illam LX cubitorum ad myoparonem refero quo mare habebat infestum. In eo sæpe victus & suis cæsis fugatus, semper è terra sua matre, id est, è terra Libyca, ex qua erat oriundus, novas vires recuperabat. Quod cùm animadvertisset Hercules, præcidit illi hanc viam, ut in medio mari periret. In vicinia χρύσεα μῆλα aurea mala quæ draco asservabat sunt opes vel ab eodem vel ab alio congestę. Hûc facit quod מאל *malon* vel *melon* Arabicè opes sonat, ut Græcè μῆλον vel μᾶλον *malum.* Sic mala aurea Phœnicibus fuerint opes ex auro multo.

Tingi hodiè *Tangar* dici reperio apud Castaldum. Hinc suspicio non levis Phœnices hoc vocabulum scripsisse cum R in fine. Sic *Tingir* vel Τιγγὶς *Tiggir* esset emporium, ut תגר *tagger* Syris negotiari, & תגר *taggar* negotiator. Tingi scilicet hujus Africæ partis celeberrimum fuit emporium in quod è Bætica Belone mercatores sæpe commeabant. Unde est quod trajectum illum Geographi veteres tam studiosè notarunt. Strabo lib. 3. Βελὼν πόλις καὶ ποταμός. ἐντεῦθεν οἱ διάπλοι μάλιστά εἰσιν εἰς Τίγγιν τῆς Μαυρουσίας, *Belo urbs & fluvius; inde potissimum trajicitur ad Tingim Mauritaniæ.* Plinius lib. 5. cap. 1. ubi de Tingi: *Abest à Belone oppido Bæticæ proximo trajectu* XXX M. *pass.* Antoninus; *A Belone trajectus in Tingi-Mauritanam stadia* CCXX. Tingis habet ad Ortum *Abilam* עב עלאה montem Phœnicii nominis statim initio freti è regione *Calpes.* Ibi fuêre columnæ Herculis. Quin illi ipsi montes, *Abila* inquam & *Calpe* pro columnis habiti. Quod explicabimus pluribus libro sequenti, cùm ventum erit ad Punica ex Festo & Varrone.

His Phœnicum coloniis à Carthagine ad Gades, si libet attexere reliquas Cyrenem versus, statim se offeret *Adrumetum*, de quo Solinus: *Adrymeto atque Carthagini author est à Tyro populus.* Et Sallustius in Jugurtha ubi de coloniis Phœnicum in Africa: *Adrumetum, Leptim, aliasque urbes in ora maritima condidêre. Adrumetum* vel *Adrumetus* Straboni est Ἀδρύμη *Adryme*, & Stephano Ἀδρύμης *Adrymes.* Strab. l. 17. A multis cum spiritu scribitur *Hadrumes*, *Hadrumetum* & *Hadrumentum.* Maritima urbs est non incelebris in Byzacio, Africę regione fertilissima inter Carthaginem & Syrtes, Hieronymus in Locis: *Hadrumetus, civitas in Byzacio regione Africæ.* Orosius lib. 1. cap. 2. *Byzacium ergo ubi Adrumetus civitas,* &c. *habet ab Oriente Syrtes minores & lacum Salinarum.* Isidorus Orig. lib. 14. cap. 5. *Bizanzena regio ex duabus nobilissimis urbibus nomen sortita est, ex quibus una Adrumetus vocatur, altera Byzantium.* Æthicus in Africę descriptione: *Byzantium est ubi ejus metropolis civitas Hadrumetus sita est.* Et his antiquior Plinius lib. 5. cap. 4. ubi de Byzacio: *Hic oppida libera Leptis, Adrumetum, Ruspina, Thapsus.* De Adrumeti cothone seu portu manufacto suprà egimus. *Adrumeti* nomen Scaliger, & ex eo Drusius, Casaubonus aliique viri in his literis primarii, ἔπαυλιν Πλούτωνος, *atrium Plutonis* & *Acherontis ostium* explicant, ac si *Adrumetum* sit idem quod Hebræis חצרמות. Sed ex Hebræo חצרמות fierent *Adramota* non *Adrumetum.* Ut taceam nihil esse causę cur *Adrumetum* appelletur חצרמות, id est, *atrium* aut *regio mortis.* Neque enim Adrumetina regio importuosa est, aut venenorum ferax, aut vel soli vel aquarum vel aëris vitio pestilens & insalubris. Quin *frugiferam* vocant veteres inscriptiones, qualis una est apud Smetium in inscriptionum volumine: COLONIA CONCORDIA ULPIA TRAJANA AUG. FRUGIFERA HADRUMETINA. Neque id immerito, cum Byzacenus ager, cujus Adrumetum est metropolis, sit inter Africæ feracissimos. Plinius lib. 17. cap. 5. cum ait esse *centena & quinquagena fruge fertilem.* Et lib. 18. cap. 10. ex eo ipso probat tritico nihil esse fertilius, *utpote cùm è medio, si sit aptum solum, quale in Byzacio Africæ campo, centeni quinquageni modii reddantur.* Addit Augusti procuratorem ei inde misisse *ex uno grano (vix credibile dictu) quadringenta paucis minus germina.* Misisse Neroni similiter procuratorem CCCCLX *stipulas ex uno grano*, extareque de ea re epistolas. Quæ fortasse non dicuntur citra hyperbolem. Interim quod Isaaco semel accidit in terra Chanaan, ut sementis מאה שערים *centum mensuras*, id est, centuplum redderet Gen. 26: 12. quodque adeò pro summæ fertilitatis argumento proponit Christus, ut terra ferat καρπὸν ἑκατονταπλασίονα, Luc. 8: 8. hoc in illo agro consuetum, quod testantur multi scriptores. Varro de re rustica lib. 1. cap. 44. *In Syria ad Garada* (lege *Gadara*) & *in Africa ad Byzacium item* (dicunt) *ex modio nasci centum.* Hannibal apud Silium Italicum lib. 8.

*- - - seu sunt * Byzacia cordi*
Rura magis, centum Cereri fruticantia culmis.

* Male legunt Buzentia.

Plinius ipse lib. 5. cap. 4. *Libyphœnices vocantur qui Byzacium incolunt. Ita appellatur regio* CCL M. *passuum per circuitum, fertilitatis eximiæ, centesima fruge agricolis fœnus reddente terra.* Solinus cap. 27. *Africam in agro Byzaceno esse glebis ita prapinguibus, ut jacta sibi semina cum incremento centesimæ frugis renascantur.* Quod ipsum sequitur Isidorus Originum lib. 14. cap. 5. Porro cùm Syris מאה *mea* centum, & מאתן *matan* centenos sonet, Ἀδρύμη vel

Α᾽δρύμης & Α᾽δρύμητον idem videtur esse quod חצר מאה vel חצר מאתן *regio centum* seu *centenarum*, supple שערים mensurarum; Regio centum mensurarum, est quæ pro una reddit centum; qua ellipsi de Isaaco dixit Moses Gen. 26: 12. *Et sevit Isaac in terra illa, & eodem anno consequutus est centum mensuras.* Byzaceni nimirum agri tam portentosa fœcunditas Phœnices ita perculit, ut eam significari voluerint ipso nomine urbis metropoleos. Quin ut pressiùs agamus, non frustra per U scribitur *Adrume* הצרומאה vel *Adrumetum* חצרומאתן, id est, *ager ejus centum* vel *centuplum*, supple reddit. Nam illud U Pœnis idem est quod Hebræis *vau cholem*. Tale *Azrubal* עזרובעל *auxilium ejus Belus*, pro Hebræo עזרבעל *Ezrobaal*. *Asdrubal* Græcè scribitur, quomodo *Esdras* pro עזרא *Ezra*. Tale item *salus* in Augustino Punicè *tres* pro Hebr. שלוש *salos*; & in Plauti Pœnulo *alonuth* Deæ, & *bynuth* filiæ, pro Hebr. אליונות *eljonoth* & בנות *banoth*.

Est & alius Africæ locus fertilissimus Tripolis nomine, inter Syrtes circa Cinyphem amnem, quem Phœnices insederunt. Eusebius Græci Chronici lib. 1. ubi de Chananæis: Οὗτοι ἔφυγον ἀπὸ προσώπου τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, καὶ κατῴκησαν Τρίπολιν τῆς Ἀφρικῆς ὡς ἦσαν ἐν τῷ κλήρῳ τοῦ Χάμ. *Illi fugerunt à facie filiorum Israël, & Tripolim Africæ incoluerunt, ut quæ esset in sorte Cham.* Procopius de ædificiis Justiniani lib. 6. *Tripoleos hic promontoria sunt, habitantque Maurusii, barbara gens ex Phœnicibus oriunda.* Tripolis unde dicatur ex his Solini discere est: *Achæi Tripolim linguâ suâ signant, de trium urbium numero Oeæ, Sabratæ, Leptis magnæ.* Pro quo in Isidoro perperam Orig. lib. 13. cap. 5. *Occæ, Tabracæ, Leptis magnæ.* Sed & *Tabraca*, nisi fallor, factum ex *Sabrata*, ut Æa ex Oea in his Silii lib. 3.

Tabraca tum Tyrium vulgus, Sarranaque Leptis,
Æaque Trinacrios Afris permista colonos.

Omnino enim Poëtæ id fuit in animo ut Tripoleos tres urbes una serie nominaret. Quæ quàm conjunctæ fuerint vel ex eo apparet quod omnium nomine unum Episcopum ad Synodos delegabant, qui pro absentibus ageret. Sic in Concilio de hæreticis baptizandis sub Cypriano habito cap. 139. *Natalis ab Oea dixit; tam ego præsens quàm Pompejus Sabratensis, quàm etiam Dioga Leptimagnensis, qui mihi mandaverunt; corpore quidem absentes, sed spiritu præsentes, censemus quod collegæ nostri, &c.* Quin Augustini ævo, aucto Episcoporum numero, ita ut pro tribus quinque essent, tamen idem ordo servatus, adeóque canon secundus tertii Concilii Carthaginensis id sancit, ut *Tripoli propter inopiam Episcoporum unus Episcopus veniat.* Quod ad τὴν χώρας ἔνδειαν, *regionis inopiam* minùs commodè refert Græcus Interpres, cùm regio sit uberrima. *Tripolis* igitur dicta est ex urbium numero, ut *Tetrapolis, Pentapolis, Hexapolis, Heptapolis, Decapolis, &c.* Sed & urbis nomen est Tripolis tam in Africa quàm in Phœnice. Ptolemæus eandem facit cum Neapoli, versus ostia Cinyphi amnis: Νεάπολις, inquit, ἡ καὶ Τρίπολις, ubi interpretes, *Neapolis quæ & Leptis magna.* At in Arabe Geographo Tripolis media est inter Sabratam & Lebdam, id est, Leptim: quarum illa ad Occasum distat XXXV. M. pass. hæc ad Ortum duplo magis.

Ex Tripoleos tribus urbibus *Oea* Callimacho Οἴη apud Stephanum in Ἀσϐυσται, *Plinio civitas Oeensis*, Ptolemæo Ε᾽ῷα *Eoa*, Silio *Æa*, Apulejo *Æea* in Apologia pro seipso; mendosè *Ocea* in Antonino, & *Occa* in Isidoro, (unde in Tacito *Ophenses* & *populus Ophensis* histor. lib. 4.) Phœnicibus, ut putamus erat, חוה *Havva*, vel *Hovva* unde plurale חוות *oppida, villa* Num. 32: 41. Et Ægyptium חואצי *Oasis* vel *Avvasis* villa aut oppidum in deserto. Vox est Arabicæ originis: nam apud Arabes חוי verbum est colligere & circumdare; proinde cùm Arabum plura tentoria coëunt in pagi vel oppidi formam, id appellatur חואּ *hovva* vel *hivva*. In vicina *Sabrata* ferè par ratio nominis. Nam צבר *sabar* est colligere & congregare, unde צבור Ecclesia & Synagoga. Scribo per *sade* cum Nubiensi Geographo, cui *Sabrata* est צברה, sed & alibi סברה per *samech*. *Clim. 3. part. 1.* Eadem Σαϐάθρα *Sabathra* Ptolemæo qui in Mediterraneis describit, cum Oea vel Eoa & Leptis sint maritimæ. In Oeæ situ graviter erravit Callimachus, cùm eam ad Tritonem amnem admovit his verbis:

Οἴη τε Τρίτων᾽ ἐφ᾽ ὕδασιν Ἀσϐυστάο.
Asbystæ Tritonis aquis perfunditur Oea.

Quod in Africano Poëta minùs ferendum. Tam *Oea* & *Sabrata* quàm *Leptis* sunt magnę urbes, si Isidoro credimus, qui Tripolitanam provinciam Gręcos designare scribit de *numero trium magnarum urbium Occæ (Oeæ) Tabracæ (Sabratæ) Leptis magnæ.* Tamen Oea & Sabrata nihil ad Leptim. Proinde ut Tacitus author est discordiâ inter Ophenses (Oeenses) & Leptitanos obortâ, *populus Ophensis multitudine inferior Garamantas exciverat gentem indomitam, &c.* Jam de Lepti seorsim.

In Africa duę sunt Leptes, una prope Adrumetum, altera inter Syrtes non procul ab ostio Cinyphi amnis. Illa in Ptolemęo Λέπτις μικρὰ *Leptis parva*, hęc in Plinio *Leptis magna* appellatur. *Inter duas Syrtes*, inquit, *oppida Neapolis, Taphra, Abrotonum, Leptis altera, quæ cognominatur magna.* Et Æthicus in enumeratione urbium Oceani Meridiani, id est, Africani maris: *Oea, Rabratam vel Sabratam, Leptim magnam.* Et paulò pòst: *Tapsos, Leptim minorem, Hadrumetum.* Idem rursus in Africę situ & Orosius lib. 1. cap. 2. *Tripolis provincia, quæ est & Subventana vel regio Arzugum, ubi Leptis magna civitas.* Hinc apud Cyprianum ubi suprà, inter Tripolitanos Episcopos censetur *Dioga Leptimagnensis*, id est, Dioga Episcopus Leptis magnę, ut qui ibidem memoratur *Demetrius a Leptiminus* minoris fuit Episcopus. Magno igitur errore ab Eustathio μικρὰ Λέπτις parva Leptis esse dicitur quę media est inter Syrtes. Quod tamen sequutus ęvi nostri Geographorum propè dixero doctissimus quicquid de hac vel illa Lepti scribunt Veteres confundit, & quę unius propria sunt in alteram imperitè transfert. Tripolitanam de qua nunc res est, alio nomine Strabo Neapolim vocat. Tamen in eo tractu Mela & Plinius Neapolim & Leptim separatim describunt, ut diversa oppida. Et in Ptolemęo Neapolis eadem quę Tripolis. Sed putarunt interpretes Leptim magnam intelligi, quia Leptis magnę descriptio ab eo planè est omissa. Quamvis idem lib. 1. cap. 8. semel atque iterum meminerit Λέπτεως τῆς μεγάλης. Leptis originem ad Sidonios refert Sallustius in Jugurtha: *Id oppidum*, inquit, *à Sidoniis conditum est.* Et paulò pòst: *Legum cultusque pleraque Sidonica.* Alii ad Tyrios malunt. Plinius lib. 5. cap. 19. *Tyrus olim partu clara, urbibus genitis Lepti, Utica, &c.* Silius lib. 3.

---- *Sarranaque Leptis,*

Sarrana, id est, Tyria. Sed sive Leptis à Tyriis aut à Sidoniis orta sit, eam saltem esse Phœniciam in consensu est omnium. Sic à Sallustio suprà didicimus Phœnices Hipponem, Adrumetum, & Leptim in Africę ora maritima condidisse. Et in veteri oraculo:

Imparium mundi Pœna reget urbe profectus.

Id est, Severus è Lepti Tripolitana oriundus, ut exponit Spartianus in Pescennio Nigro. Proinde Statius lib. 4. Sylvarum Septimium Severum miratur

ratur Lepti genitum, Punici ſermonis aut habitûs nil quicquam habere: Verba ſunt;

Tene in remotis Syrtibus avia
Leptis creavit?

Et aliquantò pòſt:

Non ſermo Pœnus, non habitus tibi,
Externa non mens.

Lepti enim ne magnates quidem qui cum cura inſtituuntur, ſermonis barbariem potuiſſe facilè excutere illuſtri exemplo patet. Sororem Lepti habuit Severus Imperator, de qua ſic Spartianus: *Quum ſoror ſua Leptitanà ad eum veniſſet vix Latine loquens, ac de illa multum Imperator erubeſceret.* Tamen in Statio *ſermo Pœnus* dicitur καταχηστικῶς pro Africano vel Numidico. Nam illo ęvo Leptitanos pro Punica linguam Numidicam uſurpaſſe docent hæc Salluſtii ubi ſuprà: *Ejus civitatis lingua modo converſa connubio Numidarum. Leptis* nomen Punicum לבת *Lapt* ſtationem ſignificat. Inde in Cypro dicta *Lepethis* πόλι, ὕφορμον ἔχουσα καὶ νεώρια, *urbs ſtationem habens & navalia*, ut ex Scylace probatum ſuprà. Ita etiam Africana Leptis ſuam habuit ſtationem unde dicta eſt. Lucanus lib. 9. verſ. 951.

Proxima Leptis erat cujus ſtatione quietâ
Exegere hyemem.

Quàm opulenta fuerit Leptis cólligé ex his Livii lib. 34. *Ea ſingula in dies talenta vectigal Carthaginienſibus dedit.* Hæ Leptitanis opes cùm aliunde ſuppetebant, tum præcipuè ex ubertate regionis. *Emporia* Veteres appellabant. Livius paulò antè: *Emporia vocant eam regionem. Ora eſt minoris Syrtis & agri uberis: Una civitas ejus Leptis.* Idem lib. 29. de Scipione: *Emporia ut peterent gubernatoribus edixit. Fertiliſſimus ager, eoque abundans omnium copia rerum eſt regio.* Et rurſus de Maſiniſſa: *Ad minorem Syrtim pervenit: ibi inter Punica Emporia gentemque Garamantum omne tempus conſumpſit.* Ubi nota dici Punica propter Pœnos incolas. Polybius in excerptis legationum cap. 118. Θεορῶν τὸ πλῆθος τῆς πόλεων τῶν περὶ τὴν μικρὰν Σύρτιν, καὶ τὸ κάλλος τῆς χώρας ἣν καλοῦσιν Ἐμπόρια. *Cùm animadvertiſſet quam multæ urbes circa minorem Syrtim eſſent conditæ, & quæ illius agri bonitas quam vocant Emporia.* Idem lib. 1. Carthaginenſes dicit ſpes fermè omnes ſuas collocatas habuiſſe in eo commeatu qui advehebatur ἐκ τῶν παρ᾽ αὐτοῖς καλουμένων Ἐμπορείων, *ex loco quem ipſi vocabant Emporia.* Et lib. 3. noluiſſe ut Romani ultra Pulchrum promontorium quod Carthagini præjacet navigarent, ne loca circa Byzacium cognoſcerent, μήτε τοὺς κατὰ τὴν μικρὰν Σύρτιν τόπους, ἃ δὴ καλοῦσιν Ἐμπόρια, διὰ τὴν ἀρετὴν τῆς χώρας, *nec loca circa parvam Syrtim quæ Emporia vocant, propter ſoli ubertatem.* Nempe Græca voce uſurpata, quomodo in Chaldaica Paraphraſi Jonathanis Geneſ. 25: 3. אמפורין *emporin* ſunt ἔμποροι mercatores, & in Tanchuma אנפריות *emporioth* merces. Quid ſi in Græco nomine alluſionem quæſierint ad Hebræum אם פוריה *emporja* quaſi *matrem fœcundam* dixeris? Quo epitheto inſigniri jure merito potuit terra tot frugum parens.

Circa eadem loca inter Leptim & Syrtim minorem Strabo & Plinius deſcribunt Ἀβρότονον *Abrotonum* oppidum de quo Stephanus: πόλις δὲ Λιβυφοινίκων, καλεῖται δὲ καὶ Νεάπολις, ὡς Ἔφορος, *urbs eſt Libyphœnicum, quæ & Neapolis vocatur, ut vult Ephorus*: at in Strabone Neapolis eſt Leptis: rurſus in Mela & Plinio Neapolis, Abrotonum, & Leptis ſunt tres diverſæ urbes. Abrotonum herba eſt notiſſima quæ Arabicè vocatur קיסום *caiſum*. An ex ea nomen traxerit Abrotonum urbs quęrant peritiores: ego *Abrotonum* pro *Abaritano* oppido dici ſuſpicor, quod ex *Abara* factum ſit, ut ex *Membreſa*, *Membreſitanum*, ex *Maxula*, *Maxulitanum*, ex *Achola*, *Acholitanum*, ex *Tapſo*, *Tapſitanum*, ex *Mactaro*, *Mactaritanum*, &c. Nempe *Abara* עברא, id eſt, trajectus aut vadum, dici potuit propter vada, ad vicinum lacum, de quo Strabo lib. 17. Εἶτ᾽ ἄλλη λίμνη πολὺ ἐλάττων, καὶ μετὰ ταύτην Ἀβρότονον πόλις, *hinc eſt alius lacus longe minor, poſt quem eſt Abrotonum urbs.* Sic in provincia proconſulari alia fuit *Abara* Carthagini propior, à qua in Africæ Notitia denominatur *Felix Abaritanus*, qui cum aliis Epiſcopis in exilium miſſus eſt anno ſexto Regis Hunerici. Indidem *Abaritana arundo*, de qua Plinius lib. 16. cap. 36. *Aucupatoria arundo à Panhormo laudatiſſima, piſcatoria Abaritana ex Africa.* Unde colligas etiam illam Abaram aquas habuiſſe vicinas. Sed & voce compoſita עבר עדר *Abar-eder* vel *Abaradira*, id eſt, trajectus gregis, dicta eſt Byzacenæ urbs, unde in Notitia *Præfectianus Abaradirenſis.* Et prope Jordanem ביתעברא *Bethabara*, id eſt, domus trajectûs, dicebatur locus, in quo Johannes baptizabat, Joh. 1: 28.

Reliquæ Phœnicum in Africa urbes ſunt incertæ poſitionis. In his vetuſtiſſima fuit *Auza* vel *Auzate*, quam condidit אתבעל *Ethbaal* vel Ithobalus Achabi ſocer de quo 1 Reg. 16: 31. Author Menander, cujus verba ſunt apud Joſephum lib. 1. contra Appionem: Οὗτος πόλιν Βότρυν ἔκτισε τὴν ἐπὶ Φοινίκῃ, καὶ Αὔζατην ἐν Λιβύῃ, vel disjunctis vocibus, καὶ Αὔζα τὴν ἐν Λιβύῃ, *Hic* (Ithobalus) *Botryn urbem in Phœnice condidit & Auzaten in Africa, vel Auza quæ eſt in Africa.* Sed utrumvis legeris vel *Auza* vel *Auzaten*, utrobique hærebit calculus. *Auza* in Antonino Mauritaniæ Cæſarienſis eſt oppidum, & *Auzea* Numidicum caſtellum de quo Tacitus lib. 4. Annal. *Nec multò pòſt adfertur Numidas apud caſtellum ſemirutum, ab ipſis quondam incenſum, cui nomen Auzea, poſitis mapalibus conſediſſe, fiſos loco, quia vaſtis circum ſaltibus claudebatur.* Et *Uzan* in Ptolemæo eſt urbs Africæ propriæ non procul ab Utica. Sed mediterranea hęc oppida tot millibus à Phœnice diſſita non videntur quicquam habere commune cum Auza Ithobali. Jam ſi ſcribatur *Auzate*, propiùs accedet *Uzita* quàm deſcribit Ptolemæus ſub Adrumeto & parva Lepti. Sed Uzitæ nomen eſt à זית *zaith*, id eſt, oliva vel oliveto. Hirtius enim prope Uzitam oliveti meminit. *Prius*, inquit, *neceſſe vallem olivetumque tranſgredi.* Et huic vicinam Leptim Cæſar ibidem legitur triginta centenis millibus ponderis olei multaſſe in annos ſingulos: unde conſtat hæc loca oleo & olivis eſſe feraciſſima.

Sed nec ſatis notus Capſæ ſitus eſt, urbis in interiore Libya pervetuſtæ, quam condidiſſe fertur Hercules Libycus aut Phœnix. Salluſtius in Jugurtha: *Erat inter ingenteis ſolitudines oppidum magnum atque validum, nomine Capſa, cujus conditor Hercules Libys memorabatur.* Florus de Mario lib. 3. cap. 1. *Hic & urbem Herculi conditam Capſam in media Africa ſitam, anguibus areniſque vallatam, mira quadam fœlicitate ſuperavit.* Oroſius lib. 5. cap. 15. *Marius urbem Capſam ab Hercule Phœnice (ut ferunt) conditam regiis tunc theſauris confertiſſimam dolo circumvenit & cepit.* Capſam quidem in interiore Africa ſub Adrumeto deſcribit Ptolemæus non procul à palude Tritonis: quin & in Arabe Geographo in eodem ferè ſitu ponitur urbs קפצה *Caphſa venuſta, cincta mœnibus, cum alluente fluvio*, &c. *& fonte in medio Tarmid nomine.* Sed hæc ipſa deſcriptio docet non agi de Capſa quam diximus, quæ nullum habuit vicinum amnem. Salluſtius *Capſenſes una modò, atque ea intra oppidum jugi aqua cætera pluvia utebantur.* Proinde Marius eam obſeſſurus, ne milites ſiti laborarent, utres plurimos in Thana flumine tridui iter inde diſſito aquâ juſſit impleri. Idem Salluſtius, *Cùm ad flu-*

men (Thanam) *ventum est, maxima vis utrium effecta: ibi castris levi munimento positis, milites cibum capere, atque uti simul cum Occasu Solis egrederentur paratos esse jubet, omnibus abjectis sarcinis, aqua modo seque & jumenta onerare. Dein postquam tempus visum castris egreditur: noctemque totam itinere acto consedit: idem proxima facit: dein tertia multo ante lucis adventum pervenit in locum tumulosum, à Capsa non amplius duûm millium intervallo.* Præterea Jugurthæ regnum, cujus hæc Capsa pars fuit, erat in Numidia circa flumen Ampsagam, non versus Tritonem amnem ubi Capsa Ptolemæi. Denique Jugurthæ Capsam à Cæsare fuisse deletam author est Strabo. At altera illa fortasse hodiéque durat. Ratio nominis non obscura est. Hebræis enim קפץ *caphas* est συσφίγγειν comprimere & constringere. Hinc merito קפצה *Capsa* dicitur, quam undequaque premebant, & in arctum cogebant vastissimæ solitudines. Florus: *Capsam in media Africa sitam, anguibus arenisque vallatam.* Sallustius de Capsensibus: *Muniti adversum hostes non mœnibus modò, & armis atque viris, verum etiam multo magis locorum asperitate: nam præter oppida propinqua, alia omnia vasta inculta, egentia aquæ, infesta serpentibus.*

Addendæ ex Stephano Phœnicum aliquot urbes aliunde vix notæ: Καλαμένθη, ἥτις καὶ Καλαμίνθη, πόλις Λιβύης. Ἑκαταῖος περιηγήσει. Κρεῖττον δ' ὂν ὡς Ἡρόδοτος, διὰ τοῦ ι. πόλις Φοινίκων, *Calamenthe, quæ & Calaminthe, urbs Libyæ. Hecatæus in periegesi. Melius per i scribitur cum Herodoto. Urbs est Phœnicum.* Calaminthe, id est, גלמיתא *Galmitha*, urbs fuit in colle sita. Syris enim גלמתא *galmatha* & גלימתא *gelimatha* sunt colles. Vox est frequens in Chaldæis Paraphrastis.

Ibidem ex Hecatæo rursus: Κανθήλη, πόλις Λιβυφοινίκων, *Canthele urbs Libyphœnicum.* Fortasse eadem quæ paulò antè Κανθηλία, πόλις περὶ Καρχηδόνα, *Canthelia urbs circa Carthaginem.* Canthele, id est, קנת אל *Canath el* Saturni prædium. Nempe ut Phœniciè קנה *cana* emere & possidere; ita אל *El* erat Saturnus ut infrà probabitur ex Sanchoniathone & Damascio. Omnino igitur *Canthele* est *Saturni vicus*, de quo Ponticus in vita Cypriani. *Curubitana*, inquit, *civitas dicitur ubi in exilium fuit. Vicus ubi in domo principis officiorum habitavit, dicitur Saturni inter Veneriam & Salariam.* Curubitana civitas Ptolemæo Κούροβις, Plinio & aliis *Curubis*, non procul à Carthagine fuit, maritima urbs inter Aspidem & Neapolim coloniam. Via Salaria è Carthagine ducebat ad proximas salinas; Veneria ad Aphrodisium, quę Veneri fuit sacra urbs ad Occasum Adrumeti. Inter has vias in Curubitana ditione Canthele sita, quæ Romanis *Saturni vicus*.

Ibidem: Χάλκη, πόλις Λιβύης, μετὰ δ' αὐτὴν πόλις Φοινίκων Χάλκη, *Chalce urbs Libyæ, & post ipsam urbs Phœnicum Chalce.* Chalce Hebræis est חלקה *Chelca*, vel חלקת *Chelcath*. Hujus nominis fuit Levitarum urbs in Tribu Aser, Jos. 19: 25. & 21: 31. quæ eadem vocatur חוקק *Chucoc*, 1. Par. 6: 75. quorum illud à lævigando, hoc à sculpendo. Inter *Jol* quæ deinceps Julia Cæsarea dicta est (hodiè *Algezira* & *Alger*) & columnas Herculeas, multas urbes memorat Scylax, quarum una est Χάλκα πόλις ἐν τῷ ποταμῷ, *Chalca urbs in fluvio.* An hæc est Chalca Phœnicum? Aut *Chalca* dicta est Græco nomine propter vicina Χαλκωρυχία. Strabo lib. 17. in Mauritanię descriptione: Ἔστι δέ που αὐτόθι καὶ ἀσφάλτου πηγὴ, καὶ χαλκωρυχία, *quin alicubi istic est bituminis fons, & æris fodina.* Et aliquantò pòst: Ἦν δ' ἐν τῇ παραλίᾳ ταύτῃ πόλις, Ἰὼλ ὄνομα, *in eadem ora fuit & urbs, Jol nomine.* Sic in Ptolemęo non procul à Julia Cęsarea versus Gades habetur maritima urbs Καρκώμη *Carcoma.* Syris porro כרכומא *Carcoma* est ęs. Hinc Job. 20: 24. in Chaldęa Paraphrasi קשתא דכרכומא *arcus æreus.* Vide & Job. 28: 2. & 41: 18. & Psal. 18: 35. &c. Itaque *Chalca* & *Carcoma* idem sunt. Est & in Polyhistore Καλκεῖα πόλις Λιβύης, *Chalcea Libyca urbs.* Sed eum Polybius lib. 12. erroris arguit his verbis: Ἀγνοεῖ δὲ μεγάλως καὶ περὶ τῶν Χαλκείων. Οὔτε γὰρ πόλις ἐστὶν, ἀλλὰ χαλκουργεῖα; *de Chalceis autem agens magnam inscitiam prodit; neque enim urbis nomen est, sed officinarum æris.*

Hæ Phœnicum urbes quantum memini in Africa memorantur à Veteribus. Sed multo plures fuisse certum est. Eos enim tenuisse constat universam Africam à magna Syrti & Philænorum aris, ubi fines Cyrenaicæ, usque ad Herculis columnas. Scylax: Ὅσα γέγραπται πολίσματα ἢ ἐμπόρια ἐν τῇ Λιβύῃ ἀπὸ τῆς Συρτίδος τῆς παρ' Ἑσπερίδας μέχρι Ἡρακλείων στηλῶν ἐν Λιβύῃ πάντα ἐστὶ Καρχηδονίων; *Carthaginensium sunt quæcunque in Libya descripta sunt oppida & emporia à Syrti quæ ad Hesperidas usque ad Herculis columnas.* Et Polybius lib. 3. Καρχηδόνιοι γὰρ ἐν τούτοις τοῖς καιροῖς τῆς μὲν Λιβύης ἐκυρίευον πάντων τῶν ἐπὶ τὴν ἔσω θάλατταν νευόντων μερῶν ἀπὸ τῶν Φιλαίνου βωμῶν, οἳ κεῖνται κατὰ τὴν μεγάλην Σύρτιν, ἕως ἐφ' Ἡρακλέους στήλας. *Illis temporibus Carthaginenses imperio suo subjectas habebant omnes Africæ provincias ad mare interius sitas à Philænorum aris, quæ magnæ Syrti objacent, ad columnas usque Herculis.* Quod spatium patere ibidem addit ὑπὲρ τοὺς ἑξακισχιλίους καὶ μυρίους σταδίους ultra XVI M. stadiorum, seu quod idem est mille leucas Gallicanas. Porrò in toto illo terrarum intervallo, ferè quotquot sunt urbes alicujus nominis, Phœnicibus originem debent. Nam Africæ prisci incolæ, cùm eò primùm Phœnices appulerunt, aut vicatim habitabant, aut sine tectis passim ac sedibus vagi terras habebant potiùs quàm habitabant. Proinde non solùm urbium, sed & fluviorum nomina pleraque Phœnicia sunt. Libet id probare aliquot exemplis ex Ptolemæo petitis in descriptione Africæ propriè dictæ lib. 4. cap. 3.

In ipsis finibus ad Occasum est *Ampsaga*, quem alii Numidicum, Victor Uticensis lib. 2. *Cirtensem* vocat: *Sui*, inquit, *fratris uxorem ligato pondere lapidum in Ampsagam fluvium Cirtensem famosum jactando demersit.* Nimirum à *Cirtha Julia* Numidiæ metropoli & Masinissę Regiâ sitâ prope ripas Ampsagæ. *Cirta* vel *Cirtha*, ut habet Mela, Punicè קרתא *Cartha*, id est, civitas. Vocem à Pœnis acceptam Numidæ detorserunt. Et *Ampsaga*, Arabicè אפסח *aphsach*, latum & amplum sonat.

Versus Ampsagæ fontes erat *Zama* urbs, Ptolemęo *Azama*, olim Jubę Regia, ubi *Zama* fons cognominis, cujus potu canoras fieri voces tradunt Plinius lib. 31. cap. 2. Et Vitruvius lib. 8. cap. 4. Utrique nomen à זמר *zamar*, quod canere significat in conjugat. Piel, R finali abjecto, ut in *vacca* ex בקר *bacar*, μοῦσα ex מוסר *muzar*, ζώνη ex זנר *zonar*, *mappa* ex מפר *mappar*, &c. Hûc facit quod *Zama* urbs hodiéque *Zamor* vocatur, ut Marmolius author est.

Post Ampsagam unus sequitur Latini nominis *Rubricatus*, dictus, ut quidem suspicor, à celebri illa rubrica, quam Veteres Africanam & Carthaginensem appellant. Dioscorides lib. 5. cap. 1. de fabrili rubrica: Ἀρίστη δὲ ἡ Αἰγυπτία Καρχηδονική. Quod ipsum ita Plinius lib. 35. cap. 6. *Et reliquis rubricæ generibus fabris utilissima Ægyptia & Africana.* Eódem refer quod de Zygantibus, vel si mavis, Gyzantibus horum locorum incolis legitur in Herodoto: μιλτοῦνται δ' ὦν πάντες οὗτοι, *illi autem omnes rubricâ inficiuntur.*

Excipiunt junctę paludes *Sisara* & *Hipponitis*: huic ab Hippone Diarrhyto, illi tam à Rubrica nomen

nomen quàm Rubricato vicino amni. Pœnis enim ששר *sasar* vel *sisar* est rubrica. Sic Ezechiel 23: 14. *imagines Chaldæorum expressa* בששר *rubricâ.* Et Jerem. 22: 14. ומשוח בששר *& pictum rubricâ.* LXX. ἐν μίλτῳ; Vulgata *sinopide:* Selomo Jarchi Gallicè אן שינופל״א *en sinople.* David Kimchi Hispanicè מיני *mini*, id est, minium, & Arabicè זנגפר *zingiaphur*, vulgò *uzifur*, id est, cinnabari. Vide Avicennam lib. 2. Chaldęus Interpres סממנין *sammenin*, tanquam composita voce ex סם *sam*, id est, *droga*, *species* (ita barbarè loquimur, quia Latina vox nulla suppetit) & מנין *minium.* An fuit circa hæc loca Μιλτίνη πόλις *Miltine* vel *Miniacea urbs*, de qua Diodorus lib. 20?

Succedit amnis *Bagradas*, cujus scriptura est valde inconstans, nam pro *Bagrada* Lucani, Statii, Plinii, Ptolemæi, Procopii, Eutropii, Sidonii, Orosii & Æthici, legitur in Strabone *Bagadras*, in Pomponio, Silio & Floro *Bragada*, in Polybio *Macar* & *Macra*, vel *Bucara* ut legit Suidas voce Τενάγη: in Nubiensi Geographo נגרדה *Nagiarda*; quæ omnia sunt ex uno fonte deducta. Verum scilicet nomen erat ברכה *Braca*, vel emphaticè ברכתא *Bractha* stagnum. Plerunque *breca* scribitur cum puncto tsere, sed & *braca* cum puncto *camets*, Jud. 1: 15. unde plurale ברכות *bracoth* stagna, piscinæ, Psal. 84: 7. Et Græcum βραγὸς pro palude. Hesychius; βραγὸς, ἕλος. Ex eodem *Braca* natum Polybii *Bacar* & *Bacra*, pro quo scriptum perperam in Suida *Bucara* & in vulgatis exemplaribus *Macar* & *Macra:* μ & β permutatis ut passim. Et ex emphatico *Bractha*, quale Syris in usu, nata sunt *Bragada*, *Bagrada*, *Bagadras*. Et Arabum *Bagiarda* quod librariorum facili lapsu mutatum est in *Nagiarda*, quia Arabica B & N nonnisi puncti situ differunt, quod in B jubjicitur, in N superscribitur.

Jam cur amnem illum ברכא *Braca*, vel ברכתא *Bractha*, id est, stagni nomine Pœni appellaverint, ratio non est obscura. Nam præterquam quod suâ naturâ lentus est, & ex Africæ arenis vix eluctatur (Lucanus lib. 4.

- - - quo se
Bagrada lentus agit, siccæ sulcator arenæ)

ex alveo suo excedens circa ostia, in paludis aut stagni morem, longè latéque diffunditur. Silius lib. 6.

Turbidus arentes lento pede sulcat arenas
Bragada, non ullo Libycis in finibus amne
Victus limosas extendere latiùs undas.
Et STAGNANTE VADO patulos involvere campos.

Id accidere potissimùm certa anni tempestate, quâ ostio arenâ obstructo aquæ restagnant in campos adjacentes, nos docent hæc Polybii lib. 1. pag. 76. τοῦ προειρημένου ποταμοῦ κατὰ τὴν εἰς θάλατταν ἐκβολὴν συνθεωρήσας κατά τινας ἀνέμων στάσεις ἀποθινούμενον τὸ στόμα καὶ τεναγώδη γινομένην τὴν παρ' αὐτῷ τῷ στόματι πάροδον. *Cùm observasset* (Amilcar) *quo tempore certi quidam venti obtinent, amnis de quo supra ostium sabulo oppleri circa ejus in mare exitum, taniamque pallustrem effici ad transeundum idoneam.* En tibi ex Geographo Nubiensi secunda parte Climatis tertii, hujus sive stagni sive lacûs descriptionem, ubi de urbe *Benezert* (hodiè *Biserta*, olim *Utica*) *Ad latus ejus Orientale est* בחירתהא *lacus ipsius ab ea denominatus*, XVI M *pass. in longitudinem &* VIII M. *pass. in latitudinem porrectus, qui ostio suo mare attingit, & quo mari propinquior, eo est arctior & tenuior.* Porro cùm Bagrada sic se diffundens multas contrahat sordes, & in limosas paludes desinat, meritò pulvereus & cœno gravis à Statio describitur lib. 4. Sylvarum, ubi Vulturnum Campaniæ amnem inducit sic loquentem:

Nec sordere sines, malumque latè
Deterges sterilis soli putorem,
Ne me pulverem gravemque cœno
Tyrrheni sinus obruat profundi.
Qualis Cinyphius tacente ripa
Pœnos Bagrada serpit inter agros.

Ad Bagradæ Ortum exit *Catada* in sinum Carthaginis, quam Solino authore Dido *Carthadam dixit, quod Phœnicum ore exprimit civitatem novam.* Itaque de urbis nomine amnis etiam *Carthada* dictus est, non *Catada*. *Carthada* quomodo Punicè scribatur jam docuimus.

Sequitur ad Syrtim minorem Triton fluvius, in quo triplex palus, *Tritonis*, *Pallas* & *Libya*. Hæc à להבה *lehaba*, id est, ab ardore dici videtur, quia versus fluminis fontes magis in Austrum porrigitur. A Tritone, si credimus, Tritonia vocatur Pallas passim apud Poëtas, & in Homero toties Τριτογένεια. Quamvis Triton fons vel fluvius etiam in Creta fuerit, & in Arcadia, & in Bœotia. Unde Deam Greci nominis ortum duxisse multò verisimilius est quàm ex Tritone Africę. Neque verò Triton, sed תרעית *Tarit* dicebatur à Pœnis, nisi conjectura fallit. Amnis *Tarit*, id est, τῆς νομῆς sive pascui. Ita Pœni appellabant, quia Nomadum pascuis initium erat à Tritone. Cùm enim reliqua pars Africæ utplurimum sit arabilis, à Tritone usque in Ægyptum plerique erant meri Nomades, carne solùm & lacticiniis vesci soliti, cùm carerent pane & frugibus. Herodotus Musâ quartâ: μέχρι τῆς Τριτωνίδος λίμνης, ἀπ' Αἰγύπτου Νομάδες εἰσὶ κρεοφάγοι τε καὶ γαλακτοπόται Λίβυες, *ab Ægypto ad lacum Tritonidem Nomades sunt Libyes, quibus caro pecudum pro cibo est, & lac pro potu.* Et paulò pòst: τὸ δὲ πρὸς ἑσπέρης τῆς Τριτωνίδος λίμνης οὐκ ἔτι Νομάδες εἰσὶ Λίβυες, *at ad lacus Tritonidis Occasum Nomades non sunt ampliùs.* Item: ἡ μὲν γὰρ δὴ πρὸς τὴν ἠῶ τῆς Λιβύης τὴν οἱ Νομάδες νέμουσι, ἐστὶ ταπεινή τε καὶ ψαμμώδης, μέχρι τοῦ Τρίτωνος ποταμοῦ; ἡ δὲ ἀπὸ τούτου τὸ πρὸς ἑσπέρην, ἡ τῶν ἀροτήρων ὀρεινή τε κάρτα, καὶ δασέα, καὶ θηριώδης. *Quæ Libyæ pars ad auroram respicit, quam Nomades obtinent usque ad Tritonem amnem, depressa est & arenosa; quæ verò est ad Occasum ubi aratores degunt, montosa valde est, & nemorosa, ferisque frequens.*

Unus superest amnis Κίνυφος *Cinyphus*, Herodoto Κίνυψ *Cinyps*, inter utrasque Syrtes. Videtur is dici *Cinyphus* pro Phœnicio קנפוד *Kinphod*, quomodo *Bogus* pro *Bogud*, à quo, ut Plinius author est, *Bogudiana* nominabatur Mauritania Cæsariensis. Amnis *Kinphod* est amnis hericii sive hystricis. Nam ad utrumque animal *Kinphod* generale nomen est, ut multis probavimus in libro de Hebræis nominibus animalium. Hebræi *Kippod* scribunt, N latente in puncto Daghes, quomodo in חטה & מדו & עזים & עכביש & similibus. Proinde expresso N Arabicè scribitur קנפד *Kunphud.* Porro cur amnis *Kinphod* vel hystricis dicatur, colligere est ex Herodoto, qui postquam Libyam aratorum scripsit serpentes alere prægrandes, & leones, & elephantos, & ursos, & aspides, & asinos cornutos, & cynocephalos, &c. Addit de Libya Nomadum, quam Cinyphus vel Cinyps mediam secat: Κατὰ τοὺς Νομάδας δέ ἐστι τουτέων οὐδὲν, ἀλλὰ τάδε, πύγαργοι, καὶ ζορκάδες, καὶ βουβαλίδες, &c. καὶ ὕστριχες; *verùm enimvero apud Nomades horum animalium nullum est, sed pygargi: & capreæ, & bubali, &c. & hystrices.* Hystrices, id est, קנפודים *Kinphodim:* unde non solùm amnis, sed & regio *Cinyphus* vel *Cinyps* dicta. Herodotus: πλὴν Κίνυπος μούνης. τὸ γὰρ δὴ αὐτὸ οὔνομα ἡ γῆ τῷ ποταμῷ ἔχει; *præter solam Cinypem: Terra enim idem habet cum amne nomen.* Plinius: *Cinyps fluvius ac regio.* De cætero hystricum Africæ etiam alii meminêre. Plinius lib. 8. cap. 35. *Hystrices generat India & Africa spinâ contectas.* Ælianus de animalibus lib. 12. cap. 26. Αἱ δὲ ὕστριχες αἱ Λιβυκαὶ

καὶ κεντοῦσιγε τοὺς ἁπλομένους πικρῶς, *Hystrices Libycæ eos à quibus attinguntur acerbe pungunt.* Cetera ibi vide.

Apud Ptolemæum Cinyphus fluit è monte *Zuchabari*: Τὸ Ζουχάβαρι, inquit, ἀφ' οὗ ῥεῖ ὁ Κίνυφος ποταμὸς, *Zuchabari* (mons) *è quo fluit Cinyphus fluvius.* Eundem sive montem sive collem Herodotus *tumulum gratiarum* appellat. Verba sic habent: Διὰ δὲ αὐτῶν Κίνυψ ποταμὸς ῥέων ἐκ λόφου καλεομένου χαρίτων ἐς θάλασσαν ἐκδιδοῖ, *per ipsos Cinyps fluvius ex tumulo qui dicitur gratiarum exit in mare.* Pœnis igitur idem fuit *Zuchabari* quod Græcis λόφος χαρίτων, *tumulus gratiarum*, id est, venustus & amœnus collis. Nempe à Syro verbo זוח quod *tumere* significat atque extolli, זוחא *zucha* nomen erat tumulus. Et בריא *bari* propriè *opimum* sonat. Sed & in genere quicquid est eximium. Proinde Græci Interpretes ἐκλεκτον *electum* reddunt, Gen. 41: 2. ἀστεῖον *venustum*, Jud. 3: 17. Ita Græcè λιπαρὸς *pinguis*, etiam pro formoso & venusto sumitur. Quo sensu Atticam vocat Aristophanes in Nubibus λιπαρὰν χθόνα Παλλάδος, id est, εὐθαλῆ, τὴν πᾶσι κομῶσαν, *florentem, & omni stirpium genere virentem*, ut ibi habet Scholiastes. Proinde Punicum זוחא בריא *zucha bari* Græci *collem gratiarum* non malè reddiderunt. Atque ut φερώνυμον collem fuisse scias, eum sic describit Herodotus: Ὁ λόφος οὗτος ὁ χαρίτων δασὺς ἴδῃσί ἐστι ἐούσης τῆς ἄλλης προκαταλεχθείσης Λιβύης ψιλῆς, *Gratiarum ille tumulus nemoribus est frequens, cùm nuda sit reliqua Libya de qua actum.* Ineptè Græci Gratiarum collem à *Charite* dictum fabulantur, quæ sit eadem cum Harmonia. Nonnus lib. 13.

Ἣν Χαρίτην ὀνόμηνε Λίβυς στρατὸς, ἁβροτέρη γὰρ
Βιστονὶς ἐβλάστησεν ἐπιχθονίη Χάρις ἄλλη:
Τῆς ἄπο καὶ Λιβύης Χαρίτων λόφος.

Quam Chariten dixêre Libes, quia Bistonis illis
Gratia visa trium est decus exæquare sororum:
Hinc Charitum in Libya mons dicitur.

At à *Charite Charites* non *Charitum collis* diceretur.

Act. 1. Scen. 4.

Addo præter Cinyphum fluvium etiam *Acaben* fontem ex eo profluxisse in Nomadum campos subjectos. Ptolemæus ubi suprà: Τὸ Ζουχάβαρι ἀφ' οὗ ῥεῖ ὁ Κίνυφος ποταμὸς καὶ ἡ Ἀκάβη πηγὴ, *Zuchabari ex quo fluit Cinyphus fluvius & Acabe fons:* quæ omnia pertinent ad loci amœnitatem. *Acabe* עקבה, id est, extrema. Situs enim est fons *Acabe* in Africæ extremis, prope fines Cyrenaicæ. Tabulæ Ptolemæi perperam habent *Chuzambari* & *Cabe* pro *Zuchabari* & *Acabe*.

CAPUT XXV.

De Africæ nomine & fertilitate, & locis in ea feracissimis. Pauca de vicinis regionibus.

Africa unde dicatur frustra quæsitum hactenus. Aliorum sententiæ. Ex Syro aut Arabico spicæ nomine *peruc* vel *feric*, factum *Africa*, quæ mutatio analogica. Africa cur à spicis dicta. De Africæ fertilitate Veterum testimonia. Libycis spicis crassior culmus. Africæ symbolum mulier spicigera, &c. Romam sustentabat Africa. Libycus campus prope Romam. Loca Africæ fertilissima *Byzacium, Emporia, Tacape*. *Byzantes* & *Gyzantes* vel *Zygantes* diversi populi. Hi celebres propter simias & ceram, quam ipsi conficiunt. *Bugia* cur Gallicè cereus, & Mauris simia. *Gyzantes* unde dicti. Aristoteles emendatus. *Byzacitis* regio duplex, una interior, altera maritima. Hujus ambitus. Libyphœnices in multis Africæ locis. Byzacium circa Adrumetum, Leptim, &c. Mira ibi fertilitas; Cæsarem & Annibalem eò ivisse frumentatum. Byzacii nomen à *biza* ביזא, id est, ubere. Mamma urbs in Byzacio. Agrum circa Cinypem tercentesimum fœnus reddidisse. Cur hæc regio *Subventana* dicatur & *Arzugum*. *Tacape* non frugibus solùm, sed & pomis & oleribus ultra fidem fertilis. *Tacape* Pœnis cur תחב *Tachab*. B finale in P mutari. Quarum rerum sit ferax insula *Catarichias*, cujus plura nomina. *Catarichias* mutandum in κατὰ Ταριχείας. Ibi urbes duæ *Gerra* quæ & *Thoiar*, id est, Septa; & *Menix* ab aquarum recessu aut defectu dicta. *Pharidis* insulam vocari vel à loto, vel à ruptura terræ: *Girbam* à chamæleontibus. *Cercinam* vicinam insulam à castro. Etiam hæc valde ferax. *Mauri* מוחרין, id est, postremi. *Cyre* קירא fons unde Cyrene. *Marmarica* pro *Bar Barca*, id est, desertum Barces. *Barce* non est *Ptolemais*. Utriusque situs. Barcæi quàm latè pateant. Barcæi currus.

Jam de Africæ nomine, cujus origo dudum quęsita, nec dum reperta est. Nisi quis cum Servio & Isidoro *Africam* dici velit quasi *Apricam*, quod sit aperta Soli: aut Ἀφρικὴν Græco nomine, quod sit rigoris expers, Græcę linguę sic asserens vocem priscis Græcis planè ignotam. Aut Cleodemi somniis fidem habeat, à duobus filiis Abrahæ qui cum Hercule profecti sunt adversus Antęum Ἀφράτε καὶ Ἀφέρ πόλιντε Ἀφρὰν καὶ τὴν χώραν Ἀφρικὰν ὀνομασθῆναι, *Afra & Afer tam urbem Afram quàm regionem Africam cognominatam.* Quale Solini & Cedreni commentum de *Afro* sive Herculis sive Saturni filio. Et Arabum de Rege *Ifrico*. Et Suidę de *Africa* Carthaginis prisco nomine. Sed neque id satisfaeit, quod alii ab *Ophir* deducunt Africę nomen, alii ab Hebręo אפר *epher*, id est, à pulvere, quia est arenosa regio. Leo denique ridiculus, qui divulsam interpretatur à verbo פרק *separare & divellere*, quia illam ab Asia Nilus & ab Europa Gades dividunt. Neque enim Africa magis ab Europa divisa est quàm Europa ab Africa, aut ab utrisque Asia.

Serv. in lib. 6. Æn. Isid. Orig. lib. 14. cap. 5. Joseph. Antiq. lib. 1. cap. 16. Euseb. lib. 9. Præpar.

Suid. in Ἀφρικανός.

Itaque aliud succurrit, quod docti, ut quidem spero, calculo suo comprobabunt. מלל *malal* apud Hebręos inter cętera fricare est, ut cùm dicunt מוללין את השבולין *confricant spicas*. Inde spicę recentes מלילות *meliloth* dictę Deut. 23: 26. quia facilè manibus confricantur. Sic Syriacè פרך *perac* fricare est, & פרוך *peruc* spica: Arabicè itidem פרך *pharaca* fricare, & פריך *pheric* spica. Proinde Luc. 6: 1. ubi Apostoli leguntur spicas manibus confricasse, Gręcum Ψώχοντες Syrus Interpres פרכין reddit, Arabs יפרכון. Sed & Chald. פרוך *peruc* vel פרוכא & Arabicum פריך *pheric* passim reperiuntur in Paraphrastis pro Hebręis כרמל *carmel* & מלילות *meliloth*, quę voces synonymę sunt. Et pro mense אביב *Abib*, id est, spicarum in Arabica Paraphrasi semper legas mensem אלפריך *alpheric*. Porro ex פרוך *peruc* vel פריך *pheric*, aut *feric* si mavis, à Pœnis אפריכה *Africa* factum eadem significatione. Quę mutatio non caret analogiâ. Sic enim רגע *rega* momentum etiam ארגיעה *argia* scribitur, Prov. 12: 19. Et eadem urbs modo vocatur כזיב *Cezib*, Gen. 38: 5. modo אכזיב *Aczib* vel אכזיבה *Acziba*, vulgò *Ecdipa*, Jos. 15: 44. & 19: 29. Et מניך *menic*, id est, torques μανιάκης, Dan. 5: 7. mutatur in המניכה *hamnica*, quod volunt esse pro אמניכה *amnica*. Et נזיק *nezik*, id est, damnum (unde titulus נזיקין *nezikin* uni è sex Talmudis partibus) etiam scribitur אנזיקא *anzika*. Sic in Chald. Paraphrasi, Esth. 7: 4. באנזיקא דמלכא *damno Regis*. Itaque ut ex *Cezib Acziba*, & ex *menic amnica* & ex *nezic anzica*, ita ex *feric Africa* pari ratione deductum. Non ovum ovo similius. Et terra *Africa* ad verbum est terra spicę vel spicarum. Phrasi merè Punica sic appellatur γῆ εὔσταχυς vel σταχυώδης terra spicis fertilis. Qualem esse Africam propriè dictam, id est, Libyę partem Carthagini vicinam neminem latet, qui non sit harum literarum planè rudis & imperitus.

Vide Buxtorff. Lex Talmud. pag. 1213. & 1214.

Lev. 23: 14. 1. Reg. 18: 42. Deut. 16: 1.

Tamen

Tamen in eorum gratiam, quibus hæc sunt minus cognita, aliquot loca Veterum congerere quę id probent non erit planè extra rem. In his ducant agmen Poëtæ, è quo numero Pindarus Isthmiâ quartâ vers. 91. Τὰν πυροφόρον Λιβύαν *Tritici feracem Africam* dixit; & è Romanis vetustissimus Ennius Sat. 3.

Lati campi quos gerit Africa terra politos.

Politos, id est, benè cultos, ut multis probat Nonnius Marcellus in verbo *politiones*. Horatius Ode primâ:

Illum si proprio condidit horreo
Quicquid de Libycis verritur areis.

Et lib. 3. Od. 16.

Fulgentem imperio fertilis Africæ.

Et Satyrarum lib. 12. vers. 309.

Frumenti quantum metit Africa.

Ovidius de Ponto lib. 4. Eleg. 15.

Africa quot segetes, quot Tmolia terra racemos,
Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla favos.

Et de medicamine faciei,

Hordea quæ Libyci ratibus misêre coloni.

Seneca in Thyeste Act. 2.

Non quicquid Libycis terit
Fervens area messibus.

Martialis lib. 6. Epigramm. 86.

Possideat Libycas messes, Hermumque, Tagumque.

Statius lib. 3. sylvarum in lachrymis Hetrusci,

- - - quod messibus Afris
Verritur.

Petronius, aut quisquis author est Epigrammatii inter fragmenta Petronii:

Et quicquid Libyco secatur arvo,
Non unâ positum tenere cellâ.

Rutilius Itinerar. lib. 1.

Quin & fœcundas tibi conferat Africa messes.

Claudianus in Stilichonem Panegyr. 3.

- - - quod Pœnus arator
Intulerit.

Et de Consulatu Probini & Olybrii:

- - - & quos arat Africa campos.

Sidonius carm. 5.

Arma Chalybs, frumenta Libes, Campanus Iacchum.

Et paulò infrà Africam in luctu describens:

Procubuit lacerata genas, & cernua frontem,
Jam malè fœcundas in vertice fregit aristas.

Et carm. 17.

Non panes Libyca solitos flavescere Syrte.

Et carm. 22.

Huc veniet calidis quantum metit Africa terris.

Hęc Poëtæ hactenus de Africæ feracitate, quę alii scriptores plenis buccis intonant. Nam ut Herodotum, Varronem, Plinium, Solinum, Isidorum, & alios prętercam, qui Africam in certis locis, non centesimum modò, sed & ducentesimum, adeóque tercentesimum fœnus reddidisse asserunt: Polybius lib. 12. Africam in genere ornavit hoc elogio: τὴν μὲν τῆς χώρας ἀρετὴν πᾶς ἂν τις θαυμάσειε, *præstantiam agri nemo est qui non miretur.* Et Sallustius in Jugurtha: *Ager frugum fertilis, bonus peçori, arbori infœcundus.* Et Columella in præfat. lib. 1. *In Africa & Numidia putres arenæ fœcunditate vel robustissimum solum vincunt.* Et lib. 4. cap. 8. *Mysiam* (ubi Gargara) *Libyamque largis aiunt abundare frumentis.* Et Plinius lib. 17. cap. 4. *Est fertilis Thracia frugum rigore, æstibus Africa & Ægyptus.* Nec solùm tritici ubertas in Africa, sed & virtus maximè placet: Theophrastus hist. plant. lib. 8. cap. 4. Τῶν πυρῶν οἱ μὲν ἐν κάλυκι πολὺν χρόνον οἱ δὲ ὀλίγον ἔχοντες, ὥσπερ ὁ Λιβυκὸς, καὶ κάλαμον οἱ μὲν λεπτὸν οἱ δὲ παχύν, καὶ τοῦτο ὁ Λιβυκὸς ἔχει. *Frugum aliæ diu, aliæ parum in folliculo degunt, ut Libyca: rursus aliæ tenui sunt, aliæ crassiore culmo. Id quoque habent Libycæ.* Inde est quod lætum agrum exigunt, πολύτροφοι γὰρ, σημεῖον δ' ὅτι κάλαμον ἔχουσι παχὺν, *egent enim multo alimento, ut argumento est calamus quem crassum habent.* Quod idem observat lib. 3. de causis plant. cap. 26. Proinde in Notitia imperii symbolum est Africæ mulier binas utraque manu spicas ostentans, & sub pedibus duas habens naves frumento onustas, cum his literis supernè inscriptis PROCOS. AFRICÆ. Eidem coronam spiceam tribuit Sidonius in his quæ nuper citata sunt:

Jam malè fœcundas in vertice fregit aristas.

Unde est quod Romam magna ex parte sustentabat Africæ fertilitas: Juvenalis Satyra 8. de Afris, ut sequentia docent.

- - - parce & messoribus illis
Qui saturant urbem circo scenæque vacantem.

Varro de re rustica lib. 2. *Relictis falce & aratro*, &c. *frumentum locamus qui nobis advehat, qui saturi fiamus ex Africa & Sardinia.* Tacitus lib. 12. *Olim ex Italiæ regionibus longinquas in provincias commeatus portabant. Nec nunc infœcunditate laboratur, sed Africam potiùs & Ægyptum exercemus, navibusque & casibus vita populi Romani permissa est.* Columella in præfat. *Nunc ad hastam locamus, ut nobis ex transmarinis provinciis advehatur frumentum.* Claudianus in Stilichonem Panegyrico secundo ex persona Romę, quam loquentem inducit,

- - - Africa per te,
Nec priùs auditas Rhodanus jam donat aristas,
Ut mihi vel Massyla Ceres, vel Gallica prosit
Fertilitas, messesque ferat nunc humidus Auster,
Nunc Aquilò, ut cunctis ditescant horrea ventis.

Et in laudem Serenæ:

- - - & Punica messis
Castrorum devota cibo.

Prudentius contra Symmachum lib. 2. Sect. 8.

Respice num Libyci desistat ruris arator
Frumentis onerare rates, & ad ostia Tybris
Mittere triticeos in pastum plebis acervos.

Lampridius in Commodo: *Classem Africanam instituit, quæ subsidio esset, si fortè Alexandriæ frumenta cessarent.* Spartianus in Severo: *Ad Africam tamen legiones misit, ne per Libyam & Ægyptum Niger Africam occuparet, ac Pop. Rom. penuria rei frumentariæ perurgeret.* Sozomenus lib. 9. cap. 8. Ἡρακλειανὸς ἀνελὼν τὸν Κώνσαντα, φύλακας ἐπέστησεν ἐν τοῖς λιμέσι, καὶ ταῖς ἀκταῖς τῆς Ἀφρικῆς, καὶ τὰ πλοῖα τῶν ἐμπόρων ἐκώλυσεν εἰς Ῥώμην ἀνάγεσθαι. λιμοῦ δὲ ἐντεῦθεν καταλαβόντος τοὺς Ῥωμαίους, πρεσβεύονται περὶ τούτο πρὸς Ἄτταλον. Ὁ δὲ πρὸς τὸ πρακτέον ἀμηχανῶν, ἐπανῆλθεν εἰς Ῥώμην, ὡς μετὰ τῆς συγκλήτου συμβουλεύσασθαι. ἐπικρατήσαντος δὲ τοῦ λιμοῦ, ἐπὶ τοσοῦτον ὡς καστάνοις ἀντὶ σίτου κεχρῆσθαι. ὑπονοηθῆναι δέ τινας καὶ ἀνθρωπίνων ἐπιγεύσασθαι κρεῶν. *Heraclianus interfecto Constante vigiles constituit in portubus & littoribus Africæ, & mercatorum naves Romam proficisci vetuit. Ex quo cùm fames Romanos invaderet, illi hac de re legatos mittunt ad Attalum. Ille verò consilii inops Romam reversus est, quasi cum senatu de hac re deliberaturus: fame interim in tantum invalescente, ut castaneis pro frumento uterentur, & nonnullos etiam carnes humanas gustasse suspicio esset.*

Quid quod Romæ *Libycus campus in agro Argeo appellatus est, quod in eo primum fruges ex Libya allatæ sunt. Quam ob causam etiam Ceres ab Argeis Libyssa vocata est.* Hæc Festus de Argeo Romę loco, qui & *Libycus* & *vicus Tuscus* dictus est, ut ex Fabio Pictore scimus.

Loca Africæ fertiliſſima fuêre *Byzacium* & *Emporia*, de quibus jam obiter dictum, & inter utrumque *Tacapenſis* ager circa Tritonis oſtium. *Byzacium* Græcè Βυζάντιον & populi Βύζαντες. An hi ſunt Herodoti Γύζαντες vel Ζύγαντες, ut editi libri habent? Ita ſtatuunt Stephanus & Euſtathius, quod mihi minùs probatur. Nam ut de nomine & ſitu taceam, Herodotus Gyzantum & Zygantum regionem non commendat à tritici copia, ſed ſimiarum & mellis. Itaque videntur Zygantes eò loco habitaſſe in quo hodiè *Bugia*, urbs & regnum utroque ferax, præcipuè circa *Gigel* vel Gigery caſtrum. Id eſt Ptolemæi *Igilgili* in ſinu Numidico. De illius loci ſimiis hæc Petrus Danus in hiſtoria Barbariæ lib. 1. cap. 6. *Enavigatâ Bugiâ caput Gigery ſuperavimus ſatis celebre propter ſimiarum copiam quæ inde aliò deportantur.* De cera itidem Joannes Baptiſta Gramaye Africæ illuſtratæ lib. 7. cap. 13. *Gigel burgus eſt hodiè ob commercia Gallorum coria & ceras in littorali plaga comparantium ſic ſatis frequentatus, &c. medio inter Argelam & Bugiam itinere.* Inde eſt quod *bugias* vernacula voce appellamus cereos faſciculos in luminis uſum comparatos. Sed & *bugiam* à Mauris ſimiam vocari obſervat Scaliger de ſubtilitate cap. 213. Atque ea voce utitur Kimchius Judæus doctor, qui in Hiſpania floruit circa An. 1190. Gyzantes populos à גזין *gazin*, id eſt, ab apibus dici alibi monemus. Quippe præterquam quod apes ibi ſunt perplurimæ, etiam ipſi præſtabant apum vicem, ſi Herodoto, Apollonio & Euſtathio credimus. In libro Mirabilium teſtatur his verbis Philoſophus idem in Lydia fieri: Φασὶ δὲ καὶ ἐν Λυδίᾳ ἀπὸ τῶν δένδρων τὸ μέλι γίγνεσθαι πολὺ, καὶ ποιεῖν ἀπ' αὐτοῦ τοὺς ἐνοικοῦντας ἄνευ κηροῦ τροχίσκους, καὶ ἀποτέμνοντας χρῆσθαι. *Ajunt in Lydia ex arboribus mella copioſa gigni, ex quibus paſtillos abſque cera indigenæ conficiunt, unde in uſum ſuum decidant.* Sed cùm alibi nihil ſimile de Lydia legatur, pro ἐν Λυδίᾳ cenſeo ſcribendum ἐν Λιβύῃ in Libya, & ad Gyzantes hæc pertinere.

In Lex. Hebr. voce שממית.

Jam Byzacii ſitum Veteres aliter atque aliter definiunt. Apud Plinium *Libyphœnices vocantur qui Byzacium colunt.* Apud Marcianum itidem *Libyphœnices vocantur qui Byzantium colunt.* Et apud Ptolemæum poſt *Medenos ſunt* οἱ κατὰ τὴν Καρχηδονίαν qui Carthaginenſem agrum incolunt, ὑφ' οὓς οἱ Λιβυκοὶ Φοίνικες, *ſub quibus Libyci Phœnices*: τῶν δὲ Λιβοφοινίκων ἀπὸ μεσημβρίας ἐστὶν ἡ Βαζακῖτις (lego Βυζακῖτις) χώρα, *& ab Auſtro Libyphœnicum eſt Byzacitis regio.* Itaque Byzacitis regio eſt in Mediterraneis & à mari plurimum diſtat duobus populis interjectis, Libyphœnicibus ſcilicet & Carthaginenſibus. Tamen apud Stephanum, ex emendatione magni Salmaſii, Πολύβιος Βυζακίδα χώραν εἶναί φησι περὶ τὰς Σύρτεις ἐν δωδεκάτῳ, *Polybius lib. 12. Byzacidem regionem dicit eſſe circa Syrtes.* Ex Stephano reſpondeo duas in Africa fuiſſe regiones hujus nominis: Ἔστι δὲ, inquit, διμερὴς ἡ Βυζακία, Καρχηδόνος ἐνδοτέρω, καὶ δύο ἔθνη Βυζακηνῶν ὡς ἱστοροῦσι, *Carthagine interior bipertita eſt Byzacia, & Byzacenorum duæ ſunt gentes ut hiſtorici referunt.* Nempe una fuit interior, de qua Ptolemæus, altera littorea, de qua Polybius, quod patet ex deſcriptione. At Plinius & Marcianus utram deſignent non ſatis conſtat. *Libyphœnices*, inquiunt, *vocantur qui Byzantium*, vel *qui Byzacium colunt.* Inde colligas agi de mediterranea Byzacitide, cui Ptolemæus Libyphœnicas facit proximos. At in Marciano additur: *quæ regio ducentis quinquaginta millibus patet.* Et in Plinio: *Ita appellatur* CCL M. *paſſ. per circuitum.* Quod quadrat ad amuſſim cum Polybii deſcriptione. Stephanus: Πολύβιος Βυζακίδα χώραν εἶναί φησι περὶ τὰς Σύρτεις ἐν δωδεκάτῳ, σταδίων μὲν οὖσαν τὴν περίμετρον δισχιλίων, τῷ δὲ σχήματι περιφερῆ; *Polybius lib. 12. Byzacidem regionem eſſe dicit circa Syrtes ſitam ſtadiis bis mille in circuitu patentem, figurâ autem circularem.* Hæc Polybii bis mille ſtadia planè idem ſunt, quod CCL M. paſſuum Plinii & Marciani. Omnino igitur Plinii Byzacium & Marciani Byzantium eadem regio cum Polybii Byzacide. Sic apud Iſidorum Originum lib. 14. cap. 5. *Bizanzena regio*, &c. *eſt patens paſſuum ducenta vel ampliùs millia.* Sed præter Mediterraneos Libyphœnices quos deſcribit Ptolemæus, potuerunt etiam alii eſſe Libyphœnices circa Syrtes. Saltem Diodori lib. 20. pag. 762. Libyphœnices tenuiſſe leguntur πολλὰς πόλεις ἐπιθαλαττίους, *multas urbes maritimas.* Et in Stephano Abrotonum verſus Tripolim eſt πόλις Λιβοφοινίκων, *urbs Libyphœnicum.* Neque enim Libyphœnices uni loco erant affixi, & tanquam glebæ addicti. Sed Libyphœnices dicti ſunt quotquot Afri cum Pœnis affinitatem per connubia contraxerunt. Inde Livius lib. 21. *Libyphœnices* definit *miſtum Punicum Afris genus.* Ita etiam Diodorus ubi ſuprà: Λιβοφοίνικες δὲ πολλὰς ἔχοντες πόλεις ἐπιθαλαττίους, καὶ κοινωνοῦντες τοῖς Καρχηδονίοις ἐπιγαμίας, οἷς ἀπὸ τῆς συμπεπλεγμένης συγγενείας συνέβη τυχεῖν ταύτης τῆς προσηγορίας. *Libyphœnices autem maritimas urbes multas tenentes, & cum Carthaginenſibus conjugia contrahentes, qui quia cognatione cum illis conjuncti & devincti erant, hanc appellationem ſortiti ſunt.* In hoc genere fuêre Leptitani. De Lepti enim Salluſtius in Jugurtha: *Ejus civitatis lingua* (olim Phœnicia) *modò converſa connubio Numidarum; legum cultuſque pleraque Sidonica.* Sed fruſtra diſputamus, cùm in Byzacio cenſeat Plinius lib. 5. cap. 4. *Leptin*, parvam ſcilicet, *Adrumetum*, *Ruſpinam*, *Thapſum*, quæ maritima ſunt oppida in medio ferè ſpatio inter Carthaginem & Syrtim minorem. Ibi igitur fuit Plinii *Byzacium* & Polybii *Byzacitis.* Sic Oroſius, Æthicus & Iſidorus Adrumetum in Byzacio ponunt. Et in Africæ Notitia ad Byzacenam pertinent *Fortunatianus Leptiminenſis & Vigilius Tapſitanus* Epiſcopi.

Byzacium agrum vel centena vel etiam centena & quinquagena fruge fertilem fuiſſe ſuprà docuimus ex idoneis ſcriptoribus, & ex uno grano Neroni CCCCLX ſtipulas, Auguſto CCCC paucis minùs germina inde miſiſſe procuratores. Unde eſt quod tantum frumenti numerum Cæſar ex iis locis congeſſiſſe legitur. Hirtius de bello Africano: *Ruſpinam cum reliquis copiis convertit, ibique ſarcinis exercitus relictis, ipſe cum expedita manu proficiſcitur circum villas frumentatum, oppidaniſque imperat ut plauſtra jumentaque omnia ſequantur. Itaque magno frumenti invento numero Ruſpinam redit.* Et rurſus: *Eſt in Africa conſuetudo incolarum, ut in agris & in omnibus ferè villis ſub terra ſpecus condendi frumenti gratiâ clam habeant*, &c. *Qua de re Cæſar certior per indicem factus, tertiâ vigiliâ legiones duas cum equitatu mittit à caſtris ſuis* (quæ tum erant prope Leptim) *millia paſſuum decem, atque inde magno numero frumenti onuſtos recepit in caſtra.* Sed & Annibal apud Appianum in Libycis ἐς Ἀδρυμητὸν Λιβύης κατήγετο πόλιν, καὶ σῖτον συνέλεγεν, *ad Libyæ urbem Adrumetum appulit, & frumentum collegit.* Et rurſus: Ἧκεν ἐς πόλιν ἐπὶ θαλάσσης Ἀδρυμητὸν, ἔνθα τὶ μέρος ἦν αὐτῷ στρατιᾶς σιτοφυλακοῦν, *Adrumetum venit, urbem maritimam, ubi partem habebat copiarum ad frumenti cuſtodiam.*

Byzacii nomen quod attinet, ut Αἴας & Ajax, πρίστις & *priſtix*, Μάξυς & *Mazux*, idem ſunt: ita Βύζας, unde Βύζαντες & Βυζάντιον, & *Byzax*, unde *Byzacium* & *Byzaceni.* Quod rectè obſervat Vir mirabilis in Solinum. Et videtur utrumque natum ex Phœnicio ביזא *biza*, quæ vox pro mamma vel ubere eſt frequens in Chaldæa Paraphraſi. Perele-

ganti

ganti scilicet metaphorâ uber seu mamma dicebatur regio cujus inexhausta fœcunditas non solùm incolis, sed & regionibus longe dissitis alimenta tam abunde subministrabat. Quâ figurâ Poëta dixit lib. 1. Æn.

Terra antiqua potens armis atque ubere glebæ.

Et Georg. lib. 2.

- - - & fertilis ubere campus.

Homerum imitatus, cui οὖθαρ ἀρούρης, *uber terræ*, est τὸ γονιμώτατον καὶ κάλλιστον τῆς γῆς καὶ κάρπιμον, *pars regionis fœcundissima & pulcherrima & maxime fructuosa.* Ita habet vetus Scholiastes ad lib. 9. Iliad. Porro ut gemina sunt ubera, ita geminum fuisse probavimus in Africa Byzacium. Sed & in Byzacio fuit oppidum *Mamma*, de quo ita Procopius lib. 2. Vandalic. *Salomon rebus priùs ad Carthaginem dispositis, in Byzacium movit apud oppidum Mammæ.* Oppidum *Mamma*, id est, ביזא *Biza*, unde *Byzacium*, Romanis Punicum nomen Latinè sic efferentibus.

Inter Syrtim minorem & Cinypem vel Cinyphum amnem, Emporia Byzacio fertilitate non cedebant. Inde est quod agrum circa Cinypem Veteres tam prolixè laudant. Scylax: Ἔξω τῆς Σύρτιδός ἐστι χωρίον καλὸν καὶ πόλις, ᾗ ὄνομα Κίνυψ, *extra Syrtim bonus est ager & urbs Cinyps nomine.* Mela: *Ultrà est Oea oppidum, & Cinyps fluvius per uberrima arva decidens.* Ovidius de Ponto lib. 2. Eleg. 7.

Cinyphiæ segetis citiùs numerabis aristas.

Claudianus lib. 1. in Eutropium:

Cinyphiisque ferax Araris successit aristis.

Herodotus in Melpomene de terra circa Cinypem: Αὕτη δὲ, inquit, ὁμοίη τῇ ἀρίστῃ γαιῶν Δήμητρος καρπὸν ἐκφέρειν; *Hæc optimæ cuique telluri par est Cerealis fructus proventu.* Item: Τῶν δὲ ἐκφορίων τοῦ καρποῦ ταυτὰ μέτρα τῇ Βαβυλωνίων γῇ κατίσταται; *ex proventibus fructuum tot mensuræ colliguntur quot è terra Babylonica:* quam libro primo dixerat semper ad ducena reddere, & ad tricena etiam, ἐπεὰν δὲ ἄριστα αὐτὴ ἑωϋτῆς ἐκείνη, *cum bonitate se ipsam vincit.* Quod ipsum de Cinype hîc habet: Ἀγαθὴ δὲ γῆ καὶ τὴν Εὐεσπερῖται νέμονται. Ἐπ' ἑκατοστὰ γὰρ, ἐπεὰν αὐτὴ ἑωϋτῆς ἀρίστη, ἐκείνη ἐκφέρει: ἡ δὲ ἐν τῇ Κίνυπι, ἐπὶ τριηκόσια. *Bonum & illud est solum quod Euesperitæ colunt* (populi Cyrenaicæ.) *Nam quoties id se ipsum ubertate superat, centuplum reddit: at Cinypum solum usque ad trecenta.* Emporia & Tripolis quorsum appellata sit hæc regio jam indicavi. Eadem in Æthico & Orosio *Subventana* dicitur *vel regio Arzugum:* quorum prius à subventando, posterius ab ארזק *arzac*; id Arabicè alere & sustentare est; & רזק *rizc*, in plur. ארזאק *arzâc*, annonam sonat. Itaque regio Arzugum, nisi conjectura fallit, est annonaria regio.

Inter Byzacium & Emporia est Syrtis minor, in quam Triton amnis influit. Ab hujus ostiis ad Ortum non multùm abest *Tacape* & Tacapensis ager, non frugibus solùm, sed & pomis & oleribus ultra omnem fidem fertilis. Plinius lib. 16. cap. 27. *M. Varro author est vitem fuisse Smyrnæ apud mare biferam, & malum in agro Consentino. Hoc autem evenit perpetuò in Tacapensi Africæ agro, de quo plura aliàs, ea est soli fertilitas.* Et lib. 18. cap. 22. *Palmæ ibi pragrandi subditur olea, huic ficus, fico punica, illi vitis, sub vite seritur frumentum, mox legumen, demum olus; omnia eodem anno.* Et paulò pòst: *Super omnia est biferam vitem bis anno vindemiare. Et nisi multiplici partu exinaniatur ubertas, pereunt luxuria singuli fructus. Nunc verò toto anno metitur aliquid: constatque fertilitati non occurrere homines.*

Pro *Tacape* Κάπη *Cape* legitur in Ptolemei Græco exemplari, & in Procopio *Cape*, & in Arabe Geographo קאבס *Cabes*, ut *Capes* in Recentioribus. Tamen *Tacape* verum nomen etiam in Victore extat; & in Antonino *Tacape colonia* & *Tacapinæ aquæ*; & in Africæ Notitia *Servilius Tacapitanus.* Pœnis *Tacape* erat טחב *Tachab.* *Cheth* per C expressum ut in *Tapsaco* & similibus: & B finale in P mutatum, ut in *Ecdippa* ex אכזיב *Aczib*, *Jathrippa* ex יתרב *Jathreb*, *Aleppo* ex חלב *Haleb*, *Jopa* Æn. 1. ex איוב *Job*, *hyssopo* ex אזוב *ezob*, *sirupo* ex שרוב *serub*, *juleppo* ex גלאב *guleb.* Adde Græciæ recentioris δουλάππιν, id est, nentium rotulam (Gall. *rouet*) ex Arab. דולאב *dulab.* Porrò טחב *Tachab* locum significat humidum & irriguum: ut cùm Talmudici dicunt: אל תשתה צונן ואל תשכב בטחב, *ne bibas frigidam, neque dormias in humido loco.* Ita citant ex *thorath cohanim* Baal Aruch in טחב, & Selomo Jarchi in Levit. 16: 1. Et Job. 37: 11. pro Hebræo רי quod irrigationem sonat, Chaldæa Paraphrasis editionis Venetæ habet טחבות *tachabuth.* Inde nomen Tacapes percommodè deduci docebunt hæc Plinii ubi suprà: *Civitas Africæ in mediis arenis, petentibus Syrtes Leptinque magnam, vocatur Tacape, fœlici super omne miraculum RIGUO solo. Ternis fere M. passuum in omnem partem fons abundat, largus quidem, sed certis horarum spatiis dispensatus inter incolas.*

Jam si è continente in Africanas insulas divertimus, statim occurret apud Scylacem insula καταριχίας *Catarichias* longa stadiorum CCC, aliquantò minùs lata, distans à continente stadiis circiter tribus, loti duplici specie, oleo, tritico & hordeo valde ferax. Sic ab illo describitur insula πολυώνυμος. Eadem enim ab Eratosthene & Ptolemęo vocatur *Lotophagitis*, à Polybio, Strabone, Dionysio, Mela, Plinio, Silio, Solino, Plutarcho, Stephano, Eustathio *Menix* vel *Meninx*, ab Antonino, Sexto, Aurelio Victore, & Arabe Geographo *Girba*, ut hodiéque *Gerbi* & *Zerbi.* (Hinc in Africæ Notitia: *Faustinus Girbitanus.*) Ut Theophrastum taceam, qui & *Pharidem* appellari scribit his verbis; ubi de loto hist. plant. lib. 4. cap. 4. ἔστι μὲν ἐν τῇ νήσῳ τῇ Λωτοφαγίτῃ Φαρίδι καλουμένῃ πολὺς, *multa lotus est in insula Lotophagiti, quam Pharidem vocant.*

Porro cur *Lotophagitis* appelletur neminem latet. At quorsum *Catarichias*? Numquid unius syllabæ geminatione in Scylace legendum κατὰ Ταριχίας vel Ταριχείας? Omnino videntur Veteres insulam ita nominasse à vicinis Tarichiis; quia in Scylace statim sequitur: πλοῦς ἀπὸ Ταριχείων εἰς τὴν νῆσον ἡμέρας μιᾶς; *navigatio à Tarichiis in hanc insulam diei unius.*

At *Meninx* nomen sumptum ab urbe metropoli. Strabo lib. 17. πόλεις δ' εἰσὶν ἐν αὐτῇ πολίχναι, μία δ' ὁμώνυμος τῇ νήσῳ. *Plura in ea sunt oppida, unum autem insulæ cognomen.* Plinius lib. 5. cap. 7. *Oppida habet duo, Meningem ab Africæ latere, & altero Thoiar.* Ptolemæus; Λωτοφαγίτης (malim Λωτοφαγῖτις) ἐν ᾗ πόλεις δύο, Γέρρα, Μῆνιγξ, *Lotophagitis in qua oppida duo Gerra & Meninx.* Eadem Plinii *Thoiar* quæ *Gerra* Ptolemæi. Nempe Græcis τὰ περιφράγματα *septa* vel οἱ περιφραγμένοι τόποι, *obsepta loca.* Vox est Demosthenis, quam ita interpretantur Pausanias, Ælius Dionysius, Harpocration, Eustathius, alii. Neque aliud Punicum *Thoiar* vel *Toiar* deflexum ex Syro תירא *toiro*, quod pro αὐλῇ, id est, caulâ seu septo, occurrit in Syra Paraphrasi, Joan. 10: 1, 16. Hinc in Talmudicis tract. Maccoth טירין קטנין *septa*, id est, oppida, *parva.* Et pro חצר אדר *Septo Adar*, Num. 34: 4. Jonathan habet טירית אדריא; & vers. 9. טירת עינוותא pro חצר ענן *Septo Enan*, quæ oppidorum sunt nomina. Hæc plana de *Gerrhis* aut *Thoiar.* At *Meninx* quid sit minus obvium. Neque enim hûc referri potest quod Græcè μῆνιγξ est cerebri tunica. Et verò Polybii lib. 1. non legitur *Meninx*,

ninx, ſed *Menix*: παρεγίνοντο, inquit, πρὸς τὴν τῶν Λωτοφάγων νῆσον, ἣ καλεῖται Μῆνιξ, *devenerunt ad Lotophagorum inſulam quæ Menix dicitur.* Et in Strabonis exemplaribus MSS. libro ſecundo: Μῆνιξ τε καὶ Κέρκινα, *Menix & Cercina.* Sed & in editis lib. 17. pag. 834. Κέρκιννα καὶ ἡ Μῆνιξ, *Cercinna & Menix.* Et in Dionyſii Perieg. MSS.

Μῆνιξ καὶ Κέρκινα Λιβυςικὸν ὅρμον ἔχουσαι.

Fallor an *Menix* Punicè ſcribebatur מי נקין *meniks*, quaſi dixeris aquas defectûs, id eſt, deficientes, vel מי נכין *me nics*, quaſi dixeris aquas receſſûs, id eſt, recedentes? Verba נקין & נכין, qua ſignificatione diximus, ex Arabiſmo ſunt notiſſima. Porrò Menicis vel Meningis oppidi ſitus hanc conjecturam plurimùm firmat. Deſcribunt enim Plinius & Ptolemæus hoc oppidum à parte Africæ. Africam autem ab inſula nihil disjungit quàm tenue & humile vadum, ſemel hyeme bis æſtate accedere & recedere ſolitum, adeò ut plerunque IVCIↃ paſſuum à mari deſeratur. Eaque res Garſiam Toletanum Albæ Ducem, famoſi illius ducis parentem, olim fefellit, qui in inſula pleno vado exſcenſionem fecerat; ſed mox incumbentibus Turcis recedente mari in ſicco deſtitutus, & ad certandum præter voluntatem neceſſitate adactus: cùm receptus non eſſet, magnum damnum accepit, & ipſe in eo certamine vitam amiſit. Ita narrat Thuanus hiſtor. lib. 26.

Pharidis nomen quod attinet, ſive פריש *pharis* aut פריץ *pharits*, aut verò פריד *pharid* ſcribatur in recto caſu, res eódem recidet. פרש enim & פרד *ſeparare*, & פרץ eſt *frangere.* Itaque, ut Rhegium in Brutiis, ita inſula *Pharis* aut *Pharid* dici potuit à fractura & diviſione, ut quæ maris irruptione avulſa fuerit ab Africa. Tamen aliud occurrit quod videtur vero propius. Plures eſſe loti ſpecies multis contendit, & verò probat Vir magnus in Solinum pag. 1038. & 1039. Et in his loti lotophagicæ deſcriptionem, qualis habetur in Theophraſto, nulli arbori melius reſpondere quam rutilæ Zizypho. Hebraicè porro zizyphus dicitur פריד *parid* vel *pharid.* Hinc in Talmudico tractatu *gittin* חמשה בוני פרידא, *quinque pugilli (parida* vel *pharida) zizyphi*, id eſt, baccarum zizyphi arboris, non herbæ, ut perperam habet Lexicographorum doctiſſimus. Neque enim ulla eſt herba Zizyphus. Itaque inſula *pharid* eſt inſula zizyphi, ſeu quod idem eſt, inſula loti: loti ſpeciem intellige à qua eandem Græci nominarunt *Lotophagiten.*

Unum inſulæ nomen ſupereſt, *Girba* ſcilicet, cujus ratio me planè latet. Niſi cui videatur *Girba* factum ex חרבא *chirba*, quomodo *galbanum* ex חלבנה *chelbena* ſeu χαλβάνη, *ango* ex ἄγχω, *unguis* ex ὄνυχος. *Chirba* Arabibus eſt chamæleon, quod animalculi genus, alibi rarum, in ea inſula eſt frequens. Thuanus ubi ſuprà: *Capras habet præter noſtrarum morem grandibus auriculis, &c. lepores item multos, & chamæleontes, qui lacertæ magnitudine pares ſunt.*

Cercinæ vicinæ inſulæ deſcriptionem ex Diodoro, Plinio & Strabone pete. *Cercinnam* duplici N. Mela & Hirtius ſcribunt. Quomodo etiam Strabo lib. 17. & Dionyſius Perieg. verſ. 480. ſed Κέρκινα *Cercina* legitur in MSS. exemplaribus, & Strabonis lib. 2. & Diodori lib. 5. & Plinii lib. 5. cap. 7. & Solini cap. 29. & Ptol. lib. 4. cap. 3. & in Plutarchi Mario. Ita Polybius lib. 3. habet Κερκινητῶν νῆσον. Nempe inſulæ nomen ab urbe factum, quam Pœni appellabant כרכין *ceracin*, id eſt, φρούρια, ὀχυρώματα. Hinc Plinius: *Cercina cum urbe ejuſdem nominis.* Et Strabo; ἡ Κέρκιννα εὐμεγέθης, ἔχουσα ὁμώνυμον πόλιν. Et Diodorus; ἑξῆς δ' ἐςὶ Κέρκινα, πρὸς τὴν Λιβύην νενευκυῖα, πόλιν ἔχουσα σύμμετρον. In Strabone *Cercina* & *Menix* ſunt πάρισοι τοῖς μεγέθεσι, *æquales magnitudine.* Sed in Plinio *Menix* longa eſt XXXV M. paſſ. lata XXV. *Cercina* longa duntaxat XXV M. paſſ. lata dimidium ejus ubi plurimum, ac in extremo non plus V M. paſſ. Itaque Menix Cercinâ multò eſt amplior. At Cercina non minùs ferax. Unde eſt quod apud Polybium ſuorum agrorum populationem à Cn. Servilio Cercinates magno redimunt. Et apud Hirtium Salluſtius prætor ab iiſdem receptus, *magno numero frumenti* Cercinæ *invento, naves onerarias, quarum ibi ſatis magna copia fuit complet, atque in caſtra ad Cæſarem mittit.*

Hæc de Africa hactenus, quæ ad Ortum habet Cyrenaicam & Marmaricam, ad Occaſum Mauritaniam. Unde & מוחרין *Mauri*, quaſi poſtremi vel Occidentales dicti, ab אחור quod & poſterius & *Occidentem* ſonat. Plenè ſcriberetur *Mauharin.* Sed gutturales paſſim elidi nemo eſt qui neſciat.

Cyrenaicæ nomen à Cyrene oppido, & Cyrenæ rurſus ἀπὸ Κυρῆς πηγῆς ἐγχωρίας, *à Cyre horum locorum fonte.* Ita Stephanus, meliùs quàm Euſtathius ἀπὸ Κυρήνης πηγῆς ἐγχωρίου. Quippe etiam Callimachus in hymno in Apollinem, ubi Cyrenarum patriæ ſuæ originem exponit, meminit Cyres fontis ad quem Cyrenæ conditę. Verba ſunt:

Οἱ δ' οὔπω πηγῆς Κυρῆς ἐδυνάσαντο πελάσσαι.

Hi nondum poterant ad Cyrem accedere fontem,

Dores ſcilicet, donec Apollo ibi locum illis deſignaſſet urbi condendę commodum. Atque ibi Scholiaſtes: Κυρῆς [Κρήνη ἐν Κυρήνῃ *Cyres*] *fons in Cyrene* urbe. Alii montem eſſe volunt è quo fons ſcaturiebat. Juſtinus lib. 13. *Cùm veniſſent in Africam, pulſis accolis, montem Cyram & propter amœnitatem loci, & propter fontis ubertatem occupavêre.* Utut ſit à Phœnicio *Kur* (quod in Hiphil ſcaturire eſt, unde fons Hebręis מקור) vel fonti credibile eſt, vel monti etiam propter ſcatebras Κυρῆς nomen inditum.

Marmarica barbarorum eſt regio circa Cyrenaicam. In Strabone lib. 17. Ægyptus ad Catabathmum uſque pertinet: ἡ δ' ἑξῆς ἐςὶ Κυρηναία, καὶ οἱ περιοικοῦντες βάρβαροι Μαρμαρίδαι, *deinceps autem eſt Cyrenæa, & qui circumhabitant Barbari Marmaridæ.* Marmarica hodiè *Barca* dicitur, vel *Bar-Barca*, id eſt, deſertum Barces. Frequens permutatio literarum B & M, cujus alibi multa exempla proferimus, facit ut Gręcos ex *Bar-Barca* putem *Marmaricæ* vocem deflexiſſe. Quippe בר *bar* pro agro vel pro deſerto tam inter Pœnos potuit eſſe in uſu quàm inter Syros & Arabes. Et *Barca* vel *Barce* urbis nomen eſt in Cyrenaica vetuſtiſſimę, de qua multa Herodotus lib. 3. & 4. & Silius lib. 3.

---- Barce ſitientibus arida venis,
Nec non Cyrene.

Et Claudianus de bello Gildonico,

Diſſidet occiduis quod Gadibus arida Barce.

Et Sidonius carm. 7.

---- rurſuſque revixit
Quæ captiva dedit quondam ſtipendia Barce.

Plerique eandem eſſe volunt cum Ptolemaide. Strabo lib. 17. εἶθ' ἡ Βάρκη πρότερον, νῦν δὲ Πτολεμαΐς. Plinius lib. 5. cap. 5. *Ptolemais antiquo nomine Barce.* Stephanus: Βάρκη, πόλις Λιβύης, ἥτις καὶ Πτολεμαΐς. Servius in lib. 4. Æneid. *Barce autem civitas eſt Pentapoleos, quæ hodiè Ptolemais dicitur.* Suidas & Sophoclis Scholiaſtes in Electram: Βάρκη γὰρ πόλις Λιβύης, ἡ νῦν Πτολεμαῒς καλουμένη. Tamen in Ptol. lib. 4. cap. 4. *Ptolemais* & *Barce* ſunt diverſę urbes, quarum illa littorea eſt, hęc in Mediterraneis. Sed & apud Scylacem, ἡ πόλις ἡ Βαρκαίων ἀπὸ θαλάσσης ἀπέχει ςάδια ρ', *Barcæorum urbs ſtadiis centum à mari diſtat:* cùm in littore Ptolemaidem etiam alii deſcribant. Itaque Ptolemaidem Ptolemęi condidêre,

dêre, non quo loco erat urbs, sed quo loco erat portus Barces, de quo Scylax: ἐκ δὲ λιμένος τῆς Κυρήνης μέχρι λιμένος τοῦ κατὰ Βάρκην στάδια φ΄, *à portu Cyrenes ad portum Barces stadia* D. Et rursus: ἐκ δὲ λιμένος τοῦ κατὰ Βάρκην ἐφ' Ἑσπερίδας στάδια χκ΄, *a portu Barces ad Hesperidas stadia* DCXX. Utut sit Barcæorum nomen à Barce factum sumitur multò latiùs quàm pro solis Barces civibus. Extenditur enim ad omnes barbaros circumquaque diffusos. Proinde *latè furentes* Poëta vocat lib. 4. Æneidos; & ponit in censu populorum qui terrori erant Pœnis. Ibi enim Anna, ut Didonem circumjacentium hostium metu compellat ad conjugium cum Ænea contrahendum, hac utitur inductione:

Nec venit in mentem quorum consederis arvis?
Hinc Getulæ urbes, genus insuperabile bello:
Et Numidæ infreni cingunt, & inhospita Syrtis,
Hinc deserta siti regio, latéque furentes
Barcæi.

Ad quem locum Servius: *Hi secundum Titianum in chorographia Phœnicem* (malim *Phœnices*) *navali quondam certamine superavêre.* Hieronymus in epistola 129. ad Dardanum, & in Esaiam cap. 21. legit *latéque vagantes*, & *Barcæos* corrupto nomine ab Afris *Barcianos* vocari asserit, & pro locorum qualitatibus diversis nominibus appellatos à Mauritania per Ægyptum, Africam, Palæstinam, Phœnicem, Cœlesyriam, Osrhoenem, Mesopotamiam, atque Persidem ad Indiam usque tendere. Mihi non fit verisimile unicam gentem tam latè fuisse diffusam. Tantùm ut Marmarica hodiè dicitur desertum *Barca*, ita Barceos olim eosdem fuisse puto cum Libybus & Marmaridis qui erant circa Cyrenem. Hûc facit quod Βάρκαιον Stephanus λίβυν exponit. Et Hesychius Βαρκαίοις ὄχοις, Λιβυκοῖς· οὗτοι γὰρ ἐσπούδαζον περὶ ἱπποτροφίαν· φασὶ δὲ αὐτοὺς καὶ πρώτους ἅρμα ζεῦξαι, διδαχθέντας ὑπὸ Ποσειδῶνος· τὸ δὲ ἡνιοχεῖν ὑπὸ Ἀθηνᾶς, ὡς Μνασέας ἐν τοῖς περὶ Λιβύης. *Barcæis curribus, id est, Libycis. Libyes enim equis alendis studebant, & primi dicuntur junxisse currum & agitasse, illud à Neptuno, hoc à Minerva edocti, ut refert Mnaseas in libris de Libya.* Hęc ille haud dubiè ex Electra Sophoclis vers. 728.

Μέτωπα συμπαίουσι Βαρκαίοις ὄχοις.
Barcæa rectis frontibus feriunt juga.

Ubi Βαρκαῖοι ὄχοι *Barcæi currus* iidem sunt, de quibus paulò ante dixerat.

Λίβυες ζυγωτῶν ἁρμάτων ἐπιστάται.
Regunt habenas curruum aurigæ Libes.

CAPUT XXVI.

Phœnices in Melita & vicinis insulis.

Melita, *Gaulus* & *Lampas*, à Pœnis occupatæ. *Melita* unde nobilis: Phœnicum ibi colonia & sermo semi-Punicus aut Arabicus potiùs. Junonis ibidem & Herculis fanum, & inscriptiones Punicæ. Inter Phœnices & Græcos Melitæ imperium diu alternasse. *Melita* nec à *Melite* nympha dicitur nec ἀπὸ τοῦ μέλιτος, sed vel à מליטה *melita*, id est, καταφυγὴ, vel à מלט *melet*, id est, cæmentum ex calce, quod multis probatur. Melitensia lintea, id est, gossipina. Catelli Melitenses. Melite duplex, Illyrica & Africana. Ad utram appulerit Paulus. Pro Illyrica objectiones. Pro Africana rationes. Objectiones refelluntur. Adriaticum mare à Sicilia & Melita in Africam usque porrigi. *Gaulus* al. *Gaudus*, & *Glauconis*, & *Calypsus* insula. Situs, forma, nomen. De ea res mira, vel de vicina Galata. Ab hac diversa *Gaudos* circa Cretam, quæ & *Caudo* & *Claudos* vel *Claude*, Act. 27: 16. Syrus Interpres emendatus. *Lampas*, *Lopadusa*, &c. Phœnic. cur לפיד *Lappid.* Magnitudo & situs. *Cosyra* vel à parvitate, vel à sterilitate dicta. *Eudipne* fortè *Udenoe*, quæ & *Istos* & *Kellararsath* Stephano, quæ vox emendatur & explicatur. *Cyranis* insula prope *Gyzantes* mellificos. Utraque vox exponitur. Aliæ Phœnicum insulæ. *Demonesus* non est Καρχηδονίων sed Χαλκηδονίων insula. Ibi cyanum, & Chrysocolla, & æs quod urinando extrahitur. Aristoteles, Stephanus, Ælianus, Tzetzes, Scholiastes Aristophanis emendati.

E Pelagiis Africæ insulis tres recensentur ad Orientem Hermęi promontorii, Melita, Gaulus & Lampas à Phœnicibus occupatæ. Scylax: ἀπὸ Ἑρμαίας ἄκρας, πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα μικρὸν ἀπὸ Ἑρμαίας, εἰσὶ νῆσοι τρεῖς μικραὶ κατὰ τοῦτο ὑπὸ Καρχηδονίων οἰκούμεναι, Μελίτη πόλις καὶ λιμὴν, Γαῦλος πόλις, Λαμπάς. *Ultra Hermæum promontorium paululum versus Orientem, tres ei adjacent exiguæ Insulæ à Carthaginensibus habitatæ, Melita urbs cum portu, Gaulus urbs, Lampas.*

Melita Pauli Apostoli naufragio & Rhodiorum equitum militiâ nobilis est insula de qua sic Diodorus lib. 5. Ἔστι δὲ ἡ νῆσος αὕτη Φοινίκων ἄποικος, οἳ ταῖς ἐμπορίαις διατείνοντες μέχρι τοῦ κατὰ τὴν δύσιν ὠκεανοῦ, καταφυγὴν εἶχον ταύτην εὐλίμενον οὖσαν, καὶ κειμένην πελαγίαν. *Est autem illa insula Phœnicum colonia, qui cùm mercaturæ gratiâ navigarent usque ad Occidentalem Oceanum, in ea perfugium habebant, quia & portubus commoda est, & in alto mari sita.* Et Stephanus; ἔστι καὶ πόλις ἄποικος Καρχηδονίων, *est & urbs Carthaginensium colonia.* Inde est quòd hodiéque rusticorum Melitensium sermo fertur esse semi-Punicus. Johannes Quintinus Heduus in epistola ad Sophum scripta ex insula Melita An. 1533. *Nostra hac Melita insula est millibus* LX, *mari satis periculoso, ab Sicilia disjuncta Africam versus. Punicæ quondam ditionis, quæ & ipsa adhuc Afrorum linguâ utitur, & nonnullæ etiamnum Punicis literis inscriptæ stelæ lapideæ extant, quæ figurâ & appositis quibusdam punctulis prope accedunt ad Hebræas. Atque ut scias aut nihil, aut minimum differre à vetere quod nunc habet idioma, Hannonis cujusdam Pœni apud Plautum, Avicennæ, hujusque similium Punica verba plurima intelligunt Melitenses, tametsi sermo is sit qui literis Latinis exprimi benè non potest, multò minùs ore aliquo enunciari nisi suæ gentis. Ejusdem quoque sunt linguæ verba illa in Evangelio, Eloi, Epphatha, Kumi.* Hæc ille; quæ si vera sunt, optandum esset ut eò navigaret Hebraicè doctus, qui inter Punici sermonis reliquias ea expiscari conaretur, quæ ad Hebręę linguę illustrationem pertinent. Sed vereor ne Melitenses illi, de quibus Quintinus, non tam Pœnorum quàm Saracenorum & Arabum sint reliquiæ, qui hanc insulam non ita pridem tenuerunt. Hûc facit quod ab iis dicit intelligi multa Avicennæ, cujus dialectus à Punica plurimùm distat.

Præter Meliten urbem in Insulæ umbilico sitam, describit in extremis Ptolemæus ab una parte Junonis, ab altera Herculis fanum, Phœnicium utrumque numen. In priore dentes eburnei fuêre incredibili magnitudine, cum inscriptione Punica Masinissæ, de qua Valerius Maximus lib. 1. cap. 1. & Cicero Verrinâ quartâ. Qui idem in quinta Melitense hoc Junonis fanum cum Samio confert his verbis: *Teque Juno Regina, cui duo fana, duabus in insulis posita sociorum, Melitæ & Sami, sanctissima & antiquissima.* Quin hodiéque fani utriusque manent reliquiæ non contemnendæ; & numismata eruuntur ex una parte Junonis effigiem exprimentia, ex altera remi palmulam, addita hac inscriptione ΜΕΛΙΤΑΙΩΝ. Quæ quidem inscriptio Gręca est. Quia antequam Romani insulam occupassent, inter Phœnices & Gręcos sic alternavit imperium, ut modò hos modò illos penes esset summa rerum. Phalaris epistolâ 46. ad Ægestenses dicit se Melitenses in libertatem vindicasse. Et eosdem ut Græcos compellat epistolis 82. & 116. Tamen ęvo Scylacis, qui Phalaride posterior fuit annis circiter ducentis; Melite, Gaulos & Lampas erant ἀπὸ Καρχηδονίων οἰκούμεναι, *à Carthaginensibus habitatæ,*

tatæ. Et in Diodoro Melita eſt Φοινίκων ἀποικία *Phœnicum colonia.* Proinde primo bello Punico Romanus Conſul Atilius in navali expeditione contra Carthaginenſes, *Liparam Melitamque inſulas Siciliæ nobiles pervagatus evertit.* Ita Oroſius lib. 4. cap. 8. Et Punico bello ſecundo T. Sempronius *a Lilybæo in inſulam Melitam, quæ à Carthaginenſibus tenebatur trajecit. Advenienti Amilcar Giſgonis filius, præfectus præſidii, cum paulò minùs duobus millibus militum, oppidumque cum inſula traditur.* Exinde Græcos plurimos è vicina Sicilia in Meliten inſulam ſe contuliſſe certum eſt. Quod & Nummi veteres, & Græcæ quædam inſcriptiones palam loquuntur. Ita Græcus haud dubiè fuit *Melitenſis ille Diodorus* de quo Cicero Verrinâ quartâ, *Homo*, inquit, *& domi nobilis, & apud eos quò ſe contulit*, Lilybætanos ſcilicet, *propter virtutem ſplendidus & gratioſus.* Interim ruſticum vulgus fuiſſe Punici generis vel ex Luca colligere eſt, qui Melitenſes illos in quos incidit Paulus non appellaſſet *barbaros*, Act. 28: 2, 4. ſi ſermone fuiſſent aut origine Græci.

Melita unde dicatur nondum indicavit quiſquam, licet res videatur eſſe obvia. Nam fruſtra ſunt Viri docti, qui ad *Melitem* referunt, nympham Phæacen ſeu Corcyræam, ex qua Hyllum Illyrici Regem genuiſſe fertur Hercules. Apollonius lib. 4. Argonaut.

> Ὕλλον, ὃν εὐειδὴς Μελίτη τέκεν Ἡρακλῆι
> Δήμῳ Φαιήκων.
>
> *Candida quem Melite Phæacum in gentibus Hyllum*
> *Edidit Alcidi.*

Utut enim huic fabulæ demus aliquid veri ſubeſſe; tamen inde non deducetur nomen Africanæ Melites, ſed alterius ad Illyricum, ubi regnavit Hyllus.

Nihilo verius eſt dici Μελίτην ἀπὸ τοῦ μέλιτος, id eſt, à proventu mellis. Quippe quod Meliten jam olim melle fertilem fuiſſe volunt, gratis dicitur & nullo teſte. Cluverius, qui hanc rem omnium accuratiſſimè proſecutus eſt, nihil habuit quod afferret præter hæc Ciceronis ex Verrina ſecunda (tertiam enim per errorem citat) *Jam non quæro unde* CCCC *amphoras mellis habueris; unde tantum Melitenſium veſtium.* Et paulò pòſt: *Mitto de melle; ſed tantumne Melitenſium?* In quibus quidem verbis agitur de veſtibus Melitenſibus, de Melitenſi melle non item. Quin aliquantò antè dicitur *Verres vim mellis maximam Syracuſis exportaſſe.* Vim maximam, id eſt, quadringentas amphoras, de quibus continuò poſt. Quæ proinde non à Melita, ſed Syracuſis exportatæ. Nempe ex Hybla Megaride, *qui locus eſt non longè à Syracuſis*, ut idem ſcribit Verrinâ quintâ. Res igitur eſt de Hyblæo melle apud Veteres tam decantato, non de Melitenſi, cujus ante Quintinum non puto quenquam meminiſſe.

Sed quiſquis Hebraicè ſcit facilè eruet nomen *Melites* ex Diodoro, qui lib. 5. ſic habet: *Siciliæ verſus Meridiem tres inſulæ medio in pelago objectæ ſunt, quarum unaquæque urbem habet* καὶ λιμένας δυναμένας τοῖς χειμαζομένοις σκάφεσι παρέχεσθαι τὴν ἀσφάλειαν. καὶ πρώτη μέν ἐστιν ἡ προσαγορευομένη Μελίτη, *& portus qui tutos navibus tempeſtate jactatis receptus præbent. Harum prima eſt, quæ vocatur Melita.* Et paulò pòſt: *Eſt autem hæc Phœnicum colonia, qui cùm negotiationes ſuas ad Oceanum uſque extenderent* ΚΑΤΑΦΥΓΗΝ εἶχον ταύτην εὐλίμενον οὖσαν καὶ κειμένην πελάγιαν, *in REFUGIUM habebant hanc inſulam, eo quod & portubus commoda, & in medio mari ſit ſita. Addo* eſſe præcisè mediam inter Tyrum & Gades, & irriguam, nec infœcundam. Ovidius lib. 3. Faſt.

> *Fertilis eſt Melite ſterili vicina Coſyræ.*

Proinde Phœnices ſive Tyro Gades proficiſcerentur, ſive Gadibus Tyrum redirent, hîc ſtationem & καταφυγὴν habuere percommodam. Atque idipſum ſignificat *Melitæ* nomen. Pœnorum, inquam, ſermone מליטה *Melita* eſt refugium vel effugium. Radix מלט *malat* in *Piel* eſt liberare & eripere, & in *Niphal* liberari, eripi, evadere, fugere, denique & effugere: quomodo paſſim reddidit Hieronymus. Sic Jud. 3: 26. *Aod, &c. effugit* נמלט. Et 1. Reg. 18: 40. *Ne unus quidem effugiat* ימלט. Et Job. 1: 16, 19. *Effugi ego ſolus* אמלטה. Et Prov. 19: 5. *qui mendacia loquitur non effugiet* לא ימלט LXX. οὐ διαφεύξεται. Et Eccleſ. 7: 26. *Effugiet illam* ימלט ממנה. Et Eſ. 20: 6. *Quomodo effugere poterimus* איך נמלט. Et Jer. 32: 4. *Non effugiet de manu Chaldæorum* לא ימלט. Et 34: 3. & 38: 18, 23. *non effugies* לא תמלט. Et Ezech. 17: 15. *Nunquid effugiet* ונמלט. Symmachus etiam habet διαφεύξεται pro Hebr. נמלט. Job: 22: 30. Itaque nomen inde deductum מליטה *Melita* (formæ נגינה *negina*, & יצירה *jetſira*, & שנינה *ſenina*; quâ nulla eſt vulgatior apud Hebræos) διαφυγὴν *effugium*, aut καταφυγὴν *refugium* & *perfugium* ſonat. Et inſula *Melites* eſt inſula καταφυγῆς ſeu *refugii.* Quo nomine jure merito Phœnices appellarunt, qui ut Diodorus author eſt καταφυγὴν εἶχον ταύτην, *pro refugio illam habebant*, in longo illo itinere è Tyro ad Gades, aut è Gadibus ad Tyrum uſque; præcipuè commoto mari & ventis ſævientibus. Ita Paulo Apoſtolo poſt naufragium hæc inſula fuit מליטה *melita* & refugii locus. Ulyſſi etiam, ſi cum Melita eadem eſt Ogygia Calypsûs inſula: ut multis contendit Cluverius. Sed & in Ovidii Faſtis lib. 3. poſt Didonem fato functam, ſoror Anna Carthagine pulſa inſulam

> *Hanc petit, hoſpitio Regis confiſa vetuſto.*

Proinde huic etymo planè acquieſcerem, niſi aliud occurreret non minùs veriſimile, quod me tenet ita ſuſpenſum, ut cogar rem relinquere doctorum judicio. Jerem. 43: 9. מלט *melet* eſt cæmentum ex arena & calce. Ita exponit Kimchius. Et Arabicè מלאט *milat* id ipſum ſignificat. Et verbum מלט *malata* eſt incruſtare κονιᾶν. Etiam apud Talmudicos מלטא *melata* pro incruſtatione occurrit, quod à Kimchio notatum. Et doctiſſimus Buxtorfius locum indicat. Quin & Syris circa Samoſatam *maltha* (vel מלטא *malta* potiùs) limi vel bituminis erat ſpecies, cujus naturam deſcribit Plinius lib. 2. cap. 104. Romanis quoque *maltha* compoſitio quædam eſt ex calce & aliis, quibus ferruminantur quæ fracta ſunt & rimam ducunt. Idem Plinius lib. 36. cap. 26. *Maltha è calce fit recenti. Gleba vino reſtinguitur, mox funditur cum adipe ſuillo & ficu duplici linamento: quæ res omnium tenaciſſima & duritiem lapidis antecedens.* Hoc unum malthæ genus eſt. Aliud deſcribit Palladius in capite *de ciſternis & maltha frigidaria*, in quo pici & axungiæ ſimul coctis & refrigeratis calx minutim ſuperadditur. Hujus uſus in ciſternarum lacunis reſarciendis, ut humor in exitum nitens poſſit includi. *Malthationem* rectè dixeris. Nam *malthandi* verbo utitur Plinius ubi ſuprà. Et Juvenalis vetus interpres, ad Satyram quintam: *vitrum*, inquit, *ſolidare, id eſt, malthare.* Quin Italis hodiéque cæmentum quodvis *malta* dicitur. Mirum hæc eos præteriiſſe, quibus id ſolum penſi fuit ut omnes linguas ab Hebræa deducerent. Nos ideò hîc obſervamus, quia Diodorus lib. 5. Melitenſes habuiſſe refert τὰς οἰκίας ἀξιολόγους καὶ κατεσκευασμένας γείσσοις καὶ κονιάμασι περιττότερον, *domos ſplendidas, ſuggrundiiſque & albario opere magnificè exornatas.* Albarium illud opus, ut Græcè κονίαμα. Ita Hebr. מלטא *melata*, cùm dicatur, inſula

Palladius l. cap. 17.

מליטה *melita* ad verbum erit insula κεκονιαμένη, id est, cujus ædificia albario, vel quod idem est tectorio calcis opere sunt inducta & illita. Uno verbo insulam *calicatam* dixeris, quo vocabulo utitur Festus. Sic מליטא Syrum est participium à verbo מלט respondens Hebręo Paül.

De nomine *Melites*, Μελίτεα & *Melitensia* Veteres appellabant lintea quædam magni pretii, quia subtilissima & mollissima. Hesychius; Μελίτεα, ὀθόνιά τινα διάφορα ἐκ Μελίτης τῆς νήσου, *Melitensia, lintea quadam eximia ex Melita insula.* Lucretius lib. 4.

Et benè parta patrum fiunt anademata mitræ.
Interdum in pallam & Melitensia Coaque vertunt.

Hinc Cicero Verrinâ secundâ meminit multoties *Melitensium vestium*, & Verrinâ quartâ Melitam oppidum Verri ait *textrinum per triennium ad muliebrem vestem conficiendam fuisse.* Et inter Melitenses artifices commendat imprimis Diodorus τοὺς ὀθόνια ποιοῦντας τῇ τε λεπτότητι καὶ τῇ μαλακότητι διαπρεπῆ, *eos qui lintea insigni subtilitate mollitieque texunt.* Lanea fuisse colligunt ex loco Silii lib. 14.

- - - telâque superba
Lanigerâ Melite.

Itaque tam ad Melitensem quàm ad Milesiam lanam referri posse videbitur quicquid in Hebręorum libris legitur de lana מלת *Melat*, de qua suprà lib. 1. cap. 6. Verum enimverò lana Melitensis, nonnisi ęquivocè lana dicitur. Neque enim ovium est lana, sed arborum; uno verbo ἐριόξυλον, id est, gossipium, quod ibi hodiéque nascitur præstantissimum. Quintinus ubi suprà: *Huic insulæ pariter est cotonon familiare, unde magni proventus insulanis.* Et paulò pòst: *In Sicilia, Calabria, Hispania, & aliis pluribus locis seritur: verum Melitense maximè horum laudatur. Alterius enim nationis crassius est.*

Catellos Melitenses Μελιταῖα κυνάρια vel κυνίδια commendant plerique Veterum. Aristoteles Problematum Sect. 10. dap. 14. nanos quosdam describit μικροὺς μὲν σφόδρα, συμμέτρους δὲ, ὥσπερ τὰ Μελιταῖα κυνίδια, *parvos quidem admodum, sed partium proportione congrua, ut catellos Melitenses.* Eidem ἴκτις seu viverra staturâ est ἡλίκον Μελιταῖον κυνίδιον, *instar catelli Melitensis.* Ita phattagę, quæ species est crocodili terrestris in India, Ælianus tribuit μέγεθος κυνιδίου Μελιταίου, *magnitudinem catelli Melitensis.* Eodem authore cum Theodorum psaltem amici condiderunt, κυνίδιον Μελιταῖον ἑαυτὸ ἐνέβαλεν εἰς τὴν θήκην τοῦ νεκροῦ καὶ συνετάφη, *Melitensis catellus se ipsum in mortui sarcophagum injiciens, cum illo sepultus est.* In Theophrasti characteribus ὁ μικροφιλότιμος, id est, ineptè ambitiosus catellæ monumento inscribi jubet, ΚΛΑ'ΔΟΣ. ΜΕΛΙΤΑΙ'ΟΣ *Soboles Melitensis.* Timon Athenæi lib. 12. Sybaritas in deliciis habuisse tradit κυνάρια Μελιταῖα, ἅπερ αὐτοῖς καὶ ἕπεσθαι εἰς τὰ γυμνάσια, *catellos Melitæos, quique adeò ad balnea euntes sequerentur.* Horum insuper meminerunt Ælianus Var. hist. lib. 13. cap. 42. Lucianus in Lapithis, Clemens Alexandrinus lib. 3. Pędagogi, Hesychius, Suidas, alii. Sed de natali non constat. Strabo ad hanc nostram referens lib. 6. Πρόκειται δὲ, inquit, τοῦ Παχύνου Μελίτη, ὅθεν τὰ κυνίδια, ἃ καλοῦσι Μελιταῖα, *ante Pachynum jacet Melite, unde catelli Melitæi.* At Callimachus, Plinius, Stephanus, Etymologus ad alteram Meliten referunt, quæ pertinet ad Illyricum. Neque lis facilè potest decidi, cùm hodiè catelli similes in neutra reperiantur.

Arist. hist. anim. l. 9. c. 6.

Ælian. hist. animal. l. 16. cap. 6.

Sed altera hîc sese offert majoris momenti quęstio, ad utram appulerit Paulus. Sunt enim quibus videtur de Illyrica egisse Lucas. In his Constantinus Porphyrogenneta, à quo ponitur in censu insularum Illyrici littoris νῆσος ἑτέρα μεγάλη τὰ Μέλετα, ἤτοι τὸ Μαλοζεᾶται. ἧν ἐν ταῖς πράξεσι τῶν Ἀποστόλων ὁ ἅγιος Λουκᾶς μέμνηται, Μελίτην ταύτην προσαγορεύων. *Alia magna insula, quæ Meleta seu Malozeata vocatur, cujus in Actis Apostolorum meminit sanctus Lucas, Melitam eam nominans.* Cui sententiæ favere volunt 1. Quòd in Adria jactatur Paulus antequam in Meliten appellat Actor. 27: 27. unde colligunt agi de insula sinûs Adriatici. 2. Quòd Barbaros habuit incolas Actor. 28: 2, 4. Cùm Africanam Meliten Græci pridem incolerent. 3. Quòd in insula Melite nullius oppidi meminit Lucas, cùm Africana urbem habuerit insulæ cognominem, quæ superstes hodiéque est.

Sed hæ objectiunculæ tanti non sunt, ut quemquam dimovere debeant à vulgari sententia, quam firmissimę rationes adstruunt. Primò enim Actor. 27: 13, 14. circa Cretam cùm navigaret Paulus, excitatur ἄνεμος τυφωνικὸς ὁ καλούμενος Εὐροκλύδων, *ventus turbulentus, qui vocatur Euroclydon*, vel ut legit Vulgatus Interpres Εὐρακύλων *Euroaquilo*: quam lectionem si sequaris, res est confecta; neque enim *Euroaquilo* potuit è Creta navem in Illyricum impellere. Præstitisset id Euronotus, non subcontrarius *Euroaquilo*, ut docet situs locorum. Sed quoquo modo legas, ventum illum Euroclydonem in Austrum inclinasse potius quàm in Septentrionem inde palam est quòd illo flante nautæ metuunt ne in Africæ Syrtim incidant Actor. 27: 17. Nihil tale formidaturi si ventus navem in Illyricum impulisset, quę ora est Syrti & Africę obversa. 2. Actor. 27: 41. περιπεσόντες εἰς τόπον διθάλασσον ἐπώκειλαν τὴν ναῦν, *cùm incidissent in locum bimarem illiserunt navem.* In locum bimarem, id est, in Isthmum. Horatius Od. 7. lib. 1.

Aut Ephesum bimarisve Corinthi
Mœnia.

Ovid. Eleg. 10. lib. 1. Fast.

Aut postquam bimarem cursu superavimus Isthmum.

Hîc Isthmus ad insulæ Ortum æstivum hodiéque ostenditur, & vocatur ab incolis *la cala di S. Paolo* S. Pauli adpulsus. 3. Actor. 28: 7. *Circa locum illum erant* χωρία τῷ πρώτῳ τῆς νήσου, ὀνόματι Ποπλίῳ, *prædia primo insulæ nomine Publio.* Eum intelligo, quem insulę Romani præfecerant. Nam hujus insulę prefectos ita nominari solitos & ex hoc loco colligere est, & ex veteri epitaphio quod in marmore Græcis literis se Melitæ vidisse refert Quintinus: Λ. ΚΑ. ΥΙΟΣ. ΚΥΡ. ΙΠΠΕΥΣ ΡΩΜΑΙΩΝ, ΠΡΩΤΟΣ ΜΕΛΙΤΑΙΩΝ. *L. Ca. filius. Cyr. eques Romanorum, PRIMUS Melitensium.* Nempe idem anteà nominis fuerat prefectis Carthaginensibus, qui Punica phrasi dicebantur הראשונים *primi.* Sic Dan. 10: 13. Michael est unus principum הראשונים *primorum.* Proinde ראש *caput, dux, princeps*, & ראשון *primus*, sunt conjugata. Atque hoc ipso loco pro primo Syrus habet ריש & Arabs ריים *caput.* Eódem facit quod Arabicè ut אול *primus*, ita אאל est preficere, sed & provinciam regere, quasi πρωτεύειν dicas. 4. Tres menses continuos in illa insula hesit Paulus cum Centurione & aliis Act. 28: 11. qui numerus hominum fuit CCLXXVI. Act. 27: 37. Quod vix quisquam crediderit de Illyrica Melite: quia cùm nonnisi quatuor passuum millibus à continenti distet, & Epidaurum in conspectu habeat, portum celeberrimum & hospitibus commodissimum; Centurio Romanus maluisset eò trajicere, quàm totam hyemem in misera insula degere, in qua tam multos advenas sine gravibus incommodis diversari fuisset nefas. 5. Jam quod iidem dicuntur Puteolos vecti fuisse in Alexandrina nave quę in eadem insula hyemaverat Act. 28: 11. quis de Illyrica Melita intellexerit

xerit. Cùm ab Ægypto Puteolos contendentibus Africana Melite penè invitis sese offerat. At quisquis Alexandriâ Puteolos iturus Illyricam Melitem petit, merito dici queat, sin minus toto cœlo, saltem toto salo aberrasse. 6. Hoc potissimum quod Lucas è Melite profectos addit primò Syracusas, deinde Rhegium appulisse Act. 28: 12, 13. Quæ via quàm est recta, si profectio fuit ex Africana Melita, tam flexuosa fuerit & præpostera, si ex Illyrica discesserunt, è qua potiùs per Rhegium Syracusas iter est quàm per Syracusas Rhegium, quia Rhegium est vicinius. 7. Jam si authoritate certatur, Constantino Porphyrogenneta longè antiquior est Arator subdiaconus, qui sic habet lib. 2. historiæ Apostolicę:

*Sicanio lateri * remis vicina Melite.*

* Lege *tellus.*

Nec difficile est solvere quicquid contra objiciunt. Nam in Adria quidem jactari dicitur navis appulsura Melitam Act. 27: 27. non tamen in Adriatico sinu, quo multò latiùs patet Adria, seu quod idem est Adriaticum mare. Sinus enim Adriaticus cum Illyrico desinit. At mare Adriaticum idem est cum Ionio: Hesychius: Ἰόνιον, πέλαγος ὁ νῦν Ἀδρίας *Ionium, mare quod nunc Adria.* Juvenalis vetus Scholiastes: *Diu navigatura de Tyrrheno mari ad Adriacum.* Adriacum pro Ionio dixit. Ita enim Juvenalis:

Tyrrhenos igitur fluctus, latéque sonantem
Pertulit Ionium.

Hinc Ptolemæus Siciliam ab Ortu, Epirum & Achaiam à Meridie, & Peloponnesum adeóque Cretam ab Occasu definit Adriatico pelago. Et in Ovidio non semel Adriam ab Ægæo dividit Isthmus Corinthiacus. Sic lib. 4. Fastorum:

Adriacumque patens latè bimaremque Corinthum.

Et lib. 1. Trist. Eleg. 10.

Aut hæc me, gelido tremerem cum mense Decembri,
Scribentem mediis Adria vidit aquis.
Aut postquam bimarem cursu superavimus isthmum,
Alteraque est nostræ sumpta carina fugæ.

Proinde Philostratus lib. 2. Imaginum in Palæmone, eum isthmum scribit Αἰγαίου καὶ Ἀδρίου μέσον κεῖσθαι, *medium esse inter mare Ægæum & Adriaticum.* Et in Apollonio suo lib. 4. cap. 8. Neronem idem tradit de hoc isthmo scindendo cogitasse, ut Adriaticum Ægæo mari misceret. Eódem facit quod Alpheus apud Suidam in Ἀλφειός, & rursus in Ἀρέθουσα, è Peloponneso in Siciliæ Arethusam influere legitur δυόμενος διὰ τῆς Ἀδριάδος θαλάσσης, *pelagus subiens per mare Adriaticum.* Hinc de Alpheo Pausanias in Arcadicis: Ἔμελλε δὲ ἄρα μηδὲ Ἀδρίας ἐπισχήσειν αὐτὸν τοῦ πρόσω, *neque illius cursum Adria cohibitura erat.* Cętera ibi vide. Quid quod Adriaticum mare ad Africam usque extensum est, si Æthicum sequimur & Orosium; apud quos Tripolitana provincia, ubi Arzuges & Leptis magna, habet à Septentrione mare Adriaticum, & à Meridie Creta finitur *mari Libyco, quod & Adriaticum vocant.* Nec aliter sensit Hieronymus in vita Hilarionis, ubi medium Adriam pertranseunt ab Ægypti Parętonio ad Siciliæ Pachynum appulsuri. Sed ad rem id maxime est, quod in Procopii Vandalicis *lib.* 1. insulæ Gaulus & Melita Ἀδριατικὸν καὶ Τυῤῥηνικὸν πέλαγος διορίζουσιν, *Adriaticum & Tuscum pelagus disterminant.* Scitè igitur Sacer Scriptor & ex Geographorum usu è Creta Melitam delatos, vi ventorum ingruentium jactari dicit in Adria. Porro in eadem insula barbarorum nomine Pœnos ab illo designari docuimus, quorum reliquiæ in agris hæserant. Oppidi denique non meminit, quia nihil erat necesse. Ita Actor. 21: 1. Paulus appulisse narratur in insulas Coum & Rhodum absque mentione urbium, quas tamen utraque habuit insulę cognomines.

Jam de Gaulo Diodorus ubi suprà: Μετὰ δὲ ταύτην τὴν νῆσον ἐστὶν ἑτέρα τὴν μὲν προσηγορίαν ἔχουσα Γαῦλος, πελαγία δὲ καὶ λιμέσιν εὐκαίροις κεκοσμημένη Φοινίκων ἄποικος. *Post hanc insulam* (Melitam) *alia est, Gaulos nomine, in alto sita, & commodis portubus exornata, Phœnicum colonia.* A Strabone vocatur Γαῦδος, & à Callimacho, qui eo nomine ab Apollodoro carpitur, quod Grammaticum se professus τὴν Γαῦδον Καλυψοῦς νῆσον φησὶ, *Gaudum Calypsûs insulam facit.* Describitur etiam עודש *Gaudos* in Arabe Geographo inter Cosuram & Melitam, ad milliare centesimum ab illa versus Ortum. Quò ferè loco *Glauconis* insulam habent Ptolemæi Tabulæ. Sed verius est *Gaulos*, quod præter Diodorum, etiam in Scylace & in Mela extat, & in Plinio, & in Solino, & in Martiano Capella, & in Stephano, qui Hecatęum citat; Γαῦλος, inquit, νῆσος πρὸς τῇ Καρχηδόνι; Ἑκαταῖος περιηγήσει. Ita enim Procopius lib. 1. Vandalic. Γαύλῳ τε καὶ Μελίτῃ ταῖς νήσοις προσέσχον. *Gaulum & Melitam insulas appulerunt.* Et Silius lib. 14. *strato Gaulum spectabile Ponto.* Unde in veteri inscriptione: PLEBS GAULITANA. *Gaulos* Phœnicibus גול *Gol* στρογγύλην seu rotundam sonat. Unde & Gaulos dicebatur Phœnicii navigii genus. Docent Phœnicium fuisse Hesychius & alii, rotundum Festus his verbis: *Gaulus genus navigii penè rotundum.* De Gaulo insula res mira traditur Solini cap. 29. al. 32. *Ex parte,* inquit, *quâ Cercina est, accepimus Gaulon insulam, in qua serpens neque nascitur, neque vivit invecta, propterea jactus ex ea quocunque gentium pulvis arcet angues, scorpiones superjactus illico perimit.* At Plinius, quem solet sequi, ferè idem scribit non de Gaulo, sed de vicina Galata: *Mox Gaulos & Galata, cujus terra scorpionem dirum animal Africæ necat.* Item: *Ex Galata insula, & circa Clupeam Africæ,* (terra) *scorpiones necat.*

Pl. l. 5. c. 7. l. 35. c.

Viri magni gravi errore hanc sive Gaulon, sive Gaudon confundunt cum Cretica Gaudo, de qua Mela lib. 2. cap. 7. *Juxta* (Cretam) *est Asticla, Naumachos, Zephire, Crise, Gaudos* (lege *Astypalæa, Naulochos, Zephyre, Chryse, Gaudos.*) Et Plinius lib. 4. cap. 12. *Contra* (Cretæ) *Hierapytnam, Chrysa, Gaudos eodem tractu.* Eadem aliis *Caudo:* Suidas; Καυδὼ, νῆσος πλησίον Κρήτης, ἔνθα μέγιστοι ὄναγροι γίνονται, *Caudo, insula prope Cretam, in qua maximi nascuntur onagri.* Et *Claudos.* Ptolemæus: Νῆσοι δὲ παράκεινται τῇ Κρήτῃ, ἥτε Κλαῦδος ἐν ᾗ πόλις, *insulæ Cretæ adjacent, Claudus in qua urbs,* &c. Et *Claude.* Lucas Actor. 27: 16. Νησίον δέ τι ὑποδραμόντες καλούμενον Κλαύδην. Vulgata *Caudam* habet; Arabs אקלודא *Iclauda:* Syrus קורא *Kauro*, sed legendum קודא *Kaudo.*

Post Melitam & Gaulon sequitur *Lampas*, hodiè *Lampidosa*; Athenæo * Λαπαδοῦσαι, Ptolemęo Λοπαδοῦσα, Plinio item *Lopadusa*, Arabi Geographo לנבדוסה *Lanbedusa*, Phœnicibus ut suspicor לפיד *Lappid*, unde Lampidosa, & Lampas. Hebraicè enim לפיד est *Lampas.* Nempe turres aliquot habuit ea insula. Scylax: αὕτη πύργους ἔχει δύο ἢ τρεῖς. Ex iis turribus verisimile est, ut ex Pharo Alexandriæ, facem pręluxisse nautis, atque inde factum insulę nomen. Longa solùm est sex mille passus, ut ex Plinio constat; sed observat Arabs Geographus eam Africam versus portum habere tutissimum, nulli vento obnoxium, & quantævis magnarum navium classis capacem. Idem ab Africa distare scribit duos cursus, id est, millia CC; at Plinius à Cercinna & Cercinniti insulis Africę proximis tantum L M. pass. inter Meliten & Africam describit Ptolemęus medio ferè spatio.

* D. de Grentemesnil rectè emendat Λοπαδοῦσαι, quæ Athenæus dici voluit ἀπὸ τῶν λοπάδων.

Pl. l. 3. c. 8. l. 5. c. 7. Nub. Clim. 4. part. 2.

Non

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA SEVILLA

SEPTENTRIO
MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
35
36
37
38
39
Cyanes fanum
Cyane fons
Archidemia fons
Euryelus Castellum
Summa rupes
Temenitus fons
Olympium
Dascon Vicus
Dascon Sinus
Portus Magnus
Herculis T.
Arethusa fons
Plemyrium C.
Ortygia Insula
Plemyrium prom.
Portus lacceus siue minor
Hexapylon Leonis Vicus
Trogil Vicus
Trogiliorum portus
Tapsus
Neapolis
Tycha
Acradina
MARE SICVLV
SYRACUSÆ
Vstica Insula
MARE THYRRENVM
Siue
TVSCVM
Didyme
Evicodes Ericusa
Phoenicodes Phoenicusa
Hiereia
Lipara
Meligunis Melogonis
Strongyle
Herculis Insula
Euonymos
ÆOLIÆ INSVLÆ
Vulcania Thermessa Therassa Hiera
Mylæ
Posidonius
Pelorum prom.
Scylla
Rhegium
ITALIÆ PARS
Fretum Siculum
Zancle Messana
Pelorus Chalcidicus Neptunius mons
Abacænum
Agathyrnum
Calacta
Alesa
Cephalœdium
Amestratus
Mutistratum
Panormus
Solus Solois
Thermæ Himerenses
Himera
Hyccara
Heræi montes
Tauromenium in Tauro monte Veneris fanum Ara et Statua Apollinis Archagetæ ubi quondam Naxus
Asines fl.
Templum Vulcani
Aetna mons
Inessa vel Aetna
Tissa
Callipolis Siue Bidius
Acis fluuius
Catana
MARE SICVLVM Siue ADRIA=TICVM
Centuripæ
Adranum
Hybla maior
Imachara
Herbita
Engyium
Nebrodes montes
Assorus
Chrysas fl.
Enna
Pergusa lacus
Simethus fl.
Erycez fl.
Leontini
Lestrygones Leontini
Taurus promont
Alabus fl.
Hybla Galeotis
Syracusæ
Ortygia Insula
Arethusa vel Cypara
Anapus fl.
Cyane fons
Gyas ager
Plemmyrium
Longum promontorium sinus magnus
Erineus vel Orinus fl.
Asinarus fl.
Elorus fl.
Ichana
Pachynum prom.
Pachyni portus
Odyssea vel Edissa
Odysseum promont.
Motyca
Casmenæ
Camarina lacus
Bucra prom.
Caucana portus
Motychanus fluuius
HYPERIA
Gela
Agrigentum
Acragas Agrigentum
AGRIGENTINI
GELENSES
SICILIA
SICANI
ELYMI et PHOCENSES
Drepanum
Eryx
Helbesus fons
Phorbantia Seu Bucina
Aegades Insulæ
Catria Aegusa Aponiana
Maritima et Hiera
Motye
Lilybæum prom.
Mazarum
Selinus
Inycum
Entella
Adrano
Iota Ietas
Acesta
Bathys fl.
Gemelli Colles
Herbessus
Halycus fl.
Heraclea Minoa
Camicus
Hypsa fl.
Himera fl.
Mare Libycum
Siue
Africum
Millia passuum
10
20
30
40
SICILIA INSVLA
גזירת סגלי א

Non debet hîc *Cosyra* omitti, insula cum oppido media inter Siciliæ Lilybæum & Clupeam Africæ, à Melite distans stadiis D. Nomen à brevitate sumptum, si Punicè fuit קוצרה *Kosera*, quomodo apud Arabes. Breve hîc idem quod parvum, ut cùm Poëta dicit,

---- brevibus Gyaris & carcere dignum.

Ita brevis *Cosyra*, hoc est, parva & angusta fuit: sive de urbe acceperis, quam Polybius lib. 3. πολισμάτιον *oppidulum* appellat: sive etiam de tota insula, cujus ambitus Strabone teste non patet ultra stadia CL, id est, sex aut septem leucas nostrates. Hinc Silius lib. 14.

Et bellare Tabas docilis, Cosyraque PARVA.

Tamen cùm *cheth* Hebræum passim à Græcis per *cappa* efferri videam, ut alibi multis probo, in id inclino magis ut *Cosyræ* nomen deducatur ab Hebræo חוסר *choser*, id est, inopia, quia insula est perquam sterilis. Ovidius lib. 3. Fastorum:

Fertilis est Melite, sterili vicina Cosyræ.

Seneca de consolatione ad Helviam cap. 6. *Deserta loca & asperrimas insulas Sciathum & Seriphum, Gyarum & Cosyram pete.* Tamen ideò habitatur, quia aquis est irrigua, & portum habet commodum, olivisque scatet & capris, ut testatur Arabs Geographus Clim. 4. part. 2.

Sunt & in eodem mari aliæ Phœnicum insulæ sitûs ignoti. In his *Eudipne*, de qua Stephanus: Εὐδείπνη, νῆσος Λιβύης, Φοινίκων· Ἑκαταῖος περιηγήσει Λιβύης. Fortè *Eudipne* est Udenoe de qua in Ἰστὸς idem Stephanus: Ἰστὸς νῆσος Λιβύης, Οὐδενόη λεγομένη ὑπὸ Λιβύων, ὑπὸ δὲ Φοινίκων Κελλαραρσὰθ ὃ ἑρμηνεύεται Ἰστωνὶς, νηῒ γάρ ἐστι παραπλήσιος, *Istos insula Libyæ, quæ Udenoe dicitur à Libybus, & à Phœnicibus Kellararsath, quod* Græcè *exponitur Istonis* (à malo navis deducto nomine) *est enim navi similis*; navi scilicet malo erecto. Itaque pro Κελλαραρσὰθ legendum suspicor Κεβλαραφσὰθ, vel potiùs Χεβλαραφσὰθ חבלהרפסד, id est, *malum navis.* Hebraicè diceretur חבל הרבסדה *Chibbel Haraphsoda.* חבל pro malo extat, Prov. 23:34. Et רפסרות pro σχεδίαις, 2 Par. 2: 15. id est, tumultuariæ navis genere, quarum prima inventio debetur Phœnicibus. Sanchoniathon: Κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον, οἱ ἀπὸ τῶν Διοσκούρων σχεδίας καὶ πλοῖα συνθέντες ἔπλευσαν.

Est & in hoc censu Cyranis de qua Herodotus Musâ quartâ post Zygantum descriptionem: Κατὰ τούτους δὲ λέγουσι Καρχηδόνιοι κέεσθαι νῆσον τῇ οὔνομα εἶναι Κύραυιν, μῆκος μὲν διηκοσίων σταδίων, πλάτος δὲ στεινὴν, διάβατον ἐκ τῆς ἠπείρου, ἐλαιέων τε μεστὴν καὶ ἀμπέλων. *Juxta hos aiunt Carthaginenses sitam esse insulam nomine Cyranim ducentorum stadiorum longam, angustæ latitudinis, in quam è continenti facilè transiri potest, oleis refertam ac vitibus.* Unde pro νῆσον Κύραυιν malim legi Κύραμιν, id est, כרמין *Ceramin* vitium. Stephanus *Cyraunin* scribit, & *Gyzantas* pro *Zygantibus.* Κυραυνὶς, inquit, νῆσος κατὰ Γύζαντας τοὺς ἐν Λιβύῃ. Quę verior est lectio. Quippe etiam Γύζαντας habent Apollonius in Mirabilibus, & Eustathius in Dionysium. Et Gyzantum nomen videtur à mellificio factum. Talmudicis saltem גזין *gazin* sunt *apes*, & דבש הגזין *mel apum* in tractatu *Bechoroth.* Porro in Gyzantum regione μέλι μὲν πολλὸν μέλισσαι κατεργάζονται, πολλῷ δὲ ἔτι πλέον λέγεται δημιουργοὺς ἄνδρας ποιέειν; *magnam quidem mellis vim apes conficiunt, multo plus tamen viri opifices conficere dicuntur.* Ita habetur in Herodoto quem sequitur Apollonius.

Prætereo Prosopon, & Terapsen, & Hydram, & Phœnicusas insulas ad Carthaginem apud Stephanum. Quibus Demonesum addit Mercator ex hoc loco Aristotelis in lib. Mirab. Δημόνησος, ἡ Καρχηδονίων νῆσος, ἀπὸ Δημονήσου τοῦ πρώτου ἐργασαμένου τὴν ἐπωνυμίαν εἴληφεν. ἔχει δὲ ὁ τόπος κυανοῦν τὸ μέταλλον καὶ χρυσοκόλλην. ταύτης δ' ἡ καλλίστη πρὸς χρυσίον, εὑρίσκει τιμήν; καὶ γὰρ φάρμακον ὀφθαλμῶν ἐστιν. ἔστι δὲ αὐτόθι χαλκὸς κολυμβητὴς, ἐν δυοῖν ὀργυιαῖς τῆς θαλάσσης. *Demonesus Carthaginensium insula à Demoneso primo cultore nomen traxit: habet autem locus ille cyanum metallum* (vulgo Azurum) *& chrysocollam; hujus autem optima æqualis cum auro est pretii, quia ad oculorum remedia adhibetur. Ibidem etiam est æs in mari natans, usque ad duas orgyias.* Vel ut rectè interpretatur doctissimus. D. de Grentemesnil, *æs quod urinando effoditur è fundo maris ad duas orgyias alti.* Sed hęc ipsa descriptio docet agi de Propontidis Demoneso prope Chalcedonem de qua Stephanus: Δημόνησος περὶ Χαλκηδόνα νῆσος, ἀπὸ Δημονήσου τινός. ἔχει δ' ὁ τόπος κυανοῦ μέταλλον καὶ χρυσοκόλλης, καὶ χρυσίον εὑρίσκεται τίμιον, ὀφθαλμῶν τε φαρμακὸν ἐστιν. *Demonesus insula circa Chalcedonem à Demoneso quodam. Habet autem locus cyani fodinas & chrysocollæ. Sed & pretiosum aurum invenitur, & oculorum remedium est.* Hæc Aristotelicis simillima. Nisi quod Aristotelis Demonesus non habet chrysocollam & aurum preciosum, sed chrysocollam æqualis cum auro precii. Itaque verba Stephani: χρυσοκόλλης καὶ χρυσίον εὑρίσκεται τίμιον ita omnino legenda, χρυσοκόλλη κατὰ χρυσίου εὑρίσκεται τιμὴν, *chrysocolla juxta pretium auri invenitur.* Vicissim in Aristotele mendosè scribitur Δημόνησος, ἡ Καρχηδονίων νῆσος & scribendum Χαλκηδονίων ex Stephano qui Demonesum circa Chalcedonem describit. Tale in Æliani variis lib. 13. cap. 31. Ξενοκράτης ὁ Καρχηδόνιος pro ὁ Χαλκηδόνιος, ut in Laërtio & Suida, & in ipso Æliano lib. 14. cap. 9. Et in Tzetzis enarratione in Hesiodi opera & dies: Καρχηδόνιοι καὶ Βυζάντιοι, διὰ πλοιαρίου σκαλμὸν διενεχθέντες, δεινῶς ἐναυμάχησαν ἐν τῷ Βοσπόρῳ (legendum Καλχηδόνιοι.) Neque enim Carthaginenses, sed Chalcedonenses cum vicinis Byzantiis ob navigii scalmum in Bosphoro decertarunt. Quod affert Scholiastes ut confirmet illud Poëtæ, Πῆμα κακὸς γείτων. Rursus in Aristophanis Scholiaste in Equitib. Act. 4. sub finem Καρχηδὼν errore simili legitur esse πόλις Θράκης περὶ τὸ Βυζάντιον, *urbs Thraciæ circa Byzantium.* Si quis malit Stephanum ex Aristotele corrigere, legat Plinium qui Demonesum recenset inter insulas Propontidi circa finem libri quinti. Et Hesychium cui δύο εἰσὶ πρὸς τῷ Βυζαντίῳ νῆσοι κοινῇ μὲν Δημόννεσοι λεγόμεναι, ἰδίᾳ δὲ διαλλάττουσαι, ἡ μὲν γὰρ Χαλκῖτις, ἡ δὲ Πιτυοῦσα. *Duæ sunt prope Byzantium insulæ quæ communi nomine Demonnesi dicuntur, sed una proprio Chalcitis, altera Pityusa.* Inde ibidem Δημοννήσιος χαλκὸς, *Demonnesium æs*, à quo & ipsa Chalcedon.

CAPUT XXVII.

Phœnices in Siciliæ parte Occidentali à Lilybæo ad Pelorum.

Pœni è Carthagine, vel etiam è Tyro Phœnices Siciliæ littora diu tenuerunt. *Lilybæum*, id est, ad Libyam. Strabonis cujusdam perspicacitas. *Lilybæum* Phœnicum urbs splendida & munitissima, quando condita & aucta. Puteus *Lilybæus* cur dictus. Sibylla Cumæa cur credatur sepulta ibidem. Sepulchrum locus communis. *Motye* Phœnicium oppidum opulentum, cujus situs qualis Tyri. Ratio nominis. *Chek Lub* ubi Cyclopes. *Ægusa* insula qualis. Unde dicatur *Catria.* *Hiera* cur *Maritima.* *Bucinna* seu *Phorbantia* cur *Jabesa.* *Drepanum* condidit Amilcar. Nec à Cereris aut Saturni falce, nec à curvo situ dicta est, sed à promontorii acumine. *Eryx* aliis *Elyma*; utrumque nomen ab altitudine. Quid sint הרכסים, Es. 40: 4. Templum Erycinæ Veneris à Phœnicibus impensè cultæ. Eryx oppidum. *Egesta* vel *Acesta* ubi Xantus & Simois confluunt, non dictam ab Aceste Trojano, sed à Punico הקשטה. Fons Egestanus calidarum aquarum, quorsum dictus *Helbesus.* *letas* fl. & urbs יטה *Hyccara* חיק כורא *sinus piscosus.* Malè ab hycca deduci. *Panormus* Phœnicum metropolis, quomodo Punicè. *Eleutherus* fl. cur *Orethus* appel-

letur. *Solus* vel *Solois* סלעים quia in rupe. Himera Græca urbe diruta Pœni Therma condidêre ad calidas aquas heroum ævo jam notas. *Himera* unde dicatur. Usticæ insulæ nomen à depressione factum. *Cephalœdis* vel *Cephalud*, id est, rupes flexa. Alisa urbs & Alisa fons exultabundus, id est, עליזה. *Mutistrata* vel *Amestratus* ab Astarte nomen adepta. Alontium עלות, quia in ascensu. *Agathurium* vel *Agathyrnum* super הסתרין, id est, petras. *Abacænum* à celso situ dictum. *Mylæ* ubi boves Solis, ab armentis appellatæ. Boves Solis, quos occidere nefas esse boves aratores. *Lipara* & *Liparæ* olim *Meligunis* vel *Melogonis*. Liparas nec à pinguedine nec à Rege Liparo dici, sed à Phœnicio נברס *Nibras*, quasi facem dixeris, quia facis instar noctu lucebat, L & N permutatis. *Melogonim* dici pro מנגנין *Menaggenin*, quia igne intus incluso sonus auditur tanquam tympanis aut cymbalis pulsantium ad multa stadia. Sirenas multi statuunt prope Pelorum. Illis à cantu Punicum nomen.

Phœnices ante Græcos omnia Siciliæ littora tenuisse docet hic locus Thucydidis lib. 6. Ὤκουν δὲ καὶ Φοίνικες περὶ πᾶσαν μὲν τὴν Σικελίαν ἄκρας τε ἐπὶ τῇ θαλάσσῃ ἀπολαβόντες, καὶ τὰ ἐπικείμενα νησίδια, ἐμπορίας ἕνεκεν τῆς πρὸς τοὺς Σικελούς. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες πολλοὶ κατὰ θάλασσαν ἐπεισέπλεον, ἐκλιπόντες τὰ πλείω, Μοτύην, καὶ Σολόεντα, καὶ Πάνορμον ἐγγὺς τῶν Ἐλύμων συνοικίσαντες ἐνέμοντο, ξυμμαχίᾳ τε πίσυνοι τῇ τῶν Ἐλύμων, καὶ ὅτι ἐντεῦθεν ἐλάχιστον πλοῦν Καρχηδὼν Σικελίας ἀπέχει. *Habitabant etiam Phœnices circa omnem Siciliam, occupatis extremis ad mare partibus & adjacentibus insulis, ut cum Siculis negotiarentur. At postquam multi Græcorum in eam trajecerunt, Phœnices plerisque relictis, Motyem & Soluntem & Panormum, vicinas Elymis urbes, unà cum iis incoluerunt: freti cùm Elymæorum societate, tum eo quod exiguo inde à Sicilia trajectu Carthago distat.* Apparet hæc è Thucydide dici de Carthaginis Phœnicibus, id est, Pœnis. Quò eódem pertinent hæc Pausaniæ in Eliacis: οἱ δὲ Φοίνικες καὶ Λίβυες στόλῳ ἀφίκοντο κοινῷ, καὶ ἄποικοι Καρχηδονίων εἰσίν, *Phœnices atque Libyes communi classe in Siciliam venerunt, & Carthaginensium coloni sunt.* Nec alia mens Marciani, qui postquam recensuit urbes à Græcis ibi conditas, hæc addit continuò pòst:

> Τὰ δὲ λοιπὰ βάρβαρ' ἐστὶ τῶν πολισμάτων,
> Καρχηδονίων ἐντειχισάντων τοὺς τόπους.
> *Et barbarorum quæ supersunt oppida*
> *Carthago dives cinxit altis mœnibus*

Tamen Tyrii Phœnices non Carthaginis hanc insulam primi occuparunt, si Diodoro credimus, qui longam de Tyriorum in Hispaniam commerciis dissertationem ita claudit lib. 5. pag. 216. οἱ Φοίνικες διὰ τῆς τοιαύτης ἐμπορίας ἐπὶ πολὺν λαβόντες χρόνον αὔξησιν, ἀποικίας πολλὰς ἀπέστειλαν, τὰς μὲν εἰς Σικελίαν καὶ τὰς συνέγγυς ταύτῃ νήσους, τὰς δὲ εἰς τὴν Λιβύην καὶ Σαρδόνα καὶ τὴν Ἰβερίαν. *Ex hac negotiatione Phœnices per multum temporis opulentiores facti, multas miserunt colonias, alias quidem in Siciliam & vicinas insulas, alias autem in Libyam & Sardiniam & Iberiam.* Utut sit, Phœnices constat antiquissimis illis temporibus, quibus Africam occuparunt, Siciliam quoque invasisse, atque in ea diu hæsisse. Itaque quamvis Græci his succedentes monimenta barbarorum summo studio aboleverint, tamen in priscis fabulis gentiumque & locorum nominibus multa Phœnicii sermonis vestigia superfuerunt, quæ hîc pro virili indagare neque erit inutile, neque ut spero injucundum. Lector statim in descriptione Siciliæ animadvertet, me Cluverium maximè sequi, qui de veteri Sicilia omnium doctissimè & luculentissimè scripsit.

Facto igitur initio ab ea Siciliæ parte, quæ proxima est Africæ, quamque adeò Græcis insulam invadentibus Pœni solam sibi servarunt, primò se offert *Lilybe* vel *Lilybæum* promontorium, quod Punicè dictum est ללוב (*Lelub*) *ad Libyam*, vel ללובאי (*Lelubae*) *ad Libes*, quia ad Libyam & Libes erat obversum, ut jam alibi docuimus. Strabo, Ἔστι δὲ καὶ ἀπὸ Λιλυβαίου τουλάχιστον δίαρμα ἐπὶ Λιβύην, *est à Lilybæo brevissimus in Africam trajectus.* Diodorus lib. 13. κατέπλευσε τῆς Σικελίας ἐπὶ τὴν ἄκραν τὴν ἀπέναντι τῆς Λιβύης καλουμένην Λιλύβαιον, *navigavit in Siciliæ promontorium Libyæ oppositum quod Lilybæum appellant.* Eunapius in Porphyrio: Συντείνας δὲ ἐπὶ Λιλύβαιον, τὸ δέ ἐστι τῶν τριῶν ἀκρωτηρίων τῆς Σικελίας τὸ πρὸς τὴν Λιβύην ἀνατεῖνον καὶ ὁρῶν. *Cùm contendisset Lilybæum, quod unum est è tribus Siciliæ promontoriis Africam versus porrectum, eumque respiciens.* Silius lib. 14.

> *Hic contra Libyamque situm, Caurosque furentes,*
> *Cernis devexas Lilybæum nobile Chelas.*

Martianus Capella lib. 6. *Lilybæum Africæ fines videt.* Similes locos ex Mela, Plinio, Solino, Ptolemæo citavi in *Phaleg* lib. 4. cap. 33. Quibus ex Strabone, Valerio, Varrone, Æliano, Plinio & Solino addi queat historia de Strabone quodam; quem aiunt tam certa oculorum acie usum esse, ut classes portu Carthaginensium egredientes è Lilybæo intueretur, & numerum navium diceret.

Strab. l. 6. Val. Max. l. 1. c. 8. Ælian. hist. l. 11. c. 13. Pl. l. 7. c. 21. Solin. c. 6.

Ad Lilybæum promontorium Phœnicia urbs erat *Lilybæum*, cujus quo loco diximus ideò non meminit Thucydides, quia cùm Græci Siciliam invaserunt, nondum condita, aut saltem adhuc obscura erat. Diodorus lib. 22. eam emersisse scribit è ruinis vicinæ Motyes: Αὕτη γὰρ, inquit, ἡ πόλις ὑπὸ Καρχηδονίων ἐκτίσθη μετὰ τὴν ἅλωσιν τῆς Καρχηδονίων Μοτύης ὑπὸ Διονυσίου τοῦ Τυράννου, τοὺς γὰρ ἐκ ταύτης ὑπολειφθέντας ἀθροίσαντες, κατῴκισαν εἰς τὸ Λιλυβαῖον. *Illa enim urbs à Carthaginensibus fuit condita post Motyen Carthaginensium à Dionysio tyranno expugnatam. Congregatos quippe quos ex illa reliquos fecerat excidium, Lilybæi collocarunt.* Cui loco frustra opponitur quod idem narrat libro undecimo, ἐπ' ἄρχοντος Ἀθήνησιν Ἀρίστωνος, id est, annis ante Motyes excidium plus minus quinquaginta, bellum inter Ægestanos & Lilybætanos esse exortum super agro ad Mazaram fluvium sito: unde sequatur Lilybæum multo ante extitisse. Nam quæ extat urbs condi dicitur, cùm augetur & reparatur. Extabat igitur Lilybæum etiam ante captam Motyen. Sed tum demum evasit celebris novis colonis additis. Unde est quod Lilybæum deinceps Veteres multum extollunt. Cicero Verrinâ quintâ: *Testis splendidissima civitas Lilybætana.* Aurelius Victor de viris illustribus in Attilio: *Ex maximis & munitissimis civitatibus, Ennâ, Drepano, Lilybæo hostilia præsidia dejecit.* Diodorus lib. 36. de Athenione: ἐτόλμησε πόλιν ἀπόρθητον τὸ Λιλυβαῖον πολιορκεῖν, *Lilybæum urbem inexpugnabilem obsidere ausus est.* Proinde idem narrat lib. 24. Romanos post decennalem Lilybæi obsidionem tandem pace facta recessisse.

V. Suid. in Πύῤῥος.

Urbi nomen ἀπὸ τοῦ φρέατος, ὃ κατ' ἐκείνους μὲν τοὺς καιροὺς ὠνομάζετο Λιλυβαῖον, *à puteo quod illo ævo Lilybæum nominabatur.* Ita nugatur Diodorus lib. 13. Latuit enim Græcum hominum oppidum & promontorium ex eo nomen habere quod ad Libes essent obversa. Interim puto me videre quid illi respexerint, qui Diodoro imposuerunt. Rota putei Arabicè propriè דולאב *dulab* vocatur. Sed & scribitur לולאב *Lulab* D & L permutatis, ut passim. Sic מרך *salire* Syris fit ex Hebr. מלח. Unde est quod plurale לואליב *lavvalib* ex veteri Glossario Giggejus *rotas* exponit. Fortè ex hac voce putavit Pœnus aliquis derivari Lilybæum.

Ut Pachynum Hecubæ, & Pelorum navarchi Annibalis, ita Lilybæum Sibyllæ Cumææ sepulchro Veteres insigniunt. Solinus Salmasii cap. 5. *Lilybitano* (promontorio) *Lilybæum oppidum decus est, & Sibyllæ sepulchrum, nempe Cumææ*, de qua cap. secundo dixerat: *Hujus sepulchrum in Sicilia*

adhuc

adhuc manet. Et Isidorus lib. 8. cap. 8. *Dicta autem Cumana à civitate Cumis, quæ est in Campania, cujus sepulchrum in Sicilia adhuc manet.* Sed hęc Sibylla tam fictitia est quàm Hecuba & Pelorus, de quibus deinceps. Fabula videtur ex eo nata, quod ad Sibyllæ nomen alludit Hebræum זבול (*zebul*) *habitatio*, quod pro sepulchro passim usurpatur שהוא דר בו כל אחר, *quia in illo quivis habitat*, ut ait Aben-Ezra ad Ps. 49: 15. Quò pertinet illud Jobi cap. 30. vers. 23. *Mors avocat me, & domus constituta omni viventi.* Id fortasse Pœni imitati altera voce Arabica sepulchro ad Lilybęum inscripserant זבול גמאעה (*zebul gumaa*) *habitatio universitatis*, id est, communis omnium sedes. Et ex *Zebul gumaa* factum *Sibylla Cumæa*. Sic passim Veteres sepulchra vel inferos *locos communes* appellant. Plautus in prologo Casinæ: *Qui nunc abierunt hinc in communem locum.* Artemidorus lib. 1. cap. 80. κοινὸς ὁ τόπος ἔτος καλεῖται ὁ τὰς νεκρὰς δεχόμενος. Cicero 6. Verrinâ: *Dico nihil istum ejusmodi rerum in Provincia reliquisse, &c. nihil in ædibus cujusquam, ne in oppidis quidem, nihil in locis communibus.* Justinianus Instit. lib. 2. tit. 1. *In communem autem locum purum invito socio inferre non licet.*

A Lilybæo promontorio versus Aquilonem navigantibus statim occurrebat *Motye* Pœnorum colonia. Diodorus lib. 14. pag. 423. ὁ μακρὰν ἀπὸ λόφε τέτε Μοτύη πόλις ἦν ἄποικος Καρχηδονίων, ᾗ μάλιςα ἐχρῶντο κατὰ τὸ Σικελίας ὁρμητηρίῳ. *Non procul ab illo colle* (Eryce) *sita erat urbs Motye colonia Carthaginensium, quâ potissimùm utebantur ut belli sede, unde in Siciliam erumperent.* Proinde Thucydides nuper de Phœnicibus: Μοτύην καὶ Σολόεντα καὶ Πάνορμον, &c. ἐνέμοντο, &c. ὅτι ἐντεῦθεν ἐλάχισον πλεῖν Καρχηδὼν Σικελίας ἀπέχει. *Motyam, Soluntem & Panormum, &c. incoluerunt, &c. quia minimo inde in Carthaginem trajectu Sicilia distat*: Et Pausanias in Eliacis: Ἐςὶ δὲ κατὰ τὴν ἄκραν ἐν Σικελίᾳ τὴν τετραμμένην ἐπὶ Λιβύης καὶ Νότε, καλεμένην δὲ Πάχυνον (lege Λιλυβαῖον) Μοτύη πόλις· οἰκεσι δὲ Λίβυες ἐπ' αὐτῇ καὶ Φοίνικες. *Ad Pachynum* (imò ad Lilybæum) *Siciliæ promontorium quod in Africam & Austrum vergit, est Motye urbs, quam tenent Afri & Pœni.* Motye in Diodoro legitur urbs fuisse valde insignis: τῷ δὲ πλήθει καὶ τῷ κάλλει τῶν οἰκιῶν εἰς ὑπερβολὴν πεφιλοτεχνημένη, διὰ τὴν εὐπορίαν τῶν κατοικέντων, *& domorum copiâ & specie magnificè exornata propter incolarum divitias.* Situs prope qualis Tyri, nempe in insula, quam isthmus manufactus stadiorum sex ita continenti junxerat, ut ex insula facta esset Chersonesus. Idem: αὕτη δὲ ἡ πόλις ἦν ἐπὶ τινος νήσε κειμένη, τῆς Σικελίας ἀπέχεσα σαδίες ἕξ. Et paulò pòst: εἶχε δὲ καὶ ὁδὸν σενὴν χειροποίητον, φέρεσαν ἐπὶ τὸ Σικελίας αἰγιαλόν. Dictam fabulatur Stephanus ἀπὸ Μοτύης γυναικὸς μηνυσάσης Ἡρακλεῖ τὰς αὐτῦ βῦς, *à muliere Motye, quæ Herculi indicavit boum suorum abactores.* Ego dictam interpretor Punica voce מתוחה *Metuha*, id est, protensam, propter Chersonesi longitudinem. Ad Aquilonem fuit Motyensium portus, quem multis describit Polyænus lib. 5. in Dionysio.

Inter Lilybæum & Motyen fuisse puto חיקללוב *Chek lelub* sinum Lilybitanum, contractè חיקלוב *chek lub*, à quo dici *Cyclopes* postmodum docebimus; quia ibi habitaverunt, è regione Ægusæ insulæ, quam Homerus multis describit lib. 8. Odyss.

Ægusa nomen est ἀπὸ τῶν αἰγῶν à capris, quibus illam insulam olim abundasse ex Homero colligere est. *Depresso ac plano est solo*, inquit Cluverius testis αὐτόπτης, *eoque agrorum fertilitate & aquarum copiâ præstat, cultuique maximè est idonea, sinusque insuper habet seu portus tutissimos, numerosæque classis capaces.* Quę Ægusę descriptio Homericę tam est similis quàm ovum ovo simile est. Media est inter Hieram & Phorbantiam. Hæ tres insulæ communi nomine Ægades appellantur; & utut Siciliæ vicinę, tamen Libycis insulis accensentur, quia sunt in mari Libyco, & è Drepanitano portu solventibus per eas in Africam iter est. Ægades maximè insignivit Lutatius, qui ad illas victo Hannone, navibusque quinquaginta demersis, & septuaginta captis cum Pœnorum decem millibus, primo bello Punico finem imposuit. *Polyb. l. 1. Flor. l. 12. c. 2. Corn. Nep. in vit. Hamilc. & Lutat. Sil. l. 1. & 2. & Diod. l. 24.*

Ægusæ Libycum nomen apud Stephanum est *Catria*: Αἴγεσα, inquit, νῆσος Λιβύης, κατὰ Λίβυας λεγομένη Κατρία, *Ægusa insula Libyæ, juxta Libes Catria dicta.* Pro Κατρία Cluverius scribendum censet Καπραρία: quasi pro Ægusa Libyes *Caprariam* Romana voce appellaverint. Sed utut Αἴγεσα & *Capraria* sint synonymę voces, tamen à Romanis ipsis *Ægusa* dicitur, non *Capraria.* Vide Plinium lib. 3. cap. 8. *Aponianam* vocat Hirtius de bello Africano, unde hodiernum *Favagnana*; Caprariam nemo quod sciam. Pretetea non est credibile Pœnos à Romanis accepisse nomina insularum quas tenuerunt diu ante Romam conditam. *Catria* igitur, ut vult Stephanus, Punicum nomen est, sed à Græcis interpolatum. Nempe ע expresso per g, ut in *Gaza, Segor, Gomorrha*, & similibus, עדר *geder* vel *gadar* est grex non solùm ovium, sed & caprarum. Sic Cant. 4: 1. & 6: 5. כעדר העזים *ut grex caprarum.* Et Psal. 50: 9. in Chald. Paraphrasi מן עדרך ברחי *è grege tuo hircos.* Hinc in plur. emphatico עדריא *gedraja* vel *gadraja* sunt greges. Itaque *Insula Gadraja*, unde deflexum *Catria*, est *insula gregum*, caprinorum scilicet, id est, *Ægusa.* Arabes vocant insulam אלראהב *Arrahib* Anachoretæ sive Monachi.

Ægusę ad Africum vicina est *Hiera* vel *Hieronesus*, de qua Polybius, Diodorus, Plinius, Ptolemęus. *Maritimam* hodiè vocant non nuper invento nomine. Ita enim habetur in Itinerario insulari: *A Lilybæo insula, quæ appellatur Maritima, stadia* CCC. Atque in Arabe Geographo id ipsum est מליטמה *Malitma* R & L permutatis. Cujus nominis ratio non est obvia. Nemo enim facilè dixerit quorsum è tot maris insulis, quæ sunt omnes ex æquo maritimę, una aliqua vocetur *Maritima*, nisi vocem fatearis ex Punica esse detortam, quod verissimum. Hebręis enim מתרוממה *Mitromema*, Chaldæis מתרמא *mitrama* & מתרימא *mitrima*, Syris מתתרימא *metterimo* elatam sonat. Vox Punica similis, T & R transpositis, mutata est in *Maritimam.* Elatam Pœni appellaverant propter situm. Cluverius: *Cùm Hiera sive Maritima, &c. Phorbantia sive Bucinna altis rupibus sint erecta, ac veluti prægmagni scopuli è mari emineant, media inter eas Aponiana sive Ægusa depresso ac plano est solo*, &c.

Ad Ægusæ Aquilonem è regione Drepani est Plinii *Bucinna*, quæ Ptolemęo *Phorbantia.* Utrumque nomen Gręci indiderunt à pastu boum. Fortè Pœnis יבשה *Jabesa*, id est, arida, dicebatur, ut Arabibus אליאבסה *Aljabisa* vel *Aljabesa*, unde Italicum nomen *Levezo* & *Levenzo.* Nempe ליס בהא מא *non est in ea aqua.* Ita asserit Nubiensis Geographus Cl. 4. part. 2.

Drepanum, aliis Drepana, portus erat Erycinorum, ubi oppidum primus extruxit & communivit Hamilcar Pœnus, eò translatis Erycinis. Diodorus lib. 23. Ἀμίλκας δὲ ὁ Καρχηδόνιος τὸ Δρέπανον τειχίσας, καὶ πόλιν κατασήσας, μετώκισε τὰς Ἐρυκίνες καὶ τὸ Ἔρυκα κατέσκαψε. Quo facto brevi Drepanum ita crevit, ut inter nobilissimas Siciliæ urbes censeretur. Victor de Attilio: *Ex maximis & munitissimis civitatibus Enna, Drepano, Lilybæo hostilia præsidia dejecit.* Sexto id anno contigit postquam fuerat

rat condita. Nempe propter loci opportunitatem & præſtantiam portûs, Drepanum ſemper magnifecêre Carthaginenſes. Polybius lib. 1. *διὰ γὰρ τὴν εὐκαιρίαν τοῦ τόπου, καὶ τὸ κάλλος τοῦ περὶ Δρέπανον λιμένος, ἀεὶ μεγάλην ἐποιοῦντο τὴν σπουδὴν οἱ Καρχηδόνιοι περὶ τὴν φυλακὴν αὐτοῦ.*

De nominis origine Græci multa comminiſcuntur. Alii dici Δρέπανον, (id eſt, falcem) *à falce Cereris quam ibi cum filiam ſuam Proſerpinam quæreret, amiſerit.* Ita Servius in lib. 3. Æn. Alii ὅτι ἐκεῖ ἦν τὸ δρέπανον μεθ᾽ οὗ τὸν οὐρανὸν ὁ Κρόνος ἐξέτεμε, *quia ibi erat falx quâ cœlum exſecuit Saturnus*, ut Corcyræ falx quâ Saturnum Juppiter. Ita Iſacius in Lycophronem. Aliis denique *dictum Drepanum eſt a curvo ſitu inſtar falcis.* Ita Pomponius Sabinus. Quem cur Recentiores ſequantur tanto conſenſu, non poſſum ſatis mirari. Cùm in portu Drepanitano terra non curvetur ſenſim in falcis modum, ſed planè in acumen deſinat. Proinde Drepano videtur nomen feciſſe Punicum דרבן *darban*, id eſt, aculeus. Extat in Hebræo Scripturæ textu, 1. Sam. 13:21. Et hujus plurale דרבנות *darbanoth*, Eccleſ. 12:11. Radix דרב (*daraba*) *acutum eſſe* in uſu eſt apud Arabes. Unde דראב *durab* illis acumen.

Prope Drepanum eſt Eryx mons celſiſſimus & ſolo Ætna minor. Polybius lib. 1. *μεγέθει δὲ παρὰ πολὺ διαφέρει τῶν κατὰ τὴν Σικελίαν ὀρῶν πλὴν τῆς Αἴτνης, omnes Siciliæ montes præter Ætnam longè ſuperat.* Solinus: *Eminet Sicilia montibus Ætna & Eryce.* Diodorus lib. 4. aſcenſum ad Erycem tradit eſſe triginta ſtadiorum, *τῆς ἀναβάσεως οὔσης σταδίων λ.* Inde Poëta lib. 12. Æn.

Quantus Athos, aut quantus Eryx.

Et Æneid. lib. 5.

At procul excelſo miratus vertice montis
Adventum ſociaſque rates occurrit Aceſtes.

Excelſo vertice montis, nempe Erycis, unde Trojanorum videbat naves Dropanum appellentes. Et Silius lib. 14.

Nec non altus Eryx.

Et Theocritus Idyll. 15.

Αἰπεινάν τε Ἔρυκα, *ſublimemque Erycem.*

Et Geographus Arabs (qui חאמד *Hamed* vocat Clim. 4. part. 2. הו גבל עטים שאמה אלדרוה עלי אלקנה, *mons eſt magnus celſi verticis & ſublimis faſtigii*, bis idem repetens diverſis vocibus ad majorem emphaſim. Inde Pœnis עלים *alim* vel *elim*, quaſi loca celſa dixeris. Quod Græci Ἔλυμα & Ἔλυμον ſcribunt. Vid. Dionyſium Halicarnaſſ. lib. 1. Sed & Ἔρυξ *Eryx* merè Punicum eſt. Quod Hebraicè ſcripſeris הרוכס *Harucas* vel הרכס *Hareces*; unde plurale הרכסים *Harecaſim* pro locis excelſis extat, Eſ. 40:4. Prophetæ verba ſic habent: *Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons & collis deprimetur, & quod curvum eſt erit in planum* והרכסים לבקעה *& loca celſa in convallem.* Kimchius in Lexico reddit ההרים הגבוהים *montes excelſos.* Ut Pſ. 31:21. מרוכסי איש *ab elationibus viri.* Nam paulò antè verſ. 19. David querebatur impios obloqui juſto בגאות ובוז *cum elatione & contemptu.* Rurſus Exod. 28:28. & 39:21. רכסו Arabs priore loco reddit ירפען *attollent*, poſteriore רפעוא *ſuſtulerunt.* Rabbi Selomo הרכסים montium ſeriem interpretatur, qui invicem ita cohærent, ut clivi intermedii ardui ſint, nec obliquentur, quo mollior ſit aſcenſus & deſcenſus. Contrà Aben-Ezra מקום מעוות *locum obliquum*, Vulgata *aſpera*, Græci τραχεῖα, Junius *ſalebroſa.* Sed his præferenda videtur interpretatio Kimchii; quia הרכסים Eſaias opponit לבקעה *valli.* Quæ oppoſitio nulla eſt, ſi הרכסים ſunt loca obliqua, vel aſpera, vel ſalebroſa. Cùm etiam in valle flexus & ſalebræ ſæpe occurrant. Sic Deut. 24:4. mentio fit *vallis aſperæ.* Præterea pro elatione ſumitur רכס in iis Scripturæ locis quæ citavimus, quibus ſolis occurrit. Et Chaldæus hîc habet בית גרודין *locum elationum*, id eſt, ſublimem & excelſum. Sic Talmudicum גדור in Aruch eſt גבשושית *eminentia*, & Arabicè in Giggeio גראר eſt *collis*, גרד *viæ montium.* Denique הרכס & *Eryx* planè idem ſunt. Quod ſatebitur quiſquis harum literarum aliquem guſtum habet. Hæc obiter de voce in qua hærent interpretes.

In ſummo vertice Erycis templum fuit Veneris Erycinæ. Polybius lib. 1. *Τούτου δ᾽ ἐπ᾽ αὐτῆς τῆς κορυφῆς, οὔσης ἐπιπέδου, κεῖται τὸ τῆς Ἀφροδίτης τῆς Ἐρυκίνης ἱερὸν ὅπερ ὁμολογουμένως ἐπιφανέστατόν ἐστι τῷ τε πλούτῳ καὶ τῇ λοιπῇ προστασίᾳ τῶν κατὰ τὴν Σικελίαν ἱερῶν. In hujus vertice, quod planum eſt, templum Erycinæ Veneris ſitum, omnium haud dubiè quæ tota Sicilia ſunt divitiis & reliquo cultu longè clariſſimum.* Mela: *Montium* (Siciliæ) *Eryx maximè memorantur ob delubrum Veneris ab Ænea conditum.* Virgilius lib. 5. Æn.

Tum vicina aſtris Erycino in vertice ſedes
Fundatur Veneri Idaliæ.

Hanc impensè coluiſſe Pœnos teſtatur Diodorus lib. 4. Καρχηδόνιοι, inquit, *μέρους τῆς Σικελίας κυριεύσαντες, οὐ διέλιπον τιμῶντες τὴν θεὸν διαφερόντως, Carthaginenſes parte inſulæ in ditionem redacta, eximio Deam cultu proſequi non deſtiterunt.* Nempe Venus eſt Phœnicium *Aſtarte*, cujus cultum ab illis Græci edidicerant. Notum enim eſt ex Pauſania nullum in Græcia fuiſſe Veneris templum antiquius templo Cytherææ Veneris, quod in Cytheris Phœnices condiderant. Proinde etiam ædes Erycinæ Veneris videtur eoſdem habuiſſe conditores, quicquid Græci de Ænea & Trojanis garriant, aut verò de Dædalo, quem ferunt ſaxum Erycis anteà confragoſum complanaſſe, muro per præcipitia ducto, ut latior eſſet area. Vide Diodor. lib. 4. & Pompon. Sabinum in lib. 5. Æn.

Sed & in Erycis vertice fuit urbs ejuſdem cum monte nominis, de qua Polybius ubi ſuprà: *Ἡ δὲ πόλις ὑπ᾽ αὐτὴν τὴν κορυφὴν τέτακται πανὺ μακρὰν ἔχουσα καὶ προσάντη πανταχόθεν τὴν ἀνάβασιν, urbs ſub ipſo vertice ſita eſt, valde longum & arduum aſcenſum habens.* Hanc condidiſſe fertur Eryx Veneris & Butæ, aut ut alii Neptuni filius, quem Hercules certamine victum principatu & vitâ exuit. Sed hæc merè fabuloſa ſunt. Agetur in ſequentibus de alia Eryce urbe prope Palicos, quæ & ipſa in monte fuit. Unde confirmatur id quod diximus, Erycen à ſitu dici.

Egeſta vel *Ægeſta*, Romanis ſcriptoribus *Segeſta præpoſitâ ei S literâ* (inquit Feſtus) *ne obſcœno nomine appellaretur*, à ſummo Poëta Aceſta dicitur, tanquam ab Aceſte conditore, quem alii Ægeſtum vocant. Locus eſt lib. 5. Æn.

Urbem appellabunt permiſſo nomine Aceſtam.

Ubi Servius: *Ab Aceſte ſcilicet. Dicta autem Aceſta, deinde Segeſta.* Ita etiam Silius:

---- Trojanaque venit Aceſta.

Piget hîc referre fabulas de Aceſte, quem edidiſſe dicitur Sylvia Egeſta Hippotæ Trojani filia, Trojâ metu belluæ relictâ delata in Siciliam, ibique ab amne Crimiſo in canem mutato compreſſa. Ab hoc Aceſte ſcilicet Aceſta urbs, & Aceſtani populi. Et qui prope Aceſtam confluunt amnes Trojanis nominibus Scamander vel Xanthus & Simois dicti. Hinc Poëta lib. 5. Æn.

Hectoreos amnes Xanthum & Simoenta videbo.

Et Strabo lib. 13. *Quidam ajunt ad Ægeſtam Siciliæ trajeciſſe Æneam, cum Elymo Trojano, & occupaſſe Erycem Lilybæumque, καὶ ποταμοὺς περὶ Αἴγεσταν προσαγορεῦσαι Σκάμανδρον καὶ Σιμόεντα, amneſque apud Ægeſtam denominaſſe Scamandrum & Simoenta.*

Et

Et Diodori lib. 20. Agathocles Ægeſtæis infenſus *pauperrimum quemque ab urbe eductum* παρὰ τὸν Σκάμανδρον ποταμὸν ἀπέσφαξε, *ad Scamandrum amnem mactavit.* Sed cùm Scamandri & Simoentis ad Egeſtam nec Scylax, nec Thucydides, nec vetuſtiorum ullus meminerit, recentiora eſſe puto hęc nomina, & à Gręcis tandem indita ut receptis de Aceſte & Ænea fabulis fidem facerent. Nec Aceſta ab Aceſte, ſed à Punico הקשטה *hakkeſta* videtur ſumpſiſſe nomen, id eſt, turris ſeu munitio. Syra flexione pro קשטא *keſta* ſcribitur קושטא *kuſta*: unde in Chaldæo Paraphraſte, Pſ. 61:4. קושטא דעשונא *turris roboris*, Hebraicè מגדל עז.

Calidas aquas circa Egeſtam multi deſcribunt. Strabo lib. 6. *Calidarum aquarum eruptiones multis locis habet inſula; quarum Selinuntiæ & Himerenſes ſalſæ ſunt*, τὰ δὲ Αἰγεσταῖα πότιμα, *Ægeſtanæ autem potabiles.* Diodorus lib. 4. ubi de aquis quas Herculi Siciliam peragranti nymphæ aperuerunt: τούτων δὲ ὄντων διττῶν, τὰ μὲν Ἱμεραῖα, τὰ δὲ Ἐγεσταῖα προσαγορεύεται, τὴν ὀνομασίαν ἔχοντα ταυτὴν ἀπὸ τῶν τόπων; *binæ cùm ſint, alteræ Himerenſes, alteræ Segeſtanæ, has appellationes à locis habent.* Plinius lib. 31. cap. 6. *Nec verò omnes quæ ſint calidæ, medicatas eſſe credendum, ſicut in Egeſta Siciliæ.* Sed has aquas è Veteribus unus Solinus nominavit: *Apud Segeſtanos*, inquit, *Helbeſus in medio flumine ſubita exæſtuatione fervet.* *Helbeſus*, inquam, non *Herbeſſus*, ut contra librorum fidem repoſuiſſe Delrium notat Vir magnus in Solinum. *Helbeſſus* Pœnis erat חל פשור (*Halpaſur*) lavacrum tepidum. Utraque vox ex Syris nota, quibus חלל eſt lavare. Sic in Chaldæa Paraphraſi, Ruth. 3: 3. ותחלילי במיא, *& lavabis te in aquis*, & paſſim. Et פשור *paſur* vel *paſor* tepidum ſonat, Eccleſ. 2: 8. & Apoc. 3: 16. Sic Arabibus פתר per ת eſt tepeſcere, ש & ת de more permutatis.

In Segeſtano ſinu Cluverius ex Ptolemęo fluvium habet Gręci nominis *Bathyn*, ſed ſuſpicatur legendum *Jatin*, quomodo hodiéque vocant à monte & oppido *Jati* unde oritur. *Jati* Silio eſt *Celſus Jetas*, Philiſto & Stephano Ἰεταί. Cives *Jetenſes* Plinio, *Jetini* Tullio & Diodoro, qui ſic habet lib. 23. Ἰετῖνοι ἐκβαλόντες τὴν τῶν Φοινίκων φρουρὰν τὴν πόλιν Ῥωμαίοις ἔδωκαν, *Jetini ejecto Pœnorum præſidio Romanis urbem tradiderunt.* Sic in Judææ montanis fuit יוטה *Juta*, Vulgato Interpreti *Jota* & *Jeta*, Joſ. 15: 54. & 21: 16. An à נטה, id eſt, inclinando, quod ſit in montis parte declivi.

Inde Panormum pergentibus offert ſe Ὕκκαρα βαρβαρικὸν χωρίον, *Hyccara barbaricum oppidum.* Ita Plutarchus in Nicia. Et Thucydides lib. 6. πόλισμα Σικανικὸν μὲν, Ἐγεσταίοις δὲ πολέμιον, *Sicanicum quidem oppidum, ſed Egeſtæis infenſum.* Itaque non placet quod apud Athen. lib. 7. Timæus nominis originem ex Græca lingua arceſſens *Hyccara* dici vult παρὰ τὸ τοὺς πρώτους τῶν ἀνθρώπων ἐλθόντας ἐπὶ τὸν τόπον ἰχθῦς εὑρεῖν τοὺς καλουμένους ὕκκας, *eo quod qui primi mortalium in eum locum venerunt, piſces repererint Hyccas nomine.* Hycca pro Erythrino piſce Cyrenæorum eſt vox, alibi rarò in uſu, pręterquam apud Poëtas. Et ut ab Hycca fiat Hyccara non patitur analogia. Denique barbari oppidi vocabulum è Græco ſermone repetitur minùs commodè. Proinde puto conſultiùs ex Punica lingua petere, quâ חיק־כורא *Hek-caura* eſt ſinus piſcis, id eſt, piſcoſus. Qualem eſſe ſinum Hyccaræ ex his Fazelli didici Dec. 1. lib. 7. de Hyccaris. *Ruinæ prorſus jacentes adhuc extant loco Garbolangi vocitato, ubi turris ſuperſtructa hodiè eſt, thynnorumque captura*, (id eſt, cetaria.) *Perſeverat autem priſci nominis id tantummodo veſtigium, quod locus ille murus Carinis* (*muro di Carini* vel *d'Iccarini*) *appellatur.* Hyccara natum eſt ex Punico חיק כורא *Hec-caura*; quomodo ex אי־כורא *I-caura*, id eſt, inſulâ piſcosâ, Icari Gręcum nomen. Quam veram eſſe Etymologiam docent hæc Athenæi lib. 1. cap. 24. ἐκαλεῖτο δὲ ἡ Ἴκαρος πρότερον Ἰχθυόεσσα διὰ τὸ ἐν αὐτῇ τῶν ἰχθύων πλῆθος, *olim autem Icarus Ichthyuſa vocabatur, propter piſcium in ea copiam.* Vir doctiſſimus in Athenæum craſſo errore *Imacharenſes* mutat in Hyccarenſes, cùm illi ſint mediterranei, hi littorei.

Poſt littoris flexum in Ortum duæ apparent urbes magni nominis Panormus & Solûs, quas cum Motya Pœnis illis antiquiſſimis attribuit Thucydides lib. 6. Μοτύην καὶ Σολόεντα καὶ Πάνορμον, &c. ἐνέμοντο, *Motyen & Soluntem & Panormum*, &c. *incolebant.* Harum Panormus, ut Polybius author eſt lib. 1. ἦν βαρυτάτη πόλις τῆς τῶν Καρχηδονίων ἐπαρχίας, *erat potiſſima urbs ditionis Carthaginenſium.* Et Diodorus lib. 22. eandem habere aſſerit λιμένα κάλλιστον τῶν κατὰ τὴν Σικελίαν, ἀφ' οὗ καὶ τὴν πόλιν συμβέβηκε τετευχέναι ταύτης τῆς προσηγορίας, *pulcherrimum totius Siciliæ portum, ex quo & appellationem iſtam urbs conſecuta eſt.* Quod ipſum mirari ſubit, unde Græcum habuerit nomen urbs quam nec Græci condidiſſe, nec niſi ſerò admodum obtinuiſſe leguntur. Proinde veriſimile eſt aliud Panormi nomen in uſu fuiſſe apud Pœnos, puta לברתין *Leptin*, id eſt, ὅρμον ſtationem.

Sic Panormo vicinus amnis in Ptolemęo Græca voce Ἐλεύθερος (*Liber*) in Vibio Punica *Orethus* appellatur. Neque enim aſſentior Cluverio qui diverſa facit flumina. Quippe ut Gręcè Ἐλεύθερος, ita Punicè in ſtatu abſoluto חורא *ora*, & in emphatico חורתא *oretha* liberum ſonat. Itaque idem ſunt *Eleutherus* & *Orethus*; quamvis Ptolemęus, cui Sicilia parùm fuit cognita, Eleutherum a Panormo plus juſto removerit. Sed cùm חורתא ſit fœmininum, ſupplendum eſt עין fons, aut ארית *rivus*, aut אמה alveus, quę Punicè fœminina ſunt.

Altera in hoc tractu Pœnorum urbs Σολόεις vel Σόλους nomen accepiſſe traditur ἀπὸ Σολοῦντος κακοξένου, ὃν ἀνεῖλεν Ἡρακλῆς, *à Solunte viro in hoſpites inhumano, quem interemit Hercules.* Hęc fabulatores apud Stephanum. At vera nominis origo patet ex ſitu, quem Fazellus ita deſcribit Dec. 1. lib. 8. *Mons Gerbinus à Panormo paſſuum millia* XII *diſtans ſequitur, quem mare adlambit, & mons alius undique præciſus ei contiguus. Ad cujus verticem Soloentum urbs vetuſtiſſima, hodiè prorſus jacens cernitur, &c. Erat autem ambitus paſſuum ſuprà mille, & naturali ſitu communita, unicum habens aditum, & aſcenſu perdifficilem.* Urbs in loco tam prærupto & confragoſo condita dicta eſt à Pœnis סלעים (*ſelaim*) *rupes*: unde Gręcis Σολόεις *Solois*: quę mutatio prorſus eſt analogica. *Camets* expreſſum per O Syrorum more, ut in *Edom* & *Corbon.* Et *Sçeva* de more tranſiit in ſonum ſubſequentis, ut in *Sodoma* & *Phogor* & *Solomone.* Terminatio mutata ut in *Niſibis* ex נציבין *Neſibin*, *Sepphoris ex* צפורין *Sipporin* & ſimilibus.

Quantum à Panormo Solûs tantum à Solunte diſtat *Himera* Gręca urbs, ſita ad Occaſum Himerę fluvii, quem Veteres per ſummum errorem putaverunt eundem eſſe & ex eodem fonte oriri cum altero Himera, qui in Meridiem fluit inter Gelam & Agrigentum. Vide Antigonum in mirandis, & Melam, & Solinum, & Vibium, & Vitruvium. Quin licet utriuſque fontes ex Nebrode monte ebulliant, diſtant tamen ab invicem ferè quadraginta millibus.

Himerenſes ſoli Gręcorum ętate Thucydidis ad mare Tyrrhenum habitabant. Urbem à Zanclęis conditam ad Occaſum Himerę amnis, cùm

floruisset per annos CXL, Pœni duce Annibale solo æquarunt, annis ante Christum minimum quadringentis. Sed in altera parte fluminis, iidem biennio pòst, ut habet Diodorus lib. 13. καταλέξαντες τῶν πολιτῶν τινὰς, καὶ τῶν ἄλλων Λιβύων τοὺς βουλομένους, ἔκτισαν πρὸς αὐτοῖς τοῖς θέρμοις ὕδασι πόλιν, ὀνομάσαντες Θερμά. *Volonum ex civibus aliisque Afris delectu habito, novam ad ipsas calidas aquas urbem condiderunt, quam Thermas appellarunt.* Θέρμα, id est, חמים *Hammim* vel *Hemim*. Ita enim sonabat Thermarum Punicum nomen. Unde est quod Hieronymus vocem הימים, Gen. 36: 24. (quam vocalibus nondum adscriptis videtur legisse *hemim*) nonnullos aquas calidas interpretari scribit *juxta Punicæ linguæ viciniam, quæ Hebrææ contermina est.*

Has porrò aquas fabuloso heroum ævo jam innotuisse Græcis patet ex Diodoro, qui libro 4. narrat Herculem, cùm Siciliæ littora peragraret, & è Peloro iret ad Erycem, τὰς νύμφας ἀνεῖναι θερμὰ λουτρὰ πρὸς τὴν ἀνάπαυσιν τῆς κατὰ τὴν ὁδοιπορίαν γενομένης αὐτῷ κακοπαθείας. Τούτων δὲ ὄντων διττῶν, τὰ μὲν Ἱμεραῖα, τὰ δὲ Ἐγεσταῖα προσαγορεύεται, τὴν ὀνομασίαν ἔχοντα ταύτην ἀπὸ τῶν τόπων. *Nymphas calida illà balnea excitasse, quibus contractam ex itinere lassitudinem allevaret. Quæ bina cùm sint, illa Himerensia, hæc Egestana dici, nomine facto à locis.* Inde Pindarus in Olymp. Ode 12. Ergoteli Himerensi.

> Θερμὰ νυμφᾶν λουτρὰ βαστάζεις, ὁμιλέων παρ' οἰκείαις ἀρούραις.
>
> *Calida nympharum balnea extollis, versans apud domestica arva.*

Ubi Scholiastes: Τὰ ἐν τῇ Σικελίᾳ θερμὰ λουτρὰ τῆς Ἱμέρας πόλεως λέγεται Ἀθηνᾶν ἀναδοῦναι εἰς ἀνάπαυσιν Ἡρακλεῖ ἡνίκα ἐκεῖ ἐφάνη: τινὲς δὲ νυμφάς, ὡς καὶ Πίνδαρος. *Calida Himeræ urbis in Sicilia balnea Minervam ajunt aperuisse Herculi in laborum recreationem, cùm illùc pervenisset. Alii autem nymphas, ut & Pindarus.* Ab his aquis Himeræ nomen. Res manifesta: cum Syris חמר *hamar* sit incalescere. Sic in Chald. Paraphraste, Job. 30: 27. מעי חמרו (*meai hamaru*) *viscera mea incaluerunt*, vel ut alii *efferbuerunt*. In Hebræo est רתחו quod de aquis ferventibus usurpatur, Job. 41: 22. & Ezech. 24: 5. Alterius Himeræ nomen Pœni aliter scribebant, ut suo loco dicetur.

Post Thermas Himerenses proximè occurrit *Paropus* ex lib. 1. Polybii. Cui Plinius Usticam opponit. *A Solunte*, inquit, *LXXV millia Osteodes, contraque Paropinos Ustica.* Arabs à Panormo distare scribit XL M. pass. & ab insula Hericode totidem, & aquis esse irriguam, & portum habere commodum. Nomen hodiéque retinet. Arabes per *koph* scribunt אשתקה. Sed Pœni olim ut putamus per *cheth* אשתחה, quæ vox depressionem & incurvationem sonat: quia insulæ maxima pars plana & depressa est. Horatius lib. 1. Od. 17.

> *Utcumque dulci Tindari fistulâ*
> *Valles & Usticæ cubantis*
> *Levia personuêre saxa.*

Nota *valles* & *cubantis*, id est, depressæ. Acron: *Cubantis, depressæ, ut Megarosque sinus, Tapsumque jacentem.* Ad quem Virgilii locum Servius: *Tapsus insula non longè à Syracusis plana & penè fluctibus par.* Itaque *Ustica* Pœnis idem quod Romanis *Planaria*; cujus nominis insula habetur inter Iluam & Corsicam (*Pianosa* hodiè) à specie dicta inquit Plinius & æqualis freto. אשתחה *Ustica* fit ex conjugat. *Ethpael* verbi שחה quod deprimere est. Sic Habac. 3: 6. שחו גבעות עולם *depressi sunt colles sæculi.* Unde & Hebræis הִשְׁתַּחֲוָיָה adoratio quæ fit inclinato corpore.

Jam sequitur Κεφαλοιδὶς *Cephalœdis* vel Κεφαλοίδιον *Cephalœdium* oppidum, de quo Diodorus lib. 13: 20. & 23. Strabo, Plinius, Ptolemæus; unde *Cephalœdia ora* Silio, & Cephalœditani Ciceroni in Verrinis, & Prisciano. In Arabe Geographo corruptè scribitur גלפודי *Gelaphudi* pro גפלודי *Gephaludi*. Hodiè vocant *Cefalu* & *Cephalud*. Nomen utut Græcum videatur, tamen est merè Punicum. Pœnis enim כיפא לוד *Cephalud* est rupes flexa. *Caphalœdis* porrò sita est in vertice rupis, penè in ipso flexu promontorii quod multum in mare prominet. Constat id tam ex Tabulis quàm ex descriptione Fazelli, dum in eo est ut probet Græcum esse vocabulum. *Cephalœdos*, inquit, *urbs vetusta, nomen à* κεφαλὴ, *quod caput est Latinis, nacta est, vel ob id quod ad verticem præruptæ rupis, promontorii speciem habentis condita fuit, ubi adhuc arx est natura munitissima, & urbs ipsa jacens ambitu fermè mille passuum.* Dec. 1. lib. 8. cap. 3. *Cephalud* composita vox ex duabus, quarum utraque notissima est. Prior ex Evangelio, in quo *Cephas* seu Petrus Simonis Apostoli cognomentum est: Posterior ex iis quæ diximus de nomine *Lud*, unde Lydi & Æthiopes. Pro Cephalude Κεφαλοιδὶς Doricum est, ut Ἀρέθοισα in Theocrito.

Inde sequitur Ἄλαισος *Alæsus* vel *Halesus* amnis, ubi *Alæsa*, *Alesa*, vel *Halesa* urbs. Ita enim variè legitur. Describitur à Diodoro lib. 14. in colle octo stadiis à mari dissito. Tamen ad mare portum habuit, de quo Cicero Verrinâ tertiâ. Condita est annis circiter quadringentis ante Christum, vel ut nonnullis visum ab Archonide Herbitensium præfecto, vel ut alii à Pœnis. Diodorus lib. 14. Τινὲς δέ φασιν ὑπὸ Καρχηδονίων ἐκτίσθαι τὴν Ἄλεσαν, καθ' ὃν καιρὸν Ἀμίλκας τὴν πρὸς τὸν Διονύσιον εἰρήνην ἐποιήσατο. *Alii autem Alesam conditam fuisse dicunt à Carthaginensibus, quo tempore Amilcar cum Dionysio pacem sancivit.* Cui sententiæ Alæsini libentiùs accesserunt, quia cùm Herbita cum Alæsa magnitudine & opibus haudquaquam esset conferenda, pudebat illos tam sordidæ originis. Itaque οἱ Ἀλεσῖνοι τὴν τῶν Ἐρβιταίων συγγένειαν ἀπηρνήσαντο, αἰσχρὸν ἡγούμενοι καταδεεστέρας πόλεως ἑαυτοὺς νομίζεσθαι. *Herbitensium cognationem Alesini abnegaverunt, quod turpe sibi ducerent urbis inferioris colonos se profiteri.* Locum enim fuisse Alesæ inter urbes Siciliæ clarissimas Cicero non semel docet. Sic Epist. 32. lib. 13. *In Halesina civitate tam lauta quàm nobili.* Et Verrinâ tertiâ: *Siciliæ civitates multæ sunt, Judices, ornatæ atque honestæ, ex quibus imprimis numeranda est civitas Halesina. Nullam enim reperietis aut officiis fideliorem aut copiis locupletiorem, aut authoritate graviorem.* An hinc עליסה *Alisa*, vel quod idem est, עליזה *Aliza*, id est, *exultabunda* Punicè nominata est, quo epitheto in Scriptura insigniuntur urbes quæ divitiarum nomine gloriantur & insolescunt? Sic Tyrus עליזה *aliza* dicitur Es. 23: 7. Et Ninive העיר העליזה (*hair haaliza*) *civitas exultabunda*, Sophon. 2: 15. Et Jerusalem קריה עליזה (*Kirja aliza*) *urbs exultabunda*, Es. 22: 2. & 23: 7. ubi LXX. πόλις πλουσία *urbs opulenta*, metonymiâ causæ pro effectu. Huic conjecturæ esset locus, si Herbita semper tenuis, & Alesa semper fuisset opulenta. At Herbitenses à prisca opulentia nuper exciderant. Cicero Verrinâ tertiâ: *Videamus Herbitensis civitas, honesta & anteà copiosa, quemadmodum spoliata ab isto ac vexata sit.* Et hos animos Alesini non ita pridem sumpserant, quia divitiæ illis erant recentes. Diodorus ubi suprà: ἐν δὲ τοῖς ὕστερον χρόνοις, *postremis autem temporibus, postquam accessit urbi plurimum incrementi, cùm propter maritimas negotiationes tum propter immunitatem à Romanis concessam, Herbitensium cognationem Alesini abnegarunt.*

Itaque verisimile est עליזה (*Aliza*) *exultabundum* Punico vocabulo dictum esse fontem Alesini agri de quo Solinus: *In Halesina regione fons, alias quie-*

quietus & tranquillus cùm siletur: si insonent tibiæ, EXULTABUNDUS ad cantus elevatur; & quasi miretur dulcedinem vocis ultra margines intumescit. Et Priscianus in versione Dionysii Periegetis:

Hic & Halesinus fons est, mitissimus undis,
Tibia quem extollit, cantu saltare putatur
Musicus, & ripis lætans excurrere plenis.

Hic, inquam, fons Alesini agri, ad cantum cum exultatione intumescere creditus, veréne an secus nostrâ nil refert, cùm à Pœnis appellatus esset עין עליזה (*ain-Alisa*) *fons exultabundus*; inde regioni postmodum & urbi & amni vicinis inditum nomen.

Circa eundem amnem fuit oppidum binomium. Ad prius nomen pertinent Philisti Μυτίστρατα, Polybii Μυτίστρατον, Zonaræ Μυτίστρατον, & Plinii *Mutistratini*. Ad posterius Silii *Amastra*, Apollodori Ἀμήστρατος, & Ciceronis *Amestratini*. Stephanus ridiculè descripsit περὶ Καρχηδόνα *circa Carthaginem*, idque tanquam ex Polybio, cùm Polybius & alii omnes Siciliæ adscribant. Itaque non fuit circa Carthaginem, sed Carthaginensium in Sicilia oppidum munitissimum, quod Romani per septem menses frustra obsessum, nec sine magnis cladibus, tertia tandem obsidione ceperunt & solo æquarunt, civibus quotquot supererant sub corona venditis. Diodorus lib. 23. Nomen non intelligo satis. Nisi quod à templo Astartes Punicę deę dictum fuisse suspicor מת־עשתרתא *mat-Astarta*, & עם־עשתרתא *Am-Astarta*, id est, *urbem* vel *populum Astartes*. Nempe מתא est urbs Talmudicis, ut in vulgari proverbio למתא דירקא ירקא שקול, *in urbem oleris olus importa*. Itaque *Matastarta*, unde Græcis Μυτίστρατα vel Μυτίστρατον, est urbs Astartes. Et עם־אשתרתא *Am-Astarta* vel *Amestratus* est populus Astartes. Tale עם־כמוש (*am-Chemos*) *popule Chamos* pro Moabitis à quibus Chamos colebatur, Num. 21: 29. & Jerem. 48: 46. Et עם אלהים *populus Dei*, vel עם יהוה *populus Domini* pro Judæis. Vide 2 Sam. 14: 13. Jud. 5: 11. &c.

Sequuntur *Calacta* seu pulchrum littus, & post Calactam Ἀλόντιον *Alontium*, vel Ἀλούντιον *Aluntium*. Prius in Ptolemæo legitur, posterius in Phalaride, Cicerone, Dionysio, Diodoro, Plinio. *Alontium* ex עלות *aloth*, *Aluntium* ex עלות *aluth* factum. *Aloth* & *Aluth* idem sunt, nisi quod prius Hebræum, alterum est Phœnicium, tale in Plauto *alonuth* deæ & *bynuth* filiæ. Adde *beruth* puteos, unde Βηρυτὸς apud Stephanum. עלות *Aluth*, id est, *celsa*; supp. מקומות *loca*. Itaque *Aluntio* nomen à situ. Erat enim in loco edito. Cicero Verrinâ quartâ: *Quum Aluntium* (al. Haluntium) *venisset prætor laboriosus & diligens, ipse in oppidum accedere noluit, quod erat difficili ascensu*. Fazellus Dec. 1. lib. 9. cap. 4. *In colle edito & mari prominenti nonnihil infra S. Philadelphi oppidum, Aluntium vetusta jacet urbs*. Rectè vetustam appellat, cùm Trojanis temporibus putetur jam stetisse. Dionysius Halicarnass. lib. 1. ubi de Æneæ profectione in Italiam: Πάτρων δὲ πεισθεὶς ὑπ᾽ Αἰνείου κοινωνεῖν τῆς ἀποικίας, καὶ σὺν αὐτῷ τινὲς τῶν φίλων, ὑπέμεινεν ἐν τῷ στόλῳ, οὓς ἔνιοί φασιν ἐν Ἀλουντίῳ κατοικῆσαι τῆς Σικελίας. *Patron verò ab Ænea persuasus, ut una iret in coloniam, & quidam ex ejus amicis manserunt in classe. Hos Aluntii Siciliæ habitasse nonnulli dicunt.*

Proximum est oppidum *Agathyrnum* vel *Agathyrna*, quod circa eadem tempora condidisse fertur *Agathyrnus* Æoli filius Regis ventorum. Æolo scilicet sex filii erant, quorum Ἀγάθυρνος βασιλεύσας τῆς νῦν ὀνομαζομένης Ἀγαθυρνίτιδος χώρας ἔκτισε πόλιν τὴν ἀπ᾽ αὐτοῦ κληθεῖσαν Ἀγάθυρνον; *Agathyrnus regioni quæ nunc Agathyrnis appellatur cùm imperaret, oppidum sui nominis Agathyrnum condidit*. Ita Diodorus lib. 4. Græcis enim semper suppetit fabularum penui inexhaustum, unde urbium quamlibet vetustarum conditores depromant. At mihi Agathyrni nomen deflexum esse videtur ex Punico הקתרין *Hakketharin* vel *Hakkathorin*, quasi rupes dixeris. In Ptolemæo legitur Ἀγαθούριον, *Agathurium*, id est, הקתורי *Hakkathori* quod *petrosum* sonat. Nempe Agathyrnum probant Fazellus & Cluverius esse oppidum S. Marci, de quo ille Dec. 1. lib. 8. cap. 4. *In sublimi colle agro & mari ad passuum tria millia prominenti S. Marci incubat oppidum.* Et mox: *Ad ejus arcem in rupe sitam*, &c. קתרי pro petris extat Proverb. 30: 26. in Chald. Paraphrasi.

Inde vetustum nihil occurrit usque ad mediterraneum oppidum *Abacænum* vel *Abacæna*, cujus meminêre Diodorus lib. 14. 18. & 22. Ptolemæus, Stephanus, Suidas, &c. Hujus rudera ex Fazello & Bonfilio describit Cluverius prope Tripium oppidum *in edito & undiquaque prærupto monte*. Unde & אבכין *Abacin* dictum putamus Pœnorum linguâ, quibus אבך *abac* est extollere. Extat Es. 9: 17. in conjugatione Hitphael ויתאבכו גאות עשן & *extollent se elatione fumi*, id est, sicut attollitur fumus. Aben-Ezra reddit יתרוממו *attollent se*. Kimchius יתגאו *efferent se*; quod confirmat nomen גאות sequens. Ab *Abacæno* gentile est *Abacænini*. Inde in Hesychio corrupta vox Ἀβακοάγκινοι pro Siciliæ vel Siculorum parte. Ἀβακοάγκινοι, inquit, Σικελῶν μοῖρά τις οὕτω καλουμένη, *Abacoancini, Siculorum pars quædam ita dicta.*

Jam littora prosequentibus, offert se Zanclæorum oppidum *Mylæ* (hodiè *Milazzo*) de quo præter Geographos Scylacem, Marcianum, Strabonem, Plinium, Ptolemęum, Stephanum, meminere etiam Hecatęus, Thucydides, Theophrastus, Diodorus, Silius, Paterculus, Suetonius, Appianus, Dio, & alii. Conditum id fuit in peninsula cognomine in qua Solis boves pascebantur. Apollonii Scholiastes lib. 4. *Timæus ait* Θρινακρίαν *Thrinacriam dictam fuisse Siciliam, quod tria habeat promontoria, &c.* Μύλας δὲ χερρόνησον Σικελίας, ἐν ᾗ αἱ τοῦ ἡλίου βόες ἐνέμοντο, *Mylas autem esse peninsulam Siciliæ in qua Solis boves pascebantur.* Plinius lib. 2. cap. 98. *Circa Messanam & Mylas fimo similia exspuuntur in littus purgamenta, unde fabula Solis boves ibi stabulari.* Alii boum Solis pascua paulò ulterius ponunt circa Dianæ fanum. Appianus Civil. bell. lib. 5. ὁ Καῖσαρ κατέσχε Μυλῶν καὶ Ἀρτεμισίου, πολίχνης βραχυτάτης, ἐν ᾗ φασι τὰς Ἡλίου βοῦς γενέσθαι, καὶ τὸν ὕπνον Ὀδυσσεῖ; *Cæsar Mylas occupavit & fanum Dianæ, oppidum perexiguum, apud quod Solis boves fuisse, somnumque Ulyssis tradunt.* Alii ad Melam amnem. Ovidius lib. 4. Fastorum;

Sacrarumque Melam pascua læta boum.

Sed res ferè eòdem redit. *Mylæ* enim, *Dianæ fanum*, & *Melas* amnis loca sunt valde vicina. De cętero Plinio non assentior, qui vult maris ejectamenta fimo similia dedisse fabulæ occasionem, quamvis etiam in Seneca Nat. quæst. lib. 3. cap. 26. aliquid tale habeatur. Quia multo verisimilius est hęc confinxisse Veteres propter raram in illis locis pascuorum felicitatem. Theophrastus hist. plant. lib. 8. cap. 3. Λέγεται δὲ καὶ ἐν Σικελίᾳ τῆς Μεσσηνίας (malim ἐν Μεσσηνίᾳ τῆς Σικελίας) ἐν ταῖς καλουμέναις Μύλαις ταχεῖάν τινα γίνεσθαι τὴν τελείωσιν τῶν ὀψίων. ἀγαθὴν δὲ διαφερόντως εἶναι τὴν χώραν, ὥστε τριάκοντα χόας ποιεῖν. ἔχειν δὲ καὶ νομὰς θαυμαστὰς ὅλην. *Fertur etiam in Messanensi Siciliæ agro circa Mylas quæ vocantur, serotinos fructus celerrime maturescere, regionemque esse maximè fertilem, ita ut triginta choas* (pro singulis) *reddat, pascua item omnem habere miranda.* Utut sit, Arabicè מאל (*mal*) *armentum* in plurali habet אמואל *amual per* U, quia radicales sunt MUL. Inde Punicè מולאי *Mulæ* vel *Mylæ* dici

potuêre

potuêre loca armentorum, id est, loca boum armentis pascendis destinata. Notandum insuper חרס (*Cheres*) *Solem* & חורש (chores) *aratorem*, vel חריש (*charis*) *arationem*, voces Hebræis vicini soni, potuisse Pœnis esse æquivocas, ita ut eodem vocabulo diceretur *bos Solis*, & *bos arator* vel *bos arationis*, atque inde sit factum, ut lex quæ vetabat mactare bovem aratorem transferretur ad boves Solis. De hac lege vide Ælian. Var. hist. lib. 5. cap. 14. Et Athenæum lib. 9. ex Philochoro: & Varronem de re rustica lib. 2. cap. 5.

Vicino littori oppositæ Æoliæ septem, in quibus regnabat Æolus Rex ventorum ante Trojana tempora: Harum maximam, hodiè *Lipari*, olim *Liparam* vocabant, & *Meligunin* vel *Melogonin.* Strabo lib. 6. Μεγίστη δὲ ἡ Λιπάρα, &c. ἐκαλεῖτο δὲ πρότερον Μελιγουνίς. Plinius: *Lipara*, *&c. antea Melogonis vocitata.* Stephanus: Λιπάρα, νῆσος μεγίστη τῶν ἑπτὰ τοῦ Αἰόλου, ἡ Μελιγουνὶς ἐκαλεῖτο. Hesychius: Μελιγουνὶς οὕτως ἡ Λιπάρα ἐκαλεῖτο νῆσος. Pomponius Sabinus in lib. 1. Æn. *Lipara antè dicebatur Longonis* (lege *Melogonis.*) De eadem Eustathius in Dionysium: ὠνομάσθη δέ ποτε αὕτη καὶ Μελιγουνίς. Et his omnibus longè antiquior Callimachus hymno in Dianam,

---- τοὺς μὲν ἔτετμε
Νήσῳ ἐνὶ Λιπάρῃ (Λιπάρη νέον, ἀλλὰ τότ' ἔσκεν
Οὔνομά οἱ Μελιγουνίς.)

---- *reperit illos*
In Lipare (Lipare nunc dicitur insula, nomen
Tum Meligunis erat.)

Λιπάρη, vel mutato accentu Λιπαρὴ pinguem sonat: Tamen à pinguedine dici non potuisse *Liparen* res ipsa clamat. Quià hæc insula solum habet sterile & infœcundum. Hinc Cicero tertiâ in Verrem: *Emit agri Liparensis miseri atque jejuni decimas.* Et paulò pòst de civitate Liparensi: *Hæc tam parva civitas*, *&c. in insula inculta tenuique posita.* Proinde Liparum Regem comminisci necesse fuit, à quo deduceretur Liparæ nomen, cùm aliud nihil succurreret. Hunc Æolo Plinius successisse vult. *Lipara*, inquit, *dicta à Liparo Rege qui successit Æolo.* At Diodoro teste post Æolum unus è sex illius filiis Ἀστύοχος τῆς Λιπάρας ἔσχε τὴν ἡγεμονίαν, *Astyochus Liparæ principatum consecutus est*, atque eundem post se transmisit ad posterorum longam seriem. Itaque ex aliorum sententia Liparus Ausonis fuit filius, & regnavit ante Æolum. Ita statuunt Solinus, Stephanus, Isidorus, Eustathius, alii. Et de Liparo longam historiam refert Diodorus lib. 5. quam sic in pauca contrahit Pomponius Sabinus ubi suprà: *Lipara dicta est à Liparo Ausonis filio, qui ejectus Italiâ à fratribus hûc appulit. Ejus jam senis filiam Æolus Hippotæ filius duxit, & in imperio successit.* Sed si Ausonis Regis barbari filius fuit *Liparus*, unde habuerit Græcum Lipari nomen? Aliud comminiscitur Callimachi Scholiastes, quod non capio satis: Λέγεται δ' ὅτι σίδηρα διάφορα θέντες ἐν αὐτῇ ναῦται, ἕωθεν εὑρήκασιν αὐτὰ ἐκ τῆς ἀναδόσεως τοῦ πυρὸς πεπανθέντα: καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη ἡ νῆσος Λιπάρα, διὰ τὸ αὐτὰ διάφορα ὄντα, ἓν γενέσθαι. *Ajunt, cùm ferreas massas plurimas in ea nautæ posuissent, illas mane reperisse excoctas ex ignis eruptione. Quocirca insula Lipara dicta est, quia hæ massæ cùm diversæ essent in unam coaluerunt.* Hæc ille in Dianæ hymnum, quibus nihil absurdius fingi potuit, cùm Græcè Lipara nihil minus sonet quàm quod è diversis massis in unum coaluit. Cæcus igitur est quisquis non videt hæc meliorum inopiâ finxisse Græcos. Proinde iis relictis, assero *Liparam* vel *Liparas* (Stephanus enim author est etiam dici πληθυντικῶς, & in Strabone legitur ἐν Λιπάραις, & in Julio Obsequente *ad insulam Liparas*; & Flori lib. 2. cap. 2. *apud Liparas.*) *Liparas*, inquam, asfero nomen esse deflexum ex Phœnicio *Nibaras* vel *Nibras* mutatis homogeneis. נבראס *nibras* Arabicè est lucerna, lampas, tæda, fax. Syris idem נברשא *nebresa*; unde emphaticum נברשתא *nebrastha*, Dan. 5: 5. vel *nibrastha*, Soph. 1: 12. Rabbini dicunt נברשת *nibreseth.* Inde Liparis nomen Punicum, quia facis instar noctu lucebant. Aristoteles in Mirandis: Καὶ τὸ ἐν τῇ Λιπάρᾳ δὲ πῦρ φανερὸν καὶ φλογῶδες, οὐ μὲν ἡμέρας ἀλλὰ νυκτὸς μόνον καίεσθαι λέγεται. *Et in Lipara quidem conspicuum ignem ajunt atque lucentem, non interdiu, sed noctu tantum ardere.* Theocrit. Idyll. 2.

---- Ἔρως δ' ἄρα καὶ Λιπαραίου
Πολλάκις Ἁφαίστοιο σέλας φλογερώτερον αἴθει.

---- *Sed quos amor excitat ignes*
Vulcani flammis Liparensibus acrius ardent.

Ad quem locum ita alludit Eustathius in Odyss. κ. Λιπάρα, ἐξ ἧς καὶ σέλας λέγεται παρὰ Θεοκρίτῳ Λιπαραῖον, διὰ τὰ ἐκεῖ ἀναφυσώμενα πυρά; *Lipara, ex qua & fulgor Liparensis à Theocrito dicitur, propter ignes ibi erumpentes.* Silius lib. 14.

Nam Lipare vastis subter depasta caminis
Sulfureum vomit exeso de vertice fumum.

Strabo etiam ibi describit πυρὸς ἀναπνοὰς *ignis expirationes.* Et Paulus Silentiarius carmine de aquis Pythiis:

Καὶ Λιπάρα τε νήσῳ
Ἀφεγγές ἐστιν ἆσθμα
Ὃ νυκτί περ παμφαῖνον
Πέμπει λίθους θειώδεις.
Et in Lipara insula
Est halitus caliginosus,
Qui noctu resplendens
Emittit saxa sulphurea.

Ex *Nibras* vel *Nibaras* Græci fecêre *Liparas*, ut mollirent vocem barbaram, & ad suæ linguæ typum effingerent. Neque in hac mutatione quicquam coactum, quia ut B & P, ita N & L sunt ejusdem organi, & sæpe permutantur. Hinc Hebraicè λέσχη לשכה *lischa* & נשכה *nischa* dicitur: & Hebræa נחץ *properare*, נצה *rixari*, נקב *nominare*, נגף *plaga* Arabes scribunt per L initiale loco N. Græci etiam N & L sæpe confundunt, quod nemo nescit. Et nobis *lympha* est νύμφη, *lutra* ἐνύδρις, *pulmo* πνεύμων.

Sed ne exempla petantur longiùs, etiam alterum Liparæ nomen *Meligunin* vel *Melogonin* haud dubiè per N in secunda syllaba Pœni scripsêre מנגנין *Menaggenin.* Insula *Menaggenin* est insula eorum qui pulsant instrumenta musica, puta citharam, barbiton, nablium, cymbalum, tympanum, &c. Jam hęc insula cur sic vocetur te doceant hęc Philosophi in libro Mirabilium: Ἐν μιᾷ τῶν ἑπτὰ νήσων τοῦ Αἰόλου καλουμένων ἣ καλεῖται Λιπάρα, τάφον εἶναι μυθολογοῦσι περὶ οὗ καὶ ἄλλα μὲν πολλὰ καὶ τερατώδη λέγουσι, &c. Ἐξακούεσθαι γὰρ τυμπάνων καὶ κυμβάλων ἦχον, γέλωτά τε μετὰ θορύβου καὶ κροτάλων ἐναργῶς. *In una septem Æoli insularum quam Liparam vocant, sepulchrum tradunt esse circa quod multa fiunt prodigiosa, &c. Sonitum quippe tympanorum cymbalorumque & risum cum strepitu crepitaculisque manifestò audiri.* Fabulę dedit occasionem inclusus ignis ex imis terrę cavernis erumpens atque exęstuans, non sine mugitu & murmure. Paulus Silentiarius ubi suprà.

Πέμπει λίθους θειώδεις,
Πολυψόφους, βροντώδεις.
Mittit lapides sulphureos,
Qui tonitrus instar valde fremunt.

Atque eòdem pertinet quod in insula Thermessa, quę & Therasia & Hiera, prope Liparam audiri fabulantur Cyclopum ictus cùm ferrum cudunt super incudem. Virgilius lib. 8. Æn.

Insula Sicanium juxta latus, Æoliamque
Erigitur Liparen, fumantibus ardua saxis:
Quam subter specus, & Cyclopum exesa caminis
Antra Ætnæa tonant, validique incudibus ictus
Auditi

Auditi referunt gemitum, striduntque cavernis
Strictura Chalybum, & fornacibus ignis anhelat;
Vulcani domus, & Vulcania nomine tellus.

Et apud Apollonii Scholiasten cap. 4. Callias: Τηλικοῦτος βρόμος γίνεται, καθ' ὃν καιρὸν συμβαίνει ἐργάζεσθαι τὸν Ἥφαιστον, ὥστε ἐπὶ πεντακόσια στάδια ἀκούεσθαι τὸν ἦχον; *tantus inde editur fragor, cùm Vulcanus operi incumbit, ut sonus audiatur usque ad quingenta stadia.* Ibid. lib. 4. Θεόφραστος ἐν ἱστορικοῖς ὑπομνήμασί φησι τὸν βρόμον τοῦ πυρὸς ἀπὸ τῶν Αἰόλου νήσων ἀκούεσθαι ἕως χίλια στάδια. περὶ Ταυρομένιον οὖν ἀκούεσθαι βροντῇ παραπλήσιον ψόφον. *Theophrastus in historicis commentariis refert fragorem ignis, qui ex Æoli insulis editur, ad mille usque stadia audiri. Adeóque circa Tauromenium murmur intelligi tonitrui simile.* Ibid. ex Pythea: ἐν τῇ Λιπάρᾳ καὶ Στρογγύλῃ. (τῶν Αἰόλου δὲ νῆσοι αὗται) δοκεῖ ὁ Ἥφαιστος διατρίβειν. διὸ καὶ πυρὸς βρόμον ἀκούεσθαι καὶ ἦχον σφόδρον. *In Lipara & Strongyle, quæ sunt ex Æoli insulis, degere putatur Vulcanus, ideóque etiam ignis fragor illic audiri & sonitus vehemens.* Ubi nota Liparen ipsam censeri pro Vulcani insula. Quæ Theocriti sententia est Idyll. 2. ut & Callimachi hymno in Dianam, ubi describit in Lipara Cyclopes ἐπ' ἄκμοσιν Ἡφαίστοιο, *super Vulcani incudibus* Neptuno cudentes Ἱππείην ποτίστρην *equestre aquarium.* Itaque etiam Callias οὐ τὴν Ἱερὰν φησὶν ἀνακεῖσθαι Ἡφαίστῳ, ἀλλὰ τὴν Λιπάραν, *non Hieram, sed Liparam Vulcano sacram esse tradit.* Ita Apollonii Scholiastes lib. 3. Et in scholiis ad Callimachum in Lipara describuntur τὰ χαλκεῖα Ἡφαίστου, *ferrariæ Vulcani officinæ.* Quò referenda hęc Claudiani de raptu lib. 2.

Turbatur Liparis, stupuit fornace relicta
Mulciber.

Et de tertio consulatu Honorii,

Festinat Steropes, nectit thoraca Pyracmon,
Ignifluisque gemit Lipare fumosa cavernis.

Prope Pelorum fama est habitasse Sirenes. Servius in lib. 5. Æn. *Sirenes secundum fabulam tres in parte virgines fuerunt, in parte volucres, Acheloi fluminis & Calliopes Musæ filiæ. Harum una voce, altera tibiis, altera lyrâ canebat. Et primò juxta Pelorum, post in Capreis insulâ habitarunt.* Unde est quod Sirenas recenset Ovidius inter Proserpinæ Siculæ Deæ comites Metam. lib. 5.

An quia cùm legeret flores Proserpina vernos,
In comitum numero mixtæ Sirenes eratis?

Et apud Nonnum Dionysiac. lib. 13: vers. 313. Catanenses

Γείτονα Σειρήνων πόλιν ᾤκεον.
Vicinam Sirenibus urbem habitabant.

Et Statii Sylv. lib. 2. in epicædio Glaucię;

- - - *tergeminum Siculâ de virgine carmen,*

id est, trium Sirenum cantus. Et Juvenalis Sat. 9.

Quæ Siculos cantus effugit remige surdo.

Alii Sirenibus alias sedes assignant: quę quæstio nostrâ nil refert. Tantum asserimus Sirenum nomen esse merè Punicum. Pœnis enim שיר *sir* est canticum. Inde libro Solomonis titulus שיר השירים (*sir hassirim*) canticum canticorum. Itaque *Siren* שירן est canorum monstrum, quale à Poëtis fingitur. Grammaticos nihil moror, qui deducunt ἀπὸ τοῦ σύρειν, *à trahendo*, unde non dicerentur Σειρῆνες, sed Συρῆνες.

CAPUT XXVIII.

Phœnicum vestigia in Siciliæ parte Orientali à Peloro ad Pachynum.

Pelori nomen cùm sit Græcum & vetustissimum, quorsum dici putetur à Peloro gubernatore Annibalis illic sepulto. *Scylla* & *Charybdis* unde dicantur. Charybdis non uno in loco. *Zancle* urbs longè vetustissima, Phœniciè זלגא *Zalga*, quia littus est incurvum. משליא quid propriè. Tauromenium in Tauro monte qui Pœnis טור *Tur*. Ad Onobalæ fluvii ostium fanum Veneris, & gerrhæ, id est, pudenda pro fascino; ut in infantium collo, & curru triumphantium. Arab. quid ענבלה *onbala*. *Asines*, id est, הצין *frigidus*, nomen amnis frigidissimi. *Tissa* urbs, id est, תרצה *Tirsa*. Callipolis cur *Bidus* dicta. *Ætna* אתונא *attuna* fornax vel אתונא *etuna* caligo, quorsum. *Enceladus* Ætnæ suppositus, qui draconum & anguium spiris Jovem implicare conatus est, diabolus serpens עקלתון *acalathon* tortuosus, Es. 27: 1. Idem *Typhon* vel *Typhœus* (quò alludit nomen *Topheth*) & *Briareus*, id est, *Beliar* vel *Belial*. *Inessa* vel *Annesia* urbs in ascensu Ætnæ הנשאה *Hannissaa*, id est, *elata*. *Acis* fluvius rapidissimus אחיש dictus à festinando. *Amenanus* vel *Amena* אמנע fluvius, cujus cursus per intervalla cohibetur. *Catana* à parvitate dicta urbs. *Adranus* fluvius ubi fanum *Adrani* Dei, cui mille canes sacri fures discerpunt. Hujus *Palici* filii. Falluntur qui *Adranum* confundunt cum *Adriano*. Adrani nomen est Syrum. *Hyblæ* tres. Hybla חבלא regio seu plaga, Ita explicat Antoninus *Centuripæ* קטורוב aratorum urbs. Hercules Βουζύγης. *Cyamosorus* ab alvei angustia. *Symæthus* Siciliæ fluvius maximus, ut insula *Samatho*, dictus à magnitudine. *Mugil Symæthius*. Antiphanes, Pollux, Clemens Alexandrinus emendati. *Imachara* vel *Emichara* mater agricolarum. *Assorus* in colle, ut חצור, Jos. 11: 13. *Enna* in Siciliæ umbilico sacra Cereri עין נעם *Ennaam* propter fontes amœnissimos. Inde rapta Proserpina. M ablatum in fine vocum. Terebinthus Manetis Præceptor cur Persis *Budas*. *Inna* fons ad quem Silenus à Mida captus. *Pergus* vel *Percus* ברכה lacus prope Ennam. *Eryces* mons, urbs, fluvius הרכס. *Palicorum* ædes, & lacus *Delli* perjuris quàm graves. Ibi oraculum & asylus. *Palici*, id est פליחין σεμνοί, non ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι. Crateres *Delli* dicti, quia perjurii indices, ut aquæ sanctæ, Num. 5: 17. Et *Asbamææ*, id est, aquæ juramenti juxta Tyana Cappadociæ. Fons Palicorum etiam Menais. Ibidem urbs Palicæ quæ & Menæ & Menænum, id est, מחנין. Josephus emendatur. Explicatur locus 2 Sam. 2: 8. *Terias* amnis ad Leontinos agrum insulæ fertilissimum, à negotiando cur dictus. *Pantagius* fluvius, qui Cereri quærenti filiam obstrepuit, unde dictus. *Hybla Megaris*, unde mel Hyblæum, ad Alabum fluvium à dulcedine dictum. Vibius & Plutarchus emendati. Dædali *Colymbethra*. Hybla Megaris etiam *Galeotis* à vatibus *Galeis* seu *Galeotis*, qui Punicè גליין. *Hybletæ* vates. *Thapsus* peninsula pro insula habita, & Sporadum unâ. Ratio nominis. Syracusarum conditor, partes quatuor, portus duo, fontes, flumen, ambitus, opulentia. Syracusæ unde dicantur. Fullerus notatus. Palus *Syraco* à fœtore dicta, ut Etruriæ *Gravisca*. Inde morbi frequentes. Oraculum de Crotone & Syracusis. *Anapus* ab uvis dictus. Ibi Cyclopes juxta Theocritum. *Herbessus* הר בצע, id est, mons excisus. *Cacirum*, id est, ככר *planities*. Quid sit *Dascon* in magno portu. Prodigiosa commenta de *Alpheo* & *Arethusa*. Origo fabulæ. Arethusa in Ortygiæ littore. Cur Europam rapuisse dicatur Juppiter ταυρόμορφος. *Arethusa* etiam *Cypara* dicta. Utrumque nomen Syrum. Arethusa incredibili magnitudine. Stephanus emendatus. *Thymbris* mare in Theocrito Ζυγγιβεῖ unde dictum. *Guata* cur vocetur regio mediterranea; & *Cacyparis* fluvius in magnum sinum se effundens; & *Orinus* Albus fons. *Assinarus*, Hebr. הצינור *Hassinor* fluvius alti & præcipitis alvei. Νεῖλος contractum ex נואיתן, Jerem. 49: 19. *Ichana* Pœnis יקנעם *Iocneam* propter structuræ amœnitatem.

Peloro promontorio nomen esse multi volunt à Peloro Pœno homine gubernatore Annibalis ibi interempto & condito. Servius in 3. Æneid. *Pelorum promontorium Siciliæ est, dictum à gubernatore Annibalis illic sepulto; qui fuerat occisus per Regis ignorantiam, cùm se ejus dolo propter angustias freti crederet esse deceptum, veniens de Petilia.* Mela cap. 7. lib. 2. *Causa nominis Pelorus gubernator ab Annibale ibidem conditus: quem idem vir profugus ex Africa, ac per ea loca Syriam petens, quia procul intuenti videbantur continua esse littora, & non pervium pelagus, proditum se arbitratus occiderat.* Isidorus Orig. lib. 14. cap. 7. *Pelorum promontorium Siciliæ respiciens ad Aquilonem secundum Sallustium dictum à gubernatore Hannibalis illic sepultum.* Quin si Valerio credimus lib. 8. cap. 8, ibidem statua erecta est in Pelori memoriam: *A Petilia, inquit, classe Africam repetens Annibal, freto appulsus, dum tam parvo spatio Italiam Siciliamque*

liamque inter se divisas non credit, velut insidiosum cursus rectorem Pelorum interemit: Posteaque diligentiùs inspecta veritate tunc absolvit, cùm ejus innocentiæ nihil ultra sepulchri honorem dari potuit. Igitur angusti atque æstuosi maris alto è tumulo speculatrix statua tam memoriæ Pelori quàm Punicæ temeritatis ultra citraque navigantium oculis expositum indicium est. Proinde etiam Strabo lib. 1. Afros memorat erexisse τὸ τοῦ Πελώρου μνῆμα, καὶ τούτου διαφθαρέντος κατὰ τὴν ὅμοιαν αἰτίαν, *Pelori tumulum eandem ob causam interfecti*; ob quam scilicet Salganeus, quem Persæ interfecerant ad Euripum Chalcidicum; quod eos in has angustias perperam conjecisset. Hæc de Peloro Veteres, quibus tamen haud quaquam assentior, quia Pelori nomen palam Græcum est, & in usu fuit multò ante ætatem Annibalis. Quod verè observat Servius. Extat enim apud Scylacem, & Aristotelem in Mirabilibus scriptores Annibale longè vetustiores. Et inde dictæ Peloriadis etiam Hesiodum meminisse videtur posse colligi, ex his Diodori lib. 14. Ἡσίοδος δὲ ὁ ποιητής φησι, ἀναπεπταμένου τοῦ πελάγους, Ὠρίωνα προχῶσαι τὸ κατὰ Πελωριάδα κείμενον ἀκρωτήριον; *Hesiodus Poëta ait, latiùs illic diffuso mari, Orionem promontorium illud quod apud Peloriadem situm est, aggerum molibus produxisse.* Præterea quis credat Annibalem, qui tamdiu hæserat in Brutiis, ex Italia discedentem ignorasse freti Siculi angustias. Denique nec è Petilia in Africam, nec ex Africa in Syriam per fretum Siculum iter est. Itaque totam illam de Peloro narrationem rejicimus inter fabulas. Nisi quis hæc putet jactasse Pœnos, non de magno Annibale, sed de alio vetustiore. Utut sit, fabulæ originem lectori jam aperiam. Pelorus articulo addito Græcè vulgò dicitur ὁ Πέλωρος *ho Peloros.* Quod Pœni sic acceperunt quasi diceretur חובל הראש *hobel-haros* vel etiam *hobel-horos.* Nam apud Syros camets sonat o. Porrò חובל הראש *hobel-horos* ad verbum est *gubernator* sive *nauclerus ducis.* Utraque vox ex Hebræo sermone est notissima. Et ראש *ros* pro duce etiam Pœnos usurpasse docuimus in explicatione vocum *Membliaros* & *Rosibios.* Itaque fingenda fuit fabula cur hoc promontorium, prout illi interpretabantur, nomen haberet à nauclero seu gubernatore ducis. Huic conjecturæ spero doctos suffragium suum addituros.

In freto Siculo prope Pelorum,

Ἔνθεν μὲν γὰρ Σκύλλ', ἑτέρωθι δὲ δῖα Χάρυβδις
Odyss. μ. Δεινὸν ἀνερροίβδησε θαλάσσης ἁλμυρὸν ὕδωρ.
Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis
Obtinet, alternos absorbens gurgite fluctus.

Scylla Punicè סקול *Scol* est exitium. Ita legerunt pro Hebræo אסון Elias & Baal Aruch, Gen. 42: 4. & 38. in Versione Jerusalem. Sic Aaron de filiis quos consumpserat ignis, Lev. 10: 19. *Et mihi accidit* סקול *scol in illis.* Ita habet Jonathanis Chaldaica Paraphrasis, *Scol* est exitium & lethale infortunium. Quo sensu Græcum σκῶλος usurpatur ab Hellenistis. Scylla cur inde appelletur nemini non est obvium. Rursus Charybdis est חור־אובדן (*chor-obdan*) *foramen perditionis.* Nempe ut ait Seneca in consolatione ad Marciam cap. 17. *hiatu magno profundoque sorbet navigia.* Et Sallustius apud Servium: *Inlata naufragia sorbens gurgitibus occultis millia sexaginta Tauromenitana ad littora trahit.* Charybdin definit Etymologus πᾶν τὸ εἰς χάος καὶ ὄλεθρον κατάγον, *quicquid in Chaos & perditionem deducit.* Et præter Charybdin illam notissimam de qua diximus, aliam describit circa Gades, ubi ἡ ἀναπινομένη θάλασσα καὶ πάλιν ῥοιζωδεστέρως ἐπαναστρέφουσα, *mare absorptum majore cum impetu redit.* Meminit & Suidas iisdem ferè verbis. Et Strabo lib. 6. Charybdin vocat Syriæ locum inter Apamæam & Antiochiam in quo Orontes absorptus post XL stadia rursus emergit.

In eodem freto est Messana urbs, olim Ζάγκλη *Zancle*, omnium Siciliæ urbium longè vetustissima, si Hieronymo credimus, qui ad A. CCLVI. Chronici Eusebiani de suo hoc inseruit: *Hoc tempore in Sicilia Messana, quæ & Mamertina, conditur.* Sic condita fuerit *Zancle* annis ferè sexcentis ante excidium Trojæ. Sed & apud Diodorum lib. 4. Hesiodus Zancles meminit tanquam urbis antiquissimæ, in qua Orion Zanclo Regi portum jactis molibus extruxerit. Sunt qui ab hoc Zanclo dictam volunt, alii à fonte Zancle, alii à Saturni falce ibi abscondita. Stephanus ex Hecatæo: οἱ μὲν ἀπὸ Ζάγκλου γηγενοῦς, ἢ ἀπὸ κρήνης Ζάγκλης, οἱ δὲ διὰ τὸ ἐκεῖ Κρόνον τὸ δρέπανον ἀποκρύψαι. Sed Thucydides multò veriùs lib. 6. ὄνομα δὲ τὸ μὲν πρῶτον Ζάγκλη ἦν ὑπὸ τῶν Σικελῶν κληθεῖσα, ὅτι δρεπανοειδὲς τὸ χωρίον τὴν ἰδέαν ἐστὶ, τὸ δὲ δρέπανον οἱ Σικελοὶ Ζάγκλον καλοῦσιν. *Primò autem à Siculis Zancle appellabatur, quia speciem falcis locus habet; falcem enim Siculi Zanclon appellant.* Unde apud Stephanum Nicander de Sicilia lib. 10.

Καί τοι καὶ Ζάγκλης ἐδάη δρεπανήϊδος ἄστυ,
Quamvis falcatæ Zancles combusserit urbem.

Et Ovidius lib. 4. Fastorum:

Quique locus curvæ nomina falcis habet.

De falce nihil habet Strabo; tantùm *Zanclion* curvum esse dicit. Verba sunt Ζάγκλη πρότερον καλουμένη διὰ τὴν σκολιότητα τῶν τόπων. Ζάγκλιον γὰρ ἐκαλεῖτο τὸ σκολιόν, *Zancle anteà dicta est à locorum curvitate. Curvum enim vocabatur Zanclion.* Nempe παρὰ τοῖς ἐκεῖ ab hominibus qui illic habitant, ut rectè addit Eustathius hunc ipsum locum citans in lib. 12. Odyss. Itaque Ζάγκλη propriè curvam sonat. Quam vocem esse Siculam frustra contendunt, cùm sit Punica זלגא *zalga* per metathesim G & L. Unde Hebraicè מזלג est κρεάγρα *uncinus extrahendæ carni ex olla.* Hinc Exod. 27: 3. pro ומזלגתיו Onkelos habet וצינוריתיה quod Hebræi explicant אונקליות כופין *uncinos recurvatos qui carnibus in olla infiguntur.* Jonathan & Jerosolymitanus habent משליליתה, quam vocem Lexicographi malè referunt vel ad radicem שלה vel ad radicem משל. Pertinet enim ad verbum נשל, quod extrahere est, quia talibus uncinis caro ex olla extrahitur. Proinde in Arabe Paraphraste plenè scribitur ומנאשלה. At Hebraicè מזלג uncinus à curvitate dicitur, ut Arabicè זלאג *zilag* uncinus quo fores claudunt. Et ze & *tsad* permutatis צולגה vel צולגאן est harpago ligneus.

Tauromenium in arduo asperrimoque monte situm est, cui nomen erat *Taurus*, id est, תור *tur* vel *taur.* Syri & Chaldæi quoslibet montes ita nominant. Sed generale nomen Siculi à Pœnis mutuati huic monti fecêre proprium. De eo monte Diodorus lib. 13. *Himilco vero Magonem nauarchum cum instructa classe misit*, προστάξας παραπλεῖν ἐπὶ τὸν λόφον τὸν καλούμενον Ταῦρον, *collem qui Taurus vocatur præternavigare jubens: occupaverant hunc Siculi, magno quidem numero, sed absque certo duce. His pridem Naxiorum terram Dionysius concesserat. Sed tunc Himilconis adducti promissis, collem hunc insederant; quem quod natura munitus esset, non modò tunc temporis, sed etiam post bellum muro circumdatum incoluerunt:* καὶ τὴν πόλιν, διὰ τὸ μεῖναι τοὺς ἐπὶ τὸν Ταῦρον ἀθροισθέντας, Ταυρομένιον ὀνομάσαι, *urbemque Tauromenium appellarunt; quia in ea habitabant qui super Taurum collecti fuerant.* At lib. 16. Tauromenium, duce Andromacho Timæi historici patre, condidisse leguntur pauci è Naxo superstites, quam exciderat Dionysius. Quod confirmat Plutarchus in vita Timoleontis.

Prope Tauromenium est amnis Tauromenius quem

quem Appianus appellat *Onobalam*. Παρέπλει, inquit, τὸν ποταμὸν τὸν Ὀνοβάλαν, καὶ τὸ ἱερὸν τὸ Ἀφροδίσιον, καὶ ὡρμίσατο εἰς τὸν Ἀρχηγέτην, ἀξιῶν τὸν θεὸν ὡς χάρακα θησόμενος ἐνταῦθα, καὶ ἀποπειράσων τοῦ Ταυρομενέως. *Praeternavigavit* Caesar *fluvium Onobalam, & Veneris fanum, & ad Archegetam appulit, precatus Deum, tanquam positis ibi castris oppugnaturus Tauromenium*. Veneris fanum intelligit, de quo in Vaticana Proverbiorum appendice ex emendatione Cluverii: Γέῤῥα Ναξιακά, Γέῤῥα Σικελοὶ λέγουσι τὰ ἀνδρῶα καὶ γυναικεῖα αἰδοῖα· ἦν δὲ ἐν Σικελικῇ Νάξῳ τέμενος ἐπιθαλάσσιον Ἀφροδίτης, ἐν ᾧ μεγάλα αἰδοῖα ἀνέκειτο. *Gerrae Naxiacae, Siculi gerra vocabant virorum mulierumque pudenda. Erat autem ad Siciliae Naxum Veneris fanum in littore in quo magna pudenda dedicata*. Naxus hîc idem est quod Tauromenium quam condiderunt qui è Naxiis erant reliqui. Unde Plinius: *Colonia Tauromenium quae antea Naxos*. Et Solinus: *Colonia Tauromenia quam prisci Naxum vocabant*. Itaque in his Nonnii: *Et sunt gerrae fascini, qui sic in Naxo insula Veneris ab incolis appellantur*. Errore manifesto Naxo insulae uni Cycladum id tribuitur quod Naxi Siculae proprium erat. Nam praeter Proverbiorum authorem quem citavimus, Hesychius etiam, & Suidas, & Phavorinus, & author Etymologici Γέῤῥα παρὰ Σικελοῖς, *Gerra apud Siculos* dici scribunt τὰ γυναικεῖα καὶ ἀνδρεῖα αἰδοῖα; nisi quod Etymologus solum habet τὰ γυναικεῖα. Quod ipsum fascinorum vocabulo intelligitur apud Nonnium. Ita enim vocabant Veteres, quia de collo puerorum suspendebantur, ne quid obesset, & *bonae scaevae caussa*, ut ait Varro lib. 6. Quin & è curru triumphantium, Deum scilicet Fascinum, ut eos ab invidia defenderet, illâ ipsâ formâ pependisse videtur colligi ex his Plinii lib. 28. cap. 4. *Fascinus imperatorum quoque non solum infantium custos, qui Deus inter sacra Romana à Vestalibus colitur, & currus triumphantium sub his pendens defendit medicus invidiae*. Et apud Apuleium: *Ad res venereas sumpta de mari fascina* putantur esse conchylia quaedam, quae partes illas figurâ referunt. Ex iis quę diximus hactenus colligere est cur Tauromenius amnis alio nomine vocetur *Onobalas*. Nempe propter αἰδοῖα & *fascina* quę pendebant è templo Veneris ad illius ostium extructo. Arabicè enim hodiéque ענבלה *onbola* muliebre pudendum est, vel ut pressius loquar id ipsum quod Samiis νύμφη, aliis κλειτορὶς & μύρτον.

Vide Turneb. Advers. l. 9. c. 28. & l. 29. c. 13.

A Tauromenio vel Onobala uno milliari distat Ἀσίνης *Asines*, amnis frigidissimus, quique ab insigni frigiditate ab Arabibus appellatur אלואדי אלבארד *alvuadi albarid* fluvius frigidus, ut ab incolis, *fiume freddo*. Neque aliud sonabat *Asinis* vel *Asinii* priscum nomen apud Plinium & Vibium Sequestrem; pro quo Thucydides lib. 4. perperam habet τὸν Ἀκεσίνην ποταμόν, *Acesinem fluvium*; Syris enim צן *sin* est frigus. Inde amnis הצין *hassin* est amnis frigoris, id est, frigidus.

Circa Asinis fontes erat oppidum *Tissa* vel *Tisse*, de quo Silius & Ptolemaeus. *Tissa* Philisto apud Stephanum; unde Ciceroni *Tissenses* & Plinio *Tissinenses*. *Tissa* Poenis תרצה *Tirsa* vel *Thirsa*, quasi amabilem urbem dixeris. *Tissa* idem quod *Tirsa*, quomodo פציד *passid* rivus idem quod פרציד *parsid*. Hujus nominis urbs fuit in terra Chanaan notissima, Jeroboami Regia & successorum usque ad Samariam conditam. Vide Jos. 12: 24. 1 Reg. 14: 17. & 15: 21, 33. & 16: 6, 9, 15, 17, 23. &c. Hinc de sponsa Cant. 6: 4. *Pulchra es amica mea* כתרצה *ut Tirsa*. Graeci & Vulgatus multo aliter.

In Tauromenitano agro castellum erat Bidus vel Bidius nomine: Stephanus in voce Βίδος: ἔστι καὶ ἕτερον ἐν τῇ τῶν Ταυρομενιτῶν χώρᾳ Βίδιος φρούριον. Hoc idem esse conjectat Cluverius cum Naxiorum Callipoli, de qua Herodotus, Strabo, Stephanus, Marcianus Heracleota. Nimirum ut Gręcè Callipolis, ita Punicè *Bidius* vel *Bidi* dici potuit murorum albedine, ut hodiéque *Albeida* אלביצה in regno Valentiae. Notissima vox ex Arabismo.

Aetna vel est אתונא *attuna* fornax, caminus, vel אתונא *atuna* caligo, ut Hebraeis אשן vel אישון, Prov. 20: 20. Primae originationi favent haec Poëtarum loca. Lucretius lib. 6.

Flamma foras vastis Aetnae fornacibus efflat.

Virgilius Georg. lib. 1.

Vidimus undantem ruptis fornacibus Aetnam.

Et Aen. lib. 3.

- - - ingentemque insuper Aetnam
Impositum ruptis flammam expirare caminis.

Et lib. 8. Aen.

- - - Cyclopum exesa caminis
Antra Aetnaea tonant.

Et paulò post:

- - - ruptis fornacibus ignis anhelat.

Ovidius lib. 15. fab. 25.

- - - Sulphureis ardet fornacibus Aetna.

Cornelius Severus in poëmate de Aetna:

Illis Cyclopas memorant fornacibus usos.

Aut si ab אתונא *atuna* vel caligine malis Aetnę nomen deducere, eò facient haec Lucretii lib. 6. in Aetnae descriptione:

Funditque ardorem longè, longéque favillam
Differt, & crassa volvit caligine fumum.

Et Virgilii lib. 3. Aen.

Interdumque atram prorumpit ad aethera nubem,
Turbine fumantem piceo & candente favilla.

Et Claudiani lib. 1. de raptu:

Nunc vomit indigenas nimbos, piceaque gravatum,
Foedat nube diem.

Et Silii lib. 14.

- - - Fonte & Phlegetontis ut atro
Flammarum exundat torrens; piceâque procellâ
Semiambusta rotat liquefactis saxa cavernis.

Interdiu fumare Aetnam, noctu flammigare refert Gellius, post Pindarum, cujus verba sunt in carmine de Aetna:

Gell. l. 17. c. 10.

- - - ποταμοὶ *
δ' ἁμέραισι μὲν προχέοντι ῥόον καπνοῦ
αἴθων'· ἀλλ' ἐν ὄρφναισι πέτρας
φοίνισσα κυλινδομένα φλὸξ ἐς βαθεῖαν φέρει πόντου πλάκα σὺν πατάγῳ.

** Hinc Hesych. in Ἐτν⊙. Αἴτνη δὲ πῦρ ὡσεὶ ποταμὸς χεόμενον ἐν Σικελίᾳ.*

Fluvii verò interdiu quidem effundunt amnem fumi ardentem. Sed per noctis tenebras saxa rutila volutata flamma in profundum fert maris planiciem cum strepitu. Neque aliter Strabo lib. 6. νύκτωρ μὲν ἐν καὶ φέγγη φαίνεται λαμπρὰ ἐκ τῆς κορυφῆς μεθ' ἡμέραν δὲ καπνῷ καὶ ἀχλύϊ κατέχεται, *noctu quidem clari etiam à vertice fulgores eduntur; interdiu verò fumo & caligine obtinetur*. Atque id ipsum referunt Recentiores. Petrus Bembus in Dialogo de Aetna: *Urbanus monachus refert se praesente eructasse montem magno strepitu incendia caliginosa*. Et Fazellus αὐτόπτης rerum Sicularum Dec. 1. lib. 2. cap. 4. *Ex eo nebulosa incendia tanta exhalabant, ut ab inferiori aspectu impediremur*. Item: vel *ignis ipse, vel fumosa caligo afflatur*. Et rursus. *Quandoque flammâ fumo caligineque obducta, &c.*

Alii Aetnę incendia ad Cyclopes referunt, de quibus suo loco: Alii ad θεόμαχον *gigantem Enceladum*, quem vel à Minerva, vel ab ipso Jove tam celsi montis injectu obrutum, ignem ore & naribus eructare fabulantur. Q. Smyrnaeus lib. 14.

Vide & Oppian. Cyneg. l. 1. v. 273.

Εὖτε πάρος μεγάλοιο καθ' Ἐγκελάδοιο δαΐφρων
Παλλὰς ἀειραμένη Σικελὴν ἐπικάββαλε νῆσον
Ἣ ῥ' ἔτι καίεται αἰὲν ὑπ' ἀκαμάτοιο γίγαντος

Αἰθαλόεν πνείοντος ἔσω χθονός.
Ut quondam armigeræ vi Palladis insula vastis
Trinacris Enceladi membris injecta Gigantis,
Qui superimpositi spirans per montis hiatus
Æternos vomit ore ignes.

Cornelius Severus in Ætna:
Gurgite Trinacrio morientem Juppiter Ætnâ
Obruit Enceladum, vasti qui pondere montis
Æstuat, & patulis exspirat faucibus ignes.

Virgilius lib. 3. Æn.
Fama est Enceladi semustum fulmine corpus
Urgeri mole hac, ingentemque insuper Ætnam
Impositam, ruptis flammam exspirare caminis.

Statius lib. 3. Thebaid.
---- *aut ubi tentat,*
Enceladus mutare latus, procul igneus antris
Mons tonat.

Claudianus lib. 1. de raptu.
In medio scopulis se porrigit Ætna perustis,
Enceladi bustum, qui saucia membra revinctus
Spirat inexhaustum flagranti pectore sulphur.

Proinde apud vetustissimum Poëtam Onomacritum, qui sub Orphei nomine scripsit Argonautica, versu 1249.
Τριγλώχινά τε νῆσον ἐπέχομεν Ἐγκελάδειο.
Obviaque Enceladi nobis trifida insula facta est.

Enceladi trifida insula est Sicilia. Hanc fabulam à Phœnicibus ad Græcos devenisse prodit Enceladi nomen. Neque enim à strepitu, ut volunt, dicitur Ἐγκέλαδος. Quin quisquis harum rerum aliquem habet sensum, statim agnoscet Ἐγκέλαδον idem esse quod עקלתון *akalathon*, id est, σκολιὸν *tortuosum*, serpentis imò diaboli epithetum in his Esaiæ verbis cap. 27. vers. 1. *in die illa animadvertet Dominus gladio suo duro, & grandi, & valido, in Leviathan serpentem oblongum, in Leviathan, inquam,* נחש עקלתון, (*nahas akalathon*) *serpentem tortuosum, & occidet draconem qui est in mari.* Quomodo Græci fecerint Ἐγκέλαδον ex עקלתון *akalathon* nemo non videt. *Thau* Hebræum expressum per δ, ut in *cidari* ex כתר *cether*, & *koph* per γκ, ut in ἀγκύλος *curvus* ex עקול *akul*. Nec immeritò Pœnos hoc monstrum *Akalathon*, id est, in modum serpentis sinuosum & tortuosum appellasse, docet Enceladi, seu quod idem est, Siculi Typhonis descriptio, qualis habetur Apollodori lib. 1. ἐξεῖχον, inquit, ἑκατὸν κεφαλαὶ δρακόντων. τὰ δὲ ἀπὸ μηρῶν σπείρας εἶχεν ὑπερμεγέθεις ἐχιδνῶν, ὧν ὁλκοὶ πρὸς αὐτὴν ἐκτινόμενοι κορυφὴν, συριγμὸν πολὺν ἐξίεσαν. *Eminebant centum capita draconum, partes autem infra femora immensas habebant viperarum spiras, quæ voluminibus ad verticem usque protensis multum sibilum emittebant.* His voluminum spiris etiam ipsum Jovem complexus esse dicitur. Apollodorus ibidem: Τυφῶν δὲ ταῖς σπείραις περιπλεχθεὶς κατέσχεν αὐτὸν, *Typhon autem hunc* (Jovem) *spirarum voluminibus circumplexum detinuit.* Hæc ad literam. Jam si allegoriæ ratio habeatur, non dubium est quin gigas Enceladus, qui Jovis fulmine percussus est, quia in deos insurrexerat, & detrusus in terræ abyssos ut sempiternis flammis ardeat, sit idem ille עקלתון *akalathon* seu sinuosus serpens quem Deus apud Esaiam gladio suo duro & magno & valido percussit & interemit. Satanas nempe, quem summus judex σειραῖς ζόφου ταρταρώσας παρέδωκεν εἰς κρίσιν τηρέμενον, *catenis caliginis in tartarum detrusum tradidit ad damnationem servatum* 2. Pet. 2: 4.

Pro Encelado Typhon & Typhoeus sæpe appellatur idem gigas. Pindarus in Pythiis Ode primâ sub initium:
Ὅς τ' ἐν αἰνῷ ταρτάρῳ κεῖται θεῶν πολέμιος
Τυφὼς ἑκατοντακάρανος.
Quique in horrido tartaro jacet deorum hostis
Typhoeus centiceps.

Et paulò pòst:
Σικελία τ' αὐτοῦ πιέζει
Στέρνα λαχνάεντα. κίων
Δ' οὐρανία συνέχει
Νιφόεσσ' Αἴτνα.
Et Sicilia ejus premit
Pectora hispida: Columna
Vero cœlestis cohibet
Nivosa Ætna.

Ovid. Fast. lib. 4.
Alta jacet vasti super ora Typhoeos Ætna,
Cujus anhelatis ignibus ardet humus.

Et lib. 5. Metam.
Degravat Ætna caput, sub qua resupinus
Ejectat, flammamque fero vomit ore Typhœus.

Silius Italicus lib. 14.
Tum Catane ardenti nimium vicina Typhœo.

Val. Flaccus Argonaut. lib. 2.
---- *Siculâ pressus tellure Typhœus.*

Nonnus etiam ad Ætnam ponit Τυφαονίης σέλας εὐνῆς, *Typhaonii splendorem cubilis* Dionys. lib. 13. vers. 320. Ita & Apollodorus lib. 1. Γῆ μᾶλλον χολωθεῖσα μίγνυται Ταρτάρῳ καὶ γεννᾷ Τυφῶνα ἐν Σικελίᾳ μεμιγμένην ἔχοντα φύσιν ἀνδρὸς καὶ θηρίου. *Terra atrociùs irritata Tartaro commiscetur, & Typhonem in Sicilia generat duplici natura constantem viri & serpentis.* Cætera ibi vide: Hyginus cap. 152. *Tartarus ex terra procreavit Typhonem immani magnitudine, specieque portentosa, cui centum capita draconum ex humeris enata erant. Hic Jovem provocavit, si vellet secum de regno certare. Jovis,* (id est, Juppiter) *fulmine ardenti pectus ejus percussit, qui cùm flagraret, montem Ætnam qui est in Sicilia super eum imposuit, qui ex eo adhuc ardere dicitur.* Philostratus in vita Apollonii lib. 5. cap. 6. Ἐκεῖνοι δὲ Τυφῶ τινα ἢ Ἐγκέλαδον δεδέσθαι φασὶν ὑπὸ τῷ ὄρει Αἴτνῃ. *Illi autem ajunt Typhonem quemdam seu Enceladum sub Ætna monte esse ligatum.* Typhonis cubilia etiam alibi quæri nemo est qui nesciat: nempe ubicumque montium antra ignes continuos tanquam è Tartaro eructant. Quod pridem observavit Artemon historicus apud Pindari Scholiasten: πᾶν ὄρος ἔχον πυρὸς ἀναδόσεις ἐπὶ Τυφῶνι κεῖσθαι, *montem omnem in quo sunt ignis eruptiones, Typhoni incumbere,* vel ὑπὸ Τυφῶνι καίεσθαι, *sub Typhone comburi,* quomodo ex eodem Artemone citat Isacius in Lycophronem pag. 38. Nempe Græcè τύφειν est καίειν *urere.* Et Lev. 6: 21. al. 14. תופיני *thuphine* vel *tuphine* sunt *coctiones* tam in Hebræo textu quàm in Onkeli Chaldæa Paraphrasi. Et תופת *Thopheth* vel ut passim scribitur *Topheth* apud Hebræos est אש גיהנם *ignis gehenna* vel inferorum; quomodo sumi volunt Job. 17: 6. & Es. 30: 33. Translatione sumpta ex valle *Topheth*, quæ & *Gehinnom*, in qua in honorem idoli Moloch pueros vivos in ignem conjicere moris erat, 2. Reg. 23: 10. Jer. 7: 31, 32. & 19: 5.
Tantum relligio potuit suadere malorum.

Quod jam ante Mosis tempora Phœnices usurpasse constat ex Lev. 18: 21. & Deut. 18: 10. Et superstitionem impiam Pœnos usque ad ævum Annibalis constanter retinuisse colligere est ex his Silii lib. 4.
Mos fuit in populis quos condidit advena Dido, Vide Diod. lib. 20. p. 739. & 740.
Poscere cæde deos veniam, ac flagrantibus aris
Infandum dictu, parvos imponere natos.

Sequuntur planctus Imilces uxoris Annibalis, cujus filium sors poposcerat. Sed de his plura alias.

Tertium Enceladi nomen est Briareus, quod ex his Callimachi colligas Hymno in Delum vers. 141.
Ὡς δ' ὁπότ' Αἰτναίου ὄρεος πυρὶ τυφομένοιο
Σείονται μυχὰ πάντα, κατουδαίοιο γίγαντος,
Εἰς ἑτέρην Βριαρῆος ἐπωμίδα κινυμένοιο.

Cen

Ceu quando horrisonis mons intonat Ætna cavernis,
Eructatque globos flammarum & saxa sub auras,
Cùm mutare latus Briareus connititur ingens.

Ad quem locum Scholiastes: Οἱ μὲν Βριάρεω, οἱ δὲ Τυφῶεως, οἱ δὲ Ἐγκελάδου, *alii quidem* latus movente *Briareo*, *alii Typhone*, *alii Encelado*. Nempe promiscuè sumuntur Briareus, Typhon & Enceladus. Briareus, id est, בליעל *Belial*, diaboli nomen apud Hebræos. Proinde pro Βελιάλ, 2 Cor. 6: 15. Syrus Interpres habet סטנא, & Arabs אלשיטאן *Satanam*. Et Hesychio Βελίαρ est δράκων.

Commune habuit cum monte nomen Ætna oppidum impositum, dictum olim *Inessum*. Stephanus: Αἴτνη πόλις Σικελίας, &c. ἐκαλεῖτο δὲ πρὶν Ἴνησσον, *Ætna urbs Siciliæ, &c. vocabatur autem antea Inessum*. Alii *Nessam* malunt ex lib. 4. Thucydidis: ξυνεπολέμουν ἐπὶ Νῆσσαν τὸ Σικελικὸν πόλισμα, *simul pugnabant adversus Nessam Siculum oppidum*. Sed legendum esse ἐπ' Ἴνησσαν, *adversus Inessam* Cluverius probat ex lib. 6. ubi meminit τῶν Ἰνησσαίων. Eidem Diodoro est *Ennesia*, qui sic habet lib. 11. τὴν νῦν οὖσαν Αἴτνην ἐκτήσαντο πρὸ τούτου καλουμένην Ἐννησίαν, *urbem nunc Ætnam priùs Ennesiam vocitatam occupârunt*. Et Strabo habet Ἴννησαν *Innesam*. Quæ nomina palam deflexa sunt ex Hebręo הנשא *Hannissa* vel הנשאה *Hannissaa*, quasi sublimem aut elatam dixeris, quod collis est epithetum, Es. 30: 25. nempe in sublimi erat sita, atque in ipso ascensu Ætnę. Strabo lib. 6. Ἴννησαν καλουμένην τῆς Αἴτνης ὀρεινὴν ᾤκησαν, καὶ προσηγόρευσαν τὸ χώριον Αἴτνην διέχον τῆς Κατάνης σταδίοις ὀγδοήκοντα. *Innesam, quæ in montanis est Ætnæ, habitandam occuparunt, eique loco Ætnæ nomen imposuerunt, à Catana dissito stadiis* LXXX. Et rursus: *Propinquum Centuripis est oppidum Ætna, paulò antè memoratum, excipiens & deducens eos qui montem Ætnam conscendunt*. Ἐντεῦθεν γὰρ ἀρχὴ τῆς ἀκρωρείας, *hinc enim mons incipit in altum sese attollere*.

Ex Ætna monte fluvii duo in mare decurrunt, *Acis* scilicet & *Amenanus*. Horum ille rapidissimus dictus videri possit à Syro אחיש *achis*, quod festinare vel citum esse significat, ut חוש *chus* & החיש *hechis* apud Hebræos. Eódem redit quod ἄκις Grecis est sagittæ cuspis, cujus celeritatem cursu videtur imitari. Eustathius in lib. 16. Iliad. ὁ Ἄκις ὀξυρρόας καὶ ἐκεῖνος ποταμὸς τὴν ἐκ τῆς οἰστευτικῆς ἀκίδος κλῆσιν ἔχει, *Acis fluvius celeriter fluens, & ipse à sagittaria cuspide nomen accepit*. Theocriti Scholiastes Idyll. 1. Ἄκις ποταμὸς Σικελίας: Ἄκις δὲ παρὰ τὸ ἀκίδι ἐοικέναι τὰ ῥεύματα, *Acis Siciliæ fluvius sic dictus, quia fluenta ejus sagittæ cuspidi sunt similia*.

Amenanus mirè est inconstans. Quippe cùm Catanam urbem pleno alveo soleat interfluere, quandoque vel obturatis vel aliò derivatis fontium venis per aliquot annos planè deficit atque evanescit. Hinc Ovidius lib. 15. Metam.

Nec non Sicanias volvens Amenanus arenas*
Nunc fluit, interdum suppressis fontibus aret.

*Malè vulgo Amisenus & l. 4. Fast. Anisenaque flumina pro Amenanaque fl.

Et Strabo lib. 5. postquam narravit quid simile de Fucino Marsorum lacu, de Amenano hęc subjungit: καθάπερ περὶ τοῦ Ἀμενανοῦ συμβαίνειν φασι, τοῦ διὰ τῆς Κατάνην ῥέοντος: ἐκλείπει γὰρ ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ πάλιν ῥεῖ, *quod Amenano evenire perhibent per Catanam fluenti; Is enim per plures annos deficit & rursus fluit*. Proinde fallor, aut Amenano nomen fecere Phœnices à verbo מנע *mana*, quod coercere est & cohibere, etiam cùm de amne agitur: ut Ezech. 31: 15. אמנע נהרותיה *cohibui flumina ejus*. Ita videtur occulta vi per intervalla cohiberi Amenanus quominus fluat. Meritò igitur à *mana*, quod cohibere est, dictus est *Amenanus* vel *Amenas*, ut habetur apud Pindarum in Pythiis Ode primâ: Ἀμενὰ παρ' ὕδωρ, *Amenæ ad aquam*, id est, Amenani. Græci posteriores ex Amena fecêre Ἀμενηνὸν, & Doricè Ἀμεναvὸν, quasi à debilitate sic diceretur. Quod tamen hujus amnis naturam non exprimit. Neque enim cùm fluit est debilis, sed cum impetu erumpit, & mediam Catanam tam pleno alveo interfluit, ut nonnunquam inundationibus suis cladem non levem urbi inferat. Vide Cluverium lib. 1. cap. 8.

Ad Amenani ostium *Catana* קטנא parvam sonat. Nempe *Catana* erat oppidulum, antequam Naxii illud auxissent, coloniâ eo deductâ Euarcho duce. Quos proinde Gręci habuêre pro Catanæ conditoribus. Vide Thucyd. lib. 6. & Marcianum Heracleensem. Ita *Cana* Galilææ Hebraicè scribitur קטנה *Catna*, & in Syrâ Paraphrasi קטנא *Cothne*, Joh. 2: 1. in quem locum consulendus est Ludovicus de Dieu ὁ μακαρίτης.

Etiam ex Ætna fluit Adranus amnis, ad quem erat oppidum & fanum Adrani Dei in Sicilia plurimum culti. Diodorus lib. 14. Διονύσιος δ' ἐν τῇ Σικελίᾳ πόλιν ἔκτισεν ὑπ' αὐτὸν τὸν τῆς Αἴτνης λόφον, καὶ ἀπό τινος ἐπιφανοῦς ἱεροῦ προσηγόρευσεν αὐτὴν Ἄδρανον; *Dionysius in Sicilia oppidum sub ipsum Ætnæ montem condidit, quod ab illustri quodam delubro Adranum nuncupavit*. Plutarchus in Timoleonte: Ἀδρανῖται πόλιν μικρὰν μὲν, ἱερὰν δ' οὖσαν Ἀδρανοῦ θεοῦ τινος, τιμωμένου διαφερόντως ἐν ὅλῃ Σικελίᾳ κατοικοῦντες; *Adranitæ exiguum quidem, sed Deo cuidam Adrano, quem tota Sicilia maximè veneratur, sacrum oppidum incolentes*. Ælianus de animalibus lib. 11. cap. 20. Ἐν Σικελίᾳ Ἀδρανός ἐστι πόλις, ὡς λέγει Νυμφόδωρος, καὶ ἐν τῇ πόλει ταύτῃ Ἀδρανοῦ νεὼς ἐπιχωρίου δαίμονος, πάνυ δὲ ἐναργῆ φησιν εἶναι τοῦτον, καὶ τὰ ἄλλα μὲν ὅσα ὑπὲρ αὐτοῦ λέγει, καὶ ὅπως ἐμφανής ἐστι καὶ ἐς τὸ τῶν δεομένων προχείρως εὐμενής τε ἅμα καὶ ἵλεως εἰσόμεθα. *In Sicilia Adranus est civitas, ut dicit Nymphodorus, & in ea Dei indigenæ templum, quod valde magnificum esse ait. Sed alia quæ de hoc Deo refert, quamque sit clarus & in supplices promptè facilis & propitius alibi videbimus*. Addit canes ei Dæmoni sacros fuisse non pauciores quàm mille; qui quasi secretam à numine vim acceperint, cùm indigenas & peregrinos templum de die ingredientes blandè excipiant; noctuque etiam ebrios & titubantes, tanquam viæ duces & comites, suam quemque domum deducant, in protervos & petulantes acerbè insiliunt, vestesque eorum lacerant, quin & fures & prædones crudelissimè discerpunt. Idem cap. 3. ejusdem libri quid refert simile de canibus qui erant in æde Vulcani super Ætnam non procul ab Adrano. Hesychius voce Παλικοὶ Palicos Deos asserit hujus Adrani esse filios: Ἀδράνῳ, inquit, δύο γενῶνται υἱοὶ Παλικοὶ, οἱ νῦν τῆς Συρακουσίας εἰσὶ κρατῆρες οἱ καλούμενοι Παλικοὶ, *ab Adrano nati sunt filii duo qui nunc sunt Syracusiæ regionis crateres, quos Palicos appellant*.

Ex his cùm constet plus satis Adranum Deum jam olim in Sicilia coli cœpisse, non sine gravi errore Docti conjectant hunc Adranum eundem esse cum Adriano Imperatore, qui post mortem inter Divos relatus fuit circa annum Christi CXL. Quin videtur Adranus nomen esse Dei Syri vel Phœnicii; quale compositum *Adra-melec* idolum Sepharvæorum 2 Reg. 17: 31. Hoc Hebręorum alii muli, alii pavonis effigie fuisse cultum asserunt. Quam verè haud quaquam scio. Utut sit *Adra-melech* Regem magnificum sonat; quomodo describitur *Adranus* à Nymphodoro, ut ex Æliano didicimus. Ab hoc *Adrano* dictus amnis *Adranus*, & oppidum *Adranum*, ut de *Adranone* taceam, vico inter Hypsam & Isburum, cujus meminit Diodorus lib. 23. Hodiè vocant *Adragno*.

Prope Adranum in agro Catanensi fuit Ὕβλα ἡ μείζων *Hybla major*, de qua Thucydides lib. 6. Pau-

Pausanias in Eliacis, Livius lib. 26. Stephanus, &c. Præter quam alia duo ejusdem nominis oppida suis locis recensebimus, Hyblam nempe Megaridem, & Hyblam Heræam seu Junoniam. Pœnis הבלא חבלא *hibla*, ut הבל *hebel* Hebraicè, propriè funem sonat; deinde portionem hæreditatis; item tractum seu regionem, quasi fune mensorio divisam. Sic Deut. 3: 4. חבל ארגוב (*Hebel Argob*) *funis seu tractus Argob*, fuit urbs & regio regni Basçan, super Jordanem sita. Et Jos. 19: 29. חבל אכזיבה (*Hebel Acziba*) est regio circa Ecdipam. Et Sophon. 2: 5. חבל הים (*Hebel hajam*) regio maritima. Id ipsum erat חבלא *Hibla* vel *Hybla* Punicè. Sed vox appellativa tandem propria facta est tribus Siciliæ Hyblis, sive tractibus & oppidis, quorum à nobis facta mentio. Inde Hyblæ nomen deductum, non ab Hyblone Rege, ut vult Stephanus. Hujus enim Hyblonis nemo est alius qui meminerit. Et *Hybla* in Antonino plaga explicatur, ut dicetur in Hybla Heræa.

Adranus in Cyamosorum influit, ad quem Centuripæ aratorum urbs; unde Cicero Verrinâ tertiâ: *Centuripini, qui agri Ætnensis multò maximam partem possident.* Et paulò post: *Ipsi aratores Centuripini, qui numerus est in Sicilia maximus.* Item: *Arant enim tota Sicilia ferè Centuripini.* Hodiè *Centorbe* dicitur; fortè à Punico קטרוב *Katrob*, quod Hebræi vel jugum explicant cui colla subjiciunt boves arantes, vel lorum quo ligatur jugum. Itaque Centuripini iidem erant, qui Βουζύγεις vel Βουζυγαῖοι; quomodo Athenis Βουζυγία familia quædam fuit à *Buzyge* heroe dicta, ὁ πρῶτος βοῦς ὑποζεύξας, *qui primus boves aratro junxit.* Quidam Herculem interpretantur. Suidas; Βουζύγης, ὁ Ἡρακλῆς. Est & Βουζύγιον locus Athenis; & Βουζυγαῖος mons Phthiotidis. Cyamosorus, id est, גומא צרא *guma sara*, vel ut Syri efferunt *gumo soro*, fossa angusta, quia angusti alvei est fluvius. De eo nil quicquam occurrit præter hunc Polybii locum lib. 1. pag. 8. ubi de Hierone Rege: Ἀντιστρατοπεδεύσας γὰρ περὶ Κεντόριπα, καὶ παραταξάμενος περὶ τὸν Κυαμόσωρον ποταμὸν, *cùm prope Centuripam in conspectu hostium castra posuisset, atque aciem ad Cyamosorum amnem instruxisset.*

Ut Adrianus in Cyamosorum, ita Cyamosorus in Symæthum influit, amnem Siciliæ totius amplissimum, de quo sic Cluverius lib. 1. cap. 10. *Symæthus igitur deprehenditur iis, qui non modò hoc Pelorum inter Pachynumque littore, sed totius insulæ maximus*, &c. Itaque tam à magnitudine sumptum est Symæthi nomen quàm insulæ Samathûs, de qua Stephanus: Μάγνα, νῆσος Λιβυκή· Ἀλέξανδρος ἐν τρίτῳ Λιβυκῶν, ἣ κατὰ τὴν Λιβύων φωνὴν Σαμαθὼ, ὅ ἐστι μεγάλη, *Magna, insula Libycæ; Alexander Libycorum lib. 3. quæ Afrorum*, (id est, Pœnorum) *linguâ Samatho dicitur, id est, Magna.* Pro Symætho & Samatho Pœni dicebant עצומת *Asumath* & עצמת *Asamath*; vel etiam *Sumeth* & *Samath* per aphæresin apud illos receptissimam, ut suo loco dicetur. Radix עצם *asam* Hebræis numerosum esse significat. Sed verbum discretæ quantitatis translatum est ad continuam. Quo exemplo apud Arabes עט'ם *magnum* & עטמה significat *magnitudinem.*

Τοὺς ἐν Συμαίθῳ κεστρέας, *in Symætho mugiles*, qui hodiéque sunt in pretio, commendat Athenæus lib. 1. Dipnosophiston. Itaque in loco ex Cyclope Antiphanis, quem libro septimo idem citat, omnino legendum, ἔσω δ᾽ ὑμῖν κεστρεὺς Συμαίθιος, *sit nobis mugil Symæthius*, non κεστρεὺς Ὑμήττιος, *mugil Hymettius*, ut habent nostri codices. Quis enim mugiles procreari dixerit in Atticæ monte Hymetto? Sed neque mendo vacat quod in Polluce legere est, κεστρεὺς ἐκ Σκιάθου; & in Clemente Alexandrino lib. 2. Pædag. τοὺς ἐν Σκιάθῳ κεστρεῖς. Utrobique enim *Sciathus* est pro *Symætho.* Sed hæc obiter.

Versus Symæthi fontes à Cluverio describitur urbs *Imachara*; unde Plinio *Imacarenses*, & Ciceroni *Imacharensis* ager, quem Verrinâ tertiâ recenset inter agros frumentarios. Pœni fortè scribebant אם־אכרים (*em-ickarim*) *matrem agricolarum.* In Ptolemæo legitur Ἰμιχάρα Ἠμιχάρα.

Symæthus medius est inter Cyamosorum & Chrysam, quem à Meridie excipit. Ad hujus ripam Septentrionalem oppidum Assorus, hodiè *Azaro*, in edito colle situm est. Ut Palæstinæ עצור *Hatsor* vel *Asor*, de qua sic Vulgatus Interpres, Jos. 11: 13. *Absque urbibus quæ erant in collibus & in tumulis sitæ, cæteras succendit Israël: unam tantùm Asor munitissimam flammâ consumpsit.* Assori & Assorinorum meminerunt Cicero, Diodorus, Plinius, Ptolemæus, Stephanus.

Non procul ab oppositâ Chrysæ fluminis ripa, in ipso insulæ umbilico, erat *Enna* urbs, sacra Cereri & Proserpinæ, quam ex eo loco abreptam fertur secum apportasse Pluto, & subitò non longè à Syracusis penetrasse sub terras. Nulla est fabula tritior. Vide Aristotelem in Mirandis, Diodorum lib. 5. Ciceronem Verrinâ 4. & 5. Ovidium lib. 4. Fastorum & lib. 5. Metam. Columellam lib. 10. Arnobium. lib. 5. & alios sine numero. Nobis indicasse sufficiet *Ennam* Punicè dici עין נעם *Ennaam* vel *Ennam*, id est, fontem amœnitatis; idque jure meritissimo. Cùm fontibus irriguus fuerit locus, & insulæ totius cætera amœnissimus. Diodorus lib. 5. *Raptam fabulantur Proserpinam* ἐν τοῖς λειμῶσι τοῖς κατὰ τὴν Ἔνναν, *in pratis Ennæ vicinis, qui locus prope urbem est, violis aliisque florum generibus renidens, & spectatu dignus.* Et paulò post: ἔστι δὲ ὁ προειρημένος λειμὼν ἄνωθεν μὲν ὁμαλὸς καὶ ΠΑΝΤΕΛΩΣ ΕΥΥΔΡΟΣ, *est pratum id in summo dorso planum & PRORSUS IRRIGUUM, & undiquaque præruptum. In propinquo etiam lucos & prata habet, & paradisos, & lacus*, &c. Et Cicero Verrinâ quartâ: *Enna, ubi ea gesta esse memorantur, est loco præcelso atque edito, quo in summo est æquata agri planities, & AQUAE PERENNES. Tota verò urbs omni aditu circumcisa atque dirupta est: quam circa lacus lucique sunt plurimi, & lectissimi flores.* Ovidius de Sicilia lib. 4. Fast.

---- multas ea possidet urbes,
In quibus est culto fertilis Enna solo.

Et paulò post:

Valle sub umbrosa locus est aspergine multa
Uvidus ex alto desilientis aquæ.
Tot fuerant illic quot habet natura colores,
Pictaque dissimili flore nitebat humus.

Et Claudianus lib. 2. in descriptione ejusdem loci:

Forma loci superat flores: curvata tumore
Parvo planities, & mollibus edita clivis
Creverat in collem, vivo de pumice FONTES
Roscida mobilibus lambebant gramina rivis,
Sylvaque torrentes ramorum frigore Soles
Temperat, & modico brumam sibi vendicat æstu.

Ibidem plura videsis, & apud alios Poëtas, qui certatim describunt horum fontium amœnitatem. Ex עין נעם *Ennaam* vel *Ennam* Græci, quibus nulla vox in M desinit, M finale ademerunt, ut in Abra, Maria, Gehenna, & similibus. Tale in eadem Sicilia urbis nomen Ἴχανα ex יקנעם *Jocneam* vel *Jechanam*, ut dicetur deinceps. Et in Veterum scriptis *Buddas* & *Budas*, quomodo apud Persas pro *Terebintho* appellatur Præceptor impii Manetis, factum est ex Assyrio בוטם *Butam*; sic enim dicitur terebinthus à Chaldæis & Assyriis. Cyrillus Catechesi 6. ὁ δὲ Τέρβινθος, &c. ἔκρινεν εἰς τὴν Περσίδα μετελθεῖν, ἵνα δὲ μὴ ἐκ τῆς προ-

προσηγορίας κἀκεῖ γνωρίζηται, Βουδᾶν ὠνόμασεν ἑαυτὸν, *Terebinthus autem statuit in Persidem transire; ne verò de nomine illic agnosceretur, Budan se ipsum nominavit.* Epiphanius hæresi LXVI. ἐκ Τερβίνθου τινὸς, &c. μετονομασθέντος δὲ Βούδδα κατὰ τὴν τῶν Ἀσσυρίων γλῶτταν, *ex Terebintho quodam qui mutato nomine Assyriorum linguâ Buddas dictus est.* Suidas in voce Μάνης. Διδάσκαλον δὲ ἔσχε Βουδδᾶν τὸν πρώην καλούμενον Τερέβινθον, *Præceptorem habuit Buddam, qui Terebinthus anteà vocabatur.* Et rursus: Καὶ ὁ μὲν Βούδδας οὗτος ὁ καὶ Τερέβινθος, *& quidem iste Buddas qui & Terebinthus.* Sed hæc obiter.

Ad Ennam accedit Ἴννα *Inna*, nomen fontis Macedoniæ inter Pæonas & Medos medii, ad quem Silenum ebrium à Mida captum fabulantur. Ita ex Bione Athenæus lib. 2. cap. 6. Ad quem locum magnus Casaubonus: *Ego alibi legere memini captum Silenum à Mida in hortis quos haberet amœnissimos in Macedonia.* Itaque etiam in hac fabula, quæ tota Phœnicia est, ut jam antè docui, *Inna* videtur esse עין נעם *Ennaam* fons amœnitatis.

Ad Austrum in proximo fuit *Pergus* vel *Pergusa* lacus, de quo Claudianus ubi suprà:

Haud procul inde lacus, Pergum dixêre Sicani.

Et Ovidius lib. 5. Metam.

Haud procul Ennæis lacus est à mœnibus altus
Nomine Pergusa.

Pro Pergo vel Pergusa *Percum* habet Julius Firmicus, quod maximè accedit ad Phœnicium ברכה *berca* vel *bereca* pro lacu. Prius Arabicum est, posterius Syrum & Hebræum.

Post Symethum est Eryces fluvius nascens ex Eryce monte & urbe, de qua Callias apud Macrob. lib. 5. cap. 18. Ἡ δὲ Ἐρύκη τῆς μὲν Γελώας ὅσον ἐνενήκοντα στάδια διέστηκεν. Ἐπιεικῶς δὲ χέῤῥος ἐστὶν τό τε ὄρος καὶ τὸ παλαιὸν γεγενημένη πόλις, ὑφ᾽ ᾗ καὶ τοὺς Δέλλους καλουμένους εἶναι συμβέβηκεν. *Eryce ab Gelensium finibus XC circiter stadia distat. Valde autem deserta atque inculta sunt cùm mons, tum quod in eo quondam fuit Siculorum oppidum, sub quo & Delli siti sunt.* Mons hodiè vocatur *Catalfano, ubi*, inquit Fazellus Dec. 1. lib. 10. *ingentis urbis vetustæ, dirutæ, ac magnæ quoque arcis miræ spectantur ex quadratis lapidibus ruinæ.* Hæ sunt ruinæ oppidi Eryces, cui, si Stephano credimus, in voce Ἀκράγας, nomen dedit amnis *Eryces*. Sed utrique nomen à monte, qui Punicè dictus est הרוכס Haruces vel הרכס *Hareces*, & Græcè Ἐρύκης vel Ἔρυξ, ut mons alius prope Drepanum, de quo abundè supra.

Sequuntur Leontini campi ubi habitasse putantur Læstrygones. Hi cur Leontini dicantur suo loco docebimus.

In ejusdem oræ Mediterraneis non procul ab urbe Eryce fuit Palicorum ædes, quam asserit Diodorus lib. 11. διαφέρειν τῶν ἄλλων ἀρχαιότητι καὶ σεβασμῷ, *antiquitate & veneratione cæteris antecellere.* Quippe in vicinia lacus erant angusti quidem, sed in immensum profundi, continua scaturigine semper ebullientes, quos crateres & *Dellos* locorum incolæ vocabant, & habebant in cultu maximo. Præcipuéque circa exigendum juxta eos jusjurandum præsens & efficax numen ostendi credebatur. Nam si subesset jurijurando mala conscientia, continuò pœna sequebatur. Silius lib. 14.

Et qui præsenti domitant perjura Palici
Pectora supplicio.

Quamvis de supplicii genere parum constet inter scriptores. Macrobius falsum juratorem scribit in lacu vitam amittere; Polemo ἐμποδὼν τελευτᾶν, *statim expirare.* Aristoteles & Stephanus πίμπρασθαι, id est, arcano igne intus aduri. At perjuros alii scribunt oculis solùm orbari. Diodorus ubi suprà. τοῖς ἐπιορκήσασι σύντομος ἡ τοῦ δαιμονίου κόλασις ἀκολουθεῖ. τινὲς γὰρ τῆς ὁράσεως στερηθέντες τὴν ἐκ τοῦ τεμένους ἄφοδον ποιοῦνται; *repentina numinis vindicta pejerantes sequitur, nonnulli enim oculis capti fano excedunt.* Quod sequutus Solinus, licet imperitè has aquas è Sicilia in Sardiniam transferat, ut rectè observatum à Cl. Salmasio: *Quisquis*, inquit, *sacramento raptum negat, lumina aquis attrectat: ubi perjurium non est, cernit clarius: Si perfidiâ abnuit, detegitur facinus cæcitate, & captus oculis admissum tenebris fatetur.* Ita etiam Priscianus ubi de Sardiniæ fontibus, sed haud dubiè ex Solino:

- - - pandunt damnantque nefando
Perjuros furto, quos tacto flumine cæcant.

Et Isidorus Orig. lib. 14. cap. 6. *Fontes habet Sardinia calidos, infirmis medelam præbentes, furibus cæcitatem, si sacramento dato oculos aquæ ejus tetigerint.* Palicorum venerationem auxit insuper quod cùm in sterilitate Siculi heroi cuidam sacra fecissent προστάξαντος αὐτοῖς τοῦ ἐκ Παλικῶν χρησμοῦ, *ita jubente Palicorum oraculo*, rediit agrorum fertilitas, ut apud Macrobium author est Xenagoras. Proinde illo ipso teste, Palicorum fanum multis ditavit donariis stulta Veterum superstitio. Atque illud describit Diodorus, tanquam magnificè extructum, στοαῖς etiam καὶ ταῖς ἄλλαις καταλύσεσιν, *porticibus & aliis diversoriis* splendide exornatum. Servosque addit à dominis eò confugientes, in eodem fano habuisse asylum inviolabile.

Palicos vocari dicit Stephanus διὰ τὸ ἀποθανόντας πάλιν εἰς ἀνθρώπους ἱκέσθαι, *quia cùm mortui essent rursus ad homines redierunt.* Quibus Æschylus ita concinit:

Ἦ καὶ Παλικοὺς εὐλόγως μένει φάτις,
Πάλιν γὰρ ἵκουσ᾽ ἐκ σκότους τόδ᾽ ἐς φάος.
Meritoque nomen his Palicorum obtigit,
Cùm de tenebris rursus in lucem iverint.

Rem ita refert pluribus Macrobius lib. 5. Saturnal. *In Sicilia Symethus fluvius est. Juxta hunc nympha Thalia compressu Jovis gravida, metu Junonis optavit ut sibi terra dehisceret. Factum est. Sed ubi venit tempus maturitatis infantum, quos alveo illa gestaverat; reclusa terra est, & duo infantes de alveo Thaliæ progressi emerserunt, adpellatique sunt Palici* ἀπὸ τοῦ πάλιν ἱκέσθαι, *quoniam priùs in terram mersi, denuo inde reversi sunt.* Similia habet Servius in lib. 8. Æn.

Sed hæ sunt gerræ Siculæ, nugæque nugacissimæ, ab Æschylo & aliis non alia de causa confictę, quàm ut è Græca lingua Palicorum nomen peterent, quod est planè Punicum. Palici enim פליחין *Palichin* vel *Pelichin* è Pœnis nominati sunt; ut Athenis Σεμναὶ θεαὶ, deducta vocè à veneratione & cultu. Syris enim verbum פלח *pelach* colere est & venerari. Itaque פליחין colendos sonat. Quo ipso epitheto Æschylus illos his verbis insignivit:

Σεμνοὺς Παλικοὺς, Ζεὺς ἐφίεται καλεῖν.
Summus Palicos Juppiter venerabiles
Voluit vocari.

Et verò Palicos non Jovis, sed Adrani esse filios jam didicimus ex his Hesychii: Ἀδράνῳ δύο γενῶνται υἱοὶ Παλικοὶ, *Adrano duo filii nati sunt Palici nomine.* Quod multo est verisimilius; quia tam Palici quàm Adranus sunt ἐντόπιοι θεοὶ extra Siciliam nullibi noti. Adrani porrò vocabulum tam videtur esse Syrum quàm Adramelechi, ut jam diximus. Nec frustra Palicorum crateres, quos & pro fratribus haberi voluerunt, *Delli* appellabantur. Callias ubi de Eryce urbe: ὑφ᾽ ᾗ καὶ τοὺς Δέλλους καλουμένους εἶναι συμβέβηκεν· οὗτοι δὲ κρατῆρες δύο εἰσὶν, οὓς ἀδελφοὺς τῶν Παλικῶν οἱ Σικελιῶται νομίζουσιν. *Sub qua & Delli siti sunt. Hi crateres sunt duo, quos fratres Palicorum esse Siculi existimant.* Et Macrobius illum sequutus: *Nec longè inde lacus breves sunt, &c. quos incolæ crateres vocant, & nomine Dellos appellant,*

lam, *fratresque eos Palicorum æstimant.* Delli scilicet Pœnis erant indices. Nam Arabicè דל (*dalla*) *indicare* & דליל (*delil*) *indicium* sonat. Itaque *Delli* dicti sunt, quod ex eorum indicio perjuria innotescerent, cùm perjuri cæcitas aut subita mors detegebat admissum scelus. Ut taceam quod ex Aristotele refert Stephanus: ὅσα γὰρ ὀμνύει τις εἰς πινάκιον γράψας, βάλλει αὐτὸ εἰς τὸ ὕδωρ· Ἐὰν μὲν ᾖ εὐορκῆ ἐπιπολάζει, ἐὰν δὲ μὴ εὐορκῆ, τὸ μὲν πινάκιον ἀφανίζεται; *quisquis aliquid jurat, id tabellæ inscriptum in aquam immittit: Quod si bona fide juret tabella innatat; si verò pejeraverit tabella evanescit.* Depressâ nempe pondere suo, & in aquis demersa: ut habet Aristoteles τὸ μὲν πινακίδιον βαρὺ γενόμενον ἀφανίζεσθαι. Quo altero documento res arcana palam fiebat. Quæ si vera sunt, diabolus etiam hac in parte præstitit se Dei simiam. Eadem enim aut similis fuit virtus in aquis, quas sub œconomia Legis bibere jubebatur mulier adulterii nomine viro suo suspecta Num. 5: 17.

Nec ab hac diversa vis fuit aquæ Asbamææ juxta Tyana Cappadociæ, si Philostrato credimus, cujus verba sunt Apollonii sui lib. 1. cap. 4. *Est autem circa Tyana, aqua Jovi* (*ut perhibent*) *sacra, quam Asbamæam vocant. Fons ejus frigidus sanè scatet: ebullit autem non secus atque igne calefactus lebes. Hanc puris & juramenti fidem servantibus aspectu placidam & gustu dulcem esse perhibent, perjuris vero & infidis palam adversari. Epota namque oculos, pedesque ac manus pejerantis invadit*, ὑδέροις καὶ φθόαις *aqua intercute & tabe totum corpus inquinans. Neque illinc discedendi facultas datur, sed ibidem permanentes coram aqua ipsa suam deplorant calamitatem, palam quod pejerarunt profitentes.* Rhinuccinus, quem hîc sequor, pro *Asbamæam* habet *extinguibilem* nullo sensu, quasi σβεσὸν ὕδωρ legerit pro Ἀσβαμαῖον. Neque id mutavit Jacotius. Tamen rectum est Ἀσβαμαῖον. Inde enim Suidas: Ἀσβαμαῖον, ὕδωρ οὕτω καλούμενον, *Asbamæa, aqua sic vocata.* Et Ammianus lib. 23. *Apud Asbamai quoque Jovis templum in Cappadocia, ubi amplissimus ille Philosophus Apollonius traditur natus, apud oppidum Tyana, stagno effluens fons cernitur, qui magnitudine aquarum inflatus, seseque resorbens, nunquam extra margines intumescit.* Asbamæon Hebraicè esset מי־שבע *Me-seba* vel מי־השבע *Me-hasseba*, aquæ juramenti: ut בארשבע *Beerseba* puteus juramenti. Sed Cappadoces quorum Syrismus erat impurissimus, mutato vocum ordine dicebant *Asbamai*, ut Armeni *Tigranocerta* pro civitate Tigranis, & *Cholobet* pro Choli domo. Cappadoces Syris accenseo non ratione originis, nam erant ex stirpe Gomer, sed ratione sermonis, qui à Syro non abhorrebat: unde est quod Leucosyri dicebantur. Vide Stephanum in Σύροι. Sed ad Palicos jam redeo.

Fons Palicorum alio nomine vocatur *Menais Leontinorum, per quem cives ejus loci jurare timent.* Nempe à Menis urbe proxima, quæ posteà Palice dicta est propter vicinos Palicos. Stephanus ex Apollodoro: Μέναι πόλις Σικελίας ἐγγὺς Παλικῶν, *Menæ Siciliæ urbs prope Palicos.* Ita legendum, non Μένδαι, ut verè monet Cluverius. Qui idem τὰς Μένας faciens ex τὰς μὲν νέας in Diodori loco de Deucetio lib. 11. τὰς μὲν νέας ἥτις ἦν αὐτοῦ πατρὶς, μετῴκισεν εἰς τὸ πεδίον, καὶ πλησίον τοῦ τεμένους τῶν ὀνομαζομένων Παλικῶν ἔκτισε πόλιν ἀξιόλογον, ἣν ἀπὸ τῶν προειρημένων θεῶν ὠνόμασε Παλικὴν rectè interpretatur *Menas, quæ patria ejus erat, in apertum campum transtulit, & prope fanum Palicorum urbem præclaram extruxit, quam à dictis diis Palicam nuncupavit.* Meminit & Ptolemæus in Siciliæ descriptione, ubi scribitur Μένας. Quin eandem Recentiores hodiéque durare scribunt & appellari *Meneo*. Tamen à Menis cives non dicuntur *Menai*, sed *Menenii* vel *Menanini*, tanquam à *Meneno* vel *Menano*. *Menenios* habet Cicero Verrinâ tertiâ, & *Menaninos* Plinius. Et in veteribus nummis utrumque reperire est. Unde pro *Menis* colligas *Menenum* etiam & *Menanum* esse appellatam. Quale quod *Menænum* vocat Diodorus, cùm de eodem Ducetio scribit: Μέναινον μὲν πόλιν ἔκτισε, καὶ τὴν σύνεγγυς χώραν τοῖς κατοικισθεῖσι διεμέρισε, *Menænum quidem urbem condidit, coloniisque eo deductis finitimum agrum distribuit.* Μέναι igitur & Μέναινον eadem urbs. Nempe Punicum nomen in absoluto fuit מחנין *Manain*, in regimine מחני *Mane*; quorum illud in Μέναινον, hoc in Μέναι deflexum. מחנין *Manain* vel ut Hebræi scribunt מחנים *Mahanajim* propriè castra significat. Sed & oppida ἀτείχιστα Hebr. vocantur מחנים ut Num. 13: 19. *Quales urbes in quibus habitat* הבמחנים אם במבצרים *utrum in Manaim, an in munitis locis?* Ubi LXX inverso vocum ordine, εἰ ἐν τειχήρεσιν ἢ ἐν ἀτειχίστοις, & Vulgatus Interpres: *murata an absque muris.* Fuit & Levitica urbs hujus nominis in Tribu Gad de qua Jos. 21: 38. & in Scriptura passim. Veteres interpretes *Manaem*, *Manaim* & *Manain* scribunt. Josephus Μανάλιν Antiq. lib. 7. cap. 1. Βασίλειον δ' ἐποίησεν αὐτῷ γῆν, κατὰ μὲν τὴν ἐπιχώριον γλῶτταν Μανάλιν κατὰ δὲ τὴν Ἑλλήνων παρεμβολὰς λεγομένην, *Regiam ei elegit* (Abnerus Jebostho) *ad locum quem vernaculâ linguâ Manalin, Græcâ* παρεμβολὰς *seu castra vocant.* Sed rescribendum Μανάιν vel Μανάιμ ex 2. Sam. 2: 8. ubi dubitant interpretes utrum מחנים propriè pro urbe *Manaim* sumatur, vel appellativè pro *castris*. Prius sequitur Chaldæus, posterius Theodotion & Vulgatus Interpres: at Seniores ex utroque perperam conflata versione habent ἀνεβίβασεν αὐτὸν ἐκ τῆς παρεμβολῆς εἰς Μαναέμ, *traduxit eum è castris in Manaem urbem.* Imò *traduxit eum* vel *in castra* vel *in Manaem*; horum alterutri standum: & cur præstet de urbe sumi palam est ex versu 12. & ex situ locorum, & tota serie contextûs: sed hæc in præsens missa facimus.

Leontinorum amnis est *Terias* hodiè *fiume di S. Leonardo.* Scylax: εἰς τοὺς Λεοντίνους δὲ κατὰ Τηρίαν ποταμὸν ἀνάπλους κ' σαδίων, vel ut emendat Cluverius μ' σαδίων, *ad Leontinos per Teriam fluvium sursum navigatio quadraginta stadiorum.* Rectè, nam & Geographus Arabs oppidum Leontinos à mari semovet עלי סתה אמיאל, *ad sex milliaria*, id est, stadia 42. Diodorus lib. 4. ἐπὶ Λεοντίνους ἀναζεύξας ἐγγὺς τῆς πόλεως κατεστρατοπέδευσε παρὰ τὸν Τηρίαν ποταμὸν, *adversus Leontinos ducens prope urbem ad Teriam amnem castra posuit.* Plinius: *Flumina Symethus, Terias: Intus Læstrygonii campi, oppida Leontini, &c.* Amnis Terias, id est, טריא *Terija*, quasi commercii aut negociationis amnem dixeris, id est, negotiatorum. Radix טרא Syris propriè *dare* significat, ut שקל *accipere*. Sed mercatorum ferè verbum est, ut cùm Talmudici dicunt שקיל וטרי *accepit & dedit*, id est, negotiatus est. Et Chaldæus Paraphrastes שקלן וטרן *accipiunt & dant*, id est, negotiantur Cant. 3: 8. & Ruth. 4: 7. Inde טרון *taron* (dator) est mercator, & טריא (*terija*) datio est commercium. Cur inde dicatur *Terias* ex Cluverio didici, qui ex Thucydidis aliquot locis naves ultro citroque commeantium probat in eum Siciliæ amnem plerumque se recepisse. *Quia is in sinum sese effundit, quem ab ortu Solis hyberni efficit promontorium, cui nunc apud incolas vocabulum la cruce à forma est: egregiamque navibus præbet stationem, ad quam hodiéque Leontinorum est frumenti emporium.* Sed & Arabs Geographus notat usque ad Leontinos, quamvis sex milliaribus à mari distent, per illum amnem ascendere אלמראכב בארסאקתא, *naves cum oneribus suis.* Quibus hæc Prudentii consona lib. 2. contra Symmachum: *Clim. 4. part. 2.*

Numne

Numne Leontini sulcator solvere campi
Cesset frugiferas Lilybæo ex littore cymbas?

Nempe cùm Siciliam, Cereri sacram insulam, ante omnia commendet frugum incredibilis feracitas, tamen nullibi fertilior est quàm in agro Leontinorum. Polybius lib. 7. ἐπὶ τὰ Λεοντῖνα καλούμενα πεδία καὶ τὴν γεωργήσιμον χώραν, *ad campos quos Leontinos vocant, & regionem quæ culturæ maximè apta est.* Cicero Verrinâ tertiâ: *Quod caput est rei frumentariæ, campus Leontinus sic erat deformis atque horridus, ut in uberrima Siciliæ parte Siciliam quæreremus.* Diodorus lib. 4. Διελθὼν ὁ Ἡρακλῆς τὸ Λεοντῖνον πεδίον τὸ μὲν κάλλος τῆς χώρας ἐθαύμασε, *per Leontinum campum iter faciens Hercules, bonitatem agri demiratus est.* Idem de Dionysio lib. 19. *Mercenariis autem, qui decies mille circiter erant, Leontinorum agrum & urbem in stipendium dedit* (Dionysius) *qui διὰ τὸ κάλλος τῆς χώρας, propter agri bonitatem conditionem libenter acceperunt, & agro sorte diviso in Leontinis habitarunt.* Plinius lib. 18. cap. 10. *Cum centesimo quidem* grano *& Leontini Siciliæ campi fundunt.* Sidonius Carmine 22.

Quanta Leontino turgescit messis acervo.

Et Epist. 13. lib. 2. *Panis daretur è Leontina segete confectus.* Proinde mercatores, qui ut fruges compararent in Siciliam se conferebant, libentiùs appellebant ad Teriam amnem, qui Leontinorum agros ex utraque parte alluit.

Post Teriam est *Pantagias*, vulgò *Porcaro*, amnis quidem valde exiguus. Silius lib. 14.

- - - ac facilem superari gurgite parco
Pantagiam.

Sed rapidissimi cursûs, quique magno murmure per multa saxa in mare præceps devolvitur. Hunc mira vocum contractione Pantagiam dictum volunt, quasi παντάχου παταγίαν, *ubique obstreperum.* Servius in lib. 3. Æn. *Hic fluvius Siciliæ cùm plenus flueret, implebat sonitu penè totam Siciliam; unde & Pantagias dictus, quasi ubique sonans. Hic postea cum Cereri quærenti filiam obstreperet, tacere jussus est Numinis voluntate.* Et Vibius in fluminibus: *Pantagias Siciliæ ita dictus, quod sonitus ejus decurrentis per totam insulam auditus est, usque eò donec Ceres quærens filiam comprimeret eum.* At ut cętera taceam, *Pantaciam* appellarunt Græci veteres, non *Pantagiam.* Thucydides lib. 6. de Lamo quodam: ὑπὲρ Παντακίου τε ποταμοῦ Τρώτιλόν τι ὄνομα χωρίον οἰκίσας, *super flumen Pantaciam oppidum quoddam Trotilum nomine cùm condidisset.* In Ptolemęo legitur, Παντάχου ποταμοῦ ἐκβολαὶ, *Pantachæ fluvii ostia*, quasi à recto Πάνταχας *Pantachas.* Fallor an Pœni פתק *pattak* vocabant à verbo Syro פתק *petak*, id est, jaculari, projicere, & cum impetu propellere. Certè petitum inde nomen in Pantaciam maximè quadrat, qui ut Cluverius author est, *licet cursu sit brevissimus, ut qui sex circiter ab Leontinis oritur passuum millibus, tamen hyberno tempore Leontinorum collium torrentibus, imbribusque auctus, tanta vi devolvitur, uti magnam saxorum copiam secum trahat.* Unde Claudianus de raptu lib. 2.

- - - & saxa rotantem
Pantagiam.

Ad Alabi ostium, qui sequitur post Pantagiam, fuit *Hybla Megaris*; & versus fontes Hyblæi colles, mellificio tam celebres, ut mel Hyblæum cum Hymettio Atticæ de bonitate certare audeat. Martialis lib. 11. Epigr. 43.

Mella jubes Hyblæa tibi vel Hymettia nasci.

Et lib. 33. Epigr. 105.

Quum dederis Siculos mediis de collibus Hyblæ,
Cecropios dicas tu licet esse favos.

Silius lib. 14.

Tum quæ nectareis vocat ad certamen Hymettum
Audax Hyblâ favis.

Eos colles describit Cluverius florum vario genere, maximè verò thymo lætos, & melle fœcundissimos, quod hodiéque æstimatur totius Siciliȩ nobilissimum. Proinde Alabum amnem Hyblȩ proximum dictum esse puto ab חלאוה *halava* seu dulcedine; voce Arabica quidem, sed à verbo חלי deducta, quod Syris etiam est γλυκάζειν dulcescere. Unde & nomen חלי mellis epithetum, Ezech. 3:3. & passim. Alabi præter Ptolemæum multi alii meminêre. Sed pro Alabo Silio est *Alabis*, Hesychio Ἀλαβὼς, Diodoro & Stephano Ἀλαβὼν, corruptè Vibio *Alachis*. & Plutarcho Ἄβολος. Prope Megaridem seu Hyblam authore Diodoro lib. 4. Dædalus φιλοτέχνως ἐποίησε τὴν ὀνομαζομένην Κολυμβήθραν ἐξ ἧς μέγας ποταμὸς εἰς τὴν πλησίον θάλατταν ἐξερεύγεται, καλούμενος Ἀλαβὼν, *mirâ ingenii solertiâ Colymbethram fecit quam vocant, ex qua magnus fluvius Alabo in proximum mare erumpit.* Hujus piscinȩ vestigia hodiéque extant prope Hyblȩ rudera.

Notandum est à Stephano tria oppida Hyblæ nomine in Sicilia censeri. Quorum Maxima fuit in Catanensi agro: Parva, de qua in pręsens, ad ostium Alabi: Minima in Siciliæ parte Australi circa flumen Hirminium. Prima Hybla major dicitur, de qua egimus: Secunda *Megaris* & *Galeotis*: Tertia *Heræa*. Pro Galeoti *Geleatin* habet Thucydides lib. 6. & Pausanias in Eliacis *Gereatin*. Sed *Galeotin* pręfero, quia cives à Stephano vocantur Γαλεῶται; ducto, ut videtur, nomine è Siculis vatibus *Galeis* seu *Galeotis*. De quibus ita Archippus apud Athenæum:

Γαλεοί γε πάντων μάντεων σοφώτατοι.
Galei Prophetarum omnium doctissimi.

Et Hesychius: Γαλεοὶ, μάντεις, οὗτοι κατὰ τὴν Σικελίαν ᾤκησαν, *Galei, vates, hi in Sicilia habitarunt.* Et Stephanus: Γαλεῶται, μάντεων εἶδος Σικελῶν, *Galeotæ Siculorum vatum species.* Cic. de Divinat. lib. 1. *Huic interpretes portentorum, qui Galeotæ tum in Sicilia nominabantur, responderunt, ut ait Philistus*, &c. Ælian. lib. 12. cap. 46. ἔφασαν οὖν οἱ Γαλεῶται πρὸς τὸν Διονύσιον ἐρόμενον ὑπὲρ τούτων, ὅτι ταῦτα μοναρχίαν δηλοῖ, *Dionysio* (Siciliæ tyranno) *de his interroganti Galeotæ responderunt monarchiam illa significare.* Mythologi apud Stephanum à Galeote deducunt filio Apollinis & Themistûs. Nempe ad fabulas confugerunt, cùm nescirent Phœnicium גלה *gala*, unde *Galei* & *Galeotæ* dicti, propheticum esse vocabulum. Sic Amos 3: 7. *Non faciet Dominus Deus quicquam, nisi* גלה *(gala) revelaverit secretum suum suis Prophetis.* Et 1 Sam. 3: 21. נגלה *revelatus fuit Dominus Samueli in Silo.* Galeus Phœnicibus erat גלוי *galui* ut Num. 24: 4. vel גלי *gali*: cujus plurale modò masculinę terminationis גליים *gelajim*; modò fœmininę גליות *gelajot.* Inde *Galei* & *Galeotæ*. Sic ex ארי plur. אריים vel אריות: multa sunt hujusmodi. Notandum est vates Græcè etiam *Hybletas* dici. Hesychius: Ὑβλήτης, μάντις *Hybletes, vates*, nempe, ut quidem suspicor, Siculorum dialecto, ab ea Hybla facto nomine in qua vates Galeotę. De Mago, quem è Galeotide in Cretam evocavit Minos, vide Suidam in Ἀκέσματα.

Sequitur *Thapsus* oppidum vetus in peninsula situm, de quo sic Thucydides lib. 6. Ἔστι δὲ χερσόνησος μὲν ἐν στενῷ ἰσθμῷ προύχουσα εἰς τὸ πέλαγος, τῆς δὲ Συρακουσίων πόλεως οὔτε ὁδὸν πολλὴν ἀπέχει, *peninsula est angusto isthmo in mare procurrens, à Syracusis parum dissita.* Et Stephanus: Θάψος, πόλις Σικελίας, ἔστι καὶ Χερσόνησος ἐν τῷ στενῷ τοῦ ἰσθμοῦ, *Thapsus urbs Siciliæ, est & Chersonesus in Isthmi angustiis.* Rectè uterque ἐν στενῷ ἰσθμῷ vel ἐν τῷ στενῷ τοῦ ἰσθμοῦ. Reve-

ra enim tam angusta cervice continenti jungitur, ut eminus conspicientibus videatur esse insula. Nec desunt qui insulam appellent. Servius in 3. Æn. *Thapsus insula non longè à Syracusis, plana & penè fluctibus par.* Itinerarium insulare: *Insula Thapsus distat ab oppido Megara, id est, castello Syracusanorum stadia* XL. Neque alia mens Dioscoridis cùm *Thapsiam* scribit ἐν Θάψῳ τῇ νήσῳ primùm esse repertam. Neque enim terrarum uspiam ulla alia est insula Thapsus. Et fallitur Marcellus, cùm vult unam esse Sporadum. Quamvis præeuntem habuerit Nicandri Scholiasten in Theriaca. vers. 529. Quin eadem peninsula vocatur hodiéque *l'Isola delli Manghisi.* Itaque Thapsi nomen sumptum putaverim ex Phœnicio תפשיחא *Thapsiha*, quod pro abscissione sumitur in Hebræorum libris. Nempe Siciliæ Thapsus tam angusto collo cohæret, ut ab ea putetur esse divulsa & planè abscissa.

Jam ventum ad *Syracusas*, non Sicularum modò, sed & Græcarum urbium maximam & pulcherrimam, conditam ab Archia Corinthio annis ante Christum plus septingentis. Hujus partes quatuor, *Insulam, Acradinam, Tychen, & Neapolim* multis describit Cicero Verrinâ quartâ. Alii quintam addunt *Epipolas.* Portus duplex: Major unus octoginta stadiorum, cujus fauces quingentis passibus patent, ad Ortygiam insulam Arethusâ fonte insignem. Sed & vicinum agrum potant alii fontes, *Temenitis, Archidemia, Magæa, Cyane, Melichie*; & nobile flumen *Anapus.* Murorum ambitus apud Strabonem erat ἑκατὸν καὶ ὀγδοήκοντα σαδίων, *centum & octoginta stadiorum*, id est, XXIV M passuum. Dicit Livius lib. 25. in Syracusis captis *prædæ tantum fuisse, quantum vix capta Carthagine fuisset.* Plutarchus etiam in Marcello: λέγεται ἐκ ἐλάττονα τῦτον ἢ τὸν ὕςερον ἀπὸ Καρχηδόνος διαφορηθέντα πλῦτον γενέσθαι, *ajunt non minus hîc opum captum, quàm in ipsa postea Carthagine.*

Fullerus Miscellaneorum lib. 4. cap. 10. Syracusarum nomen Punicè scribit צור־כוסיא *Sor-Cosja*, quasi *Tyrum latentem* dicas. Frustra, cùm Syracusas non condiderint Phœnices, sed Græci Dorienses Archia duce; vide Thucydidem, Strabonem, & alios; sed præcipuè Marcianum Heracleotam, qui simul nominis originem aperit hisce verbis:

Τὸ δὲ Ζέφυρον τῆς Ἰταλίας οἱ Δωριεῖς
Κατέχον. Ἀρχίας δὲ τέτες προσλαβὼν
Ὁ Κορίνθιος μετὰ Δωριέων κατῴκισεν
Ἀπὸ τῆς ὁμόρε λίμνης λαβέσας τὔνομα
Τὰς νῦν Συρακέσας παρ' αὐτοῖς καλεμένας.
Zephyrum tenebant Dorienses Italæ
Telluris. Illos Archias Corinthius
Ad se vocavit, & per illos condidit
Urbem potentem, quam Syracusas vocant,
Sumpto è palude proxima vocabulo.

Paludem intellige *Syraco*, de qua Stephanus ubi de Syracusis: καὶ λίμνη, ἥτις καλεῖται Συρακὼ, *palus etiam est quæ vocatur Syraco.* Melius quàm *Tyraca*, quomodo scripsit Vibius in Catalogo paludum: *Tyraca Syracusis.* Nam à *Tyraca Tyracusæ* dictæ essent, non *Syracusæ.* Et *Syraco* vox Phœnicia, ut *Hanno, Gisco, Dido, Samatho.* Radix סרח *serach* vel *sarach* fœtere est. Vox apud Syros & Hebræos est in multo usu ex Jerem. 49: 7. *Cheth* expressum per *cappa*, quomodo in *Thapsaco*, & *Carrhis*, & *Calacina*, & *Malaca*, & similibus. Nec immeritò ἀπὸ τῆς δυσωδίας, *à fœtore* nomen paludi factum, cujus exhalationes morbos creabant plurimos; ut in eadem Sicilia Selinuntios olim invasit pestis διὰ τὰς ἀπὸ τῦ περικειμένε ποταμῦ δυσωδίας, *propter adjacentis amnis fœtores*, ut habet Laërtius lib. 8. in Empedocle. Et in Etruria Graviscis nomen est factum à gravitate aëris propter paludem imminentem; unde Poëta lib. 10. Æn. *intempestæque Gravisca*, id est, pestilentes, ut ex Plinio & Catone interpretatur Servius: & Rutilius in Itinerario:

Inde Graviscarum fastigia rara videmus,
Quas premit æstivæ sæpe paludis odor.

Id ipsum Syracusani suo damno sæpe experti sunt, & ferè quotquot hostes æstatis aut autumni mensibus Syracusas circumsederunt. Hinc illud Diodori lib. 13. de Atheniensibus hanc urbem obsidione prementibus: διὰ τὸ τὸν περικείμενον τόπον ὑπάρχειν ἑλώδη, λοιμικῆς καταςάσεως εἰς τὸ ςρατόπεδον ἐμπεσέσης, quæ Cluverius ita reddidit: *cùm pestis exercitum ob circumjacentis paludis exhalationem corripuisset.* Et lib. 14. de Carthaginensibus quos ibidem per æstivos ardores gravis invaserat lues: ἔοικε δὲ καὶ ὁ τόπος αἴτιος γεγονέναι πρὸς τὴν ὑπερβολὴν τῆς συμφορᾶς. Καὶ γὰρ Ἀθηναῖοι πρότερον τὴν αὐτὴν ἔχοντες παρεμβολὴν, πολλοὶ διεφθάρησαν ὑπὸ τῆς νόσε ἑλώδες ὄντος ὅλε τόπε καὶ κοίλε. *Locus etiam videtur fuisse in causa cur calamitas modum superaret. Nam & Athenienses plurimos iisdem antea castris fœda strage morbus absumpserat, propterea quod locus ille palustris est & concavus.* Ita cùm eidem urbi Marcellus immineret: *Accessit* (inquit Livius lib. 25.) *pestilentia commune malum.* Et paulò pòst: *temporis & loci vitio, & ægri erant & moriebantur.* Item: *Siculi ut primùm videre ex gravitate loci vulgari morbos, in suas quisque propinquas urbes dilapsi sunt. At Carthaginenses, quibus nusquam receptus erat, cum ipsis ducibus Hippocrate atque Himilcone, ad internecionem omnes perierunt.* Causam ad conditorem referunt. Myscellus enim & Archias, cùm Delphos se contulissent oraculum consulturi de loco condendæ urbis, ab Apolline rogati utrum mallent,

Πλῦτον ἔχειν κτεάνων, ἢ τερπνοτάτην ὑγίειαν,
Divitiis pollere, locosve habitare salubres,

Salubritatem Myscellus, & Archias divitias elegit. Proinde Myscello Croton, & Archiæ Syracusæ obtigerunt. Quarum urbium illa saluberrima, sed pauper fuit; Hæc ditissima, sed insalubris. Hanc sive historiam sive fabulam referunt Strabo lib. 6. Et Stephanus in Συρακῦσαι: Et Aristophanis Scholiastes in Equit. ad verbum πλετυγίειαν, quo Comicus tribuit Athenis Syracusarum opes, & Crotonis salubritatem: Et Suidas verbo Ἀρχίας, & rursus in Μύσκελος.

Circa Syraco paludem exit *Anapus* amnis. Is, si credimus scholiis in Theocritum, dicitur ὡς ἄνευ πόσεως ὤν, καὶ βληχρὸν ἔχων ὕδωρ, ἢ παρὰ τὸ τοῖς ποσὶ μὴ διαβατὸς εἶναι, *quia sine potu est, & debilem habet aquam, aut quia pedibus trajici non potest.* Quæ cùm falsa sint & ἀσύςατα, videant peritiores annon ab ענב *anab*, id est, ab uva deducatur Anapi nomen. Uvis certè fertiles agros fuisse Syracusanos circa Anapum vel ex Theocrito colligere est, qui cùm in Homero legisset terram Cyclopum ferre vinum ἐριςάφυλον *magnis uvis*, putavit agi de solo circa Anapum, quia utrobique par fertilitas. Unde est quod Idyll. 7. Polyphemo ad Anapum metatur sedes. Verba sunt:

Ἆρα γέ πα τῆνον τὸν ποιμένα τὸν ποκ' Ἀνάπῳ
Τὸν κρατερὸν Πολύφαμον, ὃς ὤρεσι λᾶας ἔβαλλε.
Illene qui ad ripas pastor Polyphemus Anapi,
Saxa giganteis manibus prægrandia torsit?

Ad Anapi fontes erat *Herbessus*, oppidum in monte situm, cui altissimi specus suberant, ut & alteri *Herbesso* in Sicanis supra Agrigentum. Unde est quod ab Erebo nomen habuisse volunt Fazellus & Cluverius. Sed ut alia taceam, obstat aspiratio. Nam *Herbessenses* scribit Plinius, non *Erbessenses.* Neque vox mendi suspecta, quia est in catalogo populorum Siciliæ, quorum nomen incipit ab H. Itaque *Herbessus* potiùs videtur esse הר־בצוע *Harbetsua* mons excisus vel excavatus, aut הר־בצע

הר־בצע *Har-betſa* mons foveæ, id eſt, ſuffoſſus. Nam ab Hebręo verbo בצע ſcindere vel concidere, בצע *betſa*, eſt fractura terræ, fovea, foſſa, lacuna. A qua ſignificatione parum recedit βῆσσα Græca vox inde nata.

Eſt & ad Anapum campeſtris urbs *Cacyrum* vel *Cacirum*, hodiè *Caſſaro*, ut volunt. Κάκυρον ſcribit Ptolemæus, ſed Plinius *Cacirinos* populos tanquam à Caciro. *Cacirum* permutato vocalium ordine factum videtur ex ככר *cicar*, quod nomen planitiem ſonat. Hinc Gen. 13: 10. ככר הירדן *planities Jordanis*. Et verſ. 12. בערי הככר *in urbibus planiciei*.

Anapus in Syracuſarum magnum portum ſe exonerat, cujus intima pars Δάσκων *Daſcon* vocatur à Thucydide lib. 6. & Diodoro lib. 13. & 14. An quia magnus portus Ortygiam inſulam habet in oſtium ſuum ita projectam, ut ſtagnum aut piſcinam figurâ imitetur, quod Arabicè eſſet דסק *daſacon* aut דיסק *daiſacon*? Vide Giggeium. Sic minor portus ejuſdem urbis Diodori lib. 14. Λάκκιος appellatur à figura τοῦ Λάκκου ſive ciſternæ. Et in ſinu Carthagin. *mare ſtagnum dicitur, quoniam objectu protentæ linguæ ſtrangulatur.* Eutropius lib. 4.

Jam pauca de Arethuſa Ortygiæ inſulæ fonte, quem Nemeâ primâ Pindarus vocat ἄμπνευμα σεμνὸν Ἀλφεοῦ, *reſpiramen venerandum Alphei*, quia creditur eſſe ἀπορρὼξ & quaſi oſtium Alphei amnis in Elide quadringentis paſſuum millibus inde diſſiti. Cui fabulæ ſtatuminandæ Veteres multa confingunt prodigioſa commenta. Alpheum ſcilicet per occultos terræ meatus mare interjectum emetiri, & in Syracuſano littore emergentem Arethuſam fontem facere. Proinde aquas infici, cùm Olympię in Elide boves immolantur: & pateram in Alpheum prolapſam ad Arethuſam eſſe delatam. Nec deſunt quibus videtur Alpheus non ſubter, ſed ſuper mare ſinceris aquis ad Ortygiam uſque ferri. Neque id Poëtæ ſolum & Grammatici, ſed & Geographi aſſerunt Mela, Plinius, Solinus; & ex hiſtoricis Timæus & Pauſanias; & è Philoſophorum grege Seneca Natural. Quęſt. lib. 6. cap. 8. *Quid*, inquit, *cùm vides Alpheum celebratum Poëtis, in Achaia mergi: & in Sicilia rurſus, transjecto mari, effundere amœniſſimum fontem Arethuſam?* Tamen idem lib. 3. cap. 26. rei fidem ſublevat, ſed altero haud quaquam probabiliore commento. Verba ſunt: *Quidam fontes certo tempore purgamenta ejectant, ut Arethuſa in Sicilia, quintâ quaque ætate per Olympia. Inde opinio eſt Alpheon ex Achaia eò uſque penetrare.* Itaque Straboni potior fides, qui rem totam rejicit inter fabulas & deliramenta Veterum, variis rationibus, quas apud illum legere nemini non eſt obvium. His igitur omiſſis, nobis ſufficiet hîc indicare unde nata ſit hęc fabula. Pœnos ſuſpicamur hunc fontem appellaſſe עין־חלפי *en-halphe* aut חלפיא *halphaja* fontem ſalicum, à ſalicibus ambientibus; vel עין־אלפי *en-alphe* aut אלפיא *alphaja* fontem navium, quia in extrema Ortygia littori erat proximus, nec procul ab oſtio celeberrimi portûs. Strabo de Ortygia lib. 6. κρήνην δ' ἔχει τὴν Ἀρέθουσαν ἐξιεῖσαν ποταμὸν εὐθὺς εἰς τὴν θάλατταν, *fontem habet Arethuſam qui fluvium ſtatim in mare emittit.* Cicero Verrinâ quartâ: *In hac inſula extrema eſt fons aquæ dulcis, cui nomen Arethuſa eſt, incredibili magnitudine; pleniſſimus piſcium, qui fluctu totus operiretur, niſi munitione ac mole lapidum à mari disjunctus eſſet.* Sed & Geographus Arabs hunc fontem ſcaturire dicit מן גרף עלי חאשירה אלבחר *è tumulo ad littus maris.* Unde eſt quod Veteres ad Arethuſam referebant hæc Homerica lib. 9. Odyſſ. verſ. 140.

> Αὐτὰρ ἐπὶ κρατὸς λιμένος ῥέει ἀγλαὸν ὕδωρ
> Κρήνη ὑπὸ σπείους.
>
> *In portûs aditu nitidis argenteus undis*
> *Fons fluit ex antro.*

Pro Syris חלפי *hilphe* & אלפי *ilphe*; Phœnicio more ſcribimus *halphe* & *alphe*. Tale Phœnicum *nabla*, unde *nablium*, pro Syro נבלא *nibla*; *Naxa* ſacrificium, unde *Naxus* inſula, pro Syro נכסא *nicſa*. Et pro Talmudico אידן *idan*, quod ſalicis ſpeciem ſonat. Tyrii dixerunt *adan*, ut ex Heſychio conſtat. Tale fons *halphe* ſalicum pro Syro *hilphe*, aut *alphe* navium pro Syro *ilphe*. Et ob hoc ipſum Juppiter Cretæ regulus, cum inſtructo myoparone rapuiſſet Europam, dictus eſt à Phœnicibus tum habuiſſe tauri formam, quia Phœnicium *alpha* tam bovem quàm navem ſonat. Proinde fabula nititur æquivocatione vocis; & cùm hiſtoria de raptu Europę באלפא *in alpha* de nave eſſet intelligenda, maluerunt de tauro ſumi, ut res eſſet θαυματωδέστερος. Gręci itidem, qui tum temporis in fabulas erant maximè proclives, cum ad Ortygiam iuſulam appellentes Arethuſam à Barbaris appellari reperiſſent fontem *halphe* & *halphaja* (*ſalicum*) vel *alphe* & *alphaja* (*navium*,) id eſt, ubi nautas adaquari moris erat, nec ſibi facile in animum inducerent è tantilla inſula poſſe oriri tam largas aquas; ex indicio nominis collegerunt illas ab Alpheo derivari. Unde factum, ut qui fons *Halphaja* vel *Alphaja* Punicè appellabatur, Græcè diceretur *Alpheias*, tanquam ab Alpheo Elidis. Ovidius lib. 5. Metam.

> *Tum caput Eleis Alpheias extulit undis.*

Quid quod ipſum Arethuſæ nomen (licet vetuſtiſſimum & commune multis fontibus in Græcia, Odyſſ. 1. v. 408. in cęteris uni in Ithaca, cujus in Homero mentio eſt) tamen eſt Syræ originis. Grammaticorum ſomnium eſt quod ex Heracleonte refert Stephanus: Ἀρῶ ἐστι τὸ ποτίζω, οὗ τὸ ἄρδω παράγωγον; ἐκ τούτου ἀρέθω. Nam nec ἀρῶ nec ἀρέθω, unde volunt dici Arethuſam, in rigandi ſignificatione uſquam occurrunt. Et ex ἄρδω fieret Ἄρδουσα non Ἀρέθουσα. Sed Græca flexione dempta, ſtatim conſtabit hanc vocem natam eſſe ex ארית *arith* Syra, quæ pro יאר *rivo*, & אגם *ſtagno* paſſim occurrit in Chald. Paraphraſi. Arethuſam igitur Phœnices videntur etiam ארית *Arith* appellaſſe, vel ſimpliciter, vel addito epitheto ארית כבירה *Arith Cabira*, id eſt, rivum aut ſtagnum magnum. Unde duo fontis nomina *Arethuſa* & *Cypara*, in uſu apud Gręcos. Heſychius: Κυπάρα, ἡ ἐν Σικελίᾳ κρήνη Ἀρέθουσα, *Cypara, Siciliæ fons Arethuſa.* *Cypara* factum ex *Cabira*, tranſpoſitis vocalibus, ut in *Cacypari*, de quo mox, ex חיק כביר *chec cabir*, & in *Caciro* ex ככר *cicar*. Rivus aut ſtagnum magnum cur dicta fuerit Arethuſa, patet ex deſcriptione. Cicero ubi ſuprà: *In hac inſula extrema eſt fons dulcis, cui nomen Arethuſa eſt, incredibili magnitudine.* Diodorus lib. 5. ubi de Ortygia inſula: Κατὰ τὴν νῆσον ταύτην ἀνεῖναι (φασὶ) τὰς νύμφας ταύτας, χαριζομένας τῇ Ἀρτέμιδι, μεγίστην πηγὴν τὴν ὀνομαζομένην Ἀρέθουσαν. *Nymphas illas aiunt, in Dianæ gratiam, in ea inſula maximum excitaſſe fontem, quem Arethuſam vocant.* Thomas Fazellus Sicilię ſuę Decad. 1. lib. 4. cap. 1. *Incredibili olim erat magnitudine, vel ea ratione quod plerique fontes, qui circumquaque emergunt, &c. ſimul confluentes lacum efficiebant, qui uno ambitûs ſtadio à ſpecu unde nunc exundat, ad fontem uſque, qui ætate mea à Canalibus nomen habet, protendebatur ut ex ſcruporum aquarumque veſtigiis adhuc cernitur.* In Stephano Κύπαρα dici videtur Arethuſa non Sicula, ſed Ithacenſis. Ἀρέθουσα, inquit, κρήνη Σικελίας, ἐστὶ καὶ Ἰθάκης, &c. Αὕτη Κύπαρα ἐλέγετο, *Arethuſa fons Siciliæ, eſt & Ithacæ fons, &c. Is Cypara dicebatur.* Sed hęc verba, Αὕτη Κύπαρα ἐλέγετο, loco mota ſunt. & legenda ſtatim poſt Σικελίας.

Dum in Arethuſa ſumus, non erit extra rem quęre-

quærere quid ſit *Thymbris* in his Theocriti Idyll. 1.

---- χαῖρ' Ἀρέθουσα

Καὶ ποταμοὶ τοὶ χεῖτε καλὸν κατὰ Θύμβριδος ὕδωρ.

---- *ſalve Arethuſa*

Et fluvii pulchram in Thymbrim qui funditis undam.

Sunt qui fluvii nomen eſſe volunt, qui tamen in illo tractu nuſquam comparet. Heſychius: Θύμβρις, ὄνομα ποταμοῦ. Aliis mare placet ſic dici quâdam linguâ quam non nominant. Græcus Scholiaſtes: ποταμὸν Σικελίας εἶναί φασι καὶ τοῦτον. Ἄλλως. Θύμβρις κατά τινα γλῶσσαν ἡ θάλασσα, *etiam hunc Siciliæ amnem eſſe ajunt. Aliter: Thymbris juxta quandam linguam eſt mare.* In qua ſententia fuiſſe videtur Aſclepiades Myrleanus Grammaticus magni nominis, quem Suidas author eſt Romæ ſub Pompejo docuiſſe. Sequitur enim: Ἀσκληπιάδης δὲ ὁ Μυρλεανὸς διὰ τοῦ Δ γράφει Δύμβρις, ἡ κατὰ γλῶσσαν θάλασσα, *Aſclepiades Myrleanus per D ſcribit Dymbris, quæ* occultiore *lingua eſt mare.* Atque ea interpretatio cum Poëtæ verbis mirè congruit, cùm Arethuſa & fluvii omnes tandem in mare ferantur, ut obſervat Divinus Scriptor, Eccleſ. 1: 7. Itaque *Thymbrin* vel *Thumbrin* Græcos deflexiſſe putaverim ex Phœniciis תהום בחר *tehum bahar* vel תהום בחרין *thehum baharin*, quaſi *maris* aut marium abyſſum dixeris. Cui opponuntur תהומות הארץ *abyſſi terræ* ex Pſal: 71: 20. *Bahar* pro mari in uſu eſt Arabum, à quibus Pœnos obſervo multa verba mutuari. Sic ζιγγίβερι *zingiber* dici putant ex *bahar* & *Zingi*, quia Dioſcoride & Galeno teſtibus ex Barbaria Troglodytica defertur, ubi eſt Zingis. Hinc Teixeira de Regibus Perſ. lib. 1. cap. 6. *Zanguebar, que es mar de los Negros de Zanguy.* Tamen Arabes non ſcribunt זנגבחר *zangibahar*, ſed זנגבל *zangibel*.

Dioſcor. lib. 1. Gal. lib. 6. ſimpl. Ptol. lib. 4. cap. 7.

Poſt Anapum deſcribit Cluverius ex Plutarchi Dione τῆς Συρακουσίας τὴν καλουμένην Γυάτα, πολλὴν καὶ ἀγαθὴν χώραν, ἀνήκουσαν ἀπὸ θαλάττης εἰς τὴν μεσόγειον, *Syracuſani agri regionem amplam & fertilem Gyata* (vel *Guata*) *nomine à mari in mediterranea porrectam.* Punicè גותא *gavata* medium ſonat. Itaque nonniſi τὰ μεσόγεια Pœni videntur hac voce deſignaſſe.

Sequitur è Thucydidis lib. 7. amnis Κακύπαρις *Cacyparis*, ita dictus, ut quidem puto, à ſinu magno in quem ſe effundit, prope Ptolemæi Μακρὰν ἄκραν *longum promontorium.* Punicè enim *Cacyparis* videtur eſſe חיק כביר *chec cabir* ſinus magnus.

A Cacypari proximè diſtat Ptolemæi Ὄρινος *Orinus*, qui Thucydidi eſt Ἐρινεὸς *Erineus*. Orinus vel חור־עין *Ur-Ain* eſt *Albus fons*. Tamen urbem ſeu ſtationem, quam hodiè appellant *Fontane bianche*, Cluverius ad Cacyparin deſcribit, non ad Erineum, quaſi ſit Plinii Nauſtathmus.

Jam qui ſequitur Diodoro lib. 13. & Plutarcho in Nicia *Aſinarus*, Thucydidi lib. 7. *Aſſinarus*, Punicè erat הצינור *haſſinor*. Propriè צינור *ſinnor* eſt tubus per quem aqua in declive fertur, puta ex monte vel ex tecto. Sic Pſal. 42: 8. *Abyſſus abyſſum invocat ad vocem* צנוריך (*ſinnoreca*) *tuborum* vel *emiſſariorum tuorum.* LXX. τῶν καταρρακτῶν σου. Vulgata itidem *cataractarum tuarum.* Chaldæus זלחי מרזביך *defluxionum canalium tuorum.* Kimchius in hunc locum: *Effuſæ ſunt ſuper nos afflictiones, ut aquæ tecti defluunt ex* הצינור (*haſſinor*) *tubo, & murmure ſuo obſtrepunt.* Aben-Ezra: *Meminit* הצינורים (*haſſinorim*) *tuborum, quia deſcendunt aquæ ex celſis montibus. Aſſinarus* igitur fluvius ita dictus eſt, quia profundo & confragoſo alveo tanquam tubo incluſus, devolvitur in præceps. Ita deſcribit Thucydides: οἱ Ἀθηναῖοι ἠπείγοντο πρὸς τὸν Ἀσσίναρον ποταμὸν, &c. ὡς δὲ γίγνονται ἐπ' αὐτῷ, ἐσπίπτουσιν οὐδενὶ κόσμῳ ἔτι, ἀλλὰ πᾶς τέ τις διαβῆναι πρῶτος βουλόμενος. Οἱ δὲ Συρακούσιοι, ἐς τὰ ἐπὶ θάτερά τε τοῦ ποταμοῦ παραστάντες (ἦν δὲ κρημνώδης) ἔβαλλον ἄνωθεν τοὺς Ἀθηναίους, ἐν σφίσιν αὐτοῖς ταρασσομένους. *Athenienſes ad Aſſinarum amnem feſtinabant, &c. Ut verò eò pervenêre, nullo jam ordine in eum ruunt, pro ſe quiſque primus omnium tranſire properantes. At ex utraque parte ſuperſtantes Syracuſani (erat autem amnis præceps) deſuper miſſilibus Athenienſes conficiebant, in cavo fluminis alveo inter ſe perturbatos.* Hæc deſcribere non piguit, quia non parum conferunt ad explicationem vocis צנור, quæ bis ſolùm occurrit in Scriptura, nempe quo loco diximus, & 2. Sam. 5: 8. ubi Hieronymus exponit *domatum fiſtulas*, rectè omnino: cùm Chaldæus & Græci & plerique Hebræorum planè in diverſa abeant.

Ad Aſſinari fontes eſt Νέητον oppidum ut Ptolemæus, vel *Netum* ut ſcribit Silius. Cives Νεαιτῖνοι Diodoro lib. 23. *Netini* Plinio & Ciceroni. Hodiè *Noto* appellant, atque ex eo *Val de Noto* tertiam inſulæ partem verſus Pachynum. Νέητον haud dubiè contractum eſt ex נוה איתן *neve etan*. Quo ipſo ordine extant in Hebræo Textu hæ voces, Jer. 49: 19. & 50: 44. ubi rectè noſtra Verſio vernacula *l'habitacle du pais rude.* Omninò enim נוה איתן *neve etan* habitatio eſt aſpera & confragoſa, vel ipſo Moſe interprete, qui de Cenæo ſic habet, Num. 24: 21. איתן מושבך ושים בסלע קנך *Etan habitatio tua, & pone in petra nidum tuum.* Hoc porrò nomen ad Νέητον quàm rectè quadret diſce ex ipſa oppidi deſcriptione apud Fazellum Dec. 1. lib. 4. cap. 2. *Magno fluvii Aſinari fonti moles quædam edita ſaxoſa & aſpera, licet plana, veluti & tota adjacens regio, incubat inſtar peninſulæ, cujus iſthmus Aquilonem reſpicit, ſatis undique foſſis natura præcincta ac munita, aſperrimiſque rupibus mille quingentorum paſſuum ambitu circumſepta. In ea ſita eſt urbs vetuſta & ingens, &c. Neetum Ptolemæo, ſed hodiè Notum vulgò dicta. Habet duas duntaxat portas: ad Iſthmum unam, cui & arx inhæret, alteram qua flumen & mare petitur. Eſt ea parte acceſſu difficilis; quippe cujus aſcenſus paſſuum eſt mille, obliquus, peracclivis & arduus, maximaque ex parte excavatis rupibus manufactus; quem vel pauciſſimi viri manu tueri poſſunt.*

Inter Neetum & Pachynum non procul à littore manent rudera vetuſtæ urbis, quæ à locorum accolis *Macharis* appellatur, & *Citatella*. De ea ſic Fazellus Dec. 1. lib. 4. cap. 2. *Erat ejus ambitus, prout clarè ex veſtigiis conſtat, paſſuum mille & quingentorum, &c. viſuntur tota urbe plurima ædificiorum tum privatorum, tum etiam publicorum veſtigia ſemidiruta paſſim obvia, viæque ut latæ ita & proportione longæ. Templum eſt in ea orbiculare & teſtudinatum, priſco artificio ex quadratis lapidibus elaboratum, &c. Fanum item alterum eſt ejuſdem formæ, ſed vetuſtate collapſum. Balnea quoque antiquæ architecturæ ſunt in ea, quæ ab imperitis templum fuiſſe cenſentur. In medio etiam urbis ſpecus longiſſimæ, & pro tractus ratione latæ, viis & frequentibus utrimque ſepulchris diſtinctæ, non ſine voluptate inſpiciuntur, quod ſubterraneæ quaſi civitatis ſpeciem præ ſe ferant. Extra mœnia verò ad paſſus mille Occidentem verſus ſpecus ſunt aliæ ingentes, & eodem penè modo in rupe excavatæ, quæ ab accolis hodiè Gruttæ Matharis appellantur, tumulorum frequentia inſignes.* Ex Cluverii ſententia hæc eſt *Ina* Ptolemæi & *Ichana* Stephani; unde Plinio *Ichanenſes*. De ratione nominis Stephanus ita nugatur: Ἴχανα πολίχνιον τῆς Σικελίας, διὰ τὸ τῇ αὐτοῦ ἁλώσει πολλὰ προσλιπαρῆσαι τοὺς Συρακουσίους. Ἰχανᾶν δὲ τὸ ἐπιθυμεῖν, *Ichana Siciliæ oppidum, inde dictum quod in ejus expugnatione multam operam impenderint Syracuſani.* ἰχανᾶν *ſcilicet concupiſcere eſt.* Vides, Lector, criticum jecur. Quin Ichanam ajo idem eſſe

eſſe nomen quod in Vulgata *Jachanam*, Joſ. 12: 22. & *Jeconam*, Joſ. 19: 11. & *Jecnam*, Joſ. 21: 34. Quibus locis Hebreus Textus conſtanter habet יקנעם *Jokneam*. Fuit id Phœnices oppidum ad Carmeli radices, ut volunt, & Belum amnem ab amœnitate ſic dictum. Voce conflata ex קן & נעם, altero N in compoſitione abſorpto. Jod initiale pertinet ad formam nominis. קן נעם eſt nidus amœnus. Nidus pro habitatione ſumitur, ut Num. 24: 21. Pari ratione *Ichanam* vel *Jocneam* in Sicilia Pœnos rectè nominaſſe propter ſtructuræ amœnitatem patuit ex deſcriptione.

CAPUT XXIX.

Phœnicum veſtigia in Siciliæ parte Meridionali à Pachyno ad Lilybæum.

Pachynus בחון *bachun* à turri ſpeculatoria, ut Pelorus hodiè *Capo di Faro*. Pauſanias notatus. *Ediſſa* הדסה portus, id eſt, myrtetum. Ο'δύσσεια ἄκρα. *Cacra*. Cur *Hecubam* ibi ſepultam eſſe fabulentur. *Motychanus* fl. *Motuca* vel *Motye*, id eſt, מתוחה. *Caſmenas* tenuêre *Gamori*, pulſi è Syracuſis. Qui propriè *Gamori*. An חשמנים *chaſmanim* & inde *Caſmenæ*? *Hirminio* & *Bucræ* nomen ab aggeribus. Agger in Sabæis XX. orgyiarum. *Hybla Heræa*, id eſt, montana. *Hybla* in Antonino redditur *plaga*, ut Hebr. חבל *hebel*, פלך *plac* in Chald. Paraphraſi. Ex *Camarina* eruitur חמר lutum ex quo lateres: *Hipparis* fl. עבר, quia Camarinam permeat, ut Jordanes lacum Tiberiadis. *Hyperia* in qua Cyclopes. *Oanus* fl. à carectis. In *Achate* fl. *achates* lapis. עקוד *akod* Hebr. de agno, cujus crura ambiunt faſciæ quædam, eæque albæ potiùs. Idem in Achate πεδιλόδικος. *Echetla* אחתילא, urbs egregiè munita. *Vagedruſa* fl. וותר, id eſt, uber. *Gela* urbs nec à *gelu*, nec à *Gelone*, nec à riſu dicitur, ſed à *Gela* fl. qui Pœnis בלע *bela* propter vortices. Æoles B mutaſſe in G. *Himeræ* duo non oriuntur ex uno fonte ut creditum. Himera alius à tepore dicitur alius ab amaritudine. Solinus notatus. Amarum pro ſalſo ſæpe ſumi. *Maro* mons מרום. *Agrigentum*, olim *Acragas*, habuit octingenta, imò ducenta incolarum millia. Laërtius emendatus. Nomen illi ab amne Acraganta, amni ab arce vetuſtiſſima quæ הכרכא dicebatur. *Hypſæ* fl. à deliciis. Quàm beata regio circa Agrigentum. Ibi Lothophagi nonnullis. *Torus* collis, id eſt, טור. *Herbeſſus* Polyæno *Veſſa*. Ratio utriuſque nominis. Ortelius & Cluverius notati. *Camicum*, caſtrum nobile fato Minois, à Dædalo in rupe conſtructum, flexuoſo aditu, unde nomen. *Halycus* fl. Heraclides emendatus. *Minoa* etiam מכרה *Macara*, id eſt, exciſa dicta, propter horrea & ſtationem in rupe exciſam. Gaza quorſum *Minoa*. *Isburus* fl. אישבורא. *Calta bellota*. *Adrano*. Alius *Hypſa* pueri imagine cultus. *Inycus* Cocali Regia. יניקות *Jenikoth*, id eſt, vitium propagines eximiæ. *Crimiſus* fl. ab apio dictus, ut Selinus proximus. M & P permutari. Timoleontis omen ex apio ad Crimiſum. Ibidem vites uberrimæ, quò fortaſſe pertinet Crimiſi vocabulum. *Entella* vel *Atalla* à ſitu in monte. Urbes in Judæa cognomines. *Ietas* יטה. *Elcetium* חלקה. *Mazara* מצר terminus Punicæ ditionis. *Heræi* montes הרים. Horum ubertas & amœnitas. Nympharum lucus, Daphnis. *Herbita* הר בטח. *Enguium* ubi Deæ matres cultæ, עין גן à fonte in media urbe.

Ad Pachynum jam devenimus, de quo Fazellus Dec. 1. lib. 5. cap. 1. *Turrim habet ſpeculam in mare prominentem.* Turris ſpecula vel ſpeculatoria Hebraicè dicitur בחון *bachon* & בחון *bachun*. Hinc בחוניו *bachunau*, Eſ. 23: 13. Chaldeus reddit חזותהא *ſpeculas ejus*. Et Jerem. 6: 27. בחון נתתיך, id eſt, *in exploratoria ſpecula conſtitui te*, ut rectè Junius & Tremellius. Itaque promontorium בחון *Bachun* ſive turris ſpeculatoriæ, B & P permutatis, Græcè dictus eſt Πάχυνος ἄκρα. Simili exemplo Pelorus hodiè vocatur *Capo di Faro*, à turri ſeu pharo, quæ ad dirigendos navium curſus in eo excitata eſt. Strabo lib. 3. οἱ Ῥηγῖνοι τὴν ϛηλίδα ἔθησαν, τὴν ἐπὶ τῷ πορθμῷ κειμένην, πυργίον τι, καὶ ὁ τοῦ Πελώρου λεγόμενος πύργος ἀντίκειται ταύτῃ τῇ ϛηλίδι, *Rhegini columnæ loco ad fretum poſuêre turriculam quandam, cui oppoſita eſt quæ dicitur Pelori turris.* Sed & ἀπό τινος σκοπῆς, ut habet Strabo, vel ut Solinus, *è Lilybætana ſpecula* numerum navium denotavit ille ὀξυδερκὴς de quo diximus. Itaque Pelorus etiam & Lilybæum ſuas habuere ſpeculas. Sed potuit eſſe vetuſtior בחון *bachun* ſive ſpeculatoria turris à qua Pachyno nomen. Fruſtra objeceris Veteres illius non meminiſſe, nec quemquam alium præter Fazellum. Veteres enim ideò non meminere, quia nulla ſe obtulit occaſio diſſerendi de re tantula. Lilybetanæ ſpeculæ meminerunt ſolùm propter τὸν ὀξυδερκῆ; & Peloriadis unà cum oppoſita ſpecula in Rhegino promontorio, ut docerent columnas Herculis in Gaditano freto ſimiles fuiſſe ſpeculas.

In ipſo Pachyno Motyen Phœnicum urbem Pauſanias ita deſcribit in Eliacis; Ἔϛι δὲ κατὰ τὴν ἄκραν ἐν Σικελίᾳ τὴν τετραμμένην ἐπὶ Λιβύης καὶ Νότου, καλουμένην δὲ Πάχυνον, Μοτύη πόλις. Οἰκοῦσι δὲ Λίβυες ἐπ' αὐτῇ καὶ Φοίνικες. *Eſt autem ad Siciliæ promontorium Libyæ & Auſtro obverſum Pachynum nomine Motya urbs, quam Afri & Phœnices habitant.* Sed jam monuimus eo loco ſive authoris ſive ſcribarum imperitiâ Pachynum haberi pro Lilybæo, quod & Libyę proximum eſt, & vicinam habuit Motyen. At pro Motye ad Pachynum fuit Pachyni portus, de quo Cicero Verrina quintâ. Hodiè *Marzameno*.

E Pachyno navigantibus Lilybæum verſus, ſtatim occurrebat *Ediſſa* portus, de quo Cicero ubi ſuprà: *Ecce autem repente nuntiatur piratarum naves eſſe in portu Ediſſæ: nam ita is locus nominatur: noſtra autem claſſis erat in portu Pachyni.* *Ediſſa* Phœnicibus erat הדס *Hadas* vel הדסה *Hadaſſa*, id eſt, myrtus vel myrtetum. Sic *Edeſſa* Syrię הדס *Hadas* vocatur in Chaldæis Paraphraſibus Jonathanis & Jeruſalem, Gen. 10: 10. Et quæ Perſis erat Eſther Aſſueri uxor, Hebræis erat *Hadaſſa*. Ita habetur Eſther 2: 7. *Et nutriebat* את הדסה *Hadaſſam, quæ eſt Eſther, filiam patrui ſui.* Ubi Vulgatus Interpres: *Qui fuit nutritius filiæ fratris ſui Ediſſæ, quæ altero nomine vocabatur Eſther*; pro Hadaſſa Ediſſam habens; quod fuit ipſiſſimum nomen portûs de quo Tullius. Ibidem Chaldæus Interpres: *vocabant illam Hadaſſam, propterea quod erat juſta, & propter juſtos* דמתלו לאסא, *qui myrto comparantur*, nempe Eſ. 41: 19. & 55: 13. At *Edeſſa* & *Ediſſa* urbes tam dicuntur à myrtis, quibus illarum ager erat conſitus, quàm *Myrtos* & *Myrtoſion*, & *Myrtion*, & *Myrſinus*, & *Myrrhinus*, & ſimilia apud Græcos: quod cùm illi neſcirent, Ediſſam mutaverunt in Ο'δύσσεαν, quaſi ab Ulyſſe diceretur. Itaque hîc Ptolemeus habet Ο'δύσσειαν ἄκραν, *Odyſſeum* vel *Ulyſſeum promontorium*. Sed & Iſacius in Lycophronem idem deſcribit πλησίον Παχύνου, *prope Pachynum*, tanquam Ulyſſes à ſe appellaverit Κάκραν καλουμένην πρὶν, *cùm prius Cacra diceretur*, id eſt, חקרא *chacra* arx, munitio. Hinc הקרא רציון (*chacra deſion*) *arx Sionis* in Chaldæo Paraphraſte, 2 Sam. 2: 7. & paſſim. Itaque *Cacra* vel *Chacra* dicebatur à Pœnis ab Ediſſæ caſtro proximo. Pag. 162. et 177.

Neve putetur de nihilo Ulyſſes hûc appuliſſe, en tibi cauſam ſuſcepti hujus itineris apud eundem Iſacium: ἔνθα κενοτάφιον Ο'δυσσεὺς ἱδρύσατο τῇ Ἑκάβῃ δειματούμενος ὑπ' αὐτῆς ἐν ταῖς νυξὶ, διὰ τὸ πρῶτον κατάρξαι αὐτὸν τοῦ καταλεύσματος τοῦ ὑφ' Ἑλλήνων εἰς αὐτὴν γεγονότος. *Ibi cenotaphium Hecubæ excitavit Ulyſſes, per noctes ab ipſa territatus, quia tum cùm lapidibus à Græcis eſt obruta, primum lapidem in eam conjecerat.* Hæc eadem refert pluribus, aut ſaltem futura vaticinatur Caſſandra Lycophronis ſalebroſis verſibus, quorum initium eſt:

> Ψευδήριον δὲ νησιωτικὸς ϛόνυξ
> Πάχυνος ἕξει σεμνὸν τῶν ὀνειράτων.
> *Miſſis habebit ſomniis Pachynius*
> *Mucro inſularis ſplendidum cenotaphium.*

Cætera ibi vide. Nobis obſervaſſe ſufficit fabulam inde eſſe ortam, ut quidem conjectamus, quod

 ſepul-

ſepulchrum à Pœnis dicebatur בית עקב (*beth-hakeb*) *extrema* vel *ſuprema domus*, ut hodiéque magiſtris Hebræorum עולם (*beth-olam*) *domus æterna* ex Eccleſ. 12: 5. Græci igitur cùm circa Ediſſam nobile aliquod Mauſoleum reperiſſent dici *beth-kakeb*: ut ex *Ediſſa* Ὀδυσσέα, ita ex *Haceb* fecerunt Ἑκάβην *Hecubam*, cui tam putri fundamento ſuperſtructa eſt tota fabula.

Sequitur apud Ptolemæum *Motychanus* amnis à *Motuca* urbe profluens, hodiè *Modica* dicta. Unde Plinio *Mutyenſes* vel *Motienſes*; & Ciceroni Verrinâ tertiâ *Muticenſis* vel *Mutienſis ager*. Nam variant exemplaria. Nempe Punicum מתוחה *Metucha* vel מתיחא *Meticha* per cheth ſcribitur, quod modò planè omittitur, modò per χ effertur, aut etiam per κ. Itaque *Motuca*, *Motycha*, unde *Motychanus*, & *Motye* vel *Motie*, idem nomen, quod jam explicavimus, ubi de altera Motye prope Lilybæum.

Circa hæc loca *Caſmena*, vel *Caſmenæ*, urbs colonia fuit Syracuſanorum, ut Thucydides author eſt lib. 6. Hanc tenuêre aliquandiu Syracuſanorum Gamori per ſeditionem ex urbe pulſi. Heſychio Γάμοροι ſunt οἱ περὶ τὴν γῆν πονούμενοι, ἢ μοῖραν εἰληχότες τῆς γῆς, ἢ οἱ ἀπὸ τῶν ἐγγείων τιμημάτων τὰ κοινὰ διέποντες; *qui terræ cultui navant operam, aut qui agri portionem acceperunt, aut qui agrarios reipublicæ cenſus adminiſtrant.* Utut ſit, Doricum nomen eſt factum ab agri diviſione. Unde *Gamoros* Syracuſis eoſdem fuiſſe putant quos Athenis κληρούχους, & *agrarios* Romanis vel *agripetas*, qui forte diviſum agrum obtinebant. Sed & Athenis τῶν γεωμόρων τῶν ὀφειλόντων ὅπλα κέκτησθαι καὶ πολεμεῖν ὑπὲρ τῆς πόλεως, meminit Diodorus lib. 1. pag. 19. quod me monuit nobiliſſ. D. de Grentemeſnil. De iiſdem vide Pollucem lib. 8. cap. 9. §. 31. At κληροῦχοι, etiam activè dicebantur magiſtratus qui præerant herciſcundis finibus, & quorum erat componere lites ea de re motas. Quo ſenſu Deum appellat Philo τὸν κληροῦχον τῆς ἀποικίας, *Judæorum coloniæ cleruchum* lib. 1. de vita Moſis. Quæ potuit eſſe Syracuſis Gamororum dignitas. Videbatur enim id nominis pertinere ad ὑπεροχὴν, quia *Gamoros* plebi & ſervis ita opponit Herodotus lib. 7. τοὺς Γαμόρους καλεομένους τῶν Συρηκουσίων ἐκπέσοντας ὑπότε τοῦ δήμου, καὶ τῶν σφετέρων δούλων, καλεομένων δὲ Κυλλυρίων, ὁ Γέλων καταγαγὼν τούτους ἐκ Κασμένης πόλιος ἐς τὰς Συρακούσας, ἔσχε καὶ ταύτας. *Gelon quoſdam Syracuſanos quos Gamoros appellabant à plebe ſuiſque ſervis Cyllyriis nomine ejectos ex Caſmena urbe Syracuſas reducens, etiam ipſis Syracuſis potitus eſt.* Itaque Græci videri queant Caſmenarum oppidi nomen, ſi tum recens fuit appellatio, mutuati à vicinis Pœnis, qui urbem חשמנים *Chaſmanim*, id eſt, nobilium, appellaverint, quod viri primarii Syracuſis à plebe pulſi in eam conceſſiſſent. Vox חשמנים *Chaſmanim* eo ſenſu extat, Pſ. 68: 32. Sed hæc cunctanter affero, quia non conſtat tum primum nominatas fuiſſe Caſmenas; nec videtur ſatis commodè Græcæ urbis nomen ex Punico arceſſi. Itaque quiſquis aliud afferet veriſimilius, me non habebit repugnantem.

Motychano flumini ſuccedit *Hirminium*, de quo Plinius. Fortè legendum *Hyrminium*, ut ſit flumen ערמין *hurmin* vel ערמן *hurman* aggerum, vel cujus aquæ oppoſitis aggeribus coërcentur. Eódem refero quod Ptolemæus Hormanum amnem deſcribit in Arabia Fœlici. Radix ערם *haram* eſt aggerere, coacervare. Inde Exod. 15: 8. de mari Rubro נערמו מים *coacervatæ ſunt aquæ*, tanquam objectis terræ molibus. Etiam Arabs habet תערמוא. Et Jonathan: *factæ ſunt aquæ* עורמן עורמן (*hurman hurman*) *acervi acervi.* ערם *harem* eſt agger quo cohibentur aquæ. Cujuſmodi aggerem ſtructuræ mirabilis ad Sabæorum urbem Mariabam deſcribit Nubienſis Geographus, quo amnis proximi præcluſa aqua tollebatur ad XX orgyias.

Etiam ab aggere nomen habet vicinum promontorium Βοῦκρα *Bucra* in Ptolemæo. Syris enim בוקרא *bucra* eſt agger. Ita uſurpant Talmudici in tractatu *bava metſia.*

Inter Hirminium & Bucram ſitus eſt Καύκανα λιμὴν, *Caucana portus*, cujus præter Ptolemæum etiam Procopius meminit lib. 1. Vandalic. *Caucana*, vel ut Veteres efferebant *Caſcana*, videtur eſſe חוף קנה *chof-cane*, portus arundinis, id eſt, arundinoſus.

In Mediterraneis *Hybla Heræa*, de qua Stephanus in Antonino, variè ſcribitur *Plagereo ſive cymbæ*, *Plagareo ſive cymbæ*, *Plagero ſive cibæ*. Sed in exemplari Regio multò rectiùs *Plaga Hereo ſive Hible*. Lege *Plaga Heræa ſive Hybla.* Unde palam conſtabit verum id eſſe quod diximus, *Hyblam* Pœnis, ut Hebræis חבל, id ipſum fuiſſe quod nobis *plagam*. Proinde Hebræum חבל paſſim Chaldæi Interpretes פלך *plac* interpretantur. *Plac*, id eſt, πλὰξ vel *plaga*. Sic Deut. 3: 4. pro חבל ארגוב *Hebel Argob*, Onkelos & Jonathan habent פלך טרכונא vel פלך תרגונא *plac Tarcona* vel *Targona*, id eſt, plagam Trachonitidem.

Heræa porrò dicitur, vel ut in Stephano eſt *Hera* (ἡ δὲ ἐλάττων Ἥρα καλεῖται) non à Junone, ſed ut *Herbeſſus* & *Herbita* à monte cui incumbebat. Cluverius: *Hybla Heræa id eſſe deprehenditur oppidum quod vulgò nunc vocatur in edito colle Raguſa.* Itaque *Heræa* vel *Hera* dicta eſt διακριτικῶς, quia tam Hyblæ majoris quàm Hyblæ Megaridis ſitus fuit in plano.

Jam *Camarinam* nos conferimus, urbem non infimi nominis, ſitam inter amnem *Oanum* & paludem *Camarinam*. Falluntur qui paludem volunt ab urbe vicina dictam. Neque enim ab urbe palus, ſed urbs à vicina palude nomen traxit. Φησὶ γὰρ Δοῦρις, ὅτι αἱ πλεῖσαι τῶν Σικελικῶν πόλεων ἐκ τῶν ποταμῶν ὀνομάζονται Συρακούσας, Γέλαν, Ἱμέραν, Σελινοῦντα, καὶ Φοινικοῦντα, καὶ Ἐρύκην, Κάμικον, Ἁλύκοντε, καὶ Θέρμον, καὶ Καμαρίναν. *Ait quippe Duris pleraſque Sicularum urbium ab amnibus nomina accepiſſe, Syracuſas ſcilicet, Gelan, Himeram, Selinuntem, Phœnicuntem, Erycem, Camicum, Halycum, Thermum & Camarinam.* Ita Stephanus in Ἀκράγαντες. Camarina porrò palus unde dicatur colligere eſt ex his Pindari Olymp. 5. de Hippari amne qui in Camarinam influit:

Lege τὰς πλείσας, &c. ὀνομάζεσθαι.

Κολλᾷ τε ςαδίων θαλάμων ταχέως
Ὑψίγυιον ἄλσος.
Agglutinaque ſtabilium cubiculorum celeriter
Altam ſylvam.

Quæ Scholiaſtes ita explicat ex mente Ariſtarchi Grammatici celeberrimi: θαλάμων κατασκευαςὴν Ἵππαριν τῇ Καμαρίνῃ παρέσχεν. Φασὶ γὰρ ὅτι διὰ μέσης ῥέων τῆς Καμαρίνης τῇ πλημμυρίᾳ ἀναπλάσσει γῆν ἀφ᾽ ἧς πλινθεύοντες οἱ Καμαριναῖοι οἰκοδομοῦσι τὰς οἰκίας. *Cubiculorum ſtructorem Hipparin Camarinæ præbuit: ajunt enim illum per mediam Camarinam defluentem, accedente maris æſtu formare terram ex qua lateres conficiant Camarinenſes ad domorum ſtructuram.* Itaque *Camarinæ* nomen eſt à verbo חמר *chamar* lutoſum eſſe, unde & חומר *chomer* eſt lutum ex quo fiunt lateres. Sic Exod. 1: 14. ſerviiſſe dicuntur Iſraëlitæ ſervitute dura בחומר ובלבנים, *luto & lateribus*, id eſt, lateribus ex luto conficiendis, per figuram ἓν διὰ δυοῖν, vel ut habet Philo lib. 1. de vita Moſis πηλὸν εἰς πλίνθον σχηματίζοντες, *lutum in lateres formantes.* Cur Camarinæos Iſacius in Lycophronem pag. 130. eoſdem eſſe velit cum Lotophagis non capio.

Indidem colligere eſt quorſum appelletur Hipparis (vel juxta Ptolemæum Hiporus) amnis de quo diximus; nimirum quia διὰ μέσης ῥεῖ τῆς Καμαρίνης,

ρίνης, *mediam Camarinam perfluit.* Hipparis enim Punicè עבר *Hibbar*, & Hiporus, id est, עִיבוּר *Hibor*, fiunt ab Hebræo עבר *habar* quod *transire* est vel *pertransire.* LXX Interpretes sæpe reddunt διοδεύειν. Et Act. 27: 1. pro Græco διοδεύσαντες Syrus habet עברו & Arabs עברא. Meritò igitur *Hibbar* vel *Hibor* nominatur amnis עִיבּוּר, id est, διοδεύων pertransiens paludem Camarinam. Quomodo lacum Tiberiadis Jordanus διοδεύει, ut habet, Pausanias in Eliacis: Ἐν δὲ τῇ γῇ Ἑβραίων, inquit, ποταμὸν τινα καὶ αὐτὸς οἶδα Ἰορδανον λίμνην Τιβερίδα ὀνομαζομένην διοδεύοντα, *in Hebræorum terra amnem ipse novi Jordanum, qui lacum pertransit Tiberiadem nomine.*

Vide Gen. 12. 6. Ps. 88. 40. Jer. 2. 6. & 9: 11. &c.

De Corcyræ Phæacibus ita Homerus lib. 6. Odyss.

Οἱ πρὶν μὲν ποτ' ἔναιον ἐν εὐρυχόρῳ Ὑπερείῃ
Ἀγχοῦ Κυκλώπων ἀνδρῶν ὑπερηνορεόντων.
His fuerat sedes latis Hyperia plateis,
Quam prope gens hominum degunt infanda Cyclopes.

Hanc *Hyperiam* nonnulli Camarinam esse volunt. Didymus: Ὑπέρεια, οἱ μὲν ἐν Σικελίᾳ Καμαρίναν. Eustathius: τὴν δὲ Ὑπέρειαν πόλιν Σικελίας τινές φασι τὴν ὕστερον Καμαρίναν. Quibus accedo libentius, cùm quia ad *Hipparin* alludit *Hyperia*, tum quia quicquid alii afferunt apertè falsum est.

Camarinam ut ab Occasu Hipparis, ita Oanus ab Ortu alluit, de quo Pindarus ubi suprà:

Ποταμόν τε Ὤανον ἐγχωρίαντες λίμναν.
Flumenque Oanum patriamque paludem.

Et Scholiastes: Ποταμὸς ἐν Καμαρίνῃ Ὤανος, *fluvius ad Camarinam Oanus.* Oanum Punicè à carectis puto appellari אחוונא *Ahuana.* Talmudicis *ahuana* crescente voce id ipsum est quod Hebræis אחו *ahu*, nempe carectum, ulva, juncus, βούτομος. Sed de hac voce plura aliàs.

Post Camarinæ fluvios Oanum & Hipparin, *Achaten* describit Cluverius, celebrem amnem *Achate* lapide ibi primùm reperto. Theophrastus libro de gemmis: Καλὸς δὲ λίθος καὶ ὁ Ἀχάτης, ὁ ἀπὸ τοῦ Ἀχάτου ποταμοῦ τοῦ ἐν Σικελίᾳ, *pulcher est lapis Achates qui ex Achate Siciliæ amne defertur.* Plinius 37. cap. 10. *Achates, &c. reperta primùm in Sicilia juxta flumen ejusdem nominis.* Solinus cap. 5. *Achatem lapidem Sicilia primùm dedit, in Achatæ fluminis ripa repertum.* Vibius: *Achates Siciliæ, ubi pari nomine lapillos generat, unde gemmæ fiunt.* Vocula *ubi* superflua & delenda. Isidorus Origin. lib. 6. cap. 11. *Achates reperta primùm in Sicilia juxta flumen ejusdem nominis.*

Fallor aut primò lapis, deinde fluvius Punicè עקד *Acad* dictus est, propter maculas quibus *respersus est Achates.* Sic עָקוֹד *akod* vel *akud* Hebraicè pro vario & maculoso sumitur. Sæpe repetitur ea vox Gen. 30: & 31. ubi de maculosis gregibus Labanis & Jacobi. Sic Gen. 30: 35. *Et removit in die illa hircos* הָעֲקֻדִּים *maculosos*, LXX τοὺς ῥαντοὺς *sparsos* nempe variis coloribus: alibi διαλεύκους *subalbidos*; Symmachus λευκόποδας *albis pedibus.* Onkelos רגוליא, & Jonathan eodem sensu דסימנא ברגליהון *qui σημεῖον notam habent in pedibus suis.* Et Arabs אלמחגלה à nomine חגל quod & compedes & periscelides sonat, & in Avicenna Arab. pag. 80. ἀσκωλιασμὸν (*aller à clochepied*) quia ὁ ἀσκωλιάζων ita uno pede subsultat, quasi alterum haberet vinctum. Sed & חגל est fascia seu circulus naturalis in pecudis vel jumenti cruribus, ad compedis aut periscelidis formam. Inde igitur אלמחגלה quasi *fasciatos*, aut *compeditos* dixeris, nempe lineis diversi coloris circa crura. Atque id apprimè respondet Hebræo verbo עקד quod propriè est *vincire pedes pecudis.* Unde 2 Reg. 10: 12. בית עקד הרועים, *domus ligationis pastorum*, ut interpretatur Kimchius, ex sententia veterum Hebræorum, *est domus in qua pastores tondebant greges; tempore tonsionis* קושרין אותם ברגליהם *ligantes ipsos pedibus suis.* Et hoc eodem verbo utitur Moses Gen. 22: 9. ut Isaacum significet manibus pedibusque fuisse constrictum more victimæ. Omnino igitur, ut Syrè רגוליא & Arabicè מחגלה, ita Hebraicè עקודים, quasi compediti & περισκελισθέντες, ii dicuntur in gregibus quorum crura ambiunt & quasi devinciunt intercursantes lineæ. Atque ita sumunt Hebræi omnes. Unum addo, in Arabia & Syria, ubi oves nigræ sunt frequentius, has lineas albas describi. Hinc Giggeius ex Arabum Lexicographis אלהגל *albedo, pedicæ, vincula pedum.* Item אלתחגיר, *alba signa omnium pedum equi.* Item אלהגלא *ovis talo albo.* Proinde עקודים Septuaginta Interpretes διαλεύκους plerumque exponunt, & Symmachus λευκόποδας, quod jam antè monuimus.

His ita observatis de propria significatione Hebrææ vocis עקוד non parùm confirmatur suspicio nostra de Phœnicio nomine *Achatis.* Achates enim alio nomine dicitur περίλευκος, propter albos circulos quibus distinguitur, instar illarum ovium quas descripsimus. Epiphanius in libro de duodecim gemmis cap. 8. Λίθος Ἀχάτης. οὗτος ὑπελήφθη εἶναι ὁ περίλευκος καλούμενος, *lapis Achates; hic putatur ille esse qui appellatur perileucos.* Isidorus ubi suprà: *Achates reperta primùm in Sicilia, &c. Est autem nigra habens in medio circulos nigros & albos.* Non ignoro hanc descriptionem nimis esse angustam, nec posse pertinere ad omnes species Achatis, cùm nulla sit gemmarum quæ maculis suis plures colores aut plures formas exprimat. Ut jure merito scripserit vel Orpheus, vel quisquis Orphei nomen mutuatur in libro περὶ λίθων.

Καὶ πολυειδέα πίνε μετ' ἀκρήτου βρομίοιο
Μόρφην παντοίην ἐπιειμένον ἐσθλὸν Ἀχάτην.
Nobilis in vino bibitur qui mille colores,
Atque omnes rerum formas imitatur Achates.

Sed & Hebræum עקוד, quamvis propriè significet id quod diximus, tamen potuit in genere pro maculoso usurpari. Quomodo Arabum מחגל latiùs sumi ex eo apparet, quod חגאל appellant aulæa & περιστρώματα propter varios colores, perdices item חגלי, quia pictæ sunt. Martialis Epigr. 57. lib. 3.

Et picta perdix, Numidicaque guttata.

Itaque non solùm Achatis illa species quam descripsimus ex Epiphanio & Isidoro, sed & quivis Achates, modò varius & maculosus, quod Achati ferè est proprium, potuit עקד *acad* appellari.

Circa fontes Achatis à Cluverio describitur *Echetla* urbs olim munitissima, quæ primi belli Punici tempore sita erat in confinio Syracusanorum & Carthaginensium. Hodiè vocatur *Ochula* vel *Aquila.* De ea præter Stephanum vide Polybium lib. 1. & Diod. lib. 20. *Echetla* literis trajectis factum videtur ex אתחילא *Etchela*, quasi munitam dixeris. Diodorus de Agrigentinorum duce Xenodoco: Τὴν δ' Ἐχέτλαν χωρίον ὀχυρὸν ἐκπολιορκήσας, τοῖς μὲν πολίταις τὴν δημοκρατίαν ἀποκατέστησε, τοὺς δὲ Συρακουσίους κατεπλήξατο. *Expugnataque Echetla, quod oppidum erat probe munitum, popularem civibus reipublicæ administrationem restituit, Syracusanos autem terruit.*

Post Achatem à Cluverio describitur *Vagedrusa* fluvius ex his Silii lib. 14.

Et perlucentem splendenti gurgite Achatem:
Qui fontes Vagedrusa tuos, &c.

Vagedrusa, ut *Percusa* & *Syracusæ*, Græcam habet flexionem, sed Phœniciam originem. Nempe ut à ברכה *berca Percusa*, & à סרחה *seracha Syracusæ*, sic

BIBLIOTECA UNIV. SEVILLA

ſic à וותרא *Vavthra* factum *Vagedruſa*. V conſonum ut paſſim in g mutatum, & th in d ut in cidari ex כתר *citthar*. וותר *vavther* וותרא *vavthra* & וותרן *vavthran*, id eſt, uber, abundans, affluens; à verbo יתר *jethar*, quod in Pael habet ותר *vatther jod* & *vav* permutatis, ut in ולד & aliis. Itaque Vagedruſa idem eſt quod πλημμυρός.

Inde ſequitur *Gela*, celebris & ipſa urbs ad amnem cognominem. Eam Rhodii Antiphemo & Cretenſes Entimo duce communi opera condiderunt annis XLV poſt Syracuſas. De origine nominis Grammatici multa nugantur Hebraiſmi ignoratione, ut ſtatim apparebit. Stephanus & Suidas qui de *gelu* ut Romana voce aliquid inaudiverant, Siculum amnem ad Auſtrum obverſum *Gelan* appellari volunt: ὅτι πολλὴν παχνὴν γεννᾷ: Ταύτην γὰρ τῇ Ὀπικῶν φωνῇ καὶ Σικελῶν γέλαν λέγεσθαι, *quia multam glaciem gignit, hanc enim Opicorum Siculorumque linguâ Gelam dici.* Aliis Gela dicitur ἀπὸ Γέλωνος τοῦ Αἴτνης καὶ Ὑμάρου, *à fabuloſo Gelone Ætnæ & Hymari filio.* In ea ſententia fuêre Proxenus, qui περὶ πόρων Σικελικῶν *de Siciliæ itineribus* ſcripſit (non περὶ πόλεων de urbibus, ut legi voluit Vir doctus.) Et Hellanicus, credo, Leſbius, quem Suidas ſcripſiſſe refert περιόδον γῆς καὶ ἱστορίας. Alii denique *Gelan* dici putant ἀπὸ τοῦ γελᾷν à ridendo, errore perridiculo. Tradit enim Ariſtænetus, qui de Phaſelide ſcripſit, Lacium & Antiphemum fratres, cùm Delphos profecti eſſent ad conſulendum oraculum, Pythiam nihil ad ea dicentem de quibus conſulta fuerat, ſolùm juſſiſſe Lacium ut ad Ortum navigaret, τοῦ δὲ Ἀντιφήμου γελάσαντος, τὴν Πυθίαν εἰπεῖν πάλιν, ἀφ' ἡλίου δυσμῶν καὶ ἣν ἂν (lege καὶ Γέλαν) πόλιν οἰκήσῃ; *Antiphemo autem in riſum effuſo, regeſſiſſe Pythiam; etiam ab Occaſu Solis tu Gelam urbem condes.* Hæc hactenus apud Stephanum. Rem paulò aliter refert Etymologus, quem conſule ſi tanti eſt. Nos enim jam tædet nugarum. Itaque ut ſeriò agamus, Gelam urbem Græcos hûc appellentes nuncupaſſe dicimus de nomine fluminis ad cujus oſtium erat condita. Ita referunt præter Durim, quem ſuprà teſtem adduximus, multi bonæ notæ ſcriptores. Thucydides lib. 6. τῇ μὲν πόλει ἀπὸ τοῦ Γέλα ποταμοῦ τοὔνομα ἐγένετο, *urbi quidem nomen factum eſt ab amne Gela.* Virgilius ubi ſuprà:

Immaniſque Gela fluvii cognomine dicta.

Silius lib. 14.

Venit ab amne trahens nomen Gela.

Claudianus de raptu lib. 2.

---- Nomenque Gelan qui præfuit urbi.

Vibius in Catalogo fluminum: *Gela Siciliæ, à quo oppidum.* Servius: *Gela civitas à fluvio nominata.* Stephanus, Suidas, Etymologus: Γέλα πόλις Σικελίας· καλεῖται δὲ ἀπὸ ποταμοῦ Γέλα. Gela porrò vorticoſus eſt amnis. Ovidius lib. 4. Faſtorum:

Præterit & Cyanen, & fontes lenis Anapi,
Et te vorticibus non adeunde Gela.

Inde *Gela* Punicè dictus eſt amnis בלע *Bela*, id eſt, vorticis, ſeu vorticoſus. Nam & Arabicè בלע, *bela* eſt aquæ vortex quo naves abſorbentur, à verbo notiſſimo בלע, quod non modò apud Arabes, ſed & apud Syros & Hebræos *abſorbere* eſt. Unde regius Pſaltes Pſal. 69: 16. *Ne me demergat aquarum alveus, nec* תבלעני *abſorbeat me profundum.* Gelæ autem urbis conditores Cretenſes & Rhodii, quorum dialectus erat Dorica aut Æolica, B & G ſuo more permutatis, pro *Bela Gelam* dixerunt. Tale pro βάλανος γάλανος unde *glans*, γλέφαρον pro βλέφαρον, πρεσγύς pro πρεσβύς, φλίγω pro θλίβω unde *affligo*, γλήχων pro βλήχων *pulegium.* Itaque *Gelas* idem quod Græcè Βαρδίνης vel βαρυδίνης. Vide Suidam. Alius Gelam deducet ab Hebræo verbo גלל (*galal*) *volvere, volutare*, unde גל (*gal*) *fluctus*, tanquam à volutatione. Alius item per aphæreſim ab עקל *akkel* torquere, unde Talmudicis עיקול *ikkul* vortex aquarum. Sed verum eſt id quod diximus.

Gelæ ſuccedit amnis Himera, unus è Siciliæ maximis, à quo Siciliam dividi ferè mediam tradunt Polybius, Livius, Strabo. Ejuſdem nominis alter eſt fluvius ad Himeram urbem & Thermas Himerenſes, influens in mare Thuſcum de quo nos ſuprà. Hi cùm diverſos fontes habeant, & ab invicem valde diſſitos, quadraginta ſcilicet millibus, tamen quia ſunt ejuſdem nominis, & ex eodem monte oriuntur, à Veteribus crediti ſunt nonniſi unum habere fontem. Silius lib. 14.

---- qua mergitur Himera ponto
Æolio, nam dividuas ſe ſcindit in oras,
Nec minus occaſus petit incita quàm petit ortus,
Nebrodes gemini nutrit divortia fontis.

Mela lib. 2. cap. 7. *De amnibus Himera referendus, quia in media admodum inſula ortus, in diverſa decurrit, ſcindenſque eam utrinque alio ore in Libycum alio in Tuſcum mare devenit.* Vibius: *Himera oppido Taurominitanorum* (lege cum Cluverio *Thermitanorum*) *dedit nomen Himeræ. Hoc flumen in duas ſcindi partes ait Steſichorus, una in Tyrrhenum mare, altera in Libycum decurrere.* Proinde cùm Himera Tuſcus, & Himera Libycus (ſic enim liceat diſtinguere) diverſi ſint ſaporis, ille dulcis, hic ſalſi vel ſubamari, id inter miracula referunt, quod unus idemque fluvius pro diverſitate regionum aliter atque aliter ſapiat. Antigonus in Mirandis: περὶ δὲ ποταμῶν καὶ κρηνῶν, Λύκον μὲν φησι λέγειν τὸν Ἱμέραν ἐκ μιᾶς πηγῆς σχιζόμενον, τὸ μὲν ἁλυκὸν τῶν ῥείθρων ἔχειν, τὸ δὲ πότιμον. *De fluminibus & fontibus Lycum ait perhibere, Himeram ex uno fonte in duos ſcindi alveos, alterumque fluvium eſſe ſalſum, alterum potabilem.* Vitruvius lib. 8. cap. 3. *Uti in Sicilia flumen eſt Himera quod à fonte cùm eſt progreſſum, dividitur in duas partes. Quæ pars profluit contra Ætnam, quod per terræ dulcem ſuccum percurrit, eſt infinita dulcedine: altera pars quæ per eam terram currit unde ſal foditur, ſalſum habet ſaporem.* Quæ pars profluit contra Ætnam, id eſt, Himera Tuſcus; qui revera eſt dulciſſimus, cùm alter nullo modo ſit potabilis, & hodiéque *Salſi* dicatur ab inſigni ſalſugine. Itaque inverſo rerum ordine Solinus Tuſco tribuens quod Libyci erat proprium: *Himeram*, inquit, *cœleſtes mutant plagæ: amarus denique eſt dum in Aquilonem fluit, dulcis ubi ad Meridiem flectitur.*

Jam de nomine dicendum. Tuſco à calore ut diximus; at Libyco nomen eſt ab amaritudine aquarum. Hebræis quippe verbum המר *hemar* eſt πικραίνειν amarum reddere, amaritudine afficere, uno verbo *amaricare*, quo verbo utuntur Theologi poſt Vulgatum Interpretem, Apoc. 10: 9. Sic Ruth. 1: 10. המר שדי לי (*hemar Saddai li*) *amaritudine me affecit omnipotens.* Job. 27: 2. המר נפשי (*hemar naphſi*) *amaritudine affecit animam meam.* Et intranſitivè Zach. 12: 10. המר עליו (*hamer alau*) *amaritudine affici de eo.* Hinc ſumptum Himeræ nomen de quo Solinus: *Amarus denique eſt.* Alii quidem ſalſum eſſe ſcribunt, non amarum ut Solinus. Sed πικρὸν & ἁλμυρὸν *amarum* & *ſalſum* ſcriptores promiſcuè paſſim uſurpant. Hinc mare, quod ſalſum eſt, quandoque amarum eſſe dicitur. Sic Odyſſ. lib. 5. Ulyſſes è mari emergens ἐξέπτυσεν ἅλμην πικρήν, *expuit amaram ſalſuginem.* Et in Virgilio *Doris amara* eſt mare, cùm dicit Eclogâ ultimâ,

Doris amara ſuam non intermiſceat undam.

Quin ſi credimus Iſidoro Orig. lib. 13. cap. 14. *propriè mare eſt appellatum, eo quod aquæ ejus amaræ ſint.* Græcè viciſſim ἁλμυρὸν *ſalſum* pro amaro uſurpat Cynulcus lib. 3. Athenæi δεῖν λέγων ἁλμυρὸς

Thucyd. lib. 6.

Polyb. in excerpt. Legat. c. 1. Liv. l. 24. Strab. lib. 6.

τοὺς λόγους γλυκέσιν ἀποκλύσασθαι νάμασιν, *dicens salsos sermones*, (id est, amaros) *dulcibus fluentis esse diluendos*. Quale illud in Phædro Platonis ἐπιθυμῶ ποτίμῳ λόγῳ οἷον ἁλμυρὰν ἀκοὴν ἀποκλύσασθαι, *cupio sermonem ut salsum potabili oratione diluere*. Hesychio item: ἁλμυρὰ δάκρυα sunt χαλεπὰ, πικρὰ, *salsæ lachrymæ* sunt *graves & amaræ lachrymæ*: Eódem facit quod in Eustathio in lib. 4. Odyss. παλαιός τις Ἁλμίων ἐπικαλούμενος, παρὰ τὴν πικρὰν ἅλμην οὕτως ἐσκώπτετο. καθότι καὶ χολὴ ὁ αὐτὸς ἐπεκαλεῖτο; *Veterum aliquis Halmion cognominatus, ab amara salsugine ita sugillabatur; unde est quod illi ipsi fellis cognomen est inditum.* Sed & in Jacobo τὸ πικρὸν *amarum* idem est quod τὸ ἁλυκὸν *salsum*, cùm dicit cap. 3. vers. 11. & 12. *Nunquid fons de eodem foramine emanat* τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρὸν *dulce & amarum? Nunquid potest, fratres mei, ficus oleas edere, aut vitis ficus? Ita nullus fons potest* ἁλυκὸν καὶ γλυκὺ ποιῆσαι ὕδωρ *salsam & dulcem aquam edere*. Vides, Lector, ἁλυκὸν id ipsum esse quod anteà τὸ πικρόν. Et verò vicini sunt sapores; Plato apud Suidam in Φαιὸν χρῶμα: Ἐγγὺς μὲν τοῦ πικροῦ τὸ ἅλμυρον, *amaro sapori vicinum est salsum.* Ut jam nihil sit mirum eundem amnem à Solino amarum dici quem alii salsum appellant: eumque adeò Pœnos המר *Himeram* nuncupasse, ab amarore facto nomine. Interim prioris Himeræ nomen cùm חמר scribatur per *heth*, hujus per *he* simplex, quæ aspiratio minus est densa; constat Punicas appellationes non fuisse æquivocas, ut apud Græcos. Sed hęc sonorum discrimina Gręci & Romani nesciunt. Nisi quod per χ passim exprimunt sonum τοῦ *heth*, quia aliter non possunt.

Ultra Himeram seu salsum amnem longa est montium series, hodiè *Madunin* dicta, olim *Maro.* Plinius ubi de Ætna lib. 3. cap. 8. *Favilla Tauromenium & Catanam usque pervenit fervens: fragor verò ad Maronem & Gemellos colles.* Martyrologium Maurolyci: *Unum quoque ex meo cœnobio S. Mariæ à partu, quod sub Marone monte Gemellisque collibus positum est.* Maro Mons, Græcè Μάρων dicebatur & Punicè מרום *Marom*, id est, excelsus locus. Hinc Es. 26: 5. יושבי מרום *habitantes Marom*, id est, excelsi loci. Et מרום הרים *altitudo montium*, Es. 37: vers. 24.

Post Himeræ ostia statim se offert Agrigentum, urbs olim celeberrima, quæque secundum Syracusas Siciliæ fuit amplissima. In qua si Laërtio credimus lib. 8. in vita Empedoclis, μυριάδες κατῴκουν ὀγδοήκοντα, *habitabant hominum octingenta millia*; Octingenta, inquam, non octoginta, ut perperam habet Cluverius. Sed cùm res planè superet fidem, adeóque sit falsissima, aio mendum esse in numeris, qui cùm per literas numerales compendiosè scriberentur, facilè potuerunt π & κ permutari; qua ratione factum, ut pro viginti myriadibus octoginta scriberentur. Neque enim habuisse Agrigentum supra viginti myriades, id est, ducenta incolarum millia his verbis docet Diodor. lib. 13. pag. 376. Ἀκραγαντῖνοι μὲν ἦσαν πλείους τῶν δισμυρίων (lege δεκακισμυρίων) σὺν δὲ τοῖς κατοικοῦσι ξένοις, οὐκ ἐλάττους τῶν εἴκοσι μυριάδων. *Agrigentini quidem erant plures hominum decem myriadibus, & cum inquilinis advenis non minus XX myriadibus.* Agrigentum annis post Gelam conditam centum & octo, id est, DCA. circiter ante Christum, Gelenses condiderunt ἀπὸ τοῦ Ἀκράγαντος ποταμοῦ ὀνομάσαντες, *ab Acragante fluvio denominantes.* Thucydidis verba sunt lib. 6. Neque aliter Stephanus: Ἀκράγας, πόλις Σικελίας, ἀπὸ ποταμοῦ παραῤῥέοντος, *Acragas, urbs Siciliæ, à præfluente flumine dicta.* Et apud Pindari Scholiasten Olymp. 2. Ἀρίσταρχος τὴν πόλιν οἴκημα ποταμοῦ προσηγορεῦσθαί φησι, διὰ τὸ ὁμώνυμον εἶναι τῷ ποταμῷ Ἀκράγαντι. Τὴν γὰρ ὀνομασίαν ἡ πόλις ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ ἔσχεν, *Aristarchus ait urbem* à Pindaro *dici habitationem fluvii, quod ejusdem sit cum fluvio Acragante nominis, urbs enim denominationem à fluvio accepit.* Duris etiam apud Stephanum ponit Acragantem in censu urbium quæ ἐκ τῶν ποταμῶν ὀνομάζονται, *à fluviis denominantur.* Igitur ut Gelam suprà, sic Acragantem vel Agrigentum urbem cùm constet ab amne dici, id superest disquirendum unde dicatur amnis *Acragas.* Quod ut intelligatur, notandum est Agrigenti duas fuisse partes; quarum una Græcis Ἄκρα sive arx appellata, sic describitur lib. 8. Polybii: ἡ δ' ἄκρα τῆς πόλεως ὑπέρκειται κατ' αὐτὰς θερινὰς ἀνατολὰς, κατὰ μὲν τὴν ἔξωθεν ἐπιφάνειαν ἀπροσίτῳ φάραγγι περιεχομένη, κατὰ δὲ τὴν ἐντὸς μίαν ἔχουσα πρόσοδον ἐκ τῆς πόλεως. *Ad ortum solis æstivum Acra urbi imminet, quæ ab exteriore parte voragine circumdatur, intra vero muros venientes ab urbe uno aditu admittit.* Hanc Acran ipsa Agrigento volunt esse multò vetustiorem: quin Cluverius asserit hanc esse Cocali Regiam, quam ἐν τῷ Καμίκῳ condiderat Dædalus ante Trojana tempora, ut refert Diodorus lib. 4. Cui tamen sententiæ cur non accedam dicam deinceps. Interim vetusta hæc Ἄκρα quæcunque tandem fuerit, Punicè כרך *Crac* dicebatur; & articulo præfixo הכרך *Haccrac*, id est, ἡ Ἄκρα, & proximus fluvius נהר הכרך *nahar haccrac*, fluvius Acræ seu arcis. Unde deflexum *Acragas. Crac* & *Cracca* pro arce vel urbe munita passim occurrit in Paraphrastis. Sic Gen. 25: 16. in Onkelo ובכרכיהון *& in arcibus eorum*, Hebr. ובטירותם. Radix כרך est munire, Jerem. 51: 13. & passim.

Agrigentum ut ab Ortu & Austro *Acragas*, sic ab Occasu & Africo alluebat *Hypsa* fluvius. Polybius lib. 8. ῥεῖ γὰρ αὐτῆς παρὰ μὲν τὴν νότιον πλευρὰν ὁ συνώνυμος τῇ πόλει; παρὰ δὲ τὴν ἐπὶ τὰς δύσεις καὶ τὸν Λίβα τετραμμένην ὁ προσαγορευόμενος Ὕψας. *Ut Austrinum latus amnis urbi cognominis, sic Occidentali Soli & Africo oppositum flumen alluit Hypsa nomine.* *Hypsa* Punicè חפצא *Hiphsa*, ut Hebr. חפץ delicias sonat. Itaque amnis *Hypsa* est amnis deliciarum. Agrigentino scilicet agro, quem interfluebat Hypsa, tum nihil erat beatius: Καὶ γὰρ ἀμπελῶνες τοῖς μεγέθεσι καὶ τῷ κάλλει διαφέροντες καὶ τὸ πλεῖστον τῆς χώρας ἐλαίαις κατάφυτον, *vineta enim illis erant amplitudine & amœnitate eximia, & agri maxima pars oleis erat consita.* Hæc & alia Diodorus lib. 13. Proinde fuêre qui crederent ibi degisse Homeri Lotophagos: Eustathius in lib. 8. Odyss. Ἀλλὰ καὶ Λωτοφάγους παρὰ τῷ ποιητῇ φασιν εἶναι τοὺς νῦν Ἀκραγαντίνους, *sed & Poëtæ Lotophagos eos esse aiunt qui nunc dicuntur Agrigentini.*

Romanos Agrigentum obsidentibus Carthaginenses Hannone duce Heracleâ profecti ἐπεστρατοπέδευσαν τοῖς Ῥωμαίοις, καταλαβόμενοι τὸν λόφον τὸν καλούμενον Τόρον, ὡς δέκα σταδίους ἀπέχοντες τῶν ὑπεναντίων; *occupato colle quem Torum vocant, ibi castra locarunt Romanis imminentia, decem circiter stadiis ab iis dissiti.* Ita Polybius lib. 1. Unde Tori situm colligere est. Torus, id est, טור *tur* mons. De eo nihil apud Cluverium.

Supra Agrigentum in Mediterraneis Sicanorum urbs fuit Herbesus, de qua Polybius lib. 1. & Diodorus lib. 20. & 23. hodiè *Le Grotte* seu *Cryptæ* dicta propter cryptas subterraneas. Itaque Herbessus Pœnis erat הר־בצע *Har-bessa*, mons foveę seu cryptæ, ut jam anteà monuimus, ubi de altera Herbesso ad fontes Anapi fluminis. Proinde neglecta compositione hæc Sicanorum Herbessus etiam בצע *Bessa* vel *Vessa* dicta est. Quippe in his Polyęni verbis, quæ Cluverii diligentiam fugisse rectè observat nobilissimus D. de Grentemesnil; Φάλαρις πρὸς Τεῦτον ἄρχοντα Οὐέσσης, ἥπερ εὐδαιμονεστάτη καὶ μεγίστη Σικανῶν πόλις, ἔπεμψε, *Phalaris misit ad Teutum Vessæ principem, quæ Sicanorum erat urbs florentis-*

florentissima & maxima; omnino Vessa est Herbessus Sicanorum urbs inclyta, non procul ab Agrigento, in qua regnabat Phalaris. Alioqui enim Vessæ nulla mentio apud Veteres. Nec Ortelii conjectura, qui pro Vessa Inessam legit, ullo modo est probabilis. Quia sita erat Inessa circa Ætnam in tractu planè diverso; neque unquam fuit magna urbs, sed πόλισμα oppidulum. Ita testantur Thucydides lib. 4. & 6. & Strabo lib. 6.

Jam littora relegentibus, post Acragantem & Hypsam, occurret Camicus amnis, cum castro & oppido ejusdem nominis. Cluverii somnium est, quod illius pace dixero, duas fuisse Camicos, unam Agrigenti partem, alteram quo loco dictum. Neque enim quicquam obstat quominus ad hanc pertineat quicquid de Camico legitur apud Veteres. Dædalum quidem Diodorus Camicum condidisse scribit κατὰ τὴν νῦν Ἀκραγαντίνην ἐν τῷ Καμίκῳ λεγομένῳ, *ad eam Agrigentinam quæ nunc in Camico dicitur.* Sed non debet id ita accipi ac si Camicus fuerit pars Agrigenti urbis. Tantùm vult regionem illam in qua Camicus condita est, suo tempore fuisse dictam *Agrigentinam in Camico*, id est, Agrigentini agri partem quæ ad Camicum amnem sita est. Camicum enim tenebant Agrigentini. Herodotus lib. 7. πόλιν Κάμικον, τὴν κατ' ἐμὲ Ἀκραγαντῖνοι ἐνέμοντο, *urbem Camicum quam mea ætate Agrigentini incolebant.* Diodorus lib. 27. ἐπὶ Κάμικον ἦλθε φρούριον Ἀκραγαντίνων, *Camicum venit castrum Agrigentinorum.* Hoc oppidum fato Minois, si fabulis credimus, à Sicanorum Rege

Herod. l. 7. Arist. Polit. lib. 2. cap. 10. Strab. l. 6. Diod. l. 4. Pind. Schol. Pyth. 6. Sil. l. 14.

Cocalo ibi per fraudem interempto apud Veteres celeberrimum. Diodorus lib. 4. ita describit: Κατὰ δὲ τὴν νῦν Ἀκραγαντίνην ἐν τῷ Καμίκῳ καλουμένην πόλιν ἐπὶ πέτρας οὖσαν πασῶν ὀχυρωτάτην κατεσκεύασε, καὶ παντελῶς ἐκ βίας ἀνάλωτον. στενὴν γὰρ καὶ σκολιὰν τὴν ἀνάβασιν αὐτῆς φιλοτεχνήσας, ἐποίησε δύνασθαι διὰ γ ἢ δ ἀνθρώπων φυλάττεσθαι. *In Agrigentina quam nunc vocant ad Camicum regione urbem in rupe construxit Dædalus omnium munitissimam, & nulla vi expugnabilem. Tam arctum enim & flexuosum ejus fecit aditum, ut à trium aut quatuor hominum præsidio defendi posset.* A flexuoso illo aditu videntur Camicum Phœnices suâ linguâ vocasse עקמקם *Acamcum* aut *Camcum* per aphæresin illis familiarem, quod alibi passim docemus. Syris scilicet עקים *Akim* & Talmudicis עקום *akum* est σκολιὸς *obliquus, tortuosus.* Hinc Hebræorum Mathematicis קוים עקומים *lineæ obliquæ* vel *tortuosæ.* עקימות & עקמימות vel עקמומית *obliquitas, tortuositas.* Et duplicatis radicalibus significatio sæpe intenditur. Ut in הלקלקות & עקלקל & אספסוף & אדמדם & שחרחר & ירקרק & similibus. Itaque עקמקום *Acamcum*, & per aphæresin *Camcum* valde flexuosum sonat. Hanc arcem per quinquennium Cretenses frustra obsedisse narrat Herodotus lib. 7. A Camico castro dictus est amnis; non contrà, ut volunt Duris & Vibius. Neque enim in amne apparet ulla insignis obliquitas.

Jam ad Halyci, id est, salsi amnis ostia (quippe etiam iste salsus est) sequitur *Minoa* urbs; cujus primum nomen *Macara.* Heraclides de Politiis: Μινώαν τὴν ἐν Σικελίᾳ, Μακάραν ἐκάλουν πρότερον, *Minoam Siciliæ urbem Macaram anteà vocabant.* A Minoe Cretensi deinceps, si credimus, Minoa dicta est. Idem: Ἔπειτα Μίνως ἀκούων Δαίδαλον ἐνταῦθα μετὰ στόλου παραγεγονέναι, καὶ ἀναβὰς ἐπὶ τὸν Λύκον (lege Ἁλυκὸν) ποταμὸν τῆς πόλεως ταύτης ἐκυρίευσε, καὶ νικήσας τοὺς βαρβάρους, ἀφ' ἑαυτοῦ προσωνόμασεν αὐτὴν, νόμους Κρητικοὺς θεὶς αὐτῇ. *Postea Minos cùm Dædalum audivisset illùc cum classe appulisse, ascendens fluvium Lycum* (lege Halycum) *ea urbe potitus est, superatisque barbaris eam à se denominavit, Cretensibus legibus ipsi impositis.* Ita etiam Diodorus lib. 16. Αὕτη δὲ τὸ μὲν παλαιὸν ὑπὸ Μίνω ἐκτίσθη, τοῦ βασιλέως Κρητῶν. *Hæc quondam à Minoe Rege Cretensium condita fuit.* Tamen idem lib. 4. non à Minoe Rege, sed post obitum Minois ab illis Cretensibus conditam tradit quos in Siciliam duxerat Minos. Tertium fuit ejusdem oppidi nomen Heraclea. Suidas: Ἡράκλεια, πόλις περὶ Σικελίαν, ἡ λεγομένη Μινώα, *Heraclea Siciliæ urbs quæ Minoa dicitur.* Polybius lib. 1. *Carthaginenses cum CCCL navibus armatis in altum provecti, Lilybæum appulerunt*, ἐντεῦθεν δὲ πρὸς Ἡράκλειαν τὴν Μινώαν καθωρμίσθησαν, *inde ad Heracleam Minoam classem in portu constituerunt.* Heracleæ nomen inditum à Lacedæmoniis, à quibus vel Dorieo, ut Diodorus, vel Euryleonte duce, ut statuit Herodotus, urbs instaurata, & subitis incrementis amplificata est. Donec οἱ Καρχηδόνιοι φθονήσαντες ἅμα καὶ φοβηθέντες μήποτε πλεῖον ἰσχύσασα τῆς Καρχηδόνος, ἀφέληται τῶν Φοινίκων τὴν ἡγεμονίαν, στρατεύσαντες ἐπ' αὐτὴν μεγάλαις δυνάμεσι, καὶ κατὰ κράτος ἑλόντες κατέσκαψαν. *Carthaginenses, invidentes simul & veriti ne quando supra Carthaginis potentiam evalescens, principatum Pœnis adimeret, magnis eam aggressi copiis, vi captam funditus diruerunt.* Ita Diodorus lib. 4. Qua occasione deinceps restaurata sit aliorum esto disquirere. Vetustissimum illud nomen *Macara* vel מכרה *Mecara* effossam aut excisam sonat. Ratio est in promptu. *Pro mœnibus*, inquit Fazellus Decad. 1. lib. 6. cap. 2. *complura in viva ipsa rupe excisa adhuc granaria mari imminent. Sed & ad ipsum littus in subaquaneis scopulis stationem Heracleenses ferro exciderunt, quo tuto ad frumenta devehenda navigia littori adhærere possent.* *Macara* in Heraclide pro *Mecara* legitur ἀρχαϊκῶς. Tale *sabaoth* pro *sebaoth*, *Raphaim* pro *Rephaim*, *Sarug* pro *Serug*, &c. De Minoe & Cretensibus quidquid afferunt valde incertum est, ut suo loco docebo. Itaque Minoæ nomen potuit aliunde deflecti: puta à *Manoa* conditore, cujus nominis fuit pater Samsonis. Minæos etiam in Arabia, id est, מעונים *Meunim*, docuimus à Minoe deduci; & Gazam Palæstinæ urbem, quæ & ipsa Minoæ cognomen habuit. Stephanus in voce *Gaza*: ἐκλήθη δὲ καὶ Μινώα, ὅτι Μίνως σὺν τοῖς ἀδελφοῖς Αἰακῷ καὶ Ῥαδαμάνθει ἰὼν, ἐξ ἑαυτοῦ ταύτην ἐκάλεσεν. *Etiam Minoa dicta est, quia Minos eo se conferens cum fratribus Æaco & Rhadamantho, eam à se nominavit.* Quin *Minoa* dicta est pro *Madmenæa* vel *Menoide.* Nempe è duabus Gaza altera erat Madmenæ propior, quæ & Menois dicta est. Hieronymus in Locis: *Medemana in Tribu Juda, cujus meminit Esaias. Et nunc est Menois oppidum juxta civitatem Gazam.*

Diod. l. 4. Herod. l. 5.

Post Halycum *Isburo* amni nomen fecisse videtur altitudo alvei. Talmudici in tractatu Pesach שופכין במקום האשבורן, *fundunt in loco Esboren.* In Jalkut Levit. fol. 149. 1. legitur אישבורא *Isbura*, & explicatur *locus profundus in quo congregantur aquæ.* Ita habet Buxtorfius. Quomodo etiam Aruch יש מקום עמוק שקוו בו המים. De Isburo amne vide Ptolemæum. Isburus Cluverio hodiè *Fiume di Calta bellota*, id est, *arcis quercuum.* Scribit enim Geographus Arabs קלעה אלבלוט.

Post Isburum in Mediterraneis est *Adrano* vicus, de quo Diodorus lib. 23. hodiè *Adragno*, an ab Adrano Siculo Deo de quo supra?

Non procul ab Adranone Hypsa fluvius ab Agrigentino Hypsa diversus cum Crimiso confluit. Hujus præter Plinium meminêre Selinuntiorum nummi veteres, quibus insculptum est Hypsæ numen formosi pueri imagine, cum hac inscriptione ΥΨΑΣ. Unde confirmatur id quod diximus Hypsæ nomen esse à deliciis. Nam & Ἀκραγαντῖνοι τὸν ἐπώνυμον τῆς πόλεως ποταμὸν παιδὶ ὡραίῳ εἰκάσαντες θύουσιν, *Agrigentini cognominem urbi fluvium speciosi pueri formâ effingentes illi sacrificant*, ut agri sui

sui delicias puerilis ætatis forma & vigor aliquo modo exprimeret. Vide Ælianum hist. lib. 2. cap. 33.

Ad Hypsæ ostium erat *Inycus*, ubi ante Trojana tempora fertur Cocalus Rex Sicanorum regni sedem habuisse, quam alii ad Camicum statuunt. Stephanus; Κάμικος πόλις Σικελίας ἐν ᾗ Κώκαλος ἦρχεν ὁ Δαιδάλου, Χάραξ δὲ Ἴνυκον ταύτην φησὶν, *Camicus urbs Siciliæ in qua regnavit*, id est, Regiam habuit *Cocalus Dædali* (supp. æqualis. Neque enim Dædali filius fuit Cocalus) *Charax autem illam* (supp. regiam Cacali sedem) *Inycum esse dicit*. A vini præstantia multùm commendatur *Inycum*, vel ut alii Ἴνυκτον. Stephanus: Ἴνυκτον πόλις Σικελίας, &c. ἀφ᾽ οὗ Ἰνυκτῖνος οἶνος, *Inyctum urbs Siciliæ*, &c. *à qua vinum Inyctinum*. Hesychius: Ἰνυκῖνος οἶνος, ἀπὸ Ἰνύκου τῆς Σικελίας. Ἔστι δὲ πολίχνιον εὔοινον, *Inycinum vinum ab Inyco Siciliæ. Est enim oppidum, cujus ager est boni vini ferax*. (Malè legitur Ἰννυκῖνοι & Ἰνικοῦ.) Proinde Inyco nomen, nisi me fallit conjectura, à præstantia יניקות *jenikoth*, vel quod idem est יונקות *jonekoth* propaginum. Hac voce utitur Psaltes Psal. 80: 12. agens de vite allegorica, id est, Republicâ Judæorum, *quæ misit palmites suos ad mare, & ad flumen* יונקתיה *propagines suas*. Propago Pœnis dicebatur יניקא *jenika* & יניקתא *jenikta*. Inde oppidi nomen *Inycum* vel *Inyctum*. Plato in Hippia Majore Inycinorum & Inyci meminit aliquoties, tanquam χωρίου πάνυ σμικροῦ.

In Hypsam influit *Crimisus*, cujus nomen variè scribitur. Hyginus habet *Crinisum*, Vibius *Crunison*, Æmilius Probus *Crinissum*. In Virgilio legit Servius:

Troïa Crimniso conceptum flumine mater.

Tamen is præfert Crimisum: *Hesione*, inquit, *ad Siciliam delata à Crimiso fluvio, quem Crimnisum Virgilius Poëticâ licentiâ vocat, compressa, edidit Egestum.* Et Κριμισσὸν per μ habent Lycophron & Ælianus. Plutarchus in Timoleonte Κριμησὸν, Diodorus lib. 18. Κρημισσὸν. Fortasse Pœnis dictus est כרמס *carmes* pro כרפס *carpes* vel *carphes* permutatis literis בומף *bumaph*, quod in his linguis est frequens. Hinc *liberare* Hebræis פלט *pillet* & מלט *millet*; conculcare רפס *raphas* & רמס *ramas*; *dissolvi & deficere* פוג *pug* & מוג *mug*, & Arabicè tenebræ dicuntur טרפסא *tirphasa* & טרמסא *tirmasa*. Et σαμψήρα Suidæ spathe barbarice genus Chald. ספסרא *saphsera* dicitur & Pers. in Tavasio שמשר *samser*. Ita Pœnos conjectamus apium appellasse כרמס *carmes* pro Syro כרפס *carpes* & Arabico כרפס *carphes*; atque inde *Crimiso* nomen factum ab apii copia: huc facit quod in ostio Crimisi urbs Selinus, cum vicino ad Occidentem amniculo Selinunte, etiam ἀπὸ τοῦ σελίνου ab apio nomen habet. Fazellus Dec. 1. lib. 6. cap. 4. *urbi fluvioque etiam illam ad Occidentem præterlabenti, Selinuntis veteris nomen indiderunt ab apio, quo circumpositus ager ætate etiam mea plurimum abundat.* Et ex Plutarcho notissima est historia de Timoleonte, cui cùm copias raptim duceret πρὸς τὸν Κρίμησον ποταμὸν, *ad Crimisum fluvium*, occurrerunt ἡμίονοι σέλινα κομίζοντες, *muli apium ferentes*, atque id in omen versum, quia bustis mos erat apium superinjici. Sed Timoleon ut milites superstitione solveret, coronam dixit ante victoriam ultro offerri. Corinthios enim in Isthmiis victores apio coronari. Et eos ita affatus, ex apio coronam primus capiti imposuit; quod illius imitatione statim à reliquis præstitum. Idem narratur à Diodoro lib. 16.

Plut. in Timol.

Potuit & *Crimisus* Punicè dici כרם עסים *cerem asis*, vel ἀρχαϊκῶς *cremesis*. כרם *cerem* est vitis, & עסים *asis*, vel *esis*, ita enim Veteres, mustum vel uvæ succus quem torcular exprimit. Hinc כרם עסים *vitis succi* Hebræa phrasi, est vitis quę uvas habet multo succo uberes; ut Es. 27: 2. כרם חמר *vitis vini*, vitis est multo vino fertilis. Cui opponitur, Os. 10: 1. גפן בוקק *vitis vacua* vel evacuans. Ita igitur Crimisus dictus fuerit ab ubertate vinetorum. Nempe pręter Inycum, quam Hypsæ mixtus alluebat, ibi vicina erat Entella, de qua Silius lib. 4.

- - - largoque virens Entella Lyæo.

De cætero in Entella etiam scriptura parùm est constans. Tzetzes in Lycophronem Ἔνταλλαν scribit & Ἄταλλαν & Ἄταλαν; & nomen habuisse vult ab Ægesti uxore, quam modo Στύλλαν appellat, modo Αἴτυλλαν. Vibius ita habet in Catalogo fluminum: *Crunisos Siciliæ, civitati Atilac*, quod Cluverius sic restituit: *Crimisos Siciliæ, civitati Atillæ*. Punicum erat תל *thel* vel תלה *thilla* tumulus: & Hebræorum articulo præfixo התל *hatthel* התלה *hatthilla*. Ita dicebatur à situ. Fazellus Dec. 1. lib. 10. *Duorum hinc passuum millium spatio distat Entella, urbs vetustissima, in monte ejusdem nominis quam præcisæ undique & inaccessæ rupes, & unicus tantùm aditus, parvi præsidii indigus, naturâ munitissimum reddunt.* In Scriptura quædam urbes à simili situ nomen habent, ut *Telmelach*, Esdr. 2: 59. *Thelassar* 2 Reg. 19: 12. *Thelabib*, Ezech. 3: 15. Et Jerem. 30: 18. prædicit Sacer Vates fore ut Jerusalem instauretur על תלה (*al thilla*) *super tumulum suum*, id est, super eosdem montes, de quibus, Ps. 87: 1. *Fundamenta ejus in montibus sanctis.* Josuæ denique cap. 11. vers. 13. *urbes stantes* על תלם (*al thillam*) *super tumulum suum*, sunt urbes quæ conditę sunt in eminentiore solo, atque eo ipso munitiores.

Est etiam ad Crimisum Silii *celsus Jetas*, aliis *Jetæ*, hodiè *Jato*. Pœnis יוטה à quo defluit Ptolemęi *Bathys*. Sed de ea urbe jam actum.

Trans Hypsam & Selinuntem ab apii ubertate dictum, Cluverius *Elcethium* describit ex Ptolemæo; unde Plinii *Elcethienses*, corruptè *Ecestienses*, Elcethium est חלקת *Elcath*, ut Jos. 21: 31. *Elcath* est agri portio.

Jam ad Lilybęum usque, unde Sicilię περιήγεσιν exorsi sumus, nihil Phœnicium superest pręter amnem *Mazaram* vel *Mazarum*, de quo Ptolemęus: Μαζάρα ποταμοῦ ἐκβολαί, *Mazaræ fluvii ostium*. Et Diodorus lib. 11. *In Sicilia inter Ægestanos & Lilybætanos bellum exortum est* περὶ χώρας τῆς πρὸς τῷ Μαζάρῳ ποταμῷ, *de agro ad Mazarum fluvium*. Et lib. 13. de Annibale: *Castra à Lilybæo movet versus Selinuntem iter faciens*, ὡς δ᾽ ἐπὶ τὸν Μαζάραν ποταμὸν παρεγενήθη, *ut autem ad Mazaram fluvium pervenit, emporium illic situm primo impetu cœpit.* Emporium nempe *Mazarum* vel *Mazaram* Stephano φρούριον Σελινουντίων, *Castellum Selinuntiorum*, ad ostium amnis cognominis in Orientali ripa conditum. A quo hodièque Sicilię tertia pars vulgò *val di Mazara*, id est, vallis Mazarensis appellatur. Punicum amnis nomen מצר *mazar* pro limite passim occurrit in Hebręorum libris. Ideo Jeremię Lamentationum cap. 1. vers. 3. Hebręa verba בין המצרים Chaldęus Interpres reddidit בין תחומיא *inter terminos*. Neque fortasse id malè. Mazaro igitur inde fuit nomen, quod ad illum fuit terminus Punicæ ditionis: postquàm nimirum Grecorum plurimis in hanc insulam navigantibus, Pœnis nihil relictum est pręter Motyam & Soluntem & Panormum, ut in Thucydide habetur. Grecorum igitur ultima urbs Mazara fuit ad Orientalem ripam Mazarę amnis, ubi superstes hodièque est. Nam Occidentalem Pœni tenebant, quorum erat oppidulum ab Occasu proximum nomine Lilybęum.

In media Sicilia describuntur Ἡραῖα ὄρη *Heræi montes*. Hi longo dorso protenduntur ab umbili- *V. Ælian. hist.*

 co

l.10.c.18. & anim. l.11.c.10.

co Siciliæ usque ad montem Chalcidicum; qui & Pelorus dicitur à Peloro proximo. Horum montium incredibilis est amœnitas, & ubertas tam eximia, ut Carthaginensium copiis fame laborantibus diu suffecerint, nec potuerint exhauriri. Ibidem Nympharum fuit lucus lauris consitus, in quo Nympha ex Mercurio Daphnin peperit. Plura vide Diodori lib. 4. in fine. Dicitur & mons *Hereus*. Vibius in Catalogo fluminum: *Chrysas Syracusis ex monte Heræo.* Non à Junone, ut volunt, sed ab Hebræa voce הר *har* quæ montem sonat, unde per *segol* הרה נסו (*hera nasu*) *in montem fugerunt*, Gen. 14: 10. Indidem *Herbessus* & *Hybla Hera* vel *Heræa*, ut docuimus.

Cicero lib. 2. 3. & 5. in Verrem. Diod lib. 13. & 14.

Sed & in hoc ipso monte *Herbita*, oppidum ex Cicerone, Diodoro, Plinio, Ptolemæo, & Stephano notissimum, est הר בטח *har-betah* vel הר־בתחה *har-bitha* ὄρος ἀσφαλείας, id est, ἀσφαλὲς, mons tutus & securus. Situm ita describit Aretius in Sicilia sua. *Nicosiæ* vetus *nomen incertum esset, nisi conjectura, quam Herbitam antiquitus appellabant, * honestam & copiosam civitatem esse doceret. Alii à proximo loco, Casalinis nomine, illùc eam translatam esse ajunt. A qua haud procul Sperlinga arx in rupe ex una parte in excelsa altitudine excisa. Oppidum ibi antiquitus fuisse, quod ruinæ atque antiquitatis adhuc visuntur vestigia, vicini populi testantur.* Proinde Dionysius, Ætna & Leontinis & Enna occupatis, Herbitam frustra attentavit, & cùm res non succederet, pacem cum Herbitensibus inire coactus est. Diod. lib. 14.

* Alludit ad Cicer. verba Verrina quinta; Herbiensis Civitas, honesta anteà & copiosa.

In iisdem montibus erat Ἔγγυον vel Ἐγγύϊον Diodoro, Plutarcho, Ptolemæo, Silio, Stephano memoratum. Cujus Cives *Enguini* Ciceroni & Plinio, tanquam ab Enguio dicti. Ibi magna veneratione colebantur Deæ matres, quarum præter Diodorum lib. 4. etiam Plutarchus meminit in Marcello. At Cicero Verrinâ quartâ non matrum, sed *matris magnæ* fanum describit apud Enguinos. Quam idem Verrinâ quintâ *matrem Idæam* appellat, tanquam ab Ida Cretæ monte. Nempe conditores dicitur habuisse Cretenses illos, qui cum Minoe Rege in Siciliam trajecerant. Diodorus ubi suprà. Sed est cur Pœnos potiùs putem: Punicum scilicet Enguii nomen; quod hæc ejusdem Diodori planum faciunt: ἔκτισαν πόλιν ἣν ἀπὸ τῆς ἐν τῇ πόλει ῥεούσης πηγῆς ὠνόμασαν Ἐγγύϊον, *urbem ædificarunt cui à fluènte in ea fonte Enguium nomen indiderunt.* Enguium, id est, עין גו (*En go*) *fons medii* supp. oppidi, vel עין גואי *Ain gauvai* fons medius, quia medium oppidum perfluebat. Jam superest ut pauca addamus de iis qui jam olim ante Phœnices & Græcos in hac insula traduntur habitasse.

CAPUT XXX.

De Siciliæ priscis incolis.

Fabulæ Veterum de Siciliæ priscis incolis apud Thucydidem & alios. Cyclopes, Læstrygones, Sicani, Siculi, Phocenses, Elymi gens eadem. In Sicilia tres linguæ & tres gentes; id est, præter Punicam & Græcam una solum. *Cyclopes* indigenæ. Horum in Sicilia sedes circa Lilybæum & Drepanum. Æneæ peregrinatio eadem quæ Ulyssis. *Ægusa* insula prope Cyclopes in Homero. Cyclopum sedes in חיק לוב *chek lub*, id est, in sinu Libyco, vel Lilybitano. *Læstrygones* iidem qui *Leontini*. *Læstrygon* ליש טרקן *Lais tircan*, id est, leo mordax. Læstrygonum cum Cyclopibus & Sicanis cognatio. *Sicani* indigenæ. *Sicanus* fl. in Hispania nullus. Sicanorum origo tota commentitia. *Siculorum* item quos volunt ex Italia transvectos. In hac narratione multa ἀσύστατα. *Sicani* שכנים, id est, vicini ii dicti qui Phœnicibus erant in Sicilia propiores. Sicanos Lilybæum versus cum Pœnis habitasse. *Sicilia* insula שכלול *siclul*, id est, perfectionis, quia insularum optima. *Escol* & *segul* botrus: Inde insula סגולאיא *segulaja*, id est, botrorum. Carthaginenses olim vina & uvas è Sicilia comparasse. Sicilia vitibus fœcunda describitur ab Homero & aliis. Vina *Mamertina*, *Potalina*, *Taurominitana*, *Catanensia*, *Murguentina*, *Syracusana*, *Agrigentina*, *Tricalina*, *Inycina*, &c. Naxus *Siciliæ* dicta, nempe à vinearum ubertate. Multa de Naxo Baccho sacra. *Elymi* non sunt Trojani, sed pars Sicanorum, quæ cum Pœnis iniit fœdus. Elymi, id est, עלים, quia in excelsis locis degebant. Horum tres urbes Eryx, Egesta & Entella in montibus adeòque Sicanorum oppida penè omnia. M & N servile tanquam radicale quandoque exprimi. *Elymi* etiam פוקנים *Phaucanim* à situ dicti, quod Græci *Phocenses* interpretati sunt.

De Siciliæ priscis incolis mira fabulantur Veteres, quorum pleraque Thucydides lib. 6. in pauca confert his ferè verbis: *Habitata antiquitus Sicilia in hunc modum fuit, & hos populos in universum habuit. Antiquissimi feruntur partem quandam regionis tenuisse Cyclopes atque Læstrygones, quorum ego neque genus, neque unde venerint, neque quò abierint, compertum habeo. Sufficiat quod à Poëtis memoratum est, quodque apud se quisque de illis sentit. Post hos Sicani primi demonstrantur incoluisse; quin, ut ipsi prædicant, præcesserunt, quia sunt indigenæ. Sed ut veritas comperitur, cùm Iberi essent, à Sicano Iberiæ flumine Ligures eos ejecerunt. Et ab eis tunc dicta Sicania Insula, quæ prius Trinacria appellabatur. Incolunt verò etiam nunc loca Siciliæ ad Occasum vergentia. Cæterum, capto Ilio, quidam Trojanorum, qui Achæos fugiebant, navibus in Siciliam applicuerunt: & collatis juxta Sicanos sedibus, in universum Elymi appellati sunt; urbesque eorum fuêre Eryx & Egesta. His alii coloni accesserunt Phocensium nonnulli, eorum scilicet qui à Troja tunc in Libyam primùm tempestate delati, mox è Libya in Siciliam transmiserunt. Siculi autem ex Italia (hic enim habitavêre) fugientes Opicos in eandem insulam trajecerunt, ut & credibile est & fama fertur, ratibus: observato cùm ventus posuisset freto; fortè etiam aliter transvecti. Sunt autem etiamnum in Italia Siculi: ipsaque regio ab Italo quodam hoc habente nomen, sic est cognominata. Hi magno cum exercitu in Siciliam transgressi, victis prælio Sicanis, & in partes quæ Meridiem Occasumque spectant compulsis, effecerunt ut pro Sicania vocaretur insula Sicilia: optimaque ejus quaque loca tenuerunt, ex quo eò transierunt, annis prope trecentis ante Græcorum in Siciliam adventum. Et nunc etiam mediterranea ejus atque ad septentriones vergentia obtinent. Phœnices præterea circa omnem habitarunt Siciliam, occupatis extremis ad mare partibus parvisque insulis eidem objacentibus, negotiandi cum Siculis gratiâ. At postquam permulti Græcorum illuc navibus trajecerunt, relictis plerisque Motyam & Soluntem ac Panormum finitima Elymis oppida, sedibus ibi positis, unà incoluerunt; freti cùm Elymorum societate, tum quia exiguo inde ad Carthaginem trajectu Sicilia distat. Tot igitur numero barbari, atque in hunc modum habitavêre Siciliam.* Hęc Thucydides hactenus, quibus ferè consona reperias in Scylace, Diodoro, Strabone, Dionysio, Halicarnasseo, Silio, Pausania, Servio, Constantino Porphyrogenneta atque aliis.

Mihi tamen est persuasissimum præter Phœnices & Græcos non habuisse Siciliam alios incolas quàm indigenas, adeóque Cyclopes, Læstrygones, Sicanos, Elymos, Phocenses, Siculos, non tam esse diversas gentes, quàm diversas in eadem gente factiones, aut diversa nomina, quæ ex Italia proxima, ut verisimile est, in hanc insulam migraverit paucis seculis post terrarum divisionem. Hûc facit quod Apulejus Metam. lib. 11. Siculos appellat *trilingues*; quia præter Græcum & Punicum nonnisi Siculus sermo in Sicilia fuit in usu. In quem convenisse tot gentes tam diversæ originis nemo facilè crediderit. Eódem pertinet Platonis insignis locus in epistola ad Dionis propinquos, in quo tres solùm

ſolùm populi in Sicilia recenſentur, Græci nimirum, Phœnices atque Opici, id eſt, Siculi vel indigenæ vel ex Italia advenæ ubi Opici populi. Verba ſic habent: Ἥξει δὲ, ἐάνπερ τῶν εἰκότων γίγνηταί τι καὶ ἀπευκτῶν, σχεδὸν εἰς ἐρημίαν τῆς Ἑλληνικῆς φωνῆς Σικελία πᾶσα Φοινίκων ἢ Ὀπικῶν μεταβαλοῦσα εἴς τινα δυναστείαν καὶ κράτος. *Si, quod abſit, id fiat quod eventurum veriſimile eſt, univerſa Sicilia in Græca lingua oblivionem lapſura videtur, ad Phœnicum vel Opicorum devoluta poteſtatem & dominationem.* Præterea quibus ſæculis barbaræ gentes tam multę in Siciliam dicuntur confluxiſſe, apud pleraſque nondum ullus erat uſus rei nauticę. Addo de ſingulis multa jactari palam falſa & ἀσύστατα. Nec opus fuiſſe in unam inſulam ex terris tam diſſitis tot accerſi populos; cùm ex Punica lingua pateat quomodo in unos Siculos quadrent hæ appellationes quotquot ſunt. Jam pauca de ſingulis, ut Lector ſciat nihil hîc à me temerè affirmari.

Cyclopes in Sicilia præter Poëtas Homerum, Heſiodum, Euripidem, Theocritum, Lycophronem, Virgilium, Ovidium, Silium, Nonnum, &c. etiam Hiſtorici & Geographi deſcribunt, Thucydides puta & Strabo Gręci, & è Romanis ſcriptoribus Trogus, Mela, Plinius, Solinus, alii. Adeóque in hac fabula veri aliquid ſubeſſe probant gigantum oſſa patrum noſtrorum memoriâ in variis Siciliæ locis eruta, de quibus vide Fazellum Dec. 1. lib. 1. cap. 6. Hos porrò eſſe indigenas patet ex conſenſu ſcriptorum, quorum ne unus quidem Cyclopes aliunde migraſſe tradit. Quin fatetur Thucydides ſeſe illorum οὔτε τὸ γένος ἔχειν εἰπεῖν, οὔτε ὁπόθεν εἰσῆλθον, ἢ ὅποι ἀπεχώρησαν, *neque genus effari poſſe, neque unde venerint, aut quò locorum conceſſerint.* Et Homerus negat Cyclopibus ullum eſſe navium uſum l. 9. Odyſſ. quarum ope ſedes mutaverint.

Οὐ γὰρ Κυκλώπεσσι νέες πάρα μιλτοπάρηοι,
Οὐδ᾽ ἄνδρες νηῶν ἔνι τέκτονες.
Naves quippe feris non ſunt Cyclopibus ullæ;
Nec faber ullus adeſt qui conſtruat.

Quem Siciliæ locum Cyclopes tenuerint primus ex Homero docuit Cluverius duplici ratione; quarum prior ducitur ex accurata peregrinationum Æneæ & Ulyſſis collatione, ex qua Æneam conſtat Veteres (in his Dionyſium Halycarnaſſ. Tibullum, Virgilium & Ovidium) per eadem loca circumduxiſſe per quæ Homerus Ulyſſem ſuum. Unde eſt quod Virgilium ſcribit Macrobius narrationem ſuam *Homericis filis texuiſſe.* Sic Ulyſſes à Troja ſolvens ad Ciconum in Thracia littus appulit,

Odyſſ. l. 9. Ἰλιόθεν με φέρων ἄνεμος Κικόνεσσι πέλασσεν.

Quo ferè loco Æneas Ænon condidiſſe fertur. Mela: *Eximia eſt Ænos, ab Ænea profugo condita, circa Hebrum Cicones.* Plinius; *Oppidum Ænos, Ciconum quondam regio.* Ulyſſem inde abripit Boreas ad Lotophagos Africæ populos prope Syrtes. Ita Æneam *ſtridens Aquilone procella in brevia & ſyrtes urget.* Et in Libyam appulſo pro loto fuit amor Didûs, quo ut loti eſu delinitus atque ineſcatus parum abfuit quin Italiæ obliviſceretur. Porrò ut è Lotophagis Ulyſſes ad Cyclopum terram, ita è Libya Æneas ad littora fraterna Erycis portuſque Sicanos delatus eſt circa Drepanum & Lilybæum. Inde in Æolias inſulas & Italiam uterque navigat. Nec deſunt qui Ulyſſem ſcribant eò cum Ænea delatum, aut illi ſaltem occurriſſe. Vide Lycophronem & Dionyſium Halic. lib. 1. & Victorem de orig. gentis Rom. Itaque ex Homeri mente Cyclopes veriſimile eſt non procul à Drepano & Lilybæo habitaſſe.

Altera ratio ſumitur ex deſcriptione terrę Cyclopum quæ quadrat ad amuſſim Lilybætano & Drepanitano littori. Ibi enim Poëta de Cyclopibus:

Ἀλλ᾽ οἵγ᾽ ὑψηλῶν ὀρέων ναίουσι κάρηνα
Ἐν σπέσσι γλαφυροῖσι.
Sed celſis effoſſa tenent in montibus antra.

Quę nempe hodiéque extant ſub Eryce & vicinis montibus prope Drepanum. Et è regione inſula deſcribitur, qualis circa Siciliam nulla planè eſt, pręter Ægusam, aut inſularum Ægadum unam quæ huic littori objacent, & à caprarum copia nomen habent. Verba ſunt:

Νῆσος ἔπειτα λάχεια παρ᾽ ἐκ λιμένος τετάνυσται
Γαίης Κυκλώπων, οὔτε σχεδὸν οὔτ᾽ ἀποτηλοῦ
Ὑλήεσσ᾽· ἐν δ᾽ αἶγες ἀπειρέσιαι γεγάασιν.
Cyclopum brevis in terris videt inſula portum
Oppoſitum, quæ nec vicina, nec inde remota eſt.
Sylvis denſa, greges caprarum ubi mille vagantur.

Et paulò pòſt:

Ἀνδρῶν χηρεύει, βόσκει δέ τε μηκάδας αἶγας.
Incola nemo, capræ ſolis paſcuntur in agris.

Sequitur in eadem inſula prata eſſe mollia & irrigua, ſolum fertile, portum commodum, fontes limpidos; quę omnia in Æguſa inſula ſe obſervaſſe refert Cluverius teſtis αὐτόπτης.

His obſervatis, non difficile eſt Cyclopum nominis originem è Punica lingua eruere. Gręci Cyclopes dici fabulantur, eo quod unum oculum rotundum in fronte haberent,

Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis inſtar.

Heſiodus in Theogonia:

Κύκλωπες δ᾽ ὄνομ᾽ ἦσαν ἐπώνυμον, οὕνεκ᾽ ἄρα σφέων
Κυκλοτερὴς ὀφθαλμὸς ἑοῖς ἐνέκειτο μετώποις.
Orbiculare ingens, mediis in frontibus, ollis
Lumen erat; Cyclopum ideò ſunt nomen adepti.

Quin Cyclopes dictos interpretor à Phœnicio חיק־לוב *chek-lub*, contracto ex חיק ללוב *chek lelub*, id eſt, *ſinus Lilybætanus*, vel *ſinus ab Libyam.* Nam ut promontorium proximum Punicè ללוב *Lelub* ſeu *Lilybæum* dictum eſt, quia *Libyæ* eſt oppoſitum, ita ſinus ille חיק ל־לוב *chek lelub* vel חוק־לוב *chek-lub* nominabatur; aut etiam חיק־לובים *chek lubim* ſinus Libum, quia Φοίνικες καὶ Λίβυες, *Phœnices & Libyes* eò delati στόλῳ ἀφίκοντο ἐς τὴν νῆσον κοινῷ, *communi claſſe in inſulam venerunt,* ut ſcribit Pauſanias in Eliacis. Proinde veteres etiam locorum incolæ Punicè dicti ſunt אנשי חיק־לוב homines *chek Lub*, id eſt, ſinûs Lilybętani, vel אנשי חיק־לובים homines *chek Lubim* ſeu ſinûs Libum. Quod Græci καλλωπίσαντες ſuo more Κύκλωπας interpretati ſunt, quaſi ſic appellarentur, quod unum haberent oculum, eumque orbicularem. Palęphatus quidem, ut videretur aliis plus ſapere, hoc ipſum nomen retulit ad ſitum locorum, ſed perabſurdè. *Cyclopes,* inquit, *dicti ſunt quod rotundam quandam inſulam incolerent,* cùm Cyclopum ſedem Siciliam Τρινάκριαν eſſe & triquetram nemo neſciat. Sed fuit hoc τὸ πρῶτον ψεῦδος, quod ut alii Punicam vocem è Gręcia peti voluit.

In altera parte inſulę circa Teriam amnem & Leontinos campos habitaſſe dicuntur Lęſtrygones, immane genus hominum, ferino more humana carne veſci ſolitum. Plinius lib. 3. cap. 8. *Flumina Symathus, Terias. Intus Læſtrygonii campi, oppidum Leontini.* Silius lib. 14.

Prima Leontinos vaſtarunt prælia campos,
Regnatam duro quondam Læſtrygone terram.

Didymus in Odyſſ. lib. 10. Φασὶ δὲ τοὺς Λαιστρυγόνας κατεσχηκέναι τὴν τῶν Λεοντίνων περὶ Σικελίαν χώραν. *Aiunt autem Læſtrygones Leontinorum in Sicilia quondam tenuiſſe agros.* Quod ipſum ſequitur Euſtathius, Suidas in verbo Κενταυρικῶς. Τοὺς Λαιστρυγόνας τοὺς τὸ Λεοντῖνον πεδίον οἰκήσαντας, *Læſtrygones qui ha-*

habitant in agro Leontino. Isacius in Lycophronem: Λαιστρυγόνες δέ εἰσιν οἱ νῦν ἐν Σικελίᾳ Λεοντῖνοι, *Læstrygones verò sunt qui nunc in Sicilia Leontini dicuntur.* Item: Λαιστρυγόνες, οἱ νῦν Λεοντῖνοι. Εἰσὶ δὲ ἐν Σικελίᾳ, ὡς ληρῶσιν, ὑπάρχοντες ἀνθρωποφάγοι, *Læstrygones, qui nunc Leontini. Sunt autem in Sicilia, ut nugantur, qui vescuntur humana carne.* Nempe ut Græcè Λεοντῖνοι, ita Punicè Læstrygones dicti sunt à leoninis moribus. Quippe Λαιστρύγων *Læstrygon* Phœnicibus erat ליש טרקן (*Lais tircan*) *leo mordax.* Itaque id verissimum est *Leontinos* eosdem esse quos *Læstrygones.* Et Læstrygonii campi Græcè rectè appellantur τὰ Λεοντῖνα πεδία, *Leontini* seu Leonini campi, apud Polybium & alios, ubi Ptolemæi *Leontinum*, vel ut alii *Leontini* urbs, Siculis hodiè *Lentini*, quam alluit Lissus fluvius in Teriam influens, ut testatur Polybius lib. 7. *Lissus*, id est, ליש *Lais* vel *Laisch*; qua voce Pœnos leonem significasse jam docuimus. Sed & Terias hodiè vocatur ab accolis *fiumi di Santo Leonardo*, Sancti Leonardi fluvius, quia Leonardi nomen ad leonem alludit. Et in eadem ora erui nummos veteres cum leonis expressa imagine scribit doctissimus Cluverius.

Læstrygones eandem esse gentem cum Cyclopibus docet similitudo morum, & quod utrique eadem ætate in Sicilia vixerunt tanquam indigenæ. Ideò de utraque gente Thucydides: Παλαιότατοι μὲν λέγονται ἐν μέρει τινὶ τῆς χώρας Κύκλωπες καὶ Λαιστρυγόνες οἰκῆσαι. ὧν ἐγὼ οὔτε γένος ἔχω εἰπεῖν, οὔτε ὁπόθεν εἰσῆλθον, ἢ ὅποι ἀπεχώρησαν. *Antiquissimi dicuntur in parte quadam Siciliæ Cyclopes & Læstrygones habitasse, quorum ego neque genus, neque unde venerint, aut quò abierint compertum habeo.* Ab his descendisse Sicanos aut Sicanorum patrem Sicanum apertè docet vetustissimus scriptor Demetrius Calatianus. Theocriti Scholiastes in Idyllium primum. Δημήτριος ὁ Καλατιανός φησι τοῦ Βριάρεω, ἑνὸς τῶν Κυκλώπων παῖδας γενέσθαι Σικανὸν καὶ Αἴτνην, *Demetrius Calatianus tradit Briarei Cyclopum unius filios fuisse Sicanum & Ætnam.* Proinde apud Diodorum lib. 5. τοὺς κατοικοῦντας αὐτὴν τὸ παλαιὸν Σικανοὺς, αὐτόχθονας εἶναι φασὶν οἱ νομιμώτατοι τῶν συγγραφέων, *veteres Siciliæ incolas Sicanos indigenas esse tradunt scriptores accuratissimi.* Et in his, eodem authore, Timæus, scriptor Siculus qui sub Agathocle vixit, non simpliciter asserit, sed & ἀκριβῶς ἀποφαίνεται τούτους αὐτόχθονας εἶναι, *accurate demonstrat illos esse Aborigines:* & Philistum cum Thucydide eos ab Hispaniæ amne Sicano deducentem ignorantiæ arguit. Adeóque Diodorus etiam ipse gente Siculus, & totius terrarum orbis, sed maximè patriæ suæ antiquitatum curiosus indagator, rem putavit ita confectam, ut jam nihil opus esse dicat in hoc probando immorari. Thucydides denique, qui fabulam de Sicanorum ex Hispania migratione primus omnium obtrusit Græcis, fatetur Sicanos ipsos in contraria fuisse sententia, & voluisse pro indigenis haberi.

Neque verò ulla unquam fuerunt in Hispania vestigia Sicani illius amnis à quo Sicanos nomen habere volunt. Itaque posteriores pro Sicano Sicorim habent. Servius in lib. 8. Æn. *Sicani secundùm nonnullos, populi sunt Hispaniæ, à fluvio Sicori dicti:* Quò pertinere videntur hæc Silii de Sicanis:

Pyrene misit populos, qui nomen ab amne
Ascitum patrio terræ imposuêre vacanti.

Sicoris enim (hodiè *Segre*) Cataloniæ fluvius est à Pyrenæo monte defluens. Sed à Sicori Sicorios, non Sicanos, se nominassent. Ejusdem farinæ est *Sicana* urbs in Hispania uni Hecatæo nota, ut uni Stephano Δηρά, γῆς Ἰβηρίας, ἧς ὁ Σικανὸς ποταμὸς, *Dera, Iberiæ terræ regio, in qua Sicanus fluvius.* Et *Sicanus* coloniæ dux apud Solinum, Martianum & Isidorum.

Nihilo verius est quod in Thucydide sequitur, Sicanos illos ex Hispania ejectos fuisse à Liguribus. Quamvis idem legatur in Dionysio Halycarnasseo. Neque enim sedes Ligurum in Hispania fuit trans Pyrenæos, sed in Gallia circa Rhodanum & Alpes.

Jam si quæratur quo itinere, terrestrine an maritimo, hæc Hispaniarum colonia in Siciliam se contulerit, res erit plena ambagum. Nam si terrestri dixeris, necesse erit gentem obscuram per Pyrenæos & Alpes Galliamque & Italiam quanta quanta est, in Siciliam deducere, post debellatos Ligures, Tyrrhenos, Umbros, Ausonas, Opicos, & Oenotros, populosque alios pugnacissimos in illo spatio interjectos. Nec dici potest Sicanos navibus ex Italia in Siciliam trajecisse, quia navium usus inter Hispanos multo fuit recentior.

Nec mihi magis probatur quod huic fabulæ pro corollario additur, Sicanos illos, cùm olim totam insulam tenuissent, tandem à Siculis eò ex Italia transvectis prælio victos, coactos fuisse ad Occasum & Meridiem secedere, id est, Lilybæum versus. Quin re perpensa accuratiùs, nego ex Veterum scriptis certi quicquam posse elici de Siculorum ex Italia in Siciliam migratione. Id quidem præter Thucydidem etiam alii referunt scriptores gravissimi. In his Diodorus Siculus & Dionysius Halycarnasseus ex Hellanico Lesbio, Philisto item & Antiocho Syracusanis. Sed hujus migrationis historias quomodo illi referunt, inter se conferenti, statim constabit rem ita esse dubiam & intricatam, ut nusquam liceat pedem tutò figere.

In Thucydide Opici, in Antiocho Oenotri & Opici Siculos ex Italia exigunt. At in Hellanico pro Siculis Elymos & Ausonas Rege Siculo in Siciliam migrare cogunt Oenotri & Japyges. Rursus ex Philisti sententia ἔθνος τὸ διακομισθὲν ἐξ Ἰταλίας οὔτε Σικελῶν οὔτ' Αὐσόνων, οὔτ' Ἐλύμων, ἀλλὰ Λιγύων, ἄγοντος αὐτοὺς Σικελοῦ; *gens ex Italia transvecta neque Siculorum erat, neque Ausonum, neque Elymorum, sed Ligurum ductore Siculo.* Quod secutus Silius lib. 14. ita habet:

Mox Ligurum pubes Siculo ductore novavit
Possessis bello mutata vocabula regnis.

Idem *Siculus* Solino & Martiano *Neptuni filius* fuit; Isidoro *Itali frater*; Servio *dux Sicanorùm*, Antiocho *Romanus exul*, quem Itali successor Morges hospitio suscepit. Proinde scribit Dionysius Siculos Latii gentem indigenam primos omnium Romam tenuisse, & iis pulsis successisse Aborigines: Quod planè est ἀνιστόρητον. Nemo enim est qui Romam nesciat eandem gentem quæ condidit, semper obtinuisse; & de Siculis nil quicquam extare in historia Romæ nascentis.

Jam si de tempore roges, hanc migrationem refert Hellanicus ad ætatem tertiam, & Philistus, quod ferè idem est, ad annum octogesimum ante Trojanum bellum. Thucydides ad annum ferè trecentesimum ante Græcorum in Siciliam adventum: quæ æra Trojano bello recentior est annis circiter centum & quinquaginta. Antiochus denique & Dionysius Siculos Româ deducunt, quæ condita est annis minimum quadringentis post Trojana tempora.

Post migrationem Siculos in Italia usque ad sua tempora superfuisse tradit Thucydides: εἰσὶ δὲ, inquit, καὶ νῦν ἔτι ἐν τῇ Ἰταλίᾳ Σικελοί; *sunt autem etiam nunc in Italiâ Siculi.* Quod cùm reliqui falsum esse sciant, nec ullum Siculi nominis vestigium totâ Italiâ reperiri; in Siciliam migrasse fingunt omnes Siculos nullo excepto. Diodorus: ἀπὸ τῶν Σικελῶν, τῶν ἐν τῆς Ἰταλίας πανδημεὶ περαιωθέντων ὠνόμασται Σικελία, *à Siculis, quorum universa gens ex Italia trajecit, nominata est Sicilia.* Dionysius: Τὸ μὲν οὖν Σικελικὸν γένος οὕτως ἐξέλιπεν Ἰταλίαν, *Siculum igitur genus ita reliquit Italiam.*

Siculi apud Thucydidem Sicanos prælio victos in remotiores insulę partes compulerunt. At Diodorus, qui in patriis annalibus de hac pugna nihil repererat, Sicanos Ætnæi incendii latiùs grassantis metu pridem versus Occasum recessisse fabulatur, & ante multas ætates desertas ab illis sedes Siculos occupasse. Vides, Lector, esse verissimum quod probandum susceperam nihil hîc esse quod fidem faciat, cùm in rei narratione scriptores tam parum sibi constent.

Proinde Sicanos à Siculis, ut quidem puto, neque gens neque sermo distinxit, sed situs, & variæ ut evenit in eadem gente factiones. Et Punica voce שכנים *Sicani* dicti, qui Siculorum Pœnis erant proximi, quasi vicinos dixeris. Hebræis enim & Syris שכן *saken*, cujus plur. שכנים *sekenim*, vicinum sonat. Inde שכנים *Sekenim* vel Sicani passim appellantur populi Judæis vicini. Sic Psal. 44:14. *Posuisti nos in opprobrium* לשכנינו (*lisckenenu*) *vicinis nostris & in sannam & ludificationem iis qui nos circumstant.* Et Psal. 79: 12. *redde septuplum* לשכנינו *vicinis nostris*, ubi Chald. Versio Venetæ editionis habet לשיכננא *lesecanana* vel *lesicanana*, quæ est ipsissima vox Sicanorum. Et Deut. 1: 7. *Venite ad montem Amorrhæorum & ad omnia* שכניו *vicina ejus.* LXX. καὶ πρὸς πάντας τοὺς περιοίκους. Alibi reddunt γείτονες.

Nempe totius Siciliæ littora sic peragraverant Phœnices, ut tamen præcipua adeóque post Gręcorum adventum sola illis sedes fuerit circa Lilybęum promontorium: in quo eodem cum illis angulo Sicani habitabant, in partibus quæ ad Occasum & Meridiem sunt obversæ. Inde est quod Sicanos Thucydides migrasse scribit πρὸς τὰ μεσημβρινὰ καὶ ἑσπέρια, & Elymos describit ὁμόρους τοῖς Σικανοῖς οἰκήσαντας, *in iisdem finibus cum Sicanis habitantes.* Phœnices autem ἐγγὺς τῶν Ἐλύμων συνοικίσαντας, *communibus prope Elymos sedibus incolentes.* Sic de Elymis Dionysius: ᾤκησαν περὶ ποταμὸν λεγόμενον Κριμισὸν ἐν γῇ Σικανῶν, *habitabant circa Crimisum fluvium in terra Sicanorum.* Et Cassandra in Lycophrone ἐνοικήσουσι Σικανῶν χθόνα, *Sicanorum terram incolent.* Et Diodorus Siculos cum Sicanis conferens: Ταύτης δὲ τῆς χώρας τὰ μὲν πρὸς ἕω κεκλιμένα μέρη κατῴκουν Σικελοὶ, τὰ δὲ πρὸς δυσμὰς Σικανοί; *hujus regionis partes ad ortum Solis spectantes Siculi, ad occasum Sicani incolebant.* Hûc refer quod in littorali Pœnorum tænia quam diximus, *Hyccara* vocatur à Thucydide πόλισμα Σικανικὸν *Sicanicum oppidum.* Et illud Poëtæ Æn. lib. 5.

> - - *Nec littora longè*
> *Fida reor fraterna Erycis; portusque Sicanos.*

Ubi per numeri enallagen, Sicani portus idem sunt quod Erycinorum portus Drepanus.

Jam de Siculorum & Siciliæ nomine Phœnices consulenti, mihi duo se obtulerunt. Unum Siciliam ab illis appellatam esse insulam שכלול *Siclul*, id est, perfectionis. Quia inter omnes insulas, quę notę erant tum temporis, facilè primas obtinet. Strabo lib. 2. αὕτη δὲ καὶ τῶν ἄλλων τῶν καθ' ἡμᾶς ἐστὶ μεγίστη καὶ ἀρίστη, *hæc omnium in mari nostro insularum maxima est atque optima.* Diodorus in excerptis lib. 37. *Rhegium magna vi oppugnabant sperantes, si eam obtinerent, se facilè copias in Siciliam trajecturos* καὶ κρατήσειν τῆς εὐδαιμονεστάτης τῶν ὑπὸ τὸν ἥλιον νήσων, *& omnium insularum, quæ sub Sole sunt, beatissimam occupaturos.* Et de eadem initio lib. 5. κρατίστη τῶν νήσων ἐστὶ, *insularum est præstantissima.* Solinus cap. 5. *Quicquid Sicilia gignit, sive Solis sive hominis ingenio, proximum est his quæ optima judicantur.* Nec desunt apud Strabonem qui Siciliam in genere asserant οὐδὲν χείρω τῆς Ἰταλίας, *Italiæ nulla in parte cedere,* σίτῳ δὲ καὶ μέλιτι καὶ κρόκῳ, καὶ ἄλλοις τισὶ κἂν ἀμείνω, *frumento autem & melle & croco & aliis nonnullis etiam esse præstantiorem.* Itaque tam eximiam insulam, & tot dotibus conspicuam vero absimile non est Phœnices appellasse insulam *Siclul* perfectionis, id est, consummatissimam insulam, & numeris omnibus absolutissimam: adeóque à verbo *Siclul* Siciliæ & Siculorum nomen esse detortum alterò L. rejecto.

Tamen aliud succurrit, quod non verisimilius modò, sed & planè verum esse autumo. Nemo est qui nesciat in Scriptura *Neel-escol*, id est, torrentem aut vallem botri dici locum in quo exploratores à Mose missi in terram Chanaan, decerpserunt insignem illam botrum. In quam rem expressa sunt verba Vulgati Interpretis Num. 13: 25. *De malis quoque & de ficis loci illius tulerant, qui appellatus est Neel-escol, id est, torrens botri, eo quod botrum inde portassent filii Israël.* Nempe Hebræis אשכול *escol* est botrus, ut Syris סגול *segol* & סגול *segul*, mutatis homogeneis. Unde est quod Grammatici *segel* vocant à forma botri vocale punctum è tribus punctis in triangulum sic ∵ digestis. Et in Hierosolymitana Paraphrasi pro torrente botri legitur torrens סגולה *segula*: & plurale סגוליא *segulaja* pro botris, Gen. 40: 10. Ea ipsa voce puto Phœnices Siciliam appellasse, quasi botrorum insulam. Sive per *caph* scripserint cum Hebręis, aut cum Syris per *gimel*, quod per *cappa* sit expressum, ut in voce κάμηλος *ex gamal*. Ratio nominis est manifesta. Prisca illa ætate cùm Africa nondum ullis vitibus esset consita, vina & uvas Carthaginenses nonnisi è Sicilia habebant. Unde factum ut in Siciliæ parte quæ Africæ est opposita, hujusmodi fructuum commercio Agrigentini in tantas opes excreverint. Ita habetur in Diodoro disertissimis verbis lib. 13. pag. 374. & 375. Κατ' ἐκείνους δὲ τοὺς καιροὺς, τήν τε χώραν καὶ τὴν πόλιν τῶν Ἀκραγαντίνων συνέβαινεν εὐδαιμονίας ὑπάρχειν πλήρη· περὶ ἧς οὐκ ἀνάρμοσόν μοι φαίνεται διελθεῖν. Καὶ γὰρ ἀμπελῶνας τοῖς μεγέθεσι καὶ τῷ κάλλει διαφέροντας καὶ τὸ πλεῖστον τῆς χώρας ἐλαίαις κατάφυτον, ἐξ ἧς παμπληθῆ νομιζόμενοι καρπὸν ἐπώλουν εἰς Καρχηδόνα. Οὔπω γὰρ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους τῆς Λιβύης πεφυτευμένης, οἱ τὴν Ἀγραγαντίνην νεμόμενοι τὸν ἐκ τῆς Λιβύης ἀντιφορτιζόμενοι πλοῦτον, οὐσίας ἀπίστους ταῖς μεγέθεσι ἐκέκτηντο. *Circa illa tempora Agrigentinorum agrum & urbem contigit divitiis maximè affluere. De quibus differere mihi non videtur esse extra rem. Vineta scilicet iis erant amplitudine & pulchritudine eximia. Quin & regionis magna pars oleis erat consita. Unde uberrimam fructuum copiam Carthaginem portabant distrahendam. Quippe cum illa ætate Africa nondum arboribus esset consita, Agrigentini agri cultores incredibiles è Libya opes hoc commercio lucrabantur.* Unde est quod Homerus, qui Cyclopum terram, id est, Siciliam, vix aliter noverat quàm ex Phœnicum relatione, eam semel atque iterum describit eximiis vitibus fœcundam. Primus locus sic habet Odyss. lib. 9. vers. 111.

> Ἀλλὰ τά γ' ἄσπαρτα καὶ ἀνήροτα πάντα φύονται
> Πυροὶ καὶ κριθαὶ, ἠδ' ἄμπελοι αἵτε φέρουσιν
> Οἶνον ἐριστάφυλον.
> *Hæc sine seminio tellus inarata ferebat*
> *Hordea, frumenta & vites, quæ grandibus uvis*
> *Dulcia vina ferunt.*

Et alter ejusdem libri vers. 357.

> Καὶ γὰρ Κυκλώπεσσι φέρει ζείδωρος ἄρουρα
> Οἶνον ἐριστάφυλον.
> *Quippe ferax tellus vinum fert grandibus uvis*
> *Cyclopum generi.*

Hinc Cyclops Polyphemus ad Galateam, apud Theocritum Idyll. 11.

> - - - ἔντ' ἄμπελος ἁ γλυκύκαρπος.
> - - - *hîc vitis dulcibus uvis.*

Quod ita imitatur Ovidius lib. 13. fab. 8. sub persona Polyphemi:

Num. 13: 24. 25. et 32: 9. *Deut.* 1: 25.

Sunt auro similes longis in vitibus uvæ.
Sunt & purpureæ: tibi & has servamus & illas.

Et in eadem Siciliæ parte Acestes Æneæ & sociis largitur vini cados. Virgilius lib. 1. Æn.

Vina bonus quæ deinde cadis onerarat Acestes
Littore Trinacrio, dederatque abeuntibus heros.

Hinc de Sicilia Silius lib. 14.

Multa solo virtus, jam reddere fœnus aratris,
Jam montes umbrare oleâ, dare nomina Baccho.

Et Galenus de antidotis lib. 1. cap. 3. Vina Aminæa Neapoli tenuia scribit, οὐκ ὥσπερ οἱ κατὰ τὴν Σικελίαν τε καὶ Βιθυνίαν Ἀμιναῖοι, *non ut Aminæa in Sicilia & Bithynia.* Ubi nimirum, ut sequitur, ὀλίγος μὲν ὁ ὑδατώδης καὶ λεπτὸς οἶνος γεννᾶται, *parum aquosi ac tenuis vini gignitur.*

Imprimis in precio fuêre vina Mamertina Messanæ. Strabo lib. 6. εὐοίνετε σφόδρα τῆς χώρας οὔσης, οὐ Μεσσήνιον καλοῦσι τὸν οἶνον, ἀλλὰ Μαμερτῖνον, τοῖς ἀρίστοις ἐνάμιλλον ὄντα τῶν Ἰταλικῶν. *Et cùm admodum ferax sit vini ager, vinum inde non Messanium, sed Mamertinum vocant, quod cum Italicorum optimo quoque certet.* Dioscorides lib. 5. πρὸς δὲ τὴν ἐν ὑγιείᾳ χρῆσιν εὔθετοι οἱ ἀθάλασσοι, αὐστηροὶ καὶ λευκοί. διαφέρουσι δὲ τούτων οἱ Ἰταλικοί, &c. καὶ Σικελιωτικὸς ὁ Μαμερτῖνος καλούμενος. *Quæ vina marinæ aquæ nihil habent admixtum, austera & alba, sanorum usui sunt aptissima. In his autem præstant Italica,* &c. *& Siculum, quod Mamertinum appellatur.* Athenæus lib. 1. ὁ δὲ Μαμερτῖνος ἔξω μὲν τῆς Ἰταλίας γίνεται; καὶ γινόμενος ἐν Σικελίᾳ καλεῖται Πωταλῖνος, ἡδὺς δ᾽ ἐστι, κοῦφος, εὔτονος; *Mamertinum extra Italiam provenit, nempe in Sicilia; Potalinumque appellatur. Est autem jucundum, leve, validum.* Plinius lib. 14. cap. 6. *Quartum curriculum publicis epulis obtinuêre à Divo Julio,* &c. *Mamertina circa Messanam in Sicilia genita. Ex iis Potulana ab authore dicta.* Martialis lib. 13. Epigram. 117.

Amphora Nestoreâ tibi Mamertina senectâ
Si detur, quodvis nomen habere potest.

Id est, Opimiana dici potest, vel Falerna, aut Cæcuba, &c. & cum præstantissimo quoque vino de bonitate contendere.

Erat in eadem Sicilia, teste Plinio ubi suprà, & *Tauromitanis honos lagenis pro Mamertino plerumque subditis.* Inde Eugenia vitis in Italia propagata. Idem cap. 2. lib. 14. *Eugeniam Tauromitani colles cum generositatis cognomine misere Albano tantùm agro, quoniam translata statim mutatur.*

Sed & quoties Ætna exardescit, Strabo author est Catanensem agrum multo cinere oppleri, qui eum εὐάμπελον παρέχεται καὶ χρησόκαρπον, τῆς ἄλλης οὐκ ὁμοίως οὔσης εὐοίνου, *reddit vinetis lætum & optimis fructibus cùm alibi vicinis agris vinum non ita præstet.*

Varro de re rust. cap. 25. Plin. lib. 14. cap. 4. Id. Ibid. cap. 2.

Si quis locus sit crassior aut nebulosus, ibi Cato, Varro, Plinius jubent *Aminæum majus aut Murgentinum seri.* Quorum hoc translatum fuerat è Siciliæ Murgentio prope Symæthum. Idem Plinius: *Surrentinis efficacissima testis Vesuvio tenus. Ibi enim Murgentina è Sicilia potissima, quam Pompejanam aliqui vocant.*

De vitibus prope Anapum & Syracusas, & de Agrigentinis jam actum. Sequuntur *Triocala* vel *Tricala* castellum ad amnem Isburum ita vocatum διὰ τὸ τρία καλὰ ἔχειν, *quod tria bona habeat.* In quibus censet Diodorus lib. 36. παρακειμένην χώραν ἀμπελόφυτόν τε καὶ ἐλαιόφυτον, καὶ γεωργεῖσθαι δυναμένην θαυμαστῶς, *regionem adjacentem vinearum ac olearum plantationi & frugum culturæ mirè idoneam.*

Non procul inde Inyx vel Inyctum oppidum, ad Hypsæ & Crimisi ostia, ob vini præstantiam plurimum commendatur. Stephanus: Ἴνυκτον πόλις Σικελίας, Ἡρόδοτος δὲ Ἴνυκον αὐτήν φασιν, ἀπὸ τοῦ Ἴνυξ, ἐφ᾽ οὗ Ἰνυκτῖνος οἶνος; *Inyctum urbs Siciliæ. Herodotus autem Inyctos eam dicit tanquam ab Inyx; unde vinum Inyctinum.* Hesychius: Ἰννύκινος (lege Ἰνύκινος) οἶνος ἀπὸ Ἰνυκοῦ τῆς Σικελίας; ἔστι δὲ πολίχνιον εὔοινον, *Inycinum vinum ab Inyco Siciliæ; est autem oppidum optimo vino ferax.*

Etiam ad Crimisum erat Entella, de qua Silius:

---- largoque virens Entella Lyæo.

Inde Crimiso amni nomen factum suo loco probavimus.

His adde Halyntium mulsum de quo Plinius lib. 14. cap. 14. *Psythium & Melampsythium passi genera sunt suum saporem non vini referentia. Cisibilites verò mulsi in Galatia nascens & Halynthium in Sicilia.* Ab Halyntio & Aluntio vetustissimo Siciliæ oppido, in quo habitasse quosdam è comitatu Æneæ fabulatur Dionysius Halicarnass. lib. 1.

Heræos etiam montes in media Sicilia haberi dicit Diodorus lib. 4. ἀμπέλους τε πολλὰς φυομένας, καὶ μήλων ἀμύθητον πλῆθος, *cùm vites multas consitas tum malorum inenarrabilem ubertatem.* Et de Ætna Geographus anonymus sub Constantio; *Qui mons in gyrum vineta multa habens, generat vina præcipua.* Verum enim vero ex iis quæ allata sunt constat plus satis non defuisse causas cur insula סגוליא *segulaja* vel סכוליא *seculaja*, id est, uvarum, Sicilia diceretur à Pœnis.

Tamen unum addam argumentum quo vel maximè id confirmatur. Naxon insulam Baccho fuisse sacram omnes norunt propter vini fertilitatem & præstantiam. Hinc Hesychius: Νάξος, ἱερὰ Διονύσου. Et Statius lib. 2. Achill.

Lemnos, & à tergo decrescit Bacchica Naxos.

Et Virgilius lib. 3. Æneidos.

Bacchatamque jugis Naxon.

Id est, interprete Servio, *aut vitibus consitam, aut celebratam Bacchis, aut ubi Bacchus ex Indis egit triumphum.* Et Nonnus de Baccho Dionysiac. lib. 47.

Ἀβρὸς ἐς ἀμπελόεσσαν ἐκώμασεν ἄντυγα Νάξου.
Naxi vitiferam molli pede venit ad oram.

Et apud Etymologum verbo Βίβλινος οἶνος, Simus Biblinum (vel Bimblinum) vinum, de quo tam multa Veteres, dici asserit à Naxi amne Bibline vel Bimbline. Et Athenæi lib. 1. Ἀρχίλοχος τὸν Νάξιον οἶνον τῷ νέκταρι παραβάλλει, *Archilochus cum nectare Naxium vinum confert.* Et lib. 2. Eupolis:

Οἶνόν τε πίνειν Ναξίων ἀπ᾽ ἀμπέλων.
Vinumque bibere Naxiis è vitibus.

Et Diodorus lib. 5. pag. 225. Εἶναι δὲ καὶ περὶ τὴν τοῦ οἴνου ἰδιότητα διαφορόν τι παρ᾽ αὐτοῖς, καὶ μηνύειν τὴν τοῦ θεοῦ πρὸς τὴν νῆσον οἰκειότητα. *Ajunt etiam apud ipsos* (Naxios) *singularem quandam esse vini præstantiam, ex qua constet quam benè sit affectus* (Bacchus) *Deus erga insulam.* Et Solinus: *Naxos Dionysia priùs quam Naxos dicta, vel quod hospita Libero patri, vel quod fertilitate vitium vincat cæteras.* Quæ sic detorsit Isidorus Originum lib. 14. cap. 6. *Naxos insula à Dionysio dicta, quasi Dionaxos, quod fertilitate vitium vincat cæteras.* Taceo fabulas de Bacchi & Ariadnes amoribus à Theseo Naxi relictæ Nonni lib. 45. Et de navi Tyrrhenica quam eo animo conscendit Bacchus ut in Naxum deferretur, Hyg. fab. 134. & Ovid. Metam. lib. 3. Et de Naxo Baccho data à Pholo Centauro apud Theocriti Scholiastem in Idyll. 7. Item de Naxiarum partu octimestri illis concesso in Bacchi gratiam, qui & ipse sit editus octavo mense. De fonte denique quem ibi ajunt fluere vino prædulci, de quo vide Stephanum & Suidam & alios, Propertium imprimis qui sic habet lib. 4. in Elegia ad Bacchum.

Et tibi

En tibi per mediam benè olentia flumina Naxum,
Unde tuum potant Naxia turba merum.

Taceo item quod apud Suidam in Λύσιοι τελεταὶ asserit Aristophanes Grammaticus, Διονύσε Λυσίε ἱερὸν Bacchi Lysii templum in Bœotia fuisse conditum, διὰ τὸ λυτρώσασθαι Θηβαίες παρὰ Ναξίων ἄμπελον, *eo quod Thebani vitem à Naxiis redemissent.* Siciliæ porro nomen etiam Naxo commune fuisse discimus ex his Plinii lib. 4. cap. 12. *Naxus à Delo XVIII M. cum oppido quam Strongylen, dein Diam, mox Dionysiada à vinearum fertilitate, alii SICILIAM minorem aut Callipolin appellarunt.* Nempe Phœnices utrique insulæ סכוליא vel Siciliæ nomen commune esse voluerunt, quia uvarum utrobique similis fuit fertilitas.

Jam ad Elymos venio Pœnorum socios, de quibus Thucydides: Μοτύην καὶ Σολόεντα καὶ Πάνορμον ἐγγὺς τῶ Ἐλύμων συνοικίσαντες ἐνέμοντο, ξυμμαχίᾳ τε πίσυνοι τῇ Ἐλύμων, *Motyen & Soluntem & Panormum communi cum Elymis sede incolebant, eorum commilitio freti.* Hinc in Pausaniæ Phocicis, qui Pachynum pro Lilybæo jam semel usurpavit, Antiochus Syracusanus inter cætera de Cnidiis refert ὡς ἐπὶ Παχύνῳ τῇ ἄκρᾳ τῇ ἐν Σικελίᾳ κτίσαντες πόλιν, αὐτοὶ μὲν ἐκπίπτεσιν ὑπὸ Ἐλύμων καὶ Φοινίκων πολέμῳ πιεσθέντες, *quomodo ab urbe quam ad Pachynum* (imò Lilybæum) *Siciliæ promontorium condiderant, bello pulsi sint ab Elymis & Phœnicibus.* Hos Elymos plerique volunt Trojanæ fuisse originis, & patrem habuisse Elymum Ægesti vel Acestę socium de quo Poëta passim. Thucydides: Ἰλίε δὲ ἁλισκομένε τῶ Τρώων τινὲς, διαφυγόντες Ἀχαιὲς, πλοίοις ἀφικνῦνται πρὸς τὴν Σικελίαν, καὶ ὅμοροι τοῖς Σικανοῖς οἰκήσαντες, ξύμπαντες μὲν Ἔλυμοι ἐκλήθησαν; *Ilio capto quidam Trojanorum Achæos fugientes, navibus in Siciliam delati sunt, & locatis juxta Sicanos sedibus, in universum Elymi appellati sunt.* Dionysius Halycarn. de Ænea & sociis: κατάγονται τῆς νήσε περὶ τὰ καλέμενα Δρέπανα, ἔνθα περιτυγχάνεσι τοῖς σὺν Ἐλύμῳ καὶ Αἰγέσῳ προσεξελθῦσιν ἐκ τῆς Τροίας, οἳ ᾤκησαν περὶ ποταμὸν λεγόμενον Κριμισόν. *Cùm ad eam insulæ partem appulissent quam Drepana vocant, in eos inciderunt qui cum Elymo & Egesto priores Troiâ profecti erant, & circa fluvium Crimisum habitabant.* Addit aliquantò pòst ab Elymo dictos Elymos potiùs quàm Ægestos ab Ægesto, quia propter regium genus, Elymi major erat dignatio. Silius lib. 14.

Miscuerunt Phrygiam prolem Troianus Acestes,
Troianusque Elymus.

De Elymo Troiano, quem Anchisę nonnulli volunt nothum fuisse filium, plura vide apud Strabonem, Servium, Isacium & alios. Tamen Elymos in Sicilia Scylax distinguit à Troianis. Et apud Dionysium Halycarnass. eosdem Elymos Hellanicus ex Italia deducit tertia ętate ante Troianum bellum. Et Stephanus in Αἰανὴ Elymi cujusdam Regis Tyrrhenorum meminit, cujus filius Ænam urbem in Macedonia condidit. Summo denique Poëtę Elymus, licet Trojani Acestę comes & socius, Siculus tamen non Troianus est.

Tum duo Trinacrii juvenes, Elymus, Panopesque,
Assueti sylvis, comites senioris Acestæ.

Itaque Elymos putamus Sicanorum fuisse partem quæ cum Pœnis iniit fœdus. Et Elymorum nomen sumptum ex Phœnicio עלים *alim* vel *elim* ἀρχαϊκῶς, quo vel excelsa loca, vel ii homines significentur qui in excelsis locis degunt. Ea enim est verbi vis. Et Elymi nullas urbes alibi habuerunt quàm in montibus. Duas recenset Thucydides, Erycem & Ægestam: ξύμπαντες μὲν, inquit, Ἔλυμοι ἐκλήθησαν, πόλεις δὲ αὐτῶν Ἔρυξ καὶ Ἔγεσα. Cui suffragium addit Dionysius Halycarnass. nisi quod Erycem urbem Phœnicio nomine vocat Ἔλυμα, id est, עלים *elim*, Æneam incidisse dicens in Elymi & Ægesti socios, & iis condidisse πόλεις Αἴγεσαν καὶ Ἔλυμα, *urbes Ægestam & Elyma*, id est, Erycem. Quale est quod statim pro monte Eryce, ubi fanum Erycinę Veneris, montem habet Elymum. *Æneæ*, inquit, *Troianorum in Siciliam adventus documenta multa alia sunt, sed hæc luculentissima,* ὁ Αἰνειάδος Ἀφροδίτης ὁ βωμὸς ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τῦ Ἐλύμε ἱδρυμένος. *Æneæ Veneris ara in Elymi vertice fundata.* Tertia Elymorum urbs Entella fuit, quam alii ab Elymo, alii ab Ægesto conditam volunt. Servius in lib. 5. Æn. *Elymus princeps Troianorum, qui dicitur in Sicilia condidisse civitates Ascam* (lege Erycem) *Entellam, Egestam.* Isacius in Lycophronem de Ægesto: Ἔκτισε τρεῖς πόλεις ἐν Σικελίᾳ, τὴν ἀφ' ἑαυτῦ Αἰγέστην, καὶ Ἔρυκα καὶ Ἔντελλαν, *tres in Sicilia condidit urbes, unam Ægestam de suo nomine dictam, & Erycem, & Entellam.* Quod subinnuit Lycophron illum appellans,

Τριοσῶν συνοικιστῆρα καὶ κτίστην τόπων.
Trium colonum conditoremque urbium.

Eódem facit quod in Dionysio Elymus & Ægestus leguntur habitasse περὶ ποταμὸν λεγόμενον Κριμισσόν, *circa fluvium Crimisum nomine.* Ibi enim erat Entella. Et quod Trojano Acestæ, qui idem cum Ægesto, chara fuit Entella. Silius lib. 14.

Entella Hectoreo dilectum nomen Acestæ.

Itaque tria hæc fuerunt Elymorum oppida, Eryx vel Elyma, Ægesta quæ Romanis Segesta, & Entella. Porrò Erycem & Entellam in editis fuisse locis, adeóque inde habuisse nomen, abundè jam probavimus. De Segesta autem ita Fazellus Decad. 1. lib. 7. cap. 3. *Segesta urbs vetusta, in colle undique prærupto jacens.* Nempe veteribus Sicanis in more fuit, ut oppida sua in montibus aut collibus ferè conderent. Diodorus lib. 5. οἱ δὲ ἐν Σικανοὶ τὸ παλαιὸν κωμηδὸν ᾤκεν, ἐπὶ τῶ ὀχυρωτάτων λόφων τὰς πόλεις κατασκευάζοντες διὰ τὲς λῃστὰς, *Sicani olim vicatim habitabant, urbes in collibus, ut quisque naturâ munitissimus erat, sibi propter latrones extruentes.* Inde igitur עלים *Elim* à Pœnis appellati sunt, qui propter commercia libentiùs incolebant ad devexa littorum. Quamvis in עלים *Elim* M sit servile & pluralis numeri litera characteristica; tamen in *Elyma* & *Elymis* tanquam radicale est expressum, quomodo N servile vocum הגרין & פלשתין *in Palæstina, Philistinis* & *Agarenis.*

Jam non capio quid illud sit quod à Thucydide additur, una cum Elymis habitasse Phocenses è Troia primum in Libyam, mox in Siciliam delatos: Προσξυνῴκησαν αὐτοῖς καὶ Φωκέων τινὲς, τῶν ἀπὸ Τρωίας τότε χειμῶνι εἰς Λιβύην πρῶτον, ἔπειτα εἰς Σικελίαν ἀπ' αὐτῆς κατενεχθέντες. Æneam quidem post Elymum & Ægestum hùc appulisse fama est, & partem suorum in Sicilia reliquisse, qui cum Elymis urbes conderent. Vide Dionysium lib. 1. & Strabonem lib. 13. & Virgilium lib. 5. Æneid. Sed in tam recenti Troiæ clade una cum Troianis Elymis habitasse Græcos Phocenses, ne fando quidem auditum est. Fallor igitur, aut fabula ex eo nata est, quod ut Arabicè, ita Punicè פוק *phauc* sursum sonabat & פוקני *phaucani* celsum, sublimem. Quomodo cùm Elymos Pœni appellarent, ab altitudine montium in quos se receperant, vocis allusione decepti Gręci, Phocenses designari putaverunt. Atque eos collegerunt habitare una cum Elymis, ex eo quod eandem gentem Pœni à situ modò עלים *Elim* appellabant, modò פוקנים *Phocanim.* Hęc de Sicilię priscis incolis vel vera esse puto, vel certè vero proxima.

CAPUT XXXI.

Phœnices in Sardinia.

Sardiniam à *Sardo* dici volunt Herculis Maceridis filio. *Maceridem* Afri Herculem cur appellent. Sic *Corsicam* à *Corso* Herculis itidem filio deduci, aut à *Corsa* bubulci serva in Liguria. De hac inepta fabula. Sardinia à figura dicta olim *Ichnusa* & *Sandabiotis* & *Sandalope*; & Pœnis צרעד *Sarado* ex Hebr. צעד *saad*, id est, vestigium, R inserto de more linguæ. *Aristæi* in Sardiniam fabulosa migratio quorsum conficta. *Norax* Hispanus *Noram* condidisse dicitur, cùm *Nora* sit Punicum נערה. Ptolemæus notatus. *Iolaenses* & *Ilienses* falso describi tanquam diversos populos, quorum illi ab Iolao hi ab Ilio duxerint originem. Utrosque ex Africa venisse, & עילאי dictos quia montes incolebant: Iidem *Balari* & *Corsi*, quia feri & sylvestres. Sardiniæ pars ad Aquilonem montosa & inaccessa quam hi tenebant, altera cultior quam Pœni: quorum in Sardinia colonia vetustissima. Urbes *Charmis*, *Sulchi* & *Caralis*. *Charmis* fortè eadem quæ *Caralis*. *Sulchi* ab exustione, *Calaris* à refrigeratione dicta. Pauca de *Olbia* & *Ogrylle* vel *Grylle*. Sardi in universum Carthaginis coloni. Lingua ibidem Punica. Pœnorum clades. Omnes fructus extirpati. Sardinia an insularum maxima.

Sardinia Græcè Σαρδὼ vel Σαρδὼν, nomen habere putatur à Sardo Libyci Herculis filio cum magna multitudine è Libya hûc appulsi. Hæc ferè apud Silium, & Solinum, & Capellam, & Isidorum. Sed aliquantò uberiùs Pausanias in Phocicis: Πρῶτοι δὲ διαβῆναι λέγονται ναυσὶν ἐς τὴν νῆσον Λίβυες. ἡγέμων δὲ τοῖς Λίβυσιν ἦν Σάρδος, ὁ Μακήριδος, Ἡρακλέους δὲ ἀπονομασθέντος ὑπὸ Αἰγυπτίων τε καὶ Λιβύων. Μακήριδι μὲν δὴ αὐτῷ τὰ ἐπιφανέστατα ὁδὸς ἐγένετο ἡ εἰς Δελφούς. Σάρδῳ δὲ ἡγεμονία τε ὑπῆρξε τῶν Λιβύων, ἡ ἐς τὴν Ἰχνοῦσαν καὶ τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ Σάρδου τούτου μετέβαλεν ἡ νῆσος. *Primi Sardiniam navibus transmigrasse dicuntur Afri, duce Sardo filio Maceridis, cui apud Ægyptios & Afros Herculis cognomen fuit. Et de Maceride quidem nihil refertur illustrius quam ejus iter Delphos. Sardus verò coloniam Afrorum in Ichnusam deducendam suscepit. Unde mutato priore vocabulo de ejus nomine insula dicta est.* De isto *Maceride* alibi nihil quicquam legi. Potuit id esse Herculis cognomen apud Pœnos, quorum sermone מחריד *Macharid* est ὁ ἐκφοβῶν *qui exterret* seu *terribilis*. Sic Levit. 26: 6. *Et dabo pacem in terra, & dormietis, & non erit* מחריד *(macharid) qui exterreat.* Idem habes Deut. 28: 26. Job. 11: 19. Es. 17: 2. Jerem. 7: 33. & 30: 10. & 46: 27. Ezech. 34: 28. & 39: 26. Mich. 4: 4. Nahum. 2: 12. Sophon. 3: 13. Voce igitur Hebræis tam usitata Pœnos suspicor Herculem suum *Macharid* cognominasse, atque inde Græcos Μακήριδα *Maceridem*. Utut sit, quicquid de Sardo dicitur mihi tam est suspectum quàm quod à *Cyrno* Herculis itidem filio Corsicæ Græcum nomen Κύρνον deducunt Servius & Isidorus. Nihil tam est obvium quàm conditores sibi fingere, unde ignota terrarum nomina deducantur. Interim cùm jam olim notæ fuerint Corsica & Sardinia, adeóque Sardonii risus meminerit Homerus Odyss. Υ. vers. 302. De Cyrno & Sardo Herculis filiis silent Poëtæ, Historici & Geographi vetustiores. Tamen hæc tolerabilia sunt præ eo quod Stephanus & Eustathius Corsidem seu Corsicam dici volunt ἀπὸ Κόρσης δούλης βουκόλου *à Corsa bubulci serva*. Liguribus scilicet ita de nomine ducis insulam appellantibus. *Nam quædam Corsa nomine Ligus mulier, quum taurum ex grege, quem prope littora regebat, transnatare solitum, atque per intervalla corpore aucto remeare videret, cupiens scire incognita sibi pabula, taurum à cæteris digredientem usque ad insulam navigio prosequuta est. Cujus regressu insulæ fertilitatem cognoscentes Ligures, ratibus ibi profecti sunt; eamque nomine mulieris authoris & ducis appellaverunt.* Isidori Origin. lib. 14. cap. 6. legitur hæc fabella, quâ bos nullo duce fingitur è Liguria solitus natare in insulam quingentis circiter stadiis à continenti dissitam, indeque ad armentum regredi, & in tam sterili solo pinguior evasisse quàm in Liguriæ pascuis: quæ quam sint ridicula nemo non videt. Mihi igitur ne sit fraudi quod conor his rejectis aliunde certiora elicere.

Sardinia olim à figura dicta est Ἰχνοῦσα & Σανδαλιῶτις vel Σανδαλώτη. Aristoteles in Mirabilibus: Αὕτη δὲ ἡ νῆσος, ὡς ἔοικεν, ἐκαλεῖτο μὲν πρότερον Ἰχνοῦσα διὰ τὸ ἐσχηματίσθαι τῇ περιμέτρῳ ὁμοιότατα ἀνθρώπου ἴχνει. *Illa autem insula, ut videtur, Ichnusa primùm appellata est, quia humanum vestigium ambitu suo maximè refert.* Plinius; *Sardiniam Timæus Sandaliotin appellavit ab effigie soleæ, Myrsilus Ichnusam à similitudine vestigii.* Solinus; *Sardiniam apud Timæum Sandalioten legimus, Ichnusam apud Priscum.* Martianus; *Sandaliotes est appellata & Ichnusa, quod utrumque vestigii formam signat.* Stephanus; ἐκαλεῖτο δὲ Ἰχνοῦσα· διότι ἐοικυῖα ἦν ἀνθρώπου ἴχνει. Pausanias in Phocicis: Ἑλλήνων δὲ οἱ κατ' ἐμπορίαν ἐσπλέοντες Ἰχνοῦσαν ἐκάλεσαν, ὅτι τὸ σχῆμα τῇ νήσῳ κατ' ἴχνος μάλιστά ἐστιν ἀνθρώπου. Hesychius; Σανδαλώτη, ἡ Σαρδὼ πάλαι. Claudianus de bello Gildonico:

Humanæ speciem plantæ sinuosa figurat.

Silius lib. 14.

---- terras
Enormes cohibet nudæ sub imagine plantæ,
Inde Ichnusa priùs Graiis memorata colonis.

Est cur Σαρδὼς vel Σαρδόνος, id est, Sardiniæ Punicum nomen eódem pertinuisse putem. Hebræis צעד *saad* est gressus & vestigium. Sic Prov. 5: 5. צעדיה Græci reddunt τὰ ἴχνη αὐτῆς. Et Lament. 4: 18. צעדינו Vulgatus *vestigia nostra*. Inde Σαρδὼ vel Σαρδὼν dicta videtur hæc insula, sive Græci R inseruerint, aut etiam ipsi Pœni, qua epenthesi nil frequentius. Hinc ramus Hebraicè dicitur סעפה *seapha* & סרעפה *sarapha*: Damascus דמשק *Dammesek* & דרמשק *Darmesek*: rana Arab. צפדע *dhaphda*, Hebr. צפרדע *tsephardea*: sceptrum Hebr. שבט *sebet* Syr. שרביט *sarbit*: thronus Hebr. כסא *cisse*, Syr. כורסי *curse*: cubitus Hebr. גמד *gomed*, Syr. גרמיד *garmid*: rivus Syr. פציד *passid* & פרציד *parsid*: puer דרדק *dardak* & parvus דעדק *dadak*: oblectare פנק *pannek* & פרנק *parnek*: volvere עגל *aggel*, & ערגל *argel*: strangulare שנק *sannek* & שרנק *sarnek*. Sic Arabicè rostrum פטיסה *phatisa* & פרטיסה *phartisa*: porcellus חנוץ *chanuts* & חרנוץ *charnuts*: Nasus חטם *chatam* & חרטום *chartum*: Stragulum Catiphense קטיפה *katipha* & קרטפה *kartapha*: Ταβάλα, id est, tympani Parthici genus, de quo Hesychius & Plutarchus in Crasso, טבלה *tabla* & דרבלה *darbala*: contrahere קפע *kaphaa* & קרפע *karphaa*: talus ערקוב *arkub* ut Hebr. עקב *akeb*: locusta גרדם *gardam* ut Hebr. גזם *gazam*: vulpes תרעל *tharal* ut Syr. תעל *thaal*: fovea קרמאץ *Kirmats*, Syr. קומץ *Kumats*: חרשב *charsab* procerus, ut Chald. חשבן *chasban*: שרגב *sargab* celsus ab Hebr. שגב *sagab*: זרנוק *zarnuk* rivus, fluxus, à Talmud. זנוק *zinnuk*: ברגד *burgad* vestis ab Hebr. בגד *beged*: חרמיס *charmis* iniquus ab Hebr. חמס *chamas*: ערצם *irtsam* fortis ab Hebr. עצום *atsum*: ערקל *arkala* pervertere, ut Hebr. עקל *ikkel*: קרצב *kartsab* amputare ut קצב *katsab*: פרשט *pharsata* extendere & קרמט *karmata* contrahere, ut Syr. פשט *pesat* & קמט *kemat*: קרמש *karmasa* colligere, ut Hebr. קמץ *kamats*. Multò plura possem addere; sed Lectori essem tædiosus: & hujusmodi exempla quivis facilè observabit inter legendum. Itaque Pœnos etiam צעד *saad* & צרעד *sarad* pro vestigio dixisse conjectamus, atque inde Σαρδὼ esse appellatam.

Post Sardum Aristæus Apollinis & Cyrenes filius,

lius, Penei Thessaliæ fluminis nepos, Cadmi gener, Bœotiæ adeóque toti Græciæ infensus propter Actæonis filii casum, secundus hûc migrasse fertur cum Græcorum manu. Fabulam Pausanias ita adornat. Nec multò aliter Silius lib. 12.

Fama est cum laceris Actæon flebile membris
Supplicium lueret spectata in fonte Dianæ,
Attonitum novitate mali fugisse parentem
Per freta Aristæum, & Sardoos isse recessus,
Cyrenen monstrasse ferunt nova littora matrem.

Et Sallustius apud Servium: *Hic post laniatum à canibus Actæonem Thebas reliquit & Ceam insulam tenuit primò hominibus adhuc vacuam, pòst eâ relictâ cum Dædalo ad Sardiniam transitum fecit.* Solinus post Sardum & Noracem, de quo statim, *mox Aristæum*, ait, *regnando his proximum, in urbe Caralis quam condiderat ipse conjuncto populo utriusque sanguinis, sejuges usque ad se gentes ad unum morem conjugasse, imperium ex insolentia nihil aspernatas.* At Caralis Phœnicia urbs fuit, ut mox dicetur. Et Pausanias negat Græcos, qui cum Aristæo venerant, ullam urbem condidisse: πόλιν δ' ἂν οἰκίζουσιν οὐδεμίαν οὐδ' οὗτοι, ὅτι ἀριθμῷ τε καὶ ἰσχύϊ ἐλάσσονες, ἐμοὶ δοκεῖν ἢ κατὰ πόλεων ἦσαν οἰκισμὸν, *verum neque hæc manus urbem ullam condidit, quia numero & viribus mihi videtur fuisse minor, quàm quantum satis esset ad novam urbem constituendam.* Aristoteles in Mirabilibus primum omnium Aristæum in his locis imperasse tradit ὑπὸ μεγάλων ὀρνέων ἔμπροσθεν καὶ πολλῶν κατεχομένων, *cùm antea illa teneret magnarum avium ingens numerus.* In qua fabula mihi videor Phœnicium quid agnoscere, quia Hebraicè א״ים tam insulas significat quàm ferales aves in insulis degentes. De cætero totam hanc Aristæi in Sardiniam migrationem merè fictitiam esse colligimus ex Pindaro his omnibus vetustiore; qui Aristæum de Cea insula Attica in Arcadiam migrasse canit, ibique vitam coluisse, & apud Arcades pro Jove cultum. Ita habetur apud Servium in lib. 4. Georg. Trogus etiam lib. 13. *Aristæum in Arcadia latè regnasse* scribit. Et Apollonius lib. 2. Argonauticôn de eodem Aristęo hæc habet:

- - - ἐν δὲ Κέῳ κατενάσσατο λαὸν ἀγείρας
Παῤῥάσιον.
- - - *in Ceam jussit migrare colonos*
Parrhasios.

Id est, Arcades. Et apud Nonnum Dionysiacorum lib. 13. Arcadum copiis in exercitu Bacchi præest Aristæus; & earum censum Poëta ita claudit,

Τόσσον Ἀρισταῖος στρατὸν ὥπλισεν Ἀρκάδι λόγχῃ.
Agmen Aristæus tantum Arcade muniit hasta.

Id est, tam multos Arcades instruxit armis. Sed mellis inventor Aristęus in Sardiniam ideò migrasse fingitur, quia in insula Corsica, quæ Sardinię videtur esse appendix, maxima est mellis ubertas.

Tertia in Sardiniam migratio apud Pausaniam Hispanorum est: Μετὰ δὲ Ἀρισταῖον, inquit, Ἴβηρες ἐς τὴν Σαρδὼ διαβαίνουσιν ὑπὸ ἡγεμόνι τοῦ στόλου Νώρακι, καὶ ᾠκίσθη Νῶρα ὑπὸ αὐτῶν. Ταύτην πρώτην γενέσθαι πόλιν μνημονεύουσιν ἐν τῇ νήσῳ. παῖδα δὲ Ἐρυθείας τε τῆς Γηρυόνου καὶ Ἑρμοῦ λέγουσιν εἶναι τὸν Νώρακα. *Post Aristæum Hispani transmiserunt in Sardiniam duce Norace, à quibus Nora condita est. Hanc primam in insula urbem fuisse narrant. Et Noracem Mercurii fuisse filium ex Erythea Geryonis filia.* At in Solino Aristæum præcessit Norax. Verba sunt: *Nihil attinet dicere, ut Sardus Hercule, & Norax Mercurio procreati, quum alter ab Libyâ, alter ab usque Tartesso Hispaniæ, in hosce fines permeassent, à Sardo terræ, à Norace oppido nomen datum. Mox Aristæum*, &c. Sic in proximam Corsicam à Claudio relegatus Seneca Hispanicum in ea genus se agnovisse his verbis testatum facit: *Transierunt & Hispani, quod ex similitudine ritûs adparet. Eadem enim tegumenta capitum, idemque genus calceamenti quod Cantabris est, & verba quædam. Non totus sermo conversatione Græcorum Ligurumque à patrio descivit.* Consol. ad Helv. c. 8. Sed factum id puto Pœnorum operâ, qui Hispaniam diu tenuerunt. Alioqui enim Hispanis heroico illo ævo nullus fuit navigationis usus. *Noræ* saltem nomen Punicum est, nempe נערה *Naara*, unde emphaticum נערתה *Naaratha*. Cujus nominis censetur oppidum in Tribu Ephraim, Jos. 16: 7. נערה *Naara* Pœnis sonabat *Nora*, ut מעכה *Maacha* Μωχὰ, quomodo LXX efferunt 1 Par. 2: 48. & passim. Unde *Mochus* nomen Punicum. Et נעמה *Naama* iisdem erat *Noma*; unde est quod Νωμὰν *Noman* reddunt LXX Seniores Jos. 15:41. Sic נערן *Naaran* nomen alterius oppidi eadem Tribu Ephraim 1 Paral. 7: 28. Hieronymus scribit *Noran* & LXX. Interpretes medio quodam sono Νοαρὰν. Sed inter N & R est *Ajin*, quod in O mutatum est in alphabeto Cadmi. Omninò igitur Νῶρα est נערה. In Itinerario Antonini & in altero anonymi *Nura* scribitur; sed Νῶρα *Nora* pręter Solinum & Pausaniam etiam Stephanus & Ptolemæus habent, & *Norenses* Plinius. Quin hodiéque locus vocatur *Nori*. N pertinet ad formam nominis: & ערה est graminetum, unde plur. ערות Es. 19: 7. Et M servili pręfixo idem est מערה, Jud. 20: 34. Nempe in pascuo sita fuit *Nora*, non procul à ripa *Sæpri* amnis, hodiè *Servi*, ut constat ex Itinerariis. Itaque perperam à Ptolemæo *Nora* ponitur in Australi Sardinię littore inter Caralin & Sulcos; quod Cluverius verè observat.

Rursus apud Pausaniam: *Quarta advenarum manus Iolao duce in Sardiniam venit è Thespiensibus & Attica terra. Hi Olbiam condiderunt. Privatim verò Athenienses Ogryllem: vel servato alicujus de Atticis tribubus nomine, vel quod coloniæ pars fuit Gryllus. Atque hæc etiam mea ætate in Sardinia loca manent, quæ Iolaia vocantur, ab eorumque incolis honores Iolao habentur.* Hęc ante Troiana tempora. At *post Ilium eversum*, ut addit idem, *è Troianis cùm alii profugerunt, tum ii qui cum Ænea incolumes evaserunt. Horum pars acti tempestatibus in Sardiniam, Græcis qui antè inibi consederant permisti sunt.* Et paulò pòst: *Multis post annis Afri iterum majori classe in Sardiniam appulsi, Græcosque bello adorti, omnes ad internecionem exciderunt, aut certè quàm paucissimos reliquos fecêre. At Trojani* ἐς τῆς νήσου τὰ ὑψηλὰ ἀναφεύγουσι· καταλαβόντες δὲ ὄρη δύσβατα ὑπὸ σκολόπων τε καὶ κρημνῶν, Ἰλιεῖς μὲν ὄνομα καὶ ἐς ἐμὲ ἔχουσι. Λίβυσι μέντοι τὰς μορφὰς καὶ τῶν ὅπλων τὴν σκευὴν καὶ ἐς τὴν πᾶσαν δίαιταν ἐοίκασιν. *In loca insulæ celsiora confugerunt, ibique montibus, propter vallorum munitiones & præcipitia inaccessis, occupatis, Iliensium nomen adhuc retinent: facie illi quidem & armaturâ totâque victûs ratione Afris persimiles.* Hęc ille de Iolao & Troianis. Ita de utrisque Solinus: *Sed ut hæc & Iolaum, qui ad id locorum agros ibi insedit, prætereà & Ilienses & Locrenses transeam.* Et Silius:

Affluxêre etiam & sedes posuêre coactas
Dispersi pelago post eruta Pergama, Teucri;
Nec parvum decus advecto cum classe paterna
Agmine Thespiadum terris Iolae dedisti.

Reliqui omnes quantum memini, vel Iolaum, vel Ilienses pretereunt. Sic Mela & Plinius *Ilienses* memorant tanquam populos in Sardinia *antiquissimos* & *celeberrimos*. Livius item lib. 40. *Bellumque ab Iliensibus concitatum in Sardinia.* Et rursus: *Inde in Sardiniam exercitus ductus, & cum Iliensibus, gente ne nunc quidem omni parte pacata, secunda prælia facta.* Et lib. 41. *Exercitum in agrum Sardorum Iliensium induxit.* At iidem de Iolao & Io-

Iolaensibus ne gry quidem. Vicissim in Diodoro de Iliensibus nihil quicquam est, cùm is de Iolaensibus multò plura habeat quàm quisquam alius. Summa est incoli Sardiniam ὑπὸ βαρβάρων τῶν ὀνομαζομένων Ἰολαείων, *à barbaris, qui Iolaei nominantur* ab illis oriundis qui cum Iolao Herculis ex fratre nepote & Thespiadis eò se contulerunt. Ab his agros sorte divisos, & præclara oppida condita, gymnasia item & Deûm templa, quæ hodiéque perdurant. Et Iolaea dici amœnissima insulæ loca. Eosdem addit carne pecudum & lacticiniis in montibus victitantes, nulla vi nec à Pœnis nec à Romanis potuisse subjici, oraculo libertatem illis æternam & inconcussam promittente. Strabo item Sardiniam continuò vastari dicit ὑπὸ ὀρείων, οἳ καλοῦνται Διαγήσβρεις, Ἰολαεῖς πρότερον ὀνομαζόμενοι, *à montanis populis qui Diagebrenses vocantur, cùm priùs dicerentur Iolaenses, ferri enim Iolaum eò adduxisse quosdam filiorum Herculis.* Sed de Iliensibus altum silet. Quin palam est Iolaensibus à Strabone & Diodoro ea tribui, quæ Iliensibus à Pausania. Itaque Ilienses & Iolaenses idem populus, iique non è Troja, nec è Græcia, sed ex Africa advenæ. Quod Pausanias innuit satis, dum eos facie & armatura & tota victus ratione Afris scribit esse similes. Nomen vel Iliensium vel Iolaensium factum ex Pœno עילאי *Ilae*, quasi altos dixeris, id est, montanos. Quia Pœnis insulam invadentibus in celsa loca se contulerant, quod & Pausanias & Strabo & Diodorus disertis verbis asserunt.

Præter Ilienses vel Iolaenses inter vetustissimos Sardiniæ populos memorantur Balari & Corsi. Plinius: *Celeberrimi in ea populorum Balari & Corsi.* Livius lib. 41. *Ilienses adjunctis Balarorum auxiliis pacatam provinciam invaserant.* Item *Balarorum magna auxilia Iliensibus venerant.* Etiam Balaros recenset Strabo inter τῶν ὀρείων ἔθνη, *montanorum hominum gentes.* Et Pausanias tam Corsos quàm Balaros cum Iliensibus in montes se contulisse scribit; & illos quidem arcessit è vicina Corsica, hos ex Africa & Hispania. *Orta*, inquit, *super præda dissensione, Afri & Hispani ira accensi, cùm à Carthaginensibus defecissent, & ipsi montium jugis occupatis seorsum consederunt.* Βαλαροὶ τὸ ὄνομά ἐστιν αὐτοῖς κατὰ γλῶσσαν τὴν Κυρνίων. Βαλαροὺς γὰρ τοὺς φυγάδας καλοῦσιν οἱ Κύρνιοι; *Ii Corsorum linguâ Balari appellantur. Exules enim Balaros Corsi vocant.* At hi non erant exules nec Corsicâ linguâ debuerunt, sed Sardiniâ denominari. Mihi *Ilienses, Corsi, Balari*, gens eadem, quia idem situs & eadem victûs ratio. Nempe *ut Ilienses* à montibus, ita חורשאי *Corsi* à sylvis, quod in Corsica explicabitur, & *Balari* à feritate dicti. Nam ut *Calaris* vel *Caralis* Græcè appellatur quæ Punicè קררים *kararim*, ut mox dicetur: ita Balari videntur iidem esse qui בררים *Barari.* Arabicè scilicet בראריי *barari* solitudinem, & ברי *barri* ferum & sylvestrem sonat. Et Chaldaicè חיות בר (*chevath-bar*) *bestia solitudinis* est fera.

Nempe Sardinia bipertita est. Pars quæ ad Austrum plana & fertilis, pars quæ Aquilonem respicit, montosa est & confragosis rupium anfractibus inæqualis & prope invia. Claudianus de bello Gildonico:

---- quæ pars vicinior Afris
Plana solo, ratibus clemens; quæ respicit Arcton,
Immitis, scopulosa, procax, subitisque sonora
Fluctibus.

Silius:

Qua videt Italiam, saxoso torrida dorso
Exercet scopulis late freta, pallidaque intus
Arva coquit, nimium cancro fumantibus Austris,
Cætera propensæ Cereris nutrita favore.

Pausanias in Phocicis: τῆς δὲ νήσου τὰ πρὸς τῆς Ἄρκτου καὶ ἠπείρου τῆς κατὰ Ἰταλίαν, ἐστὶν ὄρη δύσβατα τὰ πέρατα συνάπτοντα ἀλλήλοις; *Insulæ partis ad Septentrionem & Italiæ continentem obversæ sunt inaccessi montes, extremis oris invicem contigui.* In hos montes barbari secesserunt, tum cùm Africæ partem oppositam occuparunt Carthaginenses. Pausanias: Καρχηδόνιοι δὲ ὅτε ναυτικῷ μάλιστα ἴσχυσαν, κατεστρέψαντο μὲν καὶ ἅπαντας τοὺς ἐν τῇ Σαρδοῖ, πλὴν τῶν Ἰλιέωντε καὶ Κόρσων. Τούτοις δὲ μὴ εἰς δουλείαν ὑπαχθῆναι τὸ ἐχυρὸν ἤρκεσε τῶν ὀρῶν. *Carthaginenses autem cùm essent rebus maritimis præpollentes, omnes è Sardinia præter Ilienses & Corsos ejecerunt. Nam illos quominus potuerint in servitutem redigere obstiterunt prærupti ac muniti montes.* Diodorus: Καρχηδόνιοί τε γὰρ ἐπὶ πλεῖον ἰσχύσαντες, καὶ τῆς νήσου κρατήσαντες, οὐκ ἠδυνήθησαν τοὺς προκατασχόντας τὴν νῆσον καταδουλώσασθαι: ἀλλ' οἱ μὲν Ἰολάειοι καταφυγόντες εἰς τὴν ὀρεινὴν, &c. *Carthaginenses enim quamvis in summo potentiæ suæ vigore hanc insulam occupaverint, priscos tamen ejus possessores ad servitutem redigere nequiverunt. Namque Iolaei ad montana confugientes*, &c.

Quandò Carthaginenses Sardiniam occupaverint non constat satis. Nisi quod pervetustam fuisse hanc coloniam multa probant. 1. Nomen ipsum Sardiniæ, quod & Punicum esse & Homeri ævo jam obtinuisse suprà probatum est. 2. Quod Ezech. 27: 6. Tyrii transtra navium fabricant è buxo allato ex insulis Citthim, id est, ex Corsica Insula, Sardiniæ vicina; ut docuimus libri tertii capite quinto. 3. Præterea eo ipso tempore Phœnices in Sardiniam misisse colonias, quo in Africam, Siciliam & Hispaniam, videtur posse colligi ex his Diod. lib. 5. *Phœnices*, inquit, *ex hac negotiatione* (cum Hispanis scilicet) *opulentiores facti, colonias non paucas miserunt*, τὰς μὲν εἰς Σικελίαν, καὶ τὰς σύνεγγυς ταύτῃ νήσους, τὰς δὲ εἰς Λιβύην, καὶ Σαρδόνα καὶ τὴν Ἰβηρίαν, *alias quidem in Siciliam & vicinas ei insulas, alias autem in Libyam & Sardiniam & Iberiam.*

Phœnicum urbes in Sardinia memorantur *Caralis, Sulchi*, & *Charmis*, quarum hæc nota quod sciam soli Stephano, cujus verba sunt: Χάρμις, πόλις ἐν Σαρδοῖ, κτίσμα Καρχηδόνιον. At Caralis & Sulchi notissimæ. Strabo de Sardinia lib. 5. πόλεις δ' εἰσὶ μὲν πλείους, ἀξιόλογοι δὲ Κάραλις καὶ Σοῦλχοι. Pomponius lib. 2. cap. 7. *Sardiniæ urbium antiquissimæ Caralis & Sulchi.* Pausanias in Phocicis: ᾤκισαν δὲ ἐν τῇ νήσῳ καὶ αὐτοὶ πόλιν οἱ Καρχηδόνιοι Κάρναλίν τε καὶ Σύλλους, *urbes autem & ipsi Carthaginenses in insula condiderunt, Caralim & Sulchos.* Legendum enim πόλεις & Καραλίντε καὶ Σύλχους. Caralin Florus lib. 2. cap. 6. appellat *urbem urbium*, quia jam tum ut hodiéque metropolis erat insulæ. Eandem Claudianus ita describit in de bello Gildonico:

Urbs Libyam contra Tyrio fundata potenti
Tenditur in longum Calaris, tenuemque per undam
Obvia demittit fracturum flamina collem.
Efficitur portus medium mare, tutaque ventis
Omnibus ingenti mansuescunt stagna recessu.

Idem de Sulchis paulò antè:

Pars adit antiqua ductos Carthagine Sulchos.

Et Stephanus: Σύλχοι πόλις ἐν Σαρδοῖ, Καρχηδονίων κτίσμα. Inde *Sulcitani* Plinio & Hirtio, Σολκιτανοὶ Ptolemæo.

Charmis dicta videtur à conditore כרמי *Charmi.* Id enim Phœnicium nomen est. Sic *Charmi* filius Ruben, Num. 26: 6. & 1. Paral. 5: 3. Et *Charmi* alius è Tribu Juda, Jos. 7: 1. Et ancillam habuit Cleopatra כרמיונא Χαρμιουνὼ *Charmiuno* nomine, quod Tzetzes Chiliade 6. hist. 44. non malè interpretatur περιστερὰν οἰνάδα, tanquam composita voce ex כרם *vite* & יונא *columba.* Quamvis aliter hoc nomen scribant Plutarchus in Antonio, & Galenus de

de theriaca, & Zenobius Proverb. 424. Sed vereor ne Stephani *Charmis* ſit Pauſaniæ Καρναλὶς, quia in Stephano ſequitur: Παυσανίας δέ φησι περὶ αὐτȣ̃. Pauſanias autem de Charmi nihil habet.

Ptolem. in deſcript. Sardin. μεσημβρινώτατοι Σολκιτανοί, maximè Auſtrales ſunt Sulcitani.

Sulchis nomen fecit Syrum צולקא vel שולקא (*Sulka*) *exuſtio*. Quia cùm urbs ſit in inſulę parte maximè Auſtrali, Noto planè eſt expoſita à quo Sardinia valde infeſtatur. Pauſanias ubi ſuprà: ὁ δὲ ἀὴρ ὁ ἐνθαῦτα θολερός τε ὡς ἐπίπαν ἐςὶ καὶ νοσώδης, αἴτιοι δὲ οἵτε ἅλες οἱ πηγνύμενοι, καὶ ὁ νότος βαρὺς καὶ βίαιος ἐγκείμενος; *aer autem ibi plerumque eſt turbulentus & morbidus: in cauſa eſt qui ibi figitur ſal, & Auſter prægravis & violenter incumbens.* Et Claudianus:

- - - Hinc peſtifer aer
Sævit, & excluſis regnant Aquilonibus Auſtri.

Et Silius lib. 14.

- - - pallidaque intus
Arva coquit nimium cancro fumantibus Auſtris.

Contrà Calaris vel Caralis, Phœnicibus קררין *Cararin* vel קרירא *Karira*, à refrigeratione dicta propter collem illi vicinum quo ab Auſtro defenditur. Quod ſibi volunt hæc Claudiani nuper citata:

Obvia demittit fracturum flamina collem.

Carthaginenſes plura oppida his tribus in Sardinia condidiſſe nuſquam legitur. Tamen in Auſtrali parte, quam per tot ſecula tenuerunt, urbes vetuſtas vix putaverim alios habuiſſe conditores. Nam barbari qui præceſſerant, non fuêre tam induſtrii ut de urbibus condendis cogitarent. Et *Nora*, quam Hiſpani adſtruunt, ipſo nomine ſe prodit eſſe Punicam. In Septentrionali Jolaeos Pauſanias condidiſſe ſcribit Olbiam & Ogryllem. Sed in Solymis etiam, qui Phœnicum erant coloni, erat *Olbia* urbs, aliis *Olba*, id eſt, חלבה *Elba*, cujus nominis fuit oppidum in Tribu Aſur, Jud. 1:31. Et *Ogrylle* in Sardinia, cùm alibi nulla legatur, Ὀγρύλλων *Ogryllen* Cluverius mutavit in Γορύλλην *Goryllen*, rectè omninò. Ut *Gorylle* ſit eadem quæ Ptolemęi *Gurulis*. Duplex hæc fuit, vetus & nova, utraque in parte inſulæ Aquilonari. Pauſanias aut à Gryllo dici conjectat, aut ab aliqua Tribu Atticæ. Nos potiùs ab Hebræo גורל *goral*, id eſt, ſors vel agri portio quæ alicui ſorte obtigit. Ita גורלות *goraloth* paſſim appellantur duodecim portiones in quas diviſa eſt terra Chanaan juxta numerum Tribuum Iſraëlis. Hinc ſtatim initio Judicum Juda Simeoni dicit, *Aſcende mecum* בגורלי (*in gorali*), id eſt, *in ſortem meam*. Primo Punico bello L. Cornelius conſul Olbiam oppidum cepit, pro quo fortiſſimè pugnans Hanno dux Carthaginienſium occiderat. Val. Max. lib. 5. cap. 1.

Quamvis Sardiniam univerſam Pœni non tenuerint, tamen vel à majori vel à nobiliori parte Sardi univerſi Pœnorum dicuntur eſſe coloni: ſic apud Zenobium Proverb. 483. οἱ τὴν Σαρδὼ κατοικȣ̃ντες, Καρχηδονίων ὄντες ἄποικοι, *qui Sardiniam incolunt, cùm coloni ſint Carthaginenſium*. Et Iſacius in Lycophronem fol. 126. b. ἡ δὲ Σαρδὼ, νῆσος περὶ τὰς Ἡρακλείας ςήλας. Ταύτης ἄποικοι καὶ οἱ Καρχηδόνιοι, *Sardinia autem inſula eſt circa Herculeas columnas; cujus Carthaginenſes coloni ſunt.* Et Sardos Athenagoras ἐρωτικῶν lib. 5. fol. 193. dicit cum Carthaginenſibus ferè communem habere linguam.

Graviſſimis tamen cladibus Pœnos in hac inſula conſtat eſſe ſæpe mulctatos. Sic circa tempora Cyri Regis, cùm in Sicilia diu fœliciter dimicaſſent, translato in Sardiniam bello, amiſſa majore exercitus parte, gravi prælio victi ſunt. Propter quod ducem ſuum Machæum, (id eſt, מעכה) cujus auſpiciis & Siciliæ partem domuerant, & adverſus Afros magnas res geſſerant, cum parte exercitus quæ ſuperfuerat, exulare juſſerunt. Vide Trogum lib. 18. & Oroſ. lib. 4. cap. 6. Rurſus A. primo Olympiadis XCVII. graſſante peſte tanta Carthaginenſium ſtrages facta eſt, ut vicinis eſſent deſpectui, & tam Sardi quàm Afri occaſione utentes ab eorum imperio deficerent. Sed utrique non multò poſt jugum ſubire coacti, pœnas dederunt tam improviſæ rebellionis.

Parum eſt veriſimile quod habetur in libro Mirabilium, Carthaginenſes, dum eam inſulam tenebant, omnes fructus extirpaſſe, & capitis pœnâ caviſſe ne denuò ſererentur. Sic enim colonis ſuis non minùs quàm priſcis incolis perpetuam famem indixiſſent. Sed Sardiniam tum temporis Gręcis parum fuiſſe notam vel ex eo conſtat, quod Scylax in capite de magnitudine inſularum, Siciliâ majorem facit; Ita etiam apud Herodotum Bias & Hiſtiæus. Contra quam Strabo lib. 2. μέγιςαι δὲ Σαρδὼ καὶ Κύρνος μετάγε τὴν Σικελίαν: Et Diodorus lib. 5. Σαρδὼ τῷ μὲν μεγέθει παραπλήσιος τῇ Σικελίᾳ. Et Marcianus Heracl. Σαρδὼ, μεγίςη λεγομένη μετὰ τὴν Σικελίαν νῆσον.

CAPUT XXXII.

An Phœnices Corſicam tenuerint.

A*Lalia* vel *Aleria*, Phocenſium urbs in Corſica, etiam Punicè dicta *Caralis*? Ibid. *Aradis*, niſi ſit mendum. Tranſtra navium Tyriis ex Corſicæ buxo, Ezech. 27. *Cyrnus Phœniſſa.* Omnes inſulæ Sardoi maris penes Phœnices; Phocenſes è Corſica Pœni ejecerunt, Pœnos Scipio. *Corſica* Κύρνος quaſi Κερας͂ὶς dicta ob frequentia promontoria. In Lycophrone Κερνεᾶτις. *Corſis* חורשי quia ſylvoſa. *Corſi* maximè feri. De Corſicæ animalibus: Timæus, Claudianus & Procopius notati.

Dubitatur an Phœnices Corſicam occupaverint. Neque enim id Veteres ſatis expreſſè docent. Tamen cùm Sardiniam tenuerint per tot ſæcula, tam vicinæ inſulæ & tam facilis appulſus eos peperciſſe vix crediderim. Et Phocenſium in Corſica oppidum Ἀλαλίη *Alalia*, vel Ἀλερία *Aleria*, de quo Herodotus, Mela, Plinius, Ptolemæus, etiam *Calaris* dicitur, quomodo Sardiniæ urbs metropolis quam Pœni condiderant. Hinc Diodorus lib. 5. de Corſica: Ὑπάρχȣσι δὲ ἐν αὐτῇ καὶ πόλεις ἀξιόλογοι δύο καὶ τȣ́των ἡ μὲν Κάλαρις, ἡ δὲ Νικαία προσαγορεύεται. Τȣ́των δὲ τὴν μὲν Κάλαριν Φωκεῖς ἔκτισαν, καὶ χρόνον τινὰ κατοικήσαντες, ὑπὸ Τυῤῥηνῶν ἐξεβλήθησαν ἐκ τῆς νήσȣ. *Duæ in ea ſunt urbes inſignes, quarum una Calaris, altera Nicæa dicitur. Et Calarin quidem Phocenſes condidêre, cùmque ad tempus inſulam tenuiſſent, à Tyrrhenis inde ejecti ſunt.* Quiſquis hęc Diodori conferet cum iis quæ de *Alalia* habet Herodotus lib. 1. fatebitur Alaliam & Caralim idem eſſe oppidum. Nec eſt quod quis putet hanc vocem in Diodoro eſſe corruptam; nam Florus etiam & Jornandes *Caralam* vocant, voce ex *Carali* deflexa. Itaque urbs fuit binomia. Prius nomen à Phocenſibus impoſitum eſt *Alalia*, quod Romani ſcriptores mutarunt in *Aleriam*, & Zonaras in Οὐαλερίαν *Valeriam*. Poſterius *Caralis*; quod illi Pœni indidêre, ut vicinæ inſulæ Sardinia & Corſica metropoles haberent cognomines. Sed & ab Aradiis dici potuit *Aradis*, urbs inſulæ munitiſſima, quam ſolam expugnatione cepit Menas Sexti Pompeii libertus, cùm cęteræ ſe dedidiſſent. Dion. lib. 48. Κατέσχε τὰ μὲν ἄλλα ὁμολογίᾳ, τὴν δὲ Ἄραδιν πολιορκίᾳ. Niſi *Aradis* ſit *Caralis* vel *Aleria*. Quod potiùs ſuſpicor, quia de *Aradi* in Corſica nulla eſt alibi mentio.

Eòdem facit nonnihil quod Tyrios tranſtra navium ex Corſicę buxo fabricaſſe probavi ex Ezech. 27:6. Et quod *Phœniſſa* nominatur eadem inſula in Callimachi hymno in Delum.

Ἡ δ' ὄπιθεν Φοίνισσα μετ' ἴχνια Κύρνος ὀπηδεῖ.
Pone sequens Phœnissa premit vestigia Cyrnus.

Ubi Scholiastes perridiculè: Κύρνος ἡ νῦν Τύρος καλουμένη, quasi Cyrnus sive Corsica sit eadem cum Tyro. Addo ex Polybii lib. 11. locum insignem, quo circa initia primi belli Punici Romanos scribit valde fuisse anxios, eo quod Pœnos viderent non Africæ regiones duntaxat & pleraque Hispaniæ sui juris fecisse, sed & τῶν νήσων ἁπασῶν ἐγκρατεῖς ὑπάρχοντας τῶν κατὰ τὸ Σαρδόνιον καὶ Τυῤῥηνικὸν πέλαγος, *insulis Sardoi & Etrusci maris omnibus potitos*; è quo numero Corsicam nemo prudens excluserit. Proinde cùm apud Diodorum Phocenses è Corsica solùm ὑπὸ Τυῤῥηνῶν *à Tyrrhenis* ejecti fuisse legantur; in Herodoto στρατεύονται ἐπὶ αὐτοὺς κοινῷ λόγῳ χρησάμενοι Τυῤῥηνοὶ καὶ Καρχηδόνιοι, *communi Marte illos impetunt Tyrrheni & Carthaginenses.* Et Scipionem Pœnis Corsicam ademisse Florus docet his verbis lib. 2. cap. 2. *In Sardiniam annexamque Corsicam transiit, ubi & sic Caralæ urbis excidio incolas terruit, adeóque omnes terrâ & mari Pœnos expugnavit, ut jam victoriæ nihil nisi Africa ipsa restaret.* Quibus similia habent Livii epitome lib. 17. Jornandes in libro de regnorum successione; Eutropius lib. 2. Zonaras Tom. 2. Et inscriptio vetus quam profert magnus Salmasius in Solinum pag. 29.

Diod. l. 5.

Ideò Corsicæ utrumque nomen palam est Phœnicium. Primum Κύρνος *Cyrnus*, à קרן *cornutum* sonat. Nempe ut olim Cyprus Κεράστις *Cerastis* * quasi *cornuta* dicta est, ἀπὸ τοῦ πολλὰ ἄκρα ἔχειν, *à frequentibus promontoriis*, ut in Stephano habetur: ita Corsicam Phœnices appellarunt insulam קרנות *keranoth* cornuum seu angulorum, quia multis promontoriis est angulosa. Quod passim apud Veteres legere est totidem verbis. Æthicus in cap. de insulis nostri maris: *Insula Corsica multis promontoriis angulosa est.* Orosius lib. 1. cap. 2. *Corsica insula multis promontoriis angulosa est.* Isidorus Origin. lib. 14. cap. 6. *Est autem multis promontoriis angulosa.* Geographus Arabs Clim. 4. part. 2. גזירה קרסקה להא ארכאן והי אגואן *insula Corsica multos habet angulos, id est, sinus.* Quò eódem pertinent hæc Poëtæ veteris:

* Vide Non. Dionysiac. l. 5. vers. 624. & lib. 13. vers. 441. & lib. 29. vers. 372.

Barbara præruptis inclusa est Corsica saxis.

Et Senecæ ad Helviam cap. 6. *Quid tam nudum inveniri potest, quid tam abruptum quàm hoc saxum?* Ex קרנות *keranoth* vel קרנתא *karnatha*, quorum illud Hebræum hoc Syrum est cornuum & angulorum nomen, hæc insula primò dicta est Κέρνος & Κερνεᾶτις, & tandem Κύρνος. Lycophron in Cassandra:

Οἱ δ' αὖ Πελασγῶν ἀμφὶ Μέμβλητος ῥοὰς,
Νῆσόν τε Κερνεᾶτιν, ἐκπεπλωκότες
Ὑπὲρ πόρον Τυρσηνόν.
Alii è Pelasga gente Membletis vada
Et Cerneatin insulam ad Tuscum mare
Adnavigantes.

Pag. 168. Ad quæ verba Isacius: τὴν Κέρνου νῆσον, παράγωγον ἀντὶ τοῦ πρωτοτύπου Κερνεάτιν εἶπεν, *Cerni insulam Cerneatin dixit, derivativum pro primitivo.*

Posterius insulæ nomen *Corsica* seu *Corsis* Punicè scribitur חורשי *Chorsi*; quasi sylvosum locum dixeris, quia ex omnibus insulis non alia est sylvosior. Dionysius Periegetes vers. 458.

-----ἀπείριτος εἰν ἁλὶ Κύρνος,
Ἣν ῥά τε Κορσίδα φῶτες ἐπιχθόνιοι καλέουσιν,
Ὕλη δ' ἀμφιλαφὴς οὔτις τόσον ὅσσον ἐκείνη.
---- *mari latissima Cyrnus,*
Indigenæ patrio quam Corsida nomine dicunt,
Insula quâ sylvis non est fœcundior ulla.

Theophrastus histor. lib. 5. cap. 9. ubi de Corsicæ insulæ arboribus: πλεῦσαι γάρ ποτε τοὺς Ῥωμαίους βουλομένους κατασκευάσασθαι πλοῖον (lege πόλιν) ἐν τῇ νήσῳ πέντε καὶ εἴκοσι ναυσὶ, καὶ τηλικοῦτον εἶναι τὸ μέγεθος τῶν δένδρων, ὥστε τοὺς πλέοντας εἰς κόλπους τινὰς καὶ λιμένας * διασχίσαι τοῖς ἱστοῖς ἐπὶ τὸ πυκνόν. καὶ ὅλως πᾶσαν τὴν νῆσον δασεῖαν καὶ ὥσπερ ἠγριωμένην τῇ ὕλῃ: διὸ καὶ ἀποστῆναι τὴν πόλιν οἰκίζειν. Quæ in nonnullis corrupta Gaza ita reddidit: *Romanos enim aliquando condendi causa oppidi in eam insulam navibus quinque & viginti profectos, tam vastis arboribus locus dicitur excepisse, ut navigantes per sinus quosdam & portus, nexus densaque malos proscinderent. Et omnino insula tota confertissima, & quasi efferata immani arborum turbâ spectaretur: quamobrem Romanos à condendo oppido destitisse ajunt.* Diodor. lib. 5. ἡ δὲ ὅλη νῆσος εὐμεγέθης οὖσα, πολλὴν τῆς χώρας ὀρεινὴν ἔχει, πεφυκασμένην δρυμοῖς συνεχέσι; *tota insula cùm ampla sit, maxima ex parte est montosa, & continuis sylvis opaca.* Polybius lib. 12. *Pastores pascentia pecora sequi nequeunt* διὰ τὸ σύνδενδρον καὶ κρημνώδη καὶ τραχεῖαν εἶναι τὴν νῆσον, *quia est insula densis arboribus consita, quaque multa habet prærupta loca & aspera.* Proinde Victor Uticensis author est Vandalorum Regem Hunnericum ex Africa in Corsicam multos relegasse, ut ligna profutura navibus dominicis inciderent. Ita habetur lib. 3. de persecut. Vandal. Ergo Corsi sunt חורשאי *Chorsai* sylvestres & feri homines, ut *Balari*, de quibus suprà. Nempe Corsicæ montium incolas Strabo dicit ἀγριωτέρους εἶναι τῶν θηρίων, *bestiis esse inhumaniores*; & servos inde *Romæ*, inquit, *videre licet* καὶ θαυμάζειν ὅσον ἐμφαίνεται τὸ θηριῶδες καὶ τὸ βοσκηματῶδες ἐν αὐτοῖς, *& admirari quantum feritatis & belluinæ indolis in iis appareat.* Ab his Corsis alii Corsi deducti in montana Sardiniæ; de quibus Pausanias & Ptolemæus, nisi malis utrisque nomen à sylvis & feritate obtigisse. In Claudiano Stilichon. Panegyr. malè fingitur,

V. Plin. lib. 13. cap. 11. & lib. 25. c. 1.

Strab. l. 5.

Cyrnæis Siculisque jugis venata virago
Nebrophone cervos.

Cùm Polybio teste lib. 12. nullum sit in Corsica ferum animal πλὴν ἀλωπέκων καὶ κυνίκλων καὶ προβάτων ἀγρίων, *præter vulpes, cuniculos & oves feras.* Sed Claudianus habuit quem sequeretur, Timæum scilicet, qui καθάπερ καὶ περὶ τῶν κατὰ Λιβύην ἀπεσχεδιάκει, οὕτω καὶ περὶ τῶν κατὰ τὴν νῆσον τὴν προσαγορευομένην Κύρνον. καὶ γὰρ ὑπὲρ ἐκείνης μνημονεύων ἐν τῇ δευτέρᾳ βίβλῳ φησὶν αἶγας ἀγρίας καὶ πρόβατα καὶ βοῦς ἀγρίους ὑπάρχειν ἐν αὐτῇ πολλοὺς, ἔτι δὲ ἐλάφους, καὶ λαγὼς, καὶ λύκους, &c. καὶ τοὺς ἀνθρώπους περὶ ταῦτα διατρίβειν κυνηγετοῦντας. *Ut in rebus Africæ futilitatem suam prodidit, sic in iis quæ ad Corsicam spectant pari levitate est usus. Secundo enim libro historiarum suarum mentionem ejus faciens, ait capras feras, ovesque, item boves feros in ea multos reperiri, adhæc cervos, lepores, lupos, &c. & eorum venationibus insulanos exerceri.* Hæc ex Timæo Polybius ubi suprà. Quibus hæc Procopii longè παραδοξότερα, ex interpretatione Christophori Personæ vel Porsenæ Gothicorum lib. 3. *Corsicam Veteres Cyrnum dixêre. In ea simiæ ad humanam ferè nascuntur effigiem, equorumque armenta passim vagantium, sed paulò supra oves hi magnitudine sunt.*

CAPUT XXXIII.

An Phœnices in Italiam colonias deduxerint? Homerum ab iis multa didicisse.

Nola à Tyriis condita juxta Solinum. Anna Perenna Romæ culta & ad fontem Numicii credita esse soror Didus. Bacchus Tyrrhenis legitur imperasse, & in ejus copiis censetur Faunus. Nonnus emendatus. Fulleri sententia Tyrrhenos esse Tyriæ originis. Probatur Italos cum Phœnicibus nihil habuisse commune. Nolam non condidêre Tyrii, sed vel Thurii vel Thusci, ut in vicinia Capuam. Fabula de Annæ Tyriæ in Latium migratione refellitur. Variæ de hac Anna Veterum sententiæ. Bacchus non imperavit Tyrrhenis, sed incidit in piratas Tyrrhenos. Faunus

Faunus idem qui Pan Arcadum Deus, perpetuus Bacchi comes. Pinus utrique ſacra; ab utroque φάσματα. Pan, Inuus & Faunus. Fauni cultum in Latium intulit Euander Arcas. Tuſci gens indigena. Tuſcum ſermonem à Phœnicio multum differre. Utriuſque linguæ multæ voces inter ſe collatæ. Sacra diverſa. Illis dextra cœli pars quæ his ſiniſtra. Artes in Etruriam unde invectæ. Tyrrhenos à Tyro non dici. Tyrrheni olim Τυρσηνοί, propter τύρσεις quas extruxerunt. *Turſio* delphini ſpecies eò alludit; hinc fabula de *Tyrſenis* in delphinos. Ulyſſes δελφινόσημος. Tyrrheni Tyro antiquiores. Hos Romani *Tuſcos* & *Etruſcos*, ipſi ſe *Rhaſenas* appellabant. Tyrrheni in Lemno & Imbro, &c. iidem cum Pelaſgis. Hi cùm Tyrrheniam occupaſſent, etiam Etruſci his admixti Tyrrheni dicti. Phœnices quidam naufragum Ulyſſem circa Charybdim repertum in Cretam deduxerunt. Ex horum fide fabulas de Italia narrat Ulyſſes. Circeium Latii promontorium cur dicatur eſſe inſula. Cur Circe venefica, & Latium ſcatere dicatur herbis veneficis. לטין *latin* Hebr. incantationes. *Aurunci* populi Italiæ vetuſtiſſimi, iidem qui *Auſones*. R & S permutari. In Auruncis Læſtrygones. *Lamus* & *Lamia* ἀνθρωποφάγοι. Lamiæ fabula & nomen Libycum, ita & Lami Regis Læſtrygonum. Origo vocis. Cur Læſtrygonum, qui & Aurunci, regio compaſcua eſſe fingatur. Cur ibidem breviſſimæ noctes. Cur contra Cimmerii circa Baias verſari legantur in perpetuis tenebris. Cur Circes inſula navigationum Ulyſſis terminus ad Occaſum dicatur eſſe ad Ortum. Ibi tumulus Elpenoris. *Ænaria* ab Ænea non dicitur, nec Pithecuſa à doliis, ſed utrumque à ſimiis qui propter ſimitatem *enares* dicti. Hinc *Arima* Homero dicta, quia חרים *hārim* Syris eſt ſimus, ut Hebr. חרום *harum*. Κολοβόῤῥιν idem. Supercilia ſtibio illita. Mons Epopeus in Arimis ſub quo Typhœus unde dictus. Teleboæ in Capreis à Phœnicibus oriundi. Ibid. Sirenes ex eadem gente, unde Surrentum & Sirenuſæ. Temeſen in Brutiis de qua Homerus Phocenſes invaſerunt circa Troiana tempora. Hujus nomen Phœnicium. Phœnices metallorum conflatores. Æolus cur Rex ventorum. *Italia* unde dicatur. Veterum ſententiæ. Priſca Italia in Brutiis. Stephanus emendatus. Pix Brutia nobiliſſima. Stephanus, Heſychius, Etymologicus emendati. Brutiorum origo, & unde dicti, *Brè, bruttare*. Brutiæ picis ſylva ferax *Sila* vel *Syla*. *Narycia* pix, non *Neritia* nec *Nareſia*. Phœniciè עיטריא *Itaria*, id eſt, picearia regio; hinc Italia dicta. L & R ſæpe permutari. *Itar*, *Itra* & *Itran* idem. *Alquitran*, *cedrium*, *cedria*, *goudran*. Pix etiam קלב calab, unde *Calabria*, quæ Gr. *Peucetia* ἀπὸ τῶν πευκῶν à *piceis*. Tarentinæ nuces.

Poſt Siciliam occupatam Sardiniamque & Corſicam, cum parte Illyrici, tam obvia Phœnicibus erat Italia ut vix credatur fuiſſe intacta. Hi igitur ſi Solino fides, Nolam in Campania condiderunt. *Conſtituta*, inquit, *ab Aſcanio Longa Alba, Fidenæ, Antium. Nola à Tyriis.* Sic Annam quandam Perennam, quæ Romæ pro Dea colebatur, & ad fontem Numicii amnis, ubi Lavinium oppidum, Tyriam fuiſſe volunt Didûs ſororem, & extincta Didone à Numidis ex Africa ejectam, poſt varios errores in Latium appuliſſe, exceptamque comiter ab Ænea ibi ſubſtitiſſe cum ſuis: donec Laviniæ uxoris inſidiis ſe appeti ſentiens, & propediem opprimendam, eò deſperationis adacta eſt ut in Numicium amnem ſe præcipitem conjecerit, ubi Deorum ſcilicet miſeratione mutata ſit in nympham loci præſidem. Proinde illam Æneas uxori Laviniæ ita commendat lib. 3. Faſtorum:

Ovid. l. 3. Faſt. & Sil. l. 8.

Orta Tyro eſt, regnum Libyca poſſedit in ora.

Et apud Silium lib. 8. ipſa fingitur Annibalem ſic compellare:

- - - Ego Oenotriis æternum numen in oris
Concelebror, veſtri generata è ſanguine Beli.

Sunt qui eodem referant quod Cadmi Tyrii nepos Bacchus Etruſcis fertur imperaſſe, ut habet Ariſtides oratione in Bacchum: Ἰνδὲς δὲ καὶ Τυῤῥηνὲς λέγεσιν ὡς κατεςρέψατο, *Indos autem & Tyrrhenos eum ſubjugaſſe aiunt*. Et Lucianus de Saltatione: ὁ Διόνυσος Τυῤῥηνὲς καὶ Ἰνδὲς, καὶ Λυδὲς ἐχειρώσατο, *Bacchus Tyrrhenos, Indos & Lydos ſub jugum miſit.* Et quod in ejuſdem Bacchi copiis cenſetur Faunus, Rex priſcus Aboriginum. Nonnus Dionyſiacorum lib. 13.

Τοῖς ἔπι Φαῦνος ἵκανε, πυρισφρήγιστον ἐάσας
Ἰταλίης τριλόφοιο πελώριδα πέζαν ἐρίπνης.

Adfuit & Faunus ſignatos igne relinquens
Italiæ campos, trifidoque cacumine rupem.

Id eſt, Phlegreos campos in Campania, & vicinum Veſuvium, qui tamen eſt biceps non triceps. Itaque legerim lubens διλόφοιο pro τριλόφοιο.

Proinde hoc ipſo ævo Vir Doctiſſimus Etruſcæ gentis natales è Tyro arceſſere auſus eſt, Tyrrhenos pro צורין *Tſurin*, id eſt, Tyriis, Græcè dici aſſerens, quomodo *Palæſtini* dicuntur pro פלשתין *Peliſtin* ſeu *Philiſtæis* & Agareni pro הגרין *Hagarin* ſeu *Agaræis*. *Atque hanc deductionem*, inquit, *non alienam judicabunt ii qui ſummum veteris Tyri ſplendorem apud hiſtoricos tum ſacros tum profanos obſervarunt, memineruntque Phœnicas ſeu Tyrios non modo in Græciam & in univerſam Hiſpaniam perveniſſe, ſed etiam interjectam Italiam luſtraſſe, adeóque incoluiſſe.* Et rurſus: *Ab his originem traxit gens Tyrrhena vel Etruſca. Eadem namque eſt cujus maxima potentia ipſo rerum Troianarum ſæculo ab hiſtoricis celebrata, religionum cognitio, literarum artiumque peritia, reſpublica florentiſſima, magnificus & verè regius rerum omnium apparatus, nonniſi à Tyriis initio proficiſci potuit.*

Fuller. Miſcell. l. 1. c. 11.

Tamen ut dicam quod res eſt, non his facilè aſſentior. Quia ſi qui populi in Italia fuiſſent Phœnicii generis, ſexcenties id obſervaſſent Punici belli ſcriptores Polybius, Livius, Silius Italicus, Appianus, alii. Neque id latuiſſet Annibalem, qui eo ipſo argumento Italos, tanquam populares ſuos, ad defectionem ſollicitaſſet. Atque illi etiam qui Pœnorum jugum ſubire coacti ſunt, hoc Annibali ſubinde oggeſſiſſent, mitiorem dominum experturi; Itaque vel in Italia nullæ fuêre Phœnicium coloniæ, vel eæ fuerunt obſcuræ admodum, & tam vetuſtæ ut longinquitas temporis rei oblivionem induxerit. Neque hilum me movet eorum authoritas qui in diverſa ſunt ſententia, quia nil quicquam aſſerunt quod non poſſit facilè dilui.

Nam ut à Nola ordiar, quam ex Solino probant à Tyriis eſſe conſtitutam, cùm Tyrios in Campania pedem fixiſſe non legatur uſpiam, locus ille merito doctis de mendo ſuſpectus eſt. Et Solinus pro Tyriis vel *Thurios* ſcripſerat, quæ magni Viri conjectura eſt; vel quod ſuſpicor potius *Tuſcos*, quos ibi diu hæſiſſe conſtat. Polybius lib. 2. agens de regione circumpadana: Χαδτάγε, inquit, τὰ πεδία τὸ παλαιὸν ἐνέμοντο Τυῤῥηνοὶ, καθ᾽ ὃς χρόνες καὶ τὰ Φλέγραια ποτὲ καλέμενα τὰ περὶ Καπύην καὶ Νώλην πεδιά. *Illos quidem agros Tuſci olim occupabant, quo ipſo tempore Phlegræos etiam quondam dictos circa Capuam & Nolam* (ſuppl. *tenuerunt.*) Quin in Velleio expreſſè habetur Tuſcos condidiſſe Nolam: *Quidam*, (inquit,) *hujus temporis tractu aiunt à Tuſcis Capuam Nolamque conditam ante annos ferè* IↃCCCXXX, *quibus equidem aſſenſerim.* Et paulò pòſt inter authores hujus ſententiæ citatur ſcriptor graviſſimus M. Cato, qui ante Punicum bellum tertium Italicarum urbium origines accuratiſſimè ſcripſerat. Quod ideò veriſimile, quia proximam Nolę Capuam eoſdem Tuſcos condidiſſe tradunt plures alii. Strabo lib. 5. Δώδεκα δὲ (Τυῤῥηνὲς) πόλεις ἐγκατοικίσαντας τὴν οἷον κεφαλὴν ὀνομάσαι Καπύην, *Tuſcos, cùm inibi duodecim urbes condidiſſent, quæ earum quaſi caput eſſet appellaſſe Capuam.* Mela lib. 2. cap. 4. *Capua à Tuſcis condita.* Servius in lib. 10. Æneid. *Conſtat tamen eam à Tuſcis conditam, de viſo falconis augurio, qui Tuſcâ linguâ capys dicitur.*

Val. Max. l. 6 c. 5. de Charonda Tyrio pro Thurio.

Vell. l. 2.

Quod ex Ovidio & Silio addunt Tyrię Didûs ſororem Annam ad Æneam in Latium ſe contuliſſe

lisse, fabulosum esse liquidò constat. Nam ut cætera taceam, Æneas Didonis tempora tribus præcessit sæculis. Nec Ovidius sibi constat satis, cùm quam Tyriam esse vult introducit ita loquentem:

Amne perenne latens Anna Perenna vocor.

Neque enim, si Tyria fuit, Latinum habuit nomen ab amne deductum. Proinde aliis Anna est Luna, tanquam ab anno dicta, ut quæ menses & annos suo motu impleat. Rursus aliis hæc Anna est Themis, aliis Io, aliis una Atlantidum, quam Jovi ubera præbuisse volunt. Ovidius ubi suprà:

Sunt quibus hæc Luna est, quia mensibus impleat annum.
Pars Themin, Inachiam pars putat esse bovem.
Invenies qui te nymphen Atlantida dicant,
Teque Jovi priscos Anna dedisse cibos.

Sed & eodem teste,

Orta suburbanis quædam fuit Anna Bovillis,
Pauper, sed multæ sedulitatis anus.

Hanc rustica liba quædam in Aventinum montem ad populum detulisse ferunt, cùm à senatu facta secessione ibi commeatu destitueretur. Et in accepti beneficii memoriam plebem statuisse ut Annæ Perennæ nomine in perpetuum coleretur. Tot Veterum sententiis quas Poëta recensuit, unam addo ex Macrobio, quæ mihi maximè probatur. Quod scilicet mense Martio, quem olim anni primum fuisse nemo nescit: *publicè & privatim ad Annam Perennam sacrificatum itur, ut annare perennareque commodè liceat.* Quicquid sequaris, ex re tam incerta constabit nihil certum posse elici.

Saturnal. lib. 1. cap. 12.

Quod sequitur ex Aristide Tyrrhenis Bacchum imperasse, ne Poëtæ quidem scripserunt. Tantùm post Homerum hymno in Bacchum & Aglaosthenem in Naxicis fabulantur Hyginus, Ovidius, Lucianus, Oppianus, Nonnus, alii, Tyrrhenos nautas cùm Bacchum captivùm abducerent alicubi circa Naxum in delphinas fuisse versos. Unde est quod à Poëtis delphin Tyrrhenus appellatur. Seneca in Agamemnone vers. 447.

Hyg. fab. 134. & Astronom. lib. 2. in delphino. Ovid. Metam. lib. 3. fab. 8. Lucian. in dial. Nept. & delph. Oppian. Halieut. lib. 1. vers. 649. Nonn. lib. 44 Dionys. vers. 240. & lib. 47. vers. 630.

Tyrrhenus omni piscis exultat freto.

Statius lib. 1. Achilleidos vers. 35.

Armigeri Tritones eunt, scopulosaque cete.
Tyrrhenique greges.

Quæ fabula quò pertineat dicetur in sequentibus.

Neque alia de causa Faunus fingitur sub Baccho militasse, quàm quia Faunus idem qui Pan, perpetuus Bacchi commilito. Proinde bicornis uterque fingitur & capripes. Atque ut de Pane Lucretius ita habet lib. 4. vers. 587.

---- *cum Pan*
Pinea semiferi capitis velamina quassans.

Et Silius lib. 13.

Cingit acuta comas, & opacat tempora pinus.

Ita Ovidius de Fauno in epistola Oenones:

Cornigerumque caput pinu præcinctus acutâ.

Rursus τὰ Πανικὰ καὶ ὅσα φάσματα, *Panicos terrores & qualibet spectra*, ut Pani Græcos ita Fauno Romanos adscribere testatur Dionysius Halicarnass. lib. 5. Sed nihil opus est argumentis, cùm in eam rem expressa sint testimonia Veterum. Sextus Aurelius Victor de origine gentis Romanæ: *Hunc Faunum plerique eundem Sylvanum à sylvis & Inuum Deum, quidam etiam Pana esse dixerunt.* Servius in lib. 6. Æn. *Inuus Latinè appellatur, Græcè Pan.* Et paulò pòst: *Idem Faunus.* Rutilius lib. 1. Itiner.

Hoc Inui castrum fama fuisse putat.
Seu Pan Tyrrhenis mutavit Mænala sylvis,
Sive sinus patrios incola Faunus init.

Et verò ex Arcadia, ubi Pan colebatur, Fauni cultum in Latium primus intulit Euander Arcas. Servius in lib. 1. Georg. *Cincius & Cassius ajunt ab Euandro Faunum Deum appellatum.* Ovidius lib. 5. Fastorum:

Exul ab Arcadia Latios Euander in agros
Venerat, impositos attuleratque Deos.
Sacraque multa quidem, sed Fauni prima bicornis
Has docuit gentes, alipedisque Dei.

Faunum igitur in Latio regnasse meræ nugæ sunt ab iis confictæ quos latebat Faunum esse Panem Arcadem. Panem autem unum fuisse è Bacchi ducibus ex Polyæno, Luciano, Plutarcho, Nonno & aliis scimus.

Polyænus Strat. lib. 1. Lucian. in Baccho. Plut. de fl. in Nilo. Nonn. Dionys. lib. 14. &c.

Tuscos quod attinet, Vir doctus qui eos deduxit à Tyriis, tam graviter lapsus est quàm plerique Veterum qui è Lydia deducebant. Nos cum Dionysio Halicarnasseo, acerrimi judicii viro, iis assentimur qui putant gentem esse indigenam: ἐπειδὴ ἀρχαῖόν τι πάνυ, καὶ οὐδενὶ ἄλλῳ γένει οὔτε ὁμόγλωσσον οὔτε ὁμοδίαιτον εὑρίσκεται, *quando quidem & pervetusta est, nec cum ulla alia gente eam linguâ aut moribus convenire compertum est.* Tuscum saltem sermonem à Phœnicio vel Punico fuisse dissimillimum constabit ex hoc specimine.

Deus Pœnis erat *Alon* & Dii *Alonim*, ut suo loco probamus ex Plauto & Sisenna: Tuscis autem Deus *Æsar* & Dii Αἴσοι *Æsi*. Suetonius in Augusto cap. 97. *Æsar Etruscâ linguâ Deus vocatur.* Hesychius: Αἴσοι, θεοὶ ὑπὸ Τυῤῥηνῶν.

Juno Punicè *Astarte*, Tuscè *Cypra* vocabatur. Prius illud in Augustino habetur lib. 7. locutionum cap. 16. *Juno autem sine dubitatione ab illis* (Pœnis) *Astarte vocatur.* Posterius in Strabone lib. 5. Τὸ Κύπρας ἱερὸν Τυῤῥηνῶν ἵδρυμα, καὶ κτίσμα. Τὴν δ' Ἥραν ἐκεῖνοι Κύπραν καλοῦσιν, *Cypræ fanum ab Etruscis conditum & dedicatum, qui Junonem Cypram appellant.*

Fortuna גד *Gad* Phœnicibus, Gen. 30: 11. ubi LXX ἐν Τύχῃ pro Hebr. בגד, Onkelos אתא גד *venit Fortuna*, Hierosolymitanus אתא גדא טבא *venit Fortuna bona.* Jonathan אתא מזלא טבא *venit sydus bonum.* Et Vulgatus *Fœliciter.* At Fortuna Tuscis *Nyrtia.* Juvenalis Sat. 10. *Si Nyrtia Tusco favisset.* Et ibi Scholiastes: *Fortunam vult intelligi Poëta, &c.* Ita etiam Martianus Capella in libro de nuptiis Philologiæ. Etruscam hanc fuisse Deam Volsinensium & Sutrinorum ex Livio scimus lib. 7. & ex Tertulliano Apologetici cap. 24.

Pluto Phœnicibus *Muth* & *Axiokerses*, ut docemus suis locis, Etruscis erat *Mantus.* Servius in lib. 10. Æneidos: *Mantuam autem ideò nominatam, quod Etruscâ linguâ Mantum Ditem patrem appellant, cui etiam cum cæteris urbibus & hanc consecravit.*

Cœlum Phœniciè *samen*, unde Sanchoniathoni Sol dicitur *Balsamen*, quasi cœli Dominus. At idem Etruscè *falando.* Festus: *Falæ dictæ ab altitudine; à falando, quod apud Etruscos significat cœlum.*

Boream Phœnices vocasse *carban* dictum est capite de Cypro. At Boreæ Tuscum nomen est *Andás:* Hesychius: Ἄνδρας, Βορέας ὑπὸ Τυῤῥηνῶν.

Regem Phœnices *malchum* appellabant, ut habet Eunapius in Porphyrio, Etrusci *Lucumonem.* Servius in lib. 2. Æn. *Lucumones qui Reges sunt linguâ Tuscorum.* Et lib. 8. *Tuscia duodecim lucumones habuit, id est, reges.* Alii præfectos & δυνάστας & ἡγεμόνας explicant, id est, Punicè *suffetes.* Sed & Δροῦνα *Druna* Tuscis ἡ ἀρχὴ *principatus*, Hesychius.

Equus Punicè *recabe* dictus. Unde κακκαβὴ *caccabe* pro *carcabe* caput equi. Ita interpretantur Stephanus in Καρχηδών, & Eustathius in Dionysium. At idem Tuscis *damnus.* Hesychius: Δάμνος, ἵππος, Τυῤῥηνοί.

Capra Phœnicibus erat *aza.* Ita scribit Stephanus

nus in Ἄζωτος. Tuſcis autem *capra* nomen cum Romanis fuit commune. Heſychius: Κάπρα, αἶξ, Τυῤῥηνοί.

Puer Tuſcis erat *agalletor* (Heſychius: Ἀγαλλήτορα, παῖδα Τυῤῥηνοί) Phœnicibus *babion*. Damaſcius apud Photium: Βάβια γὰρ οἱ Σύροι, καὶ μάλιστα οἱ ἐν Δαμασκῷ τὰ νεογνὰ καλοῦσι παιδία: ἤδη δὲ καὶ τὰ μειράκια ἀπὸ τοῦ παρ' αὐτοῖς νομιζομένης Βαβίας θεοῦ; *Syri & maximè qui Damaſci habitant*, (id eſt, Syrophœnices) *pueros recens natos babia vocant, ſed & adoleſcentes, à Dea Babia quæ apud illos putatur eſſe*. Sic Arabicè באבום *babus* eſt infans, & Angl. *babe* vel *babie*, & Ital. *bambino* & *bambolo*.

Sed ne ſim prolixior, en Tuſca vocabula plurima in faſcem congeſta prout occurrunt: Δέα, *Dea*, Rhea Heſychius: Αὐκήλως *aucelos*, aurora, idem. *Verſe*, ignis. *Arſe verſe*, averte ignem, Feſtus. *Itis*, Idus; Macrobius Saturnal. lib. 1. cap. 15. *Hiſter* vel *hiſtrio*, ludio; Livius lib. 7. Valer. Max. lib. 2. cap. 4. *Subulo* tibicen Varro de ling. Lat. lib. 6. Ἴταλος *Italus* taurus, Apollodorus lib. 2. & Iſacius ad Lycophronem, & Tzetza in Chiliadibus. Ἄριμοι *arimi* ſimiæ, Strabo lib. 13. Ἄνταρ *antar*, aquila, Heſychius. Ἄρακος *aracos*, accipiter, id. Γνίς *gnis*, grus, id. *Capys* falco, Servius in lib. 10. Æn. *Mantiſſa*, additamentum, Feſtus. Τύρσεις *tyrſes*, ædificia muris clauſa, Dionyſius Halicarn. lib. 1. Ποπλώνιων *poplonium*, ferrum aut æs ex Æthalia, id eſt, Iluâ, Etruſcâ inſulâ, Ariſtot. Mirab. Γάπος *gapus*, vehiculum, Heſychius. Βυῤῥὸς *byrrhus*, cantharus, poculi genus, *bure* ſermone vernaculo, idem. Ἄταισον, *atæſum*, vitis arbuſtiva, idem. Νᾶνος *Nanus*, id eſt, πλανήτης, Ulyſſis nomen apud Tyrrhenos, Iſacius in Lycophronem pag. 185. Quæ vocabula planè à Phœniciæ vel quod idem eſt Hebrææ linguæ genio abhorrere ſtatim animadvertit quiſquis ad hæc ſacra non eſt ἀμύητος. Niſi quis falconem *Capyn* appellatum eſſe putet à curvitate unguium, quia כף *caph* Hebręis eſt curvitas: Simiam item *arimum* ἀπὸ τοῦ σιμότητος, quia ſimus Syris eſt חרים *harim*. Quibus addi queat ex Macrobio & Servio *Camillus* pro Mercurio Tuſcis, id eſt, Phœnicum חדמאל *Chadmel*. Sed una aut altera hirundo non facit ver.

De cætero, licet utraque gens jam olim potens atque opulenta fuerit & religionibus addictiſſima, bellique & pacis artibus clara; non tamen inde ſequitur duos populos cætera tam diverſos communem habuiſſe originem. Quin contrarium evincunt religionum diverſi ritus. Neque enim eadem utrobique ſacra, aut Dii communes. Et Tuſcorum inventum fuit haruſpicina, & diſciplina auguralis. Atque iiſdem cœli ſiniſtra pars erat Meridies, quæ Phœnicibus dextra. Artes denique è Gręcia non è Phœnice in Etruriam invectę: Strabo lib. 5. de Demarato Corinthio, & filio Lucumone in Etruria genito, qui Romæ regnum conſecutus mutato nomine dictus eſt Tarquinius Priſcus: Ἐκόσμησε δ' οὖν τὴν Τυῤῥηνίαν καὶ αὐτὸς καὶ ὁ πατὴρ πρότερον, ὁ μὲν εὐπορίᾳ δημιουργῶν τῶν συνακολουθησάντων οἴκοθεν, ὁ δὲ ταῖς ἐκ τῆς Ῥώμης ἀφορμαῖς. *Exornarunt autem Etruriam, cùm ipſe tum anteà pater, hic quod opificibus ſimul domo ſecum profectis abundaret, ille quod Roma ad eam rem facultates ſuppeditaret.* Similia in Floro legas lib. 1. cap. 5.

Imprimis id abſurdum eſt quod contendit Vir doctus Tyrrhenos à Tyro dici. Nam analogia repugnat. Et ſcriptores quotquot memini Polybio vetuſtiores, Homerus, Heſiodus, Euripides, Pindarus, Thucydides, Herodotus, Apollonius, Lycophron, pro Tyrrhenis & Tyrrhenia Τυρσηνοὺς *Tyrſenos* ſcribunt & Τυρσηνίαν *Tyrſeniam*. Nempe, ſi Dionyſio credimus, ἀπὸ τῶν ἐρυμάτων ἃ πρῶτοι τῶν τῇδε οἰκούντων κατασκευάσαντο, *à munitionibus quas accolarum primi extruxerunt*. Hæ enim munitiones eodem authore τύρσεις *tyrſes*, id eſt, turres dicuntur tam Tuſco ſermone quàm Gręco. Quin, ſi credimus Iſacio in Lycophronem, τύρσις eſt τὸ τεῖχος murus quilibet, & Τυρσηνοὶ πρῶτον ἐφεῦρον τὴν τειχοποιΐαν, *artem extruendi muros Tyrſeni primi invenerunt.*

Cui Scripturæ maximè favet fabula vetus quam diximus de Tyrſenis ſeu Tyrrhenis in delphines mutatis. Nam ea tota nititur alluſione nominis *Tyrſenorum* ad *turſionem* vel *tyrſionem* ut multi ſcribunt. *Turſionem* Græci φώκαιναν, nos *marſoüin* appellamus, quaſi *maris ſuem* dixeris; ut *delphin* ex δέλφαξ porcellus ſunt conjugatę voces. Animal eſt delphino congener & ſimillimum, adeóque delphini ſpeciem eſſe plerique volunt. Plinius lib. 9. cap. 9. *Delphinorum ſimilitudinem habent qui vocantur turſiones.* Ariſtoteles de hiſtoria animal. l. 6. cap. 12. Ὁμοίως δὲ τῷ δελφῖνι καὶ ἡ φώκαινα, καὶ γάρ ἐστιν ὅμοιον δελφῖνι μικρῷ, *ſimiliter & delphino phocæna*, (turſio) *nam delphino ſimile eſt animal*. Et paulò pòſt: Πολλοὶ δελφίνων τι γένος εἶναί φασι φώκαιναν. *multi phocænam* (turſionem) *delphini genus eſſe aſſerunt*. Itaque Tyrrhenos ſive *Tyrſenos* veriſimile eſt propter nominis vicinitatem, *turſionem* prorę appinxiſſe pro navis παρασήμῳ, atque id dediſſe occaſionem fabulę de Tyrſenis in delphinos ſeu turſiones. Aut primi habuerunt naves δελφινοφόρους, de quibus Thucydides lib. 7. & Ariſtophanes in Equitibus, & Pollux, & Heſychius. Aut denique fuêre δελφινόσημοι, quomodo Ulyſſes in Lycophrone quem Caſſandra δελφινόσημον appellat propter delphinem clypeo adpictum. Eum enim Euphorion & Steſichorus tradunt habuiſſe in clypeo δελφῖνος τύπον *delphini imaginem.*

Ex eadem fabula (ſi ſaltem id in ea verum eſt Bacchum puerum in piratas Tyrrhenos incidiſſe) novum emergit argumentum, quo probetur Tyrrhenos à Tyro dici non poſſe. Sic enim Tyrrhenorum nomen ipſa Tyro eſſet antiquius. Quia Bacchus Cadmi nepos ex ephebis exceſſerat minimum centum annis antequam Tyrus eſſet condita.

Quid quod ſive Tyrſenorum ſive Tyrrhenorum vocabulum nonniſi apud Gręcos fuit receptum? Romani quippe *Tuſcos* & *Etruſcos*, quod omnes norunt, ipſi ſe *Rhaſenas* appellabant à quodam duce *Rhaſena*. Dionyſius Halicarnaſſ. lib. 1. Αὐτοὶ μέντοι σφᾶς αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἡγεμόνων τινὸς Ῥασένα τὸν αὐτὸν ἐκείνῳ τρόπον ὀνομάζουσιν. Nec eſt quod quis Tyrrhenos Gręcè vocatos ſibi fingat pro Tyriis aut Tyrenis, cùm hujus appellationis planè alia conſtet ratio, quam hîc obiter aperire non erit prorſus extra rem.

Tyrrhenos in Lemno & Imbro maris Ægęi inſulis prope Thraciam memorant multi Veteres. Apollonius de Euphemi filiis lib. 4. Argonaut.

> Οἱ πρὶν μέν ποτε δὴ Σιντίαδα Λῆμνον ἔναιον,
> Λήμνου τ' ἐξελαθέντας ὑπ' ἀνδράσι Τυρσηνοῖσι.
> *Quæ gens Sintiadis fuerat priùs incola Lemni,*
> *Hanc mutare locos pubes Tyrrhena coëgit.*

Et ibidem Scholiaſtes: Λήμνιοι ἐκβληθέντες ὑπὸ Τυῤῥηνῶν ἐκ τῆς Λήμνου, *Lemnii à Tyrrhenis è Lemno ejecti.* Et Plutarchus de virtutibus mulierum: Τυῤῥηνῶν τοίνυν τὴν Λῆμνον καὶ Ἴμβρον κατασχόντων, *Tyrrhenorum Lemnum & Imbrum tenentium.* Et quęſt. Gręc. 21. Τυῤῥηνούς φασι, &c. ὁπηνίκα Λῆμνον καὶ Ἴμβρον κατῴκουν, *Tyrrhenos aiunt cùm Lemnum & Imbrum incolebant.* Polyęnus lib. 7. Stratag. Τυῤῥηνῶν οἱ Λῆμνον καὶ Ἴμβρον κατασχόντες, *Tyrrhenorum illi qui Lemnum & Imbrum tenuerunt.* Et apud Porphyrium in vita Pythagorę Mneſarchum Pythagorę patrem dicit Ariſtoxenus Tyrrhenum fuiſſe genere, τῶν Λῆμνον καὶ Ἴμβρον καὶ Σκῦρον κατοικησάντων Τυῤῥηνῶν, *ex iis Tyrrhenis qui in Lemno, Imbro & Scyro habitarunt.* Potuit etiam addi Lesbos ex his Hellanici apud Stephanum:

num: Μετάον, πόλις Λέσβου, ἣν Μέτας Τυῤῥηνὸς ᾤκησεν, *Metaum Lesbi urbs in qua habitavit Metas Tyrrhenus.* Et Cyzicus ex Conone apud Photium histor. 41. Et Æane Macedoniæ urbs, quam condidisse fertur Æanus Elymi Tyrrhenorum Regis filius. Ita habetur apud Suidam.

Vide & Val. Max. lib. 4. c. 6. in fine.

Hi porro Tyrrheni Tusci non erant; sed Pelasgici generis. Ita testatur Thucydides lib. 4. ubi regionem describens Atho vicinam: τὸ δὲ πλεῖστον, inquit, Πελασγικὸν, τοῦ καὶ Λῆμνόν ποτε καὶ Ἀθήνας Τυρσηνῶν οἰκησάντων; *plerique incolarum sunt Pelasgici generis ex iis Tyrrhenis qui Lemnum olim & Athenas incoluerunt.* Inde in Inacho Sophoclis chorus: Καὶ Τυῤῥηνοῖσι Πελασγοῖς, *& Tyrrhenis Pelasgis*, id est, Tyrrhenis illis quibus genus est Pelasgicum. Itaque οἱ αὐτοὶ Τυῤῥηνοὶ καὶ Πελασγοὶ, *iidem erant Tyrrheni & Pelasgi*, ut ex utroque loco colligit Dionysius ubi suprà.

Ab his Pelasgis dicta est *Tyrrhenia* pars Italiæ quam occuparunt. Hellanicus Lesbius apud Dionysium Halicarnass. ubi de Nana Rege Pelasgico: Ἐπὶ τούτου βασιλεύοντος οἱ Πελασγοὶ ὑφ' Ἑλλήνων ἀνέστησαν, καὶ ἐπὶ Σπινῆτι ποταμῷ ἐν τῷ Ἰονίῳ κόλπῳ τὰς νῆας καταλιπόντες, Κρότωνα πόλιν ἐν μεσογείῳ εἷλον. καὶ ἐντεῦθεν ὁρμώμενοι, τὴν νῦν καλουμένην Τυῤῥηνίαν ἔκτισαν. *Eo regnante Pelasgi ab Hellenibus ejecti relictis in Spinete amne ad Ionium sinum navibus, Crotonem occuparunt urbem in Mediterraneis, quâ ut belli sede usi, Tyrrheniam quam nunc vocant regionem constituerunt.* Inde factum ut Etrusci his Pelasgis admixti etiam ipsi Tyrrheni dicerentur. Pelasgos enim & Tuscos, qui deinceps Tyrrheni dicti, promiscuè habitasse his verbis docet Dionysius Periegetes:

Τυῤῥηνοὶ μὲν πρῶτ' ἐπὶ δέ σφισι φῦλα Πελασγῶν
Οἵ ποτε Κυλλήνηθεν ἐφ' ἑσπερίην ἅλα βάντες,
Αὐτόθι νηήσαντο σὺν ἀνδράσι Τυῤῥηνοῖσι.

Id est, Prisciano interprete, aut ut alii Rhemnio Fannio.

Tyrrheni primùm fortes, juxtaque Pelasgi,
Cyllenes quondam propriâ qui sede relictâ
Tyrrhenis socias petierunt navibus arces.

Quibus consona hæc Marciani Heracleotæ:

Μετὰ τὴν Λιγυστικὴν Πελασγοὶ δ' εἰσὶν, οἳ
Πρότερον κατοικίσαντες ἐκ τῆς Ἑλλάδος
Κοινὴν δὲ Τυῤῥηνοῖσι χῶραν νεμόμενοι.
Regione deinceps quæ Ligusticam excipit,
Habitant Pelasgi, qui relicta Græcia
Commune Tuscis gentibus solum obtinent.

Itaque jam vel cæcis patet Tyrrhenorum appellationem non è Phœnice, sed è Græcia esse arcessendam, adeóque quidquid affertur de Tyriorum in Italia coloniis nullum habere momentum.

Interim Italiæ littora Phœnicibus fuisse notissima vel ex Homero discere est, qui Italicas fabulas quascunque habet non videtur aliunde didicisse quàm ex relatione Phœnicum, quorum nonnulli naufragum Ulyssem circa Charybdim nave sua exceptum in Cretam deduxisse leguntur. Priscus apud Suidam in Χάρυβδις: Παραπλέουσι δὲ τὴν Σικελίαν πρὸς τῇ Μεσσήνῃ κατὰ τὸν πορθμὸν τῆς Ἰταλίας, ἐν ᾧπερ ἡ Χάρυβδις, &c. Ἐκεῖσε Ὀδυσσεὺς πάντας τοὺς ἑταίρους μετὰ τῶν πλοίων ἀποβαλὼν, αὐτὸς μόνος περικαθίσας συνίδι ἐν τοῖς ῥεύμασι τῆς θαλάσσης ἐφέρετο. Τοῦτον ἑωρακότες Φοίνικές τινες ἐν τοῖς ὕδασι πλέοντα, ἀναλαβόντες ἤγαγον ἐν Κρήτῃ πρὸς Ἰδομενέα γυμνόν. *Cùm autem juxta Siciliæ Messanam in Italiæ freto navigarent, ubi Charybdis est*, &c. *Illic Ulysses amissis sociis omnibus una cum ipsis navibus, asseri solus insidens maris fluctibus ferebatur. Hunc Phœnices quidam in aquis navigantem conspicati susceptum in Cretam nudum ad Idomeneum deduxerunt.* Dictys Cretensis lib. 6. de eodem Ulysse: *Inter Scyllam & Charybdin mare sævissimum, & illata sorbere solitum, plurimas navium cum sociis amiserit. Ita se cum residuis in manus Phœnicum per maria prædantium incurrisse, atque ab his per misericordiam reservatum.* Ulysses igitur ad suos redux, non pauca ex Phœnicum fide de Italia narravit, quæ inter Græcos jactata deinceps suo carmini inseruit Homerus. Proinde Phœniciam originem redolent fabulæ illæ quotquot sunt, quod docere operæ pretium est.

Terminus navigationum Ulyssis versus Occasum, Circejum fuit Latii promontorium, & Circæa vel Circeji urbs, ubi constat regnasse Circen, cùm ex ipso nomine, tum ex consensu scriptorum. Homerus quidem in insula Circen habitasse asserit: sed verè observat Procopius in Gothicis lib. 1. *Circejum haud modico tractu in mare porrectum, insulæ speciem ferre, adeóque videri insulam tam prænavigantibus quàm terrestri itinere prætereuntibus.* Quin lib. 5. Strabonis describitur Κιρκαῖον ὄρος νησιάζον θαλάττῃ τε καὶ ἕλεσι, *Circæus mons insulæ in modum mari paludibusque cinctus.* Nec multò aliter apud Servium ad lib. 3. Æn. *Qui nunc Circejus mons à Circe dicitur, aliquando ut Varro dicit insula fuit, nondum siccatis paludibus quæ eum dividebant à continente.* Sed & multò ante Theophrastus hist. plant. lib. 5. cap. 8. postquam in Latino agro Circæum promontorium descripsit robore, myrto ac lauro consitum, addit λέγειν τοὺς ἐγχωρίους, ὡς ἐνταῦθα ἡ Κίρκη κατῴκει. Καὶ πρότερον μὲν οὖν νῆσον εἶναι τὸ Κιρκαῖον. νῦν δὲ ὑπὸ ποταμῶν τινῶν προσκεχῶσθαι, καὶ εἶναι ἠϊόνα. τῆς δὲ νήσου τὸ μέγεθος περὶ ὀγδοήκοντα σταδίους. *Dicere locorum incolas ibi habitasse Circen: ac priùs quidem fuisse insulam: nunc autem à fluminibus quibusdam aggestam esse terram & continentem factam. Insulæ verò magnitudinem esse circiter* LXXX *stadiorum*, id est, X M pass. qui verus est Circeji promontorii ambitus. Denique quod omnem dubitationem eximit, Homero non multo recentior Hesiodus, ut per fabularum involucra Circen in Latio regnasse doceat, in fine τῆς θεογονίας, eam ex Ulysse generasse fingit,

Λατῖνον ἀμύμονά τε κρατερόν τε,
Insignem bello & pietate Latinum.

Hinc jam faxo constet ratio cur sparsa sit hæc fama in Græciam, Circen fuisse veneficam, adeoque vicinas terras, Latium puta & Tyrrheniam scatere herbis veneficis: nam id Veteres constanter docent. Æschylus in Elegiis:

Τυῤῥηνὸν γενεὰν φαρμακοποιὸν ἔθνος.
Gens Tyrrhena suis clara veneficiis.

Theophrastus hist. plant. lib. 9. cap. 15. Φαρμακώδεις δὲ δοκοῦσιν εἶναι τόποι μάλιστα μὲν ἔξω τῆς Ἑλλάδος οἱ περὶ Τυῤῥηνίαν καὶ τὴν Λατίνην. *Tractus extra Græciam herbis ad veneficia maximè fertiles ajunt esse Tyrrheniam & Latium.* Aristoteles in Mirabil. Λέγεται δὲ περὶ τὴν Ἰταλίαν ἐν τῷ Κιρκαίῳ ὄρει φάρμακόν τι φύεσθαι θανάσιμον, &c. *in Italia monte Circæo lethale quoddam venenum esse traditur, &c.* Apollonii Scholiastes ad lib. 3. Argon. Περὶ τὴν Ἰταλίαν ᾤκησεν ἡ Κίρκη, ὅθεν ὄρος Κιρκαῖον ἀπ' αὐτῆς πολυφάρμακον, *in Italia habitavit Circe, unde mons Circæus ab ea dictus herbis ad veneficia fertilis.* Strabo lib. 5. Φασὶ δὲ καὶ πολύριζον εἶναι τὸ Κιρκαῖον ὄρος, *montem Circæum ajunt radicibus abundare.* Iis nempe radicibus quorum in veneficiis usus est. Id enim tradidisse Veteres suspicatur τῷ μύθῳ περὶ τῆς Κίρκης συνοικειοῦντας, *ut fabulæ de Circe accommodarent.*

At mihi tam Circes fabula, quæ suis incantamentis fertur immutasse rerum species, quàm quod φαρμακώδες volunt fuisse Latinum solum, confictum videtur à Phœnicibus, qui *Latium* & *Latinos* dici putaverint ἀπὸ τῶν φαρμακειῶν ab incantationibus. Quia Phœnicio sermone לט *lat*, cujus plurale לטים *latim* vel לטין *latin*, est incantatio. Hac voce Moses utitur aliquoties Exodi capitibus septimo & octavo, ubi leguntur Magi Ægyptii בלטיהם *Exod. 7. 11, 22. 8:7, 18.*

ταῖς

ταῖς φαρμακείαις αὐτῶν incantationibus suis miracula Mosis esse æmulati, quibus virgam mutavit in colubrum, & aquas in sanguinem, & pulverem in pediculos, & procreavit ranas. Semel pro בל־טיהם inserto *he* scribitur בלהטיהם. Simile Græcorum commentum de Circe sepulta in una è Pharmacusis Atticæ insulis non procul à Salamine. Strab. lib. 9. Ἐνταῦθα δὲ καὶ αἱ Φαρμακοῦσαι, δύο νησία, ὧν ἐν τῷ μείζονι Κίρκης τάφος δείκνυται. Nempe aliud non succurrebat, cur Pharmacusæ dicerentur.

Ad Circæum & Anxurem seu Tarracinam terminos fuisse Latii veteris multis probat Cluverius, & successisse Auruncos à Circeio vel Tarracina ad Campaniæ Sinvessam. De his ita Servius ad lib. 7. Æn. *Aurunci Italiæ populi antiquissimi fuerunt.* Et Favorinus Philosophus apud Gellium & Macrobium:
Gell.l.1.c.10. Macrob. Saturnal.l.1.c.5. *Neque Auruncorum, &c. qui primi incoluisse Italiam dicuntur, sed ætatis suæ verbis loquuti sunt:* Ausonas Græci appellant. Servius ubi suprà: *Aurunci Græcis Ausones nominantur.* Dio Cocceianus apud Isacium in Lycophronem: Αὐσονία δὲ κυρίως, ἡ τῶν Αὐρούνκων γῆ μόνη λέγεται, μέσῳ Καμπανῶν καὶ Οὐόλσκων παρὰ θάλασσαν κειμένη; *Ausonia propriè Auruncorum appellatur terra, inter Campanos atque Volscos apud mare sita.* Joannes Tzetza in Chiliadib.

> Τοὺς δὲ Αὐρούνκους μόνους μοι Αὔσονας λέγειν νόει.
> *Auruncos autem solos mihi Ausones dicere cogita.*

Nempe ut in Festo habetur *R pro S* (imò S pro R) *litera sæpe antiqui posuerunt, ut majosibus, meliosisibus, lasibus, fesiis, pro majoribus, melioribus, laribus, feriis*: & eodem authore *aurum* Sabini *ausum* dicebant. Sic variante dialecto idem erat *Auson* & *Auron*, ex quo *Auronci* vel *Aurunci* syllabica adjectione quasi in *Etruscorum* nomine ex Etruria: Et *Hernicorum* à saxis, quæ Marsi *herna* dicunt: Et *Opicorum* ab ope, id est, terra: Opici enim sunt Αὐτόχθονες.

In Auruncis fuêre Caieta & Formiæ, ubi Homerus lib. 10. Odyss. describit Lami Regiam & Antiphatæ, & Læstrygones populos anthropophagos, quos alii referunt ad Siciliæ Leontinos. Hinc Cicero ad Atticum lib. 2. Epist. 13. *Si verò in hanc* Τηλέπυλον *veneris* Λαιστρυγονίην *(Formias dico.)* Et Plinius lib. 3. cap. 5. *Oppidum Formiæ, Hormiæ antè dictum, ut existimavêre, antiqua Læstrygonum sedes.* Et Solinus. cap. 8. *Formiæ etiam Læstrygonibus habitatæ.* Et Marcianus lib. 6. *Formiæ etiam Læstrygonum habitatione famosæ.* Et Silius lib. 8.

> *Littora Caietæ Læstrygoniosque recessus.*

Item

> *- - - regnata Lamo Caieta, domusque*
> *Antiphatæ.*

Et Horatius lib. 3. Ode 17. ad Ælium Lamiam.

> *Authore ab illo ducis originem,*
> *Qui Formiarum mœnia dicitur*
> *Princeps & innantem Maricæ*
> *Littoribus tenuisse Lirim.*

Id est, à Lamo Rege Læstrygonum apud Homerum.

Ut Lamus Rex ἀνθρωπόφαγος, ita Lamia fingitur esse monstrum humanæ carnis avidum. Sic affirmat Apollonius apud Philostratum lib. 4. Lamias σαρκῶν καὶ μάλιστα ἀνθρωπείων ἐρᾶν, *carnes appetere, easque humanas imprimis.* Hinc Horatius in Arte:

> *Neu pransæ Lamiæ vivum puerum extrahat alvo.*

Itaque Lamus & Lamia sunt voces ejusdem originis. Lamiæ porrò nomen esse Punicum suadet quod Libyca est tota fabula. Lamia enim mulier Africana fuisse fertur. (Ita tradunt Hesychius & Δῶρις *Doris* vel Δοῦρις *Duris* potiùs apud Suidam) Βήλου καὶ Λιβύης θυγάτηρ, *Beli & Libyæ filia*; ut legere est in Schol. Aristophanis in Pace. Sed & his longè antiquior Euripides de Lamia sic habet:

> Τίς τοὔνομα τὸ ἐπονείδιστον βροτοῖς
> Οὐκ οἶδε Λαμίας τῆς Λιβυστικῆς γένος.
> *Quis Africanæ nesciat Lamiæ genus,*
> *Infame nomen & tetrum mortalibus?*

Et Diodori lib. 20. Ophellas Rex Cyrenarum ad Agathoclem se conferens, qui Carthaginensibus bellum in Africa moverat, reperisse legitur circa Automolas in profunda valle Ἄντρον εὐμέγεθες κιττῷ καὶ σμίλακι συνηρεφὲς, ἐν ᾧ μυθεύουσι γεγονέναι βασίλισσαν Λαμίαν, *vastum antrum hedera & taxo consitum, in quo reginam Lamiam natam esse fabulantur.* Unde colligas etiam barbaris in intima Africa Lamiæ nomen non fuisse ignotum. Factum id, ut quidem suspicor, à Punico verbo להם *laham* vel *lahama*, quod vorare significat hodiéque apud Arabes. Hinc להם *loham* & לאהם *labim* helluo. Quidam לאחם per ח scribunt, quasi carnis avidum sonet, quia להם *lahm* illis est caro. Sed & per ע cum ט in fine לעמוט *lamudh*. Et Chaldæis cum *samech* προσθετικῷ סלעם *salam* est deglutire. Sic Psal. 124: 3. *nos vivos* סלעמו (*salamu*) *deglutivissent.* Hæc de Lamo & Lamia.

Homerici Læstrygones, id est, Aurunci ut notavimus, terram habuerunt expertem omnis culturæ:

> Ἔνθα μὲν οὔτε βοῶν, οὔτ' ἀνδρῶν φαίνετο ἔργα.
> *Non illic videas hominumve boumve labores.*

Solùm ager erat compascuus:

> - - - ὅθι ποιμένα ποιμὴν
> Ἠπύει εἰσελάων, ὁ δέ τ' ἐξελάων ὑπακούει.
> Ἔνθά κ' ἄϋπνος ἀνὴρ δοιοὺς ἐξήρατο μισθοὺς,
> Τὸν μὲν βουκολέων, τὸν δ' ἄργυφα μῆλα νομεύων
> Ἐγγὺς γὰρ νυκτός τε καὶ ἤματός εἰσι κέλευθοι.
> *- - - pastorem ubi pastor*
> *Evocat ingrediens, atque egressurus obaudit.*
> *Pastor & insomnis gemina mercede locatur,*
> *Pascendis datur una ovibus, datur altera bobus,*
> *Noctis namque viæ lucis via juncta cohæret.*

His versibus subobscuris significari plerique volunt noctes ibi esse brevissimas, quia noctis ingruentis tenebras dies statim excipit, ita ut nunquam sit concubia nox, & tanquam in luce perpetua quâvis horâ liceat armenta & greges è stabulis educere; adeóque pastoribus & agris redeuntibus bubulcos sic succedere, ut quisquis est pervigil utrique muneri par esse queat, atque ita duplicem laboris sui mercedem recipere. Inde Læstrygones collegit Crates habitare sub cauda draconis, ubi æstivæ noctes aut nullæ sunt aut brevissimæ, atque ut in Arato habetur.

> Μίσγονται δύσιές τε καὶ ἀντολαὶ ἀλλήλῃσι.
> *Ortus & occasus Solis miscentur in unum.*

Quæ quidem conveniunt cum rationibus Astronomicis, sed Geographicis planè adversantur. Ulysses enim ex Æoliis insulis discedens septima die appulit ad Læstrygonum littus, atque inde statim ad Circes insulam, id est, ad Circeium promontorium Latii notissimum. At ex Æoliis insulis in ter- Odyss l. 10. v. 80. 81.
ras caudæ draconis subjectas, puta in ultimam Thulem, atque ex iis rursus in Latium ne septem quidem mensibus navigasset. Itaque hoc quicquid est merè fabulosum esse oportet.

Neque puto Phœniciam hanc terræ Auruncorum descriptionem ullo alio fundamento niti quàm frigidis vocum allusionibus. Auruncos pro Ausonibus dici docuimus, tanquam ab *Aurone* deducta voce, qui idem fuerit Auson. Alludunt Hebrææ voces אורות *averot* & אורות *uroth*, quarum illa caulas gregum, hæc armentorum præsepia sonat 2 Par. 32: 28. Inde factum ut crederent totam illam terram ovium gregibus & boum armentis scatere.

tere. Alludit etiam Hebræum lucis nomen אור *or*, quod ut Auron & Aurunci Hebraicè ſcribitur per A, U & R. Itaque ſibi finxit gens in fabulas proclivis Auronas aut Auruncos inde eſſe nominatos, & in perpetua luce verſari, aut breviſſima ſaltem ibi eſſe noctis tempora.

Simile commentum de Cimmeriis, de quibus ita Odyſſ. lib. 11.

> Ἔνθα δὲ Κιμμερίων ἀνδρῶν δῆμός τε πόλις τε,
> Ἠέρι καὶ νεφέλῃ κεκαλυμμένοι, οὐδέ ποτ' αὐτοὺς
> Ἠέλιος φαέθων ἐπιδέρκεται ἀκτίνεσσιν.
> *Hic ad Cimmeriæ muros acceſſimus urbis,*
> *Quæ gens perpetua eſt caligine merſa, nec unquam*
> *Sol illam puro radiorum lumine luſtrat.*

Nec eſt quod quis agi putet de Cimmeriis Scythis circa Boſphorum, aut de populis qui habitant in extremo Septentrione, ubi longiſſimæ noctes, quę
Odyſſ. l. 11. verſ. 6. Cratetis fuit ſententia. Ulyſſes enim ex Circes inſula mane diſcedens vento ſecundo, ſub veſperam appulit ad Cimmeriorum oram. Itaque nihil vero propius quàm quod plerique aſſerunt, hos Cimmerios in Campania fuiſſe circa Bajas & Cumas prope lacum Avernum. Ita Lycophron, Silius, Feſtus, Euſtathius, & ex Geographis Ephorus, Strabo, Plinius, Marcianus, alii, quorum loca proferre longum eſſet & ſuperfluum. De cætero quod Ephorus refert apud Strabonem, eos in ſubterraneis domibus degere quas *argillas* vocant, ac per cuniculos quoſdam inter ſe commeare, nec unquam egredi è terræ cryptis, more accepto à majoribus, merè eſſe fabuloſum deprehendit Coccejus acto ab Averno lacu Cumas uſque cuniculo. Sed ut Aruncos à luce, ita Cimmerios à tenebris nomen habere Phœnices fabulati ſunt. Quia כמר *camar* vel *cimmer* eſt nigreſcere. Unde כמריר *cimrir* eſt tenebrarum atror. Sic Jobi cap. 3. ℣. 5. ubi vir ſanctus tot malis incumbentibus natali ſuo maledicit: *Polluant*, inquit, *illum tenebræ & umbra mortis; Terreant eum* כמרירי יום *(cimrire jom) atrores diei*, id eſt, tenebræ denſiſſimæ. R geminatur ut in סגריר, Prov. 27: 15.

Ejuſdem farinæ eſt quod ſequitur. Italiam Græci veteres à ſitu Heſperiam appellavêre, vel quod idem eſt à ſtella Heſpero quam intuentur eò profecturi. Et Italiæ littorum in quæ Homerus deduxit ſuum Ulyſſem. Ææa Circes inſula, id eſt, Circejum promontorium maximè ad Occaſum vergit. Illam tamen ad Auroram & Solis Ortus Poëta his verbis deſcribit ſtatim initio lib. 12.

> Νῆσον ἐς Αἰαίην, ὅθι τ' Ἠοῦς ἠριγενείης
> Οἰκία καὶ χοροί εἰσι καὶ ἀντολαὶ ἠελίοιο.
> *Inſulam in Ææan, Auroræ ubi lucida tecta,*
> *Illuſtreſque chori, & primo Sol naſcitur ortu.*

Odyſſ. l. 11. verſ. 75. & lib. 12. verſ. 11. Quorſum? unus è ſociis Ulyſſis Elpenor nomine in hac inſula ſepultus fuerat πολιῆς ἐπὶ θινὶ θαλάσσης, *in littore cani maris*, ὅθ' ἀκροτάτη πρόεχ' ἀκτὴ, *ubi ſumma acta prominebat*, id eſt, in extremo promontorio. Proinde Elpenoris tumulus nautis fuit notiſſimus, & eum celebrant multi Veteres. Theophraſtus ubi de Circejo hiſt. plant. lib. 5. cap. 9. Λέγειν δὲ τοὺς ἐγχωρίους, ὡς ἐνταῦθα ἡ Κίρκη κατῴκει, καὶ δεικνύναι τὸν τοῦ Ἐλπήνορος τάφον, *incolas tradere (ajunt) Circen ibi habitaſſe, & oſtendi tumulum Elpenoris.* Scylax: μέχρι τοῦ Κιρκαίου, καὶ τὸ τοῦ Ἐλπήνορος μνῆμά ἐστι Λατίνων, *uſque ad Circæum, Latinorum etiam eſt Elpenoris tumulus.* Plinius lib. 15. cap. 28. de myrto; *Primum Circejis in Elpenoris tumulo viſa traditur.* Ita Theophraſtus ubi ſuprà myrtos ibi provenire aſſerit, καθάπερ αἱ στεφανώτιδες, *modo coronarii operis.* Et locum ipſum addit εἶναι εἰς ἀνδρὸς θέσιν, *hominis figuram exprimere.* Itaque cùm in Circejo conſtet locum fuiſſe conſpicuum & in mare prominentem nominatum ab Elpenore; credibile eſt Phœnices nugivendos, eodem morbo correptos quo Græcorum grammaticuli qui ad ſuam linguam omnia referunt, voluiſſe hunc locum ita dici non à Græco Elpenore, ſed eo quod citiùs ibi ſcilicet הלבין אור (*hilbin or*) albeſcit lux matutina. Matutina lux albeſcere dicitur cùm primùm oritur. Unde eſt quod *albam* vocant ſermone vernaculo. אור *or* in genere lucem ſignificat. Nos hîc pro matutina, id eſt, pro aurora ſumimus. Ut Nehem. 8: 3. מן האור עד מחצית היום, *à luce uſque ad meridiem.* A luce, id eſt, ab aurora. LXX reddunt, ἀπὸ τῆς ὥρας τοῦ διαφωτίσαι τὸν ἥλιον, *ab hora illuminationis Solis:* Vulg. *de mane.* R. Selomo, *à luce quæ eſt in principio diei.*

Campaniæ littori inſulæ objectæ ſunt Ænaria, Capreæ & Sirenuſæ. *Ænaria*, inquit Plinius, Plin. 3. 9.
à ſtatione navium Æneæ, Homero Inarime dicta, Græcis Pithecuſa, non à ſimiarum multitudine, ut aliqui exiſtimavêre, ſed à figlinis doliariorum. Quæ omnia ſunt perabſurda. Neque enim Homerus Virg. Æn. l. 8.
Inarimen dixit (licet id ſequantur Virgilius, Ovidius, Lucanus, Statius, Silius, alii,) ſed diſtinctis vocibus ἐν Ἀρίμοις, *in Arimis.* Et ab Ænea non diceretur *Ænaria*, ſed *Ænearia* aut *Æneia* potiùs, & à doliis *Pithuſa.* At à ſimiis eſt Pithecuſa, ut in Africa Pithecuſæ de quibus Diodorus lib. 2. Ἐνέβαλεν εἰς χώραν ἔχουσαν πλῆθος πιθήκων, καὶ πόλεις τρεῖς τὰς ἀπὸ τούτων τῶν ζώων ὀνομαζομένας, εἰς τὸν Ἑλληνικὸν τρόπον τῆς διαλέκτου μεθερμηνευομένας Πιθηκούσας. *Regionem invaſit ſimiis ſcatentem, & tres urbes ab illis animalibus denominatas, quas Græcæ linguæ more Pithecuſas interpreteris.* Sic Pithecuſam inſulam dici volunt à Cercopibus in ſimias à Jove mutatis, & deinceps eò tranſlatis. Ita Lycophron in Caſſandra. Ovidius fab. 3. lib. 14. Et Phavorinus in Κέρκωψι, & in Νῆσος γιγάντων, ubi uſurpat ipſa verba Scholiaſtis in Lycophronem. Quin & *Ænariæ* vel *Enariæ* potiùs nomen eódem refert Servius in lib. 8. Æneidos à magno Salmaſio ſic emendatus: *Inarime nunc Enaria dicitur, &c. quia in eam ad contumeliam ſimiæ miſſæ ſunt, quas Grajorum lingua ἀρρῖνας, id eſt, enares dicunt, ob quam cauſam Pithecuſam etiam vocitant.* Nempe ut ſimius dicitur quia ſimus eſt, ita enaris quia ſine naribus. Enaris, ut elumbis, elinguis, &c. Itaque ab enaribus, id eſt, ſimiis Ἠναρία Enaria ſcribendum, quomodo legere eſt in Plutarchi Mario. Neque aliò pertinet tertium hujus inſulæ nomen Ἄριμα apud Homerum. Si verè Ἄριμος eſt πίθηκος ſimia, ut habetur in Heſychio. Quod ſumptum ex his Strabonis lib. 13. Τοὺς πιθήκους φασὶ παρὰ τοῖς Τυρρηνοῖς ἀρίμους καλεῖσθαι, *ſimias ab Etruſcis ajunt arimos appellari.* Utut ſit, veriſſimum eſt quod jam obiter monuimus vocabulum eſſe Phœnicum. Nam Hebraicè חרום *harum* eſt ſimus, Levit. 21: 18. Onkelos habet חרם *harem* vel חרים *harim*, nam variant editiones. Et Græca Verſio κολοβόῤῥιν, id eſt, naſo mutilatus ut quidam volunt. Sed in Suida κολοβόῤῥιν eſt ὁ μικρόῤῥιν, *qui parvo eſt naſo*, & κολοβὸς, ὁ σιμὸς *ſimus.* Ibidem Jonathan in Chald. Paraphraſi, דלקי בחוטמיה, *qui percuſſus eſt naribus ſuis*, id eſt, qui habet nares quaſi ex percuſſione depreſſas. Et Peſichtha: *qui naſum habet depreſſum, clauſum, contractum, &c.* Et gloſſa Solomonis שחוטמו שקוע בין שתי העינים שכוחל שתי עיניו כאחת, *cujus naſus inter oculos ita depreſſus eſt, ut duorum oculorum ſtibium videatur eſſe unum.* Ita etiam Kimchius in Lexico tanquam ex veterum doctorum ſententia. Per ſtibium oculorum ſupercilia intellige quæ ſolebant ſtibio illini. Vide 2. Reg. 9: 30. Jerem. 4: 30. Ezech. 23: 40. Quid quod Arabicè חרם *harm* eſt ſimitas & חרם *harima* verbum in prima conjug. ſimum eſſe ſignificat, in ſecunda & quinta ſimum reddere naſo contuſo vel decurtato. Hæc ideò notanda duxi,

Ovid. Metam. l. 14. Lucan. l. 5. Stat. lib. 1. carm. 2. Sil. lib. 8. & 11. Homer. Iliad. β. verſ. 783.

duxi, quia interpretum plerique alii in diversa abeunt.

Homer. Iliad. β. Virgil. lib. 8. Æn. Lucan. l. 5. Stat. Sylv. l. 2. Sil. lib. 8.

Apud Homerum & alios Typhœus, & apud Silium Japetus in Arimis vel Inarime sub monte jacere fingitur, & flammas ore eructare, propter ignes è monte Epopo vel Epopeo subinde erumpentes. Pindari Scholiastes: Συμβαίνουσι γὰρ αὐτόθι, &c. πυρὸς καταφλέξεις, καὶ μυθολογεῖται ὑποκεῖσθαι τὸν Τυφῶνα; *ibi accidunt ignis deflagrationes, & Typhon subjectus esse fingitur.* Strabo scribit Eretrienses terræ motibus, ignisque & aquarum eruptione inde fuisse exturbatos, & id ipsum aliis accidisse, quos eò miserat Hiero tyrannus Syracusarum. Et apud Strabonem Timæus paulò ante suam ætatem τὸν Ἐπωπέα λόφον ἐν μέσῃ τῇ νήσῳ τιταγέντα ὑπὸ σεισμῶν ἀναβαλεῖν πῦρ, καὶ τὸ μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῆς θαλάσσης ἐξῶσαι πάλιν ἐπὶ τὸ πέλαγος. *Media in insula Epopeum collem motu terræ concussum ignes evomuisse, & quicquid reat medium inter ipsum & mare rursus ad mare perpulisse.* Quod de ipso colle perperam accipit Plinius, qui sic habet: *Montem Epopon* (ferunt) *cùm repente flamma ex eo emicuisset, campestri æquatum planitie.* Docti videant utrum huic monti Græcum sit nomen ἀπὸ τῆς ἐπόψεως, quia speculæ sunt in montibus, aut Phœnicium ab הבהוב *hibhub* vel *ibub*, id est, assatione & exustione, propter flammarum eructationes quibus flagrat atque exardescit.

Capreas Tiberii secessu nobilesne an infames, tenuere Teleboæ. Virgilius lib. 7. Æn.

- - - Teleboum Capreas cùm regna teneret.

Statius lib. 3. Sylvarum, carm. 5.

Teleboumque domos trepidis ubi dulcia nautis
Lumina noctivagæ tollit Pharus æmula Lunæ.

Pharum intelligit de qua Suetonius in Tiberio cap. 74. *Turris Phari terræ motu Capreis condidit.* Porro Græci quidem erant hi Teleboæ. Tacitus lib. 4. Annalium: *Græcos ea tenuisse, Capreasque Telebois habitatas fama tradit.* Sed prisca origo erat Phœnicia. Author Etymologici in τάφιοι λῃστῆρες. Τοὺς Ταφίους πρότερον Τηλεβόας φασὶ καλεῖσθαι, &c. καὶ αὐτοὶ δὲ τὸ ἀνέκαθεν Φοίνικες τῶν μετὰ Κάδμου σταλέντων, *Taphios olim aiunt Teleboas fuisse dictos, &c. Hi autem oriundi ab iis Phœnicibus qui cum Cadmo missi fuerant.*

Verisimile est Sirenes, id est, nobiles meretrices quas in canora monstra mutavit Veterum credulitas, ejusdem fuisse originis. Quippe id prodit ipsum nomen ab Hebræo שיר *sir*, id est, cantico factum, ut jam anteà monuimus. Præterea Sirenas aiunt esse Acheloi filias, id est, natas ad Acheloum, unde Teleboæ. Taphus enim insula, unde in Capreas Teleboæ migraverunt, est ad ostium Acheloi. Denique certum est Sirenes habitasse circa Capreas. Nam in proximo sunt Sirenusæ insulæ, & Surrentum urbs, & Surrentinum promontorium, ubi Sirenum templum fuit & prisca sedes. Strabo lib. 1. *A locis Surrento vicinis cubito similis quidam terræ flexus excurrit versus fretum quod est juxta Capreas. Ab uno hujus jugi latere est* τὸ Σειρήνων ἱερὸν, *Sirenum templum. Ab altero, quod Posidoniatem sinum prospectat, tres exiguæ sunt insulæ desertæ atque saxosæ, quas Sirenusas vocant.* Sed & Aristoteles in libro Mirabilium eundem Sirenusis situm assignat.

Apollon. l. 4. Ovid. l. 14. Hygin. fab. 125. Apollod. l. 1. Serv. in l. 1. Æn.

Atque hi sunt Sirenum scopuli de quibus Virgilius, Ovidius, Mela, Hyginus, alii. Quin & Surrentum vel Σύρεντον ut Græci efferunt dici putatur à Sirenibus. Statius Sylv. lib. 2. carm. 2.

Virg. l. 5. Æn. Ovid. l. 14. Metam. Mela. l. 2. c. 4. Hyg. c. 14.

Est inter notos Sirenum nomine muros
Saxaque Tyrrhenæ templis onerata Minervæ,

Id est, inter Surrentum urbem & promontorium Surrentinum, quod & Minervæ dicitur. Plinius lib. 3. cap. 5. *Surrentum cum promontorio Minervæ, Sirenum quondam sede.* Nec procul à Surrento ad Occasum est Neapolis Parthenopes Sirenum unius monumento celeberrima. Vide Lycophronem, Dionysium Periegetem, Strabonem, Melam, Plinium, Silium, Stephanum, Eustathium, & alios Scholiastes. Quin quod in ipsis Capreis Sirenes degisse fama est. Servius in lib. 5. Æn. *Sirenes, &c. primò juxta Pelorum, post in Capreis insula habitarunt.*

Libro primo Odysseæ Minerva latens sub persona Mentæ ducis Taphiorum Telemachum in Ithaca convenit, tanquam itura è Tapho ἐς Τεμέσην μετὰ χαλκὸν, *Temesen ut æs comparet.* Inde colligit Eustathius agi potiùs de Italica Temese in Brutiis quàm de Cypria. Quia è Tapho in Italiæ Temesen iter est per Ithacam, in Cypriam non item. In qua eadem sunt sententia Strabo & Stephanus περὶ πόλεων. Et verò Troiano sæculo Italica Temese potuit esse nota Taphiis, cum Taphiis vicini Phocenses è Troiano bello reduces statim illam invaserint. Licophron:

Τῶν Ναυβολείων δ' εἰς Τέμεσσαν ἐκγόνων
Ναῦται καταβλώξουσιν, ἔνθα Λαμπέτης
Ἱππωνίου πρηὼν εἰς Τηθὺν κέρας
Σκληρὸν νένευκεν.
Nautæ vetusti posterorum Nauboli
Venient Temessan, hîc ubi mari imminet
Jugi petrosus Lampetes Hipponii
Sublime cornu.

Phocenses intelligit qui ducibus suis Schedio & Epitropho Iphiti Naubolidæ filiis in bello Troiano peremptis, in Italicam Temessan se contulerunt. *Iliad. β. 364. & ρ. 306.* Hanc enim intelligi docet Hipponii & Lampetis seu Lametis vicinia. Interim est quod mirere tam Italicam quàm Cypriam Temesen aut Tamassum, de qua suo loco, ab ærariis officinis commendari apud Veteres; & quo fato factum sit ut in regionibus tam dissitis duo sint loci cognomines atque eodem metallo fœcundi. Hinc suspicio non levis utramque nomen debere Phœnicibus; quorum sermone תמס *themes* seu *temes* est fusio, liquefactio; & אתמסא *ithmesa* verbum usurpatur de fusione metallorum. Sic כאתמסאה כספא, *sicut liquefit argentum*, Ezech. 22: 22. Hûc facit quod statim initio Phœnices in metallorum conflaturam multum operæ impenderunt. Hyginus fab. 274. *Cadmus Agenoris filius æs Thebis primus inventum condidit.* Plinius lib. 7. cap. 56. *Auri metalla & conflaturam (invenit) Cadmus Phœnix ad Pangeum montem.*

De Sylla & Charybdi jam actum, & de insulis Æoliis. Tantùm hic obiter addimus cur illarum Rex Æolus,

Luctantes ventos tempestatesque sonoras
Imperio premat, ac vinclis & carcere frænet.

Homerus inter Græcos hujus fabulę primus author ita didicerat à Phœnicibus, quibus עעול *aol* (ut Græcè ἄελλα) erat procella, turbo, tempestas. Chaldæi Paraphrastę plenè scribunt עלעול *alol* & עילעול *ilul*. Sed in hujusmodi geminatis primum L sæpe excidit. Tale Chald. בבל *Babel* pro בלבל *Balbel*, שושילתא *sosiltha* catena pro שולשילתא *solsiltha*, & שישורא *sisura* pro שרשורא *sirsura* vel *sarsura*, גוגולתא *gogoltha* calvarium pro גלגולתא *golgoltha*, קיקלא *kikla* fimus pro קלקלא *kilkla*, & Syrum צצלא *tsetsolo* cymbalum pro צלצלא *tseltsolo*. Eodem inquam exemplo עעול *aol* dictum pro pleno עלעול *alol*: & Rex Æolus creditus est à Phœnicibus esse Rex עעולין *aolin* tempestatum.

Addam pro corollario rem diu frustra quæsitam, Italia unde appelletur. Nisi Gręcorum nugas amplecti libeat, quorum alii dictam volunt ab *italo*, id est, tauro Herculis qui inde tranaverit in Siciliam: alii ab italorum seu boum frequentia; quasi vel Tyrrhenicâ vel Græcâ linguâ veteri boves ἰταλοὶ

λοὶ dicti sint. Alii à Rege, sive is fuerit Siculus ut Thucydides, aut Oenotrus ut Antiochus Syracusanus, aut Ulyssis ex Telegono nepos ut Hyginus author est. Quæ inconstantia palam facit Græcis hîc hæsisse calculum, nec illos reperisse quicquam ubi pedem tutò figerent. Ne dicam pleraque hæc futilia esse, & ἀσύστατα, quod docere sit facillimum si tanti esset. His igitur rejectis assero nomen Italiæ tam esse Phœnicium quàm Africæ, Hispaniæ, Siciliæ, Sardiniæ, Corsicæ, &c. quæ singula suis locis explicavimus.

Porrò res aperta fiet, si prius constet priscam Italiam nihil fuisse quàm Brutiorum agrum cum parte Lucaniæ. Id est, Italiæ partem extimam ad fretum Siculum, inter sinum Scylleticum & Lameticum vel Lametinum, hodiè *golfo di Squilacci è di S. Eufemia*, ubi regio coarctatur inter angustissimos fines, nec patet plus XX M. Ita asserit Philosophus Polit. lib. 7. cap. 10. professus se hac in parte sequi τοὺς λογίους τῶν ἐκεῖ κατοικούντων, *eorum qui illic habitant peritissimos.* Is inquam ibi asserit τὴν ἀκτὴν ταύτην τῆς Εὐρώπης Ἰταλίαν τοὔνομα λαβεῖν ὅση τετύχηκε ἐντὸς οὖσα τοῦ κόλπου τοῦ Σκυλλητικοῦ καὶ τοῦ Λαμητικοῦ. Ἀπέχειν γὰρ ταῦτα ἀπ' ἀλλήλων ὁδὸν ἡμισείας ἡμέρας. *Eam Europæ oram quæ sinu Scylletico & Lametico continetur Italiæ nomen esse consequutam, & ab invicem hæc loca solum distare iter dimidiæ diei.* Et apud Dionysium Halicarnass. id ipsum docet Aristotele vetustior Antiochus Syracusanus τὴν γῆν ὅση ἐντὸς ἦν τῶν κόλπων τοῦ τε Ναπητίνου (lege Λαμητίνου) καὶ τοῦ Σκυλλητικοῦ, &c. πρώτην κληθῆναι Ἰταλίαν, *terram quæ inter sinum Lametinum & Scylleticum patet primam Italiam esse dictam.* Et Strabo lib. 6. postquam Brutiorum regionem definivit, addit ab Antiocho ταύτην Ἰταλίαν κληθῆναι, *hanc Italiam appellari.* Nec multò pòst: Ὅριον δ' αὐτῆς ἀποφαίνει πρὸς μὲν τῷ Τυῤῥηνικῷ πελάγει, τὸ αὐτὸ ὅπερ καὶ τῆς Βρεττίας ἔφαμεν τὸν Λάον ποταμόν. *Terminum autem ei* (Italiæ) *constituit* (Antiochus) *ad mare quidem Tyrrhenum quem & nos Brutiis assignavimus Laum flumen.* Sequitur ad Siculum fretum Italiam habuisse pro termino Metapontium; Tarentinam regionem, quæ Metapontinæ vicina est, ab Italia fuisse exclusam, & Japygiæ adscriptam: & apud vetustiores pro Oenotris atque Italis eos censeri solos qui intra Isthmum siti ad Siculum fretum vergunt. Quod ipsum voluit Stephanus, in quo legendum Ἀντίοχος δὲ τὴν Βρεττίαν φησὶ κληθῆναι Ἰταλίαν, *Antiochus Brutiam terram dicit Italiæ nomen habuisse.* Neque enim dixit Antiochus quod ferunt nostri codices τὴν Ἰταλίαν κληθῆναι Βρεττίαν, *Italiam Brutiæ nomine esse appellatam.* Itaque hoc ratum & fixum esto ex descriptione Veterum priscæ Italiæ fines fuisse valde angustos neque hoc nomen agro Brutiorum patuisse multò latiùs. Nec satis scimus qua ratione ex eo angulo sit propagatum usque ad Alpes. Nisi quod non displicet conjectura Strabonis statim initio libri quinti, εὐτυχήσαντας τοὺς πρώτους ὀνομασθέντας Ἰταλοὺς, μεταδοῦναι καὶ τοῖς πλησιοχώροις, *eos qui primi Itali sunt appellati; cùm res prospere gessissent, nomen cum finitimis communicasse.*

Steph. in voce Βρέττος.

Jam ut scias quàm quadret Italiæ nomen in Brutiorum agrum, hoc quoque est observandum picem Brutiam à Veteribus plurimum commendari. Quò pertinent hæc Dioscoridis lib. 1. cap. de pice arida: Ἔστι δὲ καλὴ ἡ καθαρὰ καὶ λιπαρὰ, εὐώδης τε καὶ ὑπόκιῤῥος καὶ ῥητινώδης. Τοιαύτη δέ ἐστιν ἡ Λυκιακὴ καὶ Βρυττία δύο φύσεις ἐχόμεναι, πίσσης ἅμα καὶ ῥητίνης. *Probatur quæ pura pinguisque est, odorata, subrutila, & resinosa. Tales Lycia & Brutia, picis resinæque simul naturam habentes.* Et Plinii lib. 24. cap. 7. ubi de picis generibus: *Spissarum utilissima medicina est Brutia, quoniam pinguissima & resinosissima, utrasque præbet utilitates, ob id magis rutila quam cætera.* Et lib. 16. cap. 11. *Pix liquida in Europa coquitur navalibus muniendis.* Et paulò post; *Aceto spissatur, & coagulata Brutiæ cognomen accipit.* Et lib. 15. cap. 7. *E pice fit* (oleum) *quod picinum appellant, &c. probatum maximè è Brutia.* Et lib. 14. cap. 22. *Pix in Italia ad vasa vitibus condienda maximè probatur Brutia.* Cui simile id Columellæ lib. 12. cap. 18. *Nec dubium quin si quinta pars picis Brutiæ in universam cocturam adjiciatur, utilissimum sit omni vindemiæ.* Et cap. 23. quo medicamen picis liquidæ musto condiendo præscribitur: *Addito picis Brutiæ, si minus alterius quam purissimæ quinque libras.* Eódem referenda hæc Stephani in Βρέττος: Καὶ ἡ χώρα Βρεττία, καὶ ἡ γλῶσσα. Ἀριστοφάνης:

Μέλαινα δεινὴ γλῶσσα Βρεττία παρῆν.

Locus enim est corruptus, & utrobique pro γλῶσσα nullus dubito quin sit legendum πίσσα, ut hæc sit mens verborum: *Brettia* seu Brutia *& de regione & de pice dicitur. Aristophanes:*

Pix nigra odore Brutia adfuit gravi.

Sed & πίσσα supplendum in his Hesychii, Βρετία, μέλαινα ἢ βάρβαρος ἀπὸ τοῦ Βρετταίων ἔθνους, & verba sic restituenda: Βρεττία, μέλαινα πίσσα ἢ βάρβαρος, ἀπὸ τοῦ τῶν Βρεττίων ἔθνους, *Brutia, pix nigra aut barbara, à Brutiorum gente dicta.* Respexit enim Poëtæ locum qui habetur apud Stephanum. Et utramque emendationem confirmant hæc Phavorini, Βρεττία, μέλαινα πίσσα: & Magni Etymologici, Βρεττία, μέλαινα πίσσα καὶ βάρβαρος, ἀπὸ τοῦ Βρετίων ἐθνικοῦ; quæ sumpta sunt ex Hesychio, & rescribenda ut diximus. De cætero Lector monendus est versum quem citat Stephanus non esse Aristophanis comici. Quia Brutiorum nomen illius ævo nondum extabat. Neque enim scripsit Aristophanes olympiade CXIV ut habetur in Suida, sed ab olympiade LXXXVIII usque ad XCVI. At olympiade demum CVI latronum & servorum in Lucania colluvies urbibus aliquot occupatis Brutiorum nomen accepit, quod Strabo ἀποστάτας *defectores*, & Diodorus lib. 16. δραπέτας *fugitivos* interpretatur: non sine allusione ad Hebræum ברחת *birhath*, id est, *fuga*, quamvis sit Sabina vox. Proinde pro Aristophane in Stephano legendum suspicor Ἀριστοφῶν, qui novæ comœdiæ Poëta multò recentior fuit: sæpe citatur in Athenæo. Sed hæc obiter. Brutiam seu Βρεττίαν picem hodiè *brè* vocamus lingua vulgari, & Hispani *brea*, unde *brear navios* picare naves. Et *bruttare* Italis est inquinare (tanquam pice Brutia.) Quia ὁ ἁπτόμενος πίσσης μολυνθήσεται ἐν αὐτῇ, *qui tetigerit picem inquinabitur ab ea* Eccles. 13. 1. Tamen Brutia pix *per accidens* ut loquuntur nitorem cuti conciliabat, quia Veteres eâ utebantur ad tollendos pilos. Juvenalis Sat. 9. ex emendatione Cl. Salmasii.

---- nullus tota nitor in cute, qualem
Brutia præstabat, calidi tibi fascia visci.

Sylva Brutiæ picis ferax à Strabone sic describitur: ὁ δρυμὸς ὁ φέρων τὴν ἀρίστην πίτταν, ἣν Βρεττίαν καλοῦσιν, εὔδενδρος καὶ εὔυδρος, μῆκος ἑπτακοσίων σταδίων, *sylva picem optimam ferens, quam Brutiam vocant, arboribus pulchrè consita est, & aquis irrigua, longitudine* IↃCC *stadiorum.* Pro Βρεττίαν καλοῦσιν, quomodo restituit ex libris doctissimus Casaubonus, legitur in vulgatis exemplaribus Βρεττιάνιον Σίλαν καλοῦσιν, perperam inserto sylvæ nomine, quæ hodiéque *Sila* vocatur, olim *Syla.* Vibius Sequester cap. de nemoribus: *Syla Brutiorum.* Sallustius: *de fugitivis in sylva Syla fuerunt.* Virgilius lib. 12. Æn.

Ac velut ingenti Syla, summove Taburno.

Ubi Servius: *Syla mons & sylva est Lucaniæ.* Et ad ejusdem Poëtæ locum lib. 3. Georg.

Pascitur in magna sylva formosa juvenca.

Alii

ORIENS 37
38
36
OCCIDENS 37
SEPTENTRIO
MERIDIES
MARE IBERICUM
BASTITANI
BÆTICÆ PARTIS Uberior Descriptio
Spartarius Campus
Oros-peda al. mons Argenteus
Lacus in Bœtis fontibus
Obulcum Seu Becula Ubi argenti fodinæ
Castulo
Illiberis
Ulyssea
Illipula Magna
Baria
Charidemum prom.
hodie C. de Gates
Abdera
Saxi Vel Hexi
Selambina hodie Salabre
Syngilia fluvius
Bœtis fl.
Illiturgis
Pelagus in Bœti prope Cordubā
Corduba
Maenaca Ptol. Manoba
Salduba
Malacha
Suel
Astygis
Regio argento ferax
Ilipa hodie Pena flor
Asta
Ebura Cerealis
Iulia Traducta
Onoba
Belo
Calpe m. Carteia quæ Heraclea et Carpessus
Abila
Nebrissa
Bætis
Hispalis
Libystina
Tartessus Ins:
Tartessus
Italica
Lacus Avernus Seu Libystinus
Aestuaria
Onoba Listuria
Erythia Gades
Templum Herculis Menesthei portus
Iunonis Promont:
Bæturia

Alii Syla legunt ut sit mons Lucaniæ. Nempe Lucania latè sumpta etiam Brutios complectitur, ut ex Scylace & aliis constat.

Sed maximè ad rem pertinent hæc Poëtæ,

Georg. l. 3.
Et juvat undantem buxo spectare Cytorum,
Naryciæque picis lucos.

Cic. ad Attic. l. 3. ep. 2. Ovid. Metam. l. 15. fab. 50. Virgil. l. 3. Æn. Strabo l. 9. Diod. l. 14. Steph. Plin. l. 4. c. 7.

Naryciæ enim, id est, Brutię, quia Brutiorum erat urbs Narycia vel Narycium. Meminêre Cicero & Ovidius, & Virgilius ipse alibi:

Hîc & Narycii posuerunt mœnia Locri.

Locri nempe Epizephyrii, Opuntiorum soboles, quorum urbs erat Naryx vel Narycus patria Aiacis Oilei. Vide Servium & magnum Salmasium in Plinianis pag. 66. Itaque nugantur qui legunt *Neritiæque picis*, tanquam ab Ithacę Nerito, vel repugnante metro *Naresiæ* à Liburnię aut Dalmatiæ Naresiis. Plinius Narycię legit lib. 14. cap. 22. *Asia*, inquit, *picem Idæam maximè probat, Græcia Pieriam, Virgilius Naryciam.* Ita etiam Ausonius epist. 4. Theoni:

- - - *Naryciamque picem, scissamque papyrum.*

Quod multis probavi hactenus eximiæ picis in Brutiis uberrimam fuisse copiam, Phœnices in vicina Sicilia non latuit, quibus in picandis navibus pix erat maximi usûs. Illos igitur verisimile est eò passim se contulisse picem Brutiam comparaturos; atque inde loco nomen indidisse עיטריא *Itaria*, quasi piceariam regionem dixeris: quod Græci molliore sono Ἰταλίαν extulerint. Notum enim est R & L esse maximè permutabiles. Sic in Hispania *Tavila* Arabicè est טבירה *Tabira*: in Corsica idem sunt *Alalia* & *Aleria*: In Sardinia *Caralis* & *Calaris*: in Bœotia *Aliartus* & *Ariarthus*: in Thracia *Salmydessus* & *Sarmidessus*: In Scythia *Aldescus* & *Ardescus*: in Caria vel in Lycia *Termera*, *Telmera*, & *Termyle*: In Pamphylia *Telmessus* & *Termessus*: Circa Lydiam ad Caystrum *Cilbiani* & *Cirbiani* vel *Cirbiæi*: In Cappadocia *Thubal* & *Tibareni*: In Ægypto *Athribis* & *Athlibis*: In Judæa montes *Bether* & *Bethel* (in Vulgata promiscuè Cant. 2: 17.) *Scandalium* item vel *Sandalium* pro Arabum אסכנדריה *Iscandaria*: In Assyria *Chilmad* & *Charmandè*. Item *Tigris Tigridis* pro *Diglath* vel *Diglitho*: Circa mare Caspium *Derbices* & *Delbiccæ*: in Arabia Dioni *Athlula* urbs quæ Straboni *Athrulla*. Item *Uzal* vel *Auzal* & *Auzara*: In sinu Persico *Tyrus* & *Tylus* insula: In India *Zeilan* vel *Ceilan* quæ & Persis סרנדיב *Serandib*, id est, insula *Seran*.

Itaria עיטריא factum ab עיטר *itar*, cujus emphaticum עיטרא *itra* pro pice occurrit in tractatu Talmudico *Gittin* fol. 69. 1. in glossa. Vide Lexicon Talmud. Buxtorfii in כופרא. Alibi ferè scribitur עטרן *Itran* cum N paragogico. Ut cùm dicunt: *Non solent quicquam ferre Ismaëlitæ* אלא עורות ריח רע ועטרן *nisi pelles mali odoris & picem.* Item: *Die Sabbathi ob reverentiam diei* אין מדליקין בעטרן *non accendunt lucernas* * *pice* seu resinâ. Itaque ut agnus dicitur אימר *imar*, אמרא *imra*, & אמרן *imran*; semen ביזר *bizar*, בזרא *bizra*, & בזרן *bizran*: studium גירס *giras*, גרסא *girsa*, & גרסן *girsan*. Ita pix Talmudicis עיטר *itar*, עטרא *itra*, & עטרן *itran*. Arabes ע & ק de more permutatis pro עטרן *itran* scribunt קטראן *kitran*, & Hispani *Alquitran*, & nos vernaculè *goudran*. Hoc videtur esse *cedrium* de quo Plinius lib. 16. cap. 11: *Pix liquida in Europa è tæda coquitur navalibus muniendis multosque alios ad usus. Lignum ejus concisum, furnis undique igni extra circumdato fervet: primus sudor aquæ modo fluit canali: Hoc in Syria cedrium vocatur.* At in Dioscoride, aliud est *cedria*, nempe liquor è cedro expressus. Κέδρος, inquit, δένδρον ἐστὶ μέγα, ἐξ οὗ ἡ λεγομένη κεδρία συνάγεται, *cedrus arbor est magna, ex qua elicitur quæ cedria dicitur.* Avicenna tamen rei & vocum vicinitate deceptus, pro eodem accepit *Alkitran* Arabum & *cedriam* Dioscoridis, ut apud illum videre est lib. 2. canonis capitibus שרהי & קטראן. Sed hæc pleniùs disquirere non est nostri otii.

* Virg. Urit odoratam nocturna in lumina cedrum.

Hebræis doctoribus pix alio nomine קלב *calab* aut קלבא dicitur. In *Bava Kama* R. Selomo resinam exponit שבחביות היין, *quæ est in vini doliis.* Pice nimirum condiebantur, ut ex Plinio suprà docuimus. Alii doctores explicant זפת של עץ, *picem arboris*, ut à fossili distinguatur, quæ propriè *pissasphaltus*. An hinc vicinæ Brutiis *Calabriæ* nomen, quę & ipsa pinu & piceâ aliisque arboribus piciferis est valde ferax. Unde est quod è quatuor generibus pineæ nucis, unum à Calabriæ metropoli Tarento nomen habere scribit Plinius lib. 15. cap. 10. *Harum*, inquit, *genus alterum Tarentinum, digitis fragili putamine, aviumque expositum furto in arbore.* Eódem facit quod Calabria Græcè Πευκετία *Peucetia* dicitur, tanquam ἀπὸ τῶν πευκῶν, *à piceis arboribus*. Nam de *Peucetio* heroe fabulas nihil moror.

CAPUT XXXIV.

Phœnices in Bætica Hispania.

Phœnices in Hispania ἐπὶ πολύ. Hispaniæ tres partes. Bætica (olim Tartessis vel Tarsis) à Bæti fluvio & Turditania ab incolis Turditanis seu Turdulis: Regio quàm sit beata. Turditanorum φάτναι ἀργυραῖ sunt præsepia non laquearia. Bæticæ amnes & æstuaria. Ibi campi Elysii. Elysius, Hebr. עליז lætus. In Bætica quot urbes. Pœni & Phœnices quando primùm in Bæticam appulerint. Turduli unde dicantur. Turduli docti jam olim. Nabuchodonozor an Hispaniam subjecerit. Bætis olim Tartessus. Fontes in monte Ortospeda vel Orospeda. Orospeda, id est, mons Argenteus quorsum dictus. Bætis circa Castulonem cum fragore fluit propter littora confragosa. Inde dicta Castulo, non à Phocensi Castalio. Ibid. argenti fodinæ. Bæcula. Corduba unde dicta. קוטב *Koteb* trapetum. Trapeta & olivæ circa Cordubam. Corduba cum Venafro confertur. Calduba, Salduba, Sonoba, Onoba, Mænoba, Ossonoba unde dictæ. Corduba urbs vetus & celebris. Hispalis ætas, conditor, situs, puteus mirus, dies maxima quot horarum: quàm spectaculis inassueta: nomen. *Sephela* campestris regio. Quid sit *il* vel *ili* in Ilipa, Ilipula, Iliberi, Iliturgi, Ilurone & Ilerda. Tartessus insula & urbs inter duo Bætis ostia. Lacus ad Bætim. Æstuaria Bætis. Clima Bahairæ. Lacus Libystinus & urbs Ligystina vel Libystina unde dicti. Avernus lacus. Tartessus & Tartarus. Lethe. Pelagus prope Cordubam. Bætis etiam *Perca* dictus. Utrumque nomen à stagno. Livius emendatus. Tartessus Hebr. Tarsis, urbs magna. Triplex Tartessus. Tartessum propriè dictam Phœnices non condidêre. Tartessus non est Gaddir. Gaddir seu Gades insula unde appellata. Gades extra orbem. Gadium situs. Urbs quàm vetusta. Archaleus ejus conditor. Quàm populosa & opulenta. Gaditanæ puellæ. Dii Gaditani. Mors ibi culta, id est, Pluto. Templum Herculis Phœnicii aut Ægyptii Gadibus. Ligna in eo ἄσηπτα, fatales columnæ, sculpturæ, donaria, ossa Herculis. Theronis naves exustæ. Ritus colendi Herculis. Fons mirus. Arbores Geryonis, Erythiæ Tyrii aborigines. Erythiæ situs: urbs ibid. Fabula de bobus in Erythia. Geryon ubi regnaverit. Larini boves. Oves in Erythia. De Erythiæ variis nominibus. Plinius emendatus. Onaba cur Listuria. Nebrissa non dicta est à nebride. Asta & Menesthæi portus unde dicti. Junonis promontorium. Julia Traducta cur Joza. Ebura cur Cerealis. Calpe mons concavus in urcei modum. Κάλπη גלפא. Strabo emendatus. Carteia olim Heraclea. Hercules Phœnicibus Melcarthus, & Melicertes, & Malic. Carteia pro Melcarteia. Carteia cum Tartesso perperam confunditur, Carpessus à conchis dicta. Suel a vulpibus. Malacha à salsamentis. Hexi à flexu terræ. Sex, Sexi, Saxatina, colias Saxitanus de quo Talmudici. Selambinæ nomen Hebræum Græcæ Versionis locus explicatus. Abdara, Audera, Auzara. Charidemi promontorium, ubi lapis Achates, quomodo Phœniciè. Baria unde dicta. Bastitani, Bastuli, Blasturi, Blastophœnices.

Quamvis à Phœnice Hispania plurimum distet, intermedio toto mari mediterraneo, in illam

tamen Phœnices ἐκ πολλȣ͂, ut ait Appianus, se contulisse constat, duce Hercule Phœnicio, qui Græco multò est antiquior. Inde vetustissimum Herculis templum Gadibus, & celebres illæ columnæ de quibus plura deinceps. Nempe curiosa gens & industria semper ad ulteriora tendere non destitit, donec aperto Oceano credidit se pervenisse ad mundi metas, atque ultimos terræ terminos.

Hispaniam Veteres in tres partes diviserunt, Bæticam, Lusitaniam & Tarraconensem: quarum Bætica circa fretum Herculeum à Charidemi promontorio patet usque ad ostium Anæ fluminis: inde Lusitania usque ad Durium: cætera sunt Tarraconensis.

Bætica *Tartessis* olim vel תרשיש *Tarsis* appellabatur à Tarsis filio Javan, de quo in Phaleg egimus lib. 3. cap. 7. Bæticam nominarunt Phœnices ab amne Bæti qui mediam secat. Eadem alio nomine Turdetania dicitur à Turdetanis incolis, vel quod idem est Turdulis. De soli fœlicitate Veteres mira prædicant. Strabo nulli terrarum cedere asserit ἀρετῆς χάριν, καὶ τȣ͂ ἐκ γῆς καὶ θαλάττης ἀγαθῶν, *ratione virtutis & terræ marisque bonorum.* Nec multò aliter Plinius lib. 3. cap. 2. *Bætica, &c. cunctas provinciarum divite cultu & quodam fertili ac peculiari nitore præcedit.* Nempe authore Geographo, inde vini & frumenti plurimum exportatur, oleumque non multum modò, sed & optimum: cera item, & mel, & pix, & crocus, & minium Sinopicâ terrâ non deterius. Addit ibidem confici naves ex indigena materia, & haberi sales fossiles, & salsamenta copiosa. Sed & lanas eximias, & Saltiatarum tenuia texta commendat. Pecoris item & venationum ubertatem, in quibus præter cuniculos ipsa fœcunditate noxios, nullum est animal perniciosum. Subjungit maris opes certare cum terrestribus, ostreorumque & piscium copiâ & mole insignium longum instituit censum, quibus utrumque mare in illo tractu affluit. Et thynnos miratur imprimis porcorum instar querna glande pinguescere, quæ toto littore passim nascitur. Quid quod metalla quæ alibi gigni moris est in locis infrugiferis in tam beato solo scribit tam affatim suppetivisse, ut non solum æs & ferrum, sed & argentum & aurum nullibi tanta cum copia tum bonitate reperiatur. Unde est quod Posidonius suo more grandiloquus ibi asserit τὸ πᾶν ὄρος καὶ πάντα βȣνὸν ὕλην εἶναι νομίσματος, *omnem montem & omnem collem nummorum esse materiam.* Item θησαυρȣ̀ς εἶναι φύσεως ἀεννάȣς, ἢ ταμεῖον ἡγεμονίας ἀνεκλείπτȣ, *naturæ thesauros esse perennes, & perpetui principatus ærarium*, nec oram illam solùm esse πλȣσίαν, sed & ὑπόπλȣτον, & sub ea non degere τ̀ Ἅδην, sed ipsum Plutum. Proinde Carthaginenses duce Barca eò appellentes Turditanos deprehenderunt φάτναις ἀργυραῖς καὶ πίθοις χρωμένȣς, *præsepibus & doliis argenteis uti.* Quod magno Casaubono tam insolens visum est & supra omnem fidem, ut per φάτνας præsepia significari non putet, sed φατνώματα laquearia, ut alicubi in Diodoro. Præsepia tamen præfero, quia non dicimur uti laquearibus, cùm laquear non sit ex eo genere rerum quæ quotidiano usu teruntur. Et laquearia cum doliis minus rectè jungerentur; neque enim quicquam est simile. At præsepibus & doliis hoc saltem commune est, quod utraque locum habent in vilissima supellectili.

Nec Bæticæ opes parum auctæ sunt facili mercium exportatione. Nam præter Bętim & Anam magna flumina, quę singula tum temporis duobus latissimis alveis in Oceanum exibant, à Sacro promontorio usque ad Columnas non pauca sunt ęstuaria in multa stadia porrecta, per quę vel ab Oceano ad mediterraneas urbes, vel ex iis rursus ad Oceanum, prout mare accedit aut recedit, tam commodè navigatur quàm per fluviorum alveos. Εἰσχύσεις appellant Ptolemęus & Philostratus lib. 5. Strabo ἀναχύσεις & ἀναβάσεις, quod *æstuaria* reddit Plinius.

Itaque Homerum à Phœnicibus tum locorum dominis de regionis ubertate atque opulentiâ edoctum ibi locasse campos Elysios Strabo pluribus probat. Et verò fabulam hanc esse Phœniciam patet ex ipso *Elysii* nomine quod ex Phœnicum lingua desumptum. Hebraicè enim עלז *alaz*, עלץ *alats*, & עלס *alas* est lætari & exultare, & עליז *aliz* lætus, עליזות *alizuth* exultatio. Inde *Elysius* ἀρχαϊκῶς A & E permutatis, ut in *Enakim*, *Evila*, *Edessa*, *Emesa*, *Emmaus*, pro *Anakim*, *Avila*, *Adessa*, *Amasa*, *Ammaus*. Itaque campus Elysius est lætitiæ locus & voluptatis. Quod divinasse dixeris vatem eximium, qui Elysios campos *læta arva* & *locos lætos* interpretatur lib. 6. Æn.

> ---- *Exinde per amplum*
> *Mittimur Elysium, & pauci læta arva tenemus.*

Item:

> *Devenere locos lætos, & amœna vireta,*
> *Fortunatorum nemorum sedesque beatas.*

Inde factum ut Bætica olim tam esset populosa ut in ea numeret Geographus ducentas urbes, Plinius solum CLXXV, quia minora aliquot oppida exclusit ex hoc numero. Has urbes plerasque Pœni aut condiderant aut saltem occupaverant. Turditani enim Φοινίξιν, inquit Strabo, ȣ̓́τως ἐγένοντο ὑποχείριοι, ὥςε τὰς πλεί̈ȣς τȣ͂ ἐν τῇ Τȣρδιτανίᾳ πόλεων καὶ τȣ͂ πλησίον τόπων ὑπ' ἐκείνων νῦν οἰκεῖσθαι; *Phœnicibus*, (id est, Pœnis) *ita erant subjecti ut pleræque Turditaniæ & vicinorum locorum urbes ab iis nunc habitentur.* Scylax: Ἀπὸ Ἡρακλείων ςηλῶν τȣ͂ ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἐμπόρια πολλὰ Καρχηδονίων, *ultra Herculis columnas quæ sunt in Europa, multa sunt emporia.* Avienus:

> *Ultra has columnas propter Europæ latus*
> *Vicos & urbes incolæ Carthaginis*
> *Tenuêre quondam.*

Idem de mediterraneo Bæticæ littore probabitur deinceps. Proinde de Bætica Plinius: *Oram eam universam originis Pœnorum existimavit M. Agrippa.* Cui tamen sententiæ haudquaquam accesserim; quia Pœnos non multo ante Amilcarem patrem Annibalis Bæticam occupasse colligo ex his Trogi lib. 44. *Post regna deinde Hispaniæ primi Carthaginenses imperium provinciæ occupavêre. Nam cùm Gaditani à Tyro, unde & Carthaginensium origo est, sacra Herculis per quietem jussi in Hispaniam transtulissent, urbemque ibi condidissent, invidentibus incrementis novæ urbis finitimis Hispaniæ populis, ac propterea Gaditanos bello lacessentibus, auxilium consanguineis Carthaginenses miserunt. Ibi fœlici expeditione, & Gaditanos ab injuria vindicaverunt, & majorem partem provinciæ imperio suo adjecerunt. Posteà quoque hortantibus primæ expeditionis auspiciis, Amilcarem imperatorem cum magna manu ad occupandam provinciam miserunt.* Hispaniam igitur Pœni nonnisi recenti memoria invaserant. At longè vetustior fuit Phœnicum migratio è Tyro in Hispaniam: qui Hercule duce, ut ajunt, non solum Tartessum & Erythiam & Gades insulas, sed & in continente occuparunt loca freto vicina, & prope Calpen Carteiam ædificarunt, ut suo loco docebo. Hos propriè dici Turdulos ex Strabone colligo, qui Tartessidem insulam inter duo Bætis ostia à Turdulis habitari dicit. *Turduli* Phœniciè טלטולים *Tultulim* à migratione dicti sunt. Syris enim טלטול *tiltul* est migratio vel populi deportatio in oras longè dissitas. Merito igitur hoc nomen tributum Phœnicibus, quos in ultima terrarum deportaverat Hercules. Pro *Tultulis* primò *Turtuli*, deinde

Turduli

Turduli dicti ſunt & *Turditani*. Hinc eſt quod Turditaniam Artemidorus apud Stephanum τουρτυτανίαν *Turiytaniam* vocat, καὶ Τούρτους (lego Τουρτούλους) τοὺς οἰκήτορας καὶ Τουρτουτανοὺς, *& Turtulos incolas vel Turtutanos* pro Turdulis & Turditanis. Phœnices igitur è Tyro advecti ſunt Turdulorum vetuſtiſſimi. Et ab illis hoc nomen paulatim ad vicinos eſt propagatum : qui ob id ipſum ſupra cæteros in Hiſpania barbaros doctrinâ & cultu eminebant, quia Phœnices habuerant magiſtros. Illorum interim ſapientiam ita commendat Geographus, ut & futilitatem prodat, atque inanem jactantiam. Σοφώτατοι, inquit, ἐξετάζονται τῶν Ἰβήρων οὗτοι, καὶ Γραμματικῇ χρῶνται, καὶ τῆς παλαιᾶς μνήμης ἔχουσι τὰ συγγράμματα καὶ ποιήματα, καὶ νόμους ἐμμέτρους ἑξακισχιλίων ἐτῶν, ὥς φασι. *Hiſpanorum omnium doctiſſimos eſſe conſtat, & uti Grammaticâ, & veteris memoriæ ſcripta habere, & poëmata, & leges metris contentas ab annorum, ut aiunt, ſex millibus*. Scilicet! At qua ætate ſcripſit Strabo, nonniſi pauci anni ſupra quater mille fluxerant à mundi creatione, & à Diluvio nondum bis mille quadringenti. Itaque hic annorum numerus merè eſt commentitius. Si chiliadum loco numeres totidem annorum centurias, in Nabuchodroſori tempus incides, qui Hiſpaniam ſub jugum miſiſſe fertur. Strabo lib. 15. ex Megaſthene: Ναυοκοδρόσορον δὲ τὸν παρὰ Χαλδαίοις εὐδοκιμήσαντα Ἡρακλέους μᾶλλον, καὶ ἕως Στηλῶν ἐλάσαι; *Nabuchodroſorum autem, quem Chaldæi Herculi præferunt, uſque ad columnas perveniſſe*. Abydenus apud Euſebium Chronici pag. 41. & lib. 9. Præparat. pag. 267. Μεγασθένης δέ φησι ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Ἰνδικῶν Ναβουκοδρόσορον Ἡρακλέως ἀλκιμώτερον γεγονότα, ἐπί τε Λιβύην καὶ Ἰβηρίην στρατεῦσαι, ταύτας δὲ χειρωσάμενον, ἀπόδασμον αὐτέων εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ πόντου κατοικίσαι. *Megaſthenes Indicorum libro quarto author eſt Nabucodroſorum Hercule fortiorem fuiſſe, belloque uſque in Africam & Hiſpaniam illato, & utriſque domitis, quos inde deportaverat collocaſſe ad dextram Ponti oram*. Turdulos igitur leges ante ſexcentos annos à Nabucodroſoro ſancitas jactitaſſe quis putaverit? Sed hanc ipſam Nabucodroſori in Hiſpaniam expeditionem cur inter fabulas rejiciam alibi dixi.

Bætis amnis à quo Bætica, etiam *Tarteſſus* dicitur ab Ariſtotele, Steſichoro, Strabone, Pauſania, Stephano & Avieno. Hodiè appellant *Guadalquivir*, Arabicè אלואדי אלכביר flumen magnum. Apud Ptolemæum oritur in regione Tarraconenſi ex monte cui nomen Ὀρτόσπεδα. Sed legendum Ὀρόσπεδα, ut paſſim apud Strabonem. Sic pag. 161. Καλεῖται δὲ Ὀρόσπεδα. Et pag. 162. Ὁ δὲ Βαῖτις ἐκ τῆς Ὀροσπέδας τὰς ἀρχὰς ἔχων. Et rurſus: Ὅσοι ἄλλοι τὴν Ὀροσπέδαν οἰκοῦσι. Et pag. 163. Οἱ τὸ ὄρος οἰκοῦντες τὴν Ὀροσπέδαν. Porro ὄρος-Πέδα *mons-Peda* idem eſt quod ὄρος Ἀργυροῦν *mons Argenteus*. Arabicè enim פין *phed* vel פצה *phidda* eſt argentum. Ita interpretatur ipſe Strabo cum dicit pag. 148. Οὐ πολὺ δ' ἀπωθεν τοῦ Κασαῶνος (lege Κασαλῶνος) ἐστὶ καὶ τὸ ὄρος ἐξ οὗ ῥεῖν φασι τὸν Βαῖτιν, ὃ καλοῦσιν Ἀργυροῦν, *non procul à Caſtalone mons eſt ex quo Bætis oriri fertur, quem Argenteum appellant*. Et Stephanus: Ταρτησσὸς, πόλις Ἰβηρίας ἀπὸ ποταμοῦ τοῦ ἀπὸ τοῦ Ἀργυροῦ ὄρους ῥέοντος, *Tarteſſus, Hiſpaniæ urbs* dicta *à fluvio* Tarteſſo *qui fluit ex monte Argenteo*. Et Avienus ubi de Tarteſſi amnis origine:

At mons paludem incumbit Argentarius.

Ex his omnibus longe antiquior Steſichorus apud Strabonem:

Ταρτησσοῦ παρὰ πηγὰς ἀπείρονας ἀργυρορίζους.
Tarteſſi ad fontes quorum eſt argente[...]

Argenteum vocari ſcribit Strabo διὰ [...] τὰ ἐν αὐτῷ, *propter argenti fodinas qu[...]* nus, quia latera montis ſtan[...] argenti ſpeciem habet. V[...]

At mons paludem incumbit Argentarius,
Sic à vetuſtis dictus à ſpecie ſui,
Stanno iſte namque latera plurimo nitet.

Cui ſententię favent hęc de Tarteſſo amne apud Stephanum: ὅς τις ποταμὸς καὶ κασσίτηρον ἐν Ταρτησσῷ καταφέρει, *qui fluvius ſtannum etiam defert in Tarteſſum urbem*.

Ad Bætin aliquot urbes fuêre magni nominis: prima verſus fontes *Caſtulo*, Appiano Κασόλων, Straboni corruptè Κλάστων & Κασάων & Καίτουλον, Artemidoro, Polybio & Stephano Καστάλων, Oretanorum urbs maxima, Bæticę finis verſus Orientem; ubi Bætis ne ſcaphis quidem eſt pervius, propter confragoſas crepidines, quibus utrimque obſidetur. Res expreſſa in Strabone, qui poſtquam Bętin ſtadiis fere quingentis Hiſpalin uſque ὁλκάσιν ἀξιολόγοις onerariis grandioribus navigari docuit, & minoribus uſque ad Ilipam, & Cordubam uſque ſcaphis: Τὸ δὲ ἄνω, inquit, τὸ ἐπὶ Κλαστῶν (lege Κασταλῶνα) οὐκ ἔστι πλώϊμον; παράλληλοι δέ τινες ῥάχεις ὀρῶν παρατείνουσι τῷ ποταμῷ. *Superiora autem ad Caſtulonem navigari non poſſunt: ſed dorſa quædam montium parallela*, (id eſt, ſibi mutuo occurſantia) *in fluvium eminent*. Ῥάχεις vel ῥαχίαι ſunt rupes ad quas fluctus cum fragore alliduntur: unde proverbium in loquaces & obſtreperos, ῥαχίας λαλίστερος ripæ aut littoris crepidine loquacior. Cùm ad hujuſmodi ῥάχεις ſita fuerit Caſtulo, ut Geographus author eſt, ab aquarum fragore videtur eſſe appellata, quia קסטל־ה *caſtala* ab Arabibus eſt fluvii fragor. Hoc ſaltem vero ſimilius quàm quod Græci fabulantur, non alia ratione freti quàm vocis ſono, Caſtalium Caſtaliæ nymphæ filium, à qua prope Cyrrham & Parnaſſum fons Caſtalius dictus eſt, Caſtulonem in Hiſpania condidiſſe. Unde Silius lib. 3. de Imilce uxore Annibalis quę Caſtulone nata erat ut ex Livio diſcere eſt:

- - - Cyrrhæi ſanguis Imilce
Caſtalii, cui materno de nomine dicta
Caſtulo.

Et in cenſu copiarum Annibalis eodem libro:

Fulget præcipuis Parnaſſia Caſtulo ſignis.

Ad Caſtulonem meminit Strabo fodinę plumbi, cui argentum erat admixtum. Sed & argenti fodinas in eodem agro memorat his verbis Polybius lib. 10. Ἐν τοῖς περὶ Κασταλῶνα τόποις, περὶ Βαικύλαν πόλιν, οὐ μακρὰν τῶν ἀργυρείων μετάλλων, *in locis circa Caſtulonem, propè Bæculam urbem, non procul ab argenti fodinis*. Hæc Bęcula eſt Obulcum Ptolemęi, cui vicina fuit Caſtulo ad Bętim, non ad Anam, ubi deſcribunt πινακόγραφοι. Sed in Caſtulonis ſitu fefellit illos numerus latitudinis qui in Ptolemęo corruptus eſt, ut Caſaubonus rectè obſervat. De Caſtulone plura qui volet Livium legat lib. 24. & 28.

Corduba Lucani patria, & utriuſque Senecę, Arabicè dicitur קוטבה *Coteba*, vel *Corteba* inſerto R pro *Coteba*, quod in capite de Sardinia tralatitium eſſe docuimus. Hęc fuit ſuſpicio noſtra, quia קוטבא *coteba* Syris trapetum eſt, ſeu mola olearia. Baal Aruch משימין עין גדול וכבד על הזיתים שבבית הבד הנקרא קוטב ובראשו תלוי אבן גדול, *ponunt in torculari ſuper olivas lignum magnum & grave quod coteb vocant cum grandi lapide ipſius capiti appenſo*. Corduba hinc urbs קוטבא *coteba* vel inſerto R קרטבא *Corteba*, id eſt, trapeti dici potuit, quia Cordubę & in vicinis locis magna vis fuit trapetorum. Statius in Lucani genethliaco;

Quæ Tritonide fertiles Athenas
Unctis Bætica provocas trapetis.

[...]tica, id eſt, ea pars Bęticę potiſſimum quæ eſt [...] Cordubam; agitur enim de Lucani patria, qui [...]dubenſis erat. Nec aliò referenda hęc Martia[...] [...]b. 7. Epigr. 27.

Nec Tarteſſiacis Pallas tua, Fuſce, trapetis
Cedat.

Idem enim de Corduba nominatim lib. 12. Epigr. 64.

Uncto Corduba lætior Venafro.

Cordubam cum Venafro conferens, Campaniæ oppido cujus ager eſt olei feraciſſimus. Strabo lib. 5. Εὐελαιός ἐστι καὶ πᾶσα ἡ περὶ τὸ Οὐένα φρον, *etiam olei ferax eſt totus Venafranus tractus.* Plinius lib. 15. cap. 2. de oleo: *Principatum in hoc quoque bono obtinuit Italia toto orbe, maximè agro Venafrano.* Juvenalis Sat. 5.

Ipſe Venafrano piſcem perfundit.

Et Martialis ipſe lib. 13. Epigr. 101. cui titulus, *Oleum Venafranum.*

Hoc tibi Campani ſudavit bacca Venafri;
Unguentum quoties ſumis & iſtud olet.

Sed vereor ne *Corduba* ſit nomen ejuſdem formæ cujus in eadem Bætica *Calduba*, *Salduba*, *Sonoba*, *Onoba*, *Manoba*, & in Luſitania non procul ab Anæ oſtio maritima urbs *Oſſonoba*: quæ compoſita videntur ex nomine בעל *Baal* ſuppreſſo finali L ut in Ἀννίβας & Ἀσδρούβας. Sic *Calduba* eſt קלטובעל *Caltobaal* refugium ejus Baal, id eſt, Juppiter, Salduba שלטובעל *Saltobaal* dominium ejus Baali, vel clypeus ejus Baal, *Sonoba* שענובעל *Saanobaal* fulcrum ejus Baal, *Manoba* מניובעל *Meniobaal* præfectus ejus Baal, *Onoba* אונובעל *Onobaal* robur ejus Baal, *Oſſonoba* עשנובעל *Uſanobaal*, vel חסנובעל *haſanobaal* idem. Sic *Corduba* eſſet חרדובעל *Chardobaal* tremor ejus Baal, vel קדרובעל *Kodrobaal* virtus ejus Baal. Nam Arabicè קדרה *Kodra* eſt potentia & virtus. Strabo Cordubam recenſet inter maxima emporia: & ævo Annibalis jam erat celebris. Silius:

Nec decus auriferæ ceſſavit Corduba terræ.

Sed inclaruit maximè ſub imperio Regum Arabum quorum Regia erat Cordubæ.

Infra Cordubam notiſſima eſt *Hiſpal*, quæ & *Hiſpalis* & *Spalis*, unde *Sabinus Spalenſis* in concilio Eliberitano, Ἴσπολον Philoſtrato, Arabibus אשביליה *Isbilia*, hodiè *Sevilla.* Ex Silio colligere eſt floruiſſe jam olim: ibi enim in copiis Annibalis

Fulget præcipuis Parnaſſia Caſtulo ſignis,
Et celebre Oceano atque alternis æſtibus Hiſpal.

Cæſar igitur Hiſpalim non tam condidit quàm inſtauravit. Sic accipe hæc Iſidori Hiſpalenſis lib. 15. cap. 1. *Hiſpalim Cæſar Julius condidit, quam ex ſuo nomine & Romæ urbis vocabulo Juliam Romulam nuncupavit.* De eadem ita Plinius: *A læva* per Bætim deſcendentibus *Hiſpalis colonia, cognomine Romulenſis.* Et Strabo: Ἡ μὲν Ἴσπαλις ἐπιφανὴς, καὶ αὕτη ἄποικος Ῥωμαίων: νυνὶ δὲ τὸ μὲν ἐμπόριον συμμένει, *clara quidem eſt Hiſpalis Romanorum & ipſa colonia, in qua nunc etiam emporium manet.* Item: Μέχρι μὲν οὖν Ἰσπάλιος ὁλκάσιν ἀξιολόγοις ὁ ἀνάπλους ἐστὶν, ἐπὶ σταδίους οὐ πολὺ λείποντας τῶν πεντακοσίων; *Hiſpalim uſque ſurſum navigatur grandibus onerariis ad ſtadia ferè quingenta.* Hiſpali puteum memorat Plinius, qui creſcente æſtu minuitur & augeſcit decedente. Apud Ptolemæum lib. 8. Ἡ μὲν Ἴσπαλις ἔχει τὴν μεγίστην ἡμέραν ὡρῶν ιδ γʹ, *Hiſpalis maximam diem habet horarum 14. cum triente.* Hiſpalenſes Neronis ævo adhuc tam rudes erant, & Romanorum ſpectaculis inaſſueti, ut cùm apud ipſos hiſtrio in tragico habitu altè gradiens cœpiſſet vocem intendere, omnes præ metu fugerint, tanquam conſpecto ſpectro. Ita ex Damide narrat Philoſtratus lib. 5. cap. 3. Si Iſidoro Hiſpalenſi credimus, *Hiſpalis à ſitu cognominata eſt, eo quod in ſolo paluſtri ſuffixis profundo palis locata ſit, ne lubrico atque inſtabili fundamento caderet.* Sed Hiſpalenſis alius longè doctior, Arias inquam Montanus, hoc etymon merito rejicit, *Hiſpalim* vel *Spalim* docens nomen eſſe Phœnicium ex שפלה *ſpela* vel *ſephela* deflexum quod planitiem ſignificat, quia in campeſtri regione eſt Hiſpalis. Hinc LXX Interpretes in Abdia verſ. 19. οἱ ἐν τῇ Σεφηλᾷ, *qui ſunt in Sephela*, id eſt, in campeſtri regione. Cyrillus: οἱ δὲ ἐν τῇ Σεφηλᾷ, τουτέστιν, οἱ ἐν τῇ πεδινῇ. Hieronymus: *In Sephela, id eſt, in campeſtribus.* Euſebius in Locis: *Sephela ſicut ſcribit Eſaias* (lege Abdias) *pro quo Aquila campeſtrem, Symmachus vallem interpretatur. Uſque hodiè omnis regio juxta Eleutheropolim campeſtris & plana, quæ vergit ad Aquilonem & Occidentem Sephela dicitur.*

Inter Cordubam & Hiſpalim, à mari ſtadiis DCC. aſcendentibus ſiniſtra fuit *Ilipa*, in montoſa regione quæ multo argento ferax fuit. Vide Strabonem & Plinium. *Ilipa*, id eſt, עילית פאה *Ilith-peah* celſa plaga. In Ptolemæo corruptè vocatur Λαῖπα μεγάλη *Læpa Magna.* In Plinio Ilipæ cognomen eſt *Italica.* Tamen Strabo *Ilipam* & Ptolemæus *Læpam* faciunt ab *Italica* diverſas. Italicam maximè inſigniit Silius Italicus inde oriundus. Ilipa hodiè *Penaflor* dicitur, quia in rupe ſita. In Hiſpaniæ antiquitatibus rem pluribus explicat Ambroſius Moralis. Idem in notis in Eulogii Memoriale lib. 2. cap. 11. conjectat *Ili priſcâ Hiſpanorum linguâ oppidum ſignificaviſſe. Inde tot urbium, ſed in Bætica præſertim, nomina id in principio retinere, ut Iliturgim, Iliberim, Ilipam, Ilipulam.* Sed obſervare debuerat Vir qui in hoc negotio diu ſudavit; omnia illa loca fuiſſe in celſo ſitu. De *Ilipa* jam dictum. *Ilipula* non ſolùm urbis, ſed & montis nomen eſt in Ptolemæo. De *Iliberi* ipſe Ambroſius ubi ſuprà: *fuit urbs hæc non longè ab inclita urbe Granata, in colle qui nunc Elviræ mons appellatur.* Supereſt *Iliturgis* de qua Livius lib. 8. *Conſpexerunt editiſſimam partem urbis, quia rupe præalta tegebatur, neque opere ullo munitam, & ab defenſoribus vacuam, levium corporum homines, & multa exercitatione pernicium clavos ſecum ferreos portantes, qua per inæqualiter eminentia rupis poterant ſcandunt, ſicubi nimis arduum & læve ſaxum occurrebat, clavos per modica intervalla figentes, cùm velut gradus feciſſent.* Sic Hiſpaniæ Tarraconenſis urbs *Iluro* ab Antonino deſcribitur in Pyrenæis montibus. Et de *Ilerda* Lucanus lib. 4.

Strab. lib. 3. p. 141. 142. 174. 175. Plin. lib. 3. cap. 1.

Colle tumet modico, lenique excrevit in altum
Pingue ſolum tumulo, ſuper hunc fundata vetuſtâ
Surgit Ilerda manu.

Omninò igitur illud *Ili* eſt Syrum עילי *ilai* vel עלי *illai* quod celſum ſonat.

Aliquot millibus infra Hiſpalim cadebat Bætis in magnum lacum Libyſtinum nomine, è quo ſubinde geminus exoriens duobus oſtiis aquas in Oceanum exonerabat, intermedia Tarteſſo vel Tarteſſide magnâ inſulâ, ubi Tarteſſus urbs fuit. Mela lib. 3. cap. 1. *Poſt ubi non longè à mari* (Bætis) *grandem lacum fecit, quaſi ex uno fonte geminus exoritur, quantuſque ſimplici alveo venerat, tantus ſingulis effluit.* Avienus in oris maritimis:

---- *inſulam*
Tarteſſus amnis ex Libyſtino lacu
Per operta lapſus undique ablapſu ligat.

Strabo lib. 3. pag. 140. Εἶτ' εὐθὺς αἱ ἐκβολαὶ τοῦ Βαίτιος διχῆ σχιζόμεναι. ἡ δὲ ἀπολαμβανομένη νῆσος ἀπὸ τῶν στομάτων ἑκατὸν, ὡς δὲ ἔνιοι καὶ πλειόνων σταδίων ἀφορίζει παραλίαν. *Tum bipartita Bætis oſtia: inſula autem in oſtiorum medio comprehenſa oram maritimam continet centum, vel ut alii plurium etiam ſtadiorum.* Et pag. 148. Δυοῖν δὲ οὐσῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ, πόλιν ἐν τῷ μεταξὺ χώρῳ κατοικεῖσθαι πρότερόν φασιν, ἣν καλεῖσθαι Ταρτησσὸν ὁμώνυμον τῷ ποταμῷ. καὶ τὴν χώραν

ραν Ταρτησσίδα καλεῖσθαι φασὶν, ἣν νῦν Τουρδοῦλοι νέμονται. *Cùm Bætis amnis duobus ostiis in mare exeat, aiunt olim in medio urbem fuisse habitatam Tartessum fluvio cognominem, regionemque appellatam fuisse Tartessidem quam nunc Turduli incolunt.* Pausanias in Eliacis secundis: Ταρτήσσιον εἶναι ποταμὸν ἐν χώρᾳ τῇ Ἰβήρων λέγουσι, στόμασιν ἐς θάλασσαν κατερχόμενον δυσὶν, καὶ ὁμώνυμον αὐτῷ πόλιν ἐν μέσῳ τοῦ ποταμοῦ τῶν ἐκβολῶν κειμένην. *Tartessum fluvium esse aiunt in Hispanorum regione, ostiis duobus in mare descendentem, & amni cognominem urbem inter utrumque alveum sitam.* Ptolemæus etiam habet Βαίτιος τὸ ἀνατολικὸν στόμα, *Bætis orientale ostium*; unde colligas aliud fuisse δυτικὸν *occidentale*. Sed ejus descriptio vel per authoris vel per scribarum incuriam est prætermissa.

Lacus ad Bętim quem diximus etiam aliunde notus. Plinius: *Inter æstuaria Bætis oppidum Nebrissa.* Æstuaria Bætis appellat lacum ad Bætim, quem mare augebat affluxu suo & refluxu minuebat. Seneca in Medea:

Nomenque terris qui dedit Bætis suis
Hesperiæ pulsans maria languenti vado.

Et ibi Martinus Delrio: *Languenti vado propter ampla spatia terrarum quæ tunc occupat, lacui fermè similior.* Sed & in Arabe Geographo Bætic̨e pars quæ est ad Bætis ostia vocatur אקלים אלבהירה *clima Bahairæ*, id est, provincia lacus vel stagni. *Libystinum* vocat Avienus deflexa voce ex Phœnicio לביצין *Lebitsin*, quasi *Ad paludes* dixeris: cujus nominis locum in Ægypto memorat Strabo; & alterum prope Romam Festus in *Caprilia*. Ad Libystinum lacum cognominis urbs fuit, quam, pro לביצין (*Lebitsin*) *Ad paludes*, Λιγυστίνην *Ligustinam* Græci appellarunt, tanquam à Liguribus in Bætica scilicet. Stephanus ex MS. Palatino à magno Salmasio emendatus: Λιγυστίνη, πόλις Λιγύων, τῆς δυτικῆς Ἰβηρίας ἐγγὺς καὶ τῆς Ταρτησσοῦ πλησίον, *Ligustina, Ligurum urbs in Occidentali Iberia prope Tartessum.* Sic in Avieno pro *Libystino lacu*, quidam legunt *Ligustino*, alii etiam *Libystico*: sed vera lectio est quam diximus. Etiam Ἄορνος Avernus dictus est idem lacus. Scholiastes Aristophanis in Ranas: Ἡ δὲ Τάρτησσος Ἰβηρικὴ πόλις περὶ τὴν Ἄορνον λίμνην, *Tartessus est Hispanica urbs circa lacum Avernum.* Avernus Gręcè Ἄορνος; Punicè fortasse ביצה אחרונה (*bitsa Aharona*) *lacus extremus* vel etiam *Occidentalis.* Sic Deut. 11:24. הים האחרון *mare extremum*, id est, ἐπὶ δυσμῶν *Occidentale*, ut habent LXX & Vulgatus Interpres. Bæticum lacum à situ Phœnices sic vocaverunt. Itaque ut Elysii campi ex sententia Strabonis, ita etiam Avernus lacus fuit in Bętica. Sed & ad Tartessum Tartari nomen alludere credidit Strabo: Εἰκάζοι ἄν τις, inquit, ἀκούων τὰ περὶ Ταρτησσοῦ, τὸν Τάρταρον ἐκεῖθεν παρωνομάσαι τὸν ἔσχατον τῶν ὑποχθονίων τόπων; *audiens aliquis de Tartesso, existimare possit Tartarum inde* ab Homero *nominatum extremum eorum qui infra terram sunt locum.* Bæticam addunt interlui è regione Gadium amne quem *Guadaleten* appellant quasi fluvium *Lethem*. Tamen priscorum ὁ τῆς Λήθης ποταμὸς, *Oblivionis fluvius*, qui & Limęa vel Limius, in Bętica non fuit, sed in Tarraconensi inter Durium & Minium. Vide Melam, Strabonem, Plinium, & Ptolemæum. Hic ille amnis est de quo Livius lib. 55. in epitome. *D. Junius Lusitaniam urbium expugnationibus usque ad Oceanum perdomuit; & cùm fluvium Oblivionem* (lege *Oblivionis*) *transire nollent, raptum signifero signum ipse transtulit, & sic ut transgrederentur milites persuasit.* Et Florus lib. 2. cap. 17. *Omnes Callaciæ populos, formidatumque militibus flumen Oblivionis, &c.* Et Silius lib. 1.

Quique super Gravios lucentes volvit arenas
Infernæ populis referens oblivia Lethes.

Sed ad Bætim jam redeundum, qui non solùm circa ostia, sed & prope Cordubam latiùs diffunditur in stagni modum, in loco qui pelagus vocabatur ex argumento. Eulogius in Apologetico martyrum Cordubensium: *Sumebant* (Saraceni Cordubenses) *lapillos* Bætis *fluminis, qui cruore martyrum erant aspersi, & lymphis abluentes projiciebant in pelago.* Et Ambrosius Moralis in scholiis ad hunc locum: *Ea Bætis pars quæ à Solis porta aut paulò superiùs ad pontem, aut paulò inferius, hoc est, ad arcem, veteris urbis eo tractu urbis mœnia alluit peculiari nomine nunc vocatur pelagus, &c. Quia nimirum toto eo tractu flumen ipsius latiùs stagnat, & in pelagi formam protenditur.* Denique in ipso monte Argenteo lacus est ex quo Bætis oritur. Geographus Arabs: *Fluvius qui Cordubam alluit in eo monte oritur* מן מנתמע מיאה כאלעדיר טאהר פי נפס אלגבל, *ex aquarum colluvie quæ in ipso monte lacus habet speciem.* Hinc Avienus suprà:

At mons paludem incumbit Argentarius.

Tribus igitur in locis stagnat Bætis, primò statim in ipso fonte, secundò prope Cordubam, tertiò versus ostia, ubi æstuaria & lacus Avernus seu Libystinus. Atque ob id ipsum Punicè ביצי *Bitsi*, id est, paludosus dictus est. *Tsade* Hebræum in T mutarunt Gręci & Romani scriptores, ut in *Tyro* & *Tani* ex צור *Tsor* & צען *Tsoan*. Neque aliò pertinet quod idem amnis ab accolis Πέρκης, id est, *Perca* nominabatur. Stephanus: Βαῖτις, ποταμὸς κατὰ Ἰβηρίαν, ὃς Πέρκης λέγεται ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων. Nempe *Perca* factum ex ברכה *berca*, id est, à stagno; ut in Sicilia *Percusa* vel *Pergusa* dicebatur lacus Ennæ vicinus ubi Proserpina rapta est. *Percam* vel *Percem* in *Certem* aut *Certim* mutarunt scribæ imperiti in his Livii lib. 28. *Martius superato Bæte amni, quem incolæ Certim appellant.*

Inter duo Bætis ostia *Tartessis* insula quam diximus & *Tartessus* urbs Hebraicè vocatur תרשיש *Tarsis*. Inde *Tartessis* & *Tartessus*, vel S & T permutatis Syrorum more, ut in אתור *Atur* pro אשור *Assur*, vel primâ geminatâ, ut cùm petra pro טרשא *tarsa* טרטישא *tartisa* dicitur. In Avieno fuisse legitur *Multa & opulens civitas ævo vetusto.* Et apud Hesychium in Γαλῆ: Ἡ Ταρτησσὸς ἔξω τῶν Ἡρακλείων στηλῶν ἧς Ἀργανθώνιος ἐβασίλευσεν, ἔστι δὲ ἡ πόλις αὕτη πρὸς τῷ Ὠκεανῷ μεγάλη λίαν; *Tartessus extra columnas Herculeas in qua regnavit Arganthonius: urbs autem est ad Oceanum magna valde.* Eam condidisse Phœnices probat Eustathius ex Arriano: Ἀρριανὸς δὲ, inquit, καὶ τὴν Ταρτησσὸν Φοινίκων κτίσμα φησίν. Sed frustra: nam Arriani locum legenti lib. 2. ἀναβασ. statim patebit eum Tartessi nomine pro Gadibus cum Plinio abuti. Agit enim de ea Tartesso in qua colebatur Hercules. Verba sunt: Τόνγε ἐν Ταρτησσῷ πρὸς Ἰβήρων τιμώμενον Ἡρακλέα (ἵνα καὶ στῆλαί τινες Ἡρακλέους ὠνομασμέναι εἰσὶ) δοκῶ ἐγὼ τὸν Τύριον εἶναι Ἡρακλέα. ὅτι Φοινίκων κτίσμα ἡ Ταρτησσός. *Herculem illum qui Tartessi colitur ab Iberis (ubi etiam columnæ quædam sunt Herculeæ dictæ) puto ego Tyrium esse Herculem, quia Tartessus à Phœnicibus condita est.* Tartessus, id est, Gades: nam in Gadibus fuit templum Herculis non in Tartesso propriè dicta. Sic Plinius ubi de Gadibus: *Nostri Tartessum appellant; Pœni Gadir.* Sed & alia est Tartessus quam condidêre Phœnices nempe Carteia prope Calpen & columnas initio freti, quæ & ipsa Tartessus dicitur à Strabone, Mela, Plinio & Appiano. Uno verbo triplex est Tartessus apud Veteres; una propriè dicta in insula ad Bœtis ostia, qui & ipse Tartessus de nomine urbis dictus est; duæ sic dictæ καταχρηστικῶς, Carteia nimirum & Gades. Has condidere Phœnices: at primam illam jam conditam invenerunt. Unde in Mirabilibus Philosophus: Τοὺς πρώτους τῶν

Φοινίκων ἐπὶ Ταρτησσὸν πλεύσαντας, *primos Phœnices cùm Tarteſſum navigaſſent.* Nota *primos Phœnices*, ut extitiſſe jam ſcias, quo tempore primi Phœnices eò ſe contulerunt. Illam nempe condiderat ſtatim à diſperſione gentium *Tarſis* filius Javan de quo Geneſ. 10: 4. ut probavimus in noſtro Phaleg lib. 3. cap. 7.

Itaque ut Ezech. 27: 12. Tarſis deſcribitur omnibus metallis dives, argento maximè, ferro, ſtanno & plumbo quæ comparabant Tyrii mercatores; ſic in Stephano Ταρτησσὸς eſt πόλις Ἰβηρίας, ἀπὸ ποταμοῦ τοῦ ἀπὸ τοῦ Ἀργυροῦ ὄρους ῥέοντος, ὅς τις ποταμὸς καὶ κασσίτηρον ἐν Ταρτησσῷ καταφέρει, *Tarteſſus* eſt *Iberiæ urbs à fluvio dicta qui fluit ex Argenteo monte, & ſtannum etiam Tarteſſum defert.* Et de eodem amne Avienus:

---- fluctibus ſtanni gravis
Ramenta volvit, invehitque mœnibus
Dives metallum.

Et in Marciano Heracleota:

Ἡ λεγομένη Ταρτησσὸς ἐπιφανὴς πόλις,
Χρυσόν τε καὶ χαλκὸν φέρουσα πλείονα.
Tarteſſus urbs eſt nominis celeberrimi,
Unde auri & æris fertur ingens copia.

Et quod maximè ad rem eſt in Philoſopho primi Phœnices magna argenti vi inde allata ad immenſas opes brevi evecti ſunt: Τοὺς πρώτους τῶν Φοινίκων, inquit, ἐπὶ Ταρτησσὸν πλεύσαντας, λέγεται τοσοῦτον ἀργύριον ἀντιφορτίσασθαι, ἔλαιον καὶ ἄλλον ναυτικὸν ῥύπον εἰσαγαγόντας, ὥς τε μηκέτι ἔχειν δύνασθαι μήτε ἐπιδέξασθαι τὸν ἄργυρον. *Primos Phœnices ajunt, cùm Tarteſſum navigaſſent, tantam argenti vim oleo aliiſque nauticis ſordibus permutaviſſe, ut nec capere naves nec ferre poſſent.* Addit inde diſcedentes ex argento conflaſſe anchoras & reliquam ſupellectilem. Quibus ſimilia habet ex Poſidonio Diodorus pag. 216. Sic Colæum Samium, qui primus Græcorum Tarteſſum navigavit annis circiter ſexcentis ante Chriſtum, quæſtum ex mercibus maximum feciſſe narrat Herodotus lib. 4. Succeſſêre Phocæi, qui eodem authore amicitiam contraxerunt cum Tarteſſi Rege Arganthonio, id eſt, ארך ענתא *Arc-antho* Πολυχρονίῳ ſeu longi temporis. Hunc enim annos alii CXX, alii CXXX, alii CL, alii CCC vixiſſe ferunt, & LXXX regnaſſe.

In terreſtribus muſtelas, in aquatilibus murænas Tarteſſias Veteres deprædicant. De muſtelis vide Heſychium in Γαλῆ Ταρτησία, & Scholiaſtem Ariſtophanis in Ranis, ubi Ταρτησίαν γαλῆν *Tarteſſiam muſtelam* dici leges ἀντὶ τοῦ μεγάλην *pro magna.* Hinc Herodotus: εἰσὶ δὲ γαλαῖ ἐν τῷ σιλφίῳ γινόμεναι τῇσι Ταρτησσίῃσι ὁμοιόταται, *muſtelæ quæ in ſilphio naſcuntur Tarteſſiis ſunt ſimillimæ.* At murænam Tarteſſiam commendant Julius Pollux inter τὰ παρὰ τοῖς παλαιοῖς ἐδέσματα εὐδόκιμα, & Varro apud Gellium inter genera edulium omnibus aliis præſtantia quæ profunda ingluvies inveſtigavit. Meminit etiam Ariſtophanes ubi ſuprà. Et Strabo poſtquam egit de conchyliis quæ in freto ſunt circa Cartejam: ἐν δὲ τοῖς ἐξωτέροις τόποις, inquit, καὶ μείζονας ὀγδοήκοντα μνῶν τὴν σμυραίναν καὶ τὸν γόγγρον, ταλαντιαῖον δὲ τὸν πολύποδα, διπήχεις δὲ τὰς τευθίδας, καὶ τὰ παραπλήσια: πολὺς δὲ καὶ ὁ θύννος συνελαύνεται δεῦρο ὑπὸ τῆς ἀλέης τῆς ἔξωθεν παραλίας πίων καὶ παχύς. *In externis locis*, (id eſt, fretum circa Tarteſſum) *murænas & congros reperiri ajunt qui appendunt* LXXX *minas: polypos qui talentum; bicubitales teuthides* (ſpeciem lolliginis) *aliosque piſces id genus. Hùc etiam plurimi thynni compelluntur à tepore externi littoris, pingues & craſſi.* Nam ut Philoſophus rectè obſervat hiſt. animal. lib. 8. cap. 19. & ex eo Athenæus lib. 7. χαίρουσι δὲ οἱ θύννοι μάλιστα τῶν ἰχθύων τῇ ἀλέᾳ, καὶ πρὸς τὴν ἄμμον τὴν πρὸς τῇ γῇ προσχωροῦσι τῆς ἀλέας ἕνεκεν, ὅτι θερμαίνονται. *Omnium piſcium thynni maximè tepore gaudent, & teporis gratia littoream arenam adeunt ut incaleſcant.*

Ut Tarteſſi nomen Gadibus tribui docuimus, ita contrario errore Tarteſſus à nonnullis *Gaddir* dicitur. Author Salluſtius in fragmentis ex hiſtoriarum libro ſecundo: *Tarteſſum Hiſpaniæ civitatem, quam nunc Tyri mutato nomine Gaddir habent.* Et Avienus in oris maritimis:

Hîc Gaddir urbs eſt dicta Tarteſus prius.

Et rurſus:

---- Gaddir hîc eſt oppidum:
Nam Punicorum lingua conſeptum locum
Gaddir vocabat: ipſa Tarteſſus prius
Cognominata eſt: multa & opulens civitas
Ævo vetuſto, nunc egena, nunc brevis,
Nunc deſtituta, nunc ruinarum agger eſt.

Agi conſtat de vera Tarteſſo, quia eandem deſcribit paulò pòſt in inſula quam,

Tarteſus amnis ex Libyſtino lacu
Per operta lapſus undique ablapſu ligat.

Tamen ex Plinio & Solino ſcimus Pœnis *Gaddir* id ipſum fuiſſe quod Græcis Γάδειρα, Romanis *Gades*, Arabibus קאדס *Kades*, Hiſpanis *Cadis* aut *Calis*, inſulam nimirum Oceano circumfuſam, in via à freto Herculeo ad oſtium Bætis fluminis. Rationem nominis jam explicavit Avienus qui idem in Dionyſium:

Pœnus namque locum Gadir vocat undique ſeptum.

Neque aliter Plinius: *Pœni Gadir, ita Punicâ linguâ ſeptum ſignificante:* & Solinus: *Pœni linguâ ſuâ Gadir, id eſt, ſepem nominarunt.* Et Iſidorus: *quam Tyrii à Rubro mari profecti occupantes, in lingua ſua Gades* (lege *Gadir*,) *id eſt, ſeptam nominaverunt.* Et Heſychius: Γάδειρα, τὰ περιφράγματα, Φοίνικες. Hebræis, Syris & Arabibus hac voce nihil notius. Itaque ineptiunt Græculi qui γῆς δειρὴν explicant, aut λιθόστρωτον, aut ἐκ μικρῶν ᾠκοδομημένον. In una Tribu Judæ multa erant oppida ejuſdem aut vicini nominis, גדר *Gader*, Joſ. 12: 13. גדרה *Gedera* גדרתים *Gedorothaim* גדור *Gedor*, Joſ. 15: 36, 58. גדרות *Gaderoth* 2. Par. 28: 18. quæ omnia conſtat à ſepimento dicta. Gades Græcè Κοτινοῦσα *Cotinuſa* dicta eſt, ὡς πολλὰς ἔχουσα κοτίνους, *ut quæ agreſtes oleas multas habeat.*

Gades inſula Livio lib. 28. eſt *extra orbem terrarum.* Straboni: ἐσχάτη ἱδρυμένη τῆς γῆς, Solino *extremus noti orbis terminus.* A Calpe diſtare ſcribit Strabo ſtadia DCCL aut DCCC, ab oſtio freti Plinius LXXV M paſſ. A continente anguſto ſpatio & veluti flumine abſciſſam author eſt Mela. Hoc ſpatium Polybius, Plinius & Solinus pedibus DCC, Strabo ſtadio, Iſidorus definit CXX paſſibus: nempe qua parte eſt proxima; nam alicubi VII millibus à continente abeſſe ſcribit Plinius. Longitudo in Polybio eſt XII millium, in Strabone centum ſtadiorum: latitudo in illo III M. in hoc, ubi minima, unius ſtadii. Merito igitur à Stephano deſcribitur στενὴ καὶ περιμήκης, *anguſta & prælonga. Quâ terris propior eſt*, inquit Mela, *penè rectam ripam agit: qua Oceanum ſpectat duobus promontoriis evecta in altum, medium littus abducit, & fert in altero cornu ejuſdem nominis urbem opulentam, in altero templum Ægyptii Herculis.*

Qua occaſione Tyrii colonos eò deduxerint, & quoties rem tentaverint antequam ſuccederet, pluribus narrat Strabo. De tempore non ſatis conſtat, niſi quod hanc Phœnicum coloniam unam eſſe ex vetuſtiſſimis pro comperto habetur. Unde eſt quod τὰ ἀρχαῖα Γάδειρα, *vetuſtas Gades* in Philoſtrato & aliis legas. Pomponius rem arceſſit *ab Italica tempeſtate.* In Vellejo Paterculo circa Codri Regis tempora uno ſæculo juniore *Tyria claſſis plurimum pollens mari in ultimo Hiſpaniæ tractu, in extremo*

tremo nostri orbis termino insulam circumfusam Oceano perexiguo à continenti divisam freto Gades condidit. Sequitur eosdem paucis post annis Uticam condidisse; Uticam autem Carthagine Philosophus in libro Mirabilium antiquiorem esse testatur annis CCLXXXVII: apud Etymologum voce Γάδειρα, ἐν ταῖς Φοινίκης (lege Φοινικικαῖς) ἱστορίαις in Phœniciis historiis refert Claudius Julius (aliis Julus & Jolaus) ὅτι Ἀρχαλεὺς υἱὸς Φοίνικος, κτίσας πόλιν, ὠνόμασε τῇ Φοινίκων γραφῇ, *Archaleum Phœnicis filium Gades urbem à se conditam Phœnicio vocabulo appellasse.* Id si verum esse concesseris, condita fuerit Gaditana urbs non multo post tempora Josuæ.

Urbs in extrema fuit insula versus Occasum, qua parte à continente plurimum distat: ævo Augusti tam insignis, authore Festo, ut Juba Rex Maurorum

Illustriorem semet urbis istius
Duumviratu crederet.

Quàm fuerit opulenta quingenti docent equites in ea censi, quot alibi nuspiam, si Patavium excipias. Nempe Gades testatur Strabo πλήθει γε οὐδεμιᾶς ἂν ἀπολείπεσθαι τῶν ἔξω Ῥώμης πόλεων, *multitudine civium nulli urbium extra Romam cessisse.* Quod valde mirum in exigua insula in ultimo orbe nec ulla re fertili. Maximè cùm incolas idem asserat in opposita continente non multum agri possedisse. Sed eos locupletaverant maritima commercia, & amicitia Romanorum, quibus erant maxime addicti. Nec vetus urbs parum aucta est novæ accessione, à Cornelio Balbo Gaditano triumphali viro condita. Augustam Juliam Gaditanam vocat Plinius. Ex utraque facta Didyme viginti circiter stadiorum in ambitu.

Hæ opes invexêre luxum & lasciviam; itaque toto orbe Romano Gaditanæ puellæ in conviviis ideò admittebantur ut lascivis ad lyram aut cymbalum cantibus & indecoris motibus Venerem concitarent. Juvenalis Sat. undecimâ:

Forsitan expectes ut Gaditana canoro
Incipiat prurire choro, &c.

Et ibi vetus Scholiastes: *Nunc*, inquit, *expectas apud me pantomimas aut Lyristrias de Gadibus, quod lasciviant.* Statius in Saturnalibus:

Illic cymbala, tinnulæque Gades.

Martialis lib. 5. epigr. 79. ad Turanium:

Nec de Gadibus improbis puellæ, &c.

Et lib. 7. epigr. 71. de Thelesina:

Edere lascivos ad Bætica crusmata gestus,
Et Gaditanis ludere docta modis.

Et lib. 11. epigr. 17. ad lectores:

Nam mea Lampsacio lascivit pagina versu,
Et Tartessiacâ concrepat æra manu.

Vide & lib. 14. epigr. 203. de puella Gaditana. Inde *Jocosæ Gades* epigr. 62. libri primi. Et epigr. 42. Cæcilius, qui scurriles jocos usurpans videri volebat urbanus, dicitur id esse,

Quod de Gadibus improbus magister.

Qui nempe saltatriculas & lyristrias Gaditanas circumducebat ad quæstum.

De cætero Gaditani erant περιττοὶ τὰ θεῖα in Deorum cultu superstitiosi, ut habetur in Philostrato; & quædam habuêre numina vix uspiam alibi culta. Sic Æliano teste apud Eustathium: ἐν Γαδείροις βωμὸς ἐνιαυτῷ ἵδρυται, καὶ μηνὶ ἄλλος εἰς τιμὴν χρόνου βραχυτέρου τε καὶ μικροτέρου (legendum μακροτέρου,) *Gadibus una fuit ara anno sacra, & altera mensi, in temporis tam brevioris quàm longioris honorem.* Ibidem aras habuêre πενία paupertas, τέχνη ars, γῆρας senectus. Et mors alibi neglecta, quia nomen implacabile, in ea insula culta, ut quæ sit ἡ κοινὴ ἀνάπαυλα καὶ ὁ τελευταῖος ὅρμος, *communis quies & ultimus portus.* Hinc Philostratus: Τὸν θάνατον μόνοι ἀνθρώπων παιωνίζονται, *soli hominum festis cantibus mortem celebrant.* At mortis nomine potuit Pluto intelligi, quem מות *Muth*, id est, *mortem* Phœnices appellasse ex Sanchoniathone scimus. Fuit & urbi contiguum Saturni delubrum de quo Strabo.

Sed in præcipuo cultu fuit Hercules; Dionysius in Gadium descriptione.

Ἔνθά τε Φοινίκων ἀνδρῶν γένος ἐνναίουσιν,
Ἀζόμενοι μεγάλοιο Διὸς γόνον Αἰγιόχοιο.
Phœnicum hîc habitant homines de sanguine creti,
Immortale Jovis nati qui numen adorant,

id est, Herculem: itaque pro Αἰγιόχοιο multi Ἡρακλῆα legunt. Hujus templum ab urbe fuit maximè dissitum, in altera parte insulæ versus Ortum, quâ continenti est proxima. Hercules ille non Græcus fuit, ut multi volunt, sed Phœnicius. Appianus in Ibericis: Τότε Ἡρακλέους ἱερὸν τὸ ἐν στήλαις Φοίνικές μοι δοκοῦσιν ἱδρύσασθαι, καὶ θρεσκεύεται νῦν ἔτι * Φοινικῶς, ὅτε θεὸς αὐτοῖς οὐχ ὁ Θηβαῖός ἐστιν, ἀλλ᾽ ὁ Τυρίων. *Herculis templum quod est prope columnas Phœnices mihi videntur extruxisse: quia nunc etiam Phœnicio ritu colitur: nec Thebanus ipsis est Deus, sed Tyriorum.* Arrianus in Alexandro lib. 2. Tartessi nomen ut diximus pro Gadibus usurpans: *Herculem illum qui Tartessi colitur ab Iberis (ubi etiam columnæ quædam sunt Harculeæ dictæ) puto ego Tyrium esse Herculem, quia Tartessus condita est à Phœnicibus,* καὶ τῷ Φοινίκων νόμῳ ὅτε νεὼς πεποίηται τῷ Ἡρακλεῖ τῷ ἐκεῖ, καὶ θυσίαι θύονται, *& Phœnicio ritu templum inibi Herculi structum est & sacra fiunt.* Sic Diodorus lib. 5. pag. 208. Phœnices hoc idem delubrum condidisse asserit, & in eo instituisse θυσίας μεγαλοπρεπεῖς τοῖς τῶν Φοινίκων ἔθεσι διοικουμένας. Mela vult esse templum Ægyptii Herculis, sed à Tyriis conditum. *Templum*, inquit, *Ægyptii Herculis cultoribus, religione, vetustate, opibus illustre Tyrii condidêre.* Proinde verisimile est Ægyptium illi Herculem eundem esse cum Phœnicio. Nec alia mens Philostrati, qui ut litem dirimat, in eo templo fingit τιμᾶσθαι μὲν ἄμφω τὼ Ἡρακλέε utrumque Herculem coli, Thebanum, inquam, & Ægyptium, illum propter boves Geryonis inde abactos, hunc sapientiæ nomine, & quia totum orbem dimensus est usque ad ultimos terrarum fines: ita tamen ut Ægyptio gemina, Thebano una duntaxat ara consecrata sit.

* Lege Φοινικικῶς.

Templum hoc hominibus stulto errore fascinatis non pauca commendabant seu vera seu fabulosa. 1. Ipse situs in orbe extremo, vel extra orbem terrarum, ut in Livio habetur. 2. Summa antiquitas. Mela: *Annorum queis manet numerus ab Iliaca tempestate principia sunt.* 3. Post tot sæcula materies ligni incorrupta. Silius lib. 3.

Vulgatum nec cassa fides ab origine fani
Impositas durare trabes, solasque per ævum
Condentum novisse manus, hîc credere gaudent
Consedisse Deum, seniumque repellere templis.

4. Fatales columnæ ignotis literis inscriptę, quibus constabat scilicet mundi compages, atque elementorum inter se nexus & concordia. Itaque de harum inscriptione consultus Apollonius: Γῆς, inquit, καὶ Ὠκεανοῦ ξύνδεσμα αἱ στῆλαι εἰσίν. Ἐγράψατο δὲ αὐτὰς ἐκεῖνος ἐν μοιρῶν οἴκῳ, ὡς μήτε νεῖκος τοῖς στοιχείοις ἐγένοιτο, μήτε ἀτιμάσειαν τὴν φιλότητα ἣν ἀλλήλων ἴσχουσιν. *Terræ & Oceani vinculum sunt hæ columnæ, quas in domo Parcarum inscripsit Hercules, ne qua elementis contentio accidat, nec amicitiam disjungat quâ invicem tenentur.* Has columnas ex auro & argento conflatas describit Philostratus, at Strabo solùm æreas, & quicquam in iis scriptum fuisse negat pręter nummos in templi fabricam insumptos. Idem Posidonium refellit qui has putavit esse Herculis columnas πολυθρυλλήτους. 5. Eidem fano pretium addebant variæ sculpturæ & donaria, pu-

ta hydræ, Diomedis equi, duodecim Herculis labores in lapide incisi, aureus Teucri balteus & Pygmalionis oliva aurea cum baccis smaragdinis. De his consulendi Photius & Philostratus. 6. Præterea creditus ipse Hercules in eo templo esse conditus. Mela: *Cur sanctum sit ossa ejus ibi sita efficiunt.* Et præsentia numinis se ab omni periculo sartos tectos Gaditani putabant. Ex Macrobio nota est historia, aut fabella verius, de Therone Rege Hispaniæ citerioris, qui cùm instructa classe venisset ad expugnandum Herculis templum, Gaditanis propugnantibus, subito in fugam versæ sunt regiæ naves, simulque improviso igne correptæ conflagraverunt. Cætera ibi vide. 7. Etiam in ipso cultu multi ritus alibi parum in usu: Silius ubi suprà:

Philostr. lib. 5 cap. 1.
Phot. auth. 241.
Saturnal. lib. 1. cap. 25.

Fœmineos prohibent gressus, ac limine curant
Setigeros arcere sues, nec discolor ulli
Ante aras cultus velantur corpora lino
Ex Pelusiaco præfulget stamine vertex.
Discinctis mos thura dare, atque è lege parentum
Sacrificam lato vestem distinguere clavo:
Pes nudus, tonsæque comæ, castumque cubile,
Irrestincta focis servant altaria flammæ,
Sed nulla effigies, simulacrave nota Deorum.

Quod ultimum merè Judaicum etiam in Philostrato legere est: Ἐν ᾗ τῷ ἱερῷ τιμᾶσθαι μὲν ἄμφω τὼ Ἡρακλέε φασὶν, ἀγάλματα δὲ αὐτοῖν οὐκ εἶναι, *in templo coli ajunt utrumque Herculem, statuas autem ipsis non esse.* Item: Βωμοὺς δὲ τοὺς μὲν Αἰγυπτίους δύο, χαλκοῦς καὶ ἀσήμους, *Ægyptio quidem aras esse duas, æreas & sine simulachro.* Cur ab Herculis sacris fœminas etiam Romani excluserint docent Plutarchus in quæst. Rom. quæst. 60. & Macrob. lib. 1. Saturnal. 8. Nondum actum de mirabili fonte Gadibus in templo Herculis, quem ajunt ταῖς παλιῤῥοίαις τῆς θαλάττης ἀντιπαθεῖν, κατὰ μὲν τὰς πλήμας ἐκλείπουσαν, κατὰ δὲ τὰς ἀμπώτεις πληρουμένην; *ad æstus maris contrario modo affici, cùm sub affluxum deficiat, & in refluxu impleatur.* Ita Polybius apud Strabonem. Sed Plinius paulò aliter lib. 2. cap. 97. *Gadibus qui est delubro Herculis proximus fons inclusus ad putei modum, alias simul cum Oceano augetur minuiturque, alias verò utrumque contrariis motibus. Eodem in loco alter Oceani motibus consentit.* 9. Prætereo Philostrati nugas de arboribus Geryoniis, unde manabat sanguis. Quibus non puto verius quod in Isidoro habetur, ibidem nasci arborem palmæ similem, cujus gummi infectum vitrum ceraunium gemmam reddit.

Inter Gades & Hispaniam altera fuit insula quam sic describit Plinius: *Ab eo latere quo Hispaniam spectat* (Gadis insula) *passibus ferè centum, altera insula est longa* III M. *pass.* M. *lata, in qua prius oppidum Gadium fuit. Vocatur ab Ephoro & Philistide Erythia, à Timæo & Sileno Aphrodisias, ab indigenis Junonis. Erythia dicta est, quoniam Tyrii ab origine eorum orti ab Erythræo mari ferebantur.* Acutè ut solet corrigit Cl. Salmasius; *Tyrii aborigines earum*, id est, conditores Gadium & Erythiæ. Aborigines enim Halicarnasseus exponit γενάρχας ἢ πρωτογόνους. Phœnicia igitur fuit insula non Punica, quæ conditores habuit è Tyro, non è Carthagine, ut perperam Avienus:

---- hinc Erythia est insula
Diffusa glebam & juris olim Punici;
Habuêre primò quippe eam Carthaginis
Prisci coloni.

De eadem Stephanus in Ἀφροδισιὰς quod nomen est ad multa loca ambiguum: Τρίτη, νῆσος ἡ πρότερον Ἐρύθεια, μεταξὺ Ἰβηρίας καὶ Γαδείρων, *tertia Aphrodisias, insula quæ priùs Erythia inter Hispaniam & Gades.* Et Strabo: Ἐρύθειαν δὲ τὰ Γάδειρα ἔοικε λέγειν ὁ Φερεκύδης, &c. Ἄλλοι δὲ τὴν παραβεβλημένην ταυτῇ τῇ πόλει νῆσον, πορθμῷ σταδιαίῳ διειργομένην, *videtur Gadibus Erythiæ nomen tribuisse Pherecydes: alii autem* hoc nomine intelligunt *insulam urbi adsitam, unius stadii freto divisam.* Ex his facilè colligitur quis Erythiæ fuerit situs, quæ hodiè nusquam comparet. Fuit nempe media inter Gades & continentem; urbi quæ ad Occasum erat insulæ ita vicina ut fretum interjectum unius solum esset stadii ut refert Strabo, vel centum passuum ut Plinius: qui priùs oppidum Gadium asserit ibi fuisse. Quin & quosdam observat Strabo loci amœnitate captos condidisse ὥσπερ ἀντίπολιν τῇ Διδύμῃ, tanquam antipolim, id est, oppidum urbi Didyme sive Gadium, sed à paucis habitatum, si cum illa conferatur.

Hæc est illa Erythia apud Poëtas tam celebris, in qua regnasse volunt tricorporem illum Geryonem cujus boves Hercules abegerit. Fabulæ princeps in Theogonia Hesiodus, Poëta omnium qui extant uno Homero excepto longè vetustissimus. Τρικέφαλον, inquit, Γηρυονῆα tricipitem Geryonem exarmavit Hercules:

---- περιῤῥύτῳ εἰν Ἐρυθείῃ
Ἤματι τῷ, ὅτε βοῦς ἤλασεν εὐρυμετώπους
Τίρυνθ' εἰς ἱερὴν, διαβὰς πόρον Ὠκεανοῖο.
---- in circumfusa Erythia
Oceano quo ferre gradum Deus impiger ausus
Inde sacram Tirintha boves adduxit opimos.

Et in Poëtarum gratiam Erythiæ boves fingit Marcianus Ægyptiis & Epiroticis non cedere. Verba sic habent ex magni Salmasii emendatione:

Εἶτ' ἐχομένη ἐστὶ νῆσος ἡ καλουμένη
Ἐρύθεια, μεγέθει μὲν βραχεῖα παντελῶς,
Βοῶν ἀγέλας ἔχουσα καὶ βοσκημάτων,
Προσεμφερεῖς ταύροις τε τοῖς Αἰγυπτίοις,
Καὶ τοῖς κατὰ τὴν Ἤπειρον ἔτι Θεσπρωτίοις.
Vicina sequitur dicta nomine insula
Erythia prisco, quæ quidem haud multum patet,
Sed latiora pascua & boves habet
Thesprotiorum bubus Epiroticis
Ægyptiisque mole & arvinâ pares.

Tamen in Iberia non regnavit Geryon nec circa Gades, sed Ambraciæ in Epiro. Ita pronunciat Arrianus post Hecatæum historicum antiquissimum lib. 2. ἀναβάσ. *Geryonem*, ait, *adversus quem Hercules Argivus ab Eurystheo missus est, ut boves Geryonis abigeret, & Mycenas duceret,* οὐδέν τι προσήκειν τῇ γῇ τῇ Ἰβήρων Ἑκαταῖος ὁ λογοποιὸς λέγει, *nihil ad Iberorum regionem pertinere dicit Hecatæus historicus, neque ad insulam Erythiam in Oceano sitam missum fuisse: sed continentis quæ circa Ambraciam & Amphilocum est Regem fuisse Geryonem, & ex illa continente Herculem boves abegisse.* Quod ipsum habet Eustathius in Dionysium Periegetem. Atque eódem pertinet quod in Epiro boves prægrandes Λαρινοὶ *Larini* credebantur ex illorum esse genere quos abegerat Hercules, & nomen habere à bubulco Larino Herculis abigeo. Hæc partim ex Athenæi lib. 9. partim ex Aristophanis Scholiaste in Aves, partim ex Suida qui veterem scriptorem citat Lycum Rheginum Poëtæ Lycophronis parentem. Et ex Herodoto colligere est Græcorum neminem navigasse Tartessum ante Colæum Samium, qui vi ventorum ingruentium invitus eò abreptus est, illo ipso anno quo Cyrenas condidit Battus, id est, annis circiter DC post Herculis apotheosim. Præterea in Erythia gramen erat siccius quàm ut bobus saginandis par esset. Itaque nullos boves in ea memorat Strabo, sed oves solùm quæ mirum in modum pinguescebant. Τῶν νεμομένων, inquit, αὐτόθι προβάτων τὸ γάλα ὀρὸν οὐ ποιεῖ. τυροποιοῦσι τε πολλῷ ὕδατι μίξαντες διὰ τὴν πιότητα: Ἐν τριάκοντά τε ἡμέραις

ἡμέραις πνίγεται τὸ ζῶον, εἰ μή τις ἀποσκάζει τι τοῦ αἵματος: ξηρὰ δέ ἐστιν ἣν νέμονται βοτάνην, ἀλλὰ πιαίνει σφόδρα. *Ibi pascentium ovium lac sero caret, nec nisi aquâ multâ infusâ in caseum cogunt propter pinguedinem; & trigesimo die pecus suffocatur, nisi aliquid mittatur sanguinis: nam quo pascuntur gramine, licet sicco, valde pinguescunt.* Hæc Strabo de ovibus in Erythia, dicturus etiam de bobus illis præpinguibus si qui fuissent, maximè cùm ad Poëtarum illustrationem hoc pertineat, in qua ubique multus est. Proinde Mela in Bætica natus non putavit prope Gades esse Geryonis Erythiam, sed contra Lusitaniam. In qua eadem sententia etiam alios fuisse ex Plinio & Solino constat. At mihi persuasissimum Hispaniam & Gades Græco Herculi ne famâ quidem fuisse notas: & Poëtas quibus

Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas,

ideò suum Herculem in Oceanum deduxisse, ne Phœnicio Herculi videretur inferior, quem ex longinquis itineribus non vulgarem sibi gloriam comparasse noverant.

Ab ovium frequentia Phœnices videntur Erythiam appellasse insulam עשתרות *Astaroth*, id est, ovium; deinde etiam עשתורת *Astoreth* vel עשתרתא *Astarta* propter allusionem, tanquam ab Astarte Deâ. Quod ab aliis redditum Ἀφροδισίας *Aphrodisias* seu *Veneria*, ab aliis Ἥρας νῆσος, *Junonis insula*: quia Astarte modò pro Venere modò pro Junone sumitur, ut suo loco docemus. Et Græcorum antiquissimi, cùm quid essent *Astaroth* vel *Astoreth* planè nescirent, videntur divulsis vocibus inde fecisse ἄστυ Ἐρύθης, quasi sic diceretur oppidum in insula Ἐρύθη. Nam Ἐρύθην pro Ἐρυθεία occurrere docet Stephanus, quod dici putat κατὰ συναλοιφήν. Quin ut Καλλιόπη & Πηνελόπη priùs dictum quàm Καλλιόπεια & Πηνελόπεια, ita Ἐρύθη priusquam Ἐρύθεια. Hæc fortasse verbosè nimis de tribus insulis, Tartesso, Gadibus & Erythia, quarum nomina Veteres tam promiscuè usurpant ut illas inter se distinguere non sit cujusvis. Maximè cùm hodiè de tribus nonnisi una supersit. Erythiam enim absorpsit mare. Et è duobus Bętis ostiis uno obstructo Tartessus continenti juncta est.

Jam si ex insulis redeamus ad Bætis æstuaria tria se offerrent oppida de quibus ita Plinius: *Inter æstuaria Bætis oppidum Nebrissa cognomine Veneria, & Colobona, coloniæ Asta quæ Regia dicitur.* Sed *Colobona* vox est nihili; & nisi fallor Plinius ita scripserat: *Nebrissa cognomine Veneria col. Onoba colonia, &c.* Veneria col. id est, Veneria colonia. Ita scribitur per compendium. Ex *Col.* & *Onobą* factum est monstrum vocis *Colobona*. Ita Plinio conveniet cum Strabone & Ptolemæo, quorum ille sic habet ubi de Bæticæ æstuariis: Πόλεις ἔκτισαν ἐπ' αὐτῶν καὶ ἄλλας κατοικίας, καθάπερ ἐπὶ τῶν ποταμῶν. Τούτων δ' ἐστὶν ἥ τε Ἄστα, καὶ Νέβρισσα, καὶ Ὄνοβα. *Urbes ad illa condiderunt & alia domicilia, tanquam ad fluvios: in quo numero sunt Asta, & Nebrissa, & Onobą.* Sic in Ptolemæo *Asta & Nebrissa* sunt circa Bætis ostium Orientale: at *Onobą Listuria* vicina fuisse videtur æstuariis ostii Occidentalis ab illo prętermissi, quod ab Orientali distabat plus centum stadiis, ut ex Strabone scimus. Atque inde *Listuria* cognomen. Nam לאסטוריא *Listuria* Pœnis, id est, ad æstuaria. L præfixum respondet nostro *ad*: & אסטוריא *Isturia* deflexum ex Romano *æstuaria*.

Nebrissam hodiè à Bæti distare scribit octo millibus Antonius Nebrissensis, quia alterum Bętis ostium est oblimatum. Hujus, si credimus, conditor fuit Bacchus, quia ad Nebrissam alludit Νεβρὶς, id est, pellis hinnuli, Bacchi gestamen & bacchantium. Silius lib. 3.

Ac Nebrissa Dionysais conscia sacris,
Quam Satyri coluêre leves, redimitaque sacra
Nebride.

Quin *Nebrissa* est נאה פריצה *Nae-pritsa*, habitatio eruptionis, supple fluvii aut aquarum. Hęc enim est verbi Hebręi vis. Sic Job. 28: 4. פרץ נחל *erupit torrens.* 2 Sam. 5: 20. כפרץ מים *ut eruptio aquarum.* Et Arabicè פראץ אלנהר est ostium fluvii. Nebrissa ab incolis hodiè *Lebrixa* dicitur, id est, לפריצה *Lepritsa. Ad aquarum eruptionem.*

Asta Pœnis ut putamus fuit אשדה *Asda* vel *Esda*, id est, ἔκχυσις vel ἀνάχυσις effusio. Sic Joh. 5: 2. *Beth-esda* בית־אשדה est domus effusionis, ut docti pridem observarunt. Cur inde dicta sit Asta, præter loca quę jam allata sunt docebunt hęc Ptolemæi: Ἡ κατὰ Ἄσταν ἔκχυσις, *quæ ad Astam est effusio*: Et Strabonis: Ἡ κατὰ Ἄσταν ἀνάχυσις καὶ ἀνάβοασις, *quæ ad Astam est effusio & æstuarium.* Et rursus: Ἐπὶ δὲ ταῖς ἀναχύσεσιν ἡ Ἄστα, εἰς ἣν οἱ Τουρδιτανοὶ συνίασι, *ad effusiones est Asta ad quam Turditani conveniunt.* Nempe ad Gades trajecturi quarum navale in opposita continente à Balbo conditum nonnisi centum stadiis ab Asta urbe distabat.

Fuit & æstuariis ad Astam vicinus Menesthei portus. Ptolemęus: Ἡ κατὰ Ἄσταν ἔκχυσις, Μενεσθέως λιμὴν, *ad Astam æstuarium, Menesthei portus.* Et Strabo nuper citatus: Ἑξῆς δ' ἐστὶν ὁ Μενεσθέως καλούμενος λιμὴν, καὶ ἡ κατὰ Ἄσταν ἀνάχυσις, *deinde est Menesthei portus, & quod ad Astam est æstuarium.* Menesthei scilicet portus Punicè dicebatur מין־אשדא *Min-Asda* vel *Esda* per aphæresim pro למין־אשדא *Lemin-Asda*, portus Astæ. Nam Græca vox λιμὴν pro portu est in Hebręorum usu. Et Talmudici למין *lemin* scribunt. Sed Arabes מין *min* vel מינא *mina*, vocabulo decurtato: ita etiam Pœni olim ut conjectamus. Tale est quod *liburnis* Syris est בורני *burni*. Hæc Gręci cùm ignorarint, in *Min-Esda* latere voluerunt nomen Menesthei sui, quem in bello Troiano ducem fuisse Atheniensium Poëta scribit. Proinde Menestheum Athenas ex Ilio reversum fingunt pulsum à Thesidis in Hispaniam se contulisse. Adeóque non solum Menesthei portum, sed & oraculum circa hæc loca memorat Strabo. Ἐνταῦθα δέ που, inquit, καὶ τὸ μαντεῖον τοῦ Μενεσθέως ἐστί. Et Gaditanos Philostratus Μενεσθεῖ τῷ Ἀθηναίων θύειν Menestheo Atheniensi sacrificare scribit lib. 5. cap. 1.

Menesthei portum excipit Junonis promontorium. Ita appellant Plinius & Pomponius. Ratio nominis petenda ex his Ptolemęi: Τὸ ἀκρωτήριον ἀφ' οὗ ὁ πορθμὸς, ἐν ᾧ ναὸς Ἥρας, *promontorium a quo fretum, in quo Junonis templum.* Junonis, id est, עשתרתא Astartes, ut jam diximus. Hoc promontorium est totius Bæticæ caput & Gaditani freti finis, unde primùm è faucibus angustis panditur Oceanus.

In medio freto *Transductam*, vel *Juliam Traductam*, Pomponii Melæ patriam, quam eodem teste habitabant transvecti ex Africa Phœnices, Strabo vocat Ἰουλίαν Ἰόζαν *Juliam Jozam*, quia *Joza* Pœnis id ipsum fuit quod Romanis *Traducta*. Syris enim גוז *guz* est trajicere. *Joza* pro גוזא *Goza* scribitur, quomodo passim *jeuz* nux pro גוז *gauz* in Arabum interpretibus. Plura vide ubi de Tingi.

Intus non procul à littore est Ptolemæi Ἔβορα *Ebora*, quę Plinio *Ebura Cerealis*, à Cereali fructu sic dicta. Quo eódem pertinet *Eburæ* Punicum nomen. Hebręis enim & Syris עבור *Ibur* vel עיבורא *Ibura* est annona & frugum proventus. In Chaldęa Paraphrasi sępe respondet Hebręo דגן *dagan* quod frumentum sonat. Plures in Hispania fuêre urbes hujus nominis.

Initio freti sunt columnę Herculis, id est, ut plerique volunt, oppositi montes *Calpe* & *Abila*, quorum uterque quidem, sed Calpe magis & penè totus

totus in mare prominet. Is à Strabone definitur ὄρος τῇ περιοχῇ μὲν οὐ μέγα, τῷ δ᾽ ὕψει μέγα καὶ ὄρθιον, ὥστε πόῤῥωθεν νησοειδὲς φαίνεσθαι; *mons ambitu quidem non magnus, sed in altitudinem magnam erectus, ut eminus videntibus insulæ speciem objiciat.* Κάλπη Græcis est urna, urceus, ut *calpar* in Festo vasis genus. Hesychius, Κάλπη, στάμνος, ὑδρία. Inde *Calpe* mons dictus. Avienus in oris maritimis ex magni Viri emendatione,

Calpeque rursum in Græcia species cavi
Teretisque visu nuncupatur urcei,

quia concavus est in urcei modum. Juvenalis Scholiastes Sat. 14. *Calpe urnæ similis mons, unde Calpe in extrema Spania.* Mela: *Is mirum in modum concavus, ab ea parte quâ spectat occasum medium ferè latus aperit, atque inde egressus totus admodum pervius, prope quantum patet sinus, & specus ultra est.* Rursus κάλπη deductum ex Phœnicio גלפא *galpha*, ejusdem significationis. Nam Arabicè גלף *galph* est vas fictile, vel effracti vasis ima pars: & גולפא *gulpha* Talmudicis urceus, ut in tractatu *Nedar* שקל גולפא על כתפיה, *tulit urceum super humeros suos.* Itaque *Calpes* nomen tam Phœnicium fuit quàm Græcum.

Ad montem Calpen *Calpe* urbs describitur in his Strabonis: Πρὸς αὐτὸ Κάλπη πόλις ἐν τετταράκοντα σταδίοις, ἀξιόλογος καὶ παλαιὰ, ναύσταθμόν ποτε γενομένη τῶν Ἰβήρων, ἔνιοι δὲ καὶ Ἡρακλέους κτίσμα λέγουσιν αὐτὴν, ὧν ἐστὶ καὶ Τιμοσθένης, ὥς φησι καὶ Ἡράκλειαν ὀνομάζεσθαι τὸ παλαιὸν, δείκνυσθαί τε μέγαν περίβολον καὶ νεωσοίκους. *Ad Calpem montem in quadragesimo stadio eximia urbs est & vetusta, Hispanorum navibus olim statio. Hanc ab Hercule conditam esse nonnulli asserunt, inter quos est Timosthenes, qui eam antiquitus Heracleam appellatam fuisse refert, ostendique adhuc magnum murorum ambitum & navalia.* Sed cùm de urbe Calpe in illis locis nulla sit alibi mentio, magnus Casaubonus rectè conjicit pro Καλπη πόλις rescribendum Καρτηΐα πόλις, quam ad Calpen montem describunt Mela, Plinius, Ptolemæus & Geographorum alii. Huc facit quod cum Carteiam toties infrà nominet Strabo, nihil tamen de ejus situ alibi dixisse reperitur. Nec frustra Heraclea Cartejæ fuisse vetus nomen, tanquam ab Hercule conditore. Herculem enim suum Phœnices Μέλκαρθον *Melcarthum* appellabant. Philo Byblius ex Sanchoniathone apud Eusebium lib. 1. Præpar. Τῷ δὲ Δημαροῦντι γίνεται Μέλκαρθος ὁ καὶ Ἡρακλῆς, *ex Demarunte autem natus est Melcarthus qui & Hercules.* Μέλκαρθος, id est, מלך קרתא *Melec Kartha* Rex urbis, id est, Tyri. Idem Græcis *Melicertes* sive *Palæmon* maris Deus, quem Cadmi nepotem esse fingunt. Hinc Hesychius: Παλαίμων, ὁ Ἡρακλῆς. Et Amathusiis in Cypro מליך *malic.* Hesychius rursus Μάλικα, τὸν Ἡρακλέα, Ἀμαθούσιοι. Omninò igitur ex *Melcartho* vel מלך קרתא *Melec cartha*, urbs quam ad Calpen condidit Hercules Phœnicius primò *Melcartheia* vocata est, hoc est מלך־קרתיא *Melec-karthija*, quasi Ἡράκλειαν dixeris; deinde per aphæresim *Cartheia* vel *Carteia.* Apud Hebræos frequens est hæc aphæresis in nominibus locorum compositis. Tale *Sittim* pro *Abel-sittim*, *Ataroth* pro *Archiataroth*, *Hermon* pro *Baalhermon*, *Seba* pro *Beerseba*, *Salem* pro *Jerusalem*, *Nimrim* pro *Bethnimrim*, *Asan* pro *Borasan.* Vide in Phaleg lib. 2. cap. 24.

Cartejam ad Herculis columnas cum Tartesso ad Bætim potuisse confundi vix cuiquam est credibile, quod tamen multi faciunt. Strabo: Ἔνιοι δὲ Ταρτησσὸν τὴν νῦν Καρτηΐαν προσαγορεύουσι. Mela: *Carteja ut quidam putant aliquando Tartessos.* Plinius: *Carteja, Tartessos à Græcis dicta.* Pausanias in Eliacis posterioribus: Εἰσὶ δὲ οἳ Καρπίαν (lege Καρτηΐαν) Ἰβήρων πόλιν καλεῖσθαι νομίζουσι τὰ ἀρχαιότερα Ταρτησσὸν, *sunt etiam qui Cartejam Iberiæ urbem Tartessum olim vocatam existiment.* Silius lib. 3.

Arganthoniacos armat Carteja nepotes.

Ac si Tartessi Rex Arganthonius Cartejæ regnaverit. Appianus in Ibericis: Ταρτησσός μοι δοκεῖ τότε εἶναι πόλις ἐπὶ θαλάσσης ἣ νῦν Καρπησσὸς ὀνομάζεται, *Tartessus mihi videtur tum fuisse maritima urbs quæ nunc Carpessus appellatur.* Item: Διέδρασαν ἐς Καρπησσὸν, ἐπὶ θαλάσσῃ πόλιν ἣν ἐγὼ νομίζω πρὸς Ἑλλήνων πάλαι Ταρτησσὸν ὀνομάζεσθαι, καὶ Ἀργανθώνιον αὐτῆς βασιλεῦσαι. *Carpessum profugerunt, urbem ad mare sitam, quam ego arbitror quondam à Græcis Tartessum nominatam, & in ea regnasse Regem Arganthonium.* Carpessum, id est, Cartejam: nam binomia fuit urbs; unum nomen Carteja, alterum fuit Carpessus: quod ipsum putaverim errori ansam dedisse, quia ad Tartessum alludit Carpessi nomen. In scriptura tamen nihil simile. *Tartessus* enim Phœnicè scribebatur תרשיש *Tarsis* vel תרתיש *Tartis.* Et *Carpessus* קרפסה *Carphesa* vel קורפסה *Corphesa*, id est, concha. Ita exponit Aruch ex libro *Jelammedenu.* Nempe à conchis dicta Carpessus, quæ Carteja Veteribus, quia conchas habuit portentosæ magnitudinis. Strabo: Ἐν δὲ Καρτηΐᾳ κήρυκες δεκακοτύλους καὶ πορφύρας φασὶν, *apud Cartejam buccinæ & purpuræ inveniri dicuntur decem cotylas continentes.* In cotyla sunt sex cyathi.

Post Cartejam & Calpen est Σουελ *Suel.* Meminêre Mela, Plinius, Ptolemæus, Antoninus, ubi corruptè *Sivel.* A vulpibus dici puto, quia Hebræis שועל *sual* est vulpes, & ex Bætica tam vulpium quàm mustelarum pelles peti scribunt Recentiores. Sic à vulpibus nomen habent in Mæotide *Alopeciæ:* in Hellesponto *Alopeconnesos.* Contra Smyrnam *Alopece:* in Bœotia mons *Alopecos:* in Agro Attico *Alopecæ* vicus tribus Antiochidis ex quo Socrates oriundus: in Judæa *Saalim* vel *Sualim* ut legi mavult Hieronymus, 1. Sam. 9: 4. Et חצרשועל *Hatsersual* atrium vulpis, Jos. 19: 3. In Phrygia denique Ἐξουάνου *Exuanum* de quo Stephanus in Ἀζανοί. Inter Calpen & Malacham ubi *Suel* sylvam describit Strabo auro & aliis metallis valde fœcundam.

Sequuntur apud Strabonem *Malaca* & *Mænaca* Phocæorum urbs quæ Μάνοβα corruptè in Ptolemæo. Has urbes nonnulli confundunt & promiscuè usurpant. In quibus Avienus:

Malacha flumen urbe cum cognomine,
Menace priori quæ vocata est sæculo.

Sed hos erroris arguit Strabo, quia Mænaca longius à Calpe distat, & ejus rudera Græcæ urbis vestigia retinent, ἡ δὲ Μαλάκα καὶ πλησίον μᾶλλον, Φοινικική τε τῷ σχήματι, *Malaca autem & propior est, & ad Punicæ formam.* Idem à Calpe Malacam tantum distare asserit quantum Gades, id est, stadiis DCCL aut ad summum DCCC. Ut à Strabone Μάλακα, ita Μαλάκη scribitur ab Artemidoro, Marciano & Stephano; sed à Plinio & Avieno *Malacha* cum spiritu rectiùs. A Pœnis enim מלאחה *Malacha* propter salsamenta dicta est, quia מלח *malach* est ταριχεύειν sale condire. Strabo: ταριχείας δὲ ἔχει μεγάλας *salsamenta* seu cetaria *habet plurima.*

Altera excipit urbs ταριχευτικὴ olim *Hexi* dicta. Mela: *Extra Abdera, Suel, Hexi, inde Hexitani.* Strabo: Ἐφεξῆς δ᾽ ἐστὶν ἡ τῶν Ἐξιτανῶν πόλις, ἐξ ἧς καὶ τὰ ταρίχη ἐπωνύμως λέγεται, *sequitur Hexitanorum urbs, à qua etiam salsamenta cognominantur.* Hodiè *Motrel* appellant, ut Florianus author est. Nomen à flexu littoris qui eo loco insignis est. Arabicè enim עכס *acs* vel *hacs* flexum sonat. Aspiratione mutata in sibilum posteriores pro Hexis *Sex* & *Sexos* dixere. Illud in Ptolemæo legitur, hoc in Plinio. Unde Atheneus habet Σεξιτανὴν πόλιν, idque tanquam ex Strabone. Et Galenus in salsa-

mentis

HISPANIA
ET
Africæ pars
Occidentalis
MAURI מוחרים
AFRICÆ PARS
Oceanus olim ים אוקיינוס à Phœnicio חוג ut videtur quia ambit orbem terrarum
Tarbelli ubi aurifodinæ
Pyrenei montes
Rhode
Emporia
Astures
HISPANIA
Minius fl.
Lethes seu Oblivionis fl.
Gruii
Durius fl.
Tarraconensis
Carthago Vetus
Cæsaraugusta olim Salduba
Dertosa
Rubricatus fl.
Tarraco
Gymnesiæ Baleari um Ins.
Ebusus
Saguntu
Sucro fl.
Majorica
Minorica
Iammona
Lusitania
Tagus fl.
Olisippo
Anas fl.
Bæturia
Corduba
Castulo
Setabis
Dianium
Spartarius Campus
Hispalis
Bætis fl.
Bætica
Nebrissa
Salduba
Bastitani
Carthago nova
Pityusæ Insulæ
Baria
Charidemum prom.
Ossonoba
Onoba
Tartessus
Gades
Calpe M.
Abila
Cotes prom.
Zilis fl. al. Adonis
Lixus fl. ab Adonis
Emporicus sinus Plin.
Saguti vel Saguri
Zilis
Thymiaterium
Carcoma Ptol. al. Chalce
Iol Cæsarea
Solois Ptol:
Soloentia prom.
Lacus ingens Caricontichos
Gytta
Acra
Melitta
Lixus alius fl.
Arambys
Ora deserta
Cerne
Chremetes fl.
hodie Senega
Bambotus vel Bambotus fl.
ibi hippopotami
Hesperi prom. hodie Capo Rosso
Deorum currus Mons
hodie Sierra Liona

mentis τὰ Σαξάτινα καλέμϑυα, *quæ Saxatina nominantur.* Et *colias*, lacerti marini ſpecies ſcombro ſimilis, ibi frequens, ab aliis *Saxitanus*, ab aliis *Saxetanus* dicitur aut *Saxitanus.* Athenæus ubi de colia: Κρείοσων ὃ ὁ Ἀμύκλανϴ καὶ Ἰσπανὸς ὁ Σεξιτανὸς λεγόμϑυϴ, λεπτότερϴ γὰρ καὶ γλυκύτερϴ, *præſtantior Amyclanus & Hiſpanus quem Sexitanum vocant, tenuior enim eſt & dulcior.* Plinius lib. 32. cap. 11. *Colias ſive Parianus ſive Saxitanus a patria Bætica, lacertorum minima.* Martialis lib. 7. Epigr. 77.

Dum Saxetani ponatur cauda lacerti.

Hujus piſcis multa mentio in libris Talmudicis ubi vocatur קולייס האיספנין *colias Hiſpanorum.* Rambam & Bartenora notant piſcem eſſe דק הקליפה *tenues ſquamas habentem*, quod veriſſimum. Nam hoc ipſo colias à ſcombro differt quod ſquamis integitur parvis & tenuibus, ut Rondeletius & alii obſervant. Sed quod iidem addunt Arabicè vocari שבוט *ſabot*, verumne ſit non ſatis ſcio.

In Ptolemæo ſequitur Σηλάμβινα, id eſt, שעלבין *Saalabbin*, cujus nominis oppidum fuit in Tribu Dan, de quo Joſ. 19: 42. Idem mutatis vocalibus *Saalbim* ſcribitur, Jud. 1: 35. ubi pro Hebręis בהר חרס באילון ובשעלבים, *in monte Cheres, in Ajalon, & in Saalbim*, LXX habent ἐν τῷ ὄρει τῷ ὀστρακώδει, ἐν ᾧ οἱ ἄρκοι; καὶ ἐν ᾧ αἱ ἀλώπεκες ἐν τῷ μυρσινῶνι καὶ ἐν Θαλαβὶν, *in monte teſtaceo in quo urſi, & in quo vulpes, in myrteto, & in Thelabin.* Quæ verba conflata ſunt ex duplici verſione: quarum una בהר חרס reddidit *in monte teſtaceo*, quia חרש teſtam ſignificat, altera *in myrteto*, quia alius Interpres הדס, id eſt, myrtum legit pro חרס. Et באילון lectum באילין *in arietibus* aut *in agnis*, & redditum, ἐν ᾧ οἱ ἄρνοι, quod mutatum in ἄρκοι propter vocis inſolentiam. Denique בשעלבים uterque Interpres legit בתעלבים, hinc unus ἐν Θαλαβὶν alter ἐν ᾧ αἱ ἀλώπεκες, ex Arabica lingua quâ vulpes dicitur תעלב *thalab.* Hęc obiter de loco Gręcę Verſionis, in quo Doctis hæret calculus.

Poſt Selambinam in Ptolemęo eſt Ἄβδαρα *Abdara*, hodiè cum articulo Arabico *Aladra* pro *Alabdra*, Stephano Ἄβδηρα *Abdera*, & Straboni Αὔδηρα, Φοινίκων κτίσμα καὶ αὐτὴ, *Audera, etiam ipſa Phœnicum opus.* Proximè accedit *Auzara*, nomen Arabicæ urbis ad Euphratem infra Thapſacum; notum enim Z & D in illis linguis ſolere permutari. *Auzar* אוזאר Arabicè propugnacula & munimenta ſignificat, & אוזר *auzara* verbum munire, propugnare.

Inde Χαριδήμου ἀκρωτήριον *Charidemi promontorium*, hodiè *Cabo de Gates*, corruptè pro *de Agates*, ab Achate lapide qui in hoc promontorio effoditur, ut Florianus author eſt in Chronico Hiſpaniæ. Ita *Charidemi* nomen deflexum eſſe putaverim ex Punico כר־אדם *Char-odem*, quod *caput ſardii* ſonat. כר *car* vel *char* Pœnis eſſe caput alibi probavimus. Et אדם *odem* rubri lapidis fuiſſe genus in Aaronis rationali ex ipſo nomine conſtat. Veteres *ſardium* explicant, ad cujus naturam una ſpecies Achatis ita accedit, ut inde vocetur *ſardachates.*

Pl. l. 37 c. 10. Vide Plinium & Orpheum περὶ λίθων, ubi inter genera Achatum quædam referunt

Σάρδιά θ' αἱματόεντα καὶ αἰγλήεντα μάραγδον.

Sardia ſanguinea & viridi fulgore ſmaragdum.

Eſt & alius Achates ibidem μιλτοπάρηϴ miniacei coloris, qui potuit à Pœnis אדם *odem* dici.

Supereſt Βαρεία *Baria* maritima urbs in extrema Bætica, ad Tarraconenſis fines, ut ex Plinio & Ptolemæo conſtat; unde & בריא *Baria* dicta, id eſt, terminus & finis. Sic. Prov. 30: 5. Hebręum אפסי ארץ *fines terræ* Chaldęus reddidit בריתא דארעא. *Baria* hodiè *Veria* & *Vera* dicitur.

Notandum eſt totum hoc littus quod modò deſcripſimus tenuiſſe Baſtitanos ſive Baſtulos. Strabo lib. 3. pag. 139. Ἐνταῦθα δὲ ὄρϴ ἐστὶ τῶν Ἰβήρων τῶν καλουμένων Βαστητανῶν, οὓς καὶ Βαστούλους καλοῦσιν, ἡ Κάλπη, *ibi mons eſt eorum Hiſpanorum qui Baſtitani vocantur & Baſtuli, Calpe nomine.* Et pag. 141. Βασιτανῶν οἱ μεταξὺ τῆς Κάλπης καὶ τῶν Γαδείρων στενὴν νεμόμενοι παραλίαν, *Baſtitanorum qui inter Calpen & Gades anguſtum accolunt littus.* Et pag. 159. Φασὶ δὲ ἀπὸ μὲν Κάλπης τοῦ κατὰ στήλας ὄρους ἐπὶ Καρχηδόνα νέαν, δισχιλίους καὶ διακοσίους σταδίους. οἰκεῖσθαι δὲ τὴν ἠϊόνα ταύτην ἀπὸ Βαστητανῶν, οὓς καὶ Βαστούλους καλοῦσιν. *A Calpe, qui mons eſt ad columnas ad Carthaginem Novam, numerari ajunt ſtadia bis mille ducenta: habitari autem hoc littus à Baſtitanis qui & Baſtuli dicuntur.* Ptolemęus: Βαστουλῶν τῶν καλουμένων Ποινῶν Μενραλία, Τρανσδούκτα, Βαρβήσολα, Καρτηΐα, Κάλπη, *Baſtulorum qui Pœni dicuntur Menralia* (al. Mellaria) *Tranſducta, Barbeſula, Carteia, Calpe.* Item: Κατέχουσι δὲ τὴν μὲν ἀπὸ Μενραλίας μέχρι Βαρείας πόλεως παραλίαν οἱ εἰρημένοι Βαστοῦλοι, *littus à Menralia uſque ad Bariam urbem obtinent Baſtuli qui dicti ſunt.* Ex *Baſtitanis* aut *Baſtis* facti *Baſtuli* & corruptiùs *Blaſturi* apud Marcianum lib. 2. Peripli ubi meminit circa Carteiam Βλαστούρων τῶν καλουμένων Ποινῶν, *Blaſturorum qui Pœni vocantur.* Nempe reſpectu originis: nam ad eos maximè pertinent hæc Plinii, ut docet ſermonis ſeries: *Oram eam univerſam originis Pœnorum exiſtimavit M. Agrippa.* Et Avieni ſimilis locus:

- - - porro in iſto littore
Stetêre crebræ civitates anteà,
Phœnixque multus habuit hos pridem locos.

Neque obſcura eſt ratio nominis. Littus Arabicè שאטי *ſati* dicitur, & שט *ſat*, plur. שטוט *ſetut* & שטאן *ſuttan.* Hinc *Baſtitania* regio, & *Baſti* vel *Baſtitani* populi qui בשט *beſat*, aut בסאטי *beſati*, aut בשטוט *biſtut*, aut בסטאן *beſuttan* in littoribus. Potuit & prefixo L eadem regio לשט *leſat* aut לשאטי *leſati* dici, id eſt, ad littus; & ex utroque mixtis, fieri Blaſtorum aut Blaſtophœnicum nomen in Appiano. Ἐπολιόρκει, inquit, Ῥωμαίων ὑπηκόους τοὺς λεγομένους Βλαστοφοίνικας, οἷς φασὶν Ἀννίβαν τὸν Καρχηδόνιον ἐποικίσαι τινὰς ἐκ Λιβύης, καὶ παρὰ τοῦτο κληθῆναι Βλαστοφοίνικας. *Romanorum ſubditos Blaſtophœnicas appellatos obſedit, ad quos Annibalem Carthaginenſem quoſdam ex Africa colonos traduxiſſe ferunt, atque inde vocatos eſſe Blaſtophœnices.* Atque eódem pertinet quod in Marciano Blaſturi leguntur pro Baſtulis.

CAPUT XXXV.

Phœnices in reliqua Hiſpania & Balearibus & Pityuſis inſulis.

Carthago quæ & Cænepolis Punica urbs in Hiſpania. Ejus laudes. Cur dicta Cænepolis. Carthada Punicè nova urbs. Eadem Spartaria à ſparto de quo multa. Cur ſpartum Salaminium dicatur in Oppiano. Interpretes notati. Teucer Salaminius Carthaginem condidiſſe creditur. Fabulæ origo. Græcæ fabulæ de populorum & urbium in Hiſpania origine. Carthaginis verus conditor. Appiani næniæ de Sagunto & Carthagine. Deſcriptio Carthaginis ex Polybio, Livio & Silio. Dii Punici ubi culti. Mercurius Teutates. Aletes unde dictus. Argenti fodinæ. Spolia ex Carthagine quàm multa. Setabis unde dicta. Telæ & ſudaria Setaba. Saguntum. Maſſilienſium urbes in Hiſpania. Pœni circa Iberum. Cæſaraugusta olim Salduba. Carthago vetus. Dertoſſa. Tarraco טרכון, id eſt, regia. Arx Tarracone. Tarraconis laudes, conditor, vina; ara & templum Auguſto ſacrum. Auguſti jocus. Barcino. Iberia quæ pars Hiſpaniæ. Iberi unde dicti. Sol in Ibero mergitur. Fabulæ de Pyrene ab Hercule vitiatâ & de Pyrenæi ſaltus incendio. Auri puriſſimi fodinæ in Tarbellis. Pyrenes cacumen ſylvis opacum, inde Punicè *Purani* dictum. Minius fluvius an à minio pigmento. Minium Punicè *manin* vel *ſammanin*, unde Græcè ἄμμιον. S initiale ſæpe excidit. Durius à Dorienſibus non Græcis, ſed Phœnicibus. Tagus à דג *dag* ſeu piſce dictus, quia piſcoſiſſimus. Anas

an ענא *Ana*, id est, oves? Oves in Bætica rutili velleris, sed prope Bætim. Anas vel חנאס *Hanas* quid sit Arabicè. Diabolus cur *Hanas* dictus. Bæturia metallifera, sed sterilis unde nomen. Lusitania non dicitur à *Luso* Bacchi comite, sed à Phœnicio לוז *luz*. Amygdalus cur שקד *saked* Hebræis. Probatur id ipsum esse *luz*. κάρυον pro amygdalo. Loca Phœnices dicta ab amygdalis. Ita etiam Lusitania & quorsum. Cur Lusus singatur esse Bacchi comes. Vino cum amygdalis optimè convenire. Spania pro Hispania. Spaniam non dici à Pane, sed à cuniculis, multis probatur. Cuniculi quantâ copiâ in Hispania & quàm noxii. Cuniculus vox Hispanorum, λεβηρὶς Massiliensium; unde *laurix*. Gymnesiæ vel Baleares septem esse cur creditæ. Baleares nec Rhodiæ nec Bœoticæ originis. Balearium mores barbari. Quàm fuerint periti funditores. Edocti nempe à Phœnicibus. Hæc ars in Phœnice pridem in usu. κῶλον pro habena fundæ vox Phœnicia. Funda δίκωλος & μακρόκωλος. Suidas emendatus. Baleares nec à Baleo, nec ἀπὸ τοῦ βάλλειν dicti, sed à Punico בעל ירה. Quorsum iidem Gymnetes, & σισυρνοδύται. Bochri, Jamno, Sanisera, Mago, Balearium oppida. Portus χοιραδώδεις. Animalia. Cur Limnesiæ pro Gymnesiis. Pityusæ. Ebusus Arabicè *Jabesa*, id est, arida, fœcunda tamen insula vitibus, oleis, & ficubus præstantissimis quæ exsiccatæ inde exportabantur. Inde dicta Ebusos, id est, insula יבושות *Jebusoth* siccarum sup. ficuum. Similes locutiones. Ruspinæ ficus & nomen. Ebusus cur Eresus & Pityusa. Resinæ pineæ ex Ebuso. ארז *erez* pro pinu. Ebusi & Ophiusæ seu Colubrariæ situs. Una fugat serpentes, altera parit. Ebusi montes è continente videri. Geographi Arabis locus perperam acceptus.

Quæ sequitur *Tarraconensis* licet Bæticâ longè amplior, multò pauciora habuit Phœnicum monimenta. Tamen in vicinia Bæticæ statim se offert Carthago seu Καινὴ πόλις *Canepolis* (nova urbs) in cujus laudes Veteres maximè profusi sunt. Polybius lib. 3. de Hannibale: Παραχειμάζων εἰς Καινὴν πόλιν, ἥ τις ὡσανεὶ πρόσχημα καὶ βασίλειον ἦν ἐν τοῖς Καρχηδονίων κατὰ τὴν Ἰβηρίαν τόποις. *Ad hyberna Canepolim se recipiens, quæ erat quasi gentis caput & regia in ea Hispaniæ parte quæ Carthaginensibus parebat.* Et lib. 10. Λιμένας ἔχει στόλῳ καὶ ναυτικαῖς δυνάμεσι, μόνη σχεδὸν τῶν κατὰ τὴν Ἰβηρίαν, ἅμα δὲ καὶ διότι πρὸς τὸν ἀπὸ τῆς Λιβύης πλοῦν, καὶ πελάγιον διάρμα λίαν εὐφυῶς κεῖται τοῖς Καρχηδονίοις. *Urbium Hispaniæ una ferè est quæ portus classi & copiis nauticis commodos habet; adhæc Carthaginensibus est admodum opportuna sive navigare ex Africa sive mare trajicere volentibus.* Scipio in oratione ad milites apud Livium lib. 26. *In una urbe universam ceperitis Hispaniam. Hîc sunt obsides omnium nobilium, Regum populorumque, &c. Hic pecunia omnis hostium, &c. Hic tormenta, arma, armamenta, & omnis apparatus belli est, &c. Potiemur præterea cùm pulcherrima opulentissimaque urbe, tum opportunissima portu egregio, unde terra marique quæ belli usus poscunt suppeditentur, &c. Hæc illis arx, hoc horreum, ærarium, armamentarium, hoc omnium rerum receptaculum est: hûc rectus ex Africa cursus est: hæc una inter Pyrenæum & Gades statio: hinc omnis Hispania imminet Africæ.* Strabo lib. 3. Κρατίστη πολὺ τῶν ταύτῃ πόλεων. Καὶ γὰρ ἐρυμνοτάτη, καὶ τείχει κατεσκευασμένῳ καλῶς, καὶ λιμέσι καὶ λίμνῃ κεκόσμηται καὶ τοῖς τῶν ἀργυρείων μετάλλοις. Κἀνταῦθα δὲ καὶ ἐν τοῖς πλησίον τόποις πολλὴ ἡ ταριχεία. *Longè præstantissima est omnium ejus regionis urbium. Quippe & munitissima est, & muro præclarè extructo, portubusque & lacu ornata est, & argenti fodinis, & cùm ibi tum in vicinis locis multum est salsamentorum.* Et Silius lib. 15.

---- terris memorabile Iberis
Hæc caput est, non ulla opibus certaverit auri,
Non portu celsove situ, non dotibus arvi
Uberis, aut agili fabricanda ad tela vigore.

Ut Africana Carthago, ita hæc etiam dicta est, Καινὴ πόλις, *Nova urbs*. Polybius lib. 2. Τήν τε παρὰ μὲν τισι Καρχηδόνα, παρὰ δέ τισι Καινὴν πόλιν προσαγορευομένην, *quamque alii Carthaginem alii Novam urbem nuncupant.* Stephanus: Ἔστι δὲ καὶ ἄλλη Καρχηδὼν πόλις Ἰβηρίας: Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ αὐτὴ Καινὴ πόλις, *est & alia Carthago Hispaniæ urbs, quæ & ipsa Nova urbs appellata est.* Neque id novo nomine, sed ἐπεξηγητικῶς. Nam, ut ex Solino alibi docuimus, Carthaginis Punicum nomen erat *Carthada* seu קרת־חדתא *Karth-hadtha*, id est, nova urbs. Unde Καρχηδὼν Siculis, quibus ὄρνιθες erant ὄρνιχες, & *Carthago* Hispanis, quibus *dama* est *gama*, *delphin golphin*, *testudo tortuga*. Σπαρταγενὴν Appianus & *Spartariam* Antoninus appellant ἐπιθετικῶς propter τὸ καλούμενον Σπαρτάριον πεδίον, *campum Spartarium nomine* urbi proximum è quo spartum legebatur. Fuit id junci species in arido solo nascens, cujus usus olim multiplex. Plinius lib. 21. cap. 2. *Sparti quidem usus multa post* (Homerum) *sæcula cœptus est, nec ante Pœnorum arma, quæ primùm Hispaniæ intulerunt. Herba & hæc sponte nascens, & quæ non queat seri, juncusque propriè aridi soli.* Inde Spartarium Strabo Σχοινοῦντα, id est, juncarium interpretatur. Isidorus fruticem esse dicit virgosum sine foliis, carici similem è quo funes conficiuntur. Candidum fuisse docet Græcum nomen λεύκαια in Glossis, vel λευκέα in Artemidoro & Hesychio, ut observavit Vir maximus ad Spartianum. De usu sic Plinius: *Hinc strata rustica eorum, hinc ignes facesque, hinc calceamina & pastorum vestis: animalibus noxium præterquam cacuminum teneritate.* Item: *Complectatur animo qui volet miraculum æstimare, quanto sit in usu omnibus terris navium armamentis, machinis ædificationum, aliisque desideriis vitæ.* De loco idem hæc habet: *In Africa exiguum & inutile gignitur. Carthaginiensis Hispaniæ citerioris portio, nec hæc tota, quatenus parit, montes quoque sparto operit.* Et rursus: *Ad hos omnes usus quæ sufficiunt, minus* XXX M *pass. in latitudinem à littore Carthaginis novæ, minusque in longitudinem* C *reperientur*, ut ex Apulejo probat Vir magnus quem diximus. Strabo inter Setabim & Castulonem Spartarium campum describit, & in eo montem Orospedam.

Nassam piscatoriam alibi σπάρτοισιν Ἰβηροῖσιν, *Spartis Iberis*, alibi σπάρτῳ Σαλαμινίδι, *sparto Salaminio* plecti dicit Oppianus: atque ibi hærent interpretes, nisi quod Brodæus & eum sequutus Rittershusius, viri in his literis primarii, legendum conjiciunt Σαλμυκίδι ab Hispaniæ urbe Salmyca prope Columnas. Quod ideò haud quaquam probo quia à Columnis longè abest Spartarius campus supra fontes fluminis Bætis: & Salmyca urbs obscura est, nec aliunde nota quàm ex uno Stephani loco: à Salmyca denique Salmycenum dici notat Stephanus non Salmycidem. Sed nec opus mutare quicquam, cùm Carthaginense spartum rectè dicatur Salaminium, à Teucro Salaminio, qui Carthaginis conditor esse narratur. Silius lib. 3.

Halieut. lib. 3. vers. 341. Cyneget. lib. 4. vers. 220.

Dat Carthago viros Teucro fundata vetusto.

Et lib. 15.

Urbs colitur Teucro quondam fundata vetusto,
Nomen Carthago, Tyrius tenet incola muros.

Proinde Trogus lib. 44. Teucrum scribit, *cùm ab Eurysace Ajacis filio patriæ Salaminis accessu prohiberetur, Hispaniæ littoribus appulsum, loca ubi nunc est Carthago nova occupasse.* Si divinare liceat, fuit hęc fabellæ origo. Carthago Spartaria magnum erat emporium, quod cùm alii testantur, tum Strabo disertissimè: Καὶ ἔστι τοῦτο μεῖζον ἐμπορεῖον τῶν μὲν ἐκ θαλάττης τοῖς ἐν τῇ μεσογαίᾳ, τῶν δ' ἐκεῖθεν τοῖς ἔξω πᾶσιν; *& magnum hoc est emporium, ubi & mediterranei maritimas & maritimi mediterraneas comparant merces.* Inde appellatam à Pœnis suspicamur Carthaginem תוגרא *Tugro*, id est, commercii, ut à mediterranea Carthagine distingueretur de qua deinceps. Quod Græci sit acceperint, quasi à Teucro conditore sortita esset id nominis. Nam hujusmodi fundamentis nituntur pleræque Græcorum fabulæ de

bulæ de populorum origine. Tale est quod ab Astyre Memnonis armigero dicti finguntur Astures, & his vicini Gravii vel Gruii à Graiis, & Tude vel Tyde oppidum ibidem à Diomede Tydei filio, Ulyssea item & Ulyssipon ab Ulysse, & à Lyso vel Luso Bacchi Lysii socio Lusitania, & à Nebride Nebrissa, & à Menestheo Men-Asta seu portus Astæ, & à Castalio Phocensi Castulo; & ab Arcade Pane Spania quæ & Hispania.

Interim nihil est certius quàm Hispanicę Carthaginis originem Pœnis deberi non Gręcis. Itaque πόλιν Φοίνισσαν, *Punicam urbem* appellat Polyęnus lib. 8. Stratagematum. Et Solinus expressè: *Carthaginem apud Iberos, quæ mox colonia facta est, Pœni condiderunt.* Et Strabo: Ἡ Καρχήδων ἡ νέα, κτίσμα Ἀσδρούβα, τοῦ διαδεξαμένου Βάρκαν τὸν Ἀννίβα πατέρα, *Carthago nova ab Asdrubale condita est, eo qui Barcæ Hannibalis patri successit.* Itaque de eodem Asdrubale Polybius illorum temporum scriptor accuratissimus, quique loca ipse lustravit. Τήν τε παρὰ μέν τισι Καρχηδόνα, παρὰ δέ τισι Καινὴν πόλιν προσαγορευομένην κατασκευάσας, οὐ μικρὰ μεγάλα δὲ συνεβάλλετο Καρχηδονίοις εἰς πραγμάτων λόγον. *Cumque urbem condidisset, quam alii Carthaginem alii Novam urbem nuncupant, Carthaginensibus ad res gerendas non leve momentum attulit.* Fateor ab Appiano rem referri multò aliter. Neque enim is Carthaginem ab Asdrubale, sed ab Annibale demum conditam fuisse statuit post Saguntum excisam. Quin Carthago, si credimus, eadem cum Sagunto fuit. Verba sic habent, ubi de Sagunto ab Annibale excisa: Τὴν δὲ πόλιν ὁρῶν ἐπὶ θάλασσόν τε, καὶ Καρχηδόνος οὐ μακρὰν, καὶ χώρας ἀρχούσαν ἀγαθῆς, ᾤκισεν αὖθις, καὶ Καρχηδονίων ἄποικον ἀπέφαινεν. Ἣν νῦν οἶμαι Καρχηδόνα καλεῖσθαι τὴν Σπαρταγενήν. Saguntum *urbem* Annibal *cùm videret & mari vicinam esse, & in loco fertili sitam, nec procul ab* Africana *Carthagine, novis repletam colonis Carthaginis coloniam esse voluit; quam nunc arbitror Carthaginem vocari Spartatiam.* Proinde idem alibi Ἐν τῇ πρότερον μὲν Ζακάνθῃ, τότε δὲ ἤδη Καρχηδόνι, *in urbe quæ prius Saguntum, tunc Carthago erat.* Sed nihil dici potuit magis ἀγεωγράφητον, nihil magis ἀνιστόρητον. Neque enim maritima urbs, sed mediterranea fuit Saguntum, à Carthagine non parum dissita, quatuor in Ptolemæo fluminibus intermediis. Neque ab An-
Livius l. 24. & 25. nibale, sed à Romanis octavo post excidium anno instaurata est & cultoribus antiquis restituta, dum circa Tarentum & Brutios bellum gerebat Annibal.

Carthaginis descriptionem accuratissimam habet Polybius lib. 10. quam sic in pauca contrahit Livius lib. 26. *Sinus est maris mediâ fermè Hispaniæ orâ, maximè Africo vento oppositus, & D passus introrsus retractus, paululo plus passuum in latitudinem patens. Hujus in ostio sinus parva insula objecta ab alto, portum ab omnibus ventis præterquam ab Africo tutum facit. Ab intimo sinu peninsula excurrit, tumulus is ipse in quo condita urbs est, ab ortu Solis & à meridie cincta mari. Ab occasu stagnum claudit, paulum etiam ad Septentrionem fusum, incertæ altitudinis, utcunque exæstuat aut deficit mare, continenti urbem jugum ducentos ferè & quinquaginta passus patens conjungit.* Hæc Polybianis simillima, nisi quod sinus qui pro portu est in Polybio multò est amplior. Patet enim in longitudinem ὡς εἴκοσι σταδίων, *viginti ferè stadia*, & in latitudinem ab ipso ostio ὡς δέκα *stadia circiter decem.* Viginti porro stadia sunt bis mille quingenti passus. Qui idem fuit murorum ambitus, non ut alii volunt quinque millium. Quod se non ex auditu pronunciare dicit Polybius, sed postquam loca ipsa lustravit & attentè consideravit. Οὐ γὰρ, inquit, ἐξ ἀκοῆς ἡμεῖς, ἀλλ᾽ αὐτόπται γεγονότες, μετ᾽ ἐπιστάσεως ἀποφαινόμεθα. Utrumque sequutus Silius pleraque hęc carmine ita expressit lib. 15.

Carthago impenso naturæ adjuta favore
Excelsos tollit pelago circumflua muros.
Arctatas ponti fauces modica insula claudit,
Qua Titan ortu terras aspergit Eoo.
At quâ prospectat Phœbi juga sera cadentis,
Pigram in planitiem stagnantes egerit undas:
Quas auget veniens refluusque reciprocat æstus,
Sed gelidas à fronte sedet sublimis ad Arctos
Urbs imposta jugo, pronumque excurrit in æquor,
Et tuta æterno defendit mœnia fluctu.

Fallor an ob id ipsum Carthago dicta est, quia situ simillima Libycæ Carthagini, quæ & ipsa in sinu stagnum habuit vicinum, & mare circumfluum, & insulam sinui objectam.

In vicinis collibus ab Ortu mari vicina fuit ædes Æsculapii: ab Occasu Regia Asdrubalis magnificum opus, qui ad monarchicum imperium viam affectabat. Septentrionale latus, trium colliculorum objectu claudebatur, quorum qui vergit ad Orientem Vulcani, proximus Aletæ, tertius Saturni dictus. Nec procul fuit tumulus quem Mercurium Teutatem appellabant, è quo, ut Livius author est, Scipio Carthaginem oppugnans, advertit multis partibus nudata defensoribus mœnia esse. Horum numinum quædam fuêre Punica, ut *Saturnus* & *Æsculapius* etiam in Africana Carthagine plurimum culti. Saturnus אל *el*, id est, Deus appellabatur κατ᾽ ἐξοχὴν, & Æsculapius השמוני *Esmuni* quia Cabirorum octavus, ut ex Philone & Damascio constat. Et Vulcanus iisdem *Chrysaor*, imò חורש־אור *Choresur*, id est, πυριτεχνίτης. At *Mercurii Teutatis* cultum tam Hispani quàm Galli videntur ab Ægyptiis accepisse, quibus *Thoth* vel *Theuth* erat Mercurius. Philo Byblius Τάαυτον scribit. Qui solus superest Ἀλήτης *Aletes* topicus fuit Deus propter inventa argenti metalla Diis immortalibus pares honores consequutus. Polybius; δοκεῖ δὲ οὗτος εὑρετὴς γενόμενος τῶν ἀργυρείων μετάλλων, ἰσοθέων τετευχέναι τιμῶν. *Aletes* igitur Pœnis חלד *Haled*, id est, καταδύτης dictus, quia in καταδύσεσιν seu specubus subterraneis reconditas argenti venas rimabatur & scrutabatur: Quod propriè חלד *halad* Syris, ut multis probat Fullerus in Miscellaneis lib. 3. cap. 14. Proinde חלד *heled* passim ab Aquila redditur κατάδυσις: & חולד *holed* Hebraicè Aq. Ps. 17: 14. & 39:6. & 49:2.
est ἴκτις, mustelæ genus maximè καταδυτικὸν & φωλευτικόν. Et verba Pauli 2 Tim. 3: 6. οἱ ἐνδύνοντες εἰς τὰς οἰκίας Syrus Interpres reddidit דמחלדין בית בתא. Metalla argenti prope Carthaginem Polybius apud Strabonem μέγιστα μὲν εἶναί φησι. διέχειν δὲ τῆς πόλεως ὅσον εἴκοσι (al. ὀκτὼ) σταδίους, περιειληφότα κύκλον τετρακοσίων σταδίων, ὅπου τέτταρας μυριάδας ἀνθρώπων μένειν τῶν ἐργαζομένων, ἀναφέροντας τότε τῷ δήμῳ τῶν Ῥωμαίων καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν δισμυρίας καὶ πεντακισχιλίας δραχμάς. *Maxima quidem esse dicit, ab urbe ad viginti* (al. ad octo) *stadia dissita, circulo* CCCC *stadiorum contenta, ibi quadraginta hominum millia in labore versari, qui populo Romano tum temporis in dies reddiderint viginti quinque drachmarum millia.* Videntur hæ fodinæ pertinuisse ad montem Orospedam, vel Argentarium si mavis, cujus portionem Carthagini imminere ex Ptolemæo scimus.

Urbe à Scipione capta reperta sunt post multas cædes liberorum capitum virilis sexus decem millia, opificum duo millia. Captæ item catapultę maximæ fermè CXX, minores CCLXXXI, balistę majores XXXIII, minores LII. Scorpionum & armorum ingens numerus, signa militaria LXXIV, pateræ aureæ CCLXXVI librales fermè omnes pondo; argenti facti signatique decem & octo millia

lia & CCC pondo, vasorum argenteorum magnus numerus, tritici XL millia modiorum, hordei CCLXX: naves onerarię CXIII in portu expugnatę captęque. Hęc enumerare visum est, ut è magnitudine spoliorum ęstimetur urbis opulentia.

Inter Carthaginem & Saguntum fuit *Setabis* in celso situ. Silius lib. 16.

---- excelso nutritum colle crearat
Setabis.

In Strabone scribitur Σέταβις, in Ptolemęo Σαιταβις, cum amne cognomine, & vicina Sętabicula. Nomen factum esse suspicor ex שתי בוץ *seti buts*, id est, stamine vel telâ byssi quę ibi texebatur. Silius lib. 3.

Setabis & telas Arabum sprevisse superbas,
Et Pelusiaco filum componere Nilo.

Catullus in Asinium:

Nam sudaria Setaba ex Iberis
Miserunt mihi muneri Fabullus
Et Verannius.

Setabis hodiè *Xativa* & שאטבה *Xatiba* in Nubiensi qui tam venustam & munitam esse asserit ut res cesserit in proverbium. Addit idem אלכאגד chartam concinnari, cui similis non reperiatur usquam.

Post Setabim est Saguntum, Polybio & Appiano Ζάκανθα, passus mille fermè à mari, in προπόδι τῆς ὀρεινῆς, Zacynthiorum opus ut volunt. Inde usque ad Pyrenęum à Massiliensibus conditę aliquot urbes, puta Ἀρτεμίσιον seu *Dianium*, in qua Diana Ephesia maximè colebatur, & *Emporiæ* & *Rhode* linificio celebres. In mediò spatio est Iberus amnis ingens circa quem habitasse Pœnos non leves sunt conjecturæ. Prima est quod Hedetanorum vel Sedetanorum urbs ad Iberum *Cæsaraugusta*, olim ut Plinius author est appellabatur *Salduba*, id est, שלטובעל, ut jam antè docuimus. Secundò infra Cæsaraugustam à Ptolemæo describitur Ilercaonum urbs Καρχηδὼν παλαιά, *Carthago vetus*, ad quam hæc Plinii pertinent post Iberi descriptionem: *Colonia Tarraco Scipionum opus, sicut Carthago Pœnorum.* Tertiò *Dertossa*, Straboni Δέρτωσσα, hodiè *Tortosa* dicta videtur à vicinis petris, quia טרטישא *tartisa* Syris est petra. Quartò *Tarraco* Straboni Ταρακὼν *Taracon* maritima urbs inter Iberum & Rubricatum, à qua Hispania Tarraconensis, Syrum habet nomen טרכון *Tarcon*, quasi regiam aut palatium dixeris. Hinc Thargum sec. Esther. 1: 3. טרכונא דמלכא (*tarcona demalca*) *palatium Regis*; & R. Selomo, 2. Reg. 15: 25. כל טרכונין בלשון ארמי פלטין החשובין למלכות *omnes tarconin linguâ Syrâ sunt ædes regiæ.* Tarraconi igitur nomen ab arce regia, de qua Martialis lib. 10. Epigr. 104.

Hispanæ pete Tarraconis arces.

Et Ausonius in Emerita:

Corduba non, non arce potens tibi Tarraco certant.

Et Prudentius in hymno Fructuosi Episcopi, & diaconorum Augurii ac Eulogii qui martyrium passi sunt Tarracone:

Fœlix Tarraco, Fructuose, vestris
Attollit caput ignibus coruscum,
Levitis geminis procul relucens.
Hispanos Deus aspicit benignus,
Arcem quandoquidem potens Iberam
Trino martyre Trinitas coronat.

Geographus Arabs Cl. 4. part. 1. להא סור רחאם *ipsi sunt muri rocham*, id est, marmorei. Benjamin in Itinerario היא היתה מבנין ענקים ויונים ולא נמצא כבנין ההוא בכל ארצות ספרד, *Tarraco est ex Anacæorum & Græcorum ædificiis, nec ulla urbs similis structuræ reperitur in omnibus Hispaniæ terris.* Mela Tarraconem asserit esse *in his oris maritimarum opulentissimam.* Eadem à Strabone describitur ἀλίμενος μὲν, ἐν κόλπῳ δὲ ἱδρυμένη καὶ κατεσκευασμένη τοῖς ἄλλοις ἱκανῶς, καὶ οὐχ ἧττον εὐανδροῦσα νυνὶ τῆς Καρχηδόνος, *portu quidem carens, sed in sinu condita, & rebus aliis satis instructa, neque nunc paucioribus quàm Carthago viris frequens.* Tarraconem Scipiones condidisse scribit Solinus: Plinius itidem, *Tarraco Scipionum opus*, quia non parum auxerunt. Alioqui enim de Tarracone jam scripserat Eratosthenes, antequam Scipiones pedem in Hispania fixissent. Ideò populosam esse vult Strabo, quia πρὸς τὰς τῶν ἡγεμόνων ἐπιδημίας εὐφυῶς ἔχει, *ad præfectorum in Hispania peregrinationes commodè sita est.* Accedit soli ubertas & vini præstantia. Plinius lib. 14. cap. 6. *Hispaniarum Laletana* (vina) *copiâ nobilitantur, elegantiâ verò Tarraconensia.* Silius lib. 3.

---- dat Tarraco pubem
Vitifera & Latio tantum cessura Lyæo.

Et Martialis lib. 13. Epigr. 118. ad hunc ipsum versum alludens:

Tarraco, Campano tantum cessura Lyæo,
Hæc genuit Tuscis æmula vina cadis.

Augusto adhuc vivo Tarraconenses aram erexisse docet ipsius jocus apud Quintilianum lib. 6. *Augustus nunciantibus Tarraconensibus palmam in ara ejus enatam; apparet, inquit, quàm sæpe accendatis.* Ita illos falsè deridet, tanquam in cultu Cæsaris non satis diligentes. Eosdem tamen inter primos Augusto templum posuisse docet his verbis Tacitus Annali primo: *Templum ut in colonia Tarraconensi strueretur Augusto petentibus Hispanis permissum, datumque in omnes provincias exemplum.* Templum hoc vetustate collapsum ab Adriano est restitutum. Spartianus in Adriano: *Tarracone hyemavit ubi sumptu suo ædem Augusti restituit, omnibus Hispanis Tarraconem in conventum vocatis.* Idem in Severo testatur inter omnia futuri imperii hoc illi fuisse, quod *ad Hispaniam missus somniavit primò sibi dici ut templum Tarraconense Augusti, quod jam labebatur, restitueret.* A. Chr. CCLXIII Germanis Hispanias obtinentibus Tarracon expugnata est. Ita Eusebius lib. 2. Chron. Germanis, id est, Francis ut discere est ex Aur. Victore in Gallieno. Hanc Tarraconis cladem deflet Tarraconensis scriptor non infimæ notæ Paulus Orosius lib. 7. cap. 22.

Ultra Tarraconem Amilcar Barca pater Annibalis *Barcinonem* condidisse dicitur, conjectura facta ex nomine, quod nec probo nec rejicio. Tantum observo Barcinonem Punicam dici in his Ausonii Epist. 10. Paulino:

---- me Punica lædit
Barcino, me bimaris juga ninguida Pyrenæi.

Iberum quod attinet & *Iberos* & *Iberiam*, ex Polybio didici vetustiores Iberiæ nomine non totam Hispaniam significasse, sed eam solùm Hispaniæ partem quæ ad mare internum obversa est, à Pyrenæis montibus usque ad Calpen & Columnas. Τὸ δὲ λοιπὸν μέρος τῆς Εὐρώπης, inquit, Polyb. l. 3. ἀπὸ τῶν προειρημένων ὀρῶν τὸ συνάπτον πρός τε τὰς δύσεις καὶ πρὸς Ἡρακλείους στήλας περιέχεται μὲν ὑπό τε τῆς καθ' ἡμᾶς καὶ τῆς ἔξω θαλάσσης: Καλεῖται δὲ τὸ μὲν παρὰ τὴν καθ' ἡμᾶς παρῆκον, ἕως Ἡρακλείων στηλῶν, Ἰβηρία. Τὸ δὲ παρὰ τὴν ἔξω καὶ μεγάλην προσαγορευομένην κοινὴν μὲν ὀνομασίαν οὐκ ἔχει διὰ τὸ προσφάτως κατοπτεύεσθαι. *Reliqua pars Europæ quæ à montibus quos diximus* (Pyrenæis) *ad occasum & columnas Herculeas pertinet, partim à nostro, partim ab externo mari ambitur. Quæ porrigitur secundum mare nostrum portio, ad columnas usque Herculis, Iberia nominatur: quæ secundum mare externum, quod & magnum indigitant, communem appellationem nondum invenit, quia non diu est cùm fuit explorata.* Porro cùm in Hispaniæ parte quæ Oceano objecta est, quinque sint majora flumina Bætis, Anas, Tagus, Durius & Minius, ista nullum habet majorem amnem præter Iberum, qui ob id ipsum cum

cum terra & incolis commune nomen est adeptus, quomodo in Ægypto Nilus, quem Homerus Ægyptum vocat. Iberi autem à situ dicti quem in extremo mari obtinent, quia Syris עברין
Ps. 2:8. & 22:28. & 59:14. &c. *ebrin* vel *ibrin* fines sonant. Unde in Psalterio Syro toties עבריה דארעא sunt fines terræ. Itaque in his Claudiani de Stilichone,

- - - in extremos aciem mittebat Iberos,

ab imprudente Poëta Iberorum nominis ratio tam est expressa quàm Plemmyriæ & Hyadum à Virgilio cùm *Plemmyrium undosum* dixit & *pluvias Hyadas*. (Lib. 3. Æn.) Nec est quod quis Iberos extremos dici putet eorum respectu duntaxat qui ad Oceanum degunt. Quamvis enim hi sint magis extremi, Veteres tamen certum est omnes in genere Hispanos pro extremis habuisse. Unde est quod Solem occumbentem non in Oceano solùm, sed & in Ibero flumine mergi Poëtæ volunt, ac si ibi sit terræ terminus. Ovidius Metam. lib. 7. fab. 4.

Ter juga Phœbus equis in Ibero flumine mersis
Demserat.

Notandum interim Iberorum nomen ab Avieno planè aliter quàm à Polybio sumi. Iberi enim Polybii sunt ad mare internum, ut diximus. At in Avieno Iberi prope Oceanum degunt ad alterius Iberi Occasum, qui Bæticæ fluviolus est medius inter Bętim & Anam (hodie *Rio Tinto* vel *de Azeche* ut volunt.) De eo Ibero sic Avienus in oris maritimis:

Hiberus inde manat amnis & locos
Fœcundat undâ: plurimi ex ipso ferunt
Dictos Hiberos, non ab illo flumine
Quod inquietos Vasconas perlabitur.
Nam quicquid amni gentis hujus adjacet
Occiduum ad axem Hiberiam cognominant.
Pars porro Eoa continet Tartesios
Et Celbicenos.

Itaque Festi Iberi verè Iberi, id est, extremi sunt etiam reliquæ Hispaniæ respectu.

De Pyrenæis duplex fabula jactatur apud Græcos: una de *Pyrenes* nomine dictos, Bebrycis Regis filiæ, quæ ab Hercule illàc iter faciente vitiata, cùm metu patris aufugisset in sylvas, à feris discerpta esse creditur. Hanc fabulam multis refert Silius lib. 3. Sed merito rejicit Plinius, cujus verba sunt lib. 3. cap. 1. *Quæ de Hercule ac Pyrene vel Saturno traduntur, fabulosa imprimis arbitror.* Alii ex Pyrenæo saltu incenso referunt argenti fluxisse rivos, unde maximas opes contraxerint Phœnices, cùm illud vili pretio ab incolis comparassent. Hujus conflagrationis meminêre Aristoteles in Mirabilibus; & Posidonius apud Strabonem; & Diodorus lib. 5. qui addit τὰ μὲν ὄρη διὰ τὸ συμβεβηκὸς κληθῆναι Πυρηναῖα, *montes propter hunc casum Pyrenæos esse dictos*, tanquam ἀπὸ τοῦ πυρὸς συχνὰς ἡμέρας συνεχῶς ἐπιφλέγοντος, *ab igne qui per multos dies continue exarserit.* Quod utut ineptè confictum tamen suadet jam olim à Phœnicibus hæc loca fuisse adita. Ut & de Hercule prior fabula, quæ, si quid habet veri, non potest aliò referri quàm ad Phœnicium Herculem. Et verò certum est non argenti modò, sed & auri purissimi fodinas olim fuisse in Tarbellis prope Pyrenem, quarum famâ Phœnices, lucri gens avidissima, eò potuêre pellici. Strabo lib. 4. Ἔχουσι δὲ Τάρβελλοι τὸν κόλπον, παρ' οἷς εἰσι τὰ χρύσεια σπουδαιότατα πάντων, *Tarbelli hunc sinum tenent, apud quos sunt auri metalla omnium optima.* Addit in fossis non altè actis ibi inveniri auri laminas χειροπληθεῖς manum implentes, ramenta item & glebas quæ non multa egeant repurgatione. Unde est quod libro tertio, postquam Hispaniæ metalla pluribus commendavit ut omnium purissima, à Gallis asseri fatetur τὰ παρ' ἑαυτοῖς εἶναι κρείττω μέταλλα, τά τε ἐν τῷ Κεμμένῳ ὄρει, καὶ τὰ ὑπ' αὐτῇ κείμενα τῇ Πυρήνῃ, *sua metalla esse præstantiora tam in Cemmeno monte quàm sub ipsam Pyrenem.* Nomen quod attinet *Pyrenes* aut *Pyrenæorum* montium, videtur id posse deduci non absurdè ex Phœnicio פארני *purani* pro ramoso & opaco. Nempe Hebræis פארה *pura* vel *pora* est ramus. Sic Es. 10: 33, 34. *Deus decerpet* פארה (*pura*) *ramum, violenter, &c. & succidet perplexa sylvæ.* Et Ezech. 31: 5. de cedro, *producti sunt* פארותו *rami ejus.* Porrò ut ex רוחא *rucha* spiritus רוחני *ruchani* est spiritualis, ita ex פארא *pura* ramus פארני *purani* ramosum sonat, vel quod idem est opacum. Qualem fuisse Pyrenæum, saltem à parte Hispaniȩ, Veteres disertè docent. Strabo lib. 3. Αὐτῆς δὲ τῆς Πυρήνης τὸ μὲν Ἰβηρικὸν πλευρὸν εὔδενδρόν ἐστι παντοδαπῆς ὕλης καὶ τῆς ἀειθαλοῦς; *ipsius Pyrenes Hispanicum latus sylvam habet arborum omnis generis, quæque perpetuò viret.* Diodorus lib. 5. pag. 216. Πολλῶν δὲ ὄντων ἐν αὐτῇ δρυμῶν, καὶ πυκνῶν τοῖς δένδρεσι, *cùm inibi saltus multi sint, atque arboribus frequentes.* Silius lib. 3. versu 415.

Ac Pyrenæi frondosa cacumina montis.

Et versu 430. de Pyrene per Pyrenæos montes oberrante, postquam ab Hercule compressa est:

Et promissa viri sylvis narrabat opacis.

Et versu 442. de Annibale:

Jamque per & colles & densos abiete lucos
Bebryciæ Pœnus fines transcenderat aulæ.

Inde *Pyrenæi saltus* in Æmilio Probo, Orosio & Æthico, qui hodiéque nomen retinent.

Quȩ supersunt Hispaniȩ ad Occasum & Aquilonem minùs accessa fuêre Phœnicibus. Tamen majores amnes, Minius, Durius, Tagus & Anas, Phœniciarum appellationum vestigia non pauca servant. Minium amnem à minio rubricȩ genere dici vult Trogus: *Regio* (inquit, Gallecia) *cum æris & plumbi uberrima, tum minii, quod etiam vicino flumini nomen dedit.* Ita etiam Isidorus: *Minius fluvius Gallicia nomen à colore pigmenti sumpsit, qui in eo plurimus invenitur.* Contrà rubricȩ nomen ab amne, si his Vitruvii credimus lib. 7. cap. 9. *Minium & Indicum nominibus ipsis indicant, quibus in locis procreentur.* Facile est hanc litem ex Phœnicia lingua decidere, quâ minium מנין *manin* dicitur, vel voce composita סממנין *sammanin*, id est, pigmentum minii. Extat סממנין in Chaldȩa Paraphrasi, Jer. 22: 14. & Ezech. 23: 14. pro Hebrȩa voce ששר, quam Græci μίλτον reddunt, Vulgatus *sinopidem*, Junius *Indicum*, Arias *minium*. A minio igitur à Phœnicibus ibi reperto, vel simplici voce מנין *manin* dictus est amnis, vel compositâ שממנין *Sammanin*, unde rejecto sibilo Dioscoridis ἀμήνιον. Ὑδράργυρος, inquit, σκευάζεται ἀπὸ τοῦ ἀμηνίου λεγομένου, καταχρηστικῶς δὲ καὶ τούτου κινναβάρεως λεγομένου, *Argentum vivum fit ex amenio* (minio) *quod perperam dicitur cinnabaris.* Et paulò antè: Κιννάβαρι οἴονταί τινες ταυτὸν ὑπάρχειν τῷ καλουμένῳ ἀμηνίῳ (sic lege non ἀμμίῳ) πλανώμενοι. Τὸ μὲν γὰρ ἄμμιον (imò ἀμήνιον) σκευάζεται ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐκ λίθου τινὸς μεμιγμένου τῇ ἀργυρίτιδι ψάμμῳ. *Hallucinantur qui cum amenio putant eandem esse cinnabarim: Amenium enim in Hispania fit ex lapide quodam argentariæ arenæ mixto.* Itaque ut idem sunt *manin* & *sammanin*, ita *minium* & *amenium*. Et quomodo pigmenti, ita etiam amnis nomen variasse credibile est. Nec mirabitur S excidere ex initio vocis, qui sciet eosdem esse populos in Dionysio *Satricanos* & *Atricanos*, in Strabone *Sardiæos* & *Ardiæos*, in Ptolemæo *Selgovas* & *Elgovas*; ut Stephano *Siton* & *Iton*, Antonino *Segelocum* & *Egelocum*, *Saccasena* item & *Accasena*, aliis *Segesta* & *Egesta* eadem urbs: & amnis idem Tzetzȩ *Sargentia* & *Argentia*; & Ovidii *Sagaris* Ptolemȩo est *Agarus*, & Ptolemȩi *Sisar* Plinio *Usar*: rursus in Ptolemȩo mons idem *Susargala* &

Usargala; ex quo ſcaturit amnis Bagradas. Ita Phœnicum *Sammanin* mutari potuit in Ἀμήνιον, unde *minium* per alteram aphæreſim.

Si fides Iſidoro, *Durius à Græcis quaſi Doricus cognominatus.* Nempe fama eſt *Dorienſes antiquiorem ſequutos Herculem, Oceani locos inhabitaſſe confines.* Ita Ammianus lib. 15. ex Timagene quem quæ diu ſunt ignorata collegiſſe aſſerit ex multiplicibus libris. Res tamen eſt commentitia; vel ſi qui Dorienſes antiquiorem Herculem, id eſt, Phœnicium ad Oceanum uſque ſequuti ſunt, hi non ſunt Græci Dorienſes, qui tum temporis nondum erant, ſed è Phœnice Dorienſes, ita dicti ab urbe Dora prope Carmelum, ut deinceps docebo pluribus.

Sequitur *Tagus* Phœnicie dictus amnis דג *Dag*, id eſt, piſcis, vel דגי *Dagi*, id eſt, piſcoſus. Ea laus à Trogo tribuitur in genere Hiſpaniæ amnibus, qui ſunt, ut ait, *lenes, & vineis campiſque irrigui, æſtuariiſque Oceani affatim piſcoſi.* At alii ſolum Tagum à piſcium ubertate commendant. Strabo: Πολύϊχθυς δὲ ὁ ποταμὸς (Τάγος) καὶ ὀστρέων πλήρης, *fluvius (Tagus) piſcium & oſtreorum copiâ abundat.* Martialis lib. 10. Epigr. 78.

Piſcoſi calamo Tagi notata.

Et in elogio Luſitaniæ quod ex Polybio excerpſit Athenæus initio libri octavi, imprimis extolluntur piſces, non tamen fluviatiles, ſed marini: Τὸ δὲ θαλάττιον ὄψον, inquit, καὶ κατὰ τὸ πλῆθος, καὶ κατὰ τὴν χρηστότητα, καὶ κατὰ τὸ κάλλος, μεγάλην ἔχει διαφορὰν, πρὸς γινόμενον ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς θαλάττῃ. *Marini piſces copiâ, bonitate & pulchritudine, iis longè præcellunt, quos mare noſtrum ſuppeditat.*

Jam quæ ad Tagum eſt, Luſitaniæ hodiè metropolis, *Oliſippo*, fruſtra ab Ulyſſe deducitur, cùm ſit Phœnicium עלין עבא *alis ubbo*, id eſt, amœnus ſinus. In ſinu ſitam eſſe Mela obſervat: *Sinus*, inquit, *interſunt, & eſt in proximo Salacia, in altero Ulyſſippo & Tagi oſtium.* Et ſinum illum eſſe amœniſſimum ſcribunt Recentiores. Vide Mercatorem & alios.

Anas inter Tagum & Bætim medius Luſitaniam à Bætica dividit. *Ana* ענא Syris eſt ovis. Inde dici potuiſſe videbitur Anas fluvius, propter ovium frequentia paſcua in utroque littore. Maximè cùm Bæticæ oves, quam Anas ab Aquilone & Occaſu alluit, ſint vellere notabiles. Plinius lib. 8. cap. 48. *Hiſpania nigri velleris* (lanas) *præcipuas habet; Polentia juxta; Alpes cani: Aſia rutili quas Erythræas vocant, item Bætica.* Hinc Martialis de Erotio puella lib. 5. Epigr. 38.

Quæ crine vincit Bætici gregis vellus.

Et lib. 14. Epigr. 133. de lacernis Bæticis:

Non eſt lana mihi mendax, nec mutor aheno:
Sic placeant Tyriæ, me mea tinxit ovis.

Cauſa cur nativo colore tam eximio lanæ in Bætica fulgeant partim in gramine, partim in aquis, partim in conſtitutione aëris. Juvenalis Sat. 12.

---- generoſi graminis ipſum
Infecit natura pecus, ſed & egregius fons
Viribus occultis & Bæticus adjuvat aër.

Tamen eſt cur à Bæticis ovibus Anam amnem dici non putem. Oves illæ rutili velleris ad Anam non paſcebantur, ſed circa Bætim & Cordubam. Martialis lib. 8. Epigr. 28. de Partheniana toga:

An Tarteſſiacus ſtabuli nutritor Iberi
Bætis in Heſperia te quoque lavit aqua?

Et lib. 9. Epigr. 62. de platano Cordubenſi:

In Tarteſſiacis domus eſt notiſſima terris
Quâ dives placidum Corduba Bætin amat:
Vellera nativo pallent ubi flava metallo,
Et linit Heſperium bractea viva pecus.

Et lib. 12. Epigr. 63. ad Cordubam:

Albi quæ ſuperas oves Galeſi,
Nullo murice nec cruore mendax,
Sed tinctis gregibus colore vivo.

Sed *Anas*, ut quidem reor, Punicè חנאם *Hanas* dictus eſt. Significatio vocis ex Arabica lingua petenda, quâ חנם *hanaſa* verbum eſt ſe ſubducere, ſe proripere & occultare: ita tamen ut denuo te præſentem exhibeas. Arabes de diabolo uſurpant, qui cùm quis orat חנם *hanaſa*, id eſt, ita ſe ſubducit ut finita oratione ſtatim regrediatur. Proinde ab iiſdem dæmon ipſe חנאם *hanas* vocatur. Et eódem pertinet quod חנוס אלננום *hunnuſo-lnugiumi* ſunt ſyderum occaſus, qui non aliter occidunt quàm in ſpem ortus ſequuturi. Itaque etiam חנאם *Hanas* appellari potuit amnis qui in terram ita ſe condit ut ex ea rurſus emergat. Plinius lib. 3. cap. 1. *Ortus hic Laminitano agro citerioris Hiſpaniæ, & modò ſe in ſtagna fundens, modò in anguſtias reſorbens, aut in totum cuniculis condens, & ſæpius naſci gaudens, in Atlanticum Oceanum effunditur.* Quo in Irenico ſuo nuper ita alluſit elegantiſſimi ingenii Vir Ægidius Menagius:

Et ſua plus ſolito flumina condit Anas.

Quibus condatur locis & renaſcatur notant Geographi recentiores.

Circa Anam fuit *Bæturia.* Plinius lib. 3. cap. 1. *Quæ autem regio à Bæti ad fluvium Anam tendit extra prædicta, Bæturia appellatur.* Metallis fœcundam deſcribit Strabo, ſed cætera valde ſterilem: Τὰ μὲν οὖν τὰς μεταλλείας ἔχοντα χωρία, ἀνάγκη τραχεῖα τε εἶναι καὶ παράλυπρα, &c. Τοιαύτη δὲ καὶ ἡ Βαιτουρία ξηρὰ ἔχουσα πεδία τὰ παρήκοντα τῷ Ἄνᾳ. *Loca, in quibus metalla ſint, neceſſe eſt aſpera eſſe & ſterilia. Talis ergo eſt etiam Bæturia, ſiccos habens campos juxta Anam porrectos.* Itaque Bæturiæ nomen feciſſe videtur בצורת *betſoreth*, id eſt, ſiccitas, *tſade* expreſſo per t, ut in *Tyro, Tani & Bæti.*

Nec minus Phœnicium *Luſitaniæ* vocabulum quàm Bæticæ aut Tarraconenſis. *Luſum enim Liberi patris filium aut comitem, ac Lyſam cum eo bacchantem nomen dediſſe Luſitaniæ*, ut poſt Varronem aſſerit Plinius, meræ nugæ ſunt. Quin לוז *luz* Hebræis & Syris, & לוז *lauz* Arabibus eſt amygdalus vel amygdala. Hebræis quidem pro amygdalo notior eſt vox שקד *ſaked* à præcoci maturitate facta. Quia ut à Plinio rectè obſervatum, *floret prima omnium amygdala menſe Januario. Martio verò pomum maturat.* Unde eſt quod amygdalus ab ipſo Deo proponitur pro maturationis ſymbolo, Jerem. 1: 11, 12. Et eidem Theophraſtus tribuit τὸ πρωΐκαρπον. Et quæ ab inſula Thaſo *Thaſia* dicuntur amygdala θάσια dici putavit Etymologus ἀπὸ τοῦ θᾶσσον τὸν καρπὸν προϊέναι, πρώϊμα γὰρ ὑπὲρ τὰ λοιπὰ δένδρα, *eo quod citiùs fructum emittunt, cùm præ cæteris præcocia ſint.* Sed & in Hebræo Textu Moſis, Gen. 30: 37. לוז *luz* omninò eſt amygdalus. Non capio cur corylum reddiderint Recentiores. Cùm in Avicenna ſexcenties occurrat pro amygdalo: in Serapione itidem & Pandectario Arabe, & barbaris gloſſariis, ubi *lauz* & *leuz* ubique redditur amygdalus. Sed & in Paraphraſte Arabe & Chaldæis Jonathane, & Hieroſolymitano Interprete לוז *lauz* vel *luz* reſpondet Hebræo שקד *ſaked.* Et ille ipſe Talmudis locus, ex quo לוז *luz* corylum eſſe colligit Lexicographorum doctiſſimus, planè contrarium evincit. Neque enim corylo, ſed amygdalo convenit quod *luz* ibi legitur gallinæ reſpondere, quia gallina excludit ova diebus 21. & *luz* diebus totidem poſt florem fructus ſuos maturat. Itaque in loco Geneſeos Hieronymus habet *virgas amygdalinas.* Et in libro Quæſtionum; *Comprobatur*, inquit idem, *Bethel Luzam, id eſt, amygdalon antè vocitatam.* Neque aliter Philo quiſquis eſt in nominibus de Jeſu Nave, *Luza, amygdalon.* Nullis cedet rationibus is cui hæc non perſuadebunt לוז *luz* eſſe amygdalum. Hebræos commentatores fruſtra objeceris;

Plin. l. 3. cap. 3.

Plin. l. 16. cap. 25.

De cauſ. plant. l. 3. cap. 15.

V. Gen. 43: 10. & Num. 17. 8.

objeceris, qui de corylo intelligunt. Nam fatentur ipſi à Veterum interpretatione ſe diſcedere. Aben-Ezra in hunc locum: *Gaon dicit luz eſſe amygdalum, quia ſic vocatur linguâ Arabicâ: nam hæ duæ linguæ & Syra ſunt ex una familia*: Et Kimchius: *Magiſter noſter fauſtæ memoriæ Saadias interpretatur amygdala, quia ſic vocantur linguâ Iſmaëliticâ. Et Hieroſolymitanus Interpres* שקדים *(ſakedim) amygdala* לוזין *(luzin) exponit.* Ferè eadem in Pomario & Aquinate reperies. At in Græca Seniorum Verſione, inquiunt, pro virga *luz* ῥάβδον καρυΐνην legas. Fateor: ſed κάρυον non magis avellanam ſonat quàm amygdala: id generale nomen eſt ad πάντα τὰ ἀκρόδρυα, id eſt, ad fructus omnes duri & lignoſi corticis. Quin καρύα vel κάρυον ſȩpe ſumitur pro amygdalo. In Athenæo ſaltem ita Heracleon Epheſius: Κάρυα ἐκάλουν καὶ τὰς ἀμυγδάλας, *etiam amygdalas* κάρυα *vocabant* ſupp. Veteres. Unde Heſychius: Καρύαι, τὰς ἀμυγδάλους. Et Grȩcos Interpretes ita hîc uſurpaſſe docet vetus Scholiaſtes, qui ad vocem καρυΐνην habet ἀμυγδαλίνην. Atque id eſſe veriſſimum ex eo conſtat quod & שקדים (*ſakedim*) *amygdala* iidem κάρυα exponunt, Gen. 43: 11. & Num. 17: 8. & משקדים (quaſi *amygdalatos* dixeris) ἐκτετυπωμένους καρυΐσκοις non ſemel in Exodo: cùm non ignoraverint שקד *ſaked* eſſe ἀμύγδαλον, quomodo ipſi reddunt, Eccleſiaſt. 12: 5.

Jam paucis dicam cur putem לוז *luz*, id eſt, amygdalum, nomen feciſſe Luſitaniæ. Primò id certum Phœnices à proventu fructuum ſæpe loca nominaſſe. Sic Jericho urbs palmarum à palmis, Tapphua à malis, Rimmon à malis Punicis, Batnæ à piſtaciis dictæ. Sed & ab amygdalis dicta *Luza* quæ & Bethel in Tribu Benjamin, Gen. 28: 19. & altera *Luza* in Hetthæis in Tribu Ephraim, Jud. 1: 26. Quidni etiam Luſitania, in qua præſtantiſſima amygdala tantâ copiâ proveniunt, ut hac in parte cedat nulli terrarum? Mercator in deſcriptione Portugalliȩ, quæ eſt Veterum Luſitania: *Abundat vino, oleo, malis aureis, citreis, amygdalis.* Ludovicus Roberti in libro cui titulus, *Mappa commercii*, Anglicè Londini edito anno 1638. tom. 2. pag. 22. è Luſitania ſcribit tantam ab hinc aliquot annis olivarum, racemorum, ficuum, & amygdalorum Anglos exportaſſe copiam ut horum inſitores & inſtitores derepente maximas opes comparaſſe ſit obſervatum. Sed nil quicquam opus teſtibus: cùm amygdala Luſitanica celebret & commendet publicum totius Europæ præconium. Et in Luſitania hodiéque multa loca ſint quibus nomen ab amygdalis, ut ad Ortum Bracaræ *Calmende* pro *Caſalmende* domus amygdalarum; & ad Coam fluviolum qui in Durium influit, *Caſtelmendo* pro *Caſtro almendro* Caſtrum amygdalæ, & penè in ipſo confluxu *Almendra*, id eſt, amygdalum: alia item *Almendra* non procul ab Anȩ oſtiis, quæ quidem eſt in Bȩtica, ſed confinis Luſitaniæ. Qui locorum periti ſunt, plura obſervabunt hujuſmodi.

Interim *Luſum* illum à quo Luſitania dicta, è comitatu Bacchi fuiſſe fabulam eſſe putaverim confictam à Phœnicibus, quâ ſignificaverint vino cum amygdalis optimè convenire. Eupolis apud Athenæum lib. 2.

Δίδου μασᾶσθαι Ναξίας ἀμυγδάλας,
Οἰνόν τε πίνειν Ναξίων ἀπ' ἀμπέλων.
Mandenda præbe Naxiorum amygdala,
Dein vina fundes Naxiis è vitibus.

Quia amaræ amygdalæ adverſus ebrietatem ſunt potens antidotum. Ita tradunt magno conſenſu Medicorum filii. Dioſcorides lib. 1. cap. *de amygdalis*: Ἔστι δὲ καὶ ἀμέθυσα προσλαμβανόμενα ὅσον ε΄ ἢ ζ΄, *arcent ebrietatem quinque vel ſeptem præſumpta.* Plinius libro 23. cap. 8. *Aiunt quinis fere præſumptis ebrietatem non ſentire potores.* Avicenna lib. 2. Canonis cap. לוז *lauz*: אל־מר באלשראב גיד ללשרי pro ללשרי *liſſari* lego ללסכר *liſſacri*: *Amara amygdala in vino bona ſunt ad ebrietatem*, ſupp. arcendam. Hûc facit hiſtoria de Druſi Medico in Plutarchi Sympoſiacis lib. 1. quæſt. 6. qui τῶν πικρῶν ἀμυγδάλων πέντε ἢ ἓξ ἑκάστοτε προλαμβάνων, ἕνεκα τοῦ μὴ μεθύσκεσθαι, *amara amygdala quinque vel ſex præſumens, quotieſcunque* bibendum erat, *ne in ebrietatem incideret*, compotores quoslibet longo intervallo ſuperabat: at idem ab hoc φυλακτηρίῳ prohibitus vino ſuccubuit ſtatim. Eam ipſam hiſtoriam legere eſt in Athenæo: qui & hoc habet peculiare, quod ἐπακτικώτατα πρὸς πότον aſſerit eſſe τὰ ἀμύγδαλα προεσθιόμενα, hoc eſt, amygdalorum eſu potores non ſolùm ab ebrietate defendi, ſed & ad bibendum potenter incitari. Quid quod arbor ipſa cum vite creditur facillimè conciliari: unde eſt quod amygdalum, ut Theophraſtus author eſt, φυτεύουσί τινες ἐν ταῖς ἀμπέλοις ὡς ἀσινέστατον, τροφῆς τε ἐλαφρᾶς δεομένην, καὶ ἅμα διὰ τὸ πρωΐκαρπον καὶ μὴ πολύσκιον ἥκιστα ἐνοχλοῦσαν. *In vitibus quidam conſerunt, ut maximè innoxiam, & levi cibo contentam, & quod maturè fructus edat, nec umbram latè ſpargat, minimè gravem.* Phœnices, qui ad fabulas tam fuêre proclives quàm Græci aut Romani, has cauſas habuiſſe reor cur Bacchi comitibus לוז *luz* ſeu Luſum accenſerent. Ut Græci eundem Syces, & Staphyles, & Ciſſi, & Botri, & Ampeli amore exarſiſſe fingunt, qui poſtmodum mutati fuerint in poma aut arbores ſui nominis.

Ut à Luſo Luſitania, ſic à Pane, qui & ipſe fuit è Bacchi ſociis, *Spania* dici fingitur. Plinius ex Varrone lib. 3. cap. 1. *Luſum enim Liberi patris, ac Lyſam cum eo bacchantem, nomen dediſſe Luſitaniæ, & Pana præfectum ejus univerſæ.* Soſthenes de Baccho Ibericorum lib. 13. Νικήσας δὲ καὶ Ἰβηρίαν, Πᾶνα κατέλιπεν ἐπιμελητὴν τῶν τόπων, ὃς τὴν χώραν ἀπ' αὐτοῦ Πανίαν μετωνόμασεν, ἣν οἱ μεταγενέστεροι παραγώγως Σπανίαν προσηγόρευσαν. *Devicta Iberia Panem locorum præſidem reliquit, qui regionem à ſe ipſo Paniam nominavit: unde per derivationem poſteri Spaniam nominarunt.*

Vide Plutarch. de fl. in Nilo.

Nec temerè eſt quod pro Hiſpania Spaniam ſcribit. Ita enim Paulus Rom. 15: 24, 28. εἰς τὴν Σπανίαν. Et Theophylus ad Autolycum lib. 2. Τὰς καλουμένας Γαλλίας καὶ Σπανίας. Et Euſebius in Chronico pag. 13. Σπανογαλλία, Ἰβηρία, Σπανία ἡ μεγάλη. Et Epiphanius Hȩreſi LXVI. §. LXXXIII. ἕως διακατοχῆς τῆς Σπανίας. Et in Ancorato cap. CXV. Λυσιτανοί, Οὐακκαῖοι, &c. Σπάνοι Et Pæanius de Adriano: Ἰταλικοῦ μὲν γένους, τεχθέντα δὲ ἐν Σπανίαις. Et Geographus anonymus ſub Conſtantio: *Deinde ad Gallias Spania.* Et in ſubſcriptionibus Concilii Conſtantinop. CL. Epiſcoporum: *Provinciæ Spaniæ Agrius Laminitanenſis.* Et vetus Juvenalis Scholiaſtes Sat. 14. *Calpe in extrema Spania.* Et de Tago & Pactolo ibidem: *Fluvii: unus Spaniæ, alter Aſiæ.* Et Gloſſæ: Σπανία, *Hiſpania.* Sic in MSS. exemplaribus Curtii, Juſtini & Capellæ, Spaniam pro Hiſpania crebrò occurrere author eſt doctiſſimus Voſſius.

De Idol. l. 1. c. 33.

Et in Marco Antonino Julii Capitolini Palatinum MSS. habet *Municipio ex Spania.* MSS. item Apuleii herbarium: *A littore Carthaginis novæ uſque in Spaniam.* Utrumque didici ex CL. Salmaſio: & ex Caſaubono legi in antiquis Athenæi membranis initio libri octavi: Τῆς Ἰβηρίας ἣν νῦν Ῥωμαῖοι Σπανίαν ὀνομάζουσι. Et Chryſoſtomi MSS. homiliâ quintâ in Acta: κἂν εἰς Σπανίαν ἔλθῃς. Sic in Eulogii Memoriali non ſemel fuit ſcriptum *Eccleſia Spaniæ* pro quo perperam *Hiſpaniæ* reſcripſit Ambroſius Moralis. Hinc pullus color Nonio *Spanus.* Et in Galeno ſimplic. lib. 6. τὸ ἀπὸ τῆς Ἰβηρίας κομιζόμενον ἔλαιον, ὅπερ Σπανὸν ὀνομάζουσιν: Et *Spanicum argentum* pro Hiſpanico apud Anaſtaſium in vitis Pontificum. Sed

&

& *Espaniæ* nomen, quod vernaculæ linguæ usurpant, ex Spania palam deductum, non autem ex Hispania.

Absit tamen ut putemus Spaniæ nomen dedisse Panem Arcadem. Quin quod alibi diximus est verissimum, è Phœnicia cuniculi appellatione שפן *saphan* שפניה *Sphanijam* vel *Spanijam* nominasse Phœnices, id est, *cunicularium* vel *cuniculosam*. Quomodo & Catullus in epigrammate ad contubernales:

Tu præter omnes une de capillatis
Cuniculosæ Celtiberiæ fili.

Nempe in leporino genere cuniculus olim Hispaniæ fuit prope dixero peculiaris. Varro de re rustica lib. 3. cap. 12. ubi de leporibus: *Tertii generis est quod in Hispania nascitur, simile nostro lepori ex quadam parte, sed humile, quem cuniculum appellant.* Et rursus: *In Hispania annis fuisti ita multis ut inde te cuniculos persecutos credam.* Galenus de alimentis lib. 3. Οὔκουν ἔτι δεήσομαι λόγων μακρῶν, εἰς τὸ τὰ καθ' ἕκαστον ἔθνος ἐπιχώρια τῶν ζώων ἅπαντα διέρχεσθαι: Καθάπερ ἐν Ἰβηρίᾳ τὸ τοῖς λαγωοῖς ὅμοιον ζωΰφιον ὃ καλοῦσι κούνικλον. *Non opus erit pluribus animalia omnia exequi quæ apud singulas gentes propria sunt & indigena, quale est in Hispania leporibus simile animalculum, quod cuniculum appellant.* Ælianus de animalibus lib. 13. cap. 15. Πέφυκε δὲ καὶ λαγὼς ἕτερος μικρὸς τὴν φύσιν, οὐδὲ αὔξεταί ποτε. κούνικλος ὄνομα αὐτῷ. Οὐκ εἰμὶ δὲ ποιητὴς ὀνομάτων. ὅθεν καὶ ἐν τῇ συγγραφῇ φυλάττω τὴν ἐπωνυμίαν τὴν ἐξ ἀρχῆς, ἣν περοῦν Ἰβηρίων Ἑσπέριοι (malim Ἴβηροι οἱ Ἑσπέριοι) ἔθεντο, παρ' οἷς καὶ γίνεταί τε καὶ ἔστι πάμπολυ. *Aliud etiam leporis genus, naturâ parvum, quodque nunquam augetur. Cuniculus ei nomen est. Non is sum qui cudam nomina. Itaque in scriptura illam servo denominationem quam habuit ab initio, ab Iberis Hesperiis impositam, apud quos & nascitur, & maxime abundat.* Plinius lib. 8. cap. 58. *In Ebuso cuniculi non sunt, scatent in Hispania Balearibusque*; & lib. 3. cap. 5. *Nec cuniculos Ebusus gignit, populantes Balearium messes.* Rursus lib. 8. cap. 29. *M. Varro author est à cuniculis suffossum in Hispania oppidum.* Et cap. 55. *Leporum generis sunt & quos Hispania cuniculos appellat, fœcunditatis innumeræ, famemque Balearibus insulis, populatis messibus afferentes.* Et paulò post: *Certum est Balearicos adversus proventum eorum auxilium militare à D. Augusto petiisse.* Strabo lib. 3. pag. 144. Τῶν δ' ὀλεθρίων σπάνις, πλὴν τῶν γαιωρύχων λαγιδέων, οὓς ἔνιοι λεβηρίδας προσαγορεύουσι. Λυμαίνονται γὰρ φυτὰ, καὶ σπέρματα ῥιζοφαγοῦντες. Καὶ τοῦτο συμβαίνει καθ' ὅλην τὴν Ἰβηρίαν σχεδόν. Διατείνει δὲ καὶ μέχρι Μασσαλίας. Ὀχλεῖ δὲ καὶ τὰς νήσους: Οἱ δὲ τὰς Γυμνησίας οἰκοῦντες, λέγονται πρεσβεύσασθαί ποτε πρὸς Ῥωμαίους κατὰ χώρας αἴτησιν: Ἐκβάλλεσθαι γὰρ ὑπὸ τῶν ζώων τούτων, ἀντέχειν μὴ δυνάμενοι διὰ τὸ πλῆθος. *Perniciosorum* in Hispania *animalium est* magna *raritas, præter lepusculos illos terram defodientes, quos quidam leberidas appellant. Ii porro seminibus stirpibusque plurimum nocent, illas vorantes radicitus. Idque usu venit ferè per totam Hispaniam & ad Massyliam usque. Quin & insulas infestant. Adeòque Balearium incolæ dicuntur à Romanis terram habitandam petiisse, questi à sua se ejici per ista animalia, cùm tantæ multitudini non possent obsistere.* Et pag. 168. postquam negavit in Balearibus ullum animal esse obnoxium: Οὐδὲ γὰρ τοὺς λαγιδεῖς ἐπιχωρίους εἶναι φασὶν, ἀλλὰ κομισθέντων ἐκ τῆς περαίας, ὑπό τινος ἄρρενος καὶ θηλείας γενέσθαι τὴν ἐπιγονὴν, ἣ τοσαύτη κατ' ἀρχὰς ὑπῆρχεν, ὥστε καὶ οἴκους ἀνατρέπειν ἐκ τῆς ὑπονομῆς καὶ δένδρα. Καὶ ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους, ὥσπερ εἶπον, ἀναγκασθῆναι καταφυγεῖν τοὺς ἀνθρώπους. *Nam lepusculos ajunt non esse indigenas, sed masculo & fœmina ex continente à quodam importatis, ibi fuisse procreatos, idque ab initio tantâ copiâ ut actis cuniculis domos etiam atque arbores subverterint; & incolæ ut jam dixi ad Romanos confugere coacti sint.* Lectori ne sit molestum quod tot loca Veterum αὐτολεξεὶ profero. Ita necesse habui, ut id esset manifestius quod probandum susceperam, justas nimirum Phœnicibus fuisse causas cur Hispaniam à cuniculis denominarent. Res porro jam nulli non patet. Neque enim hoc animalculum in tam vasta regione uni alicui parti tanquam glebæ fuit addictum, sed diffusum per universam, ad Massyliam usque & vicinas insulas: idque agmine tam numeroso ut non solùm arbores & domos, sed & oppida integra subverterit. Nec aliter potuerit occurri grassanti malo quàm Romanis legionibus in auxilium accitis. Quod videretur esse supra omnem fidem, nisi Plinius rem ut certam proderet, nec multò antè gestam. Hoc præcipuum quod alibi vix fuit notum animal. Græci saltem & Romani non aliunde noverant quàm ex Hispania & vicinis locis. Unde est quod utrique coguntur nomen ab Hispanis mutuari, cùm Græcum aut Latinum nullum suppetat. Nam in Strabone vox λαγιδεῖς, quam usurpat pro cuniculis, nil quicquam significat quàm fœtus leporum seu lepusculos. Et λεβηρὶς vox fuit Massiliensium propria. Erotianus in Lexico Hippocratis: Ῥωμαῖοι μὲν κουνίκλους καλοῦσι, Μασσαλιῶται δὲ λεβηρίδα. Alioqui λεβηρὶς, ut σύφαρ & τὸ γῆρας, serpentis exuvias sonat. Plinius *laurices* vocari dicit cuniculorum fœtus ventre exectos, vel uberibus ablatos, non repurgatis interaneis; quod in cibis tum gratissimum. Nempe ut *pistrix* factum ex πρίστις, ita *laurix* ex λεβηρὶς, ut in Solinianis Vir maximus rectè observat. Plin. l. 8. cap. 55.

Jam pauca de Gymnesiis & Pityusis quæ insulæ sunt Hispanicæ à Pœnis jam olim frequentatæ. Gymnesiæ seu Baleares duæ sunt, quarum quæ major est Majorica, quæ minor Minorica dicitur. Illam Timæus apud Strabonem lib. 14. & Diodorus lib. 5. maximam esse scribunt post septem magnas. Quod nonnulli perfunctoriè legentes sibi finxerunt septem esse Gymnesias. Hinc Eustathius in Dionysium Ἑπτὰ δὲ εἰπόντων τινῶν εἶναι τὰς Γυμνησίας νήσους, ὁ γεωγράφος δύο αὐτὰς ἱστορεῖ. Balearium originem Græci conantur sibi asserere, aliis è Bœotia cum Lycophrone, aliis illos è Rhodo deducentibus. Sunt enim qui à Rhodiis κατὰ τὴν ἐκ Τροίας ἔφοδον τὰς Γυμνησίας νήσους κτισθῆναι λέγουσιν, *post reditum è Troja Gymnesias insulas deductis coloniis excultas fuisse dicunt.* Ita Strabo lib. 14. Quod in his sequitur Silius lib. 3.

Jam cui Tlepolemus sator & cui Lindus origo,
Fervida bella ferens Balearis & alite plumbo.

Nam in bello Trojano Rhodiorum dux fuit Tlepolemus. Nempe tam Bœotos quàm Rhodios ad has insulas appulisse credibile est. Baleares tamen à neutris descendisse palam arguunt lingua & mores planè dissoni. Gens enim fuit aliena prorsus ab omni cultu. Domus illis antra fuêre, vestes ut quidem ajunt æstate nullæ, hyeme ex pellibus. Pro unguentis queis se ungerent, oleum lentiscinum, cum adipe suillo. Ignotum argenti pondus & auri. Vini ultra modum avidi, quo tamen carebat regio, & ita mulierosi ut in nuptiarum solemnibus cognati & amici omnes cum sponsa concumberent, priusquam ea viro permitteretur. Itaque in bello pro stipendio nihil exigebant quàm vinum & mulieres. Et pro mulieris captivæ λύτρῳ dabantur viri quatuor. Cadavera fustibus minutatim concerpta & in vasis recondita lapidibus obruebant. Unicum in bello telum fundæ tres è melancræna seu melancrani junci genere, quarum diversus usus. Aliæ enim propius, aliæ eminus feriebant. Una circa caput aut circa collum, altera circa ventrem & lumbos, tertia in manu fuit. Tam certi ictus & destinati ut raro aut nunquam à scopo aberrarent, Vide Lycophron. v. 636. & Schol. Diod. l. Strab. l. Liv. l. 2 Flor. lib. cap. 8.

rent, & tam validi ut à baliſta viderentur aut catapultâ miſſi, frangerentque ſcuta & galeas, atque omne genus armorum. Nec quiſquam alterius gentis unus tantum eâ arte quantum inter alios omnes Baleares excellunt. Nempe id unum omnium erat ab infantia ſtudium. Et cibum puer à matre non accipiebat, niſi quem ipſa monſtrante percuſſerat. Hinc Virgilius lib. 1. Georg.

Stuppea torquentem Balearis verbera fundæ.

Et Ovidius lib. 1. Metam.

Non ſecus exarſit quàm cum Balearica plumbum
Funda jacit.

Dicuntur Phœnices habuiſſe doctores hujus artis. Strabo: Σφενδονῆται ἄριστοι λέγονται: καὶ τοῦτ' ἤσκησαν, ὥς φασι, διαφερόντως ἐξότου Φοίνικες κατέσχον τὰς νήσους. *Funditores optimi audiunt, & in eo ſe maximè exercuêre, ut aiunt, ex quo Phœnices eas inſulas occuparunt.* Quòd vero non eſt abſimile. Nam ex Scriptura planum eſt hanc artem inter Phœnices & Hebræos pridem fuiſſe in uſu. Sic Jud. 20: 16. leguntur DCC Benjamitæ fundis collimaſſe tam ἐπίσκοπα, ut ne à pilo quidem aberrarent. Quod ita eſt hyperbolicum, ut ſummam tamen artis illius peritiam in his fuiſſe oſtendat. Iiſdem armis inſtructus David proſtravit gigantem Philiſtæum: & creatus in Regem, inter cuſtodes corporis habuit פלתים *Peletheos*, id eſt, קלעיא *funditores*, ſi Chaldęo Interpreti credimus. Atque ut à Phœnicibus hanc artem ad Græcos tranſiiſſe ſcias, ut Hebraicè קלע *kala* eſt fundâ jacere, קלע *kela* funda, קלע *kalla* & קולע *kolea* funditor; ita Græcè κῶλον eſt fundæ ima pars, quâ tortâ & extensâ lapis tanto impetu excutitur. Hebræi eleganti metaphora כף הקלע *volam fundæ* appellant 1 Sam. 25: 29. Romani *habenam*. Ita Silius lib. 5.

- - - tortâ Balearis ſævus habenâ.

Et Statius Thebaid. lib. 10.

- - - gravidas fundæ Balearis habenas.

Κῶλον, inquam, id Græcè dici videas in his Antipatri Sidonii Anthol. lib. 3. cap. 16.

Ρ῾ινοῦ χερμαστῆρος ἐύστροφα κῶλα τιταίνων.
Diſtendens tortas fundæ Balearis habenas.

Inde δίκωλοι σφενδόναι ſunt fundæ duplici habena. Lycophron de Balearibus:

Τριπλαῖς δικώλοις σφενδόναις ὡπλισμένοι.
Fundis habena duplici armati tribus.

Et apud Strabonem σφενδόνη μακρόκωλος & βραχύκωλος funda eſt longâ habenâ aut brevi; Τὴν μὲν μακρόκωλον, inquit, πρὸς τὰς μακροβολίας, τὴν δὲ βραχύκωλον πρὸς τὰς ἐν βράχει βολάς. *Fundam Baleares habent macrocolon ſeu longâ habenâ quâ eminus feriant, & brachycolon ſeu brevi habena alteram ad ferienda propiora.* Hæc pridem docuiſſet Suidas, ſi per corruptores licuiſſet, qui ejus verba ſic depravarunt: Κῶλα, τὰ τῆς σφενδόνης ἑκάτερα μέρη, *Cola, fundæ utraque partes.* Sed is haud dubiè ſcripſerat, κατώτερα μέρη, *imæ partes.*

Jam ab hac arte *Baleares* vel Βαλιαρεῖς cur dicti ſint non ſatis liquet. Conſtat quidem inde appellatos. Nam palam nugatur Iſacius in Lycophronem, cùm Balearidas inſulas dici vult quaſi Βαλερίας ἤτοι ὑγιεινάς, *Valerias aut ſanas.* Et jam pridem exploſa eſt Livii fabula de Baleo Herculis comite ibi relicto, tunc cùm Hercules ad Geryonem navigaret. Proinde ipſe Livius: *Baleares a teli miſſu appellati.* Et Polybius lib. 3. Βαλιαρεῖς, οὓς κυρίως μὲν καλοῦσι σφενδονήτας. ἀπὸ δὲ τῆς χρείας ταύτης, συνωνύμως καὶ τὸ ἔθνος αὐτῶν προσαγορεύουσι καὶ τὴν νῆσον. *Baleares, quos proprio nomine funditores appellant: nam ab hac arte tam ipſa gens quàm inſula* Balearium *nomen adepta eſt.* Et Strabo lib. 14. Φασὶ δὲ τοὺς Γυμνητὰς ὑπὸ Φοινίκων Βαλεαρίδας λέγεσθαι, διότι τὰς γυμνασίας βαλεαρίδας λεχθῆναι. *Aiunt autem Gymnetas à Phœnicibus Balearides dici, quia exercitationes Balearides vocant.* Et Diodor. lib. 5. Ὑπὸ δὲ τῶν ἐγχωρίων καὶ τῶν Ρ῾ωμαίων προσαγορεύονται Βαλλιαρεῖς, ἀπὸ τοῦ βάλλειν ταῖς σφενδόναις λίθους μεγάλους κάλλιστα τῶν ἁπάντων ἀνθρώπων. *Ab incolis & Romanis Balleares nominantur, quia in magnis lapidibus fundâ jaciendis mortales omnes longè ſuperant.* Et Stephanus: Ἐκλήθησαν δὲ καὶ Βαλιαρίδες, ἀφ' οὗ Βαλιαρεῖς τὸ ἐθνικὸν, ὅ ἐστι σφενδονῆται; *Baliarides etiam hæ inſulæ dictæ ſunt, unde Baleares gentilitium, id eſt, funditores.* Et Euſtathius: Βαλιαρεῖς λέγονται, ὅ ἐστι σφενδονῆται, κατὰ τὴν ἐγχώριον γλῶσσαν; *Baleares dicuntur, quod illorum ſermone vernaculo funditores ſignificat.* Et Iſidorus Orig. lib. 14. cap. 6. *In iis primùm inſulis inventa eſt funda, quâ lapides emittuntur, unde & Baleares dictæ:* Βάλλειν *enim Græce emittere dicitur. Unde & balliſta, quaſi miſſa & fundibulum.* Vides Lector Veteres in id convenire magno conſenſu ut Baleares ab uſu fundæ velint eſſe nominatos. Quod tamen aliter atque aliter ediſſerunt. Nam alii ex Græca lingua Balearium nomen tanquam fidiculis extorquent, ut Iſidorus poſt Diodorum; qui Βαλλιαρεῖς ideò ſcribit per duplex L, ut deducat ἀπὸ τοῦ βάλλειν. Alii rem nudè efferunt, nulla explicatione addita, ut Stephanus, & Livius, & Polybius. Alii denique ut Euſtathius & Strabo vocem eſſe volunt vernaculæ linguæ vel Phœniciæ, quod veriſſimum. Omnino enim *Balearis* Βαλιαρὶς eſt בעל־ירא *Baal-jaro* magiſter jaculandi ſeu projiciendi lapides. Nam ירה *jara* jacere tam de lapidibus dicitur, quàm de jaculis aut ſagittis. Sic 2 Paral. 26: 15. לירוא בחצים ובאבנים, *ut mitterent ſagittas & lapides?* & Job. 38: 6. מי ירה אבן, *quis miſit lapidem*: Et בעל־ירה *Baal-jare* vel *jaro* dicitur eleganter, quomodo Gen. 49: 23. בעלי חצים (*Baale chitſim*) magiſtri ſagittarum, vel ut Græci Interpretes κύριοι τοξευμάτων, *domini ſagittationum.* Eódem pertinet quod Baleares Græcè *Gymnetes* dicti ſunt, & inſulę *Gymneſiæ*; ſive ad exercitationem cum Strabone referas, aut ad eorum nuditatem qui in bellum prodeunt ſolis inſtructi fundis, quò referenda hæc Heſychii: Γυμνῆτες, οἱ μὴ ἔχοντες ὅπλα, οἱ δὲ τοὺς σφενδονιστάς, οἱ δὲ τοὺς γυμνοὺς μαχομένους, *Gymnetes, qui ſunt inermes; alii funditores exponunt; alii eos qui nudi pugnant*, id eſt, levis armaturæ milites. Sunt qui *Gymnetas* dici volunt, quia æſtatem nudi exigunt. Ita Livius & Diodorus. Tamen à Lycophrone non deſcribuntur omnino nudi, ſed σισυρνοδῦται *ſiſyrnâ induti*, id eſt, tunicâ villoſâ ex velleribus ἄχλαινοι *ſine læna*, & νήλιποι *diſcalceati.* Verba ſunt:

Σισυρνοδῦται καρκίνοι πεπλευκότες,
Ἄχλαινον ἀμπρεύσουσι νήλιπον βίον.
Tecti ſiſurnis abſque læna & calceis,
Vitam inquietam in navibus cancri trahent.

Itaque vereor ne Veteres ob id ipſum ęſtatem exigere nudos finxerint, quia non ſatis conſtabat, quorſum Gymnetes dicerentur. Ejuſdem farinæ eſt fabula de Bœotis naufragio facto ad Gymneſias nudis enatantibus.

Balearis major apud Plinium lib. 3. cap. 5. *Oppida habet civium Romanorum Palmam & Pollentiam, Latina Cinium & Cunici: & fœderatorum Bochri fuit*; alii *Bocchorum fuit.* Quod quàm ſit ſecus acceptum à Solino vide apud Salmaſium. *Bochri* ſeu *Bocchorum*, id eſt, בחורים *Bachurim*, ut 2 Sam. 17: 18. pro quo in Joſepho Βοκχούρης Antiq. lib. 7. cap. 9. Sic in Marmarica fuit Βοκχυρὶς, in Luſitania *Boccori.* Nomen à fructu pręcoci.

De minore vel Minorica idem Plinius: *Civitates habet Jamnonem, Saniſeram, Magonem.* Et Mela: *Caſtella ſunt in minoribus Jamno & Mago.* Et Ptolemæus: Ἐν δὲ τῇ ἐλάττονι πόλεις αἵδε, Ἴαμνα, Μαγώ. Et Severus ejuſdem inſulę Epiſcopus in literis circularibus quas refert Baronius ad A. Ch. 418.

In hac itaque insula, quæ omnium terrarum parvitate, ariditate, asperitate postrema est, duo parva oppida, quibus à Pœnis indita nomina, è regione fundata sunt. Jammona ad Occasum, Magona ad Orientem spectat. Jammona igitur à situ dicta, quia Phœnicibus ימא *Jamma* est Occasus. *Jammona* aliis *Jamna* & *Jamno:* sed in Severo qui diu fuit hujus insulæ Episcopus, *Jammona* legitur aliquoties: & *Jammonensis civitas*, & *Jammonensis populus*. *Mago* vel est Hebræum מעון *Magon*, quasi habitationem dixeris, vel ab eo Magone nomen habet, de quo Livius lib. 28. *In minorem inde Balearium insulam trajecerunt* (Mago & Pœnorum classis) *fertilem agro, viris armisque haud æquè validam: itaque egressi navibus supra portum loco munito castra locant; ac sine certamine urbe agroque potiti, duobus millibus auxiliorum inde conscriptis, missisque Carthaginem ad hybernandum, naves subduxerunt.* Saniseræ meminit solus Plinius, quæ videtur sita fuisse in insulæ meditullio, ut *Jammona* & *Magona* in extremis. Inde *Saniseræ* nomen. Nam שני צרח *Saniserach* est secundum castellum. Quia sive ab Ortu aut ab Occasu inciperet numeratio, semper occurrebat secundo loco. צרח *serach* pro castello est Arabicum. Hebræi & Syri dicunt צריח *seriach*. Vide Jud. 9: 46.

Strab. l. 3. Diod. l. 5. Plin. l. 10. cap. 48. & 49. & lib. 11. cap. 37. Baleares licet εὐλίμενοι, inquit Strabo, tamen χοιραδώδεις εἰσὶ κατὰ τὰ στόματα, *portuum aditus habent scopulis sub aqua latentibus obsitos.* Hos scopulos vocat Lycophron Χοιράδας Γυμνασίας. Solum est beatum & καρποφόρον. In jumentis muli staturâ & ruditu insignes. De cuniculis jam diximus. Buteo accipitrum genus in honore mensarum est. Palustres aves plurimæ, ut phalacrocorax, porphyrio, vipio seu minor grus, quæ & Balearica, cirros in capite habens. Inde factum ut pro Gymnesiis Λιμνῆσαι seu lacustres dicerentur. Quomodo in Dionysio nonnulli scribunt: Νῆσοι δ' ἑξείης Λιμνήσιαι, pro Γυμνήσιαι. De Balearium rubrica vide Plinium & Vitruvium.

Pityusæ (vel Πιτυώδεις *Pityodes*, ut vocat Alcman apud Stephanum) duæ leguntur in Strabone, Plinio & Ptolemæo. Una major quæ Dionysio Βοῦσος:

Νῆσοι δὲ ἑξείης Γυμνήσιαι, ἄγχι δὲ Βοῦσος.

Ordine succedunt Baleárides, & prope Busus.

Sed legendum, ἄγχι δ' Ἔβουσος, *& prope Ebusus.* Ut in Dionysio, Festo, Mela, Plinio, Solino, Isidoro; sed & in Silio;

Jamque Ebusus Phœnissa movet, movet Artabrus arma.

Ebusus hodiè *Ibissa*, & Arabi Geographo יאבסה *Jabisa*, quasi arentem dixeris. Rigua tamen est insula, nec infœcundi soli. Mela: *Frumentis tantum non fœcunda, ad alia largior.* Diodorus: Κατὰ δὲ τὴν ἀρετὴν οὖσα μετρία, τὴν μὲν ἀμπελόφυτον χώραν ὀλίγην, τὰς δ' ἐλαίας ἐμπεφυτευμένας ἐν τοῖς κοτίνοις. *Fœcunda quantum sit satis, vitiferam regionem parvam habet, & oleas in oleastris insitas.* Ficus laudat Plinius ex Ebuso insula *præstantissimas amplissimasque*, quæ percoctæ & siccatæ Romam ferendæ condebantur, non orcis ut in Asia, nec cadis ut in Africa, sed capsis, ut incorruptæ servarentur. *Succus*, inquit, *maturescentibus lactis, percoctis mellis. Senescunt in arbore, anusque distillant gummi modo lachrymam, siccanturque. Honor laudatas servat in capsis, Ebuso insula præstantissimas amplissimasque, mox in Marrucinis. At ubi copia abundat, implentur orcæ in Asia, cadi autem in Ruspina Africæ urbe.* *Plin. l. 15. cap. 19.* Ficus ita exsiccatæ Caricæ & Cauneæ vel Caunæ appellabantur, quod propriè ficus sonat è Cauno Cariæ urbe advectas, sed & κατ' ἐξοχὴν ficus siccas quaslibet undecunque sint. Itaque in Statii Saturnalibus pro eo quod legebatur nullo sensu:

Et quas præcoquit Ebosiæ cannas,

mirâ εὐστοχίᾳ rescribit Vir maximus in Solinianis suis,

Et quas percoquit Ebosea cannas.

Ebosea factum ex Ἔβουσος vel Ἔβοσος, ut *Cea* ex Κέως & *Coa* ex Κῶς, & *Rhodia* Plinio ex Ῥόδος. Ex his discet Lector perspicax unde dicta sit *Ebusus*. Nempe Ἔβουσος est insula יבושה *Jebuso* vel ἀρχαϊκῶς *Ibuso*, id est, exsiccatæ supple תאנה ficûs. Nam in hujusmodi locutionibus substantiva ferè supplentur. Sic quia צמק *tsamak* Hebræis & דבל *dabala* Arabibus est arescere, & exsiccare, passim in Scriptura צמוקים *tsimmukim* sunt σαφίδες uvæ passæ, & דבלים *debelim* ἰσχάδες siccatæ ficus, & דבלה *debela*, massa caricarum: idem παλάθη Græcis inversa voce. Sed & צמוקין *tsimmukin* sunt siccæ ficus in Thargum Nahumi cap. 3. ℣. 12. Porro id ipsum יבושים *Jebusim* siccatæ vel יבשים *Jabesim* siccæ. *V. 1. Sam. 25: 18. & 30: 12. 2. Sam. 16: 1. 2. Reg. 20: 7. 1. Par. 12: 40.* Hinc Num. 6: 3. in Jonathane צמיקין dicuntur uvæ quæ in Hebræo Textu יבשים & in Onkelo יבישין. Itaque à ficubus dicta est *Ebusus*, ut in Africa *Ruspina* quæ nisi fallor Punicè ראש־תינה *Ros-tina* dicebatur, id est, caput seu promontorium ficus. Nam & quo loco sita est, terra in mare multum prominet: & de Ruspinæ ficubus jam modò dixit Plinius: *At ubi copia abundat, implentur orcæ in Asia, cadi autem in Ruspina.* Ῥουσπίνα *Ruspina* pro *Ros-tina* dictum, quomodo pro Tigri Πίγρης *Pigres*, & Παλμύρα pro תדמור *Tadmor*, & pro Carteia Καρπία in Pausania.

Ebusus *Phœnissa* dicitur à Silio, quia urbem habuit à Phœnicibus conditam. Quidam urbem insulæ faciunt cognominem. Mela: *Ebusus eodem nomine urbem habet.* Alii *Eresum* vocant. Diodorus: Πόλιν ἔχει τὴν ὀνομαζομένην Ἔρεσον, ἄποικον Καρχηδονίων. Ἔχει δὲ καὶ λιμένας ἀξιολόγους, καὶ τειχῶν κατασκευὰς εὐμεγέθεις, καὶ οἰκιῶν πλῆθος εὐκατεσκευασμένων. Κατοικοῦσι δ' αὐτὴν βάρβαροι παντοδαποί, πλεῖστοι δὲ Φοίνικες. Ὁ δὲ ἀποικισμὸς αὐτῆς γέγονεν ὕστερον ἔτεσιν ἑκατὸν ἑξήκοντα τῆς κατὰ τὴν Καρχηδόνα κτίσεως. *Urbem habet Eresum Carthaginensium coloniam, portu commodo instructam, & mœnibus benè magnis, domibusque quamplurimis elegantis structuræ. Barbarorum in ea habitat colluvies, sed maxima pars Phœnicum: quorum colonia eò deducta est annis CLX post conditam Carthaginem.* Id in Romuli aut Numæ tempus incidit. Pro Ἔρεσον plerique Ἔβουσον rescribi volunt. Sed rectum est Ἔρεσον, id est, ארז *Erez*. Atque id puto fuisse tam insulæ quàm urbis aliud nomen Phœnicium quod Græco *Pityusæ* nomini responderit. Nam è duabus Pityusis quæ major est, id est, Ebusus, *Pityusa* κατ' ἐξοχὴν vocatur à Livio, Diodoro, Plutarcho & Dioscoride. Neque factum est nomen *à frutice pineo*, id est, chamæpety, ut in Plinio, sed *à sylva pinea* ut in Marciano, vel ἀπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐν αὐτῇ φυομένων πιτύων, *à copia pinorum quæ in ea nascuntur*, ut in Diodoro habetur. Res clara ex Dioscoride, qui de resinis pineis ita habet in capite de resinis lib. 1. Κομίζονται δὲ διάφοροι ἐκ Πιτυούσης τῆς νήσου ἥτις κεῖται κατὰ τὴν Ἱσπανίαν, *præstantissimæ autem afferuntur ex insula Pityusa quæ Hispaniæ objacet.* Porro id ipsum sonabat ארז *Erez* apud Phœnices. Propriè quidem ארז *erez* est cedrus. Sed & *erez* generale nomen est ad omnes arbores resiniferas. Proinde cùm Hebræorum alii septem, alii decem, alii viginti quatuor numerent species *erez*, in eo censu semper est pinus. Et Arabes ארז *erez* vel *arz* pro cedro frequentius, sed & pro pinu usurpant, ut ex Giggejo constat. Et in Gemara Talmudis tractatu *Avoda Zara* seu de Idololatria, אסטרובילין *strobylos* seu pineas nuces Rab Saphra definit פירי דארזא *fructus erez*. Pityusa igitur sive pinea insula pari ratione dicta est insula *Erez*, quod eo loco pinum sonat; & urbs cognominis Ἔρεσος à Diodoro rectè appellatur.

Ebusi

Ebusi Insulę ambitus est CCCC stadiorum. A Balearibus stadiis DCC, à Columnis trium dierum, à continente proximo diei unius itinere distat, id est, passuum centum millibus, ut exponit Livius lib. 28. Ab altera Ophiusa XLII M pass. Hanc Græci Ὀφιοῦσαν, Romani Colubrariam appellant, quia ita scatet anguibus ut inde sit inhabitabilis, & infesta omnibus, nisi Ebusi terram inferentibus; quæ serpentes tam fugat quàm Colubrariæ parit. Balearium terræ Vitruvius easdem tribuit vires lib. 8. cap. 4. quia putavit Ebusum ad Baleares pertinere. Plinius & Solinus Sucronem versus Colubrariam describunt. Sucro est Hispaniæ amnis quem hodiè שקר *Xucar* vocant. Huic à Meridie *Colira* seu *Cullera* castri magnum montem rotundum קאען *kaun* nomine imminere scribit Nubiensis, e cujus vertice apparent גבאל יאבסה *montes Jabesa*, id est, Ebusi insulæ quam describit Diodorus, διειλημμένην πεδίοις ἀξιολόγοις καὶ γεωλόφοις campis egregiis & collibus distinctam. Pro Ebusi montibus doctissimus interpres non satis rectè reddidit *aliquot montes aridos*.

CAPUT XXXVI.

Phœnices in Oceano Occidentali.

Silenus Midæ dixit Europam, Asiam & Libyam ab Oceano circumflui. Idem alii multi. Plinius rem asserit experimentis esse cognitam. Eccles. 1: 7. Chald. *Oceanus circumdat orbem ut annulus*. Terra ut omicron, & tanquam tornò in orbem circinata juxta Veteres. Oceanus Arab. *mare ambiens*, Græcis Amphitrite, Oceanus à Græcis serò navigatus. Tamen Homero utcunque notus, qui & Amphitriten vocat, & Solem fingit ex Orientali Oceano oriri & in Occidentali occumbere, & à Septentrionalis Oceani lavacris ursam excludi, & ad Australem volare grues ut cum Pygmæis bella gerant. Et in clypeo Achillis terram describit Oceano circumfusam. De terræ & maris situ edoctus à Phœnicibus qui circa Solomonis tempora cœperunt utriusque Oceani remotiora frequentare. Oceanus olim *Ogen* dictus. חוג *Og* Hebr. ambire verbum Cosmographicum. Quas Oceani partes Phœnices exploraverint. Himilco & Hanno profecti è Gadibus, ille ut Aquilonis, hic ut Austri littora exploraret. Gaditani navigii fragmenta in Orientali Oceano. Phœnices à Necone missi totam Africam circumnavigaverunt. In Occasum conversi Solem habuêre ad dextram. Herodoto res paradoxa, quomodo Taprobanensibus Romam advectis Solem à læva oriri. Phœnicum Indicæ navigationes & in magnam insulam ultra Gades.

Nihil vulgatius apud Veteres quàm ab Oceano terram ambiri. Theopompus apud Ælianum Var. lib. 3. cap. 18. Ὁ Σιληνὸς ἔλεγε πρὸς τὸν Μίδαν τὴν μὲν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Λιβύην νήσους εἶναι ἃς περιῤῥεῖν κύκλῳ τὸν Ὠκεανὸν, *Silenus Midæ dixit Europam & Asiam & Libyam esse insulas quas circumfluit Oceanus*. Orpheus ἐν τῷ περὶ Διὸς καὶ Ἥρας:

> Τὸν κύκλον ἀκαμάτε καλλιῤῥόε Ὠκεανοῖο,
> Ὃς γαῖαν δίνησε πέριξ ἔχει ἀμφιελίξας.
> *Circulus Oceani pulchriflui & indefessi,*
> *Terram perpetuo qui circumvolvitur æstu.*

Nicolaus Damascenus cap. 3. libri de mundo, quem Aristoteli falso tribuunt: ἡ σύμπασα (οἰκουμένη) μία νῆσός ἐστιν ὑπὸ τῆς Ἀτλαντικῆς καλουμένης θαλάσσης περιῤῥεομένη. Quod Apuleio interprete significat *terrenam immensitatem Atlantici maris ambitu coerceri, insulamque hanc unam esse*. Plutarchus de fortuna Romanorum: ὁ περιῤῥέων τὴν οἰκουμένην Ὠκεανός. Posidonius apud Strabonem lib. 2. ἡ οἰκουμένη κύκλῳ περιῤῥεῖται τῷ Ὠκεανῷ. Cicero in somnio Scipionis: *Omnis autem terra quæ colitur à vobis*, &c. *circumfusa illo mari, quod Atlanticum, quod magnum, quod Oceanum appellatis*. Mela lib. 3. cap. 4. *Præter Physicos Homerumque qui universum orbem mari circumfusum esse dixerant, Cornelius Nepos ut recentior authoritate sic certior tradit*. Sequitur historia de Indis vi tempestatum in Germaniam abreptis & à Rege Suevorum Q. Metello oblatis. Chaldeus Interpres Eccles. 1: 7. אוקיינוס דמסחר לעלמא כנושפנקא, *Oceanus qui circumdat orbem ut annulus*. Hinc è Veterum scriptis Tzetzes Chiliad. 8. hist. 219.

> Ὁ τῷ μικρῷ μὲν ἔοικεν ἡ θέσις οἰκουμένης.

Et apud Herodotum lib. 4. illius ævi Geographi Ὠκεανόντε ῥέοντα γράφουσι πέριξ, τήντε γῆν ἐοῦσαν κυκλοτερέα ὡς ἀπὸ τόρνου, *& Oceanum circumfluentem describunt, & terram tanquam torno in orbem circinatam*. Quod sequuti Arabes Oceanum appellarunt אלבחר אלמחיט *mare ambiens*. Ut Vetustissimi Græcorum Ἀμφιτρίτην, παρὰ τὸ ἀμφιτρίβειν, *quod circumquaque terram fluctibus suis atterat*. Herod. l. 4. c. 152. Quamvis enim Oceanum nemo Græcorum attigerit ante Colæum Samium, qui in ipso ingressu substitit, nec navigavit ultra Tartessum. Tamen ex veteri fama Grecis compertum id fuit terram Oceano circumfundi. Homerum certè qui annis ferè quadringentis Colæo fuit vetustior, id non latuisse docet ipsa vox Amphitrites quam in Odyssea sæpe usurpat: & quod matutinum Solem oriri facit: Odyss. γ. 91. & 422. μ. 60. et 97.

> Ἐξ ἀκαλαῤῥείταο βαθυῤῥόου Ὠκεανοῖο. Ili. η. v. 422.
> *Qui lente fluit Oceani de gurgite vasto.*

Et vespertinum in eodem occumbere:

> Ἐν δ' ἔπεσ' Ὠκεανῷ λαμπρὸν φάος ἠελίοιο. Il. θ. v. 485.
> *Incidit Oceano rapidi fax fulgida Solis.*

Quod idem est ac si terram diceret ad primum ortum & extremum occasum ab Oceano allui Sic ad Septentrionalem Oceanum pertinet quod de ursa scribit:

> Οἴη δ' ἄμμορός ἐστι λοετρῶν Ὠκεανοῖο. Iliad. σ. 489.
> *Dulcibus Oceani sola est exclusa lavacris.*

Et ad Australem, quod grues è Thracia volare refert:

> - - - ἐπ' Ὠκεανοῖο ῥοάων Iliad. γ. 5.
> Ἀνδράσι Πυγμαίοισι φόνον καὶ κῆρα φέρουσαι.
> - - - *Oceani prope littora cædem*
> *Pygmæis brevibus funestaque fata ferentes.*

Proinde in clypeo Achillis in quo totum orbem finxit Vulcanus:

> Ἐν μὲν γαῖαν ἔτευξ', ἐν δ' οὐρανὸν, ἐν δὲ θάλασσαν. Iliad. σ. 483.
> *Terram in eo, celsosque polos, atque æquora finxit.*

Depictus fuit Oceanus:

> Ἄντυγα παρ' πυμάτην σάκεος πύκα ποιητοῖο.
> *Nobilis extremam clypei diffusus ad oram.*

Nempe jam ante Homerum magnam partem habitati orbis circumiverant Phœnices, à quibus ille nonnulla de Oceano edidicerat & extremis terræ incolis. Strabo de Phœnicibus: τὰ ἔξω τῶν Ἡρακλείων στηλῶν ἐπῆλθον, καὶ πόλεις ἔκτισαν κἀκεῖ, καὶ περὶ τὰ μέσα τῆς Λιβύης παραλίας, μικρὸν τῶν Τρωικῶν ὕστερον: *Extra columnas Herculis progressi sunt, & ibi urbes condidêre, & in media Libyæ ora maritima paulo post Trojana tempora*. Lib. 1. p. 48. Sub Davidis scilicet & Solomonis regno, quo ævo natum esse Homerum plerique volunt, Phœnices non in Occasum modo, sed & in Ortum per mare Rubrum cœperunt latiùs se diffundere, & longinquis navigationibus utriusque Oceani remotiora frequentare. Et mare illud vastissimum quo terram circumquaque cingi deprehenderunt mare חוג *og* suâ linguâ vocaverunt, id est, *mare ambitus*. Quomodo Arabicè vocari diximus *mare ambiens*. Unde Grecis nata vox Ὠγὴν, quod Oceani fuit priscum nomen. Hesychius: Ὠγὴν Ὠκεανός. Sic in Alexandra Lycophronis:

> Γραῖαν ξύνευνον Ὠγένου Τιτηνίδα.
> *Titane natam conjugem annosam Ogeni.*

Et Pherecydes Syrius apud Clementum Alexandrinum lib. 6. Stromat. Ζὰς ποιεῖ φᾶρος μέγα τε καὶ καλὸν, καὶ ἐν αὐτῷ ποικίλλει γῆν καὶ Ὠγηνὸν καὶ τὰ Ὠγηνοῦ δώματα,

ματα, *Zὰς*, (id est, Juppiter) *facit magnum pulchrumque pallium, & variè in eo describit terram & Ogenum, & domos Ogeni*, id est, Oceani. Nempe Ὠγῆνος idem qui Ὠγήν. Hanc doctissimi Vossii observationem ideò maximè probo, quia חוג *og* in Scriptura video verbum esse Cosmographicum. Sic Esa. 40: 22. *qui sedet super* חוג *circulo terræ*. Prov. 8: 27. *Cùm constitueret* חוג *circulum super faciem abyssi*. Job. 22: 14. וחוג *& circulum cœli perambulabit*. Ita etiam verbum חג Job. 26: 10. חק חג *statutum circumscripsit super faciem aquarum*; id est, decreto circinavit superficiem aquarum, vel mare circumduxit terræ, ut in Junio rectè habetur.

Interim Phœnices orbem circumnavigasse non constat. Tantùm Oceani littora pleraque per partes exploraverunt. Ad extera Europæ noscenda missus Himilco penetravit in Britanniam & Cassiterides insulas. Et eodem tempore Hanno à Gadibus in Austrum longissimè provectus est. Plinio tamen non concesserim illum ad Arabiæ finem esse circumvectum, cùm contrarium apertè clamet historia navigationis quam ipsemet scripto prodidit. Nec videtur multo verius quod ex Heraclide Pontico refert Strabo lib. 2. Eudoxum è mari Rubro in Indiam navigantem, à ventis ingruentibus supra Æthiopiam delatum in piscatoriæ navis fragmenta incidisse, quam ex proræ insignibus Gaditanam esse comperit. Neque enim est verisimile in mari tam aspero & concitato potuisse naviculam tantum iter emetiri. At in Herodoti Melpomene Phœnices à Necone missi, cùm è mari Rubro solvissent, Africâ circumnavigatâ per Gades in Ægyptum regressi sunt anno tertio, *referentes*, inquit Herodotus, ἐμοὶ μὲν οὐ πιστὰ ἄλλῳ δὲ δή τεῳ, ὡς περιπλώοντες ἐς τὴν Λιβύην τὸν ἥλιον ἔσχον ἐς τὰ δεξία, *quæ minimè quidem apud me, sed fortè apud aliquem alium fidem habebunt, se Africam circumeuntes Solem ad dextram habuisse*. Necesse nimirum id fuit ut Sol ipsis esset ad dextram post superatum Capricorni Tropicum quem Africæ pars Australis excedit multis gradibus. Herodoto tamen res videtur paradoxa; quomodo Legatis Taprobanensibus sub Claudio Romam advectis maximè mirum erat *umbras suas in nostrum cœlum cadere non in suum: Solemque à lævo oriri & in dextram occidere potiùs quàm è diverso*. Plinius lib. 6. cap. 22. Phœnices etiam in Indiam ab Hiramo & Solomone missos suo loco probabimus. Ut taceam navigationes in magnam insulam trans Gades quam Aristoteles in Mirabilibus, & Diodorus lib. 5. ita describunt ut multi suspicentur agi de parte Americæ jam illo seculo aperta. Sed de his plura deinceps.

Fest. Avien. in oris marit. pag. 290.
Plin lib. 2. cap. 67.
Mela l. 3. cap. 10.

CAPUT XXXVII.

Phœnices in Africa parte Occidentali ad Oceanum.

De ætate quâ vixit Peripli author Hanno. Agathocli æqualem facit Vossius pater, multo vetustiorem Vossius filius, quod verissimum. Is triginta hominum millibus extra Gades in varia loca dispersis, Africæ periplum Punicè scripsit, cujus extat Græca versio. Prima urbs ab illo condita Θυμιατήριον, id est, thuribulum, quorsum? An verum nomen *Dumathiria*, quasi *campestrem* dixeris. *Dumathir* Arab. terra plana. Nempe Thumiaterio suberat magnus campus; ibid. *Adonis* ארוני & *Lixus* amnes. Lixus ליש *Lix* à Leonibus. Inde ventum ad *Soloenta*, cujus Hebræum nomen סלעים, id est, rupes. Deinceps quinque urbes ab eodem conditæ. 1. *Karicon tichos*, id est, קיר חרש *Kir chares* ut Es. 16: 11. 2. Gytta à pecu, ut Gitta Philistæorum, Hebr גת. 3. *Acra* חקרא arx, munitio. Sic in Chald. *Acra de Sion* arx Sionis. 4. *Melita*, calicata urbs Jer. 43: 9. *melet* cæmenti species, Arab. *milat*, & *malata* incrustare. *Arambyn* à situ Phœnices vocasse הר ענבין *ar anbin* montem uvarum. Vinum & vites ibi plurimæ crassissimi caudicis; racemi cubitales. *Lixus* alter oriens ex terra ϑηριώδει, ϑὴρ pro leone sæpe. Inter cæteras merces leonum pelles. *Cerne* ex adverso Carthaginis. Hanno emendatus ex Cornelio Nepote. Cernes situs & ambitus. Gravi errore *Cerne* ponitur ad Ortum, & cum Menuthiade confunditur. Cerne חרנאה *Chernae* pro *achernae* postrema habitatio. א ex hac voce sæpe excidit. Ultra Cernem non crediderunt quicquam esse navigabile. Tamen Hanno ulterius navigavit ad Chreten usque fluvium; lege Chremetem de quo Aristoteles, Basilius, Hesychius, Nonnus. A vitibus dictus Chremetes. Ulterius *Bambotus*, crocodilis & hippopotamis refertus. Malim *Bamotus*. Amnis *Bamot* seu *Behemot*, id est, belluarum; aut etiam hippopotami. An is Gambræ fl. in quo solo hippopotamus. Quæ sequuntur fabulosa. Augusti ævo Phœnices adhuc erant in Emporico sinu, quem *Saguti* vocat Plinius pro *Saguri*, id est, mercatoris. Cotes promontorium in extremo freto, Græcis Ampelusia. Numquid *Cotef* Phœnicibus, id est, τοῦ τρυγῶντος? Cotes etiam urbs & sinus. Ibi *hermata*, id est, saxa sub mari latentia, ab Hercule conjecta, ut volunt, vel ab arcenda cete, vel ad sistendum Oceani irruentis impetum. Vocem esse Phœniciam, non Græcæ originis, ut volunt.

Ultra columnas Herculeas in Occidentali Africa urbes aliquot ad Oceanum condidisse Phœnices scimus ex Periplo Hannonis. Quem vir summus Gerardus Vossius putat illum ipsum esse Hannonem quem Carthaginenses adversus Agathoclem miserunt, ut Trogus narrat lib. 22. Quia Carthaginensium ducem vocat Plinius, & dicit vixisse florentissimis Carthaginensium rebus. At claruêre illæ, inquit, quàm maximè Agathoclis ac Hannonis ejus, qui adversus Agathoclem mittebatur, temporibus. Sed Isaacus Vossius magni patris magnus filius, meritò contendit hunc Hannonem multo esse antiquiorem. Quia Scylax, qui floruit sub Dario Notho, urbium meminit ab isto Hannone conditarum. Vide annon sit is Hanno qui pro Deo haberi voluit apud Ælianum Variarum lib. 14. cap. 30. Tantos illi animos facere potuit navigatio feliciter suscepta in loca remota & nondum cognita.

De hist. Gr. lib. 4.
In Scylac. præfat.

Utut se res habeat, is Carthaginensis Senatûs decreto jussus navigare extra Columnas, καὶ πόλεις κτίζειν Λιβυφοινίκων, *& Libyphœnicum urbes condere*, instructa classe navium sexaginta triginta hominum millia eò deducta in varia loca dispersit, ut urbes à se conditas habitarent; & in patriam redux Africæ Periplum Punicè scripsit, cujus Græcam versionem Basileæ edidit Sigismundus Gelenius A. 1533. Libet hîc obiter observare quantum lucis huic opusculo ex Punica lingua possit afferri.

Dicit Hanno se delatum extra columnas Herculis post bidui navigationem primam urbem condidisse, & vocasse Θυμιατήριον. In Scylace Θυμιατηριὰς, & in Stephano Θυμιατηρία scribitur. Notum Græcè Θυμιατήριον esse acerram vel thuribulum; quo nomine cur Phœnices urbem appellaverint nemo facile dixerit. Sed quod à Græcis passim fieri jam alibi notavimus, Hannonis Græcus interpres barbaram vocem ita mollivit, ne læderet aures Atticas. Nempe verum urbis nomen erat דמאתריה *Dumathiria*, quasi πεδιάδα dixeris, id est, campestrem urbem. Arabicè saltem in Giggeio דמאתיר *dumathir* & דמתר *dumthor* est *terra plana*; unde petitum urbis nomen docent ipsa verba Hannonis: Ἐκτίσαμεν πρώτην πόλιν, ἥν τινα ὠνομάσαμεν Θυμιατήριον, πεδίον δ' αὐτῇ μέγα ὑπῆν, *primam urbem condidimus, quam vocavimus Thymiaterium; illi quippe suberat magnus campus*. Δὲ pro γὰρ hoc loco sumimus, ut passim apud Homerum; quia nulla apparet causa cur Hanno addiderit Thymiaterio magnum subesse campum, nisi ut sciremus quorsum oppidum ita nominaverit.

Inter fretum Herculis & Thymiaterium oppidum, in Periplo Scylacis, censetur ארוני Adonis fluvius

fluvius ποταμὸς Ἀδώνιδ☉ (ita emendat doctissimus Salmasius corruptam vocem Ἄνιδ☉.) Et post Adonim alius fluvius magnus Lixus nomine, & Phœnicum urbs Lixus Eratostheni *Lizus*, quæ Ptolemęo Λίξα, Plinio *Lissa*, & Λίγξ Stephano; ex Artemidoro, ni fallor, qui Eratosthenem reprehendit quod Lizum pro Linge dixerit apud Strabonem lib. 17. Fluvius item à Stephano *Linx* & à Ptolemæo *Lix* appellatur. Nomen Phœnicium erat ליש *Laix* vel *Lix*. ש per x effero ut Hispani solent. ליש Hebræis est leo: quod genus in Mauritania frequens. Vide Philostratum initio lib. 5. & Strabonem lib. 17. ubi Linga perperam cum Tinge vel Tingi confundit, unde Mauritania Tingitana.

Inde ventum ad Σολόεντα Libycum promontorium λάσιον δένδρεσι, *arboribus opacum*, in quo Neptuni templum ędificarunt. Hinc in Hesychio: Σολεντίς, ἄκρα τ̃ Λιβύης. Et in Ptolemæo: Σολοεντία ἄκρα, & Σολοέντιοι populi, quamvis utrumque ad Meridiem removeat justo longius. Apud Plinium Agrippa corruptè Surrentiam appellat. Verum nomen erat Σολόεις Hebr. סלעים rupes. Vide supra cap. 27.

Promontorium illud post iter semidiei excipit lacus ingens, unde diei navigatio ad quandam oram, in qua quinque urbes se condidisse refert Hanno, nempe Καρικὸν τεῖχ☉ καὶ Γύττην, καὶ Ἄκραν, καὶ Μέλιτταν, καὶ Ἀράμβυν. Fallor an Καρικὸν τεῖχ☉, *murus Caricus* Pœnis erat קיר חרס *Kir chares*, murus Solis; cujus nominis urbem in Moabitis memorat Esaïas c. 16. vers. 11. Quidni enim *Cares* ex חרס fecerit Græcus interpres, quomodo alii *Carrhas* ex חרן *Charan* & *Malacam* ex מלחא *Malacha*, & *Tapsacum* ex תפסח *Tipsach*, Hebreâ aspiratione mutatâ in consonam K? Aut ut ex hoc ipso חרס factum est Persicum כורש *cores* vel *Cyrus* pro Sole. Plutarchus in Artaxerxe ubi de Cyri nomine: ἀπὸ τ̃ ἡλίȣ γενέϑαι φασί: Κῦρον γὰρ καλεῖν Πέρσας τ̃ ἥλιον.

Gytta nomen habet à pecu, ut Cretæ urbs Πολύῤῥην quam sic appellari scribit Stephanus, ἀπὸ τ̃ πολλὰ ῥήνεα, τȣτ' ἐςὶ πρόβατα ἔχειν. Nempe Syris גת *geth* est pecus, cujus plurale גתין *gitthin*. Sed Veteres sine aspiratione scripserunt. Inde Gath Philistæorum à Polybio, Josepho & Stephano *Gitta* dicitur, & à Plinio *Getta*. Ejus nominis fuit etiam Samariæ vicus è quo Simon apud Justinum, Epiphanium & Zonaram.

Polyb. l. 16. Joseph. l. 5. c. 2. et l. 6. c. 1. 2. etc. Pl. l. 5. c. 9. Justin. Apol. 2. Epiph. hær. 21. Zonar. tom. 2.

Acra est הקרא *Hakra*, id est, arx, munitio; quam vocem, Grecis frustra repugnantibus, Syri sibi vindicant. Hinc in Jonathane קרוין הקרא *urbes Hakra*, id est, munitionis, sive munitæ Deut. 3: 5. & in Chaldæa Paraphrasi lib. 2. Samuelis cap. 2. vers. 7. הקרא דציון *Hakra de Sion* arx Sionis. Et cap. 7. vers. 6. *habitavit David* בהקרא *in hacra*, id est, in arce. Græci *Acran* dixerunt neglecta aspiratione. Sic 1 Macchab. 1: 35. *Et ædificaverunt civitatem David muro magno & firmo, & turribus firmis, & facta est illis* εἰς Ἄκραν *in Acran*. Tamen à civitate David Josephus Acran ita distinguit, ut in illa τὴν ἄνω πόλιν, in hac τὴν κάτω πόλιν sitam fuisse asserat.

Vide Festum in Calicata.

Melitta vel מליטא *Melita* propriè significat calicatam urbem, si verbo datur venia, id est, in qua condenda multum calcis sit adhibitum vel in structuras, vel etiam in tectoria. Radix מלט *melet* reperitur Jerem. 43: 9. pro cæmento ex arena & calce. Sed de hac voce plura suprà cap. 26.

Arambyn, quæ sola superest, à situ puto vocasse Phœnices הר־ענבין *har-anbin*, montem uvarum, vel הר־ענבי *har-anbi*, montem racemiferum: *Vites enim uberiores sunt in montibus*, ut scribit Servius in illud magni Poëtæ:

Bacchus amat colles.

Et vites fuisse in illis locis constat ex Periplo Scylacis, qui de vicinis Æthiopibus ita habet: οἶνον ἢ ποιȣ̃σι πολὺν ἀπὸ ἀμπέλων, *vinum autem ex vitibus multum faciunt*. Quibus consona hæc Plinii lib. 5. cap. 1. *Ibi fama existere certa vestigia habitati quondam soli, vinearum palmetorumque reliquias.* Sed Strabone nihil expressius, qui in Mauritania refert ex aliorum fide, ὅτι ἄμπελ☉ φύεται δυσὶν ἀνδράσι τὸ πάχ☉ δυσπερίληπτ☉, βότρυν πηχυαῖον πῶς ἀποδιδȣ̃σα; *nasci vitem tam crassi caudicis, ut eam duo homines vix amplectantur, racemos cubitales nonnunquam producentem.* Lib. 17.

Post Arambyn sequitur alius à priore Lixus, quem itidem palam est nomen habere à leonibus. Eum enim oriri scribit Hanno ex Æthiopum terra θηριώδει, id est, feris frequenti, vel leonibus etiam; nam θὴρ pro leone passim occurrit. Hesychius: Θὴρ, Θηρίον, ὁ λέων ἀπὸ τ̃ θοῶς ὀρȣ́ειν. Item: Θηρός, λέοντ☉, item Θηρὶ λέοντι. Nempe Iliad. ο. vers. 586. Et in insula Cerne, quæ à Lixo non multum abest, inter cæteras merces etiam δέρματα λεόντων, *leonum pelles* à vicinis Æthiopibus comparasse Phœnices Scylax in Periplo scribit.

Quod à Lixo diximus parum abesse *Cernen* arguunt hæc Hannonis: *Interpretibus ab ipsis*, id est, à Lixitis, *acceptis desertam oram ad Meridiem biduo præternavigavimus, inde rursus ad Solem orientem iter diei, ubi in intimo recessu cujusdam sinus parvam insulam invenimus*, κύκλον ἔχȣσαν σαδίων πέντε, ἣν κατῳκήσαμϑυ Κέρνην ὀνομάσαντες, *ambitu stadiorum quinque, in quam coloniam deduximus, imposito Cernes nomine.* Addit hanc insulam κατ' εὐθὺ κεῖϑαι Καρχηδόν☉, *ex adverso Carthaginis sitam esse*, quia tantum abest à freto Herculis quantum Carthago. Pro σαδίων πέντε in ambitu Cornelius Nepos legerat σαδίων δέκα πέντε, vel per literas numerales ιε pro ε; Is enim Hannonem exscribens, ut apparebit legenti locum, apud Plinium lib. 6. cap. 31. Cernes circuitum definit duobus millibus, id est, quindecim stadiis. Idem à continente abesse scribit mille passus; & Polybius octo stadia, in extrema Mauritania contra montem Atlantem. Quo ferè loco describit Ptolemæus. Nec ab his multum diversi Scylax & Dionysius Periegetes. Quę plus satis sufficiunt iis refellendis, qui Cernen ponunt ad Orientem Africæ. Imprimis id absurdum quod νησίδιον, cujus ambitus vel quinque stadiorum est, vel ad summum quindecim, volunt esse Menuthiadem, id est, Madagascar vel S. Laurentii insulam, quæ locum habet inter maximas. Cæterum ratio nominis non est obscura. Cerne Phœnicibus erat הרנאה *Chernaa* postremum habitationis, id est, ultima habitatio. Plenè scriberetur אחרנאה *achernaa* ab Arabico אחר *acher* vel *achir*, quod respondet Hebræo אחרון *acharon*. Sed prima radicalis sępe excidit. Unde est quod *ultimum* Syrè הרתא *charto* dicitur pro אחרתא *acharto*, & ex eadem radice *alius* חרנא & חורנא pro אחרנא. Nempe Phœnices ultra Cernem nullam deduxêre coloniam, ut vel ex Hannone constat. Quin & nonnulli ultra Cernem non crediderunt mare posse navigari. Scylax: τῆς Κέρνης ἢ νήσȣ τὰ ἐπέκεινα ȣ̓κ ἔτι ἐςὶ πλωτὰ διὰ βραχύτητα θαλάττης, καὶ πηλὸν, καὶ φῦκ☉. *Quæ verò sunt ultra Cernen non sunt amplius navigabilia propter brevitatem maris, & cœnum, & algam.* Inde est quod πυμάτην ultimam appellant. Dionysius Periegetes:

- - - πυμάτης παρὰ τέμπεα Κέρνης.

Rufus Festus:

- - - *Æthiopum populos alit ultima Cerne.*

Eòdem faciunt hæc Prisciani:

- - - *Libyes ubi finit littore Cerne*
Oceanum.

Ac si ad illam insulam finis esset naturæ rerum, & nautarum meta ultima.

Nempe hic solebat esse terminus navigationis Phœni-

Phœnicum Meridiem versus, quamvis Hanno doceat se ulterius longè progressum. Ejus verba sic habent: *Inde in lacum pervenimus*, διά τινος ποταμοῦ μεγάλου διαπλεύσαντες, Χρέτης (legendum puto; ὄνομα Χρεμέτης,) *pernavigato magno quodam flumine Chremete nomine.* Muto Χρέτης in Χρεμέτης, quia *Chretis* vel *Chretes* amnis planè est ignotus. At de Chremete Africæ fluvio ad Oceanum hæc Aristoteles Meteorologicon lib. 1. cap. 13. de maximis Libyæ fluviis agens: οἱ δὲ μέγιστοι τῶν διωνομασμένων ὅτε Χρεμέτης καλούμενος, ὃς εἰς τὴν ἔξω ῥεῖ θάλατταν, καὶ τοῦ Νείλου τὸ ῥεῦμα τὸ πρῶτον, *celebrium autem maximi sunt, & is quem vocant Chremetem, qui in mare exterius*, id est, in Oceanum, *influit, & primus Nili fluxus*, &c. Et eum sequutus Basilius in Hexaemeron Homilia 3. ὁ καλούμενος Χρεμέτης, καὶ πρός γε ἔτι ὁ Νεῖλος. Et Hesychius; Χρεμετὴς, ὄνομα ποταμοῦ. Et Suidas; Χρεμέτης, ὄνομα ποταμοῦ. Et Nonnus Dionysiac. lib. 13. vers. 374.

Οἵ τε ῥόον Χρεμέταο, καὶ οἱ παρὰ Κίνυφος ὕδωρ.
Ad ripam Chremetis qui sunt & Cinyphis undam.

Et lib. 31. vers. 103.

Αὕτη δὲ Χρεμέταο μετήιεν ἕσπερον ὕδωρ.
Ἥρη μητιόωσα, γέρων βαρὺς, ὁππόθι κάμνει
Οὐρανίῃ στροφάλιγγι Λίβυς κυρτούμενος Ἄτλας.
Hesperias Chremetis trajecit fluminis undas
Magni sancta Jovis conjux, ubi cœlifer Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.

Fluvius Chremetis Punicè dicebatur נהר כרמאת *naar cheremat*, id est, fluvius vinearum; nam Arabibus כרמאת *chermath* idem quod Hebræis כרמים *cheramim*. Confirmatur id ex Scylace, qui eos ipsos Æthiopes qui prope Cernen degunt, nempe ad amnem quem diximus, vinum asserit è vineis plurimum conficere. Verba sunt οἶνον δὲ ποιοῦσι πολὺν ἀπὸ ἀμπέλων.

E Chremete navigarunt εἰς ἕτερον ποταμὸν μέγαν καὶ πλατὺν, γέμοντα κροκοδείλων καὶ ἵππων ποταμίων, *ad alium amnem magnum & latum, crocodilis & hippopotamis refertum.* Hujus amnis nomen ab
Lib. 5. c. 1. Hannone omissum ex Polybio supplet Plinius: *Flumen*, inquit, *Bambotum crocodilis & hippopotamis refertum.* Et Solinus Plinii simia: *Bambotum crocodilis & hippopotamis refertum.* Sed legendum *Bamothum*, nomine facto ex *Bamoth*. *Bamoth* seu בהמות *behemoth* esse hippopotamum, Job. 40: 10. iis argumentis probavi in libro de animalibus, quæ viros undecunque doctos traxerunt in assensum. Ergo fluvius Bamoth seu Behemoth est fluvius hippopotami. An intelligitur Gambræ fluvius, unus ex Nigri brachiis, in quo solo Caballinum piscem, id est, hippopotamum reperi scribit Aloysius Cadamustus cap. 44.

Quæ sequuntur de navigatione ad Ἑσπέρου & Νότου κέρατα, & montem igneum quem vocat Θεῶν ὄχημα, & de crebris ignibus qui solùm noctu micant, & insulis tibiarum cantu tympanorumque & cymbalorum sonitu strepentibus, consultò prætereo, quia merè fabulosa sunt.

Fabulis etiam accenseo quod legitur Strabonis lib. 17. Tyrios infra Lingem itinere dierum triginta, urbes ad Oceanum trecentas extruxisse, quas Nigretes & Pharusii postmodum exciderint.
Strab. lib. 17. pag. 826. c. & 829. a. Eratosthenis commentum hoc fuit, quod meritò rejicit Artemidorus, quia illarum urbium nec memoria ulla nec vestigium extat.

Interim Augusti ætate degebant adhuc Phœnices in Emporico sinu infra Cotes & Lixum amnem. Strabo: Πρὸς νότον δὲ τῇ Λίξῳ καὶ ταῖς Κώτεσι παράκειται κόλπος, Ἐμπορικὸς καλούμενος, ἔχων Φοινικικὰς ἐμπορικὰς κατοικίας, *Lixo & Cotibus ad Austrum sinus adjacet Emporicus nomine, mercatoria habens Phœnicum diversoria.* Situs emporici sinûs accuratiùs describitur à Ptolemæo. Sinum Saguti vocat Plinius lib. 5. cap. 1. ex Agrippæ commentariis. *Agrippa*, inquit, *Lixum a Gaditano freto CXII M. pass. abesse* (prodidit.) *Inde sinum qui vocatur Saguti.* Legerim libens *Saguri*, id est, סחור *Sachur* mercatoris, ut sit idem cum Emporico. Notum enim Hebræum *cheth* nonnunquam efferri per G, ut in Galbano ex חלבנה *chelbena*.

Cotes Africæ promontorii nomen est in extremo freto siti, ut constat ex his Strabonis, postquam de freto actum: Ἐντεῦθεν δὲ πρόπους ἔκκειταί τις ὕστατος πρὸς δύσιν τῆς Μαυρουσίας, αἱ Κώτεις λεγόμεναι, *inde processus quidam objacet, Mauritaniæ pars ad Occasum extrema, Cotes vocant.* Proinde Ptolemæus ibidem habet Κώτης ἄκρον, *Cotes promontorium.* Puto Pœnos scripsisse קוטף *Cotef*, id id, τοῦ τρυγῶντος *vindemiantis*, quia Mela Ampelusiam exponit. Verba sunt: *Caput atque exordium* (Africæ) *est promontorium quod Græci Ampelusiam, Afri aliter, sed idem significante vocabulo appellant.* Plinio quoque id promontorium Ampelusia dicitur: sed Cotes est vicinum oppidum. *Promontorium*, ait, *Oceani extimum Ampelusia nominatur à Græcis. Oppida fuêre Lixa, Cotes ultra columnas Herculis*, &c. At in Scylace Κώτης est sinus in ipso freto inter Columnas & Ἑρμαίαν ἄκραν. Sic ille vocat Ampelusiam propter ἕρματα μεγάλα *vasta hermata*, quæ inde extendi tradit usque ad Europæ Sacrum promontorium.

Hermata plerique ex Suida exponunt λίθους μεγάλους *magnos lapides*, aut ex Hesychio ὑφάλους πέτρας *saxa sub mari latentia*, & τὸ πετρῶδη καὶ ἐπικυματιζόμενον, ὥστε μὴ βλέπειν, τόπον τῆς θαλάσσης, *locum ad mare saxosum & fluctibus obrutum ita ut non appareat.* Quomodo sumpsit Lucianus libro de scribenda historia, cùm Ægypti Parætoniam tradit esse παγχάλεπον καὶ ἄφευκτον, εἴ τις ἐμπέσοι εἰς τὰ ἕρματα, *perdifficilem & inextricabilem, si quis in hermata incidat.* Id est, in scopulos latentes.
Strabo χοιράδας appellat. Sic à Scylace sumi ἕρματα satis constat, cùm addit: οὐχ ὑπερέχοντα τῆς Strab. lib. 17.
θαλάσσης. Ἐπικλύζει δὲ ἐπ' αὐτὰ ἐνιαχῆ, *supra mare extantia non sunt, sed à fluctibus undique obruta.* Herculem his saxis in mare injectis freti fauces ex parte obstruxisse nonnulli volunt ut Oceani cete arceret ab aditu maris interni. Vetus author apud Suidam: Ὁ δὲ Ἡρακλῆς ἕρματα μεγάλα ἔβαλεν εἰς τὸ στόμα τοῦ Ὠκεανοῦ, ὡς ἂν ἐμπόδια εἴη τοῖς ἐπιφοιτῶσι θηρίοις, *Hercules magna hermata in Oceani ostium conjecit ut belluis accedentibus essent impedimento.* Eundem alii fabulantur his saxis in mari viam stravisse per quam Geryonis armenta ex Erythia abduceret. Avienus:

Aliique rursus Herculis dicunt viam:
Stravisse quippe maria fertur Hercules,
Iter ut pateret facile captivo gregi.

At Arabes (qui Alexandro tribuunt hoc operis) Nub. Clim. part. 1.
ajunt רציף aggerem è lapidibus ex utraque parte freti extructum ut irruentis Oceani impetus sisteretur. Phœnices verisimile est idem de Hercule suo jactasse, & locum ideò ערמא *Herma* vocasse, unde vox manarit ad Græcos. Ut enim Hebræis ערם *aram* vel *haram* coacervare, de aquis usurpatur Exod. 15: 8. sic Arabibus ערם *arem* vel *harem* est agger quo cohibentur aquæ, ut docuimus in Phaleg lib. 2. cap. 26. Ita proximè accesserit Hesychius ad genuinam vocis significationem, cum ἕρματα exponit περιφράγματα, id est, septa & obices: quò faciunt hæc Avieni:

Est herma porro cespitum munitio,
Interfluum qua altrinsecus munit locum.

CAPUT

CAPUT XXXVIII.

An Phœnices navigaverint in novum orbem & habuerint uſum magnetis.

Ex Diodoro & Ariſtotele inſulæ maximæ, uberrimæ & amœniſſimæ deſcriptio multorum dierum navigatione à Libya diſſitæ; cujus ſitum Carthaginenſes ſummo ſtudio celarunt, ut eſſet quò ſecederent ſi urbi ſuæ quid accidiſſet ſecus. Illam inſulam aut eſſe fabuloſam, aut partem aliquam Novi orbis; quò tamen navigaſſe Phœnices pyxide nautica nondum reperta parum eſt veriſimile. Refellitur Fullerus qui pyxidis uſum antiquiſſimum eſſe aſſerit. Magnes Ἡράκλεια λίθος, non tamen ab Hercule Deo navigationum propter vim ἡγεμονικὴν; illa enim tum erat prorſus ignota. Sed ab Heraclea Lydiæ, in qua reperitur. Quod non ſolus Eraſmus, ſed & Heſychius affirmat, & author Etymologici. Eódem pertinet quod Magnes dicitur & Lydius lapis. Heraclea enim Magneſiæ, & Magneſia Lydiæ pars. Dicitur etiam Ἡρακλειῶτις quod neceſſariò deducitur ab Heraclea. Dici poſſe Herculem ab inventore, vel ob vim ferri domitricem. Verſoria quid ſit in Plauto; Sententia Turnebi & aliorum. Vela vertere. Ptolemæi locus de Heraclio lapide à Fullero planè corruptus. Ἐπίκυροι ſubſcudes. Secundus Sophiſta cur dictus ἐπίουρος. Philoſtratus emendatus.

l.5.p.207. Multis deſcribit Diodorus inſulam amœniſſimam & beatiſſimam, in mari Atlantico, à Libya diſtantem plurium dierum navigatione, in quam à tempeſtatibus acti, rem propalare noluerunt, ne aut alii occuparent, aut ſui etiam amœnitate loci allecti Carthagine deſerta eò ſe conferrent. Denique ut eſſet ignotus locus in quem ſecederent, ſi urbi ſuæ quid ſecus accidiſſet. Quibus hęc Ariſtotelis in libro Mirabil. ſi quidem is eſt verus author, ſunt ex parte conſona: *In mari quod eſt extra columnas Herculeas, aiunt à Carthaginenſibus inventam fuiſſe inſulam deſertam, ſylvas habentem omnis generis arborum, & fluvios navigabiles, & cæteris fructibus mirè fertilem, multorum dierum itinere* à Gadibus *remotam,* in quam *propter ubertatem cùm ſæpe commearent Carthaginenſes, adeòque in illa nonnulli pedem figerent, Carthaginenſium præſides ſub pœna mortis caviſſe ne quis eò navigaret, & omnes loci incolas è medio ſuſtuliſſe, ne rem propalarent, & multitudo ad illos ſe conferens inſulæ principatum conſequeretur, & Carthaginenſium fœlicitatem interturbaret.* Hæc Veteres de Phœnicum inſula ultra Gades ad extremum Occidentem; quę ideò mihi ſuſpecta, quia nullum novi locum in quem cadat hæc deſcriptio. Neque enim hæc inſula poteſt una eſſe ex Fortunatis, cùm deſcribatur ἀξιόλογος τῷ μεγέθει καὶ διαῤῥεομένη ποταμοῖς πλωτοῖς. Idem eſto judicium de reliquis inſulis quæ Libyæ ad Occaſum objacent. Itaque vel nuſquam eſt hæc inſula, vel una eſt ex inſulis Novi Orbis, aut pars aliqua Braſiliæ, quam littoribus nondum ſatis peragratis Phœnices acceperunt pro inſula.

Sed nautica pyxide nondum reperta parum eſt veriſimile eò navigaſſe Phœnices, cùm hæ terrę, Libya inquam & Braſilia, tanta locorum intercapedine ſint ab invicem diſſitæ, ut de Americanis inſulis taceam, Hiſpaniola ſcilicet, Cuba, Jamai-
Miſcellan. l. 4.c.19. ca, & aliis quę multo ſunt remotiores. Fullerum ſcio multa moliri ut Tyrios probet à Solomone edoctos, compertam habuiſſe vim magnetis ἡγεμονικήν. Sed cordato Lectori apparet Virum doctum in hoc figmento plurimum ſibi indulgere, nec ulla ratione niti quæ ſit alicujus momenti. Veriſſimum quidem eſt lapidem illum à Græcis Ἡράκλειον ap-
Ptol.l.7.c.2. pellari; nec opus erat Ptolemæum hîc advocare teſtem in re omnium notiſſima. Nam utut Heraclium lapidem Theophraſtus pro coticula uſurpet, cujus in probando auro uſus eſt; tamen præter Ptolemæum, Platoni Comico etiam, & Luciano, & Helladio Biſantinoo, & Galeno, & Ætio, & Piſidę (apud Suid.) & Heſychio, & Suidę, & Phavorino Ἡράκλεια λίθος eſt magnes. Et Plinius agnoſcit quoſdam appellaſſe *Heraclion.* Sed non ideò ſequitur, id quod contendit Vir doctus, hunc lapidem traxiſſe nomen à Phœnicio Hercule, cujus numen nautæ invocaverint, propter vim ἡγεμονικὴν quâ pollet. Neque enim ignota virtus potuit lapidi nomen facere. Ignotam autem fuiſſe ex eo patet, quod illius in ſcriptis Veterum nec vola nec veſtigium eſt. Ait Fullerus Tyrios hoc ſtudioſè cælaſſe, & modis omnibus ἐν ἀποῤῥήτοις quàm cautiſſimè continuiſſe. Ac ſi cælari potuerit res quæ ſemel inventa fuiſſet in omnium uſu promiſcuo. Aut Phœnix navicularius clavo aſſidens, & ex pyxide curſum dirigens, latere potuerit epibatas, qui ſæpe Græci aut Romani erant. Certè hæc viri docti ſententia ne umbram quidem habet veritatis. Præterea quis credat rem tam neceſſariam ſemel repertam potuiſſe ſic aboleri, ut ne veſtigium quidem illius ſupereſſet. Periit quidem ars plumaria, ut à Fullero notatum, & ars purpuram conficiendi, quæ Tyrum olim non parum nobilitavit; ſed hę artes ad luxum potiùs quàm ad uſum pertinent. Iis ſaltem carere poſſumus ſine ullo inſigni damno. Acu magnetica non item, cujus adminiculo nobis patuêre maria clauſa hactenus, & in remotiſſima terrarum libera fuit navigatio. Quod videtur beneficium Deus in hac mundi ſenectâ generi humano conceſſiſſe, ut Euangelii doctrina citiùs & faciliùs per totum orbem promulgaretur. Unde igitur factum ut magnes vocetur lapis Heraclius? Eraſmus in Adagiis deducit ab Heraclea Lydiæ urbe in qua reperitur. Sed objicit Fullerus id Grammaticam non poſſe pati, quia ex Heraclea non fieret Ἡράκλεια λίθος, ſed Ἡρακλεῶτις vel Ἡρακλεωτική. Eraſmus tamen hanc originationem de ſuo non attulit. Quin illi adſtipulantur Grammatici veteres, Heſychius: κέκληται δ' οὕτως ἀπὸ Ἡρακλείας τῆς ἐν Λυδίᾳ πόλεως, *ſic vocatur ab Heraclea Lydiæ civitate.* Author Etymologici: Ἡράκλεια δὲ, ἢ διὰ τὸ ἰσχυρὸν καὶ κρατερὸν τῆς ὁλκῆς, ἢ μᾶλλον διότι περὶ Ἡράκλειαν τὸ πρῶτον ἐφάνη: *Heraclea autem vocatur, aut propter vim & robur tractionis, aut potius quia circa Heracleam primùm apparuit.* Ita magnes lapis & Heraclius planè erunt ſynonyma; id enim in confeſſo eſt Magnetem dici, quia naſcitur in Magneſia. Lucretius:

Quem Magneta vocant patriò de nomine Graji,
Magnetum quia ſit patriis de finibus ortus.

Etymologus: Μαγνῆτις δὲ, ὅτι (ὥς φασιν) ἄνδρες λιθοφόροι Μάγνητες εὗρον αὐτῆς τὴν ἐνέργειαν, *Magnes autem vocatur, quia illius vim invenerunt Magnetes qui lapides ferunt*, nempe in crepidis ut docent ſequentia. Proinde Magnes ab Achille Tatio dicitur Μαγνησία λίθος, & à Callimacho Μάγνησσα. Porro Heraclea civitas pars erat Magneſiæ. Suidas: Ἡράκλειαν λίθον τινὲς τὴν Μαγνησίαν ἀπέδοσαν, διὰ τὸ τὴν Ἡράκλειαν τῆς Μαγνησίας εἶναι, *Herculeum lapidem quidam Magneſiam reddiderunt, quia Heraclea pars eſt Magneſiæ.* Eódem pertinet quod Lydium vocat Sophocles, quia Lydiæ pars eſt Magneſia, in qua Heraclea. Heſychius: διὸ καὶ Σοφοκλῆς Λυδίαν λίθον αὐτὴν καλεῖ. Et Lydicum vetus Poëta: Λυδικὴ λίθος σίδηρον, τηλόθεν προσηγάγε Itaque tam à patria dicitur Heraclius quàm Lydius aut Magnes. Et in Theophraſto de lapidibus λίθος Ἡράκλεια καὶ ἡ Λυδὴ pro eodem ſumuntur. Hęc cùm tam benè cohęreant, analogia Grammaticæ fruſtra objicitur, quam derivata non ſemper ſervant. Quamvis non deſint qui pro Ἡρακλείᾳ ſcribant Ἡρακλειῶτιν. Heſychius: οἱ δὲ σιδηρῖτιν, οἱ δὲ Ἡρακλειῶτιν. Dato tamen non conceſſo Ἡράκλειαν λίθον dici ab Hercule, quorſum

In Iconibus apud Photium auth. 279. ad Paterman. c. 161. vide Heſych. Æn. Tetrab. 1. Serm. 1. c. 25. Plin. l. 36. c. 16.

quorsum Hercules Phœnix potiùs quàm Græcus intelligatur, qui de suo nomine potuit appellare lapidem à se repertum, dum in Lydia degeret apud Omphalem. Ut eos taceam qui Herculeum dici voluêre ob vim ferri domitricem.

Advers l. 10. c. 4. Sunt qui Plauti *versoriam* pyxidem nauticam esse conjectant, quos Adriani Turnebi verbis refellere malo quàm meis. *Versoria*, inquit, *est apud Comicum Plautum funis quo vertitur velum. Nam eos ferre non possum qui recentem illam pyxidiculam naviculatoriam atavorum memoriâ inventam explicant. Verba sunt Plauti in Mercatore, Scenâ Divûm atque hominum:*

Hic ventus nunc secundus est, cape modo versoriam.

Et in Trinummo Scenâ, Stasime fac te:

Cape versoriam, recipe te ad herum.

Meam confirmat sententiam quod ab eodem scriptum in Epidico Scena, Heus Adolescens:

*Al. eximo. *Utcunque in alto ventus est, Epidice*, exin velum vertitur.*

Adde ex Solini cap. 10. *Nunc in Thraciam locus pergere & ad validissimas Europæ gentes vela vertere.* In quem locum consule magnum Salmasium. Sunt quibus *capere versoriam* est παλινδρομίαν ἐλᾶν, ἀναστροφῆς εἰς τοὔμπαλιν ἔχεσθαι, uno verbo ἀναστρέφειν vel παλινδρομεῖν: quod aliis verbis Poëta dixit *dare lintea retro* Æneid. lib. 3.

Obiter monendus est Lector Ptolemæi locum de Heracleo lapide prava interpretatione & emendatione à Fullero planè corrumpi. Ptolemæi verba sic habent lib. 7. cap. 2. (postquam actum est de tribus Satyrorum insulis) Φέρονται δὲ καὶ ἄλλαι συνεχεῖς δέκα, ἐν αἷς φασι τὰ σιδήρους ἔχοντα ἥλους πλοῖα κατέχεσθαι, μήποτε τῆς Ἡρακλείας λίθου περὶ αὐτὰς γενωμένης, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιούροις ναυπηγεῖσθαι, quæ ad verbum sic reddere est: *Feruntur & aliæ esse continuæ decem insulæ, in quibus detineri ajunt navigia quæ ferreos habent clavos, fortasse quia lapis Heraclius circa ipsas gignitur, atque ea propter* ipsa navigia *subscudibus compaginari.* Ἐπίουροι sunt subscudes seu ἧλοι ξύλινοι *clavi lignei*, ut habetur in Hesychio, δρύοχοι apud Suidam. Unde est quod Secundus sophista Atheniensis ἐπίουρος dictus est, quia filius erat fabri (lignarii nimirum.) Suidas: Σεκοῦνδος, Ἀθηναῖος σοφιστής, ὃς ἐχρημάτιζε Πλίνιος. Ἐπωνομάζετο δὲ ἐπίουρος, ὡς υἱὸς τέκτονος. Philostratus Sophist. lib. 1. in Secundo: Μηδὲ Σεκούνδου τοῦ Ἀθηναίου ἀμνημονῶμεν, ὃν ἐκάλουν ἐπίουρόν τινες, ὡς τέκτονος παῖδα. Ἐπίουρον pro ἐπίθυρον lego cum doctissimo Meursio. Pro *epiuris* Romani *epigros* dixerunt, ut *groppionem* Itali pro *uropygio*. Isidorus in glossis: *Epigri, clavi lignei sunt quibus lignum ligno adhæret.* Seneca de Caligula qui senatori porrexit pedem osculandum: *nisi in os senatoris ingessisset Imperator epigros suos.* Ita docti emendant quod legitur *pigros suos*. Hujus vocis ignoratione Vir doctus quem diximus multum se torquet, & pro ἐπιούροις ναυπηγεῖσθαι legendum contendit ἐπὶ οὔροις ναῦς πεδεῖσθαι, id est, *secundis à puppi prosequentibus ventis naves veluti compedibus vinctas inhiberi.* Quod ut alia taceam, à mente Ptolemæi planè est alienum.

CAPUT XXXIX.

Phœnices in Britannia & Hibernia & Cassiteridibus insulis.

Cassiterides olim solis Phœnicibus notæ. Gentis opes stannum, plumbum, coria. Quis inde plumbum primus apportaverit. E Britannia stannum ferebatur per Gallias ad Venetos aut Narbonenses. Cassiterides eædem cum Britannicis. Βρετανική quasi ברת אנך *barat anac*, id est, *ager stanni* vel *plumbi*. אנך *anac* pro uttoque vel alterutro, Amos 7: 7. & in Avicenna & Giggeio. Stannum Veteribus plumbi species. Utroque Britannia fœcundissima. Britannus & Britannia ex Βρετανική per apocopen, ut Pœnus ex Punico. Britannia Gr. Βρετάνια, & Britanni Βρετάνοι. אנך Theodotion reddit τηκόμενον fusum. Plumbum maximè fusile. Huic proximè accedit stannum, Celticum inprimis seu Britannicum. אנך Aquila reddit ἀλέφασιν *stagnaturam*. Stagnare, firmare, στεγανῶσαι, *stangare* vel *stancare*. אנך in Senioribus ἀδάμας. In Plinio quid *adamas Anachites*, & in Orpheo ἀνακτίτην ἀδάμαντα. Stannum ut Græcè κασσίτερος, ita Chaldaicè *kastira* & *kistara*, Arab. *kazdir*, Talmud. *kastiterion* & *gasteron*. קוניא pro χωνεία. Insulæ cujusdam Britannicæ incolæ ritus Samothracum à Phœnicibus edocti. Silures ex Iberia in Britanniam. Britanni braccati. שרואל *siruval* bracca. Inde dicti Silures. Silura insula vel Silurum insulæ. Eædem Cassiterides, Hesperides & Oestrymnides. Nauclerus Phœnix maluit navem in vada illidere quàm Cassiterides aperire Romanis. Midacritus qui primus plumbum attulit ex Cassiteridibus insulis, potiùs Melicartus. Cassiterides ignotæ Herodoto. Hesperidum incolæ Iberi in Dionysio. Ibid. tres urbes. Festus de Pœnorum & Himilconis navigationibus ad Oestrymnides. Himilconis iter ab ipso descriptum. Non esse cur illud iter Camdenus pro fabuloso habeat, & Britanniam velit serò fuisse cognitam. Camdenus hîc non sibi constat. Frustra objici ex Polybio nihil esse notum supra Narbonem. Multa nota Pœnis, quæ Græcis & Romanis ignota. Ipsi Polybio multa nota supra Narbonem, ut Rhodani fontes, Corbilo ad Ligerim, adeóque ipsa Britannia, quam descripsit post antiquiores Geographos, Eratosthenem & Dicæarchum Aristotelis discipulum, & Pytheam qui ab utroque citatur. Quin ipse Camdenus Britanniam ab Orpheo describi asserit, qui veriùs Onomacritus. Polybius non simpliciter scripsit ignorari quicquid est supra Narbonem, sed an terras supra Narbonem & Tanaim ambiat mare. Hannibalem non adiisse Britannias, quamvis Hebræi ita asserant. Polybii locus explicatus. *Hiberniæ* nomen Phœnicium עברנאה *Ibernae*, id est, ultima habitatio.

Jam ex Australibus plagis in Boreales navigamus ad Cassiterides insulas, olim nemini pervias, præterquam solis Phœnicibus. Strab. lib. 3. Πρότερον μὲν οὖν Φοίνικες μόνοι τὴν ἐμπορίαν ἔστελλον ταύτην ἐκ τῶν Γαδείρων, κρύπτοντες ἅπασι τὸν πλοῦν, *primò quidem soli Phœnices eò negotiatum mittebant è Gadibus, celantes alios istam navigationem.* Gentis opes stannum, & plumbum, & coria, quæ sale, & fictilibus, & æramentis permutabant. Strabo: μέταλλα δὲ ἔχοντες κασσιτέρου καὶ μολύβδου, κέραμον ἀντὶ τούτων καὶ τῶν δερμάτων διαλλάττονται, καὶ ἅλας, καὶ χαλκώματα πρὸς τοὺς ἐμπόρους. Plumbum ex illis insulis Græcis primum allatum. Plinius: *Plumbum ex Cassiteride insula primus apportavit Midacritus.* Lib. 7. c. 56. Atque indidem stannum habuêre. Herodotus: οὔτε νήσους οἶδα Κασσιτερίδας ἐούσας ἐκ τῶν ὁ κασσίτερος ἡμῖν φοιτᾷ, *nec Cassiterides novi insulas, unde ad nos venit stannum.* Non quod ipsimet Græci ad eas se conferrent. Neque enim illarum situm ignorasset Herodotus. Itaque stannum & plumbum comparabant vel à Phœnicibus, vel à Venetis aut Narbonensibus ad quos per Gallias ferebatur terrestri itinere triginta dierum, ut docet Diodorus lib. 5. Pag. 109. Iis accedo qui Cassiterides insulas volunt esse Britannicas, quia quo loco describuntur, id est, in Oceano trans Artabros ad Aquilonem, nullas alias novi insulas stanni & plumbi feraces. Quid quod ex ipso nomine res videtur posse colligi. Nam in libello de mundo quem Aristoteli tribuunt, Cap. 3. νῆσοι Βρετανικαὶ dicuntur Albion & Jerne. Et Britanniam Strabo passim appellat Βρεττανικὴν, & uno τ Βρετανικήν. L. 1. p. 63. in fine. Porro *Bretanica* mihi quidem nihil videtur esse aliud quàm ברת־אנך Dion. v. 284. ἔνθα Βρεταvoί. *Barat-anac*, id est, *ager*, seu terra *stanni & plumbi*. ברא *bara*, & in regimine ברת *barat* Syris agrum esse sciunt omnes, & ex Daniele abundè notum, in quo חיות ברא est *bestia agri* cap. 2. vers. 38. & דתאא דברא *herba agri* cap. 4. vers. 12. Et אנך *anac* stannum aut plumbum Hebræi explicant in Amos 7: 7. Nempe utrumque significat. Avicenna lib. 2. cap. 27. definit אלרציץ אלאסוד *plumbum nigrum*. Sed Lexicographi Arabes docent utrique metallo, stanno inquam & plumbo nomen esse com-

commune. Giggeius: אלאנך (*alanac*) *plumbum, plumbum subalbum seu stannum, plumbum purum, plumbum nigrum.* Ibidem אלאנכי (*alanaci*) *stanneum vel plumbeum.* Et paulò antè: אנך *Aunac apud Avicenna interpretes est plumbum, sed significat stannum.* Sic Græcùm κασσίτερος, unde Cassiterides, quod Græcis propriè stannum est. Mela plumbum reddidit: *quia plumbo abundant uno omnes nomine Cassiterides appellant.* Plinius item: *Cassiterides dictæ à Græcis à fertilitate plumbi.* Nempe ex Plinii sententia stannum est plumbi species. Et verò plumbum & stannum sunt metalla valde vicina. Et utroque Britannia est terrarum omnium fœcundissima. De stanno res notissima ex Diodoro, ut taceam Recentiores. De plumbo Plinium audi: *Nigro plumbo ad fistulas laminasque utimur, laboriosius in Hispania eruto, totasque per Gallias: sed in Britannia summo terræ corio adeò largè, ut lex ultro dicatur, ne plus certo modo fiat.* Stannum reperitur potissimum in Danmoniis (vulgò Cornuvvallia) & vicinis insulis, plumbum in Coritanis, Ordovicibus & Brigantibus. Qua arte & quantâ copiâ eruantur videsis apud Camdenum. Mihi docuisse sufficit ab horum metallorum fœcunditate has insulas, ut à Græcis Cassiteridas, ita à Phœnicibus dictas fuisse ברת־אנך *barat-anac* agrum stanni & plumbi: quod Phœnicium nomen deflexum in Βρετανικὰς & Βρεττανικάς. Si Βρετανικὴν dixeris nomen esse κτητικὸν & Βριτάνους priùs dictos quàm Βρεττανικὴν, eâdem operâ negaveris à Phœnice fieri Punicum & Pœnicum, quia Pœnus est simplicius. Res tamen est in confesso à Phœnice primò Pœnicum, & Punicum, & puniceum, deinde etiam Pœnum deductum per apocopen. Sed & *Africa, Marmarica, Messabatica* priùs dictæ sunt quàm *Afri, Marmaridæ, Messabatæ.* Quæ singula suis locis probavimus: ita Βρετανικὴν asserimus priùs dictam quàm Βρετάνους & ex ברת־אנך Græcos Βρετανικὴν primò fecisse, deinde voce decurtata Βρετάνους & Βρετάνιαν. T plerunque Græci geminant, ut Latini N. Tamen simplici T Βρετάνους dixit Dionysius Periegetes, & Βρετάνιαν Xiphilinus in Pompeio; & Βρετανικὴν Strabo lib. 1. & 3. Et νήσους Βρετανικὰς author libri de mundo. Quam Scripturam ideò optimam & antiquissimam esse judico, quia ad Phœniciam maximè accedit.

Lib.3.c.6.
Pl.l.4.c.22.
Vide l.34.c.16.& 17.
Diod.l.5.p.309.

Cur vel plumbum vel stannum Hebraicè dicatur אנך non satis liquet. Theodotion reddidit τηκόμενον *fusum*; ac si verbum אנך metallici Veteres in fundendi significatione usurpaverint; unde plumbo & stanno nomen esset aptissimum. Nam ex omnibus metallis plumbum est maximè fusile. Et ad plumbi naturam hac in parte proximè accedit stannum, præcipuè Celticum seu Britannicum, de quo Aristoteles in libro Mirabilium: τὸν κασσίτερον τὸν Κελτικὸν τήκεσθαί φασι πολὺ τάχιον μολύβδου· σημεῖον δὲ τῆς εὐτηξίας, ὅτι τήκεσθαι δοκεῖ καὶ ἐν τῷ ὕδατι. *Stannum ferunt Celticum multò citiùs quàm plumbum liquefieri; signum autem esse facilis fusionis, quod etiam in aquis videtur solvi.* Cætera ibi vide.

Nec temerè prætereundum est quod אנך Aquila reddidit ἀλείφωσιν. Ibi enim ἀλείφωσις Hieronymo est *stagnatura.* Inde in commentariis: *Dominus stans supra murum stagnatum.* Item: *in manu ejus stagnatio.* Porro à stagnando dicitur stagnum vel stannum. Stagnare est firmare à Græco στεγανῶσαι. Justinus de Asphaltite lib. 36. *Neque ventis movetur resistente turbinibus bitumine, quo aqua omnis stagnatur.* Et lib. 37. de Mithridate: *se adversus insidias exquisitis tutioribus remediis stagnavit.* Statius lib. 3. Sylv. in Propemptico Metii Celeris:

Cur vada desudant, & ripa coerceat undas
Cecropio stagnata luto.

Recentior Latinitas *stangare* & *stancare* dixit. Sic apud Sammonicum, *ad sanguinem stancandum*, Gallicè *pour estancher le sang.* Plura de hoc argumento qui volet, legat observationes profundæ eruditionis Cl. Salmasii in Solinum pag. 577.

Ex eodem verbo אנך *anac* vel *anach* putat Vir doctissimus LXX Seniores fecisse adamantem; quia censetur anachites inter species adamantum. Plinius lib. 37. cap. 4. *Adamas & venena irrita facit & lymphationes abigit, metusque vanos expellit à mente, & ob id quidam eum anachitem vocavêre.* Nempe ἄχος est animi dolor, & mœror acerbissimus, σύγχυσις ψυχῆς, λύπη ἐπιτεταμένη Ita explicat alicubi Apollonii Scholiastes. Itaque *anachites* lapis ideò dictus adamas, quia putatur animum liberare his mœroribus, & in tranquillo statu ponere. Est & Anactites adamas inter genera lapidum apud Orpheum, qui de galactite sic habet in libro de lapidibus:

Τόνρα παλαιγενέες μὲν ἀνακτίτην ἀδάμαντα
Κλεῖον.
Hunc & anactitem Veteres adamanta vocabant.

Nempe παρὰ τὸ ἀνακτίζειν à recreando vel renovando. Sed hęc οὐδὲν πρὸς ἔπος, quia vox אנך *anac* non est Græca, sed Hebraica.

Quin Græcum stanni nomen κασσίτερος, unde dictæ Cassiterides, possit videri Phœniciæ esse originis, quia Chaldæi & Arabes stannum appellant vocabulis huic simillimis. Sic Num. 31: 22. pro Hebræo בדיל & Græco κασσιτέρου, Jonathan habet קסטירא *kastira*, & Hierosolymitanus Interpres קיסטרא *kistara*, & Arabs קזדיר *kasdir*. Et in tractatu Talmudico Sanhedrin קסטיטרין *kastiterion* est stannum. Sed ipsa hæc diversitas docet vocem esse peregrinam & à Græcis mutuatam. Ita גסטרון *gasteron*, quod doctissimus Buxtorfius post Selomonem orichalcum exponit, id ipsum est quod κασσίτερον. Et קוניא *konia* quod alii *plumbum*, alii *vitrum* reddunt, & Selomo חתוך אבר *fusionem plumbi* nihil est quàm χωνεία, id est, fornax vel officina in qua metalla conflantur. Innumerę hujusmodi voces Atticæ originis in Hebręorum libris latent nondum à quoquam animadversæ.

Nunc ne quis niti nos putet solis nominum Etymologiis, quod Phœnices in Britannicas insulas navigasse contendimus, etiam aliis argumentis adstruere conabimur. 1. Apud Strabonem Pag. 198.
lib. 4. asserit Artemidorus εἶναι νῆσον πρὸς τῇ Βρεττανικῇ, καθ' ἣν ὅμοια τοῖς ἐν Σαμοθράκῃ περὶ τὴν Δήμητραν καὶ τὴν Κόρην ἱεροποιεῖται. *Insulam esse prope Britanniam in qua Cereri & Proserpinæ sacra fiunt eodem ritu quo in Samothrace.* Nec est quod quis incolas putet Græcos habuisse doctores. Artemidori ętate, qui sub Ptolemæo Lathyro scripsit, neminem Græcorum in Britanniam navigasse docti sat sciunt. Itaque superest ut iidem Phœnices, à quibus Cabirorum cultum Samothraces edidicerant, etiam hos instituerint in eadem disciplina.

2. Inter Britanniæ populos, ut conjectat Tacitus in Agricola, *Silurum colorati vultus & torti plerumque crines, & positus contra Hispaniam, Iberos veteres trajecisse, easque sedes occupasse fidem faciunt,* Iberos nempe Tartessios qui Phœnicum erant coloni. His enim solis navigandi & colonias in remota loca deducendi animus & peritia fuit. Et Silurum nomen facile est ex Phœnicia lingua exsculpere. Britannos æquè ac Gallos braccatos fuisse docti sciunt. Unde illud Martialis lib. 11. Epigr. 22.

Quam veteres braccæ Britonis pauperis.

Arabicè porro bracca est סרול *sirvval.* Talmudici scribunt שרולי; quod Aruch, Aquinas & alii perperam בית יד *chirothecam* interpretantur. Id enim

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA SEVILLA

enim esse quod diximus patet ex usu Arabum. Sic Num. 6: 10. al. 3. ubi Hebræus habet מכנסי & Græci περισκελῆ; & Vulgatus *feminalia*, & Jonathan & Hierosolymitanus אורקסין vel אברקסין *braccas*; Arabs reddit סראויל; & alibi fœminina

Exod. 28: 42. & 39: 28. Levit. 16:4. Clim. 1. part. 2, &c.

terminatione סראוילאת. Neque aliter usurpat Geographus Nubiensis. At Arabum Lexicographi id ipsum constanter asserunt. Ergo ex סרול *sirvval* סרוליין *sirvvaliin* braccatos significat; unde Romanis per metathesin *Silures* ii Phœnicum qui in Britannia sedes fixerunt vocati sunt διακριτικῶς, ut à reliquis Phœnicibus hac appellatione distinguerentur. Quomodo pars una Galliæ à braccarum usu braccata dicta est.

Cap. 22.

3. Haud dubiè ab his Siluribus nomen habet Silura insula, de qua Solinus: *Siluram quoque insulam ab ora quam gens Britanna Dumnonii tenent, turbidum fretum distinguit.* Alii malunt legere *Silurum quoque insulas*, quæ sint eædem cum Sillenis, in quas Maximus Augustus Priscilliani sectarios Instantium & Tiberianum deportari jussit. Angli hodiè *Silly* vocant, & Belgæ *Sorlings*. Camdenus hoc nomine insigniri dicit insulas plus minus CXLV in orbem ferè digestas octo circiter leucis ab extremo Cornwalliæ promontorio. In his decem esse majores stanno maximè fertiles. Sed & quasdam è minoribus à fodinis traxisse nomen. Quæ illecebra Phœnices eò pellexit ex locis tanta terrarum intercapedine dissitis.

Sulpitius Sever. l. 2. sub finem.

4. Multis probat idem Camdenus has easdem esse insulas, quas à stanni copia Cassiteridas, & à situ Hesperidas, & ab Artabrorum promontorio Oestrymni, cui sunt oppositæ, Oestrymnidas Veteres appellarunt. Jam quis in historia tam rudis est, ut Phœnices nesciat ex iis insulis magnam advexisse stanni copiam? Strabo de Cassiteridibus: Πρότερον μὲν ἦν Φοίνικες μόνοι τὴν ἐμπορίαν ἔστελλον ἐκ τῶν Γαδείρων, κρύπτοντες ἅπασι τὸν πλοῦν. *Primùm quidem soli Phœnices eò ex Gadibus negotiatum ibant, celantes alios istam navigationem.* Sequitur historia singularis de Phœnicio nauclero qui ad Cassiterides navigans, cùm aliquam Romanam navem suam sequi deprehendisset, maluit is naufragium facere propria nave in vada impulsa, quàm rem aperire Romanis. Ex quo naufragio superstes precium amissarum mercium ex Carthaginensium ærario recepit.

Lib. 3. pag. 175.

Plinius lib. 7. cap. 56. *Plumbum ex Cassiteride insula primus apportavit Midacritus.* Legendum *Melicartus* vel *Melcarthus*, id est, Phœnicius Hercules apud Sanchoniathonem, ad quem occiduas navigationes Phœnices referebant. Nam Midacritus Græcum nomen est. Græcis porro de Cassiteridum insulis nihil compertum. Quod Herodotus ingenuè agnoscit: Οὔτε, inquit, νήσους οἶδα Κασσιτερίδας ἐούσας ἐκ τῶν ὁ κασσίτερος ἡμῖν φοιτᾷ, *neque Cassiterides insulas novi ex quibus ad nos affertur stannum.* Dionysius Periegetes de Hesperidibus:

Νήσους θ' Ἑσπερίδας, τόθι κασσιτέροιο γενέθλη,
Ἀφνειοὶ ναίουσιν ἀγαυῶν παῖδες Ἰβήρων.

Id est, Prisciano interprete,

---- *sunt stanni pondere plenæ*
Hesperides, populus tenuit quas fortis Iberi.

Iberorum nomine Silures intellige qui sedem ibi fixerant, vel Tartesios, Phœnices & Gaditanos, qui locorum erant domini. Hæc solùm Dionysius; tamen plura citat Tzetzes, qui Hesperidas perperam statuens esse ex Orcadum numero, narrationi de triginta Orcadibus, hæc de Hesperidum insulis attexit:

Hist. 218.

Ἐκ τούτων τῶν τριάκοντά εἰσιν αἱ Ἑσπερίδες.
Πρὸς μέρη γὰρ Ἑσπέρια κεῖνται τῆς Βρετανίας.
Τριῶν δὲ Διονύσιος πόλεων μόνον λέγει.

Festum Avienum in oris maritimis Oestrymnidum nomine easdem insulas intelligere ex descriptione patet:

In quo insulæ sese exerunt Oestrymnides
Latè jacentes, & metallo divites
Stanni atque plumbi, &c.

Idem porrò de Phœnicum in eas navigationibus hæc habet valde expressa:

Tartesiisque in terminos Oestrymnidum
Negotiandi mos erat; Carthaginis
Etiam colonis (lege coloni) *& vulgus inter Herculis*
Agitans columnas hæc adibant æquora:
Quæ Himilco Pœnus mensibus vix quatuor,
Ut ipse semet rem probasse retulit,
Enavigantem posse transmitti asserit.

Pœnus ille Himilco quem citat, eò missus à Senatu Carthaginensi ut occidua Europæ littora exploraret, hoc officio defunctus iter suum in commentaria retulit. Itaque eundem in occidui descriptione Festus profitetur se sequi. En ipsa authoris verba:

Hæc olim Himilco Pœnus Oceano super,
Spectasse semet & probasse retulit,
Hæc nos ab imis Punicorum annalibus
Prolata longo tempore edidimus tibi.

Proinde non possum satis mirari quorsum Camdenus, vir alioqui impensè doctus, Britanniam suam velit non nisi serò fuisse cognitam, & somniasse eos qui Himilconem Pœnum eam aperuisse fide prodiga crediderunt, *cùm nihil de hac navigatione sit in literas relatum præter unum & alterum apud Festum Avienum versiculum.* Imò totam navigationem ab ipso Himilcone descriptam in Punicorum annalibus, quibus nihil potuit citari certius, se legisse tradit Festus; ex nos hodiéque legeremus, nisi hæc antiquitatis monumenta nobis tempus invidisset. Neque verò Phœnices latere potuit Britannia Cassiteridibus cognitis, quas Britannicas esse insulas ad extremum Cornwalliæ promontorium sitas non modo agnoscit Camdenus, sed & necessariis demonstrat rationibus. Quid quod idem Camdenus ex Cassiteridum insulis primum plumbum in Græciam allatum esse contendit? Unde sequatur ante Homerum notas fuisse Cassiterides. Homerus enim plumbi meminit, cùm dicit de Iride Iliad. ω. vers. 30.

Ἡ δὲ μολυβδαίνῃ ἰκέλη ἐς βυσσὸν ὄρουσεν.
In fundum delapsa dea est, ut glandula plumbi.

Objicit Camdenus Polybio Historico, qui magni Scipionis socius magnam Europæ partem circa annum ante Christum natum 370. (lege 170.) perlustravit, hanc orbis terrarum plagam minimè innotuisse; id constare ex his Polybii verbis: *Quod inter Tanaim atque Narbonem ad Septentrionem vergit, usque in præsentem diem ignoratur, somniantque si qui de eo vel loquuntur aliquid, vel scribunt.* Regeri posset Phœnicibus, qui jam inde ab Heroicis temporibus colonias in Oceanum ultra Gades deduxerant, hæc longè notiora fuisse quàm Græcis. Itaque multa potuisse illis esse perspecta de Occidentalis Oceani insulis quæ Polybius ignoraverit. Sed nihil opus huc descendere; neque enim scripsit Polybius suo ævo ignorari quicquid est supra Narbonem; & somniare qui de eo quicquam loquuntur aut scribunt. Quin ipsi Rhodani fontes, & Corbilonem ad Ligerim, & multa alia Galliæ loca supra Narbonem accuratè descripsit. Et lib. 3. pollicetur se κατ' ἰδίαν scripturum περὶ τῆς ἔξω θαλάττης, καὶ τῶν ἐν ταύτῃ συμβαινόντων ἰδιωμάτων: sed &, quod hîc maximè notandum, περὶ τῶν Βρεττανικῶν νήσων καὶ τῆς τοῦ καττιτέρου κατασκευῆς, *de Britannicis insulis & stanni confectione.* Cui voto illum satisfecisse in libris qui perierunt, colligimus ex libro secundo Strabonis pag. 104. ubi Πολύβιος τὴν Εὐρώπην χωρογραφῶν,

γραφῶν, *Europæ regiones deſcribens*, & Pytheę, Dicæarchi & Eratoſthenis de Britanniæ magnitudine ſententias inter ſe conferens & refellens inducitur. Ex quo loco non ſolum Polybium, ſed & tres alios Geographos Polybio vetuſtiores de Britannia ſcripſiſſe conſtat. Quorum Ἐρατοσθένη τὸν τελευταῖον πραγματευσάμενον περὶ τῆς γεωγραφίας, *Eratoſthenem, qui ultimus Geographiam tractavit*, ut ibidem habetur, natum eſſe ſcribit Suidas Olympiade 126. id eſt, ſub Ptolemęo Philadelpho. At Dicæarchus apud Athenęum lib. 11. gloriatur ſe Ariſtotelem habuiſſe magiſtrum. Et utrumque præceſſiſſe oportet Pytheam qui ab utroque citatur. Hi tamen præ Orpheo recentes, vetuſtiſſimo Poëta, Argonautarum uno, à quo deſcribi Britanniam aſſerit idem Camdenus: *Solum*, inquit, *ab omni frugum genere ita beatum, ut Cereris ſedem fuiſſe dixerit Orpheus. Nam de hac noſtra inſula intelligendum illud eſt,*

Argon. v. 1187.

- - - ἴδε εὐρέα δώματ' ἀνάσσης
Δήμητρος.

Tat. Orat. cont. Græc. Clemens Strom. l. 1.

Qua in parte quidem meum illi ſuffragium non addiderim, ut qui didicerim ex Tatiano & Clemente Alexandrino, poëmatum quæ Orpheo perperam tribuuntur verum authorem eſſe Onomacritum, Poëtam Athenienſem, qui ſub Piſiſtratidis floruit Olympiade, ut illi volunt, quinquageſimâ, malim quinquageſimâ quintâ, annis ante Criſtum DLX. Utut ſit, vel inde apparet non ſibi conſtare Camdenum, cùm Græcis antiquioribus negat Britannos innotuiſſe.

Jam ad Polybium redeo quem ita ignoraſſe vult quicquid eſt ſupra Narbonem, ut & ſomniare dixerit eos, qui de eo quicquam ſcripſerunt. Sed Polybii locus, quem in hanc mentem ex libro tertio citat Camdenus multo aliter explicandus; ut conſtabit totum legenti: Καθάπερ δὲ καὶ τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Λιβύης, καθὸ συνάπτουσιν ἀλλήλαις περὶ τὴν Αἰθιοπίαν, οὐδεὶς ἔχει λέγειν ἀτρεκῶς ἕως τῶν καθ' ἡμᾶς καιρῶν πότερον ἤπειρός ἐστι κατὰ τὸ συνεχὲς τὰ πρὸς τὴν μεσημβρίαν, ἢ θαλάττῃ περιέχεται. Τὸν αὐτὸν τρόπον τὸ μεταξὺ Τανάϊδος καὶ Νάρβωνος εἰς τὰς ἄρκτους ἀνῆκον, ἄγνωστον ἡμῖν ἕως τοῦ νῦν ἐστιν. ἐὰν μήτι μετὰ ταῦτα πολυπραγμονοῦντες ἱστορήσωμεν. τοὺς δὲ λέγοντάς τι περὶ τούτων ἢ γράφοντας ἀγνοεῖν, καὶ μύθους διατιθέναι νομιστέον, id eſt, doctiſſimo Caſaubono interprete: *Porro quemadmodum de Æthiopia, in qua Aſia & Africa ſe contingunt, nemo ad hæc uſque tempora affirmare habet ſitne continens terra quæ inde verſus Meridiem ſe porrigit an mari ambiatur: ita planè, quicquid inter Tanaim & Narbonem ad Septentriones vergit, hactenus nobis eſt ignotum; niſi quod poſthac curioſa inveſtigatione de eo tractu didicerimus. Qui de his locis aliter ſcribunt, pro imperitis & fabularum concinnatoribus ſunt habendi.* Nempe ut illo ævo ignorabatur an Africæ partes Auſtrales ambiret mare, ita ignorari dicit Polybius an partes Europæ Aquilonares quæ ſunt ſupra Narbonam circumfluat Oceanus. Quod hodiéque non ſatis ſcimus in tanta luce. Itaque Camdenus fallitur, dum quod κατά τι à Polybio dicitur, ſumit tanquam ſimpliciter dictum.

Pag. 192.

Argumentis quæ allata ſunt, addat qui volet hęc Gorjonidis de Hannibale lib. 3. cap. 15. ויכנע בריטניה היושבים באוקיינוס, *etiam Britannos ſubegit, qui habitant in mari Oceano.* Mihi vanitas ſcriptoris notior eſt quàm ut vel jurato credam. Annibal, cujus geſta ex Polybio & Livio notiſſima ſunt, nunquam acceſſit ad Britanniam; tantùm Galliarum partem attigit, quæ inter Pyrenæos & Alpes à Britannia remotiſſima eſt. Proinde Camdenus rectè obſervat in Polybii Eclogis ex lib. 11. mendoſè legi συγκλειομένου τῆς Βρεττανίας εἰς πάνυ βραχεῖς τόπους Ἀννίβου, & loco Βρεττανίας reſcribendum Βρεττιανῆς. Caſauboni editio habet Βρεττίας, id eſt, *clauſo Annibale in angulis agri Brutii*, non *in angulis*

Pag. 628.

Britanniæ. Simile mendum occurrit in his Olympiodori. Ῥήγιον μητρόπολις ἐστὶ τῆς Βρεττανίας, ἐξ οὗ Ἀλάριχος ἐπὶ Σικελίαν βουλόμενος περαιωθῆναι ἐπεσχέθη. *Rhegium eſt Britanniæ* (imò τῆς Βρεττίας *Brutiæ*) *metropolis, unde cùm vellet Alarichus in Siciliam trajicere cohibitus eſt.*

Verbum addo de Hibernia quam Phœnicibus non fuiſſe ignotam etiam ex nomine conjectura eſt quod planè videtur eſſe Phœnicium. Hibernia enim, nonnullis *Jerna*, *Juverna*, Βερνία Οὐερνία, Ἰουερνία, nihil aliud eſt quam עבר נאה *Ibernae* ultima habitatio, quia ultra Hiberniam verſus Occaſum Veteres nihil noverant quàm vaſtum mare. Utraque pars nominis eſt notiſſima, & de priore pluribus diximus ubi de Iberia; poſterioris exempla ſunt in nominibus inſulæ Cernes, & Arnes oppidi Bœotiæ. Auctor actorum S. Patricii lib. 2. apud magnum illum Usherum pag. 813. ubi de Hibernia: *Ultra quam ad Occaſum nulla invenitur habitabilis terra, niſi miranda loca quæ vidit S. Brandanus in Oceano.* De Hibernia hæc Orpheus ſeu verius Onomacritus:

Παρ' δ' ἄρα νῆσον ἀμείβει Ἰερνίδα.

Nempe edoctus à Phœnicibus. Græcis enim tum temporis hęc loca erant inacceſſa.

CAPUT XL.

Phœnices in inſula Thule.

Thules deſcriptio triplex, una convenit Scandiæ, ſecunda Islandiæ, tertia Schetlandiæ. Quemque ſic appellaſſe quod verſus Aquilonem putavit eſſe extremum. Hanc famam à Phœnicibus ad Græcos dimanaſſe colligitur ex nomine. *Thule* טולי *umbra* ſeu *tenebræ.* Cur huic inſulæ nomen à tenebris. Penetralia Septentrionis ut tenebricoſa deſcribi. Fabula de Cimmeriis. In Homero ζόφος caligo pro Aquilone. Arabibus *mare* מטלם *tenebroſum*, id eſt, Septentrionale. Tartarus, id eſt, aër tenebroſus ſub polis. In Statio, *Vada caligantia Thules. Nigra Thule & nigrans.* Ibid. Soles impuri; noctes per hyemem obſcuræ & perennes. Confuſio quædam pulmoni marino ſimilis. Hic mentiendi ſeges uberrima. Thulen alii à Sole dici volunt, alii à Thule Ægypti Rege, qui nunquam fuit, al. ἀπὸ τηλοῦ vel Saxonico *tell.* Antonii Diogenis incredibilium de Thule lib. 24 Tabulæ Cypariſſinæ de Thule Tyri effoſſæ. Pytheas vaniſſimus ſcriptor.

DE Thules inſulę ſitu tres ſunt Veterum ſententię, una Procopii Thulem eſſe Scandiam, quę inſula non eſt, ſed peninſula, & ab iis locis remotiſſima, in quibus alii Thulem deſcribunt. Secunda Pythię Maſſilienſis, Thulen ſex dierum navigatione in Septentrionem à Britannia diſtare, habere Tropicum ęſtivum pro circulo Arctico, & ſolſtitio nullas noctes, ut nullos contra per brumam dies; quę ad amuſſim Islandię quadrant. Eódem pertinent hęc Æthici. *Inſula Tila* (lege *Thule*) *quæ per infinitum à cæteris patet longiùs ſecreta, in medio Oceani ſita, vix paucis nota habetur.* Tertia ſententia Marini eſt & Ptolemęi, quibus Thule inſula eſt non magna, ad gradum LXIII, ubi maxima dies eſt horarum viginti, à Britannia vix bidui curſu remota: quę Schetlandię conveniunt uni Orcadum.

Lib. 2. Goth.

Ex his tribus ſententiis quarta emergit quę noſtra eſt; Gręcos & Romanos Scriptores cùm ex incerta fama accepiſſent in ultimo Septentrione aliquam eſſe inſulam hujus nominis atque ea nuſquam compareret, tamen quemque ſic appellaſſe quam putavit eſſe extremam. Hanc porrò famam à Phœnicibus ad Gręcos dimanaſſe duo videntur perſuadere.

Primò ipſum nomen *Thule* טולי quod planè Phœnicium eſt. *Teth* expreſſo per *theta*, ut in alphabetho Cadmi. טולי *thule* Syris propriè umbrę

ſunt,

ſunt. Hinc טולי רמשא *thule ramſa* umbræ veſpertinæ, Jer. 6: 4. in Chaldæo Paraphraſte. Nec ſolùm in regimine, ſed & in ſtatu abſoluto legas, ut cùm Talmudici dicunt in tractatu *Peſach*: חמשה טולי קשי הוו, *quinque umbræ ſunt malæ, umbra palmæ ſolitariæ, umbra capparis, umbra ſorbi, &c.* Hinc tranſlatâ ſignificatione טולי *thule* pro tenebris paſſim ſumitur. Sic טולי מותא *thule mota* umbræ mortis Eſ. 9: 2. in Paraphraſi, id eſt, tenebræ lethales; & Job. 3: 5. חשוכא וטולי מותא *tenebræ & umbræ mortis*, ponuntur ut ſynonyma. Itaque Phœnicibus גזירת טולי *gezirat Thule* erat *inſula tenebrarum*, vel quod idem eſt *tenebricoſa*. Quòd nomen inſulæ ad extremum Septentrionem ſitæ quàm congruat nemo non videt. Quamvis enim diverſa mundi climata ſapientia Creatoris ita ordinaverit, ut nulla ſit pars terrarum, quæ non media parte anni lucis uſurâ fruatur, quia ſicubi brumales noctes ſunt longiores, ibidem æſtivi dies pari menſura rependuntur: tamen vel ob idipſum quod in poli vicinia noctes ſunt longiſſimæ, vel quia in ipſo die lux maligna eſt & aër caliginoſus, quia radii Solis tantùm ex obliquo ferientes denſas & opacas nubes, quibus cœlum obducitur, nonniſi ex parte diſſipant; Penetralia Septentrionis Veteres deſcripſerunt tanquam loca tenebricoſa & perpetua nocte damnata. Plinius de regione Scythiæ pterophoro lib. 4. cap. 12. *pars mundi damnata à natura rerum, & denſâ merſa caligine.* Et Solinus cap. 15. *Damnata pars mundi & à rerum natura in nubem æternæ caliginis merſa.* Tibullus de Zona frigida in Panegyrico ad Meſſalam:

Illic & denſâ tellus abſconditur umbrâ.

Et apud Homerum Odyſſ. ι. verſ. 26. πρὸς ζόφον, *ad caliginem*, idem eſt quod πρὸς ἄρκτον *ad Septentrionem.* Ita interpretatur Strabo. Rurſus: οὐ γάρ τ' ἴδμεν ὅπῃ ζόφος, *neque enim ſcimus ubi ſit caligo* Odyſſ. κ, verſu 190. id eſt, *neſcimus ubi ſit Septentrio*, eodem Strabone interprete, in qua interpretatione præeuntem habuit inſignem illum Criticum Ariſtarchum, ut notat vetus Scholiaſtes ad primum verſum Odyſſ. β. Tale eſt quod Arabes mare Septentrionale appellant *mare tenebroſum.* Geographus Nubienſ. Clim. 7. part. 1. Tota hæc prima pars Climatis ſeptimi eſt בחר מטלם *mare tenebroſum.* Et nona parte ejuſdem Climatis: *continet hæc pars nona Climatis ſeptimi portionem terræ Jagog & Magog interioris*, (id eſt, intimæ Tartariæ) *& portionem maris* אלזפתי *picei & quod etiam eſt* מטלם tenebroſum. Nec deſunt quibus Tartarus nihil aliud eſt quàm aër craſſus, frigidus & tenebroſus circa polos. Ita Crates apud Stephanum: Τάρταρος, Κράτης, τὸν ὑπὸ τοῖς πόλοις ἀέρα παχύν τε καὶ ψυχρόν τινα, καὶ ἀφώτιστον.

Strab. l. 1. pag. 34. & lib. 10. pag. 454. & 455.

Jam ut preſſiùs agamus de ipſa Thule hæc legere eſt apud Statium lib. 3. Sylv. ad Claudiam uxorem:

Vel ſuper Heſperiæ vada caligantia Thules.

Et lib. 4. ad Marcellum:

---- *aut nigræ littora Thules.*

Et lib. 5. in Protreptico ad Criſpinum.

---- *quantuſque nigrantem*
Fluctibus occiduis feſſoque Hyperione Thulen
Intrarit.

Et apud Strabonem lib. 4. ἡλίους οὐκ ἔχουσι καθαρούς, *Soles non habent puros.* Et Melæ lib. 3. cap. 6. *noctes per hyemem obſcuræ.* Et Plinii lib. 2. cap. 75. *nulli per brumam dies.* Et Solini cap. 25. al. 22. *brumali ſolſtitio nulla dies, ut ortus junctus ſit occaſui.* Et Marciani Geomet. lib. 6. *brumali tempore nox perennis exigitur.* Et in veteri Scholiaſte Juvenalis in Satyr. 15. *brumæ tempore dies nulli.* Et Iſidori Originum lib. 14. cap. 6. *nullus ultra eam dies eſt*; ac ſi ibi eſſet terminus naturæ rerum. Quin Pytheas, Polybio teſte, neſcio quod fatiſcentis naturæ chaos in illis locis ſibi fingit: ἐν αἷς οὔτε γῆ καθ' αὑτὸν ὑπῆρχεν ἔτι, οὔτε θάλαττα, οὔτ' ἀὴρ, ἀλλὰ σύγκριμά τι ἐκ τούτων πλεύμονι θαλαττίῳ ἐοικός. *In quibus ſecundum illum neque terra erat adhuc, neque mare, neque aër, ſed confuſio quadam ex illis pulmoni marino ſimilis.* Ita Polybius apud Strabonem. Nempe propter diſtantiam, ut rectè Syneſius epiſt. 147. ἡ Θούλη διδοῦσα τοῖς διαβᾶσιν αὐτὴν, ἀνεύθυνα καὶ ἀνέλεγκτα ψεύδεσθαι: *Thule, iis qui ad illam navigarunt impunè ac citra reprehenſionem mentiendi poteſtatem facit.* Itaque mentiendi ſeges nullibi fuit uberior apud Veteres quàm in deſcriptione Thules. Unde eſt quod Euſebius lib. 3. in Hieroclem Philoſtrati de Apollonio nugas cum iis confert quæ de Thule inſula præter fidem narrantur. Sed ad hæc mendacia confugere nihil neceſſe eſt, cùm id ſolum quod deſcribitur in extremo Aquilone juſta fuerit cauſa Phœnicibus cur à tenebris illi nomen inderent.

Cujus etymi veritas patebit manifeſtiùs ex illius collatione, cum reliquis quotquot hactenus ab aliis allata ſunt. Iſidorus Thulen à Sole nomen habere ſcribit, *quia in ea æſtivum ſolſtitium Sol facit, & nullus ultra eam dies eſt*, quod recitaſſe eſt refutaſſe. Nihilo verius Suidas à Thule Ægypti Rege: Θοῦλις, inquit, οὗτος ἐβασίλευσε πάσης Αἰγύπτου, καὶ ἕως τοῦ Ὠκεανοῦ, καὶ μίαν τῶν ἐν αὐτῷ νήσων ἀπὸ τοῦ ἰδίου ὀνόματος ἐκάλεσε Θούλην: Monſtrum fabulæ, cum neque Rex Ægyptius ullus legatur hujus nominis in Ægypti Regum catalogis quos habemus ex Manethone, & Herodoto, & Diodoro, & Africano; neque eorum quiſpiam imperii fines ad Gades uſque protulerit, multo minus ad Thulen inſulam in extremo Septentrione. Pariter errant qui ἀπὸ τηλοῦ deducunt, unde diceretur τηλὴ non Θούλη; & *Telle* à Saxonico *tell* quod limitem ſonat. Itaque manet quod diximus *Thulen* appellaſſe Phœnices à tenebris quæ illis טולי *thule*.

Orig. l. 14 cap. 6.

Pergamus. Antiquiſſimus Scriptor Antonius Diogenes qui τῶν ὑπὲρ Θούλην ἀπίστων λόγους κδ', *incredibilium de Thule inſula, libros viginti quatuor* ſcripſit οὐ λίαν πόῤῥω τῶν χρόνων τοῦ βασιλέως Ἀλεξάνδρου, *non ita diu poſt Alexandri tempora*, ut teſtatur Photius codice CLXVI, vel fabulam vel hiſtoriam ſuam profitetur ſe deſcripſiſſe ex cypariſſinis tabulis Tyri effoſſis, cùm urbs capta eſt ab Alexandro, è Mantiniæ & Dercyllidis tumulis, qui è Tyro profecti poſt varios errores tandem in Thulen migrarunt, & ibi aliquandiu hæſerunt. Unde Græcos liquidò conſtat à Phœnicibus didiciſſe de Thule inſula quicquid afferunt: Nam Maſſilienſis ille Philoſophus Pytheas, qui gloriatur eò ſe profectum vidiſſe τὸ τῷ πλεύμονι ἐοικὸς, id eſt, chaos de quo diximus, vaniſſimus fuit ſcriptor quem Polybius & Strabo mendacii in multis adeóque in hoc ipſo accuſant & reum peragunt.

Strab. ibid. & 3. & 4 & 7.

CAPUT XLI.

An Phœnices colonias deduxerint in Galliam.

Herculis iter in Galliam poſt Geryonem victum. Aleſia ab eo condita. Tauriſcus tyrannus occiſus. Nemauſus condita ab uno è Herculis liberis. In Liguria, id eſt, Galliæ Provincia, pugna Herculis contra Albionem & Bergionem. Lapideus campus *la Crau* inter Arelaten & Maſſyliam. *Craig* petra Britannis. Alpes ab Hercule ſuperatæ. Quæ merè fabuloſa ſi res ſit de Græco Hercule. Geryon circa Ambraciam. Nemo Græcorum Tarteſſum navigavit ante Colæum Samium a. 600. poſt Herculis apotheoſim. Itaque ad Phœnicium Herculem hæc referenda, qui in Hiſpania notiſſimus fuit, Gallis etiam à quibus *Ogmius* dictus. De eo Lucianus. Aræ in Alpibus Herculi ſacræ. Herculis Monœci portus, vulgò *Monaco.* Phœnix Hercules Tarteſſi cultus. Idem invaſit Gallias per mare Liguſticum. Ibi prælium acerrimum, cujus monimentum Aſteriſmus hominis ἐν γόνασι qui Fir-

mico

mico *Ingeniculum*. Idem Hercules ad Oceanum *Dorienſes* deduxit. De qua expeditione Timagenes Syrus: qui fortaſſe pro Græcis *Dorienſibus Dorienſes* Phœnices intelligit ex urbe *Dora*. Stephanus emendatus. Eò alludunt amnium Hiſpaniæ & Aquitaniæ nomina *Dorius* vel *Durius*, *Duranus*, *Dordona*. Inter Gallos & Pœnos plurimum commercium. Pœnorum mercenarii milites è Gallia. Quod prohibuit Scipio. Hannibal Galliæ partem diu tenuit. Priſcum ſermonem Gallicum cum Phœnicio in multis convenire.

Conſtans fama eſt Græcum Herculem poſt Geryonem victum ad Gades ex Hiſpania in Galliam, & è Gallia in Italiam tranſiiſſe per Pyrenæos & Alpes. Totum hoc iter pluribus perſequuntur Diodorus Siculus libro quarto Bibliothecæ, &
Pag. 158. Dionyſius Halicarnaſſeus in primo ἀρχαιολογίας. Quorum iſte Herculem, antequam Alpes tranſmitteret, ſubegiſſe dicit Ἰβηρίαν καὶ τὰ μέχρι δυσμῶν ἡλίου, *Iberiam & quæcumque ſunt ad Occaſum Solis*. Alter eundem refert totâ Galliâ peragratâ τὰς ξενοκτονίας ſuſtuliſſe, & quicquid erat barbari moris; & magnam urbem condidiſſe Aleſiam dictam ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν στρατείαν ἄλης, *ab erratione ad expeditiones bellicas*, quæ deinceps Galliæ fuerit regia & metropolis, & ab ętate Herculis ſemper libera manſerit & ἀπόρθητος invicta, donec Cæſar ſumma vi expugnatam coegerit Romanum ſubire jugum. *Regionum autem incolæ* (inquit Ammianus lib. 15.) *id magis omnibus adſeverant, quod etiam nos legimus in monimentis eorum inciſum, Amphitruonis filium Herculem ad Geryonis & Taurisci ſævorum tyrannorum perniciem feſtinaſſe, quorum alter Hiſpanias, alter Gallias infeſtabat: ſuperatiſque ambobus coiiſſe cum generoſis fœminis, ſuſcepiſſeque liberos plures, & eas partes quibus imperitabant ſuis nominibus appellaſſe.* Nec deſunt qui ab horum una Nemauſum conditam referant. Stephanus ex Parthenio: Νέμαυσος πόλις Γαλλίας ἀπὸ Νεμαύσου Ἡρακλείδου. Ita etiam Suidas.

Fertur & in Liguria (Gallicana ſcilicet, de qua Ariſtoteles in Mirabilibus, & Plutarchus in Mario, & Feſtus in locis maritimis, inter Alpes & Rhodani oſtia) cùm pugnaret contra Ligures, quorum duces Neptuni filii Albion & Bergion, aliis Alebion & Dercynus, & cùm tela defeciſſent, lapidum imbre in Herculis gratiam de cœlo lapſo, lapideos factos eſſe illos campos. Fabulæ meminerunt poſt Æſchylum in Prometheo ſoluto, Strabo, Dionyſius, Hyginus, Apollodorus, Mela, Plinius, Solinus, alii. Huic dedit occaſionem lapideus campus centum circiter ſtadiorum inter Arelaten & Maſſiliam, quem Celtica voce veteri incolæ *La Crau* appellant. Celtis enim *crag* erat petra, ut Britannis hodiéque. Vide Camdenum. Victis & fugatis hoſtibus Alpes inacceſſas hactenus ſuperavit Hercules. Silius Italicus lib. 3.

Primus inexpertas adiit Tyrinthius Alpes.

Et de Annibale, cui idem iter fuit pervium lib. 11.

- - - ut vicerit Alpes
Herculei ſocius decoris.

Item:

Cui patuêre Alpes, ſaxa impellentia cœlum
Atque uni calcata Deo.

Et lib. 15.

Miratur domitas Alpes, ac pervia montis
Ardua & Herculeæ quærit veſtigia plantæ.

Et lib. 2.

- - - pudet Hercule tritas
Deſperare vias.

Cornelius Nepos in Annibale: *Ad Alpes*, &c. *quas nemo unquam cum exercitu ante eum præter Herculem Graium tranſierat.* Plinius lib. 3. cap. 17. *Graiis* Alpibus *Herculem tranſiiſſe memorant*, & cap. 20. *Lepontios relictos ex comitatu Herculis interpretationem Græci nominis credunt.* Atque illi (Trogo teſte lib. 24.) *ea res virtutis admirationem & immortalitatis fidem dedit.* Res tamen ſuſpecta Livio, qui Alpes ſcribit, quo tempore illas tranſmiſêre Galli, *nullâ dum viâ (quod quidem continens memoria ſit, niſi de Hercule fabulis credere libet) ſuperatas.*

Atque ut dicamus quod res eſt, Hercules Gręcus nihil unquam tale præſtitit. Nam ille Geryon, cujus boves abegiſſe legitur, non regnavit in Iberia, ut volunt, nec circa Gades, ſed Ambraciæ in Epiro, ut à nobis ſuprà probatum. Et ex Herodoto conſtat Græcorum neminem navigaſſe Tarteſſum ante Colæum Samium, qui annis circiter ſexcentis Hercule fuit junior. An igitur fabulis eſt accenſendum quicquid Veteres tanto conſenſu tradunt de Herculis in Hiſpaniam & Galliam expeditione? Non puto; quia non Græcis ſolùm, ſed Gallis etiam & Hiſpanis Hercules fuit notiſſimus, & in maximo cultu. De Hiſpanico Hercule res notior eſt quàm ut probatione egeat. De Gallico, quem illi vocabant Ogmium, habemus tractatum inſignem in Luciano. Atque is putatur Aleſiam in Gallia condidiſſe, & Nemauſum unus è poſteris, quod jam diximus. Fuerunt & in Graiis Alpibus, quà tranſiiſſe creditur, aræ illi conſecratæ, de quibus ita Petronius:

Alpibus aëreis ubi Graio nomine celſæ
Aſcendunt rupes & ſe patiuntur adiri,
Eſt locus Herculeis aris ſacer.

Nec procul ab Alpibus in Liguria ſupereſt hodiéque Herculis Monœci portus, vulgò *Monaco*. Quod oppidum in Gallica jura nuper conceſſit, Principe ultro ſe dedente, ut Hiſpanorum jugo ſe eximeret. Ammianus de Hercule lib. 15. *Monœci ſimiliter arcem & portum ad perennem ſui memoriam conſecravit.*

Itaque in ea loca Herculem navigaſſe non negaverim, modò concedatur ille Hercules è Phœnicia veniſſe, non è Græcia. Nec obſtat Μονοίκου Gręcum cognomen, quod potuit eſſe recentius, & à Gręcis nuper additum, ut Ἀστροχίτωνος cognomen Tyrio Herculi. Vide Nonnum in Dionyſiacis lib. 40. verſu 413. &c. Id ſaltem in confeſſo eſt Phœnicem fuiſſe Herculem qui Tarteſſi colebatur. Ita habetur in Strabone, & Appiano, & Arriano, & Diodoro, & aliis quorum loca citavimus in capite de *Tarſis*. Unde eſt quod Trogus Pompeius, qui cum ſcriptorum vulgo Geryonem in Hiſpania regnaſſe ſentit, ex Aſia acceſſit Herculem illum qui Geryonis boves abegit. *Armenta*, inquit, *Geryonis, quæ illis temporibus ſola opes habebantur, tantæ famæ fuêre, ut Herculem ex Aſia prædæ magnitudine illexerint.* Et Gadium, Auderæ, Malacæ, Balearium, &c. nomina jam probavimus merè eſſe Phœnicia. Proinde Hiſpanis Gaditanos bello laceſſentibus, auxilium conſanguineis miſerunt Carthaginenſes, inquit ibidem Trogus, utriſque enim origo à Tyro.

Idem porro Hercules qui in Hiſpaniam pedem fixit, videtur etiam Gallias invaſiſſe, non quidem per Pyrenæos Hiſpaniâ perdomitâ, quod fuiſſet opus arduum, & majoris abollæ, cujuſque adeò plura extarent monumenta; ſed per mare Liguſticum, per quod Rhodaniis primùm, deinde Phocæis Gallia fuit pervia. Indicio eſt acerrimum illud prælium inter Herculem & Ligures circa Rhodani oſtia geſtum, cujus præter Poëtas & Hiſtoricos quos citavimus, etiam Aſtronomi meminêre, nec meminêre ſolùm, ſed & illius in cœlo voluerunt illuſtre eſſe monumentum. Aiunt enim ſigno hominis ἐν γόνασι (ingeniculum vocat Firmicus) Herculem exhiberi genu præ laſſitudine flectentem in pugna contra Ligures. Ita refert Hyginus lib. 2. Aſtronomicon, Herculem cum Liguribus decertantem, *multitudine barbarorum & inopia armorum, defeſſum ſe ingeniculâſſe, multis jam vulneribus acce-*

ptis, &c. Itaque Jovem in similitudinem pugnantis inter sidera constituisse. In ipso igitur excensu verisimile est pugnam fuisse commissam, cùm ad Rhodani ostia appulisset Hercules, & è navibus in terram descenderet.

Potuit & è Gadibus Hercules per Oceanum in Galliam navigare. Atque id sibi volunt qui apud Timagenem affirmant *Dorienses, antiquiorem sequutos Herculem, Oceani locos habitasse confines.* Locus est in Marcellino, cujus apponam ipsa verba; quia maximè ad rem faciunt: *Ambigentes super origine prima Gallorum scriptores veteres, notitiam reliquêre semiplenam: sed posteà Timagenes & diligentiâ Græcus & linguâ, quæ diu sunt ignorata collegit ex multiplicibus libris: Cujus fidem sequuti obscuritate dimota, eadem distinctè docebimus & apertè. Aborigines primos in his regionibus quidam visos esse firmarunt, Celtas nomine Regis amabilis, & matris ejus vocabulo Galatas dictos: ita enim Gallos sermo Græcus appellat: alii Dorienses antiquiorem sequutos Herculem Oceani locos habitasse confines.* Timagenem hîc intellige non Milesium qui scripsit de Pontica Heraclea, nec Alexandrinum Oratorem qui sub Pompejo & I. Cæsare Romæ docuit, sed Syrum quem de rebus Gallicis post Callisthenem Sybaritam scripsisse testatur Plutarchus de fluminibus in Arari. Verba sunt: καθῶς ἱςορεῖ Καλλισθένης ὁ Συβαρίτης ἐν ιγ' Γαλατικῶν παρ' ȣ̃ τὴν ὑπόθεσιν εἴληφεν Τιμαγένης Σύρος, *ut refert Callisthenes Sybarites Gallicarum rerum lib. 13. Ex quo argumentum sumpsit Timagenes Syrus.* Sed ita sumpsit, ut Marcellino teste, non pauca de suo adderet, quæ diu fuerant ignorata, nempe à Romanis & Græcis; quæ illum hausisse verisimile est ex Phœnicum & Syrorum monumentis, quorum linguam non potuit ignorare, cùm genere Syrus esset, quamvis cæteroquin sermone & diligentiâ Græcus. In his potuit illud esse quod quidam Gallorum originem ad Dorienses referunt, quos antiquior Hercules in Galliæ loca Oceano vicina deduxerit. Antiquior ille Hercules non potest alius esse quàm Phœnicius, qui primus, imò solus, usque ad Gades & Oceanum penetravit. Saltem Græcus Hercules antiquior dici nequit, cùm sit omnium recentissimus. Nam & Tyrius & Ægyptius uterque Thebanum multis sæculis præcesserunt. At Phœnicius si sit, inquies, quomodo Dorienses deduxit in Galliam? Sanè hæc videntur ἀσύςατα; Græcos enim nemo crediderit voluisse sequi barbarum ducem. Taceo quod Phœnicii ævo nulli fuêre Dorienses. Nam Doriensium pater Dorus & Phœnicius ille Hercules pares erant aut suppares.

Itaque non puto hæc aliter posse conciliari, quàm si pro Græcis Doriensibus Dorienses è Phœnicia intelligas ex urbe maritima Dora vel Doro quæ fuit prope Carmelum, inter Ptolemaidem & Cæsaream Stratonis. Dorum ex libris Josuæ & Judicum constat regiam fuisse urbem, & unam è Phœniciæ vetustissimis. Munitissimam etiam, ut quam Israëlitæ non potuerint occupare, cùm in sortem Manassis cecidisset. Sed & eandem frustra obsedit Antiochus Sidetes habens secum peditum CXX M, equitum XIII M. A Dora vel Doro Gentile est Dorites & Doriensis. Δῶρος, πόλις Φοινίκης, ὡς καὶ Ἰώσηπος καὶ ἄλλοι. τὸ ἐθνικὸν Δωρίτης. Πανσανίας δὲ Δωριεῖς αὐτȣ̀ς φησιν; *Dorus, urbs Phœnices, ut Josephus & alii; gentile Dorites. Pausanias autem Dorienses illos appellat.* Ita Stephanus, in quibus verbis vel aliquid supplendum de Græcis Doriensibus, ad quos hæc referantur: Πανσανίας δὲ Δωριεῖς αὐτȣ̀ς φησιν. Neque enim Pausanias ullos alios Dorienses recenset. Vel pro Πανσανίας legendum Πετρώνιος. Hujus enim in Josepho extat epistola, in qua Doræ urbis incolę pro Doritis dicuntur Dorienses. Ita enim habet inscriptio: Πȣ́πλιος Πετρώνιος πρεσβεύτης Τιβερίȣ Κλαυδίȣ Καίσαρος Σεβαςȣ̃ Γερμανικȣ̃ Δοριέων τοῖς πρώτοις λέγει. *Publius Petronius legatus Tiberii, Claudii Cæsaris, Augusti Germanici Doriensium primariis dicit.* An hi Dorienses Hispanię amni Dorio vel Durio, & Aquitanię Durano, hodiè Dordonę, nomen fecerint, videant peritiores. Ego de rebus tam vetustis malo ἐπέχειν.

Jos. 11:2. & 12:23. et 17:11. Jud. 1:27. 1. Par. 7: 29. Joseph. vocat φρέριον δυσάλωτον. Antiq. l. 13. c. 12. 1. Macchab. 15:11, 13, 25.

Antiq. lib. 19. c. 6.

Interim hoc certum Gallos, quamdiu Carthago floruit, non parum habuisse commercii cum Pœnis; nam in plerisque bellis, in Siculo puta & primo & secundo Punico Gallos sub illis stipendia meruisse constat ex Polybio, Livio & Appiano. Unde est quod Scipio victor pacem Carthaginensibus ea lege concessit ut ne liceret illis ampliùs ξενολογεῖν ἀπὸ Κελτῶν ἢ Λιγύων, *è Gallia aut Liguria mercenarium militem conducere.* Quin & Aquitanię & Narbonensis Gallię partem à se occupatam Hannibal diu tenuit. Pœnos etiam qui è Gadibus in Britanniam commeabant, verisimile non est intacta prӕteriisse Galliarum littora, quę tam commodum se offerebant. Sed & ex mari Ligustico, in quo Corsicam aut Sardiniam saltem tenebant, brevis fuit in Liguriam trajectus. Et ante tempora Hannibalis potuêre etiam alii Pyrenęo saltu transmisso conferre se in Aquitaniam.

Appian. in Libyc. pag. 30.

Hęc frustra non observo. De Gallica lingua veteri quę fuerit & unde orta docti multa disputant. Et inter plerosque convenit sermonem Britannicum, qui hodiéque in usu est apud Cambros in Britannia, & in Armoricano tractu Gallię, illius linguę esse reliquias quâ tam Britanni quàm Galli veteres locuti sunt. In ea sententia fuêre Beatus Rhenanus, Gesnerus, Hottomannus, & novissimè Camdenus, qui rem hactenus dubiam tot confirmavit rationibus, ut videatur litem decidisse. Sed Camdenum & alios fugit quod dicturus sum; nempe hunc sermonem cum Phœnicio convenire in tam multis, ut res non possit esse fortuita. Id me temerè non affirmasse docebit caput sequens, quod si nonnullis tędiosum est, tamen ex Doctorum numero spero non defuturos, quibus hoc antiquitatis κειμήλιον non displiceat.

CAPUT XLII.

Gallicum sermonem priscum Phœnicio in multis fuisse similem.

Id probant 1. Deorum nomina. *Taramis*, Ζεὺς Βροντᾶιος. *Taram* à רעם, id est, tonare. *Teutates*, Mercurius, Τάαυτος Phœnicibus. *Hesus* Mars Syris Ἄζιζος. *Belenus* Apollo, ut Phœnicibus *Bel* Sol, qui & *Beelsamen*. *Onuana* Minerva, Phœnicibus *Onga*. Minerva *Belisama*. Potiùs Luna vel Urania. Hercules *Ogmius*, id est, Barbarus vel peregrinus. Quia venerat ex Africa & Gadibus. Ejus habitus peregrinus. Eloquentiæ magister. Galli tam eloquentiâ quàm fortitudine clari. *Andraste* vel *Adraste* Britannis Dea Victoria. Fortè Astarte, id est, Venus quam ut armatam & belli præsidem coluêre Phœnices. Venus Ἔγχειος, id est, hastata Cypriis. Galli à Dite patre nati. Ibi Dis Juppiter vel Deus. *Divona* fons Deorum. *Diu* Deus. *Vonan* fons Cambris. *Ouy dea*, ὑπὸ τῆς Διὸς. Dei genus sumus omnes. Rupes pro Deo. II. Dignitatum nomina. Brenni duo Gallis celebres. Fortasse Brennus Imperatorum commune nomen. Camb. *Brenn* Rex. Britannis *Barn* judicare, *Barner* judex, *parnas* Syr. princeps, *farga* immutatio, *partum* summus præfectus: hinc Ædui Vergobretum vocabant summum magistratum annuum. *Mar* Syr. Dominus, unde *Candomarus*, *Viridomarus*, *&c.* *Rik* Arab. *raik* primus, unde *Sinorix*, *Dumnorix*, *&c.* *Vrich fras* forti brachio. *Chilperichus* adjutor fortis. *Pateræ* sacerdotes Apollinis à *patar* interpretari, unde Josephus *poter*, quia somniorum interpres. *Paterius & Delphidius*. *Cohen* sacerdos, unde *Cœnæ* antistites novem in insula *Osismica*. *Bardi* Poëtæ & cantores, quia *parat* est modulari Amos 6: 5. Druides ἀπὸ τȣ̃ δρυὸς. *Deru* quercus Britannis. III. Militaria vocabula. *Ger*, *Warr*, *guerre* pro bello, unde *Germani*. Hebr. *gera* bellum gerere. *Alauda* legio, Gallicè vox sonabat ut *Alafda*, Syr. *alafata* millenarius

rius numerus. Caterva Syr. *Cat-erva* turma mistionis, quia constabat ex militibus omne genus. *Gessatæ* vel *Gesatæ* Gallorum milites mercenarii. Syr. Arab. *gais* exercitus: *Vargi* latrones in Arvernis, *farka* rapina. *Crupellarii* Gallici gladiatores cataphracti, *cirbel* amicire, *carbela* paludamentum. *Bagaudæ* in Gallia rebelles, Hebr. *boguedim*. *Bagauda* rebellio. Chald. *galiar* lixa, calo, *Galiarii* calones è Gallis captis. Scaliger notatus. *Spatha* gladius Gallicus anceps, quasi *sbatha* à שבט, id est, baculus; ensis etiam Psal. 2: 9. *Gessum* grave jaculum, hastile *gisa* Chald. *Sparum* teli Gallici genus Arab. שפר. *Lancea* λόγχη *romcha*. *Cateia* clava quæ impacta in hostem nihil non frangit à כתת *catat*, id est, hostiles copias perrumpere. *Matara*, *mataris*, *materis*, *matras*, *matrasser*; Arab. *matara* jaculari. Θυρεὸς Gall. clypeus. Vox ignota Græcis ante Polyb. Chald. *theres*, Arab. *thurs* (Gr. θύρα Germ. *thur*. Angl. *doore*, Pers. *dare*, deflexa ex Syr. תרעא *thera*, quod ex Hebr. שער per metathesin.) *Cetra* Καίτρεαι, Κυρτίας Gall. clypeos; ex Phœn. כתרא *cetera* pro כשרא *cesera* Prov. 6: 11. *Mangas*, *mangana*, *mangonalia*, Chald. *manganon*, Hebr. מחי *mechi*. *Carnon* tuba Gallis, ut Syris *carno*. *Benna*, Gallici vehiculi genus, an à rotis, id est, אופנים *ophannim*, ut *petoritum* (πίτορες quatuor, Camb. *pedvvar*, Britan. *pevar*.) *Carrus Char*, *karon* idem Talmud. *karar* auriga. *Covinus* Britan. *Covvain* vehere; Chald *gosphan*. *Essedum*, *hassedan* idem. *Rheda* Chald. רדא *rheda* idem. IV. Vestium nomina. Rheno Gr. ῥινός. Aliter in Scaligero. Hûc referunt ססרנון *fasrhenon* pro pellicea veste, sed legendum σίσυρνον. Sagum vestis mœroris ut Hebr. שק *sac*, quod *saccum* & *cilicium* reddunt. Læna & linna quid differant. *Linnæ* saga mollia. Arab לין *lin* mollities. *Gaunacum* vel *Gaunace* sagum majus amphimallon, aliis ἑτερόμαλλον, *gunca* Chald. *Gausapa* idem Talmudicis *guspac*. *Bardiacus*, *Bardocucullus*, Talmud. *bardes*, Arab. *borda*. Quid sint agni ברודים Gen. 31: 12. *cucullus*, Britannis *cucul*. Hebr. *cucla*. Ut à *femore femoralia*, & à cruribus σκέλεαι, sic *braccæ* à genibus, *berec* Hebr. genu. *Maniacum* monile aut torquis מניכא non à *manu*, ut volunt. V. Animalium nomina. *Ramac* equa; inde *marc* inversum. Gall. equus & Britan. Pausaniæ locus assertus. Μάρκα, τριμαρκισία *march schalc*. *Rhaphius* animal insatiabile & famelicum, id est, *rhaavi*. *Abranas*. Gall. Simias, Arabibus *abrama*. *Baracacæ* Gall. hircorum aut caprarum pelles, hircus. Talm. *barcha* & *barchakarcha*. *Taxea* pro larido ex דשן *daxen*. *Lug* corvus, Arab. לקחה *lukcha*. *Bardæa* vel *bardala* alauda, compositum ex בר *bar* ut avium alia nonnulla. *Clupea* piscis qui cum luna mutatur, חלף *chalaph* mutari, fortè *alausa*. *Man* homo, *Mannus* Tuitonis filius, *Menas* primus Ægypti Rex. Isis & Æstar (quasi Astarte) in Germania cultæ. Pascha Anglis *Easter time*. *Galba* pinguis ex *cheleb* pinguedo, ut galbanum ex *Chelbena*, *Cribel* crista galli Britan. ut Hebr. *cirbel*. VI. Herbarum nomina. Hedera *subites*. Hebr. *basub*. Pulegium Gall. *albogon*, Mauris *alvegen*. Melissophyllon Gall. *merimorion*, Arab. *marmahor*. Gnaphalium quo sedilia infarciuntur, Gall. *gelasonim*; Arab. *gialasa* sedere. *Pempedula*, quinque folium, Britan. *pemp* quinque, *delis* vel *delion* folium. Cambr. *deilen*, Hebr. *dalioth* folia. *Eith* frumentum, *bara* panis, Hebr. *bitta* & *bar* frumentum. Syr. vinum *chamra zythum* Gall. *corma* & *curmi*. *Samolum* herba quam sinistra manu legunt, *semol* sinister. *Volema* grandia pyra, Arab. *pheilem* magnus. VII. Geographicæ voces. *Leuca* sonabat ut *lesca*; id decurtatum ex *elef canim* mille cannæ, quæ ferè est mensura leucæ. *Allobroges* ex *al* celsus & *bara* ager, regio, Britan. *bro*. *Broga* Gallis ager. Britannis *pen* vel *penn* caput, cacumen. Pœninum jugum, *pinna* Hebr. fastigium montis. Alpes à nivis albedine, *alben* Phœnic. albescere. Indidem Libano nomen. *Gebennæ* vel *Cebennæ*, *Les Cevennes*, Britann. *Keven* dorsum montis. Syr. *gebina* supercilium montis; Hebr. *gab* dorsum, *gabnunim* gibbosi montes. *Dun* collis, unde *Laudunum*, *Juliodunum*, &c. Arab. *tun* quod eminet. *Dan* Britan. inferius, unde *Danmonii* Angl. *dovvn*. Arab. *douna*. *Nant* Britan. vallis, unde *Nantuates*, hodiè *païs de Vaux*. Hebr. נטה inclinare. *Dole* Britan. planities, ut Arab. *daula*. *Crag* vel *Careg* petra. *Cerigi Drudion* lapides Druidarum. *La Crau* campus lapideus. In Moabitis Petra deserti nunc *Crac*. In Cilicia Κράγος πέτρα. *Kaled* durus Britan. unde *Caledonii*. Hebr. *galad* durescere; Arab. *geledon* durities. *Maiatæ* campestres, *Meath* planities, Arab. *mavvath* terra declivis vel expansa. *Camulodunum* Regia Cynobellini, ad verbum Regis seu domini collis, Arab. *Kimâl* dominus gentis. Sarisberia in aridissimo colle sita, inde olim *Sorbiod unum* collis siccus Britan. Syr. *sorba* siccitas, ut Hebr. *sarab* Esa. 35: 7. *Laith*, unde *Arelate*, Britan. humiditas ut Hebr. *Lauth*. *Telon* cithara Britan. unde *Tolonem* dici volunt ad Citharistem promontorium. Fortè Phœnic. תלין *tillin* psalterium, ut Hebr. תלים Psalmi. *Aber* unde *Abravanus*, *havre*, locus ubi duo fluvii vel fluvius mari jungitur, Hebr. *habar* jungi, sociari. Divortium *guet* Chald. *Guith* Britan. inde *Vecta*. *Ara*, unde *Arar*, lentus, tardus, ut *abarai* Prov. 28: 23. *Garvv* vel *garavv* rapidus, unde *Garumna*, *garaph* Arab. idem & Hebr. Jud. 5: 21. *Ryd* vel *rit* vadum, unde *Augustoritum*, *Vagoritum*, &c. propriè descensus in aquam ab Hebr. ירד. *Magum*, unde *Rhotomagum*, *Neomagum*, &c. mansio, Hebr. *magon*. Britan. urbs *Caer* et *Dinas* et *Tre* unde? Gallis licet multa vocabula communia cum Pœnis, tamen linguæ erant diversæ.

Gallicum sermonem Phœnicio in multis fuisse similem probant primò Deorum, secundò dignitatum & officiorum nomina, tertiò quæ ad bellum pertinent. His addi possunt vestium, animalium, & plantarum appellationes. Geographica denique & Chorographica vocabula.

I. Dii Gallorum fuêre quantum memini, Taramis, Hesus, Teutates, Belenus qui & Abellio, Onvana & Hogmius. De Tarami Lucanus lib. 2.

Et Taramis Scythicæ non mitior ara Dianæ.

Taramis est Ζεὺς Βρονταῖος, *Jupiter tonans*, cui templum consecravit Augustus. Nempe *taram* vel *taran* Cambricâ linguâ, hodiéque est tonitru; ut Germanicâ *donner* & veteri Suecicâ *thor*; unde Jovis dies Germanicè *donnersdag* & Suecicâ *Thorsdag*, Anglicâ *Thursday*. Adam Bremensis de Sueonibus sive Suecis: *Thor*, inquiunt, *præsidet in aëre; qui tonitrus & fulmina, ventos imbresque, serena & fruges gubernat, &c.* Et paulò pòst: *Thor cum sceptro Jovem exprimere videtur.* Taram porro factum videtur ex Phœnicio תרעם *tarem* servili T præfixo ut in תשבץ. Radix רעם est *tonare*. Tarami à Lucano junguntur

Vide Camd. p. 12.

Teutates, horrensque feris altaribus Hesus.

Quorum illum esse Mercurium Livius docet his verbis lib. 26. *Scipio in tumulum obversus quem Mercurium Teutatem appellant.* Teutates igitur Gallis idem qui Phœnicibus Τάαυτος & Ægyptiis *Thouth* vel *Theuth* & *Thoth*. Philo Byblius ex Sanchoniathone Phœnicio scriptore vetustissimo: Ἀπὸ Μισὼρ Τάαυτος, ὃς εὗρε τὴν τῶν πρώτων στοιχείων γραφὴν, ὃν Αἰγύπτιοι μὲν Θωὼρ (lege Θωὼτ) Ἀλεξανδρεῖς δὲ Θωὺθ, Ἕλληνες δὲ Ἑρμῆν ἐκάλεσαν. *E Misore natus est Taautus, qui primorum elementorum scripturam invenit, quem Ægyptii Thoot, & Alexandrini Thouth, & Græci Hermen* (Mercurium) *appellarunt.* Plato in Philæbo: Φωνὴν ἄπειρον κατενόησεν, εἴτε τὶς θεὸς, εἴτε καὶ θεῖος ἄνθρωπος, ὡς λόγος ἐν Αἰγύπτῳ Θεὺθ τινα τοῦτον γενέσθαι. *Vocem infinitam excogitavit, sive quis Deus, sive divinus vir, quomodo fama est in Ægypto Theuth talem quendam fuisse.* Idem πατὴρ γραμμάτων appellatur in Phædro, ubi Rex Ægypti Thamus multis cum illo disserit de usu literarum. In Cicerone legitur *Thoyth* & *Theuth*; in Lactantio *Theutus* & *Thoth*, ut in Græco Epigrammate:

Πρῶτος Θωὺθ ἐδάη δρεπάνην ἐπὶ βότρυν ἐγείρειν.

Quomodocunque legas Gallicum Teutatis nomen inde apparet esse deflexum.

De nat. Deorum. l. 3. De falsa relig. l. 1. c. 6. Anthol. l. 1. c. 91. L. 1. c. 29.

Hesus cur putetur esse Mars disce ex Gallorum veterum historia, quam ante aliquot annos edidit Antonius Gosselinus ὁ μακαρίτης in hac ipsa Academia professor eloquentiæ. *Hesus* propriè fortem sonat, ut Hebræis עזוז *hizzuz*, & Syris, Chaldæis, Arabibus עזיז *haziz*. Sic vers. 8. Ps. 24. ubi Deus dicitur esse *Dominus fortis & potens*, *Dominus potens in bello*; Dominus fortis Hebraicè est יהוה עזוז *Jehova Hizzuz*, & Arabicè אלרב אלעזיז *arrabbo-lhazizo*. Inde Marti factum est nomen etiam apud Phœnices. Quod ex Jamblicho docet Julianus Apostata oratione in Solem. Verba sic habent: ἔτι μετριάσαι βούλομαι τῆς Φοινίκων θεολογίας, &c. οἱ τὴν Ἔδεσσαν οἰκοῦντες ἱερὸν ἐξ αἰῶνος ἡλίου χωρίον, Μόνιμον αὐτῷ καὶ Ἄζιζον συγκαθιδρύουσιν, αἰνίττεσθαί φησιν Ἰάμβλιχος, &c. ὡς ὁ Μόνιμος μὲν Ἑρμῆς εἴη, Ἄζιζος

δὲ

δὲ Ἄρης. *Volo adhuc è Phœnicum Theologia nonnihil depromere, &c. Qui Edessam habitant locum ab omni ævo Soli sacrum, Monimum & Hazizum una cum Sole collocant, quod sic Jamblichus interpretatur, ut Monimus quidem sit Mercurius, Hazizus autem Mars.* Idem alibi in eadem oratione: Ἄρης Ἄζιζος λεγόμενος ὑπὸ τῶν οἰκούντων τὴν Ἔδεσσαν Σύρων, ἡλίου προπομπεύει, *Mars Hazizus dictus à Syris, qui Edessam incolunt, Solis est anteambulo. Hazizus*, id est, עזיז *Haziz*, à quo עזוז *Hizzuz* & *Hesus*, sola flexione differunt: nisi quod z mutatur in s literam homogeneam. Itaque nomen Martis Gallicum Phœnicio fuit simillimum.

Belenum esse Apollinem, præter Ausonii carmen vulgatissimum de Attio Patera in Burdigalensibus Professoribus, docent Aquileienses inscriptiones APOLLINI BELENO apud Gruterum; & hæc Julii Capitolini in Maximinis: *Dicens etiam Deum Belenum per aruspices spopondisse, Maximinum esse vincendum. Unde etiam postea Maximini milites jactasse dicuntur Apollinem contra se pugnasse.* Quibus concinit Herodianus lib. 8. nisi quod Βέλιν habet pro Beleno: Βέλιν δὲ καλοῦσι τοῦτον σέβουσί τε ὑπερφυῶς Ἀπόλλωνα εἶναι ἐθέλοντες, *ipsum autem Belin vocant, & eximiè colunt, Apollinem esse volentes.* Inde herba ὑοσκύαμος, ut Latinè Apollinaris, ita Gallicè dicebatur *Belinuntia*. Et eandem Hispani hodiéque *Veleno* appellant. *Belenus* vel *Belin* idem qui *Belus*. Ita Phœnices Solem vocabant. Servius in primum Æneidos: *Apud Assyrios*, (id est, Tyrios) *Bel dicitur quâdam sacrorum ratione & Saturnus & Sol.* Quandoque composito nomine vocabant בעלשמין *Beelsamen*, id est, Dominum cœlorum. Philo Byblius de Sole ex Sanchoniathonis Theologicis: Τοῦτον γάρ, φησι, θεὸν ἐνόμιζον μόνον οὐρανοῦ κύριον, Βεελσάμην καλοῦντες, ὅ ἐστι παρὰ Φοίνιξι κύριος οὐρανοῦ. *Hunc enim*, inquit, *Deum putabant solum esse cœli Dominum, Beelsamen vocantes, quod Phœnicum linguâ significat cœli Dominum.* An indidem Laconum vox Βέλα pro Sole, & Cretica Ἀβέλιος? Hesychius: Βέλα, ἥλιος καὶ αὐγὴ ὑπὸ Λακώνων. Item: Ἀβέλιον, ἥλιον Κρῆτες. Omninò ita videtur, & cum Beleno Deo idem esse *Abellio*, cujus monumenta extant in Convenis Novem populaniæ, ut observat Scaliger Ausoniarum lectionum lib. 1. cap. 9.

Auct. Dioscorid. lib. 4. Apul. de herb. cap. 4.

Ibidem Onvanæ meminit Deæ Gallorum, quam Viri docti suspicantur esse Minervam. Nempe Minerva Phœnicibus *Onca* & *Onga* dicebatur: Euphorion apud Stephanum: Ὄγκα, ἡ Ἀθῆνα κατὰ Φοίνικας. Hesychius: Ὄγγα, Ἀθήνα ἐν Θήβαις. Ex *Onga* factum *Onva* & *Onvana*, G & V permutatis ut in Vvallis & Vvallonibus pro Gallis, & in Anglico *vvaue* pro unda, cujus vocis secundam syllabam Germani, Galli & Belgæ per G scribunt.

Tamen in veteri saxo apud Conseranos in Novempopulania reperto extat inscriptio vetus MINERVÆ BELISAMÆ, unde Belisamam colligunt esse Minervæ Gallicum nomen. At cùm *Belisama* Punicè significet *cœli Dominam*, videtur id potiùs vel ad Lunam vel ad Uraniam pertinere, quæ in Jeremia toties vocatur מלכת השמים *Regina cœlorum.* Luna eadem quæ Diana quam Galli plurimum coluerunt. Polyænus lib. 8. ubi de Camma: ἦν Ἀρτέμιδος ἱέρεια, ἣν μάλιστα Γαλάται σέβουσι. Quod sumptum ex Plutarchi libro de virtutibus mulierum.

Deos quos diximus hactenus à Gallis fuisse cultos Cæsar his verbis docet: *Deum maximè Mercurium colunt*, &c. *Post hunc Apollinem, & Martem, & Jovem, & Minervam.*

Lib. 6.

Superest de Hercule dicamus; quem Galli vocabant, *Ogmion*. Lucianus: τὸν Ἡρακλέα οἱ Κελτοὶ Ὄγμιον ὀνομάζουσι φωνῇ τῇ ἐπιχωρίῳ. *Ogmion*, id est, עגמי *agemion*. Barbaros & peregrinos Arabes ita nominant. Nempe vel ex Phœnice Hercules, vel ex Africa aut Gadibus ad Gallos se contulerat, post multos labores mari & terra exantlatos. Atque id ipsum Herculis pictura referebat. Quippe pingebatur γέρων ἐς τὸ ἔσχατον, ἀναφαλαντίας, πολιὸς ἀκριβῶς, ὅσαι λοιπαὶ τῶν τριχῶν, ῥυσὸς τὸ δέρμα, καὶ διακεκαυμένος ἐς τὸ μελάντατον, οἷοί εἰσιν οἱ θαλαττουργοὶ γέροντες. *Decrepitus, recalvaster, reliquis capillis prorsus canis, cute rugosa & in aterrimum colorem exusta, quales sunt nautæ senes.* Imò quales Pœni & Phœnices quos vicinioris sideris fervor ita exurit, ut à Gallorum candore plurimum absint. Interim senex ille trahebat hominum ingentem multitudinem; omnes ab auribus revinctos. Pro vinculis autem erant catenulæ ex auro & electro confectæ, quarum ansæ Dei linguæ ita erant annexæ, ut hac illos ad se traheret. Quod eloquentiæ fuit symbolum. Phœnicius enim sermo, quo utebatur Hercules, cum Gallico permistus, eum ita expolivit & tanta verborum & rerum ubertate ditavit, ut Galli ultro agnoscerent Phœnicibus magistris se debere eloquentiam; quam deinceps summo studio semper excoluerunt. Porcius Cato in secundo originum: *Pleraque Gallia duas res industriosissimè persecuta, rem militarem & arguté loqui.* Cui loco planè geminus hic Hieronymi ad Vigilantium: *Gallia*, &c. *viris semper fortissimis & eloquentissimis abundavit.*

In Herc.

Luc. ibid.

Apud Charisium lib. 2.

Jam quia Britannis & Gallis eadem fuisse sacra ex Tacito & Cæsare scimus; non erit extra rem hîc quærere, quæ fuerit Andraste Dea, quam Britannica Amazon Boodicia vel Bundovica invocasse legitur, antequàm cum Romanis confligeret, Dion in Nerone: καὶ ἡ Βουνδουΐκα τὴν χεῖρα ἐς τὸν οὐρανὸν ἀνατείνασα εἶπε, χάριν τε σοὶ ἔχω, ὦ Ἀνδράστη, καὶ προσεπικαλοῦμαί σε γυνὴ γυναῖκα, *& Bondovica manibus in cœlum extensis dixit, gratias habeo tibi ô Andraste, teque mulier mulierem invoco.* Et rursus: ταῦτα πάντα θύοντές τε ἅμα καὶ ἑστιώμενοι, ὑβρίζοντες, ἔν τε τοῖς ἄλλοις σφῶν ἱεροῖς, καὶ ἐν τῷ τῆς Ἀνδάτης μάλιστα ἄλσει ἐποίουν, οὕτω γὰρ καὶ τὴν νίκην ὠνόμαζον καὶ ἔσεβον αὐτὴν περιττότατα. *Hæc omnia per contumeliam faciebant, dum sacrificabant, atque epulabantur cùm in aliis templis tum maximè in luco Andatæ. Sic enim victoriam vocabant, & illam impensè colebant.* Pro Ἀνδάτης rescribendum ut suprà Ἀνδράστης, quomodo legit Guillelmus Blancus Xiphilini interpres; sic Adraste eadem erit quæ Phœnicum *Astarte*, literis ut sit trajectis, & permutatis D & T quæ sunt ejusdem organi. Nec obstat quod victoriam interpretatur Dion. Sed & Tacitus, cujus hæc verba lib. 14. ad eandem Deam pertinent: *Inter quæ nullâ palam causâ delapsum Camaloduni simulacrum victoriæ, ac retro conversum, quasi cederet hostibus.* Astarte enim Venus quidem est, ut Cicero & alii volunt. Sed Venus armata & belli præses. Quo habitu illam coluisse Cytheræos à Phœnicibus edoctos tradit Pausanias. Sed & iisdem magistris Cyprii Venerem Ἔγχειον, id est, hastatam, effinxerant. Hesychius: Ἔγχειος, Ἀφροδίτη: Κύπριοι. Spartæ etiam describit Pausanias in Laconicis Ἀφροδίτης ξόανον ὡπλισμένης, *Veneris armatæ statuam.* Unde Ausonius Epigr. 42.

Vide Seld. & Camd. pag. 613.

De nat. Deor. l. 3. in Attic. & Lacon.

Armatam vidit Venerem Lacedæmone Pallas.

Itaque de Venere hæc habentur in Trachiniis Sophoclis: Μέγα τι σθένος ἁ Κύπρις, ἐκφέρεται νίκας ἀεί, *Venus pollet magnâ quadam vi, & victorias semper reportat.* Et Romæ templum habuit Venus victrix. Plinius: *Dedicatione templi Veneris victricis, pugnavêre in circo elephantes viginti.* Ejusdem templi meminit Plutarchus in Pompejo, qui, inquit, se somniavit κοσμεῖν ἱερὰ Ἀφροδίτης νικηφόρου πολλοῖς λαφύροις, *Veneris victricis templum multis ornare spoliis.* Quæ ideò notanda duxi, ne quis miretur Astartem,

Vers. 501.

Lib. 8. cap. 7.

id est,

id est, Phœniciam Venerem, à Britannis pro victoria cultam.

Est cur miremur in Diis Gallorum non censeri Plutonem, à quo se prognatos dicebant, siquidem Cæsari credimus: *Galli*, inquit, *se omnes ab Dite patre prognatos prædicant, idque ab Druidibus proditum dicunt.* Fallor an *Dispater* Gallis idem fuit qui *Diespiter*, id est, Juppiter, summus Deorum, nomine facto ex Græco Διὸς vel ex Hebr. די *dai*. Id videtur posse probari ex composito nomine *Divona* pro Dei fonte vel Divino fonte. Ita explicat Ausonius in hoc versu,

Divona Celtarum linguâ fons addite Divis.

Et hodiéque apud Cambros *Diu* Deum significat & *Vonan* fontem. Quò pertinet vernaculum *oüy dea* cùm affirmamus, sumptum ex Græco νὴ τὸν Δία. Hoc sensu Dis pater Gallorum, non quo putavit Cæsar. Nempe Διὸς κεχρήμεθα πάντες: τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. Quod ex Arato Paulus ita citat ut palam probet Act. 17: 28. ad verum Deum id referens quod de Jove dixerat Aratus. Tale illud Mosis in Cantico Deut. 32: 18. *Rupem quæ te genuit oblivioni mandavisti*, id est, Θεὸν *Deum.* Ut rectè reddunt LXX & Vulg. Int. magis ad sensum quàm ad verba attendentes. Sic Chaldæi pro rupe habent דחלא תקיפא *Deum fortem*, & Arabs אלהאלק *Creatorem.*

II. Dignitatum & officiorum nomina putantur hæc fuisse apud Gallos, Brennus, Vergobretus, Mar, Rix, Pateræ, Cenæ, Bardi, Druidæ, Saronides & Eubages.

Brenni duo celebres fuêre apud Gallos, unus qui Romam, alter junior qui Delphicum templum expilavit. Ille pro Brenno Βρὴν *Bren* appellatur apud Suidam. Sunt qui Imperatorum tum temporis putant commune fuisse nomen, quia Cambri hodiè Regem *Brennin* appellant, teste Camdeno. (Pag. 24.) Sed & apud nostrates Britannos *barner* judicem sonat, & *barn* est judicare. Accedit Syrum פרנס *parnas* pro principe & gubernatore. Sic Es. 3: 4. in Chald. Paraphr. *Constituam pueros* פרנסיהון (*parnasehon*) *principes ipsorum.* Prov. 14: 28. *In multitudine populi dignitas Regis, & in paucitate plebis atteritur* פרנסיה (*parnaseh*) Princeps ejus. Radix פרנס *parnes* est pascere; ergo פרנס nomen propriè significat ποιμένα λαῶν.

Vergobretus aut *Vergobretum* magistratus erat annuus apud Æduos, ut Romæ consulatus. Cæsar: *Divitiacus & Liscus summo magistratui præerant quem Vergobretum appellant Ædui, qui creatur annuus, & vitæ necisque in suos habet potestatem.* (Vide Esth. 1:3. & 6:9. & Dan. 1:3.) Vox videtur composita ex Syris פרגא *farga* & פרתום *partum* vel פרתון *partun*, quarum illa mutationem, hæc summum præfectum & moderatorem sonat. Inde Galli *Vergobretum* vocant præfectum illum qui quidem summus erat, sed mutationi obnoxius.

Mar, hodiè *Maur*, Britannis magnum sonat. Hinc composita Gallorum principum nomina *Condomarus*, *Civismarus*, *Combolomarus*, *Induciomarus*, *Viridomarus*, *Teutomarus*, *&c.* Syris מר *mar* est dominus, unde מרן אתא μαραναθὰ dominus noster venit 1. Cor. 16: 22.

Rix etiam multo in usu in magnatum nominibus. Exemplo sint *Sinorix*, *Dumnorix*, *Orgetorix*, *Ambiorix*, *Vercingetorix*, *Eporedorix.* Puto Gallos scripsisse *rich*, ut Britones & Germani hodiéque. *Rich*, id est, fortis & potens. Hinc in libro triadum Britannico, qui vetustissimus est; (Camd. pag. 446.) *Caradauc urich fras*, id est, *Caratacus forti brachio.* Neque aliud fuit *rich* apud Germanos veteres. Fortunatus lib. 8.

Chilperiche potens, si interpres barbarus adsit,
Adjutor fortis hoc quoque nomen habet.

Rich videtur esse ריק *rik* Arabum, in Giggejo ריק *rik* est *vis*, *robur*, & ראיק *raik prior*, *primus*, ריק idem.

Pateræ sunt sacerdotes Apollinis, oraculorum interpretes, à verbo פתר *patar*, id est, interpretari. Unde Joseph פותר *poter* dicitur, quia interpretabatur somnia Gen. 40. & 41. Ausonius in Professoribus Burdigalensibus, ubi de Attio Patera vel Paterio:

Beleni sacratum ducis è templo genus,
Et inde vobis nomina.
Tibi Pateræ, sic ministros nuncupant
Apollinares mystici.
Fratri patrique nomen à Phœbo datum,
Natoque de Delphis tuo.

De his ita Hieronymus epist. CL. ad Hedibiam: *Majores tui Paterius atque Delphidius: quorum alter, antequam ego nascerer, Rhetoricam Romæ docuit, alter, me jam adolescentulo, omnes Gallias prosâ versuque suo illustravit ingenio.*

Coenæ quæ sint Mela docet his verbis: *Sena in Britannico mari Osismicis adversa littoribus, Gallici numinis oraculo insignis est, cujus antistites perpetua virginitate sanctæ numero novem esse traduntur, Galli Cenas vocant.* (Lib. 3. cap. 6.) Lege *Coenas.* Hebraicè כוהן *coen* est sacerdos. Hinc fœmininum כוהנה *coena.* Sena, hodiè *Sayne*, insula est ad extremam Aremoricam.

Bardi Gallorum erant Poëtæ & cantores. Posidonius: τὰ δὲ ἀκούσματα αὐτῶν εἰσὶν οἱ καλούμενοι Βάρδοι, ποιηταὶ δὲ οὗτοι τυγχάνουσι μετ' ᾠδῆς ἐπαίνους λέγοντες. (Apud Athen. lib. 6.) Strabo: Βάρδοι μὲν ὑμνηταὶ καὶ ποιηταί. (Strab. l. 4.) Diodorus: Εἰσὶ δὲ παρ' αὐτοῖς καὶ ποιηταὶ μελῶν οὓς Βάρδους ὀνομάζουσιν. (Diod. l. 5. pag. 213.) Lucanus:

Plurima securi fudistis carmina Bardi.

Festus: *Bardus Gallicè cantor appellatur, qui virorum fortium laudes canit.* Hesychius: Βαρδοὶ, αἱ ὁδοὶ παρὰ Γαλάταις, pro αἱ ὁδοὶ rectè monuit Vir doctissimus legendum esse ἀοιδοὶ cantores vel Poëtæ. Bardus est ab Hebræo פרט *parat*, mutatis homogeneis: פרט est modulari: sic Amos 6: 5. הפרטים על פי הנבל, *modulantes super nablium.* Nablium erat Phœnicium organum lyræ vel citharæ simile. כנור *cinyram* citharæ speciem, & נבל *nablium* Josephus ita inter se confert: ἡ μὲν κινύρα δέκα χορδαῖς ἐξημμένη τύπτεται πλήκτρῳ, ἡ δὲ νάβλα δώδεκα φθόγγους ἔχουσα τοῖς δακτύλοις κρούεται; (Antiq. lib. 7. c. 10.) *cinyra quidem decem chordis instructa, plectro pulsatur, nablium autem duodecim sonos continens digitis carpitur.* Ita Bardis aliquod fuit organum lyræ simile quod inter canendum pulsabant. Diodorus de Bardis: οὗτοι δὲ μετ' ὀργάνων ταῖς λύραις ὁμοίων ᾄδοντες, οὓς μὲν ὑμνοῦσιν, οὓς δὲ βλασφημοῦσι; (Lib. 5. pag. 213.) *hi cum organis lyræ similibus canentes, alios quidem laudant, alios vero vituperant.* Ammianus lyras vocat: *Bardi*, inquit, *fortia virorum illustrium facta heroicis composita versibus cum dulcibus lyræ modulis cantitarunt.* (Lib. 15.) Nota cantitandi verbo planè exprimi Hebræum פרט *parat*, quod propriè significat cantiones suas vocibus minutim concisis & sono vibrante & frequentato canere. Ita Buxtorfius & alii. Quia פרט de iis dicitur quæ dividuntur in minutas partes. Quò referendum illud Horatii carm. lib. 1. Od. 15.

---- *grataque fœminis*
Imbelli citharâ carmina divides.

Ut à magno Heinsio pridem est observatum.

De nomine Druidum Plinio assentior qui deducit ἀπὸ τῆς δρυὸς à quercu. *Nihil*, inquit, *habent Druidæ visco & arbore in qua gignatur, si modo sit robur, sacratius. Jam per se roborum eligunt lucos: nec ulla sacra sine ea fronde conficiunt, ut inde appellati quoque interpretatione Græca possint Druidæ videri.* (Lib. 16. cap. 44.) Nec est quod quis miretur cur Druides Græco nomine appellentur, cùm etiam apud Celtas quercus deru dicta sit. Britanni in Anglia *derw* scribunt, & nostrates *deru.* (Vide Camd. Pag. 10.)

Lib. 5. pag. 213. Saronides in Diodoro iidem qui Druides. *Philoſophi*, inquit, *& Theologi quidam ſunt in magna apud illos veneratione*, ὓς καὶ Σαρωνίδας ὀνομάζουσι, *quos & Saronidas appellant.* Nempe eadem ratio nominis, utroque à quercu ducto, qui Græcè Lib. 4. cap. 5. olim σαρὼν vel σαρώνις. Plinius: *Sinus Saronicus olim querno nemore redimitus, unde nomen, ita Græciâ antiquâ appellante quercum.* Callimachus hymno in Jovem:

> Ἤ πολλὰς ἐφύπερθε σαρωνίδας ὑγρὸς Ἰάων
> Ἤειρεν.
>
> *Innumeras quercus liquidus producit Iaon*
> *Deſuper.*

Et ibi Scholiaſtes Σαρωνίδας, δρῦς, *Saronidas, id eſt, quercus.* Reliqua ibi vide. *Eubages* vel *Euvages*, quorum penſum erat ſcrutari ſumma & ſublimia naturæ, conſultò prætereo, quia vox illa eſt Doctis jure merito ſuſpecta, cùm nuſquam alibi quàm in Marcellino occurrat, qui fortè οὐαγεῖς legerat in Timagene, voce corrupta ex οὐατεῖς *vates.* Nam Γ & Τ ſcriptores ſæpe permutant. Tale eſt οὐιγὸν pro οὐιτὸν in Theophraſto, & in Heſychio ἰσγέον pro ἰτέον. Vide Cl. Salmaſii Plinianas exercitationes pag. 708.

III. Militaria vocabula fuêre apud Gallos *ger* vel *guerra* pro bello. Item *alauda* & *caterva* pro Gallicis legionibus; & in militum generibus *Gæſata*, *Vargi*, *Crupellarii*, *Bagaudæ*, *Galearii*; & in armis *ſpatha*, *geſſum*, *lancea*, *cateia*, *matara*, *thyreos*, *cetra*, *carnon*; & in machinis *manga*, *mangana*, *mangonalia*, quorum pleraque ſunt Phœnicia. His adde curruum nomina *bennum*, *petoritum*, *carrum*, *covinum*, *eſſedum*, *rhedam.*

Ger pro bello uſurparunt Galli veteres, ut *war* Saxones & Angli, & nos *guerram.* Unde Germanos, id eſt, homines belli (gens d'armes) eos dixêre qui primi Rhenum transgreſſi priſcos incolas è ſedibus ſuis vi armorum pepulerunt. Tacitus: *Germaniæ vocabulum recens eſt & nuper additum: quoniam qui primi Rhenum transgreſſi Gallos expulerunt, nunc Tungri, tunc Germani vocati ſunt. Ita nationis nomen non gentis evaluiſſe paulatim; ut omnes primùm victores à victis ob metum, mox à ſeipſis invento nomine vocarentur.* Ger eſt ab Hebræo גרה *gera*, quod Græci Interpretes reddunt συνάπτειν πόλεμον, Hieronymus *inire prælium*, *committere prælium*, *provocare ad bellum.* Deut. 2: 5. 9: 19, 24. Dan. 11: 25.

Plin. l. 11. cap. 37. Alaudæ nomen à Gallis pro legione ſumptum his verbis docet Plinius: *Gallico vocabulo etiam legioni nomen dederunt alaudæ.* Inde Gallos legionarios Cicero paſſim alaudas vocat: ſic Philippicâ primâ; *Judices manipulares ex legione alaudarum:* & quintâ: *Anteſignanos, & manipulares, & alaudas judices ſe conſtituiſſe dicebat:* & decimâ tertiâ: *hunc accedunt alaudæ, cæterique veterani.* Et Suetonius in Julio Cæſare cap. 24. *Unam etiam* (legionem) *ex tranſalpinis conſcriptam, vocabulo quoque Gallico. Alauda enim appellabatur.* Ut pateat origo vocis, ſciendum *alafdam* Veteres dixiſſe pro alauda. Sic *cauneas* idem ferè ſonaſſe quod De Divinat. lib. 2. *caſneas* vel *cave ne eas* docent hæc Ciceronis: *Quum M. Craſſus exercitum Brunduſii imponeret, quidam in portu caricas Cauno advectas cauneas clamitabat: dicamus, ſi placet, monitum ab eo Craſſum caveret ne iret.* Porrò *alafda* pro Syro אלפתא *alafata* millenarium ſonat; à quo numero Gallicæ legiones primò dictæ, plurimum auctæ deinceps, tamen priſcum nomen retinuerunt. Sic אלוף *aluph* Hebræis propriè eſt chiliarchus; tamen pro quovis duce ſumitur, ut אלף *eleph* chilias pro quovis numero, etiam multo majore. Vide Mich. 5: 2. & Jud. 6: 15.

Caterva etiam juxta Vegetium lib. 2. cap. 1. eſt legio Gallorum. *Galli* (inquit) *atque Celtiberi pluresque barbaricæ nationes catervis utebantur in prælio, in quibus erant ſena millia armatorum. Romani legiones habent, in quibus ſingulis ſena millia, interdum amplius militare conſueverunt.* Syris propriè כת ערבא *cat-erva* eſt turma mixtionis ſive miſcellanea. Nempe legio conſtabat ex militibus omne genus. Vegetius: *Legio autem propriis cohortibus plena cùm gravem armaturam, hoc eſt, principes, haſtatos, triarios, anteſignanos, item levem armaturam, hoc eſt, ferentarios, funditores, baliſtarios, cùm proprios & ſibi impoſitos equites legionarios iiſdem matriculis teneat, &c.* Caterva Britannis hodiè eſt *caturfa.* Camd. pag. 13.

Geſſatæ vel *Gæſatæ*, ut plerique volunt, ſunt Gallorum milites mercenarii. Plutarchus in Marcello: μετεπέμποντο Γαλατῶν τοὺς μισθοῦ στρατευομένους οἱ Γεσάται καλοῦνται, *miſerunt Gallorum milites mercenarios qui Geſſatæ vocantur.* Oroſius: *Cùm etiam* Lib. 4. cap. 13. *ex ulteriore Gallia ingens adventare exercitus nuntiaretur maximè Geſatorum, quod nomen non gentis, ſed mercenariorum Gallorum eſt.* Polybius, in quo Lib. 2. Γαισατοὶ, eos ait ſic eſſe appellatos διὰ τὸ μισθοῦ στρατεύειν, ἡ γὰρ λέξις, inquit, αὕτη τοῦτο σημαίνει κυρίως. Alii ſcribi volunt Γαζάται vel Γαιζῆται, quaſi γᾶν ζητοῦντες propter frequentes migrationes, aut verò παρὰ τὴν γάζαν, quia plerique Gallorum erant χρυσοφοροῦντες, quæ eſt Euphorionis ſententia apud Stephanum in Γάζα. Vide etiam Etymolog. in Γαιζῆται & Phavorinum in Γαζῆται. Alii à geſis deducunt teli genere. Servius in 8. Æneid. *Geſa haſtas viriles, nam etiam viros fortes Galli Geſos* (lege *Geſatos*) *vocant.* Strabo putavit eſſe gentem; dicit enim lib. 5. circa Padum habitare Gallos plurimos, *quorum maximæ gentes Boii & Inſubres, & qui Romam aliquando ſubita incurſione ceperunt* Senones, μετὰ Γαισάτων, *cum Gæſatis.* Suidæ etiam Γεσάται ἔθνικόν. Nempe latuit Viros doctos verbum eſſe Phœnicium. Hebræorum magiſtris גיס *gaias*, Syris גיסא *gaiſa*, Arabibus גיש *gais* eſt exercitus. Plurale Hebræum eſt גיסות *gaiaſot*, Arabicum גויש *guious*, Syrum גיסין *gaiſin*, vel fœm. termin. גיסתא *gaiſata.* Inde Gallorum copiæ Γαισαταὶ dictæ. Hæc eſt vera origo vocis ignotæ hactenus.

Vargi apud Arvernos non tam erant milites quàm latrones. Sidonius Epiſt. 4. lib. 6. *Arverni Vargorum nomine indigenas latrunculos nuncupant.* Vargi, id eſt, Punico ſermone פרקין *farkin*; nam Hebræum פרק *perek* vel *pherek* quandoque pro rapina ſumitur. Sic Nahum. 3: 1. פרק מלאה *rapina plena.* Abdiæ 14. ולא תעמוד על הפרק, *& non ſtabis ad rapinam.*

Crupellarii ſunt Gallorum gladiatores κατάφρακτοι. Tacitus lib. 3. Annal. *Adduntur è ſervitiis gladiaturæ deſtinati quibus more gentico continuum ferri tegimen; Crupellarios vocant.* Nempe ab Hebræo כרבל *cirbel*, amicire, tegere; unde מכרבל *mecurbal*, *opertus*, pallio *tectus* 1. Par. 15: 27. Græci περιεζωσμένος. Hinc כרבלא *carbela*, Dan. 3: 21. volunt eſſe paludamentum.

Bagaudæ dicti ſunt ii Gallorum qui ſub Diocletiano rebellarunt Amando & Æliano ducibus. Euſebius in Chronico *Bagaudas* appellat, & Oroſius *Vacaudas* (ſic legendum, non Vacuadas) Eutropius *Bacaudas.* Sed Salvianus, cui plus fidendum in ſuæ gentis vocabulo, conſtanter ſcribit *Bagaudas*, & palam docet hoc nomine rebelles ſignificari, qui Hebraicè בוגדים *boguedim.* Is enim ita de Bagaudis: *Imputamus nomen quod ipſi fecimus. Et vocamus rebelles, vocamus perditos, quos eſſe compulimus criminoſos. Quibus enim aliis rebus Bagaudæ* (rebelles) *facti ſunt, niſi iniquitatibus noſtris, niſi improbitatibus judicum? &c.* Item: *Quid aliud etiam nunc agitur quàm tunc actum eſt, id eſt, ut qui adhuc Bagaudæ non ſunt, eſſe cogantur?* Hoc vult Romanorum injuriis Gallos in obſequio adhuc perſeverantes ad rebellionem compelli. Hinc Proſper. *Omnia penè*

Ad A. MMCCCIII. Oroſ. lib. 7. verſ. 25. Eutrop. lib. 9. Salvian. lib. 5.

penè Galliarum servitia in Bagaudam conspiravêre, id est, uno consensu rebellarunt. Nam *Bagauda* est rebellio. Eumenius Rhetor de Scholis: *Latrocinio Bagaudicæ rebellionis obsessa.*

Eusebius in Chronico lib. 1. pag. 35. undecunque id habeat, Galiarios a Romanis appellari dicit Gallicos servos: Ῥωμαῖοι, inquit, Γαλλῶν μυριάδας δ΄ πρὸς τοῖς τριακοσίοις ἀνεῖλον. Τοὺς δὲ αἰχμαλώτους αὐτῶν κατεδουλώσαντο, Γαλιαρίους καλοῦντες αὐτούς. *Romani Gallorum quadraginta millia interfecerunt, & trecentos insuper; captivos autem illorum servituti subjecerunt, Galiarios illos vocantes.* In quem locum Scaliger: *Hoc nuspiam legere memini, &c. Et sanè falsum est ullos homines in bello captos & in servitutem redactos à Romanis Galiarios dictos.* At ex Vegetio saltem id constat, quod Viro magno non succurrit, *Galearios* dictos lixas sive calones, id est, militares servos: *Lixas*, inquit, (*quos Galearios vocant*) *ad natandum exercere percommodum est.* Item: *Ex ipsis calonibus (quos Galearios vocant) idoneos ac peritos usu legebant.* Quam vocem ut Romanos putem à Gallis mutuatos facit Eusebii locus nuper citatus. Hebræis porrò גל״ר *galiar* vel גול״ר *guliar* id ipsum est. Exempla profert partim ex Talmude, partim ex Targum secundo lib. Esther. cap. 6. vers. 12. doctissimus Buxtorfius Talmudici Lexici pag. 431.

Veget. de re milit. lib. 1. c. 10.
Idem lib. 3. cap. 9.

Gallorum arma fuêre, ut diximus, spatha, gessum, lancea, sparum, cateia, matara, thyreos & cetrum. *Spatha*, Isidoro *spata*, Italis *spada*, Hispanis *espada*, Hebræis recentioribus אספטי *ispati*, est Gallorum gladius. Diodorus de Gallis lib. 5. ἀντὶ δὲ τοῦ ξίφους σπάθας ἔχουσι μακρὰς σιδηρᾶς, *pro gladiis autem magnas habent spathas ferreas.* His Romani usi deinceps. Vegetius: *habebant gladios majores quos spathas vocant.* Spatam definit Isidorus *gladium ex utraque parte acutum*, id est, δίστομον ancipitem. Hoc cæsim feriebant non punctim διὰ τὸ μηδαμῶς κέντημα τὸ ξίφος ἔχειν, *quia mucrone carebat*, ut scribit Polybius lib. 2. Ita etiam Livius l. 32. *Gallis prælongi gladii, ac sine mucronibus.* Itaque minus propriè Apulejus lib. 1. asini dixit spatham præacutam mucrone infesto. Et falluntur qui spatham dici volunt à similitudine τοῦ שפוד *sphud*. (Chaldæi sic vocant verutum, ut Itali *spedo*, Belgæ spit, Angli *spitte*, Germani spiss.) Nam ex descriptione apparuit Gallicum gladium nihil habuisse simile cum veruto. Sed spatæ nomen factum ex Hebræo שבט cujus plurale שבטים *sbatim*. Chaldæi etiam per P שפטין *spatin*, id est, spatas, scribunt. שבט est baculus quivis. Sed Ps. 2: 9. שבט ברזל baculus ferreus est חרב *ensis*, ut rectè monent Rabbi Selomo & Aben-Ezra. Ita spatha vel spata Gallis, qui nomen generis pro specie usurparunt.

Gessum vel Gesum & Gæsum quidam pro hasta sumunt. Servius: *Pilum propriè est hasta Romana, ut gessa Gallorum, sarissa Macedonum.* Augustinus locutionum de Josue lib. 6 *Septuaginta Interpretes qui posuerunt geson* (Josue 8: 18.) *miror si & in Græca lingua hastam vel lanceam Gallicanam intelligi voluerunt: ea quippe dicuntur gesa.* Suidas: Γαῖσα καὶ γαισός, κοντός, εἶδος ἀμυντηρίου οἷον δόρατος, *Gæsa & gæsus, contus, teli genus ut hastæ.* Ita etiam in Γέσοι: Ἔστι δὲ ὅπλον ἢ κοντὸς μακρόθεν κεντοῦν, *est autem telum aut contus eminus pungens.* Gæsum tamen est hastile aut jaculum potiùs quàm hasta. Festus: *Gesum grave jaculum.* Hesychius; Γαισός, ἐμβόλιον ὁλοσίδηρον, *jaculum totum ex ferro.* Proinde singuli bina gerebant. Varro apud Nonnum: *cum binis gessis essent.* Claudianus: *binaque gessa tenens.* Virgilius: *duo quisquis Alpina coruscant Gesa manu.* Planè ut hastilia; Idem:

Bina manu lato crispans hastilia ferro.

Ovidius:

---- *lævâque hastilia bina gerebat.*

Chaldæis idem גיסא *gisa* & גיססה *gisesa*. Sic 2. Sam. 18: 14. *Et accepit* תלתא גססין *tria gesa in manu sua*: Græci τρία βέλη *tria jacula*, meliùs quàm Hieronymus *tres lanceas.* Alludit & Hebræum חץ *chets* pro sagitta & jaculo. Mutatur enim *cheth* in g, ut in galbano ex חלבנה. Quod penè omiseram, Athenæus Hispanis etiam gæsa tribuit, γαισων gesorum usum dicens ab iis venisse ad Romanos.

Est & *sparum* Gallici teli genus. Paulus: *Rumex genus teli simile spari Gallici.* Festus à spargendo dici vult. Ego *sparum* suspicor à ferreo acumine dici, quod Arab. dicitur שפר iisdem literis, sono tamen diverso *sophron.*

Etiam *lancea* Gallicum vocabulum, si Diodoro credimus, qui sic habet: προβάλλονται λόγχας, ἃς ἐκεῖνοι λαγκίας καλοῦσι. Tamen Varro apud Gellium lanceam dicit *Hispanicum verbum esse.* Et apud Nonium Sisenna videtur ad Germanos referre: *Gallia*, inquit, *materibus, Suevi lanceis configunt.* Sed authore Festo, *Lancea à Græco dicta, quam illi λόγχην vocant.* Unde & Talmudicis לונכא *loncha* dicitur, & Syris לוכויתא *luchoito.* Nos hanc litem nostram non facimus. Tantùm lanceam monemus Hebraicè dici רומח & Chald. רומחא *romcha.* Huic valde affine λόγχη. E liquidis enim R & L sunt maximè permutabiles. Sic λείριον *lilium*; κρίβανος *clibanus*; *peregrinus*, Gallicè *pelerin, &c.*

Lib. 5.
Lib. 15. cap. 30.

Cateja Isidoro *genus est Gallici teli ex materiâ quam maximè lenta, quæ jactu quidem non longè propter gravitatem evolat, sed quò pervenit vi nimia perfringit.* Proinde ad catejas pertinent hæc Ammiani lib. 31. *Barbari ingentes clavas in nostros conjicientes ambustas, mucronesque acrius resistentium pectoribus illidentes, sinistrum cornu perrumpunt.* Catejæ igitur nomen ab Hebræo verbo כתת *catat*, id est, hostiles copias perrumpere & perfringere. Ita sumitur Num. 14: 45. & Deuter. 1. ℣. 44. & 2. Chron. 15: 6. & Psal. 89: 24. & Es. 24: 12. & Jerem. 46: 5. & Zach. 11: 6. Ex כתת dicendum esset *Catteja* duplici T. Sed huic verbo id proprium est ut alterum ת excidat, ut in ואכת Deut. 9: 21. & in ויכתום Num. 14: 45. & in ויכתו Deut. 1: 44. Ideò nonnulli referunt ad defectiva יכת vel נכת

Pro *matara* Cæsaris in libris ad Herennium scribitur *mataris*, in Nonno *materis*, in Hesychio μάδαρις, in Strabone μεϱις, μαῖρις, μάρις, μάαρις; sed legendum Docti monent μάταρις vel μάτερις. Hodiè Gallis *matras* unde *matrasser.* Teli Gallici genus erat. Sisenna: *Galli materibus; Suevi lanceis configunt.* Author librorum ad Herennium: *Nec tam facile ex Italia mataris transalpina depulsa est.* Strabo definit πάλτου τι εἶδος, *palti speciem*; & paltum Pollux Μηδικὸν ἀκόντιον *Medicum jaculum.* Vocis origo est aperta. Nam Arabicè מתר *matara* est jaculari. Giggejus: מתר באלסלח *telum jecit*; אלמתר *jactus*, imò jaculatio.

Θυρεὸς idem quod scutum, hoc est, clypeus oblongus, ita dictus, ut multi volunt à similitudine januæ. Sed vox videtur esse barbara, 1. quia ante Polybium, qui inter Pœnos diu vixit, nemo Græcorum eâ usus est. 2. Addo clypeum Chaldaicè dici תרים *theres*, & Arabicè תרס *thurs.* Atque inde verbum התרים Hebræis idem esse quod scuto se munire. 3. Præterea θυρεὸν Græci Barbarorum armis accensent. Athenæus sub finem libri sexti scribit Romanos à Samnitibus didicisse θυρέου χρῆσιν. Pausanias in Arcadicis θυρεοὺς *thyreos* Gallis tribuit tanquam proprios, ut *gerra* Persis: *Ferentes*, inquit, *parva hastilia & scuta oblonga* κατὰ τοὺς Κελτικοὺς θυρεοὺς ἢ τὰ γέρρα τὰ Περσῶν, *ut sunt Celtarum thyrei & Persarum gerrha.* Idem in Phocicis de Gallis Sperchium amnem trajicientibus Brenno duce; τὰ ὅπλα

 τοὺς ἐπι-

τοὺς ἐπιχωρίους θυρεοὺς ἐποιεῖτο ἕκαστος ἀντὶ χεδίας, *ſcuta nempe thyreos patrios unuſquiſque pro rate adhibuit.* 4. Phœnices igitur veriſimile eſt hujus clypei nomen & uſum ex Oriente attuliſſe. 5. Quamvis utut concederemus θυρεὸν dici ἀπὸ τῆς θύρας, tamen Phœnicia vox eſſet. Græcum enim θύρα, Germanicum *thur*, Anglicum *doore*, Perſicum *dare*, deflexa ſunt ex Syro תרע *thera*, quod viciſſim per metatheſin factum ab Hebræo שער.

Cetram, brevioris clypei genus, Virgilius Oſcis tribuit, Hiſpanis Plutarchus & Silius, Iſidorus Afris, Tacitus Britannis. Id ipſum *Cætreæ* vel *Cyrtiæ* quas Iberis & Celtis adſcribit Heſychius: Καίτρεαι, inquit, ὅπλα Ἰβηρικὰ, οἱ δὲ κυρτίας. Item, Κυρτίας Κελτοὶ τὰς ἀσπίδας. Puto Phœnices dixiſſe כתירא *cetera* pro כשירא *ceſera*, literis ש & ת de more permutatis, ut in תר & תוב & תום & תבר, &c. כשירה pro מגן, id eſt, clypeo, reperitur in Chaldæa Paraphraſi Prov. 6: 11. Idem erat *citura* Mauris. Vetus Scholiaſtes ad hæc Juvenalis Sat. 11. *Et Gætulus Oryx. Oryx animal minus quàm bubalus, quem Mauri uncem vocant: cujus pellis ad cituras proficit, ſcuta Maurorum minora.*

Mangas, mangana, mangonalia (vernaculè *mangoneaux*) ut petrarias Gallorum machinas memorat in poliorceticis doctiſſimus Lipſius. Abbo:

Mangana quæ proprio vulgi libitu vocitantur,
Saxa quibus jaciunt ingentia.

Græcum eſſe probant ex veteri gloſſario, in quo balliſtra redditur μάγγανον πολεμικόν. Tamen Græcè μάγγανον non machina, ſed machinatio potiùs, ſaltem apud vetuſtiores. At מנגנון pro machina occurrit in ſecundo Thargum Eſther & paſſim in Arabum ſcriptis. Manga fortè & Mangana, & ſynonymæ voces μηχάνη & *machina* fiunt ab Hebræo מחי *mechi*, unde compoſitum מחי קבלו pro machina helepoli Ezech. 26: 9.

Carnon pro tuba Galli uſurparunt. Heſychius: Κάρνον τὴν σάλπιγγα, Γαλάται, Arabes etiam קרן *carnon* dicunt, & Syri קרנא *carno* vel *carna*, unde & Romani *cornu*.

Curruum ut genera ſic & nomina plura fuêre apud Gallos: *benna, petoritum, carrus vel carrum, covinus, eſſedum, rheda. Benna*, inquit Feſtus, *linguâ Gallicâ genus vehiculi appellatur, unde vocantur combennones in eadem benna ſedentes.* Benna Germanis hodiè *benne*, & noſtratibus *banneau*. Nomen fecêre אופנים *ophannim* rotæ, א excidit, quia non eſt radicale. Sic aliud rotæ nomen Hebræum גלגל etiam pro curru ſumitur Ezech. 23: 24. Et plauſtrum עגלה dicitur à rotarum rotunditate. Et aliud genus Gallici currus *petoritum* Feſtus dici exiſtimat *à numero quatuor rotarum.* Nempe Maſſilienſium, à quibus Galli numeros didicerant, dialectus erat Æolica. Nam ex Phocea venerant, quæ eſt urbs Æolidis. Æolibus autem πίσυρες & πίτυρες & πέτορες idem ſunt quod Ionibus τέσσαρες. Cambri hodiè dicunt *pedwar*, & Britanni Galliæ *pevar*.

Vide Gell. lib. 5. c. 20.

Carri vel carra ſunt currus quibus vehuntur impedimenta exercitus. Cæſar è Gallia creditur hanc vocem in Latium intuliſſe, quamvis ante Cæſarem etiam Varro & Siſenna uſurpaverint. *Carrus* vernaculâ linguâ *char* dicitur, & Talmudica קרון *caron.* Sic קרוני מלחמה *carri bellici*, היושב בקרון *qui ſedet in carro*, נבעלת בקרון *adducta eſt in carro.* Radix eſt קרר unde nomen קרר *karar*, id eſt, auriga. R in קרון non geminatur, quia non fert linguæ Hebrææ genius. Sed Arabes ſcribunt קר *karron.*

Fuit & covinus currûs bellici ſpecies apud Gellos & Britannos, quibus hodiéque *Cowain* eſt vehere. Lucanus lib. 1.

Et docilis rector monſtrati Belga covini.

Vel ut corrigendum me monuit Vir doctiſſimus Iſaacus Voſſius,

---- conſtrati Belga covini.

Mela de Britannis lib. 3. cap. 6. *Dimicant bigis & curribus, Gallicè armati. Covinos vocant.* Inde *covinarius* pro auriga apud Tacitum in Agricola. Covinus Chaldæis eſt גוספן *goſphan.* Sic. Eſ. 10: 32. legitur Sennacheribus habuiſſe in exercitu ארבעין אלפין גוספנין, *quater mille covinos.*

Eſſedum etiam eſſe Gallicum vehiculum diſcere eſt ex his Poëtæ:

Belgica vel molli melius feret eſſeda collo.

In quæ Servius: *Belgica eſſeda Gallicana vehicula, nam Belgæ civitas eſt Galliæ in qua hujuſcemodi vehiculi uſus repertus eſt.* Et Philargyrius: *Eſſeda autem vehiculi vel currûs genus quo ſoliti ſunt pugnare Galli. Cæſar teſtis eſt libro ad Ciceronem tertio. Multa millia equitum atque Eſſedariorum habet.* Eſſedum Hebræis eſt הסדן *haſſedan*, ut in Hebræorum adagio de rebus præpoſteris ונמשכו הסוסין אחר הסדנים *& trahuntur equi poſt haſſedanim*, id eſt, poſt eſſeda. Sic סדנין vel סדניא pro curribus occurrit in Chaldæa Paraphraſi Jonathanis, Gen. 45: 19, 27. & 46: 5. Gręcè Σατῖναι ſunt plauſtra. Heſychius: Σατῖναι, αἱ ἅμαξαι.

Supereſt rheda de qua Quintilianus lib. 1. cap. 9. *Plurima Gallica valuerunt, ut rheda, petoritum quoque, quorum altero Cicero tamen, altero Horatius utitur.* Sic & Chaldæis רדא *rheda* eſt currus, cujus plurale רדוות *rhidwath* legitur in Jonathanis & Hieroſolymitana Paraphraſi Exod. 14: 25. Agitur de bellicis Ægyptiorum curribus, à ſingul. רדא factum plur. רדוות ut ספוות à ספא labium.

IV. In Gallicis veſtibus cenſentur *rheno, ſagum, linna, gaunacum* aut *gauſapa, bardiacus, bardocucullus, braccæ, maniaci.* In his *Rheno* eſt Græcum ῥινός. Scaliger paulò aliter: *Id videntur accepiſſe à Græcis qui* ῥῆνας τὰ μῆλα *vocant.* Abſurdè à quodam hûc refertur ססרנון *ſaſrhenon* ex Bereſith Rabba & Baal Aruch pro כתונת עור *pellicea veſte.* Neque enim legendum *ſaſrhenon*, ſed σίσυρνον. Libycum eſt vocabulum teſte Heſychio, qui Libyes dicit σίσυρνον vel σισύρνην appellare τὸ ἐκ τῶν κωδίων ῥαπτόμενον ἀμπεχόνιον, *pallium ex villoſis pellibus conſutum.* Hinc & סיסרנה *ſiſyrna* legitur in Talmude Hieroſ. tractatu *Nedarim* cap. 7. ut obſervatum à Buxtorfio. Videntur idem eſſe σισύρα & σίσυς, quamvis diſtinguant Heſychius & Ariſtophanis Scholiaſtes in Avibus. A Siſyrna Baleares vocantur à Lycophrone σισυρνοδῦται.

Sagum Gallicum eſſe veſtimentum teſtatur Varro. *In his*, inquit, *multa peregrina, ut ſagum, rheno, Gallica.* Sagum aliud majus pro ſtragula, quod propriè gaunacum, aliud minus pro veſte; quæ rurſus duplex, hyemalis & æſtiva. Diodorus: ἐπιπορποῦνται δὲ σάγους ῥαβδωτοὺς, ἐν μὲν τοῖς χειμῶσι δασεῖς, κατὰ δὲ τὸ θέρος ψιλούς. Hyemale propriè ſagum æſtivum *linna* dicebatur. Illud definio pannum quadratum ex lana craſſa & villoſa, quod fibulâ nectebatur. Figura ex Afranio nota, qui habet *ſagos quadratos*, & ex his Iſidori: *Sagum Gallicum nomen eſt, dictum autem ſagum quadrum, eo quod apud eos primum quadratum vel quadruplex erat. Quadruplex*, id eſt, quadrilaterum. De fibula ſic Diodorus ἐπιπορποῦνται δὲ σάγους; Plutarchus itidem: αὐτὸς σάγον ἐκπεπορπημένος μέλανα. Et Varro apud Nonium: *Cùm neque aptam mollis humeris fibulam ſagus ferret.* Materiam deſcribit Strabo lib. 4. ἡ δὲ ἔρεα τραχεῖα μὲν, ἀκρόμαλλος δὲ, ἀφ' ἧς τοὺς δασεῖς σάγους ἐξυφαίνουσιν, *lana autem eſt aſpera & oblongis villis ex qua denſa ſaga contexunt.* Et lib. 3. ubi de Celtiberis: φοροῦσι δὲ σάγους μέλανας τραχεῖς, καὶ παραπλήσιον ἔχοντας τὸ ἔριον ταῖς αἰγείαις θριξὶ, *ferunt ſaga nigra & aſpera, quorum lana proximè accedit ad caprinas*

De ling. Lat. lib. 4.

prinas pelles. Nec multò aliter Hebræi Scholiastæ in Talmudicum tract. Kelim cap. 29. sagum definiunt בגד צמר עב, *vestem ex lana crassa.* Baal Aruch in סגוס *sagus:* ושל צמר היא וכולה ציצית כמו עור בהמה, *est ex lana planè villosa ut exuvia pecudis.* Sed & in Hieronymo *saga cilicina* legas, Exod. 26: 7. pro Hebr. יריעות עזים. Unum addo sagum olim habitum pro veste mœroris. Orosius lib. 5. *Cùmque ab exercitu Imperator appellatus esset, Romamque nuntios de victoria misisset, Senatus sagum, hoc est, vestem mœroris, quam exorto sociali bello sumpserat, hac spe arridente deposuit.* Ex his locis colligas Gallorum *sagum* penè idem fuisse quod שק *sac*, id est, saccum Hebræorum. Pro quo Arabs Interpres מסח μέσκ@ & Vulgatus *cilicium* habent. Erat enim villosa vestis vel cilicina. Hinc Esaias sacco vestitur cap. 20: 2. id est, veste villosa de more Prophetarum 2. Reg. 1: 8. Et Zach. 13: 4. Et ad hæc Esaiæ verba cap. 50. vers. 3. *Induo cœlos atrore, velut saccum pono operimentum eorum.* Johannes ita alludit Apoc. 6: 12. *Sol factus est niger ut saccus cilicinus.* Saccus denique in luctu sumebatur, quod nemo nescit. Isidorus saccum & sagum vidit esse valde affinia, proinde statuit *saccum à sago dici*, cùm contrà sagum à sacco fiat, saccus enim est antiquior.

Densa Gallorum saga Strabo λαίνας *lænas* vocari dicit. Nempe *læna* idem quod χλαῖνα ἀπὸ τοῦ χλιαίνειν, ut volunt. Sed *linna* est sagum mollius. Isidorus: *Linnæ saga quadra & mollia sunt de quibus Plautus. Linna cooperta est in textrino Gallia.* Linna Diodoro est σάγ@ ψιλὸς, & Varroni *mollis sagus.* Nomen habet à mollitie. Arabice saltem לין *lein* mollem significat, & לין *lin* vel לינה *lina* mollitiem, nulla est vox frequentior.

Gaunacum Varroni est *majus sagum & amphimallon.* Sed Græci pro amphimallo definiunt heteromallon, id est, una parte villosum. Hesychius: Καυνάκης, στρώματα ἢ ἐπιβόλαια ἑτερομαλλῆ. Vocem esse Persicam docent hæc Aristophanis in Vespis: οἱ μὲν καλοῦσι Περσίδ', οἱ δὲ Καυνάκην. Eódem recidit quod Pollux Babylonicam esse dicit: Βαβυλωνίων δ' ἦν ὁ Καυνάκης. Sic Ælianus mures describit circa Teredonem Babyloniæ, quarum pelles in vestium usum consutas ad Persas ferri dicit, & incolarum sermone vocari Καυνάκας, ut quidem legit Gesnerus. *Caunace* igitur vel *gaunacum* est Chaldæorum גונכא *gunca.* Hinc Judic. 4: 18. Jahel Sisaram decumbentem operuit בגונכא *gaunaco.* Ubi Kimchius: *est stragulum crassius ex utraque parte villosum*, quæ est definitio Varronis. Rursus 2. Reg. 8: 15. ונסיב גונכא; *& accepit gaunacum, & immersit aquæ, & expandit super faciem ejus, & mortuus est.* Hebr. est מכבר quod exponunt pannum densum aut cilicium. Et priore loco est שמיכה *stragulum*, cui nomen à densitate. Nam Chald. סומכא & Arab. סמכה est crassities, densitas.

Lib. 7. cap. 13. De animal. lib. 17. cap. 17.

Gaunacum in Isidori glossario exponitur *gausapa.* Gausapa Talmudicis est גושפק *guspak.* גושפקין definit Baal Aruch גלופקרין ראויין בימות הגשמים *crassa & villosa pallia, quorum usus est pluviæ tempore.* Id ipsum gausape & gausapine. Ideò à Martiali pro parodoxo habetur:

Mense vel Augusto sumere gausapinas.

Et in apophoretis inde commendatur Gausapina, quod præ solito tam sit tenuis, ut vel æstivis mensibus possit esse usui:

Is mihi candor inest villorum & gratia tanta
Ut me vel media sumere messe velis.

Bardiacus est Gallicæ lacernæ genus, de qua Martialis lib. 4. Epigr. 4.

Lassi bardiacus quod evocati,
Malles quam quod oles olere Bassa.

Fallor aut pro Bardiaco dicebatur etiam *Bardus.* Inde compositum *Bardocucullus*; de quo mox. Alludit Talmudicum ברדס *bardes* in plur. ברדשין. Aruch bifariam explicat. 1. גלופקרין שמכסין את המטות, *stragula ex lana crassiore quibus teguntur lecti.* 2. בגדי צמר שאינן תפורין, *vestimenta ex lana inconsutilia*, qualis erat Christi tunica. Sed error est manifestus; quia Talmudici multis disputant in tractat. כלאים an vestis licita sit *bardes*, & licitam esse concludunt, si consuta sit filis cannabinis, at secus si laneis; ergo non fuit ἄῤῥαφ@ inconsutilis. Eódem alludit Arabum ברד *bord* vel ברדה *borda*, quæ definitur à Giggejo *vestis variis lineis contexta & variegata: Nigra vestis flavo colore intexta, quam induunt Arabes.* Nomine ut videtur deducto ab hac ipsa colorum varietate. Sic Gen. 31: 12. ברדים dicuntur agni & hœdi qui variis coloribus erant interstincti & interpuncti. Inde lux Augustini verbis ep. 68. ubi de Circumcellionum immanitate: *Presbyterum, &c. burdâ vestitum, cum quibusdam dolendum, quibusdam ridendum in pompa facinoris sui ostentassent.* Et rursus epist. 166. de eodem ut videtur. *Restitutus Victorianensis, &c. quare raptus est de domo sua, cæsus, in aqua volutatus, burdâ vestitus:* Id est, veste varia in derisionem presbyteratûs.

Cucullus putatur aliud fuisse Gallis quàm vulgò, nempe pallii genus. Ut Britannis hodiè *cucul*, & Hebræis כלא *cucla.* Sic in *Jelammedenu* עשו מלובש ככלא ויעקב מלובש ציצית, *Esau vestitus erat cucullo, & Jacob veste fimbriata.* Ibidem כלא exponitur כלמים *chlamys.* Inde compositum bardocucullus pro pallio breviore. Martialis:

Gallia Santonico vestit te bardocucullo,
Cercopithecorum penula nuper erat. Lib. 14. Epigr. 128.

In Capitolini Pertinace leguntur *cuculli Bardaici*, tanquam à Bardeis vel Bardæis Illyrici populis, qui Ptolemæo Οὐαρδαῖοι vel Οὐάρδεοι. Sed aliis potior lectio: *cuculli Bardiaci.*

Gallos dicit Diodorus uti ἀναξυρίσιν ἃς ἐκεῖνοι βράκας προσαγορεύουσι, *femoralibus quas illi bracas vocant.* Inde Hesychius: Βράκεις, ἀναξυρίδες. Et alibi: Ἀναξυρίδες, φημινάλια βρακία βαρβαρικά. Origo vocis ברך *berec* genu; nempe ut à femore dicuntur femoralia, & à cruribus σκέλεαι, & talaria à talis, & à pedibus πόδεια: sic à genibus *bracæ* vel *braccæ*, quia infra genu & ad crura usque descendunt. Agathias de Francis lib. 2. ἀναξυρίδας οἱ μὲν λινᾶς, οἱ δὲ καὶ σκυτίνας διαζωννύμενοι τοῖς σκέλεσι περιαμπίσχονται. Ex eadem est origine ברכייר *braciar*, id est, corium seu ventrale opificum quod genua contegit. ר in fine additum ut in שנדלר *sandalar* & similibus.

Maniacum definit Polybius lib. 2. Χρυσοῦν ψέλλιον ὃ φοροῦσι περὶ τὰς χεῖρας ἢ τὸν τράχηλον οἱ Γαλάται, *torquis* aut *monile aureum quod ferunt Galli circa collum & manus.* Falluntur qui à manu deducunt. Est enim Chaldæum מניכא *menica*, quo pro torque utitur Daniel cap. 5. vers. 7. ut & Paraphrastæ passim.

Accedit etiam ad Hebræum, Syrum, & Arabicum purpuræ nomen ארגון *arguan* Gallicum *virga*, de quo Servius in illud Virgilii de Gallis lib. 8. Æneid. *Virgatis lucent sagulis. Benè allusit ad Gallicam linguam, per quam virga purpura dicitur; virgatis ergo ac si diceret purpuratis.* Interim absit à me ut putem Virgilium hoc voluisse quod illi imponit Servius. Quid sint virgata sagula multi exponunt: sed nemo melius Scaligero conjectaneis in Varronem lib. 4.

V. Animalium nomina sermonis Gallici veteris pauca supersunt. Tamen in iis paucis palam est id quod diximus, pleraque esse Phœnicia. Hebraicè רמך *ramac* est equa Esth. 8: 10. Inde *marc* equus Gallis per literarum trajectionem, ut, in

forma ex Græco μόρφη. *Marc* equum fuisse scimus ex Pausania, cujus hæc verba in Phocicis: ἵππων τὸ ὄνομα ἴσω τις μάρκαν ὄντα ὑπὸ τ͂ Κελτῶν, *unusquisque sciat à Gallis equum vocari marcam.* Μάῤῥαν reponendum suspicantur Camerarius, Sylburgius, Amerbachius, alii, ut propius accedat ad Germanicum *mare*, id est, equam. Sed vanam esse hanc suspicionem multa docent. 1. Quod ex *marca* Pausanias deducit alteram vocem Gallicam τριμαρκίσιαν, id est, equitum agmen. 2. Quod in legibus Boaricis eodem modo scribitur: *Si quis aliquem de equo suo deposuerit, quem marc Galli vocant.* Item: *si equus est quod march dicimus.* 3. Quod *marc* vel *march* pro equo hodiéque est in usu apud utrosque Britannos, Galliæ inquam & Angliæ. 4. Adde voces Germanicas inde conflatas, ut *mark schalk* pro equorum vel equitum ministro, & *mark staller* pro equorum stabulario, id est, magistro stabuli.

Vide Lydii Glossem. Latino-barb.

Rhaphius est animal quadrupes, de quo Plinius: *Pompeji Magni primum ludi ostenderunt Chaum quem Galli Rhaphium vocabant, effigie lupi, pardorum maculis.* Lupum cervarium intelligi docent hæc ejusdem Plinii: *Sunt in luporum genere qui cervarii vocantur, qualem è Gallia in Pompeji Magni arena spectatum diximus.* Nomen Gallicum, ut puto, erat רעבי *rhawi*, quasi famelicum dixeris; quia creditur esse animal insatiabile. Idem Plinius: *insatiabilia animalium quibus à ventre protinus recto intestino transeunt cibi, ut lupis cervariis.*

Lib. 8. cap. 19. *Ibid. c. 22.* *Lib. 11. cap. 37.*

Abranas Galli simias vocabant. Hesychius: Ἀβράνας, Κελτοὶ τὰς κερκοπιθήκους. Quomodo Arabes אברמה *abrama* à singulari בראם *boram*; ita legitur in Giggejo.

Baracacæ iisdem erant hircorum aut caprarum pelles. Hesychius: Βαρακάκαι ἄγιοι (lege αἰγείοι) διφθέραι παρὰ Κελτοῖς. Nempe Chaldæis & Syris ברח *berach* vel ברחא est hircus. A Talmudicis dicitur conjunctis vocibus ברחא קרחא *barcha-karcha*, ad verbum *hircus calvus.* Sic in tractatu Sanhedrim: quid est *Asima* 2. Reg. 17: 30. est ברחא קרחא *hircus calvus.* Ita etiam exponit Kimchius in notis in hunc locum. Hircus calvus dicitur לפי שאין לו צמר, quia non habet lanam. Ex *barcha karcha* Galli fecerunt *baracacas.*

Taxea pro larido fit ex Hebræo דשן *daxen*, id est, saginare. Isidorus: *Taxea lardum est Gallicè dictum, unde dicit Afranius in rosa, Gallum saginatam pingui pastum taxea.* ש per x effero more Hispanorum.

Lug, unde Lugduno nomen, corvum exponit Clitophon Rhodius historicus, qui τῶν κτίσεων sive originum libros scripsit; ex quorum decimo tertio hæc citantur apud Plutarchum libro de fluviis in Arari: *Cùm Momorus & Atepomarus à Seseroneo regno dejecti, in eo colle ex oraculi præcepto urbem ædificare vellent, jactis jam fundamentis, corvi subitò apparentes, expansis alis arbores quæ circa erant replevêre. Momorus autem augurii callentissimus civitatem Lugdunum vocavit,* λοῦγον γὰρ τῇ σφῶν διαλέκτῳ τ͂ κόρακα καλοῦσιν, δοῦνον δὲ τ͂ ἐξέχοντα, *lugum enim linguâ sua corvum vocant. Dunum verò locum eminentem.* Lug pro corvo videtur factum ex Arabico לקחה *lukcha* ejusdem significationis. Vide Giggejum & alios Lexicographos.

Bardæa vel *bardala* Gallicè est alauda, si Turnebo credimus, cujus verba sunt Adversar. lib. 23. cap. 15. *Bardi apud Gallos sunt cantores & bardæa vel bardala alauda.* Quod idem in antiquo Lexico se legisse profitetur lib. 20. cap. 37. Rationem nominis non capio, nisi quod videtur esse vox composita ex Syro בר *bar*, id est, filio, unde ברגזא *bargeza* est halyætus, ברהדיא *barhaddaja* species accipitris, בר יוכנה *bar iucne* avis *magna* Judæis apponenda in epulo Messiæ.

In Arari fluvio piscem gigni scribit Callisthenes τ͂ Γαλατικῶν lib. 13. qui αὐξομένης τ͂ σελήνης λευκός ἐστι, μειομένης δὲ μέλας γίνεται παντελῶς, *crescente luna albus est, decrescente autem totus nigrescit.* Piscis ille ab incolis, eodem autore, Κλουπεία *Clupea* dicitur, nempe ab hac mutatione; Phœnicibus enim חלף *chalaph* est immutare & חלוף *chaluph* mutatus. Porro Gallos jam sæpe notavimus mutasse *chet* in *kappa.* De hoc eodem pisce Ennius in Phagiticis apud Apulejum:

Stob. serm. 48. de morbis.

Omnibus ut clupea præstet mustela marina.

Et Plinius ubi de Padi attilo: *Hunc minimus appellatus clupea venam quandam in faucibus ejus mira cupiditate appetens morsu exanimat.* Minimum appellat præ attilo, qui inertiâ pinguescens ad mille aliquando libras, catenato capitur hamo, nec nisi boum jugis extrahitur. Alioqui clupea vocatur à Callisthene μέγας ἰχθὺς, & putatur esse alausa quæ nonnunquam superat cubiti magnitudinem. Hûc facit quod alausam Veneti *chiepam* vocant, voce à clupea deflexa. Addo piscem esse valde spinosum, quod de clupea scribit Callisthenes: ὑπεραυξήσας δὲ ὑπὸ τ͂ ἰδίων ἀκάνθων ἀναιρεῖται, *cùm in extremam magnitudinem crevit à propriis spinis interimitur.* Proinde alausam Græci recentiores pro θρίσσα φρίσσαν vocant, quasi ἀπὸ ͂ φρίσσειν, quod est spinis inhorrescere. Et Recentiorum quidam ficto nomine aristosum piscem appellant. Sed hæc sunt alterius loci.

Man Teutonicâ linguâ esse hominem nemo nescit: Germanis & Gallis commune fuisse vocabulum multis asserit Cluverius, & inde dici Germanos, Alemanos, Cenomanos, Marcomanos, Normanos, &c. Origo vocis est in Tacito, qui de Germanis scribit: *Celebrant carminibus antiquis Tuitonem Deum terrâ editum, & filium MANUM originem gentis conditoresque.* Utrumque acceptum ab Ægyptiis; à quibus in Diis maximè colitur *Theuth* seu Mercurius tanquam artium & scientiarum repertor, & in hominibus *Menas* vel *Menes*, quem omnium hominum primum in Ægypto regnasse asserunt. Herodotus lib. 2. Βασιλεῦσαι δὲ Αἰγύπτου πρῶτον ἀνθρώπων ἔλεγον Μῆνα. Diodorus lib. 1. Μετὰ τοὺς θεοὺς τοίνυν πρῶτόν φασι βασιλεῦσαι τ͂ Αἰγύπτου Μενᾶν. Africanus ex Manethone: Μετὰ νέκυας τοὺς ἡμιθέους. &c. Α Μήνης Θεινίτης ἐβασίλευσεν, *post mortuos semideos, &c. primus regnavit Menes Thinites.* Tale est, quod teste Tacito, *pars Suevorum & Isidi sacrificat.* Et ad Astartes Deæ Phœnicum nomen alludit *Aestar* vel *Easter.* Ea fuit Dea Saxonum cui mense Aprili sacrificarunt. Unde Aprilem mensem vocarunt *Easter monath*, ut scribit Beda in libro de temporibus. Quin hodiéque Angli Paschales ferias appellant *Eastertime.* Quid quod Germanos Hebræi volunt Chananæorum esse progeniem, ut alibi probavimus ex Aben-Ezra.

Addo ex Suetonio Galbam Imperatorem primum Sulpiciorum cognomen Galbæ tulisse, *quod præpinguis fuerit visus quem galbam Galli vocant.* Nempe Galba factum ex חלב *cheleb*, id est, pinguedo, ut galbanum ex חלבנא *chelbena.*

In Galba cap. 3.

Pro corollario sit, quod Britanni nostrates galli cristam *cribell* appellant, ut Hebræi כרבל *carbel* & *cirbel.*

VI. In herbis vix quicquam video, quia Gallica herbarum nomina in Apulejo & auctario Dioscoridis pleraque sunt corruptissima. Tamen pauca hæc videntur esse Phœnicia. Hedera Gall. Σουβίτης, Hebr. חצוב *hasub.* Pulegium Gall. ἄλβογον. Mauris *alvegen* in Pandectario. Malè legitur ἄλβολον in auctario, inverso γ. Melissophyllon seu apiastrum Gall. μεριμόριον, Arabicè מרמאהור *marmahor* Avic. lib. 2. Pro μεριμόριον in Dioscoride perperam scriptum μερισειμόριον. *Gnaphalion* Gallis γελασανὲμ ab Arab. גלם

Diosc. l. 2. *Idem lib. 3.*

galasa quod sedere est, quia ex ejus foliis fit tomentum quo sedilia & culcitræ inferciuntur, unde & Græcum nomen est. Galenus de simpl. lib. 6. cap. 3. §. 11. de gnaphalio, ὠνόμασαι μὲν οὕτως ἀπὸ τοῦ φύλλοις αὐτοῦ μαλακοῖς ὅσιν, ἀντὶ γναφάλων χρῆσθαι, *inde nominata est quod foliis ejus mollibus pro tomento utantur.* Malè editio nupera *fomento* pro *tomento.* Dioscorides: Τούτου τοῖς φύλλοις τινὲς ἀντὶ γναφάλου χρῶνται λευκοῖς οὖσι καὶ μαλακοῖς. Quæ Plinius ita reddidit lib. 27. cap. 10. *Gnaphalion alii chamæzelon vocant, cujus foliis albis mollibusque pro tomento utuntur.* In *pempedula* pro pentaphyllo apud Dioscoridem & Apulejum, prior pars vocis palam est Æolica, sed posterior Phœnicia; nam דליות *dalioth* frondes reddunt Ezech. 17: 23. Inde igitur Gallis *dula* folium & *pempedula* quinque folium. Sic Cambris hodiéque *deilen* est folium, & *pymp* quinque. Armoricani Britones *pemp* dicunt, & *delis* vel *delion* pro *folio.* Iisdem *eith* est frumentum, & *bara* panis, ex Hebræis חטה *hitta* & בר *bar.* Et ut vinum Syri חמרא *chamra;* ita *zythum,* quod pro vino erat, Galli vocabant *corma.* In Athenæo legebatur καλεῖται δέρκομα. Sed ex epitoma & membranis corrigit doctissimus Casaubonus; καλεῖται δὲ κόρμα, Dioscorides habet κόρμι, Marcellus itidem *curmi.*

Ibid. Dioscor.

Athen. l. 4. p. 152.

Plin. l. 24. cap. 11.

Gallorum Druidas dicit Plinius *Samolum* herbam nominasse, nascentem in humidis, quam sinistra manu legi à jejunis oportebat, contra morbos suum boumque, nec respicere legentes. Quam herbam describat nullus scio. Sed *Samolus* dicta videtur à superstitioso ritu illam legendi sinistra manu. Hebr. שמאל *semôl* vel *samol* est sinistra.

Servius in 2. Georg. ubi de volemis pyris: *Volema,* inquit, *Gallicâ linguâ bona & grandia dicuntur.* Sic Arab. פילם *pheilem* & פילמאני *pheilemani* est magnus.

VII. Jam pro mantissa libet Geographica quædam & Chorographica Gallorum vocabula ex Phœnicia lingua interpretari. *Leuca* vel *Leuga* fuit olim & est hodiéque viarum mensura apud Gallos. Hesychius: λεύγη, μέτρον τι γάλακτος, *leuca mensura quadam Gallis.* Nam pro γάλακτος legendum esse Γαλάταις Meursius rectè monuit. Isidorus: *Mensuras viarum nos milliaria dicimus, Græci stadia, Galli leucas.* Et paulò pòst: *leuca finitur passibus quingentis.* Legendum *mille quingentis,* quomodo apud Jordanem vel Jornandem: *Leuga autem Gallica mille & quingentorum passuum quantitate metitur.* Quamvis ne sic quidem constet numerus. Utut enim leucæ Gallicæ sint valde inæquales, tamen ubi sunt brevissimæ continent minimum bis mille passus. *Lescam* pro leuca dicebant Veteres, ut *alafdam* & *casneas* pro *alauda* & *canneis,* ut jam antè probavimus. Porro *lesca* factum ex Phœniciis vocibus אלף קנים *eleph canim* utrinque decurtatis. *Eleph-canim* sunt mille cannæ. Canna Phœnicum erat שש אמות וטפח *sex cubitorum & palmi.* Ita habet Ezechiel cap. 40. vers. 5. Itaque mille cannæ, si cubitus Phœnicius nostro esset æqualis, darent passus MDCCCLXVI. Sed cùm sit aliquanto major, mille cannæ dant circiter bis mille passus.

Orig. l. 15. cap. 16.

De reb. Get. c. 61.

Apud utrosque Britannos *bro* regionem vel agrum sonat, ut Syris ברא *baro;* & *hel* vel *uhel excelsum,* ut Hebræis על *hal* vel *al,* & Syris עליא *elloijo.* Inde à Gallis dicti Allobroges qui montanam Sabaudiæ regionem obtinebant. Hoc multò verisimilius quàm quod scribit vetus Juvenalis Scholiastes: *dicti sunt Allobroga, quoniam broga Galli agrum dicunt, allo autem aliud; dicti igitur quia ex alio loco translati.* Allo aliud significat, sed Græcè, non Gallicè. Interim hoc accipimus quod *broga* vult Gallis agrum sonare; quod sermo Britannicus adeóque Syrus confirmant.

Utrisque Britannis *pen* vel *penn* est caput; & montis cacumen summum. Inde Pœnninis Alpibus nomen, non à Pœnis, ut volunt. Neque enim per Penninum jugum Annibal in Italiam ingressus est, sed per Taurinos, ubi triginta sex millia hominum, ingentemque numerum equorum & aliorum jumentorum amisit. *Id cùm inter omnes constet* (inquit Livius lib. 21.) *eo magis miror ambigi quanam Alpes transierit: & vulgo credere* (leg. *vulgo credi,* vel *vulgus credere*) *Pœnnino, atque inde nomen & jugo Alpium inditum, transgressum.* Et paulò pòst: *Neque Hercule montibus his* (*si quem fortè id movit*) *ab transitu Pœnorum ullo Veragri incolæ juri* (leg. *jugi*) *ejus norunt nomen inditum; sed ab eo quem in summo Sacratum vertice Pœnninum montem appellant.* Jovem fuisse putant qui Pœnninus ideò dictus sit, quod aram vel sacellum habuerit in summo *penn;* id est, vertice Alpium. Petitum id ex sermone Hebræo quo פנה *pinna* propriè angulum sonat, sed & fastigium montis, quod in angulum desinit. Sic Sophon. 1: 16. הפנות הגבהות Chaldæus reddit רמתא מנטלתא *colles excelsos.* Aben-Ezra etiam פנות dicit idem esse quod גבעות *colles.* Unde ducta metaphora Jud. 20: 2. & 1. Sam. 14: 38. duces populi vocantur פנות *pinnoth,* Chaldæus habet רישי *capita.* Vide & Soph. 3: 6. & Zach. 10: 4. & Es. 19: 13.

Alpes Gallorum linguâ vocari montes altos scribunt Isidorus & Philargyrius. Et Eustathius in Dionysium Ἄλπιν dicit idem esse quod τὴν κλεισοῦραν clusuram. Græci recentiores ita nominant τὰ ὀχυρώματα τῆς διαβάσεως. Tamen plerisque visum Alpes dici ab albedine nivium. Festus: *Album quod nos dicimus à Græco, quod est ἄλφον, est appellatum. Sabini tamen Alpum dixerant. Unde credi potest nomen Alpium à candore nivium vocitatum.* Etymologus: διὰ τὸ πλῆθος τῆς λευκῆς χίονος, Ἄλπεις ἐκλήθη τὰ ὄρη. Nempe in summis Alpibus; ut rectè Silius lib. 3.

Orig. lib. 14. cap. 8.

in Georg. lib. 3.

> ---- *una pruinæ*
> *Canentis quacunque datur promittere visus*
> *Ingeritur facies.*

Itaque ut alpus & albus, ita Ἄλπεια ὄρη καὶ Ἄλβια dicuntur pro varia dialecto: ut post Strabonem notant Stephanus & Eustathius. Neque vox Gallorum fuit propria, cùm illam Sabini etiam Græcique usurpaverint. Debetur tamen Phœnicibus, quibus לבן *laban* erat albus, & אלבן *alben* formâ Syrâ albescere. Unde & Libano nomen quem Paraphrastæ vocant אולבנין *Olbanim* Cant. 4: 11. Quippe in Libani vertice nives tam perpetuæ sunt quàm in Alpium jugis. Hieronymus in Jeremiam lib. 4. *Nix de Libani summitatibus deficere non potest, nec ullo ut omnis liquescat Solis ardore superatur.* In Creta etiam Λευκὰ *Leuca* dicta sunt Idæ montis vel prope Idam juga quædam in quibus nix nunquam deficit. Theophrastus hist. plant. lib. 4. cap. 1. Ἐν Κρήτῃ γοῦν φασιν, ἐν τοῖς Ἰδαίοις ὄρεσι καὶ ἐν τοῖς Λευκοῖς καλουμένοις, ὅθεν τῶν ἄκρων οὐδέποτε ἐκλείπει χιών. *In Creta igitur ut ajunt in Idæis montibus & iis qui Leuci vocantur ubi nix nunquam deest.* Non tamen de nihilo Ἄλπιν alii altum montem explicant, cùm & *al* celsum sonet, & *pen* collem aut verticem montis, ut jam antè monuimus.

Qui Cemmeni montes dicuntur Straboni & Ptolemæo, rectiùs Cæsari, & Pomponio, & Plinio, & Ausonio, & Lucano Gebennæ vocantur & Gebennici. Sunt & libri bonæ notæ in quibus Cebennæ scriptum, quod propiùs accedit ad vernaculum nomen *Les Cevennes,* & Britannicum *Keven,* quo vocabulo Cambri montis dorsum appellant teste Camdeno. Montes porro Gebennici à Strabone definiuntur ῥάχις ὀρεινὴ πρὸς ὀρθὰς τῇ Πυρήνῃ, *dorsum montanum ad rectos angulos Pyrenæ incumbens.* Sic גבינא *gebina* Syris est supercilium montis

Lug.

Luc. 4: 29. Et Hebræis גב *gab* dorſum, & גבנונים *gabnunim* celſi montes Pſ. 68: 17. quod Hebræi deducunt à nomine גבן *gibben.* Id gibboſum ſignificat Levit. 21: 20.

Dun Gallis erat collis, ut hodiéque Germanis & Britannis & Anglis. Clitophon: Δȣ̃νον καλȣ̃σι τ̃ ἐξέχοντα, *locum eminentem Dunum vocant.* Inde Lugdunum *corvi collis*, ut idem docet apud Plutarchum & Stobæum, quia colli eſt impoſita. Senecæ epiſt. 91. *Civitas uni impoſita, & huic non altiſſimo monti.* Itaque apud Strabonem, ubi dicitur Λȣ́γδȣνον ἐκτισμένον ὑπὸ λόφȣ, legi mavult Vir magnus ἐπὶ λόφȣ; quamvis utrumque ſit verum. Urbis enim pars una in ipſo colle eſt, altera colli adjacet. Sunt & alia Galliæ & Britanniæ oppida triginta minimum in *dunum* deſinentia, ut *Auguſtodunum*, *Axellodunum*, *Juliodunum*, *Laudunum*, *Melodunum*, *Noviodunum*, *Sedunum*, *Vellaunodunum*, &c. quæ omnia ſunt in collibus & locis editis. Scribitur & per T, ut Lingonum metropolis Andomatunum in Ptolemæo. Atque id accedit propiùs ad טן *tun* Arabum, טן *tun* propriè eſt quod eminet inter res duas æquales. Vide Giggejum.

At contraria ſignificatione *Dan* Britannis eſt inferius, ut Anglicè *down*, & Arabicè דון *douna*, quæ ſedulò ſunt diſtinguenda. Hinc Ptolemæo *Danmonii* ſunt qui habitant in valle fodinarum in extremo cornu Walliæ.

Aliud vallis nomen *Nant* Britannis eſt notiſſimum. Hinc *Nant badon*, vallis Badonica in Belgis apud Camdenum pag. 170. Et *Duff-neint*, id eſt, depreſſæ valles, locus in Danmoniis ibid. pag. 144. & *Nantuates* Galliæ populi ad Acronium lacum, Straboni, Cæſari, Plinio, &c. hodiè *le païs de Vaux*; nempe Hebr. נטה *nata* eſt inclinare, unde מטה inferius.

Pag. 241. Alibi notat Camdenus *Dole* à Britannis appellari *jacentem & aptam ad mare vel flumen planitiem.* Inde legas in Ninnio vetuſto ſcriptore Britannico; *Cæſar ad Dole bellum pugnavit.* Indidem nomen habet *Dole* Armoricæ urbs maritima. Gregorio Turonenſi *Dolenſis vicus.* Sic & Arabicè apud Gigg. דולע *daula* eſt planities.

Crag vel *Careg* iiſdem petram ſonat. Camdenus in Danmoniis pag. 136. *Mons Michaëlis incolis Careg cowſe, id eſt, rupes cana.* Et pag. 137. *In ipſo aditu rupes ardua & prærupta Crag ab incolis vocata ſurgit.* Et pag. 546. locum deſcribit in Ordevicibus *Cerygi Drudion* dictus, id eſt, lapides Druidarum, in quo cernuntur columnulæ peregrinis characteribus inſcriptæ quas Druidum fuiſſe ſuſpicantur. Hinc prope Rhodani oſtia πεδίον λιθῶδες campus lapideus, de quo Strabo, Mela, Plinius, Solinus, alii, hodièque vocatur *La Crau.* Videtur etiam in Oriente *crac* pro petra uſurpari. Brochardus in deſcriptione Terræ Sanctæ cap. 5. *Tranſibis terram Moab uſque ad petram deſerti quæ nunc Crac dicitur.* In Stephano legitur Χαράκμωβα & Μωβȣκαρὰξ, cùm verum nomen ſit כרך־מואב *crac-moab.* Sic in Cilicia rupes eſt Cragus nomine. Strabo lib. 14. εἶτα Κράγ@ πέτρα περίκρημν@ πρὸς θαλάττῃ, *hinc Cragus præceps ad mare petra.* In Lycia item alius Cragus octiceps, in quo fuiſſe ſcribunt τὰ τ̃ θεῶν ἀγρίων ἄντρα, *ruſticorum Deorum antra.* Tamen כרך *crac* Syris non tam rupem quàm arcem ſonat aut munitum oppidum.

Strab. l. 14. Steph. in Κράγ@. Euſtat. in Dion.

Caledonios Camdenus rectè deducit à Britannica *kaled*, quod durum ſonat; duri enim & aſperi erant incolæ, & terra etiam tota horridis & confragoſis montibus attollitur. Ita Hebræorum magiſtris גלד *galad* eſt dureſcere. Syris item & Arabibus. Unde גליד *gelid* pro glacie & cryſtallo ſæpe occurrit. Quaſi duramen dixeris cum Lucretio lib. 6.

Et vis magna gelu, magnum duramen aquarum.

Sed & pro firmamento ſumitur גליד in Arabica Paraphraſi, Gen. 1: 6. In quem locum Erpenius ὁ μακαρίτης: גלד *(geledon) eſt durities, firmitas, robur; unde* גליד *gelid firmamentum quomodo verterunt ϛερέωμα Græcorum Interpretum.* Levi & facili mutatione Britanni noſtrates dicunt *kalet* pro *kaled*, & nos vernaculè coclacam *galet* vocamus, id eſt, littoreum calculum, quod ſilicis genus eſt duriſſimum.

Caledoniis opponuntur Majatæ; Camdenus de Britannia Septentrionali pag. 111. *Incolæ olim in Majatas & Caledonios diſtincti erant, id eſt, in campeſtres & montanos.* Idem pag. 501. *Deheu Meath, id eſt, planities ad Auſtrum.* Itaque *Meath* ferè idem eſt quod Arabiæ מאות *mawath* terra declivis: vel *expanſa* à verbo מאן, id eſt, extendere, expandere.

In eadem Britannia *Camulodunum* erat Cynobellini Regia. Dio Caſſius lib. 60. τὸ Καμȣλόδυνον τὸ τ̃ Κυνοβελλίνȣ βασίλειον εἷλε. Ptolemæus ordine literarum præpoſtero legit *Camudolanum.* Sed Antoninus cum Dione *Camulodunum.* Plinius item & Tacitus *Camalodunum.* Id eſt, ut conjectamus, *Domini* ſeu *Regis collem.* Nam Arabicè קמעל *kamala* dominari, & קמעאל *kimâl*, ſignificat dominum gentis ſeu provinciæ. Ita explicatur in Giggejo. Proinde regia urbs merito dicta *Camalodunum.* Inde in fabuloſis ſcriptoribus quos Galli Romanos vocant, *Camalot* eſt Arturi Regia, ut me monuit Vir eximius D. D. Sarraſin, à quo & alia didici momenti multò majoris.

Ibidem duplex fuit Sariſberia, quarum vetuſtior collem occupabat aridiſſimum, & prorſus inaquoſum. Id teſtantur diſertis verbis Britannici ſcriptores Guillelmus Malmesburienſis: *Caſtellum erat, &c. aquæ penuriâ laborans, adeò ut mirabili commercio aqua ibi vendatur.* Et Poëta anonymus ejuſdem ævi apud Camdenum pag. 180.

Eſt ibi defectus lymphæ, ſed copia cretæ.

Et è noſtris Petrus Bleſenſis in epiſtolis: *Erat locus ille ventis expoſitus, ſterilis, aridus, deſertus, &c.* Proinde vetuſtior illa Sariſberia in Itinerario Antonini *Sorbiodunum* dicitur priſco nomine, quod ex Britannica lingua Camdenus *ſiccum collem* interpretatur. Nempe *dunum* eſt collis, ut jam diximus; & *ſorb* vel *ſorba* tam Syris quàm Britannis eſt ſiccitas. Radix שרב *ſerab* eſt ſiccum eſſe: unde שריב ſiccus, & שרבא *ſarba*, שרובא *ſeroba*, שורבא *ſorba* vel *ſorbo* ſiccitas. Hebræis etiam nota vox. Ubi enim habet Eſaias cap. 35. verſ. 7. *Erit locus aridus in ſtagnum, & locus ſiticuloſus in fontes aquarum*, pro loco arido in Hebræo Textu eſt שרב *ſarab.*

Contrà *laith* Britannis eſt humiditas planè ut Hebræis לחות *lauth.* Unde Arelates nomen Camdenus ita deducit: *Arelate celeberrima Galliæ urbs ſolo uliginoſo & humido poſita ab ipſo ſitu nomen ſumpſiſſe videtur. Ar enim Britannis ſuper & laith humidum ſignificat.*

Idem à Britannico *telen*, id eſt, citharâ *Tolonem* vocari obſervat Maſſiliæ vicinum oppidum ad Cithariſtem promontorium, quomodo appellant Mela, Ptolemæus, Plinius, & Antoninus. Malim *Telonem* ſcribere, cùm & propiùs accedat ad Britannicum *telen*, & in Antonino vocetur oppidum illud *Telo Martius.* Cæterum quia תהלים *tehillim*, id eſt, pſalmos Hebræi contractius תלים *tillim*, & תלין *tillin* ſcribunt, puto Britannicum vocabulum inde deductum *telen* primò pſalmos ſignificaſſe, deinde ψάλτιγγα vel ψαλτήριον, id eſt, ὄργανον ψαλτικὸν inſtrumentum quod pulſat pſaltes, nempe citharam; id enim propriè ψάλτιγξ. Heſychius: ψάλτιγξ, κιθάρα.

Idem;

Idem: ψαλτὶς, Κιθαριστὴς; legendum ψάλτης. Dicitur & composita voce psallocitharistes, unde *psallocitharistæ* in Domitiano Suetonii cap. 4. ubi tamen ab aliis legitur *psilocitharistæ*. Sed & ψαλμὸς propriè Græcis citharæ sonus: Scholiastes Aristophanis in Avibus: ψαλμὸς ἐστὶ κυρίως ὁ τῆς κιθάρας ἦχος. Et in Thesauro Stephani ψαλτὸς *qui citharæ aptus est*. Ibidem multis probatur ψαλτήριον id esse quod nobis *harpam*.

Abravanus in Ptolemæo promontorii nomen est in Britanniæ Novantibus; voce conflata ex duabus, ut rectè docet Camdenus pag. 693. nempe *Aber* & *Ruan*; itaque Abravanus est ostium amnis *Ruan* vel *Rian* qui ibi loci exit in mare. *Aber* enim, unde *Havre*, apud nos vernacula vox, est ostium fluminis. Neque hoc solum, sed & amnium confluentes apud Britannos eadem voce appellantur. Id me docuit Cambrensis scriptor, qui floruit ante annos prope quingentos, Sylvester Giraldus; illius verba sic habent Itinerarii Cambriæ lib. 2. cap. 1. *Aber linguâ Britannicâ dicitur locus omnis ubi fluvius in fluvium cadit.* Et in descriptione Cambriæ cap. 5. *Aber Britannicè dicitur locus omnis ubi aqua in aquam cadit.* Itaque seu mari fluvii, seu duo fluvii junctis aquis consocientur; locus in quo fit hæc conjunctio Britannicè vocatur *Aber*, voce merè Phœnicia. Hebræis enim חבר *habar* est consociari, חבר *haber* socius, חבר *heber* consociatio.

Conjunctioni opponitur divortium quod Britannicè *Guith* dicitur, ut Chaldaicè גט *guet*. Inde, si Camdeno credimus, Vectæ insulæ nomen est, quæ quodam quasi terrarum divortio à vicina Britannia putatur esse avulsa. Diodori saltem ævo, cùm mare refluxerat, exsiccato Euripo quo à continente dividitur, Britanni prisci covinis eò stannum devehere solebant, quod in Galliam exportaretur.

Pag. 197.

Diodor. lib. 5. pag. 209.

Ara Britannis lentum sonat, ut Hebræis אחרי *aharai*, Prov. 28: 23. à verbo אחר *ahar* tardare, morari. Inde Arari fluvio nomen, qui, Cæsare teste, fertur *incredibili lenitate, ita ut oculis in quam partem fluat judicari non possit*. Hinc Claudianus: *Lentus Arar, Rhodanusque celer*. Et Seneca in apotheosi: *Ararque dubitans quò suos cursus agat*. Est & in Brigantibus fluvius *Arus*, quem vix fluere scribit Camdenus pag. 565. & Mæandris ita ludere, quasi dubium fontes an mare petat, ut sæpties semihoræ spatio recto itinere sibi trajiciendus fuerit.

Contrà *garw* vel *garaw* rapidum sonat, etiam Britannis nostratibus; unde suspicatur Camdenus nomen habuisse Garumnam. De quo Claudianus in Ruffinum lib. 2.

---- *pernicior unda Garumnæ.*

Et Sidonius Apollinaris carm. 22.

Est locus irriguâ quà rupe Garumna rotatus.

Utut sit, ad *garaw* alludit Arabicum גרף *garaph* prope ejusdem significationis. Giggejus סיל גרף (*sail garaph*) *torrens omnia avehens*, גרפתה אלסיל (*garaphatho-ssail*) *illud torrens avexit*. Sic & Hebraicè torrens Kison גרפם (*gerapham*) *avexit eos*, Jud. 5: 21. Ita ex Arabismo reddenda vox in cujus explicatione multum sudarunt interpretes, quia una est ἐκ τῶν ἅπαξ λεγομένων.

Itin. Cambr. lib. 1. cap. 6. In descript. Cambr. lib. 1.

Ryd Britannis erat vadum. Giraldus Cambrensis: *Ryd pen carn sonat Latinè vadum sub capite rupis. Ryd enim Britannicè, vadum Latinè, pen caput, carn rupes.* Idem alibi: *Ryd-Helic Latine vadum salicis.* Alii *rit* efferunt, unde composita *Augustoritum*, *Vagoritum*, *Darioritum*, *Camboritum*, quorum illa Galliæ sunt oppida, hoc Britanniæ. ריד *rid* vel רד *red* Phœnicibus propriè descensum sonabat, sive locum διαβατὸν quo descendebatur in flumen. Est enim רד verbale nomen formæ רע à verbo ירד *descendere*.

Multò plura in *magum* desinunt, ut *Rhotomagum*, *Cæsaromagum*, *Neomagum*, *Noviomagum*, *Drusomagum*, *Argentomagum*, & alia triginta minimum, ferè Gallica, aut Britannica, aut Germaniæ circa Rhenum. Falluntur qui *vadum* explicant, neque enim Rhotomagi Sequana vadosus est, nec Padus Bodincomagi, ubi præcipua Padi altitudo incipit. Unde est quod Ligurum linguâ *Bodincum* ibi vocant, id est, *fundo carentem*. Ita Plinius lib. 3. cap. 16. Proinde Rhenanum, & Ortelium, & Camdenum sequor potiùs, qui domum aut oppidum interpretantur, tanquam authore Plinio, cui, eò loco quem citavimus, Bodincomagum est oppidum ad Bodincum. Hanc interpretationem maximè firmat lingua Phœnicum, quâ מעון *magon* est habitaculum. Sic ממעון קדשך *ex habitaculo sanctitatis tuæ*, id est, è cœlis Deut. 26: 15. מעון ביתך *habitaculum domûs tuæ*, id est, templum Ps. 26: 8. מעון תנים *habitaculum draconum* Jer. 9: 10. מעון אריות *habitaculum leonum* Nahum. 2: 12. Hac voce nil frequentius. Literam ע per g effero, ut in Gaza, Gomorrha, Segor, &c. Inde & מעון *Magon* urbs Judæ Jos. 15: 55. Et alia מעון *Magon* Jud. 10: 12. cui servierunt Israëlitæ; & בעלמעון *Baalmagon* urbs Moab Ezech. 25: 9.

Britannis hodiè urbs est *caer*, id est, קריה *kirja* vel קרתא *kartha*; & *dinas*, id est, מדינה *medina*; & *tre*, id est, טירה *tira*. Turris & arx *brin*, id est, בירן *biran*, unde plurale בירניות *birnajoth* 2. Paral. 17: 12. Sed hęc sunt alterius loci; nam è Gallicis & Britannicis vocibus ea solùm hîc explicavimus quæ palam est esse antiqua. Non possum tamen non addere ex amplissimi doctissimique Usheri Armachani in Hibernia Archiepiscopi libro eximiæ eruditionis de Britannicarum Ecclesiarum primordiis locum qui maximè ad hanc rem facit. Verba sic habent cap. 5. pag. 65. *Joh. Cajus ex Gervasio Tilberiensi Cair linguâ Trojanâ civitatem dici addit, & Cambris murum quoque significare. Ut quemadmodum Hebræis* קיר (*kir*) *murum &* קריה (*kirja*) *urbem vocant, ita Britannis vox non absimilis cair & mœnia & urbem mœnibus cinctam denotet.* Sed & apud Scythas *car* est urbs, & Carpaluc πόλις ἰχθύων. Ita explicat Tzetz. Chil. 8. hist. 224.

Cùm appareat hactenus ex iis quę disputata sunt, sermoni Gallico & Punico multa fuisse communia: non est tamen quod quisquam putet Pœnis & Gallis aut eandem fuisse linguam aut sola dialecto diversam. Saltem id certum Gallos Punicam nonnisi longo usu addidicisse. Ita enim asserit Polybius de Autarito Gallo: Πάλαι στρατευόμενος ᾔδει διαλέγεσθαι Φοινικιστὶ, *Punicè loqui didicerat longo militiæ usu.* Et de aliis ejusdem gentis: Ταύτῃ δέ πως οἱ πλεῖστοι συνεσαίνοντο τῇ διαλέκτῳ, διὰ τὸ μῆκος τῆς προγεγενημένης στρατείας; *plerique cum se blandiùs compellabant hâc linguâ utebantur, quia diu sub signis fuerant.* Alioqui Galli cum Pœnis non agebant sine interprete. Sic in exercitu Hannibalis, unus è Gallorum regulis circa Padum, Magilus nomine, δι' ἑρμηνέως τὰ δεδογμένα παρ' αὐτῶν διεσάφει τοῖς ὄχλοις, *per interpretem quæ à Gallis decreta fuerant Pœnorum multitudini declaravit.* Constat igitur Gallos & Pœnos, etsi propter commercia, vel communia bella, vel, quod suspicamur potiùs, propter vetustam aliquam Phœnicum coloniam in Gallias deductam alii ab aliis multa vocabula mutuati sint, fuisse tamen ἑτερογλώσσους. Quod abundè docent virorum nomina, quę apud Gallos in usu erant. Horum enim pleraque à sacrę linguę genio prorsus abhorrent: cùm Pœnorum nomina ferè omnia merè sint Hebraica. Nihil opus est ut exemplis probemus rem per se manifestam.

Lib. 1. p. 80.

Pag. 81.

Polyb. lib. 3 Pag. 197.

CAPUT XLIII.

An primi Phœnices è mari Rubro venerint.

Ita tradunt Herodotus, & in Strabone nonnulli, & Dionyſius Periegetes, Feſtus, Priſcianus, Plinius, Solinus, Stephanus. Tamen Phœnices αὐτόχθονες. Sed Phœnicum nomine ſæpe Judæi intelliguntur, qui venerant è locis mari Rubro vicinis. Vir doctus id refert ad Idumæos, quorum ſedes olim ad Rubrum mare. Lacus Aſphaltites, ubi olim Amorrhæi, Rubrum mare nonnullis. Herodotus Phœnices è Rubro mari veniſſe aſſeruit ex Perſarum relatione, qui videntur id ſcripſiſſe ſolùm Cuthæorum reſpectu. In Phœnicum Annalibus nihil ſimile. Diſſenſum notat Strabo inter authores hujus ſententiæ.

Mutata velificatione ex Occaſu in Ortum delatis, primò omnium hæc quæſtio ventilanda ſe offert quorſum primi Phœnices veniſſe dicantur è mari Rubro. Ita enim tradunt Veteres. Sic apud Herodotum penè ſtatim initio eximii operis Phœnices legas ἀπὸ τῆς Ἐρυθρῆς καλεομένης θαλάσσης ἀπικομένους ἐπὶ τήνδε τὴν θάλασσαν, καὶ οἰκήσαντας τοῦτον τὸν χῶρον τὸν καὶ νῦν οἰκέουσιν, αὐτίκα ναυτιλίῃσι μακρῇσιν ἐπιθέσθαι. *A mari quod Rubrum dicitur in hoc noſtrum profectos & poſitis ſedibus in ea regione quam nunc quoque incolunt, longinquis continuò pòſt navigationibus incubuiſſe.* Ita libro primo Strabonis ſunt qui τοὺς Φοίνικας καὶ τοὺς Σιδονίους τοὺς καθ' ἡμᾶς ἀποίκους εἶναι τῶν ἐν τῷ Ὠκεανῷ φασι, προστιθέντες καὶ διὰ τί Φοίνικες ἐκαλοῦντο, ὅτι καὶ ἡ θάλασσα Ἐρυθρά. *Phœnices & Sidonios noſtros eorum eſſe colonos referunt qui ſunt in Oceano; Illos addentes à puniceo colore Phœnices appellari, quia mare eſt Rubrum.* Neque aliter de Phœnicibus Dionyſius Periegetes verſ. 906.

Τῶν δ' ἀνδρῶν γενεῆς οἱ Ἐρυθραῖοι γεγάασιν.

Et Feſtus:

---- *hi rubro à littore quondam*
Mutavêre domos.

Et Priſcianus:

---- *quos miſit quondam mare Rubrum.*

Hinc Plinius ex emendatione magni Salmaſii: *Erythea dicta eſt, quoniam Tyrii aborigines earum*, (id eſt, Gadium & Erytheæ conditores) *orti ab Erythræo mari ferebantur.* Et Solinus: *Tyrii à Rubro mari profecti Erytheam*, &c. Et Stephanus in Azoto: ταύτην ἔκτισαν εἷς τῶν ἐπανελθόντων ἀπ' Ἐρυθρᾶς θαλάσσης φυγάδων, *illam condidit exulum unus è Rubro mari venientium.*

Tamen ex Scriptura conſtat Phœnices eſſe αὐτόχθονας, & ſtatim à prima illa terrarum diviſione patrem illorum Chanaanem in Chananæam ſe contuliſſe. Sed Judæos, qui cùm in terris mari Rubro vicinis diu erraſſent Phœnices partem invaſerunt, Phœnicum nomine potuit ſignificare Herodotus. Ita cùm idem libro ſecundo Phœnices & Syros ab Ægyptiis didiciſſe refert circumciſionis ritum, palam eſt Judæos innuere, qui Phœnices & Syriæ incolarum ſoli circumcidebantur, quod à Joſepho pridem obſervatum libro primo contra Apionem.

Vir quidam impensè doctus maluit referre ad Idumæos qui habitârunt ad Rubrum littus, & æquè ac Phœnices nomen habent à rubedine. Sed quod eos addit mutaſſe ſedes, & à mari Erythræo profectos in regionem Tyri & vicinam, puto gratis aſſeri & ſine authore idoneo. Idumæos quidem pſeudo-Joſephus cum Tyriis & Sidoniis collocat circa Libanum, ſed non ferendo errore, quique tam ex Scriptura quàm ex vero Joſepho facilè revincitur. *Edit. Baſil. lib. 1. cap. 15.*

Quid ſi Amorrhæos intelligamus, qui ante Judæorum ex Ægypto migrationem dici poſſunt aliquo modo ad mare Rubrum habitaſſe, id eſt, ad lacum Aſphaltitem. Ita enim nonnulli vocant. Heſychius; Ἀσφαλτῖτις, Ἐρυθρὰ θάλασσα. Nempe ratione rubri bituminis, quo lacûs illius aquas inficì ſuo loco probavimus. *Joſ. 12: 2, 3.* *Phaleg. lib. 1. cap. 11.*

Utut ſe res habeat non temerè prætereundum eſt Herodotum, qui Tyri diu vixerat inter Phœnices, illorum originem eſſe à mari Rubro non ab ipſis didiciſſe, ſed ex Perſarum relatione; Περσέων, inquit, οἱ λόγιοι Φοίνικάς φασι, &c. ἀπὸ τῆς Ἐρυθρῆς καλεομένης θαλάσσης ἀφικομένους, &c. *Perſarum hiſtorici Phœnices memorant, &c. à mari Rubro profectos, &c.* Porro Perſas gentem nuperam, quæque ante Cyri tempora ſemper in obſcuro latuerat, certiora de Phœnicum incunabulis attuliſſe quis credat, quàm ipſoſmet Phœnicas, quorum hiſtorias heroico ævo ſcriptas hodiéque habemus, ubi de hac è mari Rubro migratione altum ſiletur? Quin ſe credunt Aborigines, & *Chnan*, id eſt, Chanaan, qui Phœnicis primus cognomen habuit, in Phœnice eſſe natum. Ita aſſerit Sanchoniathon, qui ante Trojani belli tempora de Phœnicum origine ſcripſit. Itaque vel merum commentum eſt quod tradidêre Perſarum hiſtorici, Phœnices è mari Rubro migraſſe; vel id illi ſcripſêre reſpectu Cuthæorum, qui è locis ſinui Perſico vicinis à Salmanaſſare tranſlati ſunt in Samaritanorum urbes 2. Reg. 17: 24. Sinum enim Perſicum partem eſſe maris Rubri nemo eſt qui neſciat. *Vide Euſeb. de Præpa. rat. l. 1.*

Re ita explicata, ſi quis inſtet pertinacius, cum Strabone regeram: τῆς δ' ἀπιστίας αἴτιον οὐκ ἐλάχιστόν ἐστι, τὸ ἐναντιοῦσθαι ἀλλήλοις τοὺς λέγοντας. Οἱ μὲν γὰρ καὶ τοὺς Φοίνικας, καὶ τοὺς Σιδονίους τοὺς καθ' ἡμᾶς ἀποίκους εἶναι τῶν ἐν τῷ Ὠκεανῷ φασι, προστιθέντες καὶ διὰ τί Φοίνικες ἐκαλοῦντο, ὅτι καὶ ἡ θάλαττα Ἐρυθρά. οἱ δ' ἐκείνους τούτων. *Cauſa cur illis credi non debeat non leviſſima eſt, quod invicem contraria dicunt; alii enim Phœnices & Sidonios noſtros aliorum eſſe colonos aſſerunt qui in Oceano habitant, addentes eos Phœnices* (quaſi Puniceos) *ideò vocari, quod mare ſit Rubrum: alii illos noſtrorum colonos eſſe volunt.* *Lib. 1. pag. 42.*

CAPUT XLIV.

An Phœnices colonias in mare Rubrum deduxerint, & in qua loca.

Solomonis & Hirami navalia in *Elath* & *Eſiongaber*, in aditu Rubri maris. *Elath*, *Eloth*, *Aila*, *Ela*, *Elan*, *Ailan* Hebr. Syr. Arab. unde varia flexio in Gr. & Rom. ſcriptis. Hinc ſinus *Elanites*, *Ælaniticus*, &c. Iter ab Aila Meccham. Ptolemæus cum Arabe Geogr. collatus. Iter ab Aila Petram & Gazam. *Aila* jam erat tempore Moſis. Sæpe mutavit dominos. (Eupolemus emendatus.) Durabat adhuc Aila quum Nubienſis ſcripſit. Fulleri error Ailam eandem eſſe cum *Leucecome* vel *Albo pago*. Contrà diverſus ſitus. Albus pagus, Arab. *Haura*, Syr. Αὔαρα, in via ab Aila ad *Algar*, id eſt, Argam Medinæ portum. *Avara* quorſum ſic dicta. *Avara* loco alieno deſcribitur à Ptol. Fons erroris. Alius error de Albo portu. παρεκτείνομεν pro oppoſito ſumi. Album pagum tria inſigniunt, portus, fictilia & cotes ex monte Radhua, in quo vivere creditur Pſeudopropheta *Eſiongaber*. *Aſia* etiam & *Eſſia* Chald. *arx galli*; quaſi גבר ſit gallus. Quin *Eſiongaber* eſt *ſpina viri*, Græcè ῥαχὶς vel ῥαχία, id eſt, littus ſaxoſum ad quod alliduntur fluctus. De eo Proverbium. Talibus ῥαχίαις littus illud infame. Claſſis Joſaphat in ipſo portu confracta. *Eſiongaber* Berenice non eſt, nec Bætogabra, nec Χαβρία χάραξ; ſed Idumææ portus ad mare Rubrum prope Ailam 1. Reg. 9: 26. & *Kades* Num. 33: 36. ubi Chald. & Arab. *Rekam* vel *Rakim*; quæ aliis *Rocom*, *Recem*, *Receme*, *Areceme*, *Arce*, *Hagiar*, *Petra* Petrææ Metropolis. Tamen in Chald. Paraph. Gen. 20: 1. & 16: 14. *Rekam* & *Petra* diverſa loca & oppoſita. Sed pro *Petra* ſcribendum *Eluſa* probatur ex loco ſimili. In ſinu Arabico *Aſtarte* inſula dicta de nomine Aſtartes Deæ Phœnicum, malè Aſtrate Ptol. Ibid. *Cardamene* vel *Cardamine* à *Cardamomo*, quod Arab. *Cardameni*. Ἀρὰ & Κατακεκαυμένη non ſunt diverſæ inſulæ. Utrumque nomen

men idem ſonat. Tale *Clupea* & *Aſpis*, *Enaria* & *Pithecuſa*. Simiæ enares cur dicti.

Jam quæ ſequitur quæſtio priori eſt contraria. Neque enim jam quærimus, an è mari Rubro ad Phœnicem, ſed an è Phœnice ad mare Rubrum Phœnices migraverint. Utrumque Strabo vel negat, vel in incerto ponit. Nos poſterius illud tam verum eſſe aſſerimus, quàm prius falſum. Primò enim in ipſo aditu Rubri maris Idumæorum urbes vicinæ fuerunt *Elath* & *Eſiongaber*, in quibus navalia habuerunt Solomon Rex Judæorum & Hiramus Tyriorum; unde proficiſcerentur claſſes ituræ in Ophir 1. Reg. 9: 26, 27. & 2. Paral. 8: 17, 18.

Elath אילת etiam *Eloth* אילות Hebræis dicitur plurali terminatione. Utrumque legere eſt 2. Reg. 16: 6. Arabicè ſcribitur אילה *Ailah*, Syriacè אילא *Ela* vel *Aila* & in plurali אילן *Elan* vel *Ailan*. Inde Græcis & Romanis idem nomen variè effertur: *Aila*, *Ailat*, *Elat*, *Elana*, *Ælana*, *Eilane*, *Ælanon*, *Leæna*, &c. ſinus ab oppido dictus *Elanites*, *Ælaniticus*, *Elenaticus*, *Aleniticus*, *Læniticus*, *&c.* Quam ſcripturæ inconſtantiam notat Plinius, quamvis veræ cauſæ ignarus.

Plin. lib. 6. cap. 28.

Nomen eſt à terebinthis, quæ arbor eſt frequens in locis circa Syriam, ut Theophraſtus & alii obſervant. Quamvis Idumeæ adſcribant Moſes & libri Regum, & poſteriores Arabiæ, tamen ad Ægyptum pertinuiſſe docent hæc Hieronymi: *Ailat in extremis finibus Palæſtinæ juncta meridianæ ſolitudini & mari Rubro, unde ex Ægypto in Indiam & inde ad Ægyptum navigatur.* Erat nempe ambigui juris oppidum in utriuſque confiniis ſitum: unde Plinius: *Læaniticus ſinus Rubri maris in Ægyptum vergentis.*

Agatarch. cap. 45. Diod. l. 3. pag. 123. Ptol. lib. 5. cap. 17. Strab. l. 16. pag. 759. & 776. Plin. lib. 6. c. 28. & 29. Steph. in Αἴλανον. Nub. Cl. 3. part. 5. Plin. lib. 5. cap. 11.

Notat Arabs Geographus ab *Aila* ad Madian urbem שעיב *Soaib*, id eſt, ꝗ Jethro ſoceri Moſis, haberi quinque ſtationes, ad *Algar* portum Jathrippæ ſeu Medinæ viginti, ad *Goddam* portum Mecchæ triginta. *Madian* Ptolemæo eſt *Modiana*, *Algar Arga*; *Jathrippa Lathrippa*, *Gioda Badeo*: *Meccha Macoraba*, id eſt, *Meccha magna*. Quæ cùm ſint corruptiſſima, ex Arabe Geographo facile erit reſtituere.

Idem oppidum ab Arabiæ Petrææ metropoli Petra diſtare ſcribit Euſebius millia paſſuum decem, à Gaza Plinius millia CL, Strabo & Marcianus ſtadia MCCLX, id eſt, millia CLVIII dimidio minus. Hæc curioſè obſervant Geographi, quia ex Æla Petram aut Gazam deferri ſolebant Æthiopicæ & Indicæ merces. Jam extitiſſe Moſis ævo illud emporium ſcimus ex Deut. 2: 8. Eódem Solomonem claſſem Indicam conſtructurum ſe contuliſſe legimus 2. Par. 8: 17. Idumęis enim ſub jugum miſſis David imperii fines eò uſque produxerat 2. Sam. 8: 14. Quin & ab ipſo Davide claſſis Ælanis ędificata eſt, ſi Eupolemo credimus, cujus verba ſunt: ἀκούσαντα δὲ τὸν Δαβὶδ πλοῖα ναυπηγήσασθαι ἐν Αἰλάνοις, (ita legendum pro ἐν Ἀχάνοις) πόλει τῆς Ἀραβίας, *quo audito Davidem naves fabricaviſſe Ælanis Arabiæ urbe.* Ita Judęis & Phœnicibus, quos Judęi ſibi ſocios adſciverant, mare Rubrum fuit apertum per annos centum quinquaginta plus minus, uſque ad Jorami regnum; cujus jugo excuſſo Idumęi ſe in libertatem aſſeruerunt. Ælam tamen illis ademptam recuperavit Azarias & Jothamo reliquit. Sed hęc poſſeſſio Judęis non fuit diuturna. Quippe non multò pòſt ſub Achazo Jothami filio, illos inde ejecit Retſin, & urbem in multa ſęcula Syris ſuis vindicavit. Donec ſub Ptolemęis & Seleucidis varias experta mutationes, tandem cecidit ſub Romanorum ditione, quos decimam legionem ibi collocaſſe narrat Hieronymus in Locis. Magno

Apud Euſeb. l. 9. Præparat.

2. Reg. 8: 20. 2. Reg. 14: 22. 2. Reg. 16: 6.

nimirum pręſidio fuit opus, quia portus fuit ἐπὶ τὰ ςόμια τῆς Ῥωμανίας διακεκριμένος, *in ipſo aditu Romani limitis conſtitutus*; ut habet Epiphanius in hęreſi Manichęorum. Durabat adhuc quo tempore ſcripſit Nubienſis, qui parvam urbem eſſe tradit, Arabibus frequentem. Sive ii ſint Idumęi, qui jam olim obtinuerunt, ſeu Nabatęi de quibus Diodorus: ἐκδέχεται κόλπος Ἀλαινίτης (lege Αἰλανίτης) περιοικούμενος πολλαῖς πολλαῖς κώμαις Ἀράβων τῶν προσαγορευομένων Ναβαταίων, *excipit ſinus Ælanites multis vicis Arabum circumhabitatus, qui Nabatæi dicuntur.*

Lib. 3. pag. 123.

Omnem lapidem movet Fullerus ut Ailam eandem eſſe probet cum *Leucecome* ſeu *Albo pago* Natęorum, de quo Strabo & Arrianus. Quod tamen eſt apertè falſum. Nam Aila vel Ælan fuit in intimo ſinu cognomine, quod omnes ſciunt: at Albus pagus multò inferius ex oppoſito Berenices, cujus ſitus eſt notiſſimus ex Ptolemęo & aliis. Id ſibi volunt hęc Arriani: Ἐκ δὲ τῶν εὐωνύμων Βερενίκης ἀπὸ Μυὸς ὅρμου, δυσὶν δρόμοις ἢ τρισὶν, εἰς τὴν ἀνατολὴν διαπλεύσαντι τὸν παρακείμενον κόλπον, ὅρμος ἐςὶν ἕτερος, καὶ φρούριον ὃ λέγεται Λευκὴ κώμη. *A ſiniſtris Berenices, quæ à Myoshormo* (portu Muris) *diſtat duobus aut tribus curſibus*, (id eſt, ſtadia MDCCC, ut habetur initio libri) *verſus Ortum naviganti ad oppoſitum ſinum portus occurrit alius & caſtrum, quod Albus pagus appellatur.* Proinde apud Strabonem Ælius Gallus ex Ægypti Cleopatride, quę erat in intimo ſinu, ferè quo loco Clyſma Ptolemęi, in Arabiam navigans πεντεκαιδεκαταῖος ἧκεν εἰς Λευκὴν κώμην τῆς Ναβαταίων γῆς ἐμπορεῖον μέγα, *decima quinta die demum in Album pagum magnum Nabatæorum emporium appulit.* Quod ſuperaret omnem fidem, ſi Albus pagus eſſet Aila, quam Arabici ſinûs ſola latitudo à Cleopatride dividit. Sed nihil opus argumentis; cùm Arabs Geographus Album pagum deſcribat in via quâ itur ab Aila ad Algar, id eſt, Argam portum Medinę: *Ab Aila*, inquit, *itur ad* אלעומד (*Aumed*) *portum aquoſum, cui objecta eſt inſula* אלנעמאן (*Noman*) *ſtruthionum, à continente diſſita X M paſſ. Hinc ad portum* טנא *Tena, unde ad* אלעטוף *Atuph; tum ad* חורא *Hauram; oppidum populoſum, cujus incolæ ſunt nobiles, &c. In quo eſt* ארסא וקצר *portus & acropolis.* *Haura* eadem quę Λευκὴ κώμη *Albus pagus*. Syris enim & Chaldęis חור *havar* eſt albeſcere, חור *hivar* vel *havar* albus. Et חור *haur* Arabicè albedo. Inde igitur Albus pagus *Haura* dictus, vel *Hauara* ſi mavis; ut in Stephano ſcribitur, qui ſimul docet rationem nominis: Αὔαρα, inquit, πόλις Ἀραβίας, ἀπὸ χρησμοῦ δοθέντος Ὀβόδᾳ κληθεῖσα ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἀρέτα. Ἐξώρμησε γὰρ Ἀρέτας εἰς ἀναζήτησιν τοῦ χρησμοῦ· ὁ δὲ χρησμὸς ἦν, Αὔαρα τόπον ζητεῖν. Ὅ ἐςι κατὰ Ἄραβας καὶ Σύρους Λευκήν. Καὶ φθάσαντι τῷ Ἀρέτᾳ καὶ λοχῶντι ἐφάνη φάσμα αὐτῷ λευκοείμων ἀνὴρ ἐπὶ λευκῆς δρομάδος προϊών. Ἀφανισθέντος δὲ τοῦ φάσματος, σκόπελος ἀνεφάνη αὐτόματος κατὰ γῆς ἐρριζωμένος, κἀκεῖ ἔκτισε πόλιν. *Hauara urbs Arabiæ ab oraculo Obodæ* (Nabatęorum Regi) *reddito ab ejus filio Areta ſic nominata. Profectus enim eſt Aretas ut quæreret juxta oraculum; Oraculo autem juſſus fuerat* (Obodas) *ut locum Hauara quæreret, quod Album ſignificat juxta Arabes & Syros; & Aretæ patrem prævertenti, & in inſidiis latenti, vir apparuit albatus albo dromade vectus; quod ſpectrum cum evanuiſſet, viſus eſt ſcopulus qui per ſe radices terræ fixit; ad eum igitur Aretas urbem condidit.* Hauara vel Auara deſcribitur à Ptolemęo loco planè alieno; in Mediterraneis ſcilicet inter Elanam & Petram. Nempe tam ex Auara vel Albo pago quàm ex Ælanis in Petram urbem merces deferebantur. Ita habetur in Strabone: Ἐκ μὲν οὖν τῆς Λευκῆς κώμης εἰς Πέτραν, &c. τὰ φορτία κομίζεται. Hinc Arrianus: Λευκὴ κώμη, δι' ἧς ἐςὶν εἰς Πέτραν πρὸς Μαλίχαν βασιλέα Ναβαταίων, *Albus pagus per*

Miſcellan. lib. 4. cap. 20.

Lib. 16. pag. 781.

 quem

quem iter est Petram ad Malicham Regem Nabatæorum. Id Ptolemæus ita accepit ac si ex Ælana Petram per Album pagum iter esse diceretur. Ecce alius error de eadem urbe non minùs gravis. Illam occurrere dicit Arrianus à sinistris Berenices διαπλεύσαντι τὸν παρακείμενον κόλπον, *naviganti ad sinum oppositum.* Res postulat ut sic reddatur, neque id sine exemplo. At ex simili aliquo loco collegit Ptolemæus Album pagum seu portum παρακεῖσθαι τῇ Βερενίκῃ, *adjacere Berenice.* Inde est quod Λευκὸς λιμὴν *Albus portus* ab eo describitur in Africano littore inter Myosormon & Berenicen.

Hauram seu Album vicum tria potissimùm insigniunt; Primò portus satis commodus, sed nonnisi parvis navibus, πλοίοις οὐ μεγάλοις, ut habetur in Arriano. Itaque Romani centurionem eò cum cohorte mittebant, tum ut esset præsidio, tum ut quartam partem acciperet mercium quæ importabantur. Secundò אלבראם *alboramo* fictilia vasa in illis locis tam in pretio quàm Samia Græcis, aut Aretina Romæ, & Saguntina Hispanis. Tertiò אלמסן *cotes* Naxiis haud quaquam inferiores. Hæ effodiuntur ex monte רצוי *Radhua* urbi vicino versus Austrum, in quo ridiculi homines Mahometem vivere credunt, & inde appariturum ut terram repleat justitiâ. Cujusdam Hamiræi versus in hanc mentem citantur à Georgio Elmacino historiæ Saracenicæ lib. 1. cap. 12.

Alterum Judæorum & Phœnicum in mari Rubro navale עציון גבר *Esion geber*, ἀρχαϊκῶς *Asion gaber & Gasion gaber*; Eusebio Ἀσία & Hieronymo *Essia*; ut illo ævo dicebatur, vocis compositæ ultima parte neglecta, & priore Græco vel Romano more inflexa. Jonathani in Chaldæa Paraphrasi כרך תרנגולא χάραξ τοῦ ἀλεκτρυόνος, quia Hebræis גבר *geber* est gallus, si Talmudicis credimus. Alioqui enim גבר est vir, & עציון גבר *spina viri.* Nempe עציון idem quod עצה vel עצי formâ diminutivâ. Itaque *Asion gaber* est ῥαχὶς vel ῥαχία, rupes in spinæ seu dorsi modum in mare excurrens. Hesychio ῥαχία est πᾶς πετρώδης αἰγιαλὸς, *omne littus saxosum.* Suidas exponit τὴν ἀκτὴν καὶ τὸν τόπον αὐτὸν, ᾧ προσαράττει τὸ κῦμα, *littus & ipsum locum ad quem alliditur fluctus*; & proverbio dici notat in garrulos & obstreperos ῥαχίας λαλέστερος, quia littus scopulis & rupibus asperum ab assiduis fluctibus non sine fragore tunditur. Hujusmodi ῥαχίαις infamis est locus in quo sita est *Dyrrachium*; ὅθεν καὶ διὰ τὴν ῥαχίαν δύσορμον Δυῤῥάχιον ὠνόμασαν τὸν τόπον, *unde etiam propter impetuosam spinam* seu rupem, *locum illum appellarunt Dyrrachium*, Suida teste & scriptore Etymologici Magni. Ita & sinus Arabicus, maximè ἐν τοῖς ἐπάνω, *in superiore parte*, hoc est, intima, ubi Asion gaber. Arrianus in Periplo: τὰ δὲ ἐπάνω κατὰ κώμας καὶ νομαδίας οἰκεῖται, *superiora Arabiæ per vicos & pascua habitantur.* Et paulò pòst: οὗτος Ἀραβικῆς χώρας ἠπείρου παράπλους, ἐστὶν ἐπισφαλὴς καὶ ἀλίμενος ἡ χώρα καὶ δύσορμος, καὶ ἀκάθαρτος, ῬΑΧΙΆΙΣ καὶ σπίλοις ἀπρόσιτος. *Hæc Arabiæ continentis prænavigatio periculosa est & importuosa regio, & inhospitalis, & fœda, rupibus & scopulis inaccessa.* A vicinia talis alicujus ῥαχίας dicta est Asion gaber. Proinde classis Josaphat antequam inde solveret in ipso portu confracta est 1. Reg. 22: 49. & 2. Paral. 20: 36, 37. Et Esiongabere deserta posteriores Ælam magis frequentarunt.

Vide Erasm. Adag. Chil. 2. Cent. 9. adag. 32.

Josepho Asiongaber eadem est cum Berenice urbe Africani littoris è regione Syenes. Becano eadem cum duobus oppidis planè diversis; horum unum est Bætogabra in Judææ Mediterraneis apud Ptolemęum, alterum ὁ Χαβρίου χάραξ in Ægypto prope Pelusium. Vide Strabonem lib. 16. Hęc quàm sint ἀσύστατα nemo non videt.

Antiq. lib. 8. c. 2.

At ex Scriptura docemur Asiongaberem portum Idumęę fuisse prope Ælam ad mare Rubrum 1. Reg. 9: 26. nec procul à deserto צין *Sin.* Judęi enim ex Asiongabere profecti castra metati sunt in deserto *Sin* vel *Kades.* Ita in Mose legitur Num. 33: 36. ubi Chaldęa Paraphrasis pro *Kades* habet רקם *Rekam*, & Arabica רקים *Rakim.*

Rekam vel *Rakim* est Petra urbs, aliis *Rocom*, *Recem*, *Receme*, & præfixo articulo *Areceme*, & per apocopen *Arce*, Petrææ scilicet metropolis חגר *Hagar*, id est, Petra à situ dicta, quia בהא ביות מנקורה פי אלצחר, *in ea domus excisæ sunt in petra.* Et *Rekem* à conditore Rege Madian, de quo Num. 31: 8. Hinc Josephus Antiq. lib. 4. cap. 4. Arabiæ (Petrææ scilicet) metropolim, quæ hodiè Petra vocatur, asserit πρότερον Ἄρκην λεγομένην. Et cap. 7. ita habet de Recemo Rege Madian: Ῥέκεμος, οὗ πόλις ἐπώνυμος τὸ πᾶν ἀξίωμα τῆς Ἀράβων ἔχουσα γῆς, *Recemus cui cognominis urbs, in terra Arabum primas obtinet.* Et rursus: Ἀρεκέμη καλεῖται Πέτρα παρ᾽ Ἕλλησι λεγομένη, *Areceme vocatur quæ Græcis Petra.* Et Eusebius de locis: Ῥεκὲμ αὕτη ἐστὶ Πέτρα πόλις τῆς Ἀραβίας, ἧς ἐβασίλευσε Ῥοκὸμ, quod Hieronymus ita reddidit: *Recem hæc est Petra civitas Arabiæ, in qua regnavit Rocam.* Quin tota regio indidem *Recem* vel *Rocom* est appellata. Epiphanius in hæresi Melchisedechianorum: Ἐν τῇ Ἀραβίᾳ τῇ Πετραίων Ῥωκὼμ τε καὶ Ἐδὼμ καλουμένῃ. Tamen חגרא, id est, Petra, & רקם *Rekam* in Chaldæis Paraphrastis Jonathane & Onkelo, videntur esse diversa loca. Quippe Genes. 20: 1. pro Hebræis *inter Kades & Sur*, uterque habet בין רקם ובין חגרא, *inter Rekam & Petram.* Sed & Genes. 16: 14. hæc verba Mosis, *inter Cades & Bered*, eodem modo exponit Onkelos: *inter Rekam & Petram.* Ubique scribendum censeo quod hìc habet Jonathan בין רקם ובין חלוצא, *inter Rekam & Elusam.* Elusa est Idumææ oppidum notissimum, de quo egimus in *Phaleg* lib. 4. cap. 37. Nam *inter Rekam & Petram* tam absurdum quàm si quis dicat inter *Jebus & Jerusalem*; *inter Spartam & Lacedæmonem*; *inter Lutetiam & Parisios.*

Nub. Clim. 3. part. 5.

In sinu Arabico Astarten insulam Astartæ Deę consecrarunt Phœnices è regione Prionoti promontorii, à quo incipit Æthiopia quę sub Ægypto est. Hujus insulę meminerunt Marcianus in Periplo, & Stephanus, & Ptolemęus in quo mendosè scriptum Ἀστράτη.

A cardamomo quod Arab. dicitur קרדאמני *kardameni*, vel ut barbari efferunt *cordumeni* dicta est Arabici sinûs insula *Cardamene* Ptolemęo, *Cardamine* Plinio. An inde Cardamomum Arabicum de quo Dioscorides, Aëtius, Avicenna. &c.

Prope Cardamenem in Ptolemęo Ἀρὴ & Κατακεκαυμένη perperam distingui videntur tanquam diversę insulę: cùm tam חרא *Are* combustam sonet quàm Κατακεκαυμένη. Itaque duo hęc nomina non puto quicquam differre; nisi quod unum Phœnicium est, alterum Gręcum. Tale est quod in Africa *Clupeam* & *Aspida* idem separatim describit, tanquam diversas urbes, cùm Gręci vocent Ἀσπίδα quam Latini *Clupeam.* Pari ratione *Enaria* insula eadem quę *Pithecusa*: Latini enim Πιθήκους, id est, simias, *enares* vocabant, quia naribus carent, unde & dictę sunt simę & simię, ut observat Vir magnus in Solinum. Tamen in Ptolemęo Enaria & Pithecusa sunt diversę insulę.

CAPUT XLV.

Phœnices in sinu Persico.

In sinu Persico Tyrus & Aradus insulæ in quibus Phœnicia templa. Ptolemæus emendatus. Tylus per L à multis scribitur. In situ Tyri vel Tyli authorum dividia. Tylus major & minor, quæ eadem cum

cum Arado. Tyli quanta celebritas. Eò navigavit Antiochus. Tylus insula fertilissima. De Tylo multa Theophrastus, & ex eo Plinius cum auctario, quod ex collatione probatur. Quædam alia ex Juba. Arbores *gossampini*. *Lana vitis* Talmudicis *gossipium*, quia ex arbore decerpitur cujus folium viti simile. Quod ex Theophrasto probatur & ex Hebræorum scriptis. מוך *much* idem quod *bambace* vernaculè. *βάμϐαξ, βάμπαλζι, bambagine, bombax, bombaci, bombasin*, deflexæ voces ex *bombyce* & *bombycino*.

Ut in Phœnice duæ fuerunt insulæ magni nominis, Tyrus nimirum & Aradus, ita etiam in mari Persico Tyrum & Aradum insulas Geographi describunt, atque in iis vetusta templa in Phœniciorum modum extructa; unde non immerito colligitur illa condidisse Phœnices. Strabo lib. 16. in sinûs Persici descriptione: Πλεύσαντι δ' ἐπὶ πλέον ἄλλαι νῆσοι, Τύρος καὶ Ἄραδός εἰσιν, ἱερὰ ἔχουσαι τοῖς Φοινικικοῖς ὅμοια. *Naviganti autem ulterius aliæ occurrunt insulæ Tyrus & Aradus quæ templa habent Phœniciis similia.* Eustathius in Dionysium pag. 86. Περσικὸς κόλπος μικρόν τι ἐλάττων Εὐξείνου ἐστὶν, ἐν ᾧ Ἴκαρός τε νῆσος, Τύρος, καὶ Ἄραδος ὁμώνυμοι ταῖς Φοινικαῖς (lege Φοινικικαῖς.) *Persicus sinus Euxino paulo minor est, in quo & Icarus insula, & Tyrus, & Aradus Phœniciis cognomines.* Stephanus Byzantinus: Τύρος, νῆσος ἐν Φοινίκῃ, &c. καὶ νῆσος πρὸς Ἐρυθρᾷ θαλάσσῃ, *Tyrus insula in Phœnice, &c. insula item in Rubro mari.* Idem: Ἄραδος νῆσος Φοινικῆς: Ἔστι καὶ ἑτέρα τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, *Aradus insula Phœnices: Est & alia Rubri maris*, (cujus pars est sinus Persicus.) Sic apud Ptolemæum in censu insularum sinûs Persici sunt Τύρος & Ἄραδος. Ita habent vetusti codices, ut observat Salmasius ὁ πάνυ. At in nostris legitur Τύλος, & in Tabulis *Arachos* pro Arado. Quorum *Arachos* planè corruptum; at *Tylos* potest ferri, cùm & alii multi sic legant. In his Theophrastus, Artemidorus, Polybius, Arrianus, Stephanus, Suidas. Nempe liquidas R & L omnes sciunt esse maximè permutabiles.

Ptol. lib. 6. cap. 7.

Theoph. hist. plant. lib. 4. cap. 9. & lib. 5. cap. 6. Artemid. apud Steph. in Τύρος. Polyb. apud Suid. in σάκτη. Arrian. in Alex. lib. 7. Steph. ubi sup. Suid. in Τύλος. Plin. lib. 6. cap. 28. Arrian. ubi sup. Apud Strab. l. 16. Ptol. lib. 6. cap. 7. Plin. ubi sup. & lib. 12. cap. 11. Arrian. lib. 7. Theophr. hist. plant. lib. 4. c. 9.

Tyri vel Tyli situs variè definitur. Plinius à Gerraico sinu distare tradit L M passibus, Arrianus ab Euphratis ostio noctis & diei cursu. Contrà Eratosthenes à Teredone circa Euphratem decem dierum, & ab ostio maris Persici prope Macas unius diei navigatione. Quod ferè sequitur Ptolemæus. In hac authorum dividia non facile est pedem ullibi tutò figere. Plinius ex Juba describit duas Tylos, quarum quæ minor est ab altera distat X vel XII M pass. Fortè minor hęc Tylos est aliorum Aradus de qua Plinius ne gry quidem. In Tylo fuit oppidum ejusdem cum insula nominis. Hæc primi Græcorum exploravêre Archias & Androsthenes ab Alexandro missi. Exinde tanta fuit Tyli celebritas, ut illius visendæ cupidus Antiochus è Gerrhæis eò navigaverit. Vide Suidam in σάκτη.

De Tylo sobriè Arrianus: μεγάλη γὰρ εἶναι, καὶ οὔτε τραχεῖα ἡ πολλὴ, οὔτε ὑλώδης, ἀλλ' οἵα καρποὺς τε ἡμέρους ἐκφέρειν καὶ πάντα ὡραῖα; *magna esse* dicitur, & *in plerisque locis nec aspera, nec sylvosa, sed mitibus tempestivisque fructibus ferendis idonea.* Alii in ejus laudibus modum non servant. Summa est, 1. ipsa littora tantâ arborum scatere copiâ, ut ubi æstus recesserit, locus frequentissimo vallo munitus relinquatur; his omnibus esse fici magnitudinem, florem odore præstantem, fructum tamen ingrati saporis, & visu lupino similem. 2. Eandem insulam lanigeras ferre arbores, foliis vitigineis, fructu nullo; id in quo lana continetur verni mali instar compressum, cùm tempestivæ maturitatis est aperiri, & lanam excipi quâ sindones texunt: alias viles, alias maximi pretii. 3. Esse alias arbores flore leucoii, sed quadruplo majore & inodoro. 4. Alias item folii florisque rosei, quem noctu comprimens aperire incipit Solis exortu, meridie expandit, vesperi paulatim colligit, noctu concludit, quo tempore dormire eum insulani dicunt. 4. Palmas ibidem nasci & vites, & alias arbores frugiferas, & ficos quibus folia nunquam decidunt. 6. Imbres arboribus & frugibus non prodesse, sed solos fontes eosque salsos quibus omnia rigentur. Ideò statim post pluviam incolas insulam perfundere, quasi illam abluere atque abstergere velint. 7. Materiem esse ex qua naves ædificant, quæ plus quàm annos ducentos incorrupta mari perduret; cùm extra aquam ocyus putrescat. 8. Baculos varii coloris & tigrium maculis insignes ex ligno quodam fieri valde ponderoso, sed id fictilium modo * κατάγνυσθαι frangi, cùm in solidiora impingitur. 9. Tamaricis materiam ilignææ instar ibi esse firmam, non ut apud nos imbecillam. 10. Additur margaritis plurimis insulam esse celeberrimam. Ultimum hoc in solo Plinio, cætera in Theophrasto, unde pleraque descripsit Plinius, sed suo more cum auctario. Quale illud: *Nulli arborum folia ibi decidunt.* Quod Solinus ita expressit: *Terras omnes hoc miraculo sola vincit, quod quæcumque in ea arbos nascitur nunquam caret folio*; cùm Theophrastus id scripserit de sola ficu. Ita naves quas in mari & aquis servari dixerat Theophrastus ducentis annis, alibi citiùs corrumpi, Plinius alibi ducentis annis durare refert, & si mergantur esse incorruptas; Alexandri Magni comites id prodidisse. De lanigeris arboribus hoc idem addit ex Juba: *Arbores vocant gosampinas, fertiliores etiam Tylo in minore, quæ distat X M pass. Juba circa fruticem lanugines esse tradit, linteaque fieri Indicis præstantiora.*

Theophr. de caus. plant. lib. 2. c. 7. Idem hist. plant. l. 5. cap. 6. ibid.

** Malè legitur καταγινεσθαι. Vide Plin. lib. 6. c. 28. & lib. 12. cap. 10. & 11. & l. 16. c. 41.*

Obiter nota harum arborum meminisse Talmudicos in Kilaim cap. 7. Ibi enim Rabbi Meir; אף צמר גפן אסור, *etiam lana vitis prohibita*, nempe ad vestium usum: ad quem locum frustra referunt quod habet Plinius lib. 14. cap. 2. ubi de Aminæarum vitium generibus: *Quintum genus lanatæ, ne Seres miremur aut Indos, adeò lanugo eam vestit.* Neque enim hæc vitium sive lana sive lanugo in vestium usum adhibetur. Aliud igitur צמר גפן *lana vitis* in Talmudicis, nempe lana quę colligitur ex arboribus gossampinis; ratio enim est manifesta cur ab Hebræis vites vocentur. Earum arborum folia, *ni minora essent vitium poterant videri*: ita Plinius ex Theophrasto, cujus verba sunt: ταῦτα δὲ φύλλον μὲν ἔχειν ὅμοιον τῇ ἀμπέλῳ, πλὴν μικρόν. Itaque Hebræi omnes lanam illam volunt esse xyli vel gossipii genus. Ramban exponit Arabicè קוטון *cotton*. Neque aliter Bartenora, qui addit arborem ejus esse viti similem. Baal Aruch מוך ובלעז בנבצ׳, *Much Hebraicè & vernaculo sermone Bambace.* מוך in materia vestium est mollior omnis lanæ linique & gossipii lanugo. In Achmetis onirocriticis cap. 244. βάμϐαξ est gossipium, Græcâ linguâ vulgari βάμπαλζι, & Italicâ *bambagine*, in Arabe Pandectario *cotum vel bombax*. Unde *bombaci* vel *bombasin* panni genus ex gossipio; vocibus ex bombyce & bombycino deflexis, ut à magno Salmasio observatum: nam & de gossipio Plinius lib. 19. cap. 1. *ex interiore bombyce lanugo netur.* Proinde gossampinę illę Tyli arbores lanigerę nihil aliud erant quàm gossipium. Quod pręter nomen & usum, etiam ipsa facies arboris palam docet, & gossipii descriptio quam exhibent Recentiores. Dalechampius: *Frutex est humilis, foliis latis, altius incisis, viti aut alceæ quadantenus similibus, sed minoribus, &c. fructu nucibus Ponticis compressis & latis ferè simili, aut malis exiguis, pullo colore, candidissimo vellere pleno, &c.* Hęc cum Theophrasti arbore ἐριοφόρῳ si conferas, videbis idem describi.

Plin. lib. 12. cap. 10. Theophr. hist. plant. lib. 4. c. 9.

Hist. plan. l. 2 c. 53.

CAPUT

CAPUT XLVI.

Phœnices in inſula Ophir: eam eſſe Veterum Taprobanam & Seilan Recentiorum.

Solomonis & Hirami claſſis in Ophir miſſa: Ophir duplex. Una in Arabia jam deſcripta. Altera in India, nempe Taprobana. Ibi aurum, ebur, gemmæ, pavones; & in proximo continente cercopitheci. Paſi ſinus & Phaſis fl. unde aurum *Paz* & *Uphaz*. Taprobane, id eſt, טַף־פַרוַן *taph-Parvan*, littus *Parvan*, vel *Parvain*, unde aurum Parvajim 2. Par. 3: 6. *Taprobane* à Stephano redditur *hordei inſula*. Sed ibi pro *Taprobane* ſcribendum eſſe *Jabadiu*, id eſt, inſulam *Jaba* vel *Java*, probatur ex Ptolemæo. Jabadiu pro *Jabaddiu*. *Jabad* vel איבר *aibad* Arab. herba hordeo ſimilis. Taprobanes portus *Hippuri* vel *Hippuros*, id eſt, *Ophir*. Taprobane cultus Hercules. Rex Bacchi, cæteri Arabum cultu. Taprobane aliis *Sumatra*, aliis *Seilan* rectius, quod probatur ex Veterum cum Recentioribus accurata collatione. 1. Taprobane olim *Salica* & incolæ *Salæ*; inde Perſ. & Arab. *Salandib* vel *Sarandib*. Hinc Ammiano *Serindivi*. 2. In vicino continenti promontorium *Cory*, hodiè *Comorin* & *Colchi* populi hodiè *Cochin*. 3. Par à continente diſtantia. 4. Figura eadem. 5. Et amplitudo. 6. Urbes ferè cognomines. 7. Temperies eadem. 8. Utrobique pars Borealis culta, Auſtralis deſerta. 9. Intus ſtagnum ingens ſeu lacus. 10. Inſignis fertilitas. 11. Oryzæ imprimis, mellis, zingiberis, malorum & dactylorum; ſed vinum nullum. 12. Auro item ſcatet, & margaritis, & beryllis, & hyacinthis. 13. Elephantes ibidem majores & bellicoſiores quàm in India. Tigres olim, hodiè nulli. 14. Incolæ longævi admodum. 15. Decori & proceri. 16. Molles, imbelles, delicati. Inde ab Arabibus dicti *Chingari*, id eſt, timidi & ignavi. Benjaminus emendatus. Teixeira notatus. 17. Iidem ad omnem corporis motus ſunt expeditiſſimi, & hiſtrionicas artes apprimè callent. 18. Sed & diſciplinas excolunt. 19. De religione quædam. אלהותא in Benjamine non eſt divinitas, ut volunt, ſed vorago. 20. Veſtes goſſampinæ aut ſericeæ. 21. Reges & Senatores. Cl. Salmaſii ſuffragium.

Inita ſocietate cum Hiramo Tyri Rege, & nautas ab eo mutuatus Solomon, ſingulis trienniis claſſem Ælanis & Aſiongabere inſtruebat, quę inde profecta in Ophiram, & tertio demum anno rediens, aurum & argentum advehebat, & ebur, & ſimias, & pavones, & lapides pretioſos, & ligna *almugim* vel *algumin*, quæ thyina interpretantur. Hæc legere eſt 1. Reg. 9: 26, 27, 38. & 10: 11, 12, 22. & 2. Par. 8: 19, 20. & 9: 21.

Ophir ubi ſit jam diſquiſivimus in Phaleg libri ſecundi cap. 27. & docuimus, duo fuiſſe loca hujus nominis; Unum in Arabia Fœlici jam olim notum; Alterum ævo Solomonis Phœnicum indicio apertum; nempe Taprobanam inſulam, quæ auro, ebore, gemmis & pavonibus ſcatet; & habet è continente proximo magni pretii cercopithecos. Ibidem apud Ptolemæum *Paſi* ſinus & *Phaſis* amnis, unde aurum *Paz* vel *Uphaz*, Cant. 5: 11. Dan. 10: 5. Jerem. 10: 9. Quod cum alio nomine vocetur *aurum Parvajim* 2. Paral. 3: 6. veriſimile eſt Phœnices Syra terminatione hanc inſulam vocaſſe פַרוַן *Parvan*, & oram ad quam appellebant טַף־פַרוַן *taph-Parvan*, vel *taph-Provan*, id eſt, ἀκτὴν τȣ̃ Παρȣὰν vel τȣ̃ Προβὰν, unde facta ſit vox *Taprobane*.

Objiciet aliquis Taprobanæ nomen hordeum vel hordei inſulam à Veteribus exponi, quod ferunt hæc verba Stephani; Ἄργυρα, μητρόπολις ἐν Ἰνδικῇ Ταπροβάνῃ νήσῳ ὅ ἐστι κριθῆς νήσȣ. Καὶ γὰρ εὐφορωτάτη ἐστὶ, καὶ πλεῖστον ποιεῖ χρυσόν. *Argyra metropolis in Indica inſula Taprobana, id eſt, hordei inſula. Eſt enim fertiliſſima, & multum producit auri.* Sed ajo hæc eſſe corrupta & Ἰαβαδίȣ ſcribendum pro Ταπροβάνῃ. Neque enim ad Taprobanes, ſed ad Jabadiæ inſulæ deſcriptionem hæc pertinent, qualis in Ptolemæo habetur capite ſecundo lib. 7. Ἰαβαδίȣ, ὃ σημαίνει κριθῆς νῆσος. Εὐφορωτάτη δὲ λέγεται ὁ νῆσος εἶναι καὶ ἔτι πλεῖστον χρυσὸν ποιεῖν, ἔχειν τε μητρόπολιν ὄνομα Ἀργυρὴν ἐπὶ τοῖς δυσμικοῖς πέρασι, *Jabadiu*, id eſt, *Jaba diu* ſive inſula *Java*. Perſis enim & Indis *diu* inſulam ſonare nemo eſt qui neſciat; & inde dici inſulas *Maldiuas*, *Anchediuas*, *Serindiuam*, &c. Sed quia hordei inſulam explicari video, putaverim verum nomen olim fuiſſe *Jabaddiu*, & alterum D excidiſſe ad vitandam κακοφωνίαν. Hæc conjectura nititur Arabica voce יבר *jabad* vel איבר *aibad*, qua ſignificatur herba aut ſeges hordeo ſimilis jumentis ſaginandis deſtinata. Vide Giggejum.

Porro ut vox *Parvain* vel *Parvan* latet in Taprobane, ita priſci nominis *Ophir* veſtigia ſuperſunt in Taprobanes portu *Hippuri* vel *Hippuros*, ad quem appulit Annii Plocami libertus. Plinius; *Carmaniam XV die Hippuros portum ejus invectus.* Solinus; *Appulſus eſt ad hoc littus, portumque invectus qui Hippuros nominatur.* In libris Cl. Salmaſio teſte legitur *Hipporus* vel *Ipporrus*. Græci Phœnicium *Ophir* in Græcam ſpeciem ſic transformarunt. Rationem nominis ſuprà explicavimus. Nec leve argumentum eſt Phœnices & Arabes hanc inſulam frequentaſſe, quod ibi Deus Phœnicum colebatur Hercules, & Rege excepto, qui Bacchum habitu ęmulabatur, cęteris erat Arabica veſtis, ut in Plinio & Solino habetur. Plin. lib. 6. cap. 22. Solin. cap. 4

Hîc docendum ſupereſt ubi gentium ſit Taprobane; quia de hoc ipſo certatur, & adhuc ſub judice lis eſt. Aliis enim Taprobane eſt Recentiorum *Sumatra*, aliis inſula *Zeilan* vel *Seilan*; cui ſententię nos temerè non adhęrere (quamvis priorem amplectantur Geographi inſignes Mercator, Julius Scaliger, Rhamuſius, Oroſius, & Stukius) fatebitur quiſquis conferet quę de *Seilan* Recentiores, cum iis quę de Taprobana Veteres tradiderunt. Res patebit plenius ex hoc diagrammate.

DE TAPROBANA inſula.	*DE SEILAN inſula.*
Ex Strabone, Diodoro, Dionyſio Periegete, Plinio, Solino, Æliano, Arriano, Ptolemæo, Marciano, Stephano, &c.	Ex Geographo Arabe, Benjamino Hebręo, Haithone Armeno, Paulo Veneto, Vartomano, Oſorio, Cypriano Sanchez, Mercatore, Stukio, Teixeira, Odoardo Barboſa, &c.
1. Nomen. 1. Inſulæ apud Veteres tria nomina. 1. *Taprobane* vetuſtiſſimum. 2. *Palæſimundi* inſula in Arriano, ab oppido & amne *Palæſimundo*, quorum meminit Plinius. 3. *Salica*, & incolæ *Salæ* apud Ptolemæum, Marcianum & Stephanum.	1. A Salis facto nomine, dicitur inſula *Selan* & *Seilan*, & compoſita voce *Selandive*, ut ſcribitur apud Teixeiram pag. 184. id eſt, *inſula Selan*. Arabes ſcribunt סרנדיב *Serandib* per R, quomodo & quidam Veterum. Ammianus Marcellinus lib. 22. *Nationibus Indicis certatim cum donis optimates mittentibus ante tempus abuſque Divis & Serindivis.* In codice Regio & Florentino ſic legi monet doctiſſimus Valeſius. In libello de proprietatibus elementorum, quem Ariſtoteli falsò tribuunt, malè legitur *Serendid.*

INDIÆ PARS
Cory promont.
Cory Ins.
Borcum pr.
Ogaliba pr.
Galibi
Talacori emporium
Margana
TAPROBANA
Modutti empor.
Anubingara
Iogana
Phasis fl.
Modutti
Pasi sinus
Nagadiba
Anurogrammum regia
Spartana
Naagramum metrop.
Ozia pr.
Andrasimundi pr.
Anurogrammi.
Bhizala
Ganges fl.
Soana fl.
Procuri
Soani.
Sindocanda
Semni
Sindocandæ
Adisamum
Solis port.
Tarichi
Priapius port.
Poduce
Morduli
Abaratha
Malea M.
Prasodes sinus
Anubingara
Mardi por.
Iouis pr.
Bumazani
Comana
Bocani
Ulispada
Baracus fl.
Nubartha
Nacaduma
Aranus fl.
Elephantum pascua
Nagiri
Dagana Sacra Lunæ
Rogandini
Odoca
Corcoba
Auium pr.
Bacchi prom.
Cetaum pr.
TAPROBANÆ INSULÆ DESCRIPTIO EX PTOL.
Incolæ eidem Salæ
Hippuros id est Ophir portus
de quo Plinius et Solinus
Ubi fuerit ignoramus.
100
110
40
30
20

De Taprobana. | *De Seilan.*

did. In Serapione *Sarandin* & *Sarandis*, & *Surinda* capitibus de camphora, & aëtite, & aloë. Sed rectius *Sarandib* cap. de nuce Indica. *Salan* & *Saran* promiſcua ſunt, quomodo *Tylus* & *Tyrus* cap. præcedenti; & in articulo ſequente Κώρυ & *Colias*; & hoc eodem capite *Chingali* pro *Chingaris*.

2. Juxta Ptolemæum & Marcianum Taprobana objacet Indiæ promontorio Κώρυ, quod alio nomine Dionyſius *Coliadem* & Plinius *Coliacum* vocat. Ibidem populi *Coniaci* apud Strabonem, vel ut Cl. Salmaſius rectè emendat *Coliaci*, qui poſteà *Colchi* dicti ſunt, atque inde *Colchicus* ſinus & emporium *Colchi* vel *Colchos* apud Arrianum & Ptolemæum. An iidem in Æliano de animal. lib. 16. cap. 18. Κάλιγλαι vel Κώλιγγαι quorum Regi Taprobanenſes elephantes ſuos vendunt.

2. Promontorium *Cory* hodiè vocatur *Comorin* & *Colchi* urbs *Cochin*. Utrique objecta eſt *Seilan* inſula; ab utraque *Sumatra* plurimum diſtat. *Calingas* ſuſpicor eſſe *Calecutenſes*, qui nec ipſi ab inſula *Seilan* plurimum diſtant. Aloyſius Cadamuſtus cap. 59. *Inſula quæ mittit aromata Zellum* (Zeilan) *appellatur: ea eſt ultra Calecut urbem ad leucas ferè* CLX. Et cap. ſeq. *Quæ omnia* (aromata) *veniunt ex inſula quæ ultra Calecut ad leucas* CL *viſitur, parumque abeſt à continente*; id eſt, ex inſula Seilan. 2. *Situs.*

3. Diſtantiam à continente apud Strabonem Oneſicritus viginti, Eratoſthenes ſeptem dierum, Annii Plocami libertus apud Plinium quatridui navigatione definit. Sed eos omnes multum excedere apparet ex Ptolemæo, qui Boreum Taprobanes promontorium notat ad gradus latitudinis 12, 30. & Cory promontorium Aſiæ ad gradus 13, 20. Itaque non diſtant ab invicem toto gradu, ſed quinque ſextantibus, id eſt, circiter XX leucis. In medio curſu Plinius ſtatuit inſulam Solis; Ptolemæus inſulam Cory.

3. Oroſius: *Seilan non ita lato mari à Cory promontorio quod Comorinum appellant, eſt disjunctum.* Arabs: *inter hanc inſulam & terram Indiæ contiguam parvum intercedit fretum.* Item: *ab inſula Sarandib ad inſulam Balabac littori maris finitimam eſt iter diei.* (Hæc eſt inſula Cory vel Solis.) Vartomanus: *Trajecimus ſinum latitudine circiter viginti leucarum, & appulimus inſulæ Zeylan.* 3. *Quantum à continente diſtet.*

4. Media forma fuit inter rotundam & quadrilateram. Proinde ϛρογγύλην Diodorus, τετράπλευρον deſcribit Alexander Lychnus apud Stephanum. Latitudo ad longitudinem juxta Plinium ſe habuit ut quinque ad ſeptem.

4. Zeilan ad hanc formam accedere quam Taprobanæ tribuunt Veteres, neque multò longiorem eſſe quàm latiorem palam clamant Tabulæ Geographicæ, cùm Sumatra ſit valde anguſta, & in longitudinem tota pateat. 4. *Figura.*

5. De amplitudine nihil certi apud Veteres: Britanniæ parem facit Strabo Eratoſthenem ſequutus, qui menſuram prodidit longitudinis in VII M ſtadiorum, latitudinis in V M, ut eſt apud Plinium. Sed in Oneſicrito & Diodoro ex Jambuli relatione ambitus ſolùm eſt ſtadiorum V M, id eſt, milliarium DCXXV.

5. Zeilæ amplitudo pariter incerta; in Arabe octoginta leucas patet tam in latitudinem quàm in longitudinem. In Oroſio longa eſt CCL M paſſ. lata CXL M. In Lopezio magnitudo eſt CCC leucarum. In Garzia longitudo leucarum tantùm triginta, ambitus octoginta. In Vartomano habet in circuitu mille paſſuum millia: in Contio bis mille; in Marco Paulo bis mille quadraginta, qui idem affirmat olim fuiſſe majorem, nempe millium IIIMDC. Sed Boreæ vi magnam partem montium convulſam in mare corruiſſe, plurimumque terræ in dies abſorberi. Ne quis miretur ſi hodiè minor ſit quàm olim fuit. Quamvis pleriſque Recentioribus non malè conveniat cum Diodoro & Oneſicrito. 5. *Amplitudo.*

6. Taprobanæ urbes in Ptolemæo ſunt *Jogana*, *Sindocande*, *Nagadiba*, populi *Nagiri*, *Tarichi*, *&c.* *Ganges* fluvius ad Ortum fluens. Legendum ſuſpicor *Gandes*.

6. Urbes Zeilan in Geographo Arabe *Agena*, in Mercatore *Candes*, *Negumbo*, *Nagarita*, *Triqui-lemale*; *Candea* fluvius in Orientem fertur. Hæc veſtigia ſervant priſcarum appellationum. 6. *Loca.*

7. Diodorus: *Temperatiſſimus aër quamvis ſub Æquinoctio habitent, ita ut neque à calore, neque à frigore infeſtentur. Fructus in vigore ſunt per totum annum.*

7. Mercator: *Mira cœli clementia, incredibiliſque temperies; hyeme æſtateque nunquam ſævientibus. Ager fertilis perpetuò viret. Arbores perpetuò floribus aut fructibus onuſtæ ſunt.* 7. *Temperies.*

8. Arrianus dicit ſolam partem Borealem eſſe cultam. Ptolemæus ad Meridiem ponit elephantum paſcua, qui nempe in deſertis vagantur.

8. De Zeilan ita Stukius: *Tota inſula valde populoſa eſt.* Sed fallitur, nam Meridiem verſus in Tabula Cypriani Sanches apud Mercatorem hæc legere eſt: *Reino da Iala deſierto.* Item: *Deſiertos intratables.* Et rurſus: *Da qui avante todo è deſierto.* 8. *Deſerta.*

9. Plinius: *Stagnum intus Megisba* CCLXXV M *paſſ. ambitu, inſulas pabuli tantum fertiles complexum. Ex eo duos amnes erumpere.*

9. Oroſius: *Eſt in media inſula mons præcelſus, multis paludibus cinctus. Ex illius ſummo faſtigio collis aſſurgit, è lacu quodam aquæ dulces atque perennes emanant.* 9. *Stagnum.*

10. Diodorus: *Propter ſoli bonitatem & temperiem aëris alimenti iis plus ſatis ſponte naſcitur.*

10. Oroſius & Stukius: *Eſt admodum fertilis, neque ſolùm variis frugibus abundans, verum & herbis, & plantis odore mirifico redolentibus egregiè veſtita, quæ quidem ſine ulla cultura proveniunt.* 10. *Fertilitas.*

11. Pto-

De Taprobana.

11. *Fructus.* *1. Oryza.* 11. Ptolemæus: γίνεταί τε παρ᾽ αὐτοῖς ὄρυζα, μέλι, ζιγγίβερι, *nascitur apud ipsos* 1. *Oryza*, 2. *Mel*, 3. *Zingiber.* Plinius & Solinus: *Vitem nesciunt, sed pomis abundant.* Ælianus de animal. lib. 16. cap. 18. ἔχει φοινικῶνας μὲν θαυμαστῶς πεφυτευμένους εἰς στοῖχον, *palmeta habet in ordinem mire plantata.*

De Seilan.

11. Paulus Venetus. 1. *Nullum habent bladum præter risum*, id est, *oryzam.* Mercator: *Victus eorum ex lacte, &c. ac oryza est.* Geographus Arabs: *In ea etiam nascitur* אלארז *oryza & nux Indica.* Doctissimus interpres, & mihi amicissimus אלארז *cupressum* reddidit, quia cùm vocales desunt, vox Arabica est ambigua. *2. Mel.* 2. Mel, quam ibi sit copiosum inde reputa; Feras quascunque venantur sale non condiunt, sed melle, quod in arborum truncis quantumvis cariosis in eum finem reconditur: *En los troncos de los arboles mas viejos y carcomidos, que para ello tenen mas capacidad hinchiendoles de la miel, de que pon alli se halla abundancia.* Cætera vide apud Teixeiram hist. Persic. lib. 1. cap. 35. pag. 187. *3. Zingiber.* 3. de Zingibere Aloysius Cadamustus cap. 59. *Zingiber in Mediterraneis oritur selectissimum.* *4. Vinum nullum.* 4. At vinum ibi deesse Arabs his verbis docet. *Ad Regem Sarandib asportatur vinum ex* אלעראק *Arac*, (id est, Parthia) *& regionibus Persidis.* *5. Poma.* 5. De pomis ita Mercator: *Arbores perpetuò floribus aut fructibus onustæ sunt; ut sunt mala Assyria incredibili suavitate, mala Medica, citria optima, aurantia, limones, aliique fructus nobilissimi.* Et Orosius: *Malorum citreorum nemora sunt densissima, fructus varii tam odore quàm sapore gratissimi.* *6. Palma.* 6. In his palmæ meminit Mercator: *Fert*, inquit, *etiam palmam.* Item: *Potum ex palmarum succo colligunt.*

12. *Metalla & lapides.* 12. Plinius: *Megasthenes scribit auri & margaritarum grandium esse fertiliores quàm Indos.* Solinus: *Margaritis scatet & gemmis.* Arrianus: *In ea nascitur pinnicum, lapides pellucidi.* Ptolemæus; *Ibi metalla, beryllus & hyacinthus*;

12. Mercator: *Auri & argenti, cæterorumque metallorum fodinas habet.* Orosius: *Multi pretiosissimi lapides, gemmæ incredibili multitudine, singulari colore atque fulgore.* Eadem alii omnes. Sed de beryllis & hyacinthis, quorum meminit Ptolemæus nota hæc apud Arabem: *Super montem Rahon* (Hisp. *Pico d'Adam*) *& circa ipsum reperiuntur omnes hyacinthi species.* Item: *In fluminibus reperitur optimus beryllus & maximus.* Item: *Inde defertur hyacinthus secundum omnes colores suos, Beryllus, adamas, &c.* Vartomanus: *Inveniuntur & innumeri pretiosi lapilli, hyacinthi præsertim.* Haitho Armenus: *Inveniuntur rubini & sapphiri.*

13. *Animalia.* 13. Ptolemæus: *Elephantes gignit & tigres.* Item: *Sub hoc monte* (Maleâ) ἐλεφάντων νομαὶ *elephantorum pascua.* Plinius: *Onesicritus elephantos ibi majores bellicosioresque quàm in India gigni scripsit.* Solinus: *Elephantis repleta est majoribus multò quàm fert India.* Alexander Lychnus apud Stephanum: Θηρονόμων πέπληθεν εὐῤῥίνων ἐλεφάντων. Ælianus de animal. 16, 18. *Permultorum & valde grandium elephantorum pascua in ea insula vigent, qui animi robore, & ingenii indole, & corporis magnitudine eis qui in continenti degunt præstantiores existimantur.*

12. Orosius: *Miram elephantorum copiam nutrit.* Vartomanus: *Fert regio imprimis elephantos complures.* Maffeius: *Elefantes gignit egregie bellicosos ac dociles.* Stukius: *Elephantos nutrit optimos, maximos, ingeniosissimos, quibus reliqui Indiæ elephantes feruntur obedire.* Mercator: *Elephantorum nusquam major frequentia & bonitas.* Item: *Sunt verò hi elephanti totius Indiæ orientalis nobilissimi, atque à cæteris (ut verissimè probatum esse memorat Hugo Linscotanus) ejusdem generis animantibus ex aliis locis privata veneratione adorantur.* Tigres, quorum præter Ptolemæum etiam Plinius & Solinus meminêre, verisimile est ab incolis tandem fuisse planè destructos, ut lupos in Anglia. Saltem de iis nil quicquam Recentiores, ut nec de testudinibus tantæ olim celebritatis.

14. *Incolarum longævitas.* 14. Plinius: *Artemidorus in Taprobana insula longissimam vitam sine ullo languore traduci.* Item: *Vita hominum centum annos modicum.* Idem in Solino & Diodoro qui vitam propagari dicit ad annum CL.

14. Vartomanus: *Gens multò perennior est longiorisque ævi quàm nostra.* Odoardus Barbosa: *Incolæ longævi & sani, quia aër temperatissimus.*

15. *Corporis statura & habitus.* 15. Diodorus: *Formâ decori sunt, quatuor cubitos excedunt.* Plinius & Solinus: *Excedunt hominum magnitudinem.* Marcianus: *Homines ibi corpore grandiores ultra hominum mensuram.*

15. Mercator: *Color illis albus, statura procera, abdomen prominens.* Odoardus Barbosa: *Incolæ magni staturâ, albi, pingues, &c.*

16. *Mollities.* 16. Diodorus: *Corpore valde delicati sunt, super cutem lanugo nulla.* Ptolemæus: *Crines muliebriter religant.* Solinus: *Crines fuco imbuunt.* Hæc omnia pertinent ad mollitiem.

16. Vartomanus: *Apprimè sunt imbelles, nulliusque fermè spiritus.* Paulus Venetus: *Non sunt bello assueti: cùm belligerandum est conducunt stipendiarios.* Inde *Chingali* vel *Chingari* potiùs per contemptum appellantur: Arabicè enim חנגר *chingar* significat virum timidum & ignavum. Quin & ipsa insula כנגר *Chingar* appellata est à Benjamino. Sed corruptè legitur כנרג *chinrag* vel *chenerag* pag. 108. Teixeira, qui linguæ Arabicæ planè fuit ignarus, *Chingalas* dici somniat à Sinis & portu Gale quem è sua Lusitania in *Seilan* insulam transtulit.

17. *Agilitas.* 17. Diodorus: *Ossa aliquantum curvantur, & rursus restituuntur, quomodo nervosa loca. Voces avium imitantur, & nullum non sonum exprimunt. Duos simul alloquuntur, ac si bilingues essent.*

17. Mercator: *In histrionum artibus excellunt iidem maximè, multasque venustates corpore ac ludis exercent, totam Indiam percurrentes, magna spectantium admiratione.* An hinc Indi illi θαυματόποιοι, de quibus Ælianus in Variis lib. 8. cap. 7.

18. *Scientia.* 18. Diodorus: *Etiam omnis disciplinæ studiosi sunt, sed Astrologiæ imprimis.*

18. Arabs: *Conveniunt ad Doctores, & sub ipsis scribunt res gestas Prophetarum & Regum, & ab iis docentur leges suas.* Ibi etiam Magi, quibus alibi nulli pares. De horum præstigiis vide Paulum Venetum lib. 3. cap. 23. Et Benjaminum pag. 108.

19. Dio-

De Taprobana.

19. Diodorus: *Venerantur ut Deos cœlum quod omnia complectitur, & Solem, & in universum omnia cœlestia.* Item: *In festis & precationibus recitant & canunt hymnos & encomia in Deos: Imprimis verò in Solem quem insularum & sui ipsorum dominum profitentur.* Ptolemæus notat ad Ortum portum Solis, & ad Aquilonem insulam Κώρυ, quæ Plinio est insula Solis. An à decurtato כורש *Cores*, id est, Cyri nomine, quod Solem interpretantur Plutarchus & alii, Κώρυ dicta sit ea insula videant doctiores.

De Seilan.

19. Benjamin pag. 108. *Ante altare fani sui vallis magna est, in qua quotidie multum ignem accendunt. Eam vocant Arabicè* אלהותא *Alhauta*, (id est, voraginem) *& per eam filios suos transmittunt.* Hoc videtur pertinere ad sacra Mithræ seu Solis, quibus qui initiabantur necesse habebant διὰ πυρὸς παρελθεῖν. Vide Eliam Cretensem, & Nonnum, & Nicetam in Nazianzeni orat. 3. & 39. Benjamini mentem non cepit interpres Vir doctissimus, quod illius pace dixero. Neque enim אלהותא eo loco est divinitas, sed χάσμα vorago. Vide Arabicum & Syrum Interpretes Luc. 16: 26. Hoc fefellit Virum magnum, quod אל *al* Arabicum articulum putavit ad radicem pertinere. 19. Religio.

20. Diodorus: *Vestes sibi adornant ex quibusdam calamis habentibus in medio mollem & splendidam lanuginem.* Apparet gossipium describi, sed perperam, quia tum minus notum. Gossipium non est calamus, sed frutex; nec lanugo est in plantæ medulla, sed in fructu. Arrianus etiam ibi *sindones*, id est, pannos lineos, aut sericos, aut gossipinos haberi notat.

20. Vartomanus: *Pannis gossipinis aut sericis utuntur plurimum.* Arabs: *Sericum inde defertur.* Mercator: *Vestis infra umbilicum è serico aut gossipio.* Item: *Caput panno subtili contegunt.* 20. Vestes.

21. Plinius: *Eligi Regem à populo senectâ clementiâque.* Item: *Rectores ei à populo triginta dari, nec nisi plurium sententiâ quenquam capitis damnari.* Solinus idem.

21. Arabs: *Rex studet multum æquitati, providus est, defendit eos. Habet sedecim consiliarios, & his præscribit locum in quem congregati lites judicent.* 21. Reges.

Non possum non addere in eadem mecum esse sententia Salmasium τ̃ μέγαν, qui postquam monuit *Salas* & *Seilan* esse vicina nomina, rem paucis ita conficit: *Situs insulæ Seilan, elephanti quos gignit maximos, gemmæ & margaritæ grandiores quas illa fert, & multa alia prorsus evincunt esse Veterum Taprobanam.* Ex his tanti Viri verbis mihi nata est occasio ulteriùs inquirendi. *Ad Solin. p. 1110.*

LIBER SECUNDUS DE LINGUA PHOENICIA ET PUNICA.

CAPUT I.

Phœnicium sermonem & Punicum Hebræo fuisse affinem.

Ratio 1. Locorum nomina in terra Chanaan ferè ſunt Hebraica. Refellitur Fullerus qui vult Judæos eâ occupatâ mutaviſſe priſca nomina. 2. Ex Scriptura conſtat cæteros populos qui Judæis vicini ſunt, puta, Syros, Babylonios, Ammonitas, Moabitas, Azotios, &c. fuiſſe ἑτερογλώσσους. Ita etiam in Joſepho Amalekitæ & Madianitæ. Nihil tale de Chananæis. Contrà Chananæa mulier Raab & exploratores à Joſua miſſi colloquuntur ut ὁμόγλωττοι. 3. Eſ. 19: 18. lingua Chanaan, id eſt, Hebræa. Et in Chœrilo Joſephus γλῶσσαν Φοίνισσαν putavit eſſe Hebræam. Et Herodoto Phœnices qui circumciduntur, iidem qui Hebræi. Et Lucianus promiſcuè ſumit voces Hebræas aut Phœnicias. 4. In Phœnicii ſermonis reliquiis pleraque ſunt merè Hebraica. Quod probatur multis exemplis. Chananæus tamen ſermo non planè idem qui Hebræus. Inter ipſos Judæos variæ dialecti. Sibboleth & Scibboleth, Jud. 12. Levita ex ſermone notus, Jud. 18: 3. Et Petrus pro Galilæo, Matth. 26: 73. Galilæorum ſermo quàm inconditus. Ut in Græco & Germanico, ſic in Hebræo ſermone variæ dialecti. Lingua Chananitis juxta Hieronymum inter Ægyptiam & Hebræam media. De Philiſtæorum dialecto potiſſimùm hæc intelligi. Objicies 1. Deus confudit linguas conditorum turris Babel, ergo etiam Chananæorum. Reſp. Chananæos Hebraicè loquentes aliis fuiſſe barbaros. Objic. 2. Quorſum linguæ ſacræ uſum permiſerit Deus genti profanæ? Reſp. in Patriarcharum gratiam, ut tolerabilior eſſet illis peregrinatio in terra Chanaan. Objic. 3. Judæis ejuſdem linguæ cum Chananæis communitas fuiſſet periculoſa. Reſp. Tamen ante Diluvium communis lingua. Et poſt captivitatem Babylonicam, &c. Objic. 4. Nehemias maledicit Judæis quorum liberi Azoticè loquebantur. Reſp. non propter ſermonem corruptum, ſed quia duxerant uxores alienigenas. Objic. 5. Auguſtinus Punice doctus neſciebat Hebraicè. Reſp. 1. Punicus ſermo non erat prorſus idem cum Phœnicio. 2. Alius ſermo Phœnicius ævo Patriarcharum, alius ævo Auguſtini. 3. Putavit Auguſtinus ſe neſcire quod ſciebat magna ex parte, quia vires ſuas non tentaverat. 4. Idem Auguſtinus alibi docet has linguas non multum inter ſe differre, & penè omnia eſſe conſona. Ita etiam Hieronymus & Priſcianus. Objic. 6. In Punici ſermonis reliquiis multa ſunt vocabula quæ nihil habent commune cum Hebræa aut Hebrææ vicinis linguis. Reſp. Hæc objectio refellitur in ſequentibus.

Quod poſui hactenus in tota hac tractatione, Phœnicium ſermonem Hebraico fuiſſe valde affinem videtur poſſe multiplici ratione probari: 1. Prima deducitur ex locorum nominibus in terra Chanaan, quæ ferè fuerunt Hebraica, etiam antequam Iſraëlitæ eò ex Ægypto migraſſent, ut palam eſt ex libris Moſis & Joſuæ. Fullerus qui Chananæam linguam ab Hebræa vult non parum fuiſſe diverſam, huic argumento ita occurrit. *Utut nomina illa univerſa purè Hebræa ſint, tamen ullum ex iis vel Chananæorum eſſe, vel à Chananæis impoſitum pernegamus. Quin potius vetuſta ab indigenis Chananæis indita nomina ab Hebræis in eaſdem ſedes ſuccedentibus Hebraico more poſtmodum prolata & expoſita, &c. fuiſſe aſſerimus.* Sed non debuit id aſſeri gratis, maximè cùm res ſit ſine exemplo, ut populus ſuccedens in alterius locum priſca nomina ſic aboleat, ut illorum ne tenuis quidem umbra ſuperſit. Præterea ſi verum illud eſt Judæos mutaviſſe omnes omnino locorum veteres appellationes; quorſum Rubenitas obſervat Moſes oppidis à ſe reſtauratis nova nomina impoſuiſſe, Num. 32: 38. Nonne hoc ipſo teſtatur in reliquis nihil eſſe mutatum? Hoc potiſſimum quod Hebræis nominibus appellabantur etiam illæ urbes terræ Chanaan, in quas Judæi nihil habuêre juris, puta צור צרפתה צידון, &c. Itaque non dubito quin Moſes & Joſue illa ipſa locorum nomina exhibeant, quæ apud Chananæos erant in uſu, ſola flexione mutata, ut fit in diverſa dialecto.

Miſcellan. lib. 4. cap. 4.

2. Addo ex Scriptura conſtare cæteras gentes, quibus Judæa circumfuſa eſt, fuiſſe ἑτερογλώσσους. Sic Ægyptii vocantur *populus* לעז *barbarus*, Pſ. 114: 1. Et Iſraëlitæ leguntur in Ægypto ſermonem ignotum audiviſſe, Pſal. 81: 6. Proinde Joſephus Ægyptium ſe eſſe ſimulans, cum fratribus agit per interpretem; qua arte illi deluſi Hebræâ linguâ liberius illo præſente inter ſe colloquuntur, quia non putabant ſe intelligi, Gen. 42: 23. Syrorum etiam linguam valdè diverſam fuiſſe ab Hebræa docet Eſ. 36: 11. Ezechiæ ſervi Rabſacen rogant ut Syro ſermone loquatur, ne Judæi illum intelligant. Atque id jam obtinuiſſe ævo Patriarcharum patet ex eo quod acervus teſtimonii à Jacobo Hebraicè גלעד *Galaad*, à Labane Syrè dicitur יגר שהדותא *Jegar Sahadutha*, Gen. 31:47. Babylonii etiam leguntur peregrino ſermone loqui, Eſ. 28: 11. & linguam Judæis ignotam, Jerem. 5: 15. & Nehemias refert Judæos ex Ammonitis, aut Moabitis, aut Azotiis matribus natos ſermonem Hebræum interpolaſſe admixto maternæ linguæ idiomate, Nehem. 13: 23. Rurſus Amalekitas, Madianitas, & reliquos Arabes ſcribit Joſephus τῇ γλώσσῃ διαφωνεῖν, *linguâ differre*, atque hanc inter illos diſſidii fuiſſe cauſam; cùm Gedeone illos inſequente mutuis vulneribus ceciderunt. Sed Chananæorum ſermonem fuiſſe ab Hebræo inſigniter diverſum, aut Judæos cum Chananæis egiſſe per interpretem nuſquam legimus. Contrà Jerichuntina mulier Raab, & exploratores à Joſua miſſi, mutuo colloquio fruuntur tanquam ejuſdem aut parum diſſimilis linguę conſortes. Antiquit. lib. 5. c. 8.

3. Nec leve eſt quod lingua Hebræa vocatur lingua Chanaan, Eſ. 19: 18. Nam ſi ab Hebraico valde fuiſſet remotum idioma Chananæorum, qui degebant inter Judæos Jud. 3: 1. &c. Nemo nomine linguæ Chanaan Hebræam intellexiſſet. Sic Gallicum ſermonem in Britannica Aremorica nemo appellat Britannicum; aut ſi quis ſic appellaret, nemo intelligeret ita loquentem. Tale eſt quod cùm Solymos deſcribit Poëta Chœrilus,

> Γλῶσσαν μὲν Φοίνισσαν ἀπὸ ςομάτων ἀφίεντες
> *Ore peregrino Phœnicia verba loquentes.*

Joſephus qui Solymorum nomine Judæos intelligit, pari ratione γλῶσσαν Φοίνισσαν *linguam Phœniciam* voluit eſſe Hebræam. Et in Herodoto Phœnices illi qui Ægyptio more circumciduntur, iidem ſunt qui Hebræi. Nam in Phœnice & Palæſtina non fuit in uſu circumciſio, præterquam apud Hebręos. Atque eodem ſenſu Comicus in Avibus tam Phœnices quàm Ægyptios ψωλοὺς appellat, id eſt, verpas & recutitos. Sic diverſiſſimas gentes commune nomen includebat propter ὁμοφωνίαν. Sed & Lucianus, qui genere Syrus erat è Samoſatis, voces Hebręas & Phœnicias pro eodem ſumens ſic habet de Alexandro in Pſeudomanti: ὁ δὲ φωνάς τινας ἀσήμους φθεγγόμενος, οἷαι γένοιντ' ἂν Ἑβραίων ἢ Φοινίκων, ἐξέπληττε τοὺς ἀνθρώπους, οὐκ εἰδό-

Joſ. lib. 1. cont. Apion.

τας

τας ὅ τι λέγοι. *At ille voces quasdam ignotas proferens, quales sunt Hebrææ aut Phœniciæ, percellebat homines, qui quod dicebat non intelligebant.*

4. Quarta ratio sumitur ex Phœnicii sermonis reliquiis quæ apud Veteres passim occurrunt. Puta cùm Sanchoniathon ζωφασημιν explicat *cœli contemplatorem*, Βελσάμην *cœli dominum* σαμημρουμὸν ὑψουράνιον, συδὺκ *justum*, ἐλιοῦν ὕψιστον, *Dagon* Σίτωνα vel Δία ἀρότριον, Μοὺθ mortem aut Plutonem. Cùm in Hesychio Ἄδωνις redditur *dominus*, Βάκχος *luctus*, Γάδειρα *sepes*. In Plutarcho *Thor* & *Alpha* bos. In Stephano *Ber* puteus. In Damascio *Esmunus* octavus. In Etymologo *Susa* lilia. In Porphyrio Μάλχος *Rex*; cùm in Athenæo νάβλα, & in Suida κινύρα, Musicis Phœnicum organis accensentur; cùm ex Punico sermone Hieronymus *alma* virginem, Augustinus *messe* unge, & *salus* tres exponit; cùm Livius & Festus docent summos Carthaginis Judices *Suffetes* nominari; nemo est Hebraicis literis vel mediocriter tinctus, qui non statim animadvertat hæc vel esse Hebræa verba, vel Hebraicis proxima.

Non tamen contenderim Chananæorum dialectum in omnibus cum Hebraica convenisse, cùm inter ipsos Hebræos variæ fuerint dialecti. Ita Ephratæis hoc fuit peculiare quod non poterant pronunciare literam ש *schin*, sed pro ea sonabant ש *sin*, & ex eo dignoscebantur quod pro *schibboleth* blæso sono dicebant *sibboleth*; Jud. 12: 6. Sic in Domo Michæ Danitæ Levitam ex sermone cognoverunt; Jud. 18: 3. Et ætate Jesu Christi, quamvis Judæi omnes in terra Chanaan Syriacè loquerentur, tamen alia fuit Hierosolymitana dialectus, alia Galilæorum. Ideò dictum Petro Matth. 26: 73. *Verè & tu ex illis es, nam & loquela tua manifestum te facit*; aut ut habetur Marc. 14: 70. *Galilæus es, & locutio tua similis est.* Supple *eorum locutioni*; quod Arabs Interpres addidit ἐξηγητικῶς. Nempe Galilæorum dialectus rudis fuit & incondita. Hinc illud Talmudicum in tractatu עירובים *homines Judææ* שהפקידו על לשונם *quia accurati fuerunt in lingua sua, confirmata est lex in manibus eorum. At homines Galileæ* שלא הפקידו על לשונם *quia accurati non fuerunt in lingua sua, lex confirmata non est in manibus eorum.* Argumento sit quod iidem eodem loco asserunt Galilæos אמר *immar* agnum, עמר *amar* lanam, חמור *hamor* asinum, חמר *hamar* vinum inter loquendum non distinxisse. Plura de hoc argumento doctissimè observata vide in Lexico Buxtorfii in voce גליל. Notum etiam in Græco sermone aliam esse Atticam dialectum, aliam Æolicam & Doricam & Ionicam, & in Germanico Belgicam dialectum ab Helvetica multum differre. Sic Phœniciam dialectum ab Hebręa discrepasse facilè concessero; modò ne quis asserat planè aliam fuisse linguam, aut ab Hebræa tam diversam, ut Hebræus & Phœnix suâ quisque linguâ loquentes se mutuò non intelligerent. Nam etsi sermo Phœnicius suos habuit idiotismos, & Syra quædam admixta, aut Arabica vocabula, tamen hoc certum multò plura habuisse merè Hebræa, aut Hebræis tam similia, ut non fugerent vel è plebe Judæos.

Sunt qui Phœnicium sermonem colligunt multa habuisse ex Ægyptio ex his Hieronymi in Esaiam lib. 7. cap. 19. de lingua Chananitide: *Inter Ægyptiam & Hebræam media est, & Hebrææ magna ex parte confinis.* Sed hæc puto intelligenda potissimùm de Philistæis, qui ab Ægyptiis oriundi erant, & partem terræ Chanaan Ægypto proximam occupabant. Nam quantum ex utriusque sermonis reliquiis possum colligere, Phœnicius sermo ab Ægyptio tam distabat quàm Hebraicus. Utut sit hoc ipso loco id ultro agnoscit Hieronymus, quod probare conati sumus, nempe linguam Chananitidem Hebrææ magna ex parte esse confinem.

Huic nostræ sententiæ quicquid hactenus objectum est non difficulter solvitur. 1. Aiunt à confusionis Babylonicæ pœna eximi non potuisse quenquam eorum qui participes fuerunt impiæ conspirationis in campo Sennaar conflatæ. Itaque Chananæos etiam, quos ex eo numero nemo fuisse negaverit, veteris linguæ, id est, Hebrææ, usu excidisse, & aliam à Deo accepisse. Respondeo in confusione Babylonica hoc fuisse Dei consilium, ut singulis familiis aut tribubus propria esset lingua, quam nemo alius intelligeret, qui non esset ex eadem familia aut tribu. Cui consilio nihil obstitit, quod in omni numero una aliqua familia aut tribus servavit usum linguæ veteris. Quia Chananæus Hebraicè loquens, aliis è diversa tribu conditoribus tam erat barbarus, quàm si novum idioma Deus illi infudisset.

2. At probabile non est, inquiunt, Deum tanti pretii thesaurum, hoc est, primigeniam & sacram linguam, Chanaani posterorumque ejus fidei commisisse, genti non profanę modò, sed & execrandæ prorsus & internecioni devotæ. Sed neque ego id assero. Neque enim in illorum sententia sum, qui Abraamum Hebræam linguam volunt à Chananæis addidicisse, cùm antea Chaldaicè loqueretur inter Chaldæos. Quin Hebręam dici contendo, quia post linguarum confusionem nullibi pura servata est, preterquam inter posteros Heber, ex quo numero fuit Abraham. Nam ab Hebraicę puritate Phœniciam dialectum non minus descivisse puto, quàm ab Attica Doricam aut Æolicam. Hęc porro non sunt ἀσύστατα, ut quę gens maledicta erat & internecioni devota, Hebręę linguę dialectum usurpaverit, Deo ita volente; non in Chananęorum, sed in Abrahami gratiam, & aliorum ex ejus stirpe, ut tolerabilior esset Patriarcharum peregrinatio in terra Chanaan.

3. Tertia illorum objectio hęc est: *Quis non videt naturalis ejusdem linguæ communitas cum Chananæis, quantum offendiculum, quàm exitiosum in idololatriam præcipitium fuisse Israëlitis? Quanta, non dico, fenestra, sed janua, imò quàm immanis porta hac ratione patuisset contagioni gentis maledictæ, populum electum jugiter pervasuræ.* Ita in hoc argumento paratragœdiat Vir doctus, cui si credimus, quotquot fideles habitant inter idololatras ὁμογλώττους, debent novam linguam statim cudere; ne communis linguę consortium eos agat pręcipites in Idololatrię barathrum. At non est quod quenquam territet tam inane μορμολυκεῖον. Nam si ejusdem sermonis cum idololatris communitas Ecclesię tantum crearet periculum, Deus cujus providentia suos in iis non destituit quę ad salutem necessaria sunt, providisset fidelibus de speciali aliqua lingua, quę reliquis hominibus ignota esset & inaccessa. Contra, notum est ante Diluvium, cùm terra esset corruptissima, & mores hominum perditissimi, fideles non cum una solùm infidelium gente aut tribu, sed cum omnibus omnino hominibus communem habuisse linguam. Et post captivitatem Babylonicam quamvis Hebraica lingua desierit esse vulgaris, & Judęorum alii Syriacam, alii Gręcam addidicerint, quo ęvo Syri & Gręci idolis erant maximè addicti; Judęi tamen ab idololatria nunquam fuerant remotiores. Jam nihil necesse est dicere de temporibus quę Christum subsecuta sunt, quibus tantùm abest ut Ecclesiam Deus uni alicui linguę tanquam glebę addixerit, ut contrà omnibus omnium gentium linguis laudari velit & celebrari. *Mihi*, inquit, *curvabitur omne genu, & jurabit omnis lingua.* Item: *Venio* Es. 45: 23.
ut congregem omnes gentes & linguas. Et rursus: & 66: 18.

Zach. 8:23. Rom. 14:11. Phil. 2:11. Apoc. 5:9. & 7:9. *Ex omnibus linguis gentium apprehendent fimbriam viri Judæi, dicentes; Ibimus vobiscum, quia audivimus Deum esse vobiscum.* Et *omnis lingua confitebitur Deo.* Et *redemisti nos ex omni tribu & lingua.* Et *vidi turbam magnam ex omnibus gentibus & linguis stantem ante thronum & in conspectu Agni.*

4. Instat Vir doctus non pro leviculo esse habitum sanctum Dei populum sermoni peregrino, ne Moabitarum quidem aut Ammonitarum, quanquam à Lotho Abrahami consanguineo oriundorum, quia idololatræ essent, consuescere. (Neh. 13:23, 24, 25.) Et Nehemiam tanto zelo tamque mirificè accensum, cùm Judæos quosdam Azoticè loquentes deprehenderet, Judaicè autem nescientes, ut eis malediceret, percuteret, glabraret. At legenti locum Nehemiam constabit non ideò in Judæos efferbuisse quod illorum liberi Azoticè loquerentur, sed quia duxerant uxores alienigenas. Quod crimen non poterat cælari, quia liberi ex talibus conjugiis nati matres ex sermone prodebant, aliis Azoticè, aliis Ammoniticè aut Moabiticè loquentibus.

5. His Viri docti objectionibus duas addimus, quæ sunt majoris momenti. Prima hæc esto, constare Pœnos, quorum sermo erat Phœnicius, Hebraicè nescivisse, cùm id palam profiteatur & disertissimis verbis illorum unus, qui non fuit è plebe aliquis, sed inter doctissimos merito primas obtinet, Augustinus scilicet, cujus verba sunt Confessionum lib. 11. cap. 3. *Si Hebræa loqueretur* (Moses) *frustra pulsaret sensum meum, nec inde mentem meam quicquam tangeret.* Et epist. 131. Memorio: *Quibus numeris consistant versus Davidici non scripsi, quia nescio. Neque enim ex Hebræa lingua, quam ignoro, potuit etiam numeros interpres exprimere, &c. Certis tamen eos constare numeris, credo illis qui eam linguam probè callent.* Et Epist. 119. Januario: *Vocabulum Pascha non Græcum, sed Hebræum esse dicunt, qui linguam utramque noverunt.*

Propositæ objectioni, quæ in speciem est invicta, quatuor habeo quæ respondeam. 1. Non rectè confundi Pœnos cùm Chananæis, id est, Africanos Phœnices cum Phœnicibus terræ Chanaan, qui ut Judæis erant propiores, ita propius accedebant ad Hebraismi puritatem, quem Afri sermonis mixtura Pœni non parum infecerant. Testem appello Hieronymum, qui in præfatione lib. 2. in epistolam ad Galatas, cùm Galatas dixisset *propriam linguam eandem penè habere quam Treviros*, addit *nihil referre si aliqua exinde corruperint, cùm & Afri Phœnicum linguam nonnulla ex parte mutaverint.*

2. Addo distinguenda esse tempora; Potuit enim Phœnicius sermo alius esse Patriarcharum ævo, alius ævo Augustini, qui plus bis mille annis post mortem Jacobi natus est. Si in ipsa Judæa inter Hebræos degeneraverat lingua Hebræa, multò magis inter barbaros, qui nunquam puram habuerant post tot mutationes & vicissitudines temporum.

3. Quid si Augustinus difficultate lectionis absterritus (quia illius ætate Hebræa scriptura differebat à Punica immensum quantum) nunquam tentaverit vires, & putaverit se nescire quod revera sciebat magna ex parte? Sic quisquis Hebrææ linguæ cognitionem adeptus est, inde ad Syram accedens aut Chaldaicam, miratur se jam esse doctum antequam didicerit, & *nota fertur regione viarum.*

4. Denique à Philippo ad Philippum provocamus, id est, ab Augustino ad Augustinum, qui alibi testatur non semel Punico sermoni cum Hebræo in multis convenisse. Ita in Quæstionibus super Judices lib. 7. cap. 16. *Istæ linguæ non multum inter se differunt*, Hebræa nempe & Punica de quibus proximè egerat. Et contra literas Petiliani lib. 2. cap. 104. *Hebræi dicunt Messiam, quod verbum Punicæ linguæ consonum est, sicut alia Hebræa permulta, & PENE OMNIA:* & in Joan. tract. 15. *Cognatæ quippe sunt linguæ istæ & vicinæ, Hebræa, Punica, & Syra.* Et de verbis Domini serm. 35. ubi explicat quid sit Mammona: *Hebræum verbum est cognatum linguæ Punicæ: Istæ enim linguæ sibi significationis quadam vicinitate sociantur.* Et lib. 1. Locutionum: *Locutio est quam propterea Hebræam puto, quia & Punicæ linguæ familiarissima est, in qua multa invenimus Hebræis verbis consonantia.*

Neque aliter Hieronymus in Jeremiam lib. 5. cap. 25. *Tyrus & Sidon in Phœnices littore principes civitates, &c. Quarum Carthago colonia. Unde & Pœni sermone corrupto quasi Phœni appellantur. Quorum lingua linguæ Hebrææ magna ex parte confinis est.* Et in Esaiam lib. 3. cap. 7. *Lingua quoque Punica, quæ de Hebræorum fontibus manare dicitur, &c.* Et Quæstionibus in Genesim ubi de voce ימים, Genes. 36:24. *Nonnulli putant aquas calidas, juxta Punicæ linguæ viciniam, quæ Hebrææ contermina est, hoc vocabulo signari.* Concinit Priscianus lib. 5. his verbis: *Maximè cùm lingua Pœnorum, quæ Chaldææ vel Hebrææ similis est & Syræ, non habeat neutrum genus.* Quod si Punica in Africa Hebrææ fuit similis, multò magis Phœnicia in terra Chanaan, ubi Chananæi Hebræis erant permisti. Neque enim ulla causa fuit cur Pœnorum sermo ad Hebræum accederet quàm origo Phœnicia. Porrò barbarè quidem dicitur, sed tamen verè, id per quod quid est tale, ipsum esse magis tale.

Ultima objectio sic habet. In Phœnicii & Punici sermonis reliquiis plurima sunt vocabula quæ nec ex Hebræa, nec ex affinibus linguis, Syrâ, Chaldęâ & Arabicâ, posse explicari Viri undecunque docti ingenuè fatentur, puta in Sanchoniathone *Mot* pro limo, *Baau* pro nocte, *Batylia* pro lapidibus animatis qui Prisciano *Abdir* vel *Abaddir*. In Hesychio *Ada* salix, *Asur* crater, *Gaulos* navis species, *Gonata* terminus, *Semiramis* columba montana: In Stephano *Rhabbotin* pro Phœnice, & *Kellararsath* pro malo navis, *Samatho* pro *magna*. In Apulejo & Auctario Dioscoridis herbarum Phœnicia & Africana nomina quàm plurima. In Servio *sar* piscis genus prope Tyrum, *casar* elephas, *byrsa* corium, *Dido* virago, *hel* sol qui idem Emissenis *elagabalus*. In Josepho *chabul* id quod displicet. In Polybio *Baleares* funditores. In Eustathio *caccabe* caput equi, & *Asdrubal* Clitomachus. In Herodoto *zegeries* colles. In Porphyrio *Sanchoniathon* φιλαλήθης. In Quintiliano *mappa* Romana vox quam Pœni sibi vindicant. In Festo *Abila* mons altus, *mapalia* casæ, *mamphula* panis genus, ut in Athenæo *chebrodlapsus*. In Etymologico *galones* sepes, & *ellotias* virgo. Hęc χύδην & nullo ordine, prout memoriæ se obtulerunt, quæ singula deinceps suis locis examinabo accuratiùs. Nam ut res pleniùs intelligatur, libet percurrere obiter quicquid uspiam Phœnicii sermonis memini me legere.

CAPUT II.

Phœnicia quædam ex Sanchoniathone scriptore vetustissimo.

Sanchoniathon bello Trojano vetustior, Græcè à Philone versus. Hujus fragmentum in Eusebio. Initio rerum χάος ἐρεβῶδες, id est, בהות ערב *cabuth ereb* caligo vespertina ex Gen. 1:2. 5. Μὼτ limus ex quo omnia. Phœn. מוד *mod* Arab. מאדה materia. D finale Græci in T mutant. Ζωφασημὶν צופי שמים οὐρανοῦ κατόπται. Homines facti ex vento Κολπία, id est, קול־פי־יה *Kolpi-jah* voce oris Dei. Βάαυ nox, imò Βάαυτ. Hebr. בות *but* vel בית pernoctare. Cur T exciderit è fine vocis. Βεελσάμην, κύριος οὐρανοῦ בעלשמים Plauto *Balsamen.*

Hinc

Hinc herba Balsamene. Σαμημρουμος שמים רום ὑψουράνιος. Philo emendatus. Χρυσαὼρ Vulcanus חרש־אור πυριτεχνίτης. Vocant Διαμίχιον, id est, Jovem machinatorem. Hebr. מכי *mechi* machina. Hujus filius γήϊνος, id est, ארם Adam. Deus Ἀγρότης, id est, שדי. Μισὼρ εὔλυτος משרא. Συδὺκ δίκαιος צדיק ibid. *Sydyk* Juppiter Hebr. צדק *sedek*. Καβειροὶ כבירים *cabirim* Dii magni. Deus Ἐλιοῦν עליון, id est, ὕψιστος. Uxor Βηρούθ, id est, ברית *Berith*, Jud. 8: 33. Deus *Eliun* genuit cœlum & terram. Sic Gen. 14: 19, 22. קנה etiam generare est, quomodo commodè reddi queat Prov. 8: 22. *Dominus genuit me*. Ἰλος vel Ἦλ אל *Saturnus*. Δαγὼν דגון Ζεὺς ἀρότριος. Hebr. דגן *dagan* frumentum. Ἐλωεὶμ אלהים Hebr. Dii vel Angeli. Saturni commilitones. Βαιτύλια lapides animati, Hebr. נשפים *uncti*, sed lectum נשפים *animati*. Hos movisse dæmonem. Lapis à Jacobo unctus in Bethel. Inde origo idololatrici Bætyliorum cultus; Etymologus & Phavorinus emendati. Ex Damascio locus perperam redditus. *Batylus* vel *Batelus* lapis Saturno pro Jove datus. Idem vocatur *Abdir* & *Abadir* fortè pro *Aban* vel *Ebendir* lapis rotundus. Talis Bætyli forma. Saturni filius Juppiter Belus בעל Βῆλος, Baal, Βάαλ, Fœmin. Βααλτίς. Sidon ex Ponto nata canora voce virgo hymnum reperit. שדה *Sidda* Musicæ genus, Eccles. 2: 8. Hercules Melcarthus, Malica, Melicerta. Urbs ab Hercule ad Columnas condita Carteia dicta pro Melcarteia. Astartes insignia caput Tauri. עשתרות *Astaroth* commune nomen ad armenta & greges, ut Chald. עדרי Arab. קטאיע Græc. μῆλα. Astarte eadem quæ Io mutata in bovem; & mater Phœnicum. Tamen Astarte vulgò pro Venere sumitur. Ridiculum est quod sequitur eam reperisse ἀεροπετῆ ἀστέρα stellam volantem, quam interfectam in Tyro consecravit: sed legendum ἀστερίαν. Asterias Aquilæ genus, aliis Chrysaetos. Aquilæ sanguine consecrata est insula in qua Tyrus. Etiam firmandi vim aquilæ sanguini tribuerunt Phœniciæ fabulæ, quia ad נשרא *nisra*, id est, aquilæ nomen, alludit verbum נשרר *nisarar* firmare. Μὼθ mors & Pluto. Μουθ idem. Saturni insigne quatuor oculi, duo aperti & duo clausi. Æsculapius octavus Cabirorum: inde dictus Χνᾶ primus Phœnicum, id est, כנען *Chanaan*. Etiam Phœnice *Chna* dicta. Saturni aliud nomen *Israël*. Hujus filius Ἰεοὺδ (Hebr. יחיד *Iehid*) dictus quia unicus, à patre immolatus. Idem Saturnus cum suis circumciditur. Hæc ad Abrahamum pertinent. Uxor *Anobret* חן עתרת, id est, Sara quæ concepit ex gratia Hebr. 11: 11.

In fine hujus tractationis dicemus explicatius qui fuerit Sanchoniathon, quis item ille Jerombalus, sacerdos Dei Ἰάω seu *Jehova*, quem se profitetur consuluisse. Hîc solùm Lectorem monemus illum ante Troiani belli tempora, Phœnicum historiam inde à prima origine Phœniciâ linguâ scripsisse. Eam historiam Grecè reddidit Philo Byblius, qui sub Adriano vixit. Versionis insigne fragmentum nobis servavit Eusebius, in quo Phœnicia quædam occurrunt nostra commentatione non indigna.

In ipso operis exordio legas statim initio rerum fuisse πνοὴν ἀέρος ζοφώδους, *tenebrosi aëris spiritum*, quem appellat Χάος ἐρεβῶδες, id est, כהות ערב *chaûth ereb* caliginem vespertinam. Res sumpta ex verbis Mosis Gen. 1: 2. *Et fuit caligo super faciem abyssi*, vox erebi ex versu 5. ויהי ערב & *fuit ereb*, id est, vespera. Unde & Hesiodus:

Ἐκ χάεος δ' ἔρεβός τε, μέλαινά τε νὺξ ἐγένοντο.

Quod Varro ita imitatur, *Erebo creata fuscis crinibus nox te invoco*, ut observatum à Viro in quo doctrina cum humanitate certat D. D. Sarrasin. Quid quod Grecum ἔρεβος nonnunquam planè id ipsum est quod Hebreum ערב *ereb*, nempe Occasus aut vespera: in his Homeri puta Odyss. μ. vers. 81. πρὸς ζόφον εἰς ἔρεβος τετραμμένον, *ad Occasum in Erebum conversum*. Ubi Vetus Scholiastes: (εἰς ἔρεβος τετραμμένον) εἰς τὰ πρὸς δύσιν μέρη νεῦον, *in Erebum conversum, id est, in partes quæ sunt ad Occasum inclinans*. Et Eustathius pag. 477. Τὸ δὲ πρὸς ζόφον καὶ τὸ εἰς ἔρεβος ἐκ παραλλήλου μὲν θέσεως δυσμικὸν μέρος δηλοῦσιν *cum* πρὸς ζόφον *&* εἰς ἔρεβος, *ponuntur ut synonyma, occidentalem partem significant*.

Sequitur ex conversione spiritus cum Chao emersisse Μὼτ *Mot*, id est, limum aut aquosę mixtionis putredinem: καὶ ἐκ τῆς αὐτοῦ συμπλοκῆς τοῦ πνεύματος ἐγένετο μώτ. Τοῦτό τινές φασιν ἰλὺν, οἱ δὲ ὑδατώδους μίξεως σῆψιν. *Mot*, id est, מוד *mod*, Phœnices ita scribebant. Sed D finale Phœnicum per T passim effertur. Sic ἰῶτα factum ex יוד *jod*, & Ἄζωτος ex אשדוד *Asdod*, & Ζαρὲτ in Eusebio ex זרד *Zared*; & occurrit passim *Ephot* pro *Ephod*; & barbitus, Gallicè *lut*, Hispanicè *laud*, & Arabicè dicitur אלעוד *alaud* articulo prefixo. Porro מוד *mod* sermone Phœnicum materiam significabat ex qua omnia sunt facta; ut Arabicè מאדה *mada* ex radice מוד. Ideò Sanchoniathon postquam dixit *mot* esse *limum & aquosæ mixtionis corruptionem*, addit continuò pòst: καὶ ἐκ ταύτης ἐγένετο πᾶσα σπορὰ κτίσεως, καὶ γένεσις ὅλων, *& hinc factum est omne creaturarum seminium, & omnium generatio*, quod idem est ac si dixisset *mot* esse materiam primam. Vox in Scriptura etsi non extet, non sequitur non esse Hebręam. Nam Judęorum Philosophi propria habuêre vocabula, quibus Sacri Scriptores consulto abstinuerunt, quia scribebant in plebis gratiam.

Subjungit facta fuisse ζῶα νοερὰ *animalia intelligibilia*, quę dicta sunt ζωφασημὶν, τοῦτ' ἐστὶν οὐρανοῦ κατόπται, *Zophasemin, id est, cœlorum speculator*. Hebraicè dixeris צופה שמים *tsophe samajim*. Sed *tsade* in Z mutatum est, ut in *Zor*, *Zoara*, *Zoan*, *&c.* Puto intelligi Angelos, quia eadem animalia describit tanquam οὐκ ἔχοντα αἴσθησιν, *sensus expertia*.

Ibidem primi homines facti leguntur ἐκ τοῦ κολπίας ἀνέμου. Ventus ille *Colpia* idem est quod קול־פי־יה *col-pi-jah* vox oris Dei, cujus inspiratione & verbo factus est homo.

Sequitur, καὶ γυναικὸς αὐτοῦ Βάαυ, τοῦτο δὲ νύκτα ἑρμηνεύειν, *& uxoris ejus Baau, hoc autem noctem significare*. Puto legendum βάαυτ, & τ finale excidisse propter alterum τ sequens in voce τοῦτο. Βάαυτ בות Phœnicibus noctem fuisse puto, quia בות *but* est pernoctare, & בותא *bauta noctua*. Scribitur & בית ut Dan. 6: 18. Verbum est familiare Chaldęis, Syris & Arabibus. בהו *bohu* quod hûc afferunt aliud est, nempe vacuum inane.

Paulò pòst ita de Sole: Τοῦτον θεὸν ἐνόμιζον μόνον οὐρανοῦ κύριον Βεελσάμην καλοῦντες, ὅ ἐστι παρὰ Φοίνιξι κύριος οὐρανοῦ. *Beelsamen*, id est, בעל שמין *Dominus cœlorum*. Plautus Punicè scribit *Balsamen*. Ita enim *In Pœnulo Act. 5. Scen. 2.* Augustinus Quęst. in Judices cap. 16. Et Africana voce Buphthalmus inde dicitur Balsamene in adjectis ad Dioscoridem.

Aliquantò inferiùs: Ἐκ τούτων, φησὶν, ἐγεννήθησαν μημρουμος ὁ καὶ ὑψουράνιος. Sine dubio legendum ἐγεννήθη Σαμημρουμος voce compositâ ex שמים *samaim* cœli & רום *rum*, id est, altitudo.

Et post aliquot periodos: ἐξ ὧν γενέσθαι δύο ἀδελφοὺς εὑρετὰς σιδήρου καὶ τῆς τούτου ἐργασίας, ὧν θάτερον τὸν Χρυσώρ, &c. εἶναι δὲ τοῦτον τὸν Ἥφαιστον. Vulcani nomen *Chrysor* Phœnicibus erat חרש אור *chores-ur*, id est, πυριτεχνίτης qui ignis operâ metalla fabricat in quasvis formas. Πυρίτην appellat Lucianus in *de sacrificiis*. Addit καλεῖσθαι δὲ αὐτὸν καὶ διαμίχιον, *Jovem machinatorem*, quia מחי *mechi* Hebręis est machina. Vide Ezech. 26: 9.

Hujus filium facit γήϊνον αὐτόχθονα, id est, ארם Adamum, qui solus verè γήϊνος & αὐτόχθων, id est, ex ipsa terra natus, quod & Hebręo nomine significatur. Nec mirum Adami formationem alieno loco referri à scriptore fabuloso, qui omnia involvit.

Multo absurdius est quod ex Geino, id est, Adamo, nasci facit Deum Ἀγρότην. Nam Ἀγρότης ille est Deus שדי *Saddai*. Ἀγρότην reddidit Philo quasi fiat à שדה *sade*; id est, ab agro, ut observavit Scaliger. Cùm Hebraicè שדי *saddai* omnipotentem sonet, ut Arabicè שדיד *sadid* robustum. Proinde à Bybliis ἐξαιρέτως vocabatur θεῶν ὁ μέγιστος,

Deorum maximus, & ejus ſimulachrum totâ Phœniciâ erat μάλα σεβάσμιον, *in ſumma veneratione*, ut eodem loco additur.

Non multò pòſt: μισὼρ καὶ συδὺκ explicat εὔλυτον καὶ δίκαιον; *ſolubilem & juſtum. Miſor* Syris eſt משרא *Meſoro* ſolutus. Sydyk Hebr. צדיק *ſaddik.*

Et ſtatim: ἐκ τοῦ Συδὺκ διόσκουροι. Ergo *Sydyk* erat Juppiter quem Hebræi צדק *ſedèk* appellant. Nec ea appellatio heri & hodiè nata; extat enim in monumentis Hebræorum vetuſtiſſimis, puta in *Sepher jetſira*, in libro *Zohar*, in *Bereſit Rabba*, *&c.*

Ibid. Διόσκουροι ἢ Κάβειροι, id eſt, כבירים *Cabbirim* Dii magni, vel Dii potes, ut jam anteà pluribus explicavimus.

Paulò pòſt: Κατὰ τούτους γίνεταί τις Ἐλιοῦν καλούμενος ὕψιστος. *Eliun*, id eſt, עליון *elion* unum è Dei nominibus, quod & excelſum ſonat. Dei *Eliun* uxor eſt Βηροῦθ, id eſt, ברית *Berith Dea*, de qua Jud. 8: 33. Hinc Pœni *Alonim valonuth* Deos & Deas. Vide Plauti Pœnulum. Et quod ibidem narratur ille Deus *Eliun* genuiſſe cœlum & terram, ſumptum ex verbis Moſis Geneſ. 14: 19,22. אל עליון קונה שמים וארץ, *Deus Elion genitor cœli & terræ.* Nam קנה etiam generare eſt apud LXX Interpretes. Sic Zach. 13: 5. הקנני ἐγέννησέ με. Et ſic omnino verti debuit Gen. 4: 1. קניתי *genui virum à Domino*, & Prov. 8: 22. *Dominus* קנני *genuit me in initio viæ ſuæ*, id eſt, ab æterno. Agitur enim eo loco de æterna generatione Filii.

Addit cœli filiorum primum fuiſſe Ἶλον τὸν καὶ Κρόνον. Nempe Ἶλος, id eſt, אל *el* Deus fortis, erat Saturnus. Phœnices אל *el* ſcripſiſſe docent hæc Damaſcii apud Phot. authore CCXLII. Φοίνικες καὶ Σύροι τὸν Κρόνον Ἤλ καὶ Βὴλ καὶ Βολάθην ἐπονομάζουσιν, *Phœnices & Syri Saturnum El & Bel & Bolathen nominant.*

Sequitur: καὶ Δαγὼν, ὅς ἐστι Σίτων, & infra ὁ δὲ Δαγὼν ἐπειδὴ εὗρε σῖτον καὶ ἄροτρον, ἐκλήθη Ζεὺς ἀρότριος. Nempe nomine *Dagon* putavit alludi ad דגן *dagan*, id eſt, frumentum. Deus ille Dagon ex Sacris Scriptoribus eſt notiſſimus.

Ibid. Οἱ δὲ σύμμαχοι Ἶλου τοῦ Κρόνου Ἐλωεὶμ ἐπεκλήθησαν, ὡς ἂν Κρόνιοι, *commilitones* אל *el*, vel אלוה *eloah*, id eſt, *Saturni* אלהים *elohim dicebantur*, *quaſi Saturnios dixeris.* Imò Elohim Deum ſonat vel Deos etiam & Angelos & Judices. Nam terminatio eſt pluralis, adeòque & ſignificatio, niſi cùm uni vero Deo tribuitur.

Sequitur: ἐπενόησε θεὸς οὐρανὸς Βαιτύλια, λίθους ἐμψύχους μηχανησάμενος, *excogitavit Deus Uranus*, (id eſt, cœlum) *Bætylia, cùm fabricaſſet lapides animatos.* Itane verò? *lapides animatos?*

O rem ridiculam Cato & jocoſam!

Scripſerat, credo, Sanchoniathon אבנים נשפים *lapides unctos*, à radice שוף in ungendi notione apud Syros uſitata. Sed פ & ש tranſpoſitis pro נשפים ſcriptum נפשים. Unde factum ut lapides uncti mutarentur in animatos. Quod tamen deinceps creditum, diabolo fortè illos movente, & plebis credulitati ſuis præſtigiis illudente. Damaſcius ſcriptor Ethnicus valde ſuperſtitioſus Juſtiniani ævo: εἶδον τὸν Βαίτυλον διὰ τοῦ ἀέρος κινούμενον, *vidi Bætylum* lapidem *in aëre motum.* Ibidem dicit Iſidorus Philoſophus εἶναί τινα δαίμονα τὸν κινοῦντα αὐτὸν, *aliquem eſſe dæmonem à quo movetur.*

Apud Phot. pag. 1062.

Pag. 1063.

Tamen verum eſt quod dixi à Sanchoniathone *Bætylia* vocari lapides unctos. Quod factum exemplo Jacobi, qui Gen. 28: 18. lapidem quem habuerat pro cervicali legitur in titulum erexiſſe, & effudiſſe oleum in ſummitatem ejus; & locum vocaſſe *Bethel.* Atque id ſe ratum habere Deus docuit his verbis: *Ego ſum Deus Bethel, ubi unxiſti lapidem* Gen. 31: 13. Phœnices igitur hoc imitati pravâ quâdam κακοζηλίᾳ, primò illum ipſum lapidem coluerunt quem unxerat Patriarcha. Judæi ſaltem ita referunt: אף על פי שהיתה מצבה אהובה לפני המקום בימי האבות אחריכן שנאה מפני שעשוה כנענין לחוק לעבודה זרה. *Quanquam ille cippus amatus fuit à Deo temporibus Patriarcharum, poſtea tamen odit eum, propterea quod Chananæi deduxerunt illum in ritum idololatriæ.* Quin & alios lapides eodem ritu unxerunt, & conſecrarunt, quos Bætylia & Bætylos nominarunt in memoriam lapidis Bethele erecti. Etymologus nullo ſenſu Βαίτυλος: Λίβανον τὸ ὄρος τῆς Ἰλίου πόλεως. Sed ſupplendum ex Phavorino: Βαίτυλος, λίθος γενόμενος κατὰ τὸν Λίβανον, &c. Et utrobique pro Ἰλίου πόλεως ſcribendum Ἡλίου πόλεως. Photius ex Damaſcio: Κατὰ τὴν Ἡλιούπολιν Συρίας, εἰς ὄρος τὸ τοῦ Λιβάνου τὸν Ἀσκληπιάδην ἀνελθεῖν φησὶ καὶ ἰδεῖν πολλὰ τῶν λεγομένων Βαιτυλίων ἢ Βαιτύλων περὶ ὧν μυρία τερατολογεῖ. *Juxta Heliopolim Syriæ Aſclepiadem in Libani montem aſcendiſſe, & vidiſſe multa Bætylia vel Bætylos quos vocant, de quibus multa miracula narrat.* Idem refert: τῶν δὲ Βαιτύλων ἄλλον ἄλλῳ ἀνακεῖσθαι θεῷ Κρόνῳ Διῒ, Ἡλίῳ καὶ τοῖς ἄλλοις, ubi abſurdè interpres, licet cætera Vir doctus, *Bætulorum alium alii incumbere.* Reddendum *alium alii Deo conſecratum eſſe, Saturno puta, Jovi, Soli & aliis.* Quin idem nomen inditum illi lapidi quem Saturnus voraſſe fingitur. Heſychius: Βαίτυλος, οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ δοθεὶς λίθος τῷ Κρόνῳ, ἀντὶ Διὸς, *Bætylus, ita vocabatur lapis Saturno pro Jove datus.* Etymologus; Βαίτυλος δὲ ἐκλήθη ὁ λίθος ὃ ἀντὶ Διὸς ὁ Κρόνος κατέπιεν, εἴρεται δὲ ὅτι ἡ Ῥέα βαίτῃ αἰγὸς σπαργανώσασα τῷ Κρόνῳ δέδωκε. Βαίτη δὲ σημαίνει τὴν διφθέραν, παρὰ τὸ βαίτη βαίτηλος. Summa eſt: Bætylum vel Bætelum dici lapidem quem deglutiit Saturnus, quia Rhea illum pelle obvolverat quæ Græcè dicitur Βαίτη. Ad has ineptias coguntur deſcendere Græcorum Grammatici, cùm meliora non ſuccurrant. Idem lapis vocatur *Abdir, Abadir, Abaddir.* Priſcianus lib. 1. *Abdir genus lapidis.* Et lib. 5. *Abadir Deus eſt. Dicitur & hoc nomine lapis ille quem Saturnus dicitur devoraſſe pro Jove, quem Græci* Βαίτυλον *vocant.* Et lib. 6. *Abdir quoque & Abaddir* ὁ βαίτυλος *hujus Abaddiris.* Abaddir אב אדיר Hebraicè eſt pater magnificus, cujus nominis Punicos Deos memorat Auguſtinus epiſtolâ 44. Sed fallor aut *Abdir* vel *Abaddir*, cùm pro lapide ſumitur, corruptum ex Phœnicio אבן דיר *eben dir* vel *aban dir* lapis ſphæricus. Talis enim Bætyli forma. Damaſcius ubi ſuprà: σφαίραν δὲ πυρὸς ὑψόθεν καταθοροῦσαν ἐξαίφνης ἰδεῖν, *vidiſſe globum ignis cœlitus cum impetu deorſum ruentem.* Et paulò pòſt: αὐτὸν δὲ ἐπὶ τὴν σφαίραν δραμεῖν ἤδη τοῦ πυρὸς ἀποσβεννυμένου καὶ καταλαβεῖν αὐτὴν οὖσαν τὸν Βαίτυλον, *ipſum autem igne extincto ad globum cucurriſſe, qui Bætylus erat, quem accepit.* Sequitur non multò pòſt accurata Bætyli deſcriptio: σφαίρα μὲν ἀκριβὴς ἐτύγχανεν ὤν, ὑπόλευκος δὲ τὸ χρῶμα, σπιθαμιαία δὲ τὴν διάμετρον κατὰ μέγεθος, ἀλλ' ἐνίοτε μείζων ἐγίνετο καὶ ἐλάττων, καὶ πορφυροειδὴς ἄλλοτε. *Globus quidem erat exactus & rotundus, colore ſubcandido, diametro longus palmo, ſed interdum major, interdum minor apparebat, nonnunquam etiam purpureus.* Proinde etiam in cerauniis gemmis bætuli vocantur quæ rotundæ ſunt. Plinius ex Sotaco lib. 37. cap. 9. *Per illas quæ nigræ ſunt & rotundæ urbes expugnari & claſſes, eaſque bætulos vocari. Dir* rotundum exponimus, non ſolùm ex Arabiſmo, ſed & ex Hebræa lingua quâ דור *dur* pilam ſignificat, & דר *dor* margaritam, ut alibi probavi multis.

Vide Scal. in Euſeb. Pag. 198.

Pag. 1047.

Pag. 1063.

Pag. 1061.

In ſequentibus Saturni filius Ζεὺς βῆλος, *Jupiter Belus* ſeu בעל *Baal*, cujus nominis Dii plures in Phœnicibus. Alibi ſcribitur Βεὲλ, ut Βεελσάμην Deus cœli. Fœmininum eſt Βααλτὶς Hebr. בעלת:

Ἐπὶ τοῖς

Ἐπὶ τούτοις, inquit idem, ὁ Κρόνος Βύβλον μὲν τὴν πόλιν Θεᾷ Βααλτίδι τῇ καὶ Διώνῃ δίδωσι, *interea Saturnus Byblum urbem Deæ Baaltidi quæ & Dione donat.* Beltin ſcribunt Megaſthenes & Abydenus in Euſebio. Philo Dionem eſſe vult, quam Poëtæ faciunt matrem Veneris. Tamen juxta Sanchoniathonem Aſtartes ſeu Veneris ſoror non mater fuit Baaltis.

Paulò pòſt: ἀπὸ δὲ τοῦ πόντου γίνεται Σιδὼν ἣ καθ' ὑπερβολὴν εὐφωνίας πρώτη ὕμνων ᾠδῆς εὗρε. *Ex ponto autem naſcitur Sidon, quæ propter canoræ vocis præſtantiam hymnum odes prima reperit.* An illa Sidonem condidit? Nihil tale memorat Sanchoniathon. Et Sidonis originem aliò refert Moſes Gen. 10: 15. Itaque conjicio Sidonem hoc loco aliter ſcribi, nempe per ש non per צ, & illud muſicæ genus cujus Sidon inventrix Hebraicè dici שדה *ſidda* & שדות *ſiddoth* Eccl. 2: 8.

Μελκαρθος ὁ καὶ Ἡρακλῆς, *Melcarthus qui & Hercules*, quod ſtatim ſequitur, docet Herculis Phœnicium nomen eſſe *Melcarthum* ſeu מלך קרתא *Melec cartha* Regem urbis ſupp. Tyri. Ita etiam Amathuſii, quorum origo erat Phœnicia, Herculem Μάλικα vocabant, id eſt, Regem, ut author eſt Heſychius. Et eidem Παλαίμων ὁ Ἡρακλῆς, *Palæmon eſt Hercules.* Palæmon, inquam, cujus aliud nomen eſt Μελικέρτης *Melicerta.* Et Carteiæ urbis ad Columnas, quam Græci Heracleam appellabant, ut ex Strabone conſtat, nomen contractum ex Melicarteia ut ſuprà docuimus. Plura vide de hoc argumento in Fulleri Miſcellaneis lib. 3. cap. 17.

Ibidem cœli filia Aſtarte ἐπέθηκε τῇ ἰδίᾳ κεφαλῇ βασιλείας παράσημον κεφαλὴν ταύρου, *capiti impoſuit regni inſignia caput tauri.* Aſtarte Syris עשתרתא *Aſtarta*, Hebræis עשתורת *Aſtoret.* 1 Reg. 11: 5, 33. Hinc plurale עשתרות *aſtaroth* greges. Sic Deut. 7: 13. עשתרות צאנך *Greges ovium tuarum.* Ita explicant Hebræi omnes, & volunt idolum Aſtartes habuiſſe figuram ovis. Ego vocem עשתרות *aſtaroth* credo patuiſſe latiùs, & tam armenta boum quàm greges ovium ſignificaſſe. Certè Deut. 7: 13. Chaldæus עשתרות reddit עדרי & Arabs קטאיע, quę ad armenta & greges communia ſunt vocabula. Sic Joel. 1: 18. armenta boum ſunt הדרי בקר & greges ovium עדרי הצאן. Et Gen. 32: 16. Arabicum קטעה tam dicitur de camelorum, & aſinorum, & boum armentis quàm de ovium & caprarum gregibus. Et μῆλα Grecis non ſolùm oves ſonat, ſed & quodvis quadrupes, ut ex Homero & Pindaro probat Pindari Scholiaſtes in Pyth. 4. Itaque in nomine *Aſtartes* cùm tam lateat bovis quàm ovis ſignificatio, intelligis quorſum pro regni inſignibus capiti dicatur impoſuiſſe tauri caput, id eſt, genus ſtemmatis in taurinum caput effictum. Quo habitu à Sanchoniathone deſcribitur περινοσοῦσα τὴν οἰκουμένην, *terram univerſam peragrans.* Ut videatur eſſe Græcorum Io, quę in bovem mutata fingitur varias luſtraſſe terras. Hûc facit quod in Euripidis Phœniſſis Thebani & Phœnices Ionem pro communi matre agnoſcunt;

Κοινὸν αἷμα, κοινὰ τέκνα
Τῆς κερασφόρου πέφυκε Ἰοῦς.

Tamen hîc Venerem explicat: τὴν δὲ Ἀστάρτην Φοίνικες τὴν Ἀφροδίτην εἶναι λέγουσι. Quomodo etiam Cicero de natura Deorum lib. 3. *Quarta Venus Syria Tyroque concepta, quæ Aſtarte vocatur, quam Adonidi nupſiſſe traditum eſt.* Et Suidas: Ἀστάρτη ἡ παρ' Ἕλλησιν Ἀφροδίτη λεγομένη.

Ibid. de Aſtarte habetur res planè ridicula: εὗρεν ἀεροπετῆ ἀστέρα ὃν καὶ ἀνελομένη, ἐν Τύρῳ τῇ ἁγίᾳ νήσῳ ἀφιέρωσε, *reperit ſtellam ex aëre delapſam* (alii ἀεροπέτη in aëre volantem legunt) *quam interfectam in Tyro ſacra inſula conſecravit.* Quid fingi poteſt abſurdius quàm ut ſtella volans mactetur, & conſecretur? Abſit à me ut putem vel febricitantem hunc hiſtoricum tale quicquam ſomniaſſe. Itaque aliter legendum, nimirum: Εὗρεν ἀεροπέτη vel ἀεροπετῆ ἀστερίαν, ὃν καὶ ἀνελομένη ἐν Τύρῳ τῇ ἁγίᾳ νήσῳ, ταῦτον ἀφιέρωσε. *Invenit aſteriam* ex aëre delapſam aut *in aëre volantem, quâ mactatâ in Tyro ſacra inſula eam conſecravit.* Aſteriam inter Aquilarum genera recenſet Ælianus tanquam ex Ariſtotele: Ἀκούω δὲ, inquit, τι καὶ γένος αἰετῶν, καὶ ὄνομα αὐτῶν χρυσαίετον ἔθεντο, ἄλλοι δὲ ἀστερίαν τὸν αὐτὸν καλοῦσιν; ὁρᾶται δὲ οὐ πολλάκις: λέγει δὲ Ἀριστοτέλης αὐτὸν θηρᾶν καὶ νεβροὺς, καὶ λαγοὺς, καὶ γεράνους, καὶ χῆνας ἐξ αὐλῆς, μέγιστος δὲ αἰετῶν εἶναι πεπίστευται. *Aquilarum item genus aliquod eſſe audio, quod alii Chryſæton, alii ASTERIAN appellant, quod rarò apparet; dicit autem Ariſtoteles aquilam illam venari hinnulos, leporeſque & grues, atque anſeres ex corte. Aquilarum autem creditur eſſe maxima.* Aquilæ porro ſanguine conſecratam fuiſſe inſulam in qua Tyrus urbs condita, etiam in Nonno lego, Dionyſiacorum libro quadrageſimo, ubi vaticinatur Hercules urbem in medio mari condendam quo loco reperietur inter rupes fluctivagas aquila oleæ ramis inſidens, quam Neptuno mactare jubet, ut rupes hactenus vagæ (ita enim fabulatur) aquilæ ſanguine conſecratæ ſiſtantur, & in mari radices figant. Oraculi verba ſic habent:

Ἀγρατέῳ κεκεῶνι χαράξατε νῶτα θαλάσσης,
Εἴσοκε χῶρον ἵκοισθε μεμορμένον, ὁππόθι δισσαὶ
Ἀσταθέες πλώουσιν ἀλήμονες εἰν ἁλὶ πέτραι,
Ἃς φύσις ἀμβροσίας ἐπεφήμισεν, αἷς ἔνι θάλλει
Ἥλικος αὐτόρριζον ὁμόζυγον ἔρνος ἐλαίης
Πέτρης ὑγροπόροιο μεσόμφαλον, ἀκροτάτοις δὲ
Αἰετὸν ἀθρήσητε παρεδρήσσοντα κορύμβοις.
Æquoris inde vias curvâ ſulcate carinâ,
Dum locus occurrat quem vobis fata reſervant;
Inſtabili geminæ rupes ubi calle vagantur
Ambroſiæ, naturæ ingens opus; in quibus altis
Arbor Palladiæ radicibus hæret olivæ,
Fluctivagæ umbroſo petræ juga vertice opacans;
Et ſummis aquila in ramis immota ſedebit.

Et paulò pòſt:

Αἰετὸν ὑψιπέτην ἱρεύσατε Κυανοχαίτῃ
Λύτρον ἐπισπένδοντες ἀλιπλανέεσσι κολώναις,
Καὶ Διὶ, καὶ μακάρεσσι, καὶ ἄστατος οὐκέτι πέτρη
Πλάζεται ὑγροφόρητος.
Cœruleo altivolam Regi mactate volucrem,
Mobilibuſque ſolo effuſum libate cruorem
Rupibus, atque Jovi & Diis omnibus, ut vaga ceſſent
Saxa mari fluitare.

Hactenus Oraculum, cujus complementum refert his verbis poſt aliquot verſus:

Αἰετὸν αὐτοκέλευθον ἐδαιτρεύσαντο μαχαίρῃ
Ζηνὶ καὶ Ὑγρομέδοντι; δαϊζομένου δὲ σιδήρῳ
Ἔμφρονος οἰωνοῖο νεοσφαγέων ἀπὸ λαιμῶν
Θέσκελον ἔρρεεν αἷμα, θαλασσοπόρους δὲ κολώνας,
Δαιμονίαις λιβάδεσσιν ἐπερρίζωσε θαλάσσῃ
Ἄγχι Τύρου.
Sponte volantem aquilam mucrone in guttur adacto,
Neptuno regique Jovi mactare Gigantes
Aggreſſi, ſectaque gulæ de vulnere ſanguis
Purpuream fœdavit humum, ſteteruntque vetuſtæ
Juncta Tyro, quæ ſaxa ſacri liquor imbuit ater
Sanguinis.

Porrò fabulam hanc niti puto alluſione nominis נשר *neſar* vel נשרא *niſra*, id eſt, aquila ad Syrum נשרר *niſarar*, id eſt, firmabit, ſtabiliet. Sic 1 Cor. 1: 8. נשררכון *niſarareon* βεβαιώσει ὑμᾶς fir-

firmabit vos. Ideò inquam aquilæ ſanguini tribuitur virtus firmandi & ſiſtendi rupes anteà in mari vagas. Scio magnum Scaligerum ἀεροπέτη ἀςέρα, de quo hic Sanchoniathon, referre ad aſtrum Veneris. Sed eam interpretationem authoris verba haudquaquam ferunt, ut patebit legenti locum.

Sequitur Saturnum unum è filiis Μȣ̂θ *Muth* nomine mortuum conſecraſſe, quem Θάνατον καὶ Πλȣ́τωνα Φοίνικες ὀνομάζȣσι, *mortem & Plutonem Phœnices nominant.* Vult מות *Muth*, id eſt, mortis nomine, Plutonem intelligi. מות *muth* mortem ſignificat etiam apud Hebræos Pſal. 48: 15. Deducet nos אל מות *al muth* ad mortem. Alibi legitur *maveth*, & in regimine *moth*. Idem in Stephano Motho, ſed Arabicè ex Uranio*. Μωθὼ, κώμη Ἀραβίας, ἐν ᾗ ἔθανεν Ἀντίγονος ὁ Μακεδὼν ὑπὸ Ῥαβίλȣ τȣ̃ βασιλέως τῶν Ἀραβίων, ὡς Οὐράνιος ἐν πέμπτῳ, ὅ ἐστι τῇ Ἀράβων φωνῇ, τόπος θανάτȣ. *Motho pagus Arabiæ in quo obiit Antigonus Macedo* cęſus *à Rabilo Rege Arabum, ut Uranius libro quinto, id eſt, Arabicâ linguâ locus mortis.* Imò mors. Hodiè ſcribitur מותה *mautha.* Hinc igitur *Muth* Plutonis nomen, qui in Cabirorum myſteriis dicebatur Axiokerſes ab imperio mortis, ut ſuprà docuimus.

* *Vide de hoc loco in Phaleg lib. 2. cap. 17. Col. 102. lin. 20.*

Addit pro regni inſignibus Saturno dediſſe Taautum quatuor oculos, quorum duo aperti & duo clauſi, quia Saturnus κοιμώμενος ἔβλεπε, καὶ ἐγρηγορὼς ἐκοιμᾶτο, *dormiens videbat, & vigilans dormiebat.* Ita de ſe ipſo Baalam Num. 24: 4. *Qui cadit* (ut ſomno victus) *& aperto eſt oculo.* Et ſponſa Cant. 5: 2. *Ego dormio & cor meum vigilat.*

Paulo infrà: *Hæc primi omnium ſcriptis mandarunt Cabiri ſeptem filii Sydec*, id eſt, Jovis, καὶ ὄγδοος αὐτῶν ἀδελφὸς Ἀσκληπιὸς, *& octavus illorum frater Æſculapius.* Qui hoc nomine à Phœnicibus *Eſmunus*, id eſt, octavus, appellabatur. Damaſcius apud Photium: Ὁ ἐν Βηρυτῷ Ἀσκληπιὸς ȣ̓κ ἔςιν Ἕλλην, ȣ̓δὲ Αἰγύπτιος, ἀλλά τις ἐπιχώριος Φοίνιξ. Σαδύκῳ γὰρ ἐγένοντο παῖδες ȣ̃ς Διοσκȣ́ρȣς ἑρμηνεύȣσι καὶ Καβείρȣς. Ὄγδοος δὲ ἐγένετο ἐπὶ τȣ́τοις ὁ Ἔσμȣνος ὃν Ἀσκληπιὸν ἑρμηνεύȣσιν. Et rurſus: Ἔσμȣνον ὑπὸ Φοινίκων ὠνομασμένον ἐπὶ τῇ θέρμῃ τῆς ζωῆς. οἱ δὲ τὸν Ἔσμȣνον ὄγδοον ἀξιȣ̃σιν ἑρμηνεύειν. Quæ vera eſt interpretatio: nam Ἔσμȣνος Phœnicibus id ipſum quod Hebræis השמיני *Haſſemini.* Altera quæ Eſmunum dici vult à calore vitæ eſt prorſus commentitia. In capite de Punicis herbarum nominibus docebimus cur ab Eſmuno ſeu Æſculapio ſolanum dicatur ἀςρισμȣνὶ, id eſt, חציר השמוני.

Quod ſequitur de Χνᾶ τȣ̃ πρώτȣ μετονομασθέντος Φοίνικος, docet nomen כנען *Chanaanis* Phœnicum patris non fuiſſe Ethnicis ignotum. Tale eſt quod in Stephano *Chna* nomen eſt vetus Phœnices: Χνᾶ, inquit, ȣ̃τως ἡ Φοινίκη ἐκαλεῖτο. Item: τὸ ἐθνικὸν ταύτης Χνάοι. Hinc Africani ruſtici circa Carthaginem interrogati quinam eſſent, reſpondebant *Chanani*, teſte Auguſtino. כנעני eſt Chananæus.

His ex Sanchoniathonis Theologicis ſubjungit Euſebius Porphyrii locum ex libro περὶ Ἰȣδαίων, in quo idem ille Saturnus qui poſt obitum in planetam conſecratus eſt, à Phœnicibus vocari dicitur *Iſraël.* Verba ſunt: Κρόνος τοίνυν, ὃν οἱ Φοίνικες Ἰσραὴλ προσαγορεύȣσι, βασιλεύων τῆς χώρας, καὶ ὕςερον μετὰ τὴν βίȣ τελευτὴν εἰς τὸν τȣ̃ Κρόνȣ ἀςέρα καθιερωθεὶς.

Saturnus idem ibi narratur ex nympha indigena Ἀνωβρὲτ nomine filium unigenitum ὃν διὰ τȣ̃το ἰεȣ̃δ᾽ ἐκάλȣν, τȣ̃ μονογενȣ̃ς ȣ̃τως ἔτι καὶ νῦν καλȣμένȣ παρὰ τοῖς Φοίνιξι, *quem propterea Jeud vocabant, cùm hodiéque unigenitus à Phœnicibus ita appelletur.* *Jeud* Hebræis eſt יחיד *Jehid*, Iſaaci epithetum, Geneſ. 22: 2. de quo etiam agi apparet. Addit enim Porphyrius unigenitum à patre fuiſſe immolatum. Et apud Sanchoniathonem idem ille Saturnus qui τὸν ἑαυτȣ̃ μονογενῆ υἱὸν ὁλοκαρποῖ, *filium ſuum unigenitum in holocauſtum offert* καὶ τὰ αἰδοῖα περιτέμνεται, ταυτὸ ποιῆσαι καὶ τȣ̀ς ἅμ᾽ αὐτῷ συμμάχȣς καταναγκάσας, *etiam pudenda circumciditur, & commilitones ſuos eò adigit ut idem præſtent.* Proinde Saturnus ille idem qui Abrahamus, quem ex נשיא אלהים *principe Dei*, Gen. 23: 6. Chananæi fecerunt principem Deum: & Iſraëlem appellarunt illius populi nomine, qui ortus eſt ab Abrahamo, & conſecrarunt ei feriam ſeptimam, id eſt, diem Sabbathi quæ apud Judæos erat ſacra, & filios ipſi immolarunt pravâ quâdam κακοζηλίᾳ, quâ Abrahamum imitarentur. Proinde cùm Deus Abrahami fidem & obſequium abundè expertus, illum à filii mactatione prohibuerit; Saturnum tamen Sanchoniathon & Porphyrius referunt filium ſuum verè mactaſſe. Nempe ita credi voluit Diabolus, ut res cederet in exemplum. *Anobret* vel חן־עוברת *Ann-oberet*, id eſt, *ex gratia concipiens*, rectè appellatur Sara, quæ *cùm eſſet ſterilis, virtutem in conceptionem ſeminis accepit, etiam præter tempus ætatis, quoniam fidelem credidit eſſe eum, qui promiſerat*, Hebr. 11: 11.

CAPUT III.

Phœnicia ex Herodoto.

Patæci Dii Phœnicum Herodoto in prora, Heſychio in puppi navium, ubi tutelæ locus. Ἐπίσημον quidem vel παράσημον in prora. Sed aliud eſt tutela. Patæcos dici vult Scaliger à פתח *pittheach*, quod ſculpere eſt: quidni potiùs à בטח *batach* fidere, ſecurum eſſe, B & P ut paſſim permutatis, quia navi credebantur præſtare ſecuritatem. Κιννάμωμον vel κίνναμον potiùs Phœnicia vox קנמון. Quod de Phœnicibus Herodotus ſcripſerat, Plinius transfert ad Phœnicem avem. Avium nidis decuti fabulantur, quia cinnamum alludit ad קנים *kinnim*, id eſt, nidos. *Caſſia* etiam, & *canna*, & *myrrha*, & λίβανος & χαλβάνη, & *aloe*, & *bdellium*, & *nardus*, & *cyprus*, & νίτρον Phœnicia habent nomina quæ in Scriptura leguntur. Tria murium genera in Africa, ex Herodoto, Ariſtotele, Theophraſto & Æliano. Ælianus ex Ariſtotele correctus, & Ariſtoteles ex Herodoto. Mures πλατυπρόσωποι *zegeries* Libybus, id eſt, βȣνοὶ colles, inquit Herodotus. Imo βȣνῖναι ex βȣνιὸν. Id herbæ genus quod Punicè dicitur *zigar*, unde *zegeri* & *zegeries*. Mus buninus ut mus napelli. Buninum aliter ἀρκτικὸν tanquam ab ἄρκτῳ. Ἄρκτος vel ἀρκτομῦς idem qui mus *zegeris*, Gall. *criquet*, inter muſtelas & mures dubium genus in Palæſtina frequens.

Herodotus lib. 3. Vulcani ſtatuam deſcribens quæ erat Memphi: Ἔςι, inquit, τȣ̃ Ἡφαίςȣ τ᾽ ὤγαλμα τοῖσι Φοινικηΐοισι Παταΐκοισι ἐμφερέςατον, τȣ̀ς οἱ Φοίνικες ἐν τῇσι πρῴρῃσι τῶν τριήρεων περιάγȣσι. Ὃς δὲ τȣ́τȣς μὴ ὄπωπεε, ἐγὼ δὲ οἱ σημανέω, πυγμαίȣ ἀνδρὸς μίμησίς ἐςι. *Eſt Vulcani ſtatua Phœniciis Patæcis ſimillima, quos in triremium proris Phœnices circumferunt. Hos autem ſi quis non vidit, ego ſic ei indicabo: Eſt imago viri Pygmæi.* Heſychius; Πάταικοι, θεοὶ Φοίνικες ȣ̃ς ἱςᾶσι κατὰ τὰς πρύμνας τῶν νεῶν, *Patæci, Dii Phœnices quos ſtatuunt ad puppes navium.* Suidas; Πάτταικοι θεοὶ οἱ Πάτταικοι Φοινικικοὶ ἐν ταῖς πρύμναις ἱδρυμένοι, *Pattaci Dii, Phœnicii Pattæci in puppibus collocati.* In prora ſcripſerat Herodotus; Heſychius & Suidas in puppi malunt, quia tutelæ locus apud Græcos & Romanos erat in puppe navis. Perſius Sat. 6.

Ingentes de puppe Dii.

Ubi Gloſſa vetus: *Navium tutelam dicit, quam in puppibus habent vel pingunt.* Ideo puppes coronabant, quia ibi erat navigii lararium & ſacrarium. Virg. 1. Georg. & 4. Æneid.

Puppibus & læti nautæ impoſuêre coronas.

In Strabone quidem legitur Phœnicias naves circa Gades ἵππȣς *equos* vocari, ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς πρῴραις ἐπισήμων à proræ inſignibus. Sed aliud tutela, aliud ἐπίσημον vel παράσημον, id eſt, inſigne navis, de quo

Vide Turneb. lib. 19 cap. 2. Strab. lib.

Lucas

Lucas Act. 28: 11. Illius locus perpetuus in puppe, hujus in prora fuit. Quod pridem observavit magnus Scaliger; ut & Patæcos dici à verbo פתח *patach*, quod in *Piel* est insculpere; unde פתחים sculpturæ. Exod. 28: 11. & passim. Quid si Patæcos Phœnices per B scripserint, voce facta à בטח *batath* confidere, securum esse. Unde בטח nomen est ἀσφάλεια securitas; & ab Hebræis ut vulgo תיור, ita & sæpe בטחון appellantur literæ securitatis publicæ quæ præstantur iter facientibus. Barbari vocant *salvum conductum*. Itaque tutela navis non aliunde potuit commodius sortiri nomen. Nec ullum momentum est in permutatione literarum B & P, cùm eâ nil sit frequentius. Ita ferrum dicitur ברזל & פרזל, Pistacium בסתק & פסתק, mensis *Epiphi* Hebr. אביב *abib*, sirupum Arab. est שראב *serab*. Talia ὡσεὶ κόνις.

Idem Herodotus eodem libro de cinnamomo sic habet: Ὄρνιθας δὲ λέγουσι μεγάλας φορέειν ταῦτα τὰ κάρφεα τὰ ἡμεῖς ἀπὸ Φοινίκων μαθόντες κιννάμωμον καλέομεν; *magnas aves aiunt has afferre fistucas, quas nos à Phœnicibus edocti cinnamomum appellamus.* Melius per duplex N quàm per simplex in Suida & Etymologo, qui hunc ipsum locum citant. At in Plinio, Solino, Statio, aliis maximè probo cinnamum, id est, κίνναμον. Quæ est Phœnicum vox ipsissima קנמון *cinnamon* quâ utuntur Moses & Solomon. Ridiculè Plinius ad Phœnicem avem id refert quod de populis Phœnicibus scripserat Herodotus: *Cinnamomum, inquit, & casias fabulosa narravit antiquitas, princepsque Herodotus, avium nidis, & privatim Phœnicis, in quo situ Liber pater educatus est, ex inviis rupibus arboribusque decuti.* Interim hoc notandum fabulam de nidis avium, unde cinnamum decutiatur, quam post Herodotum referunt Aristoteles, Antigonus Carystius, Plinius, Solinus, alii, totam niti allusione vocum. Phœnicibus, ut jam diximus, קנמון *kinnamon* est cinnamomum & קנים *kinnim* nidi, קנן *kinnen* nidificare. Inde occasio fabulæ.

Ex. 30: 23. Cant. 4: 14. Prov. 7: 17. Pl. l. 12, c. 19.

Arist. hist. anim. l. 9. c. 13. Antigon. c. 49.

De cętero non cinnamum solum, sed & reliqua aromata Phœniciis nominibus appellari notissimum est. Exemplo sint

קציעה *ketsia* κασσία cassia, Psal. 45: 9.

קנה *kane* canna seu calamus aromaticus, Ezech. 27: 19.

מור *mor* myrrha, Cant. 3: 6. σμύρνα Græcè vulgo, sed μύῤῥα Æolicè. Unde est quod in myrrham arborem mutata fuisse fingitur Myrrha Cinyræ filia Regis Phœnicum.

לבונה *lebona* λίβανος, λιβανωτός thus, Cant. 4: 14.

חלבנה *chelbena* χαλβάνη galbanum, Exod. 30: 34.

אהלות *ahaloth*, Cant. 4: 14. ἀλοὴ *aloe* ἀγάλλοχον.

בדלח *bedolach* βδέλλιον *bdellium*, Genes. 2: 12.

נרד *nerd* νάρδος nardus, Cant. 1: 12.

כופר *copher* κύπρος cyprus, Cant. 1: 14.

נטף *nataph*, Exod. 30: 34. νέτωπον, aliis μέτωπον & μετώπιον. Hæc ex Scriptura solùm; ex Hebræorum & Arabum libris addi possent multò plura.

Rursus Herodotus lib. 4. refert in Libya reperiri tria murium genera, δίποδας, ζεγέριας & ἐχῖνας. Δίποδας ex Theophrasto Ælianus ita graphicè depingit: Ἐν Αἰγύπτῳ δὲ ἀκούω δίποδας εἶναι μῦς, καὶ μεγίστους μεγέθει φύεσθαι, τοῖς γε μὲν ἐμπροσθίοις ποσὶν ὡς χερσὶ χρῆσθαι. εἶναι γὰρ αὐτοὺς τῶν ὄπισθε βραχυτέρους. εἶδον τούτους. Λιβυκοί εἰσι. Βαδίζουσι δὲ ὀρθοὶ ἐπὶ τοῖν ποδοῖν, ὅταν δὲ διώκονται πηδῶσι. *In Ægypto audio bipedes esse mures multò maximos, qui pedibus anterioribus tanquam manibus utuntur. Eos esse posterioribus breviores. Tales vidi. Libyci sunt. Recti duobus pedibus nitentes gradiuntur, & aliquo insequente saliunt.* Ibidem *Zegeries* & *Echines* sic describuntur: φασὶ δὲ καὶ ἐν Κυρήνῃ μυῶν διάφορα γενέσθαι γένη οὐ μόνον ταῖς χρόαις, ἀλλὰ καὶ ταῖς μορφαῖς, ἐνίους γὰρ αὐτῶν πλατυπροσώπους εἶναι καθάπερ τὰς γαλᾶς; καὶ αὖ πάλιν ἄλλους ἐχεώδεις ὀξείας ἀκάνθας ἔχοντας, οὕσπερ νῦν καὶ οἱ ἐπιχώριοι καλοῦσιν ἐχενάθας. Hæc ille ex Aristotelis Mirabilibus, ubi pro ἐχεώδεις legitur rectè omnino ἐχινώδεις; & pro ἐχενάτας ἐχίδνας, sed rescribendum ἐχῖνας ex Herodoto. Ut tam Aristotelis quàm Æliani mens hæc sit, inter mures Cyrenaicos, qui tam figurâ quàm colore differunt, quosdam esse mustelarum instar lata facie; hi sunt *zegeries*. Alios in modum echinorum acutas habere spinas quos ideò *echines* appellant. Hæc nulli non sunt obvia; non item cur *zegeries* dicantur mures illi πλατυπρόσωποι. De quo verbo sic Herodotus: τὸ δὲ οὔνομα τοῦτο ἐστὶ μὲν Λιβυκὸν, δύναται δὲ καθ' Ἑλλάδα γλῶσσαν βουνοὶ, *Libycum autem est hoc nomen, & Græca lingua significat colles.* In qua interpretatione hoc perabsurdum, quod muris genus vult à collibus nominari. Ecquid enim mures & colles habent inter se commune, nisi credatur fabulæ de mure ex partu montium? Proinde pro βουνοὶ lege βουνῖνοι *bunini* quod formatum ex βουνιόν. Βουνιὸν *bunium* herbæ genus, quę Punicè dicitur *zigar*, ut suo loco docebo ex adjectis ad Dioscoridem: porrò ex *zigar* factum *zegeri*, cujus plurale Græcum in Herodoto ζεγέριες. Itaque mus *zegeri* idem est quod mus *buninus*, si verbo datur venia, vel mus bunii; sive illius plantę esu aut umbra delectetur. Ut בישמוש *mus napelli* Avicennæ est היואן יסכן פי אצל אלביש מתל אלפארה, *animal muris instar ad napelli radicem degens.* Conjecturam hanc multum confirmat quod in Galeno bunium alio nomine ἀρκτικὸν dicitur, nempe ab ἄρκτῳ, id est, ab illo muris genere qui Græcè vocatur ἀρκτομῦς, quia figurâ & colore ursum refert. Omnino enim ἀρκτομῦς idem qui mus zegeris, quem describi docuimus mustelæ instar πλατυπρόσωπον. Nonnulli hodiè *cricetum* appellant. Gesnerus accenset muribus, Agricola mustelis, quia inter mustelam & murem dubium est genus. Hieronymus in libro ad Suniam & Fretellam scribit illorum copiam magnam esse in Palęstina, quâ Libya quibusdam in locis non multò calidior est. Plura vide apud Agricolam & Gesnerum & alios ζωογράφους.

Ælian. de animal. l. 15. c. 26. Vide verba Theophr. apud Photium auth. 278.

Avic. l. 2. c. de napello.

CAPUT IV.

Phœnicia ex Josepho.

Terra *Chabul* 1 Reg. 9: 13. Josepho οὐκ ἀρέσκον. Ridicula Hebræorum etyma. כבול idem quod גבול *terminus*, ὅρος ut LXX. reddunt. כ & passim permutari. Χαβουλῶν, χαβωλὼ, χαβαλὼ Ptolemaidis & Galilææ terminus. Malè legitur Ζαβουλῶν in lib. nom. *Chabul* exponitur *quasi germen* vel *quasi gramen*. Hieronymus notatus. Josephi error multiplex. Nominis Jerusalem tres etymologiæ ridiculæ. 1. Josephi. 2. Eupolemi. 3. Lysimachi. Κορβὰν in Theophrasto unum è peregrinis sacramentis quæ Tyriorum leges prohibent. Josephus emendatus. *Corban* donum. Pro magno habitum hoc sacramentum, Matth. 23: 18. Inde exponi locum Matth. 15: 5. Sacramenta similia in Maimonide, & in Decreto.

Quorsum Tyri Rex Hiramus illum Galilææ tractum, quo Solomon eum remuneratus est, appellaverit ארץ כבול *terram Chabul*, est adhuc in incerto. Gręci ὅριον terminum reddunt, ac si כבול sit idem quod גבול. Josephus multò aliter, nempe οὐκ ἀρέσκον *quod non placet*. Verba sunt: δυσαρεστήσας τῇ δωρεᾷ, πέμψας πρὸς Σολομῶνα μὴ δεῖσθαι τῶν πόλεων ἔλεγεν, καὶ ἔκτοτε προσηγορεύθησαν χαβαλῶν (lege χαβουλῶν) γῆ. Μεθερμηνευόμενον γὰρ τὸ* χαβαλῶν κατὰ Φοινίκων γλῶτταν οὐκ ἀρέσκον σημαίνει. *Cùm donum Hiramo displiceret, renuntiari jussit Solomoni sibi non opus esse iis oppidis. Unde terra Chabulon est appellata. Nam juxta Phœnicum linguam, Chabulon si interpreteris, id significat quod minus placet.*

1. Reg. 9: 13.

Antiq. l. 8. c. 2.

* *lege χαβουλῶν.*

כבול *Chabul* Hebræis constrictum sonat, & כבלה *chibbela* talum. Inde Talmudicorum alii tractatu de Sabbatho כבול *Chabul* dici volunt hanc terram, quod in ea essent homines מכובלין בכסף ובזהב *auro & argento constricti.* Alii quia pes in eam עד כבלה usque ad talum immergebatur. Unde Selomo lutosam, Kimchius & R. Levi arenosam fuisse terram colligunt, quia tam in arenis quàm in luto pes subsidit & demergitur quasi: quæ videntur longè petita. Hoc puto decepisse plerosque interpretes, quod cùm legatur 1. Reg. 9: 12. illius tractus oppida Hiramo non placuisse, volunt inde petendam rationem nominis כבול *Chabul:* quod tamen addunt de suo, cùm nihil tale habeat Sacer Textus.

Itaque omnibus expensis, mihi maximè arridet Græcorum interpretatio, quibus כבול *Chabul* idem quod גבול *gebul*, *chaph* & *gimel* permutatis, quod in illis linguis frequens. Hinc sulphur Hebræis גופרית, Syris & Arab. כוברית. Meta frumenti Hebr. גדיש, Arab. כדאס: Tiaræ Hebr. מגבעות, Chald. כובעין: Littus Chaldæis גיף & כיף: Fossa גומצא & כומצא; arca גושפא & כושפא. Eadem planè ratio vocum כבול & גבול. Et rectè vocatur terminus ille tractus quo versus Ptolemaidem Galilæa finiebatur. Josephus de Bello Jud. lib. 3. cap. 2. Τῆς μὲν κάτω καλουμένης Γαλιλαίας ἀπὸ Τιβεριάδος μεχρὶ Χαβουλώνης, ἧς τοῖς παραλίοις Πτολεμαῒς γείτων τὸ μῆκος ἐκτείνεται. *Inferioris quidem Galilææ longitudo à Tiberiade usque ad Chabulonem, cui vicina est in locis maritimis Ptolemais, protenditur.* Latinus interpres perperam habet usque ad Zabulon. Sed & in Græcum textum irrepsit idem mendum in his è lib. 1. contra Apionem. Ἀντιδωρήσατο δὲ αὐτῷ ὁ Σολομὼν, ἄλλοις τε πολλοῖς, καὶ γῇ κατὰ χώραν τῆς Γαλιλαίας ἐν τῇ Ζαβουλῶν λεγομένῃ. Legendum ἐν τῇ Χαβουλῶν. Fuit & in illis ipsis locis vicus ejusdem nominis. Idem Josephus in vita sua: τὴν πορείαν εἰς Χαβωλὼ κώμην Πτολεμαΐδος μεθόριον οὖσαν ἐποιησάμην, *iter feci in vicum Chabolo situm in confiniis Ptolemaidis.* *Chabolo* idem quod *Chabulon.* At pag. seq. malè scribitur *Chabalo*, cum dicit: παραφυλάσσω γὰρ ἐν Χαβαλὼ Πλακίδον εἰς τὴν Γαλιλαίαν ἀναβῆναι δι' ἐννοίας ἔχοντα, *in Chabalo enim observabo Placidum in animo id habentem, ut in Galilæam ascendat.*

In locis Hebraicis *Chabol* dicitur esse *terminus Aser.* Et quod me penè fugerat, in libro nominum כבול *Chabul* exponitur *quasi germen* tanquam voce composita; quia בול *bul* Hebræis est germen seu terræ proventus. Alii *gramen* malunt. Unde est quod Hieronymus in Amos cap. 1. tradit viginti urbes in Basan Tyriis à Davide & Solomone dono datas, Hiramum, *quia graminis plenæ erant*, suscipere noluisse. Ubi mirum Davidi & Solomoni junctim tribui quod diu post patris obitum præstitit solus Solomon; & in Basan trans Jordanem poni oppida vicina Ptolemaidi à viro locorum perito, quique in Judæa diu hæserat. Taceo quod valde incommodè כבול redditur *quasi germen*, aut *quasi gramen.*

De Bello Jud. lib. 7. cap. 18.

Tamen longè gravius Josephi ἁμάρτημα de nomine Hierosolymorum: ἱεράσατό τε τῷ Θεῷ πρῶτος, καὶ τὸ ἱερὸν δειμάμενος, Ἱεροσόλυμα τὴν πόλιν προσηγόρευσε Σόλυμα καλουμένην πρότερον. *Sacerdotium Deo primus exhibuit* (Melchisedech) *& cùm templum ædificasset, Hierosolyma vocavit, urbem quæ prius Solyma dicebatur.* Tot σφάλματα quot verba: Melchisedechum asserit hominum omnium primum sacerdotem egisse, cùm eum præcesserit Abel annis circiter bis mille: & regnasse Hierosolymis, cùm ex Scriptura constet urbem Salem, in qua regnavit Melchisedech, fuisse in via quâ itur è valle Damascena Sodomam: & templum extruxisse Deo, qui ante Solomonem nunquam habitaverat in domo. Sed ista sunt alterius loci. Id solum hoc loco urgemus, quod Solymorum nomen vult à Rege Chananæo in Hierosolyma mutatum propter τὸ ἱερὸν, id est, templum ibi extructum: ac si Græca nomina indiderint Chananæi urbibus à se conditis. Errore non absimili Eupolemus in Eusebio lib. 9. Præpar. scribit templum Hierosolymis à Solomone conditum, cùm ἱερὸν Σολομῶνος anteà vocaretur, ὕστερον παρεφθαρμένως τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ, Ἱερουσαλὴμ ὀνομασθῆναι, *tandem etiam ipsam urbem à templo corruptè Jerusalem esse appellatam.* Et vanissimus scriptor Lysimachus Alexandrinus ἱερόσυλα dictam nugatur, eo quod τὰ ἱερὰ συλῶντες καὶ ἐμπρήσαντες, *fanis compilatis atque incensis* illam Judæi condidissent. Quod commentum Josephus, cùm ex Hebræa lingua refellat libro primo contra Appionem, verbum ἱεροσυλεῖν observans οὐ κατὰ τὴν αὐτὴν φωνὴν Ἰουδαίους τοῖς Ἕλλησιν ὀνομάζειν, *à Judæis quomodo à Græcis non usurpari*, non debuit idem sui immemor ad Græcos fontes revocare nomen Hierosolymorum. Meritò igitur Hieronymus in epistola 126. ad Euagrium: *Salem autem, non ut Josephus & nostri omnes arbitrantur, esse Hierusalem nomen ex Græco Hebraicoque compositum; quod absurdum esse, peregrinæ linguæ mixtura demonstrat.*

Idem Josephus ex Theophrasto de legibus: λέγει γὰρ ὅτι κωλύουσιν οἱ Τυρίων νόμοι ξενικοὺς ὅρκους ὀμνύειν, ἐν οἷς μετά τινων ἄλλων καὶ τὸν καλούμενον ὅρκον Κορβὰν καταριθμεῖ. *Dicit enim Tyriorum legibus prohiberi, ne quis juret peregrina sacramenta, in quibus cum quibusdam aliis etiam id juramentum, quod Corban vocatur, recenset.* Addit hoc juramentum in usu esse apud Judæos; & Κορβὰν קרבן idem esse quod δῶρον Θεοῦ; mallem Θεῷ, id est, donum Deo oblatum; quomodo idem alibi: οἱ κορβὰν αὐτοὺς ὀνομάσαντες τῷ Θεῷ. Nota τῷ Θεῷ, non τοῦ Θεοῦ. Ibidem *Korban* simpliciter donum exponit: δῶρον δὲ τοῦτο σημαίνει κατὰ Ἑλλήνων γλῶτταν. Ita etiam Evangelistæ Matthæus cap. 15. vers. 5. & Marcus cap. 7. vers. 11. Κορβᾶν, ὅ ἐστι δῶρον. Pro magno habitum hoc sacramentum constat ex Christi verbis Matth. 23: 18. quibus hanc Pharisæorum δευτέρωσιν arguit: *Quisquis juraverit per altare nihil est; qui autem juraverit* ἐν τῷ δώρῳ τῷ ἐπάνω αὐτοῦ *per donum quod est super ipsum, debet.* *Per donum*, id est, *per corban.* Sunt qui inde exponunt locum Matthæi πολυθρύλλητον: *Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri aut matri*, δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς, *non honorabit patrem suum aut matrem suam.* Ac sic Christi verborum hæc sit mens ex doctrina Pharisæorum, parentibus benefacere non posse vel non teneri, quisquis per korban juraverat se illis non profuturum. Rectè ne an secus jam non quæro. Tantùm moneo Judæis usitata fuisse hæc sacramenta. Moses filius Maimonis tract. de juramento cap. 6. in Misna: ונשבע ראובן ונדר שלא יהנה בשמעון או שלא יהנה בו שמעון. *Juravit Ruben, aut vovit se à Simeone aut à se Simeonem nullum percepturum emolumentum, si pœnitentia ductus consulat sapientem, non solvitur sacramenti nexu, nisi præsente Simeone, de quo conceptum est hoc votum.* Sic Decreti secunda parte causâ 27. quæst. 5. *Inter cætera*; mentio fit cujusdam Hubaldi, qui juraverat se propriam matrem cum fratribus de domo expulsurum, nihilque eis alimoniæ unquam impensurum. Sed excurro extra oleas.

Lib. 1. cont. Appion.

Antiquit. l. 4. cap. 4.

Matth. 15. 5.

CAPUT V.

Phœnicia quædam ex aliis historicis Polybio, Livio, Trogo, Strabone, Plutarcho, Solino, Herodiano, Julio Capitolino & Eunapio.

Baleares, Suffetes, Sidon, ἄλφα & θὼρ, *Carthadæ.* Sol Emesæ Heliogabalus vel Ἐλαγάβαλος אלה גבל *ela gabal*,

gabal, Deus conditor; Solem esse visibilium omnium conditorem persuasum erat Phœnicibus. Ita Jamblichus & Julianus Apostata. Sol Ægyptiis δημιουργὸς & κτίστης. *Heliogabalus* non est Sol Gabalitarum, ut volunt. Vox Phœnicia, non Græca. Arab. Deus אלגאבל *algiabil*, id est, plasmator. Ἀστροάρχη in Herodiano pro Ἀστάρτη. In Polybio quid sit κόνος species mundi muliebris inter spolia Novæ Carthaginis. An Hebr. כומז *cumaz* vel *comaz* M & N permutatis ut sæpe. *Cumaz* Exod. 35: 22. & Num. 31: 50. Chaldæis Interpretibus pectoralis fascia quâ mammæ comprimebantur. Sic Arab. כמז *comz* rei compressio ut rotunda fiat. Ibid. *Rhamba* teli genus ex רבה *rhabba*. Ea mutatio frequens. רביו missilia ejus, Job. 16: 13. רבב jaculari, Gen 49: 23. M & B permutantur. Cur in Vulgata רבה קשת *juvenis sagittarius*. Cur qui *Malchus* Phœnicib. Græcè dicatur Porphyrius. *Malchus* aut *Malcha* Rex. Tzetzes notatus: *Naarmalcha* fluvius Regis. *Melich* Arab. Rex. *Malichæ* Reges Nabatæorum. Plutarchus emendatus. Malchus & Jamblichus idem quod Malichas. Ejusdem vocis multæ flexiones.

IN his vix quicquam habetur quod non fuerit jam explicatum. Ex Polybio, Strabone & Stephano *Baleares* probavimus idem esse quod σφενδονήτας, facta voce ex בעל & ירה quasi dixeris *magistros projectionis*. Quâ eâdem phrasi jaculatores dicuntur בעלי חצים *baale chitsim* magistri sagittarum, Gen. 49: 23.

Ex Livio, Festo & Paulo didicimus *suffetes* Carthagine fuisse summos magistratus, ut Hebræis שופטים *sophetim* Judices, à Mose usque ad Saulem.

Ex Trogo piscem à Phœnicibus צידון *Sidon* vocari, ut piscationem ציד *Said* à Syris, unde *Bethsaida* domus piscationis, nomen oppidi ad lacum Tiberiadis.

Ex Plutarcho bovem iisdem dici ἄλφα & θῶρ, ut Hebraicè אלוף *alluph* & שור *shor*, & Syriacè תור *thor*.

Ex Solino & aliis *Carthadam*, vetus nomen Carthaginis, idem esse quod *novam urbem*. Syris קרתא חדתא *kartha-hadtha*.

At nondum actum de Sole Emesæ in Phœnicia culto sub Heliogabali nomine. Ita plerique scribunt; sed Herodianus Ἐλαιαγάβαλον; Xiphilinus Ἐλιογάβαλον; Inscriptiones *Alagabalum*; Regia excerpta ex Dione, & ex eodem Zonaras apud Photium Ἐλαγάβαλον: Nummi etiam *Elagabalum*; quæ scriptura maximè placet: neque enim aliud *Elagabalus* quàm אלה גבל *elagabal* ὁ θεὸς ὁ πλαστὴς vel ὁ κτιστὴς, Hebraicè אל היוצר Deus ille qui omnia finxit & condidit, ut à Viro docto observatum. Nempe Phœnicum Philosophis id fuisse persuasum Solem esse visibilium omnium conditorem & architectum, discere est ex Jamblichi libro de mysteriis Ægyptiorum cap. 17. Cujus vestigiis insistens Julianus Apostata in oratione de Sole, inter cætera hæc habet: Τὰ μὲν γὰρ τελεοῖ τῶν εἰδῶν, τὰ δὲ ἐργάζεται, τὰ δὲ κοσμεῖ, τὰ δὲ ἀνεγείρει, καὶ οὐδέν ἐστιν ὃ δίχα τῆς ἀφ' ἡλίου δημιουργικῆς δυνάμεως εἰς φῶς πρόσεισι καὶ γένεσιν. *Formarum enim alias perficit Sol, alias efficit, alias ornat, alias excitat; nec quicquam est quod citra Solis vim effectricem in lucem prodeat & generetur.* Item: ἄνθρωπον γὰρ ὑπὸ ἀνθρώπου γεννᾶσθαι φησὶν ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ἡλίου; τοῦτο δὴ οὖν καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, ὅσα τῶν μεριστῶν ἐστὶ φυσέων ἔργα, παρὰ τοῦ βασιλέως ἡλίου προσήκει διανοεῖσθαι. *Hominem enim ab homine & Sole generari dicit Aristoteles. Idem ergo quod ad alia omnia attinet particularia naturarum effecta, de Rege Sole debet esse judicium.* Proinde Solem Ægyptii τὸν δημιουργὸν Universi opificem & conditorem apud Porphyrium appellant, & κτίστην τῆς οἰκουμένης in veteri inscriptione, cujus mentio Ammiani lib. 17. Qui Heliogabalum ex Græca lingua explicant Solem Gabalitarum, sciant Emissenos, apud quos viguit ille cultus, nihil habuisse commune cum Gabalitis, & à Veteribus expressè tradi Heliogabali nomen Phœnicium esse, non Græcum. Herodianus lib. 5. τοῦτον γὰρ οἱ ἐπιχώριοι σέβουσι τῇ Φοινίκων φωνῇ Ἐλαιαγάβαλον καλοῦντες, *Hunc enim colunt Phœnicum linguâ Elaagabalum vocantes*. Julius Capitolinus in Macrino: *Heliogabalum Phœnices vocant Solem*. Aurelius Victor junior: *Fuerat Solis sacerdos, quem Phœnices unde erat Heliogabalum nominant*. Addo אלגאבל *algiabil* plasmatorem unum esse è Dei epithetis inter Arabes.

Herodiani *Astroarchen* consultò pretereo, quia quo loco habetur de Urania; Φοίνικες δὲ Ἀστροάρχην ὀνομάζουσι, patet Phœnicium Ἀστάρτην deflexum fuisse in Græcum Ἀστροάρχην; sive id librarii aut scriptoris ipsius imperitiæ tribuatur.

Sed Polybii historiarum lib. 10. voces duę sunt prorsus inexplicabiles, nisi speretur aliquod è Punica lingua subsidium. Ibi narratur Scipio, nova Carthagine capta, ut obsidum animos munusculis deliniret, dedisse ταῖς μὲν παισὶ κόνους καὶ ψέλλια, τοῖς δὲ νεανίσκοις ῥάμβας καὶ μαχαίρας, *puellis quidem conos & armillas, adolescentibus autem rhambas & gladios*. Κόνους icunculas explicant, id est, εἰκόνας. Et ῥάμβας genus pugionis aut ensis propter sequens μαχαίρας. Alioqui enim hoc vocabulum non occurrit uspiam. Tantùm in Hesychio ῥαμφὴ est κοπὶς, μάχαιρα, ut Thracicum verbum ῥομφαία. Sed verisimile est Polybium de Punicis spoliis agentem ipsamet Pœnorum verba usurpasse. Tamen apud Phœnices inter ornamenta muliebria nusquam occurrit κόνος, nisi fortè sit כומז *comaz* vel *cumaz* M & N permutatis. Solemnis quippe ac usitata hæc mutatio, inquit Vir magnus in Solinum. Ut *Ocinum* veteres Latini pro *Ocimo* appellaverunt. Sic Παροπάμισος & Παροπάνισος mons idem. Μετώπιον & νετώπιον unguentum quoque idem. Recentioribus etiam frequens hæc permutatio *nappam* pro *mappa* dicentibus, *nattam*, pro *matta*, *nespilum* pro *mespilo*, & similia. Hinc νονὶς apud Palladium pro μονὶς, virgo nempe monialis. Adde in Scriptura *Memphim* scribi מוף & נוף Ægyptiacè serpentem μεισὶ dici pro νεισὶ ex Hebr. נחש *naas*, adversarium שטם *satam* & שטן *satan*. Quo fortè exemplo כומז Phœnicibus fuit כונז & Polybio κόνος. Porrò quid sit כומז valde incertum. Inter ea quę pertinent ad mundum muliebrem recensetur à Mose, Exod. 35: 22. & Num. 31: 50. Alibi non reperitur. LXX reddunt ἐμπλόκιον & περιδέξιον. Vulg. *dextralia* & *muranulas*, Aben-Ezra *armillas*, Arabs in genere זינה *ornamentum*. Mihi arrident maximè Chaldææ Paraphrases, quę reddunt מחוך & מחוכיא vel מעוכא מבית תדיהון. Unde Elias rectè concludit ex mente Chaldæorum fuisse pectoralem fasciam quâ mulieres mammas suas comprimebant ut viderentur formosiores. Quod verum esse colligo ex Arabibus, quibus כמז *comz* (unde כומז *cumaz*) est rei laxioris collectio & compressio ut rotunda fiat. Ita habent Arabum Lexica. Is est fasciæ pectoralis usus, quâ comprimuntur mammæ, ut in orbem colligantur. Martialis lib. 14. epigr. 134. de fascia pectorali:

Fascia crescentes dominæ compesce papillas,
Ut sit quod capiat nostra tegatque manus.

Græci ταινίαν vocant & στηθόδεσμον vel στηθοδεσμίδα. Vide Pollucem lib. 7. cap. 14. & LXX Interpretes, Jer. 2: 32. & Symmachum, Es. 3: 23. & Hesychium in Ταινία. Harum fasciarum usus à Pœnis, ut docent hæc Ausonii epigr. 92.

Punica turgentes redimibat zona papillas.

Rhamba factum ex רבא *rhabba*, ut *ambubaia* ex אבובא *abuba*, & *Jerombalus* ex ירבבעל *Jerubbaal*, & *lampas lampadis* ex לפיד *lappid*, & *tympanum* ex תפא *tuppa*. רבא *Rhabba* Phœnicibus erat missilis genus ut Hebræis רב *rhab*; unde Job. 16: 13.

Circum-

Circumdederunt me רביו (*rhabbau*) *missilia ejus*; Septuaginta: ἐκύκλωσάν με λόγχαις. Vulgata: *circumdedit me lanceis suis.* At Chaldæus: *conversa sunt contra me* גרריו *sagittæ ejus*: quod ideò magis probo 1. quia sic cohæret melius cum verbis quæ proximè præcedunt, *statuit me sibi in scopum*, quod proprium sagittarii. 2. quia רבב verbum est jaculari. Sic Gen. 49: 23. ורבו, *& jaculati sunt, & adversati sunt ipsi sagittarii.* Ps. 18: 15. *Et misit sagittas suas, & dissipavit eos, & fulgura* רב *jaculatus est*. Jer. 50:29. *Convocate contra Babylonem* רבים *jaculatores omnes tendentes arcum.* Nempe רבב idem quod רבה: ut שרר idem quod שרה. Porro רבה idem quod רמה M & B permutatis ut in *Merodach* & *Berodach*, *Meccha* & *Beccha*, βάσανος coticula ex Arabico מסן *masan*, *&c.* Hinc Gen. 21:20. de Ismaële ויהי רבה קשת *& fuit sagittarius*, ut rectè LXX ἐγένετο δὲ τοξότης. Ut רבה sit idem quod רמה. Itaque Arabs per M habet ראמיא באלקוס: at Onkelos per B רבי בקשתא, & Jonathan רבי קשותא: Vulgata *factus est juvenis sagittarius*, quia רבי Chaldæis est puer vel adolescens.

Unum addo ex Eunapio in vita Porphyrii: Μάλχος ἐκαλεῖτο τὰ πρῶτα, τοῦτο δὲ δύναται βασιλέα λέγειν, *Malchus primum appellabatur, quod Regem sonat.* Tyriorum scilicet linguâ; Tyrius enim erat Porphyrius. Hinc de eodem Suidas: Πορφύριος ὁ κατὰ Χριστιανῶν γράψας, κυρίως ἐκαλεῖτο βασιλεύς; Τύριος φιλόσοφος. Βασιλεὺς, id est, *Malchus*: id Porphyrii nomine Græci utcunque expresserunt, quia purpura Regum olim erat propria. Ex Tzetzis definitione vox eadem Syra & Hebræa est. Verba sunt Chil. 9. hist. 285.

> Τῇ Σύρων καὶ Ἑβραίων δὲ κτίσον διαλέκτῳ
> Μαλχὰ δηλοῖ βασίλισσαν, ὁ μάλχος βασιλέα.

Fallitur: *Malcha* Syris tam Regem quàm Reginam sonat: Regem scilicet in statu emphatico, Reginam in absoluto. Hinc in Ammiano *Naarmalcha* fluvius Regis, Ptolemæo Βασίλειος, & Plinio *Regium flumen*, unus ex Euphratis alveis. Arabibus Rex est *melich* vel *malich*, unde Malichas vocabant Reges Nabatæorum. Arrianus in Periplo: λευκὴ κώμη, δι' ἧς ἐστὶν εἰς Πέτραν πρὸς Μαλίχαν βασιλέα Ναβαταίων. In Hirtio scribitur Malcus, statim initio libri de bello Alexandrino: *Cæsar*, inquit, *equites ab Rege Nabatæorum Malco evocat.* In Josepho Μάλιχος de Bello Jud. lib. 1. cap. 11. & passim. In Plutarchi Antonio pro Μαλχος inverso λ scribitur Μάγχος. Verba sunt: Μάγχος ἐξ Ἀραβίας καὶ Ἡρώδης ὁ Ἰουδαῖος. Inde Interpretes *Manchus* pro *Malchus*. Reperitur & pro
V. 1. Paral. 4:34. eodem Jamblichus, id est, ימליך, ut Dionis lib. 54. de Augusto: Ἰαμβλίχῳ τε τῷ Ἰαμβλίχου τὴν τῶν Ἀραβίων τὴν πατρῴαν δυναστείαν ἔδωκεν, *Jamblicho etiam Jamblichi filio idem in Arabes quod pater habuerat, imperium attribuit.* Ex hujus vocabuli diversa flexione orta *Moloch*, *Melchom*, *Melcarthus*, *Melicerta*, *Adramelech*, *Anamelech*, *Malachbelus*, *Milichus*, *Himilcho*, *Bomilcar*, *Hamilcar*, *&c.* in quibus explicandis immorari non est nostri otii.

CAPUT VI.

Punica ex Plauto.

In Plauto decem versus Punici & sex Libyci explicantur per Latinos undecim sequentes. Punicum & Libycum idioma in Africa in usu; inde Pœni bilingues, migdilibes, bisulcilinguæ. Diagramma in quo Punic versus corriguntur & explicantur. *Alon* Punicè Deus. Constructum pro absoluto. *Nun* pro *Jod* Syris. *Filius* pro *fratris filio*. *Præda* pro *prædone*. *Ad* pro *in*. כיור tabula picta vel sculpta. In sex versibus Libycis idem haberi quod in Punicis. Carthago *Chadre Anac*. *Avo* salve. *Audonis* salve domine. Locus Anthologiæ emendatus.

Nullibi plura reperies Punica quàm apud Plautum in Pœnulo, quæ si quis ad amussim intelligeret haberet is linguæ Punicæ specimen non contemnendum. Sed in iis explicandis multi hactenus frustra sudarunt. Amicus noster ὁ μακαρίτης magno molimine rem aggressus doctis non satisfecit, qui eum Hannoni Pœno affingere multa dictitant, de quibus nunquam cogitavit. Vir amplissimus D. D. Sarrau monuit me per literas virum maximi nominis de Punicis versibus qui habentur initio Actûs quinti sic statuere. Bis in iis id ipsum Punicè poni ex duplici scriptura quod statim Latinè subjicitur. Ego re perpensâ accuratiùs, sentio è sedecim versibus, decem priores esse Punicos, sex posteriores Libycos, in utrisque eadem haberi quæ in Latinis undecim, quibus Scenam Poëta claudit. Punicè nimirum & Lybicè loquens Hanno Pœnus inducitur, quia utrumque idioma Pœnis erat in usu. Unde est quod vocantur *bilingues* & *migdilibes* & *bisulcilinguæ*. Virgilius lib. 1. Æneid.

> *Quippe domum timet ambiguam, Tyriosque bilingues.*

Et Silius lib. 2.

> *Discinctos inter Libycos, populosque bilingues.*

Et lib. 16.

> *---- dimitte bilingues*
> *Ex animo socios.*

Et Claudianus de bello Gildonico;

> *Tollite Massylas fraudes, removete bilingues*
> *Insidias.*

Quin apud Plautum Milphio Hannonem alloquens,

> *Qui hûc advenisti nos captatum migdilibs,*
> *Bisulcilingua, quasi proserpens bestia.*

Ut res tota constet clariùs, operæ pretium erit versus decem quos diximus, crassioribus mendis repurgatos, explicare ex Hebraismo, & conferre cum undecim Latinis ejusdem scenæ. Rem totam uno intuitu exhibet hoc diagramma, in quo trium columnarum prima bis eosdem versus exhibet, semel prout corruptè leguntur apud Plautum, & rursus distinctius scriptos & à crassioribus mendis repurgatos. In secunda eosdem legas Hebraicis & Latinis literis quantum fieri potuit ad Hebrææ linguæ typum expressos, ut conferenti appareat hæ duæ dialecti quàm sint similes aut dissimiles. In tertia horum versuum duplex est interpretatio, una Plauti liberior, qui de verbis parum sollicitus, satis habuit sensum explanare: Altera pressior quæ nostra est, ubi verbum verbo reddidimus. Jam quicquid obscurum est explicabunt notæ sequentes in singulos versus.

PUNICI VERSUS DECEM prout corruptè scribuntur in Plauti editionibus in Pœnulo Act. 5. Scena 1.

Ny thalonim valon uth si corathisima consith.
Chym lach chunyth mumys tyalmyctibariim ischi
Lipho canet hyth bynithii ad ædin bynuthii.
Birnarob syllo homalonin ubi misyrtoho
Bythlym mothyn noctothii nelechanti dasmachon
Yssidele brim tyselyth chylys chon, tem liphul
Uth bynim ysdibur thinno cuth nu Agorastocles
Ythe manet ihy chyrsae lycoch sith naso
Bynni id chil luhili gubylim lasibit thym
Bodyalyt herayn nyn nuys lym moncot lusim.

Iidem versus scripti distinctius, & mendis aliquot crassioribus repurgati.

N'yth alonim valonuth sicorath jismacon sith
Chy-mlachai jythmu mitslia mittebariim ischi
Liphorcaneth yth beni ith jad adi ubinuthai
Birua rob syllohom alonim ubymisyrtohom,
Bytlym moth ynoth othi helech Antidamarchon
Ys sideli; Brim tysel yth chili schontem liphul.
Uth bin imys dibur thim nocuth nu' Agorastocles
Ythem aneti hy chyr saely choc, sith naso.
Binni id chi luhilli gubylim lasibit thym
Body aly thera ynn' ynnu ys' immoncor lu sim.

IIDEM QUANTUM LICUIT ad Hebræam aut Syram formam expressi.

נא את עליונים ועליונות שכורת יסמכון זות:
כי מלכי נתמו: מצליח מדבריהם עסקי:
לפורקנת את בני את יד עדי ובנותי:
ברוח רוב שלהם עליונים ובמשורתהם:
בטרם מות חנות אותי הלך אנטידמרכון:
איש שידע לי: ברם טפל את חילי שכינתם לאפל:
את בן אמיץ דבור תם נקוט נוה אגורסטוקלים:
חותם חנותי הוא כיור שאלי חוק זאת נושא:
ביני עד כי לו האלה גבולים לשבת תם:
בוא די עלי תרע אנא; הנו אשאל אם מנכר לו שם:

Qui Latinis literis scripti sic sonant.

Na eth eljonim veeljonoth sechorath jismecun zoth
Chi melachai nitthemu; matslia middabarehem iski.
Lephurcanath eth beni eth jad adi ubenothai.
Berua rob sellahem eljonim ubimesuratehem.
Beterem moth anoth othi helech Antidamarchon,
Is sejada li: Beram tippel eth chele sechinatham leophel.
Et ben amis dibbur tham necot nave Agorastocles.
Othem anuthi hu chior seeli choc; zoth nose.
Binni ed chi lo haelle gebulim lasebeth tham.
Bo di ale thera inna; enno, esal im mencar lo sem.

HORUM VERSUUM INTERPRETATIO Latina liberior qualis in Plauto extat.

Deos deasque veneror qui hanc urbem colunt.
Ut quod de mea re huc ritè venerim:
Measque ut gnatas, & mei fratris filium
Reperire me siritis, Dii vostram fidem,
Quę mihi surreptę sunt, & fratris filium.
Sed hic mihi ante hac hospes Antidamas fuit.
Eum fecisse aiunt sibi quod faciendum fuit.
Ejus filium hic prædicant esse Agorastoclem.
Deum hospitalem ac tesseram mecum fero.
In hisce habitare monstratu'st regionibus.
Hos percontabor qui huc egrediuntur foras.

Eorundem versio ferè ad verbum.

Rogo deos & deas qui hanc regionem tuentur,
Ut consilia mea compleantur, prosperum sit ex ductu eorum negotium meum.
Ad liberationem filii mei à manu prædonis, & filiarum mearum.
Dii (inquam id præstent) *per spiritum multum qui est in ipsis & per providentiam suam.*
Ante obitum diversari apud me solebat Antidamarchus
Vir mihi familiaris: sed is eorum cœtibus junctus est, quorum habitatio est in caligine.
Filium ejus constans fama est ibi fixisse sedem, Agorastoclem (nomine)
Sigillum hospitii mei est tabula sculpta, cujus sculptura est Deus meus: Id fero.
Indicavit mihi testis eum habitare in his finibus.
Venit aliquis per portam hanc: Ecce eum; rogabo nunquid noverit nomen (Agorastoclis.)

I. Notum est fabulæ argumentum. Jachon Carthaginensis, septenni filio qui illi erat unicus à prædone surrepto, in gravem morbum conjectus ex animi ęgritudine, diem supremum obiit. Hanno Jachonis frater & bonorum ex asse hęres, cùm ipse etiam simili casu duas filias amisisset in ętate infantili, & multas peragrasset terras, tam filias quàm fratris filium ubique gentium quęsiturus, tandem appulsus Calydonem Deos locorum præsides ita compellat:

Nyth alonim valonuth sicorath jismachon sith
Rogo Deos Deasque qui hanc regionem tuentur.

Quæ Plautus ita reddidit,

Deos Deasque veneror qui hanc urbem colunt.

Nyth] compositum ex נא את *na eth*. *Na* particula rogantis, *eth* nota sequentis accusativi. Cur *alonim valonuth* explicemus *Deos & Deas* doceant hæc Scaligeri in append. ad emend. Ἐλιοῦν *Phœnicibus Deus vocabatur, ut docet Philo Bybliensis. Omnino quemvis suorum cœlitum ita vocabant, ut in Pœnulo Yth alonim valonuth, hoc est,* את עליונים ועליונות *superos superasque. Et Sisenna ad illum locum notaverat Alon linguâ Punicâ esse Deum. Sic Rex Tyri quem expugnavit Alexander vocabatur Abdalonim servus Deorum.* Ibidem כורת *corath* vel *chorath* pro כורא χώρα regio. Constructum pro absoluto. Quæ enallage Pœnis quàm sit familiaris, disce ex Punicis herbarum nominibus quę habentur in Auctario Dioscoridis. Ibidem *jismachon* יסמכון ad verbum *fulciunt*, id est, tuentur. Sic Psal. 3: 6. יהוה יסמכני *Dominus fulcit me*, id est, tuetur me. Nihil frequentius in Psalmis.

II. Versus secundus ita habet.

Chi melachai nitthemu, matslia middebareem iski,
Ut consilia mea adimpleantur, prosperum sit ex ductu eorum negotium meum.

Vel Plauto interprete,

Ut quod de mea re huc veni ritè venerim.

Consilia mea] מלכי Syrorum verbum. *Nitthemu*] נתמו est futurum *niphal*, *nun* pro *jod* ex Syrismo. Etiam דבר *dabar* pro ductu Syrum est.

III. & IV. Duo versus sequentes.

Lephurcanath eth beni eth jad adi ubenuthai
Berua rob sellahem, alonim, ubimesurathehem.

> Ut liberem filium meum à manu prædonis & filias meas.
> Dii (inquam id præstent) per spiritum multum qui est in ipsis, & per providentiam suam.

Respondent Latinis tribus:

> *Measque ut gnatas & mei fratris filium*
> *Reperire me siritis, Dii vostram fidem,*
> *Quæ mihi surreptæ sunt, & fratris filium.*

In quibus notum Deorum opem & auxilia implorari hac exclamatione, *Dii vostram fidem.* Ita observat Donatus in Andriam Act. 5. Scen. 3. Nec mirum Hannonem Punicè loquentem eum appellasse filium suum, qui fratris erat filius, ut habet Latina versio: cùm apud Syros filii nomen sumatur multò latiùs. Ne dicam filium vocari à patruo qui illi vero patre mortuo parentis erat loco. Unde est quod repertum ita compellat ejusdem Actûs Scenâ quartâ:

> *Quid est fratris mei gnate, mi gnate, quid vis expedi.*

Nec solùm paterna bona se restituturum pollicetur, sed & de suis additurum:

> ---- *restituentur*, inquit, *omnia*
> *Suam rem sibi salvam sistam, si illo advenerit.*
> *Quin mea quoque iste habebit, si quid de me fuat.*

Ut liberem filium meum] Hebr. לפורקנת את בני *ad liberationem filii mei. A manu prædonis*, ad verbum *à manu prædæ.* Tale *de manu flammæ* Es. 47: 14. *de manibus laquei* Psal. 141: 9. *de manu inferi* Ps. 49: 16. & 89: 49. Os. 13: 14. *de manibus gladii* Job. 5: 20. *Mors & vita in manu linguæ* Prov. 18: 21. *Per spiritum*] ברוח, id est, per virtutem, ut Ps. 104: 30. *Per spiritum multum*] Hebr. ברוח רוב *per spiritum copiæ*, id est, copiosum. *Et per providentiam suam*] ובמשרתהם à verbo שור *providere.*

V. & VI. Versum quintum & sextum,

> *Beterem moth, anoth othi helech Antidamarchon,*
> *Is sejada li; Beram tippel eth chele schinatam leophel.*
> Ante obitum diversari apud me mos fuerat Antidamarchi, viri mihi familiaris: sed is junctus est eorum cœtibus quorum habitatio est in caligine.

Sic interpretatur Plautus:

> *Sed hic mihi ante hac hospes Antidamas fuit.*
> *Eum fecisse ajunt sibi quod faciundum fuit.*

Antidamarchus idem qui Antidamas, ut palam faciunt verba hæc Agorastoclis scenâ statim sequenti.

> AG. *Siquidem Antidamarchi quæris adoptatitium;*
> *Ego sum ipsus quem tu quæris. P. Hem quid ego audio?*
> AG. *Antidamæ gnatum me esse.*

Hujus sive Antidamæ sive Antidamarchi hospitem fuisse Hannonem etiam in prologo habetur:

> *Ille qui adoptavit hunc pro filio sibi*
> *Is illi Pœno hujusce patri hospes fuit.*

Et rursus Act. 5. Scenâ 2.

> P. *O mi hospes salve multum, nam mihi tuus pater*
> *Pater tuus ergo hospes Antidamas fuit.*

Et ibidem Agorastocles:

> AG. *Surreptus sum illinc* (Carthagine) *hìc me Antidamas hospes tuus.*
> *Emit me, & is me sibi adoptavit filium.*

Vir mihi familiaris] Hebr. איש שידע לי *viri qui noverat me*, ידע לי poëticè pro ידע אותי. Sic Ps. 69: 6. ידעת לאולתי *novisti stultitiam meam.* Et Es. 47: 15. מודיעים לחרשים *qui faciunt cognoscere*, id est, qui indicant *menses. Junctus est eorum cœtibus quorum habitatio est in caligine.*] Mortis poëtica descriptio, ut Job. 10: 21, 22. Latinus interpres multò aliter: *Eum fecisse ajunt sibi quod faciundum fuit.* Tamen res eódem recidit. *Tippel* טפל junctus est in *Piel*: ut in *cal* טפל *tephal* junxit Syrorum dialecto. *Habitatio est in caligine.*] Hebr. לאפל *ad caliginem.* Sic Psal. 7: 6. לעפר ישכן *ad pulverem habitare faciet*, id est, in pulvere. Gen. 49: 13. לחוף ימים ישכן *ad portum maris habitabit*, id est, in portu.

VII. In septimo versu sic habetur,

> *Eth ben amis dibbur tham necot nau' Agorastocles.*
> Filium constans fama est ibi fixisse sedem Agorastoclem nomine.

Quibus gemina hæc interpretis,

> *Ejus filium hic prædicant esse Agorastoclem.*

Constans fama] אמי״ן דבור. Propriè אמי״ן robustum, sed & constantem sonat. Sic Ruth. 1: 18. מתאמצת היא ללכת *constans fuit illa*, vel quod idem est, perseveravit *in proposito eundi.* Ibid. *Fixisse sedem*, Hebr. נקוט נוה *tenere domum.* Unde נקוטאי Talmudicis coloni novæ urbis qui ad eam convenerunt ad sedes ibi figendas.

VIII. Versum octavum.

> *Othem anuthi hu chior seeli choc; zoth nose.*
> Sigillum hospitii mei est tabella sculpta, cui Deus meus est insculptus, hoc fero.

Explicant hæc ejusdem Hannonis sequente Scenâ,

> ---- *tesseram*
> *Conferre si vis hospitalem, eccam attuli.*

Et paulò pòst de Antidama:

> *Hæc mihi hospitalis tessera cum illo fuit.*

Sed nihil expressius interpretatione Plauti hoc loco:

> *Deum hospitalem & tesseram mecum fero.*

Id est, Deum hospitali tesseræ insculptum per figuram ἓν διὰ δυοῖν. Quod ipsum dixerat Hanno *chior seeli choc* כיור שאלי חוק *tabella sculpta, cui Deus meus insculptus est.* כיור *chior* est tabula non quævis, sed picta vel sculpta, à radice *chijer* pingere vel sculpere. Unde in Chaldæo Paraphraste כיורין *chiorin* passim vocantur cedrini asseres quibus laqueati fuêre parietes templi & domus Solomonis propter sculpturam multiplicem. *Cui Deus meus insculptus est*] שאלי חוק ad verbum *cujus sculptura Deus meus.* Larem intelligi puto θεὸν κατοικίδιον. Hoc jam ex parte viderat Vir eximius, qui videtur in reliquis toto cœlo aberrasse.

IX. Nonus versus sic habet,

> *Binni ed chi lo haelle gebulim lasebeth tham,*
> Indicavit mihi testis eum habitare in his finibus.

Et Plauti interpretatio,

> *In hisce habitare monstratu'st regionibus.*

Indicavit mihi] ביני *binni.* Hebraicè esset הביני *hebineni*: Sed Arabicè בין est indicare. *Indicavit mihi testis*] id est, ex idoneis testibus mihi compertum est. *Eum habitare in his finibus*] ad verbum כי לו האלה גבולים לשבת תם, *quod ipsi sunt hi fines ad habitandum ibi*, quam phrasim esse Hebraicam sciunt qui vel primoribus labris hanc linguam attigerunt.

X. Jam qui superest versus decimus:

> *Bo di ale thera inna; enno; esal im mancar lo sem.*
> Venit aliquis per portam hanc: Eccum rogabo nunquid noverit nomen (Agorastoclis.)

A Plauto sic explicatur:

> *Hos percontabor qui huc egrediuntur foras.*

Et ipse Hanno paulò pòst rogat his verbis quod se rogaturum dixerat:

> ---- *Antidamæ filium*
> *Quæro, commonstra si novisti Agorastoclem;*

Ecquem

Ecquem adolescentem tu hic novisti Agorastoclem? די *di.* Syris *qui*, Pœnis *quis*, *aliquis*, ut ex hoc loco apparet. Sic in Trinummo Act. 4. Scen. 2. *Nisi qui illud tractat*, id est, *nisi quis. Portam hanc*] תרע אנא *thera inna*, utrumque Syrum. *Nunquid noverit nomen*] אם מנכר לו שם *an notum sit ipsi nomen. Mancar* Hebr. מכר *maccar*, N latente in *Daghes*; radix enim est נכר *nacar*.

Jam in iis qui sequuntur sex versibus longioribus eadem quæ suprà repeti multa suadent. 1. Initium simile. Nam à Punicis *Nyth alonim valonuth sicorath, &c.* hæc proximè recedunt *Exanolim volanus siccuratim, &c.* 2. Quod Antidamaschi & Agorastoclis seu Aristoclis nomina utrobique leguntur in paribus prope intervallis. 3. Quod decem versuum quos explicavimus ultimus palam claudit orationem: *Venit aliquis per has fores; Ecce illum rogabo nunquid* (Agorastoclis) *nomen noverit.* Si quid addidisset Hanno, illi periisset occasio hominem conveniendi. Itaque sequentes versus nihil novum exhibent. Tantùm diversâ linguâ idem repetitur. 4. Eódem facit quod Plautus in Latina versione solùm hos decem versus exponit, ut ex collatione probavimus, etiam reliquos expositurus, si quid aliud in iis haberetur. Tamen cùm hi sex versus à præcedentibus distent immensum quantum, illos non scripturâ tantùm, sed & totâ dialecto differre puto, atque id ipsum Libycè efferre quod Punicè decem priores. Ut oleum & operam perdant quotquot hos versus ex Hebræa lingua conantur interpretari. Hebraismi certè vestigium in iis nullum agnosco, nisi quod prima verba *anolim volanus* videntur esse corrupta ex Punicis *alonim valonuth.* Sed hæc sunt Deorum nomina, quæ Pœni facilè potuerunt in Libycam linguam transfundere. *Sicorath* item & *succuratim* sunt voces valde similes, sed è Græco χώρα factæ.

Ejusdem Actûs Scenâ secundâ cur Carthago vocetur *chadre anac* חצרי ענק ἐπαύλεις τῶ Ἀνὰκ jam antea observavimus. Ibidem *Avo doni* salutantis decurtatum ex חוה ארוני *vive domine mi.*

P. *Avo.* Mi. *salutat.* P. *doni, &c.*

AG. *Saluta hunc rursus Punicè verbis meis.*

MI. *Avo doni, hic mihi tibi inquit verbis suis.*

חוה *Avo* fit ex Hebræo חיה, *jod* & *vau* permutatis, ut in חוה *Evæ* nomine, & tetragrammato יהוה & Syr. חיוא pro animali. Hinc pro vulgato Ναίδιος voce nihili, Scaliger legit Αὔδονις in epigrammate ad Meleagrum Anthol. lib. 3. cap. 25. epigr. 70.

Ἀλλ' εἰ μὲν Σύρος ἐσσὶ Σαλὰμ, εἰ δ' οὖν σύγε Φοῖνιξ
Αὔδονις, εἰ δ' Ἕλλην χαῖρε, τὸ δ' αὐτὸ φράσον,
Si Syrus es, tibi dico Salam; si sanguine Phœnix
Audoni, si Græcus chære, sonabis idem.

Punica multò plura sunt in eadem & sequente Scena, sed ex quibus non video certi quicquam posse erui. Itaque vereor ne Vir doctus, de quo suprà egimus, in eorum interpretatione laboraverit in cassum.

CAPUT VII.

Athenæi Phœnicia.

Cottana & *lepidia* in precio apud Tyrios. Lepidion à squamis quas à facie abstergit. Cottana quasi קטונות *ketonoth* ficus species à parvitate. Λαχμὰν libi species לחמניות *lachmanijoth* placentæ genus; R. Selomoni *des oublies*, id est, *oblatæ*, vel ἄρτος ὀβελίας. Quid sit χεβροδλαψὸν Tyrii edulii species. Casaubonus corrigit χεδρόδαλον ὄψον. Malim χεβροθλαψὸν, id est, חברות לחבץ חברות compositiones, ל nota Genitivi, חבץ *abs* vel חביץ *abis* Hebr. & Arab. panis vel pulmenti genus, in quo farina cum oleo, butyro, & melle aut dactylis subacta. Fortè melius χεδροθλαψὸν; ut in Aruch transpositis vocibus חביץ קדרא quia in olla subigitur. *Mamphula*, id est, מפולא *mapphula* panis Syriaci genus cur dictum à decidendo. *Gingri* vel *Gingrainæ* tibiæ lugubri sono, in luctu Adonidis qui Phœnicibus *Gingras*, id est, עיערה *gigra*, ut Arab. ערערה *girgara* Dominus. Cur prius R elisum. Nabla Sidonium inventum; Hebr. *nebel*, Syr. *nibla* duodecim sonis, digitis pulsatur & inter pulsandum vertitur: est instar utris. David primus nablii meminit. Nablium dissonum; aliis contrà. Sambuca Lyrophœnix סבכא *sabbeca*, Dan. 3: 5. Citharæ species. Cinyræ etymon ridiculum: Hebr. כנור *cinnor*, etiam Græcè geminato N κιννύρα, sed sæpius κινύρα, unde κινυρὸς & κινύρεσθαι, quia lugubris erat soni. Tamen Hebræis cinyram pulsare lætitiæ est argumentum. Proinde cinyræ in luctu amotæ. Nempe idem instrumentum aliter atque aliter afficit prout variè pulsatur. Inde dictus Cinyras vel Cinnyras Cypri Rex Musicæ peritissimus, adeò ut certasse feratur cum Apolline: non tamen inventor cinyræ ut volunt; cùm cinyræ meminerit Laban Gen. 31: 27. Verus author est Jubal Gen. 4: 21.

Athenæi lib. 3. cap. 32. Plutarchus Ulpianum Tyrium sic alloquitur: πολλῷ ἥδιώ ἐσι τῶν παρά σοι περισπουδάστων κοτλάνων καὶ λεπιδίων, *multo jucundiora sunt cottanis & lepidiis quæ apud te in magno pretio habentur.* Unde magnus Casaubonus rectè colligit Tyriis familiares fuisse cibos. Atque id agnoscit ipse Ulpianus lib. 9. cap. 8. κότλανα, inquit, καὶ λέπιδιν τὰ πάτριά μου νόμιμα βρώματα, *cottana & lepidion patrii nobis & ordinarii cibi.* Et lepidii quidem nomen ἀπὸ τῶν λεπίδων, id est, à squamis factum, quas à facie abstergit. Columella:

Dejectura quidem fronti data signa fucorum,
Vimque suam idcirco profitetur nomine Graio.

Græcum igitur est lepidii nomen; Cottanorum non item. Quin à parvitate Phœnicia voce sic dicebantur ficus in Phœnice & Syriâ notæ. Hebræis enim קטון *katon* est parvus. Plinius lib. 13. cap. 5. *Syria peculiares habet arbores, &c. in ficorum genere caricas, & minores ejus generis quæ cottana vocant.* Hesychius: Κότλανα, εἶδος συκῶν μικρῶν *cottana species parvarum ficuum.* Martialis lib. 4. epigr. 89.

- - - - nec quæ cottana parva gerit.

Et epigr. 52. lib. 7.

*Parvaque cum canis venerunt cottana * prunis.*

* *Sic Juvenal. Sat. 3.* Advectus Romam quo pruna & cottana vento. *Stat. l. 4. Sylv.* Prunorum globus atque cottanorum.

Et epigr. 28. lib. 13.

Si majora forent cottana, ficus erat.

Ejusdem libri cap. 28. Athenæus describit panis præstantissimi genus lacte, oleo & sale conditi, quem Græci ἄρτον ἁπαλὸν *panem mollem*, & Καππαδόκιον *Cappadocium* appellant, & Syri λαχμάν. τὸν δὲ τοιοῦτον ἄρτον, inquit, οἱ Σύροι λαχμὰν προσαγορεύουσι; καὶ ἔστιν οὗτος ἐν Συρίᾳ χρηστότατος γινόμενος, *talem autem panem Syri lachman appellant, & in Syria fit optimus.* Syrorum & Syriæ nomine Phœnices intelligit & Phœniciam. Nam paulò antè dixerat ex Archestrati sententia pistores præstantissimos haberi è Phœnicia. Itaque Phœnicibus לחמא *lachma* erat panis, ut hodiéque Syris; aut לחמן *lachman*, vox inde deducta, significavit panis aut placentæ genus, ut Hebræum לחמניות *lachmanijoth*, quod in tractatu Talmudico Berachoth R. Selomo Rabbinus Gallus exponit voce Gallica *oublies*, id est, ἄρτον ὀβελίαν, ut Casaubono visum; alii *oblatas* malunt.

Et cap. 36. idem edulii genus memorat apud Tyrios recepti *Chebrodlapsi* nomine. Locum integrum adscribam, ut res per se obscura clarior fiat: Ἑξῆς ἐπεισηνέχθη πλακοῦς ἐκ γάλακτος, ἰτρίων τε καὶ μέλιτος, ὃν Ῥωμαῖοι λίβον καλοῦσι; Καὶ ὁ Κύνουλκος ἔφη: ἐμπέπλασο Οὐλπιανὲ χεβροδλάψου πατρίου, ὃς παρ' οὐδενὶ τῶν παλαιῶν μὰ τὴν Δήμητρα γέγραπται, πλὴν εἰ μὴ ἄρα τοῖς τὰ Φοινικικὰ συγγεγραφόσι Σουνιάθωνι (lege Σαγχωνιάθωνι) καὶ Μωχῷ τοῖς πολίταις. *Deinde allata est placenta, ex lacte, dulciariis, & melle, quam*

Romani

Romani libum nominant; Et Cynulcus Ulpiano patriâ Tyrio *dixit: Satia nunc te Ulpiane chebrodlapso patrio, de quo per Cererem nemo Veterum egit, nisi qui Phœnicia scripserunt, Sanchoniathon & Mochus cives tui.* In Chebrodlapsi voce multum laborat doctissimus Casaubonus, nec immeritò: χεϐρόδλαψ, inquit, *quodnam edulium in idiomate Syrorum appellaretur, vellem Athenæus explicuisset. Vox est ex pluribus composita. Olim scribebam* χεϐροδάλυ ὄψυ πατρίυ, *ut minutalis aut farciminis genus ea voce significetur. Tale quid Syri intelligunt vocabulo* תכברא (*thachbera*) *cujus origo est à* כבר (*chebar.*) *Hebræorum magistri volunt esse* ὑπότριμμα *quoddam ex carnibus & ovis.* דל (*dal*) *autem* λεπτὸν *significat. Sed hoc divinare est, quo non aspiramus, neque unquam pudebit fateri nescire nos quæ nescimus.* Hæc ille pro modestia sua, ut mentem suam aperiret in re obscura, non ut cuiquam legem figeret. Itaque non puto quenquam esse qui mihi det crimini quod multò aliter sentiam, nempe in hac voce nihil mutandum. Nisi quod pro χεϐροδλάψυ velim scribi χεϐροθλάψυ, quia Grecæ aures vix ferunt ut δ ante λ quicquam sonet. Jam χεϐρόθλαψον Phœnices puto scripsisse חברות לחבין *chebroth leabs*; voce plurali quidem, sed id hominem Græcum facilè potuit latere. חברות *chebroth* sunt compositiones: hujus singulare חברה *chebra* pro conjunctione occurrit, Job. 34: 8. חבין *abs* cum *lamed* præfixo, notâ Genitivi casus, est panis seu farina subacta, secundum Hebreos, cum oleo aut butyro & melle; secundum Arabes cum dactylis & pinguedine. Talmudici variè scribunt חביצא, חבין, חביצא, חבין: Arabes חביץ & חביצה, & magnifaciunt hoc libi vel pulmenti genus. Vide præter Talmudicos Giggejum & Nasrium Arabem ὀνειροκριτικὸν, qui MSS habetur in Oxoniensi bibliotheca. Is habet multa de חבין lib. 3. cap. 47. Sect. 23. Radix חבץ est premere vel subigere. Propriè de lacte dicitur, quod subigunt ut butyrum & caseum exprimant. Sed & ad alia transfertur. Sic myrti foliorum ἔκθλιψις ad exprimendum succum Avicennæ est תחביץ lib. 2. cap. de myrto. Sic *chebroth laps* ad verbum erunt compositiones ex pulmento quale diximus. Si quis malit legere χέδροθ per δ, id est, קדרות ollas, non repugnabo. Nam in olla tundi scimus ex Baal Aruch; unde est quod ibi dicitur הבין קדרה *pulmentum ollæ.*

En tibi Syriaci panis aliud genus ex Festo: *Mamphula appellatur panis Syriaci genus, quod, ut ait Verrius, in clibano antequam percoquatur decidit in carbones cineremque.* Merito igitur Mamphula dictus est, id est, מפולא *mapphula* deciduum, quomodo gluma & quisquiliæ dicuntur Hebraicè מפל בר *mappal bar* deciduum frumenti, Amos 8: 6. De hoc pane citantur hi Lucilii versus:

Pistricem validam si nummi suppeditabunt,
Addas empleuron, mamphulas quæ sciat omnes.

Jam finitis epulis sequentur acroamata & musica organa, in quibus nonnulla sunt Phœnicia, puta *gingris*, *nabla*, *sambuca*, *cinyra*. De gingris ita habetur cap. 23. γιγγραΐνοις γὰρ οἱ Φοίνικες, ὥς φησιν ὁ Ξενοφῶν, ἐχρῶντο αὐλοῖς σπιθαμιαίοις τὸ μέγεθος, ὀξὺ καὶ γοερὸν φθεγγομένοις. *Gingraïnis enim, ut dicit Xenophon, tibiis utebantur Phœnices palmam longis, stridulum sonum & lugubrem edentibus.* Et paulò pòst: ὀνομάζονται δὲ οἱ αὐλοὶ γίγγροι ὑπὸ τῶν Φοινίκων ἀπὸ τοῦ περὶ Ἄδωνιν θρήνων· τὸν γὰρ Ἄδωνιν Γίγγρην καλεῖτε ὑμεῖς οἱ Φοίνικες, ὡς ἱστορεῖ Δημοκλείδης. *Gingri autem nominantur à Phœnicibus ob lamenta quibus Adonim deflent. Vos enim Phœnices Adonim Gingrem appellatis, ut refert Democlides.* Eustathius (In Iliad. 6.) itidem: ἡ δὲ χρῆσις τοῖς Γίγγροις ἐκ τῶν περὶ Ἄδωνιν θρήνων, ὃν Γίγγριν ἐκάλουν οἱ Φοίνικες. Gingras Polluci id ipsum est: Γίγγρας, inquit, τις αὐλίσκος γοώδης καὶ θρηνητικὴν φωνὴν ἀφίησι· Φοῖνιξ μὲν ὢν τὴν εὕρεσιν, πρόσφορος δὲ Μούσῃ τῇ Καρικῇ. ἡ δὲ Φοινίκων γλῶττα Γίγγραν τὸν Ἄδωνιν καλεῖ, καὶ τούτῳ ὁ αὐλὸς ἐπωνόμασται. Non igitur à gingriendo, quod anserum est, ut vult Festus, hæ tibiæ dictæ sunt; sed ab Adonis nomine Gingra, Gingre vel Gingri. (Jul. Poll. lib. 4. c. 10.) Ita variè scribunt ii quos citavimus ex Phœnicio עירא *gigara*, nisi fallor; plenum fuisset ערערא *girgara*: sed prius R elisum ut prius L in Syro גילא *giglo* rota pro גלגלא *gilglo*; & גולתא *gogoltha* pro גולגלתא *golgoltha*, & in קיקלתא *kikaltha* pro קלקלתא *kilkaltha*: & prius R in שישורא *sisura* pro שרשורא *sirsura* catena. In illis linguis nil frequentius. Porro עירא vel ערערא est idem quod *Adonis*, nempe Dominus. Arabes scribunt ערערה *gurgara*. Giggejus אלערערה *illustris, nobilis, dominus*. Terminatio est fœminina, sed significatio masculina, ut in multis aliis.

Sequitur apud Athenæum νάϐλα Φοινίκων εἶναι εὕρημα, *nabla Phœnicum esse inventum.* Quod ex his Sopatri probat:

---- οὔτε τῆς Σιδωνίυ νάϐλα
Λαρυγγόφωνος ἐκκεχόρδοται τύπος.
---- nec sonoræ nablii
Sidoniorum sunt labefactata fides.

Νάϐλα ibi videtur indeclinabile, ut Phœnicium נבלא *nabla*, Hebr. נבל *nebel*, Syris נבלא *nibla*. Strabo agnoscit barbarum esse nomen: τῶν ὀργάνων, ait, ἔνια βαρϐαρῶς ὠνόμασαι, νάϐλα καὶ σαμϐύκη, ἡ καὶ βάρϐιτος, καὶ μαγάδες, καὶ ἄλλα πλείω. (Strab. lib. 10.) *Instrumenta quædam barbara habent nomina, nabla, & sambuca, quæ & barbitus, & magades, & alia plura.* Josephus ita describit: ἡ δὲ νάϐλα δώδεκα φθόγγους ἔχουσα τοῖς δακτύλοις κρούεται, (Antiq. lib. 7. cap. 10.) *nabla autem duodecim sonos habens digitis pulsatur.* Inter pulsandum vertebatur utraque manu. Ovidius lib. 3. de arte:

Disce etiam duplici genialia nablia palmâ
Vertere, conveniunt dulcibus illa modis.

Ab utris similitudine factum nomen ut utriculari tibiæ; nam & נבל *nebel* utrem sonat. Cœpit esse in usu circa tempora Davidis. Id ex eo colligere est quod nablii passim meminêre David in Psalmis, & illum sequuti sacri scriptores. At qui præcessêre ne semel quidem. Hesychius δύσηχον dissonum fuisse tradit. Tamen alii valde commendant. Quin in Adultero Philemonis profitenti se nescire quid esset nabla, respondet alius:

Οὐκ οἶδα νάϐλαν; οὐδὲν οὖν οἶδας ἀγαθόν.
Nescisne quid sit nabla? nil nosti boni.

Ibidem ex Juba refertur Σύρων εὕρημα εἶναι τὴν καλούμενον λυροφοίνικα σαμϐύκην, *Syrorum inventum esse Sambucam lyrophœnicem dictam.* Σαμϐύκην, id est, סבכה *sabbeca*, quæ vox extat in Daniele cap. 3. vers. 5. Syrorum nomine Phœnices intelligi docet alterum sambucæ nomen lyrophœnix, quasi lyra Phœnicia. Citharæ speciem esse tradit Hesychius. Scribitur & simplex φοίνιξ. Phyllis Delius in secundo de Musica apud Athen. lib. 14. φοίνικες, πηκτίδες, μαγαδίδες, σαμϐῦκαι, &c. Sed eo loco Phœnices à sambucis distinguuntur tanquam organa diversa.

Est & κινύρα musicum Phœnicum & Syrorum instrumentum. Suidas & alii ridiculè deducunt ἀπὸ τοῦ κινεῖν τὰ νεῦρα *à movendis nervis*, cùm sit Hebræum כנור *cinnor*, Chaldæum כנרא *cinnara*, Arabicum כנארה *cinnâra*; proinde geminato N κιννύρα legitur apud Josephum, qui describit his verbis: ἡ μὲν κιννύρα δέκα χορδαῖς ἐξημμένη, τύπτεται πλήκτρῳ, (Antiq. lib. 7. cap. 10.) *cinnyra quidem decem intensa chordis plectro pulsatur.* Ita enim scribitur Sirach. 39: 19. & 1. Macch. 3: 46. & 13: 51. in plerisque editionibus. Tamen simplici N scripsisse Græcos, ut habent

bent LXX Seniores, docent voces inde deductę *κίνυρ☉ querulus* & *κινύρεσθαι lamentari*. Unde cinyram colligunt fuisse soni lamentabilis. Proinde ab Hesychio definitur κιθάρα οἰκτρά. Græcos nimirum cinyram credibile est nonnisi in luctu adhibuisse. Cùm Hebræis contrà cinyram pulsare lætitiæ sit argumentum. Sic Gen. 31: 27. *Ut dimitterem te cum gaudio & canticis, cum tympano* ובכנור *& cum cinyra.* 2 Paral. 20: 27, 28. *Ad redeundum Hierosolymam cum lætitia, &c. cum nabliis* ובכנורות *& cum cinyris.* Job. 21; 12. *Vociferantur ad tympanum & cinyram, & exultant ad sonum organi.* Psal. 33: 1, 2. *Exultate justi in Domino, &c. celebrate Dominum cinyra.* Et 43: 4. *Introibo, &c. ad Deum authorem lætissimæ exultationis meæ. Celebrabo te cinyrâ Deus Deus mî.* Et 71: 22, 23. *Psallam tibi cinyrâ, ô sancte Israëlis, exultabunt labia mea cùm cantavero tibi.* Et Psal. 92: 2, 3, 4, 5. *Bonum est celebrare Dominum, &c. Et annunciare mane benignitatem tuam, &c.* בכנור *cum cinyra; quia lætitiâ me afficis ô Domine.* Et 149: 2, 3. *Lætetur Israël in suo factore, &c. tympano & cinyrâ psallant ei.* Et Es. 5: 12. *In eorum conviviis est cinyra & nablium.* Hinc Es. 24: 8. משוש כנור *gaudium cinyræ:* Et Psal. 81: 3. כנור נעים *cinyra jucunda.* Indidem Jobi querela cap. 30: vers. 31. *Versa est in luctum* כנורי *cinyra mea.* Et Ezechielis minæ in Tyrum cap. 26: vers. 13: קול כנוריך *vox cinyrarum tuarum non audietur amplius.* Cui simile quod de Judæis habetur 1 Macchab. 3: 4, 5. *Ablata est* τέρψις *delectatio ex Jacob, & defecit tibia* καὶ κινύρα *& cinyra.* Proinde cinyras amovent in captivitate Babylonica, quia tum erant in luctu, Psal. 137: 2. *Flevimus*, inquiunt, *cùm recordaremur Sionis, & super salices suspendimus* כנורותינו *cinyras nostras.* Ex his constat plus satis cinyram alium habuisse usum apud Hebræos, alium apud Græcos. Unde tamen non sequitur diversa fuisse organa: cùm possit instrumentum animos aliter atque aliter afficere, prout variè pulsatur.

Ab hoc instrumento Cinyræ nomen Phœnicum & Cypri Regi. Suidas; Κινύρας ἐκλήθη παρωνύμως τῇ κινύρᾳ. Ideóque geminato N, ut in κιννύρᾳ ὀργάνῳ refert Josephus; multum fictitii cruoris fusum fuisse περὶ τὸν Κιννύραν *circa Cinnyram*, quo loco agit de fabula Cinyræ coram Caligula principe ipso die necis acta. Quomodo & Hesychius: Κιννύρας Ἀπόλλων☉ καὶ Φαρνακῆς παῖς βασιλεὺς Κυπρίων. Nempe Regem illum putant Musicæ fuisse peritissimum, & cum Apolline de peritia Musicæ certantem interiisse. Vide Suidam voce Κινύραι; & Eustathium in Iliad. λ. Non tamen id concesserim, quod video doctos asserere, Cypri Regem Cinyram qui Troiani belli tempore vixit, cinyræ fuisse inventorem. Cùm Gen. 31: 27. cinyræ meminerit Laban Cinyrâ Rege antiquior annis ferè sexcentis. Quin & aliis sexcentis annis Labane antiquior Jubal pater fuisse legitur omnium tractantium כנור ועוגב *cinyram & organum*, Gen. 4: 21. Itaque jam ante Diluvium cinyra erat in usu inter Caini posteros, nec illius natales aliunde sunt arcessendi.

Antiq. lib. 19. cap. 1.

CAPUT VIII.

Phœnicia quædam ex Quintiliano, Macrobio, Jamblicho, & veteri inscriptione.

Mappa in Quintiliano Punicum vocabulum. מפה *mappa* in Hebræorum scriptis, sed à Romanis usurpatum. אפר 1 Reg. 20: 38, 41. alii fasciam, alii sudarium, alii velum explicant. Chald. מעפרא, Arab. עפארה suppari genus quo se involvunt mulieres quæ unguntur. Radix עפר propriè tegere, translatè peccatum remittere. Talmudicis מעפורת ספרים mappa tonsorum: E Syro מעפר *maapar* primò מפר *mappar* quâ analogiâ factum. Deinde R finale ablatum, ut in *zuta* & *guda*, & *tina* & *zona*, & *musa*, & *vacca*, & *zama* pro *zutar*, *gudar*, &c. *Adad* in Macrobio *unus*. Non à geminato חרחר, sed ab הדד *hadad*. Sic Talmudicis הדדי *hadade*, una; Arab. הדאד *hadâd* idem, similis. *Adad* & *Atergatis* in Macrobio junguntur, ut in Philone *Adodus* & *Astarte*. Sol *Aglibelus*, id est, rotundus Dominus, & *Malachbelus*, Rex Dominus. Edessæ *Monimus* & *Azizus* Soli assident, id est, Mercurius & Mars, quorsum? עזיז *aziz*, fortis, robustus. Mercurius fortè מנעים *Minom* (Gr. Μόνιμ☉) à suavitate sermonis. Psal. 141: 6. ἠδυνήθησαν *potuerunt* lectum pro ἡδύνθησαν *dulcuerunt*. Arabice מנעם *Munaimon* sermone blandus ad Μόνιμον proximè accedit.

Doctissimis hæret calculus in loco Quintiliani lib. 1. *Et mappam quoque, usitatum circo nomen, Pœni sibi vendicant.* In Hebręorum quidem libris מפה *mappa* vox frequens, ut cùm dicunt מקנה ידו במפה *tergit manum suam mappa.* Item: פורס עליו מפה *expandit super eum mappam.* Unde est quod מפות *mappoth*, id est, mappas, appellant, teste Elia in Thisbi, lintea quibus involvunt libros legis. Res tamen nondum confecta. Quippe tam Hebræos quàm Græcos recentiores vocem hanc è Romana lingua usurpasse inde apparet, quia quomodo illi scribunt, non potest ad ullam Hebrææ linguæ radicem revocari. Itaque aliud quærendum, & in re obscura & ancipiti afferendum quod vero videtur proximum.

Pro אפר 1 Reg. 20: 38. & 41. Chaldæus habet מעפרא *maaphara* ex eadem radice א & ע permutatis: Seniores τελαμῶνα *fasciam* explicant. R. Selomo סודר *sudarium.* Kimchius צעיף *velum*, tanquam voce facta per inversionem ex פאר, id est, velum vel fascia byssina, quâ mitræ sacerdotum involvebantur, Exod. 39: 28. Aliud suggerunt Arabes, apud quos etiam עפארה est suppari genus quo delicatæ mulieres dum unguntur, sese involvunt, ne vestes unguento inficiantur: Radix עפר vulgò remittere & condonare significat, sed propriè tegere, inde ad remissionem translata significatione. Sic Hebraicè Ps. 32: 1. כסוי חטאה *cujus peccatum tegitur*, id est, remittitur, Et Ps. 85: 3. *Operuisti* כסית *omnia peccata eorum*, id est, remisisti. Et Nehem. 4: 5. *Et ne operias* ואל תכס *iniquitatem eorum*, id est, ne remittas. Ita inquam עפר remittere non significat, nisi quo sensu peccatum tegere est remittere. Giggeius עפרה *illud abdidit, texit, operuit:* אל־עפר *cùm aliquid tegitur*, עפר אל־מתאע *supellectilem texit*, עפר אל־לה דנבה *Deus peccatum illius texit, id est, ignovit.* Itaque hinc rectè deducitur עפארה supparum illud quo vestes integuntur. Sic apud Talmudicos מעפורת ספרים vocatur linteum illud quod מגלח מניחו על ברכיו שיפול שם שעריו, *qui tondetur ponit super genua sua, ut in illud pili cadant.* Ita legitur in Baal Aruch. Mappam tonsorum rectè verteris. Alii sudarium vocant ex Martiali lib. 11. epig. 40. in Charidemum:

Jam mihi nigrescunt tonsâ sudaria barbâ.

Ex his simul collatis apparet Syrum מעפרא *maapara* vel מעפר *maapar* idem esse quod *mappa.* Nec mutatio caret analogiâ. Nam ex מעפר vel מאפר primò factum est מפר *mappar*, elisa gutturali, & ejus absentiâ compensatâ per punctum *Daghes*, seu literæ sequentis geminationem. Tale מסורת *massoreth* vinculum pro מאסורת *maasoreth* Ezech. 20: 37. Et מכולת *maccoleth* cibus pro מאכולת *maacoleth* 1 Reg. 5: 11. מברא *mabbera* Talmudicis ponto pro מעברה *maabara*: & מבורא *mabbura* naulum pro מעבורא *maabura*. Deinde ex מפר *mappar* ortum מפא *mappa*, rejecto R ex fine per apocopen illis linguis familiarem. Hinc in Talmude זוטא *zuta* parvus pro זוטר *zutar*, גודא *guda* sepes pro גודר *gudar*, טינע *tina* petra Job. 29: 6.

29: 6. pro טינר tinar. Pari ratione ex Pœno גדיר Gadir factum Gades; Ex Amilcare & Bomilcare Ἀμίλκας & Βομίλκας, ex Bocchor Bocchus; Ex Ægyptio אסקנקור iskankur scincus; Ex Chaldæo זונר zonar ζώνη zona; Ex Hebræo מוסר musar eruditio μῦσα musa; Ex בקר bacar vacca; Ex Arabico סדר sidar, id est, malum Punicum, σίδη; Ex זמר zamar quod est canere, Zama fons in Africa quo fiunt canoræ voces, ut tradunt Plinius & Vitruvius. Hæc ideò pluribus, non tam ut lectorem doceam unde dicatur mappa, quod nostra parum interest, quàm quia multum conferunt ad interpretationem Hebrææ vocis אפר 1. Reg. 20: 38, 41. in qua cespitant interpretes. Vide Hieronymum & Junium, qui pro linteo vel velo cinerem reddunt: quàm commodè alii judicent.

Jam sequatur Macrobius, cui si credimus, Adad Assyriis circa Heliopolim, id est, Phœnicibus est unus: Assyrii, inquit, Solem sub Jovis nomine, quem Dia Heliopolitem cognominant, maximis ceremoniis colebant in civitate quæ Heliopolis nuncupatur. Et paulò pòst: Accipe quid Assyrii de Solis potentia opinentur. Deo enim, quem summum maximumque venerantur, Adad nomen dederunt. Ejus nominis interpretatio significat UNUS. Chaldæis & Syris חד had est unus, & geminatum חדחד hadhad unusquisque, quilibet. An hinc sumptum est Adad? Non puto, quia חד had unus per cheth, at per he scribitur הדד Hadad, vel etiam per aleph אדד Adad: Nomen olim familiare primò Idumæorum, deinde Syrorum Regibus: à quo Adad Solis cognomen apud Heliopolitanos non videtur quicquam differre. Macrobii tamen interpretationem ut falsam non rejecerim; quia הדד hadad apud Phœnices unum significasse vero non est absimile; cùm Talmudicis הדדי (hadade) adverbium sit una, simul, pariter; & Arabibus nomen הדאד (hadâd) idem, similis, tam similis ut pro uno haberi possit. De cætero cùm Deo Adad Macrobius subjungi dicat Deam nomine Atergatim, (id est, Astartem) omnemque potestatem cunctarum rerum his duobus attribui: Macrobii Adad videtur esse idem qui Sanchoniathonis Ἀδωδ@ βασιλεὺς θεῶν, Adodus Rex Deorum, quem in Phœnice regnasse scribit una cum Astarte Dea.

Saturnal. lib. 1. cap. 31.

Vide Gen. 36: 35. 1. Par. 1: 46. 50. 1. Reg. 11: 14. Joseph. Antiquit. lib. 7. c. 6.

Diximus anteà Solem Emesæ fuisse cultum sub Elagabali nomine. Sed & in alia Phœniciæ urbe Palmyra, Hebraicè תדמור Thadmor à Solomone condita, marmorea extabat inscriptio Adriani cujusdam Palmyreni:

1. Reg. 9: 18. 2. Paral. 8: 4.

ΑΓΛΙΒΩΛΩ. ΚΑΙ. ΜΑΛΑΧ-
ΒΗΛΩ. ΠΑΤΡΩΟΙΣ. ΘΕΟΙΣ.

Aglibelo & Malachbelo patriis Diis, id est, Soli æstivo & hyberno, ut ex utriusque effigie in eodem marmore sculpta docti colligunt. Lego cum Scaligero Aglibelum pro Aglibolo, quomodo per errorem sculpserat quadratarius. Aglibelus seu עגלי בעל est rotundus Dominus quæ Solis est figura. Et Malachbelus conflata vox ex notissimis duabus מלך & בעל. Vide plura in Scaligero lib. 5. de Emend. Temp. & in eruditissimo Seldeni tractatu de Diis Syris cap. 1. Syntagm. 2.

Dum versor circa Solem, ἔτι μετριάσαι βούλομαι περὶ τῆς Φοινίκων θεολογίας. οἱ τὴν Ἔδεσαν οἰκοῦντες ἱερὸν ἐξ αἰῶνος ἡλίου χωρίον, Μόνιμον αὐτῷ καὶ Ἄζιζον συγκαθιδρύουσιν. Αἰνίττεσθαι φησὶν Ἰάμβλιχος, ὡς ὁ Μόνιμος μὲν Ἑρμῆς εἴη: Ἄζιζος δὲ Ἄρης. Libet adhuc è Phœnicum Theologia depromere nonnihil. Qui Edessam habitant, locum ab æterno Soli sacrum, Monimum & Azizum ei assessores faciunt. Quod sic interpretatur Jamblichus, ut Monimus quidem sit Mercurius, Azizus autem Mars. Verba sunt Juliani Apostatæ in Oratione de Sole, ubi de Azizo rursus: Ἄρης Ἄζιζος λεγόμενος ὑπὸ τῶν οἰκούντων τὴν Ἔδεσαν Σύρων ἡλίου προπομπεύει, Mars à Syris qui Edessam habitant Azizus dictus, Solis est anteambulo. Ut Mars bellorum Deus, ita Mercurius orationis. Phœnices utrumque Soli quem habebant pro summo Deo, dederunt assessorem; ut Deum docerent alios obsequentes blandè pellicere, alios reluctantes ad officium vi impellere. Marti nomen erat à robore: Syris enim & Arabibus עזיז aziz, unde Ἄζιζος, fortem & robustum sonat: Mercurio à suavitate sermonis, quam Phœnices מנעם minom dixisse puto, nomine formæ מזמור. Hebraicum enim נעם ad orationis delicias & elegantiam sępe pertinet. Sic Prov. 16: 24. Ut favus mellis sunt אמרי נעם verba suavitatis; Hieronymus composita verba. Et Psal. 141: (Aliis 140) 6. Audient sermones meos כי נעמו quia suaves sunt, LXX ὅτι ἡδύνθησαν quoniam dulcuerunt; Vulgatus, quoniam potuerunt, quia legit ἠδυνήθησαν. Et 2. Sam. 23: 1. Vocatur David נעים זמורות ישראל suavis (supple psaltes) canticorum Israëlis. Et Arabicè in Giggejo כלאם מנעם chelamon munaimon est sermo blandus & mollis, id est, suavis & elegans. Arabicum porro munaimon proximè accedit ad Μόνιμον Edessenum Mercurii nomen.

CAPUT IX.

Punica quædam ex Festo & Varrone.

Mons Africæ ad Gades Pœnis Abyla vel Abila, id est, mons altus: Syr. עב עילאה ab ilaa, עבים abim, propriè nubes, dein loca celsa instar nubium Jerem. 4: 29. Talis Abylæ descriptio. Potiùs עב ab sylva. Sic passim in Syra Paraphrasi. Tremellius notatus. Abyla multis & magnis arboribus opacus. Alyba idem. עב ab etiam pro columna sumitur. Unde columnæ Herculis in eo ipso loco. Mapalia Pœnorum rusticæ casæ, פלח palea ἀρχαϊκῶς pale agricola. (Unde Pales rustica Dea.) מפלח mapale agricolæ tugurium. Attegiæ ab attegendo, ut καλύβαι ἀπὸ τοῦ καλύπτειν. Gadir גדיר septum. Gadara Tzetzes ineptè reddit τοὺς λιθοστρώτους, al. γῆς δειρὴν terræ collum. Γάδον parvum: Imò גדום gadum mutilum. An γάλωνες sepes Phœnicibus. חרמש chermes falcilla, Varroni, & Deut. 16: 9.

Ad fretum Gaditanum è regione montis Europęi Calpes in Africa est mons Abila vel Abyla. Nomen ex Punica lingua montem altum Festus exponit in oris maritimis:

--- Abilam vocant
Gens Punicorum, mons quod altus Barbaro.

Abila Pœnis erat עב עילאה ab ilaa. Quod montem altum exponi nequaquam miror; cùm עבים abim Jer. 4: 29. Hieronymus interpretatur ardua. Et in eum locum scribat Kimchius עבים abim, id est, nubes, ὑπερβολικῶς posse dici מקומות הגבוהות כעבים loca celsa instar nubium. Id huic monti apprimè convenit, qui à Dionysio describitur:

Ἠλίβατος πυκινοῖσι καλυπτόμενος νεφέεσσι
Celsus & umbrosum caput inter nubila condens.

Quod quidem Abilę tribuitur propter vicinum Atlantem, cujus κορυφὴν οὐκ ἔστιν ἰδεῖν διὰ τὰ καλύπτοντα νέφη, vertex videri non potest propter obtegentes nubes, ut in eum locum scribit Eustathius. Tamen eodem teste etiam Abilę τὸ ὕψος οὐ μεῖον ἑκατὸν ὥς φασιν ὀργυίων, altitudo centum minimum orgyiarum esse dicitur, id est, pedum sexcentorum. Itaque hęc Festi versio posset ferri, nisi alia occurreret aptior, quâ עב ab exponitur sylva. Patet id ex illo ipso Jeremię loco quem indicavimus. Ubi pro עבים Gręci τὰ ἄλση nemora, Chaldęus habet חורשיא, & Selomo יערות sylvas; Kimchius item ביערים העבים והמסובכים באילנות loca

loca sylvarum instar, arboribus conferta & perplexa. Nempe עב *ab* tam sylvam quàm nubem sonat. Utrique nomen à densitate. Nam עבה *aba* densum esse significat. Ne quis nos niti putet meris conjecturis, en ex Syro Psalterio certissimas probationes. Ps. 29: 9. מעקר עבי *eradicans sylvas.* Psal. 80: 14. חזירא דעבא *porcus sylvæ.* Ps. 83: 15. *Sicut ignem relictum* בעבא *in sylva.* Ps. 96: 12. אילני דעבי *arbores sylvæ.* Psal. 104: 20. חיותא דעבא *feræ sylvæ.* Sic & Jac. 3: 5. pro Græco ἡλίκην ὕλην, Syrus habet עבא סגיאא *sylvam multam* non *ramos multos* ut hìc habet Tremellius. Et in peculio Masii עבא est δρυμὸς, Jos. 17: 15. & ἄλσος 1 Reg. 12: 10. Et apud Talmudicos ע & א permutatis אבא *aba* pro יער seu sylva occurrit aliquoties. Proinde עב עילאא *ab ilaa* inde petitum est *sylva alta.* Abilam enim, vel ut Greci Ἀβύλην montem fuisse sylvosum constat ex his Strabonis lib. 17. τὸ ὑποκείμενον ὄρος ὄνομα Ἀβύλη πολύθηρον καὶ μεγαλόδενδρον, *mons subjectus Abyla nomine multis feris & magnis arboribus est refertus.* Sunt qui pro *Abyla* transpositis literis Alybam scribunt, & Eustathius & Grecorum alii, id est, על־עבא *al-aba* eodem sensu.

Vide Tzetz. Chil. 2. v. 239.

Notandum etiam עב *ab* Hebraicè pro columna sumi. Sic Exod. 19: 9. *Venio ad te* בעב הענן Grecè ἐν στύλῳ νεφέλης *in columna nubis.* Rectè: Alibi enim habetur בעמוד ענן. Vide Exod. 13: 21. & 14: 19. & 33: 9, 10. & passim. Itaque עב idem quod עמוד *columna.* A qua interpretatione non longè abeunt Hebrei, cùm עב *ab* trabem exponunt, Ezech. 41: 25. & 1 Reg. 7: 6. ubi Hieronymus *epistylia.* Inde origo fabulę de columnis Herculis: cùm עב עילאא *Abilam* pro *monte celso* vel *sylva celsa*, nonnulli *columnam celsam* interpretarentur. Ex quo factum ut primò *Abila*, deinde etiam opposita *Calpe* pro columnis haberentur. Eustathius: Ἕτεροι δὲ στήλας ὑπέλαβον τὴν Εὐρωπαίαν Κάλπην καὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτῇ ὄρος ἐκ Λιβύης τὴν Ἀβύλην ἢ Ἀβύλικα; *nonnulli columnas esse putarunt Europæam Calpen & Libycum montem illi oppositum Abylam aut Abylicem.* Quod habet ex lib. 3. Strabonis.*

* Mela l. 1. cap. 5. Hunc Abylam, illum Calpen vocant columnas Herculis utrumque. Et l. 2. c. 6. Columnæ Herculis Abyla & Calpe.

Mapalia item à Pœnis Romani acceperunt. Festus, & ex eo Paulus: *Mapalia casæ Pœnicæ appellantur.* Philargyrius in lib. 3. Georg. *Mapalia casæ Maurorum, qui in eremo habitare dicuntur.* Plinius lib. 5. cap. 3. *Numidæ verò Nomades à permutandis pabulis, mapalia sua, hoc est, domus plaustris circumferentes.* Mela lib. 1. cap. 8. de Cyrenaica interiore: *Proximis nulla quidem urbes stant, tamen domicilia sunt quæ mapalia appellantur.* מפל *mappal* Hebræis & Syris est ruina. An inde *mapalia* dicta primò rudera & ruinosę domus, deinde rusticæ casæ? Obstat quod *mapalia* scribitur per P simplex, & habet primam brevem. Virgilius lib. 3. Georg.

- - - raris habitata mapalia tectis.

Proinde aliud succurrit; notum in illis linguis locorum nominibus plerumque præfigi servile M. Sic חבא *chaba* est latere, מחבא *machabe* latibulum, חנה *chana* castra metari, מחנה *machane* castra; ארב *arab* insidiari, מארב *maarab* locus insidiarum; חזה *chaza* videre מחזה *mecheza* locus prospectus, id est, fenestra. An pari ratione à Syro פלח *paleah*, vel ἀρχαϊκῶς *pale* (unde & Pales rustica Dea) servili M pręfixo Punicum *mapale* factum, cujus plur. *mapalia* pro rusticorum tuguriis. מפלח Hebraicè legeretur *mipleah* & Arabicè *maphlah.* Sed hìc Punicè loquimur; non Hebraicè, nec Arabicè. Et in his linguis nemo nescit solas consonas alicujus esse momenti. פלח *palea* vel *pale* Syris est agricola. Itaque hinc מפלח *mapale* deductum propriè erit agricolæ tugurium, ut in illo Claudiani Stilich. paneg. 3.

Agricolæ reserant jam tuta mapalia Mauri.

Sunt qui *attegias* putant Punicum vel Mauritanum esse vocabulum præcedenti synonymum in illo Juvenalis Satyr. 14.

Dirue Maurorum attegias, castella Brigantum.

Sed attegias ab attegendo dici ut καλύβας ἀπὸ τοῦ καλύπτειν docet Vir undecunque doctus in exercitationibus Plinianis.

Gadir Punicum verbum pro septo bis occurrit apud Festum. Semel in interpretatione Dionysii Periegetis:

Pœnus namque locum gadir vocat undique septum.

Et rursus in oris maritimis:

Nam Punicorum lingua conseptum locum
Gadir vocabat.

Sed & ejusdem vocis alii meminêre. Plinius: *Pœni Gadir in Punica lingua septum significante.* Solinus: *Pœni linguâ suâ Gadir, id est, sepem, nominarunt.* Hesychius: Γάδειρα, τὰ περιφράγματα, Φοίνικες. Sic גדר *gader* Hebræum Seniores plerumque φραγμὸν explicant. Aquila περιφράκτισμα; Chaldæus Interpres habet גדירא Num. 22: 24. Arabicè etiam גדיר *gadir* id ipsum est, & גדאר *gidar* pro pariete passim occurrit. Hæc cùm certa sint, ineptè Tzetzes:

Φοῖνιξ δὲ γλῶσσα γάδαρα λέγει τοὺς λιθοσρώτους. Chil. 8. v. 216.

Nec verius Stephanus, Eustathius, Suidas, & alii Γάδειρα deducunt παρὰ τὴν γῆν καὶ τὴν δειρὴν, quasi sint terrę collum. Fallitur & Claudius Julius cùm in Phœniciis scribit ὅτι Ἀρχαλεὺς υἱὸς Φοίνικος κτίσας πόλιν, ὠνόμασε τῇ Φοινίκων γραφῇ: Γάδον γὰρ παρ' αὐτοῖς τὸ ἐκ μικρῶν ὠκοδομήμενον. גדום *gadum* quidem truncum & mutilum, adeóque & parvum sonat. Hinc אמה גדומה *cubitus minor.* Sed aliud est גדר *gader*, id nimirum quod diximus, φράγμος vel περίφραγμα. Huic synonymum *galon*, si Etymologo fides: Γάλωνες, inquit, τὰ περιφράγματα, Φοίνικες. Sed illi non satis credo, cùm sine authore loquitur. In eodem Festo *Billis apud Afros appellatur semen humanum humi profusum.* Sic Arabicè בלל *bulal* est semen. Radix בל *balla* est βρέχειν *rigare*, Luc. 7: 38. βάψαι intingere, Joh. 13: 26. Sed & Hebraicè בלל *balal* est *perfundere*, Ps. 92: 11.

Etymol. in Γάδειρα.

Addo ex Varrone verbulum unum. Falx ut Hebraicè dicitur חרמש *chermes*, Deut. 16: 9. & 23: 6. ita etiam Punicè, si Scaligero credimus, qui ad hæc verba Varronis de lingua Latina lib. 4. *Has phancillas Chermonesicè dicunt*, ita habet: *Fortasse legendum, has falcillas chermes Pœnicè dicunt. Scio enim chermes falces vocatas olim à Syris & Phœnicibus, quorum colonia sunt Pœni in Africa. Et fieri potest ut hoc dixerit Varro ex Magonis libris, qui Pœnicè scripti erant de re rustica.*

CAPUT X.

Punica ex Servio.

In Servio pleraque pessimæ notæ; ut quod *Sarra*, id est, Tyri Latinum nomen, deducit à pisce *sar.* A *Sarra Sarranum ostrum, Sarrana aulæa, Sarrana viola.* Σάρρα urbs Phœnices, unde Σαρρανός, alludit ad צר *Sor* Hebræum Tyri nomen, unde tam *Sarra* quàm Tyrus. At *sar* piscis ignotus. Sidon à pisce, non Tyrus. Simile παρόραμα in Origene. Ibid. avus Julii Cæsar dictus ab elephante occiso. *Cæsar* elephas Pœnorum linguâ. Imò Cæsarum nomen multo antiquius. *Cæsar* Latina vox, unde *cæsaries.* *Cæsar* pro elephante, Maurorum verbum. Ibid. Carthago à *Cartha* urbe quæ non extat uspiam. Quin Cartha urbs est in genere, ut apud Armenos *Certa.* Carthaginis nomen idem ex Livio longè aliter exponit. Ibid. *Byrsa* Pu-

Punicè corium. Imò munitio. Byrſa enim factum ex בצרה *Boſra*. Ibid. *Hal* & *Hel* Sol, unde ἥλιος, & addito digamma *Belus*. Meræ nugæ. אל *el* Saturnus, & בעל *Belus* voces planè diverſæ. Ibid. Dido, id eſt, virago. Imò virago eſt אשה *iſſa*, unde *Eliſſa* nonnullis divina virago. *Magalia* ἀντίστοιχον. *Magar* villa Pœnis, ut Hebr. מגור *magur*.

Virgilii vetus Scholiaſtes ſcholiis ſuis Punica quædam interſpergit, ſed pleraque peſſimæ notæ. Tale illud in lib. 4. Georg. *Quæ nunc Tyrus dicitur, olim Sarra vocabatur, a piſce quodam qui illic abundat, quem linguâ ſuâ ſar appellant.* Verum quidem eſt Romanos veteres pro Tyro dixiſſe Sarram. Ita in Gellio legitur, & in Feſto, & in Paulo: & in fragmentis Ennii *Pœnos Sarrâ oriundos.* Unde eſt quod pro Tyrio Poëta dixit *Sarranum oſtrum*; Et Juvenalis *Sarrana aulæa*; Et Silius lib. 6. *Sarranam Junonem, & Sarranam cædem*; Et lib. 7. *Sarranum navitam*; Et lib. 8. *Sarrana numina*; Et lib. 9. *Sarranum nomen*, & *Sarranam manum*; Et lib. 11. *Sarrana caſtra*; Et lib. 15. *Sarranum muricem*; Et lib. 3. *Sarranam Leptim.* Et Columella *Sarranam violam*, id eſt, purpuream, quia purpura è Tyro. Et fortaſſe apud Stephanum Φοινίκης πόλις Σώρα, unde gentile Σωρανὸς, id ipſum erat Græcis quod Romanis *Sarra* & *Sarranus*. Σώρα ſaltem plurimum accedit ad Hebræum צור *Sor*, quo nomine Tyrum appellant Sacri Scriptores. Sed piſcis *ſar* unde Sarra, ſi quidem Servio fides, non extat ullibi gentium. Et *Sarræ* nomen deduci notum eſt ex Hebræo Tyri nomine צור *Tſor*; in quo literam *tſade*, quæ medii eſt ſoni inter T & S Græci in T mutarunt, & Romani in S. Ita factum ut ex eodem צור *Tſor* & Τύρος naſceretur & *Sarra*. Sed Servium veriſimile eſt, cùm alicubi legiſſet quod in Trogo habetur, Sidonem à piſce dici, titubante memoriâ id de Tyro ſcripſiſſe quod de Sidone legerat. Non diſpari errore Origenes: *Tyrus*, inquit, *apud Hebræos ſonat idem quod nobis venantes.* Imò Tyrus rupem ſonat; ſed Sidon vel à venatione vel à piſcatione dicitur.

In Matth. cap. 15.

Nihilo verius quod aſſerit idem Servius in primum Æneidos, Julium Cæſarem ideò dictum, *quod avus ejus in Africa manu propriâ occidit elephantem, qui Cæſar dicitur Pœnorum linguâ.* Neque enim ab avo Julii Cæſaris nomen incœpit. Jam ante Samniticum bellum floruiſſe Claudium Cæſarem Docti obſervant. Quo ævo inter Romanos & Pœnos nullum interceſſit commercium. Itaque *Cæſar* Latinum nomen eſt, quo quid ſignificetur abundè docet Romana vox *cæſaries* inde deducta. Cæſar denique pro elephanto Punicum verbum non eſt, ſed ex Maurorum lingua, ut in Ælio Vero Spartianus diſertè aſſerit. Tamen Servio aſſentitur Conſtantinus Manaſſes cujus verba ſunt pag. 71. Καίσαρες γὰρ ἐλέφαντες τοῖς Φοίνιξι καλοῦνται.

Sed neque his multum fidei in primum Æn. *Carthago à Cartha*, ut lectum eſt in hiſtoria Pœnorum. Et in quartum: *Carthago antè Byrſa, pòſt Tyros dicta eſt, pòſt Carthago, à Cartha oppido unde fuit Dido inter Tyrum & Sidonem.* Carthago Tyrus nuſquam dicitur & Byrſa propriè non eſt Carthago, ſed Carthaginis Acropolis, ut Romæ Capitolium, Trojæ Pergama, Cadmea Thebis. Neque ulla fuit *Cartha* inter Tyrum & Sidonem. קרתא *kartha* in genere urbem ſonat. Parum inflexa voce Armeni, Medi & Parthi dicebant *Certa*; unde *Dadocerta*, *Carcathiocerta*, *Arceſicerta*, *Tigranocerta*. Ad quam vocem Stephanus ex Quadrato: τὸ δ' ἐστι τῇ Παρθυαίων φωνῇ Τιγρανούπολις. Itaque multò verius idem Servius alibi ex Livio: *Carthago eſt linguâ Pœnorum nova civitas*, quod abundè explicavimus.

Ibidem: *Byrſa & linguâ Græcâ unde fuit Dido, & Punicâ, id eſt, ipſius regionis in qua res eſt geſta, corium ſignificat.* In locis unde fuit Dido, id eſt, in Phœnicia, Græca lingua non fuit in uſu ante Alexandrum Didone poſteriorem multis ſæculis. De cætero byrſa pro corio Græcum quidem eſt vocabulum, Punicum non item. Niſi fortè Pœni à Græcis mutuati ſint, ut Hebræi & Syri recentiores quibus בורסי *burſi* eſt *coriarius*. Utut ſit Byrſæ nomen ex בצרה *Boſra* factum quod munitionem ſonat, non à corio ut fabulantur.

Ibidem de Belo: *Hoc Regis nomen ratione non caret. Nam omnes in illis partibus Solem colunt, qui ipſorum lingua Hel dicitur, unde & ἥλιος; Ergo addita digammos & in fine facta derivatio à Sole Regi nomen impoſuit.* Et rurſus: *Lingua Punica Hal dicitur Deus. Apud Aſſyrios autem Hel dicitur quadam ſacrorum ratione Saturnus & Sol.* Utrobique fallitur. *Hal* & *Hel* nec Syra ſunt vocabula, nec Punica: & abſurdum quod ibi fingit digamma Æolicum Phœniciis vocibus præponi. Sed אל *el* Hebræis Deum, Phœnicibus Saturnum ſonat, qui Bel vocatur ab Hebræo בעל *baal*, vel Chald. בל *bel*. Damaſcius: Φοίνικες καὶ Σύροι τὸν Κρόνον Ἢλ καὶ Βὴλ καὶ Βολάθην ἐπονομάζουσιν. Philo Byblius illud *el* in Ἶλον mutat Trojanum nomen Græcis & Romanis notiſſimum:

---- *Ilus erat, dum res ſtetit Ilia regno.*

Idem in quartum Æneidos: *Dido, id eſt, Virago, appellata eſt.* Item: *Didonem vocat, ut ſuprà diximus, Pœnorum lingua Viraginem: nam Eliſſa dicta eſt; ſed Virago eſt appellata, cùm ſe in ignem præcipitavit.* Nugæ: nomen Didûs vel ab amando, vel à divagando factum; ſed quia אשה *iſſa* eſt virago (ita reddidit Hieronymus, Gen. 2: 23.) Dido credita eſt *Eliſſa* dici voce compoſita, quaſi divina virago, quod præpoſterè accepit Servius.

Uno verbo in Servii Punicis hoc ſolùm probo, quod *Magalia* in Virgilio ἀντίστοιχον eſſe ſcribit, quia *magar* non *magal*, *Pœnorum lingua villam ſignificat.* Nempe *magar* & Μέγαρα Pœnis jam docuimus id ipſum eſſe quod Hebræis מגור *magur*.

CAPUT XI.

Phœnicia quædam ex Heſychio.

Ἄδα Tyriis ſalix. *Adan* vel אירן *Idan* id ipſum Talmudicis. N finale periit, ut in *Chna*, *Suſa*, &c. *Adan* alludit ad ארון *adon*, id eſt, *Dominum*, unde *Adonis*. Sic ἰτέα ſalix ad Ἰταῖον, id eſt, Adonim. Ἰταῖαι clypei, quia olim ſaligni. Adonis Κύρις & Κίρις. Ἄδωνις Phœnic. δεσπότης. Gingras idem. Ἀδωνιμάοιδος & Borymus Maryandinorum ruſticum carmen. Adonimacedus initium Phœniciæ cantionis. Hebræi libros nominant à prima voce; ita etiam cantiones, ut conſtat ex Pſalmorum titulis, quorum quidam explicantur. Heſychius bis emendatus. Ἄλφα bos, & caput, & navis; unde fabula de Europa à tauro rapta. Ἀσὰρ crater Phœnic. ab orbiculari forma. Βάκχον luctum à בכה *Bacha* flere. Γάδειρα ſepes. Γαυλοὶ naves Phœniciæ rotundæ. Claſſes Phœnicum partim ex gaulis, partim ex triremibus. גל *gol* vas concavum & rotundum, Zach. 4: 2. גולא *gola* cyclas. Γαυλὸς vaſis genus formæ ſimilis. Multæ voces navigiis cum vaſis communes. Gaulis oppoſitæ naves ארכא *arco* longitudinis ſeu longæ. Hinc *Argo* dicta, quæ prima fuit longa navis apud Græcos. Argo quàm fuerit longa. Vocis fabuloſæ origines. Phœniciæ claſſes partim ex longis partim ex rotundis navibus. Ancæus Cadmi nepos nauclerus in Argo nave. Cur in eadem nave vocale fuiſſe fingitur lignum in puppe, id eſt, clavus. Tutelæ navium in puppibus. Γόναλα, terminus. Exod. 21: 10. עונתה *gonata* referri ad legitimum conjugii uſum certo tempore & modo. Chald. עונתא *goneta* tempus cuique rei præſcriptum. Vocis vera origo. Πάταικοι Dii Phœnicum in puppe. Σεμίραμις, id eſt, *columba montana*: idem probatur ex Cteſia. Hoc noſtri ſæculi doctiſſimis ſuſpectum. Quia non cogitarunt Veteres pro *Semirami* ſcripſiſſe *Serimamin*. Arab. סראה *Seraa* (Hiſp. *Sierra*) mons & quicquid eminet, unde שר *ſar* Hebr. princeps. חמאם *hemam*

mam columba; ut יְמָאם *jemam* turtur. Nomen à calore factum. Amomum inde dictum, ut Gr. περιστερεών à columbini pedis similitudine. שרמאם *Serimamis* compositio qualis in *Carmiuno* pro columba œnade, & חריונים pro *fimo columbino* vel verius *colocasia*. Idem nomen potuisse etiam aliter scribi & explicari. Loci in quo Semiramis exposita est descriptio ex Ctesia. Similis fabula de *Tilgamo* Assyriæ Rege in horto reperto. *Tilgamus* cur sit dictus. Cur columbas fingat Homerus ambrosiam Jovi ferre. De hac quæstione Aristoteles ab Alexandro consultus. Phœnicie columbæ *hemam* & sacerdotes *imam* dicuntur. Itaque per columbas sacerdotes intelligendi qui Diis cibos subministrant. In Scriptura oblationes Dei cibum appellari. *Parma* Punicum scutum minus, rotundum, equitum proprium, à verbo פרם, id est, ab incidendo dictum ut Romanorum ancile.

Ἄδα παρὰ Τυρίοις, ἡ ἰτέα, *Ada apud Tyrios salix.* Imò ארן *adan.* Sed Græci pro more abjecerunt N finale. Tale Χνᾶ ex Chanaan, Σοῦσα ex Susan, κόης Cabirorum sacerdos ex כהן *cohen.* Talmudici scribunt אידן *idan*, quomodo ביר *bir* & ריב *rib* pro בר *bar* & רב *rab.* Hinc tractatu de Sabbatho cap. 2. אין מדליקין בפתילא האידן, *non accendunt* (lucernas) *in die Sabbathi ellychnio salicis*, id est, ex lanugine quæ salici adnascitur. Alii philyram interpretantur, id est, librum seu membranam tenuissimam inter salicis corticem & lignum.

Notandum ארן *adan* salicem & אדון *adon* dominum, unde dictus Adonis, easdem habere radicales. Inde factum ut אדוני *Adonis* Græcè diceretur Ἰταῖος, tanquam ab ἰτέα, id est, salice facto nomine. Hesychius: Ἰταῖος, ὁ Ἄδωνις. Ἰταῖος, id est, salignus. Sic saligni clypei Ἰταῖαι dicebantur. Idem: Ἰταῖαι, αἱ ἀσπίδες, διὰ τὸ πρώτας ἐκ ταύτης τῆς ὕλης κατασκευασθῆναι, *Itaæ, clypei, quia primi clypei ex hac materia*, id est, ex salice, *fiebant.* Quod verum. Theophrastus hist. plant. lib. 5. cap. 4. γλίσχρα ἐστὶ τά τε ἰτέϊνα καὶ ἀμπέλινα, διὸ καὶ τὰς ἀσπίδας ἐκ τούτων ποιοῦσιν, *lenta salix vitisque, qua de causa scuta ex his faciunt.* Et ejusdem libri cap. 8. ubi de usu arborum: ἰτέα δὲ πρὸς τὰς ἀσπίδας; unde Plinius lib. 16. cap. 40. *Salix scutis utilissima.* Et Theocritus de Syracusanis Idyll. 16.

Ἀχθόμενοι σακέεσσι βραχίονας ἰτείνοισι.
Brachia queis fuerant clypeis adoperta salignis.

Adde Poëtæ locum, quem mihi indicavit jam aliquoties vocatus ad partes vir amplissimus D. D. Sarrasin:

---- *flectuntque salignas Umbonum crates.*

Adonis igitur Ἰταῖος redditum propter allusionem. Sed & κύρις pro κύριος ex vera significatione. Hesychius: Κύρις ὁ Ἄδωνις. Κύρις vel κύριος idem quod ארון *adon*, id est, Dominus. Quod Hesychium non latuit: Ἄδωνις, inquit, δεσπότης ὑπὸ Φοινίκων. Sed & ipsum Κίρις Lacedæmone. Hesychius: Κίρις, Ἄδωνις, Λάκωνες. Et Phœnicium aliud Adonidis nomen Gingram idem significasse suprà docuimus.

Dum in Adoni sumus conabor aperire quid sit Ἀδωνιμαοιδὸς in Julio Polluce: Ἀδωνιμαοιδὸς, inquit, καὶ βώριμος Μαρυανδηνῶν (malim Μαριανδύνων) γεωργῶν ᾆσμα, ὡς Αἰγυπτίων μανέρως, καὶ λιτυέρσας Φρυγῶν: *Adonimaœdus & Borymus Mariandynorum rusticorum carmen, ut Ægyptiorum Maneros, & Lityersas Phrygum.* Phœnicem in Bithyniæ Mariandynam Phœnicum colonias deduxisse suprà docuimus, & Argonautarum ævo ibi regnasse Phineа Regem à Phœnice septimum. Itaque Phœnicii sermonis reliquias ibi hæsisse verisimile est. Quò pertinere videtur *Adonimaœdus* nomen rusticæ cantilenæ, quam suspicor sic incœpisse, aut à similibus verbis: אדוני מודים אנחנו לך *Adoni modim anachnu leca*, *Adoni laudamus te*; quæ sunt ipsissima verba hymni Davidici ad Deum 1. Paral. 29: 13. אלהינו מודים אנחנו לך. A tali initio factum ut ipsa cantio diceretur *Adoni-mode* vel *Adoni-modim*, & Græca terminatione Ἀδωνιμαοιδός. Nempe ut Hebræi libros nominant à prima voce; Genesim puta *Beresith*, Exodum *veelle semoth*, Leviticum *vajikra*, quę sunt voces initiales; ita etiam cantiones: quod in Psalmorum titulis passim videre est. Sic in titulo Psal. 22: למנצח על אילת השחר *magistro symphoniæ*, suppl. traditum ut cantetur, *super ajelet hassachar*, id est, ad modos & numeros cantici, cujus initium *ajeleth hassachar* seu *cerva matutina.* Alii cantantur *super* שושנים *sosanim*, id est, lilia, vel super שושן עדות *sosan eduth* lilium testimonii. Alii super עלמות *alamoth* virgines. Alii super מחלת *mahalath*, id est, morbum, vel super מחלת לענות *mahalath leannoth*, id est, morbum ad affligendum, seu *morbum cruciabilem*, ut cum Apuleio loquar. Alii super תשחת *thasheth*, id est, disperdes. Tot canticorum initia, ad quorum modos hi psalmi erant decantandi. Quod cur viri undecunque docti tam superciliosè rejiciant nullus capio. *Cum gravitate & honestate Ecclesiæ*, inquiunt, *non convenit ut adhibeantur ludicri & populares cantus.* Sed neque necesse est ut hi fuerint cantus ludicri. Quin potuêre Judæi habere aliquot sacra cantica, ad quorum numeros & modos David partem Psalmorum composuerit. Jam redeo ad Hesychium, cujus verba sunt.

Ἀλύω, ἀδημονῶ, ἀθυμῶ, Φοίνικες: scilicet: Ἀλύω Græca vox est notissima, quæ ad Phœniciarum formam nullo modo accedit. Sed haud dubiè illud Φοίνικες loco suo motum est, & ad vocabulum sequens pertinet: Ἄλφα, βοὸς κεφαλή; ubi rursus aliud mendum. Legendum enim ἄλφα, βοῦς, κεφαλή. Neque enim Hebræum אלוף *alluph*, unde illud *alpha*, bovis caput, sed & *bovem* & *caput* seu ducem significat. Et Phœnicium ἄλφα bovem significasse constat vel ex hoc Plutarchi de Cadmo: ὅν φασι τὸ ἄλφα πάντων προτάξαι, διὰ τὸ Φοίνικας οὕτω καλεῖν τὸν βοῦν, *quem ideò aiunt alpha primum omnium literarum posuisse, quia Phœnices bovem ita nominant.* Quin tota de Europa fabula, quam Jovem rapuisse ferunt falsi sub imagine tauri, nititur homonymiâ Phœniciæ vocis אלפא *alpha*, quę & bovem & navem sonat, ut jam alii observarunt. Et Hesychio authore ἔλφος Cypriis erat βούτυρον *butyrum*, utraque voce à bove facta.

Ἀσὲρ, κρατὴρ ὑπὸ Φοινίκων; *Asur*, id est, חזור *hazur.* Phœnices craterem ita vocarunt ab orbiculari forma, planè ut Syri globum חזור *hezur* vel *hizzur.*

Βάκχον, κλαυθμὸν, Φοίνικες. Nam בכה *bacha* Hebræis est flere. Unde deducta בכי & בכית & בכות Septuaginta rarò aliter quàm κλαυθμὸν vel κλαυθμῶνα reddunt. Quomodo hoc pertineat ad sacra Bacchi, quæ cum ululatu & fletu celebrari erant solita, vide in doctissimi Heinsii Aristarcho.

Γάδειρα, τὰ περιφράγματα, Φοίνικες. Hoc jam suprà explicavimus.

Γαῦλοι, τὰ ποιμενικὰ τοῦ γάλακτος ἀγγεῖα, καὶ τὰ Φοινικὰ (lege Φοινικικὰ) πλοῖα. Hinc Aristophanes in Avibus: Γαῦλον κτῶμαι καὶ ναυκληρῶ, *navem possideo & guberno.* In quem locum Scholiastes: Γαῦλος, Φοινικικὸν σκάφος. Et Callimachus:

Κύπροθε Σιδόνιός με καθήγαγεν ἐνθάδε γαῦλος.
E Cypro me gaulus eò Sidonius egit.

Et Epicharmus in Hebes nuptiis apud Athenæum lib. 7. ubi de sparo: γαυλοῖς ἐν Φοινικικοῖς, *in gaulis Phœniciis.* Gaulos etiam recenset Gellius inter L. 10. c. 25. genera navium. Descriptio est in Festo. *Gaulus genus navigii penè rotundum.* Nempe radix est גלל in orbem volvere. Ex qua גל *gol* Zach. 4: 2. est vas concavum & rotundum: Et גולא *gola* Chald. cyclas seu vestis genus à rotunditate dictæ. A formę similitudine Gręcè γαυλὸς est vasis genus. Sic

 κάνθαροι,

κάνθαροι, κύμβαι, κοβαίαι, κέλεβαι, σκάφαι totidem nomina sunt navigiis communia cum vasis rotundæ formæ, ut observat Vir magnus ad jus Atticum pag. 658.

Gaulis puto Phœnices opposuisse ספינן ארכא *naves arca* vel *arco*, ut Syri efferunt, id est, naves longitudinis, seu quod idem est naves longas. Atque inde factum, literis G & C permutatis ut passim *, ut navis *Argo* appellaretur quæ prima fuit longa navis apud Græcos. Græci enim usque ad Jasonem & Argonautas solùm rotundis navibus utebantur. Hinc Plinius lib. 7. cap. 56. *Longa nave Jasonem primum navigasse Philostephanus author est.* Et Apollonii Scholiastes lib. 1. de Argo nave: Ταύτην δέ φασι πρώτην ναῦν γένεσθαι μακρὰν, *hanc longam navem primam fuisse referunt.* Et Herodotus circa initia libri primi de Argonautis: Καταπλώσαντας γὰρ μακρῇ νηῒ ἐς Αἶαν τε τὴν Κολχίδα, καὶ ἐπὶ Φᾶσιν ποταμὸν, *cùm appulissent longa nave in Aeam Colchicam & ad Phasim fluvium.* Πεντεκοντορὸν ναῦν appellat Apollodorus, quasi habuerit quinquaginta remiges, id est, viginti quinque ab unaquaque parte. Unde sequatur longam fuisse cubitorum minimum quinquaginta, si singula interscalmia fuerunt διπηχυαῖα, prout definit Vitruvius lib. 1. cap. 2. Quin longior fuerit decem cubitis, si Theocrito credimus, à quo in Hyla prædicatur τριακοντάζυγος Ἀργώ, *Argo triginta jugorum* sive scalmorum. Itaque nec à celeritate dicta est *Argo* navis, nec ab *Argo* conditore ut fabulantur, nec ab *Argo* Phryxi filio, nec quia facta est *Argis*, nec ab *Argivis* in ea vectis, sed à longitudine, ut *gaulus* à rotunditate. Utrasque naves in usu fuisse apud Phœnices & Pœnos vel ex Polyæno constat, qui de Carthaginensibus hæc habet lib. 6. τὰς μὲν στρογγύλας τῶν νεῶν κύκλῳ περιστήσαντες ἑτέραν ἀπὸ τῆς ἑτέρας ἱκανὸν διάστημα, τὰς δὲ τριήρεις ἐν τὸ μέσον αὐτῶν ἀθροίσαντες. *Rotundis quidem navibus in circuitu altera ab altera satis magno intervallo constitutis, & in harum medio collectis triremibus.* Et aliquanto pòst: Ἐν τῷ λιμένι πολλαὶ τριήρεις καὶ στρογγύλαι νῆες ὥρμων, *ad portum appulerunt multæ triremes & rotundæ naves.* Triremes sunt naves ארכא *arco* vel *argo*, & rotundæ naves sunt גולין *golin* vel *gauli*. Græci vetustiores navigandi rationem à Phœnicibus edocti, Phœnicia etiam nomina multa usurparunt. Et in ipsa Argo Tiphys fato functus successorem habuit Ancæum Phœnicis Cadmi fratris ex Astypalæa nepotem, qui naucleri munere diu functus est, ut quidem volunt. Proinde ad Phœnices id quoque refero quod à Poëtis Argo fingitur navis fuisse loquax, ligno à Pallade in carinam impacto ex Dodonæa sylva, quod humanas voces funderet. Nempe דבר verbum Hebræis & *loqui* significat, & *regere* seu *moderari*: quia animos sermone regimus & moderamur:

Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.

Inde דוברה (*dobera*) *loquentem* si participium, si nomen est *ratem* sonat quæ regitur & gubernatur. Hujus plurale דוברות *doberoth* pro ratibus occurrit 1. Reg. 5: 9. Et Hebrææ voces עץ מדבר tam reddi possunt *lignum loquax*, quàm *lignum quod navem regit*. Ex hac homonymia nata fabula quâ vel ipsa navis loqui dicta est, vel lignum aliquod in nave. Quo ligno nil quicquam aliud quàm clavum intelligo, qui non loquitur, sed regit navem. In puppi quidem est clavus, & vocale lignum in prora ponit Apollodorus lib. 1. Κατὰ δὲ τὴν πρῶραν, inquit, ἐνήρμοσεν Ἀθηνᾶ φωνῆ (lege φωνῆεν) φηγοῦ τῆς Δωδωνίδος ξύλον, *ad proram autem Minerva vocale Dodonææ fagi lignum accommodavit.* Sed, ut fabulas taceam non sibi constare in omnibus, Apollodoro Valerium oppono, qui lib. 1. Argonauticon fingit hanc navem è tutela voces fundere, ut quæ Dodonæam quercum ibi habuerit. Verba sunt:

* *Cajus* Γαΐος, *Cnæus* Γναῖος. אכבר Acbar Ἄγβαρος.

Apollod. lib. 1.

Visa coronatæ fulgens tutela carinæ
Vocibus his instare duci: Dodonida quercum
Chaoniique vides famulam Jovis.

Navium autem tutelæ, quæ Deos habebant adpictos, non erant nisi in puppe. Ovidius in epist. Paridis:

Accipit & pictos puppis adunca Deos.

Virgilius Æn. lib. 10.

---- *aurato fulgebat Apolline puppis.*

Persius Sat. 6.

Ingentes de puppe Dii.

Ad quæ verba Scholiastes: *Navium tutelam dicit quam in puppibus habent.* Sed alios testes frustra advoco, cùm ipse Valerius lib. 8. in puppe navis Argûs pro tutela auratum Minervæ simulachrum ità describat:

Puppe procul summâ, vigilis post terga magistri,
Hæserat auratæ genibus Medea Minervæ.

Γόναλα, τὸ ὅριον, Φοίνικες: sumpta vox ex Exod. 21: 10. quo loco vir uxori tria jubetur præstare, cibum, vestitum, & עונתה *gonata*. (Ajin per G effero ἀρχαϊκῶς, ut in *Segor*, *Gaza*, *Gomorrhâ*, &c.) Ibi *Gonata* Hebræi referunt ad legitimum conjugii usum certo tempore & modo. Et putatur Apostolus eò allusisse 1 Cor. 7: 3. cùm virum uxori reddere jubet τὴν ὀφειλομένην εὔνοιαν. De cætero עונתה plerique ad עון referunt, unde מעון *habitaculum*, quasi habitationem significet, viri nimirum cum conjuge. Sed Aben-Ezra melius refert ad ענת unde עת tempus in plur. עתות & עתים litera *nun* latente in *daghes*. Nam Chaldæi dicunt ענתא Ezræ 4: 10. & passim. Inde igitur עונה est tempus statutum & determinatum quo fit quæque res. Ita apud Talmudicos עונת המעשרות *tempus decimis dandis lege præscriptum.* Chaldæis id ipsum עונתא *goneta*. Proinde & Phœnicibus *gonata* erat τὸ ὅριον, id est, terminus unicuique rei præscriptus, ut in tempore & modo fieret, quomodo τὸ ὅριον & τὸ ὅρος passim sumuntur.

Παταικοί, Θεοὶ Φοίνικες οὓς ἱστᾶσι κατὰ τὰς πρύμνας τῶν νεῶν. Hoc jam expositum suprà.

Cùm in Phœnice nata sit Semiramis, credibile est nomen fuisse Phœnicium. Cujuscunque linguæ fuerit, Hesychius, *columbam montanam* exponit. Σεμίραμις, περιστερὰ ὄρειος Ἑλληνιστί. Nec multò aliter Diodorus ex Ctesia, ubi de pastore Simma, qui in solitudine repertam adoptavit pro filia: καὶ τοῦτον δὲ ἄτεκνον ὄντα τὸ παιδίον τρέφειν ὡς θυγάτριον μετὰ πάσης ἐπιμελείας ὄνομα θέμενον Σεμίραμιν, ὅπερ ἐστὶ κατὰ τὴν τῶν Σύρων διάλεκτον παρωνομασμένον ἀπὸ τῶν περιστερῶν. *Et hunc cùm esset illiberis, infantem ut filiam summâ curâ enutritam nominasse Semiramin, quod Syrorum dialecto ad columbarum nomen alludit.* Id Scaligero suspectum, qui ingenuè fatetur sibi non satis liquere quid hoc nomen significet, & Jacobo Capello, cui Semiramis non est columba, sed *nomine inclita*, vel *nomen meum est altum*. Id enim Hebraicè שמירם *Semiram*.

Diod. l. 2. *pag.* 66.

Sed ne cogamur Veteribus falsi dicam scribere, ajo Phœnices *Semiramin* non scripsisse, sed *Serimamin*, conflata voce ex duabus Arabicis שרי *sera* scilicet & חמאם *hemam*, quarum illa *montem*, hæc *columbam* sonat. Prior etiam סראה scribitur, nec montem solum significat, sed & quicquid eminet; principem puta, ut Hebræum שר *sar*. Itaque hæc sunt synonyma. Ex שרי *sera* geminato R. Hispani fecerunt *sierra*.

Altera pars vocabuli חמאם *hemam* vel חמאמה *hemama* pro columba est frequens, ut & affinis ימאם *iemam* vel ימאמה *iemama* pro turture. Utraque in Scripturæ Paraphrastis & in Avicenna passim occurrit. חמם Hebræis & Arabibus est calescere: inde origo certa nominis cùm vix ulla sit avis columbâ calidior. A columbini pedis

dis similitudine amomum Arabicè חמאמא *hamama* vel *chamama* dicitur, quasi περιστερεῶν. Et verò χάμαμα redditur περιστερεῶν in Lexico Græco-Arabico quod citat magnus Salmasius in Solinum pag. 1324. Eòdem refer hæc Serapionis c. 76. *Hameme, id est, pes columbinus, & est amomum.* Ita etiam reddit Teixeira in historia Regum Persiæ lib. 1. cap. 35. Et Judæus pharmacopola Hierosolymis de quo Garcias, qui verum amomum in India se vidisse addit pedem columbinum egregiè referens. Vide plura Dalechampii lib. 18. cap. 40. Itaque ex שרי & חמאם formari potuit שרחמאם *serhemam* pro columba montana. Quali compositione כרמיונא *carmiuno* usurpatum pro columba œnade. Et in Scriptura חריונים vel דביונים pro fimo columbino, ut volunt, aut pro colocasia verius, quod alibi pluribus probo. Quin citra compositionem potuit Semiramis à loco in quo est reperta nuncupari virgo שרי חמאם *sera hemam*, montis columbarum, vel צאר חמאם *sar hemam* verticis columbarum, vel שער חמאם *saar hemam* sylvæ columbarum, vel צחרא חמאם *sahara hemam* deserti columbarum. Utut sit, trajectis literis pro *Sarimami* vel *Serimami* Græci dixerunt, *Semiramim*, barbarum vocabulum more suo emollientes. Locum in quo exposita est & à pastoribus reperta Semiramis Ctesias ita describit: τὸ ἢ παιδίον εἰς τινας ἐρήμας καὶ πετρώδεις τόπους ἐκθεῖναι, ἐν οἷς πολλὰ πλήθους περιστερῶν ἐννοσσεύειν εἰωθότος, παραδόξως τροφῆς καὶ σωτηρίας τυχεῖν τὸ βρέφος. *Infantem autem exposuisse in locis desertis & petrosis, in quibus cum columbarum magna copia nidificare soleret, illam mirabili modo enutritam esse & servatam.* Sic Æliani de anim. lib. 12. cap. 21. Bacchori Babyloniorum Regis nepos in horto repertus τίλγαμος est appellatus, id est, טלי גן *teli-gan* infans horti. Κομίζει, inquit, ἐς κῆπόν τινα καὶ τίθησι ἐφεισμένως εὖ μάλα, ὁ τοίνυν τοῦ χώρου μεδεδωνὸς καλὸν παιδίον θεασάμενος, ἐρᾷ αὐτοῦ καὶ τρέφει, καὶ καλεῖται τίλγαμος. *Tulit* (aquila) *in hortum quendam & mollissimè deposuit; Loci porro dominus formâ infantis delectatus, eum amavit & aluit, & dictus est Tilgamus*; imò Tilganus vel Teliganus.

Fol. 187.

Tzetz. Chil. 6. hist. 44. 2 Reg. 6. 25.

Obiter libet solvere quæstionem à Veteribus ultro citroque agitatam, & de qua Regum maximus Aristotelem consuluit & Chironem Amphipolitanum, cur nimirum apud Poëtam columbæ ἀμβροσίην Διὶ πατρὶ φέρουσιν, *ambrosiam Jovi patri ferunt*, vel quod idem est διὰ τί ὁ ποιητὴς πελειάδας ἐποίησε τῆς τροφῆς τῶν Θεῶν διακόνους, *cur Poëta columbas fecerit ministras cibi Deorum*, quomodo concipitur quæstio à Ptolemæo Hephæstione apud Photium. Uno verbo respondeo fabulam esse Phœniciam vel Arabicam natam ex allusione vocum חמאם *hemam*, & אמאם *emam* vel *imam*, quarum illa *columbas*, hæc sacerdotem significat. Nempe sacerdotum erat proprium Diis cibos subministrare. Quos proinde Lucianus in sacrificiis describit epulantes & ἐπικεχηνότας τῷ καπνῷ, καὶ τὸ αἷμα πίνοντας τοῖς βωμοῖς προσχεόμενον, ὥσπερ αἱ μυῖαι, *fumo inhiantes, & sanguinem aris affusum muscarum instar ebibentes.* Sed & Lev. 21: 6, 8, 17. familiari ἀνθρωποπαθείᾳ Moses dicit sacerdotes cibum offerre Dei sui: & Ezech. 44: 7. Deus illos ita compellat: *Offertis cibum meum, adipem & sanguinem.* Quale illud Num. 28: 2. *Oblationem meam, cibum scilicet meum, &c. custodietes.*

Ptol. Hephæst. l. 1. Eustath. in Odyss. μ. Athen. l. 11. p. 490.

Luc. de sacrif.

Unum addo ex Suida: Πάρμαι, inquit, δερμάτινοι θυρεοὶ παρὰ Καρχηδονίοις, *Parmæ, clypei ex pellibus confecti apud Carthaginenses.* Parma scutum rotundum, vulgari clypeo brevius, equitum ferè proprium. Parmam dici putat Varro, eo quod à medio sit in omnes partes par, Isidorus à parvitate. Sed ex Suida colligere est vocem fuisse Punicam. Radix פרם *param* est חתך incidere, unde פרימא *perima* incisio חתיכה in Baal Aruch ex Talmudicis. Et פירמא *pirma*, minutal aut isicium ex carne minutatim concisa, & פרומאי *peromae* fabri lignarii, qui lignum dedolando incidunt. An indidem פרמא *parma* dicta, quia in orbem incisa, ut ancile Romanorum, parmæ vel clypei genus, etiam ab ancisu vel incisu appellatum? Varro de lingua Latina lib. 6. *Ancilia dicta ab ancisu, quod ea arma ab utraque parte ut peltæ Thracum incisa.* Ovidius lib. 3. Fastorum:

Var. de ling. Lat. l. 4. Isid. Orig. l. 18. c. 12.

> *Idque ancile vocant, quod ab omni parte recisum,*
> *Quemque notes oculis angulus omnis abest.*

Isidorus Orig. lib. 18. cap. 12. *Ancile dictum ab ancisione, quod sit ab omni parte veluti ancisum & rotundum.*

CAPUT XII.

Phœnicia & Punica ex Stephano Byzantio.

Ἄζωτος ab aza, id est, capra. Capra עז ez Hebr. unde Phœn. *aza* & Syr. עזא *izza*, & Satyricorum ἴζαν. Sed *Azotus*, Hebr. *Asdod*, est à robore, ut Dei nomen שדי *Saddai* παντοκράτωρ. Βὴρ באר puteus. Βηρὺτ robur, id est, אבירות unde Berytus. *Gaza* vel *Aza* à munitione, non ab Azone Herculis filio, nec à gaza Jovis ibi servata. De Jove *Marna* nugæ. Μάρτις virgo Cretensibus. *Britomartis* Diana, id est, virgo dulcis, *Marnas* מרנש dominus hominum. Μάρν Syris dominum. De Marna Hieronymus. *Istos* insula Punicè Κολλαφοσαθ; Imo Χεβλαφοσαθ חבל הרפסד malus navis. Κακκάβη caput equi. Clitomachus Diogneti filius Carthaginensis Philosophus olim *Asdrubal*. Itaque Asdrubal in veter. inscript. *Azrubal*, id est, אזור בעל vel אזורבעל *Dominus* ad pugnam *accinctus*. Id Siculi Dorice mutarunt in Ἀσδρούβαν. Hebr. אזר *cingere* transferri ad robur & virtutem bellicam. Diognetus, id est, *Maharbal*, à Jove genitus. הרה Hebr. generare. Laodicea, olim Rhamatha, quia pastor fulmine ictus dixit רם אתה *rham attha* tu celsus es ô Deus. Originatio falsa Philonis, & à Stephano secus accepta. Locus corruptus emendatur. *Rhamatha* vox simplex quæ *excelsa* sonat. Multa Judææ loca hujus nominis, omnia in montibus, ut & Laodicea. Deus à Cabalistis את vocatur, quia est α & ω. *Magna*, insula Libyca, quæ *Samatho* Libybus, id est, magna. Annon Lyciæ potiùs, ubi μεγάλη νῆσος, quæ Μεγίστη *Maxima* dicta. At *Samatho* vox Punica quæ fit ex עצם *asam*. Gutturalis à Phœnicibus initio vocis sæpe neglecta. *Nisibin* esse columnas vel lapides in acervum collectos. Utrumque significat Hebræum נציב *nesib*. Vide Gen. 19: 26. *Onca* vel Ὄγγα *Onga* aut *Ogga* Minerva Phœnicibus (Malè Ὄγκα in Pausania) ab אגה *aggah*, id est, pugnare. Phœnice olim *Rhabbotin* & *Colpitis*. Utrumque nomen à sinu. *Rhabbotin* רבחוצן magnus sinus. Sæpe צ in ט mutari. Id nominis Phœniciæ occidentali circa Carthaginem & Syrtes apprimè convenire. Hanc etiam oram Phœnicem dici. Grandis sinus etiam in Phœnice orientali circa Libanum.

In Stephano περὶ πόλεων Phœnicia hæc leguntur Ἄζωτος, πόλις Παλαιστίνης, ταύτην ἔκτισεν εἷς τῶν ἐπανελθόντων ἀπ' ἐρυθρᾶς θαλάσσης φυγάδων, καὶ ἀπὸ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ Ἄζας (Ἄζαν) ὠνόμασεν, ὃ ἐπὶ χίμαιραν ἦν Ἄζωτον μετέφρασαν. *Azotus urbs Palæstinæ, quam condidit exulum unus è mari Rubro venientium*, (id est, Phœnicum unus quos è mari Rubro venisse volunt) *& de nomine Azæ uxoris Azam, id est, capram nominavit, quod mutarunt in Azotum.* Hec merè sunt fabulosa. Neque enim Phœnicum fuit, sed Philistæorum urbs Azotus: & capra quidem Phœnicibus עזא *aza* dici potuit ut עז *ez* Hebræis, & עַנְז *anz* Arabib. & עזא *izzo* vel *izza* Syris & Chaldæis, plur. עזין *izzin* & עזן *izzan*; unde ἴζαν vestis ex caprarum pellibus, quâ utebantur actores satyrici. Sed in Hebraica Scriptura עז *ez* capra, & אשדוד *Asdod*, id est, Azotus, nihil quicquam habent simile. *Asdod* propriè robur

robur sonat. Vox est apud Arabes frequens. Inde Dei nomen שדי *Saddai* Græci reddunt παντοκράτορα. Ibidem voce Βηρυτός: ἐκλήθη δὲ διὰ τὸ ἔνυδρον: Βὴρ γὰρ τὸ φρέαρ παρ' αὐτοῖς. Ἴσιαῖος δ' ἐν πρώτῃ τὴν ἰσχὺν Βηρὺτ (sic lege non Βηρυτὶ) Φοίνικας ὀνομάζειν ἀφ' οὗ καὶ τὴν πόλιν ὡς Ἑλλάδιός φησιν. En Beryti nominis duas origines; unam ex באר *beer* vel *ber*, id est, puteo, quod vocabulum Phœnices commune habuêre cum Hebræis; alteram ex בירות *beruth*, id est, robore; nam בירות *beruth* est pro אבירות *abiruth* ex אביר *abir* quod validum sonat. Sic ex eodem אביר excidente *aleph* arx Hebræis dicitur בירה *bira* & Chaldæis בירתא *birtha*.

Γάζα πόλις Φοινίκης, νῦν δὲ Παλαιστίνης πρὸ τῆς Αἰγύπτου, *Gaza urbs Phœnices, nunc autem Palæstinæ, quæ ante Ægyptum est.* Imò & jam olim Palæstinæ urbs fuit, nec ad Phœnicem pertinet, nisi quatenus Phœnice Palæstinam includit, ut in Strabone & aliis. Sequitur: Ἐκλήθη καὶ Ἄζα, καὶ μέχρι νῦν Σύροι Ἄζαν αὐτὴν καλοῦσιν, ἀπὸ Ἄζονος τοῦ παιδὸς Ἡρακλέους, *vocatur etiam Aza, & usque nunc illam Syri Azam vocant, ab Azone Herculis filio.* Nempe Aza & Gaza idem sunt. Utrumque Hebræis est עזה, ubi initiale Ajin alii efferunt ut g, alii prorsus negligunt. Inde *Asiongaber* & *Gasiongaber*: *Senaar* & *Singara*; *Phegor* & *Phaora*; *Segor* & *Zoara*; *Amorrha* & *Gomorrha*. Gaza porro vel Aza à munitione dici notum est. Nam Hebraicè עזה munitam sonat. Qualis revera Gaza; Mela: *In Palæstina est ingens & munita admodum Gaza.* Quâ fiduciâ Batis vel Betis Eunuchus urbi præfectus Alexandro obsistere ausus est, τῷ χωρίῳ πιστεύων, μήποτε ἂν βίᾳ ἁλῶναι Arrian. lib. 2. Et revera in ejus obsidione Alexander laboravit plurimum. Itaque hæc vera origo nominis[1], & tam commentitium est ab Azone filio Herculis Azam dici, quàm quod sequitur de gaza Jovis ibi servata. Cætera non capio: Jovem Cretensem ibi cultum ἐκάλουν Μαρνᾶν, ἑρμηνευόμενον Κρηταγενῆ, τὰς παρθένους γὰρ οὕτω Κρῆτες προσαγορεύουσι μαρνᾶν. Hæc falsa & ἀνακόλουθα: Virgo enim apud Cretenses non dicebatur *marna*, sed μάρτις, ut jam Viri docti notarunt, ferè ut apud Arabes מראה *marath* mulier; unde Diana dicta *Britomartis* dulcis virgo. Solinus: *Cretes Dianam religiosissimè venerantur, Britomartin generaliter nominantes, quod sermone nostro sonat virginem dulcem.* Dato tamen, non concesso, Cretenses virgines vocari *marnas*, an hinc sequitur *marnan* Jovis nomen apud Gazæos significare Κρηταγενῆ. Quid potuit dici futilius? Quin Syris מרנש *Marnas* est dominus hominum, ut ברנש *barnas* filius hominis: Philo in Flaccum Μάριν scribit τὸν κύριον ὀνομάζεσθαι παρὰ Σύροις. Illud μάριν deflexum ex מר *mar*. De Gazæorum Marna Hieronymus aliquoties in epist. ad Lætam: *Marnas Gazæ luget inclusus, & eversionem templi jugiter pertimescit.* Et in vita Hilarionis: *Ingrediatur servus ejus Gazam & Marnas corruat.* Et in Esa. lib. 7. *Serapium Alexandriæ, & Marnæ templum Gazæ in Ecclesias Domini surrexerunt.*

Vide Curt. l. 4.

Ἰσός: νῆσος Λιβύης, Οὐδενὸν λεγομένη ὑπὸ Λιβύων; ὑπὸ δὲ Φοινίκων κεφαλάρασαθ (imò χεβλαραφσὰδ חבל הרפסד *malus navis*) ὃ ἑρμηνεύεται Ἰσωνίς, νῦν γὰρ ἐστι παραπλήσιος. Hoc alibi jam expositum. Ut & quod voce Καρχηδών, unum è Carthaginis nominibus Κακκάβη explicatur ἵππου κεφαλή. Diximus pro *Caccabe* Pœnos scripsisse *Carcabe*, voce composita ex כר *car* & רכבה *recabe*. Vide supra.

At nondum observavimus quod habet ibidem de Clitomacho: Καρχηδόνιος σοφὸς μέγας, καὶ Κλειτόμαχος ὁ Διογνήτου, ὃς ἐκαλεῖτο Ἀσδρούβας. Quod ipsum legere est in Eustathio, ubi de Carthagine: ἐξ αὐτῆς φασὶ Κλειτόμαχον εἶναι τὸν Ἀκαδημαϊκὸν φιλόσοφον τὸν καὶ Ἀσδρούβαν καλούμενον. Et in Diogene Laërtio in fine libri quarti: Κλειτόμαχος Καρχηδόνιος, οὗτος ἐκαλεῖτο μὲν Ἀσδρούβας; Et in Plutarcho lib. 1. de fortuna Alexandri: Κλειτόμαχον, Ἀσδρούβαν καλούμενον πρότερον, καὶ Καρχηδόνιον τὸ γένος. Unde colligere est Asdrubalem à Viris doctis perperam exponi חסר רוב בעל *multæ benignitatis dominum*. Sed neque jam placet quod suprà scripsi Asdrubalem scribi Punicè עזרובעל *auxilium ejus Belus*. Apparet enim Asdrubalis nomen aliquid bellicum sonare ex eo quod mutatum fuit in Græcum *Clitomachum*, id est, inclitum pugnâ. Quomodo Malchi nomen in Porphyrium, quia purpura Regum est propria; & Hebraicum Oniæ in Menelaum, quia utrumque robur sonat. Nempe Asdrubal Phœnicibus erat אזור בעל *Azur baal*, vel אזרובעל *Azrubaal* Dominus ad pugnam accinctus. Itaque in veteri inscriptione, quam descripsit vir insignis D. Isaacus Vossius legitur

AZRUBAL SUFFES ANNIBALIS F.

Id in Ἀσδρούβαν mutatum à Siculis, qui Doricè διαλύουσι τὸ ζ εἰς τὰ ἐξ ὧν ἦν συγκείμενον στοιχεῖα, *zeta resolvunt in literas ex quibus erat compositum*, id est, S & D. Vide in Athenæo Epicharmi fragmenta, Theocritum & alios. Eo exemplo Seniores pro עזרא *Ezra* Esdram scribunt. אזר propriè est zonâ vel balteo cingere. Sed quia is est habitus militaris, inde eleganti metaphora etiam ad robur transfertur & virtutem bellicam. Servius in illud Æn. lib. 8. *discinctos Mulciber Afros. Discinctos dixit inhabiles militiæ. Omnes enim qui militant cincti sunt, aut certè inefficaces: ut contrà præcinctos strenuos dicimus. Horatius, altius ac nos præcinctis unum; unde & Græcè εὔζωνος appellatur non qui bonam zonam habet, sed qui est strenuus.* Ita etiam Hebraicè. Sic 1. Sam. 2: 4. נכשלים אזרו חיל *infirmi accincti sunt robore.* Ps. 18: 40. ותאזרני חיל למלחמה *& accinxisti me robore ad bellum.* Ps. 65: 7. de Deo נאזר בגבורה *accinctus est virtute.* Proinde veteres interpretes passim reddunt ἰσχύειν, ἐνισχύειν, κατισχύειν. Sic 2. Sam. 22: 40. ותאזרני Græcè καὶ ἐνισχύσεις με. Es. 8: 9. התאזרו ἰσχύσετε. Es. 45: 5. de Cypro אאזרך ἐνίσχυσά σε. Quæ versio ex eo firmatur, quod pro his verbis Ps. 18: 33. האל המאזרני *Deus me accingit*, habetur in ejusdem Psalmi repetitione 2. Sam. 22: 33. האל מעזי *Deus est robur meum.*

De cætero Clitomachus Diogneti, id est, Maharbalis, filius fuit, quod nomen Punice sonat *à Jove genitum*, vel *ex Jovis prosapia.* Nam הרה propriè concipere, sed & generare est. Unde הורה genitor Gen. 49: 26. & הרה גבר *natus est vir*, Job. 3: 2. Porro Jovem à Pœnis Baal vocatum ex Augustino scimus.

Λαοδίκεια, πόλις τῆς Συρίας, ἡ πρότερον Λευκὴ ἀκτὴ λεγομένη, καὶ πρὸ τούτου Ῥάμιθα (lege Ῥάμαθα.) Κεραυνωθεὶς γάρ τις ποιμὴν ἔλεγε Ῥαμάνθας, τοῦτ' ἔστιν, ἀφ' ὕψους ὁ θεός. ῥάμαν (lege ῥάμ) γὰρ τὸ ὕψος; ἄθας (lege ἄνθας) δὲ ὁ θεός, οὕτω Φίλων. *Laodicea urbs Syriæ quæ priùs dicta est Leuce Acte, & anteà rursus Ramatha: Pastor enim aliquis fulmine ictus dixit Ramanthas, id est, ex alto Deus; Ram enim est altitudo, & anthas Deus; ita Philo.* Imò רמתא *Ramatha* nil quicquam quàm loca excelsa significat, vox est simplex non composita. Nomen factum ex argumento. Monti enim vel promontorio incumbit Laodicea. Plinius lib. 5. cap. 20. *Promontorium in quo Laodicea libera.* Sic Judæa quotquot habuit oppida hujus nominis, in montibus sita fuêre. Mirabere Philonem id latuisse, Philonem inquam Byblium (neque enim alium hîc intelligo) quem Phœniciæ linguæ fuisse apprimè gnarum probat quod Sanchoniathonem ex Phœnicio sermone in Græcum transtulerat. Sed & doctissimi Græcorum in vocum originationibus sæpe solemnia delirant, & ad fabulas

delirant, & ad fabulas confugiunt, etiam in re per se obvia. Præterea nullus dubito quin Stephanus perverterit Philonis mentem. Neque enim voluit Philo Deum Ἄθας vel Ἄνθας dici, sed pastorem fulmine ictum Deum compellasse his verbis, רם אתה *rham attha* vel רם אנת *rham ant*, id est, *celsus es tu*, nempe ô Deus. Quod sic accepit Stephanus ac si à Philone ἄθας vel ἄνθας Deus exponeretur. Cabalistis quidem את *ath* Dei nomen est conflatum ex Hebręi Alphabethi prima & ultima litera, quo significatur Deus omni principio esse prior, & omni fine posterior, id est, æternus. Atque eo sensu dicit Christus, Apoc. 22:12. ἐγὼ τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἀρχὴ καὶ τέλος, ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἔσχατος, *Ego sum Alpha & Omega, principium & finis, primus & novissimus.* Sed Phœnices nemo dixerit de his mysteriis cogitasse. Et haud dubiè indidem hausta sunt hæc Hesychii: Ῥαμὰς, ὁ ὕψιστος θεὸς, *Ramas altissimus Deus*; in quibus non ἄνθας, sed ῥαμὰς pro Dei nomine rectè habetur.

Μάγνα, νῆσος Λιβυκή. Ἀλέξανδρος ἐν τρίτῳ Λιβυκῶν. ἡ κατὰ τὴν Λιβύων φωνὴν Σαμαθώ, ὅ ἐστι μεγάλη. *Magna, insula Libyca. Alexander* (Polyhistor) *lib. 3. Libycorum, quæ Libyum* (Pœnorum) *sermone Samatho dicitur, id est, Magna.* Est cur putetur hæc fuisse insula Lyciæ non Libyæ. Libyæ insula *Magna* nomine alibi nulla memoratur. At prope Lyciam fuit μεγάλη νῆσος *Magna insula*, de qua alibi idem Stephanus: ἔστι καὶ μεγάλη νῆσος, ἡ νῦν Λυκίας. Quæ & μεγίστη *Maxima* dicta. Ptolemæus lib. 5. cap. 2. Νῆσοι δὲ παράκεινται τῇ Λυκίᾳ μεγίστη, &c. *Insulæ verò Lyciæ adjacent Maxima*, &c. Et rursus Stephanus: Μεγίστη, πόλις καὶ νῆσος τῆς Λυκίας, ὡς Πολυΐστωρ, *Maxima urbs & insula Lyciæ, ut tradit Alexander Polyhistor*, nempe in Lyciacis vel Lyciæ Periplo quem non semel citat Stephanus. Sed & Libyca idem scripserat. Et vox *Samatho* planè videtur esse Libyca, seu quod idem est Punica. *Samatho* enim fit ex עצמת *asamath* initiali rejecta. Tale in Plauto *haudoni* salve mi domine, pro *have adoni*; Et in Hannone *Cerne* pro אחרנאה *achernae* ultima habitatio: & in Philone βηρὲτ robur pro אבירות ἀβηρὲτ; & in Auctario Dioscoridis ἀσὴρ χιλλὸς pro חציר אחילס ἀτσὴρ Ἀχίλλος *herba Achillis*, id est, sideritis; Et insula רוד *Rhod* pro ירוד *Jarhod*, id est, draconis. עצמת *asamath* Hebr. esset עצומה & Arab. עטימה Id Hebræis *multam* sonat, sed Arabicè *magnam*, translata significatione è discreta quantitate ad continuam. Ita etiam apud Phœnices.

Νίσιβις πόλις ἐν τῇ Πηραίᾳ τῇ πρὸς τῷ Τίγρητι ποταμῷ. Φίλων ἐν Φοινικικοῖς, Νάσιβις διὰ τοῦ α. Οὐράνιος δὲ διὰ τοῦ ε Νέσιβις. σημαίνει δὲ, ὥς φησι Φίλων, νάσιβις τὰς στήλας, ὡς δὲ Οὐράνιος, νέσιβίς φησι συμαίνει τῇ Φοινίκων φωνῇ λίθοι συγκείμενοι συμφορητοί. *Nisibis urbs in Transeuphratensi regione quæ est ad Tigrim amnem. Philo in Phœniciis Nasibin per A scribit, Uranius per E Nesibin. Significat autem Nasibis juxta Philonem columnas, at juxta Uranium Nesibis linguâ Phœnicum sunt lapides collecti & coacervati.* Syri נציבין *Nesibin* efferunt quod utrumque significat & columbas & acervum seu tumulum. Hinc Gen. 19: 26. Hebræum נציב *nesib* à Kimchio תל tumulus aut acervus ab aliis *columna* redditur. Id enim est Græcis στήλη. Chaldæis קמא & עמוד & Arabico Interpreti דכאנה.

Idem Stephanus in voce Ὀγκαῖαι: Ὄγκα γὰρ ἡ Ἀθηνᾶ κατὰ Φοίνικας. *Onca enim Minerva juxta Phœnices.* Ita etiam Æschyli Scholiastes in ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας; Et Pindari Scholiastes recentior in Olymp. β. ἐστὶν ἐν Θέβαις ἱερὸν Ἀθηνᾶς, Ὄγκας καλουμένης Φοινίκων γλώττῃ, *Thebis Minervæ templum est quæ linguâ Phœnicum Onca dicitur.* In Hesychio scribitur Ὄγγα, in Pausania σίγα, sed rescribendum ὄγγα vel ὄγκα. Quod alibi monuimus fieri à Syro אגה *aggah*, id est, pugnare, præliari, quia Minerva bellorum præses.

Idem verbo Φοινίκη: Ἐκαλεῖτο δὲ πρότερον Ῥαββώθιν καὶ Κολπίτης. Lege Ῥαββώτιν καὶ Κολπῖτις. *Phœnice prius vocabatur Rabbotin & Colpitis*, supp. γῆ. *Rabbotin & Colpitis* planè idem sunt. Utrumque nomen à sinu factum. Rabbotin enim Hebraicè esset רבחוצן *rabhotsen*, κόλπος μέγας *magnus sinus. Tsade mutatum in τ*, ut in טביתא ταβιθὰ ex צבי *tsabi*, & Tyro ex צור *Tsor*, & Tani ex צען *Tsoan*. Hac permutatione nihil frequentius apud Syros. Sed falli puto Stephanum, qui Phœnicæ propriè dictæ has tribuit appellationes. Neque enim Orientalis Phœnice, sed Libyca sic dicebatur. Notum enim est Punicas urbes præcipuas in magnis sinubus fuisse sitas. Mela ubi de Africa minore lib. 1. cap. 7. *Tria promontoria, Candidum, Apollinis, Mercurii, vaste projecta in altum duos grandes sinus efficiunt; Hipponensem vocant proximum ab Hippone Diarrhyto, quod littori ejus est appositum. In altero sunt*, &c. *Utica & Carthago ambæ inclytæ, ambæ a Phœnicibus conditæ.* Et paulò pòst: *Hadrumentum, Leptis, Clupea, Abrotonum, Taphræ, Neapolis, hinc ad Syrtim adjacent, ut inter ignobilia celeberrimæ: Syrtis sinus est centum ferè millia passuum quà mare accipit patens, trecenta quâ cingitur.* Et rursus: *Tum Leptis altera, & Syrtis nomine atque ingenio par priori, cæterum altero ferè spatio quâ dehiscit, quâque flexum agit amplior.* Merito igitur Κολπῖτις & רבחוצן vel רבחוטן *Rabbotin* dicta terra quæ tam vastis sinubus patet. Tamen hoc nomine videtur ora Carthaginensis præcipuè designari; de qua Scylax in Periplo: ἡ δὲ Καρχηδονίων χώρα ἐστὶν ἐν κόλπῳ, *Carthaginensium autem regio est in sinu*; Et Appianus in Libycis: ἦν δὲ ἡ πόλις ἐν μυχῷ κόλπου μεγίστου, *sita autem erat urbs in recessu sinûs maximi.* Sinus maximus, id est, רבחוצן *Rabbotin*.

Hæc ora Phœnice vocatur cùm ab aliis, tum à Polyęno apertissimè, cùm lib. 5. de Agathocle scribit; στρατιώτας συντεταγμένους ἤτησε παρὰ Συρακουσίων, ὡς διαβησόμενος εἰς τὴν Φοινίκην, *milites in aciem instructos petiit à Syracusanis, ut in Phœnicem trajecturus*, id est, in Africam prope Carthaginem.

Interim si quis ex mente Stephani *Rabbotin* & *Kolpitin* velit epithetum esse Phœnices propriè dictę, non vehementer pugnabo; modò pars Phœnices intelligatur circa Libanum de qua Mela lib. 1. cap. 12. *Inde jam non obliqua pelago sed adversa adjacens, à terra grandem sinum inflexo tractu littoris accipit.*

CAPUT XIII.

Punica ex Eustathio, & Pindari & Apollonii scholiastis, & Tzetze.

In Eustathio Dido ἀνδροφόνος, imò *Elissa*. Carthago primò Cænepolis. In Pindari Schol. *Scyphius* primus equus, quia è petra editus. In Apollonii Schol. quatuor Cabirorum nomina. Horum sacerdos κόης, id est, כוהן. Tzetzis error geminus in expositione vocum *Gadara* & *Gabbatha*. Vera explicatio. *Carmiuno* כרמיונא columba œnas. Vox è duabus conflata quas Tzetzes male divisit. Arabicè τάειερ, id est, טאיר non est columba, sed avis in genere, ut Syr. *tajora*. *Tejar* augurium.

In Eustathio Dido falsò explicatur ἀνδροφόνος; quod ad *Elissæ nomen* puto pertinere potiùs, tanquam ab חלל & איש; Nempe איש virum sonat, & חלל confodere. Sed neque id satis probo.

Ibidem Carthago legitur primò vocata fuisse Καινὴ πόλις, deinde Καρχηδὼν absurdè. Nam Καρχηδὼν id ipsum est quod καινὴ πόλις. Itaque etiam Hispanię Carthago vocatur καινὴ πόλις. Stephanus:

Ἔστι δὲ καὶ ἄλλη Καρχηδὼν πόλις Ἰβηρίας: ἐκαλεῖτο δὲ καὶ αὐτὴ καινὴ πόλις. Cætera de Caccabe, & Clitomacho, & Byrſa jam explicata.

In Pindari Scholiaſte Σκύφιος *Scyphius* vocari legitur in mythographis primus ille equus qui vel è petra erupit, vel è Neptuni ſemine natus eſt in petra dormientis; *Scyphius*, id eſt, שקיפי *ſciphi* Πετραῖος. Syris enim שקיף *ſciph* eſt petra, quod jam ante monuimus. De eodem illo equo ſic Iſacius in Lycophronem pag. 123. Περὶ τὰς πέτρας τοῦ ἐν Ἀθήναις Κολωνοῦ (Ποσειδῶν) καθευδήσας ἀπεσπέρμηνε, καὶ ἵππος Σκύφιος ἐξῆλθεν, ὁ καὶ Ἀκειρωνίτης λεγόμενος. *Circa petras Coloni Athenis Neptunus dormiens ſemen emiſit, & exiit equus Scyphius, qui & Acironites dicitur.* Legendum Σκυρωνίτης *Scyronites*, ut rectè habetur paulò pòſt. Nempe Arabibus צחור *Suchur* ſunt petræ. Itaque tam *Scyronitæ* quam *Scyphii* nomen à petris ductum, unde volunt equum erupiſſe.

In Apollonii Scholiaſte ſunt Cabirorum nomina quæ ex lingua Phœnicia ſuo loco ſic explicavimus:

Cabiri כבירים *Dii potes.*

Axieros אחזי ארץ *poſſeſſio mea terra*, id eſt, Ceres.

Axiokerſa אחזי קרץ *poſſeſſio mea mors*, id eſt, Proſerpina.

Axiokerſos Pluto indidem dictus.

Kaſmilus, al. *Kadmilus* הדמאל *miniſter Dei*, id eſt, Mercurius.

Cabirorum ſacerdos in Heſychio vocatur Κόης, id eſt, כהן *cohen*.

Joannes Tzetzes Chiliad. 8. hiſt. 216. ita habet:

> Φοῖνιξ δὲ γλῶσσα γάβαρα λέγει τοὺς λιθοστρώτους,
> Ὡς οἱ Ἑβραῖοι Γαββαθὰ τόπους τοὺς λιθοστρώτους.

Utrobique fallitur. Verum quidem eſt eundem locum Joh. 19: 13. Græcè dici λιθόστρωτον, & Hebraicè, id eſt, Syriacè Γαββαθὰ, ſed diverſa ratione. Neque enim à pavimento nomen *Gabbatha*, ſed ab eminentia, vel ſi Syro Interpreti credimus, à ſepimento. Is quippe literis B & P permutatis pro *Gabbatha* habet גפיפתא *gephiphatho* peribolum. Quâ voce ſic acceptâ *Gabbatha* & *Gadara* ferè idem erunt. Unde eſt quod Bartenora Talmudici Tractatus Peah cap. 6. גפא *gappa* per *gader* explicat. Sed his nihil commune cum lithoſtroto, quod nobile eſt pavimenti genus incruſtatione ex exiguis lapillis factâ.

Inter columbæ ſpecies una eſt οἰνὰς vel οἰνίας, cujus poſt Philoſophum meminêre Ælianus, Athenæus, Heſychius, Julius Pollux. Alii à vini colore dictam volunt, alii à vindemiæ tempore quo maximè conſpici ſolet. Illam, ſi Tzetzæ credimus Chiliad. 6. hiſt. 44. *Carmiuno* Syri vocabant, id eſt, כרמיונא voce compoſita ex כרם *vite* & יונא *columbâ*: quod his verbis utcunque expreſſit:

> Κατὰ Ἑβραίων γλῶσσαν τε καὶ τὴν τῶν Σύρων ἅμα
> Χαρμὶ δηλοῖ τὴν ἄμπελον, οὐνὼ περιστερὰν δὲ,
> Τὴν ἣν φασι οἱ Ἕλληνες περιστερὰν οἰνάδα.

Rectè, niſi quod Syras voces malè dividit; neque enim χαρμὶ, ſed כרמא *charma* vel *charmo* vitem ſonat; & columba non eſt *uno*, ſed יונא *iuno* vel *iono*; ut Hebr. *Jona*. Unde Jonæ Prophetæ nomen, quod & ipſe Tzetzes agnoſcit Chil. 7. hiſt. 126. Sed multò peccat graviùs cùm ex Iſmaëlitica, id eſt, Arabicâ linguâ τάειραν idem columbam exponit; cùm Arabicè טאיר *tair* ſit avis quælibet, ut Syriacè טירא *taioro* Pſ. 148: 10. Unde טיר *teiar* augurium, מטיר *mitaier* augur, טיר *taier* augurari paſſim in Paraphraſtis. Vide Jonathanem Gen. 30: 27. & 44: 5, 15. Neque id fugit Hebræos. Baal Aruch בלשון ישמעאל קורין לעוף טיר, *linguâ Iſmaëlis avem appellant tair.* Idem ex Kimchio & Juſto Jehielide obſervat Druſius in fragmentis in Geneſ. 44: 5.

CAPUT XIV.

Punica & Phœnicia ex Etymologico magno.

Jupiter Ἄλδος aut Ἀλδήμιος Gazæ. Fortè ab *alda* vel *aldim*, id eſt, ſæculis. Aliter Græci. *Aphaca* Libani locus prope fluv. Adonim Veneris templo à Conſtantino ſubverſo valde celebris. Inter Heliopolim & Byblum, ſemotus ab urbibus, ut habetur in Euſebio. Tamen ibi Naclim oppidum memorat Chriſtodorus, ſed id potuit eſſe recentius. *Naclis* ut *Nicolaus* Hebr. palmulæ ſpecies. Prope Aphaca *Boeth* ſtagnum in quod decidens filia Veneris in piſcem eſt mutata. Nicephorus & Germanicus emendati. Venus ibi lugubri habitu. Ignis è Libani vertice certa die in ſubjectum amnem cadens. Deæ cultores inibi ſe polluebant omni genere libidinum. *Aphaca* amplexum explicat Etymologus rectè. Syris enim עפק *aphak* amplecti, ut Hebr. חבק *abak*. Ibi ſcilicet credita Venus in Adonis amplexus ruiſſe. Cur eadem Venus Architis in Macrobio. Doctiſſimi viri lectionem receptam ſollicitant. Sed nil mutandum. Architis ab *Arca* vel *Archa* vicina urbe in Libano. Betagon Saturnus; imò בית דגון *beth-Dagon* templum Dagonis. *Beth Dagon* 1. Macch. 10: 83. *Galones* non ſunt Phœnicibus περιφράγματα. Hæc pertinent ad præcedens Γάδειρα. Dido à divagando dicta. *Hellotia* Europa, Cretica vox potiùs quàm Phœnicia. Al. *Hellotis* Europa. *Hellotis* Europæ feſtum. *Hellotes* Europæ corona. *Hellotis* Gortyna urbs. *Theba* bos Syris, ridiculè. *Sindon* à Sidone ubi repertus ſindonum uſus. Etiam alii Tyriis hoc inventum tribuunt. Tamen צידון *Sidon* & סדין *Sindon* Scripturâ multum differunt. Materia è lino aut byſſo. *Sindon* & *Sadin*. Cur N ante D Græcè inſertum. An olim ſcriptum *Saddin*. *Daghes* in D mutari in N, in B & P mutari in M. *Suſium* vel *ſuſinum unguentum*, id eſt, lilinum. *Suſa* lilium שושן *ſuſan*. Suſa urbs à copia liliorum, al. ab equis, סוסא *Suſa* equus. Sed Suſan ſcribitur per ש.

Jupiter Ἄλδος aut Ἀλδήμιος Gazæ cultus eſt, quia credebatur ἀλδαίνειν, id eſt, augere fructus, ut in Eubœa ἐπικάρπιος Ζεὺς apud Heſychium. Ita Etymologus ex Methodio. Ego Jovem illum Phœnices linguâ ſuâ vocaſſe puto בעל הלדא *baal-halda* dominum ſæculi, vel בעל הלדים *baal-aldim* dominum ſæculorum; quo ſenſu verus Deus appellatur מלך העלם *Rex ſæculi*, id eſt, mundi. Ejuſdem Jovis aliud nomen מרנש *Marnas* ſuprà expoſitum.

Ἀσὴρ *crater* ex Heſychio jam explicatum.

Aphaca in Libano locus eſt non procul à fluvio Adoni, templo Veneris Aphacitidis inibi ſtructo jam olim, & à Conſtantino ſubverſo celeberrimus. Euſebius de vita Conſtantini lib. 3. cap. 55. Ἄλσος δὲ τοῦτο ἦν καὶ τέμενος αἰσχρῷ δαίμονι Ἀφροδίτης ἐν ἀκρωρείας μέρει τοῦ Λιβάνου ἐν Ἀφάκοις ἱδρυμένον. Socrates lib. 1. cap. 18. τὸ ἐν Ἀφάκοις τοῦ Λιβάνου ἱερὸν τῆς Ἀφροδίτης, &c. Sozomenus lib. 2. cap. 5. Ὁ ἐν Ἀφάκοις (ναὸς) τῆς Ἀφροδίτης περὶ τὸ Λιβάνιον τὸ ὄρος καὶ Ἄδωνιν τὸν ποταμόν. Hiſtoria tripartita lib. 2. cap. 20. *In Aphacis juxta montem Libanum & Adonim fluvium Veneris domus.* Idem legere eſt in Nicephoro, niſi quod habet perperam ἐν Φαιάκοις pro ἐν Ἀφάκοις. Hiſt. lib. 8. cap. 30. Locus fuit medius inter Heliopolim & Byblum. Zoſimus lib. 1. Ἄφακα χωρίον ἐστὶ μέσον Ἡλιουπόλεώς τε καὶ Βύβλου, καθ' ὃ ναὸς Ἀφροδίτης Ἀφακίτιδος ἵδρυται. Locum deſcribit Euſebius: ἔξω πάτου, τριόδων τε καὶ λεωφόρων ἐκτὸς, οὐκ ἐν μέσαις πόλεσιν, οὐδ' ἐν ἀγοραῖς καὶ πλατείαις. Tamen, ſi Suidæ fides, Aphaca erant in urbe Nacli: Νάκλις, inquit, πόλις περὶ Ἡλιούπολιν, ἐν ᾗ τὰ καλούμενα Ἄφακα. Sed condi potuit urbs Naclis poſt Conſtantinum & Euſebium: Suidas enim hæc habet ex Chriſtodoro qui diu vixit poſt Euſebium, nempe Anaſtaſii tempore. Ex ipſo nomine apparet locum fuiſſe palmulis illis majoribus fertilem, quas à Nicolao Damaſceno Nicolaos appellant Græci & Romani ſcriptores. Id enim Hebræis eſt נקלים *naclis*. Prope Aphaca lacus aut ſtagum fuit, de quo Zoſimus: τούτου πλησίον λίμνη τίς ἐστιν ἐοικυῖα χειροποιήτῳ δεξαμενῇ, *prope fanum iſtud lacus quidam eſt ciſternæ manufactæ ſimilis.* Et Germanicus in

Vide Plin. lib. 13. cap. 4. Plutarch. Sympoſ. l. 1. cap. 4. Athen. lib. 14. Buxtorf. Lex. Talmud. pag. 1389.

Arati

Arati Phœnomena: *Piscis magnus, &c. dicitur in astra collocatus, eo quod decidens in Boeth stagno, Aphacitidis filia Veneris in piscem sit transfigurata, quam Syri Deam nominaverunt. Quidam autem dicunt quod de stagno filiam Veneris salvaverit. Unde usque hodiè Syri pisces argenteos in templo consecraverunt.* Lego *Aphacitidis* cum doctissimo Seldeno pro vulgato *Phacitis.* Ipsa Dea dubium an ob filiæ casum, aut propter Adonim ab apro interemptum, lugenti habitu pingebatur. Macrobius Saturnaliorum lib. 1. cap. 27. *Simulachrum hujus Deæ in monte Libano fingitur capite obnupto, specie tristi, faciem manu lœva intra amictum sustinens, lachrymæ visione conspicientium manare creduntur.* Fama refert dæmonum illusione inibi apparuisse quotannis certa die igniculum in modum stellę, qui è Libani vertice cum impetu ruebat in subjectum amnem, & credebatur esse Venus. Zosimus: Κατὰ μὲν οὖν τὸ ἱερὸν καὶ τοὺς πλησιάζοντας τόπους, πῦρ ἐπὶ τοῦ ἀέρος λαμπάδος ἢ σφαίρας φαίνεται δίκην, συνόδων ἐν τῷ τόπῳ χρόνοις τακτοῖς γινομένων, ὅπερ καὶ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς ἐφαίνετο χρόνων. *Juxta fanum & vicina loca ignis instar lampadis aut globi in aëre conspicitur, quoties statutis temporibus ibi conventus habentur: qui quidem ad nostram ætatem usque conspectus fuit.* Sozomenus ubi supra: Ἐν Ἀφάκοις δὲ καθ' ἐπίκλησίν τινα καὶ ῥητὴν ἡμέραν τῆς ἀκρωρείας τοῦ Λιβάνου πῦρ διᾴττον καθάπερ ἀστὴρ εἰς τὸν παρακείμενον ποταμὸν ἔδυνεν; ἔλεγον δὲ τοῦτο τὴν οὐρανίαν εἶναι; οἱ δὲ τὴν Ἀφροδίτην καλοῦντες. In lacum in honorem Deę multa conjiciebantur, aurea scilicet & argentea donaria, telæ lineę & byssinæ aut alterius materiæ preciosioris. Quę si accepta essent, gravia supernatabant, & levia demergebantur. Ita habetur in Zosimo. De cætero ejus cultores non alia de causa in locum illum confluebant, quàm ut in honorem Deæ scilicet, omni libidinis genere se polluerent. Quod Eusebius ita describit: σχολή τις ἦν αὐτὴ κακοεργίας πᾶσιν ἀκολάστοις πολλῇ τε ῥᾳστώνῃ διεφθορόσι τὸ σῶμα, γύννιδες γοῦν τινὲς ἄνδρες οὐκ ἄνδρες, τὸ σέμνον τῆς φύσεως ἀπαρνησάμενοι, θηλείᾳ νόσῳ τὴν δαίμονα ἱλεοῦντο. γυναικῶν τε αὖ παράνομοι ὁμιλίαι, κλεψίγαμοι θ' ὁμιλίαι, ἄῤῥητοί τε καὶ ἐπίῤῥητοι πράξεις ὡς ἐν ἀνόμῳ καὶ ἀποστάτῃ χώρῳ κατὰ τὸν δὲ τὸν νεὼν ἐπεχειροῦντο. *Erat Schola quædam nequitiæ omnibus libidinosis, & iis qui multâ licentiâ corrumpunt corpus suum. Effœminati enim viri quidam non viri, naturæ suæ dignitate abnegata, muliebri mollitie Deam placabant. Mulierumque congressus illiciti, & furtivi coitus, infandaque & turpia facinora in delubro illo, ut in loco impio & profano admittebantur.* Tam detestandæ libidini puto dedisse occasionem ipsam loci appellationem. Quippe עפקא *aphaca* Syris adeòque & Phœnicibus amplexum sonat: & עפק *aphak* verbum in amplectendi significatione occurrit in Versione Syra Act. 20: 10, 37. & 4 Reg. 4: 16. ut citat Masius in peculio. Pro quo חבק est in Hebręo, unde factum Syrorum עפק mutatis homogeneis. Aphacis porro ab amplexibus voluerunt ideò nomen obtigisse, quia in eo ipso loco accensa libidine in Adonidis amplexus ruit Venus. Ne quis putet nos divinare, audi quę affert Etymologus ex aliquo Veterum, quamvis authorem non citet: Ἄφακα Σύρων μὲν ἐστὶν ἡ λέξις. δύναται δὲ καθ' Ἑλλάδα γλῶσσαν, εἰ δεῖ τὸ δημῶδες εἰπεῖν ῥῆμα, περίλημμα περιλαβούσης τῆς Ἀφροδίτης ἐκεῖ τὸν Ἄδωνιν ἢ τὴν πρώτην, ἢ τὴν ἐσχάτην περιβολήν. *Aphaca Syrorum est dictio, quæ Græcè significat, si verbo utendum est parum honesto* περίλημμα *amplexum; quia ibi Venus Adònin aut primo aut ultimo complexu est amplexata.* Disputant eruditi cur hanc eandem Venerem Architidem appellet Macrobius ubi suprà: *Adonin*, inquit, *Solem esse non dubitatur, inspecta religione Assyriorum, apud quos Veneris Architidis & Adonis maxima olim veneratio viguit: quam nunc Phœnices tenent.* Plerique suspicantur locum esse corruptum. Itaque pro *Architidis* Scaliger in Varronem rescribit *Dercetidis.* Robertus Cottonus *Adargidis*, Seldenus *Aphacitidis*, quomodo scripsisse Macrobium *ausus sim*, inquit, *ferè dejerare.* At mihi recepta lectio frustra videtur sollicitari, cùm in loco Aphacis proximo, nempe super Libanum, spatio ferè medio inter Byblum & Heliopolim sitam fuisse Arcam urbem ex Ptolemæo constet, quod docemus alibi pluribus in Gen. 10: 17. Ubi Arca, id est, Arcæus numeratur inter Chanaanis filios; itaque ab hac Arca Venus dici potuit Arcitis vel Architis addita aspiratione, ut fit passim in nominibus peregrinis. Ideò maximè culta hæc Venus quod crederetur mulieribus formę decus conciliare, atque inde esse quod Libanotides formâ cęteras anteirent. Geographus anonymus sub Constantio: *Heliopolis quæ propinquat Libano monti, mulieres speciosas pascit, quæ apud omnes nominantur Libanotides; ubi Venerem magnificè colunt: dicunt eam ibi habitare, & mulieribus gratiam formositatis dare.* Hæc natus ut videtur Geographus circa illa loca.

Βαίτυλος, Λίβανον τὸ ὄρος τῆς Ἡλίου πόλεως. Locum hunc corruptissimum partim ex Phavorino, partim ex Damascio suprà emendavimus.

Βητάγων, ὁ Κρόνος ὑπὸ Φοινίκων, *Betagon, Saturnus à Phœnicibus.* Verba sunt Etymologi, in quibus illum puto egregiè falli. Neque enim uspiam ulla mentio Dei cujusquam sic nominati, pręterquam in Phavorino, qui sępe hunc sequitur κατὰ πόδα. Et Saturnum אל *el* seu *Ilum* appellasse jam probavimus ex Sanchoniathone & aliis. Itaque Βητάγων videtur corruptum ex בית דגון *beth-Dagon*, quomodo templum Dagonis appellabatur non solùm ab Hebręis & Phœnicibus 1 Sam. 5: 2, 5. & 1 Paral. 10: 10. Sed & à Judęis Hellenistis. Sic 1 Macch. 10: 83. εἰσῆλθον εἰς Βηθδαγὼν τὸ εἰδωλεῖον αὐτῶν. *Beth-Dagon*, id est, τὸ ἱερὸν Δαγὼν, ut ibidem habetur cap. 11. vers. 4. Hęc conjectura si vera est, bis peccant qui *Betagon* volunt esse Saturnum; primo in eo quod templi nomen usurpant pro ipso Deo; secundò in eo quod Saturnum & Dagonem promiscuè sumunt, cùm distinguat Sanchoniathon, Saturnum & Dagonem fratres fuisse dicens cœli & terrę filios ex Phęnicum theologia.

Ibidem Γάλωνες, χρῶμα ἵππων τὸ ὀνοειδὲς, τὰ περιφράγματα, Φοίνικες. Prius ex Hesychio confirmatur, in quo mendosè scribitur Γαλονὶς pro Γάλωνις, quod literarum ordo postulat. Sed posterius pertinet ad Γάδειρα aliquantò ante pręcedens; Itaque eo reponendum.

Idem Etymologus in Διδὼ Didonem dicit cùm anteà Elissa vocaretur κληθῆναι ὕστερον τῇ Συρίων φωνῇ Διδώ, διὰ τὸ πολλὰ πλανηθῆναι ὑπὸ Φοινίκης ἀπάρασαν ἐπὶ Καρχηδόνα, τῇ γὰρ Φοινίκων φωνῇ τὴν Πλανῆτιν Διδὼ προσαγορεύουσι. *Appellatam esse postmodum Tyriorum linguâ Didonem, quia multum est divagata, cùm è Phœnicia Carthaginem proficisceretur, Phœnicum enim sermone vagam vel erraticam Didonem appellari.* Hęc verò esse consentanea probavi suo loco.

Ibidem: Ἑλλωτία, ἡ Εὐρώπη τὸ παλαιὸν ἐκαλεῖτο ἢ ὅτι οἱ Φοίνικες τὴν παρθένον ἑλλωτίαν καλοῦσιν, ἢ παρὰ τὸ ἑλεῖν, ὅτι ὑπὸ ταύρου ἑάλω κατὰ τὸν μῦθον. *Hellotia; Europa sic olim appellabatur, aut quia Phœnices virginem Hellotiam vocabant, aut ab* ἑλεῖν, *id est, capere, quia à tauro capta est juxta fabulam.* Mihi utrumque suspectum. *Hellotia* potiùs videtur esse vox Cretica. In Hesychio ἑλλωτὶς est Europa: & ἑλλωτία Europę festum in Creta insula. Et ἑλλώτης Europę corona textilis 20. cubitorum. Et in Stephano auctiore, quem in Solinum citat magnus Salmasius, Gortyna Cretę urbs πρότερον ἐκαλεῖτο

Ἑλλωτὶς, ἔτω γὰρ παρὰ Κρησὶν Εὐρώπη, *prius vocabatur Hellotis, ita enim Europa apud Cretenses.* Sed & hæc jam explicata.

Ibid. Θῆβα Συριςὶ λέγεται ἡ βῦς, ὅθεν ἐκλήθησαν αἱ Θῆβαι ὑπὸ τῦ Κάδμυ κτισθεῖσαι. ὅτι ζητῶν τὴν ἀδελφὴν χρησμὸν ἔλαβε κατοικῆσαι ὅπυ ἡ βῦς ἑαυτὴν καταθήσει. *Theba Syriacè bos dicitur, unde vocatæ sunt Thebæ à Cadmo conditæ, quia cùm sororem quæreret oraculo monitus est ut urbem ibi conderet ubi bos consisteret.* Hęc

In Iliad. a. tam vera sunt quàm quod in Eustathio legitur, dici Thebas ἀπὸ τῆς θεύσεως ἤ τοι δρόμυ τῆ βοὸς a cursu bovis. Thebas jam docuimus Hebraicè scribi תבץ *Thebes*, deducta voce à בצה, id est, uligine. Nomen est formæ תבל.

De Phœnicia voce Κινάμωμον quicquid affert prætereo, quia sumptum est ex Herodoto.

Ibid. Σινδὼν, ἀπὸ Σιδῶνος τῆς πόλεως. οἱ γὰρ Σιδόνες ἐφεῦρον πρῶτοι κάμνειν σινδόνας, *Sindon ab urbe Sidone, primi enim Sidones artem invenerunt elaborandi sindones.* Fortasse id verum sindones Sidoniorum aut Tyriorum esse inventum. Quò videntur facere hæc Martialis:

Non sic in Tyria sindone tutus eris.

Et illud Catulli ad Thallum prout legit magnus Scaliger:

Sudariumque Setabum, Tyrographosque thynos.

Tamen obstat quod Ægyptiam sindonem esse scri-
Lib.7.c.16. bit Julius Pollux. Rursus historia Samsonis de 30. sindonibus Jud. 14: 12. docet in Phœnice tam vetus esse quàm in Ægypto sindonum usum. Utut sit, in Hebræa scriptura צידן *Sidon* & סדין *sindon* multum differunt. Illud enim per *tsade* scribitur hoc per *samech*. Et *nun* finale servile in uno, in altero radicale est. Ut palam fit ad eandem radicem non pertinere. Materiam è lino fuisse tradunt è Græcis Pollux qui suprà, & ex Hebræis Kimchius in Lexico. Nempe ὡς ὅτι τὸ πολύ. Nam & σινδόνος βυσσίνης mentio fit in Herodoto. Unde est quod סדינים Græci τὴν βύσσον exponunt Es. 2: 23. Sindon Hebræis, Chaldæis, Arabibus est סדין *sadin*, vel *sedin*, Syris *sedun*; quod Græci & Romani N inserunt in voce *sindon* suadet veteres Hebræos scripsisse סדין *saddin* cum *daghes*. Tale est מדו *maddo* μανδύη, הדו *Hoddu* Indus & India, עזגדין *azgaddin* ἀσγανδαὶ vel ἀσκανδαὶ, כד *cad* plur. כדים *caddim* κόνδυ, כלמד *Chelmad* Χαρμάνδη. Nam crescente voce daghes videtur additum. Sic daghes in B & P mutatur in M. Ut in *sambuca* ex סבכא *sabbeca*, *ambubaia* ex אבוב *abbub*, *lampade* ex לפיד *lappid*, *rhamba* ex רבא *rhabba*, *tympano* ex תפא *tuppa*. Tamen ex ספל *sephel* fit simpulum. Quidni etiam ex סדין *sedin* sindon.

Ibid. Σύσιον μύρον κρίνινον Ἕλληνες προσαγορεύυσι. τὰ γὰρ λείρια ὑπὸ τῶν Φοινίκων σῦσα λέγεται, *Susium unguentum Græci* κρίνινον, *id est, lininum, vocant. Li-*
Apud Athen. l.15. c.12. *lia enim à Phœnicibus susa dicuntur.* Pro Σύσιον lege σύσινον. Theophrastus in libello de odoribus: Καὶ τὸ σύσινον, καὶ γὰρ τῦτο ἐκ τῶν κρίνων. Dioscorides lib. 3. cap. de lilio: ἀφ' ὗ καὶ τὸ χρίσμα κατασκευάζεται ὅ τινες λείρινον, οἱ δὲ σύσινον καλῦσι. Idem lib. 1. cap. περὶ συσίνυ συσκευασίας: τὸ δὲ σύσινόν ὅ ἔνιοι κρίνινον καλῦσιν, &c. Plinius de unguentis lib. 1. cap. 1. *Susinum tenuissimum omnium est. Constat ex liliis,* &c. *Hoc optimum Sidone mox Ægypto.* Ita etiam Dioscorides ubi suprà: δοκεῖ δὲ διαφέρειν τὸ ἐν Φοινίκῃ καὶ ἐν Αἰγύπτῳ γινόμενον. Inde illi Phœnicium nomen. Susinum enim Phœnicibus erat שושני *susani*, ut lilium שושן *susan*. Etymologus habet σῦσα abjecto N, ut Græci solent. Tale est *Susa* pro *Susan* urbe Persica etiam à liliis dicta, quod Græcos non latuit. Athenæus lib. 12. Κληθῆναι δὲ τὰ Σῦσά φησιν Ἀριςόβυλος καὶ Χάρης διὰ τὴν ὡραιότητα τῦ τόπυ. Σῦσον γὰρ εἶναι τῇ Ἑλλήνων φωνῇ τὸ κρίνον, *Susa autem Aristobulus & Chares appellata esse tradunt ab amœnitate loci; Susin enim esse Græcorum lingua* τὸ κρίνον *lilium.* Stephanus: Σῦσα, &c. κέκληται ἀπὸ τῶν κρίνων, ἃ πολλὰ ἐν τῇ χώρᾳ πεφύκει ἐκείνῃ, σῦσὰν τε αὐτὸ καλῦσιν οἱ βάρβαροι. *Susa dicuntur à liliis quorum regio illa est admodum ferax. Susan enim barbari lilium appellant.* Etymologus itidem paulò antè: Σῦσα ἡ πόλις ἀπὸ τῶν περιπεφυκότων κρίνων. Σῦσα γὰρ τὰ λείρια λέγεται, *Susa urbs à circumsitis liliis. Susa enim lilia dicuntur.* Quod multò verius quàm quod ibidem alii volunt, Susa dici ἀπὸ τῦ ἱππάσιμον αὐτὴν εἶναι, σῦσιαν γὰρ ὑπὸ Σύρων τὸν ἵππον λέγεσθαι, *ab eo quod regio est equis commoda, Susiam enim equum à Syris appellari.* Chaldæis quidem & Syris equus dicitur סוסא *susa* & סוסיא *susja*. Sed scriptura differt à שושן. Ut taceam Susa nusquam ab equitatu commendari.

CAPUT XV.

Africana seu Punica herbarum nomina ex Auctario Dioscoridis & Apulejo.

Ea esse corruptissima. Rhamni cur vocentur *atadim*: Linum *zerapboes*: Plantago *atieircon*: Κοραντίπυς *atirsitte*: Εὔζωμον *asuric*: Struthium *syris*: Cappares *erbiæathun*: Anagallis *asirrisoe*: Μόρος ἄτα *labatbolabat*: Eryngium *cherdan*, cui malè tribuitur quod de arunco scripserat Philosophus: Ruta *churma*: Ruta sylvestris *churma semmaced*: Pastinaca sylvestris *sicham*: Coriandrum *goed*: Hieracium majus *siteleas*: Ἐλαφόβοσκον *ascaucan* (in Africa nulli cervi:) Lilium *abiblabon*: Anthemis *astertiphe*; Parthenium *thamacath*; Buphthalmum *balsamene*; Polygonum *chulum*; Periclymenon *lanath*; Anchusa *buinesath*; Gramen *jebal*, Sideritis *udedonin*; Achillea *asterchillos*; Tragii species *achœosim*: Ὀξύσχοινος *chudua*; Chrysocome *dubath & burchumath*: Papaver corniculare *sisimaca*: Psyllium *vargugum* (Giggejus notatus: γ & τ permutari scribarum imperitiâ: Conyza cur Hispan. *zargatona*:) Solanum *astrismunim* (ejus in vaticiniis usus:) Bunium *zigar* & *thepso*: Buglossum *ansanaph*: Sylvestris cucumer *cusimezar*: Thapsia *boeden*: Ἀπιόρ *thorphath sadoe*: Mercurialis *asumes*: Cynocrambe *barmas & asumes labon*. Hæc ex Dioscoride. In Apulejo cur arnoglosson sit Afris *artiereon*: Hyoscyamum *gingam*: Leontopodion *gudubbal* (Luctationes Dei: Devoti, defixi, obligati, qui ad mulierem non possunt affectari:) Batrachium *atzicurur*: Callitrichon *nesso esse sade*: Asterion *derdun*: Peristereon *zimicum* & *azirgozol* (M & B permutari:) Brassica sylvatica *butzutzim*.

De liliorum Phœnicio nomine mentio facta nos monet ut Apulejum consulamus, & Authorem, quisquis est, Auctarii ad Dioscoridem; ex iis Africana & Punica plantarum nomina pro viribus exsculpturi, & Hebræis literis exhibituri. Quod Viri docti hactenus cur intentatum reliquerint, facile est divinare. Illos haud dubiè absterruit laboris difficultas. Neque enim his nominibus quicquam legi corruptius. Penè tot monstra quot verba. Ut verè dici possit monstrorum Africa nusquam fuisse tam ferax. Quibus debellandis vires Herculis vix suffecerint. Itaque hoc aggredior potiùs ut doctiores provocem ad meliora tentanda, quàm quod sperare audeam hunc conatum mihi successurum.

Dioscoridis lib. 1. hoc solum occurrit: *Rhamnus est Afris* ἀταδὶμ *atadim.* Id plurale est ab אטד *atad*, quod pro rhamno occurrit, Gen. 50: 10. Jud. 9: 14. Psalm. 58: 10.

Lib. 2. Linum Afris est ζεραφοῖς, legendum ζεραφεισᾶ, id est, זרע פשתה *zeraphista* semen lini.

Ibid. Ἀρνόγλωσσον seu plantago Afris est ἀτιειρκὸν, legendum est חציר ערקין *Atir erkin* herba nervorum, id est, nervosa, Hebræa phrasi. Græci enim aliter appellant ἑπτάνευρον & πολύνευρον, quoniam septem crassioribus fibris quasi nervis in dorso per longitudinem folia ejus distincta sunt. Vide Oribasium & Marcellum Virgilium in Dioscori-

ſcoridem, *Atir* eſt Hebræum חציר *hatſir*, herbæ generale nomen, quod Afri *Atir* ſcribunt & *aſir*, & *aſter*, & *aſtre*, & *azir* ut patebit ex ſequentibus.

Ibid. κορωνόπȣς, herba cornicis pede, Apuleio *Galli crus*, Afris ἀτιρσίττη. Pro Α᾽τὶρ legendum Α᾽τὺρ vel ἀτὴρ veſtigium. Hebræis אשור *aſur* & Arabibus אתר *atur*. Et σίττη alicujus avis eſt nomen; Idem fortè quod Græcis. Heſychius: Σίττη, ὄρνις ποιός, οἱ δὲ δρυοκολάπτης.

Ibid. εὔζωμον, *eruca*, *Afris* ἀσιρὶκ, lego ἀσιρȣ̀κ nomine compoſito ex חציר *aſir* & *ruc* pro Latino *eruca*. Ergo *aſiruc* eſt herba *ruc*, id eſt, erucæ.

Ibid. ςρȣθίον radicula Afris συρὶς, id eſt, שורש *ſores* radix. Plinius lib. 24. cap. 11. *Tingentibus & radicula ramos præparat, quam ſtruthion vocari diximus a Græcis.* In quę verba Marcellus: *Radicibus in tingendo, ut diximus, utebantur, oſtenditque Latinum nomen radicum tantum fuiſſe uſum. Neque enim aliam ob cauſam radicula quam ex potiore uſu dicta à Romanis eſt. Quin etiam nihil ferè excepta radice ſtruthion eſt.*

Ibidem capparis Afris ἐρβιαιαθȣ̀ν. Vox mirè depravata: legendum ἐβιαιωνὼθ, id eſt, אביונות *abionoth*. Hebræi cappares ita appellant, & reliquas minutas baccas.

Ibid. anagallis (Gall. *du mouron*) Afris ἀσιῤῥισοι חציר רישי *aſir-reſe* herba veneni, id eſt, quâ ſuccurritur ἐχιοδήκτοις. Dioſcorides: ὠφελεῖ καὶ ἐχιοδήκτȣς μετ᾽ οἴνȣ πινόμενος, *contra viperarum morſus, ſi ex vino bibatur, prodeſt.* Plinius lib. 25: cap. 15. *Bibitur & contra angues ſucci drachma in vino.* Ita etiam Avicenna lib. 2. cap. אנאגלס (ita ſcribendum, non אבאגלס) *quando bibitur cum vino prodeſt* מן נהש אל אפעי *a morſu viperæ.* Merito igitur *Aſir riſe*, quo nomine propriè ſignificatur herba quæ ſerpentum veneno medetur. Id enim ראש Hebræis, & Syris רישׁ & רישא, quia venenum ſerpentis eſt *in capite*; aut ſi mavis *in felle*. Nam & ראש Hebræis eſt *fel*. Et ſerpentis venenum aiunt, quoties iratus mordet, è ciſta fellis per anguſtos meatus ferri ad dentium radices, in ſacculos in eum uſum ibi à natura poſitos. Quod ſe in ſerpente diſſecto ex αὐτοψίᾳ deprehendiſſe mihi pluribus confirmavit teſtis ἀξιοπιςότατος nobiliſſ. D. de Grentemeſnil.

Ibid. Μυὸς ὦτα *auriculæ muris*, Afris λαβαθολαβάτ. Malim *lobatalapath*, id eſt, auricula veſpertilionis, quod eſt animal muri quam ſimillimum. *Lob* factum ex Græco λοβὸς, id eſt, pars auris infima. Etymologus: λοβοὶ λέγεται τὰ κάτω μέρη τῶν ὤτων, unde ἐλλόβιον inauris. Et *atalapath* pro veſpertilione ſumptum ex Hebr. עטלף *atalleph*, vel ex Syro עטלפא *atallepha*, in regimine עטלפת *atallephath*.

Libro tertio eryngium Afris eſt χερδάν. Alludit ad carduum in quo genere eſt eryngium. Tamen aliò videtur hoc nomen pertinere. Ariſtoteles hiſtorię animalium lib. 9. cap. 3. rem refert mirabilem, ſi modò veram: τῶν αἰγῶν ὅταν τις μιᾶς λάβηται τὸ ἄκρον τȣ̃ ἠρύγγȣ (ἔςι δὲ οἷον θρὶξ) αἱ ἄλλαι ἑςᾶσιν ὥσπερ μεμωραμμέναι καὶ βλέπȣσιν εἰς ἐκείνην. Quæ Plinius ita reddidit, quo loco agit de capris lib. 8. cap. 50. *Dependet omnium mento villus, quem aruncum vocant: hoc ſi quis apprehenſum ex grege unam trahat, cæteræ ſtupentes ſpectant.* In his ἤρυγγον ſive *aruncum* apparet eſſe villum in capra tam ex Plinii quàm ex Philoſophi verbis. Veterum tamen nonnulli minùs attentè legentes, ita acceperunt, ac ſi eryngio herbę id tribueretur quod eryngo ſeu villo capræ. Theophraſtus in fragmento de animalibus quę invidere dicuntur: ἡ αἶξ, ὅταν λάβῃ τὸ ἠρύγγιον εἰς τὸ ςόμα, μένει, καὶ τὰς ἄλλας ἵςαθαι ποιεῖ, *capra cùm eryngium ore ſumpſit, manet* (immota) *& facit ut & aliæ ſubſiſtant.* Plutarchus Sympoſ. lib. 7. probl. 2. τὸ ἠρύγγιον μιᾶς αἰγὸς εἰς τὸ ςόμα λαβȣ́σης, ἅπαν ἐφίςαται τὸ αἰπόλιον, *ſi una capra eryngium ore ſumat, totus grex ſubſiſtit* Et in libro de ſera numinis vindicta: αἰγὸς τὸ ἠρυγγίτην λαβȣ́σης εἰς τὸ ςόμα, ὅλον ἐφίςαται τὸ αἰπόλιον, ἄχρις ἂν ἐξέλῃ προσελθὼν ὁ αἰπόλος; *ſi capra eryngium ore ſumat totus grex ſubſiſtit, donec caprarius accedens exemerit.* In eodem errore fuit Nicandri Scholiaſtes, qui ad ea quę habet Nicander de herba eryngio citat Ariſtotelem de caprarum arunco, ac ſi de eodem ageretur. Quin Plinius iis quę nuper citavimus ſubjungit *id etiam evenire cùm quandam herbam aliqua ex iis momorderit*; eos ſequutus qui verba Philoſophi in alium ſenſum detorſerant. Sed & è Recentioribus Marcellus Virgilius multa præfatus de abditis rerum cauſis, de eryngio hoc idem miraculum tanquam ex Ariſtotele refert, & miratur Plinium de eryngio ſcribentem rem tantam ſubticuiſſe. Veriſimile eſt Africanos eâdem ſententiâ imbutos eryngium appellaſſe חרדן *cherdan* ab Hebræo verbo חרד *charad*, quod ſtupere eſt & conſternari, unde חרד *chared* trepidus, & חרדה *charada* conſternatio. Arabes inverſis literis dicunt הדרה *chadara*, unde in Avicenna מחדר ſtupefaciens.

In Theriac. verſ. 645. ὁ δὲ Α᾽ριςοτέλης διαλεγόμενος περὶ τȣ̃ ἠρύγγȣ φησὶ, νέας ἀγέλης αἰγῶν διατριβομένων. καὶ αὐτὸς ἵςαθαι καὶ οἱ ἐπακολȣθȣ̃ντες.

Ibidem πήγανον *ruta*, *Afris* χȣ̃ρμα, & πήγανον ἄγριον *ruta ſylveſtris*; *Afris* χȣ̃ρμα σεμμακὲδ. Legendum χȣ̃ρμας & χȣ̃ρμας ἐμμακὲδ. Pœni & Arabes apud Avicennam & Giggeium ſcribebant חרמל *charmel* vel *charmal*. Inde χȣ̃ρμας ut Α᾽ννίβας & Α᾽σδρȣ́βας pro Annibale & Aſdrubale. Et χȣ̃ρμας ἐμμακὲδ eſt חרמל המקדי *churmal hammakedi* ruta Macedonica. Ibi enim naſcebatur. Serapio apud Arabem Pandectarium: *Eſt alιud genus rutæ ſylveſtris naſcens in Macedonia & Gallia Aſiæ*, (id eſt, Galatia) *quam moly cives appellant, alii armolam*, &c. id eſt, חרמל rejecta aſpiratione.

Ibid. σαφυλῖνος ἄγριος *paſtinaca ſylveſtris* Afris σιχάμ שחם à nigredine. Syris enim שחם *ſecham* eſt nigreſcere & שחום *ſechum* vel שחים *ſechim* niger. Porro daucum (quod volunt aut idem eſſe cum agreſti paſtinaca, aut ſaltem ejus ſpeciem) in certis locis radicem habet nigram. Theophraſtus hiſt. plant. lib. 9. δαῦκον δὲ περὶ τὴν Σπαρτικὴν τῆς Α᾽χαΐας διαφέρει, θερμαντικὸν φύσει, ῥίζαν δὲ ἔχει μέλαιναν; *Daucum autem in Spartenſi agro Achaiæ præſtantiſſimum & naturâ calefacit, & nigram habet radicem.* Daucum cum agreſti paſtinaca confundi docet quod Avicenna lib. 2. דרקו (legendum דוקו *daucu*) dicit eſſe ſemen גזר *gezar*, id eſt, paſtinacæ ſylveſtris. Et quod Galenus de utroque ſtaphylino agens hæc ſcribit: ὁ μὲν ἥμερος ἀσθενέςερος, ὁ δὲ ἄγριος, ὃ καὶ δαῦκον καλȣ̃σι, &c. *ſativa quidem paſtinaca debilior eſt, ſylveſtris autem, quam & daucum appellant*, &c. Ita etiam Paulus Ægineta lib. 6. de ſimplicibus; δαῦκος ὁ καὶ σαφυλῖνος. Et Aëtius in tetrabiblo libri primi ſermone primo: *Paſtinaca*, &c. *ſylveſtris, quam & daucum appellant.* Et Plinius lib. 19. cap. 5. *Eſt & quartum genus in eadem ſimilitudine paſtinacæ, quam noſtri Gallicam vocant, Græci verò daucon.* Ita etiam Serapio & alii Arabum. Verène an ſecus, non jam quæro.

Ibid. κόριον, *coriandrum*, *Afris* γοὶδ, Hebræis גד *gad* Exod. 16: 31. & Num. 11: 7. זרע גד σπέρμα κορίȣ, Vulg. *ſemen coriandri.* E Chaldæis Onkelos habet גידא *gida*, alii duo כסבר *cusbar*, & Arabes אלכסבר *alcusbar*, id eſt, coriandrum.

Ι᾽εράκιον τὸ μέγα, *hieracion majus*, Afris σιθελὰς. Rationem Gręci nominis Plinius his verbis docet lib. 20. cap. 7. ubi de lactuca ſylvatica, cujus genus eſt hieracium: *ex his rotunda folia & brevia habentem ſunt qui hieraciam vocant; quoniam accipitres ſcalpendo eam, ſuccoque oculos tingendo, obſcuritatem cùm ſenſere diſcutiant.* Planè eadem eſt ratio Africani nominis; nam Arabibus סתהל *ſethel* eſt *aquila* aut *avis aquilæ ſimilis.* Ita eſt in Giggeio: ergo ut ἱέραξ

ἱέραξ ſeu accipiter *hieracio*, ita סתל *ſethel* ſeu aquila *ſithelea* nomen fecit. Neque enim ſolus accipiter, ſed & aquila ſcribitur oculos hoc ſucco tingere. Apulejus cap. 30. *Dicunt aquilam, cùm in altum volare voluerit, proſpicere rerum naturas, lactucæ ſylvaticæ folium evellere, & ſucco ejus ſibi oculos tingere, & maximam inde claritudinem accipere.*

Ἐλαφόβοσκον quaſi cervorum pabulum, Afris ἀσκαυκαῦ. Malim ἀσκακκαῦ *Aſcaccau*, Hebr. חשק אקו *ask-acco* capreæ vel ibicis amor, id eſt, cibus illi pergratus. *Fama eſt*, inquit Plinius lib. 22. cap. 22. *hoc pabulo cervos reſiſtere ſerpentibus.* Dioſcorides itidem: ταύτην φασὶ τὴν πόαν τὰς ἐλάφους νεμηθείσας ἀντέχειν τοῖς τῶν ἑρπετῶν δήγμασι. Sed Africani cùm in cervis id obſervare non poſſent qui in Africa nulli ſunt, in capreis obſervarunt, quas in Africa multas deſcribunt Herodotus lib. 4. & Ælian. de animalibus lib. 14. cap. 16. Unde eſt quod pro elaphoboſco hanc herbam appellarunt חשק אקו *ask-accu*, quaſi dixeris capreæ cupediam.

Herod. l. 4. Ariſtot. hiſt. anim. lib. 8. c. 28. Plin. lib. 8. cap. 33. Serv. in l. 1. Æneid. Euſtath. in Dionyſ. pag. 28. Lucan. l. 9. verſ. 924.

Κρίνον *lilium* Afris eſt ἀβίβλαβον. Id eſſet Hebræis אבוב לבן *abub laban* calamus albus. Albus dicitur à floris inſigni albedine; & calamus propter caulis rectitudinem. Sic אבוב רועה *abub roe* calamus paſtoris Talmudicis vel eſt dipſacus, vel ut alii volunt damaſonium, recto utrumque & alto caule.

Ἀνθέμις *anthemis*, Afris ἀσηετιφή. Id eſſet Hebr. חציר תפוח *atſir-tiphua* herba mali; nam & alio nomine Græcè dicitur χαμαίμηλον *terreſtre malum*, διὰ τὴν πρὸς τὰ μῆλα ὁμοιότητα τῇ ὀσμῇ, *quia malis odore eſt ſimilis:* unde officinis corruptè *camomila*; Galli veteres, teſte Apulejo cap. 23. appellabant *Ovalidiam*, alii *avaliticam* (ſic legendum, non auliticam.) Nempe hodiéque Britannis *aval* eſt malum. Alludit Anglum *aple*, Belg. appel / Germ. apfel. Fallor an idem vocabulum in uſu fuit apud Oſcos in Campania, atque inde dicta eſt *Abella* urbs malifera? Virgilius Æn. lib. 7.

Et quos maliferæ deſpectant mœnia Abellæ.

Quo ipſo epitheto videtur eo alluſiſſe. Neque enim Oſci ſermonis Poëta fuit ignarus, quem adoleſcentem aluerat

Parthenope ſtudiis florentem ignobilis oti,

ut quidem ipſe teſtatur in fine Georgicon. *Bella* pro *Abella* legi perperam ex Trogo, Silio, Plinio & aliis pridem probavit Cluverius.

Παρθένιον *Parthenium*, *Afris* θαμανάθ herba eſt amari ſaporis. Dioſcorides: ὀσμὴ ὑπόβρωμον, τῇ δὲ γεύσει πικρίζον. Plinius lib. 21. cap. 30. *Parthenium, &c. naſcitur in hortorum ſepibus, flore albo, odore mali* (al. malo) *ſapore amaro.* Avicenna: חאדה אלדאיחה ואלטעם. *acris eſt odoris & guſtus.* An idem quod Hebræorum תמכה *thamca* vel תמכתא *thamcetha*, cujus mentio inter herbas amaras, quarum uſus Judæis fuit in eſu agni paſchalis in Chald. Paraphraſi Exod. 12: 8. & Cant. 2: 9. & in tract. Talmud. פסח *cap.* 2. Conveniunt nomen & ſapor. Nec Hebræos moror, quorum alii תמכה marrubium, alii carduum, alii armoraceam, alii raphanum majorem, alii gingidium explicant, alii denique muſcum qui creſcit circa palmam. Nam hæc ipſa interpretationum diverſitas abundè docet illos hîc cæcutire. Quid quod ut Afris *thamacath* & Hebręis תמכה *thamaca*, & Chaldæis תמכתא *thamcatha*; ita Romanis *tamnacum* dictum fuiſſe parthenium conſtat ex his Plinii lib. 21. cap. 30. *Parthenium alii leucanthemon, alii tamnacum vocant*; pro quo perperam *amaracum* reſcribi volunt. Et una parthenii ſpecies hodiéque in officinis appellatur *tanacetum*, unde Gallicum *tanaiſie*, non ex Græco ἀθανασία, cujus nullus profertur author. Tanaceto hodiéque condiuntur artolagani, quorum ſapor utut amarus non tamen eſt injucundus; ut

Lib. 2. capite אקחואן *uchuen.*

nihil obſtet quominus adhiberi potuerit in eſu agni paſchalis.

Ibid. Βούφθαλμον οἱ δὲ κάχλαν, οἱ δὲ βαλσαμένην, &c. Ἄφροι ναρὰτ καλοῦσι. Duo hæc buphthalmi nomina ſunt expendenda *balſamene* & *narat*, quia utrumque eſt Africanum ſeu Phœnicium. *Balſamene* eſt à בעל שמין *balſamen*. Sic illi Solem vocabant quaſi cœli dominum, ut jam ante probavimus. Buphthalmum dici notat Plinius; quia eſt *ſimilis boum oculis.* Dioſcorides, quia habet ἄνθη ὀφθαλμοειδῆ. Galenus ἀπὸ τοῦ ἀνθῶν ἐοικέναι δοκούντων κατὰ τὸ σχῆμα βοὸς ὀφθαλμῷ; unde Perſicè dicitur כאו גשם *gao geſem*, id eſt, עין אלבקר *oculus vaccæ*, ut interpretatur Avicenna lib. 2. cap. בהאר *bihar*. Indidem *Balſamene* dicta eſt, quia ut bovis oculum ita & Solis orbem florum ſpecies imitatur. Quæ ſimilitudo eo eſt aptior, quod Solem non formâ tantùm, ſed & colore referunt. Sunt enim ἄνθη μήλινα, *flores lutei*; ita Dioſcorides. Galenus: ἐπὶ τήν γε χρόαν τοῖς τοῦ ἀνθήμιδος ἐστὶν ὁμοιότατα, μείζω δ' ἐστὶν αὐτῶν συχνῷ καὶ δριμύτερα, *colore autem* flores *Anthemidis floribus ſunt ſimillimi, ſed multò tum majores, tum acriores.* Anthemidis autem flores Dioſcorides ita deſcribit: ἔνδοθεν μὲν χρυσίζοντα ἄνθη, ἔξωθεν δὲ περίκεινται κυκλοτερῶς λευκὰ ἢ μήλινα ἢ πορφυρᾶ. Avicenna de בהאר *bihar*, id eſt, buphthalmo paulò aliter: *roſa ejus* אצפר *flava folio*, אחמר *rubra in medio*, אסמן *pinguior*, id eſt, denſior *folio albabunegi*, id eſt, anthemidis. Utut ſit rubrum & flavum in intenſo gradu, qui colores buphthalmi floribus tribuuntur, ſunt iidem penè qui Solis; neque aliunde deductum nomen alterum נארת *narat*. Nam Arabicè נאר *nar* eſt ignis, ut Syris נור *nur*, unde Hebr. נר *ner* lucerna. Ergo buphthalmus *narat* dicebatur ab igneo colore florum.

Lib. 25. cap. 8. Lib. 3. Simpl. lib. 6. c. 14.

Libro 4. Polygonum Afris χουλοὺμ, fortè חולים *chulim*, quæ vox Pœnis idem fuerit quod Hebręis חוליות *chulioth* articuli, internodia. Nam חולים & חוליות genere ſolùm differunt & terminatione. Notum autem polygonum aliis polygonata & centinodiam dici, quia *multos habet ramuſculos* γόνασι περιειλημμένους *geniculis cinctos & interſectos.* Ita tradit Dioſcorides. Poteſt & alio referri Punicum nomen. חול *chul* Hebræis eſt parere. Parientibus porrò utiliſſimum eſt polygonon, quia, eodem teſte qui ſuprà, ſuccus ejus ἵστησι ῥοῦν γυναικεῖον προστεθεὶς, *muliebres fluxiones impoſitus ſiſtit.* Unde eſt quod alio nomine vocatur ſanguinaria. Plinius lib. 27. cap. 11. *Polygona Græci vocant quam nos ſanguinariam. Succus ejus cujuslibet partis profluvium excreationeſque cruentas prohibet.*

Ibidem: Περικλύμενον Afris λανὰθ, Arabibus לאן *lana* eſt mollem eſſe, & in ſecunda conjug. לין *laiana* mollire. An hinc לאנת *lanat* Africanis dictum periclymenon, cujus præcipua virtus, quamque adeò primam memorat Dioſcorides, quod σπλῆνα τήκει *lienem mollit?* Plinius item lib. 27. cap. 12. *ſemen ejus; &c. in paſtillos digeritur. Hi reſoluti dantur, &c. ad lienem.* Potuit & reſpici folii mollities. Ibid. Plinius: *Periclymenos fruticat & ipſa, ex intervallo duo folia habens ſubcandida, mollia.* Tamen aliud ſuſpicor. Clymenus & periclymenus ut habent multa communia, ita & nomina ſæpe permutant, & communicant ſibi invicem. Hinc eſt quod clymenon nonnulli vocant periclymenon, ut Auctarii Author obſervat. Σμίλακα item & ἄγονον, quæ ſunt periclymeni propria; Periclymenus enim folia habet ſmilacis vel κισσοειδῆ *hederæ figurâ*, quæ pota ἀγόνους ἱστορεῖται ποιεῖν *ſterilitatem in viris facere referuntur.* Ita Dioſcorides. Viciſſim periclymenus appellatur καλυκάνθεμος, cùm clymeni ſit proprium calices ſeu θυλάκια folliculos habere in ſummo caule. Quo errore abreptus Plinius ſcribit clymeno potâ ſterilitatem etiam in viris fieri, id clymeno tri-

Lib. 25. cap. 7.

tribuens quod alii periclymeno. Sic Africanum nomen *lanath* est cur clymeno potiùs putem quàm periclymeno convenire. Theophrastus veterum in radicum sectione superstitiones referens, ait legi cari quasdam πρὶν ἥλιον ἐπιβάλλειν οἷον καὶ τὸ καλούμενον κλύμενον, *priusquam sol iis incumbat ut quæ vocatur clymenum.* Proinde Auctarii Scriptor notat clymenum à nonnullis appellari ἡλιοφυὲς (leg. ἡλιοφαὲς) ἀνατολικὸν item & δυτικὸν, quod scilicet post occasum legeretur, vel summo manè cùm sol esset circa exortum & mox appariturus. Quod tempus cùm noctis communi nomine comprehendatur, merito לנה *lana* vel לנת *lanath* (in regimine) dicta est herba quæ noctu legebatur. Hebræis quippe לן *lan* est pernoctare. (De hist. plant. l. 9.)

Anchusa Afris βυινεσαθ. Legendum Βυιενεσαθ *Buienesath.* Ita maximè accedit ad Anchusæ nomen Arabicum אבוגלסא *abujelesa*, quale extat in Avicenna libro secundo Canonis. Notum enim est literam g apud Arabes idem sonare quod j consonum: & n & l esse literas homogeneas & facilè permutabiles. De cętero in longo nomine & πολυγραμμάτῳ nulla reperitur mutatio quæ sit alicujus momenti. Alio nomine Arabes vocant שנגאר *singiar.*

Ἄγρωστις *gramen*, Afris ιεβαλ, Hebræis יבול *jebul* & Syris יבל *jebal* in genere significat quemvis terræ proventum; sed & speciatim עשבים herbas, gramina. Ita explicantur יבלי in glossa Talmudica tractatu Joma fol. 782.

Sideritis, Afris ὑδήδονιν. Nihil necesse est monere à ferro Græcè dici σιδηρῖτιν, quoniam glutinandis vulneribus ferro illatis est aptissima, & pręcipuum in bello habet usum. Id ipsum significatur Africano nomine ὑδήδονιν, quod plurale est, quia multæ sunt speciės sideritis: singulare ὑδήδων Arabicè esset חדידאן *hadidan* ab חדיד *hadid*, id est, à ferro voce deducta. Radix חדד etiam Hebręis est acui. Sic ab acie Gallicè ferri genus dicitur *aciarium.*

Sideritis species ἀχίλλειος *Achillea Afris est* ἀσὴθ χιλλὶς חציר הילס *herba chillis*, id est, Achillis. Nominis ratio nota. Avicenna scribit אחילס.

Tragii duas species describunt post Dioscoridem, Plinius, Galenus, Paulus, Oribasius, alii, quarum unam asserunt in sola Creta nasci, alteram multis in locis. Hanc Auctarii Scriptor ignotus dicit ab Afris Ἀχοιοσὶμ appellari, aut ut legendum Ἀχαιοσὶμ. Cùm nemo non videat Ἀχαιοσὶμ plurale esse Phœnicium à singul. Ἀχαιὸς. Itaque herba Ἀχαιοσὶμ est herba Achivorum, vel quod idem est Græcorum. Ex quo fit ut credam hoc nomine non secundam tragii speciem, quæ ubique provenit, sed priorem intelligi, quæ alibi non reperitur quàm in parte Gręciæ, hoc est, in Creta insula. Nam latè sumptum Gręcię vocabulum etiam Cretam complectitur. Ne dicam inter varios Cretę incolas etiam Achivos censeri ab Homero Odyss. τ.

Ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη, ἐν μὲν Ἀχαιοὶ,
Ἐν δ' Ἐτεόκρητες μεγαλήτορες.

Achivos nimirum Mycenis post Troianum bellum profectos aiunt Talthybio duce in Cretam se contulisse. Ita vetus Scholiastes & Eustathius ad hunc locum.

Junci species ὀξύσχοινος *oxuschœnos*, *Afris* χὐδυα. Oxyschœni Dioscorides dicit duas esse species, quarum una est ἄκαρπος sterilis, altera καρπὸν μέλανα ἔχει περιφερῆ, *fructum nigrum habet rotundum.* Theophrastus dicit primùm vocari ἄῤῥενα *marem*, alterum μελαγκρανὶν, id est, *nigricipitem* διὰ τὸ μέλανα τὸ καρπὸν ἔχειν, *quia fructum habet nigrum.* Plinius item junci meminit *fœminini ferentis semen nigrum quem melancranin vocant.* Hesychio quoque μελάγκρανις est ὀξύσχοινος ἢ τὰ ἄκρα μελανίζουσα. Errore manifesto legitur μελάγκρασις non in Hesychio solùm, sed & in Phavorino qui Hesychium pridem exscripsit. Melancranis oxyschœnos Afris *chudua.* Ex duabus oxyschœni speciebus ἄκαρπον neglexerunt, ὅ χρῆσις οὐδεμία πρὸς τὰς ἰάσεις, *cujus in medicina nullus usus est*, ut Galenus disertè scribit lib. 8. Simplic. Alteram ex argumento vocarunt χὐδυα, id est, juncum atrum seu nigrum. In *chudua* prior syllaba sumpta ex Hebræo אחו *achu*, aleph rejecto ut in *Cerne* pro אחרנאה, & *Berut* robore pro אבירות, & in salutationibus *haudoni* pro *have adoni* salve domine mi. Et nuper *bu* pro אבו *abu* in *buienesath*; Et in afterchillos *Chillos* pro *Achillos* אחילס, quomodo Arabes scribunt. אחו *achu* juncum interpretamur cum Chaldæis Interpretibus, qui pro אחו habent גומיא *juncos*, Gen. 41: 2. & 18. imò & cum ipso Jobo qui cap. 8. vers. 11. גומא *juncum* & אחו *achu* pro synonymis ita usurpat, *An crescet* גומא *juncum sine luto, &* אחו *achu sine aqua?* Græci Interpretes ex *achu* fecerunt ἄχι vel ἄχει. Sic Gen. 41: 2. de vaccis Pharaonis: ἐβόσκοντο ἐν τῷ ἄχει, *pascebantur in achi*, id est, באחו. Ita etiam vers. 18. Et Es. 19: 7. τὸ ἄχι τὸ χλωρὸν πᾶν τὸ κύκλῳ τοῦ ποταμοῦ, *achi viride omne quod in circuitu fluminis.* Ubi tamen Hebraicè non est אחו, sed ערות quod gramineta explicant. In quem locum Hieronymus lib. 7. in Esaiam: *Pro junco papyrum* LXX *transtulerunt de quo charta fit, addentes de suo* ἄχυρον (lege ἄχει) τὸ χλωρὸν, *quod in Hebraico non habetur. Cumque ab eruditis quærerem quid hic sermo significaret, audivi ab Ægyptiis hoc nomine linguâ eorum omne quod in palude virens nascitur appellari.* Sirachides etiam cap. 40. vers. 10. Ἄχει ἐπὶ παντὸς ὕδατος καὶ χείλους ποταμοῦ, *achi*, (id est, אחו *achu*) *ad omnem aquam & labium fluvii.* Quidam hûc afferunt ex Oseæ 13: 15. *cùm ille fructificaverit* בין אחים *inter achim*, ac si τὸ אחים *achim* esset plurale τοῦ אחו. Sed ibi אחים sunt fratres. Nam אחו in plurali haberet אחוים ut benè monet Kimchius. Sed de his alibi plura. Superest dicendum cur *dua* in *chudua* nigrum reddamus. Atramentum τὸ μέλαν Hebraicè dicitur דיו *dejo*, & Chaldaicè דיותא *dejoutha* quomodo etiam Syris, Arabicè id ipsum est דויה *duvia* in Giggeii Lexico. Et apud utrosque Britannos *du* hodiéque nigrum sonat. Quam vocem esse priscam ex eo docet Camdenus quod apud Trinobantes in Ptolemæo *Idumanus* dicitur amnis, qui Anglis hodiè *black vvater*, id est, nigræ aquæ. Tale est quod Scotiæ fluvium *Duglas* ex Britannica lingua nigrocæruleum explicant, quia *du* nigrum & *glas* glaucum significat. Ex his conjectura est etiam Pœnorum lingua *du* vel *dua* nigrum significasse, & *chudua* juncum nigrum.

(L. 4. hist. c. 13. — L. 21. c. 18. — Salm. ad Solin. p. 263. — Jer. 36:18. 2 Cor. 3:3. et 2 Joh. 12. et 3:13. Pag. 324.)

De Chrysocome sic habet Author appendicis ad Dioscoridem: Χρυσοκόμη, οἱ δὲ χρυσῖτις, οἱ δὲ χρυσάνθεμος, οἱ δὲ ἀμάραντος, οἱ δὲ Διὸς πώγων, Ῥωμαῖοι Γόζις ζάρβα, Ἄφροι δυβαθ, οἱ δὲ βυρχουμάθ. Et Galenus; Χρυσοκόμη, καλεῖται δὲ καὶ χρυσίτης. Et Plinius: *Chrysocome sive chrysitis non habet Latinam appellationem. Palmi altitudine est, comantibus fulgore auri corymbis.* Hæc ut Græcis *Chrysocome*, *chrysitis* & *chrysanthemos*, sic Afris דהובת *dehubath* vel *dubath* dicebatur ab aureis corymbis. Aurum enim Hebræis זהב & Syris דהב & Arabibus דהב unde מדהבה *deaurata* Ps. 44. (Heb. 45.) vers. 11. id ipsum esse דהובה *dehuba* vel in regimine דהובת *dehubath* nemo non videt, cùm sit pręt. Paül verbi דהב *deaurare.* Aliud nomen *burchumath* videtur id ipsum esse quod Arabicè ברעומה *Burghumath*, permutatis radicalib. ע & ח, ut in Arab. עשק amare pro חשק. Nempe Arabes ברעומה *burghumath* & ברעום *burghum* & ברעמה *burghamath* appellant herbam quamvis *vertice rotundo & multis foliis.* Quin & ברעם *barghama* verbum ea

(Simplic. l. 8. — L. 21. c. 8.)

eâ notione usurpatur. Sic ברעם אלנכרה *herba vertex rotundus fuit, & multis foliis refertus.* Id chrysocome benè convenit, quam habere dicit Dioscorides κόμην κορυμβοειδῆ ὁμοίαν ὑσσώπῳ, *comam corymbi specie, hyssopo similem.* Ita & Plinius; *comantibus fulgore auri corymbis.* Κόρυμβος in monte est vertex: At in plantis quid sit *corymbus* docent hęc Theophrasti de quadam hederæ specie: ἁδρὸν καὶ πυκνὸν καὶ συνεστηκότα τὸν καρπὸν ἔχει καθάπερ εἰς σφαῖραν, ὃν δὴ καλοῦσί τινες κορυμβίαν. Quæ Plinius ita reddidit: *Densus acinus & grandior, racemis in orbem circumactis, qui vocantur corymbi.* Preter similes corymbos comas insuper seu densa foliola & flosculos instar hyssopi spicatim confertos in vertice habet chrysocome, unde & illi nomen.

Hist. plant. l. 3.

Lib. 16. cap. 34.

Μήκων κερατῖτις, *papaver corniculare Afris* σισιμάκα, potiùs שמשם אכם *simsim acam* sesamum nigrum. Quantum à papavere differat sesamum non ignoro. Tamen hoc commune quod sesami semen *papaveris modo* vasculis includitur; ut ex Theophrasto probant Matthiolus & Dalechampius. Addo in panificiis apud Veteres promiscuum utriusque fuisse usum. Quod his verbis Dioscorides disertè docet, quo loco agit de speciebus papaveris: ἡ μὲν τις ἐστὶν ἥμερος κηπευτὴ, ἧς τὸ σπέρμα ἀρτοποιεῖται εἰς τὴν ἐν ὑγιείᾳ χρῆσιν, καὶ σὺν μέλιτι δὲ ἀντὶ σησάμης αὐτῇ χρῶνται. *Papaveris una species est sativa & hortensis, cujus semen pani compinsitur, qui sit in sanorum usum: Eo cum melle utuntur pro sesamo.* Inde Afris papaver *sisim* vel *simsim*, id est, sesamum dictum. Et in papaveris speciebus ceratites *sisimacam*, id est, sesamum nigrum à colore seminis. Quippe cùm tam sesamum quàm papaver hortense candido sint semine, isti semen esse nigrum tradunt medicorum filii. Dioscorides: σπέρμα δὲ μικρὸν μέλαν, ὅμοιον τῷ τῆς μήκωνος, *semen habet parvum, nigrum*, cætera hortensis *papaveris semini simile.* Plinius: *Sylvestrium unum genus ceratitim vocant, nigrum*, &c. Nec semen solùm, sed & habet ῥίζαν δὲ ἐπιπολῆς φυομένην μέλαιναν, *radicem nigram in superficie terræ nascentem.*

Lib. 20. cap. 19.

Psyllium Afris οὐαργουγούμ. Ut pulex Græcè ψύλλα, ita ψύλλιον pulicaris herba dicitur, cujus σπέρμα ψύλλοις ὅμοιον: Ita Dioscorides. Et Plinius: *Psyllium alii cynoides*, &c. *foliis canino capiti non dissimilibus, semine autem pulici, unde & nomen.* Itaque etiam Africanum nomen *vargugum* corruptum videtur ex Arabico ברעות *bargut*, quo non *culex*, ut vult Giggejus, sed *pulex* significatur, ut Hebraico פרעוש. Vide Avicennam IV. 6. 3. & 11. lib. 2. passim. Proinde pro οὐαργουγούμ rescribendum οὐαργουτούμ. Neque verò id novum est ut scribarum imperitiâ γ & τ permutentur. Magnum Salmasium audi in Solinum pag. 708. Οὐιγὸν *pro* Οὐιτὸν *perperam scriptum apud Theophrastum* γ *&* τ *passim confundunt antiqui librarii Græci, ut* ἰσγέον *apud Hesychium pro* ἰστέον, &c. En errorem his planè geminum in Plutarchi Lysandro: φασὶν αὐτὸν πολιορκοῦντι τὴν τῶν Ἀφυγαίων πόλιν ἐν Θρᾴκῃ κατὰ τοὺς ὕπνους παραστῆναι τὸν Ἄμμωνα; διὸ καὶ τὴν πολιορκίαν ἀφεὶς, ὡς τοῦ θεοῦ προστάξαντος, ἐκέλευσε τοὺς Ἀφυγαίους Ἄμμωνι θύειν. *Ipsum Ammonem ajunt illi Aphutæorum urbem in Thracia obsidenti in somnis adstitisse. Quocirca cùm ab obsidione destitisset, tanquam Deo sic imperante, jussit Aphutæos Ammoni sacra facere.* Pro Ἀφυγαίων & Ἀφυγαίους lege Ἀφυταίων & Ἀφυταίους, de quibus Pausanias in Laconicis: Ἀφυταῖοι δὲ τιμῶσιν Ἄμμωνα οὐδὲν ἧσσον ἢ οἱ Ἀμμώνιοι Λιβύων, *Aphytæi Ammonem non minùs colunt quàm in Libya Ammonii.* Eodem exemplo οὐαργουτούμ mutatum in οὐαργουγούμ. Et *Vargutum* est ipsissima vox Phœnicia *bargut* cum Romana terminatione; & B mollius expresso per V consonum. Itaque à forma seminis dicta est hæc herba *Bargut* vel חציר ברעות *herba pulicis*; tum

Lib. 25. cap. 11.

Cap. 312. 329. 352. &c.

ab insita virtute, φασὶ γὰρ ὅτι κομισθεῖσα ἐν οἴκῳ χλωρὰ οὐκ ἐᾷ ψύλλας γένεσθαι, *ajunt enim, si viridis in domum inferatur prohibere quominus in ea generentur pulices.* Dioscoridis verba sunt, ex quibus videtur posse colligi eandem esse quæ ab Avicenna capite de expulsione pulicum appellatur חשישה אלברעות *chasisath-olbarguti*, id est, herba pulicis, & בכיכואנה *bacicuana*, quæ in lecto posita pulices ita inebriat & stupefacit ut moriantur. Tamen puto potiùs conyzam intelligi quæ vera est pulicaris. Saltem id certum psyllium Avicennæ libro secundo planè diverso nomine appellari בזר קטונא *bazar katuna*, unde Hispanis *zargatona*.

Lib 4 fen. 6. tract. 3. cap. 11.

Στρύχνος *solanum Afris* ἀσρισμουνίμ. Legendum ἀσὶρ ἐσμουνί. Hebraicè dixeris חציר השמיני *atsir hassemini* herba octavi, id est, Æsculapii quem Sanchoniathon & Damascius nos suprà docuerunt ἔσμουνι, hoc est, octavum appellari à Phœnicibus, quia Cabirorum octavus fuit. Solanum porro quorsum vocetur herba Æsculapii palam faciunt hæc Apuleji: *Apollo hanc herbam fertur invenisse & Asclepio dedisse.* Itaque ut ab inventore Itali, teste Apulejo, Apollinarem appellarunt; ita Phœnices herbam Æsculapii, in illius gratiam cui ab Apolline data fingitur. Nec immerito Apollini tribuitur herbæ inventio, cujus usu conciliatur ὀλιγοχρόνιος μανία vatum & Poëtarum enthusiasmo similis. Nempe inter solani species est halicacabus, Arabicè כאכנג *kakengi*, quo hausto vates in mentis extasin incidisse Plinius his verbis docet: *Halicacabi radicem bibunt qui sunt vaticinandi callentes, quod furere ad confirmandas superstitiones aspici volunt.* Hinc Poëta lib. 3. Æneidos:

Insanam vatem aspicies.

In quæ verba Servius: *Alii magnam dicunt, sed melius est Deo plenam & vaticinatricem intelligamus, è Græcorum tractum etymologiâ, qui* μάντεις ἀπὸ τῆς μανίας *appellaverunt.* Ita Satan ab omni ævo præstitit se Dei simiam. Quippe etiam veri Prophetæ divino spiritu pleni ita extra se rapiebantur, ut pro insanis haberentur. Vide 2. Reg. 9: 11. & in eum locum Kimchium.

Apul. de virtut. herb. cap. 22.

Plin. lib. 21. cap. 21.

Bunium cur Afris dicatur ζιγὰρ & θεψὼ divinare non possum; nisi putemus utrumque nomen à locis sumptum. Nempe Africæ propriæ urbes sunt *Zugar* & *Thapsus* non procul à Syrti minore. Illius meminit Ptolemæus. Hujus præter Ptolemæum, Strabo, Cæsar, Livius, Plutarchus, Appianus, Dion, Stephanus & alii. Utrique est nomen Punicum. *Zugar* צוער *zohara* vel *zogara* à synonyma quæ prope Sodomam fuit. *Thapsus* תפסח *Thapsa* quæ ad Euphratem. Ad harum urbium nomina tam proximè alludunt duo bunii nomina *zigar* & *thepso*, ut valde verisimile sit illa inde esse translata.

4. Reg. 15: 16. & Joseph.

Buglossum Afris Ἀνσανάφ. Voces mire depravatæ, pro quibus legendum Λυσαναλὺφ ad verbum lingua bovis, cujus folium tam asperitate quàm latitudine est ὅμοιον βοὸς γλώσσῃ. Itaque etiam Arabes appellant לסאן אלתור *Lisano-tthaur* linguam tauri seu bovis, & Persæ apud Teixeiram pag. 4. כאו זבון *Gao-zabon* vaccæ linguam, & è Romanis M. Cato *linguam bubulam.*

De re rust. cap. 40.

Σίκυς ἄγριος *sylvestris cucumer*, Afris κουσιμεζάρ. Hebraicè dicatur קשא מוזר *kisu muzar* ad verbum *cucumer peregrinus.* Arabicè vocatur ספידוס *sephidus* & קתא אלחמאר *kitha elhimari* cucumer asini; ita etiam in officinis *cucumis asininus.*

Thapsia Afris βοίδην. Origo Græci nominis ex Dioscoride nota: ὠνόμασται μὲν θαψία ἀπὸ τοῦ δοκεῖν πρῶτον εὑρῆσθαι ἐν Θάψῳ τῇ νήσῳ τῇ ὁμωνύμῳ. Quamvis alii repertam velint non in Siciliæ insula vel peninsula Thapso, sed in Thapso Africæ. Unde est quod thapsiam in Africa Plinius vehementissi-

Lib. 13. cap. 22.

mam

mam esse ait. Alii rursus thapsiam præferunt ex
Li. 13. cap. 22. urbe Siciliæ Thapso. Nicander in Theriacis:

Θρινακίω μὴ ῥίζαν ἕλευ γυιαλθέα θάψε
Μίξας.

Utri verius, nostrâ nil refert. Solum id quærimus cur Afri βοίδην appellent. Thapsiæ succum è radicibus vimineo qualo injectis Veteres torculari exprimebant. Dioscorides: χυλίζεται δὲ κοπεῖσα ἡ ῥίζα, καὶ διὰ κυρτίδος καὶ ὀργάνε ἐκθλιβεῖσα. Ideò dicta est herba βοίδιν vel βοίδδιν, id est, torcularium. Syri בדין *baddin* dicerent. Sed בד *bad* in βοίδ *boed* mutatum, ut anteà גד *gad* in γοίδ *goed*, id est, coriandrum.

Ἄπιος, quæ & ἰσχὰς, radix est, cujus extrema pars in pyri vel ficûs formam turbinatur. A Romanis in Auctario dicitur ῥάδιξ σιλβέστρις *radix* seu raphanus *silvestris*. Et ab Afris θορφὰθ σαδοὶ eodem planè sensu. Nam θορφὰθ est raphanus, ut habetur libro secundo. Proinde *torphath sadoe* est raphanus agrestis, ad verbum raphanus agri. Id enim est Hebræis שדה *sade* vel שדי *sadai*. De cætero cur raphanus, Hebræis פגל, Punicè dicatur *thorphat*, nullus capio, nisi scribatur תהרופת *thaharuphath*, ab acrimonia ducto nomine, quæ Syris est הריפתא.

Λινόζωσις *Mercurialis Afris* ἀσσμές. De illa sic
Lib. 25. cap. 5. Plinius: *Linozostis sive Parthenium Mercurii inventum est, ideò apud Græcos Hermupoan multi vocant eam, apud nos omnes Mercurialem.* Et Dioscorides: Λινόζωσιν, οἱ δὲ παρθένιον, οἱ δ' Ἑρμῦ βοτάνιον καλῦσι. Idem significatur Punico nomine השומש *asumes* vel *hassumes*, quod propriè ministrum sonat. Itaque herba *asumes* est πόα τῦ διακόνυ herba ministri, nempe Deorum, id est, Mercurii; quem & ministerii ratione Camillum aut Cadmilum appellabant. Plutarchus in Numa: τὸν Ἑρμῆν ἔνιοι τῶν Ἑλλήνων Κάμιλλον ἀπὸ τῆς διακονίας προσηγόρευον. Servius in Æneid. lib. 11. *Mercurius Hetruscâ linguâ Camillus dicitur, quasi minister Deorum.* Idem in Georg. lib. 1. rationem affert Physicam cur dicatur Mercurius Deorum esse minister: *Sciendum autem de planetis quinque duos esse noxios, Martem & Saturnum, duos bonos Jovem & Venerem. Mercurius verò talis est qualis ille cui jungitur. Unde etiam fingitur minister esse Deorum, quod eorum obtemperat potestati.* Sed hęc alibi pluribus.

Κυνία ἡ κυνοκράμβη, id est, canina brassica, Afris ἀρμάς; Item ἀσσμέσλαβον. Apparet ex descriptione mercurialis esse speciem; habet enim φύλλα ἐμφερῆ λινοζώσιδι *folia mercuriali similia:* Et juxta folia semen exiguum rotundum: Et pota solvit alvum, & olerum modo cocta purgat bilem & aquas; quæ communia illi sunt cum mercuriali de qua antè. Inde est quod canina brassica vocatur à nonnullis λινόζωσις ἀγρία *mercurialis sylvestris*, ut habetur in Auctario: atque eódem pertinent Africana duo nomina: Prius ἀρμάς est Mercurii nomen à Græcis mutuatum. Quippe ἑρμάς idem quod ἑρμῆς. Posterius השומש לבון *asumes labon* facile est intelligere ex iis quæ jam dicta sunt; Nempe, ut Linozostis dicebatur herba *harmas* & *asumes*, id est, Mercurii. Sed *labon*, id est, alba, addebatur διακριτικῶς, quia canina brassica hoc habet peculiare, quod tam folia quàm caulis ad albedinem inclinant. Dioscorides: καυλίον ἀνίησι δισπιθαμιαῖον, τρυφερὸν, ὑπόλευκον, *cauliculum binum dodrantum altitudine emittit, tenerum, subalbidum.* Item: φύλλα ἐμφερῆ λινοζώσιδι ἢ κισσῷ, ὑπόλευκα, *folia mercuriali aut hederæ similia habet, subalbida*, &c.

Hæc sunt Africana herbarum nomina quæ leguntur in Auctario, paucissimis exceptis, quæ vel ita corrupta sunt, ut nulla sit spes posse sanari, vel palam Græca aut Latina ut πολέϊμ pro pulegio, βέρζια pro prasio χρύζιτα pro chrysiti vel chrysanthemo, ῥοδοδάφνη pro nerio, & si quæ similia sunt quæ per se statim intelligent vel mediocriter eruditi.

Sunt & in Apuleji libello de virtutibus herbarum Punica quædam vocabula, sed multò corruptiora quàm in Auctario Dioscoridis cap. 1. *arnoglosson Punici artiereon vocant.* In Auctario melius ἀτιειρκὸν quod suprà explicavimus. Interim cùm Pœnis tribuitur idem verbum quod Afris in Auctario, discimus Afrorum nomine Pœnos significari.

Cap. 4. Hyoscyamum Punici *gingam* vocant. Legendum *bingam*, id est, בנג *bengi*. Ita appellat Avicenna lib. 2. Unde & בנג *bannaga* verbum in Giggejo est hyoscyamum alteri offerre degustandum.

Cap. 7. Leontopodion, Punicè *gudubbal*. Arabicè גדב *giadaba* est trahere. In Johanne & A- Joh. 6: 44. & 12: 32.
ctis sæpiusculè occurrit pro Græcis ἕλκειν & ἑλ- & 21: 11. Act. 16: 19.
κύειν. Inde in Avicenna passim אלקוי אלגאדב & 21: 30.
est δυνάμις ἑλκτική. Itaque *gudubbal* גדבבעל ad verbum est *attractio Beli*, Hebraicè dixeris משוכת אלהים *attractionem Dei*, id est, potentissimam. Tale נפתולי אלהים *luctationes Dei* Gen. 30: 8. pro luctationibus validissimis. Item *princeps Dei*, *montes Dei*, *cedri Dei*, &c. Et compositæ voces אפליה *caligo Dei*, id est, maxima Jerem. 2: 31. שלהבתיה *flamma Dei*, id est, vehementissima Cant. 8: 6. quæ Hebraica phrasi pertinent ad αὔξησιν. Ita Punicè *gudubbal* ἕλξις vel ἑλκτικὸν τῦ Βήλυ, qui Pœnorum Deus erat. Nempe ea vis leontopodii, ut omnia infixa corpori extrahat. Plinius: *Omnia infixa corpori extrahunt* Lib. 26. cap. 12.
folia tussilaginis, daucum, semen leontopodii. Et rursus: *Leontopodii semen tritum in aqua & cum po-* Ibid. c. 4.
lenta illitum, spicula sagittarum extrahit. Leontopodii usum iis præscribit Apulejus, qui devotati defixique fuerint in suis nuptiis, ut satyrii si quis ad mulierem non poterit affectari obligatus. Cujus veneficii rara est alioqui mentio apud Veteres.

Cap. 9. Batrachium Punici *Atzicurur appellant.* Legendum חציר קרה *Atzir curra*, herba ranæ. Arabibus saltem קרה *kurra* est rana, à qua nomen inditum batrachio seu ranunculo, quoniam illi & ranis in eodem elemento natales & diçta sunt, aut quod inter ejus frutices frequentes inveniantur ranę. Sed & Arabicè קרה אל־עין *curratho-laini*, id est, *rana fontis*, aquaticę herbę genus est. Arabes כרפס apium explicant. Ranunculum intelligo, quem alio nomine σέλινον ἄγριον *apium agreste* vocari dicit Dioscorides, aut ranunculi speciem sceleratam seu Sardoniam. Quippe hanc etiam in Apulejo nonnulli σέλινον ἄγριον appellant & σέλινον ὑδατικόν. Proinde Servius in illud Poëtę: *Et fallax herba veneni; non cicutam dicit, quæ omnibus nota est, sed illam Sardoniam quæ apiastri similis homines decipit.*

Cap. 47. Callitrichon sive adianton, &c. Latini capillum Veneris, &c. Punici *nesso esse sade.* Hebręis נצה *nisa* est pluma: sed Arabibus נאציה *nasia*, & geminatâ secundâ נצה *nessa* est coma vel cęsaries ἀναλογικῶς. In homine quippe capilli id ipsum sunt quod in avibus plumę. Inde sumptum illud *nesso*. Et pro *nesso esse sade*, puto scribendum נצת השדה *nessath hessade*, capillitium agri. Sic in Auctario adiantum Romani vocant τέρραι καπίλλυς *terræ capillos*.

Cap. 60. *Asterion*, Punicè *derdun*. Omnino legendum *cherdun* vel *cherdan*, quomodo eryngium ab Afris appellari scribitur in Auctario. Quippe utut eryngium & asterion aut aster Atticus plantę sint diversissimę, tamen quia utrisque id commune est, quod foliola habent in modum stellę, Arabes promiscuè sumunt; ut in Serapione videre

est cap. 96. & in Pandectario Matthæi Sylvatici verbo *astaraticon*, quod ab utroque redditur *centum capita.* Asterion alio nomine dicitur βυβώνιον vel inguinalis herba, quia bubonum sive inguinum præcipuum est remedium. Quod non videntur Arabes satis intellexisse, cùm חאלבי *halibi* nominarunt, quia sanat ulcera אלחאלבי, id est, uberis, ex quo חלב lac mulgetur.

Vide Avic. l. 2. pag. 137. et 178. Diosc. l. 4. Galen. Simpl. lib. 8.

Cap. 65. Peristereon Punici *zimicum*, alii *azirgozol.* Peristereon est verbenaca, quæ Græcè περιστερεὼν, id est, columbarium, dicitur ἐκ τοῦ τὰς περιστερὰς ἡδέως διατρίβειν ἐν αὐτῇ, *quia columbæ libenter in ea versantur.* Id ipsum à Pœnis expressum Punico utroque nomine. Sed prius est corruptum, & pro *zimicum* rescribendum *zibicum.* Hoc errore nil frequentius. Audi virum quo nemo hodiè plures Veterum evolvit libros: *Norunt omnes*, inquit, *quàm frequens sit Latinis librariis M & B invicem permutare in scribendo. Sic Mascauda Bascauda. Apud Arnobium Formas pro Phorbas.* Eodem exemplo in Apulejo haberi assero *zimicum* pro *zibicum.* Porro *zibicum* vel *zibic* Pœnis id fuit quod Syris שובך *zubac* vel שובכא *zubca* columbarium. Vide Chaldæum Paraphrastem Es. 60: 8. & Jer. 48: 28. & Os. 11: 11. Itaque ut περιστερεὼν Græcis vox est æquivoca, quâ tam herba quàm turris columbaria significatur, ita planè Punicum שבך *zibic* ad utrumque fuit ambiguum. ש hoc loco per z effero, ut Græci passim. Sic 1. Reg. 4: 3. σιζὰ Hebr. שישא, & Græc. recent. ζατρίκιον scacchorum ludus, Persis & Arabibus שטרנג.

Salmas. in Solin. pag. 400.

Aliud verbenacæ nomen Punicum *azirgozol* nemo non intelligit esse Hebræum חציר גוזל *atsirgozel*, quasi diceres herbam περιστερίου, id est, pulli columbarum. Id enim propriè גוזל *gozel*, ut apparet ex Gen. 15: 9. collato cum Lev. 1: 14.

Cap. 113. cucumer sylvaticum, *Punicè cussi mezara.* Auctarium habet κυσιμεζὰρ, quod suprà explicatum.

Cap. 127. *Brassicam sylvaticam Græci cramben, alii cynocharon* (lege *cynomoron*) *alii cynanchen, alii cynocramben nuncupant, &c. Punici butzutzim.* Cave intelligas cynocramben de qua priùs, speciem mercurialis. Nam adjuncta nomina docent agi de apocyno. Nempe apocynon lib. 4. Dioscoridis οἱ μὲν κύναγχον, οἱ δὲ κυνόμορον, οἱ δὲ κυνοκράμβην, &c. καλοῦσι. Et Paulus Ægineta lib. 6. apocynon ait ideò cynocramben, id est, caninam brassicam, & cynomoron, id est, canum mortem, vocari, quod eos celerrimè enecet. Sed & veneni vim serpere multò latiùs Plinius his verbis docet, ubi de apocyno lib. 24. cap. 11. *canes & omnes quadrupedes necat in cibo datum.* Et Dioscorides: ταύτης τὰ φύλλα σὺν στέατι ἀρτοποιηθέντα καὶ παραβληθέντα κτείνει κύνας, λύκους, ἀλώπεκας, παρδάλεις· παραχρῆμα δὲ παραλύει αὐτῶν τὰ ἰσχία. *Ejus folia cum adipe in panes cocta canes, lupos, vulpes, pardales enecant in cibo data; statim enim eorum coxendices resolvunt.* Itaque videtur Punicum nomen *butzutzim* scribendum esse בוץ־זיזים *buts-zizim*, id est, ferarum mors repentina. זיזים esse feras notum ex Psal. 80: 14. & בוץ *buts* vel *bauts* in Arabum Lexicis exponitur *mors repentina.* Quod mali vim prorsus exprimit; cùm eorum quos citavimus alii hoc venenum celerrimè enecare dicant; alii membra illico resolvere παραχρῆμα παραλύειν. Hæc sunt Apuleji Punicæ voces nullâ omissâ, quod quidem sciam.

CAPUT XVI.

Punica ex Hieronymo & Augustino: Tertulliani locus explicatus.

Gen. 36: 24. ימים Hieronymus tanquam ex lingua Punica reddit *aquas calidas*, id est, חמים. Aquæ vox hîc supplenda. חמי דטבריא *calidæ Tiberiadis*, supp. aquæ. *Emmaus* vel *Ammaus*, id est, חמאי, quia ibi thermæ. Emmaus una prope Tiberiadem, altera stad. 60. distat ab Hierosolymis. *Triginta* legitur in Josepho Latino: sed in Græco ἑξήκοντα, ut Luc. 14: 13. Etiam illic thermæ. *Alma* Punicè virgo ut עלמה Es. 7: 14. Punicæ voces quæ misericordiam, pietatem & fidem significant quomodo similes & dissimiles. *In sacerdotibus Eucaddires, & in numinibus Abaddires. Abaddir* lapis Bætylus de quo suprà. Vel אב אדיר pater magnificus. אדיר *addir* veri Dei epithetum etiam falsis tribui. *Eucaddires* potiùs *Encaddires* vel *Enucaddires*, חנוכי אדיר, id est, initiatos *Addiri* Dei. *Namphanio*, imò נעם־פעמו *namphamo*, boni pedis homo. *Ossum* pro osse fortè ex Punico עצם. Punica Psalmorum versio. *Extendit manum suam* phrasis Hebræa & Punica. Hebraismus similis in Africanis scriptoribus observatus à V. Cl. Desid. Heraldo. *Baal* Juppiter & *Astarte* Juno. Nomina Punica ex *Baal* composita. *Mammon* lucrum Punicè, Syr. divitiæ, & lucrum. אמונה Græc. πλοῦτον, Ps. 36. al. 37: 3. ממון à qua radice. *Salus* Punicè tres, ut Hebr. שלוש *salos. Chanani* כנעני Pœnus. *Abeliani* vel *Abeloitæ* hæretici, Pœnis *Abelonii*, qui ab uxoribus abstinebant, unde dicti. Fabula vetus Adamum post necem Abelis per annos 130. ab Eva abstinuisse. Inde Arab. תאבל *theabbala* continuit se ab uxore. *Messias* unctus, *Messe* unge. Baptismus Pœnis *salus*, Eucharistia *vita.* Fœmininum Pœnis pro neutro: *Iar* lignum Pœnis ut יער *jaar* sylva Hebr. Item *jar* dubitantis & hæsitantis: sic יער & תוער Arab. *in sermone attonitum hærere. Edom* sanguis Pun. ut Hebr. דם *dam.* Cœlestis seu Urania Dea Carthaginensium. Ratio nominis. Prov. Punicum. *Nummum quærit pestilentia, &c.* λοιμὸς pestis pro homine nequam & qui turbas concitat. Tertulliani locus emendatus & explicatus. Euhodus Antonini Caracallæ pædagogus, *Torpeion* Afris dictus, id est, תרבין *turbejan* pædagogus.

Dolendum est quod vel Hieronymo defuit Punicæ linguæ peritia, vel Augustino Hebraicæ. Nam si alteruter, aut Patrum quis alius cætera doctus, linguam utramque calluisset, ex Punica in Hebraicam potuisset multa transfundere, unde affulsisset magna lux non paucis Veteris Testamenti locis quæ nobis sunt obscurissima: & grandi aliquo ea de re conscripto volumine sitim nostram explevisset, quam irritant duntaxat pauculis notis hinc inde sparsis.

In Gen. 36: 24. ubi Ana legitur in deserto invenisse את הימים *eth hajemim*, quod Græci reliquerunt ἀνέκδοτον; Onkelos *Gigantes* exponit, id est, אימים *emim*; Quidam apud Hieronymum *maria*; id est, ימים *jammim*; Vulgatus *aquas calidas:* Chaldæi, Hebræi & Arabes *mulos*; in eum inquam locum hæc inter cætera habet Hieronymus: *Nonnulli putant aquas calidas, juxta Punicæ linguæ viciniam, quæ Hebrææ contermina est, hoc vocabulo signari.* Punctis scilicet vocabulis nondum adscriptis pro Hebræo הימים *hajemim* potuit legi חימים *hemim.* Arabicè porrò חמים *hemim* eodem sono, nisi quod initio vocis densior est aspiratio, *aquas calidas sonat.* Giggejus אלחמים (*alhemim*) *aqua calida.* Unde verbum אסתחם *calidâ se lavit.* Verum quidem est vi vocis solùm *calidam* significari. Sed & Romani cùm calidam dicunt vocem aquæ facilè supplent. Sic apud Talmudicos חמי דטבריא (*hamme de Tiberia*) *calidæ Tiberiadis* supple aquæ. Josephus de Bello Judaico lib. 2. cap. 26. ἱκέτευε δι' ἐπιστολῆς τὸν Ἰώσηπον ἐπιτρέψαι πρὸς θεραπείαν αὐτῷ χρήσασθαι τοῖς ἐν Τιβεριάδι θερμοῖς ὕδασιν; *per epistolam à Josepho postulavit, ut sibi medicinæ gratia Tiberiensibus aquis calidis uti permitteret.* Loco prope Tiberiadem, in quo sunt thermæ, nomen *Emmaus* vel *Ammaus.* Josephus Antiquit. lib. 18. cap. 3. ubi de Tiberiade prope lacum Genesareth ab Herode conditâ: Θέρμαι δὲ οὐκ ἄπωθεν ἔνεισιν ἐν κώμῃ Ἀμμαοῦς ὄνομα αὐτῇ, *Thermæ autem non procul sunt in vico cui nomen Ammaus.* Ammaus, id est, חמאי nomen ex חמי deflexum, quod aquas calidas sonat. Idem de Bello Jud. lib. 4. cap. 1. Μεθερμηνευομένη δὲ Ἀμμαοῦς, θερμαὶ λέγοιτ' ἄν, ἔστι γὰρ ἐν αὐτῇ

αὐτῇ πηγὴ θερμῶν ὑδάτων πρὸς ἄσκησιν (lege ἄκεσιν) ἐπιτήδειος. *Ammaus autem, si quis interpretetur, idem erit quod thermæ; ibi enim est fons calidarum aquarum & ad morborum curam idoneus.* Alius vicus Ammaus vel *Emmaus* quem ab Hierosolymis distare
Luc. 24:13. scribit Lucas stadia sexaginta. Quomodo & Josephus de Bello Judaico lib. 7. cap. 26. χωρίον ἔδωκεν εἰς κατοίκησιν, ὃ καλεῖται μὲν Ἀμμαοῦς, ἀπέχει δὲ τῶν Ἱεροσολύμων σαδίους ἑξήκοντα; *locum habitandum dedit qui vocatur Ammaus; distat autem ab Hierosolymis sexaginta stadiis.* Sed Latinus Interpres perperam habet *triginta stadiis.* Fefellit id doctissimum interpretem, cujus verba sunt in Luc. 24: 13. *Aut hîc peccatum est in numero, aut apud Josephum non rectè scribuntur stadia triginta.* De cætero eadem ratio nominis quæ suprà. Nam & hîc aquæ sunt θεραπευτικαὶ, ut in altera Emmaunte prope Tiberia-
Vide et Wilhelm. Tyr bel. sac. l. 7. c. 24. dem. Nicephorus lib. 10. cap. 31. *In Palæstina civitas est Nicopolis nomine, quæ vicus antiquitùs fuit, sacro Evangeliorum librò cognitus, in quo Emmaus nuncupatur, &c. Ante civitatem istam in trivio, &c. fons quidam est morborum hominibus omnium, atque etiam variorum animantibus ipsis laborum auxilium.*

Idem Hieronymus in locum Esaiæ πολυθρύλλητον, cap. 7. vers. 14. *Ecce virgo concipiet, &c. Linguâ,* inquit, *Punica quæ de Hebræorum fontibus dicitur manare propriè virgo ALMA appellatur.* Judæos nemo nescit litem movere de voce עלמה *alma*, quâ puellam, non virginem, significari contendunt. Sed ut reliqua taceam, Seniorum interpretationem, quam sequitur Matthæus non parum firmat, quod à Pœnis hoc vocabulo virgo designabatur: atque utinam id nobis ex aliquo teste constaret, cui Judæi plus tribuerent. Hæc solùm ex Hieronymo. At in Augustino qui Pœnum se esse agnoscit lib. 3. contra Julian. cap. 17. aliquantò plura occurrunt, quæ ordine referam prout singulis tomis se offerunt.

In libro de magistro cap. 13. *Omitto quod multa non benè audimus, & quasi de auditis diu multumque contendimus: velut tu nuper verbo quodam Punico, cùm ego misericordiam dixissem, & pietatem significari te audisse dicebas ab iis quibus hæc lingua magis nota esset. Ego autem resistens, quod acceperis tibi omnino excidisse asserebam. Visus enim mihi eras non pietatem dixisse, sed fidem, cùm & conjunctissimus mihi assideres, & nullo modo duo nomina similitudine soni aurem decipiant. Diu te tamen arbitratus sum nescire quid tibi dictam sit, cùm ego nescirem quid dixeris. Nam si te benè audissem, nequaquam mihi videretur absurdum pietatem & misericordiam uno vocabulo Pu-*
Retract. l. 1. c. 12. et Confess. l. 9. c. 6. *nicè vocari.* Dialogus est inter Augustinum & Adeodatum filium tum annos natum sedecim, quibus cùm linguæ Punica & Latina essent ex æquo familiares, utrâque promiscuè utebantur. Augustinus ergo Punicè רחמנות *rahmanuth* dixerat, id est, misericordiam. Vox est in usu hodiéque apud Syros. Simili vocabulo ex eadem radice dicebatur pietas, fortasse *rahamanuth.* Sic quæ Latinis erat *pietas*, Italis, Gallis & Anglis est misericordia. Et Joh. 5: 2. pro Syro בית חסדא *(beth-hesdo,)* id est, *domo pietatis*, Arabs habet בית אלרחמה *(baitho-rrahmathi) domum misericordiæ.* Adeodatus porro cùm רחמנות *rahamanuth*, id est, pietatem, diceret, patri visus est הימנות *hemanuth* dixisse, id est, fidem.

Epistol. 44. Maximo Madaurensi Pœnos habere dicit *in sacerdotibus Eucaddires, & in numinibus Abaddires.* Lapis Bætylus, ut docuimus, à Phœnicibus impensè cultus alio nomine vocabatur *abaddir*, ut est apud Priscianum, voce corrupta ex אבן דיר *eben dir*, quasi lapidem globosum dicas, quali forma hos lapides describunt Photius, & Damascius. An hi sint Dii Abaddires de quibus Augustinus, lectorum esto judicium. Potest etiam *Abaddir* reddi *pater magnificus*, voce conflata ex אב *ab* & אדיר *addir*. Hebræis אדיר *addir* magnificus, veri Dei est epithetum Ps. 8: 1, 10. & 76. 5. & 93: 4. Esa. 33: 21. Proinde etiam à Philistæis אדירים *addirim* magnifici Dii vocantur, qui percusserunt Ægyptios 1 Sam. 4: 8. numero plurali quidem, sed sensu singulari, ut in illum locum probat Drusius. Neque enim latebat Philistæos unum Deum à Judæis coli. Itaque paulò antè dixerant, *venit Deus in castra.* Inde nomen *addir* translatum ad falsos Deos. Et *Atergatis* vel *Adargatis* Dea Syra multis videtur esse אדיר דג *addir-dag* piscis magnificus, qui habuit inferiora piscis, ut ex Luciano constat. Ita Pœnis *ab-addir* pater magnificus potuit esse nomen Dei alicujus, cujus sacerdos *encaddir* dictus pro חנוך אדיר *enuc addir*, id est, initiatus sacris Addiri Dei. Itaque in Augustino pro *eucaddires* legi malim *encaddires*, aut etiam *enucaddires.*

Ibidem: *Namphanio quid aliud significat quàm boni pedis hominem, id est; cujus adventus afferat aliquid fœlicitatis.* Legendum נעם פעמו *Namphamo*, id est, pulcher vel bonus est pes ejus; ut pulchrè observavit ὁ μακαρίτης Samuel Petit Miscellaneorum lib. 2. cap. 3.

Idem de doctrina Christiana lib. 3. cap. 3. *Mallem cum barbarismo dici, non est absconditum à te ossum meum, quam ut ideò esset minus apertum, quia magis Latinum est.* Et lib. 4. cap. 10. *cur pietatis doctorem pigeat imperitis loquentem ossum potiùs quàm os dicere?* Et in Psalmo 138. *Quod vulgo dicitur ossum, Latine os dicitur.* Et rursus: *Habeo in abscondito quoddam ossum. Sic enim potiùs loquamur. Melius est ut reprehendant nos Grammatici, quàm non intelligant populi.* Ossum videtur corruptum ex Punico עצם *etsem* vel *etsum* ejusdem significationis. In illo ipso Psalmi loco, quem citat Augustinus, *ossum meum* Hebraicè est עצמי *atsmi.* Fortè Punica versio habuit עצומי *etsumi*, quod sequuti sunt qui in Africa Latinam procurarunt. Punicæ Psalmorum versionis meminit Augustinus in Psal. 118. in fine. *Latine*, inquit, *vel Punicè quos abecedarios vocant Psalmos.*

Idem Locutionum lib. 1. in illud Gen. 8: 9. *Et extendit manum suam. Locutio est*, inquit, *quam propterea Hebraam puto, quia & Punicæ linguæ familiarissima est, in qua multa invenimus Hebræis verbis consonantia: nam utique sufficeret, & extendit manum; etsi non adderet suam.* Rectè conjectat vir summus phrasin esse Hebrææ linguæ, quâ pronomen tam eleganter additur quàm eleganter omittitur Romanâ linguâ. Huic non absimilem Hebraismum in Afris scriptoribus observat vir doctus inter paucos Desiderius Heraldus, mihi tam affinitate quàm amicitiâ conjunctissimus: scripserat, inquit Tertullianus Apologetici cap. 25. *Jupiter Cretam suam Romanis fascibus illam concuti sineret*, phrasi Hebraica Afris scriptoribus non incognita. Apuleius Apologia: *Videlicet quod animi partem rationalem, quæ longè sanctissima est eam violet.* Plautus in Asinaria:

Rivalis amens ob ereptam mulierem,
Is rem uxori per parasitum nunciat.

Hæc ille commentariis in Tertulliani Apologeticum pag. 112.

Idem lib. 7. Locutionum, cap. 1. *Solet dici Baal nomen esse apud gentes illarum partium Jovis; Astarte autem Junonis; quod lingua Punica putatur ostendere. Nam Baal Punici videntur dicere Dominum: unde Baalsamen quasi Dominum cœli intelliguntur dicere; Samen quippe apud eos appellantur. Juno autem sine dubitatione ab illis Astarte vocatur.* Aliis Astarte est Venus, aliis Urania & Luna. Sed ut hæc numina nihil erant quàm humani cerebri figmenta:

ita nihil tam vagum quàm mystarum deliria de Diis suis. Junonem exponit Augustinus ex Romanorum sententia. Sic de Carthaginensi Astarte Horatius Od. 1. lib. 2.

Juno & Deorum quisquis amicior
Afris.

Et Virgilius lib. 1. Æneid.

Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
Posthabitâ coluisse Samo.

Unde Tertullianus Apologet. cap. 25. *Vellet Juno Punicam urbem posthabitâ Samo dilectam ab Æneadarum utique genere deleri?* Et Cyprianus in libro de Idolorum vanitate: *Juno vel Argiva, vel Samia, vel Pœna.* Hinc Carthago Junonia dicta. Solinus cap. 30. al. 27. *A Cajo Gracchο colonis Italicis data, & Junonia ab eo dicta.* Jam dictum de *Baalsamen*, pro quo in Philone scribitur Βεελσάμην. Sed Baal accedit magis ad Scripturam Hebraicam; & Pœnos ita loquutos constat ex nominibus *Hannibalis*, *Asdrubalis*, *Adherbalis*, *Maharbalis*, *Mastanabalis*, *&c.* quæ ex *Baal* composita sunt, non ex *Beel* aut *Bel.* Sed & in Plauti Pœnulo legitur *Balsamen.* Atque inde balsamenam dici buphthalmum suo loco docuimus.

Matth. 6: 24. Idem de sermone Domini in monte lib. 2. exponens hæc Christi verba, *non potestis Deo servire & Mammonæ. Mammona*, inquit, *apud Hebræos divitiæ appellari dicuntur. Congruit & Punicum nomen. Nam lucrum Punicè Mammon dicitur.* Et de verbis Domini serm. 35. *Hebræum verbum est* (Mammona) *cognatum linguæ Punicæ. Istæ enim linguæ sibi significationis quadam vicinitate sociantur. Quod Punici dicunt Mammon, Latinè lucrum vocatur. Quod Hebræi dicunt Mammona, Latinè divitiæ vocantur.* Hebræi, id est, Chaldæi & Syri, quorum dialecto ממון *mamon* vel ממונא *mamona* divitias plerumque sonat. Inde est quod Psal. 36: (Hebr. 37.) 3. Græci אמונה πλȣ̃τον reddunt. Nempe legerant ממונה. Radix non est אמן ut volunt: multò minùs טמן aut כמן; sed מון inusitatum, pro quo מול dicunt Arabes N & L quod sæpe fit permutatis. מול Arabicè est ditescere; inde מאל plur. אמואל sunt divitiæ. Sed & Pœnorum instar Chaldæi ממון *mamon* pro lucro passim usurpant, ut cùm in Paraphrastis occurrit pro Hebræo בצע. Exempla vide Genes. 37:26. Exod. 18: 21. Jud. 5: 19. 1. Sam. 8: 3. Job. 22: 3. &c.

Idem in expositione inchoata epistolæ ad Romanos: *Non arbitror prætereundum quod pater Valerius animadvertit admirans. In quorundam rusticanorum collocutione cùm alter alteri dixisset salus, quæsivit ab eo qui & Latinè nosset & Punicè, quid esset salus, responsum est tria: tum ille agnoscens cum gaudio salutem nostram esse Trinitatem, convenientiam linguarum non fortuitò sic sonuisse arbitratus est.* Summa est Punicè *salus* idem esse quod *tria.* Quod ab Hebræo שלוש *salos* abest multò propiùs quàm vel Chaldæum תלתא *thelatha*, vel Arabicum תלאתה *thselathsatho.*

Ibidem: *Interrogati rustici nostri quid sint, respondentes Chanani, corruptâ scilicet, sicut in talibus solet, unâ literâ, quid aliud respondent quàm Chanani?* Imò Punicum *Chanani* magis accedit ad Hebræum כנעני quàm Romanum *Chananæus.* Interim id notandum Chananæorum nomen in Africa tandiu servatum, nec rusticos ipsos latuisse gentis originem.

Idem de Hæresibus ad Quod vult Deum cap. 87. *Est quædam hæresis rusticana in campo nostro, id est, Hipponensi, vel potiùs fuit*, &c. *Abelonii vocabantur Punica declinatione nominis. Hos nonnulli dicunt ex filio Adæ nominatos, qui est vocatus Abel: unde Abelianos vel Abeloitas eos nos possumus dicere. Non miscebantur uxoribus, & eis tamen sine uxoribus vivere sectæ ipsius dogmate non licebat. Mares ergo & fœminæ sub continentiæ professione simul habitantes puerum & puellam sibi adoptabant in ejusdem conjunctionis pacto successores suos futuros.* Quisquis author est Prædestinati, quem anno præterito primus edidit doctissimus Sirmondus, hos hæreticos penè omnium antiquissimos esse tradit: *In octogesima*, inquit, *& septima hæresi Abeloitas nominamus, qui cùm sint priores omnibus hæreticis, nunc nostris temporibus finiti.* Nitebantur loco Pauli 1. Cor. 7: 29. οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες ὦσι. Quod docet idem Author: *Nostros*, inquit, *arguebant ita non in lege nostra exerceri conjugia, ut & qui nubunt tanquam non nubentes sint.* At cur *Abeloitæ*, vel Punica flexione *Abelonii* dicti? Ab Abele, inquiunt. Ita Augustinus cunctanter & ex relatu aliorum. Sed ille alter quem citavimus, affirmatius: *Isti ex filio Adæ sibi nominis derivationem adsumpserant, id est, ab Abel Abeloitas se nominari voluerunt.* Quod quis intellexerit, cùm his hæreticis non videatur quicquam fuisse commune cum Abele? Fallor, aut eo penetraverat fabula, quæ totum Orientem jam pridem pervagata est, Adamum post Abelis necem ab uxore abstinuisse per annos centum & triginta. Ita habetur in vetustissimo libro Beresith Rabba, quem citant Rabbi Moses filius Maimon in more Nebochim lib. 1. cap. 7. & Tanchuma in commentario quod vocant *Jelammedenu*, editionis Venetæ pag. 4. & R. Selomo in Genes. 4: 25. & Elias in Thisbi voce לילית. Inde Arabicum verbum ex Abele factum תאבל *theabbala* est ab uxore continere se. Giggejus תאבל אדם *Adam ab Eva abstinuit ob necem Abelis.* Item: תאבל ען אמרתה *vir se continuit ne cum uxore congrederetur.* Eodem exemplo Abelonii אבלונים dici potuêre המתאבלין, id est, qui ab uxoribus se continebant, quomodo ab Eva putatur Adam abstinuisse post Abelem interemptum.

Idem contra literas Petiliani lib. 2. cap. 104. *Hunc Hebræi dicunt Messiam, quod verbum Punicæ linguæ consonum est.* Et in Joannem tractatu 15. *Unctus Græcè Christus est, Hebraicè Messias, unde & Punicè messe dicitur unge. Messe*, id est, משח, unde 1. Sam. 16: 12. משחהו *unge illum.*

Idem de peccatorum meritis & remissione lib. 1. cap. 24. *Optimè Punici Christiani baptismum ipsum nihil aliud quàm salutem, & sacramentum corporis Christi nihil aliud quàm vitam vocant.* Baptismus vocabatur salus, quia dicitur Marc. 16: 16. ὁ πιστεύσας καὶ ὁ βαπτισθεὶς σωθήσεται. Et 1. Pet. 3; 21. ὑμᾶς σώζει βάπτισμα. Quò alludens quisquis scripsit tractatum de utilitate pœnitentiæ, quem Augustino tribuunt, Baptismum definit *salutis aquam.* Verba sunt: *Baptismus, id est, salutis aqua non est salutis, nisi Christi nomine consecrata.* Rursus Eucharistiæ vitæ nomen inditum, propter vim vivificam. Rectè enim Epiphanius in anacephalæosi pag. 154. βρῶσις μὲν ὁ ἄρτος, ἡ δὲ δύναμις ἐν αὐτῷ εἰς ζωογόνησιν, *cibus quidem est panis, sed in eo virtus est vivifica.* Ea se exerit erga fideles. His enim Christus est panis vitæ, ex quo si quis manducaverit, vivet in æternum. Verba Punica quibus *salus* & *vita* dicebantur non satis scio. Nisi quod Punicum vitæ nomen puto ad Hebræum allusisse, quia ex eo deductum est *Avo*, id est, *vive*, fausta comprecatio sese mutuo salutantium apud Plautum in Pœnulo.

Idem in Psal. 26. *Quomodo solemus loquentes dicere, verbi gratiâ duas habes, non dicimus duo: hoc more loquendi usa est Scriptura. Unam*, inquit, *petii à domino, hanc requiram.* Verbis Latinis exprimit Augustinus Pœnorum phrasim, qui cùm, ut Priscianus author est, neutro genere carerent ut Hebræi & Syri, pro eo fœmininum usurpabant. Itaque ut Hebræi dicunt אחת שאלתי *unam petii*, ita Pœni Psal. 26: (al. 27.) & in Vulgat. Prisc. l. 5.

Pœni *duas habes*, cùm Latinè dicatur *unum* & *duo*.

Idem in Psal. 123. *Quod Punici dicunt jar non lignum, sed quando dubitant, hoc Græci ἆρα, Latini possunt vel solent dicere; putas, cùm ita loquuntur; Putas, evasi hoc?* Ergo Punicè *jar* est lignum, & particula dubitantis, ut ἆρα. Utriusque ratio patet. יער *jaar* Hebræis sylva, Pœnis lignum erat nonnihil translata significatione. Sic Gręcè ὕλη *sylva* etiam pro ligno sumitur: & *bosci* vox vernacula ad utrumque est ambigua. Rursus *jar* apud Pœnos particula erat hæsitantis & dubitantis. Inde Arabica verba וער & תוער *jod* & *vau* permutatis, quod illis est tralatitium. Giggeius ועדתה פי אלכלאם, *in sermone illum attonitum reddidi* תוער פי אלכלאם, *in sermone attonitus hæsit.*

Idem in Ps. 136. *Interpretatur autem, quantum dicunt qui illam linguam*, (id est, Hebræam) *noverunt, Edom sanguis: nam & Punicè Edom sanguis dicitur.* אדום *Edom* Hebraicè rubrum significat, ut testatur ipse Moses Genes. 25: 30. Nec verò est absimile quod hodiè docti contendunt, mare Rubrum inde esse dictum. Nam à mari Rubro allui terram Edom vel ex Scriptura compertum. Vide 1 Reg. 9: 26. Sed & à rubedine sanguinem Syri אדם *adam* & אידם *idam*, Pœni *Edom*, Hebræi & Arabes דם *dam* appellant per aphæresim.

Idem de verbis Domini serm. 29. *Carthago in nomine Christi manet, & eversa est Cœlestis, quia non fuit Cœlestis, sed terrestris.* Cœlestis vel Urania eadem quæ Astarte. Herodianus: τῆς Οὐρανίας τὸ ἄγαλμα μετεπέμψατο σεβόντων αὐτὸ ὑπερφυῶς Καρχηδονίων τε καὶ τῶν κατὰ τὴν Λιβύην ἀνθρώπων. Et paulò post: Λίβυες μὲν οὖν αὐτὴν Οὐρανίαν καλοῦσι, Φοίνικες δὲ Ἀστροάρχην ὀνομάζουσι. Hæc est illa Urania quam Herodotus primò Ascalone cultam tradit, deinde in Cypro & Cytheris: quibus consona legere est in Pausaniæ Atticis. Cœlestem pro Urania nominant Romani scriptores. Ammianus Marcellinus lib. 22. de Asclepiade Philosopho. *Deæ cœlestis argenteum breve figmentum quocunque ibat secum solitus afferre.*

Vide Pithoei Adversf. l. 1. c. 4.

Trebellius Pollio in triginta Tyrannis: *Afri Celsum Imperatorem appellarunt peplo Deæ Cœlestis ornatum.* Julius Capitolinus in Pertinace: *Multas seditiones perpessus dicitur vaticinationibus earum quæ de templo Cœlestis emergunt.* Et in Macrino: *Vates cœlestis apud Carthaginem quæ Deo repleta solebat vera canere.* Tertullianus Apolog. cap. 24. *Unicuique etiam provinciæ & civitati suus Deus est, ut Syriæ Astartes, ut Arabicæ Dusares, ut Africæ Cœlestis.* Ibid. cap. 23. *Illa ipsa virgo Cœlestis pluviæ pollicitatrix.* Philastrius de Hæres. cap. 15. *Alia est hæresis in Judæis, quæ Reginam quam & fortunam cœli nuncupant: quam & Cœlestem vocant in Africa.* Salvianus lib. 8. *Cœlestem illam scilicet Afrorum dæmonem dico.* Cœlestis iterum meminit Augustinus de Civitate Dei lib. 2. cap. 4. *Cœlesti*, inquit, *virgini. &c. talia per publicum cantitabantur à nequissimis scenicis, &c.* Nec vero est absimilis Petri Fabri conjectura in Augustini enarratione in Psal. 9: 8. legendum *Carthagini ubi nunc est regnum Cœlestis?* non cœleste, ut vulgò. Origo nominis à figura. Pingebatur enim vecta leone cœlum commeans. Apuleius lib. 6. Metamorph. *Magni Jovis germana & conjuga, sive tu Sami, quæ querulo partu vagituque & alimonià tuâ gloriatur, tenes vetusta delubra; sive celsæ Carthaginis, quæ te virginem vecturâ leonis cœlum commeantem percolit, beatas sedes frequentas.*

Petri Fab. Semest. l. 3. cap. 2.

En ex eodem Augustino Punicum proverbium, sed Latinis verbis expressum in sermone 24. de verbis Apostoli: *Proverbium notum est Punicum, quod quidem Latinè vobis dicam, quia Punicè non omnes nostis. Punicum enim proverbium antiquum: Nummum quærit pestilentia, duos illi da ut ducat se*, id est, ut à te abscedat. Idem proverbium his verbis repetitur in libro Homiliarum quinquaginta Homil. 10. *Pestilentia ante ostium venit, & nummum quærit, duos illi da, & ducat se.* Pestilentiæ nomine contentiosum hominem intelligebant, qui lites ex litibus serit. Itaque hæc est mens adagii ab homine litigioso pacem quovis pretio esse redimendam. Rectè igitur Augustinus hoc adagium confert cum Christi dicto Matth. 5: 40. *Si quis vult in judicio tecum contendere & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.* Phrasi non absimili λοιμὸς, id est, pestis, à Luca nominatur qui seditiones excitat Act. 24: 5. & in Versione LXX Seniorum λοιμὸς dicitur qui Hebræis בליעל *nequam*, לץ *derisor*, עריץ *violentus*, פריץ *effractor*, *latro*, רע & רשע *impius.*

Sequitur locus ex Tertulliano ad Scapulam cap. 4. qui multos torsit hactenus: *Ipse etiam Severus pater Antonini, Christianorum memor fuit. Nam & Proculum Christianum, qui Torpacion cognominabatur, Euhodeæ procuratorem, qui eum per oleum aliquando curaverat, requisivit, & in palatio suo habuit usque ad mortem ejus, quem & Antoninus optimè noverat.* Hìc docti multa quærunt, 1. quid sit *Torpacion*, 2. quid *Euhodea*. 3. Et quî fieri possit ut Severo Imperatore per oleum sanato, tam illustris miraculi fama sic in obscuro latuerit, ut nemo alius meminerit. 4. Aut à Severo tanquam ignotus requirendus fuerit is cui tanto beneficio erat devinctus. Hæc qualiacunque sunt non difficulter solventur, si pro *Torpacion* scribas *Torpaejon* & *Euhodi* pro *Euhodeæ*. *Torpaion* lego cum editione Basiliensi An. 1528. quam magnâ curâ Beatus Rhenanus procuravit. Idem in Gorziensi codice author est *Euhode* haberi, unde *Euhodi* parum recedit. Euhodus sub Severo vir fuit magni nominis, qui postquam Severi filium Antoninum Caracallam sibi à parente commissum summo studio educasset, ab ipso interemptus est. De eo sic Dionis epitomastes Xiphilinus in Severo pag. 315. & 316. (ὁ Ἀντωνῖνος) διὰ Εὐόδου τοῦ τροφέως αὐτοῦ, *Antoninus per Euhodum nutritium*, vel *præceptorem suum, &c.* Et pag. 317. Σατορνῖνος μὲν τοι καὶ Εὔοδος τότε μὲν ἐτιμήθησαν, ὕστερον δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀντωνίνου ἐθανατώθησαν. *Saturninus quidem & Euhodus tunc maximè in errore erant, sed deinceps ab Antonino interfecti sunt.* Item: Ψηφιζομένων δὲ ἡμῶν ἐπαίνους τινὰς τῷ Εὐόδῳ, *cùm suffragiis* senatûs *laudes aliquas Euhodo decrevissemus.* Et in Antonino pag. 326. τοὺς δὲ δὴ οἰκείους, τοὺς μὲν ἀπήλλαξεν, ὧν καὶ Παπινιανὸς ὁ ἔπαρχος ἦν, τοὺς δὲ καὶ ἀπέκτεινεν, ὧν ἦν ὁ Εὔοδος ὁ τροφεὺς αὐτοῦ. *Domesticorum autem alios amovit, in his Papinianum præfectum Prætorio, alios autem interfecit, in quo numero fuit ipsius præceptor Euhodus.* Hic Euhodus ab Afris Punico nomine *Torpeion* appellabatur, id est, תורבין *turbejan* τροφεὺς *pædagogus*, *nutricius*, quia Imperatoris Severi popularis sui filium educaverat, atque inde Procurator ipsius Proculus διακριτικῶς *Proculus Torpeion*, id est, ὁ Πρόκλος τοῦ τροφέως: *Proculus* Cæsarei *pædagogi*. Vox תורבין *turbejan*, à qua *Torpaion* Chaldæis & Syris est in multo usu. Sic Num. 11: 12. in Onkelo: *Ut portat* תורביינא *turbeiana infantem suum. Turbeiana*, id est, ὁ τροφεὺς (Hebraicè habetur האמן & in Jonathane פדגוגא *padgoga* pędagogus.) Et 2 Reg. 10: 1. ולתורביינא דאחאב *& ad nutritios Achabi.* Et Es. 49: 23. *Et erunt Reges* תורבניך *nutritii tui.* His ita explicatis cætera facilia sunt: *Severus, &c. Proculum Christianum, qui Torpaion* (תורבין) *cognominabatur, Euhodi procuratorem, qui eum* (Euhodum) *per oleum aliquando curaverat, requisivit* (cùm hoc miraculum à Proculo fuisse editum ex Euhodo comperisset) *& in palatio suo habuit usque ad mortem ejus: quem & Antoninus optimè noverat*, utpote pręceptoris sui procuratorem.

CAPUT XVII.

De Sanchoniathone.

Sanchoniathon, id est, φιλαλήθης juxta Theodoretum. Hujus loci diversa lectio. סן *san* vel סנה *sanna* Arab. *sunna* lex, doctrina, &c. *Kirjath-sepher*, al. *Kirjath-sanna* & *Kirjath-arche urbs* Archivorum. שנן docere Deut. 6:7. Sanchoniathon סן־קנאתו *Sankineatho* lex zelus ejus. *Suniæthon* corruptè in Athenæo. Berytius fuit non Tyrius. Abibalo Berytio inscripsit opus suum; qui fuit antiquior Abibalo Tyri Rege Iromi patre. *Abibalus* Theodoreto perperam *Abelbalus*. Sanchoniathon vir doctus, & apprimè versatus in Ægyptii Taauti libris. Horum catalogus. Phœnicum historiam novem libris complexus est Phœnicio sermone scriptis. Cur Porphyrius solum octo numeret. Hujus fragmentum in Eusebio & versione Philonis Byblii in quo multa insignia. Historiam eruit ex urbium & templorum monumentis scriptis Ἀμμουνίων γράμμασιν חמנים *ammanim* fana, delubra, quia pleraque Soli sacra qui Phœnicibus חמה *amma*. Hinc *Ammuneæ* sacræ literæ quæ templis peculiares. Sic Ægyptiis, Æthiopibus, Babyloniis sacræ literæ, de quibus scripsit Democritus. Hebræis etiam ut multi volunt; & Græcis in Theodoreto, qui potuit Græcorum nomine significare Ethnicos quosvis. Aliud historiæ scribendæ subsidium *commentaria ab Jerombalo sacerdote Dei Iao*. Iao, id est, יהוה. Jerombalus, Jerubbaal, id est, Gedeon Jud. 7:2. Gedeon cur *Jerubbaal* dictus & *Jerubbeseth* 2. Sam. 11:21. בעל & בשת synonyma. Georgius Syncellus notatus. Gedeon pro sacerdote habitus, quia erexit Ephod; aut quo sensu כהנים sacerdotes dicuntur magnates Judæorum. *Baalberith* statim à morte Gedeonis cultus, id est, Beryti idolum, unde Sanchoniathon. ברית *Berith* eadem Dea quæ *Beroe* de qua Nonnus lib. 41. 42. 43. *Baal* sæpe fœm. *Berith* semper. Deus vocatur *Berith* Jud. 8:33. ut *Astarte* 1 Reg. 11:5. quia Hebræi Deorum sexus nesciunt. De Sanchoniathonis ætate Porphyrius scribit ἀσύστατα. Eum Trojana tempora præcessisse. Frustra objicit Scaliger mentionem de Tyro. In Phœnice quadruplex Tyrus. Palætyrus jam extabat ævo Josuæ. De ista Tyro egisse Sanchoniathonem, non de Tyro insulari. Tyri nomen unde sumptum. Sanchoniathonis historiam Phœnicio sermone continuarunt Theodotus, Hypsicrates & Mochus, quorum interpres *Lætus* non *Chætus* ut in Tatiano, nec *Asytus*, ut in Eusebio legitur. Horum Phœnicia nomina. In Luciani locum conjectura. Lætus & Menander Pergamenus de Europæ raptu, & Menelai adventu in Phœnicem, & Hiramo, & Solomone. Dii & Meandri fragmenta quatuor de Phœnices Regibus & judicibus. Hieronymus Phœnix Tyri Rex Tertulliano. Aliis Ægyptius, nec Tyri aut Phœnices Rex, sed præfectus sub Antiocho. Is Phœnicum antiquitates scripsit. Hestiæus, Philostratus, Asclepiades Cyprius de eodem argumento. Et Claudius Iolaus, al. Iulus & Julius, valde fabulosus scriptor. Ex eo tres fabulæ. Ptolemais olim *Ace* dicta, nomine facto ex *Accho* עכו Jud. 1:31. Syr. *Acchu*, Arab. *Accha*, Josepho Ἄρκη, hodiè *Acre*. Alii Phœnicum historici.

Operæ pretium est docere quis fuerit Sanchoniathon, scriptor mire antiquitatis, ex quo non pauca excerpsimus, quæ ad hanc rem multum faciunt. Nomen Theodoretus ex Porphyrio ita explicat: Σαγχωνιάθων δὲ, ὁ κατὰ Φοινίκων διάλεκτον φιλαλήθης, *Sanchoniathon autem, cujus nomen linguâ Phœnicum id ipsum significat quod Græcâ φιλαλήθης amicum veritatis.* Quod ipsum Eusebius lib. 1. & 10. Evang. Præpar. multò aliter legit, nimirum: Σαγχουνιάθων δὲ κατὰ τὴν Φοινίκων διάλεκτον φιλαλήθως, &c. συγγράψας, *Sanchuniathon autem qui Phœniciâ linguâ verè, &c. scripsit.* Sed res ipsa confirmat lectionem Theodoreti. Omnino enim Sanchoniatho, vel ut Hebræi scripserunt *Sankineatoh*, legis seu doctrinæ verioris amicum significat. סנקנאתו *Sankineatho* ad verbum *lex zelus ejus*. סן *san* decurtatum ex סנה *sanna*. Id Phœnicibus idem fuit quod Arabibus סנה *sunna*, lex, doctrina, jus canonicum.
Jos. 14:15, 16 Hinc Phœnicia urbs eadem, modò appellatur
Jud. 1:11, 12. קרית־ספר *Kirjath-sepher* urbs literarum, modò
קרית־סנה *Kirjath-sanna* urbs doctrinæ seu legis.
Jos. 15:49. Chald. reddidit קרית־ארכי *kirjath-arche* urbem Archivorum, & Græci πόλιν γραμμάτων. Radix סנן Arabibus primò est acuere, deinde exquisitè docere, ita ut acutior fiat & perspicacior is qui docetur. Atque id ipsum est Hebræis שנן, unde est quod de legis mandatis dicitur Deut. 6:7. שננתם לבניך explanatè *docebis ea filios tuos*: Jonathan תגמרנון & LXX προβιβάσεις αὐτὰ, Vulgatus *narrabis ea*. Itaque Sanchoniathon, nomen aut cognomen potiùs inde sortitus, ex quo animum ad scribendum appulit, hoc ipso significabat se veritatis esse asseclam, & exquisitioris doctrinæ curiosum indagatorem; quod utinam tam re præstitisset, quàm nomine profitebatur. Corruptè Suniæthonem pro Sanchoniathone scribi in his Athenæi libro tertio παρὰ τοῖς τὰ Φοινικικὰ συγγεγραφόσι Συνιαίθωνι καὶ Μώχῳ pridem monuit doctissimus Casaubonus.

Ibidem Ulpiani Tyrii πολίτης civis seu concivis legitur esse Suniæthon, aut verius Sanchoniathon, nempe respectu gentis, quia utrique Phœnices erant. Potuit id Suidæ imponere, qui Tyrium esse scribit, cùm Berytium appellent Porphyrius, Eusebius, Theodoretus. Et verò rem ita se habere vel ex eo colligere est quod opus suum Abibalo inscripsit Regi Berytio, non Tyrio. Porphyrius: Ἀβιβάλῳ τῷ βασιλεῖ Βηρυτίων τὴν ἱστορίαν ἀναθείς. *Contra Christ. l. 4.* Est quidem Abibalus etiam in Tyri Regum serie, de quo hæc Dius in historia Phœnicum: Ἀβιβάλου τελευτήσαντος, ὁ υἱὸς αὐτοῦ Εἴρωμος ἐβασίλευσεν, *mortuo Abibalo filius ejus Iromus regnavit.* *Vide Joseph. contra Apion. lib. 1.* Is nempe Iromus seu חירם *Hiramus*, qui cum Davide & Solomone amicitiam coluit, ut patet ex sequentibus. Itaque Tyrius Abibalus Sauli aut Davidi fuit σύγχρονος; at Berytium Abibalum, sub quo vixit Sanchoniathon, multo fuisse vetustiorem deinceps probabimus. Abibalus אביבעל ad verbum sonat *pater meus est Belus*, quod pertinet ad generis nobilitatem. At *Abelbalus*, quomodo legit Theodoretus, esset הבל בעל *vanitas Beli*, vel אבל בעל *luctus Beli*, ominosa vox & Regi nomen parum congruum, quodque proinde minus placet.

In Philone legitur Sanchoniathon vir fuisse πολυμαθὴς καὶ πολυπράγμων, καὶ τὰ ἐξ ἀρχῆς, ἀφ᾽ οὗ τὰ πάντα συνέστη παρὰ πάντων εἰδέναι ποθῶν, *doctus & curiosus & supra omnia discendi cupidus ex quibus initiis omnia constarent.* Neque historiæ solùm, sed & Philosophiæ cognitionem professus, teste Suida, scripsit περὶ τῆς Ἑρμοῦ φυσιολογίας, & Αἰγυπτιακὴν θεολογίαν sumptam haud dubiè ex Taauti libris quos studiosè evolverat. Philo: πολὺ φροντιστικῶς ἐξεμάστευσε τὰ Τααύτου, εἰδὼς ὅτι τῶν ὑφ᾽ ἥλιον γεγονότων, πρῶτός ἐστι Τάαυτος ὁ τῶν γραμμάτων τὴν εὕρησιν ἐπινοήσας. *Magnâ curâ scrutatus est Taauti libros, cùm sciret eorum qui sub Sole fuerunt primum Taautum literarum usum reperisse.* Proinde hunc passim citat, & statim initio operis quæcunque habet de rerum creatione se reperisse dicit ἐν τῇ κοσμογονίᾳ Τααύτου. Taautus porrò, qui Græcis Hermes, libros scripserat quadraginta duos de Astrologia, de Geographia, de medicina, de politia, de Theologia, de religione, de politico regimine, &c. quorum catalogum accuratè instituit Clemens Alexandrinus Stromatum libro sexto.

Phœnicum historiam Sanchoniathon patrio sermone scripsit, sed Græcè reddidit Philo Byblius Adriano σύγχρονος. Porphyrius περὶ ἀποχῆς lib. 2. eam tradit octo libris fuisse comprehensam: ἡ Φοινικικὴ ἱστορία, &c. ἣν Σαγχουνιάθων μὲν τῇ Φοινίκων γλώττῃ συνέγραψεν. Φίλων δὲ ὁ Βύβλιος εἰς τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν δι᾽ ὀκτὼ βιβλίων ἡρμήνευσεν. Tamen Eusebius novem numerat: ὁ δὲ Φίλων, inquit, εἰς ἐννέα βίβλους τὴν πᾶσαν τοῦ Σαγχουνιάθωνος πραγματείαν διελών. Sed Porphyrium verisimile est ex historicorum numero primum librum exemisse, qui pertinet potiùs ad Phœnicum Theologiam.

Hujus

Hujus ἀποσπασμάτιον in Eusebio legere est, in quo inter multas fabulas reperitur aliquid veri de mundi creatione, de idololatriæ origine, de abusu Dei nominum שדי *saddai*, כביר *cabir*, עליון *elion*, אל *el*, אלהים *elohim*, de Belo, Dagone, Astarte, Berith & aliis pro vero Deo in Phœnice cultis, de fundatione urbium, de inventione artium, de *Chna* seu Chanaan Phœnicum patre, de circumcisione & sacrificio Abrahæ, quem Κρόνον *Saturnum* vocat; & Porphyrius *Israëlem* & uxorem ejus *Anobret* חנעברת, id est, quæ concepit ex gratia, ut suprà explicatum.

Hanc historiam eruit Sanchoniathon, ut habetur in Porphyrio: ἐκ τῶν κατὰ πόλιν ὑπομνημάτων, καὶ τῶν ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀναγραφῶν, *ex singularum urbium commentariis, & templorum monumentis*; quale est quod scribit Philo illum historiam suam contulisse τοῖς ἀπὸ τῶν ἀδύτων εὑρεθεῖσιν ἀποκρύφοις ἀμμουνέων γράμμασιν συγκειμένοις, ἃ δὴ οὐκ ἦν πᾶσι γνώριμα; *cum iis quæ reperta sunt in adytis reposita, arcanis Ammoneorum literis, quæ non sunt omnibus nota.* Ammoneorum, id est, חמנים *ammanim*, quod alii simulachra exponunt, sed LXX τεμένη Ezech. 6: 4, 6. Hieronymus *fana* 2. Paralip. 14: 4. & *delubra* ib. 34: 7. & Es. 17: 8. & 27: 9. Aben-Ezra in Levit. 26: 30. *templa facta ad cultum Solis.* Quod verissimum; Sol enim Hebræis est חמה *amma*, unde חמן *amman* templum Solis, quem solum cœli dominum crediderunt prisci Phœnices. Sanchoniathon: τοῦτον γὰρ (τὸν ἥλιον) θεὸν ἐνόμιζον μόνον οὐρανοῦ κύριον. Itaque hic præcipuè cultus. Tamen crescente superstitione, crediderim nomen חמנים etiam ad alia delubra pertinuisse. Itaque literæ Ammuneorum seu חמנים sunt literæ templorum, literæ in sacris receptæ. Sic apud Ægyptios scribit Diod. lib. 3. τὰ μὲν δημώδη προσαγορευόμενα πάντας μανθάνειν, τὰ δὲ ἱερὰ καλούμενα μόνους γινώσκειν τοὺς ἱερεῖς παρὰ τῶν πατέρων ἐν ἀπορρήτοις μανθάνοντας. *Vulgares quidem* (literas) *omnes addiscere, eas verò quæ sacræ dicuntur solos scire sacerdotes, à patribus secreto edoctos.* Et apud Æthiopes aliæ regiæ literæ sacris Ægyptiis similes, aliæ vulgares erant. Heliodorus lib. 4. ἐπελεγόμην τὴν ταινίαν γράμμασιν Αἰθιοπικοῖς, οὐ δημοτικοῖς ἀλλὰ βασιλικοῖς ἐστιγμένην; ἃ δὴ τοῖς Αἰγυπτίων ἱερατικοῖς καλουμένοις ὡμοίωνται. *Fasciam perlegi literis Æthiopicis, non vulgaribus, sed regiis notatam, quæ Ægyptiis sacris cognominatis sunt similes.* In catalogo librorum quos scripsit Democritus apud Laërtium lib. 9. ex Thrasyllo unus est περὶ τῶν ἐν Μερόῃ ἱερῶν γραμμάτων, *de sacris Meroe literis*; Alius item argumenti similis: περὶ τῶν ἐν Βαβυλῶνι ἱερῶν γραμμάτων, unde tam Babylonios quàm Ægyptios & Æthiopes colligimus sacras habuisse literas. Hebræis etiam multi putant duplicem fuisse literarum characterem, profanum unum quo Samaritani utuntur, sacrum alterum apud nos hodiéque receptum, quo libros sacros exarare, postesque & frontalia inscribere moris erat. Vide doctissimum Morinum in Pentateuchum Samaritanum exercitationis secundæ cap. 4. Græcorum quoque hierophantas peculiarem aliquem habuisse characterem videtur posse colligi ex his Theodoreti in Genes. q. 61. ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς ναοῖς ἴδιοί τινες ἦσαν χαρακτῆρες γραμμάτων, οὓς ἱερατικοὺς προσηγόρευον; *in Græcanicis templis quidem sunt peculiares literarum characteres quos sacros appellant.* Tamen nihil est necesse ut id de Græcis accipiatur, quia Græcorum nomine quosvis Ethnicos designant Græci Patres.

[Porphyr. ubi suprà.] Habuit & aliud historię scribendę subsidium Sanchoniathon, τὰ ὑπομνήματα παρὰ Ἱερομβάλου τοῦ ἱερέως τοῦ θεοῦ Ἰαὼ, *commentaria ab Jerombalo sacerdote Dei Iao.* Eusebius habet Ἰευὼ, sed Theodoretus Ἰαὼ, quod ideò pręfero, quia Dei nomen ἀνεκφώνητον Græci vix aliter efferunt. Oraculum Clarii Apollonis apud Macrobium libro primo Saturnalium:

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν' Ἰάω.
Maximus ille Deûm tibi sit nomen Iao.

Diodorus lib. 1. Mosem dicit apud Judæos τὸν Ἰάω [Pag. 59.] ἐπικαλούμενον θεὸν, *Deum qui vocatur Iao* legibus suis authorem inscripsisse. Gnostici apud Ireneum lib. 1. cap. 34. septem recensent Dei nomina, partim ex Scriptura petita, partim à se prave conficta, quorum secundum est *Iao.* Horum soboles Phibionitæ in Epiphanio hæresi 26. leguntur habuisse CCCLXV principes, quasi totidem Deos, quorum primum in primo cœlo principem *Iao* esse dicebant, ἐν μὲν τῷ πρώτῳ οὐρανῷ εἶναι τὸν Ἰάω ἄρχοντα. Proximè accedit Ἰαοὺ Iaü Clementis Alexandrini Stromatôn lib. 5. λέγεται δὲ, inquit, Ἰαοὺ ὁ μεθερμηνεύεται ὁ ὢν καὶ ὁ ἐσόμενος: & *Iaho* in commentariis in Psalmos apud S. Hieronymum Psal. 8. *Prius nomen Domini apud Hebræos quatuor literarum est* י *jod,* ה *he,* ו *vau,* ה, *quod proprie Dei vocabulum sonat & legi potest Iaho.* Ita veteres editiones, sed novæ perperam *Jehova.* Sic in postrema editione Theodoreti, in his verbis quæst 15. in Exodum, καλοῦσι δὲ αὐτὸ Σαμαρεῖται μὲν Ἰαβὲ, Ἰουδαῖοι δὲ Ἰαὼ, ex Ἰαὼ factum est Αἰὰ *Aia* vocabulum nihili. Hesychius: Ἰωαθὰμ, Ἰαὼ συντέλεια. Item Ὀζείας, ἰσχὺς Ἰαώ. Tzetzes Chiliade 7. hist. 126. Ἑβραϊκῶς τοῦ Ἰαὼ ἀόρατον σημαίνει.

Dei porro *Iao* sacerdos Jerombalus, ex cujus commentariis profecisse legitur Sanchoniathon, mihi videtur esse Gedeon. Jerombalus scilicet idem qui ירובעל *Jerubbaal*, ut docti pridem observarunt. E duobus B alterum mutatur in M, ut in Sambuca & ambubaja è Syr. סבכא *sabbeca* & אבובא *abbuba.* Gedeonis autem cognomen notissimum est Jerubbaal Jud. 7: 1. *Et mane surrexit Jerubbaal (is est, Gedeon.)* Et 8: 35. *Neque benignè se gesserunt erga domum Jerubbaalis Gedeonis,* per pleonasmum, ut cùm dicitur Simon Petrus. Suidas: Ἱεροβάαλ, οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ Γεδεὼν διὰ τὸ ἱερὸν τοῦ Βαάλ: tam verè quàm quod volunt [Joseph. Antiq. l. 7. c. 3.] dici Hierosolymam ἀπὸ τοῦ ἱεροῦ à templo. Nihil hîc divinandum, cùm disertè legatur Jud. 6: 32. Gedeonis pater Joas illum vocasse Jerubbaal, dicendo ירב בו הבעל (*Jareb bo habbaal*) *litiget in eum Baal, quia diruit ejus aram.*

Notandum pro Jerubbaal haberi ירבשת *Jerubbeseth* 2. Sam. 11: 21. Quia ex Scripturæ phrasi בשת pudor, confusio, idem quod בעל *Baal.* Sic Jer. 11: 13. *Posuistis aras* לבשת *confusioni, aras ad suffitum faciendum* לבעל *Baali,* Os. 9: 10. *Ipsi venerunt ad Baal peor, & separarunt se* לבשת *confusioni.* Causa est in promptu: Baal & quodvis idolum confundit & pudore suffundit cultores suos. Jerem. 48: 13. ובש מואב מכמוש *& confundetur Moab à Chamos idolo suo.* Itaque Jerombalus, Jerubbaal, Jerubbeseth & Gedeon viri unius diversa nomina. Gedeonis quidem esse fratrem Jerubbaalem scribit Georgius Syncellus, & in libro Judicum haberi τὸν Ἱερουβάαλ συνοικῆσαι τῷ ἀδελφῷ Γεδεὼν περὶ τὰ τέλη αὐτοῦ. Sed ut rectè Scaliger, hæc est insignis hallucinatio, vel potiùs deliratio, cùm hujus rei ne minima quidem suspicio extet in textu Græco; aut si extaret, adversus veritatem Hebraicam esset.

At, inquies, Jerombalus sacerdos erat Dei *Iao,* Gedeon ne Levita quidem, sed è Tribu Manassis. Fateor; sed nihil mirum ab Ethnico homine & rerum Judaicarum non admodum perito eum haberi pro sacerdote qui ex hostium spoliis constituit Ephod in urbe sua, quo ad idololatriam abusi sunt Israëlitæ Jud. 8: 27. Ne dicam Hebræa phrasi כהנים *sacerdotes* dici magnates Judæorum. Sic 2. Sam. 8: 18. *Et filii David erant* כהנים *sacerdotes,*

tes; id est, הראשנים ליד המלך *primi ad manum Regis*, ut exponitur 1. Chron. 18: 17. Chaldæus habet רברבין *principes*, Græci αὐλάρχαι. Rursus 2. Sam. 20: 26. *Etiam Ira Jaïrites erat sacerdos David, Chald.* רב לדוד *princeps Davidis.* Sic *sacerdos On* Gen. 41: 50. *Sacerdos Madian* Exod. 2: 16. id est, princeps, præfectus, gubernator. Et Job. 12: 19. *Deus ducit sacerdotes spoliatos*, Chald. רברבניא *principes.* Eo exemplo potuit vocari sacerdos *Iao*, princeps seu præfectus eorum à quibus colitur *Iao* seu verus Deus.

Suspicionem auget quòd statim à morte Gedeonis Israëlitæ coluerunt Baal Berith Jud. 8: 33. *Et cùm mortuus esset Gedeon, evenit ut filii Israël fornicarentur post Baalim, & sibi constituerent Baalberith in Deum.* Et cap. 9: 2, 4. *Dederunt ei septuaginta nummos argenteos è fano Baalberith.* Baal Berith, id est, idoli *Berith* seu *Beryti* urbis è qua oriundus Sanchoniathon, ut suprà probavimus. Ex quo fit verisimile fœdus aliquod initum aut Gedeonis commercium frequens cum Berytio homine magni nominis, occasionem dedisse idololatriæ Judæis alioquin prorsus ignotæ: neque enim alibi Baalberith nominatur uspiam. Non sum nescius Beryti nomen Hebraicè scribendum בארות *beeroth*, id est, puteos ex Stephani sententia, qui Phœnices ita nominasse tradidit διὰ τὸ ἔνυδρον, βὴρ γὰρ τὸ φρέαρ παρ' αὐτοῖς, aut בירות *biruth* pro אבירות *abbiruth*, si Hestiæum sequimur & Helladium qui asserunt τὴν ἰσχὺν βηροὺτ Φοίνικας ὀνομάζειν ἀφ' οὗ τὴν πόλιν. Sed Poëta Nonnus, qui barbaram vocem emolliens Beroen pro Beryto vocat, docet oppido factum nomen à Beroe Veneris & Adonidis, aut ut alii volunt Thetidis & Oceani filia in illis locis pro Dea culta. Hæc Nonni Beroë, quam à Baccho frustra petitam tandem Neptuno concessam prolixè narrat Dionysiacorum libris XLI, XLII, & XLIII; est ut quidem sentio, illa ipsa Baalberith, de qua Jud. cap. 8. Nemini sit novum quod *Baal* facio fœmininum. Sic enim Septuaginta passim, ut 1. Sam. 17: 4. περιεῖλον τὰς Βααλίμ. Jerem. 2: 28. ἔθυον τῇ Βαὰλ; & 11: 13. θυμιᾷν τῇ Βαὰλ; & 19: 5. ὑψηλὰ τῇ Βαὰλ; & 32: 35. τοὺς βωμοὺς τῇ Βαὰλ; & Os. 2: 8. ἀργυρᾶ καὶ χρυσᾶ ἐποίησε τῇ Βαὰλ; Sophon. 2: 4. τὰ ὀνόματα τῆς Βαάλ. Sed & Paulus Rom. 11: 4. οὐκ ἔκαμψαν γόνυ τῇ Βαάλ. Ita hîc τὴν Βααλβερὶθ dicamus res ipsa postulat, quia Hebraicè ברית *berith* semper est fœmininum. Proinde Deæ non Dei nomen fuit apud Phœnices, ut Astarte & Atergates. Quid quod Sanchoniathon ita asserit: κατὰ τούτους γίνεταί τις Ἐλιοῦν καλούμενος ὕψιστος καὶ θήλεια λεγομένη Βηροὺτ; οἱ καὶ κατῴκουν περὶ Βύβλον, *iis æqualis fuit quidam* עליון *elion*, id est, *altissimus dictus, & fœmina dicta Beruth*, (id est, Berith) *qui habitarunt circa Byblum*, nempe Beryti, quæ media est inter Byblum & Sidonem. Frustra objeceris ex Judic. 8: 33. Israëlitas sibi constituisse *Baalberith* לאלהים *in Deum.* Hebræi enim coguntur ita loqui, quia Deorum sexus nesciunt: nec est ulla vox Hebraica quæ Deam sonet. Proinde etiam Astarte Deus vocatur 1. Reg. 11: 5. ubi sic habetur ad verbum, *Ivit Salomon post Astartem* אלהי צידונים *Deum Sidoniorum.* Et rursus versu 33. *Adoraverunt Astartem Deum Sidoniorum.*

Dionysiac. lib. 41.

Unum superest disquirendum an Gedeon & Sanchoniathon potuerint esse σύγχρονοι. Hunc Eusebius asserit Trojana tempora præcessisse: ἱστορεῖ δὲ ταῦτα, inquit, Σαγχουνιάθων ἀνὴρ παλαίτατος, καὶ τῶν Τρωικῶν χρόνων, ὥς φασι, πρεσβύτερος. Porphyrius item his verbis: οἱ δὲ τούτων χρόνοι καὶ πρὸ τῶν Τρωικῶν πίπτουσι χρόνων, καὶ σχεδὸν τοῖς Μωσέως πλησιάζουσιν, ὡς αἱ τῶν Φοινίκης βασιλέων μηνύουσι διαδοχαί. *Horum tempora* (Abibali scilicet Beryti Regis & Sanchoniathonis historici) *Trojanis temporibus priora sunt, & ad Mosis ætatem prope accedunt, ut docent Phœniciæ Regum successiones.* Sequitur res perabsurda, quæque Porphyrium arguit rei chronologicæ fuisse planè imperitum: ἐπὶ Σεμιράμεως γέγονε τῆς Ἀσσυρίων βασιλίδος, ἢ πρὸ τῶν Ἰλιακῶν, ἢ κατ' αὐτούς γε τοὺς χρόνους γενέσθαι ἀναγέγραπται. *Fuit ævo Semiramidis Assyriorum Reginæ, quæ ante Iliaca tempora aut circa illa vixisse scribitur.* Quin Iliaca tempora antecessit Semiramis annis circiter octingentis. Sed quid de suo dixerit Porphyrius nihil moror. Hoc tantùm firmum esto & inconcussum quod Abibalum & Sanchoniathonem asserit Trojana tempora præcessisse, quia sic ferebat series Regum Phœnices, in illorum annalibus, quos Docti sciunt in supputatione temporum esse incorruptæ fidei. Itaque commodè rejicitur in Gedeonis tempora qui subduxit Israëlitas è jugo Madianitarum annis ante Ilii excidium LXXXIII, & desiit esse in vivis eo ferè tempore quo regnum suscepit Priamus. Moses ante Gedeonis initia obierat annis CLXXXII.

Lectorem non celabo aliud sensisse Scaligerum Virum illustrem, qui ut Sanchoniathonem probet esse recentiorem quàm Phœnicum annales ferunt, eum meminisse observat temporis quo Tyrus condita est, & quidem meminisse ut rei jam antiquæ. Cùm à Tyro condita usque ad cladem Trojanam breve sit intervallum, nempe annorum LXV, ut supputat Vir summus, cuique plurimum debeo Jacobus Capellus affinis meus ὁ μακαρίτης. Quæ objectio in speciem gravis multos traxit in assensum, eosque doctissimos. Nempe non meminerant in Phœnice Tyri nomen commune fuisse multis urbibus, ut constat ex Periplo Scylacis qui hæc habet in descriptione Phœnices: ἀπὸ δὲ Θαψάκου ποταμοῦ ἐστὶ Τρίπολις Φοινίκων, Ἄραδος νῆσος καὶ λιμὴν, βασίλεια Τύρου, ὅσον η' στάδια, καὶ λιμὴν ἀπὸ τῆς γῆς. *Post fluvium Tapsacum est Tripolis Phœnicum, Aradus insula & portus, regia Tyrii octo circiter à terra stadiis.* Et paulò pòst: ὄρος θεοῦ πρόσωπον. (Ita legit Cl. Vossius pro vulg. Τῆρος) Τύρος καὶ λιμὴν, Βήρυτος, *mons Dei facies*, id est, פנואל *Penuel*) *Tyrus cum portu, Berytus.* Et aliquantò infrà: εἶτα ἄλλη πόλις Τύρος λιμένα ἔχουσα ἐντὸς τείχους. Αὕτη δὲ ἡ νῆσος βασίλεια Τυρίων; *deinde alia urbs Tyrus, quæ portum habet intra muros. Hæc autem est insula Tyriorum & regia.* Quod sequitur propter vitium interpunctionis Vir quidam doctissimus usque adeò non intellexit, ut è mari fecerit continentem: Καὶ ἀπέχει στάδια ἀπὸ θαλάττης γ' Παλαίτυρος πόλις, καὶ ποταμὸς διὰ μέσης ῥεῖ, *& stadiis tribus à mari distat urbs Palætyrus, quam fluvius mediam perlabitur.* En tibi Lector in una Phœnice quatuor urbes Tyri nomine, nempe duas in continente & insulares duas: quarum illa celeberrima quæ fuit in insula vicina Palætyro; non tamen antiquissima. Eâ quippe vetustiorem esse Palætyrum vel ex ipso nomine constat. Neque enim aliud Palætyrus quàm vetus Tyrus. Itaque Palætyri mentio fit in libro Josuæ 19: 29. Ibi enim מבצר צור *civitas munita Tyrus.* Aseritarum limes ad mare non procùl à Sidone, non potest alia esse quàm Palætyrus. Tum igitur extabat Palætyrus, nempe tempore κληρουχίας seu divisionis terræ Chanaan, annis ferè ducentis antequam in vicina insula conderetur famosa illa Tyrus. Porro de Palætyro non de Tyro insulari actum in his Sanchoniathonis, quibus tota nititur Scaligeri argumentatio: εἶτά φησι τὸν Ὑψουράνιον οἰκῆσαι Τύρον, καλύβας τε ἐπινοῆσαι ἀπὸ καλάμων καὶ θρύων καὶ παπύρων; *deinde dicit Hypsuranium* (Phœniciè סמים רום *samemrum*) *habitasse Tyri, & fabricasse casas ex calamis, juncis & papyris:* quod probare mihi est obvium, quamvis eò me non adigant leges disputationum. Sequitur statim ingruente vento, παρατριβέντα τὰ ἐν Τύρῳ δένδρα mutuo allisu attritas

tritas Tyri arbores ignem concepisse; à quo sylva consumpta sit; & Hypsuranii fratrem Οὔσωον *Usoum*, dissidio inter illos orto, primum ausum ἐς θάλασσαν ἐμβῆναι *mare aggredi* extructâ cymbâ ex trunco residuæ arboris. Inde vel cæco appareat de Tyro insulari non agi, quæ ante navium usum non condi modò, sed ne adiri quidem potuit. Alibi quidem Astarte dicitur astrum, imò asteriam, id est, aquilam, mactavisse ἐν Τύρῳ τῇ ἁγίᾳ νήσῳ, *in Tyro sacra insula*. Sed ex hoc ipso colligere est Tyrum nondum fuisse conditam; quia insulam, non urbem vocat. Nempe antequam ulla in ea esset urbs, insulæ priscum nomen erat Tyrus. Neque id immerito; quippe צור *tsor*, id est, Tyrus, Phœnicum sermone est rupes. Rupibus porro illa insula circumquaque cingitur. De ea Nonnum audi Dionysiacor. lib. 40.

> - - - ἀκινήτοις ἐπὶ θεμέθλοις
> Αὐτομάτη ζωσθεῖσα συνάπτεται ἄζυγι πέτρῃ.
> - - - *fundamine cincta*
> *Firmo immota manet saxis radicitus hærens.*

Et de Tyro ibidem construenda:

> Πήξατε δ' ἀμφοτέραις ἐπικείμενον ἄστυ κολώναις
> *Extruite in mediis fundatam rupibus urbem.*

De Sanchoniathone hactenus, cujus historiam alii Phœnicio, alii Græco sermone continuarunt. Phœnicio Theodotus, Hypsicrates & Mochus, quorum libros Chætus Græcè transtulit. Tatianus Assyrius in Orat. contra Græcos: τὰ Φοινίκων οὕτως ἔχει. γεγόνασιν παρ' αὐτοῖς τρεῖς ἄνδρες, Θεόδοτος, Ὑψικράτης, Μῶχος. τούτων τὰς βίβλους εἰς Ἑλληνίδα κατέταξεν φωνὴν Χαῖτος. *Res Phœnicum ita se habent; Fuerunt apud ipsos tres viri, Theodotus, Hypsicrates & Mochus. Horum libros in Linguam Græcam transtulit Chætus.* Pro Χαῖτος in Eusebio est Ἄσιτος Evang. Præpar. lib. 10. ubi Tatiani locus citatur. Theodoti Phœnicum nomen, nisi fallor, erat *Elnathan* vel *Nathanaël*: ut Hypsicratis חסן רום *Asenrum*, Josepho Ἀσέρυμος. *Mochus*, id est, מעכה *Maacha*, nomen est à compressione sumptum. Hic etiam Athenæo notus, cujus hæc verba jam citavimus: Παρὰ τοῖς τὰ Φοινικικὰ συγγεγραφόσι Συναιθῶνι καὶ Μωχῷ. Et Josepho qui historiam de hominum ante Diluvium vitâ productiore claudit hoc epiphonemate: Μῶχος τε καὶ Ἑστιαῖος, καὶ πρὸς αὐτοῖς ὁ Αἰγύπτιος Ἱερώνυμος, οἱ τὰ Φοινικικὰ συνταξάμενοι, συμφωνοῦσι τοῖς ὑπ' ἐμοῦ λεγομένοις. *Mochusque, & Hestiæus, & Hieronymus Ægyptius, qui res Phœnicum persequuti sunt, iis quæ dixi concinunt.* Idem lib. 1. contra Apionem Theodotum citat his verbis: Θεόφιλος, καὶ Θεόδοτος &c. οὐ παρέργως ἡμῶν ἐμνημονεύκασιν, *Theophilus & Theodotus non obiter nostri meminerunt.* At Phœnicii Hypsicratis alibi, quod sciam, nulla mentio, nisi quis pro Ἀμισηνὸς legere malit Ἐμισηνὸς in Luciani loco de Macrobiis: Ὑψικράτης ὁ Ἀμισηνὸς συγγραφεὺς, διὰ πολλῶν μαθημάτων γενόμενος (βεβίωκε) ἔτη δύο καὶ ἐννενήκοντα, *Hypsicrates Amisenus* (fortè Emisenus) *historicus vir in multis disciplinis versatus annos duos & nonaginta vixit.* Ἔμισα vel Ἔμεσα Arabibus חמץ *Hems* Phœnices est urbs notissima, cujus τὸ ἐθνικὸν Ἐμεσαῖος. Ἐμεσηνὸς & Ἐμισηνός.

Interpretis nomen in Eusebio Ἄσιτος, in Tatiano Χαῖτος, utrobique corruptum: legendum enim Λαῖτος *Lætus*, ut habet Clemens Alexandrinus lib. 1. Stromatum: Εἴραμος τὴν ἑαυτοῦ θυγατέρα Σολομῶνι δίδωσι καθ' οὓς χρόνους κατὰ τὴν Τροίας ἅλωσιν Μενελάῳ εἰς Φοινίκην ἄφιξις, ὥς φησι Μένανδρος ὁ Περγαμηνὸς καὶ Λαῖτος ἐν τοῖς Φοινικοῖς (leg. Φοινικικοῖς.) *Iromus filiam suam dat Solomoni quo tempore post Troiam captam, venit Menelaus in Phœnicem, ut dicit Menander Pergamenus & Lætus in Phœniciis.* Idem enim citari & ex iisdem authoribus apparebit hæc conferenti cum Tatiani loco: τούτων τὰς βίβλους εἰς Ἑλληνίδα κατέταξεν φωνὴν Χαῖτος, καὶ ὁ τοὺς βίους τῶν φιλοσόφων ἐπ' ἀκριβὲς πραγματευσάμενος. ἐν δὲ ταῖς τῶν προειρημένων δηλοῦνται ἱστορίαις, κατά τινα τῶν βασιλέων Εὐρώπης ἁρπαγὴν γεγονέναι, Μενελάου τε εἰς τὴν Φοινίκην ἄφιξιν, καὶ τὰ περὶ Χείραμον, ὅστις Σολομῶνι τῷ Ἰουδαίων βασιλεῖ πρὸς γάμον δοὺς τὴν θυγατέρα, καὶ ξύλων παντοδαπῶν ὕλην εἰς τὴν τοῦ ναοῦ κατασκευὴν ἐδωρήσατο καὶ Μένανδρος δὲ ὁ Περγαμηνὸς περὶ τῶν αὐτῶν τὴν ἀναγραφὴν ἐποιήσατο. *Horum libros in Græcam linguam transtulit Chætus, qui idem Philosophorum vitas accurate conscripsit. In eorum autem, qui dicti sunt, historiis memoratur sub Rege quodam raptum Europæ contigisse, & Menelai adventum in Phœnicem; Quædam etiam de Hiramo referuntur, qui Solomoni Judæorum Regi filiâ in uxorem concessâ lignorum omne genus materiam ad templi extructionem illi donavit, Menander etiam Pergamenus de iisdem scripsit.* Hæc eo protuli libentius, quia non puto ex iis authoribus extare quicquam aliud.

Insignes item fuêre in Phœnicum historiis Dius & Menander Ephesius, ex quibus illustre fragmentum de Solomone & Hiramo citat Josephus Antiquit. l. 8. c. 2. & l. 1. contra Apionem. Ubi & aliud fragmentum ex eodem Menandro extat de Phœnices Regum serie ab Hiramo usque ad Pygmalionem Didûs fratrem per annos CLVI. Quod ipsum in Theophilo legere est lib. 3. ad Autolycum, sed in multis interpolatum. Huic tertium addatur Antiquit. lib. 9. c. 14. de Eluleo Tyri Rege, qui Tyrum à Salmanassare per quinque annos oppugnatam fortiter propugnavit. Quartum denique ex l. 1. contra Apionem de iis qui Tyrum rexerunt à Rege Ithobalo, sub quo Nabuchodonosor Tyrum obsedit annis 13. usque ad Iromum Cyri σύγχρονον. Quæ singula notis illustrat Scaliger in appendice ad libros de Emendatione Temporum. Hujus historiæ Menandrum non tam scriptorem fuisse quàm interpretem arguunt hæc Josephi: Μένανδρος ὁ μεταφράσας ἀπὸ τῆς Φοινίκων διαλέκτου τὰ Τυρίων ἀρχεῖα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν φωνήν; *Menander qui è Phœnicum lingua Tyriorum annales in Græcam linguam interpretatus est.*

Eundem Tertullianus Apologet. cap. 19. alterius Phœnicum historici vetustioris, Hieronymi nempe Phœnicis, Tyri Regis sectatorem esse vult: *Manethon*, inquit, *Ægyptius & Berosus Chaldæus, sed & Hieronymus Phœnix Tyri Rex, sectatores eorum Mendesius Ptolemæus, & Menander Ephesius, &c.* Quæ commodè sunt intelligenda; Hieronymus enim rerum Phœniciarum scriptor domo Phœnix non fuit, sed Ægyptius, neque Tyri aut Phœnices Rex, sed præfectus sub Antiocho. Josephus lib. 1. contra Apionem: Ἱερώνυμος γὰρ ὁ τὴν περὶ διαδόχων ἱστορίαν συγγεγραφὼς, κατὰ τὸν αὐτὸν μὲν ἦν Ἑκαταίῳ χρόνον. φίλος δ' ὢν Ἀντιόχου τοῦ βασιλέως τὴν Συρίαν ἐπετρόπευεν. *Hieronymus enim qui de successionibus historiam scripsit, Hecatæo quidem fuit æqualis; cùm autem Antiochi Regis esset amicus Syriæ præsidebat.* Idem Antiquit. lib. 1. c. 4. de Diluvio & Arca locutus, quam in Armenia substitisse refert Berosus in monte Cordyæorum, addit: Μέμνηται δὲ τούτων καὶ Ἱερώνυμος ὁ Αἰγύπτιος ὁ τὴν ἀρχαιολογίαν τὴν Φοινικὴν (leg. Φοινικικὴν) συγγραψάμενος. *Horum etiam meminit Hieronymus Ægyptius qui Phœnicum antiquitates scripsit.*

Sub finem ejusdem capitis cum hoc Hieronymo & Mocho tertius citatur ejusdem argumenti scriptor Hestiæus. Verba descripsi nuper ubi de Mocho. Et capite sequenti alius profertur

tur locus ex eodem Hestiæo de Senaar Babyloniæ: περὶ δὲ λεγομένης Σενααρ, ἐν τῇ Βαβυλωνίᾳ χώρᾳ μνημονεύει Ἑστιαῖος λέγων οὕτως. Τῶν δὲ ἱερέων τοὺς διασωθέντας, τὰ τοῦ Ἐνυαλίου Διὸς ἱερώματα λαβόντας εἰς Σενααρ τῆς Βαβυλωνίας ἐλθεῖν. *De loco autem qui Senaar in Babylonia nominatur, meminit Hestiaus in hæc verba: Ajunt sacerdotes servatos, Enyelii Jovis sacra ferentes in Senaar Babyloniæ pervenisse.*

His addendus Philostratus, de quo Josephus Antiquit. l. 10. c. 11. Μνημονεύει τούτου τοῦ βασιλέως, καὶ Φιλόστρατος ἐν ταῖς Ἰνδικαῖς αὐτοῦ καὶ Φοινικικαῖς ἱστορίαις, ὅτι οὗτος ὁ βασιλεὺς ἐπολιόρκησε Τύρον ἔτη ιγ, βασιλεύοντος κατ᾽ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν Ἰθοβάλου τῆς Τύρου. *Ejusdem etiam Regis* (Nabuchodonosori) *meminit Philostratus tam in Indicis quàm in Phœniciis historiis, illum nimirum per tredecim annos Tyrum obsedisse, quo tempore Tyri regnabat Ithobalus.*

Est & in hoc catalogo Asclepiades Cyprius, qui περὶ Κύπρου καὶ Φοινίκης de Cypro & Phœnice scripsit, ut Porphyrius author est lib. 4. περὶ ἀποχῆς, ubi ex eodem narrat vivente Pygmalione cœpisse mortales carne vesci, quamvis summo studio ipse novo huic cibo restiterit, ut sceleri alicui ac nefario facto, usus atrocibus suppliciis in eos qui primi hoc tentarunt: Tamen gustata jam suavitate carnis homines nullis pœnis inde absterreri potuisse.

Nec omittendus Claudius Iolaus, aliis Iulus & Iulius, quanquam ex eo nil sit reliquum præter pura puta mendacia. Tale est quod scribit Etymologus dici Gades, ὥς φησι Κλαύδιος Ἰούλιος ἐν ταῖς Φοινίκης ἱστορίαις, ὅτι Ἀρχαλεὺς υἱὸς Φοίνικος, κτίσας πόλιν, ὠνόμασε τῇ Φοινίκων γραφῇ. γάδον γὰρ παρ᾽ αὐτοῖς τὸ ἐκ μικρῶν ᾠκοδομημένον. *Ut ait Claudius Iulius in Phœnices historiis, quia Archaleus Phœnicis filius Phœnicum linguâ sic nominavit; gadon enim ipsis dici quod ex parvis ædificatur.* Nec verius quod in Stephano legitur voce Ἰουδαία nominari Judæam, ὡς Κλαύδιος Ἰόλαος, ἀπὸ Ἰουδαίου Σπάρτωνος, ἐκ Θήβης μετὰ Διονύσου ἐστρατευκότος; *authore Claudio Iolao, à Judæo Spartone, qui Thebis cum Baccho ad militiam profectus est.* Et rursus voce Ἄκη *Acen* dici Ptolemaïdem juxta Claudium Iulum ἐν πρώτῃ Φοινίκων, quia cum ibi lacteo colocasiæ succo Hercules mortifera ulcera ex venenatis Hydræ morsibus enata sanavisset, eam in sanitatis restitutæ monimentum Ἄκην quasi medelam nominaverit. Nugæ. Ace deflexum ex עכו *Accho* Hebræo nomine Ptolemaidis Jud. 1: 31. Josephus Ben Gorjon Basil. edit. lib. 4. c. 15. עכו הי"א תלמידה *Acco est Ptolemaïs.* Et lib. 5. cap. 10. תלמידה הי"א עכו *Ptolemaïs est Accho.* Hinc Act. 21: 7. Syrus habet לעכו מדינתא *ad Acchu urbem*, & Arabs אלי מדינה עכא *ad urbem Accha*, pro Græco εἰς Πτολεμαΐδα. Ἄρκη Josepho scribitur, inserto R capite primo libri quinti ἀρχαιολογίας, quomodo Ἀρχὰδ pro אכד *Acchad* Gen. 10: 10. Et דרמשך *Darmesec* 1 Paral. 18: 5. pro *Dammesek*. Neque Ἄρκη vox explodenda, ut contendit Fullerus 2. Miscell. lib. 8. cap. 2. cum eodem modo scribatur lib. 8. c. 2. τὴν δὲ περὶ Ἀρκὴν παραλίαν εἶχε Βανακάτης, id est, regionem Aser ubi Ptolemaïs. Vide 1 Reg. 4: 16. *Acre* vocant Recentiores, quod notissimum. Itaque in Benjamino legendum: *E Tyro diei iter* לאקרי הי"א עכו *ad Acrem quæ est Accho*, non לאקרי, ut vulgò.

Possent his addi non pauca de Thalli Syriacis, & Nicolaï Damasceni historiâ Assyriacâ, & Teucri Cyziceni libris quinque de Tyro; sed de his plura qui volet, consulat Gerardum Vossium de Historicis Græcis, opus miræ eruditionis, ex cujus lectione nos profecisse non parum ingenuè profitemur.

F I N I S.

SAMUELIS BOCHARTI
ANIMADVERSIONES
IN
STEPHANI BYZANTINI
DE
URBIBUS ET POPULIS
EPITOMEN.

CUM ADDITAMENTIS

J. Palmerii à Grentemesnil & S. Morini.

CELEBERRIMO
J. G. GRÆVIO,
STEPHANUS MORINUS.

Præstantissime vir

Ignosce, quæso, quod tardius mittam observationes Bocharti & Palmerii ad ἐθνικὰ Stephani Bysantini tibi promissas 13. Calend. Novemb. cum simul justa Wolzogio nostro solveremus; non potui citius me expedire gravissimo luctu, quo tunc me vidisti fere satiscentem, quin meus ille luctus ex ipsa Bocharti commemoratione crevit, quia simillimam in utroque mihi videor fecisse jacturam; plurima enim decora viri illi magni habuerunt similia; uterque antiqua & illustri prosapia oriundus; uterque avitam nobilitatem præclaris virtutibus auxit; uterque beneficentissimus; uterque egregias quibus pollebat dotes, & omnia studia sua ad Ecclesiæ utilitatem penitus contulit; & quod proprie me tangit, uterque mihi fuit collega conjunctissimus, Bochartus in Ecclesia Cadomensi, Wolzogius vero in Ecclesia & in Schola Amstelodamensi; uterque singulari benevolentia me constanter prosequutus est; & uterque tandem me miserum eheu! reliquit: at dispari fato, Bochartus enim vegetus & alacris post longam mecum deambulationem violento quodam repentini morbi turbine, ut alter Elias, subito raptus est in cœlum; Wolzogius autem scolope, sive aculeo sævissimi doloris corpori infixo, ad instar S. Pauli, diutissime vexatus continuis victricis patientiæ exercitiis æternos obtinuit triumphos. Tanta in ipso etiam discrimine convenientia dolorem inveteratum in recentem induxit, qui me totum ita occupavit, ut libero vix superfuerit locus judicio, quo tamen opus erat ad examinandas has observationes ante viginti annos in gratiam Berkelii compositas: nempe A. Berkelius exoptans editionem Stephani sui reddere locupletissimam, subsidia ad id necessaria undique collegit, & me etiam literis urgentissimis exoravit, ut omnem adhiberem operam ad obtinendos Bocharti & Palmerii codices Stephani ἐθνικὰ continentes, & quascunque notas in marginibus haberent exscriberem, easque cum quibusdam meis ad ipsum mitterem; dictum factum, uterque obierat, sed à clar. nepote Bocharti facile ejus obtinui codicem, & avunculi Palmerii codex jam erat in mea potestate: itaque omnes ex iis exscripsi notas: & in hoc scriptum redegi, quod exhibet in primo ordine eas quæ Bocharti erant cum B. indice, in secundo Palmerianas cum P. & in ultimo eas, quæ sponte e calamo meo fluebant, & M. habent: alterum autem ex hoc autographo exemplar nitidius ad Berkelium misi, cujus ipse mentionem facit sui Stephani pag. 130. §. 4. his verbis mihi honorificentissimis: *magnum Bochartum consentientem animadverti in Collectaneis, quæ admodum reverendus & eruditissimus Stephanus Morinus nuper ad me ex Galliis transmisit.* Mei etiam meminit pag. 332. §. 6. in *Ebrone:* sed alias altissimum semper horum *Collectaneorum* silentium, & cum Bochartum, Palmerium, aut me alibi citat, opera typis edita respicit. Nihilominus centies observavi emendationes & expositiones in his *Collectaneis* contentas cum rationibus & auctoritatibus quibus innituntur referri, quandoque etiam iisdem fere verbis, ut pag. 98. §. 70. & 83. p. 171. §. 83. pag. 213. §. 89. p. 274. §. 12. p. 307. §. 18. p. 333. §. 8. p. 343. §. 8. & 11. p. 390. §. 18. p. 399. §. 81. p. 463. §. 89. p. 479. §. 37. & 38. p. 519. §. 55. p. 540. §. 34. p. 546. §. 81. p. 597. §. 85. p. 567. §. 73. p. 590. 2. &c. equidem propria industria potuit in eamdem cum doctissimis illis viris concurrere sententiam; sed Lectoribus forsan non fuisset ingratum nosse illorum consensum, & ipse cum semel unum aut alterum citavit testem, putavit ex eorum nominibus aliquod pondus in sententiam suam redundaturum, aut æquum esse ut in partem laudum ejus saltem venirent: quamobrem tibi poterit videri consentaneum rationi has notas edere cum plures inter eas sint ob quas Berkelius solus triumphet p. 382. §. 28. p. 478. §. 33. p. 494. §. 92. immo p. 604. §. 30. videtur penitus Collectanea nostra neglexisse, nec dignatum illa consulere, cum gaudens de felici correctione scribat: *an aliquis correxerit alii inquirent;* si enim oculos in illa conjecisset, iis illico ea occurrisset. Revera multas non contemnendas observationes prætermisit passim in iis occurrentes, & quod præterea observatione dignum in Lit. Π incipiebat solitam exercere industriam, cum ipsi moriendum fuit, & deinceps nullum nostrorum Collectaneorum apparuit vestigium, patetque ea ad manus Clarissimi Gronovii, qui postremam operis partem adornavit, non pervenisse, & consequenter observationes, quæ pene totas novem literas postremas spectant, intactas remansisse. De pretio earum nihil dicam, neque temere affirmabo Bochartum & Palmerium primos auctores esse omnium correctionum & illustrationum, quæ in illis extant; potuerunt quasdam aliunde habuisse, & ad marginem librorum suorum in memoriæ subsidium annotasse, ita ut ipsis facillimum fuisset eas ad origines proprias referre, quemadmodum in editis operibus religiose solent; noverant enim hoc Ebræorum effatum הָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמֵר מֵבִיא גְאוּלָּה לָעוֹלָם *referens rem cum nomine auctoris introducit redemtionem in mundum*, sed has notas non collegerant ut ederentur; neque etiam edentur, nisi tu, cui doctior orbis ultro submittit fasces, judices edendas esse. Itaque eas acerrimo tuo judicio sisto, vale vir humanissime, & me tibi addictissimum rogo atque obsecro ut amare pergas.

Amstelodami Non. Decem. anno 1690.

Designant {
B. Bochartum & ejus observationes terminat.
P. Palmerium, & quæ sua sunt.
B. P. Utrique communem animadversionem.
M. Morinum, & quæ explicationis gratiâ dum exscriberet addidit.

IN

IN
STEPHANI BYZANTINI
De Urbibus & Populis Epitomen Animadversiones.

Αβαι ἔνθα ἱερὸν Ἀπόλλωνος.] Etiam Abæ Lyciæ locus, ubi fanum Apollinis, Scholiastes Sophoclis in Oedip. Tyr. B. Neque Strabo, neque Ptolemeus Abarum in Lyciâ meminerunt, metuo ne falsus sit Scholiastes Sophoclis. P. Sane ad illa verba Chori *frustra Delphos peti, frustra etiam iter suscipi* .... εἰς τὸν Ἀβαῖσι ναόν, habet Scholiastes εἰς τὸν Ἀπόλλωνος ναὸν τὸν ἐν Ἀβαῖσι, καὶ ἐν Λυκίᾳ. quid si pro ἐν Λυκίᾳ legeremus in Lycio quod erat Athenis, unde *Lycius Apollo*, Pausanias Attic. 17. *Lycæus* &c. dicitur a lupis morte affectis, ibidem Corint. 53. (Ἀβαὶ γὰρ τόπος Λυκίας) suspicor hanc parenthesim textui super additam a temerario Græculo cui visus Ἀβάς λυγκέως alicubi, & sibi finxit legendum *Abas Lyciæ*, cum sit *Abas Lyncei* filius, & Hypermnestræ filiæ Danai, qui Abarum urbis, per suos posteros, auctor est, de quo Pausan. in Corint. & Phoc. Apollod. l. 2. & Hygin. cap. 170. Reverâ parenthesis illa non optimè cohæret cum verbis præcedentibus: *in Abais, & Lyciâ*, quæ manifesto discriminant Abas a Lyciâ, & in Lycia Abas non esse probant, contra parenthesim: si autem tollatur, sibi constat auctor, & veritati litat. Etenim constat Apollinem in Abais templum habuisse, & habuisse insuper in Lyciâ, Pataræ scilicet; hinc Papin. Statius 1. Thebaid. juxta finem; *Phœbe parens, seu te Lyciæ Patare nivosis exercent dumeta jugis*, & 8. pag. 235. nec *Lyciam supplex consultor adibis*; denique ipso teste & dicente apud Ovid. 1. Metam.

- - - - Delphica tellus
Et Claros & Tenedos, Patareaque regia servit.

Patara enim Lyciæ urbs. Notæ etiam *Lyciæ sortes*, unde apud Statium Theb. 3. §. 487. *Lyciæque parent contendere sortes*, quibus se in Italiam pelli asserit Æneas 4. Æn. In quem locum vide Servium. Cæterum has imaginarias Lyciæ Abas in animo habuisse videtur Stephanus, & Cariæ assignasse, quia Lyciæ confinis est. Quod addit Stephanus de Abarum templo, ἦν δὲ τοῦτο μαντεῖον πρὸ τοῦ ἐν Δελφοῖς, *fuit autem Oraculum ejus Delphico vetustius*, falsum, teste Orpheo Hym. in Themidem de ipsa dicente.

Ἡ πρώτη κατέδειξε βροτοῖς μαντήιον ἁγνὸν
Δελφικῷ ἐν κευθμῶνι. - - -

Prima exhibuit hominibus Oraculum purum, in Delphico recessu. Imò Pausanias in Phoc. refert ante Themidem, Delphis Tellurem fixisse sedes, & commune Oraculum cum Neptuno reddidisse, quo sola tandem potita est, ejusque jus posteà Themidi concessit, à qua demum accepit Apollo &c. qui suis jam oraculis clarior erat, cum Abas occupavit. Adde Apollodorum, qui lib. 1. testatur Apollinem a Pane edoctum facultatem divinandi se contulisse Delphos quo tempore Themis illic oracula dabat. Quibus adstipulatur Strabo Geogr. lib. 9. ἡ τοῦ ἱεροῦ ἐπιφάνεια τοῦ ἐν Δελφοῖς ἔχει πρεσβεῖον, *Delphici templi exortus antiquitatis honore insignitur*: πρεσβεῖον enim est ἡ διὰ γῆρας προτίμησις, καὶ τὸ δι' αὐτὸ διδόμενον γέρας, κατὰ προτίμησιν, *honor quo præ aliis ætatibus afficitur senium, præmiumque quod ob senium, & ad ejus decus confertur*, teste antiquiore Schol. Sophoclis ad Ajacem flag. M.

Αβάσηνοι,] Abas Arabiæ civitas de qua Diod. Sic. apud Photium in Bibl. auct. 244. Abasa etiam insula in mari Rubro quam Æthiopes incolebant, ut refert Paus. Eliac 2. B. Abysæ etiam civitatis Arabicæ meminit Strabo lib. 7. eamque in thuriferâ regione ponit: hæ autem urbes totidem sunt indicia originis Abassenorum hodiernorum, qui procul dubio non sunt Αἰθίοπες αὐτόχθονες, sed ex Arabia, ut multi alii trajecerunt in Africam freto maris Rubri adeò angusto, ut ab uno littore ad alterum amicus amicum agnoscere possit, teste Geogr. Nubiensi sext. part. Clim. 1. Reverâ Æthiopes videntur ex regione Arabiæ contermina orti 2 Chron. 21: 16. mentio fit Arabum Æthiopibus confinium, quos LXX ὅμορες τῶν Αἰθιόπων vocant; sic partem hodiernæ Arabiæ occuparunt illi Æthiopes, vel potius Arabes partem Æthiopiæ; unde regia Æthiopibus Saba dicta Joseph. antiqu. l. 2. c. 5. quam postea a Cambyse Meroem dictam de Nomine sororis, aut matris ut vult Diodorus lib. 1. Unde maxima affinitas Linguæ Abassenorum cum Arabicâ, & multa vocabula communia. Quid si etiam Abassenos in celeberrimis Sabæis inveniamus? Hoc inauditum, sed non improbabile: sciendum enim Abassenos ab Arabibus & cæteris Orientalibus in hoc differre, quod non legant à dextrâ ad sinistram, sed contra, & Occidentalium nostrorum more; צבא itaque si legant Arabes, pronunciabunt *Saba*, si Æthiopes, *Abas*; unde qui ab illâ urbe *Saba* Arabibus dicti sunt Sabæi, ab Æthiopibus Abasseni, vel, ut noster Stephanus, Abasdeni dici potuerunt. Sane Saba urbs illa formosissima freto illi adjacet, quo breviori temporis spatio trajectus in Africam confici potest. Nec insolens Abassenis illa vocum Arabicarum transmutatio. Sic Arabibus רכם *rachama*, *misertus est*, Abassenis verò usurpatur eadem significatione መሐረ : *machara*. Sic לא *la* non Arabicè, Æthiopicè vero አል : *al*. Idem jus in vocabula Ebraica sibi Abassen, fecerunt; Ebræi enim *irrisionem* dicunt קְלָסָה *Kelasa*, Æthiopes ሰላቀ : *selake*. Plura similia afferri possent exempla, nisi vitandum tædium putarem. Addit Stephanus: Abassenorum Arabum regionem ferre σμύρνην, καὶ ὄσον, καὶ θυμίαμα, καὶ κέρπαδον, duo clara sunt, & totidem obscurissima horum odorum nomina. Ὄσσον & κέρπαδον *incognita & aliis innominata*, inquit magnus Salmasius in Solin. M. Pro ὄσσαν forte κάσσαμον, & κέρπαδον cinnamomum,

mum קרפה Kerphaton Arab. B.] Quid per *κάσσαμον* intelligendum sit, non capio, nisi hæc vox referat Arabicam הצם *hasmon*, qua significatur compositum quoddam ex musco; vide Phaleg l. 2. cap. 18. & celeberrimum Golium, quo præceptore semper gloriabor, in Lexic. Mirum est κέρπαθον sagacissimum Salmasium fugisse, cum ex Herodoto novisset κάρφεα dici cinnamomum, & nomen Arabicum sciret esse *Kerphe*. Nam *Kerphe* & *Kerphaton* idem sunt, cum *ton* finale non efferant Arabes, sed suffocent adeo, ut ne vix quidem audiatur; hinc in Arabia nobis אלקרפה in Geogr. Nub. 6. part. clim. 2. a copia proculdubio cinnamomi, quæ *Carfa* ab Interprete Arabe simpliciter dicitur. Quod ad ὄσον attinet, fortè leg. καὶ ὀπὸν, sane levi negotio ex π, σ fieri potuit, & ὀπὸς & ὄσος vix differunt: licet autem ὀπὸς in genere succum quemvis non sponte emanantem, sed scarificatione, & vi aliqua & arte extractum significet, ab Hippocrate tamen κατ᾽ ἐξοχὴν ὀπὸς dicitur *Laser*, sive ὀπὸς Κυρηναικὸς, qui succus adeo pretiosus est, ut Neroni unus caulis ex quo posset exprimi, missus sit in donum pretio & raritate sua commendatissimum è Cyrenaica provincia, teste Plinio lib. 19. cap. 3. & Synesius Epist. 106. jactet fraterni prædii fertilitatem ob σιλφίον sive laserpitium in eo natum, ex quo succus ille haberi posset. Verum utut succus ille laxè dici possit ὀπὸς, discretè tamen solet dici ὀπὸς Κυρηναικὸς, quia inter alias plantas, quibus Cyrenensis regio ditescit, ei ἰδιώτατον πάντων τὸ σιλφίον *silpium proprium est*, secundum Theophrast. Hist. plant. lib. 4. cap. 3. & alibi. Sic Plin. loc. cit. ibi reperiri, & Synesius Cyrenaicus Episcopus ibidem coli testantur; hinc apud Tzetzem chil. 6. hist. 4. Batto Cyrenes conditori in præmium datur, & in nummis Cyrenaicis Silpium incisum ut proprium symbolum apud Salmasium in Solin. Non me latet tamen scripsisse, quod in angustiis quæ inter Libanum & anti-Libanum jacent nascitur calamus odoratus, Polybium lib. 5. pag. 390. Plinium l. c. & Dioscoridem lib. 3. cap. 76. ex recensione Ruelliana; asserere etiam in Syria, Media, & Armenia nasci, sed ibidem ingens faciunt discrimen inter Cyrenaicum succum dulcem ac gratum, & Syriacum virosum fœtidumque; hinc Matthiolus & Ruellius commentatores Cyrenaicum volunt esse *belzuinum vel assam odoratam*, Syriacum verò *assam fœtidam*; hancque assæ divisionem tradi ab Arabum Sectariis scribit Ruellius; unde assæ nomen ab Arabibus mutuatum nemo suspicetur, licet assad, ad ὄσον referri posse videatur; Nam pro assa usurpant Arabes חלתית *hiltit*, odoratam verò vocant טיב, & fœtidam מיתן, si tamen ἄσαν Græci usurparent pro ὄσσον commode legeretur hic etiam. Geogr. Nub. 7. part. clim. 3. pag. 134. refert חלתית exportari ab urbe Indica בנגוא' unde bingeoin, *n* dumtaxat ad urbis nomen addito, ut ad terminationem Græcam & Latinam propius accederet: at assa, vel asa, ut semper scribit Salmasius, degeneravit, secundum ipsum, ex *Lasar*; vel si mavis ex Latino assum 1. sincerum, quia succus ille respuit mixtionem omnem: Cum itaque ὀπὸς sit Cyrenaicus, vel Assyrius, & ad Arabiam nullatenus pertineat, hic locum habere nequit, quapropter pro καὶ ὄσσον, lego καὶ κασσίαν, quod mirum videri non debet in hoc autore corruptissimo; & facile facta permutatio, si Scriba è dictantis ore hæc verba excepit, nam utrumque κ in unum potuit confundere, ut sæpe littera finalis sequentem initialem cum similis est absorbet. Sic infra quidam volunt esse in βέρυνος, τῶν Ωρικῶν pro Νωρικῶν; sic ex urbe *Mastramele* apud Plin. lib. 3. c. 4. ob præcedens *stagnum* fit *Astromela*; vel Scriba parum exemplari suo attentus καὶ abbreviatum non animadvertens ex sequenti κ fecit αι, & scripsit καὶ ἀσσίαν, unde tandem ὄσσον. Sane non videtur possibile ut Uranius neglexerit cassiam inter Arabum divitias *præstantiorem*, quæque Ætymologico Magno dici videtur κασσία quod ἡ κοσμοῦσα διὰ τῆς εὐοσμίας τὰς αἰσθήσεις *grato suo odore sensus perficiat*; hinc ad conficiendum sacrum unguentum electa sunt בשמים ראש *aromata præcipua*, & inter ea casia extat cum myrrha, cinnamomo, & calamo odorato, Exod. 30: 23. Tamen reclamant contra illam Ætymologiam. Ebræi, qui קציעה *catsia* vocant, quod decorticetur ut in nostros usus cedat: sane fere omnes autores cogunt restituere Arabiæ cassiam in Uranii textu, cum tribus enim aromatum generibus ab eo commemoratis eam commemorant, vel unum aliorum omittunt ea celebrata, sic Herod. in Thal. §. 107. in Arabia nascuntur λιβανωτὸς καὶ σμύρνη καὶ κασσίη καὶ κιννάμωμον, *thus, myrrha, cassia, & cinnamomum.* Agatharchides cap. 50. de Sabæorum regione apud Phot. cod. 250. *ad mare nascitur* βάλσαμον πολὺ καὶ κασσία *copiosum balsamum & cassia; in mediterraneis autem* δένδρα ἠλίβατα σμύρνης τε καὶ λιβανωτοῦ *arbores præcelsæ myrrhæ & thuris.* Strabo l. 16. de Sabæis etiam, apud hos καὶ σμύρνα καὶ λίβανος *thus & myrrha nascuntur*, & cassiæ & cinnamomi tanta copia ut ἀντὶ φρυγάνων καὶ τῆς καυσίμου ὕλης χρῆσθαι κινναμώμῳ καὶ κασσίᾳ, *pro sarmentis & altera ignis faciundi materie, cinnamomo, cassia,* &c. *utantur.* Dionys. Perieg. v. 336. refert Arabiam semper fragrare odoribus,

Ἢ θυοῦ, ἢ σμύρνης, ἢ εὐόδμου καλάμοιο
Ἢ καὶ θεσπεσίοιο πεπαινομένου λιβάνοιο
Ἢ κασίης.

Vel thuris, vel myrrhæ, vel bene odorati calami, aut divini aut cassiæ, quod in Schol. confirmat Eustathius. Theophrastus Hist. plant. lib. 9. cap. 4. γίνεται μὲν οὖν ὁ λίβανος, καὶ ἡ σμύρνα, καὶ ἡ κασία, καὶ ἔτι τὸ κιννάμωμον ἐν τῇ τῶν Ἀράβων χώρᾳ, *gignitur thus & myrrha & casia & cinnamomum in regione Arabum circa Sabam* &c. Vid. Plin. lib. 12. c. 17. & 18. & innumeros alios, quos ut parcam Lectori omitto; hi enim sufficiunt ad astruendum κέρπαθον esse cinnamomum, & per ὄσσον intelligendam cassiam, quæ cum thure & myrrhâ solet Sabæis tribui, imo cassia præ omnibus aliis; cum *Arabicus* soleat dici *frutex* ex quo colligitur & nascitur. M.]

Αβδηρα] condita à Tejis dicitur, cum anteà fundamenta ejus jecisset Temesius Clazomenius Herod. lib. 1. §. 168. At Strabo lib. 7. Stephano consentit, tantum pro Αβδηρίτου, à quo nomen sortitum hic asserit, ille habet Αβδήρου convenientius, cum ex Αβδηρίτου Abderita fieret, ut ex Αβδήρου Abdera, lib. tamen 14. Tejos Abderam migrasse cum Herod. testatur, ut Persarum contumelias vitarent, tandem dicta Maximianopolis; vid. D. M. Nigrum Geogr. l. 10. & doctiss. Voss. ad Melam l. 2. c. 2. M.] Ad alt. Abderam] Abdara Ptolemæo, Audera Straboni, in Hisp. Bœtic. vid. 2. part. Geogr. sacr. l. 1. c. 34. B.]

Αβιλη] Eusebio 8. Demonstrat. Ptol. Polyb. Plin. Joseph. unde Lucæ Abilena. B.]

Αβοριγῖνες .... καὶ κεφαλὰς Κρονίδῃ] Macrob. Sat. l. 1. 7. non habet Κρονίδῃ, sed Αδῃ. B.] Utraque

lectio

lectio magnos habet autores, Lactant. de falsa Rel. lib. 1. cap. 21. & Ovid. 5. Fast. Non possum prætermittere fraudi isti, ut cum Arnobio loquar, callidulæ, quâ tristia sacrificia lętis mutata sunt, & φῶτα, quibus homines intelligebantur (quia homo μόνος φωτίζει τὰς διανοίας λόγῳ, *sermone suas in lucem emittit cogitationes*) faces designarunt, quemdam Judæorum ritum planè respondere. Vespera enim diei expiationum gallum gallinaceum pro animabus suis mactant, quia hominis rei luere supplicium posse videtur, ob nomen utrique commune: Volunt enim vocem גֶּבֶר *guever*, quæ virum significat, gallum gallinaceum etiam designare, quasi vocis ambiguitate Deum deludere liceret. Sed de hoc ritu alias, cum dabimus *Messiam Propheticum*. Intereà videat, qui volet R. Josephum in Sculchan Aruch part. 1. Hilc. Bos, & Mosem Iserlem ejus commentatorem, hanc superstitionem propugnantes, Buxtorfium verò irridentem Synag. Jud. c. 20. M.

ΑΒΡΟΤΤΙ'ΝΗ, al. ΑΒΡΕΤΤΙ'ΝΗ] B. P. Αβρεττηνὴ Straboni, & Suidæ Αβρεττάνη. [At apud Plinium lib. 5. cap. 30. ut in secunda Stephani Edit. scribuntur Abrettini. *A Brettia* &c. Nam A derivatis sæpè additur, Africa teste, sic dicta vel a פרק *faraca* separavit, quod ab aliis continentibus tota ferè separetur, vel a פריק *frica* spica, ut vult doctissimus Bochartus. Et eadem urbs in S. Scripturâ modo Cezib dicitur, modo Aczib; & infra Apæsus, Pęsus; & Atarna, Tarna &c. M.

ΑΒΡΟΤΟΝΟΝ .... καλεῖται δὲ καὶ Νεάπολις] B. optimè & convenienter Phœniciæ origini, nam חברא הדתן *abra-adtan* i. Societas, vel civitas nova seu νεάπολις M.]

ΑΒΥΔΩΝ:] P. At nunc apud Strabonem & Homerum in omnibus exemplaribus constanter legitur Αμυδὼν; Αβυδὼν tamen extat apud Hesychium, & Phavorinum, sed ex Stephano.]

ΑΒΩΝΟΥ ΤΕΙΧΟΣ] B. P. Ptol. lib. 5. cap. 6. in Galatiâ, Arrianus in Paphlagonia: Peripl. Lucianus in Ponto Pseudom.] P. de eo etiam Suidas, hodie *Boli* Bellonio & Gyllio.]

ΑΓΑΘΗ] A. *Agde*. Langdochii nostri urbs, Ptolem. Strab. Plin. הגד Ptolemæus quidem de Agatha, sed insulam facit, in quâ urbs cognominis, Agde autem vocat Agathopolin. [Sed quo respicit vox Ebræa? Refertur ad Αγαθὴν Τύχην. Sic enim vocasse eam dicitur Timosthenes. Nam הגד *agad* bonam fortunam significare multi putant. Sane Esaiæ 65: 11. Deus populo suo exprobrat quod mensam instruxerint לגד *lagad*, i. fortunæ, secundum Vulgatum Interpretem & Hieronymum, LXX. etiam Interpretes Græcos qui habent τῇ τύχῃ, ut ex interpretatione quæ in commentariis Hieronymi colligitur. Non enim in eorum textu vox τύχη τῷ לְמְנִי respondet, sed לגד, cui substituere δαίμονι visi sunt, sed transpositione manifestâ; nam vix dubito illos Interpretes obscuram vocem לְמְנִי pro more retinuisse, & temporis successu in δαίμονι degenerasse; facile enim ex λαμδνι, δαίμονι fieri potuit. Quidquid sit, testatur Hieronymus LXX vertisse לְמְנִי *dæmones* & per consequens לגד fortunam, ut solent. Nam Gen. 30: 11. בגד *bagad* verterunt ἐν τύχῃ in fortunâ, Editio Complutensis εὐτύχημα *bona fortuna*, sicut legit Theodoretus quæst. 87. in Genes. Augustinus verò quæst. 91. in Gen. scribit quod *Græci habent* εὐτύχη, *quod bonam fortunam significat*. Optime itaque incomparabilis Bochartus ἀγαθῆς τύχης denominationem urbi Αγάθῃ convenire innuit secundum Hebraicam vel Phœniciam originem, cum הגד *Agad* bonam vel prosperam fortunam significare possit M.]

ΑΓΑΘΥΡΣΑ] B. Agathyrsus Straboni lib. 6. apud Ptolemæum vero Agathyrium promontorium.]

ΑΓΑΜΕΙΑ, ἄκρα καὶ λίμνη] B. λιμνὴ potius, quia אגם *agam* paludem & lacunam significat.]

ΑΓΒΑΤΑΝΑ, πολίχνιον Συρίας] B. Syria pro Assyria, ut sæpè, sed male confundit cum Batanæâ sive בתן vel בשן *Basan*] quæ in Syria sita est, & à Moabitis incolebatur.

ΑΓΓΕΛΗ ... καὶ καλὴ] B. lege κεφαλή.

ΑΓΙΟΝ] B. Dicitur mons infra in Ψευδαρτάκη.]

ΑΓΚΑΡΑ] B. Inde Ancarius Nonn. ex Lucilio, & Ancariana familia.

ΑΓΚΥΡΑ ..... νεήλυδας] P. Scribe νεηλύδαις] Ancyra etiam fuit castellum Textosagum ejusdem nominis cum oppido Phrygiæ ait Strabo lib. 12. urbem esse in Illyride de quâ Livius lib. 43.

ΑΓΚΥΡΩΝ] B. Ptolem. Αγγυρῶν, Angyrorum civitas.]

ΑΓΝΩΤΕΣ] B. forte Agnutes Plinii lib. 4. cap. 19.]

ΑΓΟΡΑ] B. circa Isthmum Demosthen. in Halon. Eadem cum seq.] P. in Chersoneso Scylax Perip. de Thracia. Herodot. l. 7. sect. 48. Niger comment. 10. hodie Malgara dicitur Leunclavio teste, Ortel.]

ΑΓΡΑΙΟΙ &c.] B. de eo Plin. Dionys. Ptolem. Sed Livius & Strabo in Ætolia locant gentem quam addit degere in Acarnania] Golius הגר *Hagera* dicit esse primariam urbem Bahrem provinciæ Arabię, & ex eâ formari gentile הגרי *Hagerá* in Lexico, adde terminationem Gręcam. M.]

ΑΓΡΑΥΛΗ] P. unde Lesbotes Agraulensis de quo Plutarch. in Themist. & Theano Agraulensis sacerdos quę jussa devovere Alcibiadem dixit se vota fundere debere, non execrationes, idem in Alcib. Hinc & ex Stephano corrigendi, post Hesychium qui habebat Αγριαυλὴ pro Αγραυλὴ, Suidas in Αγροιλῆθεν & Αγροιλὴ, scribendumque Αγραυλῆθεν & Αγραυλὴ, Harpocrationque qui iisdem laborat erroribus. Sed video J. Meursium jam prævidisse libro de populis Atticę, cui ut referamus gratiam, medicam etiam afferemus manum. Ibidem ait male Hesychium scribere quod Αγραυλὴ vel Αγρυλὴ sit populus tribus Erechtheidis, & Attalidis. Vult igitur pro καὶ scribi ἢ *vel*, quasi ex utraque tribu esse non possent. Id tamen impossibile nec absurdum est, cum Attalis tribus antiquis decem addita fuerit, Et idcirco ex iis componi, unde quidam ex Erechtheide potuerunt fieri Attalenses. Potuit itaque illa emendatio omitti in pręclara Editione celeberrimi Schrevelii.]

ΑΓΡΑΙ πόλις Λυδίας] P. 16. Αυκίας.]

ΑΓΡΙΑΙ] B. Agriani Herod. Strab. Curtio, Arriano, in fine ubi possessivum dicitur esse ἀγριανικός] P. λέγονται καὶ Α'γρίοι ὡς Α'ντίγονος παραδοξ. 15. p. v. a. περὶ δὲ τὴν τῶν Α'γρίων Θρᾳκῶν χώραν.]

ΑΓΡΙΣΑ] B. ΑΓΡΙΣ Ptol.]

ΑΓΥΛΛΑ] B. Agylla, Cęre Plinio, Servio, & Halicarn.]

ΑΓΥΡΗΝΑ] B. Agurium Ptol. Agurini Plin. Agyrinenses Cicer.]

ΑΓΧΙΑΛΗ] B. De qua Plin. Dionys. Athen. Arrian.] P. altera in Thraciâ Strabo lib. 7. quę & Anchialus Plin. l. 4. c. 11. Mela l. 2. c. 2. Ovid. Trist. 1. Eleg. 9. & alii innumeri, sed est Anchialus etiam in Epiro teste Procop. 3. Goth.]

ΑΔΑΝΑ;

Αδανα] B. Dionyſ. Cedren. Ptol. At Rufus Feſtus in Breviar. de Lucullo. Adenam optimam regionem Armeniorum obtinuit &c. Bene fluvium Σάρον dictum vocabant etiam κοίρανον, שר enim regem & principem ſignificat. Adanus autem, a quo illa urbs denominata dicitur, ipſiſſimus eſt Adamus ſolus reverà terræ & cœli filius, &c. M in N mutato, quia Græci in M nunquam ſua vocabula terminant; vid. Voſſ. de Idol. 1. cap. 38. De tertia Adana ad Euphratem ſita agitur Eſdr. 2. v. 59. & Edenis quoddam monumentum fuit.]

Αδιαβηνη] Male inter Euphratem & Tigrim ſitam dicit; Extra Tigrim enim Orientem verſus extenditur, & Tigri Oenoque fluviis includitur, unde quia adiri vado non poteſt, nomen ſuum ſortitam vult Ammianus Marcellinus lib. 23. Verum convenientius Bochartus Phaleg. l. 2. c. 3. deducit à fluvio Lyco eam interſecante, Lycus enim lupum ſignificat, qui Chald. דיבא & cum præf. ה הדיבא *hadiab*, unde Adiabene M.]

Αδραστεια] B. fons Sicyon. Pauſan. in Corinth. Mons Bithyniæ Plut. in Lucullo, Adraſtii campi Juſtin. l. 2. vid. Euſtath. Catal. 269. Αδράστου δρῦς Heſych.]

Αδρυμης] B. Adrumetum Plin. l. 5. c. 4. at lib. 6. c. 34. Hadrumentum. Adrumettus Colonia Ptolem. lib. 4. c. 3. Adrume Strab. lib. 17.]

Αδυρμαχιδαι] B. forte Adyrmachida] reverà extra ſuam ſeriem hæc vox eſſet, quæ præterea non legitur apud Herod. nec Strab. nec Ptol. nec Plin. Nigrum &c.]

Αζειωται] B. Αξιῶται Heſych.]

Αζηνια] P. ἀρχιέυς, ſcribe Ερχιέυς.]

Αζωρος] B. Ptol. Azorium.]

Αζωτος] B. אשדוד *asdod* robur ſignificat, ſive ex Arabica lingua ſive ex Ebræa interpreteris, & nihil hæc vox commune habet cum capra, quæ עז *ez* vel עזא *aza*; vide Geogr. ſacram.]

Αθαμανια] B. Athamanes juxta Ætol. Epiri erat natio Plin. Strab. lib. 7. Liv. Plut.]

Αιαμηνη] B. ימן *jaman* Arabia felix, & ea proprie quæ ad dextram Meccani templi ſita; vide Gol. in Lex. Citatur autem Uranius in Aiacidarum ſecundo, ſed legendum Αραβικῶν.]

Αιανη] B. Elymos pater Aiani quem è Tyrrhenis deducit, ex Italia venit ſecundum Hellenicum, Dionyſ. De hac urbe Macedon. Theophraſt. hiſt. plant. l. 5. c. 3. D.] Sed cum primum aſſignaverit locum Macedonico Ligno, quomodo quartum aſſignabit Æjanico Theophr. ſi Æjane urbs Macedonica, Colchicam igitur mallem P.]

Αιβουρα] B. Plures ejus nominis ſunt in Hiſpania. Eſt Ebora Carpetanorum de quâ Livius lib. 39. Eſt altera non longè à freto dicta Plinio Ebura Cerealis, ſcilicet monumenta Phœnicum, nam עבור *Ibur* vel עבורא *Ibura* annona & frugum proventus, quod nomen fertilibus locis convenit.]

Αιγατης] B. P. coaluit nomen urbis cum articulo ſequentis vocis. Scribendum itaque Αιγα τῆς Αιολίδος, &c. Addit Palmerius ſic legere etiam Vulcanium ad Porphyrogenetam ſuum. Cana dicitur à Mela lib. 1. c. 18. Strabo lib. 13. à nonnullis dictam Æga] Euſtath. ad Il. β. videtur legiſſe Αιγίδα pro Ægan, ſed ſuo tempore vocari Canen & Canas, ut a Livio lib. 36.] ποτὲ φερομένην] P. 16. γρ. ποταμὸν φερόμενον.]

Αγιαλ] P. in derivatis ab ea error, leg. Αιγιλιεύς, ſic pro inſula Αιγιάλεια leg. Αιγίλεια; cum formetur ab ea Αιγίλιος.]

Αιγιλιψ] B. Acarnan. urbs, Hom. Suid. Strab. διὰ τὸ μετρώδη, leg. πετρώδη, ut in prima Edit.]

Αιγιναι τρεῖς] P. περὶ δὲ τῶν δύο λοίπων ἐδὲν λέγει καί ἐστι μνημονικὸν σφάλμα... ὕστερον δὲ ἐν τῷ Αιγινήτης περί τινος ἐν πόντῳ Αιγίνης μνημονεύει] ἔστι δὲ τρύπανον] B. P. leg. ἔστι δὲ κατὰ τρόπον Αιολικὸν, ut Caſaub. in Theocr. Idyll. 1.]

Αιγυσσα] B. Æthuſa Plinio lib. 3. c. 8. quod nomen cum κατρία optimè conciliatur; αἴθουσα enim ab αἴθω *ardeo*, *incendo*, & κατρία à Phœnicio ſive Ebr. קטר *kathar*, quod ſuffitus incendere ſignificat.]

Αιγυπτος] B. dicitur & Μυαρα, forte Μεσαρα מצרים & Ερμοχύμιος Heſych. Ερμοχοίνιος, quid ſi Ερμοχήμιος. Nam χημία dicta ſimpliciter Plut. in Iſide] à Chamo ſcilicet & Mercurio ſic diceretur, quæ compoſitio frequens apud Ægyptios. Vide Caſaub. ad hiſt. Aug. qui vult urbem Beſantinorum dictam ab Antinoo & quodam Deaſtro Beſan; ſic etiam Serapammon, Heraclammon apud Vopiſcum, Hermammon in hiſt. Euſebii. Phœbammon & Nilammon in Syneſii & Iſid. Peluſiotæ Epiſtolis, & Horapollo, vel Horus Apollo; cujus Hieroglyphica habemus. M.]

Αἴγυς πόλις] P. videtur eſſe regio apud Strab. l. 10. cum Caryſthus dicatur locus in Ægyo Laconico; vide criticas obſervationes pag. 422.]

Αιδηψος] P. de ea Strabo lib. 10. & Plutarch. in Sylla. Sed corrigendus, mutando Αδιψον in Αιδηψον, & de fraterno amore ubi pro Εδηψῳ Αιδηψῳ, & Sympoſ. 4. ubi mendum gravius. Nam Γάληψος extat, debet eſſe Αιδηψος, ut ipſæ thermæ de quibus in præced. loc. indicant.]

Αιδυσιοι] B. Hedui.

Αιθιοψ] vid. Phaleg. Boch. ubi de Æthiopum origine doctiſſime, ut ſolet. M.]

Αιθιόπων χωρίον Λυδίας] P. forte ſcribendum Εὐβοίας ex Harpocratione.]

Αιμονία ...... πόλις Αρκαδίας] P. Scribe Αιμόνιαι ex Pauſania in Arcad. Heſychius addit Epheſum dici Æmoniam, quemadmodum Theſſalia.]

Αινια .... Strabo citatur ἐν τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ. Scribe ἑνδεκάτῃ. M.]

Αισυμη πόλις Θρᾴκης] B. leg. Τρωϊκή poſt Heſychium & Ortelium] P. Etymolog. mag. Αισύμηθεν explicat ἀπὸ Αισύμης πόλεως Θρᾴκης; vid. Suidam & Homer. Il. θ, & ipſum Euſtath. 304. Sunt qui putant eandem eſſe cum Οἰσύμη.]

Αισων πόλις Θεσσαλ.] B. P. Μαγνησίας potius, cum eadem quam Apollon. Rhod. Arg. 1. vocat Αισωνίδα, & de quâ ſic Scholiaſt. Αισονὶς πόλις τῆς Μαγνησίας ἀπὸ τοῦ πατρὸς Ιάσονος, ὡς καὶ Πίνδαρος φησὶ καὶ Φερεκύδης. Attamen fluvius Αἴσων non longe à Theſſalia apud Plut. in Æmilio.]

Αιτνη] B. Phœnicum monumentum in nomine hujus urbis cognominis Ætnæ montis. Nam ob flammas quas vomit dicitur אתונא i. fornax, priſtinum nomen idem ſignificat, cum Ινήσσον ſit עין אש *Ain-eſc* fons & ſcaturigo ignis. Ob viciniam idem datum urbi nomen, quæ tamen dicitur Diod. Ἰννησία, & Ptol. Αἴτναι.]

Ακη] B. Eſt עכו Ptolemais, vide pag. ultimam Geog. ſacræ. Eſt alia Ace in Arcadia ubi ſanatus Oreſtes, Pauſ. in Arcad.

Αλαβανδα πόλις Καρίας] P. Legendum Φρυγίας, quia addit eſſe alteram Cariæ. Et Herodotus duarum etiam meminit, quarum una in Cariâ

Cariâ lib. 7. & altera in Phrygiâ lib. 8. De Alabanda Cariæ Strabo l. 14.]

ΑΚΡΟΘΗΝΟΙ] P. leg. Ἀκρόθωοι, & pro gentili Ἀκρόθωος. Ἀκρόθωοι enim ἐν Ἄθῳ Thucyd. lib. 4. Strabo lib. 7. ubi legitur quidem ἀκρεθώυς, sed pro Ἀκροθώυς manifeste. Herodoto urbs dicitur Ἀκρόθοον lib. 7. apud Scylacem legitur Ἀκροθῶται Ἕλληνες: pro gentibus illam urbem incolentibus, licet Doctissimus Vossius conjiciat legendum Ἀκρόθωοι. Ἑλλενίς de urbe, Plin. Acrothon lib. 4. cap. 10. dicitur. Mela lib. 2. cap. 2. Acroathon, sed puto pro Acrothon vel Acrothoon.

ἈΛΑΒΑΣΤΡΑ πόλις Φρυγίας] B. imo Ægypti, quam Plinius vocat Alabastrum; vide Salmas. in Solin. qui arguit Stephanum, quod hic falso citet Herod.]

ΑΛΑΒΩΝ πόλις καὶ ποταμὸς] Fluvius Siciliæ Diodoro lib. 4. Ἀλαβών, Hesychio Ἀλαβώς, Ptolem. Ἄλαβος, Silio Alabis, & apud Plut. corruptè legimus τὴν Ἄβολον pro τ̃ Ἀλαβον. Cluverius in Sicilia Antiq. lib. 1. cap. 11. M.

ΑΛΑΜΑΝΟΙ] B. sic Arnobio; Alemanni Ammiano.]

ΑΛΑΝΟΣ ὄρος Ἀρματίας] B. inde Alani, & pro Ἀρματίας lege Σαρματίας, vid. Ptol. lib. 6. cap. 14. & Eusthath.

Ἄλβα .... Ἄλβας, nunc Tegeus] B. lege Ἄλβυλα, vide Dionys. lib. 1. & Eusthath.]

ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ] B. ubi agitur de συνοικισμῷ sive amplitudine Alexandriæ urbis Ægypti pro τριάκοντα τεσσάρων leg. δεκατεσσάρων & pro δέκα sequenti δώδεκα.] P. ubi de tertia Alexandria sita in Thracia pro πρὸς τῇ Λακεδαιμονίᾳ lege Μακεδονίᾳ: præter Alexandrias hic numeratas, octo alias habet Ortelius in Thesauro, quibus aliam superaddi etiam posse puto ad mare Ionium sitam, quæ Sangiaci sedes est, de qua Turcici Imperii status in notitia Berglerbegarum.

Ἀλίαρτος] P. urbem omnes Autores Bœotiæ soli adscribunt. Verum Ptolemæus lib. 3. cap. 16. Messeniæ Mediterraneæ tribuit etiam cognominem alteram, mutato duntaxat ejus spiritu aspero, in lenem] B. in hymno Apollin. qui Homero v. 243. Legimus Ἄμαρτον pro Ἁλίαρτον.]

Ἀλιεῖς] P. hanc urbem inter Laconicas non video numerari. Mendum igitur suspicor, & pro Λακωνικῆς legendum Ἀργολικῆς; sane ipse Stephanus in Τίρυνς urbe Peloponensi juxta Argos sita; testatur quod prius Ἀλιεῖς dicta fuerit. Et hic Tirynthiorum etiam meminit Tirynthis incolarum.]

Ἄλινα] B. P. lego Ἄλινδα ex Strab. l. 14. Plin. l. 5. c. 29. Ptol. l. 5. c. 2. Arrian. Exp. l. 1. Constant. Porph. Them. 3. At Alinæ altum silentium, Livius duntaxat meminit Alimnæ urbis Cariæ l. 38.]

Ἀλίσαρνα] P. Xenoph. Hel. l. 3. Ἀλισαρνία, Plin. l. 5. c. 30. Halisernæ. Puto eandem esse, quæ Xenoph. ἀναβ. ultimo Ἐλισάρνε.]

Ἀλλάλια] B. Herod. Ἀλάλια l. 1. §. 165. Ἀλερία Ptol. l. 2. c. 2.]

Ἀλλώρια] B. leg. Ἀλλάρια.]

Ἀλμήνη] B. P. Ex Arriano, at in Arriani Periplo non extat, sed Ἀρμήνη, quæ videtur eadem, de ea infra Steph.]

Ἄλμων] P. Pausan. in Bœot. meminit Ὀλμωνέων, sed Plin. l. 4. c. 8. inter Thessalicas urbes numerat etiam Almone, imo Steph. ipse testatur infra in Μινύα, urbem Thessaliæ, eam anteà Almoniam dictam: Tzetzes autem ad Alexandrum Lycophronis Ἀλμωνίαν urbem Macedoniæ celebrat ad Cissum montem sitam, quam Const. Porph. Them. 2. Macedoniæ Ἀρμονίαν videtur vocare, alii Ἀλμωπίαν immediatè sequentem esse volunt. Sane in eo Lycophronis loco, ubi legit Stephanus Ἀλμωπίας, hodie habemus Ἀλμωνίας.]

Ἀλύβη] B. Originis Phœniciæ, & Alyba vel Abyla altum montem, ut vult Festus, vel altam sylvam; vide secundam partem Geogr. Sacr. lib. 2. c. 9. Euphorionis autem versum sic restituit Casaubonus, Theoc. Lect. c. 3.

Ὅσις μὲν κελεβὴν Ἀλυβηΐδα μοῦνος ἀπήυρα.

Ἀλώνη] P. a sale dictam, cum præstantissimas habuerit salinas, ut vult Vossius ad Melam l. 2. c. 6. Idcircò Hale dicenda est, olim προχώνη, malim προκόνησος, de quâ infra.]

Ἄμαθα] B. ab arena, quam significat ἄμαθος, sed est nomen Phœnicium, ut sequens nomen Ἀμάθη, & in Scriptura celebris חמת hamath, à nepote Chami dicta 2 Reg. 25. Zach. 9: 2. Amos 6. Jud. 3: 3.]

Ἀμαθοῦς] vide Geogr. Sacr. part. 2. l. 1. c. 3.

Ἀμάρυνθος νῆσος] B. P. non insula, sed urbs, eo ipso quem citat teste Pausania lib. 1. & Ptol. l. 3. c. 15.].

Ἀμβρακία] P. dici asseritur ab Ambraco filio Thesproti, filii Laocoontis; sed scribendum Λυκάονος, teste ipso Stephano in ἔφυρα. Potuit etiam denominari ab Ambraco rege filio Dexameni & Herculis nepote, de quo Dionys. Halicar. l. 1.

Ἀμοργὸς] P. in hac insula tres urbes nominat; sed quam nunc Ægialem, mox in Ἀρκας Μελανίαν vocabit.

Ἀναγυροῦς] P. Straboni lib. 9. Ἀναγυράσιοι, & Pausaniæ etiam in Atticis &c.

Ἀνακτόρεια Ἀκαρ.] P. urbis cognominis in Ioniâ ab Anacte rege dictæ meminit Pausanias in Ach. & Steph. infra in Μιλήτῳ. Altera inter Molossos, de quâ Plin. l. 4. c. 1. At quæ Acarnaniæ ditionis est, vocatur Ἀνακτόριον a Thucyd. lib. 1. & 4. Paus. in Eliac. Strabo l. 10. Attamen cum Molossi & Acarnanes sint confines, forte de hac ultimâ loquutus est Plinius. Scribe autem τὸ ἐθνικὸν pro θηλυκὸν, ubi de formatione nominis Ἀνακτόριος agitur.]

Ἀνδρος .... τοῦ Ἀνανίου] B. leg. τοῦ Ἀνίου.

Ἀνεμώρεια] quam infra vocabit Ὑάμπολιν, nam est eadem urbs teste Strabone l. 9.]

Ἄννα] B. apud Josephum legitur Κάνα & apud LXX Interp. imo in textu Hebr. Jos. 19.]

Ἀντρών] P. Strabo lib. 9. testatur quod suo tempore plurali numero dicebatur, imo Demosthenem orat. 4. in Philipp. legimus Ἀντρῶνας, & legere debemus apud Scylacem Ἀντρώνες, ubi de Achæis pro Ἀλιτροπὲς, quod mendosum esse viderat doctissimus Vossius. Antroniam habet Mela lib. 2. c. 3.]

Ἄνυσις] B. antiqua urbs, quam Esaias 30: 4. vocat חנס Anes.]

Ἀξία] B. est etiam insula in quam deportatus Eunomius Philost. 9: 11.]

Ἀπάμεια] B. Ab אפף circumdare & מיא aquæ, ita ut אפמיא Apamia circumdatam aquis urbem significet, Phal. l. 2. c. 4.] P. Ab Apame Seleuci matre vult dictam Steph. sed corrigendus. Nam Apame fuit ejus uxor. Paulo post dicit aliam esse Apamiam Phrygiæ μικρᾶς scribe μεγάλης.]

Ἀπασιακαὶ] B. citat Strabonem & Polybium, sed neuter ejus fidem liberat. Nam Strab. 11. legimus Ἀσπασιάτρας, alii Ἀσπασιάκας, alii Ἀσπασιάτας, & Casaubonus in notis duntaxat præfert lectionem Steph. Ad Polybium quod attinet, sæpius habet Ἀσπασιάκας lib. 10.

Ἀποδωτοὶ] B. hoc nomen frustra quæres apud Thucyd. lib. 3. nec alibi, invenies autem quod

quod voluisse videtur Steph. Apodotos ibidem, apud Liv. l. 32. & Polyb. l. 17.

Ἀράκυνθος] P. Bœotiæ hunc montem tribuunt etiam Statius 2. Theb. & Prop. l. 3. Eleg. 14. & Servius qui ad Ecl. 2. Virg. scribit: *Sane Aracynthus mons est Thebanus.* Non omnino tamen persuadet. Noam longe graviores autores Ætolorum montem asserunt, Strabo scilicet lib. 10. Plin. l. 4. c. 2. Dionys. Perieg. vers. 431. & ibidem Eustath. Schol. & Niger Comment. 11. qui tamen paulò pòst juxta Thebas describit montem amœnum quem vocat Actæonaracynthum, quod Actæon in eo a canibus suis sit laceratus; sed videant docti, ne hunc montem finxerit ex Virg. Ecl. 2. . . . Actæo-Aracyntho 1. Aracyntho Ætoliæ vel Acarnaniæ quam Actam sive littus Epiri vocat post Homerum teste Strabone lib. 10.]

Ἄργουρα] P. Ἄργυσαν habet Suidas, sed mendose, ut vel ipsa series Alphabetica docet.

Ἄργυρα] B. pro Taprobana leg. *Jabadin* ex Ptol. l. 7. c. 2. quod significat *Javan insulam*, vel hordei feracem insulam, ut docetur Geogr. Sacr. part. 2. lib. 1. c. 46.

Ἀρέθουσα] P. in Eubœa fuisse urbem hujus nominis dubito, fontem fuisse scio celebrem, de quo Strabo lib. 10. post. Homer. Plin. lib. 4. cap. 12. Athen. l. 14. c. 1. Eustath. ad Dionys. Perieg. Eurip. in Iphig. in Aulide, & alii. Addit Ithacensem Arethusam Homerum vocasse Cuparam, at Hesychius Siculam sic dictam vult.]

Αριανία] B. quæ videtur dici הרא *Ara* 1 Chron. 5. 26.]

Ἅρμα] sic dicta etiam in Bœotiâ palus Thebaica. Hinc in æde Trophonii Oraculum datum Philippo, ut sibi caveret â curru. Trucidatum autem ferunt, cum circuiret paludem Ἅρμα 1. *currus* dictam Ælian. Var. lib. 3. cap. 45. M.]

Ἀρμενία] B. Montana Minyadis significat. Est enim הר מני *Harmini* mons Mini sive Myniadis, a qua Armeniæ parte tota regio tandem denominata fuit, vid. Phaleg. l. 1. c. 3.]

Ἀρπάγια] P. Thucydidi l. 8. Ἀρπάγιον. Strabo l. 13. τὰ Ἀρπαγεῖα; est præterea Ἀρπάγιον in Eubœâ à Chalcidensibus sic dictum, quod credant apud se à Jove raptum Ganimedem, ut refert Athen. l. 13. c. 8.

Ἀῤῥέντεια] B. forte Strabonis & Ptol. l. 3. c. 1. Ἀῤῥήτιον vel Ἀρήτιον, utroque enim modo scribitur, & Aretium Plinii lib. 35. c. 12. Cujus mox fit à Steph. mentio, non tamen affirmo.]

Αρτέμιτα .... παρὰ τὴν Θάλειαν] B. 1. Αἰθάλειαν Strabonis lib. 2. & 5. & Αἰθάλην Ptolemæi lib. 3. cap. 1.] P. Posteà ubi de Riano pro Ἀρτεμίη, leg. Ἀρτεμίτη.]

Ἄσεα] P. dicitur Ἀσία apud M. Nigrum Comment. 11. Europ. & Hesych. in Ἀσιῶται; & Scholiast. Hesiodi in Theog. forte minus bene Pausaniæ in Arcad. vocatur Ἀσαία.]

Ἀσία] B. à Phœnicibus sic dicta quod media sit inter Europam & Africam, Phal. l. 4. c. 33.]

Ἀσίνη] P. Præter duas Græcorum urbes Asinas à Stephano descriptas tertiam in Argiâ constitui posse probabile est, de quâ Strabo lib. 8. his verbis: ἐκ τῆς Ἀσίνης καὶ αὕτη δὲ κώμη τῆς Ἀργείας, & posteà disertè etiam distinguit Argolicam Asinem a Messenica; Laconicam autem satis jam ab utraque discriminaverat.]

Ἄσκρη] B. Pagus miser & sterilis, ut nomen indicat. Nam teste Hesychio ἄσκρα δρῦς ἄκαρπος: Ebraice scilicet אשרה *ascera* lucus ubi steriles sunt arbores. At Hesiodo gloriatur.]

Ἀσπληδών] vid. inf. Ὑηττός.]

Ἄσωρα] P. Arist. Hist. Animal. lib. 3. c. 12. refert, esse aquas, quas cum biberint oves, moxque inierint, nigros generare agnos, ἐν τῇ Ἀσσυρίτιδι, lege Ἀσσηρίτιδι, cum de agro hujus urbis Chaldaicæ agat.]

Ἄσσος ... Λυκίας] P. leg. Μυσίας. Assus enim & Atarne in Troade, quæ pars Mysiæ erat. Paus. in Eliac. Mela lib. 1. cap. 18. Act. Apost. 20. 14. & Ptol. lib. 5. c. 2. Cui Ἄσσον dicitur (duæ verò nunc Machramion Hist. Byzant. cap. 44.) ex hâc urbe & vicinâ Cimmeris dicta, conflata est Cimerissos apud M. Nigrum Com.. 1. Asiæ quam vocitatam addit Apolloniam, quod de Asso verum esse testatur Pl. 5. c. 30. Itaque pro Cimerissos urbe, quæ & Apollonia, scribendum Cimmeris & Assos, &c. Alteram cognominem urbem in Æolide statuit Stephanus, sed eadem est cum priori, ut Æolis & Mysia non differunt, imò nec Lycia ipsa, aliquando enim pro Troade vel proxima regione usurpatur, sic in Ἄταρνα confines facit Stephanus, sed hic distinguit, ut duas urbes ex una faceret. Denique Stephanus vult Ἀσσὸς esse λειμών, sed Ἄσιος dicitur, teste Hom. Il. 6. vers. 461. Ἀσίῳ ἐν λειμῶνι; vide Didym. in hunc locum, pro Κελβιανῷ autem πεδίῳ, in quo irriguum illud pratum situm est, lege Κιλβιανῷ.]

Ἀσσυρία] B. Ab Assure Phal. l. 2. c. 3.]

Ἄστακος ... In Acarnania] P. olim dicta Στεφανήπολις apud Ælian. de Anim. l. 12. c. 30. ex emendatione Gesneri.]

Ἀσταπαῖοι Λιβύης ἔθνος] B. imo Hispaniæ sub ditione Carthag.

Ἀστάρτη] B. à Syrorum Deâ Astarte famosissima forte Ptolemæi Astrata.]

Ἀστυπάλαια ... πόλις ἐν Σάμῳ] P. melius ἀκρόπολις Σάμου ex Poliæn. l. 1. Strat. in Polycr.]

Ἄστυρα ... πόλις Φοινίκη] P. Φοινίκη Καρία ἐκαλεῖτο forte Caria Phœnice vocata est. Athen. l. 4. c. 23.]

Ἀτάβυρον ... ἔστι καὶ Σικελίας Ἀταβύριον] B. Phœniciæ nomen. Nam טבור *tabur* est umbilicus] M. sane Cicero in Verrem testatur locum Ennensium nemoris, quod in media insula situs sit, umbilicum Siciliæ nominari; sic agrum Reatinum Italiæ umbilicum vocat Varro apud Plin. l. 3. c. 12. Sed si media illa loca umbilici nomine designari posse visa sunt, alti montium vertices potiori jure nomen illud sibi vindicarunt, hinc Rhodiorum mons altissimus Atabyris dictus, Strabo l. 14. & Jud. 9: 37. qui descendunt de montibus mox dicuntur descendere de umbilico terræ. Sic Atabyrium Tyriorum oppidum in colle situm apud Polybium l. 5. Sic impostor ille, jussu Caroli V. Imperatoris Mantuæ vivus exustus, se venditabat regem Tabor, seu, ut capit Ortelius, *umbilicaria* & *intima tartarorum regionis*; vide Fullerum misc. sacr. lib. 2. c. 5. pag. 177.

Αταρβέκις π. ε. τ. Πορποντίδι] B. P. lege Ἀτάρβηχις & ἐν τῇ Προσωπίτιδι, insula quæ est in Delta Ægypti ex Herod. in Eut. §. 41.]

Ἀτήνη ... Αἰολίδος] B. P. lege Ἀτταλίδος.]

Ἀτραμῖται] B. idem qui infra Χατραμωῖται.]

Ἀυταριᾶται ἔθνος Θεσπρωτ.] P. Ἰλλυρικὸν Strabo lib. 7. Scylax in Maniis & Arrian. Exp. l. 1. Igitur vel male Stephanus, vel Thesprotas origine, non habitatione intelligit.]

Ἀφεταί] P. Optimè Salmasio de annis Climact. p. 273. Exponuntur ἀφέται de locis in quibus cursus peragitur vel inchoatur, ut in Laconica apud Pausan. Ἀφέται locus in quo cursus certamen proposuit procis filiæ suæ Penelopæ Icarius; sed memoriæ lapsu addit etiam in Attica locum unde solvit Classis Persarum Ἀφέτας dici; eun-

eundem erravit errorem Suidas, & poſt ipſum Phavorinus, non conſulentes Herod. lib. 7. §. 193. Strab. lib. 9. Plut. in Themiſt. Diod. & Steph.]

Αχελωὸς] P. Varia hujus nominis flumina ſunt, tria vel quatuor in Arcadiâ deſcribit Pauſ. Strabo etiam lib. 7. 8. & 9. Imò in Scholiis Gręc. ad Ariſtoph. Lyſiſtr. legimus: Αχηλῶος ὁ ποταμὸς Ἀρκαδίας: καὶ πᾶν ὕδωρ ὅτω λέγεται, *Achelous eſt fluvius Arcadiæ; omnis tamen aqua iſto nomine deſignatur.* Quod hoc verſu confirmat Virg. Georg. 1.

Poculaque inventis Acheloia miſcuit uvis.

B.

Βαβυλὼν] B. pro Μήδου patre conditoris Babylonis legendum Βήλου.]

Βαίσαμψα] B. בית שמש *Beth-ſemeſc*, 1. domus ſolis.]

Βακκαῖον] B. leg. Βακκαῖοι cum Plut. in Sertorio, &c.]

Βάρβαρος] Barbaria Romanis vocabatur quidquid extra limites imperii quaquaverſum, Caſaub. in Lampridii Severum pag. 387. Negatque Barbariam in Africâ nominari apud ullum antiquiorem Anaſtaſio Sinaitâ dicente in πενταπόλι τῇ Βαρβαρικῇ; vid. Niceph. Cal. 2. 43. M.]

Βάσιλις] P. etiam Baſilis urbs Lyciæ in Conſtant. Them. 14. Sed male & pro *Baſilis* leg. Φάσιλις, ut in M. S. quo uſus eſt Morellus.

Βατανέαι] Joſepho ant. lib. 2. cap. 9. Βαταναῖα, pars regni Herodis, Eb. בשן *Baſan* & Sy. בותנן *Butnan* & בתנ״א *Botnæa* regio transjordana pinguedine ſua celebris.]

Βατίεια] P. de ea Homer. Iliad. β. v. 813. & ibid. Euſtath. & Didym. Dyctys etiam de Bello Troj. ſed mendosè, nam Botyram vocat, de quâ nihil uſpiam legitur, leg. Batiæam.]

Βάτναι] B. Duæ ſunt, una cis Euphratem, altera trans, Juliani Ep. 27. vid. Vales. ad A. Marc. & Anton. Itin.]

Βέλβινα] B. P. ſic Plutar. in Agide, at Suidæ βελυβίνα, al. Βεμβίνα, Pauſ. in Lac. βελεμίνα. Ptol. lib. 3. c. 16. βλέμμινα, hinc βελμινάτις χώρα Polyb. l. 2. quę Livio Belbinatis lib. 38. Favorinus in Heſych. corrig. βελαίνα.] Optime tamen Artemidorus Belbinam inſulam eſſe dixit; ſic enim Strabo etiam lib. 8. & 9. & in mappa accuratiſſima Belii notatur in ſinu Savonico inter Æginam & Eleuſam inſula Belbina; ſed melius in recentioribus, ubi & Elbena M.]

Βελων] B. Marcia c. l. 6. meminit Velonenſis civitatis in Bætica, quam coloniam dicit Mauritaniæ Cæſarienſis.]

Βέννα] B. forte quæ Βίναι Theoph. de Lapid.]

Βέχειρ .... λίγειρ ποτ. περὶ πλάταιαν] B. an non potius Γαλάτας, ut Ligeris Galliæ fluvius intelligatur.]

Βίδος] B. Ciceroni Verrin. 2. Bidis.]

Βίεννος ... Βίας, ἣν ἐνταῦθα] B. leg. Βίας ὃν ἐνταῦθα δεδέσθαι. Et paulò pòſt μέχρι καὶ νῦν lege μέχρι τοῦ νῦν. Denique pro τῷ τεμιλίῳ, lege τῷ τε Μηλίῳ.]

Βισωνία π.. θ.. ἀπὸ βίσωνος] P. adde ex Tzetze ad Lycoph. Alexandrum, Ἀρέος, vel ex Schol. Apoll. Rhod. 2. Arg. 1. Κίκευνος, & Calliroes &c.]

Βουκεφάλεια ... λιμὴν τῆς Ἀττικῆς] P. At Plin. l. 4. c. 5. & Ptol. qui βουκέφαλον vocat, l. 3. c. 16. Et Pauſan. l. 2. Argiæ tribuunt.

Βολίνη] P. Pauſaniæ in Ach. etiam βολίμη.]

Βούβαστος] B. Ex Bibeſeth, part. 2. Geogr. Sacr. l. 1. c. 1. vide infra Μούμαστιν. Quod addit αἴλουρον Ægyptiace dici βούβαστον, explicat cur Bubaſtis Diana dicta ſit, ſcilicet, quia in pugna Deorum in felem ſe transformaverit, vid. lib. Fab. 27. ubi: Ἄρτεμις δὲ (ſup. ἐγένετο) σίλουρος, leg. αἴλουρος.]

Βουλίνοι] P. Strab. l. 7. Βυλλίονες, Livio l. 44. Bulliani & lib. 36. Byllinus ager. Cicer. in Piſonem Bulienſes. Et Dionyſ. Perieg. v. 387. βουλιμεῖς. οὓς τινες διὰ τοῦ γράφουσι βουλινεῖς ἢ βουλινοὺς. Scribit Euſtath. in Sch. addere debuit melius ſic ſcribi, ſi timuit corrigere Dionyſ.]

Βούσιρις ..... θάψαι τὸν Βούσιριν] B. lege Ὄσιριν.]

Βραχία] B. non ſignificat mare, ſed בחר *bahar*, quod auribus Græcis duriuſculè ſonans, paulò aliter redditum eſt.

Βρέττος ..... γλῶσσα] B. P. lege πίσσα, & in verſu Ariſtot. Et pro Ariſtophane, Ἀριστόφων. vide 2. part. Geogr. Sacr. l. 1. c. 33.]

Γ.

Γάδδα] B. גדה *goudda*, oppidum in littore Meccæ.]

Γάδειρα] B. à ſepimento dicta, ut probatur Geogr. Sacr. part. 2. l. 1. c. 36.]

Γάζα] B. Aza etiam dicitur, quia Aza & Gaza æquè reſpondent voci Ebrææ, quæ modo exprimitur per g., ut in Gomorrha, modo non, ut in Aziongaber &c. עזה *Aza* autem vel *Gaza* ſignificant locum munitum 2. part. Geogr. Sacr. l. 2. c. 12.] M. Heſychius, Γάζα πόλις, παρὰ δὲ Πέρσαις βασίλειον, ἢ οἱ ἐκ τῶν πολλῶν φερόμενοι φόροι: Curtius lib. 3. & 5. pecuniam regiam Perſæ gazam vocant; ſic Servius in 1. & 2. Æn. Mela etiam lib. 1. cap. 11. & inde vult dici hanc urbem, *quod cum Cambyſes armis Ægyptum peteret, huc opes intulerat*; ſed errat, ante Cambyſem enim commemoratur Gen. 10: 19. Deut. 1: 23. Joſ. 10: 41. & Ebræis eſt עזה & theſaurus חסן, ut Chaldæis גנזא, Syris vero גזא & גנסא.] B. Μαρνᾶν hinc apud S. Hieron. in vitâ Hilarionis. mulier Gazenſis obnixè orans Hilarionem, ut Gazam peteret & tribus filiis moribundis ſuccurreret, ait: *Glorificetur in urbe Gentilium nomen Domini Salvatoris: ingrediatur ſervus ejus Gazam, & Marnas corruat* &c. Et Epiſt. ad Lętam: *Jam & Ægyptus Serapis factus eſt Chriſtianus, Marnas Gazæ luget incluſus, & everſionem templi jugiter pertremiſcit.* Agitur de urbe Syrâ. Syri autem מר *mar* dominum vocant, נש *nas* verò hominem, ut igitur filius hominis, eſt eorum lingua *barnas*, ſic *marnas* hominum principem & dominum ſignificare poteſt. Conſtat autem ſuperba gehennæ mancipia hos titulos in Oriente affectaſſe. Hinc *Bahalim*, *Molechim*, qui dominos & reges deſignant.] M. vel ex conſuetudine Syrorum elidendi è medio ſuorum nominum gutturales, ut cum Petrus dicitur Bar Jona pro בר יוחנא, ſic ſoda pro ſohada, 1. munus quo judices corrumpuntur, ſic nar pro nahar fluvius, & נש pro נחש. Hac ratione מרנש ſignificaret ſerpentem qui in alios dominatum exercet, & præcipue dæmoniorum quæ nomine ſerpentum ut & forma gaudent.] Adde divinum noſtrum Meſſiam à Daniele & Euangeliſtis ſæpe vocari filium hominis, ut igitur ſe ſupra ipſum, quantum poſſent, efferrent, hominum dominos dici voluerunt. Scio prætereà Thalmudicos meminiſſe cujusdam Dæmonis מרי״א *mari* dicti, & ſi compoſitionem hujus nominis ingreditur, Deum hominum ſignificabit, nempe hic nota in fine paginæ pręcedentis apponenda.

Γαληψὸς ... ἡ Σύμη] P. lege Οἰσύμη ex Thucyd. lib.

lib. 4. Et apud Plut. in Paulo Æmilio pro ἐν Ἀλήψῳ lege ἐν Γαλήψῳ.]

Γαυγάμηλα] B. גב גמלא *Gaugamela* i. vectigalia cameli, quia ibi solvebantur Phal. lib. 4. cap. 14.

Γενεά] B. P. male pro τενεά.]

Γενέσαι] P. Γενέσιον Pausan. lib. 2. ibid. Genesii ædes.]

Γεραιςός] P. Eubœæ pagus Strab. l. 10. init. Portus nobilis Livio lib. 31. Idem lib. 37. Tejorum portum Geræsticum celebrat, sed dubito an non sic rescribendum, Cherraidicum; Etymol. magnum habet etiam Γεραίςιον, χωρίον τῆς Ἀρκαδίας.]

Γεράνθαι] P. lege Γεράνθραι cum Pausania in Lacon. Et Γερανθράτης.]

Γέργυς] P. Athen. lib. 6. c. 16. Γέργινα, & a Gerginis, quorum majores Teucer è Trojâ captivos abduxerat, conditam addit Plin. l. 5. cap. 30. Gergithos dicitur, Suidæ verò Γεργίτιον in Sibyllâ.]

Γερηνία] olim Ἐνόπη Strab. l. 8. & Pauf. l. 3. in fine. Præter hanc Gereniam Messeniacam, alteram in Laconiâ constituit Ptol. l. 3. c. 16. Et Niger, sed nescio an non Geraniæ nomen notius positum sit pro Geranthra, vel eadem est quæ Messeniaca.]

Γέφυρα] P. non convenit cum Strabone, Stephano, licet ejus autoritate se tueatur, Strabo enim lib. 9. ubi de Gephyrâ eam in Atticâ sitam esse docet, & licet paulo post addat quod Tanagræi Gephyræi vocentur, non asserit tamen eosdem esse, & communi nomine dici potuerunt ob aliquot colonos eo deductos.]

Γίττα] B. 1. Sam. 7: 14. Joseph. Ant. lib. 6. c. 2.] Reverâ quam Samuel vocat גת *Gath*, & LXX Interp. Γέθ, Josepho est Γίττη.]

Γλισάς] P. Strab. l. 9. Herod. l. 9. §. 42. Et aliis Γλισάς. Etiam Plut. in Amat. Nar. modo corrigatur (scribitur enim Phocum Bœotium ortum ex Κλείσαντος, leg. Γλείσαντος) sic corrigendus Pausanias in Phoc. ubi meminit Euriantis Bœotii ὑπὲρ τοῦ Μίμαντος lege Γλίσαντος.]

Γόμφοι] Philippi posteà vid. Φιλιπ. P.]

Γόννοι ... γόνα] Eust. γόννατα, vera lectio tamen videtur Γόννα P.]

Γορδυνία.] P. Thucyd. lib. 2. Γορτυνία. Ptol. l. 3. c. 13. Γορδηνία.]

Γυμνησίαι] B. quod incolæ inermes & solâ instructi fundâ pugnarent, vide & Baleares à Phœn. בעל ירה *baal jare* i. magister jaculandi vel projiciendi lapides; vid. 2. part. Geogr. Sacr. lib. 1. c. 35.]

Γυναικόπολις ... τῆς λεωδενείας] B. leg. Σωδενείας ex Hesych. Illustr. ... Στροίβου ex eod. Hesych. Illustr. Στρόμβου vide Tzetz. Chil. 11. Hist. 60.

Δ.

Δαμασκός] B. דמשק *Damesec* Gen. 15: 2. in vers. 70. respondet Δαμασκός.]

Δανάβιον] B. leg. Δανάβιον.

Δάναβις ... Ἄσιος] B. leg. Ἄισιος.]

Δαυλίδα ... Δαυλῖ φασι] P. leg. Δαύλειαν ex Eustath. ad Iliad. β. pag. 207.]

Δάφνη] Num. 34: 11. רבלה *Ribla* urbs quę orientalem terminum terræ sanctæ constituebat. In versione autem Arabica pro Ριβλα habetur דפנה *Daphna*. Daphne autem Pelusiaca ex Ebræo תחפנס *taphnes* Jerem. 2: ℣. 16. Redditur quidem à 70. Interp. τάφναι, sed τ in δ facillimè mutatum est. B.] Secundum Josephum de bello lib. 4. cap. 1. erat & alia Δάφνη ad fontes Jordani, ubi templum aurei bovis (male versio Lat. Josephi habet *Jovis*) cum in Daphne Antiochena fuerit phanum Apollinis & Dianæ, &c. inferre licet hac voce lucos designari, vide lib. 11. Cod. It. 177. M.]

Δαχαρηνοί] B. Arabicè דכר *dsacar* mas significat.]

Δέρβη .... Δελβείαν] Arab. דלב *dolbon*, est nomen arboris, & platanum putat esse Golius, sed forte eadem quæ Lycaonibus δέλβη i. juniperus, vel cedrus, ut apud Nicandr. Ther. ℣. 564. B.]

Δημόννησος περὶ χαλκηδόνα] Καρχηδόνα secundum Arist. de mirab. ubi Δεμόννησος ἡ καρχηδονίων νῆσος B.]

Δίζηρος πόλις] leg. ποταμὸς eo ipso teste quem produnt, cum profundum Dizeri fluentum dicat B.]

Δίκαια πόλις] Δικαιόπολις Harpoc. & Suidæ uno nomine, sed minus bene P.]

Δῖον .... διασάς] leg. Διάτας ex eodem Pausan. in Bœot. B.]

Δόβηρος] de ea Thucyd. lib. 2. Plin. lib. 4. cap. 20. & Const. Them. 2. si corrigatur, legitur enim Διόβηρος pro Δόβηρος. Niger pro Dobero habet Deborum Com. 11, sed forte non improbabiliter pro una & eadem urbe habuit Δήβορον Ptolemæi lib. 3. cap. 13. & Δόβηρον Steph. P.]

Δοίαντες] leg. Δοίαντος Nonn. lib. 13. ℣. 516. P.]

Δόλβα] videtur eadem quæ infra Πλάτανος & à platanis Dolba dicta est, cum דולבא *Doulba* sit platanus. B.]

Δόλων πόλις] forte Aduliton sive Adulitarum oppidum Plinii lib. 6. cap. 29. Olympiam, ille quem citat, non placet; mallem Olympium, nam Ολυμπιὸς scripsit historiam Antonii & Cleopatræ, cujus medicus erat teste Plutarcho in Anton. B.]

Δρεπάνη ... χειριεύς] leg. χειριεύς. P.]

Δυμᾶν ... Αἰγιμος] leg. Αἰγίμιος. P.]

Δύμη] alteram in Thracia ponit Ptol. lib. 3. cap. 11. & hanc Achaicam Strabo lib. 8. testatur sic dici, quod ultima sit ad occidentem Achaiæ, & olim ejus nomen fuisse Στρατός: secundum autem Pausaniam in Ach. Πάλεια nunc videtur dici Γλαρέντζα in Ducæ hist. Bysant. cap. 32. in fine. Niger Clarenzam vocat comment: 11. sed dubito cum in mappis Chiarenza locetur intra Cleonatam & Araxum promontoria, & doctissi. Thonrondæus αὐτόπτης in aliam propendeat sententiam atque verisimilius putet esse antiquam Cyllenem vel juxta eam conditam. M.]

Δωδώνη .... Γωναῖος] leg. Φηγωναῖος, & paulo post pro ἀπὸ Δῶνος. B.]

Δωδῶνος] ut Eustat. Il. β. vers. 750. P.]

Δῶρα] ac Strabo lib. 16. ubi de sinu Persico hæc insula dicitur Δοράκτα, Salmasius tamen mallet Οαράκτα. B.]

Δῶρος] melius Ptol. Δῶρα. B.]

Δώτιον ... ὅπου] leg. ὅθεν. P.]

E.

Ἔβορα] עיבור *Ibura*, i. annona, & frugum proventus; hinc Plinio Ebura Cerealis dicta. B.]

Ἑβραῖοι ... Ἀβράβων] leg. Ἀβραμιῶν: attamen non ab Abrahamo dicti, sed ab Ebere; vid. Phal. l. 2. c. 14. B.]

Ἑβρών] sic dicta a nepote Calebi Hebrone, de quo 1 Chron. 2: 42. cui ejus ager cum suburbiis

biis datus fuerat Joſ. 14: 13. & 21: 12. antea dicebatur קרית ארבע *Kireath Arbah* Joſ. 14: 15. ſecundum Rabbi Selomo Jarchi in hunc locum *urbs quatuor gigantum, vel quatuor parium*, ſc. Adami & Evæ, Abrahami & Saræ, Iſaci & Rebeccæ, Jacobi & Leæ, in ea ſepultorum; ſed ipſo Textu ſacro patet ארבע *Arbah* non hic ſignificare *quatuor*, ſed eſſe nomen viri celebris inter Hanakæos 70. χιεβρῶν vocant. Joſeph. etiam ant. l. 5. c. 2. unde corrigendus lib. 1. c. 9. locus, ubi ἐν τῇ ναβρῷ habitaſſe Abraham dicitur pro ἐν τῇ χεβρῶνι. Stephanus vero abſtulit aſpiratam, quod multis exemplis poteſt excuſari. Notandum autem Hebron non unius tantum urbis nomen eſſe, ſed montis in quo multæ urbes erant, ut notat Rabbi Eſaias ad 2 Sam. 2: 3. ubi urbium Hebronis fit mentio. Geographus Nubienſ. in quinta part. clim. 3. hodie dici refert שגרמ אכרהים moskita vel templum Abrahami. M.]

Εγγάδα] Joſeph. de bel. lib. 5. cap. 14. Εγγαδδί melius accedit enim propius ad nomen primigenium עין גדי *Hen gueddi*: 1. fons capræ. M.]

Εγέστα] ab Egeſto Æneæ comite, ſed præpoſita ei *S* littera, ne obſcœnum eſſet nomen, ut factum in Malevento, quod Beneventum dictum, ait Feſtus, Segeſta dicta eſt. M.]

Ειδομένη] forte ſic dicta a ſylvis; vid. Heſych. in εἴδη. P.]

Εκατήσια . . . τὰ ἐτήσια τελουντ.] leg. ἑκατήσια B. P.]

Εκβάτανα] olim Ακεσσαῖα dicta ab Aceſſeo quodam ſecundum Scholiaſt. Æſchyl. in perſ. at puto dici Ecbatanam ab אעברת *Agbata*, quod ſignificat vario colore diſtinxit, quia ſeptem pinnarum ordines quibus totidem muri ornabantur diverſis diſtinguebantur coloribus. Herod l. 1. §. 98. B.

Ελευθεραὶ . . . διὰ τὸ φογόντας] leg. φοβοῦντας vel φυγόντας B.] ut in prima ed.

Ελληνικὸν . . . καρικομεμφίτα] leg. καρομεμφῖται ex ipſo Steph. in καρικον. B.]

Ελος] urbs Laconica a Thucyd. Xenoph. Strab. & Homero celebrata: alterius cognominis in Jonia meminit Plin. lib. 5. cap. 29. in Bœotia vero tertiam ponit Strabo lib. 7. & 8. quartam in Arcadia de qua Hom. Il. β.] Ortelius non cepit Stephani mentem; putat eum dicere quod Helos dicatur Dorion, & Pteleon, cum tres ſint diverſæ urbes, ut apud Statium 4. Theb.

Quos Helos, & Pteleon, Getico quos flebili nati:

Dorion &c. B.]

Ελουροι] Heruli B.]

Ελουσα] Chald. חלוצה Heloutſa & in Paraphr. Jeroſolym. reſpondet Ebr. שור *Sur* Gen. 16. 7. B.]

Ελυμαι] Elamitæ ab Elam Phal. lib. 2. cap. 2. B.]

Ελύμνιον] eliminare hanc urbem extra politias Heraclidis vult doctiſſ. Voſſius in Melam. lib. 2. cap. 2. & in ejus locum ſubſtituit Echymniam, de qua apud novos & veteres Geographos nihil invenio, cum bona igitur ejus venia Elymnium retinerem, revera enim eſt urbs celeberrima Eubœæ, de qua non tantum Stephanus & Heraclides, ſed etiam Ariſtophanes in Pace & ad ipſum Schol. ex Calliſtrato & Apollonio, & hac urbe pulſi a muribus incolæ Chalcidem in Atho condiderunt in memoriam Chalcidis Euboicæ P.]

Εμισα] de Emiſenis ſive חמצאים Phal. l. 4. c. 38.

Ενετοὶ .... ἐστὶ καὶ πόλις [falſum, & mendoſo Laertii Codice uſus eſt, nam in Stephano Μύμηκα τοῦ Εξαινέτου, 1. filium Exaineti dicit, non vero ἐξ Ενέτου πολέως; vid. Henr. Steph. in Diog. adde iis quæ annotat ex Euſtath. ad Il. β. p 273. καὶ ἔθνος παρὰ τριβαλῶν Ενετοι B. P.]

Ενίσπη... τοῦ Φωκίδος] leg. Ψώφιδος. P.]

Εορδαῖαι δύο χῶραι Μυγδονίας] videtur mutilus hic locus, forte legendum δύο χῶραι, πρώτη Ιλλυρίδος, δεύτερα Μυγδονίας. P.]

Επίδαμνος ... ἐστὶ δὲ ἑτέρα] male, nam duas urbes hujus nominis non invenio & Illyrica etiam Jonico ſinui adjacet. Τὸ *&* *altera* igitur delendum eſt, niſi tota hęc periodus in ſequentem Epidauri deſcriptionem rejiciatur, cum aliter Epidauri Jonico ſinui adjacentis nullam faciat mentionem. P.]

Επιφάνεια . . . Αρκεσικέρατα] leg. Αρκεσικέρται. Arceſii urbs antiqua Hemath. de qua Phal. l. 4. c. 36. B.]

Ερεμβοὶ] a ערב *Ereb* 1. Arabs Phal. lib. 4. cap. 29.

Εριννιάτης] at Pauſan. ipſę in Atticis Ερενείαν habet, cujus incola Εριννιάτης non ipſe pagus. B.]

Ερμοτυμβιεῖς] ex חרמי צבא *Herme-tſaba* 1. copię vaſtatrices: dictæ inſuper Λαβαρεῖς, leg. Καλασίρεις ab Ebr. חלץ *chalas*, quod ſpoliare ſignificat, unde milites ſolent dici חלוצים *Chaluſim*. B.]

Ερυθρὰ] ab Erythra rege ſc. Edom; vid. Phal. l. 4. c. 34.]

Ερυξ] a ſublimi faſtigio mons dictus, Chan. l. 1. c. 27. B.]

Ερυσίκη] ſcrib. Ερυσιχη; unde Ερυσιχάιους legimus apud Strab. l. 10. ex emendatione Caſauboni. P.]

Ευκαρπία . . . . . καὶ καρικὸν] leg. ὑκκαρικὸν. P.]

Ευναὶ..... Κυρούριοι] leg. Κυνούριοι cum Pauſan. in Arcad. & Strab. lib. 8. & Thucyd. lib. 4. & 5. B. P.]

Ευρύηλος οὕτως ἡ Μακρόπολις] leg. ἀκρόπολις. B.]

Ευρυτᾶνες ἔθνος Ιταλικὸν] leg. Αιτολικόν ex Thucyd. Strab. & ipſo Lycophr. P.]

Ευρωμος] pro Euromus male apud Plin. l. 5. c. 29. Eurome. P.]

Ευρωπος . . . ἀπὸ Ιδριος] leg. Ιδριέως. P.]

Εφυρα πόλις Ηπείρου ἀπὸ Εφύρου] quæ ſequuntur depravata ſunt, & ſic reſtituo: οὐ Αμβρακος (ut ſupra in Ambracia) οὐ Θεσπρωτοῦ, οὐ Λυκάονος, τοῦ Πελάσγου, οὐ Γηγενοῦς, Αρκάδος, ἐκ ταύτης Λευόχη, & ab hac Ephyra ad alteram tranſit κραννους λεγομένη, leg. Κράνων, ut infra in hac voce patebit. P.]

Z.

Ζάρητα] Strabo l. 12. vocat Αζαριτίαν, & alere exiguos illos crocodilos 1. lacertos teſtatur. B. P.]

Ζεβέκη] Joſeph. fidem Stephani liberat, nam hanc urbem l. 5. c. 2. vocat Ζεβέκη. Sed ſimul βεζέκην dici teſtatur, cum Adonibezerum interpretetur Βασιλέα Ζεβεκηνῶν. B.]

Ζεφύριον] Strab. l. 14. Ζεφύρα.]

Ζήρυνθος] Lycophr. in Alexan. & Tzetzi ibid.

Ζήρινθον ἄνθρον P.] pro τοῦ κυνὸς φανοῦς leg. κυνοσφάγους. B.]

H.

Ημικύνες ... ἐν Απολλωνίῳ] leg. ἐν Απόλλωνι nempe Σιμμίου; vid. hos verſus emendatius ſcriptos in Tzetze Chil. l. 7. verſ. 704. B.]

Ηπιον] mallem Ηπειον ex Xenoph. Hel. lib. 1. Herodotus tamen lib. 4. §. 148. habet etiam Ηπιον. P.]

Θ.

Θαψίπολις πλησίον Χαλκηδόνος] mirum eſt urbem in loco adeo celebri & prope Conſtantinopolim ſitam nullo auctori fuiſſe memoratam, & nomen & locus mihi igitur ſuſpecta ſunt, mallem Θάψις πόλις πλησίον Χαρκηδόνος. De illa autem urbe Thapſi agit Strabo lib. 17. faceſſit tamen negotium Θαψιπολίτης, ſed error errorem ducere ſolet. P.]

Θεσίδειον] cum à Thetide, mallem Θετίδειον: ſic etiam ſcribitur apud Polyb. lib. 17. Plutarch. in Pelopid. (ubi Latin. interp. fanum Thetidis) Euripidem in Androm. verſ. 20. ejus Schol. Tzetzem in Lycophr. Alex. & Pindari Schol. in Nem. 4. P.]

Θοραὶ] Strab. l. 9. Θορεῖς bis, ſed modo emendetur, nam primo loco habet Ωρεῖς pro Θορεῖς, ut tertia linea ſequenti patet, ubi ſcribit μετὰ Θορέας poſt Thoreas, de quibus abſque illa emendatione nullam feciſſet mentionem. P.]

Θορικὸς] Etymol. habet Θόρυκος, male, ut puto, & pejus Demoſthenes κατὰ Μειδ. Θεωρίσκος. P.]

Θορναξ] qui Θρόναξ Theocriti Schol. in Idyl. 15. verſ. 64. Κόκκυξ tandem dictus. P.]

Θούριοι] deeſt aliquid, nam de Italica urbe duntaxat agit, & profert teſtimonium Pauſaniæ qui de Thurea Meſſeniaca. B.]

Θρία ...... θριόβοροι] leg. θριόβολοι ex Suida. B.]

Θρόνιον] vel Θρυόνιον ſecundum Heſych. in hac voce. P.]

Θυάτειρα ... ἀνεῖλεν] leg. ἀνεῖπεν .... διὰ τὸ θέειν leg. θύειν. B.]

Θυματάδαι] & Θυμαιτάδαι apud Plut. in Theſ. & Ariſtoph. in Teſp. & Schol. ibid. etiam Θυμοιτάδαι Harpoc. Heſych. &c. P.]

I.

Ιάτριππα] יתרב *Jatrib*, villa prope Meccam, natalibus Mahumedis infamis, teſte Roderico Tolet. hiſt. Arab. c. 1, 2, & 3. unde Anaſtaſius ad an. 622. refert ejus hæreſin occupaſſe partes Ethribi ab initio vid. Baron. ad an. 630. §. 3. Medina ipſa ſic olim dicta legitur in Geogr. Nub. part. 5. clim. 2. videtur corrupte dici à Ptol. p. 6. cap. 7. Λαορίππα vel Λαθρίππα. B.] Πλησίον τῆς Ἔγρας, portus Medinæ & oppidum, teſte Geographo Nubienſi part. 5. ſecundi climatis, cujus nomen אלגאר *algiar*; at Ptolemæo Ἄγρα κώμη lib. 6. cap. 7. M.]

Ιάρδανος ποταμὸς Λυδίας] probat teſtimonio Homeri Odyſſ. 3. verſ. 291. ubi de Cretico fluvio agit, quod mirum; pro Λυδίας ſi legeretur Ηλείας, teſtem haberet etiam Homerum, nam Il. Η. verſ. 135. in Elide Jardanum ponit, ut Didymus ipſe annotat in Schol. & Pauſan. in Eliac. P.]

Ιννη] ac Heſychio Ignetes ſunt qui poſt Telchmos Rhodi habitarunt. B.]

Ιδομεναι] ſup. Ειδομεναὶ, Ηδομενὴ etiam Conſtant. Them. 2. Maced. P.)

Ιεροσόλυμα] ſed ἀπὸ τῶν ὀρῶν Σολύμων diceretur Oroſolyma. Græci ſæpe nomen partiuntur dicentes ἱεροὺς Σολύμους, ut Tzetzes Chil. 6. hiſt. 42. male, Ebræi enim Jeruſalem dicunt una voce quæ ſignificat *providebit pacem* (ſup. Deus) & componitur ex יראה *Iree providebit*, quod protulit Abraham, cum hujus urbis locum peteret ut Iſacum ſacrificaret Geneſ. 22. ℣. 8. (unde & mons dictus Morijah Jeroſolymæ partem conſtituens) & ex שלם *ſalem*, i. *pax*. A pace ſola aliquando dici videtur, ut Pſal. 76: 2. quę confundenda non eſt cum ea in qua regnavit Melchiſedec ad viam quæ ex valle Damaſcena ducit Sodomam ſita, ut putavit Joſephus de bell. lib. 7. cap. 18. M.]

Ιμβρος] pro μάκαρες leg. Cares, ut habet Euſtath. ad Dionyſium Perieg. M.]

Ιπανα] imo Siciliæ urbs Carthaginienſibus ſubdita; Cluverium vid. Sicil. l. 2. c. 13. B.]

Ιρα ... Μαλιέων] adde ἀπὸ τοῦ Ιρου, καὶ ὄρος Λέσβου. ex Euſtath. Il. Θ. verſ. 150. P.]

Ισίαια ... Ωρωπός] leg. Ωρεος ex Strab. lib. 10. B. P.]

Ιταλια ... καὶ λικιώτης] leg. Σικελιώτης. B.]

K.

Καισάρεια ... Μαζα] leg. Μάζακα, de qua ſupra in Καβησσὸς. B.

Καλάτιβος] Herod. in Polym. §. 31. Καλάτηβος urbs Cariæ in Aſia, non Sybæ. B.]

Καλάυρεια] vid. proverbium Calariam pro Delo, Strab. lib. 8. & Pauſ. in Corint. B.] πρὸς τῇ Κρήτῃ, an non melius πρὸς τῇ ἀκτῇ. P.]

Κάλυτις] at Herod. quem citat, Κάδυτις dicitur, & infra videtur dici Κάρδυτος. B.]

Κανθηλία] & Κανθήλη ſeq. eadem urbs. B.]

Καρήνη] Herod. lib. 7. §. 42. Καρίνη & Plin. Carina l. 5. c. 32. P.]

Καρθαία ... ἐν Κω] ἐν Κέῳ. P.]

Καρπασία ... Καρβὰν ἄνεμον] vid. Boch. Chan. l. 1. c. 3.

Καρχηδὼν] Phaſi. קרתא חדא *Cartha-chada*. nova urbs, & ſic Solino dicitur; vid. Boch. Chan. l. 1. c. 24.]

Κάττουσα] ſcripti Codices teſte Salmaſio in Solin. p. 164. addunt: πόλις Θρᾴκης ἐν ᾗ κατῴκουν οἱ Πυγμαῖοι. οἱ οἰκήτορες Κάττουζοι ὅθεν. P.]

Κλαύδιον] ordo litter. & ratio volunt legi Καύδιον & Καύδινος & Καύδινα. Apuliæ autem locus eſt. B.]

Καῦνος ... Καυναῖος] Caſaubonus in Athen. l. 3. cap. 3. refragatur ſcribens: *a* Καῦνος *fit* Καύνιος, *at* Καυναῖος *eſt à* Καύνη, *ut* Αθεναῖος *&* Θεβαῖος, *in Stephani Ethnicis mutilat. iſta explicantur.* At pace tanti viri dixerim, ſæpe etiam ab urbibus in ...νος terminatis formari gentile in αῖος, ut à Κύνος fit Κυνίος & Κυναῖος; à Λῆνος, Ληναῖος; à Κύρνος, Κύρνιος & Κυρναῖος; ut nec ſemper ex terminatis in αι gentile in αῖος, nam à Κλαζομεναι fit Κλαζομένιος, & ab Ιδομεναι Ιδομένιος. Addam Æolidis urbem Canas, non Caunas dici, teſte Strab. l. 10. & 13. ſæpe. Livio lib. 36. in fine & 37. Plin. l. 5. c. 30. & ipſo Stephano ſupra in Αιγά; nec alluſio ad *cave ne eas* contrarium probat. P.]

Καφυῖα .... ἀπὸ Κάπυος] unde eadem Καπύαι Strab. l. 13. P.]

Καψα ... Πελλήνην] mallem Παλλήνην. P.]

Κεβρήια] leg. Κεβρήνια, ut è ſequent. patet. P.]

Κόραξ ὄρος μεταξὺ Καλλιπόλεως] leg. Καλλίου πόλεως, cum de illa Callipoli Etolica taceant omnes Græci auctores, & ipſe Stephanus, quamvis quatuor cognomines recenſuerit, hujus non meminit: ac ſupra habet Καλλίαι quæ Κάλλιον dicitur à Pauſania in Phoc. inde Καλλίου πόλις, unde facile fieri potuit Καλλίπολις apud Stephanum & tandem ſcribarum vitio apud Livium lib. 36. P.]

Κόρινθος .... ἀπὸ Εφύρου] leg. Εφύρας τῆς Επιμέθεως τοῦ Μυρμ. γυνή, &c. P.]

Κορικονδάμη] aliis Corocondame, & male juxta Sinopen, cum è regione potius, & Pontus

Euxinus

Euxinus interjaceat; vid. Strab. Mel. Ptol. & Ortelii Thes. B.]

Κολπηδοὶ .... Κολπιλικὴ .... Κολπιλικῶν] hæc derivata cum origine non conveniunt nec ordini respondent, mendosa igitur videntur, & mallem sic legere: Κόρπιλοι Θρακῶν τινὲς Στράβων, ἡ χώρα Κορπιλικὴ, & sane sunt ad Hebrum Corpilli Plin. l. 4. c. 11. unde Corpialica regio apud Ptol. lib. 13. c. 11. P.]

Κορώνη] Ptol. l. 3. c.16. Κολώνη. P.]

Κοσύτη] Cluverius Ital. l. 2. c. 8. 689. vult legi Κοτύλη.]

Κοτυάειον] an degeneravit in Κοττυάνειον apud Nicet. Chon. l. 3. P.

Κοτύωρα κώμη] sed Xenoph. ἀναβ. ε. urbis est. P.]

Κρηδσις] eadem videtur quæ Κρέυσα Strab. l. 9. & Livio l. 36. M.]

Κρηνίδες πολ. Σικελίας] leg. Πιερίας ex Strab. l. 7. Diodor. lib. 16. ubi tamen pro Κρηνίδας leg. Κρηνίδα; vide etiam Theophr. de Caus. Plant. lib. 5. cap. 21. Crenides a Thracibus habitatas docet. P.]

Κρῆσσα ... Ζελίας] leg. Ζηλιας. P.]

Κρήσων πόλ. Θράκης ἔοικε δὲ &c.] fallitur Steph. nam Herod. l. 4. §. 59. suam Crestonem in Italia sitam dicit supra Tyrrhenos, procul a Thracia, de Thracica autem Crestone ne verbum unum quidem habet, sed tantum Κρεσωναίυς memorat. l. 5. & Κρησωνικὴν χώραν l. 7. & 8. adde ipsam Crestonem Italicam suspectam esse, & forte apud Herod. non Κρησῶνα, sed Κρότωνα legendum, ut apud Halic. & Dionys. Perieg. P.]

Κρηθώτη] leg. Κριθωτὴ, ut gentile seq. ostendit, & Strab. l. 10. Plin. l. 3. cap. 11. Demosth. & alii legerunt. Scylax tamen in Periplo habet etiam Κρηθωτὴ. Hujus urbis nomen deficit apud Ptol. l. 3. c. 12. in fine addendum. P.]

Κρίσα] Κρίσσα Strab. l. 9. & ab eo Κρισσαῖ☉ κόλπ☉. Crissa etiam Plin. l. 4. c. 3. Cyzza etiam dicta Pauf. in Phoc. P.]

Κροκύλιον νῆσ☉ ....] imo oppidum Ætoliæ ex Thucyd. l. 3. & Strab. l. 8. cui Κροκύλεια Palm. in sua Græc. c. 58.

Κρομμύων] forte Ascalon ipsa, ut enim de suo nomine supra κρόμμυα Ασκαλωναῖα dicta sunt, a Κρομμύοις ipsis Κρύμμυων dicit potuit. M.]

Κρωβίαλ☉ ... τρίτῳ] leg. δευτέρῳ. P.]

Κύδραρα] Herod. quem citat, habet Κύδραν. B.]

Κύθηρα] a petris sic dictam, Chan. l. 1. c. 23. docet Bochartus.]

Κύναιθα .... Θράκης ὑπὸ τῷ Νηρισῷ] mallem Ιθάκης ὑπὸ τῷ Νηριτῷ. P.]

Κυνόσαρνες ... τὰ ξενώσων] leg. τὰ ξένια, sic enim dicebant etiam, θύειν γάμυς, vid. sup. in Διόμεια. P.]

Κύρυ πόλις ἡ καὶ Κυρέχατα] leg. Κυρε-χάρτα, nam קרתא sive χάρτα urbem significat. B.]

Κυχρεῖ☉ ..... ὄφις ἐπεκλήθη διὰ τὴν τραχύτητα τῶ τρόπων] imo quia serpentem, qui Salamin vastabat, occidit, dictus est serpens sive Ανάξοφις regius serpens, ut leg. apud Tzetzem ad Lycophr. Cassandræ vers. 445. vid. Boch. Chan. lib. 1. c. 21.]

Κῶς ... ἐκαλεῖτο καὶ Καρία] Κάρις Eustath. Catal. 278. 12. B.]

Λ.

Λάδη νῆσ☉ Αιολίδ☉] leg. Ιωνίας. P.]

Λάινοι] Thucyd. loc. cit. Λέαιοι. B.]

Λακιάδαι] Λακίδας habet Pausan. in Attic. & Suid. Πλακιάδας, sed leg. Λακιάδας, apud Cicer. Laciades. P.]

Λάμπη .., δευτέρα τῆς Ακαρνανίας] mallem Αρκαδίας cum Plin. l. 4. c. 6. P.]

Λαοδίκεια ... Ραμίδα] leg. רמתא Ράμαθα ex רם ραμ *altus* & אתה ἄθθα *tu* (supp. Deus quem alloquebatur pastor) vid. Boch. Chan. lib. 2. c. 12.]

Λαύντιον] leg. Λαβίνιον Lavinium B.]

Λαπίθη] leg. Λαπιθαῖον Pausan. in Lacon.]

Λαρίσσα πόλις τρίτη] leg. πρώτη. P.] ...... ἣν Σύροι Σισαρα, revera Geograph. Arabs eam vocat שיזר *scaizar*, part. 5. Climat. 4. M.]

Hic Λε deficit, in qua serie olim legebatur Λεκτεν πόλις Τρῳάδ☉ ex il. ξ. P.]

Λιγυήνη ... τῆς Τάρσυ] leg. Ταρτησσῦ ex Palatin. Cod. Salm. in Solin. p. 286. B.]

Λιμναία κώμη τῆς Αργυς] leg. τῆς Αγραιῶν ex Thucyd. l. 2. ubi vicus dicitur τῆς Αργείας ι. Αμφιλοχικῆς, ut Schol. exponit sic lib. 3. & apud Polyb. l. 5. qui a portu dici innuit. P.]

Λύγκ☉ πόλις Ηπειρυ] leg. Μακεδονίας cum Thucyd. l. 4. & Plut. in Flaminio, modo auferas mendum quo pro Λύγκον invenies Λύκον, ut apud Tit. Livium. l. 31. Lingum, prope flumen Berium quod in Macedonia ponit Stephanus P.]

M.

Μαγδολὸς] arcem & turrem significat מגדל magdal. B.]

Μαιονία ἡ Λυδία] ob rationes quas reddit Bochart. Phaleg. l. 2. c. 12.]

Μαχάνη] Arabibus quodvis habitaculum, locusve ad quietem aptus dicitur מסכן *maschan*. M.]

Μελαινεῖς] incolæ, Μελαινῶν χωρίον μεθόριον Αττικῆς καὶ Βοιωτίας, de quo Poliæn. Strat. l. 1. in Melantho verum quidem est acerrimi judicii virum Casaubonum in hunc locum mutare Μελαίνας in Κελαίνας, eique assentiri doctiss. Boch. Phaleg. l. 1. c. 3. fieri tamen possunt Μελαιναὶ teste Statio Theb. l. 12. hoc versu 618.

Icarii, Celeique domus, viridesque Melaria.

Imo suadet ipsum oraculum sic legere, & allusio manifesta Μελάνθυ ad Μελαίνας: Contra κακόφωνον fuisset, si habuisset ἔχε Κελαίνας. Adde Callimachum a Stephano citatum; lis tamen facile dirimetur, cum illud oppidum his duobus nominibus fuerit designatum. P.]

Μελιτταία] Diod. sic. l. 18. & Thucyd. lib. 4. Μελιτεία minus bene, pejus Ptolem. l. 3. cap. 13. Μελιτάρα. P.]

Μελανίππιον ποταμὸς] leg. τόπ☉, nam flumini non sicut incolę aut cives ac erant Melamppii, unde gentilia a Stephano memorata. Adde quod Calabrum l. 3. vers. 233. testari quod Erymanthes comes Glauci: ναῖε αἰπεινὸν Μελανίππιον celsum Melamppium accolebat. P.]

Μερμεσσὸς] Μάρπησ☉ Pausan. in Phoc. sæpius ead. pag. sic Sibylla ipsa; ac Suidæ in Sibylla Μάρμισσον. Melius Steph. vide Salm. in Solin. p. 79. P.]

Μεση] vid. sup. Αδιαβηνη.]

Μήκισον] Apostolio pro. 1707. ΜηκεσὸςB.] eadem quæ supra Μάκις☉ quam Hecatæus Jonice Μήκισον dixit. P.]

Μινώα] male apud Ptol. l. 7. c. 2. Μινυΐα. P.]

Μονόγισσα] adde Καρίας, ὅθεν Αρτεμις &c. ut seq. confirmant. P.]

Μυλαντία ... ἐν Καυήρῳ] leg. Καμείρῳ. B. P.

Μύρων] Μύρα Strab. l. 14. ἡ & τὰ. P.]

Μύρλεια] de hac urbe & recentiori nomine Apamæa vide Strab. l. 12.]

Μυα

Μυτιλήνη : : : : ὅθεν Μυτανίδα] leg. Μυτωνίδα. P.]

Μωθώ] Arab. מות *maut*, 1. mors : & pro Antigono lege Alexandrum Ballen dictum, qui occisus a Zabelo, Joseph. antiq. l. 1. c. 8. vel Rabilo, ut hic Steph. idem enim nomen est, quia Z & H apud Arabes eadem littera, exiguoque tantum puncto discernuntur; imo a latronibus, ut refert Justinus lib. 39. nam רביל *Rabil* significat latronem, vid. 1 Macch. 11: 17. B.].

N.

Νάαρδα] נהר דעא *Naar dea*, 1. fluvius scientiæ ab Ebræis dicitur ob Academiam celebrem. B.]

Ναβαταῖοι] a Nebaiot primogenito Ismaelis Genes. 2: 13. a quo orti illam denominationem habuerunt. B.]

Νάρκασ☉] ordo postulat ut sit Ναίκασσ☉. P.]

Νάξ☉ . . . θύσαι] Salmas. ad Solin. p. 183. vult legi βύσαι. P.]

Νέδων πόλις καὶ τόπ☉] scrib. ποταμ☉. P.]

Νέσπετ☉] leg. Νέπετ☉, ut Suidas & Dion. Halic. Lat. Nepet. B.] Ptol. Νέπετα lib. 3. c. 1. Strab. Νέπιτα lib. 5. Livio Nepete; hodie Nepe. P.]

Νέσων] inde Νεσώνις λίμνη, Strab. l. 9. vel ut etiam scribitur ibidem Νέσσωνις, quæ alio nomine Βοιϐιάς dicitur teste Schol. Pindari ad Pyth. 3. ex Archino in Thessal. nam Strabo lib. citato duas esse asserit, quarum Nessonis major, & Bœbeis minor est. Unde corrigendus Scholiastes Euripidis in Alcesti scribens, quod Thessalię λιμὴν, scrib. λίμνη, dicitur Βοιβία, καὶ Μεσσωνίς, leg. Νεσσωνίς. P.]

Νεδροὶ] aliis Νεβροὶ & Ὄυροι, vid. Philost. l. 9. c. 17. & ex eo Niceph. Ortelius putat esse Ναουάρυς, Ptolem. Navaros & Naubaros in Thes. B.]

Νέων] Harpocrationi Νεών; sed Androtios apud ipsum vocat Νεῶνας, B. P.]

Νισώπη] leg. Νησιώπη post Suidam, ordo etiam exigit, nec præcederet τ Νίϐιν. B. P.]

Νικαία] enumeratis multis hujus nominis urbibus, addit alias adhuc esse, ut circa Thermopylas, at hæc eadem est cum secunda Locrorum Epienevidiorum. P.] Derivari ab ea non tantum Νικαῖ☉, & Νικεὺς, sed etiam Νικεώτης, patet ex ipso Steph. in χαιρέε. B.]

Νίσιϐις] נציבין *Nesibin* vocant Syri & Philo, & Iranius optime interpretatur, nam נציב *nesib* significat acervum lapidum & columnam. B.]

Νίσυρ☉] נסירות *nesiruth* vel *nesirus* (nam ת finale multi Ebræorum ut S pronunciant, non th) 1. fractio, quod hæc insula videatur fragmentum insulæ Cous, unde fabulæ &c. B.]

Νόμβα] Josephi loco cit. extat Νωϐά; convenienter Ebraico nomini נבה *Nobe*, sic etiam 70. Interp. secundum antiquissimum Codicem Alexandrinum Bibl. Anglic. & editionem Complut. habent enim Νωϐᾶ 1 Sam. 21: 1. at aliæ editiones habent, ut Stephanus, Νόμϐα: verum Syriacæ & Arabicæ versiones longius adhuc a textu originali recedunt, nam similitudine ב *b* & כ *ch* decepti interpretes pro Nobe habent Nocha. M.]

Νωμεντὸς] urbs eadem quæ supra Ἀωμεντὸς, & gentilitium nomen Nomentanus degeneravit in Nomentinum, secundum Cluverium suæ Italicæ l. 2. c. 8. ubi fuse de hac urbe, quam nunc dici *Lamentano* testatur. M.]

Ξ.

Ξάνθ☉] fluvius qui prius Scamander dicebatur, quia ξάνθας, 1. flavas facit oves aquam suam potantes, teste Æliano de animal. l. 8. c. 21. & Aristot. hist. anim. l. 3. c. 12. duplex autem est, unus in Lycia, alter in Troade; hinc Statius 4. Theb. . . . Xanthus uterque. Lycium Xanthum olim dictum Σίρβιω testatur Strabo l. 14. ex quo debet corrigi Eustath. cui dicitur Σίρμις ad Il. μ. B. P.] nec mirum si vox barbara minus bene descripta sit, nomen enim illud originis Phœniciæ est, זרב *Zarab* flavescere significat. B.] unde de Xantho interpretare עין זרבי *Anazarbus*, qua voce designari urbem Ciliciæ ex Camo Lexicographo docet celeberr. Golius, & Xanthum Lyciæ intelligerem, cum Anazarbus ad verbum significet *fontem flavescentem sive* ξάνθον; sed Plinius lib. 5. c. 27. Anazarbenos in Cilicia ponit, asseritque Cæsar-Augustanos suo avo dictos, & Ptolemæus lib. 5. c. 8. meminit Cæsareæ penes Anazarbum, inde Dioscoridis Anazarbeus dicitur. M.]

O.

Οἆ] scribitur etiam Ὄιη apud Diog. Laert.

Οδόμαντ☉] videtur sic dici a Græcis ארומין *edomin*, 1. Idumęi; nec mirum in confiniis Macedonię Idumæos esse, potuerunt enim eo usque pervenire, Cadmo & Proteo vicinis ducibus, & pulsis Bisaltis eorum sedes occupare, ut de quibusdam Cadmi & Protei militibus refert Conon cap. 32. apud Photium auct. 186. hinc Odomantos illos fuisse circumcisos sive ἀπεψωλημένες, & habuisse αἰδοῖα ἀποσεσυρμένα testantur Suidas in ἀποτεθρίακεν, Aristophanes in Acharn. act. 1. sc. 4. & ejus Scholiastes; quod de Idumæis verissimum est, non enim potuit Edom sive Esau, a patre Isaaco divini fœderis observantissimo, non circumcidi, nec posteris suis non præripere signum illud avo suo Abrahamo datum cum promissionibus & minis ingentibus; unde multi adhuc tempore Jeremię circumcisos fuisse colligunt e capite 9. 25. & intermissam tantum tempore calamitatum Judæorum circumcisionem repetere coactos fuisse ab Hyrcano, ut testatur Joseph. antiq. lib. 13. c. 17. & Gorion. l. 2. B.] Addere liceat potuisse etiam ducere originem ab Ismaele filio Abrahami, & ab ipso circumcisi, constat enim ex Mose, quod ex Ismaelis filiis unus dictus Cadma, unde forte Cadmus Gen. 25: 15. Inprimis adeo certum circumcisos Idumæos, ut ab illis ritus ille defluxerit ad vicinos Ægyptios, Arabes, & Æthiopes, quibuscum Judæi regioni suæ affixi ob cæremonias suas vix ullum habere potuerunt commercium; ut ab hoc ritu, sic forte a victu non omnino contemnendum duci potest etiam argumentum ad probandum Odomantos Idumæorum affines, apud Aristophanem enim loc. cit. Dicœpolis se spoliatum iri alliis suis ab Odomantis queritur, at alliis & cæpis vesci insolitum & probrosum in Græcia; hinc Cario apud Aristoph. rusticos quosdam per contemptum vocat θύμον φαγόντας *cæpas comedentes*: at regionibus Idumæam circumambientibus in deliciis erant cæpæ, allia: & hinc ea tanto studio coluerunt Ascalonitæ, ut cæparum genus dictum fuerit Ἀσκαλονάιον, hodieque vocemus *Eschalottes*, imo urbs ipsa dicta Κρομμύων quasi *Cape-*

tum; vid. ſup. in his nomin. Sic Iſraelitæ in deſerto manna & coturnicibus abundantes cæpas & allia deſiderant, & Herodotus in Euterpe, mille & ſexcenta talenta argenti in raphanis, cępis, & aliis pro pyramidarum ſtructoribus, qui Iſraëlitæ putantur, impenſa ſe audiviſſe teſtetur. Denique, quod validius puto, Scholiaſtes Ariſtophanis loc. cit. de Odomantis habet: Φασὶ δὲ αὐτοὺς Ἰουδαίους εἶναι *dicunt ſe Judæos eſſe*, ſcilicet quia eandem cum Judæis originem habebant & ab Abrahamo & Iſaaco orti erant, unde & fratres Iſraelitarum Idumæi dicuntur Deut. 23: 7 Fruſtra autem huic conjecturæ non inſiſtimus, ſed ſperamus inde lucem affulſuram litteris Arii Lacedæmonum regis pontifici Judæorum Oniæ ſcribentis, ſe inveniſſe, Judæos & Lacedæmones fratres eſſe 1 Mach. 12: 21. quod cruciat omnes interpretes, & facile perſpicuumque erit, ſi Idumæi quidam, Judæorum affines & Judæos ſe aſſerentes, partem Græciæ occuparint, & cum Lacedæmoniis *aliquod fœdus percuſſerint*, fœdere enim fraternitas quædam contrahebatur, vid. Polyb. frag. lib. 7. pag 503. ubi fœderis formula inter Hannibalem & Græcos icti extat: quodque facile etiam fieri potuit, ut coloniam in Laconia habuerint, per totam enim Græciam diſperſi fuerunt Cadmi comites; revera ipſe Stephanus id ſuo calculo comprobat, cum de Judæa agens ex Claudio Iolao refert dictam ἀπὸ Ἰουδαίου Σπάρτωνος, ἐκ Θήβης μετὰ Διονύσου ἐστρατευκότος, quis Judęus ille Dionyſium e Thebis in orientem proficiſcentem ſequens, niſi aliquis ex Idumæis illis, qui Cadmum Dionyſii avum comitati fuerant, ortus, cuique mendax Græcia denominationem Judææ tribuere voluit, ut ipſa crederetur antiquiſſimi populi origo, & hac fabula obliteraret priſtinam Idumęorum, qui in Gręcia fixerant ſedes, memoriam; ne autem ab *Edomin*, ſive Idumæis, Odomanti nimis videantur differre, licet ſola terminatio Gręca τοι ſit addita, & ex Edomin Εδομιντοι primo, mox Οδομαντοι evaſerint, ſciendum quod regio Οδομαντική a Ptolemæo lib. 3. cap. 13. & Suida dicatur alio nomine Ηδων vel Ηδωνίς, eodem omnino nomine, quo Idumæa, quę ſolet Edom dici Geneſ. 32: 3. 36: 31. & Eſaię 63: 1. in N litera M ſola mutata, quia nunquam terminat voces Gręcas. Edonii autem dicti incolę Solino cap. 15. vide de iis Virg. Æneid. 12. & Servium ibid. M.]

Οἰάνθη] Pauſanię in Phoc. Οἰάνθεια. Melę l. 2. c. 3. Oeanthia Scylaci Εὐανθίς. Ptol. Ευανθία l. 3. c. 15. Niger utrumque nomen conjungit & ipſi ex Euanthia ſive Oianthe, hoc tamen prętulerim; ſed omnino male Polybius lib. 4 vocat Οινάνθειαν, deme igitur primum ν & ſcribe Οιάνθειαν. P.]

Οἰσύμη] altum apud Homerum Οἰσύμης ſilentium, ſed Αἰσύμης meminit, de qua ſup. Thucydides autem non dicit Macedonię urbem eſſe Oeſumen, ſed potius Edonorum: corrig. Diod. Sicul. lib. 12. ubi habet Σύμη pro Οἰσύμη, quemadmodum Stephanus noſter in Γαληψῷ, hunc ipſum Thucydidis locum referens. Corrigendus etiam verſus 655. Periegeſis ſive Marciani Heracleotę, ut placuit Morello, ſive ut mihi Scymii, vel Apollodori Chronologi, qui ſic editus eſt,

μετ' Ἀμφίπολιν δὴ πρότερον ἡ Συβὴ πόλις.
Θασίων γενομένη . .

Pro ἡ Συβὴ leg. Οἰσύμη, revera Thaſiorum colonia, ut Thucyd. l. c. P.]

Ολβία] male diſtinguit urbes Ολβία & Ὄλβα dictas, nam Ολβία eſt urbs Pamphilię, ut teſtantur Strabo l. 14. Scylax, Ariſtot. & alii: Ὄλβα autem Cilicię. P.]

Ολιζών] urbs Magneſię Strab. l. 9. Plin. l. 4. c. 9. Scylax; at ob viciniam Theſſalię tribuit Stephan. Suidas vero Thracię, qui ſine ratione Μελιβοιον in illa voce dici aſſerit: Catullus vero, vel potius exſcriptores ignari, Eriſonam carmine 65. quod inſcribitur *Argonautica*, ſed melius, *nuptiæ Pelei & Thetidos*, in his verſibus, quos in integrum redintegrare fruſtra laboravit Turnebus Adverſ. l. 24. c. 9.

Myniaſin, linquens doris celebranda choreis,
Cranona Eriſonamque &c.

Lege autem

Myniadum linquens latus celebranda choreis
Cranona Oliſonemque &c. P.]

Ολύκραι] M. videtur deeſſe & leg. Μολύκραι, de quia ſup. P.]

Ομβρικοί] gens quę interjacere dicitur intra Padum & Πικεντικου leg. Πικήνου. P.

Ομηρῖται] de iis in Geogr. Sacr. Phal. l. 2. c. 15. Boch.]

Οπικοί] Servius Æneid. 7. *Oſcorumque manus.* Oſcos dicit Ophios dictos, quod illic plurimi eſſent ſerpentes B.

Ὄραθα] forte antiq. אור *Ur* Chaldęorum. B.]

Π.

Πανάῖοι] legit Heſychius Πάναινοι, Phavorinus etiam. B.]

Παράδεισος urbs non fuit, ut nugatur Stephanus, nam nec muros contra hoſtes vel feras, nec tecta contra noxias aeris tempeſtates habuit, quia quandiu ſtetit, ſola primorum parentum innocentia ſufficiebat ad arcenda omnia incommodorum genera; nec totus mundus nomine paradiſi deſignatus eſt, ut vult in ſuo Theſauro Ortelius, cum Adamus in Paradiſum fuerit introductus ex alia orbis parte in qua fuerat conditus, & ex Paradiſo poſt peccatum in aliam regionem legamus ejectum: locus igitur fuit certus & definitus omnigeniis abundans deliciis, quibus cum nunc deſtituatur, mirum non eſt ſi nondum perfecte cognoſci ejus ſedes potuerit, noſceretur tamen, niſi immatura mors magnum eripuiſſet Bochartum, & ad cœleſtem Paradiſum evexiſſet, dum in terreſtri indagando occuparetur; ſed ejus veſtigia ſequens ex unica filia nepos magnæ ſpei adoleſcens Samuel le Sueur Dom. de Colleville inchoatum, Deo dante, jamjam perficiet opus. M.]

Πάραλος] metuo ne Stephanum fefellerit Thucydides lib 3. ubi Melvenſes in tres partes dividit, quarum prima comprehendit παραλίους, i. littorales, quos pro cujuſdam urbis incolis accepit, ſicut Ortelius unico illo Thucydidis loco fretus; atque potuiſſet citare Polięnum lib. 3. apud quem Φορμίαν περὶ Ναύπακτον ἐν τῇ παράλῳ, ſed additur πλέων navigans, ut πάραλος intelligatur de navi qua hoſtes perſequebatur. P.]

Παρθυαῖοι] ſic Parthi vocati a Medis, quibus ut Chaldęis פרתא *partha fimum, lutum, & ſtercus* ſignificat, ut epitheta Gręca etiam indicant, modo ſe recte habeant, nam pro ἀγκώδους vox inanis in textu Steph. lege τεναγώδους *cœnoſos* & ἑλώδους paluſtres. B.]

Παρνασσὸ] pridem doctis notum hoc nomen Cadmo & ſociis debere ſuam originem, פרנס *parnas* enim Syris ſignificat *paſcere*, & פרנסין *parnaſin*

sim pastores dicuntur, quia autem ad montem illum gramine ovibus grato celebrem sæpe greges ducebant, ab eorum nomine suum accepisse certum est. B.]

Παῤῥασία . . . παῖς τῦ Ἐκβάσυ] scribe ex Schol. Euripidis in Oreste τῦ Ἰάσυ P.] Additur quod Nicanor vocavit Παρμασίαν, lege ex Eustathio Παρβασία, ut ratio nominis suadet, nam παρανομία & παράβασις, vel παραβασία, eamdem habent significationem vers. seq. lege etiam φιλύσης pro φιλοῤῥόης. B.]

Πασαργάδαι] Παρσάγαδα secundum Curtium, & originem vocis, nam פרס-גד *parasgad*, i. Persicus exercitus. Potest tamen transpositio probari, & Pietro della Valle testatur adhuc hodie dici *passergarde*. B.]

Πάτυμ☉] Arabiæ urbs dicitur, quia Arabiæ contermina, ad Ægyptum enim pertinebat, estque una urbium ab Israelitis conditarum Exod. 1: 11. Ortelius habet Ismaelitas, sed mendose, in Thesauro, ubi de Phiton, quæ eadem est, ut & Python, de qua lib. 1. orac. Sibyll.

Πυθὼν, ἡ τὸ πάλαι δίπολις κτισθεῖσα δικαίως
Python urbs olim gemina urbis condita jure.

Oraculum sane, nam meræ tenebræ & ambages: δίπολις male pro duplici urbe, est enim Διόσπολις, urbs vere antiqua, quæ post restaurationem Πυθιὼν dicta fuit. Præterea pro δικαίως lege ἀδικαίως καὶ ἀδίκως. Herodotus, ut Stephanus, Patumon vocat & Arabiæ adscribit. B.]

Πειραιός] dicit esse etiam hujus nominis portum Corinthi, sed distinctius loquendum fuit, duos enim habuit Corinthus, unum ad sinum Sarronicum, teste Xenophonte, alterum ad Cryssarum, de quo Thucydides lib. 2. ille Cenchreæ, hic Lecheæ, Plin. l. 4. c. 4. P.]

Πελασγία] de Pelasgia & omnium Græcorum antiquissimis Pelasgis fuse & erudite agit Palmerius Grent. suæ Græciæ lib. 1. cap. 9. quæ in lucem emissa est. M.]

Πέλιννα] inde analogia & Salmasius in Solinum volunt formari Πελιναῖον montis nomen, non Πελληναῖον, ut habet Stephanus. M.]

Πεπάρηθ☉] Plin. lib. 4. c. 12. testatur quondam dictam *Euonum* lege *Euœnum*, i. ἔυοινον, nam a bonitate vini hoc nomen sortita est, inter præstantissima enim vina celebrabatur, licet minoris esset famæ hoc vinum, quoniam post sex annos non placebat, teste eod. Plin. l. 14. c. 7. B.] Generosis etiam vinis accensetur apud Athen. l. 1. c. 23. ibid. tamen inimicis dandum additur, unde acopia posset dici, non a præstantia vini. M.]

Πέρσα] imo dicitur ab equitatu, & פרס est eques; vide Phaleg. l. 4. c. 10. B.]

Πετρόσακα] non Arabiæ locus est, sed Arcadiæ, teste Pausania in Arcad. sic etiam in prima editione legebatur. B.]

Πηλύσιον] urbs Ægypti, per quam efluit primum os, add. Nili. M.]

Πίλωρ☉] leg. Πίδωρ☉, cum Herodoto lib. 7. §. 22. P.]

Πίναρα] pro Κιλικίας lege Λυκίας, vel ipso Stephano teste in Αρτύμνησ☉. B. P.]

Πισάον] lege Πισσάον, ut series postulat, & Polybius testatur circa finem lib. 5. M.]

Πλάταν☉] vide Δόλβα sup. M.]

Πλινθίνη] urbs dicitur Ægypti bene, sed quod additur ἀπὸ Σαμαρείας, pessime doctiss. Casaub. ad Athen. l. 1. c. 25. vult legi ἀπὸ τῆ ἐν Σαμαρείᾳ, quasi a Libna Samariæ urbe, cujus nomen Ebraicè ut Græcè Πλινθίνη urbem lateritiam significat, sed hoc subtilius est, & simpliciter legi suadeo ὑπὸ τῆ Μαρείας, nam ad *Mariam* fontem oppidum illud conditum erat. B.]

Ποδάλεια πόλις Λυδίας] leg. Λυκίας cum Plin. & Ptol. πλησίον Λιμύρων lege Λαμύρων, ut sup. B. P.]

Πορφυρεὼν] Ortelius in Thes. dicit vocari a Blondo & Tyrio Caipham, unde corrigendus R. Benjamin in Itiner. qui vocat ניפס *Niphas*, vitio scribarum, qui similitudine litterarum נ *n* & כ *c*, ut ס & ם, decepti *Niphas* pro *Caipham* scripserunt. Unde altero nomine huic affini dici addit גד־החפה *Gad-hacapha*, i. *Gad nitida*, vel potius *portuosa*, nam in littore sita est. Πορφυρεὼν autem dicta à purpuræ officinis. Cum Acco confundit Postellus, sed Benjamin optime distinguit, & tribus parasangis ab Ακαθι, quæ est Acco, distare asserit. B.]

Ποταμοσάκων Σάκων ὄνομα κύριον] hæc verba sic vertit Ortelius in Thesauro, *Potamosacon proprium Sacorum nomen*, male, sic enim debent exponi, *Sacon* est nomen proprium &c. ut sensus sit, Ποταμοσάκων significare fluvium Sacon. B.].

Προσέληνοι οἱ Αρκάδες] contumeliose sic dicebantur, quod nimis suam antiquitatem jactarent, quasi ipsa luna qua dementiebant antiquiores essent, unde Scholiastes Æschyli in Prometheo vincto circa medium, ubi queritur Prometheus se esse προσελήμθμον, hanc vocem exponit per ὑβριζόμθμον, & Hesychius προσέλει reddit προπηλακίζει, *illudit* & *probro afficit*; quod lubentius annoto, quia memini ante quadraginta annos id observatum in Thesi de antiquitat. linguæ Ebr. a clar. Ezechiele Spanhemio, cum simul Leidæ arctissima amicitia conjunctissimi litteris Ebraicis & Arabicis operam daremus. M.]

Προῦσα] Prusam a Prusiade discriminat Stephanus, sed in multis discrepat a Strabone, vult enim Prusiadem olim dictam Cium, & a Prusia Zelæ filio restauratore sic vocatam: Strabo vero l. 12. confundit Prusiam cum Prusiade, asserens Prusiam dictam antea Cium, & novum nomen a Prusia filio Zelæ (non Ζηλάτυ, τῦ enim est Art.) habuisse: suam autem Prusiam Stephanus addit conditam a Prusia qui contra Cyrum pugnavit, at Strabo scribit pugnasse contra Crœsum; uterque corrupte, & legendum contra Cierum ex Memnone ob rationes allatas in Exerc. Crit. p. 336. P.]

Πυγμαῖοι] pauci ignorant quæ Ctesias in excerptis, Aristoteles hist. anim. lib. 8. cap. 12. Homerus, Mela, Plinius, Strabo, Gellius, Juvenalis, & alii scripserunt de Pygmæis, gente cubitali, cuique bellum atrox inferunt grues. Omnia in fabularum album referre esset temerarium; cum etiam in nostra Europa, & nostro ævo, ad septentrionem reperiri Olaus Magnus referat tales homines quos vocat *derelinger quasi unius passus altos*, ut interpretatur Ortelius: sed quod majori consideratione dignum est; in ipso S. Scripturæ textu Pygmæos invenimus Tyri turres propugnasse Ezech. 27: 11. juxta Vulgatam versionem, Aquilam, Judæos Hispanos quorum versio habet *enanos*, i. *nanos* sive pumiliones, juxta etiam commentaria Rabbinorum Salomonis, Kimchi, Abrabanelis &c. ne ineptum autem videatur Tyrios suas turres credidisse pumilionibus, ad memoriam revocandi sunt Jebusæi qui cœcos & claudos Davidi opponebant ad ludibrium, 2 Sam. 5: 8. Huic tamen sententiæ non possum assentiri, & Pygmæos, cum Gammadæis Fulleri, Tyro excludendos arbitror. גמדים *gamadim* igitur Ezechielis, & Πυγμαῖοι veri, sic dicuntur nullo respectu ad staturam, sed ad vim lacertorum, ut nos vocamus

des

des hommes de main, qui manus promptas habent ad propulsandas injurias, si centuriones pugnaces *lacertosos*, & Lysiæ eloquentiam habere *lacertos* dixit Cicero: sic Hieronymus interpretatur *bellatores, & ad bella promptissimos* ἀπὸ τῆς πυγμῆς, inquit, *quæ Græco sermone in certamen vertitur*. M.]

Πύλη τόπος Ἀρκαδίας] leg. Ἀχαΐας. P.]

Πυξοῦς ... Μιάνθυς] leg. Μικύθυς ex Strab. l. 6. & Diod. l. 11. B.]

Πυῤῥαία] leg. Πύῤῥαια & paulo post Πύῤῥας ex Plin. l. 31. c. 2. qui Pyrrham habet, & Eustath. ad Il. π. & Athen. lib. 2. c. 4. & Strab. lib. 9. P.]

Πυρύνη] leg. Πυρήνη, unde Pyrenæi montes. B.] Πυῤῥηναίων ὀρῶν Pyrrenæorum montium meminit Georgius Acropolita, & sitos esse dicit inter Epirum & Græciam suam, historiæ suæ sect. 80. M.]

P.

Ῥάφεια] fabulatur sic dici a Baccho qui Εἰραφιώτης, i. assutitius, παρὰ τὸ ἐῤῥάφθαι τῷ μηρῷ τῷ Διός, *quod insutus fuerit Jovis femori*, inquit magni Etymologici auctor; sed originis Syriacæ est, unde in Paraphr. Jeros. num. 34: 15. legitur, & legi debet in Chaldaica Deut. 2: 23. pro דפיח *dephiah*, nam ד d ob similitudinem quam habet cum ר r facile in ejus locum irrepsit, sed veram lectionem Arabica versio conservavit, habet enim רפח *Rephah*, & nomini Ebræo respondet חצרים *chatserim*. B.]

Ῥῆγμα] a Rhegma filio Cus, de quo Gen. 10: 7. B.]

Σ.

Σάβαι] de Sabæis jam supra in Abassenis, & abunde Boch. in Phaleg.

Σάκος ... Λακεδαίμονι] leg. Μακεδονίᾳ. P.]

Σαμάρεια] non debet confundi cum Neapoli, quæ antiquæ Sichem locum occupat, Hieron. Epist. 27. Sichem itaque, non Samaria, dicta Neapolis. B.]

Σάμψα] *Samsa* potius, cum sol Arabibus dicatur שמש *Samson*, sed aliter Græci duriusculum sonum efferre non potuerunt. B.]

Σαμψείρα] ex derivato colligitur nomen urbis fuisse Σαμψείρεια, ut Μάρεια, hinc Σαμψιρέωται in Adriani nummo, vide Goltzium. B.]

Σανδάλιον] item Lacedæmonis locus sic dicebatur ab Helenę sandalio, quod illic exciderit dum Paridem insequentem fugeret, Ptolem. Hephęstion apud Phot. auct. 190. B.]

Σαχαλῖται] gens Indica dicitur, i Arabica, Sachalitis enim sinus in Arabia felici, teste Ptol. l. 6. c. 7.]

Σεκέλα] imo Σεκέλλα Joseph. antiq. l. 6. Ebraicè vero צקלג *Tsiclag*.

Σελεύκεια] dicit quod prius vocabatur Ολβία, legendum Ολμία ipso teste supra in Ολμοι, Plin. l. 5. c. 27. & Strab. l. 14. P.]

Σερμυλία] Σερμύλη Herod. l. 7. §. 122. ubi frustra Maussacus in suis ad Harpocrationem Notis vult legi Οἰσύμην. Σερμύλις Thucydidis Scholiasti ad lib. 1. ubi agit de Sermyliis. Apud Scylacem putat doct. Vossius pro Σερμυλία male scribi Ισμύρια; sed miror non vidisse etiam, quod sinus qui illam immediate sequitur dicitur Συρμονικός pro Σερμυλικός, æquè probabiliter B.]

Σεσάρηθος] forte Δασσάρητος, & id mendum ex Strabone corrupto fluxit, qui in Illyride Sesaresios, de quibus tacent alii auctores, ponit, tacet autem Dassaretios ab aliis omnibus commemoratos; scripsisse igitur puto initio Δασσαρῆτας, & ex iis male successu temporis Sesaresii. P.]

Σηλυμβρία] male scribitur Συλημβρία a Constant. Porphyrog. lib. 2. Them. 1. P.]

Σιαγαθοργοὶ] imo Αγαθύρσοι legendi sunt apud Marcianum; vid. doct. Voss. in Notis ad frag. Peripli Ponti Euxini. B.]

Σίγγυς] de qua Ælian. de animal. l. 13. c. 20. sed pro Σιγεὺς leg. Σίγγυς. P.]

Σίνδος] nunc apud Herod. leg. Σίνδος. P.]

Σκάπτης ὕλη] urbs auri fodinis celebris, testibus Herodot. lib. 6. §. 46. & Plut. in Timone, quibus dicitur Σκάπτη ὕλη & divisim scribitur. Hoc nomen non intellexit interpres, qui Latine reddidit *effossam materiam*, quasi urbis nomen non esset, quod desumptum est a sylva effossa. Petro Bellonio lib. 1. obs. cap. 61. dicitur *Cypsellæ*, a Turcis autem Chapsylar, & aluminis fodinis celebrem esse testatur. M.]

Σκῆψις] ex hac urbe regionem facit Plin. lib. 11. c. 37. P.]

Σκίλλυς] de ea Xenophon lib. 6. Hellad. Strab. lib. 8. Pausan. Plutarch. & alii, sed quia Ortelius legit Σκιλλόυντα & similes casus, putavit rectum debere esse Scylluns, sine ullo auctore; magis adhuc corruptum ejus nomen apud Stob. serm. 7. ubi pro Σκιλλόυντι legitur Σκιαλῦντι. P.]

Σκοτινά] leg. Σκοτιτὰς ex Paus. in Lacon. & Polyb. l. 16. B. P.]

Σόλλιον] Thucyd. lib. 2. habet Σόλιον, ejus Scholiastes vero τὸ Σόλιον πόλισμα τῆς Ηπείρυ ἐστὶν ἐν Ακαρνανίᾳ, e ditione igitur Acarnanensium erat, sed in Corinthiorum potestatem cessit. Idem Thucyd. lib. 3. habet Σόλλιον & lib. 5. Σόλειον. P.]

Σολοι] unde solœcismus ἐν αλι * * forte ἐν Αλιάσιν, scripsit enim περὶ Αλιάδων, teste Clement. Alexand. lib. 1. Strom. vel ἐν χιλιάσι, ut citatur apud Athen. p. 436. vid. Mesnag. in Laert. pag. 18. B.

Σολύγεια] castellum dicit esse Thucydides lib. 4. in colle cognomine situm vergensque, ut patet ex ejus descriptione, ad mare Ægæum, non vero Crissæum, ut putavit Niger Comment. 11. P.]

Σοῦσα] optime deducitur nomen a liliis, quæ Ebraicè שושן *soußan* dicuntur; Cisii autem cur dicantur incolæ, docet Boch. Phal. lib. 4. cap. 12. & a Chus patre Nimrod petitur ea denominatio. B.]

Στάγειρα] celeberrima Aristotelis natalibus, & vel hoc nomine meretur restitui Ptolemæo, apud quem pro ipsa legitur Σταντεῖρα lib. 3. P.]

Στρατονικεία] non potest Macedoniæ adhęrere, & juxta Cariam esse; scribendum itaque Μακεδόνων ἐστὶ κατοικία, teste Strab. lib. 14. vel esset mutanda vox Carias, ut ageretur de Stratonicea quę ad Athos juxta Ptolem. P.]

Στρύμη] de illa urbe Herod. lib. 7. §. 108. ac Suidas & Harpoc. insulam faciunt. P.]

Συήνη Ebr. סְוֵנֵה *Sevene* Ezech. 30: 6. hinc Olympiod. apud Phot. auct. 8. scribitur Σοήνη; de ea Pausan. in Atticis. Et sępius alibi. Nilum autem Sirim dici constat ex Dion. Perieg. & Plin. l. 5. c. 9. nomen autem illud formatur ex Ebr. שחור *sihor*, quo designatur Esa. 23: 7. & Jerem. 2: 18. significat autem nigrum, quia *Ægyptum nigra fœcundat arena*, ut ait Virgilius, unde & apud Plutar. Eustath. Stob. & dicitur Μέλας,

apud Servium Melo, apud Vitruvium Nigir, & Nigris apud Plin. & Solin. B.]

Σύβρα.] series postulat ut legatur Σύμβρα, de qua etiam agit Ptolem. l. 5. c. 3. M.]

Σύρ☉] errat Steph. equidem Strabo meminit insulæ Syrus Pherecydis patriæ, eamque Cycladibus adjungit, de Syro autem Ionica vel Acarnanica lib. 12. ne unum verbum habet. P.]

Σχοινοῦς] portus non longe a Corintho Strab. l. 8. & 9. Plin. l. 4. c. 7. cui alter Cænitas dicitur cap. 5. sed melius Melæ l. 2. c. 3. Schœnitas, nomine ad Græcum accedente. Schœni autem oppidi Arcadici meminit Pausan. l. 8. quod regionem vocat Ortel. in Thes. solito errore, χωρίον enim cum χώρα sæpe confundit, quod observandum. P.]

T.

Τάβαι] sive Ταβηνὸν πεδίον, ut Strab. lib. 13. P.]

Τάβιοι] imo Γάβιοι, Varro de Ling. Lat. Dionys. Hal. l. 1. & Plut. in Rom. B.].

Ταίναρ☉] Tænari promontorii meminit Plin. l. 4. c. 5. & ibid. Tænarum urbis est nomen, sic Pausan. in Lacon. qui addit, quod antiquitus Tænarum, sed suo tempore Καινήπολις dicebatur, (male contrarium ex ipso refert Ortel.) Solino cap. 13. Tænaron, Schol. Apoll. Rhod. 1. Argon. Ταίναρον est urbs, palus & promontorium, vultque dici a Tænaro filio Elati & Erimedæ: at Plut. de sera numinis vindicta, & Scylaci dicitur Ταίναρ☉. Nicephorus Gregor. lib. 4. Ματίνην suo tempore dici, Niger vero *portum de qualeis* (i. de coturnicibus) asserunt.] טנר *tinar* petram & saxum significat, & inde promontorium saxosum dici potuit, & ab eo urbs. B.]

Τάρνη] aliter Ἄρνη, ut Etymolog. mag. in hac voce. B.]

Ταρσήιον] si non eadem urbs cum Tartesso, eamdem tamen habet originem, scilicet a Tarsis filio Javan, vid. Chanaan lib. 1. c. 34. B.].

Ταρχώνιον] vult dici ἀπὸ Τηλέφȣ παιδὸς Τάρχων☉, quod intricatum, & verti debet, a Telephi filio Tarchone, ut Lycophronem & Servium habeat consentientes; ordo itaque exigit ut scribatur ἀπὸ Τάρχων☉ Τηλέφȣ παιδός, ut vult Cluver. Italiæ lib. 2. cap. 3. B. P.]

Ταῦρ☉] טור *thour* montem significat, & seriem etiam atque ordinem, sic duplici ratione ab hoc nomine petita Taurus mons continua montium serie constans & similes montes dici potuerunt. B.]

Τέγυρα] Plut. in Pelop. Τεγύραι & alibi, at Lycophr. in Alexand. Τέγγυρα. P.]

Τέμβρ☉] in ea colitur Apollo ἠλάτης leg. ὑλάτης ipso Steph. teste supra in Αμάμασσ☉, & Ερυθεία. B.]

Τενέα] de ea Strab. l. 8. & Pausan. in Corint. & Cic. ad Attic. l. 6. ep. 2. ubi tamen pro Tenea male scribitur Tene. P.]

Τερμισσός] Strab. l. 13. Τερμησσός & Livio l. 38. qui Pamphiliæ eam adscribit, at Dionys. Perieg. Τερμισσός & Schol. qui insuper Τερμισσὸν dici asserit: Plin. Thelmessum vocat lib. 30. c. 1. P.]

Τεύτγλυσσα vel Τεύτλȣσσα] videtur eadem quæ Thucydidi l. 8. Τεύγλȣσσα & Plinio Seutlusa dicitur, hinc forte corrigendi. B.]

Τημένιον] Argivis adscribit Strab. l. 8. & Paus. in Cor. & Niger testatur situm in media planicie qua itur ab Argo Nauplium Com. 11. nimis liberaliter igitur a Stephano conceditur Messeniis. P.].

Τίβειον] monet me clariss. Briosius legendum Τίβιον, & paulo post Τιβέȣς de servis non Τιβείȣς post Lucianum in Timone, ubi *qui modo Pyrrhias aut Dromo aut Tibius, jam Megacles aut Megabyzus dicitur*; & de saltatione ubi Δάων καὶ τιβίων καὶ μαγείρων πρόσωπα Lampadum & tibicinarum coquorumque personas vertit Obsopæus ridicula metamorphosi, Davos & Tibios mutans in Lampades & Tibicinas. Sane Scholiastes Aristoph. in Acharn. act. 2. sc. 1. Xanthias, Tibios, Davos, Petosque esse servilia nomina testatur, Strabo etiam lib. 7. de Tibio & aliis, & Suidas Τιβία ὅλη ἡ Φρυγία *Tibia tota Phrygia* nuncupatur, hinc Phryx etiam pro servo & Ἀνδράποδ᾽ ἐκ Φρυγίας &c. Erasmi adag. col. 1022. Tibiæ Phrygum inventum ex Teleste Athen. lib. 14. cap. 2. & Tibiæ Græcæ ab iis differebant, Pausan. Eliac. & Phrygium nomen iis convenientius quam Latinum. M.]

Τίβυρις] olim dictam Πολυστέφανον asserit; ac contra Strabo l. 5. & Plin. l. 3. c. 5. qui hoc nomen Prænesti tribuunt. B.]

Τιγρανόκερτα] revera Tigranis urbem significat, nam קריה *Kiriah* Ebr. קרתא *Karta* Chald. & Arab. urbs est; hinc supra Δαδόκερτα, Κυρέκατα pro Κυρέκαρτα, i. Cyri urbs, & Μαννάκαρτα, sic apud Arrian. exped. l. 3. Ζαδράκαρτα, vel ut mox Ζευδράκαρτα &c. B.]

Τιθοραία] mallem cum Pausania lib. 10. pro quo citat 9. Phocidi tribuere; imo cum Plutarcho in Sylla. P.]

Τί☉] eamdem puto quæ Τήϊον Strab. l. 10. gentile Tianus hinc corrigi debet Plin. Sec. l. 10. ep. 79. ubi meminit Theanorum, pro Tianorum. P.].

Τίτανα .... Σικυωνίας] imo Thessaliæ, vid. Eusthath. p. 251. 43. B.]

Τόῤῥηβ☉] Nonnus lib. 13. vers. 466. habet Τορύβειον & Dion. Halic. lib. 1. a Lydo & Torebo Atios filiis dictas vult duas gentes, scilicet Lydos & Torebos qui in Græco textu sunt Τόρυβοι. P.]

Τορώνη] Sithoniæ Xenoph. Hell. l. 5. Chalcidicæ Thucyd. lib. 4. Paraxiæ Ptol. lib. 3. tribuunt. P.]

Τραλλία μοῖρα τῆς Ἰλλυρίας] Thraciam versus, hinc permeante Thraciam Agesilao apud Plutarc. soli Tralles mercedem ob transitum petunt & ferociores erant, unde Hesych. testatur, Tralles dictos Thracas qui certo pretio suam operam regibus ad cædes elocabant carnificumque munere fungebantur. M.]

Τρεμίλη .,.. Σίβρω] leg. Σίβρω, ut Strab. lib. 14. B. P.]

Τρίτη .... περὶ Σαμύκλα] puto legendum Σαλμύκα, locus notus est. B.]

Τρόκμοι] vid. Phaleg. l. 3. c. 11.]

Y.

Ὕβλη .... περὶ Καρχηδόν] leg. Χαλκηδόνα, nisi forte sit circa Carchedonem Armeniæ, de qua in Καρχήδων, nam de Asiatica urbe agitur. P.]

Ὕδη .... Ιορδάνȣ θυγάτηρ] leg. Ιαρδάνȣ. P.]

Ὑδισσός] Ptol. lib. 5. c. 2. Ὕδισσα, male sub Tmolo sitam asserit Niger Geog. Asiat. Com. 1. Hydissam cum Hyde confundens, Plin. l. 5. c. 29. meminit Hydissentium. P.]

Ὑλλεῖς] Ὑλλοὶ & Ὑλλινοὶ Scylaci in Perip. Ὑλλῆες Apoll. Arg. 4. Eustathio etiam ad Dionys. Perieg. qui addit Apollodorum vocare Ὕλλȣς, & urbem esse Ὕλλην dictam. P.]

Ὑπερβόρεοι .... ὑπὸ τὰ Ἄλπαια] pro ὑπὸ leg. ὑπέρ. B.]

Ὑπερησία .... πηγὴ Μεσσηΐδ☉] Μεσσηΐς fons, non regio,

regio, teſtibus Homero Il. 3. verſ. 457. & Strab. l. 9. ſicut & Hyperera. P.]

Ὑποθῆκαι] leg. ὑποθῆβαι. B. P.]

Ὑρία . . . . Ἰσαυρίαν Σελεύκειαν, ἣ παραῤῥεῖ ὁ καλύκαδνος] at Ptol. longè ab Iſauria Seleucia Calycadnum fluvium ſtatuit, ſed juxta eam Catarractum. P.]

Ὑρνίθιον] leg. Ὑρνήθιον, locus eſt ſic dictus ab Hyrnethone muliere ibi ſepulta, cujus hiſtoria refertur à Pauſan. in Cor. P.]

Ὑστάσπαι] pro Hydaſpis. B.]

Ὑώπη] leg. Ματινηνῶν pro Μαςιωυῶν. B.]

Φ.

Φάκουσα] ἀπὸ τῶ φακῶν, lentibus enim abundabat; hinc Ovidius Faſt. 5:

Et pereunt lentes, advena Nile, tua.

Virgil. Georg. 1:

Nec Peluſiacæ curam aſpernabere lentis.

Martial. 13: 5.

Accipe Niliacam Peluſia munera lentem.

Auſon. Idyl. 17.

Et Peluſiaco de ſemine plana teres lens.

Vid. Gellium lib. 17. c. 8. & Plin. lib. 18. c. 12. ubi cœlum ſiccum legumen illud requirere dicitur, quale eſt in Ægypto. B.]

Φέα] Thucyd. lib. 2. ſicut Homer. Il. η. verſ. 135: Φείαν vocat: eam Piſatidis initium facit Strabo l. 8. qui ibid. legit apud Homer. Odyſ. ο. verſ. 296 Φέας de eadem, ubi hodie legitur Φέρας, ſicut apud Diod. Sic. lib. 12: mendoſè proculdubio; niſi binominis fuerit hæc urbs, & eadem cum Pheris illis, quas Achaiæ tribuunt Plin. l. 4. c. 5. Plut. in Ag. & Cleom. Ptol. l. 3. c. 16. Quod contingere potuit ob viciniam Elidis & Achaię; ſed excuſari ea ratione non poteſt Heſychius, qui Φείαν dicit eſſe Theſſaliæ urbem. Legendum itaque pro Θεσσαλίας, τῆς Ἠλείας ſecundùm Bochartum. P.]

Φενέβηθις . . . . ὦρα πολλῶν] ſcrib. Ὦρος Ἀπόλλων; vel Ὡραπόλλων uno verbo poſt Suidam, qui Philoſophi hujus Ægyptii doctrinam & mores deſcribit. P.]

Φθεροφάγοι] leg. Φθειροφάγοι cum Strab. lib. 11. Mela quidem l. 1. c. 19. Pthirophagos habet; ſed Latinis auribus hanc vocem accommodat. B.]

Φιλιππόπολις . . . . ἐν τῷ Εὔρῳ] leg. Ἕβρῳ. B. P.]

Φίλυρες . . . . μητρὸς Κρόνȣ] leg. Χείρωνος. P.]

X.

Χαδραμωτῖται] de Chadramautitis Phal. l. 2. c. 17.]

Χάλαιον . . . . οἱ ἀνθήπολοι] leg. Οἰάνθη πόλις, & deleatur Anthepolis, quam huic monti inædificavit Ortelius. P.] [. . . κολοφονίȣς leg. τολοφωνίȣς, vid. τολοφών. B.]

Χαλάςρα] Chalaſtræ Macedonicæ etiam meminit Plin. l. 4. c. 10 ſed Herod. lib. 7. Χαλέςρην vocat, Strabo etiam l. 7. In excerptis verò ex Diod. à Conſtant. Porphyrog. Χάλεςρον dicitur: deniquè à Plut. in Alex. Χαλαίςρα. P.]

Χαλδαῖοι . . . . χογὴν] mallem χωχὴν, de qua infrà. B.]

Χάλκη . . . . Θȣκιδ.] Thucyd. 6. non inveniuntur illa verba; lib. 8. autem de illa urbe agit. P.]

Χαλκηδών] dicit vocari à fluvio χάλκιδος, leg. χαλκηδίνος. P.]

Χάραξ Ἀλεξανδρείας] leg. Ἀλεξάνδρȣ.]

Χαρμάνδη] Ezechiel. 27. dicitur כלמד *Chilmad*. B.] revera quæ in Textu Sacro dicitur Chilmad à 70. Interp. vertitur Χαρμὰν; & ab Interprete Arabe etiam, at à Græcis auctoribus Χαρμάνδη. Xenoph. ἀναβ. l. 1. M.]

Χάρμις] Phœnicium nomen à conditoribus Phœniciis datum ob vitium copiam, quæ dicuntur כרמים Cheramim. B.]

Χατραμωτίτης] ut ſuprà Χαδραμωτῖται. B.]

Χειμέριον] quod malè confundit cum Chimæra Plinii Ortelius in Theſ. P.]

Χέμμις] à Cham, vid. Ψιττάχεμμις & Ψώχεμμις.] B.]

Χὴν] vid. doctiſſ. Menag. in Laërt. p. 38. B.]

Χηνοβοσκία . . . . νομὰς γὰρ χηνῶν] non anſerum, ſed crocodilorum. B.]

Χήσιον] Cheſeopolis Plin. l. 5. c. 29. B.]

Χίος] quæ de altera Chio urbe Cariæ habet, corrigenda ſunt, & ſupplendus locus ex Salmaſ. in Solin. p. 865. P.]

Χιτώνη] δῆμος Ἀττικῆς, de quo, & feſto Dianæ, cui deditus fuit, vid. Scholiaſt. Callimachi hym. in Dianam. B.]

Χνᾶ ſcilicet כנען Chanaan nepos Noæ, à quo terra, quam poſſedit, nomen accepit, cujus Phœnicia pars, vid. Phaleg. l. 4. c. 37.

Χορσία] citat Pauſaniam lib. 9. ſed Κορσεία ibi legitur, & meliùs, teſtibus Diod. Demoſth. & Scylace. P.]

Χρυσαορὶς . . . . Ἀδριὰς] leg. Ἰδριάς. P.]

Χρύση . . . . Ὠλήμνο] Ὠλήμνȣ, ut ſenſus poſtulat & præced. P.]

Χώρα . . . . ἐν λέοντι, Σατυρνίκον] leg. ἐν λέοντι σατυρικῷ. B.]

Ψ.

Ψησσοὶ] Ptol. Sempſii, Plin. Pſeſii. B.]

Ψύρα] quod contempta & vilis ſit hæc inſula ſic dici aſſerit: à Syris itaque potuit denominari, quorum linguâ בסירא *Bſira*, *contemptum & vile* ſignificat. Vid. Suid. & Eraſmum in *Pſyra Bacchum*, & Didym. in Homer. qui Ὀδ. 3. Ψυρίην vocat. B.]

Ψυττάλεια] Suidæ Ψιττάλεια. B.]

Ω.

Ὠρεὸς] anteà Ἑςίαια dicebatur teſte Schol. Thucyd. l. 1. & Strab. l. 10. At Ptol. l. 3. c. 15. Ὠραῖος malo pro Ὠρεός. Plin. & Liv. Oreum. P.] [. . Ὠρελείτης leg. Ὠρεΐτης. B.]

Ὠρωπὸς . . . . . de qua Euphorion] ſcribe immediatè poſt Κλιτορὶς, Αὐλὶς, ἰδ' Ὠρωπός τε, & reliquam partem verſûs ad mentem Salmaſii in Solin. p. 148. qui etiam jure videtur eliminare aliam illam Eubœæ Oropum urbem; cùm ipſe Stephanus poſteà tertiam numeret, quæ quarta eſſet, ſi hæc maneret: ſub judice tamen lis eſto, quia Diod. Sic. l. 15. Oropum etiam in Eubœa videtur ponere, & ſæpius alibi. P.]

F I N I S.

Locorum quorumdam Operis hujus adversus
CLARISSIMI SALMASII
OBJECTIONES
aliquas defensio,

Ex idiomate Gallico in Latinum translata.

Salm. Object. 1.

Cùm Author loquitur de Insulis, in quibus regnârunt Phœnices, ita ait; Insulæ illæ nomina habebant, eò priusquam appellerent Phœnices: neque verò immutârunt: quòd si aliquando mutâsse videantur, id duntaxat videntur egisse in iis locis, quæ primi ingressi sunt; quæque antea erant omnino deserta, omnique hominum vestigio destituta.

Author Resp.

Juxta object. istam, ex quo insula quædam, aut quivis locus alius, fuêre semel habitata, & nomine aliquo insignita, primum hoc nomen nunquam posset mutari. Quod falsum, omniumque sæculorum experientiæ contrarium: imò, nihil æquè instabile ac nomina. Indéque fit, ut apud Plinium, Stephanum, &c. pleręque maris Ægæi insulæ 4, 5, 6, vel 7. appellentur nominibus, quæ certè eodem tempore non obtinuerunt, sed successivè: secundo primum delente, & tertio secundum, &c. Pleręque etiam Americę insulę recentia obtinent nomina, ipsis ab hujus temporis Phœniciis, Lusitanis nimirum, & Hispanis, in locum appellationum barbararum, quibus quędam etiam nunc audiunt, indita. Hispaniola enim olim appellabatur *Ayti* & *Quisquiera*; Divi Joannis insula, *Borriguiera*; Sanctę Crucis *Ayay*; Guadalupa *Carveneria*; Garsię *Minga*; De la plata *guaca*, Pinuum *guanaia*; Assumptionis, vel Ascensionis in Nova Francia, *Natiscotec.* Mutationes ejusmodi ubique deprehenduntur; missisque exemplis longè petitis nonne nova sunt Francię; Angliæ, Scotiæ, Allemaniæ, Helvetiæ, Poloniæ, nomina? itemque in Gallia, Britanniæ, Normaniæ, Picardiæ, Campaniæ, Burgundiæ, Delphinatûs, nonne recentia sunt? In Belgio, Hollandiæ, Zelandiæ, Flandriæ, Guelriæ, nonne quoque nova, & à populis, qui has regiones invenêre habitatas, imposita?

Sed è Sicilia non exibo; quandoquidem in ea hæreas, non aliunde exempla proferam, quî tibi palam faciam, quomodo mutentur nomina. Absurdum tibi videtur, quod, cùm Phœnices eam insulam habitatam invenerint, præcipua tamen mutârint nomina; super quæ rogo, quęnam sint ista præcipua nomina, quæ mutari posse non vis? Proculdubio sunt trium in Sicilia promontoriorum; duorumque altissimorum montium Ætnæ & Erycis, nec non maximorum fluminum; qualia sunt *Symethus Hymeræque* ambæ, aliáque his similia; ut & celeberrimarum urbium, Syracusarum, Agrigenti, Panormi, Messânæ, &c. At præter nomen istarum urbium reliqua omnia mutata. Si ergo variata neges, experientiæ contradicis: nam promontoria, montes, flumina non ampliùs iisdem, quibus Romanorum tempore, nominibus vocantur. Lilybæum hodie appellatur *Capo Coco*; Pelorum *Capo del Faro*; Pachynum *Capo Passaro*; Ætna *Mongibello*; Arabicè *mons igneus*; Eryx Italicè *Monte di S. Giuliano*, Arabicè *Hamed.* Symethus Arabicè *fluvius Messanæ*, Italicè *la Jarreta.* Hymera Meridionalis Arabicè *Malich*, Ital. *Salso*; Alter verò *Torto*, vel *Fiume grande*; Terias *Lentini* Arabic. & Ital. Anapus prope Syracusas *Alpheo*; Eleutherus ad Panormum *Abbas*, Ital. *Admirati:* eóque modo de tot fluviis, quibus irrigata est Sicilia, vix unus superest, qui priscum servârit nomen. Jam autem cùm Arabes & Itali omnia permutârint antiqua hæc nomina, cur impossibile judicas quædam etiam à Phœnicibus commutata fuisse eo tempore, quo tres universas insulę oras sua sub ditione tenebant, ut observat Thucydides? Id eò facilius erat ipsis, quòd loca tunc minùs erant celebria, nominaque à barbaris imposita longi adeo temporis usu minimè firmata. *De Bello Peloponnes. lib. 6. pag. 198. l. 8.*

Quoad urbes, quędam vetustas servant nomenclationes, at urbes illę vel à Phœnicibus fuêre constructę; vel ab iis, qui eos sunt secuti. De Messana, quę antiquissima est, & olim Zancle nominabatur, est dubitationi locus, fateor; verùm nomen istud *Zancle* potuit ipsi à Phœnicibus dari, sicuti *Messanæ* nomen à Gręcis.

Quantum ad id quod vis, Gręcos in eam primos appulisse & ante Phœnices, istud probatu difficillimum, ne dicam impossibile, foret. Phœnices enim in Hispaniam navigare cœperunt eo tempore, quo Gręci suos adhuc fines non excesserant; nimiúmque erant rudes, ut navigationes susciperent. Quando autem Phœnices in Hispaniam navigabant, eam insulam in via inveniebant. Ideóque Diodorus notat, quòd, cùm Hispanię mercaturâ ditati fuissent, Colonias in Siciliam, Africam, Sardiniam, ipsamque Hispaniam miserunt; atque ita Phœnicum Colonias in Sicilia inter primas & antiquissimas recenset. At sive Phœnices Gręcos, sive Gręci Phœnices, pręcesserint; certum est saltem neutros inhabitatam reperisse insulam. Nam primi incolę sunt ii, quos Poëtę vocant Cyclopes & Lęstrygones; historia verò *Sicanos*, *Siculos* & *Opicos*. Quod probatur ex Thucydide & Diodoro post Timęum, utroque Siculo. Quapropter Diodorus, cùm de Sicanis & Siculis verba fecisset, addit ὕσταται δ' ἀποικίαι τῶν Ἑλλήνων ἐγένοντο κατὰ τὴν Σικελίαν ἀξιόλογοι. *De Bello Pelepon. lib. 6. circa initium.* Unde factum, ut tres essent in Sicilia lingue. 1ª. Opicorum seu priscorum incolarum, 2ª. Phœnicia, & 3ª. Gręca. Plato de hisce tribus loquitur, cùm timet ne Sicilia Gręci sermonis oblita in Φοινίκων καὶ Ὀπίκων ditionem veniat; & propter istas tres linguas Apulejus Siculos trilingues nominat: Stephanusque disertè mentionem facit de Opicorum lingua, quando dicit, quòd πάχνη vocatur γέλα τῶν Ὀπίκων φωνῇ, καὶ Σικέλων. Eo igitur posito, tanquam

tanquam ita ſtabili, ut negare non poſſis, ni univerſam convellas hiſtoriam, nempe antiquos Siciliç incolas neque Phœnices neque Grçcos fuiſſe, quâ ratione vis Græcos omnia immutâſſe? Nunc tua tibi verba remitto; *Iſta loca nomina habebant, priuſquam appellerent Dores, non potuerunt ergo ea mutare*, &c. Et Tu eò validiùs conſtringêris prç me, quod pertendas, Grçcos omnia impoſuiſſe nomina, Ego verò fatear, Phœnices quçdam tantùm. Patiaris, queſo, ſi dicam Te non poſſe elabi; quin cum Grçcis omnes priſcos inſulæ incolas, hoc eſt, Opicos, Cyclopas, Leſtrygones, & Sicanos confundas, quos Diodorus & Timæus αὐτόχθονες eſſe dicunt. Cçterum cùm ea nomina Græca eſſe velis; illa in idiomate Grçco oſtende, quemadmodum me in Hebraico aut Phœnicio reperiſſe contendo; judicabitque Lector, cui res meliùs ſucceſſerit, & uter veriſimilioribus nitatur conjecturis. Quo in negotio hanc prçrogativam habebis, quòd antiquitates linguæ, multò meliùs quam ſit Phœnicia, notæ, quamque perfectè calleas, ſis perveſtigaturus.

Bœotiæ idem illud, quod modò refelli, applicans, incredibile ais, Cadmum, quandoquidem paucis cum ſociis in eam venerit, locorum jampridem habitatorum nomina abrogâſſe. At licet Hiſpani & Luſitani in Orbe Novo pauciſſimi fuerint, nihilominus tamen permulta immutârunt nomina in regione & exculta & Bœotiâ centies majore. Nec veroſimile tam paucos Cadmum habuiſſe ſocios; cùm, eorum in varias inſulas diſperſâ parte aliquâ, Bœotiam cum cçteris & expugnârit & ad ſucceſſores transmiſerit; & (ſi hiſtoriæ fides) loca plurima tum in Thracia tum in Illyrico tenuerit. Nec refert, quòd eam tantùm çdificaverit Thebarum partem, quæ ejus nomine *Cadmia* inſignitur. Nam permulti Antiqui teſtantur ejus ſucceſſores Phœnicios eam auxiſſe; Thebarumque nomen Phœnicium eſſe fatentur. Eum Chronicorum Scriptorem, de quo Seldenus; quemque tu citas, aſſerentem, quod Cadmus Thebas venit, & Cadmiam condidit, minimè vidi: at forſan ita loquitur per anticipationem; ut cùm Gen. 14. de Abrahamo legitur, quòd Eminæos perſequutus eſt Danem uſque, quæ tamen tunc nondum erat condita. Quidquid ſit, unicus author ignobilis non poteſt opponi univerſæ Antiquitati, quç Thebas vel à Cadmo vel poſt Cadmum çdificatas teſtatur.

2. *Object. Clar. S.*

Objicis Me, ubi deeſt Phœnicium idioma, uti Chaldæo, Hebræo, quin etiam Arabico, ut in voce *Rhodanus*.

Auth. Reſponſ.

Verum, quod ſpectat vocabulum Rhodanus, de Phœnicio idiomate non eſt quæſtio; quandoquidem explicem illud tractans de Rhodaniis, filiis Javan, qui nequaquam Phœnices fuêre. Quòd ſi aliquando Phœnicium per Hebraicum & Chaldaicum vel Arabicum exponam; quidni faciam? cùm ex tribus hiſce linguis una ſit mater, aliæ duç ſorores. Quç alia, queſo, Phœnicii explicandi ratio occurrit; cùm nulli eo idiomate libri ſuperſint conſcripti? Et quis doctorum hanc methodum ſequutus non eſt? Ut ad vocabulum *Rhodanus* redeam, tu Me inducis, ejus originem à voce Arabica, quæ *crocum* ſignificat, deducentem; quod tamen hinc immediatè non deduco. Sed dico, quòd, cùm Rhodanenſes primùm habitarent circa Rhodanum fluvium, eum nomine ſuo donârunt, & nomen iſtorum Rhodaniorum derivo ex verbo, quod crocum notat, quia erant ξανθότριχες. At dices, ſi Galli fuerunt ξανθότριχες, hi erant Galli juxta Rhenum habitantes, non Rhodanum accolentes, qui pilis nigri? Verùm iſtud apud Antiquos minimè habetur; qui capillos flavos Gallis indiſcriminatim, nullâ habitâ Climatum ratione, tribuunt. Adeas Diodori locum, nec non alium Ammiani tam diſertum; *Candidi penè Galli ſunt omnes & rutili*. Titus Livius dat etiam Galatis, qui è Gallia Narbonenſi, & locis Toloſæ circumjacentibus venerant, *promiſſas* & *rutilatas* comas. Sed, ut tibi proferam textum expreſſè id affirmantem, Claudianus inter flavos nominatim recenſet Rhodani accolas;

Inde truces flavo comitantes vertice Galli,
Quos Rhodanus velox, Araris quos tardior ambit.

Hodie quidem nigras habent comas; at etiam plerique Normani & Picardi in Galliæ Septentrionalibus plagis, nigris ſunt capillis, rarò flavis; varietas enim coloniæ & alimentorum vitçque mutatio corporis habitudinem mutaverunt: quod oſtendit iſtam differentiam à climate non procedere. Strabo dicit, quòd in Magna Britannia minùs erant flavi quàm in Gallia; hodie contrà.

3. *Object. Salm.*

Arguis, Me vocabulum Ægyptiacum *Nitocris* partim ex Arabica deducere lingua, cum merè ſit Ægyptiacum. *Phaleg. l. 2. c. 26. col. 136.*

Auth. Reſp.

Cur Tibi tam inſolens iſtud videatur, ſi, ut affirmas, lingua Ægyptiaca ſit Coptica, Kircheruſque ipſe Prodromi cap. 7. pag. 180. doceat in Coptica lingua *quamplurima* occurrere *Arabica*? iſtudque admodum credibile, quoniam populi iſti ſunt ita vicini: deinde, nec novum eſt, explicare partem vocis alicujus Ægyptiacæ compoſitæ, alterius linguç auxilio, ſive vox ſit hybrida, aut vocabulum, quod ex alio idiomate derivatur, ſit etiam Ægyptiacum. E. g. Joſephi nomen צפנת פענח Gen. 41: 45. quod permulti Antiqui explicant *occultorum revelatorem*, ſemi-hebraicum eſt; nam Hebraicè צפן notat abſcondere; idem de No-Ammon, vel Ammon-No, pro Dioſpoli, ſentiendum: נא enim eſt Hebr. נאה vel נוה, quod manſionem ſignificat; idem etiam de *Chenoſiris* apud Plutarchum pro φύτον Ὀσίριδος, quippe iſtud *Chen* Hebraicum eſt כנה planta, Pſ. 80: 16. Idem quoque de voce Ἀμένθην apud eundem Plutarchum, pro τὸ λαμβάνοντα καὶ διδοντα: nam נתן eſt *dare*; & de Ὑκσως in Joſepho pro Regis paſtoribus; nam חק *choc* legem, aut ſtatutum notat; unde מחקק, quod verbum 70. βασιλεὺς vertunt, Pſal. 107: 9. In vocabulo Ἑρμοτύβιες in Herodoto, quod Diodorus & Ariſtagoras μαχίμους traducunt, τύβιες videtur eſſe Hebraicum צובאים *militantes*, צ in T mutato; ut in Τάνι pro צען; & in Ἑρμοχύμιος nomine Ægypti in Stephano χύμιος, ſicut χήμια Plutarchi, deſumptum eſt ex חם; & ἕρμο in omnibus locis venit à Grçco Ἑρμῆς, qui Deus eſt in Ægypto *Thoth* vel *Theuth* nominatus. Eadem prorſus ratione vocabulum *Alabarches*, in quo tantopere deſudârunt Docti, nonne ex Ægyptiaco ſermone & Græco mixtum eſt? Et in vocc *Ablabunion*, quam Heſychius vertit, σεῖρα πλεκομένη ἐκ βιβλίων πρὸς κάθαρσιν οὖσα, nonne fatendum partem priorem eſſe Chald. חבלא, *habla*, funis; & forſan etiam poſteriorem; פני enim eſt purgare. Et ſi verum eſt, quod Moyſes Ægyptiacè ex aquis eductum ſignificat; ut Antiquorum plurimi dixerunt; annon vox iſta μω, vel μων pro aqua, eſt Chaldaica מוי *In Iſide & Oſiride.*

moi? Non ergo multùm peccavi, cùm in Arabico idiomate alteram partem vocis Ægyptiacæ *Nitocris* quæsivi. At Tu, qui eam in Coptico quæris, num sis reperturus valde dubito. In tuo enim Νηϊθέρωρι, quod explicas, *Minerva victoriam faciens*, ὄρωρὶ mihi omnino ab *Ocris* remotum videtur.

4. *Object. Salm. cum Aut. Resp.*

Quum Ægyptiacum sermonem nullatenus ad Hebraicum vel Arabicum accedere dicis, si multùm esse diversum tantummodo velis (uti Germanicus est à Gallico) à Te non dissentio; illudque probo in Libro meo col. 58. 59. ex quatuor Scripturæ locis. Sed si nihil prorsus inter eos simile intelligas; quod verba tua sonant, hoc tibi non possum concedere: quia contrarium ex paucis, quæ nobis supersunt de prisco Ægyptiaco, deprehendo.

Ægyptus enim Hebraicè מצור & מצרים vocabatur, unde μέσορι unus ex Ægyptiorum mensibus; aliter Hebraicè ארץ חם terra Cham; & Ægyptiacè χήμια. Nilus in Scriptura נחל מצרים torrens Ægypti nuncupatur; ex isto autem vocabulo נחל, quod Antiqui Νεῖλ pronuntiabant, formatum fuit Νεῖλος; ut alterum Nili nomen σεῖρος, ex Hebraico שיחור *Sichor*. Jam ostendi μω vel μωυ pro aqua purè Chaldaicum, No-Ammon pro Diospolis semi-hebraicum, & סין pro Pelusium etiam esse Chaldaicum, lutumque significare, ut Græcè πηλός. Nomen est ex argumento. Propè erat μάγδωλ, id est, Chaldaicè *castrum*; Hebræi μιγδαλ dicunt. Delta Rib nominabatur, & Hebraicè רהב: Νομὸς pro terræ portione nihil aliud, quàm transpositio syllabarum vocis Syriacæ מנא *mono*; Hebræi מנה *mana* pronuntiant. Quoad Deorum nomina, Isis, quod παλαιὰν significat secundùm Diodorum, & Eusebium, purè est Hebraicum ישיש, ut latrator Anubis הנבח *Hannobeah latrans*. Τυφῶν est Arabicum; nam Plutarchus exponit ἀναστροφὴν καὶ ὑπερπήδησιν: Σὴθ, quod vertit καταδυνάστευσιν καὶ καταβιαζόμενον alludit ad Arabicam vocem. Quum exponit Ἀμῶν per τὸ κεκρυμμένον, & addit προσκλητικὴν εἶναι φωνὴν, ostendit Ἀμῶν Ægyptiacè idem significare ac Hebraicum אלמוני, id est, ὁ δεῖνα; sic appellabatur homo quilibet ignotus: nomen istud venit à עלם abscondere, ablatâ gutturali, ex quo fit ut κρύφιος vertatur. Periit littera l ex *Almoni*, ut in Chaldaico בניא *bania pro balneo*. Ὦρος, quod omnes pro Sole vel Apolline usurpant est Hebraicum אור, quod lucem notat solemque potissimum, Job. 31: 26. & 36: 32. Ex animalibus hæc nomina habent, quæ Orientem redolent; Ἀθύρσοι in Hesych. Chaldaicè *thor*; Κούκουφα upupa, in Horo & Kiranide, Syriacè קקיפא Kokupho; Μεῖσι aut secundùm Scaligerum νεῖσι *Serpens*, Hebraicè נחש; χάμψα in Herodoto Crocodilus, Arabice *Thampsah*. Et ex Ezechielis 32: 2. colligi posse videtur nomen Pharao idem significasse ac Arabicum .... Forsan *Sis* notabat Ægyptiace hirundinem, ut Hebraicè סיס, quod fabulæ Isidis, in hirundinem apud Plutarchum mutatæ, occasionem dedit. Quantum ad mensurarum nomenclationes; Epha איפה est οἰφὴ in Hesych. Artaba in Aruc ארדב *Ardab*, Ægyptiace Ἀρταβή. Quoad vestium & colorum denominationes; קרסל *Karsol talus* venit Calasiris, toga talaris: & Lebeton species collobii, quo utebantur Monachi in Ægypto & Thebaide, alludit ad Chaldaicum לבד & Arabicum *lebedon*; licet alterum confectum foret ex lino, alterum vero ex lana aut panno coactili. Ex חום *nigrum* Gen. 30: 32. χήμια, nigredo apud Plutarchum; & χρῶμα κάλαινον Ægyptiacè erat καλλαῖα secundùm Hesychium; est secundùm Thalmud קלא אילן, ni corrigendum קלא איכן. Quoad plantas, קיקיון *Kikaion* in Jona est Ægyptiacum Κίχι vel κίκυ. In Talmude שמשוק *Samsouc* est σάμψυχον: & unguentum Ægyptiacum Νέτωπον vel μέτωπον nomen sumebat ab ista stactes specie, quam Hebræi נטף *Nataph*, & Chaldæi נטופא *Netopha* Exodi 30: 34. vocant. Et forsan ex *Borda*, id est, Arabicè papyrus, dicebantur *Barides* in Ægypto naviculæ ex papyro; unde Plutarchus in Iside; ἐν βαρίδι παπυρίνῃ. Herodotus eas multis persequitur: & Ἄχι secundùm divum Hieronymum significat Ægyptiacè idem ac אחו *achu*, quod in palude virens nascitur. Jamque dictum, nomen genericum plantarum esse χένυ, uti inter Hebræos כנה. Sic etiam סהר *carcer* Gen. 39: 20. & טטפות *totaphot*, *frontalia*, Exod. 13: 16. חשמנים Pf. 68: 32. sunt Ægyptiaca, si fides Rabinis, vocabula. Καίμιν, quod Plutarchus ὁρώμενον vertit, alludit ad Chaldaicum חמא videre: & quidam Monachi in Cassian. Coll. 18. c. 7. *Ægyptiæ linguæ proprietate Sarabaitæ nuncupati sunt*; quod Isidorus interpretatur *Remoites*, Offic. lib. 3. cap. 15. *tanquam à renuendo*, quia disciplinæ vulgari sese submittere renuebant. Jam autem סרב Chaldaicè est *renuere*, סרבנות *Sarbanut* negatio, resistentia, rebellio; imò & idem significat apud Hebræos סרבים, *Sarabum*, Ezech. 2: 6. In Palladii Lausiacis cap. 42. Ἀμμᾶς mater est Chaldaica vox אמא. Σάλη ibidem *insana* à שלא *selah* errare, ignorare. His adde vocabula, quę Hebraicæ linguæ ope explicui articulo præcedenti, Ἀβλαβύνιον, Ἄχι, Τύβιες, Ἀμένθην, &c. Jam autem si quàm pauca nobis supersint ex prisca Ægyptiaca lingua perpendatur, hæc exempla satis superque erunt ad veritatem hujus quod dixi demonstrandam; nempe, licet Hebraica & Ægyptiaca sint linguæ maxime diversæ, quædam tamen in iis posse esse propter locorum vicinitatem communia.

5. *Object. Salm.*

Ægyptiacum idioma plura non habet nomina Græca, quàm Syriacum & Arabicum.

Auth. Resp.

Licet fatear hodiernorum Ægyptiorum linguam maximè corruptam esse longa Græcorum in Ægypto commoratione, miror tamen, quòd dicas nihil Græci sermonis vel saltem parum omnino in ea superesse: nam pauca ea quæ in Kircheri Prodromo vidi, referta Græcis reperio vocabulis. Et primò quidem numeri omnes Greci sunt, μονα, διο, τρια, θεσαρα, φεντε, εξ, εφεα, οκτε, ενεα, δεκη, &c. usque ad millionem. Deinde in iisdem illis paucis invenio complures particulas Græcas, γὰρ, ἀλλὰ, πλὴν, ἐν, χωρὶς, πῶς, ἵνα, μήπως, ὅπως, ἐπειδὴ, ὅτε, κατὰ, καὶ &c. 3. Infinita nomina, μάρτυρος, μαθητὴς, ἄγγελος, προφήτης, ζεὺς, ἑρμῆς, ἅγιος, σωτὴρ, παρθένος, ἀπόστολος, ἀγαθὸς, δαίμων, πνεῦμα, σὰρξ, σῶμα, ψυχὴ, λαὸς, ἔθνος, φυλὴ, εἰρήνη, διαθήκη, ἐκκλησία, ἐλπὶς, γένεσις, εὐχὴ, πειρασμὸς, μονέγραμμον, ἀριθμὸς, σίχος, εὐαγγέλιον, εὐαγγελιστὴς, σαρκικὸν, σωματικὸν, πνευματικὸν, &c. & 4. Quædam etiam verba, ut ἐντυχεῖν, προσεύχεσθαι, &c.

DE SERPENTE TENTATORE,

Paradiso Terrestri, nonnullisque aliis.

AD CLARISSIMUM

JACOBUM CAPPELLUM,

CELEBERRIMI

LUDOVICI FILIUM,

Linguarum Orientalium in Academia Salmuriensi Professorem dignissimum.

E Gallic. in Lat. idioma translata est.

Ut ab iis, quæ Te maximè tangunt, exordiar: credo, Vir Clarissime, Te facillimè exsolutum iri eo labore, quem tibi intentata de Nobilitate tua lis procreat; iisdem dummodo utaris instrumentis, quibus Celeberrimus piæ memoriæ Pater est usus: qui sanè causam non obtinuisset, ni Nobilitatis tituli optimæ fuissent notæ: quandoquidem ejus Professiorum Theologiæ inter Reformatos munus plurimorum è Nostris Adversariis conflabat ipsi grave odium. Tu præterea ipso nobilior es; cùm Tua Nobilitas sit ejus Nobilitate generatione una vetustior, & aliquot annis antiquior. Aliàs quidam mihi affuêre amici, qui potuissent tibi ea in re opem ferre; at successivè omnes sunt mortui, & postremi ante paucos menses. Hîc sedeo tanquam arbor vetusta, cui identidem nonnulli circumciduntur rami; novi autem nulli in eorum locum succrescunt. Id volo scilicet, quòd, cùm in loco ab Aula, quę beneficiorum est origo, longè remoto degam; nullas novas cum quibusquam ineo amicitias, quæ veteres singulis diebus pereuntes resarciant. Non ignoras procul dubio eorum duorum voluminum, quæ de Ecclesiæ Gallicanæ privilegiis à Celeberr. Puteanis anno 1639. edita fuere, altero ad paginam 47. excellentissima eam in rem exhiberi monumenta, à Jacobo Cappello, Regio in Parlamento Parisiensi Advocato, digesta & suppeditata. Qui Titulus Familiam vestram vulgarem supra nobilitatem extollit longissimè, adeo ut pudore debeat eos suffundere, qui vos etiamnum fatigant; cùm Clariss. Pater vos ex adeo nobili genere oriundos argumentis prorsus invictis demonstrârit. Sed, qui ea solent gerere negotia, pudore rarissimè afficiuntur; omnique solent renuntiare honestati & verecundiæ, ut Deo alteri, Mammonæ nempe, id est, lucro, sacrificent; uti ex Punici sermonis barbarie *de Verbo Domini* Serm. 35. interpretatur Augustinus.

Rogas, ut Paradisi Terrestris ex opinione mea ideam & descriptionem aliquam tibi transmittam. Si vellem plenam & exactam, id me longissimè abduceret. Aliam verò non possum omnino exhibere, quin fœtum informem, molámve, aut embryonem potiùs quàm infantem plenè formatum, edidisse mihi sit molestum. Eum, uno verbo, eodem loco constituo, quo Calvinus; quem Scaliger tantis effert laudibus; eò quòd verum ejus aperuerit situm. Eorum tamen fundamenta sunt prorsus ruinosa. Collocant enim cùm Guichonis tùm Chus regiones cis Euphratem, & Tigrin, quæ tamen ultra utrumque sunt sitæ: Phisonem contrà ultra locant, qui cis erat. Quę faciunt, ut eorum explicatio erroribus scateat crassissimis: omnesque alii à vero longiùs sunt evagati: inter alios Junius, qui mira se præstitisse arbitratus est, Anglusque aliquis, Hopkinson nomine, cujus Tractatus magnificis laudibus est ornatus, quasi ille rem acu tetigisset, Junium tamen unicè est secutus, cujus errores novis quibusdam aliis locupletavit. Eo de argumento ardentissimè cupio Tractatum componere, duobus constantem libris; quorum alter eos omnes, qui me præcessêre, quos saltem novi, refellat; alter verò opinionem meam exhibeat, quam tot rationibus firmo adeò stabilibus, ut sperem me cordatos quosque in eam adducturum. Sed quę otii hujus obtinendi via? cùm ex tot partibus impetamur. Hîc acerrimè in Templum nostrum conjuratum est, quod tamen, si unquam aliquod fuit, præstantissimis subnixum est titulis: neque, si jus nobis reddatur, poterit ullatenus concuti. Sed cuncta hodie licita & possibilia: missumque jam ex Aula Mandatum ad supremum justitiæ & πολιτείας Præfectum, ut eam in rem inquirat, uti & in alia omnia Inferioris Normaniæ templa; in quibus certè, iis, quibus vivimus, temporibus, nequaquam fraudulentâ aliquâ usurpatione concionamur, uti potes ex te facilè intelligere. Timidiores sumus, debiliores, & legum observantiores, quàm ut talia audeamus; inferioresque singulorum locorum judices in officiis suis diligentiores, quàm ut permiserint, si fortè aliquando attentare voluissemus. Ejusmodi tamen rescriptorum ac mandatorum fructus est semper multarum ecclesiarum subversio; seu in iis dijudicandis severiores sint, quibus id commissum; seu negligentiora fuerint in titulis suis custodiendis Consistoria nostra; eò quòd, cùm tot annos summâ pace essent fruita, nullatenus augurarentur se in eas devolutum iri anxietates, quibus hodie conflictantur. Verùm, si privilegia nostra minuantur, det Deus, zelus augescat; eorumque pietas, qui in Religione perstant, aliorum, qui abituri sunt, numerum & multitudinem compenset. Corpus nequaquam languidius evadit, si vitiosis liberetur humoribus, qui gravabant. Vestram inter eos tumultus miror libertatem; & aliquâ etiamnum potiamini tranquillitate; postquam Sedanensis Academia, Montalbanensis, & Nemausensis sic afflictæ sunt, uti omnes norunt. *Deus certè vobis hæc otia fecit:* largiatur, ut diu possitis iis frui, feliciſsiméque dirigat opus illud gravissimum, quod mox estis aggressuri, ut scilicet Clariss. Amyraldo eli-

gatis successorem. Iis omnibus perlectis, quæ ad novæ suæ opinionis serpentem à prima tentatione excludentis probationem affert, nihil prorsus in illis reperio, quod ab ea me dimoveat sententia, quâ fui à prima juventute imbutus. Concionis cujusdam, quam ante annos triginta ea de re habui, synopsin transmitto; cui subjunxi Amyraldi ejusdem objectionibus responsionem aliquam magna cum festinatione exaratam; quamque adeò & fusius deducere, & variis aliis firmare rationibus potuissem; verùm aliis ita jam urgeor negotiis, ut vix supersit tempus tibi testandi, quòd Matris, Uxoris, & Fratris, Tuique, Vir Clariss. servus sim humillimus & obsequentissimus,

S. BOCHARTUS.

Cadomi 19. *April.*
Ann. 1665.

Superiùs memoratam de Evæ tentatione historiam à mentione Serpentis, qui fuit Diabolus, Moses orditur. Ut enim creationis narratio à Dei bonorum omnium fontis commemoratione inchoatur; sic & corruptionis à Diaboli malorum cunctorum authoris nomine. *Deus in principio Cœlum & Terram creavit*, &c. *Serpens autem præ animantibus reliquis erat astutus*, &c. In hisce autem posterioribus verbis tria sunt consideranda; 1. Quis fuerit is Serpens, quæve de illo à Propheta enuntientur; *Eum scilicet præ reliquis omnibus terræ animantibus esse astutum*, 2. Quidnam sub eo Serpente lateat, Diabolus videlicet: 3. Ejusdem ad mulierem accessus, quove tentationis genere eam incipiat seducere; quod à Propheta sic indicatur; *& dixit*, &c.

Circa primum quæritur quid Serpentis nomine Moses intelligat, in quo variant opiniones. Existimant nonnulli in ea voce esse figuram, Mosemque sic Diabolum appellare; eò quòd sit fallax & cautus, serpentumque ad instar sese insinuet. Revera quidem nonnulli alii extant in Script. Sac. loci, in quibus Diabolus Serpens & Draco vocatur. Quę præterea sequuntur, *Serpentem esse astutum, eum fœminam allocutum esse & tentâsse; mulieris semen, qui Christus, Serpentis caput contriturum*, cuncta isthæc Diabolo optimè, minùs vero Serpenti, uti quidem videtur, conveniunt. Ex hac igitur opinione mulierem Satanas nullâ externâ specie adhibitâ, quæ in sensus exteriores incurreret, sed interioribus duntaxat suggestionibus seduxit. Quæcunque autem de Serpente proferuntur, Deique in ipsum execratione, *Præ omnibus agrorum bestiis eris execratus; ventre repes, comedes pulverem*, &c. figuratè venirent intelligenda; idque unum significarent; Diabolum, qui antea gloriâ cœlesti cum reliquis Angelis ornabatur, in terris deinceps, imò & inferiùs in locis tartareis versaturum; eundemque eò usque deprimendum, ut creaturis vel vilissimis inferior sit futurus.

Verùm hæc sententia omninò singularis est, iisque duntaxat arridet, qui, literali vocum significatione prorsus missâ, ad allegorias omnia transferunt; quique Paradiso Terrestri animi voluptates, quatuor ejusdem fluminibus quatuor virtutes morales, intelligunt. Unde etiam addunt, quòd, cùm legitur, dum creatur mulier, Adamum obdormivisse; hisce nihil aliud indicari, quàm naturæ vim in mulieris procreatione utcunque languescere, minúsque esse acrem & vividam, quàm in hominis. Item Deum dici, costam primo homini ademisse, quando illum uxori adjunxit; quoniam hæc adhæsio vires hujus frangit aliquatenus: carnem autem in costæ hujus locum restituisse; quia nempe liberorum procreatione hujus soleat compensare jacturam. Quæ Scripturæ Sac. explicandæ ratio ex variis eventibus, qui inde sequuntur, certè periculosissima, exemplumque exitiale. Juxta eam enim quicquid habet Script. Sacra, etiam expressissimum, facilè poterit negari, ut in ejus locum phantasmata & imaginationis figmenta quæque subrogentur. Illi, non secus quàm campanis, quidlibet potest affingi; hominumve cerebro, tanquam alembico, committitur, ut inde, quodcunque libebit, exprimat. Denique eodem modo ab istis doctoribus tractatur, quo à Chymistis metallâ; ex quibus aurum sibi & aliis miserè pollicentur; at verò in fumos abeunt universa.

Eapropter rationes permultæ faciunt, ne huic interpretationi subscribamus. Primùm enim hoc supponit, quod manifestè falsum; Hominem scilicet innocentem & integrum internis illusionibus potuisse tentari: quod nequidem potest concipi: siquidem Diabolus nullâ aliâ arte nos tentet interiùs, quàm dum fallaces quasdam species in phantasiam immittit, quibus intellectum, aut pravas cupiditates excitet in appetitu, quibus voluntatem seducat. Quæ nihil omninò possunt in naturam incorruptam; quandoquidem tentatio ejuscemodi cum perfecta arbitrii libertate, omnimodaque immunitate à vitio, nequeat consistere. Quibus omnibus adde, disertissimam in contextu veri Serpentis haberi mentionem: cùm affirmetur illum supra omnia terræ animalia esse astutum; quę perspicuè notant hunc ipsum Serpentem inter terræ animalia censendum: eaque de causa vibrata in eum maledictio id expresse continet, quòd præ omni bestia futurus sit maledictus, & quæ succedunt, *Fore nempe, ut super ventrem serpat, pulveremque edat*, hæc genuini Serpentis naturam & conditionem nobis perfectissimè exprimunt. Postremò, si hæc *Serpentis* vox Diabolum notet, qui fit, ut Genes. 3. fiat seminis sui commemoratio?

Iisdem illis argumentis eorum impugnatur dogma, qui Serpentis vocabulo aliquam Serpentis ficti figuram intelligunt, sub qua apparuerit Satan. Inficiari quidem nolim, eum oculis posse illudere, assumptitiasque & fallaces induere formas, quibus se præbeat videndum; quemadmodum, cùm Saül Samuelem & intueri & audire arbitrabatur, quod intuebatur & audiebat Samuel ipse nullatenus erat, sed fallax quoddam illius phantasma: naturale enim Samuelis corpus sub terram erat putrefactum; ejusdem animus cœlesti fruebatur gloriâ, unde ad sortilegi alicujus mussitationes nequibat evocari. Christus certè unus est, qui tum cœlorum tum abyssi claves habeat: indeque Abrahamus in Parabola Evangelica animarum à corpore sejunctarum domicilia nobis repræsentat tanquam loca, ex quibus nullus conceditur egressus. Dixeris forsan, id Dei virtute factum fuisse, qui Pythonissæ anteoccupaverit incantamenta; at Samueli contradixeris ajenti, cur me interpellâsti, (vel perturbâsti) dum effecisti ut ascenderem? Neque verò sic conquestus esset Samuel ipse; siquidem ipsi minimè fuisset grave, (uti non est Angelis) à gloriæ sede discedere, ut divinæ obtemperaret voluntati. Id quoque adjicio, quòd Samuel Saülem objurgâsset, qui ad Pythonem confugerat; idemque ipsum, quod Elias Achaziæ legatis 1. Reg. 1: 3. respondisset; *Nonne est in Israële Deus, quòd Beelzebud adeatis?* Consiliumque salutare adjecisset aliquod, illi affine, quod D. Petrus Simoni Mago est impertitus; & cùm Saül ipsum adoravit, iisdem verbis illum, quibus Angelus Joannem, fuisset allocutus, *Absit, ut facias:* vel quibus Cornelium Petrus; *Surge, non secus quàm Tu, homo sum.* Neque ipsius Samuel mendacio esset usus; uti Phantasticus iste, *Tu cum filiis cras mecum aderis.* In quibus tria distingui possunt mendacia. Primum in eo

1. Sam. cap. 28.

in eo est situm, quòd ajat Samuelem & Saülem, alterum fidelem, reprobum alterum, eodem loco post mortem concludendos; aliud enim fidelibus, aliud reprobis domicilium deputatur; hisce Tartarum, illis contrà Paradisus sunt destinata. Mendacium alterum in eo deprehenditur, quòd dicat, *Cras mecum eritis*; quasi die proximè adventura Saül fuisset moriturus; qui, uti ex historię circunstantiis constat, post triduum duntaxat, vel quatriduum, est interemptus. Tertium denique in eo occurrit, quòd, nullo discrimine interposito, ajat, *Tu cum filiis*, ac si omnes Saülis filii fuissent cum ipso morituri; cùm tamen Isboset, filiorum unus, ipsi successerit, Thronique ac Coronæ fuerit hæres, quibus annos aliquot est potitus. Ut rem paucis complectar, testatur disertè Scriptura, Deum nihil quicquam Saüli vel somniis, vel
1Sam.c.28. Urimis, vel Prophetis respondisse. Ex quibus sequitur eum, qui ipsi apparuit, non fuisse Samuelem Prophetam, qui Jehovæ nomine illum sit allocutus; hincque adeò Samuelis speciem fuisse duntaxat, Diaboli fraude adumbratam, quę cùm Pythonissam tum Saülem fefellerit. Eadem prorsus fraude, quâ præstigiis & illusionibus suis Pharaonis Magi ad Mosis exemplum suas vertêre in Serpentes virgas, ranasque advocavêre. Ea enim nequaquam est Satanæ potentia, ut momento virgas in angues, aquas in sanguinem, lutum in ranas valeat transmutare: quandoquidem ille non alia operetur virtute, quàm naturæ, quæ intra momentum suos præstare effectus nequit omninò. Quę igitur Pharaoni apparuêre, illa neque serpentes, neque sanguis, neque ranæ genuinæ sunt censendę. Aliud verò de eo Serpente, qui Evæ apparuit, sentiendum; siquidem & cum cęteris terrę animalibus comparetur; & illius ergô Deus universo serpentum generi maledixerit, uti ostendetur deinceps. His adjicias, quòd, etiamsi Diabolus nobis hodie possit fucum facere præstigiis suis, inde nullo modo deducitur, idem in primos nostros parentes potuisse, quorum & intellectus & oculi nostris longissimè fuêre acutiores, adeo ut nos inter & illos nulla eo in negotio instituenda sit comparatio.

Eo igitur pręstructo, tanquam immobili fundamento; Tentationem ratione visibili institutam fuisse & peractam; neque in eo, qui interfuit, Serpente, simulatum quicquam extitisse, fallax & præstigiosum, eumque genuinum fuisse Serpentem; plurima de illo quæruntur, quæ difficultate non carent. 1. Quo fundamento præ aliis terræ animalibus dicatur astutus; quandoquidem varia extent alia, Vulpes, Canis, Simia, Elephas, &c. quæ eo longè callidiora videantur. 2. Quâ facultate locutus sit, an ex seipso, an ex Diabolo. 3. Eo dato, quòd Diabolus per eum sit locutus, cur Moses illius tantùm meminerit, qui fuerit duntaxat Diaboli Organum, Diaboli verò ipsius, eo in negotio pręcipuè operantis, nullam prorsus injiciat mentionem. 4. Qua de causa Satanas animal istud potiùs quàm aliud quodlibet ad hominem à Deo abducendum præoptârit. 5. Quodnam anguis genus ad hanc seductionem adhibuerit. 6. Quî factum, ut mulier animal ejuscemodi neque fuerit cum fremitu quodam aversata, neque aufugerit; cùm ingenita quędam hominem inter & serpentem vigêre videatur inimicitia; neque etiam stupore quodam fuerit perculsa; dum illum humanas voces audiret edentem. 7. Quare, cùm Tentatio ab uno Diabolo profecta sit, Serpens divinam incurrerit maledictionem. 8. Quomodo hac maledictione fuerit percussus; *Supra ventrem serpes, comedesque pulverem*; quandoquidem hæc ejus nativam sequantur conditionem, non videntur profectò isthæc ipsi ut maledictum aliquod potuisse accedere. Jam verò ut quæstionibus hisce omnibus satisfiat, Apostolici primùm meminisse decet mandati, quo sancitur, *Ut sobriè sapiamus*, probè scii, *Occulta penes Jehovam esse; revelata verò & nobis & filiis nostris esse commendata*. Hoc prænotato. Rom.12. Deut.29.

Quod primum jam attinet quæsitum; multi Diabolo tribuunt, quod de Serpente enuntiatur; Hunc scilicet præ cunctis terræ bestiis esse versutum. Sed de Serpente id intelligendum esse jam fuit demonstratum. Revera quidem hoc absurdum foret, si de Diabolo assereretur, ipsum esse omnium telluris animantium versutissimum. Præterquam quod enim ea ratione animalium numero ille adscriberetur, ridicula esset comparatio; cùm nulla versutiam illius inter & animalium astutiam interjaceat proportio. Neque verò potest idem istud ad singularem illum, qui Evam in peccatum induxit, restringi; siquidem vulgaribus aliis minimè erat callidior, etsi Diabolus per eum sit operatus. Alia enim omnino Diaboli, alia Serpentis, quo est ad nostri seductionem abusus, vafrities: hîc autem agitur de Serpentis non verò de Diaboli vafritie: *Serpens erat vafer*, &c. Quicquid ergo aiunt Naturalis Historiæ Scriptores, cætera animantia à Serpente superari quoad astutiam contendimus. Si enim ex sensuum de animi acumine judicetur, acerrimi certè sunt Serpentis & auditus & visus. Draco, qui est anguis species, ab eo visûs acumine suam appellationem deducit. Eum esse Thesaurorum, Velleris Aurei, Pomorum itidem auratorum, Hortorum, nescio quos, fictitiorum custodem fabulantur Poëtæ, hisce unicè ferè rationibus, quòd occurrentia quæque prospiciat eminus; murmure vel levissimo expergiscat, oculisque dormiat apertis: speciatimque de aspide legitur, quòd nullum existat animal, cujus auditus sit acutior: similiterque ex basilisci oculis tot vibrentur spiritus, ut eorum interventu, venenum suum transmittat, aspicientesque inficiat. Quantum ad odoratum attinet, animalium pleraque odorum neque gravitatem neque suavitatem percipiunt; serpentes tamen suavibus alliciuntur; indéque myrrhæ & thuris plantis multi semper solent adjacêre: contrà verò gravibus fugantur. Ut enim effugiant, Cornu, Pili, Galbanum, Castoreum, aliaque fœtentia in regionibus ardentibus & siccis comburi suêvêre aromata. Ut jam ad gustum veniamus, is in serpente quibuslibet non minùs afficitur, quàm in homine. Herbas enim, fructus, carnem, ova, manducat; lacteque & vino suaviter adeò afficitur, ut hoc posteriori inebrietur sæpissimè. Prætereà, si ex corporis figura & constitutione, animi conditio aliquatenus innotescat; serpentis corpus est flexile admodum; adeo ut mille modis sinuetur; ac quòcunque inclinat, subrepat facillimè. Quod cùm non ignorent Poëtæ, fingunt eapropter Mercurii Oratorum Prędidis virgam, seu Caduceum, anguibus implexis, esse circundatam; quia is sit proprius Oratorum character; quòd hominum animos sensim subeant; occultèque eos sibi subjiciant. Sed, quandoquidem nihil experientiâ occurrat efficacius; consentaneum omninò videtur, ea hîc notemus, quę ab authoribus priscis de serpentis astutia perhibentur. Aiunt, e. g. illum, quando ejus obscurantur oculi, ipsos admoto fœniculo illustrare; eundem, ut nauseationibus quibusdam, veris tempestate utplurimum accedentibus, se se liberet, lactucæ succum usurpare; quoties etiam squamę ejus aliquatenus obrigent, ipsum eas certa ad Juniperum affricatione excitare: si quando itidem pellis ad molestiam usque aliquam obduretur, angustiores quosdam violenter subintrare meatus, quibus ea exuatur, novamque indu-

induat molliorem. Si lapidibus quoque petatur, in orbem circumflecti, totumque illius corpus circa caput, vitæ fontem; (huic enim cor proximum) circumplicari; eaque ratione illum, quod est in ipso pretiosissimum reliquo toto corpore, tanquam clypeo, circuntegere. Notanda præ cæteris Ammoditi, specialis cujusdam arenoso colore Serpentis, vafrities; qui, ut securiùs mordeat, in eadem arena solet latêre occultus; Cerastisque itidem; qui, cùm in vertice cornicula quædam, vermiculorum ad instar exeuntia, habeat, iis tanquam illiciis aviculas allectat, & fallit. Hisce lubentissimè adderem Aspidis astutiam, quem Veteres scribunt aurium alteram ad terram applicare, alteram verò caudâ obturare appositâ, ne vocem audiat incantatoris; nisi isthæc ex certo Psalmorum loco perversè intellecto deducerentur. His itaque rationibus, plurimisque forsan aliis, nobis ideò ignotis, quòd minùs familiares nobis sint serpentes, quàm animalia reliqua; his, inquam, rationibus Christus serpentes nobis in prudentiæ propo-

Matth. 10: 16.

nit exemplum; uti in simplicitatis columbas; præcipiens ut simus serpentum ad modum prudentes, ad columbarum verò simplices. Adhæc Hebræa anguis appellatio à verbo quodam derivatur, quod augurari, conjicere, &c. significat; fabulanturque Poëtæ angues Melampum, Helenum, Cassandram, aliosque complures fecisse Prophetas, eorumque aures sæpiùs lambendo idoneos ad linguam Deorum suorum intelligendam præstitisse. Uno verbo, Philosophorum Coriphæus, acer, siquis unquam fuit, naturæ scrutator, disertè affirmat serpentes maximè ἐπιβούλους esse, hoc est, struendis insidiis aptissimos. Universa isthæc iis optimè consentiunt, quæ à Propheta narrantur, serpentem videlicet supra omnes agri bestias astutum esse: elucescetque deinceps illum frustra hęc non annotâsse; tametsi astutiæ ejus omnes nihil quicquam ad primorum nostrorum parentum seductionem contulerint.

2. Ex his tamen nullatenus inferendum, illum quondam ex naturali sua conditione ratiocinatum fuisse ac locutum, sicuti credidêre nonnulli. Primò loquela nulli prorsus animanti est à naturâ insita: quòd si eorum quædam, uti Graculi, Picæ, Psittaci, loquantur; præterquam quòd paucas edunt voces; tum demum eas edunt, cùm ad hoc fuerunt instituta: eaque sola loquuntur animalia, quorum lingua est crassa, duriuscula, & spissa: serpentis autem mollis est ac tenuis: præterea ad extremitatem in duo aut tria filamenta sic divisa; ut ad nihil aliud quàm ab sibilum comparata videatur. Quod ratiocinandi facultatem spectat, ex qua procedit in homine sermo, uniusque ex alio illatio; nullum penitus in bestiis elucet ejus vestigium. Indeque D. Petrus & Judas eas appellant ἀλόγους, hoc est, ratione destitutas: aitque David Psalmo-

Ps. 32: 9.

rum uno, *Equum & mulum omni carere intelligentia.* Quando igitur de Serpente perhibetur à Propheta, eum mulierem fuisse allocutum, illamque tentâsse, ejusdemque exhibentur tentationes, arte incredibili, ut patebit deinceps, contextæ, aliquid in illo Serpente infusum fuisse & supernaturale, extraneaque virtute eundem illum ad loquendum impulsum, constat evidentissimè. A quónam autem, nisi à Diabolo, fuerit impulsus. Homines enim ea non pollent facultate, ut valeant impellere; nulli insuper tùm aderant præter Adamum & Evam, qui fuerunt tentati: Deus verò Serpentem nusquam ad convitia in legem suam effundenda induxerit, atque ad peccatum instigârit. Idem de Angelis electis affirmo; qui nos ad virtutem duntaxat flectunt ac inclinant. Hoc igitùr unum superest, quòd mali Spiritûs impulsu & directione sit locutus: & quemadmodum Balaami Asina nequaquam ex suâ ipsius, sed ex boni alicujus Angeli virtute humanas fundebat voces; pari prorsus modo Serpentis linguam Satanas sic flexit, ut ea protulerit verba, quæ hîc memorantur. Eaque de causâ ille aliquando in Script. cùm Serpens, tum Draco nuncupatur, uti 2. Cor. cap. 11: 2. *Vereor ne, quemadmodum Evam Serpens blanditiis suis seduxit, pariter & cogitationes vestræ pervertantur, ab ea, quæ est in Christo, simplicitate deviantes:* similiterque Apocalyps. 12: 9. *Ejectusque fuit Draco Magnus, Antiquus Serpens, nomine Diabolus, vel Satan; à quo mundus seductus est universus.* Eadem rursus tentatio, quæ in hoc loco Serpenti, Diabolo in alio ascribitur; veluti Joh. 8: 44. ubi *Diabolum jam tum à rerum exordio homicidam fuisse asseritur:* eò quòd scilicet hominem seductione sua in mortem præcipitârit. Idem demum Sap. 2: 24. habetur, cùm dicitur, *Diaboli invidiâ mortem in mundum fuisse ingressam.* Neque verò à Satanæ praxi longè abhorret, quod ejuscemodi instrumentis aliquando loquatur; quin Ethnicorum historiæ talibus exemplis, uti videre est apud Cyrill. lib. 3. in Julian. sunt refertæ. Quid quod locutus est sępissimè eorum, qui ἐγγαστρίμυθοι vocabantur, ventre; id tamen insolentius longè, quàm cùm Serpentis ore voces edebat.

3. Quęstionis tertię, cur, cùm Serpens solummodo fuerit Satanę organum, Moses illius unius, Satana, qui movebat, prętermisso, faciat mentionem; quęstionis, inquam, istius ratio est aperta. In ea narratione Moses Historiographi, minimè vero Interpretis, fungitur officio; eapropter ea tantùm, quę apparebant, non autem quę latebant, commemorat: jam vero in ea tentatione Serpens unus apparebat, nullatenus è contrà Diabolus: eademque de causa idem Moses nihil quicquam de Angelorum creatione attigit; quia unum hoc ipsi erat propositum; ut rerum sensilium aperiret creationem. Cùm itaque nullam neque de Angelis, neque de eorum lapsu interseruisset mentionem; si quid de Diabolo disertè injecisset, inopinum istud lectorem aliquatenus offendisset novitate rei perculsum; tum maximè sub Legis œconomia, quæ veritatem perspicuè adeò declarari non sinebat; ideoque Prophetæ figurarum suarum velo eam obumbrabant; id singulari studio attendentes, ut cùm historias suas tum revelationes gentis, ad quam missi erant, captui & ingenio accommodarent.

4. At, ajunt, quorsum Diabolus Serpentem ad hominis seductionem adhibuisset? Serpens, esto, cætera quævis bruta calliditate superet; hæc tamen prudentia humanæ nullatenus comparanda; neque quicquam ad tentationem attulit; quæ Satanæ versutiâ, nequaquam vero Serpentis, instituta est & completa. Nam in eo effectu Serpens nullum aliud præstare potuit Diabolo ministerium, quàm brutum; siquidem absque ulla cognitione suboperaretur; verbaque sibi nullatenus intellecta proferret. Isthęc omnia propemodum concedimus; sed ab iis, qui hanc urgent difficultatem, petierim ultro; quânam formâ vellent Diabolus apparuisset. Si regerant, eum Evam absque ulla allocutione, ullaque forma exteriori potuisse in peccatum inducere; jam ostensum est superius, hominem non potuisse ante ullum peccatum interiori ulla fraude allici ad peccandum. Necesse erat igitur saltem uteretur allocutione. Jam autem si intra locutionem se continuisset, vocesque aliquas, absque ulla exterioris ullius formę assumptione, in aërem emisisset, tum continuo apertius, quàm oportebat, innotuisset; patuissetque evidenter isthęc à Spiritu malo proficisci. Si etiam humanam induisset formam; idem illud non minus suboluisset Evæ, quę probè sciebat

ſciebat nullum alium tum temporis hominem exiſtere, quàm Adamum. Inter beſtias quoque, ſi aliam adhibuiſſet quàm anguem, eadem ſemper recurriſſet quęſtio; cur eo animali potius eſſet uſus quàm alio quoquam. Quodcunque enim ab eo fingatur aſſumptum, eadem ſemper incommoda objicientur; mirabiléque in ęternum videbitur: brutum aliquod, cujuſcunque ſupponatur ſpeciei aut figuræ, ad ſeducendum hominem inſtrumentum fuiſſe. Quibus iſtud etiam addendum eos, qui talia opponunt, abſque ullo prorſus fundamento ſupponere, penes Satan fuiſſe, eam ex omnibus beſtiis eligere, quam aptiorem cenſeret ad tentationem; cùm contrà ex Euangelio liqueat, illum, ni Deus annuat, in Gadarenorum ſues ingredi non valêre: quantò minùs in ea animantia; quæ hominis ſanctiſſimi & Numini dilectiſſimi imperio recentiſſimè ab eodem Numine fuerant ſubjecta. Eo igitur dato, quòd aliquod extiterit animal ad Tentationem convenientius; aſſerimus Diabolum eo minimè uſum; quoniam Deus non conceſſit. Adhæc, qui omnia numero, pondere, & menſura operatur, Is voluit, ne Diabolus aliquod aſciſceret organum genio illius exprimendo idoneum; cui exprimendę nihil videtur accommodatius, quàm ſerpens. Primùm enim in eo, quòd humi ſerpat, perſpicuè nobis repræſentatur Satanam, ex quo cœlis ejectus eſt, terrena tantùm cogitare. 2. Quòd facilè oculis ſe ſubducat, clamque mordeat, id nobis ſignificat Serpentis Veteris inſidias; quibus ex improviſo homines mundo dediti illaqueantur, lethalique vulnere priùs transfiguntur, ejus quàm ſenſerint acceſſum. 3. Serpentis lingua veneno eſt ſuffuſa; ut ſciamus, quantum metuendi ſint ſermones pravi, quibus Satan corda noſtra inficit. 4. Ut eadem lingua in extremitate eſt bifurcata, aut in duos vel tres diſciſſa aculeos; ita ferè Diaboli, quæ ſemper flexiloqua, atque ex ea ambiguitate fallaciſſima. 5. Corpus ſerpentis flexile eſt admodum & variabile, modò repit, modò erigitur; contrahitur aliquando, diſtenditur aliàs; in arcus mox ſinuatur, mox contrà limacis ad formam in ſeipſum coit ac complicatur: Et ſi Hiſtoriæ Indicæ fides habeatur, propè Malabariam reperiuntur angues, quorum caput, dum repunt, eſt anguillarum capiti ſimile; at, cùm eriguntur, extenditur adeò, ut humanam faciem imitetur; eadem prorſus ratione Diabolo familiare eſt & quaſi ingenitum, ut omnia formarum genera induat, ad varias tentationum ſuarum ſpecies variis hominum ingeniis adaptandas: imò & aliquoties in Angelum lucis ſeſe transformet, quo Electos in defectionem, ſi fieri poſſet, inducat. 6. Serpens eſt inſidioſus & fallax, crudelis, homini inimiciſſimus; unde & inter Gentes in inimicitię & offenſionis ſymbolum eſt adhibitus: quæ omnia Priſco Draconi aptè conveniunt, cujus quotidie perfidiam, crudelitatem, odiumque in genus humanum implacabile experimur. 7. Sit Serpens præ omnibus terræ beſtiis prudens, ejus tamen prudentia verè ſtupor cenſenda eſt, ſi cum Diaboli conferatur prudentia; quam Scriptura S. vafritiem, iniquitatis myſterium, Satanæque profunditates appellat. Jure igitur Moſes hoc loco obſervat, præ cunctis animalibus cautum & ingenioſum eſſe ſerpentem. Tametſi enim hujus ingenium nihil profuerit ad Tentationem, Diaboli induſtriâ unicè peractam, ut jam dictum; multum tamen intererat, ut ſciremus Diabolum eo animali fuiſſe uſum; cujus genius ſuo eſt affinis; tantamque inter utrumque eſſe ſympathiam, quanta Angelicam mentem inter & beſtiam humi repentem poteſt intercedere.

Scalig. in Card. Exercit. 183. 3.

5. His adde quòd, ſi attendimus, quodnam ſerpentis genus adhibuerit in Tentatione Diabolus; conſtabit apertè eum cautiſſimè beſtię genus hoc elegiſſe. Volunt nonnulli Baſiliſcum aſſumpſiſſe, quòd omnium ſit maligniſſimus: alii Scytalem ſerpentem, quippe quæ intuentes colorum ſuorum pulchritudine in admirationem rapiat. Reliqui demum Lamiam, quam ferunt puellarem vultum præ ſe ferre, etſi ſerpentis corpus adjaceat. At ultimus is eſt fabuloſus; alii verò exiliores ſunt & breviores, quàm ut potuerint Diabolo utiliter ſervire; quandoquidem vix pedem unum longitudine exæquent. Adde quòd, dum Oracula Sacra Diabolum appellant Serpentem ac Draconem, eò nos ducere videantur, ipſum ex toto anguium genere præoptâſſe Draconem, magnitudine alios quoſvis excedentem: minores enim vel juniores cubitos quinque, majores verò quinque & viginti longi ſunt, vel triginta. Quin & in Africa viſi ſunt aliquando nonnulli centenis pedibus, imò & vicenis & centenis longi. Uno verbo, ſi figuram reſpiciamus, vix balęnis cedunt. Eorum ſquamæ ſunt fulvo-aureæ; unde fulgorem fundunt mirabilem. Mento ſuppoſita eſt barba ejuſdem coloris admodum prolixa: ſtillantes ſunt oculi, ac perſpicaciſſimi: eoque fit, ut omnes rerum naturalium Scriptores illos nobis deſcribant tanquam animalia pulchritudine prorſus inſignia: quod Ethnicos tanta affecit admiratione, eos ut pro Diis habuerint. Eamque in rem Supplementa Danielis Apocrypha narrant Babylonios magnum Draconem adorâſſe: in Ægypto pariter, & in Phœnicia, Draconibus ſacrificabatur, illoſque ἀγαθοδαίμονας, hoc eſt, bonos genios nuncupabant: Græcique Æſculapium Medicorum Deum ſub ejuſdem ſpecie repræſentabant; Romæ demum ſuperſtitioſi Draconis caput ædium foribus ſupponebant, rati ſe ædibus hiſce eo facto Numinum favorem conciliaturos. Iſtud ergo intendiſſe videtur in homine tentando Diabolus, dum ſub forma animalis magnitudine & pulchritudine adeò famoſi apparêre voluit, ut venerabilior haberetur.

Euſeb. l. 1. de Præp. Evan. Plin. l. 29. c. 4.

6. Hiſce jam ſtantibus; Petitur adhuc, quî factum, ut Mulier territa non fuerit ad ſerpentis hujus acceſſum; qui hodie hominibus vel audaciſſimis terrorem ſit incuſſurus: unde & Moſes, quanquam dux eſſet maximus & generoſiſſimus, à virga ſua eſt averſus, cum Exod. 4: 3. in ſerpentem vidit mutatam: itidemque Apocalypſ. 12: 14. Eccleſiæ fuga, perſecutione ſæviente, ſub imagine mulieris Draconem effugientis nobis exhibetur. Quî fit igitur, ut Eva coram eo nullatenus trepidet, aures ipſi prębeat, & cum eodem familiariter adeò colloquatur? Ut his quoque reſpondeatur; obſervatum eſt ſuperiùs, Adamum & Evam nudos prorſus fuiſſe, neque tamen ex ea nuditate ullatenus erubuiſſe; quia nempe ab omni peccati conſcientia & labe erant immunes; quemadmodum autem nullo afficiebantur pudore, ſic & nullo movebantur terrore, quia animantia omnia eos ut Dominos venerabantur.

Quod Platoni aliquatenus videtur innotuiſſe; quippe qui ajat Aureo Seculo, (quod eſt prima Mundi ætas in Paradiſo Terreſtri) animantia etiam ferociora cum hominibus familiariter egiſſe. Inde quoque natum, quod apud Eſai. legitur, dum ſeculum felix deſcripturus, tum fore pollicetur, *Ut lupus cum agno, cum bove leo paſcantur, item puerulus ad aſpidis foramen luſitet, baſiliſcique cavernulæ manus innoxiè ſit immiſſurus.* Id explicatu longè eſt difficilius; quòd mulier non ſtupeat, dum Serpentem illum videt humanas voces edentem: poteratne enim ignorare, quod vel ſtupidioribus notum; nimirum ratiocinationem & loquelam hominis unius eſſe propria? Cùm itaque auguem illum

Plato in Polit.

Eſ. 11: 6. 8. & 65: 25.

lum audit loquentem, cur fraudem continuò non deprehendit; ipsumque ex seipso nequaquam loqui; sed ex alterius cujusdam linguam ejus flectentis impulsu, uti jam ostensum, non intelligit? Ex historiæ tamen circumstantiis nequit colligi, Ipsi vel levissimam fraudis hujus suspicionem fuisse subortam: nam responsionibus suis se eventu adeò insolenti & peregrino fuisse commotam nullo modo innuit; ex quo conjicitur eam sermonem illum uni illi, quem aspiciebat, attribuisse serpenti. Quin & cùm Deus posthæc accessit, eadem de re nihil quicquam suspicatur; quamvis erroris agnoscendi plenum affuerit spatium. Ait tantùm sibi à serpente illusum fuisse, nulla Satanæ mentione injecta. Probabile igitur, aut mulieri recens creatæ, omnique experientia destitutæ, non satis fuisse perspectum, inter animalia hominem unum ratione esse donatum; aut, si hujus perspiciendi facultas ipsi à Deo fuerat concessa, huic facilè aliquatenus renuntiâsse; fallaci experimento, dum serpentem audit loquentem, in adversum, uti verisimile est, abreptam; aut denique in id unum fuisse intentam, ut animalis hujus verba exploraret; eo neglecto, an ex seipso loqueretur, an verò non.

7. Sed alius succedit nodus. Quandoquidem Satan solus omne patrârit in Tentatione malum; quare Deus serpenti maledicit, à culpa prorsus immuni, eaque solum proferenti, quæ suggerebantur, nulloque modo intelligenti? At facilis est & obvia responsio. Ipsi inflicta fuit maledictio, non ut Tentationis authori, sed ut instrumento. Si quis cum bruto coierit, quanquam innocens sit brutum, Lex tamen Levit. 20: 15. utrumque condemnat; pennaque uri solet aliquando, quæ ad falsum quid scribendum subserviit; non secus culter ad parricidium aliquod adhibitus. Corpus quoque cum anima patitur, quoniam membra ejus iniquitatis fuêre instrumenta. Nec absimile, quòd Judas Apostolus præcipit, ut odiosa sit vestis, quæ carne est infecta; eandemque ob causam Deus mundum ultima die est pessundaturus; licet inanimata sint peccati expertia, est tamen destructurus, eò quòd cùm Diaboli, tum hominum iniquitate sint contaminata. Hoc nempe vult Apostolus Rom. 8: 20. *Creata quoque esse vanitati addicta, non ex voluntate sua, sed propter eum, qui addixit*, &c.

8. Ut jam tandem ad serpentis maledictum accedamus; *Super ventre serpes, tellurisque pulverem comedes*, &c. equidem concedimus, illa esse quasi naturalia ac ingenita; non possumus enim ad opinionem eorum accedere, qui statuunt eum quondam quatuor habuisse pedes, quibus incedebat quadantenus erectus, quibusve fuit orbatus, quòd Satanæ in Tentatione servierit. Quæ autem ad hęc nos movent isthæc sunt, quòd nullum aliud inveniamus à peccato mutationis cujusquam in rerum natura affinis exemplum: quodque scribit Propheta, *Deum die septima ab omnibus operibus suis quievisse*, testatur nihil in ejus operibus à sexto Creationis die fuisse immutatum. Adhæc Philosophorum Princeps ex corporis structura fusissimè demonstrat serpentem quamcunque in partem flecti & procedere debere; indeque adeò, si pedibus foret instructus, eos impedimento potiùs futuros, quàm auxilio. Ajo igitur repere serpenti æquè esse nativum, ac sit belluis incedere, natare piscibus, cœlorumque avibus volare. Sed versâ ob Dei maledictionem in supplicium naturâ, res facta est laboriosa; non secus quàm operatio homini, mulierique partus. Terræ enim cultus homini erat ab initio naturalis, cùm ab ipsa Paradisi Terrestris inhabitatione eum coleret; sed quod absque ullo labore ante peccatum exequebatur, idem illud hodiè cum labore operatur, panemque suum cum sudore vultûs manducat. Pari prorsus modo partus à natura fœminæ fuerat datus; sed ex peccato dolor à Deo additus. Idem serpenti accidit, cui serpere jam gravius, quàm fuerit in principio: idemque, ex quo divina maledictione terra fuit percussa, pabuli alterius defectu eò adigitur aliquando ut pulverem manducet. Sed de his suo loco.

Lib. de Incess. Animal.

Hæc est, Vir. Clariss., genuina opinio, quam de Serpente Tentatore ante annos triginta hauseram, uti patet ex aliqua, quam tum eam in rem habui, concione publica, cujus summa est hæc Dissertatio: neque quicquam ex eo tempore vidi, quo fuerim ab ea dimotus. Difficultatum, quas Celeb. Amyraldus ad sententiam suam firmandam, vel vulgarem convellendam adducit, pars major est certe debilis admodum. Quòd si quædam aliquam habere videantur speciem; graviores longè occurrunt, dum negatur Mosen de vero serpente loqui: adempto enim verbis ejus tam disertis sensu literali omnia evadunt incertissima. Si enim is in eo Textu negetur, potest eadem ratione in alio quocunque; hincque adeò quicquid libuerit potest adoptari.

Prima Viri hujus doctiss. objectio hæc est; quòd si de germano serpente ageretur, hujus genus Moses indicâsset. Respondeo Mosis virgam fuisse reapse in anguem conversam, quod nemo unquam est inficiatus; Idem tamen merè ait in anguem conversam; anguis hujus specie minimè annotata. Idque Scriptoribus cunctis affini in argumento familiare. Sic, v. g. Tullius lib. 1. de Divinat. *Cùm Sylla in agro Nolano immolaret ante Prætorium, ab infima ara subitò anguis emersit.* Sic quoque de eodem Valer. Maxim. lib. 1. cap. 6; *Subitò ab ima parte aræ prolapsam anguem prospexit.* Cicero rursus de Divin. lib. 2. *Cùm ad eum retulisset quasi ostentum, quòd anguis domi vectem circunvectus esset: Tum, inquit, fuisset ostentum, si anguis vectem circumplicâsset.* Et paulò pòst; *Caj. Gracchus ad M. Pompejum scripsit, duobus anguibus domi comprehensis, haruspices à Patre convocatos*, &c. Valerius Maxim. de iisdem lib. 4. cap. 6. *Tiber. Gracchus anguibus domi suæ, mare & fœmina, apprehensis*, &c. In locis hisce omnibus vox generalis, *Anguis*, certam serpentis speciem, imò & sub ea specie determinatum aliquod individuum significat; neque tamen postrema hæc duo circunscriptè determinantur.

Urget 2. Articulum ה, voci נחש præfixum, aliquem signare debere Serpentem minimè vulgarem; eò quòd Articulus iste magnam habeat emphasim. Resp. Numer. 21: 10. אם נשך הנחש את איש *Si quem serpens mordeat*, &c. Idem ille Articulus eidem voci à Mose inibi præponitur, eo tamen loco anguis quilibet intelligendus. Similiter etiam Ecclesiast. 10: 11. אם ישך, הנחש בלא לחש *Si serpens momorderit, nondum adhibita incantatione*, &c. Amosi 5: 19. Quasi quis fugeret מפני הארי *à facie leonis, & incurrat* in הדב, *ursum*, ובא הבית, *& domum ingrediatur, manuque innitatur* על הקיר *in murum*, ונשכו הנחש *& serpens mordeat*, &c. In uno ecce versiculo quinque Articuli hujus habentur exempla, in quibus nulla datur Emphasis, sive in voce serpentis, sive in antecedentibus aliis. In illis enim nullatenus agitur vel de Leone quodam, vel de Urso, vel de Æde, vel de Muro, vel de Serpente; in quibus singulare quid occurrat, quo à reliquis ejusdem speciei animantibus secernantur.

Addit, de serpente nativo dici non posse, quòd sit animalium omnium in terris habitantium versutissimum; siquidem simiæ, equi, canes & elephantes ex Plutarcho, Plinio, &c. eo sint longè ingeniosiores. Resp. Concedimus Scriptores nobis plurima

plurima de illis narrare; quę, si vera sint, admirationem moveant. At nec pauciora nec minora Ælian. lib. de Animalib. Plinius & Plutarch. variis locis Draconi tribuunt. Extant apud eos Dracones, qui herbarum vires novêre. Occurrunt etiam, qui puellas amant, caudisque suis leniter castigant, si ad aliquod tempus fuerint evagatæ. *Il. x. v. 93. 94. Animal. l. 6. c. 17.* Quod etiam Homerus leviter attingit: memoratque pleniùs paulò Ælianus; rem enarrans, ac si in Judæa vel Idumæa accidisset; cui affine exemplum affert Plutarchus, affirmans idem in Ætolia contigisse aliquando. Mentionem quoque faciunt variorum puerulorum, quos summè dilexerunt Dracones. Eam in rem Ælianus post Hegemonem scribit, *Lib. Utra Anim.* Animal. lib. 8. c. 11. de Juvene quodam Thessaliæ Pastore, qui Aleuas vocabatur; quòd ingens quidam Draco sæpiusculè ipsum inviseret, pulcherrimos ejus exoscularetur capillos, ejusdem faciem leni linguæ motitatione identidem detergeret, eidem demum partem prædæ raptæ aliquam divideret. De alio etiam Dracone eodem lib. cap. 63. memorat; quòd, cùm unà cum Arcade quodam puerulo fuisset enutritus, ac post hæc ætate crescente in sylvam aliquam ablegatus, id fortè evenerit, ut puer ille annis pluribus elapsis adultus eadem in sylva à latronibus quibusdam fuerit impetitus; cùmque ex consternatione vehementes emitteret clamores, iis auditis & agnitis Draco ad ferendam opem continuò occurrerit; nonnullisque eorum latronum occisis, aliisque fugatis, servârit amicum, eumque, quoad locum tutum attigerit, fuerit comitatus. Eventûs ejusdem post *Lib. 8. c. 17.* Democritum meminit Plinius. *Hæc*, inquit, *fidem Democrito afferunt, qui Thoantem in Arcadia servatum à dracone narrat. Eum nutrierat puer dilectum admodum, pavensque serpentis naturam, & magnitudinem metuens in solitudines tulerat; in quibus circumvento latronum insidiis, agnitaque voce subvenit.* Quod idem alio loco sic commemorat; *L. 10. c. 64.* *Dicta sunt, quæ Arcadia narrat de Domino à dracone servato, & agnita voce hominis.* Historiam aliam huic prorsus *Var. Hist. l. 13. c. 16.* quoad eventum similem affert Ælianus alter; in eo solo diversam, quòd hæc in Achaiæ urbe Patra contigerint, illa verò in Arcadia. Idem propemodum habent Macedones de Pindo Macedonis primi sui Regis filio; quem cùm fratres in loco semoto essent adorti; Draco, qui & nove- *Ælian. de Anim. l. 10. c. c. 48.* rat & diligebat, imò & aliquoties venationis ejus erat particeps, ad illius inclamationes accessit ulturus, eoque jam trucidato, strage horribili in homicidam sæviit, ejusdemque cadaver fidelissimè custodivit, dum advenirent cognati, qui efferrent & sepulchro imponerent. Ex narrationibus hisce omnibus intelligitur perspicuè, Dracones eorum, qui venustate quadam sunt insignes, agnoscere pulchritudinem, & amare, diùque eorundem tum vultus tum vocis servare ideam; beneficiorum sibi à quibuslibet collatorum recordari, eaque in tempore rependere. Ad hujus autem, quod affirmo, stabilitatem satis erit, si ex tot affinibus historiis vel unicam veram esse mihi concedatur. Quòd si omnes in universum pro suspectis habeantur, pari omninò jure licebit & mihi, quæcunque in animalium pręstantiam ex Plutarcho, Plinio, Æliano, &c. afferuntur, pernegare. Jam verò, si testimoniis hisce ea adjungantur, quę superiùs ex Veteribus primo inter illos octo, in quibus de serpentibus agitur, articulo adducuntur, comperietur Mosem gravissimis eò inductum fuisse rationibus, ut assereret, Serpentem esse omnium animalium cautissimum: etsi ejus vafrities minùs sit nobis perspecta, quàm cæterorum; quoniam mutuum hominem inter & serpentem odium facit, ne idem cum illis, quod cum aliis animalibus, habeamus commercium.

Clarissi. idem Amyraldus instat, Quæcunque de serpentum prudentia vel calliditate afferuntur, ea tribus tantum niti fundamentis. Primum Psalm 58. habetur, in quo extat, Aspidem aures ad incantatoris vocem obturare. Secundum in eo est situm; quod serpentis corpus sit admodum flexile, ac tenue; complicetur facillimè quoties opus est, ac distendatur; nullo elabatur labore; dumeta quævis, nullo quoquam obstaculo remorante, subeat, &c. Tertium denique ex eo ducitur, quod dum fervet æstus in aprico stet in orbem circumvolutus, eminente supra orbem capite, ut eo situ promptiùs prætereuntem quemque invadat, tutiúsque suas struat insidias. Respons. At verò neminem quenquam usquam audivi, qui omnes serpentum versutias intra tria isthæc circunscribat. Et sectio proximè antecedens, & ea omnia, quæ in prima superiorum octo fuêre memorata; hæc, inquam, clarè ostendunt, alia multa afferri calliditatis eorum argumenta longè tribus hisce notabiliora. Æquum est tamen, ut ea expendamus, quæ circa unumquodque illorum fundamentorum à Clarissimo Viro regeruntur.

Circa primum regerit, Neminem prorsus allegari posse, qui ad capiendas aspides utatur incantatione, neque illarum tantam esse prudentiam, ut aures occludant, ad omnem incantationem præcludendam; illudque esse vulgatissimam plebis opinionem, sed falsam, quâ Psaltes ad sermonis ornatum utatur. Respons. Isthęc omnia profectò sine stupore quodam non potui legere. Primùm enim hoc inauditum videtur, quòd neget, ulla adhiberi incantamenta, ut vel aspides, vel alii angues apprehendantur; cùm inter omnia præstigiarum genera istud sit & vulgatissimum & frequentissimum. Alio loco à me est demonstratum, integras gentes quasdam extare, quales nempe fuêre Psylli, Marsi, Thessali, Ægyptii, quæ illam & palam profiterentur, & passim usurparent; imò etiamnum, Indos, Mauros, Melindanos, ac Peruvianos eandem adhibere. Nonnulla quoque ejus in vetustioribus fabulis, Orphei, Jasonis, Medeæ, deprehendi indicia; aspidésque vel manuum attactu, vel characteribus quibusdam magicis, vel figuris talismanicis; vel lamellis, lignis, lapidibus, imagine quadam inscriptis; præcipuè tamen incantationibus; hoc est, carminibus quibusdam utplurimum barbaris, quæ nonnulli elatiore voce canebant, alii verò summissiori admurmurabant; hisce, inquam, omnibus ad capturam demulceri: iisdem quoque præstigiis alias è cavernulis suis educi, fugari nonnullas, quasdam sisti & sopiri, à reliquis ejici venenum, earum ne morsus noceat; illos demum, qui jam earum morsu fuissent vulnerati, eâdem viâ restitui ac servari: aliquos tamen extare serpentes, in quos nihil quicquam valeant incantamenta; quales illi, quorum meminêre Jerem. 8: 17. Ecclesiast. 10: 11. & Syrac. 12: 13; quos Arabes surdos vocant; non quòd revera sint surdi; sed quòd ad incantatoris vocem obsurdescant; aspidem autem ab iis in hoc ordine collocari. Quibus astipúlatur Ælian. de Anim. lib. 1. cap. 54. Neque aliud intendit Psalm. 58: 5. 6. David, quando *Aspidem appellat surdam, aitque eam aures ad incantatoris vocem occludere*; hisce nihil aliud significans, quàm quòd voce illa non afficiatur magis, quàm si vel reipsa foret surda, vel aures haberet plenè obturatas; antecedenti pro consequente, locutione tropicâ, substituto: quo loquendi genere Æneid. 4. dicitur de Ænea;

---- Sed nullis ille movetur
Fletibus, aut voces ullas tractabilis audit,
Fata obstant, placidasque Viri Deus obstruit aures.

Quibus significatur, illum Didonis precibus æquè parum affici, ac si aures ejus fuissent obstructæ. Sed hæc omnia fusiùs Tractatu Meo de serpentibus, cap. 6, in quo de aspide surda habentur, demonstrata; iisque satisfacere debebat Vir Celeb. ut ostenderet hunc Psaltis locum nullatenùs probare serpentem esse cautum ac prudentem: At, cùm isthæc deberet, nihilominùs tamen duo duntaxat reponit, eaque prorsus inaudita; 1° Non adhiberi adversùs aspides & serpentes incantamenta; quod idem omnino, ac si solem media die lucere inficiaretur; 2° Istud vulgarem esse errorem, quo David sit ad orationis suæ ornamentum usus; quasi ignaræ plebeculæ errores scriptoris alicujus sacri possent ornare dictionem.

Quod attinet secundum fundamentum ab ipso sibi objectum, ut ipsum subvertat, regerit; si serpens ex corporis agilitate dumos facilè subeat, id in illo nullam arguere calliditatem: cum idem illud omnibus animantibus sit ingenitum, ut effugiant citissimè, quoties quis instat ac persequitur. Respons. Hæc lubenter damus; eòque lubentiùs, quòd nullum quenquam audiverimus, qui eo argumento disertè sit usus, præter Hispanum quendam, Ramirez del Prado appellatum; in eo totam serpentis prudentiam collocantem; quòd facilè, quòcunque libuerit, succedat; in quo corporis flexilitas veriùs elucet, quàm animi subtilitas. Arbitror igitur inde nihil posse deduci præter istud; eum scilicet se, cùm careat pedibus, tanta agilitate, tantaque celeritate minimè motitaturum; nisi ejus spiritus promptissimi forent & subtilissimi. Quod cùm crassioribus & stupidioribus desit animalibus, aliquod inde ingenii & acuminis ejus duci potest argumentum.

Ad tertium fundamentum Vir idem eruditiss. respondet, Quoties serpentes in lineam spiralem circumtorquentur, elato suprà capite, eos hoc situ non disponi, ut se tueantur; vel prætereuntes cautiùs invadant; verùm eo duntaxat fine, ut aërem liberiùs aspirent. Respons. At certè nullus occurrit, qui hanc adhibeat rationem ad eorum vafritiem probandam: nedum quis adhibeat, ut contrà, quotquot eam in rem scribunt, illi omnes asserant, illum caput occultare, reliquum verò corpus incursibus objicere. Hujus inspiciantur argumenta, si libet, in Opere meo de Animal. lib. 1. cap. 4. Profectò Virum Clariss. non decebat, dum vellet rationibus satisfacere, quibus serpentum astruitur prudentia, eas ex cerebro suo haurire; ex adversariorum libris erant potiùs sumenda.

Hisce Christi verbis, Matth. 10: 16. *Estote prudentes, ut serpentes, simplicésque sicuti columbæ*, Respondet proverbium esse, in quo Christus ex rei ipsius veritate nequaquam loquitur, sed ex vulgi sensu: ademptáque Serpentibus sapientia, eandem columbis largitur, pertendens illas suis instructas esse astutiis; quin & adeo ad iram proclives, atque ad pugnam acres, ut sese vulneribus mutuis conficiant aliquando. Quod quidem cognitionem meam excedit, at nihil prorsus facit ad rem. Fieri enim potest, ut ignarus & simplex aliquis sit in iram pronus. At quod ait Redemptorem nostrum, quando anguibus solertiam, columbis verò ingenuitatem ascribit, nullatenus juxta rei veritatem, sed juxta vulgi opinionem locutum esse, id non possum prætermittere intactum: non debuit quippe ignorare Vir Doctissimus J. Christum verba ab ore populi, in judiciis suis sæpissimè errantis, non sumpsisse; sed ex duorum illustrium Prophetarum scriptis fuisse transsumpta. Nobis enim dictat, *Simus prudentes, sicut serpentes*, ad Mosem respiciens, ejusque fultus authoritate, qui ajat, *Serpentem esse* ערום *prudentem præ omnibus agri bestiis*; quæ sic vertunt Græci, ὁ δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος, &c; qua eadem voce utitur Euangelista, φρόνιμοι ὡς οἱ ὄφεις. Quando verò præscribit, *Ut simus simplices veluti columbæ*, id attendit, quod Oseæ 7: 11. habetur, ubi dicitur, *Ephraim fuisse*, כיונה פותה אין לב, *uti columbam simplicem ac vecordem*; quod prolixè Tractat. de Columb. cap. 4. demonstro. Revera quidem, columbas esse simplices, id minimè errantis plebeculæ dogma; sed institutum naturæ certissimum; uti loco citato, tum ex natura ipsa, tum ex omni testium genere planum facio. Nonne istud ingentis in columbis simplicitatis indicium; quòd toties ad idem illud redeant tuguriolum, in quibus pullis suis privatæ fuerunt? Nonne etiam, quòd tam parum cautè incurrant in retia, quæ tam cautè aves aliæ vitant? Et si quando iis earum una sit irretita, aliæ omnes soleant advolare? Quam quæso ob causam in hæc Juvenalis verba, *Vexat censura columbas*, Scholiastes Vetus ait, Columbas retulit ad simplicitatem? Suidasque in Proverbio, ἡμένη πελειάς, *Columba sedens*, asserit id vulgo dici ἐπὶ τῶν ἁπλουστάτων, de *simplicissimis*; διὰ τὸ εὔηθες τοῦ ζώου, *propter animalis stupiditatem*, ut addit Eustath. in Homeri Iliad. ψ. Adeas insuper, si lubet, quæ eam in rem ex priscis Arabibus, ac Patribus delibavi, *Animal. Tom. 1. cap. 4.*

Objicit prætera Vir Doctiss. Mosem serpentis versutiem frustra memorâsse, ni serpentis nomine Diabolum intellexerit; quandoquidem ex Diaboli unius, nequaquam verò ex Serpentis, stratagemate orta sit tentatio. Sed hisce ad articulorum jam aliquoties superiùs memoratorum quartum abundè satisfecimus, respondentes nostri multùm interesse, ut sciremus, Satanam, cùm vellet hominem decipere, ministerio animalis ejusdem secum genii, vafritieique affinis, usum fuisse; siquidem istud contulerit plurimùm ad persuadendum mulieri tentationem à Serpente processisse.

Existimat tamen Vir Clariss. Diabolo longè conducibilius futurum fuisse, si eam in rem vel psittacum, vel picam, vel hyænam assumpsisset; quoniam hæc sermonem humanum soleant imitari, angues verò ad sibilandum unicè sint facti. Respons. Verùm si Angelus asinæ humanas voces potuit inspirare, cur alienum videatur, Diabolum easdem illas Serpenti suggerere? Adhæc licet vel picas, vel psittacos quosdam adhibuisset, necesse tamen fuisset, ut ipse eorum afformâsset sermones; cùm nihil quicquam proferant, quin priùs ad id sint instituti. De hyæna Plinius quidem & Solinus narrant, eam nomina, quæ audit, retinere; noctu homines advocare, & quando accedunt, dilacerare; sed purum putum est figmentum: canesque duntaxat adducit, eos imitando, dum vomunt. Quod unum referunt cùm Aristoteles tum Ælianus, imò & iidem illi scriptores, qui suprà. Quoad cætera, quæ addunt, eam nempe vocabula quædam memoriæ infigere, eáque pro tempore pronuntiare, ex fabulosis authoribus desumpsêre. Contrarium enim testantur Orientales plagæ omnes, in quibus hoc animal notissimum.

Quærit quoque, cur Diabolus adhibuerit serpentem, cùm ipsemet potuerit mulierem alloqui, vel absque ulla sensili forma, vel saltem cum humana; qualem Angeli suscipiebant, quando πρωτοπλάσιν ante lapsum vellent convenire. Respons. Si eo modo Diabolus Evam esset aggressus, statim patuisset, quis esset. Sive enim nullam, sive humanam

manam induisset formam, Eva continuò intellexisset eum, qui secum colloqueretur, spiritum esse impurum; quippe quæ non ignoraret Angelos cœlestes nequaquam sibi suasuros, ut in Deum rebellaret; itemque nullum alium tunc extitisse in mundo virum, quam suum. Cæterùm, quod supponit Vir Doctiss. Angelos primis nostris parentibus ante ipsorum defectionem & apparere, & colloqui solitos, id sine ulla ratione, imo & verisimilitudine ullâ, assertur; uti facile constabit, si attendatur, quantillo temporis spatio iidem illi parentes permanserint in integritate.

Sciscitatur iterum, quî fieri potuerit, ut mulier stupore quodam non fuerit correpta; cùm audiret brutum, quod ad hoc usque tempus hominis loquelâ non fuerat usum, eâ non solùm utens facillimè, sed insuper de rebus adeò momentosis sermones confidenter serens. Hæc certè aliquam fraudis debebant injicere suspicionem. Respons. At hæc plenè ad Articulor. suprà allegator. sextum fuêre soluta; satisque erit, si addam, eundem moveri posse scrupulum circa Bileami cum Asina sua colloquium. Quando enim illa respondet; *Quid in te egi, quòd jam ter me percusseris?* Ille statim, insolenti adeo eventu nullatenus commotus, regerit; *quia mihi illusisti.* Is tamen magnus erat Propheta, longéque ac latè celeberrimus; quippè qui à Moabitarum Rege è locis tam dissitis advocaretur. Noveratque procul dubio bruta & loquendi & ratiocinandi facultate esse prorsus destituta; imò & in illorum genere Asinos omnium esse stupidissimos. Quid quòd & longè meliùs cognoscebat asinam, quâ ab ineunte juventute fuerat semper usus, quàm Serpentem Eva cognosceret, qui parum erat ipsi familiaris: eò quòd è manu creatoris recens Eva prodibat. Fieri igitur facilè potuit, ut, dum Eva audiret Serpentem secum colloquentem, in id non adverterit (uti nec advertit Balaamus, quando Asinæ suæ respondet) utrum ex seipso verba funderet, an verò non. Sed cætera ad Articul. 6. sæpius jam notatum videas.

Observat deinceps Vir Clariss. Tentationem Satanæ semper, nunquam autem Serpenti, in N. Testam. adscribi. Respons. Id quidem verissimum; quia nempe Novo Testam. peculiare est, ut ea revelet, quæ in Veteri erant velata: Indéque adeò tum Christus tum Apostoli *Paradisum* & *Arborem vitæ* significatione longè subli- Lucæ23:43. 2Cor. 12:4. Apocal.2:7. &c. miori usurpant, quàm Moses: ex his tamen nullatenus inferendum ea, quæ de *Paradiso* & *Arbore vitæ* apud Mosem leguntur, familiari & proprio sensu carere. Singulari enim attentione digna sunt hæc Jesu Christi verba, *Prudentes estote ut serpentes*, in iis quippe manifesta occurrit ad hunc Mosis locum allusio, *Serpens præ cæteris terræ animalibus prudens erat, aut versutus.* Jam autem ex his evidenter colligitur, Christum Mosis verba ad serpentem corporeum retulisse. Nullus siquidem usquam crediderit, sanctissimum hunc Redemptorem Diaboli versutiem nobis commendare, cùm mandat, *Ut simus serpentum ad instar prudentes*; Vel eundem quando subdit, *Ut simus non secus quàm columbæ simplices*, columbarum vocabulo Spiritum Sanctum significatum voluisse. Ab omnibus conceditur, utroque loco nativos serpentes, genuinasque columbas intendi.

Urget potissimùm hęc verba, *Semen mulieris serpentis caput conteret*, quæ, ait, Christum perspicuè respiciunt. Is autem serpentem nequaquam contrivit; sed morte sua eum plenè fregit, qui mortis tenebat imperium, nempe Diabolum. Jam verò si hæc verba ad Satanam, non autem ad corporeum serpentem, sint referenda; idem de reliquis statuendum contendit, inprimis de execratione illa, quæ Gen. 3:14,15. à Deo in Serpentem vibratur. Respons. Ad hęc respondeo duplicem esse execrationis hujus sensum, literalem unum, mysticum alterum; uti varii extant Psalmi, qui secundùm literam Davidi vel Salomoni, secundum mysterium autem J. Christo conveniunt: sicuti etiam quod de duobus Abrahami filiis, priore ex famula, posteriore ex ingenua prognatis, historicè narratur, allegoricè ad duo Legis & Evangelii fœdera transfertur; quorum prius in servitutem, posterius in libertatem gignit. Eodem planè modo in hoc maledicto literalis sensus Serpentem unicè spectat, sed allegoricus & mysticus in Satanam tendit. Alter est patentior, reconditior alter; ille exterior, hic interior; corticem prior, medullam posterior attingit. In priori hęrent Judæi, qui legem Mosis per appositum cordi velamen semper intuentur; sed in posteriorem penetrant genuini fideles, solaménque in eo quærunt.

Opponit quoque, nequaquam probabile esse, Deum affari voluisse Serpentem, ejus qui verba non posset intelligere. At, si quando Deus per prosopopæiam aliquam aut animata aut inanimata affatur, in iisdem illis exequitur ac pręstat, quæ exequenda & ab iis præstanda nuntiat & præcipit. Cùm dicit animalibus, *Crescite & multiplicamini*, iis ipsis verbis crescendi & multiplicandi vires illis impertitur. Christus ficum est allocutus, cùm ipsam execraretur; dixitque, *Ne deinceps fructus ullus ex te prodeat*; at eo momento ficus statim exaruit, Matth.21:19. Moses similiter Numer. 20: 8. Rupem; Josua Jos. 10: vers. 11. Solem; Propheta quidam 1 Reg. 13: vers. 2. Bethelis altare, sunt affati; sed eo affatu, qui ea posset operari, quæ nuntiat. Eadem prorsus ratione Deus aliquando animantibus, uti Corvis 1 Reg. 17: 4. Locustis 2 Paral. 7: 13.; Serpentibus Amos. 9: 3. Piscibus Jon. 2: 10; itemque rebus inanimis, veluti Cœlis Es. 45: 12.; Nubibus Job. 38: 11. Psalm. 78: 23. Es. 5: 8.; Tempori matutino Job. 38: 12; Ensi Amos. 9: 4. permulta mandat, quę tamen nullo modo percipiunt. Pari prorsus figura Serpenti ait; *Quandoquidem istud egeris*, hoc est, instrumentum Diabolo fueris in homine seducendo; ut scilicet ostendat, quanto odio prosequatur peccatum; cùm ejus vindictam in ea etiam diffundat, quæ illius fuêre tantùm organa, eáque cognitione omni destituta. In quibus nulla prorsus subest injustitia; quandoquidem ad hominem instituendum, salutarique metu à malo absterrendum mandentur. Eodem consilio Falsarii cum diplomatibus sigillisque suis ementitis de cruce suspendi; Venefici cum libris & characteribus magicis comburi; Belluę, cum iis, qui abusi sunt, Levitic. cap. 20. vers. 15. necari consuevêre. Eodem quoque Hacan cum pallio, argento & auro, quæ subtraxerat Jos. cap. 7. vers. 14. fuit exustus. Vide suprà Art. 7.

Instat, his vocibus, *Maledictus eris præ omnibus agrorum bestiis* (si modò ad Serpentem dirigantur) supponi cætera animantia ex rebellione nostra Numinis execrationem, leviorem quidem, unâ cum Serpente incurrisse; quæ tamen non satis vero consentanea videantur. Respons. Hæc ultro damus, iis innixi, quæ Rom. 8: vers. 10. ait Apostolus; *Creaturas vanitati esse obnoxias non ex proprio nutu, sed illius, qui fecit obnoxias.* At verò serpens, qui ad nostri seductionem Diabolo subserviit, speciali execratione est devotus. Quod autem Vir Doctiss. subjungit; Dei maledictum, si serpentem feriat, ad unicam serpentis speciem debere restringi; cùm Diabolus unius duntaxat ministerio, qualiscunque illa fuerit, sit usus; id ex iis

 quæ

quæ superiùs allata sunt, nimirum animalia quçvis diris hisce fuisse percussa, perspicuè refellitur: Si enim fuêre quævis; quanto magis, quę sub communi serpentis genere continentur; quippe quæ ad illius, qui ad malum est cooperatus, speciem & genium propiùs accedant.

Premit iterum, Incommoda, quæ anguium conditionem necessariò & naturaliter concomitentur, cujusmodi sunt, *Super ventrem repere, pulverem comedere*, hæc, inquam, execrabilem quandam reputari non posse Dei ultionem. Sed hisce ad Art. 8um suprà occurri. Hoc unum igitur adjiciam, quod, cùm ante peccatum serpens erecto capite, nullóque labore agiliter reperet; post peccatum & situs & gressus isthæc longè sint lentiora, longêque laboriosiora; ita ut sibimet ipsi sit gravis, nisuque magno terram everrat. Ex quo fit, ut cutis citò attrita identidem renovanda veniat, frequentique ejusdem attritu lapides excaventur. Invitus præterea pulverem edit, eumque aliis alimentis intermiscet, eò quòd in ventrem serpat. Quin &, cùm in aridioribus locis aliud omne desit pabulum, necesse est terrestri pulvere ac succo vescatur.

Ex superioribus porro sequitur, Serpentem & Mulierem cum suo utrumque semine sese reciprocè aversaturos. Et certè ex lapsu suo Eva ipsum semper est aversata; neque ullum occurrit animal nobis, qui sumus illius semen, odiosius; adeò ut vel solo illius aspectu exhorrescamus. Unde & Poëtæ nihil quicquam horribile fingunt, quin angues admisceant. Furiis & Gorgonibus serpentinos crines affingunt; Cerberò cani Tartareo serpentes pro pilis substituunt; Gigantibus illis, qui cœlos invadere sunt aggressi, anguina capita; Monstrosis istis Lamiis, quæ pueros vorare fabulantur, anguium caudas ascribunt. Si qui bella civilia foveant, eos ajunt ex serpentum dentibus progenitos. Hinc quoque Christus Scribas & Pharisæos progeniem viperarum ob hypocrisim appellat. Hinc David Psalm. 140. de Doëgo & similibus ait, *Eos linguas suas serpentum ad morem acuere; venenoque vipereo suffusa esse eorundem labia.* Uno verbo, ex veteri dicto, *Aliquid non secus quàm serpentem odisse; Cane pejus & angue aversari*, hæc odium notant prorsus implacabile. Vide Lib. Nostr. pag. 30. lin. 47. Jam autem si serpentes horremus, illi nos non minus aversantur. Mutua est utrinque antipathia; ita ut, quemadmodum serpentis venenum nobis est lethale; sic & hominis saliva serpenti lethifera habeatur. Ex quibus bellum hominem inter & serpentem viget indefinens ac æternum. Neque serpentes in eo aliis feris sunt similes. Hæ hominem non invadunt, quin fame urgenti premantur; illi contrà nullam nocendi occasionem prętermittunt, quin noceant; hominesque eo duntaxat proposito videntur mordere, ut mordeant, nullâ aliâ utilitate inde captatâ. Idque nôrunt optimè quotquot calidiores mundi plagas frequentârunt; in illis enim angues intra vias, vepreta, arenas, viarum orbitas, &c. solent latitare, ut prætereuntes quosque observent & mordeant. Quod & à Jacobo Genes. 49: 17. aliquatenus attingitur. Inde quoque factum, ut urbes integræ, cujusmodi Salamis in Græcia, Amyclæ in Italia, Draconum Insula in Ora Genuensi, aliàs à serpentibus fuerint omninò devastatæ.

Nihil non ergo Illi ad mutuam sui cladem molirentur: At frequentior eorundem inter se pugna ea est, quàm Propheta memorat; cùm nempe in occursu serpens hominem ad calcem apprehendit, eò quòd hæc pars sibi sit & vicinior, & ad morsum accommodatior; homo contra serpentis caput conatur elidere: quia nobilissima sit ejus pars, robustissima, & periculosissima, à qua etiam serpentis ejusdem cor quàm minimùm distet, utpote ad fauces fermè positum. Eamque ob rem quoties invaditur serpens, is partium cæterarum oppositione caput tueri conatur, naturali quodam instinctu intelligens ex ejus conservatione suam pendêre salutem. Quod aliquando Thebanis ab Epaminonda, (uti videre est apud Plutarchum, itemque Polyænum, Stratagem. lib. 2. cap. 3. Stratag. 15.) scitè monstratum.

Verùm, cùm Deus affatur serpentem; Diabolum quoque sub serpentis velo latentem, imò & Diabolum potiùs quàm serpentem, compellat. Si enim peccati instrumento pœnam, potiori jure Authori ipsi interminatur. Nec ullatenus probabile, ipsum serpenti supplicium aliquod, Diabolo verò nullum, inflixisse. Neque enim ea agendi ratione Justitiæ Divinæ fuisset satisfactum; neque humanum genus è Satanæ vinculis redemptum; neque demum ejusdem solatio satis à Benignissimo Numine consultum; siquidem eâ, quâ decuit, severitate injuria & damnum ipsi à Dæmone illata nequaquam essent vindicata. Necesse est igitur divina execratio atrocius quid contineat, ac, dum serpentem ferit, Satanam ipsum, qui ejus ministerio fuerat abusus, obterat; eaque omnia tum ipsa Maledictione, tum maximè hisce verbis, *Semen mulieris conteret caput serpentis*, includantur. Idque vel inde satis elucet, quòd Satanas *Serpens* & *Draco*, Christus verò *Germen* & *Semen* appellentur. Unde & Apost. Rom. 16: 20. manifestè ad hoc Oraculum alludens, piis & fidelibus pollicetur, *Deum pacis intra breve spatium Satanam sub eorum pedibus contriturum.* Indéque prisci Judæorum Doctores cum Paraphrasibus Chaldaicis idem illud ad Messiam referunt. Quid quod & indubitatum, Davidem Psalm 40. eódem spectâsse, dum Messiæ nomine sic loquitur; *Ecce venio, ut scriptum est de me in volumine*; hoc est, *in prima legis*, juxta divisionem à Judæis adhibitam, *Sectione*. At hæc aliorsum spectant; proinde satis sit.

FINIS.

AD

AD EUNDEM.

De linguæ cùm Chaldaicę tùm Syriacę pronuntiatione; Arabicæ utilitate, hujus diſcendæ modo, rebúſque quibuſdam Eccleſiaſticis.

Tranſlat.

Plurimas, Vir Clariſſime, ab aliquo tempore ex te accepi literas; quarum una, neſcio quo fato, in pulpito meo evanuit. In ea autem, quantum memini, varia à me quęris de Chaldaicę ac Syriacę linguę punctatione. Horum vix recordor; nullum tamen putem hodie inveniri poſſe, qui quæſitis illis plenè poſſit ſatisfacere; ſiquidem hæ linguæ jam interierint; earùmque uſus ante multa ſecula perierit penitus. Quòd ſi in terrarum orbe aliquis ſuperſit angulus, in quo etiamnum vigeant, longe à nobis diſtat; nec, ſi in eum nos conferremus locum, quiſquam certos facere poſſet, nullam à tot ſeculis in antiquam harum linguarum pronuntiationem irrepſiſſe mutationem; cùm maximè recentiores Hebræi à veteribus in Hebraici ſermonis pronuntiatione multum differant; ut ex nominibus huic linguæ propriis, ſi cum Antiquis Verſionibus conferantur, diſcimus. In quo tamen magnum minimè videatur intereſſe debere diſcrimen; cùm quædam in mundo ſemper fuerint Synagogæ, in quibus Moſes unoquoque lectus fuerit Sabbato. Et quamvis nullæ conſonis ſuppoſitæ fuiſſent vocales (uti certò ſcio nullas prorſus in libris ante Apoſtolorum tempora fuiſſe) à parentibus liberi pronuntiandi rationem facilè diſcebant: ſed in hoc orbe inferiori nihil datur ſtabile & immotum: idemque de Linguis, quod de Veſtibus, Ædificiis, Conſuetudinibus, Ceremoniis ſentiendum, &c. quæ ſingulis ſeculis variata ſunt, & ad mundi finem uſque variabuntur.

Multa renaſcentur, quæ nunc cecidere, cadentque,
Quæ nunc ſunt in honore, vocabula, ſi volet uſus;
Quem penes arbitrium eſt, & vis, & norma loquendi.

Itaque in his dubiis ſat eſt, Syriacum & Chaldaicum ſermonem pronuntiemus; quemadmodum Doctorum plærique illum hodie efferunt; nec multùm curandum, an, quam nunc uſurpamus, priſca ſit ejus pronuntiandi ratio; ni eam fuiſſe immutatam invicto quodam demonſtretur argumento: ut de Græcæ linguæ pronuntiatione à pluribus comprobatum.

Poſt hanc Tuam ad me Epiſtolam, quaſdam alias accepi; in quibus accuratam ſtudiorum tum Boüillonnerii, tum Petivillæi, reddebas mihi rationem, quæ eorum parentibus & cognatis gratiſſima fuit. Poſtremò tandem Tuæ 28ª. Novembris inſcriptæ, quibuſcum aderant digniſſimi Paſtoris Pioleti, 16ª., Decemb. datæ, ad Me heſterna die Januarii 13ª. pervenêre: illæ ſanè diu in itinere fuerunt detentæ, at ubi locorum, neſcio. Ex his Te Arabicæ linguæ operam navare intelligo; & gaudeo: illud quippe propoſitum tuum eſt digniſſimum ac utiliſſimum: in eo ſi perſeveres, hanc dialectum prę cæteris Linguæ Hebraicæ affinibus, plurimùm ad intelligentiam vocabulorum & locutionum in eadem Hebraica explicatu difficilium conferre experieris: quoniam plæraque, quæ in ea ſunt obſcura, ſunt itidem in Chaldaica, Syriaca, Æthiopica, &c. minimè verò in Arabica, utpote vivâ, & plurimos Arabicè conſcriptos libros excellentiſſimos nobis exhibente, qui quidquid in ea obſcuri perſpicuè aperiunt. Ut Exemplum ex Animalibus ſumam; nunquam ſanè noviſſem abſque Arabum ope, quinam Cameli בכרים nominentur; neque צבוע hyænam eſſe; א״ים θῶας; צ״ים feles agreſtes; יחמור hanc Cervorum vel Caprearum ſpeciem, quam Græci hodierni ἀνθόλοψ; ראם non Monocerotem, (ut vulgò creditur,) ſed capream candidam bicornem, Arabię peculiarem; חלד talpam, non muſtelam; צב crocodilum terreſtrem, non bufonem, vel teſtudinem; קורא Gallinaginem, non perdicem; א״ה æſalonem; תחמס ſtruthionem marem, uti Chald. נעמא & Hebr. יענה ſtruthionem fœminam; רחם ſpeciem vulturis; קפוז non avem, ſed ſerpentem, Latinè *Jaculus* dictum, & Græcè ἀκοντίας; דר Unionem; חלזון limacem; & עלוקה τὸ εἱμαρμένον fatum, non ſanguiſugam, ut volunt Interpretes. In libro meo de Animalibus decies plura reperies vocabula, quæ Arabum auxilio explico; quæque Interpretes, dum abſurdè vertunt, riſui Textum Originalem exponunt. Nonne mirêris Doctos ad hodiernum uſque diem hoc rariſſimè adhibuiſſe ſtudium, ad hoc ut in Hebraicæ Linguæ obſtruſa penetrarent.

Mitto, quem expetis, Alcorani *Joſephum*; nequeo autem Grammatices Theſaurum, ab Erpenio promiſſum, ſiquidem ille promiſſis nequaquam ſteterit. Nullus eſt Arabicus liber, qui legendi ſine vocalibus rationem doceat, ad iſtud facillimum iis, qui Arabicum Sermonem vel mediocriter callent; hujus quippe regulæ ſunt Hebraicis multò ſtabiliores. Nulla quoque extat de literarum Hebraicarum in Arabicas permutatione. Quædam tamen poteris diſcere ex Schindleri Pentaglotto. Ille non erat admodum in Arabica lingua peritus; at quæ callebat ea optimè tenebat. Is Arabica vocabula, ut & Chaldaica, Syriaca, &c. laudabili conatu ad Hebraica revocavit. Golii Lexicon eſt maximè methodicum, & Theologis multò utilius foret, ſi Vir ille de cætero linguę Hebręę peritus, in ea fuiſſet ſubactior. Plura procul dubio Lexico ſuo inſeruiſſet vocabula, ni timuiſſet, ne Volumen nimis excreſceret. Tibi ergo cum Golio habendus Giggeji Arabicæ linguę Theſaurus, Mediolani anno 1632. quatuor vol. fol. ſumptibus Cardinalis Borromęi excuſus. Is cùm primùm in lucem editus eſt, viginti duobus mihi conſtitit nummis; at deinceps multò minori pretio fuit diſtractus: nec dubito, quin Goliani Lexici editione valde imminutum fuerit ejuſdem pretium. Quoad Raphelengii Lexicon, quandoquidem iſte homo pauca legerat, Grammaticeſque omninò rudis literas radicales à ſervilibus diſtinguere non noverat; nulla ejus propriè habenda ratio. Dum Alcoranum eleganti etiam charactere cum verſione & notis excuſum petis, Chimęram poſtulas. Ejus aggredi impreſſionem cùm Leydę, tum in Anglia, nonnulli aliquando voluêrunt; quidam è Noſtris moroſi homines opus interverterunt.

runt, quibus rationibus permoti, nescio. Neminem enim seducere valeat liber iste; quandoquidem nihil eo stolidius. Jam Latinâ Gallicâ & Italicâ linguâ prostat editus, quidni poterat etiam Arabicâ, quam callent pauci, iique plebe seductu difficiliores, excudi. Pauca illa, quæ Arabico idiomate conscripta legi, si exceperis duas Suratas ab Erpenio in lucem editas, continentur Manuscripto ad Prætorem Urbis hujus primarium pertinente, nec non aliis tredecim, quæ Sueciæ Regina in sua habebat Bibliotheca; quorum ne unum quidem ab ea expetere unquam sum ausus, hujusce verò meæ timiditatis me postea sæpiùs pœnituit. Nam omnes in universum excellentiores Arabum libri perpetuò ad Alcoranum alludunt, qui in stylo est tantò tersior, quantò in doctrina impurior ac absurdior.

Lis à Bajocensi Episcopo septendecim è nostris in ejus Diocœsi stantibus templis intentata stat adhuc sub judice. Rationes nostras duobus Apologeticis crassiusculis exposueramus Summo in hac Provincia Rerum Juridicarum ac Politicarum Præfecto, viro optimo, à quo judicium æquum in omnibus ferè expectare poteramus, quoniam evidentissimæ & optimæ erant rationes nostræ, adversariorum contrà absurdæ quàm maximè: at cùm vir ille maximus & moderatissimus jam jam esset litem hanc dijudicaturus, nobis fuit ademptus, Lugdunumque missus, in cognati mei, generosissimi Champignæi, locum, qui in Rhodani aquis periit, sufficiendus: in ejus verò præfecturam substitutus Amplissim. Chamillardus, primùm generalis Advocatus in Magno Regis Concilio, deinceps autem Procurator Generalis in judiciali Collegio adversus Magnific. Fouquetum instituto. Is ante biduum duntaxat huc advenit, moxque de jure nostro, si modò auscultare velit, de novo est informandus. Deum, vestra vobis servet privilegia, suaque in Te Academiamque vestram liberalissimè effundat beneficia, humillimè rogo. Aliquod nancisci curabo momentum, quo Celeberrimo Gausseno de Thesibus, quas ante duos ferè annos ad me transmisit, gratias agam. Sum ex animo

Tui obsequentissimus, &c.

Dat. Cadomi 14. Jan.
An. 1666.

BOCHARTUS.

EXIMIO VIRO
ISAACO VOSSIO,
Sueciæ Reginæ Consiliario,
SAMUEL BOCHARTUS
S. P. D.

Serenissimæ hujus Principis Humanitas, Eruditio, Bibliotheca, &c. deprædicantur.

Quàm verè dixeras (Vir Doctissime) Serenissima vestra Principe nihil esse humanius, quæ nullâ Majestatis suæ, nullâ tenuitatis meæ ratione habitâ, literis meis statim respondit, quomodo privati fecerint; & regni curis ad tempus in mei gratiam posthabitis, αὐτοχειρὶ rescribere non dedignata est, idque iis verbis, quæ ipsa comitas dictâsse videtur atque exarâsse. Sacras ego literas quamprimum accepi legi centies, & feci longas sæpe legendo breves, tam inusitatæ benignitatis sensu totus exultans & raptus in admirationem: mox huic impar gaudio cum amicis communicavi, per quos re divulgata, ad me accurrêrunt plurimi, nonnulli etiam primi ordinis, has inspecturi: in iis illustris Comes nostræ urbis Gubernator. Omnes miraculi instar habent Reginam Serenissimam in tanta negotiorum mole linguæ nostræ peritiam potuisse tantam adipisci: maximè cùm præter vernaculas Nostram & Suam, Græcam etiam & Latinam & Germanicam & Italicam & Hispanicam æquè callere audiatur: nec in verborum cortice ita hæsisse, ut non etiam in scientiarum intima penetrarit. Itaque de re tanta cupiunt pleniùs edoceri, atque ea scire, quæ vel ex tua didici, vel ex aliorum relatione. Et colloquia nostra ferè desinunt in hæc ἐπιφωνήματα, O terque quaterque beatam Heroïnam illam, in qua tot bona liberali manu non effudit Deus, sed profudit: & beatam illam gentem, cui Dei nutu Regina talis obtigit: & fœlices nimiùm Suecos sua si bona nôrint. Fœliciores tamen illos, qui perpetuo fruuntur Reginæ tam sapientis colloquio & consortio. Atque hujusmodi dialogis ea, quâ pridem æstuabam, illius videndæ libido magis ac magis accenditur. Quam tamen explere non potero, donec opus, quod paro, perduxero ad umbilicum. Et illud quidem in dies summo conatu promoveo, lentiùs tamen, quia properanti remoram injiciunt quotidianæ occupationes, quibus propemodum obruor. Spero tamen omninò fore, ut ultimam ei manum imponam, antequam desæviat hyems, quæ, vel si nihil aliud esset, retineret hîc invitum. Nec enim amici suaderent, ut anni tempestate tam adversa Boream versùs tam longum iter susciperem, meque adeo stultitiæ hac in parte grues & ciconiæ exemplo suo coarguerent. Quandocunque proficiscar, si mea vota secundet Deus, nihil aliud præ me feram, quàm quod res erit; eò nimirum me contendere, ut Reginam tanti nominis hisce oculis intueri mihi liceat, propiúsque mirari. De cætero, ut sedetur perniciosa illa lis, de qua Tu agis

agis, ſummis exopto votis, atque in ea componenda vitam etiam inpenderim libens. Verum enimvero cùm hoc ſit facinus majoris abollæ, neque noſtrarum virium, vanus eſſem, ſi me profiterer ad iter accingi eo animo: & mihi jure merito vulgatum illud objiceretur,

Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?

Riſumque deberem omnibus, cùm re non infecta modò, ſed fortaſſe nequidem attentatâ, redirem ad meos. Quin cùm abſque Regis noſtri venia mihi non liceat è regno egredi, adverſarii, qui inter nos diſſidium volunt & pro viribus etiam alunt, per clancularias molitiones meo itineri ſe opponerent, ſi quid tale ſuſpicarentur. Itaque tam meâ quàm veſtrâ intereſt, ut ne quid tale profitear. Quòd à cholico morbo Magnus Salmaſius convaluerit plurimum lætor, & fauſta omnia illi comprecor. Benè eſt quòd Bibliotheca veſtra, quâ vix jam ulla eſt opulentior, etiam ex Oriente, quod unum deerat, congeſtas habet opes: & laudabile imprimis Magnæ Reginæ ſtudium, quæ nullis parcit ſumptibus, ut rempublicam literariam omni ex parte promoveat: neque ad pompam congerit libros, ut Ægypti & Phrygiæ reges, ſed in ſuos & ſuorum uſus. Accepiſti, credo, literas meas, quas ante duos ferè menſes ad te curavit Wiquefordius noſter cum D. de Petiville poëmatiolo, cui titulus Reginæ Στεφάνωσις. At quo fato perierit Dni. de Brieux Pſalmus Reginæ inſcriptus, & jam ante annum miſſus, non ſatis ſcio. Domin. Sarrau, qui acceperat, ait ſe tradidiſſe D. Wiquefortio, quia tum aberat Sueciæ Legatus. Etiamſi pro certo habeam, Reginam ad me ſcripſiſſe propria manu, atque id mihi videar deprehendiſſe per notas quaſdam ἀνενδοιάϛως, tamen, quia hic nonnulli dubitant, rogo te ut ſcribas quod res eſt. Primos duos Marmolii tui tomos pridem ad me miſit D. Wiquefortius. De iis quid fieri velis ſi placet ſcribes. Reginæ expreſſam imaginem, quam ſolemnibus verbis promiſiſti, ut mittas expecto in dies. Rogo te atque obteſtor, Vir eximie, ut ne hujus promiſſi ſis immemor. Utriuſque parentis effigies ſatis accuratas, ut quidem ajunt, jam ante multos annos habui inter cimelia. Iſta ſi acceſſerit, Perſarum Rege me credam beatiorem. Et toti urbi gratum feceris, in qua paulo honeſtioris ſortis ferè nullus eſt, qui non id mecum impenſè expetat. Pictoris induſtriam Bidalli noſtri operâ quavis mercede penſabo. Clariſſ. D. Heinſium ut meo nomine plurimùm ſalutes rogo. Vale, Vir Doctiſſime, atque idem Humaniſſime. *Cadomo* IV. *Cal. Decemb.* CIↃ DC L.

Holmiam tranſmiſſa, quum eò à Regina fuiſſet advocatus.

CLARISSIMO ISAACO VOSSIO Salutem BOCHARTUS.

Verſionis Syriacæ novitas, Characterum Samaritanorum cum Græcis affinitas, Onkeloſi ævum, Samarit. linguæ cum Chaldæa cognatio, Diluvii univerſalitas, &c. aſſeruntur.

Tranſlatio.

Tuus tandem Vicius, vel Ficius, Nobiliſſimi Brieuxii Nepos, nudiuſtertius huc cum ſarcinula, quam ſollicitè adeò expectâram, advênit. Eorum, quę mittebas, nihil deerat. Celeberrimo Bigotio tum Manuſcripta ſua, tum quę deſtinâſti Exemplaria, per proximum Tabellarium tranſmittam. Theſes penes ſe retinuit Brieuxius, &c. Id ſatis præſenſeram, Adverſarium tuum facilem & amplam reprehenſionis materiem Tibi oblaturum; vulgareque dictum bella ſua agendi ratione mirificè probavit, Meliores quaſque cauſas patronorum imperitiâ vitiari. Eſt certè, quod quis putet, illum pretio à Te conductum, ſuam ut cauſam prodat. Nunquam in tam exiguo ſcripto tam magnam ineptiarum congeriem deprehenderam; cùm contrà in Tuo cùm rationes tum proponendi modus me ſic afficiant; ut, quanquam, quæ ex te prodière, maximi ſemper fecerim, judicem tamen Te in hoc exiguo Scripto Teipſum ſuperâſſe. Si in Adverſ. vel tantillum judicii aut pudoris emicaret, cuſtodibus committendus foret, ne ideò, quòd tam malè habeatur, furore quodam actus Lycambum imitetur. Sed eum huic prorſus ſimilem arbitror, de quo Salomon Proverb. 23: 35. *Ictibus eſt penitus contuſus, non ſentit tamen.* Si rurſus prælum ſubeat Libellus tuus, nonnulla optârim adjicere de Verſionis Syriacæ novitate, quam recentiores Syri ab ipſa Hirami ætate, ejuſque rogatu inchoatam pertendunt. Quod quidem validiſſimis rationibus in Prolegom. Polyglottorum Londinenſium habetur confutatum; potiſſimam tamen omisêre; hanc ſcilicet, quod Græcis vocibus tota ſit interſperſa. Cùm paucos duntaxat, & fortuitò quidem, ejus locos luſtrârim, pauca tantùm poſſum hujuſce novitatis afferre exempla; ſufficient tamen ad cujuſque convictionem. Geneſ. 1: 12. alibique paſſim, ܠܓܢܣܗ pro κατὰ γένος. Geneſ. 3: 7. ܦܪܝܙܘܡܐ pro περίζωμα: v. 21. ܟܘܬܝܢܝܬܐ pro χιτῶνας: v. 24. ܐܟܪܟ pro ἐχαράκωσε, *vallavit*, Cap. 4. v. 21. ܩܝܬܪܐ pro κιθάρα. Cap. 6. v. 14. ܩܒܘܬܐ pro κιβωτὸς, *arca*. Cap. 37: 25. & 43: 11. ܪܗܛܝܢܐ pro ῥητίνη. Exod. 25: 5. *Pelles arietum.* ܕܐܣܦܢܝܩܐ *quæ Hiſpanicæ*, id eſt, rubræ. Plin. l. 9. cap. 41. *Coccum Galatiæ, rubens granum, aut circa Emeritam Luſitaniæ, in maxima laude eſt.* Et lib. 22. cap. 2. . . . . . . *Luſitaniæ granis, coccum Imperatoriis dicatum paludamentis.* Martial. Lib. 4. Epig. 28.

Hiſpanáſque, Tyriáſque, coccináſque.

Virgil. Æneid. 9.

- - - *Ferrugine clarus Ibera.*

Quod alii referunt ad Iberiam prope Pontum: Exod. 28: 19. ܟܪܟܕܢܐ χαρχηδόνιος, Deuter.

25: ÿ. 13. ܒܡܪܣܘܦܝܢ, *ἐν τῷ μαρσίππῳ σου.* Psalm. 45: ÿ. 9. ܩܣܝܐ ܘܣܛܩܛܐ, *κασία καὶ σακτή.* Psalm. 58: ÿ. 5. ܐܣܦܣ, *ἀσπίς.* Psalm. 107: ÿ. 30. ܠܠܡܐܢܐ *ἐπὶ λιμένα.* Fuller. Miſcellan. lib. 4. cap. 17. probat Matth. 27: ÿ. 65. vocem ܩܣܛܘܢܪܐ eſſe *Quæſtionarium*; quod vox infimæ eſt Latinitatis. Quod ea ſpectat, quæ ſibi ex Interpretibus Æthiop. pollicetur, audacter potes illi affirmare, Verſiones Veter. Teſt. Pentateuchi, præſertim ab iis adornatas, è Græca Verſione plenè, ex Hebræo Contextu nequaquam, eſſe tranſſumptas. Româ mihi Exemplaria quædam fuerunt delata, quibus quod ajo evidenter probatur.

Ad oſtendendum porro Arabes quoſdam Abel per Elif ſcribere vide Giggejum pag. 15. תאבל אדם *Adam ab Eva abſtinuit ob Abelis necem*, quaſi quis diceret, *Abelizavit Adam.* Idem invenio apud Vahebum, Hiſtoriographum Arabem, à Damire citatum. Sed cave, ne hoc renunties; me enim detegeres.

In Polyglottorum Anglican. Proleg. Bezæ Epiſtolam reperies, quâ Veterum ſuum Vet. Teſt. Codicem Cantabrigienſi Academiæ donat. Delirat certè Adverſarius tuus, cùm ad Arab. דגלה eas refert ſignificationes, quas Joſephus Hebraico vocabulo Tigris attribuit. Giggejum vel Golium aſſume, ibique quæras דגל; deprehendéſque continuo nihil eſſe alienius.

Quàm abſurdum, aſſerere Characteres Hebreos & Samaritanos eſſe ſimiles; nihil occurrit diſſimilius. Nedum aliqua interſit affinitas; Samaritani ad Græcos aliquatenus accedunt, vel potiùs Græci ad Samaritanos; ex quo arguitur, Characteres illos Samaritanos eos ipſos eſſe, qui Cadmi temporibus in Phœnicia uſurpabantur.

Niſi in Mela Tuo, (aliquâ forſan *τῆς ἀνθόλκης ἀμετρίᾳ*) in Eorum partes abiiſſes, qui nullos in Africa urſos inveniri contendunt, Eum falsè potuiſſes perſtringere in eo, quod aſſerit, neque urſos neque vulpes in Africa reperiri. Herodotus enim lib. 4. cap. 191. urſos apud Afros aratores ſtatuit: Strabóque Geogr. lib. 17. de Mauris ait, *τὰς τῶν ἄρκτων δορὰς ἀμπέχονται, καὶ ἐγκοιμῶνται.* Solin. quoque *Numidici urſi cæteris præſtant.* His accedit Æthiopiæ Rex, cùm apud Munſterum Epiſtolâ Hebraicâ Romano Pontifici inſcriptâ dicit, Urſos albos in regionibus ſuis naſci. Nulla igitur datur ratio propter quam apud Poëtas loci illi, in quibus urſorum Afrorum ſit mentio, de Leonibus explicentur. Itaque apud Virgilium, Æneid. 5.

---- Et pelles Lybiſtidis urſæ.

Apud Juvenalem, Satyr. 4.

---- Cominus urſos
Figebat Numidas:

Quos & Scholiaſtes pro genuinis urſis habet. Itemque apud Martialem Epigram. lib. 1. Epigr. 105.

Quod frænis Libyci domantur urſi.

Loci illi omnes de genuinis urſis intelligendi ſunt.

Quod vulpes attinet, Ariſt. Hiſt. lib. 8. cap. 28. de Ægyptiis vulpeculis loquitur: Heſychius, *Βασσαρὶς, ἀλώπηξ καὶ βασσάτη,* (malim *βασσάρη*) *παρὰ Κυρηναίοις; Βασσάρεια, τὰ ἀλωπέκεια οἱ Λίβυες λέγουσι.* Herodotus quoque lib. 4. cap. 192. inter alia animalia *Βασσαρίας* apud paſtorales Libyes reponit, hoc eſt ex Etymologo vulpes. Quin & Ægyptii etiamnum vulpes appellant *βάσσαρ*, vel *βασσαρίας* apud Kircher. Diction. Copt. pag. 164.

Neſcio, an quiſquam probaturus ſit, quæ de Onkeloſi novitate ais. Doctis ludibrium debet Adverſarius tuus, cùm longè Chriſto antiquiorem pertendit; receptiſſima tamen eſt opinio, ipſum vel ſub primi ſeculi, vel ad ſecundi initium, ſcripſiſſe; neque ulla mihi occurrit ratio idonea, quâ illud vocetur in dubium. Ea de re Cappell. Crit. lib. 5. cap. 1; Buxtorf. Biblioth. Rabbin; præ cæteris Chriſtoph. Helvicum, Gieſſæ anno 1621. editum, qui ex profeſſo de Paraphraſ. Chaldaicis ſcripſit: Schikardum itidem: qui argumentum illud accuratè eſt perſecutus.

Ad caput 1. pag. 3. linguam Hebræam & Samariticam eandem eſſe perhibes; at duæ ſunt linguæ longè diſſimiles: Samaritanáque ad Chaldaicam & Syriacam multò propiùs, quàm ad Hebraicam, accedit. Revera quidem ſi Samaritani linguâ plenè Hebræâ uſi fuiſſent, Moſis Pentateuchum in Samariticum idioma nequaquam, uti fecerunt, tranſtuliſſent. Extant in Majoribus Bibliis & Contextus Moſis Hebræus Samaritanis characteribus exaratus, & Tranſlatio Ejuſdem Samaritana ad latus aſcripta; ſed hæc ab Hebreo Contextu longè, à lingua verò Chaldaica parum omnino differt.

De locorum Diluvii, ejuſque latitudinis, mentionem facientium interpretatione conſulis, ut Viri Clariſſ. Dalæus, Amyraldus, Egóque audiamur; nos tres unum idemque ſentire puto, tuam ſcilicet opinionem variis quidem difficultatibus expediendis videri poſſe accommodatiorem; noſtram tamen Scripturæ S. eſſe congruentiorem. Quandoquidem jam tum ex Hebræorum calculo mundus pluſquam ſexdecim ſecula; ex Te verò, qui Septuaginta Interpretes ſequeris, multò diutiùs duraverit plurimis quaquaverſus gentibus etiam tum poterat eſſe inhabitatus. Cùm enim hominum vita temporibus illis longè diuturnior eſſet, quàm poſterioribus ſeculis, multo plures procreabant liberos; quos neque tam citò mors eripiebat. Probabile quoque admodum animalia longè latéque fuiſſe tum propagata; forſanque ad extremas uſque Continentis noſtri oras devenerant. His poſitis, neceſſe fuit ad minimum, ut aquarum illuvies Europam totam, Aſiam, atque Africam inundârit; quo carnem quamlibet, in qua eſſet vitæ ſpiritus, ſive reptilia forent, ſive beſtiæ, ſive aves, extingueret omnino; uti Geneſ. 6: 7, 17. extinxiſſe perhibetur. Jam autem, ſi hæc lata & magna terreſtris Orbis portio ſubmerſa fuit aquis ſupra altiores quoſcunque montes ad cubitos 15. extantibus; quidni idem in altero hemiſphærio factum concedamus? Cùm ea ſit aquarum proprietas ut, quoties nihil obſtat, terram circumeant. Si quis ſupponat eas in altera terræ parte fuiſſe ita altas, interea tamen inferiorem & oppoſitam manſiſſe prorſus aridam, is ſecundum aliquod inducit miraculum; iſtud nempè, quod potentiſſima Dei manu aquæ eædem in ſuperiori hemiſphærio circumquaque coercerentur, ne ſecundùm inſitam ſibi virtutem univerſo telluris orbi circumfunderentur. Adhæc Noachus ipſe, cui Diluvium ante viginti & centum annos fuerat prænuntiatum, in ea facilè potuiſſet ſecedere loca, quæ Diluvio non erant obruenda; neque neceſſe ipſi fuiſſet Arcam, vaſtam illam molem, tanto labore fabricare. Denique, quanquam Scriptura S. hyperbolis ſæpè utatur; ſæpiùs tamen voces propria & nativa ſignificatione uſurpat; neque hæ tropicè ſumendæ ſunt, quando poſſunt propriè. Quicquid ſit, non poſſum quin id privatim moneam, Tibi, cùm in Belgio ſis verſaturus, metuendum admodum,

ne

ne multorum incurras odium; si in quæstionibus hisce Theologorum Extraneorum judicio acquiescas, nullam autem populariorum tuorum, qui in Academiis Belgicis florent, habeas rationem: si enim hi advertant, se ita à te contemni, minùs profectò in te erunt affecti. Quod me privatim spectat, etsi eas laudes, quas in me ultra modum effundis, amicitiæ erga me Tuæ monumenta putem; Te tamen aliud quid intendisse existimem, istud nempe, ureres quodammodo adversarium, eum ipsum extollendo, quem omni modo conatus est deprimere.

Cęterum isthæc secunda est epistola, quam ad te intra quindecim adhinc dies scribo, quo certiorem Te faciam, Me Operis Mei partem mediam descripsisse; lubenterque eandem illam ad Te transmissurum; quoties volueris; vel potiùs, dabitur opportunitas; si spondeas, uti antea fecisti, non defuturum Typothetam, qui typis mandet. Verum quandoquidem de tribus loquaris, exinde conjicio nullum adesse certum & determinatum. Cùm ergo eo me gratificari non graveris; horum trium unum aliquem eligas, cum quo sic paciscaris, ut Typographus ipse, & pacti conditiones certæ sint & mihi perspectę. Alias nullas exigo, quàm ut sat multa mihi concedant Operis exemplaria, quæ amicis meis benè multis largiar. Quisquis porro hancce editionem suscipiet, spero, Deo adjuvante, nihil inde rebus suis decessurum. Quandoquidem Typothetæ officio non fungor, in Phalegi impressione quater plus impendi, quàm fecisset Typothetarum ullus; siquidem magnis sumptibus in eam unam rem parandi mihi fuerunt typi, opifices permulti è longinquis locis advocandi, adversùs importunos quosdam homines, qui negotium facessebant, litigandum; tum Operis exemplaria, quácunque datum, transmittenda; unde & multa mihi periêre; nihil tamen inde rebus meis fuit detritum: etsi tum parum essem notus, multaque ignorarem, quæ ab eo tempore didici. Ut tandem absolvam; digneris, quæso, rescribere quàm primùm; an pactum cum quoquam feceris, & quale; eóque magis ac magis tibi addictissimum addices

Cadomo Hagam transmissum
Jul. 10. ann. Chr. 1659.

BOCHARTUM.

EIDEM.

Asseritur iterum Versionis Syriacæ novitas.

Translatio.

SUccurrit etiam nova hæc, Vir Clarissime, ad Versionum Syriacarum novitatem probandam ratio, superioribus aliis addenda. Nôsti ἐπίσημος, παράσημος, & ἄσημος inter Vetustiores Græcos fuisse metallorum, quibus in monetam utebantur, epitheta, prout metalla illa vel benè, vel malè, vel neutiquam erant signata. Sed inter Recentiores ἄσημον, ἀσήμιον, ἄσιμον pro argento usurpatur. Ptolemęus lib. 7. cap. 7. τῆς δὲ ἀργυρᾶς χώρας, ἐν ᾗ πλεῖςα λέγεται εἶναι μέταλλα ἀσήμȣ: *In qua plures esse feruntur argenti fodinæ.* Euseb. lib. 1. Hist. de Abgaro Edessæ Rege Apostolóque Thaddæo verba faciens; προσέταξε δοθῆναι αὐτῷ χυσὸν καὶ ἄσημον: *Ipsi dari jussit aurum & argentum.* Cedrenus de Numa. Ἀσσάρια δὲ ἀπὸ ἀσημίȣ καὶ χαλκȣ͂ πεποιημένα πρῶτος Ῥωμαίοις ἐχαρίσατο; id est, *Nummos argenteos & æreos.* Inter Heraclii spolia de Persis reportata Idem quoque ἄσημον ὁλοσηρικά τε ἱμάτια reponit, *Argentum & vestes holosericas.* Sic etiam in Antholog. lib. 2. cap. 49. Epigramm. 25. ignotus quidam Poëta avarum irridens, qui, ut magnificentiam suam ostentaret, argenteis lancibus mensam instruebat, sed prorsus vacuis; vactias ejusmodi lances κȣ͂φον ἄσημον, *argentum leve* appellat. Scribunt alii ἄσιμον; Hesychius ἄσιμος, ἄργυρος; & Recentiores ἀσίμιν quoque scribunt. Hincque Epiphanius Hagiopolita ab Allatio editus, in Syriæ descriptione, pag. 49, de quodam in Urbe Sancta Sacello ait; ἐςὶ δὲ ὡς χαλίκον πράσινον ἐνδεδυμένον ἀσίμιν: *Est verò* poculum istud *sacrum quid subviride, argento circunvestitum.* Inde Glossę Gręco-barbaræ, ἀργυρέα, ἀργυρῆ, ἀσιμένη. Vide plura in Lexico Meursii Græco-barb. ad voces ΑΣΗΜΙΝ, & ΑΣΗΜΙΚΟ. Inde igitur factum, ut Syrus & Chaldæus Paraphrastæ argentum סאמא *Sama*, & סימא appellent. Exempla reperies in Syro Paraph. ad Genes. cap. 12: 2. item 13: 7. Psalm. 12: 7. Itemque 68: 31. Actor. 3: 6. &c. In Chaldęo verò prostant ubique obvia. Notandum porro hęc duntaxat observari, in Jobi, Psalm. & Proverb. Paraphrasibus, quę aliis sunt recentiores. Cùm itaque hę duę voces à Gręcis sint desumptę, ab eo demum tempore desumptę fuerunt, quo inter Gręcos usurpari cœperunt. Neque earum ullum inter eos reperio vestigium ante Ptolemęi ętatem, qui sub Marco Aurelio ad ann. Christ. 160. scripsit. Ex quo fit, ut eędem illę voces in Lexicis purè Gręcis nusquam occurrant. Si quis autem pertendat eas Ptolemęo antiquiores esse, id probet necesse est; in quo sanè desudabit. Sum ex animo tuus, &c.

Cadomo Hagam præscriptum
Julii 15. ann. Chr. 1659.

BOCHARTUS.

Moſis Geneſ. 11. ℣. 26. & 32. cum D. Stephano Act. 7, 4. circa Tharæ annos & Abrahami è Charane egreſſum conciliatio.

Tranſlatio.

Tharam annos vixiſſe 70. legitur Geneſ. 11: 25. tumque Abrahamum, Nachorem, ac Haranum genuiſſe: verſu verò 32. Tharæ annos 205. fuiſſe. Ex his locis conſtat Tharam annum 145. agere, quando Abrahamus ab eo ſeceſſit; illumque poſtea annos 60. vixiſſe. Si enim 70. Tharæ annis Abrahami ex Charane diſcedentis annos 75. quos erat tum aſſecutus, adjicias, 145. ann. efficies; qui revera ſunt præcisè anni, quos ſub diſceſſum illum Thara obtinebat. His autem 60. rurſus ſunt adjiciendi, ut ad 205. quo mortuus eſt, accedatur. Jam verò hæc cum iis, quæ leguntur Act. 7: 4. ubi D. Stephanus ait, *Deum poſt mortem Tharæ ex Charan Abrahamum eduxiſſe*, conſiſtere nequeunt. Quî enim jam defunctus erat Thara, ſi præterea ann. 60. fuerit ſuperſtes; uti ex Moſe conſtat? Hoc eſt adeò intricatum, ut Scaliger omnium ævi ſui Chronologorum facilè princeps, expedire non valuerit, Eliæque venturo ſolvendum reliquerit.

Quidam tamen aliquam difficultati lucem affundere ſunt conati; eámque in rem Abrahamo duplicem affinxêre ortum; Naturalem unum, anno Tharæ 70. Spiritualem alterum, qui fuerit ejus ad Deum converſio, ann. ejuſdem Tharæ 130. huncque poſteriorem Stephanum notâſſe volunt; Moſemque Abrahami annos ab eodem computare cœpiſſe; iis omiſſis, qui vocationem ejus anteceſſêre.

Alii duo mortis genera Tharæ adſcripſêre; naturale unum anno ætatis ejuſdem 205. ſpirituale alterum annis 60. naturali anterius; quod ultimum ejus Apoſtaſiam dicunt. Fingunt enim Iſti Tharam ad Deum converſum, apoſtatam dein & idololatram evaſiſſe. Quibus præſtratis de morte ſpirituali, ſeu apoſtaſia, Stephanum loqui pertendunt.

Sunt quoque, qui putent hæcce Moſis verba (Thara annos 70. aſſecutus genuit Abrah. Nac. & Haran) trium filiorum uno eodemque anno nativitatem nequaquam importare, ſatiſque eſſe, ſi modò unus è tribus ſit eo tempore genitus; neve autem Abrahamus primogenitus cenſeatur ex eo quòd inibi primus ordine collocatur, regerunt illi natu minores ſæpiſſimè in Scriptura primum occupare locum, ſi natu majoribus virtute antecellant vel dignitate, &c.

Neque verò Petavio in hac difficultate explicanda res feliciùs ſucceſſit. Ille enim geminum Abrahami ex Charane egreſſum finxit: 1. poſt ſuam à Deo vocationem, 2. poſt Tharæ mortem; quò rediiſſe ſupponit, ut patri morienti adeſſet, vel obtingentem hæreditatis paternæ ſortem ſuſciperet. De ultimo autem exitu Stephanum loqui arbitratur. Sed hæc nullo ſuffulta ſunt fundamento; cum Scriptura itus hos ac reditus ſileat, quamvis ne minimos quidem alios prætereat.

Cùm itaque hæ 4. opiniones ob multas rationes, quæ propter prolixitatem in hunc locum non poſſunt conferri, alienæ ſint; id ad quæſtionis propoſitæ enucleationem ſolùm dicam; Omnes ferè originales textus, verſionéſque, quotquot extant, antiquas & novas tradere, Tharam 205. annos vixiſſe. Sunt duntaxat exemplaria quædam Hebræa apud Samaritanos, Samaritanáque Eorum Verſio, quæ habeant Tharam 145. ann. tantùm vixiſſe; quod & Euſebius ad pag. 10. Chronicorum Græcorum Noviſſimæ Editionis accuratè obſervavit. Κατὰ δὲ, ait, τὸ Σαμαρεικὸν Ἑβραικὸν Θαῤῥα, γενόμενος ἐτῶν ō, γεννᾷ τὸν Ἀβραὰμ, καὶ ἐπέζησεν ἔτη ōε, μέχρις ōε ἔτους Ἀβραὰμ: *Juxta Samaritanorum Exemplar Hebraicum Thara anno ætatis 70. genuit Abrahamum, annoſque 75. ſupervixit uſque ad Abrahami 75.*

Samaritanorum ergo Verſioni, Exemplaribuſque Pentateuchi, quæ penes eos ſunt, inhærendum, quum inibi res inveniatur disertè expedita: Moſis autem verbis ſenſus, quem ſuſcipere non poſſunt, minimè eſt affingendus. Cæterùm non eſt mirabile, ſi quædam in Scripturæ menda, aut, ſi mavis, corruptiones, in ipſo etiam Textu Hebræo reperiantur: nam inter Scribarum ignarorum manus diutiſſimè verſatus eſt, qui in multis, in numeris & cifris potiſſimùm, errârunt, uti vel ex hoc uno loco probabile admodum, in quo veriſimile eſt numerum 40um. litterâ מ *mem* fuiſſe notatum, productâ autem per Scribarum inſcitiam lineâ poſteriore emerſit ק *Koph*, 100. adnotans; indéque error videtur fluxiſſe. Quotquot ad Scriptur. S. manum admovêre, illi infallibilitatis privilegio non fuêre donati; ſolis Prophetis ſolíſque Apoſtolis id fuit vendicatum.

AN DUDAIM
sint Tubera, ut vult Codurcus?
AN MANDRAGORÆ?
An aliud quid?

Ad Genes. 30: 14. *& Cantic.* 7: 13.

Hæc sententia, דודאים esse tubera, omnium est longè absurdissima; neque enim Dudaim, ut à Mose & Salomone describuntur, quicquam habent commune cum tuberibus.

1. Dudaim in messe leguntur: Tubera multò ante messem, vere nimirum in iis locis, in quibus æstiva messis. Athenæus ex Theophrast. τὴν δὲ χρείαν καὶ τὴν ἀκμὴν ἔχει τοῦ ἦρος, *usum & vigorem habent veris.* Plinius minùs expressè, *Tenerrima à verno tempore esse*, quamvis alioqui hoc loco sequatur Theophrastum. Sed clarè Dioscorides ῥίζα ἐστὶ &c. ἔαρος ὀρυττομένη: *Radix est*, &c. *quæ vere effoditur:* Et Avicenna, *vere reperitur:* Et Juvenal. Satyr. 5. v. 116.

> - - - - *Raduntur tubera, si ver*
> *Tunc erit* - - - - - - -

2. Loca tuberum feracia Veteres curiosè notant: in his Theophrast. Athen. & Plinius, qui Africana, & Cyrenaica commendant, & Thracica & Hispanica, & Græciæ circa Elim, & Asiæ circa Mitylenas, & Lampsacum, & Alopeconnesum; sed in Mesopotamia nata, ubi *Dudaim* reperit Ruben, qui commendet nullum reperi. Unde hoc saltem sequatur, in Mesopotamia si qua fuerunt, ea non fuisse magni nominis, adeòque nec in precio.

3. *Dudaim*, quicquid sint, odorati sunt, atque ita odorati ut eminus feriant ambulantium nares: sponsa enim in Cantico sponsum hâc illecebrâ ad ambulationem invitat, *Eamus ad vineas*, &c. *Dudaim dederunt odorem suum:* at in tuberibus nullus est odor insignis; *Tubera*, inquit Galenus, *nullam insignem qualitatem habent.* Si quis ex Plinio opponat in Cyrenaica *Misy*, tuberibus simile, præcipuum esse suavitate odoris: Respondeo in Theophrasto, ex quo hæc exscripsit Plinius, de odore Misy hoc solum legi, τὴν ὀσμὴν ἔχειν κρεώδη, *odorem habere carnis.* Caro autem vix quicquam olet, nisi naribus propè admota; neque ullus est, qui carnem inter odorata reponat.

Aliment. lib. 2.

4. Imò nec Tuberum sapor per se admodum placet, nisi addantur condimenta. Avicenna expressè de קמאה seu substantia tuberis cap 696. l. 2. *In ipsis est subtilitas pauca, & ea carent sapore*; & Galenus ubi suprà: *Qui ipsis utuntur, ad condimenta excipienda magis utuntur, quemadmodum & aliis, quæ vocamus insipida.* Ut meritò dici possint plus ex alieno sapere quàm ex suo. Itaque tum demum cœperunt in precio haberi, cùm crescente luxu varia coquinariæ artis mangonia reperta sunt ad irritandam gulam, quod à Patriarcharum ævo fuit alienissimum.

5. Cætera, nihil occurrit cur appetantur tubera, cùm neque specie placeant, neque ad remedia adhibeantur, neque ulla insigni facultate polleant; nisi quòd sæpe utentibus non parvum creant periculum: sunt enim nutrimenti tam crassi & melancholici, inquit Avicenna, ut *hac in parte nihil ad ea accedat.* Itaque ab iis timentur paralysis, apoplexia, cholica, δυσουρία, &c.

6. Addo non potuisse tubera facilè detegi & effodi à Rubene puero tum septenni, vel novenni ad summum, neque enim supra terram extant, sed latent sub terra defossa: unde Arabicum nomen קמאה: nam קמא est latêre. Plinius; *Tubera hæc vocantur undique terra circumdata, nullisque fibris nixa, aut saltem capillamentis, nec utique extuberante loco, in quo gignuntur, aut rimas agente.* Quamvis in Giggejo habeatur, *Ob tubera tellus intumuit.* Et in Golio; *Terram fiderunt tubera nec apparuerunt*; quæ non sunt satis consona. Pamphilus dicit in glossis herbam, ὑδνόφυλλον nomine, tuberibus supernasci, ἀφ' ἧς τὸ ὕδνον γινώσκεται, *ex qua cognoscatur ubi sit tuber:* unde Hesychius, ὑδνόφυλλον ἡ ἐπὶ τοῖς ὕδνοις φυομένη πόα. Sed illa herba quænam sit non puto quenquam indicâsse. Apud Plutarchum quidam asserunt per tonitrua terram dehiscere: εἶτα ταῖς ῥωγμαῖς τεκμαίρεσθαι τοὺς τὰ ὕδνα μετιόντας, *deinde ex fissuris conjecturam eos facere, qui tubera quærunt:* atque inde esse, quòd tonitrua credantur facere ad generationem tuberum; ut in Juvenali legere est,

> - - - *raduntur* (*al. tradentur*) *tubera, si ver*
> *Tunc erit, & facient optata tonitrua cœnas*
> *Majores* - - -

Ad quæ vetus Scholiastes: *Quia tubera tonitruis dicuntur nasci ut cochleæ.* Sed neque hoc in confesso est. Ut ut sit, constat tuber esse δυσεύρετον & δυσερεύνητον, quod non leve momentum hîc habet.

7. Hoc præcipuum, quòd Codurcus, qui omnem lapidem movet, ut probet *Dudaim* esse tubera, nihil offert quod non sit futilissimum: *Hebraica*, inquit, *vocis origo est à nomine* דדים *ubera, vel à* דודים *amores; quòd Dudaim uberum formam referant, vel quòd conducant ad conciliandum amorem.* Egregium verò argumentum, quo res in incerto relinquitur. Origo vocis, inquit, vel ab amore est, vel à forma uberum; si prius, non posterius: si posterius, non prius. Fateatur ergo, ex re dubia nihil certi posse elici: & si ab amore deduxeris, quid hoc ad naturam tuberum, quæ Avicenna teste melancholicos & crassos gignunt humores; quò fit ut apoplexiam & paralysin iis concitent, qui frequentiùs utuntur.

8. Pergit Codurcus: *Videntur Chaldeæ Versiones, quibus Hebrææ interpretantur,* סיגלי, יברוחים, סבסוכים *à volubilitate, & rotunditate dicta, quæ mandragoræ minimè quadrant.* Plura hîc peccata quàm verba. 1. horum vocum nullam esse certè scio, quæ à volubilitate vel rotunditate sit dicta: סגלי *botrym* esse probavimus, &

& à forma racemi dici, ut Græcè *botrys*. סגלגל, quidem est orbis, sed ex סגלגל fieret סגלגלי non סגלי: & vox סמבסוך, est Ægyptia σάμψυχ☉: amaracum ita vocari ab Ægyptiis & Syris scribit Plinius lib. 21. cap. 11. *Amaracum Diocles Medicus & Sicula gens appellavêre quod Ægyptus & Syria, sampsuchus.* Et rursus lib. 22. cap. 22. *Sampsuchum sive amaracum in Cypro laudatissimum.* Dioscorides l. 3. c. 47. de Sampsucho, κράτιςον τὸ Κυζικηνὸν καὶ Κύπριον: δευτερεύει δὲ τέτε τὸ Αἰγύπτιον. Καλεῖται δὲ ὑπὸ Κυζικηνῶν καὶ τῶ ἐν Σικελίᾳ ἀμάρακον. Columella,

Nataque jam veniunt hilari sampsucha Canopo.

Hesychius, Σαμψῦχ☉ πλείςη γίνεται ἐν Αἰγύπτῳ, ἄλλοι δὲ μάραθον (lege ἀμάρακον) καλῦσιν αὐτήν. Servius in lib. 1. Æn. *In herbam sampsuchum versus est*, id est, *quam nunc amaracum dicunt.* At יברוח Mandragoræ radicem Chaldæi dici volunt à fœtore hircino; illis enim ברוח est hircus: Arabes à stupenda scilicet forma; nam Arabicè ברוח est miraculum: à volubilitate aut rotunditate deduci merum somnium est ex eburnea porta. Itaque merè nugatur, qui id asserit; nec potest proferre affine verbum, quo id significetur.

Sed & illud falsum est mandragoræ non convenire nomen, à rotunditate ductum; cùm mandragoræ fructus, sive malum cum Doctis voces, aut cum Codurco granum, constet esse rotundum. Codurcus ipse mandragoræ fructum confert cum avellanis, de quibus ita Plinius lib. 15. c. 22. *Putamini nucleisque solida rotunditas inest.*

Sed hominem rogaverim libens, cur malum vocari non patietur: *Mandragora*, inquit, *mala non fert, sed grana multa, quæ nucis avellanæ magnitudinem vix æquant*, &c. *Nec credendum Plinio referenti quibusdam in terris mala ejus mandi, quod ab alio accepit, qui vocis similitudine deceptus Plinio imposuit.* Tu verò à quo accepisti mandragoram mala non ferre? profer, si potes, vel unum textum. Mala ferre Mandragoram non scripsit solus Plinius, sed Veteres ferè quotquot sunt, qui scripserunt de mandragora; LXX. Interpretes, Josephus, Dioscorides, Augustinus, Aponius, Aëtius, Oribasius, & quis non? & mala hæc mandi, præter Plinium ex Dioscoride, scimus ex Aëtio & Avicenna, & Serapione, & Rasi, apud quem legas historiolam de puella Babylonica, quæ cùm mandragoræ quinque pomis avidè deglutitis deliquium pateretur, aquæ niveæ aspersione servata est. Fateor quidem mandragoram non ferre mala qualia malus arbor: mala tamen rectè dicuntur analogica ratione, quia malis similia sunt. Cyrillus in Glaphyris in Gen. lib. 4. εἶδ☉ δὲ τὸ μῆλον αὐτοῖς, *species illis qualis malo.* Avicenna lib. 2. *Jabruch similis malo aut minor:* unde est quòd Dioscorides mandragoram vocavit ἀντίμηλον; avellanis magnitudine comparat solus Plinius, Serapio mespilis, Dioscorides ὄοις *sorbis*, non ὠοῖς ovis, ut quidam legunt perperam; Cyrillus & Avicenna malis, ut jam diximus; Dalecampius parvis limoniis. Iidem mandragoræ maris mala describunt esse duplo majora, ut malè subduxerit calculos Codurcus; qui avellanis paria esse concedit penè invitus; nempe multum intererat ut aliquid illis de magnitudine decederet, ut ex malis grana fierent.

Addit mandragoræ nullum esse usum nisi ad soporem conciliandum; nempe non ea legerat, quę à Medicis scribuntur de usu mandragoræ, succum bilem atram & pituitam extrahere, medicamentis ocularibus misceri, menses & partus expellere; folia durities omnes, suppurationes, strumas, & tubercula discutere, stigmata delere, &c. radicem ignibus sacris, serpentium ictibus, articulorum cruciatibus mederi; semen vulvas purgare, & rubra fœminarum profluvia sistere: hæc in solo Dioscoride, in aliis multò plura.

Sed quorsum hæc? nempe ut probet deceptum fuisse Plinium, cùm mala mandragoræ scripsit quibusdam in terris mandi: *Plinius*, inquit, *hoc ab alio accepit, qui vocis similitudine deceptus*, &c. *existimavit Magedarim esse Mandragoram.* Itaque ex Codurci mente sic in Plinio legendum erit; *Quanquam mala Magedaris in aliquibus terris mandantur, nimio tamen odore obmutescunt ignari:* quod erit absurdissimum. Neque enim unquam cuiquam venit in mentem, ut tale quid scriberet de Magydari; at de mandragoræ malis penè hæc eadem leges etiam in Dioscoride; τὰ δὲ μῆλα ὀσφραινόμενα καὶ ἐσθιόμενα καρωτικὰ, καὶ ὁ ἐξ αὐτῶν χυλός: πλεονασθέντα δὲ καὶ ἀφώνες ποιεῖ. *Mala autem olfactu & esu soporem afferunt, & succus ex iis expressus; largiùs porrò utentes faciunt obmutescere.* Neque dissimilia habent Serapio & Avicenna. Itaque non solus Plinius hîc peccaverit; sed cum illo Græci & Arabes.

Neque id satis. In eundem lapidem, nescio quo fato, impegisse asserit LXX. Interpretes, non jam ex conjectura, sed ut rem certam & indubitatam: *Nec dubito*, inquit, *Græcos Bibliorum Interpretes, vocum magis quàm herbarum gnaros, Magydarim idem esse quòd Mandragoram putavisse.* Atqui si vocum fuerunt ita gnari, quomodo non viderunt diversa esse vocabula, *Magydarim* & *Mandragoram?* An vocum peritos ii se produnt, qui tam facilè sibi imponi sinunt vicinitate soni? Hæc sanè sunt perabsurda: tamen levicula præ iis, quæ sequuntur de Magydari.

Quid propriè sit Magydaris inter Doctos non satis constat. Laserpitii partem aliquam esse volunt; sed qualis ea sit certant, & adhuc sub judice lis est. Caulem interpretatur Plinius, succum Hesychius, radicem Dioscorides atque Arabes eum secuti; semen Pollux, Galenus, Theophrastus; sed & à laserpitio diversa, & tamen similis planta, circa Syriam Magydaris appellatur à Theophrasto, Plinio, & Hesychio. De quibus accuratè disputat Salmasius in Solinum, cui tamen in mentem nondum venerat, quod huic novo Disputatori, nempe *Magydarim* esse *cranium*. Itaque poma mandragoræ jam erunt poma cranii. Quod quia novum est & inauditum, operæ pretium est docere quomodo probet:

Ego verò, inquit, *conjicio Magydarim vocem esse Arabicam vel Syriacam, quæ calvariam significet, & cranium; quia* מגדאר *Migdar terrificum significat & terriculamentum, quod in satis defigitur ad fugandas aviculas, quòd etiam nomen* יברוח *significare videtur.*

Ego verò certò scio Magydarim ab Arabibus & Syris nunquam sumi pro calvaria: adeóque nihil esse hoc argumento ineptius. *Migdar est terriculamentum; ergo etiam est calvaria.* Eâdem operâ probaveris μορμολύκειον, & προβασκάνιον, & κηράμβηλον, & *lineam*, & *formidinem*, & in vertice Templi כלא ערב, & Syrum ܟܠܐ ܥܪܒ, totidem esse cranii synonyma, quia omnibus hisce vocibus significantur terriculamenta fugandis aviculis.

Jam rogo, cur velit יברוח id ipsum significare; יברוח esse Mandragoram; vel, ut pressiùs loquar, radicem Mandragoræ, tam certum est, quàm certum est me vivere. Ita definit Avicenna c. *Jabruch* his verbis, אלברי אלאפאה אצל יברוח *Jabruch est radix Mandragoræ sylvestris.* Eodem sensu usurpant Mesuë, Serapio, Elias, David de Pomis. Ita etiam Maimonides in More Nevokim. part. 3. c. 29; Ex libro pervetusto de cultu Nabathæorum; ubi prolixa fabula de lite multorum

torum annorum Ninive agitata inter יברוח mandragoram & aliam arborem אמליי nomine; utra esset ad divinationes & præstigias aptior. Codurco tamen videtur יברוח esse terriculamentum, neque sententiæ suæ rationem ullam addit; tantùm ait sic videri. Sit pro ratione voluntas.

Pergit, מגדר est ἀνακεφαλαίωσις, de qua Ephes. 1: 10. & אלגדר *significat bronchocelam*, & גדרי *variolas*. Quid tum postea? Quibus fidiculis extorserit quod conatur inde elicere? magydarim esse cranium? Tamen Eph. 1: 10. non legitur תגדר *thegiaddara*; sed תגדר *thegiaddadà*, id est, *renovari*; ut in Syro ܢܬܚܕܬ. Occurrit illa ipsa vox in eadem Epist. c. 4. v. 23. & rursus Hebr. 6: 6. pro Græcis ἀνακαινοῦσθαι & ἀνακαινίζειν. Corducus autem ita colligit, taleque est acumen hominis. Verbum Arabic. תגדד *thegiaddada* est *renovare* Ephes. 1: 10. Ergo magydaris significat cranium. *Spectatum admissi*, &c.

Miseret me hominis: itaque laboranti suppetias ferre jam libet. Si stabat, magydarim à rotunditate & volubilitate deducere; ut probaret esse cranium, quid opus erat ambagibus? cùm Chaldæa vox notissima גנדר *gander* sit volvere; unde מגנדר *megander* volvens. Vox est frequens in Paraphrastis pro Hebr. גלגל; unde גלגולת, *cranium*. Hoc si observâsset Codurcus, visus fuisset aliquid dicere. Sed maluit nobis variolas & bronchocelem opponere & inania terriculamenta; quasi cum pueris illi res esset.

Rem tamen confectam ne putet, sciat *magydarim*, ab Arabibus non scribi מגדאר *migdar*, sed מחרות *macharut*, apud Avicennam, Serapionem & alios. Hinc mirâ literarum transmutatione, & μεταπτώσει, uti sæpe fit in peregrinis vocibus, Græci fecerunt magydarim. Vox ipsa terminatione videtur esse Syriaca, nempe Syris ܡܚܪܘܬܐ *macharut*, est incisio vel res incisa. Sic alius formæ nomen, sed ab eadem radice, חרות *charut*, est palmæ ramus excisus. Ergo in laserpitio *macharuth* videtur propriè fuisse quod vel ex caule vel ex radice exscindebatur, ut exprimeretur succus; nam ut notat Theophrastus alius erat succus καυλίας, id est, ex caule; alius ῥιζίας, id est, radice expressus. Cujus incisionem quâ arte attemperarent, ita ut neque eam liceret παρατέμνειν, obliquè incidere; neque πλεῖον τῶν τεταγμένων pluribus in locis, quàm constitutum erat, vide apud Theophrast. & Salmas. ubi suprà. Hinc igitur vox magydaris cùm deducatur, operam lusit Novus Interpres; qui Syros & Arabes divinat scripsisse *migdar*; adeóque illorum linguâ *migdar* esse calvariam.

Nunc tam putri fundamento multa inædificans contendit tam terræ tubera, quàm laserpitii tuberosam radicem Veteres indigitasse nomine magydaris, propter calvariæ formam: adeóque per mandragoram Græcos Scripturæ Interpretes magydarim intellexisse, & per magydarim tubera. *O cor Zenodoti, & jecur Cratetis!*

Divinat mandragoram dici pro magydari, & magydarim à Syris scribi *migdar*, & *migdar* esse cranium: quæ tria sunt omninò falsa: tamen tribus divinationibus nunc quartam superstruens, Tubera ex cranii figura vult habuisse nomen magydaris: Et cùm vera magydaris [aut laserpitium saltem, cujus pars est magydaris,] fuerit planta eximia, jucundi odoris in usum mensarum, & medicamenta maximè expetita, maluit per magydarim intelligere tubera, novamque & ridiculam huic vocabulo significationem affingere, ut respondeant ultima primis, & similes habeant labra lactucas. Sed quid ab illo expectes, qui *magedarim* & *magedaras* semper scribit pro magydari?

Interim ne videatur sine ratione insanire, *Tubera* inquit, κράνια, vel κεράνια, *in Thracia constat esse appellata ex Plinio, Dioscoride, Athenæo, & qui geranium vel ceraunium legunt vel emendant, veram & germanam appellationem corrumpunt.* Sed benè est, quòd testem appellat Dioscoridem, in quo nefas aliter legere quam γεράνιον; cùm doceat ita vocari unam geranii speciem; quia ἐπ' ἄκρων τῶν μασχαλῶν ἔχει ἐξοχάς τινας ἀνανενευκυίας ὡς γεράνων κεφαλὰς σὺν τοῖς ῥάμφεσι: *In summis alis habet prominentias quasdam sursum spectantes, ut gruum capita cum rostris.* Alteram dicit esse ῥίζαν στρογγύλην, γλυκεῖαν ἐσθιομένην, *radicem rotundam, quæ comestur, dulcem*, lib. 3. c. 131. Viri doctissimi sentiunt hoc esse geranium Plinii & Athenæi, quod propriè tuber non est, sed quid tuberi simile; neque Thraciæ proprium, ut vult Codurcus, sed Græciæ. Ita enim habet Plinii locus in Apuleio Salmasiano: *Simile est tuberibus, quod in Cyrenaica Provincia vocant Misy*, &c. *Et quod in Thracia Iton, & quod in Græcia* γεράνιον. Unde legendum colligit Vir Magnus in Theophrasto & Athenæo, non ut vulgò, τὸ ὕδνον ὃ καλοῦσι, &c. Sed τὸ ὕδνον καὶ ὃ καλοῦσί τινες γεράνιον, &c. *Tuber & quod vocant nonnulli geranion.* Nam & alibi Theophrastus Hist. Plant. lib. 1. c. 9. ὕδνον distinguit à geranio.

An verum sit, quod sequitur, Tubera à suibus maximè appeti, atque inde ὕδνα dici, meâ nil refert. Tamen malo Doctis assentiri, quibus ὕδνα idem quod οἴδνα, quomodo scribit Theophrast. Hist. l. 1. c. 2. Οἴδνα porrò Suidas exponit οἰδήματά τινα τῆς γῆς, *Tubera quædam terræ*. Ergo ὕδνα pro οἴδνα & οἴδνα ἀπὸ τοῦ οἰδεῖν, *à tumendo*. Eadem ratio Latini nominis. Isidorus, *Tubera tumor terræ prodit eáque causa illis nomen dedit.* Imò tumor proprius, non terræ, in qua nascuntur, tuberibus nomen dedit; illam enim extuberare Plinius negat. Ergo tuber à tumendo, ut creber à crescendo, & faber à faciendo, & suber á suendo, & fiber, id est, extremus, à finiendo, & mulciber Athenis μειλίχιος Θεὸς à mulcendo. Hæc & alia hujus generis notat Scaliger in Varronem. Paulo aliter Salmasius, cui tuber est ab Æolico τύφαρ pro τῦφος; res tamen eódem redit; nam τυφοῦν est intumescere.

Sed Codurcus de more ridiculus tuber dici contendit quasi *terræ uber*; ut si quis *tumorem* dici velit, quasi *terræ humorem*. Si tuber à terra dicitur, tumor non erit tuber, nisi terræ adnascatur. Tamen à Plinio tumor in cameli dorso *tuber* vocatur. Sic in Terent. Adelph. *Colaphis tuber est totum caput*: & in Ovidiana Famis descriptione, Metamor. l. 8. fab. 4.

--- *Immodico prodibant tubere tali.*

Et in Seneca de Beneficiis lib. 2. *Tuber Tyranni quidam ferro divisit, qui ad eum occidendum venerat.* Itaque observat Salmasius illos terræ callos sæpe dici διακριτικῶς *tubera terræ.* Juvenalis Satyr. 14.

- - - *Qui radere tubera terræ*
Noverit. - - -

Glossæ, *Tubera terræ*, ὕδνα; & in Lemmate Distichi Martialis, *Tubera terræ*, præferunt libri, inani battologia, si *tuber* per se sumptum sit *terræ uber*.

Pergit, *Leo l. 9. Descript. Africa dicit tubera appellari Arabicè Habbaziz*; sed Leoni l. 9. tubera vocantur *terfez* & *camha*, nusquam aliter. At lib. 5. in Descriptione *Capez*, quæ sunt Veterum *Tacape*, hæc habentur de *habbaziz*: *Et ne produit ce terroir autre chose qu'un fruit, qui se nourrit sous terre de la grosseur d'un raifort qu'ils succent; parce qu'il est doux comme amandes; du goût desquelles il tient quelque peu, toutefois il s'en faut beaucoup, qu'il ne soit si nutritif & profitable. Ce fruit est commun par tout le Royaume de Tunis. Les Arabes l'appellent habba-*

Habb-Haziz, חב חזיז, *c'est-à-dire*, *granum forte. Scaliger en parle contre Cardan Exercit.* 181. *c.* 15. *Marmolius in Africa*, *lib.* 6. *cap.* 38. Huic radici nihil commune cum tuberibus, nisi quòd utrumque sub terra.

De Cyclamino quidquid sequitur, illud est præter rem; quia Cyclaminus non est, ut putat, inter ὕδνου species; Cyclaminum quidem Plinius appellat *tuber terræ*, sed nomine purè æquivoco. De cætero Græci, Syri, Arabes Mauri diversa habent nomina, quin & Cyclaminum à tuberibus distinguunt. Itaque frustra se fatigat, cum quærit in Cyclamino quicquid in tuberibus fatetur desiderari ut putentur esse mandragoræ, quamvis natura Cyclamini tam sit à mandragoris dissimilis, quàm à tubere.

Unum addo, ex quo probetur illi naturam tuberum non fuisse satis perspectam; *Tubera*, inquit, *cùm nascuntur suavem odorem mittunt*, *atque odore suo terram perfundunt: & rursus*,

Cætera desunt in Autographo Bocharti, *ex quo hæc exscripta.*

DE VARIIS MANNÆ SPECIEBUS:
ITEMQUE
DE GENERE NOMINIS
M A N N A
APUD LATINOS.
Ad Exodi cap. 16. vers. 13.
TRANSLATIO.

Nomen Manna rebus variis naturâ maximè diversis tribuitur: ac primò quidem Arabes mannam vocant genus quoddam roris æstivo tempore ante lucis ortum è cœlo cadentis, & in gummi granula vel alba vel subrufa concrescentis. Hujusque roris variæ sunt species pro diversitate regionum, vel locorum, in quæ depluit. Si enim terra excipiatur, nullâ fere; si verò lapidibus aliquanto majori; sin autem plantis, & præsertim earum foliis, maxima præditus est virtute. Inter arbores reperiuntur etiam quędam, à quibus majorem, quàm à cæteris, haurit vim: prout dicit Aben-Bitar *Virtus ejus crescit*, *vel decrescit pro arboris*, *cui adhærescit qualitate.*

Ad istas mannæ species refertur טבאשיר *Tabaxir*, alio nomine, saccharum Bambæum, vel Mambæum, quod in India nascitur. Illud ipsum est saccharum, de quo loquuntur Dioscorides, Plinius, Galenus, Paulus Aginæta, Arrianus in Periplo Maris Erythræi, Ælianus Histor. Animal. lib. 15. cap. 7. Hesychius in voce σάκχαρον, & Aphrodisæus lib. 2. problem. 74.

Item שירחשת *Zirkest*, vel *Zirakost*, id est, *Lac arboris* חשת *Kest*, aut *Kost*, *Aben-Bitar* eam arborem salicem esse dicit: cæteri autem Arabes omnes hanc Mannam omnium esse & optimam & solidissimam affirmant; illámque propè Ariam Ariæ regionis Metropolim Indiam versùs gigni.

Mannæ illius speciebus accensetur quoque תרנגבין *Terengiabin*, aut תלנגבין *Telengiabin*, id est, δροσόμελι, mel ex rore concretum, quod est & alia Mannæ species non secus ac mel liquida, dimidiam tantùm virtutis, quá pollet proximè superior, partem habens. Unde fit, ut Medici in Oriente ejus duplicent dosin. Regiones Chorasan & Maunnaher, quæ olim Bactriana & Sogdiana nominabantur, cis & citra Oxum fluvium eâ affluere testatur Avicenna; additque in natali suo solo, prope Bocharam nempè, eam sæpiùs ex arbusto quodam, Arabicè אלחג *Alchag* dicto colligi. Interpres ejus Latinus *ex lapidibus* vertit, ut qui sumpserit *Alchag* pro אלחגר *Alchagiar*, cùm contrà *Alchag* sit arbustum alio nomine *Akul* dictum: ad sylvestrem asparagum accedit secundùm Arabes.

Saccharum *Alkusar* est & alia Manna caustica, atque depilatoria, quæ in salis figuram congelatur super planta Alkusar, cujus umbra est periculosa & lethalis. Illa autem in Arabia, Ægypto, & circa Africæ Tripolin nascitur. Galenus ἀερόμελι & δροσόμελι appellat Mannam, quæ in Libano monte de pellibus quibusdam ad eam excipiendam arboribus substratis colligitur. Amyntas, quem citat Athenæus lib. 7. eam dicit recondi vasibus quibusdam Ταβαιτες dictis, & ex ipsa potum melle dulciorem confici refert. Hujus Mannæ mentionem facit Josephus, ut & Cornelius Celsus, qui eam *Mel Syriacum* vocat. Suidas quoque in voce ἀκρίς Mel illud sylvestre, quo Johannes Baptista in deserto vescebatur, hujus generis Mannam fuisse contendit. His adde Prosperum Alpinum de Medicina Ægypt. quippe qui perhibeat lib. 2. cap. 5. Montis Sinæ Monachos ejusdem aliquantulum, quod Alexandriæ Consulibus offerant, non longè à suo Monasterio colligere.

Narrat etiam Evagrius lib. 2. cap. 6. quòd, cùm in Phrygia, Galatia, Cappadocia, & Cilicia gravissimæ cùm pestis tum fames grassarentur, quibus permulti jam extincti fuerant; ἄκος δὲ τοῦ λιμοῦ τοῖς ὑπολειφθεῖσιν ἡ πάντων σώτειρα δέδωκε πρόνοια, κατὰ μὲν τὸ ἄγονον ἔτος τροφὴν ἐκ τοῦ ἀέρος ἐπιβρέξασα, ἴσα τοῖς Ἰσραηλίταις, Μάννα προσηγορεύεται; *Remedium verò*, ait, *superstitibus contra famem Conservatrix omnium Providentia dedit. Quippe anno illo*, *qui sterilis fuerat*, *cibum è cœlo depluit*; *non secus quàm Israëlitis*, *quod Manna vocatum est.* Eadem habentur apud Nicephorum Callistum lib. 15. cap. 10. Baronius hoc miraculum ad annum 454. refert.

Apud

Apud eundem Baronium ad annum 418. quædam extat circularis Epistola Severi Minoricensis Episcopi, eodem anno conscripta; quâ habetur post Judæorum quorundam in eadem Insula ad Christianam religionem conversionem, *Grandinem minutissimam, quam Incolæ illius Insulæ gentili sermone Abgistinum vocant, non usquequaque copiosam defluxisse*; additque, *Cùm odor ex ea mellis fragrare cœpisset, à multis, quos per viam verberaverat, degustatam, dulciorem melle compertam fuisse*. Ex quibus patet quod grandinem appellat mannam revera dicendum. Indéque posteà subjungit, creditum fuisse, in eorum Judęorum gratiam *Manna innovari*. De vocab. autem isto, *Abgistinum*, ut quędam addam, id corruptum puto, ac legendum *Aglistinum*; quoniam *hagelstein* Germanicè grandinis lapidem notat. Jam autem, huic meæ favet conjecturæ, quòd Gothi, qui è Germania venerant, Insulam hanc, ut & reliquam Hispaniam, ab aliquot annis occupabant. Hi autem, cùm mannam non noscerent, hanc, quemadmodum Severus ipse fecit, grandinem appellasse videntur.

Hodie plurimi fit Calabriæ Manna, a recentioribus Græcis Μάννα ꙋ Σικελικꙋ nominata; Calabriam quippe & Apuliam Siciliæ nomine complectuntur. Se ejusdem speciei Mannam in Foro Julio locisque Tridento circumjacentibus legisse scribit Matthiolus; ut & prope Lovanium Levinus Lemnius. Sic etiam Bustamantinus de Animal. Script. lib. 2. cap. 13. & 14. alterius cujusdam Mannæ facit mentionem, quæ ex pinubus & juniperis apud Cisalpinæ Galliæ Brigantiam, id est, circa Brigantium in Delphinatu, excutitur.

Julius Scaliger, Purchas, & alii, loquuntur itidem de manna quadam, quæ ad Targa Africæ desertum, Numidiam versus, defluat; quęque pulmentis & potibus quotidianis immisceri soleat. Scalig. de Subtil. Exercitat. 164. Purchas Peregr. l. 6. c. 13.

Pręter omnes istas Mannę purè naturalis species fuit quoque supernaturalis alia, quâ Deus olim Israëlitas annos quadraginta in Deserto pavit; hincque origo nominis petenda: cum enim Israëlitę hoc Mannę genus non noscerent, reciprocè quęrebant, מן הוא *man hu, quid hoc est?* Ex quo factum ut deinceps hoc nomine *Man* vocitarint. Unde Chaldęi & Syri & postea Gręci suum *Manna* efformârunt; naturali Mannę supernaturalis nomine affixo; quoniam sunt ejusdem speciei: quemadmodum panis & vinum, quę virtute sua creavit J. C. ejusdem planè erant generis cum pane ac vino, quę naturę viribus quotidie procreantur. Id agnoscit Josephus his verbis; ἔτι δὲ καὶ νῦν ὕεται πᾶς ἐκεῖνος ὁ τόπος, καθάπερ καὶ τότε Μωυσῆ χαριζόμενον τὸ θεῖον κατέπεμψε τὴν διατροφήν. *Depluit etiamnum Manna per totam hanc regionem, haud aliter quàm cùm Deus in Mosis gratiam hunc eundem populo suo cibum demisit*. Sic quoque Ambrosius in Exodum; *Corporeum pridem illud Manna hodie plerisque in locis invenitur*. Quibus assentiuntur Severus, Evagrius & Nicephorus superiùs allegati; probatque Franciscus Valesius rationibus plurimis Philosophię Sacrę cap. 57. Levinus Lemnius itidem Lib. de Script. Sac. Herbis. His adjungatur Cardanus ajens, quòd Manna *vocatur Ros Syriacus, quoniam ibidem* (in Syria) *primùm inventa est ab Hebræis*; ut & Henricus Salmuth in Pancirolum lib. 2. c. 6. qui hęc habet, *Videtur nostra Manna esse ejusdem generis cum illa, quâ Israëlitæ in Deserto aliquandiu tanquam cibo nutriti sunt*. Citatque eam in rem hos Pici Mirandulani versus,

Hæc etiam semen Coriandri imitata rotundum
Cogitur, & ramis frondosæ stirpis adhæret;
Flavam corporibus bilem eductura; sed olim,
Dum Judæa cohors sitientibus exul arenis
Degeret, in pastum cecidit divinitus. Inde
Attoniti Patres Man-hu *dixêre vetusti.*

Quibus ab iisdem illis opinionis hujus fundamenta subjiciuntur, quæ certa sunt & vera: Mosem nempe Mannam suam sic describere, ut sit ejusdem prorsus coloris, ejusdem figuræ, ejusdem consistentiæ, ejusdémque saporis cum naturali Manna; eodem ipso modo, iisdemque horis stillet, eademque demum ratione ad solis radios liquefiat. Ex quibus patet Mosis Mannam purè naturalem fuisse quoad substantiam. At hoc in ea singulare ac mirabile erat, quòd tantâ copiâ circa Israëlitarum castra decideret, ut centenis quindecim hominum millibus, imò & pluribus, unoquoque die alendis sufficeret. Item quòd quaque Sabbathi die intermittenda die proximè superiori in duplum afflueret; eóque modo feriâ istâ commeatum duplicem Israëlitæ possent sibi comparare. Quòd hyberna pariter ac æstiva tempestate allaberetur; corpus nullo alio adhibito cibo sustentaret; infantibus & senibus, benevalentibus ac ægrotis, robustissimis & debilissimis ex æquo salubris esset. Quòd ad solem liquescens, non secus ac vulgaris Manna, nihilominus tamen induraretur igni admota, adeò ut in mortario foret conterenda. Quod denique cùm citò putresceret, si ad tertiam usque feriam Israëlita aliquis eam servare vellet; ejus corus tamen pluribus seculis in Arca steterit incorruptus.

Generali Mannæ nomine comprehendi potest etiam Mystica Manna, Christus nempe, verus panis cœlestis: qui non secus quàm Manna Mosaica ortus est, nullo terram secante aratro, nulloque injecto semine; in Beatæ Virginis utero nullius interventu hominis efformatus; hominibusque, priusquàm sese illis revelâsset, æquè ignotus, ac erat Manna Israëlitis; quique in hujusce mundi deserto, quod ad cœlestem Chanaan contendentibus est pertranseundum, fideles suos, qui alliis cepisque Ægyptiacis, id est, peccati deliciis, valedixerunt, sustentat. His autem rationibus, permultisque aliis, quæ hujus loci non sunt, Manna proponitur tanquam J. Christi figura; eamque Divus Paulus spiritualem escam, quemadmodum aquam in Deserto è rupe eductam spiritualem potum, appellat; quoniam *Rupes ista Christus erat*, id est, Christum repræsentabat, 1 Cor. 10: 3, 4. Asserit pariter J. Christus, Joann. 6: 32. non Mosem, sed Deum patrem suum verum dedisse panem cœlestem, qui vitam mundo largitur; Epistolâque ad Pergamensem Episcopum Apoc. 2: 12. promittit Idem Christus sub latentis Mannæ nomine se eum omnem, qui vicerit, gloriæ suę facturum participem, manifestè ad Mannam in Sacrario reconditam Exodi 16: 33. alludens; *Quoniam id, quod erimus, nondum apparuit*, 1 Joh. cap. 3: vers. 2.

Idem Mannæ nomen analogicè quoque tribuitur rebus in natura Mannam similitudine aliqua referentibus. Hinc Clemens Alexandrinus Pędag. lib. 1. cap. 5. ait nutrices Mannam dicere, ad Israëlitici cibi instar, τὸ πρωτόχυτον ꙋ γάλακτος πόμα, *primum lactis potum*, qui infantium ori infunditur: sive propter ejus dulcedinem, sive propterea quòd infantes eo pariter, ac Israëlitę Manna supernè descendente, nutriantur.

Mentionem itidem faciunt Matthiolus, Dalecampius, Schroderus & alii, plantæ cujusdam, *Gramen Mannæ* dictę, alio nomine *Capriola*, aut *Sanguinella*, quam quidam panici vel milii speciebus annumerant; cujus grana alba sunt, cujusmodi Orixa vel Manna; unde Mannæ appellationem illa de-

desumpsit. In Carinthia, Bohemia, aliisque locis, frequens ejus usus.

Ut tandem absolvam, cùm è longinquo thus in massam densatum advehitur; quædam è massa identidem excernuntur micæ, colore & figura Mannam utplurimùm referentes: ex quo fit, ut Græcè Μάννα vel Λιβανόμαννα, hoc est, Λιβάνου Manna; Latinè verò *Thuris Manna* vocentur. Hinc in eorum Hymnorum, qui Orpheo solent ascribi, inscriptione Λιβανόμαννα huic vel illi Deo inter θυμιάματα alia offertur. Hujus apud Hippocratem de Natura mulierum, item de Morbis mulierum lib. 1, in Epidemiis quoque lib. 2. sect. 2. diserta extat mentio: unde & apud Eundem Tractat. hujus lib. 7. sect. 7. Μαννῶδες nuncupatur. Extat etiam apud Dioscorid. dum lib. 1. ait, Μάννα λιβάνου δύναμιν ἔχει, ἣ καὶ λιβανωτός; Ejusdemque Plin. lib. 12. cap. 14. descriptionem tradit, *Micas thuris*, inquit, *concussu elisas Mannam vocamus.* Quibus accedit Galen. Therapeut. lib. 13. Μάννα ἐστὶ ὑπόσεισμα λιβανωτοῦ; similiterque lib. 4. Κατὰ τόπους καλοῦσιν ἰδίως μάνναν τὸ ὑπόσεισμα τοῦ ὑποτεθρυμμένου κατὰ τὰ μεγάλα φόρτια λιβάνου: similiterque Aëtius Tetrabiblo 2. Serm. 3. cap. 38. *Thuris verò inter onera confracti pollen, quod Mannam dicunt.* Astipulatur etiam Scribon. Larg. qui Tiberio imperante scripsit; cùm eandem Mannæ speciem *Thuris pollinem* appellat: ut & Glossarium Vetus; in quo hæc habes, *Thuris pollen, Manna:* Necnon Scholiastes Vetus in hæc Juvenalis verba, Satyr. 9.

O parvi, nostrique Lares, quod thure minuto, &c.

quæ sic exponit, *Thus minutum Manna vocant.* Ratio autem propter quam hæ Thuris minutiæ Manna vocantur, hæc est, uti jam notavimus, quòd maximam cum Manna habeant similitudinem. Hinc Salmas. in Solinum Edit. Paris. pag. 1150. *Parvas thuris micas, quæ instar haberent granorum Mannæ, Græci* Μάννα λιβάνου*, nuncupârunt.* Hincque Teixeira in Persicorum Regum historia sic loquitur, *Manna est blanca, blanda, dulce, y suave, y en granos, como los Enciensio.*

Nunc expedienda venit quæstio, quæ de genere nominis μάννα, *manna*, Græcè & Latinè, ejusque declinandi ratione, movetur. Ac primò quidem id neutrum facit Despauterius; Vossius verò in Grammatica neutrum semper, si pro Mosis Manna, femininum autem, si *pro thuris manna* usurpetur. Quæ autem in hanc quæstionem observavi, hæc sunt. Septuaginta Interpr., qui ex Syriaca Dialecto vocem illam desumpserunt, neutram & indeclinabilem constituêrunt; ut πάσχα; quoniam in Syriaca Lingua nomina non declinantur. Eos imitati sunt Apostoli, omnes Græci Patres, & Latinorum plærique, qui *manna* in omnibus singularis numeri, imò & pluralis, casibus efferunt: ut Alcimus Avitus lib. 5. de Transitu Maris Rubri:

Dum sacrum populo victum candentia Manna
Ferrent; & cœli frugem terrena viderent.

Sed Alii idem illud nomen declinant, & genitivo *Mannæ*, accusativo *Mannam*, ablativo *Manna* ultimâ longâ dicunt. Ita Tertullianus de Patientia cap. 5. *Post Mannæ escatilem pluviam:* Novatianus de cibis Judaicis cap. 4. *Qui divinis Mannæ epulis vilissimos Ægyptiorum cibos præferre ausi sunt:* Interpres, quisquis sit, Librorum in Jobum, qui Origeni tribuuntur, lib. 2. *Ubi videtur arca testamenti? ubi urna Mannæ?* Severus Sulpitius lib. 1. *Cùm enim populus mannæ cibo uteretur:* Divus Augustinus de Mirabil. Script. lib. 1. cap. 23. *Sicut nubes lapillos grandinis concipiunt, sic & Mannæ grana gignere potuerunt.* Et in Quæstion. super Exodum cap. 61. *Plenum Gomer Mannæ.* S. Hieronymus, vel, quisquis sit, Author Concionis de Corpore & Sanguine Christi, quæ Tomo 9. ejus Operum habetur: *Ipsum autem fuisse in Mannæ illius specie præfiguratum.* Zeno, Veronensis anno 260. Episcopus, vel alius quidam sub ejus nomine, ducentis post annis, Concione in Exod. 6. *Infirmis ac languidis mannæ teneritudinem irroravit.* S. Gregorius in Jobum lib. 6. cap. 9. *Per quendam sapientem de mannæ dulcedine dicitur;* item lib. 20. cap. 16. *Dum refectionem Mannæ desuper perciperet.* Cassianus de Incarnatione lib. 7. cap. 3. *Numquid Mannam Manna generavit?* Denique Sedulius, vel secundùm Alios Turcius Rufus Asterius, in Carmine Reciproco, cui Titulus, Veteris & Novi Testam. Collatio:

Murmurat impietas Mannâ veniente refecta.

Jam verò nequaquam credibile, hos ipsos Patres, qui *Mannæ*, *Mannam*, & ablativo *mannâ*, scripserunt, nomen istud neutrius semper generis esse censuisse; eosque *hoc mannam* dicere voluisse. Revera quidem in Zenonis, vel alterius sub ejus nomine seculo quinto scriptoris, decimâ in Exodum Concione feminino genere extat. *Illis irrorata est esurientibus Manna.* Sic quoque apud Sedulium, Operis Paschal. lib. 1. cap. 9. hic præfixus est titulus; *de Manna cœlitus eidem plebi data;* nec non apud Isidorum lib. 1. de Summo Bono cap. 19. *Sicut Manna, quæ populo veteri pro singulorum delectatione varium dabat saporem.* Nota hunc ipsum Isidorum & Patribus & Grammaticis ob ejus de Originibus libros accenseri.

Quantum ad Romanos vel Græcos Scriptores Paganos; si unum excipias Juvenalis Scholiasten, *Manna* accusativo casu dicentem, *Thus minutum Manna vocant;* atque adeò neutrius generis statuentem; cæteri omnes fœminei generis & 1. vel 2. declinationis volunt. Sic apud Dioscoridem reperias μάννα λευκή, καὶ καθαρά; sic apud Galenum ἡ μάννα, τῆς μάννης, τῇ δὲ μάννῃ, & καλοῦσιν ἰδίως μάνναν. Hippocrates itidem μάνναν, & μάννῃ dicit, quemadmodum commentitius Orpheus μάνναν & λιβανόμανναν. Neque aliter Plinius, *Mannam vocamus.* Itaque quod pertendit Vossius, nomen illud, si Israëliticam mannam, neutrius semper esse generis, fœminei vero si thus notet; non est absolutè verum; quandoquidem Juvenalis Scholiastes de thure verba faciens neutrum statuat; fœmininum contrà plurimi Patres, cùm de Israëlitica manna sermonem habent.

Revera ab omnibus Recentioribus Medicis *Manna* fœminino genere semper usurpatur, sive de *Thuris manna*, sive de alia agant. Ita sumunt, ex. g. Mattheus Sylvaticus in Pandectis Salerni scriptis ann. 1300.; *Manna confecta quid est? Lege Terenjabin, manna granata:* Gerardus Cremonensis vetustissimus Avicennæ Interpres Canone 2; *Manna sit dulcis sicut mel:* Monachi, qui Mesuam vertêre, lib. de Simplic. cap. 8. de Manna; *Ex ea, quæ cadit super lapides, melior est, quæ est sicut semen album,* &c. *post illam verò, quæ est subcitrina: fusca verò & cœnosa, & antiqua non est bona,* &c. Manardus in Epistola 4. ad Crinitum, *Galenus nullibi hanc vulgarem mannam nominavit.* Fernelius Method. Medend. lib. 5. cap. 9. *Manna, quæ est mel roridum,* &c. Joannes Tagautius Medicinæ Professor Lutetiæ ann. 1537. Comment. lib. 2. cap. 5. *Manna illa optima censetur, quæ recens est,* &c. Alexander Massaria in Gymnasio Patavino Medic. Practic. Professor, lib. 7. cap. 3. *Manna Arabum est hæc nostra vulgaris, de qua loquimur.* Levinus Lemnius, qui libri de Biblicis herbis c. 3. hoc titulo insignivit, *de Manna cœlitùs delapsa, tum eâ, quæ Medicis est in usu.* Sic quoque Leo-

Leonardus Fuchsius in Paradoxis Medicinæ l. 1. cap. 6. *Animadvertendum est per Arabum Mannam nos intelligere eam, quâ hodie ad molliendam alvum Medici utuntur.* Fallopius de Medicinæ Purgantib. Simplic. cap. 37. *Habetis & mannam Arabum, quæ Galeno vocatur mel roscidum*, &c. *Hæc manna est duum generum, una dicitur Mastichina, altera Calabrica.* Prosper Alpinus de Medic. Ægypt. lib. 4. c. 6. *Mannæ, quâ illi utuntur, quatuor observantur differentiæ. Prima*, &c. Foësius in Oeconomia Hippocratis, voce *manna*; *Manna est etiam Arabica quædam, grani specie; quæ mellitus quidam succus ab aëre concretus dicitur.* Cardanus de Facultatib. Medicam. lib. 3. part. 3. cap. 2. *Manna hæc vocatur ros Syriacus, quoniam ibidem primò inventa est.* Joann. Schroderus Pharmacop. lib. 4. classe 4. pag. 241. *Manna est liquida, Terenjabin strictè; & durior granata, Mastichina*, &c. Tandem Alexander Benedictus de Morbor. signis lib. 2. cap. 8. *Quam mannam vocant ob thuris mannæ similitudinem.*

Quin etiam inter Theologos quosdam reperias, à quibus *manna* fœminei generis habetur; Beza in 1 ad Cor. 10: 3. *Mannam*, inquit, *vocat escam spiritualem, eam considerans ut sacramentum.* Libro itidem de Cœna Domini contra Joachimum Westphalum, pag. 241. Quoniam enim Dominus Johann. 6. *de manna loquitur ex Judæorum hypothesi*, &c. *Ideò illam ut corruptibilem cibum cum vero cibo comparans*, &c. Bucanus in Locis Communibus, loco 40. §. 23. *Manna è cœlo data.* Ita etiam Theses de Sacramentis, quas Camero Salmurii propugnavit. 1619. Thes. 8. Tilenus Disp. 3. de Sacramentis Thes. 8. *Manna cœlitùs delapsa.* Castellio in Bibliorum Versione, quæ elegantissima habetur, Exod. 16. *Hâc mannâ Israëlitæ per quadraginta annos usi sunt.* Et Num. 7. *Nihil aliud nisi manna ista nostris oculis obversatur: hæc manna in castra noctu deferebatur*, Deut. 8. *Vos mannâ Majoribus vestris ignotâ in solitudine pavit.* Joh. 5: 12. *Desiit manna, neque eam deinceps habuêrunt Israëlitæ.* Denique Psalm. 78: 14. *Eis mannam ad vescendum depluit.*

Nec aliter loquuntur Critici. Petrus Crinitus de Honesta Disciplina lib. 25. cap. 7. *Asseverabant non multis antè sæculis, neque ante Galeni ætatem ad nostros invectam fuisse mannam.* Picus Mirandulanus; *Hæc etiam semen Coriandri imitata rotundum*, &c. de vulgari non secùs quàm de Israëlitica manna sermonem habens. Henricus Salmuthius suprà citatus; *Videtur nostra manna ejusdem generis esse cum illa, quâ Israëlitæ*, &c. Robertus Constantinus in Lexico Græco-Lat. de manna Israëlitarum: *Hanc molebant, placentasque seu liba fingebant ex ea:* Julius Scaliger in Cardan. Exercit. 164. *Manna, quam prisca voce etiamnum vocant Terenjabin:* Item *Aristoteli cognitam mannam diximus alibi.* Morellius in Thesauro, &c. *Manna mannæ*, fœmin. *ἡ μάννα μάννης, τὸ ἀερόμελι; est mel è cœlo cadens.* Tandem Salmasius in Solin. pag. 1019. *Quæ de Saccharo prædicant Veteres longè aptiùs quadrant in nostram mannam*; & paulò pòst; *Non dubium, quin illi mannam cognitam habere potuerint, quæ Vetustioribus non fuit ignorata.*

Si ergo Vossii judicio stetur; librorum maxima pars est abolenda, imò & linguæ Gallica, Hispanica, & Italica, in quibus *manna* fœminei est generis: hujusque locutionis ratio est evidentissima. Græca quippe ex Hippocrate vel Galeno potiùs quàm ex Septuaginta Interpretibus, aut Græcis Patribus; Latinaque ex Plinio, potiùs quàm ex Latinis, lingua est discenda. Jam verò Hippocrates, Galenus, Plinius, &c. *Mannam* semper fœmineo genere usurparunt: eosque sequuti sunt Patrum Nonnulli; at nullus reperitur priscus Medicus, qui manna neutrum cum Septuaginta Interpr. statuerit. Neque regeras eos de *Manna Thuris* non de Israëlitica loquutos; quandoquidem utramque eodem ob similitudinem nomine venire constet. Sicut enim ἀστὴρ, pro stella masculini est generis; ita quoque ἀστὴρ ἀττικὸς pro flore stellam referente. Uti quoque *fumus* est masculinum, sic etiam *fumus terræ*, herba quædam lachrymas non secùs quàm fumus eliciens. Nec diversi sunt generis βάλανος simplex, & βάλανος μυρεψική; uti neque nudum ἄνθος & χαλκοῦ ἄνθος, vel ἁλὸς ἄνθος, licet longè diversa sit horum significatio. Neque etiam genere differunt *unguis* seorsim positum, & *unguis odoratus*: uti nec δράκων, πνεύμων, τρυγὼν; & δράκων, vel πνεύμων θαλάσσιος, & τρυγὼν θαλασσία; nec demum ἄμπελος & ἄμπελος λευκή. Cur ergo genere differrent *manna* præcisè sumpta, & *manna Thuris*? πέπερι ex. g. & ὑγρόπεπερι, μέλι & δροσόμελι, vel ἀερόμελι, aut θαλασσιόμελι; ποῦς & λαγώπους & κορωνόπους; λέων & χαμαιλέων; κισσὸς & χαμαίκισσος; δάφνη & χαμαιδάφνη; μῆλον & χαμαίμηλον: πεύκη & χαμαιπεύκη; δρῦς & χαμαίδρυς; συκῆ & χαμαισύκη: ἄκτη & χαμαιάκτη; ὄρχις & κυνόσορχις; hæc omnia, inquam, unius & ejusdem sunt generis; indéque adeò neque compositio neque significationis variatio ad genus aliud composita traduxit. Cur idem in μάννα & λιβανόμαννα non stabit?

At præ cæteris iniqui sunt illi, qui vulgarem mannam ex rore concretam fœminini generis esse ac esse posse largiuntur; idem tamen nolunt concedere de Israëlitarum manna, quæ ejusdem fuit prorsus speciei, uti docti omnes fatentur; Mosaicaque ejusdem descriptio clarè ostendit. Sic igitur apud Grammaticos hujus regulæ essent instituendæ; 1. Mannæ vocem esse vel fœminei vel neutrius generis: 2. Theologos neutro genere sæpius, Medicos verò fœmineo usurpare; id tamen ex se plenè indifferens esse.

F I N I S.

ERU-

Eruditissimo ac Piissimo VIRO,

D°. DU MANOIR TAPIN,

Verbi Divini in Inferiori Normania Ministro,

S. P. V.

BOCHARTUS.

DE HAC VOCE, COLCHA,

Ad Mosis legem, Levitic. 19: 19.

Nec vestis lino & lanâ intertexta super te ascendet.

TRANSLAT.

Hesterna etiam die in Colchidem quandam evagatus sum, Jasoniâ longè remotiorem, ut alterum inde aureum vellus deportarem. Hoc tibi involutum erit ænigma; mea tamen verba vix sunt figurata: sed, cùm rem ferè explicuerim, eadem tibi pleniùs evolvenda. Levitic. 19: 19. itemque Deuteron. 22: 11. lex habetur, quâ vestis quæque, ex lanæ & lini permixtione contexta, Hebraicè שעטנז, prohibetur. Extat eam in rem prolixum in Thalmude caput, nonum scilicet Tractat. כלאים: eodémque de argumento fusè disserit Majemonides in יד חזקה, *Jad chazaca*. In Thalmude hoc inter alia extat; Vetare etiam Rabbinos, ne cum lino כלך vel כולכא intermisceatur; eò quòd, tametsi pro vera lana haberi non possit; lanæ tamen speciem aliquam præ se ferat; indéque adeò quisquis est intermixturus, in legem incursurus videatur; effugienda autem sit ipsa mali similitudo. Jam autem quæritur, Quidnam sit vel Kelech vel Kolcha?

Ajunt Gemaristarum nonnulli, illud esse rude quoddam bombycis gossipium, lanæ affine; alii se quid sit nescire palam fatentur; cæteri demum aliquid esse è mari proveniens, quod mercatores Babylonii *Colcha* appellant. Hocque postremum amplectitur Hebræorum Doctissimus Majemonides, id adjiciens, quòd sit quid auri ad instar fulvum, saxis adnascens, lanæque omninò simile; ex quo præstantes panni contexantur. Sed intra hæc hærent Lexicographi nostri, neque ulteriùs tendunt, nihil quicquam in rerum universitate observantes, cui hæc descriptio conveniat. Ego verò testis margaritiferis sentio plenè convenire; quod ut evincam, septem de ejuscemodi conchyliis affectiones demonstro, quæ rem planè conficiunt. Aliorum quidem Authorum, quam Rerum Naturalium Scriptorum, testimoniis eam in rem utor; sed, præterquam quòd antiquitate commendandi sunt, eorum fides nullatenus est suspecta. Illorum autem septem 1. istud est, Quòd hæ conchæ in locis saxeis ad maris littora generentur. 2, quòd lanuginosæ sint, & quodammodo villosæ. 3, quòd lanugo isthæc, quâ sunt circumdatæ, apud probatos Authores cùm Græcos tum Latinos & lana & vellus appelletur; propter tantam cum lana similitudinem, ut cuivis possit illudere. 4, quòd lanugo eadem ejusdem sit cum auro coloris: unde & Veterum nonnulli ejus aliqua cum admiratione meminêre. 5, quòd comptiores quædam ac molliores puellæ capillis eam intertexerent; eóque modo amasios vinculis verè aureis illigarent. 6, quòd Imperatores quidam ex ea confecerint chlamydes, quarum admirabilis esset venustas. 7, quòd eadem ipsa ex Colchis, non quidem Septentrionalibus & Ponticis, sed Orientalibus & Gangeticis, longiùs dissitis, deferretur. Quæ posterior Colchorum regio, Taprobanam, aut Zeilanam versus sita, etiamnum Cochinum vocatur; unde & deducta est vox Hebræo Colcha; uti & vox פנינים, in Script. Sacr. toties usurpata, à πίννα, quo nomine indigitari solet concha margaritifera; ex quo etiam fluxit, ob suam cum perna suilla conformitatem, Latinum margaritæ ejusdem nomen *perna*, ex qua demum Latina voce nos margaritam Gallicè *perle* appellamus. Hoc unum jam superesset, ut argumenta exhiberem, quibus isthæc omnia probentur; sed prolixior essem, si jam afferrem; si quando conveniamus, facilè proferam. Valeas interea.

ERU-

ERUDITISSIMO AC OPTIMO

BOCHARTO

Salutem

FAUKELIUS,

DE ABSALOMI CAPILLIS,

Ad 2. *Samuel.* 14: 26.

TRANSLAT.

Scire optârim maximè, utrum tibi meæ redditæ fuerint litteræ, in quibus tibi summas, quanquam serò, pro Magno Opere tuo gratias agebam. Et certè in eo tam abundè explêxti animum meum, mihi ut, in quocumque libuerit, facturus satis videaris. Quapropter te audaciusculè percontaturus sum, de re quadam, de qua, frustra tamen, tres quatuorve magni nominis Viros consului. Agi quidem de re primo adspectu minutissima videtur, gravissima tamen, si S. Scriptura audiatur. Est autem Absalomi coma. Gravissimam dico, licet enim per universum corpus fuerit Princeps ille tam pilis onustus, quàm lanâ sit aries, eò tamen usque gravem fuisse ejus comam vix credibile est. Id quidem, ut & alia benè multa, patienter ignoraturus sim; ni os obstruendum esset maleferiatis quibusdam hominibus, qui Scripturarum divinitatem ut impugnent, talibus utuntur objectiunculis. Velis ergò edocere, quonam pacto hujusmodi objectiones possis plenè retundere. Hæc enim ejusmodi sunt, ut facilè repelli non possint, confessione ignorantiæ, reique sublimitate, ipsiusque conditione longissimè ab humana intelligentia disjunctâ; sicuti possunt multa, circa mysteria Fidei, Trinitatem, Incarnationem, aliaque id genus. Est Nobilis quidam, ingenio & pietate insignis, qui, cùm sæpiùs versetur in cœtu eorum hominum, qui Scripturam legunt attentè, in ea ut inveniant quædam ἐναντιοφανῆ & absurda, me subinde de rebus hujusmodi interpellat: cui hactenus satisfeci. Nondum is quæstionem hanc movit, quamquam nuper aliquatenus attigerit; verum sermonem aliò deflexi, eumque longe adeò abduxi, ut postea illius haud meminerit. Hunc si possis nodum perspicuè expedire, edoceas rogo. Vale.

Parisiis 9. *Decemb. ann.* 1647.
Cadomum transmissa.

PIISSIMO ET FACUNDISSIMO VIRO,

MICHAELI FAUKELIO

Salutem

BOCHARTUS,

DE IISDEM CAPILLIS RESPONSUM.

Translat.

Nullus dubito, Vir Clariss. quin litteras meas, quas ad Dominum N. inscripseram, in quibus pro binis officiosissimis tuis gratias agebam maximas, acceperis. In ultimis autem pergis iis me laudibus cumulare, quarum tam sum indignus, quàm solvendæ quæstioni tuæ impar. In qua enodanda cùm & Tu Ipse, & alii præstantes Viri, frustrà desudârint, quí possim ego solvere? Quapropter eo animo non aggredior, quasi exitum omnino felicem expectem, sed ut infirmitatem meam experiar; imò & tibi aliquatenus patefaciam, perspiciásque insuper, ut desint vires, tamen laudandam esse voluntatem.

In eo versatur controversia, nimirum quî fieri potuit, ut quod ex coma abscinderet unoquoque anno Absalomus siclos ducentos pependerit, uti legitur in Codice Sacro, 2 Sam. 14: 26. hoc est, quinque minas secundùm Josephum, cui quidem Hebręorum siclorum pondus probe debuit esse notum; σίκλυς διακοσίυς· ὗτοι δέ εἰσι πέντε μναῖ, inquit, Antiq. lib. 7. c. 8. & mina si Eundem audimus, lib. 14. cap. 12. bilibris fuit cum dimidio; ἡ δὲ μνᾶ παρ' ἡμῖν ἴσχει λίτρας β' καὶ ἥμισυ: quinque autem secundum Eundem minæ duodecim libras cum dimidio pependêre.

Neque istud totum est. Nullatenus enim probabile, crines ipsi fuisse ita exectos, ut ad radices

usque abraderentur; si quidem ea ratione non modò honestatis leges, sed etiam ipsum Levitic. 19: 27. statutum, violata fuissent. Supponatur ergo sextam comæ partem non fuisse exectam; coma tota quindecim pependerit libras; pondus ita immane, ut integrum cum coma caput ipsum æquâsse vix quisquam crediderit. Et certè, si ea in re audiantur capillamentorum textores, densissima ac prolixissima quæque capillamenta raro sunt semilibria. Quî ergo extrema duo tanto disjuncta spatio poterunt conjungi?

An dixerit aliquis, numero errorem quendam subesse; Prophetam quidem ד׳שקלים, *siclos quatuor*, scripsisse; sed, ob similitudinem litteræ hujus ׳ד, quaternarium numerum apud Hebræos notantis, & literæ ׳ר, ducentesimum significantis, ducentesimum pro quaternario fuisse suppositum; ac deinde numerum integrum מאתים, ducentos siclos pro quatuor fuisse substitutum; indeque natum errorem. Qui emendabitur facilè; si in locum characteris ר restituatur ׳ד, ac pro ducentis siclis subjiciantur quatuor; eâ enim emendatione 12. Josephi libræ cum dimidia, ad libræ unius quadrantem revocabuntur; omniáque erunt plana. Sed conjectura ejuscemodi foret paulò audacior; neque singulari observatione dignum esset quadrantis unius libræ pondus ejusmodi. Quibus adde, neque etiam hoc pondus affuturum, siquidem in horum supputatione hallucinatus sit Josephus, uti ex sequentibus constabit.

Ad miracula confugiunt alii, quæ quidem via est ad nodos vel intricatissimos solvendos facillima, verùm cui bono tale miraculum advocabitur? miracula nempe serviunt tum fidei justorum corroborandæ, tum infidelibus convincendis: jam neutri inservire potuit Absalomi coma, fuerit etsi decies gravior. Porrò in quo situm fuit miraculum? An in eo, quòd Absalomus capillatior fuerit, quàm quidem natura fert hominum? at capilli ipsius juxta se invicem adhærere debuerunt, nec dabatur penetratio dimensionum; atqui id quidem est, quod impossibile videtur, hominem nimirum habuisse comam tam stupendi ponderis. An verò in eo, quòd capillis illius dederit Deus majus pondus, quàm habuissent, si usitatam communemque naturæ legem fuissent secuti? verùm si res ita haberetur, sæpiùs comam abrasisset Absalomus, quo tam importunum onus allevaret; nec ut nobis ostenderet, quàm præstantes essent atque densi Absalomi capilli, eorum pondus Scriptura attulisset. Posito etenim miraculo, rariori comæ inesse poterit tantum ponderis, quantum spissiori.

Sunt, qui in his verbis, *Pendebat capillos capitis sui ducentis siclis*, vocem *pendere* sic accipiunt, *ut æstimare*, *vendere* denotet: atque ita, Principem mercatorem faciunt capillorum suorum: quod quidem est mangonium sordidum planéque probrosum, non dico Principi, verùm cuivis mediocris conditionis, ac planè inutile inter Judæos, qui capillamentis ascititiis non utebantur. Adde quod, verba contextûs, ab hac interpretatione abhorreant; non enim dicendum fuisset, Absalomum comam suam ducentis siclis pependisse; sed emptorem pro Absalomi coma siclos appendisse ducentos: quotiescunque enim de emptione & venditione agitur, emptor est, non venditor, qui pendit pecuniam. Sic Abraham, quando Hephronis agrum emit, pependit ipsi 400. siclos, Genes. 23. Jeremias itidem 17. siclos pependit, dum emeret Hanameelis agrum, Jer. 33: 9. Uno verbo, verba hæc, *pendebat capillos sui capitis*, manifestò referri debent ad precedentia, *cùm comam abraderet propter gravitatem.*

Alii supponunt, Absalomum curiosè asservatis capillis omnibus, ab eo primùm tempore, quo tonderi cœperat, ad illud usque tempus, quo cum Davide in gratiam rediit, circa nimirum ætatis suæ vigesimum annum, unà omnes tum pependisse, eosque junctim 200. siclorum pondus æquâsse; adeóque vertendum ità, *Et quum tondebat capillos capitis sui (fiebat autem exactis singulis annis ut tonderet, quia prægravabant eum) pendebat capillos capitis sui ducentis siclis pondere regio.* Verùm plura supponit interpretatio ista, quàm quidem textus ipse ferat: atque si tantùm agitur de coma variis vicibus excisa, in hoc nihil erit extraordinarium, quodque ipsi cum aliis benè multis commune esse non potuerit.

Prætermissis ergo ejusmodi effugiis, ut rem penitus explicemus; primùm statuo, Hebręum textum ita comparatum esse, ut necesse non sit arbitrari, Absalomum capillos totondisse annuatim. Hæc sunt verba, *Et comam detondebat* מקץ ימים לימים, *à termino dierum in dies*, quod ita versum est, *quotannis*, quia plurale ימים quandoque unum annum significat: atque ita verbum hoc interpretatus est Vulgatus Interpres, quem Recentiores Interpretes secuti sunt; at Versio LXX. viralis *ἀπ' ἀρχῆς* habet, *ab initio:* ut & Editio Complutensis *ἀπὸ τέλους ἡμέρων εἰς ἡμέρας*, *à fine dierum in dies*; Chaldæus etiam Interpres sic sentit, מזמן ערן לערן *à stato tempore in tempus*, nulla facta temporis designatione. Ipseque Author quæstionum Hebraicarum, apud D. Hieronymum, *statuto autem tempore tondebatur*; & in Annotationib. *Non enim semel in anno, ut Latini Codices habent, tondebatur caput ejus, sed statuto tempore:* Omnia adhucdum benè, verùm hæc priora posterioribus depravantur; cùm enim debuisset prorogare tempus, id coarctat; dum addit, *id est de 30. in 30. diebus.* Josephus ipse turpiùs peccat, cùm illud in septimanas contrahit; verùm quod absurdo absurdius est, adjicit tot capillis fuisse Absalomum præditum, ut in iis detondendis, impendi debuerint octo dies integri: id enim significant hęc verba ab interprete minus intellecta, *τοσοῦτο μὲν τοιγε ἦν τὸ βάθος τῆς κόμης αὐτῷ, ὡς μόλις αὐτὴν ἡμέραις ἀποκείρειν ὀκτω*, *Is adeò comatus fuit, ut vix suffecerint dies octo capillis abradendis*; ac si pro tonsore habuisset Martialis Eutrapelum, de quo isthæc,

> *Eutrapelus tonsor dum circuit ora Luperci,*
> *Expingitque genas, altera barba subit.*

Lib. 7. Epig. 83. vel qualem commodavit Idem Ceditio, qui

> *Dum jussus repetit pilos eosdem,*
> *Censurâ speculi manum regente;*
> *Expungitque cutem, facitque longam*
> *Detonsis epaphæresim capillis;*
> *Barbatus mihi tonsor est reversus.*

Ego quidem putem, ita vertendum esse, *& cùm tonderet caput, (quod subinde fiebat, cùm coma eum nimis prægravabat.)* Cùm verò curiosiùs comam asservaret Absalomus, quantumcumque ipse potuerat utcunque ferre; longis intervallis comæ tonsuram accidisse credibile est, plurimis scilicet annis exactis; adeóque potuisse facilè capillos fieri tum longiores tum spissiores; ita quidem, ut dum ille silvam fortè transiret, implicatâ comâ densis arborum ramis, adhæserit caput, תחת שובך האלה, *sub perplexitate quercûs*, 2. Sam. 18: 9. pependeritque inter cœlum & terram, nec valuerit corporis pondus capillos quibus hærebat abrumpere.

Neutiquam verò probo, quæ à Rabinis Levi & Kimchi proferuntur, Doctores Thalmudistas secuti, scilicet fuisse Absalomum Naziræum, adeóque comam aluisse prolixissimam, neque eam abrasisse, nisi ubi nimium prægravaret. Si enim Naziræus

ræus fuisset, non potuisset tondêre eam intra præstitutum Naziræatûs tempus, nec quibuscunque de causis succidere. Quodque 2 Samuel. 13: 28. fratres invitat ad epulas, in quibus vinum est haustum, id evincit illum nullo Nasiræatûs voto fuisse obstrictum; modò saltem eorum stet de Nasiræatu Canon, qui apud Maimonid. De Nasir. cap. 7. sect. 10. refertur; אסור לנזיר לעמוד בתושב שותה יין ויתרחק ממנו הרבה שהוא מכשול לפניו, *Prohibetur Nasiræo, ne sedeat cum eo, qui vinum bibit; secedet longè ab eo, quia ipsi fiet scandalum.*

Jam verò ratio, propter quam Absalom crines tam prodigiosè alebat, hæc est; quòd tum temporis crines ejuscemodi haberentur venustissimi. Indéque Thalmudici ajunt Tractat. Sanhedrin cap. 2. Omnes Davidis filios fuisse pulchros, ומגדלי בלורית, *capillos alebant prolixos.* Inde quoque Joseph. Antiq. lib. 8. cap. 2. Salomonis comites fuisse juvenes corpore præstantes, pulchritudinéque insignes, μηκίστας καθειμένους χαίτας, *longissimos habentes capillos*, eosque passos & pendentes. Capillos ita prolixos gestare una voce Græci κουριᾶν vocant. Nam κουριᾶν juxta Grammaticos est τὸ κουρᾶς δεῖσαι, *Tonsurâ egere.* Itáque inter eos κουρίας is dicitur, qui longos adeò habet capillos, ut tonsuram nequeat ulteriùs differre. Videnturque eadem de causa apud Latinos crines prolixi appellari Cirri ab Æolica voce κέῤῥεν pro κείρειν, *Tondere*; ut & cæsaries spissum quodque capillamentum, à cædendo; quòd cæsione egeat.

Notandum quoque hallucinari Josephum, quando ait ducentos siclos minas quinque efficere: siquidem 200. sicli tres duntaxat minas cum triente gignant; & 300. sicli requirantur ad minas quinque gignendas. 200. igitur siclorum pondus, plus quàm conveniret, triente adauxit. Hujusque facilis est demonstratio. Siclus 4. pendebat drachmas, σίκλος, ait Hesychius, τετράδραχμον Ἀττικόν. Ipséque Joseph. Antiq. lib. 3. cap. 10. ὁ δὲ σίκλος νόμισμα Ἑβραίων ὢν Ἀττικὰς δέχεται δραχμὰς τέσσαρας, *Siclus, qui est inter Hebræos nummi genus, quatuor comprehendit Atticas drachmas.* Idque ex Euangelio constat, in quo Matth. 17: 24. id ipsum didrachmum, hoc est drachma duplex, vocatur; quod in lege Exod. 30: 13. semisiclus appellatur. Quatuor autem hæ drachmæ Atticæ semunciam pendebant; affirmatque D. Hieronym. in Ezech. 4. *Siclus, seu stater, habet 4. drachmas; drachmæ autem octo Latinam unciam faciunt.* Cùm ergo siclus sit semuncialis, ad libram Romanam 12. unciis constantem 24. sicli; ad duas libras 48; ad minam, libras duas cum dimidia complectentem, 60. requiruntur. Quibus consentanea, quæ Ezechiel. cap. 45: 12. referuntur, *Viceni sicli, quini & viceni, quindeni erunt minæ summa.* Si enim 20, 25, & 15. colligas, 60. dabunt. *Eam ob rem*, ait Kimchi in eum locum, *hi omnes numeri, qui in unum conjuncti 60. gignunt siclos, unicum duntaxat efficiunt pondus, quod mina vocatur. Distinguit autem Propheta in has suas partes; quia nimirum horum numerorum unusquisque est singulare quoddam pondus; ut ut sit, mina siclos 60. includit.* Scaliger verò rem alia utcunque ratione deducit. *Ne*, inquit, *numerus siclorum, quibus mina constat, mysticè aut imperfectè, aut alio modo accipiatur, subvenit errori Ezechiel, dividendo siclos 60. in* XV, XX, *&* XXV; *quæ numeri sexagenarii partes sunt arbitrariæ, minimè verò naturales.* Jam verò si ex 60. siclis mina constituatur, 200. sicli dabunt, uti nuper dixi, tres minas cum triente; seu libras Romanas octo cum unciis quatuor.

Necesse est præterea illi sicli τετράδραχμοι ac insuper ἡμιουγκιαῖοι, quorum sexaginta efficiunt minam, sacri fuerint sicli: quandoquidem Euangelii didrachmum appelletur in Lege hemisiclus juxta Sanctuarii siclum, Exod. 30: vers. 13. eò quòd alius extaret siclus, vulgaris scilicet, dimidio minor, inter mercatores usurpatus, de quo Moses Genes. cap. 23: vers. 15, 16. Unde & Versio Græcâ siclum hunc posteriorem vocat δίδραχμον; quasi duas tantùm drachmas valeat; Hebræi verò שקל של חול, appellant, hoc est, *siclum profanum*; itemque שקל המדינה, *siclum provincialem*, ac demum שקל המלך, *siclum politicum ac regium.* Huic autem siclo conveniunt, quæ apud Hesychium habentur, δύναται δὲ ὁ σίκλος δύο δραχμὰς Ἀττικάς; *Siclus duas valet drachmas Atticas:* quæ etiam apud Epiphan. lib. de ponder. & mens. Σίκλος, ὁ λέγεται καὶ κοδράντης, τέταρτον μέν ἐστι τῆς οὐγκίας, ἥμισυ δὲ τοῦ στατῆρος, δύο δραχμὰς ἔχων: *Siclus, qui alio etiam nomine quadrans, est quarta unciæ pars, staterisque, sicli sacri intellige, dimidium; duabusque æquivalet dragmis.* Ad quod annotat Isidorus, eum fuisse quadrantem vocatum, quod quarta unciæ pars esset; Orig. lib. 16. c. 24.

Jam verò de iisdem illis siclis agi hoc loco; cùm *Absalomi crines 200. siclos, juxta pondus regium, pependisse dicuntur*, id ex eo ipso deducitur, quòd pondere regio, non sacro penderentur. Expressè habet Text. Hebr. באבן המלך, *in lapide regio*; Chaldaica verò Paraphr. במתקלא דמלכא, *pondere regio*; Græca autem Versio Antverpiensis ἐν τῷ σταθμῷ βασιλικῷ: Aliæ ἐν τῷ σίκλῳ τῷ βασιλικῷ: Vulgata demum, *Pondere publico.* Quæ omnia eò concurrunt, ut ostendant hocce contextu sermonem haberi de siclis, qui ad civile & regium, minimè verò ad sacrum in Sanctuario asservatum, pondus appenderentur. Ideóque in Edit. Complut. pro διακοσίους σίκλους, *ducentos siclos* legitur ἑκατὸν σίκλους, *siclos centum.* Utrumque autem est verum: ducenti enim sicli profani & vulgares centum tantùm sacros valebant. Juxta hanc observationem, 8. librarum, unciarumque 4. pondus, quod 200. siclis sacris æquale foret, in dimidium, in 4. nempe cum 2. unciis libras redit.

Minuit rursus Epiphanius; cùm enim dixisset siclum esse quartam unciæ partem, pergit, τρίχα τοῦ Ἀβεσαλώμ, ὅτε ἐκουρεύτο, ὁλκὴν ἔχουσαν ρκέ σίκλων; *Absalomi comam, cùm detonderetur, 125. siclos pependisse*; quod statim explicatur, *per libras binas & dimidiam*, λίτρας δύο καὶ ἥμισυ. Græcus Epiphanii contextus, qui in vetustioribus Editionibus est valde depravatus, ac ita habet ὁλκὴν ἔχουσαν κέ σίκλων, *Viginti quinque siclorum*, potest restitui ex affini loco, qui apud Heron. extat. lib. de ponderib. ἡ θρὶξ δὲ τοῦ κουρεύματος τοῦ Ἀβεσαλὼμ ἦν ὁλκὴν σίκλων ρκε, ὅ ἐστιν οὐγγίας λα΄, καὶ σίκλου· ἤγουν δύο λιτρῶν καὶ ἥμισυ, καὶ οὐγκίας, καὶ σίκλου ἑνός. *Resecti Absalomi crines 125. siclos pendebant; hoc est, unam & triginta uncias cum siclo; vel libras duas & dimidiam cum uncia una, unóque siclo.* Eaque ratione crines illi pro quinque minis, quibus juxta Joseph. æquipollebant, uni duntaxat, aut circiter, æquivaluissent. Verum hæc eorum æstimatio nequit omninò consistere. Nam pro 200. siclis, quos expressè memorat contextus; ponit tantummodò 125. Itaque tribus inædificata est fundamentis ex æquo falsis. 1. Josephum aptè supputâsse, quando pondus capillorum Absalomi ad minas 5. revocavit. 2. Eum minis hisce minas intellexisse Atticas; quarum unaquæque siclis 25. æquipollebat. 3. Eos 25. siclos, quibus æqualis erat Attica mina, fuisse duntaxat vulgares, quorum singuli forent δίδραχμοι; cùm tamen forent sicli sacri, quorum quisque τετράδραχμος erat; si quidem mina Attica drachmas centum pendebat.

Si ergo vero adhærere velimus, 200. siclorum pon-

pondus, quod Absalomi crinibus assignatur, non potest alio modo definiri, quàm quo à nobis supra definitum est, nempe 4. libris Romanis, duabúsque unciis. Sed hujusce meminisse oportet, libras Romanas 12. solùm uncias complecti, cùm nostræ 16. contineant; eóque 4. libræ Romanæ 3. nostris duntaxat æquipollebant. Ad hoc igitur quæstio tota redit; *Utrum scilicet absque miraculo fieri potuerit, ut hominis unius abscissi crines tres libras nostras cum duabus unciis potuerint pendêre.* Jam, ut patet, id non esse impossibile, quanquam tamen sit rarissimum. Hoc tanquam certissimum statuo, comam densam & prolixam ad minimum semilibram pendêre solere: indéque adeò in Absalomi coma nihil animadversione dignum occurrisset, si pondus istud non excessisset. Ut igitur aliquid notatu dignum, atque historiæ ut mirabile quid consignandum habeat, supponatur primùm duplo densior, quàm densior quæque vulgaris; commune densiorum pondus excedet semilibrâ; atque ex ea prima suppositione libram integram pendebit. Supponatur 2. Eandem illam prolixioribus quibuslibet duplo fuisse rursus prolixiorem, ex ea secunda suppositione prolixiores quasque semilibræ pondere superabit; proinde duabus ferè libris æquipollebit.

Porro ut duplo densiorem efficeret, notandum est, præterquàm quòd à natura potuit esse aliis multis pilosior, Ipsum forsan artem aliquam eandem in rem adhibuisse; cùm varia extant medicamina, quibus capilli & densiores & crassiores redduntur. De *Oleo Cicino*, quod ex Ricino, vel Palma Christi, Ægyptiacè Kiki; (quæ herba eadem est cum Jonæ Kikajon) exprimitur, de hoc, inquam, oleo ait ex. g. Plinius lib. 23. cap. 4., *Colorem cutis commendat, capillumque fertili natura evocat.* Itémque de *Adianto*, alio nomine, *Veneris Capillo*, lib. 22, cap. 21; *Quidam Callitrichon vocant, alii Polytrichon, utrumque ab effectu: tingit enim capillum, & ad hoc decoquitur in vino cum semine apii, adjecto oleo copiosè, ut crispum densumque faciat, defluere autem prohibet.* Et rursus lib. 25. cap. XI, *Polytricha .... defluentem capillum confirmat & densat.* Libro etiam 27. cap. 13. *Trichomanes Adianto simile est; ... succus cohibet capillos defluentes, aut, si effluxerint, reparat, Alopeciásque densat tritum, & in oleo illitum.* Omnesque Cosmetici Veteres, hoc est, libri de pulchritudinis tuendæ vel augendæ ratione tractantes, ejuscemodi remediis pleni sunt. Unius cujusdam mentio fit in Cleopatræ Reginæ Cosmetico, cujus hæc vis, τρίχας αὐξȣ̃σα ταχέως, καὶ δασύνȣσα, καὶ μελαίνȣσα; *Capillis promptum affert incrementum; densat, & nigro obducit colore.* Itemque alterius, cujus hæc est Epigraphe, πρὸς τριχόφυιαν; *Ad capillorum generationem.* Alterius itidem, cujus titulus, πρὸς τὸ τρίχας γεννῆσαι ἐν τῇ κεφαλῇ; *Ad capillos in capite gignendos.* Quoad Critonis Cosmetica, primus liber de alendis capillis unicè agit. Capitis primi hic est titulus, τριχῶν διαφυλακτικὰ: *Remedia ad crines conservandos instituta.* Secundi verò capit. Αὐξητικὰ τριχῶν; *Ad eos augendos.* Tertii, προφυλακτικὰ; *Ne scilicet effluant.* Quarti, Βάμματα πολίων; *Crinium Tinctura.* Quinti, Βάμματα, ὥςε ξανθὰς καὶ χρυσιζȣ́σας ποιεῖν, *Tinctura ad hoc ut flavescant, aureámque induant speciem.* Sexti, σμήξεις τριχῶν, *Crinium smegmata.* Septimi, ἐπίχρισα προφυλακτικὰ, *Unguenta, quibus cohibeantur*; &c. Allegat hæc Galenus *Lib. de Remed. secundùm locos, cap. 2. & 3.* Extant etiam varia eorum excerpta, quanquam Authorum nomina sint omissa, apud Aëtium lib. 2. Serm. cap. 36. Et apud Avicennæ Canonem, lib. 4. Tract. 1. c. 4; cujus hæc est inscriptio, isque est titulus, *De Remediis ad educendos capillos admodum efficacibus.* Ævum autem, quo tum Absalom tum frater ejus Salomon, vivebant, variis disciplinarum generibus excultius erat; quàm ut medicamina ejuscemodi ignoraret, Absalom verò ipse ornatûs & gratiæ studiosior, quàm ut eorundem usum contemneret.

Verùm, cùm ex iis, quæ hactenus adducta sunt, Absalomi crines librarum duarum pondus non excedant, hisce, aliisque generis ejusdem mediis, potuit ad trium mensuram gravare: forsan & eorum unumquodque potuerit seorsim tertia parte graviores reddere; quanto magis omnia simul usurpata valuere? Constat 1: Judæos, non secus quàm varias Gentes alias, smegmata quædam, quibus capillos & mundarent, & inaurarent, adhibuisse. Testis sit Rabbi Moses *in Thalmude, Tract.* כלים *cap. 2.* quo loco ait, נתר, *Nitrum speciem esse lapidis aliquam, utcunque mollem, quæ in aqua statim solvatur; quaque cùm ad crines tum ad vestes abluendas soleat assumi.* ורחצים בה השערים והבגדים; Indéque Rabbini *Tractat. Nidda, cap. 9.* idem illud inter ea, quæ mundent, dinumerant. Eadem illa porro smegmata, quæ crines sic deaurabant, eosdem quoque densabant & incrassabant. Densabant, inquam; non quidem eo modo, quo medicamenta superiùs memorata, confertiores reddendo; sed hoc scilicet, quod pilum quemque seorsim efficiebant & compactiorem & crassiorem. Idque patet Diodori testimonio, cùm lib. 5. id de Gallis perhibet, *Eos ex frequentiori capillorum per calcis lixiviam ablutione Satyros aspectu referre*, Παχύνονται αἱ τρίχες ἀπὸ τῆς κατεργασίας, ὥς τε μηδὲν τῆς τῶν ἵππων χαίτης διαφέρειν: *Eâ culturâ ipsorum ita densantur crines, ut ab equorum setis nihil differant.* Cùm itaque equorum setæ longè sint graviores, quàm communes quíque capilli, hinc sequitur generis hujusce cultum eorum adauxisse gravitatem.

Præterea cuique notum, & principes, & alios quoscunque deliciis fluentes, crines suêvisse variis imbuere medicamentis, uti Myrrha, Amomo, Cinnamomo, Nardo, Opobalsamo, &c. Hinc Virgil. Æneid. lib. 12.

---- Crines
Vibratos calido ferro, myrrhâque madentes.

Sil. lib. 7.

Nec crinem Assyrio perfundere pugnet Amomo.

Lucan. lib. x.

---- Multumque madenti
Infudêre comæ, quod nondum evanuit aurâ,
Cinnamon.

Ovid. de Arte lib. 1.

Ne coma vos fallat liquidâ nitidissima Nardo.

Juven. Satyr. 2.

---- hirsuto spirant opobalsama collo.

Antiph. in Thorycis,

Ἀμαρακίνῳ δὲ τὰς ὀφρῦς, καὶ τὴν κόμην.

Horatius Ode 29. lib. 3.

Pressa tuis balanus capillis.

Item Ode 7. lib. 2.

---- Coronatus nitentes
Malobatro Syrio capillos.

Jam autem medicamina ejuscemodi jam tum ab Absolomi temporibus usurpata fuisse liquet ex Davide patre, dum Psalm. 23: 5. sic loquitur, *Oleo caput meum perfudisti*; uti & ex Salomone, Ecclesiast. 9: 8. *Ne in capite oleum deficiat.* Ex quo fit, ut apud Poëtas Ethnicos, in quibus nihil Deorum suorum historiis, vel potiùs fabulis, vetu-

vetuſtius, his paſſim unctiones ejuſmodi tribuantur. Homerus ex. g. Hymno in Veſtam,

Αἰεὶ σῶν πλοκάμων ἀπολείβεται ὑγρὸν ἔλαιον,

Ex cirris tuis fluit indeſinenter humens oleum. Itemque Callimachus, Hymno in Apollin.

Οὐ λίπος Ἀπόλλωνος ἀποστάζουσιν ἔθειραι,
Ἀλλ᾽ αὐτὴν πανάκειαν . . . .

Non unguento ſtillant Apollinis crines, ſed ipſâ panaceâ. Hinc etiam voluptarius aliquis à vetuſto quodam inducitur apud Suidam, Ἁβροσαγὲς ἔχων ἀεὶ τὸ μέτωπον, καὶ τοὺς βοστρύχους, *Quaſi haberet frontem & capillos mollitie ſemper diffluentes.* Cùm itaque in eo hominum ordine cenſendus ſit Abſalom; haud dubium, quin unctiones hujuſmodi ipſi fuerint familiares, graduſque aliquot comæ gravitati adjecerint. Si enim in profanis hiſce unctionibus eadem ſervabatur proportio, quę in ſacris, modicæ non erant. Samuelis 1. cap. 1. Deus Prophetæ mandat, ut ad Davidem inungendum cornu ſuum oleo impleat; quidnam hæc aliud ſignificant; quàm Reges pleno cornu eſſe inungendos? Pſalmo itidem 133. oleum in Aaronis caput effuſum ad barbam non modò, ſed ad ſacrarum inſuper veſtium oras deſcendit. Quandoquidem Saül & Jehu pauco tempore erant regnaturi, hinc vulgò creditur eos pauciori oleo fuiſſe inunctos; eamque ob rationem putant; quòd vas, ex quo fuêre deuncti, φάκος, ſeu lenticula, vocetur; phialáque videatur minutula, ex parvitate lentiſque formâ id nominis adepta. Eóque nos ducit Græca contextûs Verſio; quę de Saüle ſic habet, 1 Sam. 10. καὶ ἔλαβε Σαμουὴλ τὸν φάκον τοῦ ἐλαίου, καὶ ἀπέχεεν ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Quibus conſentit Vulgata Latina, *Tulit autem Samuel lenticulam olei, & fudit ſuper caput ejus.* Idemque de Jehu 2 Reg. 9. extat, λήψῃ τὸν φάκον τοῦ ἐλαίου, καὶ ἐπιχεεῖς ἐπὶ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Quibus etiam accedit eadem Vulgata, *Tenenſque lenticulam olei fundes ſuper caput ejus.* Verùm, tametſi φάκος lentem ſignificet, vas tamen, ex quo aſperſi fuerant, neque ex forma, neque ex parvitate lenticulari φακὸς fuit appellatum; ſed vox hæc Græca ab Hebræa פך, *pac* vel *phac*, in ipſo Originali Textu extante, derivatur; quę neque lenticulam, neque affine quicquam; ſed unicè vas, vel ampullam, ſonat. Idemque de voce Gręca φακὸς judicandum; quam Suidas per ἀσκοδαδλα, hoc eſt, *phialam* interpretatur: Juſtinus verò Martyr per *urnam*; cùm ait Cumis, φάκον ἐκ χαλκοῦ κατεσκευασμένον, *urnam quandam æneam ſibi fuiſſe monſtratam, quâ ex vulgi opinione Sybillæ Cumanæ cineres aſſervarentur.* Sic apud Joſephum φακὸς ὕδατος eſt aquæ urna vel phiala; apud Arabes verò *wagha*, vel *phacha* propriè ſignificat vas aut gutturnium.

Tertium etiam iſtud in Veterum deliciis maximè notandum; quòd, cùm cæſariem variis unguentorum ſpeciebus illeviſſent, aureum adhęc pulverem aſpergerent; qui, dum adhæreſcebat, & nitorem & pondus addebat. Quomodo de Galieno Imperatore apud Trebellium legitur, *Crinibus ſuis auri ſcobem aſperſiſſe*: Similiterque de Commodo apud Spartianum, *Capillo ſemper Eum fucato, & auri ramentis illuminato fuiſſe*: De Vero itidem apud Capitolin. *Tantam habuiſſe curam capillorum flaventium, ut capiti auri ramenta aſpergeret, quò magis coma illuminata flaveſceret.* Quò alludit Martian. Capella lib. 1. de Sole, *Ipſius verò Dei auro mixtam cæſariem, comaſque crederes bracteatas.* Item, *Solis auguſtum caput radiis perfuſum flammantibus velat aurata cæſaries*; &c. Cornelius Gallus etiam apud Schedium,

Anne coma ex auro flava eſt tibi, Gentia? an auri
Ex ipsâ magis eſt bractéa flava comâ?

Jam verò ab ipſo Abſolomi ævo Judæos inani hac oſtentatione abreptos fuiſſe diſcitur ex Joſepho; qui, cùm honorarios Salomonis equites promiſſis & fluitantibus capillis ornatos exhibuiſſet, uti ſuprà notavimus, de iiſdem addit, ψῆγμα δὲ χρυσίου καθ᾽ ἡμέραν αὐτῶν ἐπέσηθον ταῖς κόμαις, ὡς στίλβειν αὐτῶν τὰς κεφαλὰς, τῆς αὐγῆς τοῦ χρυσίου πρὸς τὸν ἥλιον ἀντανακλωμένης: *Adhæc ramentis auri capillos quotidie ſpargebant, adeò ut rutilarent eorum capita auri ſplendore ad ſolem reflexo.* Quanquam porrò aurum illud in minutiſſima ramenta eſſet diſſectum, ſuum tamen habebat pondus, eó quòd crinibus foret quaquaverſus interſperſum.

Ut hęc tandem in univerſum concludamus; Tametſi quęcunque eam in rem hactenus à nobis allata fuêre, minùs vera eſſent; meminerint tamen, qui hocce loco Scripturæ authoritatem infirmare contendunt, in ſcriptis quibuslibet nihil eſſe facilius numerorum depravatione; quia ſæpius adſcriptione plena non ſignentur; ſed vel numeralibus literis vel ciphris notentur. Ea de re frequentes adeas Budæi de Aſſe lib. 2. pag. 49. 51. itemque lib. 3. pag. 67, &c. querelas. Et quamvis hodie iidem illi plenè in Hebræo Textu ſint expreſſi; ſic tamen non egerunt ſemper librorum Exſcriptores; ſed aliquoties compendiariis notis uſi ſunt, in quo potuêre falli. Quòd ſi velis ab hiſce erroribus eos immunes pręſtare, tum Prophetas efficies, miraculumque maximum, miniméque neceſſarium advocabis; quandoquidem hæc parum omninò ad ſalutem faciant; probatiſſimæque experientiæ adverſaberis. Quis enim 2. Eſdræ caput cum Nehemiæ 7. poteſt vel leviſſimè conferre, quin continuò magnam in ordinibus iiſdem numerorum diverſitatem advertat? Neceſſe eſt ergo in eorum alterutro errata quædam concedantur; quæ ab Authoribus, utpote θεοπνεύστοις, minimè procedunt; ſed ab Exſcriptoribus, qui per imprudentiam potuerunt errare. Verùm hæc reſpondendi ratio eſt duntaxat in extremis anguſtiis adhibenda; neque quicquam in prę ſenti negotio occurrit, quod ad eam nos adigat. Atque hæc ſunt, quæ mihi viſa ſunt probabiliora, & ad objectæ tuæ difficultatis explicationem convenientiora;

- - - *Si quid noſti rectius iſtis,*
Candidus imperti, ſi non, his utere Mecum.

Vale.

Datum 14. Cal. Januar.
anno 1647.

Petrus Rhemenſis de Riga in Aurora ſua, Barbas aureas Judæos ideò habere ait, quòd Aureo Vitulo à Moſe in pulverem redacto, & in aquam injecto, ex ea aqua bibiſſent.

TAPINO SUO SALUTEM BOCHARTUS.

NAAMANIS FACTUM.

2. *Reg.* 5: 17, 18, 19. *expenditur.*

Non erat, Frater Chariſſime, quod tam ſanctè aſſeverares, nec aſſentatorem egiſſe Te, nec aſſentationem aucupem; Ego tibi hac in parte vel tacenti crederem, qui te pridem totum intus & in cute novi. Et vix quenquam eſſe puto, qui vel ſemel Te viderit, qui non colligat ſtatim, quàm candidus ſis, quàm ſincerus, quàm totus teres atque rotundus, quàm item ab omni αὐθαδείᾳ ita alienus, ut parcè admodum vel planè nihil de te ſentias; neque verò in illas laudes, quas in me immerentem congeris, adulationis crimen impegi, licet mihi tenuitatis meæ probè conſcius. Alio certè affectu raperis, amoris nempe cæco quodam impetu: quo fit, ut omnia mea probes quantumvis cruda & indigeſta. Id tantùm ſcribere me memini, conſultius fore, ſi uterque velut ex pacto ita deinceps ſtylum attemperare conaremur, ut non adulationem modò, ſed & omnem adulationis vel profuſæ vel captatæ ſuſpicionem, vitaremus; hanc te legem accipere profiteris quidem, ſed verbo tenus, in laudes profuſior quàm unquàm; in eas enim cùm dicis te nonniſi vi quadam abreptum prorupiſſe, quid aliud quàm Parthorum more fugiens feris, & hoc ipſo quòd tibi vim factam eſſe quereris, eò laudas impenſiùs? Quid regeram non habeo; indulge ſi libet animo tuo; ab inſtituto tamen nulla ratione dimoveri me patiar, & vel ea, de quibus magnificè ſentio, ſimplici aſſenſu probare ſat habebo. Cætera, ſi quæ ſunt, quæ minùs probavero, indicabo liberè pro jure quod à te mihi conceſſum eſt.

Benè habet, quòd de eorum locorum, quæ hactenus propoſita fuerant, interpretatione ferè convenit inter nos. Varias congeſſi fateor, & plures fortaſſe quàm oportuit, ſententias, de ſenſu verborum Pauli 1. Cor. 15: 29. Sed ut ex tot Doctorum conflictu emicaret veritas.

Quoad Naamanis factum, de quo mirari ſubierat, cur, cùm profitetur fore, ut iterum coram Rimmone in genua provolvatur, Eliſæus Propheta, quaſi res nullius eſſet momenti, ei nil aliud quàm pacem à Domino precetur. Tu ut factum excuſes affers ſine dubio quicquid in hanc rem dici potuit. Sed quoquo te vertas, ut ingenuè dicam quod ſentio, tota difficultas mihi non videtur exhauſta. Rectè obſervas duplicem ſignificationem verbi השתחוה; eoque tam civilem quàm religioſam adorationem innui, Naamanem de illa, non de hac agere; ait nimirum fore ut ſe proſternat, in Æde Rimmonis quidem, ſed propter Regem, non propter Idolum. Fateris tamen, & certè res ita ſe habet, in ambiguis hiſce ritibus, quibus aliud agimus, aliud agere videmur; Hominem, Regem puta, in Εἰδωλείῳ colimus, Idolum autem colere videmur; Fateris, inquam, in his idololatriæ eſſe nonnihil, ſaltem occaſionem ſcandali, imò verò ajo Ego, graviſſimi; adeóque dati non accepti. Scis, cùm moris eſſet olim Imperatorum imagines civili quodam honore proſequi, quid commentus ſit Julianus in Chriſtianorum perniciem; Jovis, &c. imagunculas in aliqua imaginum in ſui honorem erectarum particula juſſit inſeri, ut Chriſtiani utriſque pariter honorem exhibere viderentur. Quod poſtquam ſemel ab iis animadverſum eſt, maluerunt honorem Imperatori debitum negligere, imò & mille cruces eligere, ut ne id patrarent quod aliò trahi poſſet. Judæi hac in parte etiam Chriſtianis cautiores fuerunt. Hîc quippe Lex Cæremonialis fuit multò rigidiſſima: quâ cautum erat, non modò ut ne ullus honos exhiberetur idolis; ſed & ut ne quis ea attingeret, quia ſolo contactu omnia fœdare credebantur, Eſa. 52: 11. Eorum nomina recenſere nefas fuit, Exod. 23: 13. Pſalm. 16: 4. Qua de cauſa Deus noluit vocari Baal, Oſ. 2: 17. Quid quòd Rubenitæ urbium Nebo, Baal Hamon, &c. nomina mutârunt, Num. 32: 38. Quanto magis vetitum fuit Ethnicorum ſacris intereſſe. Id ſi ullatenus licere potuiſſet, poterant Danielis ſocii, eo planè modo, quo profitetur Naaman, Regem ad Idoli ſui cultum ſe accingentem comitari, atque ſic impunè evadere. Diſtinguis inter tempora, ais non ſemper eſſe neceſſe ut ſecedamus à cœtu idololatrico. Diſtinguis inter errores, ais quoſdam eſſe errores, qui totam religionem non convellunt. Dicis item aliam eſſe ſeparationem tacitam & occultam, aliam apertam, & quæ nil non audet in veritatis cauſa: non hanc, ſed illam ſemper eſſe neceſſariam. Atqui nulla harum diſtinctionum hîc habet locum. Non prima, nam ſemper tempus eſt à cœtu idololatrico ſecedere, tum cum alibi docetur veritas. Non 2. nam nihil purum in Syrorum religione fuit. Non 3. nam quiſquis ſacris Ethnicorum intereſſe ſolet, is nullo modo ab iis ſeceſſit. At eo ſe contulit, inquis, tantùm ut honorem Regi exhiberet, eique adeſſet pro officii ſui ratione; ſed Regi coram Idolo procumbenti: quod eſt impium planè. Addis Naamanem fuiſſe Neophytum, Catechumenum, ejus conſcientiam ſtatim ab initio non fuiſſe exagitandam. At quantumvis Neophytus, vir magnus tamen erat איש גדול ונשא פנים, cujus animo facile erat id inſculpere, quàm hoc indignum & profanum eſſet, ut, poſtquam Dei Opt. Max. virtus illi proprio experimento patuiſſet, iterum ſe in profano cœtu pollueret: quàm ſibi ipſi malè conſtaret, cùm jam antea dixiſſet ſe nunquam commiſſurum, ut ulli Deo præterquam ſoli Jehovah ſacra faceret. Quiſquis enim coram idolo inter idololatras procumbit, quacunque tandem de

cauſa

causa, is certè corpus suum ei offert in sacrificium vivum. Neque verò metuendum erat ne linum suffumigans extingueretur: jam enim non minimum esse sibi cognitionis modulum ex iis, quæ antecedente versu dixerat, abundè testatus fuerat. Ex ea thesi hypothesim elicere facile erat. Et verò Christi miraculorum hoc ferè perpetuum fuit Epiphonema, *Vade & ne pecca amplius, ne pejus accidat tibi*, Joh. 5. 14. & 8: 11. Debuit hoc saltem docere Propheta, quàm esset ridiculum veniam sperare & petere pro peccato patrando; cùm nulla peccatori nisi pœnitenti veniæ spes esse possit; nullaque pœnitentia quandiu hæremus in malo, atque in eo sese obfirmat animus.

Sed ut te diutiùs non detineam, unoque verbo aperiam quid sentio: Non credo à quoquam hactenus expressum fuisse verum & genuinum hujus loci sensum: eum ego sic puto ad verbum posse verti (tuum erit hanc interpretationem cum textu Hebraico conferre, ut videas quàm respondeat) *An non dabitur nunc servo tuo onus paris mulorum terræ? quia non faciet ultra servus tuus holocaustum & sacrificium Diis alienis, nisi Domino*, id est, sed Domino, ut Gal. 2: 16. *Hac in re igitur parcat Dominus servo tuo*, quòd *in ingrediendo Dominum meum*, id est, cùm ingrederetur Dominus meus, in *ædem Rimmonis* idoli ad incurvandum se, id est, ut adoraret, *ibi ipse fuit innixus super manum meam, & incurvavi me in æde Rimmonis in incurvatione mea in æde Rimmonis*, id est, & adoravi in templo idoli, vera adoratione in templo idoli, inquam. *Ignoscat precor Dominus servo tuo hac in re*, tam grande peccatum à me admissum olim condonet mihi Dominus. *Dixitque, &c. Vade in pace*, id est, respondit Propheta, ito securus, & certò scias, modò votum impleas, tibi peccatorum remissionem impetratam esse.

Hîc ergo duo dicit Naaman. 1. Totum se Deo devovet, cujus immensam bonitatem & potentiam erat expertus; sed subinde obversatur animo vitæ anteactæ memoria, se olim in profundo ignorantiæ gurgite immersum, ligno & lapidi vota nuncupasse.

Horrescitque animus vitæ meminisse prioris, ut illud Poëtæ hîc usurpem; ideò confugit statim ad Dei misericordiam, cui peccatum suum, quantum quantum est, confitetur, ut ab eo veniam impetret. Huc pertinet quòd se non modò idololatram, sed etiam idololatriæ propugnaculum fuisse asserit: dum ipsi Regi adoranti succubuit quasi, & tam turpi ministerio se mancipavit. Huc etiam pertinet gravis illa ingeminatio; *adoravi in æde Rimmon, adoratione, inquam, mea in æde Rimmon*; sic Psalm. 51: 6. *Contra te, contra te solum peccavi*, &c. Sic nimirum angitur peccatoris animus præteritorum conscientiâ facinorum, quàm primùm in eo Divinæ lucis radius cœpit illucescere. Sed de his satis.

Rogas obiter quod sit Idolum Rimmon, & cujus linguæ id nomen. Syriacæ esse suspicaris. Hujus idoli alibi nulla mentio, quod sciam; neque hîc Hebræi quidquam adnotant: sed neque hoc scire quicquam interest. Rectè prædixerat Zacharias 13: 2. fore, ut idolorum nomina perirent funditus. Certum tamen est nomen רמון tam apud Hebr. quàm Chald. & רמאן, apud Arab. significare malogranatum, cujus arboris in tota Syria ingens copia; vide Num. 13: 24. Cant. 6: 11. Joël. 1: 12. Agg. 2: 19. Hujus fructûs usus multiplex; nec usu modò suavis est, sed & potu, quippe ex ejus succo mustum conficiebatur. Cant. 8: 2. Quare Plutarch. Sympos. lib. 3. Problem 5. ῥοιὰς vocat οἰνώδεις. *Primus pomi hujus partus, florere incipientis, Cytinus vocatur Græcis, in medicamentis mira est observationis multorum experimento.* In

Pl. l. 23. c. 6.

hoc ipso cytino flosculi sunt, antequam malum ipsum prodeat, erumpentes, quos balaustia vocant. Ea item medicinis idonea, & tingendis vestibus, quorum color inde nomen accepit. Corticis etiam magnus usus ad conficiendum corium, quod vulgus malicorium vocant. Nucleis ipsis acinorum utuntur Medici, ut & radice & semine.

Pl. l. 13. c. 19.
βαλαύστιον Ibi.
χύτιν☉ circumducitur membrana tenui, quæ est in malo punico discrimen; Varro lib. 6. art. 5.

Ex hujus arboris fœlici proventu Rimmon urbs denominata in Judæ & Simeonis confiniis ad Australem partem Hierosolymorum, Zach. 14: 10. Jos. 15: 32. & 19. 27. Eadem fortè quæ Hen-Rimmon, fons malogranati, Nehem. 11: v. 29. ab ea certè non procul. Indidem potuit & hoc idolum habere nomen, ut Dagon à דגן *frumento* creditur dictus. Δαγὼν, ὅς ἐστι Σιτὼν καὶ Ζεὺς ἀρότριος, sic Philo Byblius apud Euseb. lib. 1. de Præpar. Euang. Certè huc facere videtur antiquissima illa de raptu Proserpinæ fabula, quæ à cœlo in perpetuum exulare jussu Jovis adacta creditur, eò quòd in Plutonis paradiso Punicum pomum decerpsisset,

- - Cultis dum simplex errat in hortis
Puniceum curvâ decerpserat arbore pomum.

Σιτὼν dicebatur Ceres à Syracusanis παρὰ τὸ σῖτον, teste Polemo l. 3. Dipnosophist. Vid. Metam. c. 5. Fabul 8. Fast. c. 6. v. 606.

Vetustam esse hanc fabulam narrat Cicero, & propè ab ipsis Deorum incunabulis lib. 4. in Verrem Orat. 2. Crediderim ego sic in alienum sensum detortam fuisse historiam de primi hominis peccato, cœlestibus donis spoliati, & quasi ad inferos relegati propter esum pomi vetiti: Persephonem quasi perditricem dici primam omnium Matrem Evam; Proserpinæ autem nomen (quod à serpendo deducit Varro) alludere ad serpentem illum à quo decepta est. Hinc discimus interim jam olim malum Punicum in aliqua religione fuisse inter Ethnicos, ut minus mirum sit ab eo Rimmonem Deum dictum ut *Pomonam à pomo*. Quòd si arrideat minùs, fieri potest ut Rimmon à rad. רמם excelsum sonet; sic certè interpretatur hanc vocem Stephanus homo Græcus ex Philone Bybliensi in Libro de Urbibus. Ait, inquam, ῥαμὰν significare τὸ ὑψὸς; & Hesychio ῥαμὰς est ὁ ὕψιστος Θεὸς. Deus quoque רם vocatur, Psalm. 99: 2. & 138: 6. Et alio nomine ejusdem significationis עליון, ut Psalm. 18: 14. & Gen. 14: 18. Melchisedek dicitur fuisse sacerdos לאל עליון, id est, τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου, interprete Apostolo ad Hebræos 7: 1. Quomodo ῥαμὰν explicat Hesychius. Syros autem Deum suum vocasse עליון testis est Philo Bybl. loco citato, qui Phœnicum seu Syrorum Deum fuisse dicit Ἐλιοῦν. A Phœnicibus ad Pœnos ab iis oriundos in Africam nomen hoc delatum est; teste Plauto in Pœnulo, Act. 5. ubi Hannonem Pœnum Punicâ linguâ sic loquentem introducit, *Ny thalonim, valonuth, si corathi simakom zyth*: quæ verba ibidem redduntur hoc Latino carmine, *Deos Deasque veneror, qui hanc urbem colunt.* Planum est has voces ex Hebræâ & Arabicâ linguâ sic reddendas levi immutatione, נא את עליונים ועליונות שקורה שמקום הזות *Na eth eljonim, veeljonoth, sche corathi, sche makom hazoth. Oro celsos* Deos & *celsas* Deas, *qui regionis, qui loci hujus* incolæ sunt. Omnes voces Hebraicæ sunt, unâ קורה *corathi* exceptâ, quę Arabica est, à Græca tamen χῶρα. Sic & à Pœnis orti Arabes Deum vocant אלמתעאלי *Almitaljon, excelsum.* His igitur Rimmon synonimum nomen esse verisimile est.

Περὶ πόλεων, in voce Λαοδίκεια.

Atque hîc operę pretium est obiter docere omnia ferè, quotquot sunt, Deorum apud Ethnicos nomina ab Hebraica lingua desumpta. Sic *Saturnus* Hebr. שטרן, Dominator, Imperator, vel שוטר־נח, *Soter-Noah*, ut docebitur; à כרן Κρόνος,

nam & כרן eſt dominator, vel כר נח princeps Noah: quia, teſte Homero,

Πρώτιςος μὲν ἄναξεν ἐπιχθονίων Κρόνος ἀνδρῶν.

Varronis origines pleræque ridiculæ ſunt. Sic Illi *Saturnus* à *ſatu* dicitur, *Jupiter juvans pater*, *Juno* etiam à *juvando unà* cùm Jove, *Sol*, quòd ſolus lucet, *Luna* quòd *lucet noctu*, *Vulcanus* à *violentia*; *Neptunus ab obnubendo*, quòd terras obnubat.

A *Jehovah* factum eſt Jovis nomen. Ab אדוני *Adonis* & Ἀθήνη Minerva. A פלא, quod ſibi nomen tribuit Deus, Jud. 13: 18. *Pallas*, *Peleus*, *Pales*, *Apollo*. A nomine די Θεὸς, *Deus*: δῖος, *Divus*, ab obliquo caſu τοῦ Ζεὺς διὸς, διὶ, &c. *Diana* à δαέω, unde δαήμων & δαίμων. Ab ארון δῶν, terminatio in voce Ποσειδῶν, &c. A בעל *Belus*. A גד *Gad* Dei alicujus nomine Eſa. 65: 11. God German. id eſt, *Deus*. A מני Dei alicujus nomine ibid. *Manus* & *Summanus* Juppiter, & *Manes* & *Immanis*; ab אורן *ouran luce* οὐρανὸς. Ab אחד & חד, *unico* (quod etiam inter Dei proprietates & nomina) *Adad*, quaſi חדחד unicus unicus; Dei nomen apud Macrobium Saturnal. lib. 1. A חבל parturire *Cybele* mater Deûm. Virg. Æn. 6.

Læta Deûm partu. ----

Μήτηρ μὲν τε Θεῶν ἠδὲ θνητῶν ἀνθρώπων, Hom.

Rhea, quæ alio nomine *Ops*, Rhea certè à ראה video, ut Ops ab ὄψει & ὄπτομαι, *video*: cauſa me latet. *Vulcanus* idem qui *Tuvalcain*. *Veſta* ignis, Dea ἑστιαῖα, ab אשתא *eſta*, igne. *Venus* à בן *ben* ſeu *ven* filius. *Caſmillus* Hetruſcâ linguâ occultiore *Mercurius*, dictus eſt à קסמאל *Keſemel*, Dei interpres. *Ilithia*, quæ eſt Lucina partuum præſes, ילידתא obſtetrix. *Iris* pluviæ index à יורה pluvia. Ab חורים *horim*, *heroes*, unde & ἥρα Juno. Apollo *Pythius* dictus vel à פוט Gen. 10: 6. vel à *Pythone* ſerpente occiſo: Hebr. פתן *Pethen* aſpis eſt. Idem Παιὰν Pæan dictus eſt ab Heb. פענח *Paaneah*, *revelator arcanorum*, ut vocatur Joſephus, Gen. 41: 44. שדים, Chald. תדין *thedin*, ſunt dæmones, hinc Titanes. שעיר ſahir *ſatyrus*. Neptunus à נופת ſtillatio, eſt enim liquidus Deus. Propert.

Venus à viendo ſeu vinciendo. Varro de Ling. Lat. lib. 6.

Quæ voluit liquido tota ſubire Deo.

vel à נפתה, ut docebimus. A שיר cantico & השיר canere *Siren* dicta. Sirenas Virgilius vocat *monſtra canora*. *Anubis*, qui ſub *canis* effigie, unde & vocatur *Latrator Anubis*, à נבח *Nabah* latrare, נובח *Nobeah* latrator. *Apis* olim *Abis* ab Hebr. אביר, taurus robuſtior, cujus effigiem gerebat. De eo intelligendus Jeremiæ locus cap. 46. v. 14. *Annunciate in Ægypto*, &c. v. 15. *Quare proſtratus eſt* אביריך *Abireka*, *Apis tuus*. Seraphis idem, quaſi שור אביר *ſor abir*, taurus robuſtus. *Sirius* caniculæ ſydus, qui & pro Deo habebatur in Ægypto, à שחור *Sior* Nilus. Idem utrique nomen, quia oriente Canicula Nilus exundat. Minerva Textorum Dea a מנור *Manor*, quod textorium inſtrumentum eſt. Κῶμος comeſſationum Deus, idem qui Moabitarum כמוש *Kemos*, in cujus æde epulabantur. Ἄρτεμις eadem quæ Luna & Hecate, Magorum חרטמים *Artamim* Dea. Μῶμος Deus irriſor, & qui in vitia invehitur, à מום vitium, macula. Juppiter *Hammon* eſt חם Noë filius. *Japetus* eſt יפת. Sem idem, qui Σμῦ apud Plutarch. in Tract. de Iſide & Oſiride, & *Semo* Ovid. Faſt.

Hinc Oſiris, niſi ſit à Meſori.

Quærebam nonas Sancto Fidióne referrem,
An tibi Semo *pater.*

Iſis ab ישיש Antiquus, Senex: ſic enim Diod. lib. 1. Antiq. cap. 2. & Euſeb. lib. de Præpar. Euang. cap. 6. Φασὶ τὴν Ἶσιν μεθερμηνευομένην εἶναι παλαιάν. Sic Ἥλιος à voce עליון, de qua ſuprà. *Aſtarte* Venus à עשתרות *Aſtaroth*; indidem fortè *Aſtrum*.

Nec Deorum modò, ſed & Religionum nomina reliquæ gentes, quotquot ſunt, ab Hebræis mutuatæ ſunt; ut vel hinc appareat Hebræorum Religionem omnium eſſe antiquiſſimam, atque ab ea cæteras pravo inſtituto fuiſſe detortas. Sic quidquid eſt ſacræ ſupellectilis. Ἐσχάρα, aræ focus אשחרא *eſchara* ignis ardens; Βωμὸς altare à במות Excelſa; *Aulæum* αὐλὴ ab אהל tentorium; Σκήνη tabernaculum משכן à radice שכן; Ὀθόνη linteum, quo velabatur ſacerdos, אטון; *Syndon* סדין; Simpulum poculi genus in Sacris adhibiti שפל. Sic aromata omnia, quorum in Sacris præcipuus uſus. *Balſamum* quaſi בעלשמים *Bahal-Samim*, præcipuum aromatum; מור *myrrha*, קשט *coſtum*, אהלים *aloë*, קנמון *cinnamomum*, לבנה λιβανωτὸν, קציעה *caſia*; כרכום *crocus*. Et herbæ אזוב *hyſopus*. Et victimæ. *Taurus* à Chald. תור pro Hebr. שור, & αἴξ capra Hebr. עז. Et quæ vulgò offerri ſolebant anathemata & donaria, חרוץ *charous* χρυσὸς aurum, יין οἶνος. Sic quæcunque verba ad Religionem pertinent. Carmina olim *caſmena* dicta teſtatur Varro lib. 6. §. 3. ſine dubio à קסם vaticinium; ἄρα imprecatio ab ארר *arar* imprecari: חסיד Hebr. חסי *Hoſi* Syr., per aphær. τοῦ ד, Græce ὅσιος ſanctus. A חג *Hag* feſtum ἅγιος, niſi ſit ab הגה meditari, orare: unde מהגים *mehàgim*, meditatores *Magi*. Ἀῤῥάβων ערבון arrhabo. Ab אמן veritas אמנם *omnam* certè; ab eo Græc. ὀμνύω juro; & Latinis *omen* ab אמן veritas. A ירא verendus ἱερὸς ſacer. *Litare* à לט incantatio. *Caſtus* à קשט veritas, puritas. Σόφος ab אשף idem. Sic *Erebus* à ערב *Ereb* tenebræ veſpertinæ. Ἅδης ajunt Græci, quaſi ἀΐδης, Ego potiùs ab איד exitium. Superfluus fortaſſe videbitur hic labor; imò multum facit ad veritatem aſſerendam, quod aliàs doceri poterit fuſius. Sed hæc obiter.

EIDEM

EIDEM

DE EODEM ARGUMENTO.

Translat.

Ἔῤῥε Φιλονεικία, *Honoratissime Frater*, in levibus & minutis potissimùm. Id mihi nullatenus propositum, ut cujusquam opinionem suggillem, Eorumque maximè, quos adducis, quorum eximias dotes magni facio, personas veneror, vestigia sequor, sed lentis, cum pudore fateor, passibus, nec ęquis. Ad hęc, cùm vulgarem loci propositi interpretationem adoptent, assentientes habent & patronos innumerabiles Viros magnos, quorum non sum dignus qui solvam calceorum corrigiam. In eo tamen sum sententia, Textum absque ullo dispendio posse sic verti; *Jebova servo tuo hoc condonabit. Cùm Dominus meus Rimmonis Ædes inibat, ut ibi incurvaretur, in manum meam nitebatur; Egoque in Ædibus iisdem incurvatus sum. At nunc Deus hoc incurvare meum mihi condonabit.*

Jam petis argumentum aliquod validum, quo hanc versionem firmem; sed non meministi me in hac quęstione propugnantis partes sustinere; indéque adeo mihi hujus probationem non incumbere. Ut hanc rationem pseudo-Nicodemitis eripiam, sat erit, si ostendam locum non esse necessariò explicandum eo sensu, quo volunt; cùm alia succurrat explicatio, quæ illis nullatenus favet; quam Eorum est impugnare; Nostri verò unicè tueri, depulsione objectionum, quibus infirmare conabuntur; proinde non est, quòd argumenta afferamus, quibus fulciatur hęc versio nostra.

Putârim tamen facilè ostendi posse, Translationem hanc nostram & vocibus ipsis, & loquentis proposito, & Fidei analogię, longè congruentiorem esse, quàm sit alia quęvis; neque, uti vulgò creditur, novam posse censeri. Hęc autem omnia sunt, quibus potest suffulciri.

1. Hanc vocem יסלח vera significatione sua accipio, *condonabit*; etsi aliquoties imperativo modo sumatur, *condonet*; indéque LXX. Interp. ἱλάσεται.

2. כבוא est infinitum gerundium, *Ingrediendo*, quod ex se nullum adnotat definitum tempus; hæc tamen ejus significatio est vulgatissima, ut sonet, cùm *intraret*, vel cùm intravit; longéque vulgatior, quàm si ita verteretur, *cùm intrabit*. Vide Genes. 30: 38. 33: 9. Exod. 33: 9. Levit. 16: 23. Numer. 7: 89. Jos. 3: 15, Jud. 1: 14. 1 Sam. 4: 5. 2 Sam. 1: 2. 2 Reg. 12: 10. 1 Chronic. 12: 19. Esdr. 2: 68. Esth. 9: 25. Psal. 51: 2. Ezech. 10: 3. &c. In locis hisce omnibus, pluribusque aliis כבוא pręteritum tempus connotat; paucique occurrunt, in quibus futurum adsignificet, *quando intrabit*.

3. והוא, *Et ipse*. Juxta interpretationem meam *Vau* istud supervacaneum fortasse videbitur. Sed, quanquam in locis similibus Idioma Gallicum hanc conjunctionem non admittat; admittit Hebraicum; in quo singularem sermoni conciliat elegantiam, quam idiomata quęque alia nusquam assequuntur. Sic Numer. 7: 89. ובבוא משה אל האהל מעד לדבר אתו וישמע את הקול, *Et cùm Moses Tentorium conventûs ingrederetur, ut loqueretur cum eo, & audiebat vocem.* Istud & in idiomate nostro redundat, sed in Hebræo elegans est pleonasmus.

4. נשען. Varia est hujus vocis in Bibliis punctatio. In Bibl. Ariæ Mont. 4. pręterito tempore ponitur cum patach, hoc modo נִשְׁעַן; verum in Plantinianis & Buxtorfianis stat cametz in Benoni, נִשְׁעָן. Secundùm punctationem primam necesse est sit pręteritum, sonetque *innitebatur*, aut *est innixus*, minimè verò *nitetur*: at juxta secundam est participium, cujus hęc erit significatio, & ipse *innixus*. Supplendum autem erit verbum substantivum aliquod; quod erit vel הָיָה, *fuit*; vel יִהְיֶה *erit*; indéque nascitur ambiguitas. Verumtamen si כבוא significet, *quando ingrediebatur*, supplendum erit necessariò pręteritum הָיָה, minimè verò futurum, יִהְיֶה. Hoc autem posteriori sensu accepit Theodoretus; quandoquidem Quæst. in 4 Reg. 19. hunc locum hac ratione vertat, καὶ περὶ λόγου τούτου ἱλάσεταί μοι κύριος τῷ δούλῳ σου, ἐν τῷ εἰσπορεύεσθαι τὸν κύριόν μου εἰς οἶκον ῥεμμὼν προσκυνῆσαι ἐκεῖ, ὅτι αὐτὸς ἐπαναπέπαυται ἐπὶ τῆς χειρός μου. Notandum attentè præteritum istud, ἐπαναπέπαυται; cùm contrà in Editionib. LXX. Interpr. quæ extant hodie, legatur ἐπαναπαύσεται: vox autem isthæc est cęterarum clavis. Si enim נשען per ἐπαναπέπαυται explicandum sit, *innitebatur*, aut *innixus est*, necesse est והשתחוית, quod subsequitur, significet *& adoravi*, vel *procubui*: siquidem verbum hoc posterius sit præterito tempore, neque futuri significationem queat suscipere; quin præfixum ipsi *Vau* sit conversivum præteriti in futurum. Numquam autem *vau* ejuscemodi,, pręterito affixum, conversivum est, quin futurum aliquod sin expressum, saltem subintellectum præiverit: quod hoc loco non pręit, si modó נשען præteritum censeatur, significetque, *nitebatur*; uti revera censendum.

5. In Versionibus nostris vox isthęc Hebraica בהשתחויתי vocibus hisce redditur, *Quand je me prosternerai, quando procumbam*; sed si fideliter reddenda sit, hisce verbis est reddenda, *In adoratione mea, en mon adoration*; quandoquidem השתחויה Nomen sit non Verbum; neque ullum adnotet tempus, eoque unicè adjiciatur, ut gravior sit & ἐμφατικωτέρα locutio; *Procumbendo procubuerim*, vel *Adorando adoraverim in Rimmonis Templo*; hoc est, si ultra modum fuerim Idololatra. Id benè nôrunt, quibus linguę Hebr. genius est perspectus; nedum voces istę fortuitam quandam & contingentem innuant idololatriam.

6. In iis, quę succedunt, יסלח נא *condonabit nunc*, istud *Nunc* est singulari animadversione dignum. Est enim particula, quę pręsens cum pręterito opponit, veluti Amosi cap. 7: 2. *Quum absolverent comedere herbam terræ, tunc dixi, Domine Deus* יסלח נא *condona nunc*; itemque Rom. 11: 30. *Quondam rebelles fuistis Deo, at nunc misericordiam estis consecuti.* Eadem igitur est ejus vis in hoc loco, *Procumbendo procubui coram Idolo, at nunc Jehova hoc mihi condonabit.*

Hic est igitur universi Naamanis sermonis contextus. *Id jam voveo, me in posterum nulli cuiquam sacri-*

sacrificaturum, quàm Jehovæ; neque aliud unquam numen culturum; (sacrificii enim nomine religio tota continetur.) In eo autem voto cùm perstem, spero Jehovam mihi idololatriam præteritam remissurum; eamque potissimum, cui indulsi coram & Solis & Aulæ totius aspectu; cùm Rex coram Rimmone prosterneretur; quippe qui Regi proximè adstarem, procumbentemque manu sustinerem. Ideò enim notat, Regem sibi inniti, quando Idolum adoraret, ut crimen suum augeat, non autem ut minuat. Id vult scilicet, se in media turba, tanquam plebejum aliquem, atrox illud facinus non commisisse; sed ex loco adeò eminenti, ut cæteros in peccato authoritate sua non tantùm obfirmârit, sed insuper ad peccandum exemplo induxerit. Confidit tamen fore, ut Deus hæc sibi condonet; hancque ejus confidentiam firmat Elisæus, dum ipsi se ea de re sciscitanti sic respondet, *Abi in pace.*

Neque verò in eo toto ejus sermone ulla deprehenditur timoris aut anxietatis nota; imò contrà insigne elucet fiduciæ argumentum; quandoquidem sic loquatur, *Jehova servo tuo hujus gratiam indulgebit; imò nunc ejus ipsi faciet gratiam.* Hisce enim apertè ostendit se jam de impetrata peccati sui venia esse certum: hujusque phraseos eadem mihi videtur esse significatio, quæ Paulinæ, 1. ad Tim. c. 1: 13. *Blasphemus eram antea & persecutor & oppressor; sed Deus misericordiâ erga me est usus.*

Tametsi porro aliquem præ se ferret in hoc Vocationis suæ initio metum; in eo nihil esset alienum; cùm hujus generis metus sit vulgaris ad regenerationem via. Eadem enim conditio cordis in fideli, cùm ad Deum accedit, quæ acûs magneticæ in horologio, quando illa in polum vergit. Priusquam enim in eum stet defixa, hinc inde aliquandiu circa ipsum libratur. Pari prorsus modo antequam fidelis ad Deum convertendi animus in Deo plenè quiescat, tremit aliquandiu, metúque quodam agitatur: isque metus est agitatio illa vehemens, tremor ac ignis, quæ in Eliæ visione quieto murmuri præeunt. *Cor meum,* ait Psalt. Psalm. 119: 161, 162. *ob verbum tuum contremuit, tumque de dicto tuo lætatus sum.* In quibus tremor lætitiam proximè antecedit. *Servite Jehovæ cum timore*, Psalm. 2. *& cum tremore gaudeatis. Beatus, qui perpetuò pavet*, &c. Prov. 28: 14. Beatus est, & tamen pavidus, *donec charitas consummata metum depulerit*, 1. Joh. 4: 18.

Objectionibus cunctis me jam plene occurrisse arbitror, palamque fecisse, hanc interpretationem & vocibus ipsis, & genuino earum sensui aptè convenire; imò & forsan aptius, quàm alia quævis opposita: neque etiam ob novitatem repudiandam esse; cùm extet apud Theodoretum, sæculo quinto, ante mille & centum annos, agentem. Jam ad Fidei analogiam accedo, in qua nihil est, quod illi adversetur. Quod de alia vulgari ipsi opposita nequit omninò affirmari; quippe quæ ad varias paulò subtiliores inter ritus civiles & religiosos distinctiones confugiat; quibus Fides plenè nequit acquiescere: eò quòd Jesuiticum nihil habeat, ambiguumque in factis omne, non secus quàm in verbis, aversetur. Quoties coram idolo quodam eadem ago, quæ idololatra, etsi alia mente agam, id tamen sinistrè potest explicari, fratrem meum offendere, errorique patrocinari. Scadrac, Mesac, &c. qui dignioribus apud Regem fungebantur officiis, Daniel. 3: 12. proximéque illi adstabant, distinctionibus hisce potuissent evadere, si unà cum eo coram Idolo procubuissent. Facilè enim regessissent se non Idoli, sed Regis respectu incurvari; at iisdem hisce ipsorum conscientia prorsus reluctatur. Quin & illi ipsi, qui eas distinctiones ingerunt, nequaquam illis acquiescerent, si ad praxim ipsis esset deveniendum; dictaretque haud dubiò conscientia eas se ab omni culpa non posse tueri. Eadem illa arte Julianus Apostata, *referente Theodoreto Histor. lib.* 3. *cap.* 16, 17. *itemque Sozomeno lib.* 5. *cap.* 17. Christianis militibus conatus est quondam illudere; cùm enim ad Idoli alicujus aram accessisset, jussit omnes ad se venirent, quò lustraret; futurum ratus, ut is honor civilis, quem sibi deferrent, Idolo censeretur delatus. Bona fide adveniunt, ejus ignorantes propositum; at fraude detecta factum illud suum detestantur ac revocant; parumque abfuit, quin eorum multi in desperationem fuerint adacti, quòd tale quid, quamquam ex inadvertentia, commisissent. Mirabilis præprimis Judæorum obluctatio adversus eos, qui in Judæa, non secus quàm in aliis quibuslibet regionibus, Aquilas Romanas erigere contendebant. Illis quidem divinus ab Ethnicis exhibebatur honos, is tamen poterat civilis haberi. Utut sit, suspectæ hujus adorationis metus eò complures adegit, *ait Joseph. Antiquit. Judaic. lib.* 17. *cap.* 8. *&* 18. *cap.* 4. &c. ut ferrum & flammam sustinuerint potiùs, quàm horumce hominum Edicta. Unde & tandem Imperatores cessere, quietemque illis dederunt. Neque possum in hoc argumento generosum & pium Valentiniani, Juliani Apostatæ Prætorianorum Præfecti, factum silere. Cùm per Fortunæ templum Imperatori anteiret, Deæque Sacerdos prætereuntes lustrali aqua aspergeret; ejus guttulâ quâdam, ut & cæteri, est irroratus. Jam autem aspersionis hujus injuriâ ita indignatus est, ut, missâ omni Imperatoris reverentiâ, in Sacerdotem irruerit, gravissiméque multârit; quo factum est, ut Principis aversionem incurrerit, fueritque in exilium missus. *Sozom. lib. 6. cap. 6.* Scio quidem Lutheranis quibusdam Doctoribus visum fuisse licitum, *sicuti videre est in Histor. Concil. Trid. lib.* 1. *itemque apud Hospini. Hist. Sacram ad ann.* 1530. ut Saxoniæ Dux, Imperii Armiger, Carolo V. ensem Missam quandam solennem adeunti in Augustanis Comitiis præferret; Eosque ad opinionis suæ fulcimentum Naamanis nostri factum attulisse; *Verùm*, ait Petrus Sarpius Venetus, *consilium plerique*, hoc est Doctores Nostri Protestantes, *damnabant, quibus nefarium videbatur, diversæ religionis ceremoniis interesse tanquam civilibus; cùm nemo unus reperiatur, qui non in ejusmodi sacris solemnitatibus necessitatis aut utilitatis suæ rationem aliquam possit obtendere.* Quotquot consilium istud damnabant, hi certè hanc nostram loci hujus interpretationem, si quis proposuisset, ultrò fuissent amplexi; mihique gratulor, quòd celeberrimus, uti significâsti, Maresius admittat; adest & præter eum *Author Anglus, Dikius nempe, De deceptione cordis humani cap.* 16. qui approbat: proinde non solus sum, qui admitto.

Nolim tamen eam adversus Pseudo-Nicodemitam ullum obtendere, quin priùs dogma ejus rationibus ordinariis impugnaverim, quas solertissimè deduxit Clariss. Placæus Excell. illo Libello, quem contra ejusmodi veræ Religionis contemptores edidit. Quod si qui interpretationem illam eliminantes vulgari malint adhærere; certò sciò inter eos, qui Hebræum Textum consulunt, non defuturos, quibus pleniùs satisfaciet, quàm ulla alia objectionis hujus solutio. Quisque tamen suo fruatur judicio. Mitto difficultates, quibus gravari posset vulgaris explicatio; siquidem ea mihi jam non sit mens, ut labefactem; sed aliam quandam iis, quibus vulgares responsiones non usquequaque placent, aperiam. Cùm id unicè sit mihi propositum, hæc plusquam sufficiant. Vale.

E I D E M.

Explanantur ℣. 8. cap. 3. Jobi,

Item

36. cap. 38.

Tranſlat.

Jobi locus, de quo me interrogas, difficultate non vacat; in eóque Interpretes varias in partes abeunt. Noſtri Thalmud Hieroſolymitanum à Raſi & Aben-Eſra eum in locum adductum ſecuti ſunt. Talmudis autem verba ſunt, אשה לא תעורר לויתה במעד, *Mulier non ſuſcitabit luctum ſuum in die feſto*; quæ palam ad hunc Jobi locum alludunt. Accepêre igitur לויתן pro לויתם, & putârunt לוה & אלה eſſe Synonyma, ut & לויה ac אליה. Quæ ſequuntur Interpr. Chald. Rabbi Saadias, Kimchi, Aben-Eſra, R. Levi, Baal Aruch. &c. Senſuſque erit elegantiſſimus. Poſtulabit enim Jobus, diem illum execrentur illi, qui ex officio ferales dies execrari, luctumque excitare ſoliti ſunt. Quomodo Amoſi 5: 16. dicitur, *Ad planctum vocatum iri lamenti peritos*, יורעי נהי, hoc eſt, τυμβαύλες, ſiticines. Quomodo etiam 2 Paral. 35: 25. *Muſicos muſicáſque omnes* כל השרים והשרות, *ſuper Joſiæ mortem lamentatos fuiſſe*: Quomodo demum Jerem. 9: 17. קראו למקוננות *Lamentatrices advocate . . . feſtinent ſuper nos* נהי, *lamentum, inclamare*; Lamentatrices, id eſt, *præficas*, quarum Carmina *Næniæ* dicebantur. Ναινίαι ſcribit Pollux, vocem Phrygiam ajens, quá uſus ſit Hipponax. Hebræum contrà pertendit Scaliger; ſive ad נהי, ſive ad נענה referat. Fortaſſe etiam ἰάλεμος ejuſdem ſignificationis ab Arabica voce, *Alima*, *ſolvit*, deducitur: à ἰάλεμος, autem ἰηλεμίστρια, *præfica*. Heſychius exponit θρηνήτρια. Plato verò in Minoë, Ariſtophanes in Veſpis, Suidas, &c. ἐγχυτρίας, vel ἐγχυτρίστρίας, appellant; *quia inferias in ollis coctas mortuis offerebant*. Idem Suidas in vocibus Ἀρβαζάχιος & Μουσεργοὶ; barbararum quarundam cantricium meminit, quas Iſauri ζάρβα vocant. Legendum fortè זמרא, *zamra* vel זבר *zabra*; זמר *zamar* enim & זבר *zabar*, utráque illa vox *canere* ſignificant.

Moed Katon cap. 1.

Sed, ut ad Authorem illum tuum redeamus, qui eum locum ſic vertendum exiſtimat, *Parati ſunt ſuſcitare Leviathan*, hoc autem modo explicandum; *Magicis cantibus monſtra ſuſcitant*; hęc ejus explicandi ratio profectò eſt abſurda. Præterquàm quod enim nullo fulciatur fundamento; nihilque in eo contextu occurrat, quod vel leviſſimam operationis cujuſquam Magicæ ſuſpicionem injiciat; adhæc impietatem quandam pręſe fert, eò quòd Jobum inducat optantem, ut Magi pręſtigias ſuas in ſui gratiam adhibeant, hoc eſt, Diabolum advocent, cujus ope ſolent illudere. Quid quòd, ſi hęc chimerica interpretatio locum habeat, Leviathanis nomine Diabolus eſſet intelligendus, uti allegoricè intelligitur aliquando; quo poſito Leviathanis ſuſcitatio foret Diaboli ipſius evocatio. Stent autem hæc, nihil ſupererit, niſi ut Jobus inducatur Diabolo ſe ſe cum execratione devovens, impiéque adjurans, ſe rapiat.

Quod jam attinet verſ. capit. 38, 36. Codurco lubens aſſentior, שכוי gallum gallinaceum nequaquam ſignificare; ſed animum. Si enim gallum notaret, duo Verſiculi hujus hemiſtichia nullatenus cohærerent. Adhæc quicquid ajant Thalmud, Paraphraſt. Chaldæorum alter, D. Hieronymus, nonnullique Rabbini, nuſquam reperias שכוי ea voce ſignificari. Hincque in Syriaca Verſ. legitur, ܡܢܘ ܝܗܒ ܠܣܟܘܝܐ ܣܘܟܠܐ; & in Arabica, מן ארדי אעטא אלגטׄר אלביאן *Quis dedit conſiderationem intellectui*: Et apud Interpret. Chald. או יהב ללבא בינתא, *aut dedit intelligentiam cordi*: Quam explicandi rationem amplectuntur AbenEſra, R. Levi, Kimchi, Abrah. Peritzol, David de Pomis, &c. Putem ergo gallum gallinaceum ex hoc Jobi capite dejiciendum, non ſecus quàm ex 29. Phœnicem. Obiter porrò notabo, nullum quenquam hactenus divinare potuiſſe, qua de cauſá LXX. Interp. hunc verſ. ſic transferant; Τίς ἔδωκε γυναιξὶν ὑφάσματος σοφίαν, ἢ ποικιλτικὴν ἐπιστήμην; *Quis dedit mulieribus texendi peritiam, acu-pictricemque ſcientiam?* Sic procul dubio tranſtulêre, quia pro בטחות legerunt בחכות, ac לשכות, pro לשכוי. Apud Arabes חאך, *chuk* eſt *texere*, vox eſt uſitatiſſima. Inde interpretati ſunt חכות per *Textrices*: שכה quoque ſignificat *pingere*: proinde לשכות בינה pingendi ſcientiam ſonabit; quibus aptiſſimè quadrant ποικιλτικὴ ἐπιστήμη.

AD EUNDEM.

ENARRATUR vſ. 3. PSAL. 110.

Quæris etiam , *Vir Eruditiſſime*, Quid ſentiam de verſ. 3. Pſalmi 110. Is ita ſe habet, עמך נדבות ביום חילך בהררי קדש מרחם משחר לך טל ילדותך. Ad hujus explicationem antequam accedamus , operæ pretium eſt aliquid præmittere de ſcopo Prophetæ in toto hoc Pſalmo.

Palam eſt agi de Chriſto ; quod Petrus Act. 2: 34. quod Paulus Hebr. 1: 13. & 5: 6. & 6: 20. & 7: 17. quod Chriſtus Ipſe , non authoritatis modò , ſed & rationum pondere comprobat, Matth. 22: 44. Neque id negare auſi ſunt Scribæ & Phariſæi, quibuſcum illi res erat. Et verò ad Meſſiam hæc referunt Judæorum Doctores antiquiſſimi. Author Rabba, qui vixit circa 2. aut 3. ſæculum à Chriſto nato, Bereſchit cap. 14, probat Meſſiam ad Dei dexteram ſeſſurum ex primis hujus Pſalm. verbis. Author. Midrash in Pſalm. 18. ait hæc ipſa verba, quæ nobis explicanda incumbunt , *Ex matrice auroræ* , &c. ad Meſſiam referenda. Et in Pſalm. 2. ait, hîc explicari myſteria regni Meſſiæ. Chaldæus Paraphraſtes videtur eſſe anceps, & modò ad Davidem , modò ad Meſſiæ regnum hæc referre ; Hinc fit, ut primi verſûs duplicem afferat interpretationem , quarum prima de Regno Temporali agitur , 2. de Spirituali ; neque dubito quin corruptus fuerit in multis locis. Certè ſtatim primo verſu ; qui jam ſic habet ; אמר " במימריה, *Dixit Dominus in verbo ſuo* ; quiſquis Author eſt Libri , cui titulus eſt , ספר קבוצים , legerat למימריה, *verbo ſuo* ; *Dixit verbo* , *non in verbo* , quæ multùm differunt. Et verò per verbum Dei Verbum illud Eſſentiale à Chaldæo Interprete intelligi conſtat ex Eſa. 1: 13. ubi pro his Dei verbis, *Anima mea odit*, &c. & Jerem. 1: 8. pro אתך אני, *Ego ſum tecum* , Chaldæus habet במערך מימרי *Tibi auxilio erit Verbum meum.* Et Eſa. 45: 17. pro ביהוה, *In Domino*, Chaldæus " במימר, *In Verbo Domini* ; aut potiùs , *In Verbo Domino ſervati fuiſtis.* Quod ideò noto , ut ſciamus Verbi nomine veteres Hebræos Perſonam Divinam , aliam à Deo Patre , intellexiſſe : quod notandum in verba Joh. 1: 1. Sed Ætas parentum pejor avis tulit iſtos nequiores. Quotquot enim Judæorum nuper exorti ſunt magno conatu ſtudent alio detorquere hæc myſteria. R. Selomoh , ex Veterum ſcilicet ſententia , aſſerit hoc quicquid eſt de Abrahamo dici , cùm victoriam reportâſſet, & opima ſpolia ab illis Regibus , quos fugavit in Hobar. Et continuo poſt parum ſibi conſtans ea refert ad Davidem poſt exantlatos multos labores, & Saulem morte mulctatum , ad Regnum tandem evectum. Harum interpretationum Primam rejicit Aben-Ezra, eo quod Sionis mentio fiat in Pſalmo ; quod nomen Abrahami ætate nondum extabat, Poſterioremque amplectitur. D. Kimchi in eandem ſententiam eſt pronior , & putat ejus authorem eſſe aliquem è Davidis famulitio ; ſed ipſe titulus Davidem præfert. Longum eſſet pluribus docere , quàm futilia ſint eorum commenta , potiùs quàm commentarii. His igitur omiſſis Pſalmi totius analyſim inſtituamus , ut ſic tandem ad penſum noſtrum deveniamus. In eo agitur de Regio & Sacerdotali Chriſti Mediatoris officio. Primis tribus verſ. vocatur ad Officium Regium ; 4. ad Officium Sacerdotis , 5. & 6. de Regni, 7. de Sacerdotii ejus adminiſtratione agitur. I. verſ. Regis ipſi datur titulus , *Domine mi* , 2. Thronus , *ſede ad dextram meam* , 3. Poteſtas, quâ alii quidem hoſtium conteruntur ſub ejus pedibus , nempe Judæi , quos rejecit Pſalm 2. alii verò , ſceptro Verbi ad Gentes ex Sione tranſlato , quantumvis in Chriſtum infenſi , illum tamen in ſe dominari patientur , ℣. 3. ex hoſtibus nempe & inimicis amici facti , poſtquam per Filium Deo reconciliati ſunt , *Rom.* 5: 10. ut jam ſint populus ſpontaneus.

Hîc nobis pes defigendus eſt ; volens porrò nolenſque cogor hîc ſubſiſtere ; quia Mater graviſſimis angitur calculi doloribus ; morbus in horas ingraveſcit , ut me Muſis valedicere ad tempus neceſſe ſit , donec illi ſit melius ; quæ etiam cauſa eſt cur tam perfunctoriè ea attingam , quæ Tu examini ſubjici volueras. Aliàs conabor ſarcire hanc jacturam , atque hunc ipſum locum accuratè exponere ; in quo Poëticâ quâdam elegantiâ mira regni Chriſti amplitudo deſcribitur. Docebo, ut ſpero, & Hebræis ſuos eſſe lepores ; quíque à Græcorum & Latinorum venuſtate non procul abhorreant. Tu interim ne torpeas , doce quî fiat , ut Naamanem Syrum , qui in Rimmonis Æde adoraturum ſe profiteatur , non damnaverit Eliſæus 2. Reg. 5: 17, 18, 19.

Vale.

AD

EIDEM.

Idem verſ. 3. Pſalm. 110. accuratiùs explicatur.

Superiori Epiſtola Versûs hujus ſcopum præmonſtravimus, at is nunc accuratiùs eſt expendendus. Hebræa ſic habent. עמך נדבות ביום חילך בהררי קודש מרחם משחר לך טל ילדתך. Oratio anceps eſt & decurtata, & poëtico quodam emblemate vermiculata; Ego ſingula conabor expedire per partes.

עמך נדבות. Lxx. Interpretes Exemplari vocalibus punctis deſtituto uſos fuiſſe, vel hinc apparet: quippe reddunt μετὰ σοῦ ἡ ἀρχὴ; ut legerint עמך נדבות, *Himmeca nedavouth* pro *Hammeca nedavoth*, ſolâ vocalium immutatione. Hebræi omnes eo modo legunt, quo nos; aliter tamen atque aliter has voces interpretantur. R. Aben-Ezra putat נדבות hîc idem eſſe quod גשם נדבות, Pluviam largam & copioſam, Pſalm. 68: 10. Atque hîc militum globum comparari ingruenti pluviæ; quę Verſio ideò diſplicet, quòd conſentaneum non ſit, ut τὸ נדבות ſolitarium idem ſignificet, atque hæ duæ voces conjunctim גשם נדבות. Antequam aliorum ſententias proferamus operę pretium erit vim vocis excutere.

נדבות eſt nomen à ſingulari נדבה, quod à verbo נדב, id eſt, *largiri & offerre*: neque id ſolùm, ſed ſponte, animo prompto, atque alacri quidpiam offerre; ut non ad manum ſed ad dantis animum referatur: ut Exod. 35: 29. נדב לבם, *ſponte obtulit cor illorum*; & v. 21. נדבה רוחו, *ſponte & alacriter obtulit ſpiritus ejus*; & 25: 2. ידבנו לבו, *invitabit eum ad ſponte & alacriter offerendum cor ejus*. Et verò, quia in animo radix eſt hujus alacritatis &, ut ita dicam, ſpontaneitatis, *anima ipſa* à Jobo נדיבה vocatur cap. 30: v. 15. תרדוף כרוח נדיבתי, *Perſequetur ſicut ventus ſpontaneam ſeu alacrem meam*, id eſt, animam. Gręcis verbum tantę amplitudinis nullum eſt; quare & N. Teſtam. Scriptores coguntur περιφραστικῶς ejus vim exprimere; ſic 1 Pet. 5: 2. μὴ ἀναγκαστῶς ἀλλ' ἑκουσίως καὶ προθύμως; Hebraicè dixeris בנדבת. Ut & illud Philemon. 14. ἵνα μὴ ὡς κατὰ ἀνάγκην τὸ ἀγαθόν σου ᾖ, ἀλλὰ κατὰ ἑκούσιον. Sed pręcipuus eſt locus 2 Cor. 9: 7. καθὼς προαιρεῖται τῇ καρδίᾳ, μὴ ἐκ λύπης ἢ ἐξ ἀνάγκης. Hebr. diceres כנדבתו, *juxta ſpontaneitatem ſuam*. Hinc verbale נדיב munificum & liberalem ſignificat, quem Paulus ἱλαρὸν δότην vocat 2 Corinth. 9: 7. Quod quia Principum eſt maximè proprium, נדיב etiam apud Hebręos vocatur Princeps, Pſalm. 47: 10. & 118: 9. &c. Ad hanc vocem reſpexiſſe Chriſtum puto, cùm ait Luc. 22: 25. τοὺς ἐξουσιάζοντας τῶν ἐθνῶν εὐεργέτας καλεῖσθαι; εὐεργέται, enim *benefici*, *munifici*, iidem, qui נדיבים. Horum εὐεργέτων meminit Diodor. Siculus lib. 17. dicens εὐεργέτας τιμᾶσθαι παρὰ τοῖς Βασιλεῦσι τῶν Περσῶν, *In honore eſſe Evergetas apud Perſarum Reges*: Et Herod. Muſâ 8. Φύλακος δὲ εὐεργέτης Βασιλῆος ἀνεγράφη, καὶ χώρη οἱ ἐδωρήθη πολλή. Οἱ δὲ εὐεργέται τοῦ Βασιλῆος Ὀροσάγγαι καλέονται Περσιστί. *Phylacus verò Evergetes Regis ſcriptus eſt, & regio illi data eſt multa. Evergetæ autem Regis Oroſaggæ vocantur Perſicè*. Obiter notare liceat Arabicam eſſe vocem *Oroſaggæ*, ejuſdem ferè ſignificationis, cujus נדיב & εὐεργέτης. Sic enim illi Deum אלרזאק *Arrozako*, id eſt, *Largitorem*, ſeu *Munificum* vocant. Verbum רזק *razaka*, *largiri ſponte & gratis* reperitur apud Interpr. Arabem, Gen. 33: 5. & 29: 31. pro Hebr. חנן.

Subſtantivum ergo נדבה, quo hîc utitur Pſaltes, vel ſignificat, ut ita dicam, *ſpontaneitatem* vel *ſpontaneam oblationem*; hoc eſt, vel *ſpontaneum dantis affectum*, vel *id ipſum, quod ſponte offertur*. Prima ſignificatione vix ſemel atque iterum occurrit in Scriptura נדבה; poſteriore ubique Exod. 35: 29, 36: 3. Levit. 7: 16. 22: 18. 23: 38. &c. Omnes tamen Interprètes, quos vidi hactenus, ſi unum excipias Aben-Ezram, maluerunt primam ſignificationem hîc retinêre; quę tamen plurali numero nuſquam occurrit, & verè locum habere non poteſt, niſi ſuppleatur alterum עם, hoc modo, עמך עם נדבות; hoc eſt, *Populus tuus populus ſpontaneitatum*, id eſt, *ſpontaneus*; quia, intercedente affixo ך inter עם & נדבות, עם non poteſt eſſe in regimine, quod tamen requirit hęc Verſio. Ergo conſultius puto, ut retentâ ordinariâ ſignificatione vocis נדבות, ſic vertamus, *Populus tuus ſunt oblationes voluntariæ*. Sic enim nihil ſupplendum erit prętęr verbum ſubſtantivum, quod, quoquomodo vertas, ſemper eſt ſupplendum. Et verò hęc interpretatio & priorem includit, & ei multum addit. Nam quiſquis eſt oblatio ſpontanea, is etiam ſpontaneus eſſe, ſeu ſponte ſe offerre dici, poteſt: at non viciſſim. Sic milites ſponte ſe Duci offerunt, non tamen dicuntur eſſe oblatio. Hanc ſine dubio maximè genuinam Verſionem hujus loci Hebręi ideò non amplexi ſunt, quia hęc dici putant vel de iis, qui operam ſuam Abrahamo addixerunt, ut Lotho ſuccurrerent, *Geneſ.* 14: 24. vel de Iſraëlitis, qui ad Davidem magno concurſu confluxerunt circa Tſiklag, 1 *Chron.* 12: 1. & Hebron 1 *Chron.* 12: 38. qui certè dicuntur veniſſe בלבב שלם, *Corde integro*, id eſt, *ſponte & plena voluntate*. Sed, ut reliqua taceam, ſi hoc tantùm hîc innuere voluiſſet, quiſquis ſcripſit hunc Pſalmum, debuiſſet dicere עמך מתנדב, *Populus tuus ſe ſponte offert*: quomodo de militibus ultrò ſe offerentibus ſępe loquitur Scriptura, ut Jud. 5: 2. התנדב עם, *ſponte ſe obtulit populus* contra Siſaram dimicaturus. Sic Amaſia 2 Chron. cap. 17: 16. dicitur המתנדב ליהוה, *ſponte ſe obtuliſſe Deo* ut bellum gereret contra hoſtes ejus. At verò populus hoc loco non modò dicitur *ſponte ſe offerre*; ſed & ipſe eſſe נדבות, *oblatio voluntaria*: ut aliquid peculiare hîc ſubeſſe neceſſe ſit. Abſurdè enim dicerentur Aner & Eſcol, & Mamre, eſſe oblationes, ſeu ſacrificia, quę ablata ſint Abrahamo. Abſurdè diceretur, Iſraëlitas fuiſſe oblationes Davidi conſecratas: nam ſoli Deo offeruntur oblationes & ſacrificia. At verò Apoſtolus ait expreſſè Rom. 15: 16. *ſe miniſtrum eſſe Jeſu Chriſti apud Gentes, ut ei offerat oblationem Gentium ſanctificatam per Spiritum Sanctum*: quo loco illum ad hæc Davidis verba alluſiſſe penè juraverim. Sic Rom. cap. 12: verſ. 1. Jubemur *corpora noſtra*, hoc eſt, *Nos ipſos, offerre in ſacrificium vivum, ſanctum, acceptum Deo*. Non eſt opus pluribus docêre, quale ſit hoc ſacrificium, ſeu ſpontanea hęc oblatio, quâ nos offerimus Chriſto. Multos Euchariſtici hujus Sacrificii ty-

pos in legalibus ſacrificiis reperire eſt, uti hæc ſunt. Quòd ſolùm animalia ruminantia offerebantur Deo; Quòd ſoli renes & jecur illi adolebantur; Quòd nil claudum, nil deforme, nil impurum ad ejus aras admovebatur; Quod non canis pretium, non quæſtus meretricis; Quòd primitiis tum jecoris tum fructuum gauderet potiſſimùm Deus; Quòd Sacerdotibus in Terra Chana nulla portio. Hæc & alia Chriſtianæ hujus oblationis naturam adumbrâſſe docêre facile ſit; ſed iis immorari diutiùs non eſt hujus loci, neque temporis.

Id tantùm urgendum venit, has oblationes dici נדבות, hoc eſt, *voluntarias ſeu ſpontaneas*; quia maximè differunt Euangelicæ oblationes à Legalibus; quòd ad has ſervili quodam metu Veteres adigerentur; *Lex enim erat inſtar durioris Pædagogi*, Gal. 3: verſ. 24. & *jugum ſervitutis*, Gal. 5: 1. & *ſpiritus ſervitutis ad metum*, Rom. 8: 14. Nunc verò, cùm jugum ſuave & onus leve Chriſtus nobis impoſuerit, nemo verè Chriſtianus eſt, qui non illud ſponte totoque animi affectu ſubeat. Ideò Cant. 6: 11. Sponſa *jactat currus populi ſui voluntarii* מרכבות עמי נדיב, id eſt, *toto impetu, & albis quadrigis*, quod ajunt, ad Chriſtum tendentis. Ii nempe, quos ſemel ad ſe pellexit, curſim ad eum feruntur, & alacritate ſumma, Cant. 1: 4. *Et ſequuntur agnum ubicunque*, Apocal. 14: 4. Et *Gentes, quæ non noverant ipſum, current ad eum*, Eſa. 55: 5. *current neque fatigabuntur*, Eſa. 40: 31. Hujus ſe alacritate participem fieri poſtulat David Pſalm. 51: 14. רוח נדיבה תסמכני, *ſpiritu libertatis, alacritatis, ſpontaneitatis, fulcies me.* Id nimirum eſt, quod Deus exigit ante omnia; quo potiſſimùm Rex noſter delectatur, cujus *regnum in nobis eſt*, Luc. 17: 21. Cæteri Reges parum de ſubditorum affectu ſolliciti ſunt, modò facta ne deſint; unde vox tyrannica, *Oderunt, dum metuant.* At nos Regem habemus καρδιογνώστην, qui ſcrutatur intima: apud quem *velle* plus etiam eſt quàm *facere*. Quare cùm dicere ſoleamus, aliquem non *velle* modò, ſed & *facere*; Apoſtolus planè contrà, 2. Cor. 8; 10. οὐ μόνον τὸ ποιῆσαι, ἀλλὰ καὶ τὸ θέλειν προενήρξασθε. Ut ſciamus, quo in pretio ſit apud Deum ſincerus animi affectus, in hujus rei typum ſoli renes & jecur, quibus interiores affectus ſignificarentur, Deo adolebantur ſub Lege. Qua de re vide inſignem locum, 1. Chron. 28: 9. Quid quòd ad totum Tabernaculi veteris ædificium, nonniſi נדבות, hoc eſt *oblationes voluntarias* inſumi voluit Deus; ut habetur Exod. 25. ℣. 1: & 35. ℣. 5. Quo tandem fine, niſi ut ſciremus, alterum illud tabernaculum ἀχειροποίητον eadem ratione inſtaurandum, nempe ex lapidibus vivis, qui ſe Chriſto ſponte offerrent & conſecrarent.

Porrò & id notandum eſt, ſummam hanc animi alacritatem in Eccleſiæ Chriſti primordiis viguiſſe potiſſimùm. Sic Act. 2: 41. Οἱ μὲν οὖν ἀσμένως ἀποδεξάμενοι τὸν λόγον αὐτοῦ ἐβαπτίσθησαν: Et Act. 17: 11. Nobiliſſimi Theſſalonic. dicuntur recepiſſe verbum Euangelii, μετὰ πάσης προθυμίας; De quo potiſſimùm tempore hîc agi conſtat ex ſequentibus. Hîc & illud obſervandum eſt, quòd Nos, qui olim eramus Lo-Ammi, hîc vocamur Ammi, ut Oſ. 1: ℣. 9. & 2. ℣. 1. & Rom. 9. ℣. 25; qui titulus magnificus eſt, & plenus conſolationis: nam quicunque eſt populus Dei, Deus eſt Deus illius, Oſ. 1. ℣. 9. *Deus non rejecit populum, quem elegit*, Rom. 11: ℣. 2. Et verò quiſquis eſt populus Dei, is pariter eſt filius Dei, ut patet ex Antitheſeos ratione.

Secundò, ביום חילך, LXX. Interpr. ἐν ἡμέρᾳ τῆς δυνάμεώς σου. חיל & *robur* & *potentiam* ſignificat, & *exercitum* & *copias*. Ultima ſignificatio Hebræis magis arriſit, novitiiſque Interpretibus omnibus; ita tamen, ut alii *diem exercitûs* dici putent *diem, quo cogitur exercitus*, vel conſcribuntur copiæ. Sic Selomo Jarchi, David Kimchi, R. Jehoſuah, &c. Alii *diem exercitûs* putent *diem congreſſûs, ſeu prælii.* Quo ſenſu Prov. 21: 31. dicitur יום מלחמה. Ita Chald. qui reddit ביום אגחותא קרבא, id eſt, *in die belli congreſſus.* Ut dicam, quod ſentio; malim hîc cum Græcis חיל *potentiam* vertere; quæ ſignificatio primaria eſt & maximè uſitata; *Diem potentiæ* dici puto tempus, quo Chriſtus exeruit potentiam ſuam per reſurrectionem è mortuis. Tum nempe dicitur ὁρισθεὶς υἱὸς Θεοῦ ἐν δυνάμει, *declaratus* fuiſſe *filius Dei potentiâ*, Rom. 1: 4. Quod ipſum urget Apoſtolus in concione, quam habuit Antiochiæ, Act. 13: 33. Sic & Eph. 1: 19, 20. dicitur Deus in Chriſto exercuiſſe τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τῆς δυνάμεως αὐτοῦ *cùm Chriſtum excitavit à mortuis.* Quod ergo tempus *dies ſalutis* dicitur Eſa. 49: 8. & 2. Cor. 6: 2. eò quòd in illo ſalus revelata eſt Gentibus, idem *potentiæ Chriſti dies* dicitur: quia tum potentiam ſuam efficaciter exeruit devicta morte & Inferis, & opimis ſpoliis ab ipſo Diabolo reportatis.

Hîc id etiam obſervandum, quòd Propheta, cùm dicit Gentes fore inſtar oblationum Chriſto die potentiæ ejus, hoc eſt, quo victoriam ab hoſtibus reportaverit, alludit ad morem inter omnes gentes πολυθρύλητον, quo victores ſolebant oblationes & ſacrificia Deo offerre in ſignum gratitudinis. Exempla hujuſmodi ſacrificiorum habes Num. 31: 50. Jud. 11: 31. &c. Idem Ethnicos factitâſſe ipſa victimæ & hoſtiæ nomina abundè docent. Ovid. Faſt. lib. 1. v. 336,

Victima, quæ dextrâ cecidit victrice vocatur;
Hoſtibus à domitis hoſtia nomen habet.

Idem ergo eſt, ac ſi David dicat futurum, ut Gentes in ſignum gratitudinis ob aſſertam potentiam, & victoriam in ſuum bonum reportatam, Chriſto non alias oblationes, quàm ſemetipſos, oblaturos. Quæ Gallicè ſic ſonant: *Ton peuple lui même ſera les offrandes volontaires, qui ſe preſenteront en ſigne d'action de graces, le jour de ta victoire, ou de ta puiſſance*, id eſt, *le temps, auquel ta puiſſance ce ſera deploiée par ta mort & par ta reſurrection.* Alioqui, ſi quis ביום חיל, vertat *in die exercitûs cogendi*, non vehementer repugnabo; cùm maximè immenſa illa Gentium multitudo, ad Chriſtum confluxura, ſæpe à Prophetis deſignetur nomine חיל; ut Eſa. 60: 5. חיל גוים יבאו לך, *Exercitus Gentium ad te venient*; & v. 11. להביא אליך חיל גוים. Quibus locis agitur de Vocatione Gentium, quæ item Ezech. 37: 10. vocantur חיל גדול מאד מאד, *Exercitus quàm maximè numeroſus.* Sic igitur ſenſus erit, fore ut Gentes ſe ſe coram Chriſto ſiſtant tanquam oblationes ſpontaneas, quàm primùm venerit tempus Vocationis illorum; quo Chriſtus eas numeroſi exercitûs inſtar ad ſe aggregare decrevit. Sic Eſaias loco citato v. 22. dicit id futurum בעתה *in tempore ſuo.* Hæc eſt illa dies, hoc eſt tempus, quod vocat Apoſtolus Eph. 1: 10. οἰκονομίαν τοῦ πληρώματος τῶν καιρῶν; quibus decreverat Deus ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, &c. De hoc tempore ſollicitè quærebant Apoſtoli humanâ quâdam περιεργίᾳ, *quandónam ſcilicet Chriſtus regnum Iſraël reſtituturus eſſet*; quibus reſpondet; *illorum non eſſe, tempora noſſe, quæ Deus in propria poteſtate reſervavit*, Act. 1: 7.

Tertiò, בהררי קודש. Hieronymus vertit, *in*

in montibus sanctitatis; legit sine dubio בהררי pro בהדרי, *Resch* pro *Daleth*. הדר & הדרה decorem, pulchritudinem eximiam, splendorem significat. Hinc עץ הדר, *arborem decoris citrum* dici putant Hebræi, Levit. 23: 40. הדרת המלך est *Majestas Regis*, Prov. 14: 28. בהדרי קודש. *in splendoribus sanctitatis*, offerendas illas oblationes ait Psaltes; hoc est, non externâ pompâ insignes ad instar cæterorum sacrificiorum; sed longè diversâ, in sanctitate sitâ. Sic Eph. 5: 27. ad sanctitatem refertur tota Ecclesiæ Christi gloria his verbis: *Ut sisteret eam sibi gloriosam*, id est, *nullam habentem rugam, aut maculam, aut quicquam ejusmodi; sed sanctam & inculpatam.* Hic est ille decor, *hæc gloria filiæ Regis*, quæ פנימה, *intùs latens*, Psalm. 45: 14. seu *in interiore homine*, Eph. 3: 16. Sic 1 Pet. 3: 3, 4. piarum mulierum *ornatus* is dicitur esse, *non qui externus est in capillorum cincinnis, & auri additione, & amictu palliorum, sed in homine, qui est in corde occultus, in spiritu lenitatis*, qui non corrumpitur: & hic, inquit, est ornatus, qui coram Deo sumptuosus est.

Sed quantumvis arrideat hæc interpretatio, est & alia quæ videtur commodior; si per הדרי קודש, Locum Sanctum seu *Sanctuarium* intelligamus; in ea sententia est David Kimchi, qui per הדרי קודש, Jerusalem intelligit, quę dicitur יפה נוף, *pulchra climate*, & *gaudium universæ terræ*, Psalm. 48: 3. Et Lxx. Interpretes, qui reddunt ἐν ταῖς λαμπρότησι τ̃ ἁγίων, nam, τὰ ἅγια, *sunt Sancta sanctorum*, Heb. 8: 2. quę etiam קודש, *sanctitas*, Hebræis dici solent, ut Lev. 16: 2. &c. & הדרת קודש *splendor sanctitatis*, ut Psal. 29: 2. השתחוו ליהוה בהדרת קודש, *Incurvate vos Domino in splendore sanctitatis*, id est, in Sanctuario. Idem habetur 1 Chron. 16: 29. & Psalm. 96: 6. quibus locis Lxx. Interpr. ἐν αὐλῇ ἁγίᾳ αὐτ̃ȣ: tale quid etiam innuitur 2 Chron. 5: 21. Observat Kimchi nomen הדרה, sive הדר, nusquam alibi extare plurali numero; neque forte id otiosum. Hinc collige agi περὶ τ̃ μείζον☉- καὶ τελειοτέρας σκηνῆς, quàm sit τὸ ἅγιον κοσμικὸν, *Mundanum illud Sanctuarium*, uti ab Apostolo per contemptum vocatur, Hebr. 9: 1. & v. 11. Ideò prius Sanctuarium vocabatur *splendor sanctitatis*; at Christi Sanctuarium *splendores sunt Sanctitatis*. Hujus quippe lumen non uno in loco residet, sed undiquaque diffusum est, iisque affulsit, quos umbræ lethales invaserant, Esa. 9: 2. Hoc enim Sanctuarium, *hæc Dei domus*, est Ecclesia, 1 Tim. 3: 15. quæ jam non uni populo affixa est, & tanquam glebæ addicta; sed *Christus est omnia in omnibus*, Col. 3: 11. Hujus Sanctuarii gloria qualis futura sit disce ex Agg. 2: 7. & sequent. Quanto major & superior gloriâ Primæ Domûs?

Patet ergo Prophetam, postquàm tempus designavit, quo futurum erat ut Gentes se se in sacrificium offerrent, locum etiam quasi intento digito monstrare, nempe Christi Ecclesiam, extra quam nulla salus. Verum quidem est, quod ait Malachias cap. 1: 11. *Ab Ortu solis usque ad Occasum magnum fore Dei nomen in Gentibus, & ubique offerendam illi oblationem puram*: modò tamen id fiat בהדרי קודש, *in vero Sanctuario*, hoc est, in Ecclesia, ut ne quis speret sufficere, נדבות *animi affectus* offerat Christo, dum profanis cœtibus immiscetur. Ut enim olim nefas erat illa sacrificia ullubi offerri, prętérquam Jerosolymis in Sanctuario; sic hodie displicet quicunque cultus illi extra veram Ecclesiam exhibetur. Et verò alibi fortè pietatis umbra & larva quædam est, at הדרי קודש, verus sanctitatis fulgor, vivaque ejus imago, non alibi quàm in Ecclesia. Jam & alia sequuntur non minùs notanda.

Quartò מרחם משחר, משחר, plerique nomen esse agnoscunt ejusdem significationis cum שחר, *aurora*; alii, quia hæc nominis forma alibi non occurrit, quamvis sit analoga (est enim formę מקדש) putant esse vocem compositam ex præpositione מן & שחר; ut sit *ab aurora*; sed deest *daghes* in ש ad supplendum defectum ȝ *Nun*. Ego putem esse nomen sine ulla præpositione מרחם משחר, *à matrice auroræ*: neque me movet, quòd hæc forma nominis alibi non occurrat; sufficit quod est analoga; nec Interpretum Lxx. Authoritas, qui sic habent, ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρȣ; cùm iis puncta vocalia defuisse jam diximus.

לך טל ילדתך, Ad verbum, *Tibi ros juventutis tuæ*. Lxx. Interpr. planè alieno sensu vertunt, ἐγέννησα, ut eos legisse oporteat ילדתיך pro ילדתך. Sed quod mireris magis duas voces integras לך טל reliquerunt ἀνερμήνευτας.

Vanum & superfluum esset futiles sensus refellere, quos his vocibus affingunt Rabbini. Eas » cum antecedentibus sic jungit R. Selomo, cui » placet hæc de Abrahamo dici. *In splendoribus* » *sanctitatis*, id est, propter meritum sanctitatis, » quæ fuit in te; *à matrice, ab aurora*, id est, ab » utero matris tuæ, ab ineunte ætate; quia, in- » quit, *Abraham tertio ætatis anno agnovit Creato-* » *rem suum*; quod habet ex Thalmude.; *tibi ros* » *pueritiæ tuæ*, id est, tibi imputabitur pueritia » tua, viæ rectitudinis, quibus assuevisti à pue- » ritia tua, erunt tibi ornamento, sicut ros iste » qui est amœnus & pulcher. R. Aben-Ezra ad » Davidem refert post R. Mosem: ait enim his » innui in Davide post tot bella exantlata juveni- » lem vigorem superesse rori similem, qui statim » ab exclusione auroræ in terram spargitur. Ad- » dit enim matricem hîc idem esse quod בקיעה, » exclusionem auroræ, ut habetur apud Esaiam » 18: 8. יבקע כשחר אורך, *excludetur sicut aurora lux tua.* Rabbi Jesua hæc de iis populis dici putat, qui ad Davidem Regem confluent; ut hic sit » sensus, Populus tuus ad te veniet ut pluvia » spontaneitatum; & videbis eum in die quo co- » ges exercitum. In *pulchritudine sanctâ ab utero* » *auroræ*; id est, à tempore quo ascendit aurora » venient *ad te*. Sicut *ros juventutis tuæ*, id est, » quem consuevisti videre *in juventute tua*, nempe » cùm esses Pastor ovium. R. David Kimchi sic, » In die quo conscribes exercitum populus tuus » sponte veniet in terra sanctitatis, id est, Hie- » rosolymis. Dies, quo exivisti ex matrice, is » fuit tibi aurora, id est, ad bonum tuum; ros » ille, qui descendit quando natus es, tibi fuit; » quasi dicat, ex utero exivisti ad regnum, & » benedictionis tibi fuit aurora. Chaldęus In- » terpres his paulo antiquior non ausus, ut ego » quidem puto, ea, quę adhuc ex purioris Synagogę monumentis extabant, planè dissimulare; sed neque quicquam dicere volens, quod Christianorum causę faveret, cui erat hostis infensissimus, nescio quem medium sensum confinxit, qui partim ad spirituale Messię, partim ad temporale Davidis regnum contorqueri posset. Is enim sic habet. » Populus tuus erit ex domo Is- » raël, qui sponte se addicunt studio Legis; in » die bellici congressûs delectaberis cum ipsis in » laudibus sanctitatis misericordię Dei, festinabunt » ad te sicut descendit ros, attendent ad spem ge- » nerationis tuę. Observant Viri Magni Mi- » drash, hoc est, commentatorem antiquissimum » Psalmorum in Psalm. cap. XVIII. hęc verba ad » Messiam referre, sed Liber non est ad ma- » num.

Hęc ex Hebręis erui majori labore quàm fructu: sunt tamen & nonnulla, quę ad usum nostrum

referri possunt: quod antequam doceamus eorum sententia amovenda est, qui pio quidem, sed planè alieno, sensu hæc ad Christi nativitatem referunt: quippe hic Psalmus ea tantùm habet, quibus Divina Christi Majestas asseritur. Et verò orditur à Christi sessione ad dexteram; ut eos, qui hunc versum ad ejus infantiam trahunt, parum sollicitos esse oporteat, quomodo hæc cum antecedentibus cohærere faciant. Ego in eo nil non pertinere puto ad vocationem Gentium.

Ait igitur *à matrice auroræ* Christo adfuturum rorem juventutis suæ; hoc est, juvenes suos roris instar per terram disseminandos: quæ quò pertineant indicare conabor, quamprimum observavero quàm apta quàm concinna hîc sint omnia, quàm naturali pulchritudine assurgat oratio. Matricem auroræ Aben-Ezra, ut jam diximus, vocari putat emersionem auroræ, sive id unde aurora emergit: atqui in Scriptura matrix nonnisi matri tribuitur; ego igitur matricem auroræ tribui crediderim, quia quæcunque cum illius ortu apparent ex ejus gremio quasi educi videntur. Sic, quia Lucifer primo diluculo oritur, dicitur Auroræ filius Esa. 14: 2. Tale est quod à Poëta confictum est, Zephyrum ab Aurora genitum fuisse, ut habet Hesiodus in Theog. quia solis exorientis jubar suavis aura solet præcedere; à qua etiam nonnulli Auroræ nomen illi obtigisse volunt. Atque ut illi hîc matrix, sic alibi tribuuntur palpebræ, Job. 3: 9. & 41: 9. & alæ, quas super terram expandit, Job. 38: 13. quibus attingit ad extrema marium, Ps. 139: 9. non aliter quàm in Alexandra Lycophronis,

Ἠὼς μὲν αἰπὺν ἄρτι Φηγίου πάγον
Κραιπνοῖς ὑπερέπτατο Πηγάσου πτεροῖς.

id est:

Aurora celsum ad usque Phagii jugum
Citis supervolârat alis Pegasi.

Ut sciamus & Scriptoribus sacris suas esse delicias.

Porrò ut mare ex matrice terræ eductum dicitur, Job. 38: 8. ita hoc loco *ros ex Auroræ matrice.* Certè, si propriè loquamur, pluvia non habet patrem, & nemo est qui generet guttas roris, ut habetur Job. 38: 28. Ab Aurora tamen ros generari fertur, quia matutinus est; unde Os. 13: 3. vocatur טל משכים *ros matutinus:* & manè cecidisse legitur Exod. 16: 13. Quare & Græci guttam roris πρῶμα vocant, ut observat Theocriti Scholiastes Id. 4. τὴν σταγόνα τῆς δρόσου πρῶμα λέγουσιν ἀπὸ τοῦ πρωῒ πέμπεσθαι. Sic Virgilius in Epigram.

Aurea fulgebat roseis Aurora quadrigis,
Et matutino rore madebat humus.

Ideo aurora roscida dicitur à Virg.

Roscida Puniceo Pallantias exit amictu.

Ovidius ad Lucianum v. 282.

Hunc Aurora diem spectacula tanta ferentem
Quamprimum croceis roscida portet equis.

Et rorare genis suis Ovid. Fast. lib. 3. v. 403.

---- cùm croceis rorare genis
Tithonia conjux cœperit, &c.

Et rores mittere, Cic. lib. 1. de Divin.

Quamprimum gelidos rores Aurora remittit.

Poëtarum nonnulli ferè eodem sensu rorem Jovis sive aëris filiam esse dixerunt, matutini nempe aëris. Sic Alcman Poëta apud Plutarchum de Caus. Natur. Caus. 24. Διὸς θύγατερ ἔρσα. Sic & Hebræi non rarò טל השמים, *ros cœlorum*, id est, aëris, Gen. 27: 28. Deut. 33: 28. & Prov. 3: 20. dicuntur שחקים, hoc est, tenuissimi aëris nubes stillare rore.

De roris præstantia hîc dicere nihil necesse est. Rorem vocat Moses cœli delicias, Deut. 33: 13. hoc carere inter Dei maledictiones censetur, 2. Sam. 1: 11. 1. Reg. 17: 1. Agg. 1: 16. Hoc aspergi summæ benedictionis instar habetur, Gen. 27: 28, 40. Job. 29: 19. &c. Et si hoc unum excipias, quòd quia ros citò perit rebus evanidis comparatur Os. 6: 4. & 13: 3. cæteroquin rori præstantissima quæque conferantur: ut Dei verbum, Deut. 32: 2. Esa. 26: 19. Fraternæ concordiæ suavitas, Psalm. 133: 3. Regis benevolentia, Prov. 19: 12. Dei gratiæ ubertas, Deut. 33: 28. Zach. 8: 12. Christi beneficia, Cant. 5: 2. Deus ipse beneficia sua in Ecclesiam largâ manu effundens, Esa. 18: 4. Os. 14: 3.

At hîc rori comparatur juventus. Neque id novum est ut juvenilis ætas cum rore conferatur, quia tenera est & vegeta tamen. Hujus rei extat insigne exemplum Hom. Odyss. ι. vers. 221. ubi Ulysses agens de iis, quæ in antro Polyphemi viderat, etiam de hœdis & agnis sic narrat quo ordine dispositi erant, *Ros juventutis.*

- - Χωρὶς μὲν πρόγονοι, χωρὶς δὲ μέτασσαι
Χωρὶς δ' αὖθ' ἕρσαι - - -

Seorsim quidem erant progenitores, seorsim verò qui mediæ ætatis, seorsim verò ibi rores, ad verbum. In quem locum sic Didymus, ἕρσαι νεογναὶ ἁπαλαὶ καὶ δροσώδεις ἀπὸ τῆς ἕρσης καὶ ἐνδεεῖς τῇ ἡλικίᾳ. *Rores* dicuntur nuper natæ & tenellæ & rorulentæ a nomine ἕρσης *roris*, & *debiles ætate* (qua de re nescio sortène an consilio factum sit, voces harum significationum apud Hebræos sono finitimæ sint. Ros טל, טלה agnus, טלי puer, טליתא puella: unde Marc. 5: 4. Ταλιθὰ κοῦμι.) Id tamen locum habere hîc non puto, vero propius est, ut propter ingruentium numerum & impetum eos rori comparari dicamus, qui sub Christo militaturi sunt. Sic enim Cuschai Absalomo 2. Sam. 17: 12. *Aggrediamur eum ubicunque locorum reperietur, & commodè ingruamus ei, quemadmodum cadit ros super terram: sic non relinquetur ex iis unus.* Hæc igitur est una ex quatuor similitudinibus, quibus solet uti Scriptura, ut nobis multitudinem immensam ponat ob oculos; utitur, inquam, vel pulveris terræ, vel arenæ maris, vel stellarum cœli, vel roris nubium similitudine. Certum est à Romanis olim non absimili de causa *Rorarios* appellatos fuisse levis armaturæ milites, qui primi manus conserebant, qui apud nos hodie, *les enfans perdus.* Hoc habeo ex Varrone lib. 6. de lingua Latina cap. 3. ubi illum Plauti locum explicans in Frivolaria: *Ubi rorarii estis? en sunt. Rorarii*, inquit, *dicti à rore*, qui bellum committebant antè, ideò quòd antè rorat quam pluit. Sic Nonius Marcell. c. 18. Rorarii appellabantur milites, qui, antequam congressæ essent acies, primò inibant prælium: tractum quòd ante maximas pluvias cœlum rorare incipiat. Lucil. Sat. l. 7. *Quinque hastæ aureolo cinctu rorarius velox.* Idem lib. 10. *Ponè paludatus, stabat rorarius velox.* Varro de vita populi Rom. lib. 3. &c. Hactenus Nonius. Festus, *Rorarios milites vocabant, qui levi armaturâ primi prælium committebant*, quod ut *ante nubem ferè rorare solet, sic illi, qui ante gravem armaturam prodibant Rorarii dicti.* Idem addit, *Rorarium vinum* dictum quod *Rorariis dabatur.* Ita ergo ros juventutis dicuntur juvenes roris in morem ingruentes.

Hîc enim nomine ילדותך, non tam pueritiam illius, de quo agitur, aut juvenilem aut puerilem ætatem intelligimus, quàm juvenum ad eum confluentium seu puerorum ejus turbam; quamvis fatear ילדות, pueritiæ tempus significare Eccles. 11: 9. *Lætare juvenis* בילדותך, & Eccles. 11: 10. הילדות, *pueritia & juventus sunt vanitas.* ילדות alibi non occurrit in Scriptura. Sed quid obstat, quominus Hebræa vox sit anceps,

ceps, ut Latina *Juventus*, quæ non tempus modò seu ætatem significat, sed & juvenum agmen & turbam: Æn. 2. *Trojana juventus circumfusa ruit.* Sic Græcè νεότης sæpe sumitur. Et Gall. *la jeunesse*, id est, *les jeunes gens.* Vel etiam ילדות à ילד, *generare*, *generationem* significabit, ut תולדות; qua in sententia fuit Chaldæus Interpres, qui vertit תולדותך. Sed hæc de verbis plus satis. Jam ut ad rerum medullam veniam duo docenda supersunt. 1. Cujus Auroræ hîc fiat mentio. 2. Quis sit ille ros juventutis, qui ex illius matrice emergere, & ad Christum se conferre dicitur.

1. Qualis sit hæc Aurora ex proximè præcedentibus abundè patet; ea nimirum est ortus *diei potentiæ* Christi, vel *diei*, quo cogitur *ejus exercitus*, de quo jam antea actum est: quę quidem dies hodiéque durat, & ad finem sæculi durabit: nam ad orbis usque consummationem novi milites in dies huic exercitui aggregabuntur Sed ejus diei auroram vocamus tempus illud, quod Christi resurrectionem proximè sequutum est; tum nempe *illuxit dies*, & φωσφόρος (alludit fortè ad Versionem LXX. πρὸ ἑωσφόρου) *Lucifer in cordibus nostris exortus est*, inquit Petrus 2. Epist. 1: 19. & Paulus Rom. 13: 12. *Nox præterita est, accessit dies*; & Johannes 1 Epist. 2: 8. *Tenebræ præteritæ sunt, vera lux jam lucet.* Hujus auroræ diluculum eleganter describit Zachar. 14: 6, 7. *In illa die lux nec erit clara nec obscura, & erit una dies*, &c. *neque dies erit neque nox; sed lux erit quasi sub vesperam.* Quare Os. 6: 3. Christi adventus auroræ comparatur; Et Luc. 1: 78. vocatur ipse *Oriens ex alto.* Atque hæc quidem est generalis quędam aurora respectu Gentium in genere; sed & est aurora quædam peculiaris, cùm singulis se se per Spiritum suum revelat Christus, & in eorum cordibus exoritur Justitiæ Sol, quo nativę mentium nostrarum tenebrę fugantur & dispelluntur. Verùm hîc de priori potissimùm sermo est, cujus radii toto orbe diffundi cœperunt, cùm Euangelium per Apostolos promulgatum est. Tum nimirum, *Qui jussit olim lucem è tenebris illucescere, luxit in eorum cordibus ad illuminationem cognitionis gloriæ Dei in facie Jesu Christi*, 2 Cor. 4: 6.

2. Atque ex illius Auroræ matrice, hoc est, ex cognitionibus per Euangelii promulgationem in dies efflorescentis fœcundâ quâdam vi, prodiit ros juventutis, quę se Christo consecravit, sive ros generationis Christi; ex aliûs solis aurora ros alius quàm vulgaris; Fidelium nempe numerus tantâ copiâ, quantâ roris guttæ circa auroram decidunt. Eadem in hoc argumento similitudine utuntur & alibi Prophetę, & fortasse Jud. 6. Mich. 5: 7. *Erunt reliquiæ Jacobi inter populos multos, sicut ros à Jehova, & ut tenues pluviæ*, &c Sic Zach. 8: 12. Neque immeritò cœlestis illius roris generandi vis huic aurorę tribuitur; quippe non aliter quàm per Christi in Euangelio prędicati cognitionem regeneramur, & novę vitę participes simus; quare Is dicitur *justificare multos cognitione sui*, Esa. 53: 11. Euangelium enim est *semen incorruptibile regenerationis*, 1 Petr. 1: vers. 23. *Est potentia Dei ad salutem cuivis credenti*, Rom. cap. 1: vers. 16. *Et hæc est vita æterna ut te cognoscant*, &c. Joh. cap. 17: vers. 3.

3. Quòd si alias rationes disquirere lubet, ob quas roris nomine vocetur Ecclesia, eę plures se se offerent. 1. Quidni enim Ecclesiam ęquè ac rorem Deut 33: 13. imò magis quàm rorem, *cœli delicias* vocare liceat? 2. Mich. 5: 7. *Ros est à Jehova, non expectatur à viro, non descendit à filiis hominum.* Ita & Ecclesia, neque enim fideles *nati sunt ex sanguine, nec ex voluntate carnis; nec ex voluntate hominis, sed à Deo sunt.* 3. *Ros ex aëre tenuissimo* Prov. 3: 20. tenuis ipse & ut plurimum in herbis infimis & aures & prope oculos fugit. Sic stulta & infirma, & infima & abjecta mundi elegit Deus, *neque multi nobiles estis, neque*, &c. 4. Roris tamen est magna vis, magna fœcunditas, vide Esa. 18: 4. 26: 19. ita Ecclesię, &c. Os 6: 4. 5. Atque ut ros sole effervescente evanescit, sic externa Ecclesię *facies infuscatur à sole persequutionum*, Cant. 1: 6 *& sole exorto semen, quod sine radice est, ejus ardore tactum evanescit*, Matth. 13: 6, 21. Talia multa in hanc rem adduci possent, sed quę non sunt hujus loci.

4. Sed & id quęri potest, cur juventutis nomine nuncupentur, qui Christi fidem novissimis temporibus amplexuri sunt. Ratio est in promptu; hîc Christum nobis proponit Propheta instar Regis exercitum conscribentis; juniorum autem est arma capessere; Ovid. 15. Met.

> *Transit in æstatem pòst vel robustior ætas,*
> *Fitque valens juvenis; nec enim robustior ætas*
> *Ulla, nec uberior, nec quæ magis ardeat ulla.*

Euripid. in Menal.

> Παλαιὸς αἶνος ἔργα μὲν νεωτέρων.

Juvenis etiam vocari potest Ecclesia Christiana, si cum Judaica conferatur: hinc illud Cant. 8: 8. *Habemus sororculam*, cujus mammę nondum exoriantur; de Ecclesia Gentium sermo est, quam grandęvâ jam Synagogâ primam nasci voluit Deus. Ad rem facere non puto, quòd Christus nos infantum similes esse jubet, morum nempe simplicitate, ut regni cœlorum compotes fiamus.

5. Quòd si ילדות, *generationem*, vertere quis malit, neque id caret exemplo, ut Ecclesia à Christo genita dicatur; Esa. 53: 10. dicitur *visurus semen multum.* Psalm. 22: 31, 33. *Semen serviet ei*, Christo. *Nunciabitur justitia ejus* לעם נולד, *populo generando*, ab ipso nempe. Psalm. 102: 19. עם נברא, *populus creandus* laudabit Dominum. Is nempe est verus ille Isaacus in quo, postquam resurrexit à mortuis Hebr. 11: 18, 19. vocati fuimus semen, Gen. 9: 7. Nam benedictionis Abrahamo promissę participes factę sunt Gentes per Christum, Gal. 3: 14. Huc pertinet quòd hæc Esaię verba ad Christum refert Apostolus Hebr. 2: 13. *Ecce me* והילדים, *& liberi quos dedisti mihi.* Ipse suos vocat τέκνα, Marc. 10: 24. & τεκνία, Joh. 13: 33.

Jam ut contrahamus in pauca quidquid dictum est; totum hunc versum hac periphrasi sic explicamus. Populus tuus erit instar oblationum voluntariarum, dum se se totum tuo cultui mancipabit & devovebit in ęternum, quo tempore divinam tuam potentiam patefeceris per resurrectionem mortuorum; vel, quod eódem redit, quo tempore Gentium exercitum quasi ad te vocabis. Tum, inquam, ii se coram te sistent gloriosi, sancti, immaculati, vel in Sanctuario, hoc est, in Ecclesia Dei. Atque ut ex Aurorę utero quasi ros prodire solet magnâ copiâ, sic quamprimum cognitionis tuę jubar hominum animis illuxerit, ex cœlestis illius Aurorę matrice, & Euangelii lucis fœcundâ quâdam & prolificâ vi, roris guttis numerosior tibi producetur populus novus; juvenili robore instructus ad spiritualium hostium conatus propulsandos; vel populus à te genitus, & qui te tanquam Patrem suum in sęcula venerabitur.

> *Hæc chorus, hæc moto pandunt siparia velo.*

ERUDITISSIMO STEPHANO LE MOYNE SALUTEM BOCHARTUS.

VOCUM HARUM כפר ET שושנה SIGNIFICATIONES EXPLICANTUR;

Ad Illuſtration. v. 14. c. 1. Cantici Canticorum, & v. 1. c. 2.

TRANSLATIO.

Prima hæc vox כפר ab omnibus Veteribus Interpretibus, à LXX. ab Editione quinta Græca, à Vulgata, Chaldæa, Syra, &c. aptiſſimè per hanc vocem κύπερος eſt reddita; ſequentiáque iſthæc omnia ad Verſionis hujuſce veritatem approbandam concurrunt. 1. Nomen; ſiquidem ex כפר nata ſint & κύπρος & *cyprus.* 2. Idem illud ipſum, quod à Salomone de כפר dicitur, quòd אשכל, ſeu *racemos*, habeat: fructus enim ejus racemorum ad formam ſuccreſcit. 3. Quoque, quòd cum Nardo Cant. 4: 13. collocetur; quandoquidem folia ejus ex Dioſcoride ſint odorata; ἄνθη, ait, εὐώδη. 4. Quòd eodem capitis ejuſdem quarti verſiculo Malorum Punicarum mentio fiat; Cyperus quippe & Malus Punica arbuſta ſunt cùm altitudinis tum figuræ ejuſdem: indéque Bellon. Obſervat. lib. 2. cap. 74. *Ad mali punicæ proceritatem aſſurgit.* 5. Frequentiſſimum eſt in Palæſtina hoc arbuſtum, γεννᾶται, ait Dioſcor. δὲ ἀρίϛη ἐν Ἀσκάλωνι, καὶ Κανώπη, Plin. ſimiliter lib. 12. cap. 24; *Optima habetur è Canopica, in ripis Nili nata. 2. Aſcalone Judææ; 3. Cypro inſulâ, odoris ſuavitate præcipua.* Joſeph. Ἀλώσ. lib. 5. cap. 4. Ubi de valle Jericho, φέρει δὲ ὑποβάλσαμον, ... κύπρον τε καὶ μυροβάλανον. Idque maximè notandum; quoniam Vallis Engadi, in qua Cyprum naſci ait Salomon, *Cant.* 1: 14. eſt Jerichuntinæ Vallis pars quædam. 6. Quibus verò rationibus poteſt deſtruere Codurcus, quæ jam aſſerui? Quibuſnam contendit כפר eſſe Myrthum? An Veterum quiſquam eodem, quo ille, ſenſu vocem illam tranſtulit? Nonne omnes in eo conſentiunt, Myrthum Hebraicè dici הדס apud Eſai. Zachar. Nehem? An verò racematim hæc ſoboleſcit? An in lingua quadam ſignatur voce aliqua, quæ ad כפר accedat? Num quis aliquando Myrthum in Valle Engadi naſci perhibuit, in qua tamen Salomon כפר oriri affirmat?

Caveas porrò, ne κύπρον cum *Liguſtro* confundas; uti fecit Plinius, uti & qui ipſum ſequuntur. Magnum eſt inter utrumque diſcrimen. Liguſtrum illud eſt, quod Gallicè vocamus *Troeſne*, paſſim ſuccreſcens, quin & ſtat in horto noſtro ſepes ex eo contexta; כפר verò, ſeu κύπρος, Arabicè אלחנא *Alhenna*, eſt peculiaris quædam Judææ, Ægypti, & Cypri (quæ & nomenclaturam inde habet) planta; aromaticum quid maximéque odoratum ſpirans; cujuſque nunquam decidunt folia. Ex iis porrò foliis, quando exaruêre, farina quædam teritur, quæ fulvum inducit colorem; unde & in Orientalibus plagis mulieres quæque ſui ſtudioſæ, eâ, non ſecus quàm Britanni Glaſto, corpus totum inficiebant. Hincque etiam apud Elmacinum, ab Erpenio Latine redditum, Hiſt. Sarracenicæ pag. 18, de *Abubecro* primo Mahometis ſucceſſore; itemque pag. 48. de *Muavia*, Chalifa ſeptimo; demúmque pag. 81. de *Hisjamo*, Chalifa decimo ſeptimo, perhibetur, quòd eorum quiſque *Tingebat ſe Alchina & Alchetemo*, נחוב באלחנא ואלהטם ut nempe ex hoc pateat, eos magnam ſui curam habuiſſe. Jam autem harum proprietatum nulla Liguſtro ineſt; eſt duntaxat arbuſtum Cypro utcunque ſimile; ob quam ſimilitudinem erratum eſt, ambóque pro uno & eodem reputata.

Quod *Lilium convallium* ſpectat, de quo Cant. cap. 2: verſ. 1. illud meo judicio eſt vulgare lilium; quod, quanquam in hiſce regionibus innaſcatur duntaxat hortis excultis, in Judæa tamen, Syria, Ægypto, Suſiana, &c. agris paſſim accreſcit, longéque pulchrius eſt, quàm quod in hortis noſtris habetur. Eáque de cauſa Suſa ab eo nomen ſumpſêre; Vetereſque medicamenta confecêre ex iis, quæ in Regionibus illis naſcebantur. Unde Plin. lib. 21. cap. 5., *Laudatiſſimum in Antiochia, & Laodicea Syriæ*; Itidemque Dioſcor. *cap. de Suſino, ſeu Lilino unguento*, lib. 1. cap. 51. Δοκεῖ δὲ διαφέρειν τὸ ἐν Φοινίκῃ, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ γινόμενον. Hæc ſcilicet ſunt lilia, quę Chriſtus *Campeſtria* vocat: Interpr. vero Syrus [Syriac] *Lilia deſerti*, Matth. 6: ℣. 28. quia ſponte locis etiam neglectiſſimis innaſcebantur: Salomon autem *Convallium Lilia*, quibus in locis probabile admodum elegantiora eſſe, quàm in quibuſlibet aliis; quia nempe fertiliores ſunt aliis agris convalles. Vertunt Noſtrates, *Muguet*, quod Plinii Ephemeron; quoniam Herbarii Recentiores Ephemeron iſtud ob ſimilitudinem *Lilium convallium* nuncupant; eodem errore, ac ſi *Lilium inter ſpinas*, de quo Cant. 2: 2. redderetur per *Periclymenum*, vel *Capriſolium*, quoniam illud eo nomine in officinis ſignatur. Sed hæc minimè reſpondent vocibus Hebræis שושנה, vel שושן, quæ florem ſex foliis conſtantem notant; quod neque in Ephemeron neque in Periclymenon quadrat. Tolerabilior ea in re Codurcus, quippe qui vertat *Martagonum*, quod eſt lilii ſpecies. At cur hanc affectat novitatem? cùm certiſſimum ſit in omnibus linguis Orientalibus, imo & in Phrygia שושן ſignificare *Lilium*; indéque antiquam *Suſorum* appellationem, Σούσινον μύρον apud Græcos, ac demum inter Hiſpanos *Açuçona* fluxiſſe. Poteris eam in rem *Phaleg*

leg. nostrum, col. 751. 752. consulere, quo in loco, quæ jam dixi de significatione harum vocum, Σοῦσον, & Σούσιον, vel potiùs Σούσινον ex Theophrasto, Plinio, Dioscoride, Athenæo, Stephano, Etymolog. Magno, habentur demonstrata. Quibus addi potest ex Hesychio, & Phavorino, Σούσινον τὸ ἐκ κρίνου μύρον: ex Suida etiam, Σούσινον τὸ μύρον, ἢ τὸ κρίνον: Ex Lib. denique de nominib. Hebraic. ab Eusèbio conscripto, ab Hieronymo autem Latinè converso, spectantibus ad Danielem & Lucam capitibus, *Susanna Lilium.* Si cuncta hæc, omnium Scripturæ cùm veterum tum recentiorum Interpretum consensus unanimis, linguarum universarum, Hebraicæ, Syræ, Chaldææ, Æthiopicæ, Arabicæ, Phrygię, Hispanæ, &c. si hæc, inquam, ad vocis unius significationem definiendam non sufficiant, quibus hisce in rebus stabimus argumentis? &c.

Vale.

LITERATISSIMO ET PIISSIMO VIRO,

STEPHANO MORINO,

Fidelissimo Cadomensis in Normania Ecclesiæ Ministro,

S. V.

BOCHARTUS.

Quid sit Kikajon, de quo Jon. cap. 4. v. 6, explicatur.

Translat.

Minimè dubitandum, Vir Clariss. quin Jonæ קִיקָיוֹן, *Kikajon*, verti debeat Latinè *Ricinus*: quę planta Grecè κρότων, Thalmudicè קִיק, apud Herodotum σελικύπριον, quasi σέσελι Κύπριον. *Palustres Ægyptii*, ait Is lib. 2. cap. 94. *utuntur unguento*, ἀπὸ οὗ τῶν σελικυπρίων καρποῦ, τὸ καλεῦσι μὲν Αἰγύπτιοι κίκι. Quibus consentiunt, quę apud *Strabon. lib. 17. pag. 824. Edit. Paris. Casauboniana*; Ubi de Ægypto; καὶ τὸ κικκι (lege κίκι) καρπός τις σπειρόμενος ἐν ἀρούραις, ἐξ οὗ ἔλαιον ἀποθλίβεται; εἰς μὲν λύχνον τοῖς ἀπὸ τῆς χώρας σχεδόν τι πᾶσιν, εἰς ἄλειμμα δὲ τοῖς πενεστέροις, &c. *Et kiki*; hoc est, Ricinus, *planta quædam in arvis sata, ex qua oleum exprimitur, quo omnes ferè indigenæ ad lucernam utuntur; pauperioris vero ad unctionem.* Quibus etiam, quę apud Dioscor. lib. 4. cap. 164. Κίκι, ἢ κρότων: (Οἱ δὲ, σήσαμον ἄγριον; οἱ δὲ, σέσελι Κύπριον; οἱ δὲ κρότωνα) ὠνόμασθαι κρότων, *Ricinus*, διὰ τὴν πρὸς τὸ ζῶον ἐμφέρειαν σπέρματος. Δένδρον δέ ἐστι συκῆς μικρᾶς μέγεθος ἔχον; φύλλα δὲ ὅμοια πλατάνῳ, &c. Καρπὸν δὲ, ἐν βότρυσι τραχέσι, λεπισθέντα ὅμοιον κρότωνι τῷ ζώῳ. ἐξ οὗ καὶ ἀποθλίβεται τὸ λεγόμενον κίκινον ἔλαιον. *Kiki, sive Ricinus, (aliqui Sesamum Sylvestre, alii Seseli Cyprium appellant) appellatur Ricinus ob similitudinem seminis sui cum Ricino animali. Arbuscula est parvæ ficûs altitudinem habens, folia verò Platano similia, &c. semenque in uvis asperis, quod decorticatum repræsentat Ricinum animal. Ex hoc exprimitur oleum, quod dicitur Oleum kikinum.* Astipulatur *Pl. lib. 15. cap. 7. Fit oleum & è kiki, arbore in Ægypto copiosâ: alii Crotonem, alii Sesamum Sylvestre appellant, alii Trixin*; &c. *Nostri eam Ricinum vocant à similitudine seminis.* Thalmudicique Tractat. de Sabbatho cap. 2. *Oleum kikinum vocant* שמן קיק; itémque in Tradit. juris, *cum quo accendunt lucernas Sabbathinas? Non cum oleo*, &c. ולא בשמן קיק, *neque cum oleo Kikino.* Et mox, Quid est Oleum Kik? מאי שמן קיק. Resch Lakis respondet, קיקיון דיונה, *Jonæ Kikajon.* Eodemque capite 2. Rabbi Samuël petenti, quid esset Kikajon, respondet, שהוא הנקרה בערבי אלכרוע, *Idem illud, quod inter Arabes Alkeroah vocatur; esséque simile*, לצלוליבא, *Tzelulibæ.* Quibus Kimchi addit, *Tzelulibam esse arborem Arabibus dictam*, Alkeroa; *quæ grana habet, ex quibus fit oleum refocillandis frigidis aptum. Citò autem crescit arbuscula, & ante officinarum fenestras seritur, iis ut umbram præstet.* Unde & Hieronymus in Jonam, *Pro cucurbita, seu hedera, in Hebræo legimus* קיקיון, *quæ etiam Linguâ Syrâ & Punicâ Elkeroa dicitur. Est autem genus virgulti vel arbusculæ lata habens folia in modum Pampini, & umbram densissimam; suo trunco se sustinens; quæ in Palæstina creberrimè nascitur, & maximè in arenosis locis: mirumque in modum, si sementem in terram jeceris, citò confota consurgit in arborem; & intra paucos dies, quam herbam videras, arbusculam suscipies. Unde & nos eodem tempore, quo interpretabamur Prophetas, voluimus id ipsum Hebrææ linguæ nomen exprimere; quia sermo Latinus hanc speciem arboris non habebat: sed timuimus Grammaticos, ne invenirent licentiam commentandi vel bestias Indiæ, vel Montes Bœotiæ, aut istiusmodi portenta quædam, confingerent; secutique sumus veteres Translatores, qui & ipsi Hederam interpretati sunt; quæ Græcè appellatur* κισσὸς; *aliud enim, quod dicerent, non habebant.* In hisce palàm fatetur, se per *Hederam* vocem illam reddisse, quia ignorabat hanc plantam speciale quoddam nomen apud Latinos obtinêre; cæterùm ita depingit, ut omnes facilè deprehensuri sint, illum ea descriptione κρότωνα Grecorum, Romanorumque *Ricinum*, intelligere. Idque pręprimis notandum, quòd ajat, Lingua Punicâ, aut Arabicâ, eandem illam arbusculam vocari *Elkeroa*, אלכריע, quare potiùs esset scribendum, *Alcheroa*, vel *Alheroa*; id ipsum enim est nomen, quo etiam hodie Arabes apud Avicennam, Abenbitar, & Alios, indigitant. Hinc etiam in Dictionario

Kir-

Kircheri Copto *pag.* 185. Κκκι, חב אלחרוע *kuki* (pro *kiki*) *granum Alcheroa.* Condones, queſo, ſi alteram à Te propoſitam quæſtionem jam non attingam, ſiquidem per otium non liceat. Alio tempore recurret. De cætero gratias ago, quòd librum tuum ad me reportâris, meumque remiſeris; iis ſiquidem maximè egebam. Vale.

Quam habuiſti concionem die Sabbati proximè præteritâ omnibus perplacuit. Obſtitêre negotia quædam, ne intereſſem; magnopere doleo.

Cadomo ſcripta 5. Idus Feb. A. Chr. 1658.

AMPLISSIMO VIRO
N. CARBONELLO,
Regi Chriſtianiſſimo à Conſiliis & Secretis.

Utrum quis anno ætatis 10. *liberos valeat procreare?*

Ad Illuſtrat. verſ. 20. cap. 16. lib. 2. Regum, & verſ. 1. cap. 18. ejuſdem libri.

TRANSLATIO.

Ex literis Amici tui Clariſſ. Bouſſelini intelligo, Vir Ampliſſime, Eum & ingenio dilucido, & multarum rerum cognitione præditum eſſe; illóque inprimis laudabili duci affectu, ut obſcura quæque in Verbi Divini lectione occurrentia explanata ſibi cupiat. Optârim certè ego is eſſe, qui explanare poſſet; ſed cùm modiocris mihi adſit eruditio, paucumque, ut benè nôſti, otium, vereor ut non illud omne, quod tu ipſi es pollicitus, in me inveniat; proferam tamen liberè circa difficultatem, quam movit, quicquid penes me eſt ſcientiæ & eruditionis; quod, ſi tibi videatur, ipſi poteris communicare. Jam autem, ſi illi plenè non ſatisfecerim, in eodem, quo ille, loco centeni degunt, qui plura facillimè docebunt: quorum deciſiones Ego Ipſe ultrò ſim amplexurus, ſi earum participem me facere dignarentur. Quod quæritur iſtud eſt, *Qua ratione Vir aliquis filium poſſit anno ætatis decimo gignere.* Id ſcilicet in Script. Sac. contineri pertendit Clariſſ. Bouſſelinus, hocque modo demonſtrat. 2. *Regum*, ait, *cap.* 16, 20. *ſcriptum habetur, Achazum Joathami filium, Judææque Regem, viceſimum ætatis annum conſecutum eſſe, quando regnare cœpit, Eundemque annos* 16. *regnâſſe. Sextum ergo & trigeſimum agebat annum, cùm mortuus eſt. Ezechias filius, ut eodem loco legitur, ipſi ſucceſſit.* At *cap.* 18. *v.* 1. *legimus Ezechiam viceſimum quintum ætatis annum obtinuiſſe, quo tempore poſt patris obitum regni adminiſtrationem ſuſcepit. Ex his igitur conſtat Achazum decimum duntaxat vitæ annum aſſecutum fuiſſe ad ſummum, quando Ezechiam genuit. Mater enim menſes novem, aut circiter, in utero geſtavit, qui neceſſariò ab ea ſumma detrahendi ſunt. Adhac* 25. *anni, qui Ezechiæ thronum conſcendenti tribuuntur, dinumerari poſſunt, uti fit quotidie; etiamſi Ille primos tantùm anni viceſimi quinti dies attigiſſet.* Hęc ipſiſſima verba, quibus objectionem ſuam proponit Eruditiſſ. Bouſſelinus.

In eorum autem poſtremis aliqua ſolutionis ſpecies offertur; dum nempe ait, 25. *annos Ezechiæ dinumerari potuiſſe, etiamſi ille primos tantùm viceſimi quinti dies attigiſſet.* Eo enim poſito Ezechias 24. duntaxat annos dieſque aliquot exegerat, quando regnare incepit: unde nec ejus pater Achaz Ipſum ann. ætat. 10. genuit, ſed 12, aut circiter. Si enim à 36. annis demantur 24. cum diebus aliquot; ſupererunt adhuc 12, diebus quibuſdam præciſis. Quin &, ſi adjiciantur novem Maternæ graviditatis menſes, filii conceptio, ut & ejuſdem natales in 12. patris annum, prior in initium, poſteriores in finem, incident. En igitur qualis eſſe debeat Clariſſ. Bouſſelini quæſtio, ad mentem ejus definita; *Utrum quis gignere liberos, imò & pater eſſe, anno ætatis decimo ſecundo poſſit.* Idque via naturali; cùm ex Script. Sac. colligi nequeat ſupernaturale quicquam in Ezechiæ ortu extitiſſe.

Hiſce autem reſpondeo id quidem inſuetum maximè, ſed tamen aliquoties contigiſſe; ſi modò eadem in re homines fide digniſſimos velimus audire. D. Hieronymus, ex. g. Epiſt. CXXXII. ad Vitalem, de puero quodam facit mentionem, qui nutricem ſuam gravidaverit; inque facti hujus fidem Deum atteſtatur. Hæc ſunt ėjus verba: *Audivi, Domino teſte non mentior; Quædam muliercula cùm expoſitum nutriret infantem, & inſtillaret cibos, ac nutricis officio fungeretur, cubaretque cum ea parvulus, qui uſque ad decimum jam pervenerat annum; accidit ut pluſquam pudicitia patitur ſe mero ingurgitaret; accenſaque libidine, obſcœnis motibus ad coitum duceret infantem. Prima ebrietas alterius noctis & cæterarum deinceps fecit conſuetudinem; necdum duo menſes fuerant evoluti, & ecce fœminæ uterus intumuit,* &c. Affinis admodum in Gloſſa Canonis, *Quod intra,* Cauſa 20. Quæſt. 1., refertur hiſtoria *De quodam puero novenni, qui nutricem ſuam gravidavit.* Hæc autem ex Gregorii Pontific. Dialogis eſt exſcripta. Ejuſdem mentio extat in Summa Angelica, ad vocem *Matrimonium, Impedimento* 16. Ibidemque Albert. Magnus ait, ſe puellam noviſſe anno ætatis nono gravidam, quæ intra decimum pepererit. Tale eſt, quod Navarrus, à Sanchez *Lib. de Matrimonii Sacramento ſeptimo, Diſput.* 104, *Quæſt.* 5. citatus, habet; cùm perhibet, *Se à Viris magna fide dignis accepiſſe, quandam puellam decem annorum ante paucos annos peperiſſe in Regno Neapolitano.* Idem Tiraquellum quoque allegat *Lib.* 6. *de Matrimon. Num.* 37. *Ubi leguntur*, ait, *plurima ex variis authoribus exempla puerorum, qui nono anno, decimo, & undecimo genuerunt; & fœminæ, quæ nono anno peperit.* His accedit *Joſeph. Scalig. Epiſtolâ ad Gomarum Chronologicâ*, ſcribens id per Vaſconiam totam notiſſimum eſſe, puellam quandam Lectoraten-

ratenſem, decimum ætat. ann. aſſecutam, filium ex conſobrino decimum ſecundum necdum implente ſuſcepiſſe. *In civitate Lectoratenſi Novempopulaniæ*, ait, *puer minor annorum 12. genuit ex puella conſobrina ſua, quæ nondum decimum expleverat. Rem notam narro, & cujus adhuc memoria recens eſt in Aquitanis. Pater ipſe hoc de ſe Patri meo teſtatus eſt, quod alioqui tunc ne pueri quidem ignorabant.* Narrat *in Colchidis Deſcriptione Epiſt.* 3. *pag.* 207. Busbequius, Regionis hujus filias maximam partem anno ętat. 10. matres eſſe: ſi cui autem res mirabilis videatur, imò & incredibilis, eò quòd tam puſillo ſint corpore, tum infantes cuilibet intueri volenti exhibere, qui ranam majuſculam vix excedant. *Oſtenduntur*, ait, *pleræque matres, anno ætat. decimo. Quod cùm mirere, neque propter corporis parvitatem credas, juſſæ infantem proferunt grandi rana haud multo majorem.* At quod proximè ſuccedit, mirabilius fortaſſe videbitur. Narrat Mandeſlo, qui ab omnibus creditur veraciſſimus, quique ab Olivario, ipſo etiam laudatiſſimo, tantis effertur laudibus, Narrat, inquam, *ſuo in Indiam Itinere, pag.* 212: Indos cùm mares tum fœminas citiùs ad generationem idoneos eſſe, quàm Nationes quaſcunque alias; ita ut nulli extent, qui anno ętat. 10. vel 12. non ſint omninò idonei; eámque in rem hiſtoriam adducit, à Viris adeò gravibus acceptam, ut ex eorum fide referre nullatenus vereatur; Imperante ſcilicet apud Mogoles *Schak Choram*, etiam tum vivente, puellam quandam in civitate Agra, Septentrionalis Indiæ Metropolitana, filium anno ætat. ſexto in lucem emiſiſſe; Imperatoremque illum eundem rei novitate perculſum mandâſſe, tum filius tum mater, quæ ex *Rasbutarum* ſuorum aliquo nata erat, alerentur in Aula. Vocantur porrò *Rasbutæ* milites quidam audaciſſimi, quos ſtipendiis ſuis Reges nutriùnt. Vulgari fertur adagio, *Iis mentiri licitum, qui è longè diſſitis regionibus accedunt*; ſed in re pręſenti eventûs circunſtantiæ faciunt, ne ſuſpectus mihi ſit Vir honeſtus & nobilis, qui eam narrat ut Imperatori ipſi, & univerſæ Aulę perſpectiſſimam; rem etiam, quæ in Urbe, inter Orbis totius vaſtiſſimas memorandâ, evenerit. Hiſtorięque hujus fides ex eo non parum firmatur, quòd alio loco, pagina nempe 341. Idem ipſe teſtetur, Javæ incolas filias ſuas in matrimonium ann. ætat. 8. 9. vel 10. collocare: ex quo intelligitur eas jam tum liberorum procreandorum facultate pollêre. Libenter porrò petierim ab iis, qui Baruchi Lib. pro Canonico habent; cur cap. 6: 1. anni 70. quibus Iſraëlitæ apud Babylonios fuêre captivi, ſeptem generationes appellentur; ſi intra annos 10. nulla unquam peracta ſit generatio.

Ultrò tamen fateor, pubertatem viris intra annos 14. mulieribus verò intra 12. definiri pridem ſueviſſe; hujuſque rationes paſſim obvias eſſe. Sed omnium antiquiſſima, quę ſaltem mihi ſit cognita, ſunt certa quædam Solonis, Veteris Athenienſium Legislatoris, carmina; in quibus omnes humanę vitæ periodi numeris aliquot ſeptenariis diſtinguuntur. Adi *Philon. de Mundi Opificio.* Earum autem prima eſt *Infantia*, intra quam ſolent prodire dentes. Secunda verò ἥβης ἐκφαίνει σήματα γινομένης, *advenientis pandit ſigna pubertatis*; &c. Quod amplexi ſunt Philoſophorum plerique, cujuſmodi Empedocles apud *Cenſorin. de Die Natali cap.* 14. Heraclitus apud *Plutarchum de Placitis Philoſ. lib.* 5. *cap.* 24. Stoicorum pars major, *ibidem*; itemque Hippocrates, Medicorum omnium, quorum ſcripta penes nos ſunt, & primus, & princeps; apud *Philon. ſuprà*: Inter Judæos Philo, *ibidem*: Inter Criticos Varro, apud *Cenſorin. cap.* 14. Macrobius *In Somn. Scipion. lib.* 1. Hincque adeò Juſtinianus vulgatiorem viam eſt ſecutus, quando *Inſtit. lib.* 1. *Titul.* 22. pubertatem Marium anno ætat. 14. Fœminarum verò 12. definivit.

Hæc tamen opinio ab omnibus in univerſum non fuit adoptata: cùm ex vulgari Judæorum ſententia הבגרות, hoc eſt, *Pubertas*, puellis adveniat poſt ann. ætat. ſeſquiſecundum & decimum, pueris vero poſt decimum, & ſeſquitertium; *Maiemonides Tract. de Matrimon. part.* 2. *cap.* 2. Ex *Theocriti* autem *Scholiaſte in Idyll.* 8. ἄνηβοι Gręcè vocantur, hoc eſt, *impuberes*, qui ſunt δωδεκαετεῖς, καὶ κατωτέρω; *qui duodennes vel paulo inferiores ſunt*; adeò ut illi uni pubertatis annos non attigerint: cùm contrà Indi, uti ex *Mendeſlo* didicimus, intra annos 12. pueris, puellis verò intra 10. Javaníque in ſpecie anguſtiori ſpatio illam circumſcribant. Jam autem, ſi hæc exactè circumſcribenda ſit, certè in ſuperioribus hiſce omnibus circumſcriptionibus erratum eſt; quandoquidem legitima pubertatis ętas nequeat certò ſignari, quę aliis citius, aliis verò tardiùs accedat, propter varias rationes; quę eam vel differunt, vel accelerant. Harum autem quædam ex regionum conditione, aliæ ex hominis cujuſque temperamento; aliæ denique ex nutritionis bonæ aut malę modo deducuntur. Vulgò enim creditur eos, qui in regionibus Soli proximioribus naſcuntur, qui calidiori ſunt temperamento, quíque delicatioribus utuntur cibis, promptiùs pubertatem obtinere: cùm ex oppoſito & climatis, & temperamenti frigiditas, alimentorumque craſſities eam ulteriùs ſummoveant. Vulgaris etiam eſt opinio, iis citiùs advenire, qui ſeptimo à conceptu menſe eduntur; eò quòd illi, cùm vita ſit contractior, omnes ejus periodos celeriùs decurrant. Id quoque notari ſolet, in illis, qui in Venerem ſunt proniores, *Malitiam ſupplere ætatem*; uti patuit in Pannychi illa, de qua Petronius, quæ vix annis ſeptem decurrerat, nubilis tamen, nuptuique danda cenſetur: ſimiliterque in Quartilla illa, quæ ipſam dum ad Matrimonium hortatur, dejerat virgineę ætatis ſuæ ſe prorſus eſſe immemorem; ac demum in duabus illis, quarum meminit Catullus hoc Epigramm.

O rem ridiculam, Cato, & jocoſam!

His igitur de cauſis prudentiores quique & cautiores ſtabile quoddam pubertati tempus ſignare noluerunt: Ipſéque Juſtinianus, qui in viris ad ann. ętat. 14. finit, fatetur Veteres ea in re aliud ſenſiſſe; hòc nimirum, pubertatem annorum numero non eſſe metiendam; ſed pro corporis conſtitutione citiùs aliquando, tardius aliàs accedere. *Pubertatem*, ait, *Veteres quidem non ſolùm ex annis, ſed etiam ex habitu corporis in maſculis æſtimari volebant.* Quibus aliquatenus accedit Baal Aruch, celeberrimus inter Judæos Rabbi; ubi enim commemoravit, quæ ſuperiùs adduximus, Illos nempe puellarum pubertatem anno ętatis decimo ſecundo cum dimidio, puerorum autem decimo ſecundo cum addito itidem dimidio terminare, quęſtionem eo ferè modo, quo Veteres, dirimit, *Res non pendet* לא בזמן תליא מילתא אלא בהבאת שתי שערות, *ex temporis menſura, ſed ex productione binorum pilorum*, &c. *per quos nimirum patet pubertas, quandocunque prodeant.* Si tamen vir quidam, ann. ętat. 14. conjugatus, videatur ad prolem procreandam ineptus, volunt Caſuiſtæ expectetur annus octavus & decimus, antequam ſolvatur conjugium, ſperantes ætatis decurſu eum redditum iri aptiorem: &, quemadmodum putant pubertatem in complures annos poſſe aliquoties differri; eadem quoque ratione arbitrantur eandem illam poſſe tempus à Natura ut-

utcunque præstitutum præcurrere: indeque probant masculum anno ætat. decimo cum dimidio ad generationem, fœminam verò anno nono cum dimidio ad conceptum idoneos esse; quia limitibus hisce semel præteritis annos agant ad pubertatem proximè accedentes, viæque ab infantia ad pubertatis complementum ipsis decurrendæ dimidium confecerint. Fœminæ enim, quæ ab anno 7. ad 12. tendunt, dimidium itineris decurrêre, quando 9. & sex menses sunt assecutæ. At masculis ab anno 7. ad 14. contendentibus tum demum dimidium viæ adstat, cùm annos 10. mensésque sex sunt emensi: eóque tempore propiores sunt pubertati, quàm infantiæ. Hæ quidem Casuistarum rationes haberi possent debiles, ni experientiâ firmarentur; at superiùs tot experimentis & exemplis confirmatę fuêre, ut contemni nequeant.

Minimè igitur fingendum, nunquam edi infantes ante tempus à Medicis, Philosophis, aut Jureconsultis, signatum. Illi enim nequeunt Naturam immutare, neque ejus vires ac efficaciam intra leges ac definitiones suas circunscribere. Imò & Natura ipsa nunquam ita constans est & stabilis, quin à via sibi familiari sæpiùs excurrat. Quod tot exemplis in mulierum partu observatur, ut mirer, cur Amicus Tuus illo, quod jam expendimus, potiùs offendatur, quàm innumerabilibus aliis, quæ prostant. Quî fit, ut plus stupeat, si qui tempus ad gignendum à Natura præfixum biennio aut triennio prævertant; quàm si alii complures idem illud tempus decennio, aut tertio tanto, subsequantur? Quomodo Massinissa est subsecutus, cùm Methymnatum procreavit; tunc enim, referente Valer. Max. lib. 8. cap. 18. sextum & octogesimum ætat. annum supergressus erat. Mulierum uterus ante annum quinquagesimum à Natura solet occludi. Misso tamen illo, quod à Deo patratum est in Saræ gratiam, miraculo; sæpiùs visæ sunt mulieres, quæ circa sexagesimum sunt enixæ. Solent adhæc nono vel decimo gestationis mense parere; fuêre tamen aliquando, quæ liberos suos ad decimum primum, secundum, tertium, imò & nonnunquam ad decimum octavum, quales Populares quædam Nostræ, utero gestavêre. Dum pariunt, unum duntaxat, aut geminos parere consueverunt infantes; quinque tamen, imò & septem, unico partu in Ægypto aliquando editi sunt. Gemelli ferè semper emittuntur corpore toto disjuncti; nonnunquam tamen extitêre capitibus suis dejuncti, reliquo verò corpore cohærentes; vel corporibus divisi; ventre tamen adhærescentes. Matres ubique terrarum magnis cum doloribus enituntur; iisque expirant, nisi succurratur; asserit tamen Mendeslo *Itiner. pag.* 171. Goæ Canarinorum uxores mira facilitate liberari; nullis eas egêre obstetricibus; semetipsas suos abluere liberos recens natos; ficulneis foliis continuò reponere, tumque ad sueta sua opera redire vegetas. Quid porrò à Naturæ legibus alienius, quàm si mulier quædam monstrum aliquod adnatis villis, dentibus, unguibus aduncis, &c. deformatum; uno verbo, ab humana specie abhorrentissimum, edat? Passim tamen partuum ejusmodi apud Historiographos exempla occurrunt. Eos prætereo, qui maternorum phantasmatum, vel inordinatorum earum affectuum, nævos, eodem ferè modo, quo varios appositarum virgarum colores Jacobi oves, impressos gestant ac sibi consignatos. Cùm itaque in mulierum partu tam multa præter Naturæ leges eveniant, unum quoddam singulare non debet nos morari; incredibiléque nobis videri, ex eo quòd rara extent ejus exempla.

Cur porrò hominum generatio extraordinariis hisce affectionibus non esset obnoxia; cùm cæterorum animalium tam multis subjiciatur? Iis jam prætermissis, quæ à primo statim ortûs sui anno generationi vacant, quorum maximus est numerus, id solùm velim notari, quod habet Plinius *Lib.* 10. *cap.* 15. In Perside deprehensas fuisse aliquando sorices, ab utero materno prægnantes: *Apud Persas verò prægnantes & in utero parentis repertas.* Quod mihi videtur fidem omnem ita excedere, ut nequidem memorare dignatus fuissem, ni sic loqueretur post Aristot. cujus hæc sunt verba, *Hist. Animal. lib.* 6. *cap.* 37; Τῆς δὲ Περσικῆς ἔν τινι τόπῳ ἀνασχιζομένων τῶν ἐμβρύων, τὰ θηλέα οἷον κύοντα φαίνεται. *Persidis quodam in loco quando prægnantes mures dissecantur, feminini fœtus quasi prægnantes etiam apparent.*

Quid quòd & plantæ ipsæ, quę stata habent tempora sua, ea plerumque non servant. Vere solent nasci rosę, fraga, arborum frondes, &c; Autumno tamen, imò & Hyeme gelidâ serta quædam rosea aspexi: quin & hesternâ ipsâ die, Septemb. 15. multa legi in horto quodam vicino fraga: annoque proximè elapso, quum hâc ipsâ tempestate mirarer in horto nostro pyrum floribus vernantem, submonuit hortulanus, se idem alibi sępe observâsse. Quòd si quis regerat, in hominum generatione quid esse longè constantius; & si qui ante tempus à Natura pręfixum generent, id pro casu habendum prorsus insueto. Id quidem fatebor; at anticipata illa humana generatio, de qua disputamus, singularis est & unica ordinis hujus in Scriptura tota; quę tamen historiam annorum quater millenorum, imò & ampliùs, continua serie persequitur, eamque passim genealogiis refertam. Quòd verò nonnulli hûc Roboami exemplum adducunt, quem Salomon ann. ętat. 11. vel 12. genuerit; in hoc nihil certum & stabile. Proinde dimittimus.

Alii alia ratione propositum nodum solvere conantur: sed eorum solutiones neutiquam admiserim. Clarissim. Cappellus Linguę Hebraicę ac Theologię in Academ. Salmuriensi Professor Excellentissimam sub vitę finem magno studio pertexuit Chronologiam, quam etiam mihi consecrare dignatus est, in hac eadem Chronologia Ezechiam biennium vel triennium cum patre regnâsse auguratur. At nedum hoc ejus placitum difficultatem solvit, contrà nectit & auget: siquidem disertè legatur in Textu, 2. *Reg.* 18: 2. ipsum annos 25. esse natum, quando regnum accepit. Quod si stet, pater, cùm illum genuit, biennio vel triennio natu inferior erat, quàm pertendis: quandoquidem pręterlapsa fuerint biennium aut triennium illud, priusquam obierit. Pręterea non ait Scriptura S. eum regnare cœpisse, vivo etiam tum patre; *Sed Achazum cùm patribus obdormiisse; & cum illis in Davidis civitate fuisse sepultum; tùmque filium Ezechiam ejus loco regnâsse*; 2. Reg. 16: 20.

Meminit D. Hieronymus Hebręi cujusdam, qui contrà statuebat Ezechiam immediatè post parentis obitum non regnâsse, sed longo pòst tempore; eò quod parente defuncto mox exortę sint Jerosolymis seditiones, quibus factum, ut interregnum aliquod intercesserit. Quo admisso, Achasus eum genuerit tardiùs, eóque difficultas prorsus evanesceret. Verùm interregnum ejusmodi nullis rationibus potest probari; imo multis subvertitur. Ezechias enim, quum decessit parens, jam tum adultus erat, à populo ob eximias dotes unicè diligebatur: Quid quod & de illo Esaias Dei nomine magna eo ipso, quo pater obiit, anno erat pollicitus; *Vaticinior. cap.* 14, 28, 29, 30. proinde

proinde obeunti parenti immediatè successit. Unde etiam verba à nobis proximè allata, quibus expressè narratur, Achazo mortuo & sepulto filium in ejus Thronum ascendisse, hęc, inquam, interregnum quodcunque pręcludunt. Neque verò spatium ullum potest huic interregno patere, cum disertè affirmetur 2 *Reg.* 17: 1. Oseæ regnum ann. Achazi 12. inchoatum fuisse, & 2. *Reg.* 18: 1. Ezechiæ regnum ann. Oseæ 3. iniisse. Ut ergo aliquis huic interregno locus detur, necesse est occubuerit Achaz, statim atque Oseas in Regem fuerit electus; cùm tamen tres ad minimum annos Electioni illi superfuerit; siquidem mortuus sit duntaxat anno regni sui sexto & decimo: quo tempore tertium decurrebat Oseas regni sui annum, intra quem Ezechias dicitur patri successisse.

Sethus Calvisius, Chronographus ille, quem tanti facit Scaliger, ait Ezechiam fuisse tantùm adoptione Achazi filium. Ex quo sequitur Achazum ann. ætat. 10. eum minimè genuisse. At id Euangelio adversatur, siquidem Matth. 1: 9. disertè habeatur, Achazum genuisse Ezechiam. Præterea si istud staret, Genealogica Christi series hoc loco abrumperetur. Neque reipsa è semine Davidis, ejúsque lumbis, Christus descenderet. Unde & nihil in Hist Sacra occurrit, quo tantillum hypothesis hæc fulciatur.

Si Clariss. Bousselinum audiamus, Hieronymus & Augustinus alicubi ajunt Scriptores Sacros de annorum recensione non fuisse admodum sollicitos; at hæc respondendi ratio, si quis utatur, est pessima; præterquam quod enim nemini prorsus, ut ipsemet prudenter advertit, satisfaciat, quamplurimos insuper offenderet. Neque memini me simile quicquam vel apud D. Augustinum, vel apud D. Hieronymum, ullibi legisse; quorum prior nihil, quod sciam, in hunc locum scripsit; posterior quidem prolixam satis in illum ad Vitalem conscripsit Epistolam, quam aliquoties suprà allegavi; verùm in ea nihil extat, quod eò ducat; contrà verò plurima adsunt ad nodi hujus solutionem convenientissima; præ cæteris historia illa, quam memoravi, pueri illius decennis, per quem nutrix gravida est effecta.

Verùm me jam Epistolæ modum excessisse non adverto; metueremque, ne aliquod tibi çreaverim fastidium, ne obstaret pondus argumenti; quod compendiosiùs tractare non potui, quin obscura quædam in eo relinquerem. *Brevis esse laboro*, ait Poëta, *obscurus fio*. Quod tum maximè vitandum; quando veritas quædam parum nota venit illustranda. *Si enim sal saporem amiserit, quo salietur?* Si explicationes ipsæ sint obscurę, undénam lux affulgebit, quâ res perfundantur. Fateor porrò me huic quæstioni ęgrè manum admovisse, eò quòd pubertatis inquisitio, ejusque determinatio, ad Medicos vel Jurisconsultos potiùs spectet, quàm ad Theologos; neque ultrò extra Professionis meę limites excurram. Jam tamen excurri, quia id petieris, optârimque tibi obtemperare, neque quicquam Viro Amplissimo, qualis tu, possim negare. Fruere & Vale.

Hæc Epistola paulò seriùs nobis est communicata, indéque eo loco non est posita, quo voluissemus.

Cadomo perscriptum 14. *Cal. Octob.*
Ann. salut. partæ 1664.

TAPINO SUO

Salutem

BOCHARTUS.

Scripturæ Sacræ Divinitas argumentis insitis demonstratur,

Ad variorum cùm Veteris tum Novi Testam. Locorum, Psalm. 19: 8. *Esaia* 1: 2. 2 *ad Timoth.* 3: 16. 2 *Petr.* 1: 21. *&c. pleniorem intellectum & confirmationem.*

Magnę molis opus aggredi me jubes, Vir Amicissime, dum vis ea à me congeri, non adscita quidem, sed insita argumenta, quibus S. Scripturę Divinitas asseritur. Eâdem operâ numeraverit aliquis, quot stellis micet polus. Certè Scripturæ Divinitatis argumenta ita ubique diffusa sunt, ut vix putem ad certas classes ea posse revocari; neque, si fieri posset, opis id esset nostrę; nullusque, quod sciam, unquam pro dignitate argumenti tractavit. Ne tamen id planè relinquam intactum; Aut agis de Verbo Dei, cui juncta est efficacia Spiritûs, aut de Verbo Dei nudo, & quale est, cùm non exerit vim suam per Spiritûs ministerium.

Verbi enim prędicationem, aut lectionem, aut meditationem, etiam comitatur quandóque Spiritus intus agens. Sic Apostolus 1 Cor. 2: 4. ait, *Sermonem suum & prædicationem non fuisse in suasoriis humanæ sapientiæ verbis, sed in demonstratione spiritûs & potentiæ*; hoc est, in demonstratione spiritûs potentissima. Tum verò Verbi Dei Divinitas non probatur modò, sed & sentitur ex efficacia ab iis, in quibus agit iste Spiritus; cùm nimirum illius vi *restauratur anima, & cor exhilaratur*, Psalm. 19: 8, 9. Cùm sedatur internus animi malè sibi conscii ęstus sensu remissionis peccatorum; Cùm rebelles hominis affectus ita domantur, *ut ad omne bonum opus fiat* ἐξηρτισμένος, 2 Tim. 3: 17. Cùm sentitur in pręcordiis *immortale illud semen, sermo ille vivus & in æternum manens*, 1 Petr. 1: 23. cùm, inquam, *vivus ille sermo & efficax, & penetrantior quovis ancipiti gladio, pertingit usque ad divisionem animæ & spiritûs, compagumque ac medullarum, & discretor est cogitationum & intentionum cordis*; Hebr. 4: 12. Cùm agit in cordibus nostris, *ut malleus diffringens petram*, Jer. 29: 39. Cùm *cor intus uritur tunc cùm explanantur Scripturæ*, Luc. cap. 24. v. 32. &c.

Hęc vis non modò se exerit erga fideles, sed & nos ex infidelibus fideles facit, quod affirmat Apostolus 1 Cor. 14: 24, 25. *Si quis infidelis* (in

 fide-

fidelium cœtum verbum prædicantium) *ingrediatur, redarguitur ab omnibus, & dijudicatur ab omnibus, & sic arcana cordis ejus revelantur: quare procumbet in faciem, & adorabit Deum, clarè nuntians Deum esse inter vos*; hoc est, Deum per vos loqui; adeóque Divinum esse hoc verbum, quod nunciatis, cujus tanta sit vis, ut cordis intima pervadat. Quandoque Spiritus ita agit in verbo, ut non quidem persuadeat, quantum ad conversionem sat est, sed suadeat tamen & percellat animum, atque hoc ipso Divinitatem suam certo Act.26:28. prodat indicio. Talis fuit verborum Pauli vis Act.24:26. in Agrippa, quâ agnovit se ferè persuaderi, ut fieret Christianus. Talis erga Fœlicem, quâ illius animus ita percellitur, ut contremiscat totus; Judex coram reo; totius regionis Moderator coram misero tentoriorum artifice; Vir magno satellitio stipatus coram vincto & captivo homuncione; Vi certè non humanâ, nam in Paulo ἡ παρουσία τοῦ σώματος ἀσθενὴς, καὶ ὁ λόγος ἐξουθενημένος, 2. Cor. 10: 10; sed Divina Majestate, quæ in Divino Verbo elucebat. Id ipsum ex- Joh.7:64. perti erant apparitores ad Christum vinciendum missi; cùm professi sunt se neminem unquam audivisse, qui sic loqueretur. Id experti sunt Judæorum illi, quibus cum Stephano res erat, *qui non poterant obsistere sapientiæ & spiritui, per quem loquebatur*, Act. 6: 10. Id nostra ætate experti sunt, & experiuntur in dies Anti-Christianæ Synagogæ propugnatores & Atlantes; qui, quantumlibet titulis superbi & inani scientia turgidi, à mulieribus sibi os obstrui obstupuêrunt.

Sed, quia Spiritus cum Verbo non hæret indivulso vinculo, *neque enim spirat nisi quocunque vult*, indagare operæ pretium est, quæ lateant in Verbo, etiam cessante S. Spiritûs ministerio, Divinitatis argumenta, & notæ. Quod antequàm aggrediar, hoc statim in limine moneo, non esse quòd quis hîc demonstrationes Mathematicas expectet; unica enim est in hoc negotio ἀπόδειξις τοῦ πνεύματος. Neque enim credentium fides ullatenus esset conspicua, si quicquid habetur in Verbo ex principiis rationis erui posset, aut verò tam apertè probari, quàm apertè probatur, quaternarium numerum majorem esse ternario; neque ullæ essent Spiritûs Sancti partes; neque demum vi Divina opus esset ad ea animis nostris penitus infigenda, quæ ratio ipsa persuadeat ultrò. Non desunt tamen firmæ & inconcussæ rationes, quibus Athei si non planè persuaderi, certè percelli possint, & in admirationem rapi; quibusque adeò credentium fides magis ac magis roboretur. Earum fontes indicabo tantùm; Epistolam non Librum me scribere probè memor.

Occurrit 1. *Styli Majestas*, quâ fidem non tam sibi conciliat, quàm imperat. Homines cùm novum aliquid atque inauditum in medium proferunt, cùm eo animo id referunt, ut credantur; tum aut testium numero, aut rationum pondere nituntur; at hîc non aliæ rationes, non alii testes, quàm αὐτὸς ἔφα, *Dominus dixit.* Ut enim lux solaris etiam sine specie, sine colore, visendam se se offert oculis, & ultrò ingerit; ita planè Divina Veritas, etiam sine teste, sine colore, credi debet: sic Abrahamus παρ' ἐλπίδα ἐπ' ἐλπίδι ἐπίστευσεν.

Huc & id refero, quòd Sacri Scriptores de verbis studiosè inquirendis solliciti non sunt, neque de Lectorum judicio anxii; tenuitatem styli humano more non excusant, ut spurius ille Commentariorum Jasonis consarcinator.

Adde quod, Scriptura pari authoritate Reges & Plebejos alloquitur; quia omnes homines ad Deum collati pares sunt: nullæ hîc telæ aranearum. Quid quòd nil caducum aut mortale sonat, sed aut obsequentibus promittit sempiternam beatitudinem, aut rebelles pœnis æternis adjudicat.

2. *Doctrinæ genus* planè novum est & insolens; *Mysteria narrat in Deo abscondita ante sæcula, quæ nec vidit oculus, nec audivit auris*, &c. quæ totum rationis humanæ captum multis parasangis transcendunt. Quod quisquis negat, is in Scripturis hospes est, is Divinam & salutarem doctrinam cum commentis hominum non contulit. Neque enim ulla hominis sagacitate poterat infinita justitia, quæ nihil condonat, nec ulli peccatori impunè esse patitur, cum infinita misericordia conciliari, quæ omnia peccata gratuitò remittit, addens insuper gloriæ æternæ cumulum. Idem de aliis Religionis Mysteriis propiùs intuenti patebit; quæ hîc persequi non est hujus loci: uti cùm beatitudinem in sui abnegatione, in morte vitam, divitias in paupertate quærendas statuit. Denique omnia docet ita à ratione semota, ut ab homine fingi non potuerint, quæ ita tamen cum eadem concilientur, postquàm qua ratione id fieri possit semel ex Scripturis innotuit; ut in assensum ire pedibus cogamur.

Accedat 3. *Doctrinæ sanctitas*, in eo sita. 1. Quòd non verbis & factis modò, sed & cogitationibus frænum imponit; 2. Neque vel primulis animi in peccatum prurientis γαργαλισμοῖς parcit. 3. Quòd officia charitatis & amicitiæ non modò ab æquitate & humanitate naturali deducit, sed ab amore Dei; Genes. enim 9: 6. vetatur homicidium, quia homo factus est ad imaginem Dei; 4. Quòd hominem in se dejicit, ut in Deum erigat; illi nihil tribuit, Deo omnia; etiam dum ea narrat in quibus humana industria vel fortitudo locum habuisse videtur; *Dominus tradidit hostes in eorum manus*, &c.

Accedat 4. *Veritas & styli* ἀκρίβεια tanta, ut ne in tenuissimo quidem apice error obrepserit. Quod, quia potissimum est, in controversiam vocatur ab iis, quibus tectum est Euangelium nostrum. Firmis autem rationibus probanda primùm veritas historiæ. Quarum 1. hæc sit; Quòd si quæ sunt in Scripturis, quæ maximè fidem superent, ea narrantur facta, non ut Miracula Mahumetis, aut Visiones confictæ ab illo, qui *Legendas* scripsit, in angulo aliquo, sed in magna turba. Moses miracula edidit coram tota Ægypto, coram multis Israëlitarum myriadibus; Christus pleraque sua miracula edidisse legitur Hierosolymis in Foro, in Templo: aut si quæ in deserto; tum edidit, cùm premeretur à turbis, opprimereturque penè. Passus est circa urbis toto Orbe conspicuæ pomœria; idque die festo, cùm ad eam non sine speciali Providentia undiquaque confluxerant Judæi omnes; nonnulli etiam ex remotissimis Orbis partibus. Resurrectio quidem non ita publica fuit, visus tamen est plusquàm quingentis fratribus; statimque Apostoli, dono linguarum & miraculorum insignes, totum Orbem fulguris instar pervadunt, ut per eorum ministerium Christi nomen omnibus innotescat. Hæc publica esse quis neget, & ita publica, ut totus terrarum Orbis ea sic se habere testetur. Atqui, inquies, quàm multa etiam in magnis urbibus contigisse leguntur, quarum tamen falsitas aliunde deprehenditur. Certè multis retrò pôst sæculis potest quis talia comminisci, at ut eadem ætate reperiantur, qui ita sint audaces, ut ea palam gesta esse affirment, quæ nusquam extitêrunt, certè id sine exemplo. Licet porrò hoc daremus; si quid tale ausi essent Apostoli, an non quotquot tunc in Judæa vivebant homines, tot habuissent imposturæ suæ testes. Id si fecissent in terræ partibus remotissimis: (ut si quis Lutetiæ narret in China

China novum aliquem Prophetam è cœlo descendisse, his & illis miraculis insignem) fortasse apud rudiores fidem invenissent: at in illa ipsa urbe, in qua hæc miracula facta dicebantur, quis hominum planis & tam apertis imposturis credidisset? Si quis, inquam, hodie Lutetiæ in ipsa Lutetia fuisse dicat anno superiore hominem miraculis clarum, qui hæc & illa miracula toto populo inspectante fecerit, quis dabitur imposturæ locus? Atqui Hierosolymis, in quibus Christus post Baptismum suum plurimùm vixit, & passus est, & resurrexit, prima fidei, prima Ecclesię initia cernuntur. Ibidem enim primâ statim Petri concione convertuntur tria hominum millia, quia nempe rei veritas ipsis erat notissima. Hoc est, quod Paulus Agrippæ dicebat Act. 26:26. Ea narro *quæ Regi nota sunt, quæ nemo hominum ignorat, ideóque liberè & confidenter loquor, neque enim in angulo gesta sunt.* An verò eò usque impudentię processerit aliquis, ut tam gnaviter mentiatur, & tam emunctæ naris fuerint auditores, ut sibi hac in parte imponi passi sint? Nunquam certè eò usque processerit; indéque Euangelistarum in diversissimis partibus Orbis scribentium consensus prorsus mirabilis. Matthæus in India scribit, Marcus Romę, Lucas in Ionia; idque stylo tam diverso, ut statim deprehendas eos non scripsisse ex compacto; talis est tamen consensus, talis πανα̣ρμονία, ut eodem Spiritu ad eandem veritatem narrandam actos fuisse oporteat.

Ipsis objiciuntur quidem quædam ἐναντιοφάνειαι; sed hoc dato, non concesso, eos in quibusdam discrepare, quid verò illud est, quod affertur, præter minutias & titivilitia? Ex quibus certè hoc solùm collegeris, eos ex compacto non scripsisse; cùm, rei summam quod attinet, magnum inter eos esse concentum, magnum consensum nemo neget.

Sed iterum premes; Atqui hæc ipsa quæ ab Apostolis gesta & pręd icata fuisse dicis, quidni supposititia sint? Certè qui tam ferrei oris erit, ut hoc in dubium revocet, quo nihil unquam notius, nihil plurium, vel infensorum vel amicorum, testium autoritate firmius; eum oportet eâdem operâ omnes omnium gentium, omnium rerum, historias unâ liturâ inducere; quippe de veritate historiæ & scripti alicujus dubitare nefas est, cùm non modò scriptor ea, quæ à se visa sunt, & sua ætate, & propalam facta sunt, narrat; sed eo adhuc vivo alii testes subinde sequuntur, atque hos alii; idque perpetua serie ad nostra usque tempora. Sic Mosem Josua immediatè sequitur, Josuam Judices, illos Reges, quos Prophetæ, quos Euangelistę, quos Apostoli, quos statim primo sæculo Patres, Irenæus, Justinus, &c. hos alii: qui cùm idem tradant omnes, nunquam in eo laborarunt, ut probarent res sic fuisse gestas, tametsi illis esset contentio cum Judęis, aut Ethnicis; à quibus hoc vix unquam objectum est. An credemus istos omnes in nostram perniciem conspirâsse? in nos *fabam, imò fabulam* cudisse?

5. Sed id quo fine tandem? Nam quisquis fallit, eo animo fallit, ut aliquem inde fructum colligat. Verùm tantùm abest, ut Apostoli, & qui primi illos sequuti sunt, aliquid inde gloriæ aut honorum aut opum sperare potuerint, cùm contrà per trecentos totos annos crimen fuerit de Christo quicquam mussitare. Ejus Sectatores probra & cruces & ultima quæque manebant. *Novimus*, ajunt ipsi Judæi, *huic Sectæ ubique contradici*; Act. 28: 22.

6. Neque Illi putandi sunt proprii nominis propagandi studiosi fuisse, qui suos nævos in omnium conspectum exponunt. Moses lapsus suos non dissimulat, pœnas memorat sibi à Deo inflictas. Marci Euangelium dictâsse creditur Petrus, in quo tamen Petri lapsus. Matthæus quid aliud se quàm publicanum fuisse ait? quod quàm odiosum inter Judæos qui nescit. Paulus se peccatorem; eúmque gravissimum. Denique vel si fallendi illis fuisset animus, unde tanta hæc versutia hominibus illiteratis, piscatoribus, idiotis, ex ultima plebeculę fęce?

7. At quorsum hæc? inquies. An si vera scripserunt, hinc sequitur eorum doctrinam Deum habere autorem? An quidquid verum est, à Deo est? Et verò; an si historia vera est, quâ docetur Mosem, Christum, Apostolos, tot edidisse miracula, inde sequitur etiam doctrinam intermixtam esse Divinam? Utrumque certè affirmo. Inter plures historias ab hominibus profectas, quibus ita eadem narrantur, ut altera alterius vestigiis non insistat, nusquam talem consensum reperias, qualem inter Euangelia. Verissimum enim est, omnem hominem esse mendacem; & quisquis historiam scribit, sæpe illi contingit, ut aut fallatur, aut fallat. Adeóque pauci sunt, qui semper sibi constent. Hinc fit, ut de eodem Cyro Herodotus & Xenophon tam diversa, tam discrepantia scribant: unde & in Apocryphis omnibus certæ apparent falsitatis notæ. At in Sacris Scriptoribus semper eadem traditur summo consensu, summoque concentu, veritas. Arethusa in Sicilia, & Alpheus in Elide, licet Oceano interjecto disjungantur, creduntnr ex eodem fonte manare; quia utrique aquæ sunt ejusdem saporis, ejusdemque naturæ. Quidni de Sacris Scriptoribus idem affirmemus? qui, multa locorum intercapędine, magnoque temporum intervallo dissiti, semper eodem genio unam & eandem veritatem constanter docent, ut omnes ex uno fonte hausisse oporteat.

8. Sed & hoc addo, Si vera est historia; & veram esse eorum doctrinam sequitur apertissimè. Si verum est Mosem, Christum, & Apostolos, iis miraculis inclaruisse, quę ab iis edita leguntur, minimè dubium est, quin & eorum doctrina vera sit. Nemo ea facit, quę supra naturam sunt, aliâ virtute, quàm Divinâ; nemini confert hanc virtutem Deus, nisi & idem vera doceat. Certum est & immotum axioma Joh. 9. *Deum non exaudire peccatores*, erroris patronos & assertores. At, inquies, an non etiam dat Deus efficaciam errori? an non etiam Ethnici sua miracula jactant? Quid quod ipse Anti-Christus *cum signis & miraculis venturus* prædicitur? Ita sanè, sed quibus? *Miraculis mendacii*, ait Apostolus 2 Thess. 2:9. hoc est, non modò in mendacii patrocinium, sed & ipsis mendacibus. His ergo notis dignoscamus vera miracula à falsis; 1. In his fraus latet ut plurimum, & quidem talis, ut neminem oculatum fallat; sic in Papisticis miraculis in dies sorex indicio se prodit suo. 2. Quæ miracula fiunt à Pseudo-Prophetis talia sunt, ut virtute Dęmonis pręstari queant; Sic Dęmonia pellunt è corporibus, Diabolo sponte cedente, ut det efficaciam errori; cęco fortasse visum restituerit, at non verò cęco; & surdo auditum, sed non vero surdo; & claudo rectum incessum, at non vero claudo, sed ei, qui à Diabolo vinctus est. *Luc. 13:16.* At nemo illorum legitur tale quid pręstitisse, quod omni suspicione careat; ut cùm mortuo vita restituitur jam quatriduano, jam fœtenti. 3. Et hęc vera est sine dubio veri miraculi nota; Quòd quisquis sibi conscius est imposturę suę, timidè agit, & cunctanter, de eventu minimè certus: neque ullus Pseudo-Propheta, miraculum editurus, legitur inspectante sole tali obtestatione usus, quali

Elias Propheta 1. Reg. 18. *O æterne Deus*, *ut sciant Te verum esse Deum*, *Me verò Prophetam à te missum*, *ignis descendat è cœlo*, &c. quali Moses, Num. 16: 29. *Si hi moriantur*, *quomodo mori solent homines*, *Dominus me non miserit*: quali Christus, Matth. 8. *Ut scias Me eum esse*, *qui peccata condonat*, *dico tibi*, *surge*, *tolle grabbatum & ambula.* Et Joh. 11. petit resurrectionem Lazari; *ut credant*, inquit, *Me à Te missum esse.* Certè vix fieri potest, ut Pseudo-Propheta eò usque impudentiæ procedat, ut audeat in magna turba Deum invocare & compellare nominatim, ut Doctrinam falsam edito miraculo firmet; neque ullum puto impunè Deo sic illusurum.

9. Quintam addimus & Veritatis & Divinitatis Scripturæ notam insignem, nempe *Prophetandi vim*, quæ in Scriptoribus Sacris mira est. Atqui & Astrologi, & Aruspices, & Conjectores Isiaci, eâdem vi pollebant, si credere fas est. Certè fateor ex Astris futura quædam innotescere, etiam eorum quæ merè sunt contingentia; puta Cometæ ortum, & Aëris intemperiem, & Annonæ caritatem, & Sæviturae pestis atrocitatem; quamvis etiam in his Arioli fallantur sæpius; non tam suo, quàm Artis defectu, quæ meris conjecturis nititur. *Non est*, *quòd signa cœlorum formidetis*, (inquit Jerem. 10: 2.) *uti Gentes formidant.* Diabolum etiam vi conjectandi pollere fateor, quâ potest latentes rerum causas indagare penitiùs, atque ex iis effectus colligere concatenata quadam serie cum illis cohærentes. At quàm multa ipsum lateant, testes sunt ambiguæ illæ responsiones Loxiæ Apollinis, κρεσφύγετα mera. Certè ut quis futurum quid prędicat, quod nullâ dum causâ nititur (si unam Dei voluntatem excipias) idque ante multa sæcula; neque factum modò prædicat in genere, sed & omnes facti circumstantias; id verò nulla alia virtute fieri potest, quàm Divinâ. Futura enim velut oppanso velo ita ab omnium creaturarum oculis semota sunt, ut, nonnisi Deo revelante, iis innotescere non possint. Hinc Esa. 41: 23. Propheta omnes Gentium fictitios Deos, hoc est, Dæmones, provocat, ut divinitatis suæ specimen edituri futura prædicant. *Nunciate*, inquit, *quæ ventura sunt*, *& agnoscemus vos esse Deos.* Jam nemo est, qui neget Scripturam rerum futurarum circumstantias tam certò tamque accuratè prænuntiare, quàm post eventum fieri solet. Exemplis id probare non est necesse. Notæ sunt Prophetiæ, quibus non res modò in genere, sed & personæ notantur, 1. *Reg.* 13: 2. *&* 2. *Reg.* 23: 16. *Josias*: *Esai.* 44. *&* 45. *Cyrus*; Et *anni Jerem.* 25: 11, 12. *Gen.* 15: 13. Et *dies Dan.* 8: 13, 14. quot diebus proculcatum Sanctuarium. Quod exactè impletum probat *Jacob. Cappell. Hist. Sac. & Exot.* ad An. Mundi 3839. Et *hora Dan.* 8: 2. pluribus ante eventum sæculis. Omnem admirationem superat caput XI. *Dan.* quo recensetur historia trium sæculorum & ampliùs tam accuratâ diligentiâ, ut vix quicquam memorabile toto illo tempore acciderit in Ecclesia, quod non ibi legatur. Cujus rei ut aliquod edam specimen: quia minus attentè, quàm par est, hęc legi & observari à plerisque video, ejus interpretationem sic habe ex eventu.

An. Urb. Cond. 269. Dan. XI: 2. *Ecce adhuc tres Reges*, Cambises, Magus, Darius Hystaspis filius, *stabunt in Perside*, *quartus autem* Xerxes *ditescet opulentia majore*, *quàm antecessores omnes*; *& quia innitetur opibus suis*, *excitabit omnes adversus regnum Græciæ.*

An. 431. Vers. 3. *Postea exurget Rex potens*, Alexander, *qui dominabitur amplissima dominatione*, *& res geret ex animi sui sententia.*

Vers. 4. *Sed simulac stabilitus fuerit*, *confringetur regnum ejus*, *ac dividetur secundùm quatuor plagas cœli*, in regna quatuor; *sed non posteritati illius*; nam Hercules & Alexander Alexandri filii ei non successerunt: *neque secundùm dominationem*, *quâ dominatus fuerat*, *nam avelletur* ab illius posteritate regnum ejus, & transferetur *ad alienos*, sejunctos ab illis; id est, nihil commune habentes cum illius posteris.

Vers. 5. Jam ut eorum historiam persequar *An.* 442. sub quorum tyrannide afflicta est Ecclesia; *confirmabit se* Ptolemæus Lagi filius, *Rex Austri*; id est, Ægypti, quæ erat regni Alexandri pars maximè Australis: *& alter ex ducibus illius Alexandri*, nimirum Seleucus, *confirmabit*, inquam, *se* Seleucus adversus *illum* Ptolemæum, *& dominabitur*; *& dominium amplissimum erit dominium illius.*

Vers. 6. *Sed post aliquot annos affinitatem inter se contrahent*; *An.* 492. siquidem Berenice *filia* Ptol. Philadelphi *Regis Austri*, Ægypti, *veniet* collocanda Antiocho, quem adulatores vocabant Deum, *Regi Aquilonis*, id est, Syriæ; quamvis uxorem haberet Laodicen, & ex ea filios Callinicum & Antiochum. *Veniet* autem Berenice, *ut transigat æquis conditionibus*; *sed non obtinebit vim brachii* & Antiochus *non permanebit constans*, nec Ptol. Philadelphus *brachium ejus*, quem Antiochus dictitabat brachium suum: sed revocabit Laodicen ejectam; *Ita prodetur ipsa*, Berenice *& qui adduxerunt eam*, *& qui genuit eam*, *& qui roboraverat eam* *An.* 508. Antiochus: *temporibus multis*; id est, paulatim ac longo temporis tractu, & maritum suum Antiochum, & omnes, qui favebant ei, malè perdet Berenice.

Vers. 7. *Sed ex surculo radicum ejus*, Berenices, *stabit scapus*, id est, filius *illius* Ptol. Philadelphi, nempe Ptolemæus Euergetes, *qui veniens cum copiis invadet munitiones* Seleuci Callinici *Regis Syriæ*, & *res geret in eas*, *& prævalebit.*

Vers. 8. *Quin etiam Deos illarum munitionum cum thesauris illarum*, *& desideratissima quæque vasa illorum*, *Argentum & Aurum in captivitatem abducet in Ægyptum*; *& aliquot annos potentior permanebit Rege Syriæ.*

Vers. 9. *Ita invadet regnum* Syriæ *Rex Ægypti* Euergetes; ac tandem victor *revertetur in terram suam.*

Vers. 10. *Sed* Seleucus Ceraunus & Antiochus *An.* 518. Magnus *Filii illius* Seleuci Callinici *bellum instaurabunt*, *& congregabunt multitudinem copiarum magnarum. Tum aliquis*, Antiochus Magnus, derepentè *An.* 531. *veniens inundabit ac pervadet*, *ac iterum instaurato bello pervadet usque ad* Raphiam *munitionem illius*, *An.* 536. Ptol. Philopatoris Ptol. Euergetæ filii.

Vers. 11. *Tandem exacerbabitur* Ptol. Philopator *An.* 537. *Rex Ægypti & prodibit & pugnabit adversus illum*, adversus Antiochum, inquam, Magnum *Regem Syriæ*, *& excitabit multitudinem magnam*, *& tradetur illa multitudo* Antiochi Magni *in manum illius*, Ptol. Philopatoris.

Vers. 12. *Ita efferetur exercitus ille Ægypti & extolletur*, &c. *& tamen non erit potentior bello.*

Vers. 13. *Nam revertetur* Antiochus Magnus *An.* 550. *Rex Syriæ*, *& excitabit multitudinem majorem priore*, &c.

Vers. 14. *Temporibus illis multis*, Antiochus vid. Magnus Syriæ Rex, & Philippus Macedoniæ, & belli Socii, *insurgent adversus Regem Ægypti* Ptol. Epiphanem, Ptol. Philopatoris filium: *quin & filii effractorum populi tui*, prædones aliquot & fœdifragi Judæi, *efferentur ad confirmandum Prophetiam*, obtentu confirmandæ Prophetiæ; *sed corruent.*

Vers.

Verſ. 15. *Veniet, inquam,* Antiochus Magnus, *Rex Syriæ*, & *diffundet miſſilia catapultaria*, &c. *Denique nulla vis erit* Ægyptiis *ad reſiſtendum.*

Verſ. 16. *Denique faciet* Antiochus Magnus *irruens in illum*, Ptol. Epiphanem, *pro libidine ſua, nec erit qui reſiſtat illi*; *tum inſurget in* Judæam *terram nobiliſſimam*; *&c.*

Verſ. 17. *Tum diſponet faciem ſuam ad invadendum vi totum regnum illius*, Ptol. Epiphanis; *ſed*, quia conatibus ejus obſiſtent Romani, *fœdus ini-*
An. 562. *bit cum illo*, *& efficiet*, ut filia ſua Cleopatra,
filia mulierum, id eſt, puella, *tradatur illi*, Ptol. Epiphani, ea mente *ut corrumpat illum*; *ſed* Cleopatra *non ſtabit* promiſſis, *nec illi* patri ſuo *favebit.*

Verſ. 18. *Tum faciem ſuam convertet ad inſulas, & occupabit multas*, Cyprum, Rhodum, Samum, &c. *ſed ceſſare faciet dux*, Scipio, *contumeliam ipſius* Antiochi *in ipſum*, *nullo ſuo dedecore rependens illi dedecus.*

Verſ. 19. *Tum reflectet faciem ſuam ad munitiones terræ ſuæ* Syriæ, *& impinget & corruet*, occidet, *& nuſquam comparebit.*

Verſ. 20. *Poſtea ſuccedet in locum illius*, Antio-
An. 567. chi Magni, filius illius Seleucus Philopator *prævaricator*, *tributis infamans decorem Regium. Sed intra paucos dies confringetur, non aperto Marte, neque prælio*; ſed veneno.

Verſ. 21. *Tum ſuccedet in locum illius* Seleuci
An. 578. Philopatoris frater ejus Antiochus Epiphanes nomine, *ſed reverà deſpicabilis*; *& non tradetur illi decus Regium*; ſed tantùm tutela Demetrii filii Seleuci Philopatoris; *veniet verò pacificè & occupabit regnum blanditiis.*

Verſ. 22. *Et brachia inundationis inundabuntur coram eo*, *& conterentur*, *adeòque princeps fœderis.* Is ipſe, qui ſuaſerat ut Antiocho Epiphani tanquam patruo daretur Demetrii tutela.

Verſ. 23. *Et obtentu confœderationis*, &c.

Verſ. 24 *Et pacificè fertiliſſima quæque loca Provinciæ invadet*, &c.

Verſ. 25. *Tum commovebit vires ſuas & animum ſuum adverſus*, Ptol. Philometorem Ptol. Epiphanis filium, *Regem Ægypti copiis magnis*; *viciſſim* Philometor *Rex Ægypti decertabit copiis magnis & amplis admodum*: *ſed non ſubſiſtet* Philometor, *quia excogitabuntur adverſus illum machinationes multæ.*

Verſ. 26. *Etiam qui comedunt cibum ejus confringent eum*, &c.

Verſ. 27. *Et amborum illorum Regum animus erit ad malefaciendum* Judæis, *& in eadem menſa fraudes loquentur*, adverſus ipſos, *ſed non ſuccedet*, is conatus, *quin ſupererit adhuc exitus* Sacro *Conventui.*

Verſ. 28. *Redibit igitur*, Antiochus Epiphanes, in *terram ſuam*, Syriam, *cum copiis magnis*, *& animus ejus* molietur aliquid *in Fœdus Sanctum*, &c.

Verſ. 29. *Conſtituto tempore rurſus invadet Ægyptum*, *ſed non erit ſimilis poſterior hac* expeditio *priori.*

Verſ. 30. *Supervenient enim naves Cittæorum*, Romanorum, *& invitus regredietur*, *efferabitur in Fœdus Sanctum*, *& res geret. Revertens autem auſcultabit deſertoribus Fœderis Sancti*, Menelao nempe, & aliis Apoſtatis.

Verſ. 31. *Ita brachia*, id eſt, potentiſſimi quique, *ab ipſius partibus ſtabunt*, *& profanabunt Sanctuarium munitiſſimum*, *& removebunt Juge ſacrificium*, *& imponent illi abominationem deſolatricem.*

Verſ. 32. *Tum corruptores Fœderis impurabit*, id eſt, pelliciet ad Ethniciſmum, *blanditiis, ſed populum cultores Dei ſui confirmabunt*, *& res gerent.*

Verſ. 33. *Doctores etiam populi multos erudient, quamvis corruant gladio*, *&c.*

Verſ. 34. *Dumque corruent*, &c.

Verſ. 35. *Etiam ex ipſis Doctoribus corruent* quidam *ad expurgandam hac ratione ac ventilandam ac dealbandam* Eccleſiam *uſque ad tempus definitum*; *nam* ſupererit *adhuc tempus* Sacro *Conventui.*

Verſ. 36. *Denique faciet pro libidine ſua Rex*, Antiochus Epiphanes, efferet ſe *& extollet adverſus omnem Deum*, &c.

Verſ. 37. *Quin etiam Deos Majorum ſuorum non reſpiciet*, *neque venuſtatem mulierum*, &c. *ſed ſupra omnia ſe attollet.*

Verſ. 38. *Sed Deum Mauzzim munitionum ad ſui ſtabilimentum honorabit*, *&c.*

Verſ. 39. *Habebit enim munitiſſimas quaſque munitiones inſtar Dei peregrini*, hoc eſt, pro idolo ſuo, *& quoſcunque probaverit*, *augebit gloriam*, &c.

Verſ. 40. *Sed tempore definito impetum faciet in illum*, Ptol. Philometor. *Rex Ægypti*; viciſſim *turbinis inſtar irruet in illum* Philometorem Antiochus *Rex Syriæ curribus*, &c.

Verſ. 41. *Et veniet in* Judæam *terram decoris & multæ* Provincię *corruent. Hi tamen evadent*, &c.

Verſ. 42. *Immittet etiam manum ſuam*, &c.

Verſ. 43. *Occupabit enim theſauros auri & argenti*, *& deſideratiſſima quæque Ægypti*; *etiam Libyes & Æthiopes erunt in ipſius comitatu.*

Verſ. 44. *Tandem rumores turbabunt eum ab Oriente & Septentrione*, id eſt, à Parthia, *& prodibit aſtu magno*, &c.

Verſ. 45. *Sed cùm extenderit aulæa tentorii ſui inter* An. 590.
maria Perſicum & Caſpicum, *è regione Montis decoræ ſanctitatis*, *tum veniet ad exitum ſuum*, *nec quiſquam erit ei adjutor.*

Hactenus Danielis caput undecimum, ad cujus lectionem nemo non obſtupebit, qui ſciet quot annis hæc ſcripta ſint ante rem geſtam: nemo non exclamabit cum Ethnico illo Rege, Dan. 4: 9. *In te novi Spiritum eſſe S. Deorum*, *quandoquidem nullum arcanum te latet.* Sic de Joſepho Pharao *Gen.* 41: 38. *Quem reperiemus huic ſimilem, in quo habitet Spiritus Dei?* poſtquàm futura prædixiſſet. Elucet certè maximè vis Prophetica in iis prędicendis, idque tam longa ſerie, quę pendent ab hominum arbitrio & voluntate; quâ nihil incertius & mobilius. Objiciet Atheus, quod olim Porphyrius, hęc nempe poſt eventum conficta Danieli falsò tribui. Atqui vel omnium hiſtoriarum fides elevanda eſt, vel agnoſcendum Alexandri ætate extitiſſe libros Danielis; ſiquidem id multi referant, atteſtenturque Ptolemęi Lagi filii, qui inter exteros libros ſacros Danielem quoque Græcè verti curavêre; antequàm pleráque hæc contigiſſent. Quid quòd & manifeſtè de Chriſti morte prophetat, à quo citatur; itemque de excidio Hieroſolym. 40. demum annis Chriſti obitum ſequuto.

Hîc dum ſtylus fervet, mihi temperare non poſſum, quin doceam quàm mirabilis ſit Prophetarum cum Euangeliſtis conſenſus. Quæcunque ab his tanquam facta narrantur, ab illis futura prędicuntur ita accuratè, ut vix ulla ſit hiſtoria, quę plures circumſtantias de vita & morte cujuſquam adnotet, quàm obſervârunt Prophetæ de Chriſti vita & morte. Cujus rei ſit hoc ſpecimen.

1. Chriſtus naſcitur An. Mundi 4000. Id prędixerat Ezech. *cap.* 47. ubi per cubitos annos numerans, poſt menſuram 4000. cubitorum, tandem aquas ex Galilęa Orientali, aquas ſalutares & ęternas, quales Chriſtus offert Samaritanę, ait in totum Orbem ſpargendas.

2. Tum

2. Tum Machabæis sublatis, &c. Herodi Idumæo sceptrum traditum est, & ablatum à Juda. Id prædixerat Jacob *Gen.* 49. Unde illi clamores, qui in Tract. Sanh. Thalmudic. Herodis tempore auditi passim leguntur: *Heu! heu! ablatum est sceptrum à Juda, neque dum venit Schilo!*

3. Prædictum eum nasciturum, *Esa.* 9: 5. Prędictum, ex qua gente, ex Abrahamo, *Gen.* 22: 18. Prædictum, ex qua Tribu nasceretur, nempe ex Tribu Juda, *Gen.* 49. &c.

4. Ex qua familia, ex trunco Isai, *Esa.* 11: 1; Ex Davide, *Jer.* 23: 5. Ex Salomone, *Ps.* 68: 37. 2. *Sam.* 7: 12.

5. Ex qua muliere, ex virgine, *Esa.* 7: 14. Ex puella, *Gen.* 3: 15. Jer. 31: 22.

6. In qua Judææ parte, in Galilæa, *Ezech. loco citato.*

7. In qua Galilęę parte, Bethlehem, *Mich.* 5: 2.

8. Quod illi nomen foret, Jesus, *Zach.* 3. Christus, *Daniel.* 9. Nazarenus, *Esa.* 11: 1. *Jud.* 13: 7.

9. Tum stellam apparituram, *Num.* 24.

10. Venturos, qui afferrent illi munera, idque ex Oriente, *Ps.* 72: 10.

11. Mactandos infantes, *Jer.* 31: 15.

12. Præcessurum Johannem Baptist. *Malach.* 3: 1. & 4: 5. qui in deserto concionaretur, *Esa.* 40: 3.

13. Ex Ægypto reducendum, *Os.* 11: 3.

14. Vilioris sortis hominem futurum & abjectę, *Esa.* 53. *Ps.* 22.

15. Miraculis insignem, & quibus, *Esa.* 35: 5. & 29: 18.

16. Spiritum Domini supra ipsum descensurum, *Esa.* 61: 1.

17. Tentandum à Diabolo, *Zach.* 3: 1.

18. Eum futurum pręconem Euangelii. *ibid.*

19. Quę concionum materia, *Esa.* 42: 3.

20. Quibus in locis potissimùm concionaturus esset, in Galilæa, &c. *Esa.* 8: 23.

21. Quo stylo, usurum eum parabolis, *Psal.* 78: 2.

22. Quos auditores habiturus esset, *Esa.* 6: 9.

23. Fore, ut odio haberetur, rejiceretur, *Ps.* 69: 15.

24. Eum ingressurum Hierosolymas vectum asino, *Zach.* 9: 9.

25. Ibi reperturum ædem suam mutatam in latronum speluncam, *Jer.* 7: 11.

26. Fore, ut zelus domus Dei eum consumeret, *Ps.* 69: 10.

27. Tum fore, ut exscinderetur è vivis, *Esa.* 53. *Dan.* 9.

28. Idque non pro se, *Dan.* 9: 26. sed pro peccatis alienis.

29. Tradendum per proditionem *Jerem. Lam.* 4: 20. Insidiis petendum, *Ps.* 118: 11. & 31: 14. & 41: 8.

30. A domesticis, qui cum fœdus & communem habebat mensam, *Ps.* 41: 10. & 55: 13.

31. Idque 30. nummis argenteis, *Zachar.* 11: 12.

32. Ex quibus emeretur ager figuli. *Ibid.*

33. Tum fugituros discipulos, *Zach.* 13: 7.

34. Ipsum sputis conspurcandum, fustibus diverberandum, *Esa.* 30: 6. & 53: 3. Fore, ut irrideretur, *Esa.* 53: 3. *Ps.* 22: 8.

35. Purpurâ vestiendum, *Esa.* 63.

36. Tanquam multorum criminum reum accersendum, *Ps.* 41: 9.

37. Eum ad hęc nil responsurum, *Esa.* 53: 7. *Ps.* 38: 13.

38. Tandem damnandum sententiâ Judicis, *Ps.* 2.

39. Ligno affigendum, *Jer.* 11: 19.

40. Pedibus & manibus perforatis; *Ps.* 22: 13.

41. In altum subvehendum, *Num.* 21. quippe serpentis ęnei antitypus.

42. Maledictum fore hoc genus mortis, *Deut.* 21.

43. Tum fore, ut miserabilis esset suis, *Zach.* 12: 10.

44. Alios dicturos, eum à Deo castigari, *Esa.* 53.

45. Si fidat in eum, eum liberet, *Ps.* 22: 9.

46. Quo loco? Hierosolymis, *Dan.* 9.

47. Extra portas, *Levit.* 16: 27. per typum, de quo *Heb.* 13: 11.

48. Super montem Calvarium, qui idem cum Morijah, ubi Isaaci sacrificium.

49. Quo anno, *Dan.* 9.

50. Quo die anni, Paschatis festo (ideò Pascha ejus typus eo die immolatus) postquàm per tres annos & semi concionatus esset, hoc est, dimidiam annorum hebdomadem, *Dan.* 9: 27.

51. Fore, ut cum impiis poneretur in morte, id est, inter latrones, *Esa.* 53.

52. Aceto potandum & felle, *Ps.* 69: 22.

53. Tum oraturum pro iis, qui se crucifigerent, *Esa.* 53.

54. Verba etiam, quæ in cruce protulit, extant *Ps.* 22: 1, *mi Deus*, &c.

55. Et *Ps.* 31: 5. *animam meam*, &c.

56. Tum fore, ut circa Meridiem sol obscuraretur, *Am.* 8: 9. *Joël.* 2: 3. *Ezech.* 32: 8.

57. Injecturos nonnullos sortem super vestem ipsius, *Ps.* 22.

58. Nullum ex ejus ossibus confringendum, *Exod.* 12: 46. per typum agni.

59. Ponendum in divitis sepulchro, *Es.* 53: 9.

60. Tum fore, ut finderetur templi velum, *Zach.* 11: 1. Sic Judæi interpretantur.

61. Judam manere infœlicem exitum, (ut & reliquos hostes, *Ps.* 69: 23. sic Pilatus exul obiit) aliumque in ejus munere successurum, *Ps.* 109: 8.

62. Christum ex inferis resurrecturum, *Ps.* 16: 10. Tertia die, *Os.* 6: 10. & ex Jonæ typo.

63. Fore, qui cicatricum vestigia scrutarentur, *Zach.* 13: 6.

64. Fore, ut ascenderet in cœlos, *Ps.* 68: 19.

65. Ibi regnaturum & sessurum ad Dextram Dei, *Ps.* 110: 1.

66. Donec omnes ipsius hostes confracti sint, *Ibid.* & *Ps.* 2.

67. E cœlis dona daturum Ecclesiæ suæ, *Ps.* 68: 19. missurum Spiritum S. *Joël.* 2: 28.

68. Vocaturum Gentes ad nominis sui cognitionem, *Ps.* 110: 3. &c. *Os.* 1: 10. *Esa.* 65: 1.

69. Tum fore, ut confringeretur caput Serpentis, *Gen.* 3. Et certè tum *cecidit è cœlo Satan fulguris instar*, *Luc.* 10: 18. Oracula conticuerunt, &c.

70. Fore, ut attenuarentur Dii omnes terræ, *Soph.* 2. hoc est, ut subverterentur idola.

71. Subsequuturum statim post sex hebdomadas annorum, id est, paulò plusquam annos 40. excidium Jerosolymorum, *Dan.* 9.

72. Erigendum tertium templum primo & secundo longè gloriosius, hoc est, Ecclesiam illam, quæ est domus Dei, *Agg.* 2: 7.

73. Tum futurum sacerdotem cum Urim & Tummim, *Neh.* 7: 65. Prophetam, &c. *Deut.* 13. & 31. &c.

Hæc, & plurima alia, in uno Christi adventu impleta fuisse Oracula quisquis non mirabitur, is sanè plumbeus est & saxeus. Jam si libêret Levitici mysteria pandere, & Legis Ceremonialis arcana revelare, magna certè & mirabilis sese mysteriorum sylva aperiret. Et nemo non agnosceret

ſceret in iis umbris rerum, quarum hodiè complementum videmus, imaginem: ſeu perſonas ſpectemus, *Levitas*, *Sacerdotes*, in his *Pontificem ſummum*, ſemel quotannis in Sancta ſanctorum ingredientem, nomina Iſraëlitarum pectore inſcripta gerentem, pro populo intercedentem, idque non ſine ſanguine: ſeu Loca ſacra contemplemur, offeret ſe *Tabernaculum* ſub pellibus ambulans, vagam Eccleſiæ conditionem ſub Lege referens; ſed ejus in *Templum* mutatio, ſtabilitate firmius, ſplendore auguſtius, in cujus ædificio Tyrii etiam & Sidonii operam navârunt, quid aliud quàm Eccleſiæ mutationem ſub Chriſto refert? Tres illæ templi partes, *Atrium*, quod omnibus, *Locus Sanctus*, qui ſolis ſacerdotibus, *Sancta Sanctorum*, quæ ſoli Summo Sacerdoti cum ſanguine ſe ſe offerenti patent, quid aliud quàm tria illa Dei regna referunt, Regnum naturæ, quod omnibus; Regnum gratiæ, quod nonniſi Regii ſacerdotii participibus; Regnum denique gloriç, quod nonniſi Chriſto ſanguine patuit. Quid in Locis Sanctis *Arca* & *Gloria Dei inter Cherubim*, quàm lucem illam ἀπρόσιτον, quâ Deus in cœlis undiquaque veſtitur. Quid ſi velim hîc de *Urna* Mannâ plena, & *Legis Tabulis*, & *Virgâ Aaronis* dicere, & *Menſâ cum impoſitis panibus*, & *Acerris*, & *Lucernâ*, illâ ἑπταλύχνῳ, *Labro æneo*, quod æneo ſuffultum erat ſcapo, & *Altaribus ſuffitûs & holocauſtorum?* Quid ſi de Sacrificiis, *de Sacrificio Vaccæ Rufæ*, & *Hazazel*, & *Propitiationum?* Quid ſi *de Victimarum delectu*, & ὁλοκληρίᾳ, *& primitiis oblatis*, de *ſale & pane & vino & oleo & thure*, quæ in ſacris adhibebantur? Quid ſi de *pollutionibus* & *munditiis legalibus*, *de Leproſi & Puerperæ Purgatione*, *de Nazireatûs voto?* Aut de *diebus ſacris*, *de Neomæniis*, *de Sabbathis*, *de Jubilæis* agerem. Dies me deficeret, priuſquàm ſingula explicare poſſem; in quibus tamen latet myſticum quoddam, & ſymbolicum Prophetiæ genus. Quæcunque nominavi tot certè ſunt quaſi Chriſtianæ Religionis Hieroglyphica.

Idem de ſingularibus Chriſti Typis affirmandum. Quales fuêre, Adam, Noë, Melchiſedech, Abraham, Iſaac, Jacob, Joſeph, Juda, Job, Moſes, Aaron, Joſuë, Samſon, David, Salomon, &c. Quæ ſunt tot Chriſti vivæ effigies; quas ad Populi ſui bonum in Eccleſia eminêre voluit Deus, Iſraëlique conſpiciendas obtulit. Quæ ne planè intacta prçteream, palamque faciam, quàm multa hîc lateant, & ſe ſe offerant ſedulò ſingula queque penſitanti, quæramus, ex. gr. Chriſti effigiem in Iſaaco. 1. Uterque naſcitur per miraculum, Iſaacus ex matrice mortua, Chriſtus ex Virginea; 2. Ille Abrahamo, hic Orbe ad ſenium vergente. 3. Ille promiſſus per annos 40. hic per ſæcula totidem. 4. Utriuſque conceptio nunciatur ab Angelo. 5. Ut inquit Sara, *quomodo hoc fiet, nam ego jam conſenui?* Itidem Virgo, *quomodo hoc fiet, nam non novi virum?* 6. Cùm res adimpleta fuit, *Dominus ridere me fecit*, inquit Sara, *& quotquot audient, mecum ridebunt*. *Anima mea exultavit in Domino Servatore meo*, inquit Maria, *& omnes Gentes me fœlicem prædicabunt*. 7. Filius ſervæ Ægyptiæ (Judçorum figura, teſte Apoſtolo, Gal. 4. & Jeroſolymæ, quæ nunc eſt; & primi Fœderis, quod generat ad ſervitutem) deridet filium liberæ, & ideò pellitur ex ædibus paternis; ſic primus ille filius Iſraël, quia Iſaaci noſtri parvitatem habuit contemptui, noluit oſculari verum Filium, excluſus eſt, & pulſus è domo Patris. 8. Uterque eſt filius dilectus; nam ut I-
Job. 1: 14. ſaacus *Gen.* 22: 2. ita & Chriſtus dicitur unigenitus à Patre. 9. Uterque filius dilectus; nam ut Iſaacus *Gen.* 22: 2. ita Chriſtus *Matth.* 3. vocatur Filius dilectus. 10. Uterque à Patre morti traditur, *Gen.* 22: 12. *Non pepercisti proprio Filio*; ſic *Rom.* 8: 31. *Deus proprio Filio non pepercit*, ad Iſaacum alludens. 11. Pater uterque miſericors; grave eſt Abrahamo etiam deriſorem Iſmaëlem domo ejicere, quantò gravius mactare filium: Deus ſimiliter non vult mortem peccatoris, Gen. 21: 11.
quantò minus juſti & innocui. 12. Ut ergo Ezech. 18: 22.
Deus Abrahamo dicit, *Nunc novi, quòd tu me amas, ex eo quòd non pepercisti filio unico propter me*; ſic concludit Apoſtolus *Rom.* 5. & 8. *Qui non pepercit proprio Filio, ſed tradidit eum morti pro nobis, annon ſimul omnia dabit cum eo?* Et Johannes, 1 *Joh.* 4: 9. *In eo manifeſtatur amor Dei erga nos, quòd miſit Filium unicum*, &c. 13. Uterque igitur à Patre morti traditur, quia in illo amor Dei, in hoc amor hominis morte potentior, & zelus ſepulchro durior. 14. Jam ſi mortis circumſtantiæ ſpectentur, in eadem terrç plaga ſit u- Cant. 8.
trumque ſacrificium; nam Iſaacus offertur in Monte Morijah; atque in illo ipſo tractu Hieruſalem, & templum ædificata leguntur, 2 *Chron.* 3: 1. Et verò in ipſo monte Golgotha, ſi Hieronymo & Aliis ante ipſum credimus, oblatus eſt Iſaacus. Certè ad nomen Morijah videtur alludere Salomon in *Cant.* 4: 6. ubi agens de Chriſti morte, quo moriente umbrç Legis diſſipari debuerunt; *Antequam*, inquit, *umbræ fugiant; conſcendam montem* מור, *Mor*, id eſt, myrrhæ. Mor typicè & poëticè dictum pro *Morijah*. 15. Id ſacrificium ſoli Abrahamo notum, ignotum erat ſervis, qui ad eum uſque montem cum erant comitati; ſic & Myſterium mortis Chriſti *in Deo abſconditum omnes homines latebat*. 16. Uterque innocens. 17. Iſaacus lignum in Montem Morijæ, Chriſtus crucem gerit. 18. Iſaaco ominoſum hoc verbum excidit, cùm jam lignum & cultrum & funes & ignem videret, quaſi cohorreſcenti ad ſpectaculum tam triſtis miniſterii; *video quidem lignum*, &c. *ſed ubi eſt victima*; ſtatim tamen acquieſcit huic Patris reſponſo, *Dominus providebit*. Ita & Chriſtus humanum aliquid paſſus eſt, cùm inſtaret hora mortis, & ſudavit grumos ſanguinis, & oravit & dixit, *O Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte*; ſtatim tamen hoc addit, *fiat voluntas tua*; ut ſciamus eum itidem totum à Deo pendere voluiſſe. 19. Ut ergo Iſaac, qui ex ſenilibus manibus facilè potuiſſet evadere, obtemperare maluit, & Patri ad mortem uſque morigerum ſe prçbere; Ita & Chriſtus, qui nil non poterat in cœlo & in terra, & ad auxilium multas Angelorum legiones facilè advocâſſet, ultrò ſe ſe obtulit, *& Patri fuit obſequens uſque ad mortem crucis*, *Phil.* 2: 8. 20. Iſaac ligno imponitur, *Gen.* 22: 9. Chriſtus cruci; Iſaac pedibus manibuſque vincitur, Chriſtus pedibus manibuſque cruci affigitur. Iſaacus cultri ictum ſuſtinere paratus fuit, Chriſtus verò lanceç reverà ſuſtinuit. Iſaacus rogo imponitur, Chriſtus ardorem iræ paternç experitur. 21. Sed idem Deus, qui ſervat Iſaacum, cavet ne ullum oſſium Chriſto confringatur. 22. Iſaac toto triduo ambulat quaſi in valle umbrç mortis, *Gen.* 22: 14. Chriſtus per triduum manet in ſepulchro. 23. Angelus mittitur, qui Iſaacum liberet; Angelus mittitur, qui Chriſtum è ſepulchro eximat, revoluto lapide ſepulchrali. 24. Iſaac ἐν παραβολῇ, *Heb.* 11: 19. *ſimilitudine quadam* reſurrexit à mortuis; Chriſtus, hujus ſimilitudinis exemplar, verè reſurrexit. 25. Abrahami fides conciderat, niſi reſurrexiſſet Iſaac; & ſola ejus ſpes erat in eo ſita, quod *credidit Deum poſſe eum a mortuis excitare*, *Hebr.* 11: 18. *Sic inanis eſt noſtra fides, ſi Chriſtus non reſurrexit*. 2. Poſt hanc qualemcunque Iſaaci reſurrectionem ſuccedunt

dunt benedictiones, Abrahamo promittitur fore, ut in eo benedicantur omnes Gentes; cujus typi antitypus fuit in Christo; idque post illius resurrectionem demum impletum est. *Promissa*, inquit Apostolus, *Gal.* 3: 16. *data sunt Abrahamo & semini ejus*, hoc est, Christo; & v. 14. *benedictio Abrahami Gentibus per Christum obtigit.* Quis credet hæc omnia contigisse sine speciali Dei providentia? & fortuitum esse tot rerum concursum tam pulchrè cohærentium? frustráque hæc omnia à Sacris Scriptoribus observata? Hìc addi possent prædictiones, quæ implentur in dies: Antichristus in urbe septicolli, Purpurata meretrix, vinum, imò venenum, Regibus propinans; conjugium & cibos interdicens, &c.

Observanda est insuper Scripturæ Divinitatis momentosa admodum nota, *Antiquitas, & continuitas, seu duratio continua.* Cœli & terra transeunt, sed manet verbum Domini. Jactant antiquitatem Græci, qui tamen tum primùm historiam scribere cœperunt, cùm desierunt Hebræi. Jam obsignatus erat Vet. Testam. Canon, antequam extaret Herodotus antiquissimus Græcorum scriptor; apud quem supra Cyri tempora nihil certi. Poëtæ paulò altiùs rem repetunt, sed quicquid veri habent, tot fabularum involucris tegunt, ut vix quicquam elici queat, nisi præeunte Verbi Divini face. Exemplo sit fabula notissima de Saturno Deorum antiquissimo, cui tres filios successisse narrant, *Jovem* in cœlo, *Plutonem* in inferis, *Neptunum* in æquore. Mihi non dubium est, quin Saturnus idem sit cum Noacho. *Saturnus* enim est nomen compositum ex *Sutrus & Noë: Sutri* enim, & cum ש Epenthetico *Sisutri*, nomine, Ethnicis Noë aliquo modo innotuit. Sic apud Philonem Byblium, *ex Euseb. lib.* 9; apud Abydenum, & Alexandrum Polyhistorem, citatum à *Cyrillo lib.* 1. *contra Julianum*, mentio fit Sisutri cujusdam, qui Arcam confecisse, & in eam cum omnis generis animalibus, ut ab aquis servaretur, ingressus esse dicitur. Sutrus autem, seu Sisutrus, est Hebr. שוטר *Dominus.* Hocce, inquam, nomen compositum *Saturnus*, est Hebraicum שוטר־נח *Soter-Noah*; quod sonat Latinè *Dominus seu Princeps Noë.* Idem Græcis dicitur Κρόνος, quasi כר נח *car Noah, princeps Noë.* Idem Saturnus Assyriis *Belus* & *Belenus*, teste Servio vocatur; est autem בעל *Baal*, & בעל נח *Baal Noah, Dominus Noë.* Latinis quoque *Janus* dictus, quasi יה נח *Jah Noah, Dominus Noah.* Quatuor nomina ejusdem significationis Noæ aptissima, quia unus toti Orbi imperabat. Is omnes filios præter illos tres, quos diximus, vorâsse legitur; quia ejus temporis tota generatio à Diluvio fuit absorpta.

Noachi filius חם *Ham*, seu *Cham*, nomen suum retinuit in Africa, in quâ regnâsse creditur; ibi enim sub *Hammonis* nomine ad Christi tempora cultus est. Huc facit plurimum, quod Plutarchus *in Iside* testatur Ἀμοῦν Jovem dici proprio nomine ab Ægyptiis. Idem à Græcis Ζεὺς dictus à ζέω, *ferveo*; ut חם ab Hebræo חמם *hamam*, quod item *fervêre* sonat. Is Patris jugum excussisse, ejus pudenda resecuisse legitur; quia Ham paternæ authoritatis contemptor fuit, & ejus pudenda retexit. Ab hoc Hamo, seu Hammone, idololatria defluxit ad posteros; quare constans fama est inter Ethnicos, ab Æthiopibus omnem pietatis & religionis formam duxisse originem. Eos proinde Homerus ubique ἀμύμονας Αἰθιοπῆας, *inculpatos*, & θεουδέας *pios* vocat. Apud hos Jovem convivari solitum dicit Iliad. 1. Sic Diod. Sicul. lib. 3. φασὶ δὲ παρ' αὐτοῖς πρώτοις καταδειχθῆναι Θεοὺς τιμᾷν, καὶ θυσίας ἐπιτελεῖν, καὶ πομπὰς, καὶ πανηγύρεις, καὶ τ' ἄλλα, δι' ὧν ἄνθρωποι τὸ θεῖον τιμῶσι, διὸ καὶ παρ' αὐτοῖς εὐσέβειαν διαβεβοῆσθαι παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις.

Chami filii leguntur fuisse, *Cus*, *Mitsraim*, *Put*, & *Canaan.* A *Cus* Æthiopes oriundi, à *Mitsraim* Ægyptii. Hi Græcis noti minus: *Put* fortasse idem est, qui Pythius Apollo, Jovis filius; *Canaan* idem, qui *Mercurius* Jovis item filius: nam Hebraicè כנען Mercatorem significat; ut Latina vox *Mercurius* à mercibus deducta videtur. *Hermes* Ἑρμῆς à Græcis idem dici potuit ab Hebræo *Herem* חרם, quod est *anathema*; quia Noë in Chanaam nominatim vibravit Hami anathema. *Cus* Hami filius filium dicitur habuisse Saba, quo nomine olim *Bacchus* dictus, vel certe *Sabbaccus.* Idem fortè Bacchus pro בר כוש *Bar Cus*, filius Cusi, R eliso; ut cùm legimus Damascus pro Hebræo דרמשך *Darmesec*; R eliso. *Mitsraim*, qui Μεσορὶ dictus (unde nomen Ægyptio mensi Μεσορὶ) fortè idem est, qui Osiris. Notandum hìc etiam Hammonem Jovem sub Arietis; ejus filium *Mesori*, vel *Osirim*, sub bovis forma cultum; quia Hebræis כר tam principem, quàm arietem significat; & אלוף tam *principem* quàm *bovem.* Atque id, quia *cornua* apud Hebræos potentiam & principatum denotant; hæc autem animalia maximè cornuta. Hinc David, *exaltabis cornu meum*, id est, imperium meum: quæ causa est, cur Alexander ab Arabibus non aliter vocetur, quàm *Dob alchoranin*, hoc est, δίκερως; seu *bicornis.* Hoc item notandum, Astrologiam esse Æthiopum & Ægyptiorum inventum; qui ideò prima duo signa Zodiaci voluerunt esse Arietem, & Taurum, quia Aries Hammonis, Taurus Osiridis, seu Mesori filii, Hieroglyphica erant. Homerus fingit Il. 1, 12. Diis, *Jovi*, &c. duodecim domos in Æthiopia fabricatas fuisse à Vulcano; ut significet Zodiaci Dodecatemoria ab illis inventa fuisse.

Porrò, quia *Sem* purè Deum coluit, prout à patre erat edoctus, ideò exosus à fratre Hamo, seu Hammone, idololatriæ propugnatore; qui seipsum pro cœli Deo haberi voluit; ideò, inquam, Semo Hamus inferorum regnum assignavit. Et verò ut scias Semum eundem esse cum Plutone, Plutarchus ait Typhonem (qui cum Plutone confunditur) ab Ægyptiis vocari Σμοῦ *Smu*; quod idem nomen esse cum Semo nemo non videt. Quia autem Noachus in Asia cum Semo habitavit, dicitur à Jove fuisse in Tartarum relegatus, quæ terrarum plaga, quia est maximè florens & opulenta, ideò Sem ἀπὸ τοῦ πλούτου, *Pluto*, hoc est, *dives*, dictus est; & inibi *Campi Elysii* inesse dicti sunt.

Japhet idem est, qui Neptunus; quod patet ex ipso nomine יפת. *Japhet* enim vel *Japetus*, quo nomine Græcis maximè notus, est à radice Hebr. פתה, quæ *pellicere* & *persuadere* significat. Quò alludens Noë in benedictione, quâ Japheto benedixit, sic ait, יפת אלהים לפת *pelliciat Deus Japetum.* Ut autem ab פתה Japhet vel Japet Activâ formâ factum est; ità à Passiva נפתה, *pellectus est*, & נח fieri potuit *Neptunus*; quasi *Nipta Noah*, hoc est, *pellectus Noæ*; seu cui Noe pater promisit fore, ut pelliceretur. Idem Græcè Ποσειδῶν dictus est; quæ vox, ut Græci observant, est à πείθω, fut. πείσω, ejusdem significationis cujus פתה; & inde forsan derivata; eædem enim radicales. Neptunus autem, seu Japet, Maris Deus dictus est; quia cùm Sem in Asiæ, Cham in Africæ Mediterraneis degerent; eóque forsan pedestri itinere devenissent, Japhet nonnisi conscensa nave in Græciam, quam incoluit, primus devenire potuit. Et verò Græcia, Italia, Hispania, & ferè omnes Europę partes insulę איים ab

ab Hebręis nuncupantur; quia sunt totidem Peloponnesi, & peninsulę, mari ferè undiquaque circumfluæ. Quâ etiam de causa, qui has partes occupavit Japetus, maris Deus dici potuit.

Sed hæc plus satis docent, quàm veritatis obscura fuerint apud Ethnicos vestigia; cùm nobis ea sit historia à Deo in Scripturis concessa, quæ inde incipit, unde cœlum & terra; ibi desinit, ubi mundus; quæque, quicquid notandum aut fiet, aut factum est in Ecclesia, vel narrat, vel adumbrat, vel prædicit. Hinc illa duo axiomata elici debent. Primum; Cùm quod antiquissimum est id quoque sit verissimum: (veritas enim mendacio prior;) qui liber omnium est antiquissimus, & ea habet, quę statim ab initio & facta & docta sunt, eum verissimum esse; ac proinde Divinum. Secundum ex verbis Gamalielis Act. 5: 38. tale elici potest, *Quodcunque opus ex Deo non est, id tandem corruat est necesse*: at si qui libri extent, qui nullâ temporum injuriâ, nullâ hominum incuriâ, perire potuerint (quamvis id toto conatu Reges plurimi aggressi sint, ut omnem horum memoriam è medio tollerent, aut illos corrumperent) eos libros Divinos esse oportet, & ab eo profectos, cujus sola virtute sarti tectique manserunt per tot annorum sęcula. Quamvis non usque adeò firmum in his argumentis præsidium collocem, ea tamen contemnenda non sunt

His addi possunt Tot Ecclesiarum consensus; Constantissima tot Martyrum confessio, qui huic veritati proprio sanguine subscripserunt; Tragici persequutorum exitus; Mira & penè incredibilis hujus Doctrinæ propagatio; sed ea potiùs adscita sunt, quàm insita argumenta. Neque plura addere opus est; dudum enim justum Epistolæ modum sum transgressus.

Tu autem, quæ in his manifesta est, ἀταξίαν excusa. *Canis festinans cæcos parit catulos*. Rogas quid me urgeat tantopere, ut nil nisi raptim scribam. Posse differri in aliud tempus hæc πάρεργα, fateor, sed eo genio sum, ut non possim quicquam agere, postquàm deferbuit animus, qui aut præcipiti quodam æstu abripitur, aut situ & squallore torpet. Præterea mihi tecum rem esse scio, cujus fidei etiam embryonem meum & informes partus committere audeo. De scriptione quereris, quod nimis citata sit; hoc sanè me malè habet; sed quid agerem? Nisi velim totus esse in formandis characteribus, hoc vitium emendare penes me non est.

Vale.

DOCTISSIMO VIRO

N. HERAULT,

Fidelissimo Alençoniensis Ecclesiæ Pastori,

BOCHARTUS.

Explicatur Jesu Christi in Montem, Templique pinnaculum, Transportatio.
Ad Matth. 4: 5----9..

Translat.

Quandoquidem ad eam me revoces Quæstionem, quam nuper Dieppę agitavimus, *Utrum scilicet Christus reipsa, an verò imaginatione tantùm, à Diabolo in Montem, Templique pinnaculum, fuerit translatus*; novi multos esse, qui tecum posteriorem amplectantur opinionem; eò quòd pati nequeant id statui, Diabolum reali translatione Christum de loco in locum transportâsse. In quo tamen nihil mihi occurrit, quod quemquam debeat offendere; quamvis enim concipi nequeat, qua ratione spiritus moveat corpus; quia nempe nihil movêre valemus, nisi corporeus intercedat contactus; necesse est tamen fateamur, id fieri posse; cùm mens nostra, materię prorsus exors, corpus nostrum moveat. Spiritus autem ab omni materia sejunctos eadem pollêre virtute constat Angelorum exemplo, qui sub flammeorum equorum currúsque ignei specie Eliam in cœlos evexêre. Eorum quoque ministerio Domini Spiritus Philippum procul dubio Azotum, *Act.* 8: 39, 40. transtulit; ut & Mosem in Moabitide *Deut.* 34: 6. inhumavit: quod postremum apertè satis innuit *Divus Juda Epist. Cathol.* ℣. 9. Prophetam Habacuc prætermittimus, quem tamen legimus Appendicibus ad Danielem Apocryph. ab Angelo ex Judæa in Babyloniam, cùm prandium messoribus suis pararet, fuisse translatum. Quibus affine quid narrat *Athenæus lib.* 14. dum ait, Nobilem quemdam Bythinum, *Borcum* nomine, (vel potiùs, uti emendat Casaubonus, *Bormum*) *evanuisse omninò, quum aquas quasdam, quibus messores suos potaret, hauriret*; βελόμενον τοῖς θερίζεσι δοῦναι πιεῖν, βαδίζοντα ἐφ' ὕδωρ ἀφανισθῆναι. Ex quo etiam factum, ut Hesychius ac Phavorinus in voce Βῶρμον eum appellant νυμφόληπτον; quasi, uti alter Hylas, à Nymphis, quæ aquis hisce præerant, raptus fuisset. Jam autem si Angeli eá pollent facultate; quidni pollebunt itidem Diaboli ejusdem cum illis naturæ? Quanquam enim hi à primęva sua conditione utcunque exciderint, ingenitis tamen proprietatibus non fuêre spoliati: indéque in Euangelio, *Marc.* 9: 22. *Mat.* 17: 15. Dæmoniaci cujusdam fit mentio, qui modò in ignem modò in aquam à Dęmone immitteretur: uti & alterius, *Luc.* 8: 9. *Marc.* 5: 4. qui, quibuscunque illigaretur catenis, à Diabolo tamen, hisce continuò effractis, in desertum transportabatur. Simile est, quod Patres de Simone Mago scribunt, visum fuisse aliquando curru æneo Romę aëri inambulantem: simile quoque, quod ab Eunapio de Philosopho Jamblico fertur, *Eum, cùm vota Diis faceret, aliquoties à terra superficie*

ad cubitorum decem altitudinem & ultrà evehi solitum; πλέον ἢ δέκα πήχεις. Quod si revera aliquando contigerit, id certè Diabolicæ virtuti adscribendum... Ut rem contraham, si nobilioribus quibusque Philosophis fides habeatur, Cœli nulla alia virtute moventur, quàm Intelligentiarum, cujusque Orbem ex Dei mandato circumvolventium. Illud autem statuamus Diabolum ea facultate donatum esse, ut corpora quæque loco suo emovere atque in alium transferre valeat; non est quòd quisquam offendatur, si eandem illam in J. Christum exercuerit; Isque, quem Angeli adorant, aliquandiu Diaboli potestati subfuerit; Isque demum, quem Dei Spiritus in Desertum detulit, inde à Dæmone aliorsum fuerit ablatus. Meminisse enim oportet eorum, quæ Christus ipse ait *Luc.* 22: 53. *Tum temporis tenebrarum potentiam fuisse grassatam*; Itemque *Christum hæc non pro se, sed pro nobis, pertulisse; Eundemque insuper in omnibus, excepto peccato, non secus quàm nos, tentandum*, *Heb.* 4: 15. Constat autem veros fideles tentationibus ejusmodi fuisse objectos; eorumque corpora ad aliquod tempus Satanæ potestati fuisse subdita. Testis sit Jobus, quem Diabolus, Deo permittente, à planta pedum ad verticem maligno ulcere percussit; *Jobi* 2: 7. Testis quoque Maria Magdalena, quę *Marc.* 16: 9. & *Luc.* 8: 2. à septem Diabolis fuit possessa. Testis rursus hæc Abrahami filia, quam *Luc.* 13: 16. Satan annos octodecim ligatam tenuit. Testis demum Paulus ipse, qui 2. *Cor.* 12: 7. ab Angelo Diaboli, ne supra modum efferretur, colaphis est cæsus. Oportuit igitur ut Christus hujus generis tentationis particeps fieret; ad hoc ut, in omnibus nobiscum tentatus, infirmitatibus nostris eò graviùs condoleret; certioresque essemus ipsum ideò in mundum venisse, ut dolores nostros omnes subiret, languoresque portaret. Quidni verò potuerit Dæmon è loco in locum transferre illum ipsum, quem ejus Satellites, Judas, Caïaphas, Pilatus, in crucem erant deinceps sublaturi? Quin & eò illustriorem fecit victoriam suam Christus, quòd isthæc Adversario suo permiserit; quandoquidem ultrà nihil ipsi concesserit. Et certè Diabolus Christi quidem corpus valuit movere; at animi constantiam è situ suo nullatenus potuit emovere. Quid quòd, cùm Christus à Satana deferretur, ipsum eodem tempore catenis sic illigatum tenebat, ejúsque sic frænabat vires, ut nullum sibi posset infligere damnum. Itaque in hac Christi transportatione, non tam mirabilis Diaboli in Christo deferendo potentia, quàm Christi in tuenda sua ab Adversario adeò crudeli vita, qui certè maximâ cum voluptate eum vel præcipitatione vel suffocatione sustulisset omninò, si facultatem habuisset. Neque solùm mirabilis Christi in ea re potentia; ejusdem bonitas longè nobis mirabilior, in eo quòd Nostri causâ tam grave opprobrium voluerit subire. Quemadmodum enim Naturam Humanam assumpsit, ut Divinæ nos efficeret participes; filiúsque hominis haberi voluit, ut nobis filiorum Dei dignitatem mereretur; & ad infima quæque descendit, ut nos extolleret; mortem subiit, ut vitam nobis obtineret; ad inferos demum dejectus est, ut nos in cœlos eveheret: sic quoque Satanæ potestati subjici voluit, ut ab ejus tyrannide nos eximeret; passúsque corpus suum ab eodem ad Hierosolyma & Montem deferri, ut Animæ nostræ ab Angelis ad Montem Sionis, Hierosolymamque cœlestem, transferrentur.

Postquàm ea ratione emollivi, quod in hac Historia durum videri posset & horrendum; ostendíque idem illud, nedum videri debeat horrendum, (uti pertenditur) contrà esse solatio plenum; hæc sunt argumenta, quibus in Nostra Dieppensi Disputatione ipsum adstruere sum conatus. Primò, duo extant Euangelistæ, Matthæus scil. & Lucas, qui disertè ajunt, Diabolum duxisse, vel transtulisse, Christum in Templi pinnas, tum in Montem; nec quidquam ulterius adjiciunt, quo vel levissimè suspicemur, id visione aliqua peractum. Quum Ezechiel in Chaldæa esset, narrat *Prophet. cap.* 8: 3. se *Dei visionibus* Hierosolymam per Spiritum adductum fuisse: rursúsque *capite* 11: 24. se eodem Spiritu in Chaldæam *visione* pariter fuisse reductum; itérúmque *Prophet.* 40: 2. Jehovam se in terram Israëlis *visionibus Dei* duxisse. *Joh. Apocal.* 17: 3. scribit itidem se ab Angelo spiritu translatum esse in desertum quoddam: itémque *cap.* 21: 10. se ab Angelo transportatum fuisse spiritu in magnum quendam montem. In hisce autem omnibus locis hæ voces, *visione Dei*, *visione*, *per Dei Spiritum*, *spiritu*, &c. perspicuè ostendunt, de Physica & reali translatione iisdem in locis sermonem non haberi. Verùm in ea Tentatione, de qua jam disceptamus, Textus nullatenus innuit, Diabolum *vel visione vel Spiritu* Christum transtulisse; sed nudè, eum transtulisse, vel adduxisse. Si tamen contendas, id *visione* tantummodò factum esse; accedet forsan alius, qui pertendet, Christum visione tantùm à Spiritu deductum fuisse in Desertum: eóque modo tota hæc Tentationis hujus historia, imò & Euangelium universum, uti quondam voluêre Marcionitæ, in visiones & phantasmata evanescent.

Addo etiam, si Diabolus Christo visione aliqua illusit, horum alterutrum necessariò evenisse, ut vel Sensibus & Imaginationi tantùm, vel Menti quoque fucum fecerit; falsúmque ipsi persuaserit; Ipsum scil., quanquam in plagis terrestribus versaretur, in Templi tamen, aut Montis vertice sedere. Quodcumque autem admittatur, gravissima se se offerunt incommoda. Si enim hoc statuatur, Satanam Christi sensibus tantùm illusisse, aut falsas ad summum ejus imaginationi species immisisse, quas Christus falsas probè noverit; ex his id necessariò sequetur, quando Diabolus *Matth.* 4: 6. Ipsi ait, *deorsum te præcipita*, hanc illius tentationem nugatoriam esse & inanem; eò quòd Christus optimè tum nôsset id esse prorsus impossibile, quia tunc in solo æquabili stabat. Neque erat, quòd Satanæ responderet *versu* 7. *Dominum Deum tuum minimè tentabis*; contrà verò regerere debebat, *Frustra illusionibus tuis mihi imponere conaris; neque enim in Templi vertice, neque in alio quocumque loco præcipiti sum positus; pedibus binis in solo stabili consisto.* Constat insuper Satanam eo consilio Mundi Servatorem in Templi fastigio, potiùs quàm in rupis cujusquam acumine, aut simili alio eminenti loco, (qualia multa sunt in desertis) collocâsse, ut tantò faciliùs ad præcipitium induceret. Conjiciebat enim Christum in Urbe populosa, adstantibus testibus innumeris, ostentatione quadam abreptum tale quid ausurum, ut nomen sibi compararet. Quòd si quis eam Satanæ tribuat facultatem, ut potuerit etiam Christi mentem excæcare, ipsique falsum persuadere; id horrendum quid præ se fert, quod Tu Ipse cum indignatione in nupero Colloquio nostro es aversatus: uti & certè cum immensis illis Sapientiæ, Scientiæ, & Intelligentiæ Thesauris, qui in Christo *Col.* 2: 3. absconditi perhibentur, nequaquam potest consistere. Quid quòd & inde varia deducerentur πορίσματα, ad quæ veri quíque Christiani horrescerent. Si enim Tentator Christum eò usque potuisset dementare, ut æquabile solum pro præcipitio haberet, potuisset eadem ratione ipsi persuadere, præcipitium esse

esse solum æquabile, imò & ipsum eò inducere, ut se præcipitem daret: potuisset itidem falsum quodlibet in veri locum ipsi supponere eáque suppositione impellere, ut falsum quid assereret, eóque mendacii crimine implicare. Quum porrò intellectus voluntati in operationibus suis alluceat, intellectu fallacibus ideis depravato, voluntatis similiter affectus corrumpere valuisset, rerumque quarundam illicitarum, imò & horrendarum, cupiditate inflammare. Quæ omnia sunt detestanda. Neque sufficit, si quis respondeat Deum singulari providentiâ Filium suum ab hisce servaturum fuisse; non sufficit, inquam; siquidem admissa etiam hac responsione hoc stet inconcussum: Nimirum id evenire potuisse, ni singularis hæc Dei providentia prævertisset, atque adeò Christum ex conditione sua naturali minimè fuisse (si ea voce uti liceat) impeccabilem, uti nec fuit Adamus.

Meministi scilicet, Vir Doctissime, Te his rationibus nihil quicquam in nupera nostra Collatione respondisse; quemadmodum nihil quicquam nunc respondes; tametsi satis superque temporis affuerit, eas ut expenderes. Quî fit ergo ut speres Me ratiuncularum quarundam, quibus hanc Christi Translationem Visione & Phantasia circunscribendam contendis, pondere ab opinione mea discessurum? Nunquam certè discedam, dum stabunt argumenta mea; etsi tua ita forent stabilia, ut nihil mihi succurreret, quo retunderem; quemadmodum tibi nihil, quo meorum vim infringas. Id ad summum posset evenire, ut hac in re penderem utcunque dubius, donec lux major mihi affulgeret, & cum Judęis dicerem, *Elias veniet*; sed rationes tuas non tanti facio, quanti Tu; & quanticunque facias, multa mihi succurrunt, quibus facilè, ut mihi quidem videtur, diluam.

Prima, quam adducis, quamque invictam putas, hęc est; Nullum extare montem tam excelsum; ut ex ejus cacumine omnia mundi regna, eorumquè splendor, possint circumlustrari: etiamsi enim aliquis in ipso Solis corpore collocaretur, inde tamen vix posset dimidiam eorum partem percipere. Ex quo concludis, cùm Diabolus nequiverit ex montis cujusquam vertice universa Orbis regna reipsâ visenda præbere; visione tantùm aut imaginatione exhibuisse. Verùm, ut ne ratio isthæc sit invicta; ne tantillam quidem præ se fert probabilitatis speciem: siquidem minimè concludat id, quod controvertitur. Concludendum erat, Christum fuisse duntaxat specie & imaginatione translatus; in hujus autem locum concludis, Satanam illius phantasiæ, vel oculis, cuncta terrarum regna solummodò subjecisse: quę duo sunt longè diversa. Unum quippe possim negare, alterum verò concedere; neque quidquam obstat, quin post realem J. Christi Transportationem varia visa ejus oculis aut imaginationi potuerint offerri. Moses, exempli gratiâ, motu reali in montem Sinaï ascendit, typus tamen Tabernaculi specie tantùm ipsi est inibi oblatus, *Heb.* 8: 5. Eodem ferè modo Redemptor Noster in excelsum montem à Dabolo potuit extolli, non ut ex eo loco oculorum aciem longiùs proferret, sed ut in liberiori, Hemisphęrio, æquoréque vastiori ac patentiori, regnorum illorum magnificentiam, situm, distantiam, &c. distinctiùs perciperet. Quibus & varię rationes mysticę adjici possunt, si videatur: Cujusmodi, Diabolum, cùm Christum ambitione vellet seducere, consentaneum judicâsse, Eum in loco eminenti collocare, ut loci situs Tentationis modo responderet. Item, Eundem illum aliquam in eo affectâsse cum Deo convenientiam; qui sępe Ministris suis, sicuti Abrahamo, Mosi, Eliæ, &c. in altissimis montibus apparuit.

Ut paucis rem conficiam, Incommoda, quibus gravatur opinio, quæ statuit Christum visione duntaxat fuisse translatum, illam minimè gravant, quę asserit; Diabolum in speciem duntaxat mundi Regna, eorumque gloriam ipsi objecisse. Ad hęc quoties Scriptura translationis alicujus mentionem facit, nec subdit, eam spiritu aut visione fuisse pręstitam, toties realem intendit: (nullum saltem Scripturę locum novi, in quo res alio modo se se habeat) at idem minimè sentiendum de rerum oblatione, aut intuitu, quę sępissimè usurpantur in rebus specie sola obversantibus. Horum exempla extant, *Exod.* 25: 9. *Num.* 8: 4. *Jer.* 24: 1. *Ezech.* 40: 4. *Heb.* 8: 5. *Apoc.* 4: 1. &c. Quum ergo dicitur Diabolum mundi Regna, eorumque splendorem ostendisse, id potest facillimè de ostensione apparenti, absque ulla verborum contorsione, intelligi; quandoquidem frequentissimè tum in V. tum in Novo Testamento hę voces eo sensu usurpentur. At quando adjicitur, Diabolum detulisse Christum in Montem; quandoquidem non subjiciatur; *Spiritu* aut *Visione* detulisse, temerarius esset, quisquis hęc adderet: ea enim interpretatione Scripturę Sacrę fides labefactaretur: siquidem ea omnia, quę nobis ut realia proponuntur, possent pari jure in visiones & phantasmata traduci. Ad hęc, si Christus optimè intellexit, se tantum specie tenus in Templi pinnaculo stare, ridicula omninò fuerit Diaboli ab pręcipitationem instigatio; uti jam superiùs notatum est. Verùm, etsi distinctè intellexerit, terrenorum regnorum gloriam sibi in speciem tantùm objici, non minùs efficax fuerit ejus ad realem illorum possessionem prosequendam sollicitatio. Quanquam enim pulchritudo quędam in speculo duntaxat offeratur, pari tamen affectu animum potest pertentare, ac si pręsens adesset ac per se sensibus subjiceretur. Potest igitur absque ullo absurdo concedi, Satanam mundi Regna, eorumque decus, in speciem tantùm Christo exhibuisse. At nihil occurrit, quod nos eò adigat; hujus enim loci verba multiplici alia ratione possunt usurpari. Et primò quidem hisce verbis, *ipsi ostendit omnia regna*, subesse potest hyperbole; uti adest in his Abdię ad Eliam Prophetam, 1 Reg. 18: 10. *Vivit Jehova Deus tuus, nulla extat natio, nullumque regnum, in quibus Rex dominus meus te non quæsiverit.* Uti quoque in his Ezechielis, cap. 31: 3, 6. *Assur fuit tanquam cedrus in Libano*, &c. *Omnes cœli volucres in ejus ramis nidificatæ sunt, omnes agrorum bestiæ catulos sub iisdem edidêre; omnésque populi magni sub ejus umbra habitârunt.* Uti rursus in his Danielis ad Nebucadnezarem Regem, *Dan.* 2: 38. *Quibuscumque in locis habitent filii hominum, agrorum bestiæ, cœlorumque volucres, in manus tuas tradita sunt, tuoque Imperio subjecta.* In his itidem Lucę, *Act.* 2: 5. *Aderant Hierosolymis Judæi ex omni natione, quæ cœlo subest.* In his iterùm Pauli ad *Colos.* 1: 23. *Euangelium creaturæ cuivis sub cœlis existenti annuntiatum est.* In hisce demum Johannis, quę sub finem Euangelii extant, *cap.* 21: 25. *Sunt & alia multa à Christo facta, quæ si sigillatim scriberentur, non arbitror Orbem totum continere posse libros, ea qui referrent.* In locis istis omnibus hyperbolem aliquam adesse liquet; sed quamquam omnium regnorum, omnium gentium, omnium filiorum hominum, omniumque creaturarum expressa fiat mentio, nihilominus tamen eorum duntaxat pars aliqua intelligenda venit. Certissimum quippe Achabum, si accuratè sit loquendum, Eliam non quęsivisse per omnia regna; neque Assyrios, vel Regem Nebucadnezarem, cunctis gentibus, nullâ exceptâ, dominatos

natos fuiſſe: uti etiam non aderant Hieroſolymis ad Feſtum Pentecoſtes Judæi ex Nationibus quibuſlibet, ex Sinis, v. c. Laponibus, Americanis, &c. Quando etiam Paulus ad Coloſſenſ. ſcribebat, multæ tum erant Gentes, quibus Euangelium nondum fuerat annuntiatum. Quamvis demum ea omnia, quæ Chriſtus egit intra triginta annos, aut circiter, quibus in hiſce terris eſt verſatus, quamvis, inquam, omnia libris plenè conſignarentur, hos tamen Mundus ſuis aliquot partibus facilè complecteretur. Itaque hæ voces, *Mundus*, *omnia*, &c. in omnibus illis locis ſunt ex ſubjectæ materiæ naturâ circumſcribendæ; ac pro majori vel minori illorum parte, juxta rerum conditionem, accipiendæ. Pari prorſus modo, quando Tentator univerſa Mundi Regna, eorumque magnificentiam, Chriſto exhibuiſſe dicitur; quidni rem ſic intelligemus, ut nonnulla duntaxat exhibuerit? quot ſcilicet requiri judicavit, ad accendendam in Chriſti animo honorum terreſtrium cupiditatem.

Idem iterum ſenſus emerget, ſi hæc eadem verba ex hac Grammaticorum figurâ explicentur, quæ ἓν διὰ δυοῖν ſolet vocari; juxta quam *Univerſa Mundi regna, eorúmque magnificentia*, nihil aliud erunt, *quàm magnificentiora quæque regna*, vel, *Tota regnorum mundi gloria*; quæ Diabolus in circumjacentium quorundam regnorum typo potuit conſpicienda proponere, non ſecus quàm in ſpecimine res totæ ſolent plerumque proponi contemplandæ. Hujuſque figuræ exempla paſſim in Script. Sacr. proſtant. Sic *Gen.* 1: 14. *Sint luminaria in ſigna & tempeſtates*, hoc eſt, in tempeſtatum ſigna. Similiter 2. *Samuel.* 3: 37. *Totus populus totuſque Iſraël*, id eſt, Totus Iſraëlis populus. *Exodi etiam* 17: 13. *Amalech, & ejus populus*, pro Amalecitarum gente. Sic demum *Act.* 14: 13. *Tauri & coronæ*, pro Tauris coronatis.

Poteſt quoque in iiſdem illis vocibus admitti *Trajectionis* ſpecies quædam, juxta quam vox, *omnia*, è ſede ſua in aliam ſic transferatur, ut hic ſenſus emergat, *Satanam Mundi regna, omnemque eorum gloriam Chriſto exhibuiſſe.* Qualis v. g. apud Moſem occurrit in Paradiſi Deſcriptione, *Geneſ.* 2: 11. Eſt fluvius, *qui per totam regionem Havilæ curſu obliquo fluit*: cùm tamen ſenſus ſit, *qui totus per Havilæ regionem fluit.* Sed unum quid obſtat, ne poſterioribus hiſce duabus interpretationibus inhæream; iſtud nempe; Quòd *Lucæ* verbis nequeant accommodari, quippe qui ajat ſimpliciter, *Euang.* 4: 5. *Diabolum Chriſto omnia Mundi regna propoſuiſſe.*

Inquiri etiam poteſt, qua ratione Diabolus hæc regna Chriſto exhibuerit. Sunt enim nonnulla, quæ oculis revera ſiſtuntur, quomodo Deus de Cananitide Moſi ait, hanc ipſi ex monte Nebo præmonſtrans; *Ipſis tuis oculis præſentem objeci*, *Deuter.* 34: 4. Sunt & alia, quæ intellectui ipſi delineatione quadam proponuntur; Qua ratione Dominus *Ezechiel.* 43: 10. inquit, הגד את בית ישראל את הבית, vel Græcè, δεῖξον τῷ οἴκῳ Ἰσραὴλ τὸν οἶκον; & ſecundùm Vulg. *Oſtende domui Iſraël Templum*; aliqua nempe illius effigiatione; ſiquidem ſermo ſit de Templo, quod nondum fuerat extructum, quodque Ezechieli viſione tantùm fuerat oblatum. Satan hac poſteriori ratione Chriſto Mundi regna, eorumque gloriam potuit oſtendere; adhibitâ quâdam ſplendoris eorum ac magnificentiæ enarratione; Chriſtóque in excelſum montem evecto, ut illorum ſitum diſtinctiùs conciperet; dum Satan ſic delinearet, Ex hac parte ſiti ſunt Romani, ex hac Parthi, ex hac Arabes, &c. Neque obſtant, quæ habet Lucas, *hæc nempe* ἐν ςιγμῇ χρόνȣ, *temporiſque momento, fuiſſe peracta*; hæc enim verba non ſunt adeò coërcenda; quin totum illud tempus notent, quod ad hanc eorum regnorum deſignationem requiritur. Quando Deus *Eſa.* 29: 5. de Hieroſolymorum obſidione, eorúmque ſubverſione verba facit, Babylonii, inquit, obſidebunt & ſubvertent לפתע פתאם, quæ LXX. Interpr. ſic vertunt, ὡς ςιγμὴ, παραχρῆμα, *quaſi momentum, ac ſtatim.* Hiſce quidem ſignificatur Supremi Numinis judicia adverſus Jeroſolyma mox exercenda eſſe; individuum tamen temporis momentum nequaquam innuitur: uti neque apud Plutarchum, quando *in Conſolatione ad Apollonium* ita loquitur, ὁ μακρότατος βίος ὀλίγος ἐςι, καὶ ςιγμαῖος πρὸς τὸν ἄπειρον αἰῶνα; *Longiſſima quæque via brevis eſt, ac momentanea, ſi cum ævo interminabili comparetur.* Denique tandem, quanquam hoc loco ocularis demonſtratio neceſſariò intelligenda eſſet, oculorumque noſtrorum acies vi ingenita, ex altiſſimis etiam montibus, ad 30. vel 40. millia vix pertingat, poteſt tamen Diabolus arte & ingenio eam ſic acuere, ut ulteriùs longè excurrat. Eò uſque progreditur hominum induſtria, ut inſtrumentis quibuſdam Opticis, Teleſcopiis, Microſcopiis, Speculis, &c. remotiſſima quæque oculis ſubjiciat, minutiſſima quævis adducat in conſpectum, objectorum ſitum prorſus immutet, adeò ut poſteriora anteriùs, inferiùs ſuperiora cernantur. Nullatenus profectò dubitandum, quin longè major ſit Diaboli in objectis admovendis, amplificandis, ſuo ſitu emovendis, &c. vis ac ſolertia; cùm pro tubis opticis aut ſpeculis bipedalibus vel tripedalibus, quibus ſolemus uti, ille præſto nubes habeat, quas ex arbitrio, tanquam aëris princeps, fingit, ac uſurpat. Nequaquam igitur decet, ejus induſtriam ac vires ex noſtris metiamur. Tum demum poterimus, quod præſtare valet, definire, quando fuerimus Dæmones. Probabile eſt admodum, Deum Angelorum Miniſterio uſum fuiſſe, ut Moſes ex Montis Nebo cacumine oculis Cananæam totam perciperet, *Deuter.* 34: 1, 2, 3. Moſes enim naturali virtute haud quaquam poterat. Jam verò ſi valeant Angeli, eò uſque oculorum noſtrorum vires proferre; ut permulta, vel ex diſtantia ſua, vel ex corporum interjectorum interpoſitione, nobis prorſus occulta, pervideamus; difficillimum eſt determinare, quouſque hæc Intelligentiarum potentia extendatur. Ubi autem hanc Intelligentiis aliis dederis, non potes eam Diabolo denegare, quippe qui ſit ejuſdem cum illis conditionis, iiſdemque facultatibus naturalibus præditus.

Quod verò objicis, *Hominem in ſole poſitum mediam tantùm telluris partem viſurum*; id oſtendit te non ſatis attendiſſe ad ea, quæ mox reſpondi, auxilio nimirum Opticæ, ſpeculorum, radiorumque viſualium refractionis, objecta quæque alio ſitu, quàm ſint, apprehendi; infernaque ſupernè, dextra ſiniſtrorſum, &c. apparêre. His adde, objectione tua quid valdè incertum, quodque nunquam ſis demonſtraturus, ſupponi; nempe in altero hemiſphærio, Chriſti pedibus ſubjacenti, aliquam regnorum Mundi partem ſitam fuiſſe. Ubi enim ſita fuiſſent hæc regna, niſi in America; in qua Patres Noſtri, cùm primùm adiêre, duo tantùm invenerunt regna notatu digna, Mexicanum, ac Peruvianum; quæ etiam à quingentis demum aut ſexcentis annis fuerant inſtituta? Ante hæc tempora nulli alii in tractibus hiſce apparent Reges, præter eorum Cacicos, vel Nobiles, qui intra vicorum ſuorum limites dominabantur. Quid quòd vix oſtendi poſſet, Americanas regiones ante Chriſti adventum fuiſſe inhabitatas.

Ex eo ratio tua ſecunda ſumitur, *Quòd Chriſtus*

ſtus dicatur à Spiritu in Deſertum abductus, ut inibi à Diabolo tentaretur: unde concludis, Deſertum debuiſſe unicum eſſe tentationis & luctæ locum. Quam tuam illationem non video ullatenus neceſſariam & cohærentem. Ad hoc enim ut Chriſtus jure perhibeatur in Deſertum Tentationis cauſâ deductus; ſatis eſt, ſi in eo inchoata ſit Tentatio, & aliquatenus progreſſa. Quum Deus Pharaoni per Moſem denuntiat, *Exod.* 7: 16. Populum ſuum dimittat, ut ſibi in Deſerto ſacrificet, an ex eo ſequitur, eos debuiſſe duntaxat in Arabię deſertis, minimè verò in Cananitide, ſacra facere? Nonne ad Mandati impletionem ſatis fuit, ſi in deſertis illis primas ſuas Jehovę obtulêre victimas? Si itidem dicam Julium Cæſarem ex Galliis in Italiam veniſſe, ut Pompejo bellum inferret, an idcircò bellum illud totum in Italia confectum, in Macedonia autem ac Theſſalia minimè agitatum? Nullus certè ſomniarit.

Addis *Mundi Servatorem Tentatione finita in Deſerto extitiſſe; nullibi autem ſignificari, eò fuiſſe reportatum, vel profectum*; unde deducis ab eo loco nequaquam diſceſſiſſe. At neque in Matthæi, neque in Lucæ Euangelio; in quibus tamen prolixior habetur Tentationis narratio; in illis, inquam, nuſquam invenio Mundi Servatorem Tentatione finita in Deſerto extitiſſe. Scribit quidem Lucas, eum in Galilæam reductum Spiritûs virtute, Spritûs ſcilicet ejuſdem, quo in Deſertum fuerat primùm deductus; at locum non notat, ex quo fuerit in Galilæam revectus. At quanquam diſertè notaret, illum eò revectum ex Deſerto; nonne Mons ille, in quo à Tentatore relictus eſt, Tentatioque fuit conſummata, potuit eſſe in eo Deſerto? Extant in ſolitudine illa montes plurimi, cujuſmodi Nebo, Hor, Sina, Pharan, &c., ex quibus unum aliquem Diabolus potuit eligere, ut eò Chriſtum deportaret. Id verò ſupponamus, Montem illum in Deſerto illo fuiſſe ſitum, quod valde probabile, difficultas tua in nihilum abibit. Si velis igitur negotium aliquod faceſſat, duo tibi incumbunt probanda; 1. Chriſtum revera in Deſerto ſtatim poſt Tentationem adfuiſſe; 2. Montem illum, in quo eſt ultimùm à Satana tentatus, alio loco, quàm in Deſerto, poſitum fuiſſe.

Unicus ſupereſt locus, cui ſatisfaciamus, ille nempe, quem ex Marco allegas; cujus cùm Dieppæ non memineris, id maximè doles; quia nimirum præſumis adeò evidentem, ut difficultatem totam expediat, omnem præcludat reſponſionem, Meque in opinionem tuam ſit neceſſariò perducturus. (Hæc ſunt enim verba tua.) Quantacunque tamen attentione ipſum intuear, nihil in eo deprehendo, quod me vel tantillum emoveat. Quæ de Tentatione Chriſti narrat Euangeliſta, hęc ſunt, *Spiritu in Deſertum fuiſſe deductum, inibi per* 40. *dies à Diabolo fuiſſe tentatum, quo toto tempore cum feris, miniſtrantibus Angelis, ſit verſatus.* Nihil præter hæc habet. Jam autem, cùm nullam Tentationis cujuſquam extra Deſertum paſſæ mentionem injiciat; inde continuò concludis nullam omninò alio quocunque in loco ſuſtinuiſſe. Sic in hoc valeat hæc ratio, vis ejus facilè poterit longiùs diffundi; cùm enim Marcus non ajat Chriſtum ultra dies 40. fuiſſe tentatum; hinc legitimè concludetur, ipſum ultra eos 40. dies minimè fuiſſe tentatum; indéque adeò falſa prorſus eſſe ac commentatitia, quę Matthæus & Lucas referunt de triplici illa tentatione, quâ poſt elapſos illos 40. dies Satan Chriſtum vexavit. Eóque modo, dum unicè vis ſolicitare loci circumſtantiam, triplicis hujus tentationis narrationem labefactas. Tametſi Euangeliſtæ hoc habuerint propoſitum, ut cùm vitam tum mortem Servatoris noſtri Scriptis conſignarent, quęcunque tamen ille egit, vel eſt paſſus, noluerunt conſignare: uti ex Johanne ſuperiùs audivimus; quando dicit, ſi omnia ſigillatim conſignata eſſent, Mundum ea non capturum. Cùm itaque id tantùm habuerint in animo, ut ejus Acta quædam ſpeciminis ergò memorarent, varia ſunt notatu digniſſima, quæ ab uno duntaxat Euangeliſta narrantur; uti & ſunt alia, quæ à duobus, tribus, aut quatuor, commemorantur; ita tamen, ut eorum unus aliquam ferè ſemper adjiciat circumſtantiam, quam reliqui prætermittunt. Fruſtra alioquin plures in eadem re ſcribenda darent operam; ſi quidquid in eorum uno perhibetur, in aliis eodem prorſus modo legeretur. Eo ſemel conſtituto; nonne eſt iniquum prorſus Euangeliſtæ unius ſilentium opponere iis, quæ ab alio diſertè traduntur: ut inde concludatur, vel aliquid nullatenus factum; vel, ſi factum, Imaginatione tantùm aut ὀπτασίᾳ factum? Quę tua tamen procedendi ratio. Eò quòd enim D. Marcus nudè ſcribat, Chriſtum per dies 40. in Deſerto fuiſſe tantùm, nihilque adjiciat de triplici alia in malum ſollicitatione; quâ poſt hos 40. dies in Ipſum eſt uſus; tum in eo loco, in quo ipſum primò acceſſit; tum in Templi faſtigio, tum denique in Monte; ex eo, inquam, deducis, Chriſtum in Deſerto ſemper commoratum; neque inde vel in Templi faſtigium, vel in Montem fuiſſe reipſa delatum: perinde ac ſi diceres de duobus illis diſcipulis, quibus Chriſtus poſt Reſurrectionem apparuit; Marci 16: 12. traditur tantùm, ipſum ſe illis conſpiciendum objeciſſe in itinere, dum peregrè abirent; Ergo nuſquam aliàs ſe iiſdem illis videndum prębuit; proinde, quę addit Lucas, eoſdem illos ipſum vidiſſe Emaünte, cibum cum eo ſumpſiſſe, mera ſunt viſa, meráque phantaſmata. Eóque iniquior eſt hęc ratiocinandi ratio; quòd, cum Marcus hoc ferè intenderit, ut Chriſti facta contraheret, permulta ipſi ſilenda fuerint eorum adjuncta, quę Euangeliſtę alii prolixe perſequuntur. Ad hęc, tametſi Dei filius in Templi pinnas devectus fuerit intra dies 40. de quibus ſępe dictum; breve illud temporis intervallum, intra quod potuit devehi, bihorium nempe vel trihorium, non eſt admodum notabile in 40. dierum ſpatio; indéque adeò affirmare verè potuit Marcus, illum in Deſerto per 40. dies à Satana fuiſſe exploratum. An non verè dici poteſt, vel Te, vel Collegarum Tuorum aliquem, per decennium Alenconii habitâſſe; quamvis aliquoties Pariſios, Rothomagum, vel alia quædam in loca, dierum decem vel quindecim profectionibus, abieritis.

Si ab argumentorum tuorum propugnaculis depulſus, ad Auctorum teſtimonia velis confugere, in iis certè nullum habiturus es præſidium. Quanquam enim per mille annos Veteres multi, quorum penes nos ſunt Scripta, de Tentationis Hiſtoria diſſeruerint, attamen ne unus quidem extat; qui ſubdubitet, an Chriſti Tranſportatio in Templi verticem, vel in Montem, fuerit realis. Diſſeruêre ſecundo ſæculo, *Theophilus Antiochenus in Euangelia*; Tertio, *Origenes Homil.* 30. *in Luc.* Quarto, *Juvencus lib.* 1. *in Hiſtor. Euangelic. D. Hilarius Canon.* 3. *in Matth. Titus Boſtrenſis Epiſcopus, itemque D. Ambroſ. in Lucam*; Quinto, *D. Hieronym. in Euangelia*; *D. Chryſoſth. Homil.* 13. *in Matth.* Similiterque *Author. Oper. Imperf. in Matth.* quod ipſi tribuitur; *D. Auguſt. de Mirabil. Scriptur. lib.* 3. *cap.* 5. itemque *de Conſenſ. Euangeliſt. lib.* 2. *cap.* 16. *Tractatu etiam* 2. *in* 1. *Joannis Epiſt. Petrus Chryſologus, Ravennas Epiſcop. Serm.* 13. Sexto, *D. Gregor. Homil.* 16. *in Euang.* Octavo, *Beda in Matth.* Nono, *Raban. Maurus, Strabus, Haymo, Ditmarus in Euang.* Undecimo,

Eu-

Eugesippus de Locis Terræ Sanctæ: ex iis omnibus, inquam, nullus est, qui non censuerit Translationem hanc fuisse realem & physicam. Uno verbo, nullum opinionis tuæ vestigium deprehendo ante tempora *Theophylacti*, qui circa sæculi decimi primi medium scripsit; quíque mentionem illius ideò tantùm injicit, ut refellat; neque de Transportatione ipsa disputat; sed de modo, quo Diabolus Mundi regna Christo exhibuit. *Nonnulli*, inquit, *sentiunt* κατὰ διάνοιαν, id est, *secundùm imaginationem exhibuisse; arbitror tamen ego non secundùm imaginationem. Sed sensili quadam ratione oculis subjecisse;* Οὐ κατὰ διάνοιεν οἶμαι; ἀλλ᾽ αἰθητῶς ταύτας αὐτῷ ὑπέδειξεν. *Euthymius*, eo posterior, eandem illam attingit; at nec admittit, nec refellit. Seculo 14. *Thomas Summ. Theolog. part.* 3. *quæst.* 41. *art.* 2. sic disputat adversus eos, qui admittunt, quíque ex D. Marco astruere nituntur, *Quidam dicunt omnes Tentationes factas fuisse in Deserto; quorum quidam dicunt, Quòd Christus ductus est in Sanctam Civitatem non realiter, sed secundùm imaginariam visionem: Quidam autem dicunt, Quòd etiam ipsa Civitas Sancta, id est, Jerusalem, Desertum dicitur, quia erat derelicta à Deo: sed hoc non est necessarium; quia Marcus dicit, quòd in Deserto tentabatur à Diabolo, non autem dicit, quod solùm in Deserto.* Nihil hisce antiquius in opinionem tuam potui invenire.

Scio quidem nonnullos *D. Cypriani lib. de Operi. Christi Cardinalib. Tractat. de Jejunio & Tentatione* authoritatem proferre; sed Illi & in persona Cypriani, & in re ipsa magnopere errant. Et primò quidem, quod Cyprianum attinet; Liber iste non est Cypriani, sed Arnaldi Carnutensis, qui fuit Bonavallensis Abbas; quíque eum ad ann. 1155. hoc est, nongentis post Cypriani mortem annis, conscripsit. Quod rem ipsam spectat, tametsi æquivocè & obscurè mentem suam aperit Author ille, velle tamen videtur; J. Christum à Diabolo neque in Montem neque in Templi pinnas, sed contrà à Spiritu suo, quo in Desertum fuerat abductus, adductum fuisse. Ita enim sonant hæc ejus verba; *Quod corporaliter eum Diabolus tulerit, videtur inconveniens . . . . Suo itaque Spiritu eum credendum est ductum, & in Desertum & super Templum, ut utrobique eum Diabolus assumeret ad tentandum.* Quibus non negat, Transportationem Christi fuisse realem; sed Dei Spiritui ascribit, cùm deberet Diabolo. Quæ singularis est Authoris hujus opinio; hincque Pamelius in margine adnotat, *Singularis Opinio.* Sed, licet à partibus tuis staret hic Author, haud multò esses valentior.

Centum ab hinc annis, præter propter, multi extitêre, fateor, Doctores insignes, qui Tibi ea in opinione præluxêre, præ quorum reverentiâ, non ausim dicere; uti mihi dicis; rationes meas esse inexpugnabiles, nihilque illis posse responderi; ubi fuerint perlectæ; Te in opinionem meam secessurum, &c. At hoc confidenter dixerim, me in mea immotè permansurum, usque dum plenè & solidè satisfactum fuerit iis omnibus, quæ adduxi, tum ad ejus propugnationem; tum ad Tuæ impugnationem. Forsanque eo fiet, ut in ea æternùm perstem; non secus quàm sum interea tuus, &c.

E I D E M.

Explicatur rursus eadem J. Christi in Montem, Templique pinnaculum, Transportatio.

TRANSLATIO.

Ex Responsionis tuæ lectione, videris mihi, Frater Charissime, ubi immeritis laudibus me ludificatus es, videris, inquam, eodem modo argumenta mea, quo Christi Tentationem ludificari velle; hoc est, solidissima quæque & verissima in fallaces rerum umbras & phantasmata transmutare conaris. At quemadmodum Christi Transportatio manet realis, quidquid contrà objeceris; sic quoque rationes, quibus eam defendo. Etsi enim ad interiora difficultatis non penetremus, satis tamen concedis, ut inde justum præjudicium habeam & pro mea & contra tuam sententiam. Primum concedis articulum; Diabolo scilicet Christi transportandi ab uno loco in alium concessam potestatem: Alterum etiam, scilicet Diabolum Christum transportare potuisse, illæsa ejus dignitate. De Tertio etiam concedis, id quod ego contendo; Omnia nimirum Scripturæ loca, in quibus aliquis ab uno loco in alium transportatus dicitur, modò id aut Spiritu aut Visione peractum fuisse non addatur, unâ Tentationis historiâ exceptâ, de reali transportatione intelligenda esse. Tandem & Ultimum quoque das, Nullum ante sæculum nostrum in Ecclesia reperiri Doctorem insignem, qui Christum realiter in Templum, Montemque transportatum negaverit. Quibus positis, Tu ipse judica, an non tutius sit Regiam sequi viam; opinionique adhærere nihil impossibile, Te ipso fatente, statuenti; nihil Christi dignitati deroganti; Tentationis præterea verba sensu ordinario interpretanti, unanimemque celeberrimorum in Ecclesia Doctorum per 15. secula consensui suffultæ; an non tutius, inquam, sit, quàm recentiori adhærere, quæ Textûs verbis vim infert, quæque defendi non potest, nisi finxeris, Diabolum non solùm sensibus & imaginationi, sed & ipsi Christi animo fucum facere potuisse, falsumque pro vero, Chimæras pro realitatibus, propinare.

Cùm ergo primæ opinioni tuæ firmiter inhærere decreveris, tot ac tanta eam evertentia, aut ad minimùm suspectam reddentia, concedere mihi non debebas. Quòd si vi veritatis ea concedere cogâris, quamobrem moraris in via tam facili; alterâque subducis manu, quod alterâ obtuleras?

Ut autem res clarior fiat, validitatem rationum, quibus utor, earum verò quas adhibes infirmitatem, etiam atque etiam perpende. Primum argumentum meum ex hisce Textûs verbis deducitur, *Diabolus Christum Hierosolymam super Templi pinnaculum inque excelsum Montem transportavit.* His utor verbis, tanquam Bellerophontis gladio, quo tuam confodiam Chimæram. Non enim

enim obscuriora sunt iis, quæ in eadem historia præcedunt; *J. Chr. à Spiritu in Desertum ductus, aut pulsus fuit*; Neque illis etiam, quę hab. t Lucas, Act. 8: 39, 40. *Philippus à Spiritu Domini in urbem Asotum transportatus fuit.* Ut taceam, quæ de Habacuc Propheta narrat Autor quidam Apocryphus, Eum nempe ab Angelo ex Judæa in Babyloniam transportatum; quibus in locis realem intelligi transportationem apud omnes in confesso est. Illud autem in primis notandum, quod, cùm D. Lucas de Christo dixerit; ἤγετο, *ductus à Spiritu in Desertum*; verbo utatur simillimo,

Luc. 4:1.

quando dicit, *Diabolum eum super Templum, altumque Montem duxisse.* In uno enim reperitur ἤγαγεν, in altero autem, ἀναγαγὼν; quę duo ex ἄγειν deducuntur. Jam verò, cùm idem vocabulum, eadem in historia, eademque sermonis serie, ter usurpetur; nonne ludibrio Illi verba habent, qui contendunt prima vice realem, aliis verò imaginariam transportationem significari. Adde, quòd in aliis Scripturæ locis, ubi de transportatione imaginaria agitur, Scriptores Sacri non asserant nudè fuisse quendam transportatum, verùm & addant *in spiritu vel in visione*; uti quidem illud variis exemplis evici, tum ex Ezechielis Prophetiis, tum ex D. Johannis Revelationibus transsumptis. Si ergo visione tantùm transportatus est Jesus Christus, cur expressum id non est à duobus Euangelistis, qui ipsius Tentationem fusiùs persequuti sunt? Cur contrà tanti in re momenti ea adhibuêre verba, quæ aliis omnibus in locis realem transportationem significant? uti Tumet ipse fateris.

At regeris, Multa alia visione tantùm effecta sic à Prophetis referri, ac si realiter evenissent: uti *Jerem.* 13. dicitur, Prophetam Hierosolymâ profectum fuisse ad Euphratem ducentis inde distantem leucis, ut inibi cingulum suum absconderet; atque aliquantò pòst rediisse, ut resumeret. Quæ quidem omnia, si Te audimus, etsi id desertè non exprimatur, visione solum contigerunt. Idem de mandato sentiendum putas, quod à Deo accepit Propheta Ezechiel, Ut scilicet trecentos nonaginta dies lateri sinistro, deinde dextro quadraginta indormiret; quod quidem merum fuisse visum omnes consentire ais, etsi non sit expressum.

At 1. dico, non agi in iis duobus exemplis de transportatione ulla, de quo tamen præcipuè hîc agitur. 2. Etsi ea, quę visione tantum peracta sunt, sic narrarentur à Prophetis, quasi realiter evenissent, non ideò easdem figuras stylo Euangelistarum longè simpliciori esse tribuendas. 3. Qui duas illas historias de Cingulo Jeremiæ ac de Ezechielis Somno mera visa esse contendunt, secum saltem convenire; quippe qui visionem ad universam historiam extendant. At historiæ Tentationis alteram partem vis esse realem, alteram verò visam tantum; ita ut ubi à Spiritu ductus in Desertum Christus dicitur, id intelligatur realiter; cum autem Diabolum duxisse eum super Templum, vel Montem adjicitur, objectivè id factum. Verum, missis hisce responsis omnibus, si ea, quæ de Jeremia & Ezechiele narrantur, ὀπτασίας tantum fuisse negavero, quî id probaveris?

Ad locum Jerem. 13. Respons.

Atque ut à Jeremiæ loco initium faciamus: fateor quidem Te primum non esse qui hęc ut oblata quędam sis interpretatus, pręter Neotericos enim, ejusdem est sententiæ Hieronymus, eamque sua in Hozeam Præfatione tuetur; uti, inter Judæos, Rabbi Moses Ben Maimon in suo *More Nevochim cap.* 46. *lib.* 2. Verum D. Hieronymo D. Cyrillum oppono, suis in Hozeam Commentariis; ubi totam ferè D. Hieronymi Pręfationem confutat longa oratione, cujus initium est, ὐδεὶς ἡμᾶς ἀναπείθει λόγος παρατεῖσθαι τὸ γράμμα, καὶ τῆς ἱστορίας τὸ εἰκαῖον καταψηφίζεσθαι; *Nulla est ratio, quæ nos suadeat litteralem sensum repudiare: historiæque probabilitatem opinione nostra elevare.* Eidem oppono Theodoretum, qui dicit, cùm edictum Jeremiæ fuisset, ut juxta Euphratem cingulum suum absconderet, τὸ κελευσθὲν παραυτίκα πεπλήρωκεν, *Jussa statim perfecit.* Et cum aliquantò pòst mandatur idem ut cingulum repeteret, πεποίηκεν πάλιν ὅπερ ὁ δεσπότης αὐτῷ προσέταξε; *Quod jusserat Dominus, iterum exequutus est.* Uno verbo, ex Philippo ad Philippum, ex Hieronymo ad Hieronymum provoco. Is enim suis in Jeremiam Commentariis, ubi opportunus aperiendæ mentis locus erat, locum hunc sat fusè persequitur, neque tamen visione tantum Jeremiam ad Euphratem profectum esse dicit. Et Rabbi Mosi oppono Rabbi Salomonem Jarchi, itemque Abarbenel; apud quos suis hunc in locum Commentariis de Visione altum est silentium: ac Rabbi Kimchi, qui R. Mosem refellit his verbis, ענין האזור אפשר שהיה ממש ועשה כן ירמיהו מה שצוהו האל, והחכם הגדול מורה צדק רמבם כתב כי בחלום של נבואה היה כל מעשה הזה, hoc est, *Quod de cingulo dicitur, aptè sensu reali intelligi potest, ut Propheta egerit plane, uti ipsi fuerat à Deo præscriptum; Etsi magnus & Illustris Vir & Doctor Justitiæ, Rabbi scilicet Moses Ben Maimon, id omne visione Prophetica peractum scripserit.*

Nec sanè video, cur hîc visio affingenda sit. Jeremiam jubet Deus, ut sibi comparet cingulum lineum, imponatque lumbis suis; postea abscondat illud prope Euphratem, in fissura petræ; & post exactos dies aliquot proficiscatur ad Euphratem, cingulum suum resumpturus, ea omnia perficit Propheta. Atqui in tota hac historia nihil est, quod reapse perfici non potuerit. Duo objicit Hieronymus. Primum, vero simili non videri *Prophetam lumbari vestimento muliebri fuisse accinctum*; Secundum, *Quomodo exire potuerat & ire tam longè, obsessa Hierusalem, extructis per circuitum munitionibus, fossâ, vallo, atque castellis.* Verum, si tanti Viri sententię adversari liceat, ab illo libenter petam, quare cingulum illud vestimentum muliebre esse velit. Verum est, non fuisse coriaceum, quale habuerunt Elias & Johannes Baptista; lineum fuit. Affine habuit cingulum Summus Pontifex, de quo Lex dicit *Levit.* 16: 4. secundum ejusdem Hieronymi Versionem, *Accingetur zonâ lineâ*: Unde tamen nemo collegerit, eum muliebri zona fuisse circumcinctum, contra ejusdem Legis interdictum, *Deut.* 22: 5. Peto & illud, undenam inferat, eo tempore, quo jussus est Jeremias à Deo, ut ad Euphratem cingulum suum deferret, Jerusalem à Chaldęis obsessam fuisse: cum contrarium colligatur ex eadem Prophetia, ℣. 20. ubi loquitur Propheta de Chaldæis ad Hierosolyma obsidenda venturis; *Attollite*, inquit, *oculos vestros, & respicite istos venientes ab Aquilone.* In quem locum dicit Hieronymus, *Præcipitur habitatoribus Jerusalem, ut elevent oculos suos, & videant Chaldæos ab Aquilonis parte venientes*, &c. Hincque adeò hæ Hieronymi rationes à te prætermissæ sunt. At aliam urges ex recentioribus Commentatoribus, Verò simile non esse, munere suo docendi ordinario derelicto, Prophetam tam longè cingulum suum exportâsse, ex Judæa scilicet ad Euphratem; indéque iterùm illud quæsivisse. Verùm, si illud jusserit Deus, cur vero simile non erit? Atqui illud nominatim imperatur à Deo, & quidem verbis à suspicione visionis longè alienis. Etsi porrò res tanti non esse videatur, ut ejus gratiâ tam longum iter aggrediatur; revera tamen maximi est momenti, tum quia Deus eam jus-

ſit, tum quia ex ea ſignificationem myſticam elicit. Quàm multa Prophetis Deus præcepit æquè, vel etiam magis, difficilia, quorum ratio apparebat nulla: quæ tamen ſumma cum alacritate exequuti ſunt? Ipſius juſſu, uti 1. *Reg. cap.* 20. *refertur*, Propheta quidam (hunc dicit eſſe Michæam *Joſephus Antiq. lib.* 8.) imperat ſibi obviam venientibus, ut ipſum percutiant, & vulnerent: qui autem primus ipſi obtemperare renuerat, à leone diſcerptus eſt. Juſſit etiam Deus Eſaiæ Prophetæ, ut detracta veſte, nudis tum corpore tum pedibus incederet, *Eſa.* 20: 2. Et Ezechieli, ut pani boum excrementa intermiſceret, per tredecim menſium ſpatium, *Ezech.* 4: 9, 15. Ipſique Jeremiæ, ut jugum collo indueret, *Jer.* 27: 2. *&* 28: 10. Occurrunt complura ejuſmodi juſſa, dura atque aſpera; quæ leviſſima tamen, ſi conferantur cum eo, quod Abrahamo eſt mandatum, Ut ſcilicet Filium ſuum Iſaacum ſibi immolaret; quod tamen lubens eſt aggreſſus.

Cæterùm conjecturam quandam meam in hunc Jeremiæ locum apertè tibi aperiam, eamque judicio ſubmittam tuo, eorumque omnium, qui æqui ſunt rerum iſtarum æſtimatores. Vocabulum פרת, ſive פרתה, quod per *Euphrates*, ſecundùm vulgatam ejus ſignificationem vertitur, fortè hoc loco nomen eſt regionis, pagi, vel vici cujuſdam, non longè à Jeroſolymis diſſiti. Si enim Euphratem ſignificat; cùm Prophetæ juſſerit Deus, ut eò iret, zonamque ſuam in fiſſura petræ, quæ ad Euphratis ripam adeſſe debuit, occuleret, cur eam בפרת, *in Euphrate*, ſe abſcondiſſe dicit? Adde, quòd quotieſcumque de Euphrate Scriptura loquitur, eum vel Fluvium, vel Fluvium magnum penè appellet; uti quidem ſexaginta ad minimum exemplis evincere poſſem. Cùm contrà ſi hanc excipiamus Prophetiam, duo tantùm reperiantur loca, ubi nudè פרת vocetur; Primus *Jerem.* 51: 61, 63. ubi præcipitur Babylone liber quidam legatur, & poſteà אל תוך פרת, *in medium Euphratis* projiciatur. Secundus 2. *Paral.* 33: 26. in quo Carchemin על פרת, *ad Euphratem*, ſitam eſſe legitur. At hę urbes, cum eſſent in vicinia, cúmque, tunc temporis eſſent celeberrimæ, omnem præcludunt ambiguitatem. Verùm, quia in hac Prophetia nihil tale ſit, dubitandi datur ratio, Utrum voce פרת Fluvius Euphrates veniat intelligendus, nec ne; inquirendive cur, cùm Deus Prophetæ quid adeò inſolitum mandârit, id dilucidiùs non expreſſerit.

Quando Deus Jonam Ninivem mittit, quia juſſum illud planè inauditum erat, eam proprio epitheto ſuo denotat, *Adi Niniven*, ait, *civitatem magnam*, *Jon.* 1: 2. Quando itidem Abrahamo, ut immolet filium ſuum, præcipit; quoniam inauditum illud erat ac ſtupendum; *Aſſume*, inquit, *filium tuum*, *unicum tuum*, *quem diligis*, *Iſaacum*, *&c. Gen.* 22: 2. Itaque, ſi hîc agatur de zona procul adeò, ad Euphratem uſque, per deſerta, ſalebroſaque loca, deferenda, cur Deus ſolummodo ait, *Abi ad Euphratem*, non addit autem, *ad Fluvium* ſive Fluvium magnum, quæ ejus erant epitheta familiaria? Fieri ergo poteſt, ut פרת, *Perath*, (ſive *Phrath*, ſecundùm Veterum pronunciationem) non Euphratem, ſed alium quendam locum propiorem ſignificet: nihílque aliud ſit פרת, *Phrath*, quàm אפרת *Ephrath*, hoc eſt, Bethlehem & circumjacens regio. Nec huic interpretationi obſtat *aleph* ex vocis hujus principio eliſum: cùm tot eliſionis hujus exempla occurrant. Sic, idem homo *Ram* vocatur, *Ruth.* 4: 19. & *Aram Matth.* 1: 3. Idem locus פס־דמים, *Phes-damim*, 1. *Par.* 11: 13. אפס־דמים *Ephes-damim*, 1. *Sam.* 17: 1. Iidemque Syri, qui aliàs vocantur ſemper הארמים, cum *aleph*; הרמים, 2. *Paral.* 22: 5. ſine *aleph* appellantur. Similiter, pro האימים, *Emim* populis legitur הימים, *Gen.* 36: 24. ex quo factum ut in mulos inſigni errore Recentiores Verſiones eos, ut alibi à me annotatum, transformârint. In aliis etiam Linguis aphæreſes ejusmodi, vocaliumque voces incipientium detractiones, ſæpenumerò occurrunt. Sic, Inſula quædam Hiſpaniæ adjacens *Buſus* vel *Ebuſus* vocabatur: Idem fluvius non procul à Narbone, *Raurarìs* ſive *Araurarìs*. Sic in Aquitania *Buromagum* aut *Eburomagum*; in Hiſpania *Minium* vel *Æminium*; in Italia *Gnatia*, ſive *Ignatia*, unius ejusdemque urbis nomina ſunt. Ita *Penninus* & *Apenninus* eundem notant montem: *Stura* & *Aſtura* idem flumen: uti in Macedonia *Chedorus Echedorus* eſt. In Caria *Thimbrus* eſt *Athimbrus*: In Scythia *Pacyris* eſt *Hypacyris*; & in Meſopotamia *Burrhas Aborrhas*. Veteres Rhodi Incolæ *Gnettes* & *Ignettes* vocabantur, illiúſque Inſulæ præcipuus mons *Taburium* & *Athabyrium*. Uti in Arabia Fœlici idem mons nunc *Saba*, *nunc Aſabo* appellatur. Rurſum in Africa *Cholla eſt Acholla*; in Ægypto *Canthon Achanthon*, *Leuſina Eleuſina*; in Judæa *Zeka Azeka*, *Ruma Aruma*; in Idumæa *Dora Adora*; in Arabia *Celis* & *Ocelis* urbes ſunt eædem. Et apud veteres Autores *Spania* & *Hiſpania*; *Syria* & *Aſſyria*, pro iiſdem Provinciis uſurpantur: uti in Media *Tropatena* eſt *Atropatena*; in India *Cathaja Achataja*. Cujus etiamnum plurima dantur exempla. Sic Nos pro *Aquitania*, *Guienne* dicimus; pro *Aturio* fluvio, *le Dour*; pro *Alingonis portu*, *Langon*; *Beaune* pro *Epauna*. Sic Itali *Puglia* pro *Apulia*; pro *Amalphytano*, *Melfi*; *Gergento* pro *Agrigento*. Ita Hiſpani, antiqua nomina *Arunda*, *Aſtapa*, *Ategua*, in *Ronda*, *Steppa*, *Tegua*, transmutârunt; uti & *Emeritam* in *Merita*; *Ilerdam*, in *Lerida*, ſive *Lerda*; *Hiſpalin* in *Sevilla*; & *Olyſſipon* in *Lisbona*. Sic Afri pro *Hippone*, *Bona*; *Algezira* ſive *Alger* pro *Jel Cæſarea*. Sic Orientis Populi *Natolia*, pro *Anatolia*; *Conia* pro *Iconio*; *Cophti* pro *Ægypto*; *Zinzibar*, Africæ littus, ubi zingiberi creſcit, pro *Agyſimba*, quo nomine à Ptolemæo nuncupatur; *Geru* propter Ormus Inſulam, pro *Ogyri* Veterum. Eadem ratione *Phrath* dici potuit pro *Ephrath*, qua voce & Bethlehem, & circumjacens regio, indigitantur.

Hoc poſito, loci hujus evaneſcit difficultas omnis. Etenim hoc pacto loci longinquitas, quâ adeò offendebâris, tollitur; Euphrates enim Hieroſolymis ducentis leucis diſtabat; Bethlehem verò duabus tantùm ex Brochardo *in Terræ Sanctæ Deſcriptione*; ex Benjamino autem שני פרסאות, *duabus Paraſangis*; Euſebio verò ac D. Hieronymo ſex milliariis, *De locis Hebraicis*. Hos verò ſequuntur Sulpitius Severus *primo Dialogo*, Johannes Phocas *Itinere Antiocheno*, Epiphanes *in Syriæ Deſcriptione*, Eugeſippus *Tractatu de Terræ Sanctæ locis*, & Geographus Nubienſis *parte quintâ tertii Climatis*. Propiorem facit Juſtinus Martyr, *ſecundâ Apologiâ*, ſcilicet σαδίυς τριάκοντα πέντε, *triginta quinque ſtadiis*; hoc eſt, quinque milliariis plùs minùs. Joſephus *lib.* 5. *Antiq. cap.* 2. cùm de Ephraimita illo, qui Bethlehemo Concubinam eduxit *Jud.* 19. ſermonem inſtituiſſet, γινομένων, inquit, ἀυτῶν κατὰ τὰ Ἱεροσόλυμα, (σαδίυς ἐληλύθησαν ἤδη τριάκοντα;) *Cùm jam adſtarent Hieroſolymis (emenſi enim erant triginta ſtadia) ſervus*, &c.

Atque inde hæc eorum diſcrepantia oritur, quòd Joſephus & Juſtinus Martyr de Veteri Hieruſalem, qualis erat, antequam à Romanis vaſtaretur: Alii vero de Nova, quæ ulterius ab Adriano ad milliaria duo fuit reſtaurata, loquantur. Itaque juxta hanc expo-

expositionem non ad Euphratem ducentis dissitum leucis, sed ad Ephrath, hoc est, ad circumjectam Bethlehemo, Hierosolymis ad milliaria octo distanti, regionem Deus Prophetam mittit; ut ibi in fissura petræ zonam suam absconderet; *Abit, illamque in Ephrate abscondit*: atque aliquantò pòst, cùm à Deo iterùm missus esset, ut illam resumeret, invenit prorsus corruptam & ad usum quemlibet ineptam. Jam autem eâ zonâ, uti quidem ipsemet interpretatur Deus, significatur populum, quem sibi adjunxerat, quomodo adjuncta est lumbis zona, justo suo judicio ita derelinquendum esse, ut huic cingulo corrupto similis futurus sit, & prorsus inutilis. Jam, quòd in Ephrat abscondit, sive Bethlehemo, unde oriundus fuit David, atque universa Regum Judæ familia; ubi etiam Rachel Benjamini mater sepulta fuerat; eo ostenditur, minas illas Reges potissimùm & Benjamini Tribum, in qua erat sita Hierusalem, quæ non multò pòst à Chaldæis capta atque destructa, respicere.

Jam Ezechielis cap. 4. locus sequitur, ubi ipsi imperat Deus, ut 390. dies sinistro, 40. dextro lateri indormiat. Ad quem respondes, neminem esse, qui sentiat huic mandato alia ratione, quàm cogitatione & animo, fuisse obtemperatum. Atque adeò nullo numero habes D. Basilium, qui ut probet, etsi Dei jussis Prophetas obtemperâsse Scriptura aliquatenus quandoque sileat, hoc tamen semper subaudiendum esse; ut, inquam, id probet, mandatum illud allegat, quod à Domino accepit Ezechiel, cui certè obsequutum fuisse statuendum; quanquam Textus expressè non habeat. Idem etiam suis *in Esa. c.* 8. *Commentariis*, disertè dicit: Ἀλλαχοῦ δὲ εὑρήσομεν προστάγματα μὲν ἐκφωνηθέντα, τὸ δὲ ἔργον μὴ μαρτυρούμενον μὲν γεγενῆσθαι, νοούμενον δὲ παρ' ἡμῶν, διὰ τὸ εὐπειθὲς τῶν τεταγμένων. ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰεζεκιὴλ τό; Καὶ σὺ κοιμηθήσῃ ἐπὶ τὸ πλευρόν σου τὸ ἀρίστερον, καὶ πάλιν κοιμηθήσῃ ἐπὶ τὸ πλευρόν σου τὸ δέξιον, οὐ γὰρ ἐπηνέγκται ὅτι ἐκοιμήθη ἐπὶ τὸ δέξιον πλευρὸν ἢ τὸ ἀρίστερον, ἀλλὰ παρασεσιώπηται, νοεῖται δὲ παρ' ἡμῶν ἡ ὑπακοὴ τοῦ προφήτου, hoc est, *Inveniemus alibi imperia expressa, at illorum executionis nulla fit mentio . . . . . . Quæ tamen facilè intelligitur ex eorum, qui jussi sunt, docilitate, ac promptitudine. Uti cùm Ezechieli præceptum est, ut sinistro, deinde dextro lateri indormiret: eum autem imperio divino obsequutum esse non additur: attamen obtemperâsse Prophetam non dubitamus.* Nullo etiam loco numeras D. Chrysostomum, qui de Ezechiele *tertio de Divina Providentia libro* sic loquitur; *Fame atque siti cruciabatur pro alienis malis, uxoreque defunctâ eum casum absque lacrymis perferre jubebatur. Porrò quid gravius dici possit, quàm in suis adversis casibus ne flere quidem permitti? Omitto etiam, quòd super stercus bubulum panem suum comedere coactus sit, & quòd super unum latus centum nonaginta diebus jacère, aliaque ejusmodi tolerare, sit jussus.* Nullus tibi etiam videtur Theodoretus, qui *suis in hunc locum Commentariis* de Visione ne quidem verbulum facit. Idem in *primum*
Hos. 1: 2. *Hoseæ caput*, ut ostendat reverà Hoseam sibi uxorem meretricem assumpsisse, uti à Deo jussus fuerat, varia exempla profert ejusmodi mandatorum, quæ à Deo acceperunt Prophetæ; quæque, ut ut primò adspectu videantur absurda, de re ipsa tamen intelligenda sunt. His enim voluit uti Deus, tanquam incitamentis, quibus Israëlitæ attentiores fierent, rerúmque significationem penitiùs inquirerent. Atque, inter alia exempla benè multa, postquàm notavit, fuisse Ezechieli imperatum ut super sinistrum, deinde dextrum latus jacêret; stercus comederet; perfoderet murum, indéque ad demigrationem educeret supellectilem, Ezech. 12: 3. addit: καὶ οἱ τὸν Ἐζεκιὴλ ἐκεῖνα πάντα δρῶντα θεώμενοι ἤροντο ἄν, ὡς εἰκὸς, τὴν αἰτίαν τῶν γινομένων. *Qui autem aderant, dum hæc omnia ab Ezechiele peragebantur, inquirebant, ut sanè consentaneum erat, ad quid isthac omnia agerentur.* Flocci etiam facis Villalpandum, qui in hunc locum dicit, *Existimamus Prophetam revera hoc præceptum accepisse, & implevisse; imò Prophetis omnibus, quæcumque ejusmodi se accepisse à Domino mandata scribunt, revera fuisse & injuncta, & completa.* Itaque plurimos Autores vides, qui quæcunque de Ezechiele dicuntur, reverà extitisse arbitrantur. Verùm non desunt, qui velint ea omnia mente tantùm & phantasiâ peracta; quia scilicet fieri non potest, ut quis totos 40. dies, nedùm 390. edormiat, nisi ùnus fuerit ex septem illis, de quibus Legendæ, Dormientibus, aut alter Endymion, de quo Cicero 1. *Tuscul. Endymion*, inquit, *si fabulas audire volumus, nescio quàndo in Latmo obdormivit, qui est mons Cariæ: nondum opinor experrectus. Num igitur eum curare censes, cùm Luna laboret, à qua consopitus putatur, ut eum dormientem oscularetur?* Vide *Erasmi Adagia.* At illud Prophetæ injunctum fuisse in Textu non reperitur; ibi enim Deus non ישן *dormi*, sed שכב, *recuba*; & ושכבתה, *& recubabis*, *Ezech.* 4: 4, 6. dicit. Nec Deum Prophetæ perpetuum somnum imperâsse inde liquet, quòd ipsi panem, unde per illos 390. dies vesceretur, præscripserit; jusseritque, ut in suo semper conspectu imaginem Hierosolymitanæ obsidionis haberet, faciémque in eam obverteret, nudatóque brachio in eam vaticinaretur. Quòd si ipsi demandet, ut necessariò, dum Obsidionis dies 390. complerentur, eidem lateri incumbat, in eo quidem sita est difficultas; at ideò mandat, quo Israëlitę intelligant, quantùm sibi tolerandum foret, in vera Hierosolymorum obsidione, quæ tamdiu duratura esset; uti ex 2 *Reg.* 25. & *Jer.* 52. liquet. Enimvero isthæc à Deo mandantur omnia, non ut Propheta tantum, sed & universi Israëlitæ edocerentur. Quapropter voluit Deus, ut reipsa hęc omnia peragerentur, ut suis ea oculis omnes usurparent, essentque ipsis in signum. Neque verò hęc gratis à me proferuntur; ipsissima sunt Dei verba, qui *Ezech.* 4: 3. ait, *fore signum hoc in domo Israëlis*; edicitque Ezechieli, *vers.* 12. *ut hæc omnia* לעיניהם, *coram oculis illorum*, efficeret. Et *cap.* 5. *vers.* 2. jubet, ut tertiam comę partem mediis in Hierosolymis comburat, quando completi erunt obsidionis, hoc est, 390 dies. Unde colligitur, hìc loci de diebus imaginariis non agi, sed de tempore reapse præfinito, veréque numerabili.

Verùm hìc difficultas speciosa admodum objicitur: Nimirùm vaticinia omnia, quæ septem prioribus Ezechielis capitibus continentur, ipsi intra quatuordecim mensium spatium revelata fuisse videntur. Etenim, Primum à Deo accepit quinto post Joachimi Regis captivitatem anno, quintoque mensis quarti die, *Ezech. cap.* 1: *vers.* 1, 2. Sequunturque cætera omnia ad illud usque, quod capite 8. ipsi perhibetur anno sexto, die sexti mensis quinto, patefactum; indéque adeò, uti quidem probabile, post menses quatuordecim ipsi immediate revelatum. Jam autem, tam brevi temporis spatio hęc omnia non potuêre reapse perfici. Etenim septem priora capita octo vaticinia complectuntur. In primo unum est, in secundo etiam unum, duo in tertio, & sequentium quodque suum habet: adeóque, si diem cuique unum dederis, octo jam dies habes. Inter tertium autem & quartum vaticinium intervallum est septem dierum, quo toto tempore Propheta משמים, *attonitus* mansit. Præcepit deinde Prophetæ Deus, ut triticum, hordeum, fa-

fabas, lentes, milium ac zeam colligeret, *Ezech.* 3: 15. conficeretque inde ipsemet panem stercore bubulo intritum; cui certè aliquot dies impendi debuêre. Jam verò 390. dies, quibus lateri sinistro innixus jacuit menses tredecim conficiunt: his adde 40. quibus in dextrum decubuit, quatuordecim menses cum decem diebus habebis. Deinde decem his diebus octo adjunge, quibus octo illa vaticinia ipsi fuerunt inspirata, septem illos etiam adjicito, quibus attonitus mansit: ac demum breve illud temporis spatium, quod cibis comparandis impendendum fuit conjunge; ultra menses quatuordecim, unum adhuc conflabis. At sic respondeo, annum, quo Joachimus abductus est captivus intercalarem fuisse; adeóque tredecim constantem mensibus; bis enim mensis *Adar* sive *Februarius* numerabatur. Anni autem illi intercalares adeò frequenter apud Judæos recurrebant, ut ex annis novemdecim, septem intercalares essent. Atqui sic temporis à Propheta definiti supputatio vera stat ac immota.

Jam autem tuis illis, quæ ex Prophetis affers, satis superque confutatis, quæ de Jesu Christi apparitionibus ex Libro Actorum ad marginem notas, prætermitto; quia earum nulli prorsus insistis; abundè tibi satisfacturus, quàm primúm cognovero, cuinam potissimùm innitaris.

Secunda mea ratio hæc fuit; si Diabolus Visione tantùm in fastigium Templi Christum transportavit, horum alterutrum necessariò evenisse, ut vel sensibus & imaginationi tantùm, vel menti quoque fucum fecerit. Si Satanam Christi tantùm sensibus illusisse statuatur, hinc sequetur necessariò, quando dixit ipsi, ut deorsum præcipitaret, hanc illius tentationem nugatoriam fuisse & inanem; eò quòd Christus tum optimè nôsset, se supra Templum non esse. Quod ultrò ipsemet fateris. Sin contrà statuatur, ita Diabolum Christi mentem excæcâsse, ut ipsi quod reverà non esset persuaserit, certè nimia in Christum potestas Diabolo adjudicatur, unde magna deducuntur incommoda, quæ non admittis. In quo vidêris mihi audacior, quàm quidem fuisti in nupero nostro Colloquio Dieppensi, tum siquidem eò usque progredi non es ausus. Et certè egisti prudentissime, si enim Diabolus aliquid in veri locum Christo supponere potuit, eum utcunque saltem in mendacium adduxit, dum ad falsum quid asserendum impulit.

Nonnulla esse dicis levis adeò momenti, ut in iis sine periculo erretur. Verùm, ut ut levis in se momenti quædam videantur, ea tamen non neget Christus, adeóque nihil falsi proferat, permagni interest. Cùm enim ipse Deus simul & homo sit, eandemque cum eo, qui ipsamet veritas est, personam constituat; unione ejusmodi stante, non potest in ejus intellectu faciliùs error consistere, quàm in voluntate malitia ac in affectibus perturbatio. Rursum, si in rebus levioribus Christus potuit hallucinari, ac falsum quid affirmare, quantillum sit, nunquam Doctoris Supremi locum in Ecclesia obtinere potuisset. Et uti Summus Sacerdos esse desiisset, si tantillùm deliquisset; ita etiam, si vel minimus in ipsius verbis error irrepsisset, maximi & ab omni errore immunis Prophetæ authoritatem amisisset: continuóque judicâssent omnes eum, qui in eo erraverit, posse etiam in aliis majoris momenti falli. Et certè si semel existimes, Diabolum in levioribus quibusdam imponere ipsi potuisse, quidni similiter in gravioribus imposuerit? An ideo, quod graviora majori luce circumfulgeant, adeóque distinctiùs percipiantur? At contrà, quò veritas quædam est momentosior eò etiam abstrusior est, atque à sensibus humanâque ratione remotior; unde fit, ut in ea faciliùs hallucinemur. An autem ideò quòd ejus menti instillâsset Deus scientiam ad abstrusiora illa percipienda, omnesque Diaboli in rebus gravioribus fraudes discutiendas, necessariam? At, si ita res sit, cur idem Deus, qui plus dedit, denegavit minus? Si minutiores quosque caracteres clarissimè cernam, quare in majusculis cæcutiam? Ceterùm lumen illud, cujus auxilio in momentosis ab omni errandi periculo servabatur, ex natura, vel ex gratia obtinuit. Si ex natura, eodem modo in minimis ac in maximis operabatur: sin autem ex gratia, potuisset ergò in capitalibus ex se errare, hosque errores si præcavisset, id omne in Deum fuisset refundendum, qui illum sua singulari providentiâ tutatus esset. Atque adeò Secundi Adami conditio eadem extitisset, quæ Primi, qui itidem nunquam esset lapsus, si singularis hæc gratia semper ipsi adfuisset. Quò altiùs in has omnes difficultates penetro, eò mihi intricatiores videntur. Christo, cùm in Templi pinnaculo staret, unum tantùm præcipitium objiciebatur: at hîc omni ex parte innumera sese offerunt: atque adeò mirum est, Te, ut effugeres difficultatem à quibusdam objectam, Quonam modo scilicet potuerit Christus ex Montis cacumine omnia Mundi regna circumlustrare, quæ difficultas ad Opticam tantùm pertinet; Te, inquam, in rebus Theologicis plures alias longè implicatiores ultrò incurrisse. Quàm primùm ergò ex loco tam periculoso Te extrices, auctor tibi sum,

Improvisum aspris veluti qui sentibus anguem
Pressit, humi nitens, trepidúsque repentè refugit.

Frustrà porrò dicis, Christum, dum puer esset, *sapientiâ & gratiâ profecisse*; Eundemque, cùm jam vir esset, ultimum ignorâsse diem: inde enim tantùm conficitur, Eum, dum in mundo *Luc.* 2: 52. *Matth.* 24: 36. versaretur, quà hominem, omnia non cognovisse. At aliud est veritatem aliquam ignorare, aliud opinionem huic veritati contrariam fovere. Primum in Schola *Ignorantia puræ negationis* vocatur; alterum *Ignorantia pravæ dispositionis.* Adeóque, etsi priore Christus laboraverit, inde tamen posteriori obnoxium fuisse minimè sequitur. Quid quòd, cùm inde ab ipsa pueritia perhibeatur sapientiâ profecisse, liquidò constat etiam tum sapientem fuisse, planéque iis absimilem, de quibus Salomo, *Stultitia alligata est animo pueri, Prov.* 22: 15. *Crevit in eo sapientia, non decrevit insipientia*, quia insipiens nunquam fuit. Quando ultimum nescivit diem, veritatem quidem aliquam ignoravit, at nihil admisit veritati huic adversum; sicuti complures alii, qui diem hunc, à nemine præterquam à Patre cœlesti cognitum, temerario ausu definire præsumpserunt.

Quod arborem spectat, in qua Christus, *Marci* 11: 13. ficus non invenit, miror profectò, quod eam iterùm urgeas, cùm Clarissimus du Bosc ex tempore rationi inde ductæ plenè adeò satisfecerit, respondens eam Arborem Christi spem nullatenus fefellisse, quia tum non esset opportuna ficubus exhibendis tempestas; ut nihil omninò supersit, quod regeratur. Tametsi enim concederetur, Christum in leviculis quibusdam falli potuisse, negari non potest, ipsum ea saltem scivisse, quæ vel ignarissimi non ignorant; *Suum nempe rei cuique tempus esse signatum*;

Tempus & in canas semen producit aristas;
Et ne sint tristi poma sapore facit.

Quæ autem signata sit fructibus, vulgarissimis præcipuè, (cujusmodi sunt in Judæa ficus) tempestas, quis ignorat? Fatemur quidem Eruditissimum

mum quendam decurrentis hujuſce Seculi Virum cenſuiſſe, hæc D. Marci verba, Οὐ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων, quæ ſic verti ſolent, *Non enim tum aderat ficuum tempeſtas*, contrarium poſſe admittere ſenſum; ſi nempe hoc modo, punctatione & accentibus aliquantulùm mutatis, ſcribantur; Οὗ γὰρ ἦν καιρὸς σύκων; tunc enim ſic ſonabunt, *ſiquidem ubi erat, tempeſtas ficuum*, ſupple, *aderat*. Sed vetant multa, ne hanc vel ſcribendi vel interpretandi rationem admittam. 1. Ab omnibus veteribus Contextûs hujuſce cùm Lectionibus tum Verſionibus longè diſcedit, ejuſque ſpiritus, accentus, & puncta variat. 2. Stantibus hiſce variationibus, nullus ineſt verbis illis ſenſus, niſi quid ſuppleatur; ſic enim explicanda venient, *Ubi enim erat ficuum tempeſtas*: quæ ſignificatio erit incompleta. 3. Hæ voces, *ubi erat*, ſupervacaneæ prorſus erunt; quoties enim fructus quoſdam ex arboribus tempeſtivos quærimus, id de alio loco non poteſt intelligi quàm de eo, in quo ſumus. 4. Demum ſi hæc verba hoc modo legantur, falſum ſenſum neçeſſariò dabunt; ubi enim tum erat Chriſtus, in Bethania nempe, prope Jeruſalem, ibi nondum aderant ficuum tempora. Siquidem ficus ſint fructus ſerò matureſcentes: uti ſcitè ait apud *Arrianum lib.* 1. *cap.* 15. Epictetus, ἂν μοῖ νῦν λέγῃς, ὅτι θέλω σύκον; ἀποκρινοῦμαί σοι, ὅτι χρόνου δεῖ, ἄφες ἀνθήσῃ πρῶτον, εἶτα προβαλεῖ τὸν καρπὸν, εἶτα πεπανθῇ. εἶτα συκῆς μὲν καρπὸς ἄφνω καὶ μιᾷ ὥρᾳ οὐ τελειοῦται. *Si mihi nunc dicas te velle ficum, reſpondebo, Tempore eſſe opus: ſine primùm floreat, poſt fructum producet, denique matureſcet. Si igitur ficûs fructus mox & intra unam horam non perficiatur, vin tu ingenii humani fructus*, &c. Ad maturitatem non ſolent perduci, in Judæa etiam, niſi cum uvis; indéque ut *Cant.* 2: 13. quo tempore *ficus ſuos* פגיה *groſſos protrudit*, eodem *vitium primæ uvæ* סמדר *ſuum emittunt odorem.* Quę ſic exprimit Junii Verſio; *Ficus ipſa protulit groſſulos ſuos, & vites ipſæ primâ uvâ edunt odorem.* Inde quoque Exploratores illi, qui ex Cananęa racemum detulêre, unà ficus advexerunt. Jam autem in Judæa uvę menſe tantùm Junio matureſcunt: quin & in Ægypto, regione ad Meridiem propiùs ſitâ, πρῶτος Θὼθ ἑδάη δρεπάνην ἐπὶ βότρυν ἐγείρειν, *menſis Thoth primus*, qui ſub Maji noſtri finem init, *falcem*, ait *Anth. lib.* 1. *cap.* 91. *ſolet in uvas immittere.* Chriſtus autem quartâ duntaxat aut quintâ ante obitum die ficum maledictione percuſſit; hoc eſt, Martis 10. vel 11. proindè tribus, prçter propter, menſibus, antequam maturos fructus exhibere poſſet, anathemate illo eſt percuſſa.

Refert quidem Theopompus ficus quaſdam, Philippo regnante, maturas in Macedonia repertas fuiſſe ἔαρος μέσου ὄντος, *ad Veris medium*, hoc eſt, circa menſis Maji 15 diem; verùm rem refert ut prorſus mirabilem. Quod etiam ait de nonnullis uvis ac olivis, quę tum quoque maturuiſſent *eo tempore, quo ex conſuetis naturæ legibus ſolent duntaxat efflorescere*, ἐν ᾧ χρόνῳ βρύειν εἰκὸς ἦν. Cùm itaque tempeſtas maturitati ficuum deſtinata tam longè abeſſet, quando Chriſtus arborem eſt execratus, Is optimè noverat, ſe in ea nullos fructus inventurum; & quamquam ad eam acceſſerit fructus in ſpeciem quęrens, aliud tamen in animo habuit propoſitum; neque verò ad eam famis, ſed Salutis noſtræ impulſu, acceſſit. *Quotquot bonum Dei verbum, futurique ſæculi virtutes prægustavêre; poſtea verò recidunt, Deique Filium affigunt cruci, ludibrioque exponunt*, hi ab Apoſtolo *Epiſt. ad Hebræos cap.* 6. terrę aſſimilantur, quę pluviam illabentem combiberit, ſubinde autem nihil niſi ſpinas ac tribulos producat; quęquè adeò Divinę execrationi adjacet quàm proximè. Eodem etiam inſtituto S. Lucas *Evang.* 13: 6. Judęos, quos Deus mox erat repudiaturus, eò quòd ſanctę ac inculpatę vitę fructus non tuliſſent, imagine fici arboris adumbrat; quam quis vineę ſuę inſeverit; cùmque ſubinde ter annis tribus contiguis ad eam venerit, fructum quęſiturus, nullos invenerit; unde fit, ut eam ſuccidi jubeat, eò quòd terram inaniter occupet, vireſque ejus exhauriat, τὴν γῆν καταργεῖ. Quod hiſce locis Chriſtus verbo tenus ſignificatum voluit, id ipſum in hac ficûs execratione opere commonſtrat. Hęc enim arbor eſt Gens Judaica. Quòd autem illam execratur, quoniam nullos in ea fructus repererat, iſtud execrationem portendit in Judaicam Gentem mox effundendam; quia vocationis ſuę tempora neglexiſſet. Nondum quidem aderat tempus, quo ficus arbor offerret fructus, at Judaicę Genti aderat, ut proferret. Homines quippe eæ debent eſſe arbores, quas deſcribit *Ezechiel cap.* 47: 12. quæ cùm ſingulis anni menſibus fructus emittant, nullo non tempore iis ſunt ornatę. Quòd ſi quis obtendat, hocce Chriſti propoſitum non ſatis liquere; ita patere regeremus, ut vel Judęi ipſi benè intellexerint. Eadem enim illa die illis iiſdem, cùm comitarentur, parabolam ſubjecit in eundem ſcopum collineantem; Parabolam nempe iniquorum illorum Vinitorum, qui ſervos, ab hero ſuo ad frugum receptionem idoneo tempore miſſos, trucidavêre; imò & filium ejus eandem in rem deputatum mactavêre. *Eam ob rem*, ait, *iniquos illos miſerè perdet, vineamque ſuam aliis, qui fructum in tempore tribuant, collocabit.* Ibidemque obſervatur, Sacerdotum Principes, nec non Phariſæos, intellexiſſe perſpicuè, de ſe ſermonem inſtitutum eſſe, atque ab eadem illa hora ipſum fuiſſe comprehenſuros, ni plebem extimuiſſent. *Matth.* 21. verſ. 33. *Marc.* 12: 1.

Demus tamen Chriſtum, quando arborem illam adiit, Nullum alium ſibi pręſtituiſſe finem pręter eum, quem prętendis, ut ſcilicet ejus fructibus famem levaret: Eundemque illum ignorâſſe, quę pueri & mulieres novêre, Tum nondum adfuiſſe ficorum tempeſtatem; ex eo tamen Contextu nunquam elicies, quod intendis; Chriſtum nempe reverà crediſſe in ea arbore ficos adeſſe; indéque adeò opinione falſa fuiſſe imbutum. Quoties quis arborem aliquam adit, ui inſpiciat, an fructus inſint; non ideò credit ineſſe, remque certò definit. Subdubitat tantùm, an inſint, vel non; accedit autem ut reſciat. Qui igitur eo conſilio accedit, opinione ſua nequaquam fallitur; ſiquidem nihil opinetur, ſed inter oppoſita duo ſuſpenſus hęreat: tum demum opinaturus & aſſenſurus, cùm exploratione adhibita in horum alterum determinabitur. Jam verò Tecum ſentio, J. Chriſtum potuiſſe, quatenus hominem, nonnulla ignorare, imò & nonnulla ignorâſſe; ſecus ejus ſcientia fuiſſet infinita; in creatura autem, quę ſit plenè creatura, nihil quicquam infinitum ineſt. At, quamvis Chriſtus Naturę ſuę humanę reſpectu omnium rerum cognitione non fuerit ornatus, contendo tamen Eum falſi nihil quicquam vel credere vel affirmare potuiſſe; neque eo Contextu tantillum quidpiam ſignificari, quod eò ducat. Quantumcunque enim volueris, ipſum circumſpicias, neque ex D. Matth. neque ex D. Marco quicquam expreſſeris, quo arguas Chriſtum putâſſe reapſe, ſe in ea arbore ficus inventurum. Eorum Prior id tantùm ait, Chriſtum, cùm eam ficum videret vię utcunque adjacentem, adiiſſe; in ea autem nihil pręter folia deprehendiſſe. Poſterior verò, quod, cùm eandem illam longiuſculè à via di-

stantem esset intuitus, frondibusque vernantem, accesserit, exploraturus, an quidpiam inesset. Eane verò significant, Ipsum credidisse reverà fructus adesse? An Te ad vulgares istud simpliciorum dictum ablegabo, *credere malim, quam curiose perscrutari*, quo perspicuè ostenditur latum interesse discrimen inter explorare, & credere? Ne igitur deinceps oggeras Christum rem habuisse ratam: ideóque fuisse hallucinatum. Invitus quidem hoc conclusisti; secus enim quod controvertebatur non demonstrâsses; sed tua illa conclusio nullo fulcitur principio; neque in iis præmissis habetur, ex quibus eam fluere arbitraris.

Cùm jam argumenta mea omnia firmaverim, palámque fecerim Te nihil adduxisse, quo convellantur; ad ea jam accedo, quibus opinionem tuam stabilire conaris. Primum est, *Quòd, cùm Diabolus ex nullo monte, quantumvis excelso, universa Mundi regna Christo secundum rem ipsam poterit intuenda præbere, necesse fuerit ea secundum speciem duntaxat exhiberet.* Huic autem multa respondi; 1. Te non probare, quod disceptatur; disceptationem institui de Christi in Templi fastigium, indéque in Montem, transportatione; minimè verò de iis, quæ ex Montis hujus cacumine est intuitus; Méque posse facilè concedere, ipsum hæc duntaxat specie tenus intuitum, etsi certo statuam, Illum reapse ad Montis hujus cacumen fuisse deportatum; Mea demum argumenta deportationem illam merè φανταςιώδη; non verò putatitium regnorum intuitum, in quo nihil absurdum, impugnare.

Regeris, *Si eorum unum concedam, alterum itidem necessariò concedendum; eò quòd alterum ex altero sequatur*; quæ probare studes ratiocinatione quadam, quam nullatenus capio. *Christus*, ais, *ideò in altum montem est translatus, ut natura loci ad intuitum universorum Mundi regnorum faceret; jam autem nullus ullibi datur mons tam altus, ut ex eo spatium adeò vastum quis possit intueri reipsa; necesse est igitur Christus in specie tantùm ea regna sit intuitus. Ex quibus sequitur, oportuisse, ut Mons ille, in quem fuit translatus, putatitius fuerit, indéque adeò translatio illa fuerit pariter putatitia. Qui enim potuisset realiter in Montem minimè realem deferri?* In hac, inquam, ratiocinatione fugit me horumce verborum sensus, *Ut natura loci ad hunc intuitum faceret, oportuit Mons ille esset putatitius.* An verò ejusmodi monti *loci appellatio* potest competere? An *Natura quædam* illi verè tribui? An usus aliquis concedi? At non necesse, ut solicitè scruter, quid inusitatis hisce loquendi modis intendas; satis mihi est, si totius hujus discursûs propositionem primam intelligam, quippe cui reliqua omnia superstruantur; hanc videlicet, Christum ideò in altum montem fuisse translatum, ut natura loci ad plurium regionum intuitum conduceret. Quam propositionem hisce verbis confutaveram; *Potuit Tentator Dei filium in excelsum montem deportare; non ut inde ejus aspectus longiùs excurreret; sed ut in aëre liberiori ac patentiori universa Mundi regna, eorúmque inter se situm ac distantiam, clariùs exhiberet. Quibus accedere possunt rationes quædam mysticæ; Tentatorem nempe eò loci Christum deportâsse, ut, cùm eum vellet ambitionis ope in peccatum pellicere, situs celsitudo Tentationis genio congrueret; Aut eundem illum in hac Tentatione Deum imitari voluisse, qui sæpe altiores quosque montes elegit, in quibus ministris suis appareret.* Hisce hanc tuam primam propositionem everteram; quanquam tamen nullam harum rationum attigeris, eandem illam reponis, quasi prorsus illæsa esset ac concessa; perplexúmque illi Soritem inædificas, quem minimè comprehendo. At Soritis hujus intellectus non est mihi admodum necessarius; quandoquidem palam facio, cum fundamento instabili, immò & jam everso, innixum esse: &, quamvis aliud nihil tuo primo argumento respondérem, inefficax esset. Si quid superaddam, ultrò nulla vi coactus superaddo.

Eo supposito, quòd deportatio realis realem omnium Mundi regnorum intuitum, imò & intuitum deportatione ipsa solidiorem, importet; respondi 2. hæc verba, *Omnia Mundi regna ipsi exhibuit*, complures alios obtinere posse sensus, eosque convenientissimos. 1. Hyperbolicè posse intelligi, quemadmodum intelliguntur varii illi loci, quos hanc in rem allegavi; in quibus eadem verba, omnia regna, omnes populi, creaturæ omnes cœlo suppositæ, &c. pro parte duntaxat, eáque ferè semper minori, usurpantur. *Sed quantacunque*, ais, *hyperbole in hisce loquendi rationibus admittatur, rerum tamen significatarum pars longè major subintelligenda venit, in eo potissimùm loco, de quo jam disceptamus.* Id possem meritò pernegare. Quando, ex. gr. Eliæ Prophetæ Abdias disertè dejerat, Nullam esse Gentem nullumque regnum, in quibus ab Hero suo non fuerit ille quæsitus, non alia certè regna significat, quàm quæ erant vicina; cùm alia non extarent, in quibus Propheta versaretur. Non enim sic mentis erant expertes, ut fingerent eum procul ad Garamantas & Indos, extra anni, solisque vias, evagatum fuisse. Cùm etiam Johannes ait, Mundum totum libros, quibus universa Christi gesta consignarentur, minimè complexurum, hâc *Mundi* voce major Mundi pars nequaquam indigitatur. Nam, si omnis mittatur hyperbole, præciséque loquamur, nullo negotio crassiusculo cuidam codici ea omnia inscribi posunt, quæ quis intra mensem unum egerit: cúmque Mundi Redemptor ultra 33. annos vix in hisce terris substiterit, hoc est, quadringentos, præter propter, menses; gesta illius universa quadringentis ejusmodi codicibus potuêre haud difficulter committi. Nedum autem hi majorem Mundi partem replere queant, ut Musæolum ipsum meum longè plures includat. Id unum igitur notant hæc Euangelii verba, *Mundus non caperet, quæ scribi possent*; multò plura iis, quæ jam descripta fuerant, scribenda fuisse, si cuncta in universum fuisent monumentis consignanda.

Sed nec ista negem; contrà verò concedam, hisce vocibus, *omnia Mundi regna exhibuit*, numerosiorem eorum partem denotari; duplicem adhuc viam subindicavi, juxta quam id potuerit præstari. 1. Potuit Diabolus ea delineare, tum ex Montis hujus culmine cujuscunque situm digito intendere; addens, v. gr. hac parte sita est Roma, Occidentis totius Domina, &c. Illa parte positum Parthorum Imperium in Indiam usque excurrens: &c. Has autem voces, *ostendere, exhibere, monstrare*, significare nonnunquam rem aliquam verbis delineare, constat ex iis, quæ de Ezechiele adduxi; in quibus Deus mandat Prophetæ, ut illud, quod ipsi ostenderat, templum, Israëlitis exhibeat; cùm tamen alia ratione Israëlitis exhibere non liceret, quàm visione; siquidem alia ratione non fuisset ipsi à Deo ostensum; eò quòd reipsa non existeret; Ezech. 43: 10. Nullâ adhibitâ argumento ita evidenti responsione, rursus tamen contendis *ostendendi* vocem perspicuè aliud quid inferre, quàm vocalem aliquam descriptionem; in quo, quàm sis iniquus, apertè jam demonstrabo, ut Ipse Tu rem palpes. Cùm perhibetur, Diabolum deportâsse Messiam in Montem, contendis hisce notari apparentem duntaxat deportationem, minimè vero physicam; quamvis nullus extet in Scri-

Scriptura tota locus, in quo deportationis, vel tranſlationis, &c. vocabulum, nudè poſitum, deportationem putatitiam ſignificet; at quando ſubjicitur, ipſum illi omnia Mundi regna monſtrâſſe; vis eam vocem, *monſtrare*, evidenter aliud prorſus inferre, quàm ſimplicem deſcriptionem; etſi exemplo à me allato contrarium perſpicuè demonſtretur. Si contendas nullam mihi adhibendam fidem, licet firmiſſimis rationibus aſſerta mea firmem, Tibi contrà plenam omninò habendam, etiamſi tua nullis fulcias; exhibeas, ſi placet, diplomata in eam rem tua; hæc quippe mihi ſunt ignota.

Aliam aperui viam, quâ potuit Diabolus Chriſto plurima remotiſſima exhibere regna; Optices ſcilicet arcana; quorum auxilio mira planè ac ſtupenda quandóque ab hominibus peraguntur, etſi longè major ſit Diaboli vis atque ſolertia. Ut autem mentem meam clarius aperiam, duo ſunt, quæ obſtent quominus ex ſummo vel altiſſimorum montium cacumine plura regna ſimul poſſimus oculis uſurpare: unum eſt, *Eorum diſtantia*; alterum *Interpoſita corpora*. Et primò quidem *diſtantia*; etſi enim univerſa terra plana eſſet, inque ejus medio emineret mons præcelſus, vix tamen ex ipſius vertice centeſima ejus pars poſſet apprehendi, quæ eſt oculorum noſtrorum debilitas ac limitatio. 2. *Corpora interpoſita*; Ad quamcumque enim altitudinem extollamur, Horizon integer nunquam nobis objicitur. Sin aliis nullis montibus interpoſitis proſpectus ſiſtitur, ipſa terræ rotunditas obſiſtit, quominùs remotiora loca apprehendantur. Verùm, Optices beneficio hæc obſtacula aliquatenus ſummoventur. Et quidem quoad diſtantiam, ita Teleſcopiis oculorum acies augetur, ut decies ulteriùs excurrat. Quod ſpectat autem corporum interpoſitionem, quæ ex ea interpoſitione ſunt prorſus occulta, ea apprehendi poſſunt auxilio ſpeculorum, objecta alio ſitu, quàm ſunt, repræſentantium; latentiumque imagines reflexione ſua oculis ſubjicientium. Adde, quòd poſſint etiam rerum ſpecies refrangi, ut quę rectâ lineâ perſpici nequeunt, obliquâ aſpiciantur. Illæ enim ſpecies eodem inflectuntur modo, quo baculum aquis inſertum; cujus figura apparet obliquata. Calculum, ex. g. modiolo vacuo imponas, tùm à modiolo ita ſecedas, ut propter marginem interpoſitam oculis nequeas calculum attingere, ſi aquâ modiolus impleatur, mox attingens calculum; eò quòd emiſſæ ab eo per aërem & aquam ſpecies ad aëris occurſum inflectantur, inflexioniſque hujus ope ad oculum devergant. Si Opticâ vel leviter ſis imbutus, quid velim facilè aſſequêris; ſin verò nullatenus ſis imbutus, longa oratione opus eſſet, ut quę velim caperes. Quod non neceſſe, cùm ipſo experimento res ſit omnibus comperta. Jam autem, ſi ea ſit hominum induſtria, eâdem, imò longè majori, Diabolum pollêre quis dubitet? Eumque vaſtâ tabellâ exhibere poſſe, quæ nos contractâ valemus. Cùm pro tubis opticis, ſpeculis, & vaſculis, quibus ſolemus uti; ille prçſtò nubes habeat, quas ex arbitrio, tanquam aëris princeps, figurat, ac flectit: uti ex Jobi hiſtoria abundè liquet. Quid quòd, cùm inſtrumenta, quibus utitur, noſtris longè ſint tractabiliora, longéque majora, ipſiúſque ſit in iis tractandis longè major vis ac ſolertia; nullatenus profectò dubitandum, quin ab eo longè etiam mirabiliora præſtentur.

Regeris nulla horum afferri exempla. An verò exemplis comprobanda ſunt, quę ratio tam dilucidè evincit? Quanquam non omninò iis careamus; jam enim unum quoddam admodum affine adduxi, Deum nempe miniſterio, (uti quidem admodum probabile eſt) Angelorum (Diabolus autem ejuſdem cum illis conditionis eſt) Moſis oculis ex montis Nebo cacumine Cananæam totam ſubjeciſſe. Id enim expreſſe notat Textus, *Deut.* 34: 1, 2, 3. *Poſtea aſcendit Moſes è campeſtribus Moabitarum in montem Nebo, in verticem illius collis, qui eſt in conſpectu Jerichuntis; ubi oſtendit ei Jehova totam Terram à Gilhade Danem uſque: nempe totam Terram Nephthali, terramque Ephraimi & Menaſſis, & totam terram Jehudæ, uſque ad Mare Occidentale; Meridianam quoque; & planitiem ipſam, convallem Jerichuntis, civitatis palmiferæ, Tzoharem uſque.*

Nec obſtat, quod affers, Te ex ſuperioribus Lauduni partibus proſpexiſſe aliquando, Sedanum verſus, 70. vel 80. milliaria. Moſes enim, uti jam dixi, & iterùm dico, naturali virtute Cananitidem univerſam ex Nebonis faſtigio apprehendere non potuit. Siquidem Cananæa regio differat magnoperè ab iis regionibus, quæ ex Lauduno Orientem verſùs objiciuntur: à Campania nempe, id nominis ob patentes campos ſortita. Locus quidem in Judæa eſt, πέδιον μέγα, *Campeſtre Magnum*, appellatus, quia alia omnia latitudine ac longitudine ſuperat: verum vaſta illa planities (ex Joſepho de Bello Jud. l. 5. c. 2.) ad 230. tantum ſtadia, hoc eſt, 38. milliaria in longitudinem; ad 120. ſtadia verò, hoc eſt, 20. milliaria, in latitudinem extenditur. Eſt & altera, *Saronenſis* nempe plaga, cujus longit. à Jope Cæſaream uſque ſecundum mare, h. e. ad 68. milliaria protenditur; verùm ejus latitudo à montibus valdè coarctatur. Campeſtria quæque reliqua ad horum magnitudinem minimè accedunt; cùm interjecti montes abrumpant. Quapropter *Joſephus. lib. 3. cap. 2. de Bello Judaico*, de Judæa & Samaritana regione dicit, ἄμφω ὀρειναὶ καὶ πεδιάδες, *utramque collibus & campis interſectam fuiſſe.* Atque eo diſcrimine diſtinguit Deus Canaņeam ab Ægypto, quæ Hollandiæ inſtar plana eſt. Cùm enim hanc *horto olitorio* aſſimilâſſet, Cananitidem *montium & convallium terram* eſſe dicit, *Deut. cap.* 11: *verſ.* 10, 11. *Ita Pſalm. cap.* 125: *verſ.* 2. montes Hieroſolymam circumſtare dicuntur. Etenim, ad Orientem ſitum erat *Olivetum*, adeò præcelſum, ut ex ejus cacumine facile fuerit in Mare Mortuum omnéſque Hieroſolymorum vicos proſpicere. Ibidem etiam poſitus fuit *Mons Scandali*, uti appellabatur; ubi Salomo Templum Chemoſo extruxerat, quod à Joſia deinde fuit dirutum. Ad Occidentem verò *Mons Golgotha*, *ſive Calvaria* adſtabat; uti etiam *Mons Gyhon*; unde ejuſdem nominis rivulus ſcaturiebat. Septentrionem verſùs eminebat mons *Gareb*, de quo *Jerem.* 31: 39. itemque alter ille, in quo Pompejus caſtra poſuit; cujus meminit Joſephus *de Bello Jud. lib. 6. cap.* 3. non expreſſo tamen nomine; uti & alius, qui *Sapha*, hoc eſt, *Speculatorium*, vocabatur, Hieroſolymis 800. aut 900. paſſibus diſtans; ex quo Templum atque Urbs patebant. A Meridionali parte viſebatur *Mons Erogus*; qui ingenti terræ motu conquaſſatus, ita diſſectus eſt, ut Orientem verſùs ad montem Scandali 500. paſſus acceſſerit. Joſephus, Nonnullique cum eo Doctores Hebręi, id contigiſſe exiſtimant momento eo, quo Rex Hoſias thuribulum contrectavit. Urbs etiam Sichem inter duos montes ſita erat, quorum Theodotus antiquus Poëta Ethnicus mentionem facit his verbis, ἐξ αὐτῆς ᾗ μαλ' ἄγχι δύ' ὄρεα φαίνετ' ἐρυμνά. *Euſeb. lib.* 9. *Præpar. Euang. p.* 49. Hi autem duo vulgo *Dan* & *Bethel*, in quibus vitulos erexit Jeroboamus, exiſtimantur. At ne omnia ſingulatim perſequar, quibus integrum volumen impendendum foret, illud tantùm annotabo, inter ea loca, quę Moſes

in

in Cananæa vidit, Ephraïmiticam terram, regionem montosam, annumerandam. Nam præter *Dan & Bethel*, quorum jam memini, montem *Gahas* etiam, ubi Josua sepultus est, observo, *Jos.* 24: 30. Uti etiam montem *Somron*, cui inædificata est urbs Samaria, 1. *Reg.* 16: 24. *Guarizin*, atque *Hebal*; unde benedictiones & maledictiones pronunciabantur; quíque sat eminentes vulgò perhibentur: Et *Salmon:* ubi Abimelec ramos arborum amputavit, quibus Turrem Sichemensem combussit, Jud. 9: 48. quemque David *niveum montemque Dei*, hoc est, maximum, appellat, *Psalm* 68: 15, 16. Et *Silo*, ubi diu Arca stetit, omnium, uti vulgò creditur, quotquot sunt prope Hierusalem, totiusque adeò Terræ Sanctæ, montium celsissimus: Et *Scamir*, in quo Thola unus ex Israëlis Judicibus habitavit & sepultus est, *Jud.* 10: 1, 2. Et *mons Amalekitarum*, cui inædificata erat urbs Pirathon *Abdonis* patria, qui etiam Judæorum Dux, *Jud.* 12: 15. Et *Sophim*, sive *Speculatorium*, à quo nomen suum habuit urbs *Ramath-Sophim* Samuelis patria; qui etiam Israëlitarum Dux fuit; 1. *Sam.* 1. Itemque ille, in quo Jephte prope Aroer Ammonitas profligavit, *Hieron. in Locis Hebr.* Ille etiam, in quo Simon Maccabæus juxta Hadida, sive Adida, adversùs Triphonem castra metatus est; 1. *Maccab.* 13: 13. *Joseph. Antiq. lib.* 13. *c.* 11. Ille quoque, ubi idem ille Simon in castello Doch insidiosè interfectus est, 1. *Macc.* 16: 15. quem tam altum narrat Brochardus, ut ex ejus vertice *Galaaditarum*, *Moabitarum* regiones, *Hesbon*, *Nebo*, &c. contemplari daretur. Jam verò, si in una tantùm Tribu, eâque mediocri, tot montes extiterint conspicui; quot in Duodecim Tribuum Tractibus extitisse putes? Nonne ergo tot montes Mosi horum Tractuum aspectum præclusissent, ni vel Deus ipse aut Angelus aliquis hæc obstacula removissent? Quibus adde, quod probè notandum est, montem Nebo, in quo situs erat Moses, non admodum eminuisse. Si enim consulantur Historici de excelsis Judææ & circumjacentium regionum montibus, Silunte excepto, de quo jam memini, *Sina* totius Arabiæ celsissimus erat; eóque, ut refert Adrichomius, 7000. gradibus assurgit: *Libanum* autem altiorem esse contendunt Alii; qui, secundùm Eusebium, omnes Phœniciæ montes altitudine superat; indéque à quibusdam *Mons montium* appellatur. Ab Albedine nomen habet, quia vertex nive semper obductus; uti id D. Hieronymus, ex *Jer.* 18: 14. contendit. Idemque tribuit *Hermoni*; *unde*, inquit *in Locis Hebraicis*, *æstivæ nives Tyrum ob delicias deferuntur.* Eidem illi etiam Brochardus, Adrichomius, & Dominicus Niger Montem *Galaad* anteponunt; omnium, quotquot trans Jordanem sunt, celsissimum contendentes. At Hermon & Galaad sunt Libani partes quædam. Admodum etiam notabilis *Carmelus*, quem Ethnici, propter stupendam altitudinem, pro Deo habuêre. *Est*, inquit *Tacitus Hist. lib.* 2. *Judæam inter Syriamque Carmelus, ita vocant Montem Deumque.* Hunc Deum consuluit Vespasianus, cùm in Judæa versaretur, ut ab eo disceret, utrumne Imperium adepturus esset. *Apud Judæam*, (narrat *Suetonius in ejus vita, cap.* 5.) *Carmeli Dei Oraculum consulentem ita confirmavêre sortes, ut quidquid cogitaret, volveretque animo, quantumlibet magnum, id esse venturum pollicerentur.* Et *Collutius lib.* 11.

---- Mattathiadémque locutum,
Vera tibi Vatem, & Carmeli Oracula disces.

Pro *Corneli* Casaubonus *Carmeli* reposuit. *Plinius lib.* 5. *cap.* 22. de monte *Casio* Antiochiam inter Seleuciamque sito dicit, eum adeò excelsum esse, ut ex cacumine quartâ noctis vigiliâ Sol Oriens conspiciatur, tantilláque sitûs inflexione dies simul & nox appareant. Quibus affinia quædam apud Aristotelem de Caucaso referuntur, *lib.* 5. *cap.* 3. *de Meteoris*, ἔτι δὲ ἡλιοῦται τῆς νυκτὸς αὐτοῦ τὰ ἄκρα μέχρι τοῦ τρίτου μέρους, ἀπό τε τῆς ἕω, καὶ πάλιν ἀπὸ τῆς ἑσπέρας: hoc est, *Ipsius verticem tertiâ noctis parte, manè & vesperi à Sole illuminari.* Sic Veteres montium quorundam & Judææ & circumjacentium regionum altitudinem celebravêre. Verum de altitudine montis *Nebo* sive *Abarim* ne verbum quidem reperi, præter hunc Josephi locum, sub *Antiq. lib.* 4. finem. Τοῦτο δ᾽ ὑψηλὸν Ἱεριχοῦντος ἄντικρυς κεῖται, γῆν ἀρίστην τῶν Καναναίων, καὶ πλείστην παρέχων τοῖς ἐπὶ αὐτοῦ κατοπτεύειν: *Mons*, inquit, *celsus est è Jerichuntis regione, ex quo facilè est maximam fertilis Cananitidis partem intueri.* In quibus id advertendum, illum non dicere ὅλην, sed πλείστην, id est, *Totam*, at *Majorem partem.* Et certè, nedum Geographi vel Græci vel Romani illum inter altissimos montes connumerent, ut nequidem ipsum cognoverint, vel, si cognovêre, nullam ejus faciant mentionem: ex quo elucet, in eo monte nihil notabile extitisse. Verùm, seposita contestatione, Teipsum per Teipsum convincam. Ais scilicet, (idque iis rationibus firmas, ex quibus facile quivis intelligat, Te & multa legisse, & multa animo congessisse) ais, inquam, montem nullum adeò esse eminentem, ut ex ejus cacumine integra provincia, mediocriter extensa, possit apprehendi; quî fit ergo, ut contendas Mosem ex monte Nebo, pluribus aliis longè inferiori, Judæam totam, milliaria 200. in longitudinem, 90. verò in latitudinem, ex circunscriptione tua diffusam, eóque Normaniâ nostrâ aliquantò majorem, nullo accedente Dei vel Angelorum auxilio circumspexisse. An non deprehendis, ex duabus hisce propositionibus, quas concedis, conclusionem meam naturali quadam concatenatione procedere? Ex illis enim eam sic deduco. Nullus extat mons adeo elatus, ut ex ejus fastigio, provincia quædam integra, etiam mediocris, queat aspici. Judæa autem est provincia mediocris, immò & plusquam mediocris; quandoquidem 200, aut circiter, milliaribus ejus longitudo; 90. vero latitudo definiatur. Nullus igitur mons extat tam elatus, ex quo Judæa tota circumspici queat; hincque multo minùs potuit tota circumlustrari ex monte Nebo, quippe qui pluribus aliis cedat longissimè.

Postquam igitur rationibus, meo quidem judicio, invictis demonstravi, necesse omnino fuisse, hæc singulari Dei concursu peragerentur, adhibitis eam in rem, (uti probabile admodum,) Angelis, eorum, quibus æterna salus destinata, Ministris; ipsorumque ministerio præmonstratæ fuerint Mosi eæ Cananitidis plagæ, quæ sub ejus aspectum venire, vel ob nimiam distantiam, vel ob variorum illorum montium, quibus Palæstina exasperata erat, interventum, non poterant; nonne jam mihi licet ex hisce concludere, Diabolum, cum eandem habeat cum Angelis naturam, eadem donatum esse facultate?

Si regeras Palæstinam variis illis regnis, quæ Christo à Diabolo fuêre oblata, nullatenus æquiparandam esse; circa plus & minus tota nostra versabitur disputatio; idque saltem consecutus ero; Diabolum quædam nobis posse aspectanda præbêre; quæ secus non potuissemus attingere: eo quod vel remotiora sunt, vel oculis nostris rectâ nequeunt allabi. Quod si consecutus fuerim, an pertendes posthæc, hanc Diaboli, seu Angelorum, facultatem sic esse circunscriptam, ut ad certam

certum quoddam spatium, quale fuit Judææ, solummodo extendatur; eorumque Angelorum, qui Judæam Mosi exhibuêre vires in ea exhibenda ita fuisse exhaustas, ut ulteriorem nullum tractum valuerint subjicere, si spatiosior fuisset Judæa? Id profectò temerè & incautè assereremus; non enim satis exploratæ nobis sunt Angelorum vires, ut finibus hisce includamus. Hujus porrò memineris, quòd, cùm varios sensus his verbis, *Diabolus omnia Mundi regna ipsi exhibuit*, dederim; ex quibus facilè deducitur, Diabolum multiplici diversa ratione potuisse illa exhibere; satis sit, si horum sensuum unus maneat inconcussus; quodque nihil omninò sis effecturus, ni eos omnes everteris. Quod fortasse difficilius, quàm Tu tibi fingas.

Achilleo tuo argumento sic prostrato, in reliquis prosternendis minor accedet labos, minórque opera. Pro tribus, quæ superioribus tuis scriptis urgebas, argumentis, unum duntaxat jam premis; de quo ferè, si audêres, ultro dixeris,

Hunc saltem everso juvenem succurrere fratri
Ne prohibete, &c.

Illud nempe, quod ex D. Marco ducis. Ille, *ais*, totam Tentationis historiam compendiosè prosequitur, nullo autem alio loco Christum innuit tentatum, præterquam in Deserto; Ergò, &c. Respondeo duo esse compendiorum genera; alia *verborum*, alia *rerum*. Sunt verborum, quando paucioribus verbis ea exhibentur, quæ pluribus antè fuerant explicata; nullâ tamen prętermissâ rerum circumstantiâ. Sunt contrà rerum; quum quæ explicatiùs fuerant enarrata, ea demptis quibusdam adjunctis, contractiori tabella proponuntur; gravioribus tantùm, & prę-stituto scopo congruentioribus, commemoratis. Si D. Marcus priori tantùm modo vitam, gestaque Christi contraxisset, solaque vocum imminutione professus esset se facta omnia, nullâ omissâ circumstantiâ, perstricturum, tum certè ex ejus silentio posses arguere, uti facis, legitiméque concluderes, illud omne falsum esse, quod non memoravit. At res ipsas, non voces tantùm, stringit. Indéque eorum, quæ narrat, circumstantias pleráque, narrationum suarum tum initium, tum progressum, tum finem spectantes, omittit; facilè enim horum trium exempla, si expediret, afferrem. Quid verò aliunde ea arcesserem; cùm horumce trium in Historia nostra habeamus evidentissima? Quod initium attinet, Euangelista hic noster quadragesimale Christi jejunium, ejusque famem, Tentationis hujus initium spectantia prætermittit. Quoad progressum, silet itidem tres illas tentationes sejunctas, quibus Satan eum, exactis 40. illis diebus, vexavit. In fine demum hoc præterit, Satanam Tentatione finita illum ad aliquod tempus dimisisse. Cùm igitur tam multa silentio involvat; cur durum videatur, quòd tacuerit, Jes. Ch. alio locò, quàm in Deserto, fuisse tentatum? si tres illos insultus omninò prætergrediatur, quem in usum unius cujusque eorum locum signâsset? quas ob res facti alicujus locum memoraret, quod nequidem quoad rem ipsam attingit? Visne eorum partibus accedere; qui accidentia ab omni subjecto sejuncta, ac per se subsistentia, imaginantur? Ac quando res ipsa, ut nihilum quid omittitur, ejus tamen signentur accidentia? cujusmodi locus, tempus, &c. Quæ tua hisce responsio? Ubi fassus es, Diabolum quidem triplici hac speciali tentatione Christum duntaxat aggressum esse post elapsos vulgares illos quadraginta Tentationis dies, uti D. Lucas, D. Matthæus disertè referunt; tum subdis, Tria hæc nullo negotio intra duas vel tres horas absolvi potuisse; cúmque duæ vel tres horæ præ quadraginta diebus non sint admodum memorabiles, D. Marcum jure potuisse numero illo dierum quater-deno complecti ac subnotare. Id quidem concedam; sed ea lege, ut mihi vicissim id permittas; quod ex hac mea concessione apertè sequitur; istud nimirum, si tres horæ non sint supra dies quadraginta notabiles ac attentione dignæ, pari prorsus jure trium horarum tentationem, extra Desertum peractam, non esse seorsim à tentatione quadragesimali, in Deserto passâ, memorandam: hincque adeò, si Marcus potuit horarum trium & quadraginta dierum tentationem quaterdenario numero significare; ipsum simili prorsus ratione potuisse, tentationem aliquam exhibere tanquam in Deserto consummatam, quæ tamen tres horas extra Desertum fuerit producta; quia nempe non est, quòd hæ tres horæ illis quadraginta diebus, qui in Deserto transacti sunt, superaddantur. Quemadmodum enim Tu circumscriptus es circa locum, sic ego velim esse circa tempus: dumque urgebis Marcum nullum alium adnotare locum, in quo Christus fuerit à Diabolo sollicitatus; ego vicissim regeram, Illum disertè eam memorare duntaxat Tentationem, quæ tota intra dies 40. in Deserto fuerit absoluta. Ut ergo sim de tempore liberalior, esto Tu de loco similiter: fatearisque nihilo magis laboraturam historiæ fidem, si quadraginta dierum Tentatio in Deserto peracta dicatur, quæ tamen extra Desertum horas aliquot duravit ulteriùs; quàm si eadem illa intra dies quadraginta consummata exhibeatur, cùm tamen dies quadraginta horasque aliquot durârit. Si discrimen aliquod hisce duobus intersit, notes, quæso, ac

Dic aliquem, sodes, dic, Quintiliane, colorem.

Dixeris forsan, Angelos in eodem illo Deserto Christo ministrâsse, uti colligitur ex hisce Marci Euangelistæ verbis; *In Deserto tentatus fuit a Satana per 40. dies; cum feris degebat, Angeli autem ipsi ministrabant:* cùm autem Angeli sub Tentationis finem illi solummodò ministrârint, uti ex Matthæo colligitur; necesse esse in eo ipso Deserto consummata fuerit, in quo fuerat inchoata. Inde ergò Christus minimè discessisse: quis enim huc illum reduxisset? *Sic ratiocinaris.* Antequam huic tuæ rationi directè satisfaciam, succurrit mihi aliquid tibi prę-notandum; Istud videlicet; Quòd si ex unius Marci relatione Christi Tentationem nosceremus, crederemus profectò, uti & Beda olim credidit, Angelos Christo non tantùm eodem loco, quo est tentatus, sed etiam eodem illo tempore serviisse. Quid enim aliud hæc D. Marci verba sonant; *Per dies 40. tentatus est, eratque cum feris, & Angeli ipsi serviebant?* Ex Matthæo tamen Angeli neque ipsi accessêre, neque subserviêre, quin esset peracta Tentatio; *Dimissus est à Diabolo*, inquit, *tumque accesserunt Angeli, & ministrabant.* Reverà quidem, Beati illi Spiritus, qui in Filium hominis descendebant, & ascendebant; quique à Deo deputati erant, ut Eum in omnibus viis suis comitarentur; quorum denique poterat ad arbitrium legiones multas cœlis evocare; Illi, inquam, ab eo ad aliquod tempus secessêre, dum adversus crudelem Adversarium luctaretur; luctæque fuêre tantùm spectatores; ut scilicet nil quicquam ejus victoriæ derogarent; sciremusque certo, Ipsum unum, juxta Esaiæ prædictionem, torcular calcâsse, nullum quenquam succurrisse, solóque suo brachio, insitaque virtute sustentatum.

tentatum. Igitur in his D. Marci vocibus, *Per quadraginta dies tentatus est, erat cum feris, Angelique serviebant*, præteritum imperfectum substitutum est, uti sæpe aliàs, pro perfecto; adeò ut is sit earum sensus, *Absoluta demum Tentatione Angeli ipsi serviêre.* Indéque adeò, si hæc D. Marci locutio cum iis, quæ apud Matthæum extant, conferatur; nullatenus significabit, quod intendis; Angelos nempe Christo ministrâsse in eodem illo Deserto, in quo dies 40. fuit tentatus; sed eo loco, in quo erat, postquam terminata fuit Tentatio; seu ille in Deserto, seu quodam alio in loco extiterit.

Verùm non necesse est ea utar defensione; uti neque possum; siquidem putem Tentationem in eodem illo Deserto terminatam, in quo fuerat incepta; Diabolúmque Christum in Deserti hujus montem quendam, vel *Nebo*, vel *Pharan*, vel *Sina*, &c. deportâsse. In quo certè capere nequeo; qua de causa Desertum istud, tot montibus horridum, non videatur tibi ad Tentationem sat triste ac incultum; & contendas Christum Divino Spiritu alium quendam in locum, & secretiorem & horridiorem, fuisse deductum; eáque una ratione, quòd Christus inibi repræsentetur cum feris degens. Ne deinceps objectio ejusmodi recurrat, duorum, si placet, recorderis. 1. Eam nullius esse ponderis; quia immaniores quæque feræ, quales Ursi, Lupi, Leones, Pardi, &c. in frequentioribus etiam Judææ plagis occurrant. An plaga quædam frequentata magis, quàm Bethelis territorium? inibi tamen Ursi duo, è proxima sylva egressi, eorum puerorum, qui Elisæum 2. *Reg.* 2: 24. subsannabant, duos supra quadraginta lacerârunt. Sic quoque à Jehova emissi sunt Leones in Samaritanos illos, qui *Regum* 2. *cap.* 17, 27. Verum Deum non colebant. Sic Jeremias, ubi Judæorum increpuit duritiem, mox subjungit eam ob rem, *Leonem è sylva eos mactaturum; eosdem lupum vespertinum vastaturum; ad illorum civitates pardum observaturum, & quisquis exibit, eum discerpturum*; *Prophet. cap.* 5: 6. Ille rursus Propheta, qui aliam iniit viam, quàm quæ à Deo fuerat præscripta; Is itidem, qui Michæam ad Dei Mandatum percutere recusavit; nonne ambo à Leonibus fuêre dilaniati? Ex adverso & Samson, & Benaja ille, qui inter Davidis Fortes habetur, Leones morti tradidêre. David ipse nonne & Leonem & Ursum superavit? Ex historiis hisce palam fit, feras istas in Cananitide fuisse frequentissimas: Unde & *Cant.* 4: 8. *Amana & Sanir leonum receptacula, pardorumque montes appellantur.* Brochardus alterius cujusdam inter Tripolim & Libanum positi meminit, qui *Pardorum mons* vocaretur. Uno verbo, & Syria & Arabia, Judææ proximè circumstantes, pardis & leonibus sunt refertæ. Hinc Plinius pluribus in locis de Syriæ leonibus verba faciens, eorum colorem ait subnigrum; cùm contrà aliis in regionibus sit fulvus, vel luteus. Idemque de pardis, vel pantheris, sic loquitur, *lib.* 8. *cap.* 17. *Nunc Varias, & Pardos qui mares sunt, appellant in eo omni genere, in Africa, Syriaque creberrimo.* In hisce audiendus potissimùm *Diodorus Sicul.* quando de ea Arabiæ parte, quæ Syriæ, indéque adeò Judææ proxima, disserit, *Histor. lib.* 2. Θηρίων τὲ πλῆθος ἀλκίμων ἡ προσορίζουσα τῇ Συρίᾳ τρέφει: καὶ γὰρ λέοντας καὶ παρδάλεις ἐν αὐτῇ πολλῷ πλείονας, καὶ μείζους, καὶ ταῖς ἀλκαῖς διαφόρους, πεφυκέναι, ἤπερ ἐν τῇ Λιβύῃ, συμβέβηκε. *Quæ Syriæ contermina est, magnam prægrandium ferarum vim alit; Leones enim & Pardales numero ac magnitudine, viribusque, Africanos longè superare solent.* Cùm itaque feræ vel ferocissimæ in omnibus illis regionibus sint adeò crebræ, quidni extiterint permultæ in Judææ desertis?

Secundum illud, cujus memor sis, velim, hoc est; quòd, tametsi illa tua objectio quid valêret in eos, qui putant Christum prope Jerosolymam tentatum; in me nihil omninò sit valitura; siquidem desertum illud, in quo siti sunt montes, de quibus suprà, sat longè à Jerosolymis distet. Illud ipsum est, in quo peregrinati sunt Israëlitæ, dum ex Ægypto in Cananæam tenderent; quod præ desertis omnibus incultum, fovendisque feris aptum: de quo *Jerem. cap.* 2: 5. *Fecit, ut incederemus per desertum, per terram aridam & montuosam, sepulchralem, umbrosam & lethalem; per quam non transibat quisquam; in qua nullus habitabat homo:* De quo itidem *Deuter.* 32: 10. Moses, qui & ipse illud peragraverat; *Est*, inquit, *horrenda regio, in qua nihil nisi ejulatus & desolatio*; ferarum scilicet *ejulatus*, quibus terra jacet prorsus inhabitata. Et certè hæc est solitudo illa, de qua audivimus suprà Diodorum asserentem, *In ea reperiri leones, & numero, & magnitudine & viribus Africanos superantes:* quandoquidem hæc Arabiæ regio sit Syriæ contermina. Christum autem eò fuisse ad Tentationem delatum, vel inde probabile fit, quòd mox à Johannis Baptismo illuc fuerit translatus; Johannes autem ad Bethabaram baptizaret. Bethabara porrò, Hebraicè בית עברה, *locus transitûs*, hanc videtur obtinuisse appellationem ex eò, quòd Israëlitæ, Deserto exeuntes, Jordanem hocce loco transierint, Cananitidemque sint ingressi. Id saltem Nonnulli suspicantur. Præterea consentaneum est, ubi præextitêre Typi, ibi res typis respondens adveniat. Jam verò in eo Deserto jejunaverant tum Moses tum Elias, jejuniis hisce futurum Christi jejunium adumbrantes. Ergo, &c. Ibidem quoque Deus populo suo fame contabescenti probârat, hominem pane solo non sustentari, sed omni verbo, quod ex illius ore prodierit, ut ait Moses Israëlitis *Deuter.* 8: 3. Iisdem hisce verbis Christus seipsum in eodem penè statu, eodemque loco constitutum, sustentat. Forsitan & dipsades illæ, quibus Moses ac Israëlitæ in iis solitudinibus vexabantur, Satanam præfigurabant, qui in iisdem solitudinibus Ecclesiam in Christi persona infestaturus erat. Et quamvis longè alia de causa appellatæ sint, *Exod.* 17: 7. *Massa*, id est, *Tentationis* Desertum; hæc tamen appellatio potest utcunque portendere, quod deinceps ibidem erat eventurum. Appellatæ enim fuerant *Massa*, quia Deus in illis fuerat tentatus; is autem Deus, Apostolo 1. *ad Corinth.* 10: 9. interprete, erat Christus. *Ne Tentemus*, ait, *Jesum Christum, uti Eorum nonnulli in Deserto eum tentavêre.* Quam in rem dicit Moses *Deuter.* 6: 16. *Nequaquam tentabitis Deum vestrum, sicuti in Massa tentâstis:* quibus etiam verbis Christus Satanam increpuit. Verùm, quoniam hæc non sunt satis certa; dimitto, ut certò & sincerè profitear me Tibi ad omnia officia esse paratissimum.

Vale.

EIDEM.

E I D E M.

DE EODEM ARGUMENTO.

TRANSLATIO.

Si nondùm te omninò victum fateri nolis, Chariſſime, manus dabis, confido, poſt hanc tertiam pugnam; ne illo ipſo, de quo jam ſermones agitamus, qui poſt tertiam aggreſſionem ceſſit, pervicacior videaris. Quòd ſi fortè hac comparatione offendàris, exemplum Benjaminitarum & Pyrrhi, qui tertio certamine planè devicti ſunt; aut ſi mavis, Carthaginis tertio bello Punico funditùs dirutæ, ſubſtituam: quanquam hæc non omninò ſint affinia. Qui enim pro veritate dimicant, hi non deſtructionem, ſed inſtructionem in victoria quærunt: & cùm ſine dedecore & damno in aliis præliis ſuperari non poſſimus, contrà veritati cedere utile eſt ac glorioſum. Jam autem ab illa Te victum negare non potes; cùm ea jam repudiaveris, quibus potiſſimùm, veluti clypeo, tegebaris. Prioribus Epiſtolis meis annotabam, concedere Te, Diabolo ab uno loco in alium corporum tranſportandorum conceſſam poteſtatem; ipſumque adeò Chriſti corpus tranſportare potuiſſe illæſâ ejus dignitate; nullúmque ante ſæculum noſtrum in Eccleſia reperiri Doctorem inſignem, qui Chriſtum verè in Templum, Montémque deportatum, negaverit: ac denique omnia alia Scripturæ loca, in quibus aliquis ab uno loco in alium avectus nudè dicitur, neque id *viſione vel ſpiritu* præſtitum additur, de Phyſica & reali tranſlatione intelligenda eſſe. At, cùm in hiſtoria Tentationis Diabolum in Templum Montémque Chriſtum abſtuliſſe narratur, id mente & imaginatione tantum peractum contendis: quia, ſcilicet, Scriptura quædam alia, quaſi verè evenïſſent, quæ mente tantùm præſtita ſunt, nobis exhibet. Verùm hæc duo nego, *antecedens*, ſcilicet, & *conſequens*. 1. Antecedens; neque enim unquam ea, quæ viſione contigerunt, ita ab Scriptoribus Sacris narrantur, quaſi reipſâ peracta eſſent. Id enim merus eſſet verborum luſus, arſque Præſtigiatorum aliqua; qui agili manûs flexione facere videntur, quæ tamen reverà non faciunt. Deinde & *conſequentiam* pernego; etſi enim, quæ cogitatione tantùm peracta ſunt, iis verbis in Scriptura exprimerentur, quibus ea ſolent quæ reipſâ ſunt effecta; inde tamen minimè ſequeretur, ſimiliter ſeſe rem habere in loco, de quo jam diſceptamus; niſi id aliis validis rationibus evincatur. Quod quidem nondùm effeciſti.

Ut autem antecedens probes, in prioribus litteris tuis, cum omnibus, qui ejuſdem tecum ſunt ſententiæ, contendis; Mandata Dei; tum illud, quo Prophetæ Jeremiæ juſſit, ut Hieroſolymis ad Euphratem proficiſceretur, ibíque zonam ſuam abſconderet; atque aliquantò pòſt, eò rediret eam reſumpturus: tum etiam illud, quo Ezechieli injunxit, ut 340. dies ſiniſtro, 40. dextro lateri innixus hęreret: hęc, inquam, mandata Dei, nulla alia ratione, quàm cogitatione & animo, compleri potuiſſe: atque in eo conſentire omnes; quanquam voces hæc reipſâ effecta fuiſſe ſignificare videantur. At contrà oſtendi, multos veteres, recentioreſque Doctores eſſe, qui quæcumque Jeremiæ & Ezechieli demandata ſunt, ab illis reipſâ impleta fuiſſe pertendant. Idem illud etiam evici rationibus, quibus ipſemet aſſeritiris. Cúmque hiſce victus manus dare deberes, *Hâc*, regeris, *non ſucceſſit, aliâ aggrediar viâ*; fundamentoque una diruto, ædificium tuum alio fulcro ſuffulcire conàris, *ut ne ruat admoto domus eſt tubicine fulta*; fulcrumque iſtud petis ex Act. 24: 11. ubi dicitur, *Sequente verò nocte ſuperveniens Paulo Dominus dixit, confide Paule; ut enim conſtanter atteſtatus es de me Hieroſolymis, ſic te oportet etiam Romæ teſtari.* Quod quidem mente ac phantaſiâ factum, neminem noſtrûm eſſe ais, qui inficietur.

Verùm exemplum illud nihil ad rem facere; variis rationibus palam facio. Et Primò quidem; cùm queratur, utrum Scriptura ſic referat, quę viſione tantùm evenerunt, tanquam ſi reapſe geſta eſſent; viſio, ut ita dicam, actionum, non autem (qualis hęc tua) perſonarum, proferenda fuit. Quando enim Scriptura narrat Deum, ſive Angelum, aut Diabolum, alicui apparuiſſe, facilè intelligitur, eos ipſi ſe videndos prębuiſſe ſpecie tantùm & phantaſmate; quippe qui naturâ ſuâ oculis nullatenùs percipi poſſint. Æquè etiam inviſibilis eſt Divina Chriſti Natura; Quoad Humanam autem, *Oportet*, inquit Petrus, *ut eum cœli capiant uſque ad tempora reſtitutionis omnium*, *Act.* 3:21. Et Paulus teſtatur ſe; *dum in hoc corpore habitat, peregrè abeſſe à Domino*, 2 *Cor*. 5:6. Si igitur alicui in terris apparuit, id viſione eveniſſe omninò exiſtimandum. Hincque adeò in hiſce hiſtoriam Tentationis ſpectantibus, cùm ſcilicet Diabolus ad Chriſtum acceſſiſſe dicitur, *Matth.* 4: 3. colligi tantùm poteſt ipſum vel viſione, vel ſpectabili formâ acceſſiſſe. At ſi inde inferas, ubi dicitur Diabolus Jeſum Chriſtum in Templum, Montémque tranſportâſſe, ipſique omnia mundi Regna, eorumque gloriam oſtendiſſe, & quę ſequuntur omnia, ea de viſione tantùm explicanda eſſe; conſequentia nulla erit: quandoquidem nihil impedit; quominùs, qui ſpecie tantùm videri poteſt, verè tamen & realiter quędam exequatur; neque unquam Scriptura, quę in animo ſolum & in phantaſia extitêre, iiſdem exprimit verbis, quibus ea, quę reverà facta ſunt, ſignificare ſolet.

2. Pręterea, quum D. Lucas narrat, Dominum Paulo ſeſe conſpiciendum objeciſſe, quanquam ipſi viſione apparuerit, contendo tamen non neceſſe fuiſſe id verbis diſertè enunciaretur, ne ſpecies pro re ipſa ſumeretur. Iſta enim viſio ejuſmodi eſt, ut realitatem non excludat. Namque idem ille Chriſtus, qui viſione apparuit, D. Paulo reipſâ, quâ Deus ſaltem, pręſens aderat. Nôſti promiſiſſe illum Apoſtolis, ſe cum illis fore ad conſummationem uſque ſeculorum, *Matth*. 28: 20. adeóque ea viſio eò non ſpectabat, ut rei falſę fides fieret, verum ut de re veriſſima magnus iſte Apoſtolus omninò perſuaderetur; ſibi ſcilicet Chriſtum modo ſingulari pręſentem adeſſe. Quòd ſi Diabolus mente tantum & imaginatione Chriſtum in Templi faſtigium, Montémque tranſportavit, hac viſione ipſi perſuadere voluit complura veritati prorſus adverſa; ſcilicet, ſedêre Chriſtum in Templi faſtigio, in quo reverà non-ſedebat; ſupra verum montem collocatum eſſe, cum ille

ille mons eſſet merè imaginarius; illum eundem vera Regna contemplari, tametſi hæc nihil præter phantaſmata umbraſque meras forent. Hæc verò omnia ab Euangeliſtis exprimi debuêre, ne qui hanc hiſtoriam legerent, verum arbitrarentur, quod erat duntaxat ſimulatum.

3. At, quod probè notandum eſt, D. Lucæ verba ſat manifeſtè innuunt, Chriſtum Viſione apparuiſſe. 1. enim dicitur, Chriſtum ſeſe D. Paulo obtuliſſe *de nocte*, quo tempore Viſiones haberi ſolent. Sic *Gen.* 15: 1. de nocte Deus Abrahamo viſus eſt; uti liquet ex *verſ.* 5. ubi ei dicit, *intuere cœlum verſus, & numera ipſas ſtellas, ſi poteris eas numerare, tale futurum eſt ſemen tuum.* Et *Gen.* 20: 3. dicitur Deus ad Abimelecum, Philiſtæorum Regem, in ſomnio nocturno veniſſe. Et *Gen.* 46: 24. narratur, dum Iſaac in Beer-ſcebah habitaret, noctu Deum ipſi apparuiſſe. Et *Gen.* 46: 2. perhibetur Jacobus, quum in hunc eundem locum veniſſet, noctu per viſionem verbum Dei accepiſſe: Angelus etiam, quocum de nocte luctatus erat, poſtquam torrentem trajeciſſet, diluculo evanuit, *Gen.* 32: 24, 26. Ita etiam Balaamo Deus nocte apparuit, *Num.* 22: 20. Et Gideoni, *Jud.* 6: 25, 40. & 7: 9. Et Samueli 1. *Sam.* 3: 3. Apud Jobum quoque, cap. 4: 13. Eliphas Themanites loquitur de Spiritu, qui ſeſe ipſi obtulerit, *inter cogitationes, viſionéſque nocturnas, quùm irruit altus ſopor in homines.* Idem etiam evenit Paſtoribus, circa Redemptoris Natales, *Ipſis enim Angelus apparuit, dum agerent vigilias noctis ſuper gregem ſuum*, *Luc.* 2: 9. Ut mittamus Angelum illum, qui *noctu* Petro apparuit, quùm Hieroſolymis in carcere detineretur, *Act.* 12: 7. Virumque iſtum Macedonem, de quo *Act.* 16: 19. *noctu* Paulo oblatum, &c. Scilicet Deus ſeſe hominibus lubentiùs media nocte patefacit, quàm ullo alio tempore, quia nempe tum quieſcunt omnia, curiſque omnibus depoſitis, quiſque ſeorſim ſecedit, ſilentiumque, tenebræ, ſolitudo, &c. mentem tranquillant. Deus, inquam, mediis in tenebris amat ſplendeſcere; cúmque corporis oculi clauſi ſunt tenebriſque circumfuſi, animos gaudet interiori ſuo lumine irradiare.

4. Porrò hæc D. Lucæ verba etiam atque etiam perpende, ἐπιστὰς αὐτῷ ὁ κύριος, *Cùm aſtitiſſet illi Dominus*; verba ſunt, Viſioni denotandæ omninó accommodata, tametſi nihil aliud ſubjiciatur. Omnes enim tum Sacri tum Profani Autores Viſiones vocibus hiſce ſolent exprimere, ἱστάναι, ἐφιστάναι, & παριστάναι; quibus reſpondent apud Hebræos עמד, & נצב; ut apud Latinos, *ſtare* vel *aſtare*, *aſſiſtere*, *conſiſtere.* Moleſtus ſim, ſi velim referre omnia, quæcumque reperi, locutionis hujus exempla. En nonnulla ex Veteri Teſtamento. Moſes *Gen.* 18: 2. tres Angelos, qui Abrahamo humana ſpecie viſi ſunt, inducit נצבים עליו, *ei aſtantes.* Quibus verbis in Græca Verſione reſpondet εἱστήκεισαν. *Num.* 22: 24. de Angelo Dei dicitur ויעמד, *& ſtetit*; ſive, *obviam Balaamo factus eſt in tramite quodam vinearum*; hoc eſt, ipſi apparuit. Apud *Jobum* quoque, *cap.* 4: 16. Eliphas de Spiritu, qui ſeſe ei obtulit, ita loquitur, ויעמד *& aſtitit, neque verò cognovi faciem ejus.* Ezech. 3: 8. *Inibi gloria Jehovæ adſtabat*; hoc eſt, apparebat; Heb. עמד, Gr. ἔστη. Et Ezech. 10: 18. *Gloria Jehovæ ſtabat inter Cherubinos*; Hebr. יעמד, Gr. ἐπέστη; hoc eſt, נראה, *apparebat*, quo ſenſu ſæpiùs alibi. Amoſ. 7: 7. אדני נצב, κύριος ἑστηκὼς, *Dominus adſtitit ſuper murum ad libellam poſitum*; id eſt, apparuit. *Zach.* 1: 10. *Vir* עמד, Gr. ἐφεστηκὼς; *ſtabat*, hoc eſt, comparebat, *inter myrtos.* En quædam etiam ex Novo Teſtamento. Luc. 2: 9. Angelus Domini ἐπέστη αὐτοῖς, *iis ſeſe obtulit*, hoc eſt, illis apparuit. *Luc.* 24: 24. Viri duo ἐπέστησαν αὐταῖς, *ſupervenerunt eis*, hoc eſt, apparuêre, *induti veſtibus fulgurantibus.* Et *Act.* 11: 30. *Vir quidam* ἔστη, *ſtetit ob oculos meos*, hoc eſt, mihi apparuit, *veſte ſplendida.* Et *Act.* 11: 13. *Viderat Angelum* σταθέντα; *qui adſtiterat*, ſive apparuerat. *Act.* 17: 12. *Angelus Domini* ἐπέστη *adſtitit*, hoc eſt, apparuit. *Act.* 16: 9. *vir Macedo* ἑστὼς, *ſtans coram ipſo*, hoc eſt, apparebat. En & nonnulla uſus hujuſce ex Patrum Græcorum Scriptis exempla. Abbas Johannes Ægyptio-Lycopolitanus, de Juvene quodam ſic ſcribit, cap. 45. Hiſtoriæ Lamiacæ, νύκτωρ αὐτῷ ἐφιστάνται οἱ δαίμονες, *Diaboli illi de nocte aſtiterunt*, hoc eſt, ei apparuerunt. Item de Abbate Hellene in Thebaide, Hiſt. cap. 59. ἐπιστάντες δὲ νύκτωρ οἱ δαίμονες πνίγειν αὐτὸν ἐπεχείρουν, *Dæmones ſteterunt coram ipſo noctu*, hoc eſt, ei apparuêre, *illumque præfocare aggreſſi ſunt.* Et cap. 86. de Diacono Euagrio, qui & ipſe hanc Hiſtoriam conſcripſit, τούτῳ τρεῖς ἐπέστησαν ἐν ἡμέρᾳ δαίμονες ἐν σχήματι κληρικῶν, *Tres Dæmones ad eum acceſſêre de die, clericorum habitu*, id eſt, ipſi apparuêrunt, uti vertit Latinus Interpres. Et paulò antè eodem capite, ἐπέστη αὐτῷ ἀγγελικὴ ὀπτασία ἐν σχήματι στρατιώτου τοῦ ἐπάρχου, &c. *Adſtitit illi Viſio Angelica*; hoc eſt, apparuit, *ſub militum Præfecti Conſtantinopolitani ſpecie.* Sic Johannes Moſchus in Prato Spirituali cap. 207. de puella quadam loquitur his verbis ἐπέστη αὐτῇ Ἄγγελος κυρίου ἐν σχήματι τοῦ ἀνθρώπου, μεθ' οὗ ἐποίησεν τὸ ἔλεος; *Angelus ei ſeſe obtulit*, h. eſt, ei apparuit, *ſub forma hominis, cui ſtipem erogarat.* Sic Author Anonymus vitæ D. Chryſoſtomi de Baſiliſco, aliàs Comanenſi in Cappadocia Epiſcopo, ſermonem habens, οὗτος, inquit, ὄναρ ἐπιστὰς τῷ ἁγίῳ, θάρσει, εἶπεν, ἀδελφὲ, καὶ χαῖρε, καὶ ἀγαλλία, αὔριον γὰρ ἅμα ἐσόμεθα. *Ille ſeſe obtulit*, h. e. apparuit, *Sancto Homini in ſomnio, dixitque ei, Bono ſis animo, mi frater, lætare & exulta; unà enim cras futuri ſumus.* Et poſtea, λέγεται δὲ καὶ τῷ νεωκόρῳ τῇ προτεραίᾳ ἐπιστάντα; *fertur etiam, cùm die antecedenti adſtitiſſet Æditio*, &c. hoc eſt, apparuiſſet. En quoque ex Patribus Latinis aliqua. Severus Sulpitius in D. Martini Vita cap. 8. *Vidit*, inquit, *propè aſſiſtere umbram ſordidam trucemque*; id eſt, apparere. Et cap. 25. *Diabolus oranti in cellula aſtitit*, h. e. apparuit. Venantius Fortunatus, in ejuſdem Martini Vita lib. 2. *conſtitit ante oculos.* Sic Gregorius Dial. lib. 4. cap. 13. *Vidit Beatum Petrum Apoſtolum inter utraque candelabra ante ſuum lectum conſtitiſſe.* Et cap. 15. *Ante ejuſdem cellulæ oſtium duo chori Pſallentium conſtiterunt.* Et cap. 40. *Ingreſſus eaſdem thermas prædictum Paſchaſium Diaconum ſtantem*, &c. *invenit.* Jam verò Paſchaſius ille, diu antè erat mortuus. En iterùm alia ex Ethnicis tum Hiſtoricis tum Philoſophis. Herodotus de Hipparcho verba faciens, ſic ait ἐδόκεε ἄνδρα οἱ ἐπιστάντα μέγαν, καὶ εὐειδέα, *Virum magnum ac ſpecioſum cernere viſus eſt, voceſque quaſdam Græcas per ænigma fundentem*, &c. hoc eſt, *ſpecie tenus præſentem.* Plutarchus in Luculli Vita. *Eum* refert, *quùm in Templo Veneris dormiret, ſibi viſum fuiſſe eam intueri*, ἐφεστῶσαν αὐτῷ, *ſibi præſentem*, id eſt, ſibi apparentem: Idem ibidem, ὄναρ ἡ θεὸς Ἀρισταγόρᾳ τοῦ δήμου γραμματίστῃ παραστᾶσα, *Dea cùm aſtaret*, ſive appareret, *per ſomnium Ariſtagoræ Urbis Scribæ.* Et in Cæſaris Vita, narrat *Brutum vidiſſe Spectrum quoddam* ἑστῶτα σιγῇ παρὰ τὴν κλίνην, *quòd ſilens ad lectum ſuum conſiſtebat*, ſive apparebat. Pariter in *Amatoriis Narrationibus*, *Narrat.* 3. Φασὶ δὲ πρὸ τῆς μάχης Πελοπίδῃ . . . . Σκέδασον ἐπιστῆναι κατὰ τοὺς ὕπνους θάῤῥειν κελεύοντα, *Fertur Pelopidæ . . . . Scedaſum ante pugnam in ſomnis adſtitiſſe*, id eſt, apparuiſſe, *hortantem bono eſſet animo.*

Ita

Ita quoque Author Vitæ D. Antonii Athanasio adjudicatæ perhibet, *Eliseæ animam vidisse* τὰς παρ' αὐτῇ ἑςῶσας δυνάμεις, *Angelorum Exercitus sibi adstantes.* Ita Achilles Tatius lib. 7. de *Diana* ait, τῷ Σωςράτῳ νύκτωρ ἡ θεὸς ἐπιςᾶσα; *quùm Dea Sostrati de nocte affuisset.* Hinc Lucianus in *suo Philopseude* ἐφίςαταί μοι νεανίας ἐγρηγορότι πάγκαλος, λευκὸν περιβεβλημένος, *Mihi astitit*, hoc est, apparuit, *cùm essem expergefactus, Juvenis quidam pulcherrimus, vestibus albis indutus.* Et inferiùs, ἐφίςαται δ' ὁ δαίμων, &c. αὐχμηρὸς καὶ κομήτης καὶ μελάντερος τοῦ ζόφου. *Dæmon apparuit horridus, comatus, ipsisque nigrior tenebris.* Ibidemque, καὶ ὁ μὲν ἐπιςὰς ἐπειρᾶτο μου, &c. ἄρτι μὲν κύων, ἄρτι δὲ ταῦρος γιγνόμενος, ἢ λέων, *& mihi circumstans tentabat me, nunc formam Canis assumens, nunc Tauri, nunc Leonis*, &c. En iterum exempla ex Poëtis Græcis petita. Apud Homerum Iliados lib. 2. *Somniorum Deus*,

Στῆ δ' ἄρ ὑπὲρ κεφαλῆς Νηληΐῳ υἷι ἐοικὼς,

Astitit, sive apparuit, *supra caput Agamemnonis, Nelei*, hoc est, *Nestoris, filio similis.* Et lib. 23. *Patrocli umbra*,

Στῆ δ' ἄρ' ὑπὲρ κεφαλῆς καί μιν πρὸς μῦθον ἔειπεν.

Achilles capiti insedit, visa est insidere, *& sic est affata.* Et ultimo libro

Στῆ δὲ παρὰ Πρίαμον Διὸς Ἄγγελος----

Iris Jovis Nuntia Priamo astitit, intell. *apparuit.* Et lib. Odysseæ septimo de Ulysse dicitur, *Minervam puellæ hydriam gestantis formâ indutam*, Στῆ δὲ πρόσθ' αὐτοῦ, *ei astitisse.* Et in Veneris Hymno de Anchise Æneæ Patre inquit,

Στῆ δ' αὐτοῦ προπάροιθε Διὸς θυγάτηρ Ἀφροδίτη,
Παρθένῳ ἀδμήτῃ μέγεθος καὶ εἶδος ὁμοίη;

Venerem Jovis filiam, ei sese obtulisse, hoc est, apparuisse, *staturâ & vultu virgini illibatæ similem:* Quintus itidem Smyrnæus dc Penthesilea lib. 1. refert,

Τῇ δ' ἄρα λυγρὸς Ὄνειρος ἐφίςατο, πατρὶ ἐοικώς,

Funestum Somniorum Deum ei oblatum patri penitus similem. Et lib. 14.

Δὴ τότ' Ἀχιλλῆος κρατερὸν κῆρ ἰσοθέοιο
Ἔςη ὑπὲρ κεφαλῆς τοῦ υἱέος---

Generosus Divi Achillis animus stetit supra caput ejus filii, hoc est, apparuit. Ut ad Latinos tandem deveniamus, sic de Iride, quę moribundæ Didoni apparuit, Virgil. lib. 4. Æneidos,

Devolat, & supra caput astitit--

Ovidius quoque de Umbra Ceycis, qui naufragio perierat, Metamorph. lib. 11. fab. 10.

Conjugis ante thorum miseræ stetit---

Et Lucanus lib. 3. de Umbra Julię Pompeii Uxoris, videbatur

---- *accenso furialis stare sepulcro.*

Pari modo apud Senecam in Troade Andromacha somnium enarrat,

Cùm subitò nostros Hector ante oculos stetit.

Plinius etiam Junior in Epistola ad Suram, de Spectro sermonem habens, quod Philosopho Athenagoræ apparuit; *stabat*, inquit, *innuebatque digito simile vocanti.*

Exempla isthęc omnia, pluraque alia, quę facilè congererem, ni hæc abundè sufficerent, perspicuè ostendunt apparitionem Christi D. Paulo plenissimè his verbis, ἐπιςὰς αὐτῷ ὁ κύριος, significatam esse; neque necesse fuisse, ut vel ἐν ὁράσει vel ἐν ὁράματι superadderentur. Quod & scitè observatum ab Interpretibus & Syro, & Arabe, quorum prior pro Græca voce ἐπιςὰς Syram hanc [illegible] *visus est*, Posterior verò Arabem hanc vacaf *subitò astitit*, substituêre. Quę voces certè Christum Visione tantùm apparuisse significant. In hoc igitur exemplo, non secus quàm in illis, quæ ex Jerem. & Ezechiele adducis, à vero aberrâsti, Tria illa affers, quasi res essent, quæ Visione duntaxat evenerint, etsi iis narrentur verbis, quæ eventus reales soleant importare: At de duobus primis ostendi, (iis quidem rationibus, quibus plenè acquieveris) hæc reipsâ evenisse; de tertio autem hîc evinco; quod, quemadmodum visione tantùm est effectum, ita quoque narrationis voces id evidenter præ se ferant: neque deinceps hisce reclamaturus es, si hæc mea attentè legas.

Singularibus hisce cladibus, quas, quę est ingenuitas tua, ultrò confiteris; hisce, inquam, cladibus affectus eò tandem confugis, ut regeras eandem esse tibi fortunam, quæ Romanis olim sępe fuit; *qui prælio victi, bello autem minimè erant*; quandoquidem, quocunque sis statu, possis facilè satis resurgere, novásque instaurare copias; sed memineris, præliis quibusdam specialibus rerum summam quandoque ita committi, ut nulla salutis spes supersit, ubi quis semel in iis fuerit fractus & attritus. Jam autem prælium hocce nostrum, *Nusquam in Script. S. quicquam quasi reapse peractum referri, quod tamen Visione tantùm & specie peractum fuerit*; cujus contrarium Tu à duobus Euangelistis in exhibenda Christi Tentatione relatum, pertendis; hocce, inquam, prælium nostrum ejusdem omninò est conditionis. Assertionem porrò tuam variis Te exemplis demonstraturum confidis, verùm adhibitis omnibus viribus, ut nonnulla congereres; pauca tantùm quædam duabus Epistolis, quas meditatè & otiosè conscripsisti, in medium profers, quæ, ut Tumet ipse fateris, ad rem nihil omninò faciunt. Si hæc tanto studio, tantoque tempore quęsita nihil ad rem faciant, profectò verisimile admodum Te deinceps alia nulla inventurum; hincque adeò Te jam victum esse.

Sed & adstat alia ratio, qua Te duabus prioribus meis Literis impugnavi; hęc nempe; *Quòd si Christus in speciem duntaxat fuit deportatus, potuerit Diabolus ipsi falsum istud persuadêre; Ipsum videlicet in Templi pinnaculo revera situm esse; indeque posse deorsùm ferri præcipitem; quæ si Christus potuit credere, potuit & pariter affirmare.* Quam rationem cùm nullo modo retundere valêres, quin deportationem tuam putatitiam desereres, eò devenit Calamus tuus, ut scriberet, *Te in eo nullum prorsus deprehendere incommodum; Christumque falsum quid admittere, & asserere potuisse.* Calamum tuum eò devenisse aio, non mentem; quippe qui certò sciam te hisce animo non subscripsisse, uti & constat ex iis, quę continuò subjungis, *Absit blasphemia dicto*; quibus interiorem animi repugnantiam prodis. Hęc siquidem non alia de causa subdis, quàm quòd dictet tibi conscientia, in ejusmodi concessione, sin veram, apparentem saltem aliquam subesse blasphemiam. Et certè, assertum istud adeò novum & inauditum, ut vix putem in Scriptis Christianorum, immò nequidem Mahumetanorum, ullis extare: fuséque antecedentibus meis literis refutâram, pluribusque obrueram absurdis; hisce nimirum, *Quòd duarum in Christo naturarum unionem convellat; Christo Magni &* ἀναμαρτήτου *Prophetæ dignitatem adimat: fidemque nostram pessundet*, &c. Quid enim ei fidem adhiberemus; qui fal-

falli potuit? Diabolique fraude in errorem induci?

Neque est, quòd respondeatur, *Errare quidem potuisse, sed in leviculis, minimè verò in gravibus & momentosis.* Si enim prius semel concedatur, necesse est & detur quoque posterius : quandoquidem graviora hæc fidem & salutem nostram spectent; quorum conditio longè diversa sit à terrenorum & corporeorum statu, quæ sunt levia illa. Quemadmodum enim ignobiliora & crassiora quæque corpora ea sunt, quæ vehementiùs sensus nostros afficiunt; sic etiam graviora, & nobiliora quæque fidei objecta, ea sunt, quæ leviùs animos nostros percellunt, obscuriùsque à nobis apprehenduntur. Quòd si rursus dixeris, *Singularem Dei gratiam, Christo semper assistentem, minimè potuisse pati, ut Is in rebus quibuscunque sanctioribus hallucinaretur*; ex his sequetur, eum speciali Dei auxilio, non ingenita sibi virtute, tentanti Satanæ restitisse; eòque pacto, Christus, non secus quàm Adamus, ex naturali sua conditione ad lapsum fuerit proclivis; à quo si fuit vindicatus, supernaturali Dei beneficio, non insita sibi facultate, vindicatus est.

Hæc tibi antea prolixiùs fuerant deducta; neque quicquam adduxisti, quo ea infirmares; proinde iisdem illis utar ad hancce tuam objectionem diluendam; in qua ex eo, quòd Christus in omnibus factus sit nobis similis, pertendis Eum errori fuisse obnoxium, uti nos sumus, in iis, in quibus absque crimine potest errari. Et certè illi ipsi errores, qui omni crimine vacant, arguunt palàm eos, qui errores illos errant, posse similiter in crimen incidere : eò quòd quisquis errori subest in levioribus, is itidem in gravioribus, ex quibus ad crimen necessariò devenitur, subjaceat; quod Primorum nostrorum Parentum, Nobiliorumque Angelorum exemplo manifestum evadit. Jam verò nullus Nostrûm diffitetur, Christum fuisse non modò ab omni peccato ex naturæ suæ conditione immunem; sed insuper ab omni ad peccatum propensione alienissimum, prorsusque impeccabilem; etsi nulla illi adstiterit singularis Dei gratia, qualem Angelis, qui in felicitate perstitêre, largimur. Si enim, (quod Tu admittis) Dei filius speciali Patris auxilio eguit, ut peccatum vitaret, nullum illi tribuis præ Adamo, immò & præ Diabolis, privilegium; qui itidem in obedientia permansissent, si Deus eos pari gratia à lapsu asseruisset. Hisce omnibus Tibi vel satisfaciendum erat, vel opinioni tuæ renuntiandum.

Id verò tanto indignius mihi videtur; quòd non solùm concedas, Christum potuisse hallucinari, sed præterea in eo hallucinatum velis, quod nullus omninò ignoret; in eo nimirum quod putârit, se fructus in ficu inventurum, tribus mensibus antequam per tempestatem possent maturi inesse : ac si quis hoc mense Majo racemos in vineis quæritaret. *Vernans*, ais, *foliorum facies hanc opinionem, vel saltem suspicionem, ipsi injecerat; subesse nempe fructus, quamquam rarissimè eadem illa tempestate soleant adesse.* Addere debebas, *tametsi nunquam*; quandoquidem impossibile sit ea tempestate adfuerint; cùm ipse Euangelista notet, nondùm advenisse tempus fructibus hisce opportunum; pateatque ex Textûs circumstantiis tum decimum mensis Martii, vel decimum primum decurrere; quo tempore nullo modo maturuêre in Judæa ficus, sub Maji exitum unicè maturescentes; uti superioribus meis Epistolis abundè ostensum. Quid quòd & Ipse Tu Leonem Africanum eam in rem adducis, apud quem extet, in Mauritania, quæ regio Judæâ longè australior, ficus mense duntaxat Majo ad maturitatem deduci.

Christus, ais, *ex frondium pulchritudine maturos substare fructus judicabat.* Quasi verò Ille inter homines unus nesciverit arboribus frondes ante fructus adnasci; fici potissimùm arboribus; ex quibus sæpissimè frondes priùs excidunt, quàm fructus ad maturitatem sint perducti, uti & à Plinio observatur *Histor. Nat. lib.* 16. *cap.* 22. quo loco de arborum foliis agens sic loquitur; *Multis folia decidunt, antequam maturescat fructus. In serotina ficu . . . . est pomum tantùm aspici in matre*, &c. In ficu ergò, si quid ex foliorum venustate possit conjici, istud est, Nempe fructus nondùm adesse maturos; siquidem folia soleant excidere, quando illi maturescunt; minimè verò, Tum subesse fructus excoctos, quando adsunt folia. Ex his ergò concludo, Christo nequaquam splendenti frondium specie fuisse illusum; indéque adeo ipsi illi, quam attuli, Loci hujus interpretationi adhærescendum omninò.

Est & aliud, quod huc usque non attigi; attingendum tamen, & exsufflandum; quoniam in eo etiam pertendis, Servatorem nostrum turpiter errâsse. Ut probes, hanc ejus Tentationem visione solummodò effectam, affers, *Absurdum omninò, impossibiléque esse, ex Montis alicujus cacumine vel regna Mundi universa, vel insignis quædam eorum portio, sub aspectum veniant*; ex quo concludis, *Satanam specie tenus duntaxat obtulisse visenda.* Vis tamen Servatorem nostrum certò credidisse, se ea reipsâ intueri, quæ Satanas specie tenus solùm offerebat. Tibi igitur placet, Servatorem nostrum aliquid in animo ratum & fixum habuisse; quod erat & impossibile, & absurdum; istud nempe, *Vel universa Mundi regna, vel insignem eorum portionem, cum gloria sua, non modò posse aspectari ex montis alicujus fastigio, sed & reapse fuisse aspectata.* In quo sanè Te sic constrictum teneo, ut nulla ad elabendum via pateat. Pugnas, quod à Diabolo specie tenus solummodo offerebatur, id à Christo ex re ipsa fuisse perspectum; secus inanem & nullam fuisse Tentationem. Igitur Christ. putabat, se ex montis vertice intueri secundum rem aut universa mundi regna, aut insignem eorum partem; quandoquidem illa id ipsum essent, quod ipsi à Diabolo secundum speciem objiciebatur. Quod ergò sibi videbatur quoad rem intueri, illud vel fieri poterat, vel non. Si fieri potuisse respondeas; tum causâ cecidisti; eo enim semel concesso, Satanam potuisse reverà Christo monstrare aut omnia Orbis regna, aut notabilem quandam eorum partem; non necesse erit Euangelii verba torquere, & mera visa reputare, quæ Lucas & Matthæus reapse facta nuntiant. Sin contrà fieri non potuisse dicas; tum Christum naturali lumine, cunctis hominibus insito, spoliabis; siquidem ex hac posteriore assertione sequatur, Eum non modò absurdum quid, sed & prorsus impossibile, pro verissimo habuisse. Non arbitror Te quicquam huic objectioni posse respondere.

Ut ad ea tandem veniamus, quæ toties ursisti; *Quia ex Montis cujusquam fastigio cuncta mundi Regna nequeant omninò oculis usurpari, inde necessariò concludendum, Satanam specie duntaxat ea Christo exhibuisse*, hisce multiplici diversa ratione satisfeci. Cæteris autem prætermissis, atque adeò silentio tuo concessis; illam solùm expendis, quam ex Optice attuli; aisque, *Quemadmodum Diabolus Optices beneficio Christo valuit remotissima quædam regna ostendere, sic & illi potuisse Artis hujus beneficio montem exhibere quasi pedibus subjacentem, qui tamen reipsâ non subjacêret; regnaque illa tali situ Eidem visenda offerre, ut ea ex montis alicujus jugo sibi videretur apprehendere, tametsi in campestribus locis versaretur.* Quæ si admittantur, nihil occur-

occurret, quo tenearis tuam de *Viſione* opinionem abjicere. Liceat, quæſo, liberè Te monere, paucis hiſce verbis multa ineſſe παρoράματα. 1. Enim aliquid *Optices induſtriâ*, itemque idem illud *Viſione* intueri, unum & idem Tibi eſſe videntur: cùm tamen tantum inter utrumque intercedat diſcrimen, quantum inter rei alicujus adſtantis, & rei alterius abſentis, imò nequidem in rerum natura exiſtentis, aſpectum intercurrit. Nam Opticæ induſtriâ objecta quidem alio ſitu, aliâque diſtantiâ, cernuntur, quàm ſint; at ea minimè viſenda offeruntur; quæ nullatenus ſunt: cùm contrà in viſione ea cernantur, quæ neque exiſtunt, neque omninò exiſtere poſſunt. 2. Non putem ullâ Optices ſolertiâ Templum, vel montem quendam ſummotum, poſſe videri pedibus ſuppoſita, ſi reverà pedibus non ſubſint. Non enim Ars illa ſenſus uſque adeò perturbare valet, ut nobis tum circa locum, tum circa ſitum noſtrum illudant. 3. Cùm non quæratur inter nos, quidnam Diabolus præſtare potuerit, ſed quid reipsâ præſtiterit; Euangeliſtę autem hanc quęſtionem definiant, aſſerentes Chriſtum ea regna non ex inferiori quodam loco, ſed ex eminenti, nempe ex monte, vidiſſe; ſi hiſce poſitis inſtetur, montis vocabulo intelligendum campeſtrem quendam locum, quem Diabolus Opticis artibus montis ad inſtar elatum repræſentârit, hæc erit inaudita Scripturæ explicandæ ratio, hypotheſiſque nullatenus neceſſaria. Concedatur enim Satanam Optices auxilio mundi Regna in depreſſo quodam loco exhibere potuiſſe viſenda, minori certè labore poterat in loco excelſo exhibere; quandoquidem poſterior iſthæc exhibendi ratio à naturali rerum conditione, & operandi modo, minùs diſtet. Eamque ob cauſam Deus ipſe, qui Cananitidem univerſam Moſi facillimè in antro quocunque ſubjicere poterat, voluit tamen ille montem Nebo conſcendere; ut, poſtquam oculos, quantum à natura dabatur, quaquaverſus intendiſſet, neque totam apprehendiſſet, ſuccurrerent Angeli, qui cætera offerrent; eoque modo tum demum accurreret vis divina, cùm deficeret humana.

Nihil quicquam jam video, quo in ſententia tua detineâris, niſi forſan moleſtiam illam, quæ vulgo ſubeunda objicitur, quoties exuenda venit ſententia quædam jam pridem præconcepta. Quod me attinet, nedùm rationes tuæ ab opinione mea me dimoverint, uti minabaris ab initio; ut contrà longè certiùs, quàm antea, credam Chriſtum reali motu à Diabolo fuiſſe deportatum; tum quòd expreſſa Euangeliſtarum verba deportationem realem importent, tum quòd opinionis oppoſitæ conſequentia admodum ſint periculoſa: ſiquidem ex ea ſequatur, Chriſtum eſſe ſimplicem hominem, cui Satan facilè imponat; cuique quęcunque libuerit perſuadet, imò & nonnulla, quę abſurda & impoſſibilia contendis. Quæ qui dogmata tuentur, hi ſe Chriſto longè oculatiores, inſcii quidem, præſumunt; ſiquidem hæc apud ſe tacitè volvant; an ita eſſemus hebetes, ut reverà ſentiremus, Diabolum realiter cuncta Orbis regna ſub Chriſti in montem evecti aſpectum adduxiſſe? Ubi tamen opinionem ejuſcemodi tanquam abſurdam damnavêre, hanc eandem Æternę Dei Sapientię affingunt; ſtatuuntque Jeſum Chriſtum rei cuidam plenam adhibuiſſe fidem; quam eorum ratio nuſquam admiſerit. An hæc queant conſiſtere, judex eſto, *Vir Erudite*, modò ad momenta quędam prejudiciis tuis renunties. Dum judicium ea de re tuum reſciero, manebo, uti ante, Tibi ad omnia officia paratiſſimus,

SAM. BOCHART.

TAPINO SUO
Salutem
SAMUEL BOCHARTUS.

Symboli Apoſtolici Articulus, *Deſcendit ad Inferos*, explanatur.

Ad D. Matth. cap. 27. Marci cap. 11. &c.

Certum eſt hujus Articuli mentionem non eſſe uſque adeò, *Vir Doctiſſime*, antiquam, ac reliquorum. Ruffinus 400. poſt Chriſtum annis ait; neque Romanam neque Gręcam Eccleſiam legiſſe hunc Articulum. Nicęnum Symbolum agit quidem de Chriſti ſepultura; at nequaquam de deſcenſu ad inferos. Athanaſii Symbolum deſcenſûs ad inferos meminit quidem, ſed de ſepultura tacet; ac ſi Athanaſius hęc duo idem eſſe crediderit. Patrum vetuſtiſſimi inter articulos fidei Chriſtianę hujus non meminerunt; videatur Irenęus *lib.* 1. *c.* 10. Origenes *lib.* περὶ ἀρχῶν: Tertullian. *contra Prax. & contra Hermog.* & *de Velandis Virginibus*; Auguſtinus *de Fide & de Symbolo*, & *lib.* 4. *ad Catech.* Ambroſ. & Euſebius *in Sua Confeſſione Fidei.* Denique nulla Synodus hujus Articuli meminit ante Toletanam quartam, coactam anno 624. quâ dicitur Chriſtus deſcendiſſe ad inferos, ut inde Patres erueret.

Hoc quoque notandum hujus unius articuli verba in Scriptura nuſquam extare αὐτολεξεὶ, cùm aliorum Symboli Apoſtolici omnium extent; ſi hoc unum excipias, quod Eccleſia in Symbolo vocatur *Catholica*; quę vox in Scriptura non extat.

Sed, ut ut ſit, Auguſtinus *Epiſt.* 99. *ad Euodium* ait, *Credi ab univerſa Eccleſia Chriſtum ad inferos deſcendiſſe*; quanquam non haberetur tum temporis in Symbolo. Et quod maximum eſt, nihil in ea habetur à Scriptura diſſonum; modò ne his verbis alienus ſenſus affingatur.

Quod facere videntur quotquot per inferos intelligunt pręciſè Locum Damnatorum, aut Sepulchrum; quo ſenſu שאול & ᾅδης in Scriptura nuſquam occurrunt: ſed שאול ſtatum ſeu conditionem mortuorum ſignificat. Noſtri Interpretes magis congruę vocis inopiâ שאול *foſſam* aut *ſepulchrum* vertunt, aut *gurgitem*, aut *abyſſum*; ſed hęc eò recidunt, ut hiſce ſignificetur *Mortuorum*

rum status. Ita cùm Jacob Josephum deflens ait se in inferos cum eo descensurum; certum est nec agi de Loco damnatorum, (certa enim illi fuit spes in Dominum, quod ipse moriturus affirmat *Gen*. 49: 18.) neque item de sepulchro: putabat enim Josephum à feris fuisse dilaniatum. Ergò de statu mortuorum agit. Sic Jonas à balæna absorptus ait se clamâsse ad Deum ex ventre inferni; hoc est, ex eo loco, in quo secum meliùs non putaret agi, quàm si fuisset mortuus. Eodem sensu David *Psalm* 30. & sæpe, *Eruisti animam meam ex inferno:* & *Psalm*. 49. *In infernum descendent ut bestiæ*; atqui bestiæ nec in locum damnatorum, nec in sepulchrum descendunt. Hoc sensu 1. *Sam*. 2: 6. Deus in inferos detrudere, atque ex iis educere, dicitur; hoc enim ibidem aliis verbis effertur, quibus Deus author vitæ & mortis esse affirmatur. Ergò quotquot mortui sunt, quocunque tandem loco, vel anima, vel corpus degant, ii descenderunt in inferos secundum Scripturæ phrasim. Sic, quod prope omiseram, ossa insepulta & undiquaque disjecta, dicuntur esse in inferno, *Ps*. 141: 7.

Qui nomine שאול Locum damnatorum innui volunt, premunt verba Mosis *Num*. 16: 30. quibus ait, Core, Dathan, &c. vivos *in infernum descendisse*; sed hac phrasi tantùm significatur eos violenta morte in statum mortuorum esse dejectos: sic explicat Psalm 55: 14. *Mors exactoris irruat super eos, & vivi descendant in infernum.* At in N. T. saltem, *inquiunt*, ᾅδης locus est damnatorum. Imò verò in Nov. Test. patet hæc non sumi pro eodem, ex eo quòd *Apoc*. 20: 14 Infernus dicitur in Gehennam ignis fuisse dejectus; hoc est, eos qui jam erant in inferno, seu in statu mortuorum, in locum damnatorum fuisse detrusos. Objicitur, quod Luc. 10. *Tu Capernaum, quæ ad cœlos usque sublata fuisti, dejicieris ad infernum usque*; ubi manifesta fieri videtur oppositio inter Cœlum & Infernum; adeò ut qua ratione Cœlum est Beatorum sedes, ita Infernum Damnatorum esse sedem oporteat. Respond. ibi loci Cœlum non esse Beatorum sedem; nec ullum locum designari; ut patet ex Christi scopo; neque enim vult Capernaum ad Beatorum sedem fuisse sublatam olim, aut in alio loco fuisse quàm tunc sit; sed ut, cùm evectam dicit in Cœlum usque, eam in glorioso statu fuisse innuit; ita dejici ad Infernum eam dicit, quæ in misero statu est, & in obscuro latet; sicuti qui in mortuorum statu sunt, nemini conspicui; unde ᾅδης dici putatur, ἀΐδης, quòd à nullo videatur.

Nihilo plus faciunt, qui verba Christi urgent *Luc*. 16: 23. ubi Divitem Epulonem ait fuisse in inferis, ἐν τῷ ᾅδῃ. Verba sic habent, ἐν τῷ ᾅδῃ ἐπάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ, ὑπάρχων ἐν βασάνοις. Ergo aliud ὁ ᾅδης aliud οἱ βάσανοι. Erat quidem in loco & cruciatu damnatorum, id tamen non significat Christus, cùm ait eum fuisse ἐν τῷ ᾅδῃ, alioqui nihil necesse fuisset addere eum ἐν βασάνοις; quod ex præcedentibus constitisset satis. Aliis ergò nominibus, *Tartarus*, *Gehenna*, *Ignis*, *Stagnum*, *Tenebræ exteriores*, &c. nuncupatur Locus Damnatorum in Nov. Testam. In Vet. Testam. תופת, אבדון, צלמות, שחת, nusquam ᾅδης aut שאול.

Ex his conficitur שאול significare statum mortis, quo intellecto facilis erit intellectus Articuli, *Descendit Christus ad inferos.*

Putas Tu hoc idem esse, ac si legatur Christum in sepulchro conditum fuisse; at præterquam quòd non constat id ferre significationem vocis שאול, manifesta hîc esset ταυτολογία; & in brevissimo hoc Symbolo; in quo omnes articulos fidei paucissima intra verba contrahi oportuit, ut memoriæ consuleretur; cùm dictum sit antea Christum sepultum fuisse, quorsum addatur descendisse in sepulchrum? Dices fortasse id addi ἐπεξηγητικῶς; at qualis sit hæc ἐπεξήγησις, quæ precedente articulo multo est obscurior?

Pontificiorum delirium refellere facile est: nam, ut ne litem moveamus de voce, commentitium esse hunc Christi ad Damnatorum sedem descensum, vel ex silentio Euangelistarum abundè patet: neque enim verisimile est eos, qui quæcunque Christus passus est ad unguem & minutias usque referunt, hoc ἀνδραγάθημα silentio prætermissuros fuisse. Quid, quòd Christus moriens omnia completa esse testatus est, & Latroni, &c. Et verò narratio ipsa ridicula est. Diceres agi de Hercule Inferorum claustra effringente.

Quæ Scripturæ loca hîc congerunt, planè sunt ἀπροσδιόνυσα. Certè *Eph*. 4 Christus descendisse dicitur εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς; sed quo sensu David formatus בתחתיות ארץ *Ps*. 139: 15. ubi 70. Interpr. ἐν τοῖς κατωτάτοις τῆς γῆς, hoc est, in utero materno. Sic Chaldæus Interpres בכריסא דאמא. Vel certè dixerim, si meam quoque sententiam hîc proferre liceat, Apostolum summam Christi dejectionem his verbis significare, illi gloriæ oppositam, quâ nunc fruitur supra Cœlos. Sic enim Jobi 30: 8. vilissimi homunciones dicuntur esse *sine nomine & dejectiores terrâ* בני בלי שם נכאו מן הארץ *homines sine nomine depressi sunt præ terra.* Tale est quod proferunt ex 1. *Petr*. 4: 6. *Euangelisatum fuisse mortuis:* At non postquam mortui sunt; imò, inquit Petrus, *ut viverent secundum Deum.* Ergo tum non erant mortui. Sic *Hebr*. 4: 2. dicitur *Euangelisatum fuisse iis, qui perierunt*; At non postquam perierunt. Præterea vel si mortuis nunciatum fuisset Euangelium, ex quo mortui sunt; quomodo probabunt illud idem à Christo nunciatum esse.

Certè *cap*. 3. *v*. 19. *Christus dicitur per Spiritum suum concionatus esse spiritibus, qui nunc sunt in custodia*; sed *temporibus Noæ*, non post mortem; & *per Spiritum*, à quo vivificatus est; hoc est, per virtutem Divinam, quæ opponitur infirmitati carnis; ut 2. *Cor*. 13: 4. & quâ suscitatus dicitur *Rom*. 14. & 8: 11. non autem per animam à qua suscitatus non est; idque *incredulis*; non, ut volunt Pontificii, Patriarchis, &c. Ergò id extra oleas. Sed pudet tempus terere in his nugis confutandis.

Qui per descensum in inferos cruciatus intelligunt; ut descendere in inferos idem sit quod summis cruciatibus torqueri; licet nihil dicant, quod non sit fidei consonum, longissimè tamen à scopo videntur aberrare. Quâ in sententia Te quoque esse video. Neque enim uspiam *descendere* est pati, neque *Infernus* dolores significat. Tum quicquid Christus passus est, verbis præcedentibus abundè exprimitur; cùm dicitur *passus*, *crucifixus*, *mortuus*; & perturbatus esset Articulorum ordo, si post sepulturam iterùm passionum Christi fieret mentio. Ad hanc rem non facit, quod ait Petrus Act. 2: ℣. 24. *Christum suscitavit Deus* λύσας τὰς ὠδῖνας τοῦ θανάτου; verè enim observas ὠδῖνας τοῦ θανάτου esse חבלי מות, *funes mortis*, quibus detinebatur in sepulchro. Nam & id significat vox Hebræa, חבלי; & funes quidem solvuntur λύονται, non item dolores, si propriè loqui velimus. Et patet Petrum non agere de animæ cruciatibus, cum quibus Christo in cruce conflictandum fuit. Nam agit de iis, quæ per resurrectionem soluta sunt, suscitavit eum, inquit, *solutis doloribus mortis*; nemo autem dixerit Christi cruciatus per resurrectionem solutos fuisse; jam enim antea per mortem ab iis liberatus fuerat. Cùm autem constet חבלים *funes* signifi-

ſignificare, potiùs quàm dolores; Petrus tamen maluit hîc (ſiquidem Græcè concionabatur) 70. Interpretum Verſionem ſequi in re non ita magni momenti; noluit, inquam, contentionem movere, quaſi de lana caprina; ac de verbis diſputandi materiam illis offerre, qui de rebus edocendi erant. Quæ cauſa eſt, cur non raro Apoſtoli 70. Interpretum Verſionis verba urgeant, etiam ubi ab Hebræo Textu diſſidet; ſed in rebus adiaphoris.

Rejectis hactenus iis expoſitionibus horum verborum, quæ aut Fidei, aut Verbis, aut Ordini Articulorum Symboli repugnare videntur; veram & genuinam hanc eſſe probabimus, quâ intelligitur Chriſtum ad mortuorum uſque ſtatum humiliatum fuiſſe, & in eo per triduum permanſiſſe. 1. Quia ſine dubio nullius articulorum fidei explicatio aliunde petenda eſt, quàm ex Scriptura; atqui in tota Scriptura non habetur Chriſtum fuiſſe εἰς ᾅδȣ, præterquam in uno loco, *Actor.* 2:27. quo Petrus probat reſurrectionem Chriſti ex verbis Pſ. 16. *Non relinques animam meam in inferis*, εἰς ᾅδȣ. Ergò minimè dubium quin idem ſit Articuli ſenſus, qui eſt hujus Loci. Probat Petrus Davidem Chriſti reſurrectionem prævidiſſe, cùm diceret *non relinquens*, &c. Sed quia Judęi regerere poterant Davidem de ſeipſo agere, non de Chriſto; docet hoc Davidi competere non poſſe; quia *David mortuus eſt*, *& ſepultus*, *& ejus ſepulcrum hodiéque eſt inter nos*, inquit. Unde ſequitur ejus animam adhuc eſſe in inferno, hoc eſt, in ſtatu mortuorum, non damnatorum. Id enim ſuppleri neceſſe eſt, ut ne ratio Petri manca ſit & imperfecta. Cùm ergo relinquere alicujus animam in inferno ſit eam relinquere in ſtatu mortis, pari ratione deſcendere ad inferos ſignificabit, ad mortuorum ſtatum & conditionem devenire. 2. Huic ſententiæ nihil eſt, quod repugnet, cùm cæteræ, ut docuimus, habeant incommoda, quibus premantur. 3. Ordini ſic optimè conſulitur, ut poſt paſſionem, crucifixionem, mortem, ſepulturam, dicatur aliquandiu in hoc ſtatu permanſiſſe; donec tertia die reſurrexerit. 4. Leve eſt, quod objicitur, De Chriſti morte actum fuiſſe jam antea. Actum fuerat quidem de morte, ſed non, ut ita dicam, de permanentia in hoc ſtatu; quod ſcire plurimùm intererat ad fidem; ut ne quis hîc momentaneam mortem, & reſurrectioni contiguam ſibi fingeret; quaſi indignum fuiſſet Chriſto, ut in morte degeret aliquandiu. Quo certè commento tota fides ſubverteretur. 5. Leviſſimum, quod aiunt, articulos fidei non debuiſſe concipi verbis figuratis; ideóque hæc verba ſumenda, ut ſonant: nam & articulus de ſeſſione ad dexteram eſt figuratus. 6. Penè effluxerat ratio non contemnenda, quę deſumi poteſt ex his Pauli verbis *Rom.* 10:6,7. *Ne dicas quis aſcendet in cœlum, hoc eſt Chriſtum* καταγαγεῖν; *aut, quis deſcendet in abyſſum, hoc eſt Chriſtum* ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν, Ubi deſcendere in abyſſum clare exponitur per eſſe inter mortuos. Sed vereor ne in his ſteterim nimis; ad alia propero.

E I D E M.

Enarratur verſ. 14. cap. 2. Epiſt. ad Roman.

Ὅταν γὰρ ἔθνη, τὰ μὴ νόμον ἔχοντα, φύσει τὰ τȣ̃ νόμȣ ποιῇ, ȣ̃τοι νόμον μὴ ἔχοντες ἑαυτοῖς εἰσι νόμος.

Nam quum Gentes, quæ Legem non habent, naturâ quæ Legis ſunt faciant, iſti Legem non habentes ſibimet ipſis ſunt Lex.

Sciſcitaris quid ſentiam de loco *Rom.* 2: 14. quò dicuntur *Gentes, quæ non habent legem, naturâ ſuâ facere ea, quæ ſunt Legis*, τὰ τȣ̃ νόμȣ; *& ſibi ipſis eſſe lex*. Hunc Tu locum egregiè explicâſti: ſed in eo tamen à te diſſentire me non diffitebor, quod tu verbis illis, *facere ea quæ ſunt Legis*, putas ſignificari *quoſdam Gentium debiles & inanes conatus Legi conſentientes*. Certè minimè inanes eſſent, ſi Legi vel ex parte conſentirent. Addis τὸ ποιεῖν Gentium eſſe quidem *facere*, *ſed* τὸ *facere imperfectum & debile*. Atqui ſcis ante regenerationem nos planè eſſe mortuos in peccatis; unde ſequitur nos nil planè poſſe *præſtare conſentaneum mandato Legis*; quod tu præſtitiſſe Gentes affirmas continuò pòſt. Id mihi videtur duriuſculum & obvium calumniæ. Dicam ergo, quam putem hîc eſſe mentem

Verſ. 9. Apoſtoli. Docuit anteà omnes peccatores reos peragendos coram Dei tribunali, tam Judæos quàm Græcos, quippe Deum non eſſe προσωπολήπτην. Atqui de Grecis objici poterat eos ex Lege judicari non poſſe, cùm Legem non habeant, neque verò violatæ Legis reus is poſſit accuſari, cui Lex non innotuit. Imò, inquit Apoſtolus,

Verſ. 14. licet *Græci ſeu Gentes Legem non habeant*, hoc eſt, Decalogum Dei digito in lapidibus exaratum, *faciunt tamen naturâ ſuâ ea, quæ ſunt Legis*, hoc eſt, ea quæ Lex facit, non ea, quę Lex jubet. Lex declarat quid ſit rectum, quid minus; quid Dei voluntati conſentaneum, quid adverſum: quid faciendum, ut vivamus, quid vitandum ne pereamus & æternæ maledictionis rei peragamur; Hæc, inquam, facit Lex Judęis à Deo tradita. Hęc ergò facere eſt ea facere, quæ ſunt Legis. Atqui hæc omnia faciunt etiam Ii, quibus Lex non eſt data; & *cùm legem non habeant, ipſi ſibi ſunt legis inſtar, cùm oſtendant opus Legis*, non opus à Lege juſſum aut vetitum; ſed opus quod præſtat ipſa Lex. Sic enim cùm aliquid jubet aut vetat Rex, puta cùm vetat, ne quis venari auſit; cùm certis hominibus aliquod vectigal imponit; *non venari*, aut *vectigal ſolvere*, non dicitur eſſe opus Regis, opus enim eſt non Regis, ſed eorum qui Regi ſubſunt. Sed hoc ipſum vel *vetare* vel *jubere* hoc verò eſt opus Regis. Sic ergò Apoſtolus, *cùm oſtendant opus Legis*, id eſt, quod præſtat ipſa Lex in aliorum animis, quibus innotuit, *ſcriptum in cordibus ſuis, unà teſtimonium reddente ipſorum conſcientiâ, & cogitationibus ſeſe mutuò accuſantibus aut etiam excuſantibus*. Vides jam per opus Legis, ipſo Apoſtolo interprete, non id ſignificari quod Legis mandatis conſentaneum eſt, ſed ipſam vim Legis in cordibus agentem (quod & Tu alicubi, ſed non ſatis conſtanter, doces) & peccatoris conſcientiam eum aut accuſantem aut excuſantem; hoc eſt, naturales illas συντηρήσεις & latentes animi ſibi ſeu benè ſeu malè conſcii motus. Tales κοίνας ἐννοίας omnium animis à natura inſitæ ſunt, neque tamen

homines ideò juſtiores ſunt: nam ut ait Judas ℣. 10. & 12. ὅσα δὲ φυσικῶς, ὡς τὰ ἄλογα ζῶα, ἐπίστανται, ἐν τούτοις φθείρονται. *Etiam in iis omnibus quæ naturaliter, ut & animalia rationis expertia, ſciunt, corrumpuntur.* Sic ergò hæreticorum cavillis optimè occurri poſſe puto, qui hinc vires quaſdam naturales obſequendi Legis mandatis homini aſtruere conantur, ſi dicamus agi hîc de notitia non de praxi: doceri tantùm hominem naturâ noſſe Legem, & eandem eſſe conſcientiæ vim quæ Legis eſt; non tamen inde ſequi eam ulla ratione Legi eſſe morigeram.

VIRO AMPLISSIMO

D. MORLEY,

Regis Angliæ Sacellano,

SAMUEL BOCHARTUS

S. D.

I. *De Presbyteratu & Epiſcopatu.*
II. *De Provocatione à Judiciis Eccleſiaſticis.*
III. *De Jure ac Poteſtate Regum.*

Ad variorum Scriptur. Locorum illuſtration. Act. Apoſt. cap. 20. v. 17, 28. Epiſt. ad Rom. c. 12. v. 1, 2. Epiſt. ad Heb. cap. 13. v. 17. &c.

Literas, quas à te mihi reddidit illuſtris Heroïna veſtras, Vir Ampliſſime, poſtquam avidè perlegi, in eas Symplegades incidiſſe me ſenſi, unde nullus pateat exitus. Nam neque ſilere mihi liberum eſt, conſulto à tali Viro de rebus maximi momenti: neque vera dicere ſine multorum offenſione: quam tamen abſit ut vitem cum veritatis diſpendio. Rogaveram, cur Veſtrates, hîc in Gallia pro cauſa Regis exules, à communione cum noſtris Eccleſiis ferè abſtinerent: reſpondes Nos pleriſque illis non ſine cauſa eſſe ſuſpectos, ut qui idem ſentiamus cum Angliæ Presbyterianis. Quorum placita tria hæc eſſe vis. 1. *Epiſcopatum rejiciendum ut jugum Tyrannicum & planè Antichriſtianum*; contrà *Presbyterorum ordinem ubique & ab omnibus eſſe amplectendum, ut jure divino ſtabilitum.* 2. *Presbyteros in iis omnibus, quæ ad Eccleſiam quoquomodo pertinent, ſummam habere poteſtatem; nec ab eorum Summo Collegio ullam dari provocationem.* 3. Item, *Reges poſſe vi & armis à ſubditis cogi in ordinem*; & *ſi ſe præbeant immorigeros, de ſolio deturbari, in carcerem conjici, ſiſti in jus, per carnificem denique capite plecti.* Atque hæc illorum placita piiſſimi Regis veſtri ſanguine nuper eſſe ſancita. Quibus ſi aſſentimur, prout vos ſuſpicamini, Veſtrates ſeceſſionem à nobis jure feciſſe contendis: ſin minus, id à me petis ut docendo id quod res eſt, veſtras Eccleſias ab errore, & noſtras à ſcandalo liberem. Quod idem eſt ac ſi me roges, ut inter regni veſtri Regios & Parlementarios ego homuncio ſedeam tanquam diſceptator & arbiter; eas lites diremptorus, quæ per tot annos Britanniam veſtram, pro *Beatorum inſula* olim habitam, non exercuerunt modò, ſed & miſerè dilacerârunt. Et hos vel illos vel utroſque in me provocem, prout hinc vel illinc vel utrobique peccatum eſſe docuero. Tamen, modò ne mihi ſit fraudi quod alicubi ferar ſuſpenſo gradu, *periculoſæ plenum opus aleæ* tractans & *incedens per ignes ſuppoſitos cineri doloſo*, conabor ad ſingula reſpondere: cùm ut tibi ſatisfaciam, tum ne ſilentio meo noſtrarum Eccleſiarum cauſam prodidiſſe videar; quibus veſtrorum iniquis ſuſpicionibus fœdam labem aſpergi video.

Quæſtio *de Epiſcopatu & Presbyteratu*, quam primo loco ut graviſſimam propoſuiſſe videri poſſis; meo judicio eſt leviſſima. Et diſſidium ea de re natum videtur nullo negotio poſſe conciliari, modò abſit ſtudium partium; quod in inſula veſtra pleroſque abripit ita tranſverſos, ut magna animorum contentione de hoc ſolo diſputent tanquam pro aris & focis; ac ſi in eo ſita ſit Religionis prora & puppis. At nos putamus parum referre, utrum ab Epiſcopis, an à Presbyteris gubernetur Eccleſia, modò graviter & fideliter obeant munus ſuum; quiqui tandem ad clavum ſedeant. Si de Antiquitate res eſt, cum Hieronymo planè ſentio; Apoſtolorum ætate inter Epiſcopos & Presbyteros nihil fuiſſe diſcriminis, & *communi Presbyterorum conſilio Eccleſias fuiſſe adminiſtratas.* Itaque Presbyteri Epiſcopis omninò ſunt antiquiores. Interim Epiſcopale regimen eſſe antiquiſſimum, & paulò pòſt Apoſtolos per univerſam Eccleſiam magno cum fructu obtinuiſſe, eſt mihi compertiſſimum. Nec Apoſtolorum praxim puto vim habuiſſe legis in rebus ſuâ naturâ ἀδιαφόροις. Proinde tam qui Presbyteralem quàm qui Epiſcopalem ordinem *juris Divini* eſſe aſſerunt, videntur τῆς ἀνθολκῆς ἀμετρίᾳ τοῦ μέσου διαμαρτεῖν. Jam ſi roges, utrum ſit conſultius, ut Epiſcopi, an verò ut Presbyteri, præſint Eccleſiis, idem erit ac ſi rogaveris utrum præſtet ut penes Regem, an ut penes Magnates, an ut penes Populum ſit ſummum rerum arbitrium. Quæ quæſtio non poteſt uno verbo decidi. Quia aliis Monarchicum, aliis Ariſtocraticum, aliis rurſus Democraticum regimen eſt aptius. Nec ubique vivitur iiſdem moribus. Nôſti poſt Tarquinios Regium nomen Romanis diu fuiſſe exoſum. Contrà Cappadoces apud Trogum & Strabonem, oblatæ libertatis munus abnuentes, negabant ſe ſine Rege vivere poſſe. *Juſtin. lib. 38. Strabo lib. 22.*

Ita

Ita planè in Ecclesia, quidam Episcopali regimini sic assueverunt, ut eo carêre nefas putent. Alii Presbyterale regimen Episcopali prȩferunt; vel quia sub eo nati sunt, vel quia Episcopalem προςασίαν experti sunt nimio turgêre fastu, & in δεσποτικὸν & tyrannicum imperium degenerâsse. Hîc igitur opus est mutuâ tolerantiâ; & si qua vel Nobilium vel Plebis pars notabilis ad Episcopale regimen summis votis adspirat, author essem ut tam illis permitterentur Episcopi, quàm Presbyteri aliis, qui ab Episcopali jugo abhorrent: & communi non Pastorum modo, sed & Populorum suffragio, in singulis provinciis res hæc transigeretur. Quòd si verum est Episcopos lapsu temporum multa usurpâsse perperam, quæ non fuerunt in usu apud Veteres; unde factum sit ut hæc potestas meritò piis sit exosa & terribilis; quidni Tenediâ bipenni resecare posset Synodus hæc παραβλαςήματα, & ad purioris Ecclesiæ normam sic attemperare, ut non supersit ampliùs legitimus querelæ locus? Rectè observat Vir Doctissimus, in Episcopatu tria esse quæ non sunt confundenda: πρεσβυτέριον seu *Pastorale munus*, quod Episcopis Scriptura tribuit; ὑπεροχὴν sive *eminentiam* in reliquos Pastores, quam illis concessit Ecclesia Vetus; & *Dominatum in Domini cleros*; quem in hac sæculorum fȩce nonnulli protervè sibi arrogârunt. Proinde primum esse *Divini juris*, secundum *Ecclesiastici*, tertium verò *nullius*, & meram usurpationem. Adeóque Ecclesiam primo carere non posse, secundum posse ferri, tertium planè esse abolendum. At propter abusum usum tolli necesse non est, donec emendationis spes planè decollaverit. Et res ipsa distinguenda est ab adnatis vitiis. Querelæ de Episcoporum fastu & tyrannide non hodie primùm natæ sunt. Ephesinæ Synodi Patres jam olim metuebant, μὴ ἱερȣγίας προσχήματι ἐξȣσίας κοσμικῆς τῦφος παρεισδύηται, *Ne Episcopali dignitati, sacræ functionis obtentu, secularis authoritatis typhus obreperet.* Et iis ȩqualis Isidorus Pelusiota Epistolâ ad Theodosium, quæ est 125. lib. 2. Episcopatum alicubi esse ait, τυραννικὴν αὐτονομίαν *tyrannicam licentiam*; ἐπειδὴ εἰς ἀρχὴν, μᾶλλον δὲ, εἰ χρὴ μετὰ παῤῥησίας εἴπειν, εἰς τυραννίδα αὐτὸ μετεῤῥύθμισάν τινες, *Quia nonnulli in dominatum, vel potiùs, si libere loquendum est, in tyrannidem commutârunt.* Et multò antè Gregorius Nazianzenus Orat. 21. in laudem Athanasii, Præsules esse conqueritur, οἳ ὅταν πάντα διεξελθῶσι βιαζόμενοι, τελευταῖον τυραννȣ̃σι καὶ τὴν εὐσέβειαν, *qui cùm omnia violenter pervaserint, tandem pietatem etiam Tyrannide premunt.* Hujusmodi querelis in Veterum Doctorum scriptis cùm nihil occurrat frequentius, tamen nemo est repertus, qui de abolendo Episcopatu cogitaverit. Quin Aërius ab aliis pro Schismatico, ab aliis etiam, qui schismaticos omnes hæreticis accensebant, pro hæretico habitus est; eò quòd in ordinem naturâ sacrum violentiùs insurrexerit, & ab iis secedendum esse pronuntiaverit, qui discrimen inter Episcopum & Presbyterum, Ecclesiastica consuetudine quomodocunque invectum, admiserint. Cavendum igitur ne Scyllæ fugâ in hanc Charybdim incidamus; neve rigor nimius, & plusquam Vatinianum in Episcopos odium, eò imprudentes adigat, ut Veteri Ecclesiȩ dicam scribamus, & ab ejus communione ipsi nos arceamus. A quibus extremis Gallicanas Ecclesias semper abhorruisse libri à Gallis scripti palam indicant, & Nostrorum perpetua praxis. Neque enim horum in Britannia quisquam fuit, qui non libenter interesset sacris vestris, postquam aliquem Anglici sermonis sibi comparaverat usum, & ab Episcopalibus Presbyteris, aut etiam ab Episcopis ipsis, si res ferret, sacram non reciperet communionem. Quod & mihi aliquoties non sine fructu contigisse profiteor, dum Londini & Oxonii Sanctæ Theologiæ dabam operam. Hanc de Episcopatu non tam nostram, quàm Pastorum ferè omnium in Gallia sententiam, quibus argumentis propugnemus, disces si libet, ex viri piissimi, & supra fidem in hisce docti, Davidis Blondelli *Apologiâ pro sententia Hieronymi de Episcopis & Presbyteris*, Amstelodami ab hinc annis quatuor editâ.

Secundam proponis quæstionem *de Potestate Presbyteratûs*, quam Presbyteri vestrates, ut quidem ais, *non in iis solùm, quæ merè sunt Ecclesiastica, sed & in iis quæ ad Ecclesiam solùm indirectè pertinent, tantam sibi arrogant; ut a summo in unoquoque regno Presbyterorum collegio negent ullam esse provocationem; nempe ad Magistratum fidelem.* Id enim puto à te intelligi. Sed nemo facilè dixerit, quomodo hanc quæstionem, quæ tam Belgas quàm Britannos multùm exercuit, atque etiamnum exercet, Ecclesiæ nostrȩ definiant. Neque enim illa uspiam agitatur apud nos, quibus non licet esse tam beatis, ut Magistratum habeamus in Religione ὁμόφωνον. Nec, quibus locis agitatur, restringitur ad Presbyteros. Sed quæritur in genere, *Quæ sit Potestas Ecclesiastica propriè dicta: & An ab Ecclesiasticorum Judicum sententia, quicunque illi tandem sint, modò legitimè vocati ad gubernandam Ecclesiam, possit ad Magistratum Politicum tanquam ad superiorem Judicem provocari.* Neque de hoc ipso convenit satis inter Presbyteros Belgas. Extant Maccovii libelli in Academia Franekerana Theologiȩ Professoris celeberrimi, quibus magno molimine hoc asserit, *Licere læsis ab Ecclesia ad Magistratum provocare.* Alii aliter pronuntiant. Ego huic quȩstioni satisfieri posse non puto sine multis distinctionibus, quȩ non possunt in pauca contrahi. Nempe, res judiciis Ecclesiasticis obnoxiȩ, vel merè sunt Ecclesiasticȩ, vel etiam aliud habent Politici admixtum. Et in rebus merè Ecclesiasticis, quȩdam ad internum conscientiarum, quȩdam etiam ad externum Ecclesiæ regimen pertinent: & in judicio lato ea de re, quȩ ad internum hominem planè pertinet, Judex Ecclesiasticus potest modum excedere, & reum carceri addicere, aut aliis pœnis corporeis; quȩ non sunt Juris Ecclesiastici. Hinc justȩ causȩ suboriuntur vel declinandi prorsus Judicium Ecclesiasticum, vel ab eo provocandi ad Judicium Civile. Nam si Judex Ecclesiasticus potestatis suȩ limites transgressus est, aut judicavit de re, quȩ partim est politica, aut quȩ pertinet solùm ad externum Ecclesiæ regimen, non video, cur eo casu licita non sit ad Magistratum provocatio. De cȩtero cavendum est, ne *claves regni cœlorum*, & *ligandi ac solvendi* potestas, quam Ecclesiȩ commisit Christus, iis tradatur, qui ad id muneris aut planè inepti sunt, aut certè non vocati. Non quòd omnem omninò Potestatem Ecclesiasticam Magistratibus denegem; sed alia est potestas, quȩ objectivè solùm, alia quȩ formaliter etiam est Ecclesiastica. Prior *objectiva* dicitur, quia habet pro objecto res & personas Ecclesiȩ. Ea pio Magistratui vel maximè competit, qui civile dominium habet in suæ ditionis Ecclesias: & pro authoritate divinitùs sibi concessâ illas tuetur pro viribus, & fideles Pastores fovet, & desides excitat, & contumaces civilibus pœnis coërcet. Quin ea sedulò procurat, quȩ ad externum Ecclesiȩ ordinem pertinent: quale est Synodos convocare, Scholas erigere, quȩ sint Ecclesiȩ seminaria, Honesta stipendia Pastoribus assignare, Constitutiones condere ad eos continendos, qui turbas in Ecclesia movent: denique, ut Utriusque

que Tabulæ custodem & vindicem à Deo constitutum, omnes vires eò dirigere, ut apud populos fidei suæ commissos *Dei nomen sanctificetur*, & Christi regnum propagetur, & sacrum Euangelium undiquaque prædicetur; ut singuli purè Deum colant, & ex verbi Dei præscripto vivant. Posterior potestas non solùm est Ecclesiastica ratione objecti, quia versatur circa res Ecclesiæ, sed & ratione modi, quia circa eas versatur modo Ecclesiastico non Politico. Ea potestas non convenit nisi personis Ecclesiasticis; quorum est Fidei dogmata publicè pro concione docere, Controversias ex Dei Verbo decidere, Sacramenta administrare, Pastores ordinare & deponere, Disciplinam Ecclesiasticam in greges suos exercere, Sacros ritus præscribere, & Spirituales leges condere juxta Legis Divinæ normam; ut *omnia* in Ecclesia *fiant* εὐσχημόνως καὶ κατὰ τάξιν: quæ duæ potestates non parum inter se differunt: Nam potestas Magistratûs in Ecclesiam regno Dei universali in hunc mundum subordinatur: at potestas formaliter Ecclesiastica propriè *non est de hoc mundo:* sed subservit regno Christi mediatorio. Illa est αὐτοκρατορικὴ, gladio armata, & judicia sua exequitur externa vi & coactiva. Hæc tota est *ministerialis*, agens ex imperio alieno: & pœnis spiritualibus, hoc est, censurâ, suspensione, & excommunicatione, in peccatores utens, ex Verbi Dei præscripto; quæ pœnæ non tam pœnæ sunt quàm fraternæ correctiones. Magistratus propriè respicit τὰ ἔξω τῆς ἐκκλησίας; at Pastores τὰ εἴσω, quæque pertinent ad hominem internum. Quò faciunt hæc Constantini ad Episcopos apud Eusebium lib. 4. de Vita Constantini; *Vos quidem* τῶν εἴσω τῆς ἐκκλησίας, *eorum quæ intus in Ecclesia sunt agenda; Ego vero* τῶν ἐκτὸς, *eorum quæ extra sunt, Episcopus sum à Deo constitutus.* Proinde hæ duæ potestates, cùm vel habeant diversa objecta, vel circa eadem objecta, sed aliter atque aliter, versentur; quamdiu manent intra præscriptos limites, non sibi mutuò magis officiunt, quàm planetæ duo, quibus diversum cœlum est assignatum. Quin alterius altera poscit opem res & conjurat amicè. At si potestas Ecclesiastica fines suos prætergreditur, ut tyrannidem exerceat, vel de iis judicet, quæ sunt aliûs fori, tum Magistratûs officium est illam evagantem reprimere & intra suos limites coërcere. Atque id in Gallia locum dedit *Appellationibus tanquam ex abusu*, quas vocant, quibus ad Parlamentum provocatur; quoties Ecclesiastici usurpant quod suum non est, & in alienam messem falcem injiciunt.

Quamvis Disciplinæ nostræ Canones & Synodorum Nationalium de his non agant nisi valde obiter, tamen in iis quædam habentur, quæ non pigebit adscribere; quia non potest aliunde meliùs colligi quid ea de re sentiant nostræ Ecclesiæ. Primò igitur has duas potestates ita distinguunt atque inter se conferunt, ut doceant non esse ἀσυστάτους. Synodus Montalban. art. 54. fact. general. *Quæstioni, Utrum peccator, qui alicujus criminis reus infami supplicio à Magistratu multatus est, debeat insuper Ecclesiæ publica culpæ confessione satisfacere; Respondetur id omninò requiri: quia Magistratûs jurisdictio Civilis, & Ecclesiastica Consistorii censura, res distinctæ sunt: cùm hæc ad conscientiam & interiora solùm, illa potiùs ad corpus & exteriora referatur.* Et Privatensis Synodus fact. general. art. 5. *Quæstioni, Quomodo agendum sit erga eos, qui in crimen aliquod juxta leges civiles ἀσύγγνωστον prolapsi, editis pœnitentiæ suæ signis ad Sacramenta admitti postulant; Respondetur peccatorem, postquàm Ecclesiæ satisfecerit, ad Sacram Mensam esse admittendum, licet perpetrati criminis veniam à Principe impetrare non possit: quia Ecclesiastica Jurisdictio Civilem non collidit.* Secundò mixtas & communes quasdam esse causas docent, quæ ad utramque curiam pertineant. Synodus Lugdun. art. 28. fact. particular. *De politia civili statuere Magistratûs est, cui omnes parêre tenentur. Sed de rebus ecclesiasticis Canones sancire Pastorum est & Synodorum. At si quæ sit causa communis; verbi gratiâ; si quæratur quot numero Pastores in una aliqua Ecclesia retinendi sint, Magistratus & ecclesiastici in unum conveniunt, & res communi utrorumque suffragio deciditur.* Tertio regimen externum Ecclesiæ Magistratui ex parte committunt & permittunt. Disciplina Ecclesiarum Gallicanarum cap. 1. art. 44. *Pastorum officium est, mores proprios & fidelium curæ suæ commissorum, cujuscunque sint conditionis, juxta Verbi Divini & Disciplinæ Ecclesiasticæ normam componere: sed & Magistratus officium est, in omnes omnium hominum ordines, atque etiam in ipsos Pastores invigilare, & videre an in vocatione suâ rectè incedant; ac proinde si peccent, curabit Magistratus ut juxta disciplinam Ecclesiasticam in Consistoriis, Colloquiis & Synodis officii sui admoneantur; nisi quid admiserint per leges civiles coërcendum.* Quartò summo studio cavent, ut ne Senatus Ecclesiastici extra limites sibi præscriptos evagentur, & in ea incurrant, quę sunt Magistratûs Politici. Synodus Alesensis fact. particul. art. 23. *In Synodis non agetur nisi de rebus merè Ecclesiasticis.* Disciplina Gallic. c. 5. art. 12. *In exercitio disciplinæ Ecclesiasticæ, quantum fieri poterit, abstinebitur à formulis & stylo etiam in civilibus Jurisdictionibus vulgò recepto.* Et art. 13. *Fideles hortari licet & Dei nomine obtestari ut verum dicant, quia authoritati Magistratûs hoc nullo modo derogat. Sed iis formulis non utendum, nec more solemniter recepto in sacramenti præstatione, quæ à Magistratu exigitur.* Et art. 14. *In litibus, si quæ contingant, partes inter se litigantes Consistoria hortari poterunt ad eas amicè componendas: sed non delegabunt Arbitros, neque pro Arbitris se gerent. Si qui tamen è Consistorio Arbitri eligantur, illi intervenient tanquam privati, & solùm agent privato nomine.* Synodus Lugdun. fact. partic. art. 2. *Qui inter se litigant ad Consistorium non citabuntur, nisi litis occasione quid aliud admiserint, quod sit scandalo.* Quintò in multis, quæ videntur ex Ecclesiæ Judicio posse pendêre, tamen, quia causæ mixtæ sunt, ad Magistratum confugere & ejus judicio stare nos jubent. Puta [a] si ad conjugium admitti postulet filius invito patre, qui solo religionis odio ei se opponat. [b] Si qui post sponsalia triremibus addictus est, & ex iis elapsus, desponsatam sibi puellam in conjugem petat. [c] Si sponsus, à sponsa desertus, liberari postulet à fide data, ut cum alia possit contrahere. [d] Si post prælongam viri absentiam uxor ad novum conjugium adspiret. [e] Si Monachi vel Presbyteri ad nos conversi, deinde ad prius votum & officium reversi, deserta conjux ab alio viro ambiatur. Sextò multa sunt ἀδιάφορα & per Dei verbum nobis concessa, à quibus abstinêre, & multa onerosa, quæ exequi nos jubent, ut Magistratui pareamus. Sic conjugii vinculum per adulterium solutum est, ita sanciente Christo, Matth. 19: 9. tamen [f] Disciplina vetat ita solutos novum inire conjugium, quia non licet per Regni leges. Conjugia inter cognatos & affines ultra secundum gradum Deus in Scriptura non vetat: tamen quia per Regni leges prohibentur etiam in tertio & quarto gradu, ea sine dispensatione regia contrahere vetant nostri Canones. [g] Et sponsalia, quæ olim inter nos fiebant per verba de præsenti, jubent fieri deinceps per verba de futuro, [h] *Ut Regni consuetudines & leges observentur.* Per verbum Dei licet labori

a *Discipl.* c. 13. *art.* 1. *Et* 1. *Synod. Carent. in Discipl. art.* 1.
b *Synod. S. Fidei art.* 18. *fact. Gen.*
c *Syn. Vitr. Gen. art.* 9.
d *Discipl.* c. 13. *art.* 31.
e *Discipl.* c. 13. *art.* 32. *& Syn. Figeac. art.* 12.
f *Discipl.* c. 13. *art.* 23. 1. *Syn. Paris. art.* 38. 2. *Syn. Paris. art.* 21. *Syn. Alençon. not.* 7. *resp. ad deleg.*
g *Discipl.* c. 13. *art.* 6. *&* 7.
h *Discipl.* c. 13. *art.* 5.

bori ſuo incumbere feſtis illis, quæ ex hominum inſtituto introducta ſunt: tamen iis ipſis feſtis, Canones noſtri ſanciunt [i] ut à labore ceſſemus, quo vitetur ſcandalum. Quin Romanis Sacerdotibus [k] decimas ſolvere nos jubent, & naſcentium liberorum nomen [l] illorum albo inſcribere, & [m] ad Epiſcoporum & Officialium tribunalia nos ſiſtere, ſi Magiſtratus ita ſtatuat. Et quod mirêre magis, quæ vetant tanquam indecora, puta [n] leviri viduam ducere, aut [o] deſponſatæ puellę matrem, [p] aut adulteram eo tempore initam, quo uxor erat in vivis: & [q] viduam ante menſem ab obitu viri ſeptimum aut octavum ad novum conjugium admittere; Hæc, inquam, quæ vetant tanquam indecora, tamen licita eſſe volunt, ſi Magiſtratus interveniat. Vides igitur, quàm multa pręſtemus in Magiſtratûs gratiam, quamvis diverſæ Religionis.

Non tamen ubique nobis eadem eſt facilitas. Quippe cùm aliquid probat, aut jubet etiam Magiſtratus, quod Verbo Dei & ordini ab eo inſtituto videtur eſſe adverſum, tum illud ſuccurrit, [r] parendum eſſe Deo potiùs quàm hominibus. Hinc Diſciplina noſtra cap. 13. art. 11. de conjugio cum uxoris amita aut matertera; *Etiamſi Magiſtratus permitteret tale conjugium; ei tamen Eccleſia ne benedicat, quod Paſtores ſedulò obſervabunt.* [s] Et Synodus Alençonienſis per Delegatum Regium juſſà novare articulum, quo [t] Baptiſmus ab eo adminiſtratus, cui nulla eſt vocatio, declaratur eſſe nullus, Regem rogavit ſupplex, ut noſtris Eccleſiis diſciplinæ ſuę exercitium hac in parte liberum permitteretur. Secunda [v] etiam & tertia [x] Synodus Garentonienſis gravi anathemate noſtrorum eos feriunt, qui juſſu Magiſtratûs aulæa vicatim expandunt feſto Sacramenti, quod vocant. Tale eſt quod peccatorum confeſſiones in Conſiſtorio editas canones noſtri [y] vetant Magiſtratui revelare, *niſi in crimine læſæ Majeſtatis.* Et noſtrûm ſi qui Paſtores aut Presbyteros ea de cauſa coram Magiſtratu citant, eos cenſuris omnibus ſubjacêre pronuntiat. Sed nec eorum provocationes admittunt; qui à Senatu Eccleſiaſtico vocati, aut ob aliquod ſcandalum à communione ſuſpenſi ad Judices Politicos provocant. Neque enim Magiſtratum, eumque à noſtra Religione alienum, putamus illarum rerum, quæ ad diſciplinam noſtram pertinent, competentem eſſe judicem. In eam rem Synodorum [z] Rupellenſis [a] Vitreenſis & [b] Aleſenſis in Gebennis, Canones ſunt valdè expreſſi.

Jam ad tertiam quæſtionem propero; quamvis me pigeat in eo regno, in quo noſtram religionem plerique profitentur, diſputari de *Jure Regum*, quod hactenus noſtri Doctores hîc & ubique terrarum tam conſtanter aſſeruerunt contra Monarchomachos; ut Adverſarii judicent nos hac in parte modum excedere. In his Bellarminus dubitat, *Utri plus laïcis* (principibus) *Anabaptiſtæ noceant vexando & detrahendo, an cumulando & blandiendo Lutherani.* Et Stapletonus Veſtras, Lovanii olim Theologiæ Profeſſor celeberrimus, eoſdem ideò criminatur, quòd *Cæſari, id eſt, Regibus & Magiſtratibus, non ſolùm ea quæ eorum ſunt, ſed etiam ea quæ Dei ſunt, reddi volunt.* Nempe illos urit, quòd tam *Clericos*, quos vocant, quàm Laïcos, & externum Eccleſię regimen, poteſtati Regum ſubmittimus, & Reges docemus eſſe prorſus ἀνυπευθύνους, & à ſolo Deo pendêre; nec eſſe fas, quicquid obtendatur, in eorum vitam attentare. Cujus doctrinę veritatem cùm omnes noſtrarum partium Theologi conſtanter propugnaverint, nemo aſſeruit fortiùs Theologis Veſtratibus, quorum ſolidiſſima de hoc argumento ſcripta cum æterna laude authorum in vulgus promanârunt. Itaque hîc ſuccurrit illud Apoſtoli: *Currebatis benè, quis vos impedivit?* imò *quis faſcinavit, ut ne obſequeremini veritati?* Præcipuè in re manifeſta, quamque & expreſſis legibus, & neceſſariis rationibus, & frequentibus exemplis ex Scriptura petitis, probare cuivis eſt obvium. Neque id à me dici gratis patebit ex hoc ſpecimine; quamvis in eo futurus ſim multò brevior, quàm requirit Argumenti amplitudo & dignitas.

i Diſcipl. c. 13. art. 21.
k Ib. c. 14. art. 20.
l Syn. Par. art. 11. fact. part.
m Diſcipl. c. 14. art. 8.
n Diſcipl. c. 13. art. 11. & 3. Syn. Carent. art. 4. in Diſc.
o Diſcipl. c. 13. art 10 & 3. Syn Carent. art. 3.
p Diſc. c. 13 art. 13. & 2. Syn. Car. in Diſcipl. art. 13.
q Diſcipl. art. c. 13. 22. & 2. Syn. Carant. Diſc obſ. 15.
r Actor. 5: 29
s In reſp. art. 10.
t Diſcipl. c. 11. art. 1.
v Fact. gen. art 1.
x Fact. gen. art. 11.
y Diſcipl. c. 5. art. 28. & 29.
z Fact. gen. art. 6.
a Fact. gen. art. 19. & 20.
b Fact. gen. art. 22.
Præfat. in l. de Cleric.
Dominica 22 in Pentec.
Gal. 5: 7. & 3: 1.

Legum prima & antiquiſſima, atque ante ipſam Legem Moſaïcam à Deo lata, hæc eſt; *Nolite tangere Chriſtos meos.* In Regum parricidas ita utuntur Patres Concilii Toletani quarti, can. 74. *Cùm Dominus dicat*; Nolite tangere Chriſtos meos, *& David*; Quis extendet manum ſuam in Chriſtum Domini & innocens erit? *illis nec vitare metus eſt perjurium, nec Regibus inferre exitium.* Regerunt, his verbis non agi de Regum Jure aſſerendo contra populum; ſed potiùs de populo, aut Eccleſia ſaltem aſſerenda contra vim Regum & Principum. Rem enim eſſe de Patriarchis Abrahamo, Iſaaco, & Jacobo, quos lędere Ægypti & Palæſtinę Reges, & Carrarum Princeps Laban, hac lege prohibiti ſunt. Atque inde eſſe, quòd verba Legis hæc immediatè precedant: *Non permiſit cuiquam eos opprimere, & corripuit Reges propter eos.* Quæ ut ut vera fateamur, tamen cauſæ non officiunt. Nam ex ea lege ſaltem id ſequitur, nefas eſſe illos attingere, quibus cum Patriarchis hoc commune eſt, ut appellentur & ſint Chriſti Domini; quales præter Chriſtum Filium Dei & Reges Temporales nulli ſunt. Quippe ſi Patriarchas ideò nefas fuit attingere, quia dicti ſunt & fuerunt Chriſti Domini, quidni concludamus idem de Regibus, quos hoc eodem honore dignatur Deus, Scripturę minimùm triginta locis? Quid quòd Patriarchæ ob id ipſum videntur dici Chriſti Domini, quòd aliquo modo Reges erant aut Regum inſtar? Ita pronuntiat Kimchius Doct. Hebr. in hunc locum: היו נכבדים אצל המלכים כאלו היו המלכים משיחים: *In honore erant apud Reges, ac ſi ipſi fuiſſent Reges uncti.* Nempe, ut Idem obſervat in 1 Paral. 16: 22. Abraham Gen. 23: 6. vocatur נשיא אלהים *Naſi Elohim*, Princeps Dei. Ubi LXX. βασιλεὺς παρὰ Θεοῦ, *Rex à Deo.* Quin נשיא paſſim pro Rege ſumitur, ut Ezech. 34: 24. & 37: 25. ubi Propheta Davidem נשיא *naſi* appellat, pro eo quod paulò antè מלך *Regem.* Iſaaci etiam potentiam Regię fuiſſe æmulam, & Jacobi opes immenſas, patet ex Geneſ 26: 16. & 36: 7. unde eſt quòd pro *Regibus* habiti ſunt etiam apud Ethnicos. Juſtinus ex Trogo lib. 36. *Abraham, Moſes, Iſraël Reges fuêre.* Sed fruſtra diſputamus, cùm David ad Regem Saulem idipſum paſſim referat, ut 1 Sam. 24: 7. *Abſit a me ut hoc faciam Domino meo, Chriſto Domini, & mittam manum in eum; quia eſt Chriſtus Domini:* & cap. 26: 9. *Ne perdas eum; Quis enim mittet manum in Chriſtum Domini, & erit innocens?* Et verſ. 10. *Vivit Dominus, quòd niſi Dominus percuſſerit eum, aut dies ejus veniat ut moriatur, aut in prælium deſcendens perierit, abſit à me ut mittam manum in Chriſtum Domini.* Et 2 Samuël. ca. 1. verſ. 14. *Quomodo non timuiſti manum extendere ad occidendum Chriſtum Domini?* Et verſ. 16. *Sanguis tuus ſit ſuper caput tuum: os enim tuum locutum eſt adverſum te, dicens, Ego interfeci Chriſtum Domini.* An diſertiùs dici potuit ad Reges hanc legem pertinere; *Nolite tangere Chriſtos meos?* Sed de his plura deinceps.

1 Par. 16: 22.
Pſ. 105: 15.

Secunda lex est Exod. 22: 28. *Diis non maledices, nec populi tui Principem execraberis.* Quam ad Regem pertinere peculiari jure docet Abisęus, 2. Sam. 19: 21. *An non ideò morietur* Simei, *quia maledixit Christo Domini?* Et Elihu Job. 34: 18. *An dicetur Regi, ô nequam, & ô improbe Principibus?* ubi LXX. Ἀσεβὴς ὁ λέγων βασιλεῖ, παρανομεῖς, ἀσεβέστατε τοῖς ἄρχουσιν, *Impius est qui dicit Regi, prævaricaris, & Principibus, ô improbissime.* Et Salomon Eccl. 10: 20. *Etiam in cogitatione Regi ne detrahas, & in conclavibus cubiculi tui ne maledicito diviti; quia vel avis Cœlorum portaret vocem illam, & ales indicaret verbum.* Quo loco per *avem Cœlorum* Rabbi Selomo animam intelligit in Cœlum aliquando evolaturam, & per *alitem* Angelum ipsi adjunctum: nec minùs absurdè Chaldæus Paraphrastes Razielem Angelum monti Oreb insidentem, & Eliam aërem instar aquilæ pervolantem, ut occulta retegant & propalent. Quod officium Judæi meliùs Elisæo assignassent ex 2. Reg. 6: ℣. 9. Solomonis vera mens est, Ne in arcano quidem Regibus detrahendum, nec illis deesse suos προσαγωγέας & κωρυκαίους; per quos addiscant, quæ putantur maximè occulta. Quomodo Midæ ajunt *asini auriculas* à Poëtis affingi; eò quòd ὠτακουστὰς haberet, per omnes regni sui partes; qui expiscarentur quicquid fieret aut diceretur à subditis, & ad ipsum omnia referrent. Apparet interim Solomonem non solo periculi metu ab hoc malo nos deterrere; cùm non tantùm verbis, sed & cogitationibus frænum injiciat, quę non nisi Deo notę sunt; cùm solus sit καρδιογνώστης. *Etiam*, inquit, *in cogitatione tua Regi ne detrahas.* Jam si ne cogitatione quidem Regi detrahere licet, quantò minùs illum liceat execrari verbis, aut factis etiam impetere?

Tertia lex est Psalmò secundo, qui tam ad Davidem pertinet, quàm ad Christum Dei Filium; ad illum quidem ut typum, ad hunc verò τὸν τυπωθέντα, typo designatum, & significatum. Nempe cùm primò contra Deum, & Davidem Christum ejus, Israëlitarum magna pars, finitimi quoque populi Jebusęorum, Philistęorum, Moabitarum, Syrorum, Ammonitarum, Amalekitarum, cum Regibus ac Principibus suis conjurâssent, atque ab eo prostrati & victi subinde conarentur jugum excutere; *Disrumpamus*, inquiebant, *vincula eorum, & projiciamus à nobis jugum ipsorum:* docetur illorum conatus vanos fore, atque inutiles: quia quotquot in Davidem Regem creatum divinitùs ausi fuerint insurgere, bellum non cum homine mortali, sed cum Deo ipso suscepturi sunt; qui illum ut Regem à se *electum* potenti manu asseret, & sartum tectum ab omni periculo conservabit. Itaque his rebellibus Dei nomine significat, ut *osculentur filium*, id est, ut ei se sponte subjiciant, cui Deus erat loco Patris, Psalm. 89: 27. *Osculum* enim tum temporis fuisse solemne honoris & subjectionis symbolum colligere est ex Genes. 41: ℣. 40. & 1. Sam. 10: ℣. 1. Alioqui minatur fore, ut *virga ferrea conterantur, & confringantur ut vas figuli, & pereant funditùs, cùm ira Dei exarserit.* In Davidis porrò persona Deus obsequi jubet omni Regi legitimo; quia par est ratio. Literalem Psalmi sensum ad Davidem refero cum Musculo & aliis Interpretibus magni nominis.

Quarta lex est Prov. 24: 21, 22. *Mi fili time Dominum & Regem, nec cum rebellibus te commisceto.* Rebelles hîc Ebraïce dicuntur שונים, quod propriè *mutantes* sonat, nempe *leges & statum regni*; quomodo nonnulli accipiunt apud Pagninum. Alii, quod eódem redit, refractarios intelligunt, qui Dei & Regis mandata transgrediuntur. Quia phrasi Ebræis familiari *mutare mandatum* est illud transgredi. Vide Esdr. c. 6: ℣. 11, 12.

Quinta lex est Prov. 30: 31. מלך אלקום עמו *Rex, in quem nemo insurgit*, id est, in quem subditorum nemo debet insurgere. Alioqui enim multi insurgunt. Sed id faciunt præter jus & fas, ut Rex hîc vocatur אלקום *Alkum*, quia in eum nemo insurgit. Ita Palladem alibi observo fuisse vocatam à Phœnicibus אלה אלקומה *Ela alkuma*, Deam, in quam nemo insurgit; & Bœotiæ urbem illi sacram Græca flexione *Alalcomenas*; quæ parva cùm esset & in plano extructa semper tamen ἀπόρθητος, intacta & inviolata mansit; quia ob Deæ reverentiam, πάντες ἀπείχοντο πάσης βίας, *ab omni vi omnes abstinebant.* Pauf. in Bœot. Strab. l. 9.

Sexta lex est Eccles. 8: 2, 3, 4. *Observa os Regis*, id est, mandatum ex ore Regis prodiens, *etiam propter juramentum Dei*, quo tu te illi obstrinxisti; *Ne properes à facie ejus abire*, id est, ab ejus obsequio te subducere. Aut si feceris, *ne persiste in re mala*, in rebellione in Regem, quâ tu in te malum accerseres; *nam quicquid volet, faciet*, id est, penes illum erit de te statuere quomodocunque libuerit. Quippe *ubi verbum Regis est, ibi est potestas*, nempe quicquid Rex facit, pro imperio id facit. Proinde hîc habet Symmachus τὸν λόγον τοῦ βασιλέως ἐξουσιαστικὸν εἶναι, *sermonem Regis esse authoritativum*, ut ita loquar. Et ejus potestas summa est secundùm Deum, *& quis dicat ei, quid facis?* Quis à Rege audeat consiliorum suorum rationem exigere? Qua in parte evehuntur Reges supra communem hominum sortem, ut Dei locum in terris teneant. Nam & de Deo dicitur Job. 9: 12. *Ecce rapiet, quis avertet eum, & quis dicet ei, quid facis?* Et Esa. 45: 9. *Nunquid dicet lutum figulo suo, quid facis?* Et Dan. 4: 35. *Non est qui cohibeat manum ejus, & dicat ei, quid facis?* Quia *ut cœlorum altitudo & terra profunditas, ita cor Regis est inscrutabile*; Prov. 25: 3. subjectis scilicet populis; quorum non est arcana Regum penitiùs introspicere, & de illis, quod multi faciunt, temerè pronuntiare: multò minùs illos in jus trahere, & examini subjicere illorum vitam, & de capite pro arbitrio statuere.

Septima lex est Jerem. 27: ℣. 12. *Subjicite colla vestra jugo Regis Babylonis: & servite ei, & populo ejus, & vivetis.* Et 29: 7. *Quærite pacem civitatis, ad quam deportavi vos, & orate pro ea Dominum: nam in pace illius vobis erit pax.* En Judæi jubentur Regi Babylonis obsequi, qui merus usurpator erat, & pro eo precibus apud Deum intercedere. Quanto plura debentur iis Regibus, quos legitima successione constat Regnum esse adeptos?

Nec audiendi Fanatici, qui ut à cervicibus suis Regum jugum excutiant, eam libertatem prætexunt, quam nobis morte sua Jesus Christus acquisivit. *Neque* enim *venit* Christus, *ut legem solveret, sed ut impleret.* Per eum quidem fideles à peccati tyrannide, ab execratione Legis, à reatu mortis æternæ, & Leviticarum ceremoniarum jugo, & servitute asseruntur, ut ab iis malis liberati alacriùs Deo serviant. At jugo Regum suos exemisse Christum, non reperitur uspiam. Quin ipse cum matre censitus est, Luc. 2: 5. Et jussit *reddi Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & Deo, quæ sunt Dei*, Matth. 22: 27. Et Pilati potestatem, licet illâ abutentis, agnovit esse ἄνωθεν, Joh. 19: 11.

Sic Magistri vestigia sequutus Petrus; *Subjecti*, inquit, *estote omni humanæ ordinationi, sive Regi* ὡς ὑπερέχοντι *ut supereminenti; sive Præsidibus, ut qui per eum mittantur ad ultionem maleficorum, & laudem eorum qui benè agunt.* 1. Epist. cap. 2: ℣. 13. 14. &c. Ubi notanda hæc verba, *subjecti estote propter Dominum*, in eos, qui hanc exhortationem Petri

Petri, adscribunt necessitati temporum. Et quòd Regum ὑπερέχειν, id est, omnibus supereminere dicit, in eos, qui populo summum attribuunt imperium. Sequitur, *Deum timete, Regem honorate*; quibus verbis Regum honor cum Dei timore jungitur. Quomodo Prov. 24: 21. *Time Deum, & Regem*; ut quę Deus conjunxit, homo ne separet.

Idem in Secunda sic ait, quasi scelerum hoc sit summum, Principes habere contemptui; *Novit*,
2 Pet. 2:9. inquit, *Dominus pios è tentatione eripere; injustos autem in diem judicii puniendos reservare:* Μάλιςα ȝ, *maximè autem illos, qui post carnem in concupiscentia immunditiæ incedentes Dominationem contemnunt, audaces, sibi placentes, qui in Dignitates blasphemare non horrent.* 2 Petr. 2: 9. Nempe *Dominationum* & *Dignitatum contemptus* fertur in ipsum Deum harum authorem. Unde est quòd Samueli dixit Deus 1 Sam. 8: 7. *Non te, sed me rejecerunt, ut ne regnem super eos.* Et Moses Israëlitis in se & Aaronem obmurmurantibus, Exod. 16: 8. *Non sunt adversus nos murmura vestra, sed adversus Dominum.* Deus ab hominum cęde ideò vult abstineri, quia *homo factus est ad imaginem Dei.* At in
Gen. 9: 6. principe multò est illustrior imago Dei: quia in eo Deus imprimit Majestatis suæ characterem. Præterea, per contemptum Principum ferina quædam barbaries in orbem inducitur, quæ extrema est impietas. Proinde heroïcę virtuti Philosophi eam opponunt. Sequitur apud Apostolum, *Angelos, qui sunt robore, ac virtute præstantiores, blasphemum judicium apud Dominum non proferre adversus Dignitates.* Quia Dei characterem, quem diximus, reverentur in Principibus. Et ad impiorum etiam Regum custodiam Angelos adhiberi patet ex Dan. 10. & 11.

In Epistola Judæ locus est isti geminus, vers. 8, & 9. *Dominationem rejiciunt, & in Dignitates blasphemant. At Michael Archangelus; cum adversus Diabolum certans, disceptaret de corpore Mosis, non ausus est judicium proferre blasphemiæ*, seu maledicum; *sed dixit, Deus te increpet.* Nempe princeps Dæmonum, cum quo disceptabat Michaël, olim fuit princeps Angelorum. Quo jure etsi exciderit, tamen pristinæ dignitatis etiam in Dęmone characterem, & præstantiorem naturam aliquo modo reveritus Archangelus, à maledictis abstinuit; & satis habuit illum judicio Dei committere. Hinc ęstima, quale sit crimen *maledicere Regibus*; qui ratione muneris tam sunt sacri quàm Dæmon est execrandus.

Itaque pro maledictis Paulus *vota* & *preces* continuas in Regum gratiam vult concipi, 1 Tim. 2: 2. & *pro omnibus* quidem in genere: sed in specie *pro Regibus & omnibus in eminentia constitutis, deprecationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones*, tanquam juge sacrificium, Deo jubet offerri; *ut tranquillam, ac quietam vitam* sub iis *degamus, cum omni pietate & honestate.* Et verò *pro omnibus* precatur, qui precatur *pro Rege*, cujus salus omnium interest, & quo salvo omnia salva.

Tit. 3: 1. Rursus Paulus in persona Titi Pastores jubet, ut populis sedulò inculcent, *Principibus* esse *obsequendum*; ὑπομίμνησκε αὐτοὺς inquit, *revoca illis in memoriam, ut Principibus & Potestatibus subditi sint atque obediant.* Quasi res sit, quam facilè oblivioni tradamus, nisi ejus memoria subinde refricetur. Proinde passim id ipsum urget: ita Rom. 13: 1. *Omnis anima subjecta esto potestatibus supereminentibus*, ὑπερεχούσαις. Quod ad illos omnes ita pertinet, qui supra reliquos ordine & potestate eminent, ut tamen magis conveniat supremæ potestati, quę sola est absolutè ὑπερέχουσα: quod jam modò nos docuit Petrus.

Unde Pharao, Josepho supra totam Ægyptum evecto, πλὴν τὸν θρόνον ὑπερέξω σοι, *tamen ratione throni tibi supereminebo.* Et Pindar. Olymp. primâ: ἐπ' ἄλλοισι δ' ἄλλοι μεγάλοι, τὸ δ' ἔσχατον κορυφοῦται βασιλεῦσι. *Alii supra alios magni sunt, sed ultimum* dignitatis fastigium *attollitur Regibus.* Ibid. vers. 5. *Necesse est subjici non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam.* Nota necesse, quasi hęc sit *clavo trabali vincta necessitas*: idque *propter conscientiam*; quomodo Petrus *propter Deum.* Et Solomon *propter juramentum Dei.* Et vers. 7. *Reddite omnibus quod debetis; cui tributum tributum, cui vectigal vectigal, cui timorem timorem, cui honorem honorem.* De eo Pauli loco plura qui volet, Ludovicum Heraldum consulat, virum pium & doctum in paucis, mihique tam amicitiâ, quàm cognatione conjunctissimum; qui Sermonibus septem nuper editis, & Regi vestro inscriptis, illum explicavit accuratè.

Jam ne quis hæc dici putet de bonis duntaxat Regibus, cogitandum est Petrum & Paulum, vel sub Claudio, vel sub Nerone scripsisse; quorum ille vecors fuit, hic monstrum hominis: quibus tamen Christianos jubent esse subditos, non solùm metu pœnæ, sed & ob conscientiam, & propter Deum. Nec multo meliorem fuisse Tiberium, cui Christus reddi voluit ea, quæ erant Cæsaris. Atque ut ab antiquissimis temporibus rem arcessamus, Deus Israëlem noluit egredi ex Ægypto sine consensu Pharaonis: & in Babylonia captivos ei Regi servire & colla submittere jussit; qui Judæâ pervastatâ, Jerosolymis captis, Temploque & Urbe solo æquatis, & Judæorum plerisque cęsis, reliquos in captivitatem abductos, metu mortis intentato, cogebat statuam colere à se erectam. Ita sub Juliano, licet impio Apostata, merebant Christiani milites, nec quisquam illi vim fecit; quo nihil fuisset facilius, cùm ferè totum exercitum ex Christianis constitisse in ejus morte apparuerit. Nempe tam malis quàm bonis Regibus regnum à Deo indultum est; qui alios ad regnum benignè vocat, alios nobis meritò infensus, ut sint *virga iræ suæ*; quod de Assyrię Rege dicitur Esa. cap. 10: vers. 5. Hinc Osea cap. 13: vers. 11. *Dedi illis Regem in furore meo* Et Esa. cap. 19: vers. 4. *Tradam Ægyptum in manum Dominorum crudelium.* Et Job. cap 34: vers. 10. Juxta Vulgatum Interpretem, *Regnare facit hominem hypocritam propter peccata populi.* Itaque nostrûm est has virgas pati, cùm illas infligit Deus, & liberationem ab eo patienter expectare, *qui corda Regum habet in manu, ut rivulos aquarum.*

Etiam incassum hoc regerunt; Singulos quidem Regibus debere obsequium; at Ordines regni, non item: quia, ut ut Rex emineat supra singulos, tamen Regni Ordines Rege plus possunt, cùm simul convenêrunt. Incassum, inquam, id regerunt: quia hęc assertio nulla probatione, nulla Scripturæ authoritate, nulla ratione, nullo exemplo ex ea petito nititur. Quin contra Scripturam est, quæ cùm jubet *omnem animam* in quovis regno illi potestati subesse, quę supra omnes eminet, non minùs congregatos id jubet quàm singulos. Subditi, seu singuli sint, seu congregati, tamen semper sunt subditi, nec eorum conditio coïtione mutatur. Itaque quamlibet multi sint, Rex tamen semper ὑπερέχει, ut Pater supra filios, & Dominus supra servos, & Imperator supra milites. Unus est instar omnium & πάντων ἀντάξιος ἄλλων; quomodo Jupiter Homericus, qui catenam auream solus attrahit, reliquis Diis omnibus frustra renitentibus. Quę nolim sic accipi, quasi Tyrannidi faveam, quâ nullum

lum est monstrum tetrius, Deóque & hominibus magis exosum. Aut quasi eos probem Reges, qui jure illo αὐτοκρατορικῷ in subditorum perniciem abutuntur. Tantùm assero, Deum in Scriptura Regibus attribuere summum jus, non in singulos modò subditos, sed & in omnes simul coactos.

Porrò, quia superbi sumus, nec alieno imperio facilè nos submittimus, eadem Scriptura plurimis rationibus nos inflectit ad obsequium Summæ Potestati debitum. Inter alias hæc sæpe urgetur, quòd Reges *à Deo* sunt, *qui Regna transfert & constituit*, Dan. 2: 21. & *dominatur in regno hominum*, & *quem vult constituit in eo*, Daniel. 4: 17. & 5: 21. *Per me*, inquit, *Reges regnant & Legislatores justa decernunt*, Prov. 8: 15. Unde Paulus Rom. 13: 1. *Non est Potestas nisi à Deo*, & *quæ sunt Potestates à Deo sunt ordinatæ*. Exemplo sit Judæorum Rex primus Saul, quem quidem constituit populus, 1. Sam. 11: 15; sed præeunte Deo, qui eundem priùs elegerat, & Samuelem jusserat illum ungere, 1. Sam. 9: 16. & detexerat *latentem inter sarcinas*, 1. Sam. 10: ℣. 22. Itaque juxta legem Deuter. 17: ℣. 15. Regem à Deo electum populus constituit. Idem in Davide videre est, de quo sic Deus, Psal. 89. vers. 20. *Exaltavi electum è populo, inveni Davidem servum meum.* Et in Solomone, de quo Idem Davidi, 2. Sam. 7: 21. *Suscitabo semen tuum post te, quod egredietur è visceribus tuis, & firmabo regnum ejus.* Proinde *Reges* appellat Deus *Reges suos*, ut Davidem Psal. 2. *Meus est Rex, illum elegi.* Et *Filios suos*, ut Salomonem, 2. Sam. 7; ℣. 14. *Ero illi in Patrem, & is mihi erit in filium.* Et *Christos suos* ut passim. Et *Electos suos*, ut Saulem, 2. Sam. 21: ℣. 6. *In colle Saulis electi Domini.* Et *Pastores suos*, ut Cyrum, Es. 44: ℣. 28. *Qui dicit de Cyro, Pastor meus est.* Et *Servos suos*, ut Nabuchodonosorum, Jerem. 27: ℣. 8. *Tradidi omnes terras istas in manum Nabucodonozori Regis Babylonis, servi mei.* Et *Clypeos suos*, ut Psal. 47. ℣. 10. *Dei sunt clypei terræ:* ibi enim *clypei terræ* sunt Reges terræ, juxta Kimchium & Aben-Ezram, ut Psal. 89: ℣. 19. *Domini est Clypeus noster, & Sancti Israëlis Rex noster.* Addo *ejus oleo inungi* Reges Psal. 89: ℣. 21. *Oleo sancto meo unxi eum.* Et ejus *solio* insidêre, 1. Paral. 29: ℣. 23. *Sedit Solomon super solium Domini.* Et ejusdem *manu coronari* Psal. 21: ℣. 4. *Imposuisti capiti ejus coronam auri purissimi.* Et eorum electionem per miracula sanciri, Saulis puta & Darii per tonitrua. Et Deum inspirare subditis Regii nominis reverentiam. Ita 1. Sam. 11: ℣. 7. *Cùm pavor Domini in populum incidisset, omnes* ad mandatum Saulis Regis *quasi unus homo egressi sunt.* Et Regum saluti prospicere, ut habetur Psal. 144: ℣. 10. *Ipse est qui dat salutem Regibus, qui eruit Davidem servum suum de gladio maligno.* Et per Angelos suos roborare; ita enim Angelus Danielis cap. 11. ℣. 1. *Ego anno primo Darii Medi ei adstiti; ut illum confirmarem, & roborarem.* Et eosdem manu ducere, & munire virtute sua, ut ea aggrediantur, quæ videantur alioqui superare vires humanas: quod Cyro promittit his verbis, Esa. 45: ℣. 1. *Ejus apprehendi dexteram, ut sternam coram eo gentes, & lumbos Regum dissolvam, & aperiam coram eo valvas, & portæ non occludentur. Ego tibi præibo, & inæqualia æquabo, & conteram portas æreas, & vectes ferreos confringam:* id est, centum Babylonis portas æreas, quas describit Herodotus in Clio. Proinde cùm electus est Saul, *insiliit in eum Spiritus Domini, & mutatus est in virum alium, & ei cor aliud Deus indidit*, 1. Sam. 10: ℣. 6, 9. Et cùm David illi suffectus est, Spiritus Domini à Saule recedens invasit Davidem, 1. Sam. 16: ℣. 13, 14. Et Salomoni Deus dedit *sapientiam & scientiam*, 2. Paral. 1: ℣. 12. & *animum intelligentem ad judicandum populum suum, & discernendum inter bonum & malum*, 1. Reg. 3: ℣. 9. Unde illud Proverb. 16: ℣. 6. *Divinatio est in labiis Regis*, id est, prudens sagacitas in rebus conjectandis, dijudicandis, & præcavendis. Qua in Davide agnita exclamavit Sapiens illa Mulier. 2. Sam. 14: ℣. 19, 20. *Non licet deflectere ad dextram nec ad sinistram ab omnibus quæ loquitur Dominus meus Rex, &c. Dominus enim meus sapiens est; ut Angelus Dei, ut intelligat quæcunque fiunt in terra.* Uno verbo; *Ut rivi aquarum, sic animus Regis, est in manu Domini, qui quócunque vult inclinat illum*; Proverb. 21: ℣. 1. Unde est quòd Oratione 9. Themistius picturas Assyrias memorat, in quibus ὁ νοῦς τοῦ βασιλέως ἐν τῇ τοῦ θεοῦ παλάμῃ δορυφορεῖται, *Regis animus Dei manu protegitur.* Ut cæciorem leberide illum esse oporteat, qui non ultrò agnoscat Reges à Deo creari, & institui, curáque speciali regi, & protegi.

1. Sam. 12: 28. Herod. lib. 3.

Quin privilegia, quæ diximus, non sunt tam propria piis Regibus, ut non etiam malis pleraque conveniant. Quippe etiam mali Reges, & infideles, puta Pharao, Saul, Nabuchodonozorus, Cyrus, à Deo constituti sunt. De Saule res patuit. De Pharaone dicit Deus, Exod. 9: ℣. 16. *Propter hoc te constitui, &c.* Et de Nabuchodonozoro, Dan. 2: ℣. 32. *Deus Cœlorum, Regnum, potentiam, virtutem, & gloriam dedit tibi.* Et Cyrus ipse de se, Esdr. 1. ℣. 2. *Omnia Regna terræ dedit mihi Deus Cœli.* Unde August. de Civit. Dei, lib. 5. cap. 21. *Qui Mario imperium dedit, ipse Cajo Cæsari; qui Augusto, ipse & Neroni: qui Vespasianis vel patri, vel filio suavissimis Imperatoribus; ipse & Domitiano crudelissimo. Et ne per singulos ire necesse sit, qui Constantino Christiano, ipse Apostatæ Juliano.* Proinde etiam Scriptura vocat Saulem & Cyrum *Christos & electos Domini.* Nec minùs Saulem invasit, quam Davidem Dei Spiritus. Et tam Dario, quàm Ezechiæ, adfuit Dei Angelus.

Neque Ethnicos id latuit, Reges à Deo creari. Atque eò pertinent Epitheta illa, quibus Homerus Regum commendat Majestatem, cùm illos appellat διογενεῖς & διοτρεφεῖς. Et quod illi Agamemnon Σκηπτοῦχος βασιλεὺς ᾧτε ζεὺς κῦδος ἔδωκε, *Rex est, cui sceptri datus est honor ab Jove summo.* Sic in Theogonia Hesiodus; Ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες. Et hunc imitatus Callimachus Hymno in Jovem, cæteris iis hoc ipso Jovem præfert, quòd cùm ex Vulcano sint Fabri, ex Marte Milites, ex Diana Venatores, & ex Phœbo Poëtæ;

> Ἐκ δὲ Διὸς βασιλῆες, ἐπεὶ Διὸς οὐδὲν ἀνάκτων
> Θειότερον, τῷ καὶ σφι τεὴν ἐκρίναο τάξιν.

> *Ex Jove sunt Reges, quia nil divinius usquam est*
> *Regibus: & commune datum est his cum Jove*
> *regnum.*

Proinde Titus Imperator apud Aurelium Victorem; *Videtisne Potestates fato dari? Fato*, id est, Dei Providentiâ. Et Plinius in Trajani Panegyrico: *Si adhuc dubium fuisset Sorte casuque Rectores terris, an aliquo Numine darentur, Principem tamen nostrum liquêret divinitus constitutum.* Et apud Stobæum de Monarchia Ecphantus Philosophus Pythagoræus, *In terra & apud nos præstantissimæ naturæ est homo; Rex autem inter homines divinissimus; ut qui multùm supra naturam communem emineat; corpore quidem reliquis similis, ut qui ex eadem materia constet*, ὑπὸ τεχνίτᾳ δὲ εἰργασμένος λώστῳ, ὃς ἐτεχνίτευσεν αὐτὸν ἀρχετύπῳ, χρώμενος ἑαυτῷ: *sed ab optimo Artifice factus, qui fabricavit ipsum, archetypo ex sese sumpto.* Nempe res ipsa

ipſa per ſe loquitur. Nam ſi Dei Providentia extenditur ad aviculas, an credibile eſt hominem ſine Dei nutu, & certa Providentia, in ſummo rerum humanarum faſtigio collocari? Et abſque illo fieri poſſe, ut tanta hominum multitudo unius homuncionis imperio regi ſe ſinat, & pro eo vitam, fortunas & facultates omnes impendat?

Fruſtra objicitur, Magiſtratum à Petro vocari ἀνθρωπίνην κτίσιν, *humanam ordinationem.* Neque enim ideò dicitur *humana*, quòd ſit *juris humani*, aut homines habeat authores: ſed quia Principatus ab hominibus, & in homines exercetur. Sic *virga hominis* dicitur, quâ homines caſtigat Deus, 2 Sam. 7: 14. Et *tentatio humana*, quâ eos Idem tentat, 1 Corinth. 10: 13. De cætero vel ipſe Petrus apertè docet, *humanam* hanc *ordinationem* à Deo eſſe; cùm fideles illi *ſubjectos* eſſe jubet *propter Dominum.* Idem enim eſt, ac ſi dixiſſet, Id eſſe à Domino; quòd hominum, qui naturâ æquales ſunt, alii aliis ſubjiciuntur; ac proinde noſtrûm eſſe, vel in Authoris gratiam huic ordini nos ſubmittere. Et certè hæc perſuaſio, Sceptra Principibus à Deo tradi, valdè potens eſt ad obſequium incitamentum. Atque hinc iis omnibus, quibus eſt aliquis ſenſus pietatis, debet juſtus timor oboriri, ne ſi inſurgant in legitimum Principem, Deum ipſum in ſe provocent. Unde Paulus Rom. 13: 12. *Non eſt Poteſtas niſi à Deo, & quæ ſunt Poteſtates, à Deo ſunt ordinatæ. Itaque quiſquis ſe opponit Poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit.* Et Tertullianus Apolog. cap. 33. *Imperatorem neceſſe eſt ſuſcipiamus, ut eum, quem Dominus noſter elegit.* Et Chryſoſt. homil. 1. de Davide & Saule; καταφρονεῖς τοῦ συνδούλου, αἰδέσθητι τὸν δεσπότην· διαπτύεις τὸν κεχειροτονημένον, φοβήθητι τὸν χειροτονήσαντα. *Contemnis conſervum tuum, reverêre Dominum: deſpuis electum, reverêre eum qui elegit.* Et Bernard. Epiſt. 170. ad Ludovicum VII. Regem Francorum: *Si totus Orbis adverſum me conjuraret, ut quidpiam molirer adverſus Regiam Majeſtatem; ego tamen Deum timerem, & ordinatum ab eo Regem offendere temerè non auderem. Nec enim ignoro ubi legerim, Qui Poteſtati reſiſtit, Dei ordinationi reſiſtit.* Itaque Eſſenorum ſolemne jusjurandum fuit, ſe Magiſtratibus fidem exhibituros: οὐ γὰρ δίχα Θεοῦ περιγίνεσθαί τινι τὸ ἄρχειν, *neque enim ſine Deo quemquam imperium conſequi.*

Indidem colligere eſt, Reges à populo deponi non poſſe; nec, quod aiunt, tam poſſe Reges à populo deſtitui, quàm inſtitui. Ideò enim hæc falſa ſunt; quia nemo eſt, qui regnandi jus totum habeat à populo. Deus enim hîc habet ſuas partes, & quidem primas. Itaque hoc dato non conceſſo, populum poſſe adimere Regibus jus quod indulſit, tamen alio jure regnant Reges, quod non eſt penes populum; nempe jure divino: quod cùm ſolus Deus conceſſerit, ita ſolus poteſt repetere. Præterea, deponi Reges ob id ipſum non poſſunt, quod cùm ſint Reges ſui juris, ſunt & αὐτόνομοι, nec ampliùs pendent ab alieno arbitrio. Nobile eſt Valentiniani dictum lib. 6. Sozom. cùm ab univerſo exercitu in Imperatorem eſſet electus, *Quam primum Imperii ſymbola accepit, cùm milites inclamarent, ut alterum Imperii faceret participem; Me,* inquit, *Commilitones, in Imperatorem veſtrum eligere penes vos erat;* Ἐπεὶ μὲν εἵλεσθε, ὃ νῦν αἰτεῖτε οὐκ ἐν ὑμῖν, ἀλλ' ἐν ἐμοί· καὶ χρὴ τοὺς μὲν ἀρχομένους ὑμᾶς ἡσυχίαν ἄγειν· ἐμὲ δὲ ὡς βασιλέα τὰ πρακτέα σκοπεῖν: *poſtquàm verò elegiſtis, quod nunc petitis, non penes vos, ſed penes me eſt: & vos ut ſubditos decet pacatè degere; mihi verò ut Imperatori diſpiciendum eſt, quid facto ſit opus.* Sed fruſtra hæc hîc diſputantur; cùm Angliæ Reges non ſint αἰσυμνῆται, ſed veri Reges; nec precarium à populo Regnum conſecuti ſint, ſed illud à multis inde ſæculis jure hæreditario poſſideant; & *gratiâ Dei ſunt id, quod ſunt.* Neque enim ullibi gentium antiquius atque evidentius eſt Regni jus.

Secundum argumentum nobis ſuppeditant hæc Salom. Eccleſ. cap. 8: verſ. 2. *Serva os* (ſive mandatum) *Regis, etiam propter juramentum Dei;* quo ſcilicet tu te Regi obſtrinxiſti. Quippe nobis id cogitandum eſt, quanto ſcelere violetur Regibus fides data, quâ Chriſtiano homini nihil debet eſſe ſanctius; maximè cùm jurato & invocato Dei tremendo nomine promiſſa ſanciuntur. Nam ſi Deus *perdit omnes, qui loquuntur mendacium*, Pſal. 5: verſ. 7. & omnibus *mendacibus ſua pars aſſignata eſt in ſtagno ardenti igne & ſulphure*, Apoc. cap. 21: verſ. 8. quid de iis fiet, qui mendacio perjurium addunt, & Dei nomini ſic illudunt, Angelis ipſis terribili? Et non homines è vulgo, ſed ipſos Reges Sacramentis, ut pueros aſtragalis, fallunt; idque in re longè graviſſima? Certè quiſquis pejerat; aut eſt prorſus atheus, & *in corde ſuo dicens, nullus eſt Deus, corrumpitur, & abominabilis fit in ſuis ſtudiis*: Pſ. 14: 1. aut cum Epicuro, Deum credit res humanas ſuſque deque habêre, & perambulare cœli cardines, & nubes habêre pro latibulo, nec noſtra conſiderare; Job. 22: 14. aut Deum, qui eſt ipſa veritas, facit, quantum in ſe eſt, fraudis patronum, & architectum, & mendacii receptatorem: quod idem eſt ac ſi Deum ſtuderet in Diabolum transformare; (abſit blaſphemia dicto.) Unde eſt, quòd tam gravia Deus perjuris interminatur, *ſe futurum contra illos teſtem ſubitum*, Mal. cap. 3: verſ. 5. *& maledictionem egreſſuram ſuper faciem omnis terræ, & invaſuram domum jurantis per ſuum nomen falsò, & in medio ejus commoraturam; donec ipſam cum lignis & lapidibus penitus conſumpſerit*; Zachar. cap. 5: verſ. 3, 4. Sic tota domus Saulis periit ob fidem Gabaonitis violatam; quam tamen à Joſua per fraudem impetraverat Gens maledicta. Et quod maximè ad rem facit, Sedecias ob ſpretum juramentum Nabucodonozori præſtitum, Babylonem cum omnibus Iſraëlitis captivus abductus eſt: & poſt filios ipſo inſpectante trucidatos, oculis effoſſis tantæ cladi aliquandiu ſuperſtes, tandem miſerè periit. *Rebellavit*, inquit Eſdr. 2 Paral. cap. 36: 13. *contra Regem Nabucodonozorum, qui eum per Deum adjuraverat, &c. Itaque accenſus eſt æſtus furoris Domini in populum ſuum, ita ut non eſſet curatio.* Quod ipſum graviſſimis verbis intonat Ezechiel capit. 17. verſ. 13. *Rex Babyloniæ accipiens de ſemine regio pepigerat cùm eo fœdus, & illum ad jusjurandum adigens, fortes iſtius regionis obſides acceperat, &c. Sed rebellavit Sedecias contra eum, miſſis in Ægyptum legatis, ut det ſibi equos, populumque multum. An proſperabitur, an effugiet qui fecit iſta? Qui irritum fecit fœdus, an effugiet? Vivo ego, dicit Dominus, quod in loco illius Regis, qui Regem conſtituerat ipſum, cujus ſprevit jusjurandum, & ſolvit fœdus, in Babylonia nempe morietur, &c. Sprevit enim juramentum & ſolvit fœdus, poſtquàm dederat manum ſuam, & cùm omnia iſta fecerit, non effugiet. Vivo ego, inquit Dominus, quod juramentum, quod ſprevit, & fœdus quod ſolvit, reponam in caput ejus, & expandam ſuper eum rete meum, ut capiatur ſagenâ meâ. Et adducam eum in Babyloniam, & diſceptabo cum ipſo de prævaricatione ipſius, quâ prævaricatus eſt contra me; & omnes profugi ejus, cum univerſo ejus agmine, gladio cadent; & qui reliqui erunt, in omnem ventum diſpergentur; ut ſciatis me Dominum locutum eſſe.* En quæ fuerit cau-

causa excidii Urbis, & Templi tantâ pompâ extructi; quodque unicum toto orbe Dei nomini fuerat consecratum. Nempe Sacramenti violatio, à Rege peregrino & tyranno & usurpatore per vim extorti. Quantò graviùs ii peccaverint, qui fidem Regi fideli, & suo, toties datam non fefellerunt modò; sed & ipsum morte multârunt; penes bonos & graves esto judicium.

Tertium sit argumentum, quod Rex est *caput populi* & quidem *summum*. Unde Sauli Samuel, 1. Sam. 15: 17. *Nonne cùm parvus esses in oculis tuis, caput Tribuum Israëlis factus es?* Et de seipso David, *Posuisti me in caput gentium:* quia in Reipublicæ corpore Rex capitis vice fungitur. Porrò nulla ratio patitur, ut caput amputetur propter salutem corporis. *Manum* quidem & *pedem abscindi*, & *oculum erui* jubet Christus, si sint scandalo: *At caput* amputari nusquam præcipit, quia res esset monstro similis. Concil. Toletan. 4. cap. 74. *Quis adeò furiosus est, qui caput suum manu sua propria desecet? Illi, ut notum est, immemores salutis suæ, propria manu seipsos interimunt, in semetipsos, suosque Reges proprias convertendo vires.*

IV. Regem esse *patriæ patrem* omnes agnoscunt. Sic Ulysses apud Poëtam,

Λαῶν, οἷσιν ἄνασσε, πατὴρ ὡς ἤπιος ἦεν.

Subjectos populos placidi patris instar habebat.

Et Xenoph. lib. 8. Cyrop. Ἄρχων ἀγαθὸς οὐδὲν διαφέρει πατρὸς ἀγαθοῦ, *bonus Princeps à bono patre nihil differt.* Et in Charondæ Legibus apud Stobæum Principes subditis præsunt, καθάπερ τέκνων ἰδίων, *tanquam propriis liberis.* Et Musonius Regem describit ζηλωτὴν τοῦ Διὸς ὄντα; καὶ πατέρα τῶν ἀρχομένων, *Jovis æmulum, & patrem eorum quibus imperat.* Proinde Regem Saulem David compellat patris nomine, 1. Samuel. 24: ℣. 12. Atque hac eadem patrum appellatione Reges significari 1. Sam. 12: ℣. 15. docet Kimchius Doctor Hebræus: כי האדון לעם כמו האב לבן, *quia Dominus se habet ad populum quomodo pater ad filium.* Neque aliter sumunt Græci Interpretes, qui pro Hebræo ולאבתיכם habent, καὶ ἐπὶ τὸν βασιλέα ὑμῶν. Inde Palæstinæ Regibus *Abimelechi* cognomen, non solùm Abrahami & Isaaci, sed etiam Davidis temporibus: cujus æqualis Rex Achis nominatur *Abimelech*, id est, *pater meus Rex*, in titulo Psalm. 34. Porrò filiis in patrem insurgere, & violentas manus inferre, nulla lege permissum est. Quin Deut. 13: 7, 8. cùm Judæi jubentur uxores, fratres, liberos sine ulla misericordia neci dare, si quem ad idololatriam incitaverint, altum est de patre silentium. Nempe patrum reverentiam ex filiorum animis excuti Legislator nulla ratione passus est.

V. Aliud Argumentum suggerunt hæc Davidis, cùm ad Saulis cædem provocaretur, 1. Sam. 24: ℣. 7. *Absit ut hoc faciam in Dominum meum.* Quibus verbis ideò se à cæde Regis abhorrere testatur, quòd eum pro Domino agnoscat. Servis autem non modò Dominum interficere, sed & periclitantis vitam negligentiâ suâ prodere, lethale crimen est. Itaque Davidis judicio Abner & alii Saulis satellites rei mortis erant, eò quòd in bello sui Domini custodiam neglexissent, 1. Samuel. 26: ℣. 16. Nec Dominorum pravitas servos ab officio suo dispensat. Ait enim Petrus Apostolus: *Servi subditi estote in omni timore, Dominis, non tantùm bonis & æquis, sed etiam* σκολιοῖς, *perversis.* Verbum σκολιὸς, quod propriè obliquum sonat, ad mores translatum, pro pravo & perverso sumitur. Hesiodus; (1. Petr. 2: 18.)

Ῥεῖα δ' ἰθύνει σκολιὸν καὶ ἀγήνορα κάρφει
Ζεὺς ὑψιβρεμέτης.

Corrigit obliquum facile, extenuatque superbum
Juppiter altitonans.

Σκολιὸν obliquum, id est, pravum. Pro σκολιοῖς, Vulgatus Interpres legit δυσκόλοις dyscolis, id est, morosis. Sed Græca exemplaria, quotquot supersunt, habent σκολιοῖς; & Syrus ܠܥܣܩ̈ܐ ܘܠܥܣ̈ܩܐ (Syrum porrò ܥܣܩ per metath. factum ex Ebr. עקש) *Duris & perversis*; & Arabs אלגטט אלגלאט *iis qui sunt perversa naturæ:* Et Æthiops לאכונני *pravis.* Quæ lectio meliùs cohæret cum iis quæ sequuntur, *hoc enim gratum est si quis propter conscientiam Dei sustinet molestias:* πάσχων ἀδίκως *injustè patiens.* Nam sub δυσκόλοις *morosis* Dominis sæpe indigna pati cogimur; sub σκολιοῖς *perversis* etiam ἄδικα *injusta.* Et Prov. 4: ℣. 4. junguntur σκολιὸν στόμα, καὶ ἄδικα χείλη, *perversum os, & injusta labia.* Et Prov. 28: ℣. 11. ὁ πορευόμενος δικαίως, *qui justè incedit, &* ὁ σκολιοῖς ὁδοῖς πορευόμενος, *qui obliquis* seu perversis *viis incedit*, sibi mutuò opponuntur. Omninò igitur ii Domini, sub quibus injusta patimur, non solùm sunt δύσκολοι *morosi*, sed & σκολιοὶ *perversi.* Atque ita scripsit Apostolus: adeòque vult ut σκολιοῖς perversis Dominis in omni timore subditi simus. Quod ne quis sic accipiat quasi solo metu eò adigamur, addit *propter conscientiam Dei*, seu erga Deum: quomodo Paulus, *necesse est subjici, non solùm propter iram, sed & propter conscientiam.*

VI. Præterea quod toties in Scriptura repetitur; *Nolite tangere Christos meos*; & *absit à me ut mittam manum in eum, qui est Christus Domini*; & *quis mittet manum in Christum Domini, & erit innocens?* & *quomodo non timuisti manum extendere in Christum Domini*; & *os tuum locutum est adversus te dicens, Ego interfeci Christum Domini?* Quòd, inquam, in Scriptura toties hoc repetitur, docet non modò illicitum esse tangere Christos Domini; sed & ob id ipsum esse illicitum, & eorum personas ideò sacras & inviolabiles haberi; quia sunt Christi Domini. Nempe sua unctione Deus Reges secrevit à vulgo hominum, ut ne cuiquam lædendi animo liceat illos vel minimùm attingere. Ut hæc unctio sit instar sepis illius, quâ Jobum obsepserat, aut ut fines monti appositi, ut ne liceret accedere. Quin hæc unctio tanti est momenti, ut per illam à Deo dicantur generari Reges, Psalm. 2: 6, 7. Et Saul, cùm in Philistæos bellum suscepit, legitur *filius fuisse unius anni* 1. Sam. 13: 1. quia ab unctionis tempore solùm annus effluxerat. Quasi tum primùm natus esset, cùm unctus est in Regem & mutatus in alium virum, 1. Sam. 10: 6, 9. Quin etiam apud Ethnicos dies ἀναῤῥήσεως electionis Imperatorum, *natalis* dicebatur. Balsamon ad Photii Nomocanonem: Νατάλια δέ εἰσι τὰ τῶν βασιλέων γενέθλια, καὶ ἡ τούτων ἀνάῤῥησις: *Natalia sunt Imperatorum genitalis dies, & ipsorum electio.* Sic apud Spartianum Adrianus tertio Iduum Augusti die, *natalem imperii instituit celebrandum:* & Constantinum Naissi Daciæ natum, Britannias *illic oriendo*, id est, Constantino Chloro Patri succedendo, *nobiles fecisse* Panegyristes notavit. Fateor quidem Sacerdotes summos, quamvis eodem quo Reges oleo ungerentur, potuisse deponi & occidi. Sic Sacerdotem Abiatarem non modò deposuit Solomon, sed & reum mortis pronuntiavit. Nec propter unctionem ei pepercit, sed quia Davidi patri semper adfuerat 1. Reg. 2: ℣. 26. Sed in eadem materia diversam fuisse formam & ungendi ritum in Rege & Sacerdote Ebræorum scripta nos docent. Diversa etiam fuit unctionis significatio: quia alia Regi χαρίσματα, alia Sacerdoti conferri oportuit. Nec frustra est, quòd soli Reges appellantur Christi Domi-

(Margin: 1. Par. 16: 22. Psal. 105: 14. 1. Sam. 24: 7. & 26: 9. 2. Sam. 1: 14. 16.)

videns, vitam finiit ſuſpendio. Et Abſalom ipſe, [*Ib. 18:7.*] qui cùm è prælio turpi fuga ſe ſubduceret, poſt viginti millia ſuorum cæſa hæſit inter arbores in perplexitate ſylvæ, atque inibi jaculis confoſſus eſt. Et Seba filius Bicri auſus levare manum & tubâ clangere contra Davidem; cujus [*2 Sam. 20: 22.*] caput amputatum Abelitæ ex urbis ſuę mœnibus ad Joabum projecerunt. [*1 Reg. 2: 8, 9.*] Et ejus Semei, qui Regem atrociſſimis maledictis impetiverat, [*2 Sam. 4: 12.*] cani in inferos demiſſi. [*2 Sam. 3: 27.*] Et parricidæ Regis Isboſeth, [*1 Reg. 2. 26.*] qui capite luerunt, illo judice & vindice, à quo mercedem ſceleris expectaverant. Et Abner, qui Rege ſuo prodito, ipſe à Joabo non multò pòſt per proditionem eſt interfectus. Joab viciſſim & Adonias eodem fato interempti, cùm in Solomonem conſpirâſſent. Et Abiatar criminis particeps à Sacerdotio depoſitus poſt tot merita in Davidem, quorum ratione Solomon ipſius vitæ pepercit.

Hęc ad Solomonem uſque, cujus idololatriam punivit Deus regni dilaceratione, quæ ſub Roboamo contigit. Inde duo Regna Judæis; unum Judę Hieroſolymis penes Davidis poſteros, ſub quo Tribus Judę & Benjamin: alterum Iſraëlis dictum eſt, ad quod pertinebant decem Tribus rebelles. In regno Judę, quod à Salomonis obitu in captivitatem Babylonicam duravit annos plus minùs 400. tres omninò Reges ſuorum inſidiis appetiti & cæſi ſunt. Joas, Amaſias, & Amon. Sed ut illum, qui Deo nominatim [*Lev. 24: 10, 11.*] maledixerat, hybridam fuiſſe Moſes obſervat, id eſt, à Patre Ægyptio & matre Judæa natum; quaſi in hominem merè Judæum non potuerit cadere tantum ſcelus; ita Joaſi parricidas, qui primi in Regno Judæ Regum ſuorum [*2 Par. 24: 26.*] cæde manus polluerunt, & iis qui ſecuti ſunt, exemplo ſuo præiverunt, Eſdras notat ex imparibus parentibus fuiſſe editos; atque eorum unum Ammonitidem, alterum Moabitidem matrem habuiſſe. Et his quidem non fuit impune. Nam Amaſias filius firmatis Regni rebus in eos animadvertit. Sed de illis quid ſit actum, qui Amaſiam in urbe Lakis pari ſcelere confoderunt, Sacra Hiſtoria non obſervat. Et eos evaſiſſe veriſimile eſt, quia Amaſiæ filius Ozias tunc erat puer, & propè infans. Quin inter Amaſiam & Oziam fuit interregnum annorum undecim, ut ex ipſa annorum ſerie Chronologi evincunt neceſſariis rationibus. Itáque cùm per aliquot annos Judæi ſine Rege fuerint, in illo interſtitio temporis aliquid remitti potuit de vigore & rigore legum. Nempe, ut jam antè eſt obſervatum, *cùm nullus eſſet Rex in Iſraële, unuſquiſque faciebat quod rectum erat in oculis ſuis.* Sed Lakiſæis, in quorum oppido ipſis conſciis ſcelus patratum fuerat, audi quid minetur Michęas, qui ſub Oziæ filio Jothamo prophetavit: [*Mich. 1: 13.*] *Junge currum veredo ô habitatrix Lakis, origo peccati ipſa eſt filia Sion; quia in te inventæ ſunt defectiones Iſraëlis.* Id eſt, ut rectè Junius, *fuge, quàm poteris maximè & contentiſſimè, non effugies tamen; cùm Regem tuum ad te fugientem non ſiveris effugere. Lakiſæi enim cives conſcii, adeóque authores fuerunt Jeroſolymitanis illius perfidæ conſpirationis contra Regem Amaſiam conflatæ. Et rea es earundem defectionum, quibus tenentur Iſraëlitæ; cùm hoc tuo facto peræque à domo Davidis defeceris.* Atque hoc vaticinium ſera quidem, ſed ſeriâ & gravi vindictâ impletum eſt annis circiter centum poſt Amaſiæ parricidium: cùm Lakis ab univerſis [*2 Reg. 18: 14. 2 Par. 32. 9. Eſa. 36. 2.*] Sennacheribi copiis oppugnata eſt & expugnata. Supereſt unus Amon Manaſſis filius, [*2 Reg. 21. 23 24. & 22, 1. 2 Par. 33. 24, 25. & 34. 1.*] qui ab idololatris corruptus, ab iiſdem in regiis ædibus confoſſus eſt, anno regni ſui ſecundo. Sed populus conjuratorum impietatem execratus, commeritis illos omnes affecit ſuppliciis: & Joſiam filium tum octennem paterno ſolio impoſuit; cui piè ac fœliciter inſedit per annos XXXI. Hęc de Judę Regibus per annos ferè quadringentos, ut jam diximus.

At in Iſraëlis Regno, quod fuit longe brevius (nempe, ſi Euſebio credimus, annor. CCL. certè non multò plurium) hujuſmodi cædium exempla multò fuere frequentiora. Nam primo defectionis authori Jeroboamo qui ſucceſſit filius Nadab, tantùm regnavit biennium; quo exacto cùm Gibbethonem Philiſtęorum urbem obſideret, Bahaza illi bellum intulit, & victum interemit cum univerſa familia; atque ita regnum invaſit. Sed pœna talionis mox ſecuta eſt. Nam ut Jeroboamo Nadab filius, ita Bahazæ ſucceſſit filius Ela: atque ut Nadab à Bahaza, ita Ela cęſus eſt à Zamrio; uterque anno regni ſecundo, uterque cum omni cognatione, uterque à Propheta pręmonitus. Quippe ut Nadabis patri Jeroboamo Achias Propheta totius familię cladem prędixerat, ita Bahazam Elę patrem alius Vates, Jehu nomine, monuerat fore ut univerſa domus ejus exſcinderetur, quomodo domus Jeroboami, ועל אשר הכה אותו, *etiam quia eam percuſſerat*, 1 Reg. cap. 16: verſ. 7. id eſt, in ultionem ſceleris in Jeroboami domum admiſſi. Quę quidem digna perire fuit: ſed & illius carnifex Bahaza pari excidio fuit digniſſimus. Succeſſit Zamrius ęquè reus, qui brevem ſceleris ſui fructum percepit. Ab Homrio enim ſtatim obſeſſus & redactus ad incitas, *ſeptimo Regni ſui die* domum regiam atque in ea ſe cum ſuis incendit, & vivicomburio periit Rex ἑπταήμερος. Quò pertinet hoc Jezabelis epiphonema, 2 Reg. cap. 9: verſ. 31. *An benè ceſſit Zamrio qui Dominum ſuum interfecit?* Exinde Homrio cum quodam Tibni fuit de Regno certamen quadriennale, in quo victor Homrius occiſo Tibni regnum reliquit filio Achabo. Et Achab in pręlio cęſus Ochozię filio: qui cùm ex cancellis quibuſdam delapſus in lethalem morbum incidiſſet, ſtatim habuit ſucceſſorem Joramum fratrem. Atque hic eſt ille Joram, quem jugulavit Jehu cum Jezabele matre & fratribus LXX. & Ochozia Judæ Rege cognato, & cognatis aliis XLII. & omnibus neceſſariis. Ut impleretur, quod per Eliam Deus impio Achabo fuerat comminatus: *Reddam domum tuam ſicut domum Jeroboami filii Nebat, & ſicut domum Bahaſæ, &c.* 1 Reg. cap. 21: verſ. 22. Quod quidem fecit Jehu à Deo juſſus, nec tamen vacavit crimine. Quia Dei judicia ſic executus eſt, ut modum non tenuerit; & humanis, vel potiùs inhumanis affectibus indulſerit; non tam actus vero Dei zelo, prout credi volebat, quàm ambitione, crudelitate & dominandi libidine. Proinde ipſi etiam infenſus meritò Deus minatur, *ſe viſitaturum ſanguinem Izrehel ſuper Domum Jehu*, Oſ. 1: 4. Tamen quia Deus promiſerat fore ut ejus poſteri regnarent, uſque ad quartam generationem; has pœnas diſtulit Deus uſque ad Zachariam Jehu abnepotem, quo occiſo Sallumus regnum invaſit. Sed cùm nonniſi menſem regnâſſet, à Menahemo cęſus eſt. Et qui Menahemo ſucceſſit Pekachia filius à Pekache. Et Pekach ab Oſea, qui horum prędonum veriùs quàm Regum ultimus fuit. Quippe cùm Aſſyrię Regi Salmanaſſari ſerviiſſet aliquot annos, propter conſilia cum Soo Ægypti Rege inita regno ſpoliatus eſt, & captivus in Aſſyriam abductus cum Iſraëlitis omnibus; è qua illis in patriam poſtliminiò reverti nunquam conceſſum: ita ut hic fuerit Tragœdię ſupremus actus.

Vides quomodo regnum, à Jeroboami defectione inauſpicatò initum, per ſeditiones perpetuas ſit deinceps continuatum, Tyrannis per mutuas

cædes ſibi invicem ſuccedentibus, *partaque per gladios regna nocente manu* invadentibus. Ut Aricinæ Dianæ Sacerdotium nemo obtinebat, quàm ὁ γεννηθεὶς αὐτόχειρ τοῦ ἱερωμένου πρότερον, *qui Sacerdotem priorem ſua manu trucidaverat.* Strab. lib. 5. Aut quomodo apud Romanos Pompejum ſuſtulit Julius Cæſar, Cæſarem Brutus & Caſſius, hos Auguſtus. Aut quomodo Galbam Otho, Othonem Vitellius, Vitellium Veſpaſianus, & Veſpaſiani filium Titum Domitianus. Hinc Joſephus Antiq. lib. 8. cap. 7. Δι᾽ ἀλλήλων αὐτοὺς ὁ θεὸς * ἐποίησε ἀνελεῖν, καὶ μηδὲν τοῦ γένους ἀπολείπειν; *Deus fecit ut alius alium è medio tolleret, nullo è familia ſuperſtite relicto.* Et hac ipſa de cauſa Ahias Vates Iſraëlitas confert cum arundine, quæ agitatur in aquis, & ſe movet ad omnem ventum. Quia inter tot Reges è diverſis familiis, & tribubus, eorum animi ſemper fluctuabant, nec habebant quò ſe ſiſterent. Et 2. Par. 15: 5. ita deſcribitur ſtatus Populi Iſraëlitici poſt illam defectionem; *Temporibus iſtis non eſt pax exeunti & redeunti; ſed vexationes magnæ ſuper omnes habitatores regionum illarum; adeò ut contundantur gens gente, & civitas civitate; quia Deus vexat eos omni anguſtia.*

* Male legitur ἐποίησεν ἔλαβεν.

1. Reg. 14: 15.

Atque hic fructus fuit Jeroboami defectionis, quem Iſraëlitarum decem Tribus, à Roboamo vero & legitimo Rege per ſummum ſcelus deficientes, Regem ſibi creaverunt. Proinde Deus his verbis illos increpat Oſ. 8: ℣. 3, 4. *Dereliquit Iſraël bonum, perſequentur eum inimici. Ipſi Regem conſtituerunt & non ex me: Principem ſtabiliverunt, & ego non agnovi*; id eſt, me inconſulto, nec probante. Quomodo Deus ea neſcire dicitur, quæ non probat, Lam. 3: ℣. 56. Matth. 7: ℣. 23. & inter cauſas rejectionis Iſraëlitarum etiam id memoratur, quòd, abjectis Davidis poſteris, Jeroboamum Regem ſibi conſtituerunt, 2. Reg. 17: ℣. 20, 21. *Projecitque Dominus omne ſemen Iſraëlis, & afflixit eos, & tradidit eos in manum diripientium, donec projiceret eos à facie ſua; quia ſciſſus eſt Iſraël à domo Davidis, & conſtituerunt ſibi Regem Jeroboam filium Nebat.* Inde igitur Iſraëlitis prima mali labes, & in religione defectio, & clades propè internecinæ, quæ poſtmodum ſubſequutæ ſunt. Ipſi enim Jeroboamo perpetuum fuit cum Roboamo bellum, 1. Reg. 14: ℣. 30. & cum Roboami filio Abia; qui Iſraëlitas numero longè ſuperiores memorabili prælio ita profligavit, ut eorum quingenta millia perierint. Et tam defectionis incentor Jeroboam, quàm plerique ſucceſſorum propriâ experientiâ edocti didicerunt illud Poëtæ verum eſſe;

2. Paral. 13: 17.

De malè quæſitis non gaudet tertius hæres.

At factum dices authore Deo, ſiquidem ei dixerat Propheta Ahias pallio ſciſſo in duodecim partes, 1. Reg. 11: ℣. 31. *Tolle tibi decem partes. Sic enim dicit Dominus Deus Iſraëlis; Ecce ego ſcindam regnum de manu Solomonis, & dabo tibi decem Tribus.* Item ℣. 37. *Te aſſumam & regnabis ſuper omnia, quæ deſiderat anima tua, & eris Rex ſuper Iſraëlem.* Et 1. Reg. 14: 7. Jeroboami uxorem idem Ahias ita compellat. *Hæc dicit Dominus Iſraëlis; Quia exaltavi te de medio populi, & dedi te ducem ſuper populum meum Iſraëlem, & ſcidi regnum domûs Davidis, & dedi illud tibi.* Proinde cap. 12. verſ. 15. & 24. id à Domino fuiſſe legitur. Reſpondeo factum id quidem certo Dei conſilio, Solomonis peccatum meritò punientis, ſed altero peccato. Peccavit enim Jeroboam, qui regnum à Deo promiſſum non patienter expectavit, quomodo David fecerat; ſed per rebellionem occupavit, & occupatum peſſimè adminiſtravit. Peccavit item populus, qui Dei conſilium ignorans, contra legem ejus expreſſam defecit à domo Davidis per ſummum ſcelus, & ejus vero & legitimo hæredi alium ſubſtituit. Simile eſt exemplum Jehu, de quo jam actum. Proinde tantùm abeſt ut hæc exempla faveant Monarchomachis, ut potiùs in eos poſſint retorqueri κατὰ βίαιον. Nam ſi à Deo juſſi Jeroboam & Jehu aliena regna non invaſerunt ſine crimine, quantò graviùs ii peccant qui ſine mandato idem audent, imò contra Dei mandatum.

Jam his rebellionum exemplis, quæ ex Iſraëlitarum decem Tribubus petita ſunt, opponatur Tribuum Judæ & Benjamin fides in legitimos Reges ſuos, id eſt, Davidis poſteros, incorrupta; quam Deus remuneravit ampla mercede. Nam Judæ Regnum ſtetit diutiùs, nec iis malis fuit obnoxium, quæ Regum & Legum mutationes ſæpe ſequuntur. Unde illud Salomonis Prov. 28: ℣. 2. *Propter peccata terræ multi Principes ejus.* Quaſi Principum crebra mutatio ſit inter pœnas peccatorum. Et cùm Iſraëlitæ in Mediam & Aſſyriam à Salmanaſſare abducti ita perierint, ut eorum neque vola, neque veſtigium ſuperfuerit: Judæos reduxit Deus ex captivitate Babylonica, & per multa deinde ſæcula in terra ſua ſalvos præſtitit & incolumes. Hoc eſt potiſſimum, quod vera Religio, quam illi ſtatim corruperunt, in his manſit ſarta & tecta. Quin, ſi poſt Chriſtum defecerunt, ab Apoſtolo docemur eorum defectionem non fore perpetuam; & *poſtquam Gentium plenitudo introierit, totum Iſraëlem ſervatum iri*, id eſt, Iſraëliticas illas Tribus quæ à Chriſto defecerunt. Nec ſine ſpeciali providentia, poſt tam longam diſperſionem, & tot labores exantlatos, tamen hodieque perſtant, civili victu & legibus ab omnibus populis ſeparati, originis ſuæ hiſtoriam inde ab orbe condito ſervantes.

Nempe erga Davidem & ejus poſteros eadem eſt ſervata fides, quam ille Sauli præſtiterat: quod quia hûc maxime facit, accuratiùs eſt perpendendum. Nam ſi quis Regum propter crimina potuit ſiſti in jus, adeóque morte multari, quidni etiam Saul, bis in Deum rebellis, quique Sacerdotalem urbem immani ſcelere deleverat, & uxorem Davidi ereptam alteri tradiderat, atque illum prorſus inſontem atroci bello perſequebatur? Et cui competebat hoc jus potiùs quàm Davidi, à Deo in Regem electo & uncto & inaugurato? Tamen Davidem virum θεόπνευστον, & ſecundum cor Dei, multò aliter ſtatuiſſe, ex Hiſtoria Sacra conſtat. Saul illum per avia quærens in ſpeluncam, in qua latebat, Deus ſic providente, ingreſſus eſt ſolus, להסך את רגליו *ad tegendum pedes ſuos*, id eſt, ἐπὶ τὰ κατὰ φύσιν, *ad neceſſaria naturæ*, ut habetur in Joſepho: in quo ſtatu Saul Davidi tam erat obvius, quàm Macrino fuit Caracalla. Nec in tanto periculo videbatur hoſtis infenſiſſimi è medio tollendi occaſio prætermittenda: maximè cùm urgerent milites, & reluctantem prope cogerent: revocatâ etiam in memoriam prophetiâ, quâ Davidi promiſerat Deus, fore ut hoſtem illi *traderet in manus*, ejuſque arbitrio permitteret: eâque tum impletâ omnes una voce clamarent, Οὔτοι ἀπόβλητ᾽ ἐστὶ θεοῦ ἐρικύδεα δῶρα, *Ne contemne Dei conceſſum munere donum.* Sed is ad hæc immotus, ſuos graviſſimis verbis tanquam à nefario ſcelere dehortatur. *Abſit*, inquit, *à me ut hoc faciam Domino meo, Chriſto Domini, & mittam manum in eum, quia eſt Chriſtus Domini*; id eſt, ipſa Dei vocatione ad Sacrum & prope Divinum munus ſepoſitus. Quo etiamſi quis abutatur per proterviam, quomodo Saul & ſimiles, tamen eo ipſo quod Rex eſt, debet à civilibus pœnis cenſeri immunis; adeóque ſolius Dei judicio reſervandus eſt. Idem enim *unctionis* nomine

Domini; cùm ſacerdotes etiam & Prophetæ uncti fuerint. At, inquiunt, ſi ratione unctionis olim ſacri fuêre Reges, hodie hoc fruſtra profertur; cùm vel non ungantur prorſus, vel humano ritu ungantur; nec illo oleo, quod ſub Lege Deus inſtituerat. Reſpondeo, ſigno abolito manêre tamen gratiam: nec tam unctionis externæ quàm internæ ratione Reges dici unctos Domini. Nam, ut de Chriſto taceam & Patriarchis, quos unctionis internę & ſpiritualis ratione *Chriſtos Domini* dici apud omnes in confeſſo eſt, etiam Cyrus Rex Ethnicus, quique oleo viſibili nuſquam unctus eſt, tamen *Chriſtus Domini* ab Eſaia nominatur. Itaque quiſquis eſt Rex legitimus, hoc ipſo eſt *Chriſtus Domini*.

VII. Addo, haud dubiè Regibus primariò & præcipuè convenire, quod Scriptura Magiſtratibus indulget, *Deorum* nomen; ut Exod. 21: 6. *Siſtet eum Dominus ſuus* אל האלהים *ad Deos.* Et Exod. 22: 28. *Diis non maledices*, id eſt, *Principi populi tui*, ut ibidem explicatur. Et 1 Sam. 2: 25. *Si vir in virum peccaverit, judicabunt ipſum Dii.* Et Pſalm. 82: 6. *Ego dixi, Dii eſtis & filii Excelſi omnes.* Proinde Pſalm. 45. Rex Solomon ſemel atque iterum *Deus* vocatur. Quod quidem ad Chriſtum refert Apoſtolus, Solomonis typo adumbratum. Sed ſenſus typicus literalem non excludit, imò ſupponit. Itaque etiam Solomon ſuo modo fuit Deus. Nempe, ut rectè Diotogenes Pythagoræus apud Stobæum, Ὁ βασιλεὺς ἀρχὰν ἔχων ἀνυπεύθυνον, καὶ αὐτὸς ὢν νόμος ἔμψυχος, θεὸς ἐν ἀνθρώποις παρεσχαμάτισαι. *Rex cùm imperium habeat nulli obnoxium, & ſit ipſe viva Lex, Dei inſtar eſt inter homines.* Et Ecphantus ejuſdem ſectę: Ὅπερ ἔντι μὲν τῷ θεῷ, ἔντι δὲ καὶ τῷ βασιλεῖ, αὐτῷ μὲν ἄρχειν (ἀφ᾽ ὅπερ καὶ ὁ αὐτάρκης καλέεται) ἄρχεσθαι δ᾽ ὑπ᾽ οὐδενός. *Quod Deo quidem ineſt, ineſt & Regi; ut ſibi ipſi imperet; unde vocatur* αὐτάρκης, *nulli autem ſubjiciatur.* Proinde in ſuum Regem quiſquis inſurgit, eſt Gigas θεόμαχος: & in eum quadrat illud Poëtę, Iliad. E. verſ. 407.

Ὅττι μάλ᾽ οὐ δηναιὸς, ὃς ἀθανάτοισι μάχοιτο,
Οὐδέ τι μιν παῖδες ποτὶ γούνασι παππάζουσιν,
Ἐλθόντ᾽ ἐκ πολέμοιο, καὶ αἰνῆς δηϊοτῆτος.
Diis auſus pugnare diu non veſcitur aurâ
Vitali, blandáque tamen hunc non nominat infans,
Voce genu innixis reducem ex certamine diro.

Et cùm illum perſequetur juſta Nemeſis, jure merito exclamabit cum Diomede Æneid. lib. 11.

Hæc adeò ex illo mihi jam ſperanda fuerunt
Tempore, cum ferro cœleſtia corpora demens
Appetii.

VIII. Nec prętereundum quod Samuel juſſus Iſraëlitis *jus Regium* ediſſerere 1 Sam. 8: 9. *Hoc*, inquit, *eſt juris Regii. Qui regnabit ſuper vos, filios veſtros tollet, & imponet curribus ſuis*, &c. *& accipiet ad arandos agros ſuos & ad metendam meſſem ſuam*, &c. *& filias veſtras accipiet in unguentarias, coquas, & piſtrices. Agros etiam veſtros & vineas & oliveta optima accipiet, & dabit ſervis ſuis. Semina quoque & vineas veſtras decimabit, & dabit Eunuchis & ſervis ſuis, ſervoſque veſtros & ancillas, & juvenes præſtantiſſimos & aſinos accipiet, adhibebitque ad opus ſuum. Greges quoque veſtros decimabit & eritis ei ſervi.* Ait hęc eſſe *juris Regii*; non quòd coram Deo juſta ſint. Nec enim David Uriæ uxorem, nec Achab Naboto vineam eripere potuerunt ſine crimine: ſed quia hujuſmodi ſcelera Reges tam impunè perpetrant, quàm ſi eſſent maximè licita. Ideò additur populum ita *oppreſſum, Deum imploraturum*; quia contra vim Regis nulla ſunt humana remedia. Monarchię enim, id eſt, Regibus; ἔξεστι ἀνευθύνως ποιέειν τὸ βούλεται: *pro libitu licet omnia impunè agere*; ita Otanes apud Herodotum. משפט hoc loco nonnulli *morem* explicant, ut 1 Sam. 2: 13. & 1 Reg. 18: 28. ubi Ebr. כמשפטם LXX. reddunt, κατὰ τὸν ἐθισμὸν αὐτῶν. Tamen Iidem hîc habent δικαίωμα; & Vulgata *jus*, & Chald. נמוסא *legem.* Et ex Hebr. Maimonides & Rabbi Joſe apud Kimchium volunt hęc verè eſſe *juris Regii.*

IX. Liceat etiam cum Veteribus argumentari ex his Davidis Pſalm. 51: 6. *Tibi ſoli peccavi*, id eſt, Chryſoſt. interprete, Sermon. 2. in Pſal. 50. Βασιλεὺς ἤμην, σὲ ἐφοβούμην μόνον: Et Hieronymo Epiſt. 46. ad Ruſticum; *Rex eram & alium non timebam.* Proinde idem Epiſt. 22. ad Euſtochium; *Ad Dominum David pœnitens loquitur, Tibi ſoli peccavi*, &c. *Rex enim erat, alium non timebat.* Et Ambroſ. in Pſalm. 50. *Rex utique erat, nullis ipſe legibus tenebatur; quia liberi ſunt Reges à vinculis delictorum: neque enim ad pœnam ullis vocantur legibus, tuti imperii poteſtate; homini ergo non peccavit, cui non tenebatur obnoxius.* Et Arnob. ad eundem Pſalm. *Omnis, qui ſub judicio vivit, cùm deliquerit, peccat Deo, peccat & legibus mundi: Hic autem Rex ſub nullo alio, niſi ſub ſolo Deo agens, ipſum ſolum ſuper poteſtatem ſuam metuens, ſoli Deo peccavit.* Et Otto Friſing. Epiſcopus ad Fredericum Ænobarbum; *Soli Reges, utpote conſtituti ſupra leges, Divino examini ſunt reſervati, ſæculi legibus non cohibentur; unde eſt illud tam Regis quam Prophetæ, Tibi ſoli peccavi.* Et è Recentioribus Petrus Martyr, apud Vos olim Doctor celeberrimus, in hæc ejuſdem Davidis 2 Sam. cap. 2: v. 13. *Peccavi Domino; conjungere hæc verba poſſumus, cum illis quæ in Pſalm. 51. ponuntur*, Tibi ſoli peccavi: *non quòd non peccâſſet in homines, ſed ſuperiores non erant qui poſſent eum judicare.* Et inter Judæos Rabbi Nachman, Scripturæ interpres non incelebris, idipſum colligit ex eo quod dicit idem David Pſalm. 17. *A facie Dei judicium ſuum egredi*, ac ſi diceret, ſe tanquam Regem à ſolo Deo judicandum; quia אין בריאה דן המלך אלא הק״בה, *nulla creatura judicat Regem, ſed ſolus Deus benedictus.*

X. Præterea, cùm in regno *gladii jus* nulli competat, præterquam ipſi Regi, aut iis quibus à Rege id conceſſum eſt, peto, quo jure quis audeat in ſummum Principem animadvertere: utrum jure conceſſo, an uſurpato? Si conceſſo dixerit, rurſus petam, à quo conceſſo? Utrum à Principe vel ab alio aliquo præter Principem? Si à Principe reſpondeat, hoc ipſo erit ridiculus: quia non eſt credibile Principem ulli indulgere jus gladio in ſe ipſum utendi. Trajanus quidem gladium Prætorii Pręfecto tradens legitur his verbis uſus: Λάβε τὸ ξίφος τοῦτο, ἵν᾽ ἂν μὲν καλῶς ἄρχω, ὑπὲρ ἐμοῦ, ἂν δὲ κακῶς, κατ᾽ ἐμοῦ αὐτῷ χρήσῃ; *Accipe hunc gladium, quo ſi benè imperavero, pro me; ſi malè, contra me utaris.* Sed hæc non dixit citra hyperbolen; neque aliud voluit per hæc verba intelligi, quàm ſe futurum bonum Principem. Nam ſi verè Pręfecto ſuo gladii jus in ſe dediſſet, hoc ipſo ſe exuiſſet Principatu, & gladii jus ſibi ademptum in ipſum tranſtuliſſet. Quod ne fieri quidem poſſe Ebræi Doctores his verbis aſſerunt in Tractatu Sanhedrin, הרב שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. *Si magiſter remittat honorem ſuum, remittitur ille; at ſi Rex remittat honorem ſuum, illi non remittitur:* quia ſcilicet publicam perſonam ſuſtinet: & ſi quid contumeliæ pateretur, id non illi ſoli, ſed toti regno eſſet indecorum. Proinde Politici aſſerunt hoc uno caſu poſſe Regi reſiſti, ſi

Rex tradere regnum, aut alii subjicere moliatur. Quò referunt illud Senecæ; *Et si parendum in omnibus patri, in eo non parendum, quo efficitur ne pater sit.* Itaque quantamcunque in alium transferat Princeps potestatem, semper manet superior. Sic Pharao Josephum toti Ægypto ita præfecit, ut tamen major illo manêret ratione solii, Gen. 41: ℣. 40. Ut hîc locum habeat illud Apostoli 1. Cor. 15: ℣. 27. *cùm dicit omnia ei subjici, palam est eum excipi, qui subjecit ei omnia.*

XI. Etiam hoc reputandùm, quæ bona Regum interventu Deus in nos conferat, & quàm meritò Reges in Veteri Testamento [a] נדיבים *munifici* & in Novo εὐεργέται [b] *benefici* dicantur. Nempe Princeps [c] *Dei minister est tuo bono.* [d] *Vis non timere Potestatem, bonum fac & laudem ab eo consequêris.* Nam [e] Præsides à Rege mittuntur *in laudem benè agentium; &* [f] *in luce vultus Regis est vita; & benevolentia ejus, est ut nubes pluviæ serotinæ; &* [g] *illius favor est sicut ros super herbam;* & *Rex* [h] *sedens super solium judicii sui dissipat oculis omne malum. Rex est* [i] *spiritus narium nostrarum;* & *sub umbra illius vivimus inter gentes. Idem est* [k] *clypeus noster; &* [l] *arma nostra bellica;* & [m] *in illius pace nobis est pax.* [n] *Illo uno vigilante nos securè dormimus,* [o] *tranquillamque & quietam vitam agimus, cum omni pietate & honestate.* Aliquoties in libro Judicum Israëlitæ dicuntur ruere in omne nefas, [p] quia, *cùm illis diebus Rex non esset in Israële, unusquisque quod sibi videbatur hoc faciebat.* Proinde locustas miratur Solomon [q] *cùm Regem non habeant agminatim procedere.* Denique Rex in populo fideli est [r] *lucerna coram Deo in Jerusalem,* atque eo moriente [s] *extinguitur lampas Israëlis.* Ita ut [t] dimidiam populi partem perire præstet; quia Rex *unus computatur pro decem millibus;* id est, pro numero infinito. Unde est quòd orare [v] jubemur pro salute Regum, & pro iis offerre [x] Deo *preces, obsecrationes, interpellationes, gratiarum actiones;* & quòd eos prosequimur faustis acclamationibus [y] *vivat Rex,* [z] *Vivat Rex Solomon,* [aa] *ô Rex, vive in æternum;* & quòd apud Davidem vita Saulis, licet hostis & impii, & à Deo rejecti; [bb] tamen יקרה *pretiosa fuit,* & [cc] גדלה *magni fuit habita.*

XII. Sed ut in Arca fœderis cum Urna mannæ etiam [dd] Virga fuit inclusa; Ita iisdem Regibus, per quos tot bona largitur Deus, etiam *virgam* commisit, [ee] *virgam,* inquam, *ferream,* quâ rebelles *conterantur, & confringantur ut vas figuli.* Unde Paulus de Principe; [ff] *Si malum feceris time, non enim frustra gladium gestat. Nam Dei minister est, ultor ad iram ei qui malè fecerit.* Et Petrus; per eum *mittuntur* Præsides [gg] *ad ultionem maleficorum.* Et Solomon, *dissipat impios Rex sapiens, & convertit in eos rotam;* nempe ut illos comminuat & trituret granorum instar: aut ut David Ammonitas, & Damasceni Galaaditas. Proinde Prov. 16: ℣. 14. *ira Regis est ut Angeli mortis,* id est, præsentem mortem affert, ut illi Angeli per quos Deus perimit impios; qui Davidi *Angeli malorum.* Rursus Prov. 20: 2. *Tanquam leunculi rugitus est ira Regis: qui provocat eum peccat contra animam suam,* id est, contra seipsum. Quomodo Paulus Rom. 13: ℣. 2. *Qui Potestati resistunt, sibi ipsis afferent condemnationem:* eámque non solùm à Rege, sed & à Deo, Prov. 24: 21, 22. *Time Dominum & Regem, & cum rebellibus ne te admisceas. Quia calamitas eorum derepente ingruet, & contritionem utriusque quis scit?* Id est, quis novit cladis tempus, tam à Deo quàm à Rege imminentis? Atque ob id ipsum, quod illud tempus homines latet, quisquis crimine rebellionis se sentit implicatum, optimè sibi consulet, si maturè secedat, nec perseveret

a Job. 34:8. Prov. 8:6. & 19:6.
b Luc. 22:25.
c Rom. 13:4.
d Rom. 13:3.
e 1. Petr. 2:14.
f Prov. 16:15.
g Prov. 19:12.
h Prov. 20:8.
i Lam. 4.20.
k Psal. 89:10.
l 2. Sam. 1:27.
m Jer. 29:7.
n Plut. Apopht.
o 1. Tim. 2:2.
p Jud. 17:16. & 18:1. & 19:1. et 21:25.
q Prov. 30:27.
r 1. Reg. 11.36.
s 2. Sam. 21:17.
t 2. Sam. 18:3.
v Jer. 29:7.
x 1. Tim. 2.2.
y 1. Sam. 10:24.
z 2. Reg. 1:12.
aa 1. Reg. 1:34, 39.
bb 1. Sam. 26:21.
cc Ibid. v. 24.
dd Ebr. 9.4.
ee Psal. 2.9.
ff Rom. 13:4.
gg 1. Pet. 2:4.
Prov. 20:26.
Esa. 28:28.
2. Sam. 12:31.
Amos. 1:3.
Psal. 78:49.

in re mala, Eccl. 8: ℣. 2. & exitium impendens pœnitentiá prævertat. Pœnæ quidem rebellium propter causas nobis ignotas aliquando differuntur; & pravis sæpe machinationibus blandiri videtur ad tempus alicujus umbra successûs: sed Deus tandem excitatur, & supplicii tarditatem gravitate compensat; ad instar machinæ bellicæ, quæ lentè quidem procedit, sed semel admota graviter ferit.

Exempla si quærantur, quibus hîc maximè est attendendum; nos hîc ea non afferemus, quæ magno numero colligi possent ex Profanis Scriptoribus: puta quod de Cæsaris percussoribus observat Suetonius; *Percussorum autem ferè neque triennio quisquam ampliùs supervixit, neque sua morte defunctus est. Damnati omnes, alius alio casu periit; pars naufragio, pars prælio; nonnulli semet eodem illo pugione, quo Cæsarem violaverant, interemerunt.* Nec iis immorabimur, quæ in Scripturis sunt peregrina & alterius gentis quàm Judaicæ. Quale quod partim ex Historia Sacra 2. Reg. 17: ℣. 17. & Esa. 37: ℣. 38. partim ex Beroso apud Joseph. lib. 10. cap. 2. discere est, Sennacheribi percussores parricidio suo jure Regni excidisse, & præcipiti fuga se proripuisse in Armeniam; ubi à patria extorres, & suæ gentis deliciis orbati, vitam ægram & anxiam miserè egerunt inter Barbaros. Et quod habetur Esther. 2: ℣. 21. de duobus illis Eunuchis ad Gemonias tractis propter molitionem in Assuerum, Mardocheo indice apertam. Nec seditiones memorabimus à Judæis excitatas, antequam Reges haberent; & Coren, Dathanem & Abiramum vivos terram absorpsisse; eò quòd in Mosem insurrexissent, Num. 16: ℣. 32. & Abimelechum, Reipublicæ statum subvertere conatum, in medio cursu victoriarum à muliere molæ fragmine cæsum, pudendam mortem obiisse; Jud. 9: ℣. 53. Sed neque docebimus quàm malè Judæis cesserint defectiones in Reges & Magistratus alienigenas: ut Oseæ, qui à Salmanassare captivus abductus est cum Israëlitarum gente universa propter consilia cum Ægypti Rege Soo in ipsum inita: & Joachimo & Sedeciæ, quos perduellionis reos Babylonem deportavit Nebucadnetsar, vinctos duplici catena: & huic quidem oculos filiorum cæde contemeratos crudeliter effodi jussit. Illis item, qui occiso Godolia Legato Regis in Ægyptum fugêrunt, atque inibi gladio, fame & peste consumpti sunt. Et Galilæis, *quorum sanguinem miscuit Pilatus sacrificiis ipsorum,* Luc. 13: ℣. 1. Et horum antesignano Joseph. Ant.
Judæ Galilæo; qui cùm temporibus defectionis l. 17. c. 12.
multum seduxisset populum, & ad defectionem sollicitâsset, censum nihil aliud quàm manifestam servitutis professionem esse dictitans, tandem ipse malè periit, & *omnes qui assensum illi* Act. 5:37.
præbuerant huc illuc dispersi sunt. Et Theudæ pre- Jos. lib. 20. c. 2.
stigiatori, cui *adhæserat numerus virorum circiter* Act. 5:36.
400. quibus persuaserat se Jordanem verbo scis- Joseph. de
surum, & facilem illis evadendi viam præbitu- bello Jud. lib. 9. c. 1.
rum. Sed, eo à Cuspio Fado in ipso rebellio- 2. Act. 21,
nis limine & molimine oppresso, sectarii omnes 38.
dissoluti sunt, & ad nihilum redacti. Et Ægyptio latroni, qui pro Propheta se gerens, primò solùm *quater mille,* deinde crescente numero triginta circiter Sicariorum millia suis præstigiis ad se pertraxit, & eorum ope conatus est per montem Olivarum Hierosolymam occupare: sed à Fœlice repulsus fugit cum paucis; & Sicariorum plerique capti temeritatis suæ pœnas luêrunt.

His, inquam, omissis, solùm dicemus, quo fato perierint, qui in Judææ Reges seditiones excitârunt, aut ipsorum vitæ insidiati sunt. Et statim se offert Achitophel, qui cùm Absalomi 2. Sam. 17.
conspirationi adhæsisset, res non successuras pre- 2, 3.
vi-

mine significari docuimus non externum illum ungendi ritum. Unde est, quòd Josephus, *unctionis* mentione suppressâ, Davidem ideò à cæde Saulis absterritum asserit, quòd eum pro *Domino* & *Rege* haberet. Verba sunt οὐ δίκαιον εἶπε φονεύειν τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην, οὐδὲ τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ βασιλείαν ἀξιωθέντα: *Iniquum esse dixit proprium dominum cadere, eumque adeò, quem Deus ad regium fastigium provehere dignatus erat.* Et rursus, τὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κεχειροτονημένον βασιλέα φήσας εἶναι δεινὸν ἀποκτεῖναι, κἂν ᾖ πονηρός. ἥξειν γὰρ αὐτῷ τοῦ δόντος τὴν ἀρχὴν σὺν χρόνῳ τὴν δίκην. *Cùm grave esse dixisset Regem à Deo creatum interimere quantumvis pravum. Ei enim ultionem tempore suo venturam ab eo qui dederat imperium.* Nec multò aliter Chrysostomus Homiliâ primâ de Saule & Davide: Τὶ λέγεις, φησὶν, ὅτι μιαρὸς καὶ παμμιαρὸς καὶ μυρίων γέμων κακῶν, καὶ τὰ ἔσχατα ἡμᾶς διαθεὶς; ἀλλὰ βασιλεὺς, *Quid dicis*, inquit, *quod scelestus, & omni scelere coinquinatus, & in nos extrema cogitans? Sed Rex est.* Cætera ibi vide.

Sunt qui Davidem à re licita consultò abstinuisse volunt, ut Regiæ dignitati sic consuleret, cujus mox futurus erat hæres. Ita ex Ebræis statuit Rabbi Levi ben Gersom. Atque in eandem sententiam videtur propendêre Josephus, cùm Davidem Sauli dixisse fingit, Ἐγὼ μὲν ἀπεχόμην δικαίας ἀμύνης, *Ego quidem à justa ultione abstinui*: quasi Regem se persequentem potuisset jure interficere. Sed ipsius Davidis verba planè aliud præ se ferunt. Nempe, Davidem ideò à cæde Saulis abhorruisse, quia putavit rem esse prorsus impiam & illicitam. *Absit*, inquit, *a me à Domino, ut hoc faciam*: vel ut verbum verbo reddam, חלילה לי מיהוה, *prophana res mihi à Domino*, supple, *imputetur*; id est, habear prophanus, & impius, & rei sacrę prophanatæ reus, si hoc fecero. Eódem facit quòd Saulem & Dominum suum & Unctum Domini esse observat; ut hoc injecto scrupulo suos contineat in officio. Et quod apud Saulem se purgans, *ab impiis*, inquit, *prodeat impietas*; quasi dicat impiorum esse attentare in vitam Regum. Quid quòd ne fimbriam quidem abscidit vestis Regiæ sine morsu conscientię, quia id videbatur speciem habere contumeliæ; quamvis fecisset bono animo; nempe ut sedaret Regis iram in se immeritum concitatam, & innocentiam suam assereret. Itaque Talmudici apud Kimchium negant id impunè fuisse Davidi; qui senex in propriis vestibus non potuerit incalescere, quasi pœnâ talionis; quia Regis chlamydem juvenis pręciderat. In primis id notandum, quòd cùm, Abisæo comite, rursus in Regem incidisset, in tentorio suo gravi somno sopitum; & Abisæus instaret ut capitalem hostem, quem semel atque iterum ei tradiderat Deus, confodi pateretur; David in hęc verba respondit, *Ne perdas eum: quis enim mittet manum in Christum Domini, & erit innocens?* Quibus verbis disertè asserit rem nullo modo licêre. Et 2 Sam. cap. 2: vers. 15. Amalekitæ se Sauli αὐτόχειρι adjutorem fuisse jactanti; *Quomodo*, inquit, *non timuisti manum extendere ad occidendum Christum Domini?* Et rursus, *Sanguis tuus sit super caput tuum; os enim tuum testatum est contra te dicendo, Ego occidi Christum Domini.* Quo dicto, illum, frustrà se ipsius Saulis rogatu id se patrâsse responsantem, statim jussit interfici. Quomodo Domitianus Epaphroditum à Libellis capitali pœna condemnavit; quòd Nero in adipiscenda morte manu ejus adjutus existimabatur; ut legere est apud Suetonium. Proinde Saule mortuo, quamvis hoste infensissimo, nullum in exercitu Davidis lætitiæ signum editum est. Nemo incessit coronatus, ut fit sublato tyranno. *Lætatur* quidem etiam *justus*, *cùm videt ultionem*, Psalm. 58: 11. Et ipse David de morte Nabalis Deo gratias egit, 1 Sam. 25: 39. At in morte Saulis idem mœret veris lachrymis, & lessum illi facit; in quo summa arte vitia omittit, & solùm virtutes memorat. Et cùm Sylla, Marius, Antonius, Octavius, eos omnes proscripserint, qui hostibus suis aliqua in re favissent, David Jabensibus, qui non sine periculo Saulis cadaver appensum in muro Scythopoleos ad sepulturam detraxerant, multas agit gratias; atque id habet beneficii loco, & promittit se repensurum, 2 Sam. 2: 5, 6. Et his artibus ipse evectus est ad Regnum stabile, quodque in multa annorum sæcula in posteros est propagatum.

Post Saulem pauci sunt Reges, qui non admiserint grande aliquod scelus, & morte piandum. David ipse adulterii & cædis reus se filium esse mortis agnovit, id est, morte dignum. 2 Sam. 12: 5. Solomon, ut ut Regum adeóque hominum omnium longè sapientissimus, fœdâ tamen idololatriâ in senectute se polluit: quæ tam altas egit radices, ut altaria super Oliveti montem Astarti, Kemoso, & Milcomo, ab ipso consecrata duraverint usque ad tempora Josiæ, quatuor prope sæculis junioris. Unde factum est, ut mons Oliveti pro הר המשחה *mons olei*, eleganti Paronomasia, dicatur הר המשחית *mons corruptionis*; 2 Reg. 23: 13. quia in eo homines per idolorum cultum corrumpebantur. Idem illius legis immemor, quæ Regem vetat, *multiplicare sibi uxores, ne à Deo recedat animus ejus*, Deut. 17: 17. *septingentas* habuit *uxores*, & *trecentas concubinas*, per quas miserè seductus est. In Cantico quidem cap. 6. vers. 8. *Reginæ* solùm *sexaginta* memorantur, & *concubinæ octoginta*. Sed vel hinc colligas Solomonem hoc canticum scripsisse nondum senem, & à scriptionis tempore libidinem ejus crevisse in immensum.

Hęc, ut ut gravia, tamen levia sunt prę horrendis sceleribus, quæ à successoribus perpetrata sunt. Joram, feritate plusquam Scythica, fratres omnes atque alios Aulę proceres interemit, 2 Par. cap. 21: vers. 24. Joas Zachariam Sacerdotem Judæos ab idolorum cultu frustra revocare conantem in ipso Templi atrio lapidibus jussit obrui: & regii furoris ministri illum vidêre, *per aras sanguine fœdantem quos ipse sacraverat ignes*, 1 Par. 24: 20, 21. Eodem exemplo Joachim Prophetam Uriam ex Ægypto, quò fugerat, retractum gladio percussit, & cadaver ejus in vile sepulchrum projecit, Jerem. 26: 20. Ozias contra Dei Legem expressam ausus est in Sacrum Locum irrumpere, *ut adolêret super altare suffitus*: nec ab incœpto potuit arceri; donec ultoris Dei manu percussus, ipse corpus suum senserit vitiligine infici, 2 Paral. 26: 16. Achaz *Baali fecit fusile, filios exussit vivos in honorem idoli Moloch*, Templi *fores occlusit*, vasa sacra diripuit & confregit, ac per omnes Judææ urbes aras extruxit Diis Gentium, 2 Paral. 28: 2. &c. Manasse pro auctario, non idola modò Deorum, sed & spurcissimos cinędos in ipsum Templum introduxit, & locum terrarum sanctissimum mutavit in lustrum Sodomiticum, 2 Reg. 23: 7. Idem vicanos Aruspices, & de circo Astrologos, & Isiacos conjectores, impudentesque Ariolos, Magos denique omne genus in comitatu habuit; quos Prophetarum loco in dubiis consuleret. Et piorum fuso *sanguine* totam cruentavit urbem, adeò ut *repleretur* פה לפה *ab angulo ad angulum*, 2 Reg. 21: 16. & 24: 4. Et Esaiam ipsum serrâ dissecuit, ut quidem Ebręi volunt; quò respexisse putatur Apostolus Ebr. 11: 37. Denique Regum è stirpe David, quinque solùm exceptis, nemo non fuit ido-

idololatra. At in Iſraëliticis Regibus decem Tribuum nulla planè fuit exceptio. Omnes coluêre vitulos illos, quos erexerat Jeroboam in urbibus Dan & Bethel; & iis ſacerdotibus adhæſerunt, quos conſtituerat לשעירים Dæmonibus 2. Par. 11: 15. Achab inſuper edoctus ab uxore Jezabele, filiâ Ithobali Regis Sidoniorum, Belo Tyrio fanum condidit Samariæ, & ſacerdotes aſſignavit CCCCL. & veros Dei Prophetas acriter perſequutus eſt. Taceo, qua arte Nabotum inſontem blaſphemiæ reum peregerit, ut illi vineam ſimul cum vita eriperet: & Beelzebub Accaronitarum Deum ab ejus filio conſultum, & quàm barbara immanitate Menahem Thapſaci incolas gladio percuſſerit: & prægnantium alvum mediam diſſecuerit; nullo alio crimine in eos concitatus, quàm quod venienti portas occluſiſſent, 2. Reg. 15: ℣. 17. Et pleroſque illorum regnum uſurpâſſe malis artibus, nec niſi per parricidia, id eſt, per calcatum patrem, ſolium conſcendiſſe. Tamen hæc Regum portenta & propudia Judæi toleraverunt: nec Synedrium Majus litem illis intentavit. Nec ceſſantes Judices, tanquam officii immemores, Prophetæ increpârunt. Quin in Regum quantumlibet impiorum percuſſores graviter eſſe animadverſum, multa exempla nos docuêrunt.

Poſt teſtimonia tam multa è Scripturis prolata, Patrum proferre ſententias ſit ſuperfluum; neque noſtri jam eſt otii. Non poſſum tamen, quin *A. D. 633.* quædam excerpam ex Can. 74. Concilii quarti Toletani, ante annos plus mille habiti; quia ad rem maximè facit, ut legenti patebit: poſtquam aperuero qua occaſione conditus fuerit. Inter Gothos in Hiſpania, gentem tum temporis valde aſperam & indomitam, & ferè ad finem ſexti *A. D. 689.* poſt Chriſtum ſæculi Ariana labe infectam, barbarus mos inoleverat, Reges ſuos plerumque levi de cauſa deponendi & trucidandi. Sic A. 416. Ataulphus Rex Barcinone *inter familiares fabulas* à quodam Vernulfo jugulatus eſt, eidemque ſuffectus Sigericus à ſuis eſt interfectus. Sic A. 452. in Thuriſmodum morbo laborantem, dum Chirurgus ſanguinem illi eliciebat, Theodoricus & Fridericus fratres cum aliis irruêrunt. Is arrepto Chirurgi ſcalpello (non ſcabello ut perperam habet Jornandes) una manu quam liberam habebat aliquandiu ſe defendit, nec niſi pluribus occiſis ſuccubuit. Euricus etiam ex fratricida Rex factus eſt A. 466. occiſo fratre Theodorico. A. 510. Geſelicum à Gundebado Burgundionum Rege victum Theodoricus Gothorum imperio, & Ebbanes Theodorici Dux, An. 512. vitâ exuit. Et An. 531. pari fato Amalaricus, cùm apud Narbonem adverſus Francos pugnâſſet infœlici ſucceſſu, dum Barcinonem fugere parat, à proprio exercitu per contemptum eſt interemptus. Et An. 542. Theudis Rex lethaliter ictus à quodam qui ſe dementem ſimulabat, moriens adjuravit adſtantes; ut ne percuſſorem interficerent, pœnam talionis in ſe agnoſcens: cùm & ipſe olim Ducem ſuum pari proditione necâſſet. An 544. hujus ſucceſſorem Theudiſolum regni Proceres Hiſpali inter epulas jugulârunt. An. 553. cùm quidam Athanagildus, regno inhians, Agilæ Regis copias fudiſſet circa Hiſpalim, Gothi veriti ne Romani hujus ſeditionis occaſione Hiſpaniam invaderent, Agila Emeritæ cæſo Athanagildum Regem creârunt. Ann. 604. Liubam Recaredi filium, Principem magnæ indolis, in ipſo flore adoleſcentiæ, Vittericus inſontem regno dejecit, præciſâque dextrâ occidit. Sed ipſe viciſſim An. 610. ſuorum conjuratione inter epulas occiſus eſt. An. 624. Siſebuto Regi clariſſimo veneni hauſtu, ut putatur, ſublato, & Recaredo filio poſt ſeptimum menſem denato, ſucceſſit Suintilla, ſed haudquaquam pari gloria. Cujus cùm Gothos puderet pœniteretque, Siſenandum regni æmulum ope Dagoberti Francorum Regis A. 631. illi ſubſtitui paſſi ſunt, non illibenter. Siſenandi hujus Anno tertio Toleti celebratum eſt Concilium, de quo diximus, pro generali ab Hiſpanis habitum; quia ex tota Hiſpania, & Narbonenſi Gallia, ad illud convenerant Epiſcopi LXX. Iſidoro Hiſpalenſi præſide, viro tum magni nominis. Hi, qua ratione Gothicos in poſterum furores compeſcerent non immerito ſolliciti, canonem ſanciverunt, cujus initium tale eſt; *Poſt Inſtituta quædam Eccleſiaſtici ordinis, vel Decreta, quæ ad quorundam pertinent diſciplinam; poſtrema nobis cunctis Sacerdotibus ſententia eſt, pro robore noſtrorum Regum & ſtabilitate Gentis Gothorum, Pontificale ultimum ſub Deo judice ferre Decretum. Multarum quippe gentium (ut fama eſt) tanta extat perfidia animorum, ut fidem Sacramento promiſſum Regibus ſuis obſervare contemnant, & ore ſimulent juramenti profeſſionem,* *Zach. 5:2.* *dum retineant mente perfidiæ impietatem. Jurant enim Regibus ſuis, & fidem, quam pollicentur, prævaricantur: nec metuunt Volumen illud judicii Dei, per quod inducitur maledictio, multaque pœnarum comminatio, ſuper eos qui jurant in nomine Dei mendaciter. Quæ ergo ſpes talibus populis contra hoſtes laborantibus erit? Quæ fides ultra cum aliis gentibus in pace credenda? Quod fœdus non violandum? Quæ in hoſtibus jurata ſponſio ſtabilis permanebit, quando nec ipſis propriis Regibus juratam fidem ſervant? Quis enim adeò furioſus eſt, qui caput ſuum manu ſua propria deſecet? Illi (ut notum eſt) immemores ſalutis ſuæ, propria manu ſeipſos interimunt, in ſemetipſos ſuóſque Reges proprias convertendo vires. Et cùm Dominus dicat,* Nolite tangere Chriſtos meos; *& David,* Quis, *inquit,* extendet manum ſuam in Chriſtum Domini & innocens erit? *illis nec vitare metus eſt perjurium, nec Regibus inferre exitium. Hoſtibus quippe fides pacti datur nec violatur. Quod ſi in bello fides valeat, quantò magis in ſuis ſervanda eſt? Sacrilegium quippe eſt, ſi violetur à gentibus Regum ſuorum promiſſa fides; quia non ſolùm in eos fit pacti transgreſſio, ſed & in Deum; in cujus nomine pollicetur ipſa promiſſio. Inde eſt quòd multa regna terrarum Cœleſtis Iracundia ita permutavit, ut pro impietate fidei & morum, alterum ab altero ſolveretur.* Et paulò pòſt: *Quòd ſi Divinam Iracundiam vitare volumus, & ſeveritatem ejus ad clementiam provocare cupimus, ſervemus erga Deum religionis cultum atque timorem, cuſtodiamus erga Principes noſtros pollicitam fidem atque ſponſionem. Non ſit in nobis, ut in quibuſdam gentibus, infidelitatis ſubtilitas impia, non ſubdolæ mentis perfidia, non perjurii nefas, & conjurationum nefanda molimina. Nullus apud nos præſumptione regnum arripiat, nullus excitet mutuas ſeditiones civium, nemo meditetur interitus Regum, &c. Quòd ſi hæc admonitio mentes noſtras non corrigit, & ad ſalutem communem cor noſtrum nequaquam perducit, audi ſententiam noſtram. Quicunque ergo ex nobis vel totius Hiſpaniæ populis, qualibet conjuratione, vel ſtudio Sacramentum fidei ſuæ, quod pro patriæ gentiſque Gothorum ſtatu, vel conſervatione Regiæ ſalutis pollicitus eſt, temeraverit; aut Regem nece attrectaverit, aut poteſtate regni exuerit, aut præſumptione tyrannica regni faſtigium uſurpaverit, Anathema ſit in conſpectu Dei Patris & Angelorum, atque ab Eccleſia Catholica, quam perjurio profanaverit, efficiatur extraneus, & ab omni cœtu Chriſtianorum alienus, nec partem habeat juſtorum; ſed cum Diabolo & Angelis ejus æternis ſuppliciis condemnetur una cum eis, qui eadem conjuratione nituntur.* Hoc anathema coram univerſo Clero & Populo cùm tribus vicibus clara voce intonâſſent, *ab uni-*

verſo

verſo Clero & Populo dictum eſt; *Qui contra hanc veſtram definitionem præſumpſerint*, *Anathema Maranatha*; *hoc eſt*, *Perditio in adventu Domini ſint*, *& cum Juda Iſcariote partem habeant ipſi & ſocii eorum*, *Amen*. Et Epiſcopalis hic Canon Gothos, eorum Regum, quos diximus, ſucceſſoribus ſubditos, deinceps in officio ſuo ſic continuit, ut ſubſequentium Regum nullum trucidaverint, ac ne depoſuerint quidem; præter Vitizam monſtrum hominis, omni ſcelerum ac libidinum genere inquinatiſſimum.

Cùm probaverim hactenus ſummum Principem eſſe αὐτόνομον & à ſolo Deo pendere, ſolùm hoc addo pro mantiſſà: quòd ſi liceret in Regem ideò inſurgere, quia malus eſt, & poteſtate ſua abutitur, non tamen id expedire, & populo eſſe conſultius ut ab iis remediis abſtineat, quæ plerumque morbo ipſo pejora ſunt, quibuſque adeò vulnus exaſperatur potiùs quàm ſanatur. Ea mala toleranda ſunt, quæ ſine magna pernicie non poſſunt emendari. Itaque Chriſtus *ex agro* ſuo *Zizania* vetat *evelli*, *ne ſimul cum eis triticum eradicetur*. Et Joabo proditionis & homicidii reo pepercit David; quia illum ſine periculo non putavit poſſe puniri; nec ſapientis eſſe id aggredi quod non poſſit exequi; 2 Sam. 3: 39. Præſtat unius hominis ſcelera eſſe impunita, quàm innumeros inſontes certo exitio exponere: quod ab illis ferè fit, qui in Reges quid moliuntur. Neque enim expectandum eſt ut citati judicio ſe ſiſtant, & plebejorum inſtar unius aut alterius lictoris imperio ſe ſubmittant. Quin copias conſcribi oportet, & multorum ſępe preliorum aleę ſubeundæ ſunt, antequam poſſint cogi in ordinem. Unde magna ſtrages ſequitur & provinciarum devaſtatio: quod Britannia veſtra vel me tacente clamat. Itaque multo ſatius eſt Dei judicio rem committere, & converti ad preces & lacrymas, quę vera Chriſtianorum arma ſunt; quàm ad ea remedia confugere, quæ ſint æquo violentiora.

Jam ſi à theſi libêret ad hypotheſim deſcendere, multa haberem dicenda in defenſionem Veſtri Principis: qui & ante bellum ſanctè & inculpatè vixit, & in ipſo bello ſe geſſit moderatè, & *obiit morte juſtorum*, Chriſti & Stephani inſtar preces ad Deum fundens pro percuſſoribus ſuis, & reliquit opus poſthumum, quod veram pietatem ſpirat, & mihi legenti lacrymas non ſemel elicuit. Sed malo ἐπέχειν, ne videar in aliena Republica velle ſapere. Et hæc alii meliùs præſtabunt, quibus res veſtræ ſunt notiores: idque jam occupavit Salmaſius ὁ μέγας, cujus Liber Pariſiis proſtat. Itaque receptui canam, poſtquam labem abſterſero quam Presbyterianis Veſtratibus immeritò aſpergis.

Ais *hæc illorum eſſe placita*, *ſanguine veſtri Regis nuper ſancita*; *Reges dicto minùs obedientes poſſe de ſolio deturbari*, *in carcerem conjici*, *judicio ſiſti & tandem per carnificem capite plecti*. Quibus verbis parricidii in Regem Veſtrum admiſſi cùm in eos crimen impingas, ea haud dubiè tibi exciderunt incogitanti, vel nimio contentionis ęſtu abrepto. Neque enim rem ignoras planè aliter ſe habere. Nolim quidem Presbyterianos in Regis Veſtri negotio ab omni culpa liberare. Se peccâſſe in nonnullis, ut puto, non diffitentur. Ita enim in omni bello, *Iliacos intra muros peccatur & extra*. At in Regis vitam eos conſpirâſſe dici non poteſt, cùm nihil non egerint ut huic malo irent obviam. Sed quid potuiſſent contra exercitum hominum diverſæ factionis, per quem conquiſitis de cauſis è Parlamento ferè omnes excluſi & pulſi ſunt, antequam in Regis caput quicquam decerneretur. Quibus artibus eò deventum ſit habes in Libello, cui titulus eſt, *Hiſtoria Independentiæ*, ab eo homine ſcripto, quem apparet regiis partibus eſſe addictiſſimum. Ibi vidêre eſt catalogum Parlamenti Delegatorum ex ordine Presbyteriano ferè CL; quorum alii terrore & minis fugati ſunt, alii in exilium acti, alii in carcerem conjecti, alii domi ſe continere juſſi, ne per illos ſtaret quominus res ſuccederent ex voto τῶν ἀνυποτάκτων. Et quoties quid gravius in Regem erat decernendum, captata fuiſſe tempora, quibus aberant Presbyteriani, ut quos in mitiorem partem ſemper inclinare notum erat. Itaque in eorum ſerie, quos non puduit Regem ſuum capitali ſupplicio addicere, ne unum quidem Presbyterianum reperias. Et I. V. A. R. author Reſponſi ad Jo. Cooke declamationem, qui & regiarum partium eſt, & rei geſtæ apprimè gnarus, cap. 57. hæc habet, *Ut de Presbyterianis taceam*, *quorum pauci*, *ſi modò ulli*, *in ſupplicium illius* (Regis) *conſpirârunt*; *an non reliqui fuêre Anabaptiſtæ*, *Independentes & Sectarii?* Quin, quod unum licebat, illo ipſo menſe quo Rex capite multatus eſt, Presbyterianorum plurimi concionibus è ſuggeſtu, literis, colloquiis, ſcriptis, aut Parlamento, aut Fairfaxio & cæteris Ducibus oblatis, apertè ſignificâruut, quàm ab hoc facto abhorrerent.

Ex hoc numero Prynnius, vir multis nominibus inſignis, & Parlamenti Delegatorum unus, in carcere, in quo cum pluribus aliis detinebatur, libellum compoſuit Parlamento oblatum Calendis Januariis; in quo decem rationibus, iiſque validiſſimis, contendit eos rem illicitam attentare. 1. Quia per Regni Leges crimen eſt læſæ Majeſtatis in primo gradu, ſi quis ſolùm cogitet, aut deliberet de depoſitione vel cæde Regis, aut ejus Filii Primogeniti. 2. Quia in juramento fidelitatis præſtito antequam inter membra Parlamenti admitterentur, profeſſi fuerant ſe Carolum habere pro Angliæ Rege legitimo; qui à nullo poſſet deponi. 3. Quia ſtante Parlamento centies juraverant ſe fideles illi futuros, & ejus Majeſtati tuendæ vitam & bona libenter impenſuros. 4. Quia cùm Parlamento Regii exprobrârunt, exercitum eſſe coactum ad Regem deponendum & occidendum, proteſtati fuerant falſiſſimam & malitioſiſſimam eſſe hanc accuſationem, & nunquam hoc ſibi veniſſe in mentem, neque verò venturum unquam: quin exercitum ad Regiæ Perſonæ defenſionem eſſe collectum. 5. Quia in ſolemni pacto fœderis inter Parlamentum & Tria Regna initi magna Sacramenti religione ſe obſtrinxerant ad conſervandam & tuendam Regiæ Majeſtatis perſonam, cum impendio vitæ & fortunarum omnium. 6. Quia licet multi Regum Judæ & Iſraëlis peſſimi fuerint, tamen exemplum nullum extat Regis à Synedrio aut Populo damnati, aut depoſiti, multò minùs occiſi. Nec bene ceſſit Iſraëlitis, quòd à Roboamo defeciſſent: & in Utroque Teſtamento fides & obſequium erga Reges commendantur. 7. Quia Parlamentum oppreſſum ſub armata vi tumultuantis exercitûs, qui Delegatorum multos detinet captivos, plures excluſit, & penè omnes minis & terrore ſui fugavit, non eſt verum Parlamentum; ſed conciliabulum & Senaculum; nec ſibi debet jus arrogare de rebus tantis deliberandi. 8. Quia hoc æternum inuret Religioni Noſtræ dedecus, quæ non ſe polluerat hactenus depoſitione, aut cæde cujuſquam Principis, multò minùs Proteſtantis Regis, qualis ille erat, moderatæ & ſobriæ vitæ, & à tyrannide alieni. 9. Quia Scotia & Hibernia non minus juris habent in Regem quàm Anglia: & Sçoti ea lege illum tradiderunt, ut ne Perſonæ ejus

ejus vis fieret secundum fœdus. 10. Quia in Historia Regni nullum extat exemplum facti similis. Hæc ille & multò plura, scriptor mirè nervosus, cujus *verba sunt stimuli & clavi in altum defixi.*

Die 5. Januarii, similem libellum Fairfaxio obtulit *Jo. Gauden* Theologiæ Doctor, etiam ipse Presbyterianus; quo & Dei & Regni Leges, & Davidis & Christi & Apostolorum exempla opponit tam præcipiti consilio, & Regii carceris tædia, per quæ sit abundè expiatum, si quid à Rege peccatum est.

Sed ne quis privatorum solùm putet hæc fuisse judicia, Jan. die 17. eidem Fairfaxio oblata est Petitio, cui subscripserant Presbyteriani Pastores è Londinensi provincia numero XLVII. In ea graviùs expostulant, quòd exercitus vim faciat tam Regi quàm Parlamento, contra Dei verbum expressum & sacramenta toties repetita: & Dei judicia proponunt in perjuros, & fœdifragos: & Protestantium Theologorum consensum in iis confutandis & execrandis, qui quocunque prætextu insurgunt in legitimos Magistratus, & Regum personas cædi devovent. Addunt non esse, cur turgeant ob præteritos successus, nec ab eventu facta probanda, nec prętexendum esse Spiritûs impulsum in iis, quæ Lege sua Deus vetat. Et concludunt hanc se doctrinam ex Dei verbo hausisse, nec ab ea constanter docenda ullis minis posse absterreri. Hæc Londinenses Presbyteriani.

Interim Ordinum Belgii Fœderatorum Oratores nihil reliquêrunt intentatum. Scoti etiam per Legatos prolixè intercesserunt, Pacta subinde commemorantes; nec se aliter Regem tradidisse, quàm ea conditione; *Ut ne quid noxæ Regiæ Personæ intentaretur, nec minùs Majestati quàm saluti Regiæ prospiceretur; & ex Regiis Palatiis ipsi pateret una aliqua Basilica, unde tentari posset argumentis ab Utraque Natione, ad propositiones utriusque regni ratihabendas.* Et cùm nulla daretur cæcum exsuperare potestas consilium, Legati prudenter secesserunt, ne præsentiâ suâ huic facto, aut adhærere, aut connivêre viderentur. Quin post Regis parricidium Scoti Presbyteriani à percussorum tabernaculis recesserunt, & Regem successorem tam per literas, quàm per legatos, ad se invitârunt, se debitum illi obsequium exhibituros demississimis verbis polliciti. Mihi ipsi cum Scotiæ legatis in hac urbe familiare fuit colloquium, quo illos deprehendi nihil spirare quàm fidem & obsequium erga Regem suum. Vidi & Scotici Parlamenti literas Edimburgi datas Augusti die 7. in quibus hæc habentur; *Majestati Tuæ dissimulare non possumus, nos non sine causa mirari, cur cunctatus sis hactenus, neque dum mentem tuam nobis aperueris; dum Adversarii * Patris tui, & legitimi Regis nostri parricidæ, ita strenui sunt & industrii, & tam domi quàm foris nihil relinquunt intentatum, vel ut sibi famam concilient, vel ut Tuo Nomini apud Populum officiant.* Et in Nationalis Synodi literis Edimburgi datis die 6. Augusti, Presbyteriani Pastores ita loquuntur; ** *Ut ex animo abominamur & detestamur horribile illud factum Sectariorum contra Regis vitam, Tui Patris, nuper supremi nostri Domini; ita sincerè & seriò optamus ut vetus hujus Regni regimen Monarchicum stabiliatur & floreat in persona tuæ Majestatis omnibus diebus vitæ nostræ, & in regali tua familia propagetur; quæ per Dei Providentiam sine ulla cessatione super nos & majores nostros per tot generationes regnavit, ex quo in regnum erecti sumus.* Sed & ante quatriduum Regem Vestrum salutavimus hâc iter facientem, ut Bredam se conferret, cum Scotorum Delegatis de inauguratione sua acturus. Et cum bono Deo speramus rem successuram: quia non minùs illorum quàm Regis interest ut succedat: atque omnes tam divinæ quàm humanæ rationes in id conspirant, ut ne colloquium frustra instituatur, nec sine fructu abrumpatur.

* *The murtherers of your Royal father and our native King.*

** *As we doe from our harts abominate and detest that horrid fact of the sectaries against the life of your Royal father our late soveraigne.*

Nos quod attinet, ad primum perpetratæ rei nuntium *sævus circumstitit horror:* mox lacrymis & mœstitiæ nos totos tradidimus, publicoque & acerbo luctu Regi vestro parentavimus. Pigebat Regem maximum & piissimum, & erga nostros optimè affectum, tam indigno mortis genere periisse in flore ætatis à propriis subditis, post tam largas concessiones illis liberaliter indultas, ea perpessum; quæ nequidem attentâssent hostes immanissimi. Verebamur etiam ne facti atrocitas ab iis admissi, quos vulgus putat eandem profiteri nobiscum religionem, labem Ecclesiis Nostris aspergeret, quam nulla deleret ætas, & ne doctrinæ imputarentur vitia personarum. Quod malum ut præverteremus, Pastores toto Galliæ regno celeberrimi, tam privatim quàm è suggestu, hoc facinus uno ore detestati sunt, ut Verbi Divini regulis è diametro oppositum. Et greges suos sedulò monuerunt, ut ab hoc fermento sibi caverent, neque in exemplum traherent crimen ab iis perpetratum, quos Nationalis Nostra Synodus expresso canone pridem proscripsit. Nonnulli etiam scriptis editis mentem suam latiùs explicarunt, ut Rupellensis pastor celeberrimus *Vincentius*, & nuperrimè *Heraldus* noster Alençoniensis Pastor eximius. Alius item tam in Anglia quàm apud Nos magni nominis, qui in Gallicæ Versionis Præfatione ad Petitionem XLVII. Pastorum Londinensium ait, *Post Christum crucifixum nullum atrocius crimen uspiam esse admissum, & universam terram eo concuti, & bonos omnes ad luctum provocari, usque ad mundi finem duraturum.* Sed nec alii præter Pastores officio suo defuerunt. In hac ipsa urbe Amplissimi viri Dominus de Petiville & Dominus de Brieux, hic olim in Metensi, ille hodiéque in Rothomagensi Curia Senatores integerrimi, elegantissimis versibus vestro Regi justa fecerunt; quibus percussorum immanitatem pleno ore execrantur. Et Rothomagensis Medicus Porræus, πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, Regii Operis interpres venustissimus, idem uberrime præstitit in Epistola ad Regem vestrum, & Præfatione ad Lectorem, Versioni suæ præfixis.

Quin diu ante rem gestam Genevæ pastor ubique notus, *Joannes Deodatus ὁ μακαρίτης*, Epistola de rebus Anglicanis edita, Parlamenti Proceres ad obsequium Regi suo exhibendum incitaverat. Et non minùs candore morum quàm lectione prope infinita insignis *David Blondellus* in Apologiæ pro Hieronymo Præfatione ad Rectores Ecclesiarum data Idibus Martiis Anno 1646. Pastores Scotos nominatim his verbis compellaverat; *Christianâ modestiâ, pacificisque consiliis, perpetuisque fidæ vestræ in Regiam Majestatem observantiæ exemplis asperas voces refellite, &c.* Item; *Fateatur continuis experimentis evictus Orbis, nec verum nunc, nec necessarium esse, vel fuisse unquam, qui ægrè Episcopos ferant, ægriùs Reges ferre; qui nullos admittant, nec Regiam Potestatem ex animo admittere: cùm nulli magis Regem suum post Deum primum, adeóque nulli hominum secundum, solo Deo minorem, eoque ipso supra omnes regni homines constitutum & crediderint & credant, & verbis ac factis doceant, quàm qui Episcopos nullos Diœceseon Præsules ac ferè Reges habent.* Heraldus denique Noster, quem Londinenses precibus suis ægrè à nobis impetraverant, seditiosas voces reprimere, & animos à fide & obsequio Regi debito jam abalienatos blandè revocare conatus, cùm ista libertate vitæ discrimen adiisset, mutata velificatione coactus est ad suos postliminio reverti.

Plura

Plura possem afferre hujus generis; sed hæc plus satis evincunt, Nostros in hoc negotio multò aliter esse affectos, quàm vos putâstis hactenus. Itaque si in tanta luce cæcutire pergitis, & tam iniquis suspicionibus Nostros premere, & similibus de causis à nostra communione abstinere, rem facietis Christiana charitate prorsus indignam: maximè cùm nullam dederimus occasionem id suspicandi. Interim, quòd solum possumus, vobis fausta omnia comprecamur, & Regi Vestro, qui hâc iter faciens nos semel atque iterum alloquio suo dignatus responsionum gravitate & acumine, ingenii sui specimen edidit non vulgare, & ipso vultu visus est portendere Imperium; & in eam spem nos erexit fore ut gravissimis, quibus conflictatur, molestiis brevi eluctetur, nec cedat ulli Majorum tam fortunæ quàm animi bonis. Quidni enim omnia speremus de Principe magnæ indolis, *qui sortem antevenit meritis, virtutibus annos*; cuique adeò pietatis prima cura est. *Non semper imbres nubibus hispidos manant in agros. Justi tribulationes multæ sunt, sed ex omnibus illis eum eripit Dominus*; & tandem *bona causa triumphat*. Scoti jam ultrò illum ambiunt; & in Hibernia Marchionis Ormondii virtus plerosque in officio continet. Denique in ipsa Anglia multos audio redire ad sanam mentem. Atque ipsos hujus Tragœdiæ authores ad meliora consilia inflectet Deus, quandocunque libuerit; quod mecum boni, quotquot sunt, votis omnibus exoptant. Vale.

Dat. Cadomi IV. *Non. Mart.*
A. D. CIↃ IↃCL.

J. TAPINO SUO,

SALUTEM

SAMUEL BOCHARTUS.

Explicatur vers. 5. cap. 5. 1. ad Corinth. Παραδοῦναι τὸν τοιοῦτον τῷ Σατανᾷ εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, &c. *Tradatur ille Satanæ ad destructionem carnis.*

ITEM

Vers. 12. cap. 6. Ejusdem Epistolæ, Πάντα μοι ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει; *Omnia mihi licent, sed omnia non conducunt.*

Nescio quo fato factum est, Frater Charissime atque observande plurimùm, ut eæ, quas ad me dederas puero meo, per aliquot dies inter muliebres sarcinulas delituerint; unde ego illas hac ipsa die forte fortunâ erui. Quo facto re comperi quàm verum sit illud, Animos nostros iis bonis magis affici; quæ minùs expectata veniunt. Nam velut effosso thesauro tacita voluptate perfundi me sensi; & saliêre intus subito præcordia motu. Mihi quippe scias velim nihil tam defuisse hactenus quàm eum hominem, qui cum omnia mea amicè communicem; seu quæ me torquent anxium, ut sic sublevetur animus, seu quæ palato meo sapiunt, ut ne solus iis qualibuscunque fruar ingenioli mei deliciis, quíque me vicissim faciat suarum lucubrationum participem, ut ex mutuo conflictu elucescat veritas. Hoc tu in te recipere, & quæ tua est humanitas, utramque paginam implêre voluisti. Imò ac si meas putares nugas esse aliquid, ut ne vadimonium deseram amantissimis verbis à me exigere dignatus es. Age ergo bonis avibus, quandoquidem ita lubet, Christo duce, & auspice Christo, rem tibi ut testaris gratissimam, mihi certè usui futuram, exequamur: ita ut, si aliquid hac in parte peccatum erit, temetipsum hujus criminis reum accersas; cùm nonnisi lacessitus in hanc arenam descenderim.

Itaque initium faciam ab eo loco 1. ad Corinth. cap. 5: 4. & 5. *Ut is, qui sic hoc patravit, &c. tradatur Satanæ*, εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς: de quo quæris quid sentiam. Ibi agi putas de specie quadam Excommunicationis, cui juncta erat miraculosa quædam pœnæ corporalis inflictio; Ego certè nullus dubito, quin in hoc ipso capite Incestuosus jubeatur excommunicari, cùm dicit Paulus, ℣. 13. *Auferte de medio vestri hunc hominem*; at cùm loquitur de tradendo eo Satanæ, non puto agi de Excommunicatione, sed tantùm (quod & ipse agnoscis) de miraculosa illa pœnæ corporalis inflictione. Neque enim video, quomodo eadem verba possint res tam diversas significare; & plerique sanè Neotericorum pertendunt, hîc agi de Excommunicatione; sed nullum legi hactenus, qui crederet utrumque sensum iis verbis affingi posse. Ut autem credam; nil aliud quàm pœnam corporalem minitari Apostolum, his rationibus permoveor. 1. Quòd, ut hæc verba ad Excommunicationem referantur, omninò necesse sit non agi de tradendo corpore; nam Excommunicatio corpus nequaquam afficit; sed de tradenda anima Satanæ: at quo pacto hæc cohæreant; animam tradi Satanæ, *ut servetur spiritus*; hoc est, *ipsa anima*; ac si dicas, alicujus corpus tradi carnifici ut illud servetur vivum & incolume. Manifesta est contradictio in adjecto; ut & in illis verbis 1. Tim. 1: 21. quibus ait se Hymenæum & Alexandrum tradidisse Satanæ, ἵνα παιδευθῶσι, *ut discant non blasphemare*. Neque enim est credibile, animam, quæ esset in potestate Satanæ, sub hoc Magistro posse formari ad Dei cultum, & ad vitandam blasphemiam. 2. Hûc facit, quod Euangelii *potentia* non est nisi ad salutem, Rom. 1: 16. Unde & est Ministerii nostri, non tradere sed eripere animas Satanæ. 3. Quod si Deus nobis dedisset potestatem eas tradendi, dedisset etiam potestatem traditas eripiendi; cujus δυνάμεως neque vola neque vestigium in toto Euangelio. 4. Dicis hîc per traditionem animæ Satanæ te nihil aliud intelligere, quàm quod nos vulgo Excommunicationis nomine intelligimus; at si per Excommunicationem anima revera Satanæ non traditur, quorsum ab Apostolo tradi dicatur? An voluerit, quod Nutriculæ solent, terrêre nos inanibus μορμολυκείοις? 5. Ergo cùm de anima id verè dici non possit, eam à Paulo tradi Satanæ, super-

ſupereſt ut agatur de corpore. Quidni verò, cùm & Chriſtus ipſe Luc. 13: 11. Mulierem illam συγκύπτȣσαν, &c. à *Satana vinctam* fuiſſe dixeris; ubi de ſolo corpore agi nemo negaverit. 6. Qui volunt agi de anima, ea Pauli verba, quæ ſequuntur, εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, referunt ad carnales affectus, & concupiſcentiam; quæ ſæpe ſæpius nomine carnis appellantur ab Apoſtolo. At hîc longè ſecius accipiendum eſſe *carnis* nomen, nempe pro ipſo corpore, luce meridiana clarius eſt; quod uno hoc argumento probavero. Quotieſcunque inter *carnem* & *ſpiritum* fit oppoſitio; *caro* eo ſenſu uſurpari debet, qui poſſit opponi illi ſenſui, quo ſumitur *ſpiritus*: At hîc fit oppoſitio inter carnem & ſpiritum; inter ὄλεθρον τῆς σαρκὸς, & ſalutem ſpiritûs. Omninò igitur eum ſenſum habet *carnis* nomen, qui eſt oppoſitus ſenſui, quem habet nomen *ſpiritus*. Jam cùm Apoſtolus dicit *perdendam carnem*, *ut ſervetur ſpiritus in die Domini*, certum eſt per ſpiritum non partem regeneratam, ſed animam intelligi. Ergo neque per carnem pars corrupta, ſed corpus intelligendum eſt; ut conſtet ratio oppoſitionis; qualis nulla eſt inter animam & partem animæ non regeneratam.

Objicies, & verò objeciſti, ni fallor, aliquando, Apoſtolum verſu proximè antecedente Eccleſiæ Corinthiacæ conſenſum fruſtra poſtulâſſe, ſi de miraculoſa illa pœnæ inflictione ſolummodo agatur, quod peculiare erat Apoſtolorum donum. At hoc conceſſerit nemo. Tum enim Deum miraculorum dona toti Eccleſiæ indulſiſſe, atque hæc in Eccleſia Corinth. viguiſſe potiſſimùm conſtat, ex cap. 14. hujus Epiſtolæ. Neque verò novum eſt, unum & idem miraculum plurium virtuti deberi; adeóque totiûs Eccleſiæ; qualis fuit linguarum apparitio die Pentecoſtes, Act. 2. Neque verò neceſſe eſt, Apoſtolus communionem virtutis à Corinthiis exigat. Nudum aſſenſum poſtulat, ut plagam ſibi ita à ſolo Apoſtolo infligi ſciat Inceſtuoſus, ut interim id tota Eccleſia communi ſuffragio comprobaverit; ſicque rei inſolentiâ percellatur magis. Quid, quòd ſi Veterum ſcriptis fides eſt, hanc eandem in Eccleſia virtutem viguiſſe conſtat pluribus à Chriſto retrò ſæculis. Id collige ex his Paulini Diaconi verbis, à me jam olim excerptis in Vita Ambroſii, in quibus de ſcelerato quodam ad Ambroſium producto ſic agit. *Quem cùm interrogâſſet* Ambroſius, & *deprehendiſſet authorem tanti flagitii; ait, Oportet illum tradi Satanæ ad interitum carnis, ne talia aliquis in poſterum audeat admittere; quem eodem momento, cùm adhuc ſermo eſſet in ore ſacerdotis ſancti, ſpiritus immundus arreptum cœpit diſcerpere. Quo viſo non minimo terrore repleti fuimus, & admiratione*, &c. Vides, quàm omnia hic conſona huic interpretationi.

Hinc eſt, quòd Veteres omnes, quotquot mihi legere contigit, hunc locum ſic interpretentur. Sic Tertullianus, *cap.* 14. *de Pudicitia*, per carnis interitum *mortem* intelligit. Auguſt. *adverſus Parmen. lib.* 3. *c.* 1., ait *Ananiam traditum Satanæ ad interitum carnis, ut ſpiritus ſervaretur*. Hieron. *Apolog. in Ruffin. tradidit eum Satanæ, quaſi tortori ad puniendum.* Ambroſ. *l. de Pœnit. c.* 12. & 13. per deſtructionem carnis intelligit *morbos & cruciatum corporis.* Chryſoſt. Serm. 15. in 1. Cor. εἰς ὄλεθρον τῆς σαρκὸς εἶπεν, ἤδη τῷ διαβόλῳ νόμȣς τιθεὶς, καὶ ȣ̓κ ἀφεὶς αὐτὸν περαιτέρω προβῆναι: ὥσπερ ἐπὶ τȣ̃ Ἰὼβ ἔλεγεν ὁ Θεὸς, πλὴν τῆς ψυχῆς αὐτȣ̃ μὴ ἅψῃ. Nil potuit afferri commodius. Quid enim aliud, quàm Jobum tradidit Satanæ Deus, cùm dixit, הנו בידך, *Ecce illum in manu tua*; Animam tamen excepit; quod & hîc Apoſtolum feciſſe par eſt. Nihil neceſſe eſt obſervare Apoſtolos non ſemel ſic animadvertiſſe in peccatores. Sic Paulus Elymæ viſum; Petrus Ananiæ vitam ademit; atque ea fortaſſe hæc eſt virga Apoſtolica, quâ uſurum ſe minabatur Apoſtolus, paulò antè 1. *Cor.* 4: 21. Sed vereor ne hîc prolixior fuerim, cætera deinceps contraham.

Locum illum Pauli de Scortatione videris explicâſſe accuratè, & ita ut mihi plenè ſit ſatisfactum. Summa eſt ſcortationem, vel ſi liceret, non tamen expedire; ſed neque licere ullatenus; quamvis aliter ſenſiſſe videantur Ethnicorum plerique, nempe tum licitum eſſe promiſcuum Veneris atque Ciborum uſum; quod patet vel ex Act. 15: 20. & 29. Rationes, Ut non ſcortatio æquè liceat atque ciborum uſus, has affert Apoſtolus; Quòd ſcortatores 1. in Deum, 2. in Chriſtum, 3. in Spiritum S. 4. in proprium corpus injurii ſunt; 1. *In Deum*, qui quidem ventrem in cibos, at non corpus in ſcortationem creavit, ℣. 13; qui tam corpus quàm animam pretio redemit, ut utrumque illius gloriæ ſubſerviret, ℣. 20. 2. *In Chriſtum*, cùm per impuram cum ſcorto unionem violetur & diſſolvatur planè arctiſſima illa unio; quam inter corpus ſuum, & noſtrum intercedere voluit, cujus virtute ſperamus fore ut è mortuis excitemur ad vitam. Nam unum eſſe cum ſcorto & unum eſſe cum Chriſto ſunt omninò ἀσύςατα, verſ. 14, 15, 16. 3. *In Spiritum Sanctum*, qui ſibi corpora noſtra ut templa conſecrari voluit; Atqui ne Ethnicis quidem in loco ſacro proſtituere ſe fas erat, verſ. 19. 4. *In proprium corpus*, ℣. 18. Idque peculiari quadam ratione, quę aliis peccatis non convenit. Quis enim neget ſuum corpus inſigni quadam contumelia illos afficere, qui id reddunt membrum meretricis, & unum eſſe faciunt cum impuro propudio? In reliquis enim ὕβρεως ſpeciebus id damus operam, ut in alios ὕβριν exeramus, & contumeliæ notam inuramus, non in noſmet ipſos. Ut ut ſit, ut ne quis putet Apoſtolum hîc paradoxum quid attuliſſe in medium; obſervo etiam Ethnicum hominem ſic loquutum multis ante Apoſtolum ſæculis; ex quo etiam ſuſpicor Eum hoc mutuari voluiſſe, ut multa alia paſſim, prout in Græcorum ſcriptis erat verſatiſſimus. Is porrò eſt Æſchines, cujus hæc verba ſunt in Orat. in Timarchum non procul ab initio, τȣ̃τον τὸν νόμον ἔθηκε περὶ τῶν μειρακίων τῶν προχείρως εἰς τὰ ἑαυτῶν σώματα ἐξαμαρτανόντων, &c. de ſcortationibus agi ex ſequentibus abundè patet. Hûc & illud refero, quòd ex Hebr. Chald. Syr. Arab. nomine גוף & גופה *corpus* ſignificante, Chald. גוף verbum *ſcortari* eſt. Sic in Lege in Tharg. Jonath. לא תגוף *non ſcortaberis.* Et גיף mœchum ſignificat, ac ſi hoc propriè ſit corporis vitium, ſeu quo peccatur in corpus.

EIDEM.

E I D E M.

DE BAPTISMO PRO MORTUIS.

Ad 1. *ad Corinth.* 15: 29.

Ἐπεὶ τί ποιήσουσιν οἱ βαπτιζόμενοι ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, εἰ ὅλως νεκροὶ οὐκ ἐγείρονται; τί καὶ βαπτίζονται ὑπὲρ τῶν νεκρῶν;

Alioquin quid facient, qui baptiſantur pro mortuis, ſi mortui omnino non reſurgunt? Ad quid enim pro mortuis baptiſantur?

Locus eſt obſcuriſſimus, in eoque, ut ais, aliquid eſt reconditum, quod & Me & Te latet; & fortaſſe etiam doctiſſimos quoſvis. Rogas ut Manna illud reconditum ex Antiquitatis lacunis eruam; at is non ſum, qui poſt tot & tantos viros audeam in hanc palæſtram deſcendere; cùm & ipſe in Veterum libris ſim hoſpes & peregrinus; neque dum illorum forulos & ſcrinia gnava ſatis indagatione corruſpaverim. Hîc ergo cunctanter & ſuſpenſo gradu agendum eſt; cùm etiam vix ullus ſit Scripturæ locus, in quo videam Interpretes in tam diverſa diſtrahi; quia nempe omnia, & Verba & Res, dubia & incerta ſunt. Hoc tamen audeo dicere, te omnium omninò Interpretationum, quæ afferuntur in hunc locum, eam amplecti, quæ, ni fallor, eſt veriſimillima; quamvis Calvinum habeat adverſarium & alios Viros Magnos. Quod ut manifeſtum fiat; age, ſi lubet, eas inter ſe conferamus, & paucis expendamus; ut & hac in parte tuo animo obſequar.

1. De ipſa verborum interpretatione diſceptatur, aliis volentibus τὸ βαπτιζόμενοι eſſe vocis Paſſivæ: aliis eſſe Mediæ; atque adeò activam habere ſignificationem. Sed & particulam ὑπὲρ alii reddunt *ſuper*, alii *præter*, alii *pro*, alii *vice*. Denique in τῶν νεκρῶν alii vim articuli urgent, alii negligunt, &c.

2. De ſenſu major eſt controverſia; aliis verba hæc Apoſtoli eſſe propria, aliis metaphorica eſſe volentibus.

3. Jam & eorum, qui propria eſſe cenſent, alii de vulgari lotione, alii de Sacramentali, ſeu de Baptiſmo agi putant: Nam & βαπτίζεσθαι lavari ſimpliciter ſignificat, Marc. 7: ℣. 4. Heb. 9: ℣. 10.

I. Qui de ſimplici & vulgari lotione agi volunt hæc verba ſic reddunt, *Quid faciunt* (id eſt, quorſum id faciunt) *qui baptiſant ſuper mortuos*; (id eſt, qui lavant mortuos.) Horumque alii ad id alludi putant, quod olim mortui lavabantur, tanquam in ſpem futuræ reſurrectionis, alioqui fruſtra lavandi. Id porrò & ab Ethnicis factum;

Tarquinii corpus bona fœmina lavit & unxit.

Et à Judæis, ut patet *ex Talmude*, & à primis illis Chriſtianis, ut patet *ex Act.* 9: 37. Horum agmen ducit *Beza*.

II. Alii, inter quos Jeſuita Turrianus, ad eas luſtrationes alludi volunt, quibus Judæi eos luſtrabant, qui in immunditia legali obiiſſent: aut alium quempiam eorum nomine; quod in uſu fuiſſe ex Ephremo Syro probare nituntur.

III. Alii malunt ad Baptiſmum referre hoc quicquid eſt, quorum & claſſes duæ: aliis ad quorumvis Baptiſmum, aliis nonniſi ad certorum hominum Baptiſmum referentibus. Primi rurſus in varias Sectas dividuntur; alii enim etiam ad noſtrum Baptiſmum; quo ritu celebratur hodie; alii nonniſi ad Baptiſmum veteri ritu celebratum pertinêre hæc putant. Illi porrò ſic, *quid facient, qui baptiſantur præter mortuos?* hoc eſt, *Quorſum, qui hodie vivunt, baptiſantur etiamnum, præter eos qui obierunt; qui etiam baptiſati ſunt, quorſum, inquam, & hi & illi baptiſmo conſecrari voluerunt, ſi nulla reſurrectio?* Sic *Junius*.

IV. Hi in varias abeunt ſententias, aliis credentibus Apoſtolum reſpexiſſe ad antiquum morem, quo Catechumeni jubebantur recitare Symbolum, antequam Baptiſmo initiarentur; in quo profiterentur ſe credere reſurrectionem mortuorum; ut illud *pro mortuis* ſignificet, *Pro corpore morti obnoxio, & ideò in ſpem reſurrectionis erigendo.* In ea ſententia ſunt *Chryſoſtomus*, *Oecumenius*, *Theophylactus*, &c.

V. Alii ſic, Qui baptiſantur pro mortuis, id eſt, *ac ſi eſſent mortui.* Credunt nempe ad merſionem illam alludi, quæ erat inſtar mortis, ut eductio ex aquis inſtar reſurrectionis. Ac ſi diceret Apoſtolus, *Quò pertinent illi ritus, quo vos in Baptiſmo ſiſtitis tanquam in morte conſepultos, ac ſi eſſetis mortui; ex aquis poſtea educendi in ſignum futuræ reſurrectionis, ſi nulla eſt reſurrectio.* Sic *Theodoretus*, *Cajetanus*, *Molinæus in Aquis Siloë.*

VI. Jam ad eos venio, qui de certorum hominum Baptiſmo hîc agi volunt. Horum alii activum, alii paſſivum ſenſum his vocibus ineſſe contendunt. Primi ſic; Quid faciunt qui baptiſant ſuper mortuos, id eſt, *Qui baptiſant mortuos*; quod & jam olim factitatum teſtantur Veterum multi; quare etiam in Concil. Carthag. 1. *Can.* 18. hoc expreſſis verbis inhibetur; *Nec jam mortuos homines baptiſari faciat Presbyterorum ignavia.* Hujuſmodi canones reperiuntur in *Synodo Trull. & Antiſſiodor. & Farragine Græcan. & paſſim.* Putabant nimirum homines inſulſi ſic ſe ſuppetias laturum defunctorum animabus. Idem teſtantur Balſamon & Zonaras.

VII. Alii paſſivè ſic reddunt, *Quid facient, qui baptiſantur ſuper mortuos?* id eſt, Super *cæmeteria mortuorum Martyrum*: quod cupidè ambiebant multi, ac ſi tale Baptiſma propter corporis ibi conſepulti ſanctitatem ipſis maximè profuturum fuiſſet. Quod ridiculum & vanum dixerit Apoſtolus, ſi non credidiſſent hoc corpus quandóque excitandum ex pulvere; alioqui enim quid in cadavere eſt ſanctitatis. Sic *Lutherus*, & illum ſequuti *non pauci*.

VIII. Alii ſic malunt, Quid facient qui baptiſantur *ſub mortuorum? id eſt, ſub mortis tempus.* Nam & mortui pro morte, & pro mortis tempore, à Paulo dicuntur quandóque; ut *Hebr.* 9: ℣. 17. διαθήκη γὰρ ἐπὶ νεκροῖς βεβαία; id eſt, *Teſtamentum in morte*, vel, *ſub mortis demum tempore* eſt validum; ut apparet ex ſequentibus; *Quandoquidem nondum valet quum vivit teſtator.* Sic *Cappell. Sedanenſis.*

IX. Eódem redit eorum ſententia, qui ſic reddunt, *Quid facient qui baptiſantur pro mortuis*,

id eſt, *Ut jam mortui*, *ſeu*, *Quando morti proximi habentur magis pro mortuis*, *quam pro vivis.* Sic Epiphanius, lib. 1. Hær. 28. Sect. 6. καλῶς ἄλλοι τὸ ῥητὸν ἑρμηνεύοντες φασὶν, ὅτι οἱ μέλλοντες τελευτᾷν, ἐὰν ὦσι κατηχούμενοι, ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐλπίδι πρὸ τῆς τελευτῆς λουτροῦ καταξιοῦνται. Ac ſi dicat Apoſtolus, *Fruſtra Clinici morti proximi id ambiunt*, *ut immediatè ante mortem baptiſentur*, *nunquam baptiſmi fructu fruituri*, *ſi nulla eſt reſurrectio.* Hæc eſt ſententia *Calvini.*

X. Alii denique hæc referre malunt ad vicarium Marcionitarum Baptiſma, quo vivi olim pro mortuis baptiſabantur. Hunc ritum ſic deſcribit Chryſoſtomus, Sermon. 4. in 1. Cor. Βούλεσθε πρῶτον εἴπω πῶς παραποιοῦσι τὴν ῥῆσιν ταύτην οἱ τὰ Μαρκίωνος νοσοῦντες, &c. ἐπειδὰν τὶς κατηχούμενος ἀπέλθῃ παρ' αὐτοῖς, τὸν ζῶντα ὑπὸ τὴν κλίνην τοῦ τετελευτηκότος κρύψαντες, προσίασι τῷ νεκρῷ, καὶ διαλέγονται, καὶ ἐπυνθάνονται, εἰ βούλοιτο λαβεῖν τὸ Βάπτισμα. εἶτα, ἐκείνου μηδὲν ἀποκρινομένου, ὁ κεκρυμμένος κάτωθεν ἀντὶ ἐκείνου φησὶν, ἔτι δὴ βούλοιτο βαπτισθῆναι, καὶ οὕτω βαπτίζουσιν αὐτὸν ἀντὶ τοῦ ἀπελθόντος; καθάπερ ἐπὶ τῆς σκηνῆς παίζοντες. Horum & meminit *Epiphanius Hæreſ.* 8. *& Tertull. lib. de Reſurrect. carnis cap.* 48. *& contra Marcionem lib.* 5. *cap.* 10. Sic *Molinæus in Clypeo fidei.*

Hactenus qui Apoſtoli verba ſumunt κατὰ τὸ ῥητόν. Alii confugiunt ad metaphoras, quas alii quærunt in τῷ Βαπτιζόμενοι; alii in vocibus τῶν νεκρῶν.

XI. Illorum nonnullis ſic placet hæc reddere; Quid facient qui baptiſantur? id eſt, *Qui mortem & ultima quæque patiuntur pro mortuis*, hoc eſt, *pro aſſerenda doctrina de Reſurrectione mortuorum.* Juxta id quod de ſeipſo ait Apoſtolus *Act.* 23: ℣. 6. *Propter ſpem & reſurrectionem mortuorum ego accuſor.* Sic *Gagnæus in Acta*, *& Maldonatus in Mat.* 20: ℣. 22. *& Luc.* 12: ℣. 50. Quibus locis Chriſtum Baptiſmi nomine mortem ſignificare certum eſt. Eòdem redit, quod alii pro mortuis, id eſt, *Pro aſſerenda fide eorum*, *qui mortui ſunt.*

XII. Alii *pro mortuis* explicant *pro Chriſto*, qui mortuus eſt, ſi nulla eſt reſurrectio. Atqui fruſtra patiamur pro eo, qui ex mortuis ſe erigere non potuit. Sic *Rivetus.*

XIII. Alii, Quid facient qui mortem & martyrium ſubeunt præter mortuos? hoc eſt, *præter tot alios*, *qui jam vitâ functi ſunt per cruces & martyria.* Sic *Ramburtius Sedanenſis Profeſſor.*

XIV. Dionyſius Carthuſianus, Hugo, Bellarminus, & alii hoc loco utuntur, ut Purgatorii figmentum ſtabiliant. Sic nempe explicant hunc locum, *Quorſum vivi ſe ſe affligunt*, *& orant*, *jejunant*, *ſe ſe verberibus lacerant pro mortuis?* id eſt, pro iis, qui in Purgatorium ſunt detruſi, ſi illis omnis ſpes reſurrectionis intercidit. Ut hæc ſententia eadem ſit cum illa, quæ 2. Macchab. 12. *Si mortui non reſurgunt*, *ſuperfluum ſit & vanum orare pro mortuis.*

XV. Alii denique Metaphoram putant eſſe in voce *mortuorum.* Thomas per mortuos peccata intelligit, quæ Ebr. 9: 14. vocantur opera mortua, adeò ut hîc ſit ſenſus; *Quid facient illi*, *qui baptiſantur pro mortuis*, hoc eſt, *pro peccatis abluendis*, *ſi non ſint vitam gratiæ habituri?*

Vides, quò nos vel ignorantiæ cæcitas, vel æſtus quidam, & cacoethes nova procudendi incautos abripiat. Abſit à nobis, ut calculum addamus, & novitiam hîc interpretationem comminiſcamur. Multò conſultius erit, ut cæteris repudiatis unam aliquam deligamus, quam premamus & aſſeramus; & in qua pedem figamus, nunquam inde dimovendi.

Hunc delectum, ut faciamus, videndum primò, An quædam ſint inter illas, quæ à verbis; 2. An quædam, quæ ab Apoſtoli ſcopo ſint alienæ. 3. Quænam ſint, quæ ἀνισορησίαν prodant. Atque hac ratione videbis, pleraſque eſſe futiles & ἀσυςάλας.

Verbis repugnant, 1. qui dicunt Βαπτιζόμενοι ſignificationem habere activam, utpote Mediæ vocis; quod manifeſtum fit ex ſequenti Βαπτίζονται; quod neceſſariò paſſivum eſt; ergo & Βαπτιζόμενοι. Quod Interpretem Doctiſſimum miror non animadvertiſſe; qui & hac in parte fallitur, quod putat Syrum Interpretem ſibi favere, qui Βαπτιζόμενοι vertit ܡܥܡܕܝܢ, id eſt, inquit, *Baptiſantes.* Atqui ܥܡܕ Syris tam baptiſari eſt, quàm baptiſare; tam Paſſivæ eſt ſignificationis, quàm Activæ; ut patet ex Luc. 11: ℣. 38. ubi ܥܡܕ pro Græc. ἐβαπτίσθη. Rectiùs ergo Tremellius Syrum ſic interpretatur; *Quid facient ii*, *qui baptiſantur pro mortuis?* non *qui baptiſant.*

2. Neque video, quomodo *baptiſare ſuper mortuos* idem eſſe poſſit, atque *baptiſare mortuos*; neque enim ullus dixerit, *lavare ſuper aliquem*; pro eo, quod vulgò *lavare aliquem.*

3. Qui volunt ὑπὲρ ſignificare *præter*, errant itidem. Neque enim ὑπὲρ tum regit Genitivum, ſed Accuſativum; quod Junium latuiſſe miror.

4. Qui volunt agi de eo Baptiſmo, qui confertur omnibus Chriſtianis hallucinantur ſimiliter. Neque enim dicendum fuiſſet, *quid facient ii*, *qui baptiſantur?* &c. Sed, *quid facimus*, *dum baptiſamur?* Patet ergo Apoſtolum de eo Baptiſmo agere, qui non ſit communis omnibus. Id à Calvino obſervatum eſt.

5. Rejiciendi quoque, quotquot per mortuos intelligunt corpora & cadavera σώματα, πτώματα; nam Apoſtolus ſtatim addit οἱ νεκροὶ; adeò ut genus non conveniat.

6. Qui baptiſari pro mortuis idem eſſe putant ac baptiſari tanquam mortuos; ſic enim vacaret articulus; & dicendum fuerat ὑπὲρ νεκρῶν, non ὑπὲρ τῶν νεκρῶν. Atque hac in parte Gallicam verſionem vix excuſare poſſum, quæ habet *pour morts*, ſiquidem vertendum ſit, *pour les morts.* Alioqui hæc interpretatio mihi eſt valde veriſimilis; planéque cum Apoſtoli verbis, *Rom.* 6: ℣. 4. quadrat. *Sepulti ſumus*, inquit, *cum eo in Baptiſmo per mortem*, *ut quemadmodum reſurrexit Jeſus Chriſtus à mortuis in gloriam Patris*, *ita etiam nos in nova vita ambulemus.* Ut enim merſio, quæ fit in Baptiſmo, ſignificat mortem in peccato, & emerſio novam vitam; quidni etiam ſignificent mortem corporis & ejuſdem reſurrectionem? Sed præſtat verba retinere.

7. Sed & eos verbis magnam vim facere vides, qui ὑπὲρ τῶν νεκρῶν vertunt *ſub mortis tempus.* Nam ut id demus νεκροὺς pro morte ipſa dici, ὑπὲρ non eſt Adverbium temporis, ſed ſitûs, aut loci.

8. Qui per *mortuos* ſolum Chriſtum intelligunt, hi quoque à verborum ſignificatione aberrant.

9. Abeunt ſimiliter, qui confugiunt ad ſenſus tropologicos, uti qui per baptiſari *mori* intelligunt; quia nempe Chriſtus mortem ſuam baptiſmi nomine appellavit. At verò Chriſtus loquebatur de re futura, & Prophetam agebat: & è re erat, mortis ſuæ myſterium nondum ita propalari in vulgus; ideóque ſæpiùs iis verbis utebatur, quæ non æquè ab omnibus intelligerentur. Quòd ſi aliquando apertè de ea eſt locutus, tum ſolùm eſt locutus cùm erat ſolus cum diſcipulis; ut Mat. 29: ℣. 17. & alibi ſæpe. Sed cur Apoſtolus ita agat, hîc nulla cauſa eſt.

10. Ineptè etiam falluntur, qui ut Purgatorii ſui figmentum probent, baptiſari pro mortuis hîc

hîc idem esse volunt atque orare, flagris cædi, eleemosynas facere, jejunare, &c. Jejuna certè hæc probatio. Quo tandem sorite hoc conficient? Baptismus quidem mortem & crucem, & martyrium significat; sed doceant quo loco Baptismi nomine significentur spontanei cruciatus & plagæ, quas ἀυτομάστιγες & ἑαυτοντιμωρούμενοι sibi infligunt ultro? aut etiam preces & eleemosynæ? Etsi porrò id docerent, tamen non posset hîc quadrare talis sensus. Dicendum enim fuerat, non *qui baptisantur*, sed *qui se baptisant.* Addo totum hunc locum, vel si Bellarmini sententiæ accedamus, nihil facere ad Purgatorium; non magis quàm eum, quem proferunt ex 2. Machab. Aliud enim est orare pro resurrecturo, aliud pro eo, qui ex igne est educendus. Quin potiùs, hoc dato, non concesso; Apostolum hîc agere de oratione, &c. pro mortuis; ex his verbis patebit meridiana luce clarius, nullum esse Purgatorium. Ut enim largiamur adversario Apostolum sic loquutum fuisse; quorsum nonnulli orant, &c. pro mortuis, si nulla est resurrectio? Nunquid, si quod est Purgatorium, obvium fuisset respondere? *Etiamsi nulla sit resurrectio, tamen non frustra instituent orationes & eleemosynas, &c. pro mortuis. Nam etiamsi non resurgant, tamen hac ratione educentur ex fornace ignea.* Sic ergo argumentamur ad hominem in Bellarminum.

Apostolus docet nulla alia de causa posse fieri orationes, &c. pro mortuis, quam quia est resurrectio; aliter omnia hæc frustrà esse.

Pontificii habent quasdam orationes pro mortuis aliis de causis, quàm quia est resurrectio; nempe ut educant animas ex Igne purgatorio.

Ergo quædam Pontificiorum orationes, eæ nempe, quibus putant se animas educere ex Purgatorio pro mortuis, frustrà sunt, ex doctrina Apostoli.

11. Verbis etiam vim facere nemo negaverit, qui sensus vagos & fluctuantes his vocibus affingunt; parùm solliciti de convenientia rei cum verbis: ut qui docent baptisari pro mortuis idem esse, *ac pati pro asserenda fide eorum, qui mortui sunt.* Nunquam enim dicemur pati pro Martyribus superioris ævi; quia ideò patimur, ut eandem cum illis doctrinam asseramus.

12. Idem de iis statuendum, qui docent pati pro mortuis idem esse ac pati *pro resurrectione mortuorum.* Verba id ferre non possunt. Et si semel laxemus huic licentiæ fibulam; ex quovis quidvis fiet.

13. Denique *pro mortuis* opera *iniquitatis mortua* intelligere est absurdum; cùm agatur de iis mortuis, qui resurgunt. Atqui peccata non resurgunt.

Hactenus docuimus harum interpretationum plerasque cum Apostoli verbis nullatenus convenire; sed & pleræque scopo repugnant. Is enim, uti cuivis patet, Apostoli scopus est, ut doceat frustra esse, quòd baptisantur quidam ὑπὲρ τῶν νεκρῶν, si mortui non resurgunt.

1. Ergo non potest id intelligi de lotione cadaverum, quæ non frustra fiebat, vel si nulla esset resurrectio; nam ea lavari & à sordibus expurgari necesse erat, antequam ungerentur. Virgil. Æn. 6.

---- *Corpúsque lavant frigentis, & ungunt.*

Sic Homer. Il. 24. *Ungebantur autem primò propter graveolentiam.* Lucian. *de luctu*, *Posthæc lotos eos (quasi Infernalis Palus lavandis ibi degentibus non sufficeret) & unguentis optimis delibutos, propter jam superantem graveolentiam*, &c. *proponunt:* tùm quia putabatur id pertinere ad pietatem erga mortuos. Et verò illæ cadaverum lotiones in usu erant apud Græcos & Romanos; qui ne per somnium quidem de Resurrectione cogitabant.

2. Neque cum scopo Apostoli congruit, ut hîc agatur de Baptismo in genere; nam Baptismus alios habet usus eosque longè præstantissimos; vel si mortuorum cadavera non resurgant.

3. Sed & illi à scopo videntur aberrare; qui sic explicant hæc verba, *Frustra esse, quòd nonnulli baptisantur super sepulcrum Martyrum; si non resurgant Martyres.* Nam potuerunt id ambire nonnulli, ut in Christum per Baptismum inserendi testarentur se eâdem fide & constantiâ mortem & quasvis cruces subire paratos propter Christi nomen, & professionem veritatis. Euseb. *lib.* 4. *Hist. cap.* 15. refert verba Epistolæ cujusdam Ecclesiæ Smyrn. quæ sic habent. *Eorum memoriam, qui priùs passi fuerunt, celebramus, ut sequentium animi ad prædecessorum vitam exemplis insignibus excitentur.*

4. Neque frustra baptisantur nonnulli sub ipso mortis momento, vel si nulla sit resurrectio; utile enim est morientem Sigilli gratiæ divinæ compotem fieri, vel nullo habito respectu ad corpus. Sic enim in extremo agone sustentatur morituri fides, ut credat eadem sibi dici, quæ Latroni in cruce, *hodie mecum eris in paradiso*, quod ad animam pertinet.

5. Sed neque frustra morimur pro asserenda fide, etsi nemo resurgat: nam vel solius animæ beata immortalitas maximus est Martyrii fructus.

6. Docuimus superiùs, quàm ridiculum sit, & infirmum Bellarmini argumentum; & quàm facilè in ipsum retorqueri possit; & quàm id ab Apostoli scopo alienum; non magis stare potest Thomæ sententia cum Apostoli scopo: neque enim frustra baptisamur pro peccatis, etiamsi nulla sit resurrectio; cùm ablutio peccatorum non tantùm ad corporis, sed maximè ad salutem animæ pertineat.

Jam superest, ut doceamus harum interpretationum nonnullas pugnare cum historia, quę est certissima veritatis index.

1. Talis est Turriani sententia, quæ nullo nititur idoneo testimonio, sed meris conjecturis, iisque futilibus & longè petitis. Siquidem in Scriptis Judæorum neque vola neque vestigium apparet hujus moris, quo dicit Judæos, Eorum cadavera lustrâsse qui in immunditia legali obiissent. Neque verò Ephrem id dicit, quod ab aliis observatum: & quamvis diceret, hujus autoritas magna esse non potest, cùm nonnisi interpolatam illius versionem habeamus, in quam infruniti homines quidvis inserere potuerunt, prout animus tulit.

2. Neque credibile est Pauli tempore jussos fuisse eos, qui Baptismo initiarentur, recitare Symbolum; quod nondum extitisse multa sunt, quæ fidem faciunt.

3. Neque puto ita antiquum fuisse pravum illum morem baptisandi mortuos; cùm ejus ante 4. sæculum nulla fiat mentio apud Veteres; cùm præterea Balsamon & Zonaras tam fœdo errori non aliam fuisse originem contendant, quàm quod aliqui perperam interpretantes hæc ipsa verba, *ut qui baptisantur pro mortuis*, baptisandos mortuos crederent.

4. Audeo etiam illis ἀνιστορησίας hujus crimen impingere, qui putant agi de iis, qui baptisantur super Martyrum sepulcris; siquidem nulla dum essent, aut certè vix ulla, Martyrum sepulcra; neque temerè concedendum est adversariis tam veterem esse Martyrum memoriam: quod etiam nullo autore probaverint. Equidem in Clementis *Constitutionibus* fateor agi de festis Martyrum; sed quis nescit opus hoc spurium esse & adulterinum?

5. Idem de eorum errore statuo, qui Baptismum in mortis tempus rejiciebant; cujus erroris vestigia extare non puto ante Constantini tempora.

Nihil opus est, ut dicamus, quanto post Apostoli tempora nata sit consuetudo orandi pro mortuis. De hoc argumento Multi Nostrorum ex professo egerunt.

Jam si ad hanc obrussam revocentur allatæ suprà hujus loci interpretationes, patebit multas cum vocum significatione, alias cum scopo etiam, alias denique cum vocibus, scopo & historia; hincque adeò omnes præter decimam esse rejiciendas; nullamque nos præter eam posse amplecti; utpote quæ neque cum verbis, neque cum scopo, neque cum historia pugnet.

1. Et verbis quidem planè consona est, τί ποιήσουσιν, &c. *Quid facient illi, qui pro mortuis baptisantur?* Unde sic vertit Interpres Syrus; *Quid facient, qui baptisantur pro mortuis*, vel *vice mortuorum?* & Arabs, qui sic habet ad verbum, *Quid illi qui tinguntur in Baptismo vice mortuorum* (expresso etiam articulo τοῦ) *si utique mortui non resurgant? Quorsum unctiones eorum mortuorum vice?*

2. Cum scopo Apostoli rectè congruit, neque enim ulla alia causa dari potest, cur baptisetur cadaver, aut cadaveris loco vivi hominis corpus, quàm propter spem Resurrectionis: alioqui & vulgaris lotio sufficeret, & cadaver ipsum, non vivum corpus ejus vice, lavandum fuerit.

3. Neque repugnant tempora. Hunc enim errorem jam tum invaluisse testatur Tertullianus *lib. 5. in Marcionem cap.* 10.

1. Objicit Bellarminus non fore solidam hujusmodi argumentationem, quæ errore nitatur. Resp. Argumentum esse ad hominem, valent autem ejusmodi argumenta. Mirè porrò iis rationibus afficimur, quæ ab iis ritibus desumuntur, quibus jam antea assuevimus. Tale argumentum in materia non absimili quid potuerit apud Lælium disce ex Cicerone *Lib. de amicitia* non procul ab initio; *Neque enim* (inquit) *assentior iis, qui hæc nuper disserere cœperunt, Animas simul cum corporibus interire, atque omnia morte deleri. Plus apud Nos antiqua autoritas valet, vel Nostrorum Majorum, qui mortuis tam religiosa jura tribuerunt; quod non fecissent profectò, si nihil ad eos pertinere arbitrarentur.*

2. Inst. Calvin. Non esse verisimile, ut illi ipsi, qui resurrectionem negabant, baptisaverint mortuos, aut vivos vice mortuorum. Resp. quidni verò? Quoties accidit ut superstitiosi Andabatarum instar se suis telis confodiant, & iis erroribus implicentur, qui se mutuò subvertant? Quot sunt in uno Papismo doctrinæ ex Diametro pugnantes? Ex ipso Missæ Canone quàm multos illorum errores refellimus? Cur animas Sanctorum dormire dicunt in somno pacis; si summos cruciatus patiantur? Si Matrimonium est Sacramentum, quì potest esse sacrilegium? Si Sanctorum merita imputantur, quomodo Christi merita nobis imputari posse negant sæpissimè; Si Extrema Unctio abstergit omnia delicta, quæ expianda supererant, (ut statuit *Concil. Trident.*) quì superest Purgatorio locus? Ergo novum non est, ut qui Dei Spiritu destituuntur, & sibi solis sapiunt, sibimet contrarii sunt. *Mendacia si non habent, quem decipiant, ipsa sibi mentiuntur*, ait Chrysost. *in Matth.* 21.

3. Objicit Calvinus & alii, Apostolum debuisse saltem insinuare hunc esse errorem, ut ne daretur errandi occasio.

Resp. Id quidem speciosum est; contendo tamen nihil causæ fuisse, cur Apostolus exorsæ disputationis filum eam ob rem abrumperet; potuit enim hujus erroris confutatio in aliud tempus rejici. *Quod differtur non aufertur.* Neve id gratis dicere videamur, nulloque exemplo freti; Is Act. 17: 23. ex eo, quòd Athenienses aras Deo ignoto consecrâssent, occasionem arripit eos ad veri Dei cognitionem adducendi; hoc interim reliquit intactum, quòd superstitioso ritu aras Deo consecrare vanum esset; cùm unum sit Christianorum altare Hebr. 13: 10. & Deum ignotum colere; cùm ex notitia demum oriatur amor & cultus. Aliò nimirum properabat, & majus quid tum erant docendi. Ita & hoc loco procedit. Quid quod, ut ea pegmata, quibus ad ædium constructionem utimur, diruuntur postmodum, cùm ædes perfectæ sunt: sic, quandoquidem hoc eorum errore utebatur Apostolus ad veritatem firmandam in eorum animis; è re erat, ut nonnisi postquam resurrectioni credidissent, illos moneret erroris sui.

4. Objicit Bellarminus, ut probet hunc errorem non esse usque adeò antiquum, Chrysostomum & Theophylactum eum Marcionitis quidem tribuere, at non ipsi Marcioni, & Cherinto, qui Apostolorum tempore vivebat: Neque verisimile esse Irenæum & Tertullianum, qui ex professo in Cherintum & Marcionem scripserunt, tam fœdum errorem silentio prætermissuros fuisse, si illos ipsos invasisset hæc tabes. Resp. Miror Bellarminum ita cæcum esse, ut non videat Tertullianum hunc errorem non alibi damnare, quàm lib. 5. contra Marcionem cap. 10. cujus verba hîc transcribere nihil est opus.

Id ergo stet immotum, donec nova lux nobis aliunde oboriatur, ex omnibus interpretationibus, quæ in hunc locum adducuntur, hanc esse verisimillimam. Et verò ea habet autores non infimæ notæ. Inter Veteres Tertullianum, Ambrosium, Haymonem & Anselmum; in hoc ævo Erasmum, Bucerum, &c. hodiéque etiam Deodatum & Molinæum. Si nôsti, quid senserit Camero, gratum facies si id mihi impertiri velis; ego non memini quicquam ab illo hac de re doceri. Sed prolixior fui, quàm par erat, & ex parergo feci ἔργον, & in alienam messem falcem injeci. Brevior ero deinceps in trium illorum locorum explicatione quæ tu mihi enucleanda proponis, nam & aliunde urgeor.

E I D E M.

Enucleantur verſ. 14, 15. cap. 14. Prioris ad Corinth.

14. Ἐὰν γὰρ προσεύχωμαι γλώσσῃ, τὸ πνεῦμά μου προσεύχεται, ὁ δὲ νοῦς μου ἄκαρπός ἐστι.
15. Τί οὖν ἐστι; προσεύξομαι τῷ πνεύματι, προσεύξομαι δὲ καὶ τῷ νοΐ. Ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ δὲ καὶ τῷ νοΐ.

14. *Si enim precer linguâ, ſpiritus meus precatur, at intelligentia mea eſt infructuoſa.*
15. *Quid igitur hoc eſt? precabor ſpiritu, at precabor etiam intelligentiâ; pſallam ſpiritu, ſed pſallam etiam intelligentiâ.*

Item

Verſ. 22. cap. 16. ejuſdem Epiſtolæ.

Εἴ τις οὐ φιλεῖ τὸν Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, ἤτω ἀνάθεμα μαρὰν ἀθά.
Si quis non amat Dominum Jeſum Chriſtum, is ſit anathema Maran atha.

Petiiſti, Vir reverende, quid ſignificari putem hiſce verbis 1. ad Corinth. cap. 14. verſ. 14, 15. Ἐὰν γὰρ προσεύχωμαι, &c. ut quid putem clariùs aperiam, tria hîc veniunt explicanda, *Orare linguâ*, *orare ſpiritu*, *orare intelligentiâ*; quibus enucleatis ſenſus, ni fallor, erit planus. 1. *Orare linguâ* id eſt, orare eâ linguâ, quæ ei quidem qui orat nota ſit, (alioqui ne oraret quidem, ſed cum pſittacis diceret ſuum χαῖρε) quæ interim aliis adſtantibus ſit ignota, & peregrina. Quod ex his verbis Apoſtoli patet, verſ. 4. *Qui loquitur linguâ ſeipſum ædificat*, & verſ. 6. *Si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero?* Cur qui linguis loquitur ſeipſum ædificet, alios non ædificet, nulla alia ratio reddi poteſt, præter hanc unam; quòd is ſeipſum intelligat; alii illum non item. Neque verò hæc phraſis aliunde petenda eſt, quàm ex Græcorum fontibus; quod me docuit Ariſtoteles lib. de Poëtica cap. 21. ἅπαν δὲ ὄνομά ἐστιν ἢ κύριον, ἢ γλῶττα, &c. λέγω δὲ κύριον μὲν, ᾧ χρῶνται ἕκαστοι; γλῶτταν δὲ ᾧ ἕτεροι. ὥστε φανερὸν, ὅτι καὶ γλῶσσαν καὶ κύριον εἶναι δυνατὸν τὸ αὐτὸ, μὴ τοῖς αὐτοῖς δέ. τὸ γὰρ σίγυνον Κυπρίοις μὲν κύριον, ἡμῖν δὲ γλῶσσα. Vides, ut dicat *Proprium nomen dici id, quo ſinguli utuntur*; *Linguam, id quo exteri, ita tamen, ut unum & idem poſſit eſſe & proprium & lingua, ſed non iiſdem: ne ſigynum Cypriis quidem proprium, Nobis verò lingua.* Et cap. 22. ait, ſi quis loquatur *ex linguis*, tum fieri *barbariſmum*; quò & videtur alludere Paulus ſup. v. 11. ἔσομαι τῷ λαλοῦντι βάρβαρος; & Ovid. de Triſt. lib. 5. Elegiâ 10.

Barbarus hîc ego ſum, quia non intelligor ulli.

Ut ergo juxta mentem Ariſtotelis ſi Cyprius utatur verbo *ſigynum* ſibi quidem noto, ſed Græcis ignoto, *loquitur barbariſmos & linguam*, ſic juxta mentem Pauli Barbarus eſt, & orat linguâ, quiſquis ea in Eccleſia dicit, quæ ipſe quidem intelligit, alii non item.

Quęritur 2. Quid ſit *ſpiritu precari*. Reſp. Eſt ita precari, ut attendas ad verba, quæ ore profers, ita *ut dum ore confiteris, corde credas*, *Rom.* 10: 10. atque hoc eſt, quod alibi vocat Deo *gloriam tribuere corpore & ſpiritu*, 1 Cor. 6: 20. Spiritus ergo nihil aliud, quàm attentionem ad ea quæ proferuntur; vel eam animi facultatem, quâ id præſtamus, ſignificat; quæ à Tſophare vocatur רוח מבינתי Job. 20: 3. *Spiritus intelligentiæ meæ*, id eſt, facultas illa, per quam intelligo & percipio, quę dicuntur.

3. Sed hic præcipuum eſt ſcire, quid ſit *Orare mente vel intelligentiâ*, τῷ νοΐ. Ego pertendo ibi *Intelligentiæ* vocem activè ſumendam, atque adeò eſſe tranſitivam, adeò *ut orare intelligentiâ* nihil aliud ſit, quàm ita orare ut intelligaris. Hanc interpretationem veram & genuinam eſſe hujus loci ſubolfecit Euagrius, & Beza confirmavit; ſed nemo hactenus, quod ſciam, illam idoneis fulciit rationibus, etſi inſolens videri poſſit hæc loquutio. Nemo animadvertit ſic Hebręos loqui paſſim, quod pluribus exemplis probare non ſit arduum. Sic *Prov.* 5: 1. לתבונתי הט אזנך, *Intelligentiæ meæ*, id eſt, ad ea quæ tibi intelligenda propono, *inclina aurem tuam.* Job. 32: 11. אזין עד תבונותיכם, *Auſcultavi veſtras intelligentias*, id eſt, ea quæ mihi intelligenda protuliſtis. Sic *Prov.* 3: 13. אדם יפיק תבונה, *Homo educet intelligentiam.* Sic מבין modò eum, qui intelligit 1 *Chron.* 28: 9. modò Doctorem ſignificat, qui facit ut & alii intelligant 1 *Chron.* 25: 7, 8. & הבין modò ſcire eſt, *Prov.* 1: 2. modò explicare & docêre, *Pſ.* 119: 27. *Neh.* 8: 8. Hinc eſt, quòd Apoſtolus 1 Cor. 2: 2. ait *ſe non conſtituiſſe quicquam ſcire*, Hebraica phraſi; hoc eſt, quicquam docêre, *inter eos, præter J. Chriſtum, eúmque crucifixum.* His ita explicatis facillimum erit Contextûs totius analyſim inſtituere, qui alioqui obſcurus eſt. Eam ego ſic inſtituo. *Verſ.* 1. Quòd charitatem tantopere deprędicavi non eò tendit, ut reliqua Dei dona ſúſque deque habenda ſentiam, ſed ita charitatem ſectemini, ut & dona linguarum, &c. in pretio habeatis; ad utiliſſima tamen magis enitentes, nimirum ut Deo pleni abſtruſa illa Myſteria, quę in Scripturis latent, exſculpatis & populo explicetis. *Verſ.* 2. Nam qui linguâ peregrinâ, & ſibi ſoli per miraculum notâ ediſſerit, in adſtantium uſum non loquitur; ſed tantùm in Dei gloriam; ut ut enim ipſe ea Myſteria intelligat, & animo percipiat, ea certè non intelligit ullus alius. *Verſ.* 3. Contrà qui myſteria, quæ in Scripturis latent, populo ediſſerit, quod verè eſt Prophetam agere, is non modò ad Dei gloriam, ſed in adſtantium uſum etiam loquitur, ea proferens, quibus & pii confirmantur, & excitantur ignavi, & eriguntur afflicti. *Verſ.* 4. Qui loquitur linguâ ſibi ſoli notâ, cæteris ignotâ, ſibi ſoli prodeſt; at qui prophetizat linguâ aliis notâ, eoque modo enarrat Scripturę Myſteria, is toti cœtui prodeſt. *Verſ.* 5. Hoc ego nolim ita accipi, ac ſi velim ſolus linguarum dono eminêre; utinam & vobis omnibus idem largiretur Deus: ſed malim vos pollêre vi Scripturas explicandi; nam multò magis inſervit Eccleſiæ, qui Scripturas enarrat populo, quàm qui myſteria lingua ignota profert; niſi ea ſubinde interpretetur; ut inde fructus aliquis ad populum redeat. *Verſ.* 6. Exempli cauſa fingite me venire ad vos lingua ignota loquentem, qua in parte vobis prodero? niſi ſi ita loquar, ut ea explanem populo; ſeu id vocetis myſteria revelare, ſeu docere, ſeu prophetare. *Verſ.* 7. Cùm etiam in rebus inanimis hoc locum habeat aliquo modo, nam & tibię & citharę ſonos certis modulis diſtinctos eſſe oportet, alioqui auribus ingratos, & nulli futuros uſui.

Verſ. 8. Nam ſi tubæ clangor ſit ignotus & incertus, ita ut neſciat miles an ad pugnam inſtaurandam vocetur, an canatur receptui; quis accinget ſe prælio. *Verſ.* 9. Ita & vos, ſi linguâ adſtantibus ignotâ loquimini, quis vobis morem geret? imò quid aliud, quàm aërem inani ſtrepitu ferietis? *Verſ.* 10. Tam multa nimirum toto orbe paſſim ſunt genera idiomatum, & nulla lingua eſt tam barbara, quæ non aure percipiatur. *Verſ.* 11. Sed ſi mihi verborum ejus, qui loquitur, ſignificatio ignota ſit, ille viciſſim meæ linguæ ſit ignarus, alter alteri Barbari erimus. *Verſ.* 12. Uno verbo igitur, hoc probo quod dona Divina ſectamini; ſed velim vos iis inhiare potiſſimùm, quæ in totius Eccleſiæ bonum cedunt. *Verſ.* 13. Ergo ne putet abundè ſe habere, qui dono linguarum pollet, ſed à Deo precibus efflagitet, ut & linguâ populo notâ poſſit animi ſenſa promere. *Verſ.* 14. Si enim oro linguâ mihi ſoli notâ, populo ignotâ: animo quidem apud me oro, ſed ii, qui adſtant, nullum fructum percipiunt ex mente, id eſt, *ſignificatione intelligentiæ meorum verborum. Verſ.* 15. Quid igitur mihi faciendum eſt? Ita agam, ut non egomet ſolus animo mea dicta percipiam, & apud me orare poſſim; ſed ita ut ab aliis intelligar, canam, &c. *Verſ.* 16. Alioqui, ſi ita agis, ut ſolus animi tui ſenſa percipias, qui linguæ tuæ ignarus eſt, quomodo *Amen* ſuccinet ad finem tuæ gratiarum actionis, & ſuffragio ſuo confirmabit id, quod percipere nefas illi fuit. *Verſ.* 17. Agis quidem gratias, ſed in tui ſolius, non in alterius uſum. *Verſ.* 18. Ne verò quis putet me, ut linguarum imperitum, dono linguarum minùs favêre, Deo gratias ago, quòd hac in parte vos omnes ſuperem. *Verſ.* 19. Malo tamen hoc donum latêre, aut nonniſi inter privatos parietes promere; mihi quippe potiùs eſt quampaucula verba in cœtu ſanctorum ſic loqui, ut ab aliis intelligar, quàm myriades verborum ignotâ aliis linguâ proferre. *Et ſic deinceps.*

Quiſquis aliter inſtituet hujus capitis analyſim in hiulca multa, in multa ἀνακολȣ́θητα, quandoque etiam in ἀτοπήματα quædam, ni fallor, incidet. Tuum erit judicare; neque enim facile ſit ſingulorum ſententias in medium proferre, & refellere. Néve quis miretur Apoſtolum tam multis probare id, quod per ſe cuivis planum eſt, Melius eſſe orare eâ linguâ, quæ ab omnibus intelligatur, quàm ignotâ; notandum eſt jam tum inter Judæos eundem errorem inoleviſſe, qui hodie inter Pontificios. Credebant nempe nefas eſſe aliter preces concipere, quam Hebraicâ linguâ; quamvis plerique nonniſi Syriacam intelligerent. Id habetur expreſsè in Talmudis Tract. Berachoth cap. 3. לעולם אל ישאל אדם בלשון ארמית, &c. *In æternum ne oret quiſquam linguâ Syriacâ*, &c. Hunc ergo errorem hîc refellere ſtudet Apoſtolus.

Venio ad ſecundum illum locum, de quo me jubes ferre ſententiam; 1. Cor. 16: ℣. 22. *Quiſquis non amat Chriſtum, ſit* ἀνάθεμα μαρὰν ἀθὰ. Scopus Apoſtoli patet; cùm nimirum multa graſſarentur vitia, multi errores inter Corinthios, quos antea Apoſtolus cenſoriâ virgulâ notaverat; cùm potiſſimùm inter ipſos Paſtores multi inani quâdam grandiloquentiâ turgêrent, quâ ſe ut proprii nominis proxenetæ gerebant; non ut veros Chriſti præcones decebat; quibus id ſolum in votis eſſe debet, ut per ignominiam & gloriam Chriſti cognitionem pro virili promoveant, & longè latéque diffundant: poſtquàm litteras ſuas proprio Chirographo communivit Apoſtolus, hoc genus hominibus propriâ manu dicam ſcribere ipſi viſum eſt, & dirum anathema in eos vibrare; qui quantumvis ſeſe Chriſti ſervos eſſe profiterentur, & Euangelii propagandi cupidos, & ſpecioſos titulos, & fucos inanes conatibus ſuis prætexerent, revera tamen inſano laudis amore inter cutem laborabant, & propriæ gloriæ ſtudio omnia ſúſque deque vertebant. Is ergo eſt hujus interminationis ſenſus. *Si quis erit inter eos, qui Chriſtum profitentur; inter Paſtores præcipuè, qui arctiore ſacramento Chriſto devincti ſunt, utpote ejus* παράνυμφοι, *& ad ejus Verbi Miniſterium delegati; ſi quis, inquam, erit inter eos, qui Chriſti amorem falsò obtendat impiis conatibus, proprii nominis ſtudioſus; cùm is Chriſti nomine abutatur indignis modis; cùm in ea Eccleſia, ad quam ædificandam à Deo vocatus eſt, ſit ulcus & carcinoma; cùm Dei verbum cauponetur, & Sacrum illud Miniſterium, quod ei pro ſumma ſua indulgentia commiſerat Deus, pedibus proculcet ſacrilegâ audaciâ, is ſit anathema, Maranatha, id eſt, ultimo graviſſimóque excommunicationis telo feriendus cenſeatur.* Vix enim eſt ullus, qui neſciat tria fuiſſe Excommunicationis genera apud Judæos נדוי, חרם & שמתא 1. & leviſſima erat נדוי, id eſt, ſeparatio ex cœtu ſacro; נדה in Lege vocatur mulier à cœtu ſeparata propter menſtrua; ſed latior cœpit eſſe hujus vocis ſignificatio tempore Regum Judæ, 2. *Chron.* 29: ℣. 5. *Eſd.* 9: ℣. 11. *Eſa.* 66: ℣. 5. & omnis ejectio ex cœtu piorum ad tempus à Lege præſcriptum, ſeu propter corporis ſeu propter animi vitia & ſordes, נדוי dicta eſt. Hoc ipſum eſt quod in N. T. vocatur fieri ἀποσυνάγωγον. Atque hoc anathematis genere percuſſum fuiſſe Cain Judæi putant, neſcio quo fundamento ſubnixi. Legitur in Talmude, in libro Muſar 95. 1. Solomonem præter vaſtas illas Templi fores, quæ univerſo populo patebant, duas alias ſtruxiſſe, Doloris unam, alteram Lætitiæ; per hanc admiſſos in templum νεογάμȣς, quibus acclamaret ſacerdos in ipſo limine; *Is qui colitur in hac æde faciat te numeroſa prole beatum.* Ad illam ſediſſe προκλαίοντας, in quorum gratiam diceret ſacerdos; *Is qui colitur in hac æde, te exhilaret & reficiat*; & מנדים excommunicatos hâc, quâ diximus, Excommunicationis ſpecie; quibus ſubinde hæc verba ingeminaret, *qui colitur in hac domo faciat ut animum attentum præbeas ad ea, quæ hîc docentur.* Unde conſtat his licuiſſe, ſi non ingredi, ſedêre vel ſtare ſaltem ad fores Templi, ut olim in Veteri Eccleſia iis, qui dicebantur ἀκροώμϵνοι & ὑποπίπτοντες.

2. Excommunicationis genus dicebatur חרם: quæ vox in Lege ſignificat deletionem ad internecionem uſque. Unde Num. 21: ℣. 3. urbs צפת חרמה *Horma* ab argumento; quia ejus habitatores יחרמו ad internecionem deleverunt Iſraëlitæ. Deinde hac voce etiam in Sacris uſurpatâ ſignificari cœpit ea Excommunicatio, quâ alicujus nomen eradebatur ex libro Domûs Iſraël, *Ezech.* 13: ℣. 9. & quaſi ex albo expungebatur, & ipſi igni & aqua interdicebatur; & arcebatur ab aditu non in Templum modò, ſed & in totam terram Iſraël, *Ezech.* 13: ℣. 9. Id verò erat ἀφορίζειν & ἐκϐάλλειν τὸ ὄνομα ὡς πονηρὸν; ut habetur *Luc.* 6: ℣. 22. Hæc eſt illa Excommunicatio, quæ in Nov. Teſtam. libris paſſim ἀνάθεμα dicitur. Sic enim 70. Interpretes paſſim reddiderunt vocem חרם. Hoc fulmen in fratrum ſuorum gratiam in proprium caput accerſivit Moſes, *Exod.* 32: ℣. 32; & Paulus *Rom.* 9: ℣. 3. Abſit enim, ut putemus illos impiorum pœnis æternùm ſe devoviſſe, & Dei hoſtes fieri voluiſſe. Hoc ipſum vibratur in ipſos Angelos, ſi quicquam Euangelio addiderint, *Gal.* 1. Cæterùm, ſi fides eſt Judæis oſſa in corpore humano ſunt 248. (quem numerum exprimunt litteræ vocis חרם) nugantur per חרם omnia oſſa,

quaſi

quaſi conteri; ſed ita ut per רחם, id eſt, per Dei miſericordiam, reficiantur: quia nempe רחם eaſdem habet litteras, ſolùm inverſo ordine, quas habet חרם, atque eundem numerum exprimit. Eadem hæc Excommunicatio, voce creſcente per litterarum ſervilium additionem, Chaldaicè dicta eſt מחרמתא *maarametha*; inde etiam Nonnulli levi mutatione *μαρανάθα* deductum putant, ut utraque hac voce *ἀνάθεμα* & *μαραναθὰ* idem ſignificaverit Apoſtolus; quam geminationem ejuſdem vocis diverſis linguis putant non carêre ſua emphaſi, cujuſque adeo exempla etiam alibi occurrunt. Sic *Abba Pater*, *Marc.* 14: 16. *Rom.* 8: 15. *Gal.* 4: 6. & *Apoc.* 19: 1. Halleluiah *honor & gloria Deo*, &c. Quibus in locis vides eandem vocem Hebræis & Latinis verbis ingeminari ad majorem emphaſim.

Sed veriſimilius eſt per Anathema Maranatha deſignari tertiam illam Excommunicationis ſpeciem, quæ alio nomine שמתה dicebatur ab Hebræis; quia, inquiunt, שם מתה, *ibi mors*; at verius, ut à viris Doctis obſervatum, quod à שם אתא, *Dominus venit*, procedat. Id enim ipſum ſignificatur voce *Maranatha* apud Syros ܡܪܢ ܐܬܐ, *Dominus venit*; & ſic planè ſcribitur à Syro Interprete antiquiſſimo. Arabs ſic habet פליכן מפרוזא מאראנאתא, *ſit anathemate percuſſus ex expectatione Domini*. Crediderim ego hæc verba *Maranatha* prima fuiſſe verba horrendi Anathematis, quo feriebantur peccatores, de quorum ſalute conclamatum eſſe videbatur: ut illis nil aliud ſupereſſet quàm formidabilis expectatio judicii & ignis vehementis adverſarios conſumpturi. Solemne enim eſt apud Hebræos & orationes & libros etiam nuncupare ab iis verbis, unde illis eſt initium. Et verò tale eſt initium imprecationis illius, quâ utitur Henoch in hujuſcemodi homines, *Judæ* 15. *Dominus venit*, &c. Atque hoc ipſum minitari videtur Malachias ultimis illis V. T. verbis, *Venturum Dominum & terram Anathemate percuſſurum*, quæ Judæis terrori ſunt; atque adeò ut in Bibliis à ſe excuſis poſt ultimum hunc verſum apponant majoribus characteribus proximè antecedentem; ne Sacrum Bibliorum Volumen per diras illas imprecationes deſinat.

Sed, ut è diverticulo redeamus in viam, tertia hęc Excommunicatio à prima in eo differebat, quòd illâ nullum feriebant, niſi poſtquàm ſpes omnis pœnitentiæ intercidiſſet; tum quòd ſecundam in ſolos Iſraëlitas, tertiam etiam in exteros vibrabant. Sic *Cant.* 2. in Thargum legitur Hamalec hoc anathemate percuſſum fuiſſe, תברו ית עמלק וית עמה בשמתא ד״ *Fregerunt Hamalec & populum ejus in Samatha Domini*. Et in Sepher Thanhuma legitur, (ut refert Druſius) Judæos ſolitos fuiſſe quotannis Cuthæos, hoc eſt, Samaritanos, iiſdem diris devovere. משמת, id eſt, Samatha percuſſus, in Lib. pręcept. 28. 3. *Maledictus*, inquiebant, *quiſquis edit panem Cuthai*, & *ex Cuthæis nemo ſit proſelytus in Iſraël, neque illis ſit ulla pars in reſurrectione juſtorum*. Ad hoc anathema pronunciandum conveniebant 300. Sacerdotes cum totidem tibicinibus ſuper montem Hebal, ut non ſine cauſa magnum inter Judæos & Samaritanos odium intercederet; ut conſtat ex *Joh.* 4: 9. & 8: 48. Porro ab Hebræo שמתה verbum Arabicum שמת èſt probris omnibus aliquem inſectari. Ex quibus abunde patet quàm dirum in Chriſti aut oſores aut contemptores anathema intentet hîc Apoſtolus. Omiſeram quod obſervant Nonnulli, מר & מרן non tam *κύριον*, quàm בעל *δεσπότην*, aut etiam Tyrannum ſignificare, hoc eſt, eum qui durum exercet & herile imperium; unde & מרוא Tyrannidem ſignificat. Tum vocem אתה, licet vulgarem Chaldæis & Syris, in uſu non eſſe apud Hebræos, niſi cùm volunt *Σεμνύνεσθαι ἐν λόγοις*: quod vel inde liquet, quòd ea nonniſi in iis locis occurrit, quibus de adventu eo agitur, qui aut eſt magnificus, aut certè terribilis; alioqui Hebræi utuntur verbo בוא; ſed verbo אתא illuſtri illo adventu veniſſe dicitur Deus *Deut.* 35: 2. Et venturus Chriſtus *Eſa.* 41: 25. *Mich.* 4: 8. Et magnates *Deut.* 33: 21. *Pſ.* 68: 32. *Eſa.* 45: 11. Et eæ res quæ terrorem incutiunt, & tumultus, *Eſa.* 21: 12. Ferę voraces *Eſa.* 56: 9. *Jer.* 12: 9. Pavores *Job.* 3: 14. Mors *Job.* 16: 22. Excidium *Prov.* 1: 27. Fulgura *Job.* 37: 22. אתה alio ſenſu Hebręis occurrere non puto, ut utraque hæc vox & מרן & אתה ad terrorem ſit comparata. Sed implevit numeros pagina noſtra ſuos. Videſque egiſſe me properantius, quàm par fuiſſet; unde in hiſce *ἀταξία* quædam, nonnullaque forſan *σφάλματα*.

E I D E M.

Traditur ſenſus ℣. 9. cap. 2. Epiſt. ad Coloſſ.

Ὅτι ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς.

Siquidem in eo habitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter.

Itemque

Verſ. 4. cap. 2. 1 Epiſt. ad Timoth.

Ὃς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι, καὶ εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἐλθεῖν.

Qui vult omnes homines ſervari, & ad cognitionem veritatis venire.

Varias congeſſi, Vir amantiſſime, & plures fortaſſe, quàm oportuit, ſententias de ſenſu verborum Pauli 1 *Cor.* 15: 29. Sed congeſſi, ut ex tot Doctorum conflictu emicaret veritas. Quod jam ſpectat *v.* 9. 2. *c. Epiſt. ad Coloſſ.* de cujus ſenſu me interrogâſti, velim certè pro argumenti dignitate eum explanare; at neſcio an nunc valeam; ſiquidem aliò vocer. Itaque paucis agam. Scopus Apoſtoli patet. Coloſſenſium ingenia pruriebant; & quaſi non ſatis fuiſſet unum Chriſtum nôſſe eumque crucifixum, commentis hominum avidè inhiabant; atque, ut Moſe abſente ſibi novos Deos fingunt Iſraëlitæ; ſic Iſti continuò poſt Pauli, cujus miniſterio ad cognitionem veritatis adducti fuerant, diſceſſum novos cultus comminiſcuntur. Id ergo agit Apoſtolus, ut doceat quàm plena ſit, quàm omnibus numeris abſoluta doctrina, quæ Euangelio continetur; ut ne vel Angelo aliud docenti fidem debeant adhibere. Probationem ſic inſtituit, Chriſtum edocti eſtis, & quicquid pertinet ad Chriſti fidem; quorſum igitur ad Elementa mundi & humanas traditiones avertimini; *cùm in Chri-*

sto lateant omnes thesauri sapientiæ; cùm ipse sit Deus & unus cum Patre. Itaque *quisquis fatetur Filium, habet etiam Patrem*, 1. Joh. 2: 23. Sed verba sigillatim expendenda sunt. *In ipso*, &c. hoc est, in Christo homine, qui & Deus est in sæcula.

In hoc igitur homine *habitat*, non commoratur tantùm; κατοικεῖ, non παροικεῖ, ישב non גור, *omnis plenitudo Deitatis corporaliter.* Dixerat antea, *in illo habitare omnem plenitudinem*, cap. 1. ℣. 19. addiderat superius, capit. hujus 2. ℣. 3. *in eo latere omnes thesauros sapientiæ & scientiæ:* jam pergit ulterius, viresque acquirit eundo, & evehitur per gradus ad summum usque Jacobęę scalæ fastigium; donec Cœlum, imò Deum ipsum attingat. Sic accidit nimirum iis, qui defigunt oculos in Divinæ veritatis mysteria, & gloriam Domini facie retecta contemplantur; *transformantur tandem ex gloria in gloriam in eandem imaginem*, 2.Corinth. 3: ℣. 18. & Ephes. 5: ℣. 18. Spiritu Dei pleni, ac penè dixerim ebrii, in intima Veritatis adyta penetrant magis ac magis. Sed hæc obiter notâsse sufficiat, ut sciamus, quo æstu abreptus, & quibus gradibus ad hanc sublimitatem evectus fuerit Apostolus.

Jam & illud observandum, quod *Deitatem*, non *Divinitatem*, θεότητα non θειότητα, ut Rom. 1: ℣. 20. habitare dicit in Christo. Hoc enim potiùs attributa, illud naturam ipsam Dei designat, quę non est nisi in solo Christo. Dicit quidem 2. Petr. 1: ℣. 3, 4. nos fieri θείας κοινωνοὺς φύσεως; sed participem esse naturæ Divinæ non idem est atque participem esse naturæ Dei. Divinum enim dicitur non id modò, quod est Dei proprium, sed quodcunque divinis qualitatibus præditum est. Certè si Ipsius Dei Naturæ nos participes futuros innuere voluisset Petrus, addito articulo dixisset, τῆς θείας ut vers. proximè antecedenti τῆς θείας δυνάμεως αὐτοῦ; at θείας tantùm dixit; ut Pętus in Litteris ad Artaxerxem de Hippocrate scribens; οὗτος, inquit, θείᾳ φύσει κέχρηται, καὶ ἐκ μικρῶν καὶ ἰδιοτικῶν εἰς μεγάλα καὶ τεχνικὰ προήγαγε τὴν ἰατρικὴν, γίνεται μὲν οὖν ὁ θεῖος Ἱπποκράτης. Hoc ab interpretibus animadversum non fuisse miror, qui verterunt, *Naturâ Divinâ* præditus est, cùm debuissent vertere, *Naturâ quâdam Divinâ*, &c. Quæ vides, quàm immensum differant.

Addo majus esse, quod *Naturam Dei* dicit habitare in Christo, quàm si dixisset, *Deum ipsum:* neque enim in illis omnibus, quæ *hominis* appellatione donamus, adest propterea natura ipsa humana, quæ non est nisi in vero homine; sic neque Natura Dei iis inesse potest, *qui Naturâ non sunt Dii*; ut loquitur Apostolus *Gal.* 4. Deus quidem dicitur habitare in nobis, non Natura Dei, ἡ θεότης; ut eum esse Deum necesse sit, in quo est Natura Dei.

Sed neque hoc omittendum; quòd cùm Naturæ Divinæ tantùm *participes* fieri dicamur; Christo Naturæ Dei *tota plenitudo* inesse dicitur; quod magnam habet emphasin. Nam apud Hebræos plenitudo perfectionem significat; sic argentum *plenum*, Gen. 23: ℣. 9. est perfectum; & *implere post Dominum*, est integrum esse coram eo, Num. 14: ℣. 24. & 32: ℣. 11. Deut. 1: ℣. 36. Jos. 14: ℣. 8, 9. & 1. Reg. 11: ℣. 6. Domini terra est & *plenitudo ejus* Ps. 24: ℣. 1. id est, terra, quanta quanta est; & 1. Sam. 28: ℣. 20. Saul cecidisse dicitur מלא קומתו *plenitudine staturæ suæ*; id est, quantus quantus erat. Sic *plenitudo Deitatis* Deum significat, quantus quantus est.

Cavillatur Socinus, Nos dici *plenos omni plenitudine Dei*, Eph. 3: ℣. 19. Sed ibi loci agitur de cognitionis, non de Naturæ Divinæ, plenitudine; ut patet cuivis legenti. Et certè versu superiori dixerat, *Christum habitare in nobis per fidem*, hoc est, foveri in cordibus nostris per cognitionem illam, quæ cum fiducia juncta est; at hîc ait, Deum habitare in Christo σωματικῶς: qua voce sine dubio quicquid significatur, magnum est & Christo peculiare.

Multi putant σωματικῶς nihil aliud esse, quàm *veraciter*; quia veritas typis opponitur, quomodo *Corpus* umbræ; alii *corporaliter*, id est, in Christi corpore. Utriusque interpretationis Autor est August. *De Præsentia Dei cap.* 19. *Non ideò corporaliter, quia corporeus sit Deus; sed aut verbo translato usus est, quasi tanquam in Templo Manufacto non corporaliter, sed umbraliter, habitaverit*; id est, *præfigurantibus signis. Nam illas omnes observationes umbras futurorum vocat etiam Ipse translato vocabulo: aut certè corporaliter dictum est, quia & in Christi corpore, quod assumpsit ex Virgine, tanquam in Templo habitat Deus.* Sic ferè *Ep.* 57. *ad Dardanum.* Sed neutra interpretatio satisfacit; non prima, quia non typicè tantùm, sed & verè habitavit in Templo Hierosolymitano, & gloriosæ præsentiæ suæ signa edidit inter Cherubinos. Itaque nihil hîc vel parum dixerit Apostolus. Nec placet posterior; nam, ut concedamus Christi corpus esse veluti Deitatis Templum; tamen in eo dici non potest Deus habitare corporaliter; uti neque anima in corpore corporaliter esse dicitur. Id enim respicit habitationis modum, non locum. Putavi aliquando corporaliter idem esse, quod ὅλως, *totaliter*; quòd eadem sit ratio corporis ad membrum, quæ totius ad partem; sed jam in alia sum sententia, & Hebraismum esse deprehendi, quo significatur Deum ipsum, quoad essentiam suam, habitare in Christo. Hoc sensu Hebræi non rarò corpus tribuunt etiam rebus incorporeis. Centies in Scriptura reperies בעצם היום הזה, *in corpore ejus diei*, pro eo quod dixerimus, *in illa ipsa die.* Exempla habes *Gen.* 7: ℣. 13. & 17: ℣. 23. *Exod.* 12: ℣. 17. *Lev.* 23: ℣. 14. &c. Quare & Apostolus quandoque corporis sui nomine se ipsum innuit, ut *Philipp.* 1: ℣. 20. *& Gal.* 6: ℣. 17. Unde factum, ut voce *corporis* rei essentia denotetur. Sic *Job.* 21: ℣. 23. *Moritur in corpore puritatis suæ*, corpus puritatis est ipsa puritas: Et *Rom.* 6: ℣. 6. *corpus peccati* est peccatum ipsum: Et *Rom.* 7: ℣. 24. *Corpus mortis* est ipsa mors: & Col. 1: ℣. 18. *Corpus Ecclesiæ* est ipsa Ecclesia; ut patet ex collatione loci hujus cum *Eph.* 1: ℣. 22. Illic enim dicitur *caput corporis Ecclesiæ*, hîc verò *caput Ecclesiæ ipsius.* Eadem planè ratione Deus dicitur habitare in Christo σωματικῶς, id est, *Ipse in essentia sua*, ita ut essentialis unio intercedat inter Patrem & Filium, quomodo in solo Christo habitat. Nam & in nobis habitat & veraciter 1. *Corinth.* 14: ℣. 25. ὁ θεὸς ὄντως ἐν ὑμῖν ἐστιν, & totaliter, *Eph.* 3: ℣. 19. *pleni sitis omni plenitudine Dei*; & corpus nostrum est ipsius templum 1. *Cor.* 3: ℣. 17. & 6: ℣. 19. Sed in nobis habitat tantùm ἐν πνεύματι, hoc est, per virtutem diffusam in suis, ut habetur *Eph.* 2: ℣. 22. Nos συνοικοδομούμεθα εἰς κατοικητήριον τοῦ θεοῦ ἐν πνεύματι. At in Christo σωματικῶς. Jam patet ratio oppositionis. Dei quidem Essentia ubique diffunditur; sed hîc *habitare* aliquantò plus est, quàm adesse. Habitare est uniri, & communi vinculo sociari. Sic 2. *Cor.* 5: ℣. 1. & *Joh.* 4: ℣. 9. & 2. *Petr.* 1: ℣. 14. corpus dicitur esse animæ *habitatio*; quia essentiale vinculum inter illa duo intercedit. Talis est copula inter Christum hominem & Deum: nam *verbum caro factum est.* Itaque Deus habitat in Christo non simpliciter ἐν πνεύματι, hoc est, virtute diffusa; sed σωματικῶς, hoc est, οὐσιωδῶς. Sic Apostolus supra ℣. 5. dixerat, se adesse quidem τῷ πνεύματι; sed abesse τῇ σαρκὶ; hoc est, Non adesse, ut ipse ait 2. *Cor.* 10: ℣. 10. τῇ παρουσίᾳ τοῦ σώματος, seu essentiali præsentia. Quod de præsentia sua dicit Apostolus,

lus, id nos de Eſſentię Dei habitatione dicimus. Notandum hîc venit, quod advertit Elias in Methurgeman, in hæc Jeremiæ verba *cap.* 7: 12. שמתי שמי שם, *habitare feci nomen meum ibi*, וזה כדו להרחיק הגשמות ממנו יה עלאה, *& hoc eſt, ut removeatur corporeitas, ſeu corporea habitatio, à Deo excelſo*: quod nempe dicit, non ſe ipſum, ſed nomen ſuum, habitaſſe Jeroſolymis in Templo. Propter habitationem iſtam addit Deum à Patribus vocatum fuiſſe שכינה, hoc eſt, *habitationem*; quo nomine hodiéque vulgo vocatur à Rabbinis. Sed hæc illius verba imprimis notanda ſunt; ואולי יש בדא טעם אחר לבעלם הקבלה ואנני לא ידעתי *Tamen alia eſt ratio* (cur vocetur Deus habitatio) *quæ traditur à Magiſtris; quam ego quidem ignoro.* Ea nempe vera eſt ratio, cur *habitatio* dicatur, quam ignoravit Elias: Quia habitat & Pater in Filio: & Filius in nobis, ut ſit עמנואל; & *habitet nobiſcum in æternum*, Apoc. 21: 3. Quæ quidem Myſteria latent Magnum Doctorem in Iſraël; ſed quia velum illius oculis oppanſum eſt in lectione V. T. 1 *Cor*. 3: 15.

Dices forſan, me oſtendiſſe quidem עצם nonnunquam rei eſſentiam denotare apud Hebræos; ſed oſtendendum quoque fuiſſe τὸ עצם adverbialiter ſumi, adeò ut ſit idem, quod σωματικῶς. Verùm huic objectioni facillimè ſatisfieri poteſt; reſpondendo vix Hebræos ulla habere adverbia; Nomináque apud eos Adverbiorum vice fungi, præpoſitâ ב particulâ. Sic pro eo, quod Latini dixerint *eſſentialiter*, Græci οὐσιωδῶς, vel phraſi Hebraicâ σωματικῶς, Hebræi dicerent בעצמו, hoc eſt, *in corpore*, ſeu *eſſentiâ ſuâ*. Sed inſuper quid hoc ad rem? Certè ſi σῶμα *Eſſentiam* phraſi Hebræâ ſignificat, ita ut ſit idem cum עצם; σωματικῶς pari jure ſignificabit *eſſentialiter*. Nullus hęc negaverit.

Hactenus conatus ſum verba explicare; ſupererat, ut & res perpenderem, & de modo illius habitationis contra Socinum & Ubiquitarios diſſererem; ſed id cogor in aliud tempus rejicere, & quæ me urget, feſtinatio facit ut nil poſſim hîc in medium proferre præter pauca quædam cruda & indigeſta, nullâ ordinis habitâ ratione.

Secundus locus, quem proponis, habetur 1. ad Timoth. cap. 2: v. 4. his verbis; *Qui vult omnes homines ſervari, & ad cognitionem veritatis venire.* Sciſcitaris tacitè, quis ſit ejus ſenſus; tum expreſſę objicis eum in ſpeciem favêre Novatoribus; nam, inquis, Deus vult ſeriò non ſolùm ſervare credentes & illuminatos; ſed vult ipſam conditionem; vult enim omnes homines venire ad veritatis cognitionem.

Reſponſio 1. Poſſet diſtingui Dei voluntas in voluntatem *decreti* & voluntatem *mandati*; quarum prima pertinet ad Dei Providentiam, ſecunda ad ejus Juſtitiam; Illa diſponit eventus, Hęc regit actiones. Per voluntatem mandati Deus vult omnes homines ad cognitionem veritatis venire; atque hoc pacto ſervari; per voluntatem decreti vult non omnes, ſed eos ſolos ſervari quos ex Beneplacito ſuo elegit. Nam pro iis ſolis rogat Chriſtus, non pro mundo, *Joh*. 17: 9. Et pro iis ſolis dedit animam, *pro ovibus*, *Joh*. 10: 11.; Pro amicis, *Joh*. 15: 13. pro Eccleſia, *Eph*. 5: 25.

Reſponſio 2. Poſſet etiam dici *omnium* nomine ſępe in Scriptura multos duntaxat intelligi. Exempla vide *Matth*. 10:22. *Joh*. 10:8. *Phil*. 2:21. & 1 *Cor*. 10:23.

Reſponſ. 3. Sed non video, quid poſſit excipi contra vulgatam illam reſponſionem, quæ in ore omnium eſt; ſępe per omnia intelligi *non ſingula generum*, ſed *genera ſingulorum*; ut cùm *Act*. 10: 12. *Omnia* πάντα (id eſt παντοδαπὰ) τὰ τετράποδα τῆς γῆς dicuntur fuiſſe in linteo, quod Petro cœlitùs demiſſum eſt. Sic *Matth*. 9: 35. Chriſtus ſanabat *omnem morbum*, & *Luc*. 11: 42. decimatis mentham, rutam, & *omne olus*. Sic Deus vult omnes homines venire ad cognitionem veritatis; hoc eſt, omnis generis & conditionis. Quod patet ex iis, quæ præcedunt. Juſſerat orari pro Regibus; continuò additur hæc ratio, *Deum velle omnes*, id eſt, *cujuſvis conditionis* homines ſervari; nec ullam ſortem aut vitæ genus homines excludere à ſalute; *Tit*. 2: 11. Eodem ſenſu dicitur gratia Dei *omnibus hominibus* illuxiſſe; ut ſciamus etiam ſervorum ſaluti Chriſtum conſuluiſſe. Id enim de ſingulis intelligi non poſſe apparet, ex eo quod addit Apoſtolus *v*. 14. *Chriſtum ideò ſe dediſſe pro nobis ut haberet populum peculiarem*; at cujus omnia ſunt ex æquo, nihil illius eſt peculiari jure. Sic *Rom*. 11: 37. dicitur Deus *omnibus* miſericordiam facere; ſed de populis agitur, non de ſingulis. Sic *Coloſſ*. 3: 11. Chriſtus dicitur eſſe omnia *in omnibus*; id eſt, in *quibuſvis cujuſcunque gentis aut conditionis*. Sic enim Paulus ipſe ſe explicat, cùm ait *in Chriſto nec eſſe Græcum nec Judæum*, &c. Sic 1 *Cor*. 12: 13. eodem modo explicat, quod dixerat *omnes* baptiſari in eodem Spiritu. Hæc inculcat ſubinde Apoſtolus; quia olim & Gentis & Conditionis & Sexûs ratio habebatur. Sub lege Gentis; nam cum ſolis Judæis; Conditionis, nam cum ſolis liberis, *Levit*. 25:44. fœdus contraxerat Deus; Sexûs item aliquo modo; nam ſoli mares circumcidebantur. Has diſtinctiones ſub Euangelio ita ſublatas fuiſſe docet, ut etiam Gentibus, Servis, Regibus, qui tum erant Ethnici omnes, ſalutis ſpes eſſe poſſit. Opponit ergo ſuum ſæculum antegreſſis; quaſi dicat, Olim non jubebantur Paſtores pro quibuſvis hominibus preces concipere, quia doctrina ſalutaris non quibuſvis hominibus offerebatur: Hodie verò cùm velit Deus quoſvis ſervari, ſic & orare pro omnibus jubet.

Addo ad illuſtrationem 1. Reſponſionis hîc agi de Paſtorum officio, quos *vult*, id eſt, *jubet* Deus id dare operam, ut omnes ſerventur, & veniant ad cognitionem veritatis per ſuum miniſterium. Deus ergo vult omnes homines ſervari, &c. nempe quatenus id per eos fieri poteſt: nam & Paſtorum eſt ſervare ſuo modo, ut ait *cap*. 4: 16. & 1 *Cor*. 9: 22. Sed puto objectioni abunde ſatisfactum fuiſſe, locumque ſatis explicatum.

AD AMPLISSIMUM

SARRAVIUM,

Senatorem in suprema Curia Parisiensi integerrimum.

Expenditur Commentatio ad Loca quædam Novi Test. quæ de Antichristo agunt, aut agere putantur, *Amstelodami ann.* 1640. *edita.*

VERSIO.

Cùm ex ordine meo, Vir Amplissime, decurrente hac hebdomade mihi sit frequenter concionandum; Sacra etiam Cœna mox veniat secundâ vice celebranda; nuper adhæc novas interim ædes noviterque acquisitas, in quibus omnia artificum restituentium ac accommodantium fragoribus & tumultu, Musęo meo nequidem excepto, perstrepunt; libri demum mei schedæque in eodem Musæo confusissima jaceant; jure certè potuissem tacêre, quid sentiam de *Commentatione* illa, quam ad me transmittere dignatus es, etsi roges, ut aperiam; vel saltem meam ea de re sententiam in illud tempus differre, quo futurus sim quietus; sed tot & tanta sunt tua erga me merita, ut nihil quicquam audeam tibi denegare. Cùm itaque probè sciam, Te mihi ultro festinationis nimiæ errata condonaturum, malim eapropter justissimæ tuæ petitioni utcunque satisfacere, quàm debita debitis cumulare, quibus tandem obruerer.

Ut ergo & Tibi & mihi obsecundarem; *Commentationem* illam percurri, multáque, ut dicam quod res est, in ea reperi laude dignissima. Stylus tersus est ac elegans; multa inest Humaniorum Literarum, Historię, Theologię, &c. scientia. Variæ interspersæ sunt Notæ Criticæ, eęque acutissimæ. Denique tanta elucet in toto Libello, imò etiam iis in locis, qui à vero longiùs abeunt, industria, ut credam penitus eum non potuisse ab alio prodire, quàm à viro reconditæ eruditionis, & ingenii prorsus mirabilis. At nescio, quo Ille consilio limites à Veteribus præfixos voluerit emovêre, alienásque adeò expositiones iis omnibus Novi Testamenti locis comminisci; quibus Ecclesia universa de Antichristo sermonem haberi consentit. Id libenter ipsi remitterem, si Catholico-Romanus foret; quia è re sua esset ut hos locos sic detorqueret; at *Tractatus de Fide & Operibus*, qui *Libello de Antichristo* adjunctus est, testatur ipsum Arminii placitis adhærêre. Forsan cum illis est reponendus, qui unionem aliquam inter Reformatos & Pontificios molientes, Religionis Romanæ errores pro viribus emolliunt ac dissimulant, quo iis sensim assuescamus; at qualiscunque sit; si novas ejus suprà dictorum locorum interpretationes non admittam, invictæ adsunt rationes propter quas non approbem. Cognosces, spero, ex eo specimine, quod subjicio; etsi primum duntaxat *Commentationis de Antichristo* caput expendam.

Totum caput illud eò tendit, ut ostendat Illustre illud Pauli 2. *ad Thess. cap.* 2. Vaticinium *Antichristum* minimè respicere, uti hactenus vulgò creditum; sed *Caligulam*; qui adorari voluit, quasi fuisset Deus; opeque omni est annixus, ut sui imago Templo Hierosolymitano inferretur; itemque *Simonem Magum*; qui, cùm id ambiisset, ut per aërem volitaret sublimi curru, inspectante populo Romano, devectus, ad D. Petri verbum præceps ruit, & ita ruit, ut crus ejus fuerit fractum. (Ita saltem Veteres multi referunt.) Jam autem, cùm Caligula tertio demum Imperii sui anno hæc affectârit; supponit *Commentationis hujus Author* Posteriorem hanc ad Thessalon. Epistolam anno proximè antecedenti, hoc est, Caligulæ imperantis secundo, fuisse perscriptam. Hincque prima mali labes, erroris que initium. Constat enim seriùs longè fuisse scriptam, imperante nimirum Claudio, Caji successore. Proinde si Pauli prædictio Cajum spectet, Paulus erit ridendus; quippe qui inducatur prænuntians, quæ jam ante prænuntiationem evenissent. Ut autem hæc demonstrentur, contendo Priorem ad Thessalonicenses Epistolam scriptam esse ante Posteriorem; siquidem in Posteriori mentio fiat Prioris, *Post. cap.* 2. *vers.* 15. *Retinete traditiones, in quibus fuistis edocti, sive sermonibus nostris, sive Epistolâ nostrâ.* Jam verò in Priori Epist. disertè sermo habetur profectionis Paulinæ Philippos, Thessalonicam, & Athenas; quę demum anno Claudii 8. est instituta; uti constat ex enarratione variarum ejus profectionum, *Act.* 16. & 17. Ergo Posterior necessariò scripta fuit circa octavum Claudii annum; proinde si quid de Caligula prænuntiet, tum præterita prænuntiabit. Quòd si quis contendat, uti facit *Commentat. Author*, hallucinatam esse Ecclesiam totam, cùm eam appellat Priorem Epistolam, quæ revera sit Posterior; quæque post decem demum annos sit perscripta; audacior certè est assertio ejuscemodi, ut fidem apud quemquam impetret. Quin & facilè potest everti. In Posteriori enim, quemadmodum in Priori, mentio fit aliquoties Apostolici ad Thessalon. adventûs. *Retinete*, ait cap. 2. vers. 15. jam laudato, *traditiones, in quibus fuistis edocti sermonibus meis.* Item cap. 3: 7, 8. *Non egimus intra Vos inordinatè; neque gratis à quoquam panem manducavimus; sed nocte diéque cum labore & fatigatione operati sumus, ne Vestrûm quenquam gravaremus.* Loca hæc, similiáque alia, palam faciunt Epistolam hanc post Pauli ad Thessalonicenses accessum, ad ann. præter propter Claudii 8. fuisse exaratam. Fingit *Libelli Author*, ut hisce occurrat, Thessalonicensem Ecclesiam ex Judæis exulibus fuisse conflatam; & quidem ex Syria paulò antè profugis; quibuscum Paulus inibi erat versatus; quosque ad Euangelii professionem advocârat. Quæ si admittantur; necesse est, quando Paulus Thessalonicam venit ad annum Claudii 8. annuntiaturus Euangelium, ea in urbe jam tum extitisse Ecclesiam; cùm tamen Lucas *Act.* 17. nudè referat, Judæorum Synagogam inextitisse. Neque ulla ex parte pateat, Judæos illos recens eò convenisse; dúmque oppositum nobis non demonstratur, in hac merito stabimus opinione, Judæos illos ex eorum fuisse numero, qui multò antè inter Gręcos, *Joann.* 7: 35. fuerant dispersi. Quò & videntur referenda, quæ Philo *sua ad Caium Legatione* perhibet, varias tum extitisse in Macedonia, ubi posita erat Thessalonica, Judæorum Colonias. Id quoque præ primis notandum, Secundam

ma, inchoari, *Paulus*, *Sylvanus*, *&* *Timotheus Thessalonicens. Ecclesiæ*, *&c.* Conscripta est igitur post tempus illud, quo Sylvanus, vel Sylas, & Timotheus Paulo fuêre adjuncti: hi autem Paulo fuêre anno tantùm Claudii 6. vel 7. adjuncti, uti ex *Act. Apost. cap.* 15. *vers.* 40. *&* 16. *vers.* 1,2, 3. colligitur. Uno verbo, si Paulus, ut statuit *Commentat. Auth.* Posteriorem ad Thessalon. secundo Caligulæ anno scripsit, inde concludendum illum eam ante suam ad Christum conversionem scripsisse, siquidem anno demum subsequenti, hoc est, Caligulæ tertio fuerit conversus, uti eruditè ostendit circa *Hist. Apostol. p.* 50. Doctissimus Capellus. *Commentat. Author.* Epistolam hanc ad paucos tantummodò, qui Ecclesiam nondum constituissent, missam fuisse concludit ex eo, quod illis non injungat Apostolus, quemadmodum injungit Corinthiis, ut inordinatè & licenter viventes excommunicent; sed duntaxat ab iis secedant. Verùm, cùm Apostolus Thessalonicensium *Ecclesiæ* Epistolam disertè inscribat, eo apertè satis ostendit, illos in Ecclesiasticam societatem tum convenisse. Unde etiam non modò mandat, ut à flagitiosis discedant, sed insuper eosdem *notent*, censuris nempe & excommunicationibus: uti & locum hunc cum multis aliis *Augustin.* interpretatur, quibus accedit *Beza*.

Eversis Authoris hypothesibus, singulas Textûs partes jam expendamus. *V.* 1. ἐρωτῶμεν, *à vobis petimus*, pro *vos precamur*, non tam est Latina locutio, quàm Hebraica: siquidem apud Hebręos שאל eadem laboret ambiguitate. Apostoli autem stylum ab Hebræis potiùs, quàm à Græcis vel Latinis mutuantur. Ut ut sit, hæc loquendi ratio ab usu plebis est desumpta, quæ minus de vocum proprietate solet esse sollicita: quandoquidem Hermogenes περὶ μεθόδου δεινότητος locutionem minimè propriam esse statuat: si quis ἐρωτῶ pro δέομαι usurpet. Sed hæc obiter; siquidem longè leviora sunt sequentibus. *Ibidem succedunt*, ὑπὲρ τῆς παρουσίας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ ἡμῶν ἐπισυναγωγῆς ἐπ᾽ αὐτόν: *per adventum Domini nostri J. Christi*, *&* *nostram ad eum congregationem*, &c. Is Christi adventus non est *Judicium adversus Hierosolyma brevi exercendum*, ut fingit *Author*, sed *Judicium Ultimum.* Est enim idem illud judicium, de quo toties Epistola Prior: imò & hęc Posterior, *Cap. superiori vers.* 7, 8, 9, 10. *Justum enim apud Deum, vobis det relaxationem nobiscum in Revelatione Domini J. Christi è cœlis cum Angelis virtutis suæ*, &c. Quæ certè ad ultimum Christi sub finem mundi adventum unicè spectant. Ad hæc huic Christi adventui continuò subjungitur *Nostri ad Eum congregatio*; quæ ultima demum die fiet, ex *Matth. cap.* 24: *v.* 31. *Marci cap.* 13: *vers.* 27. 1 *Thess. cap.* 4. *cap.* 16.

Vers. 2. εἰς τὸ μὴ ταχέως σαλευθῆναι ὑμᾶς ἀπὸ τοῦ νοός, μήτε θροεῖσθαι, &c. *Ne citò à mente dimoveamini, ac turbemini, quasi instet dies Christi*, &c. Si præsignificata isthæc *Dies* Hierosolymitanum excidium notat, quamobrem, quæso, ipsam exhorrescerent tantopere Thessalonicenses Christiani; quibus Judęi Hierosolymitani hostes essent infensissimi? An verò Gallorum fiduciæ & securitati cautissimè consuleretur; si quis eos sic affaretur, Ne timeatis, siquidem non tam citò exscindentur Hispani? Præterea, quo jure potest Apostolus inficiari, Judæorum excidium imminêre, cùm reipsa jam adesset; uti liquet ex *Prioris Epistolæ c.* 2. *v.* 16. *Prohibent nos*, Judæi, *ne Gentes alloquamur, ut serventur, ad hoc ut impleant peccatorum suorum modum; indéque pervenit ad eos ira in finem.*

Vers. 2. Μή τις ὑμᾶς ἐξαπατήσῃ κατὰ μηδένα τρόπον, &c. *Ne quis vos ullo modo seducat*, &c. Sic interpretatur *Comm. Author*; *Nequis vobis persuadeat Hierosolymam brevi exscindendam esse*; siquidem post 20. aut 30. annos sit solummodo exscindenda. At leve istud fuisset admodum, etsi aliquis priùs subvertendam iis persuasisset; neque verò persuasio ejusmodi fuisset appellanda seductio. *Ibidem* Ὅτι ἐὰν μὴ ἔλθῃ ἡ ἀποστασία πρῶτον, *Siquidem ni priùs advenerit defectio.* Apostasiam illam *Author* in Caligulæ tempora transfert. Verùm non potest transferri; quandoquidem ille non potuerit deficere, quippe qui Christianismo nunquam adhæserit. Neque vox פשע, quâ *Daniel.* 8: 12. Antiochi impietas notatur, *defectionem* aut ἀποστασίαν significat; sed in genere *transgressionem*, *perfidiam*, *prævaricationem*; quin & Commentator ipse *Commentation.* pag. 17. per *Meditatam malitiam* vertit. Sed esto, loco Danielis jam allegato פשע defectionem significet; hæc Jasoni Summo Pontifici potuit ascribi aliisque Judæis, qui, Antiocho regnante, â Lege defecerunt, 2 *Macabæor.* 1: 12. itemque 2 *Macab.* 4: 10. *Joseph. Antiq. lib.* 12. *cap.* 6. Imperante autem Caligula nihil quicquam tale contigit.

Vers. 4. ὑπεραιρόμενος ἐπὶ πάντα λεγόμενον θεὸν, ἢ σέβασμα, ὥστε αὐτὸν εἰς τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ ὡς θεὸν καθίσαι. *Elatus supra omnem dictum Deum; aut Numen; ita ut ipse Dei instar in Templo Dei sedeat.* Hisce *Author* significari putat, Optâsse Caligulam, imò & in id allaborâsse, ut statua sua Hierosolymis in Templo collocaretur, ibique ipse á Judæis adoraretur. Verùm à Christi obitu Templum Hierosolymitanum nunquam ab Apostolis Templum Dei vocatur: & si quando de Dei Æde, vel Templo sermonem habeant, tum vel Ecclesiam in genere, vel singularem quemque fidelem, iis vocibus intellecta volunt; aiuntque præterea Deum nequaquam ædes manu factas inhabitare. Adhæc Caligula nusquam in Dei Templo sedit; id quidem habuit propositum, ut in eo reponeretur sui effigies; at in eo proposito non perstitit; Philone in *Legatione sua* teste; cui certè tutiùs fides, quàm alteri cuiquam, adhibeatur. Ille enim Regis Agrippæ precibus exoratus, id ipsi concessit, τὸ μηκέτι γένεσθαι τὴν ἀνάθεσιν; *Ne statuæ suæ consecratio fieret:* indéque ad Petronium Syriæ Pręsidem rescripsit, μηδὲν ἐπὶ τῷ ἱερῷ τῶν Ἰουδαίων ἔτι νεώτερον κινεῖν; *ne quicquam in Templo Judæorum innovaret.*

Vers. 5. οὐ μνημονεύετε, ὅτι ἔτι ὢν πρὸς ὑμᾶς ταῦτα ἔλεγον ὑμῖν; *Nonne meministis, quòd cùm essem apud vos hæc vobis dicebam.* Græcè habetur πρὸς ὑμᾶς, *apud vos*; inter vos; uti & vertunt *Interpres Vulgatus*, *Syrus*, *&* *Arabs*; Thessalonicæ nempe, ubi erant. Ne quis ergo sibi fingat, aliquem eo loco commemorari in Syria Pauli & illorum occursum.

Vers. 7. Τὸ γὰρ μυστήριον ἐνεργεῖται τῆς ἀνομίας; *Mysterium enim iniquitatis jam nunc paratur.* Eo Mysterio intelligendum putat *Commentator* nefarium illud Caligulę propositum, quod animo fovebat; Ut scilicet Numinis ad instar adoraretur; Mysteriumque vocari ait, quia tum arcanum esset & occultum; idque ea voce juxta Chrysostomum importari. Verùm, quod Mysterium solet appellari, id non tam est ἀγνοούμενον, quàm ἐν τῇ γνώσει χαλεπὸν, propter obscuritatem suam vel altitudinem. Omne igitur Mysterium ex natura sua incognitum esse largiamur; verumtamen quicquid est incognitum non ideò est Mysterium; secus cogitationes nostræ omnes Mysteria forent, usque dum manifestarentur. Ad hoc ergo, ut Caii propositum illud habeatur pro Mysterio, non requiritur tantùm ut sit occultum;

tum; necesse est insuper singulare quoddam & profundum consilium includat. Nedum autem hæc Caji proposito inessent, ut contrà uno stultitiæ & fastûs impulsu divinos honores affectaret; vimque unam, missa omni dexteritate, adhiberet, quo eos à plebe obtineret. Neque aliò ducunt *Mysterii* descriptiones, à Chrysostomo locis ab *Authore nostro* notatis allatæ. Sic enim ait in *cap.* 11, 25. *Epist. ad Rom. Apostolus hoc loco Mysterium appellat* τὸ ἀγνοούμενον καὶ ἀπόρρητον, καὶ πολὺ μὲν τὸ θαῦμα, καὶ παράδοξον ἔχον; *Quod ignotum & inexplicabile, magnopere mirandum, & paradoxum.* Sic verò in 1. ad Corinth. caput 11: 51. Mysterium est φρικτόν τι, καὶ ἀπόρρητον, καὶ ὃ μὴ πάντες ἴσασι? *Terribile quid, ineffabile; quodque omnes non nôrunt. Eodem vers.* Μόνον ὁ κατέχων ἄρτι, ἕως ἐκ μέσου γένηται, *solùm Is, qui nunc tenet*, tenebit, *donec de medio fiat.* Horum hic est *ex Commentatore nostro* sensus. *Vitellius, qui jam Judæam Imperatoris authoritate tenet, eam tenebit, donec à Caligula revocetur, ejusque in locum Petronius sufficiatur.* Ille, *inquit*, magna authoritate apud Cajum pollebat, in Judæos optimè erat affectus, eóque Cajus nihil est ausus adversus eos tentare, donec revocaretur. Verùm hæc interpretatio omni destituta est probabilitate. Id enim statuamus, Vitellium tum temporis Syriam, atque unà cum Syria Judæam *tenuisse*; nusquam tamen Paulus in Græciam ad Græcos longè semotos scribens dixerit, *Qui tenet*, de Syriæ vel Judææ Præfecto, qui nullam omninò in eos obtinebat potestatem. Adhæc Vitellius Judæam vel Syriam non obtinuit, *usque dum è medio tolleretur*; (quo modo verba Apostoli sunt explicanda;) diu enim posthęc vixit; diúque sub Claudio floruit, imò & amplissimis muneribus Censoris, Consulis, &c. est defunctus; tandemque filium etiam habuit Imperatorem. In eo etiam fallitur *Author*, quòd credat Vitellii probitatem reverentiam quandam Caligulæ inspirâsse, adeò ut Imperator ille eâ teneretur, ne consilium suum aperiret, donec is revocatus esset, aliusque in ejus Præfecturam fuisset subrogatus. Tantùm enim abest, ut Caligula Vitellii gravitatem ac virtutes revereretur: contrà Vitellius turpissimus erat adulator; cujus blanditiis Imperator præ omnibus aliis fuerat & corruptus & dementatus. Audiamus quibus coloribus eum describat Suetonius in *Vitellio cap.* 2. *Is miri in adulando ingenii primus Cajum Cæsarem adorari ut Deum instituit; cùm reversus ex Syria non aliter adire ausus esset, quàm capite velato, circumvertensque se, deinde procumbens.* Quibus subdit, *Claudium uxoribus, libertisque addictum, ne qua non arte demereretur, pro maximo munere à Messalina petiit ut sibi pedes præberet excalceandos; detractumque socculum dextrum inter togam tunicasque gestavit assiduè, nonnunquam osculabundus. Narcissi quoque & Pallantis*, Libertorum, *imagines aureas inter Lares coluit.* Indéque Tacitus, *Annal. lib.* 6. ut infamem hominem, abominandæque adulationis exemplum, ipsum indigitat.

Vers. 8. καὶ τότε ἀποκαλυφθήσεται ὁ ἄνομος; *Et tunc revelabitur Ille iniquus.* Libelli Author eò redactus est, ut *Iniquo* isto alium intelligeret, quàm Caligulam, nempe Simonem Magum; quia Caligulæ non potuit accommodare, quæ sequuntur; quippe quæ in Imperatorem aliquem non quadrent, sed in Doctorem, qui mendaciis suis, falsisque miraculis populos seducat. At luce meridiana clarius est, *Iniquum* illum, de quo Paulus, eundem esse cum eo *Homine peccati, Filióque perditionis*, quem suprà memoraverat: Neque illi possunt pro diversis hominibus exhiberi, quin contextûs compages tota dissolvatur; abrumpaturque series. *Dies ille*, ait, *non adveniet, ni priùs Homo peccati, Perditionisque filius reveletur. Nôstis autem, quid eum teneat, ne suo tempore prodeat. Jam nunc enim Iniquitatis Mysterium sensim movetur. Solummodo qui obtinet, obtinebit, donec aboleatur; tumque Iniquus ille manifestabitur.* Quis credat *Iniquum* illum alium esse ab eo de quo mox fuerat locutus? Hisce addas, Simonem Magum minimè fuisse revelatum, quando Vitellius ex Syria fuit revocatus; quin contrà eo tantùm tempore Euangelii professionem amplexus. Quod autem habet D. Hieronymus, D. Petrum anno Claudii 2. Romam contendisse, ut Simoni adversaretur, id nequit omninò admitti, nisi ab illis, qui Actuum Apostol. Librum minimè expendêre; ex quo invictis colligitur argumentis, Petrum in Judæa ad 6. vel 7. Claudii annum commoratum esse. Quibus si addas, (uti probabile admodum) Eum, relictâ Judæâ, septennium Antiochiæ egisse, Romam tum demum accessit, cùm ad finem inclinaret Claudii Imperium. Revera quidem, Philastrius *de Hæres. lib.* 7. Severus Sulpicius *Histor. lib.* 2. *cap.* 8. Prosper Aquitanus *de Promiss. cap.* 13. Gregorius Turonensis *lib.* 1. *cap.* 25. Damasi Pontific. 1. *Petro*; suppositítius Hegesippus *lib.* 7. *cap.* 2. Oratio in Pet. & Pauli Martyrium, quæ vulgò S. Ambrosio tribuitur, *Sermone in Festo Pet. & Paul.* itemque D. Augustino, *De sanctis, sermon.* 17. Maximóque Taurinensi, *Homil.* 5. *in Natal. Pet. & Pauli*, Nicephorus *Histor. lib.* 2. *cap.* 36. Multíque alii; Pugnam illam, quæ vulgò D. Petrum inter & Simonem Magum commissa creditur, ad Neronis, Claudii Successoris, Imperium revocant. Jam verò si Petrus Martyrium, (ut scribunt plerique) sustinuit anno imperantis Neronis XI, vel XII. mortique fuit adjudicatus ob ea, quæ in Simonem est executus, atque continuò quàm executus est; tum 26. aut 27. anni intercessêre inter Vitellii à Syria decessionem & D. Petri certamen cum Simone; quod ex *Authore nostro* notant hæc Apostoli verba; *Túmque manifestabitur Iniquus ille, cujus adventus cum efficacia Satanæ fiet.* Horumque adeò iste erit sensus. *Aspectante Nerone Simon Magus varia edet Miracula falsa, verùm à D. Petro profligabitur; isthæcque omnia tum evenient, cùm à Syria avocabitur Vitellius*; hoc est, vicesimo post hanc avocationem anno. Quæ certè interpretatio haudquaquam huic loco quadrat. Neque respondeatur, hanc particulam τότε, vel *Tunc*, plerumque de diuturno temporis spatio explicari. Cùm enim Paulus suprà inficiaretur, Diem Christi esse proximam; *Author* hæc ultrò ad Hierosolymitanam excisionem transfert; quæ anno 30. vel 32. sequenti erat subsecutura. Nunc autem, cùm agitur de Simonis Magi revelatione, vel potiùs de *Iniqui* manifestatione, quam Paulus affirmat mox secuturam; in speciem quidem assentitur *Author*, concedat tamen necesse est eam annor. 25. spatio summotam, ex eo quòd vocula τότε nonnunquam longam satis temporis intercapedinem significet. An verò in eodem orationis contextu annorum 30. intervallum fatebitur pręlongum; 25. autem intervallum dicet tempus proximè instans? Hęc profectò non videntur apta & congrua. Pręterea, si hęc verba *vs.* 6. *Ut suo tempore reveletur*, ea notent, quę anno proximè succedente Caligula erat acturus; quî fit, ut sequentia, *Tumque Iniquus ille manifestabitur*, quî fit, inquam, ut posteriora isthęc ad ann. 25. amendentur? Quòd si quis regerat, tametsi Apostolus enuntiârit Futuro Tempore quę tantùm summota sunt anni unius spatio. Eundem tamen licitè posse Pręsentis Temporis vocibus ea exprimere, & tanquam adstantia exhibêre, quę tamen 25. annorum intervallo dissita sunt; ille profectò Apostolum inducet in verbis ludentem, eoque loquendi genere

re utentem ; quod minimè velit intellectum.

Eodem vers. 8. ὃν ὁ Κύριος ἀναλώσει τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ, καὶ καταργήσει τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς παρουσίας αὐτοῦ; *Quem Dominus profligabit spiritu oris sui, & abolebit illustri apparitione Adventûs sui.* Juxta *Authorem* hæc sic sonant, *Dum Simon Magus, inspectante Populo Romano, per aërem sublimis curru feretur, Petrus Christi virtute deturbabit præcipitem, eóque lapsu crus franget.* Commentator nuper Adventum Christi interpretabatur Judicium in Judæos Hierosolymitanos immittendum, nunc autem eo adventu Judicium in Simonem Magum exercendum commentatur: eáque ratione pro duplici Christi adventu, qui in Script. Sacra commemorantur, tot numerandi venient, quot in homines exercebuntur judicia, hoc est, infiniti propemodum. Mitto, quod *Noster* velit, hæc verba, *Quem Deus profligabit spiritu oris sui*, ex sequentibus, *& abolebit adventûs sui splendore*, explicanda esse; quasi unum & idem essent. Hoc est quidem levissimum, at rarò, quæ ad aliorum illustrationem in Script. Sacra afferuntur, aliis illis sunt obscuriora. Cæterum si cui crus frangatur, is non ideò censeri potest continuò deletus & extinctus: Simonque fracto crure, (si vera sit narratio) potuit eo etiam statu in humanum genus exitialiter grassari. Verùm, ut jam apertè fatear, quod sentio, parùm omnino verosimilis mihi videtur hæc narratio. Si quid enim insigne adeò Romæ contigisset, in conspectu numerosissimi cœtûs, imò & Neronis, vel Claudii, (Magum nempe à Diabolo subvectum per aëra volitantem ad Apostoli cujusdam mandatum hinc subito in terram ruisse;) tanti hujusce miraculi commemoratio quædam temporis illius monumentis & historiis foret inscripta; nulla tamen usquam apud Ethnicos Authores occurrit. Inter Christianos vero qui primus memorat, est supposititius Clemens; cujus liber fabulis totus scatet. Unde & D. August. *Epistol. ad Casulan.* rem sic attingit; *Est quidem & hæc opinio plurimorum, quamvis eam perhibeant falsam plerique Romani quòd Apostolus Petrus cum Simone Mago Die Dominico certaturus, propter ipsum magnæ tentationis periculum, pridie cum ejusdem urbis Ecclesia jejunaverit*, &c. Idque notatione dignissimum, quòd, quanquam omnes Patres sæpius de Simone Mago mentionem injiciant, tribus tamen prioribus sæculis ne unus quidem reperiatur, qui hanc narret historiam; si unum excipias Clementem, authorem fabulosum, & commentitium. Justinus Martyr *Apolog.* 2. id solùm ait, Eum Magicis artibus eò usque inclaruisse, ut ipsi erecta fuerit statua cum hoc titulo, *Simoni Deo Sancto.* Verùm, ut pridem notavêre complures docti, accepit *Simoni Deo Sancto*, pro *Semoni Deo Sanco, vel Sango*; qui posterior est Romanorum Deus, de quo Varro de *Ling. Latin. lib.* 4. Propertius *lib.* 4. Ovid. *Fast. lib.* 6. &c. Et certe Baron. in *Annal. ad ann.* 44. testatur suo tempore effossas fuisse Romæ binas inscriptiones admodum affines; quarum altera sic haberet, *Semoni Deo Sango*; altera, *Sango sancto Semoni Deo.* Ut ut sit, narratio tam parum certa non potest Paulinæ Prophetiæ fidem conferre. Adhæc in Simone Mago hanc non deprehendo omnipotentiam, hanc Satanę efficaciam Iniquitatisque seductionem illam, quas Apostolus *Iniquo* illi, de quo agit, tribuit deinceps. Tam paucos obtinuit sectatores, ut ducentis post annis vix ulli apparerent; si fides Origeni *contra Celsum. lib.* 6. *Nunc nusquam gentium extant Simoniani; quamvis Simon, quo plures sibi pararet Discipulos, sustulerit è sua doctrina mortis periculum, quod Christiani docebantur contemnere, dicens indifferentem esse idololatriam.*

Si per negotia licêret alia Commentatoris in alios quosdam Script. Sac. locos, in quibus Antichristus delineatur, commenta expendere, lubens expenderem; sed hæc ad Libelli dijudicationem satis sunt. Vale.

GENEROSISSIMO VIRO N. N.

SALUTEM

SAMUEL BOCHARTUS.

Quid sint Plisti, de quibus Josephus, Antiq. lib. 18. *cap.* 2.
An Iiar fuerit primus anni mensis apud Judæos à Simonis Maccab. morte ad Vespasiani obitum.
Quid significet προσυχὼν *apud Joseph. Antiq. lib.* 6. *cap.* 5.

VERSIO.

Cùm Literas tuas, *Vir Humanissime*, proximo tantùm die ante festa hecce mox præterita, quibus ad alia vocabar, acceperim, ad eas citiùs respondêre non potui; unde & fui coactus, quamquam maximè invitus, gratias meas de tuâ erga me humanitate, officiisque generosè adeò oblatis, in hanc usque horam differre. Quod unicè rependere possum, istud est, ut tam faustum in Hollandiam sit iter, quàm nuper in Angliam fuit; quod certè ex animo voveo. Non poteras illud in meliori suscipere comitatu quàm Celeberrimi Thuani, quippe qui sit vir excellentissimus & genere illustrissimus: cui tamen omnes ingenii sui vires erunt adhibendę, quo munere à Rege ipsi collato fœliciter fungatur. Gens quippe, ad quam mittitur, in varias divisa est factiones, ejusque Rectores diversis aguntur rationibus. At ea, Vir Nobilissime, cominùs videbis; eorumque forsan nobis aliquando historiam narrabis; vel te talem intra paucos annos præstabis, qui Illustrissimi Thuani locum dignè occupes; postquam studium, peregrinationes, tuaque cum doctis & Politicis commercia, Te ad maximi quæque momenti negotia idoneum effecerint. Quod ad meas attinet occupationes, quandoquidem dignatus sis de iis petere, libenter respondebo, Me in adornando de *Animalibus Opere* adhuc distineri; Meque ad hujusce anni finem usque occupatum iri. Postquam confectum erit, si peritum reperirem Typographum; quæ in hanc materiam elaboravi, ea ultro in lucem ederem. Verùm timeo, ne

ne, postquam in hoc *Opere* adornando multùm desudavero, Musæolo meo diu prematur; quoniam paucissimi sunt Typographi, qui iis omnibus, quæ ad ejus editionem necessaria sunt, muniantur. Caracteribus enim Græcis, Hebraicis, atque Arabicis opus erit. Spissum quoque erit volumen: impensæque magnæ ad ejus Impressionem erunt faciendæ. At si crassitudo eos, qui illud excudere vellent, terreat, in partes dividere possem; modóque Tractatum *de Quadrupedibus*; modò subsequentem de *Avibus*; postea tertium de *Serpentibus*, &c. seorsim in lucem edere. Forsan Tibi, Vir humanissime, molestus sim dum minutias hasce ita persequor; at, ut ita persequar, singulari quadam ratione moveor, hâc scilicet; quòd cùm nulli sint hodie (quod quidem sciam) accuratiores Typographi, quam Blavei & Elzevirii, Tibi forsitan, dum in Hollandia diutiusculè, uti putas, moraturus es, offeretur occasio eorum Bibliopolia invisendi, atque ex ea occasione inquirendi, num illud suscipere onus vellent. Quam sortem habiturum sit Opus ignoro, multúmque reformidare debeo, ne in eo plurima desiderentur; (novi enim infirmitatem meam;) confidenter tamen dixerim, Ipsum & omnibus ferè sæculi hujus operibus futurum laboriosius, & novis refertissimum observationibus. An verò hæ ad rem sint, nec ne; Tui, *Vir doctissime*, tibique similium judicare erit. Celeberrimum Vossium Patris maximi filium dignissimum, brevique Opus aliquod se dignum editurum, Hagæ invenies: Amstelodami verò Clarissimum Morum, ingenio summum, doctrinâque eminentem, utrumque mihi conjunctissimum: spondeo Illis virum dignitate clarum, qualis Tu, nôsse fore gratissimum. Leydæ omnium Arabicæ linguæ studiosorum princeps est illustrissimus Golius. Inibi etiam doctissimum Clementem, qui Summi Salmasii Epistolas typis excudendas curavit, pulcherrimamque præfationem præfixit; qui in Plauto illustrando brevi etiam allaboraturus est, poteris invisere. Hos omnes tibi laudo, tum quoniam me suâ dignantur amicitiâ, tum quia meritis suis omni laude sunt dignissimi.

Nunc autem me confero ad tres tuas quæstiones. Prima spectat Δακῶν τοὺς Πλείστους λεγομένους, eos *homines, qui inter Dacos Plisti dicuntur*; prout refert Josephus *Antiq. lib.* 18. *cap.* 2. Petis, *Quinam Authores horum populorum mentionem faciant.* Atque adeò duo supponis de quibus inter doctos non convenit; prius scilicet, *eos esse gentem aliquam*; posterius verò, *Alios Authores præter Josephum eorum meminisse.*

Quantum ad prius, Plistos gentem fuisse non puto, sed quandam hominum Sectam, *Essæis* vel *Essenis* Judæorum, quibuscum eos confert Josephus, non absimilem. Novi quidem & Plinium & Solinum de Essenis, tanquam de gente ab aliis distincta, loqui. En quid de illis Plinius; *Gens sola, & in toto orbe præter cæteras mira, sine ulla fœmina, omni venere abdicatâ.* Item, *Gens æterna est, in qua nemo nascitur.* Sic etiam Solinus; *Incredibile dictu, gens æterna est cessantibus puerperiis.* At, licet eos *Gentem* appellent; nihilominus tamen ostendunt illos gentem verè sic dictam nequaquam fuisse; cùm ipsos dicunt à fœminarum commercio prorsus abstinuisse. Quomodo enim ii possunt populus censeri, qui genus suum non propagant? aut quomodo absque uxoribus propagari potest? Contendo igitur & Plinium & Solinum voce *Gentis* abuti, cùm Essenos gentem nuncupant, quo eorum propagatio mirabilior videatur. Jam verò, quod de Essenis assero, idem illud *Plistis* in eo similibus applicari debet. Idque ex Josepho evidenter patet; cùm enim Essenos & uxoribus & servis, &c. caruisse retulisset; protinus addit, eorum vivendi rationem nullatenus differre, sed prorsus convenire cum *Plistorum* inter Dacos agendi consuetudine. Ζῶσι δὲ οὐδὲν παρηλλαγμένως, ἀλλ' ὅτι μάλιστα ἐμφέροντες Δακῶν τοῖς Πλείστοις λεγομένοις.

Nec etiam inter doctos convenit alios Authores, præter Josephum, de Plistis hisce mentionem facere; contrà verò in hanc usque diem creditum, Josephi locum modò citatum unicum esse apud Authores, qui eos commemoret. Hoc etsi supponamus, nihil erit, quod mireris: gens quippe Dacorum & barbara & parum cognita fuit, paucissimaque ejus monumenta Antiqui nobis reliquêre. Sunt etiam ejusdem naturæ permulta, quæ ab uno tantum authore referuntur, Ex. gr. Prisci Galli procul dubio multò celebriores erant Dacis, eorum tamen *Saronidæ* ex uno Diodori; *Semnothei* ex unico quoque Laërtii; *Eubages* denique ex uno itidem Ammiani Marcellini loco nobis innotescunt. Nullibi quoque mentio de Ægyptiorum *Harpedonaptis* habetur, præterquam in unico Clementis Alexandrini loco. Eusebium enim non moror, quoniam ex Clemente tantummodo loquitur. Solus itidem Herodotus eorum attingit *Cabasirios*; ut & solus Hieronymus eorumdem *Sansës & Remobotos*, qui genus erant Monachorum quoddam. Quis alius præter Epiphanium de *Tascodrugitis*, quasi diceres, *Paxilo-nasonibus?* Sunt hæretici linguâ Phœniciâ ita dicti, quod inter orandum digitum naso apponerent. Quis etiam præter Laërtium de Ἀστροψύχοις, qui Magorum apud Persas Secta erant? Quis præter Hesychium eorundem Ἀζαραπατεῖς, sive Εἰσαγγελλεῖς, hoc est, *Admissionum Magistros*, quis Δίφραγας etiam, militum genus quoddam, memorat? Quis præter Æmilium Probum de *Gardatis*, qui eorundem illorum erant pedites? Quis itidem præter Q. Curtium de *Gangabis*, aut *Gargabis*, illorum bajulis, verba facit? Nullus quoque præter Herodotum retulit, Reges Scythiæ Παρολάτας nuncupatos fuisse. Nullus præter Simocattam eorum Sacerdotes, & Magos, vocatos Βοκολαβρὰς. Apud quem, præterquàm apud Strabonem, reperies Καπνοβάτας, Mysorum sectam quamdam, ab omni prorsus carne ex superstitione abstinentes; melléque lacte ac caseo unicè victitantes? In quo obiter monebo, loco vocis Καπνοβάται, quæ per *Scansores fumi* ineptè vertitur, legendum esse, meo quidem judicio, καπανοβάται; vel syncope quadam καπνοβάται, quasi καπανοβάται, quemadmodum γλακτοφάγοι pro γαλακτοφάγοι. Jam verò καπνοβάται significat *scansores bennæ.* Ita vocabantur autem, quia ἁμαξοικοὶ erant, quo nomine paulò pòst in eadem ipsa pagina Strabo eos appellat. Καπανοβάται autem vox est composita ex καπάνη *currum* apud Thessalos significante, & βάτης à βατέω vel βαίνω. Xenarchus in *Scythis apud Athenæum, lib.* 10. A. ἑπτὰ δὲ καπάνας ἔφερον εἰς ὀλυμπίαν. B. τί λέγεις; A. καπάνας δὲ Θετταλοὶ, πάντες καλοῦσι τὰς ἀπήνας. B. μανθάνω. Sic ille. Putem autem ego καπάνην propriè significâsse *bennam*, quæ secundum formam ad præsepe accedit; nam præsepe κάπη vulgò dicitur, imò & aliquoties καπάλη, vel potiùs καπάνη. Hesychius, κάπαλαι, κάπηλοι, φάτναι (lege καπήλου φάτναι; *Cauponis præsepia.*) Idem: καπανικώτερα, ἀπὸ τῆς φάτνης, χορτασικώτερα. Τινὲς δὲ ἀντὶ τοῦ, (Μείζονα:) καπάνας γὰρ ἀπήνας λέγουσι. Hæc autem de καπνοβάται inserenda judicavi, quòd neque Casaubonus, neque alii vocis hujus originem ac significationem veram attigerunt; uti neque vocis κτίσαι, quæ lineâ proximè sequenti habetur; de qua etiam infrà dicturus sum.

Possem utique in hisce de *Plistis* supersedêre, nihil-

hilominus tamen ut tibi quantum potero satisfaciam, tentabo num possit vox illa ulteriùs explicari. Quandoquidem πλεῖσοι Græcè notat *plurimos*, difficultas facilè expediretur, si Josephus simpliciter dixisset, Essenos affines esse Δακῶν πλεῖσοις, *Dacorum plurimis*; at, quoniam habet Δακῶν τοῖς Πλεῖσοις λεγομένοις, necessario vertendum, *Iis inter Dacos, qui Plisti nuncupantur*. Itaque inquiri potest ulteriùs, Num vocabulum *Plisti* Græcum sit vel Barbarum. רבים, *Rabbim*, Hebraicè prima significatione notat *plurimos*, deinde *Magnates*, ac si qui Magnas est, instar plurium è vulgo habendum sit; tum *Magistros* aut *Doctores*: unde oritur vocabulum Gallicum *Rabbin*, quo Doctor Judęus notatur. Hinc Joh. 1: 38. Ῥαββὶ, ὃ λέγεται ἑρμηνευόμενον διδάσκαλε. An non fieri potest etiam Dacos aliquo ejusdem significationis nomine Doctores suos insignivisse, quod Græci Πλεῖσοι vertissent? Hæc profectò conjectura parùm verisimilis mihi videtur, nec Hebraicæ linguæ phrases in Dacica quærendas facilè mihi persuaserim. Nullatenus ergo dubitem, quin Dacica sit hæc vox. Verùm alia de re dubitari potest, scilicet, Num benè sic scribatur. Siquidem videantur Josephi *Plisti* à Strabone Κτίσαι, *Ctistæ*, nominari. Is quippe post Possidonium refert, *lib.* 7. pag. 296. *Edit. Casaub. Lutet. Anno* 1620. Εἶναι τινὰς τῶν Θρακῶν, οἳ χωρὶς γυναικὸς ζῶσιν, ὓς Κτίσας καλεῖσθαι, ἀνιερῶσθαί τε διὰ τιμὴν, καὶ μετ᾽ ἀδείας ζῆν: *Esse etiam quosdam Thraces, qui absque mulieribus vivant; eosque Ctistas vocari, & sacros honoris gratiâ haberi, multiplicique gaudêre immunitate.* Jam autem quinam possunt esse hi *Ctistæ*, de quibus nihil alibi reperitur, nisi Josephi *Plisti*? Vides eos esse similiter homines sacros, cœlibes, quod tamen inter Ethnicos rarum, si quosdam excipias sacerdotes. Unde fit ut Plinius atque Solinus hac de causa Essenos tantoperè admirentur; Josephusque in Daciam usque excurrat, inventurus homines, qui cœlibem cum illis vitam agant. Nec te moretur, quòd *Plisti* inter Dacos, *Ctistæ* verò inter Thraces recenseantur; nec hinc concludas diversas Sectas, diversasque gentes esse. Præterquam quod enim in scriptura esse potest erratum, & Δακῶν pro Θρακῶν, vel contrà Θρακῶν pro Δακῶν, forsan substitutum fuit, quoniam hæ voces sunt admodum affines: Thraces insuper, Daci, atque Getæ gentes sunt regionibus, linguâ, origine, & moribus sic consentientes, ut sępissimè confundantur. Quoad regiones, patet ex Ptolemęo quòd, si Thraciam, ut plurimi faciunt, sumas, quatenus Mysiam, vel Mœsiam, complectitur; nihil eam inter & Daciam interjacet quàm Danubius. De Linguæ conformitate judica ex hisce Strabonis *lib.* 7. *pag.* 303. Ἔτι γὰρ ἐφ᾽ ἡμῶν γοῦν Αἴλιος Κάτος μετώκησεν ἐν (lege ἐκ) τῆς περαίας τοῦ Ἴστρου πέντε μυριάδας σωμάτων παρὰ τῶν Γετῶν, ὁμογλώττου τοῖς Θραξὶν ἔθνους, εἰς τὴν Θράκην. *Equidem nostrâ ætate Ælius Catus ex sitis trans Istrum partibus à Getis, quæ gens eodem cum Thracibus sermone utitur, in Thraciam quinquaginta hominum millia traduxit.* Quantum ad eorundem Originem, Stephanus Getas Θρακικὸν ἔθνος fuisse dicit, quod à Strabone quoque *lib.* 7. pag. 295. confirmatur: Οἱ τοίνυν, inquit, Ἕλληνες τοὺς Γέτας Θρᾷκας ὑπελάμβανον: *Proinde Græci Getas existimaverunt esse Thraciam gentem.* Hi porrò Getæ sæpissimè cum Dacis confunduntur. Xiphillinus (vel Dion) *in Domitiano pag.* 219. Δάκους δὲ αὐτοὺς προσαγορεύω, ὥσπερ οὖν καὶ αὐτοὶ, ἑαυτοὺς, καὶ οἱ Ῥωμαῖοι σφᾶς ὀνομάζουσι, οὐκ ἀγνόων ὅτι Ἑλλήνων τινὲς Γέτας αὐτοὺς λέγουσι: *Eos autem Dacos nomino, sicut illi se ipsos & Romani eos nuncupant, quamvis non ignorem Græcorum quosdam ipsos Getas appellare.* Unde fit ut idem Cotison modò Dacorum, modò Getarum Rex vocetur. Horatius lib. 3. Ode 8.

Occidit Daci Cotisonis agmen.

Suetonius *in Augusto c.* 63. *Marcus Antonius scribit primùm eum Antonio filio suo despondisse Juliam; deinde Cotisoni Getarum Regi.* Regio itidem Dacorum Getica dicitur apud Silium *l.* 1. *v.* 324.

Dacus & armiferis Geticæ telluris in oris.

Cùmque Strabo *l.* 7. *p.* 298. de Monte quodam apud Getas sacro hæc habet, παρὰ δὲ τοῖς Γέταις ὁ ἱερεὺς ὀνομάζεται Θεὸς, καὶ τὸ ὄρος ὑπελήφθη ἱερὸν, καὶ προσαγορεύουσι οὕτως, Getæ sunt procul dubio Daci; nam is est mons, de quo Statius in *Lacrymis Hetrusci lib.* 3. *Sylv.*

Quaque suum Dacis donat clementia montem.

Statius idem sæpe per Getas intelligit quoque Thraces; *ut lib.* 4. *Theb. v.* 652.

Marcidus edomito bellum referebat ab Æmo
Liber, ibi armiferis geminâ jam sydere brumâ
Orgia ferre Getas;

Id est, *Thraces*. Geticum quoque perpetuò sumptum reperias apud eundem pro Thracio; hujus exempla proferre possem quàm plurima; de Venere enim verba faciens in *Epithalamio Stellæ* dicit;

Amplexu duro Getici resoluta mariti:

Getici ibi evidenter stat pro *Thracii*, quandoquidem per maritum intelligat Vulcanum ejus virum ex Lemno insula prope Thraciam oriundum. Eodem sensu Hæmum & Phlegram, Thraciæ montes, *Geticos* nominat, *Theb.* 1. 275. & 2. 595. & 9. 532. Sic plectrum & citharam Orphei in Surrento Pollii Getica vocat.

Getici cedat tibi gloria plectri.

Item in *Hercule Surrentino*,

An Geticâ venêre Lirâ.

Hisce rationibus constat *Plistos*, vel *Ctistas*, posse indiscriminatim recenseri inter Dacos aut inter Thraces. Verùm unde factum, ut Authorum, qui eorum meminêre, Unus vocet *Ctistas*, alter verò *Plistos*? An duobus hisce insigniebantur nominibus, vel Scribarum oscitantiâ unum pro altero scriptum fuit? Postremam hanc amplector opinionem, quoniam inter voces Κτίσαι & Πλεῖσοι nullum ferè notatur discrimen, præterquam in duabus primis, ex quibus componuntur, literis, κ & τ prioris vocis, & πλ posterioris. Jam autem non impossibile est, ut κ mutetur in π, & τ in λ; vel contrà π in κ & τ in λ; quandoquidem hæ litteræ, nempe π & κ; λ & τ. figurâ non multùm differant. Quantum ad π & κ, eorum mutatio apertè confirmatur ex hisce Canteri verbis, *Libro de ratione Emend. Græc. Author.*; Π in κ, inquit ille, *corrumpitur, Scribendum igitur* δεπᾶς *pro* δεκάς *in Athenæi fragmento: nec hic est in literis magna dissimilitudo, nam* π *ad latus inversum fit* κ. De mutua autem τ & λ permutatione, audi Salmasium *in Solinum pag.* 1271. *Plinius fortasse* ἀσυτίδα *&* ἀσυλίδα *confundit. Aliàs facilè potuit irrepere* ἀσυλὶς *pro* ἀσυτὶς; *nam* τ *&* λ *non multum differunt; & solâ inclinatione vel erectione alterum ex altero fieri potest.* His adde, quod mutationes hujusmodi faciliùs etiam irrepant in barbaris nominibus, ab Exscriptoribus non satis intellectis. Eo igitur posito, mendum in nomine Πλεῖσοι, vel Κτίσαι inesse, quęres forsan, quęnam harum vocum sit pręoptanda? Ad hanc quęstionem tutò resolvendam necessaria esset sane Dacicę, sive Thracię, linguę intelligentia. Quamvis tamen nihil ejus teneam, pręter viginti aut triginta vocabula, quę apud vetustos leguntur Authores; nihilominus conjecturam meam tibi aperiam. Eligerem Πλεῖσοι, 1. Quia Josephi locus, in quo Πλεῖσοι habetur, quoad antecedentia & subsequentia est integerrimus. In Strabone verò, ubi est Κτίσαι, locus in

iisdem illis est mendosissimus. V. g. vox καπνοβάται lineâ præcedenti depravata est, ut jam notavi; sicque plurima alia in eadem pagina supra vel infra Κτίσαι. Variæ, quibus signata est pagina, stellulæ illud testantur, ut & hæc & similia à Casaubono in margine adnotata; *Lege*, &c. modò, *Suspectus locus*; deinde *Manuscripta aliter*; postea *Malim*, modò *Fortasse*, &c. Quia & in eadem reperias magnos hiatus, quos replere desperans in notis ait; *corruptissimum locum aliis sanandum libenter relinquo*, &c. 2. Vocabulum Πλεῖστοι sumptum pro certis Thraciæ Religiosis alludit, ut mihi quidem videtur, ad Πλείστωρος nomen Dei cujusdam in eadem Thracia, qui sanè Numen apud Thracos maximè venerandum erat; quandoquidem ipsi homines sacrificarent. *Herodotus lib. 9. cap.* 118. Οἰόβαζον μὲν νῦν ἐκφεύγοντα εἰς τὴν Θρηΐκην Θρήϊκες Ἀψίνθιοι λαβόντες ἔθυσαν Πλειστώρῳ ἐπιχωρίῳ θεῷ, τρόπῳ τῷ σφετέρῳ: *Oebazum in Thraciam fugâ elapsum, Thraces Absinthii exceptum, Plestoro indigenæ Deo ritu suo immolaverunt.* Suspicor hunc Absinthiorum Thracum Deum, *Plestorum* dictum, eundem esse cum Græcorum *Baccho Omeste*: primùm, quia huic Baccho Omesti eadem offerebantur sacrificia; nam Athenienses ipsi paulò antè immolaverant tres Sandauces Xerxis Sororis Liberos, ut Plutarchus in *Vitis Themistoclis, Pelopidæ, atque Aristidis* refert post Phaniam antiquum Scriptorem, Aristotelis olim Discipulum. Deinde, quoniam alii testantur Absinthiorum Numen fuisse Bacchum; Dionys. Perieg. ℣. 575. οὐχ οὕτω Θρήϊκες ἐπ' ἠϊόσιν Ἀψίνθοιο Βιστονίδες καλέουσι ἐρίβρομον εἰραφιώτην: *Thraces fœminæ tot non fundunt preces Baccho ad ripas Absinthi fluminis in Thracia.* Et Festus Avienus.

> *Non sic Absinthi prope flumina Thraees, & almæ*
> *Bistonides, non quâ celeri ruit agmine Ganges,*
> *Indorum populi stata curant festa Lycæo.*

Ab hoc fluvio Absintho denominati sunt Absinthii populi vicini, itemque urbs Αἶνος Absinthus, dicta; hinc Stephanus, Αἶνος πόλις Θράκης, Ἀψινθὸς καλουμένη.

Quòd primam tuam quæstionem minùs intelligebam, eapropter necesse fuit prolixiorem adhiberem responsionem; majorque mihi danda fuit opera, ut meam ea in re mentem clarè explicarem. At in subsequentibus aliis duabus brevior ero, quoniam res mihi notior. Eorum altera mensem *Iiar* spectat, quem Capellus, *in Chronologia ad Annum ante Christum* 142. asserit mensium primum, à morte Simonis Macchabæi ad tempora Vespasiani, id est, per ducentos annos & plures. Quæris ergo, nunc hæc assertio aliquibus fulciatur argumentis, quoniam nihil simile neque in *Libro Macchabæorum*, neque apud *Josephum* occurrat. Poteras addere, neque in *Thalmude*, neque in *Tractatu Ros Haschana*, id est, *anni principium*; neque in *secundi Templi Chronico*, neque in *Seder Olam*; neque apud *Josephum ben Gorion*, neque in *Sepher Juchasim*, neque in *Tzemach David*; neque tandem in *Chocmat Hammazaloth*, id est, *Judæorum Computatione*, Basileæ Ann. 1527. editâ: Qui tamen libri, si quiquam alii, ejus meminisse debebant. Legere est equidem 1. *Macchab.* 13: 41, 42. *&* *apud Josephum Antiq. lib.* 13. *cap.* 7. anno Seleucidarum 170. cœptum fuisse Israëlitis Instrumentis publicis adscribere *Anno primo Simonis Imperantis*, &c. Verùm nullibi disertè reperias Judæorum annum incœpisse à mense אייר *Iiar*: hoc tamen probat Scaliger de *Emend. Temp. lib.* 5. *cap. de initio Simonis, Judæorum Ethnarchæ, pag.* 436. *Edit. Genev.* 1629. ex eo, quòd Josephus dicat Hierosolymam captam fuisse a Pompejo, mense tertio ἐν νηστείᾳ, id est, durante Jejunio, quod celebrabatur 17. die mensis Thamuz; qui tertius non fuisset, ni annus ab Iiar incœpisset. Confirmatque ex eo, quòd idem Josephus Thebets, nonum mensem, & Adar undecimum alibi nominet; quibus quoque supponitur, annum ab Iiar fuisse inchoatum.

Petis denique, quid significet vox προσυχὼν, cùm Josephus *Antiq. lib.* 6. *cap.* 5. narrat, quòd, cùm Samuël Saüli promisisset ipsum in Israëlitas omnes regnaturum; Saül προσυχὼν responderit, *At, Domine, nimiùm sum abjectus, qui talia sperem, neque ea est mea Tribus quæ reges proferat, & familia mea humilior est aliis familiis.* Hesychius vocem hanc per ἀπαντήσας, *occurrens*, id est, *respondens*, explicat; quo sensu sæpius apud Ciceronem extat; *Chrysippus illi rationi sic occurrit*; item, *Huic loco sic soletis occurrere.* Ille autem in eo Græcos imitatur, qui verbum ἀπαντῆσαι eadem significatione usurpant. Isocrates in Busyride: Ἴσως ἂν τοῖς εἰρημένοις ἀπαντήσειας; *Fortasse iis, quæ dicta sunt, occurres*; id est, *respondebis.* Philo *de Mundo*, vel quisquis alius est Tractatûs author, ἀναγκαῖον δὲ πρὸς τῶν τοσαύτην εὑρεσιλογίαν ἀπαντῆσαι, μήτις τῶν ἀπειροτέρων ὑπάχθη. *Necesse est huic subtilitati respondere, ne quis rudis eâ seducatur.* Plutarchus quoque: Πρὸς οὓς οὐ χαλεπὸν ἀπαντῆσαι, *Quibus occurrere non est difficile*, id est, *respondere.* Idem in *Politicis pag.* 803. *Edit. Francof. Ann.* 1620. agens de jocosis verbis, quæ aliquando civilibus orationibus inseruntur; μάλιστα δὲ εὐδοκιμεῖ τὰ τοιαῦτα περὶ τὰς ἀμείψεις καὶ τὰς ἀπαντήσεις; *Maximè autem hæc probantur in responsionibus, atque objectionibus.* Et paulò inferiùs, Δεῖ δὲ ὅμως καὶ πρὸς τὰς ἀπαντήσεις τὸν λόγων εὔστροφον ἔχειν, καὶ γεγυμνασμένον, *Interim oportet Oratorem ad responsiones promptum esse, atque in iis exercitum.* Josephus ergo eodem sensu usurpavit vocem hanc προσυχὼν: quamvis ὑποτυχὼν sæpius usurpari à scriptoribus soleat. Hinc Plutarchus in *Apophthegmat. Lacon.* De Dercyllida ait: ὑποτυχὼν εἶπεν. Et *in Consolatione ad Apollonium*: Ἀλλ' ἴσως ὑποτυχὼν ἂν φαίης; *At forsan repones*; itemque, *de Pythiæ oraculis*, ὑποτυχόντος Δεινομένους, *cùm Dynomenes respondisset.* Sic Hippocrates, *ad Demag.* ὑποτυχὼν δ' ἔφην ἐγω, *Ego verò respondi*, &c.

Vale.

EXIMIO

EXIMIO VIRO

ISAACO VOSSIO

S. D.

SAMUEL BOCHARTUS.

De erroribus Hornii in Observationibus ad Sulpitium Severum.

VERSIO.

Quid ſentiam de libro, quem ſcripſiſti *de vera ætate mundi*, dicam ingenuè, quandoquidem à me petiiſti. Styli elegantiam, & rationes ingenioſas, quas in patrocinium ſententiæ tuæ excogitâſti, prope miratus ſum: ſed, ne in partes tranſeam, obſtat Ebręum Autographum, quod in re tanti ponderis corruptum ac depravatum uſque adeo fuiſſe, ut credam, animum nequeo inducere. Verumtamen, quia rationibus, quæ à veri ſpecie non multum abſcedunt, ſententia, quam tueris, innititur, nec nova eſt, ſed primis ſæculis credita & recepta, ut prava & periculoſa damnari non meruit; præſertim ſi tibi ſatis fuerit eam nobis exhibuiſſe ut probabilem conjecturam, potiùſquàm ut certam firmamque demonſtrationem. Cæterum, ſi tantos ſibi ſumat ſpiritus Is, cujus nomen legi in tuis ad me miſſis Litteris, ut librum tuum confutandum aggrediatur, nullus ego dubito, quin identidem apertum latus tibi ſit præbiturus; eſt enim homo indoctus ſimul & arrogans, ac proinde ad labendum turpiter ac paſſim pronus & obnoxius, quod ſatis demonſtrant ipſius ſcripta: pauca quidem legi, ſed, quid poſſit ejus ingenium, inde me ſatis habere compertum arbitror. Quibuſdam foliis commiſeram nonnullos errores maximè conſpicuos, & graves, quos eum turpiter erràſſe animadverteram, ſed evanuerunt hęc folia, nec quęrenti mihi reperta ſunt. Interim, vice ſpeciminis, non paucos hîc habebis, quibus ſcatent illius Obſervationes in Severum Sulpitium, errores. Vide, quæſo, quàm ſagacem & naſutum in vocabulorum etymis evolvendis ſe præbuerit: Pag. 4. a. Θεὸς, *Deus*, Ζεὺς, & *Teut*, à vulgò credito Scythico *teit*, aut *tzeit*, quod ſignificat tempus, & à veſtro vulgari *teit*, Germanicè *zeit*, Anglicè, *tide*, duxit originem. Pag. 33. b. *Sarraceni* vocem à *Sarra* deſertum, & *Sakan* habitare deduxit, quia incolæ erant deſerti. Pag. 78. & 79. Mare קלזם *Kelzem*, id eſt, rubrum, ex קלזם quod ſignificat, inquit, *ſubmergere*, quod falſum, ignorans nempe *Kelzem* id ipſum eſſe, quod Græcis *cliſma*, ſeu *clyſma*, ut probavi alibi. Pag. 84. a. *Mo Ægyptiis aqua*, & *Moſa flumen Galliæ*, ex eadem, ſi ei credas, deducuntur origine. Pag. 104. a. ſudarium à Jeroſolymitano סודרא *ſudara* derivatur. P. 242. a. Æthiops, non ab aduſto vultu, ſed ex *Copt*, unde Ægyptus. Pag. 269. a. Ex ſtatua Danielis Poëtæ ſua quatuor ſæcula duxerunt, quaſi Heſiodus legiſſet Danielem, ipſo juniorem pluribus ſæculis. Pag. 269. b. *Cæſaris nomen eſt ex Perſico Coſra, quod Imperatorem ſonat*: neſcius Julii Majores *Cæſaris* nomine donatos multo antè, quàm Imperium is eſſet adeptus. Ex eodem fonte deducit *Cyri* nomen, & ſuaviter ridet hujus vocabuli varias origines à Græcis inventas: interea ſui immemor, pag. 288. a. b. *Procul dubio*, inquit, *nomen illud regium fuit, vel à ſole, vel ab imperio deductum, ku ipſis princeps, &c.* Et pag. 288. a. *dictus eſt Cyrus à fluvio Cyro*, cùm contrarium dicat Strabo lib. 15. fluvium nempe Cyri nomen à Cyro Rege, non Regem à fluvio ſortitum eſſe. Pag. 396. b. *Gog eſſe Antiochum ex nomine apparet, nam ex Antiochus fit Joch, unde Gog, &c.* Pag. 545. a. *Bigerrigam veſtem quaſi variegatam*; neſcit enim Bigerram unam eſſe ex noſtris urbibus, quæ ad hunc uſque diem permanet, unde huic veſtium generi, quæ ſunt pellitæ, nomen inditum: Paulinus ad Auſon. Epiſt. 2.

Dignaque pellitis habitas deſerta Bigerris.

Fortunatus de S. Mart.

Induitur Sancto hirſuta Bigerrica palla.

Gloſſæ: *Bigerra, veſtis graſſa, id eſt, velluta.* Suam inſcitiam in Poëſi prodit pag. 272. a. ubi hæc Rutilii verba pro verſu habet, *Atqui utinam nunquam Judæa victa fuiſſet*: quaſi Quantitatis leges paterentur, ut *victa* pro *ſubacta* poneretur.

Quàm ſit verſatus in Hiſtoria, docebunt ſequentes obſervationes: Pag. 9. a. *Enoch, Caini filius*, inquit, *eſt Inachus, qui primam urbem ædificavit, nimirum Argos.* Debuit igitur Argos ſita eſſe ad Orientem Edenis, ubi hæc prima urbs, de qua Geneſeos cap. 4. v. 16. & 17. exſtructa fuit. Pag. 11. a. Enoſum Sethi filium confundit cum celebri illo Enocho, qui ad cœlum raptus eſt. Pag. 12. a. *Siſithrus Abydeno eſt Saturnus*: cùm contrà ab Abydeno exſertè diſtinguantur, dicente, *Saturnum prædixiſſe diluvium Regi Siſithro.* Ibidem: *Siſithrus Perſis Adam Haſſani, ſecundus Adam*: putans *Haſſani*, pro *ſecundo*, nomen eſſe Perſicum, cùm ſit Arabicum. Pag. 79. a. *Miraculi inſtar eſt, per tot ſæcula nullum ex Ægypti Regibus bellum Iſraëlitis intuliſſe*: contrà 1 Reg. 14: 25. & 2 Paralip. 12:2. & ipſe in Notis, pag. 198. b. & 202. a. Pag. 185. *Videtur Batſabea fuiſſe fœmina non impudica, ſed quæ ſpe dominationis nihil abnueret.* Neque enim illi impudica eſt mulier, quæ nihil abnuit. Pag. 211. b. Octo in univerſum reſuſcitationes memorat, in quibus ille omittitur, qui tactis Eliſęi oſſibus reſurrexit, 2 Reg. 13:21. de quo tamen ipſe. Pag. 219. b. ubi non dubitat, quin ſit ille *Eris* Armenius, de quo Plato: at ſi Platonem legas lib. 10. Polit. videbis nihil eſſe ſimile. Pag. 223. a. *Voſſio & aliis miratur in mentem non veniſſe Adadum, Damaſci Regem, τῷ Jehu & Eliſæo, eſſe* Ἀδωδον *Regem Deorum, de quo Sanchoniathon*: quaſi Sanchoniathon potuerit de Rege agere tot ſęculis poſteriore. Pag. 264. b. Pro more Judęorum manus ſuas capiti Suſannę impoſuerunt, Levit. cap. 24: verſ. 14. Atqui ſolis blaſphemis

id fiebat ; ut Lex docet : & Maimonides de Idololat. cap. 2. ſect. 10. Pag. 269. b. poſtquam negavit ad Ninum referri ſtatuæ caput aureum, de eodem Nino addit continuo poſt: *Auro comparatur, tum ob antiquitatem, tum ob opulentiam.* Pag. 295. ait ſecundùm Cteſiam diem ultimum obiiſſe Cambyſem Ecbatanæ; cùm contrà Cteſias Babylone obiiſſe narret : vide Excerpta Photii. Pag. 300. b. Cadaver Ochi Bagoas felibus objicit. Ælianus Var. lib. 6. cap. 8. τοῖς αἰλύροις, cùm legendum ſit σιλύροις, ut à me fusè probatum eſt alibi. Pag. 312. b. *Regis Aſſyriæ ſolium circumſtabant lictores cum ſecuribus & haſtis, ut ſi quis non vocatus ingrederetur, eum occiderent; teſte Herodoto, & Ammiano 14. & aliis:* Nugæ ac figmenta, quorum ne una quidem vocula deprehenditur apud Auctores, quos citat, neque locorum alibi. Pag. 400. b. negat Euſebium eſſe Arrianum, quod tamen eſt certo certius. En alius generis errores & inſcitias! Pag. 265. b. *Arabs & Syrus variant. Pro* ὑπὸ σχῖνον, *ille habet ſub arbore terebinthi, hic ſub piſtacio. Pro* ὑπὸ πρῖνον, *ille ſub arbore mali, vel amygdali, hic ſub malogranato.* Non legi Syriacum, ſed Arabs vertit πρῖνον סמאק *ſumak*, quod ῥοῦς eſt Græcorum, & σχῖνον סנדיאן *ſandian*, quod non intelligo. Pag. 421. hæret in his verbis: *Arriani tam edentum de induſtria vacantem*; ubi legendum eſſe patet evidentiſſimè : *Arriani junctam Ædem tum de induſtria vacantem.* Pag. 276. a. legit apud Plinium, *holoſpyton*, pro *holoſphyraton.*

Quàm peritus ſit Geographiæ, ſequentia te docebunt. Pag. 19. a. Jupiter Ammon in Libya cultus, & Regio Καμεσήνη apud Strabonem & Suidam: atqui nulla eſt Cameſene apud alterutrum; ſed apud Strabonem Καμισήνη eſt in Italia; & apud Suidam Κναασηνὸς eſt ἐθνικόν: nihil præterea. Num autem his evincitur, *Camaſenen* eſſe in Africa, quod tamen erat evincendum? Pag. 23. a. *Sem dicitur pater omnium filiorum Eber, id eſt, omnium Tranſeuphratenſium.* Atqui Medi trans Euphratem Japheti filii erant, non Semi: & cis Euphratem Lud & Aram è Semi filiis. Pag. 86. a. de Jethro, qui Madiane degebat : *Ab eo veri Dei notitiam habuerunt Æthiopes.* Pag. 89. Ebræorum nomine Chananæos vult intelligi, qui Ebræi dicti ſint, quia Jordanem trajecerant. Pag. 115. contendit falſam eſſe opinionem, à duobus fontibus Jordanem oriri, quod Hieronymus & Suidas volunt, quia Joſephus unicum illi fontem aſſignat. Imò aſſignat plures, Antiquit. lib. 1. c. 11. & de Bello Jud. lib. 1. cap. 16. & lib. 3. cap. 2. Pag. 293. b. Ammianum exhibet dicentem *Scytharum* nomen fuiſſe olim proprium incolis Cherſoneſi Tauricæ; quod tamen ibi fruſtra quæras. Idem in Præfatione ad Origines Gallicas Boxhornii, Hiſpanos collocat inter Hyperboreos. Ibidem, *Kitii populi Scythiæ, circa mare Caſpium apud Strabonem:* gerræ. Ibidem, *Æoles pro Kithis* Σκύθας *dixerunt, quemadmodum, Stephano teſte, pro* Κίμβροις Σκίμβρους: Iterum gerræ; nec Strabo de Kithis, nec de Cimbris Stephanus loquuntur. Ibidem, ut probet ἐξαμπαῖος, ſeu ἁμαξάμπεος vocem Scythicam, apud Herodotum ſignificare ἱραὶ ὁδοὶ, *Apud Euripidem, inquit, in Oreſte extat* Ἁμαξήρη, *quod Scholiaſtes ex Leophoro* ὁδὸν δημοσίαν, *id eſt; publicam viam explicat.* Prodigium inſcitiæ! Verſus quem citat eſt c. 1253. Τὴν δ' ἁμαξήρη τρίβειν : in quæ Scholiaſtes ait, κατὰ τὴν λεωφόρον ὁδὸν, τὴν δημοσίαν. At ignariſſimus homo, qui ne litteras quidem novit, legit κατὰ τὸν Λεωφόρον, & putavit Leophorum eſſe nomen cujuſdam Auctoris, eumque Auctorem uſurpâſſe vocem ἁμαξήρη pro *via publica*, unde ille concludit, à Scythico ἁμαξάμπεος derivari, cùm neſciat, ἁμαξήρης ab ἅμαξα originem trahere; quæ coagmentatio eſt & concatenatio ineptiarum tam turpium, ut ſi quis ἐξ ἁμάξης injurias in eum conjiceret, cum eo tamen non ageret pro meritis. Sed perge, reperies linea ſequenti mendum longè gravius : *In Etymologico magno*, inquit, Σειληνὸς *eſt* χοιροβοσκός. *Silenum* putat ſignificare *ſubulcum*, reſpiciens ad Scythicum, ſive Germanum, in quo ſchwein ſignificat porcum, & probat ex Etymologico, quod *Silenum* explicat per χοιροβοσκός. Homo ineptiſſimus, qui neſcit, Χοιροβοσκὸς eſſe nomen Auctoris; quem paſſim citat Etymologicum, imò in eadem pagina, in verbis Σεὺς, & Σεισάχθεια, & ſequentibus in voce Σιμωνίδης, Σόλοικοι, Σίσυφος, Στεφανίτης, Σκνιπός, &c. Aliquot Opuſcula habeo hujus Grammatici vetuſtiſſimi, qui & Onomaſticon elaboraverat citatum ab Stephano in Ταμίαθις, cujuſque mentionem fecit Etymologicum in voce Κέκρικα, ſub hoc titulo, τὰ ῥήματα τοῦ Χοιροβοσκοῦ : ſed Aſinus hic clitellatus, qui harum omnium rerum eſt ignarus, ſibi videre viſus eſt in nomine Χοιροβοσκὸς interpretationem nominis Σειληνὸς, & fictitio fundamento ſomnia ſuperſtruit. Miſerrimum eſt, Cathedras, in quibus ſedêre Heinſii & Voſſii, occupari ab imperitis ejuſmodi hominibus, hinc merito verendum, ne in priſtinam barbariem relabamur : Et

Æternam timuerunt ſæcula noctem.

Has tecum communicare libuit paucas obſervationes, quas ex uno aut altero librorum olim excerpſeram tanti Auctoris, quibus tu ipſe uteris in poſterum, ſicuti opportunum videbitur : ea lege tamen quæſo, & conditione, ut meam epiſtolam, & nomen reticeas, ne cogar confligere cum adverſario, qui ne quidem dignus eſt, cui iraſcar, & quo cum congredi non poſſem, quin mihimet ipſi injurius forem. Ad litteras tuas ut meam reſponſionem aliquantiſper differrem, hæc ſolùm cauſa fuit, quòd prorſus neſcirem, qua inſcriptione uterer in litteris meis mittendis ad Abbatem Bigotium, quem mihi ſcripſiſti curaturum eſſe illas, ut perveniant rectè. Vir Cl. Le Moine, familiaris noſter operâ utebar & officio, qui ipſe hæret ne Pariſiis, an alibi locorum, per duos menſes ignoravi. Librum meum exſcribo negotiis propemodum infinitis circumſeptus, ſed ſpero tamen fore, ut dimidiam partem ad te mittam poſt unum aut alterum menſem, ſi Deus dederit, quæ pars erit poſterior; ſed ab ea exſcribendi initium feci, quia nonnulla ſunt corrigenda & addenda in priori, quod otio majori efficere potero interea, dum poſteriori tempus & operam impendet typographus, à qua illi inchoandum erit ſub titulo *Secunda pars.* Fac obſecro, ut quocum de imprimendo libro typographo pactus fueris, tot mihi exemplaria dono, quot impetrarê poteris ac reliqua mihi vendat æquo pretio, quæ inter amicos ſpargenda mihi erunt, non paucos enim habeo amicos, quibus id officii præſtandum mihi neceſſariò eſt. Non deſunt, ut audio, in Anglia typographi, qui libri mei editionem ſuſcipere velint, ſed etſi non debeo illos ſpernere, quippe qui nuper magna Biblia emendatè, & intra breve temporis ſpatium evulgârunt, non tamen charta, nec characteres cum veſtris Belgicis ſunt æquiparandi: ne dicam, me multum ab amicitia tua, & quo polles favore ſperare: Ita ut nullus mihi ſit ſcrupulus, quin omnia benè ſucceſſura ſint, *te duce & auſpice.* Novi ex tuo Mela pag. 73. te rarum theſaurum poſſidere, *Ixeutica*, nempe, *Dionyſii Characeni:* quæ Paraphraſis eſt Ixeuticorum Oppiani, quæ perierunt; nobiſque ſimul exhibes ſpecimen eorum, quæ ſcripſit *de Catarracte.* Pergratum mihi foret ac perutile, ſi cætera, quæ narrat hac de

de ave, mecum velles communicare, quę apud Gesnerum Latinè scripta invenio. Librario, qui hæc exscriberet pactam pecuniam libenter solverem: nullus enim est alius in toto orbe Scriptor, qui hanc avem accuratè plenéque descripserit. Plura de illa tradidere nobis Arabes, quàm Aristoteles; sed prę isto pauca, quę tamen exhiberi mea interest; nullus autem dubito quin sit hęc ipsa avis quę Ebręis nominatur שלך: ut veteres omnes Interpretes existimârunt, uno excepto Hieronymo, qui mergum arbitratus est, quique sequaces habuit omnes novos Interpretes, parum doctos naturam *Catarractes*, ejusque convenientiam non solùm cum voce Ebręa, sed & quoque cum Chaldaïca & Arabica. Neque ea est quędam species lari, ut tu opinaris, at prorsus aliûs naturę, ut videbis apud tuum Autorem. Intra meas ędes veluti reclusus manebo per mensem integrum, ut hanc, de qua nunc sermo est, operis mei partem absolvam, ad te continuò eam missurus, si me certum feceris ad eam excudendam paratum esse typographum. Nondum accepi Chronologiam, quam ad me mittis per D. Bigotium, quo dono, etsi nondum ad me pervenerit, multisque aliis officiis me tibi in ęternum divinxisti.

Vale.

Cadomo Hagam transmissa hac Epistola Maii 26. An. 1659.

V. C.

SAMUELIS BOCHARTI,

DE QUÆSTIONE

NUM ÆNEAS

UNQUAM FUERIT IN ITALIA,

EPISTOLA

AD

V. CL. DE SEGRAIS,

Ex Gallico in sermonem Latinum versa

à

JOHANNE SCHEFFERO,

ARGENTORATENSI.

PRÆFATIO.

LECTORI BENEVOLO

S. D.

Cum hæc dissertatio non ita pridem per amicum unà cum Virgilio Gallicè verso communicata incidisset in manus meas, facturum me speravi operæ pretium, si horis pauculis eam verterem Latinè, quo & illi possent legere, quibus Lingua Gallica non satis nota est. Habet enim, sicut omnia Bocharti, profectò non pauca eruditionis prorsus raræ ac reconditæ, & quæ non Gallicè solummodo legi merentur. Illud præcipuè, quod hîc uno contuitu occurrant, collecta undiquaque, quæcumque de lingua rebusque Phrygum apud Veteres reperiuntur. Quæ gens, cùm sit celebris vel propter Trojam suam, Romanosque, qui se oriundos ex ea gloriabantur, non profectò contemni potest accuratior notitia eorum omnium, quæ de ipsa nobis sunt relicta. Ut de locis quibusdam veterum Scriptorum taceam, qui in hoc Opusculo ingeniosè ac feliciter sunt emendati. Poterat hoc idem meliore successu facere alius: sed quia per annos novem nemo est inventus, veniam saltem apud æquos bonosque impetrabo laboris innoxii, & in quo spectavi nihil, præter gloriam amicissimi, dum viveret, Auctoris, & commodum alienum. Vale. Scr. Upsaliæ a. d. 7. Mart. M. DC. LXXII.

VIR ERUDITISSIME,

Quandoquidem in pręfatione Versionis tuę prorsus admiranda, qua Æneidem interpretatus es, videris suscepisse hoc negocium, ut defenderes Virgilium adversus omnia, quę ipsi possunt objici, sive propositum ejus in universum, sive formam, qua id executus est, concernant: existimavi, respondendum etiam ad id, quod nonnulli, nec id sine multa veri similitudine dicunt; quod, cum Homerus sit origo vera omnis veteris Mythologię:

- - ex quo ceu fonte perenni
Vatum Pieriis ora rigantur aquis;

Vir-

Virgilius Heroem suum ex Troja ducere in Italiam minime debuerit, contra sententiam Homeri. Novisti satis, quod Neptunus, qui salutem ejus habebat cordi, eum conservaverit, cum Achilles vellet interficere; prædixeritque ipsi, fore, ut extincta Priami posteritate (quam Jupiter prosequebatur odio) ipse regnaturus sit super Trojanos, & post ipsum omnes ejus posteri. Prædictionis ejus verba sunt hujusmodi lib. XX. Iliad. *Nunc Jupiter odio prosequitur genus Priami, & deinde fortis Æneas imperabit Trojanis, & liberorum ejus liberi, qui post eum venient.* Estque hæc una rationum, quibus pertrahere Anchisem in amorem sui quærit Venus in Hymno, quem Homero tribuunt. Ecce verba: *Filium habebis charum, qui tenebit imperium inter Trojanos, ipse filiique ejus, qui unquam ex eo nascentur, nomenque ejus erit Æneas.* Inde est, quod Acusilaus Græcus Historicus, antiquiorque, quàm eorum quisquam, qui supersunt hodie, scribat; quod vulgatum fuerit oraculum, quo denunciabatur fore, ut post destructum Priami imperium, familiamque, qui orti essent ex Anchise, imperium sint habituri in Trojanos: Venerem igitur, quod haberet filium ex Anchisa, qui jam erat ætatis inclinatæ, quodque Æneæ esset mater, quæsivisse occasiones maturandi exitum filiorum Priami. Eoque fine Paridi injecisse amorem Helenæ, postque raptum ejus simulasse se, quasi pugnaret pro Trojanis, ita casum eorum differens, metu, ne per desperationem reddere Helenam compellerentur. Atque hæc est illa objectio, quam proposui tibi, speravique ejus abs te aliquam solutionem, quæ non mihi modo; sed & publico esset satisfactura. Sed illius loco, Vir Clarissime, postquam aliquoties testatus es, te responsurum difficultati huic, video te petere dilucidationem ejus, quod exigam, cum reprehensione quadam tacita, quasi solis instar sim in mense Martio, qui facit vapores, quos non potest deinde vi sua dispellere. Atqui error hic à me commissus ideo, quod intelligam vires tuas, & quod sit tuarum partium, ut hæ difficultates solvantur: tuarum, inquam, qui tam exacte cognitum habes Virgilium, & Poëtas cœteros, eosque tam feliciter imitaris; cum ex adverso, quicquid eorum mihi innotuerat, id exciderit; vereque possim dicere, sicut Mœris Poëtæ tui:

Nunc oblita mihi tot carmina; vox quoque Moerin
Deficit ipsa.

Nihilominus quia exigis à me, ut sententiam meam proferam de proposita tibi difficultate, obtemperabo, ea tamen lege, ut id faciam verbis paucissimis, quoniam sum occupatus rebus magis seriis, ut nosti, quæ non nisi exiguum permittunt mihi tempus studiis impendere, quæ tu ad voluptatem per otium soles tractare.

Jubes me observare rem, quæ non destituta est colore suo, scilicet, quod, tametsi Æneas non tenuerit imperium Trojæ secundum Virgilium, nihilominus imperare non destiterit Trojanis, hoc est, illis, qui supererant ex multitudine Trojana, quam abduxit secum in Italiam: fierique posse, ut nil aliud Homerus dicere voluerit. Et hoc ipsum est, quod ad verba præcedentia respondet Dionysius Halicarnassensis ante annos plus quam mille & sexcentos. Postquam enim ea attulisset, vide quid respondeat illis, qui existimant Æneam ex Italia reversum Trojam, ut Virgilium Homero concilient. *Nonne poterat Æneas imperare Trojanis, quos ducebat secum, licet alibi novam institueret rempublicam?* Idem sequitur Eustathius, Commentator celebris Homeri, cujus ecce verba: *Hæc verba Homeri respiciunt Imperium Romanum, cujus verisimile est quod Poëta quandam habuerit notitiam per Oraculum Sibyllinum, vel ipse per se præviderit. Una enim est de virtutibus Poëtæ, res futuras posse divinare, & velut è longinquo monstrare aliis.* Sed observa, quod ad hanc sententiam stabiliendam duas res supponat, quarum neutra potest esse vera. Prima, quod Homerus viderit Oracula Sibyllina, quæ origines Romanas deducunt ex posteris Æneæ, verbis hisce, quæ leguntur lib. V. Oraculorum, quæ Sibyllæ tribuuntur: *Erit ex progenie sanguineque Assaraci, qui generabit eum, quem non lædet incendium Trojanum*; hoc est, Æneam, qui sic ait lib. II. Æn.

---- ducente Deo flammam inter & hostes
Expedior: dant tela locum, flammæque recedunt.

Smyrnæus pariter sic loquitur lib. XIII. *Cum festinaret Troja egredi, ignis sese penitus subjecit pedibus ejus, flammæque violenti Vulcani circa ipsum sese diviserunt.* In illis ipsis Versibus Sibyllinis per eos, qui nascentur ex Assaraco, Romulus & Remus debent intelligi, illo ipso enim loco nominantur, *duo qui nutrientur à bestia, quæ consumere solet oves*, quoniam in fabulis nutriti fuisse à lupa dicuntur. Cœterum non est possibile, quod Homerus viderit ista Oracula Sibyllina, ut vidisse volunt; quoniam post ejus tempora mille, vel mille & ducentis annis, commento nimis crasso, & sic secundo demum post Christum seculo, sunt conficta: quod Auctores plusculi monstrarunt tam validis rationibus, ut de eo nemo hodie dubitationem moveat. Eustathius igitur, qui satis intellexit, nihil solidi se habere in hac suppositione, affert rationem aliam, quæ tamen nihilo plus valet, quod nimirum Poëtæ sunt divinatores; quódque, quatenus sunt tales, futura prospiciant; & quod ex hac virtute præviderit Homerus, Æneæ posteros prima jacturos fundamenta imperii Romani, aut illos ipsos aliquando imperaturos, quod existimatur in Julio Cæsare evenisse. Sed tu, V. Cl. propria novisti experientia, non esse hac virtute præditos Poëtas, sic enim & ipse magnus fores Propheta, si virtutes Poëtæ excellentis & Prophetæ à se mutuo non possent separari. Ex quo concludo, quod quando Neptunum Homerus inducit prædicentem futura, quod nimirum Æneas, illiusque posteri regnaturi sint in Trojanis, non Romanos cogitaverit, quorum nunquam ulla ratione habuit cognitionem: quando ipse mortuus est, priusquam Roma conderetur: verum facit, sicuti Poëtæ omnes solent, introducit veterem aliquem, quem facit prædicentem ea, quæ vidit, vel scivit evenisse. Itaque prædictio, quam tribuit Deo maris, fundata fuit in notitia, quam habuit de Ænea ipsiusque posteris: quod imperium tenuerint, aut adhuc ætate ipsius tenerent in multitudinem reliquam ejus regionis incolarum, deleta urbe, quæ illius fuit caput. Si enim simpliciter voluisset dicere, Æneam imperaturum coloniæ alicui Trojanorum, in longinquis regionibus, dixisset id, quod ipsi commune fuit cum Antenore, Aceste, Capy, Heleno, & nonnullis aliis. Nunc cum opponat promissionem istam imminenti excidio eorum, qui erant de genere Priami, qui regnabat Trojæ, videtur innuere, quod qui nascentur ab Ænea, eo ipso in loco sedem ac imperium suum sint capturi. Estque difficile, ut accipiantur aliter verba Veneris, quæ non modo dicit Æneam imperaturum *τρώεσσιν Trojanis*, verum *ἐν τρώεσσιν ἀνάξει, in Trojanis regnabit*, hoc est, ea in regione, ubi sunt Trojani. Hinc est, quod

quod Strabo, unus, ut videtur mihi, ex Scriptoribus antiquis, qui judicio maxime pollet, ubi eum Homeri locum examinat lib. XIII. ad eundem modum exponat, sicut ego. Atque ut sententiam Homeri explicet, expresse hoc adducit, *quod Æneas manserit in terra Trojanorum, quod successerit in imperium, successionemque ejus reliquerit suis posteris, extirpata Priami progenie.* Verum quidem, quod observat ipse, nonnullos, quo verba Homeri referant ad Homerum, ea immutare, proque Αἰνείαο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει, *virtus Æneæ*, id est Æneas præditus virtute, *imperabit Trojanis*, legeret mutatis duobus vocabulis, Αἰνείαο γένος πάντεσσιν ἀνάξει, *progenies Æneæ omnibus imperabit hominibus.* Et haud dubie hinc accepit Virgilius, quod prædicere Regi Annium sacerdotem Apollinis facit lib. XIII. Æneid. Domus Æneæ regnabit omni terræ, & natorum ex eis nati, quique ex ipsis nascentur.

Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, & qui nascentur ab illis.

Nec enim melius potuisset exprimere versus Homeri posteriorem sequendo lectionem. Longeque rectius hoc observasset Servius, quam quod dicit, Homerum accepisse ab Orpheo (qui tamen nunquam extitit) postremos duos versus, Orpheum vero ab Oraculo quodam Apollinis Hyperborei, quod alterum est mendacium. Quidquid vero sit, mutatio, quam fecerunt in primo duorum illorum versuum, meo proposito conducit, nec enim fuisset facta, si relicta lectione veteri locus accommodari potuisset ad iter Æneæ & Ascanii in Italiam. Postremo ne quis posteriori lectioni fidem tribuat, tanquam sit vera, tria observanda veniunt: Primum, quod nullus ex illis libris omnibus Homeri, qui supersunt, sive typis editis, sive manuscriptis extet, qui lectionem illam sequatur. Deinde, quod licet concessero, Romulum & Julium Cęsarem esse de progenie Æneæ, verosimile tamen non sit, Homerum credere potuisse, progeniem ejus mundo universo aliquando imperaturam, ex eo, quod duobus tribusve oppidulis imperaverit, sive in Troade, sive in Italia. Hæc enim conjectura major est, ac longior à verisimilitudine, quàm ut venire posset in Poëtæ animum, nisi ejus quandam habuerit revelationem de cœlis. Tertium, quod, tametsi Homerus prævidisset, per mutationem, qualem nemo potest animo concipere, futurum, ut progenies Æneæ aliquando acceptura sit imperium totius orbis, aut partium saltem optimarum Europæ, Africæ atque Asiæ, non ausus tamen hoc fuisset prodere in Iliade sua. Nec enim Poëma hoc composuit, nisi ut per id demereret gratiam Principum suæ gentis, dum in lucem edit tam multa egregia facta suorum majorum in celeberrima obsidione Trojana, quos offendisset omnes, si mundi imperium pollicitus fuisset generi Græcis inimico, & cui tota Græcia per annos decem bellum atrox intulit. Verum ecce novas rationes quibus comprobetur, quod Æneas filiusque ejus Ascanius, & filii filiorum ejus nunquam Asia sint egressi. Agathocles Cyziensis, Festo in voce *Roma* laudatus, mentionem facit plurimorum auctorum, qui dicunt *Æneam esse sepultum in urbe Berecyntia, proxime flumen Nolon* (lego *Gallum*) non longe à Troja. Sed & observari possunt loca plurima illius regionis, quæ habent nomina à nomine filii ejus, velut lacus Ascanius, & fluvius ejusdem nominis, & regio quædam parva, item insula, quæ utraque dicta est Ascania. Item urbs, de qua Stephanus Geographus post Nicolaum Damascenum, hoc modo: *Ascania urbs Troadis, condita per Ascanium, filium Æneæ.* Mela dicit, Antandrem vicinam, ita nominatam fuisse, quod Ascanius, qui regnavit ibi, captus à Pelagiis eam dederit in solutionem suæ captivitatis. In Troicis Hellanici Æneas confugit in Thraciam & Pallenen, Ascanius vero permanet in Troade, ibique imperat. Quod ex Dionysio Halicarnassense accepi. Quod si credimus Straboni, urbs Scepsis, quæ vicina quondam fuit Trojæ in summo montis Idæ, inde fuit translata ad sexaginta stadia *per Scamandrum filium Hectoris, & Ascanium filium Æneæ, dicunturque duæ illæ familiæ longo tempore tenuisse imperium urbis.* Addit & hoc, quod cum subsequentibus temporibus mutata ibi esset forma reipublicæ, & ex Monarchica facta Oligarchica, & post Democratica, *nihilominus illarum familiarum progenies se nominarit Reges, honoremque servaverit singularem (qui ei speciatim tribuebatur.)* Atque hic est verus eventuş prędictionis à Neptuno factę, cujus mentionem facit Homerus. In promptu sunt & conjecturę alię, quę multum efficiunt, ut habeam pro fabula illud omne, quod est proditum de itinere Æneę in Italiam, & progenie ipsius ad Romulum, qui est conditor urbis Romę. Ut nimirum, si venisset pius Æneas ille in Italiam, sine dubio commendasset plurimum cultum Veneris, quam dicebat matrem suam. Sed illius nullum est vestigium in Roma veteri. Scaliger ad Festum in voce *aperta* dicit, esse Deam Romanis peregrinam, idque nomen ejus indicare. *Venus enim*, inquit, *à veniendo, quasi dicas* προσήλυτον θεὸν, id est Dea exterius advecta. Cujus quidem rei non dat rationem, liquet tamen evidenter ex loco quodam Macrobii, qui est lib. I. Saturn. cap. 12. *Secundum mensem (Romulus) nominavit Aprilem, ut quidam putant cum aspiratione, quasi Aphrilem à spuma, quam Græci vocant* ἀφρὸν, *unde orta Venus creditur, & hanc Romuli asserunt fuisse rationem, ut primum quidem mensem à patre suo Marte, secundum ab Æneæ matre nominaret. Et hi potissimum anni principia servarent, à quibus esset Romani nominis origo; cum hodie quoque in sacris Martem patrem, Venerem genetricem nominemus.* Huc usque dices eum favere sententię, qua Æneas dicitur venisse in Italiam; sed quę sequuntur, ea ipsam penitus subvertunt. *Sed Cincius in eo libro, quem de Festis reliquit, ait imperitè quosdam opinari, Aprilem mensem quosdam à Venere dixisse, cum nullus dies festus, nullumque sacrificium insigne Veneri per hunc mensem à majoribus institutum sit. Sed ne in carminibus quidem Saliorum Veneris ulla, ut cœterorum cœlestium laus celebratur. Cincio etiam Varro consentit, affirmans nomen Veneris ne sub Regibus quidem apud Romanos, vel Latinum vel Græcum fuisse, & ideo non potuisse mensem à Venere nominari.* Locus Varronis sumptus est ex libro quodam perdito ipsius. Verum ecce alium non multum recedentem, sumptum ex ejusdem Varronis lib. V. de LL. *Mensium nomina sunt aperta fere, si à Martio, ut antiqui instituerant, numeres. Nam primus à Marte, secundus (ut Fulvius Flaccus scribit & Junius Gracchus) à Venere, quod ea sit* Ἀφροδίτη, *cujus nomen ego antiquis litteris quod nusquam inveni, magis puto dictum, quod ver omnia aperit, Aprilem.* Ad quem locum Scaliger accusat Ennium, quod erraverit, quando dixit ab initio Annalium,

Te nunc, sancta Venus, precor, & genetrix
patris nostri.

Nam in primo illo libro, ait, in quo agitur de initiis urbis Romę, neminem debuit introducere, quisquis foret, invocantem Venerem,

quippe quæ tum Romæ fuerit ignota. Verum quando nobis nihil superest illius libri, præter versus aliquos, quorum sensus non cohæret, non bene scimus, utrum invocationem hanc tribuerit personis temporum illorum, quorum ibi tradit historiam, an utrum ipse illa utatur ex consuetudine Poëtarum, qua in sui operis initio ponunt preces aliquas. Quomodo Lucretius libros suos sex de Natura orditur hujus ipsius Veneris invocatione:

Æneadum genetrix, hominum divûmque voluptas
Alma Venus, ----

Qui & eam orat, ut se adjuvet in conficiendis suis versibus:

Te sociam studeo scribendis versibus esse,
Quos ego de rerum natura pangere conor.

Id quod Ennius majori ratione potuit facere, dum Annales scribit Romanorum, quia vulgo fuit persuasum, Romulum eorum conditorem ortum ex Venere traxisse. Itaque & invocationi Veneris adjuncta invocatio Tiberini, qui fluvio Tiberi nomen suum dedit, cum prius Albula diceretur, itemque Romuli uxorisque ejus:

Te nunc sancta Venus precor & genetrix patris nostri,
Ut nos de cœlo visas cognata parumper.
Teque pater Tiberine tuo cum flumine sancto,
Teque Quirine pate rveneror, Horamque Quirini.

Post Venerem inter præcipuos Trojanorum Deos puto fuisse Apollinem, de quo Ovidius libro I. Tristium:

Mulciber in Trojam, pro Troja stabat Apollo.

Pergami habebat templum, hoc est, in arce civitatis, ubi Homerus fingit quod Apollo absconderit Æneam, curarique fecerit per Latonam matrem suam, & Dianam sororem vulnera, quæ accepit in certamine cum Diomede. *Apollo*, ait, *captum Æneam ex conflictu portavit in Pergamum sanctum, ubi ei templum condiderat, inque adytum spaciosi ejus ædificii Latona & Diana, quæ gaudent intendere arcum, ibique eum honorarunt*, id est, honore curationis eum affecerunt. Cum ergo hoc singulari nomine devinctus Apollini fuerit Æneas, quî fit, quod illius nullum extare voluerit indicium in Italia, si in eam venit? Quodque primi Romani non majorem ipsius, quam Veneris notitiam habuerint? Id quod nos docent verba ista Arnobii libro secundo. *Non doctorum litteris continetur Apollinis nomen Pompiliana indigitamenta nescire?* Hoc est: *Nonne docent monumenta sapientum, quod Apollo non reperiatur in indice Deorum factorum à Numa?* Scaliger rejicit opinionem Festi, qui ait, quod olim Romæ dictus fuerit *Aperta*, *quod patente cortina responsa ab eo dabantur*, adfertque ad id *Aperta* vocabulum conjecturas plurimum diversas, scilicet, quod *Aperta* derivetur ab Æolico ἀπερῶτα pro ἠπειρώτης, quodque Tarentini eum sic vocarint, quod esset Deus peregrinus & transmarinus. Inter numina Trojana numerari quoque potest Rhea vel Cybele Mater Deorum lib. III. Æn. bonus Anchises Teucrum ait Cretæ dominum, unde orti sunt Trojani, ex insula Creta deportasse ipsam in Phrygiam.

Creta Jovis magni medio jacet insula Ponto:
Mons Idæus ubi, & gentis cunabula nostræ.
Centum urbes habitant magnas, uberrima regna.
Maximus unde pater, (si rite audita recordor)
Teucrus Rhœteas primum est advectus ad oras,
Optavitque locum regno. Nondum Ilium, & arces
Pergameæ steterant: habitabant vallibus imis.
Hinc mater cultrix Cybele, Corybantiaque æra;
Idæumque nemus; hinc fida silentia sacris,
Et juncti currum dominæ subiere leones.

Postquam vero Dea hæc transvecta est in Phrygiam, omni tempore ibi fuit culta superstitione majori, quam unquam antea in Creta insula. Cumprimis vero in quibusdam montibus in Troade aut vicinia, ut Ida, Dindymeo, Berecyntho & Cybele, unde quoque nomen Cybeles accepit. Stephanus Geographus ait, urbem priscam Scepsin olim conditam in monte Ida, sic vocatam fuisse, *quoniam ibi Rhea, ut deciperet Saturnum, simulaverit peperisse lapidem pro infante.* Id quod locum dedit fabulæ, quasi Σκῆψις apud Græcos simulationem aut fictionem significet, quoniam sacerdotes ejus deæ essent eunuchi & effeminati. Libro IX. Æn. Numanus Remulus, affinis Turni, argumentum illud habet insultandi Trojanis.

O veræ Phrygiæ, neque enim Phryges, ite per alta
Dindyma, ubi assuetis biforem dat tibi cantum.
Tympana vos buxusque vocant Berecynthia matris
Idææ; sinite arma viris, & cedite ferro.

Et libro X. hæc ipsa Dea naves Trojanorum mutat in Nymphas.

---- *quas alma Cybele*
Numen habere maris, Nymphasque è navibus esse
Jusserat. ----

Eadem est, quam invocat Æneas eodem loco his verbis:

Alma parens Idæa Deum, cui Dindyma cordi
Turrigeræque urbes, bijugique ad fræna leones.
Tu mihi nunc pugnæ princeps, tu rite propinques
Augurium, Phrygibusque adsis pede, diva, secundo.

Umbra Creusæ offert se Æneæ libro secundo, eique dicit, quod ab illa Dea fuerit retenta in Troade.

Sed me magna Deum genetrix his detinet oris.

Libro undecimo Chloreus, olim dedicatus Cybelæ, & sacerdos ejus, invaditur à Camilla,

Forte sacer Cybele Chloreus, olimque sacerdos.

Quod si ergo Æneas venerit in Italiam, quî fit, quod ibi non constituerit ministerium hujus Deæ in familia sua? quod Roma nil de ea audiverit usque ad annum 550. à quo fuit condita? quo ex imperio certi alicujus oraculi avecta fuit ex Pessinunte oppido Phrygiæ, permittente Rege Attalo, & adducta Romam magna pompa. Inque honorem ejus celebrata Megalensia, quoniam Dea ipsa vocabatur μεγάλη θεὸς, Dea Magna; quemadmodum T. Livius commemorat lib. XXIX. & post ipsum plures alii scriptores, ut Ovidius lib. IV. Fast. Valerius Maxim. lib. 8. c. 15. Cornel. Nep. in Scipione Nas. & Solin. c. 7. Præterea & Minerva Vestaque inter Deos Trojanorum nominantur, inque incendio secundum Poëtam Cassandra vi extracta est ex prioris templo:

Ecce trahebatur passis Priamëia virgo
Crinibus à templo Cassandra, adytisque Minervæ.

Helena vero sese occultaverat in templo alterius:

Jamque adeo super unus eram, cum limina Vestæ
Servantem, & tacitam secreta in sede latentem
Tyndarida aspicio. ----

Addo, quod existant, qui scribant Æneam abstulisse duas istas Deas secum in Italia cum Penatibus aut diis domesticis suis. Quibus Solinus jungit Venerem, alii Cabiros, quos olim Danaus transtulit Trojam ex insula Samothracum. De quo ecce loca diversorum. Dionysius Halicarnassensis lib. X. Numam ait ædificasse templum Vestæ inter Capitolium & montem Palatinum, verum locum ignorari. Quod observat, & idcirco varias suas affert conjecturas. Ecce ipsa ejus verba: *Quidam dicunt, quod* fit

sit pars quædam rerum sacrarum ex Samothracia, quam servaverit Æneas, quod res eæ translatæ fuerint per Dardanum ex certa quadam insula, quam condiderit, cumque rebus aliis delata sit in Italiam, cum eo fugeret ex Troja patria sua. Alii asseverant esse Palladium, (aut imaginem Palladis) quod delapsum de cœlo fuerit apud Trojanos, ablatumque sit ab Ænea, qui id bene habuit cognitum, cum id, quod abstulerunt Græci, fuerit ad similitudinem hujus factum. Et Solinus cap. 2. ait, quod Æneas, cum appulisset in Italia cum 600. hominibus, altero anno post captam Trojam secundum Heminam, consederit in agro Laurentum: *Ubi dum simulacrum, quod secum ex Sicilia deduxerat, dedicat Veneri matri, quæ Frutis dicitur, à Diomede Palladium accipit.* Ubi recipit à Diomede Palladium, postquam dedicaverat Veneri matri suæ, quæ habebat cognomentum Frutis, imaginem, quam secum ex Sicilia attulerat. Et apud Virgilium umbra Hectoris exhortatur Æneam, ut se servet ex flammis Trojanis cum Diis suis Penatibus, & Vesta, æternoque ejus igne. Verba extant libro secundo:

Sacra, suosque tibi commendat Troja Penates,
Hos cape fatorum comites, his mœnia quære,
Magna pererrato statues quæ denique Ponto.
Sic ait, & manibus vittas, Vestamque potentem,
Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

Æneas de se ipso ait primo libro:

Sum pius Æneas, raptos qui ex hoste Penates
Classe veho mecum - -

Et libro tertio:

Effigies sacræ divum, Phrygiique Penates,
Quos mecum à Troja, mediisque ex ignibus urbis
Extuleram.

Ad postremum Poëtę propositum unicum ab initio libri primi fuit, ut monstret, quid pertulerit:

- - dum conderet urbem
Inferretque Deos Latio - -

Quod fundamentum est Macrobii, cum ait libro II. Sat. c. 4. manifestum esse, quod Vesta sit una ex diis Penatibus domesticisque, vel saltem in consortio eorum. Ex quo evenit, ut Consules, Prætores, Dictatores, cum ingrederentur magistratum, sacrificia facerent Penatibus unà cum Vesta in Lavinia urbe. Et apud Lucanum lib. IX. Julius Cæsar iter faciens per Troadem sacrificium facit diis patriæ illius, hacque invocatione utitur.

Dii cinerum, Phrygias colitis quicunque ruinas,
Æneaque mei, quos nunc Lavinia sedes
Servet, & alba Lares, & quorum lucet in aris
Ignis adhuc Phrygius, nullique aspecta virorum
Pallas in abstruso pignus memorabile templo.

Cui servire potest instar commentarii alia precatio similis, quam fundit libro primo Pharsaliæ.

- - O magnæ qui mœnia prospicis urbis,
Tarpejæ de rupe Tonans, Phrygiique Penates
Gentis Juleæ, & rapti secreta Quirini:
Et residens celsa Latialis Jupiter Alba,
Vestalesque foci - -

Et hi versus Statii Silv. lib IV.

Donec Troicus ignis, & renatæ
Tarpejus pater intonabit aulæ.

Item hi Sidonii, Car. 9.

Non divos specialibus faventes
Agris, urbibus insulisque canto
Thebis Ericon, Ilioque Vestam.

Et Ovidii lib. XV. Metamorph.

- - Quæque ignes Troïca servat
Vesta tuos - -

Et illi lib. VI. Fastor.

Vidimus Iliacæ transferri pignora Vestæ
Sede, putant aliquos scilicet esse Deos.

Et ipse de Palladio eodem libro Fastorum:

Creditur armiferæ signum cœleste Minervæ
Urbis in Iliacæ dissiluisse jugo.
Cura videre fuit. Vidi templumque locumque.
Hoc superest illic Pallada, Roma tenet.

Apparet ex his locis omnibus, quod communis opinio Romanorum, & præsertim Poëtarum fuerit, Æneam secum adportasse Deos illos in Italiam. Sed id omne facile potest destrui. Primum enim si per Deos illos intelligunt eorum imagines, hoc non convenire potest Vestæ, quæ nullam imaginem habebat. Quod expresse dicit Ovidius lib. VI. Fastorum.

Esse diu stultus Vestæ simulacra putavi,
Mox didici curvo nulla subesse tholo.
Ignis inextinctus templo celatur in illo,
Effigiem nullam Vesta, nec ignis habet.

Quapropter Vestæ vocabulo nil Ovidius intelligit, nisi ignem æternum.

Nec tu aliud Vestam, quam vivam intellige flammam.

Et revera Chaldaica אשתא significat ignem, vixque potest dubitari, quin hinc nomen Græcum Romanumque Ἑστία & *Vesta* descenderit. Interea Virgilius discrimen facere videtur inter Deam, & æternum ejus ignem, quando ait:

- - Manibus vittas, Vestamque potentem:
Æternumque adytis effert penetralibus ignem.

Quod si ponatur, non intelligo quid innuat per illam Vestam, quæ fertur manibus, cum Vesta non habuerit imaginem. Sed & alia est difficultas hoc in loco, quod nimirum Vesta adoretur per universam Grȩciam, ubi nulla erat urbs, quȩ non haberet templum ejus & Prytanæum cum lucerna perpetuò ardente, in honorem Vestæ. Id quod multis probat Casaubonus ad cap. 19. lib. XV. Athenæi. Apparetque ex Hesiodo, Pindaro, & aliis, quod Grȩci eam fecerint filiam Rheæ, sororem Jovis ac Junonis. Et in Hymnis, qui Homeri esse dicuntur, atque licet sint suppositii, tamen admodum sunt antiqui, Dea isthæc plurimum attollitur, tanquam festis omnibus admodum necessaria, ipsique eam adorant Poëtȩ, & in Scholiaste Pindari in undecimo Nemæorum οἱ Πρυτάνεις, qui sunt Magistri & Scabini urbium, exhibentur *sacrificantes huic Deæ, priusquam aliis Diis sacrificia faciant.* Non autem invenio Trojȩ aliquem ei cultum exhibitum.

Quapropter dubitat Prudentius, ubi scribit contra Symmachum sect. 8. lib. 2. utrum originem ignis Vestalis petere ab Atheniensibus, an Trojanis debeat, aitque:

- - In his Vestalis origo favillæ
Urbibus, ut memorant, primo de fomite sumpta est,
Sacravitque focos aut Phryx, aut Grajus alumnus,

Quasi diceret, esse unam ex his urbibus, de quibus sit locutus, unde originem duxerit ignis Vestalis, uti scribitur, & vel Trojanos, vel Grȩcos ignem eum consecrasse. Quanquam posterius mihi vero videatur propius, ob rationes, quȩ à me allatæ sunt. Ut nunc taceam, certissimum esse, quod Græci vetustissimi miserint in Italiam & Latium colonias, cum non appareat, Trojanos unquam illuc intulisse pedem, nisi testimoniis admodum ambiguis. Venio ad Palladium Trojanum. Græci ac Romani omnes scribunt, quod facultatem habuerit, ne urbs, in qua esset, cadere posset in manus hostium. Id quod tam constanter credidit Metellus, ut cum videret flagrare templum Vestæ ignibus, cui Palladium Romani habuere inclusum, ipse cum periculo vitæ intraverit, idque ex mediis ignibus eduxerit, ob quam rem à Senatu Populoque

gloriam est consecutus, quasi eo rempublicam conservaverit. Quæro igitur, utrum, cum Grę-ci urbem Trojam caperent, Palladium in ea fuerit, an non fuerit? Si dicerent fuisse, ridiculum esset credere, quod sit servaturum Romam, cum Trojam servare non potuerit, quo minus caperetur ab hostibus suis. Quod si vero non fuit Trojæ, quî potuit Æneas inde secum abstulisse? Pręterea in hoc Romani cum Græcis non conveniunt, qui ajunt Ulyssem cum Diomede intrasse urbem clanculum, idque abstulisse furto, absque quo non potuisset Troja capi. Et hoc est, ob quod Ulysses sese præfert tantopere Ajaci in admirando judicio, quod nobis exhibet Ovidius lib. XIII. Metam.

Eripui Phrygiæ signum penetrale Minervæ
Hostibus è mediis, & se mihi comparat Ajax?
Nempe capi Trojam prohibebant fata sine illo?
Fortis ubi est Ajax? ubi sunt ingentia magni
Verba viri? cur hic metuit? cur audet Ulysses
Ire per excubias, & se committere nocti?
Perque feros enses? non tantum mœnia Troum,
Verum etiam summas arces intrare, suaque
Eripere æde Deam, raptamque efferre per hostes?
Quæ nisi fecissem; frustra Telamone creatus
Gestasset læva taurorum tergora septem.
Illa nocte mihi Trojæ victoria parta est,
Pergama tum vici, cum vinci posse coëgi.

Quod Ovidius cum constanter asseruisset, ubi Ulyssem facit loquentem; nihilominus lib. VI. Fastorum, abreptus torrente eorum, qui pro Ænea loquuntur, rem facit incertam, aitque ignorari, utrum Diomedes, an Ulysses, an vero Æneas ceperit Palladium:

Seu genus Adrasti, seu furtis aptus Ulysses
Seu pius Æneas, eripuisse ferunt:
Auctor in incerto est.

Et Solinus ait, quod Diomedes captum à se tradiderit Æneæ. Nempe prorsus vero consentaneum, rem tam preciosam tradere voluisse suo inimico! Dionysius Halicarnassensis alio utitur modo minus adhuc accommodato, quando Græcos ait Palladium cepisse fictitium. Nam si hoc est verum, quod in urbe mansit, non habuit meliorem virtutem, quam falsum, quippe quum non conservaverit ipsam. Quod Venerem attinet cognomento Frutin, cujus imaginem Æneas ex Sicilia portasse dicitur in Italiam, fabula est, quæ præter Solinum neminem habet auctorem, cujus nimis futile testimonium est, quam ut tot vetustioribus auctoribus, & sine comparatione doctioribus opponi possit, qui testantur, Venerem primis Romanis penitus incognitam fuisse. Quos inter sunt Cincius, & Varro, quorum prior est vetustissimus, & citatus Tito Livio libro XXI. ut auctor gravissimus. Posterior ab orbe universo habitus est pro doctissimo Romanorum. Salmasius ad eum locum Solini observat, ejus verum nomen in Sicilia fuisse *Erucis* vel *Erycinæ*, non *Frucis*; quodque hanc ob causam apud Festum pro *Frutinal*, aut *Frucinal templum Veneris Frutis*, scribendum sit, *Erucinal*, & *Erucis*. Verum quia hoc non spectat ad præsentem quæstionem, ei non diutius immorabor. Supererat, ut agerem de Deis Samothracibus, qui Cabiri sunt dicti. Sed de iis prolixe disserui in Phaleg meo pag. 426. Nec est opus hic de ipsis agere, quoniam, de quibus loquitur Dionysius Halicarnassensis, quod ferant, Dardanum portasse ex Samothracia, & Æneam è Troja in Italiam, homines sunt ignoti, & quos nominare omisit, unde nec meretur audiri. Certum enim est, quod Dei illi, qui ex Phœnicia venerunt in Samothraciam, ibi inde ab Argonautarum temporibus permanserint, quodque Philippus, pater Alexandri Magni, plurésque alii viri clari & ante & post illa tempora, nosse eos voluerint, sacrisque ipsorum initiari. Nusquam vero reperitur, quod habuerint eos Trojæ aut Romæ. Et præter rationes omnes speciales, quas adfero contra eorum ex Troja in Italiam transportationem Æneæ tributam, ecce unam generalem. Nimirum quod, si Æneas imagines quasdam Deorum secum in Italiam tulisset, Romulus, qui fuit ex progenie ipsius, sicut dicitur, eas observasset, curassetque Romam deferri sive Lavinio sive Alba, vel ad earum similitudinem aliquas fieri. Hoc vero adeo non factum, ut nos Varro doceat, Romanos per annos 170. deos adorasse absque ulla imagine. S. Augustinus lib. IV. de Civ. Dei c. 31. librum Varronis adducit. Idem refert Plutarchus de Numa in vita ipsius, *Prohibuit*, ait, *Romanis facere imagines Deorum forma humana vel bestiarum, priscisque temporibus apud eos nulla fuit imago Dei neque ficta neque picta. Sed primis 170. annis templa ædificabant & sacraria sine ulla imagine in eis, ut qui putarent, res meliores non esse repræsentandas per res deteriores, neque posse Deum aliter, quam mente concipi.* Idem memorat & Clemens Alexandrinus pæne de verbo ad verbum libro primo Strom. pag. 304.

Post has diversas suspiciones, quæ videntur satis validæ ad convincendum, non possum omittere, quod lingua Latina ceperit vocabula plurima ab omnibus populis, quibuscum Latini habuere commercium, ut Græcis, Siculis, Tuscis, Sabinis, &c. quin & ipsis Phœnicibus Gallisque. At quod acceperit aliqua à Phrygibus antiquis, id vero non potest monstrari. Res fiet clarior recensione eorum, quæ supersunt de lingua Phrygia.

Jupiter in Phrygia Βαγαῖος & Μαζεὺς vocatur. Primum horum duorum vocabulorum significat magnum, abundantem, festinum, μέγας, πολὺς, ταχύς. Alterum compositum est ex Μᾶ & Ζεὺς, quod est Jovis nomen Græcum. Item Μᾶ in lingua Carica, Lydiaque, quæ proxime accedit ad Phrygiam, significat Rheam, Matrem Deûm. Μᾶ quoque dicebatur ancilla Rheæ, quæ nutrivit Bacchum, Μάσαρις à Caribus vocata.

Mater Deorum plura alia habuit vocabula apud Phrygas; communissimum erat Cybele, à Cybelo, qui est mons Phrygiæ, ubi extructum habuit templum: & Berecynthia, & Dindymene, à Berecyntho & Dindymeno, aliis ejusdem regionis montibus: & Idæa, à monte Ida, Trojæ vicino. Erat & oppidum in parte quadam Phrygiæ, Berecynthia dictum, quæ omnia veniunt à Βρέκες. Prisci enim Phryges, Briges nominabantur aut Brekes. Hinc dęmon quidam Βρεκήντας, Βρεκῆνας, Βερεκήντας. Ajunt & pręcipuum Deę Cybeles sacerdotem nominari Berecynthum. Philostephanus dicit, montem Dindyme sic esse vocatum, quod haberet διδύμους μασὸς, duplicem summitatem. Strabo vero ait, quod non habeat nisi unam, quodque sit ὄρος μονοφυὲς mons cum uno vertice. At ego censeo cymbala esse nominata *dindum* in Phrygia, ut in Syria *Zinzum*, indeque factum nomen Δίνδυμον, quia inventio cymbalorum Phrygibus tribuitur, privatimque Deę huic, secundum Diodorum lib. III. Hinc fit, ut festum ejus in eo monte celebretur magno strepitu cymbalorum & tympanorum. Unde Poëta:

---- Matri quate cymbala circum.

Ιδη significat sylvam aut montem arboribus consitum, ὕδη δρυμῶν ὄρος. Oblitus sum annotare,

quod

quod mons Dindyme admodum vicinus extiterit urbi Pessinunti, ubi præcipuum fuit templum Cybeles, & unde deportatum Romam An. 550. postquam esset conditum. Strabo ait lib. 12. quod sit appellata Ἀγγιδύσις, & lib. 10. Ἀκέσες. Sed recte observarunt viri docti, corrupta esse duo ista vocabula, quodque Ἀγδίςυς legi oporteat, ut apud Hesychium. Phryges enim Ἀγδὸς Agdus nominarunt rupem ingentem Phrygiæ, unde capti lapides, quibus usi Deucalion & Pyrrha ad reparationem generis humani post diluvium. Et ex eadem rupe *etiam magna mater informata*, ut ait Arnobius lib. 5.

Etiam Κυβήβη Dea hæc appellabatur, quod κυβήβειν significet præcipitare se in caput, quod Græce dicitur θεοφορῆσαι & κορυβαντιᾷν, quoniam sacerdotes ejus Deæ acti furore se hoc modo solebant præcipitare. Hinc factum ut Κύβηβοι appellarentur: sæpius tamen *Curetes*, *Corybantes* & *Galli*, ex nomine fluvii, qui per urbem Pessinuntem currebat. Mater horum Curetum seu Corybantum est Κόμβη. Præcipui eorum *Idæi Dactyli* nominabantur, ratio & causa ignoratur. Quicquid enim affertur, absurdum est. Plurimi ajunt id ex eo esse, quod sint decem secundum numerum digitorum, indeque dactylos dici. Sed *in Phronidis auctore non invenio nominari, nisi tres; Kelmin, Damnameneum magnum, & superbum Acmonem*: & Apollonius in suis Argonauticis non novit nisi duos, Fitiam & Cyllenum. Marsyas, qui fuit excoriatus ab Apolline, Phrygius fuit heros, educatus una cum Cybele. Atys vel Attis delicium ejus fuit, qui deinde Papê dictus est, nescio quam ob causam. Invenio tamen apud Herodotum & Origenem, quod Παπαῖος in lingua Scythica significat Jovem. Quod nomen Atys attinet, de eo dicit Arnobius, significare caprum, atque sic עתוד Hebræis & Arabibus, de quo non abludit multum *Atis*, *Atidis* in genitivo. Εὐοῖ, Σαβοῖ, ὕης ἄττης καὶ ἄττης ὕης. *Evœ*, *Sabœ*, *Hyes Attes & Attes Hyes* clamor est bacchantium secundum quosdam, qui secundum alios edebatur in honorem Matris Deûm. Magna erat affinitas inter has Deas duas, quod reperiri puto apud Demosthenem & Strabonem.

Bacchus in Phrygia dicebatur Σαβάζιος, & Σαβάζειν, secundum eos ipsos, est ἀνάζειν, hoc est celebrare sacra Bacchi, ejusque ministeria σαβασμὸς: sacerdotes quoque ejus locaque sacra σάβοι. Unde Plutarchus ridicule derivavit vocabulum Hebræum Sabath, ut à Lysius & Evius, Levita. Sicut hodieque sunt, qui Jobacchus allusionem censent esse ad nomen Jehova. Apollodorus ait de hoc Baccho lib. III. quod cum iter faceret per Cybele oppidum Phrygiæ, expiatus fuerit per Deam, & eruditus in cerimoniis suis, quodque primam ei dederit stolam. Et Stephanus scribit, quod Jupiter Bacchum nutriendum dederit uni de ancillis Cybeles, quæ vocata fuerit Μᾶ, quodque Cares Bacchum vocent *Masaris* vel *Masares*, hoc est Mars illius Μᾶ, quoniam cum Juno interrogasset eam, cujus esset puer, quem nutriret, ea respondebat filium esse Martis.

Ἀδαγύες Deus Phrygiorum est Hermaphroditus, qui fortassis est ille ipse, qui secundum fabulas natus fuit ex Mercurio & Venere; potestque fieri, ut Phryges Ἀδαγύες corrupte dixerint Græcum vocabulum Ἀνδρόγυνος.

Ἀργῦτας lamia est Phrygiæ secundum Hesychium. Phavorinus scribit Ἀέγδτας.

Etiam Cabires Samothracum pro Phrygibus habentur Diis, sic à monte Cabiro in Phrygia vocati; suntque, qui existiment fuisse tantum duos, Jovem videlicet ac Bacchum. Stesimbrotus ait, quod mons Cabire, unde nomen isthoc accepere, fuerit ἐν τῇ Βερεκυνθίᾳ, in Berecynthia. Mnaseas ait, fuisse quatuor, quibus barbara tribuit vocabula, *Axioros*, *Axiokersa*, *Axiokersos*, & *Kasmilos*, quorum prima Ceres, secunda Proserpina, tertius Pluto, quartus Mercurius. Sacerdos eorum secundum Hesychium dicebatur *Coies*, vel *Coas*. Verum probo in Phaleg meo, pag. 427, 428, 429. omnia hæc vocabula esse Phœnicia.

Oblitus eram, quod incolæ Amaxitus urbis in Troade Templum habuerint structum in honorem Apollinis, dicti Σμίνθεος aut Σμινθεὺς, quod liberavit regionem ipsorum à muribus, qui absumebant omnem annonam. Lingua enim eorum σμίνθος est mus.

A Diis venio ad saltationes & cantilenas, quæ habebantur sæpe in honorem Deorum, Ἀδωνυμασιδὸς & Βώριμος vocatas. Cantiones erant operariorum Mariandinorum in Bithynia, quales habuerunt & Phryges, quas vocabant Λιτυέρσας, ex nomine Lityersas, qui filius fuit Midæ, unius ex ipsorum Regibus. Ἁρμάτειον μέλος cantio est quædam apud Euripidem in Oreste, quæ diversimode exponitur, pars maxima credit esse Phrygiam. In Etymologico Magno Palamedes ait, cantilenam esse militarem, ita dictam de vocabulo Ἅρμαν, quod in Phrygia bellum denotet. Et Methodius vocat cantum, qui cantatur à Phrygibus ad hortandos stabularios, ut tegant equos.

Βρικίσματα saltationes sunt Phrygiæ apud Hesychium. Quod oritur à βρίκες, quod significat idem ac Βρίγες aut Βρέγες, id est Phryges. Νινήατος νόμος παιδαριώδης καὶ Φρύγιον Hesychius, & Pollux τόδε νηνίατον ἔστι μέλος Φρύγιον. Quod significat, in Phrygia Nineatos aut Neniaton esse cantilenam infantum, ut & in Latina lingua Nenia. Horatius Epist. 1. lib. 2.

> *Roscia dic sodes melior lex, an puerorum est*
> *Nenia, quæ regnum rectè facientibus offert?*

Est & cantilena funebris, qua utebantur in funeribus, & de qua Cicero, Quintilianus, Festus, Nonius, Porphyrio ad Horatium, Diomedes Grammaticus, & Glossarium vetus. Nec tamen sequitur, Romanos accepisse à Trojanis: potuerunt enim habuisse à Græcis, qui & ipsi ea utebantur, ut est auctor Hipponax Polluci laudatus, quod ne Cicero quidem tradidit oblivioni, qui ait lib. II. de Leg. quod fiant orationes in laudem gentis honoratæ, quodque cantentur ad sonum tibiæ cantu, qui vocatur *Nenia*, *quo vocabulo etiam Græci cantus lugubres nominant*.

De origine vocabuli Σίκιννις plurimæ sunt sententiæ, quod speciem saltationis denotat. Quidam ajunt ab Atheniensibus profectum à quodam Sicinno, præceptore Themistoclis; alii à Cretensibus; alii à Persis. Inveniuntur tamen etiam, qui dicant nomen suum accepisse ex quadam Nymphe Cybele, Phrygesque cœpisse uti eo genere saltationis in festo Sabatii.

Venio ad res naturales. Κίκλη apud Phrygios significat Ursam sydus cœleste. Plato loquens de voce πῦρ, quæ ignem significat, ita de hac re: *Certum est, Phryges, ut significent ignem, aquam, canes, & res multas alias, uti vocabulis nil abeuntibus à Græcis, quum ignem vocent pyr, aquam hydor, canes vero kynus.* Tale est, quod Clemens Alexandrinus post Didymum ait, Phryges aquam vocare βεδὺ, quodque Orpheus & Dion usurparint eandem vocem hac significatione. Sed Neanthes Cyzicenus & Philydeus (vel potius

Philiſcus) Poëta Comicus acceperunt pro aëre. Nominavit omnes quatuor Clemens lib. V. Stromat. Ζευμανθή fons eſt in eadem lingua, & Βερεκυντίας venti ſpecies. Γληρὸς ſecundum Heſychium, vel Γȣρὸς ſecundum Phavorinum, ſignificat aurum. Sed apud utrumque Γλȣρὸς legendum, inde enim deducunt Γλȣ́ρεα, quæ interpretantur χρύσεα, *aurea*. Μάκαιρα lapis eſt ferro ſimilis in monte Berecynte, cujus ea conditio, ut qui ipſum invenerit, quam primum miniſteria magnæ Deę celebrantur, vertatur in furorem, ut narrat Plutarchus de fluminibus in Marſia. Neminem ſcio lapidem ferro ſimilem, niſi Biſaltum, qui ſecundum Plinium naſcitur in Æthiopia. Credo dictum eſſe Barſaltem, quoniam ferrum in lingua Hebręa vocatur בַּרְזֶל, & in Chaldaica, פַּרְזֶל. Romani vero, ut ſonum facerent ſuaviorem, R abſtulerunt.

Herbæ juſculis ſervientes ſeu olera Phrygia lingua vocantur ζέλκια ſecundum Heſychium, & lilia σȣ̃σον ſecundum Etymologicum voce Σȣ́σιον μύρον, quod & ipſum eſt vocabulum Hebraicę originis.

Quod attinet ad animalia, Pluto ſuperius nos docuit, quod in Phrygia canes nominentur voce vicina Græcè κύνες. Et Ælianus, Clemens, & Scholiaſtes Homeri murem ajunt vocari σμίνθος. Μα̃ apud Heſychium ſunt oves. *Atagi* apud Arnobium hirci lib. III. Euſtathius lib. I. Iliad. ſcribit ἄττηγοι, aitque vocem eſſe Ionicam. Erinacium vocant ἔξιν, & vulpem ȣ̓ανȣ̃ν, indeque compoſita eſt vox ἐξȣανȣ̃ν, quod id ſignificat animal, quod Græcis ἐχιναλώπηξ. Ab hoc vocabulo ἐξȣανȣ̃ν oppidum Phrygiæ dictum eſt, quod Græce vocabatur Ἀζανοὶ *Azani*, quod ad placandum Deos, qui famem regioni immiſerant, factum ibi ſacrificium ex vulpe & erinacio. Id quod poſt Hermogenem Stephanus commemorat. Δάνος ſignificat lupum. Quo referendum oraculum Sibyllinum videtur, quo dicitur, *quod lupi aliquando habitaturi ſint Bithyniam*. Nam lupi illi Turcæ ſunt, quos jure optimo licet vocare Δάο, quod & lupi ſint rapaces, & quoniam orti ex populo Scythiæ ab altera parte fluminis Jaxartes, quem Veteres vocavere Daos, qui perperam confunduntur cum Dacis, qui nimis longe diſtant.

Rex lingua Phrygia dicitur Βαλλὴν, ut apud Epheſios Ἐσσὴν, apud Lydios Πάλμες & Κοάλσειν: apud Cares Γέλα ζέμελεν mancipium barbarum erat. Ἄκρισις fur femina. Mons eſt Phrygiæ, qui à βαλλὴν vocatur βαλληναῖον ὄρος, id eſt, mons regius. Plutarchus in libello de fluminibus, locum ejus facit vicinum fluvio Sagari. Videtur autem βαλλὴν derivari ex Hebræo בַּעַל, quod dominum ſignificat. Γελαρὸς fratris uxor, ſicut apud Græcos γάλως, & Latinos *glos* ſoror mariti. Ἄδαμνα *Amicus*, & Ἀδαμεῖν *amare*.

Strabo ait ſervos Phrygas apud Athenienſes plerumque appellatos Midas aut Manes, ſicut qui ex Paphlagonia erant oriundi Tibios. Interim Midas & Manes imperia in Phrygia tenuere, priorque fuit clarus propter ſuas divitias ingentes, alter vero propter ſuas expeditiones. Inde fit, ut hodieque appellentur Manicæ expeditiones magnæ. Nunquam vero ſervis impoſitum eſt nomen Hectoris, quia nimirum viſum id ita profanari. Heſychius ait, quod ſignificet prudentem, ſicut apud Perſas nomen Darii. Caſaubonus obſervat, quod apud Athenæum *Sambas*, *Aolan*, *Telus*, *Celon*, *Cadalus*, *Babys* nomina ſint ſervorum apud Phrygas, ſicut Heſychius ait Γάλλαρος eſſe nomen Phrygium, quo utantur Lacedæmonii.

Invenio & ædificiorum quædam nomina apud Phrygas, ut *Xenones*, de quo dixi, & πέργαμος, nomen arcis Trojanæ in loco editiſſimo conſtructæ. Unde fit, ut Iones in univerſum cuncta loca edita appellent Pergama. Videturque Germanorum vocabulum **Berg** eo etiam alludere. Invenio & veſtimentorum vocabula, ut Βάμβαλον vel Βάμβατον pallium aut veſtis contra frigora. Κυβήκη genus quoddam femoralium. Σύκχοι calcei Phrygii. Invenio & res alias, ut νώρικον uter, ῥίσκος capſa è corio, τασκὸς paxillus. Ex quo factum, ut Montaniſtæ dicerentur τασκοδρȣγῖται, quaſi quis diceret *Paxillonaſones*; quoniam, quando orabant, ſub naſo ponebant digitum, ut eo viderentur ſanctiores, ſicut Epiphanius obſervat.

Vocabulum celebre Βὲκ, Βεκὸς, vel Βέκκος, mihi neſcio quomodo ſe ſubduxit, quod panem denotat in lingua Phrygia. Narrant Herodotus & alii, quod infantes duo, quos Rex Pſammetychus educari fecit per paſtorem mutum, de ſe ipſis protulerint ea vocabula, indeque Rex collegerit, linguam Phrygiam eſſe antiquiſſimam omnium linguarum, & ibi homines loqui ſecundum ductum naturæ. Ab hoc vocabulo, & Gręco σελήνη, quod Lunam ſignificat, compoſitum eſt vocabulum Βεκκεσέληνος, quo irridentur Phrygii & Arabes, quorum alteri antiquitatem ſuam probabant per hoc vocabulum, quod ſe dicerent eſſe προσελήνες, id eſt, luna vetuſtiores.

In his omnibus, quibus, quidquid ſupereſt linguæ Phrygiæ, ſtudui conducere ex libris antiquis, (excepto Nenia vocabulo, de quo jam actum eſt) nihil poſſum videre, quod Latinę linguæ ſit vicinum, niſi forte *ſocci* & *riſcus*. Primum vulgare eſt; Terentius uſurpat alterum in Eunucho. At hæc nihil huc conducunt, non magis, quám vocabulum Nenia. Nam vox *ſocci* oritur ex Hebræo שׁוֹק, quod ſignificat crura, item calceationem, ſicut thorax ſignificat pectus, & illius ferreum munimentum. Unde fit, ut duellum שֹׁקַיִם in verſione Junii & Tremellii redditum ſit per *cothurnum*, Proverb. cap. 26: v. 7.

Quod vero ῥίσκος attinet, eſt id Græcum quoque. Ariſtophanes id uſurpavit ſæculis nonnullis ante Terentium; & Grammatici Græci, qui vocabulum hoc proferunt, ut Pollux & Heſychius, non notant eſſe Phrygium. Unicus eſt Donatus, qui hoc dicit, qui erraſſe potuit. Et ego ſat multis probavi, vocem eſſe Phœniciam, in libro meo de Animalibus pag. 369. ex quo fit, ut ſit incertum, unde Latini acceperint, utrum à Phœnicibus, an Phrygiis, num vero Græcis.

Ex quo concludo, linguam Latinam & Phrygiam nihil inter ſe habere commune, ac idcirco nec veriſimile eſſe, quod Latini orti ſint à Phrygiis, quoniam nulla unquam reperta eſt colonia, quæ non reliquerit, ſi non integram linguam, partes ſaltem quaſdam & vocabula quædam ejus, eo in loco, quem incoluit.

Atque ita de prædictis omnibus repeto, iter Æneæ nullum habere fundamentum in rei veritate. Interim video duo poſſe adferri ad defenſionem Virgilii. Primum, quod ſit Poëta, non Hiſtoricus. Poëtas vero non eſſe alligatos ad veritatem eventuum, ſicut illi, qui hiſtoriam ſcribunt: ſed ad proferenda ea, quę poſſint delectare. Atque ut Horatius dicit in Arte Poëtica,

Ficta voluptatis cauſſa ſint proxima veris;

Id quod de eis tradit omnis pęne veterum Philoſophorum numerus. Ita Plato dixit, *quod Poëtica conſiſtat in confingendis fabulis*, quod non conveniat

veniat Poëtæ *commemorare res gestas, sed quæ geri potuerint*, & similes sint veris. Quo nititur & Plutarchus in libro suo, ubi docet, quomodo legi debeant Poëtæ, ostenditque, sese non adstringere ad narrationem veritatis. *Satis scimus*, ait, *sacrificia, in quibus nec saltationes sunt, nec tibiæ; poësin vero scimus nullam sine fabulis & commentis.* Idem ait, *Neque versus, neque vocabulum est, neque stylus grandior, nec metaphora conveniens, neque compositio tam suavis ulla & grata, sicut commemoratio fabulæ bene excogitatæ.* Unde est, in ea sententia, neque Homerum, neque Pindarum, neque Sophoclem certas habuisse res, quas commemorarent: Corinnaque, quam ob præstantiam artis in summa habuerunt admiratione, Pindarum reprehendit, quod suis versibus fabulas admisceat nullas, id quod proprium esse dicit Poëseos. Socrates parvo tempore ante mortem somnio admonitus, ut versus scriberet, cum se sentiret ineptum excogitandis fabulis, quippe qui vita tota certavit de veritate, argumentum cepit versuum suorum fabulas Æsopi, *quod poëma nullum sit sine aliquo commento*, id quod ex Phædone Platonis sumptum est. Cicero ab initio libri de legibus, de certo quodam loquitur poëmate à se facto, aitque imperitè illos facere, *qui in isto opusculo, non ut a Poëta, sed ut à teste veritatem exigant.* Ad hæc omnia nihil afferri potest elegantius, quam is locus Petronii, quem suggessit mihi excellens amicus noster M. de Brieux. *Non enim res gestæ versibus comprehendendæ sunt, quod longe melius Historici faciunt; sed per ambages, Deorumque ministeria, & fabulosum sententiarum tormentum præcipitandus est liber spiritus, ut potius furentis animi vaticinatio appareat, quam religiosæ orationis sub testibus fides.* Unde fit, quod nonnulli Lucanum, & Silium Italicum ejiciant è Poëtarum numero, quia nimis sese alligarunt ad veritatem. Quod & Plutarchi judicium est de Empedocle, Parmenide, Nicandro, & Theognide. Licet enim versibus scripserint, tamen pro Poëtis non habentur, quoniam in eorum scriptis nullum est figmentum. Quin & ipsum Poëtæ vocabulum fictorem denotat. Sed & priscis temporibus in provincia nostra Poëtæ nominabantur *Trubadoves*, id est, *Inventores*, ut quorum professio sit invenire ea, quæ non sunt. Quare si Virgilius etiam hoc fecit, nemo eum poterit reprehendere, utpote qui secutus sit viam libere tritam ab ipsis, qui eum antecesserunt.

Ad hoc generale responsum addo aliud speciale; quod, si Æneæ iter in Italiam fabulosum est, id in Virgilio reprehendi non debeat, quippe qui primus non excogitarit eam fabulam; ita namque creditum fuit à Romanis ab immemorabili tempore. Id quod indicat Dionys. Halicarn. libro I. verbis expressis. *Romani omnes adventum Æneæ in Italiam, & Trojanorum comprobant.* Omnes, dicit, Romani, hoc est, omnes qui historiam Romanam scripserunt, qui in hoc sicuti sunt eos, qui præcesserunt. Neque numerus horum fuit exiguus Virgilii temporibus. Nam cum scriberet Æneidem suam, anni circiter ducenti erant elapsi, ex quo historia Romanorum scripto cœpit comprehendi. Fabius Pictor, quem Livius laudat aliquoties, cœterorum antiquissimus, Annibalis floruit temporibus, & belli Punici secundi. Paulo post secutus est L. Cincius Alimentus, quem ille ipse Livius maximum Auctorem nominat. Post Ennius Poëta celebris, qui versibus & libris octodecim complexus est id, quod oratione prosa priores consignaverant. Quem in hoc imitati sunt Actius vel Attius, & Furius à Macrobio citati. Sed hoc longius post factum; cum Cato Censorius scriberet, sicut Ennius, inter primum & secundum bellum Punicum libros septem historiarum, quorum primus comprehendebat solam originem gentis Romanæ, idque quod gestum fuit sub Regibus; duo sequentes origines totius Italiæ; quatuor ultimi bella Punica primum & secundum, aliaque ejus temporis.

Postquam magni hi Scriptores sexto sæculo muniverunt viam, ingens agmen ortum sæculo septimo, qui Annales vel Historias scripsere, ut Scribonius Libo, Posthumius Albinus, Calpurnius Piso Frugi, Cassius Hemina, Q. Fabius Maximus Servilianus, C. Fannius, ob veritatem suam à Sallustio commendatus, C. Sempronius Tuditanus, Sextus vel Cnæus Gellius, Q. Quadrigarius, Valerius Antias, qui volumen ingens condidit, laudantur enim libri ejus usque ad LXXIV & LXXV, Licinius Macer, Lucius vel Cajus Cæsar, qui scripsit libros Pontificum, Domitius, Marcus Octavius, & plures alii, quorum etiam nomina non plane nihil valent.

Semibarbara hæc sæcula excepit sæculum optimum Julii Cæsaris & Augusti, sub quo vixit Virgilius. Sed & alii viri magni sumebant sibi pro scriptionis suæ argumento Historiam Romanam. Ut Pomponius Atticus, magnus Ciceronis amicus, libro uno complexus breviter est Historiam Romanam annorum 700. quibus Roma stetit, in quo duas res præcipue monstrandas sibi sumsit, temporis seriem, & origines præcipuarum familiarum, de quibus & peculiare opus composuit. Eodem tempore Q. Lutatius de eodem argumento scripsit libros plurimos, in quibus agit de Antenore & Ænea, vultque ostendere, Romam fuisse conditam anno secundo Olympiadis septimæ. Scripsit & Varro Annales, librosque Antiquitatum, Vitamque populi Romani, & Familiarum ex Troja oriundarum. Ælius Tubero Q. Ciceronis in Asia vicarius plurimum laudatur à Dionysio Halicarnassensi, quod in eodem argumento meritam adhibuerit diligentiam. His addidisse suffecerit tres sat notos Historicos, quorum primus est, Cornelius Nepos, de quo Catullus ita loquitur,

Jam tum, cum ausus es unus Italorum
Omne ævum tribus explicare chartis.

Ad tres libros ejus Chronicorum respiciens, quos laudant Gellius, atque alii. Secundus est Sallustius, qui secundum Tacitum est *Rerum Romanarum florentissimus Auctor*, & secundum Martialem *Romana primus in Historia.* Tertius est Titus Livius, quem nominasse sufficit. Atque hi sunt auctores, quos innuit Dionysius Halicarnassensis, quando ait, Romanos omnes testari adventum Æneæ Trojanorumque in Italiam.

Fuerunt & Græci quidam, qui scripserunt ante Romanos, ut Diocles Peparethius, ex quo Fabius Pictor sumpsit fere omnia, quæ scripsit de origine Romæ, si Plutarcho credimus in vita Romuli. Item Cephalon Gergitthius, scriptor admodum antiquus, secundum Dionysium Halicarnassensem. Quibus possunt adjungi plures alii, ut Demagoras, Agathyllus, Damastes Sigeensis, & Dionysius Chalcidensis, omnes Dionysio Halicarnasseo laudati. Ipseque Halicarnasseus, Alexander Ephesius, ab Aurelio Victore citatus, vel auctore libelli de origine gentis Romanę, quisquis fuerit, Apollodorus in Euxenide, Hyperochus, vel incognitus auctor Historię Cumanę; & Agathocles, qui de Cyzico scripsit, quos laudavit Festus in vocabulo *Roma.* Et Appianus à Photio laudatus cod. 57. & Ælianus

lianus in Historia varia lib. VII. cap. 16. & Smyrnæus & Tryphiodorus ambo Poëtæ satis noti.

Licet autem nobis pauci horum Scriptorum sint reliqui, tamen sufficiunt ad confirmandam meam sententiam. Nævius Poeta, qui vixit ante omnes eos, qui Annales condidere Romanos, quique miles fuit bello primo Punico, primumque opus suum in theatro exhibuit annis ducentis fere, priusquam Virgilius Æneidem suam scribere susciperet, de itinere Æneæ in Italiam locutus est. Testatur id Servius ad lib. I. Æneid. *Nævius & Ennius Æneæ ex filia nepotem Romulum conditorem urbis tradunt.* Et ad III. *Nævius induxit uxores Æneæ & Anchisæ cum lacrymis illos relinquentes his verbis; Amborum uxores noctu de Troja exibant capitibus opertis, flentes ambæ, abeuntes lacrymis cum multis.* Et ad librum IX. *Nævius in primo belli Punici Prochytam (insulam Puteolani sinus) de cognata Æneæ nomen accepisse dicit.* Quæ adfero solius antiquitatis causa. Nam loci subsequentes clariores erunt. Virgilius Æneam facit somniare cuncta, quæ ipsi perferenda. Sic per somnium eum Hector monet, ut secum auferat Deos Penates & Lares, quæratque locum condendæ urbi idoneum trans mare. Similiter lib. XIII. Dii Penates ei indicant, ut fugam capiat in Italiam, ubi ei pollicentur, se progeniem ejus ad cœlos usque evecturos, & in urbem missuros, cujus imperium futurum sit amplissimum. Libro IV. Mercurius ei monstrat periculum, in quo versetur, omniaque mala, quæ metuenda haberet, si Carthagine non discederet, & tandem lib. VIII. Deus Tiberinus ei prædicit, fore, ut urbs Alba conderetur eo in loco, ubi porcus alba porcellis triginta ubera præbebit, eumque monet, ut fœdus faciat cum Evandro adversus Latinos. In quo Virgilius sequutus est & Fabium Pictorem, qui eum facit per quietem videre omnia, quæ in vita ipsi sint eventura. Id quod testatur Cicero his verbis lib. I. de Divin. *Hisque adjungatur etiam Æneæ somnium, quod in Fabii Pictoris Annalibus ejusmodi est, & omnia, quæ ab Ænea gesta sunt, quæque illi acciderunt, ea fuerunt, quæ ei secundum quietem visa sunt.* Plutarchus in vita Romuli narrat ex Diocle, ac hoc ipso Fabio Pictore historiam prolixam de nativitate Remi & Romuli, quæ incipit his verbis: *Successio Regum Albanorum ab Ænea descendens venit ad fratres duos, Numitorem & Amulium.*

Servius Catonem facit dicentem, primos Italiæ habitatores *Aborigines* fuisse dictos, post adventum vero Æneæ junctos cum Phrygiis vocatos esse Latinos, Æneamque una cum patre suo venisse in Italiam, & quoniam certam partem regionis occuparint, bellum ei natum cum Latino & Turno, quorum cum prior cæsus esset in acie, Turnum refugium habuisse ad Mezentium, cujus potentia confisum renovasse bellum, & utrumque Æneam & Turnum ibi occubuisse, bellumque durasse inter Mezentium & Ascanium, alias Ilum vocatum, à nomine Ili, qui Rex vetus fuerit Trojanorum, unde urbs ipsa Ilium sit dicta. Ascaniumque sive Ilum, admodum juvenem, & cui barba primum crescere inciperet, occidisse in duello Mezentium, posteaque nomen Ili mutasse in Juli, quod ἴουλος Græce significet *lanuginem.* Auctor, qui sub nomine Aurelii Victoris scripsit originem gentis Romanæ, adducit historiam triginta porcellorum & Lavinii exstructionem, bellumque, quod ex eo natum.

Et quoniam hic auctor videtur cum judicio sequutus veteres auctores Romanos, qui iter Æneæ tradiderunt in Italiam, sicut Dionysius Halicarnassensis Græcos, meretur, ut consideremus eum propius. Verum quidem est, primum, quem laudat auctorem hujus itineris, esse Græcum, nempe Alexandrum Ephesinum, qui libro primo belli Marsici aut Socialis ait: Æneam cum patre, noctu Troja urbe egressum, quem gestaverit in humeris, & filio, quem tenuerit manu, tanta miseratione sui commovisse Græcos, ut ei veniam discedendi darent, quoquo vellet; ita classem fabricasse in Ida monte, & sexus utriusque collegisse multitudinem, oraculoque monitum venisse in Italiam. Hoc est quod commemorat is Græcus, qui videtur tempore Augusti, vel paulo ante, floruisse. Nam mentionem ejus facit libro XIV. tanquam Scriptoris recentis. Cæteri vero sunt Latini, omnesque longe vetustiores.

Primus est Lutatius, Consul Romanus An. 650. qui & ipsum iter commemorat libro suo primo, pæne eodem modo, sicut prædictus, nisi quod eum incusat criminis fœdi, quod patriam prodiderit cum Antenore. Quod plane non convenit illi pietati, quam in eo ille ipse prædicat. Libro secundo memorat historiam triginta porcellorum & Lavinii urbis exstructionem. Libro tertio Regem Latinum ait pepigisse fœdus cum Ænea, & interfectum fuisse in prælio contra Turnum, factumque Æneam esse Regem Latinorum consensu communi, quem secutus est Virgilius.

Secundus est Cæsar, cujus prænomen diversimode scribitur; Nam modo vocat eum Cajum, modo Julium, modo Lucium Cæsarem. Quidquid horum fuerit, citatur ab ipso, tanquam auctor librorum vel annalium Pontificiorum. Is dicit libro primo, quod Æneas occuparit terras juxta Bajas & lacum Avernum, Misenum ibi tubicinem suum amiserit, qui ibi fuerit sepultus, locusque ex nomine ejus ita vocatus. Extat ibi hoc quoque, quod Cajeta non fuerit nutrix Æneæ, sed quod hoc ei datum sit cognomentum à Græco καίειν, quod *urere* significet, quia tædio longæ navigationis concitarit mulieres Trojanas, ut cremarent naves Æneæ. De Lavinio id ipsum prodit, quod Lutatius. Et libro secundo, quod Ascanius bellum gesserit contra Mezentium, eumque superarit, & filium ejus Lensum occiderit, Mezentiumque compulerit ad petendam pacem. Id quod Ascanio tantam pepererit admirationem, ut originis divinę crederetur esse. Et lib. IV, urbem Albam triginta annis post Lavinium condiderit, duabusque vicibus eo transtulerit Penates suos, sed quod utraque vice reversi fuerint Lavinium. Et, quia bis hoc acciderit, neminem ausum inde eos movere. Eo ipso & sequenti libro occurrit historia Regum Latinorum usque ad Romulum. Ego quis ille Cęsar sit ignoro, sed quia uno loco ante Lutatium ponitur, in alio etiam ante Tuberonem, & in aliis ante Sempronium, eum pro antiquo satis habeo.

Tertius & quartus Vulcatius & Aulus Piso loquuntur de Sibylla quadam in urbe Cimbarion, quam Æneas consuluerit, quę prohibuerit ipsum sepelire cognatam suam Prochytam in Italia, quam reliquerat sanam, reversus vero offenderat mortuam, & in vicina sepelivit insula, quę adhuc nomine ejus vocatur; ego puto pro *Cimbarion*, *Cimmerion* legendum, convenit enim situs, neque vocabulum longe discrepat, nec est quisquam alius, qui Cimbarionis faciat mentionem. Forte & pro *Vulcatius*, *Lutatius* legendum, & *Calpurnius Piso*, pro *Aulius Piso*, nam hunc posteriorem nusquam invenio. Sed *Calpurnius Piso* satis notus est, nominatque ipsum cum Fabio Pictore, Cincio, & Catone, Dionysius Halicarnassensis, tanquam omnes quatuor scripserint de nativitate Remi & Romuli. Ille ipse addu-

adducit Pisonem, quo confirmet Amatam, uxorem Regis Latini, seipsam interfecisse ob dolorem, quem acceperit ex morte Regis Latini mariti sui, & Turni, qui fuerit filius patrui ipsius. Hic Piso cum esset Tribunus plebis An. 605. primus auctor extitit legis Calpurniæ de pecuniis repetundis, de qua Cicero in Officiis ait, nondum esse annos 100. quod fuerit lata.

Quintus auctor est Sempronius, Consul An. 624 cum Marco Aquilio, qui de Cajeta dixit, quod jam supra attuli.

Sextus est Domitius, qui cum dixisset Æneam, cum occupasset Laurentum, locum Romæ vicinum, consitum lauris, cognovisse ait, eum esse locum, ubi commorari debeat secundum fatum Oraculo proditum, quoniam ibi consumsissent mensas suas. Verum id non narrat, sicut cœteri auctores, quod mensa fuerit panis latus, cui imposuerint cibos suos, sed quod lectus fuerit ex petroselino, quod ibi copiose proveniebat, ipsisque mensæ mappæve loco fuerat. Credo fuisse ἐλειοσέλινον, petroselinum palustre. Addit namque, quod locus is fuerit in medio stagnorum duorum aquæ salsæ, indicatorum etiam per Oraculum, quod jusserat Æneam urbem condere, *ubi duo maria invenisset, prandiumque cum mensa comesset.* Ibique invenisse maria, & comedisse, ubi recumbebant, etiam mensas. Idem Domitius paulo inferius est adductus, ubi agitur de morte Aremuli Sylvii cum Annalibus Pontificiis, & Piso, & Anfidius, quorum postremus vixit sub Augusto. Alias nihil habeo cognitum de hoc Domitio.

Septimus est M. Octavius, qui ait Æneam, cum sacrificaret in littore prope Laurentum, conspexisse classem Ulyssis in mari, metuentemque, ne cognosceretur, caput obvelasse linteo, sicque sacrificium perduxisse ad finem: Id quod deinde venerit in consuetudinem. Unde Festus asserit, aram Saturni, quæ est in monte Capitolino, ei fuisse consecratam ante bellum Trojanum, ex eo, quod ibi sacrificia fiant capite nudo. Dicit enim: *Italici auctore Ænea velant capita, quod is, cum rem divinam faceret in littore Laurentis agri Veneri matri, ne ab Ulysse cognitus interrumperet sacrificium, caput adoperuit, atque ita conspectum hostis evitavit.* Simile quid dicit Gabius Bassus de ara Herculis apud Macrobium III. Satur. cap. 6. Marcum hunc Octavium colligo esse vetustum ex eo, quod in eodem opusculo alibi positus est ante Licinium Marcum, qui Quęstor fuit Romæ An. 665.

Octavus Cato est, vel origines ipsius, è quibus adducitur locus prolixus, qui agit de Lavinii oppidi exstructione, & jam adductus est; item alius, quod Ascanius post victorias egregias cognomentum Juli acceperit, *à quo Julia familia manavit.*

Nonus est Aulus Posthumius, qui Romę fuit Consul cum Licinio Lucullo An. 603. Hic librum composuit *de Adventu Ænea* in Italiam, quo Auctor noster utitur ad probandum, quod Ascanius, cum petitus bello esset ab exercitu Mezentii, qui numero longe prævalebat, ex necessitate virtutem fecerit, omnibusque ejus copiis occisis, & filio ejus interfecto, pacem eum petere compulerit. Idem dicit Servius lib. IX. Æn. Sed locus ille admodum est corruptus, & pro *Postuinus de adventu Æneæ, & Lutatius communium historiarum, Bojani Euxini &c.* legendum non multum dissimiliter, hoc modo: *Posthumius de adventu Ænea, & Luttatius communium Historiarum Lib. I. ibi sepultam fuisse tradit Bajani Euximi comitis Ænea nutricem.*

Decimus est Sextus Gellius, vel potius Cn. Gellius, cujus Annales subinde laudati sunt à Dionysio Halicarnassensi libris septem primis, & ab aliis pluribus. Noster eo utitur, ut ostendat, post Æneæ mortem uxorem ejus relictam gravidam occuluisse se in sylva, & in occulto peperisse Sylvium. De qua multus rumor fuerit inter alios, quod interfecta crederetur cum fœtu suo ab Ascanio, qui eam cum cura jussit investigari, ac ab inventa liberatus fuit à crimine, quod ipsi falso imputabatur. Et hic ille Sylvius, filius Ænee ac Laviniæ, qui successit ipsi in imperio, non vero Julus vel Ascanius.

Undecimus & duodecimus sunt Cincius & Tubero, qui, ut Cæsar Scriptor Annalium, memorant, Ascanium, fundato Alba oppido, duabus vicibus eo deferri curasse Deos Lavinio, ubi tum erant, non vero ausum tertia vice id facere, quia duabus prioribus ultro reversi fuerant Lavinium. Dictum jam est, Cincium vixisse tempore belli Punici secundi, & Tuberonem fuisse Legatum Quinti Ciceronis in Asia. Multos auctores alios prætereo, qui & ipsi laudantur illo in opusculo, quia nihil habent neque de Ænea, neque de Ascanio, verum aliis recentioribus aut vetustioribus.

Ad hanc classem referri potest Ennius, qui eadem memorat cum Nævio, Romulum videlicet, conditorem urbis Romæ, filium esse filiæ Æneæ, id quod & Servius nos docet ad lib. I. Æneid. & lib. VI. scribit: *Romulus secundum Ennium refertur inter Deos cum Ænea, dicit namque, Iliam fuisse filiam Ænea.*

Jungi & his Cassius Hemina poterit, qui apud Plinium lib. XIII. cap. 13. vetustissimus auctor Annalium nominatur, quique scripserit res prorsus antiquas. Plures certe Patres testantur, loquutum de Saturno, monstrasse, quod revera fuerit homo, & Gellius lib. XVII. c. 21. ejus utitur testimonio, ut monstret, Homerum & Hesiodum vixisse *Sylviis Alba regnantibus, annis post bellum Trojanum plus centum atque sexaginta.* Aurelius Victor locum ejus adducit, qui agit de Recarano, Hercule & Caco. Ille ipse Hemina facit mentionem adventus Æneæ in Italiam, dicitque eum appulsum cum hominibus 600. quod testantur verba hæc Solini, c. 2. *Non omissum sit, Æneam, æstate ab Ilio capto secunda, Italicis littoribus appulsum, ut Hemina tradit, sociis non amplius sexcentis in agro Laurenti posuisse castra.*

Idem Solinus mentionem facit alicujus Cosconii, qui fuerit in eadem sententia, quod liquet per ea, quæ ex ipso refert: *Par sententia est inter auctores, à gubernatore Ænea appellatum Palinurum; à tubicine, Misenum; à consobrina, Leucosiam insulam; à nutrice, Cajetam; ab uxore, Lavinium, quod post Troja excidium, sicut Cosconius perhibet, quarto anno exstructum est.* Varro citat hunc Cosconium in libris suis de lingua Latina.

Etiam Varro non est omittendus. Ipse namque est, qui ait, *Deos Penates, quadam sigilla lignea, vel marmorea, ab Ænea in Italiam esse adducta. Et hos Deos Dardanum ex Samothracia in Phrygiam, ex Phrygia Æneam in Italiam portavisse.* Et libro II. rerum divinarum. *Ex quo de Troja est egressus Æneas Veneris, eum per diem quotidie stellam vidiße, donec ad agrum Laurentum veniret, in quo eam non viderit ulterius, qua re cognovit terras eße fatales.* Id quod Servius commemorat ad illa verba Poëtæ: *Matre Dea monstrante viam.* Quasi Venus stellam suam ante ipsum fecerit ambulare, ut ei viam monstraret.

Non addam, nisi Titum Livium, qui lib. I. ait, *post captam Trojam Æneam primum in Macedoniam venisse, inde in Siciliam quarentem sedes delatum: ab Sicilia classe Laurentum agrum tenuisse, Troja & huic loco nomen est. Ibi egressi Trojani, ut* qui-

quibus ab immenso prope errore nihil, præter arma & naves, superesset, cum prædam ex agris agerent, Latinus Rex Aborigenesque, qui tum ea tenebant loca, ad arcendam vim advenarum, armati ex urbe atque agris concurrunt. Reliquum nimis longum esset exscribere, neque adeo conducit, quam ut monstretur, historiæ seriem duobus narrari modis, unumque ex illis esse, qui cum iis, quæ Virgilius dicit, conveniat.

Superest, ut ad Græcos veniam, inter quos Diocles & Cephalon Gergitthius sunt antiquissimi. Et prioris quidem jam monstravi antiquitatem per Plutarchum, qui ait *Dioclem Peparethium primum apud Græcos consignasse, quod præcipuum fuerit in historia de origine Romæ, atque Romuli; & Fabium Pictorem esse antiquissimum inter Historicos Romanos, qui eum sequutus sit in plerisque.* Hinc ex professo ex utroque prolixam instituit narrationem de nativitate Remi & Romuli; de qua dictum est in præcedentibus.

Jungi potest Cephalon Gergitthius, de quo Festus in voce *Roma*, quod *de adventu Æneæ in Italiam videatur conscripsisse.* At Dionysius hoc solum ait scripsisse, quod post generationem decimam post captam Trojam urbs Roma fuerit condita per eos, qui fuga ex Troja se salvarint cum Ænea, fundatoremque ejus fuisse Romum, ducem coloniæ, unum filiorum Æneæ, quos dicit habuisse quatuor, Ascanium, Eurileum, Romum, & Remum. Gergitthius vocatur, quod esset oriundus ex Gergitho urbe Mysiæ vel Troadis, facitque eum παλαιὸν πάνυ, h. e. admodum vetustum. Dionysius equidem non dicit, Æneam ipsum venisse à Troja, à quo tantum abest, ut alibi scribat, mortuum in Pallena peninsula, quæ est inter Thraciam & Macedoniam. Vult tamen Romam accepisse nomen suum ab uno filiorum ejus. Addit, quod Demagoras, & Agathyllus, & plures alii sint in eadem sententia, quod ducem & caput coloniæ concernit. Quorum posterior Poëta est ex Arcadia, qui de Ænea: *Festinabat ire in Italiam, filiumque procreaverat nomine Romulum.* Quis vero sit Demagoras, ignoro, putoque legendum Xenagoras, de quo alibi sic scribit: Xenagoras Historicus scripsit, *ex Ulysse ac Circe natos filios tres, Romum, Antiam, Ardeam, qui tres condidere urbes ipsis nomine similes.* Nisi forte Romus hic nihil habeat commune cum altero Cephalonis, nisi solum nomen, cum unus descenderit ab Ænea, alter ab Ulysse. Sed vide in eodem Scriptore magis huc faciens aliud: *Is, qui collegit nomina Sacerdotum Argos, quique unicuique tempus assignavit suum,* (id est Heraclides Lembus, si qua Scaligero fides) *ait, Æneam, cum venisset cum Ulysse ex Molossorum terris in Italiam, condidisse urbem, eamque nominasse Romam, de nomine mulieris Trojanæ.* Addit, Romam istam, longa navigatione fessam, adhortationibus suis compulisse fœminas reliquas, ut incenderent classem, inque eadem sententia esse Damastem Sigæum. Suidas ait, Damastem hunc scripsisse de iis, qui ad Trojam depugnarunt, & Herodoti esse æqualem, discipulumque Hellanici; unde colligitur de antiquitate ipsius. Potest addi his Dionysius Chalcidensis, qui amplius apud nostrum Dionysium dicit, Romum, qui condidit Romam, secundum quosdam filium esse Ascanii, secundum alios Hemathionis.

Apud Festum voce *Roma* cumulus est diversarum sententiarum apud Græcos de origine Romæ, quorum ecce quosdam, qui eam referunt ad Æneam, licet aliis atque aliis viis. *Apollodorus in Euxenide* (hoc vocabulum suspectum est) *ait, Ænea & Lavinia natos Majillem, Mulum,* (lego Romulum) *Romumque, atque ab Romo urbi tractum nomen. Alcimus ait, Tyrrhenia Æneæ natum filium Romulum fuisse, atque ab eo ortam Albam, Æneæ neptem, cujus filius nomine Romus condiderit urbem Romam. Historiæ Cumanæ conscriptor, &c. Aborigenes, &c. montem Palatium, in quo frequentissimi consederint, appellavisse à viribus regentis Valentiam. Quod nomen adventu Evandri Æneæque in Italiam cum magna Græce loquentium copia interpretatum, dici cœptum Romam. Agathocles Cyzicenorum rerum conscriptor ait, vaticinio Haleni impulsum, Æneam Italiam petivisse, portantem secum suam neptem, Ascanii filiam, nomine Romam, eamque, ut Italia Phryges sint potiti, & iis regionibus maxime, quæ sunt vicinæ urbi, primam omnium consecrasse in palatio Fidei templum, &c. Ait quidem Agathocles complures esse auctores, qui dicunt Æneam sepultum in urbe Berecynthia, proxime flumen Nolon,* (lege Γάλλον) *atque ex ejus progenie quendam nomine Romum venisse in Italiam, & urbem Romam nominatam condidisse.* Non scio, quid intelligat per Euxenidem Apollodori. Alcimus est Siculus, qui scripsit de Sicilia & Italia. Duo hæc ejus opera nominat Athenæus lib. X. & XII. Auctor Historiæ Cumanæ est Hyperochus secundum Pausaniam in Phocicis. Verum Athenæus lib. XII. rem facit dubiam. *Hyperochus* ait, aut qui scripsit Cumana, quæ ipsi tribuuntur: Agathocles Babylonius, quæ de Cyzico scripsit, laudantur à Cicerone, Athenæo, Solino, & aliis.

Nihil vero est, quod superet id, quod habet Dionysius Halicarnassensis, qui Romæ vixit sub Augusto, eodem, quo Virgilius, tempore, quique facit, quantum possibile fuit, ut iter hoc fabulosum Trojanorum in Italiam probaret, eaque de re instituit sermonem longum, cujus initium tale: *Æneam & Trojanos venisse in Italiam confirmant omnes Romani, & solemnia, quæ observant in festis suis & sacrificiis, hoc ostendunt, & oracula Sibyllina, itemque Apollinis, multaque alia, quæ nemo potest rejicere, utpote quæ bene sunt fundata. Nam & apud Græcos supersunt ad hunc diem documenta plurima, & portuum notitiæ, in quibus appullere, longoque substiterunt tempore, quod tempus ipsum non esset navigationi.* Et hoc conatur probare per ea omnia, quæ sequuntur.

Prætereo Alexandrum Ephesium, ab Aurelio Victore laudatum, quia de eo loquutus sum in præcedentibus. Ælianus Variæ Histor. lib. 7. c. 16. ait, Romam conditam à Romo & Remulo, filiis Martis & Serviæ, quæ fuit de progenie Æneæ. Appianus scripsit lib. XXIV. Historiæ Romanæ, quorum primus, qui amissus est, hoc habuit initium: *Æneas filius Anchisis, & nepos Capys, qui florebat tempore belli Trojani, postquam longo tempore huc illucque erravisset, appulit in loco quodam Italiæ, Laurentum dicto, ubi adhuc campus ejus monstratur, & fluvius dicitur Troja de ipso*, quod auctoritate Photii firmatur. Non addo, nisi duos Poëtas; Tryphiodorum, qui libro de excidio Trojano ait: *Venus occultabat Æneam & Anchisem commiseratione patris & filii, ut ipsis assignaret sedem in Italia longe à patria sua, & impleret consilia Deorum. Jupiter id approbavit, quo filius & nepos Veneris Martisque haberent imperium æternum.* Et Smyrnęus, qui libro III. Paralipomenon Calchantem facit proferre versus viginti, futura continentes, quibus Æneas impedivit Gręcos ad nocendum sibi, monstrando eis, quod Dii decreverint condere superbam urbem prope Tyberim, ubi gentis suę homines imperium habituri sint in longinquo, in prœmium pietatis, quam testatus sit erga patrem suum & filium. Verum hi Scriptores eo minus ęstimandi, quia post Virgilium scripsere.

Satis

Satis multos, & fortassis plus satis adduxi, per quos probari possit, non esse Virgilium primum, qui fabulam hanc invenerit, quandoquidem vulgata est tanto numero Scriptorum Græcorum pariter & Romanorum, qui ante ipsum scripsere. Nec Poëtas solum, sed & Historicos ipsos fidem ei fecisse, eoque magis reddidisse credibilem, multisque circumstantiis locupletasse. Imo fuisse Historicos, qui Æneæ essent loco metatorum, omnesque stationes totius itineris descripsisse. Ita enim volunt in transitu per Thraciam condidisse Ænon urbem, per Pallenem Æneam, utramque de se nominatam, quarum posterior steterit ad tempora Cassandri, Regis Macedoniæ, qui ejus incolas in Thessalonicam transtulerit. Quodque inde venerit in Delon insulam, posteaque in Cytheram, in quarum prima monstratur regia, in qua Anius Rex ejus insulę ac sacerdos Apollinis eos exceperit, in altera templum Veneris extructum, ut ajunt, à Trojanis. Et à regione in terra continenti Cimæthion promontorium, ubi sepultus fuerit Cimethus, unus ex amicis Æneæ. Et ulterius in Arcadia urbs Capya, condita per Capyn Trojanum, ut & Capua in Italia. Sic, ut porro monstrent, quod venerit per Zachyntum, Leucada, Actium, Ambraciam, portum Buthroti, ubique ostendunt templa Veneri ædificata ab Ænea, si quis locorum illorum sacerdotibus volet credere. Imo in Ambracia sacellum cernitur cum imagine Æneæ, antiquo modo facta, cui sacrificia offerunt certæ sacerdotes, Amphipoles dictæ, alias servientes. Et sacerdotes Dodonæi confirmant, quod venerit ad consulendum Oraculum, per certa quædam vascula ærea, quibus nomen ejus est inscriptum, ipsis ab eo donata. Neque multo inde à Buthrote portus est Anchisis, ita nominatus ab Æneæ patre, qui ibi appulit cum classe, dum filius proficiscitur oraculum Dodonęum consultum, & invisit Helenum. Ita nominatur portus Veneris, portus Povillæ, ubi Trojani quidam egressi sunt in terram. In Sicilia, quo eos conjecit tempestas, templum habuit admodum celebre super montem Erycem, quod hodieque tribuitur Æneæ. In Italia Palinurum & Misene promontoria fuere, aut portus ita dicti, de quibusdam Trojanis, ibi mortuis aut sepultis, sicut Epityche, Cajeta, Leucasia, & Protyche de nominibus feminarum Trojanarum, nutricum aut consanguinearum Æneæ. Inter Lavinium & mare prope portum Laurentium monstrabatur locus, Troja dictus, quod in eo Trojani, cum venissent in Italiam, morati fuissent.

Res alia adhuc fabulam hanc reddidit illustriorem plurimumque eam promovit, quod nempe Cæsar credi voluerit se ortum ex progenie tam antiqua, & ab initiis sui generis Deam habere collocatam. Atque hanc ad rem multum contulit operæ, ut glaucoma objiceret oculis populi, falso hoc rumore. Hinc est, quod omiserit nihil eorum, quæ videbantur posse fidem rei huic conciliare. Cum adhuc esset juvenis, orationem funebrem habebat in mortem amitę suę, qua genus ejus maternum deducebat à Regibus, Anco Martio videlicet, paternum vero à Diis, hoc est, Venere, matre Æneæ. Ecce verba ejus, desumpta ex Suetonio cap. 6. vitæ ejus; *Amitæ meæ Juliæ maternum genus ab Regibus ortum, paternum cum Diis immortalibus est conjunctum. Nam ab Anco Martio sunt Martii Reges, quo nomine fuit mater, à Venere Julii, cujus gentis est familia nostra. Est ergo in genere sanctitas Regum, qui plurimum inter mortales pollent, & cerimonia Deorum, quorum ipsi in potestate sunt Reges.* Eadem est causa, ob quam vesperi ejus diei, quo prælium Pharsalicum instabat, *postquam ad mediam noctem sacrificasset, invocavit Martem & Venerem matrem suam. Credebatur enim Julia familia descendisse ab Ænea, & a Julio filio ejus accepisse nomen, concipiebatque votum, si eventum sortitus esset felicem, se templum ædificaturum Veneri Victoriosæ, in agnitionem opis, quam occasione ista ab ea accepisset.* Quę sunt verba Appiani in lib. II. bell. civ. Sic post omnes ejus victorias idem ait: *Consecravit templum Veneris matris, quod voverat eo momento, quo ire in pugnam Pharsalicam debebat.* Similiter & Dion lib. XLIII. p. 143. *Post exstructo templo Veneri, quia esset origo & radix familiæ suæ, statim illud consecravit per diversa gladiatorum certamina, ludosque alios, & spectacula, quæ exhibuit in Amphitheatro.* Et alibi ait, *quod omnia retulerit ad Venerem, cunctisque persuadere voluerit, se ipsi debere, quod adhuc sit in florenti velut ætate, ideoque ferebat secum icunculam Veneris Armatæ, & plerumque in negotiis gravioribus nomen tesseram militibus dabat.* Sic in acie Pharsalica secundum Appianum, *Cæsar & Pompejus tesseram constituerant: alter, Venus Victoriosa, alter, Hercules Invictus.* Et in ea ad Cordubam iterum *Venerem symbolum dabat.* Et videtur ea fabula, qua dicebatur à Venere ortus, ne quidem ab inimicis ejus negata. Cicero namque in Epistola quadam, qui alias ostendit satis, se non amare ipsum, *florem ætatis à Venere orti, in Bithynia fuisse contaminatum*, puta per Regem Nicomedem, qui abusus est Cæsare in ætate juvenili, sicut plures hoc de eo prodidere. Et Pompejus fuit liberatus à cura sua per aciem Pharsalicam, quam habebat in ornando templum Veneris spoliis multis. *Metuent*, inquit Plutarchus, *gloriam dare ac splendorem familiæ Cæsaris, quæ pertinebat ad Venerem.* Qua in re confirmari poterat per tabulam quandam æream, quæ inventa dicebatur in sepulchro Capys Trojani, Capuæ conditoris, paulo ante mortem Cęsaris, cui fuit inscriptum, *quandocunque ossa Capys detecta essent, fore, ut Julio progenitus manu consanguineorum necaretur.* Sueton. cap. 31. Ex hac ratione inter honores Cæsari oblatos post mortem, hic primarius fuit, quod ei exstrueretur ædes inaurata in templo Veneris matris prope simulachrum ejus, & in ea lectus eburneus, tectus auro purpuraque, in quo imago Cęsaris cum tropheo ad caput, eodem cum vestitu, quo erat, cum occideretur. Verba Suetonii hæc sunt: *Pro rostris aurata ædes ad simulachrum templi Veneris genetricis collocata, intraque lectus eburneus, auro ac purpura stratus, & ad caput trophæum, cum veste, cum qua fuerat occisus.*

Addam hoc solum, quod, præter Poëtas & Historicos, & Cęsaris familiares, Senatus ipse totusque populus Romanus origines suas referret ad Trojanos. Hoc enim fundamentum omnium privilegiorum & immunitatum, quas Romani ab uno tempore in alterum indulsere Iliensibus, aut pro eis rogaverunt. Quarum prima lineamenta comparent in literis quibusdam à Senatu Populoque Romano scriptis ad Regem Seleucum, nescio quem. Eis ipsi promittunt fœdus & amicitiam cum ipso futuram, *si consanguineos suos Ilienses ab omni onere immunes pręstitisset.* Et post in tractatione pacis cum Antiocho Anno V. C. DLXV, Iliensibus concedunt urbem Rhetum & Gargithum, non tam ob nova quędam merita eorum, quam in recordationem originis. Eodem modo loquitur Livius l. XXXVIII. & post defectionem Mithridatis, secundum Appianum libro, quem appellat Mithridaticum, *Sylla liberos faciebat Ilienses, edictoque publico pronunciabat amicos Romanorum.* Quo refertur, quod ait Strabo lib. XIII. quando con-

ſolatur Ilienſes *ob bona plurima quæ acciderint ipſis.* Eadem privilegia Julius Cæſar *eis firmavit & amplificavit, dedit eis regiones & libertatem, omniaque onera ab eis ſuſtulit, quibus omnibus hodieque gaudent;* quæ verba ipſe ſcripſit ſub Tiberio & Claudio, ubi cum eſſent, qui ſpoliare ipſos mallent illis privilegiis, Nero gener Imperatoris, qui tum erat annorum ſedecim, eos defendit in Senatu, Græca lingua magna facundia, iisque impetravit immunitatem perpetuam omnium onerum publicorum ex cauſa, quæ jam dicta eſt. Cujus rei teſtem Tacitum habemus, lib. XII. Annal. & Suetonium in vita Claudii, c. 27. & Neronis, c. 7. Quo reſpexit Plinius lib. 5. c. 30. *Ilium,* ait, *immune, unde omnis rerum claritas.* Et Juriſconſultus Calliſtratus tit. de excuſationibus l. non tantum 17. §. 1. *Ilienſibus & propter inclytam nobilitatem civitatis, & propter conjunctionem originis Romanæ, jam antiquitus & Senatusconſultis & conſtitutionibus principum, pleniſſima immunitas tributa eſt, ut etiam tutelæ excuſationem habeant, ſcilicet eorum pupillorum, qui Ilienſes non ſunt.*

His ita ponderatis, exiſtimo valde ridiculum eum fore, qui in re tam parvi momenti Virgilium dicet debuiſſe ſe opponere illi, quod tanto tempore creditum eſt à Romanis, univerſalique conſenſu, tam Imperatorum, quàm Senatus Populique, & ab omnibus memoratum Poëtis, & ab Hiſtoricis omnibus, Oratoribus, Antiquitatum indagatoribus, Criticiſque, Æneam nempe coloniam duxiſſe in regionem Latinorum, ex qua ortus ſit populus Romanus, Cæſareſque eſſe de progenie Veneris & Æneæ. Probum neceſſariumque eſt, opponere ſe quantum eſt poſſibile populi erroribus, quando pertinet ad Dei gloriam, & utilitatem religionis. In univerſum iis in rebus, quæ magni momenti ſunt, & quibus non poſſumus ſubſcribere, niſi ut ſalutem noſtram in periculum aliquod conjiciamus. Quis vero ſit tam ſtolidus, qui ſubire ultima velit ſupplicia, ut hujuſmodi deſtruat errores, quorum fides eſt indifferens, nec cuiquam damno, quocunque modo ſeſe habeat? Cumprimis quando populus eo gaudet, mendacioque delectatur, fertque moleſtè, ſi eo eximeretur. Et ſi refutandi eſſent, Hiſtoricorum hoc foret officium, non Poëtarum. Cujus rei exemplum habemus illuſtre apud nos ipſos, qui diu cum multis aliis populis, eâ delectati ſumus ſtultitiâ, ut deducere origines noſtras à Trojanis conaremur. Unde fit, ut omnium annalium noſtrorum Scriptores putaſſent in medio ſe hæſuros itinere, niſi ſcrutando antiquitates noſtras veniſſent ad Trojam, & inde petiſſent Pariſum & Francum, filios Herculis, quorum poſterior nomen dederit genti, alter urbi præcipuæ totius regni. Verum quidem, quod poſt renatas literas, à centum inde, aut centum & viginti annis, inventi ſint longe ſubtiliores animi, quam ut conſentire poſſent in fabulam, quæ tam longe abit ab omni etiam ſpecie veritatis, quodque Hiſtorici, qui ex eo tempore ſcripſerunt, eam neglexerint. Ronſardus tamen, qui inter præſtantiſſimos Poëtas noſtros numeratus eſt, non intermiſit ſequi veterem illam fabulam in Franciade ſua. Quam ob cauſam tamen non exiſtimo à quoquam eſſe culpatum. Longe minor foret ratio reprehendendi Virgilii, qui eſt abſolutiſſimus Poëtarum omnium, quod argumentum poëmatis ſui ceperit fabulam, quam Romani omnes usque ad ipſius ætatem crediderunt. Neminem ſaltem invenio ex ipſis, qui aſſerat contrarium, aut in dubium vocet, ſolo Livio excepto, qui hanc rem magna cautione tractat, dum ait, rem eſſe, quam nec confirmare velit, nec refellere. Quodque condonandum vetuſtati ſit, ſi primordia ſua quærat facere clariora, divina humanis miſcendo. Et ſi quis populus ſit, cui permiſſum eſſe debeat, ut initia ſua referat ad Deos, eum eſſe populum Romanum debere, qui res tantas geſſerit, populoſque, qui ſe velint recte imperio ipſius ſubjicere, non debere hanc hiſtoriam in dubium trahere. Hoc eſt, credendam eſſe, licet nihil ei ſubſit.

In quo finiam, poſtquam me excuſavero, quod te tanto tempore detinuerim re, quæ non erat tanti, ut de ea profunderem tantum verborum. Sed ſi lectio tam diverſorum tibi fuerit moleſta, te ipſum incuſes, qui me compuliſti dicere plura, quam propoſueram. Et confido, altera vice te non reverſurum, metu, ne poſt primam hanc diſſertationem, in qua legenda non profecto parum fatigabere, ſubjungam aliam, quæ te redigat ad incitas, id quod tamen longiſſime abeſt ab animo meo, cum ſim toto pectore

Domine

humillimus obſequentiſſimusque
ſervus tuus

Cadomi 20. Decembr.
1663.

BOCHART.

EXPLICATIO HORUM VERBORUM

PHILOSTRATI

IN

APOLLONIO

Lib. 4. cap. 6.

Α'ΜΑΖΟ'ΝΩΝ Α'ΣΜΑ.

Philoſtrati verba in Apollonio *l.4. cap.* 6. ſic ſe habent, Μειράκιον τῶν ἁϐρῶν ὕτως ἀσελγὲς νομιζόμϐνον, ὡς γενέϑαι ποτὲ καὶ Α'μαζόνων ᾆσμα. *Adoleſcens è mollibus, qui putabatur ita laſcivus, ut olim fuerit etiam Amazonum Cantilena.* Quęritur quid in his verbis ſit, γενέϑαι Α'μαζόνων ᾆσμα; *eſſe*, vel, *fieri Amazonum Cantilenam.* Ut huic quæſtioni ſatisfiat, convenit, ut à facilioribus ordiamur. Eum *eſſe* vel *fieri Cantilenam* dicimus, qui eſt vel fit *Cantilenæ* materia & argumentum. Hinc apud Propert. *lib.* 1. *Elegiâ ad Gallum*;

Quàm citò de tanto nomine rumor eris?

Id eſt, Rumoris argumentum. Et in Tibullo *lib.* 1. *Eleg.* 4.

Parce puer, quæſo, ne turpis fabula fiam.

vel, ſicut alii volunt, *turbis.* Et lib. 2. Eleg. 3. de Apolline;

Fabula nunc ille eſt, ſed qui ſua cura puella
Fabula ſit mavult, quàm ſine amore Deus.

Et in Horatio Epodôn Ode XI.

Heu me, per urbem (nam pudet tanti mali)
Fabula quanta fui?

Et Epiſt. 13. l. 1. ad Vinnium Aſellam,

- - - *Aſinæque paternum*
Cognomen vertas in riſum, & fabula fias.

Fabula, id eſt, Fabulæ materia & argumentum. Et Juvenal. Satyrâ 10.

--- *I, demens, & ſævas curre per Alpes,*
Ut pueris placeas, & declamatio fias.

id eſt, argumentum declamationis.

Sed & Sacri Scriptores paſſim ita loquuntur; ut Job. 17: 6. הִצִּיגַנִי לִמְשֹׁל עַמִּים, *poſuit me in Proverbium populorum.* Lxx. Ἔϑη δέ με ϑρύλλημα ἐν ἔϑνεσι. Et Job. 30; 9. ועתה נגינתם הייתי ואהי להם למלה. Lxx. Νυνὶ ἢ κιϑάρα ἐγὼ αὐτῶν, καὶ ἐμὲ ϑρύλλημα ἔχυσι. Vulg. *Nunc in eorum Cantica verſus ſum, & factus ſum eis in Proverbium.* Et Pſalm. 69. (al. 68.) 12. ואהי להם למשל. LXX. Ἐγενόμϐω αὐτοῖς εἰς παραϐολήν. Vulg. *Factus ſum illis in parabolam:* id eſt, in Proverbii, Cantici, & Parabolæ materiam. Sic igitur ᾆσμα γενέϑαι dicitur, qui Cantilenæ fit argumentum.

Ἆσμα porrò hîc intelligi non quodvis, ſed σκωπτικὸν, res ipſa docet: quomodo ᾆσμα quandoque ſumitur. Cùm Peloponneſiorum & Bœotiorum millia ſexaginta in Atticum agrum irrupiſſent; Athenienſium Dux Pericles Fabii inſtar cunctabatur, & hoſtes malebat morâ frangere, quàm cum tanto numero ſubire pugnæ aleam, & Reipub. ſalutem in diſcrimen adducere. Quam illius cunctationem cùm multi ſecus interpretarentur, ᾖδον ᾄσματα καὶ σκώμματα πρὸς αἰσχύνω, ἐφυϐρίζοντες αὐτῦ τὴν ϛρατηγίαν ὡς ἄνανδρον, καὶ προιεμϐύην τὰ πράγματα τοῖς πολεμίοις. *Cantilenas canebant & ſcommata in ducis contumeliam, illius Imperium ut parum virile ſuggillantes, quodque hoſtibus proderet Rempub.* Ut habet *in Pericle* Plutarchus. Quibus verbis ᾄσματα ideò per σκώμματα exponitur, quia ᾄσματα erant σκώπτικα, Cantilenæ deriſoriæ & cavillatorię, quibus Vir de patria bene meritus immeritò proſcindebatur. Atque hæc nemini non ſunt obvia.

At quorſum Cantilena talis à Philoſtrato Α'μαζόνων ᾆσμα dicatur, quærere eſt operæ pretium; cùm in eo nodo Viri Maximi duo, Cœlius Rhodiginus & Eraſmus, fruſtra inſudaverint. Et prior quidem ſic habet *Antiquarum Lect. lib. 9. cap.* 12. *Amazones pro pauperioribus, tenuiori promiſcuoque victu utentibus, apud Græcorum ſcientiſſimos reperias, veluti qui mazam non habeant*, &c. *Ex his verò dilucere poteſt, quo ſenſu iſtud proverbium enunciarent Veteres*, Α'μαζόνων ᾆσμα; *in quo non tam mulieres intelligo, quam pauperes ſimpliciter, quibus mos eſt opulentiores frequenter convellere, ac lautos præcipuè, in neceſſariorum inopiâ ſæpe ipſi conſtituti.* Nempe in Etymologico in voce Α'μάζονες legerat Rhodiginus, λέγονται δὲ ὕτω καὶ οἱ πένητες, οἱ μάζαν ὐκ ἔχοντες: *Etiam pauperes ita dicuntur, qui mazam non habent.* Huic accedit Jeſuïta Alcazar *in Apocalypſ.* Amazones, ait Paulo V. ſic appellabantur, quod eſſent pauperes, ἄνευ μάζης. Sed cùm Scriptorum, quotquot extant, nullus ſit, qui Amazonum vocem ita uſurpet, non puto alibi repertam, quam in aliquo Comicorum, qui pauperes ſic appellaverit ſcurrili alluſione ad vocabuli Etymon, quia ſunt ἄνευ μάζης, *ſine maza*: Ac ſi ex *Abiorum* gente eoſdem eſſe dixeris, quia βίος ſeu victus iis non ſuppetit, aut ad *Aboram* natos, quia βόρα pabulum deeſt. Quas Comicorum alluſiones in Philoſtrato quis ferat, ſcriptore valdè ſerio; quique adeò de ſermonis elegantiâ cum Priſcis poſſit certare?

Meritò igitur Eraſmus in Adagiis, Adagio, *Amazonum Cantilena*, hoc Rhodigini commentum rejicit tanquam, *inſigniter frigidum*; quamvis ipſe Rhodigino meliora non afferat. *Quid ſibi velit Amazonum Cantio*, inquit, *fateor mihi nondum ſatis compertum apud idoneos authores; niſi ſi cui placet ut accipiamus, Amazones ludibrii causâ in molles viros cantilenas ſolere celebrare.* Quæ mera divinatio eſt, cùm de Amazonibus tale nihil occurrat apud Veteres. In Plutarch. *Hellenicis Quæſt.* 56. reperio in Samo Inſulâ τὸ Φλοιὸν ἐπ' ἐκείνων ῥαγῆναι Φϑεγγομϐύων μέγα τι καὶ διάτορον, *Phlœum ab iis ruptum eſſe cùm magnâ & contentâ voce clamarent.* Sed illas aut ceciniſſe, aut viros molles dicteriis & conviciis inceſſiviſſe nuſpiam legi: neque verò id à quoquam ſcriptum eſt. Proinde ipſe Eraſmus huic conjecturæ diffiſus aliud affert, nempe, pro Α'μαζόνων legi poſſe μαζονόμων. *Sic enim*, ait, *appellant lancis genus prægrande, quo cibi inferuntur in convivium. Mos autem erat antiquitùs, ut epulæ lautiores tibicine præcedente inferrentur, ut acipenſer.* Quæ quidem vera ſunt, ſed non ad rem. Acipenſerem allatum fuiſſe μετ' αὐλῶν καὶ ϛεφάνων, *cum tibiis & coronis*, poſt Archeſtratum ſcribit Athenęus *l. 7. c.* 12. Et apud Macrobium Saturnal. *l. 3. c.* 16. ita loquitur Sammonicus Serenus in litteris ad Severum Imperatorem: *Dignatione veſtra cùm interſum convivio ſacro, animadverto hunc piſcem à coronatis miniſtris cum tibicine introferri.* Sed αὐλητικὸς fuit is Cantus, non φωνητικὸ, flatilis, non vocalis. Finge tamen fuiſſe vocalem; non debuit eſſe σκωπτικὴ, ſed παινετικὴ cantio, quâ commendarentur fercula, quæ in menſam infere-

bantur. Acipenſeris denique peculiarem cantionem *Acipenſeris cantionem* appellâſſent Veteres, non in genere μαζονόμων ᾆσμα, id eſt, *mazonomorum* ſeu *lancium Cantilenam.* Itaque hic Eraſmi ϛοχασμὸς ne ſpeciem quidem habet veri.

Sed ne Lectorem diutiùs ſuſpenſum teneam, Μαισώνων ᾆσμα ſcribendum eſſe conjicio pro Ἀμαζόνων: ut ſenſus ſit, dici hunc Juvenem γενέσθαι ποτὲ καὶ Μαισώνων ᾆσμα, *olim Mæſonum etiam cantum fuiſſe*; quia tam vitioſæ & flagitioſæ vitæ fuerat, ut Mæſonum ſeu Mæſonicis cantilenis & ſcommatibus aliquandiu fuerit obnoxius. Eam igitur Philoſtrati vocem Exſcriptores, quia non intelligebant, depravaverunt & corruperunt, *Mæſon*, apud Feſtum, *perſona Comica appellatur aut Coci aut Nautæ, aut ejus generis.* Calepinus revocat ad Græcum μέσον quaſi medium ſignificet; *quia Coquorum*, inquit, *Nautarum atque ejuſmodi Opificum perſonæ mediæ ſunt; ut quæ neque ſerviles videantur; quum liberæ ſint operæ; neque omninò liberæ, quum mercenariæ.* Ineptè & ridiculè. Neque enim per ε ſcribitur μέσων, ſed μαίσων per αι. quod Romani efferunt per æ. Sed neque Greca vox μαίσων originis eſt ſatis certæ. Quidam ἀπὸ τοῦ μασᾶσθαι, *à mandendo*, deducunt. Heſychius; Μαίσων μαγειρεῖον (lege μάγειρον) ἄλλοι βόρον ἀπὸ τοῦ μασᾶσθαι; *Mæſon alii Coquum explicant, alii Helluonem, à mandendo*; ſequuti ſcilicet Chryſippum Philoſophum, de quo Athenæus *lib.* 14. *cap.* 22. Χρύσιππος δ᾽ ὁ Φιλόσοφος τὸν Μαίσωνα ἀπὸ τοῦ μασᾶσθαι οἴεται κεκλῆσθαι, οἷον τὸν ἀμαθῆ καὶ πρὸς γαστέρα νενευκότα; *Chryſippus Philoſophus Mæſonem à mandendo appellari autumat, velut rudem & ventri deditum.* Sed alii melius *Mæſonis* nomen ad hujus perſonæ inventorem referunt, *Mæſonem Megarenſem.* Feſtus, *Dici ab inventore ejus Mæſone Comœdo ait Ariſtophanes Grammaticus.* Athenæus, Μαίσων γέγονε κωμῳδίας ὑποκριτὴς, Μεγαρεὺς τὸ γένος, ὃς καὶ τὸ προσωπεῖον εὗρε τὸ ἀπ᾽ αὐτοῦ καλούμενον μαίσωνα, ὡς Ἀριστοφάνης φησὶν ὁ Βυζάντιος ἐν τῷ περὶ προσώπων. *Mæſon fuit Comœdiæ Hiſtrio genere Megarenſis, inventor perſonæ, quam ab eo Mæſonem vocant, ut dicit Ariſtophanes Byzantius in libro de Perſonis.* Idem ex Polemone conſtat, ſcriptore pervetuſto, qui Mæſonem hunc ex Sicula Megara fuiſſe docet, non ex Niſæa propè Athenas, in qua regnavit Niſus. Idem Athenæus, τὸν δὲ Μαίσωνα Πολέμων ἐν τοῖς πρὸς τίμαιον ἐκ τῶν ἐν Σικελίᾳ φησὶν εἶναι Μεγαρέων, καὶ οὐκ ἐκ τῶν Νισαίων. *Mæſonem* definit Feſtus perſonam Comicam Coci aut Nautæ. At in Græcis ſcriptoribus nonniſi Coqui perſonam ſuſtinet *Mæſon.* Heſychius, Μαίσων μάγειρον, &c. Athenæus de Mæſone Megarenſi & Ariſtophane Grammatico, εὑρεῖν αὐτὸν φάσκων καὶ τοῦ θεράποντος πρόσωπον καὶ τοῦ μαγείρου; *Eum inveniſſe dicens & Servi perſonam & Coqui*, id eſt, *Mæſonis.* Quin Coquorum duo genera fingebant Comici Poëtæ, Ruſticos, & Urbanos, quorum illi *Tettiges*, hi *Mæſones* dicebantur. Heſychius, Τέττιξ, ἔξω τοῦ συνήθους ζώου παρὰ Ἀττικοῖς οἱ τῶν μαγείρων ὑπηρέται ξένοι, οἱ δὲ ἐντόπιοι μαίσωνες. *Tettix præter commune animal*, id eſt Cicadam, *apud Atticos Coquorum peregrini ſervi, Indigenæ verò Mæſones.* Quæ ſumpta ſunt ex his Athenæi; Ἐκάλουν δ᾽ οἱ παλαιοὶ τὸν μὲν πολιτικὸν μάγειρον μαίσωνα, τὸν δ᾽ ἐκτόπιον τέττιγα. *Veteres quidem urbanum coquum Mæſonem appellabant, peregrinum autem Tettigem.* Hinc in Polluce *lib.* 4. *cap.* 19. §. 5. inter τὰ δούλων πρόσωπα κωμικὰ, *ſervorum perſonas comicas*, deſcribitur θεράπων Τέττιξ μέλας, φαλακρὸς, διάστροφος τὴν ὄψιν, δυὸ ἢ τρία βοστρύχια μέλανα ἐπικείμενος, καὶ ὅμοια ἐν τῷ γενείῳ; *ſervus Tettix, niger, calvus, torvis oculis, nigros in* capite *cincinnos duos aut tres habens, & in mento totidem.* Sed oppoſitus Tettigi *Mæſon* ibidem eſt omiſſus. Etiam variante ſcripturâ pro Μαίσων ſcribitur Μούσων. Heſychius, Μούσωνες οἱ κορυφαῖοι τῶν μαγείρων, καὶ οἱ τεχνῖται; *Muſones præcipui coquorum & artifices.* Legerim καὶ οὐ Τέττιγες, *non autem Tettiges*, qui ſunt his inferiores. Urbani enim Ruſticis præſtant, niſi quis pro καὶ οἱ τεχνῖται legendum putet οἱ τε ναῦται, *& Nautæ*, ut Heſychio cum Feſto conveniat, cui *Mæſon* tam eſt Nautæ, quàm Coqui perſona.

Ut ut ſit, ad rem noſtram maximè pertinet quod ex Ariſtophane Byzantio addit Athenæus, καὶ εἰκότως καὶ τὰ τούτοις πρέποντα σκώμματα καλεῖται μαισωνικά: μάλιστα γὰρ εἰσάγονται οἱ μάγειροι σκωπτικοί τινες, ὡς παρὰ Μενάνδρῳ ἐν Ἐπιτρέπουσι (lege Ἐπιτρόποισι) *Et meritò Mæſonica vocantur quæ ſcommata his perſonis conveniunt: maximè enim irriſores introducuntur coqui, ut apud Menandrum in Tutoribus.* Proinde apud Philoſtratum laſcivus adoleſcens, cùm luxuriæ nomine Mæſonicis dicteriis laceraretur, quæ plebecula paſſim cantitabat, factus fuiſſe dicitur μαισώνων ᾆσμα, non *Amazonum*, quæ tot ſeculis vetuſtiores de illo juvene nequidem cogitârunt. Miror rem ita obviam Eraſmo aut Rhodigino de hoc loco laborantibus in mentem non veniſſe, cùm neuter ignoraverit quid eſſent *Mæſonica ſcommata.* De his enim ita Rhodiginus *Lectionum Antiq. lib.* 6. *cap.* 17. *Quoniam verò in Comica verſamur pragmatia, relatu dignum haud quaquam omiſerim; Mæſona fuiſſe comicum hypocriten patriâ Megarenſem, qui Perſonam excogitavit primus, quam de ejus nomine Mæſona vocant: quod Byzantius Ariſtophanes prodit in Commentatione de perſonis, ab eo juventam ſcribens ſervi perſonam, necnon coqui. Scommata quoque, quibus id genus homines præcipuè ſcoptici mordaceſque utuntur, Mæſonica vocantur.* Et Eraſmus *Adagio* 4654. *Dicteria petulantiùs jacta Priſci Mæſonica vocabant*, σκώμματα μαισωνικά; *à Mæſone quodam Hiſtrione Comœdiarum Megarenſi, cujus inventum eſt perſona, quam à repertore Græci* μαίσωνα *vocabant. Reperit enim perſonam famuli & coqui; quin & veteres Græci coquum urbanum* μαίσωνα *vocabant, exterum* Τέττιγα; *in Comœdiis autem ſemper inducuntur coqui dicaces, præſertim apud Plautum*, &c.

Convenit cum Hipponactio præconio *Adag.* 2156. Quo ſcilicet pro infami nota utitur Tullius in Epiſtolis, quia Hipponax Poëta fuit Jambographus amarulentus, ac notæ mordacitatis, qui Bupalum & Anthermum, quod ab his deformi ſpecie pictus eſſet, verſibus Jambicis inſectatus eos ad laqueum compuliſſe creditur; quamvis id verum eſſe neget Plinius *lib.* 36. *cap.* 5.

Jam ſi quis ſcire velit accuratiùs, cujuſmodi fuerint Mæſonica ſcommata & dicteria, legat Plautum in *Pſeudolo Act.* 3. & paſſim; & Athenæum *lib.* 3. *cap.* 22. *& lib.* 7. *cap.* 11. *& lib.* 9. *cap.* 5. *& lib.* 14. *cap.* 22. quibus locis μαγειρικὰς (ſeu quod idem eſt, μαισωνικὰς) ῥήσεις, eaſque benè longas, & ad lectorum ſanè tædium & faſtidium mirâ patientiâ deſcripſit ex Damoxeno ἐν Συντρόφοις, Hegeſandro ἐν Δέλφοις, (aut ut emendat Caſaubonus Hegeſippo ἐν Ἀδελφοῖς,) Nicomacho ἐν Εἰλειθυίᾳ, Philemone Juniore ἐν - - - - - - -, Dipſilo ἐν Ζωγράφῳ, Archedico ἐν Θησαύρῳ, Sotade Maronite ἐν Ἐγκλειομένοις, Poſidippo ἐν Χορευούσαις & Ἀποκλειομένῃ; Euphrone ἐν Συνεφήβοις & ἐν Δικασταῖς, Soſipatro ἐν Καταψευδομένῳ, Dionyſio ἐν Ὁμονύμοις & in Ἀκοντιζομένῳ, Stratone ἐν Φοινικίδῃ, Alexi ἐν Λέβητι, Menandro ἐν Ἐπιτρόποισι & ἐν Κόλακι, Athemone ἐν Σαμόθραξιν, Anthiphane ἐν Φιλώτιδι, Battone ἐν Εὐεργέταις, Nicoſtrato ἐν Ἀπελαυνομένῳ, & ἐν Μαγείρῳ, & ſi qui alii diligentiam noſtram effugêrunt.

SANT-AMANTII AD
SAMUEL. BOCHARTUM EPISTOLA,
Ad hunc tum scripta, cùm Poëma suum,
MOSES SERVATUS,
illi transmisisset.

VERSIO.

Priusquàm, *Vir Clarissime*, gratias, quas nunc ago, Tibi ob carissimam & officiosissimam quam de *Mose meo* rescribere dignatus es Epistolam, exhiberem, acutissimas tuas in *Opusculum illud* Annotationes expendere, Tibíque responsionibus quibusdam, quantum possem, satisfacere volui. Verùm cùm pauci nunc adsint mihi libri, neque aliunde conquirere aut per otium aut per pigritiam meam liceat; æquo animo, quæso, accipias, quæ debilis memoria, tenue Judicium, Authoresque aliquot succurrentes mihi suppeditavêre.

Primùm itaque cum debita reverentia respondebo, etsi eorum, quos laudas, librorum plerosque legerim, probéque meminerim illorum quosdam Ægyptiacam Aulam Tsohane Tecum collocare, me tamen haud temerè acturum putavisse; *si cum vulgari sententia eam Memphi ponerem:* quandoquidem nec ibi desint arundines, quibus omnes propemodum Ægypti fluvii præcinguntur. Unde & Bartasius nostras, Vir certè eruditus, ibidem constituit, cùm de Tenebris illis, quæ Ægyptum totam, Metropolim potissimùm, inumbravêre, sic canit;

La palpable noirceur des ombres Memphitiques,

Hoc est, palpabilis umbrarum Memphiticarum nigredo &c. Neque hoc uno loco eam in urbe Memphi locat, alio etiam reponit; quando nempe de Mose à Pharaonis filia adoptato sic loquitur:

Et celui-là, qui doit d'un bras haut eslevé
Foudroyer sur Bubaste, & de honte eternelle
Flestrir la Cour de Memphe, est aggrandi par elle.

Isque, qui elata manu debet fulminare Bubastem, opprobrioque æterno obscurare Aulam Memphiticam, ab ea tamen exaltatur. Arbitratus est igitur Pharaonis Aulam in urbe Memphi sedisse. Quæ si cum illo senserim; nihil vel apud *Josephum*, vel apud *Philonem Judæum*, vel apud alios permultos reperio, quod hisce repugnet.

Ad hæc, si alicubi innuo, *Mosem trecentis ampliùs annis post ingressum Israëlitarum in Ægyptum natum esse*, id mihi profectò condonandum; cùm solus non sim, qui id innuat, idemque illud ex *Josepho* sumpserim, qui *lib. 2. pag. 56.* refert, *Hebræos in Ægypto per 400. annos fuisse afflictos.*

Neque etiam putem, (pace tua dixerim,) eo, quem supposui, *Merari*, me huc adigi, ut quæ eam in rem à Te sunt allata, adoptem. Præterquam quòd enim complures eo nomine appellari potuêre, merè supposititius est ille, quem adduxi, uti & *Elisaphus* iste, quem memoravi. Absit ergo, ut Merarim illum ita adduxerim, quasi ex tribus Levi filiis unum existimaverim. Ut ut sit, Celebratissimus ille Virgilii circa Didonis tempora Anachronismus mihi patrocinatur, jusque Poëtis quibuslibet ad parem licentiam facit in Poëmatibus Heroicis. Replicabis forsan, Poëma Meum id nominis præ se non ferre; Verùm cùm hoc eadem illa, quæ in Poëmatibus Heroicis, eodemque prorsus modo, pertractet, eo titulo potuissem meritò insignire, tum maximè, si Eruditos quosdam ea in re audiissem.

Quod Hyperbolem illam, *Viâ omnium durissimâ*, &c. attinet; eam non usque quaque probas; sed an obmurmurabis, si illustrium tot Poëtarum in hisce praxim, frequentesque hyperbolas attenderis, meâ multò audaciores? Quænam est hæc, ex. gr. apud *Ariostum*, Poëtam illum tam celebrem; in qua hastæ cujusdam fragmenta ad Ignis usque Sphæram resiliisse, tumque in terram etiam tum ardentia recidisse, canit? Quidnam hæc nostra, si cum Capanei furoribus, apud Statium ad Thebana mœnia fulminantis, conferatur? Unde & Tumet ipse, *Vir Gravissime*, arti nostræ isthæc utcunque permissa fateris. At Ego, non modò ex indulgentia quadam, sed ex jure stricto, concessa contendo. Ni enim in Poëmatibus nostris & hæc, & alia ejusdem generis nonnulla, extarent, nihil in illis penè superesset, quod legentium vel audientium animos admiratione percelleret. Quid, quod & eadem hęc huic Scriptorum generi singulari quodam modo congruunt, nulli alteri eodem jure communia. Ausimne Viro me in hisce longè peritiori memorare, in ipsamet etiam Script. S. pleraque ejusmodi vel dicta, vel dicendi genera, occurrere, quæ vexanda non sint; Eamque frequentissimè easdem illas usurpare figuras? Cùm, ex. gr. narrat Samsonem mille homines unicâ exterminâsse maxillâ; id equidem puto verissimum; at primo aspectu videtur hyperbolicum & duriusculum. Adsunt & alia nonnulla, quæ hyperbolem & prodigium longè excedant intervallo. Id quidem constat evidentissime, Samsoni sub Deo adjuvante, nihil prorsus fuisse impossibile; verùm nonne idem ille Deus, qui Samsoni adfuit, potuit etiam Illi ipsi, quem pro Mose fidelissimo Dei servo dimicantem produco, pari prorsus modo adesse? Adeò ut ambos eadem virtute muniverit? Detur ergo juxta illos Historię Naturalis Scriptores, quos laudas, crocodili squamas plagis quibuslibet esse impenetrabiles; an verò illi hęc certiùs, quàm nos, scivêre? Sed esto, longè certiùs sciverint; hinc profectò pręclarum illud facinus quod repręsento, tantò mirabilius evadit, tantóque illustrius; quę volo.

Succedit jam *palma mea*, de qua nonnulla annotâsti. Eâ autem palmâ *Dactyliferam* non intelligo, sed *Cocciferam*; quanquam & hęc multò procerior sit, quàm vulgò perhibeant Veteres. Passim porrò reperitur in Ægypto. Alia verò palma, ex qua *vinum palmeum*, mihi eadem illa est, de qua Tu loqueris; quęque ejusdem cum tua proceritatis existit. Ex aliorum autem relatione non memoro, sed ex privato aspectu, quippe qui multoties hisce meis oculis usurpârim. Neque verò incredibile est, jam tum ad Nili ripas succrevisse. His addas, quòd suppositiones ejusmodi nequeant jure damnari in iis, quibus quidlibet audendi, impunéque mentiendi, potestas jam pridem concessa sit.

Quantùm ad *Sabam*, *& ad ea*, quę de Mose

aio,

aio, *Illum nempe, cùm ex ea urbe discessisset, ad Nilum rediisse*, probè novi, ipsi ab ea minimè discedendum fuisse, ut ad Nilum accederet, quandoquidem Saba Nilo proximè ambiatur. Et certè crassissimus foret in rebus Geographicis error, si ignorârim hanc Sabam, quam Cambyses postea ex Sororis suæ nomine Meroëm appellavit, sitam fuisse in insula, cui ex Josepho proximè circumfunditur cum Astapo, & Astabora, Nilus. At error inde est natus; quòd, cùm quibusdam de causis multos Versus ex hoc loco sustulissem; atque inter reliquos, qui minimè contemnendi, hosce;

Cette grande Saba, dont les tours fastueuses
S'eslevent fierement sur les eaux tortueuses,
De trois fleuves profonds, qui formans son fossé,
Font voir dans leur chrystal son orgueil renversé;

Qui sic Latine sonant, *Ingens hæc Saba, cujus excelsæ turres superbè assurgunt supra trium profundissimorum fluviorum, qui, dum fossas ejus implent, inversam ejus superbiam oculis ostentant, undas flexuosè circumeuntes; hæc scilicet ingens Saba*, &c. Quòd, inquam, cùm Versus illos suppressissem, móxque in morbum gravem, dum Poëma typis mandaretur, incidissem, ejus Corrector vocem quandam, in Autographo propter illam Versuum illorum suppressionem obelo transfixam non attenderit, typisque exscribi siverit, quæ tamen erat excludenda; neque ipse Ego deinceps id adnotaverim; secus inter *Errata* commemorâssem. Sic itaque legendum, *Memphim rediit.*

Pharaonis hyperbolica hęc loquendi ratio, *Quid igitur? Orbis universus*, &c. est excessus ex arte procedens, siquidem de industria eum sic loquentem exhibeo, ejus ut insaniam & fastum tantò meliùs patefacerem. Attendas etiam, quæso, ex quibus figuris sermo ejus sit contextus, quàm interrupti sint ejus affectus; quanta extent arrogantiæ, indignationis, & insolentiæ ejus indicia. Certè eo conspirant universa, ut insolentissimum hominem, suique prorsus impotem, exhibeant.

Ex eo, quòd Hebræos vocet, *fœdos & infames circumcisos*, ipsum suppono *incircumcisum*. Cùm autem Ipse Tu ea in re sis dubius; quicquid eandem in rem Herodotus & Diodorus Sicul. de Colchis & Ægyptiis afferant; me tamen in eo errâsse animum non possum inducere meum. Adhæc, ut ut circumcisi esse potuerint Ægyptii, singulari tamen ratione Hebræi tales reputari poterant, quibus scilicet circumcisio variis mandatis, pœnísque severissimis, fuerat â Deo imposita. Proinde, si quæ eandem in rem paulò liberiora habeat Operis mei Præfatio, hac observatione excusantur universa.

Ex vulgari opinione *Erythræum Mare rubens finxi; ideóque rubens; quòd exæstuans ejus arena hunc refundat colorem, quoties radiis solaribus illustratur*; verùm ex eo principio sum ratiocinatus; quòd res rara & mirabilis videatur, campumque aperiat ad loquendum patentiorem. Cæterùm non ignoravi, quæ Tu de Edomo profers; â quo Mare illud suam sumpsisse appellationem, sive dicatur *Idumæum*, sive *Erythræum*, sive *Rubeum*, nullus dubito; siquidem tria isthæc idem sonent.

Quando Mosem sic loquentem profero, *Deleat me citius*, &c. ad D. Paulum respexi; qui, ni fallor, *Rom.* 9: 3. optat Anathema fieri pro fratribus; & quæ tua est indulgentia, isthæc mea benignissimè interpretaris.

Quoad Rachelem, cùm aio, *Eam camelo suo insidentem eos habere Teraphim*, ita locutus sum; ne, si clitellam memorarem, id asininum quid redoleret; maluique ab historiæ fide tantillùm discedere, innuendo Rachelem in procinctu ad viam camelo insidere, quàm asini ullam ingerere ideam; quandoquidem ea, quâ Rachel tum laborabat, infirmitas non exigebat, ut lecto affigerem. Si tamen peccatum meum putes utcunque grave, locum hunc facilè emendabo; hisce, *sub lecto asservatos habebat*, aut ejusemodi aliis, substitutis.

Animalia illa, quæ Jacobus ad Esavum mittit, sumpta sunt ex Joseph. Antiquit. l. 1. c. 19. ubi sic habet; *Præmittit quosdam ad fratrem cum muneribus. Ea constabant jumentis multis ac variis quadrupedibus, accipienti placituris propter raritatem.* Cętera autem sunt Poëtæ figmenta, ab eo, tanquam ab industrio pictore, addita ad argumenti illustrationem & magnificentiam. Jam autem difficillimè mihi ostenderetur, pardos ad venationem institutos posteriorum sæculorum esse inventa & artificia. Sufficit ergo mihi, si res jam tum fieri potuit, etsi reipsa minimè fuerit facta. Præterea, quando Jacob. *Genes.* 32: 5. ad fratrem mittit, nuntiat quidem sibi adesse boves, asinos, oves, servos, ancillas; verùm isthæc potiùs offert, quàm transmittit: certum tamen ipsi quoque camelos, capras, imò & canes adfuisse; quandoquidem & adessent arietes. Quoniam autem isthæc omnia neque ignota, neque insueta Esavo mihi videantur; munera fore congruentiora judicavi, si venatori celeberrimo, qualis erat Esavus, convenirent. Indéque ad venationem apta & facta censui mittenda.

Si locum inspicere digneris, in quo de *Vulture* verba facio, reperies me adjicere, *vel potiùs Dæmon*; uti & alibi aio, *quum primo aspectu inanime quid arbitraretur*, &c. Hæc, ni fallor, satis me â culpa præstant immunem. Quamvis autem vultures & lupi exercitus sectentur, ut cadavera inibi crebriora invadant; ex eo tamen nequaquam sequitur, eos cadaveribus unicè pasci. Rem aliter se habere probè nôsti.

De cætero, Vir Celeberrime, si ante Operis mei Editionem Te de illo consulere datum fuisset; iis, quæ notas, vitiis pluribusque aliis procul dubio careret. At hoc certò scio, quòd, si Mei adversùs Te patrocinium ex singulari generositate tua velis suscipere, per Te facilè de Viro inter hujus sęculi principes eminentissimo, & ferè primo, ego sim indubiè triumphaturus. Omnium oculi non sunt æquè acres ac tui; omnes ad primas & altissimas rerum Origines, uti Tu, non ascendunt; reliqui ut plurimum sat habent, modò ex rivulis exilioribus, & â prima scaturigine remotioribus, rerum veritatem possint delibare. Excusatum igitur me habeas, quæso, Vir Eruditissime; sisque potiùs mihi patronus, quàm judex; neque dubites, quin tibi sim, quantum omninò eximiæ tuæ virtutes, vastissima eruditio, diffusissimum nomen, pridemque sancita inter nos amicitia, exigunt, addictus & consecratus. Vale.

Rothomagi dabam ex Vitriaria, 3. Non. Mart. Ann. 1654.

SANT-AMANTII EPIGRAMMA, AD SAM. BOCHARTUM,

ex ea occasione natum,

quòd, cùm illius Poëma ad Sam. Bocharti Pastor. Cadomensis ædes deferendum esset, ad Illust. Boucharti Rothomagensis Patroni domum fuerit ex errore quodam delatum.

Mon livre avec grande raison
M'a, pris au lieu de ta maison,

Celle

Celle d'un autre de Pratique.
Il a connu le delicat,
Qu'il luy faloit, non un Critique,
Mais bien plûtôt un Avocat.
Latinè.
Meritissimè Libellus meus
Adiit pro ædibus tuis
Alterius cujusdam, nempe Causidici, ædes.
Sensit scilicet catus ille,
Sibi opus esse, non Critico,
Sed potiùs Causidico & Patrono.

SAMUELIS BOCHARTI
AD CLARISSIMUM
SANT-AMANTIUM
RESPONSIO
VERSIO.

ET mihi & Tibi, *Vir Clarissime*, gratulor animitus ex eo, quòd pauca quædam in Poëma tuum annotârim; cùm pauca illa effecerint, ut eruditam & elegantem illam adornares Apologiam, quam ad Me dedisti: in qua ingeniosè adeo tùa tueris, ut pauci omninò extent, qui eodem, quo Tu, modo cespitare imò & labi, recusent; si pari Tecum successu erigi se, parique cum laude resurgere se posse sperarent. Errâsse alicubi videris, at errata iis exornas coloribus, ut prorsus splendescant, virtutesque videantur. Etsi nonnulla ferè omiseris, quæ ad Tui excusationem omnium erant aptissima; hæc nempe, quæ ex celeberrimo Artis Magistro in *Arte Poët.* præsto aderant,

Verum opere in longo fas est obrepere somnum.

Item.

- - - *Quandoque bonus dormitat Homerus.*

Ex quibus patet, neminem quenquam paucis illis nævis, qui vel ex negligentia, vel ex ἀβλεψίᾳ quadam in Poëmata cæteroquin excellentissima nonnunquam irrepunt, offendi debere. Cùm itaque Tuum ab iis omnibus, qui neque invidia, neque ullo simili affectu ducuntur, horum numero accensendum sit, non est, quod in singulis quibusque defendendis & excusandis labores. Et verò, in quibusdam vel Historicis vel Physicis à vero aberraveris; quid inde? Quædam esse, quæ tu forsan ignoraveris. Quasi verò aliquis sit, qui nihil ignoret. An Scaligeri, Salmasii, aliique Sæculi hujus eruditissimi, omnia novêre? Non obstabunt certè pauca quædam σφάλματα, eaque levissima; quin sedem inter nobiliores quosque Poëtas habeas eminentem: quibus certè id minimè proprium (quicquid nonnulli vulgò contrà pertendant) ut omnia sciant. Eorum est quidem res quasque aptè, ingeniosè & venustè exprimere; at si ipsis omnia essent necessariò scienda, & fidelissimè repræsentanda, adhoc ut pro Poëtis haberentur, nulli unquam extitissent Poëtæ. Cùm itaque, quod eorum est, summo gradu (sincerè dico) obtineas; uniusque hujus laudem & gloriam debeas affectare; hancque tibi pari, sin potiori, jure cum aliis quibuslibet temporis hujus Poëtis putem adjudicandam; spero, quæ est æquitas tua, futurum omnino, ut patienter feras, si Te de pauculis quibusdam, quæ ex conditione & professione mea paulò diligentiùs indagare necesse habui, modestè & amicè submoneam. Neque dubito, quin continuò oculis obversetur memorabile illud celebratissimi illius Apellis factum, qui æquissimo animo sutorem audivit monitorem, dum ultra crepidam non est evagatus. Hâc fretus fiduciâ primas meas in eximium tuum Opus animadversiones tibi ausus sum transmittere, eademque etiamnum inhærere, easque fusiusculè deducere; quoniam brevitas mihi mea utcunque nocuit, fecitque quibusdam in locis, ne mentem meam sis satis assecutus.

Primum de quo inter Nos, si probè meminerim, (nulla enim Epistolarum autographa asservo,) quærebatur, locum spectabat, in quo Mosis tempore sedebat Pharaonis Aula, juxta quem locum Moses expositus à Pharaonis filia est inventus, quemque postea tot miraculis celebravit. Tu Aulam illam Memphi, ego Tani colloco. Qua in re si uterque erramus, levis admodum utriusque error, cùm de iis agatur, quæ tot seculis absunt à nobis, ut paucissima eorum nunc extent monumenta. Hæ sunt rationes, quibus innitor.

Prima, imò & præcipua, ducitur ex eo, quod David Psalm. 78: 12. 43. bis asserat Mosis in Ægypto miracula edita fuisse in agro Tsohanitico, vel Tanitico, sive, ut loquuntur Ægyptii, *in Nomo Tanitico.* Quod non constaret, si Memphi, quæ inde longè distat, edita fuissent. Diceturne de eo quod Lutetiæ accidit, illud vel in Galetensi, vel in Constantiensi agro contigisse? Quare quotquot unquam extiterunt Doctores Latini, Græci, Hebræi, Arabes, qui hæc Davidis verba pensitârunt, Tani Pharaonis Aulam collocârunt. Ex Recentioribus multos, si luberet, afferrem, verùm ex Veteribus binos ex quatuor hisce Nationibus adducam; cùm in ore duorum aut trium testium stet omne verbum. Ex Latinis, D. Hieronymus in Esa. lib. 5. cap. 19. hæc habet: *Declarat Psaltes Tanim esse caput Ægypti; quia Moses ibi multa signa edidit, quæ in Exodo recensentur.* Et lib. 9. cap. 30. *Tanis, in qua Regia Pharaonis.* Et in Ezech. 36. *Tane, quæ est urbs regia, conteretur Ægypti sceptrum.* Et in Psalmos, (si revera hoc Opus composuerit) *In agro Tanitico, ubi erat idololatria, ubi erat Rex Ægypti; ubi erat equitatus, ubi Jannes & Jambres erant.* Et Isidorus Origin. lib. 15. cap. 1. *Tanis Ægypti caput, ubi erat Pharao, & ubi Moses omnia, de quibus in Exodo, miracula edidit.* Ex Græcis sic Theodoretus in Psalmos, *Tane stabat sedes regia Pharaonis.* Sic quoque Suidas; *Tanis est nomen loci, in quo Regia Pharaonis.* Quidam ex Dorotheo Tyri Episcopo, in Jeremiæ vita, hocce laudant; *A populo lapidibus obrutus, obiit Tani urbe Ægypti, sepultusque jacet in eodem loco, ubi Pharao habitabat.* Sed flocci facio hunc locum, quia ex libro supposito. Ex Hebræis R. Salomon in numer. cap. 13. ait, *Esse sedem Regum.* Et Kimchi in Psalm. 78. *Urbem esse regiam Ægypti.* Ex Arabibus Pentateuchi Interpretes ambo, quorum alter Lugduni Batavorum, alter Lutetiæ excusus fuit, vocant Tanim *Ægypti caput.* Numer. 13: 23.

Secunda ratio ducitur ex temporis convenientia. Nullus enim dubitabit, Tanim Moſis tempore extitiſſe, cùm David, imò & Moſes de illa tanquam de antiquiſſima urbe loquantur. Moſes enim maximam Hebronis, quam incolebat Abrahamus, antiquitatem aſſerturus, ait *Numer.* 13: ℣. 23. illam ſeptem annis ante Tanim Ægypti conditam fuiſſe. Ergo Tanis non modò Moſis, ſed & Abrahami ævo ſtabat. Quod vix de Memphi probaretur, cujus ex Scriptoribus ſacris Eſaias primus, ex Prophanis Herodotus meminêre: horum autem prior poſt Abrahamum 1000. vel 1100. annis, poſterior verò 1300. vel 1400. annis floruêre. Si igitur caput Ægypti per totum illud tempus Memphis fuit, amplaque, & magnifica, uti poſt Diodorum exhibes; quare, cùm plerique Prophetarum poſteriores, ut Eſai. 19: ℣. 13. Jerem. 2: ℣. 16. Ezech. 30: ℣. 13. Et Oſeas. 9: ℣. 6. de ea frequentiſſimè locuti ſint, Prophetæ priores omnes illam ſilent omnino? Adhæc ſi Thebas urbem in Continenti longè remotiorem memoret Homerus, quî factum ut Memphis & propior, & illuſtrior, & ſitu opportunior eidem illi fuerit ignota? Diodorus *lib.* 1. Memphim vocat ἐπιφανεστάτην τῶν κατ᾽ Αἴγυπτον, & dicit ad illius ſitum electum fuiſſe τόπον ἐπικαιρότατον ἁπάσης τῆς χώρας. Juxta eundem Thebæ 140. ſtad. Memphis verò 150. patebant. Adhæc juxta ipſum poſt hujus conditum Reges Thebis Memphim migravêre: indéque ἤρξατο ταπεινοῦσθαι μὲν τὰ περὶ τὰς Θήβας, αὔξεσθαι δὲ τὰ περὶ Μέμφιν, *Thebæ obſcurari & minui cœpêre, Memphis verò augeri.* Cùm de civitatibus illis ſic loquatur, mirum quî factum quòd Homerus Memphim prorſus ignorârit. Si reſpondeatur, Eum Tanim æquè ac Memphim tacuiſſe. Reſpondeo nullam eſſe paritatem, quia, etſi aliquandiu Ægypti Caput fuerit Tanis, nihil in ea eximium fuit, quo commendaretur, uti erat tum Thebis cùm Memphi. Eaque de cauſa Geographis Straboni, Steph. Byzantino, & Hermolao hujus Compendiatori, Tanis eſt μεγάλη πόλις, nihilque ampliùs. Imò etiam ex Homero videtur Ægypti Aula Tani extitiſſe; ſiquidem apud illum Menelaus, *Odyſſ. lib.* 4. dicat Pharum ab Ægypto diſtare,

> ---- ὅσσον τε πανημερίη γλαφυρὴ νηῦς
> Ἤνυσεν, ᾗ λιγὺς οὖρος ἐπιπνείῃσιν ὄπισθεν.
> ---- *quantum tota die cava navis*
> *Confecit, cui ſtridulus ventus aſpirat à puppi:*

Hoc eſt (ſecundum Ariſtidem *in Oratione Ægyptiaca*) διακοσίους καὶ χιλίους σταδίους, quæ ſunt 150. milliaria, quo ferè ſpatio Pharus diſtabat à Tanitico fluento, ad quod tunc illi, quibus res erat apud Aulam, appellebant. Neque verò per Ægyptum intelligi poſſunt Loca Pharo proximiora; quandoquidem ad hæc horæ ferè ſemiquadranti appellebatur, cùm Pharus à Continenti unico tantùm milliario diſtaret. Geographi, Homerique Commentatores, qui per Ægyptum aliud quid intellexerunt, inaudita & aliena prorſus commenti ſunt, quibus opinionem ſuam tuerentur, Ægyptum nempe Homeri ævo unius diei navigatione Pharo abfuiſſe, poſteaque Nili exundationibus accreviſſe. Qua in re ſibi non conſtant iſti Geographi; volunt enim urbem Canopen à Canopo Menelai nauclero prope Pharum conditam fuiſſe. Falſiſſimum eſt etiam Nili exundationibus Ægyptum ampliorem factam fuiſſe; Herodotus enim, cum aliis Geographis, quos laudat Strabo, talem planè, qualis nunc eſt, ante duo annorum millia deſcripſerunt. Jam autem ſi ab Homero ad Herodotum, hoc eſt, per 400. annos, unius diei navigatione Ægyptus creviſſet Nili exundationibus, per eaſdem exundationes ab Herodoto ad nos *Cyprum Inſulam uſque* jam extenderetur.

Sed, ut preſſiùs agamus, hi nobis audiendi ſunt, qui de Memphidis Origine ſcripſerunt. Circa quam quatuor extant Eruditorum Opiniones. Prima, quæ apud Euſebium legitur, ſtatuit Memphim ab Api, anno poſt Abrahamum natum 270. hoc eſt, circa Jacobi ætatem fuiſſe conditam. At hæc nequit omninò ſtare; cùm Apis ille, qui eo tempore vivebat, Argis non in Ægypto regnaverit; neque probabile ſit, unum quendam unius Græciæ regiunculæ Regulum Ægypti totius Metropolim extruxiſſe. Error procul dubio inde eſt natus, quòd Argorum Rex ille Apis idem habitus fuerit cum Api altero, qui iiſdem ferè temporibus in Ægypto imperabat, quique alio nomine Epaphus appellabatur; cui reipſa multi, cujuſmodi Euſebius; Apollodor. *Bibliotheca lib.* 2. Hygin. *fab.* 149. & 175. Iſidor. *Origin. lib.* 15. *cap.* 1. Memphis fundationem aſcribunt. Fundationem autem hanc Euſebius ad ann. poſt Abrahami Natalis 525. refert; quo tempore Iſraëlitæ in Deſerto peregrinabantur. Aliam opinionem ſequitur Herodotus, ſiquidem aiat Memphim à Mena, primo Ægyptiorum Rege, inſtitutam; ad cujus intelligentiam notandum ab Herodoto Menam iſtum primum Ægyptiorum Regem vocari, quòd primus eorum Regum fuerit, quos Ægyptii Deorum numero non aſcripſêre, uti & Vetuſtiores omnes aſcripſerunt, inter quos propterea annumeratus fuit Epaphus, quem ſub Apis nomine adorabant; fatente ipſo Herodoto, *lib.* 2. *cap.* 15. ὁ δὲ Ἆπις κατὰ τὴν Ἑλλήνων γλῶττάν ἐστι Ἔπαφος; *Græcorum idiomate Apis eſt Epaphus.* Itemque, *lib.* 3. *cap.* 27. ὁ Ἆπις, τὸν Ἕλληνες Ἔπαφον καλέουσι; *Apis, quem Græci Epaphum nuncupant.* Quibus accedit Ælian. *lib.* 4. *Animal. cap.* 10. dum ſic loquitur, Ἕλληνες αὐτὸν καλοῦσιν Ἔπαφον; *Græci Epaphum vocant.* Itaque Ægyptii Regibus ſuis Deorum generationes 16. præponebant; quibus ſucceſſêre, qui merè homines. Quibus omnibus cùm ſtatuæ apud Ægyptios erigerentur; hiſce omnibus id inſcriptum legebatur, πίρωμιν ἐκ πιρώμιος γεγονέναι, *hominem hunc eſſe ex homine prognatum*; ſiquidem Linguâ Ægyptiâ etiamnunc *pyromi* hominem ſonet; non καλὸν, καὶ ἀγαθὸν, *honeſtum, & beneficum*, uti contendit Herodot. *lib.* 2. *cap.* 143. Idque apertè ſatis innuit Syneſius *Lib. de Provid.* quo loco refert, complures Deos in Ægypto regnâſſe, πρὶν ὑπ᾽ ἀνθρώπων ἀρχθῆναι τὴν γῆν, καὶ γενεωλογηθῆναι τοὺς βασιλέας, πείρωμιν ἐκ τοῦ πειρώμιδος; *antequam ab hominibus regeretur Terra, atque in Regum genealogia & ſerie ex pyromi deduceretur pyromis*; hoc eſt, *Homo ex homine*, minimè verò ex Deo Deus, vel ab heroë heros. Si igitur ædificata fuit Memphis ab illorum Regum uno, qui fuerit merè homo, uti vult Herodotus, neceſſe eſt ædificata fuerit poſt Epaphum.

At, ſi fides Diodoro Siculo, longè recentior eſt cenſenda. Poſtquam enim *Menam* memoravit, qui poſt Deos primus in Ægypto potitus eſt imperio; tum ad *Tnephactum*, vel Gnephactum, quendam deſcendit; qui *multis poſtea generationibus*, πολλαῖς ὕστερον γενεαῖς, in throno ſedit, & ad filium ejus *Bocchorim Sapientem*; quibus ſucceſſêre *Reges numero* 52. ignavi adeò, ut nihil quicquam commemoratione dignum egerint: quos deinceps excepit *Buſiris primus*, octavâque ſubinde generatione *Buſiris ſecundus*, Thebarum conditor, quem denique generatione itidem octava ſubſecutus eſt *Vechoreus*, à quo Memphis fuit condita. Sic habent Græca, τῶν δὲ τούτου τοῦ βασίλεως ἀπογόνων ὄγδοος, ὁ ἀπὸ τοῦ πατρὸς προσαγορευθεὶς

ρευθεὶς Οὐχορεύς, ἔκτισε πόλιν Μέμφιν. Latinè autem ita ſonant; *Octavus autem inter poſteros regis hujus*, Buſiridis ſecundi, *qui & à patre appellatus eſt Vechoreus, Memphim ædificavit.* Ex ea voce Greca, ὄγδοος, (Latinè, *Octavus*) Latinus Interpres, & poſt eum complures alii finxerunt Memphim à Rege quodam, cui nomen *Ogdous*, fuiſſe conditam, immemores ſcilicet, aut fortè neſcii, apud Græcos ὄγδοος ſignificare *Octavum*.

Ex ſuperiùs deductis quivis facilè intelligit, Diodorum Memphidis originem ad tempora revocare, Moſe longè poſteriora. In quo majorem mihi videtur mereri fidem, quàm qui vel ad Epaphum vel ad Menam transferunt, ob rationes ſuprà à me allatas. Et certè, ſi Memphis tamdiu floruiſſet, Ægyptíque fuiſſet Metropolis, uti volunt, id non ignorâſſet Homerus; neque omiſiſſent Scriptores Sacri, Eſaia antiquiores. Porrò ſic poſt Ariſtot. ratiocinor; qui *Meteor. lib.* 1. *cap. ultim.* obſervat, *Homerum Thebarum meminiſſe, Memphidis verò minime*; ὡς οὔπω Μέμφιδος οὔσης; ἢ ὅλως οὐ τηλικαύτης; *ſive quod Memphis non eſſet, ſive quòd non eſſet omnino talis.* Quibus adde, momentum quoddam in eo futurum fuiſſe, ſi antiquior haberi potuiſſet, quàm revera eſſet. Eo enim figmento jucundiſſimè demulcebatur Ægyptiorum faſtus; qui ſibi longiſſimam arrogabant antiquitatem; Græciſque perpetuam objectabant infantiam: iſtudque potiſſimum iis placebat, utpote honorificentiſſimum, quòd perhiberetur à Deo, nimirum ab Epapho, ædificata: cùm contrà nihil eos moveret, ut recentiorem facerent, quàm reipſa foret. Præterea quiſquis Diodorum conſuluerit, is advertet facillimè, illum multa de Memphi, quæ alii ignorabant, afferre, in hiſque videri multò inſtructiorem. Idque ſemper obſervatum eos, qui de Ægypto poſteriùs ſcripſêre, quales Strabo, Diodor. & alii, multò certiores eſſe, quàm qui priùs; cujuſmodi Hecatæus, Herodotus, &c. Eò quòd priores illi ex vulgi rumore ſcripſerint; cùm contrà poſteriores ſua hauſerint ex variis Ægyptiorum libris in linguam Græcam, dum regnarent Ptolemæi, transfuſis. Sed demus Memphim, regnante Mena, vel etiam Epapho, fuiſſe extructam, inde tamen non ſequetur, eam tum extitiſſe, cùm Moſes in Ægypto miracula ſua patraret; quandoquidem eorum uterque ſit aliquantò Moſe poſterior.

Hoc etiam locorum ſitus, ſatis, in genere ſaltem, exploratus, validè confirmat. Nullus enim neſcit, Ægyptum in Superiorem & Inferiorem dividi (unde Hebraicè Duali numero מצרים dicitur) Superioremque Ægypti partem ſupra ſectionem Nili extare, Inferiorem verò infra ſtare; intra Delta, quod nomen apud Græcos ex figura ſortita eſt, incluſam. Memphis autem in ſuperiore Ægypto ad Nili occaſum ſita erat, tribus ſupra Delta ſchœnis ſecundum Strabonem; vel juxta Plinium 15. milliaribus, id eſt, quinque vel ſex leucis. Tanis verò in inferiore Ægypto ad interiora τοῦ Delta poſita erat, haud procul à mari, ad ſecundum Orientem verſus Nili alveum; qui inde Taniticus dictus eſt. Ibi etiam magnus fuſus eſt Lacus, vel Palus, ejuſdem cum Tani nominis, quo illa circumcingebatur. Nubienſis Geographus ſic illam *Tertia parte tertii Climatis* deſcribit; *Lacus Taniticus eſt magnus & patentiſſimus lacus, qui tantùm tribus milliaribus à mari Salſo*, hoc eſt, Mediterraneo, *abeſt. In eo inter varias inſulas, præter oppidum Tanim, eſt inſula Heiſn-almai, Pharma verſus; quouſque pervenit Rex Balduinus, qui Syriam in Mahummedanos occupavit, ibique unà cum equo aquis periit.* Paulò inferiùs, *Quum Nilus tempore æſtivo ex loco erumpit, dulcis eſt aqua Tanitici Lacûs, ſed quum hyeme in alveum redit, aqua maris prævalet, & tunc fit ſalſus. Multa oppida Lacus ille quaſi Inſulas circumalluit, qualia Nable, Tana, Samma, Heiſn-almai, quæ non poſſunt, niſi per naviculas, adiri.* Benjaminus eam in Itinerario eodem modo deſcribit, cùm de Damieta locutus dicit, דרך ים יום לטנים, id eſt, *Inde Tanim uſque unius diei navigatio interjacet*: & paulò pòſt, והוא א׳ בתוך ים, *eſt inſula in medio mari.* Caſſianus eadem ferè habet ſub nomine *Theneſi*, *Collat.* 2. *cap.* 1. *Theneſum Ægypti urbem appulimus, cujus incolæ ita mari vel ſalſis lacubus cinguntur, ut præ agrorum inopia commercium unicè exerceant, mariſque opportunitate diteſcant; quin etiam ſolo, niſi aliunde navibus adſportetur, ædibus ædificandis egent.* Hinc haud dubiè Tanis nomen habet צען, *Tſohan*, quæ vox *lacum* vel *paludem* ſignificat: uti & צענן, a quo Plurale צעננים *Joſuæ* 19: ỳ. 33. eſt nomen urbis in Tribu Nepthali; quod Interpres Chaldęus אנניא reddit, hoc eſt, *Lacus*, vel *paludes*. Hęc urbs ita vocatur propter ſitum. Sic in Græcia Urbes *Helos*, & *Limnæ*, ſic in Italia Urbs *Velia*, nomina à vicinis paludibus ſortitæ ſunt. Ex Tſohane, vel Thſahan, factum eſt Tanis, ut Τύρος vel *Tyrus* à צור, mutando צ in T. Nam ridiculum ſe præbet Iſidorus *Origin. lib.* 15. *cap.* 1. quum vult Tanis dici pro Titanis, quia nempe à Titanibus ſit condita. Neque magis ſapiunt, quibus צען eſt *mandatum humile*, vel *mandans humilia*, quaſi componeretur á צוה, *mandare*, & ענה *humiliari*; quibus etiam variæ hiſce allegoriæ ſuperſtruuntur; quales Philo, D. Hieronymus *de Locis Hebraicis*, & Auguſtinus in *Pſalm.* 77.

Ex iis, quæ hactenus de ſitu Tanis obſervavi, hac ratione colligo; non Memphi ſed Tani Moſem fuiſſe expoſitum, & à filia Pharaonis inventum. Nempe in Textu legitur, illum fuiſſe expoſitum בסוף *in ſuph.*: & inventum בתוך הסוף *in medio ſuph.* Jam autem, ut rectè vox illa סוף intelligatur, tenendum Hebraicum סוף *extremitatem* ſignificare. Sic *Dan.* 4: 19. (aliis 22.) סוף ארעא *extremitatem terræ*, & 2. *Paralip.* 20:16. סוף הנחל *extremitatem*, vel *oſtium*, *torrentis* ſignificat. Inde igitur סוף dicuntur junci, vel arundines, quæ in terræ limitibus ad mare, vel in fluviorum oris ad oſtia maximè excreſcunt. Eamque ob rem Hebræi reddunt *Algam*, quæ Normanis *Urac*. Sic quando Jonas, *Jon.* 2: 6. è viſceribus magni illius piſcis exclamat, סוף *alligatum fuiſſe capiti ſuo*, per סוף intelligit *Algam* ſeu noſtrum *Urac*. Indéque Mare Rubrum plus quàm viginti V. T. locis vocatur ים סוף *mare algoſum*, quia ad ejus littora magna *Algæ* copia. Hoc etiam ex Strabone diſcitur, qui poſt Artemidorum ait, quibuſdam in locis ποάζειν τὴν ἐπιφάνειαν διαφαινομένου τοῦ μνίου καὶ τοῦ φύκους, ὅπερ πλεονάζει κατὰ τὸν πόρον; *Superficiem ejus herbaceo colore vireſcere, quia in illo freto alga copioſa, multæ arundines aquis ſuppoſitæ tranſluceant.* Diodorus pariter, Mare illud quibuſdam in locis viride videri, non ex natura ſua, ἀλλὰ διὰ τὸ πλῆθος τοῦ διαφαινομένου καθ' ὕδατος μνίου καὶ φύκους: *ſed propter algæ & arundinum copiam, quæ per aquam videntur.* Apud Agatharchidem quoque Ichthyophagi, qui Maris illius littus accolunt, *habitant* ὑπὸ ταῖς τῶν ἰχθύων πλευραῖς, φύκια ἐπιβάλλοντες αὐτοῖς *ſub piſcium coſtis; quibus algam ſubſternunt.* Quod Diodorus *lib.* 2. *pag.* 109. fuſiùs deſcribit. Noſtroque tempore Vincentius le Blanc *Itinerarii. lib.* 1. *cap.* 8. *ait*, *Juxta Mare Rubrum magnam arundinum copiam creſcere, quibus progreſſu temporis procreantur inſulæ; indèque ad littus laborioſè appellitur.* Quoniam autem in Ægypto arundi-

nes ex quibus fiebat olim papyrus, algæ instar habentur; inde fit, ut quum de Ægypto agitur, Interpretes vocem סוף pro arundinibus papyraceis sumant. Sic eo loco, in quo Esaias contra Ægyptum vaticinatur, *cap.* 19: 6. Hebræum סוף Græci πάπυρον reddiderunt, Syrus ܦܦܘܪܐ, Arabs قصب, Chaldæus גומא, id est, *papyrus.* Quin & eo ipso, de quo agimus, loco Moses juxta Hieronym. Versionem, expositus fuit *in papyrione*; & juxta Versionem Arabicam ab Erpenio editam, תאבות ברדי *in papyro*, & secundum Jonathanis Paraphrasim Chaldaicam בגו גומיא *in medio papyrorum.* Arca ipsa, cui impositus est, erat papyracea; quod Arabicè significatur per תאבות ברדי & apud Josephum per πλέγμα βύβλινον; & apud LXX. per θίβην παπύρε in quibusdam Editionibus; in aliis verò per θίβην simpliciter; quia θίβη solitariè positum κίβωτον παπύρε significat juxta Scholiastem Græcum; vel juxta Suidam, κιβώτιον ἐκ βύβλε λεπτὸν, ὡς κοφινῶδες, Arculam papyraceam in canistri formam; vel secundum Clementem Alexandrinum *Strom. lib.* 1. ἐκ βίβλε τῆ ἐπιχωρίε σκεῦος, *Vas ex papyro eo loci nascente*; vel ex Origen. *Homilia* 2. *in Exodum*, *Genus tegminis ex virgis aut ex papyro contextum*; vel ex Freculph. *in Chronico lib.* 2. *cap.* 8. *vasculum de papyro factum.* Quæ omnia Hebræo גומא respondent, quod D. Hieronymus *papyrum* interpretatur, *Esai.* 18: 2. & LXX. *ibid.* & *Job.* 9: 4. Jam verò isthæc locis Tani circumstantibus, minimè verò Memphidi, conveniunt. Nam etiamsi, ut objicis, arundines propriè dictæ ubique crescant, non ubique tamen alga, arundinesque papyraceæ nascuntur. Utræque mari solummodò accrescunt. De alga constat; quantum verò ad arundines papyraceas, testantur Veteres omnes, eas in paludibus Nili juxta ostium, vel in Paludibus Mareoticis juxta mare pullulascere. Sic Strabo *lib.* 17. ait, papyrum crescere ἐν τοῖς κάτω μέρεσι τῆ Δέλτα, *in partibus τῆ Delta inferioribus*; & ante illum Herodotus *lib.* 2. *c.* 29. τὴν δὲ βύβλον τὴν ἐπέτειον γινομένην ἀνασπάσωσι ἐκ τῶν ἑλέων, *postquam ex paludibus extraxêre papyrum, quæ ibi singulis annis crescit.* Et Plinius *lib.* 13. *cap.* 2. *Papyrus nascitur in palustribus Ægypti, aut quiescentibus Nili aquis, ubi evagatæ stagnant, duo cubita non excedente altitudine gurgitum*, quod asserit post Theophrastum *Hist. Plant. lib.* 4. *cap.* 9. Achilles verò Statius de paludibus in Nilo inferiore sitis verba faciens, ubi sunt αἱ τῶν Βεκόλων νόμαι, quæ *Bucolion* vel *Bucolia* dicebant Veteres, *In mediis*, inquit, *istis paludibus insulæ hinc & illinc sunt disseminatæ*, quarum quæ desertæ sunt & incultæ παπύροις πεφυτευμέναι sunt, hoc est, *arundinibus papyraceis consitæ.* Et Cassianus *Collat.* 1. *cap.* 23. quum dixisset Monachos Deserti Scythiensis juxta Nili alveum Heracleoticum jacentis incolas sedilia & pulvinaria ex istis arundinibus papyraceis contexere, addit ea levissimo pretio parari, eò quòd papyrus ad Nili ripas passim prostaret, possentque quilibet inibi nullo prohibente in usus suos assumere. Quapropter ex Hesychio Ναυκρατίτης στέφανος ἀπὸ τῆς Αἰγυπτίας Ναυκράτεως ὁ βύβλινος, dicebatur; *coronæ ex papyraceis arundinibus Naucraticæ vocabantur ex nomine Naucratis oppidi Ægypti in eadem regione siti.* Philo quoque *adversus Flaccum* dicit papyrum esse Alexandrinis ἐγχώριον, id est, conterraneam. Palladius itidem *Historiæ Lausiacæ cap.* 150. *In palude Mareotide, ubi charta nascitur.* Et Plinius refert inter papyri species *Sebenniticam, Amphitheatricam, Saiticam, Taniticam*, ita dictas à locis ubi nascuntur. Ista autem loca proximè mari adjacent. *Sebennitica* ab urbe Lacúque Sebennito, à quibus Sebenniticum unum ex Nili ostiis; sicut & altera *Saitica* à Saide oppido in Delta appellantur. Quoad *Amphitheatricam* & *Taniticam*, Guillaudinus putat legendum *Athribitica* & *Tanitica*; sed utrumque immeritò. *Amphitheatrica* enim papyrus propè Alexandriæ Amphitheatrum oriebatur, juxta alveum illum, qui à portu ad Paludem Mareoticam ducebat. Sic Strabo illum circumscribit. Tanitica autem papyrus est *Teniaca.* Illi enim Teniæ nomine eum limbum terræ appellabant, qui inter mare & Paludem istam Mareoticam interjacebat. Itaque papyrus in locis Ægypti mari finitimis gignebatur, non verò Memphi supra Delta. Nullus saltem papyri, quæ Memphi oriatur, præter Isidorum meminit, qui ait *Memphim esse urbem, ubi charta nascitur:* sed præterquam quòd Author iste est recentior, adhæc nimium errori est obnoxius, ut ipsi credatur in re, quæ tam parum Vetustiorum testimoniis consentit. Putem illum hoc Lucani vers. *lib.* 4. fuisse delusum;

Conseritur bibula Memphitis cymba papyro;

in quo Memphitica navigiola vocat, quæ ex papyro conflabantur. Verùm etsi Memphide istis navigiolis papyraceis uterentur, non sequitur illa ex arundinibus, quæ Memphide crevissent, facta esse.

Sunt & quædam in Ægyptiorum fabulis, ex quibus Mosem juxta Tani expositum, & inter papyraceas arundines inventum fuisse elucescat aliquatenus. Gerardus Vossius inter doctiores Seculi hujus Viros eminens permulta in Fabula Bacchi, quem Ægyptii Osirim dicebant, ex historia Mosis ducta observat; Eum nempe Διμήτωρα, quasi ex duabus matribus natum appellatum fuisse; In Ægypto natum in Arabiam migrâsse; Arcæ inclusum in Nilum fuisse projectum; Eximiâ formâ eundem præditum; Bello præclara facinora gessisse; A mulieribus in exercitu comitatum; Canem extitisse ejus asseclam; (כלב *Celeb* autem nomen est *Calebi*, qui Mosis fuit comes;) Cum cornibus, sicuti Mosem, pictum fuisse; Ab Orpheo Μίσην, quæ vox à *Mose*, appellari; Ut & θεσμοφόρον, hoc est, *legislatorem*; Illique δίπλακα θέσμον; *Legem duabus inscriptam tabulis*, tribui; Nonnullos eidem Thyrsum, vel virgam ascribere, quæ serpens fieret, fluvios divideret, aquam ex rupibus eliceret, melque & lac è terra educeret. Inter has autem omnes analogias hoc singulari ratione notandum, quod legitur apud Plutarchum Tractat. *de Iside & Osiride*, Nempe, juxta Tanim Osirim arcâ inclusum, & in Nilum projectum, in mare delatum fuisse διὰ τῆ Τανιτικῆ στόματος, ὃ διὰ τῦτο μισητὸν ἔτι νῦν, καὶ κατάπλυστον ὀνομάζειν Αἰγυπτίες; *Per Ostium Taniticum*, (quod juxta Tanim) *quod etiamnum hodie execrandum habetur, detestandumque ab Ægyptiis vocatur.* Addunt etiam hanc Arcam maris æstu sensim Biblon Phœniciæ oppidum fuisse delatam. Idem Lucianus *libro de Dea Syra* narrat. At mera est fabula ex vocis βίβλος ambiguitate nata, quæ ut hanc urbem ita & arundinem papyraceam significat. Verum igitur est hanc Arcam ἐν τῇ βίβλῳ inventam, sed per vocem βίβλος arundinetum papyraceum, non *Biblus* oppidum, intelligendum venit; neque fingendum arcam illam ad hanc urbem à mari devectam, quo res mirabilior esset. Forsan & famosissima illa Tenæ Cygni filii fabula, qui arcâ inclusus in littore maris repertus est, inde duxit originem, eò quòd *Tenes* accedat ad *Tanim*, juxta quam in fluminis ora inventa est Arcula, cui Moses erat impositus. De hac Tenis fabula consulantur, si lubet, Heraclid. Ponticus in *Politia*; Strab. *l.* 13. Plutarch. *in Hellen.* Conon. apud *Phot.* Serv. *in* 12. *Æneid.* Eustath. *in lib.* 1. *Iliad.* &c.

Ut hoc magis adhuc illustretur, hîc quæstio solvenda venit, *Utrum scilicet, in Ægypto pluat,*

nec non.

nec non. Hîc autem varias in partes Doctores abeunt. Quum enim Ovidius istud hoc narrâsset tanquam prorsus insolens, nempe imperante Busiri per novem annos non pluisse in Ægypto, continuo addit Thrasium quendam authorem fuisse Busiri, ut aliquem ex suis hospitibus mactaret, quo Diis placatis pluviam è cœlis obtineret; Busirim autem eundem illum, qui sibi id dederat consilii, immolâsse; quo facto mox solito more pluisse. At hęc sunt ejus verba *lib.* 1 *de Arte amandi, vers.* 649. &c.

Dicitur Ægyptus caruisse juvantibus arva
Imbribus, atque annis sicca fuisse novem.
Cùm Thrasius Busirin adit, monstratque piari
Hospitis effuso sanguine posse Jovem.
Illi Busiris, fies Jovis hostia primus,
Inquit, & Ægypto tu dabis hospes aquam.

Item *Libro in Ibin, vers.* 347.

Ut qui post longum sacri monstrator iniqui
Elicuit pluvias victima cæsus aquas.

Multi tamen asserunt nunquam in Ægypto pluere. Sic Oenopides Chius, Philosophus antiquissimus, quem laudat Theophilactus Simocatus *Histor. lib.* 7. *cap.* 17. Ὄμβρους κατὰ τὴν Αἴγυπτον μὴ γίνεσθαι, ait, *Nullas esse in Ægypto pluvias.* Apollonius quoque in *Argonautis lib.* 4. *vers.* 269.

Καὶ ποταμὸς Τρίτων καλλίρροος, ᾧ ὕπο πᾶσα
Ἄρδεται Ἠερίη. Διόθεν δὲ μὶν οὔποτε δεύει
Ὄμβρος· ἅλις προχοαῖσι δ' ἀνασταχύουσιν ἄρουραι;

id est, *Pulchrifluens autem ille Triton,* Nilum intelligit) *quo Ægyptus tota rigatur. Pluvia enim à Jove nunquam illam aspergit: sed agri exundationibus humescentes magnam edunt spicarum copiam.* Et Xiphilinus in *Augusto Edit. Græc. pag.* 63. de prodigiis verba faciens, quæ Ægyptum quondam Romanorum ditioni subjiciendam fore portendêre, ὥστε γὰρ οὐχ ὅπως ὕδατι ἔνθα, μηδὲ ἐψέκασέ ποτε, ἀλλὰ καὶ αἵματι; *pluit ibi, non aquâ; nunquam enim ibi est vel guttula pluviæ, verùm sanguine.* Sic quoque Tibullus, *lib.* 1. *Eleg.* 8. Nilum affatur

Te propter nullos tellus tua postulat imbres,
Arida nec pluvio supplicat herba Jovi.

Valerius pariter Flaccus de Ægyptiis loquendo *Argonautic. lib.* 5. quos Sesostris in Colchidem transvexerat,

--- Arsinoen illi, trepidéque requirant
Otia læta Phari, pinguemque sine imbribus annum.

Et Claudius Poëmate de Nilo;

--- Ægyptus sine nube ferax.

Philo itidem *de Vita Mosis lib.* 3. τῆς χώρας οὐχ ὑετῷ καθάπερ αἱ ἄλλαι νιφομένης, ἀλλὰ ταῖς τοῦ ποταμοῦ πλημμύραις εἰωθυίας ἀνὰ πᾶν ἔτος λιμνάζεσθαι; *Agro Ægypti, non ut alii, pluviis irriguo, sed fluminis inundationibus singulis annis assueto.* Indéque *lib. de Exulib.* Nilum ait habere facultatem ἀντίμιμον οὐρανοῦ, *Cœli æmulatricem*; quia quod alibi Cœlum imbrium beneficio, hoc Nilus in Ægypto eluvionibus præstat. Quò alludit Heliodorus *Histor. Æthiop. lib.* 9. *Ægyptii Nilum maximum Deum existimant, eumque tanquam* ἀντίμιμον οὐρανοῦ, *imitatorem cœli colunt*, οἷάδε δίχα νεφώσεων καὶ ὑετῶν ἀερίων τὴν ἀρουμένην αὐτοῖς ἄρδοντος, *eò quòd sine nubibus nec pluviis eorum agros irriget.* Aristides verò ait Sapientiâ & Providentiâ suâ Deum, illic, ubi ἥκιστα ἔμελλε ὕειν, τὸν Νεῖλον ἐπήγαγε μιμητήν τινα ἑαυτοῦ, *ubi futurum esset, ut non plueret, Nilum in pluviæ locum suffecit, qui Ipsum quodam modo imitaretur.* Martialis Nilum vocat *imbriferum.* Apollodorus, *plaudit imbrifer Nilus*; quia, quod alibi imbres, hoc in Ægypto inundationes, *lib.* 7. *c.* 19. Theodoretus quoque in Exodum, *Quæst.* 10. Μέγα ἐφρόνουν ἐπὶ τῷ ποταμῷ, καὶ τὸν θεὸν ἐνόμιζον, τὴν τῶν νεφῶν αὐτοῖς παρέχοντα χρείαν. *Ægyptii multùm de fluvio suo gloriabantur, & Deum esse sentiebant; eò quòd ipsis nubium defectum, (vel usum,) suppleret.* Suidas in vocem Ὕεσθαι. Ἐν Αἰγύπτῳ δοκεῖ οὐ ὕειν, *in Ægypto pluere non creditur.* Postremóque Selomo Jarki in Gen. 41: 1. אין גשמים יורדין במצרים הדיר כשאר ארצות *Non descendunt imbres in Ægyptum, ad eam pinguefaciendam uti alias regiones.*

Hæ autem duæ sententiæ facilè componentur, distinguendo Superiorem & Inferiorem Ægyptum. Si per Ægyptum enim Inferior Ægyptus ad Mare intelligatur, verum est ibi aliquando pluere. Hoc Philo his verbis innuit *lib.* 1. *de Vita Mosis*, τῶν μὲν πρὸς θαλάττῃ μόναις ψεκάσιν ἀραιαῖς λιπαινομένων. *Cùm soli Ægypti loci mari adjacentes exilibus pluviis pinguescant.* Ita Aristides in *Oratione Ægyptiaca*, ἔτι τοίνυν καὶ τὰ κάτω τῆς Αἰγύπτου λαμπρῶς πολλάκις ὕεται, *Quin etiam sæpè & multùm in Ægypto Inferiori pluit.* Prosper Alpinus *de Medicin. Ægypt. lib.* 1. *c.* 7. *Alexandriæ Pelusiique, & in omnibus locis mari adjacentibus, pluit largissimè & sæpe.* Ibid. *Loca mari proxima aëre utuntur minus calido & minus sicco, & in omnibus locis mari propinquis largissima & frequentissima depluit pluvia.* Hæc de Inferiori Ægypto. Quoad Superiorem, Herodot *l.* 3. *c.* 10. hoc disertè affirmat, nunquam pluere; οὐχ ὕεται τὰ ἄνω τῆς Αἰγύπτου τὸ παράπαν; & tanquam φάσμα μέγιστον, *magnum & singulare prodigium*, refert; quòd regnante Psammenito Thebis pluerit, ὕσθησαν, inquit, Θῆβαι αἱ Αἰγύπτιαι, οὔτε πρότερον μηδαμὰ ὑσθεῖσαι, οὔτε ὕστερον τὸ μέχρι ἐμεῦ, ὡς λέγουσι αὐτοὶ οἱ Θηβαῖοι, *Thebis Ægyptiacis nulla ex parte pluit; ubi nulla unquam ex ipsis Thebanis, nec ante, nec post, ad nostram usque ætatem pluvia visa est.* Seneca itidem affirmat, *superiora Ægypti pluviâ carere, Nat. Quæst. lib.* 4. *c.* 2. Aristides quoque testatur se per tres continuos, quibus ἐπ' ἄκροις Αἰγύπτου, *in Superiori Ægypto versatus est*, ne minima quidem nubila vidisse, ἀλλ' εἱστηκότα ἀκλινῆ τὸν ἀέρα, ὥσπερ τὰ γεγραμμένα, *sed verum aërem, picturarum instar, semper quietum.* Quò autem tibi pateat, perpetuam istam serenitatem Memphim usque diffundi, Poëta Bachylides, quem Athenæus laudat *l.* 1. Memphidem vocat *urbem imbribus destitutam*, ἀχείμαντον. Et Horatius *l.* 3. *Od.* 26.

Memphin carentem Sithonia nive.

Benjaminus quoque *in Itinerario* pag. 116. Edit. Lugd. Bat. 1633. sic describit מצרים, id est, *Magnam Kairum*, quæ ex ejus dimensione duobus tantùm milliaribus ab antiqua Memphide distat ולא יורד שם מטר ולא קרח ולא שלג ולא ראו בעולם. *Eo nec pluvia unquam descendit; nec pruina aut nix unquam apparuêre.* Denique Prosper Alpinus *de Medic. Ægypt.* ait, circa Kairum tantummodò rorem pro pluvia, imò & rarissimè, conspici.

Hinc autem evincitur Mosem miracula sua in Inferiori Ægypto mari adjacente patrâsse. Constat enim ea miracula à Mose perpetrata in eo loco, ubi aliquoties plueret. Testis eam in rem adhibeatur Propheta ipse *Exod.* 9: 18. *Ecce Ego*, inquit Deus, *demittam pluviam & grandinem gravem valde; cui par non fuit in Ægypto, ex quo fundata fuit.* Quibus apertè significatur eò multoties pluviam tenuiorem, grandinemque exiliorem, cecidisse. Ingenuè quidem fateor ex loco Philonis, cujus aliquot verba modò laudabam, huic objectioni in speciem posse satisfieri: si enim perlegatur, ita se habet: τῶν μὲν πρὸς θαλάττῃ μόναις ψεκάσιν ἀραιαῖς λιπαινομένων, τῶν δ' ὑπὲρ Μέμφιν, τὸ βασίλειον Αἰγύπτου, μηδὲ νεφουμένων τὸ παράπαν; *Cùm loca mari adjacentia tenuibus tantùm pluviis pinguescant, ea verò, quæ supra Memphim Ægypti Metropolim posita sunt, ne minima quidem nubes irroret, &c.* Hisce innuit quidem Memphin roribus quibusdam aspergi; at loca Memphide superiora nullatenus. Verùm ut hic locus componatur cum Bachylidis, Horatii & Benjamini locis,

qui nec pluviam, nec ullam nivem Memphide nec omninò in Superiori Ægypto ſupra Delta, delabi aſſerunt; imò ut Philoni cum ipſo Philone conveniat, qui ait nullam extare in Ægypto pluviam præterquam in locis mari proximis, à quibus 40. vel 50. milliaribus diſtat Memphis; forſitan pro ὑπὲρ Μέμφιν, *ſupra Memphim*, περὶ Μέμφιν, *circa Memphim*, legendum. Quæ correctio ſi admittatur, ex hoc loco patebit juxta mare, non autem circa Memphida, pluere. Quod meam confirmabit ſententiam.

Si objiciatur ex Martiale, pluvias, quibus Siene irroratur, Romæ nuntiari ſolêre ut quid inſolitum; quum ſic Philomuſum alloquitur,

---- *Quoties Phayro madeat Jove fuſca Siene.*

Reſpondeo Martialem Philomuſum iſtum ut nugatorem exhibêre; ſic enim ille exorditur,

---- *His ſemper cœnam Philomuſe mereris,*
Plurima dum fingis, ſed quaſi vera refers.

Unicâ adhuc ratione Moſem in τῷ Delta ſua edidiſſe miracula confirmabo. Scriptura Ægypti partem, quæ Moſis miraculis quaſi obruta fuit *Rahab* vocat. Sic *Pſalm.* 89: 11. *Tu Rahabam non ſecus quàm hominem confoſſum contrivisti*, & Eſai. 51: 9. *An non Tu ille es, qui fregiſti Rahab, quique Draconem transfodiſti?* Et Job. 26: 12. interprete R. Salom. *Virtute ſua diſrupit mare, & induſtriâ ſuâ Rahab confregit.* Jam autem alibi me probâſſe arbitror *Raab* eſſe ipſummet Ægypti *Delta*, Ægyptiacè *Rib* vel *Ribi* dictum, quod pyrum ſignificat; uti & apud Græcos vocatur quoque Delta, utrumque propter Tractûs hujuſce figuram. Quare *Athribi*, id eſt, καρδία ἀπίου, *pyri umbilicus* vocantur tum Urbs tum Nomus, quæ in ipſo Tractûs meditullio ſita erant. Sic explicat Orion antiquiſſimus Grammaticus Ægyptius in Etymologico Magno ad vocem, Ἄθριβης, laudatus. Hebræi autem pro *Rib* dicunt רהב, uti & pro Ægyptio, *Nilus*, נחל, *Naal*; pro νεῖσι, נחש, *Naas*.

Cùm ergo tot argumentis demonſtraverim, Aulam Ægypti Moſis tempore Tani ſediſſe, Memphimque eâ Aulâ longè recentiorem eſſe, in ſolatium tuum addam tamen, multos pro Memphidis antiquitate ſtare; inprimis verò Poëtas & Mythologos, qui omnes uno ore Memphida antiquiſſimam civitatem aſſerunt. Apud Valer. Flacc. *Argonaut. lib.* 4. Tiſiphone Junonis juſſu Memphidis, totiusque Ægypti aditu Ionen prohibet.

Aſt Erebi virgo ditem volat æthere Memphin,
Præripere, & Phariâ venientem pellere terrâ.

In Diodoro Ægyptii ταφῆναι λέγουσι τὴν Ἶσιν ἐν Μέμφει, *dicunt Iſidem*, quæ eſt Iö, *Memphide ſepultam fuiſſe.* In Nonno *Dionyſiac. lib.* 3. inquirit Neptunus Lybiam Epaphi filiam Μέμφιδος ἄχρις, *Memphidem uſque.* Et *l.* 4. Agenor,

Μέμφιδος ἐνναέτης ἑκατόμπυλον ᾤκισε Θήβην, *dum Memphide habitaret, urbem Thebas centiportam condidit.* Sic quoque Germanicus *Commentar. in Arati Phœnomena cap. de Capricorno*; *Pythôn fulmine interficitur ab Apolline in templo Ægypti Memphis; ubi mos fuit ſolio regio decorari Reges, qui regnabant.*

Hiſce Mythologicis Authoribus Artapanum jungere licet, qui in Hiſtoria, quam Judaicam appellare ipſi placuit, Hiſtoriam Sacram fermè totam, præcipuè verò Moſaica, in fabulas convertit. Moſem enim adoptatum fingit à Merrhide filia Palmanotis Inferioris Ægypti Regis, Chenephretiſque uxore, τῆς ὑπὲρ Μέμφιν τόπων βασιλεύοντος, *iis regionibus imperantis, quæ ſupra Memphim jacent.* Eundemque ait Moſem eſſe Græcorum Muſæum, Orphei præceptorem, eumque Ægyptios armorum, variarum machinarum, naviumque fabricandarum artem, ut & Philoſophiam docuiſſe; Ægyptum in 36. Nomos, vel Provincias diviſiſſe, ibique Deum quendam nomine Σεφ (fortè Joſephum intelligit) ad cultum ſacrâſſe, Sacerdotibus characteres Hieroglyphicos dediſſe, agroſque ſingulis diſtribuiſſe. Quibus omnibus tantum ſibi nomen comparavit, ut ad Deos evectus, adoratuſque ſub Mercurii nomine fuerit. Quarum rerum invidiâ motus Chenephres Moſem tollere eſt aggreſſus, indéque illum cum paucis, iisque malè inſtructis militibus, ut ea in expeditione ſuccumberet, adverſus Æthiopes ablegavit, qui tunc temporis Ægyptum armis infeſtabant. Verùm præter Regis ſpem omnia Moſi fœliciſſimè ceſſerunt. Æthiopiæ enim partem ſubegit, urbem ibi à ſe Hermopolim dictam condidit, in qua & Ibin ſacravit adorandam; ſimulque & Æthiopes & AEgyptiorum Sacerdotes ad circumciſionem induxit. His bellè præmiſſis tum lepidus ille Autor Moſem per AEthiopiam, Memphim, & Arabiam, paſſim circumagit. Ex his autem ſpeciminibus patet, quàm parùm fide dignus ſit. Bella tamen hæc fabula longè latéque pervagata eſt. Ex hoc enim fonte Joſephus ait Moſem à Pharaone in AEthiopas miſſum, *qui*, προέβησαν ἄχρι Μέμφεως καὶ τῆς θαλάττης, *Memphim uſque, & ad mare jam progreſſi fuerant.* Idem habet Euſtathius *in Hexaemeron*, ut & Freculphius *l.* 2. *Chronic. c.* 8. *Æthiopas nempe, quos profligavit* Moſes, *uſque ad Memphim, civitatem Ægyptiorum nobilem, proceſſiſſe.*

Verùm, ut quid hac de re Joſephus crediderit, propiùs attendamus, Tu tantummodo dicis, *Nihil Te in ejus Antiquitatibus animadvertere, quod ſententiæ tuæ de Memphidis antiquitate adverſetur.* Ego verò ulterius progredior, & contendo eum crediſiſſe, Memphim, non ſolùm tempore Moſis, ſed & ante Abrahamum, Aulæ Ægyptiacæ ſedem fuiſſe. *Antiquit. enim libro* 8. *cap.* 2. dicit Regem Minęum (Menam intelligit) Memphidis conditorem ἔτεσι πολλοῖς ἔμπροσθεν ἐγένετο Ἀβράμου, *Multis annis ante Abrahamum vixiſſe.* Item, *lib.* 2. *cap.* 5. ſcribit Judęos ex Ægypto ductu Moſis exeuntes Latopolim, ubi nunc Babylon extat, tranſiiſſe; quibus innuit eos Memphide diſceſſiſſe, ſiquidem Babylon Memphidi proximè adjacebat, ad viam, quâ Memphide ad Mare Rubrum itur, poſita. Aſt hæc Joſephi ſententia opinione alia à vero longiùs abeunte innititur; Tanim nempe & Memphidem unam eandemque urbem eſſe. Hoc ſaltem conjicio ex *lib.* 1. *Antiquit. cap.* 9. ubi, quum ex Moſe retuliſſet, *Hebronem ſeptem annis Tani antiquiorem*, eadem ferè de Memphide aſſerit, *lib.* 5. *de Bello Judaico*, *cap.* 7. *Eſt*, inquit, τῆς ἐν Αἰγύπτῳ Μέμφεως ἀρχαιοτέρα, *antiquior Memphide, urbe Ægypti.* Eo autem magis mirum videtur Joſephum iſtum in errorem lapſum eſſe, quod ipſemet ſub ejuſdem libri finem Veſpaſiani iter Alexandriâ Cæſaream deſcribens, aiat illum Nicopoli, Mendeſo, Tmuide, Tani, Heracleâ, Peluſio, &c. tranſiiſſe. (Idem habet Egeſippus, niſi quòd pro *Tmuide*, & *Tani* malè legitur *Thonis* & *Tamna*.) Verùm bonus ille vir in Geographicis ſæpiſſimè hallucinabatur. Ex. gr. primus omnium Ille Nilum, Gangem, Tigrim, & Euphratem hortum Hedenis irrigâſſe ait *Antiquit. lib.* 1. *cap.* 2. Sabam ex Arabia Fœlice in Æthiopiam tranſtulit, *Antiq. lib.* 2. *cap.* 5. quaſi eadem eſſet cum Meroë. Sic *Antiquit. lib.* 7. *cap.* 5. Sobam Damaſco vicinam in Sophenem Armeniæ regionem ad fontes Euphratis ſummovet. Primus adhuc Lyciæ vel Piſidiæ Solymos, de quibus Homerus & Cherillus, cum Hieroſolymorum Solymis confundit, *Antiquit. libro* 7. *cap.* 3. quæ Hieroſolyma olim *Salem*, vel *Solyma* dicerentur; ſed à Templo condito Hieroſolyma vocata ſint, quòd ἱερὸν Græcè templum ſignificet: quaſi totius Judææ

Judææ Caput nomine ſemi-Græco fuerit appellatum. Eodem ferè errore *Pharan* montis nomen *Deut.* 32: ỷ. 2. & *Habac.* 3: ỷ. 3. pro φάραγξ, *vallis*, uſurpat, *Antiquit. lib.* 3. *cap.* 13. dum ait Moſem Iſraëlitas deduxiſſe εἰς τὴν καλουμένην φάραγγα; *in vallem & fauces.* Niſi quis malit ea voce intelligi *Pharan* montem, quem Joſephus Græca voce φάραγξ appellârit. Sed hiſce repugnare videtur Joſephus ipſe *de Bello Jud. lib.* 5. *cap.* 7. Arbitratur quoque Meſum vel Meſam Arami filium Meſeniis id nominis dediſſe; cùm eorum regio Græcè Μεσήνη dicatur, id eſt, Mediana Regio, eò quòd inter duos Tigris alveolos ad Mare Perſicum interjaceat; *Antiquit. lib.* 1. *cap.* 7. Ex eodem etiam Joſepho *Antiquit. lib.* 18. *cap.* 12. Niſibis ad Euphratem poſita eſt, cùm reverà flumini Mygdonio aſſideat ſecundum *Procop. Perſic. lib.* 1. *cap.* 29. bidui ſpatio à Tigri, ad quem quidam illam collocant, *Theodor. lib.* 2. *cap.* 26. quia ibi Migdonius fluvius Tigrim influit. Idem pariter ſcribit *lib.* 9. *cap.* 2. Piſcem, qui Jonam Joppem inter & Tarſin abſorpſit, triduo poſt in Pontum Euxinum 800. Milliar. diſſitum evomuiſſe, in quo etiam Ponto nulli ejuſmodi piſces occurrunt, ſi fides Ælian. *Hiſt. Animal. lib.* 9. *cap.* 29. Oppian. *Halieut. lib.* 1. *verſ.* 60. Ammian. *lib.* 22. Gillio de *Boſphoro Thrac. lib.* 3. Idem *contra Apion. lib.* 2. negat in Idumæa ullam eſſe urbem, nomine *Dora*; hujus ſcilicet immemor, quòd ter aut quater aliis in locis expreſsè meminerit civitatis cujuſdam Idumeæ, quæ *Dora* vocaretur, *Antiquit. lib.* 5. *cap.* 1. & *lib.* 13. *cap.* 17. & *de Bell. Jud. lib.* 1. *cap.* 3. Et præ omnibus *Antiq. lib.* 13. *cap.* 11. ubi habet Tryphonem per Idumæam Hieroſolyma perrecturum Doram usque veniſſe, Idumææ oppidum. Sed ne longiùs abeamus, adverte quantùm fallatur in paucis illis, quæ de Ægypto quibuſdam in locis memorat. Juxta illum *Antiq. lib.* 5. *cap.* 11. Ægyptus in longitudinem 2000. ſtad. Peluſio Syenem usque porrigitur: in latitudinem verò 3600. a Plinthyne Peluſio tenus. Ex ejus igitur opinione Ægyptus altero fermè tanto eſt latior, quàm longa. Cùm contrà certiſſimum ſit eam tertio tantò eſſe longiorem, quam ſit lata. Ibidem aſſerit ad Orientem Ægypti Mare Rubrum Copton uſque perduci, quod nullum poteſt ſenſum ſanum admittere. Coptos enim non eſt ad Mare Rubrum ſita. Si autem per Copton intelligantur quæ ad Mare Rubrum Copto ſunt oppoſita, tum ulteriùs longè Mare Rubrum excurrit. Is etiam *lib.* 8. *Antiquit. cap.* 2. Eſiongaber, quæ in Idumæa, vertit in Berenicem urbem Ægypti, illamque proxime Elanam collocat. Et *lib.* 13. *cap.* 5. unum idemque templum Leontopoli, Heliopoli, & Bubaſtæ locat, quaſi Lutetiæ, Rhotomagi, Cadomi, adeſſe idem Templum dixeris. Leontopolis enim, Heliopolis, & Bubaſta ſunt tres civitates vel Provinciæ, longè à ſe invicem diſſitæ. Et *lib.* 1. *contra Apionem* Ditionem Saidis extra Delta ad Orientem fluenti Bubaſtici collocat, cùm longiſſimè ad Occaſum Heracleotico adjaceat. Cùm itaque Joſepho Ægyptus tam bellè nota eſſet; nihil mirum, ſi Memphidem & Tanim unam eandemque eſſe civitatem putârit.

Eodem modo peccat Benjaminus *in Itinerario*, *Edit. Lugd. Bat.* 1633. *pag.* 115. Ægypti enim Sultanum exhibet, יושב בארמון צען מצרים המדינה והיא עיר המלוכה לכל בני ערב *habitantem in Palatio Tſohanis civitatis Mitſraim, quæ eſt omnium Arabum Metropolis.* Per מצרים *Cairum*, & per צען Regis Baſilicam intelligit. Quod etiam ex ſequentibus clariùs patet, ubi ait Regis ſolium eſſe *Tſohane*; quod muris quidem, minimè verò *Mitſraim*, cingitur. Ita ex illo Rabbino nihil aliud eſſet Tſohan, quàm Cairi Regia. Ignoravit enim *Tſohanem* idem eſſe cum Tani. Tanim autem arbitratur eſſe Haneſum, uti ex hiſce ejus verbis colligere eſt ומשם דרך ים יום לטנים היא חנס, hoc eſt, *& inde (Dumiatâ ſcil.) diurnæ unius navigationis Tanen uſque, quæ eſt Haneſus, interjacet ſpatium.* Haneſus eſt Ægypti oppidum, quod Eſaias Prophetiar. 30: 4. ſic diſtinguit à Tſohane, *Tſohanen adiere principes ejus legatique Haneſum uſque pervenerunt.* Interpreti Chaldaico & R. Salomoni Jarchi *Haneſus* hæc eſt *Taphnes*, quæ Græcè *Daphnæ Peluſiæ* dicitur. Quoniam verò de illa *Haneſo* nulla fit alibi mentio, D. Hieronymus oppidum arbitratur eſſe remotiſſimum, imo ad fines uſque Æthiopiæ; eò quòd aiat Propheta legatos illos *Haneſum* uſque perveniſſe. *Haneſum*, inquit, *urbem Ægypti in alio loco non legimus; ſed ex eo quod dicit, Nuncii tui uſque ad Haneſum pervenerunt, intelligit ſummotam aliquam eſſe ad Æthiopas & Blemmyas Ægypti civitatem.* Quæ D. Hieronymi ratio eſt certè leviſſima: ſufficit enim ut Haneſus longè Hieroſolymis diſtet, ut dicantur qui Hieroſolymis profecti ſunt Haneſum uſque deveniſſe. Quod ad *Taphnem* autem vel *Tanim* ſpectat, ad hoc, ut harum urbium appellationes ab *Hanes* deriventur, neceſſe foret ut *T* & *H* permutari poſſent, quod nullo exemplo probari poteſt. Alia igitur mihi mens eſt, *Haneſum* nempe eſſe oppidum, quod Græcis Ἄνυσις dicebatur. Sic Stephanus Ἄνυσις πόλις Αἰγύπτου, *Anyſis urbs Ægypti.* Quod habet ab Herodoto qui *lib.* 2. *cap.* 137. ait poſt Mucerinum Ægypti Regem βασιλεῦσαι ἄνδρα τυφλὸν ἐξ Ἀνύσιος πόλεως, τῷ ὄνομα Ἄνυσιν εἶναι; *regnaſſe cæcum quendam ex Anyſi oppido, cui & ipſi nomen Anyſis erat*; ſive oppidum nomen Regis, ſive Rex nomen oppidi, unde eſſet oriundus, mutuaverit. Hæc urbs Nomi, vel ditionis cujuſdam caput erat, quæ cum aliis multis Calaſiriorum cohortibus, qui genus militiæ apud Ægyptios erat, aſſignata fuit. *Calaſiriis*, inquit Herodotus *lib.* 2. *cap.* 166. alii Nomi dati ſunt, nempe Θηβαῖος *Thebanus* (legerem ego Ταβαῖος *Tabaus*, ex *Taba* Deltæ oppido, in quo omnes ferè Nomi ſequentes.) *Butaſtites*, *Aphthiſtes*, *Taniticus*, *Mendeſius*, *Sebenniticus*, *Athribiticus*, *Pharbetitanus*, *Thmuiticus*, *Onuphiticus*, & Ἀνύτιος, *Anyticus*, (vel ut legit Laur. Valla Ἀνύσιος *Anyſianus*,) cujus Anyſis caput erat. Quæ urbs alioquin obſcura ex Rege Anyſio, cujus ille civis, quamque (ut credere fas eſt) frequenter adibat, nomen & famam obtinuit. Indéque Eſaias Iſraëlitas refert Legatos *Tſohanem* & *Aneſum* mittentes ad Ægyptiorum auxilium impetrandum. Obſervatu autem dignum eſt Eſaiam tempore illius Regis Anyſii ſcripſiſſe. Narrat enim Herodotus Sennacheribum Aſſyriæ Regem Sethoni ejus ſucceſſori bellum intuliſſe. Jam autem ille eſt ipſemet Sennacheribus, qui Ezechiam bello eſt aggreſſus; jamque illo regnante Eſaiam ætate fuiſſe provectum conſtat, quippe qui regnantibus Ozia, Jothane, & Achazo, Ezechiæ anteceſſoribus, Anyſii coævis, vaticinari incepiſſet.

Patiaris, quæſo, hanc digreſſionem, in quam ex Eſaiæ vocabulo malè intellecto fui abreptus. Locus ſic jacet apud Eſai. *cap.* 30. ỷ. 4. כי היו בצען שריו ומלאכיו חנס יגיעו. Interpretes autem Græci hoc miſerè reddiderunt, dum alii pro חנס legerunt חנף, *Impius*; alii verò חנם, *pro nihilo*; quæ duo ſignificata LXX. adhibuerunt, ſic locum Eſaiæ ſuprà laudatum vertentes, εἰσιν ἐν Τάνει ἀρχηγοὶ, ἄγγελοι πονηροί. Μάτην κοπιάσουσι, &c. *Sunt Tani Principes, impiique Legati. Pro nihilo laborabunt*, &c. Syrus & Arabs priorem depravationem amplectuntur; eò quòd ignorârint, quæ de *Haneſo*, vel *Anyſi*, ex Græcis obſervavi.

Jam superest, cætera quæ ad defensionem tuam faciunt, subjungam. Quatuor afferam Authores pro Memphide stantes. Primus sit D. Augustinus, qui *Quæst.* 136. *in Genesim* ait Heliopolim plusquam 20. milliaribus distare Memphide, *ubi Pharaones, id est, Reges maximè commanebant*, tempore nimirum Josephi, de quo illic agitur. Secundus est Gregorius Turonensis, qui Babylonem ob utriusque viciniam per Memphim interpretatur, cùm sic habet, *De hac civitate Rex ad persequendum Hebræos cum exercitibus curruum ac multa pedestri manu directus est.* Tertius est Geographus Arabs. *Climat.* 3. *part.* 3. juxta quèm ad meridiem Fostat, alias *Metsr*, vel *Kair*, sita est מנף urbs Menf, vel Memphis; ad Aquilonem verò מדינת אלשמש urbs Ain-Semes, id est, *Heliopolis*, &c. *Et dicuntur esse loca, in quibus Pharaon, cui Deus maledixit, animum relaxabat.* Id est, ille, qui vivebat, quum Moses miracula sua edidit. Ita enim illum indigitant Arabes omnes Scriptores, quin & ipsemet hic Geographus, quum *in fine Capitis* locutus fuisset de Jethran, loco Maris Rubri periculosissimo, & navibus malefido; *creditur*, inquit, *submersum fuisse eo loco Pharaonem, cui maledixit Deus.* Alcimus Avitus *de Transitu Maris Rubri* dicit, Nilum in sanguinem mutatum totam Ægyptum cruentâsse,

---- Quâ patet ampla Canopi,
Et portentosæ tellus vastissima Memphis.

Idem de Pharaone, qui demersus est;

Quin & conspicuus princeps Memphitidis Aulæ.

Et lib. 1. *ad Sororem de Josepho*,

Quem cùm olim servum tellus Memphitis habe-
ret.

Aurel. Prudentius *Hamartigen.* vers. 527.

Nonne fuit melius sævum Memphitidis Aulæ
Imperium tolerâsse Patres, penitúsque sinistris
Adsedisse focis? positos Pharaonis iniqui
Sub pedibus, limo & paleis servire paratos? &c.

Hæc omnia adscribo, ut videas plerosque Scriptores tecum Pharaonum Aulam tum tempore Mosis, tum ante, Memphide collocâsse, ne ampliùs unius Bartasii authoritate nitaris. Cave tamen ne ob tot in tui gratiam testes argumenta mea sine disquisitione rejicias. Nihil mirum si, quemadmodum post Romam conditam Alba Julia, Romanæ Gentis Origo, obscurata latuit, ita ex splendore Taneos à Memphide obliterato Tanis oblivione quasi sepulta jacuerit. Intereà tamen Tanis etiamnum hodie inter clara Ægypti oppida recensetur, dum Memphidis vilia tantùm rudera supersunt. Quare Geographus Arabs leviter tantùm de Memphide, fusiùs verò de Tani 12. *vel* 15. *locis* loquitur; ejus accuratè situm describit; quantumque accedat, vel distet ab omnibus circumjacentibus oppidis; imò & quoddam panni genus, ex quo pretiosæ vestes conficiuntur, quæ ab Arabibus Scriptoribus, *vestes Tanitica dicuntur*, memorat.

Dixeris forsan, cùm Patres ipsi, & antiquissimi Ecclesiæ Doctores de loco, ubi Regum Ægypti Basilica steterit, non conveniant, totidemque ferè pro Memphide stent, quot pro Tani, ex duabus istis sententiis Poëtæ licêre eam eligere, quæ sibi magis arrideat; neque eum scrupulosè teneri inquirere utra magis ad veritatem accedat. Sed, quominus huic assentiar rationi, vetat Psalmi locus, ex quo patet Mosem Tani miracula sua edidisse. Hic enim locus ex eo libro ducitur, qui, præterquam quòd in omnium manibus adest, adhæc in hisce ita est perspicuus, ut nulla subtilitate aliò deflecti posset. Verùm diutiùs duobus istis oppidis immoratus sum; si in reliquis tamdiu hærerem, iter susciperem nimis diuturnum.

Secundum, de quo inter nos quærebatur, hoc est; *Num scilicet Israëlitæ, quum natus est Moses, trecentis annis*, ut tu disertè affirmas, *in Ægypto serviissent.* Ne autem hac de re varias disquiram sententias, id unum conabor demonstrare, Mosem natum circiter annum 135. ex quo Jacobus Ægyptum ingressus esset. Josephus, cui inniteris, *lib.* 2. *Antiquit. cap.* 6. statim ab initio refert, *Israëlitas Ægypto exiisse* 430. *annis ab Abrahami adventu in Canaan*; 215. *post descensum Jacobi in Ægyptum, quum Moses annum ætatis* 80. *& frater ejus Aaron* 83. *ageret.* Hæc sunt totidem Chronologiæ effata, quæ facile ex ipsissimis Scripturæ verbis probari possunt. Eorum primum, *Israëlitas nimirum Ægypto exisse* 430. *annis, postquam Abrahamus in Cananæam devenisset*, probatur ex Paulo ad *Gal.* 3: ℣. 17. affirmante, *Legem datam esse* 430. *annis post ictum cum Abrahamo fœdus.* Quod idem est omninò, sed aliis verbis enuntiatum. Fœdus enim Deus cum Abrahamo pepigit, quum Chanaanitidem ingressus est, Legemque dedit eodem anno, quo Israëlitæ Ægypto egressi sunt, ut omnes agnoscunt. Secundum, *Israëlitas scilicet Ægypto exiisse* 215. *annis, postquam Jacobus in Ægyptum descendisset*, hoc modo probatur. Quum Deus cum Abrahamo Chananæam regionem primùm ingresso fœdus pepigit, promisitque se ipsi benedicturum, patremque gentis magnæ facturum; quin imò in ipsius semine omnes terræ nationes benedicendas; Abrahamus annos 75. natus erat, *Gen.* 12: ℣. 1, 2, 3, 4. Annis ab hinc 25. Abrahamus 100. ann. natus Isaacum genuit, *Gen.* 25: ℣. 5. Isaacus verò 60. ætatis ann. Jacobum genuit, *Gen.* 25: ℣. 26. Jacobus, quando Pharaoni Ægyptum mox ingressus astitit, annum ætatis 130. agebat, *Gen.* 47: ℣. 9. Jam verò si tres illi numeri in unum colligantur; scilicet 25. *ann.* ab ingressu Abrahami in Chanaan ad natum Isaacum, & Isaaci 60. *anni*, quos erat assecutus, quando Jacobum genuit; & Jacobi 130. *ann.* quos obtinebat, quando Ægyptum accessit, ex tribus illis numeris 215. anni exsurgent. 215. autem illi anni sunt 430. annorum pars dimidia. Totidem ergo supersunt, id est, 215. anni ab ingressu Jacobi in Ægyptum, usque ad Israëlitarum exitum. Unde luce meridiana clarius sequitur, solummodò Israëlitas in Ægypto 215. annis commoratos fuisse. Tertium axioma; *Mosem* 80. *annos, Aaronem verò fratrem* 83. *natos esse*, quando Pharaonem adière, variisque editis miraculis Israëlitas Ægypto eduxerunt, id totidem verbis legitur *Exod.* 7: ℣. 7. Unde Mosem 80. annos natum fuisse colligitur, priusquam Ægypto Israëlitæ exirent; quos 80. annos si demas ex 215. annis, quibus Israëlitæ Ægyptum incoluerunt, supersunt tantùm 135. Ideóque post 135. ann. ab ingressu Israëlitarum in Ægyptum natus est Moses. Quod erat demonstrandum.

Defenditur IIa. in Sant. Amant. Poema Annot.

Quanquam hæc satis sint declarata; possunt tamen ulteriùs firmari. Priusquam Levi Ægyptum ingrederetur, nati erant tres ejus liberi *Guersom, Kaath & Merari*, qui cum ipso ingressi sunt, *Gen.* 46: 11. Kaath verò in Ægypto Amramum genuit, Amramus autem Mosem & Aaronem, *Exod.* 6: 18, 20. Jam autem si 300. anni inter Kaathi in Ægyptum ingressum, & Mosis natales sint interlapsi; quî fieri potest ut unus Amramus tantum compleverit spatium? Ut dilucidè ostendam id fieri

fieri non posse; quacunque demum ætate Kaathus Ægyptum subierit, unum ad minimum annum exegerat, cùm Merari ipso natu minor foret. Qua verò ætate suppones Kaathum genuisse Amramum? item quâ Amramum genuisse Mosem; ad hoc ut ab ingressu Kaathi in Ægyptum ad Mosis ortum 300. anni intercurrant? Si 300. annos bipertiaris, Kaathus anno 151. Amramum, Amramus verò anno 150. imò & ulteriori, Mosem genuerit. Quòd certè stare nequit. Nam, præterquam quòd per temperamentum istius ævi hominibus, utpote provectioribus, liberos procreare non licuit, adhæc nec Kaathum nec Amramum anno 150. gignere potuisse ex eo ostenditur, quòd eam ætatem non attigerint. Moses enim, qui optimè ætatem & Patris & Avi callebat, dicit Kaathum an. ætatis 133. Amramum verò anno 137. obiisse, *Exod.* 6: 18, 30. Cùm itaque multis post obitum annis liberos gignere non potuerint, inter ingressum Caathi in Ægyptum & Mosis nativitatem 300. anni non potuere intercurrere.

Sed res clariùs patescet, si ad matrem Mosis Jocabedam, ipsimet Levi in Ægypto natam, *Num.* 26: 59. Amrami viri sui amitam, *Exod.* 6: 20. sororemque Kaathi, Amrami patris, accedamus. Concipi enim omninò nequit filiam Levi 300. annis, postquam Levi ejus pater in Ægyptum ingressus est, parere potuisse. Sed ut hæc clariora evadant, observandum est, Josephum, quum è custodia eductus est, seseque Pharaoni stitit, annum ætatis agere 30. *Gen.* 41: 46. Hanc eductionem 7. fertilitatis anni exceperunt, quibus totidem successerunt sterilitatis, secundo quorum in Ægyptum venit Jacobus, *Gen.* 45: 6. hoc est, 9. annis, ex quo Josephus ad summos honores fuit evectus. Quo tempore 39. Josephus, Levi verò 44. vel circiter, agebat annum. Siquidem id ex historia ortûs utriusque *Gen.* 29. & 39. pateat, Levi annis quinque aut circiter Josepho præcurrisse. Obiit autem annos 133. natus *Exod.* 6: 16. quibus si demantur 44. quos vixit in Chanaan; supererunt 93. quos in Ægypto transegerit. Supponas autem Levi ultimo vitæ tantùm anno Jocabedem genuisse, necesse tamen esset illam Mosem ętatis suæ anno 207. peperisse, si Moses 300. annis, postquam esset Jacobus Ægyptum ingressus, editus est. Quod miraculum longè mirabilius erit quàm Isaaci ex matre nonagenaria generatio; quam tamen inter mirabilia Dei Moses ipse annumerat.

Habenda quoque est ratio Regum; qui à Josepho ad Israëlitarum exitum Ægypto imperârunt; trium autem tantùm meminit Moses; quorum primo Josephus notus & aliquot annis superstes fuit, ad mortem scilicet Josephi fratrum, *totiusque istius generationis*; hoc est, eorum omnium, qui cum Jacobo in Ægyptum accesserant, *Exod.* 1: 6. Hunc *excepit novus Rex super Ægyptum, qui non agnoverat Josephum*, *Exod.* 1: 8. quo regnante Israëlitæ primùm vexari cœperunt, Mosesque est natus & ab ejus filia educatus, donec annum ætatis quadragesimum attigisset, *Actor.* 7: 23. Cùm subinde Moses rixantem cum Israëlita Ægyptium necâsset, in Madianitidem aufugit, ubi 40. alios annos est versatus; 80. enim annos natus erat, cùm in Ægyptum est reversus, *Exod.* 7: 7. Dudum autem post fugam Mosis in Madian Rex, qui persecutionem in Israëlitas moverat, obiit: (sunt ipsissima Prophetæ verba *Exod.* 2: 23.) Cùm enim ipse esset de nativitate sua, educatione, fuga Madianitica, matrimonio, progeniéque locutus, addit, *fuit autem multis post diebus, ut moreretur Rex Ægypti, suspirârintque Israëlitæ præ servitute suâ*, hoc est, querelas suas ingeminârint, lenioremque conditionem ineunte novo Rege præsumpserint. Verùm secus longè evenit, alius enim ille, qui successit, jugum aggravavit, & scuticis minimè nudis, sed aculeatis castigavit. Tum verò Deus clamoribus & gemitibus eorum commotus Mosem ipsis liberatorem excitavit; eumque in Ægyptum revocavit, *siquidem obiissent, qui quærebant animam ejus*; *Exod.* 4: 19. id est, & Rex ipse, & illi omnes, qui suaserant, ut Mosem exterminaret. Tertius autem iste Rex ille ipse fuit, qui Mosi ad tempus restitit, minas, quas illi à Deo intentabat irrisit, aquisque tandem submersus fuit. Hinc colligitur, Mosem, paulò postquàm novus iste Rex in Solium evectus fuisset, in Ægyptum rediisse. Sed eo posito, quòd 22. annos (nempe mediam 40. annorum partem, quibus Moses in Regione Madian moratus est) regnaverit, inde sequetur Regem immediatè precedentem annos 60. post natum Mosem regnâsse, Israëlitarumque persecutionem non multo ante Mosis ortum incepisse; cùm sub hoc secundo Rege inchoata videatur. Nullatenus saltem credibile est hunc Regem qui unus Israëlitas ad minimum 60. annis, vivo Mose, persecutus est, ante alterum illum, qui fluctibus suffocatus est, suam illam persecutionem 300. annis ante natum Mosem inchoâsse: vixisset enim ille Rex 400. propemodum annos, iisque seculis, quibus hominum ætas in summum ad 120. vel 140. annos pertingebat.

Hisce omnibus opponis unum aliquod Josephi caput, 5. *nempe lib.* 2. *Antiquit.* cujus hęc sit Inscriptio; *Hebræorum in Ægypto per* 400. *annos afflictiones.* At verò istud foret levissimum, si nihil in capite ipso subesset, quod posset etiam opponi. Ipsi enim Authores libris suis aut librorum capitibus titulos non semper præfixêre; sed alii multi, qui, cùm Authorum mentem non satis haberent perspectam, in errorem inducunt: adeò ut tum libri, tum variæ eorum sectiones sint medicamentorum pyxides, quæ plerumque alia offerant, quàm quæ polliceantur, eóque exitialiter aliquando fallant. Verùm, quòd longè deterius, ipsemet Josephi Textus habet, Israëlitas Τετρακοσίων μὲν ἐτῶν χρόνον ἐπ' αὐταῖς διάνυσαι ταῖς ταλαιπωρίαις, *annos* 400. *totos in afflictionibus ejuscemodi exegisse.* Siquis tamen verbis hisce innitatur, is in putridum paxillum, cassamque arundinem, quæ manum etiam transfodiat, recumbet. Locus enim est depravatus, idque constat; ni velimus Josephum sibimet ipsi imprudentissimè adversari. Ab eo nuper didicimus, Israëlitas in Ægypto 215. annos tantùm habitâsse. Idem ille *libri hujus secundi cap.* 4. imò & sub *quinti hujusce capitis initium*, Eosdem Israëlitas exhibet opibus & gloriâ circumfulgentes majori annorum horumce 215. parte, dum nempe & Josephus & fratres vixêre; ex quibus Levi *annos* 100. alii quidam fortasse plures, post eorum in Ægyptum ingressum supervixerunt; siquidem Scriptura Sacra illorum fatalem annum non adnotaverit. Itaque secundum Josephum tota hac ætate tranquillè & beatè vixerunt. Præterea hanc eandem Israëlitarum εὐδαιμονίαν Ipse idem ad succedentes aliquot annos perducit; donec χρόνου μῆκος, *Temporis longitudo aliqua*, Josephi in Ægyptios merita deleverit. Quibus apertè satis significat, Hebræos majorem illorum 215. annorum partem prosperè in Ægypto egisse; indéque adeò à prosperitatis hujus termino ad Mosis natales vix 30. annos intercessisse, quibus Hebræi fuerint ab Ægyptiis vexati. Et certè Judæi ipsi septem duntaxat annos internumerant; perhibentque *Mariam* Mosis sororem, Mosis ipsius septennio majorennem, eo nomine, ærumnam & acerbitatem sonante, donatam fuisse; ex eo, quòd Judæorum calamitates tunc temporis in-

inceperint. Hoc ſaltem negari non poteſt, eo tempore recens fuiſſe cruentum illud edictum de enecandis Hebræorum maſculis, quotquot deinceps naſcerentur; quandoquidem nulla ex parte appareat Moſis parentes tantopere fuiſſe ſollicitos de Aarone neci ſubtrahendo, quantopere ſubinde fuërunt de Moſe; etſi Aaron triennio duntaxat fuerit Moſe major. Ubinam ergo ſtarent *quadringenti præter propter* anni illi, quibus ante Moſis ortum Iſraëlitæ in Ægypto eo ſervitutis jugo, iiſque calamitatibus fuëre oppreſſi? Quisve putaverit, Joſephum in ſupputationibus ſuis aliàs ſatis accuratum in hac craſsè adeò ceſpitâſſe? Eumque *pro 7. annis*, aut *ad ſummum pro* 30. ſubſtituiſſe incautè adeò 400? Eum denique duobus capitibus proximè contiguis, *lib.* 2. *Antiquit. cap.* 4. & 5. tam apertè ſibi contradixiſſe? Non ignoro quosdam eſſe Doctos, qui ad Joſephum in hoc loco erroris convincendum, iſtud *ex primo ejus adverſus Appionem lib.* adducunt, eundem nempe, cum Chæremone, qui Joſephum & Moſem coætaneos ſtatuebat, diſputantem, id tueri, Joſephum quatuor generationibus, (hoc eſt, ex ejusdem ſupputatione, 170. annis, aut circiter,) Moſe antiquiorem eſſe. In quibus, *ajunt illi*, inſignis eſt aberratio; quandoquidem inter Joſephi obitum & Moſis nativitatem vix intercedant anni 60. Verùm non attendunt Docti illi, ad hoc, ut duo quidam homines habeantur coætanei, non requiri ut eo tempore, quo alter naſcitur, alter denaſcatur; ſed id omninò neceſſarium eſſe, ut & ortûs & occaſûs tempora ferè concurrant, illa ſaltem parvo diſtent intervallo; absque quo nequeunt illi homines verè haberi coævi. Ex hiſce autem ſequitur, Joſephi inter & Moſis coëxiſtentiam quatuor generationes utcunque interjectas fuiſſe; aut ſaltem inter utriusque cùm ortum tum deceſſum 170. annos ad minimum interfluxiſſe. Interfluxêre utique plusquam 170. inter utriusque Natales; 180. autem inter amborum fata; eò quòd Moſis ætas annis decem Joſephi ætatem exceſſerit.

En igitur quid conjectem de eo Joſephi loco, *Antiquit. lib.* 2. *cap.* 5. ad quem alludis. Scripſerat ille *Iſraëlitas in Ægypto*, πολλῶν ἐτῶν χρόνον, &c. *Multorum annorum ſpatio acerbiſſimè fuiſſe tractatos*; Semi-doctus autem aliquis Codicis margini appoſuit τετρακοσίων, *annorum* 400. Deinde verò vox illa margini appoſita in Textum irrepſit; indéque depravatio. Porrò, ni fallor, τετρακοσίων illud ex hoc fonte manavit. Deus Abrahamum hiſce verbis *Geneſ.* 15: ℣. 13. affatur; *Noveris iſtud, Poſteros tuos in regione non ſua peregrinaturos, inibique duro ſervitio duriſque calamitatibus per* 400. *annos premendos eſſe.* Hiſce autem ſignificatur, Abrahami Poſteros per 400. annos inter exteras gentes cùm in Canaanitide tum in Ægypto habitaturos; ibidemque majorem temporis hujus partem ſub ſervitute gravi oppreſſionibusque acerbis tranſigendam. Revera quidem, ab Iſaaci ortu ad Abrahamitarum ex Ægypto exitum 405. anni intercurrêre. Scriptura autem ex hiſce annos quinque omittit, quia erant parum in eo inſigni numero memorabiles; indéque numerum planum duntaxat memorat. Jam verò Abrahami Poſteri totos 405. annos in exteris terris egêre. Licet enim ex deſtinatione divina in Canaanitidem jus haberent, reipſa tamen non poſſidebant, ſed tanquam extranei incolebant, uti notat Apoſt. *Epiſt. ad Heb. cap.* 11: ℣. 9, 13. Horumque quatuor ſeculorum poſtremo toto graviſſima ſervitute acerrimisque ærumnis fuëre vexati. Verùm cùm Sciolus aliquis arbitraretur peregrinationem pari ſpatio cum ſervitute & afflictionibus eſſe definiendam, nempe 400. annorum duratione; eam ob rem idem illud apud Joſephum contineri ratus eſt, eaque ſua fallaci præſumptione Joſephum in contradictionem induxit immanem, quâ univerſa Hiſtoriarum ejus compages perturbatur; quæque aſtruxit omnia ſubvertuntur.

Ex Joſepho, quamquam ſibi videatur contrarius, oſtendimus, quid ſentiendum ſit de Hebræorum inter Ægyptios commoratione; Joſepho jam poſſemus *Africanum*, *Euſebium*, *D. Hieronym. D. Auguſtin. Bedam, Rupert. & Euſtathium in Hexaemeron, pluresque alios Recentiores*, qui omnes commorationem illam intra 215. annos definiunt, adjungere. Poſſemus etiam utrumque *Seder olam*, *Majorem & Minorem*, magnæ inter Judæos authoritatis libros; *Rabbi Eliezeris Capitul. Patr. cap.* 48. *Davidis Ganz Chronologiam*, *Aben-Eſram in Ex.* 11: 3. qui illud temporis ſpatium etiam contrahunt, intra 210. ann. includentes, ut Patres ſuos quadringenteſimo poſt natum Iſaacum anno ex Ægypto præcisè educant. Quam opinionem ex eo potiſſimùm amplectuntur, quòd vox ea רדו, *deſcendite*, quâ Jacob *Geneſ.* 42: 2. filiis mandat in Ægyptum deſcendant, juxta vim conſonarum ejus ἀριθμητικὴν 210. notet. Quæ ſanè ratio hominibus hiſce digniſſima. Verùm non opus eſt hominum advocentur teſtimonia in iis, quæ apertè adeò Dei Oracula atteſtantur. Adhæc, cùm quæſtiones Chronologicæ fermè ſemper ſint ingratæ, ſtrictiùs meo judicio ſunt perſequendæ.

Tibi quoque objeceram *Merarin unum ex Actoribus tuis, quem ſenem juvenili robore exultantem exhibes, ad minimum tum temporis annos* 300. *attigiſſe, ſiquidem ille in vivis eſſet, quando Jacobus Ægyptum advenit.* Reſpondes *tuum illum Merari non eſſe Merari eum, qui juxta Moſem à Levi duxit originem; ſed Actorem ſuppoſititium, uti & tuum Eliſaphanem.* Ad hoc, cum bona tua venia, dicam; etſi mens tua tibi notior ſit, quàm mihi, neutram tamen earum Perſonarum Hiſtoriæ Sacræ peritis viſum iri ſuppoſititiam. Secundum Te tuus Eliſaphan eſt Mariæ, indéque adeò Moſis, conſanguineus, & Merari amborum patruelis. *Defenditur Illa. in Sant-Amant: Poëma Annot.* Memorat autem Hiſtoria Sacra Eliſaphanen quendam Moſis conſanguineum, Uzielis Moſis patruelis filium, *Lev.* 10: 4. & *Exod.* 6: 18. Meminit quoque Meraris cujuſdam Moſis & Eliſaphanis conſanguinei. *Conſanguineus* is erat Eliſaphanis, utpote qui Kaathi avi ſui frater eſſet; *conſanguineus* quoque eandem ob cauſam Moſis & Mariæ; at horum præterea *conſanguineus*, quòd genuinus eſſet matris eorum frater: adeò ut idem eſſet Moſis & Mariæ *propatruus* ſimul & *avunculus*. Jam autem ſi varię hę conſanguineitatis ſpecies fortuitò acciderint, ſilenda erit deinceps fortuita penicilli illius in tabellam projectio, ex qua tam aptè delineata ſit equini oris ſpuma: ſiquidem hîc majus quid occurrat. Quid enim ſtudioſius advocâſſes, ſi genuinos Merarim & Eliſaphanen exhibere animus fuiſſet? Aliquod quidem diſcrimen inter has voces *Eliſaph* & *Eliſaphan* interponere ſtudes; verùm Poëtis nomina, & inprimis barbara quę eorum ſtylus, quem *Divinum* vocant, ferre recuſat, carminibus ſuis aptare ſemper licuit. Neminique mirum videbitur, quòd ex Matre Moſis *Jocabed* tu *Jocabel* effeceris; quò nomen lenius flueret; forſan quoque Amrami patris nomen in *Ambramum*, ut ſuavius eſſet, commutare pręſtitiſſet, Gręcorum more, apud quos litera *M* non anteit literę *R*, niſi *B* interjaceat: hinc *Nembrodus*, pro *Nemrodus*, *Mambre*, pro *Mamre*, & *Zambri* pro *Zamri* paſſim apud eos leguntur. *Eliſaph* ergo tuus & *Eliſaphan verus* pro uno & eodem homine à peritis habebuntur, etſi Eliſaph dixeris pro Eliſaphan.

Hoc quoque ad Poëmatis tui defenſionem adhibes

hibes argumentum; Quod nempe *Poëtis liceat Anachroniſmis quibuſdam uti ad narrationum ſuarum convenientiam; quandoquidem Virgilius ipſe unum aliquem in Æneide admiſerit, cujus ope Didonem & Æneam* 300. *annis disjunctos ſociaret.* Sed ex eo, quòd Virgilius hanc ſibi ſumpſerit licentiam, nolim certè colligere id licitum eſſe. Quanquam ille Poëtarum Latinorum princeps vulgò habeatur, potuit tamen errare aliquando, neque ejus errores leges ſunt poſterioribus impoſitæ, quas neceſſariò ſequantur. Unde etiam in eo minimè veniam meruit, uti neque obtinuit, quod Palinurum ex Veliæ portu cum Ænea colloquentem inducat. Accuſat eum Hyginus, quòd hęc *inſcitiſſimè* ſcripſerit; quoniam Velia pluribus poſt Æneæ in Italiam adventum ſeculis fuerit condita. Affinia multa in eodem Virgilio poſſent obſervari, dum Æneas itinera ſua percenſens *Megaræ*, *Gelæ*, *Acragantis*, *Selinuntis*, &c. meminit; ſiquidem omnes hæ urbes Grecanicæ eo Ænee adventu ſint poſteriores. In quibus ſi Virgilius potuit hallucinari, multò magis potuit in Phœnicorum Chronologia, quæ Romanis longè ignotior, quàm Grecorum. Quòd ſi illa nobis jam nunc ſit notior, quàm Romanis, hujus hæc eſt ratio; quòd, cùm ex Judæorum cum Tyriis ſocietate & vicinia magnam Chronographiæ Sacræ lucem affundat; inde factum ſit, ut in eam diligentiùs inquiſiverimus, & cum Judæorum hiſtoria contulerimus; ut ex ea lucem illam hauriremus. Quibus auxiliis cùm deſtitueretur Virgilius, eo forſan factum eſt, ut in præfato Anachroniſmo ex ignorantia quadam veriùs quàm ex conſilio errârit. Erroriſque fons is eſſe videtur. Carthago bis variis temporibus fuit condita. Tyrii prima ejus jecêre fundamenta eodem ſeculo, quo Troja everſa fuit; trecentis verò pòſt annis acceſſit Dido, quæ amplificavit, & arce munivit, quam appellavit Tyriorum idiomate בצרא, *Boſra*; ex quo Βύρσα, *Burſa*, ſuum Greci fecêre. Virgilius autem utramque illam Carthaginis ædificationem unam & eandem crediditſſe videtur. Sed, eſto, ex conſilio ille in Chronographiam peccaverit, adhoc ut in idem ſeculum Æneam & Didonem conjungeret, atque ex ea conjunctione potiorem & elegantiorem hiſtoriæ ſuæ partem, utriuſque amores, Punicorum Bellorum Originem; quia nempe eterna Tyrios inter & Romanos odia expirans Dido hiſce verbis apprecata ſit

> *Littora littoribus contraria, fluctibus undas*
> *Imprecor, arma armis; pugnent ipſique Nepotes:*

ſimiliaque alia deduceret; demus, inquam, illum ex propoſito in Chronologiam incurriſſe, ejus tamen authoritate nequaquam Te tueberis, niſi ex anachroniſmo tuo parem aliquam excipias utilitatem; quam tamen non videris percipere. Ex eo enim, quòd Iſraëlitarum calamitates ad 300. annos, cùm ad 30. tantùm deberes, extenderis, Poëma tuum nullum omninò ornamentum, nullumque decus accipit: quin & videri poſſis inhumanus, qui tandiu miſerrimam illam Gentem horrendis calamitatibus nulla de cauſa ſubjicias, in eoque Supremi Nnminis conſiliis contraire; quippe quod propter electos judiciorum ſuorum diuturnitatem ſoleat moderari.

Defenditur Obſervatio IVa. in Sant. Am. Poëma. Ad eam meam Obſervationem, in qua notaveram, *Te contra Hiſtoriæ fidem adducere Jacobum Templum in Bethele extruentem*, reſpondes Te per templum altare intelligere. Verùm opus eſt aliquo Authore, qui hoc ſignificatu vocem *templum* uſurpârit. Si Jacobus hunc locum, *Bethel*, id eſt, *Dei domum*, vocavit, hujus cauſâ non fuit altare inibi extructum, ſed ſingularis Dei apparitio, ut ipſiſſima verba Prophetæ *Gen. cap.* 35: *verſ.* 7. teſtantur. *Jacobus extruxit ibi altare, locumque illum vocavit Deum fortem Bethelis. Inibi enim Deus ipſi viſus fuerat, quum fugeret metu fratris ſui.* Jacobus ipſe ſic loquitur poſt ſuam ipſius viſionem *Gen. cap.* 28: *verſ.* 16, 17. *Revera eſt hîc Jehovah*, &c. *Hîc nihil niſi domus Dei eſt.* Quod ibi vocat domum Dei, id non poteſt eſſe altare: ſiquidem illud 20. demum poſt annos fuerit erectum; ſed id nominis dat loco ubi Deum viderat.

Defenditur Obſervatio Va. in Sant. Am. Poëma. De Crocodilo, *quem & via & parte omnium duriſſima transfoſſum ais*, monueram Authores, qui de Crocodilo ſcribunt, uno ore omnes aſſerere ejus tergus & ſquamas inſtrumentis quibuslibet eſſe impenetrabilia. Verbis conceptis Ariſtoteles poſt Herodotum affirmat Crocodilum habere δέρμα ἄῤῥηκτον; quod hoc modo interpretatur Plinius, *Cutim contra omnem ictum invictam.* Seneca quoque deſcribit, *ſuperiorem partem corporis duram & impenetrabilem, etiam majorum animalium dentibus.* Solinus itidem illum *circundari maxima cutis firmitate, in tantum ut ictus quovis tormento adactos repercutiat.* Quibus accedit Ammianus Marcellinus aiens, *cutem ita validam gerere, ut ejus terga cataphracta vix tormentorum ictibus perforentur*; vel, ut alii legunt, *ut ejus tergoris cataphracta vix tormentorum ictibus perforetur.* Euſthatius quoque Antiochenus, illum tergus habere adeò duris ſquamis munitum, ὥςε καὶ τ̀ ὀξύτατον σίδηρον ἐπαναχθέντα ἀμβλύνεσθαι, *ut acutiſſimæ quævis ferri acies retundantur & hebeſcant.* Iſidorus, *tantâ cutis duritie eſſe armatum ut lapidum quamvis fortium ictus tergo repercuſſos* (al. tergore percuſſus) *non ſentiat.* Et Alkazuinius Author Perſa, qui de Nature mirabilibus Arabicè ſcripſit, *Ejus tergus eſt quaſi teſtudinis cochléa, in quam nihil quicquam ferrum valet.* Sed Jobi teſtimonium hiſce omnibus eſt longè validius, ſic enim Crocodilum ſub Leviathanis nomine nobis deſcribit *cap.* 41: 17, 18, 19, 20. *Aſſequentis eum gladius non conſiſtet, haſta, telum, nec lorica. Reputat ut paleam ferrum; ut lignum putre chalybem. Non fugat illum ſagitta, in ſtipulam convertuntur ei lapides fundæ. Ut ſtipula reputantur baliſtæ lapides, & ridet ad vibrationem lanceæ.* Cùm tot tamque inſignes Authores diſertè adeò affirment, ſquamas ejus eſſe prorſus impervias, Tormentorumque quorumvis ictus eludere, nec quicquam Belli machinas quaſque in eum poſſe: ſi duriſſimas corporis ejus partes transfoſſas voluiſſem exhibere, tum certè non piſcatoris cujuſdam ſenio confecti, cujuſmodi ſupponitur Merari; neque paſtoris alicujus etiam imberbis, qualis Eliſaphus; ſed Achillis nonnullius, illiuſque Cyclopicis armis pugnantis, vires adhibuiſſem. Sin verò ſic egeris, ut mirabile quid & divinum in eo eluceret, lectori notis quibuſdam id ſignificare debuiſſes, ne eo prodigio offenderetur. Sic ſaltem Scriptura agit. Dum v. g. illa memorat, quę tu de Samſone refers, Eum aſini maxillâ 1000. homines occidiſſe, ut prȩclarum hoc facinus, Dei, non Samſonis ipſius virtuti, totum debeatur, Sacer Author obſervat *Judic. cap.* 15. *verſ.* 14. *inceſſiſſe eum Spiritum Jehovæ.* Sic quum Deus *in Lege* promittit, *quinos centenos, centenoſque myriadas perſecuturos*, Levit. 26: 8. hanc hujus reddit rationem ℣. 12. *Quòd in medio eorum ſit Ipſe ſeſſurus*, &c. *indeſinenterque inter illos ambulaturus, ac Deus ipſis futurus.* Sic *Joſuæ c.* 23: v. 10. legitur *Unus ex vobis perſequetur mille, quia Jehovah Deus veſter is eſt, qui pugnat pro vobis; quemadmodum locutus eſt vobis.* Hâc etiam virtute fretus David *Pſalm.* 3: 6, 7. dicebat, *Quia Jehovah ſuſtentat me, non timebo à myriadibus hominum, quas diſpoſuerint metatores contra me.* Hoc modo, aut alio ſimili, Deum advocâſſem, que hominem nullis

lis virtutibus conspicuum adjuvaret, adhoc ut Crocodilum partibus illis, qui præ cæteris sunt impenetrabiles, transfigeret; cùm potentia nulla naturalis id præstare queat.

Defenditur VIa. Observat. in Sant-Am. Poëma. In iis, quæ de Palma tum majori tum minori ad Tui defensionem reponis, duo aut tria observo, quæ cum Naturæ Historia non satis convenire videntur. Primum istud est, quod juxta Te Ægypti palmæ ad stupendam proceritatem assurgant; cùm juxta Plinium in Ægypto non altiùs quàm ad hominis magnitudinem ascendant. Secundum hoc est, quòd palmam, quibus in locis Moses tuus erat, optimis fructibus feracissimam fingas contra Strab. *lib.* 17. Καθ' ὅλην δὲ τὴν Αἴγυπτον ὁ φοίνιξ ἀγενὴς ὢν, καὶ ἐκφέρων καρπὸν οὐκ εὔβρωτον ἐν τοῖς περὶ τὸ Δέλτα τόποις, καὶ περὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὁ ἐν τῇ Θηβαΐδι φοίνιξ ἄριστος τῶν ἄλλων φύεται, *Cùm palma degeneret per totam Ægyptum, fructumque ad vescendum ineptum circa Delta & Alexandriam ferat, Palma Thebaica cæteris præstat.* Tertium istud est, quòd in eadem Ægypto palmulas istas colloces, quarum succiditur truncus, ut hinc potus eliciatur; at arbustum illud in aliis quidem Africæ regionibus, minimè verò in Ægypto occursat, ex Veteribus saltem constat hanc arborem in Ægypto non reperiri. Quæ ratio, ut ut negativa, certa tamen est, quia nullam regionem Veteres tantâ cum diligentiâ descripserunt (quoad ea præcipuè quæ peculiaria illi sunt, quæque nec in Græcia, nec in aliis Europæ regionibus reperiuntur) quantâ Ægyptum describunt. Reponis Poëtis quidlibet fingere, immò & mentiri impunè licere. Hoc generale nimium est. Si enim in historicis licet aliquando à vero discedere, necesse est tamen in iis, quæ unicuique regioni sunt ingenita, veri speciem quantùm fieri potest sequantur. Nôsti Virgilio, quòd Cervos in Africa, & Cedros in Italia nasci: Oppiano, quòd arcus ex ebore, quod tamen flecti nequit, aptari: Pindaro & Anacreonti, quòd Cervas, non secus quàm cervos, cornigeras asseruerint; Nonnullisque quòd Achillem suum medullâ Leonum, quorum ossa plenè solida sunt, medullæque omnis expertia, aluerint; hæc in vitium fuisse versa. Uno verbe, Poëtis circa naturalia mentientibus nulla fides habetur; nisi naturalia hæc ea sint, quibus Vulgus & Antiquitas pondus & momentum dederint. Cujus generis sunt, quæ de Cygnorum cantu, de Electro populis adnascente dictitantur, quæ tamen irridet Lucianus *Tractatu de Electro & Cygnis.* Cujus quoque ordinis, quæ de lauro fulgure intactâ, ejusque ad donum prophetandi conferendum virtute, si masticetur; quæ de gruibus Pygmæos bello insectantibus; de lupis mutos illos efficientibus, quos primi aspexerint; de Phœnice & gryphibus auri custodibus; de Basilisco visu solo enecante; de Salamandra intra ignem vivente; de Chameleonte aëre vescente; de bombycino arboribus succrescente, &c. passim circumferuntur. Ista quidem sunt fabulę à rerum natura abludentes, sed iis Poëtæ uti possunt; quoniam cùm temporis tum insignium aliquorum Authorum fide invaluerunt.

Explicatur VIIa. Observatio in Sant-Am. Poëma. Quando *Mosem inducis Sabâ ad Nilum redeuntem*, putabam primò Te veram Sabam, quæ est in Arabia Fœlici longè à Nilo positam, in animo habere. Sed cùm advertissem Josephum Sabæ nomen tradere Meroæ, qui error est crassissimus, quemque prolixè in meo Phaleg refuto, tum existimavi Te potuisse eundem cum illo errare errorem. At mens tua mihi jam nota; gratulor, quòd fabulæ ejusmodi sola Josephi authoritate invectæ renuntiaris.

Defenditur VIIIa. Ob- Miratus eram, quòd Pharaonem finxisses dicentem, *Nullum esse Regem, nullam in toto terrarum orbe Potestatem, quæ ipsius sceptro non subesset;* *servat. in Sant-Am. Poëma.* siquidem non minùs insaniisset, quàm Atheniensis ille, qui naves omnes, quæ Pyræum appellebant, suas esse credebat. Respondes Te illi *insanum hunc fastum ex consilio supposuisse, ut eo ostenderes hominem hunc arrogantiâ suâ esse dementatum; reliquosque ejus sermones ejusmodi fastu esse refertos.* Hoc tamen non animadverto. Deinceps quidem Tyranni & Athei ad morem loquitur, minimè verò ad insani alicujus modum: uti neque insanus erat. Sed vestigia prædecessoris premebat, qui *Exod.* 1:10. dicebat; *Sapienter nos geramus adversus illum, ne augescat, neve eveniat, si quando inciderint occasiones belli, ut adjungat se hostibus nostris, vel pugnet contra nos, vel discedat ex hac terra.* Hæc sunt politicæ reflexiones, quæ stolido nulli, qualis foret rex Ægypti, qui orbem totum sibi subjici putaret, conveniunt. Nonnulli, ut te excusarent, mihi objecerunt hunc Senecæ Tragici locum, in quo Atreus Argorum Regulus, quasi Orbis totius Monarcha sibi videretur, sic loquitur; *Thyestis Act.* 5.

Æqualis astris gradior, & cunctos super
Altum superbo vertice attingens polum, &c.

Et paulò pòst

---- *ô me Cœlitum excelsissimum,*
Regumque Regem! Vota transcendi mea, &c.

Verùm Atreus in hæc verba non erumpit, nisi quum fratrem suum Thyestem pro votis esset immaniter ultus, ejusque filios ipsi edendos præbuisset. Adhæc hisce duntaxat se, cùm affectibus suis plenè satisfecit, longè esse beatiorem, quàm si toti Orbi imperaret, significat.

Defenditur IXa. Observat. in Sant-Am. Poëma. Monueram, *Pharaoni minimè convenire, ut Hebræos Infames Circumcisos appellaret, cùm ille ipse videretur circumcisus, Ægyptiique circumcisionem venerarentur.* Ais autem *Te eum supposuisse incircumcisum, neque quicquam à Me allatum, quo à suppositione tua discederes, præterea Hebræos eminenti quadam ratione haberi potuisse præputiatos.* Sed ruent isthæc omnia facilè, si iis, quæ jam subnotaveram, isthæc subjungantur. Et primò quidem Phœnicios & Ægyptios Aristophanes *in Avib.* ψωλοὺς, *impræputiatos*, disertè vocat. Herodotus *lib.* 2. *cap.* 36. Αἰγύπτιοι δὲ περιτέμνονται, *Ægyptii circumciduntur*, & *cap.* 104. μοῦνοι πάντων ἀνθρώπων Κόλχοι καὶ Αἰγύπτιοι, καὶ Αἰθίοπες περιτέμνονται ἀπ' ἀρχῆς τὰ αἰδοῖα: Φοίνικες δὲ, καὶ Σύριοι, οἱ ἐν τῇ Παλαιστίνῃ καὶ αὐτοὶ, ὁμολογέουσι παρ' Αἰγυπτίων μεμαθηκέναι, *Colchi, Ægyptii, & Æthiopes soli sunt inter homines, qui à primis quibusque temporibus circumciduntur; Phœnices enim & Syri, qui Palæstinam incolunt, profitentur se id ab Æthiopibus accepisse.* Diodorus quoque *lib.* 1. *pag.* 17. *Ægyptii probant Colchos & Judæos à se oriundos, & à se accepisse*, τὸ περιτέμνειν τοὺς γεννωμένους παῖδας, *liberos à se natos circumcidere.* Et *pag.* 35. de iisdem Colchis scribit, ὅτι δὲ τοῦτο τὸ γένος Αἰγυπτιακόν ἐστι, σημεῖον εἶναι τὸ περιτέμνεσθαι τοὺς ἀνθρώπους παραπλησίως τοῖς κατ' Αἴγυπτον: διαμένοντος τοῦ νομίμου παρὰ τοῖς ἀποίκοις, καθάπερ καὶ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις: *Hunc populum ex Ægypto ortum esse, hanc esse notam, quòd sicut Ægyptii homines circumcidant: hac praxi adhuc inter istos Colonos, ut apud Judæos perseverante.* Item Strab. *lib.* 17. καὶ τοῦτο δὲ τῶν ζηλουμένων μάλιστα παρ' αὐτοῖς: τὸ πάντα τρέφειν τὰ γεννώμενα, παιδία καὶ τὸ περιτέμνειν, καὶ τὰ θήλεα ἐκτέμνειν, ὅπερ καὶ τοῖς Ἰουδαίοις νόμιμον; καὶ οὗτοι δὲ εἰσὶν Αἰγύπτιοι τὸ ἀνέκαθεν. *Hoc etiam inter ea recensetur, quæ Ægyptii maximè consectantur, natos sibi omnes liberos educare; mares circumcidere, feminas etiam excidere, quod apud Judæos quoque lege sancitum: unde & Judæi sunt Ægyptii origine.* Itidem Philo *lib. de Circumcisione*; γελᾶται δ' ἡ τῶν γεννητῶν περιτομὴ; πρᾶγμα σπουδαζόμενον οὐ μετρίως καὶ παρ' ἑτέροις ἔθνεσι, καὶ

μάλιστα

μάλιςα τῷ Αἰγυπτιακῷ, *Ridet enim Circumcisio natorum nostrorum*, vel Majorum; *quod tamen non mediocriter affectatur inter alias Gentes, inter Ægyptios præcipue.* Celsus, quem laudat Origenes *lib. 5. contra Celsum, Nec ideò Judæi sanctiores sunt cæteris, quia circumciduntur, hoc enim priores fecerunt Colchi & Ægyptii.* Et ipsemet Origenes *in Epist. ad Rom. lib. 2. Apud Ægyptios nullus aut Geometriæ studebat, aut Astronomiæ; &c. nisi Circumcisione suscepta. Sacerdotes apud eos, Aruspex, & quorumlibet Sacrorum Minister; vel, at illi appellant, Propheta, omnis circumcisus est. Literas quoque sacerdotales veterum Ægyptiorum, quas Hieroglyphicas appellant, nemo discebat nisi circumcisus. Omnis Hierophantes, omnis Vates, omnis Cœli, ut putant, Infernique Mystes, & Conscius apud eos esse non creditur, nisi fuerit circumcisus.* Horus Apollo *Hierogly. lib. 1. cap. 14.* de Cynocephalo, γεννᾶται δὲ περιτετμημένος· ὡς καὶ οἱ ἱερεῖς ἐπιτηδεύουσι περιτομήν. *Nascitur cum circumcisione, quam Sacerdotes Ægyptii maximè commendant.* D. Ambrosius *lib. 2. de Abrahamo cap. 3. Ægyptii quarto decimo anno circumcidunt mares, & fœminas apud eos eodem anno circumcidi ferunt; quòd ab eo videlicet anno incipiat flagrare passio virilis, & fœminarum menstrua sumant exordia.* Theodoretus Sermone primo, Φασὶ δὲ τὸν Πυθαγόραν καὶ περιτομῆς ἀνασχέσθαι, τοῦτο παρὰ Αἰγυπτίων μεμαθηκότα. *Dicunt Pythagoram Circumcisionem passum, hanc ab Ægyptiis edoctum.* Quod ex his Clementis Alexandrini verbis hausisse videtur, *l. 1. Strom.* περιέτεμετο Πυθαγόρας, ἵνα δὴ καὶ εἰς τὰ ἄδυτα κατελθὼν τὴν μυστικὴν παρ᾽ Αἰγυπτίων ἐκμάθοι φιλοσοφίαν. Uno verbo, Ægyptii inter Gentes circumcisas recensentur; *Jerem.* 9: 25, 26. quem in locum vide D Hieronymum & Theodoretum. Ex omnibus hisce locis patet Circumcisionem apud Ægyptios, non minori studio ac reverentiâ, quàm inter Judæos, observari. Imò & Ægyptios hujus originem sibi arrogare, & affirmare tum Judæos tum Gentes alias eam à se sumpsisse. Qua igitur ratione potes tueri Pharaonem Judæos *infames circumcisos* ideò appellare quòd singulari quodam jure essent circumcisi? Tales revera erant, sed ex opinione Ægyptiorum minimè. Quamvis autem Ægyptii eos tales reputâssent, illos eam ob rem coluissent, & magni fecissent, non contrà probris & contumeliâ affecissent.

Quid quod ex eo, quod tot populi extra fœdus Dei degentes circumcisionem admiserint, ea illa evertuntur, quę in Operis tui Pręfatione asseris; *Nempe solam Circumcisionem totum ferè cultum, cerimoniasque omnes Religionis Judaicæ constituere; & per eam Judaismum à Gentilismo potissimùm disterminari.* Nam si hoc daretur, omnes illi Idololatræ, qui Circumcisionem admittebant, eundem ferè cum Judæis cultum observâssent; & Abrahami Religio, priusquàm ipsi Circumcisionem Deus præscripsisset, eadem ferè cum aliorum Nationum Idololatria fuisset. Præcipuum quod inter Judæorum & Gentilium Religionem discrimen interest, in eo est situm; quod Judęi verum Deum colerent, Alii verò *in templis suis mendax & infernum Numen summa cum reverentia venerarentur*, ut optimè in Memphidis descriptione canis,

Des temples, où la noire & fauße Deité
Attiroit des mortels la vaine pieté.

Repetitur Xa. Observat. in Sant-Am. Poëma.

Quandoquidem Edomum, aliàs Erythram, Mari Rubro vel Erythræo id nominis indidisse ultrò agnoscas; non verò aquarum vel arenarum rubedinem; ut id tot Poëmatis tui locis innuis, conveniens erat, ut ea de re in Præfatione tua Lectorem pręmoneres; ne quis deinceps existimaret Te eo vulgari errore teneri, cui etiam ultimis his seculis *Stephanus a Gama, Johannes a Barros, Fernandes à Corduba*, &c. patrocinati sunt.

Fulcitur XIa. Obserт. in Sant-Am. Poëma.

Ad id, quod Moses tuus Deum precatur, *Ut potius è libro vitæ se deleat, in quo Electorum nomina æternum sunt perennatura*, non potui mihi temperare, quin monerem verum Mosem de hoc libro non locutum esse. Quia ex Electorum libro nihil deletur, *Fundamentum Dei firmum stat, habens hoc sigillum, novit Dominus, qui sunt sui*, 2 *Tim.* 2: 19. *Jesus Christus dat vitam æternam ovibus suis, nunquam peribunt, nullusque eas ex manu suâ rapiet, Joh.* 10: 28 Licet autem id fieri posset, vix unquam mihi persuaserim, Mosem in gratiam fratrum, voluisse à Deo in ęternum sejungi: sic enim supra Deum, qui tamen vult supra omnia amari, illos dilexisset. Arbitror itaque librum, ex quo se deleri assentit, illum esse cui, tanquam Catalogo, eorum nomina, qui tunc in terris cum Populo Dei degebant, erant inscripta, quique Cananiticis brevi obtinendæ spe allectabantur. Hoc sensu quoque D. Paulus pro fratribus *Anathema fieri*, & à Christo separari, optat; nempe quoad communionem hujus vitæ exteriorem. In duorum istorum locorum interpretatione mihi succenturiatur D. Hieronymus, *Epist.* 151. *ad Algasiam, Quæst.* 9. *Optat*, Paulus, *anathema esse à Christo, & perire, ut alii salvi fiant; sed si consideremus Mosis vocem rogantis Deum pro populo Judæorum, atque dicentis, Dele me, &c. perspiciemus eundem & Mosis & Pauli erga creditum sibi gregem affectum, &c. Cujus utriusque hoc est votum; dum sic Deum alloquuntur, Optabam anathema esse à Christo, & Dele me de libro. Qui enim delentur de libro viventium, & cum justis non scribuntur, Anathema fiunt à Domino. Simulque cerne Apostolum quantæ charitatis in Christum sit, ut pro illo cupiat mori, & solus perire, dummodò omne credat in illum hominum genus. Perire autem, non in perpetuum, sed impræsentiarum.* Et paulò pòst; *Vult ergò Apostolus perire in carne, ut alii salventur in spiritu; suum sanguinem fundere, ut multorum animæ conserventur.*

Defenditur XIIa Observatio in Sant-Am. Poët.

Fateor equidem *cameli clitellas non satis Heroici Poëmatis gravitati respondere*, uti ais; sed nec quoque Rachelem *camelo insidentem exhibere voluissem*; quia id non convenit cum Historia Sacra, quæ eam in Tabernaculo suo sedentem repræsentat; *Gen.* 31: 33. Hæc etiam ægrotanti non satis conveniunt: quia ægrotus alibi, quàm in cameli dorso quietem ac levamen quæritat. Neque porro Rachelis, simulacra Labanis sub se celare volentis, proposito sunt satis accommodata: siquidem ea quæ camelo imponuntur omnibus pateant. Neque demum illis, quę patri causatur eò quòd ei non assurgat, *Gen.* 31: 35. Nullus enim veniam deprecabitur, si dum camelo insidet illis non assurrexerit, quibus voluerit honorem exhibere; sed potiùs, quod nequeat descendere. Hinc Rebecca, accedente Isaaco, ex camelo honoris gratiâ descendit, *Genes.* 24: 65. Hinc Abigail & Acsa ex asinis descendunt, cùm occurrit alteri David, 1 *Sam.* 25: 23. alteri pater Caleb, *Josuæ* 15: 18. Cæterum hæc non tam adversus Te, qui iis acquiescis, quàm adversus R. Aben Esram urgeo; qui, cùm eandem, quam tu nuper, habeat opinionem, in eo laborat, ut in Textu Hebręo eum, quem subindicâras, sensum inveniat.

Defenditur XIII. Observ. in Sant. Am. Poema.

Id quoque annotâram, *Jacobum apud Mosem ad Esavum fratrem nihil transmisisse præter vulgaria quædam animalia, oves, jumenta*, &c.; ex Te autem *præmisisse Elephantem varia supellectili pretiosa onustum, cum pardis duobus, totidemque leonibus, ad venationem quancunque factis*; &

Deux leopars couplés, qui marchoient sur les traces,
De deux nobles lions, instruits à toutes chasses;

Isthæcque à vero longissimè abesse, neque loco, tempori, & personis ullatenus convenire. Et certè è Mesopotamia veniebat Jacobus, nulli autem aderant in ea regione Elephanti; neque tunc temporis, (quicquid fingas,) pardorum ac leonum usus ullus erat ed venationem, qui ante secula aliquot demum invaluit. Quibus adde, Jacobo ipsi, qui, dum in Mesopotamia est versatus, in pascendis Labanis gregibus semper fuit occupatus, nullatenus vacâsse, rara isthæc & singularia sibi parare. Respondes *Te à Josepho hæc sumpsisse*, qui *Antiq. lib.* 1. *cap.* 19., sic habeat, ὑποζύγια δὲ ἦν τὰ πεμπόμενα, καὶ πλῆθος τετραπόδων ποικίλων, ἃ δὴ τίμια τοῖς ληψομένοις ἔμελλεν ἔσεσθαι, παρὰ τὸ σπανίζειν αὐτῶν. *Missa munera erant jumenta, & multitudo variorum quadrupedum; quæ accepturis futura erant pretiosa, & jucunda, eò quòd essent rara.* Sed multa occurrunt in tua horumce versione superaddita, quæ mera figmenta. Quin & Josephus ipse in sua horum narratione pleraque Script. Sacræ adjicit; quæ non modò ejus historiam, plusquam par sit, amplificant, sed & ipsi apertè adversantur. Nedum enim Script. Sacra referat, quæ Jacobus dedit Esavo, illa ipsi fuisse præ caritate magnopere commendabilia, refert contrà hæc ipsi affatim adfuisse; quo fit; ut ea munera primùm recuset. *Est mihi satis*, ait ille *Genes.* 33: ℣. 9. *mi frater, esto tibi, quod tuum est.* Revera quidem dona isthæc erant capræ, oves, cemeli feminæ, boves, asini, &c. *Genes.* 32: 14, 15. Quæ omnia in Canaanitide passim occurrebant; iisque procul dubio abundabat Esavus; quippe qui filius esset Isaaci horum *locupletissimi*, Ducisque cujusdam Choræorum, Sehirem totam obtinentis, gener; *Genes.* 36: ℣. 2, 3. *&c.*

Quod verò respondes, *Hæc animalia verius fuisse Esavo per nuntios oblata, quam reipsa missa*, id disertè ex ipsa Mosis narratione refellitur; *Genes.* 32: *à vers.* 13. *ad* 21; siquidem inibi fusè habeatur per quos, & quo ordine, à Jacobo fuerint præmissa; quove demum modo primùm recusata repetitis subinde Jacobi urgentis supplicationibus ab Esavo acceptata, *Genes.* 33: 8, 9, 10, 11. Porrò quanquam Jacobus id habuisset propositum, ut fratri suo animalia quædam in Judæa rara largiretur, eam in rem neque leones, neque pardos elegisset. Nulla est enim in toto terrarum Orbe regio, in qua pardi & leones sint frequentiores quàm in Judæa. Audiatur ea de re Diodor. *Bibliot. lib.* 2. dum de ea Arabiæ parte, quæ Syriæ, hincque adeò Judææ, est contermina, loquitur. Θηριώντε πλῆθος ἀλκίμων ἡ προσορίζουσα τῇ Συρίᾳ τρέφει. καὶ γὰρ λεόντας καὶ παρδάλεις ἐν αὐτῇ πολλῷ πλείονας καὶ μείζους, καὶ ταῖς ἀλκαῖς διαφόρους πεφυκέναι, ἤπερ ἐν τῇ Λιβύῃ, συμβέβηκε. *Quæ Syriæ est finitima, feras multas, easque acerrimas, nutrit, ita ut in ea multò plures multòque robustiores in ea nascantur & leones & pantheræ, quàm in Africa.* Huic accedit Plinius variis in locis, apud quem singulare istud occurrit, quòd hujus generis animalia sint in Syria atri coloris, cùm in aliis quibuslibet regionibus sint fulvi. Idem de pantheris & pardis sic loquitur. *Nunc Varias, & pardos, qui mares sunt, appellant in eo omni genere creberrimo in Africa Syriaque.* Hisce adjungere possemus *Agatharchid. lib.* 5. *cap.* 33. *Strabonem lib.* 16. *Oppian. Cyneget. lib.* 3. sed mittimus, ut Script. ipsam ea in re audiamus. *Cantic.* 4: 8. Amana, Senir & Hermon *leonum habitacula, pardorumque montes* vocantur. Hincque Deus 2. *Reg. cap.* 17. *in Samaritanos, qui verum Deum non colebant, leones immittit.* Hinc Samson *Jud.* 14. David 1. *Sam.* 17. &c. leones sibi occursantes occidunt. Quibus omnibus liquet animantia isthæc passim in Judæa versari. Quod non eadem facilitate de Mesopotamia, ex qua veniebat Jacobus, usquam ostenderis; siquidem nulli in hac regione occurrant pardales, nullique forsan leones; etsi *Ammian. Marcell. lib.* 18. innumerabiles occurrere perhibeat, quibus culices tantopere infestent oculos, ut eos sibi confodiant, quo animalculorum ejusmodi morsus effugiant. Sed, præterquam quòd hæc oculorum suffossio non videatur admodum probabilis, quæ hoc loco de infestatione illa ab Ammiano memorantur, * hæc ab Agatharchide *lib.* 5. *cap.* 22. Diodoro *lib.* 3. & Strabone *lib.* 16. perhibentur de leonibus, inter Rhizophagos, Æthiopiæ populos radicibus vescentes, grassantibus, quos culices illi acerrimè vexant. Si igitur voluit Jacobus singularia quædam & rara è Mesopotamia ducere, quæ fratri donaret, alia quàm leones & pardi tibi erant fingenda.

Quòd si regeras, *hosce pardales & leones id habuisse singulare & insolitum; quod essent ad venationem instituti*; jam præoccupavi, institutionem illam in Jacobi tempora nullatenus convenire; quibus homines erant rudiores quàm ut artem ejusmodi callerent, tantoque studio immanes adeò feras ad venationem informarent. Times in Præfatione Operis tui, ne cui mirum videatur, quòd priscis illis temporibus Sculptoriæ Phrygionicæque Artis peritiam singularem ascribas; verùm & Sculptura & Phrygionica longè sunt hac venandi ratione antiquiores. Si enim de leonibus agatur, nullus omninò legitur leones fecisse mansuetos ante Hannonem illum, de quo Plinius, quem Carthaginenses morte multandum censuêre, quòd leonem mansuefecisset; veriti scilicet, ne vir tam ingeniosus laborisque patiens quæcunque vellet exequeretur, suamque in libertatem quidpiam attentaret. Hęc sunt Plinii verba lib. 8. cap. 16. *Primus hominum leonem manu tractare ausus, & ostendere mansuefactum, Hanno è clarissimis Pœnorum traditur; damnatusque illo argumento; quia nihil non persuadere vis tam artificis ingenii videbatur; & malè credi libertas ei, cui in tantum etiam cessisset feritas.* Idem addit, inter Romanos Marc. Antonium primum fuisse, qui currui ausus sit eos adjungere; quod etiam in malorum, quę secuta sunt, omen fuit acceptum. A leonibus ad pardos & tigres subinde est deventum, uti testatur Martialis *Epig. lib.* 1. *Epig.* 105. his versibus,

Picto quod juga delicata collo
Pardus sustinet, improbæque tigres
Indulgent patientiam flagello, &c.

Neque verò ulteriùs progressi sunt Romani. In Oriente natus est eorundem ad Venationem usus. Hujus originem Ælian. *Hist. Anim. lib.* 17. *cap.* 26. tribuit Indis, *quorum leones*, ait, γίνονται γε ῥᾶστα τιθασσοὶ, ὡς ἄγειν τε ὑπὸ ῥυτῆρος καὶ κατὰ κυναγωγοὺς ἐπὶ θήραν κεμάδων καὶ ἐλάφων καὶ σύων καὶ ταύρων καὶ ἀγρίων ὄνων. εἰσὶ γὰρ ῥινηλατῆσαι, ὡς ἀκούω, δεινοὶ, *facillimè mansuescunt, ita ut ad modum canum ducentur sub loro à Venatoribus ad caprearum, cervorum, aprorum, bubalorum, & onagrorum venationem. Illi enim, ut audio, sunt in odorando acres.* Ex Arabibus discimus, quis primus hunc in usum adhibuerit leopardos. Sic enim ea de re scribit Damir *lib.* 1. *de Animal Tractatu de* אלפהד *Phehed, seu Leopardo.* אול מן צאד בה קליב בן ואיל ואול מן חמלה עלה אלחיל יזיד בן מעויה *primus eâ ferâ usus est in venatione Chalib Wailis filius; & primus illum in equo tulit Jazid filius Muaviæ.* Itaque, si ejus stetur testimonio inventum istud ab Arabibus propius processit; ut ut sit, hęc venandi ratio ab aliquot

quot ſeculis in Oriente invaluit, uti ex variis Authoribus colligitur. Sic ex. gr. Raſis *lib. de Animal.*; *Alphehed cicuratur aliquando, & venationi aſſueſcit ut canis; cùm autem errat in venatione retrogreditur iratus.* Sic quoque Albertus Magn. *de Leopardo*; *Aliquando cicuratur hoc animal, ducitur ad venandum, & niſi ei admodum blandiatur Venator, recedit & occidit homines & canes.* Similiter Vincentius Bellovacenſis *in Speculo Doctrinali lib. 16. cap. 90.* Leopardus *domeſticatur ad venandum. Itaque cùm ad prædam in venatione ducitur, relaxatur; quam ſi quarto vel quinto ſaltu capere nequiverit, ferociter iratus ſubſiſtit; & niſi ſtatim Venator furenti beſtiam aliquam obtulerit, in ipſum Venatorem, vel in quoslibet obvios irruit. Impoſſibile enim eſt eum placare, niſi ſanguine. Sed in hoc providi ſunt Venatores, ut agnos penes ſe vel alia animalia habeant, quibus iratos placant.* Idem ab anonymo quodam barbaro Authore, qui de *Natura rerum* ſcripſit, *Paulo Veneto videl.* narratur; ſiquidem aiat apud Magnum Cham & pardos & leones ad venationem inſtitui. *Ducit*, inquit, *lib. 1. cap. 65. ſecum pardalim domeſticum, quem in cervos & damas immittit.* Item *lib. 2. cap. 17. Habet leopardos cicuratos, qui venationi mirum in modum inſerviunt, multaſque beſtias capiunt; habet & lynces non minùs ad venandum induſtrios; magnoſque leones & pulcherrimos ad idem illud factos, qui magnopere Venatoribus ſubſerviunt ad capiendos apros, cervos, urſos, capreas, onagros, bubalos. Iſque eſt mos, quando ad venationem itur, ut duo ejuſmodi leones curru vehantur, quorum unicuique accedit catellus,* &c. Nullum quenquam novi, qui hujus venandi rationis ante eos, quos jam adduxi, mentionem faciat; quorum vetuſtiſſimus eſt Ælianus, qui tamen annis bis mille Jacobo eſt poſterior. Ex quo infero, hanc venationem non ita eſſe antiquam, ac tu putas. Nam ſi iis ſeculis, quibus tu innuis, viguiſſet in Oriente, quædam illius veſtigia extarent in libris eorum, qui *de Animalib.* ſcripſere; *Ariſtotelis* videlicet, *Plinii*, *Plutarchi*, *Athenæi*, &c. vel qui *de Venatione* in ſpecie tractârunt, cujuſmodi *Xenophon*, *Oppian.* *Gratius*, *Nemeſianus*, &c. Conſtat porrò Ariſtotelem de hiſce nihil quicquam inaudiiſſe; cùm *ab ipſo primo capite Hiſtor. Animalium* pardos inter animalia, quæ manſuefieri nequeant, ζῶα ἀεὶ ἄγρια, *ſemper fera*, annumeret.

Firmatur Obſervat. XIVa. In id, quod de Vulture ais, pag. 201, & 202. *Eum nempe agnum è grege raptum auferre*, annotaveram, *Vultures cadaveribus duntaxat veſci*; quandoquidem manes nihilominus in priori tua opinione; nonnulláque adducis quo eam emollias aut tuearis; Annotationem fuſius paulò firmabo. Si Homerum primò audiamus, illi certè enectis & mortuis tantummodò paſcuntur; indéque tam ſæpe apud eum hæc aut ſimilia legas,

> Τῶν ἤτοι αὐτῶν τέρενα χρόα γῦπες ἔδονται.
> *Horum profectò tenera corpora vultures vorabunt.*

Iliad. l. 4. v. 237. Item *lib. 16. verſ. 836.*

> Σὲ δέ τ' ἐνθάδε γῦπες ἔδονται.
> *Te autem hic vultures comedent.*

Item *lib. 11. v. 161, 162.*

> --- οἱ δ' ἐπὶ γαίῃ
> Κείατο, γύπεσσιν πολὺ φίλτεροι, ἢ ἀλόχοισιν.
> --- *hi in terra*
> *Jacebant, vulturibus gratiores, quàm uxoribus.*

Homero accedat Herodotus Ponticus apud Plutarch. *in Rom. Quæſtion.* 93. qui ſic de vulturibus loquitur, γὺψ οὐδενὸς ἅπτεται ζῶντος, οὐδὲ ἀποκτίννυσιν ἔμψυχον οὐδὲν, ὡς ἀετοὶ καὶ ἱέρακες καὶ τὰ νυκτινόμα, χρῆται δὲ ἄλλοις ἀποθανοῦσι. *Vultur nihil animatum tangit, aut necat, ut aquila & accipitres, & aves nocturnæ, ſed ſolis cadaveribus veſcitur.* His aſſentitur Lucret. *de Rerum Natura l. 4. v. 608. 609.*

> *Mellis apes quamvis longè ducuntur odore,*
> *Volturiique cadaveribus.*

His quoque Ovid. *Triſt. l. 1. Eleg. 5.*

> *Aut ut edax vultur corpus circumſpicit & quod*
> *Sub nulla poſitum cernere poſſit humo.*

Adjungendus etiam Plutarch. *Lib. de Utilitate ex hoſtibus percipienda*, καθάπερ, inquit, οἱ γῦπες ἐπὶ τὰς ὀσμὰς τῶν διεφθορότων σωμάτων φέρονται, τῶν δὲ καθαρῶν καὶ ὑγιαινόντων οὐκ αἴσθησιν ἔχουσιν; &c. *Ut vultures corporum fœtentium odore ducuntur, ex integris autem & ſanis nullo ſenſu afficiuntur, &c.* Item Ælianus *lib. 2. c. 46.* γὺψ νεκρῷ πολέμιος· ἐσθίει γοῦν, ἐμπεσὼν ὡς εἰς ἐχθρόν. *Vultur eſt rei mortuæ inimicus, eamque vorat, quaſi in hoſtem irruens.* Plinius verò ait exercitibus præire, *Triduóque ante, aut biduo volare eos, ubi Cadavera futura ſunt.* Quod à multis Patribus ut mirabile quid adnotari ſolet in Creationis Hexameron. Hincque D. Baſil. in Homil. 8. τίς τοῖς γυψὶ προαπαγγέλλων τῶν ἀνθρώπων τὸν θάνατον, ὅταν κατὰ ἀλλήλων ἐπιστρατεύσωσιν; ἴδοις γὰρ ἂν μυρίας ἀγέλας γυπῶν τοῖς στρατοπέδοις παρεπομένας, ἐκ τῆς τῶν ὅπλων παρασκευῆς τεκμαιρομένων τὴν ἔκβασιν. Quæ D. Ambroſ. *l. 5. in Hexaemeron c. 23.* ſic vertit. *Interrogabo te, mihi autem reſponde, unde vultures mortem hominum ſignis quibuſdam annuntiare conſueverint. Quo indicio edocti atque inſtructi ſunt, ut, cùm bellum lacrymabile inter ſe adverſæ acies inſtaurant, multo prædicta volucres ſequantur agmine, & eo ſignificent quanta multitudo hominum caſura ſit bello, futura præda vulturibus.* Hinc quoque Euſtath. ἤνικα δὲ, φασὶν, ἄνδρες εἰς πόλεμον παρατάσσονται, ἐπακολουθεῖ αὐτοῖς, καὶ οὐκ ἀφίσταται σαρκοβόρος ὤν. *Cùm homines, aiunt, ad certamen diſponuntur, ipſos ſequitur, neque diſcedit, quia carnivorus eſt.* Indéque κληροθῆραι appellantur vultures. Sic apud Senecam *Epiſt. 95.*

> *Vultur eſt, cadaver expectat;*

& apud Martial. *l. 6. Epig. 62.*

> *Cujus vulturis hoc eſt cadaver?*

Cùm vultures nobis ſint tam inviſi, mirum certè quî factum ſit, ut Hiſpani nonnulli heroum ſuorum cadavera vulturibus honoris gratiâ objicerent, uti refert Silius Ital. *l. 3.*

> *Venêre & Celtæ ſociati nomen Iberis.*
> *His pugnâ cecidiſſe decus, corpuſque cremari*
> *Tale nefas; cœlo credunt, ſuperiſque referri,*
> *Impaſtus carpat ſi membra jacentia vultur.*

Et *l. 13.*

> *Tellure, ut perhibent, is mos antiquus Iberâ,*
> *Exanima obſcœnus conſumit corpora vultur.*

Hi populi vocantur apud Ælianum *l. 10. Hiſtor. Anim. cap. 22.* Βαρκαῖοι, *Barcai*; ſed putem legendum eſſe Βακκαῖοι, *Baccai*; qui ſunt Hiſpaniæ populi, de quibus *Plin. Ptolom. & Steph.* cùm Barcæi in Cyrenaica ſint ſiti. Utut ſit, perhibet Ælian. gentes illas in dedecus & probrum cremare corpora eorum, qui ex morbo in lecto ſuo decedunt, quaſi ἀνάνδρως καὶ μαλακῶς, *muliebriter & ignaviter ſint defuncti*; at eos, qui in bello cecidêre, ὡς καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς, καὶ ἀρετῆς μετειληχότας γυψὶν προβάλλουσιν, ἱερὸν τὸ ζῶον πεπιστευκότες: *ut illuſtres, honeſtos & ſumma virtute ornatos vulturibus objiciunt vorandos, quòd credant eas aves ſacras eſſe.* Eò referenda, quæ Phavorinus ad vocem τυμβεῦσαι; Eſſe nempe Oratores quoſdam, qui vultures vocent τάφους ἐμψύχους, *ſepulchra viva*, quos irridet Hermogenes *de Stylo ſublimi*; *Vocant*, ait, *vultures ſepulchra viva, quibus certè maximè digni eſſent; ſiquidem his, aliiſque*

que ejusmodi locutionibus frigidissimis utantur. τάφους γὰρ ἐμψύχους τοὺς γύπας λέγουσι, ὧνπερ εἰσὶ μάλιστα ἄξιοι; καὶ ἄλλα τοιαῦτα ψυχρεύονται πάμπολλα.

Ut te excuses, quòd opinioni adeò veræ & receptæ renuntiaris, Vultures nempe unicè vesci cadaveribus; *Vulturem tuum exhibes tanquam Dæmonem quendam; eòque putas te posse ipsum fingere vivum animal auferentem*; eamque in rem affers primos Narrationis hujusce tuæ versus,

En ce tems un Vautour d'une grandeur enorme,
Ou plutost un Demon d'une estrange forme, &c.
Tum Vultur magnitudinis enormis,
Vel potius Dæmon stupendæ formæ, &c.

Verùm, quamvis vultur ille tuus supponeretur esse Dæmon, qui vulturis formam assumpserit; is tamen Dæmon personam sibi à te impositam debuit sustinere, vulturisque imitari acta, cùm ejus figurâ esset indutus; nihilque adeò vivum invadere. Alibi quidem ais, *Ipsum errore quodam animal illud rapuisse, quod scilicet inanime ipsi videretur*; sed illud in alio prorsus negotio affers, neque affine quicquam in tua agni rapti narratione animadverto. Adhæc, si vultur ille tuus sit Dæmon, nullatenus verisimile est, eum in rei dijudicatione falsum fuisse, corpusque animatum inanime & mortuum censuisse. Neque ipsis etiam vulturibus sic illuditur, etsi illusionis hujus exemplum aliquod apud Cononem *Narrat.* 35. extet. Sed ex ipsa διηγήσεως hujus lectione continuo elucet eam esse merè fabulosam. Ejus summa hæc est. *Cùm pastores duo ad Lyssium Ephesini agri montem apum examen aliquod in profundo quodam & ad descendendum perdifficili antro vidissent, alter sportulam ad descendendum ingressus est, alter verò eam fune suspensam demisit. Cùm autem, qui descenderat, mellis & auri ingentem copiam reperisset, impositum sportulæ onus attrahi jussit, vicèque triplici est extractum. Auro deinde deficiente, seipsum deinceps sportam ingredi acclamavit. Sed, cùm perfidiam aliquam in comite suspicatus lapidem pro se substituisset extrahique jussisset, eum alter ad speluncæ oram ferè adductum subito remisit præcipitem, socium ratus eo præcipitio plenè extinguendum; qui sanè in ea specula periisset, ni succurrisset Apollo, in somnis præcipiens, ut acutis lapidibus corpus laceraret, tumque quietus jaceret. Paruit ille monenti, subinde* γύπες ὡς ἐπὶ νεκρὸν ἐφιστάμενοι, καὶ τοὺς ὄνυχας οἱ μὲν εἰς τὴν χαίτην, οἱ δ᾽ εἰς τὴν ἐσθῆτα πηξάμενοι, ἐκούφισον, καὶ κατέφερον αὐτὸν ἀπαθῆ ἐπὶ τὸν ὑποκείμενον αὐλῶνα; *Vultures tanquam ad cadaver advolantes, unguesque alii comæ, alii vesti infigentes, in sublime hominem sustulerunt, illæsumque in subjectam vallem avexerunt.* Fabulosa hæc historiola, Poëtarumque vultur, Promethei vivi jecur indesinenter in Caucaso corrodens, potissima sunt argumenta, quæ mihi in tui defensionem jam succurrant. Nisi fidem velimus adhibêre Cretensibus ex Apost. *ad Titum cap.* 1. *vers.* 12. mendacissimis, ex quorum relatione Belonius narrat, vultures quosdam in altioribus Cretæ montibus habitare, qui aliquando agnos, lepores, & hædulos abripiant vivos. Sed probabile est admodum Cretenses vulturibus hisce intelligere γυπαιέτας seu *vultur-aquilas*, quemadmodum & intelligunt aliquando in Scriptis suis Arabes. Vultur-aquilæ autem sic appellantur, quod sint aquilæ vulturis speciem referentes. Hujus generis autem aves in viva non secus quàm in mortua involant.

Tamdiu in prioribus meis Notis tuendis vel explicandis immoratus sum, ut verear ne prolixitate mea tibi fuerim molestus; eamque ob rem vix audeo prioribus illis posteriores hasce, ut spicilegium aliquod post messem, subjungere. Subjungo tamen, teque pari cum præcedentibus affectu eas accepturum spero.

POSTERIORES QUÆDAM IN SANT-AMANTII POEMA NOTÆ.

NOTA I.

Pag. Poëmat. 26. & sequentibus *Judæi Jacobi Patriarchæ sui Natales solenni ritu celebrant*; nullibi tamen legitur Hebræos veteres id unquam in Patriarchæ cujusquam, aut parentis, honorem factitâsse. Pii equidem nonnulli, cujusmodi Jobus *lib. cap.* 3, 3. *Jeremias Prophetiar. cap.* 20: 14. nativitatis suæ diem execrati perhibentur; at qui eum sacraverit, solennemque fecerit, nullus omninò reperitur. Unde & Selomo inter eos divinâ sapientiâ celeberrimus disertè pronuntiat diem mortis natali die potiorem esse, & præoptandum; *Eccles.* 7: 2. Eò quod dies natalis variis calamitatibus in hac mortali vita necessariò patiendis, innumerabilibusque peccatis necessariò committendis, nos subjiciat; quibus omnibus fatali die liberamur. Fateor quidem vetustissima esse inter Ethnicos natalitia, eaque ante Mosem in Ægypto legi instituta, & servata; siquidem Pharao ille, qui è carcere eos eduxit, quorum somnia Josephus fuerat interpretatus, *Eos inde eduxerit solenni natalium suorum recursu, quo cum Domesticis convivabatur*, *Genes.* 40: 20. At idem illud apud Judaicam Gentem ante secula ejus posteriora observatum nusquam deprehendo; ex quo conjicio id ab Herode vel filiis, utrisque semi-Ethnicis, institutum fuisse. Hincque D. Matth. *Evang.* 14: 6. notat, *Joann. Baptistæ caput Herodiadi ab Herode in eo ipso convivio, quod Natalibus suis celebrabatur, fuisse promissum.* Quibus subjungit D. Marcus *Evang. cap.* 6: 21. eodem illo die, *Ipsum cœnam fecisse Proceribus suis, Chiliarchis, & Galilææ Primariis.* Romanis porrò horum quædam nota fuisse patet ex hisce Persii *Satyr.* 5. verbis, *Herodis venêre dies*; ad quę sic Cornutus vetus Scholiastes; *Herodis ergo diem natalem Herodiani observant.*

Quod si quis ad simile quid inter veteres Israëlitas ostendendum hæc afferat ex *Ozea* 7. *vers.* 5. juxta Pagnini Version. *Die natali ejus Regem nostrum ægrotare fecerunt Principes utre pleno vino*; Respondeo in Textu Hebræo haberi duntaxat *in die Regis nostri*, non verò *in die natali Regis nostri*, יום מלכנו. Jam autem eo die Hebræi diem inunctionis non nativitatis intelligunt. Sic R. Schelomo, ביום שאנו ממליכין את מלכנו, *eo die, quo Regem nostrum sacravimus.* Sic quoque Aben-Esra, יום שימליכו מלכם, *illa die, quâ Regem suum elegêre.* Sic denique David Kimchi יום שהיו ממליכים מלך, *ea die, quâ Regem constituêre.* In quibus Chaldęum Paraph. secuti sunt, יומא דמניו עליהון מלכהון *die eo, quo præposuerunt super se Regem suum.* Non diffiteor quidem diem illum, quo Rex sacratur, aliquando natalem illius diem vocari; unde & Balsamon in Photii *Nomocanonem* sic ait; νατάλια δὲ εἰσὶ τὰ τῶν Βασιλέων γενέθλια, καὶ ἡ τούτων ἀνάῤῥησις: *Imperatorum natales sunt & tempus nativitatis, & tempus Electionis, seu proclamationis.* Inde etiam apud Spartianum *Adrianus Imperator natalem adoptionis celebrari jussit*; hoc est, diem illum, quo à Trajano fuit adoptatus, ut ad Imperium succederet. Ex eo quoque fonte, quod apud Constantini Naisso (quam in Thracia locat Stephanus, sed ex Constantino Porphyrogen. *lib.* 2. *them.* 8. & aliis multis in Dacia prope Thraciam est potiùs reponenda) oriundi panegyristem extat, *Illum nempe Angliam nobilitâsse illic oriendo*, hoc est, accepto illic Imperio: siquidem apud Anglos in patris Constantii locum fuerit ad Imperium evectus. Ex eadem quo-

quoque origine, quod *Ps.* 2. primùm de Davide, ſubinde de Chriſto dicitur; *hodie genui te*; quod certè de utriuſque in Reges conſecratione intelligendum eſt; generatio tamen appellatur; quaſi utriuſque conſecratio ſecunda foret generatio. Eoque tempore, quo Saul in Philiſtęos bellum eſt molitus, is ipſe dicitur 1 *Sam.* 13:1. *tum fuiſſe unius anni filius in regno*; eò quòd ab unico anno regnaret. Verùm non arbitror hęc reſpexiſſe Pagninum; quando diem illum, quò Iſraëlitarum Rex in regnum evectus eſt, natalem ejus diem appellavit.

NOTA II. Ad 30. *Poëmatis Pag.* Eſavus *cùm venatione capreas, cervos, & apros cepiſſet, exquiſitiſſimis hiſce dapibus menſas ſuas profuſiſſimè onerabat.* Il faiſoit

--- regorger ſa maiſon
Des biens, que donne au gouſt l'exquiſe venaiſon.

Epulantem hoc modo inducis Eſavum; verùm noluiſſem apros inter ejus delicias repoſuiſſes; eò quòd Judæi hiſce non veſcerentur; quippe qui non ignorarent aprum eſſe Suis ſpeciem. Unde & *Pſalm.* 80: 14. vocatur חזיר היער *Sus ſylveſtris*; itemque apud Arabes חנזיר אל־גבל *Sus montanus*, ex quo inter Hiſpanos *Javali*, hoc eſt, *Montanus*. Neque vero objici poteſt, Suis eſum fuiſſe tum ſolùm prohibitum, quando diſcedentibus ex Ægypto Iſraëlitis Lex Ceremonialis fuit à Moſe impoſita; ab ipſis enim Noachi temporibus mundorum ab immundis diſtinctio vigebat, uti ex *Gen.* 7: 2. colligitur evidenter.

NOTA III. *Pag.* 35. *Iſaacus & Rebecca decernunt ut filius ſuus Jacob ad Bathuelem* Avum *dimittatur. Pag.* autem 36. *ad avum proficiſcitur.* Doctores tamen Hebræi omnes ſentiunt, Eum illo ipſo jam tempore, quo Abrahamus ſervum ſuum ad ipſum miſit, centum præter propter annis antè, ſenio ita confectum fuiſſe, ut ab omni vacaret negotio; indéque Milca ejus uxor, filiuſque Laban, omnia egêre, quæ Iſaaci & Rebeccæ Matrimonium attinerent, illo vix in hiſce quicquam operante. Legatur *Geneſ. cap.* 24. *à verſ.* 29. *ad* 60. in quo matrimonii hujus conſilia & proceſſus referuntur, inibi certè nulla fit Bathuelis mentio, niſi *verſ.* 50. ubi Bathuel & Laban memorantur ambo Abrahami ſervum alloquentes; ſed eo ordine, ut Bathuel Labano filio poſtponatur; quaſi eo ſolùm propoſito Bathuel illic adſtaret, ut filii promiſſis annueret. Quid quòd & multi reperiuntur Doctores Hebręi, qui aiunt Bathuelem patrem etiam tum fuiſſe defunctum; eum autem Bathuelem, qui in illo verſu Labano poſtponitur, eſſe minorennem quendam Labani fratrem. Quicquid ſit, parum profectò probabile eſt Bathuelem tum in vivis fuiſſe, cùm Jacobus meſopotamiam adivit. Pręterquam quòd enim vitali aura diutiùs, quàm ulli ſeculi hujus homines, fruitus eſſet, nulla in tota Jacobi hiſtoria Bathuelis extat mentio. Quando igitur Iſaacus *Geneſ.* 28: 2. Jacobum his verbis affatur, *Vade ad Bathuelis domum*, *domus* nomine *familiam* notat, minimè verò ædes, in quibus tunc verſaretur Bathuel. Quo modo *Exod.* 2: 1. *egreſſus eſt aliquis ex domo Levi*, id eſt, *ex Levi familia.* Simili ratione *Joſ.* 17: 17. *Joſue domum Joſephi eſt affatus*, hoc eſt, *ejus poſteros.* At præ omnibus ad rem iſthæc faciunt, quæ *Geneſ.* 28: 9. leguntur; *Eſavus Iſmaëlem adit, filiamque ejus Machalatam ducit uxorem.* Hoc loco certè *Iſmaël* nihil aliud poteſt ſignificare, quàm ejus progeniem; cùm ex *Geneſ.* 25: 17. Iſmaël ante 14. annos, anno ſcilicet ætat. 137. eſſet mortuus.

NOTA IV. *A Pag.* 41. *ad* 44. Jacobus exit è domo patris, ut in Meſopotamiam tendat, *Variis camelis, argenteis vaſis, Nebure, literato homine & domeſtico, concomitante, &c. inſtructus & ſtipatus.* Non video quomodo dives ille apparatus cum iis quadret, quæ idem Jacob rediens ait, *Cum baculo meo ſolo trajeci Jardenem iſtum, nunc autem acierum duarum effectus ſum dominus.* Ex quibus D. Chryſoſt. *Sermon.* 58. *in Geneſ.* concludit, quòd βακτηρίαν μόνην ἐπιφερόμενος abierit; *ſcipionem ſolum ſecum deferens*: Cyrill. verò *Glaphyr. lib.* 5. *Nihil quicquam ex ædibus deportans præter virgam*, αὐτὴν μόνην τὴν οἴκοθεν ἔχων ῥάβδον. Theodoret. pariter *Quæſt.* 83. *in Geneſ.* ἀποδιδράσκει, καὶ μόνος ἀποδημεῖ: *Aufugit, ſolúſque abit.* Revera quidem Textum ſic μεταφράζει Onkelos, יחידי עברית ית ירדנא, *ſolus tranſivi Jardenen*; ſicque Jonathan, בחוטרי בלחוד, *cum ſolo baculo meo.* Quæ fuſiùs deducit R. Schelomo Jarki, לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה אלא מקלי לבדו. *Neque mecum erat aurum, neque argentum, neque pecudes, ſed duntaxat baculus.* Hiſce accedit Baal Hathurim, cùm in explicatione ſua myſtica & Cabbaliſtica obſervat literas vocis hujus במקלי, *cum baculo meo*, eundem reddere numerum, quem vocis iſtius יעקוב, *Jahacob*; nempe 182. ex quo colligit במקלי ſignificare בגופי לבדו *cum perſona mea ſola.* Concedo quidem in Midraſch. Agad. verbis Contextûs Hebræi alium omninò ſenſum ſupponi, *Jacobum* nempe *baculum ſuum Jardeni appoſuiſſe, moxque illum fuiße diviſum*, נתן מקלו בירדן ונבקע הירדן. Sed ſi is ſenſus admittatur, nulla foret horum cum proximè ſuccedentibus oppoſitio; *Virga mea Jardenem diviſeram, nunc autem in duas acies excrevi.* Standum igitur in priori interpretatione, quæ longè communior, longéque facilior; hæc autem Jacobo in Meſopotamiam contendenti magnificum illum, quem illi tribuis, comitatum adimit.

Pag. 64. Prædicit Vates aliquis, *Moſem Iſidis gloriam obſcuraturum.* Itemque *Pagin.* 246. Dicit Pharao, *Corpora ſeptem vaccarum pinguium, quæ ipſi inter ſomniandum objecta ſunt, adeo fuiſſe elegantia, formoſa & plena, ut Iſis ipſa præ illis emacıata & deformis habenda fuiſſet.* NOTA V.

Sembloient eſtre ſi gras, ſi polis & ſi frais,
Que celuy d'Iſis meſmes eut paru laid auprès.

Sed Iſis eſt Io, quæ juxta Africanum, Euſeb. alioſque Chronographos, in Ægyptum ſolummodo acceſſit anno Moſis in Madianitidem exceſſum proximè ſubſecuto. Non negamus quidem eoſdem illos Chronologos, quo ambages quaſdam Chronologicas expediant, alteram fingere Iſidem priori illa antiquiorem; eóque Iſides duas ingerere, tametſi Ægyptii nunquam duas coluerint. Proinde in fictione tua quædam occurrunt paulò duriora. At & Vates & Pharao Tui ad ſui defenſionem poſſunt objicere, quòd apud Plautum in *Amphitryone Scen.* 1. Soſia juret per Herculem, priuſquàm Hercules natus eſſet; *hoc quidem Hercle haud reticebo tamen*: ut & ea, quæ Phœnix Colophonius in *Jambis* vel potiùs *Scazontibus* ſuis habet; dum aſſerit Ninum, priuſquam moreretur, Epitaphium ſuum feciſſe; in quo exhibetur ajens, *Hoſtes oves ſuas ablaturos*, ὥσπερ ἔριφον ὠμὸν αἱ Βάκχαι, *quemadmodum hædum crudum abſtulêre Bacchantes.* Qua loquendi ratione Ninus de Bacchis mentionem facit, longè antequam ortus eſſet Bacchus; *apud Athenæum lib.* 12. *cap.* 17.

Eadem *Pag.* 64. refers Moſem tuum *Deſertum pervadere ſylvis & aquis prorſus deſtitutum, in quo avium quarundam*, hoc eſt, Ibium, *auxilio dracones exterminat ac delet.* NOTA VI.

Il traverſe un deſert privé de bois & d'eaux,
Il en vainc les Dragons avec des Oiſeaux.

Subſtitue, ſi mihi credis, *ſerpentes draconibus*; ſi-

quidem dracones magnitudine ita sint stupendi, ut avis nulla ausit invadere, multo minus superare possit; ni fortè fictitiam Arabum *Alkuch* velis excipere, quæ Elephantos uncis correptos nonnunquam avehat. Obiter porrò tibi aperiam, quid de fabulæ hujus, quam attingis, origine conjiciam. Perhibet Artapanus *Mosem* ὑπὸ τῶν ἱερέων ἰσοθέου τιμῆς καταξιωθέντα προσαγορευθῆναι ἑρμᾶ, *cùm à Sacerdotibus Ægyptiis Deorum numero fuisset adscriptus, vocatum fuisse Mercurium*; quod certè à vero longè non abludit. 1. Mercurius vulgò dicitur Majâ natus; jam autem מַיָא, *Maja*, aquas significat; Moses porrò ex aquis fuit eductus. 2. Mercurii Caduceo seu Virgæ circumligari solent serpentes; ex eo utique, quòd Mosis Virga fuerit in serpentem versa. 3. Caducei hujus virtute

---- *Animas ille evocat Orco*
Pallentes, alias sub tristia Tartara mittit.

Moses autem Israëlitas ex Ægypto tanquam ex Orco eduxit; contrà verò Ægyptios in Maris Rubri Tartara detrusit; isthæcque per Virgam suam est operatus. Cùm enim ejus ope aquas divisisset, ut Israëlitæ transirent; ejusdem quoque tactu easdem illas in Ægyptios insequentes revolvit, eosque illis submersit. 4. Mercurius Scientiarum Deus est habitus; ideò scilicet, quòd Moses omni Ægyptiorum Disciplina esset excultus, *Act.* 7: 22. atque in eo cæteris omnibus excelleret. 5. Deus quoque furum est reputatus; quia nimirum Hebræi sub ejus ductu Ægypto exeuntes hospitum & vicinorum suorum supellectilia abstulêre: *Exod.* 3: 22. *&* 11: 2. *&c.* 6. Viis & itineribus præfuit, quoniam Moses variis itineribus Israëlitas per Desertum mirabili solertia deduxit. 7. Mercurio lacte & melle sacrificabatur; Εὐκολος ἑρμείας, &c. Antipater Sidonius. *Anthol. lib.* 1. *cap.* 38; quoniam Moses tam sæpe Israëlitis terram lacte & melle affluentem pollicetur. 8. Constat etiam Ibim Mercurio, (quem Ægyptii *Theut*, quemadmodum Galli & Hispani *Theutaten* nuncupabant) fuisse sacram. Testatur Plato in *Phædro*, dum ait se accepisse prope Naucratim Ægypti civitatem vetustum quendam Deum, *Theut nomine*, adorari; eumque Scripturæ, Arithmetices, Geometriæ, & Astronomiæ Inventorem; οὗ καὶ τὸ ὄρνεον τὸ ἱερὸν, ὃ δὴ καλοῦσιν Ἶβιν; *cui avis quædam sit sacra, quam Ibim appellant.* Cujus rei variæ proferuntur rationes, sed universæ propemodum futiles. Ælianus ex. gr. *Histor. Anim. lib.* 10. *cap.* 29. ait, *Eam Mercurio sermonis parenti in amore esse; quòd orationis speciem aliquam gerat; siquidem pennæ in ejus alis nigræ cum tacito adhuc & nondum emisso sermone comparari queant: contrà verò orationi prolatæ, quæ jam auditur, interiorum sermonum enuntiatrici, candidæ possint conferri.* Horus autem Apollo *Hieroglyph. lib.* 1. *cap.* 34. ait Ibin esse Mercurio consecratam, *quòd Mercurius sit cordis & ratiocinationis præses, Ibis autem sit magna ex parte cordi adsimilis.* Quæ rursus diversa ratione explicantur. Plutarchus enim *Sympos. lib.* 4. *quæst.* 5. eam in rem scribit, *Vulgò perhiberi Ibim recens ex ovo exclusam duas appendere drachmas, quantum etiam recens nati infantis cor appendit. Item eandem quoque pedum diductione, eorumque inter se & cum rostro comparatione*, (in quibus Mathematicum quid & Logisticum apparet) *triangulum æquilaterum repræsentare.* Adhæc trianguli hujus figura ad cordis formam aliquatenus accedit. Addit Ælianus *loco superiùs citato*, *Eam quum in pennas, quæ sub pectus existunt, collum & caput abdiderit, cordis figuram exprimere.* Alii ad fabulas confugiunt, narrantque, cùm Gigantes adversus Deos bellarent, & Deorum unusquisque animantis alicujus speciem præ metu induisset, Mercurium Ibidis figuram assumpsisse, uti fabulatur Ovid. *Metamorph. lib.* 5. *fab.* 5.

Pisce Venus latuit, Cyllenius Ibidis alis.

Quæcunque sit consecrationis hujus causa, quemadmodum Artapanus contendit Mosem esse Ægyptiorum Mercurium, ita quoque illi Ibidis ascribit consecrationem; ajens eum peractâ suâ Æthiopicâ Expeditione Hermenopolim condidisse, καὶ τὴν Ἶβιν ἐν αὐτῇ καθιερῶσαι διὰ τὸ αὐτὴν τὰ βλάπτοντα ζῶα τοὺς ἀνθρώπους ἀναίρειν, *ibique consecrasse Ibin, quòd animalia homines lædentia*, hoc est, serpentes, *interimat.* Quod idem causantur alii cùm quæritur, quam ob causam Ibis in Ægypto adoraretur. Hinc Herodotus, postquam ejus adversus serpentes usum memorâsset, subdit continuo, *Arabes referre, illam ab Ægyptiis eadem de causa summopere honorari: Ægyptiosque ipsos fateri se eapropter aves ejusmodi colere;* τὴν Ἶβιν διὰ τοῦτο τὸ ἔργον τετιμῆσθαι λέγουσι Ἀράβιοι μεγάλως πρὸ Αἰγυπτίων: ὁμολογέουσι δὲ καὶ Αἰγύπτιοι διὰ ταῦτα τιμᾷν τὰς ὄρνιθας ταύτας; *libro* 2. *cap.* 75. Accedit Diodorus Sicul. *Colunt*, inquit, *quia* χρησιμὴ ὑπάρχει πρός τε τοὺς ὄφεις, καὶ τὰς ἀκρίδας, καὶ τὰς καμπὰς, *utilis est adversus serpentes, acrides, & erucas.* Tullius etiam, *Ægyptii nullam belluam, nisi ob aliquam utilitatem, quàm ex ea caperent, consecraverant. Ibes maximam vim serpentium conficiunt, &c.* Hisce superstructa sunt, quæ de Mose feruntur, Illum nempe eo bello, quod in Æthiopas gessit, Ibes in serpentes adhibuisse. Neque universum istud bellum stabilioribus stat fundamentis; cùm deducatur ex iis, quæ *Numer.* 12: ℣. 1. leguntur; quo loco Versiones omnes habent, illum *uxorem duxisse Cuschitam, sive Æthiopicam.* Quemadmodum enim Hebræi ad Abrahami commendationem & gloriam asserunt Agarem fuisse Pharaonis Ægypti Regis filiam; pari prorsus figmento iidem illi ad majorem Mosis dignitatem Cuschitam illam Regis Æthiopiæ natam contendunt. Fabulosa vero alia, quæ sequuntur, ea partim ex Artapano, partim ex proprio cerebro sumpserunt. In Hebræo tamen Contextu nequaquam legitur Mosis conjugem fuisse לודית, *Lydiam*; quod si legeretur, tum habenda foret Æthiops, uti fusè alio loco ostendi; sed כושית *Cuschitam*, fuisse legitur. Maria & Aaron in Mosem insurgentes Sephoram contemptûs causâ eo nomine appellant, *Madianiticam* intelligentes; appellant autem quod Cuschitæ & Madianitæ, quanquam origine diversi, sede tamen & habitatione forent confusi. Ex quo fit, ut aliquoties, uti *Habacuc.* 3: ℣. 7. tanquam una & eadem gens exhibeantur.

Sed, ut ad Ibides regrediamur, ne eas deinceps adversus dracones adhibeas, obstant, quæ de illarum ministerio apud Veteres occurrunt. 1. Juxta Solinum *cap.* 35. *Serpentum populatur ova gratissimamque ex his escam nidis suis affert.* Juxta Isidor. *lib.* 12. *Origin. cap.* 7. *Serpentum ovis vescitur, ex iis escam gratissimam nidis suis deportans.* 2. Occursat, non draconibus, sed anguiculis è limosis quibusdam paludibus ad Ægyptum nascentibus, indéque certo tempore in Ægyptum magnâ copiâ evolantibus. *De serpentibus*, ait Mela *lib.* 3. *cap.* 8. *Memorandi maximè, quos parvos admodum, & veneni præsentis, certo anni tempore ex limo concretarum paludum emergere, & magno examine volantes Ægyptum tendere; atque in ipso introitu finium, ab avibus, quas Ibidas appellant, adverso agmine excipi, pugnâque confici traditum est.* Ex Cicerone *lib.* 1. *de Nat. Deorum* ex Libya accedunt, *Volucres angues ex Libyæ vastitate vento Africo junctas conficiunt, atque consumunt.*

sumunt. Juxta Herodotum ex Arabia; λόγος δὲ ἐστὶ, inquit, *lib.* 2. *cap.* 57. ἅμα τῷ ἔαρι πτερωτοὺς ὄφις ἐκ τῆς Ἀραβίης πέτεσθαι ἐπ' Αἰγύπτου, τὰς δὲ Ἴβις τὰς ὄρνιθας ἀπαντώσας κατακτείνειν. *Aiunt vulgò ineunte vere ex Arabia in Ægyptum avolare serpentes quosdam alatos, Ibidesque avium genus quoddam, eos interficere intercurrendo.* Herodoto assentitur Amm. Marcellin. *lib.* 22. hisce verbis: *Occurrunt eædem volucres pinnatis agminibus anguium, qui ex Arabicis emergunt paludibus venena malignantes; eosque, antequam finibus suis excedant, præliis superatos aëriis devorant.* Adstipulatur etiam Philes *de Anim. Propriet. cap.* 15. in quo de Ibide; ἀνεῖλε, ait, γοργῶς τοὺς ὑποπτέρους ὄφεις ἥκοντας εἰς Αἴγυπτον ἐξ Ἀραβίας, *subtiliter pinnatos serpentes ex Arabia in Ægyptum advolantes occidit.* Duas has opiniones componit utcunque Ælianus, dum sic *Histor. Anim. lib.* 2. *cap.* 28. loquitur. Καὶ τούτων αἱ μέλαιναι τοὺς πτερωτοὺς ὄφεις ἐξ Ἀραβίας εἰς Αἴγυπτον παρελθεῖν οὐκ ἐπιτρέπουσι, τῆς γῆς τῆς φίλης προπολεμοῦσαι. αἱ δὲ ἕτεραι τοὺς ἐξ Αἰθιοπίας κατὰ τὴν τοῦ Νείλου ἐπίκλυσιν ἀφικνουμένους ἀπαντῶσαι διαφθείρουσιν. *Et Ibium quæ nigræ sunt, anguium volucrum catervas ex Arabia in Ægyptum ingredi non permittunt, pro amica terra propugnantes. Aliæ verò Ibes*, albę videlicet, *alios ex Æthiopia ad Nili alluviones in Ægyptum ingruentes occursando conficiunt.* Quibus addit Strabo *l.* 17. Alexandriæ vicos Ibidibus esse plenos, ibidemque serpentes omnes, & immunda quæque alia vel in plateis vel in macellis obvia, congerere; ex quo fit, ut Græci ὀρνεον ὀφιοφάγον, *serpentivorum* vocent.

NOTA VII. *Pag.* 103. de Amalek ita loqueris, *quasi tibi Rex aliquis videretur*;

Cependant Amalec Roy puissant & barbare, &c.

Cùm tamen certum sit esse Nationis nomen, cujusmodi *Ammon*, *Moab*, *Madian*, &c. Nullius autem cujusquam memini, qui eo nomine fuerit appellatus, pręter Hamalekum Gentis hujus Authorem, ab Eliphaso Esavi primogenito natum; de quo *Genes.* 36: 10, 12. qui Hamalekus iis temporibus, quæ Tu notas, pridem obierat; uti ex Chronologia facillimè perspicitur. Si quandò igitur vel in hoc loco vel in historiis sequentibus Amaleki mentio quædam injiciatur; tum neque Rex aliquis, neque privatus quidam homo significantur; sed certa natio ab Amaleko oriunda. Complures tamen sunt; qui, non secus quàm Tu, singularem quendam Regem ea voce notari volunt, *Exod. cap.* 17. quòd inibi, *vers. nempe* 13. expressè habeatur, *Josuam Hamalekum cum populo suo fregisse.* At ita volunt, quia ad succedentia isthæc non satis attenderunt; *Jehova Mosi dixit, ... Hamaleki memoriam è terris prorsus delebo.* Item, *Quia manus in Jehovæ solium est elata, bellum Jehovæ adversus Hamalekum ab ætate in ætatem est futurum.* Quæ singulari cuidam homini nequeunt omninò convenire; siquidem bellum ab ætate in ætatem adversus hominem quendam singularem nequeat prorogari; cùm ille suam duntaxat possit ætatem vivere. Unde & comminatio illa suum tantummodo obtinuit complementum, quum Saul multis pòst seculis regno potiretur; 1 *Sam.* 15: 2, 3. Verùm, si Hamaleki vox nationem significet, non Regem; cur Moses Hamalekum à populo suo distinguit, dicens *Josuam Hamalechum cum populo suo fregisse*? Nonnullis *Hamalek* sunt veri Hamalekitæ, *Ejus verò populus* sunt gentes vicinæ, quę Hamalekitis in hoc bello aderant: siquidem ex Josepho *Antiq. lib.* 3. *c.* 2. ἀλλήλους τε καὶ περιοίκους ἐπὶ τὸν πρὸς Ἑβραίους πόλεμον παρεκάλουν, *Tum seipsos invicem, tum vicinas Gentes, ad bellum cum Hebræis gerendum concitârint.* Sed nusquam memorat Scriptura Sac. Amalekitas eo in bello populos circumjacentes advocâsse; censeóque Josephum sua illa ex hoc Scripturę loco unicè sumpsisse; in quo certè nihil apparet, ex quo hæc ejus explicatio eliciatur. Hamalek enim & populus ejus nihil aliud sunt, quàm gens Hamalekitica, quæ hoc modo denotatur juxta hanc sermonis figuram, quæ apud Grammaticos ἓν διὰ δυοῖν, *Hendiadys*, vocatur. Sic Hekronitæ 1 *Sam.* 5: 10. clamant, *Duxerunt ad me Arcam Dei Israëlis ad morte afficiendum me & populum.* Sic etiam 2 *Samuel.* 3: 37. *Agnoscebat enim totus populus ejus, & totus Israël die illo, non profectum fuisse à Rege, ut quis morte afficeret Abnerum filium Neri.*

Ad pag. 245. vaccę, quas Pharao in somnis est contemplatus, *ab ignoto quodam fluvio ascendunt*; sed fluvius ille nequaquam erat ignotus. Qui in somnis ea contemplatur, est Rex Ægypti. Is ad fluvii ripam situs sibi videtur. Unicus est in Ægypto tota fluvius, nempe Nilus. Ex eo igitur fluvio omnibus cognito vaccę illæ ascenderant. Quapropter Interpres Arabs Parisiensis Pharaonem ad Nili ripam locat, ad *Genes. cap.* 41. *vers.* 1. 2. 3. aitque vaccas illas ex Nilo emergere. *Vers.* 1. עלי שאטי אלניל *super alveum Nili.* Item *vers.* 3. קד צערן וראהן מן אלניל *ascendentes post pingues à Nilo.* Rabbi autem Schelomo Jarchi observat in Hebræo contextu vocem יאר haberi; quæ propriè *rivum* significat; *ex omnibus verò fluminibus Nilum unum solere eâ voce notari; eò quòd Ægyptus universa variis sit alveis interscissa, quos Nilus ad regionis hujus irrigationem, in qua scilicet desint imbres, pervadit & implet.* כל שאר נהרות אינם קרויים יאורים חוץ מנילוס מפני שכל הארץ עשויים יאורים בידי אדם ונילוס עולה בתוכה ומשקה אותם לפי שאין גשמים יורדין במצרים. In quo quidem errat, Tigris enim יאר quoque appellatur, *Daniel.* 12: 5, 6, 7. At quanquam Tigris eo nomine hoc loco signetur, stat tamen utcunque Jarchii observatio; siquidem eo unico loco Tigris per eam vocem significatur; cùm contrà Nilus eâ passim denotetur, extentque appellationis hujusce in Veteri Testamento exempla plusquam quadraginta. Verùm, quod ea in re præcipuum nobis videtur, istud est; quòd, si Pharao septem illas vaccas pingues ex ignoto fluvio ascendentes intuitus fuisset, in ignota itidem regione fertilitatem prenuntiâssent futuram; cùm contrà ex eo, quòd à Nilo intueatur emergentes, colligendum veniat, fertilitatem illam promitti Ægypto, quam variis suis flexibus flumen illud pererrat, ac pinguefacit.

Pag. 253. & 254. Termuthidis Pharaonis filiæ *currus ab Amazone quadam gubernatur; atque à tribus trahitur Monocerotibus, quos Princeps Arabs, loci illius, in quo Pharao undis demersus fuit, accola tributarios ad ipsum transmiserat.* Hęc sanè acutè & jucundè excogitata sunt, sed duriuscula, neque satis locorum & temporum conditioni consentanea: siquidem ex Justino *lib.* 2. & Orosio *lib.* 1. *cap.* 15. deducatur, Amazonas tum demum venisse in lucem, cùm vel Priamus adventaret; vel floreret Alcmenæ filius Hercules, qui Mose tercentis, aut circiter, annis est recentior. Nonnulli quidem vetustiores esse perhibent; qualis Palęphatus, dum ait Cadmum Amazonem quandam habuisse uxorem. Κάδμος, *inquit*, ἔχων γυναῖκα Ἀμαζονίδα, ᾗ ὄνομα Σφίγξ, ἔλθε εἰς Θήβας. Sed & hęc Mose longè sunt posteriora. NOTA VIII. NOTA IX.

Prętererea, si in rerum natura extent Monocerotes quidam, de quo urgens mihi dubitandi ratio; ignoro prorsus, quibus argumentis eos Tu ex iis locis accersas, in quibus Israëlitæ Erythręum Mare transiêre; cùm omnes propemodum, qui de Monocerotibus scribunt, in India ponant. Narrat quidem Vartomannus *Navigat. lib.* 1. *cap.* 19. se

duos ad Meccam Arabiæ civitatem vidisse; sed qui eò ex Æthiopia fuissent adducti. Quibus adde, quod ex ea, quam affert, eorum descriptione probabile admodum videatur, eos veriùs esse Oryges, quàm Monocerotes.

NOTA X. Thermutidis Accipitrarius *pag.* 261. *Aquilam gestat pugno insidentem*: asserit tamen Albertus Magnus, Aquilam sub Herodii nomine describens, hoc fieri non posse. *Herodius*, inquit, *cicur super manu sedens gestari non potest; sed potiùs brachio toto sustineri debet, ab humero ultra manum, pelle cervina munito. Et cum volare conatur dimittendus est, ne brachium gestantis lædat.* Hisce adstipulatur Petrus Crescentiensis. *Qui aquilam*, inquit, *ad venationem effert, debet esse robustus, ut pondus ejus sustinere possit.* Sed ea de re penes rei accipitrariæ peritos judicium esto.

NOTA XI. Iis, quæ à Te de illa Aaronis Virga, quæ flores emisit, *pag.* 114 memorantur, *Eam nempe aliàs in serpentem fuisse transformatam*, omnes in universum non assentientur; quandoquidem hanc supponas eandem fuisse cum Virga alia, quæ fuerat in anguem mutata, quæque à Mose deinceps ad varia miracula fuit usurpata. Quotquot saltem penes me sunt Scripturæ S. Commentatores, alteram ab altera distinguunt. Altera, *ajunt*, appellatur *Virga Dei*, *Exod.* 4: 20. itemque 17: 9. &c. &. *Esai.* 10: 26. Vel *Virga Mosis*, *Exod.* 4: 2. &c. Altera verò *Virga Levi & Aaronis* dicitur, ut *Numeror.* 17: 3, 6, 8. Prior varias edidit virtutes; Mosesque semper gestavit; Posterior, cùm hanc unam edidisset, coram Testimonio fuit reposita, *Numer.* 17: 10. vel forsan in Testimonio ipso, seu Arca, cum Urna aurea, cui inerat Manna, Legisque tabulis; ut inibi in perpetuum servaretur. Id saltem innuere videtur Apostol. *Hebræor.* 9: 4. Quòd si hæc fuisset eadem cum Mosis Virga, eamque Moses Aaroni suppeditâsset, tum minùs stupuissent adstantes, quòd floruisset; dum aliarum Tribuum Virgæ manebant steriles & siccæ; quandoquidem omnibus continuò in mentem venisset, eandem esse Virgam, quæ in Mosis manu tot fecisset paulò antè miracula; cùm contrà Virgæ aliæ vulgares essent, nullàque singulari virtute commendabiles. Indéque adeò, quos emisit flores, eos statim facultati à Deo prius acceptæ, nequaquam autem speciali cuidam Dei Aaronem præ aliis quibuslibet ad Sacerdotium præoptantis favori, imputâssent. Uno verbo; Virga Mosis, si Judæorum Doctoribus fides hebeatur, ex Edene ab Angelo quodam fuerat delata, ex arbore vitæ decisa, Jehovæque nomine inscripta; cùm contrà Aaronis Virga ex Amygdala quadam occurrente fuisset decerpta, Aaronisque ipsius nomine signata. Sed rationum harum omnium pondus nequaquam impedit, quominus in tuam descendam opinionem, cujus facilè veritas patebit, si ea omnia attendantur, quæ de Aaronis Virga *Numer. capitib.* 17. & 20. memorantur. Primùm enim *Numer. cap.* 17. narratur ad hoc ut Israëlitarum Mosem & Aaronem, quorum alter Reipublicæ alter Ecclesiæ regimini fuerat præfectus, obmurmurationes compescerentur, Deum præcepisse in Tabernaculum pro Levitica Tribu, cujus Principes erant Moses & Aaron, virgam unam; pro duodecim aliis Tribubus virgas duodecim inferri, singulorum Tribus cujusque Primatum nominibus ad distinctionem inscriptas; easque coram Testimonio, hoc est, coram Arca, collocari; Eundemque promisisse futurum, ut ejus, quem elegisset, virga germinaret. Quanquam autem Moses & Tribûs Leviticæ, & Gentis totius Israëliticæ, Princeps foret; ipsi tamen à Deo fuisse mandatum, ut Aaronis fratris nomen (sive quòd hic esset natu major, sive quòd de Sacerdotii in eorum familia confirmatione ageretur, cui Core, Dathan, & Abyran cum asseclis, uti ex cap. antecedenti liquet, obnitebantur) Leviticæ virgæ inscriberet. Arcæ igitur appositæ sunt tum Familiæ Leviticæ Virga, Aaronis nomine; tum duodecim aliæ, familiæ cujusque Primarii, appellatione signatæ; prout à Deo fuerat præscriptum. Cumque postera die patuisset, Aaronis virgam non modò flores, uti Deus fuerat pollicitus; sed etiam germen, imò & amygdala fudisse, ultrà quàm pollicitus erat; quievere murmura penitus; singulisque familiarum ducibus restitutæ sunt Virgulæ suæ; verùm Aaronica ex Dei jussu in Tentorium fuit reportata, *ibique coram Testimonio posita, ut in signum adversus rebellioni deditos servaretur.* Hæc de Virga ista *Numer. cap.* 17: 10, 11. leguntur. Jam autem *cap.* 20. *subsequenti* additur, quòd, cum populus in Deserto Cadesch siti urgeretur, atque ex aquarum inopia obmurmuraret, Deus Mosi jusserit ut virgam *à conspectu Jehovæ*, hoc est Arcæ, acciperet, eâque rupem aliquam adstantem percuteret; quá percussâ exilierint aquæ multæ, quibus restincta populi hujus sitis. Hæc habentur *cap.* 20: 8. 9. 10. 11. Affinèque est miraculum istud alteri illi, quod ante annos 38. ad Rephidim fuerat patratum. Cùm enim hoc etiam loco quererentur Israelitę de aquarum inopia, è rupe eduxit Moses, pulsatâ itidem ex Dei prescripto illâ rupe, *Exod.* 17: 6. Jam verò nulla prorsus ratio ingerit, Mosem ad duo isthęc miracula adeò similia diversas adhibuisse virgas. Si enim illam penes se habuit, quæ in serpentem fuerat conversa, quę Ægyptum tot plagis flagellaverat, quæ Mare diviserat, quæque demum pari in casu aquas antea è petra expresserat; non est profectò, cur Deus Mosi injunxerit hanc dimitteret, aliamque è Sanctuario sumeret; Itaque si Deus jubet, virgam assumat, quę in Tabernaculo erat, ideò jubet, quòd illa ipsa esset, cujus ministerio tam multa priùs mirabilia fecisset; quodque mirabilibus hisce prestandis foret quasi assueta; nullàque demum par alia adesset. Quę porrò in oppositum afferuntur, ea nullius omninò sunt momenti.

Objicitur, binas adfuisse Virgas, quarum altera *Dei & Mosis*, altera verò *Levi & Aaronis* diceretur; verùm una & eadem poterat quatuor hisce nominibus notari. 1. *Dei* Virga dicebatur; quia Dei virtute & concursu operabatur. 2. *Mosis*, tum quòd, cùm primùm Deus ipsi apparuit, *Exod.* 4: 2. eam manu teneret; tum quòd ad Miracula sua adhibere solitus esset. 3. *Aaronis*; quoniam Aaronis nomen ipsi fuerat inscriptum, quando in Sanctuarium delata fuit; quoniam etiam Aaron Mosi adsistens eandem illam soleret gestare, quoties edenda venirent stupenda quędam. Aaron igitur ferre solitus erat. Indéque is ipse in terram abjecit, quando *Exod.* 7: 10. in conspectu Pharaonis in anguem mutata fuit. Is quoque ad Mosis mandatum eodem baculo Ægyptias aquas *Exod.* 7: 19. tetigit, quo in sanguinem verterentur. Is eodem illas easdem *Exod.* 8: 5, 6. ut ex his Ranę ascenderent. Is eodem telluris pulverem *Exod.* 8. 16. 17. ad hoc ut in pediculos abiret. Hincque baculum istud *capit.* 6. &. 7. in quibus enarrantur Mosis in Ægypto prodigia, sexies *Aaronis baculum* appellatur; uti contrà illud, quod Moses è Sanctuario petivit ad rupis percussionem; quodque vulgò Aaronis baculum putatur, *Mosis baculum* vocatur *Numer.* 20: 11. Quapropter nihil omninò ex hac appellationum varietate duci potest ad baculorum horum diversitatem inferendam. Vocatur demum baculus iste *Baculus Levi*, quia Sanctuario

ctuario pro Tribu Levitica cum duodecim aliis fuit illatus.

Quod objicitur 2ò, Iſraëlitarum murmura minimè fuiſſe deſitura, ſi, dum pro aliis Tribubus vulgares Virgæ Sanctuario inferrentur, pro Levitica Moſis Virga tot miraculis illuſtris, fuiſſet importata; huic enim germinationis & florum prodigium fuiſſet continuò aſcriptum: hoc, inquam, ſuperioribus longè quidem eſt ſpecioſius, pari tamen cum illis facilitate diluitur. Tametſi enim hæc Virga multa edidiſſet in Moſis & Aaronis manibus miracula; nulla tamen unquam extra eorum manus fecerat; uti fecit eorum Arca. Adhæc probabile eſt admodum, familias reliquas Virgas ſelegiſſe virides, recenſque ex arbore deciſas, pro ſe quaſque Tabernaculo importandas, pro Levitarum autem familia Moſem ſuam pridem aridam & exuccam intuliſſe; in quo familiarum aliarum conditio longè potior fuit quam Leviticæ. Quæ ſi ita ſeſe habuere, (uti veriſimile eſt) eventus mirabilitate ſua omnium animos ita perculit, ut nullus quiſquam vel tantillum obmurmurare auſus ſit. Quid enim excogitari poteſt prodigioſius, quàm virgulæ alicujus jam pridem aridæ & prorſus ſterilis extemporanea germinatio? Eunuchi ſe ſe ligno arido pares aiunt *Eſai.* 56: 3. quo ſe ad generationem quancunque prorſus ineptos probent: Poëtæque, fictitiis miraculis luxuriantes ipſi, nobis ut quid impoſſibile prorſus exhibent, aridam Virgam floreſcere. Hincque apud Poëtarum Principem *Iliad.* 1. *verſ.* 234. &c. Agamemnon jurat per ſceptrum, quod nulla unquam emittet folia, eò quòd à matrice fuerit exciſum, eſſetque ſiccum.

> Ναὶ μὰ τόδε σκῆπτρον, τὸ μὲν ὔποτε φύλλα καὶ ὄζυς
> Φύσει, ἐπειδὴ πρῶτα τομὴν ἐν ὄρεσι λέλοιπεν;
> Οὐδὲ ἀναθηλήσει. περὶ γάρ ῥά ἑ χαλκὸς ἔλεψε
> Φύλλα τε καὶ φλοιόν.

Quæ ſic imitatur, ac vertit Virgilius, *Æneid. l.* 12.

> *Ut ſceptrum hoc, (dextrâ ſceptrum nam fortè gerebat)*
> *Nunquam fronde levi fundet virgulta, neque umbram,*
> *Cùm ſemel in ſylvis imo de ſtirpe reciſum*
> *Matre caret, poſuitque comas, & brachia ferro.*

D. Cyrillus porrò *in Caten. ſuper Numer.* ait, Virgam illam Aaronis Amygdalas emiſiſſe, ut iis adumbraret vigilantiam & promptitudinem in Dei Miniſtris requiſitam; eò quòd inter Hebræos vigilantia & Amygdala eadem ferè voce ſignificentur; ſiquidem שקד, *Amygdala*, derivetur à שקד, *vigilare, properare*; eáque voce Amygdalina arbor notetur; quoniam, ut agnoſcit Plinius *lib.* 15. *cap.* 25. *Floret prima omnium menſe Januario, Martio verò poma maturat.* Indéque Etymologici Mag. Author, putavit Amygdalæ fructus Græcè vocari θάσια, eò quòd fructuum omnium ſint primi; à θᾶσσον *citiùs.* Θάσια, inquit, τὰ ἀμύγδαλα, ἀπὸ τοῦ θᾶσσον τῶν καρπῶν προϊέναι: πρώιμα γὰρ ὑπὲρ τὰ λοιπὰ δένδρα. *Thaſia ſunt Amygdala; eò quòd hi fructus citò prodeant; & quòd præ cæteris arboribus præcoces ſint earum arbores.* Sed in eo videtur errare; ſiquidem ab inſula Thaſo nomen acceperint, in qua magna & fructuum & arborum harum copia. Utut ſit, Deus *Jerem.* 1: 11, 12. ramum Amygdaleum Prophetæ præmonſtravit, ut eo ſignificaret, ſe maturare verbi ſui executionem. Quæ ſic interpretatur Theodoret. ἡ δὲ ἀμυγδαλίνη ῥάβδος τὸ ταχὺ τῆς τιμωρίας αἰνίττεται. πρὸ γὰρ τῶν δένδρων ἄλλων τοῦτο τὸ δένδρον ἀνθεῖ. *Ramus hic Amygdalinus caſtigationis celeritatem ſignificat; arbor enim iſta ante alias flores emittit.* Quo in loco notandum obiter, D. Hieronym. Hebraicę vocis ambiguitate in errorem fuiſſe inductum, cùm pro *Virga Amygdalea* verterit, *Virgam vigilantem.* Hîc forſan ſubſiſtendum foret, ſed temperare mihi non poſſum, quin addam apud Cabbaliſtas iis Amygdalis, quas edidit Aaronis Virga, Haſamonæos intelligi; eò quod, dum regnârunt, Iſraëliticum Sacerdotium refloruerit, ita ut nunquam fere fuerit illuſtrius. Hujus autem ſuæ explicationis ratio hæc eſt, quod voces Hebrææ שקדים *Amygdala*, & חשמונים, *Aſamonai*, eundem efficiant numerum, nempe 454.

Sed non adverto, & chartam & tempus mihi deeſſe, quibus te rogem humillimè, ut hanc meam, quâ in cenſendo Opere tuo uſus ſum, licentiam mihi condones; quandoquidem ex eo uno affectu procedat, quo velim, ut in ſecunda aliqua ejus Editione ea omnia temperares, quæ difficiliores quoſque fortean offendant, eóque modo calumniæ cuivis occurreres. Quanquam porro ingenue fateor Annotationes haſce meas ita eſſe leves, ut, etiamſi ſcitæ & ſolidæ forent omnes, vix quicquam tamen Poëmatis tui dignitati detrahant. Qui enim ipſum ſunt lecturi, hi in eo neque rerum Naturalium Hiſtoriam, neque Antiquitates Judaicas, &c. requirent; ſed ſtyli elegantiam, fictionum gratiam & varietatem, carminum venuſtatem, ſimiliaque alia ſectabuntur, quibus omnibus ita ſatisfacis familiaribus tuis & amicis, ut vel ſeveriores concedant ultro nihil quicquam in Opere tuo deſiderari. Indéque nunquam profecto paſſurus ſum, ut quiſquam tantillum ejus induſtrię, venuſtati, & merito deroget: & ſi qui audeant, ſciant illi, me eodem prorſus ſtudio ipſis adverſaturum, quo Tibi & tuis omnibus, Vir Celeberrime, ſum deinceps adhæſurus & fauturus. Vale.

Cadomo perſcriptum 4. Calend.
Maji anno Salut. M. DC. LIV.

IS. CASAUBONUS

Epist. 494. ad Scaligerum.

Legebam superioribus diebus apud Baronium in anno Dn. 415. *fabellam oppido lepidam; in qua plura sunt vocabula Syriaca: quorum partem facilè assequor, partem non satis capio. Utinam in Eusebianis tuis locus occurrat attingendæ illius* τερατώδους *historiæ: sin est aliter; esto,* δέομαί σου καὶ λιτανεύω, *hoc argumentum unius Epistolæ ad nos tuæ.*

S C A L I G E R

respondet Epist. 109.

Inspexi fabulam Annal. sub A. Ch. Dionysianum 415. *Ibi ridiculè Consulatu Honorii* x. *Theodosii* vi. iii. Kal. Decembr. *dicitur Parasceue fuisse, cùm fuerit feria* ii. *Sed puto* vi. *Kal. non* iii. *Kal. legendum. Nam proclivis est lapsus in ejusmodi.* Caphargamala *non est villa Gamalielis, sed villa Cameli,* כפר גמלא καμηλοκώμη. *Rectè* delagabri τῶν τοῦ θεοῦ ἀνδρῶν, גברי דאלהא. Dabatalia ἀνδρῶν ἀγαθῶν, *falsò.* דאבא טליא, οὐ ἀβαταλία, *verè Judaicum nomen, quod ex* אב טליא Ab talia *potest dici. Sed alterum usitatius* καὶ Ἰουδαϊκώτερον. Celiel *servus Dei, nugæ.* כלי אל, θεοῦ σκεῦος, *Hebr. non Syriacum.* Apaan, Dardan, *nomina propria; non autem Nicodemus, ut nugatur: ut verè de otio Lectorum luserit, qui tam frivola commentus est;* & *majores nugas egerit, si pro Nicodemi sepulchro, Apaan & Dardan Judæorum Christi hostium reliquias adorandas proposuerit.*

Prov. 14: ℣. 15.

פתי יאמין לכל דבר וערום יבין לאשרו.

P L U T A R C H U S

De Audiendis Poëtis.

Βλὰξ ἄνθρωπος ἐπὶ παντὶ λόγῳ φιλεῖ ἐπτοῆσθαι.

Et *Lib.* de Auditione.

Καὶ τὸν Ἡράκλειτον οὐκ ἐλέγχουσιν εἴποντα; βλὰξ ἄνθρωπος ἐπὶ παντὶ λόγῳ ἐπτοῆσθαι φιλεῖ.

P H O T I U S.

Photius Autore clxxi. pag. 383. *ex Chrysippo Hierosol. Presbytero de Gamaliele & Nicodemo historiam adducit, tumque de Luciano hæc subjungit.* οὗτος δὲ ὁ Λουκιανὸς ἐν μιᾷ τῶν νυκτῶν περὶ τρίτην ὥραν, καθ' ὕπαρ, ἀλλ' οὐκ ὄναρ, λέγεται τὰ προειρημένα μυηθῆναι: ἐπίσαντα γὰρ αὐτῷ τὸν Γαμαλιὴλ ταῦτα ἐμφανίσαι; ὡς εἴη μὲν αὐτὸς Γαμαλιὴλ, καὶ ὡς ἐβαπτίσατο καὶ ὑφ' ὧν: εἴη δὲ καὶ Ἄβιβος ὁ παῖς, καὶ ὡς θήκῃ μετὰ μιᾶς ἐναπετεθένται, εἴη δὲ καὶ Στέφανος ὁ πρῶτος Μαρτύρων κατὰ τὴν ἀνατολικὴν τεθησαυρισμένος θήκην. οὗ παρὰ τοὺς πόδας ἐν ἑτέρᾳ θήκῃ Νικόδημος, ὅσα τε πάθοι καὶ ἐφ' οἷς, καὶ ὑπὸ τίνων. ἡ δὲ μετὰ ταῦτα θήκη αὐτοῦ τε καὶ τοῦ παιδός ἐστι. ταῦτα εἴποντα τὸν Γαμαλιὴλ ἐπισκῆψαι τῷ Λουκιανῷ μὴ ἀμελεῖν ἔτι τῶν λειψάνων, μὴ δὲ ἐὰν ἡλίῳ καὶ ὄμβροις διαφθείρεσθαι. σεισμόν τε γένεσθαι σύνδρομον τῇ ὀπτασίᾳ, καὶ πολλὰς πολλῶν νοσημάτων ἰάσεις ἐπιτελεσθῆναι; οὗ πρωτομάρτυρος μάλιστα τῆς θήκης τὰ ἰάματα προσεχούσης. *Hic Lucianus nocte quadam, horâ ferè tertiâ, in vera visione non in somnio, dicitur ea quæ diximus, didicisse. Hæc enim astantem ipsi Gamalielem omnia revelâsse: verum nimirum esse se Gamalielem, à supradictis Apostolis, unà cum Abibo filio baptizatum, & in eadem capsâ collocatum. Esse & Stephanum Protomartyrem in theca Orientem versus conditum, atque ad ejus pedes in altero scriniolo Nicodemum jacere, quæ item per quos, & sub quibus passus esset, indicavit: thecamque post hæc proximam suum ac filii corpus continere. His dictis Gamalielem præcepisse Luciano, ne posthæc reliquias illas in Sole, & pluvia corrumpi per negligentiam sineret. Terræ motum insuper ad hoc visum exortum, multaque plurimorum genera morborum hic curata esse, Protomartyris maximè theca medelam adferente.*

N O T Æ
In LUCIANI Caphargamalensis Presbyteri
S C R I P T U M,
De inventis D. Stephani Protomartyris Reliquiis,
Q U A L E
A Baronio Annal. Tom. 5. ad ann. Ch. 415. exhibetur.

Inclinante seculo quinto Gennadius Massiliensis Presbyter ad D. Hieronymi exemplum Scriptorum Ecclesiasticorum *Catalogum* conscripsit, quem Gelasio I. Romanorum Episcopo dedicavit. Catalogi autem hujus *cap.* 46. hæc leguntur; *Lucianus Presbyter, Vir sanctus, cui revelavit Deus temporibus Honorii & Theodosii August. locum sepulchri & Reliquiarum corporis S. Stephani Martyris primi, scripsit hanc Revelationem ad omnium Ecclesiarum personas Græco sermone* Capite verò 47. hæcce de Scripto illo Græco subdit, *Avitus Presbyter, homo Hispanus genere, antè relatam Luciani Presbyteri scripturam in Latinum transtulit sermonem, & additâ Epistolâ suâ, per Orosium Occidentalibus edidit.* Jam verò hæ Aviti tum Translatio tum Epistola etiamnum hodie supersunt; si fides Baronio, qui magnificè & confidenter eas nobis exhibet *Annal. Tom. 5. ad ann. Christ.* 415. cùm ex Surio tum ex quatuor Bibliothecæ Vaticanæ Manuscriptis sedulò & fideliter, ait, inter se collatis desumptas. Interest autem quàm maximè sciat quisque an Scripta isthæc legitima sint, & fide digna; quandoquidem Ecclesia Romana hæc præfidenter ad Sanctorum & Reliquiarum cultum stabiliendum afferat. Et certè Aviti Epistola in eo toto versatur, ut quasdam sancti Stephani Reliquias commendet, quas per Orosium ad Balchonium Bracharæ, hodie *Braga*, in Gallœcia Hispaniæ provincia sitæ, Episcopum transmittit. Luciani verò libellus nihil est, quàm historica quædam narratio, Avito prolixè deducta, in qua recenset, quàm mirabiliter inventæ fuerint hæ Reliquiæ. Hujus hæc est summa.

„ Lucianus Presbyter Ecclesiæ, quę erat in Caphargamala, in territorio Hierosolymorum, die Parasceue, hoc est, feriâ sextâ tertio Non. Decembris, Consulatu Honorii decies, & Theodosii sexies, Augustorum, dormiente eo in cubili suo in loco sancti Baptisterii, in quo consuetudo erat illi dormire, quasi in extasi semivigilans vidit virum senem, longum, dignum Sacerdotem, canum, prolixam barbam habentem, palliatum albâ stolâ, cui inerant gemmulę aureę hebentes signum Crucis. Is stetit ad dexteram ejus, & aureâ virgâ pulsavit eum; & dixit ei Gręco sermone, Vade in Civitatem, quę dicitur Ælia, (quę est Hierusalem) & dic Joanni, qui est in ea Episcopus: Quandiu clausi sumus & non aperis nobis? Et maximè quòd in temporibus tui Sacerdotii oportet nos revelari. Aperi nobis festinanter monumentum ubi negligentiâ positę sunt Reliquię nostrę; ut per nos aperiat Deus & Christus ejus, & Spiritus Sanctus ostium Clementię suę in mundo. Periclitatur enim seculum ex multis casibus, qui fiunt in eo quotidie. *Respondit autem ei Lucianus, dicens,* „ Quis es tu, Domine, & hi, qui tecum sunt? *Cui replicavit Visio,* „ Ego sum Gamaliel, qui Paulum Apostolum Christi, & legem docui in Hierusalem: & qui mecum in parte Orientali monumenti jacet, ipse est Dominus Stephanus, qui lapidatus est à Judęis foris portam, quę est ad Aquilonem, qui dicitur ad Cedar, ubi die ac nocte jacuit projectus, ut sepulturę non daretur, secundum mandatum impiorum Principum, ut à feris consumeretur corpus ejus. Ex Domini autem voluntate non tetigit eum unum ex his, non fera bestia, non avis, non canis. Ego Gamaliel, compatiens Christi ministro, festinavi habere mercedem in Domino. Misi per noctem quantos poteram religiosos Christianos, & necessarias substantias ministravi, & persuasi illis ire occultè, ut portarent corpus ejus meo vehiculo in Villam meam Caphargamala, quod interpretatur, Villa Gamalielis, viginti millia habens à civitate, & ibi feci illi planctum fieri diebus septuaginta, & poni in meo monumento in Orientali theca. Ipse autem Dominus Nicodemus in alia theca positus est, qui venit ad Salvatorem Jesum noctu, & catechisatus est ab eo; & abiens baptisatus est à Christi discipulis. Et cognoscentes Judæi amoverunt eum à principatu suo & anathematisaverunt eum, & de civitate exulare fecerunt. Sed sustuli in agrum meum, & alui & vestivi usque ad finem vitę ejus, & defunctum sepelivi juxta Dominum Stephanum. Similiter Abibus filius meus dilectissimus, qui mecum Baptismum Christi accepit, viginti annorum existens mortuus est, in tertia theca excellentiori jacet in qua & ego postea defunctus sum applicitus. Mea verò uxor Ethna habens nomen, & Ledemias primogenitus meus, quia noluerunt esse Christi fidei cultores, in alia villa matris suę sepulti sunt, hęc est in Caphersemelia. *His porrò auditis Lucianus Gamalielem interrogavit, ubinam quærerentur. Cui Gamaliel,* „ In Proastio, quod potest intelligi, agro suburbano; qui est proximus Villę ager, qui dicitur Delagabri, id est, Virorum Dei. Tum evigilavit Lucianus & deprecatus est Dominum, ut, si hęc Visio ex illo esset iterum ac tertio appareret sibi. Cùm igitur cœpisset jejunare & siccas escas sumere usque ad aliam parasceüen, iterum Dominus Gamaliel eadem similitudine apparuit ipsi dicens, Quare neglexisti ire & dicere S. Episcopo Johanni? Cui respondit Lucianus, timui, domine, mox ire à prima visione, ne viderer seductor esse. Huic autem Gamaliel dixit, acquiesce, acquiesce mihi. Et quoniam requisisti de Reliquiis singulorum, quomodo & ubi positę sint, appone sensum & vide diligenter quę ostendentur tibi, & statim attulit quatuor calathos, tres aureos & unum argenteum. Tres eorum pleni erant rosis; duo albas rosas, tertius rubicundas habebat; quartus verò argenteus erat plenus croco benè olente: lipsana nostra sunt, dixit. Qui rubeas habet rosas, ipse est Dominus Stephanus, qui à dextris positus est ad Orientem ab introitu monumenti. Secundus calathus est Dominus Nicodemus positus contra ostium. Tertius verò ipse est meus. Quartus ille argenteus Abibus filius est meus, qui immaculatus ex utero matris suę excessit è mundo; propterea in similitudinem argenti mundissimi apparuit. His dictis evanuit Gamaliel. Lucianus autem expergefactus gratias egit Deo omnipotenti, & confuetis jejuniis operam dedit usque ad tertiam

„ revela-

,, revelationem. In tertia igitur septimana eadem die & horâ venit suprà dictus vir comminans & fremebundus, dicens; quare usque nunc dissimulâsti & noluisti pergere? Numquid non vides quanta siccitas est & tribulatio in toto mundo, & tu negligenter agis? Exurge igitur & dic Johanni, ut aperiat nobis & faciat locum Orationis, ut intercessione nostrâ misereatur Dominus populo suo. Ad hæc verba intremiscens Lucianus respondit, Domine mi præstolabar tertium adventum tuum. Nunc verò hinc crastinâ die pergam omnia, quæ mandâsti mihi, dicturus. Tum Lucianus visus est sibi quasi altero mentis excessu devenisse Hierosolymas, & Johanni narrare omnem Visionem; hæcque audire à Johanne; Si hæc sic se habent, ut dicis, Carissime, oportet me colligere de possessione illa bovem illum maximum aratorem, qui & carro & aratro aptus sit, & dimittere tibi possessionem cum omnibus cæteris. Ad quem continuò ait Lucianus, Ut quid mihi possessio, si non habeo bovem, per quem regatur & aretur possessio? Et dixit illi Episcopus; Ita placuit, Carissime, quoniam Civitas nostra vehiculis ministratur & unum bovem illum maximum ad carrum minus habemus, quem tu diceris in possessione tua cælare; oportet namque ut in civitate celeberrima sit magis quàm in parvula possessione. Nunquid tibi non sufficiunt duo residui boves minores ad excolendam terram vehiculo tuo? Post hanc exstasim Lucianus expergefactus benedixit Dominum & perrexit ad Johannem, narravitque omnia præter visionem bovis, exspectans quid audiret ea de re ab eo. Intelligebat nempe? quia S. Stephanus ipse esset bos maximus; carri illi sanctæ essent Ecclesiæ; & Sion prima Ecclesia carrus major esset; & quia sanctus Episcopus habebat ab illo petere Stephani Reliquias. Cùm autem hæc audisset Johannes lachrymatus est præ gaudio & dixit, si hæc, ut dicis, Deus tibi revelavit; oportet me inde transferre beatum Stephanum. Vade itaque & fode in acervo, qui est in ipso agro, & si inveneris nuntia mihi, tuncque Lucianum dimisit. Cùm Lucianus reversus esset ad villam misit præcones, ut omnes habitatores villæ diluculo surgerent & foderent in acervo. Eadem verò nocte apparuit Gamaliel cuidam Monacho nomine Nygetio, innocenti & simplici viro, eadem similitudine quâ anteà, & dixit ad eum; Vade, dic Luciano; vanè laboras in acervo illo: modo ibi non sumus: sed tunc ibi positi fuimus, cùm lamentarentur nos; propter quod ibi acervus in testimonium planctûs factus est. Sed quære nos in alia parte, quæ est in Boram, & loco qui dicitur Syrâ Linguâ Dabatalia, quod interpretatur in Græco Ἀνδρῶν ἀγαθῶν, quod nos possumus dicere, Virorum fortium. Subinde hymnis dictis cùm Lucianus vellet ire ad acervum illum, quidam dixêre, audi primùm quid dicat Monachus Nygetius. Hic autem advocatus universa signa quæ viderat, & quemadmodum vidisset contra Austrum agrum situm, in quo erat monumentum quasi neglectum & ruinosum, ubi vidisset tres lectos aureos stratos, & unum ex his altiorem cæteris, in quo erant duo jacentes, unus senex & unus juvenis, & in aliis duobus erant singuli: & quemadmodum sibi mandatum fuerat, diceret Luciano, si vellet magnum & justum invenire; ipsum ab Orientali plaga positum esse. Quibus auditis Lucianus in acervo nihil invenit, sed in monumento, quod Monacho apparuerat, invenit tres thecas, secundum quod apparuerat ipsi in typo calathorum. Invenit igitur altissimis litteris scriptum lapidem obrutum, habentem Celiel, quod interpretatur Servus Dei; & Appaan, & Dardan, quod interpretatur Nicodemus & Gamaliel. Hoc interpretatus est Papa Johannes, sicut audivit ab ipso Lucianus. Hæc ergo statim renuntiata sunt Episcopo, cùm esset in Lydda, quæ est Diospolis, synodum agens. Qui assumpsit secum duos alios Episcopos Eleutherium de Sebaste, & Eleutherium de Jericho, & venerunt ad locum. Qui cùm aperuissent Domini Stephani thecam, statim terræ motus factus, & tanta suavitas & fragrantia odoris inde egressa est, quantam nullus hominum se meminit vel audisse vel sensisse. Cúmque multitudo populi adesset, inter quos plurimi infirmi, ipsâ horâ mox de odore suavitatis ejus 72. animæ curatæ sunt; ab aliis fugati Dæmones: Aliorum fons restinctus est sanguinis: Alii strumis & furunculis liberati; Alii à stringio sanati; Alii & tertianis & quartanis: Alios febris reliquit; Alios morbus Regius; Alii à cephalea curati & hemicranea: Nonnulli à viscerum occulto dolore liberati: & multas alias curationes senserunt homines; quas enumerare longum est. Johannes cum sociis exosculantes Reliquias clauserunt, & cum psalmis & hymnis portaverunt Reliquias beati Stephani in sanctam Ecclesiam Sion. Derelinquentes autem Luciano de membris ejus parvos articulos, imò maximas Reliquias, terram cum pulvere, ubi omnis caro ejus consumpta est, cætera adsportaverunt. Ex his ergo Reliquiis Lucianus transmisit ad Avitum rogans, ut cùm susceperit oret pro exiguitate sua ut dignus inveniatur in conspectu Domini, fultus beatissimi Martyris meritis. Translatæ sunt Reliquiæ 6. Calendas Januarii, & tunc in tempore jugis & infinita siccitas erat; sed eâdem horâ pluvia magna descendit & abundanter inebriata est terra.". *Hac scilicet Lucianus.*

Quamvis concederemus Scriptum illud, quod nobis obtruditur, Lucianei Libelli genuinam esse translationem ab Avito adornatam, istud certè magna non polleret authoritate. Quis enim est Lucianus nisi *omnium hominum*, ut ipse ait, *minimus?* Quid unquam præstitit quo tantillam fidem meruerit? Adhæc quod adfertur non est ejus textus, sed versio quædam facta ab Avito Sacerdote Hispano, qui cùm Hierosolymam petiisset, inde redierat somniis Origenianis plenè imbutus, teste Orosii ad Augustinum de eodem Avito Epistolâ; ex qua patet eum erroribus hisce fuisse implicitum: *Mundum esse æternum*; tumque *tantum apparere incœpisse, cùm factus dicitur:* Angelos unius & ejusdem *cum humanis animis esse substantiæ:* Deum *in eum unicè finem Mundum produxisse, ut animas nostras purgaret à peccatis, quæ commiserant, priusquam corporibus jungerentur*; Ignem æternum, *de quo Euangelium, neque verum ignem, neque revera æternum esse, eoque igne Conscientiæ cruciatus intelligendos*; Diabolum, *cùm ipsius malitia penitus fuerit per ignem consumpta, tandem aliquando pœnis exolvendum:* Jesum Christum *Dei filium Angelorum naturam assumpsisse, priusquam nostram sibi conjungeret, utramque posteà deposuisse*; Hæc fermè erant Aviti istius dogmata; quæ Augustinum impulerunt ad librum adversus eum scribendum, in quo ipsum prolixissimè refellit, atque impudentię & erroris accusat. Nihilominus tamen Lucianus eum *Sanctum Dei cultorem* nuncupat: unde meritò credetur (modò hęc Luciani Epistola suppositia non sit) Lucianum ipsum iisdem imbutum fuisse erroribus; Orthodoxus enim de homine tot hęresibus scatente non ita sensisset.

At valida insuper adsunt argumenta, quibus Libelli istius veritatem suspectam habeam, eumque alio seculo scriptum putem. Primùm hanc mihi ingerit suspicionem crassissima styli barbaries; In eo enim reperies, *In quantum valeo; Incessabiles lachrymas; incessabiliter; Visio, quæ apparuit meæ pusillitati neceßarium duxi pandere.* Nomen *visio* indeclinabile, vel neutrum, uti patet, constituit, Gręci

ὅραμα

ὄραμα adinſtar. Item, *Die paraſceue*, pro *die paraſceues*; *Longum ſacerdotem* pro *procerum*, quoniam in Græco textu erat μακρὸν; *Palliatum ſtolâ*, pro indutum vel veſtitum; *Gemmulæ aureæ*, pro *auro incluſæ*; *Periclitatur ſæculum ex multis caſibus, qui fiunt in eo quotidie*; *Quantos poteram Religioſos*, pro *quamplurimos*; *In villam meam viginti millia habens à civitate*; *Et feci illi planctum fieri.* In eo quoque Scripto legere eſt, *Hunc ſuſtuli eum*; *Miſereatur Dominus populo ſuo*; *Bovem, per quem regatur poſſeſſio*, pro *colatur*; Item, *Civitas noſtra vehiculis miniſtratur* pro utitur; *Ad excolendam terram vehiculo tuo*, pro *aratro tuo*; *Manda mihi per Diaconum*; *A ſtringio ſanati*; num velit *à ſtranguria*, haud ſcio; ac denique *Tunc in tempore* pro *tum temporis*. Stylus certè redolet poſtremorum ſeculorum barbariem; ſaltem parum veriſimile eſt Theodoſii ſeculo, hominem uſque adeo ignarum ad ſacerdotium fuiſſe admiſſum, taliaque ejuſque ſcripta minimè ſuppreſſa: eo, inquam, ſeculo, quo & Divus Hieronymus & Symmachus elegantiſſimas illas, quas habemus, ſcribebant Epiſtolas: utne Claudianum, & Auſonium, Prudentium, atque Sedulium, Poëtas eximios commemorem. Mitto quod προάστειον, *ſuburbanum*, vocet campum villulæ cuidam finitimum. Sed & hoc etiam fraudem arguit. Spurius enim ille Lucianus, qui ſancti Stephani Reliquias adinveniſſe ſe jactat, tempus ipſum, quo inventæ fuerint, ignorat. Duo ſancti Stephani Feſta obſervantur; alterum in Martyrii honorem, alterum verò in oſſium Inventionem; horumce autem Feſtorum unum celebratur die tertia, aut quarta Auguſti; alterum verò menſis ad Decembris diem Chriſti Natales proximè ſubſequentem. Poſterius procul dubio in Martyrii honorem obſervatur. Id enim diſertè Auguſtinus, vel potiùs Fulgentius, primo eorum Sermonum, qui D. Auguſtino vulgò adſcribuntur, *Celebravimus heſterna die Natalem, quo Rex Martyrum natus eſt in mundo: hodie celebramus Natalem, quo primicerius Martyrum migravit ex mundo.* Similiter in ſecundo, qui verè Auguſtini eſt; *Poſt heſternum feſtiviſſimum diem, quo Salutaris noſtri Chriſti nobis nativitas illuxit; jam hodiernus dies beati Martyris Stephani Coronâ illuſtratur.* Vide & quintum. Exſtat etiam Gregorii Nyſſeni, qui ſub quarti ſeculi finem, longè ante harum Reliquiarum inventionem, mortuus eſt, in Sanctum Stephanum Sermo poſtridie Natalis Chriſti habitus, qui ſic incipit: ὡς καλὴ τῶν ἀγαθῶν ἡ ἀκολουθία! ὡς γλυκεῖα τῆς εὐφροσύνης ἡ διαδοχή! ἰδοὺ γὰρ ἑορτὴν ἐξ ἑορτῆς, καὶ χάριν ἀντιλαμβανόμεθα χάριτος. χθὲς ἡμᾶς ὁ τοῦ παντὸς δεσπότης εἱστίασε: σήμερον ὁ μιμητὴς τοῦ δεσπότου. *O pulchram bonorum ſeriem, ſuavemque lætitiæ ſucceſſionem! Ecce enim feſtum ex feſto, gratiamque ex gratia accipimus. Orbis totius Dominus epulis nos heri beavit, hodie verô, à Domini imitatore magnificè ſatiamur.* Cùm ergo paſſionis feſtum ad Decembrem celebraretur, ſupereſt ut alterum, quod Auguſto menſe agebatur, Reliquiarum Inventioni fuerit conſecratum. Nihilominus tamen ſpurius iſte Lucianus tres ſibi oblatas viſiones ſuáque Hieroſolymam & Dioſpolim itinera, quæ ſunt Epiſcopo ſuo referenda, ita diſponit; ut ipſum tandem ad ſepulchrum, quo reconditæ erant hæ Reliquiæ, deducat, ut preciſè *VII. Kalendas Januarii*, id eſt, die Natales Chriſti proximè ſequente, effodiantur. Eoque modo tempus Inventionis harum Reliquiarum cum paſſionis tempore confudit; quem in errorem ipſe, qui illas detexiſſet, Lucianus nequaquam incidiſſet. His adde hanc Scaligeri Epiſtolâ ad Caſaubonum 109. obſervationem; nempe, Suppoſititium hunc Authorem perhibere, Gamalielem ſibi apparuiſſe *feriâ ſextâ tertio Kal. Decembris*, *Conſulatu Honorii decies & Theodoſii ſexies Auguſtor.* At hoc verum eſſe non poteſt; anno quippe Conſulatûs Honorii & Theodoſii, qui Annus à Ch. n. 415. *tertius Nonas Decembris*, hoc eſt, menſis hujuſce tertius, *erat feria ſecunda*, *non ſexta*; dies Lunæ, non autem Veneris: qua in re haud erràſſet Author, cui exhibita fuiſſet ejuſmodi Revelatio. Verùm errori huic conſuluit Baronius ultimâ Annalium Editione; nam pro *tertio Kalend.* reſcripſit, *tertio Nonas Decembris*, quę feria revera Veneris dies erat.

En alteram ejuſdem ſpeciei Obſervationem. Lucianus narrat quod, cùm magna prius eſſet ſiccitas, *Eâdem tamen horâ, quâ apertum fuit Sancti Stephani ſepulchrum, pluvia magna deſcendit & abundanter inebriata eſt terra; & homines glorificabant ibi Dominum propter Sanctum Stephanum.* Hæc ſanè Chriſti Natalitiis parum omninò congruunt. Quis enim imbres eo tempore tantopere deſiderârit? At æſtati optimè conveniunt, quâ ſcilicet in regionibus calidis terra eſt ſicciſſima; fructuſque humoris defectu matureſcere nequeunt. Anthol. *l. 2. c.* 47. *Ep.* 4.

Οὐδὲ γὰρ ἐργοπόνοισι μετὰ στάχυν ὄμβρος ἄκαιρος
Χρήσιμος, οὐ ναύταις ἐν λιμένι Ζέφυρος.

Quemadmodum in temporibus ſic quoque in locis circumſcribendis Author aberravit. Scribit enim Divum Stephanum ad Hieroſolymæ portam, quæ ad Aquilonem ſpectat, lapidatum fuiſſe: verùm, ſi unum excipias Brochardum, qui eum ſecutus eſt, omnes alii ratum habent, Stephanum *ad Gregis portam* lapidibus fuiſſe obrutum; Urbem inter & Oliveti montem; quin & in hunc uſque diem hæc porta Stephani nomine inſignitur; Martyriique inibi locus magna eſt in veneratione. Jam autem locus ille ad Hieroſolymę Orientem, nequaquam verò ad Aquilonem, ſitus. Teſtatur Villalpandus *Apparatu de Hieroſolyma ejuſque Templo, part.* 1. *lib.* 3. *cap.* 7. dum deſcribit Portam gregis, quę Orientalis. *Eam*, inquit, *nunc Peregrini, atque Hieroſolymis degentes, portam vocant S. Stephani, prout tradit* l. 3. Del Viaggio. *Zuallardus; probaturque ex eodem portæ ſitu, quâ hodie egredientes in vallem Joſaphat ducit; in qua locus maxima veneratione colitur, protomartyris Stephani ſanguine conſecratus. Quocirca hallucinatum credimus Brochardum, &, qui eum ſecutus eſt, Adrichomium; qui portam Ephraim, quam ad Aquilonem urbis ſitam fatetur, portam S. Stephani dictam putavit; cùm vallis Joſaphat, in qua lapidatus fuit S. Stephanus, monſque Oliveti ad Orientem urbis exiſtat.* Fallitur tamen, cùm Adrichomium annumerat iis, qui dicunt D. Stephanum ad Hieroſolymorum Aquilonem lapidatum fuiſſe; contrà Adrichomius idem prorſus cum illo ea in re ſentit. Quod patet ex ipſius verbis *in Deſcriptione Hieroſolymæ Art.* 165. *Porta vallis nomen inde trahens, quod in vallem Joſaphat viam faceret, &c. quæ & ob hoc etiam Porta gregis appellari meruit, quod per hanc immolandi in Templo greges in Forum pecuarium venales adducerentur. Nunc verò a Protomartyre, qui per eam civitatem eductus eſt, & non longe ab eadem lapidatus, S. Stephani porta nominatur.* Quod & ipſe agnoſcit Villalpandus *c.* 12. ubi poſtquam Brochardum refutâſſet, hæc addit; *Cùm in valle Joſaphat peregrini verò & Chriſtiani omnes locum venerentur, Protomartyriſque ſanguine & martyrio ſacrum, &c. accuratiùs multò ac veriùs Adrichomius Portam gregis teſtatur nunc à Protomartyre, qui per eam extra civitatem eductus eſt, & non longè ab eadem lapidatus, S. Stephani portam dici.* Suam confirmat ſententiam Adrichomius plurimorum recentiorum Authorum ſuffragiis; ſed ſunt etiam antiquiores, qui ipſi ſuffragantur; ſic Joannes Phocas in *Deſcriptione Palæſtinæ*, circa annum 1150. Imperante Manuele Comneno exarata. Sic enim *pag.* 19. dum vallem ad Hieroſolymæ Orientem ſitam, id eſt, vallem Joſaphat, deſcri-

scribit. τὸ δ' ὕπερθεν ταύτης ἐστὶν ὅλον ὑπάμπελον, ἐν ᾧ καὶ ὁ λιθασμὸς τοῦ πρωτομάρτυρος, ἁγίου Στεφάνου, ἐγένετο. Τὸ δὲ τούτου εὐώνυμον, καὶ τῆς Φάραγγος περαιόθεν, τὸ τοῦ Ἐλαιῶνος ὄρος ὑπάρχει: *superior hujus vallis pars tota est vineis consita; ibi etiam lapidatus fuit S. Stephanus Protomartyr: ad sinistram autem & trans vallem est Oliveti mons.* Adstipulatur etiam Perdiccas, Ephesinus Protonotarius, qui Hierosolyma politicis versibus, eadem fermè circa tempora, descripsit,

> Καὶ τόπος ἔνθα Στέφανος ὁ πρῶτος τῶν μαρτύρων
> Μικρὸν ἐκτὸς τῆς πόλεως λιθόλευστος γεγόνει.
> *Et locus, in quo Stephanus Protomartyr*
> *Paulùm extra urbem lapidibus fuit obrutus.*

Patet eundem locum designari ex hisce succedentibus,

> Μετὰ δὲ ταῦτα πάρεσι κοιλὰς ἡ τοῦ κλαυθμῶνος
> Ἡ διαιροῦσα τὴν Σιὼν ἀπὸ τοῦ Ἐλαιῶνος:
> *Deinde occurrit vallis lachrymarum,*
> *Quæ inter Sionem, & Olivetum interjacet.*

Est & aliud novitatis signum in isto spurio Luciano, istud nempe, quod hanc portam, quam Hierosolymis ad Aquilonem collocat, juxta quam S. Stephanum passum existimat, *Portam ad Cedar nominet*, id est, *portam quâ ad Cedar* itur. Eo nomine nullus non intelligit, *Cedar* Arabiæ
Ps. 120:5. Cant. Cant. 1:5. Esa. 21:16. 17. & 42: 7. & 60:7. Jerem. 2: 10. civitatem illam, de qua tam sæpe Scriptura, nequaquam significari: cùm enim Arabica Cedar ad Hierosolymæ Meridiem sit posita, ad eam per portas boreales, id est, oppositas, non itur. Aliam ergo Cedar intendit, Galilæanam videlicet, Hierosolymis Aquilonarem, quatuor præter propter leucis Corazain distantem; de qua Eugesippus *Libro de distantiis locorum Terræ Sanctæ*; *pag.* 108. *Quinque millia à Corazain Cedar*; nec non Brochardus *cap.* 4. *A civitate Corazain versus Orientem quatuor sunt leucæ ad civitatem Cedar in alto monte sitam.* Jam autem verus Lucianus hujus civitatis Cedar mentionem facere non potuisset; ea quoniam ipsius seculo ignota erat. Eusebius enim, Luciano paulo antiquior, Hieronymusque ipsi æqualis, qui Terram Sanctam totam peragrârunt, nobisque ejus descriptiones accuratissimas exarârunt, adeò ut plurimos illius viculos commemorent, de hac Cedar prorsus siluerunt: quæ tamen utcunque memoranda fuisset, si Hierosolymorum biduo, vel plus, distantium portæ nomen dedisset. Quin & de illa nihil quicquam apud authores ad Eugesippum usque modò laudatum reperio. Is autem anno 1040. scripsit, hoc est, sexcentis circiter annis post suppositititium hoc Luciani Scriptum. Fateor quidem Eugesippum perhibere eandem esse Cedar, de qua *Psalmo* 120; Brochardumque contrà esse Gamalam. Verùm uterque fallitur; ut facillimè ostenderem, si hîc esset locus. Licet porrò Ceder eadem esset civitas cum Gamala; superesset adhuc demonstranda nominis *Cedar* antiquitas. Hoc autem recens esse, neminemque illud usurpâsse, nisi multis post verum Lucianum seculis, contendo.

Nec verius est quod Gamalieli affingit, hunc nempe jussisse cadaver Stephani, è Hierosolymorum vicinia, ubi fuerat lapidatus, Caphargamalam, villam suam Hierosolymis viginti millia distantem, adveheretur. Non diffiteor credidisse Veteres Gamalielem S. Stephanum sepeliendum curâsse. At nemini, præterquam huic ψευδολόγῳ in mentem venit, eum tam procul transtulisse. Creditur vulgò, nec sine magna verisimilitudine, illum passionis loco fuisse adsepultum. Juxta Hierosolyma in valle Josaphat conditum asserit Adrichomius, *Sepulchrum*, (inquit *num.* 13.) *S. Stephani Protomartyris, Nicodemi, Gamalielis, & Abybonis hujusce filii, quorum corpora cùm plus minus* 360. *annis prope Hierosolymam in valle*, (ut videtur,) *Josaphat, in obscuro ac sordido loco, jacuissent; sub Honorio Imperatore, &c. hîc prope cænaculum, & urbis mœnia, honestiùs tumulata sunt.* Quam in rem testes affert in margine *Martyrologium Bedæ*, *Guillelmum Tyrium*, *Breindenbachium*, *Salignacum*, *Johannem Pescham*, &c. Sed audiamus quo fundamento velit illustris hic Author noster, S. Stephani corpus Gamalielis jussu *Caphargamalam* fuisse translatum, ibique sepulchro mandatum. Hôc scilicet, quod *Caphargamala* (si ei fides) *villam Gamalielis* notet. Postquam autem rem adeò ridiculam commentus est; Gamalielem è cœlo educit ad hæc revelanda, qui quanquam in terris fuerit Pauli præceptor, adeò indoctus in cœlis factus est, ut sui etiam nominis ignoret rationem, *Gamalamque* pro Gamaliele sumat; quæ tamen longè differunt, Gamaliel enim nomen viri est, imò & illustre nomen, cujus hæc analytica significatio, *Deus est retributio mea.* *Gamala* verò nomen est belluæ: sic Syri *Camelum* appellant, quemadmodum Hebræi גמל *Gamal.* Cujus nomenclationis alibi rationem dedi, ex qua pateat primum hominem singularis in eo sapientiæ, mirabilisque animalium cognitionis specimen exhibuisse, dum Camelum eo nomine signavit. Neque verò Græcis ignotum fuit hoc nomen; apud Hesychium enim reperias Γαμάλη, κάμηλος παρὰ Χαλδαίοις; Varro quoque ab eo ducit *Camelus*; *Camelus*, inquit, *suo nomine Syriaco in Latium venit*; *De Lingua Latin. lib.* 4. Quæ aptiora certè quàm quæ finxerant prisci Grammatici, qui volunt κάμηλος dici pro κάμμηρος, quoniam incedendo μέσους κάμπτει τοὺς μήρους, *flectit media femora.* Jam autem ex bruti hujus nomine varia nuncupata sunt loca. Sic Josephus *lib.* 4. *de Bello Judaico cap.* 1. dicit *Gamalam* civitatem ad montes Galilææ εἰκάζεσθαι καμήλῳ τὸ σχῆμα, παρ' ἣν ὠνόμασαι, *Cameli formam habere, uti & inde nomen sumpsit.* Plutarchus quoque *in Vita Alexandri* scribit *Gaugamelam* Assyriæ vicum significare οἶκον καμήλου, *Cameli domum*; rescriberem potiùs, גבי גמלא *gave gamela* (*Cameli tributa*,) ut Hermolaus legit in vetustis Plinii Exemplaribus. Testatur enim ipse Plutarchus priscum quemdam Assyriæ Regem eodem in loco assignâsse τινὰς προσόδους, *aliqua tributa*, in cujusdam Dromadis, quâ servatus fuerat, pabulum. Apud Plinium *lib.* 5. *cap.* 31. fit pariter mentio Insularum *Camelidum* in Ionia, non procul à Mileto; item apud Diodorum *lib.* 18. *pag.* 645. Castelli alicujus in Ægypto, καμήλων τεῖχος, *Camelorum murus*, dicti. Sicut & apud Cantacuzenum *lib.* 3. *cap.* 90. *Cameli pontis*, Constantinopoli propinqui. Quin & integræ sunt Gentes, quæ à Camelo duxêre nomen; ut *Camelitæ* juxta Euphratem, apud *Strabonem lib.* 16. uti *Camelocomi* in intimo Arabiæ Fœlicis recessu, apud Stephanum *ex Uranio in* χατραμωτίτης; & *Camelobosci* in Carmania apud Ptolemæum, *lib.* 6. *cap.* 8. Non est ergo, quòd miremur quemdam Judææ vicum hinc desumpsisse nomen.

Lucianei hujus Scripti novitatem hoc etiam arguit, quod Gamaliel dicat, se S. Stephani cadaver Caphargamalam vehiculo suo deportandum curâsse. Istud enim in hominis vero Luciano coætanei mentem nequaquam venisset, Gamalielem Legis doctorem vehiculo uti solitum; tunc temporis enim vehicula erant adeò rara, ut soli Magnates haberent. Divus Chrysostomus, qui paulò antè mortuus est, licet Constantinopolis, alterius Romæ, Patriarcha foret, asino tamen uno vehebatur; quod & nonnulli fastuosum murmurabant, objicientes; ἀλλὰ καὶ οἰκέτας ἔχει τοὺς διακονουμένους αὐτῷ, καὶ ἐπὶ ὄνου ὀχεῖται. τινὸς ἕνεκεν μοῦ πρόεσηκεν;

κεν; Domesticos ei ministrantes habet, & asino vehitur; cur ergo mihi præfertur? Sic plebeculæ murmura 1. *Concione in Epistolam ad Titum* refert; 2. *verò in Epistolam ad Philip.* inter pravos Episcopi mores recenset, quòd *equo feratur*, ἐπὶ ἵππῳ φέρεται. Hinc Ammianus Marcellinus *lib.* 27. arguit Romanos Episcopos, quòd *procedant vehiculis insidentes.* Nec in Scriptura Sacra ullos reperias vehiculis utentes, præter Reges, vel Regibus potentissimis dignitate proximè succedentes; quales *Josephus* in Ægypto; *Naamanus* in Syria; & *Eunuchus Reginæ Candaces* in Æthiopia. Verisimillimum est igitur, hanc Epistolam, quę Legis Doctori vehiculum tribuit, scriptam fuisse tempore, quo luxus multò major, vehiculorumque usus frequentior erat, quàm veri Luciani ętate.

Novitatem rursus demonstrat, quod narrat, se adiisse Johannem Hierosolymorum Episcopum, *cùm esset in Lydda, quæ est Diospolis, Synodum agens:* hæc enim solummodo de legitimo Synodi Præside, convocandæque jus habente, afferri possunt. Jam autem certum est, hoc jus tum temporis non pertinuisse ad Johannem Hierosolymorum Episcopum, sed ad Eulogium Cæsareę Archiepiscopum, totiusque Palæstinæ Metropolitanum. Unde fit, ut Augustinus de eadem Synodo sermonem habens, *libro primo adversus Julianum Apostatam c.* 5. Eulogium recenseat primum in Catalogo quatuordecim Episcoporum, qui adfuerunt; postea verò Johannem & cæteros. *Habemus*, inquit, *alios Orientales Episcopos quatuordecim, Eulogium, Johannem, Ammonianum,* &c. At Imperante Justiniano Anno 553. inversus fuit hic ordo in Concilio Constantinopolitano; Episcopo enim Hierosolymitano ad Patriarchalem dignitatem evecto subordinatus est Cæsareæ Archiepiscopus. Ab eo autem tempore Synodorum cogendarum facultas Episcopo, vel Patriarchæ Hierosolymitano cessit. Patet igitur Libelli nostri Scriptorem post hanc immutationem vixisse, atque ad suæ ætatis consuetudinem respexisse, cùm dicit, *Hierosolymorum Episcopum Diospoli tum Synodum egisse.* Quę iterum confirmantur ex eo, quod addit, *Eum secum duos alios Episcopos assumpsisse*; quia nempe jus habebat, quoscunque vellet, assumendi, secumque ducendi.

Fictæ istius Epistolæ suppositio intelligitur quoque ex Authoris errore circa nomina horumce duorum Episcoporum. *Assumpsit*, inquit, *secum duos alios Episcopos, Eleutherium de Sebaste* (Samariæ;) *& Eleutherium de Jericho*: quorum alter necesse est sit commentitius. Augustinus enim in Catalogo quatuordecim Episcoporum, qui huic adfuerant Synodo, unicum recenset Eleutherium. Indéque Baronius pro *Eleutherio de Jericho Euthonium* censet substituendum.

His adde, quòd quamvis seculo quinto invaluisset admodum superstitio, Sanctorumque Invocatio ac Cultus percrebrescerent; Libelli tamen hujusce Scriptor aliis omnibus ævi illius authoribus longè superstitiosior quibusdam in locis videatur; uti, v. g. cùm sub Epistolæ finem petit, *Ut dignus inveniatur in conspectu Domini, fultus B. Martyris Stephani meritis*; hacque ratione Sanctorum merita Christi ipsius merito, ex quo uno dignitas omnis nostra derivatur, substituit. Item quando Gamalieli hæc suggerit, *Aperi nobis festinanter monumentum*, &c. *ut per nos aperiat Deus ostium clementiæ suæ in hoc mundo:* quasi Dei misericordia eò usque fuisset ostium aliquod clausum, tum demum humano generi reclusum, cùm Martyris illius sepulchrum fuit apertum. Quin & hæc non profert S. Stephanus, sed Gamaliel, qui inter illustriores Sanctos nunquam fuit adscriptus. Quibus affinia sunt, quæ Gamaliel ipse adjungit, *Dic illi* (Episcopo Johanni) *ut aperiat nobis, & faciat locum Orationis, ut intercessione nostrâ Dominus misereatur populo suo:* cùm Apost. ex Catholico-Rom. opinione princeps Cornelium hisce verbis erigat, *Surge, ipse ego etiam homo sum; Act.* 10: 25, 26. Paulusque & Barnabas sua lacerent vestimenta, cùm ipsis divini exhibentur honores; *Act.* 14: 14, 15. Angelusque non patiatur, ut coram se procidat Johannes, ipsum adoraturus; çontrà verò illum sic increpet *Apoc.* 19. 10. *Cave ne feceris, conservus enim sum tuus, Deum adora.* At Gamaliel invocari vult, sibique Orationis loca consecrari, ut per intercessionem suam Deus misereatur populi sui. Denique nullum reperio illius ævi Scriptorem, qui de Sanctis defunctis verba faciens Dominorum elogio honestârit, dicens, *Dominus Petrus, vel Dominus Paulus*; uti facit hic noster, apud quem perpetuo invenias, *Dominus Stephanus, Dominus Nicodemus, Dominus Gamaliel*, &c. Indubitatum ergo habeo Scriptum illud multò recentius esse quàm adscriptum tempus notet, neque illud est, de quo Gennadius; sed eo, cujus meminit Gennadius, deperdito, istud aliud pluribus pòst seculis nescio quis substituit, vel ad superstitionem in genere fovendam, vel singularem aliam ob causam. Et certè, si sit quidam locus *Caphargamala* dictus, Hierosolymis viginti millia distans, fieri potest illius Presbyterum hoc Scriptum supposuisse, ad Parœciæ suę famam conciliandam, eóque peregrinatores cum oblationibus advocandos. At si hoc fuit ipsius intentum, spe prorsus cecidit: nullus est enim qui noverit ubinam sit *Caphargamala*; neque ex tot Scriptoribus, qui in Judæam iter fecerunt, eamque descripserunt; ullum reperias, qui id notet. Quod Libelli ineptiis imputari potest adeò inanibus, ut vix cuiquam fucum fecerint, nisi forsan seculorum posteriorum quibusdam, quibus necesse fuit, omnia ad errores suos tuendos adhiberent.

Præter ea omnia, quæ jam notavi, in eo vitia succedunt & hęc alia non minus notanda. Postquàm Author falsò adscripsit diem Epistolæ, sic incipit, *Adveniente nocte*, &c. *horâ tertiâ noctis*, quod quàm maximè ridiculum. Nam *adveniente nocte* notat noctis initium, quod Græci ἀκρονυχίαν nominant; tertia verò noctis hora est *nox intempesta*, νὺξ ἀκμάζουσα, καὶ ἤδη πολὺ προέχουσα. Impossibile est ergo eandem rem fieri adveniente nocte, & tertiâ noctis horâ.

Gamalielem vocat *Sacerdotem dignum*; quod nec fuit unquam, nec esse potuit: nam Sacerdotes ex Tribu Levi & familiâ Aaronis sumebantur; at Gamaliel ex Tribu Judæ, & familia Davidis erat. In Talmude *Tractat. Cetuvoth* habetur, Hillelem à Davide per Scebathiam Abithelis filium originem duxisse; ut notant Abrahamus Zacuth in *Libro Juchasin*, & R. David Ganz in צמח דוד, ad Annum 728. quarti millenarii. Adduntque ad millenarii ejusdem Annum 768. *Rabban Gamalielem seniorem* (is est de quo ibi agitur) *accepisse Cabalam a patre suo Rabban Simeone filio Hillelis.*

Huic rursus Gamaliel, *Vade in civitatem, quæ dicitur Ælia, quæ est Hierusalem*; quod ineptum non secus quàm si quis Pontœsiano cuidam diceret, *Vade in civitatem, quæ dicitur Lutetia.* Fateor Virgilium scripsisse, *urbem, quam dicunt Romam*; at eâ usus est loquendi ratione, in Rusticorum irrisionem, qui notissima quæque sępius videntur ignorare.

Idem Gamaliel non minus absurdus, quando huic Presbytero significat Caphargamalam Hierosolymâ viginti millia distare. Is enim sacrificulus Caphargamalæ situm nôsse debebat, quandoquidem tunc locum hunc incoleret. Quasi verò Pontœsiano homini in ipsa Pontœsiæ civitate quis dixerit, Hoc mitto Pontœsiam, quæ est Oppidulum Parisiis septem millia distans?

Addit Reliquias in Monumento esse *in negligentia positas.* Itaque defunctum in sepulchrum reponere reputabitur ipsius neglectus. Qui Christum sepelierunt, eum ex hisce neglexerunt. Stylus iste à Græcorum sermone plurimum sanè differt, Illi enim pro *mortuum sepelire*, κηδεύειν νεκρὸν, *ejus curam habere*, dictitant. Sic quoque Vulgata Act. 8: 2. *Curaverunt Stephanum*, hoc est, sepulchro mandârunt; cùm contrà Auth. noster dicturus fuisset, *Stephanum neglexerunt.*

Idem adjungit, S. Stephanum die unâ atque nocte super terra jacuisse ex Principum decreto, qui eum sepeliri vetuerant, quo scilicet à feris voraretur. *Die*, inquit, *ac nocte jacuit projectus, ut sepulturæ non daretur secundum mandatum impiorum Principum, ut à feris consumeretur corpus ejus.* Istud quoque falsum, atque impossibile est. Lex enim jubebat capite plexorum cadavera eâdem quâ plexi fuerant die sepeliri, ne iis contaminaretur terra; *Deut.* 21: 23. Vide *Jos.* 8: 29. item *Johan.* 19: 40. Fateor hanc legem præcipuè de iis latam qui è ligno pendebant: verùm Judæi analogicè ad supplicia quævis feralia transferebant. Quod autem Judæorum Principibus falsò adscribit Scriptor iste, illud ipsum Gentibus, tanquam barbariem horrendam, exprobrat Ecclesia Judaica, *Ps.* 79: 2, 3. Præterea clarum est S. Stephanum statim post mortem fuisse sepultum. Hoc expressè satis in ipso Textu habetur, *Act.* 8: 2. Συνεκόμισαν δὲ τὸν Στέφανον ἄνδρες εὐλαβεῖς, *Extulerunt Stephanum homines Religiosi*, ut scilicet eum sepelirent, ut; addit Syriaca Versio ܘܣܡܘܗܝ ܒܩܒܪ ܗܘܘ ܠܐܣܛܦܢܘܣ, *& positum in capulum sepelierunt in Stephanum*, &c. hinc quoque Phocas *pag.* 20. μετὰ τὸ λιθασθῆναι ὁ πρωτόμαρτυς Στέφανος τέθαπται; *Protomartyr Stephanus, postquam fuisset lapidatus, sepultus fuit.* Nullum interponit tempus inter mortem & sepulturam. Nec aliter Oecumenius, εὐλαβεῖς οἱ θάψαντες Στέφανον; *Religiosi homines, qui Stephanum sepelierunt.* Ac reverâ, hæc est vis vocis, συνεκόμισαν, quâ usus est Lucas. Testatur Æschyli Scholiastes his verbis; τὸ συγκομίζειν, καὶ ἐκκομίζειν, καὶ ἀνακομίζειν ἐπὶ νεκρῶν λέγεται. Aliquod equidem discrimen statuit inter eas voces, ita ut συγκομιδὴ sit ἡ πρὸ τοῦ τάφου πᾶσα ἐπιμέλεια, *omnis, quæ erga mortuos adhibetur cura, priusquam sepeliantur;* ἐκκομιδὴ autem ἡ πρὸς τὸν τάφον ἀναγωγὴ, *eorum ad sepulchrum deportatio*, ἀνακομιδὴ denique ἡ ἐκ τοῦ τάφου εἰς τάφον μετάθεσις, *ex uno sepulchro in aliud transpositio.* Verùm eadem promiscuè significatione συγκομίζειν & ἐκκομίζειν usurpata reperies. Sic in Sophoclis *Ajace vers.* 1072. Menelaus utitur eorum priore,

Schol. in Æschili Sept. ad Theb. vers. 930.

> Οὗτος, σὲ φωνῶ· τὸν δὲ τὸν νεκρὸν χεροῖν μὴ συγκομίζειν,
> *Heus tu, te appello, ne hunc mortuum manibus efferas.*

Heraclides verò in Politiis posterius usurpat, cùm de Locrensibus narrat, apud ipsos illicitum propter mortuos lacrymari; sed eos *lautè epulari postquam sepelierunt*, ἀλλ' ἐπειδὰν ἐκκομίσωσιν εὐωχοῦνται. Plutarchus quoque in vita Romuli de Alcmena ait, τὸν Ἀλκμήνης ἐκκομιζομένης νεκρὸν ἄδηλον γένεσθαι, *ejus corpus elatum evanuisse.* Item in Timoleonte, ipsum ὑπὸ τῆς τύχης προεκκομισθέντα ἀναίμακτον καὶ καθαρὸν, *elatum fuisse manibus fortunæ purum, minimèque sanguinolentum*, ante eas calamitates, quibus afflicta fuit Græcia. Appianus pariter *lib.* 4. *Civil.* de Icilio, νεκρὸν σῶμα ἐκκομιζόμενον ὑποσὰς, *cadaveri, quod efferebatur suppositus*, ut nempe huic efferendo subserviret. Eodem sensu sumitur quoque παρακομίζειν; ut apud Eunapium *in Jamblici vita*; νεκρὸς ἐντεῦθεν ἔναγχος παρακεκομίσθαι, *mortuus hinc elatus fuerat paulò antè.* De Antiocho similiter 2. *Macc.* 9: 29. παρεκομίζετο τὸ σῶμα Φίλιππος ὁ σύντροφος αὐτοῦ: *Philippus, qui cum eo nutritus fuerat, illius corpus efferri jussit.* Quin & radix κομίζειν eandem obtinet significationem, Sophoclis Ajace, vers. 1419.

> Κ' εἴτινα στρατοῦ θέλεις κομίζειν;
> *Si vis, ut à quopiam exercitûs efferatur:*

Isæi *pag.* 64. *Edit. Stephani.* ἧκον γὰρ ἐγὼ κομιούμενος, ὡς θάψων, ἐκ τῆς οἰκίας τῆς ἐμαυτοῦ, *veni ex domo mea asportaturus & sepulturus.*

Insuper Gamaliel iste, utut eximius Legis Doctor, quasi Judaicas Cæremonias ignorârit, ait, *& ibi feci illi planctum fieri diebus* 70. Ægyptii certè Reges suos 72. diebus plangebant, teste Diodoro *lib.* 1. *pag.* 46. Πάντες οἱ κατὰ τὴν Αἴγυπτον κοινὸν ἀνῄρηντο πένθος, καὶ τὰς μὲν ἐσθῆτας κατερρήττοντο, τὰ δ' ἱερὰ συνέκλειον, καὶ τὰς θυσίας ἐπεῖχον, καὶ τὰς ἑορτὰς οὐκ ἦγον ἐφ' ἡμέρας οβ'. *Omnes per Ægyptum, luctu communi suscepto, lacerare vestes, sacras ædes claudere, sacrificia inhibere, nec ulla festa celebrare per* 72. *dies solebant.* Idem honos Jacobo fuit exhibitus in gratiam Josephi, Ægypti Proregis. *Ægyptii septuaginta diebus planctum ei fecerunt, Gen.* 50: 3. At Josephus ipse septem dierum tantùm Patri luctum instituit, *Gen.* 50: 10. Unde Sirachides, *Ecclesiastici* 22: 12. πένθος νεκροῦ ἑπτὰ ἡμέραι: *Luctus mortui septemdialis est.* Et Maimonides *in Jad. Tract. de Luctu cap.* 1. משה רבנו תקן להם לישראל ז׳ ימי אבלות, *Moses Doctor noster Israëlitarum luctum septem diebus definivit.* Itaque, cùm Israëlitæ Mosi & Aaroni planctum per mensem integrum fecerunt, *Deut.* 34: 8. & *Num.* 20: 29. luctus ille fuit extraordinarius; non secus quàm planctus 30. dierum, quem Hierosolymitani Josepho duci suo instituerunt, cùm eum Jotapatæ occisum fuisse fama fuit. *Joseph. de Bell. Jud. lib.* 3. *cap.* 15. Quod autem bello captis ab Israëlitis mensis concedebatur, quo parentibus planctum facerent, priusquam matrimonium inirent, id nihil commune habebat cum vulgari Israëlitarum planctu.

Succedit error alius. Gamaliel prædicat se nutrivisse & vestivisse Nicodemum, ex quo Judæi è conventibus eum ejecere, eò quòd Christum adiisset *Joh.* 3: 1. ad vitæ extrema: *Hunc ego Gamaliel*, inquit, *sustuli in agrum meum, & alui & vestivi usque ad finem vitæ ejus.* Nullatenus autem verisimile, & victum & vestitum defuisse Nicodemo, qui centum Myrrhæ atque Aloës libras emit, ut iis J. Christi corpus condiret, *Joh.* 19: 39. cujusque filia hæredibus reliquit *Aureorum mille millia*, juxta traditionem Judæorum. Super his adeatur Drusius *in Johannis cap.* 3. audianturque ea, quæ ex libris *Musar* & *Juchasin* eam in rem adducit. Nunc sequitur quid inauditum, Abibum nempe eadem cum patre Gamaliel theca fuisse collocatum; *similiter Abibus filius meus dilectissimus in tertia theca excellentiori jacet, in qua & ego ipse postea defunctus sum applicitus.* Sed quî istud fieri potuit, quandoquidem loculi ad corporum reponendorum mensuram exactè solerent efformari. Unde & Loculi dicebantur, quoniam corpora in illis maximè coarctata erant; item *Capulum à capiendo*, quoniam tanta solùm erant quanta corpori excipiendo sufficerent. Verùm nihil impossibile videtur iis, qui dimensionum penetrationem, & duo corpora in eodem simul loco stare posse arbitrantur.

At commenti hujusce stultitia ex eo uno patescit, quod Judæi feretris non uterentur, quibus corpora reconderent in sepulchris. Assumebant equidem ad ea sepulchris inferenda, *Luc.* 7: 14. Verùm cùm ad sepulchrum venerant, è feretris illis corpora educebant, eaque intra monumentum lapideis quibusdam vel lateritiis caveolis ad corporum magnitudinem & figuram attemperatis imponebant. Hinc in historia Resurrectionis Jesu Christi, vel Lazari, mentio fit linteorum & fasciarum,

rum, quibus fuerant obvoluti; feretri verò nequaquam. 2. *Regum* 13: 20, 21. cadaver ſepulchro feſtinanter injectum, eò quòd hoſtes inſtarent, cùm Eliſæi anno præcedente ibidem ſepulti oſſa tetigiſſet, reſurrexit. Jam autem cadaver illud Prophetę oſſa non attigiſſet, ſi feretro quodam fuiſſet incluſum. Quod cùm præſenſiſſet Baronius, ideò ait tribus iſtis thecis, in quibus repoſiti fuerant S. Stephanus, Nicodemus, unáque cum filio Gamaliel, nihil aliud deſignari, quàm tres loculos in rupe excavatos, qui *thecarum inſtar eſſent.* At nomen θήκη ſæpe quidem uſurpatur prò feretro, velut apud Thucydidem *lib.* 3. Platonem *Leg. lib.* 12; Xenophontem *Cyrop. lib.* 7; Pauſaniam *in Attic.* Suidam, &c. θήκιον quoque apud Heſychium & Favorinum; neminem autem huc usque legi, qui pro alveolo in ſaxo excavato ſumpſerit unquam. Adhæc quid thecis hiſce ſuis Author noſter velit intellectum, is apertè ſatis notat; cùm pro thecis tribus alibi tres lectos ſubſtituit, eoſque cum calathis roſis albis vel rubicundis plenis confert.

Addit quoque lapidum acervum ſupra illorum corpora fuiſſe in luctûs notam congeſtum. *Hinc ibi poſiti fuimus; propter quod ibi acervus in teſtimonium planctûs factus eſt;* aſſeritque Baronius Hebręos acervis ejuſcemodi ſepulchra ſignare ſueviſſe, hujuſque conſuetudinis multa in Scriptura reperiri exempla. Verùm ne ullum quidem formę hujus acervum deprehendo, niſi cùm de facinoroſorum tumulatione agitur; qui ejuſmodi lapidum aggeribus ſolebant obrui; hincque Achan *Joſuæ* 7: 26. Rex Hai *Joſuæ* 8: 29. & Abſalom 2. *Sam.* 18: 17. eo modo fuêre obruti.

Quod ea ſpectat, quæ de Johanne Hieroſolymitano, duobuſque illius ſociis, refert, eos, cùm ad monumentum ſe contuliſſent, S. Stephani thecam aperuiſſe, Nicodemi & Gamalielis thecas miſiſſe, mirum ſanè illos tam parvi feciſſe revelationem Gamalielis, qui & Nicodemi & Sui, non ſecus quàm S. Stephani, liberationem petierat. *Quandiu clauſi ſumus, & non aperis nobis? Et maximè quod in tempore ſacerdotii tui oportet nos revelari? Aperi nobis feſtinanter monumentum, ut per nos aperiat Deus,* &c. rogâratque ſibi in univerſum omnibus locum orationis conſtrui. Forſitan Epiſcopi illi Gamalielem cenſuêre arrogantiorem, quòd hos ambiret honores, illiſque eum indignum judicavêre.

Quando ſubdit, quod, *cùm aperuiſſent Domini Stephani thecam, ſtatim terræ motus factus eſt,* in eo D. Matthæum 27: 51, 52. imitari voluit; at in contrarium abiit. D. enim Matthæus ſcribit terræ motu aperta fuiſſe Sanctorum ſepulchra; Hic contrà, terræ motum poſt ſepulchri apertionem factum fuiſſe. Nec minùs à Scriptura aberrat, quando terræ motus gratiæ Divinæ ſignum ſtatuit; ſiquidem Scriptura terræ commotiones inter indignationis Divinæ argumenta ſoleat recenſere, ut *Pſ.* 18: 8. *Joel.* 3: 16. *Apoc.* 6: 12. &c.

Quod ſequitur notatu digniſſimum eſt: *Tanta,* inquit, *ſuavitas & fragrantia odoris inde egreſſa eſt, quantam nullus hominum ſe meminit vel audiviſſe vel ſenſiſſe, ita ut putaremus nos in amænitate Paradiſi eſſe poſitos.* De Lazaro dicitur, *Joh.* 11: 30. *Jam fœtet, quatriduanus eſt;* at S. Stephani corpus, quod ferè per quadringentos annos jacuerat ſepulchro incluſum, nedum ullum emitteret fœtorem, ſuaviſſimum contrà exhalabat odorem: quodque longè mirabilius, *De odore ſuavitatis ejus* 73. *animæ curatæ ſunt, ab aliis fugati dæmones,* &c. horumque tanta eſt multitudo, ut neſciam, an Chriſtus omneſque Apoſtoli & Prophetæ plures ſanaverint per quatuor annorum millia. Quin & fragrantia illa Dæmones fugavit, non ſecus quàm odor piſcis à Tobia concremati, *Tobiæ* 8: 4. Verùm, cùm hæc accidiſſe dicantur coram ingenti hominum cætu tribus inſuper adſtantibus Epiſcopis à Synodo delegatis, qui ea ſanè ad Synodum retulêre, quî fit, ut eorum memoria adeò ſit obſcura, nulluſque alius proferatur teſtis, quàm ignobilis quidam Caphargamalæ ſacrificulus? Qui locus, in quo hæc peracta ſunt, adeò eſt ignotus? Gennadius ſcribit Oroſium haſce Stephani Reliquias primùm in Occidentem tranſtuliſſe, Epiſtolamque Luciani ab Avito tranſlatam vulgâſſe, unde eſt autem, quòd Oroſius rei adeò miræ nullam in Hiſtoria ſua mentionem fecerit? quam tamen Auguſtini hortatu in Ethnicorum inſtitutionem conſcripſit. Is certè de miraculis illis, ſi vera ſint, maximâ cum confidentia verba facere potuit; utpote qui in Judæa verſaretur Anno 415. quo perhibentur edita; annoque proximè ſequenti inde reverſus ſit, dum recens erat eorum memoria; hiſtoriamque ſuam ad 417. à Chriſt. nat. annum ſit perſecutus.

Neſcio, quomodo præterierim, quod Gamaliel de Abibo filio memorat, *Immaculatus ab utero matris è mundo exceſſit.* Hoc Pelagianiſmum maximè redolet, nec convenit cum hiſce *Job. cap.* 25: 4. *Quo pacto mundus eſſet natus ex muliere?* Item *Pſalmi* 51: 7. *In iniquitate formatus fui, & in peccato fovit me mater mea;* ac *Eſaiæ* 48: 8. *Vocavi te defectorem ab utero;* & Pauli *ad Epheſios,* 2: 3. *Naturâ filii iræ eramus, quemadmodum alii.*

At præ cæteris omnibus notanda Authoris noſtri prudentia, qui cùm linguarum Hebraicæ & Syriacæ ſit planè ignarus, nihilominus tamen ſe earum peritiſſimum oſtentat. Craſſiſſimum ejus errorem circa vocem *Caphargamala* jam demonſtravimus; ſimilem adnotare poſſem in nominibus tùm uxoris Gamalielis, quam *Ethnam,* cùm filii natu majoris, quem *Ledemias,* nec non loci in quo ſepulti ſunt, quem *Capharſemelias* appellat. Neque enim vel *Ethna* vel *Ledemias* nomenclationes ſunt Hebraicæ. *Ethna,* אתנה ſcorti quidem mercedem notat *Oſeæ* 2: 12. Verùm nulla unquam mulier hoc nomine, uti nec vir ullus *Ledemias,* vel vicus *Capharſemelias* aut *ſemelia* vocata ſunt. Omnia ſiquidem nomina propria Hebraica, quæ terminantur in *ia,* hanc terminationem à יה Dei nomine obtinent: jam autem nullum eorum occurrit, quod ſignificationem rationi conſentaneam non habeat: ſed hæc duo nequaquam. *Ledemias* enim nihil prorſus ſignificat, Capharſemelia verò aut *Idoli Dei,* aut *Veſtis Dei vicum* deſignaret; quod ridiculum atque impium eſt.

Sed forſan tria hæc nomina ex Scribarum, non verò Authoris, imperitiâ ſunt corrupta. Pro *Ethna* v. g. ſcripſerat Author *Edna* עדנה, quod venuſtam notat, quo nomine nuncupabatur Raguelis uxor, *Tobiæ* 7: 15, 18. & pro *Ledemias Selemias* שלמיהו, quod nomen in Scriptura frequentiſſimum, *pacem Dei,* vel *retributionem Dei* ſignificat. Unde in Legenda Aurea *Capite de Inventione Reliquiarum S. Stephani,* pro *Ledemias Celemias* legitur. Quando igitur Author noſter perhibet illum ſepultum fuiſſe in *Capharſemelia,* procul dubio legendum eſt *Capharſelemia,* id eſt, *in vico Selemiæ.* Hęcce admiſerim facile, neque etiam jurârim, quòd *delagabri, virorum Dei* non ſit interpretatus; vocum enim ordo ſolummodo invertendus, atque גברי דאלה, *Gabrei de Elahah* reſcribendum, ut vera ſit ejus interpretatio. Ultro quoque dederim, in hiſce verbis, *Quare nos in alia parte, quæ eſt Boran,* in quibus nulla eſt conveniens ſignificatio, quòd *Boran* nihil ſignificet, errorem partim in Interpretum, & partim in Scribas eſſe rejiciendum; Textumque habuiſſe, *In alia parte ab ea, quæ eſt ad Borram,* πρὸς Βοῤῥᾶν, *ad Aquilonem:* quod cùm non aſſequerentur Interpretes aut Scribæ, repoſuêre Boran. Conjectura hæc confirmatur ex eo, quòd paulò pòſt addit, Corpora illa reperta

fuiſſe *contra Auſtrum*, id eſt, in ea agri parte, quæ aquilonari, in qua priùs quęſita fuerant, eſt oppoſita. In hiſce ergo Authorem ipſum facilè excuſârim.

Verùm quanam de cauſa *Dabatalia* per ἀνδρῶν ἀγαθῶν *virorum bonorum* explicat? cùm ſi D. genitivi notam demas, quod ſupererit אבאטליא, *Abatalia*; aut אבטליא *Abtalia*, nomen viri ſit apud Syros frequentiſſimum, παιδαγόγον, *liberorum Patrem*, ſignificans. At quod ſequitur longè adhuc abſurdius. *Invenimus*, inquit, *altiſſimis litteris ſcriptum lapidem obrutum, habentem Celiel; quod interpretatur ſervus Dei; & APAAN, DARDAN, quod interpretatur Nicodemus & Gamaliel. Hoc interpretatus eſt Papa Johannes, ſicut audivi ab ipſo ſancto Epiſcopo.* Extat quidem *Jerem. cap.* 36: 26. nomen quoddam compoſitum, quod *ſervum Dei* notat, עבדאל *Abdeel*, ex quo Arabes ſuum *Abdalla* deſumpſerunt. Gamaliel itidem Hebraicè ſcribitur גמליאל *Gamliel*, *Num.* 1: 10. Nicodemus apud Rabbinos נקדימון *Nacdimon*. At hæc cum *Celiel*, *Apaan atque Dardan* nihil commune habent. כליאל *Celiel* hebraicè, *vas Dei*, fortaſſe nomen viri cujuſdam erat, ſiquidem Paulus *Act.* 9: 15. *vas Electionis*; fideleſque *vaſa miſericordiæ*, improbi contrà *vaſa iræ Rom.* 9: 22, 23. dicantur: Suidasque Soſibium quemdam, unius ex Ptolemæis Architriclinum σκεῦος ἀγχίνουν καὶ κακοποιὸν, *vas callidum atque malignum*, denominat. Quod ſanè ab antiquo quopiam Græco Authore hauſit. At *Paan* & *Dardan* mihi videntur duæ voces Syriacæ corruptæ, ſicque legendæ אבהן, דדרן *Abahan Dedaran*. Hæ autem hebraicè redderentur אבות דורנו *Abbot Dorenou*, id eſt, *Patres generationis, vel familiæ, noſtræ.* Nam hebraicè דור & אב; Syriacè verò דר & אבא opponuntur, quemadmodum liberi patribus. Sic *Prov.* 30: 11. dicitur, דור אביו יקלל, *generatio, quæ patri ſuo maledicit*; item *Deuter.* 29: 22. הדור אחרון בניכם *generatio futura*, id eſt, *filii veſtri*; & *Pſalm.* 73: 15. דור בניך *generatio filiorum tuorum.* Si ergo in quodam ſepulchro inventus eſt lapis, cui hæ voces, primò כלי אל *Celiel* disjunctæ, deinde אבהן דדרן, *Abahan Dedaran*, inſcriptæ fuerint; *Celiel* poterit eſſe nomen ejus penes quem ſepulchrum, ſequentesque aliæ duæ, ſignificabant hujuſce *Celiel* Parentes inibi jacêre. Jam autem pro דדרן *Dedaran* legerunt דרדן *Dardan*, ד *Daleth* & ר *Reſch* ex ſimilitudine permutatis. Sic ſaltem conjicio, in quo poſſum errare: hoc tamen indubium, *Celiel ſervum Dei* nullatenus ſignificare. Si penes me fuiſſent Martyrologia, itemque Beda, Nicetas, Metaphraſtes, Uſvardus, Surius, & Lipomanus, ſuperius annotata facilè potuiſſem & latius deducere, & firmare, additisqus aliis augere; at, ex iis, quę allata ſunt, ſatis conſtat Fabellæ hujus authorem non modò fuiſſe imperitum, ſed & impudentiſſimum; qui rem adeo ridiculam & ab omni ſpecie alienam auſus ſit vulgare. Ex quibus intelligitur, quanti habendę ſint tum horumce tum ſimilium quorumvis miraculorum fictiones.

N O T Æ

In Eccleſiæ Gallicanæ decreta quædam in Judæos ſancita,

P R O U T

Apud Laurent. Bochell. Decretor. Eccleſiæ Gallicanæ Lib. 1. *Tit.* 13. *extant.*

V E R S I O.

Cap. 23.

Odo Pariſienſis in Synodo. *Prohibeant Sacerdotes per Excommunicationem, & maximè tempore vindemiarum, ſingulis diebus dominicis, ne aliquis Chriſtianus retineat apud ſe marchum vindemiarum, quem Judæi calcant; aliquomodo propter illam horribilem immunditiem, quam in contemptum Sacramenti Altaris faciunt. Et ſi remanſerit, detur porcis, vel extendatur ad opus pro fimo.*

Cap. 24.

Idem in dicta Synodo. *Sacerdotes prohibeant per Excommunicationem ſæpe, ne Carnifices permittant Judæos laniare carnes ſuas, niſi totum detineant Judæi.*

Pariſiis à Clariſſimo Halley per literas mihi ſignificatum eſt, Eruditum quendam, qui Pariſiorum hiſtoriam ſcribit, variasque urbis hujus ampliſſimę Antiquitates conquirit, optare, ut ſibi aperiam, quid de duobus hiſce Canonibus ſentiam. Quæ certè miror; cùm centum vel plures Pariſiis adſint longè me peritiores, qui omnes ejus circa eos Canones ſcrupulos faciliùs & doctiùs, quàm ego poſſim, eximant: ſiquidem & libri, & otium, & eruditio, quibus plenè ipſi ſatisfaciam, mihi deſint. Conſultiùs igitur & cautiùs egiſſet, ſi Eruditionis Scaturigini, cui adſtat, adhæſiſſet; quàm cùm ad rivulos, neſcio quos, longè ſummotos & ferè ſiccos excurrit:

Tutius ex ipſo fonte bibuntur aquæ.

Præterea per Clariſſ. Halley nullatenus mihi indicatum eſt, quid perplexum & obſcurum Erudito illi Viro in Canonibus hiſce videatur; quidve controverſum putet; quo fit, ut illa mihi ſint quaſi divinanda.

Si quæratur, Undénam Canones illi ſunt deſumpti, reſponſio eſt in promptu. Conciliorum *Colon. Ann.* 1598. *Editor. tom.* 3. *part.* 2. *pag.* 656. Itemque Biblioth. Patrum, *Pariſ.* 1624. *tom.* 6. *pag.* 409. extat Libellus, cujus Titulus, *Odonis Pariſienſis Epiſcopi Synodicæ conſtitutiones*; iſque, fatente ipſo Bochello, *Pariſ. apud Sonnium ann.* 1578. excuſus eſt. Jam autem in eo Libello *capite ultimo*, cujus hæc eſt inſcriptio, *Communia præcepta Synodalia*, ad Act. 37. & 38. hi Canones continentur.

Si verò inquiratur, quonam tempore iidem illi Canones concepti fuerint, huic Libello præfixa eſt præfatio, magnam partem ex *Pet. Bleſenſis Epiſtolis* 126, 127. *&c.* deducta; quâ habetur Odonem Epiſcopum Pariſienſem, qui eorum ſanctionem in Synodo quadam Pariſienſi curavit, *ad*

annum uſque 1175. vixiſſe. At Demochares a Bochello citatus Odonem illum refert ad Ann. 1208. regnante Philip. Auguſto, mortuum. Horum poſteriori fides potiùs adhibenda, quàm priori. Vincentius enim Bellovacenſis, qui *Speculum* ſuum *Hiſtoriale* ſcripſit, regnante Ludovico VIII. Philippi Auguſti filio, ait Odonem illum in Mauricii locum Pariſienſem Epiſcopum *Anno Chr.* 1196. fuiſſe creatum; Petrumque antea Turonenſem Quæſtorem in eodem Epiſcopatu *Anno Chr.* 1208. illi ſucceſſiſſe. Eum adeas *Speculi Hiſtor.* capit. 58. & 101. Quibus non adverſantur, quę apud Petr. Bleſenſem *Epiſtolâ* 126. extant, ſiquidem is non aiat Odonem vixiſſe tantùm ad Annum Ch. 1175. uti in Præfatione libelli ſuperius memorati aſſeritur; ſed ſe illum Romæ vidiſſe etiam tum adoleſcentem eo tempore, quo Gregorius VIII. Urbano III. ſubſtitutus eſt, ad Ann. Ch. 1187. *Cùmque jam in ejus facie*, ait, *pubeſcentis adoleſcentiæ lanugo vernaret, Sedem Apoſtolicam viſitavit, eo ſcilicet tempore, quo Gregorius octavus ſucceſſit Urbano. Eram tunc in Curia, & vidi, nec invidi, quòd honor ei à Summo Pontifice, Patribuſque Conſcriptis exhibitus non multùm inferior Epiſcoporum reverentiâ videbatur.* Ex his itaque Romam adiit Odo ad Ann. Ch. 1187. ætatis verò 20. vel 25. Jam autem elapſis ab hinc 9. annis ad Epiſcopatum vocatus eſt, Ann. Ch. 1196. fatoque functus Anno 1208. poſtquam annos 12. Epiſcopatum exercuiſſet. Hincque adeò Canones illi potuêre circa Æræ Chriſt. Annum 1200. ſanciri; hoc ſaltem conſtat eos Annum 1196. inter & 1208. fuiſſe conſtitutos.

Si jam inquiratur, quamnam ob cauſam fuerint conſtituti, ob hancce mihi videntur fuiſſe inſtituti. Judæos è Gallia ad Ann. Ch. 1183. Philippus Auguſtus ejecerat, imò & ad Ann. 1191. juſſit 80. ad Bibracem comburi; quòd in Chriſti deriſionem Chriſtianum quendam ſpinis coronatum è cruce ſuſpendiſſe accuſarentur. Nihilominus tamen Anno 1198. Menſe Julio *contra omnium opinionem*, ait Vincentius Bellovac. *lib.* 30. *cap.* 60. *& contra ſtatuta ſua*, Judæos eoſdem Pariſios revocavit. Quod procul dubio & Epiſcopus & ejus Clerus ægerrime tulêre; ſed, cùm Regis voluntati non auderent apertè reclamare, probabile eſt admodum ipſos ſanxiſſe hos Canones, quibus Judæos diffamarent, illoſque plebi inviſos redderent.

Horum porrò Canonum ſenſus is eſſe nobis videtur. Primus Parochis præſcribit, ut familiaribus ſuis ad populum orationibus inter ſacra, Dominicis quibuſque habitis notum faciant, idque maximè ſub vindemiarum tempeſtatem, Chriſtianis omnibus, interpoſita Excommunicationis multa, prohibitum eſſe, *Ne retineant apud ſe marchum vindemiarum, quem Judæi calcant, aliquomodo propter illum horribilem immunditiem, quam in contemptum Sacramenti Altaris faciunt, & ſi remanſerit, detur porcis, vel extendatur ad opus pro fimo.* Ea igitur ſanctione Chriſtianis quibuslibet vetatur, ne uvæ à Judęis ad vini expreſſionem calcatæ ad cibum vel potum aſſerventur; poſſent enim ad utrumque illum uſum adhiberi. Judæos olim ad cibum uſos fuiſſe oſtenditur ex eo, quòd Deus *Numer.* 6: 4. Naſiræis prohibet, ne quicquam è vite procedens edant, *ab acinis ad uſque corticem*, hoc eſt, ad marcum & vinacea; vel ut habent Septuag. Interpretes cum aliqua verborum inverſione, ἀπὸ σεμφύλων ἕως γιγάρτου, *à corticibus uvæ aduſque acinum.* In quo Deus vel viliſſima quęque ex vite prodeuntia interdicit; eadem hac loquendi ratione, quâ utitur Abrahamus *Geneſ* 14: 13. cùm ait, ſe nihil omnino à Sedomæorum Rege accepturum, *à filo uſque ad calcei corrigium.* Gręci quoque eſitabant, teſte Suida his verbis, σέμφυλον eſt ἔκδυμα τῆς ςαφυλῆς, ἢ τῶν ἐλαιῶν, οἷς ἀντὶ ὄψων ἐχρῶντο; *eſt uvarum vel olearum exuviæ*, ſeu retrimenta, quę ſuperſunt poſt has calcatas, & expreſſas, *quibus opſoniorum loco* Veteres *utebantur.* Quod ex Ariſtophane *in Nubibus* videtur ſumpſiſſe, quo loco ruſticus Strepſiades inter vitę agreſtis delicias id connumerat, quod eſſet; Βρύων μελίτταις, καὶ προβάτοις, καὶ σεμφύλοις, *dives apibus, ovibus, & uvarum vel olearum retrimentis.* Cui affine, quod *in Equitibus* ait, Athenienſes cognituros quantas delicias bellum interverterit,

> εἰ δὲ ποτ' εἰς ἀγρὸν οὗτος ἀπελθὼν εἰρηναῖος διατρίψῃ,
> καὶ χίδρα φαγὼν ἀναθαρρήσῃ, καὶ σεμφύλων εἰς λόγον ἔλθῃ,
> γνώσεται οἵων ἀγαθῶν αὐτὸν τῇ μισθοφορᾷ παρεκόπτου.
> *Ubi verò in agrum hic digreſſus pacificè degerit ævum*
> *Seque leguminibus recreârit, & vinaceorum rationem habuerit,*
> *Tum denique comperiet, qualia bona tu illi præcideris propter militiæ ſtipendia.*

Sic σέμφυλον cum Heſychio, Suida, Ariſtophaniſque in utrumque allatum ejus locum Scholiaſte, vertendum puto. Neque ulli non notum, ex aqua marco, uvarumque fracibus affuſa villum exprimi quo ſervi ſolcant potari. Hujus apud Veteres crebra mentio. Vocabant Græci δευτερίαν οἶνον, & πότιμον. De eo vino Dioſcorides *lib.* 5. *cap.* 13. ὁ δὲ καλούμενος δευτερίας, ὃν ἔνιοι πότιμον καλοῦσι, σκευάζεται τοῦτον τὸν τρόπον: εἰς τὰ σέμφυλα, ὧν ἐξέθλιψας οἴνου μετρητὰς λ'. βάλε ὕδατος μετρητὰς γ'. &c. *Vinum, quod vocatur ſecundarium, & à quibuſdam dulciculum & bibulum, hoc modo paratur: vinaceis, ex quibus triginta vini metretas expreſſeris, tres aquæ metretas affunde, &c.* Appellabant alii τρυγηφάνιον, quaſi diceres fæces redolens. Sic Pollux *lib.* 6. *cap.* 2. ὁ μέντοι δευτερίας, (οἶνος) καὶ τρυγηφάνιος ἐκαλεῖτο. *Vinum ſecundarium vocatur, certè etiam fæcatum.* Item lib. 7. cap. 32. τὸ δ' ἐκ τῶν σεμφύλων πιεσθέντων ἀποῤῥέουσαν λέγεται τρυγηφάνιον. *Quod ex vinaceis preſſis fluxit, dicitur fæcatum.* Gręci recentiores θάμνα appellant. Hinc Anatolius *Geoponicor. lib.* 6. τὰ σέμφυλα, τουτέστι τὰ γίγαρτα, μετὰ τὴν τοῦ γλεύκους ῥύσιν ἐκβλητέα παραχρῆμα, καὶ εἰς πίθους ἐμβλητέα, καὶ καταπατητέα; ἡ γὰρ ἐκ τούτων, ἣν ἐπιχωρίως καλοῦσι θάμναν, οὐκ ἀηδὲς πόμα τοῖς ἀγροίκοις γίνεται. *Uvarum retrimenta, ſive fraces, continuò poſt muſti eductionem ejicienda ſunt è lacu, & in cados immittenda, atque calcanda. Quæ enim, ex iis exprimitur, lora, quam vulgo vocant Thamna, potio fit ruſticis non inſuavis.* Eadem illa potio varia obtinuit inter Latinos nomina. Antiquiſſimum omnium eſt *floces*, quod uſurpatum fuit à Cęcilio, quodque ab Aulo Gell. *Vini fæx è vinaceis expreſſa, ſicut fraces ex oleis*, explicatur. Illud verò Auli Gellii temporibus adeo erat peregrinum, & ignotum; ut, cùm à quodam in foro pronuntiatum fuiſſet, ad Equitis cujuſdam Romani ſordidum & tenuem vivendi modum ſignificandum, hoc dicterio, *Apludam edit, & floces bibit*, ejus peregrinitas & barbaries adſtantibus omnibus riſum moverit, quaſi hęc fuiſſent Thuſca vel Celtica. Uſitatiùs erat *Lora*, longéque familiarius Plin. *lib.* 14. *cap.* 10. *Non poſſunt jure dici vina, quæ Græci δευτερίας appellant, Cato & nos Loram, maceratis in aqua vinaceis: ſed tamen inter vina operaria numerantur. Tria eorum genera*, &c. Varro ſimiliter *de vita popul. Rom. lib.* 1. *Antiquæ Mulieres majores natu bibebant Loram.* Et *de Re Ruſt. lib.* 1. *cap.* 54. *Expreſſi acinorum folliculi in dolia conjiciuntur uſque aqua additur. Ea vocatur Lora, quod lota acinacea, ac pro vino operariis datur hieme.* Accedit Columella lib. 13. cap. 40. *Lora optima quomodo fiat.*

Quam-

Quantum vini uno die feceris, ejus partem decimam, quot metretas efficiat, considerato: & totidem metretas aquæ dulcis in vinaceis, sed quibus unius diei vinum expressum erit, addito, &c. Capite proximè superiori *Brisæ* cujusdam meminit, *subactam brisam prælo subjicere, &c.* Creditur vulgo per eam *brisam* ipsum vinaceorum massam intelligere, ex qua villum elicitur. At & hoc penè omiseram, secundarium istud vinum ægrotis aliquoties propinari solitum, quando vinum sitirent, quo eorum sitis utcunque levaretur, inordinatæque cupiditati satisfieret; Ἁρμόζει δὲ ἐφ' ὧν διστάζομεν οἶνον διδόναι, ἀναγκαζόμενοι δι' ἐπιθυμίαν τοῦ νοσοῦντος: *Convenit porro ægris siquando dubitemus ipsis vinum indulgere, ad hoc inducente ægrotantis cupiditate*, &c. *lib. 5. cap. 13.*

Ex his igitur omnibus testimoniis palam est, Antiquiores vinaceis cùm ad cibum cùm ad potum usos esse. Vetat autem Canon, ne si quando à Judæis fuerint calcata; in eos usus serventur: decernit contrà, si serventur, suibus pascendis aut stercorandis agris destinentur. Et certè familiare erat admodum, ut sues aliaque animalia illis iisdem saginarentur. Hinc *de Re Rust.* Varro *lib. 2. cap. 4. si fundus ministrat*, his porcis *dari solent vinacea, & scapi ex uvis.* Cato verò de *Re Rust. cap. 25.* bobus administrari vult. *Eos conculcatos*, ait, *in dolia picata indito, vel in lacum vinarium picatum. Id benè jubeto oblini, quod des bubus per hiemem.* Quibus affinis Columell. *lib. 7. cap. 3.* dum de boum pabulo, *Licet autem, si sit inopia leguminum; & eluta, & siccata vinacea, quæ de lora eximuntur, cum paleis miscere. Nec dubium, quin ea longè meliùs, cum suis folliculis, antequam eluantur, præberi possint: nam & cibi & poti vires habent, nitidumque & hilare & corpulentum pecus faciunt.* Anatolius equis dentur præscribit, Αὐτό τε λοιπὸν τὰ ἐναπομένοντα γίγαρτα ἱκανὴν τροφὴν παρέξει τοῖς ἀλόγοις; *Ipsa etiam reliqua, vinacea scilicet remanentia, idoneum equis suppeditabunt pabulum.* Varro autem edicit anatibus objiciantur; *pabulum iis*, ait lib. 3. cap. 11. *triticum, hordeum, vinacei, uvæ.* Adhibebantur etiam ad vites impinguandas. *Si macra erit vinea*, inquit Plin. lib. 17. cap. 22. *circum capita addito stercus, paleas, vinaceas, aut aliquid horumce.* In eos igitur usus uvæ à Judæis calcatæ ex Canone illo poterant usurpari; ad hominum verò cibum nequaquam; *propter illam*, ait, *horribilem immunditiem, quam in contemptum Sacramenti Altaris faciunt.*

Non explicatur, quænam fuerit illa immunditie; sed hujusce infamiæ videntur accusati, quòd in lacus vinarios, quibus uvæ calcatæ indebantur, immingerent, idque in vini ad Eucharistię Sacramentum adhibendi odium ac probrum. Objicietur forsan, si hæc admitterentur, vino non secus quàm vinaceis abstinendum fuisse. Verùm nequaquam par est utriusque ratio. Dum enim vinum effervescit spumam exuit omnem, eâque effervescentiâ ita mundatur, ut immundities nulla remaneat; non sic vinacea; quibus fæx plurima semper adhærescit.

Affini aliqua ratione nititur Canon alter, qui sequitur, *quo per Excommunicationem prohibetur, ne carnifices permittant Judæos laniare carnes suas, nisi totas detineant.* Prohibitio isthæc boum propriè arietum vel hœdorum femora respicit, quibus non vescebantur Judæi, *ex Genes. 32: 32.* Quoties ergo illi vel boves, vel juvencos, vel arietes, vel agnos, &c. mactabant, coxendices hæ peritura erant, nisi Christianis transmisissent. Eo autem Canone interdicitur Christianis, ne emant. Interdictum porrò istud rationibus quibusdam minime contemnendis subnixum esse vel ex eo constat, quod apud Celeb. Buxtorfium *Synagog. Jud. cap. 27.* legitur; ubi de coxis verba faciens, (quas non satis aptè *armos posteriores* appellat; cùm deberet, vel *femora*, vel *coxas*, vel *coxendices*, &c.) sic ait, *Armos posteriores Christianis vulgo vendunt. Verùm qui hanc carnem libenter ab illis emunt, perpendant id, quod ab omnibus Judæis ad Christianam fidem conversis unanimi consensu scribitur, illos hanc carnem primùm inquinare, ab illorum filiis & filiabus urinâ conspurcari, dirisque & devotionibus ejuscemodi illam Christianorum esui destinare; Diram mortem*, מיתה משונה, *carnis hujus esus Christiano afferat.*

Unum superest paucis explicandum; istud nempe, *statuta ejusmodi debere potiùs Authoritate civili quàm Ecclesiasticâ sanciri; multamque pecuniariam potiùs interponendam, quàm Excommunicationem*; cùm veriùs corporis valetudinem, quàm animi salutem respiciant. In quo, omissâ *Juris* quæstione, circa *Factum* id unum respondebo, ante Odonem alios benè multos similia edixisse; illucque Concilia gradatim devenisse. In Galliis ex. g. *Venetense* Ann. Ch. 465. primum fuit, à quo constitutum fuerit, Ne cum Judæis Christiani comederent; at ejus constitutio Clerum unicè spectabat. Id legere est *Can. 12. Omnes deinceps Clerici Judæorum convivia evitent; nec eos ad convivium quispiam excipiat.* A multis deinceps sæculi sexti Conciliis Interdictum firmatum fuit, & ad Laicos extensum. Sic enim *Agathense* ad Ann. Ch. 506. *Can. 40; Omnes deinceps Clerici, sive Laici, Judæorum convivia evitent.* Item *Epaonense*, Ann. 517. *Can. 15. A Judæorum conviviis etiam Laicos constitutio nostra prohibuit. Aurelian.* 3. similiter *Canon.* 13. ad Ann. 358. *Christianis convivia interdicimus Judæorum, in quibus si fuisse probantur, annali Excommunicationi pro hujusmodi contumacia subjacebunt.* Accedit demum *Matisconense Can.* 15. ad Ann. 581. *Nullus Christianus Judæorum conviviis participare præsumat.* Sed prohibitiones ejusmodi vix ultra sæculum 8. processêre. Siquidem sæculo 9. Agobardus Lugdunensis Episcopus, Vir, ut pleraque ejus facta testantur, acerrimus, & coram Imperatore, & coram Galliæ Rege, Ludov. Pio, est postulatus, eò quòd Judæos intra Diœcesim suam degentes vexârit, eóque maximè, quòd Christianis vetuerit, *Ne carnes immolatas ab ipsis emerent, vinumque eorum biberent*, hoc est, ne ex eorum macellis carnem, neve ex eorundem œnopoliis vina pararent. Quæ pro viribus à se amolitur duplici adversus eos oratione asperrima, utrâque Imperatori *ad Ann.* 850. inscriptâ; quarum hi sunt Tituli, *De Judæorum insolentia*, item *De Judaicis superstitionibus.* Concilium tamen *Meldense Ann. à Christ. nato* 845, eos omnes Canones *cap.* 57. colligit, qui superioribus Synodis in Judæos fuerant conditi, eosque renovat, ac firmat. Concilium quoque *Metense*, Ann. 888, *Canone* 7. sic statuit, *Nemo Christianorum cum eis manducet, & bibat, vel quicquid comedi aut potari potest, ab iis accipiat*; quæ Odonis definitionibus admodum affinia, sed minimè duriora.

Fuêre quædam deinceps Concilia, quę addidêre, eorum Medicos non esse advocandos; Ita enim Hispaniense *Palentium*, Ann. 1322 habitum, *Ne Christiani eos in infirmitatibus suis vocent, aut ab iis recipiant medicinam.* Item, *Prælati præcepta canonum tam circa prædicta, quàm circa eorundem vitanda cibaria, per censuram Ecclesiasticam faciant inviolabiliter observari.* Similiter Mediolanense primum 1565, sub Cardinali Borromæo, *Ne Christiani Judæos medendi causâ ad se accersant.* At hoc posterius Interdictum extat *Can.* XI. *sextæ Synodi universal.* Constantinopolim coactę, μηδεὶς ἰατρείας παρ' αὐτῶν λαμβάνετο. *Ne quis medicationes ab iis accipiat.* Sed ex testimoniis hisce *factum* abundè demonstratur.

NOBI-

NOBILISSIMO

SALMASIO
EQUITI
S. D.

SAMUEL BOCHARTUS.

VERSIO.

Nova in dies, *Vir Nobilissime*, singularis tui erga Me amoris argumenta cumulas, novissiméque luculentissimum certè mihi dedisti; cùm officia quævis mihi es pollicitus, si in sedem quandam in Hollandia nunc vacantem inclinarem. In quo non alio modo possum respondere, quàm quo fit in Normania Inferiori, *Velim*, *nolim*, quidve optem nescio. Tot enim rationum momenta me utrinque versant, ut nihil quicquam certi ea in re decernere queam. Ex una parte hic innumerabilibus vinculis detineor. Hic enim, quantum sors mea exigat, diligor & toleror, hîc non contemnendæ facultates, cognationes, necessitudines, &c. adsunt. Ex altera verò parte, quod mihi proponis ita me allicit, ut vehemens exinde oriatur tentatio; etiamsi nullo quidem alio emolumento, nisi perpetuâ Tuâ familiaritate, mihi omnibus thesauris longè chariori, fruerer. Hoc in conflictu per Te, quæso, mihi liceat Deum, amicosque consulere: interea ut ut indigno, favere mihi pergas. Aliâ viâ ad Clariss. Rivetum de re perscribo, quoque tutiùs consiliis suis me juvet singula fusè expono. Hoc præteribam, me in primis vereri, ne muneri, quod tot Heroes tam honorificè sustinuêre, impar omninò sim futurus. Quoad cætera, de *Animalium Libro*, cæterisque susceptis ac propositis cogitare nequeo, quin priùs de *Editione alterius Libri*, in quem omnia mea studia, omnem operam; industriam denique omnem confero, tanquam ex gravissimo onere levatus sim. Si per amicum quempiam detur opportunitas, eorum, quæ jam typis mandata sunt, nonnulla veluti primitias transmittam, sed ea lege, ut priusquam opus totum in lucem prodeat, ea censurâ Tuâ digneris. Ne duobus Tuis M. S. Arabibus, quæ mihi parùm propter negotia evolvere licuit, egeas vereor. In hisce regionibus Liber tuus *de Primatu* magni fit. Deus Te diu incolumem ad gloriam suam servet, otiumque & facultatem abundè largiatur, quibus eximia illa opera, quæ elaboras, plenè absolvas. Vale.

Cadomi Martii 19. 1646.

EIDEM.

VERSIO.

Jure de mea indiligentia quereris, quod tandiu post acceptas tuas epistolas, & gratissima, quibus comitabantur, munera siluerim. De eximio illo loquor Opere, quod pro *defensione Regis Angliæ* edidisti. Acceptum illud summâ cum voluptate perlegi; eoque inprimis vehementer lætatus sum, quod cùm idem, quod Tu in potioribus saltem sentiam, munitam deprehenderim sententiam meam tot argumentis, quæ me prorsus fugerant in levi illo affini Scripto, quod eam in rem deproperaveri, eo potissimùm consilio ut Angliæ Parricidium Ecclesiis nostris exsecrandum videri demonstrarem, Presbyteranosque Anglos (qua una in re à te dissentio) ostenderem longiùs ab eo crimine abfuisse, quam putes. Vis enim illos pariter cum *Independentibus* conjurâsse, ego verò, qui illos usquequaque à culpa eximere non aggredior, sed dolens præscriptos fines in quibusdam transiliisse fateor, à cæde tamen Regia immunes contendo; vellemque moderatiùs paulò tractâsses, tum quòd sint fratres nostri, tum quòd ejus, quod in crimine caput est, insontes mihi videantur, tum denique quòd Regis intersit, ut cum illis adversus *Independentes* coeat, eoque pacto faciliùs restituatur in regnum. Verùm non obest hæc nostrum utriusque dissensio, quin multi tuum librum faciam, Deumque laudem, qui Tibi dederit, ut argumentum illud ornatè adeò & doctè exequereris. Totum orbem Liber peragrabit; illosque ab errore avertet, qui incautè miseris illis rationibus decepti sunt, quibus optimus Rex reus constitutus, Regnóque & vitâ & contra jus, & contra receptas omnes in Regno formulas privatus fuit. An quod, aiunt, verum? Te scilicet iter in Sueciam, ad Augustam illam Reginam, meditari. An per Arthritidem, quâ Te sępiusculè laborare audivi, viam tam longam suscipere licebit? Si hoc apud Te constituisti, Deum ex animo precor, eò te felicissimè ducat. Comitem me forsan haberes, si eodem tempore loca duo occupare valerem. De Augustissima enim illa Principe vix unquam cogito, quin in ejus rapiar admirationem: neque in hisce terris plenè erit mihi satisfactum, donec Augustam ejus Majestatem datum sit intueri. Mihi Clar. Vossius scripsit, illam optare ut *meo de Animalibus libro* finem imponam. Hoc verò ago, etsi vix credi possit, quàm sæpe, & quàm gravibus negotiis in dies abstrahar.

Diebus hisce præteritis lustravi *Nomenclatorem* vel Lexicon Coptum Kircheri. Is profectò in Latinis, Gręcis, Coptis & Arabicis mihi videtur parùm versatus. Vix paginam in toto ipsius libro absque gravissimo errore reperias, sive in ipsa Arabica & Coptica vocum scriptione, sive in earum versione, quæ plerumque ridicula. Si & otium & Characteres suppeterent, facilè gravissimos illos errores emendares, cùm Tibi ad manus sit ejusdem libri Manuscriptum aliquod exemplar castigatius. Arabica ferè omnia possem corrigere, verùm in Copticis ea tantùm intelligo, quę vel ex eodem ipso Libro, vel ex Prodromo depromere valui. Vera ea comperio, quæ mihi de isto Idiomate scripsisti, in illo nempe multas veteris Ægyptiaci sermonis reliquias

liquias supereſſe; quin & idem ſermo haberetur, niſi multùm à Græcis corruptus eſſet. Ibi etiam Arabica, plura quàm prima fronte videantur, extant, in iis præſertim vocibus, in quibus ab Hebræa lingua differt Arabica. At forſan & otio & patientiâ tuâ abutor, eáque, quam in Te alloquendo percipio, voluptate abreptus extra limites excurro; condones, quæſo, ſi te fatigem. Sum ex animo tuus. Vale.

Cadomi 17. *Mai.* 1650.

CLARISS. VOSSIO,

Reginæ Sueciæ Conſiliario & Bibliothecario.

HOLMIAM.

V E R S I O.

Quanquam & Literæ tuæ, *Vir Clariſſime*; & eximia, quibus Sereniſſima Regina me beavit, munera; & varia cùm ſacræ Ipſius Benevolentiæ, tum ſingularis erga me affectus Tui ſuperaddita argumenta ampliſſimam mihi obtulerint gaudii materiam; animus tamen meus ægritudine penè eſt confectus ex jam nunc allato ad nos Celeber. Riveti, affinitate quidem duntaxat avunculi, ſed alterius reipſa parentis, triſtiſſimo exceſſu. Hunc quippe, præter varias illas generales, quibus tum ſuis, tum exteris, venerandus erat, cauſas, adhæc ex pluribus aliis ſpecialibus unicè diligebam, & ſummopere venerabar. Cùm itaque dilectiſſimæ illius uxoris, materteræ meæ, acerrimis doloribus mihi ſit, quantum pote, intercurrendum, eámque in rem literæ quædam exarandæ veniant; neceſſe eſt, ut temporis illius, quod Tibi deſtinâram, partem aliquam intercipiam, hincque adeò & Sacratiſſimæ Reginæ & Tibi properantiùs paulò perſcribam. Nullus dubito, quin per Clariſſ. Viquefortium acceperis, quas ante 15. vel 20. dies ad Te dederam ex eo, quòd querebaris, me nullas omnino ad te dediſſe, ex quo ſejuncti fuimus, tametſi ſæpiùs ad me dederis. Quod certè obſtupui; quandoquidem, etſi nullas abs te acceperim præter eas, quæ Auguſtiſſimæ Reginæ Epiſtolam comitabantur, ternas, probè memini, ad te miſerim; atque ex his poſteriores duas per Viquefortium noſtrum; à quo mihi reſcriptum, haſce meas viâ tutiſſimâ ad Te transmiſſas, neque eas ullatenus periiſſe; quandoquidem ſuis quibusdam eodem faſciculo incluſis fuerit reſponſum. Vix autem conceperis, quantopere doluerim ex eo; quòd tibi adeò viſus ſim inurbanus, & agreſtis, ut miſſas fecerim Sereniſſ. Reginæ Literas, neque iis dignatus ſim reſpondere; quod ſanè non modò ruſticitas quædam, ſed grande & atrox foret nefas. Abſit à me ſtupiditas ejusmodi, neque adeò ſum ſaxeus, ut tam Auguſtæ & Magnificæ Reginæ muneribus & dignatione nullatenus afficiar. Quidvis aliud ergo tibi fingas, vel interceptas fuiſſe literas meas, vel graviſſimo morbo me lecto affigi; vel omninò mortuum; potiùs quàm vel tantillum ſuſpiceris me tam ſanctis officiis deeſſe. Iſthæc omnia fusè habes enarrata in poſterioribus meis, quas jam nunc tibi redditas eſſe convenit, ſi modo eodem, quo priores aliæ, exitiali fato non perierint. Sed hæc dimitto gravia & moleſta, ut ad jucundiora alia transeam. Non ſatis profectò aſſequor Auguſtiſſ. Reginæ benignitatem, quæ, cùm juſtiſſimas habeat de me conquerendi cauſas, me non modò ſereno vultu aſpiciat, ſed & variis inſuper beneficiis cumulet. Numiſma ad me tranſmiſſum cum literis tuis accepi, brevi, ſpero, afferetur Effigies; ſiquidem ex Bidallio reſcierim per literas, navem eam, quâ affertur, nuper ab Anglis detentam, ab iiſdem fuiſſe dimiſſam, moxque ad oras noſtras appulſuram. Impatienter admodum expectabo; ſiquidem in Numiſmatibus lineamenta vultûs non ſatis compareant, color autem & vivacitas nullatenus. Mihi itaque non fuerit plenè ſatisfactum, quin Effigiem fuerim intuitus; in quibus mihi erit quodammodo quieſcendum, usque dum liceat Sacratiſſimæ Majeſtatis, quam orbis totus veneratur, præſens vultum contemplari. Quod non dabitur credo ante Majum vel Junium, tum quia nolim hinc diſcedere, quin Liber meus ſit confectus, tum quia honeſtè nequeam, quin priùs diſceſſionis hujus facultatem à Synodo noſtra impetrârim, quę eo demum tempore convocabitur. Cęterum eorum probè meminero, quę de Religione mones, neque eam in rem quicquam muſſitabo, cùm alię ſat multę profectioni meę rationes poſſint facillimè prętexi. Longè plura, longéque excellentiora, quàm quę penes Celeber. Petavium, habituri eſtis Manuſcripta; ſi, quod ajunt, verum eſt, Clariſſimum nempe Galminum Reginę ſuam donâſſe Bibliothecam: quandoquidem omnibus Orientalium opibus ſit locupletata. Verùm prę́ter iſta muta oracula, vivum aliud, Celeber. nempe Salmaſium, poſſidebitis. Vereor ut non ipſi ſcribere queam. Da, quęſo operam, ut excuſatum ille me habeat. Penes me ſunt illius M. S. C. duo Arabica, quibus frequentiſſimè, poſſum & addere, fructuoſiſſimè, utor. Commodavit mihi Eminentiſſimus Cardinalis Mazarinus *Damirum de Animalibus*; in multis quidem ejus Damiro ſimilem, in multis tamen diſſimilem. Adeſt Eminentiſſ. Cardinalis Gratięportui propter eas, quas audiiſti, rationes: indéque Principes eodem tempore exierunt, qui libertate donati Rothomagum, dein Pariſios, inter publicas omnium acclamationes profecti ſunt. Si ſciviſſem non optâſſe Reginam, ſuę cuiquam literę communicarentur, uti obiter Ampliſſ. Sarravio ais, multis quidem, uti feci, non oſtendiſſem. Sed concivibus noſtris nullum cum Suecia commercium. Quibus officiis me ſis demeritus probè memini, proinde gratias ago ampliſſimas. Officia illa nedum rependam, ut nequidem patiaris evulgem. Horum omnium Deus meminerit, Teque diutiſſimè ſervet incolumem precor. Vale.

Cadomo perſcriptum 13 *Cal. Mart.*
Ann. Chriſt. nat 1651.

N O B I-

NOBILISSIMO ET CELEBERRIMO
SALMASIO,
EQUITI.
LUGDUNUM BATAVORUM.

VERSIO.

Utcunque profectò me pudet, quòd secundam hodie ex te acceperim epistolam, cùm priori tuæ, quam ab hinc 15. diebus accepi, nondum responderim. Verùm neque ea die, quâ mihi à præstantissimo tuo Filio data est, potui satisfacere, quia eo momento, quo mihi reddita est, Tabellarius abiret; neque itidem subsequenti hebdomade potui, quia, quum scribendum erat, mihi ex privatis meis ædibus in Regiam, ubi jam habito, fuit demigrandum. Summa cum voluptate laudes perlegi, quibus Auctorem libri, cui titulus *Clamor Regii sanguinis*, elegantis certè & ingeniosi, extollis: verùm absit iis assentiar, quæ Tu affers, illum nempe plus hoc libello præstitisse, quàm Te eximio illo *Defensionis Regiæ* Libro. Hic enim nulli est secundus, eóque omnibus idem aggressuris spem successus quamcunque præripis, ni vestigiis tuis insistant: si quis verò institerit, de eo Tecum collato dici poterit, *proximus huic longè, sed proximus intervallo.* Hanc semper ego de Tua *Defensione* sententiam tuli, cujus si Milton argumenta conatus est infringere, validissima tamen intacta reliquit, imò & nunc & in perpetuum magno ejus pudore stabunt. Optârim tamen, cùm in Regum, tum in Tui gratiam ipsi respondisses: sunt enim nonnulli, qui illi ut ut imbelli & infirmo, quasi de Te triumphâsset, applaudunt. Cur tamen faciant, vix conjicio; nisi vel ex ignorantia, vel ex invidia, vel denique ex illa malignitate, qua Viros quosque eminentes carpere solent, eo impellantur. Dum inter Rempublicam tuam & Angliam fervet bellum, quælibet edere Tibi liceret: si autem vera dicendo in Te alicujus offensionem concites, taceas nomen; etsi tamen vix possis, cùm vel ex stilo, vel ex nervosissima ratiocinandi facultate Tibi familiari & propria, statim dignoscaris, *loquere, ut te videam.* Ulteriùs progredi non ausim, quia te ipsum alloquor. Quibuscum familiariter versor, nôrunt illi quomodo limites istos transiliam, quoties de Te incidit sermo. Verùm quidquid in hisce effundam, nunquam plenè mihi satisfacio, longiusque excurrit affectus, quanquam tamen sis frequentissimum colloquiorum nostrorum argumentum, eorum in primis, quibus Augustissima Regina adesse dignatur, quæ & Ipsa oblata quacunque occasione, quanti Te faciat, apertè ostendit; uti & heri singulari quadam ratione ostendit; iis verbis, quę non ausim chartis committere, sed auribus aliquando, si detur, liberrimè committam. Hoc porrò Tibi soli dictum velim. Si hoc Tibi ingratum non foret, Cl. Vossium monerem Te de ejus calumnia queri, quo illum, vel ad sui justificationem, si possim; vel ad peccati confessionem & emendationem perducerem. Reus enim esset admodum, si, quę Tibi relata sunt, constarent. Hæc habet ex Holmia, quibus lætetur, Regina nempe, quæ jam dudum illius oblita videbatur, abhinc tribus aut quatuor mensibus de illo honorificè locuta est, imò & de ejus silentio conquesta: mihi mandavit ut monerem ad ipsam scribere pergeret, certioremque facerem, etsi ejus reditum nondum permittat, futurum tamen, ut solita & benevolentiæ & liberalitatis suę argumenta excipiat. Quum verò hunc apud me aliosque sermonem aliquoties habuisset, illud idem Amplissimo Beuningio repetiit, qui procul dubio ejusdem rogatu idem est scripturus. Dolebo quàm maximè donec restituta sit inter vos amicitia; & cùm vos animo oculisque feram, vestra dissidia non minus ægrè fero, quàm Rebecca Jacobi & Esavi in suis ipsiusmet visceribus conflictum. At, quemadmodum Tu ita nec ego ullum amplius ad hoc remedium novi, præter preces, quas apud Deum ardentissimè fundo, ut vestrum amborum animos in mutuos affectus inducat, dissensioque deinceps *amoris redintegratio evadat.* Sunt procul dubio mali quidam, qui cùm hanc discordiam componere deberent, illam potiùs calumniis accendere student atque fovêre. Testis esto, quod Tibi dictum fuit, Celeber. Vossium meditari in Te librum conviciis & fraudibus refertum. Hoc vix crederem: necesse est prius immoderatis affectibus fuerit excæcatus. Novit scilicet quæ labes famæ suæ adhæserit ex unica privata in Te epistola, an verò auderet in Te librum & scribere & edere? An non pręsentit fore, ut apud Reginam gratiâ omninò cadat, si pro satisfactione, quam illi imposuit, Libro edito contumelias & probra rependerit. Pręterea si amicos tantilli facit, qui indesinenter ipsi, quanti Te faciant fortissimè exponunt, nonne eorum precibus & consiliis obsequi præstaret tui gratiam ambiendo, quàm eos offendere, & abalienare, indignationem tuam in se concitando? Nullus itaque dubito, quin istud à quodam, qui vestros animos dissociare studet, excogitatum sit; consultiusque tibi, meâ quidem sententiâ, foret, si spiritui cuilibet non crederes. Si nihil eminus exequi valeo, quum reversus fuero, aliquid tentabo: si verò frustrà sit, saltem maximum inde solamen percipiam, quòd hoc scandalum pro viribus amoliri sim conatus.

Jurgio, quod inter Te & N. N. excitatum est, magis adhuc perculsus fui. Illum tibi conjunctissimum arbitrabar, eumque, si ex infirmitate aliquid peccâsset, illud ex tuis consiliis emendaturum. Quum huc carmina sua misit, illi quasi familiari tuo omnem operam studiumque ardentissimè navavi: verùm, auditis istis rumoribus scribere destiti, & tacêre decrevi, donec ejus apud te justificationem acceperim.

Scribis iterum me esse unum ex illis in quos oculos conjicit *Lugdunensis Academia*. Honori isti me imparem agnosco; quo fit ut eò plus illis, qui de me cogitant, debeam. Verùm, cùm hujusce rei eventus me planè lateat, hoc unum sanctè profitebor, quòd, si res feliciter cedat, & me illùc Deus vocet, ita inter vos sim versaturus, ut Te vocationis meæ nunquam pœniteat. Nullum enim quenquam pluris quàm Te facio, unde & ex consiliis tuis lubentissimè pendebo, quandiu iis me juvare dignaberis. Id in perpetuum vovet Tui addictissimus

S. BOCHARTUS.

Holmiæ datum Ann. Ch. 1652.

SAMUELIS BOCHARTI
Juvenilis quidam Luſus Poëtici.

E L E G I A

In diſceſſum Amici Dilectiſſimi, D. FABRICII, fideliſſimi Verbi Divini præconis.

Téne ego pars noſtri melior, pars optima noſtri;
  Téne ego longinquas ire videbo vias?
Te videam? te perpetiar diſcedere? Nunquam.
  Aut ſequar: aut nunquam te procul ire ſinam.
Te licet efferrent ſuper ęthera terga draconum,
  Gorgoneoque licet deveherêris equo,
Me nunquam fugies? quis fallere poſſet amicum?
  Lumen amicitię ſemper ubique videt.
Me vigilans non fallet amor: licet omnia fallant:
  Ergo tuum fruſtra quid meditaris iter?
Quid gero? quid meditor? quid dico? meumne jubere eſt,
  An parere? animos comprime Muſa tuos.
Ah fuge, curre procul, tibi ſi diſcedere certum eſt:
  Ne mea quàm vereor vota morentur iter.
Chare, vale: prępone meis tua gaudia, nunquam
  Diſplicuêre mihi quę placuêre tibi.
Cùm tamen hinc exis noſtri violantur amoris
  Vincula, non ulla comminuenda die.
Ergo ſequar, mihi dentur equi, diſcedere malo:
  Pręſtat abire ſimul: quid remoratur iter?
Quid remoratur iter? crudelia fata morantur.
  O facinus! fato quid renuente geram?
Diſrumpar medius, rigidis hinc ducor amoris
  Viribus, hinc fati vincula dira trahunt.
Quo ferar ambiguus? non eſt violabile fatum,
  Quod neque Dii violant: nec violandus amor.
Eſt violandus amor, quis fato obſiſtere poſſet?
  Cùm ſic fata velint, eſt violandus amor.
Sed tantum facinus mors impia ſolvat, adeſte
  Protinus ultrices, me cupiente, Deæ:
Eumenides properate, mihi eſt optabile fatum:
  Innumeras mortes quæque dat hora mihi:
Diva Megæra faces & flagra intentet Alecto,
  Tiſiphone colubros vibret in ora ſuos.
Danaidum cuperem dolium, volucremque Promethei,
  Æolidiſque petram, Tantaleamque ſitim.
Quid moror has pœnas? hæc parvi ponderis eſſent;
  Si mea Lethæis cura latêret aquis.
Eumenides properate, meos ſedate dolores,
  Eſt mihi vita malum, mors mihi meta mali.
Jamque vale longum, Phœbo chariſſime Paſtor:
  Paſtor Apollineis ſemper amate choris:
Paſtor oviſque Dei, Paſtor rectiſſime, notus
  Ingenuâ veterum ſimplicitate virûm:
Hæc ſi quando legas perſtrictâ carmina fronte,
  Carmina Cygnæis flebiliora modis;
Fortè dabis lachrymas, luctûs inſignia, noſter
  Fortè tibi memori mente recurret amor.
Et dices, hic ille fuit, qui mœſtus & ęger
  Tabuit inſolito victus amore mei.
Sed quid alo luctum lachrymis? quid ſpargo pudendis
  Lumina fluminibus, flumina luminibus!
Poſtremum tibi dico vale; vah, lancinor, angor,
  Rumpor, diffindor, diſcrucior, morior!
Supremum tibi dico vale, cœleſtis Apollo,
  Tu quoque Muſarum turba, valete diu.

APOLLO.

Quid tibi? quid mortem, quid fata noviſſima tentas?
  Fatorum leges antevenire cupis?

BOCHARTUS.

Heus abit hinc, abit hinc, abit hinc chariſſimus ille,
  Quem colo, quem veneror, quem vehementer amo,
Hei mihi longinquas procul hinc proficiſcitur oras,
  Suſcipit, heu! vereor, non rediturus iter.

APOLLO.

O vatem egregium! num ſunt tibi conſcia fati
  Numina? tene aliquis noſſe futura docet?

BOCHARTUS.

Mens mea (ſit quamvis mihi nulla peritia rerum)
  Flebile portendit, ſed recitare nefas.

APOLLO.

Quis timor eſt, quæ cura tibi? quid anilia profers
  Somnia, apud vetulas vix habitura fidem!
Poſtquam orbem germana ſuum perfecerit, ultro
  Continget fauſto tecta relicta pede.
Hinc dolor, hinc fletus, gemituſque & cura faceſſat:
  Si reducem cupias, mox erit ille redux.

BOCHARTUS.

O mihi fœlices ſuperos! o Numina fauſta!
  O fortunatum terque quaterque diem!
Jam me lethiferis mors circumvolverat atra
  Caſſibus, & Stygia compede vinctus eram;
Cynthius attentas advertit quæſtibus aures,
  Meque iterum magno lucis honore beat.
Virbius hinc merito dicar, quem rurſus in auras
  Extulit ex Erebi faucibus ipſe Deus.
Hinc merito Phœnix dicar, qui feſſus ab annis
  Vivifico vitam quærit in igne novam.
Mors mihi vita fuit, mirum! jam lætior aura
  Veſcor, ubi licuit mortis adire domos:
Imple dicta Dei, Dilecte, hic atra manebit
  Te fugiente lues, te redeunte quies.
Accelerato gradum, Vir dilectiſſime nobis,
  Si tibi cura Dei, ſi tibi cura mei.

IN NUPTIAS
NOBILISSIMI CLARISSIMIQUE VIRI,
D^N. J. CAPPELLI, *Pastoris apud Sedanenses vigilantissimi, affinisque charissimi:*
ET
NOBILISSIMÆ VIRGINIS
CARLOTTÆ BERGERIÆ, *Patruelis suæ Dilectissimæ,*

EPITHALAMIUM
SAMUELIS BOCHARTI.

ELoquar, an taceam, quę sunt mihi visa? silêrem,
Si quicquam invitis possem præstare Camœnis;
Da veniam, Cappelle, loquaci servio turbę,
Quę ne quid taceat veris mendacia miscet,
Ex illis speresne aliud? quod fœmina novit,
Crede brevi lippis notum & tonsoribus iri.
Hæc novêre Novem gens garrulitate Sorores
Eximia, illarum mihi jussa capessere fas sit.
Jam plenum eructat vivacia carmina pectus
Conjuge digna tuâ, te conjuge carmina digna.
Postquam Vittriaci generosâ cuspide teli
Concidit, & justo laceratus membra furore
Irato pœnas populo dedit impiger olim
Miles amoris, iners bellis, Conchinius: infans
Aliger irarum prægrandi percitus œstro,
Vixque sui compos miserum deflebat adempti
Militis exitium, & prodens per verba furorem
Tales magnanimo fundebat pectore voces.
Siccine contemni mea numina, siccine vulgus
Insanum furere in nostros; an crimen amari
Crimen amare fuit? nimia est patientia nobis,
Ignavusque furor nimis; in vos tela refundam
Vestra, reos faciam cunctos, si crimen amare est.
Dixerat interrupta vomens convitia passim,
Moxque fori mediâ furibundus in arce resedit,
(Hic ubi dimidiam regalis dividit urbem
Sequana, tot populos mediis qui sustinet undis)
Quæque sagittiferâ deprompsit tela pharetrâ
Spargit in iratum vulgus; plus mille dolori
Succumbunt, sensimque vagâ sua viscera flammâ
Exedi, inque imis lugent defixa medullis
Tela rudes, aliusque subit furor intima cordis.
Quisque suum celat vulnus, læsusque recedit.
Gaudet amor plauditque sibi, vacuamque pharetram
Aspicit, & vacuam tantis rumoribus urbem.
Nil nisi tela duo centum servata per annos,
Dulce onus ex humeris pendentia tela supersunt,
Aurea tela duo, nitido queis purior auro
Emicat ignoto cuspis pretiosa metallo,
Vel Lyncis fugiens oculos tenuissima cuspis:
Materiam superabat opus; Venus addidit illis
Nectaris haud minimam partem, quin fellis amari
Nonnihil addiderat, ne sit medicabile vulnus.
Hoc dum opifex ostentat opus rarumque recensque,
Cypridis implentur Diis concurrentibus ædes,
Omnibus ars miranda placet pariterque timenda est.
Huc quoque fatorum venit præcantor Apollo,
Saturnum is digito monstrans sic esse loquutus
Dicitur; hæc serva donec ter verterit orbem
Ille senex, tardamque totam jam flectere quartò
Cœperit, Ista tuis accedet fama trophæis
Maxima quod rigidique viri rigidæque puellæ
(Cor quibus horridius ferro ac adamante resistet)
Vincta maritali constringes ora capistro.
Advenisse sciens prædictum ab Apolline tempus,
Quos tamen innuerent tenebrosa oracula nescit
Parvus amor; quid agat? dubiæ committere sorti
Ter voluit sua tela furens, arcumque fidelem
Tendere, consilii ter pœnitet; hæccine tela
Inscius eventûs mittat casura repente,
Aut læsura aliquem è vulgo? nil stultius. Ergo
Famam adit ut veri quid nuntiet audiat, illi
Aërea perpetuò reboantia tecta coluntur
Murmure; nil clausum; domus undique pervia ventis;
Mille oculos, aures tot habet; mille ora loquuntur.
Hîc amor ad Mosam Pastorem degere discit
Cappellum, in studiis noctesque diesque fovendis
Sudantem, cui nulla quies nisi parta labore
Aut etiam ipse labor; cui libri tota supellex,
Musęumque, domus, vires, arx, area belli,
Patria, rura, solum: calamus simul ensis & umbo;
Hôc arcêre lupos pius audet, ovesque tueri,
Intrepidus medio ruit hôc armatus in hostes,
Appenditque Deo victor spolia Orbis opima,
Hôc & terrigenas prostravit sæpe Gigantes
Aggressos superius Christum detrudere regnis.
Totus in his curis pridem vale dixit amori.
Hîc etiam vaga fama refert habitare puellam,
Pectore quæ casto fugiens genus omne virile,
Atque velut crimen tædas exosa jugales,
Virginitate frui semper decreverit: illi
Vota precesque pias & sacra volumina dixit
Esse jocos, risus, lusus, connubia, tædas.
His amor auditis metuit ne vincere tantam
Duritiem nequeat, mediis conatibus impar
Deficiens. Quid tum? nihil hoc tentâsse nocebit:
Audentes fortuna juvat; contraria si sit,
In magnis voluisse sat est: Oracula Phœbi
Implebuntur, ait, tandem: mox remige pennâ
Dividit instabiles, Euro velocior, auras,
Et pedibus jam Mosa subest, jam parva Sedanum,
Urbs bene culta tamen generoso Principe fœlix.
Atque ibi, quam telis repleverat ante, pharetram
Exonerare juvat, laudis dum cernere possit
Materiam tantæ ferrato pectore binos.
Sedulus illorum custos circumvolat ædes,
Ipsaque tecta subit, frustra dum detinet illum
Arx sua Museum, frustra dum detinet illam
Interior domus: hîc nullæ, quibus irruat, ales
Rimæ, nulla patet puero via, nulla fenestra,
Tota dies effluxit iners, sed noxia plebi,
Quarta coronat opus; jam nunc succurrite Musæ.
Dicta dies fuerat, nobis qua falsa Baroni
Dicta probarentur, visuri insigne duellum
Conveniunt ad castra novi de more tyrones:
Cappellus prodit, replebat charta sinistram,
Charta instar clypei dominum tectura ruentem
In medios hostes, in confertissima tela,
Charta Gigantęos debellatura furores,
Charta tamen cessura brevi. Cui? viribus hostis
Undique cincti armis? non. Cui? (mirabile dictu)
Infanti tenero, nudo, cui debilis arcus
Fœmineæque manus, cui lumina lumine cassa,
Cui caro fluxa, olei quam guttula læsit; Amori
Denique, conspecto qui cominus hoste recedit,
(Fortius ut feriat librata per aëra densum
Dira sagitta diu) quóque haud locus aptior ullus,
Occupat horarum spatiis ubi signa notandis
Tecta; suum totis mox tendens viribus arcum
Spemque metumque inter mittit per inane sagittam
Huic servatam operi; celeres volat illa per auras,
Et ferit innocuam spatioso vulnere chartam,
Et ferit innocuum Cappelli pectus; at ille
Attonitus trepidansque, velut qui fulmine bruto
Sternitur, obstupuit, variisque tumultibus intus
Hinc illinc agitatur, abit, redit, ardet & alget;
Flet, ridet; rubet, & pallet; gaudetque doletque;
Odit, amat; sperat, timet; aversatur & optat:
Errat in hanc & in hanc, partemque vagatur in illam:
Et tamen ignarus quò tendat, quidve requirat,
Euridices post fata suæ miser artis amandi
Oblitus, Venerisque oblitus, oblitus amorum.
Miramur, petimus quid tam citò? quò ruat? unde?
Nostra ope num sit opus? sequimur, vetat; advocat, imus;

Nos pellit, revocat, mittit, vocat atque remittit,
Huic iterum spondemus opem rursusque rogamus:
Is nihil, aut aliena; amor hæc ridetque videtque,
Accedensque suis audax successibus artus,
Intimaque exurit miseri præcordia; jamque
Incipit in medias penetrare per ossa medullas
Flamma recens; satis est pœnæ puer improbus inquit,
Tu modo disce meum victus cognoscere robur.
Inerat interea in templum castissima virgo
Oratura Deum: redeuntem conspicit ales
Lascivus, similíque ferit pia pectora telo:
Hoc inter costas intacto corde remansit,
Vix nociturum aliquid, ni telum immobile dextrâ
Admotâ pulsâsset Amor. Sic fissile lignum
Infixis cuneis penetratur cortice solo;
Si tamen artificum vi multâ malleus instet,
Interius penetrant cunei, lignumque rebelle
Finditur, haud aliter repetitis pulsibus urget
Dirus amor, donec penetralia cordis in ima
Telum adigat, virgóque morâ lassata fatiscat.
Quis luctus fluctusque animi, quis tristia cantet
Gaudia mixta metu? quis inenarrabile fando
Certamen dicat variorum affectuum in imo
Corde retentorum? pudor hincque modestia pugnant,
Inde amor; effictis heu quod suspiria causis
Continuo fudit gemitu, injussoque cadentes
Lumine lacrymulas voluit compescere frustra!
Heu quoties secreta rubor detexit amantis!
Læsi ubi paulatim sævus desæviit ardor
Pectoris, atque suas cœpit cognoscere flammas,
Carlottam Cappellus adit (nam nomen amatæ
Tale fuit) visâque stupet: quid dicat amatæ?
Hæc quid? uterque silet: quæ prima vel ultima verba?
Ter voluêre loqui, muto ter lingua palato
Hæsit iners, mentemque sequi ter lingua recusat;
Spéne an vincta metu? forsan spe vincta metuque.
Da veniam (Cappelle) tuæ, retinetur amore,
Da veniam (Carlotta) tuo, retinetur amore.
Tu tamen, ô Cappelle, tuam sprevisse videris,
Ecquid enim causæ est cur hæseris? inquiet illa,
O qui flexanimo nuper sermone regebas,
Mobilis attentas populique & Principis aures,
Saxea qui quondam movisti pectora dictis,
Incutiantne metum teneræ tibi virginis ora?
Tuque adeo, Carlotta, tuum sprevisse videris;
Ecquid enim causæ est cur hæseris? inquiet ille,
Innato tibi more viros quod respuis omnes,
Hunc etiam diceris amans contemnere amantem.
Dum stant ambo pari dejecta fronte pudore,
Atque ut saxa stupent sine motu, provida mater
Virginis adveniens, quamvis vix credere posset,
In vultu gestuque tamen legit intima læsi
Cordis; amatis, ait, mihi ne celetis amorem.
Tum pavitante sono languentis sensa revelat
Cordis uterque piæ matri, quæ, jungite, dixit,
Jungite fœlici cupientes omine dextras,
Dum veniat jungenda thoris lux commoda vestris.
Aurea vox, ô vox æterno marmore digna!
Vox in Mnemosynes fano sculpenda, senisque
Falcigeri è morsu servanda in sæcula mille!
Hac quis voce putet dudum languentibus ægris
Affectam rediisse animam, rediisse salutem,
Afflictisque suum membris rediisse vigorem?
Unanimi affectu dextras atque oscula jungunt,
Inque sinu largo fundentes lumine fletus
Mansuræ fidei dant accipiuntque vicissim
Mutua signa suæ; moniti (lætissima turba)
Cognati adveniunt, promissaque mutua firmant
Majestate sua, sponsam deducere certi
Cum ter quinta dies effluxerit. Hei mora quanta est
Quam vellent venisse diem; prævertere tempus
Si liceat, quàm grata boni præsentia nobis:
Hei quàm sollicitè lucem hanc, finemque futuri
Temporis, & longo venientes ordine noctes
Expectant, tardumque nimis Solem ire queruntur.
Jam dolor & fletus valeant tristesque querelæ,
Lux toties optata venit; signanda lapillo
Candidulo lux alma venit; lux gaudia nobis
Mille ferens: ô lux, quâ toto pulchrior anno
Non priùs effulsit; nostris quàm proximus oris
Cynthius accedit solito formosior orbem
Lentius ire jubens; solito fœcundior omnes
Frugiferæ Telluris opes natura recludit,
Fraga rubent, cerasumque, rosæ candentque rubentque
Mitior Hippotades solito Boreamque Notumque
Vulturnumque gravem ferrato carcere clausit;
Respirat solus fragrante Favonius aurâ,
Cuncta favent, Carlotta, tibi; tibi cuncta, Capelle;
Quidni etiam linguisque animisque favebimus omnes?
Eheu quàm lepidis implentur cantibus aures,
Thespiades video Musas Helicone relicto,
Parnassique jugis tua visere tecta, Capelle,
En laurus, en serta gerunt, viridesque corollas,
Perpetuique notas veris violasque rosasque:
Et quidquid Pindi viridanti crescit in horto.
Tibia quid Musis cantantibus obstrepis? omnes
Insolitâ siluêre soni dulcedine capti.

Calliope utriusque capiti lauream coronam imponens.

Parva Cappello, sed honesta dona;
Pauca Carlottæ damus, at libenter;
Quæ comas cingant meritas virentem
Sumite laurum.

Clio utrumque aquâ Caballinâ donans.

Ne gravis venti nimio rigore,
Ne gravis Phœbi nimio calore,
Marceat laurus, dabit hæc perennem
Unda virorem.

Erato virgini pampineum ramum offerens.

Ut viduæ præstat vitis quæ jungitur ulmo,
Sic præstat viduo juncta puella viro.

Thalia viro myrteam coronam offerens.

Myrtus amat Venerem, Veneri quoque myrtus amatur;
Myrtea sit thalamo grata corona tuo.

Melpomene virgini dans hederam.

Perpetim crescunt hederæ sequaces
Rite quas jungit paries fidelis;
Sis viro semper bene juncta, crescet
Stirps tua in ævum.

Terpsichore sponsum lyrâ donans.

Hæc lyra, quę chordis concordibus allicit aurem
Est ingrata eadem chordis discordibus auri.
Concordi si corde eritis, quæ vita placebit,
Discordi si corde eritis, despecta jacebit,

Euterpe viro ramum olivæ ferens.

Martis equo prælata fuit nota pacis oliva,
Hanc cole, cultorem pax beat alma suum.

Polyhymnia virgini rosas largiens.

Accipe, virgo, rosas, dum flos novus & nova pubes!
Et memor esto ævum sic properare tuum.

Urania viro magnetem lapidem offerens.

A ferro magnes trahitur, tu à virgine, Tili:
Interea ut magnes suspice grate polum.

EPILOGUS.

His dictis Helicona suum sacra turba revisit,
Cuncta virent ubicunque Deæ vestigia figunt.
Ambrosioque viæ late sparguntur odore.
Nympharum, Charitumque choros, risusque, jocosque
Cypridaque, & longo venientes ordine amores,
Quæque nimis tardo nuptus convitia Soli
Dixerit, & nuptæ metuentis gaudia; quamque
Movit honestati litem lascivior hymen,
Quamque pudor Veneri, nocturnaque prælia lecti
Liberiore metro canerem, nisi Musa pudore
Victa puellari me cogeret ista silere,
Quæ melius vates mihi proximus aurea flavo
Tempora præcinctus myrto canet; ille juventa
Fervidus est, nulloque regit sua carmina fuco.

Anno 1617 ad Diem 8. Cal. Aug.

D. SMITH

D. SMITH PRÆCEPTORI SUO COLENDISSIMO HÆC CARMINA modulabatur SAMUEL BOCHARTUS,

cùm ille ex Aquis Spadanis poëta evasisse videretur.

Qui modo, dum nostra degebas mœstus in urbe,
Lenta querebaris metra venire tibi;
Nunc, ut & ipse refers, ignoto percitus æstro
Cogeris invitâ scribere metra manu.
A te scripta mihi ter venit epistola raptim,
Raptim, sed caruit carmine nulla suo.
Non vacat (est brevius spatium) sermone soluto
Scribere; sed chartam carmen utramque replet.
Tum volat & plusquam celeri manus impete fertur,
Atque oculos fallit mobilitate sua.
Lentius Aonios non fundit penna liquores,
Quam Rhodanus rapidas irrequietus aquas.
Nuntius inclamat, properato, moraris iturum;
Incipis, in medium jam ruis, ecce siles.
Unde novus calor? unde furor? quo pectora thyrso?
Quo tibi fonte sapor? quo tibi monte sopor?
Dicite, quæ fontes Aganippidos Hipprocrenes,
Grata Medusæi signa tenetis equi:
Pandite, Pinde, Helicon, Tempe, Parnasse, Cythæron,
Vestrâne Fabricius visus adire juga est?
An prærupta putem, jugaque ardua, celsa, remota,
Ægrotum spatio jam peragrasse brevi?
Invisum ante tibi credam miser esse Bochartum:
Canonico credam pocla molesta tuo.
Unde igitur tibi tanta venit facundia linguæ?
Unde venit calamo copia tanta tuo?
Nunc scio. Spadanis debes hæc munera lymphis,
Hîc Heliconiades, hîc & Apollo bibunt:
Jam, fateor, verum poteras dixisse, Bachanti,
Si talis mediâ curreret unda Scholâ.
Unde, cui præsit medicusque & vates Apollo,
Unda medelaris, sed tamen apta metris.
Inscius huc nuper gelidâ mirabar ab Arcto
Toto divisos orbe venire viros:
Et tibi mirabar cur tanta cupido bibendi,
Lucis & unius cur mora longa foret:
Innotuit jam causa mihi, fons versibus aptus,
Lætaque perpetuo corda furore rapit.
Tu tamen; ô nostris (quis crederet) invide rebus?
Dum cupis eximio solus honore frui:
Dissimulas, fontis vires, musamque rigere.
Conquereris: quare? nil tibi præter aquam.
Scilicet, ô miserum vatem, cui sola bibenti
Est aqua! sed qualis? qualis equina fuit.
Non bene dissimulas (regnis inhiare caveto)
Nam tua facta probant quæ tua dicta negant.
Quid loquor? unum & idem dicit contraria carmen,
Sicque cadunt sophiæ principia ipsa tuæ:
Se calido frigère canit metrum impete fervens,
Se canit inflato turpe jacère sono.
Carminibusne tuis credam, an tibi? quæstio dura est,
Credere utrique simul vix queo; credo tamen.
Tu quoque si præsens aliquis se dicat abesse,
Si quis se mutum dicat, habeto fidem.
Si tibi vis credam, mihi par te credere; credo
Metra jacère tibi, metra rigère tibi:
Turgida sic nimium nimiumque calentia nostra
Metra jacère volo, metra rigère volo.
O fontis nimium celebrata Aganippidos unda,
Tuque Caballini quem genuêre pedes;
Nil mihi vobiscum, rigidis agasonibus iste
Nunc melior, melior nunc erit alter equis:
Sat mihi si potum dederit Spadanus Apollo,
Hîc volo Canonico more levare sitim.
Quot mihi fundentur cyathi, tot carmina fundam,
Carmina, quæ Naso non neget esse sua.
Fœcundis latet in cyathis facundia, frustra
Sobrius Aonidum numina sacra vocas.
Si latet in vino verum; contraria vero
Fictio in Ambrosiis repperietur aquis.
Aurea dum quæram vatum mendacia in undis,
In vino verum, Teuto morose, pete:
Falso ego dives ero, doctus, bonus, omnia: Teuto
Se sciet ex vero scire & habere nihil.
Dum loquor, en Spadam feror, ô grave corpus anhela!
Corpus iners, tardum, cur remoraris iter:
Jam rivos video, miser est color; hæccine Musis
(Delphica da veniam) flumina sacra putem?
Unde mali gustus, livensque rubigine tota est;
Hinc ferrugineam sulphureamque vocas:
Nil tibi cum ferro & cum sulphure, nec mihi, non hoc
Credideram: fugio, ferrea lympha vale.
Quò fugio? fortasse latent in sulphure vires,
Nec virtute suâ dura metalla carent.
Sulphure fervescit, ferro durabile carmen
Redditur, & fluidâ quod fluit est ab aqua.
Ibo iterum, rursusque bibam, rursusque bibendo
Atque bibendo iterum tempus inane teram:
Hic tibi, Phœbe, sacer cyathus, sacer iste Maroni,
Sacra novem Musis pocula sumo novem:
Proh dolor! hoc quanto torquentur viscera nisu!
Quantoque distento tormina ventre mihi!
Sulphuris usta rogo, ferrum mihi perforat exta,
Finditur abdomen vi penetrantis aquæ.
Lancinor, angor, agor; quò me trahis? ibo libenter,
Fumificis cerebrum triste repletur aquis.
Jam mihi jam multo desudat Apolline pectus,
Mentem animumque sequi lingua gravata nequit.
Nemo mihi obtundat; si quis mihi, fervidus illi,
Tincta Lycambeo carmina felle dabo.
Tu quid in Ausonium? magnus fuit ille Poëta,
Et decus Aonii præsidiumque chori.
Anne doles nostri quod sit munimen amoris,
Quem fulcro, per se cùm stet, egère negas?
Sat scio quanta tuum firmet constantia pectus,
Quam pia simplicitas, quanta in amore fides:
Sed diffido tamen nolens, diffidere amici est.
Res est solliciti plena timoris amor,
Immerito, fateor, scio me diffidere: verum
Quisne suam in vinclis possit habere fidem:
Nec tamen immerito metuo; mihi quid sit amandum
Nescio, ut æterno jungar amore tibi:

A

A me quod timeas non est, te cogor amare,
A te uti diffidam me mea culpa jubet.
Ardet amor noster tuus & meus, ardet & ignis,
Sed subito in nihilum, nî foveatur, abit.
Quî melius foveam? do, quem mea patria jactat,
Tu tua quem vatem prædicat ante dabas.
Nec tamen hunc, quod sit divini carminis author,
Nec quod sit patriæ gloria prima, dedi;
Hæc ad amicitiam nihil; & si fulcra petiscit,
Non bene fulcitur carmine verus amor.
Do tibi, quòd fuerit syncerus amicus, amorem
Communem exemplo muniat ille suo.
* Isto nemo fuit magis officiosus amicis,
Isto nemo magis ferre paratus opem.
Hæc exempla mihi decies repetita placebunt,
His dubium ex animo pellitur omne meo:
Inclitus iste licet, Consul licet iste Quiritum,
Me magis indignos fertur amâsse viros:
Quis fuit Hesperius, Paulinus, Tetradiusque?
Sola sed Ausonio nomina dante, legis.
Si sim indignus amore tuo, tu dignus amare es,
Ut semel inceptum perficiatur opus,
Dilectusque semel tibi, nunc sum dignus amari,
Ne semel inceptum destituatur opus:
Neve meo minuas defectu motus amorem
Paulini fies Ausoniique memor:
Si fuit Ausonii dignus Paulinus amore,
Est etiam hic (dices) dignus amore meo.
Turribus æratis muro & septemplice cinctus
Noster in aprico sic statuatur amor.
Si tamen hæc rejicis munimina, fretus amoris
Robore & affectûs integritate tui,
Ne tibi tam fidi quæ laus debetur amoris
Integra per partes attenuata cadat;
Utere pro libito, per me licet, hoc rogo tantùm
Quàm bene semper amas, tam bene semper ames:
Sint monimenta mei non munimenta favoris,
Sint monimenta aliis non monimenta tibi.
Sed reputa, quod fulcra velim dare, labe ruinæ
Se tuus aspersum quàm malè dicat amor.
Quem scio firmatum rursus firmare laboro,
Sic lambit nitidos felis inepta pilos.
Est, fateor, vanus labor hic, nunquamque futurum
Velle arcêre malum, provida stultitia est.
Sicuti sublimes portas subit anser, ad altas
Allidi metuens deprimit ora trabes.

* *Petrus Crinitus lib. 5. de Poëtis Latinis cap. 87.*

Stultus ego dicar, labem aspersisse ruinæ
Quæso tuæ nunquam dicar amicitiæ.
Si tibi stat firmo hæc sententia corde, vicissim
Judicium de te dic mihi quale feram?
Hîc quæ liquisti Gandavi carmina Vatis,
Mnemosynon me vis semper habere tui;
Das mihi μνημόσυνον, quasi ne tua munera cernam,
Cernam oculis, possim non meminisse tui.
Immemorem me huc usque putas? (Heu quàm malè sentis!)
Ut tua mox animo cedat imago meo!
Ni dum lustro oculis libros, occurrat amandum
Heinsi opus, & dicam, Smetius ista dedit:
Est mihi sic animi labes adspersa supini,
Vox Elegis decies emaculanda decem.
Sint divina licet Vatis, quo Ganda superbit,
Carmina, cuique loco cessit Apollo suo;
Non mihi sunt tanti, ut memorem me reddere possint;
Sed graviora jubent me meminisse Tui.
Hæc ego, si tecum vellem contendere, verùm
In melius voces cogere malo tuas.
Sit tibi mnemosynon Gandavæ gloria Gentis,
Sit tibi mnemosynon Burdegalensis honos.
Attamen haud meminisse Tui volo munera propter;
Muneris at propter Te meminisse Tui.
Tu noli Ausonium propter meminisse Bocharti,
Ausonii at propter Me memor esto Mei;
Illius in sylvis dum tu venabere gryphos,
Eque uno vises oppida multa loco.
Hujus ego in sylvis investigabo lepôres,
Atque leves quinis sex pedibusve feras;
Ibit juncta tuo lateri pulcherrima virgo
Bissula, dum nostrum Rossa levabit iter.
Hinc quoque materies surget mihi carminis apta,
Materies surget carminis inde tibi.
Dum vaga tantorum Vatum argumenta sequemur,
Tu propiùs stringes, ibi remotus ego.
Materiam nobis si suppeditare recusent,
Materiam Vatem sumet Uterque suum.
Dum versus fundes in Burdegalensis honorem,
Justius Heinsiadi debita metra canam.
Quid loquor? ah tantis jam fistula rumpitur impar
Nominibus, tristi & murmure fracta strepit.
Pectus quod multo Phœbo sudare putavi,
Jam vix, vix flatus dat recipitque suos.
Hei quam plura velim, at tremit & trahit ilia Musa
Languida, vixque potest addere triste Vale.

F I N I S.

SAMUE-

SAMUELIS BOCHARTI DE ANTON. GOSSELINI Veterum Gallorum Historia, Cadomi apud Pet. Poisson Anno 1638 excusa, Judicium.

AD NOBILISS. BRIEUXIUM.

Etiamsi pro Christi Tribunali cum D. Hieronymo, eò quòd Ciceronem legisset, flagellatus non fuerim; neque cum Divo Gregorio unum ex nostris Episcopis, tempus & operam in litteris Humanioribus legendis impendentem omninò coarguam; attamen iis abhinc decem annis & amplius quodammodo valedixi. Me enim munus meum aliò vocat, & quantulumcunque mihi superest otii, illud Antiquitati sacræ, potiùs quàm prophanæ consecrandum esse duco. Linguam Mosis & Prophetarum, quàm Linguam Evandri Matris Veterumque Druidarum intelligere malo: istæ enim præ linguâ in Paradiso terrestri usitatâ semper novæ habebuntur. Parum ergò idoneus sum qui de Libro, Antiquitates tantùm Gallicas & Romanas tractante, sententiam feram: quare miror ego, cur id meo arbitratui & judicio demandatum velis.

Verùm quis meliùs ista cognosceret, quàm Tu, qui in duobus celeberrimis Parlamentis adeò illustribus argumentis Te conspiciendum præbuisti, quique cùm in altero Purpurâ tuâ, & in altero animi tui eximiis dotibus enitueris, honorificentissimum tamen munus, quo totus absque avocatione studio incumberes, deposuisti.

Cùm tamen adeò vehementer nôsse exoptes quid ego de Libro, cujus mihi copiam fecisti, sentiam; postquam tertiam partem & amplius hâc illâc legissem prout hæc vel illa mihi magis arrisêrunt, dicam mihi ubique maxima Antiquitatis argumenta occurrisse: quin & censeo eos omnes, qui Litteras colunt, maximè verò in nostra Gallia, Authori plurimùm debere, quòd argumentum tam arduum, & tam necessarium tractaverit, unde Nos delectationem, decus, & emolumentum accepturos confido.

De delectatione neminem mecum disceptaturum arbitror; si enim in genere cujusvis historiæ nos lectio delectet, maximè nostræ, & in primis historiæ, quæ originem, intimáque superiorum seculorum secreta rimatur, ut infinitam rerum penè obliteratarum multitudinem inde hauriamus.

Honorificum quoque nobis est, ex eodem isto Libro originis nostræ nobilitatem, majorumque magnanimitatem accipere, qui solius naturæ luce politicarum virtutum cumulum ferè attigerunt. Disciplinam eorum politicam centies miratus sum, quippe cùm eorum ditio in sexaginta & ampliùs, vel exigua regna, vel Respublicas divideretur, ut sese tamen tuerentur, in idem tamen corpus conveniebant, & singulis annis de pacis aut belli rebus, vel de componendis inter nationes vicinas dissidiis, vel de Rege, si id opportunum videretur, eligendo, comitia habebant. Quo autem quisque illis statuto tempore interesset, inclementer qui ultimus venerat neci dabatur, nisi justas moræ suæ causas proferret.

Ipsorum sobrietas vel ex hoc probatur, quòd mercatoribus, ne vinum, cæterasque delicias, quibus hominum animi diffluere solent, in tertiam Galliæ partem adveherent, interdicebatur. Si quis verò ventri indulgeret nimium, mulctâ plectebatur.

Advenas hospitio nulla mercede certatim excipiebant, eosque ut Divos reverebantur; si quis autem illos offendisset duplò in eum animadvertebatur.

Ingenui & fortes erant, nullosque, etiam in bello, dolos admittebant, hostes virtute solùm vincendos rati.

His legibus adhærentes finitimis debellatis, Italiam, Græciam, intimamque Asiam Minorem bello petierunt, nullumque in toto Oriente bellum, quin priùs advocarentur, aliquandiu gestum est. Ut enim habet vetus quidam Author, tanti fiebant eorum arma, vel etiam ipsorum nomen tantum terrorem incutiebat, ut absque Gallis Orientis Reges se stare posse non putarent. Bellorum Africanorum tempore Cæsaris Historiæ ferunt triginta Gallos equites bis mille Mauros delevisse. Invictos Parthos semper habitos fuisse scribunt alii, donec cum Gallis decertassent. Romanis verò Gallos ita formidandos fuisse constat, ut, quum illis bellum denuntiatum esset, nullæ starent immunitates, omnesque & senes, & sacerdotes pecunias in id conferre tenerentur: quin imò in ærario publico certa pecuniæ summa asservabatur, cui manus admovere, nisi cum bellum in Gallos gereretur, ex voto vetitum erat.

Eorum in primis inter alias gentes miror fidelitatem, qui quum se clari alicujus viri obsequio addixissent, illum nunquam nec in vita nec in morte deserebant, nec ullum, inquit Cæsar, inter illos invenies, qui illius amicitiæ cui se totum devoverat superstes esse voluerit.

In eorundem etiam cæcitate videre est, illos vel in hoc suam Religionem testatos, quod Diis, quæ haberent maximè cara, voverint. In unico Tolosæ templo centum & decem mille auri, ter quinquies mille argenti pondo asservata sunt. Ingens sanè argenti copia, & forsan quæ unquam in orbe congesta fuerit maxima: monetæ enim nostræ plusquam decies centena florenorum millia conficit. Sed quod mirum; tanti thesauri incustoditi, omnibusque obvii, intacti tamen, patebant.

His adde venerationem qua suos prosequebantur Druidas. Eorum ut Numinis consilio stabant, iisque velut arbitris in suis dissidiis utebantur, adeò ut aliquando exercitus duo, inter se prælium statim commissuri, ad eorum nutum arma deposuerint. Sic autem venerabantur, quòd, si quis Druidarum consilia neglexisset, is nefarius, infamis, à cujus omnes abhorrebant consortio, haberetur.

Hæc Majorum nostrorum indoles, quorum virtus, si non exemplo, nobis probro erit maximo, & quondam contra nos in judicium surgent; cum enim majora longè acceperimus, majora etiam à nobis aliquando exigentur; quæ exempla eo magis permovere nos debent, quod domestica sint, plurisque, quàm aliorum, horti nostri fructus faciamus.

Quod si hunc Librum tanti quoad argumentum fa-

faciam; eundem non minoris quoad methodum duco. Accurata est, testimonia selecta, ex gravibus scriptoribus ducta, sermo purus, elegans & verè Romanus. Scio quosdam inibi antiqua & obsoleta vetustate vocabula ægrè ferre, cujusmodi sunt isti Apulei, Plauti, Festi & Varronis, *Capillitii ligatura*, *Relicina*, *Samiare tela*, *Oblivius*, *Subditius*, *Loqueraliter*, *Imago sempervivа*, *Augustitas*. Verùm non ita sum delicatulus, ut ad istas voces nauseem. Argumento dictionem accommodare, & antiqua vetustis vocabulis describere licet. Una eademque opera duo præstantur, cum moribus voces vetustæ exhibentur, quæ duo & rem & animos magis attentos præbent.

Observavi quædam, Editoris fortè, errata in iis quæ legi, cujusmodi variorum locorum laudationes, item contra Gallos in Italia octingenta equitum millia, pro octoginta millibus, arma sumpsisse; sic tribus vel quatuor in locis *Drache* pro *Drachs* scribit, & pagina 27. *Valerianum* pro *Valentiniano* nominat. Quòd verò scribat *Gallin* pro Hebraico גלים, reddatque illud vocabulum *inundationem*, cùm *fluctus* significet, ab Annio Viterbio deceptus est: adeò ut hæc omnia Authori non tribuam.

Verùm cùm multa afferat ut incerta, de istis cum bona ejus venia, donec mihi pateant, dubitabo. Si enim omnia notari luberet, alter sanè liber scribendus esset; ex octo vel decem primis capitibus, quæ sunt veluti ad priorem partem manuductio, quædam exempla protulisse sufficiet.

Ad Cap. I. Annot.

Caput primum miro paradoxo orditur, Julium nempe Cæsarem Commentariorum, quæ sub ejus nomine feruntur, non esse authorem, quia eorum stylus mollis, inæqualis, impeditus, nulloque modo famę Cęsaris ut elegantis scriptoris respondens. Credo primum illum esse, qui ita indigne de Cęsaris Commentariis scripserit. Nam etsi quidam Authorem dissimulâsse verum accusent, nullus, quod sciam, stylum vituperavit. Contrà omnes Docti Commentaria illa propter Latinitatis ingenuitatem singulari pretio habent, Authoremque nostrum in hanc sententiam venturum spero, si attentè illa relegere dignetur. Reverà ibi non sermonis flosculi, non vocum ampullæ occurrent, omnia illic plana, ac sine pigmentis & fuco prostantia, qualia decent commentaria & materiem ad historiam parata. Verùm secundum me ex hoc ipso Cæsari debentur, quia ejusmodi ingenium Cicero illi impertitur his verbis; *Nudi sunt recti & venusti, omni ornatu orationis tanquam veste detractâ.* Nec objiciendum, ibi non occurrere locum, quem Servius ex Cæsaris Commentariis profert: ibi enim Ephemerides, hoc est, diarium, non Commentaria Cæsaris, laudat Servius. Diarium autem & Commentaria differunt: in altero quæ singulis diebus contigerant scribebat, Commentaria verò erant historiæ contextus, in quem præcipua, & memoriâ digniora referebat. Præterea etsi partem quamdam Commentariorum Cæsaris temporis injuriâ amissam esse daretur, hinc tamen illius non esse quæ supersunt nequaquam sequeretur. Quia Fastorum Ovidii pars amissa est, ideo quæ extat illi non est abjudicanda. Me quoque alia objectio non moratur, Margaritam nempe Poëtarum, Johannem Salisburiensem, Vincentium & Rodrig. Xantonem hunc locum non ex Julio Cæsare, sed ex quodam Julio Celso proferre. Isti enim authores non digni sunt, qui in hoc argumento audiantur. Verum nequis deinceps in hæc impingat, hinc est erroris origo. Quidam Julius Celsus Constantinus Julii Cæsaris Commentaria recensuit, & suo modo, stylo scilicet longè diverso, in Epitomen contraxit. Hæc Epitome Coloniæ anno 1473. grassante barbarie edita libentiùs, quia facilior, quàm ipsamet Julii Cæsaris Commentaria; describebatur & legebatur. Hanc forsan Epitomen Authores suprà laudati proferunt, quæ reverà Celso, nequaquam verò Cæsari debetur, inquit Vossius, Hist. Lat. lib. 1. & Instit. Orat. lib. 5. cap. 3. qui eam διὰ πασῶν, id est, per omnia, recensuit. Casaubonus quoque, cui Bongarsf. ejus particulas ostenderat, opus esse cujusdam Monachi arbitratur. In Manuscriptis tamen *Vir Clarissimus* indigitatur. Hæc vera sint necne, fides sit penes auctores.

In Suetonium Cap. 56.

Lipsium quod spectat, quem iis annumerat Author, qui hoc scriptum Cæsari abrogant, ab istis ita diffidet, ut Epistolicarum Quæstionum libro 2. Epist. 2. hanc ex Certionis animo sententiam evellere nitatur. Et in Epistola, quâ suas in Tacitum notas Maximiliano Imperatori dicat, ut Tumet ipse observâsti, hæc Commentaria, tanquam verè Cæsaris commentaria, laudat, eorum stylum ut facundum, purum, sine fuco, Musisque Romanis dignissimum extollit. Si verò de iis alibi frigidiusculè loquatur, à Lipsio ad ipsummet Lipsium provoco, qui quamvis peritissimus audaciùs paulò aliquando sententiam profert. In istius rei testimonium adduco Senecæ Troadem, quam ut nullius momenti & à rudi studioso scriptam profert. Verùm Scaligero, cui non minùs quàm Lipsio stylus Latinitatis sapit, longè alia mens est. Ait enim esse opus præstantissimum, extra imitationem positum, & inter alia Senecæ opera optimum. Unde duabus in Epistolis, quarum altera ad Salmasium, altera ad Gruterum, in Lipsium invehendi ansam arripit.

Quidquid sit, etsi quoquo modo, num Cæsaris de Bello Gallico Commentaria sint reverà Cæsaris, dubitari posset, non observat Author, dum in novum auctorem, & planè ignotum illa transfert, semetipsum libri sui, qui inde maximâ ex parte excerpitur, pretium convellere. Hæc enim in Præfatione habet; *Cùm ex istis Commentariis præcipua morum apud Gallos usitatorum testimonia ducantur, videamus quanti facienda sint.* Posteà his Commentariis fidem & authoritatem abrogare, ut impuro stylo scriptis, & ab Authore recente compositis, qui reverà quædam habeant à vero Cæsare, sed succisa & ad libitum mutata, nonne idem est ac si Lectori diceres; ne plurimi meum librum facias, quæ enim testimonia præcipua exhibeo, ex imperito auctore, nulliusque momenti ducuntur. Quì fit ut Doctor iste, quod omnibus patet, sibi ipsi injurium esse, non animadvertit?

Ad Cap. II. Annot.

Pergo ad Caput II. quod istis verbis orditur; *Tribus olim nominibus, ut postea videbitur, Celtarum, Gallorum & Francorum Gens Gallica insigniebatur.* Inter duo priora nomina aliquid discriminis erat; quos enim Romani Gallos, ii se ipsos Celtas, non verò alio nomine, vocitabant. Sunt ipsissima Cæsaris verba, *ipsorum Linguâ Celtæ, nostrâ Galli appellantur.* Græci, qui illos pro Gallis, Galatas appellabant, idem discrimen Celtas inter & Galatas observant. Pausanias in Atticis, ὀψὲ δέποτε αὐτοὺς καλεῖσθαι Γαλατὰς, ἐξενίκησε, Κελτοὶ γάρ ποτε τὸ ἀρχαῖον καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις ὠνομάζοντο. *Serò vicit usus Galatas illos nominari, quippe olim Celtarum nomen cùm inter ipsos, tùm inter exteros receptum erat.*

Quod ad istius *Celtarum* denominationis originem attinet, Author tuus quasdam jure reprobat, verùm quam aliis prætulit, illa vero minùs accedere videtur. *Hanc*, inquit, *denominationem oriundam arbitror ex voce Gelt, quâ etiamnum hodie utuntur Rheni incolæ, ut militarem stipem designent.* Quorsum Majores mercenariis illis militibus, quibus stipendia malè penduntur, similes esse crediderit, qui indesinenter stipendium, stipendium,

dium, stipendium vociferabantur? Hoc posito, ipsorumque finitimos id nominis Geltarum, vel Celtarum ipsis indidisse, id sanè defugissent, & haud dubiè injuriam duxissent. Verùm nimiùm nobis probata ipsorum magnanimitas est, ut illos pecuniæ adeo avidos arbitremur; Valerius pecuniam post obitum tantùm reddendam credidisse illos asserit, quod vel eam, minoris quàm nos, duxisse sufficienter testatur; præterea nondum constat usum pecuniæ apud eos æquè ac Celtarum nomen antiquitùs invaluisse; vetustiori enim nomine insignitos illos non reperias; plerique verò Celtam Gentis auctoris nomen esse autumabant. Illos autem pecuniâ semper usus non fuisse, vel inde probari potest, quòd finitimi ipsorum Germani eâ tantùm Cornelii Taciti tempore inescari occipiebant. Qui, *inquit*, ad Rhenum incolunt, *ob usum commerciorum aurum & argentum in pretio habent, formasque quasdam nostræ pecuniæ agnoscunt atque eligunt: interiores simplicius & antiquius permutatione mercium utuntur.*

Ad Cap. III. Annot. Caput tertium sequitur, in quo ejus quod superiori capite dixerat, *Gallos*, nempe, *tribus tantùm nominibus insignitos fuisse*, oblitus, duo alia *Galatarum* & *Gomeritarum* addidit. A Josepho enim asserente Gomerum vel Gomarum Gomaritarum, quos Græci Galatas vocant, patrem fuisse, hæc habet: sed quæstio huc redit, scilicet, Num potiùs Galatas Asię Josephus intelligat, vel, quod etiam tropicè vulgò occurrit, populos quos Galatæ ipsorum sedibus expulerant: quidquid Josephus intellexerit, veros Gomaritas Asiam incoluisse probabile satis est; illosque esse Gomaros vel Chomaros, quos Ptolemæus, ad fluvios Jaxartem & Oxum in Mare Caspium influentes, collocat; Gomaritis enim Moses, *Magogos*, quos *Massagetas* arbitrantur, & *Madai*, id est, *Medos*, adjungit; eundem autem apud Ptolemęum Massagetæ ad Gomaram, Medi verò juxta Mare Caspium ad Oxi ostium siti sunt. Ibidem quoque Tubal & Mesec ut finitimæ Gentes referuntur. Per Tubal autem Josephus Iberios intelligit, per Mesec Moschios vel Moschos, quos Geographi omnes cum Colchis Maria inter Caspium & Hircanium collocant. Strabo lib. 11. Ἡ δ᾽ οὖν Μοσχικὴ, ἐν ᾗ τὸ ἱερὸν, τριμερής ἐστι; τὸ μὲν γὰρ ἔχουσιν αὐτῆς Κόλχοι, τὸ δὲ Ἴβηρες, τὸ δὲ Ἀρμένιοι.

Idem de Gallorum nominis origine agens, Galliam ex *Wal* ducit, quam vocem post Bodinum *Sylvam* reddit; sed illum Bodinus decepit Wal pro Wald, cum d. in fine, accipiens; unde fit Wild, h. e. sylvestris. Wal planè aliud significat, nempe *murum*, quin imò est vocabulum recens, quod à Latino Wallum originem habet; cùm Anglo-Saxones hoc nomine primi designaverint ingentem illum Angliæ murum, quem Romani Vallum quasi munimentum dixerant; hinc fit ut Wal omne muri genus significaverit: sed nullibi vocabulum illud sylvam indigitâsse occurrit. Cæterum frustra in Gallorum lingua *Galli* & *Gallia* nomina quæras, cùm ex Cęsare illa tantùm apud Romanos in usu fuisse constet; unde verò ea habuerint Romani aliud est: forsan ex Gręco *Galatæ* vocabulo contraxerunt, ut Pœni ex Phœnicibus, & Gades à Gadira. Vox autem *Galatæ*, secundùm me, est *Celtæ* vocabuli depravatio. C. & G. facilè inter se permutari omnibus notum est, & Auctor ipse noster Celtas ex voce *Gelt* educebat: verùm nonne præstaret Camdeni sententia, qui illam Galliæ aut Gallorum denominationem à voce *guelt* vel *gualt*, h. e. cæsarie, traxit; unde fit ut Gallia Celtica, Belgica, & Aquitanica, *Comata*, incolæque Comati, vel capillati dictitarentur. Hoc omnes nôrunt.

Ad Caput IV. Annot. Hîc habes alia longè paradoxa. Postquam superiori capite eorum somnia rejecisset, qui Francorum à Francione Hectoris filio, hujusque Francionis nomen à Φρέγκος ortum volunt, vult fabulam eam rem haberi, quam Antiquitas tota veram esse uno ore testata est, Francos nempe à Franconibus Germanię ortos esse; *Sane*, inquit, *Galliæ Francos ex Germaniæ Franconia originem duxisse, ex porta eburnea somnium est, h. e. fabulosissimum.* Certè me ita attonitum præstiterunt hæc verba, ut solâ in Auctorem reverentiâ ductus librum non clauserim; sed crevit adhuc stupor, lectis duobus argumentis, (si vocanda sunt argumenta duo alia quæ nullâ nixus authoritate protulit) quibus novum hoc suffulcire nititur: Alterum Gallos ab omni ævo Francos vocatos fuisse, pluribus etiam seculis antequam Rhenum Franci trajecissent: Alterum Francos, qui ducibus Pharamundo & Merovæo venerunt, origine Francos fuisse.

Ut primum tamen ex istis duobus argumentis ulterius probet, hæc tria affert loca. Primum ex Nazarii Panegyrico de Francis à Constantino Magno victis ductum sic se habet; *Franci supra alios in bello sævientes, vi furoris sui trans Oceanum abrepti, ipsismet armis Hispaniæ littora depopulabantur.* Vult autem Author noster, nullâ ratione abhibitâ, Francos illos fuisse Gallos, cum contrà certissimè constet Nazarium de Francis Germanis fuisse locutum, de quibus Eutropius *libro decimo* asserit, illos imperante Gallieno piraticam artem exercere: & Orosius *libro 7.* sub eodem Imperatore Gallieno *Germani abrasa potiti sunt Hispania.* Nazarium autem de iisdem Francis, non verò de Gallis loqui pluribus rationibus evincitur. Primò, quia illis eadem facta adscribit. Secundò, quia illos præter cęteros sævos appellat, prout Zozimus *l.* 1. de iisdem Francis verba faciens ait; Ὁρῶν δὲ ὁ Γαλλιηνὸς τῶν ἄλλων ἐθνῶν ὄντα τὰ γερμανικὰ χαλεπώτερα. Tertiò adde Nazarium dicere Constantinum adhuc juvenem illos delevisse, eorumque Reges captivos abduxisse; jam autem hanc cladem accepisse Germanos scriptores alii prodiderunt, qui altero ex Rheni alveis trajecto, Batawiam insulam, Hollandiæ partem, Rhenum inter & Wahalem occupaverant. Author Panegyrici ad Maximianum & Constantinum de patre ejus Constantio verba faciens hæc habet; *Occidit, expulit, captiváque abduxit multa Francorum millia, qui Franci Bataviam, aliosque citra Rhenum agros invaserant: Tu verò ipsorum Reges, præteritáque crimina plexuisti.* Sic Eusebius de vita Constantini *l.* 1. ὡς οὖν ἐπὶ τῆς βασιλείας ἱδρύθη, quum primum Imperii habenas capessisset, Barbaris omnibus Rhenum, Oceanumque Occidentalem incolentibus, ad seditiones concitandas propensis, subactis & domitis, feros illos prius & indociles, mansuetos & faciles præstitit. Quartò, validissimum est inter omnia quod apud Nazarium sequitur, Francos nempe armis Constantini ita fractos fuisse, ut illos stirpitus delere potuisset, nisi instinctu Divino hanc filio gloriam reservâsset; quæ verba ad memorandam illam victoriam referuntur, quam filius ejus Constans de Germaniæ Francis anno 342. reportavit. Quâ de victoriâ etiam Socrates *lib.* 2. & Sozomenus *lib.* 3. Historiarum Ecclesiasticarum loquuntur. Addam quintò & ultimò, omninò fieri non posse, ut quę Nazarius de Francis asserit, ea de Gallis intelligantur: de his enim dicere haud potuisset, illos esse populos sævos & immanes præter cęteros, cum jam à longo tempore, tum à nativâ suâ animi propensione, tum à Romanorum commercio humani & urbani facti essent: & ridiculum fuisset dicere Gallos vi sui furoris trans Oceanum & in Hispaniam abreptos, cum Gallia & Hispania con-

tiguæ ſint. Ut brevi abſolvam, de Conſtantini & filiorum ejus adverſus Gallos bellis hiſtoria non loquitur, adeò ut qui de Gallis verba Nazarii intellexerit, hiſtoriam funditùs evertat.

Duos præterea alios Auctores, Ciceronem nempe & Sidonium profert, quos ut de Francis in Gallia teſtes laudat; & ex Cicerone quidem epiſtolam decimam libri 4. ad Atticum affert, in qua iſtius rei ne vola quidem: verùm in citatione error eſt, & pro 4. legendum 14. in cujus 10. epiſtola juxta quaſdam editiones hæc habentur, *Redeo ad Thebaſſos ſervos Francones*, &c. Alii aliter legunt, eaque verba decem ad minimum variis modis exhibent, quia hic locus obſcurus & valdè corruptus habetur. Nihilo tamen minus quæ aliis præſtant exemplaria Frangones, non verò Francones, legunt; Frango autem unus erat ex iſtis militibus quos, ut teſtatur Dio *lib.* 48. ad Senatoriam dignitatem promoverat Cæſar. Eodem modo promoti fuerant Baſſus, Scæva, Curtilius, Cenſorinus, Meſſala, Planchnus, & Poſthumius, de quibus in eadem epiſtola mentio fit, quique tantâ freti authoritate, plurimis plebem exactionibus gravabantur. Hac de re iſtâ imò & ſextâ Epiſtolâ queritur Cicero, quâ de causâ ita amicum alloquitur, *Redeo ad tuos Baſſos*, &c. *Scævos & Frangones, de quibus mihi mentionem injeciſti.* Præcedentia & ſequentia hanc expoſitionem confirmant. Verùm etſi hâc in Epiſtolâ vox Francones extaret, an exinde Ciceronem de Gallis verba facere conſtaret? Nequaquam: quicunque enim Francones legunt, pro *tuos Baſſos* habent Betaſios, Scævas, & Suevos, vel alia Germaniæ populorum nomina. Sed hæc omnia planè immeritò; hac de re enim non agitur, quippe de Francis, vel Franconibus, in ipſamet Germania, nonniſi trecentis vel paulò minùs poſt Ciceronem annis mentio habita eſt.

Supereſt alter, quem laudat ex Sidonii *Narbone*, locus, quem haud dubiè non legerat: quomodo enim probare contendiſſet, Francos Gallos fuiſſe, eorumque priſtinas ſedes cis Rhenum poſitas, his verbis, quæ illos non modò trans Rhenum, sed & trans Viſurgim & Albim, mediâ in Germania, collocant,

Tu Tuncrum & Vahalin, Viſurgin, Albin
Francorum & penitiſſimas paludes
Intrares venerantibus Sicambris.

Ad id, quod ſecundò illi probandum fuit, Francos nempe ſub Merovæo ex Germania egreſſos, ex majoribus Gallis oriundos eſſe, nihil profert præter unum Cæſaris locum, ex quo patet, Gallos olim trans Rhenum colonias deduxiſſe. Verùm Cæſar non dicit Gallos illos Francos, vel Francos ex iſtis Gallis oriundos fuiſſe. Quàm infirmum ſit hoc argumentum habeas illud in forma: Coloniæ Gallorum trans Rhenum deductæ ſunt; Ergo Franci Galli erant. Hoc argumentum nihil probat, quia conſtat ex merè affirmatis in ſecunda figura: quaſi quis ſic argumentaretur;

Homo eſt animal,
Equus eſt animal,
Ergo Equus eſt homo.

Nunc autem quæri poteſt, unde oriundi ſint illi Franci, qui quum per centum & quinquaginta annos vel ampliùs bellum tam acre Romanis intuliſſent, eos tandem ex Gallia cedere coëgerunt, hodiernamque potentiſſimam Monarchiam in ea conſtituerunt. De his enim nec Plinius, nec Strabo, nec Tacitus, nec Ptolemæus in ſuis Germaniæ Deſcriptionibus loquuntur; nec eorum ullum, ante Gallienum circa 250. Ch. annum, veſtigium mihi videre contigit? Reſponſio facilis eſt, hoc nempe *Francorum* nomen, non unius populi, ſed factionis denominationem eſſe, multaſque gentes Rhenum inter & Albim inter ſe mutuo fœdere coiiſſe, quo Romanorum jugum excuterent, hocque ſe Francorum, aſſerendæ libertatis causâ, nomine inſigniiſſe. Hoc habemus ex Sulpitio Alexandro, quem Gregorius Turonenſis *lib.* 1. *cap.* 9. laudat; ubi inter Francos recenſet *Bricteros*, *Chamavos*, *Ampſivarios*, *& Chattos*, omnes origine Germana Rhenum inter & Albim populos. Denique hoc fœdus, hæc ſocietas brevi tempore ita crevit, ut Germania ipſa antiquo Germaniæ nomine amiſſo, Francia dicta fuerit, ut D. Hieronymus in vita Hilarionis, his verbis teſtatur; *Apud Hiſtoricos Germania, nunc verò Francia vocatur*; unde fit ut Rheno ab ipſis trajecto, eodemque nomine Galliæ impoſito, habita ſit diſtinctio Franciam inter Orientalem & Occidentalem, Ciſrhenanam Franciam & Tranſrhenanam, Franciam Germanam & Romanam: hoc enim nomine ea quam nunc incolimus deſignabatur, tum quia Romanâ linguâ utebantur, tum quia Romanis ablata fuerat. Hac de re conſule Ottomanum, Paſquierium, & alios. Uno verbo abhinc ampliùs ſexcentis annis in Oriente tota ferè Europa nomine *Franciæ* indigitatur; ad hæc diſertiſſima ſunt Interpretis Arabis ad finem D. Marci verba; *Hic explicit Euangelii ſecundum Marcum Verſio, quod inter Urbis Romæ Romanos Francos ſcripſit:* & in Collatione Arabica Doctoris Chriſtiani cum Mahummedano hæc habentur; *Textus Bibliorum Hebraicus*, inquit Chriſtianus, *verbo ad verbum Græco & Franco convenit*, hoc eſt, Latino. Hæc duo argumenta ut parùm vulgaria à me proferuntur.

Magna opera ſtudióque quærit quinto Capite, cur ſe à *Dite Patre*, qui divitiarum Deus credebatur, ortos profiterentur? Sed ego arbitror illum *Ditem-patrem*, à quo ſe natos dicebant, fuiſſe potiùs *Dieſpiterum*, eoſque ex Hebræo די, vel ex Græco Διὸς, aliquod hujuſmodi nomen formâſſe, quo Magnum Deum deſignarent. Hoc innuere videtur Auſonius his verbis; *Ad Cap. V. Annot.*

Divona Celtarum linguâ fons addite Divis.

Quaſi id ſibi vellet Celtarum linguâ vocem *Divona* fontem Dei ſignificare; hodierni autem Britones fontem idiomate ſuo dicunt *vouan*; ſupereſt *Di* Deum denotare, quem iidem iſti Britones *Di* efferunt. Inde etiam oriri poſſunt noſtræ affirmationes *Ouï dea*, id eſt, *imò*, quæ à Græcis νὴ τὸν Δία facile deducuntur. Hoc ſenſu Galli dicere potuerunt *Di*, vel, *Dis* ipſos genuiſſe, hoc eſt, ipſos fuiſſe Διὸς γένος, quæ eſt ipſiſſima Arati ſententia, quam opportunè adeo laudat D. Paulus Act. 17:28. Διὸς κεχρήμεθα πάντες, τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν. Hoc veteris doctrinę reſiduum erat, Deut. 32: ℣. 18. *Rupis quæ te genuit oblitus es.* Verùm quia *Dis* Latinè de Plutone dicitur, Romani ſimilitudine vocis decepti, alieno planè ſenſu acceperunt, quod ſe Galli à Dite Patre natos profiterentur.

Meritò dicit Author noſter Gallos per noctes, non verò per dies, ſupputaſſe tempora, non quidem in honorem Plutonis, ut Cæſar arbitratus eſt, ſed quia in Geneſi dictum eſt, *ſic fuit veſpera*, *ſic fuit manè*; ſed id non probo quod ad conſuetudinem iſtam refert, plebem noſtram etiamnum dicere *ennuict*, h. e. hoc die: ſcribitur enim & pronuntiatur *en huy*, quæ vox compoſita eſt ex *huy*, ſicut *aujourd'huy*, hodie; non verò ex *nuict* nox. Dicere igitur præſtitiſſet in hoc Cæſarem deceptum eſſe, ſi hanc tempora per noctes ſupputandi peculiarem Gallis fuiſſe conſuetudinem arbitratus ſit. Idem in uſu eſſe apud Germanos Tacitus docet, *Nec dierum numerum ut nos, ſed noctium computant:* & Nicolaus Damaſcenus apud Stobeum in Sermone de legibus, & conſuetudinibus idem refert de Numidis Africana

na Gente, οἱ Νομάδες τῶν Λιβύων οὐ ταῖς ἡμέραις, ἀλλὰ ταῖς νύξιν, ἀνθαριθμοῦσι τὸν χρόνον, *Lybii Numidæ tempora, non à diebus, sed à noctibus computant.* Quem morem etiamnum hodie imitantur Arabes. Elmacinus Arabicus Scriptor Saracenicæ Historiæ capite primo, Mahumedem ęgrotare cœpisse notat duabus ante finitum mensem Sapharum noctibus, hoc est, vigesima octava die, adeò ut duę tantùm noctes, ut mensis integer evaderet, superessent. Camdenus quoque Britones pro octo diebus *with nos*, octo noctes; & pro 15. diebus, *pinteh nos*, quindecim noctes dicere asserit. Egomet ipse observavi Anglos pariter *seven night* septem noctes, & *four night* quatuordecim noctes, h. e. duas hebdomades, numerare. Neque mirandum adeò diffusum fuisse hunc morem: nam prętérquam quòd Scriptura in Mundi creationis Historia vesperam matutino pręponat: Ethnicorum antiquissimi id fuerunt imitati. Ex Chao Erebum, nigramque noctem, & ex nocte Cœlum, diemque egressa fuisse ait Hesiodus:

Ἐκ Χάεος δ' ἔρεβός τε μέλαινά τε νὺξ ἐγένοντο
Νυκτὸς δ' αὖτ' αἰθήρ τε καὶ ἡμέρα ἐξεγένοντο.

Qui ordo idem ferè est cum Mosis ordine; hoc enim Chaos, hic Erebus, hęc Nox, est vespera, quam Moses ערב vocat; quamque dies & lux, ex mediis istis tenebris à Deo educta, exceperunt. Orpheus pariter, vel sub ejus nomine, Onomacritus, dicit Deum quę ad noctem priùs, deinde quę ad diem pertinebant, creavisse,

Ἐκ τε μιῆς νυκτὸς, ἠδ' ἐξ ἑνὸς ἤματος αὐτός.

Thales itidem interrogatus, quis pręcederet; utrum dies, aut nox, ἡ νὺξ, ἔφη, μιᾷ ἡμέρᾳ πρότερον, *nox*, inquit, *uno die vetustior est.* Ideò in compositione vocis Νυχθήμερον potiorem locum nox occupavit. Varro quoque, & Macrobius asserunt Athenienses cum Hebręis diem ab occidente sole incepisse, *A solis occasu ad solem iterum occidentem omne in medio tempus unum diem esse dicere.* Macrobius Saturnal. *lib.* 1. *cap.* 3. aliàs *cap.* 2. Plinius *lib.* 2. *cap.* 77.

Ad Caput VI. Annot. De variis Gentibus ex Gallis originem ducentibus agit Caput sextum, quarum longum texit catalogum; quę cùm deberent ex Historia desumi, nonnisi nominum quadam similitudine & convenientia utplurimum nituntur. Ut, inquit, à Gadensibus initium faciam, eorum oppidum *Calis* ipsorum originem sufficienter testatur; nempe *Calis* incolas ex Gallis eà de causâ oriundos autumat, quòd quędam inter vocem *Calis* & *Galli* intercedat similitudo: cùm contrà *Calis* à Gadibus formatum esse cuivis pateat, ut *Ulysses* ex Ὀδυσσεὺς, *lachryma* ex δάκρυον, *Melicæ* gallinę ex Μεδικαὶ, & *Vilaine* in minore Britannia fluvius ex Vidiana apud Ptolemęum, & vox Italica *Burla* ex *Bourdes*. *Gades* autem oritur à גדר *Gader* voce Hebraica vel Carthaginensi, quę septum significat. Hęc vox in textu Veteris Testamenti Hebraico frequenter occurrit: imò & ab Ethnicis nobis explicatur. Plinius ait, *Nostri Tartessum appellant, Pœni Gadir, ita Punicâ linguâ septum significante.* Solinus eodem modo; *Pœni suâ linguâ Gadir*, id est, *septum nominàrunt.* Item Rufus Avienus;

Pœnus quippe locum Gadir vocat undique septum.

Et reverà omnes Græci Γάδειρα pro *Gades* scribunt, quotquotque extiterunt veteres Geographi Calis incolas Phœnicum esse coloniam uno ore testantur. Consule Eratosthenem, Strabonem, Dionysium, Marciam & Stephanum de Urbibus, Eustathium, Melam, Plinium, Solinum & Isidorum, qui omnes idem unanimiter confirmant. Contra tot allatos testes, num vox *Calis* ex voce *Gallia* deducenda sit, judices licet. Addit prætereà Galleciam & Portugalliam à Gallis nomen habere: dubito, nam olim Gallecenses *Callaici* dicebantur, & etiamnum extat in Portugallia portus, cui nomen est *Calles*, id est, *Callaicorum portus*: inde *Gallecia* & *Portugallia* nomen habent. Historia autem istos Callaicos origine Gallos fuisse non asserit. Verùm id Auctor majori cum specie proferre potuisset, Gentem nempe *Celticorum* valde diffusam in istis fuisse regionibus; horum alii *Celtici cognomine Neriæ*, alii Celtici cognomine *Præsamarci* dicebantur. Plinius *lib.* 4. *cap.* 20. *Caput finis terræ*, omnium totius Hispanię magis ad Occasum vergens ex istis Celticis, *Nerium* & *Celticum* vocabatur. Hos Celticos à Capite finis terræ ad Lisbonam usque totum Hispaniæ littus occupasse refert Mela *lib.* 3. *cap.* 1. Hos autem Celticos, Celtas vel Gallos fuisse, tum ex ipso nomine patet, tum ex iis quæ Eratosthenes habet secundo Strabonis libro, Gallos nempe totum istud Hispanię littus incolere.

Quod sequitur, Angliam ab Albigensibus, *Albion* nomen suum accepisse, parum verisimilitudinis secundum me præ se fert, quippe cùm Albigenses tam longè à mari dissiti sint, sola nominis similitudo ad id probandum minimè sufficit. Nam præterquam quòd in Anglia nomen istud *Albion* nunquam agnitum fuerit, nullibi nisi in Græcorum & Romanorum scriptis occurrit, qui Angliam *Albion* æquè meritò ex suo ἀλφὸς duxerint, ac quidam Argonauticorum Auctor illam λευκαῖον χέρσον, terram albam, & νῆσον λεύκην, insulam albam, propter rupium quibus cingitur albedinem, appellaverit. Hoc etiam nomen *Albion* forsitan ex Poetarum fabulis deducere non abs re erit, qui inter Neptuni filios Albionem quemdam recensent.

Ad Gallovidiam vel Gallowaniam Scotiæ Provinciam quod attinet: ex Hiberniæ vicinia, frequentibusque Hibernorum in Scotiam, præcipuè verò in Gallowaniam, freto ab Hibernia tantummodò disjunctam, excursionibus credere est, Scotiæ Gallowanos, ex Gallecia in Hispania oriundos, Hiberniæ Gallowanis nomen suum indidisse.

Verùm ne hęc disceptandi causa, néve eo animo ut aliquid per me de Gallorum honore decedat, in medium proferri credantur, inferiùs Walliam non solùm & Gallowaniam, sed & Angliam totam, ex Gente nostra oriundam esse demonstrabo.

Nunc Auctoris vestigia premo, qui ex Anglia in Germaniam transfretando, ibi multas, nulla suadente veritatis specie, Gallorum colonias collocat, de quibus omninò Historia silet: si unum id excipias, quod ex Tacito habet, ex Boiis, quos nunc Borbonenses vocamus, ortos esse Bohemos. A Franconia orditur, quam Gallorum coloniam esse asserit; cùm contra Franci in Gallias, ut jam vidimus, colonias miserint. Deinde Westphaliam ex eadem origine deducturus, ejus nomen Latinè *Westwaliam* scribit, illudque, insigni errore, Galliam Occidentalem reddit; Westphalia enim ad Galliæ ortum sita est: unde si ex Gallis originem duceret, sequeretur illam Orientalem, non Occidentalem Galliam dicendam esse. In Russiam usque, quæ nunquam ad Germaniam pertinuit, digreditur, ut ejus originem à Ruthenis, hodiè *Rhodez*, deducat. Ut sibi autem scribendi materiam faciat, Russiæ nomen Rutheniam effert; *Ruthenia*, inquit, *quæ nunc Russia.* Ego verò nego Russos se unquam dixisse Ruthenos; Illos Germani *Russen*, ipsi verò se *Rusaci* nominant. *Roxi* à Veteribus dicti videntur; qui supra Paludem Mœotidem Roxolanos, nomine ut videtur ex Roxis & Alanis composito, collocabant. Ex Russia ad Carnes, Carinthiam versus, regreditur, quos à Carnutibus, hodiè *Chartres*, deducere intendit: cùm illos eandem quam nunc, ab omni ævo, sedem

dem

dem occupasse, Historiæ doceant, quin imò jam Plinii tempore omnium edax tempus eorum duo oppida deleverat.

In primis capere non possum, cur Longobardos ex Lingonibus & Bardis, vel Gallorum Poëtis, deducat. Juxta Authoris mentem Longobardi Lingonenses Poëtas denotarent; quasi alicujus loci Poëtæ in regiones exteras, colonias condituri, convenirent. Ut verò ejus congrueret Etymologia, ipsi *Lingones* in *Langones* permutandi fuerunt. Verùm in novis Etymologiis effingendis desudare quid opus est? Jam ante 800. vel 900. annos Paulus Diaconus, origine Longobardus, Desideriique Longobardorum Regis Cancellarius, eorum veram nos docuit Etymologiam. *Constat*, inquit, *Longobardos sic dictos ab intactæ ferro barbæ longitudine.* Ipsorum enim linguâ *lang* longum, & *bard* barbam, ut & etiamnum hodie apud Germanos, significat. Hoc eò magis in illis notandum, quòd alii Germani barbam abraderent, vel nonnisi in superiori labro tantillam alerent, ut Diodorus *lib.* 6. observavit. Reverà de Cattis notat Tacitus, illòs intactam sivisse barbam, illamque à juventute suâ aluisse, donec in bello hostes cædendo fortitudinem suam probâssent; sed de Longobardis narrat Paulus Diaconus, nunquam illos barbam deposuisse: ita ut hoc Longobardorum nomen idem significet quod Μακροπογονες, quæ Asiæ Gens ad Paludem Mæotidem sita, de quâ Strabo *lib.* 11. Quâ ex Gente fieri potest ut Longobardi in Germaniam venerint.

Adest & altera allucinatio, *Ex nobis quoque*, inquit, *egressi Celto-Scythæ sunt*; laudatque Strabonis 11. librum, qui planè contrarium affirmat, nempe veteres Græcos Scriptores vulgò Scythas, & Celto-Scythas ἅπαντας τοὺς προβοῤῥοὺς omnes septentrionales populos appellâsse: adeò ut ex ipsorum sententiâ, hoc non peculiaris cujusdam Gentis à nobis ortæ, sed Gentium omnium Borealium nomen esset; quod, inquit idem Strabo *libro* 1. διὰ τὴν ἄγνοιαν, *per ignorantiam*, admittebant, quâ varias Gentes sub uno eodemque nomine intelligebant.

Porrò, ut quæ narrat Polybius confirmet, Galatas nempe, vel Gallo-Grecos à nobis oriundos esse, diúque in Græcia, Asiáque illos imperasse, constare illos narrat Syriam, Imperiumque Constantinopolitanum rexisse; verùm duas inter istas historias commune nihil, neque altera alterius veritatem confirmare valet, diu enim ante Christum Galli Græciam Asiamque occupaverant: & ipsemet Polybius hujus Historiæ scriptor ante Christum annis circiter 180. florebat: Galli verò in Syria, & Constantinopolitano Imperio penitùs abhinc 500. vel 600. annis sua bello acquisivere.

In toto hoc sexto Capite Gallos ubique effusos demonstrâre decreverat; sed valdè miror quòd plerasque eorum colonias non recensuerit. Id de Hispania demonstravi; ad Angliam quod attinet: etsi quisque gentis suæ antiquitatis sit studiosissimus, ostendam tamen Anglorum doctissimos fateri se Gallis originem debere. Germaniam quod spectat, aliasque Orientales Nationes, quàm ampla dicendi materia illi suppetebat, etsi frustrà in nominum Etymologias non excurreret! Omnia scrutanti, series ferè continua Gallorum Populorum à Rheno usque ad Euphratem, littora Danubii, Pontique Euxini per 700. vel 800. milliaria legendo, occurret. Primi adsunt Helvetii, dein Bavari, Bohemique, sub Bojorum nomine noti. Sic Tacitus, *Inter Hercyniam sylvam Rhenumque, & Mœnum amnes, Helvetii, ulteriora Boii, Gallica utraque gens, tenuere.* Idem de Helvetiis apud Cæsarem, Dionemque *libro* 38. extat. Infra Bavaros extabant Taurisci, qui in Vindelicia & Norico ab Helvetiis Austriam usque porrigebantur. In Austria, & Hungaria, hoc est, Pannonia, erant Cordisci, vel Scordisci, & Taurisci, utrique Galli. Strabo *lib.* 7. *Thracibus cis Danubium incolentibus Gentes Gallicæ admiscentur, nempe Boii, Scordisci, & Taurisci.* Idem Posidonius & Athenæus narrant, qui asserunt præterea, illos ex istis Gallis oriundos esse, qui duce Brenno Delphorum templum invaserunt. Ad Scordiscorum Ortum Bastarnæ vel Peucini degebant, qui à Scordiscis, & Hungariâ ad Pontum usque Euxinum extendebantur. Eam enim ob causam Peucini dicebantur, quia eorum pars insulam Peucen, ad Danubii ostium, occupabat; jam autem cum Plutarcho Titus Livius hos Bastarnas Gentibus Gallis annumerat. Inde ex Europa in Asiam trajicienti occurrent Galatę, qui Pontum, Phrygiam, Bithiniam, Cappadociam, cæterasque provincias, ferè ad usque Euphratem invaserunt, ut Geographorum vetustissimi testantur. Gothinos in Moravia omisimus, qui *ex suâ linguâ*, inquit Tacitus, *Galli dignoscebantur*: omisimus itidem Gallos istos, quos Rhenum & Danubium inter collocat, qui *decumatos agros arabant*, hoc est, qui ex Romanorum concessione agros arabant præstationi decumarum astrictos. Geographorum Germanorum doctissimus Philippus Cluverius hoc Gallos occupasse arbitratur sedes, quas olim Marcomanni & Sedusii Danubium inter Rhenum & Mœnum tenuêre, variisque probat argumentis dictos illos fuisse *Allemannos*, hoc est, omnis generis gentes; utpote quæ ex variis Galliæ Provinciis collectæ: hinc denique usu factum quòd nomen *Allemanniæ* toti Germaniæ inditum fuerit: ne nobis aliquid exprobrarent Germani: nam si ab his Francorum nomen accepimus, illi ex variis nostratibus Gentibus Allemannorum denominationem habuerunt.

Ad Caput VII. pergo, in quo Author noster de Galliarum divisione *in Braccatam & Comatam* acturus, ait, Provinciam Romanorum dictam fuisse Braccatam ab usu Braccarum, *quæ sunt pelles villosæ & intonsæ.* Mira vestis definiendæ ratio! materiam docet, formam verò & usum silet; quasi dicerem, ex pellibus vaccinis, vel ex hircino corio ocreas, aut ex cervinis, vel hœdinis pellibus chirothecas constare, docerem-ne hoc modo quid ocreæ, quid chirothecæ sint? Quin imò, istius materiæ portiunculam tantùm memorat. Esto enim hujus gentis tenuissimos villosis atque crudis coriis usos fuisse, quis dubitat ditissimos detersas pelles, vel cannabinas, aut laneas vestes, ut & alia indumentorum genera admisisse? Saltem de Francis *lib.* 2. narrat Agathias, ἀξυρίδας οἱ μὲν λινὰς, οἱ δὲ καὶ σκυτίνας διαζωννύμενοι τοῖς σκέλεσι περιαμπέχονται, *alii braccis coriaceis cinguntur, alii lineis utuntur, quibus crura obtegunt.* Vestes illas Xenophon vocat ποικίλας, vel ὑσγινοβαφεῖς, *variatas, vel cocco tinctas. lib.* 1. *Anabas.* & *lib.* 8. *Cyropæd.* Sic Propertius Elegiarum penultima Viridomarum Gallum ejusque milites *virgatis braccis* describit. Vix autem illos de pellibus villosis loqui arbitrer. Isidorus quoque *Origin. lib.* 19. *cap.* 23. vestes illas *lineamenta* dicendo illas potiùs ex lino quàm ex pellibus conflari docet. Quæ etiam Author noster ex Hesychio laudat, *Braccæ*, αἴγειοι διφθέραι, *caprarum pelles*, ibi non occurrit; Re quidem vera sic Hesychius interpretatur Βαρακάκαι; sed discrimen est inter *Braccas* & Βαρακάκας. Quod ad vocem *Braccæ* vel Βράκες, illam reddit ἀναξυρίδες, quæ sunt nautico more femoralia ad infima crura porrecta: Quod, si hîc quæreretur, facilè probari posset.

Ad Caput VII. Annot.

Dicit

Dicit Pagina ſequente Sidonium *Lib. 7. Epiſt. 6.* Provinciam Romanorum Gothiam dicere. Verùm nec iſtic, nec alibi de Gothia loquitur Sidonius. Solummodò *limitem Gothicæ ſortis* appellat non Romanorum Provinciam ſolùm, idque quod Arelatenſe regnum vocamus, ſed quodcunque tunc Gothorum Rex Evarix occupabat, ſcilicet Galliam Aquitanicam. Vaſconia enim, Languedocia, Aquitania propria, Cadurci, Rutheni, Petrocorii cum Lemovicibus ipſi ſubjiciebantur, ut ex eâdem Epiſtolâ patet.

Languedociam addit eſſe vocem corruptam ex *Land Guot*, id eſt, Gothorum ager. Id contra analogiam eſt hujuſmodi compoſitionum, in quibus *Land* ſemper ſubſequitur, ut in his nominibus *Ingland*, *Polland*, *Iſland*, *Groenland*, *Holland*, *Zeeland*, &c. Longè ergò veroſimilius eſt Languedociam vocem eſſe contractam ex Gothi linguâ, cùm præſertim obſervet Paſquerius, veteres omnes Scriptores Gallos, qui de hâc Provinciâ egerunt, illam Latinè *Linguam Gotticam* appellâſſe, ſive ibi omninò Linguâ Gotticâ uſi fuerint, quod vix ego crederem; ſive Gottorum, qui ibi diutius dominati ſunt, commercio, lingua hîc plus quam alibi corrupta fuerit.

Eodem Capite ex voce Græcâ χαινὸς *Cadomum*, *Chinonum*, & *Cœnomanum* deducit, ſupponendo incolas olim ibi Græcè locutos fuiſſe. Alio quidem loco ad ſui excuſationem ait ſe hæc conjecturâ ſimpliciter auguratum eſſe, duaſque alias profert nominis *Cadomi* origines, alteram ex Roberto Cœnali, *Campodomum*, domum ruralem interpretante; alteram ex Wilhelmo Aremorico Poëta, *Caidomum* exponente, Cadomum conditum fingendo à quodam Cajo Regis Artuſii Oeconomo. Vix iſtis adſtipulor; tum quia in Hiſtoriis noſtris ſimile nihil extat, tum quia *Cajus* nomen eſt Romanum, quod tamen Aremoricum hominem ſignificâſſe contendunt. Adde quod Artuſius in Gallia, in qua nihil omninò poſſidebat, oppida condere non poterat. Præterea oppidis *domus* nomen nonniſi infauſto omine imponitur. Teſtantur carmina in Neronem, Romam hortos ampliandi cauſâ populantem, *Roma domus fiet*, &c. Si verò Cadomum ex nomine *domus* oriatur, quî fit ut neutrius generis terminatio ſit. Ego verò arbitrer hanc terminationem *omum*, ut in nominibus *Condomum*, & *Bergomum*, deduci ex *hom* vel *om*, quod ex quadam Linguæ Germanicæ dialecto, uti notat in Germaniæ deſcriptione Cluverius, *lib. 1. cap.* 13. ſedem in quodam loco ſignificat. Unde fit ut multa oppidorum nomina ſic terminentur; ut & alia in *Heim* deſinunt, qualia *Spanheim*: alia in *Hem*, ut *Arnhem*, *Haerlem*: alia in *Ham*, ut *Durham*, *Walſingham*, aliaque ejuſmodi multa in Anglia. Verùm inter Gallos *Hom* iſtud in tribus ſaltem à me memoratis id ſignificat. *Bergomum*, hodie *Bergame*, *montis habitationem* deſignat. *Condomum*, hodiè *Condom*, forſitan pro *Kindhom*, eſt *habitatio jucunda*. Et *Cadomum*, quod veteri Gallico ſermone *bellicoſam ſedem* deſignabat, fortaſſe propter arcem, quæ ipſomet oppido vetuſtior exiſtimatur, ita dictum eſt. Verùm, num ſemper Cadomum ſcriptum fuerit, dubito, quia in Anſelmi vitâ, & in Gothofredi Normaniæ Ducis Hiſtoria, à quodam Johanne Monacho Cœnomanenſi ferè ante 500. annos ſcriptâ, invenio Codomum, non verò Cadomum. Jam autem Saxonum Linguâ hoc *Codomum* Dei habitationem deſignaret. Cluverius enim obſervat illos, pro *God*, *Cod*, vel *Codan* dixiſſe: unde factum ut *mare Balticum Codanum fretum*, hoc eſt, *Divinum*; unamque ex Inſulis Danicis *Codanam* vel *Codaniam*, id eſt, *Divinam*, referente Mela, vocârint. Sed & ab illis, qui *Goth* pro *God* pronuntiabant, *Gothi* & *Teutones* vel Germani, ab ipſorum Deo *Teuth*, vel *Teutate*, dicti ſunt, ut & Dani à *Dano*, uno ex ſuorum Deorum, nominantur. Unde patet illos & locis & nationibus Deorum nomina imponere ſolitos fuiſſe. Abſurdum autem non eſt Saxones Cadomum condidiſſe, cùm ante 1000. vel 1100. annos Belocaſſium agrum in Neuſtriâ occupaverint. De iis Gregorius Turonenſis libris quinto & decimo loquitur, illoſque *Saxones Bajocaſſinos*, hoc eſt, *Seſnos Bajocenſes* vocat, prout veteres noſtri Normanni efferebant. Hanc ætatem potuiſſe Cadomum attingere mihi veroſimile, ſi enim antiquius multò eſſet, Romani de eo locuti fuiſſent, ibique Epiſcopium potiùs quàm Bajoceis, ſiquidem ſitus ſit haud dubiè commodior, collocatum fuiſſet. Non multò autem recentius eſſe, vel exinde patet, quòd Normanni, qui Saxonibus ſucceſſerunt, conditum invenerint, & ſolummodò ampliaverint. Hæc tantùm de hujus oppidi origine augurari mihi contigit: verùm quæcunque tandem illa ſint, certi ibi nihil ineſſe perſpicio, & libenter cuivis vero ſimiliora docenti aſſenſurus ſum.

Ad Capita VIII. IX. X. Annot.

Tribus ſequentibus *Capitibus* 8, 9, 10. Author noſter de veteri Gallorum linguâ diſputat, nihilque planè definit, aſſerere contentus, quòd etſi Græci ſermonis aliquid & Germani in ea occurreret, linguam tamen iſtam ipſis omninò peculiarem fuiſſe. Interim digna ſunt hæc Capita, quę attentiùs paulò perpendantur. Primùm duo Cæſaris loca interpretatur, in quorum altero hæc occurrunt; *In Helvetiorum caſtris tabulæ repertæ ſunt Græcis litteris confectæ*: in altero verò hęc leguntur, *Druides in publicis privatiſque rationibus Græcis litteris utuntur.* Ut faciliùs illis reſpondeat, qui ex iſtis duobus locis Gallos linguâ Græcâ uſos fuiſſe arguunt, dicit *litteras Græcas*, Græcos tantummodò characteres, non ſermonem ipſummet Græcum, ſignificare. Vult ergo duobus iſtis locis probari Druidas, alioſque Gallos, characteribus tantùm Græcis fuiſſe uſos, dum eodem tempore genuinis ſuę linguæ vocibus uterentur. Sed varia me ab iſtâ interpretatione dehortantur. Primò quod Strabo dicat Maſſiliam Academiâ erectâ φιλέλληνας κατεςῆσαι τὺς Γαλάτας, ὥςε καὶ τὰ συμβόλαια ἑλληνιςὶ γράφειν, *tantum linguæ Græcæ Gallis amorem indidiſſe, ut contractus Græcè ſcripſerint.* Ibi certè non de characteribus, ſed de ipſomet ſermone loquitur. Addit, Gallorum nobiliores quoſque Maſſiliam, non Athenas, litteris operam daturos, petere, Gallos omnes id imitatos, & privatos & civitatum ſocietates mercede conductos habere Philoſophos, qui publicè ſcholas haberent. 2. Lucianus de Philoſopho Gallo verba faciens, ait, ἀκριβῶς ἑλλάδα φωνεῖ, *optimè Græcè callere.* 3. Sed quod caput eſt: *Litteræ Græcæ* apud Latinos ſemper, non characteres nudos, ſed ipſummet Gręcum ſermonem ſignificant. Hoc multis locis probat Hottomannus; en quędam. Juſtinus *libro. 20. cap.* 5. circa finem, *Facto ſenatus-conſulto, ne quis poſteà Carthaginenſis, aut litteris Græcis, aut ſermoni ſtuderet; ne aut loqui cum hoſte, aut ſcribere ſine interprete poſſet.* Titus Livius *libro* 28. ſub finem ait, Annibalem aram conſecrâſſe *cum titulo Punicis Græciſque litteris inſcripto.* Nihil autem variis characteribus eaſdem ejuſdem linguæ voces exarare profuiſſet. Sic quadrageſimo libro ad medium, *litteris Latinis, Græciſque utraque ara inſcripta erat.* Sic & Tacitus libro de Moribus Germanorum notat, in Germanorum, Rhætiorumque finibus, *tumulos quoſdam Græcis litteris inſcriptos adhuc extare*, hoc eſt, ſermone Græco; iis enim utebantur, ut Ulyſſem illâc tranſiviſſe demonſtrarent. Verum ne lon-

longiùs testimonia arcessam, unum ipse Author noster, eò notatu dignius suppeditat, quòd ex ipsomet Cæsare petatur. Is enim, ne interceptis suis epistolis arcana vulgarentur, misit *epistolam litteris Græcis conscriptam*, ad suum in *Nerviis*, hodiè *Tornacensibus*, Legatum. Ipsemet Author noster hunc locum eo consilio affert, ut Gallos sermonem Græcum ignorasse demonstret, quandoquidem Cæsar, ne illis paterent arcana sua, Græcè scripserit. Ita aperta contradictione implicatur; nam cùm in Cęsare negaverit, *Litteras Græcas* pro sermone ipso usurpari, Ipse idem in eodem Cęsare hoc eodem sensu eas interpretatur.

Minimè igitur id negandum, quod à priscis Scriptoribus clarissimè asseritur, Græcâ nempe linguâ Gallos in contractibus, aliisque alicujus ponderis instrumentis, fuisse usos: verùm non inde sequitur Græcum sermonem, saltem extra Agrum Massiliensem, plebi familiarem fuisse. Eum minimè vulgarem fuisse, vel ex eo evidentissimè patet, quòd studio & labore addisceretur. Ab hinc tantùm quadringentis annis Germanicè inter Germanos, ut à multis observatum, scribi cœptum est: anteà Latinus sermo apud Germanos eodem in usu, quo Græcus olim apud Gallos, fuerat. Quis inde concludat quondam in Germania plebem Latinè locutam fuisse. Adde quod fieri facilè potuerit, ut Strabonis ævo, qui sub Augusto florebat, Græcus sermo vulgatior factus fuerit, hoc enim Druidas solos uti Cæsar observat. Constat quoque Divitiacum, ut ut nobilem, eam linguam planè ignorâsse; quandoquidem Cæsar illum, nonnisi per interpretem, alloqui nequeat. Quin imò etiamnum hodiè tanta est Nobilium plerorumque inscitia, ut aliquid latinè scire probrosum putent.

Quæritur, cùm Græcus sermo apud Druidas, id est, apud Sacerdotes & Philosophos, usu receptus fuerit, quomodo Cæsar Druidis ubique occurrentibus ad Quintum Ciceronem, suum apud Nervios Legatum, Græce scribens, Gallos consilia sua celare potuerit? Responderi potest istos Nervios, cùm origine Germani essent, prout Cæsar, Tacitus, & Strabo expressè testantur, Gallis plerisque indoctiores fuisse. Nam, ut ipsissima Taciti verba sonant, *In Germania Litterarum secreta viri pariter ac fœminæ ignorant.* Cùm verò Cæsar, ne ab iis intelligeretur, Latinæ Linguæ renuntiet, fortasse quidam inter illos Latinam Linguam intellexere, sed nondum Græcas litteras attigerant.

At verò mirabile prorsus est, Authorem nostrum, postquam ex Cæsare Gallos characteribus Græcis fuisse usos docuerit, sententiamque suam variis argumentis comprobare nixus fuerit, opinionem illam suam continuo abjicere, contráque asserere, Græcos à Gallis characteres suos mutuatos esse, nostrosque Druidas, vel Semnotheos, usum Litterarum & Philosophię ipsis impertitos esse. Si ita se res haberet, Cęsari, non characteribus Gręcis Druidas, sed contrà Gallicis Gręcos usos esse dicendum fuisset. An ex amore patrię in sententias à veritate tam aberrantes incidere convenit? Quandónam Galli Gręcos, qui tot libros ediderunt, priusquam scirent, num extarent in Orbe Galli, Gręcè instituerunt? Si Homero Galli noti fuissent, quare de illis ęquè ac de aliis, veluti de Cyclopibus in Sicilia, de Circes in Italia Palatio, & de Campis Elisęis, quos cum Strabone in extrema collocat Hispania, mentionem non injecisset? Orpheus, vel quicunque tandem sit Author Operis, quod sub ejus nomine circumfertur, illuc haud dubiè Argonautas suos, cum omnibus posterioribus Poëtis ejusdem itineris scriptoribus, duxisset. Uno verbo, Gręcos aliquid de Gallis inaudivisse ante Phocensium ad Massiliam appulsum, sexcentis circiter ante Christum annis, demonstrari non potest. Quin imò asserit Polybius quadringentos post annos nihil ipsis notum fuisse ultra Narbonem, vel Galliam Narbonensem: indéque eorum cognitio non longè ultra Maris Mediterranei littora penetravit. Denique quis nescit ad nos scientias ex Oriente quasi per manus accessisse; Ortas illas apud Chaldæos, Ægyptios, Phœnicios, in Gręciam à Cadmo Phœnicio allatas, inde ad Romanos, Gallos, cęterosque Occasûs populos pervenisse? An ordinem naturę inverteremus, ut litteras, scientiasque suadeamus apud nos natas, qui nihil de Majorum nostrorum rebus gestis quicquam sciremus, nisi Gręcis & Romanis id scripto mandare placuisset?

Hanc tamen alienam adeò sententiam Authori condono, dummodò, quod pertendit, gravis quidam Scriptor ipsi in eo pręiverit. Verùm tantum abest; cùm Diogenes ipse Laertius, quem unicum sententię suę testem adfert, contrarium planè doceat. Accipe ejus verba, statim ab initio; *Philosophiam a Barbaris initia sumpsisse, plerique autumant. Nam Persis Magos, Babylonis & Assyriis Chaldæos, Indis Gymnosophistas, Celtis, seu Gallis Druidas, & qui Semnothei appellabantur, ejus rei fuisse authores, ait Aristoteles in Magico, & Sotion in decimo tertio Successionis libro*, &c. *Sed hi profectò per imprudentiam Græcorum rectè facta inventaque Barbaris applicant. Ab iis enim non solùm Philosophia, verùm ipsum quoque hominum genus initio manavit.* Tumque mentione facta Lini, Musęi, Anaxagorę, aliorumque Gręcorum, quos Philosophiam in Orbem introduxisse contendit, sic concludit; *Itaque Philosophia non à Barbaris, sed à Græcis initium habuit, cujus & ipsum nomen Barbaram omninò abhorret appellationem.* Ita sententię Authoris nostri adversam omninò sententiam Diogenes amplectitur. Is tamen se optimè isto Diogenis dicto munitum arbitratus affirmat, paginâ 208. *se Linguam & Litteras Gallicas Græcis & Latinis esse antiquiores evicisse*, & eâdem pagina, *Laertium id demonstrare.* En tibi & alterum inconstantię specimen, ex quo conjicio illum hoc caput, priusquam certi aliquid apud se constituisset, scripsisse; sententiamque scribendo mutasse. Nam postquam negasset, Druidas etiam in scriptis suis Gręco sermone usos fuisse, asseruissetque tantum inter Gręcum & Gallicum sermonem discrimen interfuisse, ut qui Gręcè scirent, Gallice non intelligerent, *Tamen*, inquit, *Gallicum, nisi idem fuerit, proximè ad Græcum sermonem accessisse fatendum est, uti infinitis dictionibus, loquendique formulis, liquet, quibus etiamnum hodie utimur.* Et rursus pagina sequente; *sunt innumera vocabula, quæ Græcam linguam Gallis vulgarem fuisse demonstrant.* Si lingua Gręca ipsis vulgaris fuit, hoc est, si ipsamet plebecula Gręcè loqueretur, quare Druidas ipsos Gallorum doctores Gręcè scripsisse negat? Quare Cęsaris verba detorquet, ut unius gentis Doctoribus linguę cognitionem tribuat, quam paucas post lineas toti Genti familiarem fuisse docet? Et quomodo Gręcum intelligi sermonem, Gallico non intellecto, asserit, si tunc in Galliis Gręcè plebs ipsa loqueretur? Hanc ipse contradictionem animadvertit, illamque hac distinctione nititur amovere, Gręcum nempe sermonem circa Massiliam fuisse quidem vulgarem, alibi verò nonnisi Druidis notum fuisse. Igitur affirmare non debebat Gallicum idioma ad Gręcum, nisi idem esset, proximè accedere. Gręcum enim hoc idioma circa Massiliam familiare non erat Gallica lingua: ut hodie inferiorum Britonum sermo, etsi in usu sit in Gallię angulo quodam, non est tamen sermo

mo Gallicus. Vernacula regionis alicujus lingua dicitur, quæ ibi ab omnibus recepta eſt & uſitata. Nec quoque Druidas Græce ſcripſiſſe, ipſi negandum fuit, cùm Græcum ſermonem ipſis notum fuiſſe conceſſerit.

Adeſt & altera ejus allucinatio. Ut probet antiquum ſermonem Gallicum proximè ad Græcum acceſſiſſe, 20. vel 30. Gallica vocabula profert, quibus ad Græcam linguam alludi videtur; in quo à quæſtione longè evagatur; non enim de hodiernâ, ſed de veteri Gallorum linguâ, à noſtrâ planè diverſâ, quæſtio agitatur.

Si apud Nos quædam hodiè vocabula Græca occurrant, illa à veteribus Gallis arceſſere neceſſe non eſt; faciléque auguror Argonautas noſtros Gallicos illa ſecum ex Oriente duxiſſe, quum in Græciâ Cypro & Syriâ, ubi in multis locis Græcus ſermo familiaris erat, imperabant. Frequens enim tunc temporis Gallos inter & Græcos erat commercium, unde fit etiamnum ut in hodierno ſermone Græco multi Gallicismi extent. Exempla ſunto hæc recentioris ſermonis Græci vocabula.

Grecè.	Gallicè.	Latinè.
Φαλιάζειν,	*Faillir,*	Falli.
Φȣλλειν,	*Fouller,*	Calcare.
Καπιτανότειν	*Eſtre Capitaine*	Capitaneum eſſe.
Ρ'ότζα	*Roche,*	Rupes.
Κȣρβη	*Crouppe,*	Equi vel montis tergum.
Ρ'οντέλλες	*Rondelle,*	Clypeus.
Φȣρδȣλῆσις	*Fleur de Lys,*	Liliorum flos.
Λάκις	*Laquais,*	Pediſſequus.
Γύβεντον	*Gibet,*	Patibulum.
Μαρτζάδες	*Marchands,*	Mercatores.
Καποτζίον	*Capuchon,*	Capitium.
Καςελλανίκιον	*Chaſtellenie*	Caſtellania.
Βȣττᾶν	*Botter*	Ocreare.
Πρόγγη	*Proche.*	Prope.
Τρέβα vel Τρεύα	*Treves*	Induciæ.
Ρ'έντες	*Rentes*	Reditus annuus.
Τορνέσιον	*Tournois,*	Ludicrum certamen.
Ο'μάτζια	*Hommages*	Homagia.
Ναντίζειν	*Nantir*	Occupare.
Καρελλάρειν	*Quereller*	Queri, quiritari.
Τζόνη	*Choſe*	Res, cauſa.
Τζέργη	*Charge*	Invaſio.
Κȣλκα	*Couche*	Cubile.
Περτζȣνὴ	*Pertuiſane*	Haſta velitaris.
Φρέριος	*Frere*	Frater.
Βαριτίζες	*Pages*	Pueruli.
Τζάμβρα	*Chambre*	Camera.
Ταφατὰ	*Taffetas*	Bombycina.
Καρȣκιον	*Caroſſe*	Carruca.
Γαρτζȣνιον	*Garçon*	Puer.
Κȣμπανία	*Compagnie*	Cœtus.
Κȣμȣνία	*Des Communes*	Communitas.
Μερκίον	*Marché.*	Mercatus.
Βȣλγίδιον.	*Bougette*	Exigua bulga.

Multa iſtis ſimilia occurrunt. Fieri ergo poteſt, ut cùm hi recentiores Græci vocabula quędam noſtra acceperint, nos quoque quædam ab iis mutuaverimus; adeo ut non opus ſit, tot vocabulorum in linguâ noſtrâ Græcorum originem ulterius petere.

Præterea, ſi ad Grammaticam veniendum ſit, pleraſque, quas profert, dictiones ex Græco ſermone oriundas eſſe, non concedemus; multæ enim eò quoad ſonum, potiùs quàm quoad ſenſum, referuntur, Græcéque aliud quàm Gallice ſignificant. Exempli gratiâ, ἄγριος, *ruſticum*, non *acre*, *aigre*, ut contendit, ſignificabat; ἀμβλεύειν, *obtuſum efficere*, non *volutario gradu incedere*, *ambler*; ἄρεςον, *id quod arridet*, non decretum aut *Senatus-conſultum*, *arreſt*; ἀτύζειν, *turbare*, non *igni titiones admovere*, *attiſer*; Βαττόλογος *verboſus*, non *hiſtrio*, *Batieleur*; Γέῤῥον *bellum*, nec *arma* in genere ſignificat, ſed Perſico more clypeum ex vimineis cratibus confectum. Sic δειπνειν non *prandere*, *diſner*, ſed apud omnes Auctores *cœnare* denotat; θύειν non *occidere*, non *tuer*, ſed ſacrificare; πέκειν *pungere*, *picquer*, ſed *pectere*; ῥαίειν, *non Gallicè*, *raier*, ſed *diſtrahere*; παραλαλεῖν non in genere *parler*, *loqui*, ſed *imprudenter loqui*; χάρμη, non *eſcarmouche*, *velitatio*, ſed *internecinum prælium*, vel potiùs *alacritas & fortitudo militum pugnam ineuntium*; ἐμβράζειν verò *embraſer*, *accendere*, non eſt in uſu, ſed ἀναβράζειν, quod *fervefacere*.

Facile quoque aliunde hæc vocabula deduci poſſunt: nam dictio *aigre* à Latino *acer* oritur; ut *maigre* à *macer*; *alaigre* ab *alacer*; *ambler* ab *ambulare*, quia qui volutario gradu equitat æque molli gradu incedit, quàm qui pedibus ambulat, *arreſter*, *cohibere*, *detinere*, eſt aliquid firmum & immotum efficere, à primitivo *ſtare*, unde itidem dictiones *ſtatus*, & *ſtatutum* oriuntur. Iſtis dictionibus prefixæ ſunt particulę *ar*, & *re*, quæ vocabulorum noſtrorum compoſitioni inſerviunt. *Baſtelleur*, hiſtrio, eſt Italica vox *Bagateliero*: quæ ex dictione *Bagatelle*, *res frivola*, deducitur. *Guerre* bellum eſt *Ger* vetus Saxonica dictio, quâ etiamnum hodie Angli utuntur, ut & veteres Galli, qui inde *Germanos*, *Gensdarmes*, *Gens de guerre*, milites dixerunt primos, qui Rhenum trajecerunt. Id teſtatur Tacitus; *Germaniæ vocabulum recens, & nuper auditum, quoniam qui primi Rhenum transgreſſi Gallos expulerunt, ac nunc Tungri, tunc Germani vocati ſunt*. *Diſner*, prandere, apud Italos eſt *deſinare* pro *deſinere*, cibus enim ille ſumitur, præſertim in Italia, unde à nobis deſumpta iſta vox eſt, quum ab opere matutino ceſſatur: & quia cibus hic ab operariis, tunc quum alii quieſcebant, ſumebatur. Inde fit ut utraque res, & cibus meridianus & quies, eâdem dictione deſignetur; ut & Latine *meridiare* ambo ſignificat, nempe *cibum ſumere, & tempore meridiano quieſcere*. *Picquer* *Pungere* venit ex Germano *Picken*. *Becquer* Hiſpani dicunt *Picar*; eorumque, ut & minorum Britonum linguâ *Pic* ſignificat *Bec* roſtrum. *Rayer* eſt à *Radere*. *Parler*, loqui, & *Parole*, loquela, ut Hiſpanice *Palabra*, deducitur à *Parabola*, quam Scriptores Eccleſiaſtici aliquando pro *ſermone* in genere accipiunt, ut Maldonatus in Matthæum obſervavit. Vocabulum *Eſcarmouche*, proluſio, ad cujuſque linguam deflexum per totam fere Europam in uſu eſt; oritur à Germano *Schirmen*, hoc eſt, *eſcrimer*, digladiari: Itali *Schermir* efferunt. Sic *Bavard* inſulſus, blatero, oritur a *Bave*, quę ex ore effluens pituita, non a βάβαξ, ut voluit Author noſter: *nettoyer*, mundare, eſt à *net* nitidus, non verò a νίπτειν. *Heureux* fœlix venit ab *hora*, non ab ὥρος; quia, ſecundum Aſtrologos, omnes fœlicitates a nativitatis momento pendent, quod Latinè *hora* dicitur. Manilius; *Cœli naſcentis ab horâ ſidere, quem memorant Horoſcopon*. *Brouter* carpere videtur quidem eſſe Græcum, ſed ſecundùm me potiùs à βρύττω, quam ex βρώσκω deducitur: Heſychius, βρύττειν, ἐσθίειν, δακεῖν καταπιεῖν exponit, hoc eſt, *mordere*, *devorare*; quod optime ſignificationi Gallicę *brouter* congruit. Hæc quoad voces, quas ex Græco ſermone deducit, quarum ſic cenſitarum numerus valde imminutus eſt.

Germanica Lingua mihi ſatis non cognita eſt, ut facile dijudicare queam de vocibus, quas inde capite ſequente & aliis deducit. Non tamen arbi- *Ad Cap. IX. Annot.*

tror eum posse vocem nostram *Berger* Pastorem ex Germano Berg, monte, ducere; cum facile sit demonstrare *Berger* Pastorem, *Bercail* ovile, *Brebis* ovem, tres esse ejusdem originis dictiones: nam pro *verveces* recentiores Latini dixerunt *Berbices*, indéque *Berbicale*, *Berbicarius*, *Berbigarius*, & contractè *Bercale*, *Bercarius*, *Bergerius*. Tit. 49. Lege Alleman. *Si quis gregem de porcis aut de vaccis vel de berbicibus in pignus tulerit; & 3. & quod de Berbicario aut Vaccario sit, &c.* Et in placitis Edwardi tertii, *pro Vaccariis & Bergariis oppidum extruxit*.

Nec pariter possum cum illo dubitare, num dictio *Marquis* Marchio oriatur à *Marck* equo; quandoquidem ipse agnoscat *Marche* limitem significare; indéque Regionum confinium Præsides dictos fuisse *Marchiones*; una enim eademque vox à duabus ita discriminatis originibus derivari nequit. Nescio quoque, cur noluerit *Poix* picem deducere à Voce Pix, ut *Croix* à Cruce, *Noix* à Nuce, & *Voix* à Voce; ut necesse non sit scribere *de la poüé* ut oriatur, sicut putat, à *Paduâ*. Itidem me fugit, quare *loyal* hauserit à *Lend* potiùs quàm à *Legalis*, ut *Royal* à Regalis: nec quare ex dictione *vassal* Cliens, vocem *vaslet* servum, puerum, deducat, quam veteres Scriptores *Varlet* scripserunt ut contractam à Varolet & diminutivam à *Varo*, vel *Baro*, qui olim mercenarium significabat. Isidorus, *Mercenarii sunt accepta mercede iidem & Varones*.

Ut hoc eodem Capite ostendat, quanta sit Germanicum inter & veterem Gallicum sermonem convenientia, infinita ferè pro Germanicis nobis obtrudit vocabula, quæ ne Germani ipsi respuant, valde metuo. *Germani*, inquit, *exercitus imperatorem Vergobretum, & currum Rhedam etiamnum hodiè vocant.* Neutrum, donec mihi validissime probatum fuerit, credam. Saltem hoc scio, Lipsium origine Germanum, & inter Germanos doctissimum, non ita fuisse laboraturum in enucleanda voce *Radivagon*, quæ in vetustissimo Psalterio Germanico ante 700. annos composito pro *plaustro* occurrit, si *Rheda* fuisset vox Germanica: Cluveriumque, qui probare nititur veteres Gallos Dialecto Germanicâ locutos, neutrum omissurum fuisse. Equidem de Gallo *Rheda* loquitur, ast ut originem illius, non usum inter Germanos quærat.

Quod sequitur apud Authorem nostrum, Germanos equum *marck*, equitesque *Marckomannos* etiam tum vocare, non minùs incertum. Contrarium affirmat in suis ad Caroli Magni Constitutiones notis Amerbachius, vocem nempe *marck* pro equo nullibi, etsi pro equa in Germania aliquoties, usurpari. Ad Marckomannos quod attinet, populi fuerunt Bohemiæ, de quibus Ptolemæus & Strabo, non, ut ait Author, equites.

Quod addit *Mar* vel *Meir*, civitatis præfectum, & *Rix* Regem veteri Gallico idiomate significare, nullibi invenitur. Hoc tamen supposito audaciùs paulò Senecæ locum aliquem corrigit, qui, ut ait, ipsi debet quod intelligatur.

Plurimùm quoque dubito, num *hard* veteri Germanicâ Linguâ vel Gallicâ *audacem & robustum* significaverit; indéque deducatur *Bernard* fortis ut ursus, & *Leonard* vis populi, voce compositâ ex Græco λεώς & Gallo *hard*; quæ compositionis ratio eadem, quæ Cœnomanni, quam vocem, ut vidimus, per *hominem novum* exponit, quasi ex Græco καινός & Germano Man conflaretur. Has expositiones æque parum certas putem, ac istas Legendæ, quæ Bernardum *puteum nardi* interpretatur, ex Hebræo באר & נרד, itemque Leonardum *bonum odorem populi*, ex Græco λεώς & *Nardus*; vel *legentem ardua*.

Quidquid sit, nullus mihi vitio vertet, si in horum nominum expositione, plus Camdeno credam, qui quotquot extant veterum Saxonum monumenta perscrutatus erat. Is autem Capite sexto de veterum Saxonum Regum nominibus disserens, ait *Ard* in compositione, *naturam* vel *naturalem* significare. Quo posito *Godard* Naturam Divinam, *Reinard* sinceram indolem, *Gifford* naturâ liberalem, *Bernard* filialem indolem, exponit. Verùm *Ric*, fortem & potentem ibidem vertit; hinc *Alaric*, omnipotentem; *Athalaric*, nobilem potentem, & *Chilperic* potens auxilium, explicat. Hæc expositio versibus Fortunati veteris Poëtæ Galli confirmatur, qui sic ante 1000. vel 1100. annos Chilpericum alloquitur;

Chilperice potens, si interpres barbarus adsit,
Adjutor fortis, hoc quoque nomen habes.

Sic in *Trium strenuorum Fabula Romanica*, (Roman des troix preux,) librorum omnium Britannica lingua conscriptorum vetustissima, Carataucus Britonum Rex, qui imperante Claudio florebat, appellatur *Caradauch rich fras*, Carataucus brachio forti. Ex hisce aliqua lux affulget nominibus Gallicis, *Dumnorix*, *Orgetorix*, *Cingetorix*; quod multùm ad Germanum *Guntherich* accedit.

A vocabulis cùm Germanis tum Gallis communibus Author noster transit ad ea, quæ Gallis peculiaria arbitratus est; incipitque à *Batuere*, voce quidem Latina, ex qua Gallicum *battre* oritur: sed nusquam dictionem illam fuisse Celticam me legisse memini. Quem laudat ex Suetonio locum id non asserit, neque, quod sciam, ullus Author. Sequuntur *Benna*, *Benneau*, & *Bulga*, Gallice *Bougette*, & *Carrum* Gall. un *Char*, quæ reverà Gallica sunt, sed Gallis ea fuisse peculiaria, nollem asserere; siquidem & utantur Germani. Cluverius *Germ. lib.* 1. *cap.* 8. *Hodiéque apud Germanos genus carri, id est, vehiculi duarum rotarum, dicitur benne*; Item, *Etiam hodiè Germani saccos scorteos vocant Bulgen:* Item, *Carruca dicitur etiam nunc omnibus Germanis Karren, sive Karré.* Idem dici potest de voce *Marge*, margo, quam Gallis propriam fuisse contendit. Camdenus enim, Cluverius, & Pasquerius in *Disquisitionibus Gallicanis lib.* 8. *cap.* 2. adhuc in usu esse hanc vocem in Anglia & Germania asserunt. Vox *Patu*, vel *Pataut*, hoc est, pedatus, quam *rusticum* interpretatur, nostro idiomate simile nihil denotat: sed Patu, vel Pataut, vocamus omne animal crassis pedibus præditum. Nullus etiam veterum Gallorum propriam fuisse vocem asserit. Quos duos laudat Auctores, hi contrà utuntur eo vocabulo tanquam Græco, *divitem*, vel *divitias* significante. En verba *Queroli*; *Si dives fueris, patus appellaberis, sic nostra loquitur Græcia:* Et apud Nicetam, ubi vetus sermo Græcus habet πλᾶτος, *Libro de vita Alexii Ducæ*, vertitur id hodierno Græco πάτος. His observatis, supersunt tantùm in ejus Catalogo duo vocabula Gallis peculiaria, *Alodium* vel *Alaudum* nempe, & *Padua*. Quorum prius ipse alio loco ex *Loeud* voce mere Germanica deducit. Sic ruit quod probare instituerat, sermonem nempe Gallicum alium esse à Germanico: nam unica hæc vox *Padua* linguam unam aliquam constituere nequit. *Una hirundo non facit ver.*

Haud fœlicius statim ab initio Capitis hanc validissimam eorum, qui Gallos olim Germanice locutos fuisse contendunt, objectionem repellit. Hæc objectio ex Divo Hieronymo petitur asserente, Asiæ Galatas eodem fere sermone cum Treviris, Germanis, non verò Gallis, fuisse locutos. Nam unice contrà respondet Treviros Gallos fuisse, talesque ab Hieronymo fuisse habitos.

Quod

Quod nullibi apud Hieronymum occurrit; quippe qui solùm aiat, Galatas linguâ sibi propriâ uti, *eadem penè qua Treviros*, silens omnino, num Germani, an Galli extiterint. Et reverà Divus Hieronymus, qui diu Augustam Trevirorum incoluerat, de eorum origine meliùs erat institutus, quàm ut illos Gallis annumeraret: in quo Tacitum mendacii arguisset, qui de Treviris sic aiat, *Treviri & Nervii circa affectationem Germanicæ originis ultrò ambitiosi sunt.* Hæc igitur objectio falsâ illâ negatione non potuit dilui. Sed quemadmodum Francis è Germania Galliam ingressis brevi lingua nostra cognita fuit; sic Treviris Rhenum transgressis paulatim Gallorum, inter quos habitabant, & sermo & mores potuere fieri familiares. Et certè per otium facillimè potuere tempore Divi Hieronymi, qui plusquam 400. annis post Cæsarem, florebat: nam ejus tempore Treviri cum Gallis, idem corpus, eandemque Rempublicam constituebant.

Ad Caput decimum pergo, in quo Britones Vasconum linguâ usos fuisse contendit. Id verò ex Bodino probat, qui sibi finxit Vascones visâ eminùs Angliâ in has suæ linguæ voces erupisse, *Bret Bret*, hoc est, *Terra Terra*, indéque ortum Angliæ *Britanniæ* nomen. Allucinatio certè absurda, tantóque Viro indigna. Nulli enim singulari cuiquam regioni singulare *Terræ* nomen tribuitur, frustraque id nominis privatæ regioni imponeres; quo ab aliis regionibus non secerneretur. Hęc præthereà sententia nullo nititur fundamento, quippe ex nulla Historia evincitur, Vascones unquam in Angliam penetrâsse. Infirmis tantummodò rationibus conjicit Tacitus, Siluros olim. Australem Walliæ Provinciæ incolentes, ex Hispania venisse. Verùm (quod est hac in re præcipuum) tantùm abest, ut Britonum sermò à Vasconibus ortus sit, ut contrà nulla sint in toto Orbe dissita adeo idiomata. Eo tamen fundamento fulcit Auctor noster placitum, quod probatione singulari egeret; *Britonum*, nempe, *& Gallorum linguas, easdem non fuisse*. Et quia forsan sibi objici posse præsentit, tantam olim inter Gallos Druidas & Britones fuisse familiaritatem, ut idem utrorumque sermo inde facilè conjiciatur; audias, quæso, quomodo hunc Cæsaris locum *l.* 6. interpretetur; *Disciplina Druidum in Britannia reperta, atque inde in Galliam translata esse existimatur: & nunc qui diligentiùs eam rem cognoscere volunt, plerumque illuc discendi causâ proficiscuntur:* quibus scilicet asseritur, Gallorum Druidas vulgò Angliam petiisse, ut accuratius aliquid ab Anglorum Druidis addiscerent. Vult nempe Britanniam, non Angliam, (ut ubique apud omnes istius temporis scriptores fit) sed minorem Britanniam, tunc Aremoricæ in Gallia Provinciæ partem significare. Nec vidit se hac expositione gravissima duo incommoda incurrere: Quorum prius hoc est; cùm hæc minor Britannia sit Galliæ pars, asserere Druidum disciplinam ex Britannia in Galliam translatam fuisse, idem est ac si dicerem, quemdam Cadomo profectum fuisse ut in Normaniam tenderet. Posterius est, quod velit Armoricam, tempore Cæsaris, *Britanniæ* nomen habuisse, quod tamen post quingentos duntaxat annos sortita est, quum nempe metu Saxonum Britones ex Anglia egressi in Armoricam pervenerunt. Hoc Anachoreta Brito, Gestorum Artusii ante 720. annos scriptor, nos docet. Idem & accipimus ab alio Britone, qui eodem circiter tempore Wingalophi vitam descripsit; *Genus*, inquit, *Britonum, trajecto mari Britannico, in hanc regionem appulit, quo tempore Barbara Saxonum gens eorum regionem occupavit.* Iis præiverat Sapiens Gildas, qui paulò post hanc invasionem inter Britones in Anglia eminebat. His enim ipsissimis verbis de modo, quo à Saxonibus excepti sunt, loquitur; Alii in montibus ex improviso jugulabantur, alii sensim fame pereuntes sese hostibus, illis ad vitam mancipia dedebant, alii trans mare Armoricam, vel Minorem Britanniam petebant, magnis ululatibus clamantes, *Tu nos inter gentes sparsisti*, Psalm. 44: 12.

Indéque fit, ut ante hanc temporis periodum, Scriptorum nullus de Britonibus in Armorica loquatur, cum eorum postea crebra occurrant vestigia. Anno CCCCLXI. in primo Turonensi Concilio Mansuetus Britonum Episcopus statim post Rhedonensem Episcopum subscribit. In secundo post sex annos habito, quia forsan Britones Episcopi à Turonensi, cui subjacebat Armorica, pendere, nec ab eo vocationem accipere nolebant, nono Canone interdictum est, *ne ullus in Armorica Brito aut Romanus Episcopus* (diceremus hodie Anglum vel Gallum) *non assentiente Metropolitano, admittatur*.

Hoc seculo proximéque sequenti Jornandes & Gregorius Turonensis frequentissimè de istis Britonibus verba faciunt, Sidoniusque ad eorum Regem Riothamum scripsit epistolam. Hoc expressè adversus Pasquierium observo, qui in dubium vocare videtur, num Britones isti ingressi in Galliam sint. Verum etiamsi hac de re Historia sileret, lingua tamen, quæ etiamnum ibi est in usu, id evidentissimè demonstrat. Hoc argumento Pasquierius nititur, Britanniam nempe nostram sic semper dictam fuisse, Pliniumque de ipsa sic olim fuisse locutum: verum in eo deceptus fuit, quòd revera *Britanni*, de quibus Plinius, intimam Picardiam, Bononiam inter & Ambianum, incoluerint. Solus præterea de istis Britonibus vel Britannis locutus est, & in plerisque exemplaribus legitur *Brianni* pro *Britanni*. Utrumque vocabulum suspectum habeo, quia nullum, nec in Strabone, nec in Ptolemęo, nec etiam in Julio Cæsare, cujus tamen præcipuæ in Gallia Belgica fuerunt expeditiones, Gentis nomen, quod ad hæc accedat, mihi occurrit. Ex hoc specimine vides, me, si ulterius in istius Libri examine progredi animus esset, longissimè excursurum; ferè enim alium jam composui librum, necdum tamen ea capita, quæ sunt veluti prioris partis Prolegomena, prætergressus sum. Patieris, quæso, Vir illustrissime, retrocedam, ubi semel quæstioni tuę de veteri Gallorum sermone, satisfacere conatus fuero; cùm ab Authoris nostri opinione discedam.

De Veteri Gallorum Idiomate

AD

ANTON. GOSSELINI

ea de re Librum.

NUm veteres Galli unâ eâdemque linguâ usi sint dubitari potest: nam preterquam quòd Massilienses *Trilingues* à Varrone dicantur, quòd non modò privatâ linguâ, sed Latinâ & Græcâ loquerentur; Cæsar Marcellinusque scribunt, tres Galliarum populos, Belgas, Celtas, & Aquitanos, sermone inter se dissonâsse. Quod pręcipuè de Aquitanis Strabo confirmat, quum dicit illos, *magis quàm alios Gallos, & sermone, & vultu ad Hispanos accessisse.* Quod & innuit Divus Hieronymus dum asserit, *Treviris aliquid singulare fuisse, Galatasque in Asia ferè Trevirorum idiomate fuisse locutos.* Quod mirum videri non debet; cùm Treviri origine Germani essent, hincque adeo Gallorum sermoni nativo ægrè assuescere potuerint.

Idem judicium esto de magna parte Belgarum, qui Germanis immixti, ex eorum familiaritate sermonem suum depravare potuerunt, ut & Aquitani suum ex Hispanorum vicinia. Itaque Celtarum mediam regionem incolentium, atque inter Gallos principum, & unde cæteri fuerunt ab illis appellati, sermo purior est censendus.

Tamen cùm Galli omnes unam eandemque Rempublicam constituerent, suáque comitia singulis annis haberent, ad quæ ex tota Gallia absque interpretibus, uti saltem silentio suo indicant Historiæ, concurrerent, varias illas linguas, quibus ab antiquis usi dicuntur, existimo fuisse varias ejusdem Linguæ dialectos, ut etiamnum sunt Vasconum & Normannorum idiomata, neque tantam fuisse varietatem, quin familiariter conversari possent. Ab ista sententia non procul abest Strabo, quum ipsissimis verbis de Belgis & Celtis scribit, illos etiamsi omninò non fuerint ὁμόγλωττοι *ejusdem linguæ*, fuisse tamen μικρὸν παραλλάττοντας ταῖς γλώτταις, *linguâ parùm diversos*. Quæritur autem quinam fuerit peculiaris ille sermo, qui lapsu temporis evanuit. Quidam illum apud Gentes, tunc temporis Gallorum finitimas, quidam apud Græcos Massilienses, quidam apud Germanos, quidam denique apud Britones in Anglia, investigant.

Prima, quam sequitur Author noster, sententia aliquid commodi præ se fert; ejus quippe fautores ab omni difficultate sese facillimè expediunt. Dum enim nihil approbant, quæstionem per quæstionem ipsam solvunt, quærentibusque, quinam fuerit priscus noster sermo, respondent sermonem illum prorsus interiisse, hodiéque ignorari. Verùm ex illa responsione nihilo sum doctior, neque plus mihi satisfactum fuit, quàm si cui amissam crumenam quæritanti responderetur, illam in abyssum, unde nequeat ullatenus hauriri, demersam esse. Hanc tamen sententiam, nisi in aliis verisimilius aliquid nobis occurrat, amplecti conabimur. Hoc autem ex examine patebit.

Ut ab illis ordiamur, qui Gallicum sermonem vel Græcum fuisse, vel proximè ad Græcum accessisse arbitrantur, jure illos explodit Auctor noster, ejusque rationem solidam profert; nempe Cæsarem, ad Quintum Ciceronem, suum in Nerviis, hodiè *Tornacensibus*, Legatum Græcè scripsisse, ne epistolæ à Gallis interceptæ intelligerentur. Sed quia, hos Nervios origine Germanos fuisse, responderi potest, neque inde sequi, etsi Græcè non loquerentur, idem de Gallis fuisse statuendum, duos ex idoneis Auctoribus profert locos, qui disertè Græcum à Gallico sermonem distinguunt. Priorem ex Varrone, Massilienses tribus idiomatibus, Græcè nempe, Latinè, & Gallicè, fuisse locutos. Posteriorem ex Divo Hieronymo affert, Galatas, præter Græcum sermonem, alio quoque privato, eodem ferè cum Trevirensibus, usos fuisse. Illud autem idioma, aliundè quàm à Galliis, hausisse non potuerant. In Galliis igitur alius quàm Græcus sermo. Revera Cæsar Græci sermonis peritissimus Divitiacum Æduum per interpretem tantùm alloquitur. Id etiam quod Strabo notavit, plurimos Gallos, ad imitationem Massiliensium, Græco sermoni studuisse, abundè hunc sermonem ipsis nativum non fuisse demonstrat. Quòd si à Druidis intelligeretur, variisque in Galliæ locis, ut à nobis probatum fuit, contractus eo sermone conscriberentur, inde non sequitur fuisse vernaculum, siquidem in multis Christianismi regionibus eundem usum habeat Lingua Latina, quæ tamen in illis minimè vernacula.

Adversus illos, qui Gallos Germanicè fuisse locutos affirmant, duos itidem, quibus nihil responderi potest, locos profert; alterum ex Tacito, qui Gothinos, quamvis interiorem Germaniam incolentes, Germanos non fuisse probat, quòd Gallicè loquerentur; alterum ex Cæsare, qui quum Ariovistum gente Germanum dicit continuo 14. annorum usu Gallicum sermonem didicisse, probat hunc non fuisse ipsi congenitum. Sed & tertium non minùs validum ex Suetonio laudare poterat; *Caligula*, inquit, *Gallos aliquot sermonem Germanicum addiscere, & nomina Barbarica efferre coegit*; ut nempe illos pro Germanis in triumpho de commentitiâ contra Germaniam victoriâ duceret.

Hactenus igitur Author noster validissimè Gallos, nec Græcè, nec Germanicè locutos fuisse probavit. Verùm, quum eorum sermonem Brittannicum non fuisse ipsi demonstrandum est, quid simile profert? An quispiam ex Veteribus Gallicum sermonem à Brittannico, ut à Græco & Germanico, idiomate distinguit? Hoc nondum ostendit, tantúmque ad hoc Bodini somnio nititur, qui ex allusione vocis Vasconicæ *bret* Vasconicè Brittones locutos fuisse contendit. Quod quàm absurdum sit, superiùs à me demonstratum est.

Hâc igitur sententiâ, tanquam frigidâ & minùs probabili, repudiatâ, Beathi Rhenani, Gesneri, Hottomanni, Camdeni, Breverodi, doctissimorumque aliorum virorum sententiam amplector, qui veteres Gallos idiomate priscorum Angliam incolentium Brittonum sermoni valdè affini usos fuisse arbitrantur. Hæc Taciti, Brittones cum Gallis veteribus conferentis, ipsissimo dicto nituntur, *Sermo eorum haud multùm diversus*, inquit. Jam autem optimè illos noverat Tacitus, utpote qui in Gallia Belgica, hoc est, in Galliarum parte Angliæ propiori, cui tunc Julius Agricola ejus socer, cujus descripsit vitam, præerat, diu Imperatoris Procurator fuerit. Unde fit ut ex uno Tacito plura veterum Anglorum monumenta, quàm ex omnibus ad Gildam & Bedam usque Scriptoribus habeamus.

Verùm, ut ut constet hæc sententia, ut tamen ulteriùs confirmetur, observandum quoties ex una regione in aliam Gentes quædam feruntur, eas suum secum sermonem deferre. Constat autem ex Galliis in Angliam multas Colonias migrâsse; quin imò fieri potest, ut primi Angliæ incolæ ex Galliis orti sint. Hoc verò ex hisce colligimus. 1. Ex viciniâ, verisimile enim admodum insulas quasque à propioribus gentibus fuisse occupatas; septem autem tantummodo milliaribus Dubris & Caletum distant, & intra centum & quinquaginta milliaria vicina adeo sunt utriusque regni littora, ut parum ab his deflectas, quin in illa incurras.

Quin imò sunt quidam, qui olim Galliæ Angliam isthmo ad Bononiam contiguam fuisse autumant, qui vel terræ motu, vel vi maris, (uti quondam isthmus, quo Italiæ Sicilia adhærebat, Græciæ Nigropontus, Hispaniæ Barbaria,) abruptus fuit. Hoc vel exinde probatur, quòd in freto Caletensi littorum oppositorum tanquam alias cohærentium solum ejusdem coloris sit ejusdemque conditionis. Adde quod interjacens mare tribus vel quatuor orgyis tantùm, nunquam verò plus quàm quindecim aut viginti altum sit, cùm utrinque extra fretum sit immensè profundum. Ejus fundus insuper terrenus est, non, ut in alio mari, arenosus. Uno verbo *Withzan* pagus juxta Caletum, qui olim *Iccius portus* dicebatur, à voce *Wit*, vel *With*, quæ Brittonicè *dissitum*, vel *separationem* significat, nomen sumpsisse videtur, uti apud Hebræos גט *Litera divortii*. Hoc igitur nomen *Withzan* factam olim duarum istarum regionum separa-

ſeparationem etiamnum ſignificabat, ut & *Rhegium* in Italia oppidum ita dictum; quod Italiam inter & Siciliam juxta locum, in quo conditum fuit, terræ Oceano fuerint interruptę: unde ſecundum Servium Virgilius dixerit, *Diviſos orbe Britannos*; Britannos ab orbe diviſos fuiſſe, quia olim, inquit, *Anglia juncta erat continenti*.

Quidquid ſit, cùm Galli mirum in modum fęcundi eſſent, coloniaſque in omnes finitimos, in Germaniam, Italiam, & Hiſpaniam, deduxerint; cum ſeſe in Sclavoniam, Hungariam, Thraciam, intimamque Aſiam Minorem, diffuderint, credi vix poteſt, illos Angliam & proximam, & optimam regionem neglexiſſe. Verum omiſſis iſtis conjecturis, adſunt eorum in ea inſula habitationis argumenta longè certiora.

Veteres legantur Geographi, inter Anglos occurrunt, non ſecus quàm inter Gallos, *Belgæ*, *Pariſii*, *Cœnomanenſes*, *Pictones* & *Atrebatii*; Inter oppida *Vintonia*, *Segodunum*, *Vernometum*, *Lactodurum*, *Condate*, *Brigantinum*, *Noviomagus*, *Cæsaromagus*, omnia oppida Gallica. Deprehendentur ibidem *Andates* proximè ad *Andes*; *Bibroci* ad *Bibracte*; *Eboraci* ad *Eburovices*, & *Eburones*; *Glambanta* ad *Glanum*; *Lemani* ad *Lemanum*; *Segontium* ad *Seguſios*, *Venodotia* ad *Venetum*, *Uxella*, ad *Uzellum*, vel *Uxellodunum* accedentia; quę omnia oppidorum Anglicorum nomina ex Gallicis oppidis, uti videtur, deducta. Uno verbo, Anglicorum oppidorum nomina ad formam noſtrorum compoſita eſſe videntur ex *Dunum*, *Durum*, *Ruum*, *Magus*, *Briva*, &c. Singula iſta nomina ſeorſim accepta, minus quidem ponderis haberent; verum tot populorum, & oppidorum nomina Gallis & Britannis communia caſu & fortuito non potuere rebus imponi.

Quòd ſi Galli, ut ex Joſepho arbitratur Author noſter, ex *Gomero* oriundi, indéque Gomeritæ dicti ſint, non amplius quærendum, cur ſe etiamnum hodiè Brittones *Kumerios*, ſuumque idioma *Kumerack*, appellent.

Verum hoc in primis notandum; Veteres aliquando ſub Celtarum nomine Brittones intellexiſſe. Mela in Celticis; *Aliquot inſulæ ſunt, quas, quia plumbo abundant, uno nomine omnes Caſſiteridas appellant: plumbo*, id eſt, *ſtanno*. Ex iſtis autem inſulis præcipua eſt Anglia, cujus ſtannum ubique celebratiſſimum eſt. Sic Ariſtoteles de ſtanno Anglico verba faciens, illud Celticum vocat, τ̃ κασσίτερον τ̃ Κελτικόν, *Libro de Mirabilibus*. Magnus item Etymologus Brittones à *Celtis* deducit, Βρεταννοὶ ἔθνος ἀπὸ τ̃ Κελτῶν. Eſt igitur vetuſtiſſima ſententia, Brittones à Celtis vel Gallis oriundos eſſe, etiamſi Tacitus Gallos iſtam regionem, ut finitimam, occupâſſe timidiuſculè aſſerat.

Nec omittendum magnam inter ambas iſtas Gentes morum ſimilitudinem obſervatam ſemper fuiſſe. Utráque gens braccata & comata erat, annulóſque in medio digito geſtabat. Carris & armis paribus bellum petebant, eodem modo ædificia conſtruebant, eâdem ferè diſciplinâ politicâ regebantur, unique Regi parebant; ſic Cęſaris tempore Galliæ parti & Angliæ imperabat Divitiacus. Ad ingenium quod ſpectat, Antiquitas utroſque ut ſimplices & credulos, interea vero ad ſcientias honeſtatem & Eloquentiam aptos, nec non in bello fortes inducit.

In Religione itidem omnia ferè paria. Britanni enim iiſdem, quibus Galli, Diis gaudebant, eadem ſacrificia uſurpabant; utriſque ſui erant Druidæ, exquiſitioris ſcientiæ famâ celebres: unde fit ut Gallorum Druidæ in Angliam, diſciplinæ ſuæ myſteria inde petituri, proficiſcerentur, & vice verſâ Britanni Galliam Jus & Facundiam quæſituri peterent,

Gallia cauſidicos docuit facunda Britannos.

Ideo priſci Authores raro de Britonibus loquuntur, quin eodem tempore eos, ut gentes ferè ſimiles, cum Gallis conferant. Cæſar, *Qui Cantium regionem incolunt, parum à Gallorum conſuetudine diſſiti ſunt: moribus Gallis ſimiles ſunt, niſi quod ſimpliciores ſint, & magis barbari. Britones Gallis proximi ſunt, ut* & *ipſis ſimiles*; & alibi, *Eadem apud Britones, quæ apud Gallos, ſacrificia uſurpantur, parùmque diverſus ſermo: eadem in periculis adeundis audacia. Britones ex curribus more Gallico armati præliantur: feruntque Gallos & Anglos in medio digito annulum geſtâſſe.*

Tot ergo argumentis adductus duas has Gentes ex eadem radice ortas, eodem ferè ſermone uſas fuiſſe exiſtimo, minimumque quod inter-erat diſcrimen, à Gallis potius ortum eſſe, qui Anglia civibus frequentata, aliis Gentibus, Hiſpanis videlicet, Græcis, & Germanis admixti, ſermonem ſuum vitiare potuerunt: cum contrà priuſquam Romani in Angliam penetraſſent, Britones, uti ſaltem conſtat, nonniſi cum Gallis familiaritatem coluerint; niſi velimus dicere, id etiam ſuſpicante Tacito, *Siluros* Hiſpanorum, & Caledonios Germanorum colonias fuiſſe. Ulyſſem enim, referente Solino & Scotiam penetraſſe; Amilcarum Carthaginienſem, notante Avieno, Angliam detexiſſe; Alexandrum magnum ibi, aſſerente Cedreno, mille naves condendas curaſſe, &c. fabulam redolent; ſiquidem Anglia à Græcis & Romanis tardiſſimè cognita fuerit. Polybius, qui ducentis paulo minus ante Chriſtum annis florebat, etſi cum Scipione variis in locis fuiſſet diverſatus, de illa nihil uſquam acceperat; *Ex iis*, inquit, *quæ ad Septentrionem Tornam inter & Narbonem intervergunt, nihil planè cognitum eſt. Quicunque de illis loquuntur, tantummodò ſomniant.* Et Dion, & poſt illum Xiphilinus, priſci Gręci & Romani, num in orbe Britannia quædam eſſet ignorabant; imoque illos ſecuti, inſuláne foret an continens, dubitaverunt. Verùm paulo poſt ſub Procuratore Agricolâ, & poſteà imperante Severo, omninò inſulam eſſe patuit. Agricola autem 70. Severus verò 200. poſt Chriſtum annis florebat. Cum igitur Britanniæ notitia ita recens eſſet, fieri facilè non potuit ut Gentes remotiores ante Julium Cæſarem eo uſque excurrere tentarint, ita ut optimè concludere inde poſſimus, nihil obſtitiſſe quominus ejus incolæ priſtinum ſuum ſermonem ſervaverint.

Jam autem hunc ſermonem per Britannicas, vel Gallicas Colonias, longè latéque diffuſum fuiſſe, conſtat.

Sic *Æſtiæos*, hoc eſt, Pruſſos & Livonios, Britannico, Gothinos ad Moraviam Gallico ſermone uſos fuiſſe, teſtatur Tacitus; ſuperiuſque ex Hieronymo audivimus Galatas in Aſia idiomate proximè ad Trevirorum ſermonem accedente locutos fuiſſe. Notat Titus Livius Baſtarnas ad Pontum Euxinum ſitos, eadem lingua, qua Scordiſci in Hungaria, Gallica ſcilicet, loqui, illos enim Gallos omnes eſſe aſſerit. Verùm contrà dicit Tacitus, eorum ſermonem eſſe Germanum; ſed fieri poteſt ut familiari conſuetudine admixti ſint hi ſermones. Quidquid ſit, his exemplis patet, Gentes illas, utpote fœcundiſſimas, ſermonem coloniis ſuis latè propagaſſe, donec per tempus omnium edax non modò in remotiſſimis locis, ſed & in Anglia & Galliis, ex quibus primùm proceſſerat, ſermo ille omnino interierit. Et ad Gallias quod attinet, conſtat eorum Linguam Latinę à Romanis ſecum illuc delatę ceſſiſſe. Nam cùm anteà Ro-

Romani præ linguæ suæ amore illius tantùm usum familiaribus amicis concessissent (adeò ut Cumani hanc concessionem insignem prærogativam duxerint) subinde autem ex ea concessione dominationem suam potentissimè firmari advertissent, omnibus viribus eam quaquaversus diffundere conati sunt. Quo autem modo hoc, tum in Galliis, tum alibi factum sit, paucis, si placet, aperiam.

Primò 29. Colonias in Gallias deduxerunt, variis in locis Scholas, ut Lugduni, Tolosæ, Augustoduni, Burdigalæ, Vesuntione, ejus docendæ causâ erexerunt; Provinciæ à Proconsulibus & Prætoribus regebantur, uti & à variis Legatis: jam autem coram illis non nisi Latinè causæ dici poterant. Verùm tum maximè Lingua Latina Nostratibus necessaria, quum Romam jus suum persecuturis proficiscendum erat. Uno verbo privilegia servare, honores assequi, ad Reipublicæ Præsides nemo facilè accedere poterat, absque sermonis Latini notitiâ. Præterea cùm Druidæ, cæteroquin non admodum docti, nihil scripserint, inde multi Librorum Latinè conscriptorum studio flagravere. Huic quoque rei inserviit Religio, quam ex Italia in Galliam translatam cùm Doctores latinè tractarent, eódemque sermone divinum cultum peragerent; hinc nova idiomatis hujus discendi lex imposita.

His rationibus jam Latinus sermo tempore Strabonis in Gallia Narbonnensi vulgaris erat; *Non amplius*, inquit, *Barbari sunt, sed plerique sermoni moribusque Romanis subjiciuntur*; hinc quaquaversus propagatus est, ut ex scriptis Divi Hilarii, Salviani, Sidonii, potissimúmque ex Cæsarii concionibus accipimus, qui postremus Latine concionatus non fuisset, nisi omnes Latine calluissent.

Verùm quantumcúnque adlaborarint Romani, ex natali solo Gallicum sermonem expellere haud potuerunt. Adhuc enim ævo Irenæi, ad Ann. Ch. 174. perstabat, cùm sic ajat, *Ne à nobis inter Gallos degentibus, eloquentem, facundúmque sermonem expectes, utpote qui ut plerumque Barbarum idioma teramus.* Unde & Lampridius ait, mulierem Druidam Alexandrum Severum, per Gallias anno Christi 237. transeuntem Gallice allocutam fuisse. Unde fit, ut in Digesto lex ejusdem temporis occurrat, quâ statuitur *Fidei commissa* quâvis linguâ, Latinâ, Græcâ, Carthaginiensi, Gallica, &c. posse consignari. Ut inferiùs quoque descendamus, Gallicus forsan Romę æque ac Latinus vitiatus à Pacato in Theodosii Panegyrico, seculo quarto exeunte, *rudis & incultus Transalpini sermonis horror*, vocatur. Sermonis enim Gallici vestigia seculo etiam quinto apud Sulpitii Severi dialogum extant: ibi Postumianus Monachum re & nomine Gallum circiter annum 390. sic alloquitur, *Si mavis, Celticè vel Gallicè loquaris, dummodo apud nos de Divo Martino sermonem habeas.* Sic 50. vel 60. annis posteà in Sidonii ad Hedicium Epistolâ Arverni Nobiles multùm laudantur, quòd *nuperrimè Celtici sermonis quisquilias deposuerint, Barbarique esse desiverint; Latini facti.*

Quemadmodum igitur Galatæ à finitimis Græcè edocti, & à Majoribus Gallicè, utroque idiomate loquebantur; utque Massilienses Græco & Latino patrium sermonem Gallicum intermiscebant: sic in reliqua Gallia, vel saltem majori parte, à Cęsaribus ad quinti seculi exitum utrumque in usu sermonem fuisse existimo, Latino in dies Gallicum obscurante, adeò ut penitùs illum tandem fuisset perempturus, si Romani Galliis paulò diutiùs imperâssent.

Sed, quia Romani hoc quinto seculò, Deo ita concedente, penitùs Galliarum imperio partim à Gothis & Wandalis, partim à Francis & Burgundis exuti sunt, cessavitque Latini sermonis necessitas, nullo ampliùs Gallos inter & Romanos intercedente commercio; sermoque Latinus cùm quantulocúnque veteri Gallico superstite, Barbarorum, qui tunc regnum invaserunt, sermonibus admixtus est; ex hisce omnibus paulatim idioma Gallicum ita conflatum est, ut Latinus sermo primas semper habuerit, tum quòd eo tempore frequentior esset, & suavior; tum quòd, Romanis Galliâ etiam expulsis, admissus fuerit tamen in Ecclesiam & in Forum is sermo, adeo ut ante 100. annos quibusdam in locis causę Latinè agerentur, uti ex Francisci Primi Edicto anni 1539. patet, quo cautum est, ut in posterum Gallice dicerentur.

Itaque cùm Romani sermonem nostrum suo plane abolere vix potuerint, ita tamen eum concusserunt, ut diu ipsis superstes non fuerit: sed in Anglia id obtinere non valuerunt, tùm quòd illa remotior esset, tùm quòd illis nec plene, nec per tot annos, nec ita quiete subdita fuerit. Adde quod in Anglia quatuor tantùm Colonię, nullęque, quod sciam, ad docendam Latinam linguam scholę extiterint. Sed, quum Saxones totam fere istam regionem occupassent, facillime veterem sermonem, omnes nempe incolas delendo, ex locis sibi subditis exterminarunt; si modò Walliam & Cornubiam excipias, in quibus loca quędam naturâ satis munita, rupium asperitas, montium altitudo, paludum profunditas eos, qui se illuc receperant, ab hostium furore exemit. Et quia angusta hæc loca omnes capere non potuerunt, eorum pars in Armoricam, posteà Minorem Britanniam, ut à nobis suprà observatum, navibus pervenit.

Mirum autem est, Britones ante 1200. ferè annos Galliam ingressos etiamnum hodiè pristino suo idiomate loqui, Anglosque Britones intelligere, etsi à tot seculis sint ab illis dejuncti, perpetuoque alii cum Gallis, alii cum Anglis & Saxonibus versati sint. Quod validissimum est argumentum, eos ferè prisco sermone uti: utrique enim se se non intelligerent, si quadantenus sermonem suum mutâssent.

Illos tamen eodem planè sermone uti non affirmo. Nam à longo tempore Angli Britones nostros sermonem suum depravasse contendunt. Notarum in Nonnium Auctor Anglo-Britannus id his verbis testatur, *eos linguâ nostrâ* Lhethwidion, hoc est, *semimutos vocamus, quia confusè loquuntur.* Reverà ipsorum linguâ minor Britannia, *Leth wid*, id est, *Littoralis* vel *Aremorica* regio, uti olim, dicitur. Verùm hic Auctor istius vocabuli orthographiam depravavit, ut id ad sermonis vitium referret: quin & antiquam eam in rem Anglo-Britannorum fabulam narrat; Britannorum nempe nostrorum Majores Gallicis uxoribus ductis linguas amputasse, ne ipsorum liberi Gallicum sermonem addiscerent; sed malum evitare volentes in aliud lapsos, liberos nempe ex matribus istis mutis stetisse adhuc *Lethwidion*, *semimutos*, Mediamque sermoni Britannici partem retinuisse. Intereà tamen constat, idque ab iis in Angliâ accepi, qui cum utrisque versati sunt, tantum non esse discrimen, quin, dummodò distinctè loquantur, alii alios intelligant. Et certè si Angli non capiant Nostrates, id exinde procedit, quòd plerumque ita rapidè loquuntur nostri, ut pleræque vocabulorum syllabæ vix auribus excipiantur.

Jam autem cùm constet, etiamnùm Britones eodem ferè, quo olim Romanorum ævo, ante 1200. annos, uti sermone; eumque sermonem ad Gallicum proximè accessisse, quod multis me argumentis, præter ipsissimum Taciti testimonium, confir-

confirmásse arbitror, nihil obstat quin concludam, sin ut quid certissimum, saltem ut vero simillimum, latum inter veterem Gallicum, & hodiernum Britannicum sermonem, discrimen non interesse.

Reverà, quod est prorsus invictum, Camdenus Anglus, qui diligenter sermonem Brittannicum didicerat, librosque multos antiquos & novos hoc idiomate conscriptos legerat, doctissimorumque Anglo-Britannorum familiaritate usus fuerat, Camdenus, inquam, ait in Lingua Britannica omnia ferè Gallica ignotæ originis vocabula reperiri. Sic *Guerir*, sanari, inter Brittannos est *Gueris*; *Accabler*, obruere, *Cablu*; *un batteau*, scapha, *bad*; *un Gourmand*, gulosus, *Gormod*; *un Baston*, baculus, *Pastwim*; *un Havre*, Portus, *Aver*; *une Mine*, fodina, *Mina*, vel Moina.

Eoque modo enucleantur pleraque antiqua Gallica vel Brittannica, quę apud vetustiores Auctores. Id verò singulari animadversione dignissimum, quod ex vetustissimo illo sermone multa locorum & Populorum nomina, de quibus apud veteres Galliæ & Angliæ Geographos mentio fit, facillimè possunt explicari.

Ne quis autem hæc à me temerè prolata causetur, centum istorum vocabulorum exempla proponam, quæ hinc & illinc ex Camdeni Britannia excerpsi. Longè quidem plura peti possent, verum qualiscunque fuerit numerus, rem certè non evincet, si is non faciat. Camdeni paginas, ex quo has observationes hausi, disertè adscripsi, ut quisque consulere possit.

Veterum Gallor. & Britton. Vocabula, Itemque Gallica hodierna.

1. Camden. pag. 693. *Aber*, Gallicè *Havre*, portus.] *Abravanus* est apud Ptolemæum Scotiæ locus in Gallowania situs ad ostium fluminis, cui hodie *Rian*, olim verò *Ruan*, nomen: adeò ut *Abravanus* sit *Aber Ruan*, Ruani portus. Hoc nomen in Hispaniam transiisse videtur, eoque *Cantabri* videntur populi ex anguli portu, *Cant* enim angulum significat. Inde etiam Artabri populi ad mare siti.

2. Pag. 689. *Adain*, *Aile*, *Ala*.] *Edenburgus* Scotię oppidum, sic ab alis πτερύγια dictum. Hęc interpretatio ex Ptolemæo clara est, illud enim oppidum vocat, στρατόπεδον πτερωτὸν, *Castrum latum*, & quasi in alas expansum.

3. Pag. 838. *Ader*, *Oiseau*, *Avis*.] *Edros*, vel *Andros* in Plinio; *Edri* in Ptolemæo, nomen Insulæ Angliam & Hiberniam interjacentis, quam Angli hodiè *Birdsei*, avium insulam, vocant.

4. Pag. 14. *Allan*, *estranger*, *extraneus*, *alius*, ἄλλ@. Vide *Brog* inferius.] *Alla* veteri sermone Gallico *aliud* significabat, ut vetus Juvenalis Scholiastes, explicando vocem *Allobroges*, observat. Vide Brog infrà.

5. *Ar*, *sur*, *proche*, *vers*, super, prope, versus: vel *Are*, *super*, *propè*, *versus*.] Armorica oppida, h. e. *Ar mor*, ad mare. Cæsar. lib. 1. *Universis civitatibus, quæ Oceanum attingunt, quæque eorum consuetudine Armoricæ appellantur*. Plinius *lib.* 4. *cap.* 17. *Inde Aquitania Armorica ante dicta*. Vox *Aquitania* est Latina; aliamque explicat: nam prior à vicinia *aquarum*, posterior à *maris* deducitur. *Arverni*, *les Auvergnats*, hoc est, *prope Vernam*; populi ad *Garumnam* seu *Wernam*. *Arelate Arles*, quia in solo humido situm. vide Laith. *Argathelia* Scotiæ Provincia, prope *Garthel* in Hibernia.

6. Pag. 565. *Arar*, *lent*, *tardif*, *doux*, *lentus*, *tardus*, *lenis*.] *Arar*, la Saone, qui, inquit Cæsar, fluit *incredibili lenitate, ita ut oculis in utram partem fluat judicari non possit*. Claudianus *lentus Arar*, *Rhodanusque celer*. Seneca, *Arar dubius quò suos cursus aget*. *Arus*, *Are*, alius fluvius in Eboracensi Provincia fere immobilis, admodum flexuosus & contortus. Camdenus septies intra milliarii dimidium trajici illum asserit.

7. Pag. 252. & 426. *Arden*, *forest*, *sylva*; *Coit*, vel *Coet* sæpius dicunt.] *Arduenna*, Ardennes, amplissima in Galliâ Belgicâ sylva, unde nomen accepit *Ardenbourg* Flandrię oppidum, ad sylvam illam olim positum. In antiquis inscriptionibus, *Diana Ardonia* pro *Nemorensis*. Et in Comitatu Warwichensi in Anglia *Arden*, hodie *Woodland*, hoc est, Nemorum regio: reverà est totius Angliæ amplissima sylva.

8. Pag. 253. *Aven*, vel *Avon*, fluvius. Pag. 375.] *Abone*, vel *Avone* quasi *fluminea*, oppidum in Glocestria antiquum, hodie *Aventon*, hoc est, oppidum ad flumen situm. Inde videntur composita oppidorum nomina desinentia in *Abum*, *Awum*, *Awium*, *Genabum*, *Gandavum*, *Pictavium*. *Aou* flumen in Britannia Minori. *Ausona*, fluvius in Northamptonia.

9. Pag. 11. *Bard*, *Poeta*. Pag. 14. *Cantor*, *Historiarum*, vel *Genealogiarum scriptor*.] *Bardi*, veteres Gallorum Poëtæ. Nescio quid in Auctorem nostrum deliquerint, ut illos Galliâ ejiciat, vel cum Druidis confundat; cùm contrà semper à Veteribus distincti sint, hos *sacerdotes*, illos *Poëtas* dicentes. Posidonius, τὰ δὲ ἀκέσματα αὐτῶν εἰσὶν οἱ καλέμενοι Βάρδοι, ποιηταὶ δὲ ἔτοι, τυγχάνεσι μετ᾽ ᾠδῆς, ἐπαίνες λέγοντες. Strabo, Βάρδοι μὲν ὑμνηταὶ, καὶ ποιηταί. Diodorus, εἰσὶ δὲ παρ᾽ αὐτοῖς καὶ ποιηταὶ μέλων, ὓς Βάρδες ὀνομάζεσιν. Lucanus,

Plurima securi fudistis carmina Bardi.

Marcellinus, *Bardi quidem fortia virorum illustrium facta, heroicis composita versibus, cum dulcibus lyræ modulis contitârunt*. Festus, *Bardus Gallicè Cantor appellatur, qui virorum fortium laudes canit*. Hesychius, Βάρδοι αἱ ὄδαὶ παρὰ Γαλάταις (haud dubie pro αἱ ὄδοὶ παρὰ Γαλάταις legendum μελῳδοὶ, vel potiùs ἀοιδοί.) Miror quòd tot viri docti hunc errorem inemendatum dimiserint. Cęterum si hi testes, Bardos à Druidis distinctos fuisse, probare non valeant, quid apud Veteres constabit?

10. *Bascauda*, *Panier*, *Canistrum*; vel *Corbeille*, *sporta*, Anglice *Baicket*.] Martialis *Lib.* 14. *Epigram.* 99.

Barbara de Pictis veni bascauda Britannis:
Sed me jam mavult dicere Roma suam.

11. Pag. 14. *Beichiad*, *Rustici* vel *subulci*.] *Bacchaudæ*, aliàs *Bagaudæ*. Rusticorum nomina, qui tempore Diocletiani in Galliis rebellârunt. Euseb. Chronic. anno 289. *Rusticorum multitudine oppressâ, qui factioni suæ Bacchaudarum nomen indiderunt*. Vide Orosium *lib.* 7. Salvianum *lib.* 5. Ubi male.

12. Pag. 71. 12. *Belin*, *Blond*, *flavus*, dicitur quoque *Felin*, & *Melin*, oritur à Græco μήλιν@.] *Melinus*, *Belinus*, Apollinis apud Gallos nomen. Vid. Gosselinum cap. 30. Inde herba Hyoscyamus dicitur Latine *Apollinaris*, & veteri sermone Gallico *Belinuntia*. Dioscorid. *lib.* 4. *cap.* 59. Noscunt omnes Apollinem uti flavum propter radios suos à poëtis repręsentari.

13. Pag. 15. *Betoni*, *Betoine*, *Betonica* herba.] *Vettonica*, herba, *Betoine*, *Bètonica*. Plin. *lib.* 25. *cap.* 8. Wattonica dicitur in Gallia, in Italia autem *Serratula*.

14. Pag. 14. *Betu* vel *Bedu*, Gallice *Bouleau*.] *Betula*, Latine. Plin. *lib.* 16. *cap.* 18. *Betula Gallica arbor mirabili candore*.

15. *Bren*, vel *Brennus*, Rex.] *Brennus*, ita dicti

dicti sunt duo insignes Galli duces, quorum alter Romam, alter Delphos occupavit. Potius forsan dignitatis, quàm proprietatis nomen fuit.

16. Pag. 19. *Brith*, *Peinct*, *Pictus.*] *Brito*, *Britannus*, *un Breton*, id nominis ipsis inditum, quia se glasto pingebant, ut testatur Cæsar, *Omnes vero se Britanni glasto inficiunt, quod ceruleum efficit colorem:* & Plinius, *simile Plantagini Glastum in Gallia vocatur, quo Britannorum conjuges, nurusque toto corpore oblitæ.* Herodianus; *notant corpora picturâ variâ, & omnifariam picturis animalium crustâ, vitro, glasto, corpora infecti.* Inde in Martiali, & *aliis*, *Picti Britanni.* In Oppiano ἀλλοῖοι.

17. Pag. 296. *Brig*, *Pont*, *Pons.* Pag. 369. Anglicè Bridge, Belgicè Brugge.] *Briva*, vel *Briga*, *pons*, vel *transitus.* Briva Oderæ, oppidum in Minore Britannia ad Oderam. *Briva Isara Pontoise*, *Pontœsia.* *Samarobriga* vel *Samarobriva*, *Pons ad Somnam*, hodiè *Ambianum*, *Amiens.* *Durobriva*, hodiè Dornford, hoc est, vadum fluminis. *Durocobriva*, *Pons ad aquas rubras.*

18. Pag. 14. *Bro*, vel *Brog*, *campus* vel *regio.*] Vetus Juvenalis Scholiastes, ideò dicti sunt Allobrogæ, quia Broga Galli agrum dicunt. *Alla* autem *aliud*; dicti igitur, quia ex alio loco translati.

19. Pag. 13. *Cad*, *guerre*, *Bellum.*] *Cateia* hastæ, vel jaculi genus, quo Galli in bello utebantur. Isidorus *lib.* 18. *cap.* 7. *Cateia genus est Gallici teli*, &c. Vid. Servium in *lib.* 7. Æneid.

20. Pag. 140. & 346. *Cam*, vel *Camb*, *Courbé*, incurvatus.] *Camboritum*, in Cantabrigiensi Provincia oppidum ad fluvium *Cam*, vel Cambd, sic à flexionibus dictum. Ob eandem rationem alius in Cornubia fluvius *Camel* dicitur, vel *Camballan:* & *Moricambus* in Ptolemæo est oppidum, ubi mare admodum incurvatur. *Moricambe* quoque maris flexum significat.

21. Pag. 229. Cant, *Coin*, Angulus. *Kanton*, vicus. *Chanteau*, segmentum.] *Cantii*, vel *Cantæ*, populi angulum Angliæ Caletum versus incolentes, hodiè *Kent.* Vide *Aber*, *Cantabri.*

22. *Cantroed*, mensura agri centipedalis; item centum vicorum pagus.] *Candetum*, agri 100. vel 150. pedum mensura. Columella *lib.* 6. *cap.* 1. *Galli Candetum appellant in arvis urbanis spatium centum pedum, in agrestibus autem* 150.

23. Pag. 13. *Catyrfa*, militum turma.] *Caterva*, sex mille Gallorum legio. *Caterva propriè Gallorum, in qua sex millia.* Veget. in *lib.* 2.

24. Pag. 296. *Coch*, *Rouge*, ruber; *Escarlate*, Coccineus color.] *Coccum*, granum ex quo Coccineus fit color, sic dictum à Galatis, apud quos maxima copia erat. Dioscorid. *lib.* 4. *cap.* 43. Κόκκος βαφικὴ, ἄριςα ἐςὶν ἡ Γαλατιακή. Plin. *lib.* 9. *cap.* 41. *Coccum Galatiæ rubens granum in maxima laude est.* Pausanias in Phocicis asserit illud Galatas dicere ὗσγη, *hysge*, unde *hysginus* pro *Coccineus*; Γαλάται ἢ οἱ ὑπὲρ Φρυγίας φωνῇ τῇ ἐπιχωρίῳ σφίσιν ὀνομάζουσιν ὗσγην. Forsan arbor hoc granum producens, *aquifolii* similitudinem refert, quod in Gallia notissimum. Nomina enim *Houx*, aquifolium, & ὗσγη non multum ab eodem *Coch* differunt. Antoninus vocat *Durocobrivam*, ad aquas rubras pontem, Angliæ oppidum quod etiamnùm hodiè *Rodborn*, rubrum flumen dicitur.

25. *Cowain*, Curru vehere.] *Covinus*, bellicus currus apud Gallos & Britannos usitatus. Mela de Britannis *lib.* 3. *cap.* 6. *dimicant bigis & curribus gallicè armatis, Covinos vocant.* Lucanus *lib.* 1.

Et docilis rector monstrati Belga covini.

Inde *Covinarius* pro *auriga*; Tacitus in Agricola.

26. Pag. 16. & 534. *Craig*, *une pierre*, lapis; vel *roche*, rupes.] *La Craux* est campus sex vel septem milliaria patens Narbonam inter & Massiliam, ita lapidibus aspersus, ut iis illum tanquam pavimento constratum diceres. Strabo *lib.* 4. πέδιον λιθῶδες. Plinius *lib.* 3. *cap.* 4. *Campi lapidei.* Mela *lib.* 2. *Litus lapideum, in quo Herculem contra Albionem & Belgiona Neptuni liberos dimicantem, quum tela defecissent, ab invocato Jove, adjutum imbre lapidum ferunt: credas pluisse, adeò multi passim & latè jacent.* Hæc fabula ad exemplar Historiæ Sacræ, Josuæ 12. condita est. Eadem fabula ab Æschylo & Solino narratur; verùm hunc campum ad Ligures collocant, quia Ligures prope Massiliam siti erant.

27. Pag. 49. & 403. *Crucoline*, hoc est, *collis ad occasum situs.*] *Crocolana*, *Ancaster*, Angliæ oppidum, in colle situm. *Crocietanum*, *Croissi*, Pagus in Normandia antiquus; olim oppidum, cujus arx colli imposita est. Ptolemæus illud malè ad Bajoceas posuit.

28. Pag. 14. *Cucullus*, *Manteau*, pallium.] *Cucullus* latinè est capitis tegmen, sed veteri Gallico sermone pallium ad nates usque descendens significat. Hoc ex ejus composito *Bardocucullus* patet. Martial. *lib.* 14. *Epigramm.* 128.

Gallia Santonico vestit te Bardocucullo
Cercopithecorum Gallia nuper erat.

Irrident hanc vestem nates usque attingentem, ut simiæ sagulum: Romani verò vestibus longis vestiri gaudebant, *Gensque togata* dicebantur; quare alibi Martialis, *Lib.* 1. *Epigr.* 93.

Dimidiatas vestes Gallica palla tegit.

& ejusdem *libri Epigram.* 54. Lingones hac veste fuisse usos asserit.

Urbica Lingonicus Tyriantina Bardocucullus.

29. Pag. 14. *Kumero* & *Kimero*, *Brito*; Cambria vel Cumbria Angliæ Provincia Britannicè *Kimri.*] *Cimbri* sunt sæpissimè Dani, sed juxta Camdenum aliquando Britones & Angli hoc eodem nomine intelliguntur. Sic Thucydides ille, qui *Britannus* in Virgilii Catalectis dicitur, apud Quintilianum *Cimber* vocatur. Appianusque in Illyricis, *Celtæ sive Galli, quos Cimbros vocant.* Vox *Galli* tantùm in versione extat, & Cicero ait, *Marius Gallorum copias repressit:* Alii legunt *Cimbrorum.* Hæc omnia Camdenus ad Gomer refert, quod minus probo.

30. *Deilen*, *une feüille*, folium, vide *Pempe.*] *Dula*, vel *Dulon*, folium; unde componitur vox *Pempedula*, vel *Pempedulon.* Herba Quinquefolium, vide *Pempe.*

31. *Deru*, *un Chesne*, *Quercus.* Græcè δρῦς.] *Druidæ* Gallorum Philosophi, qui sub quercubus philosophabantur, sacrumque habebant quercûs viscum. Plinius in fine *libri* 16. *Nihil habent Druidæ visco & arbore in qua gignitur, modò sit robur, sacratius. Jam per se eligunt roborum lucos, nec ulla sacra sine eâ fronde faciunt, ut inde appellati quoque interpretatione Græcâ, imò Gallicâ, Druidæ videantur.* Eandem ob causam à Diodoro *Saronides* ξαρονίδες dicuntur. Nam *Saron* quercum significat, ut ex istis Plinii verbis liquet *lib.* 4. *cap.* 5. *Sinus Saronicus olim querno nemore redimitus, unde nomen; ita Græciâ Antiquâ appellante quercum.* Quod quum fugerit Auctorem nostrum, vocem illam *Saronides* in Diodoro *vocabulum nihili* appellat.

32. Pag. 303. *Dinas*, Urbs, vel Castellum.] *Longdinum* vel *Longidinium*, Navium oppidum. vid. *Long.*

33. *Diw*, *Dieu*, Deus, Pag. 12. & 33.] *Divona*, fons Divinus, sic interpretatur Ausonius. Vide *vonan.* Inde Cæsar Gallos à *Dite*, seu, ut arbitratur,

tratur, à *Platone* ortos dicit, sed eorum linguâ *Deum* significabat.

34. Pag. 16. 403. 665. *Dun*, *Dune*, *colline* vel *Butte de terre*, Collis.] *Dunum* multorum oppidorum compositionem ingreditur, quæ omnia in locis sublimibus condita sunt, ut *Lugdunum*, *Uxellodunum*, *Axelodunum*, &c. Excelsumque locum Δȣ̃νον Plutarchus vocat.

35. Pag. 153. *Dwreau*, *riviere* fluvius.] *Durum*, ex hoc vocabulo multa populorum & oppidorum nomina componuntur, quæ omnia ad aquas vel maritimas vel fluviales sita sunt; ut *Durocasses*, *Durocottorum*, *Duranius*, *Durolitum*, *Duromellum*, *Divodurum*, *Breviodurum*, &c. *Durotriges*, qui in Dorcheſtria prope aquas incolunt. (Vide *Trig.*) *Durobriva*, hodiè *Dornford*, vadum aquæ; *Durocobriva*, vadum aquæ rubræ, hodiè *Redborn*; Duroveium, *Cantorberi* propter fluminis *Sturæ* interſecantis rapiditatem. Vide *Werne.* In primis notandum, in Sommerſetiæ Provincia, paulo infra Briſtolium esse oppidum ab Anglis Bathonia dictum, quasi quis diceret *Bagnoles*, propter aquæ calidæ balnea. Brittones illud oppidum *Caër Pallad dur* nominant, aquæ Palladis oppidum, haud dubiè quòd hæc olim balnea Palladi vel Minervæ sacrarentur. Solinus enim hoc ipsissimis verbis asserit, *In Britannia*, inquit, *calidi sunt fontes opiparo exculti apparatu*, *ad usus mortalium*, *quibus fontibus est Minerva Numen.*

36. Pag. 13. *Dith*, *assidu* assiduus, continuus. Anglicè *Th* in fine quasi sibilando pronuntiatur, veluti *S.*] *Dusii*, Incubi Dæmones, sic à Gallis ex nocendi affectu & assiduitate dicti. Isidorus *lib.* 1. *quos Dæmones Galli Dusios nuncupant*, *quia assiduè hanc peragunt immundicitiam.* Hoc ex Divo Auguſtino *lib.* 15. de Civitate Dei, *cap.* 23. Isidorus, & Divus Auguſtinus ex Varrone, ni fallor, sumpsere.

37. Pag. 571. *Eb*, *sur*, super; *près* prope: significat quoque *sans*, sine. Vide sequens vocabulum. *Eburovices*, oppidi *Evreux* incolæ, quia *eb Ur* ad fluvium *Euram* siti sunt; ut *Eburones* Leodii incolæ, utpote *Urtium* flumen accolentes: *Eboracum*, Yorch, ad fluvium Ouzam, qui olim *Urus* dicebatur.

38. Pag. 847. *Eid*, *Bled*, frumentum.] *Ebudes*, quasi ab *Eb Eid*, sine frugibus. Insulę sunt ad Scotiæ occasum sitæ, olim frumento steriles. Solinus; *incolæ nesciunt fruges*, *piscibus tantùm & lacte vivunt.*

39. Pag. 339. *Eiſteney*, *Eſtenduë*, porrectio, extensio.] *Eaſtonneſte*, porrectionis Promontorium, quia in mare valde porrigitur. Ptolemęus illud Ἐξοχὴ *porrectionem* vocat, Gręce vocem Britannicam interpretatus. Extat in Regione Suffolck in *Icenis.*

40. Pag. 136. *Elin*, *Coude*, Cubitus.] *Helenum*, in Cornubia flexum ad inſtar cubiti Promontorium. Plinius eandem nominis *Anconæ* in Italia rationem affert, orti à Gręco ἀγκὼν cubitus; *lib.* 3. *c.* 13. *Ancona opposita promontoria Cumerio*, *in ipso flectentis se oræ cubito.*

41. *Galvus*, fortis, validus & immensæ staturę homo.] *Galba*, homo densus & pinguis. Suetonius Galbam Imperatorem ita dictum fuisse narrat, *quod perpinguis fuerit visus*, *quem Galbam Galli vocant. Cap.* 3.

42. Pag. 15. *Garw*, *Rapide*, rapidus; alii scribunt *Guer*, & Werne.] *Garumna*, flumen rapidissimum. Claudianus, *pernicior unda Garumnæ*; Sidonius,

Irriguâ quâ rupe Garumna rotatus.

43. Pag. 13. *Gedoch*, *quitter* vel *laiſſer*, deserere, dimittere, relinquere.] *Ketos*, vel *Cetos*, *quitte*, *laiſſe*, dimitte, relinque. Servius in Æneid. 11. ait, *Ceto Cæsar*, *quod Gallorum Linguâ dimitte significat.*

44. Pag. 138. *Geneu Entrée*, aditus, *Embouchcure* oſtium.] *Geneva*, oppidum in exitu Lacûs Lemani; *Ceuno* apud Ptolemęum nomen oſtii, vel magni sinûs in Cornubia, ubi hodiè situm *Tregene*, oſtii oppidum.

45. Pag. 669. *Glan*, *Rivage*, Littus.] *Glanoventa*, apud Antonin. Urbs *Venta*, littoralis. Sic prope Maſſiliam ad Maris littus Mela loquitur de oppido, cui nomen *Glanon*, *in littoribus Olbiæ & Glanon. Lib.* 2. *cap.* 5.

46. Pag. 14. *Glas*, *Bleu*, Cęruleus color.] *Glaſtum*, *du Voide*, vel *du Guesde*, unde Cęruleus color efficitur. Plinius *libro* 22. *simile Plantagini Glaſtum in Gallia vocatur.* Cęsar *lib.* 5. *omnes verò Brittanni se Glaſto inficiunt*, *quod cæruleum efficit colorem.*

47. Pag. 15. *Gluis*, *Luiſant*, Lucidus. Vide *Marga.*] *Glito*, *Blanc*, albus, vide *Marga* inferiùs.

48. Ibidem *Guat*, *Chevelure*, *Perruque*, Capillitium, Cęsaries.] Galatę vel Celtę, quia capillitio longo gaudebant; inde Gallia comata, *Galli capillati.* Plinius. *lib.* 19. *cap.* 20. Lucianus *lib.* 1. *Galli per colla effusi crines.*

49. Pag. 13. *Guaſſe*, *Dewr*, *un brave homme*, Vir fortis.] *Geſſi*, *des vaillans hommes*, viri fortes. Servius in Æneid. *viri fortes Geſſi nominabantur.*

50. Ibid. *Gueſſin*, *Mercenaire*, Mercenarius.] *Geſſatæ*, Γεσάται, Galli mercenarii milites, vel qui tantùm stipendii causâ bellum petebant. Polyb. *lib.* 2. asserit id hoc verbo significari, illosque dici Γεσάτας διὰ τȣ̃ μισθȣ̃ ϛρατεύειν, ἡ γὰρ λέξις αὐτὴ σημαίνει τȣ̃το κυρίως. Plutarchus quoque in Marcello, οἱ διὰ μισθȣ̃ ϛρατευόμενοι, interpretatur.

51. Pag 14. *Guvef*, *Gouge*, fabri lignarii inſtrumentum.] *Guvia*, *une Gouge*, lignarii fabri inſtrumentum. Isid. *lib.* 19: *cap.* 19. *Canterium* Gallicè Guvia.

52. Pag. 20. *Gwyn*, *Blanc*, albus.] *Laginum*, Elleborum album Gallice significat. Dioscorides 14. 133. Hoc nomen videtur compositum ex *la* Elleborum, & *Gin*, album.

53. Pag. 197. *Guith*, vel *With*, *Divorce*, divortium, *ſeparation*, separatio.] *Vecta*, insula With, Britannice *Guith*, adeò Anglię finitima, ut inde abscissa videatur. *With-San* olim *Iccius Portus*, ad Caletum pagus sic ob eandem rationem dictus. Et in Scotia *Gudi* oppidum in Insula continenti fere contigua.

54. Pag. 329. *Iken*, *un Coin*, Cuneus ad lignum diffindendum.] *Iceni* in Ptolemęo, Suffolcii in Anglia, quorum regio ad littus maris in formam cunei porrigitur ad Promontorium Ἐξοχὴν, de quo suprà. Sic in Hispania Promontorium Sacrum & vicinus ager ob eandem rationem apud Melam & Strabonem Cuneus, incolę quoque Cunei dicebantur. In Appiano & Strabone τὴν προσεχῆ τȣ́τῳ χώραν τῆ λατίνῃ φωνῆ καλȣ̃σι κȣνέον, σφηνὰ σημαίνειν βȣλόμενοι.

55. Pag. 15. *Iſcaw*, *du Sus*, sambucus.] *Scobies*, *Sus* vel *ſuzeau*, veteri Gallorum sermone, Latino *ſambucus* dicitur. Dioscorid. *lib.* 4. 155.

56. Pag. 111. 546. 701. *Kaled*, *dur*, durus, *raboteux*, confragosus.] *Caledonii*, Montani Scoti, sic vel à rupium & montium asperitate, vel etiam ab agreſtibus moribus dicti. Alii eorum nomen à *Kelden*, hoc eſt, à Corylis deducunt, quia ibi multa nemora, & coryleta visuntur. Ibi quoque oppidum *Dunkelden*, corylorum tumulus, extat.

57. Pag. 524. & 569. *Keven*, *le Dos*, dorsum. Sępè

Sæpè etiam montis jugum significat. *Kevin*, Eboracensis Provinciæ mons.] *Cebenna*, vel *Gebenna*, *les Cevenes*. Longa est montium in Languedocia series, quæ à Monte-Albano ad Rhodanum usque & Helvios porrigitur. Strabo montes istos Commerios vocat.

58. Pag. 579. *Kil*, vel *Ikil*, *un Promontoire*, Promontorium.] *Ocellum* apud Ptolemæum, Promontorium est in Eboracensi Provincia.

59. Ibid. *Lair*, *Milieu*, medium.] *Loire*, Latinè *Ligeris*, fluvius medias Gallias in duas ferè partes æquales secans.

60. Pag. 16. *Laith*, *Humide*, humidus locus.] *Arelate*, Gallicè *Arles*, nomen ex *Arlaith* compositum, quia Arelate in loco sita est valdè humido. Hodiè ad Rhodani oram tota, sed olim Rhodanus mediam secabat, & magna ex parte à Turone fluvio cingebatur.

61. Pag. 15. *Lech*, *Pierre*, lapis.] *Leuca*, Gallicè *Lieüe*, propriè significat 1500. passuum spatium. Jornandes de Rebus Geticis, *cap.* 60. Leuca autem Gallica mille & quingentorum passuum quantitate metitur. Hesychius, λεύγη μέτρον τὶ Γαλακτ@; lege μέτρον τὶ Γαλάταις. Isidorus Origin. *lib.* 15. *cap.* 16. *mensuras viarum nos Milliaria dicimus*, *Græci Stadia*, *Galli Leucas*, nempe quia lapidibus eas, ut milliaria Itali, finiebant.

62. Pag. 404. *Lin*, *Lac*, lacus.] *Linternum* in Italia, *Lindaw* in Helvetia, *Lindum*, hodie *Lincoln*, in Anglia, oppida sunt ad Lacus sita.

63. Pag. 856. *Lis*, *Goufre*, gurges.] *Lisia* apud Antoninum exigua insula ad extremam Cornubiam sita, quæ tum tantùm, quando mare non est admodum altum, videtur, quæque ab Anglis *The Goulphe*, *le Gouffre* Gallicè, Latinè *Gurges* dicitur.

64. Pag. 303. *Long*, *un Navire*, Navis.] *Longidinium*, in priscis Auctoribus, & contractè *Londinum*, *Londres*, navium oppidum. Nam *Dinas* oppidum significat. Britannicè Poëtæ urbem illam *Long Porth*, navium portus, Græcè ναύσταθμον, vocant.

65. Pag. 47. *Mar* vel *Marre*, *grand*, magnus.] *Condomarus*, *Civismarus*, *Combolomarus*, *Judicomarus*, *Viridomarus*, *Teutomarus*, &c. Principum Gallorum nomina ex *Mar*, magnus, composita.

66. Pag. 15. *Marck*, *un cheval*, equus.] *Marka*, *cheval*, equus. Pausan. in Phoc. *Duo sunt circa unumquemque equitem*; *ejusmodi ordinem Trimarkisiam Galli vocabant voce indigena*; *& equorum nomen sciat aliquis esse Markam apud Gallos*. In Lege Boiar. *Si quis aliqua de equo suo deposuerit*, *quem Marck Galli vocant*.

67. Pag. 5. *Marla*, *de la Marne*, *Marga*.] *Marga*, vel *Marla*. Plin. *lib.* 17. *cap.* 6. Alia est ratio, quam Britannia & Gallia invenêre, alendi terram, gipsi genus est, quod vocant Margam, &c. *Cap.* 8. *Tertium genus candidæ Glisomargon*, quia Britonibus gluis *est lucens & insigniter albus*. Pro *Margâ*, *Mallam* ubique habent vetustissima exemplaria MSS. Londinensis Bibliothecæ, ut testatur Cluverius Germ. *lib.* 1. *cap.* 8.

68. Pag. 8. *Marw*, *la Mort*, Mors.] *Moremarusa*, *la Mer Morte*, Mare Mortuum. Plin. *lib.* 4. *cap.* 13. Philemon *Moremarusam* à Cimbris vocari dicit, hoc est, Mare Mortuum. Vide *Mor*.

69. Pag. 133. *Moina* & *Mina*, *une Mine*, fodina.] *Danmonii*, Cornubenses apud Ptolemæum, ubi multæ valles fodinis refertæ, ex quibus egregium illud Angliæ stannum hauritur. Vox ista ex *Dan*, vallis, & *Moina*, fodina, componitur.

70. Pag. 14. *Mor*, *la Mer*, Mare.] *Morini*, Britannicè *Morinw*, Maritimi, qui in Flandria & Bononia ad mare siti sunt. *Glamorgan* Angliæ Provincia, quam Britones *Glad Morganni*, & *Glad Vorganni* dicunt, regio maritima. Sic olim *Morlaix* Morlasia Britanniæ Minoris oppidum. *Morganium* & *Vorganium*, *Moridunum* Angliæ oppidum, hodiè *Scaton* oppidum maritimum. *Moricambe*, *Courbure de mer*, maris flexio, aliud in Brigantibus oppidum, ubi mare curvatur. Sic *Armorica*, Aquitania, *la Guienne*, Britannia Minor, *la Bretagne*, quia ad mare positæ sunt.

71. Pag. 298. *Nant*, *une Vallée*, vallis. Item *un Ruisseau*, rivus.] *Nantuates*, *le pays de Vaux*, Vallium regio propè Rhodanum: *Trinoantes*, *Essexia* & *Middlesexia* Provinciæ, in quibus plurimæ valles. *Treinant*, vallium oppidum; *Neantes*, Gallowæi in Scotia regionem vallium incolentes. *Nantwalle*, Vallis vel rivus in Trinoantibus, in qua Lucius Gallus deletus fuit. *Nantolium*, *Nanteuil en valée*, Abbatia ad Carentonum, *Charente*, à Carolo Magno condita.

72. Pag. 521. *Oarre*, *sur* super, *vers* versus, *proche* prope. Idem est ac *Or* vel *Ar*. Vide suprà.] Sic *Ordevices* sunt Anglorum populi duos fluvios Devia dictos accolentes; sic quoque dicuntur qui sunt ad *Iscam* fluvium, *sur l'Esck*: *Orcades* Insulæ prope *Cath* in extrema Scotia promontorium.

73. *Pedwar*, *Quatre*, quatuor. vel Petor.] *Petor*, *Quatre*, quatuor. Ridet Grammaticum Gellius *lib.* 15. *cap.* 20. qui *Petoritum* currus genus à Græco πέτομαι *volo*, & *rota* deducebat, volucresque rotas interpretabatur; quia Varro vocem à Gallico sermone ortam esse testatur: & Festus, *Petoritum Gallicum vehiculum esse*, *& nomen ejus dictum existimat à numero quatuor rotarum*; alii *esse*, *quòd ii quoque* Petora, *quatuor*, *vocant*: alii Græcè, *sed* Αἰολικῶς *dictum*. Eadem ferè Paulus.

74. Pag. 134. *Bell*, *Loin*, longè.] Bellerium. Sic apud Diodorum vocatur remotissimum illud Promontorium, quod in Cornubiæ excursu prominet.

75. Pag. 140. *Pen* vel *Penne*, *le sommet d'une montagne*, montis vertex. Multi in Anglia montes hoc nomine indigitantur.] *Pennius*, *Apennius*, sunt celsissimi montes in Alpibus, & in Italia, ut *Alpes Penninæ*, id est, summæ Alpes. Livius *lib.* 31. Earum nomina censes orta à transitu Pœnorum, sed ab eo, quem in summo sacratum vertice Penninum montani appellant.

76. Pag. 15. *Pic*, *un Bec*, rostrum.] *Bec*, vel *Beccum*, Gallinacei rostrum. Suetonius in Vitellio *cap.* 18. Cui Tholosæ nato cognomen in pueritia Becco fuerat. Id Gallinacei rostrum sonat.

77. Pag. 14. *Pemp*, *Cinq*, quinque. Vide *Deilen*, *feuille*, folium, suprà.] *Pempe*, *Cinq*, quinque. Hinc herba Quinquefolium Gallicè *Pempedula*, vel *Pempedulon* dicebatur. Apulejus de virtutibus Herbarum *cap.* 2. *Græci Pentaphyllon*, *Galli Pempedulon*, *Itali Quinquefolium*, *&c. Daci Pempedulam appellant*.

78. Pag. 15. *Rhedin*, *de la Fougere*, Filix.] *Ratin*, vel *Ratis*, *de la Fougere*, Filix. Dioscor. *lib.* 4. *cap.* 186. *Filicem Galli Ratin vocant*.

79. Pag. 13. 15. *Rhedec*, *courir*, currere. *Rhedurd*, *course*, cursus.] *Rheda*, *Chariot*; currus, à *Rhedec*, *courir*, currere; ut currus à currendo. Quintilianus *lib.* 1. *cap.* 5. *Plurimi à Gallico voluerunt*, *ut Rheda*, *Petoritum quoque*, *quorum altero Cicero*, *tum altero Horatius utitur*. Inde pariter nomen habet Rhodanus,

Qui properè in pontum latè ruit, incitus alveo.

Sil. Italicus, *lib.* 3.

80. Pag. 446. *Rich*, *fort*, fortis; *puissant* potens. Liber Triadum Britann. *Curadanck vrich.* *Fras*

Fras Caratacus, forti brachio.] Inde *Rix* in nominibus Gallicis desumitur; Eporedorix, Ambiorix, Viridorix, Vercingetorix, Orgetorix, Cingetorix. *Rich* quoque Germanicè idem significat, Teste Poeta Fortunato, *libro* 8. Ubi nomen Chilperici *fortem adjutorem* interpretatur.

81. Pag. 240. 326. *Rith*, *Passage de riviere*, fluminis transitus.] *Rithumagus*, vel *Rothomagus*, *transitûs Oppidum*, ubi Sequana trajiciebatur. Camboritum in Antonino, *Vadum ad Cambum*, vel *Camum* fluvium; ita urbs Cantabrigia vocatur, hoc est, *Pons ad Camum*. Sic *Augustoritum*, *Divoritum*, &c. & *Rithupis portus* apud Antoninum eundem, *Portus vadi arenosi*, designat oppidum Sandwich. Vide *Tusith*.

82. Pag. 856. *Saipt*, *sept*, septem.] Saidal, vel Saidar, apud Antoninum septem prope Jersey insulæ.

83. Pag. *Soudwn* vel *Soudiown*, *Soldats* milites.] *Soldurii*, devoti milites. Vide Cæsarem *lib.* 3. & Athenæum, de Silodunis. Nicolaus Damascenus Grecè reddit Εὐχωλιμαίες, *Devotos*, Possidonius Παρασίτες.

84. Pag. 113. *Thaith*, *Chemin* via.] *Teutates*, nomen unius Gallorum Dei. Lactant. *lib.* 1. *cap.* 11. *Galli Hæsum atque Teutatem humano cruore placabant.* Lucanus *lib.* 1.

Et quibus immitis placato sanguine diro
Teutates.

Titus Livius *lib.* 26. ait, esse Mercurium, *Scipio in tumulum obversos, quem Mercurium Teutatem appellant*; vel est idem cum *Teut* Germanorum Deo, *à quo Teutones*; vel est vocabulum à *Teut Tait* compositum, quasi *Deus viarum.* Viis enim præerat Mercurius. Illi in compitis statuæ erigebantur, quare Græci illum ὅδιον, εὐόδιον, dicebant. Vide Hesychium, Stephanum de Urbibus, Theocrit. *Idil.* 25. *vers.* 58. Erasmum in Adagio, ἀμφιπρόσωπος Ἑρμῆς.

85. Pag. 12. *Toran*, *tonnerre*, tonitru.] *Taran* vel *Taranes*, *tonnerre*, tonitru. Jupiter Deus tonitru, ζεὺς βρονταῖος, ζεὺς ὑψιβρεμέτης. Refert Dionysius Halicarnass. Augustum *Jovi Tonanti* templum dicâsse. Germani **Donder** vocant, indéque dies Jovis, *Jeudy*, **Donder-dach**, dies tonitru, Anglis *Thur*, unde *Thursday* dictus. Antiqui Saxones *Thor*. Adam Bremens. ubi de Sueonibus, sive Suevis; *Thor præsidet in aëre, qui tonitrua, & fulmina, ventos, imbresque, serena, frugesque creat*, &c. Jovem exprimere videtur.

86. Pag. 13. *Tarian*, *une Targe*, clypeus, scutum.] *Thireos*, vel *Thyreon*, Clypeus Gallicus. Pausanias in Phocicis de Gallis Brenno duce, *scutis patriis, quos Tyreos vocant, pro ratibus utentes.*

87. Pag. 718. *Tarvis*, *fin*, finis.] *Tarvisium*, apud Ptolemæum est extremum Scotiæ Promontorium ad Aquilonem, sic dictum, quia ibi extremus Scotiæ finis est.

88. Pag. 20. 53. 641. *Teg*, vel *Tec.*] *Lucotecia*, *Lugotecia*, & contractè *Lutetia*, *Paris*, hoc est, egregiæ turres. *Lucum* enim, vel *Lugum* turrim significabat juxta Camdenum, qui Melam laudat, in quo tamen simile nihil reperi.

89. Pag. 16. *Telen*, *une Harpe*, Cithara.] *Telonum*, vel *Tolonum*, *Toulon*, oppidum prope Massiliam, situm in Promontorio, quod Plinius, aliique Antiqui Cithariston vocant, hoc est, *Cithara Promontorium*, adeo ut & Promontorium & Oppidum eodem nomine insignirentur.

90. Pag. 398. *Traith*, *un Gouffre sablonneux*, Gurges arenosus.] *Metarus* apud Ptolemæum Matthraiticus Gurges, Item *Tatrostabium*, Britannicè *Traith-Taf*, Gurges arenosus ad ostium Tagi. Malè legitur Ratostabium.

91. Pag. 13. 15. *Tri*, *Trois*, tres.] *Trimarkia*, tres jugatorii equi. vide *Marck* suprà. *Tripetia*, *Tripié*, tripus. Sulpicius Severus dialogo 2. *cap.* 1. *Quas nos rustici Galli Tripetias, vos Scholastici Tripodas nuncupatis.*

92. Pag. 153. *Trig*, *habitant*, incola, inde *Tre*, Civitas.] *Durotriges*, secundum aquam habitantes. Illi sunt qui *Dorcestriam* incolunt. Indidem Galli Bituriges, & Caturiges.

93. Pag. 240. *Tusith*, *Sablonneux*, arenosus.] *Rhiturpis*, Antonino Rhiturpia; aliis Britannicè Rhiturphic, *Gué sablonneux*, vadum arenosum; Anglicè *Sandwich*, *Gouffre sablonneux*: est Anglię portus prope *Dubrum*, *Douvres*, ad colles arenosos.

94. Pag. 155. *Vair*, *Passage*, transitus.] *Durnovaria*, fluminis transitus; oppidum Anglicum ad fluminis littus. *Isauræ-varia*, id est Isauræ transitus.

95. Pag. 389. *Vaur*, *Grand*, magnus.] *Ver*, *grand*, magnus. Fortunatus *Lib.* 1. de *Vernemeto* Urbe, *Vernemetum voluit vocitare Vetustas, quod quasi fanum ingens Gallicâ linguâ sonat.* Vox ex *Wer*, *grand*, magnus, & *Nemetum*, *temple*, templum componitur; ut Græce inversione litterarum ex τέμνος templum.

96. Pag. 16. 138. *Uchel*, *Haut*, *eslevé*, in altum porrectus.] *Uxella*, vel *Uzella* Cornubiæ oppidum celso monti impositum. *Uxellodunum* Galliarum urbs sublimi rupi insidens. Cæsar *lib.* 8. in quo monte positum erat præruptum undique oppidum Uxellodunum. Hodie *Cadenat* vocatur.

97. Pag. 14. *Viriad*, *des larrons*, latrones.] *Vargi*, *des larrons*, fures; *Brigands*, grassatores. Sidon. *Epist.* 4. *lib.* 6. *Vargorum nomine in Arvernis latrunculos nuncupant.*

98. Pag. 12. *Vouan*, *une fontaine*, fons.] *Divona*, *Celtarum linguâ fons*; hinc Ausonius, *fons addite Divis.* Vox conflatur ex *di* & *Vouan* θεοκρήνη.

99. Pag. *Vrank*, frumenti candidissimi genus. Northfolcenses pronuntiant *brank*.] *Brance*, candidissimi frumenti genus. Plinius *lib.* 18. *cap.* 7. *Galliæ quoque suum genus farris dedere, quod illic Brance vocant, apud nos sandalum; aliter sandalum, genus nitidissimi grani.*

100. Pag. 237. *Werne*, *rapide*, rapidus, ut Garw.] *Werna*, Garumna, olim Werna à werna, seu rapiditate, ut Garumna à Garw dicta videtur, Indéque dictos fuisse Arvernos, qui hodie Arverniam non procul à Garumna incolunt; sic *Duravernum Cantorberi* dictum quoque videtur ob *Sturæ*, *Stour*, fluvii intersecantis rapiditatem.

Ita centenarium, quem mihi proposueram, numerum implevi. Uberiorem fortasse vocum ejusmodi catalogum contexere potuissem, si tam bene quàm Camdenus hoc Britannicum Idioma habuissem exploratum. Quin & ab illis, quas ab eo mutuatus sum, longe plura deduxissem, si in Etymologiis pari cum Authore nostro acumine versatus essem. Probat enim Libri sui paginis 231, 232, 233. ex voce Gallicâ *Greves*, glareis, vocabulum *Bottes*, ocreas, fluere, idque iis argumentis, quę certe nunquam excogitâssem. Potiùs verò vocabula *bottes*, ocreas, & *bottines*, ocreolas, à Grę̨co Βίτινα, Calceamenti genere apud Suidam, duxissem.

Quandoquidem hoc acumine caream, multa esse vetera vocabula Gallica, quę ex Britannico sermone haurire non potui, ingenuè profiteor. Ex eorum numero sunt, quę sequuntur.

Abranæ, *Singes*, Simię, vel cercopiteci. Hesychius Ἀβράναι.

Alauda, *une Legion*, Legio, Plinius.

Alpes, *lieux élevez*, loci excelsi secundum Isidorum. *Passages estroits*, Angustæ viæ juxta Procopium. Alii hanc denominationem ab *albus blanc* deducunt, ab albedine nivium, quibus semper ferè teguntur.
Alosa piscis, *une alose*, *Callisthenes* apud Stobęum & Plutarchum de fluminibus.
Ambacti, *Mercenaires*, Mercenarii; Glossæ Philoxeni.
Bæracaca, *Peaux de Chevre*, Caprinæ pelles. Hesychius.
Benna, *Banneau*, *Combennones*, *compagnons*, socii, quasi in eadem *benna* sedentes. Festus.
Bodincus, *Profond*, profundus. Plinius, *lib.* 3. *cap.* 16.
Braccæ, *des Braies.* Varro.
Bulga, *Bougette.* Festus.
Calyccius, lapidis genus in Alpibus. Hesychius.
Carnon, *une Trompette*, Tuba. Hesychius.
Carrum, *un Char*, Cæsar.
Cervisia, *Cervoise*, Cerevisia. Plinius.
Cetra, *Cetre*, Clypeus. Tacitus.
Crupellarii, *Gens d'armes*, milites, equites Cataphracti. Tacitus *lib.* 3.
Curmica, *Corma*, *de la biere*, Cerevisia. Dioscor. *lib.* 2. *cap.* 110.
Circiæ, ut Cetræ, *Bouchers* Lanii. Hesychius, in ἔντριτον.
Eperodica, *bons Escuyers*, *Gens bien à cheval*, equites. Plinius.
Essedum, *sorte de Chariot de guerre*, currûs bellici genus. Virg. *Georg.* 3.
Garsum, *Gesum*, *Gessum*, *une pique*, hasta. Servius & alii.
Lancea, *Lance*, vel *javelot*, pilum. Diodor. *lib.* 5.
Linna, *sorte de saye*, sagi genus. Isidor.
Lugum, *une Tour*, turris, Mela, si Camdeno fides.
Lugus, *un Corbeau* corvus. Clytophon apud Plutarch. de fluminib.
Madares, magna carnis fragmenta. Hesychius.
Mater, *Materis*, *sorte de dard* jaculi genus. Cæsar.
Ogmius. Herculis nomen. Lucianus.
Pateræ, Apollinis Sacerdotes.
Plavarati, aratrorum rotatorum genus. Plin. *lib.* 16, 18.
Raphius, *un Loup cervier* Lupus Cervarius.
Reno, villosum ex coriis inelaboratis velamen. Varr. Cæsar, Isidor.
Sagum, *un Saye.*
Sparum, minimi generis jaculum.
Spata, *une epée*, ensis. Vegetius 2. 15.
Tragula, jaculi genus. Cæsar.

His addantur Plantarum nomina, quæ ex Plinio, Apulejo, & Dioscoride excerpuntur, vel etiam ab Authore, qui Synonyma, sed pleraque depravata, addidit Dioscoridi.

Albolum, *Pulegium.* Dioscorides in Noth. ad pag. 186.
Alum, Consolida. Apulejus de herb. virib. *cap.* 59.
Baccar, Asarum, *Cabaret.* Dioscorides.
Betitole, Personaria. Apulejus.
Bellicocandium, vel *Bellicoicandum*, Millefolium Dioscor. Apul.
Bolussellon, Hedera nigra, *Lierre noir.* Apul.
Dicone, Ebulum, *Hieble.* Dioscor. Apul.
Galatone, Gaphalium. Dioscorid.
Hæmatites, Heliotropium *Tournesol.*
Halus, herba Venetiis dicta coniella, satureiæ similis.
Junibarum, Limonium. Dioscorid.
Laginum, Elleborum album. Dioscorid.
Menta, Mentastrum, *de la Mente.* Apul.
Merisimorium, Apiastrum, *Melisse.* Dioscorid.
Pades, *Pesse*, arbor picifera.
Pona, vel *Pone*, Artemisia. Dioscorid.
Rhodora herba, quam Plinius fusissimè describit. *lib.* 4. *cap.* 19.
Samolus, forsan Anagallis herba, quâ Druidæ boves sanabant, & porcos ægrotantes. Plin. *l.* 24. *c.* 2.
Sapana, Anagallis. Dioscorid.
Serago, quibusdam *Camphorata*, aliis Musci terrestris species; Druidæ herbam illam maximi faciebant. Plin. *lib.* 24. *cap.* 11.
Subites, Hedera, *Lierre.* Dioscorid.
Tarbidolatium, Arnoglosson, *Plantain.*
Theximum, Glycyrriza, *Reglisse.* Dioscorid.
Thona, Chelidonia major, *grande Eclaire.*
Velarum, Irion, Erissymus *Bled Sarrazin*, frumentum Saracenicum. Plin. *lib.* 22. *cap.* 25.
Usibis, idem quod Eugudis. Dioscor. Apulejus.

Sed forsan doctissimus quidam Brito horum vocabulorum pleraque enuclearet. Multa etiam lapsu temporis evanuerunt. Verbi gratiâ vox *Magus* usitata erat apud Britones, quod ex hisce oppidis *Scitomagus*, & *Noviomagus*, patet. Idem judicium esto de voce *Curmi Biere*, Cerevisia. Dioscorides enim asserit, uberrimum esse in Anglia hunc potum. Quinimo *Cerevisiæ* vocabulum in Britonicum Curw, quod & Cerevisiam significat, mutatum videtur. Ejusdem generis sunt Voces sequentes; vox *braccæ* deducta ex isto Martialis Carmine,

Quam Veteres Braccæ Britonis pauperis.

Et vox *Essedum* ex isto Propertii versu;

Esseda cælatis siste Britannia jugis.

Uti & *Ebod*, quod profundum significabat, ex *Dob*, *Dub* per inversionem aliquam. *Dutten* enim Britonicè etiam hodiè *profundum* notat. Angli *Deep* efferunt, unde oppidi nostri *Dieppe*, & *Diepedalis* prope Rothomagum, nomen oritur, quod ultimum *profundam vallem* significat, denominatione situi optimè congruente. Arbitror quoque Veteres etiam indifferenter *Dob* vel *Bod* pronuntiâsse, eosdemque populos, qui Oxoniensem & Glocestricas valles incolebant, apud Ptolemæum *Diobuni*, & apud Dionem *Boduni* dictos inde fuisse. Quidquid sit, mirum non est, si temporis lapsu linguæ nostræ mutationes quasdam passæ sint, hoc enim quibusque sæculis & contigit aliàs, & quondam eveniet. Hoc verò pręcipuum est; cùm Galli variarum aliarum Gentium, veluti Germanorum, Græcorum & Hispanorum, quibus nulla cum Britonibus consuetudo intererat, familiaritate fuerint usi, fieri maximè potuit, ut eorum sermo valdè admixtus aliorum sermoni fuerit; in eoque totum discrimen Gallicum inter & Britannicum sermonem situm fuisse.

Hoc verò mihi nunc demonstrandum superest; quomodo nempe hic sermo voces extraneas, quibus tandem obrutus est, paulatim acciverit. Ab Hebræis initium faciam, qui omni dubio procul sunt vetustissimi, sive hæ voces Gentibus illis, ab antiqua ante Babylonicam Dispersionem, origine supersint, sive à Phœnicibus in Gallias allatæ sint, qui totam olim Hispaniam ad Pyrenæos usque montes, quos & aliquando superârunt, occupavere; Annibal enim v. g. ex Hispania Italiam petiturus, per Gallias transivit. Ut ut sit, hîc subjecta habentur varia vocabula, quę ab Hebraico, vel Phœnicio sermone ducta videntur.

Gallica & Britannica Vocabula.	*Hebraica vel Chaldaica Gallicis & Britannicis respondentia.*
Alpes, montes sic a nivium albedine dicti.	אלבן Chald. Albedo, cum articulo Arabico אל.
Ar, prope, super, versus.	על, prope, super, versus.
Arar, lentus, unde Arari fluvio lentissimo nomen.	אחרי, lentus, piger. Proverb. 28:23, אחר moratus est, tardavit.
Bara, panis, *Bar* frumentum.	ברא, comedere, בר frumentum.
Baracaca, Caprinæ pelles.	ברח Chaldaicè hircus.
Bardus, Cantor, quasi Partus.	פרט, modulari, Amos 6:5.
Bro, Campus.	בר, Campus, Chaldaicè.
Carnout, Tuba.	קרנא Chaldaicè Tuba.
Caer, Oppidum.	קרתא, Oppidum. Armeni dicebant *Certa*; unde *Tigranocerta*.
Cetra, Clypeus.	קשרא vel כתרא Chald. Proverb. 6:2. Clypeus.
Craig, lapis, vel rupes.	כרך Chald. *rupes*, vel Arx rupi imposita. Brocard. in Descriptione Terræ Sanctæ, *c.* 5. *Transibis terram Moab usque ad petram deserti, quæ nunc Crac dicitur*, In Steph. de Urbibus Καρακμώαβα, i.e. *Petra Moab*.
Di vel *Diw*, Deus.	די, Sibi sufficiens, unum ex Dei nominibus.
Dinas, Oppidum.	מדינא Hebraicè Provincia. Oppidum in Arabia. Prima syllaba non pertinet ad radicem.
Essedum, Currus.	סדן Chaldaicè Currus. Jerem. 18:3.
Galba, Pinguis.	חלב, Pinguedo. Inde חלבנה Galbanum.
Garw & *Garaw*, rapidus, inde Garumna fluvius.	גרף Jud. 5:21. de torrente dicitur, qui omnia everrit.
Gessum, vel *Gesum*, hasta, vel pili genus.	חץ, Sagitta.
Gewir, homo.	גביר, homo.
Gerowar, Gaerre unde *Germani*, milites.	גרה, jurgari, concitare bellum. Deut. 2:24. 9:24. & Daniel 11:25. Sept. Interpretes reddunt συνάπτειν πόλεμον, concitare bellum.
Gwith, divortium, separatio.	גט, propriè divortii libellus, Deuter. 24:1.
Gad, bellum.	גד, Turma, exercitus.
Kaled, durus, unde Caledonii.	גלד, obdurescere, Chald. dicitur proprie de eo omni, quod congelatur.
Keven, vel *Keben*, Montis dorsum, unde *Cevennæ* vel *Gebennæ*.	גב, dorsum, Hebraice. Et Chald. גבנא vel גבינא, fastigium montis. Syr. *Luc.* 4:29. Et alti & gibbosi montes dicuntur Ps. 68:17. הרים גבנונים.
Laith, humidus, unde *Arelate*.	להב, humiditas, Syriace.
Machæra, ensis, vox, quam quidam Gallicam esse putant.	מכרה, Jacobus hac voce usus est, Gen. 49:5.
Magum, Græce μάγον, Urbs, vel habitatio.	מעון, Habitatio, Domicilium. Effero ע ut in Chaldaico גזא, Gaza, &c.
Mar, Magnus, unde *Condomarus*, *Viridomarus*.	מר Chaldaice Dominus, seu quod Gallice dicimus *Sire*, מרן Dominus, unde מרן אתא 1 Cor. 16:22.
Marck Equus, literarum inversione.	רמך, Equa.
Pelt, procul, nisi potiùs vox Græca sit, ut a me inferius notabitur.	פלא, separare, amovere.
Pen, vel *Penne*, Promontorium, Montis apex; item Jovis nomen in Alpibus Penninis, ita dictis, inquit Titus Livius *ab eo, quem in summo sacrarum vertice* Penninum (lege Pennum) appellant. Hic mons hodie *Mont Devi*, Italice verò *Mont Jove*, mons Jovis dicitur; & in multis Germaniæ locis *Pinsdag* Diem Jovis significat.	פנה, Angulus, extremitas, vel quidquid in anguli formam porrigitur. Sophon. 1:16. גבהות פנות, *Anguli excelsi*, hoc est, ędificia superba. 1 Sam. 14:38. עם פנות, *Plebis anguli*, hi sunt Principes, Primores & Capita populi.
Rheda, Currus.	רדון Chaldaice Rhedæ, Currus, Exod. 14:25. in Jonathane.
Ross, id est, Caput, vel Promontorium, unde nomen habet Rossia Scotię Provincia. Camdenus, pag. 716.	ראש, Caput, montis culmen & fastigium. Lxx. scribunt ῥώς, 2 Samuel. 16:1. Inde Ῥῶσος in Ptolemæo Syriæ oppidum ad Promontorium conditum, quod ὁ σκόπελος ὁ ῥωσικὸς, *scopulus Rossicus*, dicitur.
Samolus, herba, quam Druidę sinistrâ tantùm manu colligunt. Plinius *lib.* 24. *cap.* 11.	שמאל, sinistra manus.
Tarvis finis: unde *Tarvisium*, extremum Scotię Promontorium.	טרף, finis, extremitas, Arabice.
Tyreos, Clypeus, Græce θυρεός.	תרס, Chaldaice, Clypeus.

Hoc quoque Hebraicum sermonem redolet; quòd inter eos, non secus quam inter Hebręos, *De Heubarth* partem orbis dextram significet, scilicet Meridiem. Hinc Cæsar asserit, illos in omnibus suis supputationibus a nocte orsos fuisse: omnisque eorum Theologia ab Oriente ducta videtur. Hercules enim ille, quem Galli ita venerabantur, Tyriorum Numen, ab ipsis *Tentates*, ab Ægyptiis, notante Platone, in Phædro & Philebo. &c. & Cicerone *lib.* 3. de Nat. Deorum, *Teuth* dicebatur. Apollinis Sacerdotes *Pateres*, hoc est; *interpretes*, vocabant, ab Hebr. פתר, res obscuras interpretari: Inde Josephus Gen. 41. פיתר nuncupatur, eò quòd somnia interpretaretur. Nomen Hesus, quo Martem indigitabant ad עזיז ܥܙܝܙ, quo apud Syros insigniebatur, proxi-

me

mè accedit. Hoc sonant Juliani Apostatæ in 4. Oratione verba; *Incolæ regionis Edessæ ab omni ævo Soli consecratæ* Μόνιμον ἀυτῷ καὶ Ἄζιζον συγκαθιδρῦσιν; *Monimum & Æzizum assessores illi assignant*; & Interprete Jamblicho; *Monimus, Mercurius, & Æzizus Mars* habetur. Præterea Ἄζιζος Mars, id est, fortis & potens, à Syriis Edessæ incolis nuncupatur. Insuper *Owana* nomen; quod pro Minerva usurpatur in veteri quadam editione, de qua Scaliger in suis ad Ausonium Lectionibus, à nomine *Houga*, quod Phœnicii Minervæ Thebis indidêre, derivari videtur. Quia Chaldaice אגיח *aggiah* bellum movere significat. Hesychius, ὄγκα ἡ ἀθηνᾶ ἐν Θήβαις. Stephanus Byzantius ex Euphorione, ὄγκα ἡ ἀθηνᾶ κατὰ φοινίκας. Malim ὄγγα. Vide Hesychium: & ab hoc *Onga* Galli *Owa* ducere potuerunt; (υ. enim & γ. facilè permutantur) & postea *Owena*. Sic quia in Ægypto Minerva, notante Platone in Timæo, *Neith* dicebatur, de Gente in Hispania loquitur Macrobius, quæ Martem *Netos* appellabat. Sic ab *Astarte* Phœniciorum Dea, primò Illyrii, posteà Germani *Aestar*, vel *Aester*, nomen cujusdam Deæ deduxerunt. In cujus memoriam Angli à Saxonibus orti etiamnùm *Aester* mensem Martium, vel Aprilem, appellant, quo Pascha celebratur; quia sacrificia, quæ huic Deæ fiebant, hâc eâdem tempestate olim offerebantur. Beda de Temporibus capite duodecimo, *Aprilis, Aester, Monath, qui nunc Paschalis mensis interpretatur, quondam à Dea illorum, quæ Aester vocabatur, & cui in illo festa celebrant, nomen habuit.* Forsan huic eidem Deæ à Saxonibus, ut superiùs demonstravi, olim Bellocassii agri incolis, loca proxima dicata sunt, quæ nomine *Esterhan* insigniuntur; Saxonicè enim Esteræ domicilium significant, quæ olim illorum Dea extitit. Quin etiam nomen God, vel Wod, vel Wodan, primò Mercurio, posteà vero Deo inditum videtur, à גד Ethnicorum Numine deductum, de quo Esai. 65: 11. Eorumque *Mennus*, vel Meni, à מני ibidem.

Unum, quod notatu dignissimum est, omittebam; Ægyptios nempe, secundum Diodorum Τριμέρεσιν ὥραις in tres tempestates, τῇ ἐαρινῇ, καὶ θερινῇ, καὶ χειμερινῇ, vernam, æstivam & hyemalem, annum divisisse. Tacitus idem de Germanis asserit, illos has tres tempestates hyemem & ver & æstatem tantummodò agnovisse; *Intellectum ac vocabula habent autumni; perinde nomen ac bona ignorantur.* Sic hodiè apud Anglos *Winter* hyemem, *Spring* ver, *Suaerver* æstatem significant. Sed nullum est Autumno nomen; nam vox *harnest*, quâ utuntur, propriè *messem* sonat.

Sequuntur quædam vocabula vel à Græco idiomate deducta, vel proximè ad ipsum accedentia; *Alla* ἄλλος; *Bod* βύτος; *Cadier* καθέδρα; *Calicius* χάλις; *Chok* κόκκος; *Derw* δρῦς; *Diw*, aqua, ὕδωρ; *Elin* ὠλένη; *Eb* ἐπὶ; *Hellas* ἅλς; *Cam* καμπὴ; *Lawes* λαβὴ; *Linn* λίμνη; *Marw* μοῖρα vel μορὸς; *Melin* μήλινος; *Petora* πέτορα pro τεφορὰ; & *Pempe* pro πέντε; *Pele* procul, pro τῆλε; forsan quoque *Tin* strictus ex voce στενὸς, ut & *Uxella* excelsus ab ὑψηλὸς ducta sunt.

Frequentiùs occurrunt voces Latinæ, ut *Arat*, aratrum; *Cand* vel *Cant* centum; *Cucul* cucullus; *Eisteney* extensio; *Keu* cuneus; *Kill* cella; *Latiner* interpres, quasi *Latineur*, Latinè loquens; *Lette* littus; *Lettay* littoralis; *Luid* lividus; *Mor* Mare; *Nos* nox; *Ter* terra; *Wal* vallum; *Verith* viridis: Forsanque Prisci, qui vocem *Dusis* ab *assiduitate* deducunt, credidere Gallos *Dusii* pro *durii* à *durando*, ut Thuscos *fusii* pro *furii*, pronuntiâsse.

Ulteriùs, quàm oporteat, progreditur Cluverius, qui omnia vocabula ad Germanum sermonem referre nititur. Attamen hîc multæ adsunt Germanicæ voces, quæ veterem Gallicum sermonem redolere videntur. *Ambracht*, *officier*, muneris publici administer, ab *Ambartus* videtur fluere, quò refert & Italicam vocem *Ambasciatore*, *Ambassadeur* Legatum: *Bec* à Beccum; *Boden fonds* fundus à *Boding* profundus; *Brughe* pons à *Briga*; *Bulge*, *Bougette*, à *Bulga*; *Carre* Currus, à *Carrum*; *Gugel* à *Cucullus*; *marg* à *margue*, quasi terræ medulla, *Marle*; *Perd* equus, ab *Epoderica* equitandi magister: *Plougrath* currûs rota, à *Plaurati*, ut vult in Plinio legi pro *Plavarati*, currus minoribus quibusdam rotis instructus; *Rheno* pellina penula à *Rhenen* Sueciæ animali, ex quo penulas suas confecisse Suecos suo tempore asserit Paulus Diaconus; *Spar* vel *speare*, pili genus; *Ward* bellum, à *Ger*; unde Germanus.

Nec quoque dubitandum, quin Gallico sermoni quædam Hispanicæ & Vasconicæ voces admixtæ sint, asserente Strabone Aquitanos dimidia ex parte sermone Hispanico uti. Sic vox *Aber*, *havre* portus, in vocabulis *Artabri* & *Cantabri* occurrit. Vox quoque *Cant*, ex qua Cantabri, pro angulo usurpatur; adeo ut Cantabri ii essent, qui Anguli portum incolerent. Quod optimè regionis situm exhibet, quæ in Angulo ad maris littus sita est. Casaubonus pariter nos ab Hispanis vocem *Briga* mutuâsse arbitratur, quia in Hispania plura sunt, quam alibi, oppidorum nomina, quæ in *Briga* desinunt; voxque *lance* lancea, *hasta*, quæ juxta Diodorum Gallica, juxta Varronem Diodoro vetustiorem Hispanica est; quod vocabulum ab Hispania ortum esse testatur. Ita, quòd Galli Betonicam *Vetonicam* appellarent, habebant à Vetonibus Hispaniæ populis, ex quorum regione juxta Plinium plantam illam advexerant. Sed Vasconicus sermo, quod nolim, mihi addiscendus esset, si plura de eo velim afferre.

Britannico tamen & Gallico sermoni multa insunt peculiaria vocabula, ut cuivis ex Catalogo, quem superiùs contexui, facilè patebit, quæ aliunde deduci posse non arbitror, nisi quis Authoris nostri ingenium & acumen plenè obtinuerit. Ut enim à voce *greve* vocabulum *bottes* derivatum esse ostendat, dicit ex *greve* factum esse vocabulum *ocrea*; pro *ocrea* potuisse Græcos pronuntiare *othrea*, ut dicunt *othris*, pro *ocris*, & ex vocabulo *othrea*, quod nunquam extitit, factum esse *rothes* per transpositionem, & præponendo B. *Brothes*; ex quo demum Botes, demptis *r* & *h*.

Cæterum istos errores non ideo notavi, ut Tibi vel Authoris vel Libri fastidium quoddam instillem, mihi enim doctus videtur: sed ut ostendam eum cautè legendum esse, ne plurima credantur certa, quæ ipsum primâ Editione correcturum arbitror. Omnia tamen Tuo judicio committo, etsi tamen ab eo ad indulgentiam tuam confugiam; ut scilicet crimen condones, quòd Te à melioribus avocem, ut prolixam istam legas Epistolam, quam claudo sincera hac sponsione, Me in æternum tibi fore addictissimum,

Cadomi 8. Kalend. Febr. 1637.

SAM. BOCHART.

Absoluta fermè erat Operis hujus Editio; cùm Eruditissima hæc Historiæ Veterum Gallorum ab Anton. Gossel. conscriptæ διάκρισις *à Celeberr. D. Jurieu, Vigilantissimo Ecclesiæ Roterodamensis Pastore, Doctissimoque ibidem Theologiæ Professore, Bocharti Nostri affini dignissimo, nobis fuit suppeditata; proinde aliam hæc non potuit sedem in Opere obtinere, quam obtinet. Neque id nobis ullatenus grave & molestum; siquidem exquisitiori dissertatione Opus hoc non potuerit coronari.*

A D

A D
ILLUSTRISSIMOS PRINCIPES AC DOMINOS
DOMINOS
LUDOVICUM PHILIPPUM, COMITEM PALATINUM RHENI, DUCEM BAVARIÆ, &c.
ET
FRIDERICUM MAURITIUM TURRÆUM, *SEDANENSIUM PRINCIPEM,*

Sedano in Palatinatum profecturos, circa Non. Mart. An. M. DC. XVIII.

PROSOPOPOEIA { SEDANI. MOSÆ. ACADEMIÆ.

Sedanum.

NUMINE dum charo, claro dum lumine præſens
Mi Ludovice faves, me Friderice foves;
Vernat hyems, ventique jacent, volucreſque canoræ
Aonio lactant murmure dulce nemus,
Terra viret, gramenque ſinu telluris aperto,
Jamque erat agrorum flos oriturus honos.
Nominis at noſtri, noſtri dum liminis, abſens,
Te Lodovice pudet, te Friderice piget;
Ver hyemat, volucreſque tacent, ventique ſonori
Æolio jactant turbine triſte nemus.
Terra riget, gramenque ſinu telluris operto,
Jamque erit agrorum flos moriturus onus.
Méne fugis Ludovice, fugis Friderice, nec unquam
Nomina noſtra feres, limina noſtra teres?
Uſque tamen Ludovice, tamen, Friderice, Sedanum
Numina chara colet, lumina clara volet.

Moſa Amnis.

Dum colis, ô Lodovice, colis Friderice Sedanum,
Poſſideo in riguis florida regna vadis.
Dum fugis, ô Lodovice, fugis Friderice Sedanum,
Poſſideo in rigidis arida regna vadis.
Et mea, quæ tantum vobis præſentibus arva
Utilis unda rigat, futilis unda riget.
Fluctibus ut fluctus, ſic luctus luctibus inſtant,
Cum fluctu fletum fundo, fleoque fluens.
Flumina ſed flentem fugiunt & lumina, jamque
Flumine ſiccus eo, lumine cæcus eo:
Flere libet, nec flere licet, jamque arida deſunt
Flumina luminibus, lumina fluminibus.
Da lugere mei luctus tu fautor & author:
Fac Lodovice fluam, fac Friderice fleam.
Obturant aures, obdurant corda, preceſque
Excluſas rigidis auribus aura rapit.
Cuncta neges Lodovice, neges Friderice nec unquam
Flumina noſtra colas, Numina veſtra colam.
Forſan honos onus eſt renuentibus, ultio cultus,
Nolenteſque colens cultor & ultor ero.

Academia Sedanenſis.

Moſa & Muſa rigent, & Moſa & Muſa queruntur
Flumen ſtare ſuum, lumen abire ſuum.
Vos fœlix quoties Academia ſentit adeſſe,
Clangentem Phœbum ψάλμα vel ἄλμα tenet.
Turba novena tumet; ludunt, gens culta, Poëtæ;
Ridet avena, viget vena, Camœna canit.
Infœlix quoties Academia ſenſit abeſſe,
Plangentem Phœbum languor & angor habet.
Turba novena timet; rudunt, gens ſtulta, Poëtæ;
Stridet avena, riget vena, Camœna cadit.
Vos niſi Moſa movet fluctu, luctuque Sedanum;
Commoveat fletu Muſa miſella ſuo.
Eſt mage Moſâ, ἑδανῇ Muſa eſt mage digna Sedano:
Moſa ſali, Urbſque ſoli eſt incola, Muſa poli:
Incola Muſa ſoli eſt, cœli prius incola; quoque
Numina veſtra colat, lumina veſtra colit.
Vos Moſam & Muſam fugitis; linquetis, ut abſint
Numina noſtra procul, limina veſtra procul.
Languida pro luctu cultum, pro crimine carmen
Muſa dat & melius carmine ſi quid habet;
Dumque dolor nobis in pectore, pallor in ore;
Vos ridere cupit, voſque redire cupit.

Illuſtriſſimi Principis Ludovici Reſponſio.

Non fugio, ut fugiam tua Numina, flumina Moſæ,
Cum Muſa ad Moſam ſit mihi cauſa viæ;
Nominis haud capiunt faſtidia, blanda Sedanum,
Tædia nec rapiunt liminis ulla tui;
Æternum prædulcis erit mihi clara Sedanum,
Moſaque cura mihi, Muſaque chara mihi.
Æternum tamen externo lare degere nolo;
Mente manet patrius fumus humuſque meâ;
Rhenus arenoſus, regnatque ubi Mœnus amœnus,
Neccar Nectareos lambit & ambit agros:
Hoſpitibus Muſis ne Moſa ſuperbiat unus,
Caſtæ Caſtalides hîc quoque caſtra locant.
Has foliis capiunt, ſapiunt mage dolia, lymphis
Vina, vadiſque cadi & pocula nigra Nicri:
Huc vocor, hîc eſt natus ἔρως, hîc eſt ſatus heros,
Me patruum, fratrem qui facit eſſe patrem.
Hîc ſtatio rata grata mihi, dum merſus Olympi
Limpidiore puer flumine terſus eat:
Quæ pellit vellitque animis & vulnus & ulcus,
Ut Styge lux, Stygiis hæc aqua præſtat aquis.
Ut cœlum cœno præſtantius, hæc aqua præſtat
Flumine Moſa tuo, flumine Muſa tuo.
Nuper at exorto rapior qui lumine Nicri,
Forte iterum capiar flumine Moſa tuo.

Illuſtriſſimi Principis Sedanenſis Reſponſio.

Me fugere has ædes, in queîs ſedemque pedemque
Figere & ætates degere mille velim!
Me patrium flumen Moſam, limenque Sedanum,
Et lumen Muſam deſeruiſſe meam!
Me Moſæ fluctum, me fructum ſpernere Muſæ,
Et fugere externo tecta paterna ſolo!
Plus muſarum opus, ærifero plus flumine Moſa;
Pluſque gregum patrio murmure culta domus,
Quàm Muſivum opus, aurifero quàm flumine Ganges;
Quàm Regum Pario marmore fulta domus.
Fas tamen Heroem agnato de ſanguine natum
Viſere, lætitiæ fas dare ſigna meæ:
Eſt vix nata, licet ſit adhuc ſine nomine, nota
Chara polo ſoboles, clara ſolo ſoboles.
Stirps agnata mihi ſoli eſt ignota; quod illam
Inviſam inviſo, ſit procul invidiâ.
Me viſu & riſu noſcat puer, à duce Chriſto
Nomina cum capiet, nomina cumque dabit:
Vivaque dum faciem, mentem dum Diva ſacrati
Fluminis unda lavat, flaminis aura levat.
Mox ego mox ἑδανῆς repetam vada chara Sedani,
Et Moſæ & Muſæ cultor ut ante meę.

Academiæ Spes.

Hanc ſpero ſpiroque diem, quę ſola Sedanum
Eſt ſedare potis, quę mihi ſola ſalus:
Omnia tum riſu, luſu, plauſuque ſonabunt:
Indicium populi clamor amoris erit.
Fontibus eximiis & frondibus aurifer omnis
Tum lacus & lucus, laurifer omnis erit:
Ambroſii ad vada fontis oves balare, volare
Umbroſi cernes ad juga montis aves.
Tum quoque florifero fructu dum terra vigebit
Rorifero fluctu Moſa rigabit agros:

Moſa

Mosa rigabit agros, Mosam quoque Musa rigabit,
Sidoniis Sedanum Musa rigabit aquis.
Et quæ nunc flatus vix vix trahit, aëra pulsans
Debilibusque sonis, flebilibusque modis,
Tum fluctus, tum saxa trahet, lucosque, lacusque,
Et rupes rapiet Musa, feretque feras.
Quæ nunc pauca dedit vobis & carmina rauca,
Carmina tarda dedit, carmina barda dedit:
Tunc & multa dabit vobis & carmina culta,
Carmina prompta dabit, carmina compta dabit;
Et generosa teret facta, & vos inseret astris,
Inque polum, ausa polum Musa ferire, feret.

CELSITUDINUM vestrarum
Subditissimus cliens
SAMUEL BOCHARTUS.

Clarissimis & Reverendis
VIRIS
D. JOACHIMO MOLINÆO V. D.
Apud Aurelianenses emerito,
ET
D. PETRO MOLINÆO
Apud Parisienses fidelissimo Ministro, illi Avo, huic Avunculo suo, filiali amore colendis, dicat consecrat & offert Theses, quas præside,
D. JOH. SMITH V. D.
Ministro, & in Sedanensi Academia Professore tuendas suscepit SAMUEL BOCHARTUS Rothomagensis.

Munera quanta dabo vobis, Ave, Avuncule? multa
Debeo, sed nihil est, ergone nulla dabo!
Munera nulla Theses vereor dare; nullanc? fallor:
Esse negem doctis munera *digna* Theses?
Sed dare verba malum est. Absit fallacia dictis;
Res latet in verbis; sic dare verba bonum est.
Debita solvo, nihil dono, sed solvere sponte
Est dare; cùm solvam debita, dono tamen.
Nil nisi vestra dabo, cùm sint mea vestra: Minerva
Mî dedit hæc: igitur, nil nisi *nostra* dabo.
Parva dabo, dum nostra dabo: sed agente Minerva
Dum quoque nostra dabo, munera *magna* dabo.
Sed duo munus idem nec Avus, nec Avunculus optant.
Quin uni potiùs munera *plura* fero.
Hos etenim natura duos prope cogit in unum,
Quotque ego dono Theses, tot dare dona reor.

Ergo *dignaque*, *nostraque*, *magnaque*, *pluraque* dona
Ingenio faciles accipitote pari.
Maxima sic fient *dignissima*, *plurima* dona
Quæ prius hæc fuerant inferiore gradu.

S. BOCHARTUS.

Nepos addictissimus. 1615.

Ad optimæ spei Adolescentem
FRANCISCUM FABRUM,
CUM
Theses de Principiis, sub præsidio
D. JOHAN. SMITH V. D. M.
Et in Academia Sedanensi Philos. Professoris, tueretur.

Si cupis optatam cursu contingere metam,
Quod facis, à primis incipe principiis.
Quisquis in instabili sibi tecta parabit arena,
Flante Noto caveat ne sua tecta ruant.
Aut Borea, aut bacchante mari, tua tecta manebunt;
Sic doctum decuit tecta parare Fabrum.

S. BOCHARTUS
Rothomagensis Ann. Ch. 1616.

Ad nobilissimum adolescentem
ISAACUM NOYENTELLUM,
CUM
De Mundo Theses sub præsidio
D. JOHANNIS SMITH V. D. M.
Et Philos. in Academia Sedanensi Professoris, sustineret.

rbis orig
rnatus; situs, ord,
lympus ipse in parvul
rdine pingitur hoc libell,
nunc, quisquis es, aggredi cavet,
pemque potius, ferre si potes, fert
rbe vel extorris fugies, extorris olimp:
rcúsque solus supererit tibi miser
Isace, metum mente repellit
rbem quippe tegit tuus umb,
rbis aderit tibi mutu,
ppones validum tu
rbem inimic.

Amoris ergo scripsit
SAMUEL BOCHARTUS,
A. 1616.

Ut schematis hujus artificium intelligatur, tria aut quatuor sunt prænotanda. 1. Mundi, de quo in Thesibus disputatur, figuram & modum eo schemate denotari. 2. Circularem lineam schema circunscribentem; vel potiùs, schema ipsum quoad figuram orbiculare, ex sua cum litera O conformitate, literæ hujus defectum supplere ad versus cujusque initium ac finem. 3. Allusione ad Mundi per eam figuram repræsentati stabilitatem Thesium Argumentum istud tractantium firmitatem significari. 4. Cùm eadem illa figura aliquam umbonis præ se ferat speciem, inde authorem inferre nihil Noyentello timendum, quippe qui potentissimè tum soliditate materiæ tum eruditione Præsidis, &c. tanquam duplici umbone, defendatur.

F I N I S.

GENE-

GENERALIS
RERUM ET VERBORUM,
Quæ in utraque Operis parte, *Phaleg*, & *Phœniciis*, habentur,
INDEX,
In quo c. notat columnam, l. verò lineam.

A.

Aleph, ἄλφα c. 451. l. 51. א elisum & per Dagesch compensatum c. 730. l. 64. א *aleph* initiale rejicitur c. 745. l. 40. &c. & c. 758. l. 9. א *aleph* Hebr. Ægyptii in I mutant c. 260. l. 1. &c.
A in E ἀρχαικῶς c. 399. l. 51.
Abacenum à celso situ dictum oppidum Siciliæ c. 518. l. 15.
Abacoancini Siciliæ pars ibid. l. 30.
Abaddir vel Abdir, idem quod Bætylus c. 708. l. 39.
Abaddires Punica Numina in Augustino c. 765. l. 68.
Abalites sinus & emporium, vide Obal.
Abana fluvius Damasci c. 79. l. 56.
Abana, vide Amana.
Abantes cur dicantur Euboenses c. 401. l. 72.
Abara Phœn. vadum c. 482. l. 4. Abaræ quædam in Africa ad aquas sitæ ibid. l. 9. Beth-Abara ibid. l. 20.
Abaris Scytha laudatus c. 173. l. 73.
Abaseni vel Abyssini ex Arabia migrarunt in Africam c. 126. l. 51. Iidem Nubæi ibid. l. 2. & Homeritæ ibid. l. 56.
Abasenorum regio aromatifera c. 106. l. 45. & c. 109. l. 4. Abaseni in Arabia prope Sabæos & Chatramotas, unde Abyssini c. 106. l. 50. *Abyssinorum Rex* falso creditus Prestigiani c. 272. l. 36.
Abdara, Abdera, & Audera Bæticæ urbs quomodo Phœn. c. 617. l. 40.
Abeliani vel Abeloitæ hæretici, Pœnis Abelonii, qui ab uxoribus abstinebant, unde dicti c. 767. l. 70. &c.
Ἀβέλιος Sol Cretensibus c. 663. l. 40.
Abellio Deus in Convenis ibid. l. 43.
Aber & Abravanus unde c. 681. l. 10. &c.
Abibalus Beryti Rex cui Sanchoniathon inscripsit opus suum, antiquior Abibalo Tyri Rege Hirami patre c. 772. l. 23. Abibalus aliis Abelbalus perperam ibid. l. 37.
Abii justissimi c. 173. l. 46.
Abila mons Phœnicii nominis, una è columnis Herculis c. 477. l. 71. & c. 732. l. 46. &c.
Abimaël Arab. *Abumail* vel *Abumâl*, id est, pater Mali seu Malitarum: *Abi* sic sæpe præfigi c. 127. l. 26. &c.
Abirminæa, vide myrrha.
Aboras vel Chaboras, ut Alybe vel Chalybe c. 103. l. 26. & c. 256. l. 1.
Abraham Hebrone sepultus & qui præterea c. 300. l. 6. Abrahæ filii cum Hercule profecti adversus Antæum c. 488. l. 20.
Abraham Zacuth author libri Juchasim quando scripserit c. 114. l. 61. & c. 310. l. 42.
Abranas unde Galli simias appellaverint c. 675. l. 30.
Abrotonum herba, Arab. *caisum*. c. 481. l. 70.
Abrotonum Africæ oppidum, ubi situm ibid. l. 72. Abrotonum pro Abaritano ex *Abara* seu vado ad vicinum lacum ibid. l. 73.
Absitris fl. idem qui Adiavas c. 242. l. 67. & c. 243. l. 18.
Abyla vel Abila, Africæ mons ad Gades c. 731. l. 46. Abila, id ed, mons altus, vel sylva alta. עב *ab* Hebr. densa nubes, deinde locus celsus instar nubium, Syr. sylva ibid. l. 52. &c. & c. 733. l. 6. &c. Abila mons & celsus, & arboribus opacus ibid. l. 20. עב *ab* etiam pro columna, unde ibidem columnæ Herculis ibid. l. 26. 34.
Abyssini, vide Abasseni.
Acabe fons dictus à situ in extrema Africa c. 487. l. 51.
Acchad vel Archad, multa hujusmodi c. 237. l. 38. Hinc Argades fluvius ibid. l. 61. Babyloniæ pars Attacena, fortè Arcatena vel Arcadena c. 238. l. 39. &c.
Acco, id est, Ptolemais, unde dicatur. Fabella ridicula c. 360. l. 26.
Ace, vide Ptolemais.
Acesta ubi sita & unde dicta c. 512. l. 65. & 513. l. 9.
Ἀχάνη, mensura quædam Bœotis, Persis & Ægyptiis, כנה Talmudicis c. 437. l. 10.
Achates lapis in Achate Siciliæ fl. c. 549. l. 40. Achates lapis quomodo Phœn. ibid. l. 52. *akod* quid propriè Hebr. ibid. l. 54. &c. Achates φιλιωνος c. 550. l. 23. Achates quàm varius lapis ibid. l. 33.
Achæmenes ubi siti & unde dicti c. 284. l. 66.
Ἄχι vel ἄχει quid Hellenistis c. 758. l. 20.
Achillea Pœnis *asterchillos* herba Chillis, id est, Achillis c. 757. l. 40.
Achiman, vide Anakæi.
Achivi censentur ab Homero inter incolas Cretæ c. 757. l. 56.
Acis Siciliæ fluvius à rapiditate dictus c. 529. l. 41.
Acontias, quomodo Hebr. & Arab. c. 102. l. 73.
Acra, Africæ urbs ab Hannone condita ubi sita & unde dicta c. 641. l. 47. &c.
Acracanus, Euphratis alveus, vide Euphrates.
Acragas urbs, vide Agrigentum.
Acrages fl. ubi & cur ita dictus c. 554. l. 9. &c.
Acuendi verba Phœnices ad disciplinas transferunt c. 368. l. 35.
Ad pro in c. 724. l. 6.
Ἀδὰ Tyriis salix, ut *adan* vel *idan* Talmudicis c. 737. l. 16. &c.
Adad, id Macrobio unus, Solis nomen circa Heliopolim, unde deducatur c. 731. l. 20. &c. Adad & Atergatis in Macrobio junguntur, ut in Philone Adodus & Astarte ibid. l. 40.
Adam unde dictus c. 51. l. 5. Adam Hebrone sepultus ut creditur & quinam alii c. 300. l. 3. 6. Adamum post Abelis necem ab uxore se continuisse per annos CXXX c. 768. l. 23.
Adamas cur anachites & anactites c. 650. l. 8. 17.
Addermuch vestis genus, vide *Darmuch*.
Addir DEI epithetum c. 766. l. 4. Et Pœnis DEUS aliquis ibid. l. 15.
Aden c. 101. l. 32.
Ἄδης vel Ἀΐδης c. 10. l. 27.
Adiabene, vide Assyria & Diava.
Adiabeni cur Saccopodes in Strabone c. 246. l. 20. &c. fortè legendum Σαυκρόποδες, id est, ἁβρόβατοι ibid. l. 28.
Adiavas fl. πολυώνυμος c. 242. l. 64. Adiavas cur dictus c. 243. l. 12. Hujus nomina omnia sumi à præcipiti cursu ibid. l. 1. &c.
Adodus, vide Adad.
Adoneus Bacchi nomen unde c. 440. l. 72.
Ἀδωνιμόσιος Maryandinorum rusticum carmen, unde dictum c. 737. l. 70.
Adonis unde ibid. l. 28. dicitur esse Κύρις vel Κιρὶς & unde ibid. l. 51. &c. Phœniciè dominus ibid. l. 52. cur idem Γίγγρος ibid. l. 30. & Gingras c. 727. l. 7. & c. 728. l. 7. Ubi cultus c. 355. l. 7.
Adonis Africæ fluvius c. 640. l. ult.
Adramitæ, id est, Hadhramauth c. 100. l. 39. & c. 103. l. 29.
Adramyta regio aromatifera c. 105. l. 37.
Adramyttium, vide Atramyttium.
Adrano, Siciliæ pagus c. 556. l. 62.
Adranus Sicil. fl. ubi Adrani DEI fanum, cui sacri mille canes, qui fures discerpunt. Hujus Palici filii c. 530. l. 18. 40. 48. &c. Falluntur qui Adranum cum Adriano Imp. confundunt ibid. l. 60. Adrani nomen Syrum ibid. l. 62.
Adrapanauta Ecbatanorum Regia à Tigrane excisa c. 197. l. 50. quid notet ibid. l. 52.
Adrianopolis Thraciæ cur olim Orestias c. 360. l. 31.
Adriaticum mare in Africam usque porrigi c. 503. l. 20. &c.
Adrumeti Cothon c. 469. l. 30. Adrume vel Adrumetum Phœnicum colonia c. 478. l. 5. 10. Byzacii metropolis ibid. l. 23. Non habet à morte nomen, ut volunt, sed à centesimæ frugis incremento ibid. l. 29. &c.
Adyrmachidæ ab Ægyptiis sola veste diversi, à qua dici potuêre, quia *Addermuch* vel *Darmuch* est genus vestis c. 283. l. 62. &c.
Aea, vide Oea.
Areæa Circes insula ubi sita c. 591. l. 48. Ibi Auroræ domus & chori quorsum ibid. l. 51. &c.
Æætes Colchidis Rex filius Solis, ut Ramestes Ægypti c. 228. l. 2. Ita etiam Æthiop. Reges ibid. l. 7.
Æduorum *Vergobretus* c. 665. l. 47.
Æga Æolidis promontorium c. 403. l. 27.
Æga insula prope Eubœam Neptuno sacra ibid. l. 22. & Eubœæ oppidum ibid. l. 26.
Ægea Amazonum Regina in Ægeo mari periit ibid. l. 31.
Ægeon idem cum Briareo ibid. l. 36.
Ægeum mare unde dictum, variæ sententiæ ibid. l. 21. &c. Vera origo nominis c. 404. l. 28. Ægeum mare navigatu cur difficile c. 403. l. 63. &c. De eo Proverbia c. 404. l. 18. &c. Idem mare insulosum c. 405. l. 32.
Ægeus Thesei pater in mare Ægeum se dedit præcipitem c. 403. l. 32. Ægeus Neptuni cognomen ibid. l. 35.
in Ægina insula quot incolæ c. 253. l. 40.
Ægis bellua ignivoma in Phrygia à Pallade occisa c. 171. l. ult.
Ægusa insula Sicula qualis c. 509. l. 68. unde dicatur Catria c. 510. l. 12. &c. Eadem Aponiana ibid. l. 19. Vide & c. 562. l. 7.
Ægyptus terra cymbali orarum, id est, sistri c. 212. l. 20. &c. trans flumina Chus ibid. l. 17. Imagines in vasis papyraceis mittit ibid. l. 22. pro Nilo c. 625. l. 2. superior & inferior, vid. Misrajm. Naturali situ munitissima c. 259. l. 1. &c. Non est ποταμόχωστος, ut volunt c. 261. l. 30. 47. Ægypti loca antiquissima, quæ extabant ævo Abrahæ & Isidis & Ori ibid. l. 55. Ægyptus semper fuit in eodem situ ibid. l. 47. Ipsius fontes amaros esse falsum est c. 262. l. 25. Conchylia in ipsius montes non invexit Nilus, sed generale Diluvium ibid. l. 30. Multa de Ægypti Nomis c. 260. l. 15. &c. Ægyptus olim terra Cham & Chamia vel Chemia, non à nigredine, sed à

Chamo

Chamo c. 7. l. 46. &c. Chemi hodiè Cophtitis ibid. l. 62. Indidem Hermochymios, Chemmis, Pſochemmis, &c. ibid. l. 59. &c. Ægyptus cur dicatur Raab c. 58. l. 72. &c. Ægypti ſolum nigrum c. 7. l. 53. In Ægypto quot hominum myriades c. 277. l. 70. Ægypti Regum à Miſraimo ad Pharaonem Moſis fabuloſa ſeries c. 316. l. 15.

Ægyptii cur dicantur gens tracta c. 186. l. 4. &c. Ægyptiis uti moribus pleroſque Africanos ab Ægypto ad Tritonem fl. c. 294. l. 52. &c. eodem modo armari c. 296. l. 4. Ægyptiorum clypei ad pedes uſque porrecti c. 295. l. 46. &c. Ægyptii Iſraëlitis barbari c. 700. l. 11. In Ægypto Phœnicum paſtorum dynaſtiæ c. 357. l. 43. &c. Ægyptii *Hycſos* vocabant, id eſt, Reges paſtores ibid. l. 54. Hi fuêre immaniſſimi; inde Paſtores Ægyptiis execrandi ibid. l. 60. Regum nomina explicata ibid. l. 65. &c. habuerunt litteras ſacras c. 773. l. 52.

Ægyptini dicti Æthiopes c. 271. l. 65.

Ægyptia lingua Hebræis barbara c. 58. l. 57. Tamen quædam habuit cum Hebræa communia ibid. l. 68. &c. Græcæ matrix non fuit, ut volunt, ſed ab ea diſſimillima c. 60. l. 10. &c. Ægyptiæ voces in V. T. c. 58. l. 57. &c. Ægyptiorum ſapientia c. 59. l. 72. Ægyptia nomina in Græca tranſtulit Solon c. 60. l. 28.

Ægyptia faba cur Hebr. *Lubi* dicta c. 296. l. 70.

Ænaria inſula, vel Enaria potiùs non dicitur ab Ænea, ſed ab enaribus, id eſt, ſimiis c. 592. l. 15. &c. Vide & Pithecuſa.

Æneæ & Uliſſis peregrinationes collatæ c. 561. l. 43.

Ænos urbs ab Ænea condita in Ciconibus ibid. l. 53.

Æoliæ ſeptem inſulæ c. 519. l. 12.

Æolus cur Rex ventorum c. 594. l. 55. &c.

Æris uſus olim pro ferro c. 448. l. 13.

Æs ex Javan c. 154. l. 70. Æs Moſſynœcum c. 182. l. 36. &c. Paphlagonicum ibid. l. 45. Æs quod urinando è mari effoditur c. 506. l. 11.

Æſar Deus Tuſcis, *Æſi* Dii c. 184. l. 26.

Æſculapius Cabirorum octavus, cur Eſmunus Phœnicibus c. 711. l. 34.

Æſtar in Germania culta quæ Dea c. 676. l. 50. Hinc Paſcha Anglis *Eaſtertime* ibid. l. 54.

Ætates quatuor c. 226. l. 45. &c.

Ætatis hominum inſigne decrementum c. 95. l. 64.

Æthalia, vide Lemnos.

Æthiopes pro Colchis, & Æthiopia pro Colchide c. 286. l. 53. Æthiopum arma ſagittæ & arcus c. 266. l. 11. Perſarum arcus prægrandes, tamen Æthiopum majores ibid. l. 23. &c. Sagittæ tamen breviſſimæ, quibus pro mucrone ſmyris ibid. l. 50. &c. Et radiorum inſtar capiti circumligatæ ibid. l. 66. Has in nubis ſpeciem creberrimas jaculabantur c. 267. l. 15. &c. Niſicaſtas vocat Plinius, potiùs Miſicaſtas ibid. l. 40. &c. Etiam averſi jaculabantur ibid. l. 48. Ex ictu mors præſentiſſima, quia ſagittæ venenatæ ibid. l. 53. &c. Æthiopibus ad Occaſum eadem arma c. 268. l. 22. Et Mauris ibid. l. 28. Æthiopum ad fidem vocatio prædicta & impleta c. 270. l. 40. &c. Æthiopes Ægyptiorum coloni. Multa utriſque communia c. 271. l. 6. &c. Utrique habebant literas ſacras c. 773. l. 52. De antiquitate certamen inter illos, ſed Ægyptiorum cauſa potior c. 271. l. 35. &c. Ægyptini Æthiopes ibid. l. 65. Æthiopes anthropophagi c. 272. l. 65. Edendi legem non habent, niſi naturalem c. 273. l. 25. Aſini Æthiopici ibid. l. 40.

Æthiopiæ thus c. 104. l. 53. Æthiopiam in Arabia fruſtra quæri c. 211. l. 8. &c. Æthiopiæ ſub Ægypto nomen Hebræum hactenus ignotum. Probatur id eſſe Lud, decem rationibus c. 264. l. 58. &c. Vide Lud. Æthiopiæ caput Meroe c. 272. l. 7.

Ætna Phœn. *attuna* fornax, vel *ætuna* caligo, quorſum c. 526. l. 6. &c.

Æx ſcopulus inter Tenedum & Chium c. 403. l. 28.

Africæ varia nomina c. 7. l. 33. Africæ nominis falſæ originationes c. 488. l. 15. &c. Vera ibid. l. 36. Africa fit ex *feric*, id eſt, ſpicâ, mutatione analogica ibid. l. 53. Cur à ſpicis dicta. De ejus incredibili fertilitate Veterum teſtimonia ibid. l. 70. & c. 489. l. 1. &c. Africæ ſpicis craſſior culmus c. 490. l. 4. Ipſius Symbolum mulier ſpicigera ibid. l. 10. Africa Romam ſuſtentabat ibid. l. 16. Africæ loca fertiliſſima c. 491. l. 1. &c. Africam à Necone miſſi Phœnices circumnavigarunt c. 639. l. 32. In Africa pauca metalla c. 171. l. 30. Africæ Periplus ab Hannone Punicè ſcriptus c. 640. l. 56.

Afri Diſperſi & Nomades, inde Africa pantheræ pelli ſimilis c. 296. l. 23. 31. Africani utuntur moribus & armis Ægyptiis c. 283. l. 62. & c. 296. l. 3.

Agalletor Tuſcis puer c. 585. l. 4.

Aganippe vel Enippe Bœot. fons à virore crateris dictus c. 428. l. 41. &c. Muſis ſacer c. 429. l. 56.

Agar Pharaonis ſcil. filia c. 316. l. 34. 57.

Agar Gal. 4. montes prope Petram Arab. c. 276. l. 6.

Agareni ab Agar, Gr. Agrei, quàm divites pecore c. 225. l. 57. 63.

Agathurium vel Agathyrnum Siciliæ oppidum unde dictum c. 517. l. 67. &c.

Agathyrſi, vide Trauſi.

Agbatana, vide Ecbatana. Origo vocis c. 196. l. 20.

Aglibelus Sol dictus Palmyrenis, id eſt, rotundus dominus c. 731. l. 54. &c.

Agrigentum Siciliæ urbs, olim Acragas, habuit CCM incolarum c. 553. l. 46. &c. Nomen ab amne Acragante ibid. l. 67. Et amni ab urbe vetuſtiſſima c. 554. l. 11. &c. Agrigenti quot incolarum millia c. 253. l. 30. &c.

Α'γρότης Deus, id eſt, שדי c. 706. l. 70.

Aibad vel Jabad ſeges hordeo ſimilis, unde Jabadiu inſula dicta c. 692. l. 27.

Aila, Ailana, Ela, Elan, Elath, Eloth, portus in aditu Maris Rubri c. 685. l. 10. unde ſinus Ælanites, &c. ibid. l. 22. Cur nomen variè flectatur ibid. l. 19. Iter inde Meccham, & Petram & Gazam ibid. l. 40. 50. Aila jam erat tempore Moſis ibid. l. 51. Sæpe mutavit dominos ibid. l. 61. &c. Durabat adhuc cùm Nubienſis ſcripſit c. 686. l. 4. Fulleri error Ailam eand. eſſe cum *Leucecome* ibid. l. 12. &c.

Alabus Siciliæ fl. ubi Hybla & mel Hyblæum à dulcedine dictus c. 538. l. 7.

Alafda, vide Alauda.

Alalcomenæ, id eſt, invictæ; Nomen urbis Bœoticæ ob Minervæ reverentiam ſemper intactæ c. 434. l. 67.

Alalia vel Aleria & Valeria Phocenſium urbs in Corſica à Pœnis dicta Calaris vel Calara c. 578. l. 42. 62. Fortè etiam Aradis ibid. l. 64.

Alani circa Tanaim c. 16. l. 31. &c.

Alauda legio Gallicana unde dicta c. 667. l. 48. &c.

Alauſa Gallis olim clupea c. 676. l. 5. 18.

Albionis & Bergionis contra Herculem pugna c. 657. l. 42.

Albogon pulegium Gallis, ut Mauris alvegen c. 676. l. 69.

Alborak Mahumetis jumentum, mediæ naturæ inter mulum & aſinum c. 274. l. 23. Vide & Βελκὶς.

Alcahaba Mecchæ templum unde dictum c. 112. l. 24.

Alcahira Ægypti urbs unde dicatur c. 136. l. 27.

Alcaçar Hiſp. Acropolis unde c. 37. l. 13.

Alchymia, vide Chemia.

Aldus aut Aldemius Juppiter Gazæ cultus, fortè ab *Alda*, id eſt, ſæculo c. 748. l. 34. Aliter Græci ſumunt ibid. l. 35.

Α'λείφωσις ſeu ſtagnatura c. 649. l. 62.

Alep, olim Beroëa c. 79. l. 19.

Aleſia Galliæ urbs ab Hercule condita c. 657. l. 21.

Aletes in Hiſp. Carthagine cultus propter inventa argenti metalla, unde dictus c. 622. l. 39.

Alexander Rex Javan. c. 154. l. 24.

Alexander Balla ubi cæſus c. 102. l. 17. Cur à latronibus cæſus dicatur ibid. l. 42.

Alexandria non eſt No-Amon c. 6. l. 16. Olim Racotis ibid. l. 35. &c. Cophtitis Racot hodiéque c. 7. l. 62.

Algaur Arab. Cœleſyria c. 349. l. 56.

Algauta pro valle Damaſcena c. 79. l. 52. Vide Gauta.

Algerameka, Algiormok, vide Giormok.

Algiar, vide Egra.

Aljeman Arabiæ pars Auſtralis c. 114. l. 66. Aljeman & Sabæorum regnum idem c. 317. l. 34. 56. Vide & Jeman.

Alilæi Arab. Fœl. populi dicti à Dea Alilat, prope Caſandres vel Caſſanitas quorum regio aurifera c. 109. l. 53.

Alilat Arabum Dea Urania ſeu Luna, hodiè *Hilal* plur. Ahalil, in magno cultu c. 110. l. 15. Inde Alilæi qui Hebr. *Jerachæi*, & Arab. *filii Hilal* ibid. l. 56. &c.

Aliſa, Siciliæ fons exultabundus, quod nomen ſonat c. 516. l. 72. &c. Ibidem Alæſa urbs & Alæſus fl. ibid. l. 23. &c.

Aliſium pars Elidis c. 155. l. 43.

Alkaſib, palatium Belkis uxoris Solomonis in urbe Marab. c. 133. l. 39.

Allobroges unde dicti c. 677. l. 66.

Allophyli ex Philiſtæis c. 346. l. 31.

Allumeotæ, vide Almodad.

Alluph, vide *eleph*.

Alma, virgo Pœnis c. 421. l. 25. & c. 765. l. 27.

Almandab, vide Bab-Almandab.

Almeſiſa, id eſt, Mopſveſtia c. 155. l. 40.

Almodad ex quo Almodæi, Græcis Allumeotæ c. 99. l. 51. &c. Inventor Geometriæ ibid. l. 58.

Almon Bœot. urbs, unde dicta c. 434. l. 42.

Almoſal cur pro Aſſur c. 73. l. 67.

Aloë Hadramitica & Socotrina c. 101. l. 33. & c. 108. l. 69.

Alon Deus Pœnis, *Alonim* Dii c. 584. l. 24. & c. 721. l. 18. &c.

Aloni Aſſyriæ populi, unde dicti c. 245. l. 60. &c.

Alontium Siciliæ oppidum vetus à ſitu dictum c. 517. l. 43. &c.

Alpes à quo Herculi ſuperatæ c. 657. l. 53. & c 658. l. 5. &c. Aræ ibi Herculi ſacræ ibid. l. 23. Unde dictæ c. 678. l. 2. &c.

Α'λφα bos, caput, & navis unde fabula de Europa à tauro rapta c. 738. l. 35. 43. Vide & c. 717. l. 34.

Alpha & Aleph Hebr. c. 451. l. 13.

Alphabethi Samaritani ſeu Phœnicii & Hebr. cum Græco collatio ibid. l. 31.

Alpheus è Tenedo fluere cur fingatur c. 387. l. 28. &c. fabula de ipſius aquis c. 541. l. 31. unde dicatur ibid. l. 56.

Alquitran Hiſp. pix, ut Arab. *Kitran*, nobis *goudran* c. 597. l. 65.

Alumen ubi optimum c. 27. l. 56. Pallium aluminatum ibid. l. 34. &c. Uniones exaluminati ibid. l. 67. Alumen plumeum ibid. l. ult. In Melo nobiliſſimum c. 418. l. 56. &c.

Alus in deſerto c. 309. l. 13.

Alybes, vide Chalybes.

Amages Sauromatidis geſta c. 190. l. 49.

Amana vel Abana Damaſci fl. c. 101. l. 25. & c. 360. l. 15.

Amanitæ ex Tribu Jectan iidem qui Homeritæ c. 98. l. 29. Amanitæ dicuntur pro Jemanitis c. 99. l. 12.

in Amano multæ feræ ut in Amana c. 359. l. 41. Tamen mons alius pars Libani, unde Amana vel Abana fl. c. 360. l. 6. Amanus & Amana à firmitate dicti, non ab Oreſte à μανίας liberato ibid. l. 22.

Amantes populi, ubi ſiti & unde dicti c. 284. l. 58.

Amarum pro falſo ſæpe ſumi c. 552.

552. l. 63. quia vicini sunt sapores c. 553. l. 21. &c.
Amathus, Phœnicia in Cypro urbs ab Amath c. 354. l. 66. Adonis ibi cultus c. 355. l. 7. Amathusa Cinyræ mater, imò Pharnace ibid. l. 16. Amathusii cur Cerastæ ibid. l. 22. Horum meminit Chald. Paraphrasis c. 354. l. 68.
Amazones unde dictæ c. 190. l. 4. Amazonum à Baccho interemptarum ossa in Samo ostensa c. 378. l. 65.
Ambubaia unde dicantur c. 718. l. 70.
Amenanus vel Amenas, Sicil. fl. cujus cursus per intervalla cohibetur unde dictus c. 529. l. 53. 66. &c.
Ἀμμώνιον, vide minium.
Amestratus, vide Mutistrata.
Amiantus officinis cur alumen plumeum c. 27. l. ult. &c. Ex eo telæ in igne purgantur c. 28. l. 13. Ubi reperiatur ibid. l. 37. Ex eo Brachmanum & Serum vestes ibid. l. 41. 53.
Amica vallis Damascena c. 79. l. 53. & c. 81. l. 7. & c. 350. l. 20.
Amida, oppidum c. 19. l. 22.
Aminnæa, vide myrrha.
Ἄμμας mater unde c. 372. l. 10.
Ammon κελοπρόσωπ☉, quia locus ubi templum Ammonis patuit arietis indicio c. 284. l. 42. Ammonii Ægyptiæ orig. olim Anamæi dicti ibid. l. 57. &c.
Ammon Dei nomen, unde c. 204. l. 25.
Ammonis nomen ubi notum c. 7. l. 20. Ammon fl. Ammonium promontorium, Ammonii populi, Ammonis delubrum, Ammoniaca regio, Ammonis oraculum, Ammonia vel Ammonis, id est, Africa ibid. l. 22. &c. Vide & c. 203. l. 52. &c. Ammon Æthiopum, Arabum & Indorum Deus c. 7. l. 41.
Ammuneæ Phœnicum sacræ literæ quæ templis peculiares c. 773. l. 20. Sic Ægyptiis, Æthiopibus, Babyloniis sacræ literæ de quibus scripsit Democritus ibid. l. 49. &c. Hebræis etiam ut multi volunt, & Græcis in Theodoreto, qui fortè significat Ethnicos quosvis ibid. l. 53. 60. 67.
Amomum ubi c. 19. l. 48. &c. Gr. περιστερεῶν, utrumque nomen à columbini pedis similitudine c. 741. l. 1.
Amomum, Assyrium gramen c. 240. l. 70.
Amon Jupiter c. 5. l. 68. Amon, Ammon & Amus pro Hammone ibid. l. 58. &c. De Amone tria Scripturæ loca ibid. l. 69. &c. Amon de No, Amon-No, & No-Amon est Diospolis, non Alexandria, ut volunt c. 6. l. 15. &c.
Ἀμῶν Ægyptiis κρύψαι & προσκλητικὴ φωνὴ ab Hebr. *Almoni* c. 204. l. 8. 10. 13.
Amorgus, aliis Sporadum, aliis Cycladum una unde Amorginæ vestes, id est, purpureæ. Ab Hebr. *argaman*, ut volunt, id est, purpura, quia Ἀμόργη multis purpura; At aliis byssi species, quod verius c. 156. l. 30. & c. 414. l. 13. &c. Amorgon à texturæ artificio dici c. 415. l. 6. Amorge cur pro purpura sumatur ibid.
Amorrhæi ubi siti. Horum robur & proceritas; Rephaim illis permixti; Og Rex Basan Amorrhæus c. 304. l. 56. &c.
Ampelos Sami mons c. 378. l. 14.
Ampelusia, vide Cotes.
Amphisbæna, & amphismæna c. 101. l. 28.
Ἀμφιτρίτη Oceanus & quorsum c. 638. l. 15.
Ampsaga Numidiæ fl. unde dictus c. 484. l. 42. &c.
Amyca, vide Amica.
Amygdalum cur Hebr. *Saked* c. 628. l. 43. Probatur id ipsum esse *Luz* Arab. ibid. l. 54. Κάρυον pro amygdala c. 629. l. 12. &c. Loca Phœnices ab amygdalis dicta ibid. l. 33. Ita etiam Lusitania, & quorsum ibid. l. 36. Lusus cur Bacchi comes: Vino cum amygdalis bellè convenire ibid. l. 60. &c. Cur in vitibus conserantur amygdali c. 630. l. 19. Amygdala Thasia c. 628. l. 50. Amygdalo pistacium inseri c. 389. l. 64. Amygdalus cur symbolum festinationis c. 148. l. 50.
Anach אנך Hebr. stannum vel plumbum c. 649. l. 47. Cur Theodotion reddat τηκόμενον ibid. l. 49. Et Aquila ἀλείφωσιν ibid. l. 62.
Anacharsis Scytha unus è sapientibus c. 173. l. 69.
Anachites & anactites adamas c. 650. l. 8. 17.
Anææ vel Anaitidis templum c. 195. l. 34. & c. 196. l. 41. & c. 245. l. 3. Anæa ubi culta ibid. l. 16. Ejus sacerdos Aspasia ibid. l. 20. Cur Anaitis al. Venus, al. Diana ibid. l. 25.
Anagallis quâ succurritur ἐχιοδήκτοις, cur Pœnis *Asirrisoe* c. 753. l. 26.
Anak, vide Anakæi.
Anakæi Phœnicum nobilissimi. Horum robur & moles c. 347. l. 50. Urbes præcipuæ Hebron & Debir ibid. l. 53. Gentis proceres c. 348. l. 2. &c. Anakæi Judæis quàm terribiles ibid. l. 20. 32. Tamen à Josua victi migrarunt ad Philistæos ibid. l. 34. Anakæi gigantes ibid. l. 37. Cur dicantur filii Rapha ibid. l. 43. Anakæorum urbes Gath, Gaza & Azotus ibid. l. 50. Ascalon non item, quamvis id ferat Græca Versio ibid. l. 54. Eorum ossa Hebrone & Damasci ibid. l. 62. In Asteria Insula gigas, cujus pater Anax, id est, Anakæus ibid. l. 70. Carthago *Chadre Anak* c. 347. l. 41. Anakæorum pater Arba unde dictus, conjecturæ duæ ibid. l. 62. 70. Ejus posteri quatuor valde insignes c. 348. l. 1. &c. Anak Arbæ filius unde dictus ibid. l. 4. Anakis filii tres. Achiman, Sesai & Thalmai unde dicti ibid. l. 6. &c.
Anamæi circa Ammonitidem, fortè à pastu, victu & veste ovium, quia נעם est ovis; & quia locus ubi templum Ammonis arietis indicio patuisse dicitur. Et Ammon ipsa eâ figurâ cultus c. 284. l. 27. &c. Ammonii fortè pro Anamiis dicti, tanquam ab Ammone ibid. l. 47.
Anaphe unde dicta c. 425. l. 19. 54. Anaphæ & Delo quæ communia ibid. l. 34. &c. Aaphæi sacra Apollinis cum convitiis celebrant c. 426. l. 5. Iisdem periculum à perdicibus ibid. l. 10.
Anapus, Siciliæ fl. ab uvis c. 540. l. 53. Ibi Cyclopes juxta Theocritum ibid. l. 56. In Syracusarum magnum portum se exonerat c. 541. l. 14.
Anas Hisp. fl. an ab ovibus dictus c. 627. l. 43. potiùs Arab. *Hanas*, quia se condit in terram & ex ea rursus emergit c. 628. l. 2. 13.
Anax pater Asterii gigantis in Asteria insul. Inde Miletus Anactoria c. 348. l. 70. & c. 349. l. 1. Anax nomen sacrum & augustum ibid. l. 8. Dioscuri Anaces ibid. l. 10.
Ancæus Argonauta Phœnicis ex Astypalæa nepos Sami regnavit c. 377. l. 35. & Lelegibus imperavit ibid. l. 45. Fuit Astrologiæ peritus c. 380. l. 43. &c. Ab eo natum Proverb. *Multa cadunt*, &c. c. 381. l. 1. Idem nauclerus in Argo nave c. 739. l. 48.
Anchiale condita ab Japeti filia Anchiale c. 179. l. 19.
Anchusa Pœnis *buinesath* aut *buienesath*, ut Arab. *abujelesa* c. 757. l. 16.
Ancile ab ancisu dictum c. 742. l. 11. &c.
Andas, Boreas Tuscis c. 584. l. 60.
Anderica, vide Erec.
Andraste vel Adraste, Dea, Victoria Britannis, fortè Astarte c. 664. l. 31. 48. &c.
Andrus insula unde dicta c. 409. l. 1. &c.
Angeli Chymici scilicet c. 207. l. 28. & magiæ inventores c. 204. l. 40. & c. 205. l. 55. Angeli gentibus præfecti ex opinione Judæorum c. 53. l. 10.
Anius Deli rex & Apollinis sacerdos Trojani belli tempore, unde dictus c. 406. l. 48. è stirpe Cadmi ibid. l. 49. Ejus filiæ tres Oenotropæ ibid. l. 61.
Anna Perenna Romæ culta & ad fontem Numicii amnis, credita esse soror Didûs c. 581. l. 49. Hæc fabula refellitur c. 583. l. 1. &c. Variæ de hac Anna sententiæ ibid. l. 8. &c.
Annacus, vide Enoch.
Annibal quomodo Tyri exceptus c. 467. l. 2. An Britanniam adierit c. 653. l. 68. Galliæ partem diu tenuit c. 660. l. 18. Quâ parte Alpium sit ingressus in Italiam c. 678. l. 4.
Anniceris Cyrenæus quàm auriganди peritus c. 299. l. 12.
Anobret est Sara Phœnicibus c. 712. l. 18.
Antæus Tingim condidit c. 475. l. ult. &c. Ejus corpus LX cubitorum c. 476. l. 13. Origo fabulæ ibid. l. 23. &c.
Anthemis ut Gr. χαμαίμηλον ab odore mali dicitur, ita Punicè *astertiphe*, id est, herba mali c. 755. l. 28. Et Gallis veteribus ovalidia vel avalitica ibid. l. 34. Anthemidis florum descriptio c. 756. l. 24.
Antiphani & Eubulo tributus idem locus c. 387. l. 24.
Antiquissimum quodque verissimum c. 1. l. 3.
Anthropophagi in Æthiopia c. 272. l. 65.
Anubis Græcè Κύων, cur idem cum Saturno c. 59. l. 64.
Ἄορν☉, vide Libystinus lacus.
Apamia ubi; Alcassar hodiè c. 34. l. 48. Apamia Cibotos prope Celenas c. 15. l. 62. &c. Cur dicta Cibotos c. 16. l. 4. &c. non ab arca Noæ ibid. l. 19. Apamiæ plures quæ aquis circumfunduntur unde nomen c. 83. l. 43.
Ἀπατᾶν pro Hebr. פתה *pata* c. 149. l. 15.
Apertus oculis, id est, Propheta c. 434. l. 24.
Aphaca unde dicta c. 353. l. 55. Aphaca, Libani locus prope fl. Adonim inter Heliopolim & Byblum Veneris templo à Constantino subverso celeberrimus c. 748. l. 44. Ibi Naclis oppidum ibid. l. 62. Boeth stagnum ubi filia Veneris in piscem mutata c. 749. l. 2. Et Venus lugubri habitu ibid. l. 9. Ignis ibi certa die è Libani vertice in Adonim cadens ibid. l. 16. Deæ cultores ibidem omni libidinum genere se polluebant ibid. l. 36. &c. Aphaca ab amplexu dicta, quia credita Venus in Adonidis amplexus ibi fuisse ibid. l. 58. Cur eadem Venus Architis ibid. l. 70. Mulieribus formam conciliare credita c. 750. l. 15.
Ἄφαισ☉ est Vulcanus, & unde c. 399. l. 42.
Ἄπι☉ radix formâ piri, *thorphath sadoe*, id est, raphanus sylvestris Pœnis unde dicatur c. 761. l. 14. &c. Apium bustis superinjici mos vetus c. 557. l. 63. Apio coronabantur in Isthmiis. Hinc omen Timoleontis ibid. l. 66. Crimisus & Selinus Siciliæ fl. ab apio dicti ibid. l. 30. &c. & c. 558. l. 37.
Apollo, Puth vel Pythius, Hammonis filius, in Africa vixit c. 11. l. 6. Apollo Gallis Belenus & unde c. 663. l. 13. &c. Apollinis Hylatæ templum, ubi c. 355. l. 47. Ejus sacra conviciis celebrabantur, à quo & ubi c. 426. l. 5.
Apologus Babyloniæ urbs unde purpura c. 28. l. 64.
Ἄππα pater, unde c. 372. l. 12.
Aprorum impetus. Horum proprium συῤῥήγνυσ☉ c. 243. l. 33. 40.
Ἄπυρον, vide aurum.
Aptuchus vel Autuchus quis c. 284. l. 1. Vide Naphtuhæi.
Aqua dulcis trahitur è fundo maris per tubos c. 306. l. 5. Aqua perjuris gravis c. 533. l. 62. &c. & c. 535. l. 13. &c. Aquæ pro muro c. 6. l. 56. & c. 7. l. 19. Aquæ pro populis c. 254. l. 5.
Ara Britannis lentus unde c. 681. l. 38.
Ara vel Hara 1. Paralip. 5. id est, Aria, al. Ariania Mediæ pars montana, unde Medi Arii c. 194. l. 16. &c.
Arabes, vide Armeni. Arabes à Syene usque Meroem c. 126. l. 64. Syri dicti ibid. l. 71. Arabes genuini & Arabes facti c. 146. l. 57. Arabes nigri c. 216. l. 1. unde dicti ibid. l. 5. &c. Arabes à Cadmo deducti in Eubœam c. 401. l. 70. Bacchi in-

stat tonderi in orbem, quod observant Jeremias & Herodotus c. 362. l. 10. 16.
Arabiæ pars Mesopotamia c. 17. l. 31. Et cur c. 31. l. 50. Arabiæ Felicis πίξα c. 99. l. 25. Et ἀυχλω ibid. l. 68.
Arabicæ linguæ antiquitas, amplitudo & usus c. 58. l. 10. &c. Ipsius Auctor c. 97. l. 72. & c. 100. l. 58. In masculinis habet denominationem fœmininam c. 215. l. 4.
ex Arabismo quædam explicata in Scriptura & in Thargum c. 246. l. 49. &c. Arabismis referti sunt Scripturæ libri Poëtici, Jobi maximè c. 58. l. 13.
Araboth, vide Asarmoth.
Aracos Tuscis accipiter c. 585. l. 24.
Aradii & Aradus, vide Arvadæi.
Aradis urbs Corsicæ munitissima c. 578. l. 64. Vide Alalia.
Aradus Persici sinûs insula in qua Phœnicia templa, in Ptol. Tab. *Arachos* c. 689. l. 12. 34.
Aræ Herculi sacræ in Alpibus c. 658. l. 23.
Aram: Loca sex in Scriptura quibus præponitur, vel postponitur nomen Aram c. 76. l. 31.
Aram-Beth-Rehob ubi c. 79. l. 60. Non est Saul-Rehoboth. c. 80. l. 1.
Aram-Dammesek, id est, Syria Damascena, vallis inter Libanum & Antilibanum πηλυάνυμ@ c. 79. l. 44.
Aram-Maacha est Ptol. Epicæros ibid. l. 61. Non Comagena. ibid. l. 72.
Aram Naharajim. c. 76. l. 36. Vide Mesopotamia.
Aram Soba vel Suba inter Euphratem & Syriam Damascenam c. 78. l. 68. &c. Ibidem Palmyra c. 79. l. 12. Soba non est Sophene ibid. l. 18. Nec circa Beroëam aut Alepum. ib. l. 20. Soba Ptol. Sabe ibid. l. 29. Sobæi Servio Sabæi, & Plinio Nubei. ibid. l. 33. 36.
Aramæus sæpe sumitur pro Gentili c. 75. l. 34. &c.
Arambys Africæ urbs ab Hannone condita, ubi sita & unde dicta c. 641. l. 67. &c.
Arar fl. unde dictus c. 681. l. 40.
Ararat Armenia c. 16. l. 52. & c. 310. l. 69.
Ararat montes celsissimi c. 15. l. 23. & c. 21. l. 29. In quibus arca substitit c. 13. l. 66. & c. 21. l. 53. Non sunt in Phrygia circa Marsyam c. 13. l. 70. &c. Nec circa Tanaim c. 16. l. 31. &c. Sed in Armenia ibid. l. 53. &c. Non tamen circa Araxem c. 17. l. 42. Sed in Gordyæis ibid. l. 61. &c. Ad Aquilonem Babyloniæ c. 30. l. 59.
Araxes Ptolemæo Rhogomanes c. 71. l. 59.
Arba, vide Anakæi.
Arbela ubi sita c. 244. l. 28. Unde dicta ibid. l. 35. &c.
Arbores multis locis nomen dedisse c. 23. l. 53. &c.
Arca Noæ ubi fabricata c. 21. l. 54. &c. Ex cedris circa Sodomam c. 300. l. 24. Ubi substiterit c. 13. l. 66. &c. & c. 21. l. 30. 53. Arcæ reliquiæ in Gordyæis c. 19. l. 17. Fanum ex iis extructum. ibid. l. 38. Arcæ reliquiæ pro theriaca c. 310. l. 70.
Arca Bacchi ab Eurypilo aperta quid ipsi acciderit c. 466. l. 50.
Arce, vide Petra.
Archaleus Phœnicis filius Gades condidit c. 358. l. 3. & c. 609. l. 10.
Architis Venus ab Arca vel Archa in Libano c. 749. l. 70. & c. 750. l. 12.
Α'ρκτ@ vel ἀρκτομὺς Pœnis *zegeris*, muris species, vulgo *criquet*, in Palæstina frequens. c. 714. l. 25. &c.
Archuæi qui c. 237. l. 19.
Arcus prægrandes Persis, majores tamen Æthiopibus c. 266. l. 23.
Arcus Creticus c. 423. l. 64. Cydonius, Gnossius, Gortyniacus c. 424. l. 5. &c.
Arderica, vide Erec.
Are & Catacecaumene eadem insula c. 688. l. 53.
Arelate ubi sita & unde dicta c. 680. l. 57.
Arem, agger in urbe *Marab* altitudinis immensæ, quo rupto urbs subversa c. 133. l. 3. &c.
Areopolis ex Ar Moabitarum c. 346. l. 32.
Arethusa Sicil. fons c. 541. l. 25. De ea & Alpheo prodigiosa commenta ibid. l. 30. &c. Origo fabulæ ibid. l. 55. &c. Arethusa in Ortygiæ littore ibid. l. 60. Arethusa etiam Cypara dicta c. 542. l. 47. Utrumque nomen Syrum ibid. l. 41. 49. Arethusa incredibili magnitudine ibid. l. 55.
Arga, vide Egra.
Argæus mons Cappadociæ c. 177. l. 36.
Arganthonius Tartessi Rex quàm longævus, & unde dictus c. 607. l. 42.
Argenteus vel Argentarius mons unde fluit Bætis, unde dictus, & cur aliis Orospeda c. 601. l. 49. 55. &c.
Argenti fodinæ Carthagine Spart. quàm fœcundæ c. 622. l. 53. &c.
Argillæ cryptæ Cimmeriorum c. 591. l. 29.
Argo navis unde dicta c. 739. l. 9. Prima navis longa apud Græcos ibid. l. 10. Quàm fuerit longa ibid. l. 24. Vocis fabulosæ origines ibid. l. 29. &c. Ancæus nauclerus ibid. l. 47. Cur in puppi vocale lignum ibid. l. 51. &c.
Argyra metropolis insulæ Jabadiu c. 692. l. 11.
Aria ubi? c. 96. l. 67. &c. 97. l. 30.
Aria & Ariania Media unde c. 194. l. 17. 29. 34. &c.
Ariarathea, lacus salis in Armenia c. 17. l. 25.
Ariel virorum fortium nomen in Moabitis c. 416. l. 19.
Aries index templi Ammonis c. 284. l. 42. Non immolatur, ubi? c. 287. l. 70.
Arima Homero (non Inarime) buæ insula Pithecusa, & Enaria aliis, à simiis, qui enares sunt seu simi. c. 592. l. 20. &c. *Harim* Syris simus. & *harum* Hebr. ibid. l. 54. Α'ειμ@ Tuscis simia ibid. l. 51. Ibi Typhœus vel Japetus jacent c. 593. l. 3. Et ignes è monte Epopeo erumpentes ibid. l. 5. &c.
Arimaspi unde dicti c. 189. l. 73.
Arimi Tuscis simiæ unde dicti c. 585. l. 23.
Arion fl. Illyrici unde dicatur c. 461. l. 34. 58.
Aristæi in Sardiniam fabulosa migratio quorsum conficta c. 572. l. ult. &c. 573. l. 1. &c.
Aristarchus insignis Criticus c. 655. l. 40.
Aristophanes quando vixerit c. 596. l. 35.
Arka à Tripoli quantum distet c. 317. l. 12.
Arkæi in Libano Arkam tenuêre, inde Venus Architis c. 305. l. 27. &c.
Arma Æthiopum arcus & sagittæ c. 266. l. 11.
Armacales & Armalchar, Euphratis alveus, vide Euphrates.
Armeni, Syri & Arabes sermone, vita & habitu similes c. 20. l. ult. & c. 21. l. 1. &c. Armeni partim Syri; partim Phryges c. 82. l. 5.
Armenia unde dicta c. 20. l. 16. &c.
Armenochalybes, vide Chalybes.
Armoth, author linguæ Arab. c. 100. l. 58. Vide Asarmoth.
Armuzia quando & à quo condita c. 220. l. 53. Armuziæ Chronicon, Regis Torunxa ibid. l. 56.
Arne Bœot. urbs, unde dicta c. 434. l. 46. &c.
Arnoglossum, vide plantago.
Aromata pleraque ut cinnamomum, cassia, canna, myrrha, λίβαν@, χαλβάνη, aloë, bdellium, nardus, cyprus, νάρδον, Phœnicia habent nomina quæ in Scriptura leguntur c. 713. l. 18. &c.
Α'ῤῥαβ arrhabo unde? c. 347. l. 6.
Arphaxad, unde Arphaxitis, quæ Ptol. Arrapachitis c. 74. l. 4. Non est pater Chaldæorum ibid. l. 6.
Arsabes Persa, in Græcos dimicaturus, quid fecit c. 299. l. 20.
Arsalus, Aryus & Trosibius duces & Dii Solymorum c. 364. l. 59. &c. Varia lectio c. 365. l. 10. &c.
Arse verse averte ignem Tuscis c. 585. l. 17.
Arsinoe, vide Clysma.
Artaba mensura Persica & Ægyptia c. 437. l. 25. &c.
Artæorum & Cephenum fabulosa nomina c. 225. l. 3. &c.
Α'ρ'ζις, Α'ρταῖα, Α'ρ'ζαῖοι, Artabanus, Artaxerxes, quid Persicè c. 224. l. 8. &c. & c. 225. l. 7. &c.
Artiereon nomen herbæ in Apulejo c. 762. l. 7.
Arvadæi vel Aradii in Arado & circa Aradum c. 305. l. 54. De Aradiis multa Strabo ibid. l. 61. &c. Ibi aqua dulcis per tubos trahitur ex fundo maris c. 306. l. 5. Ibidem Romanæ cohortes vivæ combustæ ibid. l. 19. Aradiorum remiges ibid. l. 35. Tripolis partim ex Aradiis ibid. l. 40. Alii Aradii ibid. l. 51. &c.
Arvisium vel Ariusium vinum à Chii promontorio c. 384. l. 16. &c. Vox explicatur ibid. l. 39. &c.
Arybas in Homero Azrubal c. 410. l. 64. &c.
Aryus, vide Arsalus.
Asabo, vide Sabo.
Asarmoth à quo Arabes in Veterum scriptis, idem Sarmoth, Armoth, Atermoth, Araboth, pro Arabico Hadhramauth c. 100. l. 26. &c. Is est Author linguæ Arabicæ c. 58. l. 10. & c. 100. l. 58.
Asbamææ aquæ juxta Tyana Cappadociæ perjuris graves, unde dictæ c. 535. l. 21. &c. Ibi Jupiter Asbamæus ibid. l. 40.
Asbestinum linum, vide linum.
Asbolus Centaurus c. 210. l. 35. &c. Scripsit ante Homerum ibid. l. 49.
Ascalon an à Lydis sit condita c. 87. l. 73. &c. An Anacæorum urbs c. 348. l. 54. &c.
Ascenaz Hebr. Germania c. 314. l. 33. Ascenaz variæ interpretationes c. 172. l. 72. &c. Ascenaz Bithynia, Troas & Phrygia minor, ubi Ascanius sinus, lacus & fl. Ascania regio & urbs, Ascaniæ insulæ &c. c. 173. l. 4. &c. Inde Pontus Ascenaz, Gr. Α'ξεν@ ibid. l. 13. Cùm Ponti accolæ fuerint omnium justissimi ibid. l. 43. &c. Ascenasæi contra Babylonem in Jeremia, id est, Phrygiæ minoris incolæ c. 174. l. 31. &c.
Ascitæ an Arab. *Hasec* c. 106. l. 72.
Ascra Bœot. urbs unde dicta c. 434. l. 55. &c.
Asdrubal vel Azrubal, quomodo idem sonet quod Gr. *Clitomachus* c. 744. l. 10. &c. Asdrubal conditor Spart. Carthaginis c. 621. l. 17.
Asel ubi c. 117. l. 47.
Α'σελγεῖς impudici unde dicti c. 364. l. 10.
Asia unde dicatur c. 298. l. 22. &c.
Asima quid sit c. 675. l. 40.
Asinarus, vide Assinarus.
Asines, id est, frigidus, nomen amnis in Sicilia frigidissimi c. 525. l. 50. &c.
Asini Cappadocii c. 178. l. 30. &c. Æthiopici c. 273. l. 40.
Asiongaber, vide Esiongaber.
Α'σίῤῥισοι anagallis Pœnis unde c. 753. l. 26.
Asleg vel *aslengi* quid sit c. 419. l. 62. De ea voce nugæ Rabbinicæ ibid. l. 73. &c.
Aspasia sacerdos Anaitidis, Cyri olim concubina c. 245. l. 20.
Asphaltites lacus unde dictus c. 39. l. 68. Cur Hesychio Rubrum mare c. 40. l. 56.
Assaremoth, atria mortis c. 102. l. 4.
Assinarus vel Asinarus, Hebr. חצינור, Siciliæ fl. alti & præcipitis alvei c. 543. l. 58. &c.
Assorus Siciliæ urbs in colle, ut Assor Judææ c. 532. l. 12.
Assur Græcis Thuras c. 73. l. 31. Ab eo Assyres vel Assyrii. Quàm latè pateat hoc nomen c. 72. l. 18. &c. Syri et Assyrii promiscuè sumpti ibid. l. 32. etc. Assyria arbor et Assyrium amomum ibid. l. 23. 26. Assyria propriè dicta etiam Adiabene ibid. l. 68. Hadiab Hebræis ibid. l. 72. Et Aturia c. 73. l. 15.
Assyria terra Nimrod c. 229. l. 67. et c. 248. l. 37.

Assyria

Assyria mala, id est, citrei c. 240. l. 69.
Assyrium gramen, id est, amomum ibid. l. 70.
Assyrii odores, id est, unguenta aromatica ibid. l. 71. Assyrius lapis; Assyriæ literæ; Assyriæ vestes ibid. l. 72. &c.
Assyrii hominum omnium beatissimi c. 241. l. 3. Assyres, id est, Assyrii ibid. l. 8.
Assyrii ἁβροβάζαι c. 247. l. 19.
Assyrii pro Syris unde dicti c. 301. l. 50. His nihil commune cum Assyriis filiis Assur ibid. l. 65.
Assyria quibus fertilis c. 240. l. 66. &c. Regio beatissima c. 241. l. 3. Eden ibi quæsitus ibid. l. 4. Atyria & Aturia dicta ibid. l. 11. Et Adiabene, non quod sit ἀδιάβατος, sed à Chald. *Hadiab* ibid. l. 44. &c.
Asta & Menestei unde dicti c. 614. l. 10. &c.
Astaboras Nili ramus c. 125. l. 24.
Astaroth commune nomen ad armenta & greges c. 709. l. 40.
Astarte insula in sinu Arab. c. 688. l. 42.
Astarte Juno Pœnis c. 584. l. 29. & c. 766. l. 67. Vel Venus ibid. l. 72. Astarte Venus armata & belli præses c. 664. l. 56. Astartes insignia caput Tauri c. 709. l. 34. Astarte mater Phœnicum, in bovem mutata, eadem quæ Græcè Io ibid. l. 57. Tamen sumitur pro Venere ibid. l. 63. Quomodo consecravit Tyrum ibid. l. 70. &c.
Asterias, aquilæ genus, cujus sanguine Tyrus consecrata c. 710. l. 7. &c. Firmandi vim ejus sanguini Phœnices cur tribuerint c. 711. l. 1. &c.
Asterii pro Tenediis, & Asterium Tenedi promontorium, ubi cancri securigeri c. 386. l. 54. &c. Inde nomen c. 387. l. 2. Vel ab origano ibid. l. 7.
Asterium in Apuleio *derdun*, imò *cherdun* vel *cherdan* c. 762. l. 68. Eryngium & asterion Arabes cur promiscuè sumant ibid. l. 71.
Asterius Europâ raptâ quò appulerit c. 420. l. 72.
Astroarche in Herodiano perperam pro *Astarte* c. 718. l. 10.
Astrologiæ inventor primus quis fuerit c. 89. l. 44. Astrologiam primus in insula Co docuit Berosus c. 376. l. 18.
Asturco Macedonicus c. 27. l. 27.
Astures Hisp. populi unde dicti c. 621. l. 2.
Astypalæa Sami portio: Item insula circa Cariam ab Astypalæa dicta Phœnicis filiâ & Ancæi matre c. 373. l. 29. &c.
Astypalæa urbs Coæ insulæ unde dicta c. 375. l. 52.
Astypalæ Cycladibus adscripta c. 414. l. 31.
Asumes Mercurius Pœnis, quia minister Deorum c. 761. l. 34. Vide Camillus.
Ἀσὺς crater Phœnicibus unde c. 738. l. 47.
Atabyrius Rhodi mons, Appiano Ταβύριον, id est, Thabor c. 369. l. 3. 39. Vox ex Hesychio explicatur ibid. l. 54. Inde Rhodus Atabyria ibid. l. 33. Ibi templum Jovis Atabyrii, in quo cur mugire dicantur boves cùm calamitas imminet ibid. l. 4. 23. &c.
Atæson Tuscis vitis arbustiva c. 585. l. 31.
Atalla, vide Entella.
Atergatis, id est, Astarte, vide Adad.
Atermoth, vide Asarmoth.
Ath את cur vocetur Deus à Cabalistis c. 745. l. 9.
Ath vel *Eth* cor Ægyptiis c. 259. l. 62.
Athel fl. est Rha seu Volga c. 313. l. 52.
Athenarum ambitus c. 195. l. 64. Athenis quot cives & servi c. 253. l. 17.
Athenienses nauticæ peritissimi c. 299. l. 6. Athenienses & Atheniensium coloni omnes Iones dicti & cur c. 153. l. 49. &c.
Athribis Ægyptiis cor pyri c. 59. l. 4. & c. 259. l. 55.
Athyras portus, sinus, & fl. circa Byzantium c. 152. l. 21.
Atlas, vide Enoch.
Atramentum quomodo Hebr. Chald. & Arab. c. 758. l. 41.
Atramitæ quàm humani c. 116. l. 46. &c. Atramitæ, vide Hadhramauth.
Atramitæ vel Chatramitæ c. 103. l. 30.
Atramyttium vel Adramyttium urbs, cui vicinæ Thebæ Hypoplaciæ; Multi eandem faciunt. Utrumque nomen à luto c. 377. l. 50. &c.
Attegiæ ab attegendo, ut καλύβαι ἀπὸ τοῦ καλύπτειν c. 734. l. 9.
Attes Bacchi nomen unde c. 441. l. 2. &c.
Atthobo nomen regum Hadhramauth & Homeritarum quò pertineat c. 101. l. 40.
Attica quo sensu λιπαρὴ c. 487. l. 22.
Aturia vel Atyria pro Assyria c. 73. l. 15.
Atymnus Europæ frater cultus à Gortyniis c. 420. l. 73. Atymnus, id est, Teman c. 421. l. 4.
Atzicurur in Apuleio quid c. 762. l. 41.
Avalitarum pars Nubæ seu Nobæ qui & Pygmæi c. 124. l. ult. & c. 125. l. 7. &c.
Avalites sinus & emporium, vide Obal.
Aucelos aurora Tuscis c. 585. l. 16.
Audera, id est, propugnaculum c. 167. l. 43. & c. 617. l. 43.
Aven vallis pro Damascena c. 79. l. 49. און *Aven*, id est, Heliopolis c. 293. l. 20.
Avernus lacus, vide Libystinus.
Augusti jocus de palma Tarracone nata ad ipsius aram c. 624. l. 22.
Avo Phœniciè salve, *Audoni* salve domine c. 725. l. 41. &c.
Auricula muris cur Phœnicib. *labatholabat* c. 753. l. 46.
Auroræ domus in Ææa Circes insula quorsum! c. 591. l. 47. &c.
Aurum vestibus intexere mos vetus c. 30. l. 32. &c. Aurum in Arabiæ Gasandis quale & quantâ copiâ c. 138. l. 48. &c. Aurum ἄπυρον ibid. l. 64. &c. Aurum obryzum c. 139. l. 13. Æri triplum, ferro duplum, argento decuplum auri repensum ibid. l. 53. &c. Aurum in multis Arabiæ locis c. 141. l. 1. &c. Sabæis unde c. 132. l. 38. Aurum unde Colchis c. 290. l. 8. Auri fodinæ in Tarbellis c. 625. l. 62.
Aureum sæculum quando c. 37. l. 60. Aurea mala in Africa asservata à Dracone, fuerunt opes ibi congestæ c. 477. l. 51.
Aurunci ubi siti c. 589. l. 13. Italiæ populi vetustissimi, iidem qui Ausones ibid. l. 18. Ibi Læstrygones ibid. l. 41.
Ausitis ubi Job & Ausitæ c. 81. l. 17.
Ausones, vide Aurunci.
Auster unde dictus c. 21. l. 72.
Austri Regina, vide Saba.
Auxumitæ Æthiopes c. 98. l. 44.
Αὔασις, Oasis, Oeasitæ unde dicantur c. 283. l. 15. &c.
Auza vel Auzate Africæ urbs ab Ishobalo condita c. 482. l. 23.
Auzara Arabicæ urbis nomen quid sonet c. 167. l. 47. & c. 617. l. 44.
Axadrez Hisp. Schaccorum ludus unde sic dictus c. 114. l. 12.
Ἄξενος cur mutatum in Εὔξεινον c. 368. l. 66.
Axieros cur dicatur Ceres c. 395. l. 6. & c. 747. l. 24.
Axiokersos cur Pluto dicatur, & Proserpina Axiokersa c. 395. l. 18. & c. 584. l. 48. & c. 747. l. 26.
Axones & Cyrbes, id est, leges Solonis quomodo scriptæ c. 453. l. ult.
Aza capra Phœnicibus. c. 404. l. 44. & c. 584. l. ult. Inde deduci perperam Azoti nomen c. 742. l. 66. &c.
Azirgozol Pun. Verbenaca, ratio nominis c. 763. l. 32.
Azizus & Monimus Edessæ Soli assident c. 731. l. 70. Azizus, id est, Mars ibid. l. 73. Origo vocis c. 732. l. 9.
Azotus unde dicta. Nugæ Stephani, vera origo c. 742. l. 61. &c.

B.

Beth, βῆτα Græc. 451. l. 13. 15. ב *Beth* servile sumptum pro radicali c. 82. l. 49. ב *Beth* & מ *Mem* literæ promiscuæ c. 101. l. 17. & c. 218. l. 5. &c. & c. 774. l. 33. B & P Græcum sæpe confundi c. 143. l. 59. ב *Beth* Hebr. expressum per φ c. 347. l. 1. &c. ב *Beth* ante נ *Nun* Græci mutant in μ c. 398. l. 70. &c. ב *Beth* & ו *Vau* permutabiles c. 416. l. 5. &c. & c. 475. l. 64. ב *Beth* finale mutari in P c. 494. l. 4. &c. B & G permutare Æoles c. 551. l. 66. ב *Beth* & פ *Pe* permutantur c. 713. l. 14. ב *Beth* Hebr. duplex seu dagessatum exprimitur per M B c. 718. l. 70. &c. & c. 774. l. 33.
בעל *Baal* vel בל Bel Sol c. 663. l. 28.
בעל Baal quandoque fœminini generis c. 775. l. 39.
Baal Jupiter Pœnis c. 766. l. 66. Ex Baal nomina Punica composita c. 767. l. 19.
Baal Berith idolum statim à morte Gedeonis cultum, id est, Beryti Dea, unde Sanchoniathon c. 775. l. 13. &c. Berith eadem Dea quæ Beroë, de qua Nonnus lib. 41. &c. ibid. l. 31. Berith semper fœmininum ibid. l. 47. Berith vocatur Deus ut & Astarte, quia Hebræi Deorum sexus nesciunt ibid. l. 58.
Baalsamen Punicè cœli dominus c. 663. l. 32. & c. 766. l. 70.
Baaltis Saturni uxor, quæ & Dione c. 394. l. 51. & c. 708. l. ult.
Baarsares, Euphratis alveus, vide Euphrates.
Baau nox c. 706. l. 34.
Bab-almandab, vulgò *Beb-elmandel*, fretum in Arabici sinûs ostio quàm angustum c. 126. l. 27. Unde nomen Almandab ibid. l. 25.
Babel pro Balbel, primo L Extrito; Exempla hujusmodi c. 61. l. 55. &c. Babel unde dicatur c. 51. l. 4. & c. 61. l. 60.
Babel turris non fuit circa Chalanem, ut Græci, nec circa Borsippam ut Hebræi volunt, sed in ipsa Babylone c. 36. l. 1. 35. Errorum fontes ibid. Turris pro propugnaculo c. 37. l. 15. Turris Belo consecrata, non subversa statim, ut volunt ibid. l. 35. Turris Babel quando extructa ibid. l. 50. &c. Conditores qui fuerint, qui non fuerint ibid. l. 70. &c. Vide Beli turris.
Babia Syris Damascenis infantes à Dea Babia dicti, *babus* Arab. infans, Angl. *babe* vel *babie*, Ital. bambino & bambolo c. 585. l. 10.
Babylone cum Susis & Ninive & Bagdad perperam confunditur c. 32. l. 30. &c.
Babylon & Ninus initio eosdem habuêre dominos c. 229. l. ult. Babylonis figura & situs c. 230. l. 44. Muri, turres, fossæ, ambitus ibid. l. 46. &c. Domus, vici, crepidines, muri & portæ ad Euphratem ibid. l. 56. &c. Lacus vicinus ibid. l. 67. Pons ibid. l. 73. Regiæ duæ c. 321. l. 11. Horti pensiles ibid. l. 20. Beli templum & turris, obeliscus, porticus in qua jus dicebatur, Callistus suburbium ibid. l. 33. &c. Babylonis elogia ibid. l. 67. Babylonem non condidit Semiramis, ut vult Ctesias, sed Belus, id est, Nimrod c. 232. l. 24. 41. A quo diversus & recentior Belus Tyrius contra Dorotheum & Herennium ibid. l. 51. &c. Nabuchodonozor Babylonis reparator c. 233. l. 41. Quid ab illo præstitum ibid. l. 62. &c. Babylon non videbatur posse destrui c. 234. l. 28. &c. Sed Prophetarum minas impleri oportuit ibid. l. 37. Ejus præter rudera nihil superest ibid. l. 45. Quomodo diruta fuerit & exhausta ibid. l. 70. &c. Qualis fuerit ævo Strabonis, Curtii & Pausaniæ c. 235. l. 12. &c. Et Hieronymi & Theodoreti ibid. l. 38. &c. De ejus excidio Luciani vaticinatio ibid. l. 57. Babylonis amplitudo c. 43. l. 43. &c. Ambitus c. 44. l. 29. &c Murorum altitudo, latitudo & crassities ibid. l. 46. &c. Ejus muri lateritii c. 38. l. 73. Ex bitumine ferruminati c. 41. l. 11. &c. Babylone quæ materies fabricandis navibus c. 23. l. 38. Ad Babylonis occasum stagnum ingens c. 35. l. 24. Babylonis flumina ubi salices ibid. l. 34. Babylonia vallis salicum ibid. l. 38. Babylone festum

quo

quo servi dominorum loco c. 3. l. 70. Vinum ibidem quod nectar vocant c. 12. l. 29. Babylon Hebrææ linguæ fatalis c. 52. l. 27. Babylonia seu Chaldæa Pontus & Pontica terra seu Bottica dicitur c. 24. l. 25. Babylone alumen optimum c. 27. l. 56. Babylonica purpura ex Apologo c. 28. l. 64. Babylonii veteres purpuram unde petierint c. 29. l. 10. Babylonica textura ibid. l. 20. &c. Quàm immensi precii ibid. l. 49. In quem usum ibid. l. 59. &c. Babylonica purpura variis coloribus intexta c. 30. l. 16. Babylonica lingua Judæis ignota c. 700. l. 26. Babylonii habuerunt literas sacras c. 773. l. 52. Babylonii haruspices vocantur *Thyæ* c. 440. l. 42.

Baccha, idolum Mecchæ, an Bacchus c. 214. l. 72. &c.

Bacchæ Thyades c. 440. l. 42. Bacchæ à luctu dictæ c. 445. l. 22. Earum mentio in Epitaphio Nini c. 439. l. 54.

Baccharis Ludorum unguentum c. 87. l. 9.

Bacchus utriusque sexûs c. 215. l. 10. Bacchi nomen unde c. 12. l. 4. Bacchus Jovis filius ibid. l. 7. Unde illi tigres & nebris ibid. l. 10. Cur Nebrodes dictus & Zagreus ibid. l. 17. Et in Arabiæ Nisa natus ibid. l. 20. Et vitium præses ibid. l. 25. Et in Indos gessisse bella ibid. l. 30. Bacchus Arabum lapis quadratus informis c. 112. l. 8. Bacchi comites Silenus c. 443. l. 34. Pan seu Faunus c. 444. l. 10. Satyri ibid. l. 25. Cobali ibid. l. 63. Mulieres c. 445. l. 11. Bacchæ, Thyades, Mimallonides ibid. l. 20.

Bacra, vide Bagradas.

Bactriani cur deducantur è Gethere c. 82. l. 44.

Bæcula vel Obulcum Bæticæ urbs c. 602. l. 49.

Bætis fl. olim Tartessus c. 601. l. 44. Ejus fontes ubi ibid. l. 48. Cur cum fragore fluat circa Castulonem c. 602. l. 13. &c. Duo Bætis ostia c. 604. l. 56. Circa ostia lacus ibid. l. 60. Et æstuaria c. 605. l. 18. Bætis Pelagus prope Cordubam c. 606. l. 2. In Bætis fontibus lacus ibid. l. 21. Bætis Punicè *Bitsi*, ab accolis *Perca* vel *Perces* dictus ibid. l. 24. &c. Corruptè Livio Certis ibid. l. 34. Utrumque nomen à stagno l. 24. 31. Bætis languenti vado c. 605. l. 24.

Bætica ubi c. 599. l. 11. Olim Tartessis & Turditania ibid. l. 15. &c. Quàm beata regio ibid. l. 20. &c. Bæticæ amnes & æstuaria ibid. l. 69. &c. Ibidem campi Elysii c. 600. l. 8. Quot urbes ibid. l. 27. In Bætica quando primùm Phœnices & Pœni appulerint ibid. l. 30. &c.

Bætogabra, vide Esiongaber.

Bæturia Hisp. regio metallifera circa Anam unde appellata c. 628. l. 24. &c.

Bætulia lapides animati quorsum dicantur c. 707. l. 53. &c. Hos movisse dæmonem ibid. l. 61. Lapis à Jacobo erectus & unctus in Bethel. Inde origo cultûs ibid. l. 70. &c. Bætylus lapis Saturno pro Jove datus c. 708. l. 30. Cur idem *Abdir* dicatur vel *Abaddir* ibid. l. 39. Bætyli rotundi ibid. l. 49. Bætylis, id est, cerauniis rotundis quæ vis tribuatur ibid. l. 64.

Bagaudæ, ii Gallorum qui sub Diocletiano rebellarunt, & *bagauda* rebellio ex Hebr. *bagad* rebellare c. 668. l. 58.

Bagdad proxima Seleuciæ c. 32. l. 72. Olim cis Tigrim, nunc trans Tigrim c. 33. l. 7. &c.

Bagradas, al. Bacra & Bragadas fl. dictus à stagno prope ostium c. 485. l. 15. 45. &c.

Bahairæ clima circa Bætim. c. 605. l. 28.

Βαιδυμῶ arare Bœotis c. 438. l. 39.

Baisat-Jectan Arabiæ urbs à Jectane dicta c. 98. l. 11.

Balænæ & φαλαίναι ex Syro *baalenun* c. 347. l. 3.

Balari in Sardinia unde dicti c. 575. l. 32. &c.

Baleares unde dictæ c. 717. l. 21. Baleares seu Gymnesiæ insulæ duæ c. 632. l. 35. Cur septem esse creditæ ibid. l. 40. Baleares nec Rhodiæ nec Bœoticæ originis ibid. l. 43. Balearium mores inconditi ibid. l. 56. &c. Quàm periti funditores ibid. l. 73. Edocti nempe à Phœnicibus c. 633. l. 14. Baleares nec quasi Valeriæ, nec à Baleo dictæ, nec ἀπὸ τοῦ βάλλειν, sed à Punico בעל ירה ibid. l. 63. &c. Cur iidem Gymnetes & σφενδονῆται c. 634. l. 37. 48. Balearium oppida ibid. l. 60. &c. Portus χοιράδωδεις c. 635. l. 28. Animalia & solum ibid. l. 30. Cur Limnesæ pro Gymnesiis ibid. l. 36.

Balsamen vel *Beelsamen* Sol c. 706. l. 44.

Balsamene herba ibid. l. 47.

Balsamum planta Arabica non Æthiopica c. 135. l. 22. In Ægyptum recens allata ibid. l. 50.

Βάμβαξ, Gr. vulg. βάμπατζι & *bambagine* Ital. possipium unde dicatur c. 690. l. 57.

Bambotus Africæ fl. in quo hippopotami, ubi situs & unde dictus c. 643. l. 45. &c.

Βάννα cur Bœotis mulier c. 438. l. 29.

Baptismum Pœni salutem vocant c. 768. l. 46.

Bara Britan. panis unde c. 677. l. 20.

Baracacæ cur Gallis hircorum aut caprarum pelles c. 675. l. 34.

Barathena Ptol. Hebr. Berothai c. 79. l. 30.

Barathra circa Pelusium c. 275. l. 16.

Barbaria eadem cum Troglodytica c. 124. l. 20. &c. Barbaria, id est, Phrygia c. 176. l. 51. Barbaricarii, Phrygiones ibid. l. 68.

Barce non est Ptolemais. Utriusque situs c. 496. l. 61. &c. Barcæorum nomen quantum pateat c. 497. l. 7. Barcæi currus ibid. l. 39.

Barcino à quo condita & unde dicta c. 624. l. 46.

Bardæa vel bardala alauda Gall. unde c. 675. l. 65.

Bardæi Illyrici populi unde cuculli Bardaici c. 674. l. 35.

Bardi Gallorum Poëtæ & cantores unde dicti c. 666. l. 27. Eorum organum lyræ simile ibid. l. 48.

Bardiacus, bardocucullus, Talmud. *bardes*, Arab. *borda*, Augustino *burda*, unde c. 673. l. 70. & c. 674. l. 1. &c.

Bargeza halyætus c. 675. l. 72.

Barhaddajn species accipitris ibid. l. 72.

Baria Bæticæ urbs ad Tarracon. fines unde dicta c. 617. l. 68.

Barjucne avis magna Judæis apponenda in epulo Messiæ c. 675. l. 73.

Barn, vide Brenni.

Barygaza Indiæ portus c. 144. l. 60.

Basan & Batan seu Batanæa id. c. 241. l. 18.

Basilidianorum nugæ c. 209. l. 10. &c.

Bassareus Bacchi nomen à vindemia ut Πρωτρύγης c. 441. l. 58.

Bastitani seu Bastuli Bæticæ populi littorei c. 618. l. 1. &c. Unde dicti ibid. l. 32. Cur iidem Blasti, Blasturi, Blastophœnices ibid. l. 39.

Batnan, vide Matnan.

Batrachium Punicè *Atzicurur*, imò *Atzir curra* herba ranæ c. 762. l. 41.

Beb-elmandel, vide Bab-almandab.

Bebon cur Typhon Ægyptiis c. 10. l. 38.

Beccha, vide Meccha.

Behemoth est hippopotamus c. 643. l. 48.

Bel & Beelsamen Sol Phœnicibus c. 663. l. 30. &c.

Βέλα Sol Laconibus ibid. l. 39.

Bela, vide Gela.

Belenus vel Belin, Apollo c. 663. l. 13. 21.

Belinuntia, herba Apollinaris, vulgò hyoscyamus ibid. l. 25.

Belisama quæ Dea ibid. l. 57.

Belkis uxor Solomonis c. 134. l. 31. Aliis Nicolaa c. 133. l. 3. Vel Nicaula c. 135. l. 58. Vide Regina Saba.

Bellerophon Cadmo posterior c. 450. l. 59. &c. Literæ illi datæ ibid. l. 73.

Bellua ignivoma in Phryg. à Pallade occisa c. 171. l. ult.

Bellum à Belluis c. 229. l. 6.

Belo Hisp. urbs à Tingi quid distet c. 477. l. 68.

Belus Babylonius, id est, Nimrod c. 232. l. 41. 68. Ab hoc diversus & recentior Belus Tyrius ibid. l. 51. Nimrod cur dictus Belus c. 233. l. 28. &c. Beli templum ex latere & bitumine c. 42. l. 58. Beli turris seu Babylonica quàm longa, lata & alta c. 45. l. 25. De eadem fabulæ Veterum cum historia sacra collatæ ibid. l. 67. &c. Quo consilio erecta c. 47. l. 38. &c. Belum non esse Ægyptium c. 357. l. 21. Belus Jupiter Saturni filius c. 708. l. 71. Belus seu Nimrod pro Iurcone Deo habitus c. 440. l. 36. Belus Phœnices & Cypri Rex condidit Citium & Lapethum c. 353. l. 14. Pygmalionis idem & Didûs pater, Methres dictus & Margenus ibid. l. 22. 29. &c. Belus alius antiquior ibid. l. 34.

Benna Gallici vehiculi genus unde dictum c. 671. l. 4.

Ber Phœn. puteus, à באר puteus, fons c. 743. l. 3.

Berbat, vide Merbat.

Bered Elusa potiùs quàm Petra c. 688. l. 33. &c.

Berenice, vide Esiongaber.

Bergion, vide Albion.

Berith, vide Baalberith.

Beroëa seu Alep c. 79. l. 20.

Berosus magni momenti scriptor c. 233. l. 18. Berosi fragmentum insigne de montibus Armeniæ vel Ararat c. 16. l. 65. Berosus in insula Co primus Astrologiæ scholam aperuit c. 376. l. 18.

Berothai, Ptol. Barathena c. 79. l. 30.

Beruth vel Berith quæ Dea c. 707. l. 19.

Beryllus unde dictus c. 416. l. 22.

Berytus unde dicta & ubi sita c. 743. l. 7. & c. 775. l. 55.

Βήσαλον pro latere unde dicatur c. 42. l. 17.

Besor fl. Chus c. 212. l. 61.

Βῆσσα ab Hebr. בצע c. 541. l. 4.

Betagon Saturnus Etymologo c. 750. l. 27. Imò Bethdagon, templum Dagonis ibid. l. 34.

Beth-Abara, vide Abara.

Beth-Eden pro valle Damascena c. 79. l. 49.

Beth haaraba nomen urbis in Tribu Benjamin c. 256. l. 21.

Beth-Rehob, vide Aram Beth-Rehob.

Bethsaida unde dicta c. 302. l. 40.

Bethsan, vide Scythopolis.

Betius fl. Sapphiri c. 214. l. 60.

Biblinum vinum, vide Naxus.

Βίκες, sphinges c. 433. l. 14.

Birtha urbs ad Tigrim unde dicta c. 256. l. 31.

Bithyni priùs Mariandyna, cur à Phœnice Bithynia dicta c. 388. l. 17. &c. Etiam *Pontus* dicitur ibid. l. 40.

Bitumen Hebr. חמר c. 39. l. 44. 60. Pici simile c. 40. l. 9. Sulphureum c. 42. l. 45. &c. Alibi lutum, alibi terra c. 40. l. 34. Rubrum aut nigrum ibid. l. 41. Glutinosum & tenax ibid. l. 63. Bitumen arcæ ad amuleta c. 41. l. 5. Ejus in ædificiis usus ibid. l. 14. Cur dicatur ἄσφαλτος ibid. l. 49. Mœnia Babylonis bitumine ferruminata ibid. l. 58. Bitumen ex Gordiæis pro amuleto c. 17. l. ult.

Blasti, Blasturi, Blastophœnices, vide Bastitani.

Blemyes cur dicantur sine capite c. 280. l. 34.

Βλίτον quid propriè c. 442. l. 57.

Bochri vel Bocchorum, Majoricæ oppidum unde dictum c. 634. l. 65.

Bœoti ad gymnasticas artes se applicant c. 299. l. 7.

Booth stagnum prope Aphaca, in quod decidens filia Veneris in piscem est mutata c. 749. l. 2.

Bombycina ubi inventa c. 374. l. 33.

Bomo Hesychio Macris, id est, Eubœa c. 401. l. 22. &c.

Bohmo Arab. pecudes sonat ibid. l. 53.

Boodicia, vel Bundovica, Britannica Amazon c. 664. l. 32.

Boradi vel Borades, gens Scythica, fortè Boreades c. 176. l. 32. 40.

Borith herba fullonum pro *asleg* sumitur c. 419. l. 54. &c.

Borrico, vide Βερικός.

Borsippa urbs Babyloniæ & unde dicta c. 36. l. 35. &c.

Borymus Maryandinorum rusticum carmen c. 737. l. 62.

Bosphorus, vide Sepharad.

Bottica terra pro Chaldæa c. 24. l. 26.

Boves solis, quos occidere nefas, fuisse boves aratores c. 519. l. 7. Boves calamitatum indices ubi c. 369. l. 24.

Βυστροφηδὸν scripsisse Græcos c. 453. l. 49.

Braccæ unde dictæ c. 674. l. 40. Vide & c. 416. l. 10.

Brachmanum vestes ex amiantho c. 28. l. 40.

Brachtan, lapis niger quem colunt Arabes in templo Alcahaba Mecchæ c. 112. l. 24. Significatio vocis ibid. l. 48.

Brafalendi, vide Kaphar aljehudi.

Bragadas, vide Bagradas.

Brassica sylvatica, vide cynanche. Brassica canina, vide cynocrambre.

Brè pix Francogallis, & Hisp. *brea*, unde *brear* picare c. 596. l. 47.

Brenni duo Gallis celebres c. 665. l. 32. *Brenn* rex Cambris, *barn* judicare Britan. unde ibid. l. 37. &c.

Βρέττιοι Sabinis fugitivi unde c. 596. l. 41. &c.

Breve idem quod parvum c. 505. l. 5. &c.

Briareus Enceladus unde dictus c. 528. l. 70. Alludit ad Belial Hebr. Hesychio Βελίαρ c. 529. l. 9. &c.

Βερικὸς fricanis asinus, ut Hisp. *borrico*, & Arab. *alborak* jumenti species, inter mulum & asinum media c. 274. l. 15. &c.

Brin Britan. turris unde c. 682. l. 29.

Britannicæ insulæ, vide Cassiterides. E Britannia stannum quâ allatum c. 648. l. 49. Βρεττανικὴ unde dicta ibid. l. 64. Britannia jam olim nota contra Camdenum c. 652. l. 33. &c. A Pythea, Dicæarcho, Erathosthene & Polybio descripta c. 653. l. 1. De ea quid Orpheus, vel Onomacritus verius ibid. l. 16. 24. An Britanniam adierit Annibal ibid. l. 68. Britannica insula, in qua Samothracum ritus c. 650. l. 51. Britanni braccati ibid. l. 68.

in Britannico sermone Gallici veteris reliquiæ c. 660. l. 29. &c.

Britomartis Diana, id est, virgo dulcis c. 743. l. 44.

Britones ad Ligerim filii Riphat c. 199. l. 9.

Broga Gall. ager, ut *bro* Britan. c. 677. l. 63. &c.

in Brutiis Italia olim ferè tota c. 595. l. 12. &c. Brutia pix nobilissima ibid. l. 63. Brutiorum origo & nomen c. 596. l. 40. &c. Brutiæ picis sylva ferax ibid. l. 58. Brutia pix quomodo cuti nitorem præstiterit ibid. l. 53.

Bruttare cur inquinare Italis ibid. l. 49.

Bryttinum linum c. 414. l. 69.

Bubastus ex Hebr. Pibeseth c. 293. l. 21. & c. 346. l. 30.

Buccinna seu Phorbantia, insula Sicula, cur *Jabesa* dicta c. 510. l. 58. &c.

Bucra, id est, agger Syr. Siciliæ promontorium c. 548. l. 4.

Budas vel Buddas Manetis præceptor, vide Terebinthus.

Bugia cur Gallis cereus, & Mauris simia c. 491. l. 22.

Buglossum Pœnis Α'νοσναφ imò Ανοσνυαλυφ lingua bovis c. 760. l. 56.

Bumadus, Bumelus & Boumello fl. idem qui Adiavas c. 243. l. 5.

Bunium Punicè *zigar* c. 714. l. 21. cur vocetur ὀρχητικὸν ibid. l. 31.

Bunium *Zigar* & *Thepso* Pœnis, an ab Africæ urbibus *Zugar* & *Thapso* c. 760. l. 43.

Buphthalmum Pœnis *Balsamene* à Solis similitudine, & *narat* à colore igneo c. 756. l. 3. &c.

Burda in Augustino quid. c. 674. l. 19.

Burghumath quid Arab. vide Chrysocome.

Busiridem à ξενοκτονίᾳ Isocrates, & Medeam à τεκνοκτονίᾳ absolvit Ælianus c. 288. l. 70.

Busiris Ægypt. urbs antiquissima c. 261. l. 61.

Bustis olim injiciebatur apium c. 557. l. 63.

Busus, vide Ebusus.

Buteo in Balearibus in honore mensarum c. 635. l. 32.

Buthoe vel Butua Illyrici urbs à Cadmo condita c. 460. l. ult. & c. 461. l. 1. &c.

Butna pistacium, & *butna* Syris terebinthus, vicinæ voces, ut arborum tota facies c. 389. l. 42. &c.

Butzutzim in Apul. Cynocrambe & cur ita dicatur c. 763. l 42. 59.

Buxus Corsicæ c. 158. l. 51.

Byblii ex Gebal c. 346. l. 31.

Byrrhus, cantharus poculi genus Tuscis, Gallicè *bure* c. 585. l. 30.

Byrsa pro Bosra c. 346. l. 29. De eo nugæ Grammaticorum c. 736. l. 1. &c.

Byrsa pars Carthaginis c. 469. l. 72. Ejus descriptio ibid. l. 73. &c. Fabula de corio &c. explosa c. 470. l. 16. &c. Byrsa *Bosra* ibid. l. 19.

Byssus & purpura cur promiscuè sumpta c. 156. l. 39. & c. 415. l. 4. Byssus in Elide, alibi in Græcia nusquam c. 156. l. 57.

Byzacium Africæ regio ubi Libyphœnices c. 491. l. 42. Byzacitis regio duplex, una interior, altera maritima ibid. l. 62. &c. Hujus ambitus ibid. l. 69. &c. In Byzacio Adrumetum, Leptis, &c. c. 492. l. 33. &c. Mira ibi fertilitas ibid. l. 42. Annibalem & Cæsarem eò ivisse frumentatum ibid. l. 47. 61. Byzacii nomen unde ibid. l. 73. Mamma urbs in Byzacio c 493. l. 15.

Byzantes & Zygantes vel Gyzantes diversi populi in Africa c. 491. l. 4. &c.

C.

Caph κάππα c. 451. l. 14. כ *Caph* & ג *Gimel* literæ promiscuæ c. 237. l. 57. & c. 715. l. 18. C pro G c. 416. l. 11. C vel Ch in G mutatur c. 153. l. 44. & c. 237. l. 52.

Cabalais Solymorum regio unde dicta c. 363. l. 18.

Cabarni cur dicti Cereris in Paro sacerdotes c. 413. l. 22. &c.

Cabiri Dii Samothracum. Cur eorum mysteriis imbuti plerique heroum, & Alexandri pater Philippus c. 394. l. 33. &c. Iidem Dii Phœnicum, Beryti culti. *Cabir* magnus, Cabiri Divi potes ibid. l. 46. &c. & c. 707. l. 13. & c. 711. l. 34. & c. 747. l. 23. Unde sic dicti, & quinam sint ibid. & c. 110. l. 24. & c. 394. l. 62. Cabirorum simulachra ridicula c. 396. l. 56. Cabirorum sacerdos κόης c. 397. l. 7. & c. 747. l. 31. Cabirorum numerus & nomina c. 394. l. 68. &c. Cabiris sacra Zerynthus c. 397. l. 29. Et Imbros c. 398. l. 8.

Caccabe, id est, caput equi c. 471. l. 30. Vocis origo ibid. l. 46. Vide Carthago & c. 584. l. 69. & c. 743. l. 66.

Cacirum in Sicilia, id est, planities c. 541. l. 6.

Cacra vel Odysseum Siciliæ promontorium c. 546. l. 50. &c.

Cacyparis Siciliæ fl. in magnum sinum se effundens, unde dictus c. 543. l. 46.

Cadme, vide Priene.

Cadmei Bœotiâ pulsi se conferunt ad Encheleas in Illyrico c. 460. l. 38.

Cadmelus & Cadmilus, vide Camillus.

Cadmi heroum Spartæ c. 457. l. 25. A quibus & cur erectum ibid. l. 58.

Cadmia cur dicatur ærosus lapis c. 447. l. 71.

Cadmus unde dictus c. 305. l. 8. Cadmum non esse Ægyptium c. 357. l. 21. Cadmus in Lesbo, id est, Cadmilus c. 385. l. 61. 69. A Cadmo ad Herculem decem generationes c. 393. l. 47. Cadmi posterorum longa series c. 457. l. 60. &c. Cadmus, cur Bacchi pater esse fingitur c. 439. l. 49. Cùm sit Baccho recentior ibid. l. 52. Cadmus regis Tyri filius, vel, ut alii, coquus, id est, ἀρχιμάγειρος & magister satellitum c. 447. l. 23. &c. *Kadmoni* fuit, id est, è Cadmonæis circa Hermonem, unde uxor Hermione vel Harmonia ibid. l. 39. &c. Iidem in serpentes mutati, quia Hevæi ibid. l 51. Explicatur fabula de serpentis dentibus à Cadmo disseminatis ibid. l. 55. Cadmus repertor æris ibid. l. 69. & c. 594. l. 46. Idem literas Græcis dedit c. 448. l. 67. &c. Vide literas. Cadmo redditum oraculum c. 450. l. 62. Cadmus in Africa condidit centum urbes c. 467. l. 64.

Cadusii non sunt è Judæis oriundi c. 194. l. 51. &c. Eorum gesta ibid. l. 62.

Cænepolis c. 619. l. 31. Vide Carthago.

Caer vel *Cair* quid Britannis c. 682. l. 26.

Cæron regio Gordyæorum amomifera, ubi arcæ reliquiæ c. 19. l. 41. &c.

Cæsar elephas Pœnorum linguâ, imò Maurorum c. 735. l. 53. Nec inde Cæsarum nomen, ut volunt, sed à cæsarie sumptum ibid. l. 52.

Cahtan, à quo Ptol. Catanitæ, idem qui Jectan c. 97. l. 70. & c. 98. l. 8.

Caieta in Auruncis c. 589. l. 39.

Cain unde dictus c. 51. l. 7.

Cainan in Luca insertus inter Arphaxad & Sala c. 89. l. 62. Lucas non sequitur LXX. Interpretes c. 90. l. 2. &c. Nec Cainan ab Hebræis omissus est ibid. l. 20. Sed vox Cainan irrepsit errore librariorum ibid. l. 63. Non tamen ideò actum de fide c. 91. l. 61.

Cairo urbs, unde nomen, & à quo ædificata c. 136. l. 27.

Calab Hebr. pix, unde Calabria, quæ & *Peucetia* ἀπὸ τῆ πεύκων à piceis, non à Peucetio heroe c. 598. l. 7. &c.

Calach, caput Calachenes, incolæ Classitæ Plinio, fortè idem quod Chalach per cheth, quò deportati Israelitæ c. 256. l. 56. &c.

Calamintha Phœnicum urbs in colle c. 483. l. 30.

Calamus aromaticus in Arab. c. 117. l. 16. &c. Calami Cretici c. 423. l. 72.

Calaris Sardiniæ urbs, vide Caralis. Calaris Corsicæ urbs, vide Alalia.

Calasiris quid sit, & unde dicatur c. 416. l. 24

Calduba Bæticæ urbs unde dicta c. 603. l. 19. 23.

Caled Britan. durum, unde derivetur c. 679. l. 68.

Caledonii unde dicti ibid. l. 67.

Calingæ Indiæ populi, hodie *Calicut* c. 694. l. 11.

Callinisum in Ammiano pro Callinico à Seleuco Callinico c. 239. l. 11.

Callipolis Sicil. urbs, cur Bidus dicta c. 526. l. 2.

Callitrichos Punicè *nesso esse sade*, imò *nessath bassade*, capillitium agri c. 762. l. 58.

Calpe mons concavus in urcei modum c. 615. l. 8. Unde nomen Phœn. *Galpha* ibid. l. 18. Calpe urbs ibidem Carteia potiùs ibid. l. 25. 39.

Calta Bellota in Sicilia, id est, arx quercuum c. 556. l. 60.

Calydnus vel Calicadnus Ciliciæ fl. in Cetide ortus c. 358. l. 55.

Calymna vel Calydna insula prope Cariam melle fœcunda, unde nominata c. 373. l. 11. &c.

Calzem, vide Clysma.

Camarina Siciliæ palus unde eruitur חמר *Chomer*, id est, lutum ex quo lateres c. 548. l. 60. &c.

Camdeni sententia Britanniam nonnisi sero fuisse cognitam, pluribus refellitur c. 652. l. 26. &c.

Camesene, id est, Latium & quorsum c. 161. l. 36. &c.

Camets expressum per ô Syro more c. 514. l. 56. & c. 523. l. 38.

Camicum castrum in Agrigentinorum agro, Minois fato nobile c. 555. l. 11. 30. A Dædalo in rupe constructum ibid. l. 17. Flexuoso aditu unde nomen ibid. l. 42. Per quinquennium frustra obsessum ibid. l. 55.

Camilla sacrorum præministra c. 395. l. 66. &c.

Camillus, Casmillus, Cadmillus, Cadmelus, Phœniciè minister Deorum Mercurii nomen ibid. l. 42. &c.

Camillus Tuſcis Mercurius unde dictus c. 585. l. 41.
Camirus Rhodi oppidum unde dictum c. 368. l. 69.
Campi Elyſii, vidi Elyſii.
Camulodunum Cynobelini Regia unde dicta c. 680. l. 20. &c.
Cana Galilææ, quomodo Hebr. c. 530. l. 14.
Cancri ſecurigeri c. 386. l. 63.
Canes ex Epiro c. 26. l. 59. Hecatæ immolabantur in ſpelunca Zerynthо c. 397. l. 29. Canes ſacri fures diſcerpunt c. 530. l. 47.
Cannacus, vide Enoch.
Canobus quò Menelaus appulit, à Pharo quantum diſtet c. 261. l. 64.
Canthele, id eſt, Saturni vicus, ubi ſita c. 483. l. 40.
Caphareus unde dictus c. 409. l. 14. Græcorum è Troiano bello redeuntium claſſis ibi diſſipata eſt ibid. l. 6. Vide & c. 403. l. 18.
Caphthor an Damiata c. 316. l. 15. 44.
Caphthoræi vicini Casluchis, Philiſtæi ab utriſque orti c. 290. l. 57. Caphthor Veteribus omnibus Cappadocia ibid. l. ult. Nempe Cappadociæ pars Colchis proxima, id eſt, Side c. 291. l. 15. 27. Side Gr. malum Punicum ut Caphthor Hebr. ibid. l. 25. Caphthoræorum iter in Colchidem, & inde reditus in Palæſtinam ibid. l. 14. &c. & c. 292. l. 1. De eo quid Poëtæ ibid. l. 5. &c.
Capita aut navis, *croix ou pile* c. 4. l. 44.
Capitis muliebre integumentum *clauſtrum pullorum* Hebr. dictum c. 435. l. 41. Aliud *urbes* vocatum ab urbis ſimilitudine ibid. l. 44.
Cappadocia equis nobiliſſimis fœcunda c. 177. l. 5. &c. Ad Imperatorum uſum ibid. l. 61. Mulis item c. 178. l. 11. Et aſinis ibid. l. 29. Vide Thogarma.
Cappadocum ingenia quàm ſervilia c. 182. l. 29. Inde mancipia ibid. l. 10. &c. Cappadocum ſermo impuriſſimus c. 535. l. 48.
Cappares Pœnis in Dioſcoride ἐρβιμαθὼν, imò אביונות c. 753. l. 22.
Capra vox Tuſcorum c. 585. l. 5. Capræ ex Scyro c. 26. l. 59.
Caprus fl. id eſt, Adiavas c. 243. l. 31.
Capſa Numidiæ urbs, cujus conditor Hercules Phœnix, non eadem cum Capſa Ptol. & Nub. Geogr. c. 482. l. 52. &c. Origo vocis c. 484. l. 16.
Captivus Rex Sabæorum qua ratione c. 132. l. 43.
Capua à Tuſcis condita c. 582. l. 64.
Capys falco Tuſcis, unde Capua ibid. l. 71. & c. 585. l. 25. Unde dictus ibid. l. 37.
Caralis vel Calaris Sardiniæ urbs c. 576. l. 40. Carnalis Pauſan. ibid. l. 48. Urbs urbium ibid. l. 52. A Pœnis condita ibid. l. 55. Stephano Charmis c. 577. l. 2. Unde dicta ibid. l. 22.
Carbas, Chald. *garbith*, quis ventus c. 354. l. 20. Boreas Phœnicibus c. 584. l. 59.
Carbaſia vel Carpaſia urbs Cypri unde dicta & ubi ſita c. 354. l. 13. 20.
Carbi Arab. Fœl. populi c. 109. l. 61.
Carcemis, vide Cercuſium.
Carchedon, Carthago c. 468. l. 68. Vide Zorus, & Carthago.
Carcoma, vide Chalce.
Carda, quid Perſis c. 223. l. 57.
Cardaces Perſis militum genus ibid. l. 54.
Cardamene inſula in Mari Rubro, c. 688. l. 50. An inde Cardamomum ibid. l. 51.
Carduchi & Cardiei, vide Gordyæi.
Cardynus mons, id eſt, Gordyæus c. 19. l. 14.
Cares in Ægypto c. 60. l. 40. Cares ejuſdem cum Lydis originis c. 86. l. 50. Cares Græca vocabula multa uſurpaſſe ibid. l. 56. Cares βαρβαρόφωνοι ibid. l. 61.
Caria & Carum portus inter Boſphorum & Danubium c. 392. l. 55. Caria Phœnice dicta c. 366. l. 60. Caria & Cares unde dicti c. 376. l. 47.
Caricæ non ſemper è Caria c. 27. l. 26.
Carmaniæ pars una fœcundiſſima vitibus maximè & uvis portentoſæ magnitudinis, unde illi nomen c. 228. l. 31. 46.
Carmiuno, columba œnas c. 741. l. 15.
Carna Minæorum metropolis, hodiè *Carno-lmanazili*, id eſt, cornu habitationum, vel habitatio in cornu ſeu bivio c. 120. l. 70. & c. 121. l. 4. 11.
Carnon tuba Gallis unde c. 671. l. 38.
Carpaſia, vide Carbaſia.
Carpathus inſula unde dicta c. 372. l. 22. Carpathus dicta Porphyris à purpuris c. 156. l. 16.
Carpeſſus à conchis dicta c. 616. l. 22. Ibi buccinæ & purpuræ maximæ ibid. l. 25.
Carrhæ, vide Charan.
Carrus unde dictus c. 671. l. 60. &c.
Carteia urbs ad columnas Herculis unde dicta c. 615. l. 60. & c. 709. l. 27. Carteia olim Heraclea & Melcarteia à Melcartho vel Melicerta, id eſt, Hercule c. 615. l. 43. &c. Carteia cum Tarteſſo perperam confunditur ibid. l. 68. &c. Cur dicatur Carpeſſus c. 616. l. 14. &c.
Carthada unde dicta c. 717. l. 38. Vetus nomen Carthaginis c. 468. l. 69.
Carthago nova, Hiſpaniæ urbs, quantum argenti ibi effoſſum in dies c. 170. l. 7. Carthago Pœnis *Carthada*, ſeu nova civitas c. 167. l. 52. & c. 468. l. 70. & c. 620. l. 5. Carthagine quot civium millia c. 253. l. 29. Carthago *Chadre Anac* c. 725. l. 40. Carthaginis nomen à quadam urbe Cartha ineptè deducit Servius c. 735. l. 59. &c. Carthago idem quod Cænepolis c. 746. l. 73. Carthago Didone antiquior c. 468. l. 45. Carthaginem non condidère Zorus & Carchedon ibid. l. 63. *Carthada* nomen Phœnicium. ibid. l. 70. Καρχηδὼν & Carthago, quomodo inde deflexa c. 469. l. 1. &c. Carthaginis tres partes, prima Cothon ibid. l. 11. Secunda Byrſa ibid. l. 72. Tertia Magalia c. 470. l. 27. Carthaginis ambitus, latitudo, muri, numerus incolarum & ſubditarum urbium c. 471. l. 2. &c. Caccaben, id eſt, caput equi conditores offendiſſe ibid. l. 16. &c. Carthago ſub Suffetibus c. 472. l. 67. &c.
Carthago quæ & Cænepolis, Punica urbs in Hiſp. c. 619. l. 31. Ejus laudes ibid. l. 32. &c. Cur dicta Cænepolis ibid. l. 70. &c. *Carthada* Punicè nova urbs c. 620. l. 5. Eadem Spartaria à ſparto ibid. l. 11. Cur Teucer Salaminius putetur hanc condidiſſe ibid. l. 53. &c. Verus conditor c. 621. l. 10. Appiani næniæ de Saguntho & Carthagine ibid. l. 27. &c. Deſcriptio Carthaginis ibib. l. 51. &c. Dii Punici ibi culti c. 622. l. 29. Ibidem argenti fodinæ à quo repertæ ibid. l. 40. Quàm fœcundæ ibid. l. 53. Spolia ex Carthagine quàm multa ibid. l. 67. &c. Carthago vetus circa Iberum c. 623. l. 38.
Caryſtus, Eubœæ urbs, ubi tela quæ in igne purgabatur, unde nomen c. 403. l. 9. Ægea Caryſtia ibid. l. 24.
Caſeus Cythnius c. 408. l. 9.
Caſia in Arabia c. 117. l. 17. Ex Moſyllo c. 124. l. 55.
Casluchi, id eſt, Colchi, quos Ægyptii generis eſſe multa ſuadent c. 285. l. 35. &c. Vide Colchi.
Caſmenas Siciliæ urbem tenuêre Gamori pulſi è Syracuſis c. 547. l. 20. Caſmenæ unde dictæ ibid. l. 53.
Caſmillus, vide Camillus.
Caſpium mare Arab. mare Chozar c. 199. l. 41. & c. 313. l. 55.
Caſſanitarum ſitus & oppida c. 140. l. 9. &c. Unde dicti c. 138. l. 34.
Caſſiterides inſulæ olim ſolis Phœnicibus notæ c. 648. l. 34. & c. 561. l. 38. Gentis opes ſtannum, plumbum, coria ibid. l. 39. &c. Eædem cum Britannicis ibid. l. 55. Heſperides etiam dictæ & Oeſtrymnides c. 651. l. 32. &c. Herodoto ignotæ ibid. l. 54. Nauta Phœnix quid fecerit, ne eas Romanis aperiret ibid. l. 40. Plumbum inde quis primus apportaverit c. 648. l. 45. & c. 651. l. 48.
Caſſiotæ non à Casluchis, ſed à Caſſio monte dicti c. 293. l. 63.
Caſſius mons prope lacum Serbonidem unde dictus c. 292. l. 45. Ibi Caſſii Jovis templum malum Punicum manu ferentis ibid. l. 50.
Caſtalia, fons in Phocide dictus à murmure aquarum, in quo aliquid fatidicum c. 429. l. 58. &c. Caſtalia, fons alius prope Antiochiæ Daphnem, eaſdem habet vires c. 430. l. 15. &c. Vera origo nominis. Aliæ rejectæ ibid. l. 54. Hunc ab Adriano obſtructum recludere conatus eſt Julianus ibid. l. 64. &c. Caſtalia aliis Daphne vel Daphnis c. 431. l. 17. &c. An de eo fonte Moſes egerit ibid. l. 20. &c.
Caſtulo Bætica urbs à Caſtalio Phoc. dicta c. 621. l. 8.
Caſtulo Oretanorum maxima urbs ad Bætin, in Bæticæ finibus unde dicta c. 602. l. 9. &c. Ibidem argenti fodinæ ibid. l. 44.
Caſus inſula prope Rhodum unde dicta c. 372. l. 30.
Catabanes ſeu Cattabenas Eratoſthenes ad ſinum Arabicum Ptolemæus ad Perſicum ponit c. 105. l. 52. &c.
Catabani & Gebanitæ iidem populi c. 116. l. 6. Cur eorum regio dicatur thurifera ibid. l. 18. Horum ſitum perperam deſcripſit Ptolem. ibid. l. 20. Catabani & Gebanitæ cur dicti ibid. l. 30. &c. Horum avaritia in aromatum deſcriptione & vectigalium exactione ibid. l. 35. Catabania ubi thus c. 105. l. 44. Regio thurifera ſub Cattabenis ibid. l. 49.
Catacecaumene, vide Gomer.
Catada vel Carthada fl. dictus de nomine urbis Carthadæ ſeu Carthaginis c. 486. l. 7.
Catana Siciliæ urbs à parvitate dicta c. 530. l. 9.
Catanitæ Arabiæ Fœl. populi c. 98. l. 8.
Cataractæ cœlorum in Diluvio quomodo apertæ c. 436. l. 57.
Catarichias vel potiùs Cata Tarichias inſulæ nomen in Africa c. 494. l. 26. 44. Vide Meninx.
Catarractes, vide Marſyas.
Cateia, quod teli genus & unde dictum c. 670. l. 30. 37.
Catelli Melitenſes c. 501. l. 39.
Caterva legio Gallorum unde dicta c. 667. l. 72. & c. 668. l. 4. Caturſa idem Britan. ibid. l. 11.
Catria, vide Æguſa.
Caucana Siciliæ portus unde appellatus c. 548. l. 8.
Caucaſus unde dicatur c. 187. l. 44.
Caunace, vide Gaunacum.
Cea vel Ceos, Cycladum una prope Atticam c. 405. l. 58. in qua imperavit Ariſtæus Cadmi gener ibid. l. 65. Eadem Cos, Cea, Cia Cianos c. 407. l. 12. &c. Ab aduſtione dicta ibid. l. 18. Cur Ceos à Sole aduſta ibid. l. 22. &c. Cur ibi ſacrificia quotannis ad Eteſias impetrandos ibid. l. 46. &c. Cythnius dictus caſeus è Ceo c. 408. l. 15.
Cebennæ, vide Gebennæ.
Cecrops cur διφυὴς c. 60. l. 20.
Cedrium quid propriè, & unde nomen c. 597. l. 66. Aliud cedria ibid. l. 72.
Celænæ ad Mæandri & Marſyæ fontes c. 14. l. 19. &c. Celæna, & Celænæ ibid. l. ult. Celænæ aliæ in Bœotiæ & Atticæ confiniis c. 15. l. 13.
Celenderis Ciliciæ aſperæ portus, Phœnicib. *geled-erets*, id eſt, dura regio c. 358. l. 70.
Celtæ, vide Galatæ.
Cemainum oppidum ab illis octo conditum qui ex arca exiverunt c. 17. l. 55. Vide Thſemaninus & Thamanorum pagus.
Cenæ ſeu Cœnæ antiſtites in inſula Oſiſmica c. 666. l. 20. &c.
cenizæi c. 307. l. 57.
Centauri docti c. 210. l. 50.
Centeſimæ frugis incrementum c. 478. l. 44. &c.
Centrites fl. fortè Gethri ex Gether c. 82. l. 53.
Centuripæ aratorum urbs c. 531. l. 22.

Ceos

Ceos, vide Cea.
Cepa Samothracia c. 387. l. 19.
Cephalenia, id est, Διδύμη, quia bifariam divisa c. 464. l. 27. Hanc tenuêre Taphii seu Teleboæ ibid. l. 40.
Cephalœdis vel Cephalud, id est, rupes flexa, Siciliæ urbs à situ dicta c. 515. l. 72. & c. 516. l. 6.
Cephissus Bœot. fl. unde dictus c. 428. l. 4.
Cercina Africana insula, ubi & unde dicta, quanta, quàm dives, &c. c. 495. l. 60. &c.
Cercopes mutati in simias, & in Pithecusam translati c. 592. l. 33.
Cercurus navis genus c. 463. l. ult.
Cercusium ubi sita c. 255. l. 61. Hebr. *Carcemis* c. 256. l. 4.
Ceres una è Cabiris cur dicatur Axieros c. 395. l. 6.
Cerygi Drudion, lapides Druidarum ubi c. 679. l. 49.
Cerne ex adverso Carthaginis c. 642. l. 31. Cernes situs & ambitus ibid. l. 36. Cerne non est ad ortum Africæ, nec ead. cum Menuthiade ibid. l. 43. &c. Cerne unde dicta ibid. l. 49. Nihil esse navigabile ultra Cernen falsò creditum ibid. l. 58. &c.
Cerpathon in Abasenis quale aroma c. 109. l. 9.
Certis, vide Bætis.
Cervi è monte Amano c. 359. l. 42. Cervi in Africa nulli, sed capreæ frequentes c. 755. l. 15.
Cerynia vel Corinæum Cypri urbs, fortè Karnajim c. 354. l. 25.
Cetia Latii urbs magna & populosa c. 159. l. 7.
Cetis Ciliciæ pars c. 157. l. 55. Quibusdam Cethim c. 358. l. 51.
Cetra, Καίτρεαι, Κύρπαι, Gall. clypei unde dicti c. 671. l. 10. &c.
Cetus al. Silarus, fl. circa Cumas c. 159. l. 15.
les Cevennes, vide Gebennæ.
Chablasii, vide Chavila.
Chabor mons, id est, Chaboras Ptol. c. 194. l. 6. Chabor pertinere ad Hadiab seu Adiabenem c. 241. l. ult.
Chabor fl. è monte Chabora oritur c. 360. l. 10.
χαβεὶν ζάκαξ, vide Esiongaber.
Chabul Hieronymo quasi germen c. 715. l. 48. Josepho σὺν δρίσκον, Hebr. constrictum, Græcis melius ὅρον, id est, גבול. *caph* & *gimel* ut passim permutatis c. 714. l. 64. &c. & c. 715. l. 1. &c. Chabulon Ptolemaidis & Galilææ terminus ibid. l. 25. Malè legi Zabulon ibid. l. 32.
Chadre Anak, vide Carthago.
Chalach, id est, Chalacena Ptol. c. 194. l. 4.
Chalane vel Chalne, an ibi turris Babel c. 35. l. 72. & c. 36. l. 1. &c. Vide & Chalne.
Chalce Phœnicium oppidum inter Iol & Gades, ubi æris fodina, *Carcoma* Ptol. c. 483. l. 57. &c.
Chalcedon, vide Phœnices.
Chalcia vel Chalce insula prope Cariam dicta ab agri fœcunditate c. 372. l. 65. &c.
Chalcis Eubœæ urbs à divisione ibi facta appellata c. 435. l. 70.
Chalcis, metropolis Eubœæ, quæ ibi hæsisse dicitur Aulidi Bœotiæ, & maris impetu abscissa, unde nomen c. 402. l. 53. &c.
Chaldæi, vide Chalybes.
Chaldæi Paraphrastæ recentiores quàm creditur c. 158. l. 36.
Chaldaica lingua omnium antiquissima falsò c. 51. l. 22. Antiquitas ejus, usus & nobilitas c. 57. l. 46. &c. Simillima est Syriacæ ibid. l. 63.
Χάλιξ & Χάκληξ, vide Cilicia.
Chalne, Chalno & Channe c. 238. l. 63. &c. Non est Callinisum, nec Callinicum c. 239. l. 11. &c. Sed Chalonitidis caput Ctesiphon, unde Chalonitæ populi ibid. l. 28. 61. Græcum nomen Pacorus indidit ibid. l. 69. An ibi turris Babel c. 240. l. 1. &c.
Chalonitis & Chalonitæ, vide Chalne.
Chalybes & Alybes c. 103. l. 28. Chalybes prope Tibarenos c. 180. l. 72. Chalybes alii qui & Armenochalybes prope Phasim c. 181. l. 16. &c. Chalybes unde chalybs c. 182. l. 57. Primi ferrum cuderunt ibid. l. 60. Chalybs nullibi præstantior c. 183. l. 6. Chalybis quatuor genera, quorum princeps Chalubdicum ibid. l. 19. Chalybes habitabant promiscuè cum Mossynœcis & Tibarenis ibid. l. 32. Chaldæi dicti ibid. l. 59. Fortissimi ibid. l. 71. Efferi c. 184. l. 8. Ipsorum arma c. 185. l. 66.
Chalybs non semper è Chalybibus c. 27. l. 25.
Cham Amon vel Hammon est Juppiter c. 5. l. 56. 69. & c. 7. l. 67. A fervore dictus ut Ζεὺς ibid. l. 71. Fratrum minimus c. 5. l. 53. & c. 8. l. 5. A patre maledictus & servus servorum c. 3. l. 72. Patris verenda vidit c. 4. l. 9. & c. 8. l. 22. Sub Jovis Hammonis nomine in Africa diu cultus c. 5. l. 56. Quæ illi in sortem obtigit c. 8. l. 13. Cur dicatur patrem execuisse ibid. l. 21. Cham condidit Hebronem c. 300. l. 32. Chami portio c. 203. l. 40. E Chami stirpe Arabes ibid. l. 46. Terra Cham Ægyptus ibid. l. 47. Chami nominis vestigia in Africa & Ægypto ibid. l. 49. &c. Cur Cham ita dictus ibid. l. 64. Ammon & Chemia inde c. 204. l. 25. &c. Noa ab eo devotatus ibid. l. 59. Cham non est Zoroastres ibid. l. 37. &c. Nec Magiæ inventor ibid. l. 58. Nec Chimiæ vel Alchymiæ c. 206. l. 64. Nec Propheta c. 208. l. 34. Chami posteri quando servi servorum c. 3. l. ult.
Chamæleontes ubi c. 495. l. 54.
Chanaan, idem qui Mercurius. Uterque filius Cham seu Jovis, & à mercibus dictus, &c. c. 11. l. 16. Chanaan Gr. *Chna*, à quo Phœnices; de eo Philo & Eupolemus c. 300. l. 66. &c. Chanaan cur pro Chamo maledictus & è Chananæorum familiis undecim cur sex evaserint c. 308. l. 21. &c.
Chananæa habitata, et in ea conditæ urbes à tribus Noæ filiis c. 300. l. 30.
Chananæa Matthæo, quæ Marco Syrophœnissa ibid. l. 61.
Chananæi cur ejecti è Palæstina. Epiphanii sententia refellitur c. 62. l. 70. et c. 63. l. 7. etc. Chananæorum et Phœnicum nomen promiscuè usurpatum c. 300. l. 43. Chananæi specialiùs sic dicti ubi siti c. 307. l. 50. Chananæorum fines c. 308. l. 36. &c. Chananæi à Judæis pulsi quò secesserint, & quas urbes condiderint c. 309. l. 27. &c. Chananæum Poëtam citavit Moses c. 304. l. 60. Chananæos se esse agnoscunt rustici Carthaginenses c. 467. l. 10. Chananæi in Tripoli ibid. l. 24. In Tingitana ibid. l. 11. & c. 476. l. 28. &c.
Chanani Pœnum significat c. 467. l. 18. & c. 767. l. 60.
Chanclei, vide Chavila.
Channa, id est, planta c. 59. l. 8.
Chaos ἐρεβῶδες initio rerum c. 705. l. 52.
Charan seu Carrhæ cum fl. ejusdem nominis, sedes Thare & Nachor c. 95. l. 10. &c. Charrhæi non sunt coloni Macedonum ibid. l. 30.
Charidemi promontorium in Bætica, hodiè *Capo de Gates*, ratio utriusque nominis c. 617. l. 50. &c.
Charmis Sardiniæ urbs c. 576. l. 41. A quo sic dicta ibid. l. 66. Fortè eadem quæ Caralis c. 577. l. 2.
Charybdis unde dicatur c. 523. l. 61. Charybdes plures ibid. l. 70. &c.
Chatramis & Chatramititis, regio quæ Arab. Hadhramauth vel Chadhramauth; incolæ Chatramotæ, Chatramotitæ, Chatrimmitæ, Chatrimmititæ, Chatramonitæ, &c. c. 100. l. 27. &c.
Chatramotitis, vide myrrha.
Chavila à quo Chavilæi, Gr. Chaulotæi & Chablasii, Plinio Chanclei pro Chavelei, ubi siti c. 225. l. 39. &c.
Chavilæ duo c. 142. l. 39. Chavilæ Jectanis filii sedes Chaulan ibid. l. 42. Ptol. Hyela vel Hyæla c. 143. l. 30.
Chaulan Chavilæ sedes c. 142. l. 42. Hujus situs ibid. l. 62 Chaulanitæ Veteribus Cerbi & Cerbani, quia bellicosissimi hodiéque ibid. l. 63. 73. & c. 143. l. 6. &c. *Chond* horum castrum ibid. l. 20.
Chaulotæi, vide Chavila.
Chebrodlapson Tyrii edullii species in Athenæo c. 726. De eo Casauboni conjectura c. 727. l. 5. &c. Nostra ibid. l. 20. &c.
Chek lub ubi Cyclopes c. 509. l. 65
Chemi, Chemia, Chemmis, &c. vide Ægyptus.
Chemia Ægyptus unde c. 204. l. 28.
Chemiæ nomen vel Alchymiæ à Chamo peti perperam c. 206 l. 64. &c. De Chemia vel chymia nugæ similes. Mosis, Mariæ, Hermetis, Osthanis, Democriti, Ori chymica. Jasonis vellus aureum, liber chymicus ibid. l. 68. &c. Chymici libri in Ægypto à Diocletiano conquisiti & exusti c. 207. l. 12. Tubalcainus Chymiam ab Angelo edoctus ibid. l. 21. Chema liber Chymicus ab Anglis traditus ibid. l. 34. &c. Alchymiæ nomen quàm recens ibid. l. 40. Et unde sumptum ibid. l. 50. &c. Chymia ars occulta ibid. l. 56. Chymia Scripturæ prælata ibid. l. 73. De ea locus Eusebii suspectus c. 208. l. 6. etc.
Chenosiris, id est, planta Osiridis c. 59. l. 9.
Cheth ח omissum c. 5. l. 57. Expressum per χ c. 7. l. 45. *cheth* ח *caph* כ et *coph* ק permutari c. 256. l. 72. et c. 257. l. 1. etc. *Cheth* ח est ἦτα c. 251. l. 16. *Cheth* ח in C vel K mutatum c. 368. l. 71. et c. 401. l. 1. c. 406. l. 45. et c. 494. l. 3. et c. 641. l. 33. *Cheth* ח mutari in ע *ain* c. 749. l. 56. et 758. l. 70.
Chetim loca maritima pleraque c. 157. l. 34.
Chi χ initio vocis omitti c. 103. l. 26. χ et γ facilè permutantur c. 237. l. 53. χ et θ permutata c. 469. l. 1. et c. 620. l. 6.
Chilias pro quovis numero; et Chiliarcha pro quovis duce sumuntur c. 667. l. 69.
Chilperichus, adjutor fortis c. 665. l. 72.
Chimæra quid significaverit. Conjecturæ Veterum; Authoris sententia c. 365. l. 23. etc.
Chingari incolæ insulæ *Zeilan* unde dicti c. 696. l. 60.
Chios non est mastice Syris, ut putat Isidorus c. 382. l. 40. Fons erroris ibid. l. 73. Chios vel Chia à serpente dicta, qui *chivia* Syris, non à nive, nec à Chione c. 383. l. 72. et c. 384. l. 1. etc. Vide Arvisium et Pelinas.
Chitis, topaziorum insula c. 211. l. 28.
Chittim nonnullis Citii c. 157. l. 29. Aut Ciliciæ Cetis ibid. l. 55. Aut Macedonia quæ et Macetia ibid. l. 72. Potiùs Latini et Romani c. 158. l. 7. 12. etc. Corsica in insulis Chittim ibid. l. 51. Alludunt Italiæ locorum nomina, Cetia, Echetia, Cetus, Cocinthus c. 159. l. 7. etc. Chetim Arab. latens, ut Latium à latendo ibid. l. 48. 69. etc. Camesene idem c. 161. l. 36. Chittim vel Cuthijim in Babylonia, id est, Cuthæi vel Cissii ibid. l. 12.
Chna, Chanaan et Phœnice regio, unde Chnai Chananæi c. 301. l. 5. et c. 711. l. 54. Chna Phœnicum primus, id est, Chanaan ibid. l. 51.
Chobar Euphratis alveus de quo Ezechiel à Chobare præfecto dictus c. 34. l. 35. Vide Euphrates.
Χόκλαξ, vide Cilicia.
Cholobetene, Cholimma, Chodrata, Cholus, etc. Vide Hul.
Χόνδρος granum sæpe de thure, unde *chonder* thus Arab. c. 104. l. 9.
Chonuphis prophetarum Ægyptiorum doctissimus consultus de tabula reperta in Alcumenæ sepulchro c. 454. l. 26.
Chorsaci Scythis Persæ c. 225. l. 13.
Chosar, vide Caspium.
Chosroene et Osroene c. 103. l. 27.
Chremetes, Hannoni Chretes perperam, Africæ fl. circa Atlantem, à viribus dictus c. 643. l. 6. etc.
Chretes, vide Chremetes.
Chrysocolla ubi c. 506. l. 18. etc.
Chrysocome Pœnis *dubath* ab aureis corymbis, et *burchumath*, ut Arab. *burghumath* herba quævis

verticę

vertice rotundo & multis foliis 758. l. 54. &c.
Chrysor Vulcanus quorsum? c. 706. l. 56.
Chub quis populus? an qui circa Paliurum c. 295. l. 33.
Chudua Afr. quid c. 758. l. 7. 52.
Chalum Afr. Polygonum, & quare c. 756. l. 36.
Churestan pro Elam c. 71. l. 22. Churestan pro Chuzestan ibid. & c. 102. l. 35.
Chus alii Æthiopiam Jonathan solus Veterum Arabiam rectè exponit c. 210. l. 56. 65. Chusan & Madian ἰσοδυναμοῦ ibid. l. 71. Chusitis, id est, Madianitis c. 211. l. 2. Topazius Chus ibid. l. 25. Ægyptus à Syene ad Chus ibid. l. 37. Naves ex Ægypto in Chus ibid. l. 58. Bella regum Chus in Judæos ibid. l. 66. Philistæi & Arabes vicini Chusæis ibid. l. ult. Ægyptus trans flumina Chus c. 212. l. 17. Chusæi iidem qui Scenitæ & Saraceni c. 213. l. 16. & c. 315. l. 29. & c. 318. l. 43. Gens valde potens, tamen despectissima c. 215. l. 11. &c. Chutæi iidem qui Chusæi ibid. l. 25. Chusæorum vocatio, conversio, & defectio ibid. l. 27. &c. A nomine Chus משכש conversio ad Arabismum ibid. l. 35. Chusæi quàm fusci ibid. l. 56. &c. Mauri vocantur c. 216. l. 36. An iidem cum Kedarenis ibid. l. 17. De Chusi filiis Veterum hallucinationes ibid. l. 71. &c. Plerosque habitasse circa Mare Persicum c. 217. l. 64.
Chutæi iidem qui Cissii c. 161. l. 14.
Chuzestan, vide Churestan & Susiana.
Chymia, vide Chemia.
Chymica scripta Veterum, ut volunt c. 206. l. 67. & c. 208. l. 8. &c.
Cibotos, vide Apamia.
Cibyra, Pisidica urbs ambitus centum stadiorum, Phœnicibus *Cebira*, id est, magna c. 363. l. 52. &c.
Cicynethus, insula *chek-ainoth*, id est, sinus fontium, quia in Pagasæo sinu à fontibus sic appellato c. 400. l. 73. & c. 401. l. 1.
Cijun vel *Cion* Saturnus c. 59. l. 61. & c. 443. l. 16.
Ciliciæ nomen primò inditum parti asperæ c. 359. l. 12. Hebr. *challekim* lapides, unde χάλιξ, κάχληξ, κόχλαξ, *coclacæ*, & mons Chelka, id est, glaber & petrosus ibid. l. 17. &c.
Cilix à quo Cilices Cadmi frater c. 358. l. 48.
Cimmerii Homeri circa Cumas & Baias c. 591. l. 23. Cur degere fingantur in perpetuis tenebris ibid. l. 34. Cimmerii alii circa Bosphorum ibid. l. 16.
Cimolus Cycladibus adscripta c. 417. l. 5. Unde dicta c. 420. l. 20. E Cimolo Cimolia cretæ species c. 419. l. 23. Cimolia creta quem usum habuerit ibid. l. 29. &c. Cur nitrum & Cimoliam promiscuè sumant Talmudici ibid. l. 51. Cimolia ex Siraph c. 420. l. 11. De Cimolia nugæ Rabbinorum ibid. l. 1. &c.
Cinæi populi c. 307. l. 57.
Cinctus pro strenuo, ut discinctus pro eo qui ad militiam est inhabilis c. 744. l. 30.
Cinnamomum ex Mosyllo c. 124. l. 59. Cinnamomum vel Cinnamum Phœnicia vox c. 713. l. 27. & c. 751. l. 15. Cur ex avium nidis decuti credatur, & privatim phœnicis c. 713. l. 31.
Cinyphus Africæ fl. dictus ab hystricibus c. 486. l. 45. &c.
Cinypis agri fœnus tercentesimum c. 493. l. 39. Cur subventana & Arzugum dicatur hæc regio ibid. l. 49.
Cinyras Cypri Rex quando Adonim ex Mirrha genuerit c. 352. l. 60. Cinyras Musicus ibid. l. 71. Agamemnoni æqualis ibid. l. ult.
Cinyræ etymon ridiculum c. 728. l. 65. Verum ibid. l. 67. Cinyra lugubris Phœnicibus c. 729 l. 3. Læta Hebræis ibid. l. 6. Cinyras Cypri Rex musicæ peritissimus, non tamen inventor Cinyræ, sed Jubal Gen. 4. ibid. l. 49. &c.
Circe ubi regnaverit c. 588. l. 10. Latinum ex Ulisse generavit ibid. l. 41. Cur dicatur esse venefica ibid. l. 43. &c. Ubi sepulta c. 589. l. 6. Circe & Medea Colchæ c. 288. l. 15.
Circæa urbs ubi regnavit Circe c. 588. l. 10.
Circeium terminus navigationum Ulissis ibid. l. 8. Circeium Latii promontorium cur dicatur esse insula ibid. l. 14. &c. Ipsius ambitus ibid. l. 34.
Circes insula, navigationum Ulissis terminus ad Occasum c. 591. l. 46. Cur dicatur ad Ortum ibid. l. 49. &c. Ibi Elpenoris tumulus ibid. l. 55.
Circesium an à Gergesæis condita c. 304. l. 73.
Circumcisio apud Colchos quando cœperit esse in usu c. 287. l. 10. 32. Apud Sabæos c. 132. l. 57.
Cissia, vide Susiana.
Cithæron Bœotiæ mons Penthæi & Actæonis clade nobilis à petris dictus c. 431. l. 44. &c.
Citibæna regio aromatifera c. 105. l. 38.
Citiei pro Macedonibus c. 157. l. 65.
Citii vel Citiæi & Citium in Cypro patria Zenonis ibid. l. 30. Cittæi pro Cypriis ibid. l. 45. Citii unde Romani & Latini c. 159. l. 32.
Citium an Cethim c. 353. l. 72. Citium ortu Zenonis celebre & Cimonis obitu c. 354. l. 1. Incolæ Phœnices ibid. l. 8.
Cittim Romani c. 158. l. 20. & c. 201. l. 7.
Classitæ, aliis Calachitæ vel Calacheni c. 246. l. 9.
Claudius Iolaus, al. Iulus & Julius Phœnices historiam scripsit, sed valde fabulosam c. 779. l. 33. Ex eo tres fabellæ ibid. l. 34. &c. Unde Judæos deducat c. 458. l. 9.
Cleopatris, vide Clysma.
Clibanarii Persarum equites à clibanis dicti c. 190. l. 70. &c. κλίβανον thorax c. 191. l. 3. Vox Persica & Chaldaica propriè lorica ex squamis conserta ibid. l. 28. &c.
Climax Arab. Fœl. mons, Mosi Saphar, quàm extensus, & quot gentium terminus c. 145. l. 19. &c.
Clupæa Gall. piscis, qui cum Luna mutatur, unde dictus c. 676. l. 1. &c.
Clupea & Aspis idem c. 688. l. 61.
Clypei Ægyptiorum ad pedes porrecti c. 295. l. 46. Conferuntur cum Gerrhis Persarum ibid. l. 52. Clypeo insignes Phutæi ibid. l. 41. Clypeus Argolicus c. 423. l. 71.
Clysma Ægypti urbs ad Mare Rubrum, à qua sinus denominatus c. 107. l. 37. & c. 108. l. 5. De eadem loca Veterum non satis intellecta c. 107. l. 44. &c. Clysma Arab. *Calzem*, unde Arab. Mare Rubrum mare *Calzem* ibid. l. 56. & c. 108. l. 10. Hanc urbem quæ insigniant c. 107. l. 57. &c. Ibi alveus è Nilo ductus ibid. l. 60. Fortè eadem cum Arsinoë seu Cleopatride ibid. l. 66. Clysma potiùs quàm Clysma, & quorsum ibid. l. 71. &c.
Co insula Carica. In Co, non in Ceo Atticæ vestes subtiliores à mulieribus texi solitæ c. 374. l. 23. &c. Ibi nascuntur bombyces ex quibus bombycina ibid. l. 45. Co unde dicta c. 375. l. 15. &c. Eadem Caris & unde c. 376. l. 67. Hippocrates in ea natus c. 375. l. 9. Ipsius situs ibid. l. 57. &c. Ibi Berosus primam Astrologiæ scholam aperuit c. 376. l. 18.
Coa purpura c. 156. l. 4.
Cobali, Bacchi dæmones impostores c. 444. l. 63. Hinc κοβάλεια, astus, impostura ibid. l. 69. Origo utriusque ibid. l. 70. &c.
Coccus & purpura differunt, attamen promiscuè sumuntur c. 28. l. 70.
Coche, vide Corche.
Coclacæ, vide Cilicia.
Cocinthus, seu *choc Citthim*, id est, terminus Cittæorum, extremum Italiæ promontorium c. 159. l. 20.
in Cœlum usque, pro valde celso, hyperbole c. 47. l. 10.
Cœlestis seu Urania Dea Carthaginensium c. 769. l. 29. Ratio nominis ibid. l. 61.
Cœlesyria propriè dicta ubi c. 350. l. 7. Cur dicatur Amyca ibid. l. 20. Et Algaur c. 349. l. 57.
Cœnæ, vide Cenæ.
Coes, sacerdos Cabirorum c. 397. l. 7. & c. 747. l. 31.
Colæus Samius primus Græcorum navigavit Tartessum c. 607. l. 37. & c. 612. l. 65. & c. 638. l. 18. & c. 658. l. 10.
Colchi iidem qui Casluchi c. 285. l. 37. Colchi Ægyptiæ originis ibid. l. 42. Fuerunt diu ante Sesostrim c. 286. l. 24. Sesostris ab iis victus ibid. l. 26. Colchi atri coloris & crispi capillitii ibid. l. 43. Æthiopes dicti, & Colchis Æthiopia ibid. l. 53. Colchi circumcisi quando c. 287. l. 10. &c. Colchi & Ægyptii eodem modo linum elaborant ibid. l. 43. Vita omnis & lingua apud utrosque similis ibid. l. 59. Ipsorum Dii quinam ibid. l. 62. &c. Reges filii Solis c. 288. l. 2. Apud eos Magia in multo usu ibid. l. 14. Ibi etiam Philosophia floruit ibid. l. 34. Colchi Geographiæ studiosi ibid. l. 46. etc. Immanissimi describuntur à Poëtis ibid. l. 62. Sed illud falsum ibid. l. 70. Extra Romanorum ditionem nulla gens cultior Colchis c. 289. l. 15. Colchi ex Casluchis ibid. l. 26. Lacus à Colchis dici maria ibid. l. 60. etc. Aurum ipsis absolutissimum ex ramentis fluminum c. 290. l. 18. Colchica lingua quædam habuit communia cum Hebræa c. 289. l. 24. Colchi Indiæ populi, hodiè Cochin c. 694. l. 9.
Colias Saxitanus, piscis de quo Talmudici c. 617. l. 2. etc. Quid à scombro differat ibid. l. 16.
Colocasiam Hebræi quomodo vocent c. 741. l. 18.
Colœphryx mons prope Tanagras, id est, ὀρνιθοβοσκεῖν, et Colœphryges galli c. 435. l. 22. etc.
Colpias ventus, ex quo facti primi homines c. 706. l. 29.
Colpitis, vide Phœnice.
Colubrariæ situs c. 637. l. 6.
Columbæ Arab. nomen à calore c. 740. l. 73. Columbas cur fingat Homerus Jovi ferre ambrosiam c. 741. l. 50. De hac quæstione Aristoteles et Chiron Amphipol. ab Alexandro consulti ibid. l. 47. Columbarum nomine sacerdotes intelligi, qui Diis cibos subministrant, id est, sacrificia ibid. l. 58. Scripturam ipsam sic loqui l. 64.
Columnæ Phœniciæ in Tingitana erectæ de Chananæis à Josua fugatis c. 166. l. 47. et c. 476. l. 41.
Columnæ Herculis Indis proximæ, ut vult Aristoteles c. 169. l. 16.
Conchylia in montibus signa Diluvii c. 262. l. 29.
Conditores gentium Moses non semper appellat vero nomine, sed regionis aut gentis quam condiderunt c. 13. l. 1.
Constantinopolis, quomodo Hebr. et Arab. c. 314. l. ult. et c. 315. l. 1.
Construcium pro absoluto c. 722. l. 4.
Contractio Hebræis familiaris, cùm ex nomine composito prior pars omittitur c. 128. l. 18.
Convitiis celebrabantur sacra Apollinis ubi c. 426. l. 5.
Conyza quomodo Arab. c. 760. l. 10.
Cophtitæ vetusta nomina pertinacissimè retinent c. 7. l. 60. Quomodo Ægyptum et Alexandriam appellent ibid. l. 62.
Coram Domino, id est, valde, quàm maximè c. 227. l. 68.
Corbilo ad Ligerim à Polybio descripta c. 652. l. 66.
Corche Eutropii ad Tigrim, an sit Alcorch Arabum prope Bagdad. Corche etiam Colche et Coche c. 33. l. 43. etc.
Corcyra cur Harpe et Drepane vel Drepanum c. 8. l. 47. etc. Corcyræ falx, quâ vel Saturnus vel Saturni pater excisi ibid. l. 57. etc. Corcyra et Melita prope Illyricum c. 463. l. 10. Corcyra Epirotica unde dicta ibid. l. 15. Eadem Scheria, et unde ibid. l. 44.

Cor-

Corcyræi montes ; vide Gordyæi.
Corduba unde dicta c. 602. l. 56. Trapeta & olivæ circa Cordubam ibid. l. 62. Corduba cum Venafro confertur c. 603. l. 6. Ibi Regum Arabum Regia ibid. l. 38.
Cordueni & Cordyæi, vide Gordyæi.
Coriandrum Afris *goed* ut Hebr. *gad* c. 754. l. 61.
Corma & *Curmi* zythum Gall. unde c. 677. l. 22. &c.
Corodamum promontorium & Codoramum pro Hadoramo c. 113. l. 57.
Coronæ Victoris ex apio, ubi c. 557. l. 66.
Corsi in Sardinia unde dicti c. 575. l. 32. 51.
Corsica Gr. Cyrnus à Cyrno Herculis filio c. 571. l. 55. Corsica vel Corsis à Corsa bubulci serva, de qua fabula ibid. l. 65. &c. Corsicæ buxus unde transtra navium in Ezechiele c. 158. l. 51. & c. 578. l. 72. Cyrnus Phœnissa ibid. l. 73. & c. 579. l. 2. E Corsica Phocenses Pœni ejecerant, Pœnos Scipio ibid. l. 13. 17. Corsica Κύρνος, Κέρνος & Κερνιᾶτις Punicè quasi Κερατὶς dicta à frequentibus promontoriis ibid. l. 29. 50. Corsis quia sylvosa ibid. l. 63. De Corsicæ animalibus c. 580. l. 40. &c.
Cory promont. Indiæ ; hodiè *Comorin* c. 694. l. 8.
Corycus mons Ciliciæ ubi crocus, unde dictus c. 360. l. 39.
Corymbus in plantis quid propriè c. 759. l. 7.
Corys fl. Chus c. 212. l. 64.
Cosingas simulat se per scalas in cœlum ascensurum c. 47. l. 44.
Cosroes Persis & Arab. Nusirrawan c. 114. l. 35.
Cosyra insula prope Melitem vel à parvitate vel à sterilitate dicta c. 505. l. 1. &c.
Cotes promont. Gr. Ampelusia, ubi situs & unde dictus c. 644. l. 11. &c. Cotes etiam urbs & sinus ibid. l. 24.
Cothon carthaginis una pars c. 469. l. 10. &c. Cothon Adrumeti ibid. l. 30. Cothon vel Cothonum portus manufactus ibid. l. 40. Origo vocis ibid. l. 43. &c. Cothon Carthaginis Tunetem usque productus ibid. l. 59.
Cotinusa, vide Gades.
Cottana in pretio apud Tyrios unde dicta c. 726. l. 24. &c.
Covinus Belgici currûs genus unde c. 671. l. 71.
Crag vel *Graig* petra Britannis unde c. 657. l. 51. & c. 679. l. 44. &c. Unde *La Crau*, campus lapideus ad ostia Rhodani ibid. In Moabitis Petra deserti, nunc *Crac* ibid. l. 57. In Cilicia Κράγος πέτρα ibid. l. 61.
Creth, vel Ceritha, vel Cretha, Palæstinæ regio, cujus incolæ Cerethii & Cretes c. 422. l. 7. &c. Hi sagittis maximè valuêre c. 423. l. 13. &c. Quæ eadem arma Cretensium ibid. l. 31.
Cretensium arma sagittæ & arcus ibid. Quod apud illos antiquissimum ibid. l. 50. Creticus arcus ibid. l. 64. Cretici Calami ibid. l. 72. Sagittandi studium ad situm regionis referri c. 424. l. 12. &c. Inde Cretes dicti ut *Crethim* sagittarii Palæstinæ ibid. l. 9. 25.
Cribell Britannis crista galli, ut Hebr. *Cirbel* c. 676. l. 63.
Crimisus fl. ab apio dictus, ut Selinus proximus c. 557. l. 51. Timoleontis omen ex apio ad Crimisum ibid. l. 61. Vites ibidem uberrimæ, quò fortasse pertinet Crimisi nomen ibid. l. 70. &c.
de Crotone & Syracusis oraculum c. 540. l. 32. &c.
Crupellarii, Gallorum gladiatores Cataphracti, unde dicti c. 668. l. 50.
Ctesias vanus scriptor, nec cum Beroso conferendus c. 232. l. 17.
Ctesiphon Parthorum Regia, olim Chalne caput Chalonitidis c. 239. l. 27.
Cuarius Bœotiæ fl. unde dictus c. 428. l. 3.
Cubar quæ Dea c. 110. l. 25.
Cucullus, *cucul*, *cucla*, quæ vestis c. 674. l. 26.
Cunæ in mysteriis Jacchi c. 442. l. 23.
Cuniculi in Hispania quantâ copiâ, & quàm noxii c. 168. l. 6. & c. 631. l. 13. &c. Hispaniam inde dici ibid. l. 6. Baleares adversus Cuniculos auxilium militare ab Augusto petiisse ibid. l. 46. Cuniculus nomen Hispanicum c. 632. l. 20. Λεβηρὶς Massiliensium, unde laurix ibid. l. 24. 31.
Cypressetum Assyriæ locus, *Gopher* Hebr. ubi situs : Ibi arcam Noæ videri fabricatam c. 23. l. 57. & c. 245. l. 43.
Cupressus materies firmissima c. 22. l. 27. Qui pro patria occubuerant cur in arcis cupressinis conditi ibid. l. 37. Jovis sceptrum è cupressu ibid. l. 44. Cupresseæ Ephesini templi valvæ quandiu incorruptæ ibid. l. 54. Naves è cupressu c. 23. l. 4. &c. Nulla alia materies in Babylonia ibid. l. 38.
Cuprum non semper è Cypro c. 27. l. 24.
Curium Cypri oppidum, an à Curieo Cinyræ filio c. 355. l. 33.
Curmi, vide *Corma*.
Cusimezar in Apuleio quid c. 760. l. 64. & c. 763. l. 38.
Curtius Thalassus in Arado cum quatuor cohortibus vivus combustus c. 306. l. 19.
Cus, vide Susiana.
Cuth & Cus idem c. 241. l. 19. Vide Susiana.
Cuzestan pro Elam c. 71. l. 19. Vide Susiana.
Cyamosorus Siciliæ fl. unde dictus c. 531. l. 36.
Cyanum ubi c. 506. l. 5. &c.
Cybira urbs Pisidiæ unde dicta c. 363. l. 52. 61.
Cychreus ex Salaminis draconem ibi occidit c. 456. l. 19. Ipse à nonnullis pro dracone habitus ibid. l. 54.
Cyclades omnes insulæ Ægei maris numero LIII, sed propriè quæ circa Delum c. 405. l. 42. &c.
Cyclas quomodo Phœnicibus c. 420. l. 29.
Cyclopes in Sicilia indigenæ c. 561. l. 29. &c. Horum sedes circa Hyperiam c. 549. l. 19. Et Lilybæum & Drepanum c. 561. l. 69. Ægusa iis proxima c. 562. l. 7. Cyclopum sedes in *chek-lub*, id est, in sinu Libyco, unde nomen ibid. l. 36. &c. Cyclopum ossa in Sicilia eruta c. 561. l. 27.
Cydnus Tarsi fl. unde dictus c. 179. l. 20.
Cylices Illyrici locus ubi Cadmus & Harmonia versi in angues c. 460. l. 42. Causa nominis ibid. l. 46. Fictitium ibi miraculum ibid. l. 67. Heroes & viri magni in locis celsis conditi ibid. l. 52.
Cyllyrii servi Syracusis c. 547. l. 49.
Cymbali forma qualis c. 212. l. 39. Cymbalum orarum, id est, sistrum ibid. l. 28. Cymbala ærea in sacris Magnæ Matris & cur c. 448. l. 32. Cymbala audiuntur noctu ubi c. 520. l. 56.
Cynanche vel brassica sylvatica, quæ canes, lupos, vulpes, pardales statim enecat ; Pœnis *butzutzim*, imò *buts-zizim*, id est, mors repentina ferarum c. 763. l. 40. &c.
Cynobellini Regia c. 680. l. 20.
Cynocrambe vel brassica canina, Mercurialis specie caule & foliis subalbidis, Punicè herba *asumes labon*, id est, herba Mercurii alba c. 761. l. 47. &c. Cur eadem dicatur *harmas* ibid. l. 57.
Cynosura Phœnice cur dicta c. 380. l. 66.
Cynthus Deli mons, in quo Latona edidit Apollinem, unde dictus c. 406. l. 38.
Cypara vetus Arethusæ nomen, quid sonet c. 542. l. 48. &c.
Cyparissinæ tabulæ de Thule Tyri effossæ c. 656. l. 45.
Cyphnus, vide Cythnus.
Cypra Juno Tuscis c. 584. l. 29.
Cyprus insula à cypro frutice, non à Cypro Cinyræ filio vel filia c. 356. l. 30. 51. Cerastis cur appellata c. 355. l. 23.
Cyprus frutex, Hebr. *copher*, Arab. *albenna*, non est ligustrum c. 356. l. 53.
Cyprus, muliebre nomen non virile ibid. l. 36.
Cyranis Africana insula quibus fertilis c. 505. l. 52. De nomine conjectura ibid. l. 55. &c.
Cyrbes, vide Axones.
Cyre fons à quo Cyrene dicta è monte Cyre oritur c. 360. l. 11. & c. 496. l. 19. &c.
Cyrenæi ad Curulem artem se applicant c. 299. l. 8.
Cyrnus, vide Corsica.
Cyrus Persis olim sol c. 61. l. 30. & c. 641. l. 35.
Cythera in Laconico sinu insulam Phœnices occupant c. 458. l. 39. Uraniæ seu Veneris fanum ibi vetustissimum ibid. l. 56. Cythera à petris dicta c. 459. l. 2. Eadem Cranae ab asperitate & Porphyrusa à purpuris ibid. l. 10. &c. & c. 156. l. 17. Ibi Phœn. portus c. 459. l. 30. Solum & incolæ quales ibid. l. 34.
Cythnus una Cycladum c. 405. l. 59. Inde Cythnius caseus valde celebris c. 408. l. 9. &c. Insulæ nomen inde ibid. l. 36. Cythnii ab Amphitryone multati, unde prov. ibid. l. 52. Cythnus pro Cyphnus ibid. l. 38. &c.

D.

Daleth ד Hebr. Δέλτα δ Gr. c. 451. l. 13. D & Z permutari c. 85. l. 12. D in G mutant Hispani c. 469. l. 6. & c. 620. l. 7. ד & ל permutantur c. 508. l. 64. ד finale per T expressum c. 706. l. 3. ד geminatum sæpe resolvitur in N & D c. 751. l. 43.
Daces hodiè Patzinacitæ c. 199. l. 44.
Dædali Colymbetra c. 538. l. 20.
Dæri Thasii cur dicti c. 393. l. 38.
Daghès in D mutari in N, in B & P in M c. 751. l. 43. 49.
Dagon Gr. Σίτων vel Ζεὺς ἀρότριος c. 707. l. 39.
Dagon templum Dagonis, qui Saturni frater fuit c. 750. l. 39. &c.
Damascus ; vide Urs & Aram Dammesec. Damascus pars Syrophœnices c. 349. l. 42.
Damiata Ταμίαθις, non Pelusium c. 263. l. 51. & c. 293. l. 10.
Damnus equus Tuscis c. 584. l. 72.
Dan Britan. inferius, unde c. 679. l. 24. Hinc dicti Danmonii ibid. l. 27.
Daniel Ecbatanorum Regiæ conditor creditus c. 196. l. 72. Susis sepultus c. 197. l. 8.
Daphnæ Pelusiæ, Æg. urbs, Hebr. Taphnes c. 277. l. 18. & c. 346. l. 30.
Daphne vel Daphnis lacus & fons, vide Castalia.
Daphnis ubi natus, vide Heræi montes.
Dare Persis porta unde c. 671. l. 7.
Darius cur dicatur ἐρξείης c. 61. l. 34.
Darmuch vel *Addermuch* vestis genus c. 289. l. 70.
Dascon in Syracusarum magno portu quid sit c. 541. l. 14. Unde dicatur ibid. l. 19.
Datus aurifera, Datus bonorum c. 393. l. 3. &c.
Dea, Rhea Tuscis c. 685. l. 15.
Dea Germanorum, vide Æstar.
Debæ unde dicti c. 141. l. 6. Ibi amnis aurifer ibid. l. 4.
Debebæ Arab. Fœl. populi c. 109. l. 61.
Debir, Anakæorum urbs, literarum sedes, unde *Kirjath-sepher*, *Kirjath-Sanna*, & *Kirjath-arche* dicta c. 347. l. 55.
Dec דה Persis sonat decem c. 113. l. 63.
Dedan prope Rhegma, hodiè *Daden* c. 219. l. 35. Alia Dedan in Idumæa ibid. l. 49. Utriusque conditores & merces ibid. l. 51. &c. Pro Dedan Græci Rhodon legunt c. 220. l. 1.
Dei genus sumus omnes c. 665. l. 18. Dei luctationes, Dei caligo, Dei montes, &c. pertinent ad αὔξησιν, ut *guddubal* Pœnis attractio Dei pro leontopodio, cujus miræ vis ἑλκτικὴ c. 762. l. 21. &c. Deorum sexus nesciunt Hebræi c. 775. l. 58.
Delli Palicorum lacus perjuris graves, unde dicti c. 533. l. 58. &c. et c. 535. l. 2.
Delo et Anaphæ insulis quæ communia c. 425. l. 34. &c.
Delphin cur Tyrrhenus Poetis c. 583. l. 41. Vide Tyrrheni, et Ulysses et Tursio. De Delphino historia c. 475. l. 3.
Delta Hebr. *Raab*, Æg. *Rib*, id est, pyrum. Vide Misraim.

Delus in centro Cycladum c. 405. l. 57. Nominis origo fabulosa c. 406. l. 15. &c. Vera ibid. l. 30. Vide Inopus, Cynthus & Anius.
Democriti chymica c. 206. l. ult. & c. 208. l. 17.
Demonesus insula non Καρχηδονίων, id est, Χαλκηδονίων; ibi cyanum, chrysocolla & æs c. 506. l. 5. &c.
Dertossa Hisp. urbs, hodiè *Tortosa*, unde dicta c. 623. l. 41.
Devotati, defixi, obligati in Apuleio, qui ad mulierem non possunt affectari c. 762. l. 36.
Deucalionis diluvium, arca & columba c. 5. l. 17. &c.
Deus author omnis boni c. 66. l. 6. &c. Quomodo Deus Ecclesiæ c. 67. l. 12. Sub hac promissione quæ bona contineantur ibid. l. 24. Opera bona non ex nobis, sed ex Deo c. 66. l. 7. Deus Syris *Dabal*, id est, timor c. 406. l. 20. Timor pro Deo ibid. l. 21.
Dia Michion pro Vulcano, quorsum c. 706. l. 59.
Diabolus Dei simia c. 406. l. 72.
Dianæ oraculum, unde myrrha Dianitis c. 113. l. 49. Dianam Græci plurimum colunt c. 663. l. 62.
Diarrhytus, id est, irriguus c. 474. l. 64. Vide Hippo.
Diava & Adiava Assyriæ amnes, unde Hadiava vel Adiabene ipsa Assyria dicta c. 242. l. 8. &c. *Diava* Chald. lupus. Gr. λύκος, malè Ptol. λύκης, ibid. l. 20. Xenophonti Zabates & corruptè Zates, quod à Fullero perperam acceptum ibid. l. 25. &c. Zaba idem c. 243. l. 53. Et Anzaba ibid. ult. Zaba & Diava sola dialecto differunt ibid. l. 69.
Dicæarchus Aristotelis discipulus Britanniam descripsit c. 653. l. 2. &c.
Dido ab Eustathio explicatur ἀνδροφόνος, quod Elissæ potiùs convenit c. 746. l. 67. Dido à divagando dicta c. 750. l. 58. Unde oriunda c. 736. l. 1. Servio Virago ibid. l. 29. Imò Virago est אשה *issa*, quo alludit Elissa ibid. l. 34. Didonis nomen explicatur c. 472. l. 13. &c. Elissa priscum ejus nomen ibid. l. 7. *Origo* an sit Didonis nomen ibid. l. 6. Dido condidit Byrsam c. 466. l. 47. Didûs amor Æneæ pro loto c. 561. l. 58. Didûs pater, vide Belus.
Dii Gallorum, vide Galli. Dii Sabæorum Sol & Luna c. 132. l. 54.
Dii Phœnicum historici fragmenta de Phœnices regibus & judicibus c. 778. l. 16.
Dikla, id est, palma vel palmetum c. 118. l. 25. Minæorum regio ubi palmæ plurimæ c. 119. l. 14. Vide Minæi.
Diluvii signa conchylia in montibus c. 262. l. 29. &c.
Dinas quid Britan. c. 682. l. 27.
Diodas, vide Hercules.
Diognetus Punicè Maharbal c. 744. l. 47.
Dione, vide Baaltis.
Διόνυσος Bacchi nomen unde factum c. 440. l. 53. &c.
in Dioscoridis Auctario herbarum nomina pleraque corruptissima corriguntur & explicantur c. 752. l. 62. &c.
Dioscoridis insula pro *Diu-Socotora*, id est, insula *Socotora* c. 346. l. 36. Hodiè Socotra c. 106. l. 68. Unde aloë c. 101. l. 35.
Dioscurias seu Sebastopolis Colchidis urbs, ubi CCC nationes dissimilibus linguis c. 286. l. 67.
Dioscuri Anaces c. 349. l. 10.
Diospolis, id est, Thebæ Ægyptiæ c. 6. l. 60. Diospolis minor in mediis aquis, ubi sepultus Demetrius Phalereus ibid. l. 74. Diospolis magna cur dicatur habitare in fluminibus ibid. l. 55. Quando excisa ibid. l. 30. Vide Amon.
Diphat, Paphlagonia, ubi Tobata & mons Tibius, &c. c. 174. l. ult. & c. 175. l. 1. &c.
Dirce fonti prope Thebas nomen ab aquis nitidis & cæruleis c. 428. l. 12. &c.
Dis quomodo Pater Gallorum c. 665. l. 17.
Dispersio gentium, vide Gentium dispersio.
Dithyrambus, vide Thriambus.
Divona Gallicè fons Divinus c. 665. l. 10.
Diurnum iter, σταθμὸς, mansio ferè XX mill. c. 252. l. 43. &c.
Dodanim Chald. Dardani: At Rhodanim lectum ab Esdra & Samaritanis & Græcis c. 161. l. 73. & c. 162. l. 1.
Dole Britann. planities unde c. 679. l. 37.
Domus mensurarum, id est, magna c. 221. l. 50. Domus suprema, id est, sepulchrum c. 547. l. 1.
Doore Angl. unde c. 671. l. 7.
Dora urbs Phœnices qualis c. 659. l. 55.
Dorienses habitarunt locos Oceani confines c. 659. l. 8. Iidem Herculis comites, Phœnices fortè ex urbe Dora ibid. l. 54. Alludunt Dorius, Duranus, Dordona, &c. c. 660. l. 6.
Dosareni, unde myrrha Dusaritis ab Arabum Deo Dusare, c. 111. l. 10. &c.
Dracones alibi innoxii, in Libya pestiferi. Horum veneno Æthiopes tela imbuunt c. 267. l. 72. &c.
Drecanum, locus in insula Co unde dictus c. 376. l. &c.
Drepanum urbem in Sicilia nobilissimam condidit Amilcar c. 510. l. 65. Nec à falce Cereris aut Saturni, nec à curvo situ dici, sed ab acumine promontorii c. 511. l. 8. &c.
Drilon Illyrici fl. unde dicatur Arion & Oriundes c. 461. l. 34. &c.
Druides unde dicti c. 666. l. 65. &c.
Druna principatus Tuscis c. 584. l. 68.
Drymus Bœot. urbs unde dicta c. 435. l. 48. &c.
Du Britan. niger c. 758. l. 44.
Duglas quid ibid. l. 49.
Dun collis Gall. unde Laudunum, Juliodunum, &c. c. 679. l. 5. &c.
Dunaam Judæus Rex Sabæorum c. 132. l. 62. Dunaam, id est, Charisius ibid.
Duris & Dyris, vide Enoch.
Durius Hisp. fl. à Doriensibus, non Græcis, sed Phœnicibus c. 627. l. 4. &c.
Dusares Arabum Deus à quo Dosareni, & Dusaritis myrrha, & Dusare scopulus c. 111. l. 15. Non est θεὸς Ἄρης, sed Bacchus ibid. l. 26. &c. Dusares quomodo Arabicè. Origo vocis ibid. l. 50. &c. Vide & c. 443. l. 19.

E.

Easter, vide Æstar.
Ebenus Meroitica c. 272. l. 4. &c.
Ebræi ab Ebere c. 318. l. 26. & c. 93. l. 23. Non ab Abrahamo c. 92. l. 64. &c. Nec à trajectu Euphratis c. 93. l. 11. &c. Attamen illi soli dicuntur Ebræi qui Ebræam linguam servarunt incorruptam, nec in remota loca dispersi sunt ibid. l. 36. &c. Libros nominant à voce prima, ita & cantiones, ut constat ex Psalmorum titulis c. 738. l. 2. Familiarem eis esse contractionem, vide Contractio. Voces aliquot Ebrææ habitu Græco velatæ c. 346. l. 29. Habent literas sacras & prophanas c. 773. l. 53. Nesciunt sexus Deorum c. 775. l. 58. In nominibus propriis sæpe quippiam elidunt c. 347. l. 23. &c.
Ebræa lingua omnium antiquissima c. 50. l. 47. Etyma nominum omnium usque ad dispersionem inde petita ibid. l. 73. Dicta ab Ebero c. 51. l. 49. Ejus veneres aliæ linguæ non assequuntur ibid. l. 65. Floruit usque ad Captivit. Babylonicam c. 52. l. 9. In Babylonia cur potiùs corrupta quàm in Ægypto ibid. l. 15. Fatalis ei fuit Babylon ibid. l. 27. Vocatur Lingua Canaan c. 58. l. 49.
Ebur ex Abalite sinu c. 123. l. 61.
Ebura vel Ebora cur Cerealis c. 614. l. 64. &c. Eburæ plures in Hispania l. 70.
Ebusus vel Busus Arab. *Jabisa* c. 635. l. 44. &c. Insula vitibus & oleis fœcunda & ficubus præstantissimis, quæ exsiccatæ inde exportabantur ibid. l. 57. &c. Inde dicta Ebusos c. 636. l. 7. Colonia Carthaginensium in eam quando deducta ibid. l. 45. Cur eadem Eresus & Pityusa dicatur ibid. l. 47. &c. Ebusi situs c. 637. l. 1. Ebusus fugat serpentes ibid. l. 9. Ebusi montes è continente videri ibid. l. 18.
Ecbatana vel Agbatana, Mediæ Metrop. c. 195. l. 26. Omnium urbium opulentissima ibid. l. 29. Ambitus, thesauri, sepulchra regum ibid. l. 30. &c. Muri in libro Judith ibid. l. 36. Aliis urbs ἑπτάτειχος ibid. l. 54. Arcem ambibant mœnia septem diversicoloria ibid. l. 57. 69. Inde nomen c. 196. l. 4. Regiæ magnificentia ibid. l. 30. &c. Conditor Daniel creditus ibid. l. 72. Ejus custodes Judæi c. 197. l. 19. Cur recens ævo Josephi ibid. l. 37. Ecbatanis dies æstivos agebat rex Persarum c. 196. l. 61. De situ multa c. 197. l. 58. &c. Vide Adrapanauta.
Echetia vel Echetra Volscorum urbs c. 159. l. 10.
Echetla, Siciliæ urbs munitissima unde dicta c. 550. l. 55.
Eden hortus unde dictus c. 51. l. 1.
Edessa Soli sacra c. 663. l. 1. Ubi sita c. 306. l. 69. Unde dicatur c. 546. l. 4. Est nomen Estheræ ibid. l. 34.
Edissa Siciliæ portus, id est, myrtetum ibid. l. 30. Gr. Ὀδύσσεια ἄκρα tanquam ab Ulysse ibid. l. 49. Cur Hecubam ibi sepultam esse fabulentur ibid. l. 63.
Edom sanguis Punicè, ut Ebr. דם *dam* c. 769. l. 18.
Egesta, Segesta vel Acesta Elymorum urbs in monte sita c. 569. l. 73. & c. 570. l. 31. &c. & c. 512. l. 51. Unde dicta ibid. l. 53. &c. Ibi confluunt Xanthus & Simois ibid. l. 66. Calidæ aquæ circa Egestam describuntur c. 513. l. 15. &c.
Ἐγκέλαδος, vide Enceladus.
Egra vel Arga hodiè Algiar urbs maritima prope Medinam c. 214. l. 40. &c.
Egressus Assur pro in Assur, phrasis Ebræa frequens c. 230. l. 6. Egressus supp. ad bellum phrasis Ebræa & Arab. ibid. l. 10. &c.
Eith frumentum Britan. unde c. 677. l. 10.
Elagabalus, vide Heliogabalus.
Elamitæ alii ab Elanitis c. 70. l. 27. Elamitæ sunt Elymæi ibid. l. 31. Elymaidis situs ibid. l. 43. Elymæi truces & bellicosi ibid. l. 47. Elymæorum Reges & arma ibid. l. 55. 60. An Magiæ dediti c. 71. l. 4. Susii an ab his diversi ibid. l. 11.
Elana, Hebr. Elath vel Eloth, urbes prope Esiongaber c. 70. l. 28.
Elaphoboscon Afris *ascaucapu* vel *ascacco*, id est, amor capreæ c. 755. l. 8. &c.
Elath, Eloth, Ela, Elan, vide Aila.
Elcethium Siciliæ urbs unde dicta c. 558. l. 38.
Eleleus Bacchi nomen unde c. 440. l. 73.
Eleph Ebr. chilias pro quovis numero, & *alluph* chiliarchus pro quovis duce c. 667. l. 68.
Eleutherus Siciliæ fl. cur Orethus dictus c. 514. l. 30.
Ἐλιεὺς, Jupiter Thebis unde dictus c. 437. l. 72.
Elion Phœnicum Deus: Verum Deum hoc nomine coluit Melchisedech c. 353. l. 41. &c. *Elion*, id est, ὕψιστος, genitor cœli & terræ c. 707. l. 17. &c.
Elisa aliis Hellas, & Æolis & Elysii campi, &c. potiùs Elis aut Peloponnesus cum vicinis insulis c. 155. l. 38. Ex Elisa purpura ibid. l. 44. &c.
Elisa, insulæ Archipelagi c. 314. l. 62.
Elissa Didûs priscum nomen quid sonet c. 472. l. 7.
Ellipsis Ebræis frequens c. 636. l. 9. &c.
Elohim Saturni commilitones unde sic dicti c. 707. l. 45. *Lelohim* Deo αἰζηνῷ c. 251. l. 21. &c.
Elpenoris tumulus in Circe insula extrema c. 591. l. 55. Hominis figuram exprimit ibid. l. 72. Ibi myrtus primùm visa ibid. l. 68. Elpenoris nomen aliò translatum à Phœnicibus c. 592. l. 1. &c.
Elulæi expeditio in Citiæos c. 353. l. 60. &c. Elulæi nomen Phœnicium ibid. l. 68.

Elusa

Eluſa, ubi Venus & Lucifer à Saracenis culti c. 309. l. 18. &c. Pro Leſa in Arab. Paraph. ibid. l. 24. Eluſa quomodo Hebr. c. 688. l. 36.
Elyma, vide Eryx.
Elymæi, vide Elamitæ.
Elymais regio quàm latè extendatur c. 71. l. 24. &c. Elymais urbs metropolis, in qua Dianæ templum, a Perſepoli quàm diverſa ibid. l. 37. 56.
Elymas, id eſt, Magus ibid. l. 6.
Elymi Phœnicum ſocii c. 569. l. 17. Hos è Troia multi deducunt ibid. l. 30. Troiani tamen non ſunt, ſed pars Sicanorum quæ cum Phœnicibus iniit fœdus ibid. l. 66. Elymi in montibus degebant unde nomen ibid. l. 68. Horum tres urbes in montibus ibid. l. 71. & c. 570. l. 11. &c. Iidem à ſitu dicti *Phaucanim*, quod Phocenſes interpretati ſunt ibid. l. 51. &c.
Elyſii campi ubi ſiti c. 167. l. 22. & c. 600. l. 8. & c. 605. l. 51. Unde dicti ibid. l. 11. &c.
Emmaus duplex, una prope Tiberiadem, altera ſolùm LX ſtad. ab Hieroſolymis diſtat c. 764. l. 67. & c. 765. l. 5. Emmauntis nomen quid ſonet ibid. c. 764. l. 72.
Emeſa ubi ſita c. 307. l. 2. Ejus Reges ibid. l. 3.
Emporia regio fertiliſſima circa Leptim & Cinypem c. 481. l. 31. &c. & c. 493. l. 21. Alluſio Punica ad Emporia c. 481. l. 59.
Emporicus Africæ ſinus in quo Phœnices Auguſti ævo c. 643. l. 70. & c. 644. l. 1. &c. Idem Saguti dictus vel Saguri ibid. l. 3.
Enaris, id eſt, ſimia, quia ſine naribus, unde Enaria inſula c. 592. l. 44. Vide Ænaria & Pithecuſa & Arima. Vide & c. 688. l. 62.
Enceladis Ætnæ ſuppoſitus, qui draconum ſpiris Jovem implicare conatus eſt; Diabolus ſerpens *acalathon* ſeu tortuoſus c. 526. l. 69. &c. et c. 527. l. 35. Idem Typhon ibid. l. 72. Et Briareus c. 528. l. 70.
Enchelees Illyrici populi quomodo Phœniciè c. 461. l. 16. &c.
Engonaſis, vide Ingeniculum.
Enguium Siciliæ, ubi Deæ matres cultæ, à fonte dicta in media urbe c. 559. l. 31. etc.
Enippe, vide Aganippe.
Enna urbs in Siciliæ umbilico Cereri ſacra c. 532. l. 21. Ennaam Punicè dicta propter fontes amœniſſimos ibid. l. 29. Inde rapta Proſerpina ibid. l. 33. etc.
Enoch unde dictus c. 51. l. 11. Enoch vel חנוך Chanoc, Ethnicis Annacus et Cannacus, qui patris et filii hiſtorias permiſcent c. 88. l. 69. etc. Idem corruptè Nannacus c. 89. l. 33. Enoch Aſtrologiæ inventor, Eupolemo Atlas, Arabibus Idris, ut Atlas mons Pœnis, Duris et Dyris ibid. l. 44. etc. Enochi liber Apocryphus c. 205. l. 57.
Entella vel Atalla Elymorum urbs à ſitu in monte c. 558. l. 9. etc. Urbes in Judæa, etc. vicini nominis ibid. l. 23. etc. Vide et c. 270. l. 12. etc.
Enucaddires Sacerdotes Pœnorum, unde c. 766. l. 19.
Eoa, vide Oea.
Epaminondæ tumulo draco inſculptus quid ſignificaverit c. 457. l. 20. 50.
Epicæros eſt Maacha c. 79. l. 61.
Epigranea Bœotiæ fons unde dictus c. 428. l. 29.
Epigri Gr. ἐπίουροι, clavi lignei, ſubſcudes c. 647. l. 41. 50.
Ἐπίσημον vel παράσημον in prora navis c. 712. l. 72. Aliud tutela in puppi ibid. l. 73.
Ἐπίουροι ſubſcudes c. 647. l. 41. Epigri ibid. l. 50. Secundus Sophiſta cur dictus Ἐπίουρος ibid. l. 43.
Epopeus mons in Arimis ſub quo Typhœus, unde dictus c. 593. l. 6. Ignes inde erumpentes ibid. l. 5. &c. Teleboæ in Capreis à Phœnicibus oriundi ibid. l. 39. Capreæ inſula Tiberii ſeceſſu nobilis ibid. l. 29. Incolæ Teleboæ ibid. l. 31. In ea Pharus ibid. l. 34.
Equus primus è petra natus in fabulis cur Scyphius dictus c. 299. l. 30. &c.
Equi Cappadocum nobiliſſimi c. 177. l. 5. &c. Imperatorum uſibus ſervati ibid. l. 61. Divina animalia ibid. l. 62. Palmati ibid. l. 65. Equi Mazeces ibid. l. 39. &c. Equi Tuſci c. 189. l. 29. 35.
Equi Phœniciæ naves Gadibus c. 712. l. 71.
Equitandi ars à Neptuno c. 299. l. 27.
Equites cataphracti apud Scythas c. 190. l. 60. Retiarii apud Medos c. 223. l. 64.
Ἐρχὸς manipulus Bœotis unde c. 438. l. 45.
Eratoſthenes deſcripſit Britanniam c. 653. l. 2.
Erec non eſt Edeſſa, ſed Arecca vel Arecha Suſianæ unde Areccæi campi, ubi naphtæ fontes c. 236. l. 6. &c. Eadem Herodoti Arderica vel Anderica ibid. l. 34. Vox explicatur c. 237. l. 9. Erec quàm longa ibid. l. 15.
Erembi qui, & unde dicti c. 216. l. 8. & c. 283. l. 52.
Ereſus, vide Ebuſus.
Erez Ebr. pro pinu & generale nomen ad omnes arbores reſiniferas c. 636. l. 62.
Ergimul, vide Giormok.
Erineus Siciliæ fl. al. Orinus c. 543. l. 5.
Errif Ægypti pars, vide Miſrajim.
Eruca cur ἄτταρ Pœnis c. 753. l. 10.
Eryces fl. in Sicilia oritur ex monte Eryce c. 360. l. 12. & c. 533. l. 33. &c.
Eryngium cur Afris *Cherdan* c. 753. l. 54. An à carduo, quia cardui ſpecies, vel à חרר ſtupere, & cur ibid. l. 55. &c. & c. 754. l. 18. Malè Eryngio tribui quod de Eryngo vel arunco ſcripſerat Philoſophus ibid. l. 68. &c.
Erythiæ Tyrii conditores c. 611. l. 64. Erythiæ ſitus c. 612. l. 7. Ibidem urbs ibid. l. 11. Fabula de bobus ab Hercule inde abactis ibid. l. 19. &c. An Geryon ibi regnarit ibid. l. 44. Oves in Erythia ibid. l. 71. Erythia contra Luſitaniam c. 613. l. 12. De Erythiæ variis nominibus ibid. l. 22. Erythiam abſorpſit mare ibid. l. 42. Erythia unde dicta c. 683. l. 43.
Eryx mons altiſſimus, aliis Elyma, utrumque nomen ab altitudine c. 511. l. 26. 49. Erycina Venus à Phœnicibus culta c. 512. l. 11. 24. Eryx oppidum ibid. l. 40. Eryx fabuloſus ibid. l. 45.
Eryx vel Elyma Elymorum urbs in monte c. 569. l. 72.
Eſiongeber, Aſiongaber, Gaſiongaber, Aſia & Eſſia Chald. *arx galli*, quaſi גבר ſit gallus c. 687. l. 30. &c. Quin Eſiongaber eſt ſpina viri Gr. ῥαχίς ibid. l. 28. Cur ſic dicta ibid. l. 40. Eſiongaber non eſt Berenice, nec Bætogabra, nec Χαβεὶν χάραξ, ſed Idumææ portus ad mare Rubrum prope Ailam ibid. l. 67. & c. 688. l. 1.
Eſmunus, id eſt, Æſculapius c. 394. l. 61.
Eſſedum Gallici currûs genus unde dictum c. 672. l. 10.
Eſtancher Gall. vide ſtagnare.
Eſther cur Haſſada dicta c. 546. l. 41.
Eſubopes & Salauces Colchorum Reges ditiſſimi c. 290. l. 20.
Eteſiæ quomodo & cur impetrati c. 407. l. 46.
Eth, vide *Ath*.
Ethan regio fictitia c. 312. l. 4. Ethan Solomonis prædium ibid. l. 13. Ethan quid Ebr. ibid. l. 19.
Etruria & Etruſci, vide Tyrrheni.
Eva unde dicta c. 51. l. 6.
Eval Arabiæ locus, à quo Evaleni c. 127. l. 4.
Evan, vide Evoe.
Eubages vel *Euvages* Philoſophi Gallorum: de voce conjectura c. 667. l. 15. &c.
Eubœa cur Macris dicta c. 401. l. 23. Et Bomo ibid. l. 52. Et Ἀρχιβόειος ibid. l. 58. Et Ocha c. 402. l. 27. Et Chalcis ibid. l. 53. Et Abantis vel Abantias & incolæ Abantes c. 401. l. 71. Eubœa longa ibid. l. 37. Anguſta ibid. l. 40. Hærens olim continenti c. 402. l. 59. Paſcuis & bubus fertilis, albis maximè c. 401. l. 58. &c. Arabes habuit incolas à Cadmo deductos ibid. l. 70.
Eubulus, vide Antiphanes.
Eucaddires in Pœnorum ſacerdotibus recenſet Auguſtinus, fortè legendum *Enucaddires* c. 765. l. 68. & 766. l. 19.
Eudipne Africana inſula, fortè Udenoe c. 505. l. 30.
Eudoxi navigatio è mari Rubro in Indiam c. 639. l. 25.
Euhemeri locus de Neptuno c. 9. l. 12. Ejus hiſtoria unde collecta ibid. l. 14. Euhemeri figmentum de Panchaia inſula c. 104. l. 61. Quid de Cadmo c. 447. l. 26.
Euhodus Antonini Caracallæ pædagogus, *Torpejon* Afris dictus, id eſt, תורבין *turbejan* pædagogus c. 770. l. 35. &c.
Evoe, Evius & Evan in Bacchi ſacris unde ſumpta c. 441. l. 50. &c.
Euphratis quinque alvei c. 33 l. 69. Primus Seleuciam prætermeabat, & in Tigrim influit è regione Bagdad ibid. l. 70. & c. 34. l. 11. Secundus Tſarttſar ad urbem cognominem Veteribus ignotus c. 33. l. 73. Tertius Regius fl. non prætermeat Cteſiphontem, ſed in Tigrim influit infra Apamiam vel Alcatſar c. 34. l. 19. 43. &c. Quartus per Suram & Babylonem, unde amnis Sur non Sud ibid. l. 53. &c. Idem propriè Euphrates ibid. l. 54. Quintus per Cupham Acracanus, al. Narragas, Baarſares, Maarſares, Marſias, quæ ſingula explicantur c. 35. l. 13. 18. &c.
Euphratis Regius alveus, aliis Regia foſſa, Naarmalcha, Armacales, Armalchar, Narmalchas & Chobar, Arab. Almelic c. 34. l. 19. &c.
Eupolemi de Chamo & filiis locus inſignis c. 210. l. 8. &c.
Euripus inter Eubœam & Bœotiam c. 402. l. 67. &c.
Europa magnarum terræ partium minima, ſed cultiſſima c. 147. l. 28. E Japheti poſteris quinam in Europam ſe contulerint c. 151. l. 44.
Europa regio & Europa Cadmi ſoror unde dicta c. 298. l. 16.
Europa Cadmi ſoror, id eſt, λευκοπρόσωπος c. 421. l. 5. Junonis pigmento peruncta faciem ibid. l. 10. Cur *Hellotia* dicta, & ejus corona *Hellotis*, & feſtum *Hellotia* ibid. l. 13. &c. An ab Ebr. *halloth*, id eſt, Epithalamium canere ibid. l. 32. &c. A tauro rapta c. 542. l. 12. & c. 738. l. 41.
Euxinus Pontus, vide Pontus.
Exael Angelus qui docuit ſcilicet metallorum conflaturam unde dicatur c. 207. l. 22. & c. 395. l. 11.
Extremum pro Occidentali c. 605. l. 47.
Exuanum Phrygiæ locus à vulpibus dictus c. 616. l. 40.

F.

Faba Ægyptia dicitur Hebræis *Lubi* & cur c. 296. l. 70.
Facere milites Ebr. id eſt, conſcribere c. 447. l. 62.
Falæ unde dictæ c. 584. l. 56.
Falando cœlum Etruſcis ibid. l. 57.
Fauni in Hieronymo pro Hebr. איים quorſum c. 169. l. 42.
Faunus, vide Pan.
Faunus in Bacchi copiis c. 581. l. ult. Faunus idem qui Pan Arcadum Deus, perpetuus Bacchi comes c. 583. l. 49. Bicornis uterque & capripes ibid. l. 50. Pinus utrique ſacra ibid. l. 54. Ab utroque φάσματα ibid. l. 59. Pan, Sylvanus, Inuus, & Faunus ibid. l. 65. Fauni, id eſt, Panis cultum in Latium primus intulit Euander Arcas ibid. l. 72.
Femur pro pudendo c. 442. l. 37. Femur montis pro latere ibid. l. 44.
Ferrum ex Javan c. 155. l. 2. Ferrum primi cuderunt qui c. 183. l. 3.
Fertilitas Africæ incredibilis c. 488. l. 70. & c. 489. l. 5. &c. Byzacii c. 492. l. 42. &c.
Filius phraſi Ebræa dicitur, qui verè eſt nepos c. 80. l. 20. Filius pro fratris filio c. 723. l. 14.

Filiæ apud Ebr. pro mulieribus genere c. 438. l. 30.
Finis terræ promontorium in Artabris c. 313. l. 23.
Flavus color, vide Gallia.
Fluvius in terra ſe condens & rurſus emergens c. 628. l. 13. Frigidiſſimus c. 525. l. 50. Oblivionis c. 605. l. 61.
Fluvii & urbes cognomines, circa Babylonem id frequens, & in Sicilia c. 237. l. 62. Fluvii & montes ſæpè cognomines c. 360. l. 8.
Fœmininum pro neutro Pœni & Ebræi uſurpant c. 768. l. 72. Quia utrique neutro carent c. 704. l. 24.
Fons cæruleus c. 428. l. 16. &c. Mirabilis c. 611. l. 36. Amarus ſeu ſalſus c. 552. l. 28. 51. &c. Tepidus ſeu dulcis ibid. l. 27. 43. & c. 515. l. 9. & c. 308. l. 61. Exultabundus c. 516. l. 72. &c. Fons vini c. 568. l. 71. Fons ſeu puteus qui cum æſtu maris accreſcit & decreſcit c. 603. l. 61. Fontes amaros eſſe in Ægypto negatur c. 262. l. 25.
Formiæ olim Hormiæ ubi Lami Regia & Læſtrigones c. 589. l. 39. &c.
Franci ad Sequanam filii Gomer c. 198. l. 71. Francos tonderi περίτροχον c. 362. l. 10.
Fundæ habena cur Gr. κῶλον c. 633. l. 32. Quomodo Ebr. ibid. l. 31. Funda δίκωλος, μακρόκωλος, βραχύκωλος ibid. l. 44. 48. Funditores, vide Baleares. Hæc ars in Phœnice pridem in uſu ibid. l. 20.

G.

Gimel ג & Caph כ facilè permutantur c. 187. l. 45. & c. 237. l. 57. & c. 363. l. 19. & c. 408. l. 39. & c. 663. l. 48. & c. 715. l. 18. &c. & c. 739. l. 8. *Gimel* ג & *Koph* ק permutari c. 191. l. 44. *Gamma* γ & *Tau* τ ſcribarum imperitiâ ſæpè confunduntur c. 667. l. 20. & c. 759. l. 53. &c. *Gamma* γ & *Chi* χ permutabiles c. 237. l. 52. & c. 495. l. 52. G & Z c. 445. l. 58. G et V c. 663. l. 51. G Arabum ſonat ut J conſonum c. 477. l. 26. *Gim* et *Cha* apud eoſdem quid differant c. 108. l. 21.
Gabbara, vir procerus ex Arabia, unde ſic dictus c. 227. l. 43.
Gabbatha vox explicatur c. 747. l. 39. etc.
Gabirea, vide myrrha.
Gad fortuna Phœnicibus c. 584. l. 37. Gadareni pro Agarenis c. 225. l. 61.
Gadara, vide *Gadir*.
Gadareni pro Agarenis c. 225. l. 61.
Gaddir ſeu Gades inſula unde dicta c. 608. l. 21. Græcè cur Cotinuſa ibid. l. 43. Gades extra orbem ibid. l. 46. Gadium ſitus ibid. l. 49. Urbs qnàm vetuſta ibid. l. 68. etc. Archaleus ejus conditor c. 609. l. 10. Quàm fuerit inſignis, populoſa et opulenta ibid. l. 20. etc. Gaditanæ puellæ ibid. l. 36. etc. Gaditani Dii ibid. l. 61. etc. Mors ibi culta, id eſt, Pluto ibid. l. 71. et c. 610. l. 1. Ibidem Herculis templum ibid. l. 20. etc. Et fons mirus c. 611. l. 36. Et Geryonis arbores ibid. l. 47. Gadira ſeu Gades condidêre Phœnices c. 167. l. 26.
Gadir, *Gadira* et *Gadara*, id eſt, ſeptum ibid. l. 30. et c. 608. l. 30. et c. 734. l. 12. etc. Ejuſdem vocis etyma ridicula ibid. l. 30. etc. Vide et c. 738. l. 57. et c. 747. l. 34.
Gaditani navigii fragmenta in Orientali Oceano c. 639. l. 27.
Gæſatæ et Gæzatæ, vide Geſatæ.
Gæſum, vide Geſſum.
Galactophagæ bellicoſæ c. 190. l. 36.
Galactophagi juſtiſſimi c. 174. l. 12.
Galatæ orti ex Gallis c. 164. l. 10. Galatæ et Celtæ unde dicti c. 165. l. 51. etc.
Galba Gall. pinguis unde c. 676. l. 59.
Galea Bœotica c. 423. l. 70.
Galei ſeu Galeotæ vates Siculi, quomodo Pœnis c. 538. l. 33. 50. etc.
Galeotis, vide Hyblæ.
Galiarii et guliarii *goujats*, id eſt, lixæ et calones Gallis c. 669. l. 6. etc.
Galilæorum dialectus c. 57. l. 73. Vide et Lingua Syra. Galilæorum ſermo quàm inconditus c. 701. l. 49.
Gallia et Galli. Herculis iter in Galliam c. 657. l. 11. Qua parte Gallias invaſerit c. 658. l. 58. etc. Inter Gallos et Pœnos plurimum commercium c. 660. l. 10. E Gallia Pœnorum mercenarii milites quod prohibuit Scipio ibid. l. 14. Galliæ partem Annibal diu tenuit ibid. l. 18. Gallicum ſermonem cum Phœnicio in multis conveniſſe ibid. l. 38. et c. 662. l. 10. etc. Gallorum Dii ibid. l. 16. et c. 663. l. 68. Dianam Galli maximè colunt et Mercurium ibid. l. 62. 68. Galli tam eloquentia quàm fortitudine clari c. 664. l. 24. A Dite patre quomodo nati c. 665. l. 5. Dignitatum nomina Gallis ibid. l. 28. &c. Militaria vocabula c. 667. l. 25. &c. Arma c. 669. l. 28. &c. Nomina curruum c. 671. l. 42. &c. Veſtium c. 672. l. 34. &c. Animalium c. 674. l. 70. &c. Herbarum c. 676. l. 65. &c. Geographicæ voces c. 677. l. 38. &c. Lingua in quibuſdam ſimilis tamen à Punica diverſa c. 682. l. 47. Galli unde dicti c. 164. l. 33. &c.
Γάλωτις an ſepes Phœnicibus c. 734. l. 41. & c. 750. l. 48.
Gamori qui propriè c. 547. l. 23. &c.
Gapus Tuſcis vehiculum c. 585. l. 29.
Garaw Brit. rapidus unde c. 681. l. 49.
Gargaphie fons ad radices Cithæronis, ubi Dianam vidit Actæon, à præcipiti curſu dictus c. 428. l. 58. &c.
Garſiæ Toletani obitus c. 495. l. 20. &c.
Garumna fl. unde dictus c. 681. l. 51.
Gath Anacæorum urbs c. 348. l. 41.
Gaudos, circa Cretam inſula, quæ & Caudo, & Claudos & Claude c. 504. l. 42. &c.
Gaulus navis Phœniciæ genus penè rotundum c. 738. l. 70.
Gaulus Phœnicum inſula c. 504. l. 4. &c. Eadem Gaudus & Glauconis & Calypſus inſula ibid. l. 10. &c. Situs, forma, nomen ibid. l. 13. &c. De ea res mira, vel de vicina Galata ibid. l. 31. Ab hac diverſa Gaudos prope Cretam ibid. l. 41.
Gaunacum vel Caunace, ſagum majus villoſum, *gunca* Chald. c. 673. l. 36. &c.
Gauſapa, Talmud. *guſpak* ibid. l. 59.
Gauta vel *Algauta* vallis Damaſcena c. 79. l. 52. Sumitur aliquando pro quavis valle ibid. l. 62.
Gauzania, vide Gozan.
Gaza vox unde c. 138. l. 41. Gaza Palæſtinæ munitiſſima urbs, à munitione dicta, non ab Azone, nec à gaza Jovis ibi ſervata c. 743. l. 16. &c. Gaza Minoa dicta, tanquam à Minoe rege c. 422. l. 47. Vera ratio nominis c. 556. l. 40. &c. Gaza Anacæorum urbs c. 138. l. 50.
Gazandes unde dicti c. 138. l. 33. &c.
Gazatæ, vide Geſſatæ.
Gebanitæ unde dicti c. 116. l. 31.
Gebennæ vel Cebennæ, Gall. *les Cevennes*, unde dictæ c. 678. l. 66. &c.
Gela Siciliæ urbs celebris, à quo & quando condita c. 551. l. 8. Gela nec à gelu, nec à Gelone, nec à riſu, ſed à Gela fl. dicta, qui Pœnis *Bela* propter vortices ibid. l. 14. 58. Æoles b & g permutaſſe ibid. l. 66.
Gelæ in Media unde dicti c. 194. l. 54.
Γήινος quis c. 706. l. 62.
Gelaſanem Gall. gnaphalium unde dictum c. 677. l. 1.
Gematria c. 50. l. 54. & c. 53. l. 30.
Gentes LXX. Al. LXXII. Al. LXXV. Al. mille, &c. c. 53. l. 9. 43. &c. & c. 54. l. 26. & c. 55. l. 15. &c. Gentium termini juxta numerum Angelorum aut filiorum Iſraëlis c. 56. l. 58. &c. Gentium diſperſio ex linguarum confuſione c. 62. l. 16. &c. Diſperſionis termini c. 63. l. 41. Diſperſio fortuita reſpectu hominum non Dei c. 64. l. 3. 14.
Geographiæ ſtudium jam olim in Ægypto & in Colchide c. 288. l. 30. &c.
Georgeſtan & Georgi populi ex Guirgaſæis c. 317. l. 9. 20.
Gephyræi Ariſtogiton & Harmodius c. 455. l. 4. Gephyræi è Phœnice oriundi Tanagris pulſi Athenas diverterunt ibid. l. 10. Horum templa ibid. l. 12. &c. Gephyræa Ceres ibid. l. 19. Gephyræi unde dicti ibid. l. 23. &c. Γεφυρεὶς, γεφυρίζειν, γεφυρισταὶ, γεφυρισμοὶ ibid. l. 42. &c.
Gerara urbs cur nobilis c. 308. l. 46.
Gergeſæi citra Geraſa vel Cadara non in Africa : Solo nomen ab argilla c. 304. l. 67. &c.
Germani qui propriè & unde dicti c. 667. l. 35. Sint ne Chananæi c. 462. l. 68. In Germaniam penetraſſe coloniam ex Ægypto ibid. l. 72. Coluerunt Deum *Æſtar* c. 676. l. 50.
Germanica lingua an habeat cum Perſica communia c. 61. l. 40.
Gerra urbs in inſula Meninge, quæ & Thoiar. Explicatur utrumque nomen c. 494. l. 59. &c.
Gerrha Perſarum clypei c. 295. l. 57.
Gerrhæ, id eſt, pudenda pro faſcino, ut in infantium collo, & curru triumphantium c. 525. l. 13. &c.
Gerrhæi Arabes ex Babylonia advenæ quàm opulenti c. 221. l. 58. &c. Unde dicti c. 222. l. 17.
Gerri in Media unde dicti c. 194. l. 55.
Geryon ubi regnavit c. 612. l. 18. In Epiro ibid. l. 45. &c. & c. 658. l. 8. A Græco Hercule victus non fuit in Hiſpania, ſed in Epiro c. 167. l. 11.
Geſſatæ, Gæſatæ, Gæzatæ, Gazatæ Gallorum milites mercenarii unde dicti c. 668. l. 13. &c.
Geſſum, *geſum* et *gæſum* Gallorum haſtile unde dicatur c. 669. l. 55. etc.
Getara pro Gagara c. 82. l. 31.
Gether creditus Carum, Acarnanum et Bactrianorum pater ibid. l. 36. Fortè inde Getri ſeu Centrites fl. ibid. l. 53. Vide Centrites et Giormok.
Gether pro Jathir ibid. l. 30.
Gethuria Laconiæ ibid. l. 34.
Gettæ, vide Gittæ.
Gigantes θεόμαχοι, de iis fabula unde orta c. 46. l. 44. 65.
Gilbanar Perſis eſt eques cataphractus c. 191. l. 50.
Gingri vel Gingrainæ tibiæ lugubres in luctu Adonidis; qui Phœniciè *Gingras*, id eſt, Dominus c. 727. l. 62. et c. 728. l. 1. etc.
Giormok, Algiormok, Algerameka, Ergimul locus muſco fœcundus, pro Gether in Arab. Paraphraſi c. 82. l. 67.
Girba cur dicatur Meninx c. 495. l. 50.
Gitta vel Gettæ Palæſtinæ urbs unde dicta c. 641. l. 43.
Gloria pro multitudine c. 254. l. 13.
Gnis Tuſcis grus c. 585. l. 24.
Gobolitæ et Gomolitæ c. 101. l. 27.
Goed Afris coriandrum c. 754. l. 61.
Gog et Magog, equi et equites Gog et Magog, id eſt, Scytharum c. 189. l. 39. etc. Eorum arcus ibid. l. 54. Equites cataphracti c. 190. l. 53. Excidium c. 192. l. 23. etc.
Gogarene Armeniæ pars unde dicta c. 187. l. 48.
Golgos vel Golgi Cypri urbs Veneri ſacra à Golgo Adonidis filio, vel à Phœn. *Golgol* c. 355. 51. etc. Golgis templum Veneris Paphio antiquius ibid. l. 61. Venus Golgia c. 356. l. 5.
Gomer Phrygia utrumque nomen ab aduſtione c. 171. l. 66. etc. et c. 172. l. 10. 23. 29. etc. Quia Phrygiæ pars κατακεκαυμένη ibid. l. 67. Veterum interpretationes eò poſſe referri ibid. l. 47. etc.
Gomer et Magog non ſunt idem populus c. 313. l. 33.
Gomolitæ, vide Gobolitæ.
Γόνατα terminus unde c. 740. l. 20.
Gopher eſſe cupreſſum c. 22. l. 22. vel cupreſſetum c. 23. l. 53.

Gordyæi montes ubi substitit arca etiam Corcyræi dicti c. 8. l. 35. & c. 17. l. 61. Gordyæorum nomen variè scribitur ibid. l. 62. De eorum situ c. 18 l. 56. &c. Ibi arcæ reliquiæ c. 19. l. 17.
Gorgus fl. idem qui Adiavas c. 243. l. 16.
Gorylle, vide Gurulis.
Gossampinæ arbores in Tylo insula c. 690. l. 31.
Gossipium cur Talmudicis *lana vitis* ibid. l. 44. Gossipium non est calamus, sed frutex c. 697. l. 21.
Goudran, vide *Alquitran*.
Goujats guliarii. Vide Galiarii.
Gozan Ptol. Gauzania c. 194. l. 10.
Græci circa Trojam fame urgente ab Oenotropis diu sustentati c. 406. l. 65. Peregrina nomina quomodo emolliant c. 111. l. 2. Habuerunt literas sacras c. 773. l. 60. Scripserunt βυστροφηδὸν c. 453. l. 49. Eorum naves rotundæ, prima longa Argo c. 739. l. 10.
Gramen Afris *Jebal* & Syris, ut *Jebul* Ebr. c. 757. l. 25.
Gramen Assyrium est Amomum c. 240. l. 70.
Gratiarum collis Punicè *Zuchabari* c. 487. l. 13.
Gravii vel Gruii Hisp. populi unde dicti c. 621. l. 3.
Graviscæ in Etruria à gravitate aëris dictæ c. 539. l. 73.
Gudubbal Pun. Leontopodium & cur ita c. 762. l. 17.
Guerra bellum unde derivetur c. 667. l. 35. 44.
ex Guirgasæis Georgi c. 317. l. 20. &c.
Guith Britan. divortium unde c. 681. l. 30.
Gurulis urbs Sard. unde sic dicta c. 577. l. 43. Aliàs Ogrylle vel Gorylle ibid. l. 41. Qui conditores ibid. l. 36. Vide & c. 574. l. 37.
Gutturalis defectum Ebræi compensant per *Dagbès*, id est, per geminationem literæ sequentis c. 730. l. 64. Initio vocis à Phœnicibus sæpe neglecta c. 745. l. 40. & c. 758. l. 9.
Gyarus ab עכור *acvar*, id est, à muribus, qui fugatis incolis etiam ferrum rodebant c. 415. l. 66. & c. 416. l. 2. &c. In Gyaro purpura c. 156. l. 23.
Gyata vel Guata prope Syracusas regio mediterranea c. 543. l. 41.
Gymnesiæ & Gymnetes, vide Baleares.
Gytta, Africæ urbs ab Hannone condita ubi sita & unde dicta c. 641. l. 38.
Gyzantes, vide Zygantes.

H.

H Persæ & Carmani ut χ vel κ efferunt c. 113. l. 60.
Habitatio universitatis, id est, Arabicè sepulchrum c. 513. l. 9.
Hadiab, vide Adiabene.
Hadoram unde Drimati versus fretum sinûs Persici c. 113. l. 1. &c. Cum his confundi perperam Chatramitas ibid. l. 10. &c. Regio non est thurifera, ut volunt, sed myrrhifera ibid. l. 38. &c.
Hadrac pro valle Damascena c. 79. l. 50.
Hadramauth, Arabum regio myrrhifera & thurifera, ubi sita c. 100. l. 71. Metropolis Sabota ibid. l. ult. Hadramauth urbs, unde aloë Hadramitica, ubi sita c. 101. l. 31. Regum nomen *Atthobo* ibid. l. 40. Hadramauth, id est, regio mortis ibid. l. 46. Loca ubi thus mortifera ibid. l. 72. Ibidem myrrha, aloë, casia, cinnamomum, &c. & frequentissimi serpentes c. 102. l. 49. &c. Ebr. *Hatsarmaveth*, Patribus Asarmoth, Sarmoth, &c. Græcis, Chatramis, Chatramotæ, &c. Atramitæ Adramitæ c. 100. l. 27. &c.
Hadramautica dialectus linguæ Arab. maximè contempta & barbara ibid. l. 65.
Hadramoth locus ubi ventus multos interficit c. 103. l. 19. Vide Hadramauth.
Hagiar Jemamæ metropolis, fortè Omanorum Petra Sabe c. 221. l. 26. &c. Vide & Recam.
Hal & *Hel* Punicè Sol Servio, unde ἥλιος & addito digamma *Belus*, ineptè c. 736. l. 14. &c.
Halys fl. portæ c. 244. l. 18.
Halycus fl. salsus in Sicilia c. 555. l. 59.
Halyntium mulsum in Sicilia c. 568. l. 14.
Hamadan & Hammedena, vide Media.
Hamathæi ab Hamath quæ aliis Antiochia al. Epiphania quod verius c. 307. l. 19. &c. *Hama* hodiè ibid. l. 25. Ibi terræ sanctæ terminus ibid. l. 26.
Hammanientes populi ubi siti & unde dicti c. 284. l. 59.
Hamon est Jupiter ut Amon c. 5. l. 68. &c.
Hamon-No, vide Amon-No.
Hanas Diabolus Arabicè, quorsum c. 628. l. 2. &c.
Hanno è Gadibus profectus ut Australes Africæ partes exploraret c. 639. l. 19. Quando vixerit c. 640. l. 25. Pro Deo haberi voluit ibid. l. 36. Hannonis Periplus Punicè scriptus ibid. l. 47. Hannonis navigatio percurritur ibid. l. 51. &c. Ejusdem fabulosa c. 643. l. 57. &c.
Hara, vide Ara.
Harma Bœot. locus ab execratione dictus propter Amphiaraum ibi absorptum c. 436. l. 1.
Harmodius, vide Gephyræi.
Harmonia unde dicta c. 305. l. 9. & c. 447. l. 49. Harmonia vel Hermione Cadmi uxor è Samothracia c. 394. l. 26. Harmoniæ Cadmi uxoris amore incensi Libyes & Maurusii c. 467. l. 45.
Hatsarmaveth servavit nomen c. 318. l. 37. Vide Hadramauth.
Havila unde dicatur c. 13. l. 15. Vide & Chavila.
Havre quid & unde c. 681. l. 15.
Hauvæi è Palæstina pulsi Euphrate trajecto, ab Assyriis Samariam post multa secula translati c. 305. l. 24.
Hebræi, vide Ebræi.
Hebron Anakæorum urbs, belli arx c. 347. l. 53. Eadem *Kirjath Arba* ibid. l. 60. Dicta scilicet à viris quatuor ibi sepultis c. 300. l. 5. Hebron à Chamo condita ibid. l. 32. Quàm vetus c. 347. l. 54.
Hecatæ in antro Samothraciæ Zeryntho canes immolabantur c. 397. l. 20. &c.
Hecubæ Cenotaphium in Sicilia fabulosum unde c. 546. l. 63. &c.
Hedera cur Baccho sacra c. 440. l. 29.
Hegiaz cur dicta regio Saracenorum c. 214. l. 6. Hujus metropoles Medina & Meccha ibid. l. 14.
Hel, vide Hal.
Helbesus in Sicilia prope Egestam, fons calidarum aquarum heroum ævo jam notus, unde dictus c. 513. l. 28. &c.
Heliadæ Rhodi primi incolæ c. 162. l. 55. & c. 368. l. 51. Ex Rhodo pulsi à Phœnicibus c. 367. l. 18.
Helicon ab ambulatione vel à celsitudine dictus c. 432. l. 13. &c. Helicon Parnasso æqualis ibid. l. 33.
Heliogabalus al. Elæagabalus al. Alagabalus, &c. Sol Emesæ cultus sub hoc nomine, quasi Deus conditor c. 717. l. 40. &c. Malè redditur Sol Gabalitarum ibid. l. 71.
Heliopolis in Sipparis ubi c. 22. l. 10. Est Aven vel On. c. 293. l. 20.
Heliotropium in Syro non erectum a Pherecyde, ut volunt, sed multo antiquius c. 411. l. 9. &c. In Heliotropio Regis Achaz non recessit ipse sol, sed umbra solis ibid. l. 44. &c.
Hellotia Europa, *Hellotis* ejus corona, *Hellotia* festum, Hellotis Gortyna. An ab Ebr. *halloth* c. 421. l. 13. &c. & c. 750. l. 65.
Hellespontus quasi Elisæ Pontus c. 315. l. 4.
Hendiadys figura c. 156. l. 41. & c. 548. l. 67.
Ἥφαιστος quid significet c. 399. l. 41.
Heraclea, vide Macara & Minoa.
Heræa, vide Hybla.
Heræi montes in Sicilia c. 558. l. 73. Horum ubertas & amœnitas c. 559. l. 3. Nympharum ibi lucus, ubi Daphnis natus ibid. l. 5.
Herbarum nomina Punica & Africa ex Auctario Dioscoridis & Apuleio c. 752. l. 20. &c.
Herbessus, id est, mons excisus, Siciliæ oppidum in monte cavernoso c. 540. l. 65. &c.
Herbessus Sicanorum urbs, Polyæno Vessa c. 554. l. 62. &c. Ratio utriusque nominis ibid. l. 69.
Herbita Siciliæ oppidum munitissimum unde dictum c. 559. l. 15. &c.
Hercules qui Gadibus colebatur Phœnix vel Ægyptius, non Græcus c. 166. l. 61. &c. De ejus templo multa ibid. l. 65. &c. Quando navigaverit in Hispaniam ibid. l. 40. Ubi sanatus ab hydræ morsu c. 360. l. 30. Herculi Tyrio decimas solvebant Carthaginenses c. 466. l. 50. Hercules Βυζύγης c. 531. l. 34. Hercules Diodas cur à procis invocatus c. 472. l. 36. &c. Hercules Maceris in Libya Sardi pater, profectus dicitur Delphos c. 571. l. 39. Unde sic dictus ibid. l. 45. Hercules Phœnicibus Melcarthus Gr. Melicerta seu Palæmon c. 615. l. 45. 51. &c. & c. 651. l. 50. Herculis Phœnicii aut Ægyptii, non Græci, templum Gadibus c. 610. l. 13. &c. Illius templi situs & antiquitas ibid. l. 49. Ligna in eo ἄσηπτα ibid. l. 53. Fatales columnæ ibid. l. 58. Sculpturæ & donaria ibid. l. ult. & c. 611. l. 1. &c. Ossa Herculis ibid. l. 6. Ritus in cultu ibid. l. 15. &c. Simulachra nulla ibid. l. 30. Fœminæ ex fano exclusæ ibid. l. 33. Vide & Gaddir. Herculis iter in Galliam c. 657. l. 11. Geryon & Tauriscus ab eo occisi ibid. l. 30. Et Alesia condita ibid. l. 21. Et Nemausus ab uno è liberis ibid. l. 35. Ejusdem pugna contra Albionem & Bergionem ibid. l. 42. Alpes ab eo superatæ ibid. l. 53. Hæc ad Phœnicium Herculem pertinere c. 658. l. 6. &c. Hercules Ogmius ibid. l. 19. Aræ in Alpibus Herculi sacræ ibid. l. 23. Herculis Monœci portus ibid. l. 29. Hercules Phœnix Tartessi cultus ibid. l. 42. Quà Gallias invaserit ibid. l. 58. Hujus monumentum in Cœlis Ingeniculum ibid. l. 69. Dorienses Idem deduxit ad Oceanum c. 659. l. 8.
Hercyna fons à cataracta dictus, quâ apertâ subito erupit c. 436. l. 47. &c.
Hermata, id est, saxa ab Hercule in mare conjecta, vel ad arcenda cete, vel ad sistendum maris impetum c. 644. l. 45. Vox Phœnicia ibid. l. 63.
Hermione ubi purpura c. 155. l. 67. Vide Harmonia.
Hermon in Oriente terræ Chanaan c. 447. l. 44.
Heroes unde dicti c. 443. l. 29. Plerumque in locis excelsis conditi c. 460. l. 51.
Heroum urbs ex Horæis c. 346. l. 31.
Heroopoliticus sinus à Clysmate denominatus c. 108. l. 6.
Hesperidum incolæ Iberi in Dionysio c. 651. l. 63. Ibidem tres urbes ibid. l. 73. Vide Cassiterides.
Hesus, Mars Gallis, ut Syris *Azizus* c. 662. l. 58. &c.
Hetthæi vel Citthæi promiscuè sumuntur à Josepho c. 157. l. 35. & c. 304. l. 30. Hetthæi, vide Hitthæi.
Hevæi cur *Cadmonim* c. 305. l. 1. & c. 447. l. 44. Ubi siti ibid. Quid significet nomen ibid. Eorum coloniæ c. 305. l. 14. Hevæi & Hauvæi quid differant ibid. l. 18. &c.
Hexi Bœticæ oppidum, hodiè *Motrel*, à flexu terræ dictum, al. Sex & Sexi c. 616. l. 63. &c. Vide Sex.
Hiberniæ nomen quid sonet c. 654. l. 12. De ea locus Orphei ibid. l. 22.
Hiera insula montosa circa Siciliam, cur Maritima dicta c. 510. l. 36. &c.
Hieracium majus quo accipitres & aquilæ ab oculis obscuritatem discutiunt *sitbeleas* Afris, quia *setbel* est aquila c. 754. l. 66. &c.

Hieracon insula Arab. Fœl. prope Cassanitas non ab accipitribus sed à Jerachæis dicta c. 110. l. 69.
Hierapolis etiam Magog dicta c. 12. l. 59. Conditor Prometheus Deucalionis filius ibid. l. 62. Ibi templum Deæ Syriæ ibid. l. 63.
Hieronymus Phœnix Tyri Rex Tertulliano, aliis Ægyptius, nec Tyri aut Phœnices Rex, sed præfectus sub Antiocho c. 778. l. 32.
Hierosolymis Paschæ tempore quot hominum millia c. 253. l. 60.
Himeræ fluvii duo in Sicilia c. 514. l. 63. &c. Non oriuntur ex uno fonte, ut creditum ibid. l. 65. & c. 552. l. 11. Alius a tepore dicitur, alius ab amaritudine ibid. l. 43. 50. &c. Hic unus è maximis Siciliam dividit ferè mediam ibid. l. 4.
Himerâ dirutâ Pœni Therma condidêre c. 515. l. 1. 9. Himera unde dicatur ibid. l. 38.
Himilco Pœnus è Gadibus profectus ut Aquilonarem Oceanum exploraret c. 639. l. 18. Ejus navigatio ad Oestrymnides insulas c. 652. l. 13. &c. Iter ab ipso descriptum malè à Camdeno haberi pro fabuloso ibid. l. 26. &c.
Hippace quid Gr. c. 180. l. 18.
Hipparis Ptol. Hipὀrus Sicil. fl. ita dictus, quia Camarinam paludem permeat c. 548. l. 71. & c. 549. l. 1. &c.
Hippocrates ubi natus c. 375. l. 9.
Hippocrene fons Bœotiæ, nomen & fabula explicantur c. 428. l. 37. &c.
Hippones duo c. 474. l. 4. Hipponem Diarrhytum qui condiderint ibid. l. 15. Hippuacram aliqui vocant & Hippagretam ibid. l. 30. 44. Hipponense stagnum ibid. l. 68. Hippo Regius c. 475. l. 4. Regiæ in utroque Hippone ibid. l. 6. Hippo Phœniciè *Ubbo*, id est, sinus & stagnum ibid. l. 27. Hippuacra in intima Syrti ibid. l. 36. Hippo Regius Augustini sedes ibid. l. 39.
Hippotoxotæ in Scythis c. 189. l. 55.
Hirminius Siciliæ fl. unde dictus c. 547. l. 62.
Hispal, Hispalis & Spalis urbs Bæticæ c. 603. l. 39. Quando & à quo condita ibid. l. 48. Situs ibid. l. 52. Puteus mirus ibid. l. 61. Dies ibi maxima ibid. l. 64. Quàm inassueta spectaculis ibid. l. 67. Ratio nominis ibid. l. 72. & c. 604. l. 3.
Hispania, Spania dicta, id est, cuniculosa c. 168. l. 1. &c. & c. 631. l. 5. Omnis generis metallis fœcundissima c. 169. l. 31. &c. Fabulæ de sole in Hispania centuplo majore & cum stridore occumbente & de nocte statim ab occasu c. 168. l. 73. & c. 169. l. 1. &c. Ultra Hispaniam loca scilicet ἄβατα, chaos, tenebræ deserta, mundi finis c. 168. l. 30. &c. In ea Phœnices ἐν πόλεσι c. 599. l. 1. Ejus tres partes ibid. l. 9. &c. Hispaniam an subjecerit Nabuchodonosor c. 601. l. 25. Græcæ fabulæ de populorum & urbium in Hispania origine c. 621. l. 1. &c. Ejus una pars ad Oceanum, ubi majores quinque amnes, altera ad mare internum Iberia propriè dicta, ubi unus Iberus c. 624. l. 72. Hispaniæ amnes piscosi c. 627. l. 17. Vide & Spania.
Hister vel *histrio* Tuscis ludio c. 585. l. 18.
Hitthæi ubi siti & quàm terribiles c. 304. l. 18. Arba & Anakæi ex illa gente ibid. l. 25. &c.
Hoba, id est, Damascena vallis c. 79. l. 48.
Holmius & Permessus rivi Heliconis, ille à dulcibus, hic ab uberibus aquis dicti c. 429. l. 9. &c. Musis sacri ibid. l. 44.
Homerus quando natus c. 638. l. 59. Ubi sepultus c. 415. l. 13. 30. Homerus Italicas fabulas didicit à Phœnicibus c. 587. l. 54. Præcesserunt eum multi Scriptores c. 210. l. 49. & c. 588. l. 4.
Homeritæ ex Tribu Jectan iidem qui Amanitæ c. 98. l. 28. Ubi siti ibid. l. 38. &c. & c. 99. l. 53. Iidem cum Sabæis c. 98. l. 55. &c. Eorum urbs Mareb ibid. l. 73. Arabum numerosissimi c. 99. l. 8. Homeritæ dicuntur quoque Abaseri vel Abissini c. 126. l. 55.
Homines primi circa Babylonem & Assyriam c. 21. l. 50. Longævi, & quorsum c. 310. l. 73.
Hormanus amnis in Arab. Fœl. unde dictus c. 547. l. 66.
Horti pensiles ubi & quales c. 231. l. 20.
Hospitales, Phasiani c. 289. l. 3.
Hul Josepho Otrus in Armenia fortè Otus, unde Otene, al. Motene & Totene c. 81. l. 42. &c. Ad Hul vel חול *Chul* alludunt Cholobetene, Cholus, Choluata, Cholimma, Colsa, Colana, loca Armeniæ ibid. l. 58. 68.
Hungari pro Agarenis c. 225. l. 61.
Hyblæ tres c. 530. l. ult. & c. 531. l. 2. & c. 538. l. 24. Hybla, id est, regio seu plaga, ita Ebræi & Antoninus c. 531. l. 13. Hybla Heræa, id est, plaga montana c. 548. l. 13. &c. Hybla Megaris unde mel Hyblæum, Siciliæ urbs ad fl. Alabum c. 537. l. 65. &c. Eadem Galeotis à vatibus Galeis seu Galeotis c. 538. l. 33.
Hyc Ægyptiis sonat Rex & unde c. 137. l. 36.
Hyccara Siciliæ unde dicta c. 381. l. 34. Hyccara, id est, sinus piscosus c. 513. l. 67. Non deducitur ab Hycca ibid. l. 63.
Hyde pro Lyde Lydiæ Metrop. c. 88. l. 29.
Hyes Bacchi nomen unde c. 441. l. 2.
Hyllus Illyrici Rex Herculis & Melites filius c. 499. l. 26.
Hymetthius thymus c. 387. l. 20.
Hyoscyamus Punicè *ginga* in Apuleio, imò בנג *binga* ut Arab. c. 761. l. 12.
Hyperia, Siciliæ regio in qua olim Cyclopes c. 549. l. 19.
Hyphasis fl. fontes ubi thus c. 104. l. 51.
Hypsæ Siciliæ fl. circa Agrigentum nomen à deliciis c. 554. l. 38. Illa regio quàm sit beata ibid. l. 42. Ibi Lotophagi nonnullis ibid. l. 47. Alius Hypsa cur pueri imagine cultus c. 556. l. 68.
Hypsicrates Sanchoniathonis historiam Phœnic. continuavit c. 777. l. 21. Hujus interpres Lætus ibid. l. 55. Hypsicrates quomodo Phœniciè ibid. l. 31.
Hystrices in Africa c. 486. l. 66. &c. Inde Cinypho nomen ibid. l. 68.

I.

Jod י Hebr. *Iôta* ι Gr. c. 451. l. 13. 15. *Jod* י & *Vau* ו ab Hebr. sæpe permutari c. 269. l. 55. & c. 551. l. 6. I Syrum in A mutant Phœnices c. 58. l. 73. & c. 260. l. 1. & c. 412. l. 22. & c. 542. l. 3. & c. 728. l. 29. & c. 737. l. 20. *Jod* י initiale abjicitur c. 369. l. 64. & c. 461. l. 47. & c. 745. l. 46. *Jod* י initiale Arabes mutant in *Vau* ו c. 769. l. 12.
Jabadiu, hodiè Java insula unde dicta c. 692. l. 20.
Jabesa, vide Buccinna.
Jabisa, vide Ebusus.
Jacob & quinam præterea Hebrone sepulti c. 300. l. 6.
Jacchus, id est, puer lactens ut rectè Suidas, unde λικνὰ, id est, cunæ in ejus mysteriis c. 442. l. 13. &c.
Jalysus olim Achæa: Vetus nomen à mœrore, rêcens à lætitia c. 368. l. 43. &c. Jalysi Phœnices, & Neptuni templum à Cadmo conditum c. 367. l. 1.
Jamblichus, Malchus, Malichus, &c. idem c. 719. l. 26. 58.
Jamnia ex Jabne vel Jabneel c. 346. l. 35.
Jamno vel Jammona Minoricæ oppidum ubi situm & unde dictum c. 634. l. 70. & c. 635. l. 5. &c.
Janes & Jambres Magi Ægyptii qui Mosi obstiterunt c. 288. l. 15.
Japetus in Arimis c. 593. l. 4.
Japetus seu Japhet Græcorum conditor c. 9. l. 63. Neptunus Veterum ibid. l. 1. &c. & c. 147. l. 63. Ejus portio in insulis & peninsulis c. 9. l. 4. Ipsi pars Asiæ & Europa obtigit c. 147. l. 27. Græcis Japetus ibid. l. 35. Decrepiti senes cur Japeti ibid. l. 37. *Japeto vetustior*, proverb. ibid. l. 52. Japeti bella in Jovem ibid. l. 60.
Japhet fratrum natu maximus, tamen illius benedictio secundaria, &c. c. 148. l. 11. &c. Portio ejus cur amplissima c. 149. l. 63. &c. Quomodo habitet in tabernaculis Semi c. 153. l. 57. &c. Ejus posteros constituere magnam partem Ecclesiæ c. 151. l. 31. Quinam filiorum ejus in Europam se contulerint ibid. l. 44. Condidit Joppem c. 300. l. 33. Ejus filii & populi ex eo oriundi juxta Josephum Ben-Gorion c. 198. l. 41. &c. Ejus posteri in Cilicia c. 179. l. 1. &c.
Ἰάω Bacchi nomen unde c. 440. l. 63. Quomodo ex יהוה c. 384. l. 6. & c. 773. l. 73.
Jar יער lignum Pœnis, ut sylva Ebr. c. 769. l. 5. &c. Item particula dubitantis, quod explicatur ex Arabismo ibid. l. 11.
Jarach in Arab. Fœl. terra Jerachim seu Jerachæorum, qui iidem Alilæi et filii Hilal c. 109. l. 51. etc. Ubi habitent c. 110. l. 59.
Jasonis vellus aureum, liber Chymicus c. 206. l. ult.
Jathreb Jathrippa, Jathrippum, mendosè Aithribem et Lathrippa, id est, Medina c. 214. l. 18. etc. Ratio nominis ibid. l. 54.
Javan Græcis Jovan à quo Iaones et Iones c. 153. l. 61. Alexander rex Javan c. 154. l. 23. Javan oppidum Arab. Fœl. Javanæi ex Uzal in Ezechiele c. 116. l. ult. Javan in Arab. Fœl. c. 155. l. 20. Ex Javan mancipia, id est, Ionica et Græca c. 154. l. 34. Ex Javan æs, id est, Euboicum ibid. l. 70. Ex Javan ferrum, id est, Macedonicum et Bœoticum c. 155. l. 2.
Iberia, id est, extrema terra c. 168. l. 18. Ibi maris et terræ terminus ibid. l. 33. etc. Iberia Hisp. pars ad mare internum c. 624. l. 53.
Iberi unde dicti c. 625. l. 5. Iberi alii ad mare internum, alii ad Oceanum ibid. l. 24. Phœnices circa Iberum c. 623. l. 32.
Iberus majorum Hispaniæ amnium unus ad mare internum c. 624. l. ult. Iberus unde dictus ibid. c. 625. l. 5. Sol in Ibero mergi dicitur ibid. l. 17. Iberus alius ad Oceanum ibid. l. 30.
Ibyllæ in Hispania auri et argenti fodinæ c. 160. l. 40.
Icarius in Atticam à Baccho missus ut vitium culturam doceret, cur cæsus et unde dictus c. 407. l. 23.
Icarus insula non ab Icaro, sed Phœnicio nomine vel à piscuis dicta ut Gr. Ichthyusa c. 381. l. 9. etc.
Ichana Sicil. urbs, Pœnis *Iocneam*, à structuræ amœnitate appellata c. 544. l. 67. et c. 545. l. 4.
Ichthyophagi Ebr. *Sijim*, quibus Leviathan, id est, cete in cibum c. 281. l. 46. etc. Hi coram Solomone et Christo se incurvarunt c. 282. l. 10. 15. In horum littore recessit mare Rubrum, ita ut fundum appareret ibid. l. 31. etc. Arabes sunt non Ægyptii c. 283. l. 49.
Icos insula ubi sita et unde dicta c. 400. l. 30. etc.
Idalium Cypri oppidum Veneri sacrum c. 356. l. 11. Origo fabulosa nominis ibid. l. 13. Alia verior ibid. l. 22. Idalia Venus ibid. l. 12.
Idathyrsus rex Scytharum c. 152. l. 31.
Idris, vide Enoch.
Jebab Arab. desertum c. 143. l. 62.
Jebal Afr. et Syris est gramen c. 757. l. 25.
Jebusii Hierosolymis: David illorum Sarcasmis irritatus quid regesserit c. 304. l. 36. Nominis Jebusiorum an reliquiæ in Ebuso ibid. l. 53.
Jectan seu Cahtan Arabum pater, et repertor linguæ Arabicæ c. 97. l. 70. et c. 100. l. 61. Inde *Baisat-Jektan* c. 98. l. 11. Jectan vel Joctan non habitavit circa Cophenem fl. in ora Indiæ c. 96. l. 43. &c. De filiis Jectan senten-

ſententia Veterum c. 97. l. 34. &c.
Ieira, vide Syria.
Jeman vel Aljeman, Arabia aromatifera c. 134. l. 18. &c.
Jemama regina Arabum, unde Jemama regio ibid. l. 69.
Jemama & Jemanitæ ubi ſiti c. 221. l. 17. A conditore Saba ibid. l. 20. Metropolis *Hagiar*, id eſt, Petra, ubi habitavit regina Jemama ibid. l. 26.
Jemim ימים, Gen. 36. 24. Cur aquas calidas tanquam ex lingua Punica reddat Hieronymus c. 764. l. 45.
Jerachæi, vide Jarach.
Jeria, vide Syria.
Jerichunte palatia Regis Babyniæ c. 25. l. 45.
Jerombalus ſacerdos Dei *Iao* à Sanchoniathone conſultus c. 705. l. 41. Jerombalus ſeu Jerubbaal in Sanchoniathone, id eſt, Gedeon c. 774. l. 29. &c. Qui & Jerubbeſeth dicitur ibid. l. 47. (Nempe & בשת & בעל ſunt ſynonyma ibid. l. 49.) Gedeon cur pro Sacerdote habitus ibid. l. 66. &c.
Jeruſalem, vocis etymologiæ tres ineptæ c. 715. l. 61. & c. 716. l. 6. 12. Confer Hieroſolyma.
Jetas Siciliæ fl. & urbs c. 513. l. 42. c. 558. l. 34.
Jeud Saturni filius unigenitus, Hebr. יחיד *Jehid*, Iſaaci epithetum c. 711. l. 70.
Ignes noctu lucentes, ubi c. 520. l. 10. &c. Quotidie è Libano in Adonim cadunt c. 749. l. 16. Igne purgantur telæ, quæ c. 28. l. 14. &c.
Ignetes Rhodi indigenæ, fortè iidem qui Telchines c. 371. l. 53.
Il vel *Ili* quid ſignificet in Ilipa, Ilipula, Iliberi, Iliturgi, Ilerda, Ilurone, &c. c. 604. l. 27. 52. &c.
Ilerda Hiſp. Tarracon. urbs, ubi ſita & unde dicta ibid. l. 47.
Ilienſes, Sardiniæ populi, vidi Iolaenſes.
Ilipa Bæticæ urbs ubi ſita & nomen quid ſonet ibid. l. 16. An eadem cum Italica ibid. l. 21.
Ilipula nomen montis & urbis in Bætica ibid. l. 33.
Iliturgis ubi ſita & unde dicta ibid. l. 37.
Illyrius Cadmi filius fabuloſus c. 461. l. 69. &c.
Illyriorum quæ pars ſit Gallicæ originis c. 462. l. 14.
Iluro Hiſpaniæ urbs in Pyrenæis unde dicta c. 604. l. 46.
Ilus, id eſt, Saturnus & unde c. 707. l. 33.
Imachara vel Emichara Siciliæ urbs unde ſic dicta c. 532. l. 5. &c.
Imbarus, vide Lubar.
Imbraſus Sami fl. unde Imbraſia Juno c. 377. l. 41.
Imbros Cabiris ſacra inſula leporibus ſcatet c. 398. l. 9. Inde nomen ibid. l. 18.
Imilce uxor Annibalis c. 528. l. 68.
Inamenes vel Jomanes fl. regni Semiramidis terminus ad Orientem c. 109. l. 22.
Inarime perperam pro Arimis c. 592. l. 20.
Inceſſus mollis vitæ mollitiem arguit c. 246. l. 34. &c. Id ad aſtra refert Firmicus c. 247. l. 40.
Indi vi tempeſtatum in Germaniam abrepti c. 638. l. 2.
Ineſſa vel Enneſia urbs in aſcenſu Ætnæ, unde dicta c. 529. l. 20. &c.
Ingeniculum vel Engonaſis quis aſteriſmus c. 658. l. 69.
Inna fons ad quem Silenus à Mida captus, unde dictus c. 533. l. 14.
Inopus Deli fl. Ebr. *Ain Ob*, id eſt, fons Pythonis, è Nilo derivari creditus c. 406. l. 35.
Inſula Carthaginenſium maxima ad occaſum Libyæ, vel fabuloſa, vel pars novi orbis c. 645. l. 26. &c.
Inſulæ majores ſeptem c. 384. l. ult.
Inuus, vide Faunus.
Inycus Cocali Regia c. 557. l. 4. Vitifera urbs ibid. l. 13. Unde dicta ibid. l. 21.
Job ubi vixerit c. 81. l. 17. Vide Jopas.
Jobabitæ prope Sachalitas (Ptol. perperam Jobaritæ) unde dicti c. 134. l. 53. &c.
Jobachus ex torrente Jabok c. 346. l. 33.
Jobacchus Bacchi nomen unde c. 440. l. 72.
Joctan, vide Jectan.
Jol, vide Julia Cæſarea.
Iolaenſes & Ilienſes in Sardinia fruſtra diſtingui, cùm ſint idem populus c. 574. l. 35. 68. Origo ex Africa, non è Troia ibid. l. 56. & c. 575. l. 23. Ratio nominis ibid. l. 26.
Jomanes, vide Inamanes.
Ion Xuthi filius unde dictus c. 153. l. 45.
Iones Aſiatici habuerunt quatuor dialectos c. 154. l. 13. Iones in Ægypto c. 60. l. 40. Iones non dici ab Ione Xuthi filio, ſed ab alio antiquiore, id eſt, Javan c. 153. l. 58. Ionum nomen quàm latè pateat ibid. l. 68. &c. Iones è Thracia uſque ad Iſthmum c. 154. l. 22. Ionum colonia in Aſia non ex ſolis Athenienſibus ibid. l. 4. Ionia Peloponneſo oppoſita in columna à Theſeo erecta ibid. l. 25. Ionium mare ibid. l. 1.
Jonicus quartus Noæ filius, ut quidam volunt c. 311. l. 3. Hæc fabula multis refellitur ibid. l. 16. &c.
Jopas apud Virgil. eſt איוב Job c. 494. l. 7.
Joppe à Japhetho condita c. 300. l. 33.
Jordanes permeat lacum Tiberiadis c. 549. l. 9.
Ios al. Sporadum, al. Cycladum una c. 414. l. 29. Ios Ebr. עיו à lapidibus c. 415. l. 21. &c. Homerus ibi in ſaxo ſepultus ibid. l. 30.
Joza Hiſp. urbs unde dicta c. 477. l. 19. & c. 614. l. 59. &c. Aliis Traducta ibid. Ratio utriuſque nominis ibid.
Iphiclus quo ſtratagemate Phœnices ex Rhodo ejecerit c. 367. l. 31.
Irak Alageni pro Perſide c. 193. l. 54.
Iſaac & quinam alii Hebrone ſepulti c. 300. l. 6. Vide *Jeud*.
Iſburus Siciliæ fl. unde dictus c. 556. l. 52.
Iſis in Germania culta c. 676. l. 48.
Iſis fluvius c. 287. l. 67.
Iſlandia, vide Thule.
Iſmeno fl. Bœotiæ unde nomen c. 427. l. 63. Cur idem dicatur Cadmi pes ibid. l. 67.
Iſraël Phœnicibus Saturnus c. 711. l. 63.
Iſmaëlitæ Saraceni & Chuſæi c. 213. l. 70. &c.
Iſſa, vide Lesbos.
Iſtos Inſula Punicè *Kellararſath*, imò *Cheblaraphſad*, id eſt, malus navis c. 505. l. 33. &c. & c. 743. l. 61.
Ἰτέϊνοι clypei, quia olim ſaligni c. 737. l. 32. &c.
Ἰτυῖος Adonis quorſum dictus ibid. l. 30.
Italia unde dicatur, Veterum ſententiæ c. 594. l. 70. & c. 595. l. 1. &c. Italia olim ferè tota in Brutiis ibid. l. 13. &c. Itaria Phœnicibus, id eſt, picearia regio c. 597. l. 22. Italia Phœnicii generis populos nullos habuit c. 582. l. 37. In Italiam quinam mari appulerint c. 4. l. 53. &c. Confer Cittim.
Italus Tuſcis taurus c. 585. l. 21. & c. 594. l. ult.
Itamus עיטם Cretæ urbs Phœnicia c. 421. l. ult.
Itanus Cretæ urbs à Phœnice Itano, id eſt, Ethan ibid. l. 69.
Itar, *Itra* & *Itran* pix Ebr. inde *Itaria* & poſtmodum Italia, id eſt, picearia dicta Brutiorum regio c. 597. l. 50. &c.
Itis Tuſcis Idus c. 585. l. 17.
Ithaca à ſoli aſperitate dicta c. 464. l. 72.
Ithobalus, vide Auza.
Ἰτύκη, vide Utica.
Juchaſin liber à quo & quando conſcriptus c. 310. l. 39. Gentium origines inde petitæ ibid. l. 48. &c.
Judæi buxei c. 215. l. 57. Facti c. 146. l. 61. Judæi in Media c. 193. l. 69. &c. In Saba c. 132. l. 60. Judæi & Spartiatæ cur fratres c. 457. l. 73. Fabula de Judæo Spartione in Bacchi copiis c. 458. l. 10.
Juleppum eſt ex Arab. גלאב *giuleb* c. 494. l. 8.
Julia Cæſarea olim *Jol*, hodiè *Algezira* & *Alger* c. 483. l. 63.
Julia Traducta cur Joza dicta c. 477. l. 18. & c. 614. l. 59.
Junonis promontorium Bæticæ caput & Gaditani freti finis ibid. l. 53.
Jupiter cur Ζεὺς c. 7. l. 72. Saturni filiorum minimus c. 8. l. 6. Cœli dominus ibid. l. 12. Patrem execuit ibid. l. 21. &c. Falx ejus Corcyræ ibid. l. 49. Jupiter Labradenſis c. 87. l. 60. Atabyrius c. 369. l. 47. Icmæus c. 407. l. 63. Ἐλιεὺς Thebanis c. 437. l. 71. Καρνεῖος ſive Arietinus c. 438. l. 2. Aſbamæus c. 535. l. 40. Aldus vel Aldemius c. 748. l. 34.
Juſti, Ponti accolæ, Abii, Galactophagi c. 173. l. 43.
Ἰζώνη Satyrica veſtis c. 444. l. 59. Unde dicta c. 742. l. 71.

K.

Kadmilus aut Kaſmilus Mercurius c. 747. l. 29.
Καίτρεια, vide Cetra.
Κάνδυλος vel Κάνδαυλος cibus Lydorum proprius c. 87. l. 7.
Kaphar aljehudi c. 40. l. 47.
Κάρ ovis vox Ionum & Ebræorum c. 376. l. 43. Item caput c. 471. l. 50.
Καρνεῖος Jupiter Bœotis & unde c. 438. l. 2.
Kardynus, vide Cardynus.
Karicontichus Africæ urbs ab Hannone condita ubi ſita & unde dicta c. 641. l. 26.
Κάρυα pro amygdalis c. 389. l. 34.
Καρύκη cibus Lydorum proprius c. 87. l. 6.
Kedareni unde dicti c. 216. l. 17. &c.
Kedron torrens Gr. τῶν κέδρων cedrorum c. 346. l. 33.
Kellararſath, vide Iſtos & Udenoe.
Kijun, vide Cijun.
Κεφαλαιώται LXXII in libro Juchaſim, cùm alii Ebræorum ſolùm LXX numerent c. 311. l. 6. & c. 313. l. 6.
Kir de qua Eſaias & Amos, Chaldæo קרני, an Kir è Gedroſia, aut Curena Mediæ ad Amardum fl. aut Cyrus vel Cyrnus Iberiæ fl. c. 293. l. 35. &c.
Kirjath Arba, vide Hebron. Kirjath-arche Kirjath-ſanna & Kirjath-ſepher idem eſſe c. 771. l. 71.
Kiſon torrens Gr. τῶν κισσῶν picarum c. 346. l. 34.
Κίτιεῖς & Κίδιεῖς unde c. 9. l. 33. & c. 527. l. 44.
Kitran, vide *Alquitran*.
Κλῆρος unde c. 416. l. 22.
Κληροῦχοι & γάμοροι c. 547. l. 23. 30.
Κόβαλοι Bacchi comites unde ſic dicti c. 444. l. 63. etc.
Kobtim à quo Cophtitæ c. 316. l. 19.
Κόης & κοίης Ebr. *Cohen* Cabirorum ſacerdos, κοιᾶσθαι ἱερᾶσθαι c. 397. l. 7. &c.
Χολία Heſychio bellaria ex melle; fortè idem קוליא *Kolja* Chald. c. 346. l. 19.
Κολοβὸς & Κολοβόῤῥιν ſinus c. 592. l. 57.
Κόνος in Polybio muliebris mundi ſp. inter novæ Charthaginis ſpolia, fortè Ebr. כומז, id eſt, faſcia pectoralis, quod probatur ex Arabiſmo c. 718. l. 15. &c.
Koph Ebr. expreſſum per γε c. 527. l. 45.
Korban in Theophraſto unum è peregrinis ſacramentis quæ Tyriorum leges prohibent c. 716. l. 31. &c. Pro magno habitum hoc Sacramentum Matth. 23. et 15. ibid. l. 39. &c.
Κορανόπης cur ὠπροσίτης Pœnis c. 753. l. 4.
Κῶς non eſt ovis, ſed vellus c. 376. l. 51.
Κελαδεῖν generare Bœotis c. 438. l. 39.
Κύρπαι, vide Cetra.
Kupha ubi c. 35. l. 13.

L.

Lamed ל Hebr. λάμβδα λ Gr. c. 451. l. 14. 16. *Lamed* ל notat *in* c. 724. l. 7. *Lamed* ל ſervile ſumitur pro radicali c. 258. l. 15. etc. Quandoque ſuppletur c. 230. l. 6. Abſorbetur c. 204. l. 22. In geminatis excidit c. 61. l. 55. etc. et c. 400. l. 25. et c. 420. l. 30. etc. et c. 594. l. 60. et c. 728. l. 11. etc. Initiale

tiale rejectum c. 88. l. 30. Finale rejectum c. 435. l. 33. & c. 603. l. 23. Permutatur cum *Daleth* ד c. 508. l. 64. Cum N c. 128. l. 2. & c. 520. l. 34. & c. 767. l. 40. Cum *Reſch* ר vel R c. 180. l. 38. & c. 597. l. 30. &c. & c. 670. l. 27. & c. 689. l. 40. L & B tranſponuntur c. 376. l. 38. L & R c. 416. l. 20. & c. 575. l. 53.

Labium pro ſermone c. 50. l. 13.

Labrekin, vide Lubdekis.

Labrys geſtamen Regum Lydiæ, unde Jupiter Labradenſis c. 87. l. 59.

Lac libatum Mercurio, & cur c. 11. l. 70.

Laccius Syracuſarum portus minor c. 541. l. 21.

Lachman Syriaci libi ſpecies c. 726. l. 53. *Lachmanijoth* placentæ genus, Gall. *oublies*, id eſt, *oblutæ* vel ὀβελίας ἄρτος ibid. l. 60.

Lacter promontorium Inſulæ Coæ, unde dicitur c. 375. l. 67.

Lacus perjuris graves, vide Delli.

Ladanum in Pſittacene c. 238. l. 29.

Ladon, Pactolus, Lydiæ fl. aurifer c. 88. l. 24.

Læna & linna quid differant c. 673. l. 28.

Læſtrygones populi anthropophagi in Auruncis circa Caietam & Formias c. 589. l. 41. Cur regio dicatur eſſe compaſcua c. 590. l. 30. 71. Cur ibi breviſſimæ noctes ibid. l. 43. Cur eos ponat Crates ſub cauda Draconis ibid. l. 51. Læſtrygones iidem qui Leontini à ferinis moribus dicti c. 563. l. 8. &c. Læſtrygon Punicè *lais tircan*, id eſt, leo mordax ibid. l. 10. Læſtrygonum cum Cyclopibus & Sicanis cognatio ibid. l. 24.

Lætus Phœniciæ hiſtoriæ interpres, malè in Tatiano Chœtus, & in Euſebio Aſitus c. 777. l. 60. Lætus & Menander Pergamenus de Europæ raptu, & Menelai adventu in Phœnicem, & Hiramo & Solomone ibid. l. 64. &c.

Laith Brit. humidum unde derivetur c. 680. l. 56.

Lama maſtices vel ſpinæ genus in Arabia unde maſtice c. 382. l. 60. *Lama* quid Arabice ibid. l. 64.

Lamia Monſtrum humanæ carnis avidum c. 589. l. 61. &c. Mulier Africana Beli & Libyæ filia ibid. l. 71. Nata in Automolis c. 590. l. 10. Unde dicta ibid. l. 16.

Lampas, Lopaduſa, &c. Africana inſula Phœn. *Lappid* c. 504. l. 57. &c. Magnitudo & ſitus ibid. l. 66. 71. Ibi turres & portus commodus ibid. l. 62. 68.

Lamus Rex ἀνθρωπόφαγος ut Lamia unde dictus c. 589. l. 61. & c. 590. l. 16.

Lana vitis quid Talmudicis c. 690. l. 44.

Lanæ Mileſiæ, Selgicæ, Altinæ, Calabræ, Apulæ, Tarentinæ c. 26. l. 53. &c. Lanæ circumligatæ vel intectæ ne inquinentur c. 27. l. 7. De iis jocus Diogenis ibid. l. 10.

Lanaria herba c. 419. l. 64.

Lanath Afr. clymenum & cur ita c. 757. l. 2. 13.

Lancea unde dicta c. 670. l. 22.

Laodicea cur olim Ramatha c. 744. l. 58. Multa oppida hujus nominis ibid. l. 68.

Lapethus vel Lepethis Cypri urbs unde dicta c. 354. l. 33. &c.

Lapideus campus inter Arelatem & Maſſiliam hodiè *La Crau* c. 657. l. 48. & c. 679. l. 53.

Lar fl. Arab. Fœl. c. 99. l. 55.

Larim boves c. 612. l. 57.

Lariſſa Aſſyr. urbs magna, fortè Reſen Moſis c. 257. l. 50. &c. Nomen Græcum eſt: Urbs Græca in Arabia & in Syria quæ Sizara Syris ibid. l. 70. &c. & c. 258. l. 7.

Laſa vel Leſa ubi aquæ calidæ c. 308. l. 51. &c. Verus ſitus c. 309. l. 2. Vel Lyſa Ptol. Luſſa Joſepho ibid. l. 8.

Later coctus ex quo Babylon c. 38. l. 73. c. 39. l. 13. &c. Later crudus ex quo mœnia c. 43. l. 3. 10.

Lathrippa, vide Medina.

Latium à latendo c. 159. l. 48. &c. Herbis veneficis cur ſcatere dicatur c. 588. l. 44. Ebr. *latin* incantationes ibid. l. 72.

Laurix cuniculi fœtus unde dicatur c. 631. l. 27. &c.

Lazurd cœruleum pigmentum c. 88. l. 30.

Λεβηρὶς, vide cuniculi & Spania.

Lebinthus inſula circa Cariam unde dicta c. 376. l. 22. 33. &c.

Lehabæ, id eſt, Libyægyptii unde ſic dicti c. 279. l. 45. &c.

Lelegum pleroſque ponit Homerus in Adramytteno ſinu c. 377. l. 46.

Lelohim, vide Elohim.

Λέμνα planta Orchomenii lacûs à candore floris ſic dicta, non à ſquamis, ut volunt c. 398. l. ult. & c. 399. l. 1. & c. 437. l. 50. &c.

Lemnon adiit Philoctetes à ſerpente morſus, propter Lemniam terram, cujus vi labra vulnerum coaleſcunt in venenato morſu: An hinc Arab. *Lem-naas* c. 398. l. 25. &c. Aut Lemnos potiùs pro *Lebno* à candore terræ Lemniæ, vel ſaxorum, vel ignium, unde & Æthalia ibid. l. 68. & c. 399. l. 8. 13.

Lentes Peluſiacæ c. 217. l. 36. &c.

Leonorius & Lutarius Galatarum duces c. 178. l. 70.

Leontini Siciliæ ager fertiliſſimus c. 537. l. 5. &c.

Leontopodion Pœnis *gudubbal* attractio Beli, id eſt, validiſſima, propter δυώαμιν ἑλκτικὼ c. 762. l. 17. Tale, *luctationes Dei*, *montes Dei*, &c. ibid. l. 24.

Leonum pelles in inſula Cerne vendi ſolitæ c. 642. l. 18.

Lepethis, vide Lapethus.

Lepidin in precio apud Tyrios unde dicatur c. 726. l. 24. &c.

Leptes duæ, parva prope Adrumetum, magna in Tripoli c. 480. l. 28. &c. Leptim magnam alii ad Tyrios, alii ad Sidonios, omnes ad Phœnices referunt ibid. l. 58. &c. Lepti ſermo Punicus & Numidicus c. 481. l. 1. 16.

Leptis, id eſt, ſtatio ibid. l. 19. Leptis vectigal diurnum ibid. l. 28. Ibi regio fertilis Emporia ibid. l. 32. &c.

Leptis, vide Tripolis & Neapolis.

Lesbus è ſeptem majoribus inſulis ultima, inde nomen c. 384. l. 73. et c. 385. l. 1. etc. Iſſa olim, ibid. l. 67. Cadmus ſeu Cadmilus ibi habitavit ibid. l. 61.

Λέσχαι cœnacula Bœotis unde c. 438. l. 26.

Lethes ſeu oblivionis fl. qui et Limæa vel Limius, in qua parte Hiſpaniæ c. 605. l. 61.

Leuca Gallica vox unde nata c. 677. l. 40. 55. etc.

Λεύκαια et λευκέα, vide Spartum.

Leucotheæ in Colchis aries non immolatur c. 287. l. 70.

Libanus unde dictus c. 678. l. 48. E Libani vertice ignis certa die in Adonim fl. cadens c. 749. l. 15.

Λίβανος thus unde dicatur c. 104. l. 14.

Liber, pro Baccho unde c. 443. l. 22.

Λίβυς Græcè niger c. 297. l. 5.

Libya palus ubi, et unde dicta c. 486. l. 14.

Libyes Ebr. *Phut* et *Lubim* c. 279. l. 42. Vide et Lub.

Lybiægyptii cur Lehabim ibid. l. 46.

Libyphœnices qui c. 466. l. 49. Libyphœnices in multis Africæ locis c. 491. l. 42. etc.

Libyſtinus lacus ad Bætim al. Liguſtinus et Libyſticus c. 604. l. 55. et c. 605. l. 40. Unde dictus ibid. l. 30. Ibi urbs cognominis ibid. l. 33. Liguſtinam Græci vocant tanquam à Liguribus ibid. l. 34. Idem lacus cur Ἄορνος ſeu Avernus appelletur ibid. l. 42.

Licnites, Bacchi epithetum c. 442. l. 25.

Λίκνοι, id eſt, cunæ in Bacchi myſteriis ibid. l. 21. etc.

Licnophorus Bacchus cur in ſphæra Lunæ ibid. l. ult. et c. 443. l. 1. etc.

Lignum Pœnis *jar* unde c. 769. l. 5. etc.

Liguria Gallicana c. 657. l. 38. In Liguria pugna Herculis, et lapideus campus, ibid. l. 41. 50.

Lilith Regina Zmargad et Bartinnum c. 134. l. 58.

Lilium Punicè *abiblabon*, id eſt, caulis albus c. 755. l. 21.

Lilybæum Siciliæ promontorium, id eſt, ad Libyam c. 507. l. 72. et c. 297. l. 55. etc.

Lilybæum Phœnicum urbs in Sicilia munitiſſima, quando condita et aucta c. 508. l. 15. etc. et c. 297. l. 65.

Lilybæus puteus cur dictus c. 508. l. 57.

Limæa vel Limius fl. vide Lithes.

Limneſiæ inſulæ, vide Baleares.

Lindi lebes Minervæ à Cadmo conſecratus cum Phœnicia inſcriptione c. 367. l. 7.

Lindus in Auſtrali mucrone Rhodi unde *Limda* Phœniciè. Eò appuliſſe Danaum c. 368. l. 10. etc.

Lingua olim unica c. 50. l. 23. Brutis ſcilicet et hominibus communis ibid. l. 31. Quænam omnium antiquiſſima ibid. l. 40. Linguarum confuſio à ſolo Deo invecta c. 52. l. 31. Eadem virtus Dei aliàs emicuit ibid. l. 54. De numero linguarum multa à col. 53. uſque ad col. 58. Ex Hebræorum ſententia LXX linguæ, gentes, & Angeli illis præfecti c. 53. l. 9. &c. Ex mente Græcorum & Latinorum Patrum LXXII ibid. l. 43. &c. Ægyptios idem docuiſſe c. 54. l. 66. &c. Aliis LXXV. & al. CXX. c. 55. l. 15. 33. Linguæ XXII in regno Mithridatis, & CCC in una urbe ibid. l. 42. 46. Veterum ſententia de linguarum numero refellitur ibid. l. 54.

Lingua Ægyptiaca, vide Ægypt.

Lingua Arabica, vide Arab.

Lingua Azotiorum qualis, & ex ea voces c. 60. l. 52. &c.

Lingua Chaldaica, vide Chald.

Lingua Colchica, vide Colch.

Lingua Ebræa, vide Ebræa.

Lingua Perſica, vide Perſ.

Lingua Syra, vide Syr.

Linnæ ſaga mollia unde c. 673. l. 30.

Linum asbeſtinum quàm precioſum c. 28. l. 19. Linum ex calamis in Colchide ut in Ægypto c. 287. l. 46. Linum bryttinum c. 414. l. 69. Linum Afris ζεραφοῖς lege ζεραφοισά, id eſt, ſemen lini c. 752. l. 66.

Lipara & Liparæ, olim Meligunis vel Melogonis c. 519. l. 15. Ratio utriuſque nominis c. 520. l. 1. 43. &c. Ignes ibi noctu lucentes ibid. l. 10. &c. Et tympanorum cymbalorumque ſonus auditur ibid. l. 56. Et Cyclopum ictus cùm ferrum cudunt ibid. l. 67. &c.

Liſſus Leontinorum fl. quomodo Phœniciè dictus c. 563. l. 17.

Literæ Samaritanæ cum Græcis conferuntur c. 451. l. 40. Literæ ſacræ fuerunt multis gentibus c. 773. l. 52. &c.

Lityerſas Phrygum carmen c. 737. l. 63.

Lixus Africæ fl. & urbs, al. Lizus, Lixa, Linx c. 641. l. 3. &c. Lixus alius c. 642. l. 11.

Lobatalaphath Pœnis, auricula muris c. 753. l. 47.

Λοβοὶ auris partes infimæ, unde ἐλλόβιον inauris ibid. l. 50.

Loca à proventu fructuum nominata c. 629. l. 30. Loca vocari de poſſeſſorum nominibus c. 248. l. 29.

Loci communes, id eſt, ſepulchra c. 509. l. 26.

Longævus c. 607. l. 43. Longævi homines primi & quorſum c. 310. l. 73.

Loti ſpecies rutilæ zizypho ſimillima: Ebr. *pharid*, unde Pharidis inſula, ead. quæ Lotophagitis c. 495. l. 40. &c.

Lotophagitis inſula, vide *Meninx*.

Lub Libya & Lubæi Libes c. 296. l. 54. Lub eſſe Ægyptum Ebræi quàm ineptè probent ibid. l. 67. *Lub* Arab. ſitis & ſiticuloſum eſſe, ut Ebr. *laab*. Talis Xerolibye Arab. *Lubia* c. 297. l. 9. &c. De horum equis & equitibus multa c. 298. l. 40. &c.

Lubar mons Cardyæorum in quo ſubſtitit arca c. 18. l. 34. Imbarus & Nibarus mons alibi ſitus c. 21. l. 10. &c.

Lubdekis, Talmudicis aſinus è terra, qualis c. 273. l. 34. Conjectura de hoc nomine c. 274. l. 13. Variè ſcribitur ibid. l. 8. &c.

Lubi faba Ægyptia c. 296. l. 70.

Lucania latè sumpta etiam Brutios complectitur c. 596. l. 38. et c. 597. l. 2.
Lucta Bacchi cum Pallene collata cum lucta Angeli cum Jacobo c. 446. l. 44.
Lucumo Rex Tuscis c. 584. l. 63.
Lud à quo Lydi c. 84. l. 10. Loci nomen non viri c. 86. l. 18. Vide Mæander et Lydi.
Lud ut Lydiæ ita etiam Æthiopiæ nomen Ebræum, quia ut ibi Mæander, ita hic Nilus valdè sinuosus c. 264. l. 62. etc. Ludæi arcubus insignes quæ Æthiopum arma sunt c. 266. l. 2. etc. In Esaia Phul & Lud vicina loca, id est, Philæ et Æthiopia c. 268. l. 40. etc. Ludæos ad fidem statim vocandos prædictum in Esaia, quod Act. 8. impletum c. 270. l. 40. etc. Misrajim genuit Ludim, nempe Æthiopes sunt Ægyptii generis c. 271. l. 6. etc. Pro Ludæis Targum habet Mareotas, sed legendum esse Meroitas probatur ex Elia ibid. l. 70. etc. Lud Æthiopes reddidit Græcus Interpres aliquis c. 272. l. 48. etc. Ludæi in Talmude sunt antropophagi, ita etiam Æthiopes ibid. l. 61 etc. Ludæi statam edendi horam non habent, ut nec Æthiopes c. 273. l. 8. etc. Æthiopicos asinos Græci celebrant, et Ludæos Talmudici ibid. l. 28. etc.
Ludbricin, vide Lubdekis.
Ludioth Talmudicis placentæ genus c. 87. l. 4. Et cadorum species ibid. l. 12. Lydi caupones ibid. l. 14. Ludo, ludio, ludus à Ludis c. 86. l. 60.
Lug corvus Gallis unde c. 675. l. 50. 62.
Lugdunum unde dictum ibid. l. 50. Et qua occasione conditum ibid. l. 54.
Luna culta ab Arabibus. Oratio Arabum ad Lunam. Luna ead. quæ Venus. *Chubar* Luna. Anathematismus in Lunæ cultores. Lunulæ Ismaëlitarum Jud. 8. Lunæ corniculatæ effigies in templorum fastigiis c. 110. l. 17. etc.
Lusitania ubi c. 599. l. 13. An à Luso dicta c. 621. l. 6. Non dicitur à Luso Bacchi comite, sed à Phœn. *Luz* quod amygdalum sonat c. 628. l. 38. &c. Cur sic dicatur c. 629. l. 28. etc. Elogium Lusitaniæ c. 627. l. 25. Ipsius metropolis ibid. l. 33.
Lusus Bacchi comes c. 628. l. 37. Et quorsum c. 629. l. 60. etc.
Lutarius, vide Leonorius.
Lychnadus vel Lychnidus vel Licnidus Illyrici urbs à Cadmo prope paludem condita unde dicatur c. 462. l. 19. 39. etc.
Lychnites vel Lychneus lapis ubi sumatur et unde appelletur c. 412. l. 67. et c. 413. l. 3. etc.
Lycurgus armatus ut Sçamgar stimulo boum c. 446. l. 37.
Lydi, vide Mæander, Lud, Cares, Mysi, Labrys, Baccharis, Caryce, Κάνδυλ⊙, Ascalon, Ladon, Hyde.
Lydi olim Mæones vel Meones c. 84. l. 18. etc. A Rege Meone patre Cybeles ibid. l. 36. Vel Lydi à Lydo Atyis filio ibid. l. 52. Ab utroque Attalyda urbs ibid. l. 66. Meon et Lydus Reges commentitii ibid. l. 72. Lud, id est, Lydia à Mæandri flexibus dicta, ut Æthiopia quæ *Lud.* Ebr. à Nili flexibus c. 85. l. 20. etc. Lydia ad Mæandrum ibid. l. 28. Lydi pro Ludis unde ludus, ludo, ludio c. 86. l. 60. Lydi ludorum inventores ibid. l. 61. Lydorum antiquitas, amplitudo, fortitudo c. 87. l. 16. etc. Arma ibid. l. 42. Luxus ibid. c. 88. l. 16.
Lydia dicitur Lud propter Mæandri flexus c. 265. l. 60.
Λυδιάζειν λυδοπαθεῖς, λυδοφοίτης unde c. 88. l. 18.
Lysa ubi et unde dicta c. 309. l. 8.
Lysius Bacchus, cur in sphæra Veneris c. 443. l. 2. 11.
Lythirambus, vide Thriambus.

M.

Mem מ Hebr. μῦ μ Gr. c. 451. l. 14. 16. *Mem* ם finale ablatum c. 532. l. 66. *Mem* מ & *Nun* נ servilia quandoque ut radicalia exprimi c. 570. l. 45. 48. *Mim* & *Be* Arab. ut *Mem* מ & *Beth* ב Hebr. atque M & B literæ permutabiles c. 101. l. 17. & c. 218. l. 5. &c. & c. 418. l. 30. & c. 485. l. 31. & c. 763. l. 18. &c. *Mem* מ & *Nun* נ permutantur etiam apud Ægyptios c. 277. l. 27. & c. 408. l. 72. & c. 718. l. 31. &c. & c. 719. l. 14. *Mem* מ & *Pe* פ permutari c. 557. l. 41. &c.
Maacha, vide Aram-Maacha.
Maarsares Euphratis alveus, vide Euphrates.
Macæ ubi & à Carmanis quid distent c. 113. l. 3. &c.
Macara, vide Minoa.
Macedones Ebr. Chetim c. 157. l. 70.
Macer è Barbaria seu Troglodytica c. 124. l. 38.
Maceris (Herculis Libyci cognomen) unde dictus c. 571. l. 42.
Macetæ Macedones, Macetia, Macedonia c. 157. l. 73.
Macoraba Ptol. id est Meccha rabba seu magna c. 214. l. 58.
Macpela spelunca etiam Caphelta & Dijotaron c. 464. l. 35.
Macris Eubœa dicta, non à Macri Bacchi nutrice, sed à longitudine c. 401. l. 24. &c.
Macuaci gens fictitia c. 180. l. 10.
Madai Medorum pater, non à Medo Medeæ filio, ut volunt c. 193. l. 47.
Μάδαρις, vide Matara.
Madianitæ Saraceni c. 213. l. 74.
Madunin, vide Maro.
Mæander fl. ad quem Lydia, quàm sinuosus c. 85. l. 28. &c. Mæander equestris ludi & picturæ genus ibid. l. 72. & c. 86. l. 3. Mæandri vafra consilia ibid. l. 9. Mæander Ebr. *Lud* ibid. l. 15. &c. *Lud* fl. cur Mæander & Lydi cur dicti Mæones ibid. l. 26. Mæandri fontes circa Celænas c. 12. l. 19.
Mæonia & Mæones, vide Lydi.
Mænoba Bæticæ urbs unde dicta c. 603. l. 20. 27.
Magazin unde dicatur c. 138. l. 43.
Magalia unde dicantur c. 736. l. 39.
Magalia, Magaria vel Megara: Pœnis *Magar*, Ebr. *Magur* quæ pars Carthaginis c. 470. l. 27. &c.
Magdolos Ebr. *Migdol* in aditu Æg. c. 277. l. 10.
Magiæ inventor an Cham aut Zoroastres c. 204. l. 37. &c. Aut Angeli ante Diluvium ibid. l. 41. & c. 205. l. 58.
Mago Minoricæ oppidum ubi situm & unde dictum c. 634. l. 70. & c. 635. l. 10.
Magog optimè Scythas reddi, nempe qui sunt circa Caucasum c. 187. l. 42. &c.
Magog Hierapolis cur dicta c. 192. l. 56. &c. Alep hodiè ibid. l. 56. Vide Gog.
Magog, id est, Prometheus c. 12. l. 33. & c. 192. l. 63.
Magnes Ἡράκλεια λίθ⊙ c. 646. l. 3. Non tamen ab Hercule ibid. l. 6. Sed ab Heraclea Magnesiæ, quæ Lydiæ pars ibid. l. 33. &c. Indidem Magnes & Lydius Lapis & Heracleoticus ibid. l. 67. &c. De Heracleo lapide Ptolemæi locus assertus c. 647. l. 29. &c.
Magum in nominibus Rhotomagi, Neomagi, &c. quid sonet c. 682. l. 1. &c.
Magyni à Magog c. 189. l. 35.
Maharbal Gr. Diognetus c. 744. l. 47.
Mahazia, vide Sura.
Mahomet Dramku Sabæus Armuzæ conditor c. 220. l. 50.
Mahomet Proph. jumentum *alborak* medium inter mulum & asinum c. 274. l. 23.
Maiatæ quinam & unde dicti c. 680. l. 12.
Majorica seu Balearis Major insula maxima post septem magnas c. 632. l. 36. Ejus oppida c. 634. l. 60.
Μάκαρ, vide Matara.
Malaca vel Malacha, Bæticæ oppidum à salsamentis dictum, cum fl. ejusdem nominis c. 167. l. 35. & c. 616. l. 44. &c.
Malachbelus, id est, Sol c. 731. l. 54.
Malaciæ vox cur mutata in bonaciam c. 368. l. 68.
Malchus Rex Phœnicibus c. 584. l. 62. & c. 719. l. 26.
Malea Laconicæ promontorium Phœniciè *Matlea*, cur γαμφηλαὶ ὄνε Lycophroni c. 459. l. 38. &c.
Malea & Maleæ c. 15. l. 1. Multa hujusmodi ibid.
Maleventum cur mutatum in Beneventum c. 368. l. 67.
Mali Arab. aromatiferæ pars in Minæis c. 127. l. 40. &c. Inde Malitæ, qui & Manitæ regio myrrhifera ibid. l. ult. & c. 128. l. 1. &c. Horum pater *Abimal* vel *Abimael*, ibid. l. 16. & c. 127. l. 31.
Mali Regio aromatifera c. 105. l. 38.
Malic, vide Melcarthus.
Malica, Hercules Amathusiis c. 355. l. 30.
Malichæ, Reges Nabathæorum c. 719. l. 43.
Maltha & malthare, quid propriè c. 500. l. 48. 65. &c.
Malum Punicum cur Caphthoræorum symbolum c. 291. l. 57. Mala Assyria, vide Assyria.
Mammon lucrum Pœnis & Syris c. 767. l. 26. &c. Origo vocis ibid. l. 40.
Mamphula panis Syriaci genus unde dictum c. 727. l. 49.
Man Ægyptiis quid significet c. 59. l. 46.
Mancipia Cappadocica c. 182. l. 4. &c. Ex Ponto c. 181. 71. Ex Javan c. 154. l. 34. &c.
Maneros Ægyptiorum carmen c. 737. l. 63.
Margæ, Mangana, mangonalia unde dicta c. 671. l. 24. &c.
Maniacum monile, aut torquis unde dictum c. 674. l. 53. &c.
Mannus Tuitonis filius c. 676. l. 36.
Mantissa Tuscis additamentum c. 585. l. 25.
Mantus Pluto Tuscis unde Mantua c. 584. l. 49.
Manus, id est, potestas c. 723. l. 30.
Maon, id est, habitatio, plur. *Meonim* & *Meunim*: Multa loca hujus nominis; Græci *Minæos* reddunt, Arab. *Almanazilo*. Inde *Carno-lmanazili* & Carna Minæorum, idem oppidum c. 121. l. 57. &c.
Mapalia Pœnorum casæ unde dictæ c. 733. l. 44. &c.
Mappa, Punicum vocabulum, quomodo deductum à Syro מעפר, & hoc rursus ab Ebr. אפר c. 730. l. 17. &c.
Mar Syr. dominus. *Maur* Brit. magnus, unde Condomarus, Viridomarus c. 665. l. 57.
Marab vel Mariaba urbs, olim Saba c. 130. l. 68. & c. 131. l. 12. &c. Sabæorum metropolis c. 99. l. 3. & c. 131. l. 28. incolæ Homeritæ c. 98. l. ult. & c. 133. l. 19. Quomodo subversa ibid. l. 16. Ibi palatium Belkis uxoris Solomonis ibid. l. 40.
Marc Gall. & Brit. equus unde μάρκα τριμαρκίσια, *mark schalck*, &c. c. 675. l. 1. &c.
Mare pro lacu Colchis & Ebræis c. 286. l. 59.
Mare Chosar, vide Caspium.
Mare tenebrosum Arabibus, id est, Septentrionale c. 655. l. 43.
Mare Rubrum, vide Rubrum.
Mareotæ pro Meroitis in Ierosol. Paraphrasi quod ex Elia probatur c. 271. l. 71. & c. 272. l. 1. etc. Simile mendum in Lucano ibid. l. 12.
Mariæ Chymica c. 207. l. 69. et c. 208. l. 20.
Mariandyna, vide Bithynia.
Μάριν Syris dominum c. 743. l. 52.
Maritima, vide Hiera.
Marium Cypri urbs, an à Marieo Cinyræ filio c. 355. l. 33.
Marmabor Arabibus apiastrum c. 676. l. 72.
Marmarica pro Bar-Barca, id est, deserto Barces c. 496. l. 45.
Marnas Gazæ cultus pro Jove Cretensi c. 422. l. 61. etc.
Marnas Jupiter cur dictus c. 743. l. 39.
Maro, hodiè Madunin, Siciliæ mons, quomodo Phœniciè c. 553. l. 35. 42.
Maronitæ pro Meroitis c. 272. l. 33.
Marpessus Pari mons unde dictus c. 413. l. 11.
Mars Coptitis ex Moloch c. 59. l. 51.
Marsias Euphratis alveus, vide Euphrates.

Marsyæ

Marsyæ fontes circa Celænas c. 14. l. 19. Marsyas Herodoto Catarractes ibid. l. 53. Olim Midæ fons c. 15. l. 30. In colle oritur ibid. l. 43.
Marsyas Philosophus è Colchide c. 288. l. 38.
Martis Virgo Cretensibus unde c. 743. l. 41.
Mas, al. Mesech ad montem Masium & Mascam fl. c. 83. l. 13. Non est Mæonum pater, nec Mesanæorum ibid. l. 28. &c.
Masca fl. al. Saocoras ibid. l. 16.
Maschane Scenitarum urbs c. 185. l. 17.
in Masculinis Arab. Fœminina terminatio c. 215. l. 2.
Masius mons & Masiani populi c. 83. l. 19.
Massagetides bellicosæ c. 190. l. 45.
Massicytus vel Massicytes cur dicatur mons prope Phaselidem c. 362. l. 49.
Massiliensium Dialectus Æolica c. 671. l. 54. Eorum urbes in Hispania c. 623. l. 28.
Masticem fundens lentiscus fortè *messik* Phœniciè c. 382. l. 51. &c. Vide & Lama.
Matara, mataris, materis, μάδαρις, μέαρις, μάσαρις, &c. *matras, matrasser* unde c. 670. l. 46. &c.
in Magnæ Matris sacris cur ærea cymbala c. 448. l. 31.
Matgenus, vide Belus.
Matnan & Batnan c. 101. l. 24.
Mauri in ingressu Colchidis c. 287. l. 1. Mauri pro Chusæis seu Saracenis c. 216. l. 36. Mauri unde dicti c. 469. l. 15.
Mauvia Regina Saracenorum sub Valentiniano Imperatore ad fidem conversa c. 134. l. 60. & c. 215. l. 29.
Maraca Cappadociæ Metropolis c. 177. l. 37.
Mazara Sicil. urbs & fl. terminus Punicæ ditionis, unde nomen c. 558. l. 44. &c.
Mazekes equi c. 177. l. 39. *Masik* Arab. equi genus ibid. l. 40.
Μάζωνες epulæ Bacchi, *mazon* Ebr. obsonium c. 445. l. 63.
Meath Brit. planities & unde c. 680. l. 15.
Meccha Metropolis terræ Hegiaz ubi Chusæi c. 214. l. 14. &c. Unde dicta ibid. l. 66. Macoraba Ptol. ibid. l. 58. Meccha & Beccha ibid. l. 65. & c. 101. l. 22. Vide & c. 318. l. 30. 42.
Meccha pro Mesa c. 146. l. 30.
Medamma, id est, Mesopotamia c. 76. l. 38.
Medea, vide Busiris & Circe.
Medi, Parthi & Sarmatæ affines c. 198. l. 28. Medi unde dicti c. 193. l. 48.
Media quomodo hodiè dicatur ibid. l. 25. &c. Regio quàm eximia c. 194. l. 73. & c. 195. l. 1. &c. Mediæ caput Ecbatana ibid. l. 26. Mediæ pars montana Hara vel Ara, unde Medi Arii c. 194. l. 26. &c. Vide Ara.
Media urbs, quæ Medena, Hammedena, Hamadan c. 193. l. 63. Ibi Judæorum L M. eorum reliquiæ, quos in Mediam doportavit Salmanassar ibid. l. 68.
Media hodiè *Servan* c. 313. l. 60.
Mediis humanis non fidendum c. 48. l. 64.
Medina Arab. *Jathreb*, Veteribus *Jatrippa* & Jathribum, mendosè Aithribum c. 214. l. 18. 27. 37. Et Ptol. Lathrippa ibid. l. 52. Vide & c. 318. l. 52.
Medina pro Saphar c. 146. l. 30.
Megalopolis cur collata cum Babylone c. 235. l. 12.
Μεγάρα unde dicta c. 349. l. 62.
Megara, vide Magalia.
Mel libatum Mercurio c. 11. l. 70.
Melata Ebræis non esse μηλώτην, sed lanam Milesiam aut quamvis aliam mollissimam ac purissimam c. 25. l. 60. &c.
Melcarthus seu Melicerta Hercules Phœnicius, Amathusiis Malica c. 615. l. 45. 54. & c. 709. l. 19.
Melchisedech non est Sem c. 69. l. 9. &c.
Meleagrides in Troglodytis, Ebr. fortè תכיים quod Æthiopes reddit Josephus, & quorsum c. 281. l. 27.
Melicerta seu Palæmon Tenedi cultus puerorum victimis c. 382. l. 20.
Meligunis vel Melogonis Liparæ insulæ vetus nomen unde factum c. 519. l. 15. & c. 520. l. 43.
Melita unde nobilis c. 498. l. 14. Phœnicum ibi colonia & sermo semi-Punicus aut Arabicus potiùs ibid. l. 19. 25. 47. Et Junonis fanum & Herculis, & inscriptiones Punicæ ibid. l. 53. Inter Phœnices & Græcos Melitæ imperium diu alternasse ibid. l. 67. &c. Melita unde dicatur c. 499. l. 23. &c. Melitensia lintea, id est, gossipina c. 501. l. 8. Melitenses catelli ibid. l. 39.
Melite duplex Illyrica & Africana ibid. l. 63. 68. Ad utram appulerit Paulus. Pro Illyrica objectiones ibid. l. 72. & c. 502. l. 5. &c. Pro Africana rationes ibid. l. 17. &c. Objectiones solvuntur c. 503. l. 17. &c. Meliten à melle dici, aut melle fuisse fertilem Veterum nemo scripsit c. 499. l. 38. Melita in medio spatio inter Tyrum & Gades & ultro citroque navigantibus refugium ibid. l. 72. & c. 500. l. 3. &c. Melitæ domus splendidæ & albario opere exornatæ, unde nomen ibid. l. 70. Melites primus, id est, præfectus c. 502. l. 45. &c.
Melite nympha ex qua Hyllum genuit Hercules c. 499. l. 25.
Melitta Africæ urbs ab Hannone condita, ubi sita & unde dicta c. 641. l. 61.
Melos Sporadum una Cycladib. adscripta c. 417. l. 3. Insula πολυώνυμος ibid. l. 7. Nec à mali rotunditate dicitur, nec à Melo Phœnice ibid. l. 20. Sed ab Ebr. *melo* pro repletione ibid. l. 24. Quia terra effossa statim repleri credita ibid. l. 31. & c. 418. l. 34. Vel pro ubertate & maturitate, quia ibi fruges uberrimæ quæ statim maturescunt c. 417. l. 40. &c.
Melos cur Mimallis & Memblis & Byblis dicta ibid. l. 8. & c. 418. l. 29. &c. Et Zephyria ibid. l. 50. Ibi sulphur & alumen nobilissimum ibid. l. 56. &c. Judæi multi ibid. l. 71.
Melia terra c. 419. l. 1. &c. Melinum album, & melinus color luteus ibid. l. 13. 20.
Melote quid sit propriè c. 25. l. 67. &c.
Membliarus vel Membriareus, Phœn. *Mambre haros* Cadmi cognatus in Thera insula c. 424. l. 31.
Membliarus insula prope Theram quæ & Anaphe c. 425. l. 4. &c.
Memblis est Melos, vide Melos.
Memnonis statua à sole contacta crepabat c. 278. l. 34.
Memphis ex *Moph* c. 346. l. 29.
Mena urbs Africæ in lacu Tritonide circa Syrtes c. 468. l. 13.
Menais, Menæ, Menænum, vide Palici.
Menander Pergamenus, vide Lætus.
Menandri Ephesii Phœnicum historici fragmenta quatuor de Phœnices regibus & judicibus c. 778. l. 10. &c.
Menas primus Ægypti Rex c. 676. l. 40.
Menesthei portus, vide Asta. Fabula de Menestheo in Hispania c. 614. l. 40.
Meninx vel Menix insula Afri eadem quæ *Catarichias*, Lotophagitis, etc. c. 494. l. 27. 34. Nomen habet ab urbe metropoli ibid. l. 51. *Menix* ab aquarum recessu aut defectu dicta c. 495. l. 10. etc. Ipsius amplitudo c. 406. l. 2. etc.
Menois, urbs Palæstinæ prope Gazam c. 422. l. 57.
Menuthias insula, non Cerne, sed Madagascar c. 642. l. 45.
Meonia et Meones, vide Lydi.
Merbat ubi thus c. 106. l. 53. etc. Fortè Ptol. Mæphat in Adramitis ibid. l. 70.
Merbat et Berbat c. 101. l. 21.
Mercurius seu Chanaan unde dictus c. 11. l. 16. Servus ibid. l. 20. etc. Viis præfectus, et furum Deus ibid. l. 41. Eloquentiæ Pater et astronomiæ repertor ibid. l. 51. 57. Jovi lasciviæ minister ibid. l. 66. Lac et mel illi libata ibid. l. 70.
Mercurialis Pœnis herba *asumes* ministri suppl. Deorum, id est, Mercurii, qui ob id ipsum appellatur *Cadmilus* c. 761. l. 26. etc.
Merimorion Gall. *melissophyllon*, ut Arab. *marmahor* c. 676. l. 71.
Merodac et Berodac c. 101. l. 28.
Meroe Æthiopiæ urbs et insula quàm dives c. 272. l. 1. etc.
Meroen Cambyses condidit, et de matris nomine appellavit c. 136. l. 57. 65.
Mesa Mosi, aliis Musa vel Muza Arabiæ Aromatiferæ portus ad mare Rubrum, unde iter ad Sapharitas c. 144. l. 26. etc. Mesa non est Meccha, sed Musa c. 318. l. 40.
Mesech non est in Arabia Kedarena c. 184. l. 25. Id ex Davide probari perperam ubi *mesech* planè aliud ibid. l. 28. etc. Vide Rhos. Mesech et Thubal semper in Scriptura juncti c. 179. l. 65. etc. Id est, Moschi et Tibareni, qui eodem modo junguntur in Herodoto c. 180. l. 21. &c. Tamen Mesech & Tubal latiùs patent quàm Moschi & Tibareni c. 181. l. 28. &c. Inde mancipia ibid. l. 70. & c. 182. l. 1. &c. Et vasa ærea ibid. l. 35. Vel Chalybea ibid. l. 50. &c. Hi populi terribiles & fortissimi c. 183. l. 65. &c. Vide Mas.
Mesene, & Mesanæi c. 83. l. 35.
Meser, hodiè *Alcairo*, Æg. metropolis c. 258. l. 62.
Mesopotamia in Oenotris c. 76. l. 46. Mesopotamia Syriæ ibid. l. 42. Prisciano Medamna ibid. l. 38. Ebr. *Aram-Naharajim* ibid. l. 35. *Paddan-Aram* seu *Sade-Aram*, id est, Mesopotamiæ culta pars incultæ opposita c. 77. l. 13. &c. Utriusque limites & descriptio ibid. l. 22. &c. Xenophonti prior *Syria*, posterior *Arabia* ibid. l. 58. Et *Susoba* Epiphanio ibid. l. 66. Vide Paddan & Ur. Mesopotamia terra Chaldæorum c. 78. l. 1. &c. Hujus pars Babylonia ibid. l. 28.
Mesori Ægyp. quid c. 258. l. 64.
Mespilum aronium Gr. τρίκοκκον Arab. *zarur* c. 139. l. 34. Mespilum σητάνιον ibid. l. 35.
Mesraem, Mestrem, Mesraim, vide Misrajim.
Messabatæ, ubi siti & unde dicti c. 223. l. 30. &c.
Messana, vide Zancle.
Messapius mons Bœot. à specula dictus c. 432. l. 43.
Messe unge Pœnis & *Messias* unctus c. 768. l. 40.
Messiæ imperii fines c. 169. l. 23.
Metalla plerumque in locis infrugiferis c. 599. l. 42.
Metathesis c. 261. l. 20. & c. 400. l. 2. & c. 414. l. 25. & c. 420. l. 36.
Μετασυγχίσεις Persis in usu c. 223. l. 53. &c.
Methres, vide Belus.
Methusela unde dictus c. 51. l. 13. Methusela & Sela unde dicti c. 88. l. 53. 63.
Mezar & Mezara peregrinus c. 760. l. 65.
Μίλχος, id est, Vulcanus unde hoc nomen c. 706. l. 59.
Midacritus aut Melcarthus potiùs, plumbum ex Cassiteridum insulis primus attulit c. 648. l. 45. & c. 651. l. 48.
Migdol Æg. urbs Magdolos c. 277. l. 10. &c.
Milesiæ lanæ quàm pretiosæ c. 26. l. 45. &c. De iis Græci & Chald. Ezech. 27. c. 27. l. 3. &c. Milesia lana dicitur etiam quæ non est è Mileto ibid. l. 22. &c.
Milesium nasturtium c. 387. l. 20.
Miletus *Anactoria* olim dicta c. 349. l. 1.
Militaria Gallorum vocabula, vide Galli.
Miltine vel Miniacea urbs in Africa c. 485. l. 13.
Milyæ cur Solymi dicti. *Muliæ* tumulus Talmudicis, & *Mulae* loca montosa c. 363. l. 70. & c. 364. l. 2.
Milyas regio Solymorum montosa cur ita dicta c. 363. l. 65. & c. 364. l. 2.
Mimallis, vide Melos.
Mimallonides à loquacitate dictæ, vel, à *mamal*, id est, torculari, ut Ληναί c. 445. l. 27.

Minæis

Minæis fertiles agri palmetis c. 119. l. 14. &c. Per Minæos thus evehitur ibid. l. 28. Ibidem Myrrhæ proventus ibid. l. 45. &c. Minæorum metropolis Carna c. 120. l. 70. Minæi non dicuntur à Minoe, sed à *Meunim* c. 121. l. 34. 57. &c. Vide *Maon*.

Minerva dicitur Ægyptiis *Neith* c. 136. l. 16. Minerva Belisama c. 663. l. 57. &c.

Minium Punicè *manin & sammanin* Græc. ἄμμιον c. 626. l. 44.

Minius Hisp. fl. an à minio pigmento, vel contrà ibid. l. 35. &c.

Minoa seu Heraclea olim *Macara*, id est, excisa dicta c. 555. l. 60. & c. 556. l. 12. 25. &c.

Minoa, vide Gaza.

Minorica seu Balearis minor c. 632. l. 36. Ejus oppida & unde dicta c. 634. l. 69.

Minyas Ebr. מני *Minni*, Armenia vel Armeniæ pars c. 20. l. 10. Inde Armenia dicta ibid. l. 16.

Misraim & Phut Africam inter se diviserunt c. 294. l. 45. Misraim filii septem qui fuerint juxta Veteres c. 262. l. 72. & c. 263. l. 3. &c. *Misraim* duale pro *Mesorajim* à singulari *Masor*, id est, Ægyptus c. 258. l. 65. *Masor*, id est, munitus locus. Nulla regio naturali situ tutior c. 259. l. 1. &c. Vel ab angustiis facta vox ibid. l. 26. Misrajim duale, quia duplex Ægyptus ibid. l. 33. Superior Pathros seu Thebais & Heptanomus, inferior Delta ibid. l. 39. 47. Hæc Ebr. *Raab*, Ægyptiis *Rib* vel *Rif*, id est, pyrum ibid. l. 70. &c. & c. 58. l. 71. &c. Unde Athribis, id est, cor pyri, nomus in Delta medius c. 259. l. 54.

Mocrotum ex Mosyllo c. 124. l. 52.

Moloch, Mars Coptitis c. 59. l. 51. Moloch idolum in cujus honorem pueri in ignem conjecti c. 528. l. 57.

Monœcus, vide Hercules.

Monobazus Rex Adiabenes c. 19. l. 42.

Montes et urbes cognomines c. 145. l. 20. &c.

Monymus et Azizus Edessæ Solis assessores c. 731. l. 70. Monimus est Mercurius ibid. l. 72. Origo vocis c. 732. l. 11.

Mons ignivomus c. 593. l. 6.

Moph et *Noph* Ebr. Memphis c. 277. l. 20.

Mors culta Gadibus, id est, Pluto c. 609. l. 71.

Mosal ubi c. 19. l. 19.

Moscha in Adramitis portus thuriferæ regionis c. 106. l. 37. Moscheni ubi siti c. 83. l. 26.

Moschi non sunt Mossyni vel Mossynœci c. 180. l. 47. Ubi siti ibid. l. 51. Non dicuntur ab arcûs tensione, nec à Moscho Sidonio, sed à tractu montium c. 185. l. 60. 71. et c. 186. l. 4. etc. Horum arma c. 185. l. 63.

Moscovitæ unde orti, vide Rhos.

Mosele Neptunus Ægyptiis c. 10. l. 3.

Mosis nomen quid sonet c. 59. l. 35. Mosis Chymica c. 206. l. 68. Mosis historia cum Bacchi fabula collata c. 445. l. 71.

Mosychlus mons in Lemno in quo Vulcani fornax, unde dictus c. 399. l. 27. &c.

Mossyni vel Mossynœci unde dicti c. 180. l. 48. Non sunt Moschi ibid. l. 51. Ubi siti ibid. l. 65. Æs ibi splendidissimum c. 182. l. 36. Fortissimi c. 184. l. 2. &c. Maximè feri ibid. l. 7.

Μὼτ, id est, materia ex qua omnia c. 705. l. 73. & c. 706. l. 9.

Motene, vide Hul.

Motho pagus unde dictus c. 102. l. 6. Ibi non cæsus Antigonus, sed Alexander Balla ibid. l. 16. *Motho*, vide *Muth*.

Motrel, vide Hexi.

Motuca vel Motye Siciliæ urbs non procul à Pachyno c. 546. l. 13. & c. 547. l. 10. &c.

Motychanus Siciliæ fl. ibid. l. 9.

Motye Phœnicum oppidum opulentum in Sicilia, cujus situs qualis Tyri c. 509. l. 27. 48. Ratio nom. ibid. l. 56.

Much מוך vernaculè *bambace* c. 690. l. 54.

Mugil Symæthius non Hymetthius c. 531. l. 70.

Muli insignes in Balearibus c. 635. l. 31. Muli Henetici, Galatici, Cappadocici c. 178. l. 21. Mulæ in Cappadocia pariunt ibid. l. 22.

Mulier spicigera symbolum Africæ c. 490. l. 10. Mulieres Sacarum bellicosæ c. 190. l. 42. Mulieres in bello, ita moris in Oriente c. 445. l. 11.

Murænæ Tartessiæ c. 607. l. 46.

Mures in Gyaro rosisse ferrum c. 415. l. 71. Murium in Africa genera tria c. 713. l. 61.

Musa Μῶσα unde deriventur c. 731. l. 5.

Muschus unde vide Giormok.

Mustela unde Hebræis חולד c. 622. l. 49. Mustelæ Tartessiæ c. 607. l. 46.

Musulum cinnamomum ex Musulo seu Mosylo c. 124. l. 58.

Muth Pluto Phœnicib. c. 395. l. 58. & c. 584. l. 48. *Muth* mors & Pluto c. 610. l. 2. & c. 711. l. 10. *Motho* idem ibid. l. 15. Vide & c. 102. l. 8.

Mutistrata vel Amestratus Siciliæ urbs unde dicta c. 517. l. 15. &c.

Myconus, Mucon Phœn. ab inopia dicta. De Myconiorum paupertate adagia c. 410. l. 1. &c.

Mylæ, ubi boves Solis, ab armentis ita vocatæ c. 518. l. 32. 74.

Myrrha Dusaritis c. 11. l. 12. Dianitis c. 113. l. 50. In Abasenis c. 106. l. 45. & c. 109. l. 4. Atramitica c. 108. l. 66. In Manitis ibid. l. 64. Myrrha Troglodytica ex Avalite sinu, &c. omnium præstantissima c. 119. l. 46. & c. 123. l. 62. &c. Cur Plinio barbara c. 124. l. 13. Myrrha ex Mosyllo ibid. l. 57. Ab hac diversa Aminnæa c. 119. l. 59. Atramitica & Ausaritis ad Minæam pertinent ibid. l. 65. Abirminæa circa Musam & Gabirea unde dictæ ibid. l. 71. & c. 120. l. 37. &c. Ebræis quid sit myrrha עובר *Ober* ibid. l. 7. 43. &c. Minææ locus medius inter Minæos & Manitas ibid. l. 56.

Myrtilus Cadmili filius Myrtoo mari nomen dedit c. 396. l. 15.

Mysi Lydorum fratres c. 86. l. 56.

Mysor Syris quid c. 707. l. 5.

N.

Nun נ Hebr. Νῦ Gr. c. 451. l. 14. 16. *Nun* נ per Syncopen vel Apocopen ablatum c. 347. l. 23. & c. 412. l. 22. & c. 737. l. 17. & c. 751. l. 70. Sæpè latet in puncto *Daghes* c. 442. l. 1. &c. & c. 486. l. 53. *Nun* נ pro *Jod* י Syris c. 722. l. 19. *Nun* ן finale in nominibus Hebræis format accusativos Græcos c. 397. l. 11. *Nun* נ & *Gimel* ג permutantur c. 262. l. 23. *Nun* נ permutatur cum *Lamed* ל c. 128. l. 2. &c. 520. l. 34. &c. & c. 767. l. 40. N & M Ægyptii permutant c. 277. l. 27. N ante B mutatur in M c. 398. l. 19.

Naardea ubi c. 35. l. 1.

Naarmalcha, fl. Regis c. 719. l. 40.

Naarmalcha & Narmalchas Euphratis alveus, vide Euphrates.

Nabatæa Petra ubi sita c. 225. l. 72. Nabatæi filii Nebaiot primogeniti Ismaël ibid. l. 55.

Nabla vel nablium, Sidonium inventum c. 728. l. 22. Sonis duodecim ibid. l. 36. Pulsatur digitis & inter pulsandum vertitur ibid. l. 37. Instar utris ibid. l. 41. David primus meminit ibib. l. 43. Nablium Hesychio dissonum, aliis contrà ibid. l. 46. Nablium Phœnicium organum lyræ vel citharæ simile c. 666. l. 41.

Nabuchodonosor an Hispaniam subjecerit c. 601. l. 25. De Nabuchodonosoro Philostrati locus insignis c. 778. l. 9. Nabuchodonozor Babylonis non tam conditor quàm reparator c. 233. l. 45. Quid ab illo præstitum ibid. l. 62. Nabuchodonosori gesta quædam fabulosa c. 160. l. 61. &c. An Ninivem deleverit, aut subegerit c. 254. l. 28. 45.

Naclis oppidum ubi situm c. 748. l. 63. Quando conditum ibid. l. 64. Et unde dictum ibid. l. 68. *Naclis* ut Nicolaus Ebr. palmulæ species ibid. l. 70.

Namphanio Punicè in Augustino boni pedis homo, imò *Namphamo* c. 766. l. 20.

Nannacus, vide Enoch.

Nanæa pro Anæa c. 245. l. 36.

Nant Brit. vallis unde c. 679. l. 29.

Nantuates unde dicti hodiè *Païs de Vaux* ibid. l. 33.

Nanus erro, Ulyssis nomen apud Tuscos c. 585. l. 32.

Naphtæ fons ubi c. 245. l. 1.

Naphtuæis nomen à Nephthy. Montium abrupta ad mare sic Ægyptii appellant c. 280. l. 24. &c. Hos fuisse in Marmarica ibid. l. 48. Aptuchi fanum hûc alludit c. 283. l. 73.

Narat Afris est buphthalmus & unde c. 756. l. 32.

Nardus Sampharitica c. 146. l. 27.

Naron Illyrici fl. unde dictus c. 461. l. 21.

Narragas, Euphratis alveus, vide Euphrates.

Narycia pix non Neritia vel Naresia c. 597. l. 7. 15. Narycii Locri ibid. l. 10. Naryx vel Narycus patria Aiacis Oilei ibid. l. 12.

Nasamones unde dicantur c. 284. l. 56.

Nasturtium Milesium c. 387. l. 20.

Navis Saturni symbolum c. 4. l. 30.

Naves Phœnicum partim rotundæ partim oblongæ c. 739. l. 33. &c. Navigiis cum vasis multæ voces communes ibid. l. 1. Naves Græcæ rotundæ, primaque longa Argo ibid. l. 9. Naves ἀλφιοφόροι c. 586. l. 27. Naves papyraceæ in Ægypto c. 213. l. 5. Naves Naxiæ c. 412. l. 44.

Nautæ peritissimi Athenienses c. 299. l. 6.

Νάξος, νάκος & νασὺ quid Gr. c. 412. l. 6. &c.

Naxuana urbs Armeniæ ad Araxem c. 17. l. 52.

Naxus urbs Siciliæ c. 525. l. 16. Una Cycladum c. 405. l. 60. Nomen esse Phœnicium probatur ex Grammaticis c. 411. l. 70. & c. 412. l. 23. Quàm opulenta ibid. l. 30. &c. Figura qualis ibid. l. 47. Baccho sacra c. 568. l. 32. Biblinum vinum à Bibline Naxi fl. ibid. l. 46. Naxium vinum nectar ibid. l. 50. Bacchi & Ariadnes amores Naxi ibid. l. 63. Naxus à Pholo Centauro Baccho data ibid. l. 68. Naxiarum partus octimestris ibid. l. 70. Fons vini Naxi ibid. l. 72. Thebanos vitem à Naxiis redemisse c. 569. l. 8. Naxus Sicilia minor dicta ibid. l. 13.

Neæ insula prope Lemnum ubi morsus Philoctetes unde dicta c. 399. l. 47.

Neapolis & Tripolis urbs Africæ eadem. Leptis diversa c. 480. l. 52. Neapolis cur olim Parthenope c. 594. l. 1.

Nebrissam dictam fabulantur à Bacchi nebride c. 613. l. 71. Vera vocis origo c. 614. l. 3.

Neco, vide Africam & Phœnices.

Nectar Babylone c. 12. l. 27. Naxi c. 568. l. 50.

Neetum, Νέητον Siciliæ urbs in aspero solo, unde dicta c. 544. l. 17. &c.

Neides vel Neades feræ in insula Samo, quarum barritu solum diffindebatur c. 378. l. 43. Ossa earum ostensa, eadem fortè quæ Amazonum ibi à Baccho interemptarum ibid. l. 65. De Neadibus Prov. ibid. l. 63. Terræ motus intelligi c. 379. l. 12. &c. Neides unde dicantur c. 380. l. 18. *Nid* Ebr. commotio & *nud* verbum de motu terræ ibid. l. 19.

Neith Minerva Ægyptiis c. 136. l. 16.

Nemausus à quo condita c. 657. l. 35.

Nepotes filii dicuntur c. 80. l. 20.

Neptunus maris Deus idem qui Japhet c. 9. l. 1. Regnavit in insulis & locis maritimis ibid. l. 10.

l. 10. Unde dicatur ibid. l. 68. & c. 284. l. 7. Vide Ποσειδῶν. Equos currui jungere primus docuit c. 299. l. 24. Ægyptiis dicitur *Mosele* c. 10. l. 3.

Νέφθυς Ægyptiis terræ extrema ad mare c. 9. l. 71. & c. 280. l. 28. & c. 284. l. 9.

Nerium in Artabris finis terræ c. 169. l. 26. & c. 313. l. 23.

Nesse esse sade in Apuleio non capillum Veneris, ratio nom. c. 762. l. 59. &c.

Nibarus, vide Lubar.

Nibras, vide Lipara.

Nicaule vel Nicolaa regina Saba c. 134. l. 3. & c. 135. l. 58.

Nilus supra Ægyptum ut Mæander anfractuosus c. 264. l. ult. Nili Ancones c. 265. l. 9. Nili flexus describuntur ibid. l. 15. Nilus cur oriri creditus circa Mosylon, & Avalitem sinum, & Pygmæos habitasse circa fontes c. 125. l. 17. &c. Nili alveus è Nilo ductus ad Mare Rubrum quando inchoatus & perfectus c. 107. l. 60.

Nimrod, vide Belus. Nimrod quid habeat commune cum Baccho c. 12. l. 3. &c. Gigas scilicet ἀνάπηχυς & è Semi stirpe c. 312. l. 42. &c. Chusi filius c. 226. l. 42. Ab eo incipit ætas ænæa ibid. l. 44. Saturnum, id est, Noam è regno ejicit c. 227. l. 10. &c. Nomen à rebellione ibid. l. 16. Hujus gesta ad Ninum referunt qui habuit Arabum exercitum, id est, Chusæorum ibid. l. 18. His indulta Susiana quæ inde Cus & Cuth dicta ibid. l. 25. Nimrodi ὑπεροχὴ supra fratres ibid. l. 30. Quorsum vocetur *gibbor*, id est, potens, non gigas, & *venator coram Domino* ibid. l. 36. &c. Venatio illi fuit gradus ad Monarchiam c. 228. l. 27. Hoc prætextu comites ad belli labores induravit ibid l. 28. &c. Regni initium in terra Sinhar c. 229. l. 36. Inde in Assur egressus ædificavit Ninivem, &c. ibid. l. 37. Verba Mosis sic explicanda ibid. l. 40. &c. Cur Belus dictus c. 233. l. 28.

Ninus & Babylon initio eosdem habuêre Dominos c. 229. l. ult.

Nisæus campus, ubi equorum myriades XV vel XVI c. 94. l. 30. Vide Ragau.

Nisibis nomen quid sonet c. 745. l. 58.

Nisyrus dicta Porphyris à Purpuris c. 156. l. 12.

Nisyrus fragmentum insulæ Coæ. De ea fabula c. 373. l. 60. &c. Origo vocis c. 374. l. 10. Mons Prion, id est, serra in parte Coæ unde Nisyrus abrupta ibid. l. 17.

Nitocris una Babyloniæ, duæ Ægypti Reginæ, vox explicatur c. 135. l. 73. & c. 136. l. 2. &c.

Nitrum, vide Cimolia.

No-Amon, vide Amon-No.

Noæ Saturnus Veterum c. 1. l. 26. Justus, justitiæ præco ibid. l. 32. In omnes homines naturale habuit imperium c. 2. l. 17. *Iste consolabitur nos* c. 3. l. 2. *Vir terræ* ibid. l. 28. Plantavit vineam ibid. l. 40. Vino succubuit semel ibid. l. 56. Cur Chamo maledixerit ibid. l. 72. & c. 4. l. 7. Ex diluvii aquis emersit ibid. l. 29. Prædixit diluvium c. 5. l. 17. Damnavit mundum ibid. l. 16. Tres liberi superstites ibid. l. 49. Inter eos de primatu contentio c. 65. l. 23. Nullos generavit liberos post diluvium c. 311. l. 17. etc.

Noba et Nobæi ubi c. 79. l. 40.

Nod terra unde dicta c. 51. l. 3.

Nola Campaniæ urbs à Tyriis condita juxta Solinum c. 581. l. 46. Potiùs à Thuriis, vel à Tuscis ut vicina Capua c. 582. l. 43. etc.

Nomen pro Deo c. 48. l. 26. Nomen κτητικὸν primitivum c. 649. l. 29.

Nomi XXXVI in Ægypto Regna vocat Esaias. Græci nomos interpretantur, quod aliter acceptum c. 260. l. 15. etc. Nomi in Judæa et Perside ibid. l. 48. Nomus quid propriè ibid. l. 52. Nomi vox nec Græca, nec Libyca, sed Ægyptia et semi-Syra ibid. l. 64. etc.

Noph et *Moph* Ebr. Memphis c. 277. l. 20.

Nora Sardiniæ urbs, quam condidisse fertur Norax Hispanus c. 573. l. 64. Contrà Noræ nomen Punicum c. 574. l. 9.

Notus et Auster unde dicti c. 21. l. 70.

Nubæ seu Nobæ in Avalitis, id est, Pygmæi c. 125. l. 7. etc. Nubæ alii prope Nilum, id est, Abyssini, in quorum copiis C M equitum ibid. l. 64. 72.

Nummi in quibus Saturni caput et navis c. 4. l. 30. etc.

Nyrtia Fortuna Tuscis c. 584. l. 42. Dea Volsiniensium et Sutrinorum ibid. l. 46.

Nysa mons Arabiæ unde dictus c. 440. l. 61. Nysa ubi c. 12. l. 20.

O.

O in A mutant Arabes c. 123. l. 15.

Oanus Siciliæ fl. à carectis dictus c. 549. l. 28. 33.

Oasis vel Auasis unde dicta c. 480. l. 1. &c. Vide Αὔασις.

Obal, Arab. *Aubal* vel *Abal*, nomen fecit emporio et sinui Abaliti vel Avaliti, unde ebur, testudo et myrrha Troglodyt. omnium optima c. 123. l. 12. 20. etc.

Obareni in Armenia c. 81. l. 49.

Oblivionis fl. vide Lethes.

Obrussa quid propriè c. 139. l. 16.

Obryzum aurum unde dicatur ibid. l. 13.

Obulcum, vide Bæcula.

Oceanum terram cingere probatur ex Sileno, Orphæo, etc. et ex Thargum c. 637. l. 49. et c. 638. l. 5. Inde Arab. *mare ambiens*, et Gr. Ἀμφιτρίτη ibid. l. 14. Item Ὠγὴν et quare ibid. l. 67. Oceanus à Græcis serò navigatus ibid. l. 17. Tamen Homero notus ibid. l. 21. etc. Edocto nimirum à Phœnicibus, qui circa Solomonis tempora cœperunt Oceani remotiora frequentare ibid. l. 50. 60. etc. Oceani quas partes exploraverint c. 639. l. 16. etc.

Ocelis, vide Ocila.

Ocha Eubœa cur dicta. Nugæ Grammaticorum c. 402. l. 27. &c. Ocha Eubœæ mons altissimus & vetusta urbs ibid. l. 32.

Ocila vel Ocelis portus Gebanitarum c. 115. l. 64.

Odores Assyrii, unguenta aromatica c. 240. l. 71.

Odrysarum regnum quantum patuerit c. 152. l. 69. Vide Teres.

Oea, Eoa, Æa, &c. Africæ urbs in Tripoli Phœn. חוה c. 479. l. 67. Magna urbs c. 480. l. 18. De situ error ibid. l. 12.

Oebalum Laconum Regem perperam confundi cum Obale de quo Moses c. 458. l. 25.

Oenas columbæ species quæ *Carmiuno* Syris c. 747. l. 49. 54.

Oenotropæ tres Anii filiæ, Oeno, Spermo & Elais, qua vi pollere creditæ, & origo fabulæ c. 406. l. 61. &c.

Oestrymnides insulæ, id est, Cassiterides c. 651. l. ult. & c. 652. l. 1. Pœnorum & Himilconis in eas navigationes ibid. l. 6. &c. Vide Cassiterides.

Ogeni domus c. 209. l. 7.

Ὠγκα vel Ὀγγα est Pallas, ratio nominis c. 427. l. 41. 52. & c. 745. l. 67.

Ὠγὴν & Ὠγήνος Oceanus cur dictus c. 638. l. 67. &c.

Ogmius, Gallis cur Hercules c. 663. l. 73. Ejus habitus peregrinus c. 664. l. 4. Idem eloquentiæ magister ibid. l. 13. &c.

Ogrylle, vide Gurulis.

Olba Solymorum urbs, non Olbia c. 363. l. 9. 15.

Olbia Sardiniæ urbs, à quibus condita & unde dicta c. 574. l. 36. &c. 577. l. 36. Quomodo à Romanis capta ibid. l. 53.

Oleum Venafranum c. 603. l. 9. &c.

Oliarus fortè Ariel c. 416. l. 18.

Olisippo Lusitaniæ metropolis ubi sita & unde dicta c. 627. l. 33.

Om fl. Lar Ptol. *Phalg* Nub. Geographo c. 221. l. 15.

Omanitæ circa Om fl. ibid.

Omanus, id est, Sol c. 245. l. 29.

On און, vide Heliopolis.

Onca Minerva Phœniciè, & Oncæ Thebarum portæ unde dictæ c. 427. l. 40. & c. 663. l. 48. & c. 745. l. 67.

Onoba Bæticæ urbs, unde dicta c. 603. l. 28. Ubi sita c. 613. l. 59. Cur Lifturia cognominata ibid. l. 64.

Onobala Siciliæ fl. qui & Tauromenius c. 524. l. ult. & c. 525. l. 1. Ad ejus ostium fanum Veneris, & gerrhæ, id est, pudenda pro fascino ibid. l. 13. *Onbola* quid Arab. ibid. l. 46.

Onvana Minerva Gallis, ut *Onga* Phœnicibus c. 663. l. 51.

Ophir, eò missæ classes Solomonis & Hirami c. 691. l. 38. &c. Ophir duplex, una in Arabia, altera in India, nempe Taprobana c. 138. l. 31. & c. 691. l. 49. Horum nomen unde ibid. Cujus portus Hippuros est Ophir c. 692. l. 33. Vide Taprobana. Ophir Arab. *Auphar*, id est, locus ditissimus c. 137. l. 74. & c. 138. l. 14. Fœmin. *Uphre* pro quo Urphe in Eupolemo ibid. l. 17. Aurum ibi quàm facilè, quàm purum, quantâ copiâ effodiatur, quàm vili precio comparetur ibid. l. 51. &c. De Ophir Arabiæ loca Scripturæ c. 140. l. 58. &c. Ophir Solomonis c. 141. l. 18. &c. De ejus situ variæ sententiæ, verior quæ in Arabia ponit ibid. l. 30. &c. Ophir à Cophene plurimum distat c. 97. l. 28.

Ophiuchus, vide Rhodus.

Ophiusia quæ & Colubraria una è Pityusis c. 637. l. 6.

Novus Orbis an Pœnis cognitus c. 645. l. 26. &c.

Orestes ubi à mania liberatus c. 360. l. 24. &c.

Orethus Siciliæ fl. vid Eleutherus.

Orgia Chald. *arzaja* c. 445. l. 58.

Ori Chymica c. 206. l. ult.

Oribasii legatio ad Apollinem c. 430. l. 72.

ex Oriente profecti primi homines cur dicantur Gen. 11. variæ sententiæ c. 30. l. 58. &c.

Origanum Tenedium c. 387. l. 14. 21. Origanum quomodo Syris & Arabib. ibid. l. 10.

Origo in Eusebio pro virago c. 471. l. 71.

Orinus in Sicilia, id est, albus fons c. 543. l. 52.

Orion Zanclo Regi Zancles portum extruxit c. 524. l. 11.

Oriundes fl. Illyrici unde c. 46[illegible] l. 35. 44.

Oroba Assyriæ urbs unde dicta c. 256. l. 11.

Orospeda, malè Ptol. Ortospeda, id est, mons Argenteus, quorsum c. 601. l. 49. &c.

Ortygia insula prope Syracusas c. 539. l. 27. & c. 541. l. 25.

Osiridis caput dæmonis vi Byblum ex Ægypto delatum nave papyracea c. 213. l. 1.

Ossa Amazonum à Baccho occisarum in Samo c. 378. l. 66. Anakæorum Hebrone & Damasci c. 348. l. 61. 65.

Osroene, vide Chosroene.

Osson in Abasenis aroma quale c. 106. l. 45. & c. 109. l. 6.

Ossonoba Lusitaniæ urbs unde dicta c. 603. l. 29.

Ossum pro Osse in Augustino fortè ex Punico עצם c. 766. l. 28. 36.

Osthanis Chymica c. 206. l. 73. & c. 208. l. 24.

Otrus, Otus, Otene, vide Hul.

Oves in Bætica prope Bætim rutili velleris c. 627. l. 45. &c. Oves in Erythia c. 612. l. 71.

Oxyares Persis *Achasueros*, vulgò *Assuerus* c. 395. l. 9.

Oxyartes Nino æqualis, Bactrian. Rex c. 205. l. 45.

Ὀξύχοιρος μελάγχειμος Pœnis *chadua* pro *achbudua*, id est, juncus niger c. 757. l. 64. & c. 758. l. 2. &c.

P.

P e פ Hebr. πι π Gr. c. 451. l. 14. 16. *Pe* פ & *Beth* ב mutantur c. 191. l. 44. & c. 545. l. 64. *Pe* פ dageffatum exprimitur per M P c. 718. l. 72. *Pe* פ & *Mem* מ permutari c. 557. l. 41. &c. Π & T & P & T sæpe confundi c. 277. l. 39. & c. 415. l. 58. &c. & c. 636. l. 27. Vide & literam *Beth* ב.

Pachynus Siciliæ promontorium Punicè *Bachun* à turri speculatoria c. 545. l. 56. &c. Pachyni portus c. 546. l. 23.

Pactolus, vide Ladon.
Paddan-Aram non est Mesopotamia Syriæ, nec gemina Syria, ut volunt, sed Mesopotamiæ culta pars c. 76. l. 42. 54. & c. 77. l. 14. &c. *Paddan* vel *Phaddan* est ager sativus c. 76. l. 57. *Paddan-Aram* etiam *Sede Aram* c. 77. l. 4. Vide Mesopotamia.
Pagasæus sinus idem qui Pelasgicus c. 400. l. 46. A Pagasis ubi largi fontes, unde nomen, non ab Argo nave ibi compacta ibid. l. 58. 70. In eo sinu insula cur Cicynethus appelletur ibid. l. 48. & c. 401. l. 1.
Palæmon, vide Melicerta.
Palætyrus de qua Josue c. 302. l. 64.
Pales rustica Dea unde c. 733. l. 67.
Pallas occidit belluam ignivomam in Phrygia c. 171. l. ult.
Pallium *Sinhar* Jos. 7. 21. quale c. 25. l. 32. &c. Pallium aluminatum quale c. 27. l. 34. &c.
Palicorum in Sicilia ædes & lacus *Delli* perjuris graves c. 533. l. 55. &c. Ibi Oraculum & asylus c. 534. l. 20. Palici Pœnis *Palichin*, id est, ἱκμενοὶ ibid. l. 51. Origo vocis fabulosa ibid. l. 29. &c. Adrani filii c. 530. l. 51. Palicorum fons Menais c. 535. l. 56. Ibidem urbs Palice quæ & Menæ & Menænum ibid. l. 58. &c.
Palmifera loca plurima c. 118. l. 28. & c. 119. l. 1. &c.
Palmyra à Solomone condita in Hamath Soba c. 79. l. 12.
Pammenis Chymica c. 208. l. 21.
Pamphila Latoi filia vestes redordiri rursusque texere invenit c. 374. l. 39.
Panchaïæ thus c. 104. l. 58.
Pan cur terrores Panicos dicatur immittere c. 444. l. 10. &c. Faunus itidem ibid. l. 17. Confer Faunus.
Pangæus Thraciæ mons ubi metalla reperit Cadmus c. 392. l. 73. & c. 393. l. 1.
Pannag quid in Ezechiele c. 346. l. 13.
Panodorus Monachus Chymicus c. 208. l. 29.
Panormus Phœnicum in Sicilia metropolis quomodo Punicè c. 514. l. 16. 27.
Pantagius vel Pantacias, Sicil. fl. qui Cereri filiam quærenti obstrepuit unde dictus c. 537. l. 29. &c.
Pantheræ ex Cilicia c. 359. l. 62. &c.
Papaver corniculare Pœnis *sisimaca*, id est, sesamum nigrum: quorsum vocetur sesamum, quorsum nigrum? c. 759. l. 16. &c. Papaveris & sesami promiscuus olim usus in panificiis ibid. l. 22.
Paphlagonia unde dicta c. 392. l. 12.
Paphus Pygmalionis successor Paphum condidit c. 353. l. 44. De Paphiæ Veneris templo multa Tacitus ibid. l. 46. Paphus, Epaphus, & Abib ibid. l. 58.
Papyraceæ naves in Ægypto c. 213. l. 5.
Παραχείμων pro opposito sumi c. 687. l. 6.
Παρείμων, vide ἐπίσημον.
Parcarum fabula unde c. 375. l. 29.
Parchor Propheta c. 208. l. 37.
Parma Punicum scutum quale & unde dictum c. 741. l. 70. & c. 742. l. 2. &c.
Παρνάσσ☉ pro magno c. 432. l. 40. Parnassus & Parnes montes unde appellati ibid. l. 61.
Paronomasiæ in Scriptura c. 148. l. 26. &c.
Parthenium seu Tarsus à quo condita c. 179. l. 22. Parthenium Punicè *thamacath ut* Ebr. תמכה *thamca*, Syr. תמכתא *thamcetha*, Rom. tamnacum, vulgò *tanacetum*, vernac. *tanaisie* c. 755. l. 48. &c. Hujus usus in esu agni Paschalis ibid. l. 57.
Parthenope Sirenum una Neapoli condita c. 594. l. 1.
Parthi, Medi & Sarmatæ affines c. 198. l. 28.
Parus Zacynthus dicta quia montosa c. 412. l. 53. Ibi marmor Lychnites ex terræ cavernis ad lucernas erutum ibid. l. 65. Paro inde nomen c. 413. l. 5. Cur eadem Cabarnis ibid. l. 29.
Pasabo, vide Sabo.
Pasargadæ unde dicti c. 224. l. 21.
Pascha Anglis est *Eastertime* unde c. 676. l. 54.
Pasi sinus & Phasis fl. in Taprobana unde aurum פז *paz* c. 141. l. 60.
Pastinaca sylvestris quam volunt esse daucum, Punicè *sicham* à nigredine radicis c. 754. l. 36.
Pastores cur Ægyptiis execrandi c. 357. l. 56. &c.
Patæci Dii Phœnicum, Herodoto in prora, Hesychio in puppi navium ubi tutelæ locus c. 712. l. 54. &c. Quâ formâ ibid. l. 56. Unde dicantur. Scaligeri sententia c. 713. l. 3. Nostra ibid. l. 6. Vide & c. 740. l. 41.
Pater, id est, conditor c. 13. l. 27.
Παταικὸς quid significet c. 295. l. 2.
Pateræ sacerdotes Apollinis unde dicti c. 666. l. 3. Paterius ibid. l. 16.
Pathros non est Pelusium c. 275. l. 9. &c. Nec Pharusii ibid. l. 56. Nec Arab. Petra ibid. l. 64. Nec Ægypti villa Phatures ad unum è Nili ostiis c. 276. l. 9. Sed provincia Thebais, quæ modò censetur Ægypti pars modò ab ea distinguitur ibid. l. 12. &c. Ægyptii Ezech. 20. reducendi in terram *Pathros*, id est, in Thebaidem, quæ maximè fuerat afflicta ibid. l. 48. &c. Pathros aliis Phatures, unde Phanturites nomus Plinio c. 277. l. 33. Et Pathyris Ptol. perperam Ταθυρὶς ibid. l. 38.
Pathures, vide in Pathros.
Patmo insulæ nomen à terebintho qui *bathmo* Syris c. 381. l. 40. &c.
Patumos Ægyp. urbs Mosi *Pitom* c. 277. l. 16.
Patzinacitæ, Daces c. 199. l. 44.
Pelagus pars Bætis fl. circa Cordubam c. 606. l. 1.
Pelinas, Pelinæus & Pelinnæus, mons altissimus in Chio c. 383. l. 4. Mons *peli naas*, id est, mirandi serpentis à dracone ubi latente ibid. l. 26. 53. &c. Pelinna, urbs Thessaliæ ibid. l. 36.
Pelorum Siciliæ promontorium c. 552. l. 56. Pelori Græcum nomen cur dici putetur à Peloro gubernatore Annibalis ibi sepulto ibid. l. 57. & c. 523. l. 15. &c.
Pelusiacæ lentes c. 217. l. 36. &c.
Pelusium Ebr. *Sin* c. 275. l. 12. Utrumque nomen à luto ibid. l. 19. Robur & clavis & ostium Ægypti ibid. l. 23. &c. Sinæi Esaiæ sunt Pelusiotæ ibid. l. 37. Pelusium Æg. urbs antiquissima c. 261. l. 63.
Pempedula Gall. quinque folium unde c. 677. l. 12.
Pen Gall. unde c. 678. l. 1.
Penninum jugum in summis Alpibus unde dictum ibid. l. 18.
Πέντωχ☉ Bœot. vasis genus quomodo Ebr. c. 437. l. 39.
Peparethus etiam Evœnus c. 400. l. 9. Unde dicatur ibid. l. 20.
Perca, vide Bætis.
Percus, Pergus, Pergusa, locus prope Ennam ubi Proserpina rapta unde dictus c. 533. l. 22.
Perdices infestant periculosè quos c. 426. l. 12.
Pericionius Bacchus cur in Saturni sphæra c. 443. l. 4. 14.
Periclymenon Pœnis *lanath* ab emolliendo, aut quia לן *lan* est pernoctare, nam legebatur noctu c. 756. l. 52. &c.
Peristereon seu verbenaca Pœnis *azirgozol* herba pulli columbarum, & *zimicum*, imò *zibicum*, id est, herba columbarii c. 763. l. 9. 32.
Permessus, vide Holmius.
Persarum arcus prægrandes c. 266. l. 23. Persarum clibanarii, vide clibanarii. Persæ & Assyrii ἀζερβατας c. 247. l. 17. H ut χ vel κ efferunt c. 113. l. 61. Nomen eis ab equitatu & equis c. 224. l. 34. His Cyro autore primùm assueverunt ibid. l. 47. Itaque tum demum Persæ dicti ibid. l. 57. Anteà Persis Cuth & Elam ibid. l. 68.
Persica lingua an ad Germanicam accedat c. 61. l. 40. Ejus voces in libris Danielis Esræ & Estheræ ibid. l. 6. &c. Hujus reliquiæ in Persica hodierna ibid. l. 38. Usitata in ea μετεωριχέωτις c. 223. l. 53. &c.
Pesitana herbæ genus Talmudicis c. 9. l. 35.
Πίτυρες, πίτυρες, πίσυρες Æol. quatuor, unde *pedivar* & *pevar* Britan. c. 671. l. 56.
Petorium Gallici vehiculi genus unde dictum ibid. l. 52.
Petra, vide Recam & c. 275. l. 66. &c.
Peucetia, vide Calab.
Φ & β permutabilia c. 347. l. 1. Φ & θ permutari c. 408. l. 40.
Phacas Phœnix quomodo vocetur Ebr. c. 367. l. 44.
Phacusa vel Phacusæ pagus Ægypti ubi situs & unde dictus c. 217. l. 27.
Phæaces, id est, eminentes quorsum Corcyræi dicti c. 464. l. 6. &c.
Phala Sidonius dux classis Memnoniæ Rhodi substitit cum suis et ibi cæsus est c. 367. l. 48. &c.
Phalacrocorax in Balearibus c. 635. l. 34.
Φαλαίνας, vide balænæ.
Phalantus Phœnicum dux quomodo Ebr. c. 367. l. 31. 42.
Phaleg unde dictus c. 51. l. 15. Quando natus c. 2. l. 15. & c. 37. l. 52. An ab eo Phalga urbs c. 93. l. 52. Phaleg se cum Ragau contulisse in Europam figmentum est c. 95. l. 44. Tria ejus ortum insigniunt ibid. l. 64. Facta illo nascente non moriente gentium dispersio ibid. l. 70.
Phalga urbs ad Euphr. media inter duas Seleucias, quid nomen sonat c. 93. l. 56. 61.
Phallus unde dictus c. 445. l. 47. Phalli in Bacchi honorem quorsum erecti c. 446. l. 62.
Phanace Bacchi nomen à fremendo ut Bromius c. 441. l. 56.
Phanturites, vide Pathros.
Pharaonis nomen quid significet c. 59. l. 31. & c. 137. l. 28. Pharaones qui Abrahæ, Josepho & Mosi σύγχρονοι c. 316. l. 31. 40. 42.
Pharis insula eadem quæ Meninx unde dicta c. 494. l. 38. & c. 495. l. 29.
Pharmarus Angelus Magiæ inventor c. 205. l. 62.
Pharus quantum distet ab Ægypto c. 261. l. 42. 65. Fabulæ Homeri de eo ibid. l. 67. &c.
Parphar fl. Damasci c. 79. l. 56.
Phaseoli cur Arab. *luba* & *lubia* c. 296. l. 73.
Phasianæ Deæ habitus c. 287. l. 63.
Phasiani quàm hospitales c. 289. l. 3. &c. Nulla gens cultior ibid. l. 14.
Phasianus non semper è Phasi c. 27. l. 26.
Phasis unde dictus c. 289. l. 29.
Pharnace Cinyræ mater c. 355. l. 17.
Phattaga crocodili species c. 501. l. 46.
Phatures, vide Patros.
Pherecydis Syrii allegoriæ c. 208. l. 45. De eo multa & de altero Pherecyde Babyis filio ibid. l. 55. &c. Pherecydes terræ motum quomodo præsenserit c. 380. l. 31. Pherecydes Syrius è reconditis Phœnicum libris Philosophiam didicit, & apud Græcos primus docuit c. 410. l. 70. De ejus heliotropio multa c. 411. l. 11. &c.
Pherezæi in montanis c. 307. l. 41.
Phicius mons Bœot. à Sphinge quam Φίγα Bœoti vocant c. 432. l. 65. &c.
Philæ unde c. 269. l. 35. Vide & Phul.
Philastrii hæreses, non verè hæreses c. 63. l. 21. 38.
Philistæorum dialectus qualis c. 701. l. 69.
Philocandrus, vide Pholegandrus.
Philoctetes à serpente morsus cum Lemnon iverit c. 398. l. 25.
Phineus à Phœnice septimus Bithyniæ Rex Argonautis æqualis c. 391. l. 13. Ab eo Phineum & Phinopolis ibid. l. 57. Phineum in Thracia regnasse quidam volunt c. 392. l. 1.
Φώκαινα delphini species c. 586. l. 11. &c.
Phocenses in Sicilia, vide Elymi.
Phœnice & Phœnicum sedes prope Phaselidem c. 362. l. 37. &c. Phœnice occidentalis circa Carthaginem & Syrtes c. 746.

746. l. 14. &c. Orientalis circa Libanum ibid. l. 48. Magni ſinus in utraque ibid. l. 16. 51. Quandoque eam includit Syria, quandoque ab ea diſtinguitur c. 349. l. 26. Licet terrarum anguſtiſſima tamen colonias emiſit ferè per totum orbem c. 351. l. 15. &c. Variæ cauſæ migrationum ibid. l. 17. Phœnicum coloniæ quàm multæ ibid. l. 46. Phœnice pro Caria c. 366. l. 60. Phœnice prope Rhodum ibid. l. 65. Phœnix mons & vicus ibid. l. 67. Phœnice inſula in ſinu Maryandinorum c. 392. l. 4. Phœnice cur Rabbotin & Colpitis c. 746. l. 6.

Phœnices à Chananæis orti c. 300. l. 38. Phœnicum & Chananæorum nomen promiſcuè uſurpatum ibid. l. 43. Phœnices nec à palmis, nec à puniceo colore Maris Rubri dici c. 301. l. 12. 23. Phœnicum nomine etiam Judæos intelligi ibid. l. 34. Cur Chananæorum nomen Phœnices abjecerint ibid. l. 41. Phœnices in Oceano c. 638. l. 51. A Necone miſſi totam Africam circumnavigarunt c. 639. l. 32. In Occaſum converſi ſolem habuêre ad dextram ibid. l. 39. Phœnicum Indicæ navigationes & in magnam inſulam ultra Gades ibid. l. 47. Ex Rhodo pulſi à Caribus c. 367. l. 20. Cum ſuis coloniis Ebraiſmum ubique diſſeminarunt c. 345. l. 25. E Mari Rubro veniſſe multi tradunt c. 301. l. 20. & c. 683. l. 19. Quomodo in Judæos id quadret ibid. l. 52. Et in Idumæos & Amorrhæos ibid. l. 63. 72. Id à Perſis jactari reſpectu Cuthæorum c. 684. l. 23. Nihil tale in Phœnicum annalibus, nec ſibi conſtant qui id referunt ibid. l. 16. An tenuerint Byzantium & Chalcedonem c. 393. l. 51. Metallorum conflatores c. 594. l. 44. Phœnicum & Ægyptiorum ſacra diverſa c. 357. l. 28. Ex ſyderibus navigationem dirigebant c. 380. l. 50. Aſtronomiæ periti c. 411. l. 42. Quando navigarint in Hiſpaniam c. 166. l. 38. Quas urbes condiderint c. 167. l. 24. &c. Auro Hiſpanico in immenſum locupletati c. 170. l. 20. &c. Loca nuper detecta vetuſtis nominibus cohoneſtarunt c. 142. l. 19. Quando extra Columnas egreſſi c. 468. l. 48. Claſſes eorum partim ex gaulis, id eſt, rotundis navibus, partim ex triremibus c. 739. l. 33. &c. Genus eorum Athenis c. 456. l. 3.

Phœnicum nominis variæ origines c. 345. l. 36. Ebraicè quàm variè ſcribatur c. 346. l. 4. &c. Fortè ex *bene* vel *phene Anak* ibid. l. 39. Vide Anakæi & Syrophœnices.

Φοινικὸν ψεῦδος, Phœnicium mendacium Prov. c. 457. l. 34.

Phœnicia & Punica ex Apollonii Scholiaſte c. 747. l. 20. Apuleio c. 752. l. 22. & c. 762. l. 4. &c. Athenæo c. 726. l. 21. &c. Auguſtino c. 763. l. 71. & c. 765. l. 39. Aurelio Victore c. 718. l. 6. Dioſcoridis Auctario c. 752. l. 21. 62. &c. Etymologico magno c. 748. l. 4. 34. &c. Eunapio c. 719. l. 24. Euſtathio c. 746. l. 56. 67. &c. Feſto c. 717. l. 26. & c. 732. l. 30. 47. &c. & c. 734. l. 13. Herodiano c. 718. l. 2. 10. Herodoto c. 712. l. 49. &c. Heſychio c. 737. l. 31. &c. Hieronymo c. 764. l. 32. &c. Jamblicho c. 731. l. 72. Inſcriptione veteri ibid. l. 50. Joſepho c. 714. l. 65. &c. Julio Capitolino c. 718. l. 5. Livio c. 717. l. 26. Macrobio c. 731. l. 18. Paulo c. 716. l. 26. & c. 733. l. 46. Pindari Scholiaſte c. 747. l. 4. Plauto c. 720. l. 14. &c. Plinio c. 734. l. 20. Plutarcho c. 717. l. 34. Polybio c. 718. l. 15. Quintiliano c. 730. l. 14. Sanchoniathone c. 705. l. 40. &c. Servio c. 735. l. 8. &c. Solino c. 717. l. 37. & c. 734. l. 22. Stephano c. 717. l. 20. & c. 742. l. 57. &c. Strabone c. 717. l. 20. Tertulliano c. 770. l. 16 Trogo c. 717. l. 30. Tzetze c. 719. l. 32. & c. 747. l. 33. Varrone c. 734. l. 49.

Phœniciæ hiſtoriæ reliquiæ habent quidquid eſt antiquiſſimum c. 345. l. 16.

Phœnicium & Punicum ſermonem Ebræo fuiſſe affines multis probatur c. 699. l. 47. &c. Locorum nomina in terra Canaan ferè Ebræa ibid. l. 49. Lingua Phœnicia & Chanaan pro Ebræa c. 700. l. 41. In Phœnicii ſermonis reliquiis pleraque Ebraica c. 701. l. 4. Phœnicius ſermo non tamen idem qui Ebræus ibid. l. 23. Nonnihil etiam à Punico diverſus c. 703. l. 42. Refelluntur objectiones Fulleri c. 702. l. 4. &c. Auguſtini, Hieronymi & Priſciani de eo teſtimonia c. 703. l. 68. & c. 704. l. 12. &c.

Phœnicon, id eſt, palmetum in Scenitis c. 118. l. 38. 52. Phœnicones alibi ibid. l. 69.

Phœnicus portus Cytheris c. 459. l. 30.

Phœnix duxit coloniam in Bithyniam c. 388. l. 12. &c. Phœnicem non eſſe Ægyptium c. 357. l. 15.

Pholegandrus vel Philocandrus ferrea inſula, item lapidoſa inſula unde dicta c. 416. l. 29.

Phorbantia, vide Buccinna.

Phorbas, vide Rhodus.

Phul in Eſaia, id eſt, Philæ, urbs in inſula Nili ambigui juris inter Ægyptios & Æthiopes c. 268. l. 50. &c. Origo vocis fabuloſa c. 269. l. 29. Vera, *Phil*, id eſt, elephas, ut proximæ Elephantines, huic tam ſimilis ut promiſcuè ſumantur ibid. l. 35. &c. Eſaias cur pro *Phil*, *Phul* ſcripſerit & Chald. *Phulae* ibid. l. 54. 63. Refellitur Vir doctus, cui *Phul* eſt Cyrene, quia ibi regnavit Aphulas, imò Ophellas de quo plura ibid. l. 65. &c.

Phut & Miſrajim Africam inter ſe diviſerunt c. 294. l. 45. &c. Ad Phut vel Put alludunt, Putea, Phthia, Pythis & Phthemphut locorum Africæ nomina c. 295. l. 6. 25. Phutæorum pars Ægypto vicina ibid. l. 30. Phutæi clypeo inſignes ut Ægyptii ibid. l. 41. Phut, idem quod *phuts*, ſparſus c. 296. l. 13.

Phraſis Ebræa et Punica ab Auguſtino obſervata c. 766. l. 70. Phraſis alia Ebræa non abſimilis in Africanis ſcriptoribus ibid. l. 53.

Φρέαρ ex Ebr. *beer* c. 347. l. 3.

Phrygia Barbaria dicta c. 176. l. 50. Cur nigra c. 15. l. 19. Vi. & Gomer.

Phyſcus fl idem qui Adiavas c. 242. l. 65. & c. 243. l. 1.

Pibeſeth, vide Bubaſtus.

Pica cur Baccho ſacra c. 440. l. 28.

Picati quorum pedes formati ſunt in ſpeciem ſphingum c. 433. l. 11.

Pici oraculum unde dictum c. 434. l. 26. 39.

Pictores vetuſtiſſimi hominem quomodo pingebant c. 364. l. 22.

Picol, vide Pœcilus.

Pietas non eſt hæreditaria c. 66. l. 43.

Pigres, id eſt, Tigris c. 18. l. 70.

Pileus Laconicus c. 423. l. 70.

Pineus frutex, id eſt, chamæpyris c. 636. l. 53.

Pinus & pineæ reſinæ præſtantiſſimæ in Pityuſis ibid. l. 56. &c.

Piſces in Luſitania c. 627. l. 27.

Piſidæ quondam Solymi c. 361. l. 4. Fortiſſimi c. 395. l. 68.

Piſſaſphaltus rubrica Scythica c. 40. l. 54.

Piſtacia, vide Pſittacia.

Piſtacium Ebr. *boten* c. 388. l. 45. In nucibus primas obtinet ibid. l. 51. Inde biſtacium Perſis qui regem vocant *biſtaca* ibid. l. 64. Piſtacium Syriæ penè peculiare ibid. l. 67. Loca inde dicta c. 389. l. 5. &c. A ventre prominulo *boten* Ebr. dicitur ibid. l. 14. Amygdalis ſimile ibid. l. 27. Arbor terebintho ſimilis ibid. l. 42. Inde terebinthus pro piſtacio in Talmude et Græcis ibid. l. 46. Piſtacium amygdalo inſeritur ibid. l. 61. *Boten* quàm variè exponitur c. 390. l. 17. etc. Etiam pro avellana ſumi ibid. l. 50. Pontus unde terra *Botno* ibid. l. 55. Piſtacium, biſtacium, et phiſtacium c. 347. l. 9.

Piſtrix ex πρίστις c. 631. l. 30.

Pithecuſa prope Campaniam inſula non dicitur à doliis, ſed à ſimiis ut in Africa Pithecuſæ c. 592. l. 15. 25. Eadem Enaria ab enaribus ibid. l. 45. Et Arima, quia Syris *harim* eſt enaris ſeu ſimus ibid. l. 54. etc.

Pithom, Gr. Patumos Æg. urbs c. 277. l. 16.

Pityuſæ vel Pityodes duæ c. 635. l. 41.

Pix ubi, vide Brutia, Calab, et Narycia, et Syla.

Plantago ſeu arnogloſſum Afris ἀπεργὸν in Dioſcor. *artiereon* in Apul. lege *Atir erkin* herbam nervorum, quia eſt πολύνευρος c. 752. l. 68. et c. 762. l. 7.

Πλίνθος later unde dicatur c. 376. l. 37.

Plumbum è Caſſiteridibus quis primus apportaverit c. 648. l. 45. & c. 651. l. 48. Stannum Veteribus plumbi ſpecies c. 649. l. 11. Utroque fœcunda Britannia ibid. l. 13. Plumbum maximè fuſile ibid. l. 12.

Pluto dicitur *Axiokerſos* propter imperium mortis quod diabolo tribuit Paulus c. 395. l. 18.

Idem *Muth* Phœnicibus ibid. l. 38.

Pœcilus, id eſt, Picol Membliari pater c. 424. l. 54.

Pœni bilingues, migdilibes, biſulcilinguæ dicti, quia Punicum & Libycum idioma in Africa fuêre in uſu c. 720. l. 30. Inter Pœnos & Gallos commercium c. 660. l. 9. Pœnorum mercenarii milites è Gallia ibid. l. 17.

Pola urbs in Iſtriæ & Italiæ confiniis, à quibus condita & unde dicta c. 289. l. 45.

Πόλις ἀπὸ τῶν πολῶν c. 283. l. 21.

Polygonum *chulum* Punicè; imò *chulim* articuli, internodia, ut Ebr. חוליות c. 756. l. 36.

Polymnia, mare quod multam algam habeat c. 283. l. 9.

Pombeditha c. 35. l. 9.

Pontus pro Babylonia c. 24. l. 25. Pontus pro Bithynia & mari vicino c. 388. l. 40. Pontus Phœniciè terra *botno*, ab ubertate avellanarum quæ inde Ponticæ & Heracleoticæ Arab. *bondok*, Ebr. *Pondekin* c. 390. l. 56. &c.

Pontus Euxinus unde ſic dictus c. 173. l. 16. &c.

Poplonium Tuſcis ferrum aut æs ex Æthalia vel Ilua Etruſca inſula c. 585. l. 28.

Porphyrio in Balearibus c. 635. l. 34.

Ποσειδῶν, id eſt, Neptunus nomen Africanum à latitudine factum c. 9. l. 29. Idem quod Japhet ibid. l. 64.

Præda pro prædone c. 723. l. 29.

Prænetum & Prenetum, vide Pronectus.

Prepeſinthus Sporas, tamen Cycladib. adſcripta c. 415. l. 50. Unde dicatur ibid. l. 57.

Preſtigiani vel Pretegiani ubi regnaverit c. 272. l. 35.

Priene Ioniæ urbs cur Cadme & Prienenſes Cadmii dicti c. 436. l. 61.

Primæ literæ geminatio in Ebr. & Gr. nominibus c. 428. l. 67. &c.

Primus Melitenſium, id eſt, præfectus c. 502. l. 45.

Proceri Sabæi c. 131. l. 60.

Prolepſis, figura in Scriptura frequens c. 74. l. 27.

Prometheum eſſe Magog c. 12. l. 33. 60. Prometheus Caucaſo affixus ignem è cœlo detulit, metalla reperit ibid. l. 35. Cor ab aquila illi roditur ibid. l. 48.

Promuſcis & proboſcis c. 101. l. 29.

Pronectus vel Prænetum, Bithyniæ urbs à Phœnicibus condita & unde dicta c. 391. l. 37. 52.

Prophetæ pro inſanis habiti c. 760. l. 40. Prophetæ dicuntur id facere quod futurum prænunciant c. 5. l. 38.

Prophetia Chami c. 208. l. 37.

Proteus Phœniciæ originis c. 454. l. 49.

Proſerpina, vide Axiokerſos.

Pſalmorum tituli unde ſumpti c. 738. l. 6. Pſalmorum Punica verſio c. 766. l. 39.

Pſittace, vide Sittace.

Pſittacia ſeu piſtacia in Pſittacene c. 238. l. 20.

Pſontonphanech, Joſephi nomen Ægyptium quid ſignificet c. 59. l. 20.

Psyllium seu pulicaris herba *vargugum* Pœnis, imò *vargutum*, quia Arab. *barghuth* est pulex c. 759. l. 41. &c. Cur Hispan. *zargatona* l. 760 l. 13.

Psyra insula, Syriacè *bsira* despecta, in vilitatis proverbium abiit c. 384. l. 50. &c. In Psyram Bacchum aut Spartam agere, prov. ibid. l. 60.

Pterophoros Scythiæ regio c. 655. l. 27.

Ptolemais olim *Ace* ut Ebr. *Accho*, Syr. *Acchu*, Arab. *Accha*, Josepho Ἄκη, hodiè *Acre* c. 779. l. 53.

Pugio Laconicus c. 423. l. 71.

Punicas voces quæ misericordiam, pietatem & fidem significant, quorsum similes aut dissimiles dixerit esse Augustinus c. 765. l. 42. &c.

Punicum proverb. *Nummum quærit pistilentia, &c.* c. 769. l. ult. & c. 770. l. 1. Confer Phœnicia lingua.

Purpuræ petris gaudent c. 459. l. 20. Purpura Gallis *virgæ* & unde c. 674. l. 61. Purpura Babylonica ex Apologo c. 28. l. 64. Tyria & Hermionica c. 29. l. 11. Purpura ex Elisa c. 155. l. 44. &c. Laconica & circa Anticyram ibid. l. 49. 64. Hermionica, Coa, è Nisyro, Carpatho, Cytheris, Rhodo, Gyaro, Amorgo, & ibid. l. 68. & c. 156. l. 4. &c. Purpura & byssus cur promiscuè sumpta ibid. l. 39. Confer Coccus.

Put, vide Phut. Put est Apollo Pythius c. 11. l. 6.

Puteus pro fonte c. 429. l. 22. Vide fons.

Pygmalionis pater, vide Belus. Pygmalion unde dictus c. 353. l. 39.

Pygmæi qui & Nobæ in Avalite sinu c. 125. l. 7. Ad Oceanum & Nili scaturiginem, id est, Astaboræ, qui creditur esse Nili ramus ibid. l. 11. 18. 24. &c. Iidem Troglodytæ ibid. l. 37. Homines ibi staturæ brevissimæ ibid. l. 54.

Pyrenæi à Pyrene Bebrycis filiâ ab Hercule vitiatâ c. 625. l. 41. Vel à Pyrenæi saltûs incendio ibid. l. 48. Potiùs à Punico *purani*, quasi ramosum dixeris, quia cacumen sylvis opacum c. 626. l. 5.

Pyxis nautica an olim à Phœnicibus reperta c. 645. l. 58. &c.

R.

Resch ר finale quandoque pertinet ad formam nominis c. 191. l. 50. & c. 674. l. 51. *Resch* ר post secundam radicalem pro *Daghès* c. 237. l. 39. *Resch* ר finale in vocibus Hebr. sæpe ablatum c. 438. l. 17. & c. 484. l. 57. & c. 730. l. 71. & c. 731. l. 1. &c. *Resch* ר alterum in geminatis perit c. 400. l. 24. & c. 728. l. 10. *Resch* ר & *Lamed* ל transposita c. 416. l. 20. *Resch* ר & *Lamed* ל, item P & Λ & R & L permutantur c. 180. l. 38. & c. 510. l. 42. & c. 597. l. 30. & c. 670. l. 27. & c. 689. l. 38. *Re* ר & *Ze* ז Arab. sæpe confundi & cur c. 102. l. 32. &c.

Raab vel Rahab quæ pars Ægypti, vide Misrajim.

Rabilus pro Zabelo c. 102. l. 18. 32.

Radhua mons in quo vivere creditur Mahomet c. 687. l. 23.

Radicula vel radix quæ herba c. 419. l. 64. Vide Struthium.

Ragau filius Phaleg unde campus Ragau, qui & Nisæus, ubi Ragæ, Ragiæ, Ragæ, vel Ragau, urbs c. 94. l. 23. 37. &c. Vide Phaleg.

Rahaba seu Rehoboth ad Euphratem ubi sita c. 33. l. 71.

Ramatha, vide Laodicæa.

Ranunculus quomodo Arab. c. 762. l. 43.

Rapha pro quovis gigante c. 348. l. 47.

Raphanus cur Pœnis *thorphath* c. 761. l. 22.

Recabe equus Phœnicibus c. 584. l. 69.

Recam, Recem, Arecem, Arce, Hagiar, Petra idem c. 688. l. 7. &c. Arabiæ Petrææ metropolis, à quo condita ibid. l. 14.

Regius fluvius & Regia fossa, vide Euphrates.

Regina Sabæ, vide Saba.

Rehob, vide Aram Beth-Rehob.

Rehoboth una urbium quas circa Ninum condidit Nimrod c. 255. l. 38. Refelluntur qui aliter sumunt ibid. l. 39. &c. Alia urbs Rehoboth ad Euphratem infra Cercusium ibid. l. 57. &c. At hæc non procul à Nino. An Oroba? c. 256. l. 11. Potiùs Birtha, quia Birtha & Rehoboth sunt synonyma ibid. l. 29. Expositio Talmudica ibid. l. 37. &c.

Rephan Cophtitis Saturnus, ut *Cijun* Ebræis c. 59. l. 50. 59.

Rex Sabæorum semper captivus qua ratione c. 132. l. 41. &c. Reges qui ditissimi c. 290. l. 20. Regum Ægyptiorum nomina explicata c. 357. l. 65. &c. Rex Ægyptiis *Hyc* ibid. l. 54. Rex ventorum cur Æolus c. 594. l. 52.

Rha seu Volga, Arab. *Ethel* c. 199. l. 37. & c. 313. l. 53.

Rhabbotin, vide Phœnice.

Rhacot & Rhacotis, vide Alexandria.

Rhadinace quid Persis c. 236. l. 70.

Rhæsena, Rhesena, Resaina, Mesopot. urbs Gordiani Imperat. monumento nobilis c. 257. l. 29.

Rhagæ in monte c. 197. l. ult. Parthorum Regia c. 198. l. 11. Mediæ urbium maxima ibid. l. 16.

Rhamba רמבא teli genus Phœnicibus c. 718. l. 70.

Rhammæi Arabes non dicuntur à Rhadamantho c. 121. l. 35.

Rhamnus Afris *atadim* c. 752. l. 62.

Rhaphius quale animal & unde dictum c. 675. l. 15. &c.

Rhasenæ, vide Tyrrheni.

Rhea Saturni uxor mater Deorum & hominum c. 1. l. 30. Vide & c. 287. l. 67.

Rhebas vel Rhebæus, Bithyniæ fl. Rhebæi et Rhebantii populi, Rhebantia regio, Mosi Riphat c. 175. l. 23. 50.

Rheda Gall. currus genus c. 672. l. 26.

Rhegma urbs & sinus Arabiæ in mari Persico c. 219. l. 1. &c. A quo condita ibid. l. 12.

Rhene cur Celadusa dicta c. 408. l. 64. Rhene pro Rheema ibid. l. 72.

Rheno Gr. ῥινὸς ibid. l. 36. Aliter in Scaligero ibid. l. 38.

Rhesen; Duæ urbes in Mesopot. vicini nominis. Sed hæc inter Ninivem & Calach c. 257. l. 23. 32. Rhesen esse Λάρισσαν Xenophontis, magnam urbem in eodem situ ibid. l. 36. &c. Quomodo ex Rhesen Larissam fecerit c. 258. l. 14.

Rhinocoluræ jactæ sortes de terrarum divisione ex Epiphanii sententia quæ refellitur c. 62. l. 29. &c.

Rhinocoruræ torrens fl. Chus c. 212. l. 62.

Rhisina ubi sita c. 257. l. 25.

Rhodanim non sunt Rhodii, sed Rhodanenses qui Rhodano & Rhodanusiæ fecère nomen c. 162. l. 59. &c. & c. 163. l. 60. Alludunt Rodumna, Rhedones, Ruteni, &c. ibid. l. 69. Rhodanim à flavo colore dici c. 164. l. 29. Qualis Gallorum fuit ibid. l. 35. Rhodanim gentis nomen, non viri singularis ibid. l. 3. &c.

Rhodanus non dicitur à Rhoda Massiliensium oppido trans Syrenæos c. 163. l. 3. &c. Sed à Rhodanim accolis ibid. l. 68. Ejus fontes à Polybio descripti c. 652. l. 65.

Rhodia purpura c. 156. l. 21.

Rhodanusia urbs ad Rhodanum, fortè Lugdunum c. 163. l. 44. 56.

Rhodus unde dicta c. 162. l. 6. &c. Serò nota ibid. l. 28. Rhodi primi incolæ ibid. l. 55. Rhodus olim Ophiusa propter serpentum copiam ibid. l. 20. & c. 369. l. 70. &c. Phorbas his deletis & magno Dracone occiso in cœlum translatus sub Ophiuchi nomine c. 370. l. 20. &c. Inde Rhodus dicta, quia *jarod* vel *rod* est Draco c. 369. l. 63. &c. Rhodus τέλμις dicta & cur c. 368. l. 2. Et Stadia, & Telchinis c. 370. l. 62. & c. 371. l. 4.

Rhomæi populi in Africa nusquam c. 217. l. 6.

Rhos ראש Ezech. 38. 2. aut appellativum pro initio c. 187. l. 16. &c. Aut proprium pro loco, ut quæ sequuntur Mesech & Tubal ibid. l. 54. Nulla ratione id negat Hieronymus ibid. l. 55. &c. Rhos, id est, Araxes fl. ubi populi Rhossi ibid. l. 70. & c. 188. l. 18. Ibi olim Scythæ & Sacæ ibid. l. 32. 46. A Rhos & Mesech Russi & Moscovitæ ibid. l. 65. Rhos pro Taurica Chersoneso ibid. l. 69. Rhoxalani c. 189. l. 17.

Rib vel *Rif*, vel *Errif*, Ægypti pars, vide Misrajim.

Ric, Arab. vis, & *raic* primus, *ric* Britan. & German. fortis, potens, unde *Sinorix*, *Dunnorix*, *&c.* c. 665. l. 63. &c.

Riphat in Esdra Diphat c. 174. l. ult. Fortè Rhebas Bithyniæ fl. c. 175. l. 23.

Riphæi montes nusquam c. 174. l. 62.

Rit Gall. vadum, Brit. *Ryd* unde c. 681. l. 64. &c.

Ritum in nominibus Augustoriti, Camboriti, &c. quid sonet ibid. l. 68.

Romæ quot civium capita censa c. 253. l. 12.

Romani è Citiis c. 159. l. 32. Romanorum cohortes vivæ combustæ ubi c. 306. l. 19.

Rubrica fabrilis in Africa celebris c. 484. l. 64.

Rubricatus Africæ fl. ibid. l. 63.

Rubrum mare in Ichthyophagis recessisse ita ut fundum appareret Ethnicos non latuit c. 282. l. 30. &c. Ibidem algæ copia, unde Ebr. mare *Suph*, id est, algosum ibid. l. 43. &c. & c. 283. l. 5. Unde dicatur Rubrum c. 301. l. 24. Ejus aquæ asperæ c. 403. l. 57. Rubrum mare vel Indicum circa Merbat mirè tranquillum, ut author Avicenna c. 107. l. 1.

Rupes pro Deo c. 665. l. 22.

Ruspina urbs Africæ fœcunda ficubus unde dicta c. 636. l. 21.

Russi & Moscovitæ unde orti, vide Rhos.

Ruta Phœnic. *churma*, & ruta sylvestris *churmas emmaked*, quorsum? c. 754. l. 24. &c.

Rutilus tam flavum quàm rufum sonat, ut Græc. ξανθὸς c. 165. l. 21. &c.

S.

Sajin, vide in Z.

S initiale sæpe excidit c. 626. 66. &c. S et R. permutantur c. 589. l. 29. S et R apud Græcos non continuantur c. 470. l. 20. *Samech* ס et *Tsade* צ literæ promiscuæ c. 146. l. 15. etc. *Schin* ש et *Thau* ת facilè permutantur c. 170. l. 61. et c. 241. l. 17. et c. 513. l. 37. et c. 606. l. 39. et c. 671. l. 16. *Schin* ש per צ effertur c. 641. l. 10. Per Z c. 206. l. 48. et c. 763. l. 29.

Saba, Sabo, Sabas, Sabæ, Sabæorum metropolis c. 130. l. 33. 64. Ibi regio non est thurifera ibid. l. 52. Est aromatifera c. 105. l. 37. Saba etiam Mariaba c. 130. l. 69. A dominatione c. 131. l. 22. Aliæ metropoles hujus nominis ibid. l. 30. Saba unde dicatur ibid. l. 48. etc. Saba non est Meroe c. 136. l. 56. Regina Saba ex urbe Marab quæ et Saba c. 143. l. 27. Regina Austri, id est, Alieman c. 136. l. 13. Ea intulit balsamum in Judæam c. 135. l. 35.

Sabacteni in Africa nusquam c. 217. l. 7.

Sabæ Dionysii in India; aliis Sibæ et Sobæi c. 97. l. 14. Sabæ populi vicini Pasargadis c. 220. l. 47.

Sabæorum gentes quatuor ex totidem conditoribus c. 128. l. 55. Eorum nomen totam Arabiam aromatiferam quandoque complectitur c. 129. l. 59. et c. 132. l. 5. Sunt filii Jectan ad mare Rubrum inter Minæos et Catabanes c. 129. l. 54. 70. Iidem Sabatæ dicti c. 130. l. 11. Horum oppida ad mare Rubrum ibid. l. 21. Metropolis Saba quæ et Mariaba ibid. l. 32. 69. Sabæi proceri, superbi, Arabum principes, beatissimi c. 131. l. 60. et c. 221. l. 36. Sabæorum opes partim aromata

mata c. 132. l. 7. Partim aurum & gemmæ ibid. l. 15. Nulla gens opulentior ibid. l. 22. &c. Sabæorum Rex cur ſemper captivus ibid. l. 52. Sabæorum Dii Sol & Luna ibid. l. 53. Circumciſio, & Judæi admixti, & Rex Judæus ibid. l. 55. &c. Sabæis imperare mulieres c. 134. l. 46. 66. Sabæi in terræ finibus c. 135. l. 2. Sabæis aurum unde c. 139. l. 39. & c. 140. l. 32. 51. Sabæi Abrahæ poſteri in aditu Arab. Fœl. non procul à Nabatæis c. 222. l. 30. &c. Inde in Jobi greges irruunt ibid. l. 61. Sabæi Servio pro Sobæis c. 79. l. 33. Sabæi Melæ prope fretum Perſicum c. 220. l. 32. Poſteri Seba filii Rhegma ibid. l. 39. De eo loca Scripturæ ibid. l. 60. In Sabæis agger viginti orgyiarum c. 547. l. 73.

Sabaſius & Saboe in Bacchi ſacris unde c. 441. l. 53.

Sabis Arabum Deus, id eſt, Sol. Sabis pro Samis c. 101. l. 6. 18.

Sabis urbs, & Sabis fl. Carmania c. 220. l. 45.

Sabo montes prope fretum Perſicum, al. Aſabo & Paſabo c. 220. l. 35.

Sabota, al. Sabbatha, Saubatha, & Sebam; metropolis terræ Hadhramauth, quàm munita & vaſta c. 100. l. ult. & c. 101. l. 1. Ad eam thus convehitur, ibidem. l. 7. 55.

Sabrata Africæ in Tripoli c. 480. l. 6. Nomen Phœn. ibid. l. 9. Urbs magna ibid. l. 18.

Sabtheca vel Sabithace, Græc. Samydace c. 218. l. 20.

Sabtha Chuſi filius; Veteribus Sabatha c. 223. l. 20. Ab eo conditæ Saphta Arab. urbs, & Sophtha Perſ. inſula ibid. l. 24. &c. Et Meſſabatene, & Sabtæi populi Ptol. Stabæi ibid. l. 30. 50.

Sacæ juſtiſſimi c. 173. l. 60. Sacarum mulieres bellicoſæ c. 190. l. 45.

Sacea vel Saccarum feſtum unde dictum c. 113. l. 64. Regis in eo imago ludicra ibid. l. 67. &c.

Sacerdotes dici magnates Judæorum c. 774. l. 72.

Sachalites ſinus ubi c. 101. l. 58. Sachalites ſinus profundiſſimus, ad quem regio thurifera c. 106. l. 18.

Sacra Apollinis cum convitiis celebrabant, qui c. 426. l. 5.

Sacrificia ad Eteſias impetrandos ubi c. 407. l. 40.

Sacramentum corporis Chriſti Pœni vitam vocant c. 768. l. 47.

Sadrace Darii Hyſtaſpis Regia c. 244. l. 72.

Sagartii Medorum equites retiarii unde dicti c. 223. l. 62. &c.

Sagittæ Æthiopum perbreves, quibus pro mucrone eſt ſmyris c. 266. l. 51. Venenatæ c. 267. l. 54. Sagittæ Cretææ & Cydonææ c. 424. l. 5.

Sagum quid propriè Gallis c. 672. l. 51. De eo quid Baal Aruch c. 673. l. 3. Sagum mœroris ut Ebr. שק *ſac* ibid. l. 8. 13.

Saguntum, Græc. Ζάκανθα, ſitus & conditores c. 623. l. 25. &c. De Sagunto & Carthagine Oppiani næniæ c. 621. l. 30. &c.

Saguti, vel Saguri potiùs ſinus in Africa, qui aliis Emporicus, ubi Phœnices c. 643. l. 71. & c. 644. l. 3.

Salapeni c. 99. l. 66. Vide Saleph.

Salæ incolæ Salicæ, id eſt, inſ. Zeilan c. 691. l. 70.

Salamis inſula Attica, in qua Bœoti, vel Phœnices c. 456. l. 6. *Salam* Arab. ὀφιώδης ibid. l. 17. Salamis unde dicta ibid. l. 10. Draco ibi cæſus à Rege Cychreo ibid. l. 19. &c.

Salauces, vide Eſubopes.

Salduba Bæticæ unde dicta c. 603. l. 25. Cæſarauguſta etiam Salduba dicta c. 623. l. 34.

Salem à Semo condita c. 300. l. 31. Salem ubi fuerit c. 317. l. 69.

Saleph, à quo Salapeni c. 99. l. 66.

Salganeus cur à Perſis interfectus ad Euripum Chalcidicum c. 523. l. 11.

Salices, & vallis ſalicum, in Babylonia c. 35. l. 36.

Salmanaſſar Judæos in Mediam deportavit c. 193. l. 69.

Salmon mons umbroſus c. 364. l. 29.

Salmyca urbs Hiſpaniæ prope Columnas c. 620. l. 45.

Salſum ſæpe dicitur amarum c. 552. l. 63.

Saltiatarum texta c. 599. l. 33.

Salus Punicè tres, ut Ebr. *ſalos*, in ea voce myſterium c. 479. l. 17. & c. 767. l. 56.

Samadracos, Ebr. morio, σαρμάδακος *ſarmadacus*, fortè deflexum ex Samothrace c. 396. l. 63. & c. 397. l. 1.

Samatho, id eſt, Magna inſula Lyciæ vicina potiùs quàm Lybiæ c. 531. l. 51. & c. 745. l. 25.

Samaræi à Samaritanis re & ſcripturâ diverſi c. 306. l. 55. Samaræi Orthoſitæ c. 307. l. 9.

Sambuca lyrophœnix citharæ ſpecies c. 728. l. 54.

Samemrumos, ſeu ὑψουράνιος c. 706. l. 5. & c. 377. l. 70.

Samen cœlum Phœnicibus, & *Balſamen* Sol c. 584. l. 54.

Samolum, herba quam Druides ſiniſtra manu legebant unde dicta c. 677. l. 27.

Samos prope Ithacam παιπαλόεσσα c. 378. l. 20. Samos Elidis ſuper montem ibid. l. 23.

Samothracia inſula unde Cadmi uxor Harmonia c. 394. l. 25. Ibi myſteria Cabirorum ibid. l. 33. &c. Samothracum lingua in ſacris peculiaris, fortè Phœnicia c. 398. l. 4. Eſt inſula montoſa c. 378. l. 1. Cepa Samothracia c. 387. l. 19.

Samothracum ritus in inſulam Britannicam unde invecti c. 650. l. 51.

Sampharitica vel Sapharitica nardus c. 146. l. 27.

Samus Ionica inſula Junoni ſacra c. 377. l. 34. *Sama* eminere Pœnis, & *Samen* cœli; inde celſa loca οὔροι ibid. l. 68. &c. Sami quatuor in Græcia, omnes in celſo ſitu ibid. l. 66. Samus tota montoſa c. 378. l. 13. Diu deſerta propter Neides ibid. l. 42. Amazones à Baccho in Samo interemptæ ibid. l. 66. Sami terræ motum præſenſit Pherecydes c. 380. l. 31.

Samydace, urbs Carmaniæ ubi ſita c. 218. l. 21. Samydacus, fl. ibid. l. 23.

Sanaa metropolis regni Jeman, *Uzal* Ebræis c. 318. l. 35. Sanaa Arab. Fœl. urbs inſignis, Ebr. *Uzal*, ejus deſcriptio & ſitus c. 114. l. 65. &c. Regio aromatifera & Damaſcenæ ſimilis c. 115. l. 24.

San vel *Sanna* Phœniciè, & *ſunna* Arab. doctrinam ſonat c. 771. l. 67. Origo vocis Ebræa c. 772. l. 3.

Sanchoniathon Berytius, bello Troiano vetuſtior Græcè à Philone verſus, Phœnicum hiſtoriam ſcripſit Jerombale conſulto ſacerdote Dei *Jao* c. 705. l. 43. Ejus fragmentum in Euſebio ibid. l. 47. Sanchoniathon, id eſt, φιλαλήθης juxta Theodoretum c. 771. l. 56. Vox explicatur ibid. l. 65. Suniæthon corruptè in Athenæo c. 772. l. 12. Berytius non Tyrius ibid. l. 20. Abibalo Berytio inſcripſit opus ſuum ibid. l. 23. Vir doctus & curioſus, apprimè verſatus in Ægyptii Taauti libris ibid. l. 43. &c. Phœnicum hiſtoriam octo libris complexus eſt Phœnicio ſermone ſcriptis ibid. l. 63. Cur Euſebius novem numeret ibid. l. 70. Hujus fragmentum in Euſebio ex verſione Philonis Byblii, in quo multa inſignia c. 773. l. 1. &c. Hiſtoria hæc eruta ex urbium & templorum monumentis ſcriptis Ἀμμουνέων γράμμασιν ibid. l. 13. &c. Partim ex commentariis Jerombali ſacerdotis Dei *Jao* ibid. l. 70. &c. De Sanchoniathonis ætate in Porphyrio ἀσύστατα c. 776. l. 2. &c. Eum Troiana tempora præceſſiſſe ibid. l. 12. Refellitur objectio Scaligeri ibid. l. 31. &c. Sanchoniathonis hiſtoriam qui ſcriptores continuarint c. 777. l. 26. &c. Vide & c. 58. l. 46.

Sandocus Cinyræ pater c. 358. l. 64.

Sandyx, vide ſory & ſyricum.

Sanguis uvæ pro vino, phraſis Tyria & Ebræa c. 440. l. 14.

Sanifera Minoricæ urbs ubi ſita & unde dicta c. 634. l. 70. & c. 635. l. 21.

Saocoras, vide Maſca.

Saoces mons Samothraciæ c. 378. l. 8.

Saphar Moſi mons Orientis, unde Saphar urbs, Homeritarum metropolis & Sapharitæ populi c. 144. l. 34. &c. Saphar Ptolemæo Climax c. 145. l. 19. Saphar urbs quomodo vocetur à Recentioribus ibid. l. 59. Inde nardus Sampharitica c. 146. l. 27.

Saphtha Arab. Fœl. urbs, vide Sabtha.

Sapo Gall. inventum c. 165. l. 9.

Saponaria terra, id eſt, cimolia c. 420. l. 22.

Sara cur vocetur *Anobret* c. 712. l. 18.

Saraballum quid propriè c. 27. l. 37. Saraballum aluminatum ibid. l. 34.

Saraca vicus c. 213. l. 55.

Saraceni, vide Chuſæi & Scenitæ. Saraceni, id eſt, latrones ibid. l. 51. &c. Saracenos tonderi in orbem c. 362. l. 20.

Sardinia Gr. Σαρδὼ dici putatur à Sardo Herculis filio c. 571. l. 25. Vetus nomen ab humani veſtigii figura *Ichnuſa* & *Sandaliotis* c. 572. l. 9. &c. Sic Ebr. *ſaad* veſtigium unde Σαρδὼ inſerto R, de more linguæ; quod probatur multis exemplis ibid. l. 32. &c. Ariſtæus in Sardinia ibid. l. ult. & c. 573. l. 3. &c. Et Norax dux Hiſpanorum ibid. l. 64. &c. Et Iolaenſes vel Ilienſes c. 574. l. 34. &c. Iidem Balari & Corſi, id eſt, feri & ſylveſtres dicti c. 575. l. 32. Sardiniæ pars ad Aquilonem montoſa quam hi tenebant, altera cultior ubi Pœni ibid. l. 60. &c. Horum colonia vetuſtiſſima c. 576. l. 24. Et urbes ibid. l. 40. &c. Sardi plerique Carthaginis coloni c. 577. l. 57. Sardorum lingua Punica ibid. l. 66. Pœnorum ibi clades ibid. l. 68. Fructus extirpati c. 578. l. 12. Inſulæ magnitudo ibid. l. 17.

Sardoi & Etruſci maris inſulæ omnes penes Phœnices c. 579. l. 11.

Sardonia quomodo Arab. c. 762. l. 52.

Sardus Herculis Maceridis filius coloniam ex Lybia in Sardiniam dicitur deduxiſſe c. 571. l. 36. &c.

Sareptæ unde nomen & ubi ſita c. 303. l. 25.

Σαργάνη unde c. 224. l. 2.

Sarmadacus, vide *Samadracos*.

Sarmatæ Medorum ſoboles c. 198. l. 21. Sarmatæ, Parthi & Medi affines ibid. l. 28. Sarmatæ unde dicti ibid. l. 30.

Sarmoth, vide *Aſarmoth*.

Σαρὼν & Σάρωνις quercus, unde Saronicus ſinus & Saronides iidem qui Druides c. 667. l. 1. &c.

Sarra Tyrus dicta à piſce *Sar*; ita Servius ineptè c. 735. l. 10. &c. Sidon potiùs à piſcatione ibid. l. 37. 41.

Sarug abavus Abrahæ, à quo urbs Sarug prope Carrhas c. 95. l. 34.

Saſo inſula, id eſt, excidii, quia vadoſa c. 464. l. 21.

Satrachus, vide Seſtrachus.

Saturnus idem qui Noa c. 1. l. 26. Uterque omnium parens & juſtitiæ Præco ibid. l. 28. 32. Sub utroque ætas aurea c. 2. l. 19. Et pax ibid. l. penult. Et terra unius ſermonis c. 3. l. 17. Uterque vir terræ ibid. l. 28. Et agricola & vinitor ibid. l. 40. Cur Saturnus ebrietatis præſes ibid. l. 59. Cur in Saturnalibus comeſſationes, & ſervi Dominorum loco ibid. l. 68. Saturni lex quæ prohibet Deos videre nudos c. 4. l. 11. Saturnus & Rhea ex Oceano & Thetide nati ibid. l. 27. Navis Saturni ſymbolum ibid. l. 30. Nummi Saturni ibid. l. 48. &c. Saturnus prædixit diluvium ibid. l. 67. & c. 5. l. 15. Vocavit omnes liberos tribus exceptis ibid. l. 31. Cœlum patrem exſecuit c. 8. l. 20. 50. &c. Saturni falx ubi abſcondita ibid. l. 49. & c. 524. l. 13. Vocatur *Cijun* c. 59. l. 61. & c. 443. l. 16.

Saturnus

Syrus, Syra, Syrie una Cycladum, dives & beata insula, unde nomen c. 405. l. 60. & c. 410. l. 23. 37. &c. Scyros pro Syro perperam & Scyricum pro Syrico, Ebr. *sircon* ibid. l. 39. 45. 56. Phœnices in Syro ibid. l. 60. Pherecydes Syrius ibid. l. 70. Heliotropium in Syro à Pherecyde erectum, ut volunt, imò multo antiquius c. 411. l. 10. &c. Syri situs ibid. l. 29.

Syrus pagus & Syrorum oppidum in Ægypto ubi c. 358. l. 20. 25.

T.

Teth ט Hebr. Θῆτα θ Gr. c. 451. l. 13. 16. & c. 406. l. 44. *Teth* ט permutatur cum *Tsade* צ c. 80. l. 53. & c. 146. l. 13. & c. 296. l. 14. & c. 746. l. 10. Θῆτα Θ & Ξῖ Χ permutantur c. 469. l. 1. Θ & Φ c. 408. l. 40.

Thau ת Hebr. Ταῦ τ Gr. c. 451. l. 14. 17. *Thau* ת geminatum excidit c. 670. l. 43. *Thau* ת expressum per Δέλτα δ c. 9. l. 33. & c. 527. l. 43. & c. 551. l. 2. *Thau* ת & *Schin* ש facilè permutantur, vide literam S. *The* ث & *Be* ب Arabum solis punctis differunt c. 297. l. 51. Τ & Γ permutantur c. 759. l. 53. Τ & Π passim confundi, vide lit. P. T & N transponuntur c. 388. l. 43. T & R c. 510. l. 50.

Τάαυτος Mercurius Phœnicibus c. 662. l. 37.

Taautus Ægyptius, Græcis Hermes, scripsit libros XLII, quorum catalogus in Clem. Alex. c. 772. l. 57.

Τάβαλα tympani Parthici genus c. 572. l. 52.

Tabraca pro *Tavraca*, id est, Φυλλεύς c. 475. l. 52. 60. Saltus in vicinia ibid. l. 55. *Tavraca* & Tabraca idem, ut Tauriz & Thabriz, Auranitis & Abranitis, &c. ibid. l. 64.

Tabyrium, vide Atabyrius.

Tacape quibus fertilis c. 493. l. 57. Quomodo Punicè dicta c. 494. l. 3.

Tænarus vel Tænar rupes Laconicæ Phœn. nominis c. 459. l. 65. Ibi lapidicinæ, purpuræ piscatio, & via ad inferos ibid. l. 71. & c. 460. l. 2. 7.

Tagus fl. à *dag* seu pisce dictus, quia piscosissimus c. 627. l. 15.

Taira non est columba Arabicè, ut vult Tzetzes, sed avis quælibet; unde *tejar* Syris augurium c. 747. l. 66. &c.

Tamassus Cypri urbs, ubi æris fodinæ, unde dicta c. 356. l. 65.

Ταμιάθις, vide *Damiata*.

Tamna, Thomna, vel Thumna caput Gebanitarum, urbs templorum LXV c. 115. l. 63. & c. 116. l. 12.

Tanagræ Bœot. urbs, cui nomen à gallis c. 435. l. 11. 31. &c.

Tanis ævo Mosis extabat & multò antè c. 261. l. 48.

Tapharon, Taphron, Tarpharon, olim Saphar c. 145. l. 59. & c. 146. l. 1. &c.

Taphii seu Teleboæ populi Phœniciæ originis à rapinis dicti c. 464 l. 40. 69.

Taphnes Æg. urbs, Gr. Daphnæ Pelusiæ c. 277. l. 18.

Taphosiris Æg. urbs antiquissima c. 261. l. 62.

Taprobana est Solomonis Ophir c. 141. l. 46. Unde dicta ibid. l. 66. Phœn. טף פרון *Taph Parvan*, littus Parvan seu Parvain, ibi aurum, ebur, gemmæ, pavones, & in proximo continente cercopitheci, & Pasi sinus, & Phasis fl. unde aurum *Pas & Uphaz* Ebr. ibid. l. 51. &c. & c. 691. l. 51. Et portus Hippuros, id est, Ophir c. 692. l. 33. Jabadiu est hordei insula, non Taprobanæ, ut legitur in Stephano ibid. l. 7. 15. In Taprobana cultus Hercules, Rex Bacchi, cæteri Arabum cultu ibid. l. 43. Taprobana aliis *Sumatra*, aliis *Ceylan* vel *Seilan*, quod verius esse probatur XXI rationibus ibid. l. 49. &c. Olim Salica & incolæ Salæ ibid. l. 70. Hodiè *Salandib* & *Sarandib* & Ammiani *Serindivi* ibid. l. 67. &c.

Taprobanenses Romæ quid mirati potissimum c. 639. l. 43.

Tapsus urbs ubi sita & unde dicta c. 558. l. 66. & c. 559. l. 14.

Taramis, Ζεὺς Βρόντιος c. 662. l. 20.

in Tarbellis auri purissimi fodinæ c. 625. l. 62.

Tarentinæ nuces c. 598. l. 18.

Tarichiæ unde Meninx dicta *cata Tarichias* c. 494. l. 45.

Tarpharon, vide Tapharon.

Tarraco Ebr. regia vel arx c. 623. l. 46. Arx Tarracone ibid. l. 52. Tarraconis laudes ibid. l. 61. Conditor c. 624. l. 5. Vina eximia ibid. l. 13. Ara & templum Augusto sacra ibid. l. 22. 28. Tarraco à Francis expugnata ibid. l. 40. Orosius è Tarracone ibid. l. 44.

Tarraconensis Hispaniæ pars ubi c. 599. l. 13. In ea pauca Phœnicum monimenta c. 619. l. 28.

Tarseium pro Tartesso c. 171 l. 1. &c.

Tarsis in India ibid. l. 18. Vide & Tharsis. Tarsis, id est, Tartessus c. 170. l. 59.

Tarsus quibusdam Tarsis c. 358. l. 50.

Tartari nomen quò alludat c. 605. l. 53. Tartarus, id est, aër tenebrosus sub polis c. 655. l. 50.

Tartessus aliis Carteia, al. Gades, al. verius insula & urbs inter duo Bætis ostia c. 170. l. 52. &c.

Tartessus fl. seu Bætis c. 601. l. 44.

Tartessus insula & urbs inter duo Bætis ostia c. 604. l. 57. Ebr. *Tarsis* c. 606. l. 38.

Tartessus urbs magna ibid. l. 46. Tartessus triplex ibid. l. 68. Tartessum propriè dictam Phœnices non condidêre ibid. l. 51. Sed Tarsis filius Javan c. 607. l. 5. Tartessus omnibus metallis dives ibid. l. 9. Qui Græcorum in Tartessum navigaverint ibid. l. 37. Tartessiæ murænæ & mustelæ ibid. l. 46. &c. Tartessus non est Gaddir c. 608. l. 4. &c. Tartessi nomen pro Gadibus c. 606. l. 52.

Tathyris, vide Pathros.

Tauriscus Galliæ tyrannus ab Hercule occisus c. 657. l. 30.

Tauromenium Siciliæ oppidum in Tauro monte qui *tur* Pœnis c. 524. l. 52.

Tauromenius fl. vide Onobala.

Taurus & ταυρόμορφος Bacchus unde c. 441. l. 27. 38. &c.

Taurus mons unde dictus c. 524. l. 53.

Taxea laridum Gallis unde c. 675. l. 45.

Tdaphar olim Saphar c. 146. l. 5.

Tearus Thraciæ fl. c. 152. l. 38.

Tehama Arabiæ pars ubi c. 142. l. 60.

Telæ in igne purgantur quæ c. 28. l. 13.

Telchines, quando in Rhodum secesserint c. 371. l. 6.

Telchines magi à Phœnicio *Talchis* ibid. l. 13. 44. Telchin & Telchis ibid. l. 47.

Telchinis, vide Rhodus.

Teleboæ, vide Taphii.

Telen Brit. cythara unde dicta c. 680. l. 62.

Telephassa Europæ mater Thasi obiit c. 393. l. 45.

Tellus seu Rhea Saturni uxor c. 4. l. 37.

Telmissus non Termissus, Lyciæ urbs in saxo unde dicta c. 363. l. 24. 45.

Telo vel Tolo Gall. urbs ad Citharistem promont. unde dicta c. 680. l. 62. &c.

Telus insula Carica, id est, תל *tel* tumulus c. 372. l. 49. &c. Telinum unguentum inde dici Plinius falsò asserit ibid. l. 56. Telus etiam Agathussa ibid. l. 61.

Temesa Brutiorum urbs ære dives unde dicta c. 356. l. 72.

Temesen in Brutiis, de qua Homerus, Phocenses invaserunt circa Troiana tempora c. 594. l. 12. &c. Tam Italica quàm Cypria Temese metallifera ibid. l. 34. Utrique nomen Phœnicium ibid. l. 39.

Temmicus Bœot. mons ab altitudine; ibi Temmices populi c. 432. l. 45.

Tenedia securis c. 387. l. 44. Tenedius Apollo bipennifer: securis in nummis Tenediis ibid. l. 54. Tenedia vasa in precio c. 386. l. 40. Tenedium origanum c. 387. l. 14.

Tenedos non est Τένε ἕδος, ut volunt, sed insula *tin-edom*, id est, luti rubri ad figulinas c. 385. l. ult. & c. 386. l. 37. &c. Vide Alpheus, & Asterii, & Origanum.

Tenes Tenedi pro Deo cultus ibid. l. 4. Tibicines cur ex ejus fano exclusi & nomen Achillis in eo proferre nefas ibid. l. 20. De Tene nihil poëtæ vetustiores, nec plerique mythologi ibid. l. 26. &c.

Tenos insula Phœn. *thannoth*, id est, draconum aut anguium; indidem Ophiusa & Hydrusa c. 409. l. 39. &c. Unde & vipera *Tenia* ibid. l. 53. Tenus alia Thessaliæ ubi serpens magicis cantibus exanimatus ibid. l. 56. Tenia allia ibid. l. 59. Aquæ Teni mirabiles ibid. l. 66. Tenus insula non magnæ rei ibid. l. 73.

Terebinthi in Cycladibus, inde nomen multis insulis c. 381. l. 44. 53. Terebinthus pro pistacio usurpatur ab Ebræis & Græcis c. 389. l. 48. 72. Terebinthi fructus non nux, sed granum ibid. l. 56.

Terebinthus Manetis præceptor cur Persis *Budas* c. 532. l. 70.

Teres Sitalcis pater Rex Odrysarum c. 152. l. 58. Primus regnum Odrysarum amplificavit c. 153. l. 1. &c. Teres alius Sitalcis filius ibid. l. 9.

Terias Siciliæ fl. ad Leontinos à negotiando cur dictus c. 536. l. 41. 53. &c.

Termissus; vide Telmissus.

Terra ut *omicron* juxta Veteres c. 638. l. 8. &c. Terra unius sermonis c. 3. l. 17. Terra pro incolis c. 50. l. 9. Terræ motus terram diffindunt & omnimodos emittunt sonos c. 379. l. 12. &c. Terræ motus μυκηματίαι, χασματίαι, ῥῆκται ibid. l. 40. Exempla terræ motuum cum fragore & mugitu ibid. l. 60. &c. Tale aliquid Sami c. 380. l. 12. Terræ motum Sami futurum præsensit Pherecydes ibid. l. 31. &c.

Tereus Rex Thracum vetustissimus c. 152. l. 54.

Testudo ex Abalite sinu c. 123. l. 61.

Teucer Salaminius cur Carthaginem condidisse putetur c. 620. l. 53. 72.

Teucri Cyziceni libri quinque de Tyro c. 779. l. penult.

Teutates, Mercurius, & *Taautos*, *Thouth*, *Theuth*, *Thoth* c. 662. l. 36. Vide & c. 622. l. 36.

Thabor, vide Atabyrius. Thabor in Occasu terræ Chanaan c. 447. l. 46.

Thalli Syriaca c. 779. l. antepen.

Thalmæi, vide Anakæi.

Thamacath Afris tanacetum vulgò *tanaisie* c. 755. l. 48. 71.

Thamanorum pagus ab illis octo conditus qui ex arca exierunt c. 18. l. 53. Vide Cemainum & Thsemaninus.

Thamnerii Mediæ sunt Arii Meridionales, ratio nominis c. 194. l. 31.

Thapsia Pœnis herba *boeden*, id est, בדין torcularium, quia succus ejus torculari exprimebatur c. 760. l. 69. & c. 761. l. 10. *Boed* pro *bad* torcular, ut *goed*, pro *gad* coriandrum ibid. l. 11.

Thapsus Siciliæ peninsula pro insula habita & Sporadum una c. 538. l. 66. & c. 539. l. 3. 11. Ratio nominis ibid. l. 15.

Tharsis non est Tharsus nec Carthago, nec Africa, sed Hispania c. 166. l. 30. &c. & c. 171. l. 27. Vide Tharsis.

Thasus olim Chryse propter auri metalla c. 393. l. 10. 31. Thasus bonorum, proverb. ibid. l. 9. Thasi & Scaptensulæ proventus annuus ibid. l. 13. *Thas* Syris bractea; ab auri bracteis Thaso nomen, non à fabuloso Tharso ibid. l. 17. 22. Thasus cur Odonis olim & Thasii Dæri ibid. l. 34. 38. Vide Telephassa.

Theba bos Syris scilicet c. 751. l. 7. Thebæ Phœniciè *Thebes* à luto dictæ, quia urbs tota κάθυδρος c. 426. l. 58. &c. Ejusdem vocis vanæ originationes ibid. l. 70. &c. Thebæ Hypoplaciæ c. 377. l. 51. Thebis Ægyptiis quot incolæ ætate milli-

militari c. 253. l. 8. Vide Diospolis.
Thebais, vide Pathros.
Thebaidis caput Thebæ urbs, Ebr. *Amon-No* & *No-Amon*, Gr. Diospolis c. 277. l. 44. Portas habuit centum & currus bellicos XX M c. 276. l. 62. &c. quot incolæ; longitudo, ambitus, situs, mœnia, domus, aulæ, templa, donaria, colossi, obelisci, sepulchra Regum, Osimandyæ sepulchrum, hortus pensilis, Memnonium c. 277. l. 54. & c. 278. l. 11. &c. Ejus quatuor vastationes prima à Nabuchodonosoro, postrema à Corn. Gallo ibid. l. 40. 68. Deinceps semper jacuit c. 279. l. 6.
Theras à Cadmo octavus Theræ nomen dedit c. 424. l. 56. Thera insula Cretica ibid. l. 29. Ibi Phœnicum colonia duce Membliaro Cadmi cognato ibid. l. 32. Aut ut alii plebeio ibid. l. 61. Theras è Cadmi stirpe primus migravit Spartam c. 457. l. 66.
Therita Mars cur vocetur c. 152. l. 51.
Therma condidêre Pœni ad calidas aquas Heroum ævo jam notas c. 515. l. 9. 16.
Thero nutrix Martis c. 152. l. 52.
Theronis naves Gadibus exustæ c. 611. l. 9.
Therops Rex Thracum Lycurgi loco à Baccho constitutus c. 152. l. 56.
Thersitæ pro Tartessiis c. 171. l. 15.
Thesei columna de Ionia & Peloponneso c. 154. l. 25.
Thessali equestres c. 299. l. 7.
Theuth Mercurius Ægyptiis, vide *Thouth*.
Thiras, id est, Thrax c. 151. l. 65. Hinc *Thressa* mulier & Thrasia Ebr. pro Thracia ibid. l. ult. & c. 152. l. 3. Ad idem nomen variæ allusiones in Thracia & vicinis locis ibid. l. 21. &c.
Thogarma decem familiæ ad Volgam & Danubium c. 199. l. 26. 34. Thogarmæ situs c. 176. l. 11. Inde equi & muli Tyrum advecti ibid. l. 13. Thogarma non est Germania, nec Turcomannia, nec ulla pars Scythiæ ibid. l. 20. &c. Sed Cappadocia c. 177. l. 3. &c. Thogarma Gr. Torgama unde Trogmi, Trocmeni, Trogmades, &c. c. 178. l. 39. 54.
Thoiar, vide Gerra.
Thomna & Thumna, vide Tamna.
Thor Phœniciè bos c. 717. l. 36. *Thor* Suecorum Deus c. 662. l. 26. Idem qui Jupiter ibid. l. 29.
Thorax Atticus c. 423. l. 70.
Thouth, *Theuth*, *Thoth*, Mercurius Ægyptiis c. 662. l. 38. &c.
Thracia, vide Thiras.
Thrasum tractus Thraciæ c. 152. l. 25.
Thriambus, Lythirambus & Dithyrambus Bacchi nomina idem sonant c. 441. l. 63.
Thsemaninus pagus quem extruxit Noe c. 18. l. 40. Vide Cemainum & Thamanorum pagus.
Thule vel est Scandia, vel Islandia vel Schetlandia una Orcadum c. 654. l. 48. 55. 62. Vel quod extremum in Aquilone ibid. l. 66. Thule indicata à Phœnicibus ibid. l. 70. *Thule*, id est, umbra vel tenebræ ibid. l. ult. Rat. nom. c. 655. l. 14. &c. Vada caligantia Thules ibid. l. 58. Thule nigra & nigrans ibid. l. 60. &c. Soles in ea impuri, noctes obscuræ & perennes; confusio pulmoni marino similis ibid. l. 66. &c. De ea mendacia c. 656. l. 16. &c. Nominis falsæ originationes ibid. l. 22. &c. Incredibilium libri de Thule ibid. l. 40. Thulis Æg. rex à quo Thule dicta ibid. l. 25. Cyparissinæ tabulæ de Thule Tyri effossæ ibid. l. 45. &c.
Thumiaterium, Phœniciè Dumathiria, urbs ab Hannone in Africa condita, à vicino campo dicta c. 640. l. 53. &c.
Thur unde c. 671. l. 7.
Thuras, Mars c. 152. l. 45. Thuras Rex Assyriorum vetustissimus, fortè idem qui Assur vel Athur c. 73. l. 31. 56.
Thurifera regio ubi c. 101. l. 50. &c.
Thurius à bove dictus, qui *thor* Phœnicibus c. 432. l. 54 &c.
Thus à candore *lebona* Ebr. unde Gr. λίβανον c. 103. l. 71. & c. 104. l. 14. Arab. *chonder* ex Gr. χόνδρος ibid. l. 18. Lat. *thus*, quasi θύος seu θυμίαμα ibid. l. 32. Thus nec ex India nec ex Æthiopia affertur, nec ex Panchaia, nec ex Libano, sed ex Sabæis ibid. l. 47. 70. De loco thuris quid Theophrastus, Eratosthenes & Prolemæus c. 105. l. 31. 43. &c. Thus ut myrrha in Chatramotiti ibid. l. 65. &c. Circa Canam emporium ibid. l 69. Et Syagrum prope sinum Sachalitem c. 106. l. 23. Ubi Moscha thuris portus ibid. l. 36. Et in Abasenis ibid. l. 45. Thus atomum aut Syagrum ibid. l. 28. Thus peraticum c. 124. l. 57.
Thyades à divagando dictæ c. 445. l. 24. &c. Vide Bacchæ.
Thymiaterium, vide Thumiaterium.
Thyæ Babylone c. 440. l. 43.
Thymbris mare in Theocrito c. 543. l. 1. &c.
Thynni cur plurimi circa Tartessum c. 607. l. 69. Quàm tepore gaudeant c. 608. l. 1.
Thyrsus è pinu quæ Ebræis thirza ibid. l. 33.
Θύσθλα vitis folia aut rami cum fructu appenso, qui *totla* Syris c. 445. l. 42.
Tibareni ubi siti c. 180. l. 70. Populi inter Moschos & Tibarenos medii c. 181. l. 4. Tibarenis quod summum bonum c. 183. l. 46. Quàm sint generosi ibid. l. 73. Senes præcipitabant c. 184. l. 13.
Tiberiadis aquæ calidæ ad Emmauntem c. 764. l. 60.
Tibia, Phrygia c. 175. l. 14. Tibius Paphlagonicum nomen, & Tibius mons Phrygiæ vel Paphlagoniæ ibid. l. 2. 13.
Tigres è monte Amano c. 359. l. 53 &c.
Tigris dividebat Assyriorum imperii partes in Orientales & Occidentales c. 31. l. 45. Tigrim quomodo trajecerint primi post diluvium ibid. l. 64. Quando maximè tumeat c. 32. l. 2.
Tilgamus Assyriæ Rex in horto repertus unde dictus c. 741. l. 36.
Tilphusius mons Bœotiæ à feracitate dictus c. 432. l. 42. &c.
Timagenes Syrus scripsit de rebus Gallicis c 659. l. 31.
Timoleontis omen ex apio c. 557. l. 62. &c.
Timor, vide Deus.
Tingi ab Antæo conditum c. 475. l. 71. Græcos eò esse translatos fabulosum c. 476. l. 22. &c. Chananæorum seu Phœnicum soboles. Tingitani ibid. l. 27. 46. Hi è Tingi in Hispaniam translati ibid. l. 56. Tingis quomodo Phœniciè c. 477. l. 57. A Belone quid distet ibid. l. 68.
Tingis uxor Antæi c. 476. l. 19.
Tiris Thrac. nomen c. 153. l. 11.
Tiristasis, vide Tyristasis.
Tissa urbs ubi sita & unde dicta c. 525. l. 59. &c.
Tobata Paphlagoniæ urbs c. 174. l. ult.
Tolistobogi Galatiæ populi unde orti c. 178. l. 63.
Tolo, vide Telo.
Tophet Ebr. ignis gehennæ c. 528. l. 53.
Totene, vide Hul.
Torpæion Afr. Pædagogus unde c. 770. l. 54.
Torunxa rex Armuziæ author Chronici Regum Armuziæ c. 220. l. 57.
Torus collis prope Agrigentum unde dictus c. 554. l. 56.
Traducta, Transducta, Julia Traducta ubi sita, quando condita, cur *Julia Joza* dicta c. 476. l. 70. & c. 477. l. 1. 19. &c.
Tragii species quæ in sola Creta nascitur Pœnis *Achæosim*, id est, Græcorum: Achivi in Creta apud Poëtam c. 757. l. 45. 56.
Trajanus fl. Chus c. 212. l. 62.
Trama unde dicta c. 375. l. 26.
Trausi Thraciæ populus ad Hæmum montem iidem qui Agathyrsi c. 152. l. 27.
Tre quid Britan. c. 682. l. 28.
Tremithus Cypri urbs à terebinthis dicta c. 356. l. 91.
Τεμμεχίσια, vide marc.
Tripolis urbs Phœnices ab Aradiis, Tyriis & Sidoniis condita c. 306. l. 40. Tripolis Phœnicum in Africa colonia ubi tres urbes, Oea, Sabrata & Leptis c. 479. l. 21. 33. In Synodis è Tripoli unus Episcopus ibid. l. 43. Tripolis urbs, eadem quæ Neapolis, Leptis diversa ibid. l. 61. & c. 480. l. 53.
Triton Africæ fl. à pascuis dictus c. 486. l. 13. 23.
Trocmus dux fabulosus, Trocmi, Trocmeni, Trocmades unde dicti c. 178. l. 57. 61. Vide Thogarma.
Troglodytica eadem quæ Barbaria c. 124. l. 18. &c. Inde mocrotum, casia, thus peraticum, cinnamomum ibid. l. 44.
Troglodytæ etiam Trogodytæ c. 280. l. 63. & c. 281. l. 10. Cur Ebr. *Succhijim* c. 260. l. 72. Arabes sunt non Ægyptii c. 283. l. 48. &c.
Trogodytæ, vide Troglodytæ.
Trophonii antrum & oraculum consulentium consternatio c. 436. l. 26.
Trosibius, vide Arsalus.
Tsade צ mutatur in *Teth* ט c. 80. l. 53. & c. 296. l. 15. *Tsade* צ & *Samech* ס promiscuæ literæ c. 146. l. 15. *Tsade* צ Hebræum Græcè expressum per ST. c. 370. l. 68. & c. 735. l. 32. *Tsade* צ per Z expressum c. 418. l. 69. *Tsade* צ per duplex SS effertur c. 441. l. 61.
Tsartsar, urbs & alveus Euphratis c. 33. l. 73. De quo Veteres silent c. 34. l. 9.
Tselem Ebræis umbra & imago & quorsum c. 364. l. 17. 22.
Tubal Ponti regio, ubi ferrum & Chalybes c. 182. l. 57. *Tubal* Arab. squama ferri & æris ibid. l. 58. Gens Tubal unde dicta c. 186. l. 16. &c.
Tubal & Mesech, vide Mesech & Tubal. Tubal & Mesech pro Tuscia c. 200. l. 5. 12.
Tubalcain Chymicus c. 207. l. 20.
Tubalcainus multis Vulcanus c. 183. l. 1.
Tubo trahitur aqua dulcis ex fundo maris c. 306. l. 11.
Tude vel Tyde Hisp. oppidum unde dictum c. 621. l. 3.
Tuito & Mannus Germanorum conditores qui c. 463. l. 4.
Tunis à Carthagine quantum distet c. 469. l. 70.
Turditani seu Turduli in Bætica quàm divites c. 599. l. 19. 44. &c. Horum φάτναι ἀργυραῖ sunt præsepia non laquearia ibid. l. 56. Idem in Tartesside c. 600. l. 67. Unde dicti ibid. l. 69. Docti jam olim, sed vanissimi c. 601. l. 9.
Turditania, vide Bætica.
Turgataûs Mæotidis gesta c. 190. l. 48.
Tursio delphini species, Gr. φώκαινα c. 586. l. 11. Vide Tyrrheni.
Tusci, vide Tyrrheni. Tuscum sermonem à Phœnicio multum differre. Utriusque linguæ multæ voces inter se collatæ c. 584. l. 21. &c.
Tutelæ navium in puppe c. 740. l. 4.
Tylus vel Tyrus c. 689. l. 9. 34. Persici sinus insula in qua Phœnicia templa ibid. l. 19. Situs incertus ibid. l. 40. Tylus major & minor quæ est Aradus ibid. l. 48. Quando explorata & quàm celebris ibid. l. 52. De Tylo multa Theophrastus, & ex eo Plinius cum auctario ibid. l. 62. & c. 690. l. 20. Quædam alia ex Juba ibid. l. 30.
Tympana audiuntur noctu ubi c. 520. l. 55.
Thymus Hymettius c. 387. l. 20.
Typhœus in Arimis c. 593. l. 3.
Typhon vel Typhœus Enceladus unde dictus c. 527. l. 72. &c. Typhon quem ex Ægypto ad Caucasum penetrasse, & ibi à Jove fulmine ictum fugisse in Palæstinam fingunt, quis fuerit c. 292. l. 7. Typhon Ægyptiis *Smy*, *Seth*, & *Bebon* c. 10. l. 38. Typhon quicquid in natura noxium ibid. l. 52.
Θύρα, Syr. *thera* ex Ebr. c. 671. l. 6.
Θυρεὸς, clypeus oblongus vox ignota Græcis ante Polybium: Chald. *theres*, Arab. *thurs* c. 670. l. 59. &c.

Tyrias

nus à Jove ejectus, origo fabulæ c. 227. l. 10. Ejus vicus, vide Canthele. Dicitur *El* & *Ilus* c. 707. l. 33. Uxor ejus Baalitis c. 708. l. ult. Filius Belus ibid. l. 71. Insigne quatuor oculi, duo aperti duo clausi c. 711. l. 25. Aliàs *Israël* ibid. l. 63. Filium Jehud immolavit & circumcisus est cum suis; itaque idem qui Abraham ibid. l. 69. & c. 712. l. 5. &c.

Satyri hircorum species c. 444. l. 25. Dæmon Ebr. hircus ibid. l. 26. Hirci formâ diabolus sibi placere creditus ibid. l. 35. Zabios ita credere ibid. l. 28. Τράγου φάσμα ibid. l. 31. Satyri cur salaces ibid. l. 44. Et ὀρχησῆρες ibid. l. 52. *Sutra* vel *Saitura*, Ebr. Satyrus ibid. l. 57. Satyrica vestis τραγὴ & ἰξάνη ibid. l. 59.

Σαυκρὸς & σαυκρόπους, quid propriè c. 247. l. 20. &c.

Saul Rehoboth ad Euphratem c. 80. l. 8.

Sauromatides bellicosæ c. 190. l. 14. &c.

Sawarakia vicus ubi c. 213. l. 61.

Saxatina salsamenta c. 617. l. 1.

Scandaria promontorium Coæ insulæ continenti proximum unde dictum c. 375. l. 58.

Scandia, vide Thule.

Scaptensula, vide Thasus.

Scenæ pro Succoth c. 185. l. 22. Multa oppida hujus nominis ibid. l. 25.

Scenitæ iidem qui Chusæi & Saraceni c. 213. l. 16. Horum situs ibid. l. 12. Ratio nominis ibid. l. 50.

Sceva per O expressum c. 9. l. 31. Passim transit in sequentis vocalis sonum c. 461. l. 11. & c. 514. l. 58. Expressum per A c. 556. l. 32.

Schac Persis est Rex inde *Schac mat* quid c. 113. l. 64. & c. 114. l. 13.

Schaccorum ludus unde dictus ibid. l. 10.

Scheria est Corcyra & unde sic vocetur c. 463. l. 44. &c.

Schetlandia una Orcadum, vide Thule.

Sciathus insula Macedonica, unde dicta c. 400. l. 2.

Sclavi è filiis Chanaan c. 461. l. 66.

Scolus, ubi Pentheus discerptus, unde dicatur c. 436. l. 8. Σκῶλος quid Græcis ibid. l. 23. & c. 523. l. 59.

Scripturæ veritas quomodo testimoniis humanis firmari possit c. 228. l. 11. &c. Ex Scriptura petitum aut detorrum quicquid in gentibus antiquissimum c. 1. l. 17. Scripsisse Græcos finistrorsum & βυστροφηδὸν c. 453. l. 49. Versus inde dicti ibid. l. 57. Solonis leges sic scriptæ & Olympiæ vetus inscriptio ibid. l. 63. & c. 454. l. 3.

Scylax Geographorum vetustissimus c. 474. l. 18.

Scylla unde dicta c. 523. l. 53.

Scyphius primus equus qui è petra editus c. 747. l. 4. Scyronites cur idem dictus ibid. l. 15. Ortus è Neptuni semine in saxo dormientis c. 299. l. 30. &c.

Scyrus petrosa insula unde dicta c. 399. l. 71. Σκῦρος est λατύπη ibid. l. 65.

Scythæ quàm justi c. 173. l. 55. Semper equis vecti c. 189. l. 42. Arma eorum sagittæ & arcus ibid. l. 54. *Schutten* Germanis ejaculari ibid. l. 72. Mulieres quàm bellicosæ c. 190. l. 3. &c. Equites αὐτοπλεῖς ibid. l. 62.

Scythia nec mulos habet, nec asinos c. 176. l. 28.

Scythopolis unde dicatur c. 192. l. 30. Vetus nomen Bethsan ibid. l. 37.

Seba, vide Saba.

Sebastopolis, vide Dioscurias.

Securis Tenedia, vide Tenedia.

Segesta, vide Egesta.

Seger vel *Sagar* ubi thus c. 106. l. 55. Potiùs *Sachar* unde Sachalites sinus c. 108. l. 22.

Seilan vel Zeilan insula est Taprobana Veterum c. 692. l. 59.

Sela unde dictus c. 88. l. 54. Sela Susianorum conditor, ubi Sela urbs c. 92. l. 9. 18.

Selambina Bæticæ oppidum quomodo Phœn. c. 617. l. 20.

Selandive Persis dicitur ins. Seilan c. 692. l. 68.

Selem צלם umbra Ebr. & imago, quorsum c. 364. l. 17.

Seleucia Babylonia & Babylon cur dicta c. 32. l. 62. Quàm procul à Babylone c. 33. l. 3. Seleuciæ quot incolæ c. 253. l. 7.

Selga urbs ubi & unde dicta it. ἀπελγεῖς unde c. 364. l. 7. 11.

Sem condidit oppidum Salem c. 300. l. 31. Quando natus c. 65. l. 38. Ex gratia prælatus Japheto primogenito ibid. l. 29. Cur Noe Deo Semi benedixerit ibid. l. 60. Quomodo Deus fuerit Deus Semi c. 67. l. 56. &c. Semi prærogativæ ibid. l. 65. & c. 68. l. 31. Semi servus Chanaan ibid. l. 45. &c. Sem non est Melchisedech c. 99. l. 9. &c. & c. 317. l. 53. Semi filii c. 69. l. 71. Semi nomen Idololatris cur invisum c. 10. l. 17. Dominus ejus Deus ibid. l. 10. Ecclesia in ejus familia ibid. l. 12. Sem cur Pluto & Ἅδης ibid. l. 29. Semi nomen quid sonet ibid. l. 23. Semi tabernacula, id est, Ecclesia, quorsum c. 151. l. 10. &c.

Semiramis, id est, columba montana c. 740. l. 45. &c. Id frustra doctis suspectum ibid. l. 55. &c. Ubi exposita c. 741. l. 27. Ejus regni terminus ad Orientem Inamanes fl. ad Meridiem regio thurifera & myrrhifera c. 109. l. 22. Non condidit Babylonem c. 232. l. 24. &c.

Senaar & Sennaar, vide Sinhar.

Senes decrepiti Japeti dicuntur & unde c. 147. l. 38. Senes decrepitos præcipitabant Tibareni c. 184. l. 12.

Sepharad cur Hieronymus Bosphorum reddat c. 82. l. 50. Sepharad Ebr. Hispania c. 314. l. 1.

Sephela, campestris regio c. 604. l. 3.

Septentrionis penetralia cur tenebrosa c. 655. l. 25. In Septentrione major hominum fœcunditas c. 150. l. 1.

Serandib Arabibus est Seilan c. 692. l. 70.

Seres nent arbores c. 26. l. 55.

Seria, vide Syria.

Sericum non semper è Serum solo c. 27. l. 25.

Serindivi Ammiani, id est, Seilan, Persis & Arabibus hodiéque *Serandib* dicta c. 692. l. 68. 73.

Seriphus una Cycladum c. 405. l. 60. Insula vilissima & asperrima c. 414. l. 5. De ea Stratonici jocus ibid. l. 10. Tota saxum ibid. l. 15. Homines ibi in saxa mutati ibid. l. 24. Origo nominis ibid. l. 26.

Serpentis venenum in capite aut in felle, inde ראש Ebræis c. 753. l. 37.

Seruach arx Solomonis in Homeritarum urbe Marab c. 133. l. 32.

Sesai, vide Anakæi.

Sesami & papaveris promiscuus usus in panificiis c. 759. l. 22.

Sesamus à Phineo condita & Caribus & Phœnicib. c. 392. l. 24. &c. Eadem Amastris ab Amastri Darii nepte ibid. l. 33. Origo vocis ibid. l. 41.

Sesostrim Colchos ex Ægypto non deduxisse, ut volunt c. 286. l. 19. Sesostris, Sesac Roboamo æqualis, Colchis & Jason vetustiores ibid. l. 22. Sesostris in Colchide victus ibid. l. 26.

Sestrachus, Satrachus, Setrechus, Cypri fl. unde dictus c. 353. l. 52. Ibi lavabatur Venus cum Adonide ibid. l. 50.

Setabis ubi sita c. 623. l. 6. Unde dicta ibid. l. 12. Telæ & sudaria Setaba ibid. l. 15. Chartæ ibidem eximiæ ibid. l. 23.

Seth unde dictus c. 51. l. 10. Seth cur Typhon Ægyptiis c. 10. l. 33. Sethi columnæ ante diluvium scriptæ c. 47. l. 52.

Sethroitis & Sethroni ubi & unde nomen c. 293. l. 65.

Setrechus, vide Sestrachus.

Sex & Sexi unde & Saxatina & Colias Sexitanus vel Saxitanus c. 616. l. 71. & c. 617. l. 1. &c. Vide Hexi.

Sexus Deorum nesciunt Ebræi c. 775. l. 58.

Sibæ, vide Sabæ.

Sibylla Cumæa cur credatur Lilybæi sepulta c. 508. l. 70. Sibylla Noæ nurus c. 14. l. 8. Sibyllarum oracula suspecta c. 15. l. 25.

Sicani Cyclopum cognati c. 563. l. 34. In Sicilia indigenæ ibid. l. 26. Sicanus fl. in Hispania nullus ibid. l. 59. Sicanorum origo fabulosa ibid. l. 67. &c. Sicani שכנים, id est, vicini ii dicti, qui Phœnicibus propiores c. 565. l. 14. Sicanos Lilybæum versus, cum Pœnis habitasse ibid. l. 30. &c. Sicanorum pleraque oppida in montibus c. 570. l. 36.

Σιζάμ Afris pastinaca sylvestris, unde c. 754. l. 36.

de Siciliæ priscis incolis fabulæ c. 560. l. 11. Cyclopes, Læstrygones, Sicani, Siculi, Phocenses, Elymi gens eadem ibid. l. 63. In Sicilia tres linguæ & tres gentes ibid. l. 70. Siculorum quos volunt ex Italia transvectos origo commentitia c. 564. l. 17. &c. Sicilia fortè Phœn. insula *Siclul*, id est, perfectionis dicta, quia insularum optima c. 565. l. 57. Vel *Segulaja*, id est, borrorum c. 566. l. 23. &c. E Sicilia Carthaginenses vina & uvas comparabant ibid. l. 30. Sicilia ab Homero & aliis vitibus fœcunda describitur ibid. l. 56. &c. Vina in plurimis Siciliæ locis c. 567. l. 20. &c. Siciliæ littora diu tenuêre vel è Carthagine Pœni vel è Tyro Phœnices c. 507. l. 17. 34. 46. &c.

Sicinus Cycladibus adscripta c. 405. l. 63. & c. 416. l. 28. Insula pauperrima Ebr. *siccen* indigere ibid. l. 67. Olim Oenoe ibid. l. 47. Utrumque nomen peti è fabulis ibid. l. 56.

Siculæ urbes ab amnibus dictæ c. 548. l. 42.

Σίδα Bœot. malum Punicum, ut Arab. *sidra* c. 438. l. 10. & c. 445. l. 56.

Sidda, Musicæ genus c. 709. l. 17.

Side, Sidene, Sidenes populi, Sidenum fl. c. 291. l. 27. Vide Caphthoræi.

Sideritis Pœnis *udedonin*, quia *hadid* est ferrum c. 757. l. 30.

Sidon virgo canora ex Ponto nata, quæ oden reperit unde dicta c. 709. l. 10. &c.

Sidon urbs ab ubertate piscium dicta ut Bethsaida c. 302. l. 28. & c. 717. l. 30. Cur Sidon vocetur ejus conditor c. 302. l. 44. Sidon Tyro multo antiquior & poëtis longè notior ibid. l. 53. &c. Magna ibid. l. 70. Ipsius descriptio c. 303. l. 20. Quomodo πολύχαλκος ibid. l. 32. Incolarum industria, scientiæ & artes ibid. l. 37. &c. Quàm pacatè diu vixerint ibid. l. 55.

Sidonii pro Phœnicibus c. 301. l. 73.

Sierra Hisp. mons unde c. 740. l. 68.

Sijim Ebræis qui in desertis degunt & siticulosis locis c. 383. l. 12. Vide Ichthyophagi.

Sil pigmenti species c. 410. l. 45.

Sila, vide Syla.

Sileni colloquium cum Mida c. 637. l. 53. Fabula unde orta c. 443. l. 34. De eo quid Justinus Martyr. ibid. l. 38. Nomen unde, & prophetiæ de Silo horrenda depravatio ibid. l. 46. &c. Silenus Bacchus cur in sphæra Mercurii ibid. l. 2.

Silices Assyriæ populi unde dicti c. 246. l. 2.

Silures Britanniæ populi unde dicti c. 416. l. 23. & c. 651. l. 10. Ex Iberia in Britanniam c. 650. l. 60. Silura insula c. 651. l. 16. Silurum vel Sillenæ insulæ, hodiè *Silly* vel *Sorlings*, pars Cassiteridum ibid. l. 18. 22.

Similitudines ex rebus notis c. 6. l. 21.

Simius quia simus c. 592. l. 43.

Simois, vide Xantus.

Simyra prope Orthosiam c. 307. l. 7.

Sinapi Cyprium c. 387. l. 20.

Sin & Sinæi, vide Pelusium.

Sinæ Esaiæ ætate ignoti c. 275. l. 42.

l. 42. Sinæorum situs quàm incertus c. 305. l. 38. Videntur esse Pelusiotæ ibid. l. 50.
Sindon à Sidone dici putatur tanquam ibi inventus c. 751. l. 18. Tamen צידון *Sidon* & סדין *sindon* scripturâ multum differunt ibid. l. 32. Materia è lino aut bysso ibid. l. 36.
Singara, vide Sinhar.
Sinhar, Senaar, Sennaar, Singara, idem c. 24. l. 17. 66. Interpretib. Pontus, Babylon, Bagdad ibid. l. 18. &c. Babylon urbs in terra Sinhar ibid. l. 44. 45. Singara urbs, Singarena regio, Singaras mons ibid. l. 66. &c. Unde dicatur ibid. l. 56. De pallio Sinhar c. 25. l. 31. &c.
Siphnus una Cycladum c. 405. l. 60. Ibi auri & argenti metalla & opes immensæ, unde nomen c. 413. l. 41. 71. &c.
Sippara vel Sipphara ubi sita & unde dicta c. 22. l. 10.
Siraph urbs Persidis ubi sita c. 420. l. 12.
Sirbes vel Sirbos fluv. Lyciæ unde dicitur c. 245. l. 68. &c. & c. 363. l. 1. &c.
Sirenes multi statuunt prope Pelorum c. 521. l. 39. Illis à cantu nomen ibid. l. 59. & c. 443. l. 45. Sirenes ejusdem originis cujus Teleboæ c. 593. l. 46. Ad Acheloum & circa Capreas ibid. l. 51. Ab iis Surrentum & Sirenusæ dictæ ibid. l. 55. &c.
Sisara palus à rubrica dicta c. 484. l. 73. & c. 485. l. 2.
Σισιμάκα Afris papaver unde c. 759. l. 16.
Sisoe, ציצית, κρώβυλος, cirrus, πλεξίδιον, &c. c. 362. l. 2. &c. De sisoe Hesychii locus à Casaubono restitutus ibid. l. 23. Unde hæc vox Phaselitis ibid. l. 27.
Σισυγκοδίτται, vide Baleares.
Σίσυρον, quomodo Ebraicè c. 672. l. 41. 45.
Sistrum à vulgari cymbalo quid differat c. 212. l. 38. Isiacorum proprium ibid. l. 52.
Σιτάνιον, mespili species c. 139. l. 35.
Σίτων est Dagon c. 707. l. 39.
Sittace vel Psittace, ubi sita, & unde dicta; ejusdem descriptio c. 238. l. 19. &c.
Σμὺ cur Typhon Ægyptiis c. 10. l. 33.
Soaib est Jethro c. 685. l. 36.
Soanum torrentes in Colchis multum auri deferunt c. 290. l. 9.
Soba, vide Aram Soba.
Sobei, vide Sabæ.
Socotra insula olim Dioscoridis c. 106. l. 68. Unde aloë c. 101. l. 35.
Socrates unde oriundus c. 616. l. 36.
Sodomorum incendii qui meminerint c. 308. l. 50.
Sol, Deus Sabæorum c. 132. l. 54. Sol an recesserit ævo Ezechiæ c. 411. l. 50. Solem ad dextram qui habuerint in Occasum conversi c. 639. l. 39.
Solanum Punicè *Astrismuni* herba Octavi, id est, Æsculapii, qui *Esmuni* seu Octavus Punicè vocabatur, quia octavus Cabirorum c. 760. l. 15. &c. Apollinem hanc herbam Æsculapio dedisse ibid. l. 21. Cur dicatur Apollinaris ibid. l. 23. Ejus in vaticiniis usus ibid. l. 27.
Solœcismus unde dictus c. 376. l. 64.
Solois Africæ promontorium unde dictum c. 641. l. 15. 22.
Solon transtulit Ægyptia nomina in Græca c. 60. l. 27.
Solus vel Solois Siciliæ urbs in rupe, cui inde nomen c. 376. l. 63. & c. 514. l. 41. &c.
Solymi iidem qui Pisidæ c. 361. l. 4. His sermo Phœnicius ibid. l. 9. Solymi montes prope lacum ibid. l. 20. Solymi prope Lycios ibid. l. 41. Ad Ierosolymitanos frustra referri quæ in Homero de Solymis ibid. l. 45. &c. Solymi πρὸς κύεσθαι quod Judæis vetitum ibid. l. 65. Eorum regio Cabalais c. 363. l. 18. Solymis unde nomen c. 364. l. 16. &c. Hodiè dicuntur *Tzelymi* ibid. l. 45. Dii Solymorum qui fuerint ibid. l. 51. &c. Cur iidem Lyciis exosi ibid. l. 65. &c.
Sonoba Bæticæ urbs unde dicta c. 603. l. 26.
Sophene ubi sita c. 79. l. 18. Diversa à Soba ibid.
Sophir pro Ophir in Græca Versione c. 141. l. 44.
Sophtha, insula Persica, vide Sabtha.
Sora, vide Sura. Sora Phœnices urbs, fortè Tyrus c. 735. l. 25. &c.
Sorbiodunum, hodiè Sarisberia, unde dictum c. 680. l. 44.
Sory, syricum & sandyx pro eodem c. 410. l. 50.
Spania dicta à Pane c. 621. l. 9. & c. 630. l. 31. Spania pro Hispania ibid. l. 42. &c. Non à Pane, sed à cuniculis dici multis probatur c. 631. l. 4. &c. Cuniculi in Hispania quantâ copiâ & quàm noxii ibid. l. 13. &c. Cuniculus nomen Hispanicum c. 632 l. 20. Leberis Massiliensium, unde laurix ibid. l. 23. 31. Spania, id est, cuniculosa c. 168. l. 3.
Sparta an dicatur ἀπὸ τῶ σπαρτῶν à viris à Cadmo seminatis c. 457. l. 12. &c. Spartæ heroum Cadmi ibid. l. 25. Spartiatæ & Judæi cur dicantur esse fratres ibid. l. 72. &c. Sparta potiùs à Sparto Phoronei filio, vel à Sparta uxore Lacedæmonis ibid. l. 45.
Spartonem Judæum perperam confundi cum Spertone vel Sparto Spartone c. 458. l. 12.
Spartum unde Carthago Spartaria & Spartarius campus in Hispania c. 620. l. 9. &c. Cur Gr. λεῦκαια & λεῦκία ibid. l. 22. Quis usus ibid. l. 13. &c. Ubi creverit ibid. l. 12. Cur salaminium dicatur in Oppiano ibid. l. 41.
Sparum Gallici teli genus unde dictum c. 670. l. 11.
Spatha vel *spata*, gladius Gallicus anceps unde dictus c. 669. l. 30.
Sphinx Bœot. dicitur φὶξ & cur c. 433. l. 41.
Sphud veru Chald. *Spedo* Ital. *Spitt* Belg. c. 669. l. 44.
Sponsas coronandi mos antiquissimus c. 421. l. 50. Ejus in Scriptura vestigia ibid. l. 61. &c.
Sporas quomodo Phœnicibus c. 420. l. 34.
Stadia pro Tsadia, id est, desolata, Rhodus cur dicta c. 370. l. 64.
Stagnare, στεγνῶσαι, *stancare*, Gall. *estancher* c. 649. l. 66. & c. 650. l. 2. &c.
Stagnum cur dicatur mare in sinu Carthagin. c. 541. l. 23.
Stancare, vide stagnare.
Stannum è Britannia quà allatum c. 648. l. 52. Stannum Veteribus plumbi species c. 649. l. 11. Utroque fœcunda Britannia & inde dicta ibid. l. 13. 26. &c. Stannum quomodo Ebr. Arab. & Talmud. c. 648. l. 70. &c. & c. 650. l. 31. Celticum valde fusile c. 649. l. 58. Stannum unde dicatur ibid. l. 65.
Staphylus in Assyria Bacchi successor c. 440. l. 34.
Statua Memnonis à sole tacta crepabat c 278. l. 34.
Stemmata nobilium cur ursi, tigres, leones, &c. c. 229. l. 9.
Stomalimne quid c. 376. l. 8.
Strabo ubi natus c. 182. l. 33. Strabonis cujusdam mira perspicacitas c. 508. l. 20.
Struthium quæ herba c. 419. l. 63. Struthium seu radicula cur συείς Pœnis c. 753. l. 13.
Stygis fons in Arab. Fœl. c. 145. l. 41.
Subites hedera Gall. ut *hasub* Ebr. c. 676. l. 68.
Subventana regio, vide Cinypis.
Subulo tibicen Tuscis c. 585. l. 20.
Sue opp. ubi & unde dicta c. 246. l. 5. &c.
Succha Ebr. spelunca, & Succhæ urbs Succhæorum seu Troglodytarum, hodiè *Suachen* c. 280. l. 72. & c. 281. l. 5. &c. Vide Troglodytæ.
Succoth oppidum Gr. Scenæ c. 185. l. 24.
Suel Bæticæ oppidum à vulpibus c. 616. l. 28.
Suevi Isidi sacrificant c. 462. l. ult.
Suffetes Carthagine qui judices, & unde dicti c. 472. l. 67. & c. 473. l. 21. &c. Minora etiam oppida habuisse suos Suffetes ibid. l. 33. Suffetum potentiam quomodo retuderit Annibal ibid. l. 7. Vide & c. 584. l. 67. & c. 717. l. 26.
Sulchi Sardiniæ urbs c. 576. l. 41. Ubi sita & unde dicta c. 577. l. 5.
Sulphur in Melo nobilissimum c. 418. l. 48. Sulphur pro bitumine c. 42. l. 45.
Sumes Mercurius & unde c. 761. l. 33. 61.
Sunitarum optimus ducit virginem quamcunque vult c. 174. l. 21.
Supercilia stibio illita c. 592. l. 68.
Sur & Chavila deserti termini oppositi c. 226. l. 3.
Sur vel Sud Euphratis alveus, vide Euphrates.
Sura vel Sora urbs ubi c. 34. l. 66. Mahazia eadem c. 35. l. 5.
Susa Ptolemæus à Tigri nimis removit c. 237. l. 3. Unde nomen c. 751. l. 70. Susis dies hybernos agebat Rex Persarum c. 196. l. 62. Ibi quàm immensus calor ibid. l. 69. Susarum Regia ibid. l. 30. 54.
Susa vel susan lilium, unde Susa urbs & Susinum unguentum c. 751. l. 55. 68. &c.
Susancæi pro Susiis c. 71. l. 15.
Susiana cur Cuth & Cus dicatur & Cissia & Chuzestan c. 227. l. 27.
Susia equi c. 752. l. 15.
Susii an & quatenus diversi ab Elymæis c. 71. l. 11.
Susium vel Susinum unguentum, id est, lilinum c. 751. l. 55.
Susoba Epiphanio Mesopotamiæ, aliis Scythiæ pars c. 77. l. 65.
Syagrum promontorium ubi portus, & apotheca thuris c. 106. l. 23. Unde thus Syagrum ibid. l. 28.
Sybaris Colchorum Regia unde dicta c. 289. l. 32. Sybaris quot armatorum millia instruxerit c. 253. l. 21.
Sydyk Jupiter c. 707. l. 7. & c. 711. l. 34.
Syene ubi c. 211. l. 40.
Syla vel Sila, sylva in Brutiis picis ferax c. 596. l. 67.
Symæthus Sicil. fl. maximus ut insula Samatho, dictus à magnitudine c. 531. l. 46. 50. Symæthius mugil ibid. l. 65.
Syme insula in angulo Cariæ unde dicta c. 372. l. 45.
Syraco palus prope Syracusas à fœtore dicta, malè Tyraca Vibio c. 539. l. 57. &c.
Syracusarum ambitus c. 195. l. 67. Syracusæ Græcarum urbium maxima & pulcherrima c. 539. l. 19. Syracusarum conditor ibid. l. 21. Partes quatuor, portus duo, fontes, flumen, ambitus ibid. l. 22. &c. Opulentia ibid. l. 33. Syracusæ unde dicantur ibid. l. 40. &c. De Syracusis & Crotone oraculum c. 540. l. 32. &c.
Syri, vide Armeni. Syri unde dicti c. 301. l. 53. Syri & Assyrii promiscuè sumpti c. 72. l. 32. Syros Euphrates vel Tigris dividit ab Assyriis ibid. l. 61. Syri in Africa ad Oceanum c. 126. l. 69.
Syria, Seria, Ieira, Ieria, Indiæ, id est, Aria c. 96. l. 55. 59. 63.
Syriaca lingua quando nata c. 57. l. 46. 61. Simillima Chaldææ ibid. l. 63. Christum & Apostolos eam usurpasse ibid. l. 66. Variæ ejus dialecti ibid. l. 71. Dialectus ejus Galilæa impurissima ibid. l. 73. Syriasmi usus c. 58. l. 2.
Syricum è Syro fit ex sinopide & sandyce mixtis, Ebr. *sircon* c. 410. l. 48. 56.
Syris quæ herba & unde dicta c. 419. l. 67.
Syrophœnices populi mixti vel medii inter Syros & Phœnices c. 349. l. 24. Damascus pars Syrophœnices ibid. l. 42. Syrophœnissam Marc. 7. Arabs deducit ex *Algaur* ibid. l. 55. Non fuit verè Syra c. 80. l. 8. Vide Chananæa. Syrophœnices, id est, Phœnices è Syria Africanis oppositi c. 350. l. 29. Syrophœnix pro Tyrio ibid. l. 37. Syrophœnices pro Cœlesyris ibid. l. 60.
Syros Ebræi non intelligebant c. 700. l. 20.

Tyrias Bithyniæ fl. Gallus unde Galli Cybeles c. 152. l. 42.
Tyristasis vel Tiristasis urbs in Thraciæ Chersoneso ibid. l. 24.
Tyrrhenis imperasse legitur Bacchus c. 581. l. 68. Cum solùm in Tyrrhenos piratas inciderit c. 583. l. 38. Eos non esse Tyriæ originis, ut vult Fullerus c. 582. l. 11. & c. 584. l. 13. Tusci gens indigena ibid. l. 17. Sermo Tuscus a Phœnicio valde diversus ibid. l. 21. Multæ voces inter se collatæ ibid. l. 24. &c. Sacra diversa c. 585. l. 50. Illis dextra cœli pars quæ his sinistra ibid. l. 53. Artes in Etruriam unde invectæ ibid. l. 54. Tyrrhenos à Tyro non dici ibid. l. 67. Tyrrheni olim πυρσηνοὶ ibid. l. 71. Vocis origo c. 586. l. 1. Eò alludit Tursio delphini species ibid. l. 10. Hinc fabula de Tyrrhenis seu Tyrsenis in delphinos ibid. l. 18. Tyrrheni Tyro antiquiores ibid. l. 38. Hos Romani Tuscos & Etruscos, ipsi se Rhasenas vocabant ibid. l. 44. Tyrrheni in Lemno & Imbro, &c. ibid. l. 53. Iidem cum Pelasgis c. 587. l. 7. &c. Hi cùm Tyrrheniam occupassent, etiam Etrusci his admixti Tyrrheni dicti ibid. l. 19. 30.
Tyrses σύρσεις Tuscis ædificia muris clausa c. 585. l. 26.
Tyrus quando Sidon par fuerit aut etiam præferenda c. 303. l. 5. Tyri descriptio ibid. l. 10. Tyrus Sidonis æmula & valde antiqua c. 302. l. 49. Quando & à quibus condita ibid. l. 56. &c. Tyrus quid Hebraicè c. 735. l. 40. Tyrus quomodo consecrata c. 709. l. 70. Tyrus in Phœnice quadruplex c. 776. l. 32. 52. Quarum Palætyrus jam extabat ævo Josuæ ibid. l. 58. De ista Tyro non de insulari egisse Sanchoniathonem, in loco quem objicit Scaliger ibid. l. 65. &c. Tyri nomen unde c. 777. l. 12.
Tyriorum castra circa Memphim c. 358. l. 11. Ubi Venus peregrina fortè Astarte ibid. l. 15. Tyriorum trecentæ urbes ad Oceanum c. 643. l. 64.
Tzelymi, vide Solymi.

V.

Vau ו Hebr. ἐπίσημον βαῦ Gr. c. 451. l. 13. 16. Vau ו permutatur cum Beth ב c. 416. l. 5. & c. 475. l. 64. Cum Jod י c. 269. l. 55. & c. 551. l. 6. Vau ו Cholem à Pœnis mutatur in U c. 479. l. 13. Aliàs in G c. 551. l. 1. & c. 647. l. 50. U consonum omittitur c. 384. l. 5.
Vacca unde dicatur c. 384. l. 5.
Vagedrusa Siciliæ fl. unde dictus c. 550. l. 68. &c.
Vargi cur latrunculi Arvernis c. 668. l. 42.
Varizes Persis c. 224. l. 17.
Uber & οὖθαρ regiònibus pars fœcundissima c. 493. l. 6. 9.
Vdedon Afris est sideritis & unde c. 757. l. 30. &c.
Udenoe Africana insula quæ & Istos & Kellararsath Stephano, vox emendatur & explicatur c. 505. l. 30. &c. Vide Istos.
Vecta insula unde dicta c. 681. l. 31.
Vellus aureum, fabula Colchica unde sumpta c. 289. l. 71. &c.
Venefranum oleum c. 603. l. 9.
Venationes ferarum, belli rudimentum & præludium c. 228. l. 48. &c. Plerique duces & heroes sic instituti ibid. l. ult. & c. 229. l. 1. &c. Venatio cur olim maximè necessaria ibid. l. 20. Venatio Nimrodo gradus ad monarchiam ibid. l. 26.
Venenum serpentis ubi c. 753. l. 39.
Veneris filia in piscem ubi mutata c. 749. l. 2.
Venus Architis c. 305. l. 30. & c. 749. l. 70. Venus Zerynthia in antro Samothracum Zeryntho culta c. 397. l. 70. Venus armata Cytheræis & Spartanis & ἔγχειος hastata Cypriis c. 664. l. 56. &c. Venus victrix Romæ ibid. l. 68. Vide Aphaca & Boeth.
Veneti ex Paphlagonia c. 314. l. 41.
Ventus ex quo facti homines c. 706. l. 29.
Verbenaca, vide peristereon.
Vergobretus, magistratus annuus apud Æduos unde dictus c. 665. l. 47.
Veritas prior mendacio c. 1. l. 8. Veritatis nota antiquitas ibid. l. 13.
Verse ignis Tuscis c. 585. l. 17.
Versoria quid Plauto c. 647. l. 6. Vertere vela ibid. l. 21.
Vestium nomina Gallica, vide Galli.
Vezires Persis c. 224. l. 17.
Victoria Dea Britannis Andraste c. 664. l. 31.
Victores coronabantnr apio c. 557. l. 66.
Videns, id est, Propheta c. 434. l. 24.
Vina in Sicilia Agrigentina c. 567. l. 65. Catanensia ibid. l. 54. Entellana c. 568. l. 11. Inyctina vel Inycina ibid. l. 6. 8. Mamertina c. 567. l. 20. &c. Murgentina ibid. l. 63. Potalina vel Potulana ibid. l. 36. 40. Syracusana ibid. l. 65. Taurominitana ibid. l. 48. Tricalina ibid. l. 71.
Vinum, frumentum, & oleum in decimas & primitias Deo offerri jussa c. 406. l. 73. Inde nata fabula de tribus Oenotropis ibid. l. 61. Vinum cum amygdalis benè convenit, inde amygdali inter vites c. 629. l. 61. & c. 630. l. 17.
Vipio, id est, grus minor seu Balearica, cirros in capite habens c. 635. l. 35.
Vir mensuræ, id est, procerus c. 221. l. 41. Vir terræ, id est, agricola c. 3. l. 28. Similes locutiones ibid. l. 29. &c.
Virgæ Gallis purpura unde dicta c. 674. l. 61.
Virgilii anachronismus c. 468. l. 50.
Vitis in Africa portentosæ magnitudinis c. 642. l. 8.
Ulysses ἀλφιτόσημος cur c. 586. l. 30. Ulyssem naufragum repertum circa Charybdin Phœnices in Cretam deduxerunt c. 587. l. 57. Ex horum fide fabulas de Italia narrat Ulysses c. 588. l. 2. &c. Terminus navigationum Ulyssis ibid. l. 8. &c. Ulyssis & Æneæ peregrinationes collatæ c. 561. l. 43.
Ulyssea vel Ulyssipon oppida Hisp. an ab Ulysse dicta c. 621. l. 5.
Uniacorum casei cur prohibiti c. 180. l. 16.
Uniones aluminati c. 27. l. 65.
Vocatio ad fidem Æthiopum prædicta, & impleta c. 270. l. 40. Chusæorum vocatio c. 215. l. 27.
Volema Gall. pyra grandia c. 677. l. 34.
Volga, vide Rha.
Ur Chaldæorum ubi c. 38. l. 18. Ur in valle, ut nomen indicat c. 74. l. 22. Ur Chaldæorum Mesopotamiæ pars quæ Assyriæ propior est c. 78. l. 1. Ur Ammiano in via è Tigri Nisibim c. 38. l. 21. & c. 74. l. 23. & c. 78. l. 4. Ura vel Uria aliis Camarina in Babylonia ex Eupolemi sententia ibid. l. 12. &c. Ura Plinii ubi ibid. l. 18. Et Auranitis Ptol. ibid. l. 24. Ur Ammiani Abrahami natale solum ibid. l. 35.
Uraniæ urbis Cypri cives in stellas mutati: Inde Urania dicta; imò ab Uraniæ cultu c. 354. l. 49. &c.
Urbes & fluvii cognomines c. 237. l. 61. &c. Urbes vicinis montibus cognomines c. 145. l. 20. &c. Urbes ab orbe c. 283. l. 21.
Urotal est Arabum Bacchus c. 111. l. 48. 71. & c. 443. l. 19.
Urpe & Uphre, vide Ophir.
Usticæ insulæ nomen à depressione factum c. 515. l. 54.
Utica vel Ityca Phœnicia urbs in Africa maxima & vetustissima, ubi sita, quando condita, unde dicta c. 473. l. 43. & c. 474. l. 1.
Uts Damasci conditor c. 80. l. 44. Uts cur Arab. Gaut, Gauta, vel Algauta ibid. l. 28. Uts à quo Ausitis ubi c. 81. l. 17. Uts in Idumæa ibid. l. 20.
Uvæ portentosæ magnitudinis in Carmania c. 218. l. 36.
Vulcanus unde dictus c. 399. l. 45. Cur idem Græci Ἥφαιστος ibid. l. 41. Ejus simulachra ridicula c. 395. l. 55. Cur fingatur è cœlo lapsus in Lemnon c. 399. l. 9. Vulcani statua Memphi qualis c. 712. l. 50. &c.
à Vulpibus loca nominata c. 616. l. 30. &c.
Vvar Brit. bellum unde c. 667. l. 34.
Uzal, id est, Sanaa c. 114. l. 60. &c. Uzal Arab. Auzal, Gr. Ausara, unde Myrrha Ausaritis c. 115. l. 47. &c. De Uzal quid Ezechiel c. 116. l. 68. &c.
Uzita urbs Africæ, dicta ab oleis c. 482. l. 44.

X.

Ξ ξ pro Samech ס in alphabetho Phœnicio c. 151. l. 65. & c. 451. l. 58.
Ξανθὸς quis color c. 165. l. 27.
Xanthus & Simois confluunt prope Egestam Siciliæ c. 512. l. 65. Xanthus Lydiæ fl. cur Sirbes & Sirbos c. 362. l. ult. & c. 363. l. 1. &c.
Xisuthrus Assyriæ Rex quomodo ex diluvio evaserit c. 4. l. 70. Ejus arca, & aves ab eo emissæ c. 5. l. 10.
Xuthus Hellenis filius, Deucalionis nepos, Ionis pater c. 153. l. 41.

Z.

Zain ז & Daleth ד permutantur c. 85. l. 12. & c. 428. & c. 617. l. 46. Ze ז & Re ר apud Arabes sæpe confunduntur c. 102. l. 32. Zeta ζ resolvitur à Siculis in SD. c. 744. l. 20.
Zabii, vide Satyri.
Zacynthus à sublimi situ dicta c. 465. l. 30. 42. Vide & Parus.
Zamæ fons à cantu dictus c. 484. l. 53. &c. & c. 731. l. 8.
Zamargad & Zabargad c. 101. l. 23.
Zancle seu Messana Siciliæ urbs vetustissima, Phœn. Zalga, quia littus habet incurvum c. 524. l. 3. 37.
Zanclus in fabulis Rex Zancles, cui Orion portum extruxit ibid. l. 11.
Zargatona Hisp. Psyllium unde 760. l. 13.
Ζάψ mare unde dicatur c. 371. l. 62. & c. 372. l. 16.
Zaritus pro Diarrhyto c. 474. l. 64.
Zebra Africanum animal c. 273. l. 73.
Zegeries Libybus mures πλατυπρόσωποι unde dicantur c. 713. l. 72. & c. 714. l. 12.
Zeilan, vide Seilan.
Ζειφοιτὰ Afric. quid sonet c. 752. l. 66.
Zephiria, vide Melos.
Zerbis Assyr. fl. ubi situs & unde dictus c. 245. l. 68. & c. 362. l. 73.
Zeryntus sacrum Cabiris antrum in Samothracia, ubi canes Hecatæ immolabantur c. 397. l. 20. Ibidem Venus Zerynthia culta ibid. l. 69. Origo vocabuli ibid. l. 58.
Ζεὺς ἀρότριος est Dagon c. 707. l. 40. Ζεὺς unde, vide Jupiter.
Zibicum Pœnis quid & unde c. 762. l. 22.
Zigar, vide Bunium.
Zingiber unde dicatur c. 543. l. 31. Zingiber ex Barbaria seu Troglodytica c. 124. l. 32.
Zizyphus rutila loto similis c. 495. l. 40.
Ζώνη, Zona, Hebr. quomodo c. 731. l. 5.
Zophasemin animalia νοερὰ in Sanchoniathone, fortè Angeli c. 706. l. 22.
Ζόφος caligo in Homero pro Aquilone c. 655. l. 34.
Zoroastres magus non est Cham c. 205. l. 6. &c. Sed Chamo multo recentior ibid. l. 7. Nec Bactrianorum Rex Nino æqualis, qui Ctesiæ Oxyartes ibid. l. 29. 43. De Zoroastris ætate Agathias ibid. l. 70. Zoroaster, id est, astrum vivum, al. ἀστροθύτης, imò ἀστροθεάτης c. 206. l. 21. &c.
Zorus & Carchedon non sunt virorum nomina, sed urbium c. 468. l. 63. Zorus, id est, Tyrus ibid. l. 65.
Zosimi Chymica c. 207. l. 25.
Zuchabari, id est, collis Gratiarum c. 487. l. 13.
Zygantes vel Gyzantes sunt celebres propter simias & mel quod ipsi conficiunt c. 491. l. 8. Unde dicti ibid. l. 27. Rubricâ inficiuntur c. 484. l. 71.

SPECIA-

SPECIALIS

Vocum Hebræarum, Chaldæarum, Syrarum, & Arabicarum, quæ in utraque Operis hujus parte, *Phaleg* & *Phœniciis*, explicantur; aut cum aliis conferuntur,

INDEX,

In quo c. notat columnam, l. verò lineam.

א.

אב אדיר pater magnificus, inde *Abaddires* Punica Numina c. 708. l. 44. & 765. l. 69. & c. 766. l. 2.
אב אשתא Ἄφαιςος, pater ignis, id eſt, Vulcanus c. 399. l. 42.
אבא pater, ἄππα idem c. 372. l. 11.
אבוב לבן *abub laban*, calamus albus, Afr. ἀϐιϐλαϐοὶ lilium c. 755. l. 21.
אבוב רועה *abub roe*, calamus paſtoris Talmud. id eſt, dipſacus vel damaſonium ibid. l. 24.
אבובא ambubaia c. 718. l. 70.
אביב ſpica recens c. 488. l. 50. Inde Epaphus c. 353. l. 58.
אבה & אוה avere c. 416. l. 9.
אבוי *Evoe* in Bacchi ſacris c. 441. l. 50.
אבוגלסה *abuigeleſa* Arab. Anchuſa, Afr. βυϊνσοὺθ c. 757. l. 18.
אביונות *abionoth* cappares unde detortum ἐϐισανώθον c. 753. l. 23.
אבך extollere, unde Abacænum Siciliæ urbs in edito monte c. 518. l. 20.
אבל, תאבל Arab. ab uxore continere ſe, inde Abelonii hæretici c. 768. l. 31. &c.
אבס ſaginator pecudum, inde *Abantes* dicti Eubœenſes c. 402. l. 18. 22.
אביר potens, Dei epithetum, etiam taurum ſonat; inde ταῦρος pro Baccho c. 441. l. 45. &c.
אביר *abir* robuſtus, inde אבירות *abiruth* robur; Phœn. *beruth* per aphœr. ut Hebr. בירה *bira* arx pro אבירה c. 743. l. 10. &c.
אברקסין & אורקסין braccæ c. 416. l. 10. & c. 475. l. 68.
אגח pugnare, præliari vide נגח.
אגן *agan* vas, crater, אגן אבא *Agan-ibba* crater viroris, inde Gr. *Aganippe* c. 428. l. 41.
אגור Arab. lateres c. 39. l. 39.
אדם Phœnicibus γῆινος αὐτόχθων c. 706. l. 62. Syr. ſanguis, vide דם.
אדם *odem* Sardius lapis, כר אדם *char-odem* caput ſeu promontorium Sardii, Gr. *Charidemi promont.* Hiſp. *Cabo de Gates* pro *de Agatas* c. 617. l. 50. &c.
אדן *idan* vel *adan* Talmudicis ſalix, *ada* Tyriis idem in Heſychio c. 737. l. 16. &c. Alludit אדוני Adonis; qui ideò Gr. Ἰταῖος ibid. l. 29.
אדון Dominus, inde Adonis, qui & Gingras eodem ſenſu, & Gr. Κύρις vel Κίρις c. 352. l. 64. & c. 727. l. 72. & c. 728. l. 7. 16. & c. 737. l. 51. &c.
אדוני *Adonai* veri Dei, *Adoneus* Bacchi nomen c. 440. l. 72.
אדוני מודה *Adoni-mode* Phœniciæ cantionis initium, quæ Gr. Ἀδωνιμοροιδὴς c. 737. l. 59. &c.
אדיר magnificus, Perſ. ארד, unde Ἀρταῖς Perſ. magnus & Ἀρταῖοι Heroes c. 224. l. 5. 10. 13.
אדיר magnificus, veri Dei epithetum c. 766. l. 3.
אדרנגריא drungarii c. 61. l. 10.
אדריס *Idris* Enoch Arab. c. 89. l. 55. Is fuit Græcorum Atlas, qui Pœnis *Duris* & *Dyris* ibid. l. 54.
אוהל ſmegmatis genus; hinc גום אהל *gum-obal* foſſa ſmegmatis, id eſt, Cimolus inſ. ubi γῆ σμηκτὶς c. 420. l. 19. &c.
אהלות *ahaloth* aloe, agallochon c. 713. l. 53.
אוב *ob* Pytho, Apollo; עין אוב *ain-ob*, fons Apollinis *Inopus* Deli rivus c. 406. l. 35.
אול Arab. primus, אאל præficere, provinciam regere c. 502. l. 60.
און Heliopolis c. 293. l. 20.
אור lux, item aurora; הלבין אור *holbin or* albeſcit aurora; Auroræ domus in Circeio; ubi tumulus Elpenoris, quorſum c. 592. l. 5. &c.
אור vallis c. 74. l. 20.
אורות pro varietate punctorum vel caulas gregum, vel armentorum præſepia ſonat. Fabulæ inde natæ c. 590. l. 71. &c.
אזוב hyſſopus c. 494. l. 7.
אזר propriè cingere, inde eleganti metaphora transfertur ad robur & virtutem bellicam c. 744. l. 25.
אזרבעל *azrubaal* vel אזרובעל *azrubaal* dominus accinctus, nempè ad pugnam; ita Phœn. *Aſdrubal*; qui & Κλειτόμαχος ibid. l. 10. 15. &c.
אזור *auzar* Arab. propugnacula, unde *Auzara* urbs ad Euphr. & Phœn. אזררא *Audera* Hiſp. urbs c. 167. l. 45. & c. 617. l. 40. 47.
אחו *achu* juncus paluſtris Gr. ἄχι & ἄχει, Afr. χύδυα eſt ὀξύσχοινος, cujus una ſpecies dicitur μελάγκρανις, quia ſemen habet nigrum; hæc eſt Afrorum *chudua*, id eſt, juncus niger c. 757. l. 64. & c. 758. l. 8. &c. Vide דין.
אחו אמון paſcuum Amon, ubi *Achæmenes* c. 284. l. 67.
אחו carectum, inde אחוונא *Oanus* Siciliæ fluvius à carectis c. 549. l. 33.
אחזי ארץ *Axieros* Cereris nomen in Samothrace, id eſt, *poſſeſſio mea terra* c. 395. l. 6. &c. & c. 747. l. 24.
אחזי קרץ *poſſeſſio mea mors*, inde in Samothrace Pluto *Axiokerſos*, & Proſerpina *Axiokerſa* c. 395. l. 18. 29. & c. 747. l. 26.
אחימן Achæmenes unde dictus c. 348. l. 6. 10. &c.
אחמתא ſcrinium c. 196. l. 26.
אחר tardare, morari, אחרי *aharai* lentus, *ara* Britan. idem, unde *Arar* fl. c. 681. l. 38.
אחרון *aharon* extremus & occidentalis, inde Ἄορνος lacus prope Tarteſſum c. 605. l. 46.
אחרין in Chald. Paraph. Oſ. 6. 4. perperam quo שחרין c. 185. l. 47. 50.
אחור poſtremum & Occidens, inde מוחרין Mauri, quia poſtremi ad Occaſum c. 496. l. 15.
אחרנארה *achernae* vel per aphær. חרנארה *chernae* Pun. ultima habitatio: Cerne inſula inde dicta c. 642. l. 50.
אחשדרפניא Satrapæ c. 61. l. 9.
אחשתרנים olim Perſis muli, ut hodiè אסתרהא ibid. l. 27.
אטרים rhamni Ebræis & Afris c. 752. l. 63.
איבד *aibad* ſeges hordeo ſimilis jumentis ſaginandis, Ἰάϐαδιυ Veterib. κριθῆς νῆσος hordei inſula c. 692. l. 17. 27.
איוב *Job* Virgilio Jopas c. 494. l. 7.
אילות *Eloth* urbs ad mare Rubrum, Syr. אילא *Ela* vel *Aila* plur. אילן *Elan* vel *Ailan*, inde Gr. & Lat. *Aila*, *Elat*, *Elana*, &c. c. 685. l. 15. &c.
איש האדמה vir terræ, id eſt, agricola c. 3. l. 28.
איתן *ethan* robur; unde fluvii *ethan*, torrentes *ethan*, &c. c. 312. l. 21. &c.
איתן aſper, horridus, נוה איתן *neve ethan* Jerem. 49. *habitatio aſpera*; inde Νήητον urbs Sicil. in loco ſaxoſo & aſpero c. 544. l. 22. &c. Inde & Gr. Itanus Phœnix, à quo condita *Itanus* urbs in Creta c. 421. l. 72.
אכל edere, unde מכולת cibus pro מאכולת c. 730. l. 67.
אל Deus, inde *El* & *Ilus* Phœn. Saturnus c. 707. l. 33.
אלה גבל, vide גבל.
אל אלוה *El-eloab* nomina duo veri Dei; an hinc *Eleleus* c. 440. l. 70.
לאלהים Deo αὐξητικῷ c. 251. l. 12. 21.
אלהותם χάσμα in Benjamino c 698. l. 6. 13.
אלמני *almoni* cur κρυφιὸν & τὸ δεῖνα Græci reddant, Ἀμουῦ idem Ægyptiis c. 204. l. 13.
אלעוטה, vide עוטה.
אלף ἄλφα c. 451. l. 13 15.
אלוף bos & dux, ut Phœn. ἄλφα c. 738. l. 34.
אלף, vide קנה.
אלף chilias pro quovis numero, & אלוף chiliarchus pro quovis duce c. 667. l. 68.
אלפא *alpha* taurus & navis: Inde eſt quod Europa fingitur à tauro rapta c. 542. l. 12. &c. & c. 738. l. 41.
אלפי *alphe* aut אלפיא *alphaja* naves; An inde Arethuſa dicta, fons in Ortygiæ littore, ad quem nautas adaquari moris erat, quod Græci deinceps ad Alpheum tranſtulerint c. 541. l. 58. & c. 542. l. 22. &c. Vide & חלפי.
אלפתא *alaphata* millenarium; ab eo numero *alauda* vel *alafda* (ita enim vox ſonabat) Gallorum legio dicta c. 667. l. 65.
אלוף מנחש *doctor augur*, item *bos ex ære*, ex qua æquivocatione fabula nata c. 369. l. 29.
אלקום *Alcum* invictus, אלה אלקומה Pallas invicta Dea, unde Alalcomenæ urbs ſemper ἀπόρθητος ob Deæ reverentiam c. 434. l. 67. & c. 435. l. 1. &c.
אם אכריב mater agricolarum: inde *Imachara* urbs Sicil. in agro frumentario c. 532. l. 8.
אם אורגין, vide ארג.
אמא mater, ἀμμὰ & ἀμμὰς idem, & Rhea mater Deorum c. 372. l. 10. &c.
אמאם ſacerdos c. 741. l. 57.
אמיינטון amiantum c. 28. l. 29.
אמנה Amanus Ciliciæ mons à firmitate, & mons alius Libani pars, unde Damaſci fl. *Amana* qui & *Abana* c. 360. l. 2. 21. etc.
אמון Amon Jupiter, נא אמון Dioſpolis c. 5. l. 68. et c. 6. l. 14. et c. 276. l. 56.
אמיץ robuſtus, item conſtans c. 724. l. 17.
אמר, אמרא et אמרן agnus c. 597. l. 59.
אנך *anac*, ſtannum aut plumbum: ברת אנך *barat anac* ager ſtanni; Inde Britannicæ inſulæ dictæ, quæ et Caſſiterides c. 648. l. 64. et c. 649. l. 6. etc. Cur אנך Theodotion τηκόμενον, et Aquila ἀλείφωσιν reddat, et LXX adamantem ibid. l. 49. 61. et c. 650. l. 6. De adamante anachite vel anactite ibid. l. 8. etc.
אנוך initiatus; *Enucaddires* Pœnis ſacerdotes, quaſi initiati ſacris Addiri Dei, in Auguſtino *Eucaddires* c. 766. l. 16.
אנשי מדה viri menſuræ, id eſt, proceri c. 221. l. 41.
אנתוסאי Anathuſii c. 305. l. 41.
אסקנקור *iskankur* ſcincus c. 731. l. 4.
אסר vincire, inde מסורת vinculum pro מאסורת c. 730. l. 66.
אסתרהא Perſ. muli c. 61. l. 28.
אפף circumdare de aquis, unde Apamia dicta c. 83. l. 52. etc.
אפליא caligo Dei, id eſt, maxima c. 762. l. 26.

אפנים

אופנים *ophaunim* rotæ; an inde *benna* Gallicum, hodiè *banneau* c. 671. l. 46. Sic גלגל rota & currus ibid. l. 49. Et petoritum à quatuor rotis ibid. l. 52.

אפסר, ψάλιον, frænum c. 273. l. 29.

אפיקירוס *Epicæros*, id est, Maacha c. 79. l. 65.

אפר Chald. מעפרא literis א & ע permutatis, al. fasciam explicant, al. sudarium, al. velum, tanquam ex פאר inversa voce c. 730. l. 29. &c. Vide & עפר.

אפיר *Ophir*, Gr. *Hippuros* c. 692. l. 32.

אקו *acco*, ibex, caprea, rupicapra. Ε'λαφόβοσκον Afr. ἀσκακκάν, id est, חשק אקו *ask-acco*, ibicis amor seu cupediæ c. 755. l. 9.

אר *or* pro יאר *jeor*, rivus c. 369. l. 66. & c. 461. l. 47.

אר יון *Or Javan* quasi fluvius Javan, inde Arion vel Oriundes Illyrici fl. ad Macedoniæ fines ibid. l. 44. 46. &c.

ארבע *Arba* per aphæresin pro אבי ארבע *abi Arba* ὁ πατὴρ τῶν τεσσάρων c. 347. l. 71.

ארג texere, אם אורגין mater textorum, inde dicta Amorgus, in qua texuntur Amorgina c. 415. l. 7.

ארגון *arguan* purpura, Gall. *virgæ*.

ארגמן *argaman* purpura, quò alludere quidam volunt Amorgon & Amorgina pro purpureis c. 156. l. 32.

ארוד Aradus c. 305. l. 54.

ארז *erez* non solùm cedrus, sed & arbor quævis resinifera, inde *Eresus* urbs c. 636. l. 47. 62.

ארז oryza, non cupressus, ut volunt, in loco quodam Geographi Nub. c. 696. l. 7.

אורזיל *urzil* hinnulus capræ, unde Arsalus dux Solymorum, unum è capitibus Chimeræ c. 365. l. 48. 66.

ארי *ari* leo, hinc Aryus dux Solymorum, unum è Chimeræ capitibus ibid. l. 49. 61.

אריאל *Ariel* virorum fortium cognomen apud Moabitas; an inde dicta *Oliarus* c. 416. l. 18. &c.

ארך *Erech*, id est, Arecca Susianæ urbs c. 236. l. 11. Arderica & Anderica idem ibid. l. 35. Incolæ ארכוי c. 237. l. 19.

ארך ענתא *Arcantho*, vel Arganthonius Rex, id est, πολυχρόνιος, per quot annos vixerit c. 607. l. 42.

ארכא *arco* longitudo; inde Argo dicta, quæ prima fuit longa navis apud Græcos c. 416. l. 12. & c. 739. l. 5. 9. 43.

ארם Syria & Syri, qui Gr. Arimi, Arami & Aramæi c. 75. l. 7. &c. Loca sex inde dicta c. 76. l. 32. Aramæus pro Gentili c. 75. l. 34. &c.

ארנבא & ארנב lepus, unde *Imbros* insula leporibus fœcundissima c. 398. l. 17.

אריתא *arith* rivus, stagnum, inde Arethusa c. 428. l. 66. & c. 542. l. 41.

אש ignis. De vero Deo dictum הוא אש *Hu es*, is est ignis; & אתה אש *atta es*, tu es ignis; inde sumptum *Hyes*, *Attes* in Bacchi sacris c. 441. l. 4. &c.

אישבורא *Isbura* Talmudicis locus profundus, in quo congregantur aquæ, Isburus Siciliæ fluvius inde dictus c. 556. l. 55.

אשדוד *Asdod*, id est, Azotus c. 742. l. 73.

אשדה *Esda* vel *Asda* ἄχυσις, *Asta* Hisp. urbs cur Punicè sic dicta c. 614. l. 10. 13.

אשכנז Ascenaz, Phrygia Minor & Bithynia, ubi Ascanius sinus, lacus & amnis, Ascania regio & urbs, Ascaniæ insulæ, & in vicinia Pontus Euxinus olim Axenus c. 173. l. 4.

אשכרוע Talm. buxus c. 215. l. 58.

אשלא *aslo*, unde Gr. ἄλσος c. 420. l. 21. & c. 470. l. 21.

אשלג *asleg*, Persis *aslengi*, Arab. כנדס, Gr. στρύθιον, Hebr. ברית, Phœn. שורש *syris*, Lat. *radicula* c. 419. l. 62. &c. Vide & c. 753. l. 13.

אשור Arab. אתר vestigium, inde Pœn. ἀπεστῖτη est Κεφωνῖτις c. 753. l. 6.

אשרה *ascera* lucus, inde *Ascra* c. 434. l. 65.

את *ath* Dei nomen Cabalisticum, conflatum ex prima & ultima litera alphabethi Hebr. q. d. A & Ω Apoc. 22. 12. c. 745. l. 9.

אתה אש, vide אש.

אתל *Athel* fl. id est, Rha seu Volga c. 313. l. 52.

אתונא *attuna* fornax, אתונא *ætuna* caligo, unde Ætnæ nomen c. 526. l. 6.

ב.

באב אלמנדב *Bab-almandab* (vulgo *Beb-elmandel*,) id est, ostium funestum, freti nomen in sinu Arabico c. 126. l. 27.

באבה *Babe* Gr. Παωφὶ unus ex mensibus Ægypt. c. 347. l. 7.

באבוס *babus* Arab. infans, Syr. βαβεία infantes recens nati, commissi Babiæ Deæ: sic Angl. *babe*, & Italis *bambino* infans c. 585. l. 6. 12.

באטן *batin* Arab. vide בטן.

באר inde Gr. Φρέαρ c. 347. l. 3. Et Phœn. *ber* c. 743. l. 8.

באר puteus etiam pro fonte sumitur c. 429. l. 22. באר מוצא מים *beer motsa* puteus processûs, sup. aquarum, Hebr. phrasi, id est, fons uberrimus; inde *Permessus* fons Heliconis ibid. l. 19. &c.

בבל pro בלבל c. 61. l. 54.

בגד & ברגד vestis c. 572. l. 61.

בגד *bagad* rebellare; hinc Gallis *Bagaudæ* rebelles, & *begauda* rebellio c. 668. l. 58. 64.

בד *bad* torcular, בדין *baddin* torcularia, Thapsia Afr. herba βοίδλω torcularium, quia succum ejus Veteres torculari exprimebant c. 760. l. 69. & c. 761. l. 7. &c.

בדלח *bdeloach* bdellium c. 713. l. 54.

בהמות *behemoth* pecudes, Arab. בהם *bohmo*, inde *Bomo* Eubœa dicta ab Arabibus, quos eò deduxit Cadmus c. 401. l. 53. 68.

בהמות *behemoth* hippopotamus Job 40. 10. Inde fl. Africæ *Bamotas* (corruptè *Pambotus*) hippopotamis refertus c. 643. l. 45. &c.

בהאר buphthalmus c. 756. l. 26.

בול germen, terræ proventus, gramen c. 715. l. 49.

בוץ sincero colore fuit c. 156. l. 48. Inde בוץ byssus ibid. l. 47.

בוץ *buts* vel *bauts* Arab. mors repentina; Cynocrambe, quæ lupos, vulpes, pardales, &c. statim enecat, Punicè in Apul. *butzutzim*, id est, בוץ זוים *buts zizim* mors repentina ferarum c. 763. l. 48. 60.

בוש erubescere, בשת pudor, confusio, idem quod בעל *Baal* c. 774. l. 49.

בות vel בית בות pernoctare, inde Βάωτ nox Phœnic. c. 706. l. 36.

בזור & בזרא, בזור semen c. 597. l. 60.

בזר קטונא *bazar katuna*, Hisp. *Zargatona* psyllium c. 760. l. 13.

בחון *bachun* turris speculatoria; ab hujusmodi turri dici *Pachynum* Siciliæ promontorium c. 545. l. 59.

בטח confidere, בטחון literæ securitatis publicæ quæ præstatur iter facientibus. An inde *Patæci* Dii Phœn. tutelæ navis appicti c. 713. l. 6. &c.

בטח securitas, הר בטח mons securitatis; inde *Herbita* Siciliæ oppidum in monte munitissimum c. 559. l. 17.

בטוחה secura; inde *Buthoe* urbs Illyrici à Cadmo condita c. 461. l. 8.

בטמא *batmo* terebinthus; inde *Patmus* ins. c. 381. l. 44. &c.

בוטם *butam* terebinthus; inde Manetis servus Terebinthus *Budan* in Perside se nominavit c. 532. l. 70.

בטן *beten* venter, באטן *batin* Arab interior, an inde *Bithynia*, quæ interior fuit c. 388. l. 24.

בטנים *botnim* Gen. 43. 11. esse pistacia ibid. l. 46. &c. בטן *boten* propriè ventriosum sonat, cujusmodi sunt pistacia c. 389. l. 14. Loca inde dicta ibid. l. 5. בטנים etiam pro Ponticis nucibus c. 390. l. 50. 61. Inde Pontus pro בטנא *Botno* dictus, propter Ponticas sive Heracleoticas nuces ibid. l. 56. &c.

ביזה *biza* uber, Βύζες & Byzacium inde; fertilis ubere campus c. 492. l. 73. & c. 493. l. 1. &c.

בישמוש mus napelli c. 714. l. 27.

בית Βῆτα c. 451. l. 13. 15.

בירה arx, vide אביר.

בית אל *Bethel*, locus in quo lapidem unxit Jacob; inde *Bætylia* & *Bætyli* Phœnicibus lapides uncti, & *Bætylus* lapis Saturno pro Jove datus c. 707. l. 69. & c. 708. l. 10. &c.

בית דגון *Beth Dagon* Templum Dagonis, inde corruptum Βηθάγων, quod Saturnum absurdè explicant c. 750. l. 27. 34.

בית מדות domus mensurarum, id est, magna c. 221. l. 50.

בית עדן, Damascena vallis c. 79. l. 49.

בית עקב *beth-hakeb* suprema domus. Hujusmodi inscriptionem in Sicilia Græci ad *Hecubam* retulerunt c. 547. l. 1. 6.

ביתן alii palatium, al. interius c. 196. l. 21. ביתן *bithan* interior, an hinc Bithynia c. 388. l. 32.

בכה *Meccha*, unde c. 214. l. 64. &c.

בכה *bacha* lugere, unde Phœn. luctus Βάκχος c. 738. l. 51. מבכות Bacchæ c. 445. l. 22.

בכיכואנה *bacicuana* conyza c. 670. l. 8.

בל, vide בעל.

בל *balla* Arab. rigare, בלל *bulal* semen; hinc *billis* Afr. est semen humanum humi profusum c. 734. l. 43.

בליעל *Belial*, Hesychio Βελίαρ, alludit Briareus c. 529. l. 9.

בלע absorbere, בלע *bela* vortex aquæ, quo naves absorbentur; inde *Bela* Phœnic. *Gela* fl. Siciliæ vorticosus, B in G mutarunt Æoles c. 551. l. 58. &c.

בלקיס *Belkis* Regina Sabæorum, uxor Solomonis c. 133. l. 30.

בלור *belur* beryllus c. 416. l. 22.

בנג *bengi* Arab. hyoscyamum, Pœni *bingam* vocant, non gingam, ut Apuleius c. 762. l. 12.

בנג *bannaga* Arab. hyoscyamum alteri præbere degustandum ibid. l. 14.

בנות *banoth*, filiæ propriæ, sed & in genere mulieres; inde Βάννα Bœot. mulier c. 438. l. 28. &c.

בסט, vide פשט.

בסירא *bsira* despecta; vilis; hinc *Psyra* vilissima prope Chium insula, quæque adeò in vilitatis proverbium abiit c. 384. l. 50. 66. &c.

בעל vel בל Sol, ut Βῆλα Laconibus, Α'βέλιος Cretensib. & Apollo Gallis *Belenus* c. 663. l. 13. 39. &c.

בעל *Baal*, inde composita *Corduba*, *Calduba*, *Salduba*, *Sonoba*, *Onoba*, *Mænoba*, *Ossonoba*, nomina Hispan. urbium, L finali ablato c. 603. l. 22. Ratio compositionis ibid. l. 23.

בעל *Baal* quandoque fœmin. gen. c. 775. l. 39. &c.

בעל ברית *Baalberith* Dea Berith, à qua dicta *Berith* vel *Berytus* urbs, Gr. Beroe ibid. l. 17. 32. &c.

בעל שמין *Baalsamen*, *Beelsamen*, *Balsamen*, cœli Dominus, Phœn. Sol c. 663. l. 32. & c. 706. l. 44. Inde Balsamene buphthalmus ibid. l. 47. & c. 756. l. 6. & c. 767. l. 23.

בעלת *Baalath* Domina, inde Phœn. *Baaltis*, id est, Dione c. 708. l. ult. & c. 709. l. 5.

בץ & בצה cœnum, lutum; inde תבץ *Thebes* Gr. Thebæ urbs à luto appellata, quia πηλὸν ἔχει πολλὸν c. 427. l. 10.

ביצי *bitsi* paludosus, ut Tyrus factum ex *Tsor*, ita *Bætis* ex *bitsi*, propter paludes quas interfluit c. 606. l. 24. Eòdem pertinet Bætis alterum nomen *Perca*, id est, ברכה *berca* stagnum ibid. l. 30. Indidem Libystina urbs ad Libystinum Hispan. lacum, q. d. לביצין *Lebitsin* ad paludes c. 605. l. 33.

בצע scindere, בצע *betsa* fracturæ terræ, fovea, lacunæ; *Herbessus* הר בצע mons foveæ, Siciliæ urbs in monte, cui subsunt altissimi specus c. 540. l. 65. 73. & c. 541. l. 1.

בצר *bassar* τρυγᾶν, inde *Bassareus*, Προτρύγης c. 441. l. 59.

בצרה *bysra* Carthaginis acropolis c. 470. l. 19. &c. & c. 735. l. 63.

בצורת siccitas, inde *Bæturia* Bæticæ regio sterilis & aspera c. 628. l. 33.

בקעת און, Damascena vallis c. 79. l. 49.

בקר *bacar*, vacca c. 484. l. 58. & c. 731. l. 6.

בוקרא *bucra* agger, inde *Bucra* Siciliæ promont. c. 548. l. 4.

בר *bar* frumentum, inde *bara* panis Britan. c. 677. l. 20.

בר ברקא, vide ברקא.

ברא *baro* Syr. ager, Britan. *bro* regio, *brogæ* Gallis; *Allobroges* ab על & ברא, quorum celsa est regio c. 677. l. 63. &c.

בראם *boram*, fictilia c. 587. l. 19.

בראם *boram* Arab. simia, plur. אברמה *abrama*, Gallis ἀβράμας c. 675. l. 30.

בראז

ברארי barari Arab. solitudo, ברי barri ferus; hinc Balari pro Bararis in Sardinia à feritate dicti c. 575. l. 55. &c.
ברגד, vide כגד.
ברגזא, halyætus c. 675. l. 72.
ברהדיא, species accipitris ibid. l. 72.
בר יוכנה avis magna Judæis apponenda in epulo Messiæ ibid. l. 73.
ברדה borda Arab. vestis variis lineis contexta c. 674 l. 12. Burda in Augustino ibid. l. 19. Sic Gen. 31. agni ברדים, id est, variis coloribus interstincti ibid. l. 16.
ברדס bardes stragulum, & vestis inconsutilis in Aruch; at aliter Talmudici ibid. l. 2. &c. An hûc alludit Bardiacus & bardocucullus ibid. l. 1.
ברחא barcha hircus, ברחא-קרחא barcha-karcha hircus calvus; inde Baracacæ Gall. caprinæ pelles c. 675. l. 34. &c.
ברהת birhat fuga. Βρέτιοι Sabinorum linguâ δραπέται fugitivi c. 596. l. 42.
בריז ἀπβατήριον, ברז exire foras c. 20. l. 66.
בריז דובשא lacus mellis; inde Brisæus Bacchus, quod volunt esse à mellis usu; & Brisæ Nimphæ, quæ docuerunt μελιτθυργίαν c. 442. l. 56. 67. &c.
בריא baria terminus, finis; inde Baria maritima urbs in extrema Bætica c. 617. l. 68.
ברית Berith Dea Phœnicia, quæ & Beroë à qua condita Berythus, Sanchoniathoni Βηρύτ, Jud. 8. Baalberith c. 775. l. 13. 35. 54.
ברך berec genu, inde braccæ quæ infra genu descendunt c. 674. l. 43.
ברכא braca vel ברכתא bractha stagnum; inde Bragadas Africæ fl. stagnante vado c. 485. l. 23.
ברכה berca stagnum Arab. unde Perca, id est, Bætis fl. stagnans c. 606. l. 30. Et Percusa Siciliæ lacus ibid. l. 32. & c. 533. l. 30.
ברמהאת Barmahath, Hesych. Φαμενώθ, unus è mensibus Ægypt. c. 347. l. 8.
ברמודה Barmude; Hesych. Φαρμοῦθι ibid. l. 8.
בירן biran & בירנה birna arx, turris; ita brin Britan. c. 682. l. 29.
בירנתא biranta vel birneta castrum, palatium; inde Prænetum urbs Bithyniæ c. 391. l. 52.
בורני pro לבורני liburnis c. 614. l. 35.
בורסיף Borsippa Babyloniæ urbs unde dicta c. 36. l. 36.
ברעומה burghumath Arab. herba quævis vertice rotundo & multis foliis; hinc Afr. burchumath Chrysocome c. 758. l. 68. &c.
ברקא Barce, בר ברקא bar-barca, ager Barcæ seu circa Barcen, Gr. Marmarica, B & M permutatis c. 496. l. 48. &c.
ברקה Brachthan, lapis discolor in Alcahaba Mecchensi, quem Saraceni colunt c. 112. l. 48.
בורית borith πρόθιον, herba fullonum, saponaria c. 27. l. 46. & c. 419. l. 54.

ג.

גב gab dorsum, גבן gibben gibbosum, גבינא gebina supercilium montis, גבנונים gabnunim celsi montes; inde Gebennæ montes, vulgo les Cevennes c. 678. l. 67. & c. 679. l. 1. &c.
גב גמלא Gab-gamela, cameli tributa, Gaugamela in Assyria ab alterutro dicta c. 244. l. 53. &c.
גבא geba tributum exigere, unde Gebanitæ c. 116. l. 31.
גבתא Gabbatha eminentia, non λιθόστρωτον, ut nugatur Tzetzes c. 747. l. 39.
גבל Syr. & Arab. fingere, formare; אלה גבל Ela gabal ὁ θεὸς ὁ πλάστης; inde Elagabali vel Heliogabali nomen: אלגאבל plasmator, unum è Dei epithetis inter Arabes c. 717. l. 47. & c. 718. l. 8.
אלגבאל Mediæ pars montana c. 193. l. 55. & c. 194. l. 36.
גבול Hebr. terminus, Phœn. כבול c. 715. l. 17.
גבליה Cabalais Solymorum montana regio c. 363. l. 18.
גבינות בית אונייקי casei domus Uniacorum c. 180. l. 16.
גבן, גבינה, גבנונים, vide גב.
גובנא gubno vel guphno caseus; inde Cyphnus vel Cythnus insula caseis præstantissimis fœcunda c. 408. l. 36.
גבעים κύλικες aut colles potiùs Illyrici, in quo Cadmi cenotaphium c. 460. l. 50. &c.
מגבעות Hebr. tiaræ, Chald. כובעין c. 715. l. 21.
גבר, גבר, gallus c. 687. l. 36.
גיגלא rota pro גלגלא c. 728. l. 11.
גד gad Hebr. coriandrum, גידא gida Chald. goed Afr. c. 754. l. 61.
גד Fortuna c. 584. l. 37.
גדד excidere de carne c. 8. l. 27.
גדוד Talmud. eminentia c. 512. l. 5. גדאר Arab. collis, גדר viæ montium ibid. l. 6.
גדבא giadaba Arab. trahere; hinc leontopodion, cujus semen omnia corpori infixa extrahit, Punicè gudubbal גדובבעל attractio Beli, id est, potentissima, ut Hebr. luctatio Dei, &c. c. 762. l. 17. &c.
גדבריא quæstores c. 61. l. 11.
גדול magnus, מגדלות turres ab amplitudine dictæ c. 37. l. 19.
גדום gadum truncus, mutilus, parvus c. 734. l. 36. Gadon Pœnis idem ibid. l. 35.
גדר & גדיר septum, inde Γάδειρα dicta & Gades c. 167. l. 33. & c. 608. l. 21. &c. & c. 734. l. 12. 24. &c.
גדיש meta frumenti; Arab. כדאס c. 715. l. 21.
גוג Gog & מגוג Magog, id est, Scythæ circa Caucasum c. 187. l. 41. גוג חסן Gog-hasan Gogi munimentum, inde Caucaso nomen ibid. l. 44. Vide & מגוג.
גוגלתא calvaria pro גלגלתא c. 728. l. 12.
גודיא sepes pro גודר c. 730. l. 73.
גוז trajicere, inde Julia Joza Hisp. urbs Straboni, quæ aliis Traducta c. 477. l. 19. 28. & c. 614. l. 61.
גוח erumpere, luctari, Aphel אגח aggah; inde Ὄγλα vel Ὄγκα Pallas Phœn. c. 427. l. 53. &c.
גול (unde Gaulos insula, & gaulus navigii genus penè rotundum) Phœn. rotundum sonat c. 504. l. 26. Vide גלל.
גומא guma fossa, גומא צרא guma sara fossa angusta; hinc Cyamosorus in Sicilia fl. angusti alvei c. 531. l. 36. גום אהל, vide אהל.
גור habitare, diversari, מגור vel מגאר habitatio; inde Megara vel Magaria, vel Magalia pars Carthaginis circa Byrsam c. 470. l. 51. 68.
גזא vellus, & gaza seu thesaurus; hinc fabula de vellere aureo c. 289. l. 71.
גזין gazin apes, unde Gyzantes populi, qui mel conficiunt instar apum, si credimus c. 491. l. 27. & c. 505. l. 60.
גוזל gozel Hebr. pullus columbarum; Verbenaca, quæ Gr. περιστερεών, quia columbæ libenter in ea versantur, Punicè in Apul. azirgozol חציר גוזל herba pulli columbarum c. 763. l. 32.
גזן Gauzania c. 104. l. 10. Al. Gaza c. 198. l. 5.
גזם et גרדם locusta c. 572. l. 56.
גזר Arab. pastinaca sylvestris c. 754. l. 48.
גט get Chald. divortium, Britan. Guith; unde Vecta insf. dicta c. 681. l. 30.
גיסא gisa et גיספא gisesa, gesum c. 670. l. 2.
גיס gais Syr. (Arab. גיש) exercitus, pl. גיסתא gaisata; inde Gæsatæ Gallorum milites c. 668. l. 36. etc.
גיף et כיף littus c. 715. l. 22.
גלא gela Chald. migrare; inde Gelas apud Plinium c. 194. l. 54.
גלבא ferri squama seu lamina c. 191. l. 33. Inde גלבנה gilbana seu lorica ex squamis, et גלבור gilbanar clibanarius seu cataphractus eques apud Persas ibid. l. 50. etc.
גלאב giuleb juleppum c. 494. l. 8.
גלד galad durescere, גלד geled Arab. durities, גליד gelid κρύσταλλος, firmamentum, et Syr. crystallum, glacies, gelu, quod Lucretio duramen aquarum; caled Britan. durus, unde Caledonii c. 358. l. 73. et c. 679. l. 71. et c. 680. l. 3.
גלד ארץ geled erets, terra dura; hinc Celenderis Ciliciæ urbs c. 358. l. 70.
גלה gala revelare, propheticum verbum; inde Galei vel Galeotæ vates Siculi c. 538. l. 50.
גלוי עינים apertus oculis, id est, propheta c. 434. l. 24.
גלייר galiar vel גולייר guliar, Gallis Galearius, lixa, calo, hodiè goujat c. 669. l. 23.
גלל in orbem volvere, גל gol vas concavum et rotundum, גולא gola cyclas, gaulus navigii genus penè rotundum c. 738. l. 70.
גיגלא Cyclas c. 420. l. 29.
גלגל Golges Cypri urbs Veneri sacra c. 355. l. 55.
גלמיתא galmitha collis; inde Calaminthe Libyæ urbs in colle sita c. 483. l. 33.
גלס galasa Arab. sedere; hinc gelasanem Gallis gnaphalium, quo sedilia infarciuntur c. 677. l. 1.
גולפא gulpha Talm. urceus, גלף galph Arab. vas fictile, Calpe mons Hisp. concavus in urcei modum c. 615. l. 18.
גמד et גרמיד cubitus c. 572. l. 43.
גמאערה universitas Arab. c. 509. l. 13.
גומצא et כומצא fossa c. 715. l. 23.
גמר consumere, et גמרא carbo c. 172. l. 23. Inde גומר Gomer Phrygia dicta, ut Gr. Φρυγία, quia pars ejus Κατακεκαυμένη c. 171. l. 66. & c. 172. l. 20. 29. &c.
גינדרי Talm. lapidosus, בגן גונדרי phelec-gundari Pholegandrus, lapidosa insula c. 416. l. 30.
גנזי gazæ c. 61. l. 20.
גונכא gunca καυνάκη, gaunacum c. 673. l. 47.
גסטרון orichalcum, potiùs κασσίτερον c. 650. l. 36.
גוספן gosphan covinus c. 672. l. 7.
געתה Goata Jerem. 31. 39. regio compascua à boum mugitu dicta; an indidem Γόαται Syracusani agri regio fertilis, vel גותא gavata, quia μυκηθμὸς c. 543. l. 42.
גפיפתא, peribolus c. 747. l. 42.
גפא sepes ibid. l. 45.
גופר cupressus c. 22. l. 22.
גופרית sulphur, Syr. & Arab. כופרית c. 715. l. 20.
גרביה Carbas ventus, unde Carbasia vel Carpasia Cypri urbs c. 354. l. 20.
גרגיר ירוק granum viride, Arab. חב חצרא, terebinthi fructus c. 389. l. 57.
גרגש garges argilla; an inde Gergesæi & Circesium c. 304. l. 71.
גרדם, vide גזם.
גרה gera miscere bellum; inde war, & guerra, & Germani dicti c. 667. l. 34. 44.
גריאמון, Garamantes c. 284. l. 61.
גורל, κλῆρος c. 416. l. 22.
גורל goral sors, agri portio; inde Gurulis, al. Ogrylle vel Gorylle Sardiniæ urbs c. 577. l. 41. &c.
גרמיד, vide גמד.
גרמק Giormok, regio muscho fœcunda circa Sinas c. 82. l. 67.
גירס, גירסא & גרסן studium c. 597. l. 61.
גרף garaph de torrente rapido, omnia secum avehente, garaw rapidus Britan. unde Garumna c. 681. l. 49. 56. Inde & Garaphie Bœot. fons c. 428. l. 66.
גושפא & כושפא arca c. 715. l. 23.
גושפק guspak gausapa, gausapina c. 763. l. 59.
גת geth pecus, plur. גתין gitthin; inde Gytta urbs in Africa c. 641. l. 38.
גתרי Getri amnis Gr. Centrites c. 82. l. 53.

ד.

דביונים 2. Reg. 6. 25. non significat fimum columbinum, ut volunt, sed colocasiam c. 741. l. 17.
דבל Arab. arescere, דבלה Hebr. massa caricarum, דבלים ἰσχάδες c. 636. l. 10. &c.
דבר loqui & regere seu moderari, עץ מדבר lignum loquax, vel lignum quod navem regit; inde nata fabula de ligno loquente in Argo nave c. 739. l. 53. 60. &c.
דבר ductus Syr. c. 722. l. 20.
דג dag piscis, inde דגי Dagi piscosus dictus Tagus fl. c. 627. l. 15.
דגון Dagon, Σίτων & Ζεὺς ἀρότριος c. 707. l. 39.
דהב aurum; Chrysocome Afris δεβέθ דהובת debubath inaurata, ab aureis corymbis c. 758. l. 62. &c.
דונעם Dunaam Charisius c. 132. l. 62.

דו אלשרי quoddam idolum Arabibus, id eſt, *Duſares* ſeu Bacchus c. 111. l. 50. Ratio nominis ibid. l. 52. &c.
דוד amicus, amor; hinc Hercules דיודא *Diodas* in Phœnice cultus, quem proci invocabant c. 472. l. 33. &.
דון unde מדינה urbs, Britan. *dinas* c. 682. l. 27.
דון *douna* Arab. inferius, Angl. *dovvn*, Britan. *dan*, unde Danmonii c. 679. l. 24.
דור *dur* pila; דור *dor* margarita, דיר *dir* Arab. rotundum eſſe, *Abdir* vel *Abaddir* pro אבן דיר *Eben dir* lapis rotundus c. 708. l. 47. 67. &c.
דיר, vide נדר.
דחל *dahal* ὀρχαικῶς *deel* timor & Deus; Delus inde à Deo Apolline ibi culto c. 406. l. 19. &c.
דחירה thesaurus; inde Δαῦρι Thaſii c. 393. l. 38.
דיו *dejo* Hebr. atramentum, Chald. דיותא *dejoutha*, Arab. דויה *duvia*; hinc *du* nigrum Britan. & Pœnis *chudua* juncus niger c. 758. l. 41. &c. Vide אחו.
דיוטרון Talmud. ſpelunca Macpela, quaſi duplex antrum c. 464. l. 38.
דיר אגם *dir-agam* habitatio ad lacum, Gr. *Drecanon*, Coæ inſ. locus c. 376. l. 15.
דל *dalla* Arab. indicare, דליל *delil* indicium; inde *Delli* Palicorum crateres perjuriorum indices c. 535. l. 2. &c.
דולאפ δυλάπης nentium rotula c. 494. l. 9. Item rota putei c. 508. l. 63.
דליות *dalioth* frondes; hinc Gall. *dula* folium, & *pempedula* quinque folium c. 677. l. 15. &c.
דולע *daula* Arab. planities, *Dole* idem Britan. c. 679. l. 37. 43.
דלת δέλτα c. 451. l. 13. 15.
דם *dam* ſanguis Hebr. & Arab. אדם *adam* vel אידם *idam* Syr. & *edom* Pœnis c. 769. l. 18. &c.
דם ענבים ſanguis uvarum pro vino, phraſis Hebræa & Phœnicia c. 440. l. 15.
דמל Arab. agglutinare, conſolidare, de vulnere c. 398. l. 47.
דמשק & דרמשק Damaſcus c. 572. l. 39.
דמתר *dumthor* & דמאתיר *dumathir* terra plana; inde *Thymiaterion* urbs Africæ ab Hannone in magno campo condita c. 640. l. 53. 60.
דסק *daſacon* ſtagnum, piſcina Arab. *Daſcon* Siculis intima pars portûs Syracuſarum ſtagni inſtar ferè undiquaque clauſi c. 541. l. 15. 19.
דערק & דרדק parvus vel puer c. 572. l. 45.
דק tenue, דקדוק acuta diſſertatio c. 368. l. 37.
דקלה palma c. 118. l. 25.
דרב acutum eſſe, דרבן aculeus, *Drepanum* inde dictum, quia promont. Drepanitanum in acumen deſinit c. 511. l. 20.
דרבלה, vide טבלה.
דרדק, vide דערק.
דרום meridies; inde *Drymus* Bœot. urbs ad Auſtrum c. 435. l. 56.
דרמוך *darmuch* veſtis genus, unde Adyrmachidæ c. 283. l. 69.
דרוש Perſ. ἔρξις coërcitio, unde דריוש *Darius* ἐρξείης c. 61. l. 33.
דשן ſaginare, inde *taxea* Gall. laridum c. 675. l. 45.
דתבריא, conſiliarii c. 61. l. 11.

ה.

הבהוב *bibbub* vel *ibub* aſſatio & exuſtio; inde *Epopeus* mons in Arimis, quem torrent ignes ſubinde erumpentes c. 593. l. 25.
הגרים, Agareni c. 225. l. 58.
הדב Arab. properare, fluere c. 243. l. 14.
הדדי *badade* Talmud. una, ſimul, pariter, הדאד *badad* Arab. idem, ſimilis; an hinc *Adad* Solis nomen Macrobio unus c. 731. l. 37. &c. Et rex Deorum Adodus ibid. l. 44.
הדו India c. 442. l. 1. & 751. l. 45.
הדייב *Hadiab*, id eſt, Adiabene unde dicta c. 72. l. 72. & c. 241. l. 52. &c. & c. 243. l. 12. Malè ſcribitur חדייב & הרייב c. 241. l. 62. &c.
הדסה *Edeſſa* Syriæ c. 83. l. 21. Et *Ediſſa* Siciliæ à vicinis myrtetis c. 546. l. 30. Idem cognomen Eſtheræ ibid. l. 34. Ediſſam Græci mutarunt in Ὀδύσσειαν ibid. l. 47.
הו אש, vide אש.
אלהותא, vide in א.
היה fuit, יהוה Deus, Gr. Ἰάω c. 773. l. 71. & c. 774. l. 3. &c. Vide & c. 440. l. 63.
הליכה *balica* ambulatio; inde *Helicon* Caſaubono c. 432. l. 15. Vide חלק.
הלאל *bilal*, plur. אהליל, nova luna Arab. olim *Alilat*, unde Alilæi c. 119. l. 14. &c.
הלל laudare, תהלים pſalmi, contractè תלים & תלין *tillin*, Britan. *telen* cithara ὄργανον ψαλτικόν, Gr. ψάλτιγξ & ψαλτήριον; unde *Tolonem* vel *Telonem* Galli dixerunt urbem Maſſilienſis agri ad Cithariſtem promont. c. 680. l. 62. &c.
הלות *balloth* laudare, & ὑμεναιῶν epithalamium canere, הלול epithalamium; hinc *Hellotia* in Creta feſta Europæ epithalamia, Ἑλλώτις στέφανος corona nuptialis c. 421. l. 32. &c.
המון *Hamon* Jupiter ut אמון *Amon*, unde המון נא Dioſpolis c. 5. l. 69. & c. 6. l. 2. &c.
הצם ὄσσον, aromatis genus c. 109. l. 6.
הר mons; inde in Sicilia Hybla *Heræa* in edito colle ſita c. 548. l. 26. Herbeſſus, vide בצע. Herbita, vide בטח. *Heræi* montes c. 559. l. 10. &c.
הרא *Hara* Hebr. Media, ut Gr. *Aria* & *Ariana* c. 194. l. 15. &c. Thamnerii, id eſt, Arii ſeu Medii Meridionales ibid. l. 31.
הרייב, vide הדייב.
הרמני Armenia c. 20. l. 17. הרמונה fortè ibidem ibid. l. 23.
הר־נאה *bar-nae* mons amœnus; inde *Arne* Bœot. urbs in monte c. 434. l. 46.
הר ענבין *bar anbin* mons uvarum; hinc Africæ oppidum *Arambys* c. 641. l. 67.

ו.

וו ἐπίσημον βαῦ c. 451. l. 13. 16.
וער & תוער Arab. in ſermone hærere vel attonitum reddi, *jar* Pœnis particula dubitantis c. 769. l. 5. &c.
ופר Arab. abundare, אופר locuples, unde *Ophir* c. 137. l. ult. & c. 138. l. 1. &c.
ופרי *Uphre* opulenta, ſup. terra, Gr. *Urphe*, id eſt, Ophir ibid. l. 16. &c. & c. 142. l. 12.
ורק folium, תורקא *Tabraca* Φυλλῶς, Africæ urbs in regione ſylvis opaca c. 475. l. 58.

ז.

זבול גמאעה habitatio univerſitatis, id eſt, ſepulchrum c. 509. l. 13. Fabula de Sybilla Cumæa in Sicilia ſepulta inde nata ibid. l. 15.
זברגד & זמרגד ſmaragdus c. 101. l. 23.
זהרה Venus Arab. Zerynthi culta c. 397. l. 68.
זיהרתא Luna à ſplendore, unde Zerynthon antrum Hecatæ ſacrum ibid. l. 58. &c.
זוחא בריא *Zuchabari* tumulus opimus, Gr. λόφος χαρίτων collis Gratiarum c. 487. l. 5. 26. &c.
זות vel זחח attolli; inde זחות *Zachuth* ſublimitas, & *Zacynthus* c. 412. l. 54. & c. 465. l. 42.
זוטא parvus pro זוטר c. 730. l. 73.
זור unde מוזר *muzar* alienus, peregrinus, Punicè *mezar* vel *mezara*, vide קשא.
זהאלף muſcæ c. 102. l. 38.
זיזים *zizim* feræ, Punicè *zutzim*, vide בוץ.
זית oliva; inde *Uzita* Africæ urbs c. 482. l. 45.
זלג, inde מזלג uncinus recurvatus, quo caro ex olla trahitur, & Arab. זלאג uncinus, quo fores claudunt, & per metath. זגלא Ζάγκλη Siciliæ urbs à loci curvitate dicta c. 524. l. 37. &c.
זלג Syr. ſplendere, מזלגא ſplendens, an inde dictus *Moſychlus* Lemni mons ardens c. 399. l. 38. Vel à זליק ſcintillâ ibid. l. 40.
זמר *Zamar* in *Piel* canere; *Zamæ* fons in Africa canoras faciens voces c. 484. l. 56. & c. 731. l. 8.
זמרגד, vide זברגד.
זנגבל zingiber c. 543. l. 37.
זנוק & זרנוק fluxus, rivus c. 572. l. 60.
זונר *zonar* ζώνη zona c. 484. l. 58. & c. 731. l. 4.
זערור meſpilum aronium ſive τρίκοκκον c. 139. l. 34.
זרב fluere, זרב *zirb* decurſus aquæ, inde *Zerbis* Aſſyr. fl. & *Sirbes* vel *Sirbos* Lyciæ c. 245. l. 72. & c. 362. l. 71. & c. 363. l. 1.
זרקא cœrula & διαφανής, *Dirce* fons inde dictus c. 428. l. 16.

ח.

חב, vide גרגיר.
חבאב Arab. ſerpens & diabolus c. 10. l. 44. Ut *Bebon* Ægypt. pro Typhone ibid. l. 43.
חבל funis, deinde portio hæreditatis, tractus ſeu regio c. 531. l. 5. Sic חבלא *Hybla* Pœnis; cujus nominis in Sicilia tres urbes. Antoninus *plagam* explicat ibid. l. 13. 19. & c. 538. l. 24. & c. 548. l. 13. &c.
חבל funis & techna, dolus quo tanquam fune implicamur, חאבל magus, quaſi pedicas injiciat, חבל *choblon* diabolus, Κόβαλοι dæmones impoſtores Bacchi comites c. 444. l. 63. 70. & c. 445. l. 5. &c.
חבלהרפסד *Cheblaraphſad* Punicè malum navis, inſula quæ Gr. Ἱστὸς vel Ἱστωνὶς c. 505. l. 34. &c. & c. 743. l. 62.
חובל הרוש *bobel haros* nauclerus ducis; alludit Pelori promont. Græcum nomen ὁ Πέλωρος. Inde perſuaſum Pœnis Pelorum dictum à ducis ſui Annibalis nauclero c. 523. l. 36. &c.
חבץ & חביץ, Arab. חביץ panis ſeu farina ſubacta cum oleo aut butyro & melle aut dactylis. Radix חבץ premere, ſubigere, propriè de lacte quod ſubigunt, ut butyrum & caſeum exprimant. An compoſitiones hujuſmodi Phœn. חברות לחבץ *chebroth leabs* Athen. χιδρόλαψον c. 727. l. 24. &c.
חבק amplecti, Syr. עפק mutatis homog. c. 749. l. 50.
חבר *babar* conſociari, *Aber* Britan. *Havre* vulgo, locus ubi mari fluvii, vel duo fluvii ſimul junctis aquis conſociantur, unde *Abravanus* in Novantibus, id eſt, *Aber Ruan* c. 681. l. 10. 27.
חבור Chaboras c. 194. l. 4.
חברות compoſitiones, vide חבץ.
חגאב חאגז velum dividens, id eſt, diaphragma c. 214. l. 8.
חגאז *Hegiaz* cur dicatur Arabia Saracenica ibid. l. 6.
חגל Arab. compedes, periſcelides, pedicæ, vincula pedum, albedo in pede, חגלא ovis talo albo, תחגיל alba ſigna in equi pedibus; inde Jacobi greges Ebr. עקודים, Arab. מחגלה c. 549. l. 63. & c. 550. l. 7. 14.
חגלי perdices, quia pictæ, חגאל aulæa ibid. l. 46.
חדייב, vide הדייב.
חדיד *badid* Arab. ferrum, *vdedon* Afr. ſideritis c. 757. l. 30. 36.
חדם διακονεῖν miniſtrare, inde חדמאל *Chadmel* miniſter Dei Mercurius, Gr. Cadmelus, Cadmilus, Caſmilus, Camillus, &c. c. 11. l. 39. & c. 747. l. 29. & c. 761. l. 35.
חדרך, Damaſcena vallis c. 79. l. 50.
חוא habitatio c. 283. l. 18. חוה צי habitatio deſerti, Ægypt. Αὔασις Oaſis ibid. l. 22. & c. 296. l. 41.
חוי Arab. colligere, circumdare, חויא oppidum vel plura tentoria, quæ in pagi vel oppidi formam coëunt, Ebr. חוות Num. 32. 41. *Oea* unde & *Oaſis* vel *Auaſis* c. 479. l. 73. & c. 480. l. 1. &c.
חובה, Damaſcena vallis c. 79. l. 48.
חוג *bog* verbum in Scriptura coſmographicum de circuitu cœli, terræ & maris uſurpatum; inde Pœnis חוגן & Gr. Ὠγὴν Oceanus, qui terram ambit c. 638. l. 65. & c. 639. l. 5. &c.
חויא ſerpens, inde Chios inſula c. 384. l. 3.
חויא Hevæus & ſerpens, unde Cadmus & Harmonia in ſerpentes, quia Hevæi c. 460. l. 46. ראש חויא caput ſerpentis; hinc Roſibis vel Troſibis dux Solymorum, unum è capitibus chimæræ c. 365. l. 50.
חוה אדוני Punicè *Avo doni* ſalvo domine, Αὔδυς idem in Epigr. Gr. c. 725. l. 42. &c.
חוילה Chavila, hodiè חולאן Chaulan c. 142. l. 43. Ptol. Χαύλα c. 143. l. 30.

חול dulcis, ut חלי, Holmius Heliconis fl. quasi חול מיא holmaja dulcis aquis c. 429. l. 15.

חוליות chulioth articuli, chulum Afris polygonum five centinodia c. 756. l. 36.

חום niger, unde Χημία Ægyptus, quia μελάγχολ☉, & quod in oculo nigrum est c. 7. l. 46. & c. 204. l. 28.

חוף קנה chof-cane vel Caucana in Sicilia, portus arundinosus c. 548. l. 11.

חור liber & princeps, unde Baccho Leberi nomen c. 443. l. 22.

חורתא Orethus & Eleutherus, idem amnis prope Siciliæ Panormum, quia utrumque nomen liberum sonat c. 514. l. 33.

חור אובדן chor-obdan, foramen perditionis; ita Charybdin Græci definiunt c. 523. l. 61. &c.

חורא Haura Arab. Leuce come, Albus pagus, in Steph. Α'υαρα c. 686. l. 45. &c.

חור אפא Europa tertia pars orbis, id est, terra λευκογεώτατ☉ c. 298. l. 16. Et Europa Cadmi soror insignis formæ virgo c. 421. l. 5.

חוש in Aphel אחיש achis festinare; inde Acis Siciliæ fl. rapidissimus c. 529. l. 42.

חוזה videns, id est, vates c. 434. l. 23.

חזור hezur vel hizzur, orbis, Syr. Α'ζὸρ crater Phœn. à rotunda forma c. 738. l. 47.

חטה bitta frumentum, Britan. eith c. 677. l. 20.

חטיתא mollities incessus, חטי Arab. molli incessu progredi c. 246. l. 70.

חילם, vide חציר.

חיק עינות sinus fontium, id est, Pagasæus, unde dicta Cicynethus inf. in medio sinu c. 400. l. 73. & c. 401. l. 1.

חידה ἡ c. 451. l. 13. 16.

חלב pinguedo, inde Galba præpinguis Gall. c. 676. l. 60.

חלב Aleppum c. 494. l. 6.

חלבא Olba Solymorum urbs c. 363. l. 15.

חלבנה chelbena χαλβάνη galbanum c. 676. l. 61. & c. 713. l. 52.

חלד vel חלדא sæculum, בעל חלדא baal balda dominus sæculi vel חלדים baldim sæculorum: inde Juppiter Aldus vel Aldemius Gazæ cultus c. 748. l. 34. &c.

חלד ἐδώδιον חולד mustela, animal καταδυτικὸν & φωλευτικὸν, חלד beled Aquilæ κατώδυσις, חלד baled Pœnis & Aletes Gr. dictus is qui prope Carthaginem Spartanam argenti metalla reperit, quia in καταδύσει reconditas argenti venas rimabatur & scrutabatur c. 622. l. 43. &c.

חלה Calachena c. 194. l. 3.

חלי cheli dulcis de melle; hinc חלי מנה dulcis sedes Calymna inf. ubi mel præstantissimum c. 373. l. 20.

חלי dulcescere, חלוה Arab. dulcedo; inde Alabus Siciliæ fl. ad quem Hyblæi colles mellificio celebres c. 538. l. 7. &c.

חלף lavare, Helbesus fons ferviddus apud Segestanos, id est, חל פשור Hal-pasur lavacrum tepidum c. 513. l. 31.

חלמיש rupes, החלמיש Telmissus Pisidica urbs in loco prærupto c. 363. l. 45.

חלון vallis, unde Aloni dicti, Assyriæ populi c. 245. l. 61. &c.

חלף mutari; Clupea piscis Gall. qui crescente lunâ albus est, decrescente nigrescit c. 676. l. 5.

חלף amputare, חלף securis; Alpheus è Tenedo fluere creditus, quia ibi fl. חלפי balphe securium, ubi cancri securigeri c. 386. l. 63. & c. 387. l. 30. &c.

חלפי balphe vel חלפיא balphaja salices. An inde Arethusam Pœni vocarunt a salicibus ambientibus, unde nata sit fabula de Alpheo in eam influente, quasi ab Alpheo diceretur Alpheias c. 541. l. 56. &c.

חלוצה Elusa c. 309. l. 22.

חלק טהיר pars meridion. Coæ inf. Gr. Lacter c. 375. l. 70.

חלקא arvum; inde Chalcia inf. arvis lætissima c. 373. l. 4.

חלקים, χάλικες, coclacæ, Cilicia inde dicta c. 359. l. 17.

חלקין divisiones, Chalcis Eubœæ urbs in loco à continente abscisso c. 402. l. 58. & c. 435. l. 71.

חלקת Elcethium Siciliæ urbs c. 558. l. 40.

חאלק balic Arab. mons sublimis, inde Helicon c. 432. l. 20.

חלת crocus; inde Galatæ & Celtæ dicti c. 165. l. 50.

חמם fervere, חם Cham fervidus, ut Gr. Ζεὺς c. 7. l. 68. &c.

חמים aquæ calidæ c. 764. l. 53. חמאי id. unde Emmaus ibid. l. 72.

חמאם bemam columbæ & אמאם emam vel imam sacerdos vicinæ voces: inde fabula de columbis Diis cibos subministrantibus c. 741. l. 57 &c.

חמאם columba. שרי חמאם sera bemam mons columbarum, ut צאר sar vertex, שער saar sylva, צחרא sabara desertum; itaque vox Semiramis, quam ad columbas alludere scribit Ctesias, & Hesychius columbam montanam explicat, scribebatur ser bemam vel sar-bemam, &c. c. 740. l. 62. & c. 741. l. 20. &c.

חמאמא bamama amomum, Gr. περιστερεών à columbini pedis similitudine ibid. l. 2.

חמן Omanus Deus, id est, Sol c. 245. l. 29.

חמנים hammanim τεμένη fana, delubra, ἀμμωνίων γράμματα literæ templorum sive in facris usurpatæ c. 773. l. 22. חמן bamman propriè templum Solis, quia Sol חמה bamma ibid. l. 27.

חמס iniquitas, חרמים impius c. 572. l. 62.

חמצאי Emisseni c. 317. l. 37.

חמר chamar lutosum esse, חומר chomer lutum ex quo fiunt lateres; Camarina inde dicta, in qua terra lateraria c. 548. l. 62.

חמר rubere c. 40. l. 61. חמר chemar bitumen c. 39. l. 44. חומר chomer cæmentum, argilla c. 40. l. 26. Et Camirus Rhodi urbs argillosa c. 368. l. 69.

חמר bamar incalescere; inde Himera dicta propter vicinas thermas c. 515. l. 39.

חמרא chamra vinum, corma Gall. zythum. c. 677. l. 21.

חמש vel quinque sonat, vel eum qui ad bellum est accinctus. Ex ambigua voce nata fabula c. 447. l. ult. & c. 448. l. 1. &c.

חמת Epiphania c. 307. l. 24.

חמת Amathus c. 354. l. 66.

חנגר chingar Arab. vir timidus & ignavus, inde Chingari & Chingali dicti Zeilanenses c. 696. l. 60.

חנט in lucem edere, חנטא chinta Cynthus Deli mons, in quo Latona edidit Apollinem c. 406. l. 38. &c.

חנס banas ita se proripere & occultare ut denuo te præsentem exhibeas. Inde diabolus חנאס, & syderum occasus חנוס, & Anas Bæticæ fl. qui postquam cuniculis se condidit iterum nasci gaudet c. 628. l. 2. &c.

חנוץ & חרנוץ porcellus c. 572. l. 49.

חסן recondere, unde gaza, magazin, Gazandæ & Cassanitæ c. 138. l. 34.

חסן רום Α'σέρυμ☉, id est, Hypsicrates c. 777. l. 38.

חוסרה Cosyra insula ab inopia dicta c. 505. l. 17.

חפיז chapbiz profundus, Cephissus fl. inde dictus c. 428. l. 4.

חפץ deliciæ, inde Hypsa fl. Agrigenti, agrum amœnissimum alluens c. 554. l. 39. Et alius cum Crimiso confluens c. 556. l. 65.

חצוב basub hedera, Gall. συβίνης c. 676. l. 69.

חציה Asia, id est, media, quod primo de Minori dictum, quæ inter Europam et Africam media est c. 298. l. 22. etc.

חוצן botsen sinus, רב חוצן rab botsen magnus sinus; inde Phœnice Rabbotin et Κολπῖτις c. 746. l. 9. etc.

חצרומאה Adrume, vel חצרומאתן Adrumetum, id est, ager ejus centum vel centesimum supp. reddit c. 479. l. 1. etc.

חצרא מורי Atramyttium, id est, regio lutosa c. 377. l. 61.

חצרי ענק, ἐπιπόλεις τῆ Α'νάκ c. 725. l. 40.

חציר herba, asiruc Pœnis eruca, id est, חציר ויק asir ruc, herba ruc seu eruca c. 753. l. 10. Vide נוזל, et ירקון, et קרה, et ראש, et שמן, et תפוח.

חציר חילס herba chillis Afr. id est, Achillis seu Achillea c. 757. l. 40.

אחצר fuscus color Arabum c. 215. 52.

חצרם in sermone erravit, extremas vocales vocibus malè apposuit c. 100. l. 66.

חצרמות atrium aut regio mortis; cur inde nomen Atramotitis c. 102. l. 48. et c. 103. l. 15.

חק lex מחוקק legislator et rex, Hyc Ægyptiis c. 137. l. 36.

חקליין Enchelii Illyrici populi, id est, rustici c. 461. l. 16.

חקרא ἄκρα c. 461. l. 47.

חקרא chacra vel Cacra Siciliæ, id est, arx c. 546. 53.

חר שתי ardens tela, inde Carystus c. 403. l. 15.

חרא Are inf. ead. quæ Catacecaumene c. 688. l. 55.

חרבא chirba chamæleon, an inde Girba insula in qua chamæleontes c. 495. l. 51.

חרג egressus est, supp. ad bellum c. 230. l. 22. Vide יצא.

חרד charad stupere, consternari, cherdan Pœnis eryngium, quod capra cum ore sumpsit, stupere dicitur et immota manere cum toto grege c. 753. l. 54. et c. 754. l. 18. Asterion in Apul. Punicè derdun, lege cherdan, quia cum eryngio confunditur c. 762. l. 68.

חרד tremere in Hiphil terrere, מחריד machari terribilis; Pœnos inde Herculem Maceridem cognominasse c. 571. l. 45.

חרויונים colocasia, non simus columbinus, ut volunt c. 741. l. 16.

חריף acutus disputator c. 368. l. 39. Vide למר.

חריפתא acrimonia, inde חרפה ῥαφάν raphanus Pœnis; & ἄπιον quæ & ἴσχας חרפת שדי ῥαφανὶς ἀγρία raphanus agri c. 761. l. 14. 22.

חרך cataracta, Hercyna inde quorsum c. 436. l. 55.

חרמה anathema, execratio; hinc Harma Bœotiæ locus execrandus, in quo absorptus Amphiaraus c. 436. l. 1. 8.

חרום barum vel חרים barim simus c. 585. l. 40. & c. 592. l. 54. חרם Arab. simitas; inde Α'ρίμοι simiæ Tuscis, & Α'ριμα Pithecusæ ibid. l. 71.

חרמל charmel ruta, Afris χερμὲλ ruta sylvestris χέρμου ἡμιμελί, id est, Macedonica c. 754. l. 18.

חרמני, vide חרמיני.

חרמם chermes Ebr. & Pœn. falx c. 734. l. 50.

חרנוץ, vide חנוץ.

חרס Sol, חורש arator; ex hac homonymia factum ut lex, quæ bovem aratorem occidere vetabat, transferretur ad boves Solis c. 519. l. 3. &c.

חורש sylva, חורשי chorsi sylvosus; inde Κορσὶς vel Corsica insula maximè sylvosa c. 579. l. 63.

חורש אור Chrysor Vulcani nomen, id est, πυρίτεχνης c. 706. l. 56.

חשבן & חרשב procerus c. 572. l. 58.

חשמנים chasmanim nobiles, magnates; an hinc Casmenæ dicta Punicè Siciliæ urbs in quam secesserunt viri Syracusarum primarii c. 547. l. 53.

חשק אקו, vide אקו.

חתים, id est, Hetthæos & כתים Citthæos à Josepho promiscuè sumi c. 157. l. 30. & c. 304. l. 31.

חתף bataph rapere, inde Taphii latrones per Phœniciam aphæresim c. 464. l. 69.

ט.

טאס ולאיה πταίας ἐπαρχία Cilicia c. 359. l. 27.

טבח coquere & occidere c. 447. l. 36. שר טבחים ἀρχιμάγειρ☉, id id, magister satellitum, Cadmus eo sensu μάγειρ☉ regis Tyri ibid. l. 29.

טבלא & דרבלא τύβαλα tympani Parthici genus c. 572. l. 53.

טולי tule umbræ, tenebræ; Thule inf. cur inde dicta c. 654. l. 72.

טור tur mons, Torus mons prope Agrigentum c. 554. l. 59.

טור mons; unde Taurus c. 524. l. 53.

טוטלא totla racemus, uva, θάλλα folia aut rami vitis cum appenso fructu in Bacchi sacris c. 445. l. 42. &c.

טחב tachab locus humidus & irriguus, Tacape inde dicta c. 494. l. 3. 11. &c.

טטפות frontalia c. 59. l. 47.

טין אדום tin edom lutum rubrum ad figulina vasa; inde Tenedos inf. in qua celebres figulinæ c. 386. l. 37.

טירה *tira* arx, *tre* urbs Britan. c. 682. l. 28.
טאיר non est columba ut vult Tzetzes, sed avis quælibet, unde טיר augurari, מטיר augur, &c. c. 747. l. 67.
טוירא *toiro* Syr. septum; *Thoiar* urbs in Meninge insula, quæ Gr. Γίρρα c. 494. l. 59. 64.
טירה Θῆραι c. 451. l. 13. 16.
טלטול *tiltul* migratio, populi deportatio in oras longè dissitas. *Turtuli* vel *Turduli* Hispaniæ populi inde dicti c. 600. l. 69.
טלם Arab. tenebræ, בחר מטלם mare tenebrosum, id est, Septentrionale c. 655. l. 45.
טלית pallium c. 27. l. 48.
טאמח *tamich* Arab. celsus, *Temmicus* m. Bœotiæ c. 432. l. 45.
טן *tun* Arab. quod eminet, *Dun* Gall. collis, unde *Lugdunum*, *Laudunum*, &c. c. 679. l. 5. 21.
טינא petra pro טינר c. 730. l. ult.
טינר Ταίναρ vel *Tænarus* Laconicæ promont. id est, rupes c. 459. l. 65. Ibi lapidicinæ ibid. l. 71.
טס *tas* bractea, inde *Thasus* propter auri bracteas c. 393. l. 21.
טף *taph* & טפטף *taphtaph* littus ora maritima: inde טף פרון Taprobana, quasi *taph Parvan* littus Parvan c. 141. l. 63. & c. 692. l. 3.
טפוף de molli & tenero incessu unde sumptum c. 246. l. 46. &c.
טפל Syr. jungere c. 724. l. 4.
טרי dare, item negotiari, טרון dator, id est, mercator, טרייא *terija* datio, commercium; inde *Terias* Siciliæ fl. ad quem Leontinorum est frumenti emporium c. 536. l. 53. &c.
טרכון *tarcon* regia, palatium; inde *Tarraco* dicta c. 623. l. 46.
טרטישא *tartisa* petra, unde Δέρτωσα Hisp. urbs ibid. l. 41. Et טרטישית *Prepesinthus* c. 415. l. 58. 62.
טרף turbari, consternari, טורפא consternatio. An hinc *Trophonii* antrum, in quod quisquis descenderat multo terrore attonitus redibat c. 436. l. 40.
טרפסא & טרמסא tenebræ c. 557. l. 46.

י.

יבאב desertum, unde Jobabitæ dicti c. 143. l. 61.
יבול *jebul* Ebr. & Syr. יבל *jebal* gramen, Afr. item *jebal* c. 757. l. 25.
יבשה *Jabesa* arida, insula una ex Ægusis, quæ aquâ prorsus caret, Arab. אליאבסה *Aljabisa*, Ital. *Levenzo* c. 510. l. 60.
יבושה *Jebusa* exsiccata sup. ficus; *Ebusos* insula cur inde dicta c. 635. l. 51. & c. 636. l. 7.
יגר שהדותא *Jegar sahadutha* Syris idem quod Ebr. גלעד *Galaad*, nempe acervus testimonii c. 700. l. 23.
יד manus, id est, potestas c. 723. l. 29.
ידאלה *Idala*, id est, *Idalium* Cypri urbs Veneri sacra c. 356. l. 22.
ידע לי *novit me* poëticè pro ידע אותי c. 723. l. 70.
יהוה *Jehova*, inde *Jobacchus* formatum, ut quidam volunt c. 440. l. 71. Vide היה.
יה Ἰάω c. 451. l. 13. 16.
יון *Javan* urbs intimæ Arabiæ c. 117. l. 3.
יונא columba, כרמיונא *carmiune* columba œnas c. 741. l. 15.
יחיד *Jehid* unicus, unigenitus, Phœn. Ἰεούδ c. 711. l. 71.
ים כזור mare *Ghozar*, id est, Caspium c. 313. l. 43. 55.
ימא *Jamma* occasus, *Jammona* Minoricæ urbs versus occasum c. 635. l. 5.
ימאם turtur Arab. c. 740. l. 71.
ימים Gen. 36. Hieronymus ex Punica lingua explicat aquas calidas, quasi legerit חמים c. 764. l. 48. Ejusdem vocis variæ expositiones ibid. l. 43. &c.
ימין vel ימן Auster: item Sabæorum regio; inde regina Austri Christo est regina Sabæorum c. 134. l. 6. 13. & c. 315. l. 27. 50.
ינקא *Janko* vel יקא *Jacco* נ latente in *Daghes*, puer lactens; hinc *Jacchus* Suidæ Διόνυσος ἐπὶ τῷ μαστῷ c. 441. l. ult. & c. 442. l. 12. &c.
יניקות *Jenikoth* propagines; *Inycus* inde Siciliæ urbs in qua vites præstantissimæ c. 557. l. 20. &c.
יסר erudire מוסר *musar* eruditio, inde μῦσαι c. 731. l. 5.
יער *Jaar* Ebr. sylva, *Jar* Pœnis lignum c. 769. l. 2. &c.
יצק fundere, inde מציק dici potuit arbor quæ fundit mastichem c. 382. l. 56.
יצא egredi Ebr. nempe ad bellum, ut Arab. חרג c. 230. l. 10. 22.
יקנעם *Ichana* Siciliæ urbs ab amœnitate dicta c. 544. l. 67. & c. 545. l. 4.
ירד descendere, ריד Phœn. descensus, *ryd* Britan. vadum, ut *rit* Gall. unde *Augustoritum*, *Vagoritum*, &c. c. 681. l. 64. &c.
ירוד *Jarod* draco, *Rhodus* cur inde dicta c. 369. l. 63.
ירה projicere (lapides) inde ראה projectio, & בעלי ראה *Baleares* seu funditores; ad verbum magistri projectionis (lapidum) c. 167. l. 68. & c. 634. l. 28.
ירחים *Alilæi* c. 109. l. 51. &c.
ירך femur pro verendis c. 442. l. 37.
ירכתי femora montis, inde fab. de Baccho nato in monte Mero ibid. l. 41. &c.
ישראל *Israël* Saturnus Phœnicibus c. 711. l. 63.
יתר in *Hophal* abundare, וותרא *vauthra* abundans, affluens, inde Siciliæ fl. *Vagedrusa* c. 551. l. 1. &c.
יתרב *Jathreb* Medina, Gr. Ἰάθριππα c. 214. l. 18. 36. Id est, terrea, quia muri & aggeres terrei ibid. l. 55. &c.

כ.

כבלה talus c. 715. l. 1.
כבול Ebr. constrictus, Phœn. terminus ibid. l. 1. 17. Aliæ ejusdem vocis interpretationes ibid. l. 48. &c.
כבן oves circumligare vel integere pellibus, ne lana inquinetur c. 27. l. 6.
כבעין, vide גבעים.
כבר unde תכברא ὑπότριμμα quoddam ex carnibus & ovis c. 727. l. 12.
כביר *cabir* magnus, unde *Cabiri*, Dii potes c. 110. l. 24. & c. 394. l. 62. & c. 707. l. 13. & c. 747. l. 23.
כבירה magna, Cybira Pisidica urbs maxima c. 363. l. 52. 61.
כבירה *cabira* magna, inde Arethusa fons incredibili magnitudine *Cypara* dicta c. 542. l. 45. &c.
כבאר *Gubar* quæ Dea c. 110. l. 23.
כהות ערב *chabuth ereb* caligo vespertina, redditum Gr. Χαὸς ἐρεβῶδες c. 705. l. 52.
כהן *coben* sacerdos, unde κόης Cabirorum sacerdos c. 397. l. 10. & c. 747. l. 31.
כהן *coben* sacerdos, Fœm. כוהנה *cobena*; hinc in Aremoricæ insulâ Senâ *Cœnæ* vel *Cenæ* dicebantur antistites Gallici cujusdam numinis c. 666. l. 24.
כהנים sacerdotes, & magnates c. 774. l. 73.
כוב *Chub* Paliurus oppidum Marmaricæ c. 295. l. 34.
כוה exurere, כי vel כויה exustio, inde *Ceos*, *Cea* vel *Cia*, Attica insula sub Aristæo à Sole adusta c. 407. l. 18. &c.
כור *caur* piscis, אי כורי *Icaure* insula piscium, *Icarus* quæ ob id ipsum Gr. dicta est Ἰχθυόεσσα c. 381. l. 16. 33. חיק כורי *Hec caure*, Gr. *Hyccara*, id est, sinus piscosus in Sicilia ibid. l. 34. & c. 513. l. 67.
כורי *Curium* Cypri urbs, à piscibus c. 355. l. 42.
כורי piscosus, inde *Cuario* nomen fl. Bœot. c. 428. l. 3.
כורא χώρα regio c. 722. l. 3.
כוש & כות idem c. 227. l. 26. Chuzestan & Cissia idem ibid. l. 27.
כוש *Chus* vel כושן *Chusan*, Scenitarum seu Saracenorum regio c. 213. l. 16. כשכשה conversio ad Saracenismum, migratio ad Arabismum c. 215. l. 35. &c.
כושי Chusæus seu Cissius fuit Bacchus, inde κίσσα & κισσὸς illi sacra c. 440. l. 30.
כייר pingere vel sculpere, כיור *chior* tabula picta vel sculpta c. 724. l. 38.
כיון *Cijun* Saturnus c. 59. l. 61. Inde Bacchus *Pericionius*, qui præest octavæ Sphæræ c. 443. l. 14.
כלא *cucla* cucullus c. 674. l. 28.
ככר *cicar* planities, *Cacirum* Siciliæ campestris urbs c. 541. l. 10.
כלל complere, מכלל perfectio, לבושי מכלל de equis cataphracti c. 190. l. 53.
כלנה *Chalne* Ctesiphon, unde Chalonitis c. 238. l. 63. l. 239. l. 27. 68.
כומז *cumaz* fascia pectoralis, quâ mulieres mammas suas comprimebant c. 718. l. 30. 44. &c. כמז *comz* Arabibus rei laxioris collectio & compressio ut rotunda fiat ibid. l. 56. Hujusmodi fasciæ usus à Pœnis, quibus fortasse כונז ut Polyb. κόνος ibid. l. 43.
כמי *chema* Arab. occultare, unde אלכימיה *alchemia* ars occulta c. 207. l. 50. &c.
כמס *camas* recondere, inde Latium olim *Camesene* c. 161. l. 47.
כמצא, vide גומצא.
כמר *camar* vel *cimmer* nigrescere, כמריר *cimrir* tenebrarum atror, Cimmerii inde dicti c. 591. l. 35.
כנא mensura quædam, medimnus, Bœotis ἀχάνη c. 437. l. 12.
כנדס φρύδιον c. 419. l. 63.
כנדר *chonder* thus Arab. unde dicatur c. 104. l. 19. Χόνδρος Gr. de thure ibid. l. 20.
כנה *channa* planta Ps. 80. 16. vox Ægyptia, unde χενόσιρις planta Osiridis c. 59. l. 6.
כנז gaza c. 61. l. 23.
כנען mercator & Mercurius c. 11. l. 16.
כנען *Chanaan* Χνᾶ Græcis c. 301. l. 5. & c. 711. l. 51.
כנעני *Chananani* Chananæus; Punicè *Chanani* c. 767. l. 63.
כנענים *Chananæi*, iidem qui Phœnices c. 300. l. 38. &c.
כנור *cinnor* κινύρα vel κινύρα c. 666. l. 42. Decem intensa chordis plectro pulsatur c. 728. l. 64. &c. Apud Græcos queruli & lamentabilis soni, Ebræis contrà c. 729. l. 4. Cinyræ Cypri regi cur inde nomen ibid. l. 41.
כנור Cinyras c. 352. l. 61.
כסא & כורסי thronus c. 572. l. 42.
כסבר coriandrum c. 754. l. 64.
כסלוחים Colchi c. 285. l. 35.
אלכעבה *Alchaaba* Mecchæ templum à quadrata forma c. 112. l. 24.
כף κάππα c. 451. l. 14. 16.
כופא לוד *cepha lud* rupes flexa, *Cephalœdium* inde (*Cephalud* hodiè) Siciliæ oppidum in flexu rupis c. 516. l. 6.
כיפא רוץ *Cepha Ruts*, Scopulus *Ruts* seu contritor, id est, Caphareus naufragiis infamis c. 403. l. 18. & c. 409. l. 14. ער רוץ *Ad-ruts*, id est, Andrus insula ad illum scopulum objecta ibid. l. 1. 20.
כפל *cephal* duplicare, *Cephalenia* insula bifariam divisa c. 464. l. 27. *Macpela*, duplex antrum ibid. l. 35.
כופר *copher* cyprus, arbor odorata, Arab. אלחנא *albenna*, unde nomen Cypro insulæ c. 356. l. 52. & c. 713. l. 56.
כופרית, vide גופרית.
כפתור *Caphthor* Side vel Sidene Cappadociæ pars littorea Colchidi vicina, כפתור malum Punicum Ebr. ut σίδη Gr. c. 291. l. 25. &c.
כר *car* dux & caput, ut Gr. κάρ, *Caccabe* caput equi pro כר רכבה *Car recabe* c. 471. l. 46. &c.
כר אדם, vide ארם.
כר *car* pascuum, אי כר *Icar* insula pascui, Icarus prope Samum insula tota compascua c. 381. l. 10. 33.
כר *car* agnus, aries; inde *Caria* & *Cares*, & κάρ Ionibus τὰ πρόβατα c. 376. l. 45. &c.
כראי arietinus, Καρεῖος Jovis epith. Bœot. c. 438. l. 2.
כרבל *cirbel* amicire, כרבלא *carbela* paludamentum; *Crupellarii* Gallorum gladiatores cataphracti c. 668. l. 50. &c.
כרבל *cirbel* crista galli, Britan. *cribell* c. 676. l. 63.
כרה excidere, inde מכרה *Macara*, id est, excisa dicta Heraclea Siciliæ c. 556. l. 25.
כרך *crac*, arx, munitio, sed & Petra, ut videtur, כרך מאב *Chrac Moab*, id est, petra Moab. Et in Strab. Κράγος πέτρα, *Crag* vel *careg* idem Britann. Et versus ostia Rhodani *La crau* Lapidosus campus c. 679. l. 44. &c.
כרך *crac* arx; inde Acragas fl. הכרך *haccrac* propter arcem antiquissi-

quiffimam ibi conditam c. 554. l. 24.
כרכין *ceracin* ὀχυρώματα ; an inde Cercinæ inf. nomen c. 495. l. 60.
אלכרך *Alcorc* Arabum prope Bagdad, an fit Eutropii *Corche* c. 33. l. 37. 46.
כרכום crocus, & *Corycus* Siliciæ mons c. 360. l. 36.
כרכומא *carcoma* æs, Chalce Africæ urbs, *Carcoma* fortè Ptol. c. 484. l. 1.
כרמאת *Chermath* Arab. vineæ, *Chremetes* fl. inde dictus c. 643. l. 32.
כרמל fpica c. 488. l. 48.
כורסי, vide כסא.
כרפס *carpes* apium, fortè כרמס *carmes* Phœnicié מ & פ permutatis quod perfæpe fit, & inde Crimifus Siciliæ fl. ab apii ubertate c. 557. l. 40. 50.
כורש Cyrus, Sol Perfis olim, ut hodiè כרשר c. 61. l. 29. & c. 641. l. 35.
כרית *Creth* Palæftinæ pars, cujus incolæ כרתים Gr. Κρῆτες, Chald. קשתיא fagittarii, propter fagittandi peritiam; Creta infula & Cretes appellati eod. nomine, quia & ipfi fagittis maximè valent c. 422. l. 8. &c.
כושפא, vide גושפא.
כשירא *cetra*, *citura* c. 671. l. 16.
כת ערבא *cat-erva* turma mifcellanea, qualis Gallorum legio *caterva* dicta c. 667. l. 72. & c. 668. l. 4.
כתבן *catban* fcriba, unde *Catabani* populi c. 116. l. 62.
כתיים Cuthæi feu Sufii c. 161. l. 4. &c.
כתם Arab. abfcondere, & Ebr. Jerem. 2. 22. Alludit vox כתים, ut ad latendi verbum Latii nomen c. 159. l. 70. & c. 160. l. 12. כתים, id eft, Latini & Itali c. 158. l. 6. Item *Citium* Cypri urbs c. 353. l. 70.
כתרא κίδαρις & κίδαρις c. 9. l. 33.
כתת *catat* hoftiles copias perrumpere & perfringere, inde *cateia*, telum quod quò pervenit vi nimia perfringit c. 670. l. 37. &c.

ל.

לאב unde תלאובות fiticulofa loca c. 297. l. 12. Vide לוב.
לאם *lama* Arab. agglutinare; inde *lama* in Arabia herba ἰξίον dicta tefte Plinio c. 382. l. 64.
לאם Arab. de vulnere confolidare, agglutinare; an inde dicta *Lemnos* לאם־נחש *lam-nahs* propter terram Lemniam, q. d. συνελωτικὸν φάρμακον τῆς δήξεως c. 398. l. 46. &c.
לבן candefacere quomodo in igne metalla c. 399. l. 21. Lemnos inde לבנה ibid. l. 22.
לבן albus, אלבן *alben* formâ Syrâ albefcere; inde Alpes à candore nivium dicti, ut volunt c. 678. l. 47.
לבונה *lebona*, λίβανος, thus a candore c. 103. l. 71. & c. 713. l. 51.
לבנה *Libna* Gr. fcribitur *Lemna*, Lemnos Phœn. *Libna* quorfum c. 398. l. 68.
לנבא Phœn. λέμνα Bœot. herba fic dicta à candore floris c. 437. l. 64.
לבנתא *lebentha* later; inde *Lebinthus* inful. & πλίνθος c. 376. l. 33.
לבת ftare, morari: hinc *Lapethus* Cypri, & *Leptis* Africæ urbs à ftatione navium c. 354. l. 36. & c. 481. l. 19.
להב & להט tam ignis acies quàm gladii c. 28. l. 57.
להבה *lehaba* æftus, להבאן idem, unde להבים *Lebabim* Libyægyptii c. 279. l. 52.
להט, vide להב.
להם *labama* Arab. vorare, unde *Lamus* & *Lamia* c. 590. l. 16.
לוב *lub* fitis, inde לוב *Lub* propriè Xerolibye c. 297. l. 9. Vide לאב.
חיק לוב vel חיק ללוב finus Lilybitanus in quo *Cyclopes*, qui inde dicti c. 509. l. 63. & c. 562. l. 36.
לוברקים afinus vel onager Æthiopicus c. 273. l. 30. 40. Quàm variè fcribatur hæc vox, & de ea conjecturæ c. 274. l. 8 &c.
לובי *lubi* cur dicatur faba Ægyptia cùm eft recens c. 296. l. 70.
לוד *Lud* Mæander à flexibus dictus, & Nili pars fupra Ægyptum, unde *Ludim* Ebræis Lydi & Æthiopes c. 85. l. 1. &c. & c. 86. l. 15. &c. & c. 264. l. 63. &c.
לודיות *ludioth* cadorum fpecies à Lydis, qui primi cauponariam exercuerunt; item Lydia fercula, ut Gr. καρύκη & κάνδαυλος c. 87. l. 4. &c.
לוז *luz* amygdalus, non corylus, ut volunt c. 628. l. 40. Inde nomen Lufitaniæ c. 629. l. 28. Lufus cur Bacchi comes ibid. l. 59. &c.
לט unde לטין *latin* incantationes; inde Latium fcatere veneficiis, & Circe faga credita c. 588. l. 70.
לון vel לן *lan* pernoctare; an inde *lanath* Afr. clymenum, quod noctu legebatur c. 756. l. 52. & c. 757. l. 13.
לאזורד *lazurd* Gr. hodiè λαζούριον, cœrulum pigmentum, Gall. *azur* c. 88. l. 31.
ללובאי Lilybæum, Siciliæ promont. ad Libes maximè obverfum, unde nomen c. 298. l. 4. & c. 507. l. ult.
לולאב rota putei, pro דולאב c. 508. l. 63. Fabula inde nata ibid. l. 67.
לח humidus, לחות *lauth* humiditas, *laith* Britan. humidus, unde *Arelate* c. 680. l. 56.
לחמא *lachma* panis, לחמניות *lachmanijoth* vulgo *des oublies*, λαχμὰν Syris panis genus c. 726. l. 57.
לחש incantare, תלחיש *Telchis* vel *Telchin* incantator c. 371. l. 44.
לילית *Lilith* regina Zmargad c. 134. l. 57.
לין mollis Arab. c. 673. l. 33.
לין mollire, ut לאן *lana* mollem effe, an inde periclymenon Afr. *lanath*, quia lienem mollit c. 756. l. 52.
ליש leo, *Lixus* fl. ubi leones c. 641. l. 9.
ליש טרקן *lais tircan* leo mordax inde Læftrygones dicti, qui iidem cum Leontinis c. 563. l. 10.
למד λάμβδα c. 451. l. 14. 16.
למד docere & acuere; eadem in aliis verbis metaphora, מלמד ftimulus, למדא Lindus urbs in mucrone Rhodi c. 368. l. 30.
למין & מין λιμὴν c. 614. l. 33.
לעז barbarus c. 700. l. 11.
לונכא λόγχη lancea c. 670. l. 23.
לעמוט *laamudh* helluo, unde *Lamus* & *Lamia* c. 590. l. 21.
לפיד *lappid* lampas c. 718. l. 72. Lampas vel Lampidofa inful. cur inde dicta c. 504. l. 61.
לקחה *luccha* corvus, *lug* Gall. unde Lugdunum c. 675. l. 50. 63.
לקנות *licnoth* ad arundines feu paludes arundinofas, Gr. *Lychnitus*, Illyrici urbs à Cadmo paludofis locis condita c. 462. l. 39.
לשכה conclave, cubiculum, unde λέσχαι Bœot. c. 438. l. 24.
לשון אלוף lingua bovis, Afr. לסאן אלף Λυσιναλύφ, in Diofc. corruptè Ἀνσιναφ c. 760. l. 56. &c.
לשע Callirhoe c. 308. l. 52. 58. Lyfa c. 309. l. 8.
לתע unde מלתעה & מתלעה *matlea* maxilla; inde *Malea*, promontorium, quod alio nomine maxillas afini vocant c. 459. l. 41.

מ.

מאהאת Media c. 193. l. 41.
מאל plur. אמואל armenta Arab. an inde *Mylæ*, ubi boves Solis c. 518. l. 72.
מאל *malon* opes Arab. aurea mala, quæ in Africa draco affervabat, opes erant ibi congeftæ c. 477. l. 50.
מאו Arab. extendere, expandere, מאות *mavvath* terra declivis, planities, *meath* Britannis idem, & *Maiatæ* campeftres Caledoniis oppofiti, qui montes incolebant c. 680. l. 17.
מגוג *Magog* Scythæ circa Caucafum c. 187. l. 2. &c. Vide גוג Hierapolis מגוג *Magog* Syris c. 193. l. 4.
מגדול Magdolus c. 277. l. 15.
מגאר in Benjamine pro מנאר, id eft, Pharus c. 262. l. 22.
מדי terminus; an inde dicta Media c. 193. l. 49.
מהרבעל *Maharbal* Diognetus c. 744. l. 47.
מוג vel מגג (unde Magog) diffolvi, contabefcere, de corde; unde fab. de corde Promethei c. 12. l. 50.
מוד unde מארה plur. מואד Arab. materia, מוד *mod* idem Phœnicié, quod Gr. μῶτ fcribitur c. 706. l. 2. &c.
מוחרין, vide אחור.
מוך ad paupertatem redigi; inde מוכון Mycone infula omnium inops c. 410. l. 18.
מוך *much*, mollior omnis lanæ linique & goffipii lanugo c. 690. l. 54.
מוליא *mulia* tumulus, מולאי *mulae* loca montofa; hinc *Mylias* Solymorum montofa regio c. 364. l. 2. &c.
מון inufitatum ex quo ממון *mamon* Chald. divitiæ & lucrum, ut Pœnis *mammon*. מול Arab. ditefcere c. 767. l. 36. &c.
מוסר, vide יסר.
מוף vel נוף Memphis c. 277. l. 27.
מור Myrrha cinyræ filia c. 352. l. 63. & c. 713. l. 49.
מור *mor* myrrha, Æolicè μύῤῥα ibid. l. 47.
מות *muth* mors, Phœn. Pluto c. 711. l. 10. *Motho* pagus Arabiæ inde dictus ibid. l. 18. & c. 102. l. 11.
מחזין *machazin* Arab. nobis *magazin* c. 138. l. 42.
מחי *mechi* machina c. 671. l. 36. Μίχος Phœn. Vulcani cognomen, quafi machinatoris c. 706. l. 59.
מחי קבלו helepolis c. 671. l. 36.
מחנין caftra; inde Menæ vel Menænum urbs Siciliæ c. 536. l. 11.
מטלן, vide מפע in נסע.
מין *min* vel מינה *mina* Arab. portus, מין אשדה *min-Afda* portus Afdæ vel Attæ, Gr. Menefthei portus c. 614. l. 33.
מכבר pannus denfus aut cilicium c. 673. l. 54.
מלא *melo* vel מלאה *melea* plenitudo, & plena maturitas, *Melos* inf. inde dicta, in qua xxx die fruges plenè maturefcunt c. 417. l. 24. 39. Eadem Mimallis (ממלא *memalle*) & Memblis (ממליא *mamli*) dicta, id eft, fruges perficiens & ad plenam maturitatem ftatim perducens c. 418. l. 26.
מלח fale condire, inde מלחא *Malacha* vel *Malaca* Hifp. urbs à falfamentis dicta c. 167. l. 37. & c. 616. l. 59.
מלט & פלט liberare c. 557. l. 43.
מליטא *melita* καταφυγὴ vel *calicata* infula; utrumque in Melitam infulam mire quadrare c. 500. l. 6. &c.
מלט Ebr. מלאט Arab. cæmentum ex arena & calce ibid. l. 41. מלטא incruftatio ibid. l. 45. Maltha & malthare quid propriè. Melita infula inde dicta ibid. l. 51. 63. & c. 501. l. 1. &c.
מלך confilium Syr. c. 722. l. 18.
מלך בעל *Malachbelus* Palmyræ cultus pro Sole c. 731. l. 60.
מלך Syr. מלכא rex, Μάλχος Phœn. ימליך *Jamlech* 1. Par. 4. 34. id eft, Jamblichus, נהר מלכא *Naarmalcha* Regius fl. Babylone c. 719. l. 26. &c.
מלך קרתא *melech kartha* rex urbis, fup. Sidonis; unde Hercules *Melcarthus* vel *Melicertes* c. 709. l. 19. Et per aphærefin Calpe *Carteia* dicta, ut Gr. Heraclea ibid. l. 27. & c. 615. l. 43. 60.
ממלכה Ægypti nomus c. 260. l. 20.
מלל fricare; inde מלילות fpicæ recentes, quæ facilè manibus confricantur c. 488. l. 37.
ממללן *memallelan* Mimallonides, quafi loquaculæ dictæ, vel à ממל *mamal* feu torculari, ut Ἀλωαὶ c. 445. l. 27.
מילתא *Milata* lana Milefia, vel quævis lana purior & mollior, non Melote, ut volunt c. 25. l. 60.
מם μῦ c. 451. l. 14. 16.
ממון, vide מון.
ממרא הראש *Mamre haros*, Dux Mamre, Gr. *Membriareus*, & Membliarus c. 424. l. 49.
מן quid c. 59. l. 45.
מנא *mono* portio; *Nomus* inde c. 261. l. 19.
מנגנון μάγγανον machina c. 671. l. 32.
מני *Minni* Minyas c. 20. l. 10.
מניכה *menica* torquis Gallis *maniacum* c. 674. l. 57.
מנין *manin* vel voce compofita סממנין *fammanin* pigmentum minii; inde nomen amni *Minio* c. 626. l. 44.
מנע *mana* cohibere de aquis, *Amenas*

nas vel Amenanus, Siciliæ flumen, cujus aquæ certis temporibus cohibentur & deficiunt c. 529. l. 67.
מסח μίσκ@, cilicium c. 673. l. 15.
ממס liquefacere de metallis, תמס *temes* liquefactio; unde *Tamassus* vel *Temesa* Cypri urbs c. 356. l. 65. &c. Et Italiæ c. 594. l. 40. In utraque enim ærariæ officinæ ibid. l. 35.
מסתק mendosè pro פסתק, id est, pistacio in Pentat. Arab. c. 390. l. 20.
מעונים Minæi c. 121. l. 66. Pro quo עמונים 2. Par. 20. 1. c. 122. l. 22. Minæi Arabiæ inde cur dicti ibid. l. 40. &c.
מעכה *Maacha* in Græca Versione Μωχά; inde *Mochus* nomen Punicum c. 574. l. 12.
מפה mappa c. 730. l. 17.
מציצה Mopsvestia c. 155. l. 40.
מצר *matsar* limes; inde *Mazara* vel *Mazarus* Siciliæ fl. terminus Punicæ ditionis c. 558. l. 59.
מצור pro Ægypto c. 258. l. 66. Ratio nominis c. 259. l. 1. &c. מצרים cur in Duali ibid. l. 33.
מר *mar* Syr. dominus; hinc composita Gallorum nomina *Condomarus*, *Teutomarus*, &c. c. 665. l. 60.
מרי Marium Cypri urbs à dominio c. 355. l. 44.
מראה *marath* mulier Arab. an inde μάρπη & Βριτομάρτης c. 743. l. 43.
מרב *Mareb* Veterib. Mariaba c. 99. l. 2. Cur Plinius dominos omnium interpretetur ibid. l. 6. Vide & c. 130. l. 69. & c. 131. l. 22. &c.
מרד rebellare, unde Nimrodi nomen c. 227. l. 16.
מרחל, vide מסע in נסע.
מריוטאי Mareotæ in Chald. Paraphrasi, mendosè pro מרויטאי Meroitis c. 271. l. 71. In Lucano simile mendum c. 272. l. 15.
מרמאחור *marmahor* Arab. melissophyllon seu apiastrum Gall. μελιφύλλον c. 676. l. 72.
מרוניטי Maronitæ in Elia mendosè pro מרויטי Meroitis c. 272. l. 28. &c.
מרנש Gazitarum idolum *Marnas*, id est, Dominus hominum c. 60. l. 63. & c. 422. l. 61. & c. 747. l. 50.
מרר amarum esse, המר *hemar* amarum reddere; inde dictus *Himera* Siciliæ fl. salsus & amari saporis c. 552. l. 52.
משה educere ex aquis, unde Mosis nomen c. 59. l. 40.
משיח *Messias* unctus Syr. & Pœn. c. 768. l. 40.
משך trahere, protrahere, differre c. 184. l. 39. &c. משך diu ibid. l. 30. Item tractus c. 186. l. 6. גוי ממשך gens protracta Ægyptii, id est, in longum extensa ibid. l. 12. Inde explicatur locus Ps. 120. 5. c. 184. l. 26. &c. Moschi cur inde dicti c. 185. l. 60. A Moschis Moscovitæ c. 188. l. 64.
משך μόσχ@, pellis c. 185. l. 13.
משכי קשת trahentes arcum, Ludæorum epithetum c. 266. l. 4. Inde Nisicastæ dicti c. 267. l. 43.
מתא urbs, מת־עשתרתא Mutistratum, urbs Astartes in Sicilia c. 517. l. 29.
מתוחה protensa; *Motye* Siciliæ urbs cur inde dicta c. 509. l. 58.
מטר *matara* Arab. jaculari; inde *matara*, *mataris*, &c. hodiè *matras* c. 670. l. 46. 56.

נ.

נאקה dromas c. 273. l. 29.
נבל, Syr. נבלא nablium c. 666. l. 42. Νάβλα Phœn. c. 728. l. 28. Ejus descriptio ibid. l. 41. &c.
נברשא *nebresa* Syr. נבראס *nibras* Arab. lucerna; inde *Liparis* nomen Punicum, quia facis instar noctu lucent: Græci *nibras* in *Liparas* mutarunt c. 520. l. 1. 31.
נגד nunciavit, unde ויגד *vajagged* & nunciavit Gen. 9. 22. pro quo lectum ויגד *vejagod* à Mythologis. Fabula inde nata c. 8. l. 24. &c.
נגח cornupetere, *Aphel* אנח movere bellum; inde Ὄγγα vel Ὄγκα Pallas Phœn. c. 427. l. 53. & c. 745. l. 68. &c.
נגן unde מנגגין *menaggenin*, qui pulsant instrumenta musica; Liparis inde nomen, ubi sonitus tympanorum & cymbalorum audiebatur c. 520. l. 44. &c. Id mutatum in *Melogonin* vel *Meligunin* ibid. l. 43.
נדד vagari, דיד *did* vagatio; inde *Dido* Πλανῆτις c. 472. l. 51. 61. & c. 750. l. 53. &c.
נהר און *Naron*, Illyrici fl. ad quem Onæi regio & urbs c. 461. l. 22.
נהר מלכא, vide מלכא.
נוד de terra, moveri, ניד *nid* & נידה *nida* motio; inde *Neides* in Samo feræ scilicet quarum mugitu terra diffindebatur, quod de motu terræ intelligendum c. 380. l. 18. &c.
נון νῦ c. 451. l. 14. 16.
נון piscis, בעלי נון *baale nun* domini piscium seu maximè eximii, id est, balænæ c. 347. l. 4.
נוף *Noph* vel מוף *Moph* Memphis c. 277. l. 27.
נור *nur* Syr. נאר *nar* Arab. ignis, Afr. *narat* buphthalmus ab igneo colore florum c. 756. l. 32.
נחש æs & serpentem sonat; inde fabula Colchica de dracone custode velleris aurei c. 290. l. 3.
נחש *nahas* serpens; inde *Neas* vocarunt insulam in qua Philoctetes ab hydra morsus c. 399. l. 50.
נחושה æs & chalybs c. 182. l. 49. נחוש chalibeus ibid. l. 51.
נטה *nata* inclinare; unde מטה inferius, *Nant* Britan. vallis, *Nantuates* hodiè *païs de Vaux* c. 679. l. 29. &c.
נטף *nataph* νίτωπον, al. μέτωπον & μετώπιον c. 277. l. 28. & 713. l. 57.
נכס immolare, נכסא sacrificium, Naxus inde, ut volunt, ... τὸ νάξαι ὅ ἐςι θύσαι c. 411. l. 71. & c. 412. l. 20. נכסא item census & opes ibid. l. 28.
נכך recedere, מי נכך *Menix* insula sic ab aquis recedentibus appellata, vel מי נקך, vide נקך.
נס vexillum, יהוה נסי *Jehovi nissi* Dominus vexillum meum; altare in Arabiæ monte erexit Moses cum hac inscriptione; inde Nysæ nomen & Διονύσου c. 440. l. 54. &c.
נסע proficisci, מסע Hebr. σταθμός, mansio, Chald. מטלן, Arab. מרחל c. 252. l. 47.
נעם suavis de sermone; inde מנעם Μόνιμ@ Edessæ pro Mercurio cultus c. 731. l. 72. & c. 732. l. 11.
נערה *Nora* Sardiniæ urbs ubi & unde dicta c. 574. l. 9. &c.
נפל cadere, מפל בר *mappal bar* deciduum frumenti; *Mamphula* panis Syriaci genus, quod in clibano antequam percoquatur decidit in carbones c. 727. l. 53.
נפתות νάφθυς, id est, ora maritima montibus intercisa c. 280. l. 37. Neptunus inde c. 284. l. 7.
נפתוחים Naphtuchæi c. 280. l. 39. & c. 283. l. 59. &c. Aphtuchus Deus ibi fanum habuit ibid. l. 73.
נציב *nesib* tumulus, acervus, columna στήλη; plur. נציבין *Nisibis* urbs c. 745. l. 60. & c. 83. l. 21.
נצה pluma Hebr. נאציה *nasia* & נצה *nessa* Arab. coma, cæsaries ἀναλογικῶς. Callitrichon, sive adianton, Lat. capillum Veneris, Pœni in Apul. appellant *nesso esse sade*, lego נצת חשדה *nessath hassade*, capillitium agri c. 762. l. 58. &c.
נקוט אי, נקוט נוה tenere domum, coloni novæ urbis c. 724. l. 21.
נקלים *naklis*, dactylis seu palmulis majoribus id nominis inditum à Nicolao Damasceno c. 748. l. 71. Indidem *Naclis* dicta urbs in Libano prope Heliopolim ibid. l. 63.
נקך deficere, מי נקך *me-nics* aquæ defectus seu deficientes. *Menix* insula & urbs ita vocatur, quia vadum, quo ab Africa disjungitur, certo tempore mare deserit aquis recedentibus c. 495. l. 9. &c.
נרד *nerd* nardus c. 713. l. 55.
נשא tollere, הנשאה *hannissaa* elata; inde *Innesa* urbs in Ætna monte c. 529. l. 26.
נשי אמון Nasamones c. 284. l. 57.
נשל extrahere, unde משליתא uncini, quibus caro ex olla extrahitur, Arab. מנאשל c. 524. l. 43.
נשר vel נסר πτίλον; *Nisyrus* insula cur inde dicta c. 374. l. 13.
נתר nitrum c. 419. l. 54.

ס.

סאבורקאן *saburcan* chalybs naturalis, ut פולאד *phulad* artificialis c. 186. l. 23.
סבא *saba* inebriari, unde *Saboe*, *Sabazia*, *Sabazius* c. 441. l. 53.
סבכא *sabbeca* σαμβύκη sambuca c. 728. l. 56.
סגול *segol* & אשכול *escol* botrus c. 566. l. 17. Sicilia insula סגוליא *segulaia* botrorum, quia vina ibi eximia, quæ Carthaginem deportabantur ibid. l. 23. &c. Indidem Naxos dicta Sicilia minor c. 569. l. 13.
סגוס sagum c. 673. l. 4.
סדין *sedin* Hebr. *sadin* Arab. סדון *sedun* Syr. *sindon* c. 751. l. 40. &c.
סדרין σατῖναι, הסדן essedum c. 672. l. 19. &c.
סדרא *sidra* Arab. malum Punicum, σίδη Bœot. c. 438. l. 17. & c. 445. l. 56.
סהר carcer c. 59. l. 26.
סוס *sus* vel סוסיא *susia* equus, σισίων Etymologo c. 752. l. 12. &c.
סוף alga, unde Mare Rubrum Hebr. ים סוף mare algosum, quorsum c. 283. l. 5.
סוק & צוק platea c. 146. l. 22.
סחרא *schara* negotiatio, *Scheria* inde Corcyra dicta c. 463. l. 44.
סטר & צטר latus c. 146. l. 22.
סין lutum πηλὸς, item Pelusium c. 275. l. 19. & c. 293. l. 20. Inde סינים Sinæi, id est, Pelusiotæ c. 275. l. 37.
סכה *succba* non solùm tabernaculum, sed & speluncа, unde *Succhæi* dicti Troglodytæ c. 212. l. 5. & c. 280. l. 62. &c.
סכות *Succoth*, id est, Σκηναί c. 185. l. 23.
סכן indigere; inde *Sicinus* misera ins. c. 416. l. 67.
סלם Arab. de serpente mordere, סלאם ὀφιόδηκτ@; hinc insula סלאמין *Salamin*, id est, ἡ ὀφιόδηκτος c. 456. l. 14. &c.
סלע *Sela*, Hebr. Petra urbs, ut Arab. חגר *Hagar* c. 275. l. 67.
סלעים rupes; inde *Solois* Siciliæ urbs in rupe edita c. 514. l. 54. Et *Solois* Africæ promontorium c. 641. l. 22.
סלעם deglutire c. 590. l. 22.
סלק ascendere; inde *Silices* montani populi in Assyria c. 246. l. 2.
סמו Arab. celsum esse, eminere, סמא cœlum, ut Hebr. שמים; hinc σάμοι Gr. τὰ ὕψη, & *Samos* Ionica, Thracia, &c. c. 377. l. 68. &c.
סמרדקוס σαμάρδακ@, *samardacus* pro morione, unde sumptum c. 396. l. 63. & c. 397. l. 1.
סממנין, vide מנין.
סנה *sunna* Arab. lex, doctrina, jus canonicum, סנה *sanna* Phœn. idem; unde קרית סנה *kirjath sanna* urbs doctrinæ: quæ & קרית ספר *kirjath sepher* urbs litterarum, & קרית ארכי *kirjath arche* urbs archivorum. Hebr. שנן & Arab. סנן acuere & docere. Sanchoniathon Phœn. סן קנאתו doctrina (vera) zelus ejus Græci φιλαλήθης reddunt c. 771. l. 55. &c.
סנן Arab. acuere, ut Hebr. שנן; inde מסן *masan* cos Gr. βάσαν@ c. 719. l. 16.
ססרגון σίσυριον c. 672. l. 59.
סעוט & צעוט pharmacum, quo provocatur sternutatio c. 146. l. 18.
סעל & צעל negotium ibid. l. 19.
סעפה & סרעפה ramus c. 572. l. 38.
סעתר origanum, ut צעטר c. 146. l. 17.
ספידוס *sephidus* cucumer sylvestris c. 760. l. 66.
ספרא Chal. שמשר Pers. σαμψύχη, spathæ barbaricæ genus c. 557. l. 47.
סקול *scol* lethale infortunium, ut אסון; inde *Scolus* Bœot. locus pro infausto habitus, in quo discerptus Pentheus c. 436. l. 8. &c. *Scylla* in freto Siculo indidem dicta c. 528. l. 53.
סקרא minium, vel syricum potiùs c. 410. l. 56.
סקאב & צקאב vitta sanguinea, quam in capite gestant Arabum mulieres, cùm inciderunt in grave aliquod infortunium c. 146. l. 21.
סרבל amicire, סרבל saraballum, id est, femorale, item pallium.

סרבלא דצריפא *saraballum aluminatum*, vel ex lapide amianto c. 27. l. 34. 48. 72.
סרבל & סרול saraballum c. 416. l. 7.
סרג implicare, unde σαγήνη rete, & Sagartii c. 223. l. 73. & c. 224. l. 1 &c.
סרול vel שרול *sirval* bracca, *Silures* Britanniæ populi cur inde dicti c. 650. l. 72. & c. 416. l. 23.
סרח *sarach* fœtere; inde *Syraco* Siciliæ palus fœtens, à qua Syracusæ dictæ c. 539. l. 63.
סרטן *sartan* cancer, *Asterion* Tenedi locus, in quo cancri c. 387. l. 2. &c.
סרן *Saran* Philistæorum princeps c. 60. l. 70.
סרנדיב *Serandib* Arab. *Selandib* Persis insula *Seilan*, à Salis qui Ptolemæo sunt incolæ Taprobanæ c. 692. l. 66. &c.
סרעפה, vide סעפה.
סרק latrocinari, unde סרקיין Saraceni c. 213. l. 51.
סריק vel סקר est μιλτόω miniare; hinc סירקון, & סירקא vel סקרא syricum, minium c. 410. l. 56.
סתל *sethel* Arab. aquila, Afr. σθελίας hieracium majus, quo accipitres & aquilæ obscuritatem ab oculis discutiunt c. 754. l. 73. & c. 755. l. 1.

ע.

עב, vide עובא.
עבד colere (terram) Bœot. βωδυμῶ c. 438. l. 42.
עבה densum esse, עב *ab* nubes, locus altus instar nubium, item sylva, אבא idem Talmudicis. *Abila* vel *Abyla* Pœnis mons altus vel sylva alta, עב עילאה, c. 732. l. 46. &c. עב columna; inde origo fabulæ de columnis Herculis ad Abilam & Calpen c. 733. l. 26.
עובל Abalitarum conditor c. 123. l. 20.
עבר trajicere; unde מכורא naulum pro מעבורא, & מברא ponto pro מעברא c. 730. l. 68.
עבר transitus, עברין fines, termini; inde Iberis nomen c. 168. l. 21. & c. 625. l. 5. Et Hibernia c. 654. l. 12.
עבר concipere, חן־עוברת *annoberethr*, gratuito seu ex gratia concipiens; inde *Anobret* Sara Phœnicibus c. 712. l. 18.
עברא *abara* vadum, trajectus; inde in Judæa *Bethabara*, in Africa *Abara*, *Abaradira*, *Abrotonum* c. 482. l. 4. &c.
עיבור Hiporus fl. qui mediam Camarinam perfluit c. 549. l. 2.
עבורא *Ibura* annona, frugum proventus; inde Ebora Cerealis Hisp. urbs c. 614. l. 67.
עובר *ober* Hebr. עאבר *abir* Arab. de myrrha, & de pecunia c. 120. l. 5. Inde abirminæa & gabirea myrrha ibid. l. 35. Id est, myrrha lachrymans, quia עבר est flere, עברי lachrymosus, עבר Anatomicis angulus oculi lachrymalis ibid. l. 45.
עגבתא *agbatha* vario colore distinctus fuit, *Agbatana* vel *Ecbatana* cur inde dicta c. 196. l. 5.
עגל & ערגל volvere c. 572. l. 4.
עגלי בעל *Aglibaal* vel *Aglibelus*, rotundus dominus, id est, Sol Palmyrenis c. 731. l. 59.
ענמי *agemi* barbarus & peregrinus; an hinc *Ogmius* Gallis Hercules è Phœnice advena c. 663. l. 73.
עד רוץ, vide כיפא רוץ.
עדן unde מערן fodina, & Odonis pro Thaio c. 393. l. 35.
עדריא greges ovium aut caprarum; unde Ægusis nomen עדריא, quod Catria scribit Stephanus c. 510. l. 31.
עובא *ubo* vel עבא *ubbo* Syr. Arab. עב *ubbon* sinus, stagnum; hinc *Hippo* Africæ urbs in sinu, stagno vicina c. 475. l. 27.
אלעוטה Damascena vallis c. 79. l. 52. Vide עין.
עין unde מעין *maon* vel *magon* habitaculum, ut Galli. *magum* in *Rothomago*, *Neomago*, &c. c. 682. l. 1. 15. &c.
עוץ *Uts* vel *Guts* Damasci conditor; unde Damascena vallis Arab. עוטה *Gauta*, perperam עוותא & אלעוותא in Paraphrastis c. 80. l. 44. 68. &c.
עוק coarctare, עיקא *Icos* angusta insula & βραχύβωλος c. 400. l. 30. 41. Et Ocha Eubœa dicta ab angustiis c. 402. l. 36.
אלעור *Algaur* Cœlesyria c. 349. l. 56. Pro Syrophœnice, Marc. 7. ibid. l. 54.
עור Arab. concavum esse, מערה Hebr. מערה spelunca, מער בצע *Marpessa* seu *Marpessus* caverna excisionis, in Paro ins. unde marmor effoditur c. 413. l. 11. &c. מעאראת *magarath* cavernæ μέγαρα c. 349. l. 60.
עז validus, durus, asper, inde עז *ez* capra ab asperis pilis, & mare עז Ægeum, quia asperum c. 403. l. 48. & c. 404. l. 30. &c.
עז *ez* Hebr. capra, עזא *izza* Syr. *aza* Phœn. Arab. עז c. 742. l. 68.
עזא *izza*, capra; unde ἰζάνη pellis hinnuli caprini, Satyrica vestis in ludis ibid. l. 71. & c. 444. l. 60.
עזוז *izzuz* & עזיז *aziz* fortis, potens; inde Mars Gallis *Hesus*, & Syris Ἄζιζος c. 662. l. 61. & c. 732. l. 9.
עוזה *Gasa* munitam sonat, qualis revera fuit c. 743. l. 24. De ea Gr. fabulæ ibid. l. 36 &c.
עטלף vespertilio; *lobatalapath* Punicè auricula vespertilionis, herba quæ Gr. Μυὸς ὦτα auriculæ muris c. 753. l. 46. etc.
עיטם *Itamus* Cretæ urbs c. 422. l. 1.
עיטר et עיטרא et עיטרן pix; inde עיטריא *Itaria* pro Italia, id est, picearia regio. Nam Italiæ nomine intelligebant Brutium agrum picis nomine celeberrimum c. 595. l. 13. etc et c. 597. l. 50.
עי pl. עיים acervus lapidum; hinc עיין *Ios* saxosa insula, in qua Homerus saxo conditus c. 415. l. 19.
עין גואי *ain gavai* fons medius; inde *Enguium*, dictum Siciliæ oppidum, in cujus medio fons fuit c. 559. l. 49.
עין נעם *Ennaam* fons amœnitatis; *Enna* Siciliæ inde dicta c. 532. l. 29. etc. Et *Inna* Macedoniæ c. 533. l. 20.
עכבר mus, Phœn. עכור *acvar*; unde Γύαρος per aphær. insula, in qua mures ferrum rosisse leguntur, et incolas fugasse c. 416. l. 2. etc.
עכו *Accho*, *Ace*, *Arce*, Ptolemais c. 779. l. 47.
עכס *acs* vel *hacs* flexus; *Hexi* Bæticæ urbs à terræ flexu appellata c. 616. l. 69.
עלאי *Ilae* alti, id est, montani: inde Ilienses dicti montani Sardiniæ populi c. 575. l. 26.
עלוה loca celsa; Alontium inde, urbs Siciliæ in celso situ c. 517. l. 46.
עליון Ἐλιοῦν Phœn. ὕψιστος c. 707 l. 17. Unde Pœnis *Alonim valonuth* Dii & Deæ ibid. l. 20. & c. 721. l. 22.
עליון *Elion* Phœn. Deus, Elieus Jupiter Thebis c. 437. l. 71.
עלים *alim* vel *elim* ἀρχαϊκῶς; inde *Elyma* pro Eryce, & *Elymi*, qui Sicanorum montes occupaverant c. 569. l. 68. & c. 570. l. 2. 43.
עלית פאה *ilith pea* celsa plaga; inde *Ilipa* Hispaniæ urbs in montosa regione c. 604. l. 18. Sic composita *Ilipula*, *Iliberis*, *Iliturgis*, *Iluro*, *Ilerda*, omnes in montibus sitæ ibid. l. 30. &c.
עלז, עלס & עליץ lætari & exultare; unde & *Elysius* dictus, ubi læta arva c. 600. l. 11.
עלז *alaz* exultare, עליזה *aliza* exultabunda; an hinc *Alisa* Siciliæ fons, quem exultabundum aiunt ad cantus elevari c. 516. l. 50. &c.
עלכום Arab. validus, ut אלקום Hebr. c. 435. l. 3.
עלם Elamitæ vel Elymæi c. 70. l. 30.
עלמא virgo, ut *alma* Phœnicibus c. 421. l. 25. & c. 765. l. 27.
עלס exultare; unde יעליס *Ialysus* Rhodi urbs καὶ ἀφημισμόν, quæ olim à mœrore *Achæa* c. 368. l. 63.
עלעול *alol* vel עעול *aol* turbo, tempestas, Æoli nomen inde c. 594. l. 56. 66.
עליץ עבא *Alits ubbo* vel *Olisippo* amœnus sinus, Lusitaniæ metrop. in amœnissimo sinu sita c. 627. l. 35.
עם כמוש populus Chamos pro Moabitis c. 517. l. 36.
עמיקא *Amica* Damascena vallis c. 79. l. 53. Amyce Polybio c. 81. l. 8. c. 350. l. 20.
ענב *anab* uva; Anapus Siciliæ fl. inde dictus c. 540. l. 53.
ענבלה *onbola* Arab. νύμφη vel κλειτορὶς & μύρτον; Onobala Siciliæ fl. inde dictus c. 525. l. 43.
עני *ani* mœror; inde ἀνία & *Anius* Deli rex c. 406. l. 56.
ענפה *Anaphe* ins. id est, ramosa & opaca c. 425. l. 54.
ענק *Anac* Anacæorum pater à quo Phœnices בני ענק c. 346. l. 39. Et Carthago חדרי ענק *Chadre anac.* ענק Torquatus c. 347. l. 41. & c. 348. l. 3.
ענתה tempus עונתא *gonetha* tempus statutum & determinatum quo fit quæque res; inde γόνατα Phœn. terminus c. 740. l. 20. &c. Idem verbum de legitimo conjugii usu ibid. l. 24.
עסיס mustum c. 557. l. 72.
עפק *aphak* amplecti pro Hebr. חבק; inde עפקא Ἄφακα Libani locus, in quo Venus Adonim amplexata est, Etymologus rectè reddit ἀσπάλημμα c. 749. l. 52.
עפר Arab. primò tegere, dein peccata remittere, ut Hebr. כסה c. 730. l. 38. Unde עפארא suppari genus, quo delicatæ mulieres dum unguntur se involvunt ibid. l. 36. Hebr. idem אפר, & Chald. עפרא ibid. l. 29. *Mappa* Punicum verbum quomodo inde ductum ibid. l. 17. 61.
עציון גבר *Esion gaber* Chald. כרך תרנגולא arx galli, quasi גבר sit gallus; quin *Esion gaber* est spina viri c. 687. l. 30. Ratio hujus nominis ibid. l. 38.
עצם Hebr. numerosum esse, Arab. עמם magnum esse. Inde per aphæresin Phœnicibus *Samatho* Magna insula, & Symæthus fl. Siciliæ maximus c. 531. l. 56. & c. 745. l. 39.
עצום & עצום robustus, fortis c. 572. l. 63.
עצם os, *ossum* Afris c. 766. l. 36.
עקב & עקוב talus c. 572. l. 55.
עקב *akeb* extremum; inde *Acabe* fons in extremis Africæ c. 487. l. 50.
עקוד *akod* vel *akud* varius, maculosus; propriè in gregibus ii dicuntur עקודים, quorum crura ambiunt & quasi devinciunt intercursantes lineæ, eæque albæ in Oriente, ubi oves sæpe nigræ c. 549. l. 54. An inde עקר *acad* Achates ἀχάτης, propter albos circulos, quibus distinguitur, & Siciliæ fl. Achates in quo reperitur ibid. l. 53. & c. 550. l. 21.
עקל & עקל pervertere c. 572. l. 64.
עקלתון *akalathon* tortuosus, serpentis imò Diaboli epithetum in Esaia: Græcos ἐγκέλαδον inde appellasse c. 527. l. 34.
עקום *acum*, & gemin. radic. עקמקם *acamicum* tortuosus, obliquus; unde Phœn. *Camicum* appellarunt castrum in Sicilia aditu valde flexuoso c. 555. l. 11. 42. &c.
עקיק sapphirus fl. prope Meccham c. 214. l. 60.
ערב, vide קרס.
ערבה ערב עארבה genuini Arabes c. 146. l. 57. ערב מתערבה vel מסתערבה Arabes facti ibid. l. 59.
ערבלא *arbela* populorum colluvies c. 244. l. 45.
ערה & מערה graminetum c. 574. l. 27.
ערגל volvere pro עגל c. 237. l. 45.
ערטל obesus, ערטיל nudus, ערטיל juvenis decorus; inde Bacchus priscis Arabibus *Urotal* c. 111. l. 71.
ערם *Arem*, agger urbis Marab seu Saba, unde dictus c. 133. l. 4. &c.
ערם de aquis coacervare, ערם *harem* agger; an ἕρμα inde dicta c. 644. l. 66.
ערמן aggeres cohibendis aquis; an hinc Siciliæ fl. *Hirminius* c. 547. l. 64.
ערערה *gurgara*, illustris, nobilis, dominus, an inde Phœn. עירה *Gigra* vel *Gingras*, id est, Adonis, & *gingri* Phœniciæ quædam tibiæ, quibus defletur Adonis c. 727. l. 62. & c. 728. l. 9. &c.
ערקא *Arca* urbs in Libano, cujus populi *Arcæi* Gen. 10. 17. unde Venus *Architis* c. 750. l. 9.

ערקן

ערק עראק *Arac*, id est, Parthia c. 696. l. 15.
ערק עראק ענמי *Irak Agemi*, id est, barbara, pro Perside c. 193. l. 54.
ערקין nervi, ἀπειρκὸν plantago, l. חציר ערקין herba nervorum, id est, nervosa, ut Gr. ἐπτάνευρον & πολύνευρον c. 753. l. 26. In Apul. legitur *artiereon* c. 762. l. 7.
עשה חיל fecit copias, id est, conscripsit c. 447. l. 64.
עשתרתא עשתרתא *Astarte* Dea Phoenicum; an eadem *Andraste* in Britannia culta? c. 664. l. 48.
עשתרתא עשתרתא *Astarte* Poenis Juno c. 760. l. 67. Cœlestis seu Urania c. 796. l. 29.
עשתרות עשתרות *astaroth* commune nomen ad armenta & greges; inde עשתורת *Astoreth* vel עשתרתא *Astarte* Dea Phoenicum; capiti pro insignibus tauri caput imposuit. Hæc est Gr. *Io* c. 709. l. 34. 57.
עשתרות *astaroth* oves; inde dicta Erythia insula ovibus frequens; vel ab עשתרתא *Astarte*, id est, Venere aut Junone: nam & Aphrodisias & Junonis insula dicitur. Ex *Astaroth* vel Astoreth Græci divulsis vocibus fecerunt ἀπὸ Ἐρύθης c. 613. l. 22. &c.
עתק durus & asper, עיתקא *Ithaca* insula ab asperitate dicta c. 464. l. 72.
עתק עתק *attic* antiquus, *Utica* inde Punicarum in Africa urbium vetustissima. Gr. Ἰτύκη c. 473. l. 43. & c. 474. l. 1.

פ.

פא פא πᾶ c. 451. l. 14. 16.
פאה Syr. פאתא latus, ora, plaga, regio; inde כרפאתת *Carpathus*, quia ad oram Cariæ c. 372. l. 23.
פאקין *Phacusa* Æg. urbs unde dicta c. 217. l. 19. 35.
פארא *pura* ramus, פארני *purani* ramosus, opacus; *Pyrene* inde, & *Pyrenæi* saltus c. 626. l. 5. &c.
פאת פלג Paphlagonia c. 392. l. 21.
פגר Arab. 1. 2. & 4. conjug. fontem aperire 5. & 7. conjug. fontem erumpere; hinc פגרן Gr. *Epigranea* & Hippocrene Bœotiæ fontes c. 428. l. 29. &c.
פדן *paddan* ager sativus vel compascuus, unde *Paddan Aram* Mesopotamiæ pars cultior c. 76. l. 57. &c. פראד agricola ibid. l. 71.
פרשה פרסטגאני *Padesça Prestigiani*, id est, Rex Apostolicus c. 272. l. 40.
מוג & פוג dissolvi c. 557. l. 45.
פוגה הוגה quies c. 353. l. 41. פוגמליון Pygmalion, id est, Παυσιῆθ ibid. l. 39.
פוט Apollo Pythius c. 11. l. 6.
פוט *Put* vel *Phut* sparsus ut פוץ c. 296. l. 13. Libya cur ita dicta ibid. l. 20.
פול *Philæ* urbs in Æthiopiæ & Ægypti confiniis c. 268. l. 49. &c.
פון stupere, פן *pan* attonitus; inde terrores Pan creditur immittere c. 444. l. 10. &c.
פוק *phauc* Arab. sursum, פוקני *phaucani* celsus, sublimis. In Sicanorum, qui montes occupaverant à Phœnicibus ita dicti Græci *Phocenses* interpretantur c. 570. l. 63.
פאיק *phaic* opibus vel dignitate eminens, *Phæaces* inde dicti c. 464. l. 6. &c.
פור sors c. 61. l. 23.
אם פוריה *em porja* mater fertilis; alludit ad *Emporia* loci nomen totius Africæ longè fertilissimi c. 481. l. 59.
פז *Pax* & אופז *Uphaz* in auri speciebus, an à *Pasi* sinu, vel à *Phasi* fl. Taprobanæ c. 141. l. 57.
פזר spargere, פזורה *Pzura* Sporas c. 420. l. 34.
פחד femur Arab. פחד verenda Hebr. c. 442. l. 37. Vide ירך.
פחז præcipitem esse de aquis c. 243. l. 3.
פטדה כוש Arabica topazius ex Chiti vel Topazo Rubri Maris insula c. 211. l. 25.
פטיטה & פרטיטה rostrum c. 572. l. 48.
פיבשת Bubastus c. 293. l. 21.
פיל *phil* elephas, inde *Philæ* c. 269. l. 38.
פיכל *Picol* Membriarei pater, Gr. *Pœcilus* c. 424. l. 54.
פולד *phulad* chalybs artificialis c. 186. l. 27.
פלה & פלי removere, amovere, in exilium agere; inde dicta *Pola* urbs ab exulibus Colchis condita c. 289. l. 45. 52.
פלח *palea* vel *pale* agricola; inde *Pales* rustica Dea, & מפלח *mapale* rusticum tugurium c. 733. l. 66. 73.
פלט, vide מלט.
פליא נחש *peli nahas* terribilis serpens; inde *Pelinas* dictus Chii mons, in quo latebat draco portentosæ magnitudinis c. 383. l. 52.
פליחין venerabiles; inde *Palici* Dii in Sicilia c. 534. l. 50.
פלך גונדרי, vide גונדרי.
פילם *pheilem* Arab. magnus; *Volema* pyra grandia Gall. c. 677. l. 34.
פלפל *pilpel* piper, מפלפל acutus disputator c. 368. l. 39. Vide & למר.
פלצור terror, inde מפלצה & *phallus* c. 445. l. 47.
פנג al. casia, al. balsamum, Chaldæo Interpreti קוליא, id est, dulciaria ex melle; hinc Zohar לחם פנג c. 346. l. 13.
לפני coram, id est, contra c. 46. l. 44.
פנה *pinna* angulus & fastigium montis, ut *penn* Britannis & Gallis olim, unde Penninæ Alpes c. 678. l. 1. 19.
פנחס *Phineus* Bithyniæ rex c. 391. l. 12.
פנטסכינאי *Pentaschœnitæ* populi in Ægypto, inter Casium & Pelusium c. 263. l. 25. & c. 280. l. 40. & c. 294. l. 6. 13.
פנך *phanac* βρῶμα, *Phanace* Bromius c. 441. l. 56.
פנק & פרנק oblectare se c. 572. l. 46. & c. 346. l. 12.
פעם *paam* vel *phaam* incessus, gressus, pedes נעם־פעמו *Namphamo* nomen Punicum, significans boni pedis hominem c. 766. l. 22.
פסח latum esse, אפסח latus, amplus, *Ampsaga* fl. inde c. 484. l. 51.
פץ *phed* vel פצה *phidda* Arab. argentum; hinc *Orospeda* mons Argenteus in Hispania ex quo Bætis profluit c. 601. l. 56.
פציר & פרציר rivus c. 601. l. 44.
פציר *phasid* rivus vel amnis, inde Phasidi nomen c. 289. l. 28.
פקה Arab. scire, פקה *phikh* φρόνησις, פקיה *phakih* Jurisperitus, ut Hebr. פקח Judex c. 433. l. 67. &c.
פקח *pikea* vel *phika* ὀξυακοῦς apertus, item videns, item sapiens, sagax ibid. l. 19. Inde Sphingem Bœoti φίκα dixerunt ibid. l. 40. Et *Picum* Aborigines vatem insignem l. 25.
פרבר & פרור loci pars exterior c. 416. l. 6.
פרגא, vide פרחום.
פריד *pharid* zizyphus, lotus; unde Theophr. *Pharidis* nomen insulæ Lotophagiti c. 495. l. 29. &c.
פרדס *pardes* paradisus c. 61. l. 18.
פרה fructuosum esse; inde geminatis radicalibus פרפרת vel פיפרת *Peparethus*, insula fructuosa οἴνῳ καὶ δένδρῳ c. 400. l. 9. 21.
פרות פרות *peroth* foveæ; *Parus* inde propter marmor effossum è monte Marpesso c. 413. l. 6.
אפרוחים כלוא אפרוחים *Colephryx*, id est, claustrum pullorum, mons Tanagræus, in quo nobile ὀρνιθοβοσκεῖον c. 435. l. 38.
כלוא פרוחי claustrum pullorum, muliebre capitis integumentum ibid. l. 41.
פרוין *Parvajin* unde aurum, Phœn. פרון *Parvan* vel *Provan*, & compos. voce טף פרון *Taph-Parvan* littus Parvan, unde Gr. *Taprobane* c. 141. l. 63. &c. & c. 692. l. 3. &c.
פרוזה pagi; inde פרזים *Pheresæi*, id est, Pagani c. 307. l. 46.
פרט *parat* cantitare, vocibus minutim concisis canere, *Bardi* inde dicti c. 666. l. 38. Id Horatio *dividere* est ibid. l. 63.
פרך fricare, פרוך vel פריך spica recens, quæ manibus facilè confricatur, ut Hebr. מלילות. Ex פריך *feric* factum אפריכה *Africa*, ut ex כזיב *Cezib* אכזיבה *Acziba*, ex מניך *menic* torque אמניכה *amnica*, ex נזיק *nezic* damno אנזיקא *anzica*: Ergo terra *Africa* est γῆ ἀσταχυς c. 488. l. 41. &c.
אלפרך pro אלכרך in Benjamine c. 33. l. 36.
פרכה *peracha* manipulus, Bœot ἴραχος c. 438. l. 46.
פרם *param* incidere, פרימה *perima* incisio; inde *parma*, ut ancile ab ancisu c. 742. l. 3. &c.
פרמביא פרמביא φορβειά capistrum c. 273. l. 30.
פרמקוס φαρμακὸς veneficus c. 205. l. 65.
פרנס *parnes* pascere, פרנס *pirnus* pascuum; inde *Parnassus*, & Atticæ mons *Parnes* c. 432. l. 61.
פרנס *parnes* pascere, פרנס *parnes* princeps, gubernator; an inde *Brennus* & *Brennin* rex apud Cambros, & *barn* judicare Britannis c. 665. l. 32. 39.
פרנק, vide פנק.
פרס־גד *Paras-gad*, id est, Persicus exercitus, unde *Pasargadæ* c. 224. l. 22.
פרסך *pharsach* parasanga c. 61. l. 36.
פרצא פרצא *paro* Syr. caverna, cuniculus; *Parus* inde c. 413. l. 6. Vide & פרות.
פרעה פרעה *Pharao*, id est, crocodilus c. 59. l. 31. & c. 137. l. 41.
פרעוש pulex, Arab. ברעות *barguth*; hinc psyllium pulicaris herba Afr. βαργυθὰμ *vargutum*, sic leg. in Diosc. non βαργυτύμ c. 759. l. 42. &c.
פרץ de aquis, erumpere, נאה פריצה *Nae pritsa*, habitatio eruptionis, sup. aquarum; *Nebrissa* urbs ad æstuaria Bætis ita dicta Punicè c. 614. l. 3. &c.
פרציר, vide פציר.
פרס rapina; inde *Vargi*, id est, פרקין *farkin* in Arvernia latrunculi c. 668. l. 45.
פרתם פרתם *partum* vel פרתון *partun*, summus præfectus & moderator, & פרגא *pharga* mutatio; an inde *Vergobretum* Ædui vocarunt magistratum annuum, seu præfectum illum, qui quidem summus erat, sed mutationis obnoxius c. 665. l. 47. &c.
פשור tepidum, vide חלל.
פשח abscindere, תפשיחא *thapsiha* abscissio, *Tapsus* Siciliæ urbs in peninsula, quæ tam angusto collo cohæret ut putetur esse abscissa, & pro insula habeatur c. 539. l. 15.
פשט & פרשט extendere c. 572. l. 66.
פשט dilatare; expandere, ut Arab. בסט c. 9. l. 38. Inde פשיטן *Pesitan* Ποσειδῶν Neptunus ibid. l. 30. Et פשיטנא *pesitana* herba quædam latissima ibid. l. 35.
פשתה פשתה linum, Afris ζεράφοισα, id est, פשתה זרע semen lini c. 752. l. 67.
פתה in *Cal* pellici, in *Piel* pellicere, in *Hiphil* dilatare, unde יפת Gen. 9. 27. *dilatet* non *alliciat*, aut *condecoret* c. 9. l. 20. & c. 148. l. 82. &c.
פתיות ימא latitudo maris c. 9. l. 48.
פתוחים פתוחים sculpturæ; an inde *Patæci* dicti Dii Phœnicum in prora vel puppe navis insculpti c. 713. l. 3. Vide & כתח.
פיתום Patumos c. 277. l. 16.
פתח jaculari, projicere, cum impetu propellere; inde *Pantachas*, *Pantacias* vel *Pantagias* Siciliæ fl. qui magno murmure saxa rotans in mare præceps devolvitur c. 537. l. 50.
פתקא vasis genus, βάτταχος Bœot. c. 437. l. 43.
פתר Arab. tepescere pro פשר c. 513. l. 37.
פתר *patar* interpretari; inde *Pateræ* Gallis sacerdotes Apollinis oraculorum interpretes c. 666. l. 3. &c.
פתרוס *Pathros* vel *Phatures* Thebais, ubi Pathyris urbs, & Phanturites nomus c. 274. l. 73. & c. 277. l. 32. &c.

צ.

צואר vertex, vide צמאם.
צבר colligere, congregare, צבור Synagoga; hinc *Sabrata* urbs in Africæ Tripoli c. 480. l. 7 &c.
צדיא desolata; hinc *Stadia* Rhodi nomen c. 370. l. 64.
צדוק *Sandocus* Cinyræ pater c. 358. l. 64.

צדק *Sedek* Jupiter Hebr. ut *Sydyk* Pœn. c. 707. l. 6.
צוק, vide סוק.
צוק arctari, מצוקות *mesucoth* angustiæ; unde *Massicytes* mons prope Phaselidem, c. 362. l. 51.
צור *Sor* vel *Sur Tyrus*, Syri & Assyrii inde dicti c. 301. l. 52. &c.
צור rupes; inde Tyrus צור Hebr. quia in mediis rupibus sita c. 710. l. 19. & c. 777. l. 17.
צור *sur* rupes, צור *Sor* Tyrus, quæ & *Sora* & *Sarra*; unde *Sarranus* pro Tyrio c. 735. l. 28. &c.
צחור *suchur* Arab. petræ; an inde *Scyrus* petricosa insula c. 399. l. 73.
צחריא desertum, vide חמאם.
צטר, vide סטר.
ציים Ichthyophagi c. 281. l. 46. Et qui in desertis degunt c. 283. l. 12.
צידון *Sidon* ab ubertate piscium dicta c. 302. l. 48.
ציצים *sisoe* c. 362. l. 2.
צירים imagines c. 212. l. 71.
צולגה & צולגאן harpago ligneus c. 524. l. 50.
צלם umbra; hinc *Salmon* & *Solymi* ab umbra sylvarum, quæ circum jacent c. 364. l. 16. 28.
צלצל כנפים cymbalum orarum, id est, sistrum c. 212. l. 47.
צולקא vel שולקא *sulka* exustio; inde *Sulchi* Sardiniæ urbs in parte maximè Australi c. 577. l. 5.
צמק arescere, צמוקים uvæ passæ c. 636. l. 10.
צמר גפן lana vitis Talmudicis non est lanugo vitis, de qua Plinius, sed gossipium c. 690. l. 37. 43.
צן *sin* frigus, inde *Asines* Siciliæ fl. frigidissimus c. 525. l. 50. 57.
צינור *sinor* tubus, emissarius, per quem aqua in declive fertur; inde הצינור *Assinarus* Siciliæ fl. qui profundo alveo tanquam tubo inclusus devolvitur in præceps c. 543. l. 59. &c.
צער *saad* Phœnicie צרער *sarad* ἴχνος gressus, vestigium; unde Σαρδὼ vel *Sardinia*, ut Gr. Ἰχνοῦσσα à similitudine vestigii c. 572. l. 9. 33. Literæ ר ita insertæ multa exempla ibid. l. 38, &c.
צעוט, vide סעוט.
צעל, vide סעל.
צען Tanis c. 293. l. 19.
צעתר, vide סעתר.
צפרע rana Arab. pro Hebr. צפרדע c. 572. l. 40.
צפה speculari, מצפה *Mitspa* al. *Massepha* specula; inde *Messapius* Bœot. mons c. 432. l. 43.
צופה שמים ζωφασημιν, οὐρανοῦ κατόπτης c. 706. l. 25.
צפן recondere, צפונים thesauri; inde *Siphnus* inf. in qua auri fodinæ c. 413. l. 71.
צפנת פענח occultorum interpres c. 59. l. 17.
צלצלא Syris cymbalum, pro צלצל c. 594. l. 65.
צקאב, vide סקאב.
צרח castellum, שני צרח *Sanisera*, secundum castellum, Minoricæ urbs c. 635. l. 21.
צריח, Arab. צרח, צרוח, צרואח, arx, palatium c. 133. l. 35.
צריפיא *Tseriphia* aluminosa Melos Phœn. dicta, & Gr. *Zephiria* c. 418. l. 55.
צתורא *sutra* fœdus, deformis, Satyrus c. 444. l. 53.
צתר Hebr. origanum, ut צעתר Arab. an inde *Asterium* in Tenedo, ubi origanum præstantissimum c. 387. l. 6. &c.

ק.

קדם in Assyriorum imperio quicquid trans Tigrim, ut ערב quicquid cis Tigrim c. 31. l. 42. &c. מקדם ab Ortu, item ab initio, item versus Ortum c. 30. l. 61. &c.
קדר *kadar* nigrorem à Sole contrahere; *Kedar* & *Kedareni* inde dicti c. 216. l. 16.
קרדה virtus, Persis *carda*; unde *Cardaces* militum genus c. 223. l. 54. &c.
קהר Arab. vincere, קהר victoria, inde urbi *Cairo* Arab. nomen אלקאהרה *Alcahira*, id est, victrix, quorsum c. 136. l. 26. Et *Nitocris* est Minerva victrix ibid. l. 32.
קו *kau* tenue filum, תקוה funiculus, מקוה netum vel opus subtilissimum, קוין filia (aranearum) inde *Coa* inf. ubi bombycina texta c. 375. l. 16. &c.
קול פי יה *col-pi-ja* vox oris Dei; inde ventus *Colpias*, quo factus homo c. 706. l. 30.
קוליא Gr. κοιλία, τὰ ἐκ μέλιτος πεμμάτια c. 346. l. 19.
קוליים האיספנין *kolias* Hispanorum, id est, Saxetanus c. 617. l. 13.
קוניא χωνεία fornax, in qua metalla conflantur c. 650. l. 39.
קוף, ἰπίσημον κόππα c. 451. l. 14. 16.
קור *kur* in *Hiphil*, manare, scaturire; inde *Cyre* fons Africæ, a quo *Cyrene* dicta c. 496. l. 19. 36.
קוריא ornamenta capitis ad urbis similitudinem c. 435. l. 44.
קחתאן *Kathan*, idem qui *Jectan* c. 97. l. 71.
קוטבא *koteba* trapetum seu mola olearia; an inde inserto ר *Corduba* vel *Corteba*, ut Arabes scribunt propter frequentia trapeta c. 602. l. 56. &c.
קטם incidere, קטום *catum* incisus; inde *Cothon* Carthaginis & Adrumeti portus, & quivis alius non naturalis, sed arte humana incisus c. 469. l. 47. &c.
קטון *katon* pro כתום *cathum* in Talmude mendosè c. 419. l. 60.
קטון *caton* parvus; inde parvæ ficus Syris *cottana* c. 726. l. 37.
קטונא *Catna* vel *Cotne*, id est, *Cana* Galilææ urbs, & *Catana* Siciliæ c. 530. l. 9. &c.
קטף vindemiare, קוטף *cotef* vindemians; Ampelusia seu Cotes Africæ promont. Pœnis fortasse *cotef* c. 644. l. 11. 18.
קטיפה & קרטיפה stragulum Catiphense c. 572. l. 51.
קטרוב *katrob* boum arantium jugum; an inde Centuripini aratores, quasi βοζύγης c. 531. l. 26.
קטרן Hisp. *Alquitran*, Gall. *goudran*, cedrium Plinii c. 597. l. 64.
קיר & קירי forte *Cyrus* fl. qui & *Cyrnus* c. 293. l. 27. 38.
קיר *kir* murus, Britan. *caer* idem c. 682. l. 26. &c. Vide קריה.
קיר חרש *kirchares* (murus Solis) urbs in Africa, Græci reddunt Καρχηδὼν τεῖχος c. 641. l. 28.
קלב *calab* pix; inde *Calabria*, quæ & *Peucetia* ἀπὸ τῆς πεύκης à piceis arboribus c. 598. l. 7. &c.
קלזם *Calzem* (Gr. Κλύσμα vel Κλεισμα) urbs in Ægypto, à qua sinus Arabicus denominatus c. 107. l. 56. &c.
קלט refugium, unde *Calduba* c. 603. l. 24.
קלע fundâ jacere, קלע *kela* funda, קולע *kolea* funditor, & Gr. κῶλον habena fundæ c. 633. l. 31.
קמט & קרמט contrahere c. 572. l. 66.
קמוליא *Cimolia* c. 419. l. 56.
קמעל *kamala* dominari, קמעאל *kimûl* dominus gentis; hinc *Camulodunum* in Britannis Cynobellini Regia c. 680. l. 20. &c.
קמץ & קרמט colligere c. 572. l. 67.
קמץ & קומץ fovea ibid. l. 57.
קנה possidere & generare, *Elion* genitor cœli & terræ, id est, קונה ex Gen. 14. c. 707. l. 24.
קנת אל (*Canthele*,) Saturni vicus c. 483. l. 40.
קנה *cane* canna seu calamus aromaticus c. 713. l. 45.
קנה *cane* canna, mensura sex cubitorum & palmi c. 677. l. 57. *Leuca* vel *Lefca* Gallis (ita enim sonabat) אלף קנים *elef canim* mille cannæ ibid. l. 55.
קנן *kennen* nidificare קנים *kinnim* nidi; alludit קנמון κίνναμον *cinnamum* vel cinnamomum; Phœnicia fabula inde nata de cinnamomo in nidis avium c. 713. l. 26. &c.
קסטלה *castala* Arab. fluminis aut fontis murmur; inde *Castalia* fons, cujus murmur erat fatidicum c. 429. l. 59. Et *Castulo* Hisp. urbs c. 602. l. 30.
קסטירא & קיסטרא Chald. קזדיר Arab. κασσίτερος stannum c. 650. l. 32.
קיסום *kaisum* Arab. abrotonum c. 481. l. 71.
קפוד vel קנפוד hericius & hystrix; inde *Cinyphus* fl. ad quem hystrices c. 486. l. 47. &c.
קפוז Arab. קפאזה acontias serpens c. 102. l. 73.
קפע & קרפע contrahere c. 572. l. 54.
קפץ comprimere, constringere; inde קפצה *Capsa* Africæ urbs, quam premunt & in arctum cogunt vastæ solitudines c. 483. l. 16.
קצב & קרצב amputare c. 572. l. 65.
קצי *Cassius* mons seu Terminalis, quia Ægyptum Syriamque disterminat c. 292. l. 45. & c. 293. l. 64.
קציעה *Ketsia* cassia c. 713. l. 44.
קוצרה *Kotsera* brevis; an hinc *Cossyra* parva insula prope Meliten c. 505. l. 4. Vide & חסר.
אלקצר Hisp. *Alcaçar*, Acropolis c. 37. l. 13.
קצוצי פאה circumtonsi angulis qui dicantur c. 362. l. 17.
קיקלתא stercus pro קלקלתא c. 728 l. 13.
קרב *karab* offerre, קרבן *korban* oblatio; inde *Cabarni* Cereris sacerdotes apud Parios c. 413. l. 37.
קרבן *korban*, peregrinum sacramentum Tyriis & lege prohibitum c. 716. l. 29. A Judæis usitatum ibid. l. 32. &c.
קרדו, קרדון & קרדו Gordyæorum montes c. 18. l. 18. &c.
קרדאמני *cardameni* cardamomum; unde *Cardamene* insula c. 688. l. 48.
קרה *kurra* Arab. rana; Batrachium Punicè in Apuleio *Atzicurur* חציר קרה herba ranæ c. 762. l. 41.
קרי *Cora* fl. Arabiæ, Herodoto Corys c. 275. l. 73.
קריה urbs, Britan. *caer*, Scythis *car* c. 682. l. 26. 43.
קרית ארבע *Kirjath-arbe* unde dicta c. 300. l. 5. & c. 347. l. 60.
קרן cornu, Gall. *carnon* c. 671. l. 38.
קרן cornu pro angulo & bivio c. 122. l. 13. Cur inde *Carna* dicta Minæorum metrop. ibid. l. 3. &c.
קרן cornu, promontorium; inde *Cyrnus* insula multis promontoriis angulosa c. 579. l. 29.
קרון *caron* carrus, קרר auriga c. 671. l. 64. &c.
קרנים Cerynia, al. Corinæum Cypri urbs c. 354. l. 25.
קרסל *carsol* talus; inde *calasiris* Ægypt. talaris toga c. 416. l. 24.
קרפה κάρπαθον, aromatis genus c. 109. l. 9.
קרפסם *carphesa* concha; *Carpessus* inde dicta à concharum magnitudine c. 616. l. 20.
קרקפה caput, קרספן capitosus; an hinc *Caccabe* vetus nomen Carthaginis, quod caput equi explicant c. 471. l. 46. &c.
קר Arab. quiescere, in tuto esse, קרקרה *Carcora* terra in qua tutò & pacatè vivitur; *Corcyra* cur inde dicta c. 463. l. 16.
קרקור *cercurus*, navis prælonga c. 18. l. 5.
קררין *Caralis* vel *Calaris* Sardiniæ urbs à refrigeratione dicta (ut Sulchi ab exustione) quia vicinus collis illam ab Austro defendit c. 575. l. 53. & c. 577. l. 5. 22.
קרר, vide קרון.
קרתא *cartha* urbs, *certa* Parthis, Medis et Armenis idem c. 735. l. 67.
קרתא חדתא *Cartha hadtha*, Solino *Carthada*, id est, nova urbs, Carthagine Punicum nomen c. 167. l. 52. et c. 468. l. 70.
קריתא Arab. Palæstinæ regio c. 422. l. 6. Vide כרית.
קש *kas* stipula, inde *Casus* insula, quæ et Ἄχνη, id est, stipula dicebatur c. 372. l. 30.
קשא מזור *kisu muzar* cucumer peregrinus Hebr. ut Afris κισσουμοζάρ in Diosc. c. 760 l. 65. Et in Apuleio *cussi mezara* c. 763. l. 37.
קשייתא *Sciatus*, dura et aspera insula c. 400. l. 2.
קושטא turris, munitio; inde *Acesta* Siciliæ urbs c. 513. l. 11.
קשקשים squamæ, שריון קשקשים θώραξ ἁλυσιδωτὸς c. 191. l. 35.
קתא אלחמאר cucumer asini, id est, sylvestris c. 760. l. 67.
קתרי *kethare* petræ; inde *Citharon* mons saxosus et confragosus c. 431. l. 47. Et *Cythera* ins. Laconica, circa quam plures scopuli ibid. l. 48. et c. 459. l. 2. Et *Agatharium* Siciliæ urbs in rupe c. 518. l. 6.

ר.

ראה videns, id est, vates c. 434. l. 24.
ראש caput, dux, princeps, et ראשון primus, sunt conjugata c. 502. l. 56.

ראש

ראש caput & initium c. 187. l. 19. Item Rhos, id est, Araxes fl. & regio Araxene in Armenia, ubi Rhossi populi c. 188. l. 14. &c. Ex ראש Rhos & משך Mesech Ezech. 38. 2. Russi & Moscovitæ ibid. l. 64. Rhos Græcis recentioribus Taurica Chersonesus ibid. l. 69.
ראש מר caput myrrhæ, id est, myrrha præstantissima. Tale ראש בשמים caput aromatum, ראש יין caput vini; unde הר ראש יין Gr. Ἀριούσιον Lat. Arvisium, Chii mons, in quo vinum præstantissimum c. 384. l. 39. &c.
ראש caput & fel & venenum, Syr. רישי, quia venenum serpentis est in capite & in felle. Punicè חציר רישי ἀσίρρισι herba veneni est anagallis c. 753. l. 26. &c.
ראש תינא Ros tina caput ficus; inde Ruspina urbs Africæ sic à situ dicta c. 636. l. 21.
רב חוצן, vide חוצן.
רבא Syr. in Pael educare, תורבין turbejan educator, nutritius, pædagogus Τορπαίων Afr. c. 770. l. 54. &c.
רבב jaculari, רב rab missilis genus, רבא rabba Phœn. ῥάμβα Polybio c. 718. l. 73.
רבה jaculari, ut רמה c. 719. l. 14. רבה & רבב idem, ut שרה & שרר ibid. l. 13.
רביל latro c. 102. l. 43.
רבלה Daphne c. 431. l. 21.
רגג agitari in cunis c. 26. l. 40.
רגל pes, רגוליא oves pedibus maculosis c. 549. l. 61.
רגלא Syr. & pedem & amnem sonat; fabula inde nata c. 427. l. 71.
רדא rheda c. 672. l. 29.
רודנים Rhodanim propriè Rhodani accolæ c. 152. l. 59.
ראדין crocus, ראדני flavus, croceus; Galli cur inde dicti Rhodanim c. 164. l. 29. &c.
רהב Rabab Ægyptii Delta quorsum c. 58. l. 72. & c. 259. l. 70.
רום celsum esse, מתרימא mitrima elata, sublimis, Punicum nomen Hieronnensi insulæ unius ex Ægusis, altis rupibus erectæ, quod mutatum in Maritimam c. 510. l. 46. &c.
רום celsum esse, מרום marom locus sublimis; inde Maro Siciliæ mons c. 553. l. 41.
רמתא Ramatha loca excelsa; Laodicea cur sic dicta c. 744. l. 54. 62. De ea voce nugæ Stephani c. 745. l. 2. &c.
רוץ ruts conterere ut רצץ; inde Caphareus & Andrus, vide כיפא.
רוק eruca c. 753. l. 11.
רזא & ארזא pl. ארזיא arzaia orgia, mysteria c. 445. l. 38.
רחמנות misericordia etiam pro pietate sumitur c. 765. l. 56.
מרחוק è longinquo, id est, ex Oriente c. 275. l. 50.
ריק rik Arab. vis, robur, ראיק raik prior, rich Britann. potens; inde Sinorix, Dumnorix, &c. & German. Chilperichus, &c. c. 665. l. 64. 74.
רכס reces & הרכס hareces vel הרוכס harucas sublimis locus; unde Eryx Siciliæ mons perarduus c. 511. l. 51.
רמס & רפס conculcare c. 557. l. 44.
רומחא romcha λόγχη c. 670. l. 26.
רמך ramac equa, Gallis marc c. 674. l. 73.
רמצא stylus c. 420. l. 8.
רעב fames, רעבי rhaavi famelicus, Rhaphius Gall. lupus cervarius, cui à ventre protinus recto intestino transeunt cibi c. 675. l. 19. 27.
רעה pascere, תרעית tarit νομὴ pascuum; inde Triton fl. ad quem Nomadum pascua c. 486. l. 23.
רעם tonare, תרעם Taram seu Taramis Gallis, id est, Ζεὺς Βροντῶν c. 662. l. 20. 30.
רעם de mari perstrepere, κελαδεῖν; inde Rhene inf. quæ & Celadussa c. 408. l. 64. &c.
רעמה Rhegma c. 218. l. 66.
רפסדות σχεδίαι rates c. 505. l. 41.
רצף lapidibus sternere, רציפא Resipha per metath. Seriphus, insula petricosa, cujus incolas fingunt in lapides esse mutatos c. 414. l. 25.
רציף alumen c. 27. l. 43. Vel amiantum ibid. l. 72. & c. 28. l. 32. & c. 418. l. 68. Vide & סרבל.
רקם Petra urbs c. 275. l. 66. & c. 688. l. 7.

ש.

שארה Arab. bubalus, taurus sylvestris c. 114. l. 26.
שאה shac Rex Persis; unde Σακία festum Ctesiæ, in quo Rex personatus c. 113. l. 64. &c. Et in schaccorum ludo שאה מאת shac mat c. 114. l. 13. &c.
שבא vel שבי Arab. eminere, Sabæis an inde nomen c. 131. l. 54. Aut à שבה captivum ducere ibid. l. 52.
שבט Chald. שפטא virga, baculus, inde spata c. 669. l. 48.
שבט & שרביט sceptrum c. 572. l. 42.
שובך subac vel zubac Syr. columbarium; verbenaca, quæ Gr. περιστερεὼν, quia columbis gratissima; Punicè zibicum à columbariis dicitur. Malè legitur zimicum in Apul. c. 763. l. 10. 23.
שבע seba juramentum, מי השבע me hasseba, aquæ juramenti. Inversum Ἀσβαμαῖον ὕδωρ Asbamæa aqua perjuris infesta c. 535. l. 45.
שבע septem, שביעי septimus; Lesbus cur inde dicatur c. 384. l. 73. & c. 385. l. 41. &c.
שגל coire, σελαγεῖν; hinc Selga Pisidica urbs, cujus incolæ impurissimi, unde ἀσελγὲς c. 364. l. 7. &c.
שדה pro פדן c. 77. l. 10. Hinc שדי Ἀγρότης c. 706. l. 70.
שדה sidda Musicæ genus; Σιδὼν puella Phœnicia vocis canoræ admodum, quæ hymnum odes prima reperit c. 709. l. 11. &c.
שדי Saddai, Gr. παντοκράτωρ; שדיד Arab. validus, שד corroboratio, confirmatio c. 706. l. 72. & c. 743. l. 1.
שהרונים μηνίσκοι c. 110. l. 40.
שומא suma angulus; inde Syme inf. in angulo Cariæ c. 372. l. 43.
שועא rupes; inde Sue Assyriæ oppidum in rupibus c. 246. l. 6.
שוף ungere, אבנים נשפים lapides uncti, lectum נפשים animati c. 707. l. 56. &c.
שור contemplari, שורואסתר Zoroastres, id est, ἀστροθύτης, pro quo ἀστροθύτης perperam in Laertio c. 206. l. 46. &c.
שור & murum & taurum sonat; hinc fabula de tauris velleris aurei custodibus c. 290. l. 2.
שורה pro אשורה beata, vel שירה pro עשירת dives, Syri insulæ Phœnicium nomen c. 410. l. 23. 37.
שחה deprimere, ex conjug. Ethpael אשתחה Ustica insula dicitur, quia valde depressa c. 515. l. 67.
שחם secham nigrescere, Afr. σεχὰμ pastinaca sylvestris, id est, daucum à nigredine seminis c. 754. l. 37.
שט sat & שאטי sati littus Arab. plur. שטוט setut & שטאן suttan: hinc in littore Bæticæ Basti vel Bastitani, quia besati in littore, aut bisetut, &c. in littoribus c. 618. l. 33.
שטים spinæ Arabicæ c. 23. l. 55.
שטרנג shatrang Pers. Gr. ζατρίκιον, Hisp. axadrez, schaccorum ludus c. 114. l. 11.
שילה Silo; Silenus inde dicta, ut Siren ex שיר sir c. 443. l. 44. &c.
שין σιῶ c. 451. l. 14. 17.
שיר sir canticum; inde Sirenes, c. 521. l. 58.
שיש marmor Parium c. 357. l. 67.
שכלול siclul perfectio; an hinc Sicilia dicta c. 565. l. 57.
שכם mane surgere, unde משכים matutinus, vel mane surgens c. 185. l. 31.
שכן דארעא Scandaria Coæ inf. promont. continenti vicinum c. 375. l. 64.
שכנים sekenim vicini; inde Sicani Phœniciè dicti ii Siculorum, qui Phœnicibus erant vicini c. 565. l. 14.
שלהבתיה flamma Dei, id est, maxima c. 762. l. 17.
שולקא, vide צולקא.
שלוש salos Hebr. tres, Punicè salus c. 767. l. 56.
שמיכה stragulum à densitate, quæ שומכא Chald. & Arab. סמכה c. 673. l. 55.
שמאל semol sinistra, Gallicè samolus herba, quam sinistra manu legi oportebat c. 677. l. 31.
שמם, unde Semi nomen, ἀφανίζειν c. 10. l. 26. Inde Sem pro Plutone; & Smy Typhon, Ægyptiis ibid. l. 23. 33. &c.
שמים רום Σαμημροῦμος ὁ καὶ ὑψουράνιος c. 706. l. 50.
שמן unde השמין hismin impinguare, & Ismenus fl. Bœot. c. 427. l. 63. Cadmi pes cur idem dictus ibid. l. 66.
שמן octo, השמיני hassemini octavus Hebr. esmuni Afr. unde ἀσρισμουνὶ solanum, ad verba חציר השמוני herba octavi, id est, Æsculapii, qui Esmuni Phœn. dictus est, quia octavus Cabirorum; & Solanum herba Æsculapii, quia Apollo hanc herbam fertur invenisse & Æsculapio dedisse c. 760. l. 15. &c. Vide & c. 394. l. 57.
שמש ministrare, שומש Sumes Pœnis Mercurius, quia minister Deorum, & Mercurialis herba השומש Asumes, id est, Mercurii c. 761. l. 26. Et cynocrambe seu Mercurialis sylvestris, cujus folia & caulis ad albedinem inclinant השומש לבן asumes labon herba Mercurii alba ibid. l. 59.
שמשם sesamum; unde Sesamum urbs Paphlagoniæ c. 392. l. 41.
שמשם sesamum, שמשם אכם simsim acam sesamum nigrum, id est, papaver corniculare, Afr. σισμάκω; papaver vocatur, quia vasculis utrumque includitur, & in panificiis promiscuus fuit utriusque usus c. 759. l. 17. &c.
שמשר, vide כפפרא.
שנן acuere & accuratè docere, ita ut qui docetur fiat acutior. Vide כנה.
שני נחש dentes serpentis sonat & æreas cuspides; ex hac æquivocatione fabula nata c. 447. l. 66. &c.
שנער Babylonia c. 24. l. 17. &c. אדרת שנער pallium Babylonicum c. 25. l. 31. &c.
שנק & שנס strangulare c. 572. l. 47. & c. 237. l. 43.
שעיב Soaib, id est, Jethro c. 685. l. 37.
שועל sual vulpes; inde Suel Bæticæ urbs c. 616. l. 31. Ut Jos. 19. 3. חצר שועל ibid. l. 38.
שעלבין Selambina Hisp. oppidum c. 617. l. 20.
שער, vide חמאם.
שעירים hirci & Dæmones c. 444. l. 37.
שפוד sphud, veru, Belg. spit, Germ. spisz, Angl. spitte, Italicè spedo c. 669. l. 44.
שופטים Suffetes Judices Carthagine c. 473. l. 21. & c. 717. l. 26.
שפל humilem esse, אשתפל se demittere; inde Astypalæa Phœnicis filia c. 373. l. 55.
שפלה planities; Spalis inde vel Hispalis c. 604. l. 3.
שפם Apamia c. 431. l. 21. 29.
שפן cuniculus; inde שפניה Spania cuniculosa regio c. 186. l. 2. & c. 631. l. 6. &c.
שפר Arab. acumen ferreum; an inde sparum c. 670. l. 13.
שצי perdere, שצאה sesaa excidium; inde Sajo vadosa insula & difficillimi appullsûs c. 464. l. 21.
שק sagum c. 673. l. 13.
שקר maturavit, שקר saked amygdalus, quæ floret omnium prima; ideo maturationis symbolum c. 628. l. 43. &c.
שקיל ושרי accepit & dedit, id est, negotiatus est c. 536. l. 57.
שקיף sciph petra; unde Scyphius dictus equus è petra editus c. 299. l. 30. 43. & c. 747. l. 4. &c.
שר sar Hebr. princeps, שרי vel סראה sera Arab. mons & quicquid eminet; Hisp. sierra c. 740. l. 64. &c. Vide & חמאם.
שרא Syr. solvere, משרא mesora solutus, Misor Phœn. Μίσωρ c. 707. l. 5.
שרה & שרר idem, ut רבה & רבב c. 719. l. 13.
שרב sarab arescere, שורבא sorba siccitas, Sorbiodunum siccus collis c. 680. l. 49. &c.
שרוב sirupus c. 494. l. 8.
שרח ethpael אשתרח estarach ardere libidine; inde Sestrachus Paphi fl. in quo Venus cum Adonide lavabatur c. 353. l. 50. &c.
שרול Talmudicè, ut Arab. סרול, non est chirotheca, sed bracca c. 650. l. 73. Vide & per ס.
שרנק, vide שנק.
שרר firmare, נשרר firmabit; alludit נשרא aquila, ideò sanguis aquilæ firmasse fingitur Tyri rupes anteà vagas c. 710. l. 72.
שורש radix, σουὶς Pœnis radicula c. 419. l. 68.

שושן *ſoſan* lilium, Phœn. σȣ́σα, unde σȣ́σιον & σȣ́σινον, id eſt, λείρινον; & *Suſa* urbs pro *Suſan*: Athenæus σȣ́σον ſcribit c. 751. l. 54. 68. &c.
ששר *ſaſar* rubrica, inde *Siſara* palus Africæ c. 485. l. 2. &c.
שישורא catena pro שרשורא c. 728. l. 14.
שתי בוץ *ſeti buts* tela byſſi, unde dicta *Setabis* urbs Hiſp. c. 623. l. 12.

ת.

תאשור buxus c. 158. l. 49.
תובל *Tubal* Tibaris regio, ubi Tibareni populi c. 180. l. 38.
תובאל *thubal* Arab. ſquama ferri vel æris c. 186. l. 24.
אלתבע *Atthobo* cur dicatur rex Chatramitidis & Homeritidis c. 101. l. 40.
תבור *Thabor* Phœnices mons & Rhodi qui Græc. *Atabyris*, & *Tabyrius* c. 369. l. 4. 38. Vox explicatur ibid. l. 52. &c.
תבן, vide בן.
תגר negotiari; an hinc *Tingi* hodiè *Tangar* celebre olim emporium c. 477. l. 56. &c.
תוגרא *tugro* Pœnis commercium; unde cognomen Carthagini Spartariæ maximo Hiſp. emporio; id Græci ad Teucrum referunt c. 620. l 70.
תוגרמה *Thogarma*, Cappadocia, ubi Trogmi vel Trogmades c. 178. l. 38. &c.
תהום בחרין *thehom bahárin* Phœn. abyſſus marium, Gr. θύμβεις c. 543. l. 25. &c.
תו ταῦ c. 451. l. 14. 17.
תור *thor* bos; *Thuriam* inde, ut vult Plutarchus c. 432. l. 54.
תיור literæ ſecuritatis publicæ, vulgo *ſalvus conductus* c. 713. l. 8.
תחפנס *Taphnes* Daphnæ Peluſiæ c. 277. l. 17. & c. 293. l. 21.
תוכים pro pavonibus cur Æthiopes exponat Joſephus c. 281. l. 23. &c.
תל *tel* tumulus; inde *Telus* inſ. tumuloſa c. 372. l. 51. Et *Atalla* vel *Entella* Siciliæ urbs c. 558. l. 16.
תל פוש *tel-phus* tumulus ferax; inde Bœot. mons *Tilphuſius* c. 432. l. 43.
תמוד Thamudeni ſeu Thamyditæ in Arabia c. 276. l. 2.
תמכה *thamca*, herba amara Talmudicis, cujus uſus in eſu agni Paſchalis, id eſt, parthenium, Afr. *thamacath*, Romanis *tamnacum*, vulgo *tanacetum*, vernacul. tanaiſie c. 755. l. 48. &c.
תימן Gr. *Atymnus* c. 421. l. 3.
תמנין Thamanorum pagus, ab octo illis conditus, qui ex arca exiverunt c. 18. l. 40.
תנות *tannoth* dracones, ſerpentes; inde *Tenos* inſ. quæ Ophiuſa c. 409. l. 39.
תסכר & תסור theſaurus c. 416. l. 8.
תעה vagari, oberrare, unde *Thyades* c. 445. l. 24.
תעל & תרעל vulpes c. 572. l. 57.
תפוח *tiphuah* malum, Arab. תפאהה *tiphaha*, Afr. ἀσιρ ἠπΦή חציר תפאה herba mali χαμαίμηλον c. 755. l. 28. &c.
תפא tympanum c. 718. l. 73.
תופת *Topheth* gehennæ ignis, תופיני *tuphine*, coctiones c. 528. l. 50. Alludit *Typhonis* nomen ibid. l. 40.
תפתיא exactores tributorum c. 61. l. 12.
תרזה *thirza* pinus, unde θύρσος c. 445. l. 34.
תרי אבהן *there abban* διπάτωρ; inde *Thriambus* Bacchi epithetum; ut *Dithyrambus* ex דתרי אבהן *dithere abban*, & *Lythirambus* ex לתרי אבהן, *lithere abban* c. 441. l. 63. &c.
אלתרך Turcæ in Avicenna pro אלברך Barcæis c. 297. l. 73. 49.
תרנגל *tarnegal* gallus; inde *Tanagra* Bœotiæ urbs, in qua galli pugnaciſſimi c. 435. l. 32. כרך תרנגלא arx galli, id eſt, Eſiongaber ibid. l. 37.
תירס *Thiras* Thracia cum vicinis regionibus, ubi *Thraſus*, *Trauſi*, *Tyras*, *Athyras*, &c. c. 151. l. 65. &c.
תריס *theres* Chald. תרס *thurs* Arab. θυρεὸς ſcutum c. 670. l. 64.
תרע *thera* Syr. (pro Hebr. שער) θύρα, Perſ. *dare*, Angl. *doore*, Germ. *thur* c. 671. l. 6.
תרצה *Thirſa* urbs in terra Chanaan; an hinc *Tiſſa* Siciliæ c. 525. l. 62.
תרשיש *Tarteſſus* & Hiſpani c. 166. l. 35. &c. Et *Tarſeium* & *Therſitæ* c. 171. l. 1. 9. & c. 606. l. 38. &c.

S P E C I A L I S

Vocum Phœniciarum, Græc. Roman. Gall. Britann. &c. quæ in utraque Operis hujus parte, *Phaleg* & *Phœniciis*, ex Hebræa Lingua & vicinis deducuntur vel explicantur,

I N D E X,

In quo c. notat columnam, l. verò lineam.

A.

Abacænum, c. 518. l. 15.
Abadir & Abaddir, c. 708. l. 39.
Abaddires, c. 765. l. 69.
Abalites ſinus, c. 123. l. 26.
Abantes, c. 401. l. 72.
Abara, c. 482. l. 3.
Abdara & Abdera, c. 167. l. 43. & c. 617. l. 40.
Abdir, c. 708. l. 39.
Abeliani, Abeloitæ, Abelonii, c. 767. l. 70.
Ἀβέλιος & Abellio, c. 663. l. 40.
Aber, c. 681. l. 14. 26.
Abibalus, c. 772. l. 23. 35.
Abiblabon, c. 755. l. 21.
Abila vel Abyla, c. 477. l. 71. & c. 732. l. 46.
Abirminæa myrrha, c. 119. l. 71.
Ἄβολος, c. 538. l. 15.
Abranas, c. 675. l. 30.
Abravanus, c. 681. l. 10.
Abrotonum, c. 481. l. 70.
Acabe, c. 487. l. 50.
Ace & Arce, c. 779. l. 53.
Aceſta, c. 512. l. 64. & c. 513. l. 9.
Achæmenes, c. 284. l. 66.
Achæoſim, c. 757. l. 47.
Ἀχαιὴ, c. 437. l. 10.
Achates, c. 549. l. 40.
Ἄχι vel Ἄχει, c. 758. l. 20.
Acis, c. 529. l. 41.
Ἄκρα, Acra, c. 554. l. 10. & c. 641. l. 47.
Atragas, c. 554. l. 9.
Ἀδὼ, c. 737. l. 16.
Adad, c. 731. l. 18.
Ἅδης pro Plutone, c. 10. l. 27.
Adiabene, c. 241. l. 37. 52.
Adodus, c. 731. l. 44.
Adoneus, c. 440. l. 72.
Ἀδωνιακοειδὴς, c. 737. l. 59.
Adonis, c. 352. l. 64. & c. 737. l. 29.
Adonis Africæ fl. c. 640. l. ult.
Adramitæ, c. 100. l. 39. & c. 103. l. 30.
Adramytæ, c. 100. l. 39. & c. 105. l. 37.
Adramyttium vel Atramyttium, c. 377. l. 50.
Adrano, c. 556. l. 62.
Adranus, c. 530. l. 18.
Adrapanauta, c. 197. l. 50.
Adraſte, c. 664. l. 48.
Adrumetum, c. 478. l. 5. & c. 479. l. 1.
Æa & Æxa, c. 479. l. 69.
Ægeum mare, c. 403. l. 21. & c. 404. l. 31.
Ælana, vide Aila.
Æolus, c. 594. l. 67.
Æeſtar, c. 676. l. 50.
Ætna, c. 526. l. 6.
Africa, c. 488. l. 53.
Ἀγάλλοχον, c. 713. l. 53.
Aganippe, c. 428. l. 41.
Agareni, c. 225. l. 57.
Agathurium vel Agathyrnum, c. 517. l. 67. & c. 518. l. 6.
Agbatana, c. 196. l. 13.
Ἀγκύλος, c. 527. l. 45.
Aglibelus, c. 731. l. 58.
Agrigentum, c. 553. l. 46.
Ἀγρότης, c. 706. l. 69.
Aila, Elath, Elana, Ælana, &c. c. 685. l. 20.
Alabus, b. 538. l. 7.
Aladra, c. 617. l. 41.
Alæſus & Alæſa, c. 516. l. 23.
Alagabalus, c. 717. l. 43.
Alalcomenæ, c. 434. l. 67.
Alauda, c. 667. l. 48.
Albeida, c. 526. l. 4.
Albogon, c. 676. l. 69.
Alchymia, c. 206. l. 64. & c. 207. l. 47.
Aldus & Aldemius, c. 748. l. 34.
Aletes, c. 622. l. 39.
Alilæi, c. 109. l. 53.
Alilat Dea, c. 110. l. 14.
Allobroges, c. 677. l. 66.
Allophyli, c. 346. l. 31.
Allumæotæ, c. 99. l. 53.
Alma, c. 421. l. 25. & c. 765. l. 28.
Almaden, c. 393. l. 37.
Almodæi, c. 99. l. 52.
Almon, c. 434. l. 42.
Aloë, c. 713. l. 53.
Aloni, c. 245. l. 60.
Alontium, c. 517. l. 43.
Alpes, c. 678. l. 2. 28.
Alpha, c. 717. l. 34. & c. 738. l. 35.
Alpheias Arethuſa, c. 542. l. 27.
Ἄλσος, c. 420. l. 41.
Alquitran, c. 597. l. 65.
Amanitæ, c. 99. l. 12.
Amanus, c. 360. l. 21.
Amathus, c. 354. l. 66.
Ambubaja, c. 718. l. 70.
Amenanus. c. 529. l. 53. 66.
Ameſtratus, c. 517. l. 36.
Ἄμμας, c. 372. l. 10.
Ammaus, c. 764. l. 67. 72.
Ammon, c. 5. l. 64.
Ammonis vel Ammonia, c. 7. l. 21.
Ἀμμωνίων γράμματα, c. 773. l. 18.
Amomum, c. 641. l. 7.
Amorgus & Amorginæ veſtes, c. 156. l. 30. & c. 414. l. 31. 34.
Ἀμοῦν, c. 204. l. 8.
Ampſaga, c. 484. l. 42.
Ἀμύκη, c. 79. l. 53. & c. 81. l. 8. & c. 350. l. 21.
Amus vel Amon, c. 5. l. 64.
Anaphe, c. 425. l. 18.
Anapus, c. 540. l. 53.
Anas, c. 627. l. 43. & c. 628. l. 2.
Ἄναξ, Ἄνακες, Miletus Anactoria, c. 348. l. 70. & c. 349. l. 1. 11.
Andraſte, c. 664. l. 31.
Andrus, c. 409. l. 1.
Ἀνία, c. 406. l. 56.
Anius, ibid. l. 48.
Anobret, c. 712. l. 18.
Anſanaph, c. 760. l. 56.
Ἄορνος, c. 605. l. 42.
Apamia, c. 83. l. 38.
Aphaca, c. 748. l. 44.
Ἄππα, c. 372. l. 12.
Ara, c. 681. l. 38.
Aradis, c. 578. l. 64.
Arambys, c. 641. l. 67.
Arar, c. 681. l. 40.
Araxes, c. 187. l. 73.

Arbela;

Arbela, c. 244. l. 35. 46.
Arce, c. 688. l. 9.
Archad, Ἀρχὰδ, c. 237. l. 38.
Ἀρχαλδὸς, c. 357. l. 73.
Arderica, c. 237. l. 7.
Are, c. 688. l. 55.
Arecca, c. 236. l. 12.
Areccæi campi, ibid. l. 18.
Areceme, c. 688. l. 8.
Arelate, c. 680. l. 57.
Areopolis, c. 111. l. 5. & c. 346. l. 32.
Arethusa, c. 428. l. 55. & c. 542. l. 43.
Argades fl. c. 237. l. 48.
Arganthonius, c. 607. l. 42. 76.
Argo, c. 739. l. 9.
Ἄρμ@, c. 592. l. 48.
Arion, c. 461. l. 34. 45.
Ἀρισσία, c. 384. l. 28.
Ἀρμὸς, c. 761. l. 48.
Armenia, c. 20. l. 16.
Arne, c. 434. l. 46.
Ἄρφα, c. 347. l. 6.
Arsalus, c. 365. l. 48.
Artaba, Ἀρτάβη, Artabas, c. 437. l. 23. 35.
Artabanus, c. 224. l. 8. & c. 225. l. 8.
Artabazus, ibid. l. 7.
Artæi, ibid. l. 4. & c. 224. l. 8.
Artaphernes, c. 225. l. 8.
Ἀρταῖς, c. 224. l. 10.
Artaxerxes, ibid. l. 8. & c. 225. l. 8.
Artiereon, c. 762. l. 7.
Aruisia, Aruisius, c. 384. l. 36.
Arus, c. 681. l. 45.
Ἀρύβας, Arybas, c. 410. l. 64.
Arycs, c. 365. l. 49.
Arzuges, c. 493. l. 49.
Asbamæa aqua, c. 535. l. 21. 45.
Ascandæ, c. 442. l. 5. & c. 751. l. 46.
Ascania, Ascanius, c. 173. l. 5.
Ἀσκανιὰς, Ἀσκανιὰς, c. 755. l. 9.
Ἄσκρη, Ascra, c. 434. l. 55. 65.
Ἀσδρούβαλ, Asdrubal, c. 410. l. 66.
Asgandæ, c. 442. l. 5. & c. 751. l. 46.
Ἀσία, c. 687. l. 31.
Asia, c. 298. l. 22.
Ἀσίνης, Asines, c. 525. l. 50.
Ἀσπὶς, c. 753. l. 10.
Ἀσίναρ@, Asinarus, Assinarus, c. 543. l. 58.
Assorus, c. 532. l. 12.
Assori, Assorini, ibid. l. 17.
Ἀσσυρία, Assyria, c. 241. l. 14.
Ἀσσύριοι, Ἀσσύριοι, Assyrii, ibid. l. 8.
Assyrii, i. e. Syri, c. 301. l. 56.
Ἄστα, Asta, c. 614. l. 10.
Ἀστάρτη, Astarte, c. 709. l. 34. & c. 766. l. 67.
Ἀστὴρ χιλιὸς, c. 757. l. 40.
Ἀστέριον, Asterion, Asterii, c. 386. l. 54. 74.
Ἀστροφὴ, c. 755. l. 28.
Ἀστισμενὴμ, Ἀστὴρ ἐσμενὴ, c. 760. l. 14.
Ἀστροάρχη, c. 111. l. 6.
Ἀστυπάλαια, Astypalæa, c. 373. l. 29. 55.
Ἀσυμὶς, c. 761. l. 26.
Ἀσυμίσλαβοι, ibid. l. 48.
Ἀσὺρ, c. 738. l. 47. & c. 748. l. 43.
Ἀσπὶς, c. 753. l. 10.
Atabyris, Atabyrius, Atabyrium, c. 369. l. 3. & c. 421. l. 4.
Ἀταδὶμ, c. 752. l. 63.
Ἄτιλλα, Ἄτιλλα, Atilla, c. 558. l. 11. 16.
Atergatis, c. 731. l. 41.
Ἄθριβη, Athribis, c. 259. l. 56.
Ἀτειρὼν, c. 752. l. 68.
Ἀτερσίτη, c. 753. l. 5.
Ἀτὴρ, ibid. l. 1.
Atramitæ, Atramotitæ, c. 100. l. 39. & c. 101. l. 54.
Ἄττης, Attes, c. 441. l. 2.
Ἀτὺρ, Ἀτύρ, c. 753. l. 5.
Aturia, Atyria, c. 241. l. 11.
Atymnus, c. 420. l. 73. & c. 421. l. 3.
Atzicurur, c. 762. l. 41.
Αὐαλίτης, Avalites, c. 123. l. 26.
Αὔαρα, c. 686. l. 50.
Αὔασις, c. 283. l. 22. & c. 480. l. 1.
Αὔδηρα, Audera, c. 167. l. 43. & c. 617. l. 43.
Audoni, c. 725. l. 50.
Avere, c. 416. l. 9.
Avernus lacus, c. 605. l. 42.
Avo, c. 725. l. 47.
Aurunci, c. 589. l. 13. 34.
Αὔσαρα, Ausara, Ausaritis myrrha, Αὔζαρα, Auzara, c. 115. l. 50. & c. 167. l. 47. & c. 617. l. 44.
Ἄξεν@ πόντ@, c. 173. l. 15. & c. 368. l. 66.
Ἄξιερ@, Axieros, c. 395. l. 6. & c. 747. l. 24.
Ἀξιόκερσα, Ἀξιόκερσ@, Axiocersa, Axiocersos, c. 395. l. 18. & c. 747. l. 26.
Ἄζα, Ἄζαν, Aza, c. 404. l. 44. & c. 584. l. ult. & c. 742. l. 68.
Azaro, c. 532. l. 12.
Azirgozol, c. 763. l. 32.
Azirgozol, c. 763. l. 32.
Ἀζίζ@, c. 662. l. 72. & c. 731. l. 66. & c. 732. l. 10.
Ἄζωτ@, Azotus, c. 742. l. 58.

B.

BAal, c. 766. l. 66. & 775. l. 39.
Baal berith, ibid. l. 13. 46.
Baal samen, c. 663. l. 32. & 766. l. 70.
Βααλτὶς, Baaltis, c. 394. l. 49. & c. 708. l. ult.
Βάαυ, Βάαυτ, c. 706. l. 33.
Βάβια, Babia, c. 585. l. 6.
Bacchæ, c. 445. l. 22.
Baccharis, c. 87. l. 9.
Bacchus, c. 12. l. 4.
Bacaudæ, c. 668 l. 62.
Bacra, c. 485. l. 29.
Bætis, c. 606. l. 24.
Bæturia, c. 628. l. 33.
Bætylia, Bætylius, c. 707. l. 53. 69.
Bagadras, c. 485. l. 18.
Bagaudæ, c. 668. l. 58.
Bagauda, c. 669. l. 2.
Bagrada, c. 485. l. 16.
Bahaira, c. 605. l. 28.
Βαιδυμλιὼ, c. 438. l. 39.
Βαῖτις, c. 606. l. 29.
Βαιτουρία, c. 628. l. 29.
Βαιτύλια, c. 707. l. 51.
Βαίτυλ@, ibid. l. 64. & c. 750. l. 24.
Balænæ, c. 347. l. 3.
Βαλαρεὶ, Balari, c. 575. l. 32. 45.
Βαλιαρεῖς, Baleares, c. 167. l. 66. & c. 634. l. 27. & c. 717. l. 21.
Βαλσαμὴν, c. 706. l. 47.
Bambotus, c. 643. l. 46.
Βάμπατζι, *Bambagine*, c. 690. l. 57.
Βάνια, c. 438. l. 29.
Banneau, c. 671. l. 47.
Bara, c. 677. l. 20.
Bar, c 496. l. 49.
Βαρακάκαι, Baracacæ, c. 675. l. 34.
Barathena, c. 79. l. 30.
Barca, Bar-barca, c. 496. l. 45.
Barce, ibid. l. 51.
Barcino, c. 624. l. 46.
Bardea, *Bardala*, c. 675. l. 65.
Βάρδοι, Bardi, c. 666. l. 27. 38.
Bardiacus, Bardocucullus, c. 673. l. 70. & c. 674. l. 1.
Baria, c. 617. l. 68.
Βαρὶς, c. 20. l. 40.
Baris mons, ibid. l. 38. 45.
Barn, *Barner*, c. 665. l. 38.
Bassareus, c. 441. l. 58.
Βασσαρεὺς, Βασῦλοι, c. 618. l. 3.
Basti, Bastitania, Bastitani, ibid. l. 34.
Bastuli, ibid. l. 1. 21.
Βδέλλιον, Bdellium, c. 713. l. 54.
Βέβων, Bebon, c. 10. l. 36. 43.
Βεελσάμην, Beelsamen, c. 663. l. 32. & c. 706 l. 43.
Βὴλ, Bel, c. 663. l. 28.
Βέλα, ibid. l. 39.
Βέλιν, Belin, ibid. l. 21. 27.
Belenus, ibid. l. 13.
Belinuntia, ibid. l. 26.
Belisama, ibid. l. 57.
Belus, c. 233. l. 32. & 663. l. 28. & c. 708. l. 72.
Beltis, c. 709. l. 4.
Benna, c. 671. l. 43.
Benne, ibid. l. 47.
Ber, c. 743. l. 8.
Βερνία, c. 654. l. 11.
Beroe, c. 775. l. 32.
Beruth, Berith, c. 707. l. 19. & c. 775. l. 13.
Beryllus c. 416. l. 22.
Berytus, c. 743. l. 6. & c. 775. l. 25.
Βῆλ@, c. 708. l. 71.
Βὴρ, c. 743. l. 4. & c. 775. l. 27.
Besalum, c. 42. l. 17.
Βῆσα, c. 541 l. 4.
Βητάγων, c. 750. l. 33.
Βίκος, c. 433. l. 14.
Βίδ@, Bidus, c. 525. l. 71. & c. 525. l. 3.
Billis, c. 734. l. 43.
Birtha, c. 256. l. 31.
Βιστάκιον, Bistacium, c. 347. l. 11. & c. 388. l. 64.
Βιθυνία, Bithynia, idid. l. 22.
Βλάστοι, Βλαστοφοίνικες, Blasti, Blastophœnices, c. 618. l. 39.
Blemys, c. 280. l. 33.
Bochri, Bocchori, Bochyris, c. 634. l. 63.
Bodincum, c. 682. l. 8.
Βοίδιν, Βοίδδιν, c. 761. l. 10.
Bombaci, vel *Bombasin*, c. 690. l. 59.
Βωμὼ, Bomo, c. 401. l. 22. 52.
Boricco c. 274. l. 19.
Borsippa, c. 36. l. 35.
Βράκκαι, Βρακία, Bracca, c. 416. l. 10. & c. 674. l. 40.
Βραχθαὶ, c. 112. l. 47.
Bragadæ, c. 485. l. 19. 33.
Βραγὸς, ibid. l. 27.
Bre, c. 596. l. 47.
Brea, ibid. l. 48.
Brear, ibid. l. 48.
Bren, Βρὲν, c. 665. l. 34.
Brennus, ibid. l. 32.
Brennin, ibid. l. 37.
Bresca, c. 442. l. 71.
Βρέττιοι, c. 596. l. 42.
Βριάρεω, Briareus, c. 529. l. 9.
Βρινὸς, c. 274. l. 16.
Brin, c. 682. l. 29.
Bris, Brisæus, c. 442. l. 56. 70.
Britannia, Βρεττανικὴ, Βρετ̔ανικὴ, c. 648. l. 62.
Britomartis, c. 743. l. 44.
Bro, *Broga*, c. 677. l. 63. 72.
Brutii, c. 596. l. 42.
Bruttare, ibid. l. 49.
Bubastus, c. 293. l. 21. & c. 346. l. 30.
Bucra, Βύκρα, c. 548. l. 4.
Budas, Buddas, c. 532. l. 70.
Bugia, c. 491. l. 22.
Bugia, ibid. l. 24.
Βυνισαὶθ, Βυνισαὶθ, c. 757. l. 16.
Βύμελ@, Boumello, c. 243. l. 7.
Βυρχυμὰθ, Burchumath, c. 758. l. 57. 68.
Burda, c. 674. l. 19.
Βυθόη, Βυθὸη, Butua, Budua, *Budovo*, c. 460. l. 73. & c. 461. l. 1. 8.
Butzutzim, c. 763. l. 42. 60.
Byblii, c. 346. l. 31.
Bure, c. 585. l. 31.
Βυῤῥὸς, Byrrhus, ibid. l. 30.
Βύρσα, Byrsa, c. 111. l. 5. & c. 346. l. 29. & c. 470. l. 19. & c. 736. l. 10.
Βύζας, Βυζάντι@, Byzax, Byzacium, Byzaceni, c. 492. l. 70. & c. 493. l. 18.

C.

CAbalaïs, c. 363. l. 18.
Cabarni, c. 413. l. 37.
Cabiri, c. 110. l. 24. & c. 394. l. 62. & c. 707. l. 13. & c. 747. l. 23.
Cabo de Gates, c. 617. l. 51.
Caccabe, c. 471. l. 44.
Κάκαλιξ, c. 359. l. 20.
Cacra, c. 546. l. 53.
Cacyparis, c. 543. l. 50.
Cacyrum, Cacirum, Cacirini, c. 541. l. 6.
Cadis, c. 608. l. 23.
Cadme, c. 436. l. 61.
Cadmii, ibid. l. 65.
Cadmia, c. 447. l. 71.
Cadmilus, Cadmelus, c. 396. l. 38.
Cadmus, c. 505. l. 8. & c. 447. l. 38.
Caer, c. 682. l. 26.
Cæsar, c. 735. l. 46.
Cafcana, c. 548. l. 10.
Catr, c. 682. l. 38. 42.
Cairo, c. 136. l. 28.
Calabria, c. 598. l. 13.
Calachene, c. 256. l. 73.
Calacheni, Calachitæ, c. 246. l. 10. & c. 256. l. 67.
Calaminthe, c. 483. l. 32.
Calaris, c. 578. l. 44. 62.
Calasiris, c. 416. l. 24.
Calduba, c. 603. l. 23.
Caledonii, c. 679. l. 67.
Calis, c. 608. l. 24.
Calpe, c. 615. l. 18.
Calymna, c. 373. l. 20.
Camalot, c. 680. l. 31.
Camarina, c. 548. l. 62.
Camesene, c. 161. l. 47.
Camicus, c. 555. l. 43.
Camillus, vide Cadmilus.
Camirus, c. 368. l. 69.
Camomila, c. 755. l. 32.
Camulodunum, c. 680. l. 20.
Cana, c. 530. l. 14.
Canna, c. 713. l. 45.
Canthele, c. 483. l. 40.
Caphareus, c. 403. l. 18. & c. 409. l. 14.
Capsa, Capsensis, c. 483. l. 18.
Capua, c. 582. l. 71.
Car, Caria, Carum, Cares, Caris, c. 376. l. 41. 72.
Caralis, c. 578. l. 62.
Carbas, c. 354. l. 22. & c. 584. l. 59.
Carbasia, c. 354. l. 17.
Carcabe, c. 471. l. 46.
Carcoma, c. 484. l. 1. 5.
Carda, Cardaces, c. 123. l. 55. 57.
Careg, c. 679. l. 44.
Cares, Caris, vide Car.

Carmania, c. 218. l. 47.
Carmiuno, c. 741. l. 15.
Carna, Carnon, c. 120. l. 70. & c. 121. l. 4.
Carnon, c. 671. l. 38.
Carpasia, c. 354. l. 10.
Carpathus, Carpathon, c. 372. l. 22.
Carpessus, c. 616. l. 22.
Carrum, *Carrus*, c. 671. l. 63.
Carteia, c. 615. l. 60. & c. 709. l. 27.
Cartha, c. 735. l. 59. 67.
Carthada, c. 167. l. 52. & c. 468. l. 69. & c. 717. l. 38.
Carthago, ibid.
Carthago, c. 620. l. 5.
Carystus, c. 403. l. 15.
Casmena, Casmenæ, c. 547. l. 20. 53.
Casmillus, vide Cadmilus.
Cassanitæ, c. 138. l. 34.
Cassia, c. 713. l. 44.
Cassius, c. 292. l. 45.
Cassiotæ, c. 293. l. 62.
Castalia, Castalius, c. 430. l. 54.
Castulo, c. 602. l. 28.
Casus, c. 372. l. 30.
Catabani, Catabanes, c. 116. l. 30. 62.
Catada, c. 486. l. 7.
Catana, c. 530. l. 9.
Catanitæ, c. 98. l. 8.
Catarichias, c. 494. l. 27. 44.
Cateja, c. 670. l. 37.
Caterva, c. 668. l. 4.
Catria, c. 510. l. 12. 32.
Caturfa, c. 668. l. 12.
Caucana, c. 548. l. 10.
Caucasus, c. 187. l. 44.
Caunace, c. 673. l. 47.
Cea, Ceos, c. 407. l. 12. 15. 18.
Cebennæ, c. 678. l. 67. 74.
Cedrium, c. 597. l. 66.
Celenderis, c. 358. l. 70.
Celtæ, 165. l. 54.
Cemainum, c. 17. l. 57.
Cenæ, c. 666. l. 24.
Centorbe, c. 531. l. 26.
Centrites, c. 82. l. 55.
Centuripæ, Centuripini, c. 531. l. 21. 27.
Cephalenia, c. 464. l. 28.
Cephalœdia, Cephalœdis, c. 516. l. 1. 6.
Cephissus, c. 428. l. 4.
Cerbani, c. 143. l. 6.
Cercina, c. 495. l. 60. 69.
Cercura, Cercurus, c. 463. l. 73.
Cerne, c. 642. l. 49.
Cerpathon, c. 109. l. 9.
Certa, c. 735. l. 68.
Certis, c. 606. l. 34.
Cerygi Drudion, c. 679. l. 49.
Cerynia, Cerines, 354. l. 25.
Cetia, c. 159. l. 7.
Cetis, c. 358. l. 51.
Cetra, Cætreæ, c. 671. l. 10. 16.
Les Cevennes, c. 678. l. 69.
Chabul, c. 714. l. 63. & c. 715. l. 1. 17. 48.
Χαλβάνη, c. 495. l. 53. & c. 713. l. 52.
Chalbasii, c. 225. l. 49.
Χάλκη, Chalca, Chalce, c. 483. l. 56.
Χαλκία, Chalcia, c. 372. l. 95. & c. 371. l. 4.
Chalcis, c. 402. l. 53. 58. & c. 435. l. 70.
Χάλιξ, c. 359. l. 20.
Χαλωνῖτις, Chalonitis, c. 239. l. 68.
Χάμαμα, c. 741. l. 3.
Chamia, Χημία, Chemia, (Ægyptus) c. 7. l. 50. & c. 204. l. 28.
Χάος, Chaos, c. 705. l. 52.
Χαρύμβα, c. 679. l. 58.
Χαριδήμου ἀκρωτήριον, Charidemi promontorium, c. 617. l. 50. 55.
Χαρμάνδη, Charmande, c. 442. l. 7. & c. 751. l. 47.
Χαρμιουνώ, Charmiuno, c. 576. l. 70.
Charmis, ibid. l. 66.
Χαρύβδις, Charybdis, c. 523. l. 61.
Chatramis, Chatramitis, Chatrammotæ, Chatramotitæ, &c. c. 100. l. 35. & c. 102. l. 1.
Chaulasii, Chaulotæi, c. 225. l. 47.
Χεβρωδλαψον, Chebrodlapson, c. 727. l. 24.
Chemmis, c. 203. l. 50.
Χεύσεις, c. 59. l. 9.
Χερδὰν, c. 753. l. 54. & c. 754. l. 18.
Chermes, c. 734. l. 50. 54.
Chia, Chios, c. 383. l. 72. & c. 384. l. 2.
Chilpericus, c. 665. l. 72.
Chittim, c. 159. l. 47. 70.
Chna, c. 301. l. 5. & c. 711. l. 51.
Chobar, c. 34. l. 35.
Χοίναξ, c. 359. l. 20.
Cholobetene, Cholus, Choluata, &c. c. 81. l. 58. 68.
Chorsaci, c. 225. l. 13. 18.
Chremetis fluvius, c. 643. l. 32.
Chrysaor, c. 622. l. 34.
Χρυσῶρ, c. 706. l. 54.
Χύδυα, *Chudua*, c. 758. l. 7. 52.
Χυλὺμ, c. 756. l. 36.
Χέρμη, Χέρμας, Χέρμας ἐμμακὶδ, c. 754. l. 24. 30.
Chusestan, c. 227. l. 28.
Cia, Cios, Cianos, c. 407. l. 14. 18.
Cibyra, c. 363. l. 61.
Cicynethus, c. 400. l. 69. 72.
Cidaris, c. 9. l. 33. & c. 527. l. 54.
Cilicia, c. 359. l. 11. 17.
Cimmerii, c. 591. l. 34.
Cimolia, c. 419. l. 23.
Cimolus, c. 420. l. 20.
Cinnamomum, c. 713. l. 27. & c. 751. l. 15.
Cinyphus, c. 486. l. 47.
Cinyra, c. 11. l. 56. & c. 728. l. 64. 67.
Cinyras, c. 729. l. 41.
Cirta, Cirtha, c. 484. l. 48.
Cissia, c. 227. l. 27.
Cithæron, c. 431. l. 44. & c. 459. l. 1.
Cithii, Citii, c. 157. l. 29.
Citium, c. 353. l. 70.
Citura, c. 671. l. 20.
Classitæ, c. 246. l. 9. & c. 256. l. 67. 71.
Clibana, Clibanarii equites, c. 190. l. 70. & c. 191. l. 33.
Clupea, c. 676. l. 5.
Clysma, c. 107. l. 54.
Co, c. 375. l. 46.
Cobali, c. 444. l. 63. 70.
Cocinthus, c. 159. l. 20.
Coenæ, c. 666. l. 20. 24.
Colchi, c. 289. l. 27.
Colœphryx, c. 435. l. 22.
Colpias, c. 706. l. 30.
Colpitis, c. 746. l. 5. 31.
Corcyra, c. 463. l. 15.
Corduba, c. 602. l. 56. 65.
Corinæum, c. 354. l. 25.
Corma, Curmi, c. 677. l. 23.
Cormoza, c. 113. l. 59.
Corodamum, ibid. l. 57.
Cornu, c. 671. l. 41.
Corsi, c. 575. l. 51.
Corsica, Corsis, c. 579. l. 62.
Corycus, c. 360. l. 40.
Cos, Coa, c. 374. l. 23. & c. 375. l. 46.
Cosyra, c. 505. l. 4. 18.
Cotes, c. 644. l. 18.
Cothon, c. 469. l. 43. 56.
Cotinusa, c. 608. l. 43.
Cottana, c. 726. l. 24. 37.
Covinus, c. 671. l. 71. & c. 672. l. 7.
Cowain, c. 671. l. 72.
Crac, Crag, Cragus, c. 657. l. 51. & c. 679. l. 44. 55. 60.
Cranae, c. 459. l. 11.
La Crau, c. 657. l. 50. & c. 679. l. 54.
Creta (Palæstina) c. 422. l. 6.
Cretes, c. 424. l. 23.
Cribeli, c. 606. l. 63.
Crimisus, c. 557. l. 51. 70.
Crocus, c. 360. l. 35.
Crupellarii, c. 668. l. 53.
Cuarius, c. 428. l. 3.
Cucul, c. 674. l. 27.
Cucullus, ibid. l. 26.
Cupressetum, c. 23. l. 58.
Cupressus, c. 22. l. 22.
Curium, c. 355. l. 33. 42.
Curmi, c. 677. l. 26.
Cussi mezara, c. 760. l. 64. & c. 763. l. 37.
Cyamosorus, c. 531. l. 36.
Cyclas, c. 420. l. 29.
Cyclopes, c. 509. l. 65. & c. 562. l. 36.
Cydnus, c. 179. l. 20.
Cylices, c. 460. l. 50.
Cynthus, c. 406. l. 38.
Cypara, c. 542. l. 49.
Cypra, c. 584. l. 29.
Cyprus, ins. c. 356. l. 50.
Cyprus, frutex, ibid. l. 52. & c. 713. l. 56.
Cyranis, c. 505. l. 46. 55.
Cyre, Cyrene, c. 360. l. 11. & c. 496. l. 29. 36.
Cyrnus, c. 579. l. 29. 51.
Cyrus, c. 61. l. 30. & c. 641. l. 35.
Cythera, c. 431. l. 48. & c. 459. l. 9.
Cythnus, c. 408. l. 6. 35.

D.

Δαγὼν, Dagon, c. 707. l. 41.
Δαῖροι, Dæri, c. 393. l. 37.
Damnus, c. 584. l. 72.
Dan, c. 679. l. 24.
Danmonii, ibid. l. 27.
Daphnæ, c. 346. l. 30.
Dare, c. 671. l. 7.
Δάσκον, Dascon. c. 541. l. 19.
Debæ, c. 141. l. 6.
Deilen, c. 677. l. 17.
Delis, *Delion*, ibid. l. 19.
Δῆλοι, Delli, c. 535. l. 1.
Δῆλος, Delus, c. 406. l. 19. 30.
Derdun, c. 762. l. 68.
Δέρτωσα, Dertossa, c. 623. l. 41.
Διαμίχεον, c. 746. l. 59.
Diava, c. 242. l. 19.
Διδὼ, Dido, c. 472. l. 31. & c. 736. 33. & c. 750. l. 60.
Dinas, c. 682. l. 27.
Διόνυσος, c. 440. l. 53.
Dioda, 472. l. 33.
Dioscoridis insula, c. 346. l. 36.
Δίρκη, Dirce, c. 428. l. 12.
Dis, Dispater, c. 665. l. 7. 17.
Διθύραμβος, Dithyrambus, c. 441. l. 62. 69. 72.
Diu, c. 665. l. 14.
Divona, ibid. l. 10.
Donner, c. 662. l. 23.
Doore, c. 671. l. 7.
Down, c. 679. l. 25.
Δουσαρηνοί, Do- & Dusareni, c. 111. l. 10. 14.
Δρέκανον, Drecanum, c. 376. l. 15.
Δρέπανον, Drepanum, c. 511. l. 20.
Drimati, 113. l. 3.
Drymus, c. 435. l. 56.
Druides, c. 666. l. 65.
Δυβὰθ, *Dubath*, c. 758. l. 63.
Dula, c. 677. l. 16.
Δύλαππις, c. 494. l. 9.
Du, c. 758. l. 44. 52.
Duglas, ibid. l. 49.
Dun, c. 679. l. 5.
Dunum, ibid. l. 7.
Durius, c. 627. l. 4. 13.
Δυσάρης, Dusares, c. 111. l. 15. 25. 50.
Dusarithis Myrrha, ibid. l. 12.
Duris, Dyris, c. 89. l. 54.

E.

Easter, c. 676. l. 50.
Easter Monath, ibid. l. 52.
Eastertime, ibid. l. 54.
Ἔβορα, Ebora, Ebura, c. 614. l. 64.
Ἔβυσος, Ἔβυσος, Ebusus, c. 635. l. 51. & c. 636. l. 7.
Ἐκβάτανα, Ecbatana, c. 196. l. 4. 20. 23.
Ἔχετλα, Echetla, c. 550. l. 59.
Edessa, Edissa, c. 546. l. 29.
Edom, c. 769. l. 18.
Ἔγγυιον, Enguium, c. 559. l. 48.
Egesta, c. 512. l. 53. & c. 513. l. 9.
Ἐγκέλαδος, c. 527. l. 34.
Egra, c. 214. l. 41.
Eith, c. 677. l. 19.
El, c. 707. l. 34. & c. 736. l. 21.
Ἐλαιαγάβαλος, Elæagabalus, c. 717. l. 42. 47.
Elana, c. 70. l. 28.
Elanitæ, ibid. l. 27.
Elcethium, c. 558. l. 40.
Eleleus, c. 440. l. 73.
Ἐλιεὺς, c. 437. l. 72.
Elion, c. 353. l. 41. & c. 707. l. 17.
Eliogabalus, c. 717. l. 43. 47.
Elissa, c. 472. l. 7. 28. & c. 736. l. 36.
Eloim, c. 707. l. 46.
Ἐλωπία, c. 421. l. 17. 32. 42. & c. 550. l. 71.
Ἐλπήνωρ, Elpenor, c. 592. l. 4.
Ἐλυλαῖος, Elulæus, c. 353. l. 60. 68.
Ἔλυμοι, Ἔλυμοι, c. 511. l. 49.
Ἐλύμας, Elymas, c. 71. l. 6.
Ἔλυμος, Ἔλυμοι, Elymus, Elymi, c. 569. l. 97.
Elysii campi, 600. l. 10.
Emmaus, c. 764. l. 72.
Ἐμπόρια, Emporia, c. 481. l. 56. 59.
Enaria, c. 592. l. 45. 54. 71.
Enceladus, c. 527. l. 35.
Enchelios, Enchelees, c. 461. l. 16.
Enguium, Enguini, c. 559. l. 34. 48.
Enippe, c. 428. l. 51.
Enna, c. 532. l. 29.
Ἔντελλα, Entella, c. 558. l. 16.
Ἠῴα, Eoa, c. 479. l. 69.
Epigranea, c. 428. l. 29.
Epigri, c. 647. l. 50.
Ἐπιφὶ, c. 347. l. 7. & c. 353. l. 59. & c. 713. l. 16.
Ἔπωπος, Epopus, Epopeus, c. 593. l. 6. 24.
Ἐρανὶς, c. 438. l. 45.
Ἐρβιμαδὼν, b. 753. l. 22.
Ἔρεβος, Erebus, c. 705. l. 52. 61.
Erembi, c. 216. l. 11. & c. 283. l. 54.
Ἔρεσος, Eresus, c. 636. l. 47.
Erineus, c. 543. l. 50. 52.
Ἔρκυνα, c. 436. l. 50. 55.
Ἐρμαῖα, c. 644. l. 42. 63.
Ἐρμοχύμιος, c. 203. l. 48.
Errif, c. 259. l. 67.
Ἔρυξ, Eryces, c. 360. l. 12. & c. 511. l. 51. & c. 533. l. 33. 48.
Erythia, c. 611. l. 58. & c. 683. l. 42.
Ἔσμουνος, Esmunus, c. 394. l. 57. & c. 711. l. 44.
Espada, c. 669. l. 31.
Espania, c. 631. l. 1.

Effedum, c. 672. l. 10. 18.
Effia, c. 687. l. 32.
Estancher, c. 650. l. 3.
Εὐάλ, c. 127. l. 3.
Εὐάληνοὶ, ibid. l. 5.
Eucaddires, c. 766. l. 18.
Evoe, Evius, Evan, c. 441. l. 50. 53.
Εὐρώπη, Europa, c. 298. l 16. & c. 421. l. 5.
Ἐξαὴλ, Exael, c. 207. l. 22. & c. 395. l. 11.
Ἐξιτανῶν πόλις, c. 616. l. 65. 70.
Ἐξυάνιν, Exuanum, ibid. l. 40.

F.

Falæ, c. 584. l. 56.
Faunus, c. 444. l. 17.
Fiume freddo, c. 525. l. 53.

G.

Gabbara, c. 227. l. 43.
Γαββαθὰ Gabbatha, c. 747. l. 35. 39.
Γαβιρέα σμυρνα, c. 120. l. 36. 43.
Γάδειρα, Gades, Gaddir, Gadis, Γάδειρα, c. 167. l. 30. & c. 608. l. 21. & c. 734. l. 12. 21. & c. 738. l. 57. & c. 747. l. 34.
Γαισατοὶ, Γαζάτοι, Γαιζῆται, Gæsatæ, Gasatæ, c. 668. l. 13. 40.
Gæsum, c. 669. l. 55.
Galatæ, c. 165. l. 50.
Galba, c. 676. l. 60.
Galbanum, c. 495. l. 52. & c. 676. l. 62. & c. 713. l. 52.
Γαλεάριοι, Galearii, Galiarii, c. 669. l. 6. 23.
Γαλεῶται, Galeotæ, c. 538. l. 33. 50.
Γαλεοὶ, Galei, ibid. l. 36. 56.
Galet, c. 680. l. 9.
Galon, c. 734. l. 40.
Garamantes, c. 284. l. 61.
Garaw, c. 681. l. 49. 56.
Gargaphia, c. 428. l. 58. 66.
Garumna, c. 428. l. 51.
Gasandes, c. 138. l. 33.
Gaugamela, c. 244. l. 51. 70.
Γαῦλος, Gaulus, c. 738. l. 59. 69.
Gaulos insula, c. 504. l. 26.
Gaunacum, c. 673. l. 36. 47.
Gauzania, c. 194. l. 10.
Gausapa, c. 673. l. 59.
Γάζα, Gaza, c. 138. l. 41. & c. 743. l. 24. 29.
Γαζάται, Gazatæ, c. 668. l. 23. 40.
Γεβάλ, Gebala, c. 127. l. 4. 7.
Gebanitæ, c. 116. l. 30.
Gebennæ, Gebennici montes, c. 678. l. 66.
Γῆινος, c. 706. l. 62.
Γέλα, Gela, c. 551. l. 8. 58.
Gelæ, c. 194. l. 54.
Γελασανὲμ, *Gelasanem*, c. 677. l. 1.
Gephyres, Gephyræi, c. 455. l. 24.
Ger, c. 667. l. 34.
Gergesæi, c. 304. l. 71.
Germani, c. 667. l. 35.
Gerrhæi, c. 222. l. 16.
Gerri, c. 194. l. 55.
Gesatæ, Gessatæ, c. 668. l. 13. 40.
Gessa, *Gesa*, Γαισὸς καὶ Γαισὸς, c. 669. l. 61.
Gessum, ibid. l. 55.
Gettæ, Gitta, c. 641. l. 43.
Ginga, c. 762. l. 12.
Gingra, Gingre, c. 728. l. 7.
Γίγγροι, Gingri, c. 727. l. 62. & 728. l. 7.
Girba, c. 495. l. 50.
Γοὶδ, *Goed*, c. 754. l. 61. & c. 761. l. 11.
Γωγαρήνη, Gogarene, c. 187. l. 48.
Γολγὸλ, Golgol, c. 355. l. 54.
Γόναπε, c. 740. l. 20.
Γορύλλη, Gorylle, c. 577. l. 41. 46.
Goudran, c. 597. l. 65.
Gravii, Gruii, c. 621. l. 3.
Graviscæ, c. 539. l. 73.
Guadalquivir, c. 601. l. 46.
Guata, c. 543. l. 42.
Gudubbal, c. 762. l. 17.
Guerre, c. 667. l. 35.
Guth, c. 681. l. 30.
Gurulis, c. 577. l. 43.
Γύαζα, Gyata, c. 543. l. 41.
Gyarus, Guarus, c. 415. l. 66. & c. 416. l. 2.
Gymnetes, Gymnesiæ, c. 634. l. 37.
Gytta, c. 641. l. 38.
Γύζαντες, Gyzantes, c. 491. l. 27. & c. 505. l. 60.

H.

Hadiaba, c. 242. l. 8. & c. 243. l. 12.
Hadrumes, Hadrumetum, c. 478. l. 11. 30. & c. 479. l. 1.
Hal, c. 736. l. 16.
Halesus, Halesa, c. 516. l. 23. 50.
Hameme, c. 741. l. 7.
Hammanientes, c. 284. l. 54.
Hammon, c. 5. l. 57.
Harma, c. 436. l. 6.
Harmonia, c. 305. l. 9. & c. 447. l. 49.
Havre, c. 681. l. 15.
Hel, c. 736. l. 14. 19.
Helbesus, c. 513. l. 31.
Helicon, c. 432. l. 15. 20.
Heliogabalus, c. 717. l. 41.
Hellotia, Hellotis, c. 421. l. 13. 32. & c. 750. 65.
Ἥφαιστος, c. 399. l. 41.
Heræa, vide Hybla.
Heræi montes, Ἡραῖα ὄρη, c. 558. l. 73. & c. 559. l. 10.
Herbessus, c. 540. l. 65. 73. & c. 554. l. 65.
Herbita, c. 559. l. 15.
Hercyna, c. 436. l. 54.
Hermata, 644. l. 32. 63.
Hermione, c. 447. l. 49.
Heroes, c. 443. l. 29.
Heroum urbs, c. 346. l. 32.
Hesus, c. 662. l. 61.
Hexi, Hexitani, Hexitanorum urbs, c. 616. l. 64. 70.
Hibernia, c. 654. l. 8. 12.
Hieracôn insula, c. 110. l. 69.
Himera, c. 515. l. 38. & c. 552. l. 60.
Hipparis, Hiporus, c. 549. l. 1.
Hippo, Hippones, c. 475. l. 27.
Hippocrene, c. 428. l. 37.
Hippuri, Hippuros, Hipporus, c. 692. l. 33.
Hirminium, c. 547. l. 62.
Hispalis, c. 604. l. 2.
Hispania, c. 167. l. ult & c. 168. l. 2. & c. 631. l. 6.
Holmius, c. 429. l. 15.
Homeritæ, c. 98. l. 29. & c. 133. l. 19.
Hormanus, c. 547. l. 66.
Hybla, c. 531. l. 5. 16.
Hybla Galeotis, vide Γαλεῶται.
Hybla Heræa, c. 531. l. 4. & c. 548. l. 18.
Hyccara, c. 381. l. 35. & c. 513. l. 67.
Hycsos, c. 137. l. 34.
Hyes, c. 441. l. 4.
Hyela, c. 143. l. 30. 33.
Hyperia, c. 549. l. 26.
Hypsa, c. 554. l. 38.
Hyssopus, c. 494. l. 7.

I.

Ἰαβαδίν, Jabadiu, c. 692. l. 20.
Jacchus Ἴακχος, c. 441. l. ult. & c. 442. l. 12.
Ἰαλυσία, Jalyssus, c. 368. l. 43. 49. 63.
Jamblichus, c. 719. l. 53.
Jamnia, c. 346. l. 35.
Ἴαμνα Jamno, Jamnona, c. 634. l. 72. et c. 635. l. 5.
Ἰάω, Jao, c. 384. l. 6. et c. 440. l. 63. et c. 773. l. 71.
Japetus, Ἴαπετος, c. 147. l. 35.
Jar, c. 769. l. 5. 10.
Ἰάθριππα, Jathrib, c. 99. l. 20. et c. 214. l. 55.
Jato, c. 558. l. 35.
Ἰβηρία, Iberia, c. 168. l. 18. et c. 624. l. 52.
Iberi, c. 625. l. 3.
Icarius, c. 407. l. 23.
Icarus, Icaria, c. 381. l. 9. 33.
Ἴχανα, Ichana, c. 532. l. 68. et c. 544. l. 69. et c. 545. l. 10.
Icos, c. 400. l. 30. 41.
Ἰδάλιον, Idalium, c. 356. l. 22.
Idumanus, c. 758. l. 46.
Ἰεβάλ, c. 757. l. 25.
Ἱεραχωνῖτος, & Ἱεράκων νῆσος, c. 110. l. 69.
Jerna, c. 654. l. 11.
Jerombalus, c. 774. l. 31.
Jetas, Jetæ, c. 513. l. 43. & c. 558. l. 34.
Ἰεὺδ, Jeud, c. 711. l. 68. 71.
Ilerda, c. 604. l. 47.
Ili, ibid. l. 27. 52.
Iliberis, ibid. l. 34.
Ilienses, c. 575. l. 26.
Ilipa, c. 604. l. 18.
Ilipula, ibid. l. 33.
Iliturgis, ibid. l. 37.
Iluro, ibid. l. 46.
Ἶλος, c. 707. l. 33.
Imachara, Imacarenses, c. 532. l. 5.
Ἴμβρος, Imbrus, c. 398. l. 9. 19.
Ἱμέρα, c. 515. l. 21.
India, Indus, c. 442. l. 2. & c. 751. l. 45.
Inessum, Innesa, c. 529. l. 14. 26.
Ἴννα, Inna, c. 533. l. 13. 20.
Inopus, c. 406. l. 35.
Inycus, c. 557. l. 4. 20.
Jones, c. 153. l. 61.
Ἰωβαβῖται, Jababitæ, c. 143. l. 54. 61.
Jobacchus, c. 346. l. 33. & c. 440. l. 72.
Jolaenses, c. 575. l. 26.
Jopas, c. 494. l. 7.
Ἴως, Ios, c. 415. l. 13. 21.
Joza, c. 477. l. 24. & c. 614. l. 61.
Ἵππα, c. 475. l. 36.
Ἱπποκρήνη, c. 428. l. 37.
Ἵππωνες, c. 475. l. 10. 27.
Isburus, c. 556. l. 52.
Ismenus, c. 427. l. 63.
Ἴαος, [Adonis] c. 737. l. 30. 49.
Ἰταλία, Italia, c. 597. l. 27.
Ἴτανος, Itanus, Itamus, c. 421. l. 71.
Ithaca, c. 464. l. 72.
Ityca, c. 474. l. 1.
Juleppum, c. 494. l. 8.
Juverna, c. 654. l. 11.
Ἰουερνία, ibid. l. 12.
Ἰουλία Ἰόζα, Julia Joza, c. 477. l. 20. 34. & c. 614. l. 59.
Ἰξάνη, c. 444. l. 59. 62. & c. 742. l. 71.

K.

Καβαλεὶς, c. 363. l. 18.
Καβάριοι, c. 413. l. 22. 37.
Κάδμη, Κάδμιοι, c. 436. l. 65. 67.
Κάδμιλος, c. 396. l. 5. 38. & c. 747. l. 29.
Κάδμος, c. 447. l. 38.
Καίειν, c. 407. l. 19.
Καίτριαι, c. 671. l. 13.
Κακκάβη, c. 471. l. 32. 46.
Κάκρα, c. 546. l. 52.
Κακύπαρις, c. 543. l. 46.
Κάκυρον, c. 541. l. 7.
Καλαχλωὴ, c. 256. l. 59.
Καλαμίνθη, c. 483. l. 28.
Κάλαρις, c. 577. l. 22.
Καλάσιρις, c. 416. l. 24.
Κάλπη, c. 615. l. 18.
Kaled, c. 679. l. 68.
Καμαρίνη, c. 548. l. 42. 62.
Κάμικος, c. 555. l. 18. 43.
Καμυλόδουνον, c. 680. l. 21.
Καοθήλη, c 483. l. 37.
Κὰρ, Καρὰ, c. 376. l. 43. & c. 438. l. 5. & c. 471. l. 49. 52.
Καραιὸς Ζεὺς, c. 438. l. 3.
Κάραλις, c. 576. l. 45.
Καρβὰς, c 354. l. 16. 20.
Κάρβοι, c. 142. l. 65. & c. 143. l. 8.
Κάρδα, c. 222. l. 57.
Καρὶς, c. 376. l. 67. 72.
Καρικὸν τεῖχος, c. 641. l. 27.
Καρμανία, c. 218. l. 39. 46.
Κάρνα, c. 120. l. 69. & c. 121. l. 3.
Καρπάσια, c. 354. l. 10. 20.
Καρπησσὸς, c. 616. l. 6. 20.
Καρτηΐα, c. 615. l. 39. 60.
Καρχηδὼν, c. 468. l. 68. & c. 746. l. 72.
Κάσιος, c. 292. l. 47.
Κασμένη, c. 547. l. 47. 53.
Κασσία, c. 713. l. 44.
Κασταλία, c. 429. l. 59. 71. & c. 430. l. 1. 54.
Κασταλῶν, c. 601. l. 58. & c. 602. l. 11. 30.
Καζαβανία, c. 116. l. 14. 32.
Κατάνη, c. 530. l. 10.
Καύκανα, c. 548. l. 7.
Καύκασος, c. 187. l. 45.
Καύειν, c. 407. l. 19.
Κελλαρφαρσάθ, c. 505. l. 32. 39. & c. 743. l. 62.
Κεραστὶς, c. 579. l. 30.
Κέρκινα, c. 495. l. 63.
Κέρνος & Κερνεᾶτις, c. 579. l. 50.
Κέρπαθον, c. 109. l. 9.
Κερωνία, c. 354. l. 25.
Keven, c. 678. l. 69.
Κιβύρα, c. 363 l. 54. 61.
Κίδαρις, c. 9. l. 33. & c. 525. l. 44.
Κικώνηθος, c. 400. l. 49. 73.
Κιλικία, c. 359. l. 11. 17.
Κίμωλος, c. 420. l. 20.
Κιννάμωμον, c. 713. l. 20.
Κινύρα, c. 352. l. 65. & c. 666. l. 42. & c. 728. l. 94.
Κίνυρας, c. 352. l. 69. & c. 729. l. 41.
Κίνυφος, c. 486. l. 45.
Κίσσια, c. 227. l. 27.
Κίταρις, c. 9. l. 33.
Κίτιοι, c. 157. l. 29.
Κλῆρος, c. 416. l. 22.
Κλυπεία, c. 676. l. 5.
Κόβαλοι, c. 444. l. 64. 70.
Κοβαλεία, ibid. l. 69.
Κόης, Κοίης, c. 397. l. 7. & c. 747. l. 31.
Κολόφρυξ, Κολοίφρυξ, c. 435. l. 27. 38.
Κολπία, c. 706. l. 29.
Κῶλον, c. 633. l. 32.
Κόνδυ, c. 751. l. 47.
Κόνοι, c. 718. l. 22. 30. 44.
Κορβὰν, c. 716. l. 33.
Κορδυμοι, c. 113. l. 55.
Κόρμα, c. 677. l. 25.
Κορεὶς, c. 579. l. 62.

Κάρυκος,

Κώρυκος, c. 360. l. 40.
Κῶς, c. 375. l. 15. 46.
Κότεις, c. 644. l. 14. 19.
Κότλανα, c. 726. l. 23. 37.
Κυσιμιζάρ, c. 760. l. 64. & c. 763. l. 38.
Κύρμι, c 677. l. 25.
Κρῆτες, c. 424. l. 8. 25.
Κρέμητος, c. 557. l. 39. 50.
Κυαμοσῶρος, c. 531. l. 36.
Κυθήρα, c. 431. l. 48. & c. 459. l. 2.
Κύθνος, c. 408. l. 6. 36.
Κύκλος, Κυκλὰς, c. 420. l. 33.
Κύκλωπες, c. 562. l. 36. 51.
Κύλικες, c. 560. l. 41.
Κύνθος, c. 406. l. 44.
Κυπάρα, c. 542. l. 48.
Κύπρος, c. 356. l. 31. 54. & c. 713. l. 56.
Κύρανις, c. 505. l. 54.
Κυρήνη, c. 496. l. 19.
Κύριον, c 355. l. 35. 42.
Κύρνος, c. 579. l. 29.
Κυρτίαι, c. 671. l. 14.

L.

Λαβαθολαβὰτ, c. 753. l. 46.
Λαχμὰν, c. 726. l. 50.
Λακτῆρ, Lacter, c. 375. l. 66.
Λαίναι, Lænæ, c. 673. l. 27.
Λαιστρυγόνες, Læstrygones, c. 563. l. 9.
Laith, c. 680. l. 56.
Lama, c. 382. l. 63.
Lampas, c. 751. l. 51.
Lampas, Λαμπαδοῦσαι, c. 504. l. 57.
Lamus, Lamia, c. 589. l. 69. & c. 590. l. 16.
Λαναὰθ, c. 756. l. 52. & c. 757. l. 13.
Lancea, c. 670. l. 16.
Λάπηθος, Lapethus, c. 354. l. 33. 48.
Λάρισσα, Larissa, c. 257. l. 36. & c. 258. l. 15
Lathrippa, c. 318. l. 54. & c. 214. l. 52.
Latini, c. 588. l. 69.
Latium, c. 159. l. 68.
Laud, c. 706. l. 7.
Laurix, c. 632. l. 31.
Λέβινθος, Lebinthus, c. 376. l. 22. 33.
Lebrixa, c. 614. l. 8.
Λέμνα, c. 398. l. ult. & c. 399. l. 2. & c. 437. l. 64.
Lemnos, c. 398. l. 53. 68. & c. 399. l. 7. 21.
Lepethis, c. 354. l. 33.
Λέπτις, Leptis, c. 480. l. 30. & c 481. l. 18.
Λέσβος, Lesbus, c. 385. l. 41.
Λέχαι, c. 438. l. 26. & c. 520. l. 36.
Leuca, *Leuga*, c. 677. l. 40. 56.
Levezo, *Levenzo*, c. 510. l. 62.
Λίβανος, Λιβανῶτις, c. 104. l. 14.
Λίβανος, Libanus, c. 678. l. 48.
Λίβυα, Λιβύαι, Libya, Libyes, c. 279. l. 43. & c. 296. l. 54. & c. 297. l. 6.
Libya, c. 48[illegible]. l. 14.
Libystinus Lacus, c. 605. l. 30.
Licnidus, c. 462. l. 37.
Λιλυβαῖον, Lilybæum, c. 297. l. 72. & c. 298. l. 3. & c. 507. l. 72.
Λίνδος, Lindus, c. 368. l. 9. 29.
Linna, c. 673. l. 29.
Liparæ, c. 519. l. ult. & c. 520. l. 1. 31.
Lissus, c. 563. l. 17.
Listuria, c. 613. l. 64.
Lixus, Lizus, Λίξα, Λίγξ, Linx, Lix, &c. c. 641. l. 3.
Lopadusa, c. 504. l. 59.
Ludus, Ludo, Ludio, c. 86. l. 60.
Lug, c. 675. l. 50. 62.
Lugdunum, ibid.
Lut, c. 706. l. 7.
Lychnadus, Lychnidus, c. 462. l. 33. 39.
Λυδία, Λυδοὶ, Lydia, Lydus, c. 84. l. 52. & c. 85. l. 2. & c. 265. l. 60.
Λυσιναλὺφ, c. 760. l. 57.

M.

Μάαρις, c. 670. l. 48.
Μάκαρα, Macara, c. 556. l. 25.
Μάκηρις, Maceris, c. 571. l. 31. 53.
Machæus, c. 577. l. 73.
Macoraba, c. 214. l. 58.
Macris, c. 401. l. 23. 37.
Μάδαρις, c. 670. l. 48. 56.
Mæander, c. 86. l 26. 34.
Mænoba, c. 603. l. 20. 27.
Μαίονες, Μαιονία, Mæones, Mæonia, c. 86. l. 27. 34.
Magalia, c. 736. l. 39.
Magalia, vel Magaria, c. 470. l. 27. 61.
Magazin, c. 138. l. 43.
Mago, c. 635. l. 9
Magum, c. 682. l. 1. 15.
Maharbal, c. 744. l. 47.
Maiatæ, c. 680. l. 12.
Μαῖρις, c. 670. l. 48.
Μαλάκα, Malacha, Malaca, c. 167. l. 35. & c. 616. l. 44. 58.
Μαλάχβηλος, Malachbelus, c. 731. l. 60.
Malea, c. 459. l. 40.
Mali, c. 127. l. 31.
Maltha, Malthare, Malthatio, c. 500. l. 48. 62.
Mammon, Mammona, c. 767. l. 27. 40.
Mamphula, c. 727. l. 49.
Man, c. 676. l. 30.
Manus, ibid. l. 36.
Μανδύας, c. 442. l. 8. & c. 751. l. 45.
Mangæ, μάγγανον, Mangana, mangonalia, *Mangoneaux*, c. 671. l. 24.
Μανιάκης, c. 488. l. 60. & c. 674. l. 53.
Μανῖται, Manitæ, c. 128. l. 2. 15.
Mannus, c. 463. l. 5.
Mantua, c. 584. l. 50.
Mapalia, c. 733. l. 45. 54. 69.
Mappa, c. 730. l. 17. 61.
Mar, c. 665. l. 57.
Marc, c. 674. l. 73. & c. 675. l. 13.
Μάρκα, ibid. l. 3.
Mare, ibid. l. 7.
Mariaba, c. 99. l. 3. & c. 131. l. 22.
Μάρης, c. 670. l. 48.
Μάρις, μάρης, c. 743. l. 42. 52.
Maritima nomen inf. c. 510. l. 38. 51.
Marin, c. 355. l. 44.
Μάριον, Marium, ibid. l. 36. 43.
Marmarica, c. 496. l. 40. 48.
Marnas, μαρνὰ, c. 422. l. 61. 65. & c. 743. l. 39.
Maro, c. 553. l. 41.
Μάρπησσα, Marpessus, c. 413. l. 11.
Μασίκυτος, Massycites, c. 362. l. 49.
Mastiche, c. 382. l. 58.
Matara, Mataris, μάταρις, c. 670. l. 46.
Μάτγηνος, Matgenus, c. 353. l. 31.
Matastarta, c. 517. l. 33.
Matras, *Matrasser*, c. 670. l. 50.
Maur, c. 665. l. 57.
Mauri, c. 496. l. 15.
Mazara, c. 558. l. 44.
Μάζηκες, c. 177. l. 39.
Μάζονες, c. 445. l. 63.
Meath, c. 680. l. 16.
Medi, c. 193. l. 48.
Μέγαρα, c. 349. l. 62. & c. 470. l. 40.
Μεσοὶ, c. 718. l. 41.
Μέλκαρθος, Melchartus, c. 615. l. 50. & c. 709. l. 19.
Μελικέρτης, Melicertha, ibid. l. 27.
Μελιγουνὶς, Meligunis, & Melogonis, c. 520. l. 43.
Μελίτη, Melita, c. 500. l. 5. & ult.
Melitta, c. 641. l. 61.
Μῆλος, Melo, c. 417. l. 25.
Μεμβλίαρος, Membliarus, Μεμβρίαρος, Membriarus, c. 424. l. 48.
Memphis, c. 346. l. 29.
Μεμροῦμος, c. 706. l. 50.
Μέναι, Menæ, Menænum, c. 516. l. 10.
Μενεσθέως λιμὴν, Menesthei portus, c. 614. l. 48.
Μῆνιξ, Menix, Meninx, c. 495. l. 9.
Meones, vide Mæones.
Mercurius, c. 11. l. 16.
Μεριμόριον, c. 676. l. 72.
Μέρις, c. 670. l. 48.
Merus mons, c. 442. l. 41.
Messabatæ, c. 123. l. 30.
Messapius, c. 432 l. 43.
Messe, Messias, c. 768. l. 40.
Mestrem, c. 420. l. 39.
Μέτωπον, Μετώπιον, c. 277. l. 28. & c. 713. l. 57.
Μίχος, c. 706. l. 59.
Μίλητος, Anactoria, c. 349. l. 1.
Μιλύαι, Milyas, c. 363. l. 65. & c. 364. l. 2.
Mimallonides, c. 445. l. 20. 27.
Minæi, c. 121. l. 33. 67.
Minium, c. 626. l. 44.
Minius, ibid. l. 35. 50.
Μινώα, Minoa, c. 556. l. 56.
Minvas, c. 20. l. 10.
Μισὼρ, c. 707. l. 4.
Μωβυκαρὲξ, c. 679. l. 59.
Μωχὸ Mochus, c. 574. l. 13.
Μόνιμος, Monimus, c. 732. l. 24.
Μόσχοι, Moschi, c. 180. l. 34. & c. 186. l. 4.
Μωσηλὲ, Mosele, c. 10. l. 3.
Μόσυχλος, Mosychlus, c. 399. l. 38.
Μὼτ, Mot, c. 706. l. 2.
Motho, c. 102. l. 6.
Motucha, Motyche, Motie, Motye, c. 547. l. 10.
Μοτύη, c. 509. l. 29. 58.
Μούβελος, c. 243. l. 10.
Μοῦσα, Musa, c. 731. l. 6.
Musa vel Muza, c. 144. l. 26.
Muth, c. 395. l. 38. & 610. l. 2. & c. 711. l. 10.
Μουπίστρατον, c. 517. l. 16. 29.
Μύκονος, Myconus, c. 410. l. 1. 16.
Μύλαι, Mylæ, c. 518. l. 32. 72.
Μύρρα, Myrrha, c. 352. l. 63. & c. 713. l. 47.
Μυτίστρατον, Μυτίστρατος, c. 517. l. 15. 34.

N.

Nabatæi, c. 225. l. 55.
Νάβλα, c. 728. l. 21.
Nablium, c. 412. l. 23. & c. 666. l. 42.
Νάκλις, Naclis, c. 748. l. 63. 71.
Namphanio, c. 766. l. 20.
Nant, c. 679. l. 29.
Nantuates, ibid. l. 33.
Ναρὰτ, c. 756. l. 4. 32.
Νάρδος, Nardus, c. 713. l. 55.
Νάρων, Naron, c. 461. l. 21.
Nasamones, c. 284. l. 56.
Νάξος, Naxus, c. 411. l. 69. & c. 413. l. 20.
Neæ, c. 399. l. 47.
Nebrissa, c. 614. l. 3.
Nebrodes, c. 12. l. 11.
Νέηθον, Netum, c. 544. l. 17. 30.
Νεαιτῖνοι, Netini, ibid. l. 18.
Neides, c. 380. l. 18.
Νηὶθ, Neith, c. 136. l. 16.
Νέφθυς, c. 9. l. 71. & c. 280. l. 30. 38.
Neptunus, c. 9. l. 68.
Nesso esse sade, c. 762. l. 59.
Νέτωπον, c. 277. l. 28. & c. 713. l. 57.
Nicolai, c. 748. l. 69.
Νίσιβις, Nisibis, c. 745. l. 51. 60.
Νίσυρος, Nisirus, 374. l. 9.
Νιτωκρὶς, Nitocris, c. 136. l. 4. 32.
Νίτρον, Nitrum, c. 419. l. 54.
Νῶβαι, Nobæ, c. 125. l. [illegible].
Νομὸς, Nomus, c. 261. l. 19.
Νῶρα, Nora, c. 574. l. 8. 22.
Νότος, Notus, c. 21. l. 70.
Noto, c. 544. l. 20.
Nysa, c. 440. l. 61.

O.

Ὤανος, Oanus, c. 549. l. 32.
Oasis, c. 283. l. 15. 38. & c. 480. l. 1.
Ὄχη, Ocha, c. 420. l. 27. 36. 44.
Ὀδωνὶς, Odonis, c. 393. l. 30.
Oea, Eoa, c. 479. l. 67.
Ὤγγα, Ὤγκα, c. 427. l. 43. 53. & c. 745. l. 67.
Ὠγὴν, Ὠκεανὸς, c. 638. l. 67.
Ὄγμιος, Ogmius, c. 663. l. 72.
Ὀγρύλλη, Ogrylle, c. 577. l. 40.
Ὄιη, c. 479. l. 68.
Ὀλβία, Olbia, Olba, c. 363. l. 9. 15. & c. 577. l. 37.
Oliarus, c. 416. l. 17.
Olibanum, c. 104. l. 15.
Olisippo, c. 627. l. 34.
Onca, Ὄγκα, c. 427. l. 41. 53. & c. 745. l. 67.
Onoba, c. 603. l. 28.
Onobalas, c. 525. l. 43.
Onua, Onuana, c. 663. l. 51.
Ophanses, c. 479. l. 71.
Ophir, c. 137. l. 73. & c. 691. l. 47.
Orethus, c. 514. l. 30.
Ὄρινος, Orinus, c. 543. l. 51.
Oriundes, c. 461. l. 35. 46.
Oroba, c. 256. l. 13.
Ὀρόσπηδα, Ὀρόσπεδα, c. 601. l. 49. 54.
Ὄσσον, Osson, c. 109. l. 6.
Ossonoba, c. 603. l. 29.
Ossum, c. 766. l. 27. 35.
Οὐεργία, c. 654. l. 11.
Oüy dea, c. 665. l. 15.

P.

Πάχυνος, Pachynus, c. 545. l. 56. & c. 546. l. 3.
Pale, Pales, c. 733. l. 67.
Παλικοὶ, Palici, c. 534. l. 50.
Paliurus, c. 295. l. 34.
Pan, c. 444. l. 10.
Πάνταχας, Pantagias, c. 537. l. 29. 51.
Παφλαγονία, Paphlagonia, c. 392. l. 12. 21.
Paphus, c. 353. l. 58.
παφὶ, c. 347. l. 7.
πάρμα, Parma, c. 742. l. 3. 8.
Parnassus, c. 432. l. 61.
Parnes, ibid. l. 62.
Parus, c. 413. l. 5.
Πασαργάδαι, Pasargadæ, c. 224. l. 21.

Pasis,

Pasis, c. 141. l. 60. & c. 691. l. 54.
Πατταῖκοι, Patæci, Pattæci, c. 713. l. 3. & c. 740. l. 41.
Pateræ, c. 666. l. 3.
Patmus, c. 381. l. 40.
Πάτμος, c. 277. l. 16.
Pedwar, c. 671. l. 58.
Πελίναι, Πελιναῖος Pelinæus, c. 383. l. 4. 52.
Πέλωρος, Pelorus, c. 523. l. 35.
Pelusium, c. 275. l. 19.
Pemp, c. 677. l. 19.
Pempedula, ibid. l. 12.
Pen, *Penn*, c. 678. l. 1. 17.
Penninæ alpes, ibid. l. 2.
Πένταχος, c. 437. l. 39.
Peparetus, Πεπάρηθος, c. 400. l. 20.
Πέρκης, Perca, c. 606. l. 30.
Percus, Pergus, Pergusa, c. 533. l. 22. 29.
Pericionius, c. 443. l. 14.
Permessus, c. 429. l. 18.
Πέρσαι, Persæ, c. 224. l. 34. 57.
Petoritum, c. 671. l. 52.
Pevar, c. 671. l. 59.
Πευκετία, Peucetia, c. 598. l. 20.
Phacas, c. 367. l. 39. 44.
Phæaces, c. 464. l. 6.
Φαλαῖναι, c. 347. l. 3.
Phalantus, c. 367. l. 31. 43.
Phalga, c. 93. l. 53.
Phallus, c. 445. l. 47. 52.
Φαμενώθ, c. 347. l. 7.
Phanace, c. 441. l. 56.
Pharao, c. 137. l. 28.
Pharis, Pharid, c. 495. l. 29.
Φαρμουθί, c. 347. l. 7.
Φαρνακή, Pharnace, c. 355. l. 17.
Phasis Colch. c. 289. l. 28.
Phasis Taprob. fl. c. 691. l. 54.
Φίκιον, Φίκειον, Phiceum, Phicion. c. 432. l. 65. 70. & c. 433. l. 19. 40.
Φίλαι, Philæ, c. 269. l. 34. 63.
Φιλόκανδρος, Philocandrus, c. 416. l. 29.
Φιστάκιον, Phistacium, c. 347. l. 14.
Phocenses, c. 570. l. 61.
Φοίνικες, Phœnices, c. 346. l. 38. & c. 347. l. 17.
Φολέγανδρος, Pholegandrus c. 416. l. 30.
Φρέαρ, c. 347. l. 3.
Φρυγία, Phrygia, c. 172. l. 29.
Φύσκος, Physcus, c. 243. l. 1.
Picus, c. 434. l. 26. 39.
Πιστάκιον, Pistacium, c. 347. l. 11. & c. 390. l. 22.
Pithecusa, c. 592. l. 25.
Πλίνθος, c. 376. l. 37.
Pœcilus, c. 424. l. 54.
Pœnninæ, c. 678. l. 2.
Pola, c. 289. l. 45. 58.
Πόντος, Pontus, c. 388. l. 4.
Ποσιδῶν, c. 9. l. 29.
Prænetum, c. 391. l. 52.
Prepesinthus, c. 415. l. 58.
Pronectus, c. 391. l. 37. 52.
Psittachemmis, Psochemmis, c. 203. l. 50.
Ψύρα, Psyra, c. 384. l. 50. 66.
Pygmalion, c. 353. l. 39.
Pymp, c. 677. l. 18.
Πυρήνη, Pyrenæi, c. 626. l. 3.
Pythius, c. 11. l. 7.

R.

RAmatha, Ῥάμαθα, c. 744. l. 55. 62.
Rephan, Ῥαιφάν, c. 59. l. 50.
Rabbothin, Ῥαββωθίν, c. 746. l. 8.
Rhamba, c. 718. l. 70. & c. 751. l. 51.
Rhaphius, c. 675. l. 19. 26.
Ῥαβαῖοι, Rhebas, c. 175. l. 23. 50.
Rheda, c. 672. l. 28.
Ῥῆγμα, Rhegma, c. 219. l. 1. 9.
Rhene, c. 408. l. 64. 72.
Ryd, c. 681. l. 64. 70.
Rit, Ritum, ibid. l. 68.
Rich, c. 665. l. 66. 74.
Rix, ibid. l. 63.
Rhodanus, Rhodanusia, c. 162. l. 63. & c. 164. l. 29.
Ῥόδος, Rhodus, c. 369. l. 68.
Rhos, Rhussi, c. 188. l. 64.
Ruan, c. 681. l. 13.
Ruspina, c. 636. l. 21.

S.

SAba, Σαβαῖοι, Sabæi, c. 131. l. 53.
Sabis Deus, c. 101. l. 6. 18.
Saboë, Sabazius, Sabazia, c. 441. l. 54.
Sabrata, c. 480. l. 9.
Sach, c. 113. l. 64. & c. 114. l. 9.
Σακέα festum, ibid.
Σαχαλῖται, Sachalitæ, c. 108. l. 24.
Sagartii, c. 223 l. 61. 73.
Sagum, c. 672. l. 51. & c. 673. l. 13.
Saguti, c. 644. l. 7.
Σαλά, c. 92. l. 10.
Salamis, c. 456. l. 14.
Σαλαπῖνοι, Salapeni, c. 99. l. 66.
Salduba, c. 603. l. 25. & c. 623. l. 34.
Salmon, c. 364. l. 29. & c. 434. l. 43.
Salus, c. 479. l. 17. & c. 767. l. 56.
Σαμψάγχους, c. 396. l. 72.
Σαμαθώ, Samatho, c. 531. l. 53. & c. 745. l. 22. 39.
Sambuca, c. 728. l. 54. & c. 751. l. 50.
Σαμημρούμος, c. 377. l. 70. & c. 708. l. 51.
Samen c. 584. l. 54. & c. 766. l. 71.
Samolus, c. 677. l. 31.
Samos, Samus. c. 377. l. 66.
Sanchoniathon, c. 771. l. 64. & c. 772. l. 7.
Sanisera, c. 635. l. 21.
Saphar, Sapharitæ, c. 144. l. 34.
Saraballum, c. 27. l. 35. & c. 416. l. 8.
Σαράβαρα, c. 27. l. 38.
Σάρακα, Σαρακηνοί, Saraceni, c. 213. l. 51.
Σαρδώ, Sardinia, c. 572. l. 31. 73.
Σαργάνη, c. 224. l. 2.
Sarmadacus, c. 397. l. 1.
Sarra, Sarranus, c. 735. l. 27.
Saso, Sasso, c. 464. l. 21.
Σατῖναι, c. 672. l. 24.
Satyri, c. 444. l. 25. 53.
Sayne, c. 666. l. 26.
Σκανδαρέα, Scandaria, c. 375. l. 63.
Schac, c. 113. l. 64. & c. 114. l. 9.
Schaccorum Ludus, ibid. l. 10.
Σχερίη, Scheria, c. 463. l. 44.
Σκίαθος, Sciathus, c. 400. l. 2.
Scincus, c. 731. l. 4.
Σκῶλος, c. 523. l. 59.
Σκῶλος, Scolus, c. 436. l. 14.
Σκύλλη, Scylla, c. 523. l. 53.
Σκύφιος, Scyphius equus, c. 299. l. 30. 44. & c. 747. l. 7.
Σκυρωνίτης, Scyronites, c. 747. l. 15.
Σκῦρος, Scyrus, c. 399. l. 71.
Scythæ, c. 189. l. 71.
Segesta, c. 512. l. 52.
Σέλη, Sela, c. 92. l. 9. 24.
Σηλάμβινα, Selambina, c. 617. l. 20.
Σέλγη, Selga, c. 364. l. 7. 12.
Σεμίραμις, Semiramis, c. 740. l. 43. 59. 61.
Sena, c. 666. l. 20. 25.
Seriphus, c. 414. l. 5. 25.
Σήσαμος, Sesamus, Sesamum, c. 392. l. 24. 41.
Σέσραχος, Σίσραχος, c. 353. l. 52. l. 57.
Setabis, c. 623. l. 6. 12.
Seth, i. e. Typhon. c. 10. l. 38.
Sethron, Sethroitæ, c. 293. l. 65.
Sevilia, c. 603. l. 42.
Sexi, c. 616. l. 71.
Sicani, c. 565. l. 14.
Σιγάμ, c. 754. l. 37.
Sicilia, Siculi, c. 565. l. 55. & c. 566. l. 25. & c. 568. l. 29. & c. 569. l. 11.
Sicinus, c. 416. l. 66.
Σίδη, c. 438. l. 17. & c. 445. l. 56.
Σίδη, Side, Sidenes, c. 291. l. 27. 47.
Sidon urbs, c. 302. l. 37. & c. 717. l. 30.
Sidon puella, c. 709. l. 11.
Sierra, c. 740. l. 68.
Silenus, c. 443. l. 46.
Silices, c. 246. l. 2.
Silures, Silura, c. 416. l. 23. & c. 651. l. 10.
Simpulum, c. 751. l. 53.
Sindon, ibid. l. 43.
Siphnus, c. 413. l. 41. 71.
Sippari, Sipphara, c. 22. l. 10.
Σίρβη, Sirba, Sirbon, c. 363. l. 5.
Sirenes, c. 443. l. 45. & c. 521. l. 58. & c. 593. l. 46.
Sirupum, c. 713. l. 16.
Sisara, c. 484. l. 73.
Σισιμάκα, c. 759. l. 16.
Sisoe, c. 362. l. 2.
Σισυροδῖται, c. 634. l. 48. & c. 672. l. 50.
Σίσυρον, ibid. l. 41.
Σιθηλέας, c. 754. l. 66. 73.
Σίτων, c. 707. l. 39.
Sittace, c. 258. l. 19.
Smaragdus, c. 101. l. 23.
Σμύ, Smy, c. 10. l. 33.
Σολοεὶς, Solus, c. 514. l. 41. 55. & c. 641. l. 22.
Σολοικίζειν, Σολοικισμὸς, c. 376. l. 64.
Σόλυμοι, Solymi, c. 364. l. 16. 31.
Sonoba, c. 603. l. 26.
Σώρα, c. 735. l. 27.
Sorb, c. 680. l. 48.
Sorbiodunum, ibid. l. 45.
Spada, c. 669. l. 30.
Σπανία, Spania, c. 168. l. 1. & c. 631. l. 4.
Sparum, c. 670. l. 11.
Spatha, Spata, c. 669. l. 30. 48.
Spedo, ibid. l. 45.
Spiet, ibid.
Spitte, ibid. l. 46.
Spiss, ibid.
Sphinx, c. 433. l. 19. 40. & c. 434. l. 3. 22.
Sporas, c. 420. l. 34.
Stabæi, c. 223. l. 51.
Σταδία, Stadia, c. 370. l. 64.
Succhæ, Suachen, c. 281. l. 5. 7.
Συβίτης, c. 676. l. 68.
Sue, c. 246. l. 5.
Σουέλ, Suel, c. 616. l. 28.
Suffetes, c. 473. l. 21. & c. 717. l. 26.
Sulchi, c. 577. l. 5.
Susa, c. 751. l. 70.
Σύβαρις, Sybaris, c. 289. l. 32.
Συδύκ, Sydyk, c. 707. l. 4.
Σύμη, c. 372. l. 45.
Symæthus, c. 531. l. 46. 56.
Syraco, Συρακώ, c. 539. l. 57. 63.
Syracusæ, Συρακοῦσαι, ibid. l. 40. 63.
Syri, c. 301. l. 53.
Συρίς, c. 419. l. 67. & c. 753. l. 13.
Syrus, Syra, Syrie, c. 410. l. 23. 37.

T.

TAβάλα, c. 572. l. 52.
Tabraca, c. 475. l. 52. 60.
Tacape, c. 494. l. 3.
Τάνρα, c. 747. l. 66.
Τάγος, Tagus, c. 627. l. 15.
Ταίναρ, Tænarus, c. 459. l. 65.
Tamassus, c. 356. l. 65.
Tamnacum, c. 755. l. 66.
Tanacetum, ibid. l. 71.
Tanagra, Tanagræus, c. 435. l. 11. 21. 31
Tanaisie, c. 755. l. 72.
Τάφιοι, Taphii, c. 464. l. 40. 68.
Taprobane, c. 141. l. 66. & c. 692. l. 6.
Taram, *Taran*, c. 662. l. 21. 29.
Taramis, ibid. l. 20. 29.
Ταρρακών, Tarraco, c. 623. l. 44.
Tarsus, c. 358. l. 50.
Tartessis, c. 599. l. 15.
Taurus mons, c. 524. l. 53.
Taxea, c. 675. l. 45.
Τελχῖνες, Telchines, c. 371. l. 40. 51.
Telen, c. 680. l. 62. 71.
Telmessus, Telmissus, c. 363. l. 42. 45.
Telo Martius, c. 680. l. 68.
Τῆλος, Telus, c. 372. l. 49.
Temesa, c. 356. l. 72.
Τεμέση, Temese, c. 594. l. 11. 42.
Temmicus, c. 432. l. 45.
Tenedos, c. 386. l. 37.
Τῆνος, Τάνος, Tenus, c. 409. l. 39.
Τηρίας, Terias, c. 536. l. 41. 53.
Teutates, c. 622. l. 36. & c. 662. l. 36.
Θαμανοί, c. 755. l. 48. 65.
Thamanorum pagus, c. 18. l. 53.
Thamnerii, c. 194. l. 31.
Θάψος, Thapsus, c. 539. l. 14. & c. 760. l. 51.
Θάσος, Thasus, c. 393. l. 9. 22.
Θῆβαι, Thebæ, c. 426. l. 58. & c. 751. l. 7
Θεψώ, c. 760. l. 43. 54.
Thera, c. 424. l. 58.
Thoiar, Toiar, c. 494. l. 63.
Thor, c. 662. l. 23.
Θώρ, c. 617. l. 34.
Θορφάθ, c. 671. l. 17. 22.
Thriambus, c. 441. l. 63.
Thule, c. 654. l. 72. & c. 655. l. 12.
Thur, c. 671. l. 7.
Thurius, c. 432. l. 54.
Thyades, c. 445. l. 24.
Θύμβρις, c. 543. l. 1. 25.
Θυμιατήριον, c. 640. l. 53. 60.
Θυρσός, c. 670. l. 59.
Thyrsus, c. 445. l. 33.
Tibareni, c. 180. l. 21. 37.
Tibius mons, c. 175. l. 2.
Τίλγαμος, Tilgamus, Tilganus, c. 741. l. 37. 44.
Tilphusius, c. 432. l. 42.
Tingis, c. 477. l. 56.
Tissa, c. 425. l. 59.
Tobata, c. 174. l. ult.
Tolo, c. 680. l. 62.
Torpacion, Torpæion, c. 770. l. 30. 54.
Tortosa, c. 623. l. 42.
Τόρος, Torus, c. 554. l. 59.
Tre, c. 682. l. 28.
Τριμαρκίσια, c. 675. l. 9.
Triton, c. 486. l. 13. 23.
Trocmi, Trogmi, Trocmades, c. 178. l. 39. 57.
Trophonii antrum, c. 435. l. 40.
Trosibis, c. 365. l. 50. 63.

Tuito, c. 463. l. 4.
Turduli, c. 600. l. 69.
Tympanum, c. 751. l. 42.
Τύφων, Typhon, c. 528. l. 49.
Τύρος, Tyrus, c. 735. l. 35. & c. 776. l. 59.

V.

VAcca, c. 484. l. 57. & c. 731. l. 6.
Vagedrusa, c. 551. l. 1.
Val de Noto, c. 544. l. 40.
Vargi, c. 668. l. 45.
ὐαργυγὲμ, c. 759. l. 42.
Vaiiti Potamo, c. 355. l. 46.
ὑδήδων, c. 757. l. 30.
Vecta, c. 681. l. 31.
Veleno, c. 663. l. 27.
Vergobretus, c. 665. l. 47.
ὐέσση, Vessa, c. 554. l. 69.
Vezires, c. 224. l. 17.
Virgæ, id est, purpura, c. 674. l. 61.
Ulisippo, c. 627. l. 38.
Volema, c. 677. l. 34.
Vonan, c. 665. l. 15.
Urania, c. 354. l. 62.
Urotal, c. 111. l. 71.
Urphe, c. 138. l. 17. & c. 142. l. 12.
Ustica, c. 515. l. 47. 67.
Utica, c. 474. l. 1.
Vulcanus, c. 183. l. 2. & c. 399. l. 45.
Uzita, c. 482. l. 44.
War, c. 667. l. 34.

Z.

ZAba, c. 243. l. 69.
Ζάβατος, c. 242. l. 27.
Zacynthus, c. 12. l. 54. & c. 465. l. 42.
Ζαχρούς, c. 12. l. 17.
Zaina, c. 484. l. 52. & c. 731. l. 8.
Ζάγκλη, Zancle, c. 524. l. 3. 37.
Ζάφ, c. 372. l. 16.
Zargatona, c. 760. l. 13.
Ζατζίκιον, c. 114. l. 13. & c. 206. l. 50.
Ζεγέριες, Zegeries, c. 714. l. 24.
Zephyria, c. 418. l. 50. 68.
Ζεραφοὶς, Ζιραφοιςὰ, c. 752. l. 66.
Zeibis, c. 245. l. 61. 72. & c. 361. l. 73.
Zerynthus, c. 397. l. 20. 58.
Ζεὺς, c. 7. l. 72.
Ζιγὰρ, c. 760. l. 43.
Zimicum, c. 763. l. 9. 22.
Ζώνη, Zona, c. 484. l. 58. & c. 731. l. 5.
Ζωφασημὶν, c. 706. l. 23.
Ζόφος, c. 206. l. 50.
Zoroaster, ibid. l. 21. 47.
Zorus, c. 468. l. 65.
Ζυχάβαρι, Zuchabari, c. 487. l. 15.
Zugar, c. 760. l. 50.

INDEX,

LOCORUM SCRIPTURÆ SACRÆ,

Quæ in *Phaleg*, & *Phœniciis* explicantur,

Primus numerus Script. S. caput notat; Secundus versum; Tertius verò Phalegi & Phœniciorum columnam.

GENESIS.

Cap.	Vers.	Col.
1	2	705
	5	ibid.
4	1	707
9	21	729
	22	8
	26	10
10	27	148. 149. 150
	9	227
13	11	229
21	11	30
	20	719
	21	424
22	2	711
28	18	707
	14	629
	8	762
30	13	438
	35	549
	37	628
31	27	729
36	24	764
39	1	447
41	2	758
	50	775
43	11	388
46	9	266
	26	442
	35	357
49	7	5
	13	302

EXODUS.

Cap.	Vers.	Col.
1	14	548
12	8	755
19	9	733
21	10	ibid.
22	28	417
27	3	524
30	23	384
35	22	718

LEVITICUS.

Cap.	Vers.	Col.
19	27	361
21	6	74
	18	592

NUMERI.

Cap.	Vers.	Col.
6	3	651
11	7	759
14	45	670
24	4	711
	24	158
28	2	741
31	50	718

DEUTERONOMIUM.

Cap.	Vers.	Col.
2	23	291
3	4	531
16	9	734
32	8	57
	18	665

JOSUA.

Cap.	Vers.	Col.
12	13	908
19	2	128
	3	616
	29	531 & 776
	42	617

JUDICES.

Cap.	Vers.	Col.
1	10	347 & 348
	26	629
	35	617
4	18	673
5	21	428 & 681
8	33	775
18	7	303
20	16	633

1. SAMUELIS.

Cap.	Vers.	Col.
2	4	744
9	4	616

2. SAMUELIS.

Cap.	Vers.	Col.
2	8	536
5	8	544
8	18	774
11	21	ibid.
18	14	670

1. REGUM.

Cap.	Vers.	Col.
1	38	423
5	9	739
9	13	714 & 715
	26	688
11	5	709
20	38	730

2. REGUM.

Cap.	Vers.	Col.
7	6	157
8	15	673
9	11	670
10	12	549
17	30	675
20	9	411
	10	ibid.
	11	ibid.

1. CHRONICORUM.

Cap.	Vers.	Col.
2	51	13
	52	ibid.
4	14	ibid.
	41	122
14	15	187
18	17	423

2. CHRONICORUM.

Cap.	Vers.	Col.
12	3	280
20	1	122
	27	729
26	7	121
29	13	737

NEHEM.

Cap.	Vers.	Col.
8	3	592

JOBUS.

Cap.	Vers.	Col.
1	15	222
16	13	718 & 719
26	10	639
30	28	116
40	10	643

PSALMI.

Cap.	Vers.	Col.
2	9	669
7	6	724
18	40	744
32	1	730
42	8	543
68	32	547
72	9	282
74	14	281
	15	312
78	63	421
89	24	670
107	35	429
120	5	184
137	1	35
139	9	927

CANTICUM CANTICORUM.

Cap.	Vers.	Col.
2	9	755
3	11	421
4	8	359 & 360
	14	384
5	2	711
6	4	525

ESAIAS.

Cap.	Vers.	Col.
3	16	346
7	14	765
9	17	518
10	32	672
	33	626
13	19	234
	21	444
	22	434
16	11	641
18	1	212
	2	186 & 259
19	2	260
20	2	673
23	1	160 & 161
27	1	527
	2	558
40	4	511
	22	639
45	14	221
49	12	276
51	9	259
	20	187
66	19	266 & 270

JEREMIAS.

Cap.	Vers.	Col.
1	11	148
2	22	162
4	29	732
5	8	185
13	23	215
22	14	485 & 626
30	18	558
41	1	277
43	9	500
46	9	295
	25	5
49	19	544
51	27	20
	44	440

EZECHIEL.

Cap.	Vers.	Col.
16	12	421
23	14	485
25	16	422
26	9	671
27	6	158
	12	170
	13	154. 181. 182.
	15	219
	17	346
	19	116
	22	219
	23	220
29	14	276
		30

Cap.	Vers.	Col.
30	8	211
	9	ibid.
	15	5 & 275
32	26	183
38	2	187 188
	3	189
	4	ibid.
39	3	ibid.
	DANIEL.	
3	5	728
4	30	233
5	7	674
10	13	502
11	29	158
	30	ibid.
	AMOS.	
4	3	20
6	5	666
7	7	648
9	7	290 & 291

Cap.	Vers.	Col.
	JONAS.	
3	3	251 & 252
4	11	152
	MICHEAS.	
7	12	20
	NAHUM.	
1	8	251
2	6	244
	8	254
3	1	668
	8	6. 248
	9	278
	10	ibid.
	17	251
	SOPHONIAS.	
2	5	422

Cap.	Vers.	Col.
	6	ibid.
	BARUCH.	
1	4	34
	1. MACABÆORUM.	
12	21	458
	2. MACABÆORUM.	
1	13	245
	15	ibid.
	MATTHÆUS.	
5	40	770
15	5	716
	MARCUS.	
7	26	249 & 250
14	70	701

Cap.	Vers.	Col.
	JOHANNES.	
5	2	614
19	13	747
	ACTA APOSTOLORUM.	
7	43	59
17	28	665
27	16	504
	17	502
	27	503
	41	502
28	1	ibid.
	2	499
	7	502
	11	713
	1. AD CORINTHIOS.	
16	22	665
	2. AD TIMOTHÆUM.	
3	8	288

INDEX
LOCORUM AUTHORUM, CUM SACRORUM, TUM PROFANORUM,

Quæ in *Phaleg* & *Phœniciis* emendantur, aut illuſtrantur.

Nomina Authorum juxta ordinem Alphabeticum diſpoſita ſunt.

A.

Aben-Eſra in Notis ad Jonam, cap. 1. Dicunt porrò Sapientes Iſraël eam vocari אורטיא *Aurtia* (lege אטוריא, *Aturia*) 241

Ælianus de Animalib. l. 13. cap. 15. Πέφυκε δὲ καὶ λαγὼς ἕτερος... κύνικλος ὄνομα αὐτῷ... φυλάττω τὴν ἐπωνυμίαν... ἣν περῶν Ἰβηρίων Ἑσπέριοι (lege Ἴβηροι οἱ Ἑσπέριοι) ἔθεντο. 631

Idem de Animal. lib. 15. cap. 26. καὶ αὖ πάλιν ἄλλους ἐχεώδεις (lege ἐχινώδεις) ὀξείας ἀκάνθας ἔχοντας, ὥσπερνῦν καὶ οἱ ἐπιχώριοι καλοῦσιν ἐχενάθας; (lege ἐχῖνας.) 714

Idem de Animal. lib. 16. cap. 32. καλεῖσθαι δὲ αὐτὸν Κύνθιον, (lege Κύθνιον) ὁ αὐτὸς λέγει. 408

Ælius Gallus, quo loco Arabiæ populos inter ſe conferens, dicit, Numeroſiſſimos eſſe Homeritas..... *Cembanos* & Arios armis præſtare, (lege *Cerbanos.*) 143

Æthicus in Coſmographia, ubi de Aſiæ ſitu, limitibus, & populis; Generaliter Parthia dicitur, quamvis *univerſæ* (lege *univerſam*) Scripturæ ſæpe Mediam vocant. 198

Idem ibidem, ubi de Europæ ſitu, &c. Inſula *Tilæ*, (lege *Thule*) quæ per infinitum à cæteris patet,.... vix paucis nota habetur. 654

Agatharchides Gnidius cap. 49. de Alilæis & Caſandrinis apud Photium Tmem. 250. pag. 1370. τότε χώρας ἡ πλείστη πάμφορος μέν ἐστιν, οὐ πᾶσα δὲ τυγχάνει θεραπείας τῶν ἄλλων ἀπειροτέρων ὄντων (lege τῶν ἁλιέων ἀπειροτέρων ὄντων) Interpres *ob cæterorum imperitiam* (verte, *ob eorum utpote piſcatorum imperitiam.*) 140

Ejuſdem Interpres cap. 50. de Sabæis, apud Photium itidem Tmem. 250. pag. 1374. Diſpenſant πᾶν τὸ πίπτον εἰς διαφορᾶς λόγον. Interpres vertit, *quidquid ſub calculum tranſportationis cadit.* (Verte, *quidquid habetur pro ſumptuoſo.*) 132

Agathias lib. 2. ubi de Perſis; Οὗτος δὲ ὁ Ζωροάδος (lege Ζωροάστρος)... ὁπηνίκα μὲν ἤκμασε τὴν ἀρχὴν .... οὐκ ἔνεστι σαφῶς διαγνῶναι. 250

Ammianus lib. 18. Qui textus ſignificabat Perſarum regem tranſitis fluminibus *Anzaba*, (lege *Zaba deletâ particulâ An*) & Tigride... dominum Orientis affectare totius. 244

Idem lib. 23. Hic corporibus cibo curatis & quiete, poſtridie ventum eſt ad *Calliniſum*, (lege *Callinicum.*) 239

Idem lib. 23. his tractibus Suſiani junguntur, apud quos non multa ſunt oppida: inter alia tamen eminet Suſa.. & *Artiana*, &c. (lege *Tarſiana.*) 236

Idem ibidem. Ac licet abundet urbibus mediterraneis..., has tamen civitates habet eximias, Geapolim, Naſcum... & *Taphron*, &c. (lege *Tapharon.*) 146

Ammonius de differ. voc. Γεφυριασμὸς δὲ (lege Γεφυρισμὸς) ἀπὸ τοῦ τοῖς Ἀθήνησιν ἐπὶ τῶν γεφυρῶν ἐπιγράφειν, ἤτοι ἔμμετρα, ἢ καὶ δίχα μέτρων ἀποσυρμοὺς (lege διασυρμοὺς) τινῶν. 455

In Antonini Aug. Itinerario, *Liſnio* m. p. L. &c. (lege *Clyſma.*) 107

Apollodorus lib. 1. Κατὰ δὲ τὴν πρῶραν ἐνήρμοσεν Ἀθηνᾶ φωνῆ (lege φωνῆεν) φηγοῦ τῆς Δωδώνιδος ξύλον. 739

Apollonii Scholiaſtes lib. 2. τὸ δὲ Σήσαμον μετωνομάσθη Δάματρις (lege Ἄμαστρις) ἀπὸ Δαρείου ἀδελφοῦ θυγατρός. 392

Idem ibidem ἐκλήθη δὲ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τοῦ σήσαμον λαβεῖν παρὰ Καρῶν, ἀντὶ τῆς χώρας βουλομένων κτίσαι τὴν πόλιν. (Lege ἀπὸ τοῦ σήσαμον λαβεῖν) (ſupp. τοὺς ἐγχωρίους) ἀντὶ τῆς χώρας παρὰ Καρῶν βουλομένων κτίσαι τὴν πόλιν. ibidem.

Appianus in Ibericis, τότε Ἡρακλέους, ἱερὸν Φοίνικές μοι δοκοῦσιν ἱδρύσασθαι; καὶ θρησκεύεται νῦν ἔτι φοινικῶς, (lege φοινικικῶς.) 610

Apuleius in libro de virtut. herbarum cap. 1. Arnogloſſon Punici *Artiereon* vocant. (lege ἀτιειρκὸν atieircon.) 762

Idem ibidem cap. 4. Hyoſcyamum Punici *gingam* vocant (lege *bingam.*) ibidem.

Idem ibidem cap. 9. Batrachium Punici *Atzicurur* appellant (lege חציר קרה *Atzir curra*) ibidem.

Idem ibidem cap. 23. Anthemidem Galli veteres appellabant *Auliticam* (lege *Ovalidiam* aut *Avaliticam.*) 755

Idem ibidem cap. 47. Callitrichon ſive Adianton Punici vocant *neſſo eſſe ſade* (lege נצת השדה *Neſſath heſſade.*) 762

Idem ibidem cap. 60. Aſterion, Punicè *derdun*, (lege cherdun vel cherdan.) ibidem

Idem ibidem cap. 65. Periſtereon Punici *zimicum* (lege *zibicum*) alii azirgozol. 763

Idem ibidem cap. 127. Braſſicam Sylvaticam Græci Cramben, alii cynocharon (lege cynomoron) nuncupant, Punici *butzutzim.* (Scrib. פוץ־ויים *butz-zizim.*) ibidem.

Interpres Arabs Erpenianus Gen. 43. 11. מסתק *miſtac* (lege פסתק *phiſtac*: id eſt piſtacia. 390

Arator Subdiaconus Hiſtor. Apoſtol. lib. 2.

*Sicanio lateri * remis vicina Melite.*

(lege * *tellus*) 503

Ariſtoteles Polit. lib. 3. cap. 3. ἧς γέ φασιν ἑαλωκυίας τρίτην ἡμέραν οὐκ αἰσθέσθαι τὶ μέρος πόλεως. (Lege τρίτον ἡμέρας μέρος τινὰς οὐκ αἰσθέσθαι: vel voce μέρος bis repetitâ τρίτον ἡμέρας μέρος, μέρος τὶ τῆς πόλεως, &c.) 43

Idem in Libro Mirabilium; Φασὶ δὲ καὶ ἐν Λυδίᾳ (lege Λιβύῃ) ἀπὸ τῶν δένδρων τὸ μελι γίγνεσθαι πολὺ, &c. 491

Idem ibidem; Δημόνησος ἡ Καρχηδο-

χηδονίων (lege Καλχηδονίων) νῆσος, ἀπὸ Δημονήσε--- τὴν ἐπωνυμίαν ἔληφεν, &c. Idem mendum sic corrige in Æliani Variis lib. 13. cap. 31. Item in Tzetzis Enarratione in Hesiodi Opera & Dies. Item in Aristophanis Scholiaste in Equitib. Act. 4. sub finem. 506

Arrianus in Periplo maris Erythræi, in descriptione Avalitis Emporii; φέρεται δὲ ἐξ αὐτῆς, πότε καὶ τῶν βαρβάρων ἐπὶ σχεδίαις διαφερόντων, εἰς τὸν ἀντικρυς Κήλις, &c. (lege Ὄκηλις.) 123

Idem eodem tract. ubi de Muza Emporio: Καὶ μετ' ἄλλας ἐννέα ἡμέρας Ἀφὰρ μητρόπολις: (lege Σαφάρ.) &c. 144

Arrianus Alex. Expedit. lib. 3. Βέμαδος fluvius (lege Βέμηλος) ut lib. 6. vel potiùs in utroque libro Μέβηλος. 243

Athenæus lib. 3. cap. 36. ἐμπίπλασο Οὐλπιανὲ χεβροδλάψε (lege χεβροθλάψε) πατρίε, ὃς παρ' ἐδενὶ γέγραπται, πλὴν εἰ μὴ ἄρα τοῖς τὰ φοινικικὰ συγγεγραφόσι, Σενιαίθωνι (lege Σαγχωνιάθωνι) καὶ Μωχῷ τοῖς πολίταις. 726. 727. & 772

Idem lib. 7. in Loco, quem citat ex Cyclope Antiphanis: ἔσω δὲ ὑμῖν κεστρεὺς Ὑμήττιος (lege Συμαίθιος.) 531

Alexis apud eundem lib. 12. Lanas generis eximii Calabras Apulasque *Milites* nostri existimabant (lege *Milesias Nostri existimabant*) &c. 26

Posidonius apud eundem lib. 14. πισάκιον ἐσὶ μάκρον, παρεμφερῆ τοῖς δακρύοις, &c. (Lege καρύοις.) 389

Athenagoras in Legatione pro Christianis apud Aristæum: Χῖοι Ἀρισέον τὸ αὐτὸν καὶ Δία καὶ Ἀπόλλω νομίζοντες; (legendum, Κεῖοι Ἀρισαῖον) &c. 408

Augustinus de Civit. Dei lib. 16. cap. 1. *lætificet* Deus Japheth (legendum *latificet*) &c. 149

Idem Epistol. 44. dicit Pœnos habere in Sacerdotibus *Eucaddires*. (Leg. *Encaddires* aut *Enucaddires*, quasi *Addiri initiatos* diceres.) 766

Idem ibidem, Namphanio quid aliud significat, quàm boni pedis hominem, &c. (legendum נעם פעמו *Nam-phamo*, id est, pulcher est pes ejus.) ibidem.

Idem Enarratione in Psal. 9. 8. Carthagini, ubi nunc est regnum *Cœleste* (Lege *Cœlestis*, hoc est, *Uraniæ*.) 769

Avicenna lib. 2. dicit דרוקי esse semen pastinacæ Sylvestris. (Pro דרוקי legendum דוקו *Daucu*.) 754

Idem lib. 4. Fen. 4. Tract. 3. cap. 22. de basilisco; hic serpens multiplicatur in terra אלתרך ולוביה *Altorc*, hoc est, Turciæ & Lubiæ. (Pro אלתרך *Altorc* ascribe אלברך *Albarc*, id est, Barcæ.) 297

In Eodem lib. 4. Fen. 4. Tract. 3. cap. 38. de diplade; Est in regione לוביה, *Lokiati*; latinè vertitur, (sed lege *Lubia*, vel *Lybia*.) ibidem.

B.

Baruch cap. 1. vers. 4. ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Σὺδ, (leg. Σὺρ ad fluvium *Sur*.) 34

Benjamin Judæus, Itinerarii pag. 75. Edit. Lugd. Bat. 1633. cum versione Constant l'Empereur: Viginti octo sunt Judæorum Synagogæ cùm Bagdadi, ובין אלפרך, tum in *Alpherec*. (Lege אלכרך, & verte *Alcorchæ*.) 33

Idem pag. 77. de Turre Babel, בגוי בלבנים הנקראים לאגור lateribus, quos *lagour* vocant, constructa est. (Pro *lagour* scribendum *agour*.) 39

Idem pag. 81. hinc (Kupha scilicet) *sesquidiei* itinere יום וחצי distat Suria. (Legendum חצי יום *mediæ diei*.) 35

Idem pag. 121. Ibi turris magna ab eo exstructa fuit, quæ dicitur Magraa, Arabicè verò מגאר, *Megar*. (Legendum מנאר *Menar* Candelabrum, seu Pharus.) 262

Idem pag. 108, Ante altare fani sui vallis magna est, in qua quotidie magnum ignem accendunt. Eum vocant Arabicè אלהותא, Elohouta, Divinitatem, (lege *Albauta, eam vocant voraginem.*)

C.

Callimachus in fragmentis poëmatii de Coma Berenices,

--- χαλύβων ὡς ἀπόλοιτο γένος.
Γείοθεν * ἀντέλλοντα κακὸν φυτὸν οἵ μιν ἔφηναν.
* (lege ἀντέλλον τι, &c.) 182

Ambo Chaldæi Interpretes Gen. 10, 4. pro כתים *Chittim* habent אכויא. (Lege אכיא *Achaia*,) 157

Chaldæo - Hierosolymitanus Gen. 10, 13. Misraim genuit ית מרויטאי *Mareotas*.) Legendum ית מרויטאי *Meroitas*, Jod & Vau transpositis.) 271

Idem ibidem Gen. 10, 13. Misraim genuit ית לוסטאי *& Lustæos*. (Leg. ליווסטאי *Libystios*) 263

Chaldæus Interp. Jonathan Gen. 10. 14. pro Pethrosæis habet נסיוטאי Νησιώτας *insulares*: (legendum פלוסיוטאי *Pelusiotas*.) ibidem.

Idem Gen. 20, 18. pro Arradæis habet לוטסאי (Lege לותכאי, id est, *Laodicenses*.) 305

Chaldæus Paraphrastes Onkelos Gen. 16, 14. *inter Cades & Bered* exponit inter *Rekam & Petram* בין רקם ובין חגרא (legendum ובין חלוצא, & vertendum inter *Rekam & Elusam*.) 688

Idem & cum eo Jonathan, Gen. 20, 1. *inter Kades & Sur* vertunt *inter Rekam & Petram* בין רקם ובין חגרא (Leg. בין רקם ובין חלוצא *inter Rekam & Elusam*.) ibidem.

Chaldæus Interpres Ezechiel. 27, 23. Carræ, Nisibis וחריב & *Hariab*. (Leg. הדיב *Hadiab*.) 241

Clemens Alexandrinus in Protreptico seu Admonitione ad Gentes: ubi de Artaxerxe loquitur. πρῶτος τῆς Ἀφροδίτης Ταναΐδος (lege Ἀναΐτιδος) τὸ ἄγαλμα ἀναστήσας . . . . ὑπέδειξε σέβειν. 245

Idem Pædag. lib. 1. cap. 1. Οἱ δὲ ἐξυμνεῖν ἐκ αἰσχύνονται τὰς σφετέρας ἡδυπαθείας, τὰς ἐν τῷ πορθμῷ τῷ Σικελικῷ σμυραίνας πολυπραγμονοῦντες.. καὶ τὰς ἐν Σκιάθῳ (lege Συμαίθῳ) κεσρεῖς. Idem mendum corrige in Polluce. 532

Idem Stromat. lib. 1. ὥς φησι Μένανδρος ὁ Περγαμηνὸς καὶ Λαῖτος ἐν τοῖς φοινικοῖς. (Lege φοινικικοῖς.) 777

Idem ibidem lib. 5. ubi de voce Ζάψ, ex Simmia Rhodio.

Ἀμασιγνήτων καὶ Τελχίνων ἔφυ ἡ ἀλυκὴ
Ζάψ (Legendum
--- ἄμμας
Γυνίτων καὶ Τελχίνων ἔφυ ἡ ἀλυκὴ Ζάψ.) 372

Idem ibidem lib. 6. Ζὰς (lege Ζεὺς) ποιεῖ φάρος μέγα τε καὶ &c. 209

Idem ibidem ἐ γάρ ἐσιν αὐτῶν εὕρημα, τῶν δὲ προφητῶν, σφητερισάμενοι προσέθηκαν τῷ μὴ (lege μὲν) ὑπάρχοντι κατ' αὐτὲς σοφῷ. ibidem.

Concilii Chalcedonensis part. tertiâ, in Epist. Episcoporum Ægyptiorum ad Leonem Augustum, Poëmen dicitur Episcopus *Elismatis*, lege *Clysmatis*.) 107

Constantinus Porphyrogenneta, Themate 15: ubi de Samo Ionica: Σάμος, ἀπὸ Αἰγαίε (lege Ἀγκαίε) καὶ Σαμίας τῆς Μαιάνδρε τοῦ ποταμοῦ θυγατρὸς, &c. 378

Cyrillus Glaphyr. lib. 2. αὐτὰς δὲ (lege αὐτὸς δὲ) συγχεῖ τοῖς γλώσσαις: 52

Cyrillus Alexandrinus in Commentar. ad Esaiæ caput 19. vers. 2. ὥσε καὶ πόλιν (lege πόλιν ἐπὶ πόλιν) καὶ νομὸν ἐπὶ νομὸν ποιεῖσθαι τὰς ἐφόδες. 260

Idem Ibidem, lib. 2. τὰ πρόσοικα τῇ Θηβαίων ἔθνη βάρβαρα, Βλέμμυες δὲ ἔτοι, οἳ καὶ εἰσιν Αἰθίοπες, εὐτεχνήσατα μὲν τὰς Βελῶν ἀφαιρέσεις (lege ἀφέσεις) ποιεῖσθαι μεμελετήκασι. 267

D.

Diodorus Siculus Bibliot. histor. lib. 3. pag. 123. Ἐκδέχεται κόλπος Ἀλαινίτης. (Lege Αἰλανίτης.) 686

Idem lib. 3. pag. 126: χρυσοῦ τε καὶ ἀργύρε πλῆθος ἐπικεκλυκότος παρ' αὐτοῖς, καὶ μάλισα ἐν Σαγναῖς, (Alii Σάμαις; legendum Σάβαις) ἐν ᾗ τὰ βασίλεια κεῖται, τορεύματα μὲν ἀργυρᾶ.... ἔχεσι, &c. 131

Idem lib. 5. pag. 227. sub finem: ἔτος δὲ εἶχεν ἐπιγραφὴν φοινικοῖς γράμμασιν, &c. (Leg. φοινικικοῖς.) 367

Idem lib. 5. pag. 228. ἐπὶ δὲ ὄρες Ἀταμύρε (lege Ἀταβυρίε) Διὸς ἱερὸν ἱδρύσατο τοῦ προσαγορευομένε Ἀταμυρίε, &c. (legendum iterum Ἀταβυρίε.) 369

Idem lib. 5. pag. 231. ἀφ' ἧς αἰτίας μάλισα παρὰ τοῖς Κρησὶν ἐζηλῶσθαι τὴν τοξικὴν, καὶ τὸ τόξον Σκυθικὸν. (Lege Κρητικὸν) ὀνομασθῆναι. 423

Idem lib. 13. pag. 376. Ἀκραγαντῖνοι μὲν ἦσαν πλείες τῶν δισμυρίων. &c. (Lege δεκακισμυρίων.) 253 & 553

Dionysius Periegetes, seu Afer, in Poëmate de Orbis situ;

Νῆσοι δὲ ἑξείης Γυμνήσιαι, ἄγχι δὲ Βῦσος.
(Legendum, ἄγχι δ' Ἔβυσος, *& prope Ebusus*.) 635

Idem ibidem

Καὶ Χίος ἠλιβάτε Πελλήναίε ὑπὸ πέζαν.

(Rescribendum ἠλιβάτοιο Πελιναίε. Eustathius in Scholiis ad hunc locum habet, ὄρος τὸ Παλινναῖον. Legendum itidem Πελινναῖον. 383

Idem ibidem.

--- οἷς ἐπὶ γαίαν
Χατραμὶς ἐνναίει κατεναντίον
Περσίδος αἴης.

(Pro ἐνναίει lege ἐν Μάκαι, vel ἐν Μάκαις.) Et in versione Avieni,

--- Et inde
Chatramis est tellus; *Camæ* vicina fluento
Persidis accedit.

(Pro *Camæ* legendum *Macæ*, vel *Maci*.)

Antiochus Syracusanus apud Dionysium Halicarnass. Antiquit. Roman. lib. 1. docet, τὴν γῆν ὅση ἐντὸς ἦν τῶν κόλπων τῶτε Ναπετίνε (lege Λαμητίνε) καὶ τοῦ Σκυλλητικοῦ, &c πρώτην κληθῆναι Ἰταλίαν. 595

Dioscorides lib. 5. cap. 490. Κιννάβαρι οἴονταί τινες ταυτὸν ὑπάρχειν τῷ καλεμένῳ ἀμμίῳ (lege ἀμηνίῳ) πλανώμενοι. Τὸ γὰρ ἄμμιον (lege ἀμήνιον) σκευάζεται ἐν Ἰσπανίᾳ, &c. 626

Idem lib. 2. cap. 125. *de Lino*; vel potiùs in *Auctario*, aut *Nothis* ad cap. 125. *de Lino*, Ἀφροὶ ζεραφοῖς. (Legendum ζεραφοισᾶ.) 752

Idem ibidem in Nothis ad caput 153. *de Plantagine*: Ἀφροὶ ἀτιειρκόν. (Lege חציר ערקין, *Atir-erkin, herba nervorum*.) ibid.

Idem ibidem, ad caput 158. de *Coronopede*; Ἀφροὶ ἀτιερσίτιν (Pro Ἀτὶρ legendum Ἀτὴρ, vel ἀτὴρ *vestigium*.) 753

Idem ibidem ad cap. 170. *de Eruca*, Ἀφροὶ ἀσιρίκ. (Leg. ἀσιρὲκ.) ibidem.

Idem ibidem ad cap. 209. de *Cappari*: Ἀφροὶ ἐρειαιαθοῦν. (Lege ἐειαιανώθ.) ibidem.

Idem ibidem ad cap. 214. de *Myosotide*: Ἀφροὶ λαβαθαλαβάτ. (Lege *Lobatalapath*; id

id est, *auricula vespertilionis.*) ibidem.

Idem lib. 3. cap. 53. vel potiùs in Auctario seu Nothis ad cap. 53. de *Ruta Sylvestri* Ἀφροὶ χέρμα σεμμακέθ. (Lege χέρμας, & χέρμας ἐμμακέθ.) 754

Idem ibidem ad caput 80. de *Elaphobosco* : Ἀφροὶ ἀσκαχκαέ. Leg. ἀσκακκαέ.) 755

Idem ibidem, ad cap. 118. de *Apiastro* ; Γάλλοι μερισειμόριον. (Lege μεριμόριον.) 626

Idem lib. 4. cap. 13. vel potiùs in Auctario ad cap. 13. *de Clymeno* : Οἱ δὲ ἡλιοφυές. (Lege ἡλιοφαές.) 757

Idem ibidem ad cap. 23. *de Anchusa* : Ἀφροὶ βεϊνεσάθ. (Legendum Βυιενεσάθ, *Buienesath.*) ibidem.

Idem ibidem ad cap. de *Tragio altero* : Ἀφροὶ Ἀχοιοσίμ. (Lege Ἀχαιοσίμ, *berba Achivorum.*) ibidem.

Idem ibidem ad cap. de *Papavere cornuto* ; Ἀφροὶ σισιμάκα. (Lege שמשם אכם *Simsim acam* , *Sesamum nigrum.*) 759

Idem ibidem ad cap. 70. de *Psyllio* : Ἀφροὶ ἐαργυγέμ. (Rescribendum ἐαργυτέμ.) ibidem.

Idem ibidem ad cap. 71. *de Solano hortensi* , Ἀφροὶ ἀσρισμονιμ. (Legendum ἀσὶρ ἐσμενὶ, quasi diceres חציר השמיני.) 760

Idem ibidem ad cap. 128. de *Buglosso* : Ἀφροὶ Ἀνσανάφ. (Legendum Λυσαναλύφ, *lingua bovis.* ibidem.

E.

ELias in Methurgeman ; Ludæos Thargum Jerosolymitanum explicat *Mareotas* ; (vel potiùs Meroitas.) Illi mihi videntur esse populus, qui hodie vocatur מארוניט *Maronitæ.* (Lege מארויט *Meroitæ* , ut sequentia quadrent.) Is autem est ex regione Pregiani. 272

Georgius Elmacinus Histor. Saracen. lib. 1. cap. 1. Heraclius deinde abiit in pagum Thsemaninum, quem exstruxit Noa , super quem pax, postquam ex arca egressus est, & ascendit אלי גבל גודי ad montem *Gudi* (lege גרדי *Gordi* ,) &c. 18

Idem Histor. Saracen. l. 2. cap. 7. pag. 129. ex Versione Erpenii; Sine me, jam enim apparuit mihi עלי כותר שאה מארז *contra Cuterum taurus sylvestris moriturus.* (Vertendum, *contra Cuterum Shacbmat.*) 114

Idem ibidem lib. 3. cap. 4. pag. 227. Refert Muazzus . . se curavisse ædificandam Cahiram in horoscopo Martis, והו קאהר עלפלך ; *qui cogit orbem* (Reddendum , *qui vincit orbem.*) 136

Epiphanius advers. Hæreses lib. 1. sect. 8. Ἰακὼβ δὲ ἀποδιδράσκει ἐπὶ τὴν Μεσοποταμίαν Φαδὰν ; ἐπέκεινα τῆς Μεσοποταμίας Συσωβά. (Lege Σαβά.) 77

Idem lib. 1. Hæreseon sect. de Sethianis : ὡς Ἰωνάν μὲν τὴν Ἑλληνίδα ἔχειν , &c. Μισρὲμ τὴν τῶν Αἰγυπτίων , Φὼς (lege Χὼς) τὴν τῶν Ἀξωμίτων , Ἀρμὼτ (lege Ἀσαρμὼτ) τὴν τῶν Ἀράβων. 100

Etymologus Magnus , voce Βαβυλών : Εἴρηται δὲ ἀπὸ Βήλου ; ὃς κτίσας αὐτὴν, ἀπ' αὐτοῦ προσηγόρευσε : Κάλα (lege Βάλα, בעלא) γὰρ καλεῖται τῇ Σύρων φωνῇ , ὃ τῇ Ἑλλενίδι Βῆλος. 233

Idem in Βαίτυλος : Λίβανον τὸ ὄρος τῆς Ἰλὶς πολέως. (Supplendum ex Phavorino Βαίτυλος , λίθος γενόμενος κατὰ τὸ Λίβανον τὸ ὄρος τῆς Ἡλὶς πόλεως, & pro Ἰλὶς πόλεως scribendum, Ἡλὶς πόλεως.) Sic etiam scribe in Phavorino. 708

Idem voce Γάδειρα, ἐν ταῖς Φοινίκης (lege Φοινικικαῖς) ἱστορίαις. 609

Idem in voce Γάλωνες... τὰ περιφράγματα , Φοίνικες. (Hæc verba pertinent ad Γάδειρα aliquantò ante præcedens. 750

Idem Σικήνος καὶ νύμφης Οἰνονατίδος (Legendum Οἰνηίδος.) Idem mendum sic etiam corrige in Apollonii Scholiaste, Apollon. lib. 1. vers. 624. 416

Idem Σέσιον μύρον κρίνινον Ἕλληνες προσαγορεύουσι. (Pro Σέσιον , lege Σέσινον.) 751

Eusebius Præparation. Euangl. lib. 1. cap. 9. Ἱστορεῖ δὲ τὰ περὶ Ἰουδαίων ἀληθέστατα... Σαγχουνιάθων ὁ Βηρύτιος, εἰληφὼς τὰ ὑπομνήματα παρὰ Ἱερομβάλου τοῦ ἱερέως Θεοῦ τοῦ Ἰευώ. (Lege Ἰαω.) 773

Idem ibidem Σαγχουνιάθων δὲ κατὰ τὴν Φοινικῶν διάλεκτον φιλαλήθως. &c. (Lege φιλαλήθης , uti Theodoretus legit.) 771

Idem lib. 1. cap. 10. de Phœnicum Theologia ex Sanchoniatone : Εἶτά φησι γεγενῆσθαι ἐκ τοῦ Κολπία ἀνέμου, καὶ γυναικὸς αὐτοῦ Βααυ , lege Βααυτ,)... Αἰῶνα καὶ Πρωτόγονον, &c. 706

Idem ibidem ; ἐκ τούτων , φησὶν, ἐγεννήθησαν Μημρούμος , (lege ἐγεννήθη Σαμημρούμος) ὁ καὶ Ὑψουράνιος. ibidem.

Idem ibidem ; Εὗρεν ἀεροπετῆ ἀστέρα ; ὃν καὶ ἀνελομένη , ἐν Τύρῳ τῇ ἁγίᾳ νήσῳ ἀφιέρωσε. (Legendum Εὗρεν ἀεροπετῆ ἀστερίαν , ὃν καὶ ἀνελομένη ἐν Τύρῳ τῇ ἁγίᾳ νήσῳ ταύτην ἀφιέρωσε: Et vertendum, *Invenit Asteriam ex aëre delapsam*, aut *in aëre volantem , quâ mactatâ in Tyro sacra insula eam consecravit.* 710

Idem lib. 9. cap. 17. ex Eupolemo, Βαβυλωνίους λέγειν πρῶτον γενέσθαι Βῆλον , ὃν εἶναι Κρόνον: ἐκ τούτου δὲ γενέσθαι Βῆλον καὶ Χαναάν , (lege Χὰμ ;) τοῦτον δὲ τὸν Χαναὰν γεννῆσαι τὸν πατέρα τῶν Φοινίκων : τούτου δὲ Χοὺμ (lege καὶ Χοὺμ) υἱὸν γένεσθαι, ὃν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λέγεσθαι Ἀσβολον, πατέρα δὲ Αἰθιόπων ἀδελφὸν δὲ τοῦ Μεσραεὶμ πατέρα (lege πατρὸς) Αἰγυπτίων. 210

Idem lib. 9. cap. 30. de Davide &c. ex Eupolemo : ἀκούσαντα δὲ τὸν Δαβὶδ, πλοῖα ναυπηγήσασθαι ἐν Ἀχάνοις (lege Αἰλανοῖς) πόλει τῆς Ἀραβίας, καὶ πέμψαι μεταλλευτὰς εἰς τὴν Οὐρφῆ νῆσον, &c. (Lege Ὀφρῆ νῆσον.) 138 & 685

Idem lib. 9. cap. 41. de Nabuchodonosore, &c. ex Abydeno; Ναβουχοδονόσορος δὲ... Βαβυλῶνα μὲν ἐτείχισε τριπλῷ περιβόλῳ ; .... τόντε Ἀρμακάλην (lege Νααρμάλκην) ποταμὸν ἐξήγαγεν, ἐόντα κέρας Εὐφρητέω, τόντε Ἀκρακάνον. (Lege Νακρακάνον.) 34 & 35

Idem lib. 10. cap. 11. ex Tatiano. Τούτων τὰς Βίβλους εἰς Ἑλληνίδα κατέταξε φωνὴν Ἀσιτος, &c. (Lege Λαῖτος.) 777

Idem Eusebius in Chronico Græco , pag. 11. Ἀραβὼθ, ἀφ' οὗ Ἄραβες : (pro Ἀραβὼθ lege Ἀσαρμὼθ.) 100

Idem in Locis Hebraicis voce Ophir : Ὠφεὶρ, οὗ τοὺς υἱοὺς ἀπὸ κωφῆν τοῦ ποταμοῦ ἕως τῆς Ἰνδικῆς καὶ τῆς πρὸς αὐτῆς Σηρίας (lege Ἀρίας) κατοικῆσαι Ἰώσηππος ἱστορεῖ. Idem mendum corrige ibidem, voce Σωφειρά; & in Hieronymo , qui utrobique habet Jeriam , & Jeiram , pro Aria. 96

Idem in Locis Hebraicis : Sephela , sicut scribit Esaias , Lege Abdias) pro quo Aquila *campestrem* ; Symmachus *vallem* interpretatur. 604

Eustathius Antiochenus Episcopus in Hexaëmero , Κιναῖοι περὶ Λίβανον ὤκουν καὶ Ἀμαρον. (Lege Ἀμανον.) 307

Eustathius Odyss. O. Φερεκύδης ὁ Βαβυλώνιος , (lege ὁ Βάβυος.) 214

Eustathius in Dionysium pag. 86. Περσικὸς κόλπος μικρόντι ἐλάττων Εὐξείνου ἐστὶν, ἐν ᾧ Ἴκαρος τε νῆσος , Τύρος , καὶ Ἄραδος ὁμώνυμοι ταῖς Φοινικαῖς. (Lege Φοινικικαῖς.) 689

Euthymius Monachus de Heraclio Imperatore , μέλλοντος αὐτοῦ διελθεῖν τὴν Αἴθριβον (lege Ἴαθριβον) ἀπῄει πρὸς ὑπάντησιν αὐτοῦ ὁ θεομισὴς Μωάμεθ. 214

G.

GAlenus de Simp. l. 6. c. 3. §. 11. de Gnaphalio : ὠνόμασαι μὲν οὕτως ἀπὸ τοῦ φύλλοις αὐτοῦ μαλακοῖς οὖσιν ἀντὶ γναφάλων χρῆσθαι ; Inde nominata est , quod foliis ejus mollibus pro fomento utantur. (Lege *tomento.*) 677

Græcus Scholiastes in Gregorium Nazianzen. Orat. 4. Μαντεία οὖν τις ἐξεφέρετο κατὰ τὴν τοῖαν δὲ πηγὴν ἢ τοῦ νάματος , οὐ κατὰ φωνὴν (οὐ γὰρ φωνή τις ἐξηχεῖτο) ἀλλ' ἁπλῶς ἦχου τινος , καὶ πνεύματος ἀναδιδομένη. (Lege ἀναδιδομένου.) 430

H.

HAitho Armenus cap. 9. In Armenia est altior mons, quàm sit in toto orbe terrarum , qui Arath (lege Ararat) vulgariter nuncupatur. 17

Hanno in Periplo. Inde in lacum pervenimus , διά τινος ποταμοῦ διαπλεύσαντες , Χρίτης (legendum ὄνομα Χρεμέτης.) *Pernavigato magno quodam fluine, cujus nomen Chremete.* 643

Heraclides de Politiis : Ἔπειτα Μίνως ἀκούων Δαίδαλον ἐνταῦθα μετὰ στόλου παραγεγονέναι, καὶ ἀναβὰς ἐπὶ τὸν Λύκον (lege Ἀλυκὸν) ποταμὸν τῆς πόλεως ταύτης ἐκυρίευσε, &c. 555

Idem ibidem, de Phasianis : φιλόξενοι δὲ εἰσὶν, ὥστε τοὺς ναυαγοὺς ἐφοδιάζειν , καὶ τρεῖς μνᾶς διδόντας ἀποπλεῖν : (lege διδόναι ἀποπλεῦσι.) 289

Herodotus Halicarnass. lib. 1. cap. 139. εἰσέχει δὲ ἐς ἄλλον ποταμὸν ἐκ τοῦ Εὐφρήτεω ἐς τὸν Τίγριν , παρ' ὃν Νῖνος πόλις οἰκέαται. (Lege οἴκητο. 254

Idem lib. 3. cap. 8. ὀνομάζουσι δὲ τὸν μὲν Διόνυσον Οὐροτάλτ. (Lege Οὐροτάλ, dempto τ.) 110

Idem lib. 3. cap. 57. ὥστε ἀπὸ τῆς δεκάτης τῶν γινομένων αὐτόθεν χρημάτων θησαυρὸς ἐν Δελφοῖσι ἀνακέεται , ὅμοια (lege ὅμοιος) τοῖσι πλουσιωτάτοισι. 413

Idem lib. 4. cap. 192. οἱ μὲν δίποδες καλέονται ; οἱ δὲ ζεγέριες. (τὸ δὲ οὔνομα τοῦτο ἐστὶ μὲν Λιβυκὸν ; δύναται δὲ κάτ Ἑλλάδα γλῶσσαν, Βουνοί) (lege Βουνῖοι. 714

Idem lib. 7. cap. 69. Αἰθίοπες.. τόξα δὲ εἶχον .. ἐπὶ δὲ, καλαμίνους οἰστοὺς μακροὺς (legendum μικρούς.) 166

Hesiodus in Theogonia vers. 5.

Καίτε λοεσσάμεναι τέρενα χρόα Τερμησσοῖο.

(Lege Περμησσοῖο. 419

Hesychius in voce Ἀλῶ , ἀδημονῶ , ἀθυμῶ , Φοίνικες. Refer illud vocabulum Φοίνικες ad vocem subsequentem , ad ἄλφα nempe; ita ut sensus sit, Phœnices vocant Ἄλφα Βοὸς κεφαλή. 738

Idem in Ἄλφα , Βοὸς κεφαλή. (Lege βοῦς, κεφαλή.) Siquidem ἄλφα non significet apud eos bovis caput , sed & bovem & caput. 471 & 738

Idem in Ἀταβυρία ; ἡ ὀγόδος πάλαι.

πάλαι. (Lege ἡ Ρόδος πάλαι.) 369
Idem in Βαρακάκαι, ἄγιοι (lege, αἰγέιοι διφθέρα, παρὰ Κελτοῖς.) 675
Idem in Βαρδοὶ, αἱ ὁδοὶ (lege ἀοιδοὶ) παρὰ Γαλάταις. 666
Idem in Βρετλία, μέλαινα ἡ Βάρβαρος, ἀπὸ τοῦ Βρετλαίων ἔθνους. (Locum sic restitue, Βρετλία, μέλαινα πίσσα ἡ Βάρβαρος, ἀπὸ τοῦ τῶν Βρεττίων ἔθνους.) 596
Idem in Γαύλοι, τὰ ποιμνικὰ τοῦ γαλακτος ἀγγεῖα, καὶ Φοινικὰ (lege Φοινικικά.) πλοῖα. 738
Idem in Γάπετος, ἐπὶ διασυρμῷ πρεσβύτερος, ἀρχηγός. (Lege ἀρχαῖος.) 147
Idem in Ἰννύκινος, (lege Ἰνύκινος) οἶνος ἀπὸ Ἰνυκοῦ τῆς Σικελίας ἐστὶ, &c. 568.
Idem in Κολία, . . . τὰ ἐκ μέλιτος Τραγάλια (lege Τρωγάλια.) 346
Idem Κυθμώλης, (lege Κυθνώλης), ἐξώλης, ἔνιοι δὲ πεποιῆσθαι τὴν λέξιν φασὶ ἀπὸ Κύθμου (lege Κύθνου) τῆς νήσου, &c. Κυθνώλης autem notat, *perditus omnino.* 408
Idem in λεύγη, μέτρον τὶ γάλακτος. (Lege, Γαλάταις.) 677
Idem in μάδαρις. (Lege μάταρις, vel μάτερις.) 670
Idem in Μεσόπορον, μέσην ὁδεύων. Lege μέσην ὁδὸν) aut Μεσοπορῶν, μέσην ὁδεύων.) 94
Idem in Ὀφίης, Ἡρόδοτος διὰ τὸ πλῆθος τῶν ὄφεων. Pro Ὀφίης Ἡρόδοτος. (Lege Ὀφιοῦσα ἡ Ρόδος,) &c. 370
Idem in Πατέοντο, ἐγένοντο. (Lege ἐγεύοντο.) 295
Idem in Σχερίη, ἡ Σχερία ἡ τῶν Φαιάκων χώρα, ἡ νῆσος καὶ ἡ κουρὰ, & *tonsio.* (Lege Κέρκυρα, *Cercura*) τὸ πρότερον οὕτως ἐκαλεῖτο. 463
D. Hieronymus Oper. Tom. 2. adversus Jovianum lib. 2. cap. 9. Eantes (lege *Neantes*) Cizycenus, & Asclepiades Cyprius, ætate, quâ Pygmaleon in Oriente regnabat, scribunt esum carnium non fuisse. 353
Idem Oper. Tom. 3. in Quæstionib. Hebraicis in Genesim. in cap. 10. Samaræi, quibus Edessa (lege Emesa, vel Emisa) nobilis Syriæ Cœles civitas. 306
Idem Tom. 5. Commentar. lib. 7. in Esaiam cap. 19. vers. 7. Pro junco Papyrum LXX. transtulerunt, de quo charta fit; addentes de suo ἄχυρον (lege ἄχει) τὸ χλωρὸν: quod in Hebraico non habetur. 758
Idem Tom. 5. Comment. lib. 11. in Ezechielem cap. 38. vers. 2. Et revera nec in Genesi nec in Josepho quidem, qui omnia Hebraicarum (lege Hebraica) gentium . . . exponit nomina, hanc gentem potuimus invenire. 187
Idem in Versione Chronic. Eusebian. lib. 2. Hercules cognomento Desanaus in Phœnice clarus habetur. Pro *Desanao lege Diodas, ut in Eusebii textu Græco habetur.*) 472
Histiæus Milesius: σκίδνανται δὲ τὸ λοιπὸν ἐντεῦθεν ὑπὸ τῆς ὁμογλωσσίας; lege πολυγλωσσίας;) τὰς συνοικίας ποιησάμενοι πανταχοῦ. 64
Homeri vetus Scholiastes in Iliad. β. vers. 35. μὴ σπεῦδ' Ἀχιλλεῦ, πρὶν Μονηίαν ἕλῃς. (Lege Μονηνίαν.) 450
Ejusdem Scholiastes in Odyss. φ. vers. 122.
ἀμφὶ δὲ γαῖαν ἔναξε. Circum autem terram constipavit.
Scholiast. ἔναξε, συνεπόλωσεν. (Legendum συνεπίλησεν.) 412
Hyginus fab. 223. mœnibus Babylonis in ambitu assignat stadia 300. (Rescribendum 360.) 44
Idem Astronom. lib. 2. in Opiuchi Asterismo: Polizeius (lege *Polyzelus*) autem Rhodius hunc Phorbanta nomine demonstrat, &c. 370
Idem Astronom. l. 2. cap. Arctophilax. Interfectores ejus (Icarii) animi conscientiâ permoti statim sese fugæ mandaverunt, & in Insulam Ceum (lege Ceorum) pervenerunt. 407

I.

Josephus Antiquit. Judaic. lib. 1. cap. 7. οὗτοι ἀπὸ Κώφηνος ποταμοῦ τοῦ Ἰνδικῆς, καὶ τῆς πρὸς αὐτοῦ Συρίας; (rescribe Ἀρίας) τινὰ κατοικοῦσι. 96
Idem Antiq. lib. 7. cap. 8. ὃς ἐπεὶ τὸν ἐν Θήβαις πύργον ἑλεῖν ἐβούλοντο. (Lege ἐβούλετο.) 426
Idem Antiq. lib. 8. cap. 2. δυσαρεστήσας τῇ δωρεᾷ, πέμψας πρὸς Σολομῶνα μὴ δεῖσθαι τῶν πόλεων ἔλεγεν, καὶ ἔκτοτε προσηγορεύθησαν χαβαλῶν (lege χαβουλῶν) γῆ. Μετερμηνευόμενον γὰρ τὸ χαβαλῶν (lege χαβουλῶν) κατὰ Φοινίκων γλῶτταν οὐκ ἀρέσκον σημαίνει. 714
Idem Antiq. lib. 20. cap. 2. χώραν δίδωσι Καιρῶν (lege Καρρῶν) λεγομένην. 19
Ejusdem Interpres Latinus lib. 3. de Bello Judaico cap. 2. Inferioris quidem Galilææ longitudo à Tiberiade usque ad Zabulon. (lege *Chabulonem*, uti est in Textu Græco. 715
Idem de Bello Jud. lib. 4. cap. 1. Μεθερμηνευομένη δὲ Ἀμμαοῦς θερμαὶ λέγοιτ' ἄν; ἔστι γὰρ ἐν αὐτῇ πηγὴ θερμῶν ὑδάτων πρὸς ἄσκησιν (lege ἄκεσιν) ἐπιτήδειος. 765
Ejusdem Interpres Latinus lib. 7. de Bello Judaico cap. 26. Locum habitandum dedit qui vocatur Ammaus; distat autem ab Hierosolymis *triginta stadiis.* (vertendum *Sexaginta stadiis*, uti habetur in Græco Textu.) 765
Idem Josephus lib. 1. contra Apionem, Ἀντιδωρήσατο δὲ αὐτῷ ὁ Σολομὼν, ἄλλοις τε πολλοῖς; καὶ γῇ κατὰ χώραν τῆς Γαλιλαίας ἐν τῇ Ζαβουλῶν (lege ἐν τῇ χαβουλῶν) λεγομένῃ. 715
Josephus Ben-Gorion cap. 1. Editionis Venetæ, רוסי חונים על (כירא) נהר השופך בים גורגאן (lege כורא) Rhossi habitant ad fluvium Cyrum, qui defluit in mare Georgian. 188
Idem Historiæ lib. 2. cap. 6. Audite me principes Macedoniæ, ותארסיה ותלאסיה. (Legendum ותראסיה ותסאליה, & *Thrasia*, & *Thessaliæ.*) Thrasia est Thracia. 151
Idem, Edit. Venet. cap. 50. Et Basil. lib. 5. cap. 14. Appellat lacum Asphaltitem אגם החומר, *paludem chomer*, cæmenti. (Legendum החמר, *chemar*, *bituminis.*) 40
Ejusdem delineationem Prosapiæ Japheti ex mente Judæorum, *Veneta Edit. An.* 1544. emendatam & illustratam vide, *Col.* 198. 199. 200. 201. & 202.
Irenæus adversus Hæreses lib. 1. cap. 12. Ἕλληνες ὁμολογοῦσιν ἀπὸ Κάδμου πρῶτον ἓξ καὶ δέκα παρειληφέναι; *Græci fatentur à Cadmo* (vetus Interpres malè ab *æstimatione*, ἀπ' εἰκασμοῦ) *primum sedecim literas se accepisse.* 452
Isacius in Lycophronem, pag. 123. Περὶ τὰς πέτρας τοῦ ἐν Ἀθήναις Κολωνοῦ (Ποσειδῶν) καθευδήσας, ἀπεσπέρμηνε; καὶ ἵππος Σκύφιος ἐξῆλθεν, ὁ καὶ Ἀκειρωνίτης. Lege Σκυρωνίτης Scyronites) λεγόμενος. 747
Isidorus Characenus in Stathmis Parthicis; Inde Φάλιγα Phaliga (lege Φάλγα *Phalga*) vicus ad Euphratem, qui Græcè dicitur Μετοπωρινὸν, *Autumnale*, &c. (Legendum μεσόπορον, medium iter.) 93
Isidorus Pelusiota lib. 2. Epist. 66. describit terram Ethan in Palæstina, ποταμοῖς καταῤῥυτον, καὶ δένδροις, καὶ καρποῖς κατάκομον, ζῶντε πλήθη. (Lege πλήθει,) &c. 312
Isidorus Hispal. Episc. Origin. lib. 9. cap. 2. *Decimus Amaraus, à quo Syriæ nobilis civitas, quæ vocatur Cœlis.* Hic locus sic est restituendus; *Decimus Samaraus, à quo Emesa nobilis Syriæ Cœles civitas.* 306
Idem Origin. lib. 14. cap. 5. Tripolitanam Provinciam Græci designant de numero trium magnarum Urbium, Occæ, Tabracæ, (lege *Oea, Sabrata,*) Leptis Magnæ. 480
Idem Origin. lib. 14. cap. 6. Est autem à continenti terra 120. pass. divisa; quam Tyrii à Rubro Mari profecti occupantes in Lingua sua *Gades* (lege *Gadir*) nominaverunt. 608
Idem Orig. lib. 15. cap. 16 Leuca finitur passibus quingentis. (Lege mille quingentis.) 677
Juchasim, Libri hujus varias correctiones vide Phaleg. lib. 4. cap. 38. sive ultimo. 310. & seq.
Justini Martyris Apologiâ poster. pro Christianis, & Ejusdem Dialogo cum Tryphone Judæo, Librarii mutârunt ὄνον in οἶνον, quod restituendum. 443

K.

SAadias apud Kimkium in Esaiæ 49, 12. *Et illi è terra, Sinæorum*, &c. Per Sinæos intelligit Propheta אתרא בלפיון (legendum פלסיון, *locum nomine Pelusium.*) 275

L.

DInon. Historiar. lib. 5. apud Diog. Laërtium in Procemio. φησὶ τὸν Ζοροάστρην ἀστροθύτην εἶναι. (Lege ἀστροθεάτην.) 206
Diog. Laërtius lib. 1. in Pherecide: καὶ γὰρ τὸν αἰγιαλὸν τῆς Ψάμμου (lege Σάμου) περιπατοῦντα, καὶ ναῦν.. ἰδόντα εἰπεῖν ὡς.. καταδύσεται. 380
Idem ibidem, Ζεὺς μὲν καὶ χρόνος (lege Κρόνος) εἰσαεὶ, καὶ χθὼν ἦν. *Jupiter quidem, & Saturnus in perpetuum & Terra sunt.* 208
Livius lib. 21. Id cùm inter omnes constet; eò magis miror ambigi, quánam Alpes transierit; & *vulgo credere* (legendum *vulgo credi*, vel *vulgus credere*) Pennino transgressum. 678
Idem ibidem: Neque Herculè Montibus his . . . ab transitu Pœnorum ullo Veragri incolæ *Juri* (lege *Jugi*) ejus nôrunt nomen inditum. ibidem
Idem in Epitome lib. 55. D. Junius Lusitaniam urbium expugnationibus usque ad Oceanum perdomuit, & cùm flumen *Oblivionem* (Lege *Oblivionis*) pertransire nollent, &c. 605
Lucanus lib. 10.
--- Ebenus quamvis *Mareotica* vastos
Non operit postes.
(Pro *Mareotica* lege Meroitica.)
Luciani Interpretes in Pseudomanti, Ἀναπλεύσας ὁ νεανίσκος

σκὸς εἰς Αἴγυπτον, ἄχρι τοῦ κλύσματ☉ πλοῖς ἀναγομβύς, ἐπείθη καὶ αὐτὸς εἰς Ἰνδίαν πλεῦσαι. Cùm adolescens adverso amne in Ægyptum navigâsset, provecto *ad inundationem* usque navigio (Verte, *provectus ad Clysma*, (urbem scilicet) *navigio*) persuasus est etiam, ut in Indiam usque navigaret. 107

Idem Lucianus in Macrobiis; Τήρης δὲ, ὁ Δρυσῶν (lege Ὀδρυσῶν) βασιλεὺς, καθά φησι Θεόπομπ☉, δύο καὶ ἐνενήκοντα ἐτῶν ἐτελεύτησεν. 152

Lycophron vers. 77. Ζήρυνθον ἄντρον τῆς κυνοσφανοῦς, (lege κυνοσφαγοῦς) θεᾶς. 397

Ejus Scholiastes in Cassand. vers. 162. Καδμίλ☉, ὁ Ἑρμῆς Βοιωτικῶς, ὁ καὶ Κλεοβέλε υἱός. (Lege τοῦ καὶ Κλεοβέλης υἱός.) ὁ Μυρτίλ☉ ὁ Οἰνομάε ἡνίοχ☉, 396

Ejusdem Scholiastes pag. 80. Ὄφις ποτὲ ἐλυμαίνετο τὴν Σαλαμῖνα, καὶ ἀοίκητον αὐτὴν ἐποίει, ὃν ὁ Κυχρεὺς ἀνεῖλεν, ὅθεν καὶ ἀνάξιφ☉ (lege ἄναξ Ὄφις) ἐκλήθη. Salaminem olim affligebat, & desolabat Serpens, quem interfecit Cychreus; unde & Anaxiphus (Certe *Rex Ophis*) dictus est. 156

M.

Maximi Tyrii Interpres, Serm. 38. Mæander, quidem in *Lyciam* profluit, &c. (Lege *Lydiam*. 7. 85

Mela lib. 2. cap. 2. Est portus *Caria.* (Lege *Caria.*) 392

Idem lib. 2. cap. 7. Juxta est *Asticla, Naumachos, Zephire, Crise, Gaudos.* (Lege *Astypalaea, Naulochos, Zephyre, Chryse, Gaudos.*) 504

Idem lib. 3. cap. 6. Sena in Britannico mari . . insignis est, cujus Antistites Galli . . . *Cenas* vocant. (Lege *Cœnas.*) 666

N.

Nicephorus Hist. lib. 3. cap. 30. ἐν Φαιάκοις, &c. (Lege Ἀφάκοις.) 748

Nonnus Dionysiac. lib. 13.
Παφίης νυμφήϊον ὕδωρ Σέσραχ☉ ἱμερόεις.
(Lege Ἔσραχ☉. 353

Idem ibidem, & passim: Κεράσαδ☉ εἰς χθόνα Κύπρε (Lege Κερασίδ☉.) 355

Idem ibidem vers. 333.
Καὶ Λίβυες σρατόων (lege σρατόωντο.) 467

Idem ibidem vers. 369.
Τικτομβύης (lege Αἰθομβύης) ναίοντες ἐδέθλια γείτονα Μήνης. ibid.

Idem ibidem. Ἰταλίης Τριλόφοιο (lege Διλόφοιο) πελώριδα πέζαν ἐρίπνης. 582

Geographus Nubiensis 6. parte Climatis 4. Mons ימנין *Jemanim* (lege תמנין *Themanim*;) idem qui אלגודי *Algode* (lege אלגרדי *Algordi*, id est, Gordyæus) in quo requievit navis illa, navis Noæ, cui pax. 18

Idem ibidem, Ea adjacet montibus *Jemanim* (lege *Thsemanim*) & Masurin & Kilsabur. Ex qua montium serie est mons *Godi* (lege *Gordi*) Amidæ imminens è regione Propugnaculorum. Quin mons *Jemanim* (lege *Thsemanim*) idem, qui *Godi* (lege *Gordi*,) &c. 19

Idem Clim. 5. part. 6. Et quidem fluvius Kor, qni magnus est & naviger, oritur prope montem, (Caucasum;) & excurrens ad Tiflis; indéque tendens ad fines Hanua & *Samcun* (lege *Samcut*) confluit cum flumine Rhos, &c. 188

O.

Orosius lib. 7. vers. 25. *Vacuadas* (lege *Vacaudas.*) 668

Ovidius Fastor. lib. 4. vers. 467.
Jamque Leontinos *Anisenáque* flumina cursu. (Lege *Amenanáque*, &c. 529

Idem Metamorp. lib. 15. vers. 279.
Nec non Sicanias volvens *Amisenus* arenas.
(Leg. Amenanus.) ibid.

P.

Palladius in Carmine de *Insitione.*
Quin & amygdaleos subeunt pistacia ramos;
Et *debitum* majus de brevitate petunt.
(Lege *& meritum majus*, &c.) 389

Pausanias in *Eliacis*: Ἐσὶ δὲ κατὰ τὴν ἄκραν ἐν Σικελίᾳ τὴν τετραμμβύην ἐπὶ Λιβύης καὶ Νότε, καλεμβύην δὲ Πάχυνον (lege Λιλυβαῖον) Μοτύη πόλις. 509

Idem in *Eliacis posterioribus*: Εἰσὶ δὲ οἱ Καρπίαν (lege Καρτηΐαν) Ἰβήρων πόλιν καλεῖσθαι νομίζεσι τὰ ἀρχαιότερα Ταρτησσόν. 615

Idem in *Phocicis*: ᾤκισαν δὲ ἐν τῇ νήσῳ καὶ αὐτοὶ πόλιν, (lege πόλεις) οἱ Καρχηδόνιοι Κάρναλιντε καὶ Σύλκες (Lege Καραλίντε καὶ Σύλχες.) 576

Philo Biblius; Ἀπὸ Μισὼρ Τάαυτ☉, ὃς εὗρε τὴν τῶν πρώτων σοιχείων γραφὴν, ὃν Αἰγύπτιοι μβὺ Θωὼρ, (lege Θωὼτ) Ἀλεξανδρεῖς δὲ Θωὺθ . . . . ἐκάλεσαν, 662

Philostorgius *lib.* 3. *cap.* 6. ὁ μβύτοι Ἐρυθρᾷ ἐπὶ πλεῖσον μὴ κινεμβύη (lege μηκυνομβύη, unica voce) εἰς δύο τινὰς ἀπομερίζεται κόλπες. 107

Philostratus *Sophist. lib.* 1. *in Secundo*; Μηδὲ Σεκύνδε τοῦ Ἀθηναίε ἀμνημονῶμβυ, ὃν ἐκάλεν ἐπίθυρον (lege Ἐπίερον) τινες, ὡς τέκτον☉ παῖδα. 647

Ejus Interpretes Rhinuccinus & Jacotius, *Apollonii lib.* 1. *cap.* 4. Est autem circa Tyana, aqua Jovi (ut perhibent) sacra, quam *inextinguibilem* vocant. (Verte *Asbamaam*; non enim legendum ἄσβεσον ὕδωρ, ut legisse videntur Illi Interpretes, sed Ἀσβαμαῖον.) 535

Olympiodorus apud *Photium Tmem.* 80. ὅτι τὸ Ῥήγιον μητρόπολις ἐσὶ τῆς Βρεττανίας, &c. (Lege τῆς Βρεττίας, Brutiæ.) 654

Conon Narratione 47. apud eundem *Photium Tmem.* 186. τὴν δὲ Ῥόδον τὸ μβὺ ἀρχαῖον λαὸς αὐτόχθων ἐνέμοντο, ὧν ἦρχε τὸ Ἰλιάδων (lege Ἡλιάδων) γέν☉, ἓς Φοίνικες ἀνέσησαν, καὶ τὴν νῆσον ἔχον. 367

Photii Interpres *Tmem.* 242. τῶν δὲ Βαιτύλων ἄλλον ἄλλῳ ἀνακεῖσθαι, ὡς ἐκεῖν☉ δυσφημῶν λέγει, Θεῷ Κρόνῳ, &c. *Betulorum alium alii* incumbere; (reddendum, *Alium alii Deo consecratum esse*) ut ille criminans dicit, (*Saturno* puta.) &c. 708

Plauti decem versus *Pœnul. Act.* 5. *Scen.* 1.
Nythalonim valon uth si corathisima consith, &c.
corriguntur & explicantur Columnâ 721. & sequent.

Plinius *Histor. Natur. lib.* 4. *cap.* 12. Athos ante se quatuor, Peparethum cum oppido, quondam *Euonum* dictam. (Sed pro *Euonum* scribendum *Evænum*, id est, ἔυοινον, *vino fertilem.*) 300

Idem *lib.* 4. *cap.* 22. Erythia dicta est, quoniam Tyrii *ab origine eorum* orti ab Erythræo mari ferebantur, &c. (Lege cum Salmasio *Tyrii Aborigines earum*,) id est, conditores Gadium & Erythiæ. 611

Idem *lib.* 5. *cap.* 1. Agrippa Lixum à Gaditana freto CXII. M. pass. abesse prodidit; inde sinum, qui vocatur *Saguti*, &c. (Lege *Saguri.*) 644

Idem *lib.* 5. *cap.* 9. Dividitur in præfecturas oppidorum, (quas Nomos vocant.) Ombiten . . . . *Phanturiten*, &c. (Lege *Phaturiten.*) 277

Idem *lib.* 5. *cap.* 11. His junguntur Arabes; ab Oriente *Canchlæi*. (Lege *Chavelei*,) &c. 225

Idem *lib.* 5. *cap.* 31. Montem habet *Pellenæum*; (lege *Pelinæum*,) &c. 383

Idem *lib* 6. *cap.* 17. Persæ illos Sacas appellavere... Antiqui *Aramæos*, &c. (Lege Arimaspos.) 75

Idem *lib.* 6. *cap.* 23. Est & tertius portus, qui vocatur Muza . . . . intus oppida. Regia ejus appellatur Saphar, aliudque *Sabe* (Lege *Save.*) 144

Idem *lib.* 6. *cap.* 26. Absidris (vel Absitris) ad hibernum exortum, Azochis oppidum (pro *Absitris* rescribendum *Absyrtus.*) 243

Idem *ibidem*; sunt, qui tradunt Euphratem Gobaris Præfecti ope diductum . . . ab Assyriis verò universis *Armalchar* (lege *Naarmalcha*) appellatum; quod significat regium flumen. 34

Idem *ibidem*: Cætero in solitudinem rediit, exhausta vicinitate Seleuciæ, ob id conditæ à Nicatore intra *Nonagesimum* (lege quadragesimum) lapidem, &c. 234

Idem *lib.* 6. *cap.* 28. Nec non in media Syriæ ad Libanum montem penetrantibus Nubeis, (lege Sabæis aut Sobæis) quibus junguntur Ramisi. 79

Idem *ibidem*; Ultra navigationem incompertam ab eo latere propter scopulos tradit Juba, prætermissâ mentione oppidi Omanorum Batrasabbes (legendum Petra Sabe.) 221

Idem *lib.* 7. *cap.* 56. Literas semper arbitror Assyrias fuisse: sed alii apud Ægyptios à Mercurio, ut Gellius: alii apud Syros repertas volunt. Utique (lege *Utrique*) in Græciam intulisse è Phœnice Cadmum, 16. numero. 449

Idem *ibidem*; Plumbum ex Cassiteride insula primus apportavit Midacritus. (lege Melicartus, vel Melcarthus.) 651

Idem *lib.* 33. *cap.* 3. Jam regnaverat in Colchis Salauces & Esubopes, qui terram virginem nactus plurimum argenti aurique eruisse dicitur in Samnorum gente, &c. (Lege Soanorum, aut Soanum.) 290

Plutarchus *in Cicerone*: Κεκιλίε ἦ τοῦ ῥήτορ☉ δεσμβύε παρδάλεις αὐτῷ πρός τινα εἰς Ῥώμην ἐκ Κιλικίας ἀπεσεῖλαι. (Pro Κεκιλίε lege Κοιλίε. 359

Idem in *libro de Defectu Oraculorum*: Ἐπεὶ δὲ ἀποκτείνας τὲς ἄρχοντας αὐτῶν Ἀρσαλον καὶ Δρυὸν καὶ Τροσοβιὸν ἔφυγε καὶ μετεχώρησεν, ὁπηδήποτε . . . . ἐκείνες (lege ἐκεῖνον) μβὺ ἀμεληθῆναι. 364

Idem *ibidem*, τὲς δὲ περὶ τὸν Ἄρσαλον σκληρῶς θεὲς προσαγορεύοντες, καὶ τὰς κατάρας ἐπὶ τούτῳ

τύτῳ (lege τύτων) ποιεῖσθαι δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ Λυκίυς. ibidem.

Idem *in Hellen. Quæst.* 56. Φεύγυσαι Διονύσιον (lege Διόνυσον) αἱ Ἀμάζονες ἐκ τῆς Ἐφεσίων χώρας εἰς Σάμον διέπεσαν. 378

Idem in *Tractat. de usu Rationis in Brutis*: τὴν Σφιγγία ἐκείνην ὐκ ἂν ὤνησεν ἡ σοφία περὶ τὸ φύκιον (lege φίκιον) ἄνω καθεζομένην, &c. 433

Polyænus in Melantho *lib.* I. *Stratagematum*: ἐπολέμυν Μελαινῶν περὶ Μελαιναι, χωρίον μεθόριον Ἀττικῆς καὶ Βοιωτίας. (Legendum Κελαινῶν & Κελαιναί,) &c. 15

Polybius *in Eclogis lib.* II. συγκλειομένυς τῆς Βρεττανίας (lege Βρεττιανῆς) εἰς πάνυ βραχεῖς τόπυς Ἀννίβυ, &c. 653

Pomponius Sabinus in *lib.* I. *Æneid.* Lipara ante diceba tur Longonis, (lege Melogonis.) 519

Ptolemæus *Geograph. lib.* 2. *cap.* 6. καὶ ἡ Ὀροσπεδα, *mons*, *cujus fines habent*, &c. (Lege Ὀρόσπεδα.) 601

Idem *Geog. lib.* 4. *cap.* 3. Λωτοφαγίτις (lege Δωτοφαγῖτις) ἐν ἡ πόλεις δύο Γέῤῥα, Μηνῦιγξ, &c. 494

Idem *lib.* 4. *cap.* 5. Εἶτα ὁ Μέμνων καὶ κώμη Ταθυρίς (lege Παθυρίς.) 277

Idem *lib.* 5. *cap.* 6. παρὰ τὴν Σιδόνην. (Lege Σιδηνὴν; *Juxta Sidem.*) 291

Idem *lib.* 5. *cap.* 19. Tab. 4. Asiæ; τὸ δὲ παρὰ τὴν Βαβυλωνίαν Αἰσῖται... (Lege Αὐσῖται.) 81

Ejusdem Interpretes *lib.* 5. *cap.* 20. *Tab.* 4. *Asiæ, in descriptione Babylonis*; Παράκειται δὲ τῷ μὲν Εὐφράτῃ ἡ Αὐρανῖτις χώρα. *Adjacet autem Euphrati* Auchanites (lege *Aurdnitis*) regio. 78

Idem *lib.* 6. *cap.* 3. Κατέχυσι δὲ τῆς Συσιανῆς τὰ μὲν ἐπὶ θαλάσσῃ Ἐλδιμαῖοι, (lege Ἐλυμαῖοι.) 92

Ejusdem Interpretes *lib.* 6. *cap.* 7. Φοινίκων κώμη reddunt *Phænicum oppidum* (Legendum Φοινικῶν κώμη, & verte *Phœnicon vicus.*) 118

Idem *lib.* 6. *cap.* 7. recenset inter Civitates Arabiæ Fœlicis Μαριάμαν, (lege Μαριάβαν) & Βάραβαν Μητρόπολιν (lege Μάραβαν Μητρόπολιν, ut habetur in Tabulis.) 131

Idem *ibidem*, εἶτα πρὸς τοῖς Σαχαλίταις Ἰωβαρῖται *Jobaritæ* (lege Ἰωβαβῖται. *Jobabitæ.*) 143

In ejusdem *Latina versione lib. itidem* 6. *cap.* 7. *& in Tabulis, Tab.* 6. *Asiæ*: sub quibus Doreni, &c. (Pro *Doreni*, lege Dosareni, nam in Textu Græco Δωσαρηνοί.) 111

Idem *ibidem & in Tabulis*, *Tab.* 6. *Asiæ*, Λαορίππα, vel Λαθρίππα, *Laorippa*, *aut Lathrippa*, (lege Ἰαθρίππα *Jatrippa.*) 214

Idem *lib.* 6. *cap.* 8. in Græco Textu, *Samycade* urbs, & *Samyraces* fluvius. (Rescribe Samydace & Samydocus.) 218

Idem in *Tabulis lib.* 6. *cap.* I. *Tab.* 5. *Asiæ*, Supra quam est mons Choatras; (lege Chaboras.) 194

Idem in *Tabulis lib.* 6. *cap.* 7. *Tab.* 6. *Asiæ*, Rhegama civitas (lege *Rhegma.*) 218

Idem *Ibidem*, supra quos Alapeni. (Lege Salapeni.) 99

Idem *ibidem*, Arachos, vel Arathos, (legendum Aradus.) 689

In Scylacis Periplo Καταριχίας, quæ una ex Insulis Africanis est, (Legendum κατὰ Ταριχίας, vel Ταριχείας.) 494

Septuag. Interpretes *Esaiæ* 12. *vers.* 2. νόμῳ ἐπὶ νόμον, Lex in Legem. (Lege νομὸς ἐπὶ νομὸν, *Nomus in Nomum.*) 260

Serapio; Brafalendi. (Lege, ut in Avicenna, כפר אליהודי Kaphar aljehudi.) Est Alphaltus, vel bitumen Judaicum. 40

Idem scribit Myrrham optimam nominari Tarhalud & Tanchi è terris, unde defertur. Tarhalud & Tanchi Arabicè erat תרעלוד ותנכי, (pro quibus lege תרוגלודותיכי, *Troglodytica.*) 124

Servius in *lib.* 5. *Æneid.* Elymus princeps Trojanorum, qui dicitur in Sicilia condidisse civitates Ascam (lege Erycem) Entellam, &c. 570

Servius in *lib.* 8. *Æn.* Gesa hastas viriles, nam etiam viros fortes Galli Gesos (lege Gesatos) vocant. 668

Sibyllin. Oraculor. *lib.* I. ubi de Diluvio vers. 268..... ἐςὶ δέ τις Φρυγίης ἐπὶ ἠπείροιο μηλαίνης. (Lege Κελαινῆς.) 14

Ibidem *vers.* 273. Ἔνθα φλέβες μεγάλυ ποταμῦ Μαρσύυ πέφυκαν.... (Legendum, ut versus constet, Μαρσύυ ἐνθαφλέβες μεγάλυ ποταμοῖο πέφυκαν. ibidem.

Silius Italicus *lib.* 3.

Tabraca (lege *Sabrata*) tum Tyrium vulgus, Sarranaque Leptis,
Æaque (lege Oeaque) Trinacrios Afris permista colonos. 479

Hannibal apud Silium Italicum *lib.* 8.

---- seu sunt Buxentia (lege Byzacia) cordi
Rura magis, centum Cereri fruticantia culmis. 478

Solinus *cap.* 2. Deinde constituta ab Ascanio Alba longa Nola à Tyriis (lege Tuscis.) 582

Idem *cap.* 24. bambothum (lege Bamothum) Crocodilis & hippopotamis refertum. 643

Sophronius Hierosolym. *De Andrea Apostolo*: ἐν Σεβαςοπόλει ἐκήρυξε τῇ μεγάλῃ, ὅπυ ἐςὶν ἡ παρεμβολὴ Ἀψάρυ; καὶ Φάσις ὁ ποταμός. Ἔνθα οἰκῦσιν Αἰθίοπες οἱ ἐσώτεροι. (Lege οἱ ἕτεροι.) 286

Sozomenus hist. lib. 5. cap. 19. ubi de Daphne Antiochiæ: Ἐπιςεύετο δὲ παρὰ τοῖς τὰ δὲ πρεσβεύυσι, ῥεῖν αὐτόθι καὶ ὕδωρ μαντικὸν ἀπὸ Κασαλίας τῆς πηγῆς ὁμοίως (lege ὁμοίας) τῆς ἐν Δελφοῖς ἐνεργείας τε καὶ προσηγορίας λαχύσης. 430

Stephanus de Urbibus, in Ἀγχιάλη: γίνεται δὲ Ἰαπετῦ θυγάτηρ Ἀγχιάλη, καὶ κτίζει πόλιν Ἀγχιάλην, Ἀγχιαλέα (lege πρὸς Ἀγχιαλέα) τῷ παρακειμένῳ ποταμόν. 179

Idem in Ἀκράγαντες: Φησὶ γὰρ Δῦρις, ὅτι αἱ πλεῖςαι ..... ὀνομάζονται, &c. (Lege φησὶ γὰρ Δῦρις, τὰς πλεῖςας ... ὀνομάζεσθαι.) 548

Idem in Ἀνάφη, νῆσος μία τῶν Σποράδων ... ἥτις ἀπὸ Μεμβλίαρος (lege Μεμβλιάρυ).. Μεμβλίαρος ἐκαλεῖτο. 425

Idem in Ἄνδρος, νῆσος μία τῶν Κυκλάδων, ἐκλήθη ἀπὸ Ἄνδρυ τῦ Εὐυμάχυ, ἢ τῦ Ἀνανίυ (lege Ἀνίυ) ἀδελφῦ. Τινὲς δὲ φασὶν Ἀνδρέα τῦτον, καὶ Ἀνανίυ (lege Ἀνίυ) παῖδα. 409

Idem in Ἄργυρα: μητρόπολις ἐν Ἰνδικῇ Ταπροβάνῃ (lege Ἰαβαδίυ) νήσῳ, &c. 692

Idem in Ἀρέθυσα: καὶ κρήνη Σικελίας ἐςὶ, καὶ Ἰθάκης,

Παρ' Κόρακος Πέτρῃ, ἐπί τε κρήνῃ Ἀρεθύσῃ.

Ὅμηρος: αὕτη Κύπαρα ἐλέγετο. Hunc locum ita restitue; Καὶ κρήνη Σικελίας, αὕτη Κυπάρα ἐλέγετο. Ἐςὶ καὶ Ἰθάκης, &c. 542

Idem in Ἀρσεσία (rescribendum Ἀρινσία.) 384

Apud Eundem in Ἀσκάλων. Xanthus *l.* 4. *Lydiacorum*, τὸν δὲ Ἄσκαλον ... εἰς Συρίαν ςρατεῦσαι, κακεῖ παρθένυ ἐρασθεῖς (lege ἐρασθέντα) πόλιν κτίσαι ἣν ἀφ' ἑαυτῦ ὕτως ὠνόμασε. 88

Idem in Βηρυτός: Γιγιας δὲ ἐν πράτῃ τὴν ἰςὺν Βηρυτὶ (lege Βηρῦτ) Φοίνικας ὀνομάζειν φησίν. 743

Idem in Βόγχναι, ἔθνος τοῖς Καῤῥηνοῖς παρακείμενον, μέσον Εὐφράτυ καὶ Κύρυ (lege Χαβρᾶ) ποταμῦ, &c. 95

Idem in Βρέτλος: Καὶ ἡ χώρα Βρετλια, καὶ ἡ γλῶσσα. Ἀριςοφάνης:

Μέλαινα δεινὴ γλῶσσα Βρεττία παρῆν.

(Utrobique pro γλῶσσα lege πίσσα.) 596

Idem in Γέλα, ὁ δὲ Ἀντίφημος γελάσαντος, τὴν Πυθίαν εἰπεῖν πάλιν, καὶ ἐν ἂν (lege καὶ Γέλαν) πόλιν οἰκήσῃ. Et tu Gelan urbem condes. 551

Idem in Δημόνησος. Ἔχει δ' ὁ τόπος κύανὸ μέταλλον καὶ χρυσοκόλλυ, καὶ χρυσίον εὑρίσκεται τίμιον. (Hæc verba, χρυσοκόλλυ, καὶ χρυσίον εὑρίσκεται τίμιον, sic legenda sunt, χρυσοκόλλη κατὰ χρυσῦ εὑρίσκεται τιμήν. 506

Idem in Δῶρος: Παυσανίας (lege Πετρώνιος) δὲ Δωριεῖς αὐτῦς φησίν. 659

Charax apud eundem in Ἐβραῖοι, ὕτως Ἰυδαῖοι ἀπὸ Ἀβραβῶνος (lege Ἀβραμῶνος.) 92

Idem Stephanus in Ἰκόνιον: Φασὶ δὲ ὅτι ἦν τῦ (lege ὁ) Ἀννάκος, &c. 88

Idem in Ἶσος: νῆσος Λιβύης, Οὐδενὸν λεγομένη ὑπὸ Λιβύων, ὑπὸ δὲ Φοινίκων Κεχλαραφσάδ (legendum Χεβλαρφσάδ.) 505

Idem in Κῶς: ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Καρία, (rescribendum Καρίς.) 376

Idem in Λαοδίκεια: ἡ πρότερον Λευκὴ ἀκτὴ λεγομένη, καὶ πρὸ τῦτυ Ῥάμιθα (lege Ῥάμαθα) .... ῥάμαν (lege ῥάμ) γάρ τὸ ὕψος; ἄθας (lege ἄνθας) δὲ ὁ θεός. ὕτω φίλων. 744

Idem in Τυρδιτανία. Ἀρτεμίδωρος δὲ Τερτυτανίαν αὐτὴν καλεῖ καὶ Τέρτυς (lege Τυρτάλυς) τῦς οἰκήτορας, &c. 601

Apud eundem Panyasis in Τρεμίλη:

Σίβρῳ (lege Σίρβῳ) ἐπ' ἀργυρέῳ ποταμῷ παραδινήεντι. 363

Idem Stephanus in Φοινίκη: Ἐκαλεῖτο δὲ πρότερο Ῥαβδώδιν καὶ Κολπίτης. (Lege Ῥαββῶτιν καὶ Κολπῖτις.) 746

Idem in Χίος: Ἐςὶ καὶ ἑτέρα πόλις Καρίας Χίος ὑπὸ τὸ ὄρος τὸ Πελληναῖον (legendum, ἐςὶ δὲ καὶ Πελιναῖον, vel Πελιναῖον, ὄρος Χίυ.) &c. 383

Ejusdem Epitomastes, Voce Μίλητος: ἀπὸ Ἀνάκτορος (lege Ἄνακτος) τῆς γῆς καὶ ὑρανῦ ὠνομάσθη Ἀνακτορία. 349

Strabo *Geograph. Edit. Parif.* 1620. *lib.* 3. *pag.* 140. Πρὸς αὐτὸ Κάλπη (lege Καρτηΐα) πόλις, &c. 615

Idem *lib.* 3. *pag.* 148. Οὐ πολὺ δ' ἄπωθεν ὁ Κασαῶνος (lege Κασαλῶνος) ἐςὶ καὶ τὸ ὄρος, &c. 601

Idem *lib.* 9. *pag.* 393. Ἀφ' ὁ δὴ καὶ Κυχριώδης ὄφις ὃν φησὶν Ἡσίοδος τραφέντα ὑπὸ Κυχρέως ἐξελαθῆναι ὑπὸ Εὐρύκλυ (lege Εὐρυλόχῳ) λυμαινόμενον τὴν νῆσον. 456

Idem *lib.* 10. *sub finem pag.* 489. Ἅπαν μὲν ὖν τὸ νησιωτικὸν μέλι, ὡς ἐπιπολύ, ἀςεῖον ἐςὶ καὶ ἐνάμιλ-

ἐνάμιλλον τῷ Ἀττικῷ τὸ δὲ ἐν ταῖς (lege ταύταις) νήσοις διαφερόντως. 373
Idem *lib.* 13. *pag.* 630. τοῦ γοῦν Τερμήσσεως ἄκρας, ὁ ὑπερκείμενος λόφος καλεῖται Σόλυμας, καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ Τερμησσεῖς Σόκυμοι καλοῦνται. (legendum Τελμήσσεως & Τελμεσσεῖς.) 363
Idem *lib.* 14. *pag.* 666. Ὑπέρκειται δὲ αὐτῆς τὰ Σόλυμα ὄρος, καὶ Τέρμισσος, (lege Τέλμισσος) Πισιδικὴ πόλις, &c. ibid.
Idem *lib.* 16. *pag.* 736. Καλοῦσι δὲ οὕτω τὴν Βαβυλωνίαν .... καὶ ἡ περὶ τὸ Ζάγρον ὄρος Χαωνῖτις. (lege Χαλωνῖτις,) &c. 229
Idem *lib.* 16. *pag.* 745. Καλοῦνται δὲ οἱ Ἀδιαβενοὶ καὶ Σακκόποδες, (lege Σαυρόποδες,) &c. 246
Idem *lib.* 16. *pag.* 453. Laodiceæ propinqua ſunt oppidula, Poſidium, Heraclium, Gebala; εἶτα ἤδη ἡ τοῦ Ἀραδίων παλαιά, (lege Παραλία,) &c. 305.
Idem *lib.* 16. *pag.* 778. de Caſſanitis Sinûs Arabici accolis: πωλοῦσι δὲ καὶ πρὸς τοὺς ἀσυγείτονας ἔυωνον τὴν χρυσὸν τριπλάσιον ἀντίδοντες τοῦ χαλκοῦ, διπλάσιον δὲ τοῦ ἀργύρου. Ita reſtituendus eſt hic locus, τριπλάσιον ἀτίδοντες τοῦ χαλκοῦ, διπλάσιον δὲ τοῦ σιδήρου, καὶ δεκαπλάσιον τοῦ ἀργύρου, *Pro ære triplam auri rependentes, pro ferro autem duplum, & pro argento decuplum.* Ita verte, *non ut Interpretes*, qui in contrarium planè ſenſum vertերunt hunc locum, Vendunt aurum æris triplo, argenti duplo. 139
Idem *lib.* 17. *pag.* 786. A ſiniſtra curſûs Nili Nubæ habitant in Lybia, magna gens à Meroë incipiens μέχρι τοῦ Ἀγγόνων (lege Ἀγκώνων, uſque ad Ancones, id eſt, *Nili flexus.*) 265
Suidas in voce Ἀμοργὶς ... Ἐςὶ δὲ σφόδρα λεπτὸν ὑπὸ (lege ὑπὲρ) τὴν βύσσον ἢ τὴν κάρπασον. 414
Idem in Κῶλα: τὰ τοῦ σφενδόνης ἑκάτερα μέρη, (lege Κατώτερα μέρη,) &c. 33
Idem Μεσορῶν, μέσην ὀδεύων (lege Μεσόπορον, μέσην ὀδὸν; vel Μεσοπορῶν, μέσην ὀδεύων.) 94
Idem in Νηΐς: Καὶ ἐν Σάμῳ δὲ θηρία γενέσθαι φασὶν, ... ἐκαλοῦντο δὲ Νήϊα ὡς ἐνταίςν: (lege Νηΐδες, ὡς Εὐφορίων.) 378
Idem in Ὀργιῶνες, ὁ γοῦν Ἀντίμαχος ἐν τῇ Δυδῇ (lege Δήδης) γενεᾷ Καβάρνους θῆκεν ἀβακλέας (lege ἀγακλέας) ὀργεῶνας. 413
Idem in Τενέδιος ξυνήγορος: Ἀσσερίνα (lege Ἀσέριον) τόπος ἐν Τενέδῳ; ἔνθα ποταμίσκος, ἐν καρκῖνοι τὰ χελώνια διηρθρωμένα ἐπιπλοῖον (lege ἐπιπλεῖον) ἔχοντες, καὶ πελέκει ἐμφερῆ. Interpres vertit; *Aſſerina* locus in Tenedo, ubi fluviolus eſt, in quo ſunt & Cancri, qui *Chelas* habent diſtinctas, ita *ut navem referant*, &c. (vertendum, *Aſterion*, locus in Tenedo ubi fluviolus eſt, in quo ſunt cancri, qui teſtas habent ut plurimùm ita formatas, ut ſecurim referant.) 386
Idem Τόσιβις, Θεὸς τοῦ ...... (ſupplendum τοῦ Σολύμων, *Toſibis Deus Solymorum.*) 365
Syrus Interpres Act. 2. 9. אלניא, *Elanitæ* (legendum, *Elamitæ.*) 70
Idem Actorum itidem 27, 16. קורו *Kauro* (legendum קודו *Kaudo.*) 504

T.

Tatianus Aſſyrius in Orat. contra Græcos: τὰ Φοινίκων οὕτως ἔχει. γεγόνασιν παρ' αὐτοῖς τρεῖς ἄνδρες, Θεόδοτος, Ὑψικράτης, Μῶχος, Τούτων τὰς βίβλους εἰς Ἑλληνίδα κατέταξεν φωνὴν Χαῖτος, (lege Λαῖτος.) 777
Tertullianus ad Scapulam cap. 4. Ipſe etiam Severus ... Chriſtianorum memor fuit. Nam & Proculum Chriſtianum, qui *Torpacion* cognominabatur, Euhodeæ procuratorem ... requiſivit, &c. (lege *Torpaion* & *Euhodi.*) 770
Theophanes in Maomethicis: ἐκράτησεν ἡ αἵρεσις αὐτοῦ τὰ μέρη τοῦ Αἰθρίβου. (lege Ἰαθρίβου.) Sic etiam corrige Anaſtaſium Bibliothecarium, qui ex illo; tenuit hæreſis ejus partes *Ætri*, (lege *Jatribi.*) 214
Theophilus Antiochenus ad Autolycum lib. 3. dicit Arcæ reliquias hodiéque ſupereſſe ἐν τοῖς Ἀραβικοῖς ὄρεσιν. (Legendum ἐν Ἀρμενιακοῖς, vel Ἀρμενίοις. 17
Theophraſtus hiſtor. Plant. lib. 5. cap. 9. ubi de Corſicæ inſulæ arboribus: πλεύσαι γάρ ποτε τοὺς Ῥωμαίους βουλομένους κατασκευάσασθαι πλοῖον, (lege πόλιν) ἐν τῇ νήσῳ, &c. 579
Idem hiſt. Plant. *lib.* 8. *cap.* 3. Γίνεσθαι δὲ οὔτε ὄψιμα ταῦτα, οὔτε πολλὰ (lege φαῦλα) παρ' αὐτοῖς. 417
Idem ibidem Λέγεται δὲ καὶ ἐν Σικελίᾳ τοῦ Μεσσηνίας (lege ἐν Μεσσηνίᾳ τοῦ Σικελίας) ἐν ταῖς καλουμέναις Μύλαις ταχεῖον τινα, γίνεσθαι τὴν τελείωσιν τῶν ὀψίων. 518

V.

Varro de Re ruſtica *lib.* 1. *cap.* 44. In Syria ad Gavada (lege *Gadara*) dicunt ex modio naſci centum. 428
Idem *lib.* 2. *cap.* 2. pleraque ſimiliter faciendum in ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem, ut ſunt Tarentinæ & Atticæ (lege *Altinates*) pellibus integuntur, &c. 27
Vibius Sequeſter cap. de fluminibus: Achates Siciliæ *ubi* pari nomine lapillos generat. (dele *ubi*, utpote ſuperfluum.) 549
Idem ibidem, Himera Oppido Taurotaminitanorum (lege *Thermitanorum*) dedit nomen Himeræ. 552
Idem cap. de fontibus: Garga Eubœæ (lege *Gargaphia Bœotiæ*) ubi Actæon laceratus eſt à canibus. 428
Idem cap. de Montibus Arvis (lege *Arviſius*) in Inſula Chio, unde vinum Arviſium. 384
Vulgatus Interpres Job 31, 27. *Lætatum* eſt in abſcondito cor meum. (Lege, *Lactatum eſt*, &c.) 149

X.

Xenagoras apud Scholiaſtem Apollonii Rhodii Argonaut. lib. 1. verſ. 624. Ἀπὸ Σικίνου υἱοῦ Θόαντος καὶ Νήισος, (lege Οἰνηΐδος νύμφης.) 406
Xenophon Cyri Minoris lib. 2. fluvium Aſſyriæ Diava nominat Σάβατον, & lib. 3. Ζατην (utrobique reſcribendum, Ζάβατον.) 242

INDEX FABULARUM,

Quæ paſſim in *Phaleg* & *Phœniciis*

Ex Script. S. aut ex Ling. Hebræa explicantur, vel refelluntur.

A.

Abas Neptuni filius, & Arethuſæ, Abantum Pater. 402
Ace, quæ & Ptolemais, urbs Phœnices; in qua Hercules ſanatus eſt ab Hydræ morſu. 360
Aceſtes Segeſtæ conditor, quem ex Siciliæ fl. Crimiſo in Canem mutato genuit Sylvia Egeſta, Hippotæ Trojani Filia. 512
Ægeum Mare, vel ab Ægeo Patre Theſei, vel ab Ægea, Regina Amazonum ibi demerſa, vel ab Ægeone Gigante; qui idem cum Briareo, dictum. 403
Æolus Liparæ Rex & vicinarum inſularum, qui luctantes ventos tempeſtateſque ſonoras imperio premit, &c. 594
Æoliæ inſulæ, in quibus audiri dicuntur Cyclopum ictus, ferrum Vulcano cudentium, &c. 520
Ibidem ſonitus tympanorum & cymbalorum. ibidem.
Ætates quatuor: Ætas aurea, quâ regnavit Saturnus arvis nondum diviſis, 226. Ætas argentea, quâ cœperunt homines terram colere, & de domibus ſibi proſpicere, *ibidem* Ætas ænea ſævior ingeniis, & ad horrida promptior arma, quâ laqueis captare feras, &c. *ibidem.* Ætas denique ferrea. 227
Afer Abrahami, Herculis, aut Saturni filius; à quo Africa dicta. 488
Agathyrnus Æoli filius, à quo conditum in Sicilia Agathyrnum. 517 & 518
Alpheus fl. Elidis ex Tenedo inſula ortus, 387. & per occultos terræ meatus in Siciliæ Arethuſam delatus. 542
Amanus Ciliciæ mons, in quo Oreſtus ab inſania liberatus eſt. 360
Amathuſii Ceraſtæ dicti, quia in boves mutati. 355
Anaphe inſula quorſum dicatur, ut & Delus, è mari emerſiſſe? 406. & 425
Andrus Anii frater, à quo Andrus inſula. 409
Anius in Delo Sacerdos Apollinis; cujus filiæ tres Oenotropæ, *Ceno* ſcilicet, *Spermo* & *Elais*, quotieſcunque volebant, vinum, ſemina, & oleum pro nominum ratione con-

consequebantur. Hæ Græcorum exercitum circa Trojam fame pressum, ab Agamemnone accersitæ diu sustentâsse perhibentur. 406
Anna Perenna, Didonis soror, fertur Æneam in Italia convenisse, & Laviniæ uxoris insidiis appeti se sentiens in Numicium amnem se conjecisse. 581. 583
Antæus Gigas LX. cubitorum, Terræ filius, in lucta ab Hercule postratus, quotiescunque terram attigerat, toties redintegratis viribus resurgebat. 477
Aphaca, Libani locus, dictus ab amplexibus Veneris & Adonidis. 748. 749
Apollo cur dicatur Pythius, & Libycus, & Hammonis filius, & cæcidisse Draconem? 11
Arca Noæ in Sybillinis versibus cur in Phrygia substitisse fingatur ad Marsyæ Fontes. 16
Arethusa, vid. Alpheus.
Argo Navis unde dicatur? & cur fingatur fuisse loquax? 739
Aristæus Ceæ rex, Cadmi gener, Ceorum agris à sole exustis, sacrificia instituit ad Etesias impetrandos. 407. Ejusdem iter in Sardiniam. 573
Arsalus & Aryus, v. Chimæra.
Asterii Gigantis (cujus Pater fuit Anax) cadaver longum decem cubitos in Asteria Insula repertum prope Miletum. 348
Avernus, Lacus in Hispaniæ Bætica. 605

B.

Babylonica Turris à Gigantibus è Terra editis & θεομάχοις in cœlum usque erecta; donec totum opus ventis immissis confractum fuerit & dissipatum. 46
Bacchi nomen, 12. Bacchus cur Jovis filius? *ibidem.* Cur tigres habeat in curru, & amictum ex pelle tigridis, aut ex nebride, & cur dicatur Nebrodes & Ζαγρεὺς? *ibidem.* & in Arabiæ Nysa natus? *ibidem* & 440. & præsidere vitibus? 13. & Expeditiones in Indiam suscepisse? *ibid.* Cur a Cadmo oriundus? 439. Cur pica & hedera Baccho sacræ? 440. Cur Assyriæ rex, Staphylus illi detur pro successore? *ibidem.* Cur describatur Ταυρόμορφος? 441. Cur natus ex femore Jovis? 442. Cur in monte Mero? *ibidem.* Quorsum in Bacchi copiis mulieres? 445. Bacchi fabula collata cum Historia Mosis, 445. 446. & Samgari & Jacobi, 446. & Bethsemitarum & Philistæorum, *ibidem.* An Bacchus Tyrrhenis imperaverit? 581. 583.
Bætylia cur lapides esse animatos voluerit Sanchoniathon, vel potiùs ejus Interpres Græcus Philo Biblius apud Eusebium Præpar. Evang. lib. 1. cap. 10. & Alii. 707
Baleares à Baleo dictæ Herculis comite ibi relicto. 633. Fabula de 7. Balearibus, 632. Baleares cur nudos æstatem exigere finxerint, & Bœtos ad Balearium insulas nudos enatâsse? 634
Belus, Phœnix, & Cadmus non sunt Ægyptii, ut volunt Apollodorus & alii Fabularum consarcinatores. 35
Blemyes Æthiopiæ populi, cur fingantur esse sine capite? 280
Boves æneos in Rhodo, in Templo Jovis Atabyrii, mugiisse fabulantur, quoties aliqua calamitas imminebat. 369
Boves Solis in Sicilia circa Mylas mactare nefas erat. 519
Briareus idem cum Encelado. 526
Brisæ, Nymphæ quæ primæ docuerunt μελιτουργίαν. 442
Buthoe urbs Illyrici, ad quam Cadmus vectus dicitur jugo boum. 461
Byrsa Carthaginis Acropolis, à corio dicta, ut volunt, in tenuissimas partes dissecto. 470

C.

Cabarnus Proserpinæ raptum Cereri indicavit. 413
Cabiri Samothraciæ. 394
Cadmus cur ab aliis filius, ab aliis coquus Tyri Regis esse dicatur, 447. Cadmi nomen unde sumtum? *ibidem.* Et Harmoniæ ve Hermiones uxoris? *ibidem.* Cur uterque in serpentes mutati fingantur? *ibidem* & 305. 460. Cur Κύλικες dictus locus, in quo conditi? 460. Cur Cadmus dicatur fecisse milites ex dentibus serpentis? 447. Cur solùm quinque ex iis superstites? 447. 448.
Castalia metu insequentis Apollinis in fontem Castaliam præcipitem se conjecit. 430
Castalius Castulonem in Hispania putatur condidisse. 602
Chalcenor ibi jussus urbem condere, ubi vidisset Solem orientem; cùm unus è comitibus exclamâsset Εἶδον τὸν ἥλιον, ibi urbem condidit Idalium. 356
Chaos fabulosum unde sumptum? 705
Chii Insulæ draco circa montem Pelinæum. 383
Chimæra monstrum tricorpor, cujus prima leo, postrema draco, mediumque capella. 365
Cilix Cadmi frater, à quo Cilicia dicta. 358. 359
Cimmerii, Campaniæ, uti verisimile est, populi unde fingantur à Poëtis in perpetuis versari tenebris? 591
Cinnamomum cur fabulentur Herodotus, Aristoteles, &c. avium nidis decuti, & privatim phœnicis? 713
Cinyras Cypri rex Adonidis pater cum Apolline de Musica certans periisse traditur. 352
Circe in Latio quorsum fingitur herbarum vi & incantamentis suis immutâsse rerum species? 588. Cur sepulta dicatur in Pharmacusis Atticæ insulis? 589
Circeium Latii promontorium cur Homerus ad Auroram describat & Solis ortus. 591
Columbas Jovi ferre Ambrosiam cur fabuletur Homerus? 741
Columnæ in Herculis templo Gadibus, quibus constare credita mundi compages, & elementorum inter se nexus & concordia. 610
Columnæ Herculis, quas in freto Gadium illum erexisse narrant. 733
Corcyra Phæacum insula, in qua servabatur falx, quâ Jupiter execuit Patrem. 8
Corsa bubulci serva, quæ taurum è Liguria in Corsicam natantem navigio secuta insulam aperuit prima, & à se denominavit. 571. 579
Crimisus Hesione compressâ edidit Egestum. 557
Curieus Cinyræ filius Curium in Cypro condidit. 555
Cyclopum unum oculum rotundum in fronte habentium fabula unde nata? 562
Cyprus Cinyræ filia, à qua dicta Cyprus insula. 356
Cyrnus, Herculis filius, Cyrno seu Corsicæ ins. nomen dedit. 571. 579
Cytherus Phœnix, à quo Cythera insula. 458

D.

Delus Latonâ pariturâ è mari subito emersit. 406
Deucalion ex arca dicitur emisisse columbam, 5. Et Hierapolim condidisse. 12
Dirce Lyci uxor mutata in fontem Dirceum. 428
Drepanum Siciliæ urbs dicta vel à falce Cereris, vel à falce Saturni. 511

E.

Elymus & Elymi è Troja in Siciliam delati. 569
Elysii Campi in extremo Occidente. 600
Enceladus, seu Typhon, vel Briareus, Jovis fulmine percussus, quia in Deos insurrexerat, & detrusus in terræ abyssos, ut sempiternis flammis ardeat. 527. 528
Erythia inf. in Oceano, ex qua Geryonis boves abduxisse fertur Hercules 612. Et magnis hermatibus viam in mari sibi stravisse. 644
Europa Cadmi soror, virgo formæ insignis, quam Junonis pigmento faciem perunxisse 421. Et à Jove raptam fuisse, fingunt falsi sub imagine Tauri. 542. 738. Europæ corona Hellotis & Hellotia festum. 421

F.

Faunus terrores immittere quorsum fingatur? 444. Et sub Baccho militâsse. 583

G.

Galeæ vel Galeotæ Siciliæ Vates, quos à Galeote deducunt filio Apollinis & Themistûs. 538
Gelon Ætnæ & Hyncari filius, à quo dictus Gela fl. 551
Golgos Veneris & Adonidis filius, in Cypro Golgi conditor. 355

H.

Halesinus fons in Sicilia dicitur ad tibiæ cantum exultare. 516
Harmonia, v. Cadmus.
Hecubæ cenotaphium cur in Sicilia ostensum, juxta Pachynum promontorium? 546
Hercyna Cereris filia, à qua Hercyna fons in antri Trophonii aditu. 416
Hesione, v. Crimisus.
Hippocrene fons è terræ equi ungulâ percussione. 428
Hipponem in Africa quorsum Græci equites coudidisse dicantur. 474
Holmius Sisyphi filius, à quo Holmius fl. in Helicone. 429
Hominem cur procreâsse dicatur ventus Colpia. 705

I.

Iacchus, Bacchus ad mammam, in cujus Sacris mystica vannus. 442
Japetus quis fuerit? 147. Et decrepiti senes cur vocentur Japeti? *ibidem.* Cur Idem bellum fingatur Jovi intentâsse, *ibid.* Et mari præfectus fuerit & pro Neptuno habitus. 9
Idalium, v. Chalcenor.
Iliensium in Sardiniam profectio. 574
Illyrius Cadmi aut Polyphemi filius, à quo dictum Illyrium, 461. 462
Iolai & Thespiensium in Sardiniam fabulosum iter, & Olbia & Ogrylle urbes ab iis conditæ. 574
Ismenus Bœotiæ fl. ortus ex Cadmi pede altius in limum defixo. 427
Italus rex, à quo Italia; aut *Italus* taurus Herculis, quem ex Italia volunt tranâsse in Siciliam. 594
Judæus Sparton Bacchi commilito, à quo Judæis & Spartanis, si credimus, commune genus. 458
Jupiter cur vocetur Hammon, vel Amon? 5. 7. Amonis nomen pro Jove in Prophetarum scriptis. 5. Cur Ζεὺς à fervore dictus? 7. Cur fratrum minimus? 8. & cœli dominus, *ibidem.* Cur Saturnum patrem dicatur execuisse, *ibid.* cur falx, quà Saturnum execuit, in Corcyra quæsita. 8
Cur Jupiter Cassius manu extensâ pictus, & malum Punicum ferens. 292

L.

Læstrigones Latii populi circa Cajetam & Formias, apud quos fabulantur noctes esse brevissimas. 590
Lamus rex Læstrigonum unde dicatur ἀνθρωποφάγος: & cur Lamia fingatur esse monstrum humanæ carnis avidum. 589. 590
Latium, v. Circe.
Lilybæum à puteo dici cur Græci velint. 508
Liparis audiri Cyclopum ictus, tympanorumque sonitum & cymbalorum. 520
Liparus Ausonis filius regnavit in Liparis ante Æolum; vel, ut alii, post Æolum. 519
Lusus Bacchi comes, à quo Lusitania dicta. 619

M.

Mala aurea Draco asservabat in Hesperidum hortis circa Zelim in Tingitana. 477
Marieus Cinyræ filius, Marii urbis in Cypro conditor. 355
Medea unde fingatur filios suos occidisse? 288
Melite insula à Melite nympha Corcyrea dicta, ex qua genuit Hercules Hyllum Illyrii regem. 499
Melos Ægei maris insula, à conditore Melo Phœnice dicta. 417. In ea terram effossam statim repleri fabulantur. 418
Menestheus Atheniensium dux in bello Trojano; quem Athenas ex Ilio reversum, & à Thesidibus pulsum in Hispaniam ultra Gades se contulisse dictitant, & Menesthei portum in Bætica condidisse. 614
Mercurii nomen unde? 11. Cur idem Camillus, vel Cadmilus, & Sumes, appellatur à Phœniciis? *ibid.* Cur dicatur Jovis filius? *ibid.* Et servilibus ministeriis addictus? *ibid.* Cur viis præfectus & furum Deus? *ibid.* Et Jovis amorum pararius? *ibid.* Cur Eloquentiæ pater? *ibid.* Et Astronomiæ repertor? *ibid.* Cur Lac & mel Veteres illi libaverint; *ibid.* Cur sit Deorum minister? 761
Milye Solymi soror & uxor, deinde etiam Cragi, à qua dicta Milyas Pisidiæ regio. 363
Minos cum fratribus Gazam profectus; unde Gaza Minoa dicta. 422

N.

Neæ Insula prope Lemnon, in qua Philoctetes ab Hydra morsus. 399
Nebrissa Hispaniæ urbs, quam Bacchus condidisse narratur. 613
Neides feræ in insula Samo, quarum barritu terra diffindebatur. 378
Neptunus cur dicatur maris dominus, 9. & Ποσειδῶν? *ibid.* & Neptunus? *ibid.* & Mosele Ægyptiis? 10. Equitandi ars à Netuno, & primus equus, Scyphius nomine, ab eo è petra eductus. 299
Nisyrus Ægei maris insula, olim pars insulæ Co, quam Tridente abscissam jecit Neptunus in Gigantem Polybotem. 373
Nola Campaniæ urbs à Tyriis condita juxta Solinum. 581
Norax ex Hispania in Sardiniam migrâsse fertur, & Noram urbem condidisse. 573

O.

Ocha in Eubœa mons dictus à congressu Jovis & Junonis. 402
Oenotropæ, v. Anius.
Orestes in monte Amano à mania liberatus. 360

P.

Palici Dii Siculorum, dicti ἀπὸ τ̃ πάλιν ἱκέσθαι, quia in terram prius mersi denuo inde reversi sunt. 534
Pan, à quo Panici terrores. 444
Pantagias Siciliæ fl. cujus decurrentis sonitus per totam Siciliam audiebatur, donec à Cerere tacêre jussus est. 537
Parcæ cur dicantur vitæ filum secare, vel abrumpere. 377
Pelorus, nauclerus Pœnus, in freto Siculo ab Annibale interemptus; unde nomen Peloro promontorio. 523
Peucetius heros, à quo Calabria Græcis Peucetia. 598
Pherecydis heliotropium in insula Syro. 411
Phocenses cum Elymis è Troja primùm in Libyam, mox in Siciliam delati. 569
Phorbantem in cœlum Astronomi ideò transtulerunt, quia Rhodum insulam à serpentibus liberavit. 370
Picus rex Aboriginum, qui in picum avem mutatus oracula fertur edidisse. 434
Pluto Inferorum Deus, & Ἀΐδης dictus. 10
Prometheus Japeti filius, & Caucaso affixus, & ignem è cœlo detulisse dicitur, & reperisse metalla; & cor illius ab aquila erodi. 12
Pygmæi versus Nili fontes & Australem Oceanum. 125
Pyrenæi montes à sylvæ conflagratione dicti; vel à Pyrene Bebrycis regis filiâ ibi ab Hercule vitiatâ, & postmodum à feris discerptâ. 625

Q.

Quinque viri orti ex draconis dentibus satis. 447

R.

Rhea, vid. Saturnus.

S.

Salamin Asopi filia, Cychrei mater, à qua dicta Salamis; 456
Salaminem insulam vastâsse fertur draco, vel ipse Cychreus. *ibid.*
Sardus Herculis Maceridis filius, à quo Sardinia dicta. 571
Saturnus cur παγγενέτωρ? 1. & justissimus? *ibid.* Cur feros homines dicatur ad compositam vitam traduxisse? 2. Cur sub illo ætas aurea, *ibid.* Et homines à labore & dolore immunes, *ibidem.* Et habuisse dicantur communem cum brutis linguam, 3. Cur Tellus Saturni uxor? *ibid.* Unde mos in Saturnalibus mero se ingurgitandi & servos convivio excipiendi? *ibid.* Saturni lex, quâ cavetur ne quis Deos nudos impunè contempletur. 4. Saturnus & Rhea quomodo ex Oceano & Thetide nati? *ibid.* Cur navis Saturni symbolum! *ibid.* Cur idem diluvium prædixisse dicatur? *ibid.* Et vorâsse omnes liberos tribus exceptis? 5. Quomodo à filio è regno ejectus? 227
Satyri cur hircorum specie, & salaces & ὀρχηστῆρες? 444
Seriphii Gorgone visâ in lapides mutati. 414
Sibyllæ Cumææ sepulchrum cur dicatur Lilybæum promontorium, vel oppidum; 508. 509
Sicanorum in Siciliam ex Hispania migratio. 563
Sicinus Thoantis & Oenoes filius, à quo insula Sicinus, quæ & Oenoë. 416
Siculorum ex Italia migratio in Siciliam. 564
Silenus quorsum doctus & Bacchi præceptor? 443. Et asino fingitur vehi, & calcare uvas, & semper esse ebrius, *ibid.* Et caseum & lac habere pro cibo, *ibid.* Quo loco fuerit à Mida captus? 533
Sirenes, canora monstra, Acheloi filiæ, circa Capreas. 593. Vel circa Pelorum. 521
Solani inventio cur tribuatur Apollini? 760
Solus Soluntis urbis in Sicilia conditor, in hospites vir inhumanus, ab Hercule interemptus. 514
Solymi Pisidiæ à multis Veterum cum Judæis confunduntur. 361
Sparta dicta ἀπὸ τ̃ σπαρτῶν ἀνδρῶν *à viris spartis*, id est, ex draconis dentibus satis. 457
Sphinx in monte Phiceo sedens per griphos & ænigmata narratur sui ævi solertissimorum ingenia exercuisse. 433. 434
Syrus una Cycladum, in qua τροπαὶ ἠελίοιο, ut fabulatur Homerus. 411

T.

Telchines Magi, maris filii, à Phoroneo Argis pulsi in Rhodum secedunt. 371
Tenedus insula in Hellesponti aditu à Tene dicta; qui arcâ inclusus & in mare dejectus eò delatus esse fingitur. 386
Teucer Spartariæ Carthaginis in Hispania conditor. 620
Thebæ à Thebe Asopi filiâ dictæ, vel à bove Cadmi duce, &c. 526. 527
Thule, & alia versus septentrionem loca, cur fingantur perpetuâ nocte esse mersa. 655
Tingim ex Olbia & Mycenis Græcos ab Hercule esse translatos. 476
Triton Africæ fl. ex quo Pallas nata fingitur. 486
Typhon Ægyptius gigas, quem ex Ægypto volunt ad Caucasum usque penetrâsse, & fulmine Jovis ibi percussum, fugisse in Palæstinam, & ad lacum Serbonidis expirâsse, 292. Cur Typhon Ægyptiacè *Smy*, *Seth*, & *Bebon*, dicatur? 10. Typhon idem, qui Enceladus. 527
Tyri rupes antea vagas cur firmâsse dicatur aquilæ sanguis. 710
Tyrrheni Bacchi numine in Delphines mutati. 586

V.

Vellus aureum in Colchide à duobus tauris & dracone asservatum. 289. 290
Ulysses, à quo condita Lusitaniæ urbs Ulyssipon. 621
Urania Cypri oppidum, cujus incolæ in stellas mutati. 354
Vulcanus è cœlo lapsus in Lemnon insulam. 399

X.

Xisuthrus Assyriæ rex, qui ex Diluvii aquis per Arcam evasisse fertur, & ex ea Arca aves emisisse. 4. 5

Z.

Zancle à Zanclo rege dicta; vel à Saturni falce ibi abscondita. 524
Zorus & Carchedon Carthaginis conditores. 468

DISSERTATIONUM, EPISTOLARUM, ET CARMINUM,

Quæ huic volumini addita sunt,

INDEX.

In fronte præfixa sunt ***

Authoris Vita. Pag. 1
Opera ejus aliàs edita, eorumque origo. 4
Opera affecta & inchoata, nondum extantia. 5
Paradisi Terrestris descriptio ad ejus mentem per Clariss. Morinum. 9
Compendiosa ejus delineatio per Bochartum ipsum. 29
Recensio aliorum Opusculorum huic Editioni additorum. 30
Ineditorum quorundam, in Eruditorum musæis etiamnùm delitescentium, enumeratio. 33
Authoris ingenium, mores, studia, mors. 35

Sub finem annexa. ****

Animadversiones in Steph. Byzantini de Urbibus & populis Epitomen, cum additamentis Joann. Palmerii, & Stephani Morini. 791
Geographiæ Sacræ, Phalegi & Canaan, defensio adversus quasdam Clar. Salmasii objectiones. 827
De Serpente Tentatore, Paradiso Terrestri, nonnullisque aliis ad Jacobum Capellum Ludovici filium Epistola, *ad Genes.* 2, 8. 3, 1. &c. 834
De eodem Serpente dissertatio ad eundem, ad Genes. 3. vers. 1. 2. 3. &c. 835
De Linguæ Chaldaicæ, Syriacæ pronuntiatione; Arabicæ utilitate, discendi modo, &c. ad Eundem, ad Genes. 11. vers. 8. 9. &c. 853
De Reginæ Sueciæ humanitate, Eruditione, Bibliotheca, &c. ad Isaacum Vossium ejus Consiliarium, Epistol. 855
De Versionis Syriacæ novitate, Characterum Samaritanorum cum Græcis affinitate, Onkelosi ævo, Samaritanæ Linguæ cum Chaldaica cognatione, Diluvii universalitate, &c. ad Eundem. 857
De Versionis Syriacæ novitate iterum, ad Eundem. 861
Mosis *Genes.* 11. *vers.* 26. & 32. cum D. Stephano *Actor.* 7, 4. circa Tharæ annos, & Abrahami è Charane egressum conciliatio. 863
An Dudaim sint Tubera, ut vult Codurcus; an Mandragoræ? an quid aliud? an Genes. 30. 14. 866
De variis Mannæ speciebus; itemque de genere nominis *Manna* apud Latinos; ad Exod. cap. 16. vers. 13. 871
De hac voce Thalmudica *Colcha*, ad Mosis legem, Levit. 19, 19. ad D. Du Manoir Tapin Epistola. 880
Fauchelii ad Sam. Bochartum de Absolomi Capillis Epistola, ad 2. Samuel. cap. 16. vers. 26. 883
Sam. Bocharti ad superiorem Epistolam de eodem argumento Responsio, ibidem.
De Naamanis facto ad I. Tapinum Dissertatio, ad 2. Reg. 5, 17. 18. 19. 892
De eodem argumento ad Eundem dissert. altera. 898
Explanatio *vers.* 8. *cap.* 3. Jobi, itemque 36. cap. 38. ad Eundem. 902
Enarratio *vers.* 3. Psalm. 101. ad Eund. 904
Enarratio accuratior ejusdem versûs, ad Eund. 906
Explicatio harum vocum כפר & שושנה, *Copher & Schouchannah.* ad Erudit. Stephan. le Moine, ad illustrationem *vers.* 14. *cap.* 1. Cant. & *vers.* 1. *cap.* 2. 916
Quid sit Kikaion, de quo Jon. *cap.* 4. *vers.* 6. ad Clariss. Steph. Morinum. 916
Utrum quis anno ætatis 10. liberos procreare valeat, ad Ampliss. Carbonellum. Ad illust. *vers.* 20. *cap.* 16. *lib.* 2. *Reg.* & *vers.* 1. *capitis* 18. 920
Sacræ Script. Divinitas insitis argumentis demonstratur, ad varior. cum Vet. tum Novi Testam. Locor. explicationem, ad Tapinum. 926
Explicatur J. Christi in montem, Templique Pinnaculum, Transportatio ad Matt. 4, 5. 6. 7. &c. ad N. Herault fideliss. Alençon. Eccles. Pastor. 942
Explicatur rursus eadem Transportatio, ad Eund. 952
Explicatur tertiùm eadem Transportatio, ad Eundem. 974
Symboli Apostol. Articulus, *Descendit ad inferos*, ad *Matth. cap.* 27. *Marci cap.* 11, &c. explanatur, ad Tapin. 982
Enarrat. *vers.* 14. *cap.* 2. Epist. ad Rom. *Nam, quum Gentes, quæ legem non habent*, &c. Eidem. 986
1. De Presbyteratu & Episcopatu,
2. Provocatione à Judiciis Ecclesiast.
3. Jure ac potestate Regum; ad varior. Scrip. S. Locorum illustrat. Amplissimo D. Morley, Regis Angliæ Sacellano Epistola. 985
Explicantur *vers.* 5. *cap.* 5. 1. Corinth. *Tradatur ille Satanæ ad destruct. carnis.*
Item
Vers. 12. *cap.* 6. ejusd. Epist. *Omnia mihi licent, sed*, &c. Tapino. 1022
De Baptismo pro mortuis, ad 1. *Cor. cap.* 15. *vers.* 29. Eidem 1026
Enucleantur vers. 14. 15. cap. 14. 1. Corint. *Si enim precer linguâ, spiritus meus precatur*, &c.
Item
Vers. 22. *cap.* 16. ejusd. Epist. *Si quis non amat domin. J. Ch.* &c. Eidem. 1034
Traditur sensus *vers.* 9. *cap.* 2. Epist. ad Coloss. *Si quidem in eo habitat omnis plenitudo*, &c.
Item
Vers. 4. *cap.* 2. 1. Epist. ad Timoth. *Qui vult omnes homines servari*, &c. 1038
Examen Libelli de Antichristo Amstelod. 1640. editi, ad Ampliss. Sarravium. 1044
Quid sint Plisti, de quibus Josephus *Antiquit. lib.* 18. *cap.* 2. An Iiar. primus fuerit mensis apud Judæos à Simonis Maccabæi morte ad Vespasiani obitum.
Quid significet πρωσυχὴν apud Joseph. *Antiq. lib.* 6. *cap.* 5. 1050
Errores Hornii in Observat. ad Sulpitium Severum, ad Isaacum Vossium. 1146
Num Æneas unquam fuerit in Italia, ad Clariss. Segræsium. 1150
Quid sit apud Philostratum in Apollonio *Lib.* 4. *Cap.* 6. Α'μαζόνων ᾆσμα? 1178
Sant-Amantii ad Boch. de Poëmate suo, *Moses Servatus*, inscripto Epistola. 1182
Bocharti ad Sant-Amantium Responsio, varias observationes in Poëma illud continens. 1186
Posteriores quædam in Sant-Amantii Poëma notæ. 12[illegible]
Notæ in Luciani Caphargamalensis presbyteri scriptum de *Inventis D. Stephani protomartyris Reliquiis*, quale à Baron. Ann. Tom. 5. ad ann. Chr. 415. exhibetur. 1225
Notæ in Ecclesiæ Gallicanæ Decreta quædam in Judæos sancita, prout apud Laurent. Bochell. *Decretor. Eccles. Gallican. Lib.* 1. *Tit.* 13. extant. 1243

De variis rebus Epistolæ. ***

Nobiliss. Salmasio. 1249
Eidem. 1250
Clarissimo Vossio Reginæ Sueciæ Consiliario. 1251
Nobiliss. Salmasio. 1253

Juveniles quidam Lusus Poëtici. ****

ELEGIA
In discessum D. Fabricii amici dilectissimi. 1255
EPITHALAMIUM
In J. Capelli & Carlottæ Bergeriæ nuptias. 1257
CARMEN
In D. Smith. præceptorem suum, cùm ille ex aquis Spadanis poëta evasisse videretur. 1261
Observationes ad Historiam veterum Gallorum Ant. Gosselini. 1265

Quæ in superioribus Opusculis continentur, ea poterant distinctius & plenius in hoc Indice notari, sed, cùm ex Opusculorum ipsorum fronte omnia ferè possint intelligi, eamobrem distinctior & plenior eorum notatio omissa est.

FINIS.

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm